5058

X

Culloden

[illegible]

Henricpetri a celebrated printer of Basle, 1523-78. His mark is of a unique character, representing "Thor's hammer, held by a hand issuing from the clouds, striking fire on the rock, while a head, symbolizing, wind, blows upon it.

[illegible]

87734

POLONICAE HI-
STORIÆ CORPVS:

HOC EST,

POLONICA-
RVM RERVM LATINI

recentiores & ueteres ſcriptores, quot-
quot extant, uno volumine com-
præhenſi omnes, & in aliquot diſtri-
buti Tomos.

EX BIBLIOTHECA IOAN. PISTORII NIDANI D.

OPVS OMNIBVS PERNECESSARIVM, AD PERFECTE
COGNOSCENDAM REGIONIS POLONICAE, VICINARVM'QVE DITIO-
NUM deſcriptionem: & ad rerum à Polonis per omnes ætates geſtarum intelligendam hiſtoriam: & ſum-
matim ad eorum omnium compræhendendam notitiam, quæ uel ad terram, uel ad gentem,
uel ad res cæteras Poloniæ, & ſubiectarum cumq; Polonia continen-
tium prouinciarum, pertinent.

Cum Gratia & Priuileg. Cæſ. Maieſt.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM HEN-
RICPETRI.

LIBERA ET PERVETV=STA NOBILITATE, VIRTVTIS'QVE STVDIO PRAESTANTISSIMIS VIRIS, D. MICHAELI LVDVVICO A' FREIBERG IN IVSTINGEN, ET HVIVS FRATRI, FERDINANDO A' FREIBERG IN OEPFINGEN, DOMINIS SVIS omni obſeruantia,ſtudioq́ꝫ Colendiſs.

CV'M omnes laudare ſoleã,qui in conſeruandis ueterũ au=
thorũ, ſcriptis de memoria ſuperiorũ temporũ libris ope=
rã,diligentiamq́ꝫ ponunt ſuã: tùm præſertim eorũ mihi lau
dabile uiſum inſtitutũ ſemper fuit,qui multos unius gentis
aut prouinciæ, aut alterius rei ſcriptores, in unũ compor=
tatos librũ, una cõprehenſione cõplectunt̃: & geſtarũ per
multas ætates uno aliquo in loco rerum, traditas à doctis
quãplurimis uiris, & cõſignatas in libris animaduerſiones
ſub unũ ſubijciunt aſpectũ. Nam quia nulla in uniuerſum
pars eſt hiſtoriæ: quæ quidẽ rectè & diligẽter ſit mandata
literis: quę magnis ingenijs & doctrina pręſtãtes uiros nõ afficiat delectatione, & fru=
ctum de ſe in cõmunẽ uitam nõ diſſeminet: profectò ſi quæ erit de tota aliqua re ple=
nè,cumulateq́ꝫ ſcripta hiſtoria, quę perfectã ac neceſſariã omniũ,quæ cõſiderari & in=
quiri eiuſmodi de re poſſunt,tractationẽ contineat: illa ut in tribuẽda uoluptate & in
impartiẽdo fructu plurimũ antecellat,neceſſe eſt. Quãdo uerò tales,aut paucę adhûc
in omni propemodũ genere reperiũtur,aut omninò nullę exiſtũt,quæ rem, de qua a=
gunt,per omnia ductã tempora ſuisq́ꝫ partib. completã & perfectã omnibus numeris
proponunt: ſequitur ut proximã illi libri, &,ut in hac inopia noſtrâ,ampliſsimã laudẽ
habeant,qui omniũ ſeculorũ ſcriptores, quorũ ad unius prouinciæ hiſtoriã conuerſa
induſtria & applicata occupatio fuit,in ſeſe includũt,& copioſam materiã,ac ueluti ſyl
uam ſubminiſtrãt,ex qua cædi arbores ad exædificandã perfectã hiſtoriã à conſidera=
tis & doctis, & exercitatis uiris poſſunt. Et quanquã hiſtorię eſſent planè abſolutę &
perfectè ad ſummã dignitatẽ elaboratæ multę: quales paucæ eſſe uidẽtur: re,ſicut ego
ſentio,ſunt nullæ: tamen quia illa ueritatis pręcipua laus florere in hiſtorijs debet, ne
quid falſi dicatur: & quæ de priſcis tẽporibus cõmemorantur,ut cõteſtata à grauibus
uiris, & corroborata uetuſtate,tutari ſe contra hominũ ſuſpiciones & calumnias poſ=
ſint,operępretiũ nihilominus eſſet,apponi ad recẽtiores ſcriptores,ueterũ hominum
libros ad gignendã in lectoris animo fidem, & ad authoritatẽ rebus cõciliandã, quas
narrant. Cùm enim à duobus uel tribus factũ unum eodẽ modo percenſetur: præſer=
tim, ſi illi,à quibus primũ explicatũ fuit,aut uixerunt, aut propinqui fuerunt iſtis tem
poribus,quib. geſta res eſt: aut alioquin ſpectati ſunt & probati uiri: & habuiſſe uete=
res homines,a ſcriptores ſentẽtiæ ſuæ uidentur: fit tùm ut multò firmior ad credendũ
in animis infigatur opinio: & quæ partim dubia erãt,partim inuoluta obſcuritate, illa
nunc confirmata teſtimonijs & tanquã illuminata uetuſtatis luminibus, fiant credibi
lia & perſpicua. Sed,ut dixi,nos perfectè cõcinnatas hiſtorias nullas habemus: tan=
toq́ꝫ rectius & laudabilius faciunt illi,qui de bibliothecis ſuis,quæ multi de una gente
diuerſis libris cõplexi,uarijs temporibus ſcripſerunt, uno in cumulo, & uno in libro
cõponunt: nobisq́ꝫ uel ſpeciẽ adumbrant, uel materiã prębent excellentis & perfectæ
hiſtoriæ: Qua in re tamẽ qui uerſari laborẽ uolunt ſuum, non id ſolùm præſtãt,ut ab=
ſolutæ hiſtoriæ locũ expleant: ſed etiã ornatum afferunt libris: & cõmodant non parũ
lectori: magnamq́ꝫ à bonis,bonarumq́ꝫ literarũ ſtudioſis ineunt gratiã. Nã quemad=

modum merces,cũ exponunt̃,ſi conſimiles uno in ordine & prope ſe collocẽtur,magnã dignitatẽ & delectationẽ pariunt: Diſiectæ aũt & ſparſim cõfuſæ non paſcũt,ſed offendũt oculos,& deformẽ habẽt,planeq́ turpẽ aſpectũ: Sic cũ ſimiles libri una continuatione, ſerieq́ diſpoſiti,ſimul offeruntur, neceſſe eſt, accreſcere omnib. dignitatẽ, multoq́ uideri iucũdiores,q̃ ſi in quadraginta angulos diſiũcti,uageq́ diſperſi eſſent

Poſteà in hac cõiunctione librorũ,magna fit incredibilis laboris leuatio: cùm,quæ multo ſtudio diuerſis locis colligere & in unũ cõferre oporteret, hîc ſtatim prompta omnia,primo cõſpectu occurrũt,offeruntq́ ſeſe prius oculis,q̃ penè quærantur: nec ſuſpenſum diu ſinunt eſſe animũ:cũ conſtat,quę de iſta re,explicata ab hiſtoricis ſunt, uniuerſa in hoc libro cõprę̃hendi: & quæ deſunt,uix iudicari ex alijs libris,aut conſtitui poſſe.Nã quanti ſit negotij,quamq́ plenũ faſtidij & moleſtiæ:cũ ad rem ſæpe unã cognoſcendã comportare quadraginta diuerſos ponderoſos codices , & totã tabulã habere libris cõpletam,inq́ illos omnes nõ ſolùm oculos circũferre: Sed etiã inijcere manus oportet: Contrà,quàm cõmodum ſit,cùm in uno connexa & cõcluſa,quæ ad rem pertinẽt,ſunt omnia: credo nullũ eſſe in bonis literis diligẽter uerſatũ hominem, qui neſciat.Quò etiã illa accedit,nõ leuis certè nec parua difficultas,in eo poſita: ꝙ libri uarijs locis in longè diſiunctis ꝓuincijs excuſi, non paſsim neq́ ſemper palàm extẽt,nec in omnes terras importẽtur,nec in omniũ ueniant oculos:qui hîc uno in loco & uno in libro publicati , ꝓpter magnitudinẽ & ubertatẽ , quæ illos uendibiles facit, per uniuerſam Europã perferunt̃,ſola etiam cõmendati hominib. externa ſpecie,cùm interior uſus nondũ perſpectus eſt.Multi igitur remoti à fori noſtri luce & à cõſpectu publico, laterẽt libri, noſtramq́ notitiã effugerent ſi cõiuncti ſimul & ad iuſtã molem eiuſmodi incremẽtis adaucti non eſſent.Deinde minuti libelli,qui ſæpè res maximas, geſtas in ꝓuincijs, intermiſſas ab alijs,quanquã breuiter & preſsè , tamen ſtudioſè & iucundè,bono quodã hiſtoriarũ fato,pertractãt,niſi in his magnis uoluminibus, conſociati cũ grandiorib.libris retinerẽtur, iacerent non multò pòſt oppreſsi in tenebris planeq́ perditi:qui tali adminiculo uitã conſeruant, & ad poſteritatẽ, alteriusq́ ſeculi homines perueniunt:quibus profuiſſe,qui libros coaceruarũt, poſt multos inſequentes annos apparebit.Et cùm nemo ſolus in hoc genere ſic elaborauerit,ut cõplecteretur omnia:præteriret nihil:plurimi uerò partẽ aliquã unam ſuſceperint ueteris,aut nouæ memoriæ,q̃ literis mandatã,cultu,ſtudioq́ ſuo illuſtrarẽt: cæteros qui ad uniuerſam hiſtoriã uno libro tradendã animũ adiecerũt, abeſſe longè,dictũ iam ſit omnes à laude perfectionis,quæ in hiſtoria requirit̃: Cùm oẽs mutuã operã conferũt, & quaſi de manu in manũ tradunt , naſcitur tandẽ perpetuata temporibus & explicata omnibus partib. hiſtorica, tametſi interrupta & diſiecta,tamẽ integra & optabilis narratio.

His de cauſis ſemper eorũ probaui conſilium , qui de bibliothecis ſuis, quotquot de uno toto capite haberẽt,cognatos & ſpectantes ad id,ꝙ in tractationẽ uenit, probos & laudatos libros,cõiunctim ederẽt: omninoq́ putaui,ſuum ſtudiũ illos non ad uulgarẽ, abiectamq́ rem, ut iudicare inexercitato homines ingenio poſſent, primoq́ aſpectu eſſe uidetur,ſed ad neceſſariã aliquã,liberalemq́ curã contuliſſe:Et optaui,ut, ꝙ illi de Sicula,Hiſpanica,Hungarica, & reliquis hiſtorijs tentaſſent,hoc alij in ſimilibus,quales relictæ eſſent digniſsimæ ad imitandũ quamplurimæ, eodẽ exemplo ſequerẽtur : ſed quia multis in locis ſuperiorũ hominũ diligentiã nonnullã deſidero,ut qui imitari uellent,plus ſtudij adhiberẽt,tum in quærendis,tum in collocandis libris. De Germanica quidẽ & Italica,& Gallica hiſtoria,quarũ gentiũ res geſtę & ipſæ infinitæ & à plurimis ſcriptorib. infinitis libris traditæ ſunt : Excitati enim ad huius ſcientiæ ſtudiũ,pauci quidẽ ante nos,ſed noſtris temporib.multi,immenſis ſuis totum orbem cõpleuerunt libris: Non uideo quemadmodũ ſine eorum,qui emẽt,offenſione, in unũ colligi,aut ſimul cõiungi queant : Niſi uel ueteres:quæ adeò copioſæ nõ ſunt,

conficiunt tamen Tomos aliquot:à recẽtioribus,uel uniuerſales hiſtoriæ à particularibus diſcludantur,uel facta unius prouinciæ in multos tractus partitione, quæ propriæ cuiuſq; tractus ſunt,ſeparatim deſcriptæ in publico appareant. Sed uellem tamẽ ut multæ ſemper quæ magnã molem nõ habent, & ad unius, aut nõ multum diſsimilis negotij explicationem inſtitutæ ſunt,uno faſciculo colligatæ peruulgarentur,quæ quidẽ dignæ,in apertũ ut referrentur, exiſtimari poſſent. Conquirendi uerò aliorũ populorũ hiſtorias,quia neq; tam abundanter,neq; tãto numero ſcriptę,& interdum etiã nimis conciſè & tenuiter mãdatæ literis eſſent, fui iam ſæpè ſuaſor Typographis, ut uiro docto,qui otio abundaret,negotiũ imponerẽt,& illo eodem itinere, in quod iam ante illos ingreſsi fuiſſent alij, ipſi etiã ad benè merendum de poſteris,ſed maiori paululũ aſsiduitate progrederẽtur. Quod cùm ſeſe facturos eſſe quidã pollicerentur: uiderẽ autem uel retardatos,uel auocatos eſſe à cõſilio,quod à me acceptũ,uoluntatẽ ſua cõprobauerant,& uiam à paucis tritã & nonnullis publicis ueſtigijs ſignatã,deſertam iterũ relinqui: quanquã occupationib. diſtinebar, neq; magnũ otium,& uix tantum habebã, quantum colligendis libris impartiendũ eſſet: tamen Polonicarum rerum ſcriptores,hoc eſt, qui uel terrã eorum,uel mores, uel adminiſtrata pace, belloq; negotia,literis Latinis excoluiſſent,& in ſumma, qui aliquid iſtius gentis integro publico ſcripto attigiſſent,de meis libris colligendos,& cõmuni aliquo, nõ illo quidem admodũ ingenioſo & accurato,ſed tamẽ apto ad rem noſtrã,& non incõmodo ordine collocandos eſſe putaui:ut ad amicũ meum SEBASTIANVM HENRICPETRI, qui de ſuis typis ad eorũ,qui ante nos idem fecerũt,exemplũ excuderet, perferrẽtur. Id quod ſic accidit: puto enim rationẽ mihi reddendã eſſe ſtudij,inſtitutiq; mei.

Cùm principũ meorum,Marchionũ Badenſium,atauiã, quæ in Maſſouiæ ducum illuſtri Polonica & regia,& peruetuſta familia nata fuit,apud Poloniæ ſcriptores quęrerem,& in Michouiũ non indiligentẽ inciderẽ, nec ineptum authorẽ, niſi q; elegantia in dicendo excultus nõ eſt:ſic mirifica illius mihi placuit in notãdis temporibus,& in percenſendis familijs accuratio, ut peregrinatũ iam aliquãdiu ab oculis hominum planè mecum cogitarẽ luci publicæ reſtituendũ eſſe. Neq; id tantũ,ſed quia Cromeri libri ad uendendum pauci reliqui eſſent,uel rarò reperiebantur, & Polonicæ hiſtorię nondum conformatæ in uno libro comparuiſſent, congregandum illum eſſe cũ Cromero & cum cæteris omnibus, quorũ induſtria in eodem argumento ſeſe publicè oſtendiſſet, putaui. Neq; me abſterrere potuit,q; Cromerus penè eadem,quæ ille horridiùs ſcripſit,paulò cõcinniori oratione ueſtiens,& multa etiã de aliorum ſcriptis accumulãs,pleniùs & ornatiùs edidiſſet. Nam,ut dixi,quibuſdã in rebus uiſus mihi accuratior Michouius multò fuit,& temporũ atq; perſonarũ obſeruantior: & cum eadem ambo dicunt,ex illis,de quibus eadẽ dicunt, magna fit ad ueritatẽ hiſtoriæ & ad fidẽ acceſsio: neq; fraudari tamẽ debita laude uetus ſcriptor propterea debuit, quòd qui eum ſecutus fuit,Cromerus ſermonẽ melius expoliuiſſet: quędã etiam ab alijs mutuatus, ſcripſiſſet cumulatius. Εἰ μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιίαν οὐκ εἴχομεν. Εἰ δὲ μὴ Φρῦνις Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. Sic igitur nõ tantũ cõiungere Michouiũ cũ Cromero,ſed cõſociare in uniuerſum omnes uolui, quotquot in mea bibliotheca eſſent, ſcripti de rebus Polonicis cõmentarij,& de illis,qui non erãt,quotquot ex omnibus locis conquiri poſſent. Quod cùm facerẽ,extitit inde hic liber,cui conſtituere uiſum eſt, CORPORIS POLONICAE HISTORIAE, nomẽ:ad earũ imitationẽ,qui coagmentatas unius gentis hiſtorias ante nos publicarunt,& quorũ inſtitutũ laude ſemper putauimus afficiendum eſſe: Vt,ſicut illi Siculos, Hiſpanicos, Belgicos & alios,ſic nos Polonicos ſcriptores in uno libro cõpræhenderemus, & iam in illo inſtituti genere, quod aliquandiu apud Typographos conquieuit,noua iterum facta à nobis eſſet in honeſtè decurſa à multis uia progreſsio. Fragmẽta de Iouio,Sleidano & alijs detracta

ad induendum librum noſtrum,quod tamen ab alijs factitatum eſſe uidemus,ſpoliare non uoluimus:Pauca tantum ex Herberſtenio, Syluio & alijs in primo Tomo aſcripſimus,neceſſaria,ut putauimus,& magna cauſa.Cęterorum ut nihil extaret in hoc libro placuit,quod non totum ab authore ad illuſtrandam rem Polonicam confectum & propriū iſtius prouinciæ eſſet. Vapouius uerò, Gallus, Dlugoſſus & alij:etſi opus fuiſſe non uidetur, translatis eorum & incluſis in Michouij & Cromeri librum commentationibus,tamen ſi uel in publica luce fuiſſent,uel ſe nobis obtuliſſent diligenter multumq; perquirentibus,inſerti in libro noſtro, locum etiam tenerent ſuum: quanquam eadem,quanquam eodem modo,quāquam non plura ſcripſiſſent: quanquam eorum omnia à ſexcētis ſcriptoribus,& ſcripta,& melius ornata,& cōmemorata prolixius eſſent. Nam quod anteà monui,habet in hiſtorijs antiquitas authoritatem, & ſtimulos ad faciendam fidem multò acriores, quàm recentium hominum ſermones: quibus ſi lumen ueritatis ſuæ uetuſtas non præfert, iacent illi ſine authoritate, & ſine fide neglecti, primáque ſtatim condemnati omnium hominum opinione. Itaque & illos ſi aliquando peruulgati, in conſpectum prodibunt: & Gorecij decadas, de quibus edendis ſe cogitare iamdiu pollicetur, cùm forâs dabuntur, ad hoc noſtrum Polonicum uolumen tanquam corollarium quarto loco poſteà apponemus: ne quid de neceſſarijs deeſſe ad cognoſcendam Poloniam libris uideri poſsit.

De ordine, quem tenui, dicere multùm, nihil attinet: in quo ſolùm ſpectaui, ne omnia permiſta atq; confuſa turpiter eſſent: & ſimplex nec nimium ſubtilis diſtributio ut ſeruaretur: quæ ad legentium memoriam conduceret, & quid quoque in Tomo interpoſitum eſſet,apertè ſignificaret.Itaq; in prima parte collocauimus Chorographica & ſimilia,quæ pertinent ad Poloniæ,uicinæq;,aut ſubiectæ terræ naturā, & ſitum,eiusq; in omnes tractus dimēſam & deſcriptam partitionem: Ad hominum, qui eam incoluerunt,ueteres & nouas in religioſa, ciuiliq; uita conſuetudines ac mores: Ad urbium & itinerum,& animalium,& ſimilium,quę in prouincia ſunt,explicationemq;:Et ſummatim, ad omnia, quæ ſeiuncta à commemoratione rerum geſtarum, tamen prouinciæ uel eorum,quę in prouincia continentur,aperiunt nobis notitiam. Ad ſecundum Tomum uniuerſales contulimus hiſtoricos libros, qui in uniuerſo regno & uicinis dominationibus,uel regis,aut Ducis unius familia, uel Regū aut Ducum ſucceſsionibus curſum atq; uim omnem operę,diligentiæq; ſuæ conſumunt: Etſi Decij etiam de Sigiſmundo Rege unus libellus continuitate ſermonis, & cognatione,quam cum uniuerſali hiſtoria habet,nobis libentibus irrepſit. Tertius res particulariter diſsimili tempore geſtas,& orationes in ſe complectitur, quę in comitijs,uel de uno aliquo Rege poſt illius è uita diſceſſum habitæ, in manus noſtras peruenerunt: Atq; diſpoſita iſthæc omnia pro annis,quibus acciderūt: Tùm demum omnium Poloniæ,Maſſouiæ,Sileſiæ,& partim etiam Lithuaniæ Principum diligenter à me confectam,& ex Germanicis, ac Polonicis authoribus magno ſtudio perueſtigatam genealogiam,in tabulis nonnullis propoſitam & continua ſucceſsione perpetuatā continet. Acceſsit de bellis Moſchouiticis Leuuenklaij tractatio: titulo quidem aliena planè ab inſtituto,conſilióq; noſtro, ſed propter res, quas explanat, ita accommodata,ut māca futura Polonica Hiſtoria multis penè locis eſſet,ſi non huius ſubſidio ſubleuaretur. Atq; hæc conſilij noſtri,& ordinis,& librorum qui triginta, & aliquot ſunt diſtincti inuicem,& diſcriminati titulis,explicata ſit ratio.

AD VOS VERO', TOTVM VOLVMEN MITTERE VISVM EST, ampliſsimis inſcriptū nominibus ueſtris: Nobiliſsimi uiri: ut patricinio ueſtro defenſum conſiſtere cōtra hominum calumnias poſſet: & ut publica extaret uoluntatis erga uos meæ ſignificatio. Vetuſtiſsima eſt familia, in qua nati eſtis & ab heroicis ducta primis illis temporibus,cùm clarorum hominum,& benè de Repub. meritorum,no-

bilitata

bilitata multitudine geſtarum rerum uirtus, prẹmijs dignitatis, & ſplendoris afficere-
tur: ubi tùm ante annos infinitos in gente ueſtra uirtutis laus, & factorum gloria flo-
rebant. Earum rerum poſſeſsionem, ueſtri maiores, illuſtres animæ, acceptam à proge
nitoribus ſuis, & amplificatam ſtudio & cumulatam exemplis, & adauctam dignitate
ad uos propagarunt: cùm omnes ueſtræ familiæ, qui hactenus uixerunt, non ſolùm
maiorum gloria ſibi nitendum, ſed nouũ etiam à ſe poſteris ſuis accendendũ eſſe uir-
tutis lumen putarent, & ut conſequi poſſent, honeſtè, fortiterq́ꝫ contenderent. Ex hac
igitur pleniſsima dignitatis ſtirpe uos procreati, cùm maiorum ueſtrorum, talium ac
tantorum hominum parta dignitate ſplendere, & omnibus fortunæ ornamentis an-
tecellere poſſetis in ueſtro ordine quamplurimis: tamen illa minima ducẽtes, niſi ue-
ſtra etiam uos propria, ueſtro ſtudio excitata, & ad ſummum perducta uirtus cõmen-
daret: Vt primùm adoleſcentes facti eſtis, & poſteà, cùm ætas ſe ueſtra iudicio, & an-
nis corroboraſſet, multò magis, operam dediſtis, ut eſſetis progenitorum ueſtrorum
quàm ſimilimi, & ueſtris ipſi luceretis glorioſè factis: neq; magis hauſiſſe uideremini
à maiorib. ueſtris omni decore affluentibus, q̃ꝫ peperiſſe & dediſſe poſteris nobilita-
tis, & uirtutis exemplũ. Quod ſtudium ueſtrũ, oculis expoſitum & multis factis illu-
ſtratum, magnam uobis hominũ admirationẽ, & ampliſsimã, planeq́ꝫ maximã autho-
ritatẽ confecit: in qua quia cognoui poſitum mihi eſſe cõtra turpiter litigioſos obtre-
ctatores magnũ præſidiũ, uolui ut POLONICAE HISTORIAE liber, ſicut col
lectus à me fuit, in publicum prodiret, ornatus uirtute, & munitus authoritate ueſtra.
Neque dubitabam, quæ ueſtra incredibilis eſt humanitas, non tantùm quòd uobis li-
brum inſcripſerim, non grauatè laturos, uerùm etiam authoritatis ueſtræ fructum in
traditum librum libenter deriuaturos eſſe. Nota mihi iamdudum eſt morum ueſtro-
rum ſuauitas: de Te quidem, MICHAEL LVDVVICE ex colloquijs & literis tuis
multis, ab eo tempore, quo neceſsitudo inter nos conſtituta fuit: Tua uerò, FERDI-
NANDE, celebrata per Germaniã humanitas fugere me non poteſt, quæ ex eorum,
qui ipſi ſenſerunt, ſermonib. infuſa in aures & in animos noſtros, ab omnibus cogno
ſcitur & laudatur. Quid enim laudabilius eſſe, quid magis glorioſum poſſet, quàm ui-
ros excellentes, qui in clariſsima ſunt dignitate, nullo faſtu extolli, nulla efferri ſuper-
bia: & inferioribus etiam benignè facere, horumq́ꝫ tenuitati, cùm honeſtè & innocẽter
uitam agunt, ſuam non anteponere præſtantiam. Vos quidem, in hac uia cùm eſtis, in
quam uolũtas uos ueſtra deduxit: ut non ſolùm maiorum luce, ſed ueſtra uirtute, ue-
ſtro ſuſcepta conſilio, magnoq́ꝫ ueſtro educata ſtudio, enitere cupiatis: neceſſe eſt mo-
deratos eſſe ad omnem rationẽ humanitatis: quæ magna ipſa uirtus & aliarum in ho-
minum ſocietate princeps eſt. Sed tamen, quod uos laudatè facitis, præteriri lauda-
tione noſtra non debet, neq; inornata illa relinqui tãta ueſtra, tamq́ꝫ præſtans uirtus,
quam omnibus tribuitis, & ego iamdudum in meipſo ſenſi, tantumq́ꝫ apud me ualere
paſſus ſum, ut ad teſtificandã uiciſsim uoluntatem meam librum uobis offerrem: mi-
nimè dubitans, quin iucundiſsimum uobis futurum eſſet officium: non ſolùm quòd
à me proficiſceretur, ueſtri amantiſsimo, ſed etiam quòd literas contineret, & traderet
hiſtorias. Illis enim duobus, præclaris nominibus, ſi à me non mitteretur, tamẽ in ami
citiam ſe ueſtram inſinuare libet, & ueſtram colligere gratiam poſſet. Literas quidem
& doctrinam liberalem omnem, quantum ametis: & incredibilis ueſtra in literatos
homines beneficentia declarat, neq; occultatum in tenebris, aut ignotum eſſe poteſt:
cùm & res ipſi progreſſus in literis & artibus adoleſcentes feciſtis, uiriq́ꝫ iam facti, in-
dies legẽdis libris proceditis longius: Et cùm tu, MICHAEL LVDVVICE: Nam
tibi, FERDINANDE, felicitatem illam ut liberos ex uxore procreares, Deus non
dedit: ſumma diligentia informari filios ad literas & inſtitui ad honeſtarũ artium do-
ctrinam iubes: illaq́ꝫ de cauſa domi tuæ NICOLAVM HEYDENVM habes, ma-

gna eruditione & uirtute uirum, qui uirtutis & literarum illis tradit à maioribus, & te patre magna gloria tritam uiam. Hiſtoriæ uerò quantum uos delectent, tu idem, MICHAEL LVDVVICE, nuper, cum Turlaci eſſes, luculentum teſtimonium dediſti: cùm ipſe multas hiſtorias ſingulari cum uoluptate commemorares, & incẽſum te eſſe planeq́ inflammatum oſtenderes deſiderio cognoſcendæ patriæ Germanicæ & priuatæ tuæ hiſtoriæ: qualem ueteri manu ab antiquo authore ſcriptam, acceptam à tuo FERDINANDE, affine Marſchalco Bappenheymio, uos habere dicebas, quã in explicandis Germanicis occupatam, & Sueuicis, & in maiorum tuorum prę clarè factis, uos duo fratres frequenter, aſsidueq́ legeretis. Quam cupiditatẽ cùm ardere in uobis intelligerem, putaui etiam meo ſtudio, ne reſtingueretur, nutriendã atq́ ſuſtentandam eſſe: ut non ſolùm in patrijs uerſari illam, ſed etiam longius prolatam, in peregrinis hiſtorijs infixam eſſe fineretis. Vt enim profectio ſæpè in peregrinam & longinquam prouinciam: ſic externæ hiſtoriæ lectio magnum non ſolùm uſum, ſed oblectamentum etiam prę ſtat: & neſcio, quomodo maiorẽ alienę interdum in animos, quàm domeſticæ hiſtorię uoluptatem infundant. Sed iſta uobis declarari non attinet, qui & literas, & hiſtorias, & peregrinationes amatis: & ſine dubio, factã ſub nominibus ueſtris publicationem libri mei non ægrè feretis. Librum meum cùm dico, uideor non multùm errare: plurima enim in eo mea ſunt, labor in colligendis, ſumptus in comparandis, liberalitas in cõmunicandis libris, diſpoſitio, publicatio, & tota confectio genealogiarum, quæ in tertia parte inſunt, & regum atq́ principum Poloniæ, ducum Lithuaniæ, Maſſouiæ, & uniuerſæ Sileſiæ à prima origine, quãtum in maxima hiſtoriarum obſcuritate, ſuperiorumq́ ſcriptorum incuria, pro meo ſtudio facere ſanè potui, continuatas ad noſtram ætatem familias, ante oculos ponunt, & in Polonicas hiſtorias perſpicuitatem importãt admodum magnam apprimeq́ neceſſariam. Iſta igitur omnia tum per ſe uobis, qui eruditionem & notationem rerum ueterum in delitijs habetis, tum mea cauſa, quem amari à uobis ſpero, grata, iucundaq́ futura eſſe non dubito & hilariter, beneuoleq́ ſuſceptũ iri planè confido. Quod cũ ab æquitate ueſtra impetratum erit, non ſolum propter libros gaudebo, ad quos ornamentum & patrocinium ueſtrum accõmodandum eſſe putaui: ſed mihi etiam gratulabor: quòd libri tantos patronos adepti, benè firmum contra hominum maleuolentiam præſidium, poſitum in dignitate, authoritateq́ ueſtra: Ego uerò cõſecutus hoc eſſe uidear, quod ut conſequerer, ſolum in uniuerſa conſilij mei ratione ſpectaui: ut uoluntatem & obſeruantiam erga uos meam teſtificatus, beneuolentiam conſeruarem, humanitatemq́ ueſtram. Spero futurũ eſſe poſteà cùm in alio argumẽto, & fortaſsis in eruenda, explicandaq́ familiæ ueſtræ antiquitate publicum iterum ſtudij, officijq́ mei teſtimonium apparere ſinam: quod cùm erit, faciã diligentius, quàm in hac iam inſcriptione, quæ mihi contra penè exſpectationem meam à Typographo expreſſa fuit, facere in magna feſtinatione, plurimisq́ negotijs potui. Quod ſupereſt, Nobiliſsimi, præſtantiſsimiq́ uiri, cupio uos affluentes dignitate, florere illis omnibus ornamẽtis, quę expetẽda ipſi uobis eſſe iudicatis: & rogo, quod facturos eſſe iamdudum perſuaſum habeo, ut libris patrocinium, mihi beneuolentiam ueſtram præſtetis & cõmemorata, hoc loco fuiſſe nomina ueſtra, humaniter æquiſsimeq́ feratis. Ex Caroli caſtro Marchionum Badenſium, VI Calendas Auguſti,

Anno CIↃ. IↃ. XVIIIC.

Veſtræ nobiliſsimæ Dignitatis

perſtudioſus

IOAN. PISTORIVS NIDANVS D.

POLONICAE HISTO-
RIÆ CORPORIS,

TOMVS PRIMVS.

IN QVO OMNIA SVNT, QVAE AD CHOROGRA-
phicam Poloniæ & ſubiectarum ſub illius imperio prouincia-
rum conſiderationem pertinent, ut uerſa pagina, in
ſcriptorum Elencho uidere potes.

BASILEÆ,
ANNO CIƆ. IƆ. XXCII.

ELENCHVS AVTHORVM, QVI IN PRIMO TOMO POLONICARVM RERVM CONTINENTVR:

VNA' CVM SVCCINCTA DESCRIPTIONE LOCO INDICIS ADIECTA, rerum memorabilium & notatu digniſsimarum, quæ in quolibet Tractatu habentur.

	fol.
I. ÆNEAS SYLVIVS, Pontifex Rom. Max. Pius II. poſt adeptũ pontificatum dictus, de Polonia, Lithuania, & Pruſsia, ſiue Boruſsia.	1
De Polonia regione uaſta, & quòd in ea domus luto & macerie cõponantur: equi ſylueſtres & uiri inueniãtur. De Vladislao cum regno Baptiſmum ſuſcipiente, deq́; Friderico Brandeburgenſi, & Alberto Bauaro regnum quodlibet pro ſe recuſante.	1
De Lithuania regione, Vitoldo uiro facilè ſanguinario in ea regnante: de Solis ad tranſitum æſtiuo tempore difficultate: gẽtis in moribus qualitate, & quæ ſuper ſacrorum diuerſitatibus Hieronymus Pragenſis eremita denarrauit.	2
De Ruthenis, & quomodo principatus apud eos ſoleat aſſequi.	4
De Liuonia ſemiferos homines in una ſui parte continente.	4
De Pruthenis, & quomodo fidem Chriſtianam à Teuthonicis fratribus Sanctæ Mariæ ſumpſerint.	4 & 5
II. ERASMI STELLÆ Libanothani de Boruſsiæ Antiquitatibus. Libri II.	9
Primus liber agit de ueteribus incolis Boruſsiæ, eorumq́; propagatione, incremento, appellationibus, conſuetudine ac moribus.	9
Secundus liber continet priſcos reges ac eorum ſucceſsionem in Boruſsia.	13
Diſtichon ad inuictiſs. principem Federicum. Item elegiacum carmen ad eundem principum.	16
III. ALEXANDRI GVAGNINI Veronenſis, equitis aurati exactiſsima & diligẽtiſsima Chorographia totius Poloniæ, Lithuaniæ, Liuoniæ & Pruſsiæ.	20
De Situ Sarmatiæ Europææ.	20
Deductio & Origo antiquæ, bellicoſæq́; gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum, genusq́; ſuum ducunt.	22
Polonici regni cum ſuis palatinatibus, diſtrictibusq́;, ſiue prouincijs, ciuitatibusq́; & arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.	26
De Cracouienſi terra, eiusq́; ciuitatibus diſtrictualibus & ſenatu principali.	27
De Sandomirienſi terra	27
De Lublinenſi terra.	28
De terris, diſtrictibusq́; maioris Poloniæ.	28
De Poſnanienſis terræ ciuitatibus diſtrictualibus, & Senatoribus.	28
De Caliſienſi terra.	29
De Siradienſi terra.	29
De Lancicienſi terra	30
De Cuiauiæ ſiue Vladislauiæ terra.	30
De Breſtienſi terra.	30
De Rauenſi terra.	31
De Plocenſi terra.	31
De Dobrienſi terra.	31
De Dũcatu Maſouiæ.	31
De Varſchouiæ diſtrictu.	31
Maſouiæ ducatus Senatores primarij.	32
De Liuenſi terra.	32
De Podlaſiæ terra.	32
De Drohicinenſi diſtrictu.	33
De Terris & diſtrictibus Ruſsiæ regno Poloniæ incorporatis.	33
De Leopolienſi & Halicienſi terra.	33
De Belzenſi terra.	34
De Chelmenſi terra.	34
De Premislienſi terra.	35
De Podoliæ regione.	35
De Lituaniæ prouincijs ſeu Palatinatibus, præcipuisq́; ciuitatibus.	40
De Vilnenſi Palatinatu.	40
De Trocenſi Palatinatu.	40
De Minſcenſi Palatinatu.	41
De Nouogrodenſi Palatinatu.	42
De Breſtienſi Palatinatu.	42
De Volinia regione.	42
De Kiouienſi Palatinatu.	34
De Mſczislauienſi Palatinatu.	34
De Vitebſcienſi ſiue Vitebliensſi Palatinatu.	44
De Polocenſi Palatinatu.	44
De Samogitiæ ducatu.	45
De Arandi, ſeminandiq́; modo in Ruſsia alba Moſchouiæ confini, & in magno ducatu.	47
De Articulis cõſtitutionum Bellicarũ Magni ducatus Lithuaniæ.	49
Pruſsiæ cum ſuis Prouincijs, ciuitatibus, omniumq́; magiſtrorum Crucigerorũ Teuthonici ordinis iuxta ſeriem compendioſa deſcriptio.	51
De Pruſsiæ deductione doctorum opiniones.	51
De Priſca antiquorum Ruthenorum religione.	51
De Diuiſione Pruſsiæ.	52
De Sudauiæ ducatu.	52
De Sambiæ ducatu.	52
De Natangiæ ducatu.	53
De Nadrouiæ prouincia.	53
De Sclauoniæ ducatu.	53
De Bartoniæ ducatu.	54
De Galindiæ regione.	54
De Varmiæ ducatu.	54
De Hogerkerlandia prouincia.	55
De Culmenſi ducatu.	55
De Pomeſanienſi prouincia.	55
De Michlouienſi prouincia.	56
De Teuthonici ordinis origine, omniumq́; magiſtrorum in in eo ſucceſsione & rebus geſtis	57
De Pomeraniæ ducatu.	63
Liuoniæ totius, cum ſuis prouincijs, ciuitatibus, caſtris & cõmendaturis ſiue palatinatibus ſuccincta deſcriptio.	64
De Leitlandienſi ſiue Rigenſi prouincia.	65
De Rigenſi archiepiſcopatu.	66
De Derptenſi epiſcopatu.	66
De Habſelenſi & Ozelenſi epiſcopatu.	67
De Curlandia.	67
De Semigalliæ ducatu.	67
De Eſtlandiæ ducatu.	67
De Virlandia.	68
De Haria.	68
De Geruenlandiæ ducatu.	68
De Inteſtino & ciuili Liuonienſium bello, & cauſa expeditionis contra magiſtrum Liuonienſem.	71
Tabula & ſumma arciũ, caſtrorũq́; Liuoniæ, cuius dominio ſin-	

fol.

nio ſingulæ ſubſint, exceptis curijs, prædijs & præfecturis. 73

IIII. MARTINI CROMERI epiſcopi Varmienſis Polonia, ſiue de Situ, populis, moribus, magiſtratibus & Republica regni Polonici, libri duo. 74

LIB. I.

De Situ Poloniæ & gentis Polonæ origine, incremento, progatione, moribus & ritibus. 77

LIB. II.

De Reipublica, magiſtratibus, ſtatutis, palatinatibus, prouincijs & ciuitatibus Polonorum. 96

Senatorũ regni Poloniæ cum coniunctis ei ditionibus dignitates, & ordo, ſecundùm conſtitutionem comitialem Lublinenſem, anno M. D. LXIX. *editam.* 120

V. MATTHIÆ à Michouia Medicinæ Doctoris, & Canonici Cracouienſis, de Sarmatia Aſiana & Europæa, libri duo. 121

LIB. I.

De Sarmatijs duabus in genere. 122

De Tartarorum ortu & aduentu. 122

De Poloniæ & Vngariæ crudeli uaſtatione per Tartaros. 123

De Vngariæ cruenta uaſtatione per Bathi Imperatorem Tartarorum. 125

Quomodo Innocentius Papa quartus miſit ad Cham Tartarorum ne Chriſtianos perſequeretur: & quomodo fidem Mahometi ſuſceperit. 126

De Tartarorum moribus, & de contentis in terra eorum. 127

De Finibus & metis Tartarorum Zauolhenſium. 127

De Genealogia Imperatorum trans Volham incolentium. 128

Quòd Scythiæ gentes inquietæ ſunt & ſemper rapaces. 130

Scythiam quæ gens, & quæ natio inhabitet. 130

De Gothis & illorum moribus. 131

De Alanis, Vandalis & Sueuis. 132

De Vandalis, Alanis, & Sueuis continua narratio. 133

De Ihuris. 135

De Turcis. 137

De Tartarorum Vlanorum ſiue Præcopenſium familia. 139

fol.

De Tartaris Koſanenſibus, & Tartaris Nahaienſibus. 140

LIB. II.

De Rusſia, de tractib. eius, & abundantia, & cõtentis in ea. 140

De Lithuania & Samagitia. 142

De Lithuaniæ magni ducatus amplitudine & contentis. 145

De Moſchouia. 148

De Regionibus Scythiæ Perm, Baſuird, Iuhra & Corela, per ducem Moſchouiæ ſubiugatis. 150

VI. Deſcriptio Lithuaniæ ex Moſchouia SIGISMVNDI LIBERI BARONIS in Herberſtein, &c. 151

De Lithuania, eiusq; incolis. 151

De Feris, quæ in Lithuania reperiuntur. 155

VII. Pomponius Mela de Sarmatia cum commentarijs Ioachimi Vadiani. 158

VIII. De Sarmatia Cõmentariolus HARTMANNI SCHEDELII, artis Medicæ Doctoris. 163

De Sancto Stanislao epiſc. Cracouiẽſi, Patrono Sarmatiæ. 165

De Cracouia urbe Regia Sarmatiæ. 165

IX. LAVRENTII CORVINI Nouoforenſis ode Saphica Endecaſyllaba: dicolos tetraſtrophos Peonicè de POLONIA & eius metropoli CRACOVIA. 167

X. CVNRADI CELTIS P.L. ad Viſtulam fluuium, ubi ortum & exitum eius deſcribit, & de Veſontibus, & eorũ uenationibus agit. 168

XI. ADAMI SCHROTERI Sileſij iter Salinarium Sarmaticum. 168

XII. CVNRADI CELTIS Protutij Salinaria ὁδοιπορικὰ ad Terinum. 170

XIII. IACOBI PRILVSII de prouincijs Polonicis, & quibuſdam regum diplomatis Tractatus: ex Statutorum libris, ab illo publicatis, exſcriptus. 171

FINIS ELENCHI AVTHORVM PRIMI TOMI. POLONICARVM RERVM.

POLONICARVM RE-
RVM LATINI SCRIPTORES OMNES
in corpus unum collecti : & in ali-
quot tomos diſtributi.

TOM. I. CONTINENS DESCRI-
PTIONES VETERVM ET NOVO-
rum limitum regni Polonici.

ÆNEAS SYLVIVS, SVMMVS PONTIFEX ROMANVS, PIVS II. HVIVS NOMINIS POST adeptum pontificatum dictus, de Polonia, Lithuania, & Pruſsia ſiue Boruſsia.

De Polonia regione uaſta, quod in ea domus luto & macerie componantur, equi ſylueſtres, & uiri inueniantur. De Vladislao cum regno baptiſmum ſuſcipiente, deq; Frederico Brandeburgenſi, & Alberto Bauaro regnum quodlibet pro ſe recuſante.

POLONIA uaſta regio eſt, quæ Scleſiæ ad occidentem pro-
ximat, Hungaris, Lithuanis, ac Prutenis contermina: hic Cra
couia eſt pręcipua regni ciuitas, in qua liberaliũ artium ſcho-
la floret. Subigneus huic urbi præfuit epiſcopus, literarum
doctrina, & morum ſuauitate inſignis, à quo plurimas acce-
pimus epiſtolas, multò ſale & Romana elegantia condîtas,
cui ob ſingulares uirtutes Romana eccleſia inſignia cardi-
nalatus honoris rubentem pileum miſit. Ciuitates Poloniæ
præter Crocauiam parum nitidæ. Ex maceria domos fermè
omnes componunt, pleraſq; luto linunt : plaga regionis ne-
moroſa eſt, potus genti ceruiſia, ex tritico atque humulo fa-
ctus. Vini rariſsimus uſus, nec uinea cultura cognita, ager Cereris ferax, multa gẽti armen
ta, multa ferarum uenatio, equum ſylueſtrem præter cornua ceruo ſimilem edunt, feros
boues uenantur, quos priſci Vros uocauêre. Piſce ac uolucribus abundant, argenti, auri
inops terra. Vectigalia regi parua. Regnum in quatuor partes diuiſêre maiores : has cum
per circulum anni rex ambiuit, quælibet pars tribus menſibus regẽ ac curiam paſcit: qui-
bus exactis, ad alteram partem fit tranſitus. Statuta ſunt, quæ præſtare prouinciales opor-
tet. Si manſerit ultra præfinitum tempus rex, ſuo uiuere ſumptu cogitur. Cum rex gentis
patruum noſtrorum tempeſtate obijſſet, relictam filiam Gulielmus dux Auſtriæ in ma-
trimonium accepit, illicq; regno præfectus eſt. Non placuit Polonis rex Teutonicus, Vla
dislaum ex Lithuania uocauêre, eiectoq; Gulielmo, cõiugem eius & regnum nouo regi
tradidêre. Gentilis fuerat Vladislaus, & idola coluerat, ſed baptiſmum cũ regno ſuſcipere
nõ recuſauit. Conuerſus ad Chriſtum, religioſum principem geſsit. Multos ex Lithuanis
ad Euangelium traxit, Pontificales eccleſias nonnullas erexit. Epiſcopos magno honore
proſecutus eſt. Inter equitandum quotieſcunq; turres templorum inſpexit, detracto pi-
leo caput inclinauit, Deũ qui coleretur in eccleſia ueneratus. Cum Tartaris regni limites
infeſtantibus feliciter dimicauit, Prutenos maximo bello uicit, de quo inter res Pruteni-
cas memorabimus. Ex priori coniuge prolem non ſuſtulit, cum qua matrimonium haud
legitimum fuit. Ex ſecundo iam fermè nonagenario duo nati ſunt filij, Vladislaus & Caſi
mirus, is Lithuaniæ ducatum cõſecutus eſt, prior patri regno Poloniæ ſuccedens, ad Hun
gariæ quoq; regnum accerſitus, in bello Turcarum (ut alibi narratum eſt) cecidit. Qua re
cognita, ſolliciti Poloniæ proceres de ſucceſſore Frederici, cum marchionẽ Brandenbur-
genſem, qui pueritiã in regno tranſegerat, linguamq; gentis & mores tenebat, ut regnum
acciperet rogauerũt. Reſponſum datum eſt Caſimirum Lithuanię ducem, qui frater eſſet,
defuncti hæredem extare. Sciſcitari eius animum oportere, cui fraternum, paternumq; re-
gnum cupienti, impedimentum afferre à dignitate ſua Fredericus non duceret: pari mo-
deratione & Albertus Bauariæ dux erga Ladislaum Alberti filium uſus eſt: qui Bohe-

miæ regnum ſibi oblatum recuſauit. Fredericus quoque Imperator,& ab Hungaris,& à Bohemis ad hæreditatem Ladislai uocatus, nunquam audire ſuſtinuit, quod patrueli præiudicium faceret. Ingens laus noſtræ ætatis, & magnum decus Germanici nominis, quamuis non ambigo eſſe aliquos, qui non tam iuſtitiæ, quàm ignauię tradunt, alienis regnis quempiam abſtinere. Ego quod boni ſpeciem habet non laudare non poſſum. Caſimirus autem, & ſi difficile, à Lituanis dimitteretur, qui ſuum ad ſe principem retinere cupiebant, in Poloniam ueniens, pacificam regni gubernationem accepit: nec diu poſtea ſororem Ladislai regis duxit uxorem. Multa ei aduerſus fratres Teutonicos, qui ſanctæ Mariæ appellantur bella fuêre, de quibus in rebus Prutenis referemus.

De Lithuania regione, Vitoldo uiro facilè ſanguinario in ea regnante, de Solis ad tranſitum æſtiuo tempore difficultate, gentis in moribus qualitate, & quæ ſuper ſacrorum diuerſitatibus Hieronymus Pragenſis eremita denarrauit.

Lithuania & ipſa latè patens regio Polonis ad orientem cõnexa eſt, paluſtris fermè omnis ac nemoroſa. Vitoldus huic præfuit Vladislai frater, qui relicto deorum cultu, cum regno Poloniæ Chriſti ſacramentum accepit. Magnum Vitoldi nomen ſua tempeſtate fuit, quem ſubditi adeò timuerunt, ut iuſsi laqueo ſe ſuſpendere, parere potius, quàm in principis indignationem incidere uoluerint: detrectantes imperium inſutos urſina pelle uiuentibus urſis (quos eam ob cauſam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq; alijs affecit ſupplicijs. Equitans arcum ſemper tenſum geſtauit. Si quem conſpicatus eſt aliter incedere quàm uoluit, confeſtim ſagitta confodit, multos quoq; per ludum interemit. Sanguinarius carnifex, ut eſſet inter populares & ipſum principem certum faciei diſcrimen, radere barbam omnibus imperauit. Id ubi non ſucceſsit (facilius enim ceruicis quàm barbæ iacturam Lituani ferebant) tonſus ipſe mentum & caput prodijt, capitale interminatus, ſi quis prouincialium pilos faciei capiti ſuo deponeret. Rex à Sigiſmundo Cæſare Lituanorum appellatus, prius obijt quàm legati diadema ferentes ſe conuenirent. Succeſſor Suidrigal urſam nutriuit, quæ ſueta ex manibus eius panem accipere, ſæpè in ſyluas uagabatur. Redeunti uſq; ad thalamum principis, oſtia quæque patebant. Ibi confricare ac pulſare pedibus oſtium, cum fames affuit conſueuit, cui princeps aperiens cibum præbuit. Conſpirauêre nobiles aliquot adoleſcentes aduerſus principem, atque urſæ modum ſecuti, ſumptis armis cubiculi principalis ianuam confricauêre. Credit Suidrigal urſam adeſſe, oſtiumq; aperuit, ibiquè mox ab inſidiantibus confoſſus interijt. Prouinciæ deinde gubernatio ad Caſimirum peruenit. Ad Lithuanos æſtiuo tempore difficilis tranſitus eſt, paluſtribus aquis cuncta fermè obſidentibus, hyems præbet aditum aſtrictis gelu lacunis. Mercatores ſuper glaciem ac niuem iter faciunt, plurium dierum cibaria in uehiculo ferentes, nulla certa uia: meatus (ſicut in mari) ſyderum curſus oſtendit. Rara inter Lituanos oppida, neque frequentes uillæ. Opes apud eos, pręcipuæ animalis pelles, quibus noſtra ætas Zibellinis, armellinisq; nomina indidit. Vſus pecuniæ ignotus, locum eius pelles obtinent: uiliores cupri atque argenti uices implent, pro auro ſignato pretioſiores. Matronæ nobiles publicæ concubinos habent, permittentibus uiris, quos matrimonij adiutores uocant. Viris turpe eſt ad legitimam coniugem pellicem adijcere. Soluuntur tamen facilè matrimonia mutuo conſenſu, & iterum atque iterum nubunt, Multum his ceræ ac mellis eſt, quod ſylueſtres in ſyluis apes conficiunt. Vini rariſsimus uſus, & panis nigerrimus. Armenta uictum præbent multo lacte utentibus. Sermo gentis Sclauonicus eſt: latiſsima eſt enim hæc lingua, & in uarias diuiſa ſectas. Ex Sclauis enim alij Romanam Eccleſiam ſequuntur, ut Dalmatæ, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum ſequuntur errores, ut Bulgari, Rutheni, & multi ex Lithuanis. Alij proprias hæreſes inuenêre, ut Bohemi, Moraui, & Boſnenſes, quorum magna pars Manichæorum imitatur inſaniam. Alij gentili adhuc cæcitate tenentur, quemadmodum multi ex Lithuanis idola colentes. Horum magna pars æuo noſtro ad Chriſtum conuerſa eſt, poſtquàm Vladislaus ex ea gente Poloniæ regnum accepit. Noui ego Hieronymum Pragenſem ſacris literis apprimè eruditum, uitæ munditia & facundia ſingulari clarum, qui annos ſupra uiginti in eremo Camalduenſi, in Apennino Hetruſco pœnitentiam egit, hic (oriente apud Bohemos Huſsitarum hæreſi) fugiens peſtiferum uirus, in Poloniam tranſiuit. Vbi acceptis literis ab Vladislao rege commendatitijs, prædicaturus Euangelium Chriſti, ad Vitoldum principem in Lithuaniam penetrauit, multosq; populos Vitoldi fauore fretus, ad ſalutiferam Dei Chriſti fidem conuertit. Venitq; tandem ad ſynodum Baſilienſem, uocatus à Iuliano ſancti Angeli Cardinali, cum de rebus Bohemicis ageretur, narrauit hic multa de Lithuanis quæ penè incredibi-

lia ui-

lia uidebantur. Audiebam ego ex alijs eius dicta, nec mouebat ut crederem, libuit adire hominem, atque ab eius ore lata cognoſcere, comites mei fuerunt Nicolaus Caſtellanus, qui tum Cardinalis Iuliani domum regebat. Bartholomeus Lutimanus Archiepiſcopi Mediolanenſis ſcriba, & Petrus Noxetanus Cardinalis Firmiani ſecretarius, uiri graues & docti, hominem in cella ſua trans Rhenum apud Carthuſienſes conuenimus, cuius hæc narratio fuit. Primi quos adij ex Lithuanis ſerpentes colebant, paterfamiliâs ſuum quiſque in angulo domus ſerpentem habuit, cui cibum dedit, ac ſacrificium fecit in fœno iacenti: hos Hieronymus iuſsit omnes interfici, & in foro adductos publicè cremari. Inter quos unus inuentus eſt maior cæteris, quem ſæpe admotus ignis conſumere nullo pacto ualuit. Poſt hos gentem reperit: quæ ſacrum colebat ignem, eumq; perpetuum appellabat. Sacerdotes templi materiam ne deficeret, miniſtrabant, hos ſuper uita ægrotantium amici conſulebant: illi noctu ad ignem accedebant, manè uerò conſulentibus reſponſa dantes, umbram ægroti apud ignem ſacrum ſe uidiſſe aiebant. Quæ cum ſe calefaceret, ſigna uel mortis, uel uitæ oſtentaſſet, uicturum ægrotum facies oſtenſa igni, contra ſi dorſum oſtentaſſet, moriturum portendit. Teſtari igitur & rebus ſuis conſulere ſuadebant, deluſionem hanc eſſe Hieronymus oſtendit: perſuaſo populo, deleto templo, ignem diſsipauit, Chriſtianos mores induxit. Profectus introrſus aliam gentem reperit, quæ Solem colebat, & malleum ferreum raræ magnitudinis ſingulari cultu uenerabatur. Interrogati ſacerdotes, quid ea ſibi ueneratio uellet? Reſponderunt olim pluribus menſibus non fuiſſe uiſum Solem, quem rex potentiſsimus captum recluſiſſet in carcere munitiſsimæ turris. Signa zodiaci deinde opem tuliſſe Soli, ingentiq; malleo perfregiſſe turrim, Solemq; liberatum hominibus reſtituiſſe. Dignum itaq; ueneratu inſtrumentum eſſe, quo mortales lucem recepiſſent. Riſit eorum ſimplicitatem Hieronymus, inanemq; fabulam eſſe monſtrauit. Solem uerò, & Lunam, & ſtellas creatas eſſe oſtendit, quibus maximè Deus ornauit cœlos, & ad utilitatem hominum perpetuo iuſsit igne lucere. Poſtremò alios populos adijt, qui ſyluas dæmonibus conſecratas uenerabantur, & inter alias unam cultu digniorem putauêre. Prædicauit huic genti pluribus diebus, fidei noſtræ aperiens ſacramenta, denique ut ſyluam ſuccideret imperauit, ubi populus cum ſecuribus affuit, nemo erat qui ſacrum lignum ferro contingere auderet. Prior itaque Hieronymus aſſumpta bipenni excellentem quandam arborem detruncauit. Tum ſecuta multitudo alacri certamine, alij ferris, alij dolabris, alij ſecuribus ſyluam deijciebant. Ventum erat ad medium nemoris, ubi quercum uetuſtiſsimam, & ante omnes arbores religione ſacram, & quam potiſsimè ſedem eſſe putabant, percutere aliquandiu nullus præſumpſit. Poſtremò ut eſt alter altero audacior, increpans quidam ſocios, qui lignum rem inſenſatam percutere formidarent, eleuata bipenni magno ictu cum arborem cedere arbitraretur, tibiam ſuam percuſsit, atque in terram ſemianimis cecidit. Attonita circum turba flere, conqueri, Hieronymum accuſare, qui ſacram Dei domum uiolari ſuaſiſſet, neque iam quiſquam erat, qui ferrum exercere auderet. Tum Hieronymus illuſiones dæmonum eſſe affirmans, quæ deceptæ plebis oculos faſcinarent, ſurgere quem cecidiſſe uulneratum diximus imperauit, & nulla in parte læſum oſtendit, & mox ad arborem adacto ferro adiuuante multitudine ingens onus cum magno fragore proſtrauit, totumq; nemus ſuccidit. Erant in ea regione plures ſyluæ pari religione ſacræ, ad quas dum Hieronymus amputandas pergit, mulierum ingens numerus plorans atque eiulans, Vitoldum adit, ſacrum lucum ſucciſum quæritur, & domum Dei ademptam, in qua diuinam opem petere conſueſſent, inde pluuias, inde Soles obtinuiſſe, neſcire iam quo in loco Deum quærant, cui domicilium abſtulerint: eſſe aliquos minores lucos, in queis dij coli ſoleant, eos quoq; delere Hieronymum uelle, qui noua quædam ſacra introducens, patrium morem extirpet: rogare igitur atque obteſtari, ne maiorum religionum loca & cæremonias auferri ſinat. Sequuntur & uiri mulieres, nec ſe ferre poſſe nouum cultum aſſerunt. Relinquere potius terram & patrios lares, quam religionem à maioribus acceptam dicunt. Motus ea re Vitoldus, ueritusq; populorum tumultum, Chriſto potius, quam ſibi deeſſe plebem uoluit. Reuocatisq; literis, quas præſidibus prouinciarum declarat, iubens parere Hieronymo, hominem ex prouincia decedere iuſsit. Hæc nobis Hieronymus conſtanti uultu nihil hæſitans, ac per iuramentum affirmauit: dignum fidei & grauitas ſermonis, & doctrinam oſtendit, & uiri religio. Nos quæ accepimus immutata retulimus, ueri periculum non aſſumimus, perſuaſi tamen & nos, & comites ab eo receſsimus.

De Ruthenis, & quomodo principatus apud eos ſoleat aſſequi.

RVtheni quos appellare Roſanos Strabo uidetur, Lithuanis contermini ſunt, gens barbara, incompta, apud quam opulentam Eccleſiam obtinuit Iſidorus Cardinalis Sabinenſis, cuius ſupra mentionem fecimus. In hac gente ciuitatem permaximam eſſe tradunt Nogardiam appellatam, ad quam Teutonici mercatores magno labore perueniunt. Magnas ibi eſſe opes fama eſt & multum argenti, pelleſq; pretioſas, uendentesq; atq; ementes ponderato argento, non ſignato utuntur. Lapis in medio fori quadratus eſt, quem qui aſcendere potuerit, neq; deiectus fuerit, principatum urbis aſſequitur. Pro ea re in armis dimicant, ſæpeq; una die plures conſcendiſſe ferunt, unde ſæpè ſeditiones in populo emerſere.

De Liuonia ſemiferos homines in una ſui parte continente.

LIuonia deinde Chriſtianarum ultima prouinciarum ad ſeptentrionem Ruthenis iungitur, Tartari eam ſæpe incurrunt. In qua noſtra ætate magnas accepérunt ſtrages fratres Teutonici, qui Beatæ Mariæ uocantur, hanc armis quæſiuêre, & Chriſti ſacra ſuſcipere coëgerunt, cum eſſet antea gentilis & idola coleret. Eam alluit ab occidenti mare Baltheum, quod plerique ueterum oceanum eſſe putauerunt nondum ſeptentrio (ut hodie) cognitus Græcis atque Italis fuit. Chriſtiana religio hanc orbis partem noſtro generi aperuit, quæ fortiſsimis gentibus deterſa Barbaris mitioris uitæ cultum oſtendit. Baltheus ſinus adeò latè patet, ut incompertæ magnitudinis apud aliquos eſſe uideatur. Origo eius ex Britannico mari ducitur, quod Germanicum appellari poteſt. Nam & Germaniæ magnam partem alluit. Oſtium eius in occidenti eſt, non longè à Cherroneſo Cimbrica, quam Daciam hodie uocant. Excurrens autem in orientem, in ſeptentrionem panditur, inſulaſqúe magnas ambit: occidentale littus, Noruegi occupant. Ad ſeptentrionem ſemiferos homines eſſe tradunt, cum quibus nullum linguæ commercium nauigantes habent, ſignis tantum & nutibus commutare merces feruntur. Meridionale littus Saxonibus ac Prutenis traditur: orientale (ut diximus) Liuones tenent. Inter Liuoniam & Pruſsiam paruam terram eſſe ferunt unius fermè diei latam itinere, quam Maſſagetæ colunt, gens neque gentilis, neque uerè Chriſtiana, Polonorum imperio parens, atque hinc regnum Poloniæ ad mare protenditur, & Baltheum quem diximus ſinum.

De Prutenis, & quomodo fidem Chriſtianam à Teutonicis fratribus Sanctæ Mariæ ſumpſerint.

REdeunti Liuonia Germaniam, per littus Balthei maris poſt Maſſagetas Pruteni ſeſe obijciunt, qui ripas utraſque Viſtelæ amnis accolunt: is eſt Sarmatiæ ac Germaniæ terminus, qui exoriens in montibus, qui Poloniam, Hungariamqúe dirimunt, partem Poloniæ irrigat. Pruſsiam uerò quàm longa eſt percurrit, ab oppido Torni uſque Gedanum, quo in loco Baltheum influit. Hunc fluuium alij Viſtelam, ut diximus, quibus ætatis noſtræ ſermo congruit, alij Iuſtulam, quidam Iſtulam uocauêre. Quod ultra fluuium eſt, Sarmatici iuris fuit: quod citra, Germanici ad orientem ac meridiem Maſonitæ, Poloniqúe rura colunt: occidentem Saxones occupant, aquilonem Balthei maris excipit littus. Frumenti ferax regio eſt, aquis irrigua & plena colonis, multa ambitioſa oppida, multi maris ſinuoſi reflexus amœnam efficiunt. Pecorum ingens uis, multa uenatio, piſcatio diues. Vlmerigos olim hanc terram incoluiſſe Iordanus tradidit, quo tempore Gothi ab inſula Scandauia in continentem deſcendere. Qui (ut ille ait) Vlmerigorum terras inuasêre. Ptolemæus autem Amaxobios, & Alanuos, Venedes, ac Githones penes Iſtulam fluuium habitare affirmat. Barbara hæc gens & idolorum cultrix, uſque ad Fredericum Imperatorem eius nominis ſecundum fuit. Sub eius uerò imperio, cum amiſiſſent Chriſtiani Ptolemaidem Syriæ ciuitatem, fratres Teutones, quos Sanctæ Mariæ diximus appellari, inde fugati in Germaniam rediêre, uiri nobiles & rei militaris periti, qui ne per ocium mercarent, Fredericum accedentes, Pruſsiam Germaniæ conterminam Chriſti cultum ſpernere dixerunt: ſæpè illius gentis homines in Saxones, cæteróſque uicinos excurrere, ingentem uim pecorum atque hominum abigere, eſſet in animo ſibi compeſcere Barbaram gentem: annuat tantum Imperator, prouinciamqúe fratribus perpetuo iure poſsidendam tradat, ſi eam armis acquirant. Iam enim Maſouiæ duces,

tes, qui eius ſe terræ dominos affirmabant, ius ſuum fratribus conceſſerant: grata oblatio Frederico fuit, qui collaudato propoſito, quas uoluêre fratres, ſub aurea bulla literas conceſsit. Illi ſumptis armis breui tempore quicquid Prutenici uiri citra Viſtelam fuit occupauêre. Exin tranato fluuio, uetuſtam & latè patulam quercum in caſtelli modum erectis propugnaculis iuxta ripam munierunt, ibi collocato præſidio ulteriores Prutenos uexare cœperunt. Pugnatum eſt ſæpè pro quercu, & ingentes Paganorum copiæ fugatæ ac deletæ ſunt: bellum pluribus annis productum eſt. Ad extremum fortuna fratrum imperio arridens, omnem eis Pruſsiam ſubiecit. Victę Barbaræ nationes, iugum ſubiêre. Ex illo tempore lingua Teutonica introducta eſt, & cultus Chriſti gentibus imperatus. Eccleſiæ quoque pontificales erectæ, trans Viſelam Pomeſauienſis, Culmenſis, Sambienſis, & Varimienſis, ad quam defuncto Franciſco epiſcopo, paruitatem noſtram poſtulauêre canonici. Calixtus Pont. Max. eam nobis annuente, ſenatu Apoſtolico commendauit. Quæ una eſt illis in partibus iure ſuo utens, nec ſubiecta fratribus, reliquos epiſcopos religionis habitum geſtare oportet. Quo in loco munitam quercum diximus fuiſſe. Nobile oppidum ædificatum eſt, quod Mariæburgum uocant, & arx nobilis atque ampliſſima: hic ſedes magni magiſtri, qui cunctis fratribus præeſt Pruſsiam incolentibus. Sunt & alij duo in eadem religione magiſtri, alter Liuoniam regit, alter conuentus Alemaniæ gubernat. Teutones huius religionis inuentores fuêre, ac propterea nemo recipitur ad eam, niſi Teutonicis nobilibus ortus parentibus, & cui propoſitum ſit pro tuendo Chriſti Euangelio, aduerſus ſalutiferæ crucis inimicos armis depugnare: ob eam rem ueſtimentis albis utuntur, nigra cruce inſuta. Barbam omnes nutriunt, exceptis qui ſacris altaribus ſeruiunt. Pro Canonicis horis dominicam orationem uſurpant, neque literas diſcunt. Magnæ his opes, nec minor potentia quàm regibus: ſæpè cum Polonis de regni limitibus acceptis, atque illatis cladibus contendere, nec totis uiribus belli fortunam experiri recuſarunt. Cum Vladiſlao Caſimiri qui modo regnat patre, contraxerant ambæ partes ualidiſsimas atque ingentes copias. Polonis Lithuani & Tartari adiuncti erant, quos duxerat Vitoldus. Teutonici fratres ex tota Germania uires conciuerant: poſtquam prope ad uiginti fermè ſtadia uterque conſedit exercitus, ſpe plenus & impatiens moræ. Prutenorum magiſter caduceatorem, qui bellum regi denunciaret, & duos enſes, in quis ſtaret uictoria miſit: facta poteſtate, ut quem uellet hoſtis eligere, alterum ſibi remitti iuſsit. Accepit Vladislaus alacer nuncium, donatoq; caduceatore, uno retento gladio, remiſit alterum. Mox iuſsi milites arma induere, bellíq; ſignum datum, quadraginta millia equitum in ambobus caſtris fuiſſe proditum inuenio. Vladislaus Tartaros ac Lithuanos primum inire certamen iuſsit. Ex Polonis ſubſidiarias acies elegit. Contra Prutenos auxilia in poſtremis habuit: florentem ordinis ſui militiam in exercitus fronte collocauit. Commiſſo prælio inermes quodammodo Tartari ac Lithuani magna ſtrage cæſi ſunt. Vrgebat tamen multitudo, nec terga dare Polonus metuens audebat, atrox pugna ſuper cadauera occiſorum edebatur. Nec tam uulnerare Prutenus alacer, quam uulnera recipere Tartarus uidebatur: protractum eſt diu certamen, peracta ingens occiſio, Lithuani, Tartaríq; ueluti pecudes mactabantur. At cum nouus ſemper hoſtis emergeret, defeſsi tanta cæde peracta Teutones, uerſare ferrum uix poterant & iam remiſsius pugnabant. Quod ubi Vladislaus animaduertit, tum primum Polonorum aciem ualidam ac ferro rigentem immittit: fit ſubita irruptio, inſtauraturq; prælium: non tulêre Teutones recentis agminis impetum, impar pugna recentis ac fatigati militis fuit: oritur mox fuga ex parte fratrum, ferit terga Polonus. Magiſter ordinis ubi ſuos cedere uidet, nec iam ullam in auxilijs ſpem eſſe animaduertit, cum lecta militum manu hoſti ſeſe obiectans occiditur: fit fœdior fuga, nec prius Teutonicus fugere quam Polonus perſequi deſtitit. Perierunt in eo bello ex parte fratrum multa hominum millia, inter quos uiri primarij, quos uocant Commendatores, equeſtre dignitate inſignes, cum ipſo Magiſtro circiter D C. Nec Polonis in cruenta uictoria ceſsit, Tartaris ac Lithuanis magna ex parte cæſis. Bellum hoc, anno trecenteſimo decimo ſupra milleſimum eſt poſt Chriſti ſaluatoris ortum. Pruſsia fortunam regis ſecuta, omnis excepto Burgomariæ ad uictorem defecit. Sed interueniente Sigiſmundo Cæſare, pax inter fratres & Polonum conſtituta eſt: percuſſum fœdus, pecunia Polono data. Pruſsia reddita fratribus, nec deinde uſque ad Frederici tempora, qui modo imperat, in poſſeſsione agri ſui turbata religio eſt. Sub eius uerò imperio cum populares graue ſibi iugum fratrum exiſtimarent, fœdus inter ſe iniêre in hunc fermè modum: ut quindecim uiri ſingulis certis in locis conuenirent, qui prouincialium querelas aduerſus fratres audirent, nec ſinerent quempiam indignè uexari. Ex his quatuor ex religione uiros aſſumi uoluere, quatuor ex prælatis eccleſiarum, pariquè numero ex nobilibus ac ciuitatibus, hisq; parêre omnes uoluêre. Per idem tempus di-

uiſa inter ſe religio fuit: alij magnum Magiſtrum ſequebantur, alij quoſdam Commendatores, qui Magiſtri regimen improbabant. Magiſter, ut populares ſibi alliceret, fœdus ipſum inconſulto fratrum conuentu approbauit. Fredericus quoque Imperator eidem fœderi robur adiecit, cautione tamen inſerta, ne per ſuas literas ius religionis læderetur. Mortuo deinde Magiſtro, qui fœdus acceperat, & altero in eius locum ſuffecto, Nicolaus Pont. Max. legatum miſit, qui prouinciam Pruſsiæ inſpiceret. Cognitoꝗ rerum ſtatu, quantum legatus retulit, popularium fœdus damnauit: utꝗ ab eo diſcederent, anathema interminatus, acriter imperauit: quibus pertinacius in eorum ſententia perſeuerantibus, ex conſenſu partium, lis ad Fredericum Imperatorem deducta eſt. Ad quem rurſus cauſa cognita, damnato eorum fœdere, iuſsi Pruteni ſunt ad obedientiam fratrum redire: qui eam prouinciam è manibus infidelium ſuis armis uindicaſſent, multóque ſanguine coëmiſſent. Quare ciuitatibus nunciata, mox arma in fratres populariter recepta ſunt. Ex quibus plures capti atque occiſi, caſtella eorum euerſa, arces à fundamentis eiectæ, quinquaginta & quinque oppida in eam rebellionem conſpirauêre. Sed cum non ſatis rem ſuam contra religionem ſine externa ope tutam putarent, Caſimirum Poloniæ regem ſibi dominum aſciuere, deuotum fratribus ſanguinem, qui fortunam patriæ eius experti fuiſſent. Ille cum exercitu prouinciam ingreſſus, dedentes ſeſe ciuitates in poteſtatem accepit, cum quo fratres diu uaria uictoria dimicarunt. Plures fuere congreſſus, inter quos memorabilior, qui apud Coninitium oppidum habitus eſt. Duodeuiginti millia Polonorum obſidionem in eo loco tenebant, in queis & rex ipſe Caſimirus fuit. Oppugnabāt oppidum dies, nocteſꝗ machinis admotis. Rudolphus princeps Sagoriæ, ex Scleſiæ ducibus, tum religionis ductabat exercitum, qui laturus obſeſsis opem, cum ſeptem millibus militum aggredi regem non dubitauit. Commiſſum eſt prælium in conſpectu oppidanorum ſumma utrinque contentione atque ardore, cæſis hinc atque inde compluribus. Cum ſuos referre pedem Rudolphus animaduertit, increpans ignauiam fugientium, interminatuſꝗ necem, aciem ſiſtit. Et progreſſus in medium cum recenti pugnatorum manu, acre certamen inſtaurat: hos ſternit, illos confodit: fit ſubita rerum mutatio. Vrgente Rudolpho, cedit Polonus. Rurſumꝗ Caſimirus ſuos retinet, pugnæꝗ ſeipſum miſcet, & tanquam ex integro pertinaci contentione certatur. Occiditur in pugna Rudolphus, rex uerò equo deijcitur, meliores ex utraque parte occumbunt. Poſtremō cæſum credentes Poloni ſuum regem, deſperata uictoria, fugam arripiunt. Rex ab amicis adiutus, uix ex clade ereptus eſt. Rudolphus morte ſua, uictoriam religioni peperit. Ex Polonis ſupra ſex millia cecidiſſe feruntur, ex Teutonibus quoque non pauci periêre. Poſt eam cladem, res Polonica nutare apud Prutenos cœpit, eo inclinantibus populis, quo belli fortuna quæritur. Stat tamen adhuc anceps exitus, & alterius Martis iudicium moratur. Ferunt inter hos fratres olim mortuo Magiſtro, cum de ſucceſsione ageretur, unum fuiſſe, qui rogatus eligere quem putaret religioni utiliorem, ſeipſum elegiſſe dicentem nolle deierare. Scire ſe cogitationes ſuas, aliorum corda ignorare. Si magiſtratus ſibi committatur, non dubitare quin reipublicæ bene conſultum eat. Motos eius uerbis reliquos adminiſtrationem illi credidiſſe, quæ ſaluberrima deinde fuerit.

ERASMI STELLAE LIBANOTHANI LIBRI II. DE ANTIQVITATIBVS Boruſsiæ.

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM FEDERICVM SACROSANCTAE MILITIAE ORDINIS DIVAE VIRGINIS Teutonicorum protomagiſtrum, Saxoniæ ducem, Thuringiæ Lantgrauium, ac Marchionem Miſniæ, Eraſmi Stellæ Libanothani in antiquitates Boruſsiæ præfatio.

ETſi uereor Federice princeps, res Boruſsicas altiùs & à prima origine repetiturus, antiquitatem in his quæ uſque eò latuit, uelut ex cauea in ſcenam theatrumque producturus, multorum riſus, ronchos & cachinnos, demumque exploſionem magis quàm applauſum legentis turbæ me incurſurum, tum quod id ſecum ferat antiquitas, ceu Ariſtoteles in Problematis perhibet, ut res anilibus fabulis ſimillimas narrare uideatur, tum quod res Boruſsiæ diuturna barbarie, ſine ullis literarum monumentis quaſi perpetuis tenebris mancipatæ, & in ipſo lethæo demerſæ penè obriguiſſe extimantur, adeoque concretæ, ut etiam phœbeo calore agitatæ uix incaleſcere poſsint, quo iterum lucem, ſolemque admittant. Verum dum hi blaterones tuam celſitudinem iſtius ludi agonothetam in orcheſtra conſpexerint, ſub cuius umbraculis me in hanc ſcenam prodijſſe pernoſcant, forte ne lingulaces, infrenique ore à te ſapientiſsimo principe iudicentur, maledictis temperabunt, ſimul & naſum continebunt. Quod ſi nec reueriti tuam maieſtatem, effrenataque lingua uerbis non æquis defluant, malignitatis quoque aculeos haud recondere uelint, imò blaterare malint, nihil eſt quo perhorreſcere oppidò poſsim, ut ſceptam ſcenam interturbem. Ronchiſent hi naſutuli, obſtrepent, clament, arguant, criminentur, exibilent denique, dummodo tibi plauſibilis, lepida ac iucunda noſtra actitatio uiſa fuerit. Antigonidas olim Muſicæ artis peritiſsimus, cum diſcipulo in arte probè inſtituto, populo tamen non admodum grato, in ſcenam progreſſus cunctis audientibus dixiſſe fertur: Mihi cane & Muſis, quia uidelicet ars bene cœpta, quanquam populi lenocinio deſtituatur, iuſta tamen comprobatione non exuitur. Sed ut tandem his reſpondeam, qui longè petitas hiſtorias calumniantur, ceu minus fidei illis inſit, cæcutientibus id forſan euenit & nocturnis oculis, ſed penes clarè cernentes plus dignitatis antiquitati ineſſe, nemo ſanæ mentis ambigit. Ne quoque res Boruſsicas ceu ſempiternis tenebris obnoxias, & minimè ad ſolem lucemque ex caliginoſo uetuſtatis receſſu redituras, poſsint argumentari, meminerint ſaltem quæ de Hercule feruntur, qui cerberum tricipitem ab inferis, ſolemque hunc noſtrum ac calorem ferre coëgiſſe dicitur, Threicium & uatem raptam ſibi Eurydicem ex Tartareis ſedibus diuina ſua ſuauiloquentia eduxiſſe. Ob id nec inficias eant locutulei, res Boruſsicas quantumcunque umbra uetuſtatis contectas ac rubigine obductas, imò in abditiſsimos receſſus actas, curioſa indagatione non poſſe non reſtitui, ex noctiſque caliganti nebula eximi, ac claritate diei illuſtrari, ornarique: quum hæc ipſa indagatio, puta induſtria, unica ab omnibus eſſe aſſeritur, cui nihil inacceſſum, nihil occluſum relictum ſit. Hæc res quomodolibet obſtruſas, & in penetrabilibus reconditas elici, exprimit & promit. Hac cœlum petit, & ſubterranea regna ſubintrat, maria ſcrutatur, oculis ſubijcit quicquid uſquam latet, ſepultumque eſt. Illa ipſa Homerum cæcum plus Argo mille oculos habente uidere dedit. Hæc Zeuſim Helenam nunquam à ſe uiſam tanta uenuſtate depingere, docuit ut eius forma digna iudicaretur, propter quam tantum laboris ſubijſſet Græcia, & alta Pergama ruerent. Hæc Phidiam ſtatuarium digniſsimum, ſimulachrum Iouis exprimentem eò uſque euexit, ut diuinitatis effigiem è cœlo mutuatus diceretur. Hæc eadem fores antiquitatum Boruſsiæ uectibus è cardine ſemotis, ut paterent effecit, extraque latebras quicquid de his obuallatum fuerat produxit. Hac adminiculatrice ex imo lethæi fluminis cœno hæ ipſæ conquiſitæ, erutæque ſunt, & utcunque à ſordibus deterſæ, ſeſe ceu poſtliminio reuerſæ, tuis luminibus, conſpectuique illuſtriſsime princeps, primum oſtentantes, te ut felicem moderatorem ſuum ſalutant, ut patrem patriæ uenerantur: & quicquid uſquam in ſecundiorem ſortem, faciemque ſplendidiorem commutatum, ceu fermè ſingula aſpexerint, id totum tibi, ſacræque ſanctæ militiæ, cuius tu magiſter, imò Dictator perpetuus extas, tribuunt. Quod ſi ſunt qui te circumſtant, & has ineffigiatas, rudeſque Boruſsiæ imagines toruis luminibus reſpexerint, abigendaſque duxerint, quod ſine cultu ornatiori, & penè inueſtes in hunc auguſtiſsimum conſeſſum productæ ſunt, his reſponſum ſit: Fœminam probam pigmenta, fucumque non decere, nec orationem fidem habituram unguenta uſqueadeò redolere. Logographis id tribuimus, ut quodcunque ſuauius quàm uerius narrent. Nos in his commentariolis ſine fraude, omni apparatu orationis ſepoſito, Boruſsiæ antiquitates expoſuimus: ut ſi qui futuri ſint, cultiori ſermone res Boruſsicas deſcribere uolentes, hinc ſumere poſsint, quod ornatum iri tantopere uelint.

Induſtriæ uis.

Nuda namque hæc oratio facilè quem quis,imponet cultum perferet. Vt autem,fidem ſine ſcōꝛ ria habituri ſint hi noſtri commentarioli uetuſtate & carie oppleti, ipſos ex præclariſsimis rerum ſcriptoribus elucubratos eſſe fidem facio,Plinio ſcilicet,Solino, Pomponio Mela, Cornelio Tacito,Strabone,Ptolemæo:ex neotericis Gordano,qui primus res Gothorum literis mandauit,noſtro Alberto Magno,qui has inuiſit & peragrauit, Othone Freiſingenſi epiſcopo, qui quinq; Imperatorum Rom. res geſtas luculenter ſcripſit, Helmodo Lubecenſi presbytero, qui res Sclauorum haud ineleganter proſequutus eſt, Boruſsicaſque ſimul attigit,Blondo Foroliuienſi,Æneа Syluio,& præter hos quicquid annales Boruſsiæ uſquam uetuſtatis habuêre, pleraque etiam per acceptionem.Nam apud Valerium Maximum locus eſt, quo res ſuo ſeculo cognitas,& abſque literarum monumentis conſeruatas manare ad poſteros indicantur, ſola ſcilicet traditione patrum. Id genus diſciplinæ Hebræis etiam uſitatiſsimum eſt. Huiuſcemodi innixis fulcimentis,commentariolos noſtros non temerè edi poſſe arbitratus. Ne autem manus noſtras excedentes abſque patrocinio uagabundi errent, ipſos nomini tuo illuſtriſsimo dedicandos duxi, tum quod neminem magis rerum Boruſsiæ cognitio deceat,quàm Boruſsiæ principem,tum quod pari tutela hac noſtra ætate ac priſca Boruſsia fruatur. Quùm igitur princeps illuſtriſsime ſimul & inuictiſsime à curis publicis feriatus fueris, frequenti quoque ueterum, quibus inhias, lectitatione ſatiatus magis quàm laſſatus, etiam domeſtica peculiariaque inuiſas legaſque: ſubinde agnoſces in his Boruſsiæ præter ueteres eius limites, uarios ipſius cultores:crebro enim illinc migratum eſt,aliquorum maiore numero cogente:moreſque uetuſtiores: quos ſi ad præſentes accommodabis, non obſcurè lucebit quanta ſunt quæ ſacroſancta militia Teutonicorum in Boruſsia egerit. Optimo enim iure gloriari poteris,eam quam patres regionem barbaram, incultam, aſperam, idololatram, fœdam ac rerum omnium inopem acceperant, illam ipſam ſplendidam, cultam, ciuilem, opulentam, humanam,& quod maximum eſt,Chriſtianam reddiderunt & reliquerunt. O' felix nimium Boruſsia, ſi ſua norit bona illo principatu. Facilè demum, illuſtriſsime princeps, deprehendes, quàm iuſto Dei iudicio Boruſsia ad Germanorum redierit incolatum:quum Germaniæ & pars ſit, & Germanis à rerum exordio debita,inhabitata,luculentiſsimorum ſcriptorum teſtimonio. Cur, me iudice, indigne iterum à quibuſcunque alijs gentibus inhabitatur,adminiſtraturúe? Ego autem hanc ſcribendi prouinciam non tam mea ſponte quàm iuſſu uenerandi antiſtitis Iobi Pomeſamienſis,à nullo antea tentatam accepi, ut meo Marte aduerſus quoſcunque aliter de Boruſsiæ finibus & populo ſentientibus, ceu pro aris & focis dimicaturus ſim, ultima potius perpeti certus,quàm ignauiter ceſſurus. Te igitur principem inuictiſsimum,& ad arma progenitum,pro tua uirtute rogo,ne deſiſtas auxilia ferre tam pio ac iuſto bello, ut iunctis uiribus omnem colluuiem barbarorum ex his tuis finibus eliminemus.Nullum enim apud me dubium uertitur,ſi tuo Marte agendum erit, facilè hanc oram ex manibus iniuſtè occupantium uindicabimus. Quod breui futurum, modo fata ſinant, tuæ auitæque uirtutes, ac genitoris tui præclara facinora admonent.Nunc ad inſtitutum pergamus.

ERASMI

ERASMI STELLÆ LIBANOTHANI
DE BORVSSIAE ANTIQVITATIBVS
LIBER PRIMVS.

BORVSSIA ultima Germaniæ ora, à Viſtula amne, quem ad oc
cidentem terminum habet, incipiens, ſinusꝗ; Baltici maris, qui
ſeptentrionale latus eius ambiunt, percurrens, orientalē ſolem
ab Alanis excipiens, mōtibus Hamaxobijs auſtrale latus eius
obtegentibus, à quibus continuis ſyluarum iugis diſtermina-
tur. Fuit hæc terra diuerſis habitata cultoribus. Nam ut Gor-
dianus Gothus ſcribit, nuper Hulmigerij Germani eã tenuêre, Hulmigerij.
à quibus aliquandiu Hulmigeria dicta: hodieꝗ; ea pars quę Vi
ſtulæ accolit Culmigeria pro Hulmigeria uocitatur. Sed hi per
Gothos quamprimum ex Scandauia in continentem deſcen-
diſſent, inde pulſi eam, ut is ait, occupauêre. Ptolemæus autem uetuſtiores incolas recen-
ſens, Gothones, Venedos, Stagnanos, & Sargatios, Sudinosꝗ; his locis inſediſſe ſcribit,
quibus Gelidanos, ſimulꝗ; Gillones. Vacinos & Charinos, quos ipſe Charionas nomi-
nat, addit, finesꝗ; ad Hamaxobios uſꝗ; protendiſſe indicat. Ad Viſtulam uerò pauciores
ſediſſe cōmonſtrat: nam Finnos cum Venedis & Sulones duntaxat hanc oram habitaſſe
ait. Hos autē populos nullo alio quodam cōmuni nomine dignatur: forte quia non unus
populus, nec in unum conceſsit nomen. Verum Cornelius Tacitus diligentiùs hæc loca
conquirens, ipſa Germanię prorſus adſcribit: quãquam promiſcuè Sarmatis, Germanisꝗ;
populis habitata aſſeuêret. Venedos enim Germanis connumerandos cenſet, quod & do
mos fingunt & ſcuta geſtãt, peditum uſu ac pernicitate gaudent. Quæ omnia diuerſa Sar
matis extitêre, in plauſtris ſolummodo ac equis uiuentibus: quanquam & ipſi ex Sarma-
tarum moribus traxerant, quod uicinos latrocinio infeſtarent. Quicquid enim inter Peu-
cinos, quos quidam Baſternas dixêre, ſyluarum ac montium erigitur, latrocinio pererra-
uêre. Erant autem Peucini & Baſternæ, ut Plinius teſtatur, contermini Dacis, ſermone, cul
tu, ſede ac domicilio Germanos referentes, multa tamen fœditate Sarmatarum contacti:
nam & connubijs promiſcuis utebantur, & proceres eorum pari ſorde ac plebs torpebat.
In dubium Tacitus uertit, Sarmatiſne an Germanis aſcribantur: uerũ hæc loca hodie Po-
loniæ aſcribuntur. Plinius tamen ipſos Germanis cõnumerat: cui & Varini, & Gothones
Germani ſunt, ex Vindelicorum genere. Vltimò autem regionem Boruſſij intrauerũt, po
puli qui Ptolemæo teſte ad Riphæos montes, ubi in ſeptentrionem fuſiùs excurrunt, nec
longe quà Tanais ex eis erumpit, ſedes habuêre, qui infelicitate ſua conciti (perpetuis
namꝗ; niuibus, algoribusꝗ; illic terra riget, ad omneꝗ; naturæ miniſterium damnata eſt)
ad nouas ſedes capeſſendas patriam egreſsi in hæc loca delapſi ſunt: quæ tum ſoli fertili-
tate, tum paſcuorum, lacuumꝗ; amœnitate ipſis quum primum placuêre, nec non ultra
progreſsi ſunt, hic ſedes unanimi conſenſu ſibi deſumentes, utꝗ; ſibi ac poſteris perpetuò
eſſent duraturę, terram uocabulo gentilitio Boruſsiam appellauêre, quę uſꝗ; hodie unius Borußia.
literæ ſuppreſsione Bruſsia uulgò dicitur. Hæc eſt uera huius gentis origo. Et cæterùm
quicquid dicitur, perinde ac anilem fabulam habendum eſſe cenſeo. Facit iſtius rei fidem
permaximam, quod uſque hodie populi ad Riphæos habitantes, eodem pariꝗ; ſermone
quo hi utuntur. Boruſsij uerò ſedibus formatis, terram cultoribus uacuam (Gothi enim
populariter eam exceſsère) nullo repugnante facilè occupauerunt, circa eam portionem
quæ ad Viſtulam eſt. Hęc adhuc à paucißimis Germanis tenebatur. Propagantes igitur
ſeſe à Chrono flumine uſꝗ; in contingentiam Hulmigerorum: quæ nuncupatio poſt pul
ſos per Gothos ueteres colonos è medio oræ huic regioni accōmodari cœperat, nomine
ſuo breui cęterorũ hic habitantium nomina obfuſcauere: quod forte euenit, quia Boruſsij
conterminis gentibus, puta Germanis, notiores extitere, uel quod multitudine ſuorũ, am
plaꝗ; ac ſpatioſa oræ occupatione, ipſos etiam indigenas ſuperarunt. Terrarũ namꝗ; limi-
tes pro nutu potentiorum ſępenumero nomina ſortiuntur, duratꝗ; hodie ea nuncupatio,
quod qui ex Germanis uel Viſtulam, uel illic maris tractum accolunt, Boruſsij uocentur,
qui tamē cum illis ipſis præter cœlũ commune habeant nihil, iuſtiusꝗ; Boruſsienſes nun-
cupãdi forent. Terram hanc Boruſsij undiquaꝗ; fœcundã longè lateꝗ; incolentes, ipſam
tamen minimè excoluêre, uel ob ignorationem rei ruſticæ, uel ne bonitate ſoli depręhen-
ſa, & ipſi finitimorum metui obnoxij fierent, indeꝗ; eliminarentur, uel quod uictum è ter-
rę naſcentibus nõdum nouere: carnibus namꝗ; ferinis, & quidem crudis pro cibo, lacteꝗ;
pro potu ueſcebantur: quandoꝗ; etiam ſanguine equino mixto, & eo uſꝗ; ad ebrietatem.

Domos

Domos non fingebant,ſed ſpecubus & arborum ſubere(unde etiam Subaria dicta com-
peritur)ab imbribus & algoribus ſeſe ac infantes protexêre. Nulla eis ſacra aliquandiu
fuere:tandem in eam deducti inſaniam,ut ſerpentes,feraſq;,& arbores religioſè colerent,
ceu de his in ſubſequentibus dicemus. Non leges,non magiſtratus nouêre: tantum cuiq;
Anarchia. licuit,quantum audebat:nihil à feris uita illorum diſtabat. Erga tamen naufragos, & ma-
ris tempeſtate iactatos,humaniores & illis ipſis undiquaq; auxilio fuêre: in reliquis mira
fœditas ac fœda paupertas:nam eis nec arma,nec ferrum fuerant. Si quando ad prælia in-
ter ſe concurrerent,ſudibus præuſtis & perticis utebantur. Non autẽ multi effluxêre anni,
quum Germani Hulmigeriam incolentes reſumptis uiribus (nam per Gothos multum
attriti fuerant)accitiſq; trans Viſtulam ſocijs,qui amne lintribus tranſmiſſo eis conſeden-
tes,& iunctis uiribus contra Boruſsios bella parant: penitiora quoq; regionis ingreſsi,
quotquot Boruſsiorum offenderant,aut in ſeruitutem acceperant,aut retrocedere coëge
rant,breuiq; ſeſe,ſuoſq; à metu barbarorum aſſeruêre. Boruſsij uerò quo à Germanis fini
timis tutiores forent,ſe cum Sudinis,qui ultra Chroni fluenta ſedes habent, eiuſq; regio-
nis aborigines creduntur,ſocietatem iniere,qui tum uirtute,& potentia plurimum polle-
Chronus flu. bant. Eſt autem Chronus fluuius,qui hodie Pergulus dicitur, quem in finibus Boruſsiæ
ortum brumalem uerſus,multi lacus eodem fermè loco ſe mutuo influentes efficiunt:qui
Boruſsios à Samijs primum,ut Strabonis nomine utar,deinde à Sudinis diſterminat,po-
pulis etiam Rom. armis tentatis magis quàm uictis:à Druſo enim Germani, teſtante Pli-
nio, claſsibus oppugnati ſunt: qui primus Rom. ducum ſeptentrionalem oceanum in-
greſſus eſt, & poſt eum, Domitianum Cæſarem in expeditione quam contra Sarma-
tas,quod legionem cum legato necarent,inſtituit,ob ſuccinum quod abundantius bar-
bari illic inter maris eiectitia,ſoli omnium gentium excepere,bello petiti ſunt, ſed ſe ma-
gna eius rei propter quam peti ſe ſenſerant copia,ſuccini ſcilicet,redimentes, illaceſsiti re-
manſêre. Sed hic de ſuccino obiter dicamus: abundat enim eo hæc ora, quæ quaſi pen-
inſula eſt ob ſinuoſos flexus maris, terrámque ſpatioſè in freta excurrentem, in quam ui
tempeſtatum idipſum aduehitur:id olim à Germanis Gleſſum dictum eſt, ut eruditi ſcri-
ptum reliquere. Inde Gleſſaria regio ipſa à Rom. militia nuncupata, & ab alijs Suba-
ria à ſubere,quum patrio nomine Sudinia uocetur: ab eruditis uerò Auſtraſia. Succi-
num etiam Sualternicum Scythico uocabulo barbari appellant. Vbiuis autem loci ſuc-
cinum gignatur, ſcriptores non conueniunt. Præter enim ea quæ fabuloſè de ipſo in
Phaëthontis fabula prodita ſunt, Pitheas Gothonibus Germaniæ gentis accolis æſtua-
rium Mentonomon nomine eſſe ait, ab oceano ſtadiorum ſex millium, ab hoc diei na-
uigatione inſulam abeſſe Abalum, ex illa uernis fluctibus ſuccinum aduehi,& eſſe con-
creti maris purgamentum:incoláſque pro lignis eo uti dicit,proximiſq; Teuthonis uen-
dere: huic & Timæus aſſentit: ſed inſulam Baſiliam uocauit. Nicias autem ſolis radio-
rum ſuccum eſſe uoluit, hoſq; circa occaſum, ut ipſe credit, uehementiores in terram
actos,ſudorem pinguem in eam partem oceani relinquere:deinde æſtuante mari in Ger-
maniæ littora eijci. Mithridates in Germaniæ littoribus inſulam eſſe aſſerit, uocariq; eam
Cedron,cedri genere ſyluoſam,inde & in petras defluere, Cornelius Tacitus Eſſluorum
gentem,qui dextro Suionici maris alluuntur,nuncq; Liſſom uulgò nominantur, ipſum
legere inter uada, ac cætera maris eiectitia ipſo littore, aſſerit: quod & hodie fieri cer-
nimus. Quidam noſtri temporis experti,ipſum è limo quorundam montium ſole exca-
leſcente fluitare exiſtimant, in herbidoq; ſolo atque algido, quod his montibus ſubeſt,
indurari:oceano illic efferueſcente inde rapi,in proximaq; littora expelli. Indicium iſtius
eſſe, quod ipſum aliquando ex ſolido eruitur, quod & ipſi uidimus: quanquam cerea
mollitie, & penè,lentum ſit, ob idipſum mari denuo immergunt, cuius rigore lapide-
ſcit. Hanc uerò opinionem neque omninò adſtruere,neque refellere in animo eſt. Quod
autem hos montes nominatim non ædunt, mihi ſuſpitionem incertitudinis facit. Pli-
nius uerò naturæ fidiſsimus interpres, Germanici Cæſaris claſsibus bellum, ut di-
ctum eſt,in ſeptentrionali oceano,gerentis experientia innixus, tradit ſuccinum gigni in
inſulis ſeptentrionalis oceani, ipſúmque naſci defluente medulla ex pinei generis ar-
boribus (ceu enim reſina in ceraſis, ita & in pinis humoris abundantia erumpit) denſa-
tique rigore maris,eo intumeſcente ex inſulis rapi, certóque littore expelli: ita inuolu-
tum herbis,ut ex his pendere uideatur,ſalo expui: ſuccum uerò arboris eſſe, ipſumq; pri-
mum liquidum diſtillare,argumento ſunt quædam intus lucentia, ut formicæ, aut apes,
etiam lacertæ, cæteráque id genus, quæ adhæſiſſe muſteo non eſt dubium, indureſcen-
te uero humore incluſas remanere. Pineæ autem arboris indicium eſt pineus in attri-
tu odor, & quod accenſum tædæ modò fragrat. Rude eſt,informeq; ac glebæ ſimilli-
mum,dum ex aquis excipitur, corticibus ac alijs rebus ſibi inhærentibus: ob id diu inco-
gnitum

gnitum barbaris, inter maris quiſquilias iacebat. Germani idipſum primum nouiſſe traduntur, in Pannoniamq́; ad Carnuntum oppidum aduexiſſe, inde Veneti ipſum accipientes, primum rei fœminam fecêre, mox proximi Pannoniæ circa Adriaticum mare, Tranſpadaniq́;, quorum agreſtes fœminæ monilium uice, & decoris gratia ſuccinum geſtauere. Hinc natam fabulam de Pado omnibus notam credimus. Eius eſſe genera quamplurima conſtat: candida, ſed odoris præſtantiſsimi ſunt, quibus diu minus pretium erat: hac uero tempeſtate & fulua, & cerea mercede præſtant: ex fuluis etiam translucentibus amplior erat autoritas, præterquam ſi nimio ardore flagrent: imaginem enim igneam, non ignem ineſſe placet. Summa laus Phalernis tum fuit, à uini colore dictis, molli fulgore conſpicuis: id ab aliquibus Chryſolectrum dici comperimus, quaſi coloris aurei: rapaciſſimum id eſt igneum, & ſi iuxta fuerit celerrimè ardeſcens. Sunt in quibus decocti mellis lenitas placet. Domitius Nero Romanus Imperator, capillos coniugis ſuæ Poppeæ in hoc nomen adoptauerat, ipſos quodam carmine ſuccinos appellando. Ex eo tertius hic colos à matronis expeti cœpit in capillis. Dum quoq́; is gladiatorum munus Pop. Rom. exhibiturus eſſet, Iuliano quodam equite Rom. id curante, ad ipſum comparandum miſſo, qui hæc littora peragrauit, uidit, ac commercia tentauit, tantam copiam Romam inuexit, ut retia in uenatione publicè ædita eo nodarentur, armaq́; & librilla, totusq́; ſimul diei unius apparatus è ſuccino eſſet: uiſa tunc fuit gleba tredecim librarum. Solinus tamen refert id ſuccinum à rege Germaniæ Neroni dono datum: cui ſententiæ magis accedo. Tanta fuit eius, ut eruditi ſcriptum reliquere, in delitijs taxatio, ut hominis quamuis parua effigies uiuorum hominum, uigentiumq́; pretia ſuperaret. Quumq́; in alijs ad luxuriã quæſitis oſtentatio & uſus placeret, ceu in Corinthijs, æs, auro, argentoq́; mixtum, in cælatis ars & ingenium: uniones quod capite, gemmæ quod digitis circumferuntur. In ſuccino, ut Plinius inquit, tantum delitiarum conſcientia, luxuriaq́; expetita eſt. Eſt uſus eius multiplex in medicina: nam ab infantibus pro amuleto geſtatur: contra lymphationes & noctis metus, cuicunque ætati prodeſt: urinæ difficultatibus potum, alligatumq́;, quod chryſolectrum uocant, collo alligatum mederi febribus Calliſtratus prodidit. Tritum eum melle ac roſaceo aurium uitijs, & ſi cum Attico teratur, oculorum caliginem remouet. Stomachi etiam uitijs uel per ſe farina eius ſumpta, uel cum maſtice ex aqua pota, quod de candidis maximè crediderim. Tonſillis quoque reſiſtere creditur, & faucium uitijs: ob id mulieres Padanæ ipſum circa colla longo ſeculo geſtauere, uario genere aquarum iuxta illos infeſtante guttura ac carnes uicinas: quod hodie Turcarum equeſtres copiæ in equis ſuis obſeruant. Neotericorum pariter experientia ad citandos partus candida operari depromit: notiſsimum id Germaniæ mulieribus. Calculos quoq́; ueſicæ & renum eo poto elidi, euocariq́;, quamplurimi teſtantur. Venena, peſtilentemq́; aërem eius nidore fugari compertum eſt. Diſtillationes quoq́; ſiſti, uulneratis, ſi in potu ſumpſerint, prodeſt: malagmatis ob id etiam aſſumuntur. Verum & hoc notum fieri oportet. Succinum quocũq́; libeat colore tingi hœdorum ſeuo & anchuſæ radice: quippe etiam ipſum conchylio infici tradunt. Quæ uerò translucida ſunt, ad gemmas adulterandas magnam habent uicinitatem, & maximè ad amethyſtos. Politur ſuccinum adipe ſuis lactantis incoctum. Ramenta eius oleo addito dilucidius ac diutius flagrant quàm lini medulla. Notiſsimum cuiq́; eſt quod attritu digitorum caloris ui accepta, attrahunt ad ſe paleas & folia arida, ut magnes ferrum. Viſum eſſe quidam retulere, quod æris etiam ferri laminas attraxerit. Ego glebam uidi cui ferrum, quaſi adnatum inhæſerat, quod ui ſua forte attraxerat. Multi tentauerunt ſuccinum flexile ac ductile reddere, ſed nequicquam ceſsit, mirum, quum nimia humida & ſucculenta prodeant, uti indicauimus. Hæc tumultuariè de ſuccino, Sudinorum opibus dicta ſint, propter quas ſæpenumero ab exteris gentibus bello petiti. Senſêre namq́; præter Rom. arma & Saxonum Angliam occupantium oppugnationem, à quibus ſe terra & mari impigrè defenſarunt. Habuêre enimuero hi populi, ut de moribus eorum aliquid tranſeunter dicam, regulos ſuos, quorum legibus obtemperabant: agrosq́; coluêre & cõmercia nouêre. Veſtium cultus apud eos fuit, ut mares lanea, fœminæ linea tunica uterentur, circulosq́; ex ære uel orichalco colla circundabant. Auribus etiã crotalia ſuſpenderunt, rem friuolam, quod tamen neq́; hodie deſitum. Domos in uillarum modum extructas inhabitauêre, uicosq́;, ac ſine muro & uallo omnia, quod forte ab externis, ipſos commercij gratia adeuntibus didicere: alioquin alienum à Sarmatis. Sed ut ad Boruſsios rependemus, ſocietatẽ cũ Sudinis eos iniſſe diximus ob Germanorum finitimorum metum. Nec à Sudinis aſpernati ſunt: uerum eorum potentia adiuti, & contra quoſuis conterminos populos tutiores facti, aliquandiu in ſua fœditate degerunt: de qua poſthac. Nunc de cæteris Boruſsiæ rebus editis proſequamur. Generat & terra hæc feras multijugas, eas etiam nec alibi cognitas. Præter enim urſos, apros, ceruos, qui-

Succini pharmaca.

Sudinorum mores.

bus abundat,Vros excellenti ui & uelocitate profert, qui uaſtitate corporis parum infra
elephantum ſunt,eaq́ ferocitate,ut neq́ homini,neq́ feræ ſi quam conſpicati fuerint, par
cant.Cornutumq́ id animal eſt: eius cornuum magnitudo tanta uiſa eſt, ut urnas binas
unius capitis cornua,ut Plinius teſtatur,impleuerint. Barbari ex his potant, argenteo cir-
culo parte qua labris admouetur circumducto.Sunt enim caua & in mucronem demum
concreta.Alij pila his præfixa cuſpidant.Romani in laminas ea ſecabant: ut lumen quod
his includebant latiùs funderent,ipſisq́ pro lichnucis ac laternis uſi ſunt. Qui ſeſe uena-
tione eorum exercent,ſi plurimos interfecere,relatis in publicum cornibus,quæ teſtimo-
nio ſunt,magnam laudem adipiſcuntur. Soliti erant antiquitus caueis ad hoc ex opera fa
ctis eos capere,captosq́ iugulare,forte quod ea tempeſtate ferro caruère: ſed eo mortis
genere,feram tam inſignem poſteriores ætatis iuuenes præcipuæ uirtutis & audaciæ, in-
terire indignum cenſentes,ob id canibus ipſos inſequi placuit, uenabulisq́ cominus ac
eminus petere,arboribus ſeſe robuſtioribus ſemper condentes,ne & ipſi à fera rurſus im-
peterentur,quę cornibus arbori inſertis,uindictæ auida,inhæret,donec inſequentium te-
lis ſaucia concidat:tali morte feram dignantur atrociſsimam. Fera hæc ſub mento uillos
longiuſculos habet in arunci ſpeciem,cæteris tauro perſimilis exiſtit.C.Caligula Roma-
nus Imperator primus Romæ Vros in arena oſtendit,quos tum imperitum uulgus buba
los falſò credidit. Gignit hæc terra & bizontes iubatos, qui è boum ſylueſtrium genere
ſunt,ſed noſtra ætate admodum infrequentes. Aiunt hos ſolipedes,maribusq́ ac fœmi-
nis iuxta iubas cornua,eadem utriq́ forma & magnitudo,colore quoque & ſpecie haud
diſsimiles tauro ſunt.Aliqui ex horum genere unicornes perhibētur:quod uerum ſit,nec
ne,incompertum habeo. Plinius tamen Indicos boues ſylueſtres unicornes,tricornesq́
eſſe ſcripſit,ob id non incongruens uidetur eos & alio loco naſci, uerum eſſe alterius ge-
neris à bizonte ſuſpicandum eſt. Tale forte eſt cornu quod hodie in Archiuo protomagi
ſtri integrum cuſtoditur,ac Monocerotis aſſeritur,quū nigrum illud ſit, hoc uero luteum
conſpicitur.Sunt & in ea regione greges ferorum equorum, quos Græcia non uidit, nec
Romanus,quapropter alio uocabulo nominari non poſſunt.Hi cicuribus equis omninò
ſimiles extant,præterquàm quod dorſo molliori ſunt,ob id nec uſui apti. Dicuntq́ ipſos
nequaquam manſueſcere poſſe. Carnibus eius incolæ etiam hodie ueſcuntur,quas non
inſuaues aſſerunt. Gignit & alces(quos falſò ſylueſtres aſinos quidam autumant, quum
hos Aſia tantum ac Africa procreet) ſpecie media inter ceruinam & iumenti, niſi quan-
tum aurium proceritas,ipſaq́ ceruix diſtinguit, magnitudine inter camelum & ceruum:
maribus in ſupercilijs cornua naſcuntur,quæ quotannis amittunt,latiora quàm ceruis,ra
moſa tamen & per totum concreta ac ſolida:ungulæ bifidæ,coloreq́ ceruum imitatur:ue
natorem è longinquo ſentit:animal certè ſimplex,& quod plus latebris,quàm fugæ fidat.
Si ui canum urgetur,magis in canes ſe calce quàm cornibus tueatur: in locis paluſtribus
ſeſe plurimùm condit, illic & partus ædit ſuos: formidinis eius argumentum eſſe aiunt,
quod rarenter ſolitarius,in armēto multum appareat.Vngulis eius comitialem morbum,
& iam ſpumantem abigi creditum eſt,ſi cute attingitur. Hallucinati ſunt qui alcem nullo
ſuffraginum flexu dixerunt,neque quietis cauſa procumbentem: uerum accliuem arbori
ſomnum capere,quæ ad inſidias à uenatore inciſa feram unà affligit ac concidit.Quod &
paſcendo retrograditur ob ſuperius labrū prægrande,quaſi progrediendo paſci nequeat:
quæ ſingula non de alce, ſed de *machlin* fera,illi haud diſsimili,quam Scandaniam mitte-
re aliqui prodidère,dicta ſunt.Habet & ſyluas incæduas,unde uis ingens lignorum,& ad
naualem uſum & domeſticum conuehitur:teretumq́ arborum ad malos nauium accom
modam,quæ inde in remotiſsimas oras deferūtur:habent & ſyluæ præter id ſuas diuitias,
unde quaſi ſponte compendium nō modicum incolis prouenit: apum, ſcilicet,ingentem
multitudinem,quarum alueos ceu natiuos intra arbores ad hoc cauas cernere eſt: ex qui-
bus tanta mellis, & ceræ copia prouenit,ut Germaniæ,Britannięq́,ac cæteris adiacētibus
inſulis,commodè harum rerum uſum ſuppeditet. Nec apiarij arte, uel induſtria examina
illic curant:nullis enim ſatorum floribus,aut herbis ipſa inuitāt, nec ſi longius euolent re-
uocant:è frondibus & ſylueſtribus floribus ſuccum contrahunt,quo opera cōficiunt ſua,
quæ compendij ingentis argumento ſunt. Præter illa & pelles quaſdam non ignobiles
mittunt hæ ſyluæ,quæ ueſtium ambitu principum hominum ſubduntur. Lectorū etiam
ſtragula ex his conſuunt, pretioq́ ingenti uendunt: has olim pelles ouini uelleris com-
mutatione mercatores ab incolis receperunt.Gaynos barbari uocāt ea animalia,Germa-
ni martes,è muſtelarum ſylueſtrium genere,ab aliquibus hiſtoriam naturalem commen-
tantibus, eſſe ſcribuntur. Piſcationes quoq́ diuerſis in locis non incommodas exhibet:
nam piſces omnis generis tum ex lacubus, tum ex æſtuante mari illic prendunt,ceu pſit-
tas,ſoleas,lingulas,rumbos,troſſullas, mullos,aſellos, ſalmones,marinos,canes,& id ge-

nus alios,

ſius alios, anguillas præter cæteros numeroſiores: nec de his incolæ ueſcuntur, niſi quod ſole, aëreq; ſiccatum, toſtumq; ſit. Sed ad alia pergamus. Hæc ad loci ſitum, ac terrarum prouentum, uti antiquitas poſsedit, tradita ſint.

ERASMI STELLÆ LIBANOTHANI, DE VETVSTATIBVS BORVSSIAE, LIBER II.

TEmpore quo Valentinianus Romanis imperauit, Alani populi ſeptentrionales Boruſsijs contermini, contra Rom. imperium arma ſumentes, poſt diutinas in imperij fines excurſiones à Sicambris cõpreſsi ſunt, quo bello Sicambri ſibi, & poſteris libertatem pepererunt. Alani, qui cædi ſupererant, pars per imperij terminos delapſa Hiſpanias uſq; peruenit, ubi ſe Gothis illic belligerantibus iunxerant, qui tandem ſedibus ibidem ſumptis, ſe confuſaneo duarũ gentium uocabulo Gothialanias appellauêre, quaſi Gothorum, & Alanorum ſedes. Pars uerò imbecillior, quæ domi remanſerat, ac cæde patrata patriam repedauerat, exuta præcipuè iuuentutis manu, ſibi non ſatis in ſedibus proprijs fidens, cum uxoribus & filijs, omniq; ſeruitiorum multitudine, ad Boruſsios conterminos ſeceſsit: ſupellectilem tum omnem ſecum in carris ac plauſtris trahens, tum etiam pecora, quorum prouẽtu hęc gens plurimùm uictitat, uniuerſa ac ſeſe Boruſsiorum fidei, & tutelæ commiſerant. Nec ipſi à Boruſsijs repulſi, quod eorum multitudine adaucti, facilius quibuſuis populis reſiſtere poſſe crederent, etiã tum magis Germanos formidabant, qui penitiorem Viſtulæ ripam accolebant, ipſosq; ſæpiuſculè à ſuis, quæ poſſederant locis, diſturbârunt. Conceſſerunt itaq; Alanis cohabitandi ius, qui rurſus Boruſsijs mulierum ſuarum coitus permiſcuêre: connubia enim nulla habuêre, ſed ut quiſq; in mulierem incidit, ea ad Venerem uti licebat: quare breui in eam multitudinẽ coaluêre, ut quoſcunque contingentes populos ſuperarent. Ex ea tandẽ multitudine cœperunt inter ſeſe anguſtia finium premi: utcunq; enim placuerat, ac commodum quiſq; ratus, tantùm terræ ſibi, equisq; deſumpſerat: unde rixis uarijs inter ſeſe diſsidere cœperant, quæ plerunq; cædibus tranſigebantur: id populum hunc agreſtem intra ſe diſcordem, in eo concordem fecit, ut de rege ſibi conſtituendo conuentus agere cœperint: ubi pro ruditate populi uaria undiquaq; ea de re dicta, agitataq; ſunt. Viduutus Alanus, qui cæteris & dignitate, & uigore animi præſtabat (magna enim ſeruitiorum claſſe abundabat, unde etiam ſibi in alienis terris autoritatem non modicam acquiſiuit) inquit: Ni ô Boruſsij apibus ueſtris hebetiores eſſetis, de hoc quod inter uos agitatis, diſsidium nullum eſſet: has enim regem habere uidetis, cuius imperatis obtemperant, qui opera eorũ dirigit, ſingulas ad labores idoneos deputando, qui & inobedientes caſtigat, inertesq; foris aluearia propelli iubet, cuius hortatu omnes in labore perdurant, operaq; ſua perficiunt: uos qui hæc indies uidetis, illas ſequamini duces, & regem uobis conſtituite, eiusq; uoluntati obſequimini. Ille rixas inter uos dirimat, cædes ulciſcatur, furta puniat, innocentiam tueatur: is ſolus in omnes ſine ulla exceptione ius dicendi, poteſtatemq; habeat. Eius dictis cuncti ingenti ſublato clamore aſſenſere. An ergo nobis eris Biotterus? quod ipſorum lingua apum regem ſignificat: Is nec uocem aſpernatus, omnium ore rex ſalutatus eſt. Miranda mortalibus gloriæ cupiditas, qua humilis quiſque ſe dignum faſtigio regio exiſtimat. Is uſq; in eum diem pari fœditate, qua cæteri humi uitã trahens, unica populi exclamatione tam rudis, & inculti, regem agere cœpit. *Primus Boruſſiorum rex.* Nec ei regius animus defuit. Nam quamprimùm à plebe maieſtate regia ſecretus fuerat, non aliò animum applicuit, quàm ut apum ducem imitaretur. Quare in primis palantem populum certis finibus inſtar examinum incluſit, quæ peculiaribus aluearijs labores ſuos perficiunt. Operaq; agreſtia exercenda monuit, & prout loci ſitus admittebat peragenda, puta ut hi terram colerent, ſementaq; ſpargerent, ac arbores conſererent, illi uerò apum compendio inſiſterent: alios pecori, alios piſcationi deputans: legesq; condidit, quibus futuris finium anguſtijs prouidere ſe credidit. In primis, ne quiſpiam paterfamiliâs plures partus aleret, nec etiam ſeruitia, quàm pro laboribus ſuis explendis ſibi ſufficerent, cæteros aut uenundaret, aut necaret: ne quis paterfamiliâs partus inutiles, mancosq;, ceu ad labores inefficaces educaret: utq; filio parentem ſenecta oppreſſum, uel imbecillitate uirium labores non ferentem, impunè ſtran-

gulare fas eſſet, utq; pueri non adeò incerto patre naſcerentur, coitum promiſcuum prohibuit, & ſub connubij ſpecie inſtituit, ut quotquot & quãcunq; paterfamiliâs puellam ſuſcipiendam prolis gratia iniret, ſiue ex ſeruitijs peculiaribus, uel alienis foret, ſiue ex liberis, eam ſecum ſuo detineret tugurio, aleretq;. Alieni tamen iuris puellam non niſi pretio, quaſi ære emptam, à quocunq; deduci pro prole procreanda inhibuit. Adulteria tamen non uſqueadeò prohibuit, ſed abigendos mœchos poteſtate caſtigauit. Quò autem populum hunc ferocem ad uitam produceret manſuetiorem, comeſſationes frequentes, & publicas inſtituit, quibus feros hominum animos demulctos iri credidit: nec in eo hallucinatus eſt. Nam breui ad eam deuenêre mollitiem, ut eos quocunq; uellet, perduceret: hinc hoſpitalitatẽ maximè colendam eſſe ſtatuit, quia ipſa amicitiæ firmiſsimè glutinarentur. Potum ex aqua & melle concinnare docuit, qui Latinè mulſum dici poteſt, quò in comeſſationibus, & publicis, & priuatis uti conceſsit; cuius dulcore mirum in modum barbari delectati facilè ad eneruationem peruenêre. Ad religionem autem ſe uertens, ſacerdotes à Sudinis ſocijs populis accerſiuit, qui inſana ſuperſtitione cõtaminati, eos immunda quæq; animalia, ut ſerpẽtes colubros perinde ac deorum famulos, nuntiosq; religioſè colere docuerunt, quos intra domos nutriebant, eisq; ut dijs penatibus litabant. Deos in ſyluis ac lucis habitare dixerunt, illis uictimis ibidem ut placarentur, immolandum eſſe: ab his ſolem, pluuiasq; expetendas fore. Sacra eorum aditu aduenarum pollui, nec aliter, quàm humana uictima expiari conſtanter crediderunt. Feras omnes, alcem præcipuè, has ſyluas incolentes, ut deorum ſeruos uenerandas eſſe monuerunt, ideoq; ab eis abſtinendum. Solem & Lunam deos omnium primos crediderũt, Tonitrua, fulgetrasq; ex conſenſu gentium adorabant, tempeſtates aduertendas, citandas precationibusq; dixerunt. Hirco in ſacrificijs uſi ſunt, ob fœcundam animalis iſtius naturam: nam ad coniunctionem ſexuum maximè defertur, ſine qua generatio eſt nulla in animantibus. Præcellentes arbores, ut robora, quercus, deos inhabitare dixerunt, ex quibus ſciſcitantibus reſponſa reddi audiebantur: ob id nec huiuſcemodi arbores cędebant: ſed religioſè, ut numinum domos colebant. In eo numero & ſambucum, & pleraſq; alias habuêre. Statuit & dies natalitios, & funera pari modo celebranda, mutuis, ſcilicet, commeſſationibus, & cõpotationibus, tum luſu, & cantu, abſq; mœrore cum ſumma hilaritate & gaudio, utq; alterius uitæ ſpem præ ſe ferrent: illo ſaltem oſtenderunt, quod exutos ſpiritu, armatos, ueſtitosq; ac magna ſupellectilis parte circumpoſita humarunt. Quo more uſq; nunc ſepeliuntur, addito etiam potu melleo, aut ex frumentis facto in teſtaceis uaſis. In funebri epulo partem obſonij, potusq; uita defuncti manibus libarunt, hodieq; libant, pudendo illic Chriſtianorum præſulum dedecore. His & cæteris populo illo inſtituto, religioneq; firmata: Viduutus hanc oram prudenter, & quietiſsimè rexit, nullis excurſionibus in uicinos populos permiſsis, nec aliqua rurſus ab eis perpeſſus incommoda. Eo uita defuncto filios quatuor ſibi ſuperſtites reliquit, qui inter ſe de imperio diſsidentes, gentem iam paci diutinæ aſſuetam, ad prælia mutua ſuſcitabant. Concurrebant ergo inter ſe multis prælijs: ſed ſenior natu, quia ex matre Ala progenitus, ſolus Alanorum ſuffultus auxilijs, Boruſſijsq; exoſus, fratribus, qui multitudine abundabant, cedere cogitur. Poſt multas igitur cædes ex utraq; parte commiſſas, eum ſtatuêre diſſenſionis finem, ut ſenior natu Viduuti filius, ex matre Alana prognatus, cum ſuis Alanis retrogrederetur, auitaq; loca repeteret, his ut poſſet, dominaretur. Serram uerò Boruſsiæ fratribus tribus ex matre Boruſsica, ac in ſolo Boruſsico natis relinqueret. Accepit conditionẽ hanc Litalalanus, ita enim ſenior natu iuuenis nuncupabatur, Boruſsiam egreſſus magno ſuorum numero. Et quum ſupra modum aucti eſſent, priſtinas ſedes, quas uacuas inuenerunt, facilè implerunt. Ab hoc quoq; eorum duce in poſterum, qui priùs Alani dicebantur, Litalalani dicti ſunt, nũc hodie uulgò Litfani nuncupãtur. Qui in Boruſſia remanſêre, terram ſecundũ capita diuiſerunt, Pomeſamus, qui ex his ætate præcellebat, ſorte eam occupauit orę portionem, quæ Hulmigeriæ propinquior eſt, tum à Germanis habitata, à quibus Boruſſij magis formidabant. Sed quoniam Pomeſamus ſtrenuus manu uideretur ac animo feroci, multitudinisq; admodum ſtudioſus, hanc magis tutari eum poſſe confidebãt, & ex ipſo hæc portio poſthac Pomeſamia dicta. Alter Viduuti filius Galingus nominatus: huic terra, quæ nunc Galingilia nuncupatur obuenit, à quo & terra nomen ſortita eſt. Tertius uerò Natangius, Natangiã terram à ſe nominauit, & obtinuit. Hæ ſunt tres primęuæ terræ Boruſsiæ portiones. Nati uerò eorum, & nati natorum, iterũ paternas diuidentes poſſeſsiones aliã atq; aliam uarietatẽ nominum induxêre, ut hi Barti, alij Naoderitæ dicerentur: & qui hodie uetuſtatis ueſtigium retinentes Varnienſes à Varnitis dicuntur. Eo pacto Viduuti filij inter ſe imperio diuiſo, pro ſua quiſq; libidine depoſito regio nomine, quam tenuit portionem, adminiſtrauit, ſubindè inter ſe diſsidẽtes: in hoc tamen concor-

des fuê-

des fuère, ut aduerſus quoſq; ſuos uicinos, præcipuè Polonos, & Germanos excurſiones facerent, ac eos latrociniјs infeſtarent. Sæpè prædam ingentem hominũ, pecudumq; ab eis agentes: & dum ipſi rurſus inſequerentur, ſeſe & prædam in intimis ſyluarum latibulis occuluerunt, quod inſequentes, ne inſidijs circumuenirentur, retinuit. Ex huiuſcemodi deprædatione, quia ducibus non tenuis quæſtus, plebi etiam uictus obtigit, agriculturam, & alia agreſtia opera, quæ ſub Viduuto exercenda ſumpſerant, breui intermiſere, aut eatenùs exercebãt, quatenùs neceſſum uiſum eſt. Ducti lucri cupiditate ad priſtinos mores, latrociniaq; quàm breui reuertentes, Germani tandem conſulentes in medium, uocatis in auxilium Suetiæ regulis: ij in Oceano Germanico ſiti ſunt, à Latinis Sitiones dicti, qui Ganipoti cognominabãtur, quod & ipſi Germani eſſent, & re bellica, tum terra, tum mari plurimũm pollerent: qui eis auxiliares copias claſsibus traduxère, pluribus annis cũ Boruſſijs belligerantes: quò multis trucidatis atq; cæſis, eos ad deditionem compulère. Eſt uſq; hodie oppidulum ad Viſtulam cum arce ſitum, quod Suetza uocatur, ubi hi, qui ex Suetza uenerant, caſtra ſua poſuerunt, quod poſtea in eam munitionem, quam uidemus, per Teutonicos fratres extructum eſt, ex quo Boruſsios rebellantes identidẽ impugnarunt. Nouem regulos id cõfeciſſe bellũ annales habent: ſed qua tempeſtate, aut quãdiu durauerit, nec an ſimul, an ſibi inuicem ſuccedentes id bellum geſsère, an etiam Boruſſios ad tributum pendendũ coëgère, nihil reliqui eſt, donec ad tempora Henrici primi patris magni Othonis uentũ eſt. Ea tempeſtate barbara gens iterũ latrocinio finitimos impetens per Hugonẽ cognomine Botyrum, aliàs Bructerum, ex Saxonia natum: tũ principem Germanorum, Viſtulã ex utraq; ripa accolẽtium, quos aliqui Bructeros fuiſſe autumant, ſeditionibus ex natali ſolo pulſos, in hæc loca deueniſſe: ab eius gẽtis principe, qui illic (ut dictũ eſt) imperitabat, Boruſſij compreſsi ſunt, adeoq; uiribus exuti, ut pacem longiſsimã ſeruârint: permanſere namq; quieti ad tempus Othonis tertij imperatoris Rom. Sub id tempus Boruſsiorum ferocia recuſa eſt, uiribuſq; adeò contrita, ut omninò ab incurſionibus ceſſarent. S. Adelbertus natione Bohemus, ſed in Saxonia enutritus, ac epiſcopus Pragenſis, in Boruſsiam comigrauit, ac gentem hanc à ſuis erroribus reuocare conatus eſt: ſed à Sudinis dum ſacra perageret, interficitur, corpuſq; diſſectum ante uolatilia proijcitur: quod eius hoſpes colligens, mox redintegrauit, & ipſum cophino trans amnem ad Polonos detulit, ac pro auro tanti ponderis (ſed quoniã exiguum diuina ordinatione pendebat) uendidit. Boleslaus Poloniæ princeps ipſum in inſigni loco ac tumulo conſeruauit. Qui multis clarẽs miraculis, à Datho pontifice maximo conſecratur. Dies eius Martyrij octauo Calendas Maias ab Eccleſia celebratur. Tempore quo Conradus ſecundus Romano præfuit imperio, Boruſsij cum Polonis conſpirarunt, qui tunc ab imperio Romano, cui iam diu ſubiecti erant, deſciuerant, ducemq; eorum Boleslaum cum coniuge ſua Gertrude Leopoldi Auſtriæ Marchionis filia pepulère. Tributũ quoq; quingentarum librarum argenti ærario publico quotannis debito inferre recuſantes, rati Boruſſij Polonorum auxilio faciliùs Germanos finitimos ad internecionẽ cæſuros. Durante autẽ hac Polonorũ rebellione, uſq; ad Federici, cognomento Barbaroſsi tempora, qui copijs per Oderum fluuium traiectis, Poloniam ingreſſus, urbes, quas repugnantes inuenit, expugnat, & diripit: arcem Glogam eum ſubuertiſſe annales habent: ſingula igne, ferroq; deuaſtãs: copias, quas obuiam habuit ex Boruſsijs, Boſſallanis, Tartaris ac Polonis ingentis multitudinis, minimo negotio fudit, Poloni in ſola deditione præſidiũ eſſe arbitrati, Boruſsij in fuga ſalutem quæſierunt, quos imperator inſequutus, multis cæſis, multis captis, ultra Viſtulam cõpulit. Coacti tum fuiſſent Cæſaris ferre iugum, ni aliòtenus imperij negotijs auocatus fuiſſet. Huic expeditioni Ludouicus Thuringorum princeps, Ferrei cognomentum ſortitus non ſolùm interfuit, ſed & præfuit: quippè qui duob. millibus equitum, & magno peditũ numero ſeſe Cæſari iunxerat. Polonis ſiquidem ad deditionem coactis, Boleslaoq; reſtituto, ac tributo duorũ millium librarum argenti fiſco imperiali, & quatuor ab ærario publicè pendendũ impoſito, Germanos qui ultra, citraq; Viſtulam habitabant, ut tuti ab incurſionibus Barbarorum permanerent, Maſſobiorum ducem, qui Cæſari conſanguinitate iunctus fuerat, in tutelam contulit, quod fidelis Romano imperio ſemper fuiſſet, & ex antiquiſsima Germanorum Saxonum domo duceret originem. Non multum temporis effluxit, ubi Boruſſij infeſto agmine finitimos petière. Primũ Maſſobios, ſic quoq; hac ætate uocitantur, qui ſeſe pecunia, ueſtibuſq; multoties redemerant, ſubindè Germanos uicinos, qui ſe diu armis, quãuis ægrè defenderant. Tandem inuocantes fidem Conradi ducis, qui à Cæſare commiſsi erant, Conradus quoties Boruſſijs acie occurrit, fugatur, cæditur, ac caſtris exuitur. Ob id de domeſtica potentia deſperans, auxilium Celeſtini Pont. Rom. (quod imperator Henricus, qui Federico ſucceſſerat, cum magnis copijs in Aſiam profectus fuerat) implorat. Celeſtinus ergo Pont.

ut rebus afflictis ſuccurreret, Chriſtianum ordinis Ciſtercienſis monachum in Epiſcopum Boruſsiæ deſignat. Qui ad Conradum primum ueniens, communicato cũ eo conſilio, quo gentem tam ferocem ab incurſionibus in Chriſtianos prohibere, ſimulq; ad fidei ueritatem inducere poſſet. Acciti tum fuêre ex Liuonia fratres, milites Chriſti cognominati, qui unà cum Chriſtiano præſule Boruſsios aggreſsi ſunt: is in uirtute uerbi Domini: hi bello & armis, ſed omnia nequicquam: nam ſemen ſacratiſsimum, quod præſul ſpargeret, cecidit in terram ſterilem, & abſq; fructu exaruit. Fratres, ſi quos ad deditionẽ receperant, cùm primùm opportunitate habita rebellarunt, quos in præſidijs collocarant obtruncantes, & quàm breui ſpatio ſeſe à ſeruitute, quam impoſuerant, & præſul, & fratres uindicarunt. Tandem Chriſtiano præſule nihil proficiente, fratribus partim occiſis, partim fugatis, quum & Barbari longo tempore inquietiſsimi fuiſſent, è re fore arbitrati ſunt, pacem quàm perpetuum bellum amplecti. Fit itaq; pax ex utraq; parte, neceſſaria magis, quàm honeſta. Interea catholici ſuaſu præſulis, per Poloniam ac Hulmigeriam ædes ſacras uicatim reſtituunt, cœnobia utriuſq; ſexus extruunt, quæ pro ſua pietate calicibus, libris, & alijs apparatib. Eccleſiaſticis ornant atq; ditant: antiſtites undequaq;, ut poſſunt, Eccleſijs præficiunt. Fuit ſummum Chriſtianis à barbarorum populationib. otium. Id populum fidelẽ in meliorem ſpem erexit: quare magis atq; magis rem diuinam ampliandam duxit. Sed cuncta barbari rupto fœdere turbarunt: fœda enim populatione in fines Chriſtianorum effunduntur, longè, lateq; per Poloniam, & Maſſobiam graſſantes, omnia prædari cœperant. Deinde incenſis uillis, agriſq; uaſtatis, ſacrarijs omnib. ſpoliatis atq; dirutis: ampliùs enim ducentis ędib. ſacris perijſſe ignibus legimus: oppida inſuper, & cœnobia: quib. ſingulis euerſis & direptis, ingentem uim prædæ, tum hominum, tum pecudum, ac tantam omnis generis ſupellectilem, quantam nunquam antè abegerunt. Conradus quum ſe imparem contra hoſtem tam ferocem, ac multitudine ſuperiorem uidiſſet, ſe ultra amnem in terram Coianorum, qui olim Onomani, hodie Cumani dicti, recepit: dum interim in Aſiana expeditione Ptolemaida, uel ut alij dicunt, Acona oppugnatur, ordo militaris Teutonicorum fratrum domus hoſpitalis, beatæ Mariæ in Hieruſalem humilib. initijs ortum ſumpſit. Per cuius fortiſſima pectora demùm omnis hæc peſtis ex Chriſtianorum finibus exploſa eſt, Boruſſiaq; ad fidei præcepta colla rigida ſubmittere Chriſtiano iugo coacta eſt.

AD INVICTISSIMVM PRINCIPEM

Federicum Eraſmi Stellæ Libanothani diſtichon.

Da Federice tuo genio foueatur, & aura
Hic liber, & rabido qui uolet ore latret.

Ad eundem Federicum Principem inuictiſsimum Eraſmi Stellæ Elegiacum.

Diuitias Federice tuas hic collige Princeps,
Quas habet arctoi Bruſsica terra poli:
Scilicet Heliadum lachrymas Phaëtonta querentum,
Audax quod patrios flectere tentat equos,
Par nec erat loris, placuit tamen ire ſub axe
Aetherea atq; genus teſtificare deum,
Neſcius ipſe uiæ perdit conamine uires,
Mox ruit è curru lapſus in alta freti.
Hunc iuuat æternis lachrymis fleuiſſe ſorores,
Sed pius in lenta ſuccina fletus abit.
Has fert undiſonis Tethys tibi fluctibus, illum
Teſtantes caſum, ruptaq; lora ducis.
Munera clara deûm uarijs quæ uultibus ornat,
Mille gerens formas Proteus ille ſenex.
Hinc quædam radiant, auroq; ſimillima fuluo,
Et Lunæ niueam ſunt imitata bigam.
Lacteus eſt alijs candor, croceo igne Coruſcus,
Hyblæi retinent mellis & illa decus.
Indiæ opes ſuperant hæc, & Gangetica dona,
Et quod mollis Arabs, Scythis habétue rapax.
Terra nutrit ſyluas, ſunt hæc ſtabula alta ferarum,
Siue uelis uros, ſiue biſonta magis.

Hic nuſquam notus, benè tornus naſcitur alces,
Atq; feri armenta conſpiciuntur, equi.
Quiq; ſua pelle eſt gratus ueſtire gainus
Membra uirûm, rigidum pellit & inde gelu.
Hæc ubi legiſti, Stellæ Federice memento,
Bruſsica qui cunctis geſta legenda dedit.

ALEXANDRI GAGVINI VERONENSIS PRAEFATIO IN DESCRIPTIONEM SARMATIAE EVropeæ, & totius Poloniæ, Lithuaniæ, Liuoniæ, &c.

AD SERENISSIMVM AC POTENTISSIMVM PRINCIPEM STEPHANVM DEI GRATIA POLONIAE REGEM, MAGNVM DVcem Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Kiouiæ, Volhiniæ, Pomeraniæ, Liuoniæ, ac uniuerſæ Sarmatiæ Europææ Monarcham, Dominumq; &c. nec non Tranſsyluaniæ Dominum.

CVM iam annos complures in iſtis regionibus uerſarer, operamq; meam qualemcunq; in re militari huic Reipub. præſtarem, STEPHANE REX SERENISSIME, cùm ſæpè alias, tum maximè Lithuania armis, belloq; à magno Moſchorũ Duce infeſta & oppreſſa, ubi ego arci Vitebsko pręfectus erã, quod munus iniunctum, qua potui induſtria, peregi, ſicut & data mea fides, & Reipub. dignitas, & loci ipſius neceſsitas (eſt enim arx Moſchis contermina) poſtulare uidebatur, longa tandem conſuetudine linguam, mores, leges Polonorum edoctus ſum, ſitumq; regionũ totius Sarmatiæ Europeæ, cùm magna ex parte propria experientia exploratum habui, & ſępiſsimè ſubieci oculis meis. Quare nactus ego occaſionẽ temporis, dùm à duro Marte reſpirarem, quædam ſcitu non indigna de moribus, legibus, initio, incremento, rebus geſtis imperij Polonici, populorumq; Sarmatiam incolentium, deniq; de ſitu, diſpoſitioneq; regionum earum omnium, quas in ſe Sarmatiæ orbis complexus eſt, militari ſtylo conſcribere non dubitaui. Hoc enim pacto, maiorem animi mei affectum Reipub. huic nobiliſsimæ teſtari non poſſem: quàm ſi pro eius gloria, ne dicam ſalute, non modò ſi res & uſus poſtulauerit, uitam, qua nihil eſt, nec eſſe poteſt poſt animæ ſalutem, homini charius, profunderẽ, ſed etiam eandem, ſi modò per ingenij uires liceat, etſi hinc quidpiam ad eius dignitatẽ accedere queat, ornarem, laudesq; eius celebrarem. Nam ſi patrio ſolo, quod me genuit, & conſpectu huius ſplendidiſsimæ lucis ornauit, plurimũ natura debeo, profectò & huic Reipub. quæ ſupra naturæ dona, plurimũ mihi adiecit, utilitatis, dignitatis, & ornamenti, quę me aduenã in ſuum receſsit gremium, receptũ complexa eſt, cõplexumq; ciuẽ ſuum agnoſcit, tantũ ut debeam neceſſe eſt, quantũ nemo alius ſuæ patriæ ſe debere profiteri poteſt, & profectò licet multi ſint ſingularis, & immenſæ in eam pietatis ac fidei, cõcedam tamen nemini, in adeundis pro eius gloria, forti & conſtanti animo, omnibus periculis, ſi nõ tanta cum gloria, & utilitate, quantã cæteros poſſe ei ſuis periculis præſtare facilè patior, tamen animi affectu, & propenſiſsima uoluntate, uinci me à quoquam nunquã concedam. Idq; cũ ſemper præſtare uolo, tum & nunc his meis commentatijs, quibus Sarmatiæ Europeæ nomen indidi, huiuſce animi erga eam mei minimè obſcuram ſignificarionem declarare uolui. Verùm quo patrono lucẽ cognoſcere deberet, cùm non ſatis mihi conſtaret, præſertim cũ in ea nuncupanda id ſpectandum eſſe exiſtimarem, quod ſpectari à ſapientiſsimis quibuſq; ſolet, labores non ſine ſummo iudicio ita nuncupantibus, ut & his, quibus offerantur, conuenientiſsimi ſint, eosq; delectent, & ipſi apud eos amorem mereantur, gratiamq; referant: malè enim collati labores, & munera tam pereunt, quàm quod maximè: ecce tandem ſeſe offert SERENISSIMA Maieſtas tua, cui iure hic meus qualiſcunq; debetur labor: nam & ab homine militari profectus, tibi potiſsimũ, qui ab ineunte ætate, arti militari operam dediſti: & gradatim ob tuam uirtutem bellicam in magnum honorum faſtigium conſcendiſti, iure optimo conſecrari debuit, & de rebus Sarmatiæ conſcriptus, tibi non inutilis, & non iniucundus fore uiſus eſt, tũ quod diuina prouidentia Sarmatiæ conſtitutus es Monarcha, tum quod hoc gubernaculum tibi oblatum non leuẽ difficultatem cum moleſtia coniunctam faceſſere uidetur, maximè cũ in eo ſit tanta perturbatio, tanta uarietas nationum, linguarum, legum, morum, & aliarum rerum, ut ad ea omnia rectè componenda, ſapientia, uirtuteq; ſumma, qua es à Deo Opt. Max. abundè ornatus & inſtructus, opus ſit.

At noſtra hęc Sarmatia, quam meis ſumptibus ſub pręlum mittere curaui, tuoq; nomini Auguſtiſsimo conſecratam eſſe uolui, magna ex parte te ea difficultate leuare, & ab hac moleſtia uindicare poteſt. Cognoſces enim ex ea ſubditorum tuorũ mores, ac ſtudia diuerſa, quæ nõniſi longo tempore, diurnaq; conuerſatione cognoſci poſſent. Inferes tandem oculos in Regiones tuas ampliſsimas, atq; quibus hæ abundent, quibus egeant, animaduertes, municipiorum, arciumq; ſitum, diſpoſitionẽ, & ſi aliqua munitione, & propugnaculis, ad propulſandos hoſtium

ueloces ac feroces incurſus deſiderent, conſiderabis. Inſuper exploratas habebis uicinas regiones, ac uicinarum tam Chriſtiani, quàm barbari nominis gentium, mores, religionem, & in rebus gerendis denique conſuetudines, cognoſces. Ex quibus aliarum tu ſtudia in ſe tuo candore, & beneuolentia conuertere debes, aliarum uerò ſuperbas, ferocientesque uires, ad effrenatam inſolentiam, ſi modò ſaluam & integram tuam gloriam, ſimul ac imperium hoc conſeruare uis, ut armis retundas neceſſe eſt, talemq; te eis præbeas, qualem te eſſe eorum animi, & mores expoſcent, Ne autem parum emolumenti, adferre tibi poſſe, hanc tuarum regionum cognitionem putes, ô Rex, ſcies ſanè optimè, minùs aptè illum Monarcham dici, cui mores, conſuetudo ac facies tota ſuæ Monarchiæ cognita non fuerit, & qui eam mente non intueatur, nec in oculis circumferat ſuis. Neq; fœliciter illum poſſe bellum in illis locis exercere unquam, quorum ſitum cognitum nõ habeat. Hinc illud eſt, quod à ſapientibus quibuſq; præcipitur, principibus uiris longinquam neceſſariam eſſe peregrinationem, illosq; demum fœlices, rerumq; gerendarum nõ ignaros eſſe, qui mores multorum hominum ac urbes cõſiderârunt, ſin minùs uerò tutè longiùs euagari, & è patria diutiùs aberrare propter uaria pericula poſſunt, tamẽ ne tanto bono fraudẽtur, tabulis Geographicis, & Coſmographicis à prudẽtiſsimis hominibus prouiſum eſt, ut ea quę oculis ſubijcere nequeunt, ſaltẽ animo, & cogitatione complectantur, & cũ hoſte in ignotis regionibus decertaturi, ex tabulis ea cognoſcant, quæ nulla alia ratione tam facilè cognoſci poſſent. Quare & Alexander Macedo, qui uirtute, & rebus geſtis Magni nomen meruit, conſerturus manum cum hoſte in loco ignoto, priùs eum ſibi in tabula depingi uoluit, ut ita ex eius cõſideratione cognoſceret, quid ſibi cauendum, quid adoriendum eſſet. Et Romani Imperatores totius domitores orbis, pugnaturi in aliqua regione, antequã bellum decerneretur, priùs pictam intuiti ſunt, quod & ingruente Gallico tumultu feciſſe eos, Italiamq; pictam præbuiſſe teſtis eſt Varro. Idem alij multi clariſsimi Imperatores non ſine ſummo nominis ſui ſplendore, & in rebus gerẽdis fœlici ac proſpero ſucceſſu fecêre, quos ego miles apud te Imperatorem ſtrenuum recenſendos minimè puto. Id unum dico, te poſſe hîc regionum ſitum, legesq;, & mores gentium, animo perluſtrare, tam tuo Imperio ſubiectarũ, quàm externarum, illarum pręcipuè cum quibus tibi res aliquãdo futura ſit, utpotè Moſchouitarũ mores, expeditionesq; domeſticas ac bellicas, ac ditiones ampliſsimas, tum Tartarorum hordas ſiue nationes campeſtrium potẽtiſsimas. In primis uerò originem, incremẽtum Imperij Polonorũ, uitas Principum, pręlia, diſciplinas, ſtudiosè, & explicatè deſcripta conſiderabis, & quomodo illi Herculei Sarmatę, quorũ tu ſucceſſor es, has ſedes nõ ſine ſudore, & ſanguine occupauerint, quid ille, quid item alij ab alijs prognati, alius poſt alium, tam in toga, quàm in armis geſſerint. Videbis illos nõ ut barbaros, ſed clariſsimos, & regia dignitate ornatos Imperatores, ſuis rebus pręclarè geſtis Heroum, qui admirationi toti orbi fuêre, nomẽ, & gloriam adæquaſſe. Nam ſæpiùs nõ modò pro ſalute patriæ, ſed etiam totius Europæ, alijs regnis interim (proh dolor) domeſticis, & ciuilibus armis ſeſe mutuò infeſtantibus, immani ferocitati hoſtis communis ſeſe oppoſuerunt, eiusq; impetum effrenatiſsimũ armis retuderunt, nõ dico quoties illi Tartarorum influentes in Europam copias repreſſerunt, ſemper enim & aſsiduè in excubijs aduerſus eos fuêre: nõ commemoro ſæpiùs uictas, & profligatas ab eis Turcicas legiones, nõ Moſchorum exercitus cæſos, non alios tam patriæ, quàm toti Europæ infeſtos hoſtes, uictos, ſub iugum miſſos, & aut ad colendam perpetuam pacem, & amicitiam, aut ad tributa perſoluẽda compulſos, quæ illorum fama, cũ per totum orbem increſceret, uicinas gentes permouit, ut pleræq; earũ à tyrannis oppreſſæ, hos ſolos putarent digniſsimos, quorum fidei ac patrocinio fortunas, libertatem, ac deniq; ſalutem tutò committere poſſent. Teſtatur id Bohemia, quæ periculoſiſsimis temporibus regibus Polonis toties ſeſe ultrò ſubmiſit: fatetur & Vngariæ nobiliſsimũ, & uerè olim aureum regnum, quod ſua ſceptra, & faſces ad reges Polonos detulit, & à ſua ceruice ſæpiùs eorũ armis reiectã fuiſſe ferocem Turcicã ſecurim agnoſcit. Prædicat id ipſum Sileſia, Morauia, Vualachia cum ſua Moldauia, & aliæ Chriſtianæ gentes, quibus iura indixerunt fœliciſsimè Poloni, nõ commemoro, quàm multoties rem Chriſtianã, contra Turcas acie, & milite iuuerit Polonus. Silentio prætereo, ſæpiùs à uicinis cõtra ſeditioſorum ciuium conſpirationem, à Polono impetratum patrocinium: ne plura dicã, tanta illis Heroibus inerat moderatio, uirtus, & tãtus, tamq; excellens animus, ut & parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos optimè noſſent, & ſępiùs ad ſe delata imperia repudianda, ſępiùs eadẽ ſibi infeſta, armis moderanda, & comprimẽda eſſe putarent, ut ita non imperandi libidine, ſed gloriæ, & immortalitatis ſtudio, quicquid agerent, agere uiderentur. Cognoſces hîc Lechos, & Lituanos fortiſsimos, qui ſanguine ſuo Sarmatiam hanc poſteris ampliſsimam reddiderunt patriam: ſuperiorum enim eius gentis principum famæ fortuna inuidit, ita ut nullæ res eorum ad noſtrã memoriam deuenerint. Videbis demũ Cracos induſtrios armis, & pace, Piaſtos ſtrenuos, Leſchones bellicoſos ac ſobrios, Baleslaos fortes, & in rebus gerendis promptiſsimos, è quorum longo ordine Boleslaum retorti oris alterum Herculem: cuius uirtus in latiſsima Sarmatia contineri, nec altiſsimis montibus, ac peruaſto mari concludi potuit, ille enim ſtrenuè geſtis in Sarmatia rebus, & domita Morauia, Bohemia, Roxolania, Pomerania, Henrico Romanorum Imperatore, fines Poloniæ infeſtante, pul-

ſo ac profligato, & pluſquam quadragies fœlicisſimè cum hoſte collatis ſignis, eadem ſigna in Daniam uſque forti, & prompta manu intulit, ibique impreſsis Polonæ uirtutis ueſtigijs, regibus illius regni tributo impoſito, domum fœlix redijt. Cognoſces Caſimiros Reges pios, & iuſtos, religionisq; amantiſsimos, tandẽ Vladislaos Turcarum horrendas peſtes, & acerbiſsima fata. Iagielones magnanimos, Sceptra regnorũ ultrò ſeſe offerentium Bohemię, Vngariæ, Suetiæ, Daniæ, Noruegiæ, Gothlandiæ repudiantes, infeſta autem reprimentes, uim ui, arma armis, à capite, à fortunis, ſaluteque ſuorum propulſantes. Hi legibus, religione, pulcherrimarum artium cognitione, domeſticam diſciplinam cum militari cumulârunt, Lituaniam Ducatum nobiliſsimum cum regno coniunxerunt, Samogitiam, & alias gentes immaniſsimas, ab illa barbara feritate, & impietate gentili, ad humanitatem, & ueram cognitionem Dei reuocârũt. His colla ſua dedit uincienda Moldauus, præbuit ex ſe triumphos Germanus, miſeras Prutenus porrexit manus, procubuit ad pedes Liuo, Moſchus ſe uictum ſæpè profeſſus eſt, ſæpiuſque ſuccubuerunt in acie Scythæ. Et hic eſt ordo ac ſeries præcipuorum in hac Republica Principum, quorum nomine, & gloria perpetua in terris recolitur, cum ſumma quadam uenerationis memoria: animę autem eorum exantlatis plurimis pro patria, & Chriſti nomine laboribus, gratiſsima in illis ſupremis domibus fruuntur mercede, & gaudent. Hos tu unus omnes, & uictoriarum multitudine, & gloriæ ſplendore, iuſtitia, fortitudine, omnibusque uirtutibus, quæ olim in eis erant conſpicuæ, facilè ſuperabis, ſi eos tibi ad tuendum, & imitandum propoſueris, maximè cùm etiam tibi non deſint magnarum uirtutum domeſticarum, tuæq; gentis Hungariæ regum clariſsima exempla, quæ tuum indies animum exagitant, ad cõſequendum illum orbem uirtutum, quem illi omnes ſuſtinuerunt, & ad comparandam gloriam cum immortalitate coniunctam, qua illi uniuerſum orbem impleuerunt, & uerè impleuerũt. Atq; ne ex multis regibus Pannonię aliquot commemorẽ, & proferam, uno cõtentus ero: Matthia ſcilicet Huniade, cuius ſemper memoria apud Hungaros eſt iucundiſsima, gratiſsima, & celeberrima: ſic ut illi talem Regem hodie à Deo Opt. Max. ſibi dari, & excitari cuperent, cum quo ſi te conferã, uelim ut æquo animo accipias, & ab eo proficiſci putes, qui dotes illius celeberrimi Matthię in te elucere uidet: ac optet nomen tuum ſic longè, lateque patere. Quis mediocriter uerſatus in hiſtorijs ignorat, Matthiam mirabili fato ad gubernacula regni Hungarici euectum? cuius tam præclara indoles fuit, ut à teneris adhibitus ad optima ſtudia literarum, artiumq; multarum dixerit ſemina, mirabili celeritate atque auiditate. Ideoq; acerrimi iudicij uiri palàm dicebant, ſe in hoc puero regiam fortunam, & uirtutem depræhendere. Meritò ſanè idem prædicari poteſt, REX STEPHANE, de te. Nam ut miro quodam modo, & incredibili, primùm poſt obitum Iohannis Sigiſmundi electi Regis Hungariæ, & Principis Tranſyluaniæ, electus es in Principem: ſic non minori cum admiratione propter tuas uirtutes, ab ordinibus regni Polonię, maximè pacis amantibus, creatus es in Regem. In adoleſcentia tua ſtudia doctrinæ ita amaſti, ut inter Reges Europæ, liceat mihi hoc liberè dicere, fremant quicunque uoluerint, unus ſis, qui de rebus grauiſsimis diſſerere poſsis doctè ac benè Latinè: ac etiam in primis illis tuis annis ita in duris militiæ laboribus tyrocinium feciſti, ut optimi militis famam inter tuos ſis conſequutus: & gradatim ad maximos honores perueneris, dignusque ſis iudicatus nõ modò Tranſyluaniæ Principatu, ſed etiam hoc Sarmatiæ ampliſsimo, & potentiſsimo regno. Ex quo uidere licet, non tam pulchrum eſſe naſci ex Regibus Regem, niſi is Regijs uirtutibus ornatus, quàm uirtute ſua iudicari dignum faſtigio regio. Denique ineptam eſſe hanc uocem iudicandum eſt: Literas principem effœminatum reddere: Quò fit, ut hodie multos principes inuenias, literis, & doctrina nulla excultos: at doctrina non ſolùm optimum principem: ſed & ad res gerendas ac bellicas aptiſsimum efficit. Eſt enim utroque tempore, tam pacis, quàm belli doctrina principi perneceſſaria. Quid ampliùs? Matthias deteſtatus eſt auaritiam, luxũ, & alia ſcelera ſuorum, ueluti, iniuſtitiam, & libidines uagas, omnisque religionis, & ſummi Magiſtratus contemptum, quæ mala Pannoniæ fatale attraxerunt excidium. At tu, REX prudentiſsime, ánnon ſæpiùs tam priuatim, quàm publicè, faſtum gentis Sarmaticæ repræhendiſti, laxamque diſciplinam, & auream planè ſuam libertatem, in licentiam pernicioſam transformantem iurè dictitas eſſe materiam certiſsimam ruinæ Reipublicæ, ni maturè pareant benè conſulentibus? Apud Claudianum ſingularis laus eſt Theodoſij, quòd non fuerit ſuſpicax. Matthias Rex ille Hungariæ immortalitate dignus, non facilè admittebat calumnias eorum, qui familiares ſuos in odium ipſi adducere conabantur. Sic etiam audimus calumniatores, & falſos delatores apud te nullum locum habere, penitùs arceri: adituque tuo excludi. Denique ut Matthiam literati amârunt, & poſt funera multis laudibus extulerunt: ita non dubitamus, quin docti tuas uirtutes admirabuntur, & literarum monumentis mandabunt. Nam reuera ea, quæ habere ſolet grauiſsimus Princeps, ab omni leuitate abhorrens, in te etiam Deus contulit. Verùm hîc me continebo, ne in os te laudare uidear, & adulatoris crimen mihi impingatur à multis, quibus hoc reſponſum uolo: Regem dotibus regalibus condecoratum, & inſignem, ſatis laudari non poſſe, nec clàm, nec palàm: cùm huiuſmodi Princeps ſit imago Dei graphicè ſuis coloribus depicta.

Itaque hanc noſtram Sarmatiam tuo Nomini dicatam, & conſecratam offero; ſupplexq́; cum ſumma reuerentia oro, ut hunc in ea cudenda meum laborem, & animi promptitudinem Maieſtas tua non aſpernetur: ſed eam clementer ac placidè ſuſcipiat, meq́; ſimul ac meos conatus in iuuanda & ornanda hac Republica, ſua excellenti authoritate iuuare, prouehere, atq; tueri uelit. Seruet te tandem REX potentiſsime, Deus Regum author, & conſeruator, diutiſsimè incolumem, quò augeas rem Chriſtianam, confirmes tuum regnum, hoſtesq́; iſtius regni immaniſsimos compeſcas ac coërceas: imò uerò de illis triumphes: & ſic fato tuo fungens omnes optimi ciues te prædicent, ac ipſa poſteritas, tuam ſapientiam, atq; fidem, quæ eſt dictorum, factorumq́; conſtantia, & ueritas, & deniq; magnanimitatem tuam cum iuſticia coniunctam, admiretur. colat atq; amet. Cracouiæ 20 die Iunij. 1 5 7 8.

Tuæ Sacræ Regiæ Maie-
ſtatis obſeruantiſsimus

Alexander Gwagninus Eques auratus, Militumq́; Præfectus.

SARMATIÆ EVROPEÆ DESCRIPTIO, IN QVA EST TOTIVS POLONIAE, LITVANIAE, LIVONIAE, PRVSSIAE, &c. CHOROGRAPHIA, DILIGENTISSIME SCRIPTA ET EXPLICATA ab ALEXANDRO GAGVINO VERONENSI, EQVITE AVRATO.

SAVROMATIAE EVROPEAE SITVS.

Europæ denominatio ab Europa Aggenoris Regis filia.

SAVROMATIAE Europeæ gentes, Regionumq́; quas complectitur ſitum, deſcripturus: operepretium me facturũ, & rem non iniucundã Lectori exiſtimaui: ſi imprimis Europę, ipſius fines, quibus ab Aſia, & Africa diſterminatur, præponerem. Europa itaq; pars mundi tertia, ab Europa Aggenoris Regis Lybiæ, & Syrię filia denominationem traxit, cuius inſigni pulchritudine Iupiter (ut Poëtæ fabulantur) captus, nullam aliam occaſionem ad effectum inſani amoris habẽs, in bouem niueum ſeſe transfigurauit, in littoreq; maris uiridifero, ubi uirgines cæteræ cum Europa Reginula ludebant, armentis boum ſeſe interiunxit. Europa uitulum præ omnibus pulcherrimũ uidens tergo eius inſedit, qui confeſtim in mare cum ea inſiliens, in Cretam inſulam, ſiue Candiam, dicitur eam tranſtuliſſe. Porrò Europam ab Oriente Tanais fluuius celeberrimus diſterminat, à Meridie mare Mediterraneum, à Septentrione Anglicus ſiue Britannicus Oceanus, ab Occidente uerò Oceano Atlantico finitur. Hęc pars mundi cæteris duabus, utpotè Aſię, & Africæ minima eſt, ſed ad habitandum habilior, conuenientiorq;, & moderatior, nam neq; calida, torridáue, nec etiam frigida nimis: ideò habitatoribus copioſior, frequentior, plenior q; eſt, exceptis regionibus Septentrionalibus, Oceano glaciali cõtiguis: quæ aliqua ex parte ob intenſa frigora inhabitabiles ſunt. Religione quoq; Chriſtiana, moribus, & uiuendi conſuetudine incolarum, urbiumq; frequentia, & rerum commeſtibilium fertilitate, cœliq; & aëris temperie, Aſię & Africæ, quamuis longè amplioribus, facilè anteponitur.

Europæ termini.

Quot milliaribus pateat Europa.

intellige hic miliaria Polonica, ſiue Germanica, quæ Italica 5. et Moſcouica totidẽ complectũtur.

Ducentis quadragintaquinq; milliaribus Germanicis in latitudinẽ patet, à mari Aegeo, ſiue Ionio ad Oceanum uſq; Hybernicum. In longitudinem uerò ſeptingentis ſexaginta milliaribus extenditur, à Portugallia uidelicet regno Hiſpaniæ, ad Tanaim uſq; fluuium, qui Sarmatiam ab Aſia diſterminat. Inchoatur autem Europa ab Oriente à fluuio Tanai, à Meridie uerò ab Aegeo mari Græciæ.

Sauromatia duplex.

In hac parte orbis tertia, Sauromatia regio ampliſsima, multas nationes, regnaq́;, eiuſdem generis complectens (de qua nobis res agitur) ſita eſt. Eſt autem duplex Sauromatia, una Scythica, ſiue Aſiatica, in ulteriori, oriẽtaliúe ripa Tanais, & Vuolgæ fluuiorũ, quã incolunt Tartari, ſiue Scythę Zauuolhenſes, & plures alij in Hordas, id eſt, tribus certas diuiſi. Altera Europea Sauromatia dicitur: cuius coloni ſunt Poloni, Ruſsi, ſiue Ruteni, Lituani, Maſouitæ, Prutenni, Pomerani, Liuones, Moſchouitæ, Gothi, Alani, Valachi, & Tar-

& Tartari, qui in hac ripa Tanais fluuij occidentali, iuxta Pontum Euxinũ degunt. Hanc ab Oriente Tanais fluuius, paluſq; Meotis ab Aſia diſlimitat, ab Occidente uerò Viſtula, uel ſecundùm quoſdam Odera fluuius, à Meridie montibus Hungaricis Beskid gentiliter dictis terminatur, ab Aequinoctio mari Germanico, ſiue Sarmatico fines ſuos à Germania dirimit.

Sauromatiæ Europææ ſitus, fineſq;.

Ptolomęus uerò Lib. 3. cap. 5. Sarmatiã Europæam, à Septentrione Oceano Sarmatico terminari ſcribit, iuxta ſinum Venedicum, ad fines uſq; Engroneland terræ incognitæ ultra Nortuegię regnum longè patẽtis, ab Occaſu Viſtula fluuio, & parte Germanię, quæ eſt inter caput ipſius, & montes Sarmatarum. A' Meridie Iazigis Metanaſtis, quę eſt gens Hungarica ab Oriente Iſtmo eam ambiri refert, à Carcinito fluuio per Bicen paludem, & latere paludis Meotidis uſq; ad Tanais fluuium in prouincia Reſanẽſi Moſchouiæ fontes habenti, hic autẽ fluuius Aſiam Scythicam ab Europa diſlimitat. Ab Auſtrali deinde plaga Sarmaticorũ montium iugis ad Carpatum uſq; montem Tatri, ſiue Beskid uulgò appellatum, Sarmatia Europæa finitur, deniq; per Valachiam, Moldauiamq; ad Boriſtenis uſq; oſtia, ubi in pontũ ingẽti aquarum colluuie influit, & per littora ponti ad Carnicitum uſq; fluuium ex montibus Circaſſorum Quinquemontarũ defluentem extenditur Sarmatia Europæa, ſecundùm Ptolomæi Coſmographorũ principis opinionem. Qui etiam hos fluuios ætate ſua celebriores Sarmatiam præterfluêre aſſerit. Viſtulam qui & Vandalus, Iſtula ſiue Iuſtula uarijs nominibus apud ueteres enunciatur, hic ex montib. Sarmaticis emergit, Sileſiaq; & Polonia, Maſouia, Pruſsia pręterlapſis multis fluuijs exhauſtis apud Gedanum Pruſsiæ emporium celeberrimum in mare Sarmaticum, ſiue Balticum exoneratur.

Celebriores fluuij Sarmatiæ Europææ.

Cronon quoq; fluuius inſignis in Ruſsia nõ longè à Turoue oppido ortus, Ruſsiæ regiones, & Lituaniæ ac Pruſsiæ percurrens poſt Viſtulæ oſtia ad Septentrionem reflectendo, in Germanicum quoq; mare (quod Cronium inde fortè dicitur) influit, uulgò Niemen appellatur. Rubon quoq; fluuius, qui nunc *Dzwina* uulgò Latinis, & Germanis Duna dicitur, in Ruſsia Moſchouiæ fontes ſuos habet, & magna parte Ruſsiæ, Lituaniæ, & Liuoniæ præterlapſis in prędictum mare, à Riga Liuonię Metropoli duobus milliaribus ampliſsimis oſtijs poſtquam centum triginta milliaria Polonica à fontibus ſuis emenſus fuerit, ingreditur. Ternutis quoq; & Cherſinus fluuij ſecundùm Ptolemæum ex Riphæis montibus naſcentes, in prædictum mare exonerari dicuntur, qui mihi *Narew* & *Bug* uulgò dici uidentur. Præterea Sarmatia Europæa multos alios fluuios celeberrimos habet, utpotè Boryſthenẽ *Dnepr* uulgo dictum, in Pontum Euxinum influentem, Hypanin, qui hodie Bog (non Bug, qui Viſtulæ commiſcetur) dicitur, Tyran, qui Dneſter propriè à tirando Italico uerbo, quaſi ſagittando dictus. Horrida enim uiolentia aquas impellit. Inſuper Viliam, Diſnam, Seripetum, Sluczam, Naruam in Liuonia, & alios complures nauigabiles fluuios, quos recenſere longum eſſet. Hoc itaq; in imperio Sarmatico, cuius modo limites ex Ptolemæo, & noſtra propria experientia deſcripſimus, Rex Poloniæ à maiorib. ſuis belli uel pacis iure acquiſito rerũ potitur, & modernis temporibus Sarmatia Poloniæ Regis potentiſsimi, & inuictiſſimi Monarchæ his finibus includitur.

A' montib. Sarmaticis, & Tranſſyluaniæ palatinatu, ad Viſtulæ fontes, ubi incipit Ducatus Teſsinenſis, inde per Sileſiam ad Oderam fluuium, & uſq; ad Marchiam Brandenburgenſem, ac Francfordiam, per Pomeraniam quoq; longo tractu ad littus Oceani Germanici, ſinumq; Codanum, ſiue Balticum, per latus demùm Septentrionale per Samogitiam, Curlandiam, Liuonięq; ampliſsimum Dominium, ad Phinlandiam uſq; ultimam ferè orbis regionem Suecorum Regi ſubiectam, Orientem uerſus per multas regiones Ruſſiæ ad Moſchorum Principis imperium uſq; extenditur. A' Germanico uerbo Oceano ad Alexandri Macedonis aras per Campeſtria deſerta ad paludes Mæotidis longiſſimo tractu ultra Boryſthenem procedendo, deinde à Ponto Euxino per campos Podolienſes, & per Moldauos ac Valachos redeundo Iazigis Metanaſtis, uel Tranſyluanis, & Hungaris, montibuſq;, qui hodie Scepuſienſes dicuntur, à Meridie imperium Monarchæ Poloniæ diſiungitur.

Sauromatiæ utriuſq; denominatio.

Dicta eſt autem Sauromatia Græcis, ſimilitudine ſumpta ab hominib. uiperinos oculos habentibus, terribilibus ſcilicet & crudelibus: nam σαῦρος Græcis uiperam, ὄμμα uerò oculum ſonat. Atque nunc in primis de Polonis præcipua gente Sauromatica dicendum nobis occurrit.

DEDV-

DEDVCTIO ET ORIGO ANTIQVAE, BELLICOSAEꝖVE gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum, genusq; ſuum ducunt.

DEductionem, originemq; Polonorum ac regum, eorundem geſta ſecundùm
ordinem deſcripturus: paucis obiter Lectorem admonendum uolo, ne quid
me in principio rei de Polonis dicturum ſigillatim exiſtimet. Conſequens e-
nim eſt, ut antiquiſsimæ gentis Sauromaticæ, ſiue Slauonicæ originem, & mo
res priſcos, altius imprimis inueſtigaremus, quod pro rei ipſius faciliori intellectu for-
Iaphet Nohæ Patriarchæ filius ubi conſederit poſt diluuium.
taſſe utilius erit. Liquet apertè ex ſcripturis ſacris ueteris legis, ad quod etiam omnium
hiſtoricorum conſentiens opinio eſt: Iaphet filium natu maximum Nohæ, poſt illud to-
tius mundi diluuium, Orientem, & Septentrionem uerſus in Europa, & in Aſia minori
primùm conſediſſe, illicq; cooperante Diuina uoluntate in maximam gentem excreuiſ-
ſe, quod ei cùm Etymon nominis dilationem ſignificantis, tum fauſta Nohæ parentis
Etymon Iapheti.
imprecatio portendebant. Sic etiam Nohæ ille Patriarcha præfigurans neceſſariè futu-
ram eſſe trinam conditionem uitæ humanæ, filijs ſuis dixiſſe, ſingulisq; ſingula officia
adminiſtranda iniunxiſſe, & demandaſſe fertur, ut unuſquiſque ſuæ uocationi prædefi-
nitæ correſponderet in hæc uerba: Tu Sem ora uelut ſacerdos, munus diuinum obiens:
Nohæ filiis ſingulis ſingula munia obeunda demandat.
tu Cham labora, agros colens, & artes mechanicas exercens: tu Iaphet rege, & protege
uelut Rex, & miles arma exerce, cæteroſq; certis propoſitis legib. in officio retine. Quod
mandatum, & teſtamentum Nohæ hæc uſq; in tempora durare uidemus: unaquæq; ete-
nim natio ex illius filijs eius propagata, ſuam uocationem ex quadam prædeſtinatione,
Ora, labora, rege, protege.
& paterna imprecatione exercet. Poſteritas igitur Iapheti, cùm maiorem orbis terrarum
partem in Europa, Aſiaq; minore occupauerat, teſtamento patris ſui, & fauſtæ impreca-
Iapheti poſteritas.
tioni Nohæ Patriarchę correſpondentes, ſtatim ad arma exercenda animum adiecerunt,
& innumeroſam gentem temporis ſucceſſu ſub Duce Gomero Iapheti filio in orientali,
Gomer Iapheti filius.
ubi Armenia, & Septentrionali plaga excreuerunt, ad Boſphorũq; Mæotidi paludi pro-
ximum, qui nunc Cimmerius dicitur, & ad fontes, oſtiaq; Tanais longo tractu ſedes ſuas
Tuiſcones Gomeri filius.
habuerunt. Poſtea poteſtatem, & prælaturam, ſub qua cæteri regantur, neceſſarium eſſe
conſiderãtes ad Tuiskonem ſiue Aſcenam Gomeri filium imperium detulerunt, qui Be
Beroſi teſtimonium.
roſo teſte latiſsimè à fontibus Tanais ad Rhenum uſque fluuium Germaniæ imperauit.
Hunc Tuſconem prædictus Beroſus Hiſtoriographus, Germanorum omnium, Sauro-
matarumq; pariter conditorem eſſe aſſerit, quo teſtimonio ſatis rectè probaretur Sarma-
tas, ſiue Slauos cum Germanis unum eſſe, cùm ab eodem autore, & propagatore proceſ
Crãtij opinio.
ſerint. Crantius quoq; rationatur Polonos, Bohemoſq; Germanis congeneros eſſe, eò
quòd frequens Germanicæ linguæ apud hos populos uſus fuerit, & ueſtibus Germani-
cis multi eorũ utantur. Qua ratione quoq; probaretur eos Latinos, uel Italos, Hũgaroſq;
eſſe: nam hæ quoq; linguæ, idemq; habitus apud Polonos nunc ex magna parte in uſu
Plinij de Sarmatis aſſertio.
eſſe cœperunt, & Latina lingua omnes ferè nationes uincunt. Non rectè igitur Crantius
hîc ratiocinari uidetur, ſi enim Slaui uel Sauromatæ ex Germanis oriundi eſſent, eadẽq;
cum eis antiquitùs lingua uterentur, unde igitur Sarmaticæ, ſiue Slauonicę linguæ apud
Sarmatas uſus ortus eſſet? qua hæ gentes paſsim, & uulgariter utpotè innata utuntur, ha-
bitu quoq; moribus, & uitę cõſuetudine Sarmatę à Germanis penitùs diuerſi ſunt, quod
etiam Plinius approbat, dicens: Sarmatæ quidẽ certè Germani non ſunt, ſed ab ijs Van-
dalo ſiue Viſtula fluuio ad ortum Solis uergentes dirimuntur, cui ſententię probati anti-
quitatis indagatores Cornelius Tacitus, Strabo, & Ptolemæus aſtipulantur. Sed ad rem
unde digreſſus ſum, redeo. Illa poſteritas Iapheti impigra, ſtrenua, manuq; prõpta, & bel-
licoſa extitit, quòd res ipſæ ab illis ſtrenuè, audaciſsimeq; geſtæ abundè teſtantur, toto e-
nim orbi terrarum tunc temporis terrori dicuntur eſſe, unde à Græcis Sauromatæ impri-
Sauromatæ unde dicti.
mis appellati ſunt, deducto nomine à σαῦρος, quod eſt uipera, & ὄμμα oculus, quaſi dicas
gens terribilis cum uiperinis oculis. Ab hoc itaq; tempore hæc gens, regioneſq; eorum,
quas incolunt, Sauromatiæ nomen retinent. Hi poſtea tempore ſuccedente, & in dies ma
gis ac magis numero populi accreſcente, uidentes illas ſedes patrias propter ſe, progeni-
emq; paulò arctiores eſſe, à Tanais fluuij oſtijs, & paludibus Mæotidis meridiem uerſus
ulteriùs proceſſerunt, per regioneſq; propinquas, Datiam, Ruſsiam, Lituaniam, Boruſ-
Sarmatarum prima commigratio.
ſiam, quæ nunc Pruſsia dicitur, Liuoniamq; longè & latè diffuſi ſunt. Quorũ maior pars
in has Prouincias campeſtres, quæ hodie à Polonis coluntur, cõmigrauit, fluuijq; Viſtu-
læ (quæ antiquis Vandalus dicebatur) utraq; ripas occupauerunt, & ſtatim cum antiqua
gente Teutonum, quæ etiã ad Viſtulam fluuium in tuguriolis antiquitùs degebat, ſocie-
tatem atq; amicitiam uelut aduenæ contraxerunt, propter communem prædam, & rapi-
nas, cũ adhuc minimè aſſueti eſſent ſudore proprio, uel agricultura, artificijſq; uictũ ac-

quire-

quirere. Manu itaq; coniuncta frequentes irruptiones in Pruſsiam, Saxoniam, & Pomeraniã exercebant, prouinciaſq; maritimas aſsiduis excurſionib. diuexabant, & mare Balticum, ſiue Germanicum propter res ſibi neceſſarias acquirendas Pyratarum more remigijs tentabant. Quando uerò, & qua occaſione hæc migratio Sauromatarum à fontibus, oſtijsq; Tanais fluuij, & paludibus Mȩotidis in has regiones contigerit, quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id conſtare poſsit, ignotũ eſt. Si enim literarũ cultura æquè ac res militaris apud Sauromatas tunc temporis floruiſſet, certiora de ſuo in hæc loca aduentu, alijsq; rebus præclarè geſtis monumẽta reliquiſſent, ſed ipſi animosè, uiriliterq; agere, & bella exercere, quàm eleganter & ornatè ſcribere maluerunt.

Sarmatæ ad Viſtulam fluuium uenerũt, et cum Teutonibus amicitiam contraxerunt.

Sauromatæ olim literarũ ignari, bellis, armisq; aſsiduè ſtudentes.

Sabellicus tamen & Herodotus ſcribunt Sauromatas & Cymbros à Lydorum rege Aliate ex Aſia eiectos eſſe. Quidam etiam opinãtur eos ui à Gothis expulſos ſedib. patrijs emigraſſe, quòd uериſimile nõ uidetur, ſed potiùs ſuapte ſpõte ac uoluntate, ſiue fato quodam impulſos, ſiue opum alienarum cupiditate accenſos, cultiora loca appetiſſe eos exiſtimauerim. Neq; uerò ſoli Sauromatæ, ſed & aliæ quædam gentes ipſis conterminæ ſedib. patrijs relictis, in alias terras cultiores migrantes tranſierũt, inter hos Cimmerij, ſiue Cymbri, Gothæ, Daci, Sueui, ſiue Tuiſcones, & Sacæ, qui nunc Saxones dicuntur.

Sabellici, & Herodoti de Sarmatis opinio.

Hi etiã in hæc uſq; tempora Sarmatas ſunt cõtermini. Neq; uerò uniuerſam gentem illinc ſeſe ſimul effudiſſe conſtat, ſed remanſiſſe nonnullos, qui relicta ab alijs loca colerẽt, quòd moderni incolæ iſtius orȩ, iuxta Tanaim fluuium degentes apertè teſtantur, utpotè Tartari Campeſtres, qui longo tractu iuxta Tanaim fluuiũ & paludes Mȩotidis, Pontumq; Euxinũ uiuunt. Hi enim à ueteribus Sarmatis moribus & inſtitutis haud diſsimiles ſunt: ſed ad rem redeo.

Cauſa aduentus in hæc loca Sarmatarũ.

Illi Sauromatæ, qui ad Viſtulam fluuium cõſederant, cum Teutonibus commilitonibus ſuis omnes prouincias circumiacentes, & colonias ſuas frequentib. diuexationibus depopulatas ad nihilũ redegerunt, & uictum ampliùs acquirere nõ potuerunt, agros enim nõ colebant, ſed paratis & raptis uiuebant. Ideò ſterilitate ſoli per ignauiam ſuam cauſata, adiunctis ſibi in ſocietatẽ uicinis Teutonib. ulteriùs (inquirentes fertiliores prouincias) proceſſerunt, quorum multitudo trecenta millia uirorum exceſsiſſe fertur, & à fluuio Vandalo, nunc Viſtula dicto, quem accolebãt Vandaliæ (Sarmatorum nomine abolito) appellati ſunt.

Sarmatarũ cũ Teutonibus à Viſtula fluuio, à qua Vandalitæ dicti ſunt in Pannoniam commigratio.

Primò itaq; hi Vandalitæ populabundi in Pannoniã excurrerunt Conſtantini magni temporibus, eamq; 40 annis (expulſis primis eius incolis) occupatam tenuerunt. Deinde Hungaricis Hiſtoriographis teſtantib. à Gothis illinc eiecti, expulſiq; ſunt. Polonorum uerò annales teſtantur Vandalitas ex Pannoniæ finib. eductos per Stillicum Ducem ſuum in Italiam, quã armis undequaq; crudeliter peruaſtãrunt. Poſtea in Hiſpaniam cum eodem Duce ſuo Stillico cõmigrarunt, ex Hiſpanijs uerò per mare Herculeum nauigantes in Africam deuenerunt, ubi annos ducentos in pace, & abundantia omnium rerum peregerunt, Romanumq; imperium nauali, & terreſtri bello uarijs excurſionibus debilitarunt, ac ipſam Romam ſub Sixto Papa, ut quidam uolunt, Anno Chriſti 429. crudeliter uaſtauerunt.

Vandalitarum in Italiã, Hiſpaniãq; eruptio.

Vandalitæ in Africa.

Vandalitæ Romam cœperũt.

Vandalitæ ex Africa pulſi.

Tandem Anno Domini 538. Iuſtinianus Imperator per Ducem celeberrimum exercitus ſui Beliſarium, uirum inſignem, & rebus geſtis clarũ, eos cruento prȩlio profligauit, ex Africaq; funditùs exterminauit, Rexq; eorum Gilimerus captiuus Conſtantinopolim abductus eſt. Aiuntq; nonnulli hoc prȩlio Beliſarij, Vandalitas ad internecionem uſq; gentis cæſos, deletoſq; fuiſſe, ſed id à uero eſſe alienũ non uno argumento liquet. Etſi enim uires eorum adeò fractæ, attritæq; eſſent, ut robur uetus, & potentiam priſtinam recuperare pòſt nunquã potuerint, reliquiæ tamen eorum ita fuga diſperſæ ſunt, ut quidam in Poloniam ad Viſtulam fluuium natale uidelicet ſolum unde ortum duxerant, regreſsi, nonnulli in Græciam, & Pannoniam, Germaniamq; nouis quærendis ſedibus dilapſi ſint. Horum reliquiȩ ultra Albim fluuium in Septentrionem ſparſim habitantes Slauonico Idiomate maiori ex parte utuntur, & Ducatus, quem incolunt confinis Pruſsiæ, Vandalia nuncupatur, cuius Dux, Pruſsiȩ Polonorum feudalis titulum ſibi uſurpat.

Vandaliæ Ducatus.

Porrò omnes Germani denominatione à Vandalis ſumpta omnes Sarmatas Slauonica lingua utẽtes, Vuenden, ſiue Vuinden, & uindis promiſcuè appellant, mareq; quod Sarmatiam alluit Venedicum uocant. Cætera horum Vandalitorum geſta breuitati conſulens omitto, nihil etenim de eis ſcribitur, ſolummodò barbara atrocitas, & immanitas, qua crudeliter in omnes ſæuiebant, adhucq; hodie in Litanijs Catholicæ Eccleſiæ Romanæ canitur, à Vandalis libera nos Domine, &c.

Mare Venedicum.

Roxolani, ſiue Ruteni gẽs Sarmatica ſecũda.

Poſt hos Vandalitas ex ijſdẽ Sauromatiæ ſedibus, alia à fluuio Tanai, & paludib. Mȩotidis gens crudelis priori non diſsimilis ortum duxit, qui Roxolani, ſiue Roſſani, & Rutheni, Ruſsiq; cognominati, Procopio Hiſtoriographo id atteſtante. Volgari quoq;, ſiue Volhinij populi ex ijſdem ſedib. à Volga fluuio ampliſsimo cognominati, moribus & idiomate Slauonico cum Roxolanis concordantes ortum duxerunt. Volga autẽ fluuius

Vuolgari.

celeber-

celeberrimus (quem plurimi Tanaim eſſe falſa opinione ducti exiſtimabant) Ptolemæo

Vuolga fluuius.

Rha, Tartaris Edel dicitur, Moſchouitasq́; certis limitibus cum Tartaris Campeſtribus diſterminat. Illi itaque Roxolani ſiue Ruſsi cum Volgaris ob ſimilitudinem, & unitatem

Roxolani in Taurica.

conſuetudinis uitæ amicitiam, & ſocietatem contraxerunt, coniunctisq́; uiribus in Tauricę Regionem (quæ nunc à tartaris Præcopenſibus occupata eſt) penetrarunt, inibiq́; locum domicilio ſibi delegerunt: quamdiu illic degerint, uel quo tempore aduenerint, incertum eſt, nullus enim inter eos inuentus erat, qui temporum, rerumq́; à ſe geſtarum

Vuolgari Sauromatæ cũ Roxolanis tres Conſtantinopolitanos Imperatores occiderunt.

uices literis mandando poſterorum memoriæ, factorumq́; æternitati conſuleret. Audientes tandem diſcordiam pullulare inter principes Chriſtianorum in Græcia, quidam eorum cum Duce ſuo Chrunno Danubio traiecto, rectà in Thraciam populabundi perrexerunt, ubi Imperatorem Conſtantinopolitanum cum exercitu cruento prælio fuderunt, Nicephorum quoq́;, & Michaëlem Curoplatum Imperatores ad Adrianopolim occiderunt. Tandem Miſsia utraq́; occupata eam Vuolgariam à ſui denominatione, quę

Bulgaria.

nunc Bulguria dicitur, uocauerunt. Alij eorum Ruſsiæ Regionem occupauerunt, quam

Vuolinia.

Vuoliniam (quæ hucuſq́; hoc cognomen retinet) appellauerunt. Cæteri quoque Podo-

Gẽtes Ruſsiæ.

liam, Lithuuaniam, Podlaſiam, Maſouiamq́; regiones occupauerunt. Hij omnes loca ſemel occupata hæc uſque in tempora non mutârunt, exceptis illis, qui in Miſſia conſe-

Sarmatarum Roxolanorũq́; uariæ appellationes.

derant. Varijs autẽ nominibus ab Hiſtoriographis appellabantur. Græci enim eos Sporios, id eſt, diſperſos, Sauromatasq́;, id eſt, crudeles, ſumpta à uiperis ſimilitudine appellabant, cæteri eos Roxolanos, Beſos, Guados, Bodinos, à fluuio Boryſthene; Bolgaros à Volga, Morauos à Moraua flumine, uel à Morato Rege, Antos, Baſnos, Carnios, Serbos, Raſcios, à Ruſsia, Dalmatas, Slauos, Illyricos, Iſtrios ab Iſtro ſiue Danubio, Bohemos à

Poloni unde dicti.

regione Boëmia, Polonos, à Campeſtri, planaq́; regione, uel à uenatione. Pole enim uenationem, & planitiem Slauis ſignificat, hæcq́; gens planam ferè, apertamq́; regionem incolit, & apprimè uenandi ſtudio tenetur. Hæ gentes Sarmatiæ, ut in plures, diuerſasq́;

Varietas ſermonis Slauorum.

prouincias diuiduntur, uarijsq́; nominibus appellantur, ſic etiam diuerſa, uariaq́; idiomata præ ſe ferunt, ſecundùm terrarum & regionum diſtantias, quamuis omnes unius gentis, & idiomatis Slauonicæ fuerint: nàm Moſchouitæ à Ruthenis aliquantulùm, Rutheni quoque à Polonis, & Maſſouitis, ſic etiam Bohemi, Croatæ, ab inuicem idiomatis expreſsione, accentibus & prolatione, uerborumq́; immutatione differunt, ita ut ſeſe intelligere difficilè poſsint, niſi mutuò familiaritatis uſu alter alterius linguæ aſſuetus fue-

Cauſa immutationis Slauorũ Idiomatis.

rit. Nam quia Sarmatæ ſiue Slauones, bellicoſi, pugnacesq́; extiterunt, pacem odio proſequentes, uarias mundi partes peragrabant, & pro ſuo arbitrio occupabant, peregrinorum quoque uocabulorum uſu idioma Slauonicum immutârunt. Apparet autem ex

Antiquitas Slauorum.

antiquorum Hiſtoriographorum ſcriptis, gentem Slauinorum, uel Slauorum in Paphlagonia regione Aſiæ minoris, tempore belli Troianorũ floruiſſe. Procopius etiam Cæſa-

Hiſtoriographorum opiniones de Slauis.

rienſis ante mille & quinquaginta annos de bello Gothico, Iuſtiniani Imperatoris temporibus ſcribens, mentionem quoq́; Slauinorum facit. Blondus uerò, qui ante centum, decemq́; annos Hiſtoriam ab inclinatione Romani Imperij conſcripſit antiquiora Arcadij, & Honorij tempora perſequens, Slauorum meminit. Iornandes autem Alanus in ſuis

Diui Gregorij de Slauis aſſertio.

Chronicis dicjt, id nomen Slauorum ſuo tempore nouum extitiſſe, idioma autem hoc, quo nunc Slauones utuntur, antiquum fuiſſe. Scribitq́; hic Iornandes, & Diuus Gregorius primus huius nominis Romanus Pontifex, Slauos ad Iſtrum ſeu Danubium ſeptentrionem uerſus habitaſſe, traiectoq́; Danubio Myſsiam utramque, Pannoniam, Macedoniam, Thraciam, Iſtriam, diuexaſſe, interq́; Drauum & Sauum flumina, in Illyrico, & Dalmatia conſediſſe, eis Regionibus Slauoniæ nomen indidiſſe, Romanumq́; Imperium penitùs debilitaſſe.

Iidem Slaui ne Germaniæ quidem pepercerunt, ac ad eam amplitudinem peruenerunt, ut propè dimidiam Europæ, & Aſiæ partem teneant, etenim in ea natione connumerantur non ſolûm ij, qui Dalmatiam, Illyricum, Carpatum, & Hungariæ montana te-

Gentes Slauonicæ quãtæ, et quot.

nent, ſed aliæ omnes orientales, & ſeptentrionales maximæ & fortiſsimæ gentes, quæcunque Slauonico idiomate utuntur, utpote Bulgari, Boſnæ, Serbij, Croatæ, Carnij, Raſcianij, Dalmatæ, Iſtrij, (Burgundi iam Slauorum linguam amiſerunt) Stirij, Poloni, Maſouitæ, Pomerani, Luſatij, Podolij, Volinij, Rutheni, Moldaui, Moſchouitæ latiſsimè imperantes, Caſſubij, Vandalij, Sileſij, Moraui, Bohæmi, &c. In omnibusq́; his Prouincijs

Slauorum termini.

ab Oceano glaciali, qui ultra Moſchorum Principis ditiones longiſsimo tractu Septentrionem uerſus extenditur, ad mare uſque Mediterraneum, & Adriaticum populi Idiomatis Slauonici reperiuntur. Sic quoque à Ponto Euxino Moldaui, Valachijq́;, & cæteræ Ruthenorum gentes ad mare uſque Germanicum colonias ſuas habent. Quamuis plurimi eorum patrium uiuendi modum in peregrinos mores commutârint. Bulgari e-

nim, Boſ-

him, Boſnæ, Raſcij, Dalmatæ, cum Turcis & Hungaris: Burgundij, Myſsij, Pomerani, & Sileſij cum Germanis: Lithuani, Ruteni, Maſouitæ cum Polonis: Iſtrij, Carniolani, Carinthij cum Italis ſentiunt. Attamen omnes hi quamuis inter peregrinas gentes diffuſi, diſperſiq; ſunt, patrio idiomate Slauonico (diuerſo modo licet) utuntur. Plurima & præclara geſta hi Sauromatæ exercebant, præcipuè uerò cum Roxolani (quorum poſteri nunc Rutheni ſiue Ruſsi dicuntur) ſtrenuè cum Mithridate, Rege Parthorum & Ponti belligerarent, qui has regiones, quas hodie Turca poſsidebat. Cum Romanis quoq; & cæteris finitimis Regibus longas acies uario Marte tenuerunt, ſed quia gentiliter uiuebant, literasq; ignorabant, ideò etiam præterita recordare, & antiqua geſta ad poſteritatem tranſmittere flocci pendebant. Porrò qui diligentius rem ipſam conſiderare uelit, nullam gentem olim Sarmatis bellicoſiorem extitiſſe uidebit: hi enim omnes miſerias bellicas, frigora, intempeſtates, & id genus alios caſus facilè ſuſtinebant, & propter nomen æternum nulla uetuſtate aboliturum uitam flocci pendentes mortis impauidi uarijs periculis opponebant, de quorum inſigni fortitudine, audaciq; animo Ouidius ille Naſo, è Roma ad Pontum in Regnum Tauricæ relegatus, pro ſingulari miraculo, Romanis proceribus ſcripſit in hęc uerba: Lib. 1. de Ponto Elegia 2. ad Maximum.

Slauorum commutatio, metamorphoſisq;.

Roxolani cum Mithridate Ponti rege bellabant.

Sarmatis nulla olim gens bellicoſior.

Hoſtibus in medijs interq; pericula uerſor,
Tanquam cum patria pax ſit adempta mihi,
Qui mortis ſæuo geminent, ut uulnere cauſas,
Omnia uipereo ſpicula felle linunt.
Hic eques inſtructus perterrita mœnia luſtrat,
More lupi clauſas circumeuntis oues.
Tecta rigent fixis ueluti uallata ſagittis,
Portaq; uix firma ſummouet arma ſera.

Ad eundem Elegia tertia.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iaſiges acres,
Cultaq; Oreſteæ Taurica terra Deæ.
Quæq; aliæ gentes ubi frigore conſtitit Iſter,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat,
Roma, nec Auſonij militis arma timet.
Dant illis animos arcus, plenæq; pharetræ,
Quamq; libet longis curſibus aptus equus.
Quodq; ſitim didic re diu tolerare, famemq;
Quodq; ſequens nullas hoſtis habebit aquas.

Idem ad Veſtalem Eleg. 7. lib. 4.

Ipſe uides onerata ferox ut ducat Iaſis
Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.
Aſpicis & mitti ſub adunco toxica ferro,
Ac telum cauſas mortis habere duas.

Ad Seuerum Eleg. 19.

Nulla Getis toto gens eſt truculentior orbe
Tinctaq; mortifera tella ſagitta madet.

Ex hoc igitur teſtimonio Ouidij Sarmatas bellicoſos, imperioq; Romano minimè ſubactos eſſe apparet, cùm dicit: *Nec te pulcherrima curat Roma. &c.*

Porrò quæ de antiquiſsimis eius gentis moribus, & inſtitutis proferri poſsint, hæc ferè ſunt. Vtebantur primis temporibus uetuſtiſsimi illi Sarmatæ ſiue Slauones, & qui in Polonia, Ruſsiaq; regionibus poſtea ſedes habuerunt, eorum poſteri, priſca illa Slauonica lingua, quæ Sarmatis, Ruthenisq; gemina eſt. Regem aut principem ſecundum genus agnoſcebant neminem, ſed exortis ſubinde bellis ex ſuis fortiſsimum quemq; & factis illuſtribus ſpectatum, Ducem ſibi eligebāt, nec diuturnius cuiuſquā erat Imperium, quàm ipſum bellum, cuius gerendi Dux eſſet declaratus. Vnde & nunc Polonis Rex non naſcitur, ſed conſenſu Senatorum, qui dignus uideretur, per ſortem eligitur. Ad bella ſinguli uiritim proficiſcebantur, arcubusq;, frameis, & lanceis oblongioribus utebantur. Vxores ſecum ducebant, quæ incantationum, magicarumq; artium gnaræ, augurijs & uaticinijs operam nauabant, de præliorumq; euentibus ſcienter præſagiebant. Fugere in bello res inſolens illis erat, quicq; id feciſſet, ei nullus ad ſuos reditus patebat, neq; grauiorem ullam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Summa apud eos dignitas erat poſt electos belli Duces equitum, quos ab ornamentis auratos uocamus, ad quam nemini aditus patebat, niſi qui uirtute bellica, factisq; in hoſtem patratis id aſſequeretur. Martem, Lunam, Solem, aliosq; uanæ religionis Deos adorabant, eosq; diuerſis & certis locis colere, & ſacra ipſis facere ſolebant: de animarum tamen immortalitate rectè ſentiebant. Sepulturæ eorum erant in ſyluis & agris, tumulosq; aggeſtis lapidibus ueſtientes eminenter muniebant, quod genus in Ruſsiæ regionibus paſsim adhuc uiſuntur. Nonnulli quoque more Romano cadauera cremare, cineresq; collectos in urnas recondere ſolebant, in uictu paucis contenti erant. Permutatione rerum neceſſaria utrinq; comparabant. Nihil proprium abſq; arcu, framea, & lancea poſsidebant. Veſtibus uilibus, ex corijs ferarū, pellibusq; utebantur, ad talos demiſsis. Theſauros, poſſeſsiones, prædia, ueſtesq; pretioſas nō comparabant. Cauſas omnes & controuerſias publico in loco Marte iudice armis dirimebāt. Hæc planè ſunt, quæ de antiquiſsimis Sarmaticę, Slauonicæq; linguæ, inſtitutis & moribus extant, quorū potiſsima pars in hunc uſq; diem apud poſteros eorū quibuſdā in locis uiget.

Antiquorum Slauorum ſiue Sauromatarū mores.

Rex in Polonia non naſcitur.

Expeditio in bellū antiquorum Sarmatarum.

Fuga in bello Sauromatis turpiſsima.

Equitum, militumq; apud Sarmatas antiquos dignitas.

Idola Sarmatarum.

Sepulturæ Sarmatarum.

Victus.

Commercia.

Poſſeſsiones Sarmatarum arma.

Veſtitus.

Iudicia.

REGNI POLONICI CVM SVIS PALATINATIBVS DISTRICTIBVSQVE ſiue Prouincijs, Ciuitatibusq́ꝫ, & Arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.

AVTORE ALEXANDRO GVAGNINO.

Fines Regni Poloniæ. REGNVM Poloniæ in Sarmatia Europea ampliſsimum & nobiliſsimum, ab oriente nonnihil in Septentrionem reflectendo, Maſouiæ, Lithuaniæq́ꝫ contiguum eſt. A' Septentrione Pruſſiæ, mariq́ꝫ Germanico ſiue Venedico adhæret. A' meridie & oriente ſimul Ruſsia, Podolia, Valachiaq́ꝫ, & montibus Hungariæ, Beskid dictis terminatur: ab occidente Sileſia, Saxoniaq́ꝫ & Albi fluuio fines ſuos terminat.

Polonia duplex. Porrò Polonia bipartita eſt, maior & minor. Maior ideo dicitur, quod in ea Lechus autor Polonorum imprimis conſederit, ibidemq́ꝫ Gneſnam ciuitatem Regni ſedem, fundauerit. Sed poſtea ſedes Regia Cracouiam minoris Poloniæ metropolim tranſlata eſt, ubi in hunc uſq́ꝫ diem perſeuerat, atq́ꝫ hanc ob cauſam minor Polonia maiori anteponitur, quam imprimis deſcribendam aggrediemur.

CRACOVIENSIS TERRA.

CRacouia urbs celeberrima minoris Poloniæ metropolis, in planicie inſigniter ad Viſtulam fluuium nauigabilem, quo merces omnis generis Gedanum emporium Pruſsiæ, deportantur, condita, muro duplici, uallóq́ꝫ inexcuſſo, & foſſa muro præcincta cingitur. Arx uerò in ſcopulo eminenti Vauel dicto, ad eundem fluuium ſita, ſede Regum Poloniæ, ubi coronantur & ſepeliuntur celebris, Gymnaſioq́ꝫ & uniuerſitate clara. Eidem aliæ tres ciuitates Clepardia, Stradomia, Caſimiria contiguè adhærent, hanc Rudawka amnis, illas uerò Viſtula fluuius interfluit. Porrò Cracouienſes Aduocato ſupremo carent, ea de cauſa, quod anno Domini 1312. Regnante Vvladiſlao cubitali, quidam aduocatus Cracouienſis Germanus autorem ſe perfidiæ in deditione urbis Boleſlao Duci Opolienſi præbuerit, qui poſtea perfidiæ dignas pœnas, *Aduocatus Cracouiæ.* cum ſuis complicibus dedit. Ab hoc tempore Rex ipſe Prætura Cracouienſi potitur. Caſtellanus quoq́ꝫ Cracouienſis Palatinum in Senatus conſenſu accubitu, locoq́ꝫ ſuperat: nam cum Boleslaus Krziuouſti, Rex Poloniæ (de quo ſuprà) bellicoſiſsimus à Rutenis dolo circumuentus eſſet: Palatinus honore poſtpoſito, cum maiori parte exercitus aufu- *Palatinus & Caſtellanus.* git, Rege in medio hoſtium relicto. Ab hocq́ꝫ tempore Caſtellanus primas obtinet, in cæteris uerò illius Regni Prouincijs, Palatinus Caſtellanum dignitate antecellit.

CIVITATES DISTRICTVALES IN terra Cracouienſi.

HAs ciuitates diſtrictuales præcipuas ubi iudicia, cauſęq́ꝫ nobilium diſceptantur, continet: Palatinatus Cracouienſis, quibus Capitanei iudices & alij Regia munia obeuntes præſunt.

BIECZ ciuitas muro circundata, in planicie ſita, eam Rapa fluuius præterfluit, in quo ſpumę, ex quibus ſulphur cōficitur, colliguntur, à Cracouia quindecim miliarib. abeſt.

VVOYNICZ ciuitas lignea ad Dunaiecz fluuium ſita, à Cracouia 9. mil. diſtat.

SANDECZ ciuitas murata in planicie condita: quam Dunaiecz fluuius præterlabitur, à Cracouia 11. mil. diſtat.

LELOVIA ciuitas murata, in colle ſita, arcem inferius conditam habet, quam Biala fluuius aluit, à Cracouia 11. mil. abeſt.

KZYAZ ciuitas lignea, à Cracouia mil. 7. diſtat.

PROSZOVICE ciuitas lignea in planicie ſita, in qua curia Regia ad Sozeniauā fluuium condita eſt, à Cracouia 4. mil. diſtat, in qua conuentiones terreſtres nobilium celebrari ſolent.

Sunt etiam aliæ multæ ciuitates & oppida nobilium & magnatum in terra Cracouienſi, ſed hic niſi eorum in quibus terreſtria officia celebrantur, mentionem facimus.

In eadem terra Cracouienſi tres ſunt fodinæ inſignes, quæ magnis prouentibus theſaurum

ſaurum Regium adaugent. Prima in Olkuſsia 5. mil. à Cracouia, ubi plumbi copia, argentumq; effoditur. Secunda in Bochnia ciuitate, quæ 5. mil. à Cracouia diſtat, ubi ſal glaciei ſimile perſpicuum grandibus maſsis effoditur. Tertia in Vvieliczka 2. mil. à Cracouia, ubi etiam ſal glaciale, ſed uilius Bochnenſi, copioſè effoditur.

SENATVS PRINCIPALIS TERRAE Cracouienſis.

Epiſcopus, Caſtellanus, Palatinus } Cracouienſis.

Caſtellanus { Sandecenſis. Vvoynicenſis. Byecenſis. Oſwiecimenſis.

VEXILLVM TERRESTRE BELLICVM AQVILA alba coronata in campo rubeo, per alas linea aurea protenſa, inſignitur.

Diſtrictus Sandecenſis uexillum peculiare habet, clipeo diuiſo bicolori inſignitum.

In eadem terra Cracouienſi duo Ducatus continentur, qui iure naturali in ditionem Regni ceſſerunt, Zatorienſis & Oſwiecimenſis.

Osvviecim Ciuitas principalis prædicti Ducatus lignea, in planicie ſita, arcem quoq; ligneam argila circumlinitam habet, quam fluuius quidam præterlabitur, 7. mil. à Cracouia. Vexillum aquila nigra, O, in pectore habente, inſignitur.

Zator Ciuitas lignea cum arce, à Cracouia 5. mil. in planicie ad Viſtulam fluuium ſita, quæ Ducatus caput erat: cuius uexillum aquila laſurini coloris, Z, in pectore geſtante inſignitur.

Huius Ducatus Zatorienſis Princeps à Spitkowe Myskowski equite Polono, doloſè occiſus eſt, ab hoc tempore in Regis Poloniæ ditionem ceſsit.

SANDOMIRIENSIS TERRA.

Sandomiria Ciuitas principalis, muro circumdata, in colle ad Viſtulã fluuium cõdita, à Cracouia 22. mil. diſtat. Arcem muratam, à meridie Viſtulã preterfluam, habet. Hæ ciuitates diſtrictuales præcipuè ad eam pertinent.

Checiny Ciuitas in loco plano ſita, arx uerò murata in eminenti ſcopulo condita eſt, à Cracouia 13. mil. abeſt. Fodinis laſuli clara, ubi & argentum reperitur.

Korczin Ciuitas noua lignea, arcem muratam ad Viſlok fluuium ſitam habet, quam undiq; paludes circundederunt.

Vvislicia Ciuitas lignea, quam Nida fluuius circumfluit, muroq; circumdata inter lutoſas paludes in ſcopulo ſita, in quibus ingens colluuies reptilium omni genere graſſatur.

Pilzno Ciuitas lignea ad Vuislok fluuium ſita.

Opozno Ciuitas murata in planicie, quam Pilcza fluuius præterlabitur.

Radomia Ciuitas muro, ualloq; circumſepta, in planicie ſita.

Polovviec Ciuitas lignea inter colles conſtructa.

Zavvichost Ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium ſita, arcem muratam in ulteriori Viſtulæ ripa habet.

Zarnovv Oppidum ligneum.

Malogost Ciuitas lignea.

SENATORES TERRAE SANDOMIRIENSIS.

Palatinus & Caſtellanus Sandomirienſis.

Caſtellanus { Viſlicenſis. Radomienſis. Zawichoſtenſis. Zarnouienſis. Malogoſtenſis. Polanecenſis.

Vexillum terreſtre geſtat pro ſtemmate, clipeum diuiſum, in una medietate lineas tres rubeas, & tres albas: in altera campum laſurini colores, tribus ordinibus ſtellarum inſignitur.

LVBLINENSIS TERRA.

LVBLIN ciuitas murata foſſa,ſtagniſq; ingentibus circumdata.Arx in colle eminentiori ad ſtagnum amplum condita,muro ualidiſsimo, foſſaq; profunda cingitur. In hac ciuitate triplices per annum nundinæ,quatuor hebdomadas durantes, celebrantur. Primò pro feſto Pentecoſtes.Secundò pro ferijs Apoſtolorum Simonis & Iudæ. Tertiò pro feſto purificationis Mariæ. Ad eas ex remotiſsimis regionibus negotiatores,Turcæ, Armeni,Græci,Germani,Moſchouitę,Lithuani,& cæteri ex circũiacentibus regionibus, conuenire ſolent.Iudæi maximam ſuburbiorum partem occupant,ibiq; Synagogam habent præcipuam.Arcem Byſtrzica fluuius alluit.Diſtat autem Lublina à Sandomiria 14. mil.à Cracouia 36.à Vuilna 70.à Vuarſouia 24. Has ciuitates diſtrictuales terra Lublinenſis complectitur.

VRZENDOVV ciuitas lignea ampla ad ſtagnum ſita,à Lublina 7.mil.diſtat.

LVLOVV ciuitas lignea in planicie ſita,ex una parte palude lutuoſa,ex alia uallo munitur,à Lublinia 14.mil.abeſt,diſtrictum ſatis amplum complectitur.

PARCOVV ciuitas lignea,in planicie ad ſtagnum ingens ſita,à Lublina 9.mil.abeſt.

CASIMIRIA ciuitas lignea,inter ſcopulos ad Viſtulam condita,quæ tempore exundationis Viſtulæ media ferè aquis obruitur,à Lublin 7.mil. diſtat.

Senatores duos præcipuos terra Lublinenſis habet,Palatinũ uidelicet & Caſtellanũ.

Vexillum terreſtre Ceruo albo,in collo coronã geſtante, in campo rubeo inſignitur.

DE TERRIS DISTRICTIBVSQVE maioris Poloniæ.

POSNANIA ciuitas inſignis maioris Poloniæ metropolis,,ad Vartham fluuium nauigabilem,& Profna amnem,inter colles condita,muro duplici,foſſaq́ue profunda cingitur,ædes in ea pulcherrimæ,inſigniterq; ex lapidibus ſectis conſtructæ. Arx murata in eminentiori colle,inter Vartham & Proſnam fluuios ſita. In ulteriori ripa Varthæ ſuburbia ſunt ampliſsima,ſtagno ingenti,paludibuſq; circumdata, quæ frequẽter cum circumadiacentibus pagis exundatione Varthæ,obruuntur, adeò ut aliquando ſolummodo ſummitates ædificiorum ex aquis appareant:ipſaq; ciuitas in muro aliquando inundatur,ut in foro,plateiſq; paſsim nauigetur, ſed tamen hæ exundationes duobus,tribúſue interdum diebus graſſantur.Nundinæ in Poſnania celeberrimæ ter in anno exercentur. Primæ in principio Quadrageſimæ,quæ quatuor hebdomadis durant. Secundæ pro feſto D.Ioannis Baptiſtæ,quinq; hebdomadis durantes. Tertiæ pro feſto S.Michaëlis,quæ quinq; integris hebdomadis celebrantur.

CIVITATES DISTRICTVALES IN terra Poſnanienſi.

KOSCIEN ciuitas in planicie inter paludes lutuoſas ſita,duplici muro,ualloq; & foſſa munitur,à Poſnania 7.mil.diſtat.

MIEDZYRZECZE ciuitas lignea in planicie inter flumina,paludeſq; lutuoſas (unde & nomen habet)ſita,finitima Sileſiæ, Pomeraniæ, arcem muratam natura & opportunitate loci munitiſsimam,muro,ualloq́ue in excuſſo & foſsis profundis circumſepta, nullo modo expugnari ſeſe,niſi fame patitur. Eam Duces Germaniæ aliquot annis graui obſidione præmebant:attamen re infecta cum dedecore diſcedere coacti ſunt, à Poſnania 15.mil.diſtat.

OSTRESOVV ciuitas lignea finitima Sileſiæ,in planicie latiſsima ſita,quam ſyluæ undiq; circumdederunt.

VVSCHOVV ciuitas murata,in planicie ſita,à Poſnonia 11.mil.abeſt.

SREMSK Præmecz,Rogozno,ciuitates ligneæ,ad officium Poſnanienſe pertinentes,in quibus iudicia terreſtria celebrantur.

SENATORES TERRAE POSNANIENSIS.

Epiſcopus Palatinus Caſtellanus	Poſnanienſis.	Sremcenſis Miedzirzecenſis Præmecenſis Rogoſienſis	Caſtellanus.

Vexillum

Vexillum terræ Poſnanienſis aquila alba cum expanſis ad uolandum alis inſignitur.

CALISIENSIS TERRA.

CALIS ciuitas muro circumdata inter paludes ſita, quam Proſna fluuius præterlabitur. Arcis muratæ ruinæ reſtant, per Crucigeros Pruſsienſes deſolatæ.

Has ciuitates diſtrictuales hæc terra complectitur.

GNESNA ciuitas muro circumdata in planicie inter lacus, collesq; ſita, Archiepiſcopali ſede clara. Hæc prima omnium ciuitas in Polonia à Lecho autore Polonorum condita, ubi in primis ſedes Regia habebatur. Ibiq; Princeps Poloniæ Boleslaus Chabri ab Othone Rom. Imp. Regium Diadema accepit, quo hucuſq; Reges Poloniæ utuntur. In hac ciuitate eſt Eccleſia Cathedralis Metropolitana, in qua corpus Diui Adalberti Epiſcopi Pragenſis depoſitum eſt. Diſtat autem à Calis 14. mil. à Poſnania 7. In ea nundinæ inſignes, præcipuè uerò pro feſto S. Adalberti celebrantur.

PYZDRY ciuitas murata in planicie ad fluuium Varta inter ſyluas ſita, à Calis 9. miliaribus diſtat.

VVARTHA ciuitas ampla ad eiuſdem nominis fluuium ſita.

NAKLO ciuitas lignea ad fluuium Noteſiam ex Goplo lacu emergentem, Arx murata inter lutoſas paludes ſita.

LAND ciuitas ad Vuartham fluuium, à Gneſna 4. mil. abeſt.

KONIN ciuitas murata, Vuarthaq; fluuio una cũ arce in gyrum circumducta, & niſi pontibus ad eam peruenitur, 8. mil. à Caliſia abeſt.

SLVPCZA ciuitas muro fortiſsimo, propugnaculisq; munita, ad Vuarthã fluuium.

KOLO ciuitas lignea circumſepta, Vuarthaq; fluuio in gyrum una cum arce aliquoties circumluitur, 8. mil. à Caliſia diſtat.

LAND & camenecia ciuitates in Pomeraniæ finibus.

SENATORES PRAECIPVI TERRAE Caliſienſis.

Archiepiſcopus Gneſnenſis.	Gneſnenſis	Caſtellanus.
Palatinus Caliſienſis.	Nakyelcenſis	
Caſtellanus Caliſienſis.	Camenenſis	
	Landenſis	

Vexillum terreſtre capite Biſontis, inter cornua coronam auream geſtante, per nareſq; circulum aureum habente, in campo in modum latruncula riorum ſiue ſcachorum albo & rubro inſignitur.

SIRADIENSIS TERRA.

SIRADIA ciuitas lignea, muro circumducta in planicie ſita. Arx murata ad Vuartham fluuium condita. Hæc Prouincia olim pro Ducatu amplißimo computabatur, ſecundóque genitis Regum Poloniæ attributa erat. Has ciuitates diſtrictuales complectitur.

VIELVNIA ciuitas muro forti, propugnaculisq; & foſſa profunda circumſepta, eam una cum arce Proſna fluuius præterlabitur.

SADEK ciuitas lignea in planicie ad ſtagnum ſita, à Siradia 5. miliaribus abeſt.

PETRICOVIA ciuitas murata inter loca paluſtroſa condita, ubi Comitia generalia communi approbatione omnium Regum, Senatorumq; Poloniæ celebrari conſtitutum eſt. In ſuburbio curia Regia & turris, in qua cauſæ iudiciales celebrantur ſita eſt, quam foſſa profunda ambit. Curiæ quoque Epiſcoporum, Magnatumq; Poloniæ frequentes ibidem extructæ ſunt. Deinde extra ciuitatem curia ingenti ſumptu ex lignis lenigatis inſigniter ſub nemore amœniſsimo extructa eſt, quã Rex cum omni comitatu ſuo tempore Comitiorum propter ſalubriorem auram incolit, Bugey appellata.

ROSPRZA ciuitas lignea in planicie paludibus circumflua.

SPICIMIRIA ciuitas lignea.

In hac Siradienſi terra, Nobiles id regum priuilegijs conceſſum habent, cæra rubea in obſignandis literis uti, cùm id in illis prouincijs nemini nobilium ſolummodo magnatibus, & in officio Regio, ſiue terreſtri præfectis concedatur. Id uerò inde promouerunt, cùm Prutheni, cum Polonis in acie acriter confligerent, Lancicienſes à Pruthenis, Crucigeribus ſuperati, uexillum ſui Palatinatus amiſerunt, quibus Siradienſes in auxilium uenientes, uexillum ab hoſtibus recuperauerunt.

SENATORES SIRADIENSIS TERRAE.

Palatinus Caſtellanus	Siradienſis	Roſpirienſis Spicimirienſis Vielunenſis	Caſtellanus.

Vexillum terreſtre medietate Leonis rubei, & medietate Aquilæ nigræ in campo lazurino inſignitur.

Vuielunenſis quoq; diſtrictus ſuum uexillum proprium habet, Agnum Dei cum uexillo cruce inſignito, in campo rubeo.

LANCICIENSIS TERRA.

LANCICIA ciuitas muro, foſſaq; obducta in planicie undiq; paludibus lutoſis circumdata. Arx murata in ſcopulo, foſſaq; profunda obſtructa, eam Bſura fluuius præterlabitur. Ibidem in uilla Koſciol dicta, Eccleſia Cathedralis ex lapidibus ſectis conſtructa eſt, ſatisq; ſumptuoſe prouiſa.

ORLOVIA ciuitas lignea, ex una partium fluuio lutuoſo, & peramplo, ex altera lacunis paluſtroſis munitur, 4. mil. à Lancicia diſtat. In eodẽ diſtrictu ciuitas Piatek inter lutoſas paludes Bſuram fluuium ſita, ceruiſia boni ſaporis, quæ in ea coquitur, per totam Poloniam celebris habetur.

BRESINIA ciuitas lignea ſatis ampla inter ſtagna ſita, à Lancicia 7. mil. abeſt.

KONARZEVV, Inowlodz, Biechow, & aliæ multæ, plurimæq; ciuitates & oppida lignea ad Lancicienſem iuriſdictionem pertinent.

SENATORES TERRAE LANCICIENSIS.

Palatinus Caſtellanus	Lancicienſis	Breſinienſis Konarienſis Inowlodienſis Biechouienſis	Caſtellanus.

Vexillum terreſtre medietate Aquilæ albæ & Leonis nigri aurea corona inſigniti exornatur, in campo rubeo.

CVIAVIAE SIVE VLADISlauiæ terra.

VLADISLAVIA ciuitas ampla, ſede Epiſcopali clara, inter ſtagna ad Viſtulam fluuium condita. Regio hæc magna ex parte paluſtroſa eſt, ſyluæq; in ea rariſsimæ, ideò incolæ inopiam lignorum patiuntur.

BIDGOSTIA ciuitas murata in planicie ſita, eam Barda fluuius nauigabilis quo merces ex maiori Polonia in Viſtulam fluuium deportantur, alluit, à Vladislauia 6. mil. diſtat.

Senatores tres præcipuos terra Vladislauienſis habet, Palatinum & Caſtellanum, Bydgoſtiæq; Caſtellanum.

BRESTIENSIS TERRA.

BRESTIA ciuitas murata, propugnaculis uallo, foſſaq; munitæ in planicie inter lutuoſas paludes condita.

Hos diſtrictus complectitur.

RADZIEIOVV ciuitas lignea, in campo aprico ad lacum ingentem ſita.

CRVSPHICIA ciuitas lignea antiquitus condita, & prima poſt Gneznam, arx murata ad Lacum ingentem, Gopla dictum, ſita, ex quo lacu mures olim prodierant, qui Popelum Principem Poloniæ ibidẽ in arce deuorauerant, prout latiùs in geſtis Regũ Poloniæ dicemus. In hac ciuitate ſedes Regia olim habebatur, ſed poſtea Cracouiã trãslata eſt.

KOVVALOVV oppidum ligneum in locis paluſtroſis conditum.

SENATORES TERRAE BRESTIENSIS.

Palatinus Caſtellanus	Breſtienſis.	Cruſphicienſis Coualouienſis	Caſtellanus.

Cuiauienſis terræ uexillum, quo Vladislauienſis & Breſtenſis Palatinus inſimul utitur, Aquilæ rubeæ, Leoniſq; nigri medietate, in campo aureo, excepto quod non habet coronam auream.

RAVENSIS TERRA.

RAVA ciuitas lignea in planicie ſita, arcem muratam in ſcopulo ad Rauam flu. habet.

SOCHAZOVIA ciuitas lignea, ſeptis ex una partium circumdata, arx uerò in ſcopulo eminenti murata, quam fluuius Bſura præterlabitur.

GOSTININ ciuitas lignea in planicie inter paludes lutuoſas, arx in ſcopulo murata, foſſaq; paludibus obducta.

GAMBIN ciuitas lignea ampla, in planicie ſita. Senatores tres principales habet terra Rauenſis, Palatinum, & Caſtellanum Rauenſem, Sochazouienſem, & Goſtinenſem.

Vexillum terreſtre Aquila nigra in campo rubeo, litera, R, in pectore inſignitur.

PLOCENSIS TERRA.

PLOCZKO ciuitas murata, ad Viſtulam fluuium condita, ſede Epiſcopali clara, arcem quoq; muratam in colle eminenti ſitam habet.

BIELSKO ciuitas lignea in planicie ſita, à Ploczko 2. mil. abeſt.

RACZYAYAS ciuitas lignea, inter lutuoſas paludes, à Ploczko 8. mil. diſtat.

SIEPRCZ ciuitas lignea, in collo eminenti, inter paludes, à Ploczko mil. 5. diſtat.

SRENSKO ciuitas lignea in planicie ſita, arx murata inter ſtagna, paludesq; ingentes, à Ploczko mil. 10.

MLAVVA ciuitas lignea, Pruſsiæ finitima, eam eiuſdem nominis fluuius præterlabitur, à Ploczko 11. mil. diſtat.

PLONSKO oppidum ligneum, à Ploczko 7. mil.

RADZANOVV ciuitas lignea ad Vkra fluuium ſita, arx murata in ſcopulo inter lacunas paluſtroſas, à Ploczko 8. mil diſtat.

SENATORES TERRAE PLOCENSIS.

Epiſcopus	Plocenſis.	Raczyaſenſis	Caſtellanus.
Palatinus			
Caſtellanus		Syeprcenſis	

Vexillum terræ Plocenſis, Rauenſi ſimile, niſi quod Aquila, P, litera in pectore inſignitur.

DOBRINENSIS TERRA.

DOBRINIA ciuitas lignea ſeptis circumdata, in ſcopulo ad Viſtulam ſita, arx à Crucigeris demolita.

SLONSK ciuitas lignea, in planicie ad Viſtulam, à Dobrinia 2. mil. abeſt.

RIPIN oppidum ligneum, in planicie ad Odlekam fluuium conditum, à Dobrinia 5. mil. abeſt.

GORZNO ciuitas lignea, inter ſyluas in colle, uallo, foſſaq; aquis repleta obducta, à Dobrinia 6. mil.

Pro hac prouincia Poloni cum Crucigeris, Pruſsienſibus frequenter digladiebantur. Tres Senatores præcipuos terra Dobrinenſis habet: Caſtellanum Dobrinenſem, Ripinenſem, & Slonſcenſem.

Vexillum terræ Dobrinenſis caput humanum cornutum duabus coronis redimitum fronte & collo in campo rubeo geſtat.

DVCATVS MASOVIAE.

MASOVIA Regio, ampliſsima Poloniæ coniuncta, Pruſsiam à ſeptentrione, Lithuaniam ab oriente, & Ruſsiam nonnihil in meridiem reflectendo in uicinia habet. Quondam ſui iuris Principes habebat, ſecundoq; genitis Regum Poloniæ attributa erat, ſed anno Domini 1526. decedentibus immatura ætate, Ioanne & Staniſlao Ducibus, unicis Regionibus hæredibus, Ducatus Maſouiæ in ius Regis Poloniæ ceſsit. Incolæ eodem idiomate, niſi ſibilis quibuſdam differenti, habituq;, moribus & religione cum Polonis utuntur. Viri ſunt ſtrenui & bellicoſi, in Martemq; cruentum proni.

Has præcipuas ciuitates Maſouia complectitur.

VARSCHOVIAE DISTRICTVS.

VARSCHOVIA ciuitas inſignis murata, totius Maſouiæ metropolis, duplici muro, foſſaq; obducta, in planicie ad Viſtulam condita, arx quoq; murata ciuitati contigua Viſtulæ impendet. Pons ibi ampliſsimus ligneus ingenti ſumptu in Viſtula fabricatur. Has ciuitates diſtrictuales præcipuas habet.

CZERSKO ciuitas lignea in planicie, ad Viſtulam fluuium ſita, arcem mutatã in ſcopulo eminentibus altis conſpicuam habet, à Varſchouia 5. mil. abeſt.

VYSSEGROD ciuitas lignea, in planicie ad Viſtulam, arx in colle murata, Varſchouia 12. mil. diſtat.

Akroczim ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium, arx in colle murata, 8. mil. à Varſchouia abeſt.

Cziechanovv ciuitas in planicie ſita, valloq; circumſepta, arx inter lutoſas paludes, foſſa profunda munitur, à Varſchouia 12. mil.

Czerniensk ciuitas lignea ampla, arcem & monaſterium Auguſtinorum adiunctum habet.

Pvltovvsko ciuitas murata, ad Narew fluuium unà cum arce ſita.

Rosan ciuitas in planicie, arx uerò in ſcopulo ad fluuium Narew condita.

Varka ciuitas ampla lignea, in planicie ad Pilczam fluuium ſita, à Varſch. 8. mil.

Blonye ciuitas lignea ampla, à Varſchouia 4. mil.

Tarcin ciuitas lignea, à Varſchouia 5. mil. abeſt.

Grodzyec ciuitas lignea, à Varſchouia mil. 7. à Tarcin 2. diſtat.

Prasnis ciuitas ampla, lapideis ædificijs ornata.

Lomza ciuitas ampla ad Narew fluuium nauigabilem ſita, in ea ædificia pulcherrimæ murata, à Varſchouia 20. mil. diſtat.

SENATORES PRIMARII DVCATVS Maſouiæ.

Palatinus Maſouiæ Generalis.

Varſchouienſis Cerſcenſis Vyſegrodienſis Zakrocimenſis Cziechanouienſis	Caſtellanus.

Vexillum Maſouiæ Aquila alba cum expanſis ad uolandum alis in campo rubeo inſignitur.

LIVENSIS TERRA.

Livvo ciuitas lignea, arx murata ad Liwijecz fluuium condita.

Vvegrovv oppidum ligneum, à Liwo medio miliari diſtans.

Vvizna ciuitas in planicie ad Narew fluuium ſita, arx in colle foſſa circumducta.

Nvr ciuitas lignea ampla, ad fluuium eiuſdem nominis ſita.

Camenyec ciuitas lignea in planicie ad Bug fluuium, à Liwo 8. mil. ſita.

Senatores hos duos præcipuos terra Liuenſis habet, Liwenſem & Vuiznenſem Caſtellanos.

Vexillum terreſtre Aquilæ medietate rubeæ, & Vrſi albi coronati inſignitur.

PODLASSIAE TERRA.

Podlassia regio ampla, Maſouiæ ab occidente, Lithuaniæ ab oriente contigua, olim ſub poteſtate & imperio Lithuanorum erat, ſed nunc anno Domini 1569. per Sigiſmundum Auguſtum Regem Poloniæ, ad Magnum Ducem Lithuaniæ, Regno Poloniæ adiuncta & appropriata eſt. Incolæ eius Maſouitæ, Rutheni, atq; Poloni: has ciuitates diſtrictuales præcipuas complectitur.

Byelsko ciuitas lignea ampliſsima Podlaſsiæ principalis, ad Byala fluuium ſita, Lithuaniæ contermina. Arx lignea fulminis ictu in præſentia Regis incenſa, penitusq; exuſta eſt, à Narew 4. mil.

Bransko ciuitas lignea ad Nur fluuium, à Byesko 3. mil. ſita, in ea Curia Regia iudicialis, in qua cauſæ nobilium diſceptantur.

Svras ciuitas lignea inter colles ad Narew fluuium ſita, arx in colle foſſa circumducta, à Byelsko 3. mil.

Tykoczin ciuitas lignea in planicie ad Narew fluuium ſita. Arx natura & opportunitate loci munitiſsima, propugnaculis, valloq; forti proportionaliter circumſepta Narewq; fluuio & paludibus circumdata, ut ad eam nuſquam aditus pateat, machinis, tormentisq; bellicis bene prouiſa. Theſaurus enim Regius in ea aſſeruatur. Rex Sigiſmundus Auguſtus eam magnis impenſis reſtaurari fecit, monetaq; ibidem cuditur, à Byelsko 10. mil. diſtat, à Vuilna 42.

Knyssyn ciuitas lignea à Tikoczin 2. mil. in planicie inter ſtagna, ſyluas, paludeſq̃ue lutuoſas ſita, ibidē Curia Regia extructa eſt. Hortus quoq; Regius ampliſsimus, vario genere

rio genere animaliũ, piſcinisq́ diuerſis refertus. Venationes enim illic omnium ferarum copioſe exercentur. 12. mil. à Byelsko diſtat.

NARÉVV ciuitas lignea inter ſyluas ad fluuium eiuſdem nominis à Bielsko 4. mil. condita.

VVASILKOVV oppidum ligneum ad Narew fluuium, in quo Capitaneus regius reſidet.

AVGVSTOVV ciuitas noua ampliſsima à Rege Sigiſmundo Auguſto, à quo & nomen habet fundata, 20. mil. à Byelsko diſtat.

DROHICINENSIS DISTRICTVS.

DROHICIN ciuitas lignea ad Bug fluuium condita in colle curiam Regiam, in quã cauſæ nobiliũ diſceptãtur habet, à Byelsko ciuitate 10. mil. à Vuarſchouia 30. diſtat.

MYELNIK oppidum ligneum ad Bug fluuium conditum, arx uerò in colle eminenti, à Drohicin 5. mil.

LOSICZE ciuitas lignea ad ſtagnum ampliſsimum ſita, à Drohicin 3. mil.

MORDI oppidum ligneum in planicie ad ſtagnum ſitum, à Drohicin 5. mil.

Ex his duobus diſtrictibus Podlaſsiæ Bielſcenſi & Drohicinenſi, pro expeditione bellica 20000. nobilium ſtatuuntur.

Huius terræ duo ſunt præcipui Senatores, Palatinus & Caſtellanus.

Vexillum terreſtre Podlaſsiæ bicorne crocei coloris Stemmate, Magni Ducatus Lithuanſæ, in campo albo inſignitur, uiro uidelicet armato, gladium tenente equo inſidente, ex alia uerò parte, aquilam albam in campo rubeo geſtat, poſtquam Regno Poloniæ eſt incorporata. Similiter Bielſcenſis & Drohicinenſis diſtrictuum uexilla unicornia inſigniuntur.

DE TERRIS ET DISTRICTIBVS RVSSIAE Regno Poloniæ incorporatis.

DE gentis Roxolanorum ſiue Ruthenorum, uel Ruſſorum origine uarij uaria ſentiunt, quos Sauromatas, Slauonesq́ue ex poſteritate Iapheti (prout latiùs in deductione Sarmatarum, Polonorumq́ diximus) conſtat eſſe. Quidam eos à fuſco gentis colore Ruſſos dici autumant, alij à diſſeminatione, ſiue diſperſione: Rozſieia enim Slauis diſſeminationem ſignificat, quod melius ad ueritatem quadrat, cum totam Sarmatiam Europeam, & Aſiaticæ partem occuparent, ab Oceanóque glaciali ad Mediterraneum uſque mare & ſinum Adriaticum, à Pontóque Euxino ad Balticum Oceanum uſque eorum coloniæ extenduntur, unde & Græcis Sporij, id eſt, diſperſi dicuntur.

Qui in primis Ruthenis imperauerint incertum eſt, cum literarum prorſus ignari eſſent, donec anno Domini 796. Michaël Curopalatus Imperator Conſtantinopolitanus characteres ad ſcribendum Bulgaris miſiſſet, quos etiam Rutheni omnes ſuſceperunt, & ab hoc tempore illa quæ poterant ante & poſt geſta recordari literis mandabant. Regionibus Ruſsiæ duo præcipui Principes præſunt, utpote Magnus Dux Moſchouiæ, qui ſe Imperatorem totius Ruſsiæ appellat, plures enim in ea Ducatus poſsidet. Secundus Rex Poloniæ, qui etiam Magno Ducatui Lithuaniæ præeſt, Ruſsiæ Ducatus Lithuaniæ incorporatos, utpote Vitebſcenſem, Kiouienſem, Mſczislauienſem, &c. poſsidet, quos una cum Lithuania deſcripſimus.

Nunc cæteras Regiones Ruſsiæ, Poloniæ adhærentes, cum præcipuis ciuitatibus deſcribemus, in quibus magna ex parte Poloni colonias ſuas habent, Proceresq́ & Equites ferè omnes Poloni ſunt, ac maior pars religionem Romani ritus amplectitur, utpote ciues & nobiles, exceptis colonis & agreſtibus, qui Græcorum dogmata in religione ſequuntur, de quorum religione & ritibus latiùs in Moſchouiæ deſcriptione patet.

LEOPOLIENSIS ET HALICIENſis terra.

LEOPOLIS ciuitas inſignis Ruſsiæ Polono Regi ſubiectæ, metropolis, à Leone Ruſſorum Principe condita, duplici muro, propugnaculisq́ fortiſsimis uallo & foſſa profunda, tormentisq́ & ſuppellectili bellica expeditiſsimè prouiſa. Arx una in ciuitate, alia uerò in eminentiſsimo ſcopulo ciuitati impendente munitiſsimè condita eſt, cuius aſpectus decem miliaria patet. Emporio, ſedeq́ue Archiepiſcopali clara, Metropolitanus quoque Ruſsiæ ibidem ſedem ſuam retinet. Eccleſiæ in ea

Romanæ

Romanæ & Græcorum obedientiæ plurimæ. Armeni quoq; ibidem Baſilicam ſuæ religionis, antiſtitemq; & ſacerdotes habent.

HALICIA ciuitas lignea amplißima antiquitus condita, una ex Ducatibus Ruſsiæ: Eam à Moldauia Prud fluuius, ex alia parte Tyras, Neſter uulgò dictus præterlabitur. Arcem ligneam in colle eminenti adiunctam habet.

Has ciuitates præcipuas diſtrictuales, Leopolienſis & Halicienſis terra complectitur.

ZIDACOVV in Pokutia, ciuitas lignea, in planicie ad Striy fluuium ſita, Arx in colle eminenti uallo circumſepta.

GRODEK ciuitas circumſepta, una cum arce in planicie ſtagnis circumuallata, à Leopoli 4. miliar.

BVSKO ciuitas inter lutoſas paludes, ex quibus Bug fluuius oritur, ſita, quo merces uariæ ex Volhynia in Viſtulam deportantur, à Leopoli 5. mil. diſtat.

STRIY ciuitas lignea, ad fluuium eiuſdem nominis condita.

VVIZNA ciuitas in planicie inter paludes ad fluuium ſui nominis extructa.

SNIATIN ciuitas lignea ſeptis circumdata, confinis Moldauiæ, cum Prud fluuius præterlabitur, à Leopoli 12. mil. diſtat.

COLOMIA ciuitas lignea ſub monte ad Prud fluuium ſita, ibidem ſal decoquitur.

ROHATIN ciuitas lignea ſeptis circumdata in planicie, eam Rohatinka fluuius præterlabitur. Arcem inter ſtagna & paludes in colle ſitam habet, à Leopoli 10. mil. diſtat.

DOLINIA oppidum ligneum inter colles ſitum.

LVBAZOVV ciuitas lignea in planicie ſita, caſtrum inter paludes ſtagnantes conditum.

SENATORES PRAECIPVI HARVM terrarum.

Archiepiſcopus Leopolienſis
Palatinus Ruſsiæ Generalis
Leopolienſis, Halicienſis, Lubaczouienſis Caſtellanus.

Vexillum Leopolienſis terræ, Leonem fuluum coronatum, petram aſcendentem, in campo laſurino geſtat.

Halicienſe uerò uexillum Monedulam coronatam cum expanſis alis, in campo rubeo pro Stemmate geſtat.

BELZENSIS TERRA.

BELZ ciuitas lignea, ampla in planicie ſita. Arcem ligneam lutoſis paludibus latè ſtagnantibus circumductam habet, quam nequaquam Tartarica ſagitta attingit:

SOKAL ciuitas circumſepta in planicie ad Bug fluuium ſita. Arx in colle eminenti lignea.

HRVBYESOVV oppidum cum caſtro in colle ſitum.

HRODLO ciuitas ſtipitibus præacutis circumſepta, arcem in colle Bugo præterfluam habet.

GRABOVVYEC ciuitas lignea in planicie ſita, arx in colle eminentißimo natura & opportunitate loci munitißima, acceſſuq; ardua.

THYSSOVVICE ciuitas lignea, arcem in colle habet.

Senatores præcipuos duos terra Belzenſis habet, Palatinū uidelicet & Caſtellanum.

Vexillum terreſtre Griphonem album coronatum, in campo rubeo pro Stemmate geſtat.

CHELMENSIS TERRA.

CHELM ciuitas ſeptis circumdata, ſede Epiſcopali clara, arx in eminentiori colle ſita, lignea, argila oblinita 4. mil. aſpectus illius patet.

CRASNISTAVV ciuitas murata ad ſtagnum amplißimum ſita, arx in planicie murata, quam Viepr fluuius nauigabilis præterlabitur, à Lublina 7. mil. In ea Capitaneus generalis regius reſidet.

RATNO ciuitas lignea ampla inter paludes latißimè ſtagnantes ſita, à Chelmiaque 24. ferè mil. pontibus ſtratis ad eam peruenitur. Arx in colle eminenti ad Perepetum fluuium nauigabilem condita, quam Tur fluuius alia ex parte, paludesq; lutoſæ muniunt, acceſſusq; omni ex parte difficilis.

LYVBOVVLYA ciuitas ad Bug fluuium ſita, arcem in colle eminenti habet.

Senatores duos principales, Epiſcopū uidelicet & Caſtellanū, terra Chelmenſis habet.

Vexillum terreſtre Vrſo albo inter tres arbores in campo aureo gradiante inſignitur.

PREMIS-

PREMISLIENSIS TERRA.

PREMISLIA ciuitas murata ad San fluuium nauigabilem ſita, ſede epiſcopali clara. Arx in colle in ulteriori ripa eiuſdem fluuij condita, propugnaculisq́; apprimè munitiſsima. Ibidem hortus ingens regius omni genere ferarum refertus.

SAMBOR ciuitas ſeptis circumdata ad Tyram fluuium, unà cum arce ſita Hungariæ finitima.

DROHOBYCZ ciuitas ſtipitibus præacutis in planicie munita, ſalis fodinis clara.

SANOK ciuitas lignea inter colles ad San fluuium extructa, arx in colle murata.

PRZEVVORSK ciuitas in colle muro circumdata, ad Mleczka fluuium ſita.

KROSNO ciuitas murata Iaſiolda fluuio circumdata. Viſlok uerò fluuius eam mediam interfluit. Ibidem medio miliari Camyeniecz arx in eminenti ſcopulo murata, natura & opportunitate loci & propugnaculis munita.

SENATORES TRES PRAECIPVOS terra Præmislienſis habet.

Epiſcopus } Præmislienſis. Caſtellanus Sanocenſis.
Caſtellanus }

Vexillum terreſtre aquilam auream bicipitem coronatam in campo laſurino pro Stemmate geſtat.

PODOLIAE REGIO.

PODOLIA Regio ampliſsima Moldauiæ & Valachiæ à meridie finitima eſt, ab oriente uerò uaſtiſsima campeſtria deſolata, ad Tanaim fluuium paludesq́; Meotidis, & Pontum Euxinum uſq;, Tartarosq́; Præcopenſes habet. Omnium rerum exterra naſcentium fertiliſsima, adeò ut colonus, quamuis quomodocunque in agrum ſemen iniecerit, centuplum fructum referat. Prata quoque mirum in modum luxuriantia, adeò ut bouis cornua uix è gramine appareant: terra tamen dura & petroſa nimis, adeò ut biſſenos boues coloni araturi, aratro iungere cogantur. Attamen intollerabile pondus boues anhelantes teſtantur. Mellis ſyluæ paſsim abundantiſsimæ, ſtipitibus enim cauatis ubiq; mella roſcida depromuntur. Armentis, gregibusq́;, & feris omnigeneris redundans. Eam antiquitùs Allani, Goti, Getæ, Cumani, Polowcij, & Roxolani incolebant. Circaſſorum reliquiæ adhûc extant, ad Boriſthenem fluuium. Podolia omnium feraciſsima.

Has præcipuas ciuitates, arcesq́; hæc Regio complectitur.

CAMYENIEC ciuitas Moldauiæ finitima, diuinaq́ue ferè manu inter arduas, cliuoſasq́; rupes condita, portas ſolummodo duas habet. Arx quoq; natura & opportunitate loci rupe petroſa, undiq; cincta, quam unà cum ciuitate Smotricz fluuius præterlabitur, foſſaq́; profundiſsima naturali cingitur. Arx ipſa muro, propugnaculisq́; munita. Ciuitatem uerò rupes altiſsima, ſaxoſa, acceſſuq́; ardua inexpugnabilem facit, quam ita ſuo ambitu includit, ut minimè ædium, quamuis eminentiorū tecta appareant. Sæpius ab ea Tartari, Valachijq́; & Turcę cum ingenti ſtrage & dedecore repulſi & fugati ſunt. Achocimia Moldauiæ arce duobus mil. diſtat.

BAR ciuitas ſeptis circumdata in planicie à Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigiſmundi Regis Poloniæ condita, quam à Baro patria appellauit. Arx in colle murata, paludibus latè ſtagnantibus circumdata.

MYEDZIBOSZ ciuitas & arx ampla lignea, inter paludes latiſsimè ſtagnantes ſita, ad quam niſi pontibus peruenitur, à Tartaris ſæpiſsimè infeſtatur.

BREZANIA oppidum ligneum, arcem in colle muratam habet.

TREBOVVLA ciuitas ſub monte altiſsimo ſita, arcem in colle eminenti habet.

CHMIELNIK ciuitas lignea ſtipitibus circummunita, arx lignea in planicie ad Bog fluuium (Herodoto Hypanis dictum) ſita, à Camyeniec 20. mil.

BRASLAVV ciuitas & arx lignea, uallo, foſſaq́; circummunita, eam Bog fluuius præterlabitur.

VINNICZA ciuitas lignea unà cum arce uallo circumſepta, ad Bog fluuium ſita. Hæ duæ arces præter cæteras à Tartaris Pręcopenſibus ſæpiſsimè infeſtantur, diſtrictusq́; amplisſimos qui pro Palatinatibus computātur, & uexillum peculiare bellicum cinericei coloris, ſtemmate Magni Ducatus Lithuaniæ inſignitum habent.

SVINIGROD

SVINIGROD arx cum ciuitate lignea in campeſtribus ſita, ibidem munitiones ſunt plurimæ in campeſtribus deſolatis ſitæ, contra Tartaros latrocinantes arcendos. Tandem ultra Bog fluuium (qui Herodoto Hypanis dicitur) Circaſſorum & Canowciorum reliquiæ, longo tracto ad Boriſtenem extant in campeſtribus deſolatis, quæ 200. miliaribus Polonicis nullis ſyluis, collibúſue & munitionibus cõſpicua, ad Tanaim, paludesq́ Meotidis, & Pontum Euxinum Tartarosq́ Præcopenſes, & Crimſcenſes uſq́ extenduntur.

Circaßi. Conowcij.

Senatores Podolia præcipuos tres duntaxat habet, Epiſcopum Camenecenſem, Palatinum Podoliæ generalem, & Caſtellanum Camenecenſem:

Vexillum terreſtre Solem ſtellis duodecenis, in campo albo circumdatum pro Stemmate geſtat.

LECTORI.

NE te tua opinio fallat Lector candide, me hic uniuerſum Regnum Poloniæ abſolutè deſcripſiſſe. Ego enim hic Prouincias principales, quæ olim pro Ducatibus habebantur, nunc uerò in Palatinatus redactæ ſunt, deſcripſi, ciuitatesq; & arces præcipuas Regias, in quibus cauſæ iudiciales nobilium celebrantur enumeraui. Hæ uerò prouinciæ plurimas, frequentiſsimasq; ciuitates, arces, & oppida, tàm Regis quàm Nobilium, Magnatum, Epiſcoporumque complectuntur. In ſingulis autem terris & ciuitatibus diſtrictualibus ſuperiùs enumeratis adminiſtratores cauſarum iudicialium, à Rege ſubſtituuntur: utpotè Capitanei Generales, qui uices Regias ſupplent, Iudex & Subiudex, Notarius, Subcamerarius, Camerarius terreſtris. Hij omnes cauſas nobilium abſoluunt, exceptis capitibus criminalibúſue cauſis, quæ ad Regis edictum in Comitia Generalia relegantur. Sunt quoque plures alij terreſtria, Regiaq; munia obeuntes, quos hic recenſere longum eſſet. Sunt quoque in Poloniæ Regno Comitatus plurimi, utpote Comitatus in Tarnovv, in Gorka, in Tenczin, in Melſtin, in Sidlovviecz, & id genus alij.

REGNI POLONIAE, MAGNIQVE DVCATVS LITHVANIAE, REGIS CVM SENAtoribus ſuis, in Senatu, ordo.

POLONIAE Regnum in Sarmatia Europæa (ut diximus) ampliſsimum, potentiſsimumq́, cùm alijs multis preclaris rebus, tùm modo gubernationis à cæteris omnibus Regnis differt, in quibus Reges ſine Senatus conſilio & equitum conſenſu, ex uoto priuato legem omnibus ferunt, & niſi uirtute innata regantur, in tyrannidem facilè prolabuntur. In Polonia autem ut Reges non naſcũtur, ſed communibus Senatus & equitum ſuffragijs eliguntur, ita etiam ſine auctoritate eorundem nihil decernere poſſunt, quamuis ſint potentiſsimi, & militibus uoluntarijs ſuperbiſsimos quosq́ Reges ſuperantes. Soli enim Poloniæ Principes inuictiſsimi reperiuntur, ex ſolis uoluntarijs Nobilibus ducentorum millium quotieſcunq́ opus fuerit, exercitum fortiſsimum & omni genere armorum promptiſsimum ſine ullis ſtipendijs cõtra hoſtem educere poſſunt. Nobilitas namq́ uniuerſa omnibus ſoluta uectigalibus, bellica tantummodò munera obire pro aris & focis tenentur, quod ſi uoluntarij milites non ſufficerent, de ſuis proprijs gentibus trecenta millia mercenariorum conſcribere poſſunt. Ita cum ſit potentiſsimus Rex Poloniæ, tamen ſecundum legum, & Senatus præſcripta uiuere tenetur, ſicqúe Regnum ampliſsimum, Regio imperio, Regia uerò Maieſtas & Poteſtas uiciſsim Senatus, & Nobilium libertate temperatur, intra æquitatisq́ terminos omnes ordines Regni cum ipſo Rege continentur, quod ſi Rex quandoq́ ab officio ſuo deflecteret, & publicas libertates ſuorum opprimere aſpiraret, autoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum iuramento ſunt obligati, prohibetur, & ita Rex Poloniæ grauiſsimis Senatorum conſilijs nititur. Senatores uerò ipſi, & uniuerſi Equites uiciſsim Regiam Maieſtatem reuerentur, amant, honorant, & uitam ac poſſeſsiones priuatas uniuerſas funditus pro ſanitate & bono illius effundere parati ſunt. Senatores autem uoto Regis (penes quem eſt ſumma & maxima iuris dicendi autoritas) ex præcipua & illuſtri totius Regni Nobilitate, generis & uirtutum commendatione delecti, exacto fidei ſacramẽto, in Senatum eliguntur. Principes autem & præcipui Regni Senatores, ſunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi, propter uenerandam Eccleſiaſtici ordinis Maieſtatem, autoritatemq́, & opes quibus affluunt, præſtantiſsimas: Hij in Senatu in utrumque Regis latus circumſident. Archiepiſcopi autem duo ſunt in uniuerſo Regis Poloniæ imperio, Gneſnenſis Regni Primas, & Legatus natus

Romani Pontificis in Sarmatia uicem tenẽs, qui ad uetuſta ſuperiorum temporum memoria, coronandi Regis ius habet. In Ruſsia uerò nigra, ſecundus Archiepiſcopus eſt Leopolienſis, ubi ſedes metropolitana Cracouia translata eſt anno Domini 1075. in curia Lamperti Zulæ Sancti Stanislai prædeceſſoris. Epiſcopi tredecim non ſecùs ac Principes maximi, omni rerum copia excellentes, in tota Poloniæ Monarchia reperiuntur, Cracouienſis minoris, Poſnanienſis maioris Poloniarum, Vladislauienſis, qui & Cuiauiæ, Pomeraniæq́, Vilnenſis Lituaniæ, Plocenſis Maſouiæ, Vuarmienſis, Culmẽſis, Pruſſiæ, Præmislienſis, Lucæorienſis, Chelmenſis, Kiouienſis Ruſsiæ, Samagitiæ, ultimus Camenecenſis. Hij ordine omnes Regi aſsident, niſi quod Poſnanienſis, cum Vladislauienſi, antiquam dignitatis litem teneant, ideò alternatim locum mutant. Epiſcopos ex ueteri priuilegio Caſtellanus Crocouienſis ſubſequitur, militarium procerum Princeps, deinde Palatini, quorum maior Cracouienſis, & Vilnenſis, palatinos uerò quidam Caſtellani præcipuè intermixti. Tunc demùm alij Caſtellani maiores, & minores, quos recẽſere longum eſſet, ordine loca ſua occupant, qui non caſtris, ut ipſa uocis Etymologia ſonat, ſed minoribus prouincijs Senatorio iure, & nomine Regio præſunt, extraq́ ipſam autoritatem, dignitatemq́ (quæ eſt prima poſt Palatinos) paruum ſui officij quæſtum reportant, quãuis illius, cui præſunt prouinciæ, Domini appellantur, nihil enim præter Reipublicæ (quod uerè Senatorũ eſt) commoda quærunt. Caſtellanos, Archimarſchalci, Marſchalciq́ ſupremi totius Regni officiarij ſequũtur, qui ſunt Poloniæ, & Lituaniæ de utroq́ imperio bini, terreſtres uidelicet, & Curiales. Marſchalcorum officium eſt, curare totius aulæ, & & omnium conuentionis tranquillitatem, inter proceres, & aulicos Regios partiri ædes urbium, Regi quocumq́ eunti, baculos erectos ſinguli præferunt, & ut quiſq́ officio ſuo apud Regem fungatur, prouident. In Senatus conſeſſu omnia animaduertunt: quod ſi ſupremi Marſchalci abfuerint, Curiales eorum officium adimplent. Cancellarij, & Vicecancellarij Marſchalcos ordine ſequuntur, utriuſq́ gentis, qui ſunt ſimiliter bini, & bina ſigilla. Horum officium eſt Priuilegia, immunitates, prærogatiuas à Rege alicui datas, literas ſimiliter Regias cõſcribere, ſcriptas Regi oblatas pronunciant, quibus à Rege ſubſcriptis illi ſigillum affigunt. Omnes autem literæ ac Priuilegia in Magni Lituaniæ Ducatus Cancellaria, Rutenicis characteribus abſoluuntur, apud Polonos uerò Latinè (cuius linguæ ſunt peritiſsimi) omnes cauſæ deſcribuntur. Præcipua quoq́ eſt dignitas in Senatu ſummorum, generaliumq́ militiæ Ducum, quorum in Polonia unus, in Lituaniæ Magno Ducatu ſecundus, rerum potiuntur, penes hos ſumma omnium exercituum imperij ſita eſt, in qua authoritate Regia plenipotenter utuntur. Hos demum Campiductores de utroque imperio ſinguli, qui ſunt campeſtris militiæ Duces. Eſt etiam ſummus maioris Poloniæ præfectus, ſiue Generalis, ſimiliter Samogitiæ, & terrarum Ruſsiæ præfecti, quo honorum gradu nonniſi Principes uiri, & de Patria optimi meriti à Rege donantur. Cooptantur quoque in Senatus claſſem prouinciarum de utroque imperio Officiarij, utpote iudices, qui cauſas nobilium munere Regio dijudicant, Pincernæ, Succamerarij, Dapiferi, Secretarij, Vexilliferi, Scribæ, Tribuni militum, Exactores, Theſaurarij, & cæteri, qui ſinguli ſingula officia in prouincijs aſsignatis exequuntur, & pariter cum iudicibus prouincialibus particularia, certis temporibus anni, aſsignata iudicia, qui termini, ſiue Roki uulgò dicuntur, exercent. Enſifer quoque Regni, & Vexillifer Curiæ Regiæ, qui Curiale uexillum in bello defert, non poſtrema dignitate funguntur. Non etiam authoritatis fruſtrantur honore ipſi Secretarij, Scribæq́, ſiue Protonotarij Regij. Inſuper cubiculi, ſtabuli, culinæq́ Magiſtri, ſuis dignitatibus in Senatu conſultu gaudent. Ciuitatum, Oppidorum, Arcium Regiarũ, Prouinciarumq́ præfecti, Referendarij ſupplices libellos, & ſubditorum querelas ad Regem, & Senatum deferentes, ſummusq́ Regis Secretarius, & Referendarius, ſalinarum fodinarum, & metallorum Præfecti non ignobili certè dignitate potiuntur. Legati quoque prouinciarum, & ciuitatum præcipuarum, ab uniuerſis ordinibus de ſingulis prouincijs nomine totius Nobilitatis electi, ſuas in ſenatu partes occupant. Equites quoque, & Patritij uiri iuuenes uirtutibus, & genere præſtantes aulici, qui in aula Regia ſeruientes in præſtandis quotidianis officijs Regi operam nauant, ſtipendiaq́ merentur. Inſuper Cubicularij, ſiue Veredarij, qui cum Epiſtolis Regijs per omnes prouincias, amandati uelociſsimè diſcurrunt. Demùm ſtipendiarij, & ſatellites, ſiue collaterones Regiæ uitæ cuſtodes: poſtremum autoritatis locum obtineat. Omnibus autem Senatoribus ſub fidei iuramento, & amore patriæ eadem eſt perpetua, & conſtans tuendæ publicæ libertatis, & propagandi imperij, uoluntas. In Senatu cùm de Republica deliberant liberè, & ſæpiùs acerrimè ſententias dicunt, Regem imprudentiùs regnantem obiurgant, atq́ uno conſenſu ſanctiſsima maiorum inſtituta, & communis Patriæ chariſsimas leges ad extremum uitæ defendunt.

Capitanei Generales in minori Polonia 40. in maiori 30. in Ducatu Maſouiæ 12. quæ officia nulla ſucceſsione, ſed ex Regis gratia in benemeritos de Republ. confe- runtur: hij enim prouincijs præſunt, & nobilitatem, Regia authoritate, pro tribunali iudi- cant, omnesq; prouentus Regios exigunt, & in theſaurum referunt.

Regno Poloniæ ſaluberrima aura fauet, omniumq; rerum ex terra naſcentium fer- tiliſsima eſt, cuius ubertatem cæteræ regiones tranſmarinæ affatim perſentiunt, ad quas frumentum grandi copia, de Polonia nauibus aduehitur. Pecoribus quoque omnis ge- neris, uenationibusq; abundat, ita ut Saxonia, cæteræq; gentes Germanorum, Poloni- cis bouibus uictitent. Incolæ habitum uariarum, diuerſarumq; nationum more geſtant: præcipuè uerò, Italicum, Hiſpanicum, Hungaricum, qui illis peculiaris eſt. Alij Germa- nico, Turcico, Moſchouitico, Bohemicoq; more ueſtiuntur, diuerſas enim & repoſtiſsi- mas prouincias peragrant, unde uarios mores in patriam inferunt. Viri ſunt excellentiſ- ſima induſtria præditi, uariarumq; gentiũ idiomata callent: imprimis uerò linguæ Latinæ peritiſsimi, qua ut uulgari maiori ex parte in ciuitatib. & pagis paſsim utũtur, idq; omni- bus diuitibus, ac pauperib. peculiare eſt, quod imprimis pueros literis imbuendos, appri- meq; ad conſumptionem, ſedecim pluſue annorum in pulueribus ſcholaſticis commit- tunt, ſumptibus pro Magiſtris minimè indulgendo: unde linguam Latinam omnes ferè congruè callent, idq; ea de re maximè obſeruatum crediderim, quod uulgaribus literis, uel ſcripturis, in ſacris ac prophanis rebus nunquam utantur, omnesq; leges tam ciuiles, quàm nobilium, ac uillanorum, & ipſa Cancellaria Regni ac Caſtrenſis, Latinis literis o- mnia expedit, atq; ideò factum eſt, ut paſsim docti omnes euaderent. Habent præterea Poloni, & Lituani linguæ Latinæ inflectionem propriam, & perfectiſsimam, ut Latina- rum dictionum ſonum propriè ad iuſtum accentum, expreſsionemq; ſecundùm literas ipſas, quadam cum gratia, & dulcedine, inflectere, ac proferre queant. Qua de re Polo- nia omnium ferè gentium ſtudia uiciſſe uidetur, quod rarus eſſet, qui Latinas literas non calleret, deinde Germanicum, Hungaricum, ac paſsim Italicum, & magna ex parte Gal- licum, Hiſpanicumq; extra uulgare ſuum Sarmaticum idioma neſciret. Equites in orna- mentis equorum, armorum, ueſtibusq; præſumptuoſis plurimùm delectantur. Campe- ſtri prælio alacriùs hoſtem quemlibet paruis & magnis copijs adoriuntur. Caſtra etiam artificiosè collocant curribus in gyrum arctè diſpoſitis, adeò ut in illis tuti non aliter atq; in arce firmiſsima includuntur. Viri ſunt bellicoſi, ſtrenui, hoſtisq; quamuis ualidiſsimi impauidi. Armatura maiori ex parte Hungarorum more utuntur, clypeosq;, qui totum hominem equo inſidentem tegunt, & haſtas oblongas geſtant, pluresq; inter eos tantæ animoſitatis reperiuntur, ut unus alium quamuis toto exercitu ſuorum profligato, ad mortem uſq; non deſeruerit, ſed uterq; ſtrenuè dimicando honeſtè occumbere, quàm tur- piter fugere mauult. Prout in Moldauia duobus fratribus germanis, Struſouiczij dictis, Polonis Equitibus euenit, qui ab exercitu ſuorũ aberrantibus cum quinquaginta com- militonibus, inſcij in multitudinem Valachiorum inciderunt, à quibus undique circum- uenti, in primo cõgreſſu unus occubuit: alter uerò ſtrenuè dimicando euaſit: ſed cædis fratris germani recordatus, in exercitum Valachiorum conuerſus, acies eorum fortiter diſuerberabat, & quamuis euadendi facultas iterum ei pateret: tamen honeſtius cum fra- tre occumbere, quàm euadere maluit. Melſtinius quoque, cùm Vitoldus Dux Lituaniæ multitudine Tartarorum fugaretur, ex fuga audacter conuerſus in confertiſsimas ho- ſtium acies ſeſe coniecit, multisq; hoſtium trucidatis, tãdiu ſtrenuè dimicauit, donec pro- fus telis confoderetur, equoq; deieceretur, 1397. ut latiùs patet in Lituaniæ Ducum de- ſcriptione. His etiam multi ſimiles in geſtis Polonorum reperiuntur, quos ſigillatim re- cenſere infiniti laboris eſſet. Id uerò illic maximè non ſolùm inter fratres, ſed inter ſocios fideles reperitur, prout nuper Vilnæ in Lituania me præſente euenit, duobus adoleſcen- tibus, per plateam ciuitatis pergentibus intempeſta nocte, duo alij armata manu occur- rerunt, ubi inter defendendum unus aduerſarium ſuum interemit, aufugitq;. Socius ue- rò illius captus, cædisq; damnatus, in locum decollandi poſtridiè ducitur, cumq; iam car- nifex gladio euaginato ſtaret, ille reus cædis, qui profugerat, accurrens dixit: ſinite hunc innocentem abire, ego enim hanc cædem perpetraui, itaq; ille genua flectens à Spicula- tore decollatus eſt, innocens uerò liberatus.

Nobiles humilioris fortunæ, iniurias à Magnatibus illatas nõ patiuntur, nam quam- uis pauperrimus nobilis extiterit, amicis, cognatisq; ſuis collectis, quàm maximum ma- gnatem debellare poteſt: non ſolùm enim poſſeſsiones pro neceſsitate amici exponunt: ſed etiam uitam ſuam pro eo morti, uarijsq; periculis obijciunt, qua de re magnates in Po- lonia, non parui, ſibi pauperem uulgum Nobilium ducunt: in Lituania econtrà, Nobi- les humilis fortunæ magnatum ſunt ſerui. Accidit in Polonia, me præſente, quod qui- dam

dam magnæ authoritatis uir, Dominus Ioannes Luthomirski, Theſaurarius Regius ſupremus, Capitaneus Lancicienſis, & Radomienſis, Caſtellanusq; Siradienſis, quoſdam pauperes Nobiles, Mikolaiewſczi dictos iniuria affecerat, qui collecta manu conſanguineorum, cum magno comitatu proficiſcētem occiderunt, in fruſtaq; diſſecarunt. Cumq; hic Nobilis, aut honore priuandus, aut capite plectendus pro prædicto facinore eſſet, honorem uitæ pręferens, citatus ad Comitia Lublini celebrata, alacriter compatuit, ibiq; honore integro ex ſententia Regis, decollatus eſt. Quod ſi huic genti nimiæ commeſſationes, & diuitiarum pluſquam liberales prodigę profuſiones, inebriationes non obfuerint, omnes ferè gentes uirtute innata, & ingenijs Heroicis ſuperarent, ſed unus pro ſanitate alterius (prout illis mos eſt) bibens, poculum magnum funditùs exiccat, quamuis natura interdum repugnante, ſicq; hæc eorum mutua charitas, quam illi maximè in conuiuijs celebrāt, eos multoties ſanitate priuat, multisq; ex nimia inebriatione infirmitatibus corripiuntur. Cùm enim unus alteri pro ſanitate præbibit, non ſolùm poculum uitreum, ſed ligneum, uel figulinum, capiti illidit, tandem poſtridiè ſurgens infirmitate correptus, uinum incuſat, amphoræ oblitus, quam ad caput colliſerat. Multi quoq; inter eos, præcipuè in Ducatu Maſouiæ reperiuntur, qui ſeſe alterutrum bibere ui complectant, dicentes, aut mihi præbibe, aut mecum armis decertato: interim uerò alius arma, quàm poculum, quem natura recuſat, alacriùs eligit.

Aulicorum miniſtrorum, ſeruitorumq; tantas uniuerſi Sarmatæ præſertim Poloni, Maſouitæ, Lituani, & Ruteni fouent turmas, ut nunquam ſperares, eos educari poſſe, qui nullum aliud officium agunt, niſi Dominum aliquò migrantem, comitari, uel aliquò amandati munus iniunctum obire, à cæteris ſeruitijs prorſus liberi, immunesq;. Mechanicum opus nobilis ſeruitori ingenuo, quamuis pauperrimo obire non patitur, nec demandat, quod ſi aliquis minùs diſcretus ſeruitori negotium minus honeſtum, mechanicúmue iniunxerit, ruſticum ſibi ad id muneris inueniendum oportere, ſe uerò honeſto ſeruitio minimè abdicaturum, reſpondit. Et ideò Nobiles Nobilibus, paresq; genere ac uirtutibus, paribus plerumq; inſeruiunt, cùm honeſta, & nobilia ſeruitia obeunt, contrà occident alium gentium conſuetudines, apud quas nobiles nobilibus turpè inſeruiri putant, quòd mechanica ſeruitia, quicquid Dominus demandauerit, odire cogantur. Apud Sarmatas uerò, qui melius bibit pro ſanitate Domini, ille melior cēſetur miniſter, & poſtquam Dominus menſæ accubuerit, & ſeruitores ſtatim ordine ſeruato accumbunt, aliquandoq; tres, quatuorúe menſas occupabunt, quibus liberaliter fercula opipara apponuntur, ut quilibet aulicorum tres ſeruitores ſua portione educare poſsit, quàm ipſe ſaturatùs puero à tergo ſtanti, in quadra lautè porrigit. Aulicus enim quilibet ſeruitores aliquot, & pueros habere ſolet, & illi ſeruitores, alios ſeruatores, pueri, pueros, ad quartum uſquè ordinem, ad menſam eiuſdem Domini omnes cibaria ſumentes, & ſalaria recipientes, & plerunque maiori ex parte, niſi ad menſam inſeruiunt, peracto prandio, uel cœna, ſaturati inclinatis de more gentis coram Domino genubus, capitibusq; adapertis, quò uolunt, diſcurrunt, & quandoque triduò, quatriduoúe, uel integra hebdomada Dominus ſeruum in tabernis, uel in comitiua occupatum non uidebit: rarò tamen ubi fuerit, interrogatur, & ſi interrogatur, reſpondit, ſe pro ſanitate Domini hilariter bibiſſe, ad quē Dominus ſubridens gratias agit, & plerunque liberaliter huiuſmodi remuneratur. Quodam tempore accidit, dum quidam Epiſcopus per theſaurarium ſuum aulicis, & ſeruitoribus ſalaria, ſiue ſtipendia ſecundùm conſuetudinem ad unamquamque partem anni, perſolueret, aſtantibusq; omnibus ordine ſuo, quidam latrunculus (qui eadem in aula nemini ſeruiens uerſabatur, bibens, & comedens quotidiè ad menſam Epiſcopi) cæteris ſeruitoribus ſalaria expetentibus ſe intermiſcuit, quibus aduerſus eum murmurantibus, quòd nemini ſeruiens ſtipendium expectaret: Epiſcopus illum interrogat, cuinam inſeruiret, & quid negotij obiret? Qui reſpondit: tibi Reuerendiſsime Domine inſeruio, & id quod alij ſtrenuus adimpleo. Qualenàm ſit ſeruitium Epiſcopo interrogante, dixit: quotidie bis in die lautè ad menſam tuam comedo, & bibo. Cui Epiſcopus ſubridens ſtipendium perſoluit.

Nobiles legibus Caſtrenſibus, & terreſtribus à Regibus ſuis conſtitutis, utuntur, ad ciuitatesq; prouinciales, & diſtrictuales, quas ſuperiùs enumerauimus, citantur, nomine Capitanei illius Regia munia obeuntis, qui arci, prouinciçq; præeſt, hosq; terminos Caſtrenſes appellant. Ad terreſtres uerò terminos, qui rariùs celebrantur, in anno ſex inter quatuor uicibus, nomine Regis in eandem arcem citātur, ubi à iudice terreſtri uices Regias adimplente iudicantur. Ciues uerò in ciuitatibus Imperatorijs legibus, quas Magdeburgenſes appellant, utuntur.

Atq; hæc nobis de regno Polonię breuiter dicta ſufficiant: quod multis de cauſis toti *Concluſio.*

Reipub. Chriſtianæ utiliſsimum eſt, à gentibusq́ uarijs crudeliſsimis Tartaris, & Turcis uidelicet, munitiſsimum propugnaculum Germaniæ præſertim regionibus.

PROVINCIARVM, SEV PALATINATVVM LItuaniæ, ciuitatumq́ præcipuarum deſcriptio.

Amplitudo Lituaniæ.

Lituania ab Oriente Rusſiæ, Moſchouiæ Duci ſubiectæ, contermina eſt, ab Occidente Podlaſsiæ, Maſouiæ, Poloniæq́, & Pruſsię, nonnihil in Septentrionem reflectendo adhæret, à Septentrione Liuoniæ, Samogitiæq́, à Meridie Podoliæ, Vuoliniæq́ Ruſsiæ regionibus adiacet. Porrò Lituania regio eſt ampliſsima, plurimos Ducatus, regioneſq́, & prouincias diuerſis nominibus appellatas, ſuo nomine complectens, & Vitoldi Magni Ducis temporibus à Ponto Euxino, Tauricaq́ Cherſoneſo ad ſinum uſq́ maris Baltici, pelagumq́ Curlandiæ, Liuones, & Prutenos uerſus fines ſuos longo tractu extendebat. Omnis autem Magnus Ducatus Lituaniæ in Palatinatus, & diſtrictus certos, ſiue prouincias, ubi iudicia particularia, & terreſtria, pro nobilibus exercentur, non ſecùs, ac Polonia diuiſus eſt. Hij uerò diſtrictus, & Palatinatus pro Ducatibus, (ut quondam temporibus plurimorum Ducum erant) computari poſſunt, & unuſquiſq́ Palatinatus ſuum uexillum, quo in bello utitur, habet. Eundem quoque colorem, & ſignum omnes diſtrictus, ſiue prouinciæ, qui in eodem Palatinatu continentur, in uexillis ſuis repræſentant, niſi quod Palatinatus uexillum maius eſt, cum duobus cornibus, diſtrictuale uerò minùs ſimpliciter protenſum cum uno cornu.

Lituania in Palatinatus diuiditur.

Vexillum Ducatus Lituaniæ

Primò itaque uexillum Magni Ducatus Lituaniæ peculiare, & quadriangulare, ad differentiam cæterorum, ſexaginta ulnas ſer ceæ telæ rubeæ continet, in medio inſigne proprium, hominem uidelicet armatum, equo albo uelociter currenti, inſidentem, gladiumq́ ſuper caput manu extenſa tenentem geſtat, deſuper ſtemmatis pileus Ducalis: ex altera uerò parte uexilli pro inſigni, imaginem Diuæ uirginis Mariæ in ſole cum puerò habet.

Vexillum ſupremi Ducis exercitus eiuſdem amplitudinis, quadriangulare quoque coloris laſurini eodem ſtemmate Magni Ducatus, ex una partium in campo rubeo, (campus hic locus Stemmatis intelligitur) ex altera Diui Stanislai Epiſcopi Cracouienſis imaginem geſtat.

PALATINVS VILNENSIS.

Vilnæ deſcriptio.

Vilna urbs, caput & Metropolis totius Lituanię intra colles ad confluxum Vilnæ (à quo nomen habet) & Viliæ fluuiorum ſita, muroq́ circumducta, ipſa quoque murata. Arces duas inſigniter muratas adiunctas ſibi habet, quarum una inferior, (hæcq́ ampla, & ſumptuoſiſsimè extructa) altera ſuperior, in colle eminentiſsimo condita: eas enim ex una parte Vilna, ex Oriente fluens, ex altera Vilia fluuij ibidem concurrentes, præterlabuntur. Porrò Vilna, quæ nomen urbi dedit, minor eſt: Vilia uerò eſt amplior, & nauigabilis, quò merces ex Vilna nauibus, Gedanum Pruſsiæ emporium celeberrimum, deportantur. In hac urbe plurima templa Romanæ obedientiæ, & Rutenorum ritus magnis ſumptibus extructa. Epiſcopalis ſedes in Baſilica arcis cathedrali diuo Stanislao dicata. Metropolitanus quoq́ Ruſsiæ ibidem ſedem ſuam in Baſilica Rutenici ritus præcipua, titulo diuæ uirginis Mariæ inſignita retinet. Porrò in toto Lituaniæ Magno Ducatu, quinq́ ſunt Romanæ obedientiæ Epiſcopatus, utpotè Vilnēſis, Samogitienſis, Kiouienſis, Lucenſis, & Ianouienſis. Septem præterea præpoſituræ, ſiue Parochiæ inſigniores, à Vladislao Iagielone, (qui primus Lituanos baptiſauit) fundatæ, & dotatæ, utpotè Vuilkomerienſis, Miſogolienſis, Nemencienſis, Mednicenſis, Kreuenſis, Obolcenſis, & Haynenſis. Archiepiſcopus, qui ſupradictis Epiſcopis Lituaniæ præeſt, Leopoli in urbe Ruſsiæ ſedem ſuam habet. Ruthenici uerò ritus in Lituania, & Ruſsia, Polono Regi ſubiecta, ſeptem ſunt. Metropolitanus, ſiue Archiepiſcopus Vilnæ, ſedem ſuam habet. Epiſcopi uerò, quos Vuladicas Rutheni appellant, hi ſunt, Polocenſis, Volodimirienſis, Lucenſis, Pinſcenſis, Kiouienſis, Præmisliensiſq́, & Leopolienſis, qui etiam Metropolitæ titulo utitur: horum mores, habitum, Religionem in Moſchouiæ deſcriptione de Religione Ruſsiæ uidebis.

Vilna fluuius. Vilia fl.

Epiſcopi Lituani Romani.

Epiſcopi Ruthenici.

Vilnenſis Palatinatus uexillum rubeum eſt, & bicorne, 35. ulnas telæ ſericeæ continens, ex una parte in campo albo Magni Ducatus inſigne geſtat, ex altera Columnarum antiquæ gentis ſtemmate inſignitur.

In hoc Palatinatu tres ſunt ingentes diſtrictus, ſiue prouincię, Oſmianenſis, Bratislauienſis, & Vilcomerienſis, horum quilibet proprium uexillum, (quo nobilitas diſtrictualis in bello utitur) habet.

OSMIANA oppidum ligneum à Vilna 7. mil. abeſt, territorium ad ſe pertinens ſatis amplum habet, in quo ſunt complura oppida Regia, & Nobilium. Vexillum rubeum ſimile Vilnenſi, ſed cum uno cornu, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat.

VILKOMERIA oppidum ligneum ad Swienta fluuium ſitum. Curia eſt in ea iudicialis, in qua cauſæ nobilium diſceptantur. Arx per Crucigeros Pruſsienſes exuſta nunc in ſcopulo ueſtigia eius apparent. Prouinciam amplißimam, ad 25. mil. patentem habet, in qua ſunt oppida complura Regia, Nobilium, Spiritualiumq́ʒ. Vexillū quoq́ʒ rubeum, Stemmate Magni Ducis ex una parte ornatum, ex altera Diui Michaëlis imagine inſignitum defert.

BRATISLAVIA ciuitas lignea, arcem ſibi adiunctam in ſcopulo ad lacum amplißimum conditam habet. Vexillo rubeo, Nobilitas diſtrictus Bratislauienſis, cum Stemmate Magni Ducatus in bello utitur. A' Vilna 20. mil. diſtat. Ikaznia arx murata, & ciuitas lignea ad fluuium eiuſdem nominis, à Bratislauia 2. mil. diſtat. Driſwiat arx ad lacum amplißimum eiuſdem nominis ſita, à Bratislauia 5. mil. abeſt.

PALATINATVS TROCENSIS.

TROKI ciuitas lignea, muro, cuius adhuc ruinæ apparent, quondam circumdata, ſed à Crucigeris Pruſsienſibus cum munitione deuaſtata. A' Vilna ſex milliaribus diſtat, arcem habet in lacu ſatis opportunitate natura loci munitam, ad quā niſi nauibus peruenitur. In ea olim ſedes Ducum Lithuanię erat, poſtea in Vilnam translata. Eſt quoq́ʒ aliud oppidum eiuſdem nominis quatuor à Vilna milliaribus, ad Vacam fluuium, quod ad differentiam huius nouę Troki dicitur. In hoc Palatinatu quatuor ſunt ingentes diſtrictus, Grodnenſis, Counenſis, Lidenſis, & Vpitienſis. *Diſtrictus Trocenſis.*

GRODNO ciuitas lignea, arcem muratam in ſcopulo ſitam habet, quam Nemen, ſiue Cronon fluuius celebris, & nauigabilis præterfluit, unà cum ciuitate. Eò merces Gedanum ex regionibus Lituaniæ, nauibus deferuntur. Territorium Grodnenſe ſatis amplum eſt, quod pro Ducatu olim habebatur. Vexillo laſurini coloris unicorni correſpondens Palatinali, Stemmate Magni Ducatus inſignito utitur.

COVVNO ciuitas lignea inſignis, plures tamen in ea domus reperiuntur lapideæ, ad confluxum Nemenis, & Viliæ fluuiorum nauigabilium ſita, arcem muratam antiquitùs in ſcopulo conditam habet. Vexillum quoq́ʒ laſurini coloris in bello Nobilitas diſtrictualis geſtat.

LIDA oppidum ligneum diſtrictuale, arcem muratam, in qua iudicia nobilium celebrantur, habet, diſtrictus Lidenſis. Vexillum quoq́ʒ laſurini coloris in bello geſtat.

VPITA ciuitas lignea prouincialis, diſtrictum amplißimū cum multis oppidis complectitur. Vexillo cæteris ſui Palatinatus diſtrictibus ſimili in bello utitur.

Vexillum Palatinatus Trocenſis bicorne, 35. ulnas telæ ſericeæ laſurini coloris continet, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo inſignitur.

PALATINATVS MINSCENSIS.

MINSKO ciuitas lignea amplißima, arx ex roboribus, extructa natura, & opportunitate loci munitißima, foſſa profunda circūducta, eam fluuius quidā molendinis frequens præterlabitur. Vexillum huius Palatinatus purpurei coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitur. Diſtrictus quoque eius Recicenſis, quem unum complectitur, ſimile uexillum, ſed unicorne geſtat.

KEIDANOVV arx cum oppido à Vilna 25. milliaribus.

RADOSKOVVICE caſtrum cum ciuitate. Hic Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus copias armatas numeroſas centū millia ſuperantes recenſuit. Anno Domini 1568.

BORISSOVV ciuitas lignea, arx ex roboribus extructa, munitißimeq́ʒ propugnaculis, parietibus quaternis intrinſecùs terra, lapidibusq́ʒ impletis firmata, fluuio Bereſina opportunè circumducta. A' Vilna 40. milliaribus diſtat. Vexillo prouinciali caret, ſed in ea milites præſidiarij, contra incurſum Moſchorum cōtinuò aſſeruantur, ad eam enim Moſchus fines ſuas pertinere contendit.

LOHOISKO ciuitas cum arce lignea, à Boriſſou 8. mil. diſtat.

SVVISLOCZ caſtrum cum oppido ad fluuium eiuſdem nominis.

BOBROISKO arx cum ciuitate, ad Bereſinam fluuium.

ODRVCZKO arx in colle eminenti lignea, olim pro Ducatu computabatur, nuncq́ʒ plures nobiles Ruſsi titulo huius Ducatus utuntur.

NOVOGRODENSIS PALATINATVS.

NOVOGRODEK ciuitas ampla lignea, quondã ſecundis genitis Principum Lithuaniæ attributa erat, nunc in Palatinatum redacta eſt. Vexillum bicorne rubei coloris Stemmate magni Ducatus, in campo albo inſignitum in bello geſtat. Diſtrictus duos Slonimenſem, & Vuolkouiſcenſem complectitur.

SLONIM ciuitas, & munitio lignea, olim ſecundo genitorum Magnorum Ducum Lithuaniæ erat, & pro Ducatu cum ſuo territorio computabatur, poſteà in prouinciam redacta eſt. Vexillo rubeo unicorni Stemmate Magni Ducatus inſignito prouincialis nobilitas utitur.

VVOLKOVISKO ciuitas ampla, curia in ea iudicialis ubi cauſæ nobilium diſceptantur. Vexillum quoqꝫ rubeum Slonimenſi ſimile habet.

MSCZIBOVV oppidum, & arx lignea in ſtagno natura loci munita, planicie circumdante, à Vuolkowisko 2. mil.

Oppida plurima hîc Nouogrodenſis tam Regia, quàm nobilium cum ſuis diſtrictibus prædictis complectitur.

PALATINATVS BRESTIENSIS.

BRESTIA ciuitas ampla lignea, in finibus Lituaniæ ſita, contermina Podlaſsiæ. Arcem ligneam ampiam ſibi adiunctam habet, naturâ, opportunitateqꝫ loci munitam, & duobus fluuijs, quorũ unus Muchawiecz: alter uerò Bug uocatur, opportunè circundatam.

Vexillum bicorne laſurini coloris, in campo rubeo, Stemma Magni Ducatus inſignitum geſtat, unum duntaxat ampliſsimum, tamen diſtrictum Pinſcenſem uidelicet complectitur.

PINSCO ciuitas lignea ſatis ampla ad fluuium Perepetum ſita, qui multis oppidis Ruſsiæ præterlapſis, in Boriſtenem fluuium ampliſsimum defertur.

Hæc ciuitas cum ſuo territorio quondam inter principatus Ruſsiæ computabatur, à Gediminoqꝫ Magno Lituaniæ Duce ſubacta, ſecundo genitorum Principum Lituaniæ erat, nunc in prouinciam eſt redacta. Nobilitas prouincialis uexillo laſurini coloris, Stemmate Magni ducatus inſignito utitur.

Præpetus arx, & ciuitas ad fluuium eiuſdem nominis ſita.

VOLINIA REGIO.

VOLINIA inter cæteros Ruſsiæ Principatus, gentem bellicoſiorem habet. Eſt autem Regio ampliſsima, frugum omnigenarum abundans, ſyluis ferigenis, ſtagniſqꝫ piſcoſis referta, ad Magnum Ducatũ Lituaniæ pertinebat, ſed nunc Regno Poloniæ adiuncta eſt. Hij uerò populi à Vualga fluuio ampliſsimo, qui Moſchouitas à Tartaris diſterminat (prout in deductione Polonorum latiùs dictum eſt) in hanc regionem uenerunt, quam à ſuo nomine, (Volgari enim à Volga dicebãtur) Valgariam, poſtea ſucceſſu temporis, Voliniam nuncupauerunt. Viri ſunt ſtrenui, & bellicoſi, Ruthenico Idiomate, moribuſqꝫ & Religione utuntur. In tres diſtrictus, ſiue prouincias hæc regio diuiditur, Lucenſem, Volodimirienſem, & Cremenecenſem. Vexillum huius regionis bellicũ principale bicorne eſt, purpurei coloris in campo albo Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ inſignitum. Prouincialia quoque uexilla eundem colorem, & Stemma referunt, niſi quod unicornia ſunt ſimpliciter protenſa.

Voliniæ denominatio.

LVCZKO ciuitas prouincialis lignea, ſede Epiſcopali Ruthenorum, & Romanæ obedientiæ clara, arces muratas duas in colle eminenti habet.

VVOLODIMIRIA oppidum ligneum, munitionẽ quoqꝫ ligneam, ad paludes ſitam habet, quondam pro Ducatu habebatur.

KRZEMENEC ciuitas ampla lignea, caſtrum quoque ligneum, argila circumlinitum habet.

Hæ autem ciuitates prouinciales complura oppida, & munitiones ad ſe pertinentes complectuntur.

CHABNO arx, & oppidum ad Vſſam fluuium ſitum.

OVVRVCZI caſtrum, & ciuitas ampla in colle.

OLEVVSKO arx, & ciuitas ad Huberczia fluuium.

ZITHOMIR arx lignea in colle condita.

KOREC arx, & ciuitas lignea, pro Ducatu olim cum ſuo territorio computabatur.

KAMIENIEC munitio, in colle ſita.

ZBARASZ arx, & ciuitas olim ſui iuris erat, cum ſuo territorio, & pro Ducatu nunc etiam computatur, pluresq; Nobiles, & Domini huius Regionis Ducum titulo à ſuis ciuitatibus utuntur.

PALATINATVS KIOVIENSIS.

KIOVIA uetuſtiſsima, ampliſsimaq; urbs ligneis ſeptis circumdata, olim totius Rußię metropolis, ad fluuium celeberrimum Boriſtenem ſita, à Vilna centum uiginti milliaribus Polonicis diſtat. Eam quondam magnificam, & planè Regiam fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, & monumenta, quæ ſex milliaribus patent, indicant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus, & collibus Eccleſiarum, monaſteriorumq;, & ædificiorum deſolatorum ueſtigia. Præterea cauernæ quædam ſubterraneæ uaſtiſsimę, longo tractu ſubtus terras extenſæ, quas quidem octuaginta milliaribus protendi dicunt, in his plurima antiqua ſepulchra, corporaq; illuſtrium quorundam Rußiæ uirorum, (quamuis antiquitus poſita) carie tantùm conſumpta, integra tamen apparent: præcipuè uerò duorum quorundam Principum cadauera, in ueſtibus gentili more, prout uiui ambulabāt, integra ueluti recens, poſita apparent. Sicq; inſepulta in ſpecu iacent, quæ peregrinis, & aduenis à monachis Rutheniſci ritus oſtenduntur. Iuxta hanc urbem arx ſatis munita, ex roboribus, & lapidibus, terraq; ad Boriſtenem conſtructa eſt. Porrò Kiouienſis tractus ampliſsimus eſt, quinquaginta milliaribus Polonicis, pluſúe patens, olim ſui iuris Principem habebat: nunc in Palatinatus formam redacta eſt. A Kiouia in Meridiem reflectēdo, Circaſs ciuitas lignea ad Boriſtenem ſita occurrit, eius incolæ Circaſsi dicuntur, longoq; tractu, iuxta Boriſtenem degūt. Rutheni ſunt, (alij tamen ab his, qui ad Pontum Euxinum in montibus habitant) uiri bellicoſi, & ſtrenui, cum Tartaris Præcopenſibus, ſibi in uicinio adhærentibus, frequenter belligerant, in prouinciasq; eorum excurrunt, & prædas, iumenta uidelicet abigunt: diſtat autem ciuitas Circaſs à Kiouia uigintiquinq; milliaribus Polonicis. Supra Circaſſos ſeptem milliaribus per Boriſtenem aſcendendo. Kaniw oppidum uiris bellicoſis circumquaq; habitantibus clarum occurrit, 17. milliaribus à Kiouia abeſt. Infra Circaſſos, & Kaniouienſes nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Campeſtria enim deſolata colonis uacua, ipſis ſolummodò feris domicilium præbētia, quadraginta milliaribus ad Oczakou uſq; caſtrum & ciuitatem in oſtijs Boriſtenis ſitam, patent. In Oczakou autem ciuitate, & circumquaq; in campeſtribus Tartari Præcopenſes degunt: ipſa uerò ciuitas cum arce Turcicis præſidijs (quamuis Tartari eam incolant) tenetur, & hucuſq; Lituanorum colonia, Vitoldi temporibus erat, ſed ad rem, unde digreſſus ſum, redeo.

Circeßi bellicoſi Rußi.

Kaniow.

Kiouienſis Palatinatus Vexillum bellicum uiride bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo: ex alia uerò parte urſo in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum unum duntaxat Moſerenſem ampliſsimum tamen habet.

MOSER ciuitas prouincialis, ampla lignea, ad fluuium Perepetum condita, qui duodecim milliaribus ſupra Kiouiam hauſto fluuio piſcoſo, Tur dicto, Boriſtenem influit: à Kiouia triginta milliaribus Polonicis diſtat, à Bobransko totidem, à Mohilou uiginti, ab Orsha uigintiſex. Vexillo Mozerenſis diſtrictus uiridi, prout ſuus Palatinatus utitur.

MSCZISLAVIENSIS PALATINATVS.

MCZISLAVIA ciuitas lignea, ad fluuium Soſam dictum ſita, arcem quoque ex roboribus apprimè munitam habet. In ipſis finibus Moſchouiæ iacet, ideò præſidiarij milites in ea continuò aſſeruantur. Vexillum huius Palatinatus crocei coloris eſt, Magni Ducatus Stemmate in campo rubeo inſigni tum, diſtrictualibus ciuitatibus caret: plurima tamē oppida, & arces complectitur, quondam ſui iuris Principem habebat, ſed nunc in prouinciæ formam redacta eſt.

Nunc caſtra ad Boriſtenem ſita breuiter recenſebimus.

DAMBRONVVNA prima arx à Moſchouiæ finibus ad Boriſtenem, cum oppido ſita, à Smolensko decemquatuor milliaribus abeſt, ab Horsha quatuor.

ORSHAM in Vuitebl ienſi Palatinatu deſcribemus.

KOPYSZ caſtrum cum oppido ad Boriſtenem, ab Orsha quatuor milliaribus diſtat.

SKLOVV arx cum ciuitate ad Boriſtenem, à Kopiſz duobus milliaribus diſtat, pro Comitatu computatur. Vnde ſe illuſtris ac magnificus Dominus Ioannes Chodkiewic Comitem ſcribit.

MOHILOVV arx cum ciuitate ad Boriſtenem ſita, ſex milliaribus à Sklou.

BYCHOVV caſtrum cum oppido ad Boriſthenem ſitam, à Mohilouu duodecim milliaribus.

RECZYCZA arx cum oppido ad Boriſtenem ſita.

STRISSIN arx cum ciuitate ad Boriſtenem.

LVBETZ arx ad Boriſtenem ſita.

VISZEHOROD arx ad Boriſtenem, à Kiouia tribus milliaribus abeſt.

VITEBSCIENSIS SIVE VITEBLIENſis Palatinatus.

Vitebsk ciuitas ſatis ampla lignea, ad Dwinam fluuium inſignem, & nauigabilem, quo merces omnigenæ Rigam Liuoniæ Metropolim deportantur, ſita. Arces duas ampliſsimas naturâ, & opportunitate loci munitiſsimas habet, quarum una inferior in planitie ſita, ciuitatis formam amplitudine referens dicitur. Altera ſuperior in colle ementiori condita, utraq; propugnaculis, & parietibus ex roboribus extructis, terraq;, & lapidibus impletis, ſupellectiliq; bellica, tormẽtis, & bombardis apprimè munita. Eas unà cum ciuitate ab Oriente fluuius Dwina opportune prǽterlabitur, in quam ſub ipſa arce ex altera parte Viczba fluuius exoneratur. Hæc arx omnium arcium finitimarum, totiusq; Lituaniæ eſt fortiſsimum propugnaculum contra incurſum Moſchorum: in ipſis enim finibus hoſtium iacet. Sæpius ab ea Moſchouitæ cũ ſuo ingenti damno fugati, repulſiq; ſunt. Quatuor in ea præfecti, ſiue ductores militum pedeſtrium aſſeruantur, in quorum ego numero cum patre meo Ambroſio Guagnino, quincentenariæ cohortis decem annis præfectus eram. A' Vilna octuaginta milliaribus diſtat, quondam ſui iuris Principem habebat, & pro Ducatu computabatur, nunc in Palatinatũ redacta eſt. Vexillum uiridis coloris bicorni, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum ſiue prouinciam unam duntaxat complectitur Orshenſem uidelicet.

ORSHA ciuitas lignea ampla, ex una parte ſtipitibus præacutis munita, ex altera Boriſtene fluuio alluitur, arcem munitam & muratã ſibi adiunctam habet, quã ab una parte Boriſthenes, ab altera Orshicza fluuius (qui nomen ciuitati indidit) præterfluit, à Vuitebska 18. milliaribus abeſt. Vexillo uiridi, prout ſuus Palatinatus, in bello utitur.

SVRAS caſtrum inter Dunam, Caſplam, & Suraſcam ſitum, à Vitebska octo miliaribus ſuperiùs Orientem, ad Moſchouiam uerſus procedendo. Tandem Occidentem uerſus à Vuitebska 14. milliaribus occurrit.

VLA arx in conflictu Vlæ (à qua nomen habet) & Dunæ fluuiorum, à Moſchouitis olim fundata, poſſeſſaq;, & à noſtris ſępiùs fruſtrà tamen tentata: poſteà à Duce Romano Sanguskowicz inopinata irruptione capta, exuſtaq;, & è noſtris reſtaurata.

TVROVVLA caſtrum Moſchorum ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam munitiſsimè ſita: à Poloczka tribus milliaribus abeſt.

SVSZA arx Moſchorum ad lacum eiuſdem nominis, Moſchouitis Copia dicitur.

CZASNIKI caſtrum, & oppidum ligneum, ad Vlam fluuium ſitum, à Suſza quatuor milliaribus abeſt.

SIENNO arx cum oppido à Czaſniki ſex milliaribus diſtat.

LEPLO arx, & ciuitas benè munita, in lacu quaſi peninſula condida, à Czaſniki ſeptem milliaribus abeſt.

CIOTECZA munitio ad lacum eiuſdem nominis.

CRASSNE arx Moſchouitica à Ciotecza uno milliari ſita.

VVORONIEC caſtrum cum oppido ad Vſaczam fluuium ſitum, à Poloczka tribus milliaribus.

STRZYZOVV munitio ad lacum ingentem ſita.

PALATINATVS POLOCENSIS

Poloczko olim ciuitas lignea ampliſsima, ſtipitibus, ſeptisq; ligneis circundata, ad Dwinam fluuium condita, arcem ligneam naturâ, & oportunitate loci munitiſsimam, turribus & propugnaculis firmatam habet, quam ab una parte Dwina, ab altera Polota, à qua ciuitas nomen ſortitur, præterfluit. Milites in ea præſidiarij à Rege Poloniæ frequenter aſſeruabantur, ciues & mercatores in ea ditiſsimi erãt, ſed Anno Domini 1562. Ioannes Baſiliades Magnus Dux Moſchouiæ, eam ui tormentis bellicis admotis, ſtrenua oppugnatione: obſidium uerò indiligenti, & oſcitanti defenſion', in ditionem ſuam redegit, Poloniſq; præſidiarijs liberè dimiſsis, Lituanos, & Ruthenos ciuitatis incolas, cæterosq; qui illuc, uelut ad aſylum cõfugerant, in Moſchouiam

uinctos abduxit,prædamq́; dictu incredibilem auri,& argenti illinc aſportauit,hæc ciuitas cũ arce,& ſuo territorio,in Moſchouiæ Principis ditione permanet,uſq; ad an. 1579. Menſe Aug. quo tempore Step. Bator Rex Pol. ſtrenuè(ut poſteà dicetur)cum toto territorio recuperauit. Habebat olim ſui iuris principem,& pro Ducatu ampliſsimo computabatur,purpurei coloris ſtemmate Magni Ducatus inſignitum in campo albo nobilitas prouincialis,quæ Regi Poloniæ Magno Duci Lithuaniæ ſubeſt,in bello geſtat.

VSACZA munitio ad fluuium eiuſdam nominis, & Dunam ſita, à Poloczka tribus miliaribus diſtat.

DISNA arx ampla,uallo forti,& inexcuſſo circũdata,rebusq́; bellicis apprimè munita, Diſna, & Duna fluuio opportunè circumluitur: ciuitas quoq; inter eoſdem fluuios uallo,ſtipitibusq́; præacutis, & propugnaculis munita,à Poloczka ſex,à Vilna quadraginta milliaribus diſtat.

DRISSA arx cum oppido circumſepto,ad fluuium eiuſdem nominis,& Dunam,ſex milliaribus à Diſna ſita.

DRVHA munitio cum oppido,ad eiuſdem nominis fluuium, & Dunam à Driſſa ſex miliaribus abeſt.

Ab hac arce Liuoniæ fines, & arces ad Dunam ſitæ,incipiunt, quas ſuo loco deſcripſimus,Lituaniæ quoq;, & Samogitiæ ditio in Occidentali ripa Dunæ iacet. Samogitiam itaq; deſcribendam ordiemur, quæ moribus, uitæq́; conſuetudine,& idiomate Lituaniæ ſimilis eſt,eiuſdemq́; Principatus.

DVCATVS SAMOGITIAE.

SAmogitia Regio ſatis ampla,proxima Lithuaniæ, à Septentrione Liuoniæ conterminа eſt,mariq́; Balteo,ſiue Germanico ab Occidente,nonnihil in Septentrio nem reflectendo adiacet: Pruſsiam quoq; in uicinia habet. Nullo caſtro munito inſignis eſt,ciuitates tamen in ea cum pagis tam Regiæ, quàm nobilium complures ſunt. Huic regioni Præfectus,ſiue Capitaneus ſupremus,à Rege Poloniæ magno Duce Lituaniæ præponitur, neq; temerè is, niſi grauiſsimas ob cauſas officio mouetur,ſed quoad uiuit,perpetuò manet. Epiſcopum habet Romanæ obedientiæ. Agreſtis turba in humilibus caſis,iiſq́; oblongioribus uitam ducit, in quibus ignis in medio accenſus ardet: ad ignem uerò paterfamiliâs cum domeſticis, ſeruisq́; ſedit, iumentaq; & totam ſupellectilem domeſticam cernit. Solent enim ſub eodem,quo ipſi habitant tecto,ſine ullo interſtitio pecora habere. Maiores eorundem cornibus animalium, Vrorum uidelicet, pro poculis utuntur. Audaces ſunt,& ſtrenui homines,& ad bellum prompti,loricis,aliiſq; plurimis armis, præcipuè autem cuſpide uenatorum utuntur, equos adeò paruos habent,ut uix credibile ſit ad tantos labores eos poſſe ſufficere, quibus foris in bello,domiq́; in colendis agris utuntur. Terram non ferro,ſed ligno proſcindunt,quòd eò magis mirandum,cùm terra eorum tenax, & non arenoſa ſit. Araturi ligna complura,quibus uomeris loco utuntur,ſecum portare ſolẽt, ſcilicet ut uno fracto,aliud atq; aliud, ne quid in mora ſit,in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis,quò prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos uomeres fabricare fecerat: cum autem eo,ſequentibusq; aliquot annis ſegetes quadam cœli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent,uulgus agrorum ſuorum ſterilitatem ferreo uomeri pertinaciter adſcribebat, nec aliud quicquam in cauſa eſſe putabat. Præfectus eorum uulgi ſeditionem timens amoto ferro ſuo,eos more agros colere permiſit.

Habitationes Samogitarum.

Mos arandi agros.

Prouincia hæc nemoribus, ſyluisq́; abundat,in quibus horrendæ quandoque uiſiones fieri dicuntur. Mel nuſquã melius,nobiliusúe,quodq́; minus ceræ habeat,albumq́; ſit, quàm in Samogitia reperitur. Syluæq́; illic ſummas diuitias ferunt: ſtipitibus enim cauatis,mella paſsim promuntur. Sunt etiam nunc illic inter agreſtes,idolatræ complures, qui ſerpentes quoſdam quatuor breuibus lacertarum inſtar pedibus,nigro,obeſoq; corpore, Giuoiitos patria lingua dictos, tanquam penates domi ſuæ nutriunt, eosq́; domo luſtrata certis diebus ad appoſitum cibum prorepentes, cum tota familia quoad ſaturati in locum ſuum reuertantur, timore quodam circumſtantes uenerantur. Quod ſi aduerſi illis quid acciderit, ſerpentem deum domeſticum malè acceptum, ac ſaturatum eſſe credunt.

Samogitia ſylua.

Samogitæ idolatræ.

Accidit hoc nuper in Lithwania ſex à Vilna miliaribus,in pago quodam iuxta ciuitatem Troki, quod quidam Chriſtianus ab eiuſmodi ſerpentis cultore, aliquot aluearia apum emit,quem cùm ad uerum Chriſti cultum multo labore adduxiſſet, utq; ſerpentem, quẽ colebat,occidere perſuaſiſſet,aliquantò pòſt,cũ ad uiſendas apes ſuas eò reuerſus fuiſſet,hominem facie deformatum,ore aures tenus miſerabilem in modum diducto offendit,tan-

Miraculum.

dit,tanti mali cauſam interrogatus,reſpondit ſe quod ſerpenti deo ſuo domeſtico manus nepharias inieciſſet, ad piaculum expiandum hac calamitate puniri, multoq; grauiora,ſi ad priores ritus ſuos non rediret,eum pati oportere. Eſt etiam quatuor à Vilna milliarijs Lauariski uilla Regia, in qua à multis adhuc ſerpentes coluntur. Hæc quamuis non in Samogitia,ſed in Litnwania geſta ſunt, pro exemplo tamen adduxi.

Ritus gentilis Samogitarū.

Agreſtis turba in Samogitia Sacrificium quoddam, ſolenneſq; epulas gentili more ſub finem Menſis Octobris collectis frugibus, quotannis celebrant hoc modo. Ad locū conuiuio,epuliſq; ſacris delectum; omnes cum uxoribus, liberis, & ſeruis conueniunt, menſam fœno ſuperſternunt, deſuper panes apponunt, & ex utraq; panis parte duo ceruiſiæ uaſa ſtatuunt. Poſtea adducunt uitulum, porcum, & porcam,gallum,& gallinam, & cætera domeſtica iumenta, ex ordine mares,& fœmellas. Hæc mactant gentili more ad ſacrificandum hoc modo: In primis augur ſiue incantator quiſpiam, uerba quædam proferens,animal uerberare baculo orditur: deinde omnes,qui adſunt, iumentum per caput,pedesq; baculis uerberant: poſtea tergum, uentrem, & cætera membra concutiunt, dicentes: Hæc tibi, ò Ziemiennik deus, (ſic enim illum dæmonem agreſtis turba appellat)offerimns, gratiasq; tibi agimus, quod nos hoc anno incolumes, & omnibus abundantes conſeruare dignatus es: nunc uerò te rogamus, ut nos quoq; hoc anno præſenti fauere,tueri ab igne,ferro,peſte,& inimicis quibuslibet defendere digneris. Poſtea carnes iumentorum ad ſacrificium mactatorum comedunt, & ab unoquoq; ferculo antequam comedant,portiunculam amputant, & in terram, omnesq; angulos domus proijciunt,dicentes:Hæc tibi,ò Ziemiennik, noſtra holocauſta ſuſcipe, & comede benignus. Omnesq; tunc temporis lautiſſimè ſolenniter,& opiparè epulantur. Hic uerò ritus gentilis,& in Lituania,Ruſsiaq; ab agreſtibus,quibuſdam in locis obſeruatur.

Mare Samogiticum.

Mare quod Samogitiam alluit Baltæum,à quibuſdam Germanicum, ab alijs Prutenicum dicitur,ſinus Balticus propriè nuncupatur. Interluit enim Cimbricam Cherſoneſum, quæ Germanis *Iutland*, Latinis *Iutia* uocatur. Alluit quoq; Germaniam, & omnem Pomeraniæ regionem,atq; longo tractu Liuoniam,Curlandiam,regioneſq; quaſdam Moſchorum Principis,Swetiam,Philaudiam,Daniamq; circumluit. Huius regionis Samogitiæ,Rex Polonus,magnus Dux Lituaniæ titulo utitur,uexillum album bicorne Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ,in campo rubeo inſignitum, Samogitia in bello geſtat. Incolæ regionis, omnibus ferè cum Lituanis ueſtiuntur habitu cinericio, moribus,regione,idiomate paucula differentia interiecta, utuntur. Ideò nunc ad deſcribendos mores Lituanorum orationem dirigemus.

Fluuij Lituaniæ.

Lituania admodum ſyluoſa eſt,prout & Samogitia,paludes,lacuſq; ingentes,& amplisſimos in quibuſdā locis maris, formam referētes, habet. Præterea multos fluuios nauigabiles,quorum alij Orientem uerſus,utpotè Bog(Herodoto Hipanis dictus) Perepetus, Tur,Swislocz,& Bereſina,in Boriſtenem uulgò Dnepr,dictum exonerātur. Boriſtenes uerò pluribus fluuijs hauſtis in Oriente,tandē in Meridiem decurrēs, in Pontum Euxinum illabitur. Alij uerò Cronon uulgò Niemen dictus,Vilia,Karew,Bug,in Occidentem nonnihil in Septentrionem reflectēdo decurrunt,in mareq; Germanicum iuxta Gedanum celeberrimum emporium Pruſsiæ exonerantur. Dzwina autem Ptolomæo Rubon ex Moſchouia ortus,à Riga duobus milliaribus eidem mari commiſcetur.

Animalia in Lituania omnis generis parua ſunt, gens miſera maximè in uillis, & pagis graui ſeruitute oppreſſa: nam ut quiſq; famulorū caterua ſtipatus,domū coloni alicuius ingreſſus,impune quiduis facere, res ad uitæ uſum neceſſarias capere,abſumere, crudeliter etiam colonum uerberare poteſt. Colonis quauis de cauſa, ad dominos ſuos abſque muneribus aditus non patet, quod ſi etiam admittantur, ad præfectos, & officiales relegātur,qui niſi munera accipiant,nihil boni decernunt, & unumquodq; uerbum iudicis in Lituania,aurum eſt.Coloni quinq; dies,aliquando ſex,dominis ſuis laborant, dies uerò Lunæ priuato labori conceditur, atq; ut plurimū diebus dominicis(nulla enim Diuorum feſta agreſtes obſeruant)quoduis opus abſoluunt:agriculturam exercēt, ſegetes, prataq; metunt,triturant, & id genus alia. Hoc uerò & in Ruſsia peculiare eſt,quod ſi interrogaueris, quare Dominico die laboras? reſpondere ſolent: Nónne & die Dominico comedere oportet? Imperatam pecuniam quotannis ter,quaterq; pro defendēdis Regni finibus pendunt,à dominis quoq; tributis adinuētitijs grauiter onerātur,pane atro & uilisſimo ſiligine unà cum ſpicis commolita: utuntur molendina, ſiue piſtrina manualia agreſtes in pagis trina, quinaúe domi habent, eiſq; ad commoliendas fruges utuntur, dumq; hæc molendina manibus uertunt, patrio more, agreſtem quendam concentum edere ſolent, dicentes: melior, hocq; uerbum frequentius ad cantilenæ ſimilitudinem repetunt: id uerò eſt tam uiris, quàm mulieribus peculiare, quod de illa re, quam tunc

Tributis Lituani onerātur.

Molendina Lituanorum.

in opere

in opere habent, cantilenas agreſtes canant. Tubas quoq; ligneas oblongas habẽt, quas inflantes, mirum quendam, & diſſonum concentum edunt, aliquandoq; unus duas in ſimul tubas, harmonia quadam correſpondente inflat.

Omnes ferè Lituani, & Samogitæ, Liuonesq; ueſtitu uili cinericio, communiter utuntur, ut cùm turmatim uulgum ſtantem in foro conſpexeris, neminem niſi cinericia ueſte indutum uidebis, coturnosq; ex tiliæ libro, uel ex pellibus iumentorum, unà cum ſetis detractis conficiunt. Currus leues abſq; ullo ferri miniſterio conficiunt, & omnia compangunt, arboreis gomphis, & ligna coacta uicem ferri complent. Rotasq; ex uno ligno in gyros aptas contorquent. Pinguedine, uel pice unquam linunt currus, & quãdo multi in ſimul uehuntur, mirus quidam concentus querulorum axium longè auditur, Verſus.

Neque linunt Rutheni quærulos pinguedine currus,
 Haud picis auxilium ſtridulus axis habet.
Auditur ueniens longè crepitare Colaſſa,
 Sic fragiles currus, Ruſſe uocare ſoles.
Nam faciunt habiles, uno uectore quadrigas
 Inuectas Rutheni, quas equus unus agit.
Nec facilè inuenies ferrato hærentia clauo
 Paluſtra, facit ligni cuncta miniſterium,
Et ſine ferri iuſſu pangunt ſua plauſtra terebris,
 Et lignum ligno conſolidare ſolent.

Frumenta omnis generis, primò in calidiſsima caſſa, fumo exſiccant, & poſtea in horreo coram extructo excutiunt.

ARANDI, SEMINANDI'QVE MODVS IN RVSſia alba Moſchouiæ confini, & in Magno Ducatu Lituaniæ.

IMprimis agros hoc modo præparant, circa feſtum Diuorum Petri, & Pauli in æſtate, ad feſtum uſq; aſſumptionis Mariæ: nemora, myricesq; excindere ſolẽt, quàm excisionem arbuſtorum uulgariter *Lada* appellant, eam ſi nemus denſum fuerit, ſtramine ſuperſternunt, per hyememq; ſic durare patiuntur. Vere autem poſtea redeunte, poſt Paſchatis feſtum ſole torrido aliquot diebus ingruente, illam proſtrationem prædictam arbuſtorum, ſtramine ſuppoſito, ſuperſtratoq; ſuccendunt, & in cinerem cõburunt: ubi uerò terra non combureretur, illic nihil ferè naſceretur, ideò ligna incombuſta congerunt, inſtruemq; compoſita, denuò ſuccendunt, ſicq; in illa terra combuſta, & inculta collectis, duntaxat carbonibus, & titionibus ſuperfluis, triticum ſeminãt primò, & ſupra ſementem, uno equo iuncto aratro arant, & occant, in Ruſsia uidelicet. Lituani enim bobus cornibus aratrum trahentibus arare ſolent, tantaq; ibi fœcunditas dictu incredibilis ſubſequitur, ut Cererem in illis regionibus natam affirmares. Eodem modo & hordeum ſeminatur, metitur, & colligitur, niſi quod craſsiora nemora pro hordeo excinduntur, & pinguiorem terram, magisq; triticum exigit. In huiuſmodi autem agris per annos ſex, uel octo fimo, ſtercoreq; non ſuperpoſito ſeminare ſolent.

Quod ſi arbores nimis altæ, & craſſæ in ea ſylua, ubi ſeminaturi ſint, eſſent: utpotè pinus, fraxini, robora, & id genus aliæ, eas non ſuccindunt, niſi frondes, ramosq; circumſecãt, ne Solem agro prærriperent. Ruſticus uerò unus omnes arbores una ſemel aſcẽſa circũſecabit non deſcendendo: inſtrumentũ enim ad id factum, quaſi ſedile, ad ſtapedę ſimilitudinem ſecundùm proportionem hominis ſedentis factum, arbori fune longo appendit, ſicq; ſedens à puero, fune alio ab arbore ad arborem, facilè transfertur, habetq; ad latus alligatum lignum curuum, ad id ſtudio præparatum, quo arbori appropinquatus, firmiter eam apprehendit, quã à uertice ad radicem uſq; circumſecat, & frondes illas eodem modo ſupradicto æſtate redeunte, ſuccendit, & ſeminat.

Siliginem poſtea ſeminant Hyemalẽ, ſuper hæc culta noualia, tritico uel hordeo collecto, ſed duobus uicibus ad ſiliginem arare coguntur, quàm ſeminare incipiunt circa feſtum aſſumptionis Mariæ, 15 Auguſti, quod ſi ſegnis agricola non abſoluerit ſeminationem ad aliud feſtum natiuitatis Mariæ, in quatuor hebdomatis ſequente, 8. Septembris, die, tunc fructifero prouentu conſueto fruſtratur. Hanc ſeminationem ſiliginis Hyemalem appellant: Vere enim redeunte, aliam Aeſtiualem uocatam, ſeminant.

Eſt quoq; alius ſeminandi mos nuper adinuentus, in prædicta proſtratione, ſuccisioneq; nemorum ſuperiùs deſcriptorum, hoc modo: Duabus partibus hordei, tertiam ſiliginis intermiſcere ſolent, quàm commixtionem Vere inſtante, tempore conſueto ſeminant, ea-

Mirus ſeminandi modus.

nant: eadem æſtate hordeum ſolummodò demetunt, ſiliginem uerò ſubter hordeum ad modum graminis paulatim denſiſsimè creſcentem per hyemem durare ſinunt, quæ ſequente æſtate adeò fœcundiſsimè, denſiſsimeꝗ excreſcit, ut equo uix eam denſitatẽ penetrare poſsis, & ex uno grano triginta, plusúe ſpicæ pullulare in tantam altitudinem ſolent, ut uir equo inſidens, uix ex ea appareat. Omnes uerò agros Ruteni uno equo iunćto aratro, proſcindere ſolent, terra enim per ſe nimis facilis eſt.

Hic autem ordo in ſeminandis frumentarijs, in tota ferè Sarmatia obſeruatur: primò poſt feſtum Paſchæ triticum ſeminant, poſtea ſiliginem æſtiualem dictam, ab æſtiuali ſeminatione, uulgariter larzycza appellatur, ad differentiam hyemalis ſiliginis, quæ (ut diximus) pro feſto aſſumptionis Marię ſeminatur ad hyemem futuram, unde uulgariter Ozimina dicitur. Ex hac ſi æſtate ſeminaretur, nihil prorſus naſceretur, & econtrà ſi æſtiualis ad hyemem pro hyemali ſeminaretur (quamuis ſibi grano ſimiles eſſent, & eiuſdẽ quaſi naturæ uiderentur) nulli uſui eſſet, ſed in gramen inutile uerteretur.

Hanc itaꝗ æſtiualem circa feſtum Paſchæ ſeminant, ſecundùm agri poſsibilitatem, præparationemꝗ Poloni, Lituani, & Ruteni nigri, cum Maſouitis, & Prutenis, propter ſolisꝗ beneficium, & regiones temperatiores priori ſeminatione, longè antecedunt, Rutenos albos, & Moſchouitas in Septentrione degentes, qui ob intemperiem aëris poſterius his omnibus ſeminare coguntur, at tamen interdum eodem tèmpore agros demetunt. Hoc autem mirum eſt, quòd ſiliginem ſeminantes æſtiualem, poſt Paſchatis feſtum interdum, aliquot elapſis hebdomatis, tamen eadem æſtate, ut decet maturam quaſi per octo duntaxat hebdomatas demetunt, colligunt, & recondunt.

Piſa circa ferias diui Adalberti ſeminant, uulgariter Groch dicta, quam ad longum uſum exſiccata reſeruant.

Auenam, & hordeum poſt Pentecoſtes feſtum ſeminant, quæ uulgariter Owies dicitur. Hordeum leczmien appellant.

Cicer undecim poſt Paſcha hebdomatis elapſis ante Diui Petri feſtũ ſeminatur. Tatarka Polonis, Grecicha Ruthenis & Lituanis dicitur.

Rapæ circa Diui Ioannis Baptiſtæ ferias ſeminantur. Et omnia eadem æſtate ſeminata colliguntur, triturantur, triturataꝗ in domibus recõduntur, ita ut granum ex penu ad ſeminandum depromptũ, in decem aliquando, in octo hebdomatis ſecundùm Solis clementiam ad penu, unde exiuit, reuertitur, agricolę ſuo centuplum fructum referens.

Recondendi frumenti Polonorum mos.

Poloni omnes, Rutheni nigri, (quorum Metropolis Leopolis eſt) Maſouitæ, Syleſij, Pruteni, & Lituani quidam in horrea, & aceruos magnos recondunt frumenta, & aliquando apud bonum patremfamiliâs quadringentos, ſexcentóſue aceruos, quaſi turres quadriangulares eminentes reperies, ad quindecim, plusúe interdum annos reconditi frumenti plenos.

Lituani, & Moſchouitæ quomodo recondunt frumenta.

Sed Rutheni albi, Moſchouitæꝗ omnes, & Lituani ſtatim de agro in penu frumenta defalcata, & triturata congerunt, & recondunt, quidam in cauernis ſubterraneis, in abditis ſyluarum ſtudio ad id effoſsis, & intùs benè cum corticibus arborum adaptatis, frumenta, inſuper omnia uictuaria, carnes porcinas ſalſas, & id genus leguminum ad uictum pertinentium, ueſtesꝗ, & præcipuam ſupellectilem recondere ſolent, præſertim belli tempore, ubi miſeri coloni ſecuri ſint ab incurſu hoſtili frequenti, & rapinis ſuorum militum.

Supplicij ſumendi modus.

Hoc autem apud eos in uilis præcipuè obſeruatur, ſi quis fortè capite damnatus fuerit, de ſeipſo iubente Domino ſupplicium ſumere, ſuisꝗ manibus ſe ſuſpendere, etiamſi recuſauerit minis, uerberibusꝗ exagitatus cogitur. Atꝗ hæc nobis de Lituanis ſufficiant. Hîc tibi, Lector candide, ſciendum reſtat, quod in hoc magno Ducatu, qui Polono Regi cũ uniuerſis ſuis prouincijs ſubeſt, plurima ſunt oppida, & caſtra tam Regia, quàm Nobilium, Eccleſiaſticorumꝗ, quæ hîc non ſunt poſita. Hîc enim nos ſolummodò prouinciales, inſigniores ꝗ ciuitates, & arces, quæ olim pro Ducatibus cum ſuis territorijs habebantur, deſcripſimus.

Sluczko in Ruſsia ciuitas, & Ducatus.

Sunt præterea complures duces particulares in Lituania, Comitatusꝗ, ex quibus Slucẽſis Ducatus celeberrimus eſt. Princeps enim illius, quãuis Regi Polono Magno Lituaniæ Duci ſubſit, & ad quæuis mandata Regis exequenda paratus fuerit, rerum tamen in ſuo Ducatu, qui 30 milliaribus Polonicis in longitudinem patet, integrè potitur, & theſauro priuato cum Italiæ, Germaniæꝗ quibuſuis Principibus magnis, facilè adæquari poteſt. Sunt quoque Duces alij plurimi inſignes, quorum reſpectu Magnus Ducatus Lituaniæ dicitur, ex ijs primas obtinent, Illuſtres, & Magnifici Domini Radiuilones, Dominus Nicolaus Radiuilus, in Bierze, & Dubingij Dux, lumen Patriæ, & alter Cicero, Hectorꝗ Lituaniæ, Palatinus Vilnenſis, & Illuſtris Hæros Nicolaus Chriſtopherus Radiuilus, Dux in Olika, & Neſwiez, Comes in Schidlowiec,

Mar-

Marſchalcus Curiæ digniſsimus, fraterq́ ſuus idem Dux, Dei gratia Epiſcopus Vilnenſis deſignatus, Georgij nomine gaudens. Ille quoq; alter Scipio Illuſtris Heros Dominus Ioannes Chodkiewicus, comes in Sklow & Meſs, Caſtellanus Vilnenſis, Archimarſchalcus magni Ducatus Lithuaniæ, exercituumq́ imperator & gubernator Liuoniæ, ac Capitaneus Samogitiæ generalis uirtutum ſpeculum inſigne, Martisq́ & Mineruæ alumnus. Inſuper multos alios Heroum antiquorum, quorumuis dignitatem adęquantes Duces, & uiros Inſignes Lithuaniæ celeberrimus Principatus fouet, quos ſigillatim recenſêre ut difficile ac longum, ita minus neceſſarium nobis uidetur.

ARTICVLI CONSTITVTIONVM BELLICARVM Magni Ducatus Lithuaniæ in Comitijs generalibus conſtituti, à Supremoq́ & Generali copiarum Imperatore fortiſsimo, & Heroe perpetua memoria digniſsimo, Illuſtri Domino Gregorio Chodkiewicio, Caſtellano Vilnenſi confirmatæ, & militibus imperatæ.

BENEVOLO LECTORI S. D. P.

HIC quoq; Lector Candide, leges militares in Comitijs generalibus Magni Ducatus Lithuaniæ ſolenniter conſtitutas, tibi ut potuimus ſumma cum diligentia deſcriptas, breuiter; dedicamus. Tu uerò hos noſtros ſudores boni conſule, maiora accepturus.

OMNIS qui ſe obligauerit ſeruitio Sacrę Regiæ Maieſtatis, debet in eo ad tempus præſcriptum perſeuerare. Si uerò longius ſeruitium militare indictum, protractumq́ fuerit: Miles autem ſeruire amplius nolens in primo quartuali non indicauerit, tunc indictum ſeruitium ſequentis quartualis adimplere tenebitur. *Articulus primus.*

2 In alterius armis nemo audeat ſeruire, ſub pœna amiſsionis honoris.

3 Si quis è Caſtris diſceſſerit, ſeruitio non finito, nobilis ille ſi fuerit, honoris: plebeius uerò capitis pœna puniatur. Ille autem qui eiuſmodi hominem occiderit, præſertim non habentem literas à Campiductore, ſiue Rotmagiſtro ſuo, iuſtè ab eo factum cenſebitur.

4 Lites, diſcordiasq́ milites alterutrum ſeminare non audeant, ſub graui pœna.

5 Quod ſi aliquis ex militibus, pręcipuè uerò pedeſtribus, arma ſua ſtipendiaria, quibus hoſtilis impetus arcetur, luſu alearum amiſerit, uel ſi eques equum militiæ deſtinatū perluſerit, tàm lucrator, quàm amiſſor uterq; ſuſpenſionis pœna puniatur.

6 Quicunq; in Campiductorem, ſiue Rotmagiſtrum ſuum, Decurionemúe, uel etiam ſeruus in Dominum ſuum, manu aut uerbis inhoneſtis ſeſe commouerit, capitis pœna plectatur.

7 Si quis in cuſtodes Caſtrorum impetum fecerit, uel cuſtodiam demandatam obire renuerit, aut ad cuſtodiam ſine uoluntate Campiductoris abierit, capite puniatur, excepto ſi excubiæ ordinariæ illum peruenerint.

8 Quicunq; uulnerauerit aliquem in ductu legionum ſub extenſione uexilli, pœna honoris & capitis puniatur.

9 Quicunque pedeſter in cuſtodia locum ſuum non tenuerit, aut cauſa alicuius ſuæ neceſsitatis inde diſceſſerit, uel ſi in ordinatione aciei, excubijsúe obdormierit, uel officium iniunctum indiligenter, oſcitanterq́ obierit, circumſpectori excubiarum liberum erit talem interficere. Si autem Campiductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur, honoreq́ priuetur.

10 Si quis in cuſtodiam campeſtrem deſtinatus, ſiue ex muro cum hoſte collocatus fuerit, ſine uoluntate Campiductoris, conuictus teſtimonio, pro eiuſmodi facinore capitis pœna punitur.

11 Si aliquis miles ex theſauro Sacræ Regiæ Maieſtatis de tormentis puluerem globóſue, quàm de alijs bonis Sacræ Regiæ Maieſtatis aliquid in uſum ſuum conuertere auſus fuerit, ſine quauis miſericordia turpi, & uituperoſo mortis genere puniatur.

12 Si quis ſpeculatorem ab hoſtibus miſſum, in domo ſua fouerit, uel de illo notitiam habuerit, talis, omni miſericordia ſemota, in quatuor partes dilaniatur.

13 Quicunque tempore neceſsitatis ſiue conflictus à uexillo in fugam ſeſe dederit, aut uerbo aliquo fugiendi cauſam alicui præbuerit, caput & honorem amittit: ſimili-

ter qui tempore periculi,non conſeruerit manus cum hoſte,puniatur.

14 Si aliquis temerariè in terram hoſtilem irruerit,uel occaſionem hoſtibus dederit,ſine uoluntate Campiductoris,caput amittit.

15 Tempore nominis dati(quod Polonicè Haſto dicitur) unuſquiſque miles in ordine ſuo pacificè permaneat. Quod ſi poſt hoc extra ordinem comprehenſus fuerit,uel ſi nomen indictum interroganti proferre neſcierit,capitis pœna puniatur.

16 Dato ſigno requiei per uocem tubæ,nullos clamores,& ſtrepitus in caſtris aliquis facere audeat, ſub graui pœna.

17 Si quis litem aliquam tempore diſtributionis nominum excitauerit,uel bombardam in hoſtem exonerauerit,capite plectatur.

18 Tabernæ & nocturnæ comeſſationes prohibitæ & uetitæ tunc temporis ſint, ſub graui pœna.

19 Nemo militum audeat aliquid uiolenter alicui eripere,ſub pœna ſuſpenſionis: quod ſi aliquid acceperit præter uictum,quod unius groſsi pretio conſtaret, ſine quauis miſericordia iuguletur.

20 Nemo militum uictus acquirendi cauſa abſq; ſeruo Campiductoris in uillas audeat diſcurrere,neúe alicui iniuria inferatur,ſub pœna graui.

21 Hominem alienigenam,aduenam & ignotum nemo in ſeruitium militare ſuſcipere audeat ſine licentia Campiductoris,ſub graui pœna.

22 Seruitorem alterius commilitonis,ſiue Decurionis, nullius ad ſe perſuaſionibus & promiſsis allicere audeat,ſub graui pœna.

23 Nemo militum equos ſtipendiarios curris iungat,neque cauſa neceſsitatis priuatæ, quamuis opportunæ illis uti,uel alicui in uſum dare audeat, ſine licentia Campiductoris.

24 Aduehentibus uictum in caſtra,ſi aliquid per uim raperetur, ſuſpẽſionis pœna eſto.

25 Si quis in uiam publicam mercandi,præripiendiq; uictus cauſa extra Caſtra abierit, turpe ob lucrum,grauiter puniatur.

26 De emptione & uenditione cibi,& potus,Campiductor æſtimationem faciat.

27 Quicunq; ante æſtimationem aliquid emerit, emptor pecunijs, uenditor mercibus priuetur:ſimiliter & de eo intelligendum eſt,qui cariori pretio quàm Campiductor conſtituerit,aliquid uendere auſus fuerit.

28 Satellites à Campiductore miſſos,ad comprehendendum malefactorem,nemo uerbis inhoneſtis proſcindere audeat,ſub graui pœna. Similiter adminiſtratori iuſticiæ Carnifici,nemo illudere audeat,ſub pœna honoris.

29 Militum prefecti ſub pœna honoris tenetur indicare,quot milites in legione ſuâ deſiderarentur. Arcis uerò ſiue ciuitatis cuius præſidia agit,incolam aut ciuem ad militiam nemo ſuſcipere audeat,ſine licentia Campiductoris,ſub graui pœna.

30 Vnuſquiſq; militum præfectus diligenter animaduertat,ne arcem fidei ſuæ concreditam ad ultimum uſq; periculum uitæ tradere præſumat,ſub honoris & capitis pœna.

31 Decuriones,Commilitonesq;,ſi Rotmagiſter, (quod abſit) per ſigna aliqua caſtrum hoſtibus tradere enituerit,illum captum Campiductori præſentare tenentur.

32 Rotmagiſter,ſiue militum præfectus,ad reſerationem,& occluſionem portarum caſtri,quotidie præſens tenetur adeſſe,neminiq; caſtrum tempore incongruo apperire audeat. Noctu uerò omnes milites congregatos habere in arce tenetur.

33 Nemo in caſtrum intromittatur, niſi certa noticia de illo haberetur,cuius ſit,uel ob quam cauſam uenerit,& ſi iuſtam cauſam dixerit,ſolus in caſtrum abſq; famulis intromittatur,qui abſq; Campiductoris licentia intromitti non poſſunt.

34 Quicunque militum maximè autem pedeſtrium deprædationis cauſa in terram hoſtilem friuolus abierit,talis pœna capitis puniatur.

35 Si alicui cuſtodia ordinaria uenerit, ille autem præſens cuſtodi non adfuerit,capitis pœna eſto.

36 Si quis cuſtodiæ munus obiens,ſequentis cuſtodiæ adeuntẽ non expectando abierit,temerariè,caput amittit.

37 Cui ex ordine cuſtodiam obire contigerit, idq; muneris temerariè per ebrietatem, alearumq; luſum neglexerit,caput & honorem amittit.

38 Nemo Rotmagiſtrûm,Commilitonumûe extra arcem diſcedant, militesq; ſuos ad quamuis legationem negotiorum ſuorum deſtinare non audeant,ſine licentia Campiductoris,maximè uerò Campiductore ibidem præſente,ſub graui pœna.

39 Rem fortè inuentam,nemo apud ſe pernoctare ſinat,ſed Rotmagiſtro, ſiue Campiductori eam indicet,ſub pœna patibuli.

40 Quicũq; militũ abſq; armis,ad quę ſtipẽdia accepit,ambulauerit,uinculis corrigatur.

41 Nemo

41 Nemo rixas,motusq́; aliquos in arce exercere audeat,ſub pœna atroci, quod ſi quis aliquem uulnerauerit caput,& pro friuola gladij extractione manum amittit.

42 Ad quamuis iuſtam emendationem arcis,maximè obſidionis tempore, nemo militum eorum,qui in ea præſidia agentes manent,propter ſeipſos laborare detractent.

43 Rotmagiſtri & Decuriones,ſinguli ſuos milites ſemper inſtruant, doceantq́;, quomodo unuſquiſq́; in acie,legitimè,ordinateq́; ſtare,& armis ſuis competentibus commodè uti poſsit,quod ſi ex ordine aliquis foras exceſſerit,caput amittit.

44 Commilitones,ſiue Decuriones honeſtè ſeſe obſeruent erga Rotmagiſtrum ſuum, non ſolummodò manu,uerum etiam uerbis,ſimiliter & Rotmagiſter erga eoſdem,neminem dehoneſtando,uerberandòue,ſed ſi quid aliquis peccauerit,in corona omnium Decurionum,ſociorumq́; eum iudicet & puniat,rebellem uerò Campiductori indicet.

45 Quod ſi aliquis commilitonum , ſociorúmue,ſiue ipſe uices gerens,Articulos ſupra ſcriptos,honoris & capitis pœna præmunitos iuſtè & legitimè non obſeruauerit,eũ Rotmagiſter ſuus,Campiductori ſub fide iuſsione,& nobilitatis honore, ordinatè trãſmittat.

Articulorum militarium magni Ducatus Lithuaniæ finis eſto.

PRVSSIAE CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, omniumq́; Magiſtrorum Crucigerorum Teutoniſci ordinis, iuxta ſeriem compendioſa deſcriptio.

DE PRVSSIAE DEDVCTIONE DOctorum opiniones.

PRæclarus ille Germanorum legatus,& orator apud multos extraneos Principes celeberrimus,Aeneas Syluius,qui in Pruſsia legationem frequenter obibat, ſcribit in ſuis Chronicis,quod Pruſsia rectius & conuenientius, Vlmigauia appellanda ſit,& hoc non ſine cauſa:nam populus qui hanc Regionem primò incolebat,Vlmigauus nuncupabatur.Ioannes autem Boémus ſcribit,ab Ortu ſolis in hanc Regionem populos Amaxobios,Alanos,& Gotos,Venedosq́;, ſiue Vandalitas cõmigraſſe.Mathias uerò Miechouienſis, Polonorum Chronographiæ ſcriptor, lib. 2.cap.8.refert,Regem Bithiniæ Pruſſam nomine,ab Hannibale Carthaginenſi admonitum, ut Romanis bellum inferret,quod cum ille ſuſcepiſſet,malè ei ceſsit. Longè enim plus Romani totius orbis Domini,quam Pruſſa Rex Bithiniæ copijs ualebant, quocirca ab illis adeò cum uniuerſo exercitu profligatus eſt,ut Bithiniam Regionem propriam relinquere cogeretur,& in Vlmigauiam longa peregrinatione uenire, quàm à ſuo nomine Pruſsiam appellauit.Commemorat,& in alio loco eorundem Chronicorum idem Miechouienſis, multos Romanos in terram iſtam propter atrocia bella , Romæ exorta migraſſe,ſeq́; partim in Pruſsiam,partim in Lithuaniam,Liuoniamq́; & Samogitiam diffudiſſe. Eraſmus uerò Stella aſſerit in hãc Regionem gentiles quoſdam populos Sargatianos , Gelidanos, Alanos,Venedosq́; ueniſſe,qui omnes in Vlmigauia,non diu tamen domicilium habuerunt.Sebaſtianus autem Brand Germanorum Chronographiarum ſcriptor,ſic de Prutenis,eorumq́; ſedibus inquit: Pruteni proximi ſunt Viſtulæ,ſiue Vandalo fluuio,qui Poloniam à Germania diſterminat,hic fluit ex Sileſia, Poloniaq́; minori & Maſouia prætérlapſa per Pruſsiam Gedanum uſq́; decurrit,ibiq́; in ſalſum mare exoneratur.

Syluij de Pruſſiæ appellatione opinio.
Vlmigaui.
Ioannis Boemi opinio de Pruſſia.
Miechouitæ opinio de Pruſsia.
Pruſsia à Pruſſa Rege Bithiniæ.
Romani in Pruſsia.
Eraſmi Stellæ opinio.
Sebaſtiani Brand opinio.

Ab æquinoctio itaque Pruſsiam Saxonia attingit,ab occidente Pomerania,& mare Balticum,ſiue Germanicum,ab ortu ſolis Lithuaniæ,à meridie Poloniæ regno, & Maſouiæ Ducatui contermina eſt,à ſeptentrione Curlandia,Liuoniaq́; terminatur. Regio eſt fertiliſsima frugum,pecorisq́; abundans,incoluerunt illam, (maximè autem iuxta Viſtulam fluuiũ) Vlmigaui, Alani, Amaxobij, Gotiq́;,ut teſtis eſt locupletiſsimus Ptolomæus. Hæ gentes,in primis immundos ſpiritus,& prophanas creaturas adorauerunt, uſque ad tempora Friderici Cæſaris huius nominis 2.cuius conſenſu & approbatione à Teutonici ordinis Crucigeris,qui primo Mariani uel Pauperiani nuncupabantur perdomiti ſunt,& ad fidem Chriſtianam conuerſi,anno Domini 1216.de his fuſiùs Chronica Pontificum de ordine fratrum Teutonicorum,eorumq́; origine legi poſſunt. Poterit inſuper Sebaſtianus Francus in ſecunda parte Chronographiæ ſuæ uideri.

Fines Pruſsiæ.
Pruſſæ gentiles.

PRISCA ANTIQVORVM PRVTENOrum religio.

ANno Domini 503.Gentilibus Prutenis,ſiue Vlmigauis,Rex quidam Bruteno dictus,imperauit,qui cùm iuſtos annos ætatis conſecutus eſſet,Regiũ ſceptrum diutiùs tenere reſignauit, quietam uitam ducere inſtituens , quocirca fratrem Veijdenutum ſucceſſorem ſibi in Regno elegit,traditoq́; fratri ſceptro,ipſe Bru-

Ab eodem Bruteno Pruſsiam appellatã quidam autumãt.

Kirie Kirieijto nomina Græcorum ex Bithinia idioma perſonant.

teno ſummus ſacerdos gentili ritu effectus eſt, nomenq́ ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieijto, quaſi dicas proximus noſter Dominus. Huic Pontifici ſuo Pruteni & idolis, præclaram ſanè & cum maximo ſumptu habitationem, ſub quercu quadam erexerant, locoq́ Romanæ à Roma nomen indiderunt. Circa hanc quercum octo ulnarum in latitudinem, & altitudinem tela optima ſericea extenſa fuit, in quam habitationem nemo præter Patriarcham eorum, Kirie Kirieijto dictum, & præcipuos miniſtros idolorum munia obeuntes intrare poterat. Si autem aliquis inuiſendi, honorandi, adorandi uel offerendi gratia ad idola ueniſſet, tunc conſtituti Deorum miniſtri telã, ut idola uiderentur, à quercu ſemouebant. Quercus hęc tripartita fuit inter cæteras ſyluas quercinas delectiſsima in loco, (ubi nunc oppidum Heyligenbeil, id eſt, ſancta ſecuris, conſtructum eſt) ſita erat, ex una parte Prutenorum Deum qui Petuno, id eſt, fulmẽ dicebatur, habebant: in huius laudem & honorem ignis ex quercubus conſtruebatur, qui die, nocteq́ perpetuò ardebat, & nunquàm extinguebatur, quòd ſi negligentia miniſtrorum ad hoc officium præſtandum deputatorum ignem extingui contingeret, capitali ſupplicio afficiebantur. Ex altera parte collocatum erat Patrimpo idolum, cuius cultus erat in ſerpente uiuo retinendo, qui lacte, ut eò commodius uiueret, alebatur. Tertia ex parte Dæmoniacum idolum Patelo nomine, ſitum fuit, huius honor in retinendo alicuius mortui hominis capite conſiſtebat. Habuerunt præterea alios multos Deos quos adorabant, cultuq́ Diuino proſequebantur, ſemper tamen inter querceta holocauſta eis offerre ſolebant, & quod ferè res habebant, tot præſides & deos conſtituebant. Fuit igitur Deus ſingularis Vurſchayto gentiliter dictus, quem magno honore uenerabantur, & pro Lare ſiue deo domeſtico ſuper omnia mobilia, iumentaq́ utpote, equos, boues, oues, capras, ſues, &c. eum pręponebant. Alter Deus fuit Sneybrato dictus, hunc ſuper anſeres, gallinas, anates, columbos, pauones, &c. conſtituebant. Tertium Deum domeſticum, Gurcho dictum habebant, is omnibus eſculentis, cibarijsq́ præponebatur.

Proceſſus religionis Pruſſorum.

Petun idolum.

Patrimpo idolum.

Tertium idolũ Patelo.

Vurſchayto idolum.

Sneybrato idolum.

Gurcho idolũ.

Præterea tonitruis, lunæ, ſtellis, ſerpentibus, bubonibus, & omnibus penè creaturis, diuinum honorem deferebant. Fuit hic populus quondam barbarus & incultus, nec ullam ſcripturam nouerat, propterea nec fidem adhibebant, ſi quiſpiam diceret hominem, homini per literas animum & uoluntatem aperire poſſe. Potus illorum aqua melli commixta, & lac equinum erat, liberales ualdè & hoſpitales aduenis ſe exhibebant.

DIVISIO PRVSSIAE IN XII. DVCATVS.

Nomina filiorum Vedenuti.

ANno Diuinæ incarnationis 573. Vedenuto Princeps Pruſiæ, (qui Bruteno fratri uoluntariè ſceptra deponenti ſucceſsit) duodecim filios procreauit, quorum hæc nomina fuêre, Saymo, Neydro, Sudo, Slauo, Natango, Barto, Galindo, Varmo, Oggo, Pomedzo, Colmo, & Lituo. Cumq́ iam Vedenuto Princeps, centeſimum decimumſextum annum attigiſſet, regiones Pruſsiæ inter filios diuiſit, Saymonemq́ natu maiorem ſummæ rerum præfecit. Atq́ ita Pruſsia in 12. Ducatus, ſecundum filiorum Principis Vedenuti numerum diuiſa eſt, & unuſquiſq́ à ſuo Principe nomẽ accepit. Quos hic ſecundum ordinem cum ſua diſpoſitione, caſtriſq́ & ciuitatibus, annorumq́ numero, quando uidelicet à Crucigeris potiſsimum erectæ ſint, deſcribemus.

Pruſsia in 12. Ducatus diuiſa.

SVDAVIA DVCATVS I.

PRimus & præcipuus Pruſsię Ducatus Sudauia olim erat, qui à Sudauo Vedenuti filio Principe ſuo, nomen ſortitus eſt. Hic Ducatus omnes alios & præſtantia, & fertilitate antecellebat: nam quocunq́ tempore neceſsitatis, ſex millia equitum, & octo millia peditum præſtare ualebat. In hac regione præcipui nobiles & proceres totius Pruſsiæ priſcorum tempore ſedes ſuas habebant, nunc autem paludibus & ſyluis maximis obſitus ſcatet, nec ullum ueſtigium tam inſignis & nobilis regionis remanet, pręter ſeptem pagos, quos coloni poſsident, in Luptauenſi territorio, tota enim eſt deuaſtata à Crucigeris ordinis Teutonici, non aliam ob cauſam, quam propter inobedientiam & infidelitatem. Diſtinguit Sudauiam à Sambia regione palus quidam, à Ducatu uerò Nadrauienſi fluuius Lawo appellatus.

SAMBIA DVCATVS II.

SAmbia nunc Szamland appellata, Regio Pruſsiæ à Principe Saymo nomen accepit. Hęc priori cum potentia, tum fertilitate non multum cedere uidetur, poterat enim ex illa 4000. equitum & 4000. peditum congregari. A' Natangia regione fluuio Prægel dicto diſterminatur.

Sequuntur Caſtra & Ciuitatęs ad Sambienſem Ducatum pertinentes.

Lebenicht

Lebenicht	unaquæq; earum condita anno Domini	1 2 5 6.
Kneypach		1 3 8 0.
Regiomontum cum caſtro & antiqua, (ut illi appellant) ciuitate.		1 2 6 0.
Fiſchuſia		1 2 6 9.
Lechſtet		1 2 8 9.
Mulmelburgia		1 2 7 9.

Girmauia, Bobetia, Tyremburgia,
Rudauia, Lubtauia, Bonundia,
Neuhuſia, Schaccia, Roſitta,
Vuargia, Chremetia, Caymen.
Ceilgarbia, Vualdouia,

His nominibus arces in Sambia olim appellabantur cum ſuis ciuitatibus, quę omnes à Crucigeris benè mutatæ & foſsis cinctæ extiterunt, nunc quædam arces in curias iudiciales redactæ ſunt, quarundam etiam magna pars, humi proſtrata iacet.

NATANGIA DVCATVS III.

NAtangia Regio à Principe Natango nomen ducit, quæ à Bartia Regione flumine, Alla nominato, ſecernitur, à Pomeſania Paſſaria fluuio, diſterminatur. Regio eſt optima, arces & ciuitates plurimas, prout inferius ordine deſcriptæ ſunt, habet.

Valdouia ciuitas	conditæ ſunt anno Domini	1 2 5 6.
Girdauia ciuitas		1 3 2 6.
Cintia oppidum		1 3 1 3.
Creneburga ciuitas cum arce		1 2 5 3.
Heiligenbeil oppidum		1 3 0 1.
Fridlandia ciuitas		1 3 1 2.
Schippenbeilia ciuitas		1 3 1 9.
Brandenburga oppidum cum arce		1 3 6 2.
Balga arx		1 2 3 9.
Damnouia ciuitas		1 4 0 0.

NADROVIA PROVINCIA IIII.

REgio Nadrouia à Principe Nadro denominata eſt, eam à Natangia fluuius Pregiel diſterminat, à Slauonia Nara amne diſtinguitur. Hæc maiori ex parte à fratribus ordinis Teutonici, propter infidelitatem incolarum deuaſtata eſt, reliquiæ eius & ueſtigia reperiuntur, caſæ & tuguria in quibus piſcatores habitant.

SLAVONIA DVCATVS V.

SLauonia Regio quondam Priſcorum Prutenorum temporibus, pro Ducatu computabatur, à Principe Slauo nomine denominationem accepit, ex maiore parte à Lithuanis, Crucigeriſq; depopulata eſt, eam à Lithuania Memula fluuius diſterminat. Has infraſcriptas munitiones & arces complectitur cum ciuitatibus & oppidis,

Ragneta	His annis incarnationis Diuinæ, à Crucigeris fratribus conſtructæ ſunt	1 2 5 3.
Tilſa		1 2 8 9.
Renum		1 2 7 6.
Liccouia		1 2 7 8.
Salauia		1 3 8 5.
Labia		1 2 5 8.
Tapia		1 2 5 5.
Vintburgia		1 4 0 9.
Chriſtouerder		1 2 5 3.
Boytia		1 3 3 8.
Ceſtia		1 1 8 5.
Norbeitia		1 3 8 1.
Vonſdorfa		1 3 9 1.
Angerburgia		1 4 1 2.
Dringofortia		1 4 0 3.

BARTONIA DVCATVS VI.

BArtonia à Barto Principe nominis etimologiam ducit, cum Lithuanis & Moſchouitis terminis diſceptat, à Lithuania 70. ſtagnis & ſolitudine, à Galindia uerò flumine quodam finitur, nunc magna ex parte à Lithuanis & Crucigeris peruaſtata eſt. Arces has cum oppidis, à Crucigeris correctas complectitur.

Nordemburga	His annis hæ munitiones à Crucigeris erectæ ſunt	1505.
Iohansburga		1268.
Gurgburga		1259.
Inſterburga		1342.
Rihteuerder		1396.
Bartonia		1365.
Rhenum		1375.

GALINDIA REGIO VII.

HAec Regio à Galindo Principe Galindia nuncupata eſt, cuius Maſouiæ ſylua ingens à Meridie fines excipit, quondam tam populoſa fuit, ut ſucceſſu temporis, populus in ea progenitus, locum non haberet. Vnde præpoſiti regionis obſtetricibus ſeuerè mandarunt, ut nullam fœminei ſexus, poſt partum prolem, hac luce frui permitterent,
Grande facinus. quam rem cum minus obſeruatam animaduerterent, mamillas fœminis ne amplius prolem educarent, amputarunt, quod facinus mulieribus ſummæ triſticiæ, & miſeriæ cauſa fuit. Erat autem in illa regione mulier quædam autoritate nomine & potentia clara, quæ pro Prophetiſſa habebatur: oracula enim interrogantibus dabat. Huic cum mulieres ca-
Fraus mulieris lamitates ſuas expoſuerunt, Prophetiſſa illa, miſeræ ſorti fœmineæ condolens, dolos quibus uiros circumueniret, & perpetratum facinus ulciſceretur, expiaretq́, indagare, cogitareq́ cœpit, conuocatisq́ omnibus proceribus, & nobilioribus uiris Galindiæ, monuit eos, ut Chriſtianis bellum, ſine ullo armorum genere (euentus enim rerum prædicere ſolita erat) quam celerrimè inferrent, hanc enim uoluntatem Deorum eſſe ſeriò affirmabat, quibus Galindæ auditis, ſine ulla mora (certum enim eſſe credebant) iuuenes, ſenesq́ ua-
Pruteni in Maſouiam excurrunt. lida manu inermes in Polonorum & Maſouiorum Chriſtianorum prouincias, cum impetu excurrunt, nactaq́ ingenti hominum, & iumentorum præda, ad ſua proficiſcuntur. Interim uerò captorum Chriſtianorum aliquot aufugiunt, continuoq́ reliquis Chriſtianis nunciant, quomodo Galindi ſine armis in terram erumperint. Chriſtiani re intellecta be-
Maſoui Prutenos profligant. nè armati Galindos aſſecutos, maxima, cruentaq́ ſtrage profligant, prædamq́ repetunt, bellumq́ continuantes, fugientes hoſtes in regionem uſq́ eorum perſequuntur, quam armis & igne euertunt, reliquias tam matronarum, ancillarum, & iuuenum, in captiuitatem abducunt. Has ciuitates & munitiones Galindia complectitur.

Orteleburgum caſtellum	Anni inſtaurationis eorum	1266.
Raſtemburgum oppidum		1329.
Neyburgum arx & oppidum		1238.
Paſſenhumia oppidum		1388.
Dreſchlouia arx & oppidum		1338.
Lucia caſtellum		1348.
Lucemburgia oppidum		1349.

VARMIA REGIO VIII.

VArmia ſiue Vuermelandia Regio, à Vuarmo Principe nomen ſortita eſt, à Pomeſania Prouincia ſtagno, & flumine paſſaria diſcernitur, à Natangia paruis quibuſdam fluuijs, has arces cum ciuitatibus complectitur.

Reſſel arx & ciuitas	His annis ſunt extructæ	1337.
Sreburg arx		1348.
Bichofſtein ciuitas		1325.
Vuartemburga ciuitas		1325.
Allenſtein arx & ciuitas		1367.
Melſatia arx & ciuitas		1326.
Helsberga arx & ciuitas		1320.
Vuermeditum arx & ciuitas		1316.
Gulſtadia ciuitas		1326.

HOGKERLANDIA PROVINCIA IX.

HOgkerlandia ſiue Pomeſania, à Principis nomine Hogo appellata eſt, eam à Natangia, Paſſaria fluuius ſeparat, à Pomeſania duo fluuij Melſink & Draſen appellati, haſq; arces cum oppidis complectitur.

Brandemburgum caſtrum & oppidum	His annis extructa ſunt	1 2 5 8.
Frauemburgum oppidum		1 2 7 9.
Tolkiemit oppidum		1 3 6 5.
Munhuſia caſtellum		1 3 6 5.
Scharpouia prædium		1 4 0 0.

Elbingenſe caſtrum conſtructum anno 1 2 3 7.
Ciuitas uerò ipſa Elbinga celebris & populoſa emporio clara inſtaurata eſt anno 1. 2 3 9.

CVLMENSIS DVCATVS X.

CVlmia Regio Pruſsiæ, à Culmo Principe denominationem trahit. A' Polonia & Pomerania Viſtula fluuio ſecernitur, à Pomeſania flumine Oſſa, à Michlouia uerò & Dobrinia territorij Drebnicz fluuio, fines ſuos dirimit, has ciuitates & munitiones habet.

Culmina ciuitas ampla	Erectæ ſunt annis hiſce	1 2 2 3.
Vuentslauia arx		1 2 1 5.
Alduſia caſtrum		1 2 3 8.
Grandentz arx & ciuitas		1 2 9 9.
Gugeleburga ciuitas		1 2 3 0.
Schonſe arx cum ciuitate		1 3 0 5.
Strasburga arx & ciuitas		1 2 8 5.
Bartonia arx		1 3 4 6.
Neumarckt ciuitas		1 3 2 5.
Rogoſna arx		1 2 9 3.
Colmenſe ciuitas		1 2 5 1.
Torunia arx cum ciuitate ampliſsima, emporio clara ad Viſtulam condita		1 2 3 5.
Papauia arx		1 3 7 5.
Frideck arx		1 3 3 1.
Lipno arx		1 3 1 9.
Leſna ciuitas		1 3 2 8.
Golba arx & ciuitas		1 3 0 0.
Luben arx cum ciuitate	hiſce annis extructæ	1 2 3 3.
Reden ciuitas cum arce		1 2 3 3.
Bergelauia arx		1 3 0 5.
Lautergurgia arx		1 3 0 1.

Huius Ducatus Titulo Rex Poloniæ utitur.

POMESANIA PROVINCIA XI.

POmeſania à Pomeſa Principe, finitur ab alijs Regionibus Viſtula, Elbinga, Druſno, Drobnicz, Vueſſera, multæ in ea præclaræ arces & ciuitates, ut ſequitur habentur.

Marienburga ciuitas ampla, anno Domini 1 3 0 2. extructa eſt, arx uerò anno 1 2 8 1. à fratribus Teutonicis erecta ſub Magiſtro ordinis Hartmanno Comite Heldrouienſi, natura loci munitiſsima, uallo& fortiſsimo & foſſa profunda circumducta, muro & propugnaculis, ac comeatu copioſo, apprimè firmata, Regis Poloniæ præſidijs tenetur.

Newtichia oppidum	Hæc ciuitates cum ſuis munitionib. his annis extructæ ſunt	1329.
Stum arx cum ciuitate		1249.
Chriſtburga arx & ciuitas		1258.
Preuſmarck arx		1329.
Salfeld ciuitas		1328.
Merinek arx cum ciuitate		1290.
Holand arx & ciuitas		1329.
Lubſtadia ciuitas		1302.
Osſterrade arx & ciuitas		1270.
Roſenburga arx cum ciuitate		1289.
Marienuerder arx cum ciuitate		1311.
Garneſia ciuitas		1328.
Germanica Eilouia arx cum ciuitate		1337.
Lebmulia ciuitas		1337.
Hohenſtein ciuitas		1301.
Schonembergia arx		1319.
Roſembergia ciuitas		1315.
Eilemburga ciuitas		1299.
Neumburga ciuitas cum arce		1289.
Salauia ciuitas cum arce		1306.

MICHLOVIA PROVINCIA XII.

Michlouia admodum anguſta terra eſt, inter Brodnam & Drebnicz fluuios iacet. Huius cauſa Poloni cum fratribus Teutonicis perpetuas rixas fouebant, nullam arcem præter unam ciuitatem Strasburgam, & tres munitiones, Berklij, Dornik, & Michlouiam habet.

Pomeraniꝯ Regionem ampliſsimam, longo tractu mari adiacentem, unde & nomen habet, in Poloniꝯ Regionum deſcriptione, latius indicabimus. De qua multa bella Poloni cum Prutenis gentilibus, & Crucigeris habebant, in hac ſita eſt celeberrima urbs Gedanum, ſiue Dantiſcum appellata, à mari Germanico uno miliari abeſt, eam celeberrimus fluuius Viſtula præterlabitur, ibidemq́ ampliſsimis oſtijs in mare exoneratur. Celeberrimum in ea totius Pomeraniæ, & Pruſsiæ emporium eſt, Regij Poloniæ ſubiecta, anno Domini 1285. translata.

Dantiſcum.

PRuteni Gentiles barbarie indomita rigentes, peruerſi & infideles erant, uanas creaturas quaslibet pro Dijs colebant, nec ſe ad fidem Chriſtianam conuerti patiebantur. Idiomate proprio à Liuonico non diſsimili utebantur, Polonis & Maſouitis tributarij erant, ſed frequenter nacta occaſione iugum excutiebant, ideò multa bella longo tempore Poloni cum eis tenuerunt. Poſtea anno Domini 1211. Conradus Maſouiæ Princeps ex Regibus Polonorum genus ducens, à Prutenis Gentilibus ſæpius uarijs excurſionibus infeſtatus, ad Imperatorem Fridericum huius nominis 2. legatos deſtinauit, implorans auxilia aduerſus infideles Prutenos, qui libenter fratres ordinis Teutonici Crucigeros à Saracenis tunc temporis Hieroſolyma pulſos, in Pruſsiam 20000. miſit, quibus Princeps Maſouiæ Culmenſem terram in primis donauit, cum arce Dobrzinenſi, hac conditione, ut tempore neceſsitatis ſubſidium ſibi contra infideles Prutenos ferrent, Pruſsiamq́ ſubiugatam inſimul partirentur. Hîc quædam de origine Crucigerorum Teutonici ordinis ſubiecimus.

Crucigeri in Pruſsiam ueniunt.

ORIGO ET PRINCIPIVM TEVtonici ordinis.

ANno Domini 1188. cum Balduinus Rex Chriſtianus Hieroſolymis regnaret, Saraceni & barbari ex arce nomine Ptolomaida, Latinè Acona, Germanicè Acris dicta, uarijs excurſionibus Sanctam terram infeſtare ſolebãt. Quamobrem Rex contra barbaros Saracenos auxilium petijt à Chriſtianis. Longobardi igitur ſexaginta galeras, & in hijs quinquaginta millia uirorum, in ſubſidium miſerunt, cum quibus multi homines probi piæ peregrinationis cauſa, in terram ſanctam profecti ſunt. Horum numerus erat 500. partim ex Saxonia, partim ex alijs prouincijs Germaniæ, qui omnes in unam nauem cõgregati, Aconã uſq́ peruenerunt, ubi per integrũ annum, cum infinita multitudine Chriſtianorum, Aconam antequam caperetur, oppugnauerunt, in oppugnatione multi Chriſtianorum telis barbarorum læſi erant, unde in morbum inciderunt,

Expeditio Chriſtianorum in terram ſanctã.

derunt,paſsimq́ ſparſi cùm neminem in terra aliena, qui ſubleuaret inopiam haberent, multi fame perierunt. Erant autem ex peregrinis præcipui, octo boni & pij uiri Teutones,qui cum uiderent Chriſtianos tam miſere interire,commiſeratione ducti curam illorum ſuſceperunt,diligentiaq́ illorum plurimi infirmi conualuerunt. Poſtea Xenodochium,ſiue hoſpitale ſub titulo Beatæ uirginis Mariæ,Aconæ erexerunt,primusq́ Xenodochij præfectus Henricus de Vualpot electus eſt,ex Germania oriundus,hic maximam diligentiam,in fouendis infirmis & egenis adhibuit,ultimum diem Aconæ peregit, ibidemq́ ſepultus eſt,anno Domini 1190.Poſtea Balduinus Rex,Hieroſolymis templum, & Xenodochium,pro pauperibus,& pluribus nobilibus infirmis,qui in bello Aconienſi læſi erant,extruxit,ſub titulo Beatæ uirginis Mariæ.

Hoſpitale Beatæ Mariæ uirginis Hieroſolymis.

Tandem anno 1191.Clemens Papa huius nominis 3.hunc ordinem confirmauit,& intitulationem dedit fratribus Teutonicis,Xenodochij Hieroſolymitani Beatæ uirginis Mariæ.Præterea D.Auguſtini,regulam illis ſeruandam impoſuit, Stemmateq́ cum crucenigra eos inſigniuit.

POSTEA Patriarcha Hieroſolymitanus, ſingulos fratres Teutonici ordinis à Pontifice Romano confirmatos,alba chlamide ex utraq́ parte crucem nigram habente ornauit,ſicq́ illi habitum ſuum ſuſceperunt.Fuerunt qui ueſtiti ſunt 24.fratres laici,& 7.ſacerdotes.His lorica indutis,gladio accincto,miſſam celebrare conceſſum erat,nullus barbam tondebat,& ſuper ſacum ſtramine impletum,regula iubente,dormiebant,ſed ſtatim hæc mira quadam metamorphoſi immutata ſunt. 1

Habitus Crucigerorũ Teutonicorum.

Secundus Henrico de Vualpot,primo Magiſtro Xenodochij Hieroſolymitani,Otto de Karpen nobilis Germanus,in Magiſterio ſucceſsit,anno Domini 1200. ſub Imperatore Romanorum Philippo,huius nominis 2.& Innocentio ſummo Pontifice,hic in humilitate,& cordis ſimplicitate,Deo & fratribus ſeruiuit. Sexto anno officium abſoluit, Aconæq́ ſepultus eſt. 2

Tertius Ordinis Magiſter Hermannus Bart Olſacenſis, electus eſt ſub Pontifice Innocentio 3.& Philippo 2.in ordine Germanorum Imperatorum 22.anno 1206. præfuit officio 4.annis,pauperibus quantum potuit ſatisfecit,Aconæ ſepultus eſt. 3

Quartus Hermannus à Salzen,nobilis Miſnenſis,Ottonis & Friderici ſecundi,Imperatorum,Innocentij 3.& Honorij, Gregorijq́ 9. Pontificum temporibus, anno Domini 1210.electus eſt. Hic omnium præclariſsima Priuilegia Ordini à Pontifice,& Friderico ſecundo,Cæſare conſecutus eſt. Nam cum ſimultates, & odia inter Pontificem Romanum, & Fridericum Cæſarem exortæ eſſent. Ille huiuſmodi cladem prudentia ſua è medio ſuſtulit,ſub eo Conradus Marchio Thuringenſis habitum ſuſcepit, duo millia nobiles,& auratos equites Germanos in ordine habuit,quos 30.continuis annis rexit,eius temporibus fratribus ordinis à Saracenis Hieroſolyma pulſis, Pruſsia conceſſa eſt,Regum Poloniæ, Conradiq́ Ducis Maſouiæ,& Imperatoris Friderici 2. conceſſu. Quorum 20000.in Pruſsiam uenerunt.Pruſſosq́ Gentiles auxilio Polonorum,ex terra Culmenſi eiecerunt. 4

Poloni & Maſouitæ Pruſſiã Crucigeris concedunt.

Quintus Magiſter Conradus Thuringorum & Cathorum Landgrauius, ſub Celeſtino 4. Pontifice,& Friderico 2.Imp.anno 1240.electus eſt, habitum Mariemburgæ, in Pruſsia ſuſcepit,cum multis nobilibus adoleſcentibus, & uiris eximijs, ac prudentibus, cum Pruſsis Gentibus,multa bella geſsit,magnoq́ labore fines Regionum ordinis dilatauit,& ſi quæ ruinam minarentur,illas reſarciens optimè conſeruauit. Poſtea è uiuis exceſsit,Mariemburgæ ſepultus. 5

Sextus Ordinis Magiſter Poppo ab Oſternaw electus eſt,Conradi 4.Imperatoris, & Innocentij 4.Pontificis temporibus,anno 1252.Multa præclara bella cum Prutenis, Liuonienſibus,& Swantopolo Duce Pomeranorum geſsit, poſtea ante Ligniciam ciuitatem cum Conrado Sileſiæ Duce, ſanctæ Heduigis marito,à Tartaris totam ferè Sarmatiam uaſtantibus,interemptus eſt,à Chriſtianis uerò Vuratislauiam delatus, ibiq́ in Baſilica Diui Alberti,terræ mandatus eſt, huius Magiſtri tempore Regiomontum conſtructum eſt. 6

Septimus Magiſter,Ioannes Sangerhuſenſis,officium ſuſcepit tempore Vilhelmi Comitis Flandriæ, Rom. Imp. & Alexandri 4.Pontificis, anno 1263. Infidelium Prutenorum,uires mirabiliter diminuit,ordoq́ eo præſidente, plurimum profecit, Dominicanorum monaſterium Toruniæ fundauit,Brandemburga quoq́ ciuitas cum arce, eius temporibus ædificata eſt,anno Domini 1266. Tapia quoq́ munitio erecta. Annis 12.præfuit, Treueris ſepultus eſt. 7

Octauus Magiſter, Hartmannus,Comes Heldringenſis conſtituitur,ſub Rodolpho 27.Imp.Habsburgenſi Comite,& Clemente 4. Pontifice, anno Domini 1275. uir pius 8

& induſtrius

& induſtrius extitit, Nadrauiam, Sudauiamq́ Regiones Prußiæ debellauit, cum cæteriſq́ finitimis longas acies tenuit. Eo præſidente, anno 1279. Menia ciuitas ædificata eſt. Anno uerò Domini 1281. Marienburgenſe caſtrum erectum eſt. Venetijs ultimum diem clauſit, ibidemq́ ſepultus eſt.

9 Nonus Magiſter Burchardus à Swenden, ſub Rodolpho Cæſare 27. & Pontifice Ioanne 21. electus eſt, anno 1283. eo præſidente fratres ordinis, cum Prußis infidelibus bellum acre larga ſanguinis effuſione gefferunt, eosq́ in integrum ad obedientiam compulerũt. Poſtea 7. annis in officio expletis, Magiſtratu ſe abdicauit, mortuus eſt Rhodijs, ibidemq́ ad Baſilicam S. Ioannis ſepultus.

10 Decimus Magiſter, Conradus de Feuchtwangen, munus Magiſterij ſuſcepit, ſub Adolpho 28. Imp. & Nicolao 4. Pontifice, anno 1290. eo præſidente ordo multum profecit, 7. annis fratres in officio continuit: Pragæ Bohemiæ metropoli ſpiritum exhalauit, Trebniciæq́ ſepultus eſt.

11 Vndecimus Magiſter Gotfridus, Comes de Hohenloh electus eſt, ſub Cæſare Adolpho 28. Germanorum Imperatore, & Pontifice Celeſtino quinto, anno Domini 1297. Hic Venetia cum multis fratribus in Prußiam profectus eſt, decem annis officium geßit. Poſtea Comitijs celebratis, Magiſterium reſignauit, in Germaniamq́ue profectus, è uiuis exceßit.

12 Duodecimus Magiſter Sigfridus de Feuchtwangen, anno 1307. creatus eſt, Alberti Imp. Auſtriæ Ducis, & Clementis Pontificis temporibus. Hic ſedem Venetijs, Prußiæ caſtrum Mariemburgam tranſtulit: nam in terra ſancta, Venetijs, Neapoli, & in Anglia ſedes ſuas, & præclara ædificia propter quaſdam ſimultates amiſerant. Duobus annis officio præfuit, Mariemburgæ mortuus eſt.

13 Decimus tertius Magiſter, Carolus Beffart ſuſceptus eſt, ſub Henrico 7. Imperatore, & Clemente 5. Põtifice, anno 1309. erat inſignis uir prudens, & induſtrius, anno Domini 1312. eo præſidente, Memula arx, in Curlandia Regione Prußiæ fundata eſt, ad propulſandos Lithuanorum incurſus. Tandem prædictus Magiſter à Pontifice Romam citatus, adeò crimẽ obiectum auxilio Dei diluit, ut in aduerſariorum caput redundaret. Romaq́ diſcedens, in itinere, Viennæ morbo oppreſſus expirauit, ibiq́ tumulatus eſt. Huius tempore peſtis per integrum annum tantoperè graſſauit, ut omnia frumenta penuria hominum in agris manerent.

14 Decimus quartus Magiſter Vernerus Vrſelenſis, temporibus Cæſaris Ludouici 33. & Ioannis Pontificis 22. ſuſcepit officium ſuum, anno 1322. ordini cum ſumma laude præfuit, citò poſt interemptus eſt, à fratre ordinis Ioanne Bunſdorfio, in uigilia S. Eliſabeth, cum ex ueſpertinis precibus egrederetur.

15 Decimus quintus Magiſter Ludolphus Dux Brunſuicenſis, ſub Ludouico 33. Cæſare, & Ioanne Pontifice 22. Magiſterij celſitudinem ſuſcepit, anno 1325. uir pius & ſapiens extitit. Fratres ad cultum Diuinum ſummopere compulit, largeq́ illis omnia miniſtrauit, ideò eos liberalitate obedientes ſibi effecit. Iuſticiam magnopere adminiſtrauit.

16 Decimus ſextus Magiſter Diſtrichus, Comes Aldemburgenſis, octogenarius iam electus eſt, temporibus Ludouici 33. Imp. & Ioannis 22. Pontificis, anno Domini 1329. eloquentia ualidus, autoritate grauis, iuſticiaq́, rigidus extitit, gentilibus terrori fuit, templum Beatæ Mariæ uirginis Mariemburgæ extruxit, Toruniæ obijt, translatus Mariemburgam, in templo S. Annæ ſepultus eſt.

17 Decimus ſeptimus Magiſter Rodolphus Dux Saxoniæ, Ludouici 33. Imperatoris, ac Benedicti undecimi Pontificis tempore, in officium ſuſceptus eſt, anno Domini 1339. Hic anno Domini 1341. magnas copias conſcripſit, Neumatcouiamq́ oppugnauit. Interim uerò Lithuani Prußiam inuaſerunt, eamq́ ferè totam igne, & cædibus conſumpſerunt, multos captiuos abducentes, quæ cauſa illi tantum mœrorem attuliſſe creditur, ut mente captus, ab officioq́ depoſitus, præ mœrore uitam terminârit, in Marienuerderq́ ciuitate ſepultus eſt.

Lithuani Pruſſiam uaſtant.

18 Octodecimus Magiſter Henricus Duſmarienſis, Clementis 6. Pontificis tempore, officij dignitatem conſecutus eſt, 6. annos in regendo ordine conſumpſit, cum Lithuanis & Ruthenis bellum egregium, in die Purificationis Beatæ Mariæ geßit, auxilioq́ Diuino 10000. inimicorum proſtrauit. E' uiuis poſtea deceßit, Mariemburgæq́ humatus eſt. Hic uirginum Cœnobium, Lebenich dictum, Regiomonti erexit.

Lithuani proſtrantur.

19 Decimus nonus Magiſter Henricus Kniprodienſis, Carolo Cæſare 34. & Clemente 6. imperantibus, ad dignitatem Magiſterij acceßit, anno 1348. Eo præſidente ordo doctis uiris abundauit, fratres in timore & amore Dei inſtruxit, annis 31. officio præfuit: Mariemburgæ uitam terminauit, ibidemq́ ſepultus eſt.

Vigeſimus

Vigeſimus Magiſter Conradus Zolner,temporibus Venceslai 33.Imperatoris Ro- 20
mani,& Vrbani 6.Pontificis,ad officium uocatus eſt,anno Domini 1379.multa egregia
bella & facinora contra Gentiles,Lithuanos,& Samogithas temporibus Keyſtudi,Iagie-
lonis, Vitoldi,& Suidrigilonis Ducum Lithuaniæ geſsit.Ordinem in poteſtate octo an-
nis tenuit,Mariemburgæ naturæ debitum perſoluit.

Vigeſimus primus Conradus Valenrodenſis, Venceslai 33. Imperatoris, & Boniſa- 21
cij Pontificis tempore, magnus Magiſterij oblatum ſuſcepit, anno 1388.uehemens,&
iracundus extitit,totis uiribus bello incumbebat,Monachos, Sacerdotes, & omnes Ec-
cleſiaſticos furore percitus,odio perſequebatur,nullumq́ in hora mortis ad ſe uenire paſ-
ſus eſt.Anno 1391.fratres ordinis,armata manu,per fluuium Crononem,Lithuanis Ne-
men dictum,ad arcem Cawnenſem in Lithuaniam nauibus,terraq́ peruenerunt, ibiquè
tres munitiones celerrimè erexerunt,Newerder, Riteuerder, & Metemburg appellatas,
ex his Crucigeri Lithuanis,magna damna inferebant,Regionem igne & ferro uaſtando,
incolasq́ occidendo.

Vigeſimus ſecundus Magiſter Conradus de Iungingen,ad munus obeundum uoca- 22
tus eſt, Venceslao 33.Imp.& Bonifacio Pontifice præſidentibus.Hic propter morū pro-
bitatem magnam laudem apud omnes obtinuit, paciſq́ obſeruantiſsimus erat, ideò ab
ordinis fratribus,eum multa pati oportebat.Annis 12.officio præfuit. Poſtea ex carceri-
bus corporis liberatus,Mariæburgæ in D.Annæ templo humatus eſt.

Vigeſimus tertius Magiſter Vlricus de Iungingen, Conradi frater, Ruperto 34. Cæ- 23
ſare,& Gregorio 12.Pontifice,munia obeuntibus,officiū ſuſcepit anno 1404. Strenuus
& bellicoſus uir extitit,regulas ordinis non admodum obſeruauit, conſanguineos odio
perſequebatur,illorumq́ arces partim eripuit,partim deſtruxit. Cum Lithuanis & Polo-
nis plurima bellis geſsit,hūc poſtea Iagielo Rex Poloniæ, & Lithuaniæ magnus Dux Vi-
toldus,cruento prælio profligauit,ubi & ipſe cum plurimis Commendatoribus quorum
200.recenſentur cecidit.Dux quoq́ Stetinenſis & Oleſnicenſis,Kerczdorffq́ Dux exer-
citus Crucigerorū,à Polonis capti: 5000.Crucigerorū à Polonis cæſa ſunt.Lithuanorum
tamen in caſtris Polonorum militantium 7000.trucidata,fugataq́ in primo conflictu.

Crucigeri profligantur.

Vigeſimus quartus Magiſter Henricus Comes Plauenſis, ſub Sigiſmundo 35. Imp. 24
& Ioanne 23.Pont.electus eſt.Hic uolebat ulciſci iniuriam,quæ à Polonis Crucigeris il-
lata erat,ſed antequam quicquam inciperet ab officio deiectus eſt,& Engelsburgæ in car-
ceres coniectus,deinde ad Lekſteg miſſus,ubi 7.anno in uinculis peracto,fatis conceſsit,
ſepultus Marienburgæ.

Vigeſimus quintus Michaël Sterbergenſis,Imperatoriæ culinæ Magiſter,Sigiſmun- 25
do 35.ſceptrum tenente,& Ioanne 23. Rom. Pont. ordini præpoſitus eſt, anno Domini
1410.Primo anno cum ſuſcepiſſet officium Iagielo Rex Poloniæ, & Vitoldus Dux Li-
thuaniæ, Oſterrodam, Helsburgenſemq́ Epiſcopatum, Reſenburgam, Elbingam, &
Chriſtburgam ciuitates,depopulati ſunt.Argentoratum obſederunt,re tamen infecta di-
ſceſſerunt,nouem annis ordinis curam geſsit: poſtea ut deponeretur precibus obtinuit,
Gedani uitam finiuit,Marienburgæ uerò ſepultus eſt.

Poloni cum Lithuanis Pruſſiam uaſtant.

Vigeſimus ſextus Paulus Rusdorfienſis,Sigiſmūdi 35.Imp.& Martini Pont.tempo- 26
re,Magiſterij celſitudinem conſecutus eſt,anno Domini 1419. Huius tempore prouin-
ciæ & ciuitates Pruſsiæ ad Regem Poloniæ Caſimirum defecerunt, & iugum Crucige-
rorum excuſſerunt,officium 9.annis hic Magiſter retinuit,mortuus tandem,Marienbur-
gæq́ ſepultus.

Ad Polonos Pruteni deficiunt Crucigeros ſpernentes.

Vicesimus ſeptimus Conradus ab Erlingshauſen,Alberti 36.Rom.Imp. tempore of- 27
ficium ſuſcepit,anno 1438. Hic à bello quo aduixit abſtinuit, nimio dolore ob fratrum
peruerſitatem conſumptus eſt,Marienburgæ mortuus,ibidemq́ ſepultus.

Vigeſimus octauus Ludouicus ab Erlingshauſen, ſub Cæſ.Friderico huius nominis 28
3.fratres regere cepit anno 1450. Huius tēpore Pruſsia ab ordine deſciuit, ad Regemq́
Polonię Caſimirum maior pars eorum defecit.Milites quoq́ ordinis præſidiarij,Marien-
burgam Regi anno Domini 1457.pro ſumma 476000.florenorum uendiderunt, cum
alijs caſtris & ciuitatibus.Poſtea Rex Poloniæ capta arce Choijnicze,pacem cum Cruci-
geris iniit,atq́ ab hoc tempore Pomerania Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro qua Poloni
150.annis perpetuò cum Crucigeris belligerabant.

Pruteni Crucigerorum iugū excutiunt.

Marienburga uenditur.

Vigeſimus nonus Henricus Rhews, Comes Plauenſis, dignitatem Magiſterij aſſecu- 29
tus eſt,ſub Friderico huius nominis 3.Imp.anno Domini 1467. Vndecim hebdomadis
officio præfuit,Regiomonti in Cathedrali Eccleſia terræ mandatus eſt.

Trigeſimus Magiſter Henricus Comes Richtenbergēſis,anno 1470.officium ſuſce- 30
pit,prælidentibus Friderico 3.Imperatore,& Sixto Pontifice huius nominis 4.Fuit uir ri-
gidus,

gidus,furibundusq́;,Theodorum Epiſcopum Pruſsiæ captum,in uinculis fame peremit. Ordini annis 7.præfuit, Regiomonti ſepultus eſt, huius tempore bellum ſacerdotum in Germania fuit.

Bellum ſacerdotum.

Trigeſimus primus Martinus Truchſes Vueczhauſenſis, ſub Friderico 3. Imperato-
31 re,& Sixto 4.Pontifice ordini præfectus eſt, 12.annis præfuit, Caſimiro Regi Poloniæ,
obedientiam præſtitit,Regiomonti mortuus,ibidemq́; ſepultus eſt.

Trigeſimus ſecundus Magiſter Ioannes de Tiefen ex Heluetia, celebri familia oriun-
32 dus,Maximiliano ſceptrum tenente,& Iulio Pontifice præſidente, ordinem in tutelam ſu-
ſcepit,anno 1489.Eodem anno Polonia Regi,iuramentum præſtitit.Poſtea eidem Regi
Ioanni Alberto,auxilium contra Valachos ferens, cum exercitu profligatus, ipſeq́; per-
emptus eſt.Regiomontum delatus,ibidem terræ mandatus.

Trigeſimus tertius Fridericus Dux Saxoniæ, Thuringorum & Hermandurorum
33 Marchio,Maximiliani Imperatoris,& Iulij Pontificis temporibus,anno Domini 1498.
In feſto D.Michaëlis Regiomonti Magiſtratum ſuſcepit.Nunquam Regi Poloniæ iura-
mento ſe obſtringere uoluit, qua de cauſa à Polonis ſæpiùs infeſtatus,in patriam ſuam
Hermanduriam profectus,ubi 12.annis extra Ordinis fines exactis,mortuus eſt. Huius
tempore Ioannes Albertus Rex Poloniæ è uiuis deceſsit,cui in Regno Alexander frater
germanus ſucceſsit.

Trigeſimus quartus Albertus Marchio Brandenburgenſis, Caſimiri Regis Poloniæ
34 Nepos, Maximiliani Cæſaris, & Iulij Pontificis temporibus, Ordini ſolenniter cum in-
genti pompa Regiomonti præfectus eſt,anno Domini 1512. Sigiſmundo Regi Polo-
niæ auunculo ſuo, iuramentum præſtare noluit,ſed arces neceſſarijs omnibus muniuit,
ut ſe contra Polonorum incurſum defenderet,magnum & diuturnum bellum cum Re-
ge Poloniæ habuit,in quo ex utraque parte multi ceciderunt,eam ob cauſam,quod iura-
mento ſe obſtringere Regi noluiſſet.

GESTA HVIVS MAGISTRI TEMPORE præcipua.

ANno Domini 1519.in Autumno,inter Sigiſmundum Regem Poloniæ, & Magiſtrum Pruſsiæ Albertum Marchionem,bellũ ortum eſt,anno 1520. Albertus Marchio,die feſto Circumciſionis Chriſti,Bransbergam inopinatè occupauit. Eodem anno, Mielzak,Milimlijn,Regi traditæ ſunt,cum alijs plurimis ciuitatibus, caſtriſq́;. Quadrageſimali tempore menſe Aprili copiæ Regis Oland,ciuitatem & arcem ſub Magiſtro,cœperunt,eodem anno Brandemburga arx & ciuitas à Polonis capta & depopulata eſt.

Anno Domini 1520.Vuolfangus Dux Schonemburgẽſis cum exercitu ordinis decem millibus peditum,& 4000.equitum coniungens,Gedanum oppugnauit,ex epiſcopiq́; monte,(ut uulgò uocant) ciuitate imminenti 4000. globos tormentorum bellicorum,in ciuitatem fruſtra tamen exonerauit,nullum enim hominem læſit,ſibi uerò ingens damnum in tormentis & globulis intulit:nam ex muro ciuitatis tormentum unum præſtantiſsimum,in mille fruſta concuſſum eſt,& ſi aliquis ex exercitu ſe oſtenderet, in hunc quatuor uel quinque tormenta ex turribus ciuitatis exonerabantur,tantaq́; miſeria & penuria omnium,Crucigerorum milites afflicti erant,ut multis ſuorum deſideratis, quibuſdam captis, fuga ſibi ab obſidione conſulere cogerentur. Interea uerò Poloniæ Rex,in ſubſidium Gedanenſibus 12000.equitum electorum miſit,qui milites Crucigerorum à Gedani obſidione diſcedentes,inſecuti ſunt, plurimoſq́; ex eis trucidauerunt, quoſdam captiuos abduxerunt,multi etiam à Caſſubijs & Pomeranis iugulati ſunt.Poſtea Regius exercitus Dirſchouiam & Stargerdum arces occupauit, Choijnicz quoq́; arx cum ciuitate capta eſt,poſtea cæteræ ciuitates & arces ultro ſe Regi Poloniæ obtulerunt,& milites ordinis una cum Crucigeris ex Pruſsia ſunt eiecti.

Crucigeri à Gedano fugantur.

Crucigeri ex Pruſsia eijciuntur.

Anno Domini 1525.die 8.Aprilis,Pruſsia quam primùm religioſi Crucigeri uidelicet tenuerunt,in mundanam policiam & principatum ſæcularem ceſsit. Albertus enim Marchio Brandenburgenſis in ordine 34.& ultimus Magiſter Crucigerorum, belli cum Rege Poloniæ pertæſus,difficileq́; contra ſtimulum calcitrare uidens,Regem ſibi per internuncios fratres & affines ſuos reconciliauit,Cracouiamq́; ueniens iuramentum ſolenniter Regi Poloniæ Sigiſmundo,in Maieſtate Regia ad id fabricata, in medio foro Cracouienſi ſedenti,Regalibusq́; induto præſtitit,multis principibus. Ibiq́; prædictum Albertum Marchionem Brandenburgenſem,poſt iuramentum ſolenniter præſtitum,Sigiſmundus Rex,Principem ſæcularem,equitemq́;(ut uocant)auratum creauit. Terraſq́; omnes Pruſsiæ certis ſub conditionibus,eidem ut feudali, clientiq́;,& ſubdito ſuo cõceſsit, uexillumq́; illi ſuum ſub inſignijs Polonicis dedit.Atq; hic finem ordo ille ut uocant Teu

Magiſter Pruſsiæ iuramẽtum Regi præſtat.

tonicorum

tonicorum Crucigerorum, in Pruſsia anno Domini 1526. Alberto Pruſsiæ Duci, ſoror Regis Daniȩ,in matrimonium data eſt,ex qua ſuſcepit filium, Albertum Fridericum modernum Ducem Pruſsiæ,qui etiam poſt mortem patris, Regi Poloniæ iuramentum,homagiumꝗ ſolenniter præſtitit,nunc quo ordine,& quibus cȩremonijs hoc iuramentum præſtitum ſit, quoniam ipſe præſens rerum ſpectator fui,breuiter dicam.

Anno Domini 1569. menſe Iulio in Comitijs Regni generalibus, Lublini celebratis,Albertus Fridericus Marchio Brandenburgenſis, Alberti Ducis Pruſsiæ prædicti filius,patri in Principatu ſuccedens, iuramentum Regi Poloniæ præſtitit,hoc modo. Decima nona die Iulij,amplíſsimum ſuggeſtum(ſiue Maieſtas ut dicitur Regia)tectum ſericeis, & ſtragulis,tapetisꝗ pretioſis, in ſuburbio Lublinenſi ſumptuosè erigitur, ubi Rex ſeſſurus eſſet. Concurſus fit ad forum immenſæ hominum multitudinis, opplentur uiæ, omnesꝗ plateæ quacunꝗ inceſſus erat,ſatagit pro ſe,quiſꝗ uel ornatus ſplendido ueſtitu,uel armis inſtructus apparere. Interim Maieſtas Regia ex arce in thronum proficiſcitur,cingitur ingenti,& ſplendida Senatorum , Procerumꝗ uniuerſi Regni corona,præcedentibus Principibus, uiris,ac omnis ordinis conſiliarijs,& aulicis. Vexillumꝗ pulcherrimum & ampliſsimum album,nouo Duci,de more, cum inſignijs donandum,Eraſmus Debinski, Cancellarij Regni filius, præferebat, poſteà Rex in domum quandam ſuggeſto oppoſitam diuertitur, ibiꝗ ornatu Regali induitur, Sandalijs uidelicet aureis, alba Dalmatica,& Chlamide,ſiue Piuiali ex panno aureo confecta,& corona Regia aurea gemmis,lapidibusꝗ prætioſis concinnè, affabreꝗ ornata,chirothecas quoque annulis,gemmisꝗ ornatas manibus impoſuit.Induta Maieſtas Regia ornamentis Regalibus de modo illa in ſuggeſtum procedit media, inter Reuerendiſsimos Dominum Iacobum Vchanski Archiepiſcopum Gneſnenſem, Primatem Regni, ac Dominum Padniewski Epiſcopum Cracouienſem , præcedentibus, & ſubſequentibus contiguè primarijs Dominis,Conſiliarijs, Spiritualibusꝗ,gladium euaginatum ancipitem Dominus Andreas Zborouuski Gladiator(ut dicitur) Regni,præferebat: Pomum aureum Cruce inſignitum Petrus Zborouuski Palatinus Sendomirienſis portabat, Sceptrũ Stanislaus Myſkouski,Palatinus Cracouienſis anteferebat. Cùm itaque Sacra Regia Maieſtas in ſolio ſedit, quatuor Germani Proceres Pruſsiæ,nomine Ducis ſui, ſupplices uenerunt,& genubus flexus unus eorum orationem facundo lepore,ad S. R. M.recitauit:Oratione finita,Regia Maieſtas quatuor Conſiliarios ſuos cum illis quatuor Germanis ad Ducem Pruſsiæ accerſendum miſit. Veniens itaque Illuſtriſsimus Princeps Albertus Fridericus,diſertiſsima facundia, orationem fecit ad S. R. M. ſingularem fidem, ſupplicitatem, & ſubiectionem teſtantem. Reſponſum eſt poſtea ipſi Principi, Conſiliarijsꝗ eius Latinis uerbis,nomine Regis: Sacram R. M, tam ipſum Principē,quàm omnes ſubditos, & optimates eius,omni fauore, & gratia complecti, defendereꝗ uelle. His finitis acceſsit Princeps ad ſolium,& pedes Regios genu flexus cũ ſumma reuerentia accepit,accepitꝗ de Sacra Regia Maieſtate manibus, uexillum album inſignitum Aquila nigra,cum literis S. & A. colligatis in pectore, cum inſtitutione ore Regio facta his uerbis:Nos Sigiſmundus Auguſtus Rex, annuentes ueſtris, & ueſtrorum ſubditorum precibus, tradimus,& concedimus Illuſtritati tuæ, prout parenti tuo Illuſtriſsimo tradideramus,in feudum terras, ciuitates,oppida, & arces in Pruſsia, & ad eas Illuſtritatem tuam inueſtimus, per huius uexilli traditionem, ac inſtituimus gratia, & benignitate noſtra, qua Illuſtritatem tuam uti nepotem noſtrum chariſsimum complectimur, ſperamusꝗ,quod eius beneficentiæ noſtræ, & memor, & grata, fidelisꝗ Illuſtritas tua ſit futura. Deinde Princeps Pruſsiæ caudam uexilli tenens, ſuper libro Euangeliorum in hæc uerba iuramentum præſtitit.

Mos omagiorum regni Polonici.

Veſtitus ſolennis Regis Poloniæ.

Verba Regis ad Ducē Pruſſiæ.

Ego Albertus Fridericus,Marchio Brandenburgenſis in Pruſsia,Stetinenſis,Pomeraniæ,Slauorum, Caſſubiorum Dux,Princeps Rugiæ, & Burggrauius Norimbergēſis, promitto & iuro,quod Sereniſsimo Principi ac Domino,Domino Sigiſmundo Auguſto Regi Poloniæ Inuictiſsimo, Magno Duci Lituaniæ,Ruſsiæꝗ, ac omnium terrarum Pruſsiæ Domino, & Hæredi, ſicut meo naturali, hæreditarioꝗ Domino, & eius Sacræ Maieſtatis hæredibus,& ſucceſſoribus Regibus, & Regno Poloniæ ero fidelis & obſequens,eiusꝗ Maieſtatis ac hȩredum,& totius Regni Poloniæ bonum procurabo,& damnum præcauebo,ac omne id faciam, quod ad fidelem uaſallum, feudalemꝗ pertinet, ita me Deus adiuuet, & hoc ſanctum Dei Euangelium. Accepto huiuſmodi iuramento Maieſtas Regia,gladium ancipitē, à Gladiatore Regni, Domino Andrea Zborouuski accepit,nouumꝗ Ducem ter præcinxit, inclinatũ de more dicens:Accingere gladio tuo ſuper femur tuum,Potentiſsime.Poſtea ei torquem aureã,Regio munere non indignam impoſuit. Mos omnis Ordinis Nobiles,qui ad Equeſtre munus contendebant (in quo-

rum ego numero, eodem more præcinctus fui) præcincti ſunt. Quibus omnibus ex ordi-
ne ſolenniter peractis, ac depoſitis Regalibus indumentis, cum toto illo comitatu, Du-
ceq́ Pruſsiæ cum ſuis præcedente in arcem rediјt.

HAEC autem Pruſsiæ Regio, pleriſq́ ſinuoſis flexibus eſt ubiq́ amœna, & oportu-
Commendatio nis Portubus maris Baltici, maxime commoda, urbium illuſtrium oppidorum, arciumq́
Pruſsiæ. frequentia, & opimis incolarum diuitijs, opibusq́ ac terrę ubertate, ſupra modum claret.
Pecoris omnigeni inæſtimabili copia, piſcationibus, uenationibusq́, & ſyluis fructuoſiſ-
Ciuitates in ſimis, aërisq́ temperie, cum amœnitate coniuncta prædita eſt, & poſtquam fidem Chri-
Pruſsia. ſtianam Pruſsia ſuſcepit, 72. arces præcipuas, & 62. ciuitates principales habuit, à Cruci-
geris domus Teutonicæ erectas, quarum numerus nunc temporis ſucceſſu, plurimũ cre-
uit: multæ enim & frequentes ciuitates ac oppida, munitionesq́, tam à Polonis, quàm
Crucigeris uario Marte utrinq́ decertantibus extructę ſunt. Longitudo eius ex Aquilo-
ne in Auſtrum, à Torunia urbe confini Maſouiæ uſq́ ad Memulam caſtrum cum oppi-
do, quinquaginta octo milliaribus extenditur. In latitudinem uerò quinquaginta millia-
ribus, Lituanos, & Maſouitas contingens patet.

Flumina præcipua, & principalia, in Pruſsia duodecim reperiuntur, Iſtula ſiue Vi-
Flumina Pruſ- ſtula, quæ Syleſiam, Poloniam, Maſouiam, & Pruſsiam præterlabitur, ſimiliter Cronon
ſiæ. ſiue Nemen ex Lituania decurrens, Nogat, Elbinga, Vueſera, Paſſaria, Alla, Prægel, Oſ-
ſa, Drebnicz, Lica, Lauia. Extant quoque alia plura flumina omni genere piſcium ab-
undantia, minùs tamen hominibus præcipuè externis cognita. Lacubus plurimis ali-
quando ſeptem milliaribus Polonicis patentibus, piſcibusq́ue omnis generis exundan-
tibus undique ſcatet. Gummi quoque genus lucidiſsimum, quod ſuccinum, ſiue Gleſ-
ſum uulgariter Burſtin uocatur, in littore maris Baltici copioſè colligitur. Cùm autem
Pruſsia, ut copioſè ſuperiùs deſcripſimus, barbarorum colonia antiquitùs fuerit, Polo-
norum ac Teutonicorum armis ſubactam, ſacrisq́ue initiatam ſe agnoſcit, qui in eam co-
lonias ſuas barbaris, penitùs ferè extirpatis deduxerunt, nuncq́ue tam Polonis, quàm
Germanis equitibus, pariter ciuibus, agricoliſq́ue frequens eſt. Barbarorum tamen reli-
quiæ, ad Curlandicum lacum hucuſque ſuperſunt, qui cum Liuonibus, & Lituanis uici-
nis, idiomate, moribus, habituq́ue concordant. Porrò nulla in uniuerſo Poloniæ Regis
Dominio, regio reperitur, quę tam frequentibus ciuitatibus, arcibus, & oppidis, ut Pruſ-
ſia abundat.

Pruſsia du- Hæc autem Pruſsiæ Regio ampliſsima, omniumq́ fructuum tam ex terra, quàm a-
plex. qua naſcentium abundantiſsima, duplex eſt, Ducalis, & Regalis: nam Dux gratia Regis
Regiomontũ. Poloniæ, in ſuis ciuitatibus, & arcibus integrè rerum potitur, ut uaſallus, & feudalis, ac be-
neficiarius Regni. Regiomontiq́, quæ eſt ciuitas maritima, ſedem ſuam habet, in qua eſt
collegium communis ſtudij, ab Alberto præfato primo, ex Magiſtro Duce creato fun-
datum. Eſt autem Regiusmons emporio clara, ad eam enim merces ex Septentrionis re-
gionibus copioſè apportantur, in hanc ſedem ſuam Magiſtri tranſtulerunt Marienbur-
Marienburga. ga nobiliſsima, eaq́ munitiſsima arce, ac totius Pruſsiæ propugnaculo, quæ cùm ſe ex-
pugnari non pateretur, Caſimiro Regi Poloniæ (ut diximus) pro certa ſtipendiorum mi-
Epiſcopatus litibus Ordinis perſolutione dedita eſt, in ea aſsiduè milites præſidiarij à Rege Poloniæ
Pruſsiæ. aſſeruantur, uictu & omnibus ad bellum neceſſarijs tam apprimè prouiſa, ut ſex anno-
rum obſidionem ſuſtinere poſsit. Eſt enim Regalis Pruſsię (id eſt, illarum arcium, & ciui-
tatum, quas Rex electas extra Ducem, armis maiorum ſuorum, acquiſitas poſsidet) ca-
put, & metropolis à Gedano ſeptem milliaribus diſtat. Plurimas nobiles ciuitates, & ar-
ces, quas ſuperiùs enumerauimus, Pruſsia complectitur.

Epiſcopatus uerò quatuor Catholicos, poſtquam fidem Chriſtianam ſuſcepit, Pruſ-
ſia habebat. Vuarmienſem, Culmenſem, Sambienſem, & Pomeſanienſem, nunc Sambi-
enſis Vuarmienſi: Pomeſanienſis autem Culmenſi adiuncti. Vuarmienſem Epiſcopa-
tum, qui eſt præcipuus Reuerendiſsimus Dominus Stanislaus Hoſius Polonus, Sacræ
Romanæ Eccleſiæ Cardinalis digniſsimus, ſingulari pietate, & uitæ ſanctitate, ac doctri-
na cœleſti, & ſcriptis diuinis corruſcans adminiſtrat, qui Malleus Hæreticorum indefeſ-
ſus, & Catholicæ Eccleſiæ propugnator ſtrenuus iure cenſendus eſt. Culmenſem Epi-
ſcopatum, Reuerendiſsimus Dominus N. Coſtca, uirtutum, & doctrinæ ſpeculum inſi-
gne. Nunc de Pomerania regione ampliſsima dicendum nobis occurrit, quæ etiam Po-
lonorum armis antiquitùs perdomita imperio paret. Nam Boleslaus Rex bellicoſiſsi-
mus Anno Domini 1003. Ruſsiæ Principibus debellatis, ſtrenuoq́ue Marte contuſis,
Gades Boleſ- perpetuum uictoriæ monimentum Herculeum imitatus opus, tres ferreas columnas in
lai. Boriſtene fluuio collocauit. Deinde Anno Domini 1008. Saxonibus bellum intulit,

& omnem

& omnem illorum regionem, circa Oderam, ad Albim, & Salam fluuios, Cherſoneſumque, Cimbricam, quæ hodie Dania appellatur, ſumma belli dexteritate ditioni ſuæ ſubiugauit. Vrbes earum regionum maximas, partim ſolo æquauit, partim ſuis Polonis muniuit, gentemque uniuerſam Pomeranorum, barbaram, & incultam, ad fidem Chriſtianam ſuſcipiendam, armis coëgit, & ut ſempiterna memoria uictoriæ fœlicisſimæ apud poſteros extaret, in Albi, & Sala, Oſſaque fluuijs, columnas æreas inclytus triumphator locauit, totam Pruſsiam ac Pomeraniam Chriſtianis infeſtiſsimas, perdomuit.

DVCATVS POMERANIAE.

POMERANIA Regio ampliſsima, ab Holſatia ad Liuoniam uſq;, longo tractu iuxta mare Germanicum extēditur, unde & nomen habet. Pomorze enim Slauis mari adiacentem Regionem ſignificat. In hac Regione natio Slauonica, antiquitùs conſederat, ſed nunc Germani magna ex parte eam incolunt. Has præcipuas ciuitates à mari procul ſitas complectitur, Stetiniam, unde Ducatus Stetinenſis dicitur, Neugardiam, Lemburgam, Stargardiam, Bergradum, Camenetiam, Publinam, Grifenborgam, & alias complures. Quæ uerò mari impendunt Colberg, Camin, Coſlin, Gribſwald, Sunt, Puczka, Reuecol, Louemburg, Hechel, &c. Iulinum in hac Regione urbs erat celeberrima, nunc ruinis deformis iacet, pro hac regione Poloni cum Prutenis Gentilibus, & Crucigeris, longo tempore acriter decertabant, nunc titulo eius Rex Poloniæ, qui in ea maiori ex parte rerum potitur, Duxque Pruſsiæ feudalis Regis Poloniæ utuntur. *Iulinum.*

GEDANVM, ſiue Dantiſcum huius Regionis metropolis, urbs ampliſsima, & inſignis à mari Germanico uno milliari abeſt, eam celeberrimus fluuius Viſtula præterlabitur, ibidemq; ampliſsimis oſtijs in mare exoneratur, in ea totius Pomeraniæ, & Pruſsiæ celeberrimum emporium eſt: ex ultramarinis enim regionibus longinquis, Anglia, Britannia, Scotia, Gallia, Hiſpania, Swetia, Dania, & Nordwegia, naues ad eam appellunt. Ex Lituania quoque Ruſsia, Volinia, Poloniaq; uariæ merces, fluuijs nauigabilibus in eam deferuntur: præcipuè uerò ſiliginis, & frumenti, ingens copia ex ſupranominatis regionibus aduehitur. Regi Poloniæ ſubiecta eſt, Caſtellanumq; à Rege præfectum habet. Ex mari in urbem perducta eſt, foſſa qua naues maximę intra mœnia ueniunt. Burggrauius cum proconſulibus, & conſulibus regio nomine, ciuitatem adminiſtrant. Ciues omnes ferè Germani ſunt, mercatoresq; ditiſsimi, ita ut Gedanum ædificiorum pulcherrima diſpoſitione, commerciorum uarietate, maris, Viſtulæq; opportunitate, incolarum, & externorum incredibili multitudine, ciuium diuitijs, & inſtrumentorum bellicorum, ad hoſtes propulſandos, ac machinarum ænearum numero, cum præcipuis Europæ urbibus, meo iudicio cōferenda ſit. Prætorium maximo ſumptu, eoq; regio exædificatum cum ſuperba turri, ædesq; ſacræ, cum priuatis ingenti auri pondere, artificioſè erectæ, Geldaq; publicum urbis palatium, ac horologium diuinis ferè manibus elaboratum, cuius campanæ mirabilem quendam, & ſuauiſsimum concentum edunt, ſecundùm artificis uoluntatem, & temporis conuenientiam in admirabilem omnium gentium aduenas attrahentes. Propugnaculum munitiſsimum in ipſo maris portu extructum, frequentibus directis machinis armatis militibus cuſtoditur.

Vexillum totius Pomeraniæ aquilam nigram in collo coronatam, gladium euaginatum manu humana tenentem, pro Stemmate in campo aureo geſtat ſimilem Pruſsiæ, quam in eius principio expreſsimus.

ELBINGA ciuitas inſignis ad oſtia Albis fluuij, in littore maris magnificentiſsimè, & ſumptuoſè extructa, ſplendidis ciuium opibus, & mercatorum diuitum frequentia claram, ſpectabilemq; ſe reddit. Eius titulo Rex Poloniæ ſcribens, ſe Dominum terræ Elbingenſis maximè in Priuilegijs utitur. Diſtrictum enim ampliſsimum circumiacentem habet. Atque hæc de Pruſsia breuiter dicta ſufficiant.

LIVONIAE TOTIVS CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, CASTRIS, ET COMMENDATVRIS, Siue Palatinatibus, &c. ſuccincta deſcriptio.

Addita eſt quoque breuis narratio, quomodo hæc Regio in ius Inuictiſsimi Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti, Magni Ducis Lituaniæ ceſſerit, & quo pacto à Moſchorum Principe, & Swetiæ Rege diminuta fuerit

LIVONIA ſiue Lieflandia, Regio ampliſsima, ab Oriente Rußiæ, Moſchorum Principi ſubiectæ, contigua eſt, Neruaq; fluuius nauigabilis, (in cuius utraque ripa, duæ arces eiuſdem nominis, uni Liuonienſium, altera Moſchorum ſibi exaduerſo ſitæ ſunt) imperium Moſchouiticum, à Liuonienſi dislimitabat. Sed modernus Moſchorum Monarcha, Ioannes Baſiliades, Derpt inſigni urbe Epiſcopali, cùm ſibi adiacente Prouincia occupata, ulteriùs fines ſuos (prout inferiùs dicitur) promouit. A' Septentrione cum Swetiæ Regno, & Philandiæ Ducatu fines ſuos, ſinu maris Baltici diſterminat: ab Occidente mari Baltheo (quod Germanicum, & Prutenicum appellatur) contermina eſt: à Meridie Samogitiæ, & Lituaniæ, nonnihilq; in Occidentem uergens, Prußiæ adhæret. Nonaginta milliaribus Germanicis in longitudinem, & quinquaginta in latitudinem, cum ſinu maris Baltici adiacenti extenditur.

Fines Liuoniæ.

Sed nunc bellis ſæuientibus, pluribus in locis uaſtata, & diminuta eſt. Continet autem in ſe plurima territoria, quæ pro Ducatibus computari poſſunt, horum ſingula cum ſuis ciuitatibus, & caſtris ſuccinctè deſcribere curabo. Sed primò quomodo, & quando Regionis incolæ nomina Chriſto dederint, paucis aperiam.

Totum penè Orbem terrarum poſt maximum illud uniuerſæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude ſeductum, ueram unius Dei religionem, impio multorum, & falſorum Deorum cultu, uanaqúe ſuperſtitione commutaſſe conſtat. Quidam enim mortuos homines propter merita beneficia, & egregia geſta, cultu diuino uenerabãtur. Alij malignos Dæmones, ementitis miraculis, & prodigijs hominum oculis ſeſe inſinuante, adorabant. Denique beluis atque ſerpentibus, & ſculptis, pictisq; arte humana ſimulachris, gloriam ueri Dei exhibebant. Donec Ieſu Chriſti, ueri Dei, hominisqúe benignitas, & Euangelij eius claritas poſt multa ſæcula, quaſi lux clariſsima, mundo cœlitùs affulgens, has terras, terribilesq; tenebras diſcuſsit. Sed regiones Septentrionales, & omnes gentes ad Aquilonem uergentes, Chriſtianæ religionis ignaræ, uano idolorum cultui, diutiùs ſubiugatæ fuerunt: difficilis enim ad eos externis gentibus erat aditus, propter efferam barbariem, & crudelitatem populi. Romani etiam, & Græci, qui primò fidem Chriſtianam amplexi ſunt, Septentrionalium plagarum minùs exactam notitiam habebant: unde factum eſt, ut Liuonia cum cæteris, ad Aquilonem uergentibus Regionibus, nouiſsimè omnium, Sacro Baptiſmi fonte lauata fuerit.

Fridericus Imperator.

Germani in Liuoniã ueniũt.

Demùm Friderici primi ex Ducibus Germaniæ, Romanorum imperatoris temporibus, mercatores rem familiarem ex Germania per mare Balticum in Liuoniam appulerunt, & gentis barbaræ, ſimpliciſsimæqúe animos ob mutua mercimonia commutanda pellexerunt. Erat autem hic populus miræ ſimplicitatis, opumqúe parãdarum, & rei familiaris iuſto negligentior: melle enim expreſſo (quo maximè Regio abundat) cæram uelut alias quiſquilias, & purgamenta domibus euertebant. Poſtea ſuccedente quæſtu, & mercatoribus Occidentalibus, eò loci confluentibus, Sacerdotes paulatim ſe illis immiſcere, adiungereqúe, piæ peregrinationis cauſa cœperunt, ut mercatoribus, uidelicet Theſauros Liuonum acquirentibus, ipſi animas gentis Chriſto, per uerbum ſalutiferum lucrifacerent.

Meinardus pius uir, primus in Liuoniam uenit.

Erat igitur ea tempeſtate uir quidam Meinardus nomine in Lubeca ciuitate celeberrima, pietate, & ſanctimonia uitæ inſignis, hic unà cum mercatoribus conſcenſa naui, in Liuoniam, Anno partæ per Chriſtum ſalutis, milleſimo, ducenteſimo, traijcit, & conſpiciens in tam inſigni, & præmatura meſſe, nullos operarios extare, continuò ibi unius famuli conuictu contentus, ætatem tranſigere conſtituit. Caſamqúe ſibi ex arbuſtis propter imbres arcendos conſtruxit.

Meinardus Liuones in fide Chriſti inſtruit.

Paulatim deinde hominum familiaritatem captare, & tædio ſuperato, abita iam mutui conuictus, & contractæ notitiæ cum incolis Regionis opportunitate, Religionibus, & rerum Diuinarum eos admonere cœpit, ſenſimqúe à uano Idolorum cultu, ad Chriſtianę fidei obſeruantiam adducere, auſpicanteqúe Deo, & pium uiri religioſi conatum ſecundante, complures incolarum in agnitam ueritatis doctrinam con-

nam con-

nam conceſſerunt, quorum creſcente numero, multorumq; animis (ut fit) rei nouæ, & inuſitatæ religionis ſtudio, flagrantibus, Baſilica inſtauratur. Nec multò pòſt Meinardus à Bremenſi Archiepiſcopo, in Liuoniæ Epiſcopum conſecratur, qui in meſſe Chriſti ſtrenui operarij munus adimplens, rem Chriſtianam multùm adauxit, & magnam gentis partem ad Chriſtum conuertit, poſtea uitam cum morte fœliciter commutauit. Huic ex uita decedenti Bertoldus Ciſtercienſium abbas ſuccesſit, qui contra irruentes hoſtes fidei Chriſtianæ, unà cum peregrinis militibus, qui pietatis ergo ad militiam Chriſto exercendam, ex Germania confluxerant, pugnare inſtituit. Vbi uerò ad pugnam uentum eſt, equo infræni in mediam barbarorum aciem proiectus confoditur. Tandem creſcente multorum pietate, plurimi ſacræ ſe militiæ deuouerunt, ordinisqúe fratrum Teutonicorum habitu ſuſcepto, enſiferos fratres ſeſe nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis ſupereſſe non poſſent, hoſtiumqúe barbarorum uis undiquaque inualeſceret, Teutonicorum fratrum ordini, in Pruſsia ſe coniunxerunt. Cùm enim audiuiſſent, quod ordo Teutonicus Cruciferorum in tota Germania proficeret. Volquinus Præpoſitus eorum à quinto in ordine, Magiſtro Pruſsiæ Conrado olim Comite Turingenſi, in ordinem Teutonicum ſuſceptus eſt, Anno Domini 1234. ſuffragijsq; eiuſdem Magiſtri Pruſsiæ Conradi, Gregorius ſummus Pontifex Romanus huius nominis nonus, iuſsit ubique & præcipuè apud infideles Prutenos, Liuonesqúe proclamari, quod ordo fratrum à gladio in Liuonia (qui nondum confirmatus erat) Teutonico ordini in Pruſsia unitus, incorporatus, aſſcriptusq; eſſet. Suſceperunt itaque fratres à gladio Liuonienſes, crucem, habitumq; more fratrum Teutonicorum in Pruſsia. Et ſemper ab hoc tempore Magiſtri Pruſſiæ, à Liuonienſibus Magiſtris tributa certa, & obedientiam exigebant, uſque ad tempora Alberti Marchionis Brandenburgenſis, Magiſtri Pruſsiæ, qui anno Domini ſupra milleſimum, quingēteſimum, decimo tertio, pecuniam, quam obedientiam accipere maluit. Itaq; Liuonienſes data, præſcripta ingenti ſumma pecuniæ, in poſterum ab obedientia Prutenicis Magiſtris exhibenda, liberati ſunt. Hanc tamen libertatem paulò pòſt per inſolentiam ſuam amiſerunt. Rex enim Polonorum Sigiſmundus Auguſtus, eos in poteſtatem ſuam, prout inferiùs dicetur, redegit. Sed ad rem accedo, Liuonienſes cruciferi, habitu fratrum Teutonicorum in Pruſsia aſſumpto, grauiſsimis bellorum laboribus, cùm barbaris fortiter exantlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti ſunt, Magiſtrumqúe ſibi elegerunt, qui cum commendatoribus, ſeu etiam præfectis totam Regionem guberbernabat. Erant præter hunc in Liuonia Epiſcopi quinq;, utpotè Archiepiſcopus Rigenſis, Derptenſis, Habſelenſis, Oſeliæ, Curlandiæ, Reualiæq;, Epiſcopi. Hi ſua munia ſtrenuè, & magnificè ut Principes obibant, ſed anno Domini 1558. Moſchorum Dux, Derpta, ſiue Torpato, inſigni urbe Epiſcopali potitus, Epiſcopatum Derptenſem penitùs aboleuit, Rex quoque Poloniæ Archiepiſcopatum Rigenſem cum omnibus arcibus, & ciuitatibus (rerum enim in Liuonia potitur) tenet. Reualienſem Epiſcopatum, Swetiæ Rex urbe Reualia capta adminiſtrat, Oſelenſem Epiſcopatum, & Abſelenſem frater Regis Daniæ, Magnus nomine, unà cum Inſula Oſilia poſsidet.

Meinardus Epiſcopus creatur Liuoniæ primus.

Bertoldus Epiſcopus occiditur.

Ordo Teutonicorum in Liuonia.

Volquinus primus Liuoniæ Magiſter.

Ordo Liuonicus à Gregor. nono Pōtifice confirmatur.

Crucigeri Liuonien.

Pruſsienſium tributarij, & cum illis uniti.

Liuonienſes ſe redemerunt à Pruſsienſibus.

Epiſcopi Liuoniæ.

Epiſcopatus Liuoniæ direpti à multis Principibus.

Ordinis Teutonici Magiſter, unà cum ſuis commendatoribus, plurima oppida, & arces munitas poſsidebat, & primò quidem ordinis Magiſter, & Archiepiſcopus Rigenſis ſimul, & coniunctim Rigam urbem metropolim Regionis occupabant, Monetamq; uterq; propriā, qua adhuc incolę Regionis utuntur, cudebat. Verùm Magiſter pręter dominijs, & poſſeſsionis conſortium, arcem quoque ibi habebat. Hic iam ordine territoria, arces, & ciuitates, tam Magiſtro ordinis, quàm Epiſcopis, & commendatoribus ſubiectas, deſcribere pergam. Hæc uerò ſunt territoria, ſiue Prouinciæ, in Liuonienſi Dominio, quæ pro Ducatibus ualent: utpotè, Leitlandia, Vikeclandia, Curlandia, Semigalia, Eſtlandia, Virlandia, Haria, Geruendiaq;.

Prouinciæ Liuoniæ.

LEITLANDIA SIVE RIGENSIS PROVINCIA.

LEITLANDIA Regio Liuoniæ præcipuas has arces, & ciuitates Regi Polonię ſubiectas habet.

RIGA urbs celeberrima, totius Liuoniæ metropolis, muro fortiſsimo, propugnaculisq;, & turribus denſis, tormentis bellicis apprimè munitis, uallóq; inexcuſſo tribus ordinibus tormentorum, undiquaque munita, foſsis duabus ex utraque uallis parte, circumducta, & ſtipitibus acutis circumſepta, rebus bellicis, tormentis, & commeatu copioſo, militibusq; ſtipendiarijs, pacis, & belli tempore benè prouiſa. Arcem quoque benè munitam, & omnibus neceſſarijs prouiſam, ſibi adiunctam habet, in qua olim Magiſtri ſedem ſuam habebant, eam nunc Gothardus Kietler Dux Curlandiæ Re-

Gothardus Kietler.

gis Poloniæ feudalis, nomine Regio adminiſtrat, in ciuitatem tamen ipſam, ius nullum habet. Adminiſtratorem enim, ſiue Capitaneum aliquem ciues ſibi dominari (libertatem aſſerentes) nõ patiuntur, ſed obedientiã, & tributa Regi Poloniæ, fideliter exhibẽt, ipſiq; ciuilibus legibus urbem adminiſtrãt. Hanc urbem fluuius Dwina ampliſsimus, (ex ſeuera Regione Ruſsiæ, Moſchouitæ Duci ſubiecta, ortus) unà cum arce alluit, & duobus à Riga in mare ampliſsimis oſtijs exoneratur. Per hunc naues ex mari, de ultramarinis Regionibus, utpote Swetia, Dania, Holſatia, & cæteris repoſtis prouincijs, appellunt. Ex Ruſsia quoque, & Lithuania cineres, aſſeres, ligna cæſa, & leuigata, omnis generis ad naues fabricandas, frumentum quoque grandi copia, & cætera importantur. Magnumq́ue hac in urbe, & celeberrimum eſt emporium: quamuis enim duobus milliaribus à mari diſtat, naues tamen omnigenæ, facillimè de mari, ſub ipſa mœnia urbis ueniunt, & redeunt.

Dwina fluuius. *Emporium Rigenſe.*

Hæ uerò arces, ciuitates, & Præfecturæ, Capitaneatusq; in hac Leitlandiæ, ſiue Rigenſi Prouincia, continentur, uidelicet:

DVNAMVNT arx inexpugnabilis natura, opportunitateq; loci, mari adiacet, in oſtijs Duuene fluuij, duobus à Riga milliaribus ſita, præſidijsq; Polonicis munita, in ea omnes naues ex ultramarinis regionibus, ad Rigam uenientes, merces indicare, theloneaq́ue perſoluere coguntur.

BLOKAVS munitio, inter Rigam, & Dunamunt, ad Duuinam condita, in ea quoque omnes naues excutiuntur. Hæ autem duæ arces Rigenſibus maximè inuiſæ ſunt.

KIRCHOLM arx murata, ad Duuinam fluuium, duobus milliaribus à Riga ſita, in Orientem procedendo.

Hæ quoque arces Duuinæ impendunt.

VXVL arx deſolata, curia tamen in ea ubi Præfectus manet, extructa, à Kircholm duobus milliaribus abeſt. Crudelem illic quondam cõflictum, & hominum ſtragem inſignem, cumulus oſsium ingens congeſtus teſtatur.

LENVARD arx ab Vxul quatuor milliaribus ad Duuinam ſita.

ASCHERAD olim Palatinatus: arx ad Duuinam munita, Moſchouitæq; ab ea aliquoties repulſi ſunt, quatuor milliaribus à Lenuard abeſt.

NITAVV Seſuegen, Georgenburk, Leuuborg, Roſsiten, Lucen, Luden, Neuenhul, arces muratæ abſq; ciuitatibus.

DVNEMBORG arx ad Duuinam munitiſsimè ſita, commendator, ſiue Palatinus, ei olim Magiſtri nomine præſidebat.

SEGEVOLT arx, & ciuitas, olim ordinis Marſchalci primi, à Magiſtro propria erat, cum cæteris ad eam pertinentibus, uidelicet, Leuuburg, Nitauu, Georgenburg, & Chocen caſtris.

ARIES arx, Vuolmer ciuitas, & caſtrũ. Heimes arx, quatuor milliaribus à Pernauua, & Phelin.

Has ſupradictas omnes arces, & ciuitates, cum ſuis Palatinatibus, & Præfecturis, inuictiſsimus Rex Poloniæ poſsidet, excepto Marienburga caſtro, quod Moſchouiæ Princeps occupauit. Adzel autem, & Rodempeus à Maſchouitis exuſtæ, & deſolatæ ſunt.

ARCHIEPISCOPATVS RIGENSIS.

IN eodem territorio Rigenſi, Rex quoque Poloniæ omnes arces, ciuitates, Capitaneatus, & Præfecturas, Archiepiſcopales poſsidet.

KOKENHAVS arx, & ciuitas, naturâ, & oportunitate loci munitiſsima, ad Dwinam fluuium ſita, cæterarum Archiepiſcopi, arcium, principalis.

VXVL, Lenuard, ſuprà nominatæ arces, Kreuuburg, Landon, Seſuegen, Schancborg, Serben, Conemburg, arx cum ciuitate, Salis, Vanſel, Dalen, lencel, Treyden.

SMILTEN arx à Moſchouitis deſolata, Cremon caſtrum olim Capituli Metropolitanæ Eccleſiæ Rigenſis.

SANCEL arx apprimè munitiſsima, mari adhærens, ad Archidiaconatum Rigenſem quondam pertinebat. Hæ itaque omnes arces, & ciuitates enumeratæ Regi Poloniæ ſubſunt.

Arces nobilium in prædicto Archiepiſcopatu hæ ſunt, Nochroſen, Roſemberg, Mayn, Pierkiel, Roppe, Nabbe, Elner, & Berſen. Earum Domini Polono Regi obtemperant.

EPISCO-

EPISCOPATVS DERPTENSIS.

DERPT, ſiue Torpatum, ſiue Derbet, inſignis urbs Epiſcopalis, & arx in colle munitiſsima, urbi impendens. Hæc anno Domini 1558. ab exercitu Moſchorum Ducis, uiolenta oppugnatione, cum tota circumiacenti prouincia, capta eſt. Hæ uerò arces ad hunc Epiſcopatum pertinebant. Falcanauu caſtrum, & monaſterium inſigne, Neinhaus, 18. milliaribus à Derpt ſita, Ruthenis cõtermina, Vuerbeke, Oldentorn, Kiriepe, Verpech. Nobilium arces in hoc Epiſcopatu quatuor præcipuæ erant, uidelicet, Olſen, Kanelichth, Raden, Cunctal, ſiue Regental, omnesq; à Moſchorum Duce cum Epiſcopatu ſubiugatæ ſunt.

EPISCOPATVS HABSELENSIS, ET OZELENSIS.

VIKECHZLANDIA regio ad Habſelenſem Epiſcopatum cum ſuis arcibus, & ciuitatibus pertinebat, quæ quatuordecim milliaribus in longitudinem, duodecimq; in latitudinem patet, mari Germanico adhæret, & has arces complectitur, quas Suuetiæ Rex unà cum regione poſsidet.

HABSEL arx principalis cum ciuitate, in qua eſt Eccleſia Cathedralis, eam Rex Suetiæ ui ad deditionem coëgit.

LODE arx munita, quam Dux Curlandiæ Gotardus Ketler à Suetenſium impetu nuper defenderat, & aliquot eis grandia tormẽta ademerat, ſed poſtea ab eiſdẽ capta eſt.

LEHAL caſtrum, & ciuitas, in qua eſt inſigne uirginum monaſterium, nunc præſidijs Suetenſium tenetur.

FICZKEL & Felix arces à Moſchouitis exuſtæ, & deſolatæ ſunt.

VERDER arx munitiſsima ad fluuium Zundam ſita ab ipſis Cruciferis Liuonienſibus deſtructa, & demolita eſt.

OZILIA Inſula in mari Germanico aliquot à littore milliaribus ſita eſt, ad Ozelenſem Epiſcopatum pertinebat, arces, & ciuitates duas munitiſsimas habet, eas Cruciferi, Regi Daniæ prodiderunt, quas nunc Magnus eiuſdem Regia Daniæ frater poſsidet, Epiſcopatusq; utitur. Harum arcium una Arnczburg, altera Sonemburg appellatur.

CVRLANDIA REGIO.

HAEC regio in Liuonia ſita à Septentrione maris Baltici ſinu, ab Occidente uerò ubi Pruſsiam contigit, Pelago, qui Curlandicus appellatur, alluitur: à Meridie Samogitiæ confinis eſt, Regiq; Poloniæ ſubeſt, ſed eam Gotardus Ketler, Regis gratia, & benignitate tenet, tituloq; eius utitur. Has ciuitates, & arces complectitur.

VINDA arx cum ciuitate, & Palatinatu, Polonis Kieſs dicitur, in ea Magiſtri ſedem ſuam hab.erunt, & Comitia, Conuentionesq; celebrare ſoliti erant, nunc Polonicis præſidijs tenetur, adminiſtrantem illuſtri, & magnifico Domino Ioanne Chodkieuuiez, Generali Samogitiæ, & ſupremo Gubernatori Liuoniæ, ac Magno Marſchalco Magni Lituaniæ Ducatus.

GOLDINGEN arx, & ciuitas cum diſtrictu amplo.

GRVBIN, & Candaph arces cum præfecturis ditiſsimis.

TVCZKOM, Sabel, Durbin, Aſempoth, Shruden, Frauemburg, Alfangẽ, arces. New burg caſtrum in finibus Samogitiæ.

Epiſcopatus Curlandiæ ſeptẽ arces continet, quas magnus Regis Daniæ frater poſſidet, Epiſcopatusq; titulum ſibi uſurpat, hijsq; nominibus, hæ arces nominantur, Edwalen, Pilthen, Haſempot, Angermunde, Dondangen, Neinhaus, & Ambothen.

SEMIGALLIA DVCATVS.

HIc Ducatus Curlandiæ adhæret, à Meridie Lituaniæ contiguus eſt. Hasq; arces continet, Soleburg, arx, & Præfectura, Baſemborg, Doblin, Nithauu, arces cum diſtrictibus, ciuitates nullas habent, totumq; territorium, unà cum arcibus enumeratis, Curlandiæ Dux prædictus Regis Poloniæ gratia, & benignitate commiſſum tenet.

ESTLANDIA DVCATVS.

ESTLANDIAE, ſiue Eſtoniæ Ducatus mari Suetiæ à Septentrione adiacet: has arces præcipuas cum ciuitatibus, & Præfecturis complectitur.

Felin cū Magiſtro capta. Exitus Magiſtrorum Liuoniæ. FELIN arx, & ciuitas munitiſsima, unà cum ultimo Magiſtro Liuoniæ Vilhelmo Furſtemberg feudali Regis Poloniæ à proprijs militibus ſtipendiarijs Germanis Moſchorum Duci dolosè prodita eſt. Ciuitas ipſa exuſta: arx uerò præſidijs Moſchouiticis munita, unaq; cum diſtrictu, ſiue Palatinatu Moſchorum Duci ſubeſt. Magiſter uerò in ea captus, Moſchouiam abductus, in uinculis ſpiritum exhalauit. Atq; hunc extremum exitum Magiſtri Liuonienſes habuêre.

LAIS, & Talczkofen arces, à Moſcho quoq; occupatæ ſunt.

Taurus capta. TARNEST, ſiue Taurus, arx munitiſsima, preſidijsq; Moſchouiticis prouiſa, à Lituanis Duce exercitus illuſtri, & magnifico Domino Nicolao Radziwil Palatino Vilnenſi, pulueribus bombardarijs ſuppoſitis eiecta, & cum moſchouitis, à ui & impetu pulueris uolantibus euerſa eſt. Ego etiam huic oppugnationi cum patre meo interfui. Hac autem arce expugnata, & exuſta, Lituani quibuſdam Moſchorum abductis, quibuſdam occiſis, uelut Tartari, arce deſolata relicta, & non occupata, nec munita (quæ facilè inſtaurari potuit) cum ſpolijs, tormentisq;, & cætera ſupellectili bellica ablata, diſceſſerunt, anno Domini 1561. Iulij ultima.

OPERPAL arcem exercitus Regis Poloniæ exuſsit, & deſolauit.

Has autem in hoc Ducatu arces Rex Poloniæ poſsidet.

Parnaua recuperata. KARXHAVS, Helmeth, Rugen, Parnauam arcem inſignem, & munitam cum ciuitate mari adiacentem. Hæc à Suetiæ Rege primùm occupata erat, ſed poſteà à Polonis inopinatè capta in ditionem Regis Poloniæ ceſsit.

VIRLANDIA.

TERRITORIVM hoc Liuoniæ inter Orientalem, & Septentrionalem plagam ſitum, à Septentrione Baltici maris ſinu terminatur, ab Oriente Nerua fluuio celebri ex lacu Peijbas emergenti, & in mare Balticum ingredienti alluitur. A Meridie Eſtlandiæ, ab Occaſu Hariæ contermina eſt, & octo milliaribus in longitudinem, à Nerua fluuio ad Reuualiam uſq; extenditur, hasq; arces complectitur.

NERVA arx, & ciuitas inſignis, munitiſsimaq;, ad fluuium eiuſdem nominis ſita. Ex aduerſo in altera ripa arcē à Moſcho erectam Iuanouu Gorod dictam habet, atq; fluuius prædictus Nerua, has arces interfluens Moſchorum, & Liuonienſium imperium olim diſlimitabat.

TOLCZBVRG arx ad ſinum maris Baltici inter Neruam, & Reualiam ciuitates æquali diſtantia ſita.

VVESENBVRG arx, & Capitaneatus.

BERCHOLM olim arx Epiſcopi Reualienſis erat. Aſs quoq;, & Eſt, duæ arces nobilium Liuoniæ una Roberti à Gilſen, alia Bernardi de Tabe.

Has omnes arces cum ſuo territorio Moſchorum Princeps occupauit.

HARIA PROVINCIA.

HARIA iuxta mare Suetiæ ſita, in longitudinem ſedecim milliaribus, & octo in latitudinem extenditur, cum Virlandiæq; territorio pro Ducatu computatur. Hæ arces in ea ſitæ ſunt.

REVALIA urbs celebris cum arce munitiſsima ad ſinum maris Baltici condita eſt. Sede Epiſcopali clara, ſub Rege Poloniæ à Suetiæ Regis exercitu occupata. Monetam Reualienſes propriam quadriangularem cudunt. Reualienſis Epiſcopus arces aliquot ſibi ſubiectas poſsidebat, in ciuitatem tamen nullum ius, imperiumúe habebat, ſed Magiſter ordinis eam adminiſtrabat.

BADIS caſtrum, & monaſterium inſigne, Suetenſes inopinata irruptione cœperunt.

FEGVEVR arx olim Epiſcopi Reualienſis à Moſchorum Duce expugnata nunc tenetur.

GERVENLANDIA DVCATVS.

Geruerlandia. GERVENLANDIA Regio mari adiacens, ſeptem milliaribus in longitudinem, ſex in latitudinem patet. Frumenti, & cæterarum rerum ex terra naſcentium feraciſsima, unam arcem, Vitenſtein dictam principalem, cum pagis, & curijs compluribus nobilium habebat. Eam ſub Rege Poloniæ, Suetenſium

Bialykamien arx. Rex occupauit, Bialykamien, id eſt, albis lapis Polonis dicta. In hijs territorijs, ſiue Prouincijs Liuoniæ prædictis, (quæ etiam pro Ducatibus computari poſſunt) uariæ ſunt multarum gentium linguæ: plebs ipſa Liuonica tribus ferè linguis (non multùm tamen

à ſe

a ſe differentibus) utitur, ad Lituanicumqúe idioma, magna ex parte alludunt, barbarie, & moribus incultis rigent, Lituanis, & Samogitis, ob uicinitatem in omnibus perſimiles ſunt. Veſtitu uili, eoq; ut plurimùm cinericio, ad Germanicum habitum alludenti utuntur, ex tiliæ libro more Lituanorum, & Ruthenorum coturnos, connectere ſolent, uel ex iumentorum pellibus, unà cum ſetis detractis. Fœmineus ſexus in pagis more gentis Cyganorũ, (uel ut quidam uolunt Cyreneorum) uagabundę, ueſtiuntur, ueſtitumq; quibuſdam globulis plumbi, cuperis, & electuarijs exornant, induſia quoq; circa collũ præcipuè annulis, intertexturiſq; uarijs ornant.

Liuonũ agreſtium habitus, mores, & idioma.

Mulierũ Liuonicarũ habitus.

Crinibus paſsis, mulieres uetulæ, & uirgines omnes promiſcuè incedunt, capitis ornamenta quędam mirè, ex globulis quibuſdam, confecta ad ſimilitudinem unionũ, Gemmarumúe, uarij coloris geſtant, omnes ferè matronæ ſagæ, & incantatrices peritiſsimæ ſunt, artibus Magicis ſupra modum deditæ. Pane uiliſsimo, teterrimoq;, & cibarijs ſimpliciſsimis utuntur. Frumenta omnis generis trituranda, excutiandaq;, perindè ut Lituani, primò in calidiſsima caſa, ad id præparata fumo exiccant, & poſtea in horreo corã extructo excutiunt. In ollis figulinæ artis nuſquam, niſi in lebetibus æris, cupreiſúe, in pagis, & ciuitatibus coquunt, neq; tibi ollam argilleam aliquò, per totam Liuoniam uidere licebit. Paleis quoq; frumentorum, uulgus magna ex parte cum farina ſiliginis mixtis utitur. Et quamuis miſerrima gens fuerit, ſupra modum tamen callida, fallax, tumida, atrox, & ad cædes patrãdas prompta. Polonos, Lituanos, Ruthenos, cæterosq; extraneos Regi Poloniæ militantes (extra Germanos, quorum ſub iugo olim fuerunt) maximè inuident, eosq; deprædatores, & comeſtores bonorum, fundiq; ſui calamitatem appellant, & ubi poſſunt quoſcunq; milites aſtu circumuẽtos, & incautos opprimunt. Vni, uel duobus uiris tranſitus difficilis eſt, præcipuè ſi apud agreſtes pernoctauerint: nam ſomno oppreſſos, magna ex parte trucidant, ſuffocantq;. Diuerſoria in hac regione rara, uel penitus nulla reperiuntur, ſed ad curias, & prædia uiatores diuertere, ibidemq; pernoctare ſolent: Templa quoq; rariſsmè, niſi in arcibus uiſuntur.

Victus Liuonũ miſerrimus.

Peruerſitas Liuonum.

Ciues, & Nobiles omnes Germani ſunt, Germaniſq; moribus, & idiomate utuntur. Fœmineus ſexus pallia rubea, communiter capiti impoſita, ad talos cum frequentiſsimis plicis gerit. Vittas mulieres in capitibus non gerunt, ſed contricatos crines (quos maximè nutriunt., uel ad id præparatos adaptant) tam matronæ, quàm uirgines capiti circumnectunt. Pileos ſiue biretós quadriangulares, more Cardinalium Romanorum geſtant: quædam uerò pallijs cum uelamine uelut tecto, frontem, & caput tegente utuntur.

Ciues, & Nobiles in Liuonia Germani.

Matronarum Rigenſium habitus.

Sponſa cùm ad matrimonium contrahendum deducitur, corona argentea deaurata rotunda, & in altum prominente ornatur, omniſq; uirginalis, & matronarum chorus, rubeis pallijs ueſtitus, longo ordine præit, & ſequitur. Ceruiſia ex hordeo, & lupulo paſsim in pagis, & ciuitatibus guſtu amariſsima, maximè differenti à cæterarum regionum ceruiſia utuntur: attamẽ gens illa, & omnes Germani regionis incolę, hunc potum ſuauiter præbibunt.

Siliginis, & frumenti Liuonia diues eſt, adeò ut exteræ quoque & tranſmarinæ nationes, Lubeca, Amſterdam, Olandia, Dania, Swetiaqúe eius ubertatem præſentiant, ad quas grandi copia frumenta è Liuonia deportantur. In Liuoniam quoque ipſam ex Ruſſiæ, Lituanięqúe regionibus, fluuio Dwina, & Nerua, ſiligo, & id genus rerum plurimùm aduehitur. Pecoribus, & iumentis domeſticis omnis generis abundat, lacubus, fluuijsqúe piſcoſis, & ſyluis ad uenationem idoneis referta, in quibus habet, urſos, alces, uulpes, linces, maturos, caſtores, & omnis generis animalia. Lepores in Liuonia mutant æſtate, & hyeme colorem, perindè ut Heluetijs in alpibus, hyeme ſunt albi, & æſtate cinericei. Inferunt & Moſchouitæ pelles urſarum, albas in Liuoniam, quas ex frigidiſsimis Septentrionalibus regionibus, maximè ex Dwina prouincia Oceano glaciali adhærenti acquirunt. Religioſiſsima gens Liuonica poſt ſuſceptam Chriſtianam fidem, Romanæ Eccleſiæ ritum ardenter obſeruans erat: Domini etiam ordinis Teutonici, & ipſe Magiſter, priuſquam ad Lutheraniſmum deſciſcerent, religioſa pietate diligenter ordinis regulas, in moribusqúe & habitu cultum decentem obſeruabant. Diuorum delubra, pietate, & pulchritudine decorabant, quæ hodie à Lituanis, penè demolita, & deſolata uidentur, ditionemqúe ſuam ab omni incurſu barbarorum ſtrenuè, ſumma cum laude uindicabant, omnia denique illis ex uoto (benignitate Diuina propter Religionis antiquæ obſeruantiam proſperantẽ) cedebant: & Moſchum barbarum potentem hoſtem, à finibus ſuis ſæpiſsimè ſumma cum uictoria propulſabant, prout ex his duobus præclaris, & uictorioſiſsimis certaminibus (quos mihi explanare lectori haud ingratum uiſum eſt) apparebit.

Liuonia ferax.

Religio Liuonum.

Anno quo lux diuina, humana in ſpecie cœlitùs mundo affulſit, 1381. Magnus Moſcho-

Moſchus Nenhuis in Liuonia oppugnat.

Moſchouiæ Dux, Liuonienſium caſtrum Nenhuis, in prouincia Derptenſi acerrimè oppugnabat, cui oppugnationi, ipſe ſua perſona, cum trecentis millibus armatorum intererat. Demùm poſt diutinam, & acrem obſidionem, crebrasq́ irruptiones, mœnia, & propugnacula diruta, labefacere incœptabant: obſeſsi etiam defatigati, & uiribus exhauſti ac deſtituti, Diuinæ propugnationi, & tutelæ, humiliter ſeſe ſubmittunt, ipſe etiam præfectus arcis, nocte Veneris diem antecedente, inſomnis ante aram quandam poſtratus, flagranti, corde orabat, ut Deus in tam deplorato rerum ſtatu, ſibi, ſuisq́ auxiliari dignaretur, fœlicemq́ grauis obſidionis liberationem elargiretur. Sole igitur tenebras noctis diſcutiente, cum Moſchouitæ certam iam arcis expugnationem, ſibi promitterent, Præfectus ille è precibus exurgit, arcuq́ arrepto, telum cum cuſpide præacuta, è feneſtra propugnaculi in medium exercitum Moſchouiticum iaculatur, & aſpirante conatibus Deo, ipſius magni Principis cor, læthaliter transfigit: concurrunt trepidi Moſchouitæ, dominumq́ue exanimatum leuant, & cum magno ululatu deplorantes funeſtiſsimum caſum Domini ſui, relictis caſtris, & arrepto cadauere, in Moſchouiam fuga ſibi conſulentes, pergunt, Liuones ex arce ſeſe proripientes, hoſtes fugientes perſequuntur, per agrosq́, ſyluas, & pagos, pallantes aſſecutos trucidant, obruunt, telisq́ue transfigunt, & uidentes mirabili, memorabiliq́ue modo numinis auſpicio, ſe liberatos, arcum ad perpetuam rei memoriam, Deo dicatum, in Baſilica arcis ad altare appendunt, ſolebatq́ in eo templo cultus Diuinus, magna pietate, & deuotione peragi: Sed poſtea Anno Domini 1551 Lutheranis dogmatibus aſſumptis, nullum priſtinæ pietatis ueſtigium conſpiciebatur: arcus tamen prædictus immotus ad altare pendebat, donec tandẽ Anno Domini 1558. Ioannes Baſiliades modernus Dux Moſchouiæ, eandem, arce potitus, religionem, quoque Lutheranam immutauit.

Inſignis uictoria Moſchorũ Duce occiſo.

Vuolter Pletẽburg Magiſter Liuoniæ.

Aliud celebre, & perpetua memoria dignum, prælium Liuones contra Moſchouiæ Ducem geſſerunt, Anno 1500. ſub ordinis Teutonici Magiſtro, Domino Vuoltero à Pletenburg, qui cum Moſchis enim ſtatuiſſet, publica ieiunia, & ſolennes Lætanias, ſecundùm morem Eccleſiæ Romanæ, inſtituit: nondum enim eos Lutherana doctrina à Catholiciſmo tranſuerſos egerat, Menſeq́ue Septembri paulò poſt natiuitatem Mariæ uirginis, exercitum ordinat. Rigenſis quoque Archiepiſcopus mille Germanos equites adducit, Torpatenſis Epiſcopus quingentos, Reualienſis, & Habſelenſis itidem quingentos ſimul, ita ut Magiſter Liuonicus ſeptem haberet, Germanorum equitum millia, & quinque millia Curionum pedeſtrium (qui populi ſunt Liuoniæ, in Regione, quæ Curlandia dicitur.) Hoc cum exercitu Magiſter, Ruſsiam finitimam Moſchouiæ Ducis inuadit, arcesq́ue, & oppida quædam expugnat, inde ipſo exaltationis ſanctę Crucis die, ad urbem Pſcouiam exercitum ducit, iuxta hanc ſita eſt planicies, duorum milliarium latitudine patens, in quam deuenerunt, obuiam cũ illis procedit Moſchouiticus exercitus, centum millia armatorum (in duodecim acies diſtributus) continens. His adiunctæ erant Tartarorum copiæ barbarie feroces, triginta millia conficientes. Itaque Teutonicus Magiſter, ubi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo, aduerſus tantum exercitum, barbarie, & armis formidabilem procedendum uidet, nihil de uictoriæ ſpe remittens, aleam belli tentare conſtituit, & animis ſuorum confirmatis, claſsicum canere iuſſit. Moſchouitæ quoque ex aduerſo ſigna tollere, patrioq́ue more tubas inflare, & timpanulas (quas paruas ſinguli præfectorum habere ſolent) pulſare cœperunt. Magiſter Teutonicus, globos tormentarios, ſcloppetariosq́ue, uelut crebra, continuaq́ue tonitrua, in Tartaros contorquet. Tandem maximo clamore, ſtrepitu, armorumq́ corruſcatione, utrinque concurrunt, Tartari, & Moſchouitæ arcubus, & ſagittis aſſueti, denſiſsimo, creberrimoq́ue telorum iactu, æthera obumbrant, quæ tamen emiſſa aërem irrita, uerberabant. Tartari ubi prælio à Teutonicis fuſi, fugatiq́ue fuêre, duodecim Moſchorum acies, centum millia conficientes, uiribus, animisq́ue recentes ſuccedunt. Teutones cæſis Tartaris, ubi bellum recrudeſcere ſentiunt, quantò maiorem hoſtium uim prioribus, ſuccedere uident, tantò maioribus animis in hoſtes irruêre, & uelut ab integro noua uirtute reſumpta, ingenti cum fremitu cæſim, punctimq́ue uergente iam ad ueſperam die, confligunt. Ex Moſchouitis, qui ſupererant, fuga ſibi conſulentes in Pſcouiam ſe recipiunt: prælio itaq́ dirempto, compertum eſt ex Teutonicis, unum duntaxat deſideratum, compluresq́, ſed non lęthaliter uulneratos: Moſchouitarum uerò, & Tartarorum, circiter centena millia trucidata, ita ut duobus milliaribus, cadauera paſsim proſtrata iacerent: triginta uerò millia fuga elapſi ſunt. Memorabilis ſanè Triumphus, & ſempiterna memoria dignum, ſingularis uirtutis, & fortitudinis exemplum. Hac igitur clade ſuorum Moſchorum Dux Baſilius Ioannis audiens cum ſummo ſtupore admiratus, tantum exercitum, tam exigua, turpiter cæſum, & proſtratum, ad quinquaginta annos cùm Teutonicis inducias

Liuones Moſchouiam inuadunt.

Cõflictus Moſchorũ cũ Teutonicis acerrimus.

Moſchouitarũ centũ millia Teutonicorũ duntaxat, unus occubuit.

Memorabilis uictoria.

Moſchus petit fœdus à Liuonibus.

ducias

ducias, confeſtim firmauit, Rutheniq́ꝫ, & Moſchouitæ ab eo tempore, Theutonicos ferreos uiros appellabant.

Liuones ferrei uocati à Moſchis.

Ex his igitur fœliciſsimis, & uictorioſiſsimis duobus, Liuonorum cum Moſchouitis prælijs, (quantumuis multa uarij euentus prælia, inter eos utrinque eueniebant) apparet, quòd Liuonienſes, ordoq́ꝫ Teutonicus, priuſquam à Catholiciſmo deſciſcerent, manu Diuina, contra quoſuis incurſus hoſtium propugnabantur, omnibusq́ꝫ rebus ex terra naſcentibus, & cæteris fortunis, copioſè affluebant. Vbi uerò Lutherana dogmata amplecti anno Domini 1527. cœperunt, pietatem, & religionem auitam cum omnibus uirtutibus unà excuſſerunt. Poſtea uarijs & diuerſis plagis, omnes paſsim grauiſsimè afflicti ſunt, adeò ut uniuerſa elementa, in uindictam eorum conſpiraſſe uiderentur. Terra enim Regionis, quæ omnium frugum, & fructuum, leguminumq́ꝫ feraciſsima erat uictum (nihil proferens) illis denegabat. Aqua etiam, lacusq́ꝫ olim piſcoſi nullos piſces dabant: aër quondam ſaluberrimus hominum ſaluti à Deo conceſſus, in uenenum, & contagium conuerſus erat. Igne etiam, & ferro Moſchouitæ uniuerſam Derptenſem Prouinciam crudeliter uaſtabant. Sed Teutonici fratres nobiles, & ciues, huius afflictionis culpam, & numinis offenſam, Catholicis imputabant.

Mutatio religionis in Liuonia.

Plagæ diuinæ in Liuoniã, fames, peſtis, ignis, gladius.

Moſchouitæ Liuoniam uaſtant.

DE INTESTINO, ET CIVILE LIVONIENſium bello, & cauſa expeditionis Regis Poloniæ contra Magiſtrum Liuonenſem.

MAgiſter Liuoniæ cum omnibus Teutonici ordinis fratribus, & equeſtri ordine, poſt Lutheraniſmum ſuſceptum, Archiepiſcopo Rigenſi collegæ ſuo, ob non ſuſceptum dogma Lutheri aduerſabatur. Hic autem Archiepiſcopus ex illuſtri proſapia, Marchionum Brandenburgenſium genus ducebat, frater Alberti Marchionis Brandenburgenſis, olim Magiſtri Teutonici ordinis, & poſtea Ducis in Pruſsia, nepósq́ꝫ Regis Poloniæ.

Magiſter itaque Comitijs generalibus celebratis, concluſit, & conſtituit Archiepiſcopum bello appetendum eſſe, in quod totus ordo, & nobiles cum omnium ſuffragijs conſenſerunt. Epiſcopus quoq́ꝫ Torpatenſis Hermannus, ut erat inconſtantis animi, facilè ad oppugnandum Archiepiſcopũ indutus eſt. Reualienſis etiam, & Habſelenſis Epiſcopi, Magiſtrum metuentes, facilè in caſtra eius conceſſerunt, & ita uniuerſa Liuonia in Rigenſem Archiepiſcopum, hoſtiliter conſpirauit. Anno itaq́ꝫ 1557. paulò poſt natalem Diui Ioannis Baptiſtæ, ordinis Teutonici Magiſter, Vuilhelmus Furſtemberg, exercitum cum commendatoribus cõſcribit, tres quoq́ꝫ Epiſcopi prædicti, copias ſuas eidem coniungunt. Sicq́ꝫ inſtructiſsimo exercitu, & magno cum apparatu, Rigenſem Prouinciam hoſtiliter inuadunt. Archiepiſcopus Rigenſis tametſi defenſionem meditaretur, & magnam nobilium partem ſibi adiunctam haberet, infirmior tamen erat, & uiribus impar, ut tanti exercitus uim ſuſtinere, & propulſare neutiquam poſſet. In arcem itaq́ꝫ Cokenhuſen naturâ loci munitiſsimam, in edita rupe conſtructam, cum ſuis profugit. Magiſter uerò eum cum uniuerſo exercitu ibidem, graui obſidione oppugnabat, tormentis, machinisq́ꝫ bellicis muros fatigans. Sed neq́ꝫ tormentorum crebra tonitrua, neq́ꝫ ualidos hoſtium impetus muros labefacere poterant, ſola fames, & inædia obſeſſos ad deditionem compulit: octauo itaq́ꝫ obſidionis die portis adapertis Archiepiſcopo iubente, hoſtibus ſeſe dederunt. Ordinis Teutonici Magiſter Archiepiſcopum, non ut unius Prouincię, & urbis Rigenſis conſortem, non ut claræ proſapiæ Brandeburgenſium Marchionum Principem, non ut Præſulem, & Primatem, ſed ueluti barbarum hoſtem tractat, contumelijs, & probris ludificatur, omnibusq́ꝫ oppidis, arcibus, & pagis mulctatum, carceri mancipauit, totoq́ꝫ anno uinctum detinuit.

Cõſpiratio aduerſus Archiepiſcopum.

Archiepiſ. cedit.

Kokenhuſen cũ Archiepiſ. capitur.

Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, ubi id ab ordinis Marſchalco (quẽ Magiſter bonis omnibus ſpoliatum, eò quod bellum contra Archiepiſcopum ſuſcipiendum diſſuadebat expulerat) reſciſſet. Tanti Principis Nepotis ſuis, ſeruilem captiuitatem ægrè tulit, reiq́ꝫ indignitate commotus, Epiſcopum quendam in Liuoniam ad Magiſtrum ordinis, hac in cauſa deſtinauit. Qui cum multis rationibus, deliberando Archiepiſcopo nomine Regis, coram Magiſtro ageret, Magiſter neque excarcerandi Archiepiſcopi, nec componendorum diſsidiorum ſpem præbuit. Itaque Legatus re infecta ad Regem reuertitur. Rex Poloniæ, ut operam ſuam irritam cognouit, ordinis Magiſtro, omnibusq́ꝫ eius auxiliarijs, bellum denunciat, quo nuncio accepto, confeſtim Magiſter ingentem theſaurum, in Germaniam ad exercitum ibidem conſcribendum mittit, adductaq́ꝫ

Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam.

Cauſa belli Liuonici.

ſunt

Rex Polo. armata manu in Liuoniam contendit.

Magiſter Liuoniæ pacem efflagitat.

ſunt aliquot millia equitum, & ſex uexilla peditum Germanorum in Liuoniam. Rex Poloniæ haud diu moram trahens, infeſtis ſignis in Liuoniam contendit, equitum ſimul, & peditum armatorum, uirorumque electiſsimorum centena millia, cum tormentis, ampliſsimaq; bellica ſupellectili procedunt, ordinis Magiſter uniuerſos, quos habebat præfectos, & commẽdatores Regi opponit. Epiſcopi quoque tres, Derptenſis, Reualienſis, & Habſelenſis, copias ſuas eidem coniungunt. Itaq; Ordinis Magiſter tunc temporis habebat Germanorum equitum ſeptem millia, & ſex peditum uexilla benè armata. Præterea etiã agreſtium aliquot millia Liuonorum. Sed Magiſter Polonorũ ualidiſsima, lectiſſimaq; manu conſpecta, uictoriæ ſpem prorſus abiecit, legatumq; ad Regem, qui præſens in armis erat, otius deſtinauit, prælium deprecando, & pacem humillimè efflagitando. Rex clementer, & benignè reſpondit, niſi uiduas, pupillos, orphanos, & inopes, innocentesq; colonos miſereretur, nullo pacto pacem ſe cum Magiſtro initurum, ſed ut Magiſter ordinis agnoſcat (inquit) me ſanguinis, aut belli ſitientem non eſſe, ipſe ſi pacem expetit, hûc ad nos intra octodecim horarum ſpacium accedat, principemq;, & Archiepiſcopum Rigenſem una adducat: dein pacis, & concordię rationẽ inibimus. Teutonicus Magiſter hoc reſponſo, confeſtim Archiepiſcopum, qui non longè aberat, cuſtodia liberari, & è uinculis educi iubet, ambo itaque trecentis equitibus, inermibus ſtipati, ad Regem ueniunt. Ibi cùm ultrò, citróque de pace ageretur, tandem concluditur, ut Magiſter ordinis Archiepiſcopum in priſtinum ſtatum reſtitueret, omneqúe damnum, & detrimentum eidem illatum reſarciret. Prætereà Regi Poloniæ ſtipendia in milites erogata perſolueret. Graues hæ erant ordini Teutonico pacis conditiones: attamen Magiſter metu grauioris periculi urgente, conſenſit & ſecundùm pacta omnia præſtitit. Poſtea Archiepiſcopo prædicto, è uiuis decedente, Rex omnes arces, ciuitateſqúe, pagos, & Curias, ad Archiepiſcopatum pertinentes, iure propinquitatis in Liuonia occupauit. Magiſtro quoque prædicto, à Moſchouitis in arce Felin per proditionem militum ſuorum capto, & in Moſchouia in uinculis mortuo, tota Liuonia cum ſuis Prouincijs in ius Regis Poloniæ ceſsit. Atque hic ultimus Magiſter ordinis, Vuilhelmus Furſtemberg, Magiſterium, Teutonicorumq; fratrum Crucigerorum in Liuonia, ordinem terminauit, abſoluit, finemqúe extremum impoſuit.

Pax ſub conditionibus Magiſtro Liuoniæ conceditur.

Magiſter Liuoniæ capitur.

Finis ordinis Liuon.

TABVLA ET SVMMA ARCIVM, CASTRO-
rumq; Liuoniæ, cuius dominio ſingulæ ſubſint, exceptis
curijs, prædijs, & præfecturis.

Regis Poloniæ arces in Liuonia, & ciuitates

1 Dunamunt	19 Zelborg	35 Konnenburg
2 Blokhaus	20 Kreczborg	36 Smilten
3 Riga	21 Dunenborg	37 Lemzel
4 Karxhaus	22 Rodenpeus	38 Treiden
5 Helmet	23 Nitaw	39 Cremon
6 Rugen	24 Seſuegen	40 Sancel
7 Parnaua	25 Georgenborg	41 Dalen
8 Ermes	26 Lewborg	42 Vuanſel
9 Burtnich	27 Soſsiten	43 Salis
10 Vuolmer	28 Ludſen	44 Nochroſen
11 Aries	29 Luden	45 Roſſenbek
12 Segenuol	30 Landon	46 Maian
13 Neuenhul	31 Schanczborg	47 Pierkiel
14 Kircholm	32 Filac uel Maien- hauſen	48 Roppe
15 Vxul		49 Nabbe
16 Lenuard	33 Rodenpeus	50 Erle
17 Aſcherad	34 Serben	51 Berſen.
18 Kokenhaus		

Ducis Curlandiæ feudalis et uaſſalli Regis Poloniæ arces

1 Seleborg	7 Schroden	12 Vuinda
2 Baſſenburg	8 Haſenpot	13 Goldingen
3 Doblin	9 Durbin	14 Sabel
4 Mittaw	10 Hrubrin	15 Candaw
5 Newburg	11 Alfangen	16 Tuczkum.
6 Frauenburg		

Ducis Moſchouiæ caſtra

1 Derp	10 Raden	18 Iwangorod
2 Falkenaw	11 Lais	19 Newburg
3 Vuerpech	12 Operpal	20 Tolsburg
4 Kirempe	13 Felin	21 Vueſſenberg
5 Ollentorn	14 Tarnect	22 Berlcholm
6 Newhaus	15 Talckoſen	23 Aſs
7 Odenpel	16 Fegfeor	24 Eſt
8 Holſen	17 Nerua.	25 Cunctal.
9 Kanelicht.		

Regi Swetiæ arces

1 Reuel
2 Vuitenſtein
3 Badis
4 Hapſel
5 Leal
6 Ficzkel
7 Verder
8 Fœlix

Magni fratris Regis Daniæ arces

1 Arnsborg
2 Sonemburg
3 Lode
4 Pilten
5 Edualen
6 Haſempot
7 Angermunde
8 Dendangen
9 Newhaus
10 Samboten.

POLONICARVM RERVM,

POLONIA SIVE DE SITV, POPVLIS, MORIBVS, MAGISTRATIBVS, ET REpublica regni Polonici libri duo.

AVTHORE MARTINO CROMERO, COADIVTORE, AC *deſignato Epiſcopo Varmienſi.*

ANTE complures annos,poſt editũ opus id,quod de origine & rebus geſtis Polonorum conſcripſi,cum eſſem in aula & miniſterio D.Sigiſmundi Auguſti regis,operæprecium me facturum eſſe exiſtimaui,ſi de ſitu quoq; & natura terræ Poloniæ,& de moribus,magiſtratibus,atq; omni Republ. gentis aliquid cõſcriberem,quod quaſi clauis foret ad annales illos noſtrates faciliùs intelligẽdos. Et orſus quidem ſum opus,multis nominibus perdifficile: Sed abſtractus ab eo eiuſdem regis iuſsis ad obeundas ſubinde peregrè legationes:& in aula optimi Imperatoris Ferdinãdi in ſeptimum annum commoratus,intermiſi, ad finem quidem deductum,ſed rude & impolitũ,nec ſatis fortaſsis exquiſitè conſcriptum: Cum amicis tamen aliquot,quale tunc erat,cõmunicaui. Quamuis autem poſteà plus à publicis functionibus ocij nactus eſſem,non reſumpſi tamen id in manus,ſiue tędio ac deſidia quadã ſenili, ſiue alijs curis ac muneribus eccleſiaſticis impeditus:cogitabamq; id quaſi abortiuum fœtũ intra domeſticos parietes ſepelire. Sed aliter Stanislao Carncouio Epiſcopo VVladislauiẽſi uiro non ſolum iuris prudentia,uerumetiam elegantiore literatura,theologia,pietate, & omni uirtute ornatiſs.meiq; amantiſsimo uiſum eſt. Nam ante annũ tertiũ cùm Henricus Valeſius (quẽ non ſine præfatione honoris nomino) Franciſci Francorum regis F. tunc Andegauenſium dux, nunc autem poſt obitum Caroli fratris Rex Francorum,magno ordinum Regni Polonici & annexarum ei prouinciarum conſenſu,liberisq; ſuffragijs rex creatus eſſet, & ad ſuſcipiendum id regnum adueniret,ſuaſit & perſuaſit mihi Carncouius (cuius ego iudicio plurimum tribuo) ut opus id ipſi offerrem. Fore enim ei gratiſsimum,& uenienti ad oras & gentes ſibi incognitas accommodatiſsimum,ut iam inde à primo quaſi limine eas ſalutans pernoſceret, neq; diutiùs apud eos populos,quibus præfuturus eſſet,in eorumq; republ. peregrinaretur. Obſecundaui: Reſuſcitaui opus abortiuum: Reſumpſi in manus: Recognoui,quoad breuitas tẽporis, quo rex aduentabat,& negocia muneris mei eccleſiaſtici patiebantur. Et cum ipſe Regi obuiam prodire commodè non poſſem,obtulit ei munuſculum meum ipſe Carncouius,qui tunc eum in finibus regni nomine uniuerſæ Poloniæ publicè ſalutabat,& fauſtum aduẽtum ipſi gratulabatur. Ex illo autem exemplari caſtigatiſs.deſcriptum eſt poſtea à neſcio quo (nec ſcio an à pluribus deinceps) opuſculum. Quod nactus Vechelus typographus Francofurtenſis,ut erat deſcriptũ, ita excudit: nempe mendoſiſsimè,non ſolum proprijs & uernaculis hominum,locorum, & magiſtratuum nominibus,ab imperito quopiam Polonicæ lingue,ſed etiam Latinis uerbis ab illiterato prorſus ſcriptore deprauatis atq; corruptis,ita ut à nemine intelligi,à me uerò uix agnoſci poſſet, Præfatio tamen loquebatur quaſi per coniecturam,à me id cõſcriptum eſſe. Cuius ita excuſi exemplũ cum mihi fuiſſet exhibitum,puduit me magnoperè,non tam meo,quàm patrię meæ nomine,cui tam mala opera nauata eſſet: & quo opere illuſtrari ea deberet, non ſine infamia quaſi traduceretur. Miſertum eſt etiam eorum,qui id lecturi eſſent non ſine iactura temporis & moleſtia,& pro theſauro,ut eſt in prouerbio,carbones reperturi. Et cupiebant id Vechelus,& aliquot alij typographi caſtigatiùs recudere. Proinde non exiſtimaui mihi committendũ eſſe,quin exiſtimationi cùm meæ,tum patriæ meæ conſulerem,ac tibi,optime lector, iuxta, gratificarer. Edidi itaq; de nouo exemplar ita,ut tunc Regi oblatum eſt, caſtigatum. Admonendus autem mihi es,candide lector: ne requiras in tali opere puritatem & elegantiam ſermonis Latini. Neque enim in eo ab uſitatis uulgò uerbis, & nominibus uernaculis temerè diſcedendum fuit,ſi non quaſi per ſomnium, ſed ὕπαρ, ut græco uerbo utar,id intelligendum, deque eo conferendum eſt. Nonnulla quidem alia,ſat ſcio,requires,nimirum de principe prouincia Lithuania & Lituanis: De Pruſsis etiã & Pruſsia,ducali pręſertim: Itemq; de Liuonia, Volynia, Poleſsia,& magna parte Podoliæ,cuius metropolis eſt Kiouia: Quæ prouinciæ cũ quodam tẽpore (Liuonia excepta) à Polonia ferè abalienatæ fuiſſent,quemadmodũ ſuo loco à nobis memoratum eſt,nuper adeò poſt cõſcriptũ hoc opus in ditionem Polonorũ reuenêre. Requires & ea fortaſsis,quæ proximis aliquot ſuperiorib. annis publicè in comitijs Polonicis acta & conſtituta ſunt. Sed ea partim non huius ſunt operis: partim huius quidẽ modo ſunt, tunc aũt non fuerunt,cũ id nobis elaboraretur,uel certis de cauſis à me omiſſa,& alijs ſcriptoribus,qui exactiùs ea noſſent,& conſcribere poſſent,relicta ſunt. Supplere aũt nunc ea, quæ non iniuſtè deſiderari poſſunt,ętas,& munus mihi impoſitũ prohibent. Non deerunt,ſpero,qui florentes annis & ingenijs,emunctiorib. iudicijs,& ſtylo elegantiori præditi,maiore cura ac diligentia non ſolũ illa reſidua perquirent,perſequentur,& attexent,uerumetiam hæc noſtra ornabunt. Tu lector amice,quæ dantur,& qualia dantur,boni conſules. Vale. Ex arce noſtra Heilsbergenſi, Prid. Non. Ianuarij. M. D. LXXVI.

SACER-

SACERDOTIS CVIVSDAM POLONI, AD LECTOREM ADMONITIO DE SILEſiorum nouis annalibus.

CVM opus hoc non nemine poſtulante in publicũ proditurum eſſet, obtuleru nt ſe mihi Gẽtis Sileſiæ annales cuiuſdam, qui ſe Ligiũ (etymo nimirũ linguæ ſuæ Germanicæ) haberi uult è fabuloſis campis Elyſijs. Qui quãuis ſedulò diſsimulare ſtudeat, quo animo ſcripſerit, & unde pleraq; omnia compilarit, prodit tamen ſeſe petulans eius maleuolentia & maledicentia. Non tam authorem autem huius operis, & eius, quod eſt, De origine & rebus geſtis Polonorũ (quẽ ſuppreſſo nomine immerito nõnunquam perſtringit) quàm gentem Polonam omnem (cui ſe amicũ eſſe ſimulat) & res geſtas eius deprimere & inſectari ſibi propoſuit. Et tamẽ homo modeſtus & integer contra alienas calũnias ſeſe præmunit. Non eſt aũt operęprecium, hoc tempore eũ refellere, quandoquidẽ ipſe reprehẽdit modo noſtratia nudis uerbis, aut citandis authoribus nõ grauiſsimis, & in ſua ipſorũ gentisq́; ſuæ cauſa nõ minus, quàm noſtrates ipſe iudicat, ſuſpectis, neutiquã cohærẽte ſibi alicubi rerũ ſerie. Cõmonefacere tamẽ te, optime lector, mihi uiſum eſt, ut cogites, quantã fidẽ habere debeas ei homini, qui, quẽ nõ rarò citat Dlugoſſum, ne nominare quidẽ nouit, tantũ abeſt, ut legerit, opusq́; illud de origine & rebus geſtis Polonorũ, quod ſibi ad mordendum inprimis ꝓpoſuit, Dlugoſsi epitomẽ eſſe dictat. Nec animaduertit, homo lepidus, alios quoq; authores in eo citari, & Dlugoſſum nonnunquã reprehẽdi, & leniter refelli. Adhęc onerat is ſuſpitionib. uniuerſè Polonicã hiſtoriã eo nomine, ꝙ à Polonis, & ijs quidẽ ſacerdotibus, conſcripta ſit. Cur aũt non ijſdem de cauſis etiã Germanicæ ſuſpectæ ſint, à Germanis & ipſæ conſcriptæ, & ferè à ſacerdotib. & monachis? Quod nomen gregalibus iſtius pſeudeuãgelicis longè abominabilius eſt. Quaſi uerò non apud oẽs populos peculiaris cura ſacerdotũ fuerit antiquitus, cõſeruare publica literarũ monumenta, & prodere in publicũ res geſtas. Et quaſi non maxima fides ſemper eis habita ſit. Idonei ſcilicet ijs rebus & actionib. ſunt magis coci, uel baiuli, uel lenones, aut certè medici, quorũ ars ferè omnis cõiecturalis eſt, hiſtorię ſcilicet inprimis conſentanea. Nec ſanè à profeſsione ſua iſte in eruendis & recenſendis Ligiorũ & Elyſiorũ ſuorũ, & neſcio quorũ non portentorũ, uel, ut ipſius uerbis utar, terribiliũ nominum, quę ipſe maiores ſuos appellat, originibus uel latum, quod aiunt, unguẽ diſcedit, nõ rarò ex una aut altera litera cõiecturas captans. Qualia ſunt, quòd Suiones, Sidinos, & Sitinos, Sueuos uult eſſe: Nimirũ quia in his omnib. nominibus prima litera eadẽ eſt: Nortuedos itẽ, quia duæ mediæ u & e, Miſnios à Myſis, Lignicienſes & Libuſſenſes à Ligijs, Saxones à Sacis deducit: Liuonas Lemouios, propter primã itidẽ literã, Sileſios Elyſios propter duas, quàmuis interpolatas, eſſe autumat: Burios, Byrrias Comicos, Brũgos, Bituriges, Phryges ſimili ratiõe coniungit: Et ne linguarũ diuerſitas ei obſtet, Gotos, (quos etiam cum his eiuſdẽ ſtirpis eſſe cenſet) Gallica, hoc eſt, Heneta lingua loqui aſſerit. Quaſi nõ δὶς διὰ πασῶν hæ tres lingue inter ſe differãt, ſi modo Heneti Poloni & Slaui ſunt, è Paphlagonia profecti, ut ipſi cũ præceptoribus ſuis Melanchthone & Peucero uidetur. Sic nẽpe ille in præbẽdis ægroto pharmacis butyrũ pro bugloſſa, aconitũ ꝓ acoro fortaſsis adminiſtrat. Cur autẽ idem Germanos nõ à Carmanis (Quę duo nomina nõ una aut altera, ſed omnib. fermè literis inter ſe cõgruunt) potiùs, quàm aliunde deducit? Cur aũt mauult tã infirmas & incertas coniecturas, aut uerius ſomnia ſua, nulla Sueuicæ linguæ aut cuiuſquam de tribus illis etymologia adſtipulante ſequi, & exciſa olim cũ ipſis populis nomina ab orco reuocare, quàm oppidorum, locorũ, & populorũ nomina nõ uetuſtiſsima, eorumq́; etyma Polonis & Slauis (à quibus ipſe nõ diffitetur loca illa habitata & culta eſſe) relinquere? Eſt hoc cãdoris eius: eſt eximiæ ſcilicet erga gentẽ Polonã beneuolentiæ. Nemo ſanè uel mediocriter peritus linguæ Polonicæ nõ intelligit, Polonica eſſe, & Polonicas habere etymologias Suidniciã, Legniciã, Bregã, Glogouiã, Boleslauiã, Gorliciã, Odrã, & penè innumera alia locorum uocabula, eo tẽpore indita, quo Poloni extirpatis priſcis illis iſtius maiorib. eas oras tenuêre: Sleſiã uerò & Vratislauiã Boemica, poſterius uſurpari cœpta. Nec ſcio, an gentilitiũ ipſius nomen eiuſdẽ notę ſit, à gallo gallinaceo ſumptũ. Niſi fortè Polonicæ originis eũ pudet. Nos quidẽ eum inuitũ nobis nõ uindicabimus, ut olim decẽ Græciæ ciuitates de Homero contendiſſe memorãtur. Sit ſanè Sueuus, uel Phryx, uel Elyſius, uel Ligius, uel Stygius deniq;, dũmodò Polonis Venedicã, Sarmaticamq́; originem ne inuideat. Sed non eſt nobis propoſitũ ſuauis & unguenta olentis hominis, atq; etiã ma (hoc eſt, ualde) theologi ineptias refutare. Rectè autem is & ordine fecit, ꝙ religionem ſuam non diſſimulauit, & leges hiſtoriæ uidelicet, nõ trãſiliuit, eademq́; opera optimum Cæſarẽ Maximilianum, cui opus illud ſuum dedicauit, nõ idem ſecum ſentientem, una cum d. Patre, & maioribus, & liberis eius inclytis, non ſemel impietatis condemnauit. Nimirum hoc ſibi propoſuit hiſto-ſtoriæ prætextu uirus hæreticum incautis obtrudere. Sed uellem, apertius is nobis explicaſſet, quem nã in pręclaro iſto euangelio ſuo & uerbo Dei ducẽ, uel interpretẽ cum ſuis Ligijs & Ely

ſijs ſequatur. Non Suuencfeldiũ, opinor, ciuem ſuum, licet permultos is habeat ſectatores in ea gente. Hos nodos ubi ſoluerit, tum demum fortaſsis patiemur nobis perſuaderi, nihil eum ne in hiſtoria quidem fingere, nihil odio uel gratia deprauare, nihil denique calumniari. Quinetiam non indulgentem affectibus, probabiliora ſecutum eſſe. Cæterùm leges hiſtoriæ eum non tranſilijſſe, nullum honeſtum ordinē ſauciare uoluiſſe, Polonicæ nationi amicum eſſe, ut credamus, ne ita quidē adduci poterimus. De eo uerò, quòd ea, quæ mutili, ut ipſe uult, Polonici hiſtorici omiſerunt, ipſe ſuppleuerit (quæ duntaxat alicuius momenti ſint) amplius deliberandũ cenſebimus. Quod ſi quid eiuſmodi proferetur, admirabimur hominem, è muſcis elephantos facientem. Laudabimus etiam acumen oculorum, qui Carpathum montē maiori Polonię proximum eſſe perſpexerit. Sed non uacat ineptijs diutius immorari. Satis eſt, lector candide, nos tibi qualem qualem guſtum fidei, ſynceritatis, & integritatis annalium illorum, ſubdolè aliena ſcripta, factaq; ſugillantium, & uenena incautis inſtillantium, præbuiſſe.

Vale.

POLONIÆ MARTINI CROMERI LIBER PRIOR.

De Sitv Poloniae, Et Gente Polona.

Polonorum origo.

IN ijs libris, quos triginta de origine & rebus geſtis Polonorum conſcripſimus, oſtendimus, Polonos gentem eſſe Slauicam, & Sarmaticam: Quæ quodam tēpore è Sarmatia progreſſa, tranſmiſſo Viſtula flumine, in ijs Germaniæ locis, quæ prius Venedi & Vandali tenuerant, conſederit, finesq; domicilij & imperij

Poloniæ priſci fines.

ſui uerſus occaſum & Septentrionem longè, lateq; protulerit, ita, ut à Sarmaticis montibus in Septentrionem quidem ſecundum utranq; ferè eius fluminis ripam, in occaſum uerò ſecundũ dorſum Herciniæ ſiluæ, quo Boëmia clauditur, atq; inde porrò ſecundum Albim fluuium, ad eius ipſius, atque adeò uſque ad Viſurgis ſeu Veſeræ oſtia, & ſinum Venedicum ſiue Baltheum, quicquid terrarum eſt, eius gentis ditione teneretur.

Populorum nomina.

Ac uniuerſè quidem eos populos Slauos, ſeu Slauinos ſeſe dixiſſe: A' finitimis uerò cum Venedos, ſeu Vinidas, tum Vandalos etiam, eorum, qui prius ea loca incoluerant, populorum nominibus appellatos eſſe: Peculiariter uerò, eos, qui uerſus occaſum Germanis erant uiciniores, partim Sorabos, partim Obotritos, Lutitios, ſiue Lutzitios, Vinulos, Ranos, Vilzos, Rugios, Vetalabos, Retareos, Licicauicos, Heueldos, Vuloinos etiam: quod nomen cum Polonorum nomine cognationem habet, dictos eſſe. Quos omnes Slauicæ nationis atque linguæ fuiſſe, & partim domeſticis ſatraparum ac ducum defectionibus & pactionibus, partim armis in finitimorum Saxonum, & Germanorum ditionem, nomenq; poſtea tranſiſſe memorię proditum eſt.

Polonorum nomen.

Polonorum autem nomen uernaculum an commune fuerit horum omnium, an peculiare unius cuiuſdam populi: & uetuſtúmne, an recentius, non liquet. Ante ſeptingentos quidem annos, nuſquam in annalibus ullis externis id inuenio. Nec unum eius etymon memoratur, quemadmodum alibi oſtendimus. Nonnulli enim à Lecho, ſeu Lacho, duce Polachos, quaſi poſteritatem Lachi dictos eſſe: Alij uerò à campeſtri planicie, quam incolunt, uel à uenationibus, quibus impenſius delectantur, Polacos & Polanos, mutataq; una litera Polonos, & ab ijs regionem Poloniam appellari uolũt. Eius aũt non ijdem ſemper fines fuêre.

Poloniæ fines acciſi & prolati.

Nam Ruſsiæ permagnam partem cum Podolia ſubactam, & Pruſsiæ nonnullam, & Poleſſenſem tractum barbaris Iazigibus ſiue Iazuingis ademptum quodam tempore, Poloni ſuo adiecerunt imperio. Præter illa autem dudum memoratorum à me populorum occidentalium detrimenta, poſteriori tempore Sileſia ferè omnis Polonis ſeſe ſubduxit, & Pomeraniæ, Caſſubiæq; reliquæ magna pars detracta eſt. Deceſſerat & Ruſsia Podoliæq; pars magna, & Volynia, & Poleſſenſis tractus. Culmenſis quoque ac Dobrinum, & Maſouia ferè. Sed hæ prouinciæ his duobus, non amplius, ſeculis recuperatæ ſunt: Recuperata eſt etiam nonnulla pars Sileſiæ & Caſſubiæ, Pomeraniæque ea, quæ nunc Pruſsiam continetur. Rurſus tamen Lithuani, ſecuris fœdere & ſocietate ipſorum

Polonis,

Polonis,Poleſſenſem tractum ferè omnem,& Volyniam,& magnam partem finitimæ ei Rußiæ & Podoliæ auorum noſtrorum memoria,regibus uel fauentibus,uel conniuentibus,ad ſe reuocarunt,quemadmodum ſuo loco expoſuimus. Sed ij populi nuper adeò extremo regni Sigiſmundi Auguſti tempore,cùm hoc opus nos ad finē perduxiſſemus, relictis Lithuanis,ultro in ius & ditionem Polonorum æquo fœdere prorſus uenerunt. Quin & Lithuani ipſi,exemplum ſecuti,ſeſe cum Polonis,renouato & ampliato antiquo fœdere,coniunxère.Inſtituta tamen ſua,& magiſtratus,& Iuriſdictionem peculiarem reti nuere. *Lithuani ſe cū Polonis coniunxère.* Cæterum nos quemadmodum illa ſuperius recenſita Poloniæ detrimenta in hac deſcriptione præteriuimus,ita modò commemoratas acceſsiones cuiuſpiam alius operi reſeruamus,alijs iam diſtenti ſtudijs,& occupationibus. *Quatenus deſcribitur hic Polonia.* Nec Liuoniā attingimus,cuius à uicinis principibus miſerè diſcerptæ maxima pars ante pauculos annos in ditionē eiuſdem regis uenit.Ne Prußiam quidem ducalem exactiùs deſcribemus. *Prußia ducalis Hiſt.lib.27.* Licet enim ea iuſtis armis repreſſa ac domita,ex fœdere maieſtatem regis Poloni à centum amplius annis comiter agnoſcat,neq; linguam tamen,neq; inſtituta & leges Polonorum accepit. Sed deletis penè priſcis Prußis,à Germanici ſanguinis hominibus habitatur & regitur,ea parte excepta,quæ finitima eſt Maſouiæ: Quæ à Polonis colitur antiquitùs,& Polonici ferè iuris olim fuit. Nec citerioris autem Pomeraniæ partem eam,in qua eſt oppidum Lemburgum,& arx Bythouia,complectemur,propterea,quòd ea beneficio regum ſuperiorum in ius ducum ulterioris Pomeraniæ tranſijt. *Lemburgum & Bythouia.* Quo nomine ſunt tamen & ipſi beneficiarij regis Poloni,iurantéq; ritu ſolenni in uerba eius,quemadmodum & dux in Prußia,& ante eum noſtra memoria creatum,Magiſtri cum primoribus ordinis Crucigerorum,ſeu Teutonicorum S.Mariæ militum,cùm eius prouinciæ dominarentur,iurabant. *Pomeraniæ duces Vaſali regis Poloniæ. Pruſſ. dux & magiſtri vaſalli Polonorum.* Valachiam quoq; prætermittemus:quæ fuit & ipſa intra hos ducentos annos in clientela regum Polonorum,ſed ſuis legibus,ſua lingua,ſuiſq; ducibus utens,qui Voieuodæ ſeu Palatini dicuntur. Qui duo primùm fuère,Tranſalpinenſis,& Moldauicus,quorum hic à noſtratibus peculiariter Valachiæ Palatinus dicitur:ille uerò Multanicus. *Valachia & partes eius.* Verùm extitit poſtea tertius Beſſarabicus ad Pontum Euxinum,diuiſo inter fratres principatu Moldauico. *Hiſt.lib.15.* Ac Beſſarabia quidem iam pridem ſubacta eſt à Turcis:Reliquarum autem duarum Palatini & ipſi iam deditītij ſunt eiuſdem gentis,patrum, auorum, & proauorum noſtrorū memoria in uerba regum Polonorum,nonnunquam Vngaricorum quoq;, & ipſi iurare ſoliti. *Beſſarabia. Hiſt.lib.3. Valachia in clientela Polonorum.* Nunc igitur Polonia,quæ quidem uno regno & iure cōtinetur, quatenus à nobis deſcribitur,ſecundum longitudinem terræ habitabilis,è ſententia Geographorum, & in primis ſecundum delineationem amici mei Venceslai Grodecij, à triceſimo octauo gradu, ad quinquageſimum ſecundum,uel tertium (incerti ſunt enim in illa ſolitudine Scythica fines eius)ab occaſu æſtiuo uerſus ortum hibernum obliqua protenditur, amplius quàm per ducenta milliaria Polonica:quorum unumquodq; quatuor Italica in ſe continet. *Poloniæ ſitus geographicus. Longitudo.* Tametſi Rußica & Podolica ſunt aliquanto longiora. *Milliaria Polonica & Rußica.* Quin certis literarum monumentis doceri poteſt. Ociacouiam arcem ad oſtium Boriſthenis 54. gradu longitudinis ſitam, aliquando in ditione Polonorum regem fuiſſe. Latitudo autem Poloniæ,quà maximè Orientalis,& quà Occidentalis eſt,triginta plus minus milliariorum eſt. *Latitudo Poloniæ.* Et Occidentalis quidem habet imam poli eleuationem quinquaginta duorum ſummam 54. grad.& 40. ferè minutorum:Orientalis uerò ſummam quidem 51.fermè,imam autem graduum. Pocucenſis tamen Rußiæ tractus à quadrageſimo octauo incipit. Cæterùm in medio,quà latiſsimè centum miliarijs patet Polonia,& cum in meridiem paululum recuruatur, tum in ſeptentrionem magis ad mare Baltheum ſeu Venedicum,& ſecūdum extremam oram Maſouiæ dorſo prominet,imam quidem poli eleuationem habet in ora Scepuſsij quadraginta nouē grad.ſummam uerò in littore maris,& in Puſcenſi ora quinq; fermè, & quinquaginta:ita ut figura eius intenſi arcus ſpeciem præ ſe ferat : cuius neruus paululum reductus,ad meridiem & occaſum hybernum quadantenus ſpectet,exterior uerò curuatura in ſeptentrionem,& ortum æſtiuum obuerſa ſit. *Figura.* Quòd ſi quis nouas acceſsiones Poleſiæ,& ei confinis Rußiæ, Volyniæ, Podoliæ, & Liuoniæ,Prußiamq; ducalem,& Lithuaniam cum ſua Samogitia, & Rußia alba Moſchis finitima (quæ omnia iam uno regno continentur)annumeret,multò longius & latiùs uerſus orientem ſolem, & ſeptentrionem ea patebit. *Poloniæ regni amplitudo.* Ad Nieprum enim ſitæ ſunt arces & oppida,Kiouia,Caniouia,& Circaſsi,ultra 54.grad.longitudinis.Prußiæ uerò ducalis & Samogitiæ latus ſeptentrionale quinquageſimum ſextum,finitimæ autem Rußiæ albæ 57.grad.latitudinis attingit. Porrò continens his Liuonia,quatenus cū duce nouo Curonienſi, ſiue Curlandico (qui partem eius nōnullam obtinet)regis Poloni Maieſtatem agnoſcit, 61.gradum excedit. *Curonienſis dux.* Atq; ita longitudo regni Polonici à finibus Marchiæ Brandenburgenſis ad Nieprem ducta recta linea non minus 240.miliaria complectitur, ſi 15. miliaria uni gradui reſpondent:

Finitimi Poloniæ populi.

Latitudo uerò ab ora Pocucenſi ad Pernauiam Liuoniæ ducenta plus minus. Cingitur autem Polonia,ſicut eam nunc circumſcribimus,ab occidēte ſole incipientibus, Marchia Brandenburgenſi,& Pomerania ulteriore: A' Septentrione mari Venedico & Sarmatico: Cuius aduerſa littora tenent Sueones ſiue Sueti. Inde Pruſsia ducali, eiq́; continente Lithuania in ortum æſtiuum ferè uergente. Hinc porrò campeſtribus Scytharum ſiue Tartarorum ſolitudinibus prorſus Orientalibus,& flexa in Euronothum Bialogrodenſi Turcarum ora. Inde uerò planè Auſtrali Valachia ſiue Moldauia: Deinceps Vngaria,& in Africum & occaſum hybernum obuerſa Sileſia Boëmicę ditionis,ad Marchiā pertinente.

Limites.

Et à Sileſia quidem,& Marchia,& Pomerania ulteriore,& Lithuania paluſtres denſæq́; ſyluæ eam ferè dirimunt: Mare à Suetia: Ab Vngaria uerò ſylueſtrium montium cacumina: itemq́; ab Occidentali parte Moldauiæ. Nam à reliqua Moldauia, quæ in ortum & ad Pontum uergit, Neſter fluuius eam & finitimam ei Podoliam diuidit: Idemq́;, niſi fallor,limes eſt eius ipſius Podoliæ cum Bialogrodenſi Turcarum ora,ut Nieper & Ponti Euxini ſinus cum Tartaris Ociacouienſibus: Aut certè cum utriſq́; incertus is eſt, ut diximus,propter uaſtitatem,& ſolitudinem. E' qua ſolitudine penſitant tamen opiliones Turcici regi Polono uectigal paſcuorum nomine. Pruſsia uerò ducalis ſic eſt implicata regiæ (hoc enim nomine à ducali ſeiungenda eſt) difficulter ut queant diſtingui. A' Maſouia ſyluæ eam dirimunt.

Poloniæ partes et ſatrapiæ.

Partes inſigniores Poloniæ ſunt, Maior & minor Polonia,Ruſsia,& Pruſsia regia,Podolia,Maſouia,& Cuiauia. Quæ & ipſæ deinde ſatrapijs,uel, ut uulgò loquuntur,palatinatibus,ac territorijs ferè diſtinctæ ſunt.

Maior Polonia, Poſnanien. & Caliſsien. ſatrapiæ.

Maior Polonia duas ſatrapias,nimirum Poſnanienſem,& Caliſsienſem complexa, Occidentalis eſt,Sileſiam,Marchiam, Pomeraniamq́; ulteriorem meridionali,occiduo,& Arctoo latere attingens. Magis autem ad Occidentem uergit Poſnanienſis ſatrapia,Caliſsienſis contrà ad ortum & ſeptentrionem: qua parte ſunt Paluci,Craina,& Caſſubia,tractus terræ non contemnendi.

Paluci, Craina, Caſſubia.

Minor Polonia.

Cracouien. Sendomirien. & Lublinen. ſatrapiæ.

Minor Polonia orientalis eſt,Cracouienſi,Sendomirienſi,& quæ huius pars quondam fuit, Lublinenſi ſatrapijs definita, hoc ipſo ordine quo nunc ſunt enumeratæ,uerſus Aquilonem & ortum æſtiuum ſitis. Quæ à ſeptentrione Maſouiæ & Poleſſenſi tractui, qui dudum Lithuanicæ ditionis erat,ab ortu Ruſsiæ,à meridie uerò Vngariæ, & Sileſiæ finitima eſt.

Sciricius & Submontanus.

Sunt autē ſatrapiæ Cracouienſis partes,tractus Sciricius,& Submontanus, uterq́; Scepuſio & Vngariæ finitimus. Ac Sciricius quidem ad occidentem uergens, Cracouiæ uicinior eſt: Submontanus uerò Ruſsiæ & Sendomirienſi ſatrapiæ iungitur.

Poleſſe ſeu Podlaſche.

Lublinenſis item ſatrapiæ pars eſt Poleſſe reliquum,quòd à Lithuanis detractum non fuit,utrunq́; à ſyluis ita dictum uerius,quàm Podlaſſe dialecto Ruſsica,quaſi Poloniæ finitimum. Niſi quis fortè Podlaſſe Polonis ſubiectum interpretari malit.

Sileſia.

Sileſiæ pars ea , quæ adhuc eſt Polonicæ ditionis,ſic implicata eſt Cracouienſi ſatrapiæ,ut ab ea magna ex parte ambiatur. Satrapiam ea nullam habet: Sed in Cracouienſi ferè cenſetur: Habet autem tria territoria,Oſuencimenſe,Zatorienſe, & Seuerienſe; quorum duo priora ſuperiori tempore ſuos habuerunt duces: Nunc præfecturæ Regiæ ſunt. Seuerienſe eſt in ditione Epiſcopi Cracouienſis. Meridionale & Occidentale latus eius ipſius Sileſiæ: cætera tenet Sileſia Boëmicæ ditionis,nempe Ceſsinenſis,& huius pars quondam Pelcinenſis, Ratiborienſis,item & Opolienſis principatus,ſiue ducatus,ut uocant. Ab ortu uerò hyberno Scepuſienſem tractum uix & modicè ea attingit.

Scepuſium.

Hiſt. li. 5. et 17

Eſt autem Scepuſium non exiguus terræ tractus,olim cum Polonici iuris eſſet,ad Vngaricum traductus: de quo alibi ſuis locis attigimus. Deinde uerò nonnulla pars eius,cum tredecim oppidis & arce Liblio , ſiue Lubowlia,rurſus Polono regi certo pacto ab Vngaricis regibus addicta eſt,atque etiam nunc ab eius præfecto,& eius nomine adminiſtrat Cracouienſi ſatrapiæ, tractuiq́; Sciricio uerſus meridiem adiacens.

Siradien. Lencicien. & Rauen. ſatrapiæ.

Inter minorem uerò & maiorē Poloniam primarias totius Poloniæ partes intermediæ ſunt Satrapiæ,Siradienſis,Lencicienſis, & Rauenſis, nullum commune nomen habentes. Quarum prima ad meridiem & Sileſiam,Lencicienſis & Rauenſis ad ſeptentrionem uergunt,Maſouiamq́; attingunt. Harum autem occidentalior eſt Lencicienſis.

Maioris & minoris Poloniæ appellatione quæ contineantur.

Nonnunquam eæ tres unà cum Cuiauia,imò & Maſouia,maiori Poloniæ,ſicut Ruſsia & Podolia minori,accenſentur.

Cuiauia.

Breſten. & Inowladiſlauien. ſatrapiæ.

Cuiauia uerò ab ortu Maſouiæ & Rauenſi ſatrapiæ,à meridie Lencicienſi & Caliſsienſi iungitur. Continet autem in ſe duas ſatrapias,Breſtenſem,quæ magis ad ortum,& meridiem uergit,atq́; Inuuladiſlauienſem, ſiue Iuniuuladiſlauienſem,quæ magis eſt occidua & ſeptentrionalis.

Dobrinum.

Cuius non exigua pars eſt Dobrinum,ultra Viſtulam,ab oppido ſic dictum , latere orientali confine Maſouiæ: ſeptentrionali uerò Pruſsiæ.

Maſouia.

Maſouia quoq́; eodem latere Pruſsiam , Orientali Lithuaniam & Poleſſenſem tractum,& uerſus ortum hybernum Poloniam minorem , eiuſq́; ſatrapiam Sendomirienſem,Meridionali uerò Rauenſem attingit. Duabus ſatrapijs diſtincta,Plocenſi nimirum,quæ Occidentalis eſt,& ea quæ peculiariter Maſouiæ nomen retinet,pro-

pterea

pterea quòd diutius ducum ſuorum(de Polonorum principum ſtirpe oriundorum) do-
minatu ſegregata, poſtrema omnium noſtra memoria defecta ducibus, ex pactis, & iure
feudi, ut uocant, Poloniæ redintegrata eſt. Quæ quidem Orientalis eſt. Rauenſis quoqꝫ
ſatrapia quondam pars Maſouiæ fuit, ſuosqꝫ duces habuit, ſicut & Plocenſis, & pleræque
omnes. Pruſsia Regia præter meridionale latus, quod iam eſt expoſitum, ab occaſu ulte- *Pruſsia Regia.*
riorem Pomeraniam confinem habet. A` ſeptentrione ſinu Baltheo, ſeu Venedico, ſiue
Codano: ab ortu Pruſsia ducali cingitur. Tribus autem ſatrapijs diſtincta eſt, Culmenſi, *Culmenſi. Ma-*
Marieburgenſi, & Pomeranica. Quarũ hęc Occidentalis eſt. Reliquæ duæ Viſtula flumi- *riæburg. & Po*
ne ab illa diremptæ, orientales. Ex his autem Culmenſis ad meridiem ſpectat, Mariebur- *meran. ſatrap.*
genſis uerò ad Septentrionem. Varmia, & ipſa pars eſt Pruſsiæ Regiæ, ad Aquilonem, *Varmia.*
ſeu Euroaquilonem uergens, ducali ferè undiqꝫ cincta, & ab ea quodam tempore maio-
rem in modum acciſa: Marieburgenſem quoqꝫ ſatrapiam contingit: Nec in ulla ſatrapia
cenſetur, ſubiecta epiſcopo ſuo, & ſacro Eccleſiæ eius collegio, Regis Poloni Maieſtatem
agnoſcentibus. Michalouienſe autem territorium eſt in ſatrapia Culmenſi Maſouiæ ac *Michalouien.*
Dobrino finitimum: olim pars Maſouiæ. Ducalis Pruſsiæ(ut eam quoqꝫ quo magis per- *tractus.*
ſpicua ſit hæc Poloniæ deſcriptio, hic obiter attingamus) præter Regiam Pruſsiam, limes *Pruſsia duca-*
eſt à ſeptentrione mare Sarmaticum cum Lacu Curonienſi, & ora Liuoniæ: Ab ortu Sa- *lis.*
mogitia, cæteraqꝫ Lithuania: A` meridie uerò Maſouia. Satrapiam ea nullam habet: præ- *Pruſsiæ uetus*
fecturas permultas. Olim Pruſsia priuſquam ſub iugum Chriſti miſſa eſt, alios fines ha- *diuiſio.*
buit, & aliter diuiſa fuit. Fuit autem ea decem regionibus ſiue tractibus deſcripta: uideli-
cet Pomeſanienſi, in quo eſt Marieburgum, Chriſtiburgum, Quizinum ſiue Marieuerde-
rum: Pogeſanienſi, in quo eſt Elbinga & Hollandia: Erminio ſiue Varmienſi, qui retinet
etiam nunc in lingua Germanica uetus nomen, & Ermeland uocatur: Natangino, ubi eſt
Balga, Brandemburgum, Cruciburgum: Sambienſi, in quo ſunt Mons regius ſiue Kœ-
nigsberga & Lochſtete: Nadrauenſi, quo Tapelauuca, Inſterburgum, & Vonſdorfia con
tinentur: Salauenſi, in quo eſt Ragneta & Labia: Sudino, qui & ipſe nomen ſuum retinet,
& ad aquilonem, ortumqꝫ æſtiuum inter utrunqꝫ Habum & mare lōngè prominet: Bar-
theno, quo Raſtenburgum, Bartheſteinum, & Reſla ſiue Reſelia continentur: & Salindo,
qui neſcio an is ſit, in quo Galindas populos ponit Ptolemæus. In his Sudinus tractus
fuit primarius, opibus & uiribus maximè pollens, ita ut ſex millia equitum, peditũ etiam
ingentem numerum conficeret. Cęterorum quilibet minimum ter mille equites, peditum
uerò decem millia conficere potuit, ſi uera ſunt ea, quæ nos in uetuſto quodam libro Ger-
manica lingua ſcripto legimus. Cæterum Culmenſis tractus & Pomerania, Poloniæ non
Pruſsiæ partes fuêre. Sed nos cætera proſequamur. Ruſsia, quam rubram nonnulli uo- *Ruſsia Regia,*
cant, latere occidentali minori Poloniæ iungitur. A` ſeptentrione Ruſsiam albam, & Vo- *ſiue rubra.*
lyniam habet: Ab Auſtro Vngariam, eiusqꝫ populum Ceculos, & nonnullam Moldauiæ
partem attingit eo tractu terræ, qui Pocuce appellatur. Nam cætera Moldauia ſiue Vala-
chia, qua Podoliæ quoqꝫ iungitur, magis eſt Orientalis Ruſsiæ. Continet Ruſsia duas ſa-
trapias, nempe Belſenſem, quæ ad Volyniam & Lithuaniam uergit & eam, quæ peculia-
riter Ruſsica & Leopolienſis dicitur, auſtralem magis & orientalem: Niſi quod Chelmen
ſis tractus eius non exiguus ad ſeptentrionem, etiam ultra Belſenſem prominet, & Poleſ-
ſiæ finitimus eſt. Reliquum autem orientale latus eiuſdem Ruſsiæ, ac totius Polonici re- *Podolia.*
gni claudit Podolia, ab Aquilone & Euro albæ Ruſsiæ, à cætero ortu uaſtis campis Tar-
taricis atqꝫ Turcicis, ut diximus, à meridie uerò Moldauiæ continens: Totaqꝫ una ſatra-
pia cenſetur, quam Podolicam uocant. Olim Podolia & Ruſsia tam ea, quæ nunc Polo-
niæ pars eſt, quàm ea, quæ eſt in ditione Lithuanorum & Moſchorum, ſuos habuit duces, *Ruſsi duces.*
quemadmodum luculentius oſtendimus in hiſtoria: Quorum ſtirps cum latè propagata *Hiſt. Pol. lib. 3.*
eſſet, partim ipſa ſeſe inteſtinis diſsidijs atqꝫ ciuilibus bellis confecit, partim à Polouucijs, *Polouucij*
qui Gothi fuiſſe uidentur, ac Tartaris extirpata, partim Polonorum & Lithuanorum ad- *Gothi.*
iuncta eſt imperio, partim in nomen & ius de ſe ortorum Moſchorum tranſijt. Extant e-
tiam nunc permulti, ducale nomen, ſed plerique nudum propemodum & inane reti-
nentes: Inter Polonos uerò nulla ducum ſupereſt memoria. Hi nunc ſunt Poloniæ, qua-
tenus hîc eam deſcripſimus fines: hæ partes. Eſt autem Regio tota ferè plana & apri- *Solum Polo-*
ca, maximè quà ad occidentem ſolem & ſeptentrionem uergit, & quæ penitus orienta- *nicum quale.*
lis eſt Podolia, ac uel nomine ipſo decliuitatem præ ſe fert, uicinorum Moldauiæ, Ruſsiæ *Polonia unde*
& Vngariæ montanorum intuitu. Minor Polonia itidem atque Ruſsia, quo propiùs *dicta.*
accedit ad fines Vngariæ, hoc magis montana eſt, & ſylueſtris. Quo longius autem in-
de recedit, eò lenius decliuis eſt, magisqûe culta & meliore gleba. Tametſi in meditul-
lio quoque Sendomirienſis ſatrapia aliqua ex parte leniter montoſa ſeu uerius cliuo-
ſa eſt. Pruſsia pleraque omnis excepta Marieburgenſi ſatrapia, qua ad Habum & mare

uergit collibus molliter & ad fertilitatem, amœnitatemq́ commodē diſtincta eſt. Itemq́
Montes Poloniæ. pars nonnulla Cuiauiæ. Montes Sarmatici, qui Poloniam & Ruſsiam ab Vngaria diri-
munt, ardui & ſylueſtres, non ignoti ſunt etiam ueteribus Geographis & Hiſtoricis: & in
his celebris eſt in primis Carpathus, quem nos Crempacum, ni fallor, uocamus: Alij Bie-
ſciadi, Modra, Turza, Vapienna, uernacula lingua appellari, externis ignoti ſunt. In me-
ditullio uerò minoris Poloniæ Lyſecius eſt, quaſi tu dicas caluum, ſiue caluaſtrum, in quo
monaſteriorum eſt S. Crucis nomine, lignoq́ celebre: & Vauelus, arce Cracouienſi, quàm
ſuo ipſius nomine nobilior, & is, in quo ſitum eſt Cienſtochouienſe monaſterium, quem
Vbertas. clarum Latinè Monachi, ni fallor, incolę appellauêre. Sylueſtris ſanè fuit ſuperioribus tem
poribus pleraq́ omnis Polonia: Ex eóne autem tempore, ex quo habitari cœpit, an po-
ſtea peſtium, bellorumq́ incommodis eò redacta, non liquet. Sed Sigiſmundi ſenioris, fi-
lijq́ eius Sigiſmundi Auguſti optimorum & mitiſsimorum, ſapientiumq́ regum ſtudio
diuturnam pacem nacta, nunc ubiq́ diligenter excolitur, frugum leguminumq́ ferax, &
Syluæ. pratis abundans. Nec tamen deeſt etiam nūc ſyluarum copia. Neq́ enim eæ penitus exci
duntur & extirpantur, partim propter paſcua & mellificia, partim propter ædificiorū ma-
teriam, & ligna mitigando frigori utilia ac neceſſaria, partim etiam propter ſaxoſi, uel are-
noſi ſoli ſterilitatem. Sunt autem ſyluæ pleræq́ piceæ, quernæ, faginæ, & abiegnæ: Ac pi-
ceæ quidem ferè in planis & arenoſis locis, abiegnæ & faginæ in montanis, quernæ in
utriſq́, ſed uberiore gleba præditis. Multæ ſunt etiam in planis iuxta ac montanis locis
mixtim omni genere arborum refertæ, & paſcuis opimæ. Ex his abietes, tiliæ, piceæ, quer-
cus, apum aluearijs grauidæ fiunt, materiamq́ ædificijs nauium ac domorum, malis, tabu
lis, & uaſis aptam, ut & taxi, & terebinthi, ſuppeditant. Quercus & fagi etiam paſtū ube-
rem porcis, feriſq́ præbent: Omnes autem focorum, & fornacum, furnorumq́ ignibus
Frigoris & gelu uis. alimenta ſubminiſtrant. Tanta eſt enim uis frigoris in his regionibus interdum, ut radici-
tus areſcant arbores, & aqua ex æditiori loco effuſa, priuſquàm terram contigerit, in gla-
ciem concreſcat, Lacus quidem & paludes, & flumina duobus, tribúſue menſibus hyber
nis, nonnunquam autem uel in quintum, ac ſextum uſq́ glacie concreta, non modo pedi-
tibus, uerumetiam equitibus & curribus ac plauſtris, quamuis oneratis, multis ſimul lon-
go ſpacio peruia & ſecura præbent itinera. Equidem quodam tempore ultima die men-
ſis Martij Viſtulam in Maſouia per firmam adhuc glaciem cum curru & quadrigis, & ali-
quot equitum comitatu tranſiui. Hac etiam præterita hyeme in Pruſsia glacialis piſcatio
in lacubus poſt initium Nouembris cœpta, durauit per totum Martium: gelu autem per
Pomaria. totum Aprilem. In tanta autem cœli intemperie pomaria tamen ſunt non infrequentia, &
fructuoſa, ad Viſtulam præſertim, & in ſuburbanis Cracouienſibus, Sendomirienſibus,
Varſauienſibus, Torunenſibus, Gedanenſibus: Elbingenſibus item, Fraumburgenſibus,
Veliſcenſibus & Bochnenſibus, licet remotioribus à Viſtula, totoq́ tractu ſubmontano
atq́ Sciricienſi. In quibus pirorum, malorum, prunorum, perſicorum, ceraſorū, & nucum
Vineæ. bonitas, & uarietas certat cum Vngaricis & Italicis. Sunt & uites, quarum uuæ in minore
Polonia eſui quidem non inſuaues ſunt, præſertim ſi æſtas & autumnus temperiem ſuam
ſeruent: ſed uinum inde expreſſum acerbius, ubi defecatum eſt. Aliquanto ſuauius & co-
pioſius exprimitur apud Croſnam Sileſiæ in finibus maioris Poloniæ. Apud Toruniam
quoq́ in Pruſsia uineæ coli cœpêre non infœliciter, ut audio. Neq́ negat ſolum Poloni-
cum caſtaneas, mora, cótonea, ficus, amygdalas, pepones, melopepones, herbas & flores
omnis generis, & alias hortenſes Italiæ delitias, & palatinariumq́ lænocinia, ſi adhibea-
Metalla. tur culturæ diligentior, & à gelu cuſtodia. Nec metalla, foſsiliaq́ deſunt in montanis:
plumbi quidem intermixto argento apud Ilcuſſum, Slawcouiam, Chranouiam, & Noua-
goram oppida ſatrapiæ Cracouienſis, & in finibus Sileſiæ: Argenti uiui apud Tuſtanum
in Ruſsia: Aeris & Lazurij, & plumbi item apud Chencinos: Ferri plurimis in locis ſylue-
Salinæ. ſtribus: Nitri apud Visliciam & alibi: Salis apud Bochnam & Veliſcam in ſatrapia Cra-
couienſi, & apud Haliciam, colomeiam, Solum (quod quidem à ſale nomē habet) & alijs
compluribus in locis Ruſsiæ. Ac in Ruſsia quidem id ex aqua ex profundis puteis hau-
ſta decoquitur, & partim in modum farinæ, uel niuis minutum relinquitur, partim in fru-
ſtula conformatur: In tractu uerò Cracouienſi, partim lapidea duritie ſolidum inſtar in-
gentium ſaxorum, & rupium in ſubterraneis ſpecubus, altè lateq́ excauatis, & uillas, tem-
pla, oppidaq́ ſuperædificata ſuſtinentibus, ferro excinditur, comminutumq́ deinde, &
mola tritum, ad uſus hominum accommodatur, partim & ipſum ex aqua iniectis lapidei
ſalis fruſtulis & quiſquilijs, quæ ſecantibus id abraduntur, decoquitur. Color lapidei in
maſſa liuidus eſt ferè, ac luto reſperſus. Candidum, & in modum chryſtalli pellucidum ra-
rius eſt. Tritum candet aliud alio magis. Coctum uerò deſpumatis ſordibus candidiſsi-
mum redditur, niui non diſsimile. Fertur in ſalinis Bochnenſibus reperiri quiddā pici con

cretæ

cretæ ſimile, quod uocant carbunculum: Quod tritum & epotum ſoluat aluum. Ibidem exaudiuntur nonnunquam canum, gallorum, & aliorum animalium aſsimulatę uoces in profundiſsimis ſpecubus: idq; mali & incommodi alicuius imminentis portentum uulgò habetur. In maiore quoque Polonia apud Pincum ſalinæ ſunt, uerùm tenuiores. Sunt etiam in confinio Oſuencimenſis territorij & Scepuſij aquæ ſalſæ, unde ſalem coctum uidimus regi exhibitum. Salinæ tamen nullæ ſunt. Porrò in deſertis Podoliæ, & Boriſtheni uicinis locis lacus eſt, cuius aqua ſereno & ardente ſole in ſolidum ſalem concreſcit, ita ut homines cum iumentis & curribus in eo, tanquam in glacie, uerſentur, ſectumque in fruſta arbitratu ſuo auehant. Quamprimum autem pluit, ſoluitur illa glacies non ſine periculo inſiſtentium.

Lacus ſalis in Podolia.

Apud Biezzum uerò ſiue Beciam oppidum in ſubmontana regione, uitreolum effodi, ac in uiridem, lapideamq; duritiem decoqui nuper cœpit: *Copper Waſſer*, hoc eſt, æris aquam Germani, & noſtrates item appellant. Antiquitus autem id conficitur ad æris metalla in Scepuſio. Marmor quoque & alabaſter quibuſdam locis effodiuntur. Eſt in maiore Polonia prope Sremum oppidum collis, ubi (res incredibilis, ſed à multis confirmatur) ollæ, amphoræ, cacabi, & aliarum figurarum uaſa fictilia ſponte naſcuntur, & ſub terra effodiuntur mollia, in aërem autem prolata dureſcunt. Vidi unum atque alterum, quod inde erutum eſſe dicebatur, rude, nec ſatis bene conformatum.

Vitreolum.

Ollæ ſponte naſcentes.

Porrò in mari Sarmatico Pruſsiam alluente colligitur ſuccinum. (Ambram etiam externi uocant) Quod fluctibus appulſum ad littora, homines nudi obuiam euntes paruis retibus excipiunt & extrahunt, molle primum, ſed mox in aëre dureſcit, tornóque ac ſcalpro uarie conformatur. In lacubus quoque nonnullis à mari remotioribus id reperitur: ut in Piſſia Epiſcopi Varmienſis, modicum tamen. Quin & in editioribus locis foſſa altius humo fertur inueniri. Spumáne maris concreta id ſit, an ſuccus & guma arboris, an quippiam aliud, non eſt huius loci diſputare. Eſt ſanè leue & pellucidum: Eſtq; fuluum & candidum: Candido maius precium. Ferunt, ſi incendatur, odore eius uenenata necari. Viſuntur in nonnullis fruſtulis formicæ, muſcæ, culices & alia inſecta, nō arte, ſed uel opificio naturæ, uel fortuitis caſibus incluſa.

Succinum.

Aquis irrigua eſt pleraq; omnis Polonia, ſed fluuios nauigabiles non multos habet: Præcipui ſunt Viſtula, Donaiecius, Sanus, Vieper quaſi quis dicat Porcum, Varta, Noteſsius, Neſter, Prutus, Bugus, Bohus ſiue Bogus, Pripetius, Narua, Dreuancia. Nam Odra, in confinio Morauiæ & Sileſiæ exiſtens, & per hanc ſecūdum Polonię limitem, perq; Marchiam ac Pomeraniam ulteriorem permeans, infra Scecinum in Venedicum ſinum decurrit. Olim intra fines Poloniæ tùm oriebatur, tum decurrebat. Nieper Ruſsiam albam, eiq; confinem Podoliam alluens, longo tractu in pontum Euxinum apud Ociacouiam munitionem Tartaricam ſeſe exonerat, ortus in Moſchouia. Boriſthenes is eſt ueteribus Græcis & Latinis, omnium ſcriptorum conſenſu, præter Bernardum Vapouium. Qui ſimilitudine nominis, ut credibile eſt, adductus, Boriſthenem uult eſſe Berezinam: qui in Nieprum ab æſtiuo occaſu influit, minor eo & ignobilior.

Fluuij.

Odra.

Berezina.

Viſtula in Ceſsinenſi ora è Sarmaticis montibus exoriens, uerſus æſtiuum occaſum & ſeptentrionem primum, mox uerſus orientem aliquantiſper, deinde à Sendomiria uerſus ſeptentrionem rurſus per minorem Poloniam decurrit. A' Varſauia uerò rurſus ad occaſum æquinoctialem, & mox æſtiuum flexus, Maſouiam interluit: Dobrinumq; à reliqua Cuiauia dirimit. Vbi autem Pruſsiæ fines attigit, in ſeptentrionem reflexus, deinceps mediam eam diuidit. Supra Marieburgum autem in duos alueos prealtis aggeribus obiectis ſectus, inſulam inſignem & fertilem, quam Zulauam maiorem uocant noſtri, efficit, & nomen amittit. Ac ſiniſter quidem alueus, qui maior eſt Leniuuca, dexter uerò Nogatus uocatur: Quorum hic in Habum lacum tribus oſtijs, ille uerò duobus partim in eundem Habum, partim in mare infra Gdanum ſeſe exonerat, longitudinis quidem gradu 41. latitudinis uerò 54. Fontes autem Viſtulæ ſunt longitudinis itidem 41. gradu, latitudinis 49. minuto 20.

Viſtula.

Fluens autem amplius centum milliarium Polonicorum ſpacio Viſtula, Solam, Premſam, Scauam, Donaiecium, Vislocam Ropa auctam, Nidam, Sanum, Vieprum, Pilciam receptis Dreuicia & Volboria, Bſuram, Naruam cum Bugo, Dreuanciam, Berdam, Oſſam, & Motlauiam minora flumina excipit: & Oſuencimum, Zatoriam, Cracouiam, Cazimiriam, Sendomiriam, Varſauiam, Ploſcum, Vladislauiam, Toruniam, Culmam, Grudentum, Quizinum, Nouum, Gneuum ſiue Meuam, Marieburgum, Derſauiam, & Gdanum urbes & oppida non ignobilia præterfluit. Arces item Lipoueciam, Nepolomice, Corcinum Zauichoſtum, Ceruenſcum, Monaſterium, Zacrocimum, Viſſegradum, Sochaciouiam, Dobrinum, Bobrouunicos, Racianzum, Sluzouiam, Dybouiam, Nieſſouiam, Starigradum, ſiue Althauſum, & Suece, & adhærentes eis uicos alluit.

Flumina Viſtulam influētia.

Vrbes oppida & arces ad Viſtulam ſitæ.

Donaiecius (quod nomen paruum Danubium ſignificat) ex eiſdem Sarmaticis iugis non longè à Viſtulæ fontibus paulò orientalior exortus, per Scepuſium &

Donaiecius.

um &

um & Submontanum tractum decurrit,Sorſtenumq́; & Muſsinam, & Melſtinum arces
Poprutus. & Sandeciam oppidum,ubi Popruto augetur, prǽterlapſus, non longé ab Opatouecio
Sanus. uico Viſtulæ miſcetur.Sanus é Bieſciadis iugis longitudinis gradus 44.latitudinis 48.mi
nuto 30.naſcens,& uerſus ſeptentrionem & occaſum æſtiuum profluens, poſteaquam
Lieſcum,Sobenum,Sanocum,Brozouiam, Præmisliam, Radimnum, Iaroslauiam,Le-
zeiſcum,Ruſsiæ arces & oppida pretergreſſus eſt,Visloçumq́; alium á Visloca,& uiarum
minores fluuios in ſe recepit,apud Sendomiriam oppidum longitud. grad. 44. feré, lati-
Varta. tud. 50.minuta 30.Viſtulam & ipſe ſubit. Varta apud Cromolouiam ſatrapiæ Cracoui-
enſis oppidum ortus,longitudinis gradu 40.minut. 50.latitudinis gradu 50.min. 30:per
Siradienſem ſatrapiam, & maiorem Poloniam uerſus occaſum æſtiuum feré decurrit,
Olſtinum,Cenſtochouiam, Meſtouiam, Siradiam, Vartam, Vneouiam, Colum,Coni-
num,Pyſdros,Sremum,Curnicum,Poſnaniam urbem,Obornicos,Stobniciam, Vuron-
cos,Siracouiam,Mezichodum oppida & uicos cum adiunctis arcibus,& Landisbergam
ueteris Marchiæ præterfluens, Nyrumqúe, Vureſniam, Velinam, Proſniam, Obram,&
Noteſsium minores fluuios excipiens: Et apud Coſtrinum oppidum in Odram é Sile-
Noteſsius. ſia occurrentem,influit longitud. grad. 37.latitud. 52. minut. 50. Noteſsius ueró apud
Cruſuiciam Cuiauiæ oppidum é Goplo lacu exiſtens,& ipſe per maiorem Poloniam uer
ſus occaſum hibernum meáns,Pacoſſum ambit,Labiſsinum,Naclum, Pilam, Vſce, Dre-
Neſter ſiue Tyras. numqúe arces & oppida præterlabitur.Neſter,quem Tyram ueteribus uocari uolunt, in
Ruſsia é Sarmaticis iugis non longé á Tybiſci & Sani fontibus ortus,initio uerſus Aqui-
lonem profluit,deinde ad ortum conuerſus, Biſtriciam, Lipam, Seretum Ruſsicum, ali-
um á Valachico,Sbrucium,Smotricium,Vſciam,& Moraquam ignobiliora flumina ab-
ſorbet,& Zidaciouiam,Haliciam,Ceſsibieſos,Ceruonum,Chocimum Valachiæ, & alia
quædam oppida præter lapſus,infra Pocuce Podoliam á Valachia longo ſpacio diuidit:
Ad extremum deflexo nonnihil in meridiem alueo, ſuper Bialogrodum urbem Scythi-
cam, ſiue Turcicam, quæ & Moncaſtrum dicitur, in Pontum Euxinum,ſiue continen-
Bugus. tem ei Obidouum lacum influit longitud.grad. 53.latitud. 47.minut. 30. Bugus in Ruſ-
ſia & ipſe non longé ab Oleſco oppido, longitud. grad. 46. latitud. 49. exoriens, & pri-
mum in occaſum, mox in Septentrionem ſecundum occidentale latus Volynię tendens,
poſtremo ad occaſum reflexus,ubi Poleſſenſem tractum (receptis Rata, & Muchauecio
fluuijs)emenſus eſt,& Buſcum,Grodecum,Grodlum,Lubomliam Ruſsica, Breſtecq́, Ia-
nouiam,Drohicinum,Poleſſenſia, & Cameneciam Maſouiticam oppida prætergreſſus
Narua ueneno ſis carens. eſt,apud Serocium uicum longitud.grad.43.latitud. 52.minut. 40. Naruæ á ſeptentrio-
ne & ortu æſtiuo é Lithuania profluenti ęgré miſcetur,nigrorem ſuum retinens aliquam-
diu: Nec multo inferius uictor Narua apud Nouiduuorum oppidum Viſtulam ſubit.
Eſt autem peculiaris Naruæ natura, ſicut & Dlugoſſus annotauit, quod non fert uene-
noſa animalia,uſque adeó,ut ſerpentes,qui nauibus Bugo delatis adhæſerint, edito ſibilo
Pripetius. refugiant,cum primum aquam eius fluminis attigerint. Pripetius in Chelmenſi tractu
é palude non longé á Lubomlia exiſtens longitud.gradus 47.latitud. 50. præter occidu-
um & ſeptentrionale latus Volyniæ diuerſus á Bugo per Ruſsiam albam longo ſpacio
uerſus Orientem ſolem progreditur,& cum nonnullis alijs,tum Styro, Turo, Slucio, Su-
islocio grandibus fluuijs auctus,Nieprum ſiue Boriſthenem ſupra Kiouiam ſubit, lon-
Bogus. gitud.grad. 51,latitud. 53.feré.Bohus autem,ſiue Bogus é palude ortus in finibus Podo-
liæ long.grad.49.latitud.49.minut. 30.itidem per Ruſsiam albam meridionalior longo
terrarum actu ad ortum tendit:ad extremum deflexo in Meridiem curſu, & ipſe in Boriſt-
Prutus henem non longé ab oſtijs eius long.grad. 55.lat.48.ſeſe exonerat.Prutus é iugo montiũ
Sarmaticorum long.grad.46.minut. 50.latitud. 47.minut. 30.uerſus aquilonem in Pocu
ce delapſus, & Colomeiam, Sniatinumq́; præterlapſus,inde per Valachiam ſiue Moldaui
am primum orientalis,deinde auſtralis uerſus Bulgariam in Danubiũ decurrit,long. grad.
Paſſaria. 52.lat.45.feré. In Pruſsia ueró Alla ſiue Alna, & Paſſaria,non longis inter ſe ſpatijs orti,
uerſus ſeptẽtrionem fluunt:Et Paſſaria quidem infra Olſtinecium,ſiue Hochſteinum (ut
uocant Germani)ducale oppidum exiſtens,Morango,Libſtadia, Brunsberga, & Helge-
Alla. beila oppidis præteritis,Habum lacum ſubit,long.gradu 42. minu. 30.latitud. 54. Alla
ueró ſupra Alleſteinum S.Collegij Varmienſis arcem & oppidum,cui etiã nomen dedit,
oriens,præteritis Vartemberga,Guteſtadia,Heilsberga, ſiue Allesberga Varmienſibus,
& Bartheſteino, Sipelbeino, Fridelandia, Allemburgo ducalibus oppidis,apud Velam
Prægola. Prægolę,ab ortu hiberno per ducalem Pruſsiam decurrenti,miſcetur,& cum eo infra Kœ
nixbergam, hoc eſt, Regium montem, urbem longitud.grad.43.latitud. 54.Habolacu
Dreuantia. recipitur. Dreuantia ueró non ita longo ab ijs interuallo oriens, diuerſoqúe meatu uer-
ſus Auſtrum fluens ſupra Toruniam á Viſtula excipitur. Atque hæc de fluminibus,
nunc

nunc ſufficiant. Lacubus piſcoſis in primis abundat Pruſsia. In his nominatiſsimus eſt
Habus, cuius modo mentionem fecimus: quem etiam recens mare uulgò uocant. Ad *Lacus Habus.*
quindecim miliaria in longitudinem inter Gdanum & Regium montem urbes ſecũdum
mare patens, & ab eo anguſta inſula, quæ Neringa appellatur, diſiunctus: In latitudinem *Neringa inſula.*
uerò duo miliaria plus minus. Ac Elbingam quidem urbem non longo ſpacio adſpicit,
eiq́ portum efficit, eiuſdem nominis flumine nauigabili influente. Tolkemitam uerò,
Fraumbergam, (cui baſilica Varmienſis in modum arcis munita impendet) Balgam, Bran
deburgum, & Fiſshauſum oppida & arces alluit, receptisq́, ut dixi, Viſtula & Prægola, &
alijs minoribus fluminibus, apud Lochſtete arcem mari miſcetur. Hoc aliquanto amplior
lacus alter eſt eodem nomine, cognomento Curonienſis, in Pruſsia ducali, in quo ſunt *Habus Curonienſis.*
oſtia Nemenis fluuij (Memelam uocant Germani) per Lithuaniam defluentis. Inter hos
duos Habos & mare penînſula eſt, quæ & ipſa Neringa, ſed Curonienſis appellatur, arces
& oppida continens. Secundum hos eſt Druſnus ſiue Drauſenus lacus in Mariebur-
genſi ſatrapia, unde Elbinga fluuius profluit: Partecinus Lubnus, Reuſina, & Viecininus *Elbinga flumen.*
in Culmenſi: In Pomeranica uerò Stuorzonagaci, quaſi quis ſtratum uel factum agge-
rem dicat, inter Choiniciam, Slochouiam, ac Tucholiam oppida, ſeptem miliarium ſpa-
ciò longus, quinq́ latus: Vnde Berda fluuius profluens, per Crempſcum, Lubonum, &
Charſiconum minores lacus in Viſtulam influit infra Bydgoſtiam. Nec ignobiliores his
ſunt Vſdice, Lubſcus, & Oſsiecinus in eodem tractu: Alij minores. Sunt & in Varmienſi *Varmienſis lacus.*
ditione non pauci. Præcipui uerò Dadaius, Zainus, Vadangus, Piſsia, Blanke, quaſi al-
bus, Sinſer, Lingenaus, Lemanglus, Ellingus, Plaucicus, Vulpingus, Clebergus, Coſni-
cus, Obelus, Marangus, & alij complures. Sunt & in ducali Pruſsia multi & grandes,
quos omittimus. Habet & maior Polonia & Cuiauia nonnullos, piſcoſosq́, in quibus
Goplus princeps eſt, quinq́ miliaria patens in longum, ſemis in latum: Secundum hunc *Goplus.*
ſunt Blendnus, Pouizus, Sieſinus, Sanus, Piednicia, Niezamyslus, Voniefca, Lomunice,
Pcieuus, Lubſtouus, Drauuſcus, Noblun, Tulangus, Ielen, & Lednicia, in cuius inſula
Gneſnenſis baſilica initio condita fuiſſe, indeq́ propter difficilem aditum, in eum, in quo
nunc eſt, locum translata eſſe putatur, quemadmodum Dlugoſſus memorat. In Cuiauia
uerò Tur, Lanſcus, Bielſcus, Lubotinus, Orlie, Berdouus, Borimouus, Creuianta: Et in
Dobrinenſi tractu Gorznus, Mocouus, & Scampſcus, minores aliquanto ſuperioribus.
Pro lacubus minor Polonia, Sileſia, Ruſsia, ac Podolia piſcinas habent arte manuq́ue fa- *Piſcinæ.*
ctas permultas & grandes. Non carent tamen & lacubus, Lublinenſis maximè & Chel-
menſis tractus. E quibus Biale, hoc eſt, Albus, per antiphraſim ſic dictus, prætereundus *Biale lacus.*
non eſt: Cuius aqua Aprili & Maio menſibus fuſcos reddit lauantes: Piſces autem pin-
guiſsimos profert, qui braſmi, à noſtratibus autem Cleſcij uocantur. Eſt & in Belſenſi la-
cus Crinice, non amplus, uerùm profundus. De quo illud memorabile annotauit item *Crinice.*
Dugloſſus, quod certis temporibus altero uel tertio quoq́ anno cum mugitu fluctus at-
tollens exhauritur propè ad fundum uſque, aquis uicini montis cauernas ſubeuntibus:
Atque ibi tunc facilè præhenduntur piſces in aqua uadabili. Poſt dies aliquot ea refluit. *Piſcationes hybernæ.*
In cæteris lacubus, atque etiã in maioribus piſcinis & fluminibus hyberno tempore com-
modiores ferè ſunt piſcationes, quàm æſtate, pertuſa certis interuallis glacie, retiq́ per ma
ius foramen in aquam immiſſo: quod longis funibus ad perticas alligatis hominum e-
quorúmue opera longo ſpacio in diuerſum tractum, coëuntibus rurſus piſcatoribus alio
foramine piſcibus refertum extrahitur. Sunt autem eadem genera piſcium in lacubus &
piſcinis. Vtrobique enim ſunt lupi, ſiue lucei, praſmi, percæ, rhombi (ſi modo ſic appel- *Piſcium genera.*
landi ſunt ij, quos nos Caraſsios dicimus) ſumi, ſendacij, cirtæ, ſiue certæ, à delitijs, ni fal-
lor, apud Germanos nomen ſortitæ, tineæ, anguillæ, ruboculi, carpones, quos reginas uo
cant Itali, Latini Cyprinos, quemadmodum uult Ioannes Dubrauius Olomucenſis Epi-
ſcopus. Tametſi minus frequentes hi ſunt in lacubus, quàm in piſcinis: In quas paruu-
li tanquam in uiuaria ſtudioſè includuntur. Ferunt etiam lacus nonnulli eos, quos ſului-
zas & ſielauas noſtrates, Germani Marenas uocant. Piſcis eſt dulcis & ſapidus, aleci ſi- *Piſces fluuiatiles.*
milis: Fluuiatiles uerò ſunt cum ijſdem ferè omnes, tum delicati in primis, truta, bar-
bo ſiue mullus (Paruenam uocant) fundulus, occulata, quæ lampreda quoque dici-
tur, aloſa, ſiue borbocha, cuius iecur potiſsimum eſt in delicijs, à noſtratibus Mientus uo-
catur: Itemq́ue Lipien, sliz, berzana, ucleia, iaſdez, & quæ bialariba, hoc eſt, albus piſcis
à noſtratibus appellatur: quibus Latina nomina dare non habemus. Quanquam quid
uetat Alberti Magni, & aliorum ſcriptorum, qui eiuſmodi res perſecuti ſunt, exemplo, eos
uernaculis nominibus ad Latinum ſonum conformatis appellare? Quod in ſuperio-
ribus quoque nonnullis factum eſt. Cancris & unguillis abundas in primis Nida flu-
uius. Anguillis etiam & Stintis Habus, & alij nonnulli lacus Pruſsici. Marinis piſcibus

non

non admoddum abundat ea regio. Nobiles autem præcipuè ſunt haleces, quos haringas Germani uocant, quorum ſale conditorum maximus eſt uulgò uſus in tota Polonia, atq; adeò in Lithuania quoque, Boëmia, Sileſia, Morauia & Vngaria. Tanta eorum copia eſt. Sed in Pruſsia pauci præhenduntur: A' Cymbrica autem Cherſoneſo, & Scandia, & ex Oceano Germanico plurimi & optimi nauibus eò importantur. Pomuchlæ non deſunt, neque paſſeres. Salmonem ſiue eſocem, & ſturionem inter marinóſne, an fluuiatiles numerem, neſcio, utrobiq; quidem præhenduntur: Sed è mari ſurſum fluminum certis temporibus enatant, tranſilientes obſtacula. In quibus etiam inſidioſis capſis collocatis capiuntur. Tantò ſunt autem ſuauiores, quantò longius à mari et Habo receſſerint. Quin uniuerſè piſces ij, qui in fluuijs iuxta ac lacubus & mari uictitant, ſapidiores ſunt in fluuijs, quàm in mari, uel lacubus capti. Non eſt hìc prætereunda quarundam aquarum non uulgaris natura. Eſt in Scepuſio riuus ex arduis mõtibus profluens, cuius guttæ in lapideam duriciem cõcreſcunt, ita ut ex ijs ſponte exiſtant fulcra ſuſtentantia canales, quibus riuus ille ad moletrinas deducitur. Eſt & fons ſiue lacus peſtilentẽ aquam & uaporẽ emittens, cuius non modo guſtu, ſed etiam afflatu animalia & aues necãtur. Sunt etiam nõnullis in locis Poloniæ ſcaturigines tepidarum aquarum, ſulphuris & aluminis odorem redolentium, quibus ſcabies & ulcera hominum & iumentorum curantur. Sed nos ab aquis & aquatilibus ad terreſtres animantes tranſeamus. E' ferarum animantium genere fert hæc regio copiam leporum, dorcarum, ſciurorum: cuniculorum quoq; alicubi: Ceruorum etiam, & aprorum, & urſorum, & luporum nonnullis in locis. In primis autem Nepolomicenſis & Radomienſis ſaltus nobiles ſunt Ceruorum uenationibus. Et horum autem, & Onagrorum atq; Biſontium Pruſsia ducalis, eiq; finitima Maſouia ferax eſt, & in primis Podolia: ubi agminatim in campis non modo hæ feræ, uerumetiam feri equi paſcuntur. Eſt autem biſons prægrandis, uerum pernicißima fera, magnis & introrſus leniter incuruis cornibus nigris armata, quibus equum cum ſeſſore correptum in ſublime identidem iactat, & arbores mediocri craſsitudine euertit. Magnitudinis eius illud quoq; eſt argumentum, quod in capite eius inter cornua, duo imò tres etiam homines poſſunt conſidere. Habet uilloſum & hiſpidum corium, & ſub mento palearia. Caro eius ſale condita in delitijs eſt magnatibus & principibus. Cornu ſonorum, & ob id uenatoribus in uſu eſt: Zubrum ſeu Zambrum uocant noſtrates: Imo & Græci recentiores: Onager uerò Los appellatur. Alcem hanc eſſe uolunt: De qua ſcribunt Plinius, & nõnulli alij ex ueteribus. Fera eſt longis cruribus, & auribus, aliquanto maior equo, colore ceſio & fuſco, mas capite cornuto: Cuius ungula poſteriorum crurum, ſi autumni initio ſpiranti adhuc deſecentur, expetitur, comitiali preſertim morbo laborantibus ſalutaris. Ferunt etiam capreas montana loca Vngaria finitima. Ceterum Vri, hoc eſt, boues ſylueſtres, quos nos Thuros dicimus, in ſolis Maſouiticis ſyluis apud Vyskitcos extant. Et harum quidem ferarum carnes aptæ ſunt humano eſui: Cultui uerò pelles ſubminiſtrant panthera, ſiue is eſt lupus ceruarius (Ris appellatur à noſtratibus) maculoſis uentre & pedibus: quæ partes maximè in precio ſunt. Martes, ſiue Mardures, quas cunas dicimus, uulpes, lupi, Roſomaci, Lutræ item & caſtores amphibia. Atq; horum caſtorum, inquam, caudæ etiam inter delicatos cibos, & pro piſcibus habentur, reliqua carne inutili propemodum. Extruit autẽ ſibi hoc animal cubile ligneum in marginibus fluminum & lacuum, cameris compluribus alijs ſuper alias diſtinctum, ac ſecundum incrementum aquæ domicilium mutat, ita ut cauda natante reliquum corpus in ſicco maneat. Pellem habet in dorſo hiſpidam, ſed mollem: unde fimbriæ fiunt exornandis ueſtibus hibernis & pileis. Vrſorum quoq; uolæ cum digitis eſitantur: pelles etiam ſtragulæ ueſtis uſum præbent. Quin & amicire his famulos cœperunt ij, qui feroculi uideri uolũt. Cuniculi, lepores, & ſciuri cultui iuxta ac eſui apti ſunt. Sunt etiam in Podolia animalia ſciurorum, uel cuniculorũ magnitudine, in cauernis degentia, uarias & maculoſas pelles habentia, quæ & ipſæ ad ueſtitum, & pallia fœminarum expetuntur. Crzecicos uulgò uocant. Omni autem genere ferarum magis abundat Lithuania propter uaſtitatem ſylueſtrem. De biſontium uenatione ſcire operæprecium eſt, quòd in campis Podolicis ſegregati ex agmine ſinguli ab equitibus ſagittarijs ordine in girum diſpoſitis conficiuntur. Vnus enim poſt alium feræ adequitantes, iaculantur, citatiſq; equis refugiunt. Efferata autem illa ictu & uulnere, refugientem inſequitur. Interim ferit eam alius. Quem illa rurſus priore dimiſſo inſequitur, donec defatigata labore & uulneribus concidat. In ſyluis uerò ij deprehenſi opportuno aliquo loco deiectu arborum à ruſticanis hominibus ad id coactis, quaſi intra ſepes includuntur, plures etiam quàm ſinguli, ita ut effugere inde non poſsint. Deinde extructa ex tempore principi & magnatibus ac fœminis cauea ſiue tabulato editiori, ex quo tuto ſpectare poſsint, uenatores cum uenabulis ad ſuam quiſq; arborem diſponuntur. Mox ab equitibus ſtrepitu & clamore,

Salmones & Sturiones. — *Aquarum mira natura.* — *Thermæ.* — *Feræ.* — *Biſons ſiue Zubr.* — *Onager & Alce Los.* — *Vrus ſiue Thur.* — *Panthera.* — *Caſtor.* — *Biſontium uenatio.*

admiſſuq;

admiſſuq; canum fera excitata è uepretis in medium propellitur. Quæ à uenatore poſt arborem latente, ut cuique maximè appropinquârit, uenabulo petitur, efferataq; ictu, arborem, cuius obiectu ille ſe tegit, cornibus petit, & cùm arbor ſit gracilior, quàm ut ambobus cornibus in eam poſsit impingere, fronte ac toto corporis niſu in eam incumbit, cornibus utrinq; prominentibus. Vrget interim ſemel adactum in præcordia ferrum uenator, ſenſim cedens appetenti ſe feræ, ac circum arborem giranti: nec deſunt canes grandiores morſibus adiuuantes, donec ea exanimata, uel defatigata prorſus cõcidat. Quod ſi uenator ictum fruſtratus ſit, aut minùs opportunè intulerit, aut à fera etiam correptus, & proculcatus fuerit, aliquis è uicinioribus rubrum pannum feræ obiectat. Hoc enim colore maximè efferatur. Ibi ea dimiſſo priori, hunc petit recipientẽ, ſe ad ſuam arborem, & ab eo feritur, & conficitur. Linguæ eius contactus uitatur, qua longiùs exerta attrahit ad ſe hominem, ſi uel extremã ueſtis eius oram contingat. Eſt enim ea ſcabra. Vrſi uerò, quamuis prægrandes, & iam uiui capiuntur, reti implicati, uenatoribus compluribus ſimul accurrentibus, & ligneis furcis caput, pedesq; ferę ad terram deprimentibus, donec ea fune cõſtringatur. Conſtricta in arcam ligneam concluditur, ita ut ſe commouere nequeat, & auehitur. Vnde pòſt, ubi libitum eſt, ad ſpectaculũ, & urbanam, uel campeſtrem uenationem emittitur. Sic autem colligatur, ut uno tractu funis ex arca prominentis ſoluatur. Vidimus aliquando in ſpectaculo equulum, & quidem caſtratum, cum urſo prægrandi cõmiſſum. Qui ex interuallo accurrens obuerſo tergo calcibus urſum petebat, & refugiebat, urſo ad ſtipitẽ, laxiore tamen fune alligato. Sed alia perſequamur.

Vrſorum uenatio.

De iumentorum genere bobus, & equis abundat Polonia: camelis, aſinis, & mulis caret. Aliundè ij nonnunquã adducuntur, ſed non durant. Ouium item, & caprarũ ferax eſt: auium quoq; magnam habet copiam. Præter altiles autẽ, nempe gallos gallinaceos domeſticos iuxta ac Indicos (qui nuper adeò inuecti ſunt) anſeres, anates, & columbas in delitijs hæ ſunt: Pygargus, quẽ quidam Biſtardam uocant, eò quod tardior ſit propter molẽ corporis, & uix à terra euolet, pauo, grus, cygnus, perdix, bonoſa, coturnix, ſturus, ſiue ſtarnus, & quæ Cietrzeuu, & Cieciorca, & Gluſſetz, quaſi ſurdaſter, à noſtratibus uocãtur. Et ut rapaces aquilas, falcones, accipitres, miluios, uultures, niſos, ardeas, & multas alias mittamus, minorum quoq; auicularũ aptarum eſui ingens eſt copia. In his nobilis inprimis ea, quæ in ſolis ferè Louicienſibus campis cum niue exiſtit ac diſparet auicula, paſſere nõ multò maior: quam à niue Sniegulam uocamus. Turdus rarior eſt, itemq; Pardua, quam ita uocamus nomine uernaculo, quando Latinũ non habemus. Auis eſt ſylueſtris, gallina nõ multò minor, in campis Ruſsicis, & Podolicis. In ijſdẽ reperiuntur coturnices uirentibus pedibus, quarũ eſus ſpaſmum inducit. Ex auibus maiores atq; teneriores ſub hyemis initiũ gregatim auolant, uereq; nouo redeunt: nonnullæ minores, uelut hirundines, & Cypſeli, implicitis inter ſe pedibus, & alis conglobatæ in lacus, paludes, & piſcinas ſeſe immergunt, ac uere nouo emergunt, & explicantes ſeſe euolant. Hiberno quidem tempore retibus extractæ à piſcantibus ſine ullo ſenſu, & motu, & ad ignẽ admotę, uel in hypocauſtis calidis poſitæ reuiuiſcunt, & euolant, ſed ſtatim læſę frigore, uel ignis calore, atq; uapore inſolito emoriuntur. Cæteræ hyemis tolerantiores in ſyluis, uel circum domos, & uillas utcunq; degunt. Nec plura nunc de ſitu, ubertate, & omni deſcriptione Polonię.

Animalia domeſtica.

Aues.

Sniegulam.

Pardua.

Coturnices Ruſsicæ.

Auiculæ rediuiuæ.

Genti Polonæ ſicut originem, ita & linguã communem eſſe cum Boẽmis, Ruſsis, Moſchis, Croatis, Morauis, Sileſijs, Caſſubijs, Bulgaris, Raſcijs, Serbis, Illyris, & uniuerſo nomine Slauico, ſeu Venedico alibi expoſuimus. Tametſi Dialectis ea tam uaria eſt, ut nonnulli ex his populis ægrè, & uix ſe inuicẽ intelligant. Cęterùm ab alijs omnibus linguis ea prorſus diuerſa eſt. Niſi quod multa inſtrumentorũ, operum, & aliarum rerum ad opificia, & cõmunem uitã pertinentium uocabula à finitimis, & priſcis, ni fallor, incolis Germanis mutuata eſt. Sunt hodieq; nõ modò mercatores, & opifices Germani multi ſparſim in urbibus habitantes, uerùm oppida penè tota, & pagi pleni utentium lingua Germanica in Submontana regione, eiq; finitimis Ruſsia, & Scepuſio, itemq; in extrema ora maioris Poloniæ, deductis eò, ſicut & in Sileſiam, & in Pruſsiam, quodam tempore Germanorũ colonijs, & multis de plebe compendij ſui cauſa ſubindè immigrantibus. Quin & equeſtres quædam familię antiquitùs è Germania ducunt originẽ. Cuius rei argumento ſunt ſtemmata, ſiue inſignia, & eorũ nomina. Sed iam ij, atq; etiam oppidani, & pagani diuturnitate temporis ac domicilij, & connubijs magna ex parte in Polonos tranſierunt. Libenter autẽ & Poloni propter multum uſum, & cõmercia cum Germanis cõdiſcunt linguã Germanicam. Libentiùs etiã Latinam, propter ſacrorum ritus, & ſacerdotia, ſcribẽdiq; uſum, qui uulgatiſsimus fuit antiquitùs hac lingua cũ in priuatis ſcripturis, & epiſtolis, tum in actis publicis, ac diplomatibus, mandatis, edictis, decretiſq; principũ, & omnium iudicũ, & magiſtratuum. Eſtq; etiam nunc, aliquando tamen minùs in uſu. Noſtrâs enim lingua

Lingua Polonica.

Hiſt. Pol. li. 1.

Germanicæ linguæ uſus.

Latinæ linguæ uſus.

neq; tam copioſa eſt,quàm aliæ,neq; ſcriptu, lectuq́; facilis. Sed Pruſsiæ incolæ,cùm ma-
xima ex parte Germani, aut è Germanis oriundi ſint, in conſcribendis actis iudiciorum
Germanica lingua magis utuntur uulgò,mixtim Polonica,& Germanica loquẽtes. Pri-
ſci Pruſsi,quorum pertenues adhuc extant reliquiæ,peculiarem habuerunt,habentq; ab
utraq; penitùs diuerſam. In Ruſsia,meridionali præſertim,iam ferè uſitatior eſt Polonica
dialectus, quàm uernacula, ex quo gens ea Polonorum ceſsit imperio, Polonis propter
Armeni. ubertatem ſoli,& militiam aduerſus Tartaros libenter ibi figentibus domicilia. Sunt etiã
Hebræi. in Ruſsia,Podoliaq; Armeni,mercaturam exercentes: Hebręi uerò longè frequentiores,
etiam in cætera Polonia,præter Pruſsiam,ſparſim oppida,& uicos incolentes. Vtriq; ſua
lingua utuntur:ſed & Polonica,uel Ruſsica:Hebræi uerò paſsim & Germanica. Penetra
runt & Itali mercatores atq; opifices in urbes primarias noſtra ferè memoria. Eſtq; non-
nullus,eius linguæ uſus etiam apud Polonos elegantiores. Libenter enim ij peregrinan-
Habitãdi ratio tur in Italia. Pagis autem,& uicis potiſsimũ, atq; etiam oppidis gens Polona antiquitùs
habitat:quibus ferè caſtella,& arces adiunctæ ſunt,dominorũ,& pręfectorum domicilia.
Vrbs Cracouia Vrbes munitas atq; cultas non multas habet. Princeps eſt Cracouia in minore Polonia,
regum,& regni domicilium:quæ cum ædificiorum priuatorum iuxta ac publicorũ ſplen
dore atq; munitione, tum rerum omnium ad uictum,cultumq́; corporis pertinẽtium,&
mercium exoticarũ copia, emporio, magnis ad uitã degendam commoditatibus, homi-
numq́; frequẽtia,ciuilitate,& elegantia facilè primũ locum obtinet,& cum claris Germa
niæ,Italiæq; urbibus certat. Germanis autem mercatoribus abundat antiquitùs,neq; ca-
ret Italis. Habet opportunitatẽ Viſtulæ fluuij,quo piſces,ligna,& omnis ædificiorum ma
teria,& alia quædam è uicina Sileſia importantur. Nonnulla etiam cum alio,tum in Pruſ
ſiam deportantur,& inde merces exoticæ reportantur. Habet itẽ ſuburbana ampla,& fre
quentia, & cum hortis atq; pomarijs delicatis, tum uiuarijs piſcium, & prædijs culta, ac
Cazimiria. temperie cœli amœna. Adiuncta ſunt ei duo oppida:à Meridie quidẽ Cazimiria, ponte
Stradomia. ligneo iuncta interlabente Viſtula. Eſt tamen intermedius urbi, & ponti cõtinens uicu-
Rudaua. lus, cui nomen eſt Stradomia. Quẽ flexus Viſtulę tria latera ambientis,& influentis in eã
Cleparia. Rudauæ occurſus facit inſulam. A' Septentrione uerò pomerijs urbis cõtinens eſt Clepa
ria,nõ tamen cincta mœnibus, ut eſt Cazimiria. Habet & arcem peramplam Cracouia,à
latere Auſtrali in colle ſeu rupe,Viſtulæ,& Stradomiæ imminentẽ, mœnibus,turribusq́;
munitam, & magnificis regiæ ac baſilicæ, in qua ſedes eſt Epiſcopi, duorumq́; præterea
delubrorum,& aliarum priuatarum domuum ædificijs exornatam. Regiam quidem Si-
giſmundus rex ſenior noſtra memoria in eam,quæ nunc uiſitur, formam,amplitudinem,
Academia Cracouien. & ſplendorem redegit. Habet Academiam quoq; omnium diſciplinarum atq; doctri-
næ ſtudijs,& profeſsione florentem. Olim tamen,quàm nunc honeſtis diſciplinis,& fre-
quentia Præceptorũ iuxta ac ſtudioſorum florentiorem, cùm principes uiri ornamentis
patriæ magis fauerent,ac ſtuderent,necdum uel Lutheraniſmo infectę,uel ferro Turcico
diuexatæ,& fermè ſubactæ eſſent gentes finitimę. Sita eſt autem urbs ea nõ procul à fini-
bus Sileſiæ,Vngariæ,& Ruſsiæ, longitudinis quidem gradu 42. latitudinis uerò 50. Se-
cundũ hanc ſunt haud ignobilia oppida in eadẽ minore Polonia ac diœceſi Cracouien-
Lublinum. ſi,Lublinum,triceſimo ſexto milliario uerſus ortũ æſtiuum, longitudinis 45. ferè,latitud.
ampliùs 51. gradu:nõ ſpacioſum quidem, ſed benè exædificatũ,& externarum gentium
Chriſtianarum iuxta ac barbararũ,emporium nobile:deinde Sendomiria,Sandecia,Tar-
nouia,Biezzum,ſiue Becia,Viſlicia,Ilcuſſum,& Oſuencimum in Sileſia. In maiore Po-
lonia Poſnania urbs eſt,æmula Cracouiæ,quinquaginta milliarijs ab ea diſtans,longitu-
dinis quidẽ gradu 39. lat.uerò 52. min. 30. itidem cõmercijs, & emporio Germanorum
exculta. Quæ & ipſa Academiam,opera,& ſumptibus Ioannis Lubrantij epiſcopi noſtra
ætate fundatam,ſed à ſucceſſoribus eius neglectã habet. Nunc tamen ea cura, & munifi-
Adam Conarius episc. Posnan. cẽtia Epiſcopi Adami Conarij inſtauratur. Habet & arcem, & baſilicã,ſedemq́; Epiſcopi
cũ oppidis Srodca,& Valiſſeuo,interlabẽte Varta flumine diſiunctã. Secundũ hanc ſunt
oppida Caliſsia,Gneſna,uetuſtate,& Archiepiſcopi ſede, baſilicaq; nobilis,Vuſchouua,
Leopolis. quam Freiſtadiam Germani uocant,Coſtenum,& Slupcia Epiſcopi. In Ruſsia Leopolis
longitud. grad. ferè 46. latitud. 49. ſita,quinquageſimo à Cracouia milliario. Vrbs eſt ſa-
tis munita, duas arces adiunctas habens, emporio,ciuiumq́; elegantia,& humanitate flo
rens,ac ſede alterius Archiepiſcopi,& duorũ epiſcoporum,nempe Armenici atq; Ruſsici
non ignobilis. Sunt etiã oppiſta Præmislia,& Croſna:quorum Prẽmislia arce munita,&
duobus Epiſcopis,Latino,ſiue Catholico,& Ruſsico cohoneſtata eſt. Chelma quoq; iti-
dem duos habet Epiſcopos:ſed propter oppidi, ſeu uici immuniti infrequentiam,Tarta-
ricaſq; excurſiones,catholici Epiſcopi cathedra Craſnoſtauiam translata eſt. In Podolia
Camenicia. Camenecia eſt,urbs cũ arce,natura loci, manuq; permunita, triginta milliarijs benè lõgis
diſtans

diſtans à Leopoli uerſus ortum hybernum, longitudinis gradu 49. fermè, latitudinis ue-
rò 48. minut. 30. Habetq; & ipſa ſuum Epiſcopũ. In Maſouia Varſauia eſt longitud. 33. *Varſauia.*
lat. 52. grad. & minut. 20. pari ferè ſpacio, hoc eſt, quadraginta milliarijs à Cracouia, & Poſ
nania. Deinde Ploſcum baſilica nobile, & Epiſcopo, eiusq; Epiſcopi oppidum Pultouia *Ploſcum.*
cum arce, & Lomza. In Cuiauia ſunt, Breſte, & Vladislauia ſedes, & oppidũ Epiſcopi, cũ *Vladislauia.*
arce, quam Stanislaus Carncouius Epiſcopus nuper ſplendidiorẽ, & magis habitabilem
reddidit. In Pruſsia uerò Gdanũ, ſiue Dantiſcum, octogeſimo fermè à Cracouia milliario, *Gdanum, ſiue*
à Poſnania uerò quadrageſimo, à mari uno fermè: longitud. quidẽ gradu 41. minut. 30. *Dantiſcum.*
lat. uerò 54. minut. 20. urbs eſt è tribus oppidis coagmẽtata, portu, naualibus, & horreis
nobilis: copia, & uarietate mercimoniorũ partim maritimorũ ex toto Occidẽte, & Septen
trione, partim terreſtriũ ex diuerſis mundi partibus, & fluuiatilium, maximè Viſtulæ prę-
terlabentis opportunitate abundans: munitione firma, ciuium, & conuenarum induſtria
ac diligentia culta. Quæ anno ſuperiori, dum opus hoc primũ editur rebellis facta, uirtu-
te, & dexteritate fortiſsimi, prudentiſsimiq; regis Stephani poſt inſignem cladẽ, & diutur
nam obſidionem clementer in deditionẽ redacta eſt. Gdano proxima dignitate nunc eſt *Torunia.*
Toruñia, uiginti quatuor milliarijs intorſum uerſus Poſnaniam, & Cracouiam ab eo di-
ſtans, & in ripa Viſtulæ ſita, longit. gr. 41. lat. 32. duobusq; oppidis diſtincta. Olim em-
porio, & omnibus rebus florentior. Sed Gdani incrementa eam non paruis detrimentis
affecêre, & in frequentem reddidére. Quod ipſa itidem Culmæ priùs uſu uenerat: quæ ci *Culma.*
uitas ea dignatione fuit antiquitùs, ut ab ea cætera omnis Pruſsia, atq; etiam Maſouia ple
raq; ius peteret: quod inde etiamnum Culmenſe dicitur. Viguerunt in ea non ita pridem *Ius Culmenſe.*
etiam bonarum literarũ ſtudia. Nunc ea pro amplitudine ſua infrequens eſt admodum:
cumq; ſuperiori tèmpore in ditione Regia fuiſſet, nunc paret Epiſcopo, qui inde nomen
habet. Tametſi cathedra eius eſt in oppido Culmenſea, uno milliario inde diſtãte. Elbin- *Elbinga.*
ga etiam Pruſsię eſt gemina, permunita, & copioſa: niſi, quod quoq; luminibus, ut ita di-
cam, officiũt, ab altera parte Gdanũ, ab altera Regius mons, ſiue Kœnixberga, uicinę, & *Regius mons,*
maiore commoditate portuum copioſæ urbes. Eſt autem Regius mons, ducalis Pruſsiæ *ſiue Kœnix-*
caput, tribus oppidis, & arce magnifica, noſtraq; memoria etiam baſilica, & ſede Epiſco- *berga.*
pi Sambienſis inſignis: terreſtri quidem itinere decem octo milliarium, per Habum uerò
aliquantò minore interuallo à Gdano diſtans, long. gradu 43. latitud. minut. 50. Prægo-
la flumen oppida interſecat, & uno fermè milliario infra ea in Habum influit. Minoribus
item oppidis frequens eſt admodum utraq; Pruſsia, & quidem nec incultis, nec immuni-
tis. In regia, primarium eſt Marieburgum, cùm ipſum per ſe mœnibus, turribusq; permu- *Marieburgũ.*
nitum, tum arce ampliſsima, & munitiſsima nobile, ſitum ad Nogatum brachium Viſtu-
læ, ſexto ab urbe Gdano milliario. Propter adiacentis autem inſulæ, cuius mentionem ſu
prà fecimus, ubertatem glebæ, pagorumq; frequentiam, & cultum, copioſum, & frequẽs.
Ea uerò inſula in paluſtri olim reſtagnantis Viſtulæ ſolo operibus, & præalti ac firmi ag-
geris obiecta ad utrunq; fluminis brachium effecta, magno hominum labore non ſine
periculo ab inundatione defenſatur. Maior ea uocatur. Minor autem appellatur, conti- *Minor.*
nens ei ad occidentale Leniuucæ latus, & ad Motlauiam, Gdanumq; pertinẽs planicies:
& ipſa paluſtris olim. Nunc autem foſſarũ ductibus exculta, & facta compaſcua. Marie-
burgo non multùm ulla re cedit Allesberga, ſiue Heilsberga, Epiſcopi Varmienſis domi *Heilsberga.*
cilium. Cathedra enim ſupra Fraumbergam eſt, quemadmodũ ſuperiùs attigimus. Initio *Fraumberga.*
uerò, Brunsbergę ea fuit collocata. Quod ipſum quoq; oppidum geminum, permunitũ, *Brunsberga.*
frequens & copioſum eſt, ita ut inter primarias urbes Pruſsiæ numerari queat. Quam nu *Stanislaus.*
per uir ampliſs. Stanislaus Hoſius, S.R.E. Cardinalis, & Varmienſis Epiſcopus unà cum *Hoſius*
ſacro eius ipſius Eccleſiæ collegio ſtudijs literarũ atq; doctrinæ nobiliorem reddidit, no- *Cardinalis.*
bis adiutoribus, & in religione Catholica cõſeruat, collegio religioſo eorum hominum, *Oppida Pruſſ.*
qui de ſocietate Ieſu uocantur, in ea collocato. His oppidis non multùm cedunt Gute-
ſtadia, Alleſteinum, Resla, Vormata, Melſacum, Vartemberga, Seburgum in eodem tra- *Siue Reſelia.*
ctu ac diœceſi Varmienſi. In Pomerania, Tucholia, Choinicia, Stargarda, ſiue Starigro-
dum, Nouum, Gneuum, Derſauia. In reliqua Pruſsia, Neimarcũ, Brodnicia, Stuma, Gru-
dentum, Lubauia, Razinum, & inter hæc interiectum ducale, Quizinum, quod Germa- *Pomeſanienſis*
ni Marieuerder uocant, non ita pridẽ ſedes Pomeſanienſis Epiſcopi: cuius diœceſis inſu- *Epiſcopat.*
lam quoq; maiorem, & Stumenſe territorium complectebatur: nunc ea caret Epiſcopo.
Hæc omnia oppida, & ipſa per ſe mœnibus cincta ſunt, & ferè arces ualidas, & benè exę-
dificatas, ſed uetuſtas adiunctas habent. In cętera quoq; Polonia nõ infrequentia ſunt op
pida (aut ſi uicos appellare malumus) pleraq; ſine ullis mœnibus, nec niſi ligneis ędificijs *Arces Pol.*
præter templa, & caſtella, ſiue arces adiunctas. Sunt itẽ arces in editioribus locis, & rupi-
bus extructæ, nullis adiunctis oppidis: Melſtinũ, Tencinum, Landiſcorona, Ogrodene-

cia,Lipouecia,Olſtinum,Pilcia,Soſternũ,Soben, Oceciũ,Viſnice. Sunt & monaſteria ad
Monaſteria. munitionem pariter,& commoditatem habitatorũ exædificata,& uicis,pagiſúe non lon
gè diſtantibus frequentata:Tinecenſe,Mogilenſe,Miechouienſe,Andreouienſe,Breſcen
ie,Stananticenſe, Copriuunicenſe, ſiue Pocriuunicenſe, Lyſſecenſe, Cienſtochouienſe,
Vitouienſe,Suleouienſe,Landenſe, Lubinenſe, Ceruenſcenſe,Paradiſenſe, Mogilnenſe,
Tremeſnenſe,Secechouienſe,Vangrouecenſe:& Sarnouicẽſe,Pelplinenſe,Oliuenſe,Zu
Pagi. couienſe in Pruſsia.Pagi pleriq; omnes ad lacus,riuos,& flumina ſiti ſunt, ſparſim dupli-
ci,ut plurimũ,ordine diiectis agreſtium domicilijs. In his caſę ſunt ligneæ,uel luteæ,hu-
miles,pleræq; omnes ſtramentis,nonnullæ aſſerculis intectę,præter prędia,domosq; do
minorum,quæ ampliores ſunt, & cultiores. In Pruſsicis tamen pagis egreſtes Germani
minùs inculte habitant:oppidani uerò cultiùs etiam lateritijs ferè domibus interiectu tra
bium firmatis, & ad omnem cõmoditatem inſtructis: quæ tamen plereq; ſtramẽtis tectæ
Vrbes quales. ſunt:nonnullæ lateritijs tegulis. Vrbes longè ſunt cultiores,niſi quòd habent domos an-
guſtiores. Cæteræ uerò Poloniæ urbes primariæ laxioribus domibus, nec minùs cultis
habitantur.In quibus cũ Germani mercatores ſuperiori ætate lateribus, & lapidibus ele-
gantiùs ędificare cœpiſſent,nunc Poloni quoq; eodẽ ſtudio tenẽtur,illosq; ſuperare con
tendunt:nec in urbibus modò,ſed etiã in uillis lautiùs habitare ſtudent,Italorũ ferè opifi-
Hypocauſta. cum opera, & induſtria. Hypocauſtorum permagnus eſt uſus maiore parte anni in tota
Polonia,præter Caſſubiam, & Pruſsiæ partem quandã: ubi agreſtes per hybernum tem-
pus accenſo in medio domicilij foco,cum pecudibus,iumentis,ac cæteris animalibus, &
auibus domeſticis in ſordibus,fœtore,atq; fumo(licet non deſint ampla fumaria)uitã de-
gunt,ſicut & in Samogitia, & alijs ad Septentrionẽ uergentibus regionibus. Quanquã
hypocauſta quoq; agreſtium duntaxat, pleraq; fumoſa ſunt,(ut quæ furnis ad coquẽdos
cibos, & panes intùs extructis calorem excipiant, & fumarijs magna ex parte careant)Et
anſerem,anatum, gallinarumq; cum pullis ſuis, ac ouicularum quoq;, capellarum,uitel-
Balneæ. lorum, ac ſucularum, propter hybernum gelu,admiſſu, & receptu ſordida. Balnearum i-
tem excalfactarum frequens eſt Polonis uſus æſtate iuxta ac hyeme ad abluenda, & le-
Veſtitus. uanda ſudore corpora. In quibus mares ſeorſum lauant à fœminis. Veſtium genus neq;
unum eſt,neq; certum,aut ſuum cuiq; ordini,cõditioni,ætati, & generi hominum. Exo-
ticis delectantur plurimi.Fœminæ paſsim cum alio cultu uario,tum uirorum amiculis u-
tuntur. Quanquam id nouum eſt. Reticulis tamen,aut lineis uelis ſiue flammeis eę capi
ta integunt. Puellæ antiquitùs nuda capita ſertis aureis,gemmatis,uel ſericeis,uel floreis,
uel herbaceis redimitæ progrediuntur in propatulũ.Sed nunc eæ atq; etiam matronæ pi
Victus ratio. leis ſericeis,pellibus ſuffultis,itidẽ ac mares ferè tectę incedunt. Victus genti antiquitus
uulgò, & in plebe,agreſti præſertim & uicana,ſuccidia,lactarijs,piſciculis,oleribusq; po-
tiſsimũ conſtat.Nunc multi ueruecina quoq;, & uitulina, & bubula carne uictitant: qua-
rum carnium fora in pagis quoque apud templa, & parœcias feſtis diebus inſtituuntur.
Vrbanis, atque nobilitati uictus eſt dapſilior: & iam lautior etiam, menſæq; cum altili-
bus, tum feris animalibus, auibusque, & piſcibus lautis inſtructæ: in quibus perma-
gnus eſt aromatum, neq; exiguus ſaccari, & aliorũ exoticorum condimentorũ uſus:nec
oleribus exquiſitis eę carent.Nec deſunt bellaria,aliæq; lautitiæ cũ domi natæ,tum exoti
cæ.Triticei panis,uiniq; uſus non ita pridẽ inoleuit apud elegãtiores.Nunc quidẽ utroq;
multùm utitur etiam uulgus in conuiuijs:uino quoq; præſertim in minore Polonia uici-
Cereuiſia. na Vngariæ, & Morauię.Nec obſtat precium.Cæterũ ſiliginei panis, & cereuiſiæ promi-
ſcuus eſt uſus in tota Polonia.Fit autem cereuiſia in Pruſsia quidẽ ex ordeo,in cætera ue-
rò Polonia etiam è tritico minutatim molito,ſeu confracto, & aqua decocto cũ lupulo.
Medo,ſiue aqua mulſa. Admiſcetur nonnunquã tritico ſiligo, uel ſpelta, uel auena. Mel quoq; itidẽ cum lupulo
aqua decoctum in frequenti uſu eſt: Ruſsis præſertim, & Podolijs,apud quos permagna
eſt apum, & mellis optimi ex dictamo, & alijs benè olentibus herbis ac floribus collecti
copia.Nec Pruſsis, & Maſouijs mel deeſt: qui & ipſi itidẽ id decoquunt. Medonem uul-
gò uocant. Solet autem is condiri Varſauiæ peculiariter ſucco è ceraſis, rubiúe malis ex-
preſſo,aut aromatibus: & pro ratione condimentorũ,Kerſtrangi,Malinici,ac Troinici no
men accipit. Color hominũ ferè candidus eſt: capillus flauus,uel magis albicans:ſtatura
Corporum habitudo. mediocris,aut mediocrem paulò excedens,habitudo corporũ ſucculenta. Niſi quòd fœ-
minis, & maximè puellis nobilioribus,urbaniſq; ſtudium eſt, ut ſe reddant curatura iun-
Terentius. ceas,quemadmodũ inquit ille. Alioqui formæ atq; teneritudinis non magna ab ijs adhi-
betur cura. Fucare autẽ faciem, & capillos tingere,indecorũ habetur. Sed eſt in uiris iux-
Ingenia, et mores Pol. ta ac fœminis naturalis quædam formæ bonitas,ingenuo rubore tincta. Ingenia Polono
rum ſunt aperta, & candida, & falli,quàm fallere magis apta:nõ tam irritabilia,quã placa-
bilia:minimè proterua aut pertinacia:imò ualdè tractabilia,ſi cõmodè ac placidè tracten-
tur.Ex-

tur. Exemplis autem inprimis ij commouentur: & ſunt principibus, & magiſtratibus ſuis ſatis morigeri. Ad comitatem, ciuilitatem, benignitatem, & hoſpitalitatẽ prompti, ita ut ignotos, & externos non modò libenter ſuſcipiant hoſpitio, ſed etiã inuitent, & omni officio proſequantur: & non modò ad conuictum atq; familiaritatẽ quorumlibet faciles, uerumetiam ad mores, & imitationem eorum, cum quibus uiuunt, externorum præſertim, flexibiles.

Hoſpitalitas, & ciuilitas.

Iuuentutis laxior eſt pauló, & neglectior educatio. Sed ea naturę bonitate compenſatur.

Educatio.

Ad Scholas quidem, & Magiſtros mittere mares liberos, & Latinis teneram ætatulam imbuere, omnibus pauperibus iuxtà ac diuitibus, nobilitati ac plebi, oppidanæ præſertim, ſtudium eſt. Multi pædagogos domi alunt. Itaq; ne in medio quidem Latio quis reperiat tam multos uulgò, cum quibus Latinè tamen loqui poſsit. Puellę quoq; nobiles, & urbanæ, uel domi, uel in monaſterijs uernacula, imò & Latina lingua legere, & ſcribere diſcunt: adultiores, puellæ quidẽ reiſam. culinariæ præſertim, & pecuariæ curandæ, lanificioq; ſeu linificio potiùs, atq; textrinæ, & acu pingendi arti manus admouent: mares uerò agriculturæ, uel opificio cuipiam, uel mercaturæ, uel magiſtratuum, & procerum, ſacerdotumúe opulentiorum miniſterijs, & affectationi ſeſe addicunt. Multi domi cum parentibus uitam degunt, eosq; in re familiari curanda ſubleuant, ac decedentibus eis, patresfamiliâs facti, rem ſuam agunt. Complures libenter peregrinantur, diſpendiorum reifamiliâs negligentes, egeſtatisq;, & omnium, quæ peregrinantes conſequuntur, incommodorum tollerantes.

Peregrinatio.

Externa enim magis, quàm domeſtica admirantur. Itaq; linguas earum gentium, ad quas peruenerint, cupidè, & facilè diſcunt. Quinetiam in uictu, cultuq; corporis, & moribus noui aliquid peregrè afferre ſtudent, indeq; elegantiæ laudem quærunt. Quod iam ad opiniones quoq; de religione proſerpſit. Sunt autem docilia hominum ingenia, & ualent quocunq; intenduntur: ſed alienis inuentis perdiſcendis ea magis accõmodant, quàm ut noui aliquid ipſi excogitent, & excellere magnoperè ulla re ſtudeant. Id adeò fit, ſiue quod uni alicui arti, & ſtudio non libenter ſeſe addicunt, ſed multa noſſe cupiunt: ſiue incuria, ſegnitie, laborisq; fugitatione, quæ pleriſq; in rebus peculiaris eſt huic genti: præſertim quòd homines, ad quorum uſum ferè liberalia iuxta ac mechanica ſtudia referuntur, mediocritati contenti, exquiſitam artificum, & operũ præſtantiam nõ magnoperè requirunt: ſeu deniq; quod ditiores ocio, delitijsq; ſeſe dedunt, relicta tenuioribus ingenij, & induſtriæ exercercitatione: hos uerò cùm ſit difficilè, ut ait Philoſophus, egentem benè operari, præſidijs uitæ comparandis diſtineri, & alienis non nunquam ab ingenio ſuo ſtudijs, & negocijs implicari neceſſe eſt. Atq; ubi, quod ſatis eſt, compararint, & ipſi fermè ſuperiorum ſimiles euadunt, uel reiſam. tuendæ cura, litiumq; anfractibus, uel potentiorum conſectatione diſtrahuntur, idq; ſiue ambitionis ſtimulis incitati, ſiue quo ſe, ſuosq; certo aliquo præſidio ab aliorum iniurijs, & contumelijs uindicent.

Studia.

Ariſtoteles.

Neſcio enim quomodo fit, ut ad uitæ commoda, & ornamenta non modò comparanda, ſed etiam tuenda non ſatis præſidij ſit, hac noſtra præſertim ætate, in ſolis animi, & ingenij bonis, & in legibus ac iure communi. Non tam autem ad artes mechanicas tractandas Poloni apti eſſe uidentur, quàm ad ſtudia doctrinæ. Niſi fortè illas contempsêre potiùs, quàm aſſequi nequiuêre. Externis quidem pleriſq; opificibus antiquitùs uſi ſunt, & utuntur etiamnunc non paucis. Bonarum literarum atq; doctrinæ ſtudia accuratiùs conſectantur, in primis ij, qui his præſidijs ex humilitate, ſordibusq; domeſticis emergere cupiunt, aut qui ſua uel parentum uoluntate ad ſacerdotium animos adijciunt.

Doctrinæ ſtudia.

Seueriores autem diſciplinas ad noſtra uſq; tempora potiſsimùm conſectati ſunt Poloni. Nõ defuêre nobis ſanè ſuperioribus tẽporibus inſignes mathematici, Aſtrologi, Dialectici, & Philoſophi, atq; etiã Theologi, ij præſertim, qui uocãtur Scholaſtici, cũ inſtituta Cracouię ante centum ſeptuaginta annos Academia, Magiſtri eius generis Lutetia, Pragaq; acciti, admirationi eſſent uulgò, & primoribus, atq; ipſis etiam regibus. Humanitatis, & linguarum eruditarum ſtudia diu neglecta iacuêre: nec ſolùm apud maiores noſtros, uerùm & alibi, fatali quadam temporum conditione.

Academia Cracouien.

Proindè non erat, unde noſtrates ea diſcerent poſt acceptas cum religione Chriſtiana literas, & cultum uitæ mitioris. Quò factum eſt, ut illi quoq;, qui tunc docti habebantur, & erant, nihil propemodum literis mandarent, nec in publicum ſibi edendum eſſe ducerent, ſi quid fortè exercitandi ſui, aliorumúe docendorum cauſa conſcripſiſſent. Neq; ſanè expedita erat edendi ratio, cùm careret Polonia typographis. Ita doctorum uirorum memoria cum ipſis pariter extincta eſt. Nunc certè poſteaquam animaduerſum eſt, in precio eſſe linguarum, eloquentiæ, humanitatisq; ſtudia, cupidè ea quoq; noſtrates amplexi ſunt, ſed ad uſum ciuilem, & uulgarem magis, quàm ad gloriam. Non defuêre tamen noſtra hac ætate, neq; nunc deſunt, cùm in ſtudijs humanitatis, & eloquentiæ, tum in omni genere doctrinæ magni quidam, & excellentes uiri, qui cùm commoda uitæ honeſtiſsimis diſciplinis, &

Eruditio.

 gloriæ,

gloriæ, ſiue utilitati publicæ poſthabuiſſent, eò euaſerunt, ut admirationi ſint, ſi non ſuis,
certè externis, incorruptiùs iudicantibus. Sed eos recenſere nunc neceſſe non eſt. Nec
medicinam poſthabent, poſteaquã ea uulgatis delicatiore, & laxiore uictus ratione mor-
bis, in precio eſſe cœpit. In alijs minùs elabobant, propterea quòd minùs ea conducere
uidentur ad cõmoda, & ornamenta uitæ comparanda. Non eſt enim nouum, plurimos
Ouidius. mortales hunc finem ſtudijs, laboribusq; ſuis ſtatuere, patresq; ſimiles illius habere, de
Rei familiaris curæ. quo canit Poëta quidam: Sæpè pater dixit, Studium quid inutile tentas? Rem porrò fa-
miliarem diligentiùs curare non ita pridem, & eodẽ propè tempore, quo bellorũ incom-
modis uacui, luxum, ſplendoremq; conſectari cœpimus. Sed in ea minor eſt uulgò parta
tuendi ac diſpenſandi, quàm acquirendi diligentia. Maiores quidem noſtri comparandis
diuitijs nõ magnopere incubuêre, ſatis habẽtes, ſine magna cura, & labore, unde in diem
Temporum diuerſa ratio. propemodũ, ſi non lautè, non durè quidem certè, nec parcè cum ſuis uiuerent. Itaq; tran-
quilliores tunc res domi erant. Minùs appetebatur alienum: minùs erat litium: minùs iur
giorum atq; cædium: minùs fraudium, & periuriorum. Maior autem erat fratrũ, & agna-
torum, cognatorum, affiniumq; inter ipſos concordia, & beneuolentia. Maior nõ modò
parentum, ſed etiam quorumuis natu grandiorum reuerentia. Perrara finium regundo-
Controuerſiarũ tranſactiones. rum iudicia. Herciſcundæ uerò familiæ nulla propemodũ. Cæterorum enim cognatorũ,
aut uicinorum natu maiorum interuentu, & interceſsione componebatur, ſi quid ulla de
re exortum erat controuerſiæ, quod ipſi inter ſe uicini, uel neceſſarij tranſigere familiari-
Rei militaris ſtudium. ter nequiuiſſent. Res militaris quoniam cùm inſtituto gentis, tum temporum quadã con
ditione in honore fuit ſuperioribus, atq; adeò omnibus ferè ſeculis, extitêre multi uirtu-
te bellica præſtantes uiri maximè noſtra memoria. Non ita pridem extincti. Et quamuis
in diuturna pace, & ocio, extant etiamnunc nonnulli. Nec emarcuit uulgò in Polonis ui-
gor ille animorum, laudisq; bellicę ſtudium, ſi qua ſe uſquam offerat idonea uirtutis exer
cendæ occaſio. Meditationem, & exercitationem uiri ſapientes requirunt. Idq; ideò for-
taſſe, quia deſunt uirtuti ſua præmia, & quod ignauo ocio, & conuiuijs pluſculum indul-
getur. Ad hæc autem, & feſtas epulas conueniunt plerunq; uicini, & neceſſarij inter ſe ad
unum aliquem uiri ſoli, uel pariter cum fœminis. Nec turpe habetur, puellas quoq; inter-
eſſe, & earum colloquia, conuiuia, choreasq; à iuuenibus frequentari, parentibus earum,
Compotationũ commoda, & incõmoda. cognatisúe natu maioribus pręſentibus. Atq; ita plurima conciliantur matrimonia. Nec
raro in eiuſmodi conuiuijs ſimultates, & inimicitiæ abolentur, & uel diſſolutę, uel nutan
tes amicitiæ redintegrantur. Quanquam intemperantioribus compotationibus interdũ
cruentæ quoq; pugnę inter conuiuas amicos, & neceſſarios accendũtur, iurgijs plerunq;
inter uiliora ſeruitia coortis. Potantibus enim dominis, nec illa à poculis arcentur. Quin
illiberalis conuiuator habetur, cui curæ non eſt, ut ſeruitia conuiuarum benè paſta ac po-
Luxus Polonorum. ta ſint. Quò fertiliores enim ſunt hæ regiones, eò magis indulgent homines uulgò crapu
læ, prolixioribusq; conuiuijs, & compotationibus, ita ut multi eum ſolum ducant fructũ
Aequales hauſtus. laborum atq; diuitiarum ſuarum. Vigent autem paſsim inter mares compationes ad æ-
quales hauſtus non ſolũ in conuiuijs, uerumetiam in cauponis, ad quas uulgus cõpotan
di cauſa cõuenire ſolet: eoq; prouecta eſt hæc licentia, ut quod profeſtis diebus partũ eſt,
feſto die potando ferè prodigatur. Atq; inde fit, proſerpente potandi etiam profeſtis die-
bus, & ocij conſuetudine, & inertia, ut anguſtiore re familiari utantur multi: præſertim cũ
nemini curę ſit, quid priuatus quiſq; gerat negocij, unde, & quomodo ſeſe ſuſtẽtet: & fru-
ctuoſa ſit autem dominis, & magiſtratibus illa potandi licentia. Etenim nõ exigua, & tri-
butorum, & uectigalium publicorũ iuxta, ac priuatorum portio è cauponis corrogatur.
Exoleſcit tamẽ ſenſim apud honoratiores illa ad ęquales hauſtus potandi cõſuetudo, eo-
rum ſtudio, qui apud eas gentes, quę humanitatẽ ſtudioſius colunt, peregrinati ſunt. Sed
lautitia in uictu, potuq; magis ac magis indies inoleſcit. In cultu quoq; corporis, ueſti-
umq; numero, uarietate, ac precio maior luxus exiſtit. Nec ſolùm exoticis pannis, & pel-
libus, uerumetiam ſerico, & purpura ueſtiri, & argento, auro, margaritis, gemmis exor-
nari mos inoleuit, inferioribus quibusq; præſtantium genere, honore, uel facultatibus
exempla cupidè amplectentibus: nullis autem legibus ſumptuarijs modum in uictu, cul
tuq; corporis cuiquam ordini, aut homini præſcribentibus. Quò planiora autem, & abſo
lutiora ſint omnia, quæ de gente Polona perſequimur, ordines, & genera hominum de-
Ordines, & ſtatus hominũ ſcribamus: quæ deſcriptio Reipublicæ quoq; fundamenta continebit. Diſtinguitur po-
pulus Polonus partim genere, partim ex religione ſumpto uitæ inſtituto. Ac genere qui-
dem in equeſtrem ordinem, ſiue nobilitatem, atq; plebem diſtribuitur: religionis autem
inſtituto in ſacrum, & profanum ordinem. Liceat autem nobis eum, qui fanorum atq; ſa-
crorum adminiſtrationem non habet, profanum appellare, uulgò Eccleſiaſticum, & lai-
cum, uel ſpiritualem, & ſecularem ſtatum, & ordinem uocitant. De his poſterius: nunc de

Nobilitas.

nobilitate,& plebe. Nobilitas Polona ad regimen atq; defenſionem cæteræ multitudinis,regionisq́; ſegregata eſt. Atq; inde qui ſunt huius ordinis,antiquitus milites,nunc equites ferè ab equeſtri militia,cui ſunt obnoxij, à Latinè loquentibus,& ſcribentibus appellantur: uernacula autem lingua Schliachta, à generis nobilitate,mutuato,niſi fallor,à Germanis uocabulo, (quaſi *Geſchlechter*) uocantur,& Ziemianie,quaſi agrarij,uel, ut uulgò interpretantur,terrigenæ,à terra,& agris,quos ferè colunt,& habitant antiquitus,hæreditarios,precioúe,ſeu principis beneficio partos.

Milites, & equites.

Ziemianie.

Nobilitatis prærogatiuæ.

Habet autem nobilitas multas,& magnas prærogatiuas, quæ partim regum, & principum munificentia firmatæ ſunt,partim moribus,& inſtitutis inualuêre:quę magna ex parte ſparſim opportunis locis huic,& hiſtorico operi à nobis inſertæ ſunt. Regi quidem ea ſoli ferè ſubiecta eſt. Iudicatur tamen ad præſcriptum legum,& à magiſtratibus regni, & regijs,quemadmodum poſteriore libro oſtendemus. E cæteris,priuatis præſertim,nemo nobilitatem cum agris,& pagis ſubiectam habet,niſi fortè in Ruſsia antiquitùs,& priſco ducũ gentis iure.Habet etiã Cracouienſis Epiſcopus in Seuerienſi ditione:habet & Varmienſis,eiusq; ipſius Eccleſię collegium:quin & Plocenſis Præpoſitus:& alij fortaſsè.Licet tamen homini nobili,ſiue equiti ſcultetiam,ut uulgò uocant,ſiue aduocatiam,in bonis alienis paganis iuxta ac oppidanis uoluntate domini obtinere:(de Sculterijs autem,& Aduocatijs poſteriore libro dicemus) Licet etiam priuati conditione in urbem, uel oppidum cuiuslibet commigrare,ſaluis perſonæ ſuæ prærogatiuis,niſi is decus nobilis amittat. Nobilitas porrò genere cenſetur,& meritis,adiuncto uitæ inſtituto.

Nobiles qui.

Habentur enim nobiles,quorum maiores,aut parentes uirtutis ergò in eum ordinem allecti,militiæq; adſcripti, & gentilicio ſigno donati ſunt,quiúe ipſi hæc meruêre uirtute ſua. Sed præſtabilius habetur,nobilem natũ eſſe,quã factum. Naſci autem nobilem patre ſimul, & matre nobilibus oportet legitimo coniunctis matrimonio. Quanquam nec plebeia mater liberorum nobilitatem minuit,dummodò pater ſit nobilis.

Nothi.

Nothi quamuis nobilibus,& illuſtribus orti,nõ cenſentur in familijs, neq; nobilitatis prerogatiuis fruuntur.

Nobilitas à quo, & quomodo conferatur.

Conferendi porrò huius decoris, hoc eſt,nobilitatis,poteſtatẽ ſolus habet princeps: idq; uel ſuo ipſius iudicio, & beneficio facit,uel interueniente teſtimonio,& quaſi adoptione clarorum, & principum alicuius familiæ urorũ, ſtemma,& gentem ſuam cum eo,qui ita creatur nobilis,communicantium. Eiuſmodi tamen creatis nobilibus obtinere,& poſsidere bona terreſtria ſtatuto quodam nouo non licet.Sed poſteritas eorum pari cum alijs natis equitibus iure eſſe incipit.

Nobilitatis amiſsio.

Amittitur porrò nobilitas decreto principis,ob admiſſum dedecus, & atrox aliquod facinus. Contaminatur etiam,& abdicatur quodammodò,ſi quis deſertis militię,& agriculturæ ſtudijs,ſordidum quęſtum faciat arte mechanica, uel tenuiore,& minutioribus menſuris ac ponderibus utente mercatura, & cauponatione.

Nobilitas æqualis.

Eſt autem pari dignatione Polonica omnis nobilitas:nec eſt ullum in ea patritiorum, comitumúe diſcrimen, exæquata quodam tempore omnium conditione.

Comites.

Nuper adeò paucis quibuſdam, parentum,uel ipſorummet amplitudine atq; meritis,& principum beneficio Comitum decus denuo partum eſt.

Duces.

Ducũ, qui peculiares haberẽt dominatus, uel territoria, nunquam aliud genus fuit apud Polonos,quàm id,quod à Boleslao Kriuouſto principe propagatum fuit,cùm is principatum inter liberos diuiſiſſet. Verùm id iam defecit.Ruſsi habuerunt antiquitùs ſuos duces,habentq; etiamnum ij, qui dudum Lithuanicæ ditionis fuêre, aut ſunt etiamnum,& Volynij.Neq; enim ſubactis,uel in deditionẽ acceptis ea prærogatiua adempta fuit. De Pruſſorũ,& Curonienſium ducibus pòſt attingemus.

Gentes,& familiæ nobiles unde appellatæ ſint.

Multæ ſunt nobilitatis Polonæ gentes, & quaſi tribus,nõ locis,& regionibus,uerũ ſignis quibuſdam gentilitijs,quæ arma,& inſignia uocant, eorumq; appellationibus diſtinctæ, quæ ſingulæ rurſus multas ſtirpes,& familias cognominibus,& agnationibus diſtinctas complectuntur. Verbi gratia,Leliuiorũ gens,cuius ſignum eſt, noua luna ſupernè ſtellã inter cornua cõtinens in cœleſtino ſcuto,Tarnouiam,Pileciam, Melſtiniam, & alias nõnullas honeſtas,& amplas familias comprehendit. Signa uerò gentilitia, ſiue inſignia partim à rebus, quarum ſunt notæ,quemadmodum Topororũ ab aſcia, partim ab euentu,ut Ielitiorum à uiſceribus transfixis appellationem habent:plurimorum ratio obſcura eſt.Niſi fortè à primis conditoribus gentium ea ſumpta ſunt.

Cognomina nobilitatis unde, & qualia.

Neq; enim olim, ut nunc,ab arcibus,uillis,& pagis, quibus dominabantur,denominabantur equites:ſed undelibet ſumpta,aut indita nomina,ad longam poſteritatem,amiſſo etiam,uel commutato patrimonio, rectè tranſmittebant.Qualia ſuperſunt etiãnunc multa cùm alibi,tum in Submontano,& Sciricienſi tractu,& in Ruſsia. Vt ſunt Herborth,Dunin,Iordan,Gladis,Pienianſcus,Pirſchala,Omita,Farureius,& alia eiuſdẽ generis.Nunc malũt pleriq; de arciũ,oppidorũ,& pagorũ nominibus deflexa paululũ per dominationẽ in Ski, ſiue ki uoce appellari.Ea uerò deflexio,uel adiectio ſyllabę à latinè loquentib.& ſcribẽtibus in ius cõmutatur,ita ut à Choina Choinski,& pro eo latinè

Choinius, à Craſne Craſinski, & pro eo Craſinius, à Laſco Laski appelletur. Cæterũ pro eo non Laſcius, ſed Laſcus dicitur. Quod nos in hiſtoria ſecuti ſumus, perſpicuitati orationis, & externorum auribus inſeruientes. Idem ueteres hiſtoricos Græcos, & Latinos in barbaris nominibus factitaſſe animaduertimus. Interdum autem ſine hac deflexione, uel adiectione, arcis, uel oppidi, uel pagi nomen, unde quiſq; ortus, uel cuius dominus eſt, cum præpoſitione de, uel à, uel ab, uel in, cognominis loco uſurpatur, à magnatibus præſertim, & clarioribus: ita ut uerbi gratia, in Tencin, uel à Gorca, uel de Felſtein, quis appelletur. Obſeruaturq; in his uulgò diſcrimen quoddam, non magis à Polonis, quam à Germanis, & Boëmis: qui itidem utuntur huiuſcemodi appellationibus. In enim prępoſitionem ijs ferè attribuunt, qui domini ſunt locorum: cæteras, etiam ijs, qui inde duntaxat orti uel oriundi ſunt, etiamſi ibi non habeant, ubi pedem figãt.

Signa, ſiue inſignia nobilitatis Poloniæ.

Gentilitiorum autem ſignorum, quæ quidem quærendo inueſtigare potuimus, appellationes hæ ſunt: In quibus enumerandis ordinẽ primarum literarum, & uernaculæ linguæ ſonum ſeruabimus. Abram, ſiue Valdorff: Amadei: Bialina: Biberſtein: Bodulia: Bogoria: Boitza: Brog: Bozeſtado: Buincia, ſiue Buincza: Byliny: Cioleke: Copaczina: Coumia: Cielantcoui: Coruitz, ſiue Bies: Choleua: Cotfitz: Corab: Corciak, ſiue Corczak: Dambroua: Dambroua altera: Dembno: Doliua: Dolenga: Drzeuicza: Druzina: Drija: Dzialoſſa: Godziemba: Goſdoua: Grabia: Griph, quod & Suieboda: Gryzima: Grzimala: Habdanc: Herburthoua: Helm: Ianina: Iaſtrzemhiec: Ielita, ſiue Koslarogi: Iednorezec: Iunoſſa: Korsboc: Kerdei: Labentz: Lariſſa: Leliua: Liada: Leuart, ſiue Leopardus: Lodzia: Lzauia: Lis, quod & Murza: Mozela: Morskicot: Mandroſtca: Nalencz: Nieſobia: Nieczuia: Nouina, Oliua: Oſmarog: Odrouuanz: Oſtoia: Orlia: Olobog: Ouada: Oxa: Pilaua: Pirzchala: Poualia, ſiue Ogon: Poboze: Pogonia, Polucoſia: Prauuda: Pomian: Przeginia: Prus: Prus alterum: quod & Nauilki: Proſnia: Raua: Raduan: Roza, Rogala: Ruchaba: Rolia: Scheliga: Slepouuron: Socolia: Seruicaptur: Schilde: Staricon: Starza: quod & Oſſoria: Strzemien: Strzegomia: Sternberg: Srenaua: Sulima: Suuirczek: Sirocomlia: Schumberg, ſiue Cotfitza: Suuinca: Tarnaua: Topor: Topacz: Trzaski: Tramby: Varnia: Vieniaua: Vuczelie, Vieruſſoua: Venzik: Vaduua: Vierzinkoua: Zabaua: Zadora, ſiue Plomien: Zagrobia. Duorum nomina non tenemus, ea ſunt albæ aquilæ anterior pars dimidia à capite cauda tenus, erecta, cum duabus ſtellis à tergo: & quinq; roſæ albę in quincuncem collocatæ. Vnde ſimul & ex gente Iaſtrzembecia ego maternum genus duco: pater uerò meus è Pirzchalia, & Oſmarogia. Nihil autem uetat his noſtrum quoq; adiungere, quo me unà cum fratribus meis, & omni poſteritate noſtra optimus Rex Sigiſmundus Auguſtus ornauit, dimidiam aquilam pectore tenùs, naturali colore, extenſis alis, laurea corolla circum collum redimitam in rubro ſcuto impartitus. Cui Ferdinandus Rom. Imperator electus, immortali memoria digniſsimus, cum legatione apud eum eiuſdem regis nomine in ſeptimum annum fungerer, gentilitium Auſtriacæ familiæ ſuæ ſtemma, rubram in albo ſcuto teniam per tranſuerſum ductam ſubdidit, & duo nigrę Imperialis aquilæ capita galeæ coronatæ ſuperpoſuit. Cur autem minùs liceat cuipiam à ſe parto, quàm ab alijs relicto decore gaudere? Et hactenus quidem de nominibus gentiũ Polonę nobilitatis nobis dictum ſit. Signa, origines, familiasq; deſcribere, longũ, & operoſum eſſet, ne dicam infinitũ.

Nobilitatis habitandi, & uiuendi ratio.

Antiquitùs ſparſim nobilitas in agris habitat, in ſua quiſq; uilla, uel caſtello, uel arce, rem familiarẽ operis, & laboribus adſcriptitiorum ſuorum, uel mercenariorum curans, & agricultura, gregũ, armentorum, & apiariorũ fructu, itemq; uenatione, & aucupio nõ modò ſuſtentans ſeſe cũ domeſticis ſuis familijs, uerumetiã honeſtas diuitias comparans uendẽdis ijs, qui ſuperſunt uſui domeſtico, quęq; deſunt inde uiciſsim comparandis.

Fœminarum ſtudia.

Matres autem familias, & puellæ nobiles lanificium, & linũ, canabumq;, & rem pecuariam tractantes non dedecet uendere ea, quæ ex huiuſmodi re familiari, & fructibus eius ſuperſunt uſui domeſtico. Quin & culinæ curã eæ gerunt, exceptis illuſtrioribus, & ſenatorijs, quæ hæc pleraq; dedignãtur, aut pediſſequarũ opera peragũt. Iter facientes, fœminæ quidem carpentis, uehiculis, aut curribus uehuntur: mares uerò uel ijſdẽ, uel ęquis potiùs pedeſtrem incedere per uiam, longiorẽ prẹſertim, minùs honorificũ uulgò habetur: niſi paupertas neceſsitatẽ imponat. Iam autem lautiores, & elegantiores de nobilitate in urbibus domicilia figere, uillis, & ruſticis prędijs relictis, incipiunt.

Comitatus.

Prodeuntem in publicũ nobilem uirum iuxta ac fœminam aſſeclis maribus, fœminã uerò etiam puellis pediſſequis ſtipari, honorificũ habetur. Et in eum uſum alit quiſq; domi ſuæ famulitiũ pro modo facultatũ: idq; ſimili figura, & colore ueſtium, nõ ſine ſumptu, & luxu ueſtiri uſitatũ eſt. Aluntur & equi complures. Equitantem enim aut uehentem herum famuli honoratiores, non niſi per urbem, uel ad ſuburbana pedeſtres aſſectantur. Ac Senatores quidẽ primarij pedeſtres iuxta ac equeſtres, medij ferè inter aſſeclas mares

ince-

incedunt,honoratioribus antecedentibus:cętera uerò turba cum pueris ſubſequente. In cętera nobilitate aſſeclæ omnes heros ſequuntur.Matronas autem,& puellas nobiles mares quidem antecedunt, fœminæ ſubſequuntur, præter filias,& quæ in filiarum loco habentur,& ſorores puellas,quæ ſecundùm anteambulones proximè matrem,uel ſororem præcedunt.Spectatur autem in famulis,& pediſſequis,cùm uſus ad miniſteria,tum ſtatura,forma,elegantia,& genus.Nec deeſt copia equeſtrium, ac nobilium iuuenum,qui uel ſtudio ciuilitatis,prudentiæq; uſu rerum comparandæ incitati, uel tenuitate fortunarum adacti,uel præſidij contra uim potentiorum ſibi, ſuisq; comparandi cauſa, non modò in magnatum,& epiſcoporũ,ſacerdotumq; ac doctorum clientelas,uerumetiam in parium, ac tenuiorum,inferiorumq; nonnunquam,eorum pręſertim,qui magiſtratus gerunt,aut aliquo ſunt numero in aula principis, aut opibus,induſtria,eruditione, gratiaue populari ualent,aſſectationem,& miniſterium parua, uel nullo mercede à parentibus,& propinquis traduntur,uel ipſi ſeſe addicunt. Duratq; ea ſeruitus, quoad utrique, hero,inquam, & ſeruo,ſiue clienti placet. Multi etiam de ditioribus neceſſariorum, & amicorum liberos pio quodam,& honeſto iuuentutis educandæ ſtudio ultro ſibi in familiaritatem, & miniſterium adſciſcunt. Ad eundem modum,& fœminæ fœminis famulantur. Nec pudendum aut dedecori affine eſt genus hoc ſeruitutis,ſed liberale, & ſociabile:nec rara eſt in eo uiciſsitudo,ita ut eum quis habeat in miniſterio,cuius parentibus ipſe ſeruiuerit:honeſtaq; habetur hæc iuuentutis equeſtris educandæ ratio, æquabilitatẽ quandã etiam in ęqualibus fortunis cõtinens:Et multos ex humili loco ac tenui fortuna nõ modò ad mediocres, uerumetiã ad ſummos nonnunquã honores, ampliſsimasq; facultates,& opes ipſorum uirtus,herorumq; beneficentia prouehit: idq; maximè conciliandis luculentis coniugijs,uel ſacerdotijs.Honeſtatis magna ſemper à nobilitate ratio habita eſt. Fraudẽ facere, promiſſum fallere,peierare,mentiri,probroſum, & infame ſemper habitũ eſt, atq; etiamnunc habetur,quamuis in maiore, quàm olim,habendi ſtudio, & licentia. Quòd ſi quid eiuſcemodi in probri loco cuiquam obijciatur, præſertim ab eiuſdem ordinis uiro, non tam legibus, & magiſtratuum iudicio, & authoritate, quàm ferro,manuq; uindicatur. Diſsimulare quidem probroſum habetur. Loci tamen ratio ducitur. Plebeis minor eſt cura dignitatis,atq; pompoſæ ambitionis,exceptis urbanis fœminis,quę & ipſę benè cultæ,& una aut altera pediſſequa comitatę incedere ſtudẽt: uita autẽ laborioſior,& ſolicitior tam mulierum,quàm uirorũ,nullo ferè ſexus diſcrimine,niſi quod fœminę opificia non exercent,neq; uecturam,ueq; negociandi gratia peregrinantur.Vicina tamen oppida intra fines regni adeunt,domiq; negociantur.In iudicio ſtandi ius non habent.In plebe autem numerantur,quicunq; nobiles,ſiue equites nõ ſunt,ſiue ſint agricolæ,olitores, apiarij,& pecuarij,ſiue opifices,& operarij,ſiue caupones,propolæ,uectores,& mercatores,& ſiue in agris,quemadmodum ſuperiùs attigimus, pagis atq; uicis uitã degant,ſiue in oppidis,& urbibus.Ac urbes quidem,& oppida à mercatoribus,opificibus,& propolis habitantur.Vici autem,& pagi,& ſuburbana prædia ab aratoribus,olitoribus,pecuarijs,& apiarijs.Caupones uerò,molitores,operarij,uectores,iumentorumq; locatores,utrobiq; ſunt.Sunt autẽ aliquantò meliore,& liberiore cõditione urbani,& oppidani,quã agreſtes.Ac cenſum quidẽ annuum utriq; dominis ſuis penſitant,uerũ agreſtes,& uicani pleriq; omnes operas præterea gratuitas ad colendos eorũ agros, & alios uſus domeſticos,non ſolùm manuarias,uerumetiam cum iumentis ipſi,per ſe,uel per mercenarios,& operarios ſuos præſtant. Nec aliò cuiquam commigrare inconſulto domino licet: ita ut uideantur eſſe glebæ adſcriptitij,nec multũ à ſeruis differant,præſertim ut nunc ſunt tempora.Cmiecie,ſeu Cmetones uulgò uocantur. His autem deteriore conditione ſunt hortulani,qui hortos colunt.Vtriq; Chlopi appellantur:quam appellationem, uelut probroſam,non fert nobilitas. Habent ſanè in eos domini uitæ, necisq; poteſtatem:præter eos, qui ab ineunte ætate literarũ ſtudijs,ſacrorumq; miniſterio ſeſe addixerunt.In plebe urbana nõ deſunt,qui rem lautiorem per famulos, & uicarios adminiſtrantes,ipſi ocio,honeſtioribus ſtudijs,uel delitijs uacant.Multi lautiùs,& ſumptuoſiùs uictitant:atq; inde creſcunt rerum precia,& non pauci ex ijs ad egeſtatem rediguntur. Et hactenus quidem de nobilitate,& plebe. Iam de ſacro,ſiue Eccleſiaſtico ordine. Quod ut planiùs fiat,de religionibus priùs pauca attingamus. Chriſtianam religionem Polona gens,abiecto ſemel impio dæmonum cultu,ſexcentis amplius annis conſtanter retinet,religioſeq; colit,hęreticarum nouationum inſolens,& impatiens ante noſtram ætatẽ. Nuper adeò noſtra memoria Lutherana primùm, mox etiam Berengariana, ſeu Caluiniana labes à mercatoribus,& bonarum literarũ ſtudioſis iuuenibus,leuitate animorum,& curioſo ſtudio nouitatis inductis peregrè inuecta, multorum animos infecit. Quod olim etiam de Huſsitica, & Viclefica extremis Vuladiſlai Iagellonis Regis, & primis filiorum eius Vuladiſlai,&

Famuli & Pediſſequæ.

Nobilitatis ſtudia.

Plebs.

Plebeij qui.

Vrbanorũ, & agreſtium diſcrimen.

Religio, & pietas Polonorum.

Hæreſes in Polonia.

lai,& Cazimiri temporibus (cùm horum iuxta ac illius ætas contemneretur) uſu uenire
cœperat. Sed Principum,& Epiſcoporum uirtute,authoritate,ſtudio,ac diligentia,cæte-
rorumq́ procerum pietate, grauitate, & conſtantia malũ altius radices agere permiſſum
non eſt. Itaq́ retinuerunt ij tunc cum priſca religione etiam dignitatem, authoritatemq́
ſuam,& Rempub. Quæ qui nunc uiuunt,utinam poſteris etiam ſuis relinquant. Iam non
ſolùm ille,quas dudum memoraui, uerumetiam Picardorum,Anabaptiſtarum, Ariano-
rum, Pneumatomachorum, Trideitarum,Photianorum,Ebionitarum, Recutitorum,&
neſcio quæ non peſtes: proh nefas,Poloniam, laxatis ſemel licentia habenis, agminatim
inuadunt, & prætextu, ſeu uerius abuſu libertatis, præeuntibus nonnullis de nobilitate,
ſibi quiſq́ religionis magiſter, atq́ adeò rex, & lex eſſe incipit. Sed hæc alibi prolixius
deplorauimus. Pruſsi aliquantò poſterius Chriſto nomina dedêre:citiùs autem,& cupi-
Pruſſorum religio. diùs Lutheranum dogma amplexi ſunt,urbani præſertim,& qui ſunt Germanici ſangui-
nis,propter mercatorum, & opificum Germanorum frequentiam, & commercia,& le-
ctionem librorum importatorum è Germania. Quum enim ea colluuies hominum qua-
ſi ad pileum uocata, ſemel Eccleſiaſticæ diſciplinæ iugum excuſiſſet, à magiſtratibus,ſi-
ue timore,ſiue peruerſa animi inductione,& ob iuſiurandum præceptoribus ſuis in Ger-
mania datum,eodem inclinatis,imò redemptis etiam, non modò non repreſſa eſt,ſed ma
gis etiam confirmatur, & incitatur. Multi tamen adhuc pia maiorum inſtituta retinent,
Maſouiorum religio. præſertim ubi magiſtratus officium ſuum faciunt, alienum non uſurpant. Maſouij tena-
ciores antiquæ religionis,& pietatis, à profanis nouationibus fermè abhorrent. Abhor-
Ruſſorum religio, & ſchiſma. rent etiam Ruſsi. Græcos autem hi ſequuntur, quos ab initio religionis Magiſtros ha-
buêre, & cum ijs à nobis, hoc eſt,à Romanæ, & catholicæ Eccleſiæ conſenſu ſeſe per ſa-
crilegium ſchiſma præcidunt tanta pertinacia,ut nihil commune habere uelint cum Lati-
Latini. nis. Sic enim nos appellant,qui in cultu diuino publicè Latina lingua utimur,& cũ ſapien
tiſs.& ſanctiſs.maioribus ipſorum Græcorum iuxta ac noſtris ſummã Romani Pontifi-
cis dignitatẽ,& authoritatẽ in uniuerſo Chriſtianorũ populorum cœtu agnoſcimus. Nec
in multis pręterea à nobis ij diſſentiunt:& quidẽ ritibus,& inſtitutis eccleſiaſticis magis,
quàm dogmatibus religionis. Vulgant autem diuortia,quãuis leui de cauſa. Plurimi ta-
men ex ijs,ex quo tempore Polonorum ditione tenentur,ad nos,& Romanæ Eccleſię ſo
cietatem,& inſtituta tranſierunt, eodemq́ cum cæteris Polonis iure ſunt. Armeni oppi-
Armeni. da quædam Ruſsiæ,Podoliæq́ incolentes, ſuis & ipſi ritibus,ſuaq́ lingua in ſacris utun-
tur. Non abhorrẽt ij tamen ſicut accepimus,à Romana Eccleſia,& Rom. Põtifice: Quin
Iudæi. principatũ eius in uniuerſa Chriſti Eccleſia agnoſcunt. Hebręi uerò,quibus aliundè pul-
ſis,Ruſsiæ, & Lithuaniæ, ac totius ferè Poloniæ oppida referta ſunt, ſuã retinent religio-
nẽ:niſi fortè ſuperſtitio,uel impietas ea potiùs dici debet. Feruntur etiã Tartari Ceremiſsi
in uno aut altero oppido Podolię ſuis uti ritibus,& impietate Mahometana,quemadmo
dũ,& Lithuanici. Quorum in delubro apud Trocos nihil præter pileum turbinatũ, qua-
libus uulgò ea gens utitur, in ſuggeſto editiore poſitum ante multos annos aſpeximus.
Sed mittamus barbaros incolas,cum falſis ſuis religionibus,& ad inſtitutum noſtrum re-
Sacer Eccleſiaſticus ordo. uertamur. Tam apud Ruſſos igitur,& Armenos,quàm apud Polonos,qui Chriſti Dei,ac
magiſtri inſtitutis conuenienter pietatem colunt antiquitùs,certus eſt ordo eorum homi
num,qui religioni,ſacriſq́ peculiariter moderantur, & inſeruiunt,nõ genere,ſed eorum,
penes,quos eius rei poteſtas eſt antiquitùs,& iam inde ab temporibus Apoſtolicis (Epi-
ſcoporũ inquã)authoritate,ſegregatione, & initiatione,ſiue conſecratione à cętera omni
multitudine diſtinctus: quẽ ſacrũ,& Eccleſiaſticum,& ſpiritualem dici ſupra memoraui-
mus. In quo non modò Epiſcopi,& ſacerdotes,uerumetiam cæteri ſacrorum adminiſtri,
monachi,monachæq́ cenſentur,è pleibeio iuxta ac equeſtri ordine allecti. Vtriſq́ enim
Plebei arcentur à nonnullis honoribus Eccleſiaſticis. antiquitùs iam inde ab initio patuit adytus ad hunc ordinem. Patrum demùm,aut auo-
rum noſtrorum memoria ab Epiſcopalibus non tam functionibus,quàm ſedibus,& pri-
marijs quarundam opulentiorum baſilicarum,ſiue Eccleſiarũ,ut uulgò uocant,cathedra
lium honoribus,quæ prælaturæ, & canonicatus dicuntur,plebei(Theologis, Iureconſul
tis,& Medicis aliquot exceptis)excludi cœpêre. Quod iam ad Abbatias quoq́ & mo-
naſteria(ubi ex profeſſo mundana omnia abdicantur) inducitur. Secernitur etiam ſacer
Sacri ordinis diſtinctio. ordo ueſtitu,& cultu corporis à cætera multitudine. Sed & inter ſe non modò à cæteris
ſacerdotibus Epiſcopi,& ab utriſq́ monachi,uerumetiã ipſæ inter ſe monachorũ,& mo-
nacharũ ſectæ partim figura,partim colore ueſtiũ, partim toto uitæ inſtituto diſtinguun-
tur. Quæ quoniam cõmunia ſunt Polonis cum cæteris Chriſtianis populis,perſequi hîc
Res numaria. prolixiùs neceſſe non eſt. Proinde diſtinctis ordinibus,reliquam rei fam. Polonicæ ratio-
nem paucis concludamus. In magna rerum omnium copia,ut fit,maior aliquantò fuit ſu
perioribus temporibus, quàm nunc eſt,argenti,& auri, reiq́ numariæ penuria,prę ſertim
cùm

cùm auri,& argenti metalla nulla extarent, & minùs nota eſſent noſtris maioribus tranſ-
marina mercimonia. Neq; proprium habebant numum Poloni,ſed externis,& maximè *Moneta.*
Boëmicis uſi ſunt aliquandiu. Cœpit deinde ante ducentos,ni fallor,annos à Cazimiro
magno rege æs,& argentum ſignari ad exemplum Boëmorum.Aureos uerò numos pri- *Aureus.*
mus omnium Sigiſmundi Auguſti pater noſtra memoria ſignauit, bonitate,& pondere
Vngaricorũ. Tametſi Alexandri quoq; fratris eius aureum numum uidimus. Sic autem
creuit iam auri preciũ, ut propè duplo carior nunc ſit aureus numus, quàm fuit auorum
noſtrorum memoria. Id adeò, partim propter luxum, & crebriorem auri uſum,exporta-
tionemq; ad exteros, partim quia deterior nunc eſſe fertur reliqua moneta, cùm ponde-
ris diminutione,tum æris admixtione.Eſt autem ea multiplex.Ac groſſus quidem argen *Groſſus.*
teum numiſma eſt cum admixto ære,olim uiceſima octaua, nunc quinquageſima ſecun-
da,uel tertia,imò iam quarta,& quinta pars aurei Vngarici,ſexagenę,ſiue copæ ſexageſi- *Copa.*
ma,marcæ quadrageſima octaua, floreni triceſima, fertonis duodecima:ſcoti uerò dimi- *Marca.*
dia. Sic uulgò dicuntur pondera, ſiue genera,quibus pecuniam numeramus, & compu- *Floreni.*
tamus.Sunt & minores groſſo numi.Medians quidem groſsi dimidium, nona ferè parte *Ferto.*
ſuperans cruciatum Germanicum, ſed iam exæquatus. Solidus tertia pars groſsi,terna- *Scotus.*
rius ſexta,obulus uerò decimaoctaua. Atq; hi quidem nunc ærei ſunt inalbati:ſuperiori *Medians.*
tempore habuerunt admixtum argentum,ut etiamnunc habent groſsi,& mediantes.Ar *Solidus.*
gentei uerò ſunt trigroſſus, ac ſegroſſus,hic quidem ſex:ille uerò tribus groſsis æſtimatio *Ternarius.*
ne par. Vtrumq; primus ſignauit Rex Sigiſmundus ſenior: ſed iam pauci extant. Expor- *Obulus.*
tantur enim,& conflantur ab auaris Iudęis,mercatoribus,& argentarijs apud gentes fini
timas.Permagnus eſt autem etiamnunc apud nos uſus externæ monetæ,quæ pro merci-
bus undelibet importatur. Magna ſunt enim nunc, ſi unquam aliàs, Polonis uariarum *Mercimonia.*
rerum cum cæteris gentibus commercia: quanquam commutatione mercium permul-
ta peraguntur. Exportantur autem in primis, ſiligo,triticum,ordeum, auena, & alia le- *Quæ expor-*
gumina,linum,lupulus,coria boum, ſebum,alutæ, mel,cera,ſuccinum,pix, cinis,mali,aſ- *tantur.*
ſeres,cæteraq; materies fabricandis nauibus,& ornandis domibus apta.Cereuiſia quoq;
& herba quædam tingendis lanæ, & ſerico idonea. Iam uerò & boum, ueruecum, & e-
quorum permagna uis non modò finitimis, uerumetiam remotioribus populis ſuppedi
ditatur.Ac equi partim propter pernicitatem,& laboris,incommodorumq; tolerantiam,
partim propter molliorem inceſſum à remotioribus etiam populis expetuntur. Impor-
tantur autẽ uiciſsim aliundè panni non modò ſericei, & aurei,ſed etiam lanei,lineiq; ſub- *Quæ aliundè*
tiliores,aulæa,tapetes,& alia parietum, equorum,& hominum ornamenta,quorum opi- *importantur.*
ficia minùs exquiſita ſunt apud Polonos, licet non deſit materia,& alijs gentibus ſuppe-
ditetur. Margaritæ item,& gemmæ,& pelles ſabellinæ,pantherinæ,ſiue lupiceruariæ,her
mellinæ,mardurinæ, murium ponticorum,uulpinæ, lupinæ,urſinæ,& aliarum ferarum,
quarum maiorem copiam producunt interiores Septentrionis,Orientisq; ſyluæ. Huſio-
nes quoq; ſiue Mariani,& haleces,& alia ſalſamenta,& uento,uel ſole durati piſces mari-
ni. Adhæc argentum,æs,orichalcum,& chalybs cùm facta, tum infecta.Boum etiam co-
piam auget uber paſcuis Valachia,ſiue Moldauia,& Beſſerabia:ſicut equorum Vngaria.
Vina plurima ex eadem Vngaria & Morauia. Ex Auſtria,Rhetia,Slauonia,Italia,Creta,
& Græcia importantur etiam, ſed pauciora. Gdanum autẽ Renenſe,& Gallicum,& Hi-
ſpanienſe, Canarienſe quoq;,& Creticum nauibus aduehitur.Porrò aromata,& uaria e-
duliorum condimenta atq; cupediæ,quę unà cum uino, & pannis aureis ac ſericeis gen-
tem hanc atq; regnum uehemẽter exhauriunt,de longè ab Oriente,& Occidente impor-
tantur.Harum autem rerum atq; mercium exportandarum,& importandarum commer *Populi cũ qui-*
cia ſunt Polonis, maritima quidem cum accolis ſinus Venedici, & Oceani Germanici, *bus cõmercia*
Pomeranis,Mechelburgenſibus, Holſacijs, Danis,Friſijs, Hollandis, Brabantis,& alijs *ſunt Polonis.*
Belgis,Gallis, Liuonibus, Moſchis, Sueonibus, ſiue Suetis, Noruegijs,Anglis,Scotis,
Hiſpanis etiam & Luſitanis. Itemq; per Pontum Euxinum cum gentibus Turcicæ ditio
nis: terreſtria uerò cum Germanis, Morauis, Sileſijs, Boëmis, Vngaris, Italis,Moldauis,
Moſchis,Armenis,atque Turcis. Sed iam hunc librum claudamus,altero Reipub.Polo-
næ rationem deſcripturi. Ac primùm quidem de Magiſtratibus, & muneribus publicis
perſequemur:deinde uerò iudiciorum,comitiorum,& belli rationem explicabi-
mus,ſic tamen utrobiq;,ut Pruſſos ad calcem operis uitandæ
perplexitatis cauſa reſeruemus.

POLONIÆ MARTINI CROMERI LIBER ALTER.

De Republica & Magiſtratibus Polonorum.

Monarchiam Poloni amplectuntur. DE tribus primis,& ſimplicibus Rerumpubl.formis, quæ uel unius, uel paucorum imperio,uel multorũ, omniumue quadam æquabilitate iuris continentur, unius principatum Poloni ſemper,præter duo quædam tempora, de quibus in hiſtoria memorauimus, amplexi ſunt, bonis plerunque,& moderatis,& à tyrannide alienis uſi principibus.

Hiſt.Pol.li.2. Regni Pol. origo. Hiſt.lib.3. Fuitq́; contenta Polonia principis,ſiue Ducis nomine, & imperio,donec Otto tertius eius nominis Imperator Rom.Boleslaum cognomento Chobrũ(Chabrum uulgò uocant)paulò poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam: hoc eſt, anno poſt Chriſtum natum milleſimo, & primo, regio diademate,& honore dignatus eſt.

Hiſt.lib. Regni reſumptio. Hiſt.lib.11. Nec tamen ultra quartum Regẽ tunc is honos manſit apud hanc gentem. Nam poſt alterũ Boleslaum,prioris pronepotem,ducẽtis amplius annis,Principes Polonorum regio nomine abſtinuerũt.Deinde uerò anno Chriſti 1295.reuocatum, & renouatum id in Præmislo, manet in hanc diem: Et quidem ad externos plerunq́; liberis liberi populi ſuffragijs delatum,cùm antea Poloni externũ principem non habuiſſent. Ac neque ex alia familia per quadringentos ampliùs annos,quàm ex,quæ à Piaſto duxit originem.

Hiſt.lib.14. & 15. A' centum & ampliùs octoginta annis regnauit perpetua ſucceſsione Iagellonia magnorum ducum Lithuaniæ progenies. Non hæreditario tamen, ſed electionis iure.

Principis poteſtas. Fuit autem initio liberior dominatus principis: & nullis propemodum legibus aſtrictus,infinitam non modò omnium rerum,ſed etiam uitæ,necisq́; omnium poteſtatem habens. Poſt ſuſceptam uerò publicè religionem, temperare ea cœpit primùm pijs monitis,atq́; doctrina Epiſcoporum,& ſacerdotũ (quibus nunc præclara ſcilicet refertur gratia,tunc permagna erat eorum dignatio,& authoritas)ac cęterorum Chriſtianorum populorum imitatione,& moribus. Deinde uerò bellatricis nobilitatis meritis,& obſequijs: fortaſsis autem & contentionibus multa de ſuo iure remittentibus,& indulgentibus equeſtri ordini regibus, & principibus.

Regiæ poteſtatis finis. Nunc ſanè anguſtis finibus regia poteſtas in ſacrum,& equeſtrem ordinem,& utrique ſubiectos homines atque bona,circumſcripta eſt: Ac in ſacerdotes quidem iam inde ab initio ſuſceptę religionis Chriſtianæ rex nihil prorſus iuris habet. De equitis uerò capite,& fama,non niſi in comitijs cum Senatu iudicat, certis aliquot cauſis exceptis. Senatu autem inconſulto neq́; bellum cuiquam facit, neque fœdus publicè cum quoquam icit, neque tributa,uectigalia,ac telonia noua inſtituit, neque alienat quicquam de bonis regni,neq́; rem ullam maiorem ad Rempubl.pertinentem ſtatuit,aut facit. Porrò leges nouas condere,pecuniam extra ordinem publicè imperare, monetam ſignare, ſucceſſorem ſibi deſignare,ne cum Senatu quidem poteſt abſq́; conſenſu cæterę nobilitatis, ſiue equeſtris, & militaris ordinis. De quo ferè magiſtratus etiam publici, & Senatores leguntur:ita ut penes eum ordinem nunc ſit propemodum ſumma Reipubl. Itaq́; nunc regnũ, & Reſpubl. Polonorum à ueteri Lacedemoniorum,uel huius temporis Venetorum Reipubl. ratione non multũ differt.

Regis electio. Ius creandi Regis penes Senatum eſt,de quo paulò pòſt dicemus. Atq́; id etiam equeſter ordo ſibi uendicare cœpit, ita ut tum demum in eo ratum ſit Senatus iudicium, ſi aſſentiatur cætera nobilitas. Non temerè tamen diſceditur à ſtirpe regia maſcula,ſi qua extat.

Iuſiurandum Regis. A' nouo rege iuſiurandum exigitur in hanc ſententiam: Quod ſecundùm leges, & inſtituta maiorum regnaturus ſit, & ſuum cuiq́; ordini, & homini ius,priuilegiumq́;, & beneficium,à prioribus collatum, ſaluum conſeruaturus,neq́; de Regni finibus,& bonis quicquam diminuturus,quin amiſſa etiam ab alijs pro uirili ſua recuperaturus. Viciſſim autem ſenatus omnis in uerba eius iurat.

Coronatio. Inauguratur autem(ſi tamen hoc uerbo uti fas eſt)olim quidem in Gneſnenſi, nunc uerò in Cracouienſi Baſilica ritu ſolenni Chriſtianorum ab Archiepiſcopo Gneſnenſi ſacris operante,ac duobus proximis Epiſcopis: unctusq́; inter ſcapulas ſacro oleo ante aram maximam, ubi etiam ſacroſanctam Euchariſtiam uenerabundus accipit,& corona aurea redimitus, accepto in dextram ſceptro,& in leuam pomo aureis,in editiore ſolio ex tempore pręparato collocatur,omnibusq́; ritè peractis coronatus in regiam reducitur. Poſtridie pompa itidem ſolenni coronatus in forum urbis equo uehitur, Senatoribus equeſtribus, epiſcopis quidem ponè ſequentibus: profanis uerò antecedentibus longo ordine. E' quibus tres primores pomum,ſceptrum,

& ſtri-

& ſtrictum gladium proximè ei præferunt. Ibi erectum ex tempore tabulatum ſublime cum ijs pedeſter conſcendit,& in editiori ſolio collocatur.Sedentem ſenatus paulò inferiori ordine circumſidet. Deinde aſſurgens ille,uerſus quatuor mundi partes gladium uibrat,rurſumq; reſidens,eius contactu ſiue leni ictu inter ſe ſcapulas cuiuſq; nobiles & equites auratos creat:quod perinde eſt,ac ſi baltheo militari donet.Vrbani autem & oppidani magiſtratus in uerba noui regis iurant.Inde ritè peractis omnibus,in arcem cum eadem pompa reditur,& feſtis epulis indulgetur.Nec multo diuerſa eſt reginę inauguratio: quæ fit præſente,deducente,& poſtulante pro ea rege.Deducit autem eam coronatam etiam ad forum rex ipſe quoq; coronatus cum ſimili pompa.Sed non iuratur in uerba reginæ,nec ei defertur ulla poteſtas aut iuriſdictio.

Reginæ coronatio.

Vectigalia principis aliquanto luculentiora & ampliora olim fuère,quàm nunc ſunt.Penſitabant enim ei omnes agreſtes & adſcriptitij quotannis tributum poradline,quod nos raſtrale dicere poſſumus (Regale etiã uocatur)in iugerum,ſeu laneum & manſum,ut uulgò uocant,duodenos groſſos,& quidem latos ſiue Pragenſes:qui dimidio eos,qui nunc ſunt in uſu,groſſos uernaculos excedunt. Quin ſi bonitatem & pondus argenti ſpectes,quadruplo,quemadmodum earum rerum periti affirmant,melior tunc erat groſſus quàm nunc eſt. Penſitabant & alias quaſdam cũ numarias,tum pecuarias,frumentarias,auenarias,& aliarum rerum penſiones: nec modo agricolæ,ſed & oppidani:Quin & equites ſiue milites non penitus immunes erant.Et iumenta autem hi ei,quacunq; iter faciebat,alij ſecundum alios ſuppeditabant, & canes cũ uenatoribus eius alere neceſſe habebant.Ne monaſtica quidem & alia eccleſiaſtica bona initio prorſus erant libera ab huiuſmodi oneribus ac tributis: Quorum appellationes uidere licet in uetuſtis principum diplomatis:Nempe przewod,powos,ſtroza,ſtan,pouuoloue,targoue,Croua,poduuody,Voginia,Narzas,ſep,poduuorouue,Opoliæ.Liberę autem principi erant ubiq; piſcationes atq; uenationes: Alijs non erant,ne in ſuo quidem cuiquam fundo,abſq; peculiari principis indulgentia.Mulctæ quoq; maleficiorum principi dependebantur.

Vectigalia principis.

Poradline ſiue raſtrale tributum.

Groſſi Pragenſes ſiue lati.

Penſionum priſcarum nomina.

Quæ cùm ita eſſent,cumq; permagna eſſet rerum omnium ad uictũ pertinẽtium uilitas,& necdum maritima cum externis populis commercia extitiſſent,aut uulgata eſſent,non diſtrahebantur fruges,& alij fructus prædiorum principis, quæq; ex penſionibus in cellam eius comportata erant,neq; ad unum aliquem totius regni locum (quod non ſine graui agreſtium preſſura futurum erat)conuehebantur:ſed in præfecturis aſſeruabantur. Cumq; ad officium principis pertinere exiſtimaretur,non deſidem & uni alicui loco affixum hærere,ſed obire omne regnum,& fines eius tueri, & omnium uſibus ſeſe exponere,querimonias afflictorum audire,ius dicere,tenuiores à potentiorum iniurijs uindicare,quoquo is uenerat cũ equitatu & comitatu ſuo aulico,eius præfecturæ fructibus & prouẽtibus alebatur,quoad ei manere ibi libuiſſet,opuſue eſſet,ſiue quoad horrea,cellæq; ſufficerent,ſeu deniq; deſcriptis cuiq; præfecto pro ratione perfecturæ,& prouentuum certis temporum ſpacijs. Atq; hoc illud eſt,quod ſcriptores quidam externi rerum Polonicarum imperiti ante noſtram memoriam in eam partem acceperunt, & literis mandarunt,quaſi rex Polonus egeſtatis cauſa regnum ſuum obire perpetuò neceſſe habeat,quo à ſuis hominibus quaſi precario ſuſtentetur.

Princeps Poloniam obibat.

Error quorundam ſcriptorum.

Cęterum poſtea cum principes uel certo ſe loco continere,uel bellis diſtenti peregrè diutius abeſſe cœpiſſent, diſtrahi cœpere fructus prædiorum,qui præfectorum cum ſua cuiuſq; familia moderatis uſibus ſupereſſent. Remiſſæ ſunt deinde principum beneficentia ſacro & equeſtri ordini, & utriuſque adſcriptitijs & ſubditis pleræq; omnes penſiones & onera.Nunc ſanè equeſtris & eccleſiaſtici ordinis homines nihil regi penſitare neceſſe habent. Ac ne oppidani quidem eorum,aut agreſtes adſcriptitij,præter binos groſſos uernaculos de manſo, ſiue laneo (quæ idem ſunt)pagano,& eo quidem ſolo,quem adſcriptitius ipſe ſibi colit. Nam qui ſacerdotibus & equitibus coluntur,itemq; ſuburbani & ſcultetorũ (de quibus poſt attingemus) agri ab ea quoq; penſione immunes ſunt.Ne ſubſeruiunt quidem principi ſacerdotum & equitum homines agreſtes & oppidani,præterquàm ad arces tempore belli reficiendas, atq; etiam nouas,ſi id è ſenatuſconſulto fiat,condendas.Non ita pridem abbates & Præpoſiti monaſteriorum certas penſiones,quæ Stationes uulgò dicuntur,regi denuo penſitare cœperunt. Adſcriptitij quoq; ipſorum ad colendos principi agros, ſubuectiones,& penſiones quaſdam frumentarias reuocantur,quo præfectorum regiorum præſidio tutiores ſint ab iniurijs improborum. His autem exceptis,ſoli præfecturarum adſcriptitij in ſuis quiq; præfecturis agros colendo,& uectigalia penſitando rem familiarem principis ſuſtinent:Quæ nunc tamen aliquanto exquiſitius curatur,quàm olim.

Vectigalium imminutio.

Cmetones.

Raſtrale ſiue regale tributũ.

Operæ ſubditorum ſacerdotalium & equeſtrium.

Stationes.

Habet is etiam è metallis mediocre uectigal.In ijs autem conductitiarum operarum uſus eſt: Quarum impenſa deducta,reliquum cedit principi.Omnium uerò metallorum in Polonia fructuoſiſſimæ ſunt ſalinæ.Sed habet in ijs equeſter ordo hanc prærogatiuam,ut in uſum ſuum do-

Metalla.

Nobilitatis prærogatiua in ſalinis.

Telonia.

Telonium uetus & nouum.

meſticum ſtatis anni temporibus aliquanto minoris emat ſalem, quàm cęteri homines. E telonijs quoq; mercium & uectorum prouenit uectigal principi. Cæterorum hominum nemo ius ullum habet inſtituendi & exigendi telonij, præter peculiarē regis indulgentiā: idq; ob neceſſariam extra ordinem refectionē uiarum, pontium, & aggerum. Cæterū naulum à traiectu fluminum in ſuo cuiq; ſolo inſtituere licet. Duplex autem eſt telonium: uetus & nouum. Ac uetus quidem exile eſt, quod ab ijs penditur, qui intra fines regni negociantur. Nouum uerò maius aliquanto, quod boum, equórum, coriorum, frumenti, lanæ, ceræ, ſebi, & aliarum mercium, quæ ad exteras oras exportantur, & earū, quæ aliunde importantur nomine penſitatur. Vtriuſq; immunitatē habent eccleſiaſticus & equeſter ordo, modo ne mercaturā quis exerceat, hoc eſt, uenū ea exportet, quæ ipſe aliunde emerit, ac non de ſuo parârit. Si quis tamen boues emptos ſuo pabulo & frumento per hyemem aluerit, perinde habetur, ac ſi domi eius nati ſint. Publicę quoq; ciuitates nonnullę habent immunitatē ueteris telonij. De nouo fuit ſuperiori tēpore controuerſia inter equeſtrē ordinem atq; regem. Hæc igitur nunc ſunt perpetua principis uectigalia: Quæ diſtrahere,

Alienationes regi interdictæ. Alexandri R. ſtatutum.

Impenſæ Principis.

aut addicere cuipiam iure hæreditario rex, Alexandri regis lege prohibetur. Atq; ea lex neglecta poſt, & ante paucos annos acerbius reuocata, multos conturbauit, & non exiguos motus excitauit: qui nondum prorſus ſopiti ſunt. Extra ordinē nihil à quoquam, niſi fortè à Iudæis, regi penſitatur. Ex his aūt uectigalibus is cum domeſtica familia ſua ſeſe ſuſtentat: inde comitatui ſuo aulico ſtipēdia prębet: inde in legationes, dotes, & elocationes filiarum, arcium præſidia, & ſarta tecta, uiarum publicarum refectiones, machinas & apparatum bellorum, præmia benè merentium de ſe ac de republ. & in alios uſus impendit: Inde & ſenatoribus ferè, ac magiſtratibus publicis, & nōnullis ſacerdotijs certi ac perpetui reditus antiquitus conſtituti ſunt, partim pietate & beneficentia principū attributi, partim accepto in uſus neceſſarios precio uenditi. Et hactenus quidē de principe ſiue rege ac uectigalibus eius.

Leges Polonorum.

Iam de legibus. Legum ſcriptarū nullus fuit uſus apud Polonos uetuſtioribus temporibus: Nec ullæ extant antiquiores ijs, quas Cazimirus magnus rex condidit: Quæ ſanè pauculæ ſunt. Nec multæ ijs à ſucceſſoribus eius adiectæ ſunt. Extremis demum ferè temporibus Sigiſmundi ſenioris, & regnante filio eius Sigiſmundo Augusto magis ac magis exarſit, & lōgius progreſſus eſt pruritus & libido nouarum legum condendarum, & antiquiorum mutandarum. Quo fit, ut hæ propemodum exoleſcant: nouæ autem uix, aut ne uix quidem inoleſcant: ſed utræq;, hæ quidem nouitate, illæ uerò uetuſtate ſua in contemptum uulgò ueniant, maxima reipublicę pernicie. Earum autem condendarum poteſtas eſt ſimul penes regem, ſenatum, & nuncios nobilitatis, nec niſi in comitijs. Statuta regni uocantur. Priſcis temporibus uiua lex erat Rex ſiue princeps: Qui cū unus in tam amplo regno omnia neq; præſtare, neq; prouidere, ac ne iudiciorum quidem difficultates rectè explicare poſſe uideretur, & lubricus autem, procliuiſq; ad tyran-

Conſiliarij ſiue Senatores regni.

nidem gradus in ſumma poteſtate eſſe ſoleat, adhibiti ſunt ei Senatores ſiue Conſiliarij, qui & conſilia actionesq; eius ad ſalutem reipubl. & iudicia ad iuſtitiæ & æquitatis trutinam dirigerent, & monitis, conſilijsq; ſalubribus, quaſi uiuis quibuſdā legibus pro re nata cùm animum eius informarent, tum poteſtatem modificarentur. Hic eſt Senatus Regius, multò amplior modo, quam olim, certo hominum numero conſtans, quos Senatores & Conſiliarios regni appellamus. Qui non niſi iurati ad hoc collegium, & ad conſiliū

Senatorum genera & numerus.

Archiepiſcopi.

Epiſcopi.

Senatorum numerus & ordo recentior ad calcem operis adſcriptus eſt.

admittuntur. Et perpetuum eſt hoc munus, quoad uiuit quiſq;, certis annexum honorib. & magiſtratibus, partim Eccleſiaſticis, partim profanis. Sunt autem in Senatu antiquitus, Archiepiſcopi duo, ſeptem epiſcopi, Palatini quindecim, Caſtellani quinq; & ſexaginta. Archiepiſcopi ſunt, Gneſnenſis in maiore Polonia, Leopolienſis in Ruſsia. Epiſcopi uerò, Cracouienſis in minore, Poſnanienſis in maiore Polonia. Vuladislauiēſis in Cuiauia & Pomerania, qui tamen iam à certo tempore Poſnanienſem loco anteit: Płocenſis in Maſouia. In Ruſsia Præmislienſis & Chelmenſis: Camenecenſis in Podolia. Qui omnes, quo ordine nunc à nobis enumerati ſunt, eum perpetuo ſeruant in ſenatu, dicendaq; ſentētia, & in publicis celebritatibus. De Pruſsicis ſuo loco dicemus.

Ruſſorum Epiſcopi.

Sunt quidem præterea tres Ruſsici & Græci ſchiſmatis epiſcopi in Ruſsia, quos ipſi Ruſsi Vuladicas uocant, nimirū Leopolienſis, Præmislienſis, & Chelmenſis: qui una cum ſectatoribus ſuis, & alijs Ruſsicis itidem epiſcopis, qui ſunt in ditione Lithuanica, à Kiouienſi metropolita, & à Patriarcha Conſtantinopolitano, quod ad religionem & initiationes attinet, dependent. Habēt & Armeni ſuum epiſcopum. Sed neq; hic neq; Ruſsici pertinent ad regium conſilium. Superioribus ſeculis, cum latiùs paterent uerſus occidentem ſolem fines Poloniæ, Vuratislauienſis quoq; & Lubuſſenſis epiſcopi, & Camenenſis, in ſenatu ſua loca habebant: Atq; etiā nunc duo priores in prouincia Gneſnenſi cēſentur. Et noſtra memoria habuit uterq; certa bona in Polonia. Nūc Camenenſis epiſcopatus in ducū Pomeraniæ, Lubuſſenſis in

Marchio-

Marchionum Brandeburgenſium faucibus, Vuratislauienſis in regum Boemiæ ditione eſt. Secundum epiſcopos in Senatu ſunt Palatini hoc ordine: Cracouienſis & Poſnanienſis, alternis uicibus inter ſe priora & poſteriora habentes loca & ſuffragia: Deinde Sendomirienſis, Caliſsienſis, Siradienſis, Lencicienſis, Breſtenſis, Vuladislauienſis, ſiue Iuniuuladislauien. Leopolienſis ſiue Ruſsiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belſenſis, Plocenſis, Maſouiæ, & Rauenſis, Caſtellani, Cracouienſis, Voinicienſis, Sandecenſis, & Biecenſis in ſatrapia ſiue Palatinatu Cracouienſi: Poſnanienſis, Medirecenſis, Rogoſnenſis, Sremẽſis, Pręmentenſis, Criuinenſis, & Santocenſis in Poſnanienſi, Sendomirienſis, Vislicienſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Zarnouienſis, Malogoſtenſis, Polanecenſis, Cechouienſis in Sẽdomirienſi: Caliſsienſis, Gneſnenſis, Landenſis, Naclenſis, Biechouienſis, Camenenſis in Caliſsienſi: Siradienſis, Roſpirenſis, Spicimirienſis, Velunenſis & Conarienſis in Siradienſi: Lencicienſis, Brezinenſis, Inouulodenſis, & Conarienſis alius in Lencicienſi: In Breſtẽſi, Breſtenſis, Cruſuicienſis & Coualienſis: In Iuniuuladislauienſi, Iuniuuladislauienſis, Bydgoſtienſis, & Conarienſis item alius, itemq; Dobrinenſis, Ripinenſis, & Slonenſis in terra Dobrinenſis: In Ruſsia, Leopolienſis, Præmislienſis, Halicienſis, Sanocẽſis, & Chelmenſis: In Podolia unicus Camenecenſis: In Lublinenſi item Lublinenſis: In Belſenſi Belſenſis: In Plocenſi Plocenſis, Racianzenſis & Siepercenſis: In Maſouia Cyrnenſis, Viznẽſis, Varſauienſis, Viſſegradenſis, Zacrocimenſis, Ciechanonienſis, & Liuenſis: In Rauenſi Rauenſis, Sochaciouienſis, & Goſtinenſis: In Sileſia unus Oſuencimenſis, Palatinum ea non habet. Ex his Caſtellanis, qui primi in unaquaque ſatrapia modò à nobis enumerati ſunt, eum inter ſe ſeruant ordinem, quo palatinos recenſuimus, excepto Cracouienſi, qui ex quodam tempore palatinos omnes loco ſuffragioq; anteit. Voinicienſis item et huic proximus Gneſnenſis prærogatiua quadam inter Caliſsienſem & Siradienſem Caſtellanos interiecti ſunt. Cæterorum hic eſſe legitimus ordo exiſtimatur, ut Rauenſi, qui ſuperiorum extremus eſt, proximus ſit Sandecenſis: deinde Medirecenſis, Vislicienſis, Biecenſis, Rogoſnenſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Landenſis, Sremenſis, Zarnouienſis, Malogoſtenſis, Velunenſis, Præmislienſis, Halicienſis, Sanocenſis, Chelmenſis, Dobrinẽſis, Polanecenſis, Præmentenſis, Criuinenſis, Cechouienſis, Naclenſis, Roſpirenſis, Biechouienſis, Oſuencimenſis, Brezinenſis, Cruſuicienſis, Bydgoſtienſis, Camenenſis, Spicimirienſis, Inouulodenſis, Coualienſis, Santocenſis, Sochaciouienſis, Goſtinenſis, Viznẽſis, Varſauienſis, Racianzenſis, Siepercenſis, Viſſegrodenſis, Ripinenſis, Zacrocimenſis, Ciechanouienſis, Liuenſis, Slonenſis: extremi tres Conarienſes: In quibus primum locum is, qui eſt in Siradienſi ſatrapia, medium qui in Lencicienſi, ultimum qui in Inouuladislauienſi, obtinet. Sunt item in Senatu Magiſtratus quidam & adminiſtri principis, quos officiales regni uocant: Nempe Mareſcallus, ſiue Mareſalcus, qui magnus dicitur, Cancellarius, Procancellarius ſiue Vicecancellarius, ac theſaurarius. Eſt etiam unus de magiſtratibus aulicis, ſeu curiæ principis, Mareſalcus curiæ: Putantur etiam duo præfecti ſeu Capitanei, nempe maioris Poloniæ, & Cracouienſis ad conſilium pertinere. Sed perrarò uſu uenit, ut ij nõ aliquo alio honore Senatorio præditi ſint. Horum autem omnium magiſtratuum loca & ſuffragia in conſilio ſunt ſecundum Caſtellanos eo, quo hic à nobis cõſcripti ſunt, ordine. Niſi ſi quo alio eminentiori honore ij cohoneſtentur: Quod fit plerunq;. Hoc igitur eſt conſilium publicum apud Polonos, & Senatus regius ſiue regni, ſex & nonaginta conſiliarijs conſtans: Quorum alij uocantur maiores, alij minores conſiliarij. Sunt autem maiores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Palatini, primarij aliquot ſatrapiarum Caſtellani uſque ad Siradienſem fortaſsis: Cæteri omnes minores: qui poſterius in conſilium adhiberi cœperunt: & excluduntur nonnunquam à conſilijs ſecretioribus. In hoc ſenatu cenſentur etiam Pruſsici conſiliarij. Verum de his & omni republ. Pruſsica ſeparatim poſteriùs perſequemur. Acceſſere nuper (poſteaquàm hæc nos conſcripſimus) & Lithuanici cũ antiquitum quos Sigiſmundus Auguſtus Rex ad numerum eorum adiecit. Eos quoq; alij loco reſeruabimus. Porrò Secretarij admittuntur quidem & ipſi iurati in Senatum, ſed ut auditores modo, & quaſi ſeminarium quoddam ſenatus: Neq; locum habent in conſeſſu conſiliariorum, neq; dictionem ſententiæ. Ex his autem unus primi ſiue maioris Secretarij nomen & honorem obtinet, de quo plura paulò poſt: Duo referendarij ſiue ſupplicum libellorum magiſtri ſunt. Putantur & ſuccamerarij aditum habere ad locum habendi ſenatus, claudendi & aperiendi oſtij cauſa, idq; in ſuo tantum quiſq; territorio. Iam & Senatorum, primariorum præſertim, filios adoleſcentes admitti in Senatum non inuſitatum eſt. Quãquam ſolent & ij ſacramento adigi in numero ſecretariorum, quo liberius interſint conſilijs. Conuocantur autem Senatores à principe ad conſilium, præſentes quidem quoties opus eſt: qui uerò longius abſunt, non niſi arduis de cauſis, utpote ad comitia, uel celebritatis alicuius gratia, nimirum ad nuptias principis, ſeu liberorum eius, aut ſi quis ſocius &

Palatini. — *Caſtellanorum ordo.* — *Voinicien.* — *Gneſnen.* — *Caſtellanorum loca.* — *Magiſtratus pertinentes ad conſilium publicum.* — *Conſiliariorum numerus.* — *Diuiſio.* — *Secretarij.* — *Referendarij.* — *Conſilij conuocandi ratio.*

i 2 obnoxius

obnoxius regno dux in uerba principis iuraturus ſit. Cum ijs uerò, qui adſunt, princeps pro re nata conſultat. Niſi fortè res grauior ac difficilior incidat, quæ plurium conſilio & conſenſu ſit explicanda, uelut de indicendis comitijs. Tunc enim abſentes ſinguli per epi-

Senatorum cõmunia officia.

ſtolas regias conſuluntur, maiores præſertim. Atque hæc de genere, numero, ordine & officio ſenatorum ſiue conſiliariorum regni ſuffecerint, ſi unum illud addiderimus, quòd ſubſeruiunt ij quoque principi & reipubl. quoties opus eſt, domi quidem in iudicijs cum alijs, tum recuperatorijs, quas commiſsiones uulgò uocamus, foris autem in legationibus obeundis, aut ſi quid aliud publicè cum dignitate peragendum eſt. Cum autem ij certis magiſtratibus & honoribus præditi ſint, habent etiam præter commune ſenatorium munus, curamq́ue totius reipubl. peculiaria officia pro diuerſitate magiſtratuum ſiue honorum attributa. Ac Archiepiſcopi quidem & epiſcopi officia quæ ſint, nemini Chriſtiano incognitum eſt: Nec ullum ij peculiare habent in Polonia, præ cæteris nationibus:

Archiepiſcopus Gneſnenſis legatus natus. Primas.

Niſi quod Archiepiſcopus Gneſnenſis perpetua quadam Pontificis Max. legatione fungitur, & legatus natus ſedis apoſtolicæ appellatur. Quo nomine ampliorem habet iuriſdictionem: de qua ſuo loco attingemus. Habet etiam primatis honorem ab eadem ſede apoſtolica, abſque eo, quòd eſt antiquo gentis inſtituto, & prærogatiua primas regni, & princeps ſenatus. Proinde penes eum eſt poteſtas indicendi comitia, conuocandi ſena-

Palatini officium. Voieuoda.

tum, ſenatuſq́ue conſulta definiendi & edicendi, abſente rege, & regno uacante. Palatini munera ſunt, eſſe ductorem copiarum ſuæ ſatrapiæ in expeditionibus bellicis: indeq́ue nomen habet lingua uernacula, ut Voieuoda dicatur, quaſi dux belli, ſiue copiarum. Palatinus autem dicitur Romanorum imitatione, apud quos ſub imperatoribus non obſcurum erat nomen, honoſq́ue comitum palatinorum. Porrò in pace palatini eſt, in ſua cuiuſque ſatrapia conuentus nobilitatis inſtituere, ijsq;, & iudicijs præſidere: precia rebus uenalibus præter tempus comitiorum & belli imponere: ponderum & menſurarum curam

Caſtellani officium et nomẽ.

gerere. Iudæorum quoque patrocinium & iudicia ad palatinum pertinent. Caſtellani quaſi legati ſunt Palatinorum, ductoreſq́ue & præſides nobilitatis ſub ſuo quiſque palatino. Appellantur autem Caſtellani etiam uernacula lingua mutuato à Latinis uocabulo, à caſtellis ſiue oppidis, eorumq́ue territorijs, quæ ſinguli ſingula habent attributa: non quòd dominatum, iuriſdictionem, aut curationem in eis habeant, ſed legationem tantum bellicam, cuius modo fecimus mentionem: pleriq; etiam certos reditus anniuerſarios: Indeq; ſuam quiſq; denominationem ſumit, uidelicet, ut Voinicienſis, uel Sremenſis, uel alius cuiuſpiam loci Caſtellanus uocetur. Vocantur etiam perſæpe nomine uernaculo domini, loci appellatione in kiuelski ſyllabam deflexa, uerbi gratia, pan Poſnanski, pan

Caſtellani Cracouienſis prærogatiua. De Palatinis et Caſtellanis lex. Dignitarij. Officiales ſiue magiſtratus regni.

Ploski. Solus autem Cracouienſis Caſtellanus, præter nomen & reditus, nihil habet cõmune cum alijs: Sed liberum is honorem habet, abſque ullo prorſus munere, præter commune Senatorium. Tam Palatinum autem, quàm Caſtellanum lege eſſe non licet quenquam in ea ſatrapia, in qua nullum proprium habet fundum, ſeu bona terreſtria. Vocanturq; ij utrique uulgò communi uocabulo dignitarij, quaſi dignitate & honore præditi, addito ferè ſatrapiæ, ſeu terræ nomine. Magiſtratus uerò ſiue officiales regni ab officijs & functionibus quibuſdam publicis, quibus funguntur ad uniuerſam rempubl. pertinentibus, hanc ſumunt communem appellationem. Nam peculiaria eorum nomina ſuperius iam indicauimus: Quibus ſingulis REGNI nomen adiungitur, ut, uerbi gratia, Mareſalcus, & Cancellarius regni dicatur, eodemq; modo cæteri. Officia uerò ſingulorum

Mareſalci regni officia.

hæc ſunt. Mareſalcus quidem magiſter eſt aulæ regiæ, & adminiſter conſilij publici, penes quem ius eſt conuocandi ſenatum iuſſu regis, uel primatis, præſtandi ſilentium & audientiam, faciendi poteſtatem dicendæ ſententiæ, legatos externos introducendi, eijciendi è conſilio eos, qui ad id non pertinent, pronunciandi decreta regia in cauſis infamiæ & capitalibus, promulgandi ad populum ſenatuſconſulta, moderandi pompis publicis, hoſpites illuſtres ſuſcipiendi, compeſcendi motus inquietorum atque turbulentorum non modo circum ſenatum & in publico, ſed etiam in priuatis principis cœnaculis & habitaculis, animaduertendi in delicta, quæ in loco & oppido domicilij ſiue hoſpitij regij, uel comitiorum admittuntur, denique in comitijs & in comitatu regio diuerſoria diſtribuendi, & imponendi rebus uenalibus precia: unde etiam uectigal ſeu tributum forale ipſi prouenit. Mareſalci etiam eſt in aulicum regis comitatum & ad miniſtros menſæ regię, aliorumq̂ue munerum aulicorum (profanos præſertim) iuriſdictio, cenſura, & animaduerſio: eoq; geſtat is in publicis conuentibus, & regi in propatulum prodeunti præfert erectum ſceptrum ligneum, ſiue baculum. Cancellarius & Vicecancellarius, nominibus & loco di-

Cancellarij & Vicecancellarii officia.

ſtincti, ſed poteſtate & munere exæquati, diplomatibus, edictis, mandatis, epiſtolis, & alijs ſcripturis regijs conſcribendis atque ſignandis, quæq; ad eum mittuntur accipiendis, & legendis præſunt. Itaque in poteſtate ſua habent ſigna regia, Cancellarius quidem ma-

ius

ius, Vicecancellarius uerò minus. Authoritas eorum eo uſque patet, ut multa inconſulto principe ſignare: quæ uerò contra leges eſſe uidentur, iubenti illi negare poſsint. Dant etiam reſponſa regio nomine, & quibus de rebus conſilium haberi debet in ſenatu proponunt: denique ſenatus conſulta, regiaq; & comitialia placita ac decreta literis mandant, & in publicum edunt. Sunt etiam ij cognitores priuatarum querimoniarum, & prouocationum ab urbanis & oppidanis, præfectorumque iudicijs, ad regium tribunal deuolutarum: Secretarijs, ſcribis, ſacerdotibus, concionatoribus, & cantoribus aulicis, ceremonijsq; eccleſiaſticis moderantur: is præſertim, qui eſt de ſacro ordine. Lege enim, quamuis non antiqua, alterutrum ex ijs ſacri, alterum profani ordinis eſſe oportet, cum antiquitus ſoli ferè ſacerdotes eo munere fungerentur. Sunt autem ij in proxima expectatione honorum ſui uterque ordinis. Sed neque ſacerdoti cum epiſcopo, exceptis Pręmislienſi, Culmenſi, Chelmenſi, & Camenecenſi, neque profano ſiue ſeculari cum ullo palatinatu uel Caſtellania retinere munus hoc licet, præter peculiarem indulgentiam, aut conniuentiam: Eſt autem uſitatum, ut de Vicecancellario fiat Cancellarius propter loci & ſententię dicendæ prærogatiuam. Theſaurarius ipſo nomine indicat munus ſuum. Eſt enim promus & condus theſauri regij, ſymbolorum ſiue inſignium regni, quæ ſunt, corona, pomum, ſceptrum, & gladius, ſuppellectilis & redituum regiorum, ſcripturarumq; & monumentorum publicorum: author & moderator quorumuis quæſtorum, curatorum, atque diſpenſatorum principis, & rationum reddendarum exactor, monetariæ officinæ magiſter, ſtipendiorum tam militarium, quàm aulicorum ſolutor: reddendæ principi rationi obnoxius. De Mareſalco curiæ, & præfectis, referendarijs, & ſecretarijs dicemus poſtea.

Theſaurarij officium.

Regni ſymbola.

Numerantur etiam inter Magiſtratus & officiales regni, duo duces exercitus: quorum alter generalis & ſupremus exercituum regni capitaneus, alter campi ductor, ſeu campeſtris Capitaneus dicitur. Ac ille quidem dux eſt & moderator belli ſecundum principem, & uicarius principis. Ducit exercitum, capit locum caſtris, acies inſtruit, dat ſignum pugnæ & receptus, commeatus & annonæ curam in bello gerit, precia rebus uenalibus imponit, ponderibusq; & menſuris earum modum ſtatuit, & in deliquentes animaduertit. Campeſtris uerò, huius eſt quaſi Vicarius à principe datus, excubiarum potiſsimum explorationumq; curam gerit, & mercenarijs militibus, illo præſertim altero abſente, pręeſt. Neuter tamen in ſenatu locum habet: Quin temporarij eſſe perhibentur, neq; inter magiſtratus regni habiti ſuperioribus temporibus. Longè minus autem alij quidã, qui & ipſi noſtra ferè memoria pro magiſtratibus regni haberi & appellari cœpêre. Neq; tamen in Senatu locum habent, neq; functionem ullam ad uniuerſum regnum pertinentem: li uerò ſunt, gladifer, pocillator ſiue pincerna, ſtructor menſæ, quem inciſorem uocant, dapifer, ſubdapifer, magiſter culinæ, qui dapibus apparandis & cocis regijs præeſt. Et certè aut ijdem ſunt terreſtres Cracouienſis ſatrapiæ, aut ea ſola de omnibus nullos habet. Itaq; nos quoq; de ſententia peritiorum inter terreſtres honores & magiſtratus eorum officia exponemus. Dicuntur autem terreſtres honores & magiſtratus, qui non uniuerſi regni, ſed terrarum atq; ſatrapiarũ ſunt peculiares. Officia terreſtria uulgò appellantur: & his qui præditi ſunt, officiales terreſtres. Sunt autem ij Succamerarius, Capitaneus, gladifer, uexillifer, pincerna, ſubpincerna, inciſor, ſubdapifer, dapifer, tribunus, iudex, ſubiudex, notarius, theſaurarius, uenator, agaſo ſiue equorum curator. Habentq; certas ſuas functiones ſiue curationes antiquitus in ſua quiſq; ſatrapia ſiue tractu, ac terra, ut uulgò loquũtur: quarũ quælibet olim, diſcerpto in multos dominatus regno ſuum ducem habuit. Eius autem hi fuerunt adminiſtri peculiares. Nunc magna pars ſolum nomen nudumq; honorem retinent. Quales ſunt gladiferi, pincernæ, ſubpincernæ, inciſores, dapiferi, ſubdapiferi, ac theſaurarij: niſi quòd in extraordinarijs iudicijs, quas commiſsiones uocant, regijs mandatis ſubſeruiunt, & in colloquijs aſsident. Tametſi etiam nunc ij peculiaribus ſuis muneribus fungi rectè poſſe exiſtimantur in ſuo quiſq; tractu, à quo denominationem habet, quoties eum princeps adit: Nempe ut gladifer Poſnanienſis in Poſnanienſi ſatrapia gladium ipſi præferat in ſolenni pompa: pincerna poculum adminiſtret: inciſor ſiue ſtructor menſam apponat: dapifer dapes inferat: ſubdapifer dapiferum cum ſceptro ſeu baculo præcedat, ſubpincerna potus curam gerat, theſaurarius condus ac promus pecunię ſit ac ſuppellectilis eius. Cæteri ſanè funguntur etiamnunc ferè ſuis muneribus. Ac uexillifer quidem in bello uexillum præfert exercitui ſuæ ſatrapiæ: Tribunus cuſtos eſt arcis in ſuo quiſque tractu, durante bello: Itaq; uacationem habet militiæ: Venator uenationibus & ſyluis pręeſt: Agaſo equitio ſiue armento equorum: Iudex cauſis & controuerſiis priuatis nobilitatis diſceptandis & iudicandis præſidet unà cum ſubiudice: qui eius eſt ſocius, non uicarius, loco tantum inferior. Notarius ſcriba eſt & actuarius iudicij: Sed habet ipſe quoque in iudicijs ius dicendæ ſententiæ, conſuetudine magis, quàm legum præſcripto. Cæte-

Duces exercitus ſiue capitanei.

Magiſtratus quidam alij.

Officiales ſeu magiſtratus terreſtres.

Gladifer.

Pincerna.

Inciſor ſiue ſtructor.

Dapifer.

Subdapifer.

Subpincerna.

Theſaurarius.

Vexillifer.

Tribunus.

Venator.

Agaſo.

Iudex.

Subiudex.

Notarius ſiue ſcriba.

Succamerari-um. rum Succamerarius(ut eius partes poſtremo loco explicemus, licet honore omnibus his
anteeat)olim fortaſsis præfuit cubiculo & cubicularijs principis in ſua quiſq; terra:Nunc
regendis modo finibus agrorum ac bonorum terreſtrium præeſt:Quem itidem atq; iudi-
cem,ſubiudicem,& notarium iuratum eſſe oportet. Habetq; is ad id munus obeundum
Camerarij. uicarios,& ipſos iuratos in ſingulis territorijs ſingulos,qui camerarij uocantur,ſiue cubi-
cularij,propterea fortaſsis,quod antiquitus miniſtri cubiculi principis ad id munus lega-
bantur à ſuccamerario.Nunc is eos ſibi legit arbitratu ſuo ex equeſtri ordine eiuſdem ter-
Succamerarius Cracouienſis. ritorij,& iureiurando adigit,mutatq; quoties uult. Cracouienſis Succamerarius præ cæ-
teris ea prærogatiua præditus eſt,ut ſalinarũ eius ipſius tractus arbiter ſit & inſpector. Ca-
Officiales Cracouien. ſatrapiæ. pitaneorũ officia ſtatim exponemus.Cęterum hi,de quibus modo egimus,non omnes in
omnibus ſatrapijs ſunt,neq; in ſingulis ſinguli.Et Cracouienſis quidem ſatrapia ſuccame
rarium,gladiferum,dapiferum,tribunum,iudicem,ſubiudicem & notarium habet ſingu-
Poſnanien. los:Poſnanienſis cæteros quidem habet itidẽ ſingulos:Succamerarios uerò,iudices, ſub-
iudices & notarios binos.Habet enim hoſce terra Vuſchouenſis peculiares, quæ à Polo-
Sendomirẽſis. nia quodã tempore ſeiuncta fuit.Sendomirienſis ſatrapia cæteros quidem & ipſa ſingu-
los habet,præter tribunũ,quem etiã Priſſouienſe territorium non ita pridem ſuum habere
Caliſsien. cœpit.Caliſsienſis item eoſdem omnes habet ſingulos.Siradienſis ſtructore & ſubdapiſe
Siradien. ro caret:gladiferũ,pincernã,dapiferũ,habet ſingulos:ſuccamerarios, uexilliferos, iudices,
& notarios binos.Habet enim hos Velunenſe territorium ſuos,ex quo tempore auulſum
fuit à Polonia,ſicut arbitror.Tribuni item duo ſunt in eadem ſatrapia,Maior & minor.Lẽ
Lencicien. cicienſis gladiferum,ſtructorem,et ſubdapiferum non habet,cęteros habet ſingulos.Itẽq;
Breſtenſis,Inouuladiſlauien. Breſtenſis.Inouuladiſlauienſis uerò gladiferum unum habet, ſtructorem & ſubdapiferũ
nullum:Reliquos omnes binos.Habet enim Dobrinenſis terra peculiarem ſuccamerari-
Rußicæ. um,uexilliferum,pincernam,dapiferum,tribunum,iudicem,ſubiudicem,& notariũ.Ruſ-
ſia quinos habet ſuccamerarios,uexilliferos,pincernas,dapiferos,tribunos,iudices, ſubiu
dices,& notarios: Nempe Leopolienſem, Præmislienſem.Sanocenſem, Halicienſem &
Podolicæ. Chelmenſem:gladiferum,ſtructorem,& ſubdapiferum nullum. Podolia itidem nullum
de his tribus:Reliquos uerò ſingulòs,exceptis tribunis,quos duos habet, Camenecẽſem
Lublinen. atq; Trebouulienſem.Lublinenſis ſatrapia gladiferum,ſtructorem, & ſubdapiferum nec
ipſa habet:uexilliferum,pincernam,ac dapiferum ſingulos,cæteros binos. Lucouienſe e-
nim territorium peculiares habet ſuccamerarium,tribunum,iudicem,ſubiudicem, & no-
Belſenſis. tarium.Belſenſis ſuccamerarium,uexilliferum,pincernam, dapiferum, iudicem, ſubiudi-
Plocenſis. cem,& notarium habet ſingulos,cæteros non habet.Plocenſis ſuccamerarium, pincernã,
dapiferum,ac tribunum ſingulos,Iudicem uerò & ſubiudicem notarios binos (Habet e-
nim hos Zauucrenſe territorium ſuos)Structore ac ſubdapifero ea ſatrapia caret: Rauen-
Rauenſis. ſis uerò ſtructore item & gladifero : Subdapiferum unum habet:reliquos autem ternos,
territorijs diſtinctos,uidelicet Rauenſem,Goſtinenſem,& Sochaciouienſem.Maſouia iu
dices habet undecim,totidem quot territoria:Nimirum Cyrnenſem, Viznenſem, Varſa-
uienſem,Nurenſem,Vyſſegrodenſem, Zacrocimenſem, Ciechanouienſem, Lomzẽſem,
Oſtrolencenſem ſiue Zembrouienſem,Rozanenſem,& Liuenſem: Subiudices & nota-
rios totidem:Succamerarios uno minus:Zembrouienſe enim territorium eo caret: Pin-
cernas atque dapiferos octonos.Rozanenſe enim & Liuenſe, atq; idem Zembrouienſe
territoria hos non habent:Vexilliferum ne Lomzenſe quidem:Subdapiferum autem ne-
que hæc ipſa,neque Nurenſe,neque Viſſegrodenſe: Porrò ſubpincernas & theſaurarios
totidem,quot ſubdapiferos habet Maſouia,nempè quinque:Subpincernam item Rauen
ſis ſatrapia habet:Breſtenſis:uerò theſaurarium:Cæteræ omnes neutrum: Magiſtrum cu-
linæ nulla præter Cracouienſem,ſi modo non regni is eſt.Agaſonem nulla,pręter Ruſsiã:
Venatores ſolę Cracouienſis,Poſnanienſis,Siradienſis atq; Lencicienſis ſingulos:Sendo
mirienſis uerò & Maſouitica binos.Hæc quidem Viznen.& Lomzenſem: Illa uerò Sen-
domirienſem & Radomienſem.Habent & Oſuiencimenſis & Zatorienſis terræ ſuos iu-
Capitanei ſiue præfecti. dices ſingulos:Habet etiam Seuerienſis ab epiſcopo.Cæterorum terreſtrium magiſtratu-
um nullum habet Sileſia,præfectis ſiue capitaneis exceptis:De quibus iam dicẽdum eſt.
Capitaneus,quem præfectum rectè dixerimus addito nomine arcis,cui præeſt, cuſtos eſt
ac defenſor non ſolum arcis regiæ,uerumetiam pacis atque tranquillitatis publicæ in ſua
quiſq; præfectura,quam à ui tutam debet præſtare & uindicare,& furibus,latronibuſq́ue
repurgare.Itaq; iuriſdictionem,coercionemq; habet latè patentem,non modo in agreſtes
& oppidanos,uerumetiam in equeſtris ordinis homines: Qua de re accuratius ſuo loco
tractabimus. Adhæc omnium aliorum iudicum,eccleſiaſticorum iuxtà ac profanorum
ſententias ad extremum executioni mandat,ſi executores alij nolint, uel non proficiant.
Gerit etiam curam commodorum & redituum principis,qui ex re familiari,ac cenſibus &
penſio-

penſionibus oppidanorum & agreſtiū proueniunt. Et omninò arces, & uillæ, ſeu ruſtica prædia cū ſuis ſartis tectis, & oppida, pagiq; principis in ditione præfectorū ſunt. Solus omnium Cracouienſis præfectus licet ampliſsimā iuriſdictionē habeat, tamen ſartorum tectorū arcis, & redituum principis curā non habēt. Eſt enim magnus procurator eius arcis, qui utrunq; hoc onus ſuſtinet. Nā Poſnaniēſis præfectus licet maiores etiā prærogatiuas & iuriſdictionē in tota maiore Polonia obtineat, atq; ob id generalis maioris Poloniæ capitaneus uocitet: curat tamē ſarta tecta arcis Poſnaniēſis duntaxat, & reditus regios eiuſdē territorij. Cętera enim territoria iuriſdictioni eius ſubiecta, habēt ferè ſuos curatores, q̄s etiā minus propriè præfectos appellamus: de quib. poſt agemus. Oportet aūt præfectum eſſe equeſtris ordinis, agros & fundos proprios in ea ipſa præfectura, cui præficitur, habētem. Neq; externo aūt, neq; regio, uel ducali genere orto conferri præfecturā fas eſt. Nec duas cuiquā habere licet: Ac ne unā quidē, primariā duntaxat & iuriſdictione præditam, cū primaria Caſtellania uel Palatinatu eiuſdē ſatrapiæ, Poſnanienſi & Cracouienſi exceptis: In quib. non idē ius eſt. Ne Sileſicę quidē cadunt ſub hanc legē. Habet pręfectus quilibet ſuū uicarium, quē Vicecapitaneū uel Burgrabium uulgò uocant. Nos ſubpræfectū forraſsis non ineptè dixerimus, penes quē eſt uicaria præfecturæ totius poteſtas, & rerum iudicatarum executio. Habet & alterū adminiſtrum ſtatorum, ac certis tēporibus peragi ſolitorum iudiciorum, quem iudicem caſtrenſem dicunt. Vtrunque arbitratu ſuo creat & abdicat: Sed utrunque iuratum itidem, atque ipſum præfectum, & ex equeſtri ordine eſſe, certaq; bona terreſtria in ea ipſa præfectura habere oportet. Nec eundem iudicem & ſuppræfectum, terreſtremúe & caſtrenſem iudicem eſſe fas eſt. Habet item præfectura quæq; actuarium iuratum, quem notarium caſtrenſem nominat. Non ſunt autem ſatrapijs, uerū arcibus ac territorijs ferè, quæ diſtrictus uocantur diſtinctæ præfecturæ: Nonnullæ etiam complura territoria in ſe complectuntur. Sunt uerò hæ totius Poloniæ præfecturæ: In maiore quidem Polonia unica generalis, Poſnanienſe, Coſtenſe, Vuſchouen. Caliſsienſe, Gneſnenſe, Pyſdrenſe, Coninenſe, Kcinenſe, & Naclenſe territoria complexa: In minore autem Cracouienſis, quæ præter primarium, alia tria territoria, uidelicet Proſſouienſe. Xianzenſe, & Lelouienſe in ſe continet. Præter eam ſunt, Sandecenſis & Biecenſis præfecturæ cum iuriſdictione. In Sendomirienſi uerò ſatrapia ſunt: Sendomirienſis, Radomienſis (Stenzicenſe quoq; territorium dudum complexa,) quod iam peculiarem præfectum habet. Corcinenſis, quæ & nouæ ciuitatis dicitur, Chencinenſis, Opocinenſis, Pilſnenſis. In Lublinenſi eiuſdem nominis pręfectura eſt, & Lucouienſis. In Siradienſi Siradienſis, quę et Schadcouienſe quoq; & Radomſcenſe & Petricouienſe territoria annexa habet: Velunenſis item & Oſtreſſouienſis. In Lencicienſi unica eſt, tria habens territoria, nimirum Lencicienſe, Brezinenſe, & Orlouienſe. In Cuiauia Breſtenſis, Cruſuicienſe item & Coualienſe, & Prædecenſe territoria adiuncta habens: Iuniuuladiſlauienſis cum annexo Bydgoſtienſi territorio: & Bobrouunicenſis, Dobrinenſe, Ripinenſe & Lipnenſe territoria complexa. In Ruſsia Leopolienſis, Præmiſlienſis, Sanocenſis, Halicienſis, Chelmenſis, & Craſnoſtauienſis. In Podolia Camenecenſis atque Treboulienſis. In Belſenſi ſatrapia Belſenſis, Buſcenſis, Grodlenſis, & Grabenecenſis. In Plocenſi unica cum tribus alijs territorijs, Zauucrenſi, Mlauenſi, Srenenſi ſiue & Srenſcenſi. In Maſouia Cyrnenſis, Viznenſis, Varſauienſis, cui Narenſe quoque territorium paret, Vyſſegrodenſis, Zacrocimenſis, Ciechanouienſis, Lomzenſis, Rozanenſis (in qua eſt & Macouienſe territorium) & Liuenſis. In Rauenſi uerò ſatrapia tres præfecturæ ſunt, Rauenſis, Goſtinenſis, & Sochaciouienſis. In Sileſia ſunt Oſuiencimenſis & Zatorienſis. Præter has præfecturas ſunt & aliæ de ſuperioribus ferè detractæ, quæ peculiariter, quamuis minus Latinè, tenutæ, earumque prefecti tenutarij uulgò uocantur: qui partim non habent ſua territoria, partim habent, uerum ſine ulla iuriſdictione in nobilitatem. Nam ea eſt penes ueros præfectos, quibus eæ tenutæ uoluntate Regia propter utilitatē, uel aliqua alia de cauſa detractæ ſunt. Sunt autē ij tenutarij curatores modo regiorum prædiorum atq; redituum, & caſtellorum, plebiſq; ſubiectæ, non diſsimili conditione magni procuratoris arcis Cracouienſis. In ijs leges eæ, quæ de præfecturis dudum cōmemoratæ ſunt, locum non habēt. Omnium aūt præfecturarum reditus partim ex agricultura, & re pecuaria, partim è molis frumentareis & ſyluis, partim è cenſibus, & penſionib. agreſtium & oppidanorum proueniunt, & uel certo pacto præfectis locantur à principe, uel eorū fidei cōmittuntur, ita ut rationibus reddendis obnoxij ſint. Condonantur etiam interdum ob eximia merita. Oppignorari quoq; præfecturas nō inuſitatū eſt, eas pręſertim, quę iuriſdictiōe carēt, quęq; nō ſunt primarię cuiuſq; ſatrapiæ. Sed ita demū id legitimū eſt, ſi rata redituū portio quotānis de capite deducatur. Quod cū in deſuetudinē abijſſet ſuperiori tempore, comitiorum decreto nunc reuocatū eſt. In ijs uerò præfecturis, quæ iuriſdictionem habent, ſi uſus reipubl. oppignerationem

Cracouienſis præfecti priuilegium.

Magnus procurator arcis Cracouienſis.

Maioris Poloniæ generalis Capitaneus.

De præfecturis leges.

Vicecapitaneus.

Iudex caſtrenſis.

Notarius caſtrenſis.

Præfectura totius Poloniæ.

Præfecturæ ſine iuriſdictione, ſiue tenuta.

Præfecturarū reditus & adminiſtratio.

Sendomirienſis præfecturæ priuilegium. requirat,etiam aſſenſu ſenatus comitiali opus eſt. Sola Sendomirienſis priuilegio quodā neque oppignerari,neque locari perpetua locatione poteſt. Habent & epiſcopi, & proceres,atque equites locupletiores nonnulli arces & præfectos ſuos: Sed hoc nomine principi nequaquam obnoxios. *Præfecti alij præter regios.* Habet arx Cracouienſis peculiariter decem cuſtodes,qui *Burgrabij Cracouienſes.* Burgrabij,ſumpto à Germanis uocabulo,appellantur,ſine ulla poteſtate,præfecti authoritati obnoxios: Qui pacis iuxta ac belli tempore nocturnas,atque etiam diurnas, quãdo opus eſt,excubias per ſe,uel per adminiſtros ſuos ſeruant: Habentq; militiæ uacationem: & eo nomine ambitur id munus à multis,& à rege confertur. *Zupparij ſiue ſalinatores.* Salinæ & alia metalla habent ſuos curatores & adminiſtros iuratos,& rationibus reddendis obnoxios. Præeſt autem ſalinis Bochnenſibus & Veliſcenſibus,earumq; adminiſtris & operis unus ſalinator, quem Zupparium Cracouienſem uocant. Ruſsicis item unus,quem Ruſsicum appellãt. Eſt & honorata hæc utraq; curatio. Sed neque in regni,neque in curiæ, neq; in terreſtrib. magiſtratibus numeratur: *Telonæ.* Quemadmodum neque telonę,ſiue quęſtores teloniorum,neque tributorum atque exactionum publicarum exactores. *Exactores tributorum.* Et ij uerò utriq; rationibus reddendis obnoxij ſunt. Telonæ quidem,ſi non redemerint telonia: Quod faciunt plerunq;. Hos omnes in hunc locum terreſtrium magiſtratuum conijcere libuit,propterea quòd eorum curationes ad præfectorum officia nonnihil accedunt. *Notarius theſauri.* Scribam quoque ſiue notarium theſauri regij nihil uetat his adijcere,quem rex ipſe edit,ac theſaurario uicarium adiungit. *Scriba caſtrenſis.* Eſt & ſcriba caſtrenſis,quem etiam notarium campeſtrem uocant,mercenariorum militum conſcriptor,& ſolutor ſtipendiorum. Sunt etiam à terreſtribus magiſtratibus nõ multum diuerſa miniſteria quædam in aula principis,quæ officia curiæ dicuntur. *Officia curiæ.* Quorum adminiſtri terreſtrium plerorumq; & regni officialium (quorum ſunt cognomines) quotidianis miniſterijs in aula principis funguntur,fidemq; ſuam principi ad ſuum quiſque miniſterium iureiurando obſtringunt. Sunt autem ij: Mareſalcus, Theſaurarius,ſeu Vicetheſaurarius,Succamerarius,Referendarij duo,pincerna, ſtructor menſæ, ſubdapifer,dapifer,magiſter culinæ,& præfectus curruum. Nuper etiam his acceſsère, Vexillifer, ac ductor aulicæ militiæ. Qui omnes addito nomine curiæ, à ſuperioribus magiſtratibus & officialibus cognominibus ſuis diſtinguuntur: Nempe ut Mareſalcus curiæ,theſaurarius curiæ,atque eodem modo alij dicantur. *Secretariorum officia.* Nec ſuo an & Secretarij in hunc ordinem referri debeant, licet nullum peculiare certumq; munus attributum habeant,ſed ad nutum principis præſto ſint in obeundis eius nomine legationibus,in ſcriptionibus & lectionibus publicarum & Regiarum ſcripturarum,in acciendis ac deducendis ad regem, uel in ſenatum illuſtribus hoſpitibus & legatis principum,in exquirendis & referendis ſententijs ægrotorum,& à conſilio abſentium primariorum ſenatorum, in recognoſcendis pro principe locis,factis,& cauſis controuerſis,regiorum præſertim hominum & adminiſtrorum inter ipſos,uel cum magiſtratibus ſuis, & ſi qua ſunt alia honeſta,& cum dignitate coniuncta miniſteria. Numerus eorum certus non eſt. In his eminet unus, qui appellatur *Primi Secretarij officium.* primus ſeu maior Secretarius. Is abſentium Cancellariæ præſidum uicem ſupplet in aula & comitatu principis: Nec tamen,ut illi,geſtat ſignum regium,ſed quoties opus eſt, petito ab ipſo annulo ſignatorio tam diplomata publica,quàm epiſtolas ipſo præſente ſignat. Quòd ſi is quoq; abſit,peragit ea quiſpiam de cæteris Secretarijs, quem princeps iuſſerit. Habet autem primus quoque Secretarius ſecundum Cancellarium & Vicecancellarium prærogatiuam capeſſendi honores publicos & magiſtratus,qui uacauerint: In arbitrio tamen regio poſitam. Habet & locum honoratum ſupra omnes officiales terreſtres & aulicos,excepto Mareſalco. *Mareſalci curiæ.* Mareſalcus curiæ abſente Mareſalco regni agit omnia, quæ illius muneris ſunt: A' præſente etiam ſocius adhiberi ſolet ac debet ad ea,quæ ſunt maioris momenti peragenda,prefertq; cum eo pariter principi erectum ſceptrum. *Theſaurarij curiæ.* Theſaurarius item Theſaurarij regni abſentis uices gerit,adhibeturq; & ipſe à præſente ad pleraque omnia. *Succamerarij.* Succamerarius, eſt magiſter cubiculi atque cubiculariorum puerorum, aliorumq; domeſticorum principis adminiſtrorum: Sub cuius poteſtate eſt ſuppellex ad lectum & cubiculum principis,cultumq; corporis pertinens. Ianitoribus quoque idem præeſt. *Referendarij.* Referendarij, ſupplicum libellorum magiſtri ſunt, & quærimoniis hominum audiendis, Cancellariçq;,ut uerbo legis utamur,referendis præſunt. Quinetiam in litibus urbanis diſceptandis præſto ſunt eidem Cancellariæ,eiusq; permiſſu exponunt regi cũ conſilio cauſas & controuerſias litigantiũ. Nuper adeò ſentẽtias quoq; rogari cœperunt in regiis iudicijs. Sũt aũt duo pari poteſtate,alter eccleſiaſtici,alter profani ordinis. Ductores copiarũ, magiſtri ſtabuli,magiſtri culinæ,& præfecti curruum quæ ſint officia,ipſa eorum nomina ſatis oſtendunt. Cæterorum munera iam ſunt explicata in terreſtribus officijs & curationibus. Eadem enim ſunt horum,atque illorum: Sed cedunt hi illis præſentibus in ſua cuique ſatrapia ſiue terra. Hæc autem omnia honorata ſunt miniſteria: Minus illa, in-

teriores

terioris cubiculi ſeruatoris, curatoris lecti, atque diſpenſatoris. Cęterum ſtipendiarij & au- *Alia miniſteria aulica.*
lici principis equites, Concionatores, & ſacrifici, quamuis honorato ſint loco, tamen inter
officiales non cenſentur: Multò minus ſtipatores ſiue ſatellites, cubicularijꝗ, & pueri: Sed
perpetui ſunt adminiſtri principis, & præſto ſunt ipſi iter facienti, & quouis loco manen-
ti. Ac ſacrifici quidem per uices operantur ſacris quotidie præſente rege. Canunt etiam
feſtis diebus, benedictionesqúe & gratiarum actiones ritu Chriſtiano ad menſam eius
peragunt. Concionator ſacris concionibus fungitur. Aulici uerò (ſic enim uocantur) e- *Aulici equites.*
quites equis ſtipendia merent, prȩſidij, honoriſqúe regij cauſa, & equeſtrem eum uel cur-
rulem equeſtres ferè comitantur. Qui equitatus numeroſus eſt atque ſplendidus, nobili
iuuentute conſtans. In qua ſunt complures magiſtratibus & officijs non modò aulicis,
uerumetiam terreſtribus præditi. Ei uerò Mareſalci moderantur. Cæteri miniſtri non ha-
bent neceſſe equos alere. Itaque pedeſtres prodeuntem in publicum principem dedu-
cunt. In ſolennibus tamen pompis non inuſitatum eſt, ut equites quoque aulici pede-
ſtres equeſtrem principem antecedant. In longioribus autem itineribus ij, qui equis non
merent, uel regijs, uel oppidatim ſuppeditatis, uel conductitijs equis aut curribus uehun-
tur. Ex his ſtipatores, præſidij cauſa ſunt circum principem: Quod tamen recens eſt in *Stipatores ſiue*
Polonia: ſed auget maieſtatem principis. Cubicularij & pueri præſto ſunt ad quæuis do- *ſatellites.*
meſtica miniſteria. Sed cubiculariorum peculiaris uſus eſt in acciendis in ſenatum & ad *Cubicularij &*
regem conſiliarijs, & perferendis quoquo uerſus, literis, mandatis, edictisꝗ regijs. Quam *pueri.*
ad rem oppidatim & uicatim eis mandato principis equi ſubminiſtrantur: Quæ ſubue- *Curſus publi-*
ctiones, & lingua uernacula poduodæ uocantur: Curſum publicum Latini uocant. Ince- *cus ſeu poduo*
dentem in publico principem, aulici quidem antecedunt, ſtipatores prælongis ſecuribus *dæ.*
more peditum Germanorum armati latera eius cingunt: Cubicularij uerò cum pueris
ſubſequuntur: Sed ita, ut & aulici proceribus atque ſenatoribus profani ordinis, & cubi-
cularij, puerīꝗ epiſcopis ac ſecretarijs eccleſiaſtici ordinis proxima principi loca honoris
cauſa concedant: Niſi fortè regem regina ſequatur. Tunc enim epiſcopi quoque & ſecre-
tarij cum proceribus antecedunt: Reginam uerò longus ordo ſequitur nobilium matro-
narum & puellarum. Hæc igitur eſt ratio uniuerſa aulæ & comitatus regij. Mitto enim *Viliora mini-*
cantores, abaci cuſtodem, mapparium, canum uenaticorum curatores, dimenſorum diſtri *ſteria.*
butores, ianitores, tibicines, tubicines, opifices, & alia uiliora miniſteria: Quæ magna eſt *Reginæ comi-*
turba, & ſumptibus principis alitur. Et quoniam omnia perſequimur: Volumus quidem *tatus.*
certè: habet etiam regina ſuum comitatum, nec modò puellarum & matronarum, quæ in
gynæceo ſunt, ſed etiam puerorum cubiculariorum, & aulicorum, & in his peculiares ad-
miniſtros ſiue officiales. In primis magiſtrum curiæ, qui omnibus præeſt, Reginamqúe *Magiſter cu-*
prodeuntem cum ſceptro antecedit: & magiſtram curiæ, matronam gynæceo moderan- *riæ.*
tem: Deinde Cancellarium, uel Secretarium: Cuius ſunt munera, literas nomine reginæ *Magiſtri cu-*
conſcribere, & ſignare, & legere, et compellantibus eam reſponſa dare. Quod quidem ne- *riæ.*
ſcio an cum magiſtro curiæ commune habeat. Eſt autem & hic diſcrimen inter Cancella- *Cancellarius*
rium & ſecretarium, quòd hic non geſtat ſignum reginæ, ſicut illæ: ſed ab ea, quoties opus *ſiue ſecretari-*
eſt, utendum accipit. Habet regina etiam theſaurarium ſuum, & pincernam ſiue pocilla- *us.*
torem, & ſtructorem menſȩ, & ſubdapiferum, & dapiferum, & culinȩ ac ſtabuli magiſtros *Adminiſtri re-*
ſingulos: Itemꝗ diſpenſatorem, abaci cuſtodem, mapparium, & ianitores eodem, quo re- *ginæ.*
gij ſunt honoris diſcrimine: Quibus omnibus uictus, ueſtitus, & mercedes à rege præben
tur. Indidem ipſius quoꝗ reginæ menſa inſtruitur, res ueſtiaria, mundus muliebris, & iu-
menta comparantur. Quod ſi ea regi ſuperſtes ſit, uidua de ſuo, ac de fructibus & reditib.
eorum bonorum, quæ rex ipſi dotis ac donationis propter nuptias nomine de ampliſsimi
conſilij ſententia attribuerit, ſeſe cum uniuerſo comitatu ſuo deinceps ſuſtentat. Atque
hæc de magiſtratibus regni, terreſtribus, & aulicis nobis decurſa ſunto. De eccleſiaſticis *Eccleſiaſtici*
magiſtratibus, honoribus, miniſterijs & curationibus, quales ſunt ſecundum Archiepiſco *honores &*
pos & epiſcopos, ſuffraganeorum, abbatum, præpoſitorum, Decanorum, Archidiacono- *magiſtratus.*
rum, ſcholaſticorum, cantorum, cuſtodum, cancellariorum, uicariorum in ſpiritualibus,
officialium, commiſſariorum, miniſtrorum, priorum, cuſtodum ſiue guardianorum, pœ-
nitentiariorum, parœcorum, quos etiam plebanos uocant, non eſt operæpreciun hic nos
perſequi: Ne de collegijs quidem, canonicorum, monachorum, & monacharum, fratrum
conuentualium, uicariorum, pſaltarum, manſionariorum, & ſi qua ſunt alia. Neque e-
nim peculiare quicquam habent apud Polonos præ cæteris gentibus & nationibus
Chriſtianis, neque ad rempubl. pertinent, exceptis Archiepiſcopis & epiſcopis, & ſi qui-
bus fortè præterea peculiariter quædam reipubl. munera, quorum ſuperius mentionem
fecimus, mandantur. Magnus tamen, ut par eſt, honor eis & omnibus ſacerdotibus habe *Eccleſiaſtici or*
tur ſolo ſacerdotij nomine: Maior etiam olim habebatur: id quòd è uetuſtioribus lite- *dinis digna-*
tio.

rarum monumentis deprehenditur.Omnes autem ij epiſcoporum & Archiepiſcoporum
poteſtati & iuriſdictioni ſubiecti ſunt,præter,ſi qui pontificis maximi,cuius eximia pote-
Plebs Polona. ſtas eſt,authoritate exempti ſunt. Plebes urbanæ,oppidanæ,uicanæ,& agreſtes partim
principi parent,partim proceribus & equitibus: partim certis ſacerdotijs attributæ ſunt.
Reguntur autem à ſuis quæq; dominis,eorumq; præfectis ac procuratoribus, ex ęquo &
bono ſiue ex arbitrio magis,quàm certis legibus.Quanquam non carent tamen ſuo quę-
Plebei magiſtratus quę iure:Quod non eſt unius modi,quemadmodum poſterius oſtendemus. Præter do-
minos autem,eorũq; præfectos & procuratores,habet plebs quæq; oppidatim, uicatim,
Scultetus ſiue & pagatim ſuos magiſtratus.Ac in pagis quidem ſcultetum,ſiue aduocatum hæreditari-
aduocatus hæreditarius. um uocant,qui eſt quaſi deductor ac defenſor colonię:qui uel ipſe per ſe,uel per uicarium
ſuum,quem & ipſum aduocatum,ſeu iudicialem,uocant,cum adiunctis aliquot ex arato-
Aduocatus iudicialis. rum numero ſcabinis(ſic appellantur iudices,ſiue aſſeſſores iudicij)ius dicit. In ciuitati-
bus autem & oppidis & uicis præter hos,ſunt etiam conſules.Ita uocamus eos, qui à ue-
Scabini. teribus decuriones appellantur:penes quos eſt ciuitatis cuiuſque gubernatio & cuſtodia:
Conſules ſiue in delinquentes animaduerſio:publicorum commodorum adminiſtratio, curaq; ædifici-
decuriones. orum & ſartorum tectorum publicorum.Inter eos autem unus præſidet magiſter ciuium,
Magiſter ciuium. quem uulgò proconſulem uocitant, qui eos, quoties opus eſt,conuocat,& in conſilium
adhibet.Nam leuiora ſine illis ipſe gerit.Conſulum non idem eſt ubiq; numerus.Habent
Magiſtri contuberniorum. item ſingulæ opificum ſocietates & contubernia in qualibet ciuitate & oppido ſuos ma-
giſtros,& his adiunctos aliquot ſeniores.In maioribus urbibus ſunt etiam ædiles unus &
Aediles. alter de numero decurionum delecti,pecuniæ publicæ quæſtores, & ſartorum tectorum
curatores.In oppidis uerò & uicis communiter hæc à decurionibus curantur. Hos magi-
ſtratus in oppidis præſertim,iuratos eſſe oportet,præter aduocatos hæreditarios. Nullos
autem communes magiſtratus pagi inter ſe,neq; ciuitates habent.Hæc de plebeijs magi-
Magiſtratuum ſtratibus.Creandorum magiſtratuum,& honorum mandandorum in Polonia nõ una eſt
creandorum ratio.Olim epiſcopi ex præſcripto ſacrorum canonum à collegijs primariorum ſacerdo-
ratio. tum,quæ capitula cathedralium eccleſiarũ uulgò nominant,legebantur: Nunc princeps,
Epiſcoporum umbratili quadam electione illis relicta,aut ne relicta quidem,ſolus arbitratu ſuo edit epi-
electio. ſcopum,& pontifici max.cõmendat,(quod fiebat etiam à collegijs)ut eius authoritate ap
Nominatio. probetur,præficiatur,& ab alijs epiſcopis conſecretur.Cœperunt autem ſic editi ſiue no-
minati indulgentia uel conniuentia quadam admitti ad conſilia publica , priuſquam ap-
probentur à pontifice:Non item ad functiones ſacras,& iuriſdictionem eccleſiaſticam,&
adminiſtrationem bonorum. Sed à morte epiſcopi collegium ſacrum diſtributis inter ſe
curationibus bona uacantia adminiſtrat:Excepta Gneſnenſi diœceſi, quæ peculiarem ha
Oeconomus bet Oeconomum,etiam uiuente Archiepiſcopo.Ius autem dicit in ea iuxta ac in alijs diœ
Gneſnenſis. ceſibus uacante ſede unus aliquis,quem collegium adminiſtratorem temporarium renũ-
Adminiſtrator. ciauerit.Abbatum & præpoſitorum eligendorum ius collegia monachorum hactenus
Sacerdotiorũ retinuere:Sed iam uix retinent,ab epiſcopis primum,deinde à regibus etiam labefactatũ
collatio. & uiolatum.Ad electionem quidem certè Regius aſſenſus,& epiſcopi authoritas accedat
Abbatum electio. oportet.Cæterum in ſodalitijs & conuentibus fratrum mendicantium neutrum horũ re-
quiritur.Ne in inferioribus quidem & quaſi uicarijs locupletiorum monaſteriorum cura-
Sacerdotiorũ tionibus,quas ferè præpoſituras uel prioratus uocant.Prælati & canonici eccleſiarum ca-
collatio. thedralium partim à pontifice max.partim ab ipſarum epiſcopis alternis menſibus creant
tur.Primariorum tamen ſecundum epiſcopos in unaquaq; eccleſia prælatorum , & non-
nullorum canonicorum edendorum,ſiue commendandorũ,&,ut uulgò loquuntur,præ-
ſentandorum ius regi conceſſum eſt põtificum ſuperiorum indulgentia. Indultũ eſt idem
ius etiam priuatis quibuſdã,pręſertim epiſcoporũ curatoribus,in alijs quibuſdam ſacerdo
tijs.In parœcijs uerò & alijs minoribus ſacerdotijs uſitatum & legitimum eſt,ut ius eden-
di ſit penes eos,unde profecta eſt dotatio cuiuſq; ſacerdotij,uel in quorum bonis id, pro-
uentuſq; eius ſiti ſunt,ſic tamen,ut penes epiſcopum ſit approbatio editi, & reprobatio,ſi
non ſit idoneus:aut ſi plures pariter edantur,dijudicatio. Quod de illis quoq; qui à rege,
uel alio quopiam profano commendantur,ſiue præſentantur intelligendum eſt. Vocan-
tur autem patroni uſitato iuri pontificio nomine,collatores etiam uulgò,qui ius hoc edẽ-
di,ſiue præſentandi habent:Quibus inuitis obtrudi ſacerdotem ſiue beneficiarium per le
gem non licet,ne pontificis quidem maximi authoritate:niſi ij ſeſe indignos eo iure reddi
derint, aut intra tempus legitimum uti eo neglexerint. Obtruſo pœna eſt proſcriptio.
Senatus & magiſtratuum eq; ſtium creandorũ ratio. Quæ ſic obiter,& præter inſtitutum propemodum hic nobis perſtricta ſunto. Ad pro-
prios reipubl.Polonę magiſtratus reuertamur.Palatinos & Caſtellanos,& reliquum om-
nem Senatum regni princeps legit, & iureiurando obſtringit ſibi & regno ſiue reipubl.
Idem confert præfecturas,cæteroſq; omnes magiſtratus, honores & miniſteria publica.
Sed in

Sed in magiſtratibus regni illud receptum eſt,ut non niſi in comitijs renuncientur. In iudice uerò & ſubiudice,& ſcriba ſiue notario terreſtribus ita eſt adſtricta legibus poteſtas principis,ut nobilitas eius ſatrapiæ ſiue territorij,cuius iudex,uel ſubiudex, uel ſcriba deceſsit,conuentu inſtituto authore & præſide palatino,quatuor patresfamiliâs equites eligat:de quibus princeps unum,quem uult in locum uacantem ſurrogat.

Iudicis, ſub iudicis, & notarij electio.

Abrogari uerò magiſtratus,aut honor ullus nemini poteſt, niſi per maximam uel mediam capitis diminutionem,hoc eſt,libertatis,ciuitatisúe,ſiue nobilitatis & bonæ famæ amiſsionem : aut ſi quis alium magiſtratum,honoremúe adeptus ſit,quem cum priori retinere iure non poſſit.

Magiſtratus et honores perpetui.

Ipſe ſe quiſq; abdicare arbitratu ſuo poteſt.Præfectura, & metallorum, teloniorumq; curatione princeps amouere quemlibet,quando uult,poteſt,niſi cui ipſe promiſerit,ac diplomate cauerit,ut ad certum tempus,uel quoad uixerit amoueri nequeat. Aulico item magiſtratu & miniſterio amouere quenq; regi licet.Non temerè tamē id facit, nec ferè ſine nota ignominiæ:niſi lex iubeat.Exactores tributorum annui ferè creantur à rege, uel comitiali placito.Plebeios magiſtratus partim domini,uel præfecti creant,partim ipſi ſibi ciues & oppidani legunt,præter Cracouiam,ubi Palatinus ius legendi ſenatus habet, abrogandi non habet:Nec niſi morte, aut maxima mediaúe capitis diminutione honor is amittitur:

Plebeiorū magiſtratuum creatio.

Ex omni etiam numero uiginti quatuor conſulum,quotannis octo, quos uult, Palatinus rebus gerendis præficit,quos præſidentes uocant: de quibus certo ordine ſinguli fiunt magiſtri ciuium in ſex hebdomadas.

Cracouienſis conſulum creatio.

Nec multùm diuerſa eſt ratio conſulum in alijs quibuſdam ciuitatibus & oppidis:Niſi quòd præfecti in ſuæ quiſq; ditionis oppido unum aut alterum legendi facultatē habent.Cazimiriæ,Clepariæ, & Proſſouiæ magnus procurator arcis Cracouienſis,cùm in legendis conſulibus,tum in alijs rebus præfecti uicem obtinet.Idem aduocatum & ſcabinos iuris ſupremi Theutonici ſiue Magdeburgenſis legit.Cæteros autem ſcabinos,ipſi conſules ſiue decuriones in ſua quiq; ciuitate & oppido legunt,& ſacramento adigunt.Cracouiæ aduocatum quoq; iudicialem.

Iudicum iuris ſupremi creatio.

Cæterùm Scultetus ſiue aduocatus hæreditarius in quouis oppido,uico atq; pago ſemel à domino conſtitutus magiſtratum hunc,obnoxium ipſi domino ad equeſtre miniſterium, reiq; publicæ ad expeditionē bellicam,etiam adhæredes tranſmittit. Quin & in externum transferre aſſentiente domino poteſt.Eſt tamen ius fasq; domino amouere ſcultetum, & aduocatum hæreditarium contumacem aut inutilem,perſoluto ipſi precio, quod habet inſcriptum in diplomate,uel ſecundum æſtimationem emolumentorum atq; ædificiorum.Niſi quid enorme & priuatione dignum is commiſerit.

Scultetus ſiue aduocatus hæreditarius.

Quo quidem iure multi ſic abuti cœpere ad augēda commoda ſua,ut ſcultetis & aduocatis hæreditarijs ſine ulla culpa eiectis prorſus,uel in ordinem redactis,agros eorum prædijs ſuis adiunxerint,iudicijs uerò iudiciales aduocatos arbitratu ſuo præficiant.Reditus magiſtratuum regni exigui, terreſtriū uerò & aulicorum nulli ferè ſunt.Ne urbanorum quidem & oppidanorum, & agreſtium ulli ferè certi ſunt.

Reditus magiſtratuum.

Honorem Poloni ſatis amplum & luculentum uirtutis & honeſtorum laborum præmium eſſe duxerunt,etiam ſine compendio:quod minus generoſi animi magis plerunq; conſectantur.Sunt tamen certæ mercedes,& quaſi ſportulæ, quæ iudicibus iudiciorumq; adminiſtris penduntur à litigantibus. Primores aliquot Palatini & Caſtellani,mediocres tamen habent reditus,partim ex agris & prædijs,partim è ſalinis, uel teloniјs,ſiue alijs quibuſdam penſionibus à principe antiquitus in omne tempus attributis. Epiſcopi nonnulli per amplos habent,unde non modo ipſi commodè & cum dignitate uiuere,& ſenatoria munera lautè ſuſtinere,uerum etiam inferioris ordinis ſacerdotes, ſocios & adminiſtros ſuos rectè alere ac tueri, & omnem cultum diuinum cum dignitate adminiſtrare,& egenis deniq; liberaliter ſubuenire queant. Habent etiam decimas omnium ſegetum publico principum ac totius Poloniæ conſenſu iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ attributas,& alijs quibuſdam penſionibus poſtea uel cumulatas,uel commutatas:indeqúe cum alijs quibuslibet ſacrorum adminiſtris, tum parœcis, prælatis, & canonicis certas portiones antiquitus ſegregarunt.

Epiſcoporum, & aliorum ſacerdotum reditus.

Habent & luculentos fundos, prædia, pagos, oppida, arces, & territoria, partim priſcorum itidem principum & regum, partim priuatorum munificentia adiecta. Ne abbatum quidem, ac cæterorum ſacerdotum, primariorum præſertim, quos prælatos uocant, & monaſteriorum, atque etiam parœcorum pijs & honeſtis uſibus malè proſpexit ſimilis pietas & beneficentia. Ipſi etiam ſuperiorum temporum epiſcopi, abbates, & ſacerdotes ſucceſſoribus & poſteris ſuis permultum addiderunt, patrimonia ſua, uel empta aliunde bona, cenſusúe ſacerdotijs adiungendo, templorumqúe ſplendorem, ædificiorum atque donariorum omnis generis magnificentia augendo,quo auguſtiorem cultum diuinum redderent.

Priſcorū Pol. diuini cultus augendi ſtudium.

Atq; hæc omnia cum ipſis adeò perſonis eccleſiaſticis maiorum legibus ac principū benignitate immunia ſunt à pleriſq; omnibus muneribus & onerib. publicis

Benignitas dei in pios.

Quo

Quo prolixior autem fuit hominum in ordinem ſacrum munificentia ſuperioribus tem-
poribus,hoc erant abundantiores & ipſi,qui de ſuo liberales erant,licet minus curæ labo-
riſq; rei familiari impenderent.Nunc paſsim in alienas donationes ac decimas inuaditur
longè maiore auaritiæ,rapacitatiſq; infamia,quam egeſtatis releuatione.Atq; id tentatur
etiam (proh nefas) placito & authoritate comitiorum publica,qua refrenari potius talis
priuatorum hominum temeritas & iniuſtitia deberet:ut fuit refrenata antiquioribus con
ſtitutionibus & magiſtratuum ſeueritate laudabiliter iuxta ac utiliter. O tempora: ô mo-
res.Nos ad inſtitutum noſtrum reuertamur.Multi tamen è ſacro ordine nullos habẽt cer-
tos reditus:ſed partim Epiſcoporum & opulentiorum non modò ſacerdotum, uerume-
tiam profanorum ſtipendijs,partim ceteræ multitudinis quotidiana beneficentia & qua-
ſi ſtipe uitam ſuſtentant. Quales ferè ſunt etiam ij,qui uocantur mendicantium conuen-
tus,ſiue collegia.Sed nos honorum & magiſtratuum omni fermè ratione explicata,ad iu-
Iudicia. dicia tranſeamus.Eorum autem ratio uaria & perplexa eſt in Polonia. Habet ordo eccle-
Eccleſiaſtica iudicia. ſiaſticus,quemadmodum & apud alios Chriſtianos populos, ſua, quibus cæteri quoque
homines,nobiles pariter ac plebeij obnoxij ſunt aliquatenus in ijs præſertim cauſis, quæ
cum religionis,aut perſonarum,rerumúe ſacrarum ratione aliqua ex parte connexę ſunt:
Eccleſiaſtici fori cauſæ. Quales ſunt,de inſtitutis & ritibus religionis,quæq; his aduerſantur de impietate, hæreſi,
ſchiſmate,magia,incantationibus,fœnore,ſacerdotiorum cauponatione, quam Simoni-
am uulgò uocant:Itemq; de decimis,& fundis,& quibuſuis cenſibus ac reditibus eccleſi-
aſticis, de cæde, ui, & in iniuria ſacris initiato homini,reiúe,aut loco ſacro,ſeu ſacerdotij
fundo illata.Adhæc de iure patrocinij ſiue patronatus,quod uocant,& de ſacerdotiorum
iure quæuis controuerſiæ,item quæ de iure matrimonij & natalium, & de miſerabilium,
egentiumq; perſonarum iniurijs,quæq; ex obligatione in foro eccleſiaſtico facta, oriun-
tur. Teſtamentariæ cauſæ profanorum hominum in hoc æquè ac profanis foris diſceptan
tur,dummodo extra iudicium teſtamenta ſint condita. Aliter enim,in eo foro diſceptan-
tur,in quo ſunt cõdita.Niſi quid fortè legatum ſit pietatis ergò,& ad piam cauſam,ut uul-
gò loquuntur,hoc eſt,templis,eccleſiarumúe miniſtris,aut egenis: Quæ cauſa propria eſt
Iudices eccleſiaſtici. eccleſiaſtici iudicij.Eſt autem iudiciorum eccleſiaſticorum ſumma penes epiſcopos:quo-
rum uices gerunt ij,quos uocant uicarios in ſpiritualibus,Cancellarij,& officiales: Inter
quos unus,qui eſt primarius,generalis appellatur:Cæteri foranei Ab epiſcopis, eorumq;
Archiepiſcopi Gneſnenſis iuriſdictio. uices gerentibus prouocatio eſt ad Archiepiſcopos: Et ad Gneſnenſem quidem ab ipſo
etiam Leopolienſi Archiepiſcopo. Idq; eo nomine,quòd ille eſt legatus perpetuus, ſiue,
ut uulgò loquuntur,natus ſedis apoſtolicæ.Pertinent autem ad eius prouînciam hi Epi-
ſcopi:Cracouienſis,Vuladislauienſis,Poſnanienſis,& Plocenſis in Polonia,Vuratislaui-
enſis in Sileſia Boëmicæ ditionis:Lubuſſenſis in Marchia Brandeburgenſi, Vilnenſis in
Lithuania:& Mednicienſis in Samogitia:Olim Culmenſis quoq; in Pruſsia,& Camenẽ-
ſis in Pomerania ſub eo fuêre.Sed auulſi ſunt poſtea.Ad Leopolienſem uerò, Præmislien
ſis,Chelmenſis,Camenecenſis,Lucenſis,ſiue Luceorienſis,atq; Kiouienſis.Extrema tan-
dem prouocatio eſt ad pontificem max.antiquiſsimo Chriſtianæ religionis inſtituto. O-
Executio rerũ iudicatarũ ab eccleſiaſticis iudicibus. mnes autem iudices eccleſiaſtici iudicant,ſiue adeò iudicare debent è præſcripto eccleſia-
ſticorum & pontificiorum canonum:Et præter diras ſiue cenſuras,& interdicta eccleſia-
ſtica,habent ius quoddam coërcẽdi ſontes,in ſui quidem ordinis homines laxius, in pro-
fanos autem reſtrictius,ita ut contra hos ad executionem rerum iudicatarum, urbanorũ,
ac terreſtrium magiſtratuum opem ad extremum implorare neceſſe habeant. Nec ij iure
eis deeſſe poſſunt,aut debent.Habent & profani inter ſe nobiles iuxta ac plebeij ſua iudi-
Terreſtria iudicia. cia:quibus ſacris initiatum aut ſacerdotio præditum præeſſe non licet. Ac nobilitas qui-
dem terreſtribus iudicijs peculiariter ſubeſt:quæ à iudice,ſubiudice & notario terreſtrib.
exercentur,alibi quidem quater,alibi ſexies quotannis,alibi uerò ſingulis menſibus: Niſi
fortè iudex,ſubiudex,aut notarius deſit:aut bellica expeditio,uel comitia,colloquiaúe(de
quibus paulò poſt dicemus)interueniant.Tunc enim ſilent iudicia nobilitatis, non terre-
ſtria modò,ſed & alia.Sunt autem in qualibet ſatrapia ſiue palatinatu certa oppida,in qui-
bus ius hoc dicitur nobilitati,in eo ipſo territorio bona,agroſq; habẽti. Nec euocari quẽ-
quam è ſuo territorio licet,niſi ipſe certa obligatione nominatim ab hac prærogatiua re-
ceſſerit.Cæterum qui nulla habet bona terreſtria,conueniri hoc iure non poteſt.Ne ſacer-
dos quidem,exceptis cauſis finium regundorum, & adſcriptitij alieni profugi, cæſi, uel
Iudiciorũ terreſtrium loca. uulnerati:aut ſi ullo alio,quam ſacerdotij nomine bona terreſtria poſsideat: Oppida uerò
ac territoria iudiciaria hæc ſunt:In Cracouienſi quidem ſatrapia Cracouienſis arx,Proſſo-
uia,Xianzum,Lelouia,Biezzum,Cichouia.In quo oppido & Sandecenſe territorium iu
dicatur:In Poſnanienſi,Poſnania,Coſtenum,& Vuſchoua: In Sendomirienſi, Sendomi-
ria,Radomia,Opocinum,Chencini,Viſlicia,Pilsna:In Caliſsienſi,Caliſsia,Gnezna,Pyſ-

drí,Coninum,Keina,Naclum. In Siradienſi,Siradia,Schadcouia,Petricoũia,Radomſci.
Itẽ Velunia, & Oſtreſſouia: in Lencicienſi, Lencicia, Brezini, & Orlouia: in Breſtenſi,
Breſte,Cruſuicia,Couale, & Prædecia: in Inouuladislauienſi, eiuſdem nominis oppidũ,
& Bydgoſtia.Itemq; Dobrinum,Ripinum, & Lipnum:in Ruſsica Leopolis, Præmislia,
Sanocum, Halitia, & Chelma: in Podolica, Camenecia, ac Treboulia: in Lublinenſi,
Lublinum,& Lucouia:in Belſenſi,Belſum,Buſcum,Grodlum:in Plocenſi,Ploſcũ,Plonſcum, Bielſcum, Razianzum, Zauucrze, Mlauua ac Srenſcum:in Maſouia,Cyrſcum,
Vizna,Varſauia, Nur, Viſſegradum, Zacrocinum, Ciechanouia,Lomza,Zembrouia,
Rozanum, & Liua, in Rauenſi Raua, Goſtinum,& Sochaciouia.In Sileſia uerò Oſuiencimenſe,& Zatorienſe territoria ſuos utrunque peculiares habet iudices,qui cum delectis de nobilitate ius dicunt, Præfecto præſidente. Ad eundem modum,& Seuerienſis
Epiſcopi Cracouienſis ditio ſuum habet. Olim in Sileſia ipſi duces in ſua quiſque ditione iudicijs prẹſidebant.His iudicijs diſceptantur pleræq; omnes cauſæ nobilitatis priuatæ ac ciuiles,quemadmodum loquuntur iureconſulti,ac ciuiliter inſtitutẹ.Regundorum
finium controuerſia hoc ipſo quidem iudicio primûm diſceptatur inter equites, uel inter equitem,& ſacerdotem. Sed ad extremum ad Succamerarium terreſtrem remittitur:
qui in rem præſentem ueniens,ipſe per ſe,uel per uicarium ſuum camerarium illius territorij eam definit,certisq; metis atque ſignis fines controuerſos deſignat. Atque hæc eſt
unica Succamerariorum iuriſdictio.Cæterùm ſi cum regijs bonis equiti ſit controuerſia,
non apud terreſtre, & Succamerarij iudicium ea diſceptatur. Sed princeps equite poſtulante edit recuperatores aliquot de ſenatu ac terreſtribus magiſtratibus,ſiue officialibus
eius ſatrapiæ,in qua eſt controuerſia: quos commiſſarios appellamus. Inter quos etiam
Succamerarius eſſe ſolet: qui in rem præſentem uenientes iudicium id peragunt. Idem
fit,ſi ſacerdotalis fundus, & ager cùm regio controuerſos fines habeat: niſi quod Epiſcopus quoque eius diœceſeos editis à principe recuperatoribus unum,aut alterum de ſuis
adiungit.Eadẽq; ratio eſt petendi recuperatores à principe in cauſa Herciſcundẹ familiẹ,
ſiue diuidundæ hæreditatis inter fratres, & propinquos. Quanquam hoc iudicium etiã præfectus exercere poteſt.Criminales uerò cauſæ de ſtupro,incendio,latrocinio, & ui
armata alienis ædibus illata ad præfectorum, ſiue capitaneorum in ſua cuiuſq; præfectura iudicium pertinent. Ciuiles item, quæcunque aduerſus eos equites inſtituuntur,qui
certos agros, & bona terreſtria nulla habent, & qui licet habeant,obligatione tamen ſua
ei foro obnoxios ſeſe fecerunt, aut merent publica ſtipendia, aut ſacris initiato homini
damnum, uel iniuriam intulerunt,aut alienum adſcriptitium detinent,aut obſtaculis deniq; liberam fluuij nauigationem impediuerunt, aut ſi quis executionem rei iudicatæ
prohibeat.Dicit autem ius præfectus in arce,aut alio loco publico ſuæ quiſque præfecturæ ſexta quaque ſeptimana per ſe ipſe,uel per uicarium ſuum iudicem caſtrenſem. Atque
hæ ſunt iudicij caſtrenſis cauſæ. Officij uerò ſunt, rerum iudicatarum executio:uiduarum de bonis dotalibus eiectarum, & aliorum ſpoliatorum reſtitutio: itemq; in depræhenſos in ſcelere,& recenti,ut dicunt,crimine,aut ſi quis rem alienam apud ſe deprẹhenſam non reddat domino repetenti. Adhæc in turbatores conuentuum,& iudiciorum,&
qui uetitis armis utuntur:in tolerantes cenſuras Eccleſiaſticas ultra annum in iniuſtos teloniorũ exactores, & in ſacerdotes, qui iuri patronatus profanorũ hominum derogant,
aut profanos præter ius ad forum Eccleſiaſticum euocant,animaduerſio. In quibus cauſis quouis tempore cuiuis quærẽti præſto eſſe debet præfecti authoritas per ſeipſum,uel
ſuppræfectum ſuum: cuius iuriſdictio ad cauſas officij pertinet, ſi præfectus ipſe ius non
dicat. Denique furti ſuſpectos præhendendi,reosq; iudicandi,& ſupplicio afficiendi ius
habet præfectus,& ſuppræfectus eius.Equeſtres tamen nõ niſi eos,qui ter ab eodẽ crimine damnũ editi,& in album furum relati ſunt. Porrò ſtatus controuerſiæ,hoc eſt, cùm de
genere cuiuſquã ambigitur,& eæ cauſæ,quẹ infamiæ,confiſcationis bonorum,uel capitis pœnam(præter eas, quas dudum præfectis attributas eſſe expoſuimus)annexam habent,atque etiam de cæde equitis, ad ſolius principis iudicium pertinent. De quibus is
in comitijs demum cum ſenatu cognoſcit. Præter,ſi maleficium in loco domicilij principis ipſius,& ſub aſpectu eius patratum ſit:Tunc enim,ſi author recenti, & calenti, quod
aiunt,facinore comprẹhendatur, abſque citatione princeps eum ipſe per ſe, uel per Mareſchalcũ iudicat. De perſonalibus uerò cauſis ciuilibus, aut ciuiliter inſtitutis,que alioqui ad forum terreſtre, uel caſtrenſe pertinent, princeps itidem quouis loco ac tempore
cum ijs,quos ad manum habet, conſiliarijs citatum iudicat. Quæ citatio curialis,& poſt
curiam uocatur. Sed eius uſus ita reſtrictus eſt,ut ea in minore Polonia contra eum,qui
in maiore tantùm agros ac domicilium habet, non ualeat: neque contrà. Id autem iudicium regiorum terminorum nomen habet. Ybi etiam in præfectos, & adminiſtros ſuorum bo-

Terreſtris iudicij cauſæ.

Succamerarij iudicium.

Commiſſarialia iudicia.

Capitaneorũ, ſeu præfectorũ iuriſdictio.

Caſtrenſe iudiciũ,& officiũ.

Regij iudicij cauſæ.

Citatio poſt curiam.

Regij termini.

rum bonorum, & redituum, quod ad munera eorum attinet, quicunꝙ, & undecunꝙ ij
Exactores iniuſti ubi conueniantur.
ſint, princeps ipſe ſibi, inſtigatore, ut uocant, officij petente, & cuiuis poſtulanti ius dicit:
ac de prouocationibus quoꝙ ab officio caſtrenſi ad ſe delatis cognoſcit. Iniuſtus tributi
publici exactor etiam apud Epiſcopum, Palatinum, uel Caſtellanum loci rectè conueni
Iuriſdictio bellica.
tur. Belli autem, & expeditionis publicæ tempore, cùm ſilent omnia ſupra memorata fo-
ra, penes principem eſt ius omne, & iudicium eorum, quæ in caſtris, & in ipſa expeditio-
ne flagitioſè aut ſceleratè admittuntur. De iniurijs quidem, damniſꝙ datis in expeditio-
ne bellica palatini, uel caſtellani cuiuis queręnti contra ſuæ quiſꝙ ſatrapiæ, uel territorij
homines ius dicunt. Si quis autem non pareat, principi deferunt. Ab omnibus porrò iu-
dicijs nobilitatis prouocatio eſt ad principem: niſi quòd eę, quæ fiunt à terreſtribus iudi-
Appellationes ſeu prouocationes.
cijs, in colloquijs ferè priùs diſceptantur. Appellatur autem colloquium, peculiare pala-
tini cum dignitarijs, ut uocant, ac terreſtribus magiſtratibus iudicium. Quod ſemel quo-
tannis autumni tempore in qualibet ſatrapia, ſiue palatinatu exerceri debet, prouocatio-
Colloquia, & generales termini.
nem à terreſtribus, & caſtrenſibus eiuſdem ſatrapiæ iudicijs diſceptandarū cauſa. Quod
etiam terminos generales uocant. Vbi & alienationes, & obligationes bonorum terre-
ſtrium rectè fiunt. Ab hoc itidem ad regem eſt prouocatio. Sileſij ſoli colloquiorum u-
Sileſiorū prouocationes.
ſum non habent, necꝙ principem, ſed uicinorum duorum, triumúe principatuum iudicia
appellant, in eiſꝙ acquieſcunt. Verùm id quoꝙ iam exoleſcit, pleraꝙ omni nobilitate in
ius terreſtre Polonicum ſeſe transferente. Fuit aliquando in comitijs facta mentio inſti-
Iudiciorum cōperēdinatio
tuendæ in Polonia nouæ iudicū decuriæ, quæ de omnibus prouocationibus abſꝙ pro-
uocatione cognoſceret, quale eſt in Gallia, quod Parlamentum uocant. Sed non placuit,
ſummam iudiciorum cuiquam, præter principem concredere. Quò fit, ut principe pluri-
mis, & uarijs iudicijs diſtento, & alijs multis, & grauibus tam ampli regni negocijs diſtra
cto, lites in multos annos comperendinentur, nō ſine dolore, & querimonia multorum,
præſertim augeſcente indies cupiditate hominū, nullaꝙ aut exigua certè temerè litigan-
ti, & prouocanti, & iniuſto iudici pœna imminente. Vnde capitales exiſtūt inter neceſſa-
rios quoꝙ, & cognatos inimicitię, cędes innumerabiles patrantur, coactiſꝙ hominibus,
& iuſtis propè exercitibus nonnunquam confligitur, dum offenſus longa iudicij compe
Appellatio.
rendinatione, armis ius ſuum quiſꝙ perſequi ac tueri contendit. Sed ad prouocationes
Motio.
redeamus, earum duplex eſt ratio. Eſt enim appellatio, qua inter litigantes ſolos diſcepta
tur, iuſtè'ne, an iniuſtè iudicatum ſit. Motio uerò eſt, in qua iudex à quo prouocatum
eſt, neceſſe habet tueri ſententiam ſuam, ut ſi iniqua, & legibus aduerſa fuerit, ipſe pu-
deſiat, mulcteturꝙ. Quod tamen iam fermè exoleuit. Vtrobique autem regio uel collo-
quiorum iudicio iniuſtum decretū reſcinditur, uel corrigitur, uniuerſaꝙ cauſa diſcepta-
tur ac dijudicatur, etiamſi ab interlocutoria ſententia prouocatum ſit. Tametſi non teme-
De prouocationibus ubi cognoſcatur.
rè admittitur eiuſmodi prouocatio. Cognitionum quoꝙ principis de prouocationibus
non una eſt ratio. Nam de ijs, quę fiunt à colloquijs, non niſi in comitijs cū frequenti ſena
tu cognoſcit. Ad eundem modū de ijs etiam, quæ fiunt à terreſtribus iudicijs. Nam de ijs
quoꝙ rectè à rege cognoſcitur in comitijs, ſi priùs ea inſtituantur, quàm colloquia. Itaꝙ
indiſcriminatim prouocari ſolet ad colloquia, uel ad comitia. De cæteris uerò prouocatio
nibus, quę fiunt ab alijs iudicijs, etiam extra comitia cognoſcit is cū ijs cōſiliarijs, quos ad
manum habet, quouis tempore, & loco: ſed tamē intra fines regni modò. Foris enim ne-
mo equitū ſiſtere ſe principi neceſſe habet ulla ex cauſa, exceptis fiſcalibus. Tam in comi-
Referendarij, iudex, ſubiudex, & notarij terreſtres in iudicijs regijs.
tijs autem, quàm extra ea in iudicijs regijs adhibētur in conſiliū etiam ſupplicum libello-
rū magiſtri, ſiue Referēdarij: itemꝙ iudex, ſubiudex, & notarius eius ſatrapiæ ſiue territo-
rij, in quo iudiciū exercetur, præter, cū de prouocatione ab ipſorū iudicio facta cognoſci
tur. Habentꝙ ij poſtremi omnium dictionē ſententiæ. Atꝙ his ferè foris atꝙ rationibus
nobilitatis iudicia peraguntur. Nam barbaricus ille mos, & à religionis Chriſtianæ inſti-
tutis alienus, prouocandi aduerſarium ad ſingulare certamen, & ferro uſꝙ ad necem, uel
Duellum, ſiue ſingulare certamen.
deditionem de iure, & iniuria, uero, & falſo decernendi, nihil habet cōmune cum iudi-
cio. Quod tamen noſtra memoria ſemel tantū à Sigiſmundo rege ſeniore admiſſum eſt.
Cùm autem liberrimus ſit nobilitati Polonæ armorū uſus, ad iudicium tamen terreſtre, &
caſtrenſe, & ad comitia nemini armato uenire licuit antiquitùs: nunc ea lex propemodū
obſoleuit. Ecce autē, dum nos hoc opus, typographo alterā editionem parante, recogno-
ſcimus, prodijt in lucē noua forma ſupremorū iudiciorum, in proximè pręteritis comitijs
Statuta regni, et Maſouiorū.
Varſauienſibus promulgata, & edita. Iudicatur autem nobilitas ſuis legibus, quæ paucę
ſunt, & cōſtitutiones, uel ſtatuta regni uocātur (tametſi Maſouij peculiaria habēt) uel mo
ribus, uel ex æquo, & bono, ſiue adeò iudicū opinione. Magnam autē in ijs iudicijs uim
Res iudicata.
habet exemplum, & res in ſimili cauſa à principe iudicata. Permagnam item, ne dicam ni
miam, iuſiurandum. Magnus eſt etiam uſus preconū, quos miniſteriales terreſtres appel-
lant, ma-

lant,magnaq; eis fides habetur, itidem ac tabellionibus in iure ciuili Romano,& Pontificio. Sed ſunt ij ferè illiterati, plebei,& ruſticani homines,palatini,uel delegati cuiuſpiā Regij arbitrio,nec ſemper exquiſito delectu creati. Verùm in omni ferè functione ſua unū, aut alterum equitem teſtem adhibeant oportet. Actori nulla eſt pœna, ſi cauſa cadat,uel eam non proſequatur: ac ne litis quidem impenſas reus ſoluit. Reus condemnatus,ſi iudicatum non ſoluat, mulctatur, & pigneratur. Condemnatur autē actori in ciuili cauſa, quanticunq; is litem iureiurando interpoſito exiſtimauerit.Licet tamen iudici ante iuſiurandum eius æſtimationem moderari. Si non paruerit rei iudicatæ,reus condemnatur in duplum: quod per lucrum appellant: prior enim condemnatio lucrum dicitur. Si duplū ad certam diem non exoluerit,præfecti regij eius territorij, in quo reus bona,uel domicilium habet,opem actor implorat.Ex decreto autē præfecti bona rei poſsidenda ei traduntur,adiecta certa multa,quod uadium uocāt,ſi is prohibuerit.Sin iterum id fecerit,duplicatur multa:ſin tertiū,triplicatur,quæ uadia duplicata,& triplicata appellātur.Quæ tamē ſublata iam ſunt.Et poſt interpoſitū unum uadium,reus ſi pergat eſſe contumax,proſcribitur. Proſcriptus uerò,ſi ui ſeſe nihilominùs,ſuaq; tueatur, cuncta illius præfecturæ nobilitas contra eum armatur. Ac ipſe quidē prehenditur:bona uerò eius à præfecto poſsidentur,donec de reditibus eorū non modò iudicatum,ſed multę etiā,& uadia ſoluantur.

Preco ſiue miniſterialis terreſtris.

Executio rerū iudicatarum.

Indicta uerò cauſa, hoc eſt,non citatum, neq; conuictum equitē, qui modò agri aliquid habeat,prehendere nulli magiſtratui ac ne principi quidē licet, præter furem à ſeruis pœnæ inter conſcios,& complices ter editū,aut in maleficio quouis deprehenſum,aut qui ſatis dare nolit,uel non poſsit. Præfecto remiſsiori in executione rei iudicatæ pœna eſt,abrogatio præfecturæ:niſi fortè eam oppigneratā teneat. Tunc enim centū marcarum multa ipſi à principe irrogatur, detrahenda de ſumma eius capitali, quoties officiū ſuum non fecerit. Oppidanis uerò,& plebeis magiſtratibus equitem etiam in ſcelere deprehenſum ſine præfecti authoritate iudicare omninò fas non eſt. Sed ſufficiant hæc nunc de iudicijs nobilitatis. Neq; enim omnē iudiciorum rationem,& formā perſequi hîc nobis propoſitum eſt. Habet plebs peculiaria iudicia,in pagis quidē ſimplicißima,quæ uel ab aduocatis iudiciarijs,& ſcabinis,uel à ſcultetis,uel à præfectis,ſiue dominis,eorumúe procuratoribus,& adminiſtris ſine ſtrepitu, & figura iudicij exercentur.In urbibus uerò,& oppidis exactiora ſunt:quibus equites quoq;,qui in ijs domicilia,& ius ciuitatis habēt,ſunt obnoxij in cauſis ciuilibus duntaxat. Ea uerò partim penes aduocatū,& ſcabinos,partim penes decuriones,ſiue cōſules,& magiſtratū ciuium ſunt,partim etiā penes magiſtros contuberniorū. Conſules ac magiſtri contuberniorum ſine ſtrepitu,& figura iudicij iudicāt, hi quidem ſinguli cum adiunctis ſibi primoribus,ſiue ſenioribus de leuioribus cauſis,ſui quiſq; generis opificum. Conſules uerò de quibuſuis proprietatis modo, & poſſeſsionis rerum ſoli, & hæreditatis,itemq; capitalibus atq; ſanguinarijs exceptis:quę ad ſcabinorū & aduocati iudicium peculiariter pertinent. Parui momenti cauſas etiā magiſter ciuiū ſolus cognoſcit. A quo itidē,atq; à magiſtris contuberniorū,ad conſeſſum conſulū eſt prouocatio. Ab his porrò ad Regem. Inoleuit tamen multis in locis mos,ut priùs præfectus, uel qui præfecti loco eſt,appelletur. Atq; inde demū ad Regē prouocetur.Idq; de regijs modò oppidis intelligendum eſt. Nam quæ alij cuipiam ſubſunt,in ijs prouocationes ſiunt ad eorum dominos. Ab ijsq; ſine prouocatione iudicātur. Sed ſi quis aduerſus eum, qui ipſi non ſubeſt,iniuſtè iudicauerit,ſiue per ſe,ſiue per uicarium,& procuratorē ſuum, uocari poteſt eo nomine in ius,cui eſt obnoxius. Porrò Epiſcoporum,& aliorū Eccleſiaſticorū hominum ſubditis opem ſuperioris(nempe Epiſcopi, uel Archiepiſcopi,uel Pontificis max.) contra uim, & iniuriam dominorum ſuorum implorare licet. In iurato autem iudicio (ſic enim uocatur id, cui ſcabini cum aduocato iurati præſident) accuratior ſeruatur proceſſus iudiciarius. Exerceturq; id ferè inter cōciues quintodecimo quoq; die niſi is feſtus ſit. Externis uerò, & hoſpitibus poſtulantibus, quoties opus eſt,exponitur. Atq; hoc quidem emptū dicitur,illud expoſitū. Eſt & tertium genus iudicij huius,quod magnū uocant, ac ter ſtatis anni temporibus, ob grauiores cauſas magiſtro ciuiū præſidente exercetur. A iurato autem iudicio legitima eſt prouocatio ad aliud quoddam iudicium primariū urbium. Quod quidē duplex eſt, itidē ac leges,quibus oppidani,& agreſtes ferè utuntur. Neq; enim ijſdem ij cū nobilitate legibus tenentur. Ac in Maſouia quidem,ubi ius Culmenſe uiget,ad Varſauienſem,uel Plocenſem,hinc porrò olim quidē ad Culmenſem,nunc autē ad Torunenſem in Pruſsia ac magiſtratū, atq; inde demū ad Regem prouocatur.In cæteris uerò partibus Poloniæ,ubi iuris Teuthonici Magdeburgenſis uſus eſt,olim ad Magdeburgēſem ciuitatē prouocabatur. Sed Cazimirus magnus rex aliud quoddam iudicium in arce Cracouienſi inſtituit, quod iuris ſupremi Teuthonici, ſiue Magdeburgenſis appellauit. In quo aduocatus cum ſeptem ſcabinis, magno pro-

Nobiliū prehenſio.

Capitanei negligētis pœna

Plebis iudicia.

Ruſticana.

Vrbana.

Magiſtrorum contuberniorum iudicia.

Conſulum iuriſdictio.

Scabinorum iudicia.

Nobilitatis, et ſacerdotū oppida non ſubſunt iuriſdictioni regiæ.

Iuratum iudicium.

Prouocationū & legū ratio, quibus oppidani utuntur.

Culmenſe ius.

Magdeburgenſe.

Iudicium iuris ſupremi Teuthonici.

curatore eiuſdem arcis præſidente, non tamen iudicante, iudicant de prouocationibus, quæ fiunt à iuratis quarumuis ciuitatum,& oppidorum iudicijs. Inde uerò prouocatio eſt ad aliud iudicium,quod ſex ciuitatum dicitur.

Sex ciuitatum iudicium.

Hiſt. lib. 12.

In quo eiuſdem Cazimiri inſtituto bini certorum oppidorum decuriones,ſiue conſules Cracouiam conuenientes in arce ius dicunt ſine prouocatione. De quo in hiſtoria fuſiùs perſecuti ſumus.

de prouocationibus ab urbanis iudicijs ubi princeps cognoſcat.

Cognoſcit autẽ princeps de prouocationibus ijs, quæ ab urbanis, & ruſticis iudicijs ueniunt, & omninò de controuerſijs plebeiorum ſuæ ditionis, atq; etiam de querimonijs aduerſus præfectos ſuos,ubi libet,etiam extra regnũ,& cum quibus uult conſiliarijs. Sæpè etiam conſiliarijs, & Referendarijs,aut Secretarijs earũ cognitionem delegat, ſed ita,ut ipſe tamen ad extremum ijs referẽtibus ſtatũ controuerſiæ, decernat: præſertim ſi cauſa ad equitẽ pertineat.

Cracouienſis ciuitatis priuilegium.

Soli Cracouienſes ciues hoc præditi ſunt priuilegio, quòd à Senatu urbano nonniſi ad principem eſt prouocatio, & quod eius,itemq; Cazimirienſis, & Cleparienſis ciuitatum cauſæ ab eo nonniſi Cracouię iudicantur. De quo diſceptare non eſt huius loci.

Sculteтorum iudicia.

Habent & ſculteti,ſiue aduocati hęreditarij pagorũ, & oppidorum nonnullis in locis inter ſe peculiaria iudicia. A quibus itẽ ad ius ſupremũ Teuthonicum, & inde ad ſex ciuitates,uel ad principem prouocatur.

Homicidij iudiciũ, et pœna

Iure autẽ ſuo quiſq; iudicatur,præter quod cauſæ cædis,& uulnerum Polonico tantũ iure iudicantur:quo reus actoris iureiurando peragitur. Ac in recenti quidem crimine compræhenſus,cædẽ capitis luit ſupplicio. Poſt interpoſitam uerò uigintiquatuor horarũ moram,ad certam,& de lege conſtitutam capitis æſtimationẽ damnatur:quę diuerſa eſt equitis ac plebeij. Pro plebeio capite partim domino eius,partim liberis,& hæredibus cæſi cedit multa: pro equeſtri uero,ſolis liberis,& hæredibus exoluitur. Equiti tamen pro equitis cæde ultra multam pœna eſt,etiam carcer annuus. Sed Maſouiorum legibus carceris pœna ſoluitur is, qui profugus annũ totum exulauerit. Cæterùm plebeio equitem interfeciſſe capitale eſt, niſi tranſigat cum actore. Vulnerum certæ ſunt æſtimationes. Fit aũt contemptu harum pœnarũ,& capiendæ ex mulcta pecunię,ut crebreſcant magis indies iurgia,cædesq;.

Executio urbanorum iudiciorum.

Executio rerum iudicatarum cõtra oppidanos, & urbanos penes magiſtratum eſt in ſua quemq; ciuitate, aut ſi is negligat, domini, uel præfecti auxiliũ imploratur. Et hactenus quidem de iudicijs.

Comitiorum ratio.

Comitiorũ ratio nobis deinceps exponenda eſt. Duabus autẽ de cauſis ea habentur:propter conſultationes de republ.& propter iudicia. Cũ enim Polonis,quemadmodum ſuprà memorauimus,ea potiſsimum forma reipubl.placuiſſet,in qua penes unũ quidem eſſet iudiciorum,& rerũ omniũ in libello,&in pace ſumma, ſed ut is rerum agendarũ, & iudicandarum cõſilia cum compluribus conſiliarijs communicaret:hi porrò cum propter alias functiones publicas tum etiã propter curam rei ſuæ familiaris, ad latus principis aſsidui eſſe non poſſent,placuit,ut ij ad certum locum,& diem conuocarentur à principe,ad exercenda cũ ipſo iudicia,conſiliaq; de republ.capienda.

Comitia uetuſta.

Hæc ſunt comitia publica:quæ etiam generales regni conuentus uocant. Qui olim ſimplicioribus,& melioribus ſeculis bidui,uel tridui ſpacio peragebãtur. Augeſcentibus deinde iudicijs,& rebus agẽdis, extrahi cœpêre in longius tempus comitia:ſic tamen,ut pro re noua,& inſolita annotârit Ioannes Dlugoſſus, in nonum diem ea extracta eſſe. Atq; hæc fuit uetuſtorum comitiorum ratio. Poſteriori tempore,hoc eſt,auorum ferè noſtrorum memoria cum uniuerſa nobilitate,& una de omnibus ciuitate Cracouienſi cõmunicata ſunt comitia:

Nuncij terreſtres.

cœperuntq; adhiberi legati nobilitatis,ſiue,ut uulgò loquuntur,nuncij terrarum,hoc eſt,ſatrapiarum atq; territoriorũ,& ciuitatis Cracouienſis,principio quidem unam ob rem, quemadmodum in hiſtoria ex Dlugoſſo retulimus. Nempe ſciſcendi in bellum tributi cauſa. Deinde uerò,cùm ſiue incuria principum,ſiue conſiliariorũ conniuentia,multa,quæ ad ſalutẽ,& amplitudinem reipub. pertinebant,negligi,& nobilitatis prærogatiuæ minui uiderẽtur,ad alias etiã conſultationes de repub.accedere cœperunt,nõ ut conſiliarij,ſed ut monitores principis atq; conſiliariorum,& cuſtodes libertatis,& prerogatiuarũ nobilitatis,ac legũ publicarum. Laudabile ſanè,& ſalutare in primis genti Polonæ (ſi eo rectè utatur)inſtitutũ,& ad optimè conſtitutarum olim rerumpub.Romanæ,& Lacedæmoniæ mores accedens. Quarum in altera Ephori,in altera tribuni plebis principũ,& potentium libidini, inertiq;,& inutili adminiſtrationi reipub.obiecti erant. Nunc igitur ſine nuncijs terrarum non habentur legitima comitia. Atq; eam ob rem quoties ea debent inſtitui,indicuntur priùs à rege nobilitati cõuentus,quos uocant particulares,ad certos dies,certaq; oppida.

Cõuentus particulares.

Maioribus quidẽ Polonis,hoc eſt,Poſnanienſis,& Caliſsienſis ſatrapiarũ equitibus Srodam: Cracouienſi uerò ſatrapię Proſſouiam:Sendomirienſi Radomiam: Siradienſi Schadcouiam,excepto Velunenſi tractu,qui ſuum peculiarem conuentum Veluni habet: Lencicienſi Lenciciã: Cuiauijs Radeouiam:Dobrinenſes tamen ſeparatim Ripini cõueniunt:Ruſsis Viſnam, præter Chelmenſes,qui & ipſi Chelmæ ſuum habent:Podolijs Cameneciam:Lublinen-

ſi ſatra-

ſi ſatrapiæ Lublinum: Belſenſi Belſum: Plocenſi Razianzum in eodem tractu: Maſouijs Varſauiam, Rauenſi nobilitati Rauam: Sochacouienſi Sochacouiam: Goſtinenſi Gambinum. His igitur locis (niſi iuſta cauſa obſtet) nobilitas cum conſiliarijs, & magiſtratibus terreſtribus, ſiue ut uulgò loquuntur, cum dignitarijs, & officialibus eiuſdem ſatrapię, uel tractus ad templum conuenit, & implorata ſacro publico ope diuini numinis, legationē regiam audit, ubi, quando, & quibus de cauſis opus ſit haberi comitia: deinde præeuntibus conſiliarijs legatos ſuos, ſiue nuncios deligit, eiſq; uel peculiaria dat mandata ad comitia, uel uniuerſè poteſtatem facit curandi ea, quæcunq; in commune è republ. fore uidebuntur. Lege autem ab hoc munere legationis excluditur, qui priuatum habet negocium, & litem in comitijs. Finitur nunciorum poteſtas unicis comitijs. Nec idem ſanè eſt in omnibus ſatrapijs eorum numerus: uerùm pro numero territoriorum eſſe debere exiſtimatur. Nuncijs ita creatis in particularibus cōuentibus, mox inſtituuntur alij conuentus, quos generales uocant. In maiore quidem Polonia Coli, in minore autem Corcini, quæ etiam Noua ciuitas nuncupatur. Et ad hunc quidem Cracouienſis, Sendomirienſis, Ruſsicæ, Podolicę, Belſenſis, & Lublinenſis ſatrapiarum. Ad illum uerò reliquarum proceres, & nuncij recèns creati, ac de nobilitate, qui uolunt, conſtituta itidem à principe die cōueniunt, auditiſq; iterū mandatis regijs, mandata nobilitatis, & quæ poſtulat uſus reipubl. inter ſe conferunt. Atq; inde itur ad maiora comitia. Quo ubi conuentum eſt, re ſacra ſolenni itidem in templo publicè peracta, itur ad aulam. Ibi principe, & conſiliarijs in corona conſidentibus, aſtantibuſq; ponè ſecretarijs, & nuncijs, Cancellarius, uel Procancellarius principis nomine proponit in medium, quibus de rebus in commune conſuli operæprecium ſit. Deinde conſiliarij ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis orſi, ordine dicunt ſententias. Hinc nuncij petita à rege uenia ſecedunt in aliud conclaue, ijſdem de rebus inter ſe conſultaturi. Reuerſiq; ſiue eadem, ſiue alia die, per unum aliquem exponunt id, quod ipſis in commune uiſum eſt, quid probent, quidúe requirant. Nonnunquam pluribus mandant, ſi plura ſint negocia proponendum, ut ſua quiſq; ediſſerat. Non modò enim ijs de rebus, quæ principis nomine propoſitæ fuêre, ſed etiam ſi quid aliud ipſis in mentem uenit de republicæ poſtulant, uel admonent. Id uerò ſi eſt eiuſmodi, ut conſultationem requirat, & ab eorum functione non alienum eſſe uideatur, dicuntur etiam de eo ſententiæ à ſenatoribus, excluſis nuncijs: interdum etiam non excluſis. In omnibus autem conſilijs poſtremus omnium dicit princeps. Et quod ei placuit, decreti comitialis, & legis habet uigorem, dummodò prioribus legibus, nobilitatiſq;, aut ſacri ordinis prærogatiuis ne aduerſetur. Tunc enim refragari placito principis nō ſolùm ſenatui, ſed etiam nuncijs fas eſt. Itaq; in eiuſmodi conſultationibus ſuſpendit ferè ſententiam ſuam Rex, donec inter nuncios, & ſenatores, maioremúe eorum partem conueniat. Sed hoc iam aliter modificatum eſt. Cætera autem conſilia de republica, quę legibus diſertè excepta non ſunt, nec prærogatiuis nobilitatis præiudicant, cum ſenatu ſolo princeps communicat. Quemadmodum iudicia quoq; cum eo ſolo exercet, minimum biduo, uel triduo ſingulis hebdomatis per tempus comitiorum. Sed interdum ea delectis aliquot è ſenatu delegat. Atq; ij quotidie ferè, feſtis diebus exceptis, iudicant. Verùm ab his quoq; aſſeſſoribus (ſic enim uocantur ij iudices) ad regem prouocatur. Atq; ij ſtatum controuerſiæ cuiuſq; decretumq; ſuum in conſeſſu reliqui ſenatus exponunt. Sententias tamen denuò non dicunt. Publicarum inter ſacrum, & militarem, ſiue equeſtrem ordinem controuerſiarum arbitrium atq; tranſactio penes Regem eſt. Comitia quotannis, niſi quid fortè impediat, inſtitui uſitatum eſt. Nihil tamen prohibet, quò minùs uel rariùs, uel crebriùs inſtituantur. Crebriùs quidem ut id fiat, requirit iudiciorum, & prouocationum diſceptandarum multitudo. Tametſi extrahuntur ea nonnunquam in quartum, & quintum, ac ſextum ferè menſem. Locus certus comitijs habendis olim nullus erat. Sed ubi principi collibuerat, etiam ſub dio, & in territorijs, ea peragebantur. Poſtea lege in unum concluſa ſunt oppidum, in umbilico ferè, & meditullio totius Poloniæ ſitū Petricouiam. Sed iam ea inde noua lege in gratiam Lithuanorum Varſauiam translata ſunt. Poteſt tamen Rex aſſentiente ſenatu, iuſta aliqua de cauſa alibi quoq; ea inſtituere. Nec illud prætermittendū eſt; quòd initio comitiorum nuncijs nobilitatis ſingulis certa pecunia in uictum de publico numeratur. Senatoribus non item. Cæterùm non uenienti ad comitia ſenatori ſine iuſta cauſa, lege mulcta irrogatur: ſed ea uix unquā à rege exigitur. Habet Eccleſiaſticus quoq; ordo in Polonia ſua comitia: quæ ſynodi Gręco, ſed Latinis non inuſitato nomine appellantur. Quarum cauſas & uniuerſam rationem è iure pontificio petat, qui uolet. Hîc illud modò annotandum eſt, quòd licet Archiepiſcopus Leopolienſis ſuā habeat prouinciam à Gneſnenſi diſtinctam, tamen & ipſe, & ſocij, uel (ut uocant) ſuffraganei eius Epiſcopi, Gneſnēſis Archiepiſcopi authoritatem agnoſcunt, cū in prouocationibus, & iudicijs, tū

Conuentus generales.

Comitia regni

Iudicia comitialia.

Controuerſiarū inter Eccleſiaſticum, et equeſtrem ordinem arbiter Rex.

Comitiorum locus.

Synodi ſacerdotum.

Gneſnen. archiepiſcopi prærogatiua.

in Synodis. Ad quas ab illo euocantur. Eſt autem ius, mosq́;, Petricouiæ, Lenciciæ, aut
Louiciæ prouincialem ſynodum tertio quoq; anno, niſi res maiorem celeritatē, aliumúe
locum epiſcoporum conſenſu poſtulet, inſtitui: & adhiberi in conſilium abbates, & præ-
poſitos monaſteriorum, & collegiorum ſacrorum primariorum (quæ capitula cathedra-
Belli gerendi ratio. lia uocantur) legatos binos, uel ſingulos duntaxat. Sed nos à ſynodis, & comitijs ad bellū
tranſeamus. Id autem in hac gente à nobilitate geri uſitatū, & legitimum eſt antiquitus:
quæ cuncta equeſtris militat, quemadmodum anteà diximus, idq́; pro modo bonorū, &
redituum facere debet. Sed cū nulla publicè inſtituta ſit bonorum æſtimatio, modus hic
fidei cuiuſq; creditus, labente in deterius diſciplina, & fide, arbitrarius factus eſt, non ſine
reipub. totius incommodo, & iniuria. Arbitrarium eſt, & genus armorum. Tenuiores, &
qui equum alere non poſſunt, pedeſtres militant. Sculteti quoq; ſiue aduocati hæredita-
rij, & quicunq; fundos terreſtres hæreditarios habent, non ſunt immunes à militia. Mul-
Pœna non militantium. ctatur autem agris, & bonis omnibus, ſi quis paterfamiliâs à bello abfuerit, aut filium a-
dultum, fratremúe, qui ipſe ſeparata bona, & militandi neceſsitatem non habeat, pro ſe
Militiæ immunitatem qui habeant. non miſerit. Ceterùm pupillis impuberibus, ægrotis, ſenio confectis, & uiduis per neceſ-
ſarios, & famulos militiam obire licet. Habent autem uacationem militiæ tribuni terre-
ſtres, præfecti arcium in finibus regni ſitarum, uicarij cæterorum præfectorū iuriſdictio-
nem habentium, Vicecapitanei, & Burggrauij, & qui republ. cauſa abſunt. Habet item or
do cunctus Eccleſiaſticus, præter eos ſacerdotes, qui bona terreſtria hæreditario, ſeu alio
quouis, quàm ſacerdotiorū iure, & nomine obtinent. Euocatur ad bellum nobilitas anti-
quo more, dimiſsis quoquouerſus per præfecturas literis ſigno regio conſignatis: quę de
Reſtes, ſeu reſtium literæ. inde in pertica reſti alligatæ (unde reſtium nomen acceperunt) à præponibus, ſiue mini-
ſterialibus terreſtribus ad dignitarios, & officiales, ſiue magiſtratus, primoresq́; nobilita-
tis cuiuſq; prefecturæ ſublimes, & conſpicuæ circumferuntur, & in foris urbium, & oppi
dorum alta uoce publicantur. Ter autem id fieri oportet interpolatis quaternis ſeptima-
nis: niſi decreto comitiali tempus id accidatur, binæq́; teſtes coniungantur. Poſt tertias
demū reſtes domo ſe quiſq; mouet ad ſuæ ſatrapiæ conuentum ad certū locum, certamq́;
diem indictū. Inde porrò authore ac ductore palatino cū ſui quiſq; territorij Caſtellano
ad conſtitutum à principe propè fines regni locū pacati proficiſcūtur. Verùm hoc quoq;
ut alia nonnulla rectè à maioribus inſtituta, augeſcente indies equitū licentia, conniuen-
tiaq́; magiſtratuum, in deſuetudinem abijt, magno non modò ſacerdotalium, uerumetiā
Bellicæ leges. regiorum, & ipſius nobilitatis prædiorum, & adſcriptitiorum incōmodo, damnoq́;. Ne-
ceſſe autem habet princeps equeſtris ordinis homines ab hoſtibus in bello captos redi-
mere, ac damna amiſſorum equorum, quę ij extra fines regni acceperint, exoluere. Captū
uerò hoſtem, nobilem præſertim, is qui cœpit, principi tradere debet, acceptis pro eo duo
bus florenis. Vſu uenit nonnunquā, ut hæ copiæ diuidantur à principe de ſententia am-
pliſsimi conſilij. Ac cæteris quidem aduerſus hoſtem proficiſcentibus, unius aut alterius
ſatrapiæ nobilitas, uel plurium, ſi opus ſit, ad præſidium eius oræ, unde item belli aliqua
eſt ſuſpicio, relinquatur. Hæc eſt apud Polonos belli gerendi ratio: Hoc robur militiæ, in
equitatu ſitum. Hæ ſunt opes, & uires gentis: hæ copiæ, externis penè incredibiles, & cū
quibuſuis maximarum gentium opibus ac diuitijs comparandæ: quibus olim principes
Poloni res magnas, & præclaras geſſerunt, non domi modò illata bella propulſando, ſed
foris etiam hoſtes ulciſcendo, fines imperij longè, lateq́; proferendo, & amicis atq; ſocijs
ſuccurrendo. Sed cùm abuterentur ij nonnunquam obſequio nobilitatis, eamq́; crebro-
rum ac diuturnorum, minimeq́; neceſſariorum incommodis exercerent, lege cautum eſt,
Bellica expeditio non indicitur ſine comitijs. intra hos ducentos annos, ut ne liceat regi bellum facere ſine comitijs, & aſſenſu ampliſ-
ſimi conſilij: & ut nobilitas fines quidem regni quoties, & ubi opus eſt, abſq; ullo ſtipen-
dio tueri neceſſe habeat, non ſine principe tamen, præterquàm in interregno. Cæterū ex-
tra fines ne ad ullam militiam educi poſsit inuita, niſi acceptis à rege in quemlibet haſta-
Nobilitatis officium. tum equitē quinq; marcis, quod perindè eſt hoc tempore, ac quinq; coronati Gallici, uel
Italici. Peditatus nullus eſt ferè apud Polonos præter mercenarium, ſi quē princeps con-
Oppidanorū munia in bello duxerit. Mittunt quidem ei oppidani currus commeatu onuſtos cum peditibus. Verùm
is peditatus non multus eſt, ſternendis, muniendisq́; uijs, quàm armis tractandis accom-
modatior. In extrema tamen neceſsitate, & grauiori bello, euocata ad expeditionem no-
bilitate, oppidani quoq;, & agreſtes decimum quenq; peditem decreto comitiali armant
& expediunt. Cùm autem lentior ſit expeditio hæc uniuerſa, & nonnunquam ciuibus,
Mercenarij milites. & amicis magis, quàm hoſtibus incōmodare ſoleat, excogitata eſt ratio conducendi mi-
litis mercenarij pedeſtris, & equeſtris ad ſubitarias Tartarorum, & aliorum hoſtium ex-
curſiones reprimendas, expugnandas munitiones, & alios militares labores ſubeundos
aptior, & promptior. Quæ copiæ pariter cum decanis, centurionibus, turmarū, & cohor-
tium du-

tium ductoribus, tribunisq; militaribus ab alterutro duce exercitus longè laxiori poteſtate, & ſeueriore diſciplina, quàm in expeditione publica reguntur. Eſt autem ſtipendium trimeſtre in equitem quidem ſenum, in peditẽ uerò quaternorũ florenorum antiquitus conſtitutum.

Stipẽdia equitum, et peditũ.

Perexiguum id ſanè eſt, niſi in magna alioqui rerum omnium ad uictum, paſtumq; pertinentium copia, & uilitate, longè leuius etiam precium rebus uenalibus bellica lex imponeret, & charitas patriæ, ſtudiumq; bellicæ uirtutis, & gloriæ, & ſpes adipiſcendorum publicorũ honorum magis, quàm ulla merces iuuentutẽ multitudine, & ocio abundantem ad facienda ſtipendia excitaret. In hoc uerò ſtipendium publicè confertur pecunia, tributo, quam exactionẽ uulgò uocant, agreſtibus ac oppidanis, regi iuxta ac nobilitati ſubiectis, imperato.

Tributa, ſiuè exactiones.

Quò illi non inuiti agrorum, domorumq; ſuarũ uexationem redimunt: ſi modò redimunt, mercenariorum etiam militum, non contentorũ ſtipendijs ſuis, licentia, & rapacitate indies magis ac magis progrediente, & nec ſacerdotũ, nec nobilitatis, atq; adeò neq; regis ipſius bonis abſtinẽte. Id autem tributũ ex agris quidem in laneum ſeu manſum (certus agri modus is eſt) ex oppidis uerò oſtiatim penditur. Quinetiam uenalis cuiuslibet potus nomine in oppidis juxta ac in pagis penſitatur. Pendunt & molitores de moletrinis quiddam: & ſculteti ſiue aduocati de ſuis agris, itemq; equites ij, qui nullos habent adſcriptitios, & plebei, qui neq; domos, neq; agros habent, & arte aliqua, uel opera ſua uictitant. Doctores, magiſtri, & ſcholaſtici, & qui literarũ, doctrinæq; ſtudijs uacant, immunes ſunt. Eſt & aliud quoddam tributum, in magna neceſsitate aliquando plebi uniuerſæ, exceptis ſcholaſticis, imperatum. Quod quia de ſingulis capitibus pendebatur, capitale dictum eſt.

Capitale.

Imponit nonnunquã & ipſa ſibi nobilitas cum rege, & proceribus tributum de agris, uel de cenſibus ſuis penſitandum, ſi uſus, & neceſsitas poſtulet. Nonniſi in comitijs autẽ hæc tributa ſciſcuntur ac decernuntur, & quidem conſentientibus conſiliarijs pariter, & nuncijs terreſtribus. Cæterùm Eccleſiaſticus ordo unà cum bonis, & hominibus ſuis iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ non modò militiæ perpetuam, ſicuti ſuperiùs attigimus, uacationem, ſed tributorũ etiam publicorum immunitatem habet in Polonia.

Eccleſiaſtici ordinis immunitas.

Verùm ipſe ſuperiori tempore oppidanos, & agreſtes ſuos tributis, quæ cæteris imperãtur, ultrò reipubl. gratia ſubiecit. Nunc iam pro lege habetur, ut quoties regijs & equitũ ſubditis tributum imperatur, nec hi exortes ſint. Penſitant ipſi etiam nonnunquam ſacerdotes cum Epiſcopis rogati, urgente neceſsitate, & charitate patriæ ſuadente, de ſuis ſacerdotijs certam redituum ſuorum portionem. Quam penſionem contributionẽ appellant. Eius uerò decernendæ ius eſt penes ſynodũ prouincialem. Exigendæ uerò penes eos, quibus epiſcopi cum primario ſuo collegio in ſua quiſq; diœceſi mandauerit. Superiorum autẽ illorum tributorum, quæ plebi atq; etiam nobilitati imperantur, exactio plerunq; regis arbitratu, nonnunquã de ſenatus atq; nunciorum ſententia per ſatrapias compluribus imponitur. Nec diutiùs id munus durat, quàm ipſum tributum. Diſpenſatio penes regem ferè, & theſaurarium regni manet. Nonnunquam tamen & ipſa alijs comitiorum decreto mandatur.

Quarta regiorum reddituũ.

Nuper adeò excogitata eſt noua ratio comparandæ in defenſionem regni, militemq; mercenarium pecunię. Rex enim benigniſs. Sigiſmundus Auguſtus quartã partem reddituum regiorũ in eum uſum perpetuò reipub. conceſsit. Quæ pacis tempore in fiſcum, in arce Rauenſi conſtitutã, deponitur. Atq; hæc habuimus in præſens, quæ de ratione belli, ac de uniuerſa repub. Polonica in medium afferemus. Si quid præterea requiritur, è recentioribus comitialibus conſtitutionibus petatur. Pruſsia Regia nobis reliqua eſt, quæ quamuis eodem cũ Polonis regna contineatur, tamen quia peculiare conſilium publicũ, peculiares leges, peculiaria iudicia, & comitia, ærariumq;, & belli gerendi rationẽ à reliqua Polonia diuerſam habet antiquitus, de his nũc ſeparatim perſequamur.

De Pruſsia.

Nec abs re fortaſsè fuerit, ſi de ducali quoque obiter attingamus. Igitur ea pars Pruſsiæ, quæ nunc ducalis dicitur, ex eo tempore, ex quo deuictis barbaris populis ſub iugũ Chriſti miſſa eſt, ſimul cum epiſcopis ſuis Sambienſi, & Pomeſanienſi ad noſtra uſq; tempora ordini Teuthonicorũ Crucigerorum, qui ſe de hoſpitali S. Marię militiæ Hieroſolymitanę dixêre, paruit.

Ducalis Pruſſia.

Cuius ordinis pręſes Magiſter generalis, ſocij uerò adminiſtrationis, & præfecti territoriorũ pręceptores, & commendatores appellati ſunt. Qui cũ pro amicis, & ſocijs, Polonorũ hoſtes facti eſſent, armis eorũ adacti quodã tempore, unà cum epiſcopis in uerba regis Poloni iurarunt, & aliquandiu maieſtatem eius comiter cõſeruarunt. Sed cũ id deinde aliquoties, & ad extremum noſtra memoria Alberto Marchione Brandeburgẽſi Magiſtro, uiro excelſi animi, & rei militaris perito, authore detrectaſſent, Sigiſmũdus rex ſenior, ut ſe & poſteros ſuos illa perpetua defectionum, bellorumq; moleſtia liberaret, & Polonię, Lithuaniæq; tranquillitatem maiorem præſtaret, fractis ijs bello, & ad neceſsitatem deditionis redactis, & partim decedentibus è Pruſsia, partim habitu, & religione abiecta manentibus, illum

Albertus Marchio Dux in Pruſsia.

Pruſſia feudalis facta.

ipſum Albertum ſororis ſuæ filium ſingulari clementia pro Magiſtro Ducem in Pruſſia iuſsit eſſe,hæreditariumꝗ principatum ipſi cum fratribus,& poſteris eorum maribus attribuit,ea lege,ut ij in uerba regis Poloni ritu ſolenni iurarent: cum centũ equitibus haſtatis,quoties & ubi uſus poſtularet, ei militarent: & in ſenatu regni locum haberent itidem,ac Magiſter habuiſſet. Extant pacta conuenta. Ex eo igitur tempore pars illa Pruſſiæ ampla,& copioſa,duarumꝗ epiſcoparum ſuppreſsione auctior,ſub duce eſſe cœpit, ſummam omnium rerum poteſtatem, regi tamen Polono obnoxiam,habente,& arbitratu ſuo conſiliarios ſibi legente,& prefecturas,magiſtratusꝗ mandante.Vtinam quidem

Regiæ Pruſſiæ reſpubl.

is ſacra intacta reliquiſſet. Nec plura nunc de ducali Pruſsia.Regia uerò,ex quo à Crucigerorũ imperio ad Polonum nomen(unde ferè detracta erat) ante centum annos ſeſe recepit,recepta ea quidem eſt à Polonis in ſocietatem iuris, & reipublicæ, ſed leges tamen ſuas,& inſtituta à Teuthonib.ferè hauſta,uel poſt ſubactos,& fermè extirpatos priſcos,& barbaros Pruſſos,deductione coloniarũ è Germania importata retinuit. Conſiliũ quoꝗ à ſenatu regni ſeiunctum obtinuit.Habuit etiam initiò ſuum gubernatorem,à rege datũ.

Hiſt. lib. 27.
Leges Pruſſorum.

Sed poſtea ſuppreſſus eſt his magiſtratus. Regiam autem appellamus, quæ Regi Polonorum immediatè(ut uulgari uerbo utar) ſubiecta eſt. Cuius partes primariæ ſunt,Culmenſis,Marieburgenſis,& Pomerania citerior. His annumeratur etiam Varmienſis epiſcopa.Quæ licet Epiſcopo ſuo,& collegio ſacro, ſiue Capitulo prorſus immediatè ſubiecta ſit,nec omnia cum ſuperioribus eius partibus habeat communia: quemadmodũ paulò pòſt explicabimus,non ſegregat tamen ſeſe à Regia, priuilegijs ſuis utens,fruens.Vti-

Culmenſe ius.

tur autẽ omnis fermè Pruſsia,ducalis iuxta ac regia,iure municipali,quod Culmenſe uocatur.Quod tamen non ſatis certum eſt in hanc uſꝗ diem. Eruitur id quidem è tenebris, & colligitur, ſed nondum in lucem prodit. Solæ Elbingenſis,Brunsbergenſis,& Fraum

Lubecenſe.
Magdeburgenſe,& Saxonicum.
Regiæ conſtitutiones.

burgenſis ciuitates Lubecenſe amplexæ ſunt,uel ſecum fortaſsis attulêre.Et quoniam utrũꝗ id paucis capitibus continetur, in cæteris recurritur ad Saxonicum,& Magdeburgenſe:indeꝗ etiam ad Romanum, quibus de rebus neꝗ Culmenſi, aut Lubecenſi,neꝗ Magdeburgenſi,& Saxonico iure,neꝗ plebiſcitis ciuitatum,aut conſtitutionibus regijs cautũ eſt. Dedit enim conſtitutiones, & leges quaſdam ſapientiſsimus rex Sigiſmundus ſenior,partim toti Pruſsiæ Regiæ,partim Gdanenſi ciuitati peculiariter. Eaſꝗ auxit optimus eius filius Sigiſmundus Auguſtus, cùm in ea urbe eſſet anno poſt Chriſtum natũ 1552. Quibus conſcribendis nos adfuimus.Non ita pridem etiam cùm idem rex comitiali decreto clariſsimos,& prudentiſs.aliquot ſenatores ad Elbingenſem, & Gdanẽſem ciuitates corrigendorum quorundam erratorum, & abuſuum cauſa cum ſumma poteſtate delegaſſet,condiderunt ij leges nonnullas, rebus,locis atꝗ temporibus accommo-

Stanislaus Carncouius Epiſcopus Vuladislauien.
Vectigalia Regia Pruſsica.
Naſcentia in Pruſsia.
Pruſſorũ commercia.

datas.Quas nuper is,qui fuit princeps eius legationis,uir ampliſsimus,Stanislaus Carncouius Vuladislauienſis Epiſcopus in lucem edidit. Vectigalia regia non ampla ſunt in Pruſsia:eaꝗ proueniunt potiſsimũ è ciuitatum penſionibus,agris,& prędijs inſulanis,& præfecturis:quarum tamen pleræꝗ donationibus, uenditionibus, & hypothecis in impendia bellorum ſuperioribus temporibus acciſæ,aut prorſus alienatæ ſunt. Quod itidẽ alijs quoꝗ uectigalibus in ciuitatum ius translatis factum eſt. Verùm ea detrimenta crebris tributis,populariter in gratiã regis ſcitis,uel decretis ſuperiori tempore cõpenſabantur.Metallorum ea regio ferax non eſt: fruges non malignè profert, & linũ,& lupulum: eaſꝗ merces trans mare mittit.Mittit & materiam fabricandis nauibus,& uaſis,exornandiſꝗ domibus aptã, & ceram, & cinerem, & bubula coria,imò & carnes.Sed hæc ei ferẽ ſuppeditat Rufsia,Samogitia,& Lithuania:quin & frugũ,& aliarum rerũ ad uictum pertinentium maiorem copiam eædẽ regiones,& Maſouia:cæteraꝗ Polonia ratibus,& nauibus fluuiatilibus ſubminiſtrant. Accipit autẽ ea uiciſsim tranſmarinis cõmercijs uina, oleum,aromata,ſaccarum,ſal,& alia condimenta menſarum, telam item & pannos laneos iuxta ac ſericeos,& quas pręterea mittit Luſitania,& India diues cupedias:eaꝗ omnia

Pruſſorum uiuendi ratio.

Polonis, & Lithuanis Pruſsia tranſmittit. Hinc eſt uulgò ſimul, & nobilitati res lautior, ueſtitusꝗ,& habitatio cultior. In uictu quidem frugalitas priſca adhuc fermè retinetur. Vtinam compotationes eſſent moderatiores. Sed eſt id commune uitium Septentrionalium populorum. Eæ tamen compotationes Pruſsis ordeacea cereuiſia craſsiore fermè peraguntur. Vini non magnus eſt uſus.Diſtinguuntur Pruſsi,itidem ac Poloni, ſacro,&

Nobilitas, & plebs Pruſsica

profano ordine : nobilitate ac plebe. Sed paulò meliore eſt conditione plebs in Pruſsia, quàm in reliqua Polonia.Eodem quidẽ cum nobilitate iure, & ijſdem legibus utitur, prerogatiuis modò quibuſdam inferior: per quas tamẽ plebeij neꝗ à bonis terreſtribus,neque ab honoribus, & magiſtratibus, neꝗ à ſacerdotijs,neꝗ à conſilio publico arcentur. Nec nobilitas modeſta,& frugalis eos dedignatur. Quin decedit ea quoque unà cum ſacro ordine nonnihil de immunitate ſua Reipubl. & concordiæ gratia. Sacerdotibus

iuſtus

iuſtus honos habetur, à catholicis præſertim. Monachi,& monachæ,cùm noſtra memoria doctore Luthero domicilia ſua reliquiſſent, manent ea etiamnunc propemodum uacua,& ruinoſa,aliquot exceptis: quæ ſanè infrequentia ſunt, & incolentes ea contemptibiles. Regis poteſtas in Pruſsia minùs eſt reſtricta,quàm alibi.

Ordo Eccleſiaſticus in Pruſſia.

Senatus conſtat duobus Epiſcopis,tribus Palatinis,totidem Caſtellanis, totidem Succamerarijs, & tribus primarijs ciuitatibus:quarũ non mediocris eſt potentia.Earũ uerò bini conſules legati ſiue nuncij pro ſingulis habentur,& alternis dicunt ſententias.

Senatus, ſiuè cõſilij Pruſsiæ.

Epiſcopi ſunt,princeps,ſenatus,& moderator,Varmienſis. In qua Epiſcopa me Pius eius nominis quintus Pontifex max. ultro petente D. Sigiſmundo Auguſto Rege, ampliſsimo Cardinali Staniſlao Hoſio(ipſo libentiſsimè aſſentiente)ante ſex annos Coadiutorem(ut uocãt)dedit, ſucceſſoremq; deſignauit,& collegium ſacrum acceptauit.Sed reuertamur ad inſtitutum.Eſt ergo princeps ſenatus Pruſsici Varmienſis Epiſcopus:huic proximus Culmẽſis,qui olim eum anteibat. Quorum hic Teuthonũ Crucigerorum opera quodã tempore de Gneſnenſi prouincia detractus,Rigenſi addictus fuit,uehementer acciſus redditibus,& epiſcopa,eccleſiaq; in ditionem ordinis ipſius redacta:ille uerò,Varmienſis inquã,initio quidem Rigenſis Archiepiſcopi metropoliticam authoritatẽ agnouit. Nunc uerò multis annis in nulla prouincia cenſetur,& ſoli ſubeſt in rebus Eccleſiaſticis Romano pontifici:Magiſtri,& ordinis dominatum nunquam agnouit,amicitiam,& ſocietatem,cùm & ipſe plerunq; Germanici eſſet ſanguinis,libẽter coluit:nec ſine malo ac detrimento ſuo,& Eccleſię ſuæ.Ad regnum uerò Poloniæ poſt reliquã Pruſsiam peculiaribus pactis cum rege Cazimiro initis ſeſe adiunxit.

Varmienſis,et Culmenſis episcopi.

Vuladiſlauienſis Epiſcopus habet non contemnendas poſſeſsiones in Pomerania.Atq; ea tota fermè in diœceſi ipſius eſt,indeq; Pomeranię quoq; Epiſcopi titulũ is uſurpat,ſed ad Pruſsicũ conſilium nõ pertinet.

Vuladiſlauienſis etiam Pomeraniæ Epiſcopus.

Palatini ſunt, Culmenſis,Marieburgenſis,qui antehac Elbingenſis dictus fuit,& Pomeranicus:Caſtellani,Culmẽſis, Elbingenſis,& Gdanenſis:Succamerarij itidem atq; Palatini.Ciuitates,Torunenſis,Elbingenſis,& Gdanenſis,in ſingulis ſatrapijs, ſiue palatinatibus ſingulæ, eundem ordinẽ ſeruantes inter ſe in conſilio,quem ſui palatini. Hoc eſt concilium Pruſsicũ.Conſiliarios terrarum Pruſsiæ uocant:quos & ipſos more aliorũ iuratos eſſe oportet. Varmienſis tamen Epiſcopus diuerſam ab alijs iuſiurandi rationẽ,& formulã pacto præſcriptã habet. Nam is,ſi Rex eſt in Pruſsia, ipſo præſente:ſin minùs, nonnullis magiſtratibus Pruſsicis ad id delegatis in arce Marieburgenſi,præeunte uerba aliquo Epiſcopo,iurat.Ciuitatũ delegati iniurati ad conſiliũ admittuntur,aliquóne priuilegio,an per abuſum,neſcio.

Varmienſis Epiſcopi iuramentum.

Habent autem cõſiliarij Pruſsici ſua loca,& ius dicendæ ſententiæ in ampliſsimo totius regni Polonici conſilio.Verùm ea loca aliquot annos poſt auctũ Lithuanorum acceſsione ſenatum aliqua ex parte uariata ſunt,ita tamen,ut nihilominùs Epiſcopi inter Epiſcopos, Palatini inter Palatinos,Caſtellani inter Caſtellanos conſideant.Ad calcem operis huius ea ſingula ſecundùm nouam conſtitutionem comitialem inter alios notata ſunt.

Cõſiliarij Pruſſiæ ad Senatũ Regni pertinent.

Palatinorum iuriſdictio,& authoritas in Pruſsia maior eſt,quàm in cætera Polonia.Penes eos ſunt multæ,& ſupplicia delinquentium, rerumq; iudicatarum executio. Tranquillitatem quoq; publicam in agris,& extra urbes ij præſtant.

Palatinorum poteſtas.

Caſtellani,& Succamerarij eodem ſunt iure, quo in Polonia. De Epiſcopis paulò pòſt dicemus.Præter hos autem magiſtratus,habẽt Pruſsi theſaurarium, præfectos arcium, ſiue capitaneos, gladiferos,iudices,& ſcabinos: uerũ ij non pertinent ad conſilium.

Magiſtratus Pruſsici.

Theſaurarius eſt,qui pecuniam omnem,& rationes à præfectis,& adminiſtris regiorum bonorum, & prouentuum,atq; etiam tributorum publicorum exigit, & uel ipſe adminiſtrat, uel theſaurario Regni tradit. Olim is Oeconomus fuit,ſeu procurator Marieburgenſis.

Theſaurarius.

Gladiferos ſingulos habent Culmenſis,& Pomeranicæ ſatrapiæ.

Gladiferi.

Iudices nouem ſunt.In Culmenſi quidem,& Marieburgenſi ſatrapijs ſinguli:in Pomeranica uerò ſeptem,nempe totidem,quod territoria. Sunt autem ea,Słochouienſe,Tucholienſe, Suecenſe,Derſauienſe,Zucouienſe,Puſcenſe, & Mirachouienſe.Habentq; ſinguli iudices in conſilio ſcabinos iuratos aliquot.

Iudices.

Pomeraniæ territoria.

Pręfecti arcium,& redituum regiorum in ſua quiſq; præfectura curam, & adminiſtrationem habent. Iuriſdictionem nullam fermè habent,præſertim in nobilitatem,neq; in oppidanos amplam:in agreſtes ampliorem.

Præfecti.

Solus Marieburgenſis,neq; redituum regiorum curam gerit,neq; in agreſtes iuriſdictionem habet:arci modò præeſt,eiusq; præſidio:quod perpetuum eſt.Cæterùm conſtitutione quadam, ampliores is cæteris præfectis, & magiſtratibus prærogatiuas habet,uelut generalis locum tenens Regis in Pruſsia. Reddituum uerò,& ſubditorum regiorum,& ſartorum tectorum eius ipſius arcis curationem habet theſaurarius. Igitur primaria totius Pruſsiæ pręfectura Marieburgenſis eſt:cui Polonus antiquitus pręficitur. Nunc primus de Pruſsis, è Polonia tamen oriundus, ei præeſt uir uigilantiſsimus, & omni genere uirtutum ornatiſsimus, mihiqúe amiciſsimus, Ioannes Coſtka,

Marieburgenſis præfectus.

nuper,

Ioannes Coſtca palatinus Sendomirien.

nuper, Palatinus Sendomirienſis à Rege Henrico creatus. Secundùm hanc in eadem ſatrapia ſunt hæ præfecturæ, Stumenſis, Gneuenſis, Nouenſis, & Stargardenſis, ſiue Staritgrodenſis.

Præfecturæ Pruſsicæ.

In Culmenſi, Brodnicienſis, Grudẽtina, Radinenſis, Golubenſis, Rogoznenſis, Brathianenſis, Coualienſis, Copriuunẽſis: in Pomeranica, Slochouienſis, Suecenſis, Tucholienſis, Derſauienſis, & Puſcẽſis. Torunenſem uerò, Elbingenſem, & Gdanenſem præfecturas ciuitates ipſæ ſibi regia indulgẽtia, & ex pacto uendicarunt, & per magiſtratus urbanos adminiſtrant. Epiſcopi cum collegijs ſuis ſuos, & ipſi habẽt arcium atq; territoriorum Præfectos, & Burggrauios, ſuosq; iudices, & aduocatos, & oppidanos magiſtratus.

Varmienſis diœceſeos ius & prærogatiua.

Habent & Cancellarios, & officiales ſuos in cauſis Eccleſiaſticis uterq; Epiſcopus. Habent enim utrãq; iuriſdictionem, & ampliſsimam poteſtatẽ in ſuos. Varmienſis quidem epiſcopa in nulla cẽſetur ſatrapia: uno autẽ, & non interpolato ambitu in modũ principatus bona certis finibus peculiariter circumſcripta, & arcibus atq; oppidis exculta habet: eaq; ſic diuiſa, ut duas partes Epiſcopus, tertiã collegium ſiue capitulũ obtineat. In his utriq; ſubiectam nobilitatẽ habent, & liberam iuriſdictionem, ab omni Regiorum magiſtratuum iuriſdictione exemptam. Præterea pertinet etiã Elbingenſis ciuitas cũ ſuo territorio ad Varmienſem diœceſim: quamuis iam aliquandiu hæretica labe infecta conniuentibus regibus, & ſuffragantibus nonnullis magiſtratibus, ab eccleſiaſtica Epiſcopi iuriſdictione ſeſe ſubtrahere nitatur. Bartena quoq; terra, & Natangia ante 200 annos eiuſdem epiſcopi iuriſdictioni ſubiectę fuiſſe, & ſupra ſex millia manſorum tunc Epiſcopo Varmienſi per fraudem, & iniuriam Cruciferorum detracta eſſe memorantur. Subditi epiſcopi, & collegij Varmienſis eodem, quo cęteri Pruſsi iure municipali utuntur. Sed habent etiam peculiaria, inter ſe autem cõmunia inſtituta: quæ *Landtsordnung*, hoc eſt, terræ conſtitutiones uocant. Conuentus etiam communes habent. Ad eos autem nobilitas, ciuitates, & ſculteti cum liberis (de quibus poſtea dicemus) euocati, pro ſe quiq; binos, uel plures etiã è ſingulis territorijs procuratores, ſiue legatos mittunt, ijs de rebus, quę in conſultationem ueniunt, cum Epiſcopo, & legatis collegij cõſtituturos. Cęterũ ea nobilitas omnis, & aduocatus, & ciuitates, præter iuſiurandũ, quo partim in Epiſcopi, partim in ſacri collegij uerba iurant, nouo quoq; Regi, ac deinde decimo quoq; anno ei ipſi ex pacto fidem ſuam obſtringunt. Tametſi de 10 anno in deſuetudinẽ abijt, ſublata cauſa, hoc eſt, pacatis prorſus rebus Pruſsicis, & extirpato ordine Teuthonicæ militię. Iurant etiã ſacerdotes, quando certũ aliquod ſacerdotiũ adipiſcuntur:

Canonicorũ & Prælatorũ Varmienſis creatio.

Primarij tamen, qui prælati, & Canonici cathedr. appellãtur, intra menſem, poſteaquã in id collegiũ cooptati ſunt. Eos autẽ pontifex quidẽ max. creat, collegiũ uerò unà cũ Epiſcopo eligit alternis menſibus: excepto Præpoſito, qui à Rege editur, ſiue præſentatur, ab Epiſcopo præficitur. Sed neq; is, neq; cæteri tres prælati locum, & ſuffragium habent in collegio, ſiue capitulo, niſi ſint etiam canonici. Culmenſis Eccleſiæ collegium ad quatuor canonicos redactum eſt. Qui ſinguli à cæteris unà cum epiſcopo cooptãtur. Ipſe autem epiſcopus à ſolo rege deſignatur, à pontifice max. creatur.

Epiſcoporum Pruſs. deſignatio.

Cæterùm Varmienſis ex pacto recentior è quatuor canonicis indigenis à rege propoſitis, unus ab eius ipſius Eccleſiæ collegio deligitur: deinde hic quoq; à pontifice renunciatur, & confirmatur. Ac tum demùm ſacris pontificalibus ad præſcriptum Eccleſiaſticorum canonum initiatur.

Magiſtratuũ Pruſsicorũ cõferendorũ ius.

Magiſtratus terreſtres in Pruſsia quoq; itidem ac in Polonia, à Rege creantur: iudex tamen ex aliquot à Palatino cum dignitarijs, & cætera nobilitate de conſeſſu ſcabinorum delectis, ab eo editur: Scabini ſoli à palatino cum cęteris dignitarijs illius loci creantur. Sunt autem & Pruſsici magiſtratus omnes perpetui, præter præfectos: qui regis arbitratu mutari poſſunt, niſi beneficio ac diplomate regio ſibi proſpexerint.

Ciuitatũ Pruſsicarum magiſtratus, & adminiſtratio.

Conſules.

Ciuitates à decurionibus, ſeu conſulibus, & quidẽ Germanicæ linguę, & ſanguinis (Polonos enim pro externis habent, & neq; ad artes mechanicas perdiſcendas admittunt) reguntur: quorum non idem ubiq;, certus tamen eſt numerus. Et ipſi ius habẽt cooptandi, quos uolunt, in ſua collegia, quoties uacat locus, coq; maiore ſunt dignatione, & authoritate, quãdo uolunt, & obſequentiorẽ habent plebem.

Magiſtri ciuium.

His præſident magiſtri ciuiũ à decurionibus, ac de numero ipſorum delecti, & ipſi, itidẽ atq; decuriones perpetui, in primarijs quidem urbibus quaterni, in cæteris uerò oppidis bini, per uices annuum gerentes magiſtratum.

Scabini.

Habent item ſingulæ ciuitates iuratos iudices, ſiue ſcabinos, qui à decurionibus, ſiue conſulibus leguntur: & ipſi autem perpetui ſunt, niſi fortè in numerum conſulum cooptentur. Neq; enim eundem conſulum, & ſcabinum eſſe licet, præter Elbingam, & Brunsbergam: ubi pars conſulum loco ſcabinorum iudicia exercet. Cæterùm unus è conſulibus eis præficitur, quem ſcultetum, uel iudicem uocant.

Scultetus.

Burggrauij ciuitatum.

Primariæ tres ciuitates etiã præfectos habent ſingulos, ut dudũ memorauimus, quos uocant Burggrauios, & eos quidem annuos ferè. Qui tranquillitatis urbana, ac totius territorij curam gerunt, cauſasq; priuatarũ iniuriarũ, & ſanguinarias iudicant, & pro

ijs mul-

ijs multas irrogant. Hunc ſolum Magiſtratum rex in ciuitatibus creat, ſed nonniſi unum è ſex, uel octo è numero conſulum eiuſdem ciuitatis ab ipſo collegio delectis, ijdem autẽ conſules ex omni ciuium numero, Gdani quidem centũ uiros, alibi uerò pauciores deligunt, qui ſint capita multitudinis, & quaſi tribuni plebis: cum quibus cõmunicant nonnunquam conſilia de republica, & ex ijs cognoſcunt poſtulata plebis. *Capita multitudinis.* Vitantur enim coitiones multitudinis, propter externorũ omnis generis hominum frequentiam, ne quando in ſeditionem erumpãt, ut nonnunquam factum eſt. *Iudiciorum ratio.* Iudicia nobilitatis iudices terreſtres cum ſuis ſcabinis, præſidente palatino, bis quotannis exercent in certis oppidis. Infamiæ tamen cauſa, & ſtatus controuerſia, itidem ac in Polonia, ad regis iudicium pertinet. A terreſtribus iudicijs prouocatio eſt ad conſiliarios Pruſsiæ: inde uerò ad Regem. In oppidis uerò iudiciaria poteſtas ferè omnis eſt penes conſules, exceptis paucis cauſis, quarum mentionem dudum fecimus, & ſi quæ ſunt aliæ ad Burggrauios, uel palatinos pertinentes: ſed eam ipſi conſules, quod ad priuatorum hominum inter ipſos controuerſias attinet, cum iurato iudicio, cuius mentionem dudum fecimus, communicarunt. *Iudicia urbana.* Ab eo uerò iudicio in primarijs quidem ciuitatibus ad conſules ciuitatis cuiuſq;, in cęteris autem oppidis ad conſilium totius Pruſsiæ: inde porrò utrinq; ad regem prouocatur. *Prouocationũ ratio.* Rex uerò de quibuſuis prouocationibus ubilibet, & cum quibus uult, cognoſcit. Plerunq; etiam cognitionem delegat Cancellarijs, & iureconſultis. Alioqui priuatum neminem è Pruſsia regi euocare licet, exceptis ijs cauſis, quæ ſunt fiſci, & iudicij regij propriæ. Magiſtratus terreſtres iuxta ac urbanos euocat de ijs duntaxat, quæ in magiſtratu perperàm & præter officium ſuum egerint: uel, ſi mauult, conſiliarijs Pruſsicis eas delegat, in comitijs cognoſcendas. Delegat etiam uel ijſdem, uel quibus uult, cauſas fiſci ſui, finium regundorum cum ſuis bonis, ac diuidundæ inter fratres, & cognatos hæreditatis: Quaſuis item alias ab alijs ordinarijs iudicibus per prouocationem ad ſe deuolutas. *Commiſſaria iudicia.* Comitia bis quotannis habentur in Pruſsia ſtatis temporibus, Maio quidem Menſe Marieburgi, Septembri autem extremo Grudenti. *Comitia Pruſſica.* Ex iuſtis tamen cauſis ea quoq; loca mutari poſſunt. In ijs comitijs à conſiliarijs de Republ. in commune conſultatur, ſiue ultrò, ſiue ex præſcripto regio: de prouocationibus terreſtrium, & oppidanorum iudiciorum cognoſcitur: & omninò iudicia uel à rege delegata, uel ſi qua ſunt alia, exercentur. Cum ducalibus quoq; Pruſsis, ſeu duces ipſius legatis nonnunquam Elbingæ ex fœdere, uel Marieburgi, conſtituta certa die, conuentus habentur, & conſultationes de legibus, & alijs rebus communibus, & controuerſis. Non ità pridem in Pruſsia quoq; nuncij nobilitatis, & minorum ciuitatum in comitijs adhiberi cœperunt, tributi ſciſcendi cauſa: cuius decernendi poteſtatẽ neq; rex, neq; conſiliarij ſoli uſurpant. *Nuncij.* Ad regni quoq; comitia nuncij nuper adeò mitti cœperunt. Sciſcitur autẽ cereuiſiarium tributũ plerunq; in uſus publicos, uel in gratiam regis: uocaturq; id uulgò ciſa, uel acciſa. *Tributũ apud Pruſſos acciſa.* Nonnunquam etiã de cenſibus, agris, domibus, bonis, & facultatibus, ęſtimatione facta, certa portio penſitanda decernitur. Varmienſis Epiſcopi ſubditi nihil habent negocij cum comitijs. *Varmienſium libertas.* Solus ijs intereſt, & præeſt Epiſcopus, ac deinde de ijs, quæ ibi conſtituta ſunt, ad peculiarẽ conuentum ſuorũ refert: de tributo præſertim. Nec temerè ij diſſentire ſolent ab Epiſcopi ſui, & conuentus Pruſsici ſententia. Nihil tamen uetat, ipſos quoq; arbitratu ſuo, authoritate Epiſcopi, & Capituli pręeunte, peculiares leges, &, ut uocant, ordinationes ſibi condere, tributumq; ſciſcere. Quinetiam magiſtratus primariarum ciuitatum non rarò imperant ciuibus ſuis tributũ peculiare, & operas, aliaq; onera in uſus publicos urbium ſuarum, adhibitis capitibus plebis. Portus maris tres habet Pruſsia, Regia quidem Gdanenſem, & Elbingẽſem: quorum hic in Habum lacum, ille rectà in mare procurrit: ducalis uerò Regiomontanũ, ſiue Kœnixbergenſem, quà Pręgola fluuius in Habum influit. *Portus Pruſsiæ.* Atq; hic quidem cum portorijs, & omni iuriſdictione, & impendijs in ducis: duo uerò reliqui in ipſarum ciuitatum, quibus adiacent, & magiſtratus poteſtate ſunt. Verùm is tamen, magiſtratus inquã, ſine permiſſu, uel mandato regio claudendi, & aperiendi portus poteſtatem non habet. Quod de tributo quoq; decernendo itidem nuper conſtitutum eſt. Quod ad bellũ attinet, ſi qua uis hoſtilis ingruat Pruſsiæ, domeſticis, communibusq; plebi cum nobilitate uiribus depellitur. *Belli ratio apud Pruſſos.* Ac nobilitas quidem cũ proceribus equeſtribus militat, Sculteti item & liberi: (quos ita uocãt, propterea quod & ipſi ab operis, & laboribus, quos ruſticani dominis ſuis pręſtant, gratuitam immunitatem habent, medij quodammodo inter nobiles, & ruſticanos agricolas: ferunt tamen nonnulla onera extra ordinem) *Liberi.* ciuitates equitatum atq; peditatum ſuppeditant: ruſticani peditatum tantùm. Hęc ante inſtitutam coadunationem (quę necdũ maturuiſſe uidetur) de Pruſsia, & in uniuerſum de Polonia nobis σαφέστερον, quod aiunt, καὶ ἀμαθέστερον ſunt expoſita. Quæ cum ciuibus noſtris, tum externis non ingrata fore ſperamus. Sic autem fiet, ut minùs peregrinentur in hiſtoria noſtra.

Operæ-

OPerępręcium nobis uiſum eſt, coronidis loco hîc adijcere nomenclaturas, & ordinem ampliſsimi Senatus Regij, quemadmodum in comitijs Lublinenſibus ante quatuor annos conſtitutus eſt, & nonnihil ab antiquo (quem priore libro recenſuimus) mutatus, poſteaquam Lithuani ſeſe cum Polonis penitùs coniunxêre, & in unum Reipublicæ corpus coaluêre. Qui tamen ordo non tam accuratè in conſeſsu, quàm in dicendis ſententijs, & ferendis ſuffragijs ſeruatur.

SENATORVM REGNI POLONIAE CVM CONiunctis ei ditionibus dignitates, & ordo, ſecundùm conſtitutionem Comitialem Lublinenſem, anno M. D. LXIX. editam.

Archiepiſcopi duo.

Gneſnenſis.
Leopolienſis.

Epiſcopi 13.

Cracouienſis.
Vuladislauienſis.
Vilnenſis. } alternatim.
Poſnanienſis. }
Plocenſis. } alternatim.
Varmienſis. }
Luceorienſis.
Præmislienſis.
Samogitiæ, ſiue Mednicenſis.
Culmenſis.
Chelmenſis.
Kiouienſis.
Camenecenſis.

Palatini cum quibuſdam alijs eximijs inter eos interſertis 35.

Caſtellanus Cracouienſis.
Palat. { Cracouienſis. Poſnanienſis. Vilnenſis. Sendomirienſis.
Caſt. Vilnenſis.
Palat. { Caliſsienſis. Trocenſis. Siradienſis.
Caſtel. Trocenſis.
Palat. Lencicienſis.
Capitaneus Samogitiæ.
Palat. { Breſtenſis. Kiouienſis. Iuniuuladislauienſis. Ruſsiæ. Volynenſis. Podoliæ. Smolenſcenſis. Lublinenſis. Polocenſis. Belſenſis. Nouogrodenſis.
Palat. { Plocenſis. Vitepſcenſis. Maſouiæ. Poleſenſis, ſiue Podlaſſenſis. Rauenſis. Breſcienſis. Culmenſis. Mſcislauienſis. Marieburgenſis. Braslauienſis. Pomeraniæ. Minſcenſis.

Caſtellani maiores 30.

Poſnanienſis.
Sendomirienſis.
Caliſsienſis.
Voinicienſis.
Siradienſis.
Lencicienſis.
Samogitiæ.
Breſtenſis
Kiouienſis.
Iuniuuladislauienſis.
Leopolienſis.
Volynenſis.
Camenecenſis.
Smolenſcenſis.
Lublinenſis.
Polocenſis.
Belſenſis.
Nouogrodenſis.
Plocenſis.
Vitepſcenſis.
Czernenſis.
Poleſenſis, ſiue Podlaſſenſis.
Rauenſis.
Breſcienſis.
Culmenſis.
Mſcislauienſis.
Elbingenſis.
Braslauienſis.
Gdanenſis.
Minſcenſis.

Caſtellani minores 49.

Sandecenſis.

Meditecenſis
Viſlicienſis
Biecenſis.
Rogoznenſis
Radomienſis
Zauichoſtenſis
Landenſis
Sremenſis
Zarnouienſis
Malogoſtenſis
Velunenſis
Præmiſlienſis
Caliſsienſis
Sanocenſis
Chelmenſis
Dobrinenſis
Polanecenſis
Præmentenſis
Criuinenſis
Czechouienſis
Naclenſis
Roſpirenſis
Biechouienſis
Bydgoſtienſis
Brezinenſis
Cruſuicienſis
Oſuienzimenſis
Camienenſis
Spicimirienſis
Inouulodenſis

Coualienſis
Santocenſis
Sohaciouienſis
Varſauienſis
Goſtinenſis
Viſnenſis
Raciaznenſis
Sieprcenſis
Viſſogrodenſis
Ripinenſis
Sakroczimenſis
Ciechanouienſis
Liuenſis
Slonenſis
Lubaciouienſis
Conarienſis in Siradienſis Palatinatũ
Conarienſis in Lencicienſi
Conarienſis in Iuniuuladiſlauienſi.

Officiales Curiæ 10.

Mareſalcus Regni Poloniæ
Mareſalcus Lithuaniæ
Cancellarius Poloniæ
Cancellarius Lithuaniæ
Vicecancellarius Poloniæ.
Vicecancellarius Lithuaniæ
Theſaurarius Poloniæ
Theſaurarius Lithuaniæ
Mareſalcus Curiæ Polonicæ.
Mareſalcus Curiæ Lithuanicæ.

Finis librorum II. Martini Cromeri, de Situ, populis, moribus, magiſtratibus, & Republica regni Polonici.

MATHIAE AMICHOV MEDICINAE DOCTORIS, ET CANONICI CRACOVIENSIS PRAEfatio, in libros II. de Sarmatia Aſiana atque Europea.

LICET multi fuerint qui orbem & partes eius deſcripſerint, tamen utramq; Sarmatiam tranſilientes, nihil ferè de ea ſcripſerunt, niſi quod quidam in genere de hac & illa mentionem fecerunt, ſed adeò obſcurè, ut nihil certi hinc colligere poſsis, quibus figmenta multa & meras nugas immiſcuerunt, dum ultra Sarmatiam ad oceanum Septentrionalem campos ponunt Elyſios, ubi, ſcilicet, aura ſit temperariſsima, uita placidiſsima & perpetua, omni referta iucunditate: homines uero multorum ſeculorum confecti ætate & tædioſo grauati ſenio, ſponte ſeſe in oceanum præcipitent, quo miſeræ ſenectutis euadant moleſtias. Scripſerunt quoq; illic reperiri terrænaſcentia ambroſia, ſucco prædulci & odore ſuaui, quibus homines quaſi paradiſi fructibus diu in uita conſeruentur: itemque terram producere aurum in magna copia, & nutrire griphones, aues horribiles raptu uiuentes, quæ equum cum ſeſſore in altum leuare queant, atq; aurum effodi & exportari prohibeant. Aiunt præterea illic ſolem & lunam, cæterasq; ſtellas perpetuo gyrantes & lucentes, dies temperatiſsimas & iucundiſsimas conſtituere. Verum hæc omnia conficta ſunt, carentq; ueritate. Ponunt etiã moderni ſcriptores Tartarorum terribilem gentem indigenam eſſe Aſianæ Sarmatiæ, & à ſeculo Scythiam inhabitantem, quum tamen conſtet eam eſſe gentem nouam & aduenticiam, à partibus orientis mutatis ſedibus, paulò plus ab hinc trecentis annis Aſiæ Sarmatiam ingreſſam, antehac uerò incognitam, quemadmodum ab initio huius libri indicabo. Sed & montes, Alanos, Hyperboreos & Riphæos in orbe terrarum uulgatiſsimos in illis Septentrionalibus regionibus affirmauerunt, ex quibus nominatiſsima flumina originem trahere dixerunt, nempè Tanaim, Boriſthenem maiorem & minorem, atq; Volham ingentem fluuium: ſed quum id à uero alienum ſit, hodierna do-

cente experientia, non ſine cauſa reijcimus quidquid ueteres ſomniarunt de his montibus &
fluminum originibus.Nam ſcimus & experientia didicimus prædicta tria flumina Volham,Ta
naim & Boriſthenem maiorem ex Moſchouia originem ducere: minorem uerô Boriſthenem,
quem Ariſtoteles Diaboriſthenidem uocat,ex Rufsia ſuperiori erumpere,& in maiorem Boriſt
henem tranſire.Montes autem Hiperboreos,Riphæos & Alanos ſcimus & uidimus illic nõ eſ-
ſe,nec dicta flumina ex eis,ſed ex planicie terræ ſcaturire,id quod ſequenti libro clariſsimè indi
cabimus,nihil niſi quod uerum ſcimus & experti ſumus ſcripturi. Immutata quidem ſunt pri-
ſca regionum illarum uocabula,id quod alijs quoq; accidit terris & habitationibus: ſed nos ea
intacta non præteribimus,indicaturi quid ueteres ſenſerint,quibusque uſi ſint uocabulis, & in
quæ hodie migrârint. Aperuit nobis rex Portugalliæ nauigationibus ſuis regiones Indicas &
Aphricanas ad meridiem expoſitas,& rex Poloniæ,qui Tartaris & Moſcuitis confinis eſt,indi-
es patefacit nobis per militiam ſuam plagam Septentrionalem cum gentibus,quę ad oceanum
Aquilonis ſunt expoſitæ,& extenduntur in Orientem.

MATHIÆ A MICHOV DE SARMATIA ASIANA ATQVE EVROPEA LIBER I.

De duabus Sarmatijs in genere. CAP. I.

ANTIQVIORES duas Sarmatias poſuerunt, unam in Europa, alteram in Aſia,ſibijnuicem cohærentes & contiguas.In Europiana ſunt regiones Ruſſorum ſeu Rutenorum,Lithuanorum, Moſcorum & eis adiacentes,ab occidente flumine Viſſæ, & ab oriente Tanai incluſæ:harum regionum gentes olim Getæ nũcupabantur.In Aſiatica uerò Sarmatia, nunc commorantur & degunt plura genera Tartarorum,à flumine Don ſeu Tanai ab occidente uſque ad mare Caſpium ab oriente contenta. Horum imperia, genealogiæ, ritus & mores,latitudoq; terrarum, flumina & circũcirca adiacentia in ſubſcribẽdis explanabũtur.

De ortu & aduentu Tartarorum. CAP. II.

ANno domini M. CCXI. apparuit grandis cometes in diebus mẽſis Maij,octodecim diebus durans,& ſupra Poloucos,Tanaim ac Rufsiam gyrans,caudamq; in occaſum porrigens,& aduentum Tartarorum ſignificans:unde ſequenti anno gens Tartarorum in illam diem ignota,occiſo ut fertur proprio rege Dauid, de ſubmontibus Indiæ,confluxisq; pluribus nationibus Septentrionis ad Poloucos uenit.Polouci ſiquidem fuerunt gentes ſecundum latus Septentrionale Euxini maris commanẽtes,ultra paludes Mæotidis,quos alij Gothos appellant.Polouci autem lingua Rutenorum ſonant & interpretantur uenatici ſeu rapaces, quia ſæpenumerò inuadentes eos ſpoliabant,& bona ipſorum rapiebant atque abducebant,quemadmodum & Tartari hiſce tempotibus faciunt.Itaq; Tartaris ingredientibus,terras Poloucorum, poſtularũt per ambaſiatam,ipſos principes Rutenorum, ut uniuerſis copijs & potentijs ſe adiuuarent, quoniam par exitium & diſcrimen eos,ſicut & Poloucos expectaret. Superuenerunt autem & Tartarorum nuntij denuntiantes ducibus Rufsiæ,ne immiſcerent ſeſe bello & adiutorio Poloucorum,ſed potius exterminium eorum tanquam aduerſariorum procurarent.Rufsiæ uero immaturo uſi conſilio,nuntijs Tartarorum comprehẽſis & occiſis, perrexerunt exercitualiter Poloucis in adiutorium,terra mariq; uidelicet Mſcislaus Romanouic cum militia Kiouien̄.Mſcislaus Mſcilauic cum militia Halicien̄. Item cæteri duces Rufsiæ Vladimir,Rurikouicz:duces Cirneouien̄.& duces Smolnenſes. Iunctiq; exercitui omnium Poloucorum peruenerunt in Protolce,& abinde ſinguli aſcenſis equis,uenerunt duodecim ſtatiuis ad fluuium Kalcza,ubi iam Tartari caſtra metati fuerunt, & illico reſpirandi ſpatio non dato,Tartari in eos irruerunt,& contritis ac diffugientibus Poloucis acies Rutenorum diſiiciuntur,plurimaq; cæde peracta bini duces Mſcislaus Kiouien̄. & Cirneouien̄.captiuantur. Reliqui fugientes(abominabile dictu)à Poloucis ſocijs,per quorum terram fugam maturabant trucidabantur.Equites quoq; propter equos,pedites propter ueſtes occidebantur,& in aquis ſuffocabantur.In illa ergo die Ruteni in peſsimũ, horrendumq; inciderunt periculum,quale in terris Rufsiæ nunquam auditum eſt. Eaq; prima clades extitit,quam Ruteni à Tartaris pertulerũt.Mſcislaus autem Mſcilauic Halicien̄.dux dum ad naues fugiendo perueniſſet,ſuperatis fluuijs perſequutionem Tartaro-

rum ue-

rum ueritus naues abrumpi præcepit,abindeq; fugax in Halic pauore & trepidatione plenus peruenit. Vladimirus aũt Rurikouicz fuga & ipſe ſaluatus in Kiou perueniens, ſedẽ accepit Kiouieñ. Alia uerò omnis multitudo Rutenorũ dum ad naues fugiendo perueniſſet,& eas abruptas offendiſſet,in mœrorem uerſa,dum undas tranare non poſſet,fame cõtabeſcens illic conſumpta eſt præter paucos duces & aliquos eorum milites,qui in lembis fluuios traiecerunt. Præterea anno domini milleſimo,ducenteſimo,uigeſimo octauo,in maxima multitudine Tartari Ruſsiam ingredientes,uniuerſam terram Reneſanſca uaſtauerunt,ducem occiderunt,ſenes & impuberes necauerunt,reliquam multitudinem in captiuitatem abduxerunt,caſtra incenderunt. Iterum hyeme eiuſdem anni uenerunt Tartari in terram Suſdalorum & ea uniuerſa uaſtata,ducem Georgium & filios eius,pluresq; alios Suſdalorum principes interfecerunt,caſtrum Roſtou incenderunt, captiuos & prædam pro libito abduxerunt. Sequenti quoq; anno in Smolnenſem & Cirnyeouieñ. regiones uenientes,eas crudeliſsima cæde,nulli ætati parcentes peruaſtauerunt,caſtra & fortalitia ex quibus duces & milites præ timore ſuggerant,incenderunt,& onuſti captiuorum multitudine in terras ſuas redierunt.

De crudeli uaſtatione Poloniæ & Hungariæ per Tartaros. CAP. III.

POſt prædicta,Tartarorum horrenda uaſtatio ex ordine narrationis ſubnectenda eſt. Anno domini milleſimo,ducenteſimo,quadrageſimo primo,Tartari in Ruſſiam uenerunt,& Kiou ampliſsimam urbem & metropolim Rutenorum magnificè conſtructam funditus deleuerunt. Habuit ſiquidem præfata urbs portas & *Kiou metropolis Ruſsiæ.* turres firmiter ædificatas,& aliquarum portarum tecta deaurata & ſplendentia, habuit & uſq; nunc habet Metropolitanum de ritu Rutenorum ſeu Græcorum, plurimis Vladicis & epiſcopis à Danubio per Moldauiam,Valachiam,Ruſsiam,& Moskouiam præſidentem,in Kiouia iam poſt deſtructionem non reſidentem. Habuit inſuper eccleſias ſupra trecentas ornatiſsimas,quarum aliquæ in campis inter uepres & arbuſta in hanc diem permanent,& ſtant deſolatæ pro latibulis ferarum: ex quibus binæ eccleſiæ, uidelicet ſanctæ Mariæ & ſancti Michaëlis aliquas laminas tecti adhuc tenent deauratas,quas Tartari prędatum uenientes,& inſpicientes altim baſsina uocant: altim baſsina, id eſt, aureum caput habentes,quia partem tecti deaurati habent. Hac uerò tempeſtate in monte ubi olim caſtrum Kiouieñ. ſtabat,Lithuani domini illius loci,fortalitium amplum de roboribus & lignis extruxerunt & tenent. Itaque tota Ruſsia cum ſua metropoli & Podolia omniquaq; peſſundata,Bathus Tartarorum Imperator uolens Hungariam ingredi,miſit ducem Petã nomine cum magno exercitu uaſtatum Poloniam. Aiunt Poloni Bathum regem Tartarorum Poloniam,Sleſiam,Morauiam uaſtaſſe: uerior tamen hiſtoria eorum,ſicut & chronica Hungarorum referunt,Bathum non fuiſſe in Polonia,ſed duces ipſius,qui trucidatis tyrannis & principibus Rutenorum,receptaq; præda,in oppidum Lublin & Zauichoſt, uicinijsq; eorum,reduxerunt eam in Ruſsiam, feſtinanterq; redeuntes, expugnauerunt Sandomiriam cum caſtro. Illicq; occiderunt abbatem Pokrziunicen cum fratribus eius, & magnum numerum utriuſque ſexus nobilium & ignobilium uirorum ac matronarum ad conſeruandum uitam Sandomiriæ collectorum. Inde exeuntes per Viſsicam, in Skarbimiriam uenerunt,& reuertebantur prædam deducturi in Ruſsiam. Dumq; ſtatiua tenerent ad fluuium Zarna,apud uillam quæ maior Thursko uocatur,irruit in eos Vlodimirus Cracouieñ. palatinus cum militibus Cracouienſibus. Vbi inter pugnandum omnis captiuorum multitudo diffugiens, in propinquas ſyluas ſe recepit: ſuperati tamen ſunt pauci à multis,Vlodimirus palatinus Cracouieñ. cum ſuis à Tartaris. Verum ſtrage ſuorum perculſi,Tartari, per ſyluam Stremech in Ruſsiam receſſerunt, & in ſupplementum accerſitis plurimis Tartaris cum fremitu & ira in Poloniam redierunt, & quia maximum exercitum habuerunt,ad Sandomiriam peruenientes,bifariam diuiſerunt eum,minoreq; exercitum in Lancitiam,Siradiam & Kuiauiam deſtinarunt cum principe Cadano,quem Poloni Caydanum nuncupant,qui nullo obice apparente uaſtauerunt crudeliſsimè illos tractus cędibus atq; igne. Maior autem exercitus Tartarorum,cuius ductor fuit Peta Tartarorum princeps uerſus Cracouiam iuit, omnem oram tranſitui propinquam,cæde & incendio peruaſtans. Occurrunt ergo ei in uilla Chmelik prope oppidum Sidlou, Vlodimirus palatinus,Clemens Caſtellanus Cracouieñ. Pacoslaus palatinus,Iacobus Racibrouic Caſtellanus,Sandomirien. cum nobilibus & militibus Cracouienſis & Sandomirienſis. Et facto conflictu cum una turma Tartarorum,ipſaq; attrita pedem referente, & ad alteram præſtantiorem turmam ſe diuertente, Poloni certamine priori feſsi,pauci à pluri- mis aduerſo pectore confoſsi ciciderunt: reliqui uerò in fugam conuerſi, per itinera nota *Polonorum* euaſerunt. Ceciderunt in eo conflictu deſiderati Chriſtinus Sulkouic de Nyedued,Nico- *clades.*

laus Vitouic,Albertus Stanpotic,Zementa,Grampina, Sulislaus, milites ſtrenui, & alij
plures ualidi.Ex quorum ſtrage tantus pauor irreplit,ut alij in alias regiones fugerent: a-
greſtes uerò cum pignoribus & pecoribus in paludes & ſyluas,& inuia ſe conderent.Sed
& Boleslaus Pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum Grzimislaua matre, & Kinga
coniuge ſua primum uerſus Hungariam in caſtrum Pieninide propè oppidum Sandecz,
poſtea uerò in Morauiam ad monaſterium Ciſtercieñ.effugit. Tartari autem poſt cladem
apud Chmelik peractam,Cracouiam in die cinerum peruenerunt,& eam uacuam homi-
nibus inuenientes(omnes ſiquidem in abdita diffugerant)in eccleſias & domus incendio
ſæuierunt.Eccleſiam uerò ſancti Andreæ tunc extra muros Cracouieñ.extantem,uallan-
tes oppugnabant,expugnare tamen non ualuerunt, quoniam pluribus Polonis magna
ui & fortitudine ſe & ſua illic defendentibus,irrito cœpto receſſerunt, & in Vratislauiam
perrexerunt,eam ſimiliter ut Cracouiam deſertam habitatoribus,ſed & conflagratam ha-
bitationibus reperientes.Ciues enim Vratislauien.pauore conſternati,ferè omnibus reli-
ctis,pretioſioribus duntaxat feſtinè raptis,fugam inierunt:quod gentes ducis Henrici de
arce uidentes deſcenderunt,& opes cum uictualibus in arcem inducentes, urbem cum te
ctis eius flammis exuſſerunt.Et Tartari in urbe nil reperientes,caſtrum uallarunt, & poſt
aliquot dies obſidionem ſoluentes(ut aiunt)orationibus & lachrymis Ceſſai prioris ordi-
nis Prædicatorum & fratrum eius in caſtrum admiſſorum depulſi,receſſerunt. Interimq́;
feria ſecunda paſchæ Tartaris qui Kuiauiam uaſtauerũt,ſuperuenientibus ſimul iuncti in
Leguiczam profecti ſunt.Dux etenim Henricus ſecundus ſanctæ Heduuijs filius per il-
lud tempus ibi collegerat gentes & armigeros,tam nobiles quàm agreſtes maioris Polo-
niæ & Sleſiæ. Aduenerant & principes cum ſuis militibus Myeczlaus Kazimirides dux
Opolienſis,Boleslaus filius Depoldi marchionis Morauiæ expulſi,qui Syepiolka cogno
minatus eſt,& Pompo de Hoſterno magiſter cruciferorum de Pruſsia cum fratribus ſui
ordinis,inſuper & cruci ſignati plures.Quumq́; ex oppido Legniceñ.duceret agmina, &
ea obequitaret,lapis de ſummitate eccleſiæ beatæ Mariæ decidit,parumq́; abfuit,quin ca-
put ducis Henrici diripuerit,quod reuera infauſtum omen fuit. Suburbana itaque oppi-
di Legnicenſis prętergreſſus,quatuor acies inſtruxit & ordinauit.Primam de cruce ſigna-
tis uoluntarijs,& de auri foſſoribus oppidi Goltberck, alijsq́; peregrinis militibus:hanc
Boleslaus Syepiolka filius marchionis Morauiæ ducebat.Altera acies fuit militum Craco
uienſium & maioris Poloniæ,hanc Sulillaus frater Vlodimiri olim palatini Cracouienſis
circa Chmyelik occiſi ductitauit.Tertiam aciem gubernauit Myeczlaus dux Opolienſis,
in qua erant milites Opolienſes,& Pompo magiſter Pruſsiæ cum fratribus & militia ſua.
Quartam aciem ipſemet dux Henricus ex præſtantioribus militibus Sleſię,& maioris Po
loniæ,ac pretio conductis militibus rexit.Totidem erant Tartarorum agmina,ſed robore
& frequentia pugnatorum præſtantiora,ita ut unum agmen eorum omnia Polonorum
agmina excederet.In campo igitur qui Bonus campus dicitur,porrecto, & in omnes par-
tes lato uterque exercitus quinto idus Aprilis,aliàs feria ſecunda poſt octauas paſcæ con-
uenit.Primumq́; crucesignatorum & aurifoſſorum exercitus cum Tartaris magno impe-
tu congreſſus, uelut teneræ ariſtæ à grandine percuſſæ,à ſagittis Tartaricis obtritus eſt.
Deinde duo agmina ſub gubernatione Sulislai militis,& Myeczlai ducis Opolienſis con
ſiſtentia,pugnare cum tribus Tartarorum agminibus ingreſsi,ualidam in Tartaris ſtragẽ
ediderunt,ita ut pedem referrent,& fugam inirent. Quidam autem celerrimo curſu circa
utrumq́; exercitum diſcurrens,terribili uoce clamauit.Byegayce byegayce,quod ſonat,fu
gite fugite,Polonis terrorem incutiens.Quam uocem Myeczlaus dux Opolienſis audi-
ens,deſerto prælio fugit,& ſecum magnam partem militum traxit. Quod uidens dux Hẽ
ricus,ingemiſcens dixit, Gorze ſe nam ſtalo, id eſt, peius & moleſte nobis accidit:indu-
censq́; ſuam quartam aciem fortiſsimorum militum,tres acies Tartarorum à duabus aci-
ebus Polonorum diſiectas proſtrauit,& in fugam conuertit. Quarta autem acies Tartaro
rum,& maior omnium cum ſuo duce Peta ſuperueniens, horribili impetu bellum intulit,
& bellum acerrimum inter utroſque durauit,magnaq́; ex parte Tartaris cęſis,& in fugam
ſpectantibus,quidam Tartarorum uexillifer ualde magnum ferens uexillum, in quo chi lĩ
tera Græca depicta erat,talis X,& in ſummitate haſtilis imago teterrimi & nigerrimi co-
loris cum barba prolixa,cœpit incantando fortiter caput imaginis quatere, ex quo illico
fumus & nebula horrendi & intolerabilis fœtoris in Polonos diffuſa eſt,ut penè exanima
ti,& inualidi ad bellum redderentur.Clamore itaq; horrendo eleuato, in Polonos Tarta-
ricus exercitus conuerſus,acies eorum quæ interim integræ erant, dirupit, & eas magna
ſtrage affecit.In qua dux Boleslaus filius marchionis Morauiæ dictus Syepiolka, & Pom
po magiſter crucisignatorũ de Pruſsia cum multis inſignibus militibus necati ſunt. Dux
uerò Henricus corona à Tartaris circumfuſus eſt,ut à tergo & fronte cęderetur,iamq́; ſuis

omnibus unà pugnantibus proſtratis, ad extremum circa eum non niſi quatuor milites uerſabantur. Sulislaus frater olim Vlodimiri palatini Cracouienſis, Clemens palatinus Glogouienſis. Conradus Konrathouicz, & Ioannes Iuanouicz, qui quanta potuerunt ui & conatu principem Henricum ex prælio educentes, ad fugiendum diſponebant: ſed ducis equus ſauciatus ſubſiſtebat. Tartari igitur ne Henricus euaderet, ueloci curſu conſequutum cum tribus præfatis militibus, quarto Ioanne Iuanouicz ab eis ſegregato uallauerunt, cum quibus aliquanto tempore decertabat: Ioannes uerò Iuanouicz equum recentem à Rocislao aulico ducali receptum, penetratis hoſtiũ cuneis duci adminiſtrauit. Quo aſcenſo dux ſequebatur Ioannem Iuanouicz, uiam per medios hoſtes ei parantem. Ipſoq; in curſu uulnerato, & euadente, dux Henricus intercipitur, & tertiò circumuallatur: dũq; audaciſsimè contra Tartaros dimicaret, & manu ſiniſtra eleuata, Tartarum ſibi obuium ferireт, ab altero Tartaro lancea ſub aſcella trãsfixus, ex equo demiſſo brachio moribundus defluxit: quem Tartari ingenti ſtrepitu inconditarum uocum facto capiunt, & extra locũ certaminis quantum eſſet geminus Baliſtæ iactus pertractum, framea caput abſciderunt, corpusq; inſignibus omnibus deſpoliatum nudum reliquerunt. Occiſa eſt in eo prælio multitudo nobilium Poloniæ, inter quos clari & inſignes fuerunt Sulislaus frater Vlodimiri palatini Cracouienſis, Clemens palatinus Glogouienſis, Conradus Konrathouic, Stephanus de Virbna, & Andreas filius eius, Clemens filius Andreæ de Peltznica, Thomas Pyortkouic, Petrus Kuſſa & cæteri. Corpus ducis Henrici poſt cladem in ſexto digito ſiniſtri pedis uix cognitum, & repertum per Annam coniugem eius in medio chori eccleſiæ ſancti Iacobi apud fratres minores Vratislauiæ ſepultum eſt. Põponius uerò magiſtri Pruſsiæ, & militum inſigniorum ſupra expreſſorum, in eodem monaſterio ſancti Iacobi Vratislauiæ corpora tumulata ſunt. Boleslai autem filij Marchionis Morauiæ funus in Lubens in choro conuerſorum humatum eſt, ſuper cætera corpora fidelium in loco prælij ſepulta, Eccleſia in hanc diem durans conſtructa eſt. Maxima uictoria de duce Henrico & Polonis Tartari potiti, lectis ſpolijs unicuique interemptorum unam auriculam abſciderunt, & nouem ſaccos grandes ad ſciendum numerum occiſorum repleuerunt. Ducis autem Hẽrici capite in longiori haſta erecto ad caſtrum Legnicz (oppidum enim metu Tartarorum exuſtum fuerat) applicuerunt, mandantes ut duce eorum occiſo, caſtrum eis aperirent. Caſtrenſibus conuenienter reſpondentibus, quod pro uno duce occiſo plures duces filios occiſi haberent. Illi uerò circa Legnicz uaſtatis & incenſis uillis in Othmuchou ſe receperunt, ubi quindecim diebus ſtatiua continuando, omnem regionem per circuitum uallauerunt. Exinde Ratiborien. oram adeuntes, in Boleſisko octo diebus commorati, in Morauiam ſeceſſerunt, & Venceslao rege Bohemiæ in caſtris ſe continente, eã plus quàm uno menſe incendijs & cædibus uaſtauerunt: ab Olomunc ſeptimis caſtris in Hungariam peruenerunt, & maiori hordæ ipſius Bathi quæ Hungariam intrauerat ſeſe conſociauerunt.

Nobilium Polonorum ſtrages.

De cruenta uaſtatione Hungariæ per Bathi Imperatorem Tartarorum.

CAP. IIII.

Bathi uaſtata & ad nihilum redacta Ruſsia, Hungariam cum quinquies centum millibus ingredi contendebat. Reſiſtentem ergo inter montes Sarmaticos, & in clauſa dicta Ruſsiæ introitum prohibentem, comitem palatinum Hungariæ à Bela quarto rege Hungariæ cum gentibus miſſum præfatus Bathi obruit & expugnauit, feſtinanterq; exurendo oppida & uillas ad Titiam fluuium qui uulgariter Ciſa appellatur, ex montibus Sarmaticis uerſus meridiem in Danubium fluẽtem peruenit. Et exinde gentes Tartarorum excurrentes, Vatiam cum ſua cathedrali eccleſia uaſtauerunt & incenderunt. Ad Peſt quoq; ubi rex Bela quartus exercitum contra Tartaros colligebat, ibant & redibant, aliquando appropinquando, nonnunquam uerò fugiendo, prout eſt mos pugnandi Tartaris. Quumq; copioſum exercitum, tam ex nobilibus quàm ſpiritualibus rex Bela coadunauerat, aduerſus Tartaros procedens ad fluuium Titiam applicuit, & caſtra metatus eſt, adhibitaq; cuſtodia mille armatorum ad pontem, putabat Tartaros nõ tranſire fluuium, quoniã altus eſt, limoſus multum, & impermeabilis. Tartari aũt qui multò maiores fluuios tranſierant, inuento uado Titiam noctu tranſnatarunt, & in aurora exercitum Hungarorum cum Bela rege eorum undiq; circundederunt, miſsisq; denſis, & quaſi infinitis ſagittis, uelut quum grando nebuloſus ac denſus cum fragore deſcendit, Hungaros perturbarunt, multos occidẽdo, plurimos uerò uulnerando. Hungari ergo ueluti impræparati, & abſq; ordine contrauenientes cadebant. Quod alij uidentes, meticuloſi clàm diſcedebant & fugiebant. Tartari uerò tanquã aſtuti, ſinebant eos per mediũ ſui tranſire. Vnde Colomannus frater regis ſic, & rex Bela quartus tanquam ignoti euaſerunt.

runt. Reliquos uerò concluſos Tartari crudeliſsimè ad unum necauerunt. Inter quos ſpi-
rituales maiores ceciderunt, Mathias Strigonienſis archiepiſcopus, Vgolinus Colocen.
archiepiſcopus, Georgius epiſcopus Iaurien. Reynaldus epiſcopus Tranſſyluanien. & ec
cleſiæ Nitrienſis epiſcopus, Nicolaus Scibinien. præpoſitus Vicecancellarius regis, Eradi
us archidiaconus Bachienſis, magiſter Albertus Strigonien. archidiaconus. De alijs autē
ſecularibus nobilib. & ignobilibus ferè infiniti occiſi ſunt: & qui fugerãt cõſequuti in uijs
necati iacuerunt. In Peſt etiã multi plebani collecti in ore gladij ſuperuenientib. Tartaris
perierunt. Rex aũt Bela quartus properè fugit ad metas Auſtriæ, ubi captus & detẽtus fuit
per ducẽ Auſtriæ: tandem dimiſſus ad reginam coniugẽ ſuam perueniens, ſeceſsit in Scla
uoniam, illic uſq; ad perſequutionem Cadan cõmoratus. Vaſtata itaq; Hungaria ex una
parte Danubij, in hyeme proxima gelato Danubio in partem alterã penetrauerunt, & ſe-
des inter Iaurinum & Strigonium fixerunt, ubi in hanc diem foſſæ & tumuli habitationis
eorum cernuntur. Ex quo loco præfatam trans Danubium regionem ſpolijs, incendijs &
occiſionibus crudeliſsimè afflixerunt. Quumq; in Tartariam ſecedere proponerent, diui
ſo exercitu, princeps Cadan aduerſus regem Belam in Sclauoniam diuertit. A cuius facie
territus rex, ad mare, tandem ad Polam ciuitatem fugit. Cadan autem quemadmodum
cum Bathi conſtituerat, pertranſitis & uaſtatis Boſna, Seruia & Bulgaria ſubſtitit circa Da
nubium, donec horda Imperatoris Bathi ſuperueniret. At Bathi poſt diſceſſum Cadan ual
lauit & expugnauit Strigonium urbem, illa tempeſtate nobilem, cuius incolæ erant uarij
mercatores, Almani, Gallici & Italici: & quia theſauros quos Tartari expetebant in terra
ſuffoderant & occuluerant, idcirco omnes necauerunt, nulli ſexui, nulliq; ætati parcentes:
deſtructaq; Strigonio, ſecus Danubium tranſeuntes ad exercitum principis Cadan ope-
rientem & expectantem peruenerunt. Tandem iuxta paludes Mæotidis uia priori in Tar
tariam abierunt. Tempus autem quo Tartari Hungariam afflixerunt, & multimodè ua-
ſtauerunt, erat ferè biennium.

Quomodo Innocentius papa quartus miſit ad Cham Tartarorum, ne Chriſtianos perſequeretur: & quomodo fidem Mahumeti ſuſceperit. CAP. V.

DIſcedentibus Tartaris tota Europa contremuit, & principes Chriſtianorum ti-
more perculſi, ne redirent conſulebant inuicem. Innocentius quoq; papa quar-
tus ex conſilio Lugdunen. fratrem Aſcelinum ordinis prædicatorum cum plu-
ribus fratribus eiuſdẽ & aliorũ ordinũ ad eos miſit, anno domini M.CCXLVI.
qui per Almaniam & Bohemiam in Vratislauiam uenit, exceptusq; & ueneratus eſt à Bo
leslao Sleſiæ & Vratislauiæ duce. Exinde tranſiens ad Lancitiam peruenit, à Conrado du
ce Mazouię cum ſuis recollectus et hoſpitatus. Dehinc ad Cracouiam deductus, à Boleſ-
lao pudico, genitriceq; eius Grimislaua, & à Prandotha ordinario loci benignè ſuſcepti
& habiti ſunt, pluribus pellib. ſubtilibus prouiſi, ſupra id quod proprio ære potuerunt e-
mere, quoniam principes Tartarorum ſine munere adire nephas eſt. Tulit autem fortuna,
ut eſſet apud Boleslaum pudicum principem Cracouiæ atq; Sandomiriæ, Vaſilko prin-
ceps Ruſsiæ, nepos matris ſuæ: huic itaq; cõmendati, in Ruſsiam per ipſum deducti ſunt:
ad Kiouiam uerò uenientes, equos acquiſiuerunt pro conditione terrarum Tartarorum
ualentes, qui pedibus aquam & pabulum ſub niuibus ſibi quærerent. Tandem ex Kiou
procedentes, plures duces Tartarorum pertranſierunt donec ad Cham ſeu Imperatorem
Tartarorum applicuerunt. Cui legatione domini Papæ Innocentij quarti expoſita, poſtu
lauerunt ut deum uniuerſorum agnoſceret atq; coleret, & eum quem miſit Ieſum Chriſtũ:
utq; gentem Chriſtianam crudeli nece, quemadmodum fecit in Polonia, Hũgaria & Mo
rauia non perderet. Et accepto reſponſo, quod Cham per quinquennium gentem Chri-
ſtianam non inuaderet, per eandem uiam ad dominum apoſtolicum cum literis Imperato
ris Tartarorum redierunt. Habes in ſpeculo hiſtoriali Vincentij libro XXXII. hanc hi-
ſtoriam, quam cautè legas neceſſe eſt, quoniã in aliquibus ſuperſtitioſa eſt. Poſt diſceſſum
legatorum Chriſtianorum ſuperuenerunt legati Saracenorũ, perſuadentes Tartaris, ut ſe-
ctam & fidem Mahumeti acceptarent, tanquã faciliorẽ & tolerabiliorẽ, uoluptatibus ple-
nam, uiriſq; belligeris competentiorem, Chriſtianorum autem religionem confutando
dicebant eſſe otioſorum, imbecillium, & idololatrarum imagines colentiũ: Saracenorum
uerò legem multis utilitatibus atq; uoluptatibus refertã, & cæterarum religionum ui & ar
mis expugnatricem, ut ſuperbos debellaret, humiliatis uerò tributum conſtitueret. Placu
it barbaris & ipſi primum Imperatori Bathi & omnibus Tartaris, tanquam uiris cordatis
audacibus & ſenſualibus perſuaſio Saracenorum, ideo illam & non alteram ſuſceperunt.
Et quum dicant Eiſſa Rocholla, id eſt, Ieſus eſt ſpiritus domini: Mahumet uerò Roſſolai,
id eſt, Mahumet eſt iuſtitia dei, noluerunt ſpiritum dei Ieſum benedictum ſpiritualiter ui-
uere do-

Vincentij hiſtoria fabuloſa.

uere docentem acceptare:ſed iuſtitiam dei,hoc eſt Mahumet carnaliter & tanquam beſtiam ſenſualem in ſpurcitijs uolutantem,ab omnipotenti deo iuſtè in lacu pœnarum die ac nocte cruciandam amplexati ſunt.Itaq; ex tunc uelut & nunc Mahumetum uenerantes ſequuntur.Pentateucho Moyſi obediunt,circunciduntur,& legalia obſeruant,campanis carent:ſe quotidie lahi illo illoloh,quod in Latino ſonat:Non eſt deus niſi unus deus,clamant.Ingenue ſe profitentur Iſmaëlitas,quia de Iſmaël ortos:Chriſtianos uerò dzintis, id eſt,paganos,& gaur,id eſt,infideles,& ſinè religione appellant. Celebrant uelut alij Saraceni,tria in anno feſta,primum kuiram,id eſt,oblationis paſca in memoriam oblationis Iſaac,quando Abraam multarum gẽtium pater præcepto dei ipſum necare & offerre propoſuerat.In iſto feſto offerunt arietes,aues,alites &c.Aliud feſtum colunt pro animabus, tunc uiſitant ſepulchra ſuorum maiorum,operibus miſericordiæ inſiſtunt,& alunt pauperes.Tertium feſtum agunt pro ſe ſuaq; ſalute.Pro primo feſto ritè peragendo triginta diebus ieiunant,pro altero uno menſe,pro tertio duodecim diebus.

De moribus Tartarorum, & de contentis in terra eorum. CAP. VI.

TArtari ſunt homines ut frequenter ſtaturæ mediæ,pectore,& ſcapulis ampli,facie lati,naſo ſimi,colore tetri & deformes,robuſti uirib.& fortes,famẽ,frigus & æſtũ facilè patientes:equitatu ab ineunte ætate & arte ſagittãdi gaudentes. Omnia ſua ſecũ ducunt,uagi & inſtabiles loco,cũ uxoribus pueris atq; pecorib. in cãpis degũt.Ciuitates,uillas & domos non habent.Pro hyeme ad releuandũ à frigore, ad mare Caſpiũ diuertũt,quoniã illic ratione maris tẽperiẽ aëris inueniunt.Ad ęſtatem in ſuã regionẽ redeũt.Aliqui eorũ unam porcam,duas,tresúe in longũ per iugera tria , quatuor & ultra ſulcant,arãt,& milio ſeminant,inde cibos & bairã,id eſt,paſtas faciunt.Non habẽt frumentum,nec aliquod aliud legumen,pecora & pecudes plurimas tenent,præcipuè caballos & caballas pro equitatu & uictu ualentes.Incidunt & uulnerant equos,cruoremq; & per ſe,& cũ milio uorant:carnes pecudũ,pecorum & equorum comedunt etiã ſemi crudas.Caballos pridie tum ſponte,tum morbo mortuos exciſo loco apoſtemato perlibẽter comedunt.Bibunt aquam,lac,& ceruiſiam ex milio coctam. Aquam Turchi & Tartari uocant Su:interdũ Tartari dicunt Suha,id eſt,aqua. Ceruiſiam aũt miliarẽ ſeu ex milio factã,buzã nominant,eandẽ Ruteni Bracha uocant.Laudant lac,præſertim komiz,id eſt acetoſum,eo quod ſtomachũ eorũ confortet,& medicinam purgatiuã faciat. In conuiuijs & cum hoſpitibus aduenisq; bibunt Araka,quod eſt lac ſublimatũ,quod mirabiliter & cito inebriat.Non furantur,neq; fures inter ſe patiuntur,rapto tamen uiuere uicinos ſpoliando periucundum & deificum eſt apud eos.Nõ ſunt artificia inter eos,nec pecuniæ, ſed res pro rebus commutant.Verum in horda Zauolhenſi,inceperũt aſpros, id eſt, argẽteos obolos Turcorũ accipere & tenere.In horda uerò Prekopeñ.ducatos acceptant.In horda Nohaiska res pro rebus dant,uafri & perfidi ſunt exteris,ſibijnuicem uerò & ſuis omnibus fideliſsimi.Indumenta ſæpenumero ex filtro & lana alba groſſe & planè facta gerũt. Oponce plurimum diligunt,in expreſsione huius nominis præponũt literã,i, ioponce, & nõ oponce nuncupantes,& eſt palliũ album ſpiſſum inconſutile pro imbribus & fluuijs benè utile.Terra eorum terra plana & abſq; montibus,abſq; lignis & arboribus,graminibus duntaxat abundans.Vias non habent,neq; nauigia,ſed per dies iter ſuum computãt, ut terra Zauolhenſium Tartarorum citiſsimæ equitationis,à flumine Volha ad mare Caſpium eſt quaſi triginta dierũ:equitant una die uiginti milliaria magna Germanica,pedib. non gradiuntur nec itinerant. Feræ apud eos reperiuntur,cerui,damæ, dorcæ, & ſnak, quod eſt animal quãtitatis ouis,in terris alijs non uiſum,lana griſeum, duo parua cornua habens,curſu uelociſsimum,& eſus carnium eius ſuauiſsimus. Et dum grex ſnak in aliquo campo inter gramina cõſpicitur,Cham ſeu Imperator Tartarorum cum ſuorum multitudine equeſtres uadunt,& omniquaq; circundant in altiſsimis graminibus deliteſcentes.Dumq; tympanis incipiunt ſonare,tunc ſnak tãquam metu perculſæ,rapidiſsimè hinc atq; illinc ab una parte circumſtantium ad alteram procurrunt,& iterum atq; iterum decurſando uadunt, uſquequo fatigati deficiant,tunc irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur.

De finibus & metis Tartarorum Zauolhenſium. CAP. VII.

CLauditur terra Chã & Tartarorũ Zauolhenſiũ ab ortu ſolis mari Caſpio ſeu Hircano.A'Septẽtrione cãpis longiſsimè,latiſsimeq; protẽſis. Ab occaſu fluminibus Tanai & Volha.A'meridie partim mari Euxino ſeu Põto,partim altiſsimis montibus Iberiæ & Albaniæ.Mare Caſpiũ uocant Ruteni Chualens ke more: & eſt mare non ab Oceano,ſed à fluminibus illic defluentibus congeſtũ.Fluunt multa ac

magna flumina in aluearium illius maris,de ripis altis impetuosè & quaſi per ſaltum ex al
to in medium decidentibus,& iuxta ripas ſub ipſas tranſeuntibus iter præbentibus. Vnde
fit ut ibi in æſtate à Perſis & Medis refrigerium quæratur:& in hyeme ratione euaparatio-
Tartari criniti. nũ temperies cõflatur. Iuxta illud mare & poſt ad orientẽ,ut Ruteni proferũt,ſunt Tartari
criniti,quos Tartari Calmuchi & paganos nũcupant, quoniam ritũ Mahumeticũ non co
lunt,nec crinis capitis abradunt,quemadmodũ Tartari oẽs radunt,præter adoleſcentes,q
raſa coma binos radios criniũ ab aure dextra,& alium à ſiniſtra uſq; in brachia prominen-
tes,in ſignum innubilitatis aut uirginitatis relinquunt. Ab occaſu ſunt flumina Tanais &
Don flu. Volha. Tanaim Tartari Don appellãt,qui ſecundũ fontes ſuos ex ducatu Reſenſco à du
ce Moſcouiæ occupato,uerſus ſeptentrionẽ fluit. Pòſt flectitur in meridiẽ,& tribus oſtijs
paludes Meotidas ingreditur:imò ipſe paludes Meotidas cauſat. Sunt iã circa Tanaim ar
bores,pomaq; et alij fructus:ſunt & mellificia quercina nonnulla,& pauciora de pino. In-
de eſt quod Tartari ſanctũ Don dicunt:quia iuxta illũ,uictum ex fructibus,melle & piſci-
Edel flu. bus reperiunt. Volha fluuius Tartarice Edel nuncupatus,ex Moſcouia profluit, ex fonti-
bus ſeptentrionalibus & occidentalioribus quàm Tanais: qui quum ad ſeptentrionẽ flu-
eret,longo Tanaim circũiẽs interuallo,deflectitur in orientẽ & meridiẽ, & uiginti quinq;
oſtijs ſeu fluminibus in mare Euxinum delabitur. Diſtat Tanais à Volha quinq; hebdo-
madarum itinere,ad minus ueloci curſu trium hebdomadarũ equitatione,uel plus. Et eſt
Volha triplo maior quàm Don. Viginti quinq; aũt partitiones, ſeu particularia flumina i-
pſius Volhæ ſunt magna: minora autem ex eis ſunt tanta,quantus Tyberis Romæ,aut
Viſla poſt Cracouiam. Sunt multũ piſcoſi præfati fluuij,ita quod framea Tartari,cæteriq;
tranſeuntes in ripa ſtãdo piſces cũ aqua decurrentes ſecent & tollant. Eſt iuxta hos fluuios
Tanaim & Volna air,id eſt,calamus aromaticus,qui & broſtuorſe dicitur, in maxima co-
pia. Ibidẽ reuponticũ,quod Tartari nominant cinireuent,creſcit: & cinireuent nomen eſt
Perſicũ. Itẽ cucilabuca,uel ut alij exprimũt hilcabucha: & in Latino ſonat oculus cornicis:
& eſt multæ calefactionis. De ortu horũ fluminum Don & Edel, quum de Moſcouia tra-
ctauero clarius dicam. Quoties aũt Tartari Zauolhenſes in terras noſtras ſpoliatũ ire ua-
dunt,& per hæc & alia flumina abſq; nauigio, alligatis ſarcinis deſuper,coniugibusq; &
pueris in dorſis equorũ ſedentibus,ipſimet caudas caballorũ tenentes tranſnatant,& rapi
nas, crudelitatesq; plurimas inferunt. Ad meridiẽ uerſus mare Caſpium ſunt mõtes Iberię
& Albaniæ,quos Rutenia gẽte Piaſihorſci Circaci,quaſi quinquemontani Circaci uocãt.
Inter illos ſiquidẽ montes ſunt Gazarorũ gentes,quas ut Morauica Legenda depromit,
ſanctus Cirullus & Metudius fratres,per Michaẽlem imperatorem Conſtantinopolitanũ
miſsi,ad fidẽ Chriſti conuerterunt,& uſq; nunc fidem & ritum Græcorũ profitentur: ſunt
homines bellicoſi,in tota Aſia & Aegypto acceptabiles. Apud hos Tartari Zauolhenſes
tela comparant. Verum hac ætate Græci illas gentes Abgazari & Abgazeli nominant,et
uicinæ iuxta illos ſunt gentes Circaſsi & Mengrelli, oẽs de ritu Græco per beatum Cirul-
lum in fidem Chriſti reductę. Inde ſanctus Cirullus rediens ex mari Euxino ſeu Põtico(in
quo omnipotens deus mirabilis & glorioſus in ſanctis ſuis,dederat habitaculum & eccle
ſiam marmoream per manus angelorum ſancto Clementi ſtructam, quam ſingulis annis
in feſto ſancti Clementis & ſeptẽ diebus,mari recedente & ſiccato,ſecurè circumſiti inco-
læ aggrediebantur,ſanctum dei uenerando,collendo & extollendo)ſuſtulit corpus ſancti
Clementis,& in Morauiam prædicaturus Chriſtum dominum ſecum tulit & aſportauit.
Deinde Romam euocatus,& per papam Nicolaum citatus,prędictum corpus ſancti Cle
mentis Romam detulit,& in eccleſia ſancti Clementis honorifice depoſuit. Ipſe Cirullus
cum Metudio fratre in eadem baſilica beati Clementis Romæ ſepulti:ſed non reperta oſſa
illorum,quantum libet ſummè deſiderata in eadem baſilica quæſita. Ex montibus Circaſ-
ſorum piacihorski,ſeu quinque montium fluit magnus fluuius Ti‹k in Tartarico nuncu
patus,rapidiſsimo curſu lapides ſecum uoluens,& multos piſces,in mare Caſpium deflu-
it. Poſt hunc ex eiſdem montibus fluuius Cohan,minor quàm Tirck, in prænominatum
mare Caſpium deſcendit.

De genealogia imperatorum trans Volham incolentium. CAP. VIII.

QVatuor ſunt hordæ Tartarorum,totidem imperatores eorũdem, ſcilicet horda
Zauolhenſium,horda Precopenſium,horda Coſanenſium, & quarta horda
Horda. Nohacenſium,quintamq; addunt quæ imperatorem non tenet,& nuncupant
eam Cazacca: de his inferius dicetur. Horda in Tartarico multitudinem ſi-
gnificat. Principalis ergo horda eſt Czahadaiorum ſiue Zauolhenſium,
quæ Tak Xi, id eſt, capitalem hordam, uel homines principales & liberos ſeſe nomi-
nat, tum quia nulli ſubijcitur,tum quia ab ipſa cæteræ hordæ propagatæ ſunt. Ob hoc &
Moſco-

Moſcouitæ magnam hordam Zauolhenſium hordam appellant. Inde etiam imperator eorum Ir Tli Xi lingua ipſorum, hoc eſt, liber homo dicitur. Dicitur & Vlu cham, quod ſo nat magnus dominus, ſiue magnus imperator: ulu enim magnus, cham uerò dominus & imperator eſt. Eundem aliqui magnum canem dixerunt, & malè interpretati ſunt: quia V-lu cham non ſignificat magnum canem: cham etenim cum aſpiratione dominum & imperatorem: & cham ſine aſpiratione cruorem & nunquam canem ſermone Tartarorum deſignat. Produnt itaq; & referunt Tartari, quod quædam uidua concepit & peperit filium nomine Cinkis, & quum filij ipſius tanquam adulteram necare uoluerunt, finxit & excuſauit ſe non ab homine, ſed à radijs ſolis concepiſſe. Cui figmento filij credentes matrem liberam dimiſerunt. Natus ergo eius Cingos uel Cinkis, homo ſortis humilis, creuit in uirum magnum & fortem: & is fuit primus propagator & ſator imperatorum Czahadaiorum ſeu Zauolhenſium. Huius filius fuit Iocucham gentilis & paganus. Iocucham genuit Zaincham tertium imperatorem, qui in orbe terrarum, & maximè in Polonia, Hungaria & Ruſsia dicitur Bathi. Iſte deſtruxit Gothiam & Ruſsiam, & uaſtauit Poloniam, Sleſiam, Morauiam & Hungariam, prout à principio dictum eſt. Idem Bathi fuit gentilis primum: tandem ſectam Mahumeti perſuaſus cum Tartaris ſuſcepit, quam in hanc diem tenent & ſequuntur. Quartus imperator ex Bathi genitus fuit Temir Cutlu, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum: temir felix, & cutlu ferrum: erat ſiquidem felix & bellicoſus. Iſte eſt ille Tamerlanes in hiſtorijs celebratus, qui totam Aſiam uaſtauit, & uſque ad Aegyptum pertranſiit. Iſte imperatorem Turcorum Peſaitem primum conflixit, & captiuatum catenis aureis alligauit, & poſt in breui dimiſit. Iſte habuit exercitum duodecies centena millia. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore Acſac Cutlu, quod in Latino ſonat claudus, uel claudum ferrum: quoniam claudus erat, ſed ferox. Is multa bella feliciter geſsit, & ciuitatem magnam in terra Czahaidi, id eſt, Tartarorum Zauolhenſium, nomine Cumumedezar expugnando deſertauit, & in ſolitudinem redegit. Stant domus illius ciuitatis muratæ uacuæ, & eccleſię olim Gothorum trecentę in ritum Mahumeticum & Meſquitas abſque habitatoribus redactæ. In caſtro illius ciuitatis ſit ſepultura imperatorum Zauolhenſium. Quintus imperator ex Temir Cutlu progenitus fuit Temir Czar. Iſte dicitur, per Vitoldum ducem Lithuaniæ & Vladislaum regem Poloniæ in auxilium contra cruciferos Pruſsiæ euocatus fortiter pugnans ferro occubuiſſe. Sextus imperator ex Temirczar genitus fuit Macmetczar. Ex iſto genitus eſt Achmetczar ſeptimus imperator & achmet ſermone Tartarorum exponitur componibilis. Achmet genuit Sziachmet octauum imperatorem. Sziachmet ſonat quaſi religioſus achmet: & Tartari cognominant ipſum Siachmet, quod eſt martyrizatus Achmet: quia per Lithuanos captus detinetur, in Couno incarceratus, iſte euocatus per Albertum regem Poloniæ, & per Alexandrum magnum ducem Lithuaniæ in ſolatium contra Mendligeri imperatorem Procopenſium Tartarorum anno domini milleſimo, quingenteſimo uenit ſub hyemem cum ſexaginta millibus pugnatorum: mulieres uerò & pueri fuerunt ſupra centum millia: & quia hyems fuit horrida, intenſiq; frigoris, coniunx eius per imperatorem Precopenſem clàm uocata, frigus & inediam non ferens, in Precopa Siachmet marito ſuo cum magna parte exercitus fugit. Itaq; Siachmet militibus diminutus, & intenſiſsimo frigore preſſus, per Mendligeri Precopenſem oppugnatus, diſiecto eius exercitu conflictus eſt, & cum trecentis equis uerſus Baiazetem Turchorum imperatorem fugit. Quumq; in Bialigrod, quod ſonat album caſtrum iuxta mare ponticum perueniſſet, intellexit ſe captiuandum mandato imperatoris Baiazet: idcirco præpeti curſu retro cum quinquaginta equis fugit, & in campos propè Kiou euaſit. Capitaneus uerò Kiouienſis per exploratores de ipſo certior redditus, circundedit eum cum ſuis & captiuauit, in Vilnamq; Lithuanis miſit, un de aliquoties fugerat, & conſequutus, comprehenſus & reductus eſt. Alexandro autem rege Polonię & magno duce Lithuanię conuentionem generalem in Breſce Rutenorum agente, aduenit mandato eius Sziachmet ex Vilna, & magnificè per regem Alexandrum ad unum milliare obuiam ſibi eunti ſuſceptus eſt: deinceps in Radom per Polonos, ut reduceretur in Tartariam trans Volham, conductus aliquot millibus armatorum leuis armaturæ, decretum eſt: & ut competentior reductio, & à ſuis laudabilior ſuſceptio fieret, præmiſerunt Cazac Soltan fratrem germanum Sziachmet: qui trans Volham peruenit, & cum Albugerim czar patruo Sziachmet in Czahadai terra eorum cognata moratur. Siachmet uerò pro expeditione armatorum in Lithuaniam tranſiens, ad ſuggeſtionem Mendligeri Precopenſis imperatoris captiuatus eſt denuo per Lithuanos, & in Couno, quod eſt caſtrum iuxta mare Balteum, detruſus ac incarceratus eſt, uerè Siachmet, id eſt martyrizatus, à ſuis nuncupatus.

Vlu cham.

Tartarorum Catalogus imperatorum.

Quod

Quod gentes Scythiæ inquietæ ſunt & ſemper rapaces. CAP. IX.

NOn poſſunt Tartari in quiete uiuere, quin ſemper uicinos impetant ac inua-
dant, prædamq; ex ſpolijs hominum ac pecorum abigant & reportent, & hoc
commune eſt omnibus hordis Tartarorum, ab exordio & ingreſſu eorum in
hanc diem: unde pauca pro multis examplificando. Anno domini milleſimo,
ducenteſimo, quinquageſimo quarto ingens Tartarorum exercitus ex multis legionibus
conflatus, & per gentes Rutenorum atq; Lithuanorum adauctus, cum ducibus Tartaro-
rum Nogay & Thelebuga poſt feſtum ſancti Andreæ in terram Sandomiriẽſem aduenit,
tranſiensq; per glacies induratas fluuiæ Vislæ, tam ciuitatem, quàm eccleſias eius incẽdit,
caſtrumq; in quod uniuerſa Sandomirienſium regio cum uxoribus, pignoribus, ac fortu-
nis confugerat cinxit, & illud nocte ac interdiu expugnauit: ſed quum non præualuiſſet,
duces Ruſsiæ Vaſilco & Leo filij Danielis regis Ruſsiæ doloſè ſuaſerũt omagium & ſub-
iectionem præſtituros propter ſecuritatem, quod Sandomirienſi fecerunt. Tartari autem
Tartarorum perfida ſæuitia. fide uiolata clamore ualido & concurſu inuecti in caſtrum, omnes crudelibus ſupplicijs
truculentiſsimè enecauerunt, fluxitq; ſanguis occiſorum de colle arcis tanquam quidam
riuus in Viſlam. Alios uero homines occidere faſtidientes, tanquam gregem cumulatos
in Viſlam impulerunt & ſubmerſerunt, effuſiq; è Sandomiria Tartari ducatum præbenti-
bus Rutenis, in Cracouiam uenientes, & eam uacuam habitatoribus reperientes, in tecta
& ualetudinarios ſæuierunt, tribusq; menſibus graſſati, nullam reſiſtentiam paſsi, onuſti
Prodigium. præda in Tartariam reuerſi ſunt. Præterea apud Cracouiam puer natus uix ſemeſtris (mi-
rabile dictu) articulata uoce Tartaros uẽturos & Polonorum capita præciſuros prædixit.
Cunctis trementibus interrogatus, an ipſe etiam Tartarorum aduentum timeret, reſpon-
dit plurimum ſeſe timere, quum inter alios ſuum caput eſſent præciſuri. Et ecce ſub inten-
ſiſsimis frigoribus & denſiſsimis niuibus ferociſsima gens Tartarorum famem ſedatura,
ducibus Nogay & Thelebuga primum in Lublienſes & Mazouiæ, & poſt in Sandomiri-
enſium, Siradienſium & Cracouienſium oras in numero locuſtarum uenit. A caſtro & ci-
uitate Sandomirienſium, cum ignominia & ſtrage, militibus qui in præſidio erant, ſtrenui
tutantibus repulſi plures eccleſias, monaſteria & munitiones obtinuerunt & incenderũt.
Ad Cracouiam autem in uigilia natiuitatis Chriſti applicantes, & eam expugnari adorſi,
aliquot inſignes eorum amiſerunt, ululatuq; edito ab ea diſceſſerunt, & depopulationem
cum ſpolijs longius extenderunt. Dux Leſco niger de uiribus ſuorum militum diffidens,
in Hungariam cum Griffina ſua coniuge ſeceſsit. Et Tartari graſſantes ad alpes Panno-
nias & ad Sleſiam peruenerunt. Terris itaq; prædictis ſpoliatis, ſacerdotibus, lactantibus,
& ſenibus trucidatis, cum ingenti præda hominum ac pecorum abſceſſerunt, quum apud
Vladimiriam Ruſsiæ parentes uiginti unum millia de uirginibus duntaxat nondum nu-
ptis computauerunt: ex quo multitudo cæterorum uirorum & fœminarum poterit æſti-
mari. Eodem ferè tempore Tartari per Cumanos inducti, Hungariam cædibus, & ſpolijs
uſq; ad Peſt uaſtauerunt: & in ea ab octaua epiphaniarum uſq; ad feſtum paſchæ commo
rati ſunt. Item eodem anno Tartari imperium Conſtantinopolitanum inuaſerunt, & plu-
ribus hominibus trucidatis, multa loca deſertauerunt. Vnde ex his liquet, quod Tartari
nunquam ſine ſpolijs uiuunt, & quod uicinas gentes turbant & inuadunt, ueluti iſtis an-
nis Tartari Precopenſes ſæpenumero Valachiam, Ruſsiam, Lithuaniam & Moſcouiam
affligunt. Tartari uerò Nohaienſes & Coſanenſes Moſcouiam inuadunt, & ſpolijs atque
cædibus implent.

Quæ gens, quæ natio habitet in Scythia. CAP. X.

QVum ſint trecẽti & ſex anni, quod Tartari ingreſsi occupauerũt Sarmatiã Aſi-
ticã ſeu Scythiã, pulſaret forſan quẽpiã dubitatio, quęnám gentes inhabitarint
præfatã Sarmatiã Aſiaticã & nunc, & priſcis tẽporibus Scythiã appellatam. Ad
hoc ex pręcedẽtibus facilè eſt ſecundũ hiſtorias reſpondere, quoniã Gothi illas
terras tẽpore aduentus & ingreſsionis Tartarorũ incoluerũt, à uicinis Polouci
nũcupati, quod ſermone Sclauorũ, Rutenorum & Moſcouitarũ rapaces & ſpoliatores ſo
nat: quia tunc Gothi quemadmodum nunc Tartari tanquam canes uenatici uicinas inua
dentes nationes moleſtabãt ac ſpoliabant. Sed altius exordiendo dicamus quod ſecundũ
Ptolomæum Pheludianum in ſecundo Quadripartiti, angulus Aquilonis ſeptẽtrionalis,
ubi nunc reſidẽt Tartari, eſt de partitione trianguli ſignorũ ſeptentrionalium aureorũ: do
minaturq; in eo Saturnus cũ ſigno aquarij, qui reddit præfatũ angulum ferocem & horrẽ
dum ſecundum incolas eius: ſic enim inquit idem Ptolomæus: Qui in confinib. terrarum
Sarmatiæ & terræ Aſcardę conuerſantur, Aquario & Saturno aſsimilantur: unde maioris
ſunt crudelitatis, qualitatesq; animarũ ſuarũ ferociſsimæ. Hæc ille. Malignę ſiquidẽ eſt in-
fluentiæ

fluentiæ ille falcifer Saturnus,& humano generi infeſtiſsimus,ſuis contrarijs qualitatibus
frigiditatis & ſiccitatis ſemper contrarius. Ex illo ergo angulo conſurrexerunt & uſq; in
hanc diē inſurgunt nationes rigidæ & crudeles,humanum genus perturbātes, ſecundum
quod Hieremias primo capitulo dixit:Ab Aquilone pādetur omne malum,ſuper omnes
habitatores terrę.Quod ſi cui placeret examinare,manifeſtiſsimum et uerum,quia diuinū
oraculum,apparebit.Ibi enim hiſtoriæ,& Ptolomæus in loco præallegato tradunt mulie-
res quę Amazones dicuntur,habitaſſe,illis tēporibus terror mundi:nam fragilitate ſexus *Amazones.*
abiecta,plures terras uexauerunt,Aſiamq; minorē occupauerunt, & Epheſum famoſam
urbem conſtruxerunt. His deletis & exterminatis ſucceſſerunt aliæ nationes Scythæ cō-
muniter nuncupatę,orbi terrarū utplurimum moleſti.Tandem ſuperuenerunt Gothi,qui
& Gethæ uocantur,quorū captiui à Gręcis,& comicis eorum Geta,& à Dacia Dauus & *Gethæ.*
Dacus,tanquam ſclaui & ſerui tēti & nuncupati fuerunt.Hi longo tempore poſſederunt
illas terras,ciuitatesq; & caſtra mutauerunt:præda ut ſemper uixerunt,donec ex Iuhra à fi
nibus ſeptentrionalis Scythiæ ſuperuenerunt Iuhri, qui poſtea Hugui, deinde Hungari *Hungari.*
ſunt dicti.Hi Gothos ſui multitudine preſſerunt & expulerunt. Ciuitates tamen & quæ-
dam caſtra non obtinuerunt. Gothi pulſi alienas ſedes intrauerunt:primumq; Alanos,
Roxolanos,Rutenos & Vandalos eiecerunt:tandem iuxta mare Ponti commorati, Bul-
gariam,Thraciam,& imperium Conſtantinopolitanum inuaſerunt,quos Zeno impera-
tor perhorreſcens & ſuſpectos habens,ad Italiam liberandam de manibus Odoacri Eruli
miſit,prout infrà dicetur.Vandali uerò & Alani uagi,à Conſtantino Magno ſedem petie-
runt,& pro manſione Pannonias acceperunt.De his ſpecialiter inferiùs tangetur.Iuhri au *Iuhri.*
tem multiplicati per flumina magna tranſeuntes,ut fertur,per uenatores ceruam ſequen-
tes ducti & animati,terras Ruſſorum intrauerunt, & Pannoniam properè aggreſsi ſunt:
præficientesq; eis Attilam in ducem,ferè toti Europę moleſti fuerunt.Deinceps Gothi ꝗ
ſup remāſerant,pace oblata multiplicati ſunt,& Tartaros inuaſores, imò & exterminato-
res,prout in principio huius operis diximus,acceperunt.Hęc ſummariè de habitatoribus
Sarmatiæ Aſiaticæ dicta ſunt.In ſequentibus autem ampliùs & particulariùs dicetur.

De Gothis. CAP. XI.

GOthi de Scythia pulſi partim in Taurica inſula,& iuxta eam,iuxtaq; mare Ponti
cōmorati ſunt:partim uerò cū Ragaſo rege eorū plus quàm ducenta millia Ita-
liā inuaſerunt:& quū Roma tremeret,& tantā potentiam expaueſceret,multitu
do eorū in aſpero montis Feſulani iugo inedia cōſumpta eſt:captusq; & in uin-
cula coniectus eſt Ragaſus rex:exercitus uerò eius tanquā pecudes diſiectus, trucidatus,
& uenundatus eſt.Hi aūt qui circa Tauricam & Pontū ſederūt,bifariam diuiſi ſunt, & qui
cum duce Alarico ad occaſum in Italiam & Galliam profecti ſunt,Viſigothi,id eſt,occidē
tales Gothi uocati ſunt.Qui uerò cum principe Frigiderno in locis ſuis ad mare pōti per-
manſerunt,Oſtrogothi,hoc eſt,orientales Gothi ſunt appellati.Exinde apertum & mani-
feſtum eſt,unde Oſtrogothi & Viſigothi dicti ſunt.Patet,etiam,quod Gothi ſub rege Da
ciæ in Gothia degentes,friuolè & ineptè eis nomina Oſtrogothorum & Viſigothorum
approptiant,quum non de ipſis,ſed de his quos diximus circa Pontum & Myſiam com-
morantibus,& illis ad Gallias tranſeuntibus,orientales et occidentales Gothi primum &
uerè dictum ſit.Illi autem in Gothia,in ſeptētrione ad oceanum in terra algidiſsima, haud
in oriente degunt:maleq; & abſurdè aliena nomina eis uſurpant. De hoc uide Paulum
Diaconum libro decimo ſexto,capite ſecundo.Orientales quoq; Gothi Myſiam & Thra
ciam,cęterasq; Conſtantinopolitani imperij prouincias ingreſsi ſunt,quos imperator ex-
paueſcens,& ab Imperio Conſtantinopolitano ſemouere cupiens, cum Theoderico rege
eorum ad liberandam Italiam contra Odoacrū miſit.Hi per Seremium & Pannoniā gra-
dientes,quum prope Aquileiam circa fluuium Sontium ſe ſuaq; iumenta reficerent & pa
bularent,Odoacrum cum grandi exercitu uenientē,& eis oppugnationē inferentē fude-
runt.Qui fugiens Romam peruenit:& quia clauſas ei portas reperit,retrocedēdo ad Ra-
uennā cucurrit:quē Theodericus obſidione cinxit,& poſt trienniū cum eo compoſitione
facta,dolo occidit,totiq; Italiæ dominatus eſt.Qui aūt reges Gothorum in Italia, Gallia,
& Hiſpania fuerunt,de facili ex hiſtoricis colliges:quoniā de his non eſt mihi intētio prin
cipalis ſcribendi.Iuhris aūt ſiue Hungaris,de Sarmatia Aſiana in Pannoniā abeuntibus,
reliquiæ Gothorum auctæ & multiplicatę ſunt,quas Tartari ab oriēte ſuperueniētes in to
to deleuerūt:ſed & ciuitates,caſtraq; demoliti ſunt,ut ſolū in Taurica inſula reſidui reperi-
rentur.Verum Ianuenſes ex Italia Theodoſiam ſeu Caffam urbem famoſam in Taurica in
ſula ſub ipſis obtinuerūt,& coloniam fecerunt.Tandē Tartari de familia Vlanorū,de qui-
bus infra dicetur,per portum ſeptentrionalem inſulam ingreſsi,totam cum oppidis,pagis

& campis occupauerunt,ducibus de Mancup,qui generis & lingue Gothorum fuerunt, duntaxat caſtrum Mancup retinentibus.Poſtremò Mahumet octauus Imperator Turcorum,auus moderni Selambeci imperatoris,Tauricam inſulam comprehēdit, Caffam expugnauit,Tartaros Precopenſes ſeu Vlanos cum toto Cheroneſo homagiales ſibi fecit, & ultra inſulam ad ſeptentrionem,caſtrum Azau in ripa Tanais incaſtellauit,& in hunc diem Turci tenent.Binos quoq; duces & fratres de Mancup unicos Gothici generis linguagij ſuperſtites,ad ſpem gregis Gothorum prolificandorum, gladio percuſsit & caſtrū Mancup poſſedit. Sicq; Gothi penitùs tam circa Sarmatias,quàm in Italia,Hiſpania,& Gallia extincti ſunt,nec eorum genealogia ampliùs comparet.

De Alanis,Vandalis & Sueuis. CAP. XII.

ALani fuêre gentes in Alania regione Sarmatiæ Europianæ,flumini Tanai contiguæ & conterminæ:& eſt regio plana,ſine montibus,paucas ſinuoſitates & colles habens:caret colonis & habitatoribus,quoniam ab inuaſoribus eiecti & diſperſi,in alienis prouincijs conſumpti & extincti ſunt. Stant campi Alaniæ latè profuſi,tam Alanis quàm aduenis poſſeſſorib.orbati ac deſerti:duntaxat interdū Cazaci eam pertranſeunt,quærentes,ut moris eorū eſt,quē deuorent.Cazac Tartaricum nomen eſt,Cozac uerò Rutenicū,ualens in lingua Latina ſeruilē ſtipendiarium, graſſatorem ſeu reyteronē:ſpolijs enim uiuunt,nulli ſubiecti,gregatim latiſsimos & uacuos campos tres, ſex decē,uiginti,ſexaginta,&c.numero percurrentes.Creſcit in illa terra calamus aromaticus uberrimè,tartarskiezele à Polonis nomine à Tartaris mutuato nūcupatus: quoniam non longè à Tartarorū regione creſcit & multiplicatur. Aſt Vandali ſunt & fuerūt populi Germaniæ,ut ſuis traditionibus celebrant Plinius,Suetonius Tranquillus, & Cornelius Tacitus,ſecus flumen Vandalum à regina eorum in libamen & ſacrificiū dijs ſuis pro uictoria ex inimicis adepta,ſpōte in ipſo ſubmerſa appellatū.Hoc flumen Iſtula & Visla uocatur.Vt autem de Vandalis completior hiſtoria referatur,accipiendum eſt,quod Sclaui ex Iauā filio Iaphet per Heliſam procreati ſunt.Noē ſiquidē genuit Sem,Cham,& Iaphet. Iaphet uerò Iauan quartogenitum & fratres eius.Iauan iuxta mare Ionium & Aegęū Gręcos edidit & multiplicauit,ſimul & Helladicos & Aeolios,Sclauosq; per filium ſuum Heliſam propagauit: à Iauan enim Ionium mare dictum eſt:Hebræi quoq; Ionios & Gręcos lingua eorum Iauan uocitant.Hæc eſt ſentētia Ioſephi de filijs Noē. Sclaui itaq; mox poſt Græcos ad occidentem terras poſſederunt,Seruiam,Ruſciam,Dalmatiam,Myſiam, Bulgariam,Boſniam,Croaciam,Pannoniam & Sclauoniam. Fuerunt autem principes Lech & Czech bini fratres,Iauan nepotes,de femore Heliſæ deſcendentes, Croaciam ac Slauoniam per Crupam fluuium rapidum & uelocem diſterminatas, forte cum cognatione & familijs eorum inhabitantes,regiam,locumq; principalem ſuæ reſidētiæ in Pſari caſtro ac uillagio eius nominis tenentes:uilla uſq; in hodiernum diem cum ſuo nomine Pſari permanet ad fluenta Crupæ,plures inhabitatores & colonos,noſtro æuo etiā linguagij Sclauonici habens. Caſtrum uerò demolitum ſolas ruinas & fundamenta arcis demonſtrat. Quum aūt ex multiplicatione hominum & genealogiarum Dalmatia,Croacia & Sclauonia eas non comprehēderet,ſępenumero iurgia & cædes inter fratres,principes & cognatos pullabant.Quapropter præfati duces Lech & Czech uitando peſsima facinora,parricidia & mortes hominum animo concordi & conſilio ſalubri,collectis rebus & gentibus eorum,per familias et colonias cum tota ſuppellectile,quantulacunq; tunc habebatur,relictis ſedibus natiuis,ad occidentales diuerterunt regiones exploratum ire & percontari nouas ſedes.Sciebant nanq; orientales meridionalesq; regiones colonis & habitatorib. occupatas atq; refertas:& idcirco fruſtra eas aggrediēdas & quærēdas.Profecti itaq; peruenere in Morauiam & Bohemiam,& luſtrata uniuerſa illa regione, uaſta quidem & non dum culta perſpecta & aura eius ſalubri,& gleba fertili,fixerant tētoria in mōte qui Rzip dicitur:cœpitque Czech frater minor,loci amœnitate delectatus,à maiori natu germano ſuo Lech plurimis inſtantijs petere terras Morauiæ & Bohemiæ in hæreditatem ſuam,poſterorumq; ſuorum perpetuendas & populandas:Lech autem ad obeundam & nutriendam beneuolentiam fraternam,conſenſit uotis,petitionibusq; Czech,& ualedicens proceſsit cum ſuis uerſus orientem & ſeptentrionem,deueniensq; in terras incultas, à nemine unquam habitatas,Sleſiæ & maioris Poloniæ,ſuos ſuaq; omnia expoſuit & firmauit: multiplicatiq; Lechitę,qui & Poloni,in his locis maioris Poloniæ & Sleſię,creuerūt Deo uolente in maximo numero,& impleuerunt Vandaliam , id eſt,Poloniam , iuxta flumen Vandalum,qui nunc Visla nominatur. Impleuerunt Pomeraniam, Caſſubiam,& totam regionem ſecus mare Germanicum,ubi nunc eſt Marchia, Lubec & Roſtoc uſq; ad Veſtualiam,ſortitiq; ſunt uarias nominationes ſecundùm uarietatem locorum, quæ inhabitunt:

Bohemi & Poloni ex Sclauis.

runt: & hi, qui penes fluuium Sueuum, nunc in Teuthonico Spre, ſeu Spreua dictũ commorati ſunt, Sueui nuncupati: & alij iuxta eos Burgundi, à caſis, & aceruis, quos lingua ſua Polonica Brogi uocant, appellati ſunt: ſicq; de reliquis, Dreuianiæ, & Trauianæ à copia lignorum, & graminum nomina perceperunt. Tempore autem imperatoris Augusti, ut refert Bergomenſis in ſupplemento Burgundorum, octuaginta millia ex Septentrione uenientes, ripas Rheni inſederunt, quos Druſus, & Tiberius nepotes Octauiani, ut refert Paulus Oroſius, expulerunt, & repedare in cognatas ſedes compulerunt. Tandem Druſus Rhenum, & Albim fluuios tranſeundo pugnauit. Albis fluuius eſt per Bohemiam, & Miſniam uſq; in mare Germanicum decurrens, Labya in Bohemico nuncupatus, & in Sueuos, & Burgundos incidit, quibus cũ cruentiſsimam pugnam egit cũ uictoria. Sed uictor Druſus in eodem prælio per ferociſsimam Sueuorum gentem necatus occubuit, & in Maguntiam relatus ſepultus quieuit. Exinde Cæſar Octauianus, ut miteſcerent ſub mitiori cœlo, Sueuos, ut inquit Suetonius Tranquillus, traduxit in Galliam, atq; in proximis Rheno agris collocauit: ubi urbs Auguſta in honorem imperatoris Auguſti ſtructa eſt: qui translati in hanc diem Sueui à priori patria, & Vindelici à linguagio Vindelicorum atq; Sclauorum, nominãtur, ipſaq; urbs Auguſta, Vindelicorum Auguſta dicitur. Hæc referunt præfatus Suetonius Tranquillus, & Martinus in ſua Martiniana parte ſecunda, ſub deſcriptione Cæſaris Auguſti: tametſi Sueui de prouincia eorum cis mare Germanicum ſita educti fuerunt: alij tamen Poloni, Vindelici, & Sclaui ſub intrauerunt, & illam regionem repleuerunt. Vnde tempore Valentiniani imperatoris, ut dicit Oroſius, & Bergomenſis in Supplemento, Burgundi iterum ex Septentrione de terra Vindelicorum ſurgentes, ad Rhodanum fluuium pertranſierunt, & quia pacificè illas terras caluerunt, à uicinis eorum intacti, Burgundiam ex ſuo nomine uocatam conſtituerunt. Sed Vindelicos circa Lubec, Roſtoc, Mekelsburg, & fluuium Sueuũ imperatores Henrici, tanquam gentiles Chriſtum colere nolẽtes expugnauerunt: ſicq; ad extremum Henricus tertius deuictis prædictis gentibus Teuthonicos in eorum loca induxit, & locauit. Refert quoq; hiſtoria Henrici tertij, quod quatuor reges Vindelicorum capti, diebus feſtis, & diebus coronationis ſuæ lebetes, & caldaria in ignominiam eorũ ad coquinam eius ferebant. Et uerum quidem eſt, quod uſq; in hodiernam diem perdurant Vindelici, ſeu Sclaui in illis locis circa Lubec, Roſtoc, Miſnam, & Marchiam, non in urbibus, ſed in pagis, & uillagijs, præcipuè hi, qui Sarbi, & Vindæ uocantur, permanent, & nomina Polonorum atq; Vindelicorum priſca in nominatione locorum, caſtrorum, & ciuitatum. Nam Lubec, Roſtoc, Mekelsburg, &c. nomina ſunt Polonica.

Continua narratio, de Vandalis, Alanis, & Sueuis. CAP. XIII.

EXpulſi Alani è ſuis ſedibus ad Vandalos declinauerũt, & ſimul Pannoniam intrauerunt, ipſamq; quaſi ſexaginta annis inhabitarunt: poſtea rempublicam Romanorum inuadentes Gallias afflixerunt: & exindè (ut referunt hiſtorici) ad Vandaliam, ſeu Poloniam redierunt, & uſq; ad tempora Stiliconis commorati ſunt: intuleruntq;, ut ex quibuſdam ſignis conijcio, immenſam multitudinem argenteorum, cum figura, & effigie Adriani Imperatoris, prout titulus, & ſuperſcriptio oſtendit. Quam monetam in hanc diem eſt reperire apud Polonos ſecùs decurſus aquarum, & illuuia pluuiarum, & in campis in cultura agrorum, uocantq; eam ruricolæ denarios Sancti Ioannis Baptiſtæ, propter expreſſam imaginem capitis, & colli ad ſimilitudinem capitis Sancti Ioannis in diſco. Tempore autem Honorij Imperatoris Stilicon comes Romanus cupiens filio ſuo Eucherio apicem, & culmen Imperij conquirere, Vandalos, Sueuos, Alanos, & Quados concitauit ad arma, & ad perturbandum dominium Romanorum. Qui in Gallijs debacchantes, diuina, & humana peſſundarunt, atq; deſtruxerunt. Deinde Gothis cedentes Hiſpanias penetrauerunt, & nunc has, nunc illas terribili mente afflixerunt. Deinceps ad Aphricam occupandam per Bonifacium principem Rom. euocati tranſierunt, & illam ferro, & igni uaſtantes conquiſiuerunt. Primo itaq; anno Gratiani, puta anno Domini tricenteſimo, octuageſimo primo, & deinceps ſuper Vandalos de regno Poloniæ exeuntes regnauit Modigiſilus annis triginta. Poſt hunc filius eius Gundericus in Hiſpanijs annis ſedecim: hic capta Hiſpali, quum manus in Eccleſiam ipſius ciuitatis extendiſſet, à dæmone correptus interijt: cui Genſericus frater ſucceſsit, ut refert Paulus Diaconus, ab Hiſpanijs ad Aphricam tranſiens, cunctam penè Aphricam ferro, flamma, rapinis crudeliſsimè deuaſtauit, fidem catholicã impietate Ariana infectus ſubuertit, epiſcopos profligauit. Sub hoc turbine, teſte eodem Paulo diacono, & Poſsidonio beatus Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis, ne ſuæ ciuitatis ruinã cerneret, expletis annis uitæ ſuæ ſeptuaginta ſex, migrauit ad Chriſtum. Deinde Genſericus Carthaginẽ in-

uadit, atq; capit cum ualidiſsimo exercitu:ex Aphrica aduectus Romam ſpoliat, multa millia captiuorum cum regina Eudoxia, & duabus filiabus in Carthaginē duxit,quam Traſamundo filio ſuo in matrimonium copulauit:Campaniā,& Appuliam flammis conſumpſit,Capuam,& Nolam pari ruina ſtrauit. Inter has procellas uir pijſsimus Paulinus Nolanæ urbis epiſcopus,pro cuiuſdam uiduæ filio ſeſe in ſeruitutem tradidit. Regnauit Genſericus annis quadraginta octo. Eo mortuo ſucceſsit Honoricus filius eius,qui effugatis ampliùs quàm CCCXXXIIII catholicis Epiſcopis, & Eccleſijs eorum clauſis,plebem uarijs ſupplicijs affecit,& quidē innumeris manus, & linguas abſcidit:illis tamen expeditiſsimè loquentibus,ut refert beatus Gregorius in tertio libro Dialogorū,& Paulus Diaconus in geſtis Romanorum.Tandem iudicio Dei percuſſus,ſcatens uermibus miſerabiliter expirauit.Poſt hunc Guntamundus nouē annis regnauit.Poſt quē Traſamundus,qui ducentos,& uiginti epiſcopos in Sardinia exilio relegauit.Deinde anno Domini quingenteſimo,uigeſimo regnauit Hildericus filius eius ex Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris à Genſerico captiuata genitus.Hunc pater Traſamundus ad mortē ueniens, ſacramenti nodis aſtrinxit, ne unquam in regno ſuo catholicis conſuleret. Qui mox patre mortuo antequā regnum ſuſciperet, omnes catholicos ab exilijs iuſsit reuocare,& epiſcopis eccleſias reformare.Regnauit annis octo.Hunc Gilimer perimens,annis quinque poſt eum regnauit,qui tantæ crudelitatis fuit, ut nec parentibus parceret.Tandē Beliſarius patritius à Iuſtiniano Imperatore miſſus eſt ad Aphricā,qui magnas copias Vandalorū fudit,regemq; eorum Gilimerū uiuum capiens catena argentea uinctū Iuſtiniano Conſtantinopolim miſit.Sic Vandalorum regnū in Aphrica deſtructū eſt.Habes ex prędictis,quod Vandali,Sueui,& Burgundi fuerunt de regno Poloniæ,à locis Polonię,quę inhabitarunt,appellationē,& nomina ſortiti,linguam,& ſermonē Polonicum profitētes,& loquētes. Habes ſecundò,quod prędicti populi Vandali,Sueui,& Burgundi,Germani,& non Sarmatæ,neq; Scythę fuerunt.Ideò Sigisbertus,Vincētius in ſpeculo hiſtoriali,& cæteri antiquiores,inconcinnè, & iniuſtè Scythas fuiſſe ſcripſerunt. Collige tertiò,quod prædictæ gentes non de Scandia inſula, ſed de Polonia oriundi,partem Europę occidentalem, & Aphricam perturbauerunt. Vnde non rectè antiquiores dixerunt eos Scythas ex Scandi nauia inſula,quum Scythia propriè ſit poſt Tanaim in Aſia ad Orientem:Scandia uerò,ſiue Scandinauia fuit,& eſt ad Occaſum ſolis poſt mare Germanicū in Septentrione, Daciæ cohærens, quā rex Daciæ poſsidet multis millibus paſſuum à Scythia diſtans.Valdè ergo indiſtinctè ac impertinenter iam dictæ gentes,Alaniq;,Gothi,& Huni ab inexpertis de Scandia dicuntur exijſſe, quum in ea nunquā fuerint, nec eam penetrauerunt,aut contigerunt.Collige quartò,quod Poloni,& Bohemi,Sueui,& omnia genera Sclauorū poſt diluuium in hanc ætatem in ſuis ſedibus, & cognatis regnis permanent, & non aliundè ſuperuenerunt.Nec eſt uerū quod faſſus eſt Blondus(ſalua uenia tanti hiſtorici,in alijs doctiſsimè ſcribentis, & modernorum,ſequaciumq; eorum) quod Sclaui à Tanai,& Boſphoro aſcenderunt in Illyricum,Dalmatiam,& Croaciam. Lech quoq;,& Czech principes Polonorum,& Bohemorum ad Occidentē diuerterunt,& terras Vandalorum poſt egreſſum ipſorum in Gallias intrauerunt,quum Sclaui in ipſorum prouincijs,& in principes Lech,& Czhech in Polonia,& Bohemia à diluuio in noſtram ætatem permanſerunt,permanent,& Deo fauente permanebunt.Veruntamen Ruteni cum ſuis principibus aſcenderunt eo tempore,& alijs de Ruſsia,& Boſphoro in Illyricum,& Croaciam,& ſpolia referebāt pinguia,nec illic permanſerunt. Etiam exeunt de Vandalia,ſeu Polonia armigeri ſexaginta millia,nonnunquā centum millia ad oppugnandum hoſtes: nec per hoc deſertatur regnū Polonorum, quum ciues,mercatores,& coloni agrorum in oppidis,& uillagijs intacti permanent abſq; deſolatione, & ſic quod non ſint loca ingrediendi,& occupandi exteris:ſicut fuit,& tempore Honorij Cęſaris, quando Vandali pugnatores duntaxat,exiuerant in Gallias.Et adhuc inquiunt hiſtorici,quod regreſsi Vandali,qui primū Gallias affligebant, ſedes eorum in Vandalia inhabitauerunt: ergo alij ipſas non occupauerunt. Collige quintò,quod linguagium Schlauorum ampliſsimū eſt, & diffuſum, plurimas terras, & prouincias poſsidens, ueluti ſunt Seruij,Myſij,Raſci,ſeu Bulgari,Boſnenſes,Turco hac tempeſtate ſubiugati,uelut ſunt Dalmatę, Croatæ,Pannonij,Sclaui,Carni,Bohemi,Moraui,Sleſitę,Poloni maiores,& minores,Mazouitæ,Pomerani,Caſſubitæ,Sarbi, Ruteni, Moſcouitæ: hi omnes Sclaui,& Vindelici ſunt,per ampla regna inhabitantes. Sed & Lithuani iam ſclauonizant: Nugardi quoq; Pleſcouienſes, Smolnenſes,& Ohulici.Vide chronicas eorum,& coſmographias. Collige ſextò,quod cis mare Germanicum Poloni, Sueui, & Burgundi, conſumpti, & exterminati ſunt per Henricos imperatores,duntaxat Sarbis, & Vindis,ſeu Vindelicis adhuc manentibus,ut expreſſum eſt ſuprà.

Lingua Slauorum latiſs.

De Ihuris, CAP. XIIII.

IHuri de Iuhra terra Scythiæ ſeptentrionaliſsima,& frigidiſsima,iuxta Oceanum Septentrionis,à Moſcouia ciuitate Moſcorum ad Orientem, & Septentrionem quingentis milliaribus magnis Germanicis diſtante, aſcenderunt, & uenerunt per terrā planam ad meridiem in regionem Gothorum in Scythia,ubi nūc Tartari Zahadaientes,ſeu Zauolhenſes degunt,preſſeruntq; ſui multitudine,& eiecerunt Gothos de Gothia in Sarmatiam. Quumq; coaluiſſent,& penè in infinitū multiplicati fuiſſent,audientes à uenatoribus, qui ceruā ſequentes tranſierant flumina Volhæ,& Tanais,quod eſſet terra Sarmatarū Europæ fertilior,& auræ mitioris,coaceruatim præfata flumina tranſnatantes,Sarmatas, & Rutenos conflixerunt, Gothosq; inſequentes cum eis in Myſia, & Thracia bellarunt,& eos ſuperarunt:intrantesq; Pannoniam ſolo uino, & regionis uber tate delectati,manſionem in ea fixerunt: Maternum,& Tetricum capitaneos Romanorum cū eorum gentibus aggreſsi conflixerunt, & Materno occiſo Tetricum in fugā uerterunt:præterea regem elegerunt, & ſupra ſe conſtituerunt uirum uafrum,animoſum,& ſtrenuum,Attilā nuncupatum,quē Hungari ſuo idiomate Ethele uocāt. Is aduocatis, & recenſitis multis regibus,& gentibus,Gallias ingreſſus,eas tyranniter,& crudeliter uaſtauit.Et quum ad campos Cathalaunicos longè,lateq; patētes deueniſſet,Aetius patricius cum Romanorū cohortibus,cum Theodorico rege Gothorum, multisq; alijs gentibus aduerſus eum accelerabat.Quo comperto Attila aruſpices de uictoria cōſuluit,qui inſpectis extis ſuperatum iri, inferioremq; ipſum in illo bello fore dixerunt, adijcientes,quod maior de inimicis occideretur: putabatq; Attila, quod Aetius ſupremus dux partis aduerſæ caderet, aliquo modo de morte ipſius gaudens (terribilis enim uiſa eſt ei potentia Aetij)acies ordinauit,& inſtruxit,cauteq; ad ueſperum,nō in meridie tubas canere iuſsit, & congredi.Vbi numeroſiſsimus populus cæſus eſt,& Theodoricus rex Gothorum,nō Aetius,quod Attila optabat,cecidit,& occubuit. Attila uidens ſe uictum, ſe & ſuos inter currus in medium caſtrorū recepit:nox enim aderat:pręcepitq; è ſellis equitum in ſtruem congeſtis focum accendere,ut ſi impeteretur, præcipitaret ſeſe in ignē,& arderet potiùs, quàm in manus hoſtium deueniret. Altera autem die Thoriſmundus filius Theodorici Regis Gothorum, ultum iri cupiens necem genitoris, contra Attilam acies inſtruebat: Aetius uerò ſuſpectam habens potentiam Gothorum tanquàm & Hunorum, perſuaſit Thoriſmundo,ut omiſſa pugna ad poſsidendum ſolium paternum properaret, ne frater eius regnum præoccuparet: quo permotus diſceſsit, Aetiusq; & omnis exercitus ipſius ſolutus receſsit. Tunc Attila exhilaratus, ſpes iniquas ultionis coquebat, & è loco ſecedens,urbem Remenſem obſedit,& expugnauit,ſanctumq; Nicaſium eiuſdem urbis pręſulem cum ſorore eius Eutropia,& omnibus ciuibus trucidauit. Ad Trecas autē quum acceſsiſſet,occurrit ei pontifex ſanctus Lupus,& percontando dixit: Tu quis es? Cui ille: Attila ſum(inquit) flagellū iræ Dei.Et Lupus arrepto freno equi eius intorduxit eum cū ſuo exercitu in ciuitatem,dicens:Bene ueneris flagellum iræ Dei.Ille autem cum ſuis cæcitate percuſſus,ut aiunt,pertranſijt urbem in partem alteram pacificus. Mulier autē pauperrima habens decem filias, timore perculſa de ſuburbio fugiebat, filiam poſtremò editam,& in bimatu natam,in ſindone ad collum ligatam geſtabat, duasq; minorennes puellulas in iumento, quod ante ſe pellebat, portabat: reliquæ filiæ circumcirca matrē gradiebantur,& ambulabant.Hanc quum bellatores Attilę conſequuti ſunt,filiæ eius territæ,ad matrem cōcurrerunt. Mater autem ſtupida, & ſui incompos,uiſo fluuio properanter currebat,uolens ſe præcipitare, & in fluuio ſubmergere. Sed milites eam inſequuti in ripa fluuij rapuerunt, & cum filiabus ad Attilam perduxerunt. Quæ ſupplex ad terram precabatur. Cui Attila miſertus,datis pluribus nummis, & ueſtibus,liberam cum prole ſua dimiſit.Sed & alijs,qui cum ea adducti fuerunt propter ipſam pepercit.Deinceps Attila in Germaniam deſcēdit,caſtraq;,oppida, & uillas eius uaſtabat, donec audiret,quod Aetius,& Gothi denuò nouum militem contra eum pararent:quo permotus ad Panno niā abſceſsit, & renouato exercitu uir ultiuus in Italiam per Steiram, & Carinthiā properabat.Ab exploratoribus autem certior redditus,quod Aetius, & innumeræ gentes in radicibus alpium opperirentur eum, declinauit, & diuertit ad Dalmatiam, & Hiſtriam, euerſisq; notabilibus urbibus, iuxta mare Adriatticum ad Aquileiam uenit, & eam per triennium obſedit. Et quum uictualia obſeſſoribus etiam in longinquo defeciſſent,militesq; præ inedia contra eum murmurarent, cœpit iterum obequitare urbem,proſpiciens qua parte impeteret eam, & dirumperet:uiditq; auem,quæ ciconia uocatur, pullū ſuum è ſummitate arcis roſtro in propinquum arundinetum portare, ſic conſequenter & aliū: & exclamans dixit,auem præſciam futurorum, noſſe urbem perditam iri,ideò fugere: &

inualeſcens contra ciuitatem cœpit eam, & more tyrannico omnes, quos in ea reperit, in
ore gladij trucidauit. Eo tempore urbs magnifica, & præpotens Venetiarum ob metum
Attilæ extructa eſt. Progrediens autem ad Lombardiam Attila, crudeliter afflixit, & ua-
ſtauit eam. Quumq; ad Rauennã ueniſſet, aduolauit Leo Papa, obnixè, & humiliter ſup-
plicans, ut à uaſtatione urbis Romæ, & totius Italiæ ſuperſederet, & ceſſaret, quod fecit.
Et dum pugnatores eius admirantes ad inuicem replicarent, quod Attila neminẽ time-
ret, niſi bina animalia, lupum, & leonem, de pontificibus propter quos genti eorum pe-
percit, parabolam ſumẽtes. Reſpondit Attila: Maturum uirum clericali habitu indutum
iuxta Leonem cum gladio biſacuto ſtetiſſe, & uibrato gladio mortem ei comminaſſe, ni-
ſi pacem redderet, petitorem exaudiendo. Abſceſsit itaq;, & in Pannoniam redijt. Cele-
bransq; nuptias cum una pulcherrima uirgine, multum uini hauſit, & in nocte inter cu-
Attilæ mors. bandum apoplexia ſuffocatus, centum & uiginti quatuor annis ætatis expletis interijt,
& ſanguis per nares, & os ipſius fluxit. Illa nocte Marcianus Imperator in Conſtantino-
poli per ſomnium uidit Attilæ arcum fractum: arcubus enim gens Iuhrorum potiſsimè
utebatur. Defuncto autem Attila, inſurrexerunt inter Hungaros diſſenſiones, digladia-
tiones, & ſtrages, ita ut plures eorum occiſi perirent, reliquos cum Chaba filio Attilæ rex
Gepedarum, & alij olim Attilæ ſubiecti de Pannonia expulerunt, qui Gothiam per pa-
ludes Mæotidas tranſierunt, tria uerò millia ex eis inter eundum de Pannonia ſegrega-
uerunt ſe ab eis, & in Tranſſyluania manſerunt, & ne à uicinis impeterentur, Siculos in
uulgari eorum Czakle ſe nominauerunt. Qui autem trans Mæotidas, & mare Euxinum
penetrauerunt, ſæpenumerò reminiſcentes fertilitatis, abundantiæq; panis, & uini ipſius
Pannoniæ, ſuis poſteris diſſerebant, & narrabant, utq; in Pannoniam redirent, hortaban-
tur. Factumq; eſt, ut poſt mortem Attilæ anno tricenteſimo primo, recenſitis pugnatori-
bus ducentis, & ſedecim millibus, uiam patrum eorum ingreſsi, iuxta paludes Mæotidis
per Sarmatiam, in Pannoniam peruenerint, temporibus Conſtantini Imperatoris quin-
ti, & Zachariæ Papę, uidelicet anno Domini ſeptingenteſimo, quadrageſimo quarto. Pri-
mumq; in Iazyges aſcẽderunt, & illic ſeptem capitaneos elegerunt unicuiq; eorum pro-
pter inſultum inimicorum triginta millia pugnatorum conſignantes: & ut melius ab ho-
ſtibus tuerentur, ſeptem caſtra cuiq; capitaneo unum aſsignando, rude & groſſe de terra
fecerunt, & erexerunt, à quibus ſeptem caſtris in hanc diem Septem caſtrenſis dicitur.
Præterea miſerunt exploratum ire Pannoniam quendam è ſuis militibus Cuſid appella-
tum. Is offenſo, & reperto Rege Pannonię Suyatoplug nomine: Sclauus hic erat: nam &
tota Pannonia terra Sclauorum fuit, licet Romani eis capitaneos, & armigeros extrane-
os præficiebant, ipſum nomine Iuhrorum aduenarum præſalutando, equum album cũ
ſella, & freno deauratis obtulit, & parum terræ, aquæ, & herbæ ab eo poſtulauit: quod
rex Suyatoplug conceſsit: ęſtimabat enim agricolas fore tanquam hoſpites aliquidpiam
terræ pro cultura expoſcere: ideò ſubridens, ait: Habeant, quantum uolunt. Cuſid ergo
lagenam terræ, alteram aquæ Danubij, tertiam graminis reportauit, & quæ egit, ſuis ex-
poſuit. Iuhri cognoſcentes Pannoniam terram feracem, & optimam eſſe, nomine primi
præfecti Arpad nuncupati, Suyatoplug intimarunt, ut peramplius in terra eorum, pro e-
quo albo, ſella, & freno deauratis empto non maneret. Is ferò intelligens bellum ei immi-
nere, exercitum coadunabat. Iuhri autem feſtinè accelerantes ad regem prope Danubiũ
uenerunt, & facta pugna Pannonios cum rege eorum profligauerunt. Rex quoq; Suya-
toplug à facie eorũ fugiens in Danubium incidit, & aquis uehemẽtibus abſorptus perijt.
At Ihuri Sclauos incolas Pannoniæ trucidarunt, terramq; eorum in hanc horam poſside-
runt, Sclauis undiq; in finibus Pannoniæ remanentibus, & inhabitantibus. Accipe pri-
mò, quod Iuhri à Iuhra regione Scythiæ, de qua oriundi exiuerunt: uocati ſunt, & uſq; in
† Huni aliàs. noſtra tempora à Bohemis, Polonis, & Slauis † Hugari appellantur, ab alijs autẽ Hugui,
tandem, & Hungari dicti ſunt. Accipe ſecundò quòd idem linguagium, & loquela, pro-
nunciatioq; acuta ſunt Iuhrorum in Hungaria, & illorum, qui in Scythia in Iuhra de-
gunt. Verùm Hungari in Pannonia Chriſticolæ ſunt, & politiores, abundantioresq; in
omnibus. Ihuri aũt in Scythia uſq; adhuc idololatrę ſunt, & agreſtes. Accipe tertiò, quod
Iuhra Septentrionaliſsima eſt abſq; altiſsimis, & inacceſsibilibus montibus, nec tantis, ut
ſunt alpes iuxta Italiam, neq; ſicut montes Sarmatici. Non rectè ergo quidam hiſtorici tra-
diderunt, dicentes Huguos exiſſe de prouincia eorum de montibus maximis, & inacceſ-
ſibilibus. Enimuerò ſunt montes in Iuhra cum denſis ſyluis patentes, & benè permeabi-
les, quantitatis medię, & altitudinis, petroſi, & ſaxoſi quales ſunt per totum Septentrionẽ
in fine terræ iuxta Oceanũ Septentrionis. Et ſcias, quod ex Oceano Septentrionis quidã
Morſs piſcis. piſces idiomate Moſcouitarum morſs nuncupati, in ſummitatem montis mari adiacentis
ſcãdunt, & dentem fricando ſe in aſcendẽdo appendunt, de culmine montis deorſum in

partem

partem alteram prolabuntur, & cadunt, quos Ihuri, & cæteri incolæ Septentrionis capiunt, dentes eorum, qui ponderoſiſsimæ ſunt grauitatis, in Moſcouiam mittunt, & poſt ad Turcos, & Tartaros. De quibus manubria, & tenacula enſium, framearum, & cultellorum faciunt, ut impetuſiores ictus grauitate adiuuante impellant. Accipe quartò, quod montes Riphæi, & Hyperborei non ſunt in rerum natura, non in Scythia, non in Moſcouia, nec uſquam locorũ: & quum ferè omnes Coſmographi aſſerãt Tanaim, Edel ſeu Volham, Dzuina, & magnos fluuios ex prædictis montibus effluere, conficta conficti, & potiùs fabuloſa inexperti ſcripsêre. Fluit Tanais, Volha, & maxima flumina ex Moſcouia, de terra plana, cœnoſa, & nemoroſa, nullis mõtibus obſita, prout de Moſcouia, quũ peruentum fuerit, dicam, ſi deus annuerit. Bone lector hic eſt barathrũ profundiſsimum propter clariſsimos ſcriptores montes Riphæos, & Hyperboreos ponentes. A quorũ contradictione ueritas ipſa me tueatur, & defendat, pro omnibus argutis rationibus, experientiam rerum opponendo, ut qui non credit, uideat, & experiatur, quod ita eſt, quemadmodum dixi. Accipe quintò, quod Iuhri in Iuhra Scythiæ non colunt agros, non ſeminant, non habent panem, uinum aut cereuiſiam, degunt miſerrimè in ſyluis, & foueis ſubterratis, piſcibus ueſcendo, & ferarum, quarum copiam habent, & aquam bibunt, pellibus induuntur ex diuerſis animalibus in unũ conſuendo, pellem lupi, cerui, uulpis, marduris, &c. Miſera ergò regio eſt ſub polo arctico, ut dixit Hippocrates in lib. de Regionibus, aëre, & aqua. Subiecti ſunt duci Moſcouiæ, & pendunt pro tributo pelles ſabellorum, ſchiſmorum, & ſimilium, quoniam aliĳs donatiuis carent. Accipe ſextò, quod aliqui famoſi Coſmographi, & hiſtorici in illo angulo ad mare Septentrionis temperatiſsimas regiones confinxerunt, in quibus propter temperiem, & auram placidiſsimam beatè, & diutiſsimè uiuant, donec tædio affecti, de montibus ſeſe in Oceanum præcipitent. Hoc totum fabuloſum eſt: qualis etenim beatitudo ſit non habere panem, merũ, & cætera delectabilia? qualis temperies eſt, continuũ frigus, quod illic eſt pati? In ſolſtitio hyemali perpetuam, & continuam noctẽ ſentire? In ſolſtitio uerò æſtiuo permanẽtes, & parùm tepentes ſoles uidere? ſed hæc omitto. Accipe ſeptimò, quod in Iuhra, & locis Septentrionis nõ effoditur aurum, argentum, nec aliæ mineræ. Nec correſpõdent fabulæ, quòd illinc eſſent griffi, & magnæ aues prohibentes fodere, & efferre aurum. Vnde ſecundũ hoc dico, contrarium authoribus antiquis, quod griffi nõ ſunt in rei ueritate in illa parte Septẽtrionis, nec in aliĳs partibus orbis. Affertur autem ad nos auis quædã rapina uiuens, quantitatis aquilæ, ſed alis, & cauda prolixioribus quàm aquila, in ſimilitudinẽ accipitris, & uocant eam Moſcouitę Kiczoch: noſtri uerò homines uocãt ipſam Byalozor, quaſi albicãs ſplendor, quia ſubalba eſt ſecundũ uentrem. Hanc omnes rapaces aues, accipitres, falcones, & cætera rapto uiuentes in tantũ metuunt, quod inſpecta ea tremunt, & cadunt, & extinguuntur. Accipe octauò, quod in Septẽtrione poſt Gothiam, Sueciam, Finlandiam, Iuhram, & poſt mare Caſpium nõ ſunt monſtroſi homines, ſcilicet monoculi, bicipites, canina capita habentes, &c. ſunt nobis ſimiles, rarè ſparſim, & ab inuicem diſtantes, pauci numero habitãtes, colore ut frequenter liuidi, propter frigus liuiditatem corporis eorũ imprimens. Hæc uera ſunt, & qui ſcripſit, uerum ſcripſit, & ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius.

Error Coſmographorum.

De Turcis. CAP. XV.

HActenus diximus de quibuſdam nationibus ante aduentum Tartarorum, Sarmatiam Aſianam, ſeu Scythiam per tempora, & tempora inhabitantibus, ſi de Amazonibus, de Scythis, de Gothis, & Iuhris, ſeu Huguis. Conſequenter dicemus de ualidis gẽtibus Czahadaieñ. originaliter diſſeminatis, quales ſunt Turci, Vlani, ſeu Tartari Prezecopenſes, & Tartari Coſanenſes: item Tartari Nohaieñ. Et primò de Turcis pauca dicamus. Poſt aduentum Tartarorum ex Oriente, in terram Gothorum, quam ipſi Czahadaieñ. uocant, anno quaſi nonageſimo. Quidam miles magni Cham nomine Otumanna, ſortis humilis, & fortuna tunc obſcurus, uiribus tamen corporis robuſtus, & audax, propter certas, ut ei uidebatur iniurias, è Tartaris in quadraginta equis ſecedens, cœpit occultè in Cappadocia montes, & adytus opportunos occupare, & ex opportunitate loci, & temporis prædas agere: ad quem plurimi graſſatores, ut fit in huiuſcemodi genere hominum, confluxerunt, & coaluerunt uehementer, ita ut quod priùs occultis inſidiĳs egit, palàm & pari Marte tunc cœperit oppida, ciuitates, & gentes inuadere, & occupare. Et quia non reperit reſiſtentes, ipſe celer, manu audax, & dexteritate fortunatus per terrores, comminationes, & per aliquarum ciuitatum direptiones, occupauit, & poſſedit Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Aſiam minorem, Pamphiliam, & Ciliciam. Itaq; ex ipſa familia Otumannorum, ſiue Turcorum originem duxit, quia ab Aquilone pandetur omne malum ſuper uniuerſam terram. Quod autem Turci propa-

Otomannus à quo Turc. imperat. Otumanni.

go ſoboles ſit Tartarorum, identitas morum, loquelę, & pugnandi demonſtrat. Nam habitum, modumq́ꝫ equitandi, & curte inſedendi, ſagittis quoqꝫ, & arcubus pugnandi eundem habuerunt, & nunc ut plures habẽt cum Tartaris. Sermonem etiam, & linguagium Tartarorum connatum habent: non differt loquela Tartarus, & Turcus, niſi modicè, uelut exemplariter diceretur, ſicut Italus, & Hiſpanus, uel Polonus, & Bohemus. Otumano ex humanis rapto, filius eius Archanes ſecundus rex Turcorum ſucceſsit, audacia, & ambitione patri haud abſimilis, ſed diſciplina rei familiaris longè peritior: quo factum eſt, ut dominium, & imperium à patre cœptum, ſuapte induſtria auxerit, & conſeruauerit. Deinde tertius rex ſubſecutus eſt filius Archanis nomine Ammurates, hic Græcis diſſentientibus, & Imperatore Trapeſuntino, & Conſtantino de imperio certantibus, in adiutorium per Trapeſuntinum Imperatorem pretio euocatus, & in Thraciam per Helleſpontum traiectus, uafer, & aſtutus euentum belli prorogauit, atqꝫ protraxit, donec Græcis uiribus, & diuitijs fractis, & eneruatis, occaſione habita, in eos arma uertit, & Thraciam occupauit. Eo defuncto Peſaites quartus rex filius ſurrexit, qui rerum maximarum cupidus, Macedoniam, Theſſaliam, Phocidem, Bœotiam, Atticam ſui iuris effecit. Bulgarosq́ꝫ, & Illyricos aſsiduis excurſionibus debilitauit, & ſuburbia egregiæ urbis Conſtantinopolitanæ ſpoliauit, & ciuitatem obſidione atqꝫ fame in tantum excruciauit, ut Imperator Conſtantinopolitanus ad Italiam, & Galliam auxilia mendicaturus profectus ſit. Sed Deo diſponente, Temir cultu magnus Cham Tartarorum, quem hiſtorici Tamerlanem dixerunt, affligendo, & tanquam fulgur Aſiam pertranſeundo, incidit in Peſaitem præparatum, & occurrentem ei, quem profligauit, & captiuatum catenis aureis alligauit, & abduxit, breuiq́ꝫ dimiſit, qui paulò pòſt obijt. Poſt hunc quintus rex Alpinus appellatus regnauit. Aduerſus iſtum Sigiſmundus Hungariæ, & Bohemiæ rex ac Romanorum Imperator copioſum duxit exercitum. Collatisq́ꝫ ſignis, tumultuosè fuſus caſtra reliquit, & paruo nauigio uix per Danubium turpem ſibi inuenit ſalutẽ. Ampliùs ſextus in ordine rex Turcorum Mahumetes tributa grauia impoſuit, excurſionibusq́ꝫ fines ſui imperij ſui dilatauit: præterea ſublato Mahumete morte, filius eius Ammurates ſecundus regnauit, hic Theſſalonicam urbem illuſtrem euertit, Cyprum, & Aetholiam ſubegit, Tribulos, Illyricos, & Hungaros uaſtauit: Vladislaum Poloniæ, & Hungariæ regem in primis feliciter pugnantem, ultimo congreſſu ad lacum Varnenſem, Ioanne Hunyad cum Hungaris è prælio ſecedentibus ſuperauit, & miſerè cum ſuis occidit, elatusq́ꝫ uictoria, Peloponneſum ui cœpit, & muros Iſthmi Corinthiaci funditùs deiecit: uita deniqꝫ functus, Mahumetem filium octauum regem reliquit, qui Conſtantinopolim anno M. CCCC. LIII. die ultimo Maij, poſt obſidionis quartum, & quinquageſimum diem, ſumma ui, & extrema oppugnatione cœpit. Peram ſubindè opulentiſsimum oppidum per deditionem demolitis muris accepit, Bulgariaq́ꝫ, & Raſcia potitus, Smyderou magnificū caſtrum Raſcię ſupra Danubium ſitum adeptus eſt, & ex eo Dalmatiam, & Croaciam in ſolitudinem redegit, Stiriam quoqꝫ, & Auſtriam penetrauit. Deinde Nigropontum ſub Venetis expugnauit, Theodoſiam, nunc Caffam nuncupatã, in Taurica inſula, Ianuenſium coloniam unà cũ præfata inſula expugnauit, & compræhẽdit, binosq́ꝫ principes de caſtro, Mancup (ut fertur) poſtremas Gothorũ reliquias gladio percuſsit, & Mendligeri Imperatorem Tartarorum in prædicta Cherſonneſo Taurica, ui iuris fecit: Moldauiam, & Valachiam uaſtauit, & cum Venetis ſedecim annis continuis pugnauit, cum Huſacaſan rege Perſarum ſimiliter continuum bellum geſsit, ſæpè uictus, nonnunquam & ipſe uictor fuit. Obijt prima die Maij, anno Domini milleſimo, quadringenteſimo, octuageſimo primo, in Conſtãtinopoli ſepultus: pro ipſo Turci † Baiſſetum filium eius ad imperiũ aſſumpſerũt. Zeliabus uerò minor natu filius Mahumeti indignatus ad Soldanũ Aegypti currens, & exercitũ comparans, cũ Baiſſeto infœliciter pugnauit, & ad Rhodieñ. fugit, quem Magiſter ordinis Rhodienſis captiuum in Franciam miſit, & poſtea Alexãdro Papæ ſexto obtulit. Ludouicus autem rex Galliarum ad Apuliã conſequendam per Romam tranſiens Zeliabum à Domino Papa per contractum accepit, & inter eundum ueneno, an fatigatione itineris, incertum eſt, extinxit. Expugnauit autem Baiſſetus nonus rex Turcorum, Ciliam, & Album caſtrum in Moldouia. Modon quoqꝫ inſulã, & urbem eiuſdem nominis, ſub Venetis ui, & obſidione conquiſiuit. Cum Sophi rege Perſarum ſæpè pugnauit, & quaſi ſemper ſuccubuit. Dum autem ſenuiſſet filius ipſius Selimſzabeg, quem noſtri homines Selẽbeg uocant, imperium ſub eo arripuit, & Baiſſetus ad inſulam, in qua nutritus erat, deductus breui occubuit. Decimus rex Turcorũ Zelembeg modernus ſurrepto imperio, fratres ſuos necauit, & extinxit: deinde minax Chriſtianis, præcipuè Pannoniæ bellum inferre propoſuit. Deus autem omnipotens excelſo ſuo iudicio aduerſus eum Sophi regem Perſarum concitauit, & aliquot prælijs conflictum ſuperare

† alias Balazet

perare

perare conceſsit. Tribus autem Imperatoribus poſtremò dictis Conſtantinopolis ſedes
imperij, quondam ſecunda Roma dicta, domicilium aſsiduum factum eſt, ita ut à circum
ciſitis incolis, prȩſertim à Sclauis, non Byſantiũ, nec Conſtantinopolis, ſed Czarou dom,
id eſt, domus Cæſaris diceretur, & eſt Conſtãtinopolis triquetræ figurȩ, duobus angulis
mari adiacens, tertiò campos proſpectans: eius ambitus decem, & octo milliaria Italica
continet, non habet grandia palatia, niſi thermas, & ſcholas philoſophantium magnificè
nouiter ſtructas: templum uerò ſanctæ Sophiæ, hoc eſt, ſapientiæ Dei, qui eſt Chriſtus
uera ſophia patris, egregiè olim ædificatum, per Mahumetem imperatorem ſecundũ Tur
corum deiectum eſt, & ſtabulum ferarum factum. Roma uerò Italiæ rotundæ figuræ, am
bitu murorum triginta duo milliaria continet, ferè duplo ambitu Conſtantinopolis exce
dens, & habet ſeptem colles, & palatia præcioſa.

De familia Tartarorum Vlanorum, ſiue Precopenſium. CAP. XVI.

ALtera ſoboles, & genealogia ex Tartaris Zauolhenſibus deriuata eſt Tartaro-
rum Vlanorum, ab Vlano inuaſore inſulæ Taurice cognominata. Vlana puel-
la eſt, & uirgo, & quia Vlanus de uirgine, & puella genitus eſt ſine legitimo tho
ro, Vlanus nuncupatus eſt, ſuisq; poſteris in Cherſoneſo Tauricano nomẽ in-
didit. Etiam uirgines impraegnari, & cõcipere abſq; uiro apud Mahumetiſtas nullum mi-
raculum eſt, quum apud ipſos hoc ſæpiùs contingat, & prædicetur. Eſt autem Taurica-
na inſula inter paludes Mæotidas, longitudinis uiginti quatuor milliarium: latitudinis
uerò quindecim milliarium, habet tres ciuitates, Solat, Kirkel, Caffam: & duo caſtra, Man
kup, & Azàu. Solat Tartari appellant Chrim, & Cæſarem Precopenſem, exindè Chri-
menſem Imperatorem uocant: & ciuitas illa domus exiles habet, & eſt deſerta pro maio-
ri parte. Alia ciuitas minor eſt Kirkel, & ſupra eam in rupe alta eſt caſtrum ex lignis, & ar-
gilla factum. In hac rupe (ut fertur) draco commorabatur, & trucidabat homines, & iu-
menta, propter quem incolæ fugientes, habitationes propinquas uacuas reliquerunt, &
quia Græci, & Itali inſulam inhabitantes glorioſam Dei genitricem Mariam precati
ſunt, ut eos à dracone liberaret, uiderunt ſucceſſu temporis candelam ardentem intra ru-
pem: inciderunt ergo, & ſecuerunt gradus aſcendendi in rupe: & peruenientes ad cande-
lam ardentem, imaginem ſanctiſsimæ genitricis Mariæ conſpexerunt, coram quam lu-
men arſit, draconemq; deſubtus per medium ruptum iacentem. Egerunt itaq; gratias de
tam miranda liberatione, & draconem in fruſta ſectum, proiecerunt extra rupem, & quia
incolæ glorificantes beatam uirginem ad imaginem eius aſcendebant ueneratum. Aci-
geri Cæſar Precopenſis contra fratres ſuos pugnans, exemplo eorum motus, ſupplica-
uit beatæ uirgini Mariæ, ut eum adiuuaret, uotum uouens, quod uirginem benedictam
remuneraret. Nam Mahumetici uenerantur beatam Mariam, profitentes eam uirginem
abſq; thoro uirili, magnum prophetam Ieſum benedictum concepiſſe, & peperiſſe. Quũ
quė adiutus ſuperaret ſuos æmulos, binos equos, quos habuit, meliores uendidit, & ex-
inde cera empta, maxima duo lumina, ſiue candelas fecit, & ante imaginem coram ar-
dere quotannis iuſsit, quod in hanc uſque diem per ſubſequentes Imperatores conti-
nuatur. Tertia ciuitas eſt urbs Theodoſia, nunc Caffa dicta, quam expugnauit ſub Ia-
nuenſibus Mahumetes ſecundus Imperator Turcorum: caſtrũ uerò Mankup, quod eſt
uerſus Occaſum à Caffa, præfatus Turcus Mahumetes ui accipiens, binos fratres princi-
pes, & dominos caſtri Mankup, ut dicitur, reliquias ultimas Gothorũ gladio occidit. A-
zou quoque caſtrum circa oſtia fluuij Tanais ſitum incaſtellauit, & Turci uſque nunc
tenent. Tartari uerò Vlani ab ingreſſu inſulæ in campeſtribus eius, ut eſt innata conſue-
tudo Tartarorum, degunt, & extra inſulam ijdem campeſtria Sarmatiæ Europianæ iux-
ta paludes Mæotidas ad mare Ponti uſque ad Album caſtrum occupando poſsident. In-
greſſumq; in inſulam, ſeu introitum ad Occaſum Solis fecerunt aggerem de terra longi-
tudinis unius milliaris, in modum pontis ſternentes, rude tamen, & ſemiplenè, ita ut a-
quæ maris in aliquibus locis aggerem pertranſeant. Inſula ergo antiquitùs Taurica di-
cebatur, nunc uerò Prezekop, quod ſonat foſſatum, quoniam aquæ circumdederunt, &
eam protegunt, tanquam foſſata aquis plena ciuitates: ſed hæc hactenus. Videamus de-
inceps genealogiam. Poſt Vlanum in Taurica regnauit Tachtamis Czar, qui unà cum
Vitoldo duce Lithuaniæ cõtra fratrem ſuum Temir Cutlu Czar Imperatorẽ Zauolheñ.
pugnauit, & ſuperatus eſt. Ex Tachtamis Czar filius eius Szidachmet Czar regnare uo
luit: ſed Acikerei Czar expulit eum, & ipſemet pro eo regnauit. Szidachmet autem pro
auxilio in Lithuaniam perrexit, & captiuatus per Lithuanos cum uxore, & filijs in caſtro
Couno incarceratus eſt, ibi cum coniuge, & filijs mortuus in diebus Cazimiri tertij
Regis Poloniæ, & magni ducis Lithuaniæ, defuncto Adzigeri Czar: quia ſeptem filios

reliquerat, ſenior filius Haider nominatus obtinuit imperium. Mendligeri uerò unius ex præfatis filijs ad Imperatorem Turcorum confugit, & accepto ſubſidio, & uxore à Turco, diſperſit & eiecit Haider, & Iamurci cum alijs fratribus. Hi ad Iuam Vaſilouicz Moſcouiæ ducem fugerunt, qui ſuſcepit eos, & ducatum Coſanenſem eis donauit. Ex Mendligeri Czar nouem filij nati ſunt, primus Mahumet Cerei, alter Achmet Cerei, tertius Machmut Cerei, quartus Berhi Cerei, & eſt ſubmerſus dum prædam ageret per fluuium in Valachia, annò Domini M. D. X. Quintus Burnas Cerei, ſextus Mubarec Cerei, ſeptimus Sadech Cerei, octaui, & noni nomina non teneo. Nunc pro patre ſuo regnat Mahumet Cerei Czar. Et ſcias quod licet Tartari Prezecopenſes magis ciuiles, mitioresq́ ratione aurę ſexti climatis, quod inhabitant deberent eſſe, tamen nō deſeruerunt priſcam ſuam lupinam rapacitatem, & ferinam crudelitatem, ſicut beſtiales, qui campos, & ſyluas inhabitant, & nō ciuitates nec uillas. Inuadunt enim ſingulis annis, uaſtant, & deprędantur Ruſsiam, Lithuaniam, Valachiam, Poloniam, & quandoq; Moſcouiam.

De Tartaris Koſanenſibus, & Tartaris Nahaienſibus. CAP. XVII.

TErtia horda Tartarorum Koſanenſium nuncupata eſt ſic à caſtro Koſan ſupra flumen Volha circa metas Moſcouiæ ſito, penes quod commorantur. Et exiuerūt de principali horda omnium Tartarorum uidelicet de Tartaris Czahadieñ. ſiue Zauolheñ. ſicut & cæteri Tartari omnes. Habet autem prædicta Coſanenſis horda quaſi duodecim millia pugnatorum: in neceſsitate autem, quando aduocant alios Tartaros, ad triginta millia bellatorum conſtituunt. Iſtorum principes, & facta eorū, genealogiaq; non ſcribuntur, quoniam homagiales ſunt ducis Moſcouiæ, & pendent ex arbitrio eius in uiuendo, in bellando, & duces ſibi eligendo: idcirco quod de Moſcorum principe dicetur, de ipſis poterit accipi, & adaptari. Quarta horda recens, & noua, ultimò ex Tartaris Zauolhenſibus orta eſt Occaſſorum, ſiue Tartarorum Nahaieñ. Nam poſtquam Occaſs inſignis ſeruus, & miles magni Cham, habens triginta filios, occiſus eſt: filij ſeceſſerunt à capitali horda Zauolheñ. & iuxta caſtrum Sarai degere cœperunt ante hunc annum Chriſti, milleſimum, quingenteſimum, decimum ſeptimum, circiter ſeptuaginta annos, uel paulò minùs, ſubitoq; in immenſum creuerunt, intantum, ut hac tempeſtate numeroſiſsima, & maxima ſurrexerit horda ipſorum. Iſti ſunt Septentrionales, & frigidiores omnium Tartarorum, Moſcouiæ à parte Orientali adiacentes, & ſæpenumero eam inuadētes atq; ſpoliantes. Dominantur inter eos filij, & nepotes Occaſs. Non habent pecuniam, nec monetam, ſed res pro rebus uendunt, puta pro ſeruis, pro filijs, pro pecoribus, & iumentis.

MATTHIÆ A' MICHOV DE SARMATIA EVROPEA, LIBER II.

De Ruſsia, de tractibus eius, & abundantia, & contentis in ea.

CAPVT I.

POSTQVAM diximus de Sarmatia Aſiæ, quæ Scythia uocitatur, reſtat dicere de Sarmatia Europea, & in ea primùm occurrit Ruſsia, olim Roxolania dicta. Latus eius Orientale adiacet flumini Tanai, & paludibus Męotidis, ſecernentibus Aſiam, & Europam. Priſcis autem ſeculis Alani habitarūt ad flumen Tanais: deinde iuxta illos ad Meridiem Roxolani. Hæ autem gentes in toto deletę perierunt, campiq; latiſsimè patentes ſpectantur, deſerti, ſolis feris, & coſacis, ſeu prædonibus peruij, prout ſuprà dictum eſt. Poſt hos ſuperſunt reliquiæ Circaſſorum uerſus Meridiem, & ſunt gentes ferociſsimæ, & bellicoſiſsimæ, genere, & lingua Ruteni. Deinde eſt caſtrum Oczarcou nuncupatum, quod Imperator Tartarorum Prezecopenſium extruxit, in dominio Lithuanorum, & pòſt quaſi duobus milliarijs ab Oczarcou in Meridiem ſequitur Dzaſſou, & fuit caſtrum, quod ante tempora noſtra demolitum eſt: à Dzaſſu, in Byaligrod, quod Turci occuparunt, ſunt ſex milliaria. Sequitur Podolia ad Occaſum, Moldauiæ, & Valachiæ contermina ad Meridiem: ad Orientem uerò campis Tartarorum, & Tauricæ inſulæ: hæc eſt terrarum fertiliſsima, Cererisq;, & mellis feraciſsima. Nam agro rude culto, & parùm inuerſo atq; exarato, frumentoq; ſuperſeminato, tribus annis ſpontè frumentum germinat, ita tamen, quod colligendo tempore meſsis ſegetem, aliquidpiam granorum permittatur, in terram decide-

re,ad

re,ad ſurgendum ex eis frumentũ in anno ſequenti,ſine cultura,& ſine agri aratura. Gramen quoq;,& paſcua tam citò ac uberrimè fundit, & prodit, ut perticam in tribus diebus ſupercreſcendo contegat, & aratrum in locis graminoſis derelictum in paulo pluribus diebus,graminibus ſepiat,& cooperiat. Examina uerò apũ non ſolùm in mellificijs, & arboribus cauatis mellificant,uerũ in ripis,& terra ſpõtè mella reponunt. Contingitq; ſępè numerò,ut examina apũ ſuperuenientia,& priores apes exterminãtia,ruricolę aduolãtia agmina apum trucidant,aut aquis mergant,ut quæ præfuerunt,hęreditariè millificarent, & manerent. Poſtea ad montes Sarmaticos habitat genus Rutenorum, quibus præſident nobiles Polonorum. In Kolomya, in Zidazou, in Sniatin,in Aoatin,in Buſco,&c. Sub eiſdem montibus ſunt tractus Halicienſes, olim Gallicia dictus,& Prezemiſsieñ. & inter montes Sarmaticos tractus Sanocenſis. In medium Ruſsiæ tenendo eſt Leopolienſis terra, & urbs in ea benè munita eodem nomine nuncupata: habens duo caſtra,ſuperum,& inferum,& eſt metropolis Ruſsiæ. In Septentrionem ſunt tractus Chelmenſis, & Belzenſis,terraq; in medio iacens. Clauditur autem Ruſsia à Meridie Sarmaticis montibus,& flumine Tyras,quem incolæ Nieſtr appellant. Ab Oriente finitur Tanai,& Męotidibus, Tauricaq; inſula. A Septentrione Lithuania,ab Occaſu uerò Polonia. Ex Moſcouia autem aduenit Boryſthenes, ab incolis Dienpr nuncupatus famoſus fluuius, per Lithuaniam,& Ruſsiam currens, & ſub Smolenſco, & ſub Kiou labens,in hunc ab Occaſu circa Chmyelnick oppidum conſurgens, Boh non exiguus fluuius illabitur: & quũ menſus eſſet Boryſthenes,quaſi trecenta milliaria Germanica,in mare Ponti cadit. Ampliùs terra Ruſsiæ quum ſit fertilis, abundat melle, & medone,potu ex melle facto,adducitur, & uinum ex Pannonia, & uinum ex Moldauia atq; Valachia, quibus adiacet:ſed & uinum Græcum ex Græcia, & eſt forte:etiam ceruiſiam ad nutum habet. Abundat equis,bobus,& ouiũ gregibus, abundat cera in maxima copia,abundat pellibus mardarum,ſchiſmorũ,uulpium,& boum. Abundat fluminibus,quibus irrigatur,& aquis piſculentis, ita ut ubi aqua inuenitur, & piſces in ipſa reperiantur: non impiſcantur ſtagna, & piſcinæ Ruſſorum,ſed ubicunque aquæ reperiuntur, illic & piſces de rore cœli(ut aiunt) demittũtur,abſq; hominũ cura,& impiſcatione:ſuntq; in tractu Leopoliẽſi lucei magni, & laudabiles,& in partes tanquam in laminas diuiſibiles. Abundat Ruſsia calamo aromatico in terris uerſus Tanaim, & paludes Mæotidas. Item reupontico in eiſdem terris, & in Lithuania, ſic & pluribus herbis, ac radicibus alibi non uiſis. Abundat tota terra Ruſsiæ granis tinctorum, quæ copioſiſsimè excreſcunt: & quum priſcis temporibus ad Ianuam,& Florentiam urbes Italicas importarentur, nunc uix aliquid de eiſdem colligitur,fereq; in toto fruſtrata, & non collecta pereunt. In tractu Chelmenſi rami pini arboris deſecti, & in terra iacentes, in anno aut in duobus in ſaxa, & ſilices uertuntur: eſtq; ibi creta ſeu terra alba in copia, quæ ad nos ducitur. Eſt & ſal, quod in lacu Kaczibeiò temporibus ſiccis colligitur,& quia propè eſt Oczarkou caſtrum Tartarorum,intercipiuntur,& capiuntur interdum per Tartaros ductores ſalis unà cũ plauſtris ducentis quandoq; & trecẽtis. In terra quoq; Prænemiſsienſi,& in Drohobiz ſal coctum,& in bolos ac portiones collectũ reponitur. Præterea in Ruſsia ſunt plures ſectæ: eſt enim religio Chri- *Rußitarum religio.* ſtiana Romano põtifici ſubiecta,& illa regit,& pręualet,quanquã ſit exigua numero. Eſt altera ſecta Ruthenorum amplior, quæ ritum Græcorum inſectatur,totam Ruſsiam adimplens. Eſt tertia ſecta Iudæorum non uſurariorum,uelut fit in terris Chriſtianorum, ſed laboratorum agricolarum,& mercatorum magnorum,præſidentq;,ut ſæpè teloneis, & exactionibus publicis. Eſt quarta ſecta Armenorum,præcipuè in ciuitate Kamyenyecenſi,& Leopolienſi. Hi ſunt mercatores peritiſsimi,ad Caffam,Conſtantinopolim,ad Alexandriam Aegypti, ad Alkairum, & partes Indiæ penetrantes,& merces afferentes. Ruteni habitu, & Eccleſiaſticis officijs Græcos inſequuntur, habentq; proprias literas, & abecedarium,inſtar & proximum Græcis. Hebræi ſimiliter Hebræorum literis utuntur,& diſciplinis, uerumetiam artes liberales, Aſtronomiam, & Medicinam perſcrutantur. Armeni ſuo ritu gaudent,& literis. Inter ſanctos colunt plus Taddæum Apoſtolum, aſſerentes, quod eos conuerterit, & fidem Chriſti docuerit. Deinde & Bartholomæum ſanctum Dei Apoſtolum uenerantur, per quem multos articulos,ut aſſerunt de fide acceperunt: habent magnifica,& plurimùm decora Eccleſiaſtica apparamenta,planetas,& ornatus non ſciſſos, ſed omniquaq; rotundos, libros,calices, & cæteram Chriſtianorum ueteranorum ſplendidam ſuppellectilem. Quo autem ad ſpirituales præſides, & paſtores, Chriſtianorum archipræſul eſt Leopolieñ. Metropolitanus Ruſſorum, & Lithuanorum, habens ſub ſua ditione Kiouieñ. Kamyenyeceñ. Prænemilieñ. Chelmeñ. Lucerieñ. & Mednieñ. epiſcopos. Rutenorum metropolitanus eſt Kiouieñ. quæ olim metropolis Ruſsiæ fuit: habet ſubiectos Vladicas, & Epiſcopos de ritu Græco in Moldauia,& Va-

lachia

lachia úſq; ad flumen Hiſtri, ſeu Danubij, unum in Rufsia Chelmenſem, alterum in dominio Lithuanorum Vladimirienſem, ſiue Breſtenſem, tertium Pinſci ſeu Murouuſci, quartum Polocenſem, quintum Lucenſem, ſextum Smolenſem, & paſsim omnes alios Vladicas ac epiſcopos in terris Moſchorũ, & in Septentrionem de iuriſdictione Moſchorum protenſorum. Iſidorus Metropolitanus, olim Kiouieñ. lingua, & doctrina Græcus peritiſsimus, tempore Eugenij Papæ quarti ad concilium Florentinum in centum equis iuerat, & unione eccleſiæ Romanæ percepta in Rufsiã redierat: hunc Moſcouitæ obedientiam Romanã eis prædicantem ſpoliauerunt, & in necem extremam impulerunt. Sequũtur Ruteni doctores & Theologos Grecorũ, precipuè Baſilium magnũ, Gregorium Nazanzenum, & Ioannẽ Chryſoſtomum. Gregorium Nazanzenũ eorum ſermone Bogoslou nuncupãt, quod in Latino ſonat, laudans deum. Acceptant & noſtrum ſanctum Gregoriũ Papam Romanũ, præcipuè in libris Moralium, quẽ translatũ legunt, & lingua eorum Byeſſednic, quod ualet concionantẽ, perſuadentem, uel prædicantem uocant. In eccleſijs Rutenorum lingua Seruiorũ, quæ eſt Sclauonica, diuina celebrãt, legunt, & cantant, in eccleſijs Armenorum ſermone Armeno, in ſynagogis Iudæorum lingua Hebræa orant. Chriſtiani autẽ ritu Romano Latino ſermone cantant, orant, & legunt. Et ſcias quod in fluminibus Rufsiæ, & Lithuaniẹ, præcipuè in Boriſthene, & Boh, tempore ẹſtatis multiplicãtur ephimerẹ, & ſunt uermes, & uolatilia alata, quaternis, interdum ſenis alis oriuntur, & generantur, manè currunt ſuper aquas, & uolant ſuper ripas circa meridiem: in occaſu autem ſolis extinguuntur. De his loquitur Ariſtoteles primo de Hiſtorijs animalium, & in Problematibus, & medici de febre ephimera.

De Lithuania, & Samagithia. CAP. II.

MAgnus ducatus Lithuaniẹ eſt regio latiſsima, in ea ſunt plures duces Lithuaniæ, & Rufsiæ: unus autem præſes, & monarcha, cui cæteri omnes ſubſunt, magnus dux Lithuaniæ uulgò nuncupatus. Aiunt autem uetuſtiores, & antiquitatum relatores, quod quidam Italici propter Romanorum diſſenſiones deſerentes Italiam ingreſsi ſunt terras Lithuaniæ, & nomen patriæ Italia: genti uerò

Litalia. Itali non indiderunt: quæ per paſtores terra Litalia, & gens Litali, litera præpoſita cœpit nuncupari. Ruteni autẽ, & Poloni eorum uicini maiorẽ immutationem facientes, uſq; in hodiernã diem terram Lithuaniã, gentes uerò Lithuanos appellant. Hi primũ condiderũt oppidum Vilno, eleuationis poli quinquaginta ſeptẽ graduum, & ex nomine ducis Vi-

Vilno. lij, quo cum illas regiones ingreſsi ſunt, Vilno uocauerunt, fluminibus quoq; circa ipſum fluentibus Vilia, & Vilna ex eiuſdem ducis nomine indiderunt nomina. Samagithiam

Lithuaniæ etymologia. autem de ſuo ſermone ſic nominarunt, quod lingua eorũ, terra inferior ſonat. Aliqui autem ignari hiſtoriæ, à lituo, quod eſt cornu, & tuba uenatorũ, eò quod regio illa plures uenationes exerceat, Lithuaniam appellari uoluerũt, quod ad effectum, non ad hiſtoriæ originem ſpectat. Hæc gens Lithuanorum annis ſuperioribus adeò obſcura, contempta, & uilis apud Rutenos fuit, ut principes Ciouieñ. ab ea ſola perizomata, & ſubera ob egeſtatem, & ſoli natiui ſterilitatem in ſignum tantummodò ſubiectionis exigerent: donec Vithenen dux Lithuanorum rebellionem primũ contra Rutenos inducens, & ſeipſum ducem inter populares cõſtituens, aſtu principes Rufsiæ aggreſſus cõflixit, ſenſimq; adeò creuit uiribus, ut iugo principibus Rufsiæ iniecto, etiam in tributa eos redigeret ſibi pendenda, quæ per plures ætates Rutenis ipſe penderat. Poſteriq; duci Vithenen ſuccedentes furtiuis lupinis, & ſubitis incurſionibus finitimas gentes Rufsiæ, Prufsiæ, Mazouiæ, & Poloniẹ inuadebãt, & diripiebãt: donec fratres Cruciferi Teuthonici ordinis beatæ Mariæ per Conradum ducẽ Mazouiæ aduocati, & in auxilium aſſumpti, Prufsia ui, & continuis armis cõquiſita, Samagithas, & Lithuanos aggreſsi, debellare, captiuare, & opprimere pluribus oppugnationibus cœperunt, tamdiu donec ad Olgerdũ, & Ceyſtutum duces Lithuaniẹ ſucceſsiuè peruenerũt. Fuit autẽ Olgerdus magnus dux Lithuaniẹ, cuius filius erat Iagello, poſtea baptizatus, & Vladislaus nominatus, in regẽ Poloniæ coronatus. Frater autem ipſius Olgerdi fuit Ceyſtuth, maximus expugnator, & perſequutor Chriſtianorũ, qui inter pugnandum cũ cruciferis Teuthonicis in Prufsia ter captus, terq; aſtu, & mira euaſione cõtra uoluntatẽ Cruciferorum liberatus è uinculis fugerat. Huius Ceyſtuth filius fuerat Vitaudus, ſeu Vitoldus macte uirtutis princeps: Iagello autem, qui poſtea, & Vladislaus, ſub treugis pacis captiuãdo Ceyſtuth, & filiũ eius Vitaudum, Ceyſtuth in carcere occidit: Vitaudũ uerò in uincula coniecit. Tandẽ à Cruciferis, & Chriſtianorum exercitibus ſæpenumerò Iagello preſſus, deo miſerante ad Polonos declinauit, fideq; Chriſtiana cum fratribus ſuis, quos octo in numero habuit, unda baptiſmatis ablutus, & in Regem Poloniæ coronatus, Heduigim filiam Ludouici Hungariæ, & Poloniẹ

regiæ

regis illuſtriſsimam, ac ſpecioſiſsimā in conſortem accepit, anno Chriſti milleſimo tricenteſimo, octuageſimo ſexto, die Iouis, quartodecima Menſis Februarij, quę fuit ſancti Valētini. Cœpitq; præfatus rex Vladiſlaus ſecundū promiſſa uigilare, & inſtare, ut gentē Lithuanicam à tenebris erroris ac idololatria expurgaret, aſſumptis quoq; ſecū Bodzanta archiepiſcopo Gneznenſi, & pluribus uiris Eccleſiaſticis atq; religioſis. Item regina Heduigi, Semouito, & Ioanna Mazouiæ, Conrado Oleſnicenſi ducibus, & compluribus baronibus, anno Domini milleſimo, trecenteſimo, octuageſimo ſeptimo, in Lithuaniam intrauit, & baptiſma ſuſcipere Lithuanos procurauit. Colebant autē ab origine Lithuani numina, ignem, ſyluas, aſpides, & ſerpētes: ignem, qui per ſacerdotē lingua eorum zinzc nuncupatum, ſubiectis lignis adolebatur: ſyluas autē, & lucos ſacroſanctos, & habitacula deorum putabant: aſpides uerò atq; ſerpentes in ſingulis domibus uelut deos penates nutriebant, & uenerabantur. Rex itaq; Vladiſlaus ignem ſacrum putatum in ciuitate Vilnenſi, barbaris inſpectantibus, extingui, templum, & aram in quibus fiebat hoſtiarū immolatio dirumpi, ſyluas uerò ſuccidi, & confringi, ſerpentes quoq; necari præcepit, barbaris flentibus deorum ſuorum falſorum exterminium, contra regē autem nec muſsitarè audentibus, mirantibus quoq; quod Poloni ſacrorum uiolatores ignis ſyluarū & ſerpentum intacti, illæſiq; à dijs eorum, ſecùs quàm ipſimet quoties uiolabant, fuerunt. Exterminatis itaq; idolis, gens Lithuanorū per aliquot dies de articulis fidei, & oratione Dominica per ſacerdotes Polonos, magis tamen per regē Vladiſlaum, qui linguam gētis nouerat, edocebatur, & ſacra baptiſmatis unda renaſcebatur: largiente pio rege Vladiſlao ſingulis ex popularium numero poſt ſuſceptū baptiſma, ex panno de Polonia adducto nouas ueſtes: qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis, & pannoſa, lineis in eā diem cōtenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro cōſequendis laneis cateruatim ad ſuſcipiendū baptiſma ex omni regione accurreret: & quoniā labor erat immenſus unumquemq; credentium baptizare ſingillatim, mandante rege multitudo ſequeſtrabatur in turmas, & cuneos, & uniuerſis de qualibet turmarū benedicta aqua ſufficienter conſperſis, cuilibet turmæ, & uniuerſis, qui in ea conſtiterant, nomen uſitatū Petrus, ſecundę Paulus, tertiæ Ioannes, &c. fœminis per turmas diuiſis, Catherina, Margareta, &c. iuxta numerum turmarum imponebatur. Militaribus tamen ſperitualis impendebatur baptiſmus. Fundauit inſuper rex Vladiſlaus in Vilna Eccleſiam cathedralem ſub titulo ſancti Staniſlai patroni Polonorum, principalemq; aram in loco ubi ignis, qui falsò perpetuus credebatur, conſtituit, ut error gentilis fieret cunctis patentior. Conſtituit etiam in eadē Eccleſia Vilnenſi epiſcopum uirū ſpectatæ uirtutis Andream Vazilo, natione Polonū, genere nobilem, de domo accipitrum, profeſsione fratrum ordinis minorū, olim Elizabet reginæ Hungariæ confeſſorē, & prædicatorem inſignem epiſcopum Creteñ. Eodē quoq; Vladiſlao rege inſtante, Samagithia fidem Chriſti, & baptiſma ſuſcepit. Ad cognoſcendam autem naturam prouinciæ, & gentis illius, animaduerte, quod regio Samogithia eſt Septentrionalis, & gelida, Lithuaniæ, Liuoniæ, & Pruſsiæ contermina, ſyluis, collibus, & fluminibus circumſepta, in hos tractus diſtincta, ſcilicet, Iragola, Myednici, Chroſſæ, Roſena, Viduki, Vyelunya, Celthini, Czethra, gentes regionis proceræ, & altę ſtaturæ, agreſtes, & incultæ, pauco, & caſtigato uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitæ, rarò ceruiſia, aut Medone: auri, argenti, æris, ferri, uini illa tempeſtate expertes, & ignaræ: apud quos licitum erat uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo nouercam, fratreq; glotem in uxorem accipere: nullus illic ſtubarum, nullus ædificiorum nobilium, ſed tantummodò tugurij unius uſus, uentrem diſtentum, & porrectum: extrema uerò habens coarta, ex ligno, & culmo ſtructura largiùs ab imo ſenſim operis incremento ędificium in arctiùs cogitur, in carinæ, ſeu Galeę maximæ ſimilitudinem elaborata, in cacumine feneſtra una ſupernè lumen reddens, ſubter quam focus, & cibos parabiles coquens, & frigus, quo regio pro maiori anni parte conſtricta eſt repellens, in ea domo ſe, uxores, pignora, ſeruos, ancillas, pecus, armentum, frumentum, & omnem ſupellectilem condunt: gens ad diuinationes, & auguria procliuis. Pręcipuum numen Samagiticum erat ignis, quem ſacroſanctum, & perpetuum putabant, qui in montis altiſsimi iugo ſuper fluuium Neuyaſza ſito aſsidua lignorum appoſitione à ſacrorum ſacerdote alebatur. Accedens itaq; Vladiſlaus rex turrim, in qua conſiſtebat, incendit, & ignem diſiecit, & extinxit. Succidit deinde per milites ſuos Polonicos ſyluas, quas non ſecùs, quàm ſanctas, & deorum habitacula Samagittæ (iuxta illud Poëticum: Habitarunt dij quoq; ſyluas) uenerabātur, in eam caliginem mentis prolapſi, quod & ſyluæ præfatæ, & aues, feræq; in illis conſiſtentes ſanctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur, ut ſanctū deberet cenſeri, uiolanti quoq; nemus, feras, uel alites, manus aut pedes dæmonum arte curuabantur. Maxima itaq; Barbaros tenebat admiratio, quod Polonorum milites nemus ritu eorum excidentes, nulla læ-

Mortuorum parentationes.

ſio qualem ipſi in ſe frequentiùs experti erant, ſequeretur. Habebant præterea in ſyluis præfatis focos, in familias, & domos diſtinctos, in quibus omnibus charorum, & familiarium cadauera cum equis, ſellis, & ueſtimentis potioribus incendebant: locabant etiam ad focos huiuſmodi ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex paſta in caſei modum præparatas deponebant, medonemq́; focis infundebant, ea crudelitate illuſi, quod mortuorum ſuorum animæ, quorum illic combuſta fuerant, nocte uenirent, eſcaq́; ſe exſatiarent. Inſuper prima Octobris die, maxima per Samagittas in ſyluis præfatis celebritas agebatur, & ex omni regione uniuerſus utriuſq; ſexus conueniens illuc populus, cibos, & potus quilibet iuxta ſuæ conditionis qualificationem deferebat, quibus aliquot diebus epulati dijs ſuis falſis præcipuè Deo lingua eorum appellato Perkuno, id eſt, tonitru, ad focos quiſq; ſuos offerebat libamina. Rex itaq; Vladislaus primùm eos pater noſter, deinde ſymbolum docuit, quoniam nullus ſacerdotum linguam Samagitticam nouerat, & unda baptiſmatis ablui iuſsit. Vnus autem ex maioribus Samagittarum pro omnibus reſpondit: Ex quo, inquit, ſereniſsime Rex, dij noſtri ueluti inertes, & languidi à Deo Polonorum deleti ſunt, deos noſtros, & ſacra eorum deſerimus, & Deo tuo atq; Polonorũ fortiori adhæremus: ſicq; baptizati ſunt. Rex autem in Myedniki cathedralem Eccléſiam ſub honore, & titulo ſanctorum martyrum Alexandri Theodori, & Euancij, in alijs autem locis Eccleſias parochiales fundauit, & illis dotem ſufficientem cõſignauit, & inſcripſit. Mednicenſis Eccleſię primus epiſcopus Matthias origine Almanus, in Vilna tamen natus, eò quod linguam Lithuanicam, & Samagitticam norat præfectus eſt, & conſecratus. Contigit autem in prima plantatione, dum Samagittæ per magiſtrum Nicolaum Vazic, fratrem ordinis prædicatorum regium prædicatorem per interpretem inſtruerentur de fide, creatione mundi, & lapſu primi hominis Adæ, unus Samagittarum ſufferre ſermonem prædicantis non ualens in hæc uerba prorumpit: Mentitur, inquit, illuſtriſsime Rex iſte ſacerdos, aſſerit mundum creatum eſſe, quum ſit homo nõ longæuæ ætatis: ſunt etenim inter nos plures annorum numero ſeniores eo, centenarium numerum ſupergreſſi, qui creationem nullam recordantur: ſed ſolem, & lunam, cæteraq́; ſydera ſemper eiſdẽ motibus luxiſſe referunt. Rex autem Vladislaus iubens eum ſilere, declarauit magiſtrum Vazik creationem mundi non aſſeruiſſe in diebus ſuis incepiſſe, ſed longè antè, puta ante ſex millia annorum, & paulò plùs, ordinatione diuina proueniſſe. Contulit autem rex Vladislaus magnum ducatum Lithuaniæ, & Samagitthiæ Alexandro Vitoldo fratri ſuo patrueli: is quia acer, & animoſus erat pugnãdo, adiecit Lithuaniæ ducatum Pskou, quẽ Pleſcouiam appellant. Deinde alterum ducatum Nouogrodieñ. qui Nugardia agnominatur. Tertium ducatum Smolnenſem ſuo dominio appoſuit. Factaq́; in circuitu pace, in Orientem penetrauit, & incidens in Hordam Tartarorum multitudinem eorum, in Lithuaniam appulit, ac in certo territorio Lithuanię locauit uſq; in hanc diem permanentẽ. Congeſtoq́; fortiori exercitu, iterũ in Tartariam perrexit, & ſuperatis fluminibus, in planiciem diffusè porrectam circa flumen Vorzſchla, quartadecima die Auguſti peruenit. Ibi occurrente ei Imperatore Zauolhenſi Temirkutlu, quem ſcriptores Tamerlanẽ nuncupãt, cum infinita ac innumerabili Tartarorum multitudine, de treugis, & pace utrinq; tractabant: concordia tamen nequaquam à Tartaris acceptabatur. Vitoldus igitur à ſuis perſuaſus cum cuſtodibus corporis ſui retrorſum abijt, & in Lithuaniam fugitiuè redijt: exercitus uerò ipſius ab infinita multitudine Tartarorũ obrutus, in toto deletus eſt. Præterea Sigiſmundus rex Romanorum iaciendo inter Vitoldum, & Vladislaum fratrem eius regem Poloniæ fomitem diſcordiarũ, coronam Vitoldo promiſit, & in regem Lithuanorum ſublimari perſuaſit: uerùm quum afferretur corona per loca tutiora Marchiæ, & Pruſsiæ, nobiles maioris Poloniæ ſeſe oppoſuerunt, & cum exploratoribus in cuſtodia permanendo, in loco, qui Turzagora uocatur, legatos Imperatoris Romanorũ opperiebantur, & expectarunt. Illi uerò rem infectã cognoſcentes, terrore perculſi retroceſſerũt, Vitoldus autem de hoc certior factus præ triſtitia ab anthrace inter ſcapulas orto, uitam cum principatu finiuit, anno Domini milleſimo, quadringenteſimo, trigeſimo. Poſt mortem Vitoldi Vladislaus Iagello rex Polonię Suitrigellum fratrem ſuum in ducem Lithuaniæ anulo ſuo inueſtiuit, & ſubſtituit: qui immemor beneficij, cõtra Vladislaum Iagellonem tumultuauit, & bella geſsit, propter quod rex Vladislaus principi Sigiſmundo de Starodup ſuggeſsit, commiſitq́;, ut ducatum Lithuaniæ ſub Suitrigello ſurriperet. Apparente igitur comete exili ſupra illum ducatum, dux Sigiſmundus de Starodup Suitrigellum expulit, & ducatũ magnum Lithuanię poſſedit. Hunc Sigiſmundus Iuan dux Czarthorienſis, genere, & ſecta Ruteus poſt aliquot dies occidit. Ingrediebatur ſiquidẽ ex conſuetudine urſa ad tabernaculum ducis Sigiſmundi. Ruteni itaq; more urſę oſtium tabernaculi fricabant, & mouebant: quo audito dux Sigiſmundus urſam aduenisse putando,

oſtia

oſtia aperuit, & à Rutenis uulneribus conciſus occubuit. Aeneas de Picolominibus ſcripſit, non hunc Sigiſmũdum, ſed Vitoldum ſicut præmiſſum eſt, per ſuos in forma urſæ deluſum interfectum. Sed inſcijs relatoribus credidit, & erroneè ſcripſit, quemadmodum ſimili errore ductus, plurima de Lithuanis, plurima & de Polonis cõficta literis tradidit. Poſteriq; hiſtoriographi erranté erroneè ſequentes, ipſius Aeneæ abſurditates & loca, atque mores illarum nationum nunquam uiſa, aliter quàm fuerunt, & quàm ſunt, tanquam uera literis demandare non erubueruut: quum experientia præteritorum atque præſentium ipſum & ipſos inexpertos, & aliter quàm res habeat ſcribentes redarguat. Succeſsit duci Sigiſmundo de Starodup, Kazimirus Vvladiſlai Iagellonis tertius natus in magno ducatu Lithuaniæ, quem ferè quinquaginta annis gubernauit, ſub cuius extremis & ultimis annis Iuan dux Moſcorum auulſit, & ſibi appropriauit ducatum Nouogrodienſem, aliàs Nugardiam ſeu Nouogrodiam nuncupatum. Poſt Kazimirum in Lithuania dominatus eſt Alexander filius eius quartogenitus, cuius temporibus præfatus Iuan dux Moſcorum principatum Mozaiſenſem, longitudinis ſeptuaginta, latitudinis totidem milliarium, & caſtra quadraginta ſubripuit. Alexandro uita functo, Sigiſmundus modernus in magno ducatu Lithuaniæ ſuffectus eſt, ſub cuius Dominio Vaſsilo Moſcouiæ dux & principatum Pleskou, quem Pleskouiam appellant, & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit.

De amplitudine & contentis magni ducatus Lithuaniæ.
CAP. III.

AMplitudo magni ducatus Lithuaniæ eſt talis. A' mari Balteo ſeu Prutenico ad Vilnam capitalem ciuitatem Lithuaniæ ſexaginta milliaria, à Riga uero ad Vilnam recto itinere ſeptuaginta milliaria: eundo uero ſuper Poloczko ut cõmuniter uadunt, erunt à Riga in Vilnam centum milliaria. Deinde à Vilna in Kiou ſunt centum milliaria. A' Kiou uſq; ad confluentiam, ubi iunguntur fluuij Dniepr et Boh, quos Græci Boryſthenem, maiorem & minorem appellant, ſunt decem diætæ, quæ faciũt ſeptuaginta milliaria, ibi ſteterat caſtrum Dzaſſou, quod deſtructum eſt, & ibi eſt finis Dominij Lithuanorum, quum prius protẽdebatur ad Byaligrod, quod Latini Album caſtrũ nuncupant, & ipſum Turci expugnarunt & poſsident: circumcirca uerò Tartari in campis degũt: Iſta eſt cõputatio uerſus meridiem, quinimo uerius dicam inter orientem & meridiem. Iterum ex tranſuerſo computando, à Patzou & metis Lithuaniæ in Vilnam ſunt octuaginta milliaria: ſed à Cracouia per eandem uiam uſq; in Vilnam ſunt centum & uiginti milliaria. A' Vilna in Smolenſco centũ milliaria, à Smolenſco in Moſcuuam ciuitatem Moſcorum centum milliaria, & ſunt milliaria Germanica magna. Prima autem & capitalis ciuitas in Lithuania eſt Vilna, eſt tanta, quanta Cracouia cum Kazimiria Clepardia, et omnibus ſuburbijs: uerum domus non ſunt cohęrentes ſicut in noſtris ciuitatibus, ſed ut ſæpè mediant horti & pomaria: habet Vilna bina caſtra murata, ſuperum in monte, & inferum in baſſo. Nouigrod uerò, quam Latini Nugardiam uel Nouogardiam uocãt, fuit de poſſeſsione magni ducatus Lithuaniæ, per ducem Vitoldum armis conquiſita, & eſt Nouigrod in amplitudine paulo maior, quàm Roma, quia Roma in ambitu continet triginta duo milliaria Italica, quæ faciunt ſex milliaria Germanica, & duo milliaria Italica ſuperſunt. Nouigrod autem continet integra ſeptem milliaria, aliàs trigintaquinq; milliaria Italica. Item Nouigrod lignea habet ædificia, Roma uero murata. Diſtat Nouigrod à mari Balteo duobus uel quaſi tribus milliarijs. Et fuerunt, adhucq; ſunt in ea ditiſsimi mercatores: intantum quod apud quemlibet mercatorem iuxta refectorium eſt Crancz, id eſt reſeruaculum loco teſtudinis, in quod argentum, aurum & res pretioſæ conquiſitæ proijciebantur abſq; numero. Vnde Iuan, quod ſonat Ioãnes princeps Moſcorũ anno Domini milleſimo quadringẽteſimo ſeptuageſimo nono, ſurripiẽdo Nouigrod de manib. Kazimiri magni ducis Lithuaniæ, huiuſcemodi theſauros Nouogrodieñ. exhauſit, & trecentos currus ad ſummum implendo, duntaxat de auro, argento & unionibus pretioſis, in Moſcouiam abduxit. Et quia in eadem Nouigrod pernicioſa conſuetudo inoleuerat ſicariorum & raptorum, ſæpeq; aliquo reo inuento uel deſignato pulſabatur campana prætorij ubi centum ſenatores tanquam iudices ſedebant, omnes more illius patriæ barbam protenſam nutrientes: uulgus autem audito ſono campanæ, concurrebat de tota ciuitate, ita quod quilibet hoſpes duos acciperet lapides in brachio, & filij hoſpitum ſimiliter. Quumq; reus per ſenatores condemnaretur, lapidibus adſtantes obruebãt, & interficiebant

bant eum, tumultuoſeq; ad domum condemnati currentes, diripiebant omnia bona oc-ciſi, & area domus poſtea uendebatur, & pecunia exinde pro Republica confiſcabatur. Idcirco Iuan dux Moſcorum præfatus apprehenſa & poſſeſſa Nouigrod in quinque fa-moſioribus plateis quinq; capitaneos cum armigeris conſtituit ad ſedandum et prohibē-dum ſolitos tumultus, inuaſiones & ſpolia. Eſt in Nouigrod caſtrum Deczen nuncupa-tum, in eo principalis eccleſia eſt ſancti Sophię, id eſt, ſaluatoris, & eſt tecta aureis laminis ſplendeſcentibus, ſuntq; in eadem Nouigrod ſeptē monaſteria Zirnkorū, id eſt, nigrorū monachorum de regula ſancti Baſilij, & diſtant à ſeinuicem ferè uel propè per medium milliare. In primo monaſterio B. Mariæ uirginis ſunt mille monachi, in altero ſancti Ge-orgij ſeptingenti, in tertio ſexingenti, in quarto quadringenti: ſic conſequenter in alijs mo naſterijs. Sunt & eccleſiæ ſanctorum plurimæ, & ſolius ſancti Nicolai, quem Rutheni in-ter alios ſanctos plus colunt: eccleſiæ ſunt tot, quot ſunt dies in anno. Habet eleuationem poli Nouigrod ſexaginta ſex graduum, & in æſtate circa ſolſtitium æſtiuale poſt occaſum ſolis apparet lux cœli uſq; in ortum ſolis, ut artifices, ſartores, ſutores, & cæteri mechanici ſuere & laborare poſsint. Poſt Nugardiam Septentrionem eſt Suetia & Filandia uſq; in Oceanum Septentrionis. Pskou urbs nobilis murata & magna, minor tamen quàm No-uigrod, adiacet Moſcouiæ & Lithuanię, hanc Latini, Pleſcouiam appellant, inhabitatores ipſius omnes ſunt lingua & ritu Ruteni, barbā non radunt, & crines capitis non tondunt, habitum uerò in toto deferunt Alemannicum. Habet terra Pleſcouię triginta caſtra mura ta, & ſunt uerſus Liuoniam, & non ſunt tam bona caſtra in Moſcouia, neq; in Lithuania. Tota autem terra Pleſcouiæ ſexaginta milliaria in longitudine, & quadraginta in latitu-dine continet. Vaſsilo modernus princeps Moſcouiæ per compoſitionem & tradimen-tum ſeniorum adeptus eſt, & poſsidet Pskou, depoſuitq; campanam, ad cuius pulſum to-ta ciuitas confluebat, & iniuriantes opprimebat. Contra pactum quoq; & promiſſa ſua abegit Vladicam, id eſt, epiſcopum loci, & plures nobiles ac ciues Pleſcouiæ, & locauit in ciuitate Moſcua, & alijs locis Moſcouiæ. Deinde uerſus orientem eſt Poloczko caſtrum & ciuitas magna, & pertinet ad ducatum Smoleñ. poſsidet eam magnus dux Lithuaniæ. Poſt hanc ad oriētem eſt Smolenſco caſtrum & ciuitas ex roboribus ſtructa, & foſsis pro-fundis munita, ipſa autem terra ſeu ducatus Smolenſco cōtinet in longum ſexaginta aut ſeptuaginta milliaria Germanica. Præterea linguagium Lithuanicum eſt quadripartitū, primum linguagium eſt Iaczuingorum, ut horum qui circa caſtrum Drohicin inhabita-runt, & pauci ſuperſunt. Alterum eſt Lithuanorum & Samagitharum. Tertium Pruteni-cum. Quartum in Lothua ſeu Lothihola, id eſt, Liuonia, circa fluuium Dzuina, & Rigam ciuitatem. Et horum quanquam eadem ſit lingua, unus tamen non plene alterum intelli-git, niſi curſiuus et qui uagatus eſt per illas terras. Habuit hoc linguagium quadripartitū tempore idololatriæ pontificem maximum unum, quem Criue appellabant, morantem in ciuitate Romoue à Roma dicta, quoniam hoc linguagium de Italia iactat ſeſe adue-niſſe, & habet nonnulla uocabula Italica in ſuo ſermone. De iſto Criue & ciuitate Ro-moue in legenda Sancti Adelberti pontificis & martyris legitur. Et ſcias quod in Pruſsia iam pauci proferunt Prutenicum, ſubintrauit ſiquidem lingua Polonorum & Aleman norum: ſic & in Lothua pauci uillani profitentur hanc linguam, quia ſubintrauit Aleman nicum. In Samagitthia autem, quæ eſt longitudinis quinquaginta milliariorum, & in Li-thuania, quæ in longum triginta milliaria continet, in uillis Lithuanicum loquuntur, & in magna parte Polonicum profitentur: nam & ſermone Polonico ſacerdotes eis prædi-cant in eccleſijs. Inſuper ſcito quod hoc linguagium quadripartitum totum eſt de obedi entia & fide Romanæ eccleſiæ, in alijs autem prouincijs circumiacentibus, ut in Noui-grod, in Pleſcouia, in Poloczko, in Smolenſco, & in meridiem uſq; poſt Kiou Ruteni ſunt omnes, & Ruthenicum ſeu Sclauonicum loquuntur, ritumq; Græcorum obſeruant, & obedientiam Conſtantinopolitano patriarchæ præſtant. Amplius ſunt in ducatu Lithua-niæ Tartari circum Vilnam, & habent proprias uillas: colunt agros more noſtro, laborant & uehunt merces, ad mandatūq; magni ducis Lithuaniæ omnes ad bellum aſſurgunt, lo-quuntur Tartaricum & colunt Mahumetem, quia Saracenorum ſectam profitentur. In-ſuper ſunt Hebræi in Lithuania, pręſertim in ciuitate Troki, hi laborant & mercantur te-lonea & officia publica tenent, de uſuriſq; non uiuunt. Poſt hoc de fluminibus dicamus. À parte orientali dominium Lithuanorum terminant fluuij, Oſcol, Iugra, Donyecz, id eſt, paruus Don, & eſt paruus Tanais, hi & plurimi alij in Tanaim decurrunt. Item ex Dominio Lithuanorum poſt caſtrum Veſnya, quod dux Moſcouiæ Modernus Vaſsilo

occu-

occupauit, ortus eſt Dniepr, ſeu Boryſthenes ex terra plana lutoſa, ex ſtagnis in denſis ſyluis, & fluit ſub Smolenſco & ſub Kiou, tandem emenſis quaſi trecentis milliarijs Germanicis, in mare Ponti incidit. Item Vilia alius fluuius triginta milliarijs ad orientem Vilnæ ciuitatis ortum cepit, & ſub caſtro Vilnenſi cum alio fluuio minori Vilna dicto, & initium eius duobus milliarijs à præfata ciuitate Vilna computatur, commiſcetur, unaq; ad magnum fluuium Niemen influunt. Niemen autem fluuius ualde flexuoſè decurrit, naues defert & merces: poſt caſtrum Couno in mare Prutenicum cadit. Item Dzuina magnus fluuius fontes habet in Moſcouia, & in Dominio Lithuanorum, fluit ſub caſtro Vitepsk, deinde ſub Poloczko: hoſtia eius circa Rigã ciuitatem Liuoniæ, ubi in mare cadit, & ſcias quod quemadmodum in ſuperioribus præmiſi tria magna flumina prope ſe inuicem oriuntur, ſcilicet, Dniepr, Dzuina, & Volha: oriuntur, inquam, in locis planis, nemoroſis, paluſtribus, non ex montibus Hyperboreis, non Riphæis, nec aliquibus montibus qui in natura minimè ſunt, duntaxat figmento olim Grȩcorum tãquam in rei ueritate exiſterent glorioſe & ampulloſe prædicati ſunt, & quod præfata flumina ex ipſis erumperent ac orirentur per ſequaces hiſtoricos coſmographos & poëtas in experte deſcripti, decantatiq; ſunt, quum uſquam compareant: plana ſiquidem eſt terra per totum, unde illa ortum ducunt. Et Dniepr qui eſt Boriſthenes ad meridiem fluit uſq; in mare Ponti incidens. Dzuina grande flumen ex Moſcouia erumpens, ad occaſum ſolis per dominia Lithuanorum, & per Liuoniam labens iuxta ciuitatem Rigam, in mare Balteum deſcendit Volha maximus fluminum etiam ex Moſcouia oriens, in Septentrionem tendit, reuerſusq; in orientem, longinque circuit Tanaim: tandem conuerſus in meridiem per Scythiam ſeu Sarmatiam Aſianam & campos planiſsimos Tartarorum peruagatus, in uiginti quinque flumina magna partitus, mare Euxinum ingreditur. Diſtat Tanais Volha in Tartaria itinere ſex hebdomadarũ, ad minus trium aut quatuor uelociſsime currẽtibus. Sunt & alia in Lithuania & Moſcouia multa flumina & ſtagna magna: parua uero flumina & riui ſine numero in maiora defluunt. Omnia piſcoſa abundanter, ita quod in illis terris ubi aqua, ibi & piſces: & ſunt piſces ſapidiores & delectabilioris guſtus quàm in regionibus noſtris, piſcinȩ & fodinæ pro aquis & impiſcationibus tanquam inutiles illic non fiunt. Amplius in ducatu Lithuaniæ panis ruſticorũ nigerrimus eſt non cribratus, ex ſiligine aut hordeo unà cum furfuribus: dominorum uerò & potentum panis delectabilis de pura ſimilagine tritici albiſsimus pinſitur & habetur: uino carent, niſi quod aliũde ducitur, præcipuè uinum Rhenenſe, & ex occidentalibus regionibus per mare Germanicum & Balteum, adductũ alicubi reperitur, medone & ſpiſſo, & tenui, & uario modo cocto abundant, & illo reficiũtur & inebriantur. Ceruiſias coquunt diuerſimode & ex uarijs granis, puta frumento, ſiligine, hordeo, auena, millio, &c. & nõ ſunt ſapidæ: uulgus autem ut ſemper aquam bibit: oliuȩ & fructus dulces ac delicati illic non creſcunt, algida etenim & frigida eſt prouincia. Armenta habent omnis generis & feras ſyluarum, plus quàm in orbe Chriſtianorum reperiantur: ſaltus, deſerta, & ſyluæ ſunt magnæ, decem, aliquãdo quindecim milliariorum, nõnũquã & uiginti quinq; milliariorum: ad latera deſertorum & ſyluarum uillæ & habitatores inueniuntur, & idcirco quia magna nemora ſunt, magnȩ feræ & multæ abundantiſsimæ uiſuntur & capiuntur, uri & boues ſylueſtres, quos lingua ipſorum thuri & zumbrones uocant, onagri, & equi ſylueſtres, cerui, damæ, dorcæ, capreæ, apri, urſi, mardures, ſciſmi, & cætera genera ferarum. Inſuper aues abundant & ficedulæ, quamuis illic uineæ non ſunt, aduolant & impinguantur, atq; cum ſuauitate eduntur. Eſtq; in Lithuania & Moſcouia animal uoraciſsimum & inutile, quod alibi non comparet, roſſomaka nominatum. Quantitatis canis, faciei catti, corporis & caudæ ut uulpis, colore nigrum, cadaueribus ueſcitur, inuentoq; cadauere, intantum uorat, ut extendatur & infletur tanquam tympanum, repertaq; anguſtia, ſtricta inter arbores intrat & intrudit ſe cum uiolentia premendo, ut uiolenter comeſta uiolẽtius egerat, ſicq; extenuatum denuò cadaueri accurrit, & ad ſummum impletur, cum uiciſsitudine expreſsionis, & ad morticinium reuerſionis, donec totum abſumat & deuoret. Et forſan natura tam inſatiabile animal in illis regionibus producit, ut homines ſimili uoracitate laborantes redarguat. Quoniam potẽtes quũ conuiuari cœperint, ſedent à meridie in mediũ noctis continuo cibo & potu ſeſe opplendo, & à menſa quoties natura propellit aſſurgendo & egerendo iterum & iterum uorant uſq; ad uomitum & amiſsionem diſcretionis & ſenſus, tuncq; inguinis & capitis quȩ ſunt diſcrimina neſciunt: eſtq; illa conſuetudo pernicioſa in Lithuania & Moſcouia, magis uero & abſq; rubore in Tartaria. Eſt etiam in illis terris Lithuaniæ, Moſcouiæ & Tartariæ ab

origine conſuetudo uenditionis hominum : ſerui natura uenduntur à dominis ſuis tanquam pecora,puerią eorum & uxores:quinimo pauperes homines,libero uentre nati,uictu carentes,uendũt filios & filias ſuas,interdum & ſemetipſos,ut apud patronos ſiliquis & groſsis cibis ſaturentur.

De Moſconia. CAP. IIII.

MOſcouia eſt regio longiſsima,latiſsimaą:nam à Smolẽſco uſą ad Moſcuuam ciuitatem ſunt centum milliaria, à Moſcuua ad Volochda cẽtum milliaria.Et Volochda eſt prouincia,& fluuius per ipſam labẽs eodem nomine uocatur,à Volochda ad Vſczuga centum milliaria,ab Vſczuga ad Viathka centum milliaria:& iſta quadringenta milliaria ſunt de regione Moſcouiæ,& ſermo per totum eſt Rutenicus ſeu Sclauonicus.Vltra prædicta à Viathca ad regionem Permſca centum milliaria,inde ad terram Vahulczka triginta milliaria, & hæc Scythiæ confinis eſt. Et iſtæ prouinciæ ſubiectæ ſunt duci Moſcouię,additisą terris ad Septẽtrionem & orientem ab eodem duce Moſcouiæ poſſeſsis,Iuhra & Corela quæ ſunt in Scythia, erunt quingenta milliaria Germanica magna. Verum Moſcouitæ non per milliaria noſtra computant,ſed per uerſt:et uerſt eſt quinta pars milliaris Germanici.Numerant itaque à ciuitate Moſcuua ad Vlodomiriam ciuitatem decem & ſeptem milliaria Germanica:abinde ad Vſczuch quingenta uerſt:iterum ab Vſczuch ad Iuhram quingenta uerſt.Intra Moſcouiam autem ſunt multi ducatus.Eſt ducatus ſeu terra Moſcouiæ,de qua triginta millia pugnatorum nobilium ad bellum egrediuntur,agreſtium uerò ſexaginta millia.Eſt & ducatus ſeu terra Tuczka,de qua quadraginta millia armatorum nobilium duntaxat ad bellum prodeunt. In hoc ducatu capitalis ciuitas Tuerd nuncupatur, & eſt ciuitas grandis lignea de lignis ædificata:in ea ſunt Eccleſiæ ligneę centum & ſexaginta:caſtrum etiam ligneum eſt,& ſunt in ipſo nouem oracula ſeu eccleſiæ:principalis eſt Sancti ſaluatoris,& illa duntaxat eſt murata:ſub hac ciuitate & caſtro ampliſsimus fluuius Volha labitur. Ducatus Chelmſci, de quo ſeptem millia pugnatorum exeunt. Ducatus Zubſczouski, de quo quatuor millia armatorum. Ducatus Klinski,de quo duo millia bellatorum prodeunt,ad terram Tuerdeñ.annumerantur.Item ducatus Kubenſis triginta milliaria in longum continens. Ducatus Iacoslauieñ.quadraginta milliaria de terra habẽs.Ducatus Szuherſieñ.uiginti milliaria terræ habens. Ducatus Szachouenſis triginta milliaria in longum continens:omnes ſunt in milliarijs Moſcouiæ in longum computatis. Inſuper ducatus Rzezenſis, de quo quindecim millia baronum ſeu nobilium armatorum euadunt, & fluuius nominatiſsimus Tanais de ipſo oritur.Item ducatus Suſdalorum, & plures ei adiacentes deſolati & deſtructi ſunt per Tartaros. Eſt & terra Tartarorum Cozanska, Horda nominata,triginta millia pugnatorum producens, principi Moſcorum ſubiecta, in campis iuxta caſtrum Cozan, quod dux Moſcouiæ poſsidet:& alluitur magno flumini Volha, degens. Moſcuua eſt ciuitas principalis ſatis magna, bis maior quàm Florentia Thuſciæ, aut bis maior quàm Praga Bohemiæ urbs.Praga dico quæ extat & quam tu uidiſti: non Praga, quam quidam nouus hiſtoricus fictè aſtruit longiſsimam trium dierum itinere ciuitatem, quod fabula eſt:uerùm Moſcuua lignea eſt,non murata, plurimas habens plateas, & ubi una platea finitur, altera non ſtatim incipit, ſed campus mediat. Inter domos quoą ſepes mediant,ita ut domus ſibijnuicem non cohæreant. Nobilium domus ſunt maiores,plebeiorum uerò humiles.Fluit per medium ciuitatis,et ſub caſtro ipſius fluuius eiuſdem nominis cum ciuitate,Moſcuua appellatus,& eſt tantus,quantus Multaua in Praga,aut Arnus in Florentia.Caſtrum autem quod eſt in medio ciuitatis,in plano, eſt caſtrum bonum muratum tantæ amplitudinis,ut Buda in Hungaria,habet tria propugnacula: & cum his turres magnæ ſimul computatæ ſunt decem & ſeptem, tegulis latericijs tectæ, ſed unus murus:in eo caſtro eccleſiæ ſunt ſedecim, tres muratæ, ſcilicet, ſanctæ Mariæ, Sancti Michaelis,& ſancti Nicolai,reliquæ ſunt de ligno.Palatium ducis in præfato caſtro eſt muratum ad inſtar Italicum nouum,non amplum,nec magnum:tres curiæ nobilium ſunt muratæ,aliæ domus ligno conſtructæ,ſtubę omnes nigræ.Aliæ ciuitates Moſcorum ſunt minores,& caſtra minora omnia de lignis fabrefacta.Præterea terra Moſcouiæ plena eſt boſcis ac ſyluis,aquis quoą,fluminibus,piſcibus & feris,quemadmodum Lithuania referta, ſed frigidior & Septẽtrionalior, unde pecudes & pecora parua ſunt,& mutila abſą cornibus,quaſi ſemper ,ppter frigus:homines uerò proceræ,altæ,& robuſtæ ſtaturæ ſunt,bibũt aquam,medonem,& quaſſecz,id eſt,fermẽtatos liquores. Arant & ſulcant ligno ſine fer-

rameną

ramento, & arpicant frondibus arborum ſupra ſeminata ab equis tractis, raroq; propter inteñſa & longa gelua ſegetes matureſcunt, ideo meſſes ſectis frugibus in ſtubis deſiccāt, maturant & triturant. Sæpenumero autem utuntur calefacientibus aromatibus, ſæpe & ſublimatis, de aromatibus, de melle, uel alio calefactorio, ita ut & de auena aquam arden tem ſiue ſublimatum faciant & bibant ad effugandum & repellendum algorem & frigus, alioquin ex frigore congelarēt. Carent uino & oleo, & ne inebrientur, princeps terræ prohibet ne medo aut liquor inebrians in aliqua domo reperiatur ſub priuatione uitæ, niſi bis aut ter in anno ex admiſsione principis. Monetam habent argenteam puri argenti, dzingis nominatam, maiorem & minorem, formæ oblongæ, quadrangularem, non orbicularem, non politam, nec bene planatam. Eſtq; terra diues argento, & cuſtodia undiq; clauſa, ut nedum ſerui & captiui, ſed & liberi, indigenæ & aduenæ exire abſq; literis ducis nequeant, & hęc hactenus. Flumina in Moſcouia ſunt plurima, aliqua autem maiora ſcitu digna enumerabo. Tanais nominatiſsimus fluuius à Tartaris & Moſcouitis Don nuncupatus, fontes & originem habet in Moſcouia propè in ducatu Rezenſi. Conſurgit de terra plana, ſterili, limoſa, paludinoſa & nemoroſa. Quumq; ad orientem ſolis proceſsiſſet uſque ad metas Scythiæ & Tartariæ, declinat ad meridiem, & perueniens ad paludes Mæotidas, illic oſtia tenet & ingreditur. Eſt tantus Tanais, quātum dicerem triplatum Tyberim poſt Romam in mare Tyrrhenum decurrentem, aut quantum Danubium in duplo circa Budam. Et doctrina aſtrologorum tenet, quod Tanais ſit eius longitudinis cuius & Nilus fluuius Aegypti, puta circa ſexaginta gradus longitudinis. Et ſicut Nilus à meridie ad mare Alexandriæ deſcendit, ſic Tanais à ſeptentrione in Mæotidas & mare Ponti defluit. Nec piget repetere quod ſuprà dixi, alia magna flumina ex Moſcouia eſſe orta, uidelicet Ezuina, Volha, & Dniepr ſeu Boryſthenem. Et quum Moſcouia ſit regio plana, non montoſa, prædicta flumina in diſtantia non ualde longinqua à ſe inuicem ex terra plana, nemoroſa & paludinoſa oriuntur, maximuſq; fluminum ille Volha, in Tartarico dictus Edel, tendens in ſeptentrionem, procedit ducentis miliarijs uſq; ad Niſni nouigrod, quod ſonat inferius nouum caſtrum, & eſt in terra Moſcouiæ: & illic accurrit & ei coniungitur magnus fluuius ex media Moſcouia procedens, Occa cognominatus. Deinde octuaginta milliarijs germanicis Volha ſub caſtrum Coſan, quod dux Moſcouiæ poſsidet, tandem ſub caſtrum Sardi, quod Tartari tenent, fluit deinceps uerſus meridiem uigintiquinque fluminibus tantis ut eſt Tyberis Romæ, & alijs multo maioribus influit in mare Euxinum. Accipiat itaque lector tua humanitas, & contra omnes aduerſantes tueatur, & dicat quod prælibata flumina non de montibus, nec de radicibus montium, quoniam ibi montes ſunt nulli, oriuntur & fluunt. Accipiat ſecundo, quod montes Hiperborei & Ryphæi, de quibus emanaſſe illa flumina ab aliquib. fabuloſè ſcriptum eſt, nec in Moſcouia, neque in alijs partibus ſeptentrionis ſunt: recteq; dicetur confictos eſſe, & nuſquam exiſtere, niſi forte in libro ſcripti aut picti, & non in terra reperiri affirmarent. Accipiat tertio, quod in dominio Moſcorū, quemadmodū & in terris Turcarū, homines de loco in locū, & de territorio in territorium ad incolendum transferuntur, & alij pro his commutati mittuntur & locantur. Accipiat quarto, in Moſcouia unam linguam & unum ſermonem eſſe, ſcilicet Rutenicum ſeu Sclauonicum in omnibus ſatrapijs & principatibus, ſic quod etiam Ohulici, & qui in Viathca degunt Ruteni ſunt, et Rutenicum loquuntur, unamq; ſectam & religionem inſtar Græcorum tenent, omneſq; Vladicæ, id eſt, epiſcopi, qui plurimi ſunt, patriarchę Conſtantinopolitano ſubſunt, & confirmationem ab ipſo poſtulantes obedientiam promittunt, præter Tartaros Coſanenſes, qui ducem Moſcorum recognoſcentes, Mahumetum unà cum Saracenis uenerantur, & linguagium Tartarorum loquuntur, etiam præter alienigenas ad ſeptentrionem in Scythia commorantes, qui ſermone & linguis proprijs loquuntur, & idola colunt, prout in ſequenti capitulo dicetur. Accipiat quinto, quod poſt terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, iacet magnum idolum Zlotababa, quod interpretatum ſonat, aurea anus ſeu uetula, quod gentes uicinæ colunt & uenerantur, nec aliquis in proximo gradiens aut feras agitando & in uenatione ſectando uacuus & ſine oblatione pertranſit: quinimo ſi munus nobile deeſt, pellem aut ſaltem de ueſte extractum pilum in offertorium idolo proijcit, & inclinando ſe cum reuerentia pertranſit.

De regionibus Scythiæ Perm, Baskird, Iubra & Corela, per ducem Moſchouiæ ſubiugatis. CAPVT V.

POſt Moſchouiam ſunt gentes & regiones inter ſeptentrionem & orientem in fine Aſiæ ſeptentrionalis, quæ propriè Scythia dicitur, principi Moſchouiæ ſubiectæ, per Iuan ducem Moſcouiæ principaliter ſubiugatæ, ſcilicet Perm, Baskird, Czirmeiſſa, Iuhra, Corela. Perm monoſyllabum eſt, inde terra Permſce, biſſyllabè Permſca pronunciando: & fuit regio idola colens, quam Iuan dux Moſcorum citra annos uiginti baptiſma percipere coëgit, more Rutenorum ſeu Græcorum: & poſuit eis Vladicam, id eſt, epiſcopum, nomine Stephanum, quem barbari poſt diſceſſum ducis uiuū excoriauerunt & necauerunt, reuerſusq; dux afflixit eos, & alium denuò præſulem conſtituit, ſub quo tanquam noui Chriſticolæ, Rutenorum ſchiſma & ritum profitentes permanent. Aliæ uerò regiones præexpreſſæ in fidelitate & idolatria perſiſtunt. Colūt ſolem, lunam, ſtellas, beſtias ſyluarum, & quod eis occurrit: habent propria linguagia & idiomata. In terra Permſca proprium idioma, in terra Paskirdorum proprium, in Iuhra proprium & in Corela etiam proprium. In his regionibus non arant, non ſeminant, panes non habent, nec pecunias: feris ſyluarum, quæ apud eos abundant, ueſcuntur, & non niſi aquam bibunt: morantur in denſis ſyluis, in tugurijs ex uirgultis factis. Et quia ſyluæ illas terras contexerunt, homines ſylueſtres & ferinos effecerunt. Sunt uelut beſtiæ ratione non utentes, ueſtimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude & groſſe, conſuentes uarias pelles in ſimul, ex lupo, ceruo, urſo, ſabelllis & ſciſmis & cæteris, prout ſors obtulerit. Et quia ipſorum terræ mineras non nouerunt, pro homagio duci Moſchouiæ mineras non pendunt, ſed pelles animalium ſylueſtrium quibus abūdant. Proximiores oceano ſeptentrionis, ut Iuctri & Coreli, piſcantur & capiunt balenas ſeu uitulos et canes marinos, quos ipſi uor uol appellant, & ex cute eorum parant redas, burſas & caletas, axungiam autem pro imaginatione ſeruant & uendunt. In Ihura & Corela: ſunt aliqui montes mediocris tumoris, non altiſsimæ elationis, prout quidam putauerunt & ſcripſerunt. Supra montes autem oceani qui mediocres ſunt per totum ſeptentrionem oceano adiacentes, ſcandunt ex mari piſces morſs nuncupati, dente ſe ſupra montē continendo, fricando, & aſcenſum promouendo: dumq; ad ſummitatē montis peruenerint, ad ulteriora greſſum promouendo, ad alteram partem montium uolitando decidunt. Hos illæ gentes colligendo dentes eorum ſatis magnos, latos & albos pondere grauiſsimos capiunt: & Moſchouitis pendunt atque uendunt: Moſchouiæ uerò his utuntur: ad Tartariam quoque & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiorum, framearum & cultrorum, quoniam grauitate ſui maiorem ac fortiorem impreſsionem impingunt, & præbent impellentibus, laborantibus, præliantibus, & occidentibus. Et memineris quod ſuprà dixi, hanc eſſe illam Iuhram regionem Scythiæ, de qua egreſsi ſunt Iuhri, à poſterioribus Huni & Hungari dicti, qui ad Gothiam aſcendentes uehementer multiplicati tranſierunt maxima flumina circa paludes Mæotidas, intraueruntq; in Pannoniam, & ſecundo regreſſu eam occupauerunt, poſſederunt, & in hanc diem tenuerunt, ſuntq; eiuſdem ſermonis & loquelæ præciſæ, niſi quod addiderunt noſtri Hungari aliqua uocabula ex Sclauonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Iuhra non reperiūtur. Verùm in Pannonia Iuhri ſunt Chriſticolæ: in Iuhra uerò patres eorum idololatræ, politioresq; & cultiores ſunt Hungari in Pannonia, omnibus delitijs pleni, quamuis in toto ſylueſtres ſunt, beſtiales, & in frigidiſſima regione miſerrimè degentes. Inſuper memineris in his regionibus Scythiæ ad oceanum ſeptentrionis non eſſe magna flumina, ſed eſſe quaſdam rupes & montes mediocris molis, & non excellentiſsimæ celſitudinis inacceſsibilesq;, uelut aliqui hiſtorici antiquiores protulerunt & ſcripſerunt. Potius itaq; ſecundum experientiam dixiſſent, de nemoribus & denſis ſyluis eos exiuiſſe, quàm de inaceſsilibus montibus.

Homines ſine pane uiuunt.

Finis lib. 2. Matthiæ à Michouia, de Sarmatia Aſiana atq; Europea.

SIGISMVN.

SIGISMVNDVS LIBER BARO IN HERBERSTEIN, NEYPERG, ET GVETTENBERG, &c.

DE LITHVANIA.

Lithuania Moſcouiæ proxima eſt, non autem de ſola prouincia, ſed regionibus illi adiacentibus, quæ ſub Lithuaniæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circas, quod ad Boryſthenem ſitum eſt, in Liuoniam uſq; protenditur. Porrò Circaſsi, Boryſthenis accolæ, Rutheni ſunt, alij ab his quos ſuprà ad Pontum in montibus habitare dixi. His noſtra tēpeſtate præficiebatur Euſtachius Taſcovvitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moſcouiam unà profectum fuiſſe, ſuprà dixi) uir belli peritiſsimus, aſtutia ſingulari: qui cùm crebra cum Tartaris commercia haberet, ſæpius tamen eos fudit. quin & ipſum Moſcum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna ſæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moſcouię eramus, miro aſtu Moſcos profligauit: dignaq; mihi res uiſa eſt, quæ hoc loco aſcriberetur. Tartaros quoſdam habitu Lithuanico in Moſcouiam deduxit, in quos, ceu Lithuanos, nullo metu Moſcos irruituros ſciebat. Ipſe diſpoſitis loco opportuno inſidijs, Moſcos ulciſcentes præſtolatur. Tartari depopulata parte Sevverę prouinciæ, Lithuaniam uerſus iter arripiunt: indeq; mutato itinere, cum Lithuaniam tenuiſſe cognouiſſent, Moſci Lithuanos eſſe rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithuaniam irruūt: qua uaſtata, cùm præda onuſti redirent, ab Euſtachio ex inſidijs circumuenti, ad unum omnes ceduntur. Qua re cognita, Moſcus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata ſibi iniuria conquererentur, miſit. quibus rex: Suos non intuliſſe, ſed iniuriam ultos eſſe, reſpondit. Ita Moſcus utrinq; deluſus, damnum cum ignominia ferre coactus eſt.

Infra Circaſſos nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Ad Boryſthenis oſtia, Otzakhovv caſtrum & ciuitas, quadraginta milliaribus à Circaſs, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniæ regi ademptam poſsidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovv ad Albam, circa oſtia Thiræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncaſtro, quatuordecim milliaribus ab Otzakhovv, in Præcop quatuordecim milliaribus. A' Circaſs circa Boryſthenem ad Præcop quadraginta milliaribus. Supra Circaſſos ſeptem mill. per Boryſthenē aſcendendo, Cainovv oppidum occurrit: à quo decem & octo milliaribus eſt Chiouia, uetus Ruſſiæ metropolis: quam magnificam & planè regiam fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, monumentaq;, quæ in ruderibus uiſuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus eccleſiarum, monaſteriorumq; deſolatorum ueſtigia, præterea cauernæ multæ, in quibus ue tuſtiſs. ſepulchra, corporaq; in his nōdum abſumpta uiſuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra ſeptimum annum rarò caſtitatem ſeruare. Rationes uarias audiui, quarum nulla mihi ſatisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, ſed abducere minimè licet. Nam ſi quis abducta puella deprehēſus fuerit, & uita, & bonis, niſi Principis clementia ſeruatus fuerit, priuatur. Lex etiam ibidem eſt, qua externorum mercatorum (ſi qui ibi fortè deceſſerint) bona aut regi cedunt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiouienſibus apud ſe mortuis obſeruatur. Ad Chiouiam monticulus quidam eſt, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore tranſeundum eſt: in cuius aſcenſu, ſi fortè currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fiſco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gaſtol Palatinus, Vilnenſis regis in Lithuania uice gerens, mihi retulit. Porrò à Chiouia aſcendendo per Boryſthenem triginta milliaribus, Moſier ad fluuium Prepetz, qui duodecim milliaribus ſuper Chiovv Boryſthenem influit, occurrit. Thur fluuius piſcoſus influit Prepetz, à Moſier autem ad Bobranzko, triginta. Inde aſcēdendo uigintiquinque milliaribus, peruenitur in Mogilevv, à qua Orſa ſex milliaribus abeſt. Hæc iam enumerata ſecundum Boryſthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore ſita ſunt, regi Poloniæ: Orientali uerò, Moſcouiæ principi ſubijciuntur: præter Dobrovvnā, & Mſtislavv, quæ Lithuaniæ ditionis ſunt. Traiecto Boryſthene quatuor milliaribus Dobrovvnā, indeq; uiginti Smolentzko deuenitur. Ex Orſa nobis iter fuit in Smolentzko, & tum Moſcouiam uſq;.

Boriſovvo oppidum uiginti duobus ab Orſa in Occidentē milliaribus abeſt, quod Bereſina fluuius, qui infra Bobrantzko Boryſthenem influit, præterlabitur. Eſt autem Bereſina, ut oculis conſpexi, amplior aliquanto Boryſthene, ad Smolentzko. Planè puto hunc Bereſinam, id quod etiam uocabuli ſonus indicare uidetur, ab antiquis Boryſthenem habitum fuiſſe. nam ſi Ptolemæi deſcriptionem conſpexerimus, Bereſina fontibus magis quàm Boryſthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithuania porrò quos Principes habuerit, quando Chriſtianiſmo initiata fuerit, ab initio ſatis dictum eſt. Huius gentis res ad Vitoldi uſq; tempora, ſemper florebant. Si bellū aliūde ipſis immineat, ſuaq; aduerſus hoſtium uim defendere debeant, uocati quidem, ad oſtentationē magis quàm ad bellum inſtructi, magno apparatu ueniunt: uerùm delectu habito, citò dilabuntur. Quòd ſi qui remāſerint, hi equis, ueſtibusq; melioribus, quib. inſtructi nomina dederunt, domū remiſsis, cum paucis quaſi coacti, ducem ſequuntur. Cęterùm magnates, qui certum militum numerum ſuis ſumptibus in bellum mittere cogun tur, data duci pecunia, ſe redimentes, domi remanent: eaq; res adeò dedecori nō eſt, ut militiæ præfecti, ducesq; publicè in cōuentibus, caſtrisq; proclamari faciant, ſi qui uelint, numerata pecunia exautoratos domū redire poſſe. Tanta autem inter hos quidlibet agendi eſt licentia, ut immodica libertate nō uti, ſed abuti uideantur, Principumq; bona impignorata poſsideant: adeò, ut Principes in Lithuaniam uenientes, ſuis, ni prouincialiū ope ſubleuentur, uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, haſtam uerò & ſcutum Hungarico more gerunt, equis bonis, ijſdemq; caſtratis, ſine ſoleis ferreis, quos mollibus coërcent lupatis, utuntur.

Vilna eſt caput gentis: ciuitas ampla, intra colles ſita, ad confluxum fluuiorum Velię & Vilnæ. Velia autem fluuius aliquot infra Vilnam milliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grodno, nomine haud ita diſsimili, præterlabitur, Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum ſubiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brādenburgenſis, poſteaquā ſe regi Poloniæ ſubdidit, cruceq; & ordine depoſito, hæreditarius præeſt) à Samagitis, eo loci quo Germanicū mare illabitur, dirimit: ubi eſt oppidum Mumel, nam Germani Crononem Mumel, patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vilna porrò nunc eſt muro cincta, multa templa, ædesq; lapideæ in ea exædificantur, in qua epiſcopalis ſedes eſt, quam tunc Ioannes regis Sigiſmundi filius naturalis, uir ſingulari humanitate præditus, tenebat, nosq; in reditu noſtro humaniter excepit. Præterea parochialis eccleſia, & aliquot monaſteria, & præcipuum Franciſcanorum de obſeruantia cœnobium, maximis ſumptibus extructum, excellit. Multo plura tamen ſunt Ruthenorum templa in ea, quàm Romanæ obedientiæ. In Lithuaniæ principatu ſunt tres Romanæ obedientiæ epiſcopatus: Vilnenſis ſcilicet, Samagithiæ, & Chiouienſis. Rutheni uerò epiſcopatus in regno Poloniæ & Lithuanię, aut ſuis incorporatis principatibus, ſunt, Archiepiſcopus Vilnæ nunc degens, Polocenſis, Vvolodimerienſis, Lucenſis, Pinski, Chomenſis, Præmiſsienſis. Lithuani melle, cera, cinere, quibus potiſsimū abundant, quæſtum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanū, deinde in Holandiam deferuntur. Picem quoq; & aſſeres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithuania abundè præbet. Sale caret, quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Chriſtiernus Daniæ regno eiectus, mareq; piratis infeſtū eſſet, ſal non ex Britannia, ſed ex Ruſsia portabatur: quo etiamnum utūtur apud Lithuanos. Noſtra tempeſtate apud Lithuanos duo potiſsimū uiri bellica laude clari fuêre: Conſtantinus Knes Oſtroski, & Knes Michaël Linzki. Conſtantinus utplurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prædantium, ſed præda onuſtos ſequebatur: cumq; redirent ad eum uſque locum, in quo ſe omni metu ſolutos, reſpirandi & quieſcendi commodum ſpacium habere putabant (is locus erat illi notus) cumq; eos inuadere conſtituiſſet, monuit ſuos, ut ſibi ea nocte cibaria pararent. nam ſe eis nullam ignis copiam in noctē futuram, eſſe facturum. Itaq; ſequenti die cōtinuato itinere, cùm Tartari noctu nulla flamma aut fumo apparēte, putarent hoſtes regreſſos, aut dilapſos, eoq; & equos in paſcua dimitterent, mactarent, uorarent, & ſe ſomno dederent: Conſtantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes uerò Michaël Linski, qui cum adoleſcens adhuc in Germaniam ueniſſet, & apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Friſia bellum gerentem ſtrenuè ſe geſsiſſet, ac per omnes militiæ gradus magnum ſibi nomē peperiſſet, Germanorumq; apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam redijſſet, apud Alexandrum regem magna authoritate ac ſummo loco fuit: adeò ut rex arduas quaſq; res ex eius iudicio ac arbitrio conſtitueret. Accidit aūt, ut cū Ioanne Savverſinski Palatino Tro-

tenſi,regis cauſa in diſſenſionem ueniret,ubi compoſitis tandem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo rege,manebat Ioanni alta mente repoſitum odium.nam ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipſe & complices,atq; amici, apud Sigiſmundum regem,qui Alexandro ſucceſſerat, crimine affectati imperij, ab æmulis quibuſdam delatus eſt,& proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ Knes Michaël impatiens, cum ſæpe regem appellaſſet,rogaſſetq; ut cõmuni iudicio,quò tantum crimen à ſe depellere poſſe dicebat,cauſam inter ſe & Savverſinski actorem diſcerneret: cumq; rex illius petitioni locum non daret,in Hungariam ad Vvladislaum regis fratrem proficiſcitur: à quo literis & Oratoribus,quibus ad cognoſcendam ſuam cauſam rex admonebatur,impetratis,tentatisq; omnibus,cum cauſæ ſuæ cognitionem à rege impetrare nõ poſſet, indignitate rei permotus Michaël,tale facinus ſe aggreſſurum,regi dixit,quod ipſi ſibiq; aliquando foret mœrori. At cum domum iratus ſe recepiſſet, quendam ex ſuis hominem ſibi fidum,cum literis mandatisq; ad Moſchouiæ Principem mittit. Scripſerat autem, ſi Princeps ſecuram,liberamq; ad ſe uiuendi copiã,datis in hanc rem literis,atq; addito iuramento,ſibi promitteret,eaq; res honori,emolumentiq; ſibi apud Principem foret,ſe caſtris quę in Lithuania poſsideret,alijsq; ui aut deditione occupatis,ad ſe deficere uelle. Eo nuncio Moſcus,qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet,mirificè exhilaratus, omnia quæ à ſe Michaël peteret,datis ut uolebat literis,iuramentoq; addito,ſe facturum recepit. Rebus ita apud Moſcum ex ſententia confectis,Michaël ulciſcendi libidine flagrãs in Ioannem Savverſinski,qui tum in uilla ſua circa Grodno erat (in qua ego poſtea ſemel pernoctaui) toto impetu fertur,eumq; ne elabi poſſet,diſpoſitis circum ædes militum ſtationibus,immiſſo percuſſore quodam Mahumetano,in lectulo dormientẽ opprimit, obtruncatq;: qua re peracta, ad caſtrum Miensko cum exercitu progreſſus, ui illud, aut deditione occupare nitebatur: ſed Miensko occupatione fruſtratus, alia ſubinde caſtra oppidaq; aggreſſus eſt. Interea cum regis in ſe copias aduenire,ſeq; illi lõgè imparem eſſe intelligeret, obmiſſa caſtrorum oppugnatione,in Moſchouiam ſe cõtulit: ubi à Principe honorificè exceptus eſt.nam Lithuaniam illi parem non habere ſciebat. Vnde magnam de eo ſpem conceperat, ſe eius conſilio,opera,induſtria,uniuerſam Lithuaniam poſſe occupare, qua ſpe haud prorſus fruſtratus eſt. Nam communicatis cum eo cõſilijs,Smolentzko inſignem Lithuaniæ principatum denuò obſedit, & eam uiri huius induſtria magis quàm uiribus cepit. Vnus enim Michaël, militibus qui in præſidio erant, omnem urbis defendendæ ſpem, ſua præſentia ademit: eosq; & metu,& pollicitationibus, ut caſtrum proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq; ſtudio faciebat, quoniam Baſilius, ſi Michaël Smolentzko quacunq; arte potiri poſſet, ſe caſtrũ cum prouincia adiacente perpetuò ſibi conceſſurum promiſerat. Quibus tamen promiſsis adeò ille poſtea nõ ſtetit, ut Michaëlem de pactione ſe appellantem,uana tãtùm ſpe lactaret,atq; illuderet. Qua re uehementer Michaël offenſus,nondum abolita è pectore Sigiſmundi regis memoria, cuius gratiam,opera amicorum quos in eius aula tum haberet,ſe facilè conſequi poſſe ſperabat, ex ſuis quendam ſibi fidum ad regem mittit,ſeq;,ſi quæ grauius in ſe commiſiſſet, condonaret,rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq; continuò publicę fidei, quas petebat,literas dari mandauit. Verùm cum Michaël literis regijs non prorſus fideret,quo tutius redire poſſet,à Georgio Pisbeck,& Ioanne de Rechenberg,equitibus Germanis,quos ea authoritate apud regem,eiusq; conſiliarios eſſe ſciebat, ut regem uel inuitum poſſent ad ſeruãdam fidem cogere,ſimiles literas efflagitauit,impetrauitq;. Sed cum eius rei nuncius in Moſchi cuſtodias incidiſſet,captusq; eſſet,re patefacta,Principiq; celeriter ſignificata,Michaël Principis iuſſu capitur. Eodem tempore nobilis quidã ex Trepkonum familia,adoleſcens Polonus,à Sigiſmũdo rege ad Michaëlem Moſchouiam miſſus erat: qui ut,mandata regis commodius exequi poſſet,perfugam ſe ſimulabat. Is quoque haud meliore fortuna uſus,à Moſcis capitur: & cum perfugam ſe diceret, neq; ſibi fides adhiberetur,adeò arcani continens fuit,ut etiam grauiter tortus,id non reuelaret. Porrò cum Michaël captus,in conſpectum Principis in Smolentzko adductus fuiſſet: Perfide,inquit,digna te pro meritis pœna afficiam: ad quæ ille: Perfidiæ crimen,quod mihi impingis,non agnoſco.nam ſi tu mihi fidem,promiſſaq; ſeruaſſes,fideliſsimum me in omnibus ſeruitorem habuiſſes. Sed cùm te eam floccifacere,meq; à te inſuper eludi uiderẽ,graue mihi in primis eſt,ea quæ animo in te conceperam,me exequi non potuiſſe. Mortem ego ſemper contempſi,quam uel ea cauſa libenter ſubibo, ne uultum tuum Tyranne amplius conſpiciam. Deinde Principis iuſſu in magnam populi frequentiam in Vvieſma abductus,

ductus,ubi ſupremus belli Præfectus,proiectis in medium grauibus, quibus uinciendus erat,cathenis: Princeps te, inquit, Michaël maxima (ut ſcis) dum fideliter ſeruires, gratiâ proſequebatur. Poſtquam autem proditione fortis eſſe uoluiſti, hoc te ſecundum merita tua munere donat. Simulq; cū dicto,cathenas illi iniÿci iubet.Qui dum ita ſpectante multitudine cathenis conſtringeretur,ad populum conuerſus:Ne captiuitatis,inquit,meæ fal ſa apud uos fama ſpargatur, quid fecerim, curq; captus ſim, paucis aperiam: ut uel meo exemplo,qualem Principē habeatis,quidq; quiſq; ueſtrûm de eo ſperare debeat, aut poſſit,intelligatis. Ita orſus,totius ſui in Moſchouiam itineris rationem, quæq; Princeps ſcriptis literis,addito iuramento,ſibi promiſiſſet, neque ulla ex parte promiſsis ſtetiſſet, refebat. Cumq; ſua de Principe expectatione falſus eſſet,uoluiſſe denuò in patriam redire:idq; eo ſe captum eſſe. Qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortem ſe nō magnopere refugere,præſertim cum ſciret,communi lege naturæ omnibus æquè moriendum eſſe. Et cùm corpore ualido,ingenioq; ad omnia uerſatili eſſet,multum etiam ualebat cōſilio, ſeriÿs,iocoſisq; rebus æque idoneus, planeq; (ut aiunt) omnium horarum uir: qua animi dexteritate multum ſibi gratię,authoritatisq; apud omnes,Germanos præſertim,ubi educatus fuerat,conciliauerat. Tartaros,Alexandro rege imperante,inſigni clade profligauerat: neque à Vvitoldi morte,Lithuani tam præclaram à Tartaris uictoriam unquā reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica,Pan Michaël uocabāt:qui cum,ut homo Ruthenus Grecorum in fide ritum ab initio,eoq; pôſt obmiſſo,Romanum ſequutus fuiſſet,quo Principis in ſe iram,indignationemq; leniret,mitigaretq;,in uinculis denuò Ruthenicum aſſumpſit. De eius liberatione,nobis in Moſchouia exiſtentibus,multi præclari uiri,in primis autem Principis cōiunx,quæ ſibi ex fratre neptis erat,apud Principem laborabat. Intercedebat pro eo etiam Cæſar Maximilianus, literasq; ſpeciales in priore mea legatione ad Principem nomine ſuo dederat: quibus tamē uſq; adeò nihil effectum eſt, ut mihi tum nec aditus ad ſe patêret: imò ne uidendi ſui copia dabatur. In altera uerò legatione, cum fortè de liberatione eius tractaretur,ſæpius à Moſcis interrogabat, an hominē nouiſſem? quibus equidem,quod in rem ſuam fore putabam, nomen me duntaxat eius aliquando audiuiſſe,reſpondi. Atque Michēl tum liberatus ac dimiſſus fuit:cuius neptim Princeps, uiuente adhuc priore uxore cum duxiſſet,tantam ſpem in eo ponebat,ut filios ſuos illius uirtute à fratribus in regno tutos fore crederet: tutorem deniq; filiorum ſuorum teſtamento inſtituerat. Mortuo dein Principe,uiduam laſciuientē cùm identidem increparet, proditionis crimine ab ea inſimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata,non longè pôſt,ipſam quoq; ita ſæuientem,ueneno ſublatam;adulterum uerò Ovvtzina dictum, in partes laniatum ac diſſectum aiunt.

Vvolinia,inter Lithuaniæ principatus,gentem bellicoſiorem habet.

Lithuania admodum ſyluoſa eſt. Paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum aliÿ,ut Bog,Prepetz,Thur & Bereſina,Orientem uerſus Boryſthenem illabuntur. Aliÿ uerò,ut Boh,Cronon,& Narevv,Septentrionem uerſus decurrunt. Cœlum inclemens,animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat,ſed ſeges rarò ad maturitatem peruenit. Gens miſera, & graui ſeruitute oppreſſa. Nam ut quiſque famulorum caterua ſtipatus,domum coloni alicuius ingreditur, impunè quiduis facere, res ad uitæ uſum neceſſarias rapere,abſumere,crudeliter etiam colonum uerberare licet. Colonis quauis de cauſa ad dominos ſuos abſq; muneribus aditus non patet.quòd ſi etiam admittantur,ad Officiales & Præfectos relegantur:qui niſi munera accipiant, nihil boni decernūt, conſtituuntúe.Neq; uerò hęc ſolùm tenuium ratio eſt,ſed etiam nobilium,ſi à proceribus impetrare quippiam uolunt. Audiui à quodam primario Officiale apud Regem iuniorem,qui dixit,Vnumquodq; uerbum in Lithuaniam aurum eſſe. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt.Dominis, præter cenſum, hebdomadatim ſex dies laborare: Parocho denique ducta, uel mortua uxore,liberis ſimiliter natis,aut uita defunctis,eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porrò ſeruitute à Vvitoldi tēpore in hunc uſque diem detinentur,ut ſi quis fortè capite damnatus fuerit,de ſe ipſo,iubente Domino,ſupplicium ſumere,ſuisq; manibus ſe ſuſpendere cogatur. Quod ſi forte facere recuſauerit,tum crudeliter cæſus, atq; inhumaniter excarnificatus,nihilominùs ſuſpenditur. Hac ſęueritate effectum eſt, ut ſi Iudex aut Præfectus in re præſenti conſtitutus,reo moram forte nectenti,minatus fuerit, aut ſolummodo dixerit, Feſtina, Dominus iraſcitur: tum miſer grauiſsima uerbera extimeſcēs, laqueo uitam finit.

DE

DE FERIS.

FEras habet Lithuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Biſontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos ſylueſtres. Biſontem Lithuani lingua patria uocant Suber: Germani impropriè Aurox, uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui planè bouinam formam habet, cum biſontes ſpecie ſint diſsimillima. Iubati enim ſunt biſontes, & uilloſi ſecundum collum & armos, barba quadam à mento propendente, pilis muſcum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunque ſic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos inſidentes capere poſsit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigiſmundo, huius qui nunc regnat Sigiſmundi Auguſti patre, quem bene habito & firmo corpore fuiſſe ſcimus, duobus alijs ſe non minoribus ſibi adiunctis. Tergum ipſum ceu gibbo quodam attollitur, & priore, & poſteriore corporis parte demiſsiore. Qui uenantur biſontes, eos magna ui, agilitate & ſolertia præditos eſſe oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo ſint arbores iuſtis diremptæ ſpacijs, truncis nec craſsis nimis, ut facilè circumiri poſsint: nec paruis, ut ad tegendum hominem ſufficiant. Ad has arbores ſinguli uenatores diſponuntur, atque ubi canibus perſequētibus exagitatus biſons eum in locum propellitur, qui primus ex uenatoribus ſeſe profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris ſeſe tuetur, & quà poteſt percutit uenabulo feram: quæ ne ſæpius quidem icta cadit, ſed incenſa magis ac magis rabie, non tantùm cornua, ſed etiam linguam uibrat: quam ita ſcabram & aſperam habet, ut uenatorem ſolo ueſtis eius attactu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quòd ſi quis fortè circumcurſitando & feriendo delaſſatus reſpirare cupit, is feræ obijcit pileum rubrū, in quem & pedibus, & cornibus ſæuit. Si uerò alteri in idē certamen non confecta fera deſcendere libet, ut fieri neceſſe eſt, ſi ſalui illinc abire uelint: is eam facilè in ſe prouocat, ſi uel ſemel ſono barbaro Lululu ſucclamarit.

Vros ſola Maſouia Lithuaniæ contermina habet: quos ibi patrio nomine Thur uocant, nos Germani ꝓpriè Vrox dicimus. Sunt ēm uerè boues ſylueſtres, nihil à domeſticis bobus diſtantes, niſi quòd omnes nigri ſunt, & ductū quendam inſtar lineæ ex albo mixtum per dorſum habent. Non eſt magna horū copia: ſuntq; pagi certi, quibus cura & cuſtodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibuſdam ſeruantur. Miſcentur uaccis domeſticis, ſed non ſine nota. Nam in armentum poſtea, perinde atque infames, à cæteris uris non admittuntur: & qui ex eiuſmodi mixtione naſcuntur uituli, non ſunt uitales. Sigiſmundus Auguſtus rex mihi apud ſe oratori donauit exenteratum unū, quem uenatores eiectum de armento ſemiuiuum confecerant: reciſa tamen pelle, quæ frontem tegit, quod non temerè factum eſſe credidi: quanquam cur id fieri ſoleret, per incogitantiam quandam non ſum percontatus. Hoc certum eſt, in precio haberi cingulos ex uri corio factos, & perſuaſum eſt uulgo, horum præcinctu partum promoueri. Atque hoc nomine regina Bona, Sigiſmūdi Auguſti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum ſereniſsima Domina mea Romanorum Regina, ſibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithuanis ſua lingua Loſs eſt, eam Germani Ellend, quid'nam Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc eſt, aſinum agreſtem eſſe, non reſpondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ ſolidas haberent, repertæ ſint, ſed id perrarū eſt. Animal eſt altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magis ad albedinem tendente. Curſus eſt uelociſsimi: non quo cætera animalia modo, ſed gradarij inſtar. Vngulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum geſtari ſolent.

In deſertis campis circa Boryſthenem, Tanaim & Rha, eſt ouis ſylueſtris, quam Poloni Solhac, Moſci Seigack appellant, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibuſdam circulis notata, ex quibus Moſci manubria cultellorum tranſparentia faciunt: uelociſsimi curſus, & altiſsimorum ſaltuum.

Samagithia proxima Lithuaniæ eſt prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Pruſsiam quatuor milliarium Germanicorum ſpacio à Liuonia diuidit: nullo oppido, aut caſtro munito inſignis. Huic ex Lithuania à Principe Præfectus, quem ſua lingua Staroſta, quaſi ſeniorem appellant, præficitur, neque temerè is, niſi grauiſsimas ob cauſas, officio mouetur: ſed quoad uiuit, perpetuò manet. Epiſcopum habet Romano Pon-

tifici

tifici ſubiectum . In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quòd cum eius re-
gionis homines procera ut plurimum ſtatura ſint,filios tamen alios corporis magnitudi-
ne excellentes,alios perpuſillos,ac planè nanos,ueluti uiciſsitudine quadam,procreare ſo
lent. Samogithæ ueſtitu uili,eoq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus caſis, ijsq;
oblongioribus uitam ducunt,in quibus ignis in medio conſeruatur: adquem cum pater-
familiâs ſedet,iumenta,totamq; domus ſuæ ſupellectilem cernit. Solent enim ſub eodem,
quo ipſi habitant,tecto, ſine ullo interſtitio pecora habere.Maiores urorum cornibus pro
poculis etiam utuntur. Audaces ſunt homines,& ad bellum prompti : loricis , alijsq; plu-
rimis armis,præcipuè autem cuſpide, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur.
Equos adeò paruos habent, ut uix credibile ſit,ad tantos labores eos ſufficere poſſe: qui-
bus foris in bello,domiq; in colendis agris utuntur. Terram non ferro, ſed ligno proſcin-
dunt: quod eo magis mirandum , cum terra eorum tenax , & non arenoſa ſit,quaq; pinus
nunquam creſcit. Araturi ligna complura,quibus terram ſubigũt, locoq; uomeris utunt̃,
ſecũ portare ſolent:ſcilicet,ut uno fracto,aliud atq; aliud,ne quid in mora ſit,in prõptu ha-
beant. Quidam ex prouinciæ præfectis , quo prouinciales grauiore labore leuaret, mul-
tos ferreos uomeres adferri fecerat . Cum autem eo, ſequentibusq; aliquot annis , ſege-
tes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent, uulgusq; agro-
rum ſuorum ſterilitatem ferreo uomeri adſcriberet, nec aliud quicquam in cauſa eſſe pu-
taret,Præfectus ueritus ſeditionem,amoto ferro,ſuo eos more agros colere permiſit.Pro-
uincia hæc nemoribus , ſyluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoque uiſiones fieri
ſolent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures , qui ſerpentes quoſdam quatuor bre-
uibus, lacertarum inſtar, pedibus , nigro obœſoq; corpore trium palmarum longitudi-
nem non excedentes , Givvoites dictos , tanquam penates domi ſuæ nutriunt : eosq; lu-
ſtrata domo ſtatis diebus ad appoſitum cibum prorepentes , cum tota familia, quoad ſa-
turati in locum ſuum reuertantur,timore quodam uenerantur . Quod ſi aduerſi quid illis
accideret, ſerpentem Deum Domeſticum malè acceptum ac ſaturatum eſſe credũt. Cùm
priori ex Moſchouia itinere rediens , in Troki ueniſſem , referebat hoſpes meus, ad quem
fortè diuerteram, ſe eodem quo ibi eram anno,ab eiuſmodi quodam ſerpentis cultore ali-
quot aluearia apum emiſſe: quem cùm oratione ſua ad uerum Chriſti cultum adduxiſſet,
utq; ſerpentem quem colebat occideret,perſuaſiſſet,aliquanto pòſt cum ad uiſendas apes
ſuas eò reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miſerabilem in
modum diducto offendit. Tanti mali cauſam interrogatus , reſpondit, ſe, quòd ſerpenti
Deo ſuo manus nepharias inieciſſet,ad piaculum expiandum,luendamq; pœnam, hac ca
lamitate puniri: multaq; grauiora , ſi ad priores ritus ſuos non rediret, eum pati oportere.
Hæc quamuis non in Samogithia,ſed in Lithuania ſunt acta , pro exemplo tamen addu-
xi. Mel nuſquam melius,nobiliusúe,quodq; minus ceræ habeat,albumq; ſit, quàm in Sa-
mogithia,reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum , quidam Germanicum, alij Prute-
nicum , nonnulli Veneticum : Germani uerò alludentes Baltheo , Pelts appellant: Sinus
propriè dicitur, interluit namq; Cimbricam Cherſoneſum, quam hodie Yuchtland, &
Sunder Yuchtland Germani : Latini uerò , nomine inde pariter ſumpto , Iuciam uocant.
Alluit & Germaniam,quam Baſſam dicunt,incipiendo ab Holſatia,quæ Cimbricam cõ-
tingit: dein Lubicenſem terram , item Viſmariam , & Roſtok,Magnopolenſium Ducum
ciuitates,totumq; Pomeraniæ tractum,id quod nomen eius loci indicat. Pomorijæ enim
Slauonica lingua idem eſt , ac ſi diceres,Iuxta mare, ſeu maritimum . Inde Pruſsiam, cu-
ius metropolis eſt Gdanum , quod & Gedanum & Dantiſcum appellatur, alluit . Porrò
Ducis Pruſsiæ ſedes eſt,quam Germani Regium montem appellant . Eò loci certo anni
tempore,ſuccinum mari innatans,magno hominum periculo, propter ſubitum maris ac-
ceſſum & receſſum aliquando,piſcatur. Samogithiam uix IIII. milliaribus contingit: at-
que longo tandem tractu Liuoniam,& eam partem quam uulgò Khurland,Curetos abſ-
que dubio uocant,& regiones quæ Moſco ſubſunt: Vinlandiam denique, quæ Svveten-
ſium ditionis eſt , unde etiam Venedicum nomen originem duxiſſe arbitrantur, circum-
luit. Ab altera autem parte Svvetiam contingit. Totum autem Daniæ regnum , quod in-
ſulis maximè conſtat,in hoc ſinu continetur:exceptis Iucia & Scandia , quæ cõtinenti ad-
hærent.Gotlandia quoq; inſula regno Daniæ ſubiecta,in hoc ſinu eſt:ex qua pleriq; Got-
thos prodijſſe putabant : cum tamen longè anguſtior ſit, quàm quæ tantam hominũ mul
titudinem capere potuiſſet. Præterea ſi Gotthi ex Scandia progreſsi fuiſſent, ex Gotlãdia
in Svve-

in Svuetiam, et iterum reflexo per Scandiam itinere (quod rationi minime conſentaneum eſt) oportuiſſet eos reuerti. In Gothia inſula adhuc Vuiſsby ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantium lites ac controuerſię cognoſcebantur, ac conſtituebantur: eo etiam ex longinquis illis maritimis locis cauſæ ac negotia deferebantur, prouocabanturq́.

Liuonia prouincia in longitudine ſecundum mare protenditur. Huius metropolis eſt Riga, cui Teutonici ordinis magiſter præeſt. In ea, præter Rigenſium archiepiſcopum, Riualienſis & Oſsilienſis epiſcopi ſunt. Oppida habet complura: præcipue autem ciuitatem Rigã ad fluuiũ Dvuina, non longe ab oſtijs: item Revvaliã & Derbteñ. ciuitates. Revualiam Rutheni Rolivuan: Derbt uerò Iuryovugorod appellant. Riga nomen ſuum utraque lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Nervuam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi Cõmendatores uocantur, item proceres & ciues, Germani fere omnes ſunt: Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines ſeu tribus eſt diuiſa. In Liuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacenſi, Geldrenſi, & Monaſterienſi, quotannis noui & ſeruitores & milites deducuntur: quorum pars inde mortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quaſi manumiſsi in patriam redeunt, ſuccedunt. Inſigni equorum copia adeò abundant, firmiq́ ſunt, ut hactenus tam regis Poloniæ, quàm magni Ducis Moſchouiæ hoſtiles & frequentes in agros eorum incurſiones fortiter ſuſtinuerint, ſeq́ ſtrenuè defenderint.

Anno Domini 1502, menſe Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnuſq́ Lithuaniæ Dux, Magiſtrum Liuonienſem Vualtherum à Pleterberg, pactionibus quibuſdam induxit, ut ipſe inſtructo exercitu Moſchouiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, ubi is hoſtilem terram attigiſſet, cum magno ſe exercitu affuturum. Sed enim Rex cum ad conſtitutum tempus, ſicuti receperat, non ueniſſet, Moſciq́ cognito hoſtium aduentu, ingẽti multitudine magiſtro occurriſſent, isq́ cùm ſe deſertum uideret, neq́ ſine ſumma turpitudine periculoq́ retrocedere poſſet, ſuos primùm pro tẽpore paucis adhortatus, mox exoneratis tormẽtis, ſtrenuè hoſtem aggreditur: primoq́ impetu Ruthenos diſsipat, atq́ in fugam conuertit. Cum autem pro numero hoſtium pauciores eſſent uictores, grauioreq́ armatura præpediti, hoſtem longius perſequi non poſſent: Moſci re cognita, recuperatis animis, denuò in ordines redeunt, atq́ Pletẽbergij peditatum, qui circiter mille quingenti inſtructa phalange hoſti ſe oppoſuerunt, aggreſsi ſtrenuè cædunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvuartz, periere. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur, nam cùm hoſtium telis obrutus, confectusq́ diutiùs ſtare non poſſet, priuſquam occumberet, alta uoce uirum aliquem fortem, qui uexillum à ſe reciperet, inclamabat, ad cuius uocem Lucas Hamerſteter, qui ſe ex Braunſuicenſibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accurrens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur, quem Conradus, ſiue quòd ſuſpectam haberet illius fidem, ſiue quòd tanto honore indignum eſſe arbitraretur, tradere recuſauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo imputat. Conradus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tenet, laceratq́. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditiſq́ peditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum eſt, ut quadringenti ferè pedites ab hoſtibus miſere trucidarentur: reliqua turba cum equitatu ſeruatis ordinibus, ad ſuos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, poſtea à Moſcis captus, atq́ in Moſchouiam miſſus, in aula principis aliquandiu honeſto loco fuit. Verùm is acceptæ à Moſcis iniuriæ impatiens, ex Moſchouia clàm ad Chriſtiernum Danię regem poſtea profugit, à quo tormentis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaſerant, in Daniam elapſi, illius proditionem Regi indicaſſent, nec cum eo unà militare uellent, rex Chriſtiernus eum in Stocxholm miſit: mutatoq́ poſt regni ſtatu, Ioſtericus, aliàs Guſtaus Suetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium ſuorum aſcribit, & Vuiburg oppido præficit: ubi cum neſcio cuius criminis ſe inſimulari cerneret, ueritus grauiora, denuò in Moſchouiam ſe recepit: ubi ego illum honorificè ueſtitum, inter Principis ſtipendiarios uidi.

POMPONII MELÆ DESCRITIO SARMATIAE.

SArmatia intus quàm ad mare [b] latior, ab ijs quæ ſequitur, [c] Viſula amne diſcreta, qua retrò abit uſque [d] ad Iſtrum flumen immittit, gens habitu, [e] armisq; Parthicæ proxima, uerum ut cœli aſperioris, ita ingenij, nō ſe [f] urbibus tenet, [g] & ne ſtatis quidem ſedibus, ut inuitauere pabula, ut cædens, & ſequēs hoſtis exigit, ita res opesq; ſecum trahēs, ſemper caſtra habitat: bellatrix, libera, indomita, & uſq; eò immanis atq; atrox, ut fœminę etiam cum uiris bella ineant, atque ut habiles ſint, natis ſtatim dextra aduritur mamma, ut inde expedita in ictus manu, quæ exuritur, uirile fiat pectus: arcus tendere, [h] equitare, uenari, puellaria penſa ſunt: ferire hoſtem adultarum ſtipendium eſt, adeò ut non percuſsiſſe pro flagitio habeatur, ſitq; eis pœnæ [i] uirginitas.

IOACHIMI VADIANI COMMENTARIOLVS IN POMPONIVM MELAM

DE SARMATIA.

SArmatia.) Quemadmodum Ptol. ſcribit lib. 3. à ſeptentrione oceano Sarmatico, & parte terræ in Arctos incognitæ terminatur, ab occaſu Iſtula, ab ortu confinibus Cherſoneſi Tauricæ, ipſaq; Mæotide, & Tanai ad uſque Rhiphæos, & ignota, quæ ſupra eos ſunt, à meridie Carpathijs montibus. Huius iuſta pars hodie Polonia dicta, à planitie uidelicet terrę, quā ipſi uernacula lingua Pole etiamnum uocāt. Orientale eius latus in 2. lib. principio pro uirili explicuimus. Reliqua ſequi calamo nō pigeret, niſi hodie reddidiſſent pleriq;, inter quos uel diligētiſsime Raphaël Volaterranus. Coloni planè è Germania profecti uidentur: nam cum Boiemis lingua communicant, & ſunt cùm uitæ ſynceritate, tum morum candore manſuetiores, quàm ut Scythici ſanguinis eſſe, qui nūc habitant, quiſpiā exiſtimet. Vtq; in Germania uetuſta ferocitas, ita Germanorum in Polonia Scythica feritas hodie incognita eſt. Regem habent: is erat, dum hæc ſcribebam, Sigiſmundus Caſimiri filius, princeps ſeculorum dignus memoria. Eſt enim & bello (ut paucis ambiam) & pace inſignis, tanta formæ præſtantia, ut dignam regno maieſtatem uel ſola uidentibus offerat. Huius mater longè Lampido illam Lacedæmoniam uincens, regis uxor, regis filia, neptisq;, regis ſoror, & ſex regum pientiſsima parens, ut alibi ſumus teſtati, extitit. Gens ipſa Chriſtiana religione inſignis, & optimorū antiſtitū hodie cuſtodia incolumis. Quos inter, quos equidem nouerim, Eraſmus eſt Vitellius præſul Plocenſis, Ianus Ludbrantius Poſnanienſis, Matthias Dreuicius Vladislauienſis, Ioānes Conarky Cracouienſis, & candidiſsimi animi Petrus Tomitius Premislienſis, uiri in uniuerſum, cum ſeorſum literatiſsimi, & nullis nō doctrinis dediti, tum ſtudioſorum amantiſsimi & magni patroni. Id quod in præſulibus Chriſtianis non naturæ ſolum, ſed etiam gratiæ munus eſſe uidetur. Noui enim pleroſq; uel æſtimatiſsimos, quibus magis curæ eſt, quid habeant, quàm quid ſciāt: nec quàm docti adſint, ſed quot cōpti miniſtrent, reſpiciunt. Porrò & altiſsimo in ocio ſocordes ab opibus & auaritiæ ſtudio ſpectari uolunt, quibuſuis ueteribus tyrannis in deglubendis pauperibus ſæuiores, immitioresq;. A quibus longè & uerè δὶς διὰ πασῶν, quod aiunt, illi diſſentiunt. Inter quos nomino cum honoris præfatione Sileſiorum Ianum Thurzonem Vratislauienſem, & Morauorum Stanislaum fratrem ſuum Olomuncenſem, genere, doctrina, uirtubus magnos, eoq; mihi commendabiles uel maximè, quod hic Ianum Dubrauium inter multos, ille CASPARVM Vrſinum amplectitur, uiros, ut ipſa indicant ſtudiorum ſuorum uel nunc edita monimenta, doctrina, elegantiaq; præſtantes. De Iano Conarsky iurecōſulto inter inſignes regios oratores clariſsimo, quid ſentien-

Polonia unde dicta.

Sigiſmundus Poloniæ rex.

Poloni religioſi.

Antiſtites Sarmatici.

Ianus Thurzo præſul Vratiſlauienſis.

Ianus Conarsky.

ſentiendum ſit, ipſa me humanitas ſua, ſimul & eruditio monuit: ſatius uerò eſt modeſtum uideri me ſuarum laudum præconem, ſi minus, quàm fert animus, hoc in loco retulero, quàm affectatæ laudis ſuſpicione premi, dũmodo fatear nihil eſſe, quod adeò de me merito uiro non debeam.

b Latior.) Nam ab Iſtulæ fontibus ad Tanaim, circumq́; Euxinum uerſus multo erat Melæ temporibus ſpacioſior, quàm in ora Septentrionalis littoris, cuius magna ignota pars fuit.

c Viſula.) Mira nominis uariatio: nam Viſula, Iuſtula, Iuſtilla, Iſtula, Viſtula uocatur. Oritur in Carpathijs, qua in Iaziges, & Marcomannos Polonia imminet: in Codanum egreditur non uno oſtio, & ampliſsimo, antequam Dantiſcum attingat alueo, ubi mira piſcium copia. Dantiſcum clarum & opulentum aduectis mercibus oppidum, aëre ob uicina, quæ paluſtri humore mandent, nonnihil inſalubri, memorabile uerò ætate noſtra Ioannis Dantiſci nomine, iureconſulti, poëtæ, & Sigiſmundi Poloniæ regis (quod fidei ſuæ & eruditioni debebatur) ſecretarij.

Viſtula.

Dantiſcum.

Ioan. Dantiſcus.

d Ad Iſtrum.) Ideo Ptol. non Iſtula tantum, ſed & montibus, qui in Iaziges imminent, & Germaniæ parte terminari ait.

e Armis.) Hodie quoque equitatu maximè præſtant, habentq́; qui arcubus antiquo gentis more utantur.

f Vrbibus.) Clariſsimæ ſunt hodie Cracouia & Poſnania inter plurimas. At maiores multò in Lithuania, & ea ora, quæ in Tauricam Cherſoneſum, & Euxinum ſpectat, ſitæ: inter quas eminet Vilna præcipuè, tum & Orſcha arx munitiſsima, Kyovv Ruthenorum metropolis, & in Podolia cæteris munita Camyenyetz, quam Latinè ob ſitum loci ſaxeam cognominant. Quod ſi quis ad terrarum, regniq́; amplitudinem reſpicit, non erit adeò celebris oppidis Polonia. Conſtat autem ampliorem eſſe, quàm tota ſit trans Pyrenæos Hiſpania.

Poloniæ magnitudo.

g Ne ſtatis.) Omnia hæc abolita migratione, ut credo, gentium. Similia his libro primo, de Amazonibus, & ſecũdo libro de Scytharũ fœminis retulit. Id magis miremur, cur totus is tractus in Scythiam uſque adeò apibus abundet, ut ceræ, mellisq́; nuſquam maior copia ſit. Nec artem ibi expectant, nec induſtria iuuari uolunt, ſibimet aluearia intra roborum excauata latera conſtruũt, adeo ut grauiſsimas hyemes iuxta facilè ferant. Eſt hæc terra planè ſuis prædita floribus, & per æſtiua nullos magis ſol aſpicit, quãdo longiſsimus eſt dies, qui animali ad labores nato breuibus umbris operam intercipit.

Sarmatia apibus abundat.

h Equitare.) Scribit libro octauo Plinius, Sarmatas equos habere tolerantiſsimos laborum, quos cum iter acturi ſunt, inedia pridie præparant, exiguum tantum potum impertientes, atq; ita per centena millia, & quinquaginta continuo curſu euntibus inſident. Iidem & Scythicarum gentium more herbarijs quibuſdam ſuccis corpora tinxerunt, fuitq́; adeò agreſtis uictus, ut pulte alerentur, farinæ crudæ equino uel ſanguine, uel lacte admixto.

Durant crudelitatis reliquiæ in Tartaris, qui pars quidem Sarmatarum ſunt, ſed & Scythicis immanes morib. Vaga illa gens, & incertis contenta ſedibus, nec aliud lucri, quàm quod præda adijcit, improuiſis incurſibus maximè noxia, profundis & trucibus oculis, ac ferè cæſijs, turbinato craneo, & circũ tempora capite preſſo. Pleroſq; nuper Cracouiæ, & haud ita pridem aliquot Viennæ in ipſis catenis uidimus: ac neſcio, an uiderit Apollinaris, qui de iiſdem tum uere, tum eleganter in Panegyri ad Artemium Auguſtum ſic refert: Iacet ſub axe urſæ Gens animis, membrisq́; minax, ita uultibus ipſis infantũ ſuus horror ineſt, cõſurgit in arctum Maſſa rotunda caput, geminis ſub fronte cauernis. Viſus adeſt oculis albentibus, acta cerebri, In cameram uix ad refugos lux peruenit orbes. Horum ſemper iuſtum numerum, qui diuerſum opus faciant, compeditos, & ergaſtularios habet in arce ſua Cracouiana rex Sigiſmundus: equina his carne nõ eſt cibus alius gratior. Certa fides, ſi equum utcunq; morbidum indicaueris, rem egiſti gratijs dignam, adeunt, cadaueroſum extrahũt, ſuoq́; in carnario euiſcerant, carnibusq́; partim aſsis, partim elixis, grãdi in fornice focis circumſidentes hiantem exaturant uoluptatem. Cum Cracouiæ eſſem, leonem catulum, qui in aula tum forte mortuus erat, euiſcerabant, celebriq́; deuorabant conuiuio, adſtantibus etiam nobis, & feritatem demirantibus, ridiculo nutu, ut comeſſemus, inuitatis. Equorum oſsibus mirè expolitis, & faberrimè efformatis manubria ſcuticarum præmuniunt, intus uiſenda arte cultros ceu in uaginam condentes, quorũ in itinere pro Tartarorũ more poſsit eſſe uſus. Equidẽ cum è Cracouia Bochniã uiſum abijſſem

Tartarorum immanitas.

Sidonius.

Tartari hippophagi.

Salinas,& Ioannis Boneri Salinarum præfecti beneficentia in arcem Bochnianam hoſpitio receptus eſſem, à Iano de Oleſchincky Damiani domino, qui tum Boneri uicem gerebat, uiro & uirtutibus, & literis iuxta claro, humaniſsimè tractatus, inter cætera mihi homo Scytha oſtendebatur, præterquam quòd agreſte Sarmaticum fidibus ludebat, ad nocturnas tantũ uigilias natus: qui nec minis, nec uerberib. ab eſu demortuarũ feliũ, canũq; deterreri potuit, clanculum uel è cœno cadaueribus, quibus ueſceretur, raptis, aſsisq;.

i Virginitas.) Cogitur enim eſſe uirgo, ſi nullum occiderit. Eſt ergo pœna, cum ſit maxime honorificum, id manu conſequutam fœmellam, ut nubere poſsit. Nihil horum hodie uſuuenit, præter miram in pleriſq; Sarmatis equitandi agilitatem. Vulgare eſt medio in curſu ex equo in equum inſultare, idq; ſine mora, ſine caſus metu. Quod ipſum anno ab hinc tertio in Pannoniæ claro oppido Poſonio, cum illuc ad Vladislaum Vngariæ regem frater Sigiſmundus ueniſſet, ſpectaculi gratia (nam noſtri mirabantur) iterũ, iterumq; exhibuerunt, ut mihi retulit Victor Gãpus Viennenſis, iureconſultus clariſsimus, & dignus omni fide homo, qui tum cum Cæſareis oratoribus Poſonium profectus, crebris illis ludis interfuit. Cornelius Tacitus author grauiſsimus in his maximè, quæ ad Chriſtianorum hiſtoriam nihil attinent, libro Auguſtę hiſtoriæ 17. equitatum Sarmaticum commẽdans. Mirum, inquit, dictu, ut ſit omnis Sarmatarum uirtus uelut extra ipſos, nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum: ubi per turmas aduenêre, uix illa acies obſtiterit.

Victor Gampus iureconſultus.

Salifodinæ Sarmaticæ.

Liber autem hoc in loco, quoniam digniſsima res eſt, nec aliena propoſito, utpote de terræ inſignibus locis commẽtantibus nobis, ſalifodinas Sarmaticas orbi patefacere, pręſertim quòd hanc admirandam naturæ fœcunditatem à ſcriptoribus, quos equidem uiderim, Latinis, aut hiſtoriæ penuria, aut certe experientiæ inopia, ſiue (quod ſuſpicor) raris alibi gentium Salinis, copia, magnitudineue Sarmaticis illis reſpondentibus, neglectius traditam uideam. Nec uerò facile aut Arabum Carras illas, iuxta quas è ſalis fruſtis, ut Plinius tradit, aqua ferruminatis ædificia exſtruuntur: aut Oromenum Indię montem, è quo ſalis glebæ lapidicinarum more cæduntur, quantum ſcriptorũ lectione conſequi animus poteſt, ualde mirabitur, qui Sarmatiæ aut Bochniam, aut Veliſcum uidit. Duobus in locis cæditur metallicus atq; foſsilis, oppidis utrobiq; ob mortalium frequentiam, & operum magnitudinem, enatis. Horum propius Veliſcum uocant, à Cracouia paſsibus plus minus. 8. mil. alterum Bochniam. 30. maximum millibus diſtans cum arce perelegante, à Salinarum præfecto, quem ſua lingua Zupparium uocant, habitata.

Veliſcum.

Veliſci ſitus equus in ſeptentrione, ad meridiem & ortum molli aſſurgit cliuo, altiusq; atq; altius: proinde montanis extantibus, agri, quemadmodum & Bochniæ, iuxta ferè ſteriles ſunt. Intra oppidulum prope ſacram ędem uno hiatu, quem ipſi Schibum nominant, in illa tenebrarum regna deſcenditur. Foſſa ipſa undiq; præceps, roboribus in quadratum ferè contignatis altiſsimè demittitur, fune prægnandi è machina pendente, quo glebæ, ſalis, quas Bancas ipſi appellant, ex uarijs cauernis ad eius fauces deuolutæ, tandem in lucem, extrahuntur. Qui deſcendunt, reſtibus ex ſubere ima in parte craticulæ in modum contextis, & grandem illum ad funem nexis inſident, manibus ſeſe retinentes, atq; altero crure ad funem applicito, quò minus, qui ita pendet, uacillet. Bini frequenter iunctis lateribus penſiles intromittuntur, ita tamen ut ſepteni atq; etiam octeni ordine appenſi demittantur: Stupentibus autem & inexpertis antea periti rerum foſſores intermiſcentur, qui altera in manu lucernam geſtantes, pede alterutro funem immani altitudine fluctuantem regunt, ne, in compacta quadrato robora ſi impingat, leuiſsimè ſedentes excutiat, enecetq; caſu. Cum ad fundum, peruentum eſt, ocyſsimè ſeſe primi explicant, funemq; diuerſum in cuniculum trahentes, ſequentibus conſiſtendi relinquũt locum.

Bancæ ſalis.

Puteorum altitudo.

Hic primus per puteum, qualem diximus, introitus eſt tantę altitudinis, ut ſubtus ſtantibus nullus unquam cerni dies queat, & omnis deſuper clamantium uox euanida ſit, nec quicquam eo modo ab his, illiſúe ſignificari queat. Stipulas accenſas et carbones deijciũt, qui ſupernè aſtant, illis inuicem funem magno nixu criſpantibus, aut grandi malleo contignata robora in imo quatiẽtibus, talem impetum pedibus magis, quàm auribus horum excipientib. Hic mutuus ſignorũ modus eſt. Aduenis non raro, qui deſcendere aut nolũt, aut nõ audent, putei altitudo indicatᷓ ſtraminis ſuccenſo faſciculo, iniectoq;, uiſu ſequentibus eum, qui aſtant, hoc modo altitudinis parte deprehenſa. Nec facile periculum in igne fuerit, udis ſemper primarum faucium roboribus. Veliſci uno tantum puteo (ita uocare libet) deſcenditur, Bochniæ pluribus: ſed uno tamen frequentiſsimè demiſsis operarijs, ex alijs interim ſalis micis extractis: & Bochnia quidem profunda, & undiq; decliui

Bochnia.

planicie

planicie iacet, Veliſco, ut dixi, prominente. In huius fodinis amœniora omnia ſunt uiſu. nam uix uſquam periculoſus timidis etiam & inſuetis intus gradus eſt, & in latera abeuntes cuniculi ita panduntur, ut erectus queas incedere. Bochniæ in profundum omnia abeunt, altiſsime ſubſidentibus foſsis, graduq; inſuetis præſertim periculoſiſsimo. Ab puteorum lateribus ſcalę demiſſæ tenuibus ferramentis, funiculiſq; roboribus annectuntur, exilibus ſubtus proceribus nixæ, & operariorum frequētia detritæ plerunq;: à quibus pro foſſarum ſpecie abeuntibus, crebro flectendus ſit gradus, idq; immani ſubtus altitudine, qua quidem ab ignaris primum ſine metu deſcenditur, lucernis proxima tantum illuminantibus non etiam profundum aperientibus. Magno uerò metu aſcenditur cogitantibus præſertim, quantum inanis altitudinis ſubſit, quamq; pendulo nitantur gradu, qui ua dunt. Equidem ut de me dicam, non rarò terra mariq; cum timuerim mihi, haud leuibus in periculis uerſatus, nunquam tamen frequentius, præſentiuſq; de morte cogitaui, quàm cum naturæ noſcendarum opum cupiditate uictus, in Bochnianum illud barathrum deſcendiſſem: de quo etiamnum ita cogito, ut incolumem me omnia uidiſſe gaudeam, non amplius quacunq; occaſione oblata uiſurus. *Scalæ.*

Veliſci, eum demiſsi eſſemus per primum puteum, uario ac perplexo, & uere quoſuis Labyrinthos uincente cuniculorum ambitu, in antra non parum ſpatioſa ducebamur: cameras appellat Sarmata, è quarum lateribus ingentes micæ ferreis cuneis, malleiſq; cædebantur. Vix autem fidem ceperit, quantum omnia ſalis politiſsima munditie reſplendeſcant. Ac Veliſci quidem quo magis in latera cuniculos adigunt, eò ſalem ſalſiorem, mundioreq; deprehēdūt profunditate ferè ſterili, aut micis certe obintermixtā glareā impuris. Rariſsime uero (id q́ in fodinis metallicis Carinthię obſeruaui) in his uſuuenit, ut ligneis colūnis, aut fornicib. cōpaginatis tellus, ne ſidat opprimatúe operarios, ſuſpendatur. Solidæ ſunt perinde effoſsis ſalis rupibus cryptæ, nec temere unquam inde periculum euenit, ſicut nec uapor uſquam noxius, aut fumus peſtilens ſtrangulat. Solo caſu quotannis ſunt, qui pereunt fractis interdum ſcalis, ac non raro glebis pręgrandibus, dum attrahuntur, & rumpitur funis, miſerabili clade recidentibus: Porrò & primo in deſcenſu periculum eſt præſens, ſi funiculi ſiue reſtes, quibus inſidere ſolent demittendi, dirumpantur. Operarijs merces ſoluitur, non à tempore, quod in his cauernis nullum eſt, ſed operis modo æſtimatione facta. Inſtituta quoque ad eam rem regula, & in ſalis (mirum) glebis uirium & laboris indicia inſunt: hoc modo diſpar ſalarium recipientibus, nec unquam deſidia eludentibus qui cædunt. Cumq; nullæ ſint illic lucis, & tenebrarum uices, ſit ut nec uigiliarum, nec ſomni modus ullus exiſtat, ſemper laboratur, opera tamen per uices fortuitas diſtributa: ut primi graues micas forma quadrata, ſed oblongiori excidant, mox ſint, qui demolientes, per multiplices eas cuniculos ſub introitum primi putei trahant, ut tandem in lucem attollantur, quibus ab opere uacantibus, poſtremi ſuccedunt, qui tenui mercede puluerem ſalis conuerrunt, & fragmenta legunt, in ueteres & exhauſtas ea foſſas conijcientes, aut in factitij ſalis uſus extrahentes, humeris portantes, & certatim ſub ipſa puteorum trahētes ora, ut attracta demum edantur. Ad hanc autem operam & iuuentus conducitur, cum illa non niſi à robuſtiſsimis perficiatur. *Salinæ Veliſcenſes.* *Merces pro labore.* *Operum uices.*

Fontales uenas Veliſcenſes fodinæ paſsim habent, cæterum modicè ſcaturientes, quas canalibus è cryptarum ambagibus commodum in puteum corriuatas mox dolijs attollunt, coquuntq; harenoſi ſalis iniectis fragmentis. Veliſci enim & Bochniæ non tam foſſitici ſalis, quàm factitij copia eſt. Ille ſolidis è rupibus cæſus paulò eſt amarior recēs, mox cum aëre ſuperno inuaditur, extractus dulceſcit, fitq; optimus. Hic paulò ſalſior aqua, ut dixi, & fragmentis extractis coquitur, grandi ſubiecto igne, uelut in Germaniæ, Galliæq; locis pluribus. Bochniani micas, ſtatim ut editæ ſunt, probant, puræ ſint nec'ne, glareæ ſiue argillæ uenis interturbatas confeſtim in fruſta, ut coquantur, findentes. Puriores integras uendunt, non pondere, ſed magnitudine tantum æſtimata. Mirum autem adeò facile frāgi ſalem, cum noſtro ab aëre humeſcere cœperit: rurſum, dum in cauernis eſt, leuiorem & duriuſculum eſſe, extractum ingraueſcere maxime. *Venæ fontales.* *Sal fragilis.* *Albertus.*

Albertus noſter ex terreo cōbuſto, craſſoq;, & aqueo commixto, ac terrę frigiditate cōgelato, ſalem natura calidum, & ſiccum conſtare autumat: poroſum uero eſſe, & hiare rimis ſubtilibus: unde coniectura ſit minime audax, leuem eſſe ſalem, dum ſicco in aëre trahitur, mox noſtro, qui humidior eſt, per hiantes poros hauſto, grauiorem fieri, ac facile frāgi poſſe, quoniam laxior, molliorq; factus ſit. Plin. 31. li. 7. capite, prodidiſſe ait quoſdam, leuiſsimū intra ſpecus ſuos ſalem eſſe, qui in lucem uniuerſam prolatus uix credibili pon- *Plinius.*

 dere

dere ingraueſcat. Cuius euidentem cauſam putauit eſſe à cuniculorum madido ſpiritu ſic
adiuuante molientes, ut aquæ ſolent, in quibus grauiora pondera facilè mouentur. Mihi
certè prior cauſa magis arridet, qui ſum expertus ſiccum, calidum, acutum, & perquam
ſubtilem in his fodinis aërem eſſe, ut ſuadent obambulãtes, & nudi etiam Cyclopum mo-
re laborent Bochniæ, ocreatis tantum, & braccis pudibunda uelatis, qui fodiunt. Micæ,
cum ad ſupremi putei fauces peruenêre, appenſę funi iumentis extrahuntur, pręgrandem
rotam anhelo & in circumreducto gyrantibus curſu. Et Veliſci quidem leuiori opera om-
Bochniarum ſalina operoſior. nia conſtant, Bochniæ magnus in extrahendo labor eſt, cum quòd multis in locis extra-
hitur, tum etiam quòd ex altiſsimis foſsis interim per cuniculos trahitur, interim machinis
ſubtus fabrefactis attollitur, donec hac & illac uario flexu p̧ cryptas prouolutus, & ſexies
minimum ſubterraneis illis machinis ſublatus, demum ad ſupremi introitus fauces con-
uoluitur, ut claram in lucem attollatur. Cumq́ Veliſci foſſæ ſint præter cameras, alicubi
octodecim ſcalarum altitudine, quarum nulla breuior ſit octo cubitis, multis interim lon-
Bochniæ ſalinæ altitudo. gioribus: conſtat Bochniæ, præter primarum faucium immanem profunditatem, in altiſ-
ſimam foſſam octoginta ſcalarum altitudinem durare, & quotidie fieri altiorem, innume-
Ludouicus Decius. ra ſalis exciſa copia. Scalas numerauit Ludouicus Decius noſter regi Sarmatiæ à ſecretis,
& Iano Bonero Salinarum præfecto à rationibus, amœniſsimi ingenij, & eximiæ doctri-
nę homo, mihi ſanè nonnullo metu perturbatiori, tum & alia demirato, quorum gratia ue
neram, id ipſum obſeruare non dabatur. Bochnianæ glebæ puriores, ſalſioresq́ exiſtiman
tur. Vtrobiq́ per reliqui ſalis rupes uenæ quædam euegantur pellucidæ, & cryſtalli modo
Salis gemmæ. nitidæ ſalis gemmæ, ut recentiores cognominant, cuius præcipuus eſt in medicinis uſus,
apparent & uenę extincto carboni nigriore ſimiles, quarum materiam aurei pondere con
Salis factitij ratio. tritam, & modico uino ſumptam alueum ſoluere aiebant. Sal qui coquitur, uiſendæ ma-
gnitudinis patinis ex ære, ferroúe factis non ſanè profundis, nec craſsis admodum inſun-
Plinius. ditur, ubi aquis flammarum in bulientibus concretus, & ſidens ſal, poſtquam incanduit,
extrahitur. Quod Plinius intellexit, quando ſcripſit in Gallia, Germaniaq́ ardentibus li-
Tacitus. gnis aquam ſalſam infundi. Et libro tredecimo Tacitus in Hermunduris ſalem prouenire
ait, non ut apud alias gentes, eluuie maris, areſcente unda, ſed ſuper ardentem arborum
ſtruem fuſa, ex contrarijs elementis igne atq́ aquis concreta, &c. Et hic quidem quamuis
in metallico illo ſiue foſsili acutior paulo, ſalſiorq́ eſſe ſolet, parum tamen à natiuo ſale ab-
Salis in Sarmatia montes. eſt acuminis ui. Mirum uerò inter tot fœcundæ naturæ miranda opera ſpectaculum, tanta
altitudine ſolidos ſalis demitti montes: & cuniculis in tanta ſpatia adactis, ad lucernarum
lumina moles ſubterraneas excauari. Nullus illic dies uelut Cimmerijs olim, nulla nox,
ſed umbræ tantum ſine cœlo. Porrò & adeo altum ſilentium ineſt, ubi ab opere uocatur,
ut manes ineſſe loco credas. Veliſci non raro ingentium ſeſe templorum ſpecie camerę of-
ferunt, immanibus ſalis columnis extantibus, quibus ſuperiora ſolido & ipſa concreta ſa-
le, ceu fornices quidem ſuſtinendis montibus enati imminent, grauiſsimo ſeſe pondere
admirabili quadam operariorum induſtria librante. Bochniæ mille quingentorum pon-
Glebarum ſalis pondus. do Germanicorum graues micas extractas uidimus: hæc autem Romana pondo tria mil
lia æquant. Aiebant interdum maiores cædi, neq́ id difficile creditu æſtimantibus, ſalis il-
Magnum è Salinis uectigal. lic non glebas tantum, ſed montes etiam eſſe. Ex ingenti uero illo Sarmatiæ theſauro ma-
ius eius regni principi uectigal eſt, quàm pleriſque eſſe ex auri, aut argenti fœcundiſsimis
fodinis poſsit. Etiam ſi hoc, quicquid eſt emolumenti, uix æſtimandis ſumptibus conſtat.
Illud non præterierim, in multis Sarmatiæ locis copiæ ſalis euidentia ueſtigia ſpectari, in
quibus tamen fodere lege cauente prohibentur, qui adhabitant, ne rei precium euileſcat,
& detrimentum emolumento maius fiat. Veliſcenſem fodinam quatuor plus minus ho-
Rudolphus Agricola. ris bona parte colluſtrauimus, comitantibus nos Rudolpho noſtro Agricola. Benedicto
Vadiano fratre, & adoleſcentibus duobus Cracouianis Seuerinorum familiæ, ſpectatiſ-
ſimæ indolis, qui unà ſe in horrendam illam altitudinem demiſêre. Solus Agricola, cui ca-
put eſt natura uertiginoſum, & ex ſtudijs debile, nulluſq́ omninò ad ſcandendum incau
tius animus, tantiſper donec extraheremur, & noſtro redderemur cœlo, nos operiebat.
Bochniæ ijdem ferè nobiſcum deſcenderunt, ducente nos & ſingula diligenter commõ-
Ioannes de Oleſchincky. ſtrante Ioanne de Oleſchincky, Damiani domino, uiro præter humanitatem & candidiſ-
ſimos mores imaginibus etiam & literarum peritia claro. Cui pro ſingulari beneuolentia
& liberalitate ſua, non ſatis uidebatur in hominem peregre aduenam collatum officij,
quòd unà periculoſa uectura demiſſus in fodinas eſſet, quòd omnia indicaſſet, & expoſu-
iſſet, niſi ſexta ferè hora demum reductũ, cum feſſum, ſqualidumq́ cerneret, & lauandum
curaret,

curaret, & apparatiſsimo prandio in regia arce exciperet, toto ſodalitio noſtro biduano hoſpitio incredibili humanitate tractato. Porrò ne is quidem beneficentiæ finis erat, poſtridie nos in uillam ſuam Damianam deduxit, fertili agro ad piſcoſi amnis ripam extructam, & undique amœniſsimo nemore clauſam, in qua iucunda deambulatione facta, rurſum elegantiſsimo & planè ſaliari prandio non tam ferculorum apparatu, quàm morum & facilitatis ſuæ comitate mirificè exhilarauit: additis mox, qui nos compendiarijs itineribus Cracouiam reducerent. Quid ni autem fatear, ſummam beneficentię me Ioanni Bonero debere ſalinæ utriuſq; prefecto? qui ſimul acituros nos Bochniã intellexit (iam enim Veliſcum uideramus) literis actutum præmiſsis, ut his modis cum uniuerſo ſodalitio exciperemur, curauit. Eſt hic uir grauiſsimus, prudentiſsimusq; authoritate, & gratia nullis ſanè in Sigiſmundi regis aula cedens, preterea exterorum (ad Rhenum enim natus eſt) primus, qui tantis fortunæ ornamentis, tantaq; dignitate apud Sarmatiæ principes inclaruerit. Ac de ſalis quidem fodinis Sarmaticis hactenus.

Ioannes Boners.

DE SARMATIA COMMENTARIOLVS HARTMANNI SCHEDEL, ARTIS MEDICAE DOCTORIS.

SArmatia eſt nimis uaſta & ampla regio, ſed inculta & in ſolitudine poſita, & ſub rigidiſsimo æthere iacet. Hæc ex ortu Moſchos & Tanain fluuium habet: A' meridie Dacos & Pannonas: Ab occidente Bohemos, Morauos, Sleſios, & Teutones: à ſeptentrione mare Germanicum & Sinum Codanum. Id uerò quod regni nomen tantùm ſortitur, Poloniam uocant. Hæc duo nomina habet. Nam eam partem terræ ubi ſita eſt Cracouia, minorem Poloniam nominãt: At ubi Poſnania & Gneſzna ſurgit, maiorem nuncupant. A' Craco autem primo duce uſque ad ætatem primi Boleslai non niſi duces illic imperitabant. Temporibus autem primi Othonis Cæſaris Boleslaus clariſsimus dux fuerat. Non is de quo in uita diui Stanislai dicemus. Nam ille nepos eius fuit, qui ex monacho huius Boleslai filio natus fuerat. Iſte igitur Boleslaus regem Franciæ & Germanas gentes uictrici manu infeſtabat. Tandem ſub Othone Cæſare tali bello finem dedit & fœdus cum Germanis & Gallis contraxit. Otho autem Cæſar uidens tanti principis animi magnitudinẽ, quam toti Germaniæ & Sarmatiæ notam fecerat, ſe cum Boleslao duce in Sarmatiam cõtulit ut & imperium, & poteſtatem eius planiùs perſpiceret. Quem illuſtris dux ſummis honoribus in Poſnan ſuſcepit. Nam tribus ante urbem millibus Paſſuum, aut longius ſericas lanas, muriceasq; ueſtes auro, argentoq; decoratas per uiam, qua Cæſar iturus erat, proſterni iuſsit. Et poſt ingreſsionem Cæſaris in urbem Poſnam cuicunq; licitum fuerat illa deferre & deportare. Illic magnificis, ſplendidiſsimisq; conuiuijs & Theatris, ceterisq; cærimonijs Cæſarem uenerabatur ut nulla, quàm aurea, illic forẽt ſuppellectilia: quæ poſt quoslibet cibos in puteos, quorũ fundi nemo certus erat, deijci ac deperdi iubebat. Multas alias pompas ac munificentias Cæſari Othoni inſtaurabat, quæ ſatis amplè Sarmatica hiſtoria enarrat. Iamq; uidens Cæſar tanti principis liberalitatem, & mentis ſublimitatem, diuitiarumq; abundantiam nõ ab re animo duxit tantum clariſsimum ducem corona regia dignum fore. Eum itaq; regali ſceptro ac diademate exornauit, ac cæteris dignitatibus ſedem regiam requirentibus celebrauit. Ne autem Boleslaus iam illuſtris rex tanti erga Cæſarem beneficij ingratus uideretur, brachium diui Adelberti antiſtitis, quem Prutení nefanda morte trucidarunt, pro munere Cæſari obtulit. Iamq; aucto regni imperio uſque ad annos ſalutis noſtræ. M. C C C C. aut paulo antea rex Poloniæ dum abſque prole diſceſsiſſet. Tandem dux qui Lithuanis ac Ruſsiæ præſidebat, in regem electus fuit qui idola antea coluit. Sed eo tempore quo illi regium ſceptrum deferebatur Chriſtianam religionem cum omni terra, cui præerat, ſuſcepit. Itaq; Lithuanos ac Ruſsitas ad regnũ Sarmatiæ ſic adiunxit, ut nõ niſi abſq; certa cõditione diſſolui poſsint. Is ergo illuſtriſsimus princeps Prutenos, maritimas germaniæ gentes, ſæuiſsimo bello ſubiugum duxit ac imperium amplius extendit: Vbi inſignes urbes extant Dantiſcum & Thuronia. Eſt & clariſsima arx Marieburgum cui ſimilis nemo mortalium uidiſſe fertur multis uarijs ſtructu-

ris,mœnibus,turribus ac foſsis munita,ut nulli inimicorũ tutus ſit ad arcem acceſſus. Amplius imperium ante aliquot annos fuerat: infeſtante tamen Tartarorum & Turcarum perfidiſsima gente magnũ toti Sarmatiæ damnum illatum eſt. Nam terra, quæ poſt Ruſſiam uadit,quam gens Podoliam uocat,tota exuſta & in ſolitudine poſita eſt: ut & neceſſitatem peregrinantibus ferre non poſsit quamuis fertiliſsima ſit: ita ut gramina in altitudinem unius celſi uiri excreſcant: & apibus,& melle tota redolens ut non ſatis illis locus ſit ubi mella deferant. Sub arboribus nanq; aut uirgultis & ſyluis fauos ſic educunt. Hercynium autem celebratiſsimum nemus,quo in tota Europa nihil præſtantius,Sarmatiam totam percurrit & circa Cracouiam ſaltus ſuos extendit: per quos ire poteſt unuſquisq; uſq; in Lithuaniam & Scythiam. Tantis brachijs regionem illam totam peruagatur, ferarum maximos educens greges. In ea uerò ſyluæ parte,quæ ſeptentrionalior eſt, biſſontes fert:quæ ferox ac immanis bellua eſt,humanum genus maximè peroſa: ad ueſcendũ quidem maximè conueniens: Formam autem gerit citrini coloris: frontem latam & cornua fert,ut nec uenationi ſatis aptum ſit niſi maximis,uarijsq; laboribus. Metallum uerò nullum quam plumbum Sarmatia fert: non alia quàm Saturni cauſa: qui terram rigido infeſtat frigore. Salis autem maxima copia eſt,qua cæteræ longinquæ gentes utuntur. Quod maximum præſtat toti regioni emolumentum: qua nulla regi ipſi maior in toto regno gaza extat. Nam ſub terra exciduntur ingentia ſalis ſaxa. Extra terram autem aliud ſal ex aqua decoquitur. Eſt & Sarmatia ferax & uberrima tellus omni genere fructuũ & quicquid ad paſcendum,humanum corpus expetit. Nunc addenda eſt clariſsima proles illuſtriſsimi principis Vladiſlai,de quo antea diximus. Is tres, (ut quidam ferunt) uxores habuit,ex quibus duos ſuſceperat filios, quorum unus natu maior Vladiſlaus uocabatur, alter Caſimirus. Vladiſlaus autẽ poſt mortem patris regio inſignitus fuerat imperio. Itaq; Hungariæ & Bohemiæ,& Poloniæ regnis præſidebat,ubi clariſsima geſta militari manu faciebat,ac imperium & Chriſtianam religionem amplificabat. Nam regi Turcarum tantum terrarum depopulatus fuerat,ut & ante Cõſtantinopolim caſtrametaretur: ubi dum ſæuiſsima bella erga Turcas gereret ac utraq; pars crudeliſsimo conflictu decertaret,Pannones uerſis tergis fugã dabant ac regem cum paucis Sarmatiæ copijs in tãta hoſtiũ multitudine reliquerunt. Caſimirus uerò dux Lithuanis, & Ruſsiæ præerat. Inde dum caſus regius genti notus fuerat, Caſimirus per Sarmatias in regem declaratur, qui filiam ducis auſtriæ,ſororem Ladiſlai,qui regno Bohemiæ & Hungariæ preſidebat,in uxorem duxit. Ex ea ſex ſuſcepit filios & quinq; filias. Primogenitus uerò Vladiſlaus uocatur. Hic adhuc iuuenis exiſtẽs in imperium regni Bohemiæ electus fuit,mira quadam animi magnitudine ac optimis conſilijs pollens. Ob quod dum Matthias rex Hungariæ diſceſsiſſet & regnum Pannoniæ adeptus eſt. Huic erat proximus frater cui Caſimirus nomen paternum datũ fuerat,qui ſummo ingenio ac prudentia claruit, tandem morbo inualeſcente perijt. At huic ſucceſsit illuſtriſsimus princeps Iohãnes Albertus, iam futurum toti orbi ſpectaculum. Is plurima illuſtria geſta militari bello apud Tartaros ac cæteras gentes edidit. Poſt patris autem obitum regno ſucceſsit, ubi fauente illi proſpera fortuna regnũ uirtute ſua & optimorum,doctiſsimorumq; uirorum cõſilijs gubernat. Inclytus uerò dux Alexander quartus natus regius eſt,cui fortitudine & mentis ſublimitate parem tota Sarmatia uix tulit. Hunc ob eius conſtantiam Lithuani poſt mortem patris in ducem ſuſceperunt,qui & maximum toti Sarmatiæ decus eſſe exiſtimatur. Poſt hunc ſequitur Sigiſmundus celebris princeps,qui paterna ſequitur ueſtigia. Is multis egregijs geſtis clareret ſi illi aliquid fœlix fatum aſpiraret. Celeberrimus aũt Fridericus princeps ultimum natorũ locum obtinuit,qui innata animi ingenua uirtute relinquens uanos principum tumultus & inquietam uitam ad ſedem tranquilliorem ſeſe contulit. Vnde Epiſcopus Cracouienſis electus ad Archiepiſcopatum Gnetznenſem poſtea deuenit. Hij omnes clariſsimi quinq; principes hanc uſq; in ætatem, magnificè ac celeberrimè uitam ducunt. Inter filias uerò quinq;, prima nupſit Georgio duci Bauariæ: Secunda Friderico Marchioni Brandenburgenſi. Tertia duci Pomeraniæ. At duæ reliquæ innuptæ apud matrem uitam ducunt.

DE SAN-

DE SANCTO STANISLAO EPISCOPO Cracouienſi, Patrono Sarmatiæ.

DIuus Stanislaus, uir magnæ apud Deum auctoritatis, totus Sarmatiæ patronus & ſignifer, natus anno ſalutis noſtræ M.viij. in rure quod Sczeppanovvo uocant nobilibus ac claris parentibus quorum cura fuit in templis diuino ſeruitio incumbere, & Deum pijs placare precibus. Is dum in iuuentutem deueniſſet, patris monitu in celebre gymnaſium Lutetia deuenit ubi optimarum literarum ſtudijs ſummam operam dabat: unde multis uirtutibus floruit, ſacro autem, diuinoq; iuri præcipuè inſiſtebat: non ea quæ huius ætatis iuriſperiti queſtus cauſa ſolent ut maiorum dignitatũ honorem adipiſceretur: ſed ut ſi quando locus, ſtatusúe, aut conditio ſua ferre poſſet, ut tantum miſeris, quantum potentibus, orphano, pupilloúe iuſtitiam adminiſtraret, & unicuiq; æquo pondere, quod ſuum eſſet iubente id lege, redderet. Tandem paternas ſedes rediens, Cracouiam inclitam Sarmatiæ urbem deuenit. Illic ob uirtutem & ſcientiam ſuam canonicali dignitate fungitur. Mortuoq; antiſtite, cœleſtis numinis prouidentia in præſulis ſedem declaratus fuit. Hunc dum ſemper optimo ordine ſtatum deferret, curabat ſacram religionem ac diuinum cultum amplificare. Empto tandem rure à quodam milite, eoq; mortuo, amici illius uillam eandem iure hæreditario à diuo præſule repetere conabantur. At ille teſtimonium huius ſtipulationis, emptionisq; proferre non potuit. Nam hij qui huius rei ſatis edocti fuerãt, propter illorum potentiam latebant. Vir ergò ſanctus orationibus ac ieiunijs incubuit, confiſusq; ſummi Dei potentia, qua ſe iam diu munitum cognouerat, accedens ad tumulum defuncti militis, à quo rus illud emerat, & euoluto lapide & arena, pia & deuota oratione Deum obteſtabatur, & mortuum illum per quatuor annos in uitam reduxit. Eumq; coram tyranno Boleslao apud quem tale ius agebatur, conſtituit: Aſtantibus illic ſuis aduerſarijs, cæterisq; regni optimatibus: quo ſe emiſſe uillam apertè demonſtrauit: Iamq; ſæuus Boleslaus fœdo, turpiq; luxu inſiſtebat, ac omnem in ſuas gentes perfidiam & tyrannidem exercebat: ac illuſtres uiros, egregiosq; ciues nefandis, dirisq; ſupplicijs excruciabat. Stanislaus uerò Chriſti uates haud longius id ferendum exiſtimabat. Itaq; regem intrepidus adiens ut talibus cœptis deſineret illum obiurgabat. At ille magis in dies facinus exercebat. Tandem à præſule in ſententiam excommunicationis ponitur, quare tyrannus Boleslaus ignarus præ furore, quid ageret, dimiſit ſatellites ſuos ut præſulem quocunq; eſſet loco, trucidarent. Eo tempore diuus Stanislaus in ſacellum diui Michaëlis, quod ſuper rupellam in Caſimiri urbem conditum eſt, deuenerat, gratiſsimum illic Deo offerens ſacrificium: hunc in locum dum miniſtri regij deueniſſent, iamq; ter ingredi templum conarentur, ter iterum pulſi, diuina potentia in tergum cadebant. Id poſtquam ad regias aures deuentum fuiſſet, magno fremitu rex Boleslaus in ſacellum properat: ubi ſanctum præſulem iam ſacrificia offerentem immani uerbere ac ſæuiſsimis ictibus trucidat. Tandem per miniſtros in fruſta partitus, extra urbem deijcitur, ut uolucres illud uncis, roſtris diuellerent: ſed diuina ſic agente prouidentia aquilæ illic aderant, quæ precioſum corpus in unum collegerunt, ſummaq; diligentia id ſeruabant quouſq; ciues ipſi maximo, uenerandoq; ritu in rupellam honorificè ſepelirent. Tandem in numerum ſanctorum relatus, ut præmiſſum eſt, in arcem regiam ad templũ diui Vvenczeslai deductus in aurea tumba multis miraculis corruſcat quẽ populus multo thure ac precibus indies ueneratur.

DE CRACOVIA VRBE REGIA SARMATIAE.

CRacouiam urbem regiam, inſerendam, haud abſurdum eſſe duxi. Nam celebris Germaniæ ciuitas eſt teſte Ptolomæo optimo, lucidioriq; Coſmographo qui eam Corrodunum appellat. Strabo autem Germaniam diffinit, quantum Rhenus & Albis in ſe clauſerint. Nos ea cauſa ſanè non indignam urbem Sarmatiæ foro cenſemus. Hanc à prima eius origine repetendam ſatis dignam eſſe putaui. Sed ne prolixiori, ambiguaúe oratione narrando fabulari uidear, breuiter de eius ſitu quippiam narrare conſtitui. Cracouia igitur illuſtris urbs Sarmatiæ quam Poloniam uocant ad ripam Iſtulæ non longè ab eius fontibus ſita eſt. Hæc à Craco primo duce condita fuiſſe, & ipſius nomine celebrata eſſe à multis dicitur. Hæc altis primum mœnibus cingit & propugnaculis & celſis turribus: poſt paruo muro & ob uetuſtatem ruituro ſimili. Tandem uallis ac foſsis: ut imminentibus hoſtibus facilior aditus prohibeatur. Hæ quædam piſcinarijs

narijs aquis repletæ: quædam uirgultis frutice ac graminibus uirent. Poſt aggerem uerò qui ualli imminet, amnis non latè fluens Rudijs dictus, totam ciuitatem circumluit. Hic rotarum orbes agitat, qui cererem ſaxis conterunt & emolliunt. Deductus tandem per ſubterraneos cuniculos & cannas toti urbi ſatis undarum præbet, Portæ urbis ſeptem. In ea uerò plurimæ pulcherrimæ ac egregiæ ciuium domus: ac plurima ingentia templa. Præcipuum diuæ uirginis Mariæ in medio urbis extat cum duabus arduis, celſisq́ turribus. Sunt & illic multa monaſteria ubi multus deuotorum, religioſorumúe patrum cœtus fulget. Ad ædem namq́ glorioſiſsimæ Trinitatis ſic uocatam eſt celebris ordo prædicatorum. In ea uerò ſacra æde multæ ſanctitatis uir beatus Iacinctus nondum in numerum ſanctorum relatus, magnis miraculis redolet, diui Dominici comes: qui adhuc uiuens tres mortuos in uitam reduxit. Ad templum uerò ſancti Franciſci eſt ordo fratrum minorum non reformatus, ac cætera multa monaſteria. Eſt & templum non longè à porta Iſtulæ quod ad ſanctam Annam uocant: ubi beatus cantus celebris huius urbis gymnaſij doctor multis miraculis & prodigijs fulget, quamuis nondum in catalogum ſanctorum aſcriptus ſit. Hanc iuxta ſacram ædem ſituatum eſt ingens celebre gymnaſium, multis clariſsimis, doctiſsimisq́ uiris pollens, ubi plurimæ ingenuæ artes recitantur, ſtudium eloquentiæ, Poëtices, Philoſophiæ, ac Phyſices: Aſtronomicę tamen ſtudium maximè uiret, nec in tota germania (ut ex multorũ relatione ſatis mihi cognitum eſt) illo clarior reperitur. Illic iam maximè Phœbus colitur, qui & eorum cruda elimat ingenia ac polita reddit. Has ædes diuus Vladislaus illuſtris Sarmatiæ rex dum ex Prutenorum littorali Sarmatiæ gente ſæuiſsimo conflictu uictoriam duxiſſet (cuius quidem belli plurima clariſsima monumenta hanc uſq́ in ætatem in arce regia, de qua paulò poſt dicemus ſuperſtant) magnis opulentijs extruxit, libertatibus & ſtipendijs ſummis celebrauit, nec incolæ urbis Sarmatico more uiuunt quos crudos & ignauos Sarmatas priſci dixerunt. Sunt nanq́ illic clariſsimi ciues, uirtutibus, prudentia, & comitate inſignes, humanitatem & hoſpitalitatem liberaliter & familiariter erga quosq́ peregrinos offerentes. Victus illis ſplendidior quàm cæteris Sarmatis. Ex omni delicato genere cibi, potus illis frequentior eſt, aqua hordeo & humulo decocta. Is quãtum neceſsitas ferre poteſt ſi ſumitur, profecto nihil naturæ humanæ & ad corpus ipſum alendum conuenientius quicquam reperiri poteſt. Sub arce uerò intra ciuitatem extat & aliud inſigne collegium, ubi Academia iuris ac legum pollet. Ad urbis uerò ſeptentrionale latus adiacet paruum oppidum nullis quidem mœnibus cinctum, quod Clepardium uocant. Nihil dignum ſcriptum in ea quàm egregia ſacra ſedes diui Floriani ſtrenui Chriſtianæ fidei militis: Quam diuus Vladislaus de quo antea meminimus canonicatu, cęterisq́ dignitatibus ac muneribus refecit, & doctoribus gymnaſium artium regentibus colendam reddidit. Rupes autem ac crepidines nimia altitudine erectæ, ſic ut iam cœlum ſuſtentare uideantur: Tandem arenis congeſtaq́ terra obductæ, ingentem collem efficiunt, qui ea parte, quę in Boreã tendit, urbi imminet, & ex alio latere niuoſum carpathum altè tumentem reſpicit. Quam collis partem inſignis Europę fluuius, Iſtula, quondam Germaniæ terminus, alluit: qui ex carpathi radice paruo quidem fonte proſiliens longiùs magis magisq́ tumet, ita ut iam undarum auctus mole, quæ ex Pannonicis montibus ſeſe in eum pręcipitant, trabes & ingentia robora, uariasq́ lignorum ſtructuras deferat. Tandem ubi imbribus ac cęteris fluminibus magis tumuerit, rates ac onerarias naues ſecum ad germanicum Oceanum in ſinum Codanum deducit, ubi trino uaſto ore ſpumoſus ſeſe euoluens nomina deperdit. In eo autem colle primum eſt ingens templum in decus diui Vventzeslai ducis Bohemiæ conditum: ubi omnium illuſtriſsimorum uirorum monumenta ac ſepulturæ extant, multis opibus, uarijsq́ artibus exſtructæ marmoreo, allabaſtroq́ lapide exſculptæ, quas maximo ritu ac pompa celebrari conſuetum eſt. In medio autem templi extat celebre monumentum, in quo clariſsimus Chriſti miles diuus Florianus requieſcit. Sunt & in eodem colle duæ ſacræ ędes, diui Michaëlis & ſancti Georgij. Pòſt egregiæ nobilium curiæ accedes ſacerdotum qui noctu, dieq́ templa uenerantur. Pòſt primùm ingens regia ſedes maximis ac uarijs ſtructuris condita, quę totius regni Capitolium eſt, ubi tota regni gaza congeritur. Hinc principibus declaratur imperium, nam regalis corona hic maximis cuſtodibus obſeruatur. Extra collem autem eſt monaſterium fratrum minorum religioſius ordinem ſeruans. Nec longè ab eo monaſterio extat cœnobium ſacrarum uirginum. Huic ex oppoſito ad põtem ipſum eſt inſigne hoſpitale & ſacra ædes ſanctæ Hedvvigis. Ad aliam uerò Iſtulæ ripam extat clara ciuitas (quam Caſimirum uocant) iam rege ſic uocato condita,

quam

quam Iſtula ubi ſub arce regia ſe diuiſerit, totam circumluit ac penê inſulam reddit. Eſt in ea inſigne phanum diuę uirginis Katharinę, ubi ordo Auguſtinenſium floret. Tum & tēplum quod ad ſacro ſanctum corpus Chriſti uocant, ubi canonici regulares inhabitant. Ac cæteræ aliæ ſacræ ædes. Extant & clariſsima monumenta uetuſti collegij iam inſolita, quod illuſtris regina Hedvvigis conſtruxerat. Plurima præclara præterea in his urbibus à uetuſtiſsimis temporibus geſta ſunt per illuſtriſsimos reges ac principes. Sed breuitati imitati finem his impoſuiſſe dignum ſtatuimus.

LAVRENTII CORVINI NOVOFORENSIS ODE SAPHICA ENDECASYLLABA: DICOLOS TETRASTROPHOS PEONICÈ DE POlonia & eius Metropoli Cracouia.

TErra diffuſis ſpacioſa campis
Tenditur longè geminam ſub arcton,
Mille quam durus renouat Feracem,
Sarmata bobus.
Hanc licet multi latices amœno
Alluant riuo: tamen inter amnes
Pulchrior multas uitreus peragrat
Viſtula gentis.
Cærulum tollens caput à niuoſa
Rupe: torrenti ſimilis rapaci:
Deinde congeſto patulos fluore
Fertur in agros.
Regiæ celſus ſinuoſus urbis
Præterit muros: ubi Graccus horum
Auctor agreſti ſtatuiſſe fertur
Iura colono.
Hic ſibi pulchram Ioue nata ſedem
Pallas elegit: teneramq́ uirgo
Imbuit ſummi patris erudita
Dote iuuentam.
Edocet formis uarijs ſolutum
Lite diſcordi chaos: & latentis
Prima naturæ peritura nullis
Semina ſeclis.
An Deus nubésue tonent aquoſæ
Aêris ſpiſsi: trifidum ut iacentes
Fulmen in terris iaculatur ictu
Sæpe fragoſo.
Vnde Brumales ueniunt pruinæ,
Et uapor largo reſolutus imbri
Flabra uentorum: refluiq́ magni
Tethios æſtus.
Cur ſitus chari è regione fratris
Roſcidus Lunæ globus it ſub umbram,
Sæpe mortales piceam tuentes
Lampada terrens.
Aureus criſpo ueniens ab Indo
Phœbus: aſtrorumq́ ſui meatus
Hic uiros luſtrat nimium profunda
Mente capaces.
Pegaſi ſanctæ laticis puellæ
Hic ſonant plectro modulos canoro:
Colle Cirrheo & ſapiens relicto
Ludit Apollo.
Educat pulchras Venus hic puellas
In Iouis ſummi thalamos ituras:
Poma quæ ſolæ teneant Atlantis.
Aurea dignæ
Aut odoratis ſedeant in herbis
Qua nemus myrrha redolet Sabæum
Fundit & rubri pelagi niuales
Concha lapillos.
Pulchrior uirtus latet in uenuſto
Corpore, à nullo interitura fato:
Dotibus cuius ueniunt per æuum
Omne cauendæ.
Nec procul multa ſpecus excauatus
Arte: ſub fauces Herebi profundas
Tendit: & ditis tenebroſa nigri
Tartara pulſat.
Intus obſcuræ poſuêre noctes
Turbidis ſedem tenebris opacam
Aetheris picti iubar expolitum
Vſq́ peroſæ.
Nam nec Auroræ radijs: nec ullo
Sole luſtratur: ſuperum per axem
Siue ſub terras ruit ad ſepulti
Orbis alumnos.
Huius è cæcis latebris amaræ
Exeunt rupes ſalis: & ſub auras
Turbinis magni ſuperas citata
Mole trahuntur.
Sudat occultis ſpecus hic cauernis
Fontis æterni laticem, is rigorem
Contrahit puri ſalis, ut calenti
Aeſtuat igni.
Iſta Saturni ſenioris aſtro
Liuido: & pigro remeantis orbe
Terra fœcundis nimium dehiſcit
Fœta metallis.
Mille nec longè rapidis equorum
Curſibus fertur glebus inquietus,
Siue Sol lucem uehit: aut opacas
Luna tenebras.
Inde connexum ſubitura cœlum
Aera in exhauſtis latebroſa uenis
Et ſimul ſurgit rudis impoliti
Lamina plumbi.
Hæc uiros tellus alit alma uaſta
Mole proceros: Viadri fluenta
Viſtulæ, aut quales nemoroſa radunt
Flumina quercus.
Martij crebro proceres capeſſunt
Arma in hoſtiles ruitura turmas
Et ferunt pulchris ſpolijs onuſti
Sæpe trophæum.
Quæ tuis ſummæ pater incola artis
Fixa delubris tibi conſecrarunt
Rurſus ut dextro patrios reuiſam
Marte penates,

CARMEN

CARMEN CVNRADI CELTIS P. L. AD VISTVLAM FLVVIVM, VBI ORTVM ET EXITVM EIVS DESCRIBIT ET DE VESONtibus & eorum uenationibus agit.

VIſtula carpathi ducens radicibus ortum
Quæ ſua Pannonijs aurea dona ferunt
Hic ubi præcipiti conſurgit uertice χεϱμὸς
Pulſans æthereum per iuga celſa polum
Inde citus triplicem Cracouuiam tendis ad urbem
Sarmatici regis mœnia celſa rigans
Hinc Maſouina uagus te obliquas maior in arua
Qua patet Herciniæ portio uaſta meæ
Horrida uilloſos, quæ paſcit ſola uiſontes
Et ualidos uros: monſtra ſtupenda feræ,
Belua uaſta: micans oculis: & cornibus uncis
Et nigrum Hirſutam corpus habet faciem
Pendula promiſsis geſtat palearia uillis
Queis ſtrumæ in morem guttura craſſa tument
Cornibus elatis uenientem occurſat in hoſtem
Et iacit in cœlum corpora prenſa uagum
Arboreos truncos annoſaq; robora quercum
Ventilat: ut uibrat per uaga rura caput
Quam cum uenator rigidis proſternere ſyluis
Apparat: hanc pulchro decipit ingenio.
Nam primum hanc iaculis, tento uel prouocat arcu
Vt furiat læſis belua cruda toris
Inde citus capit ille fugam, ſe robore tutans
Quod petit impactis cornibus illa ſuis
Se prenſiſſe putans fugitiuum cornibus hoſtem
Sæuit & in gyrum robora uaſta terens.
Ille feram (trunco ſe tutans) ſæpe laceſsit
Figit & in tetram ſpicula ſæua cutem
Sic ubi iam toto laſſatæ corpore uires,
Ceſsit & exanimis impetus ille ferus:
Mox alij circum iam ſtantes more coronæ
Conficiunt iaculis corpora uaſta ſuis
Hinc propior codano Prutenas tendis ad urbes
Viſtula: teutonicæ littora gentis habens
Quæ nunc Sarmatico ſeruit maleſida tyranno
Germanum Dominum forte peroſa ſuum
Hic multas urbes: ualidas conſtruxit & arces
Teutonicus miles: pallia flaua gerens:
Scilicet ut Scythicos poſsit retinere tumultus
Effera barbaries dum ſua caſtra mouet:
Vrbs ibi torna ſuas tollit ſub ſydera turres
Et Marieburgum maximum in orbe decus
Quod uagus in triplici circundas Viſtula foſſa
In codanum triplici plurimus ore fluens
Hic ubi præclaro munita eſt pruſsia portu
Vrbibus & populis diues in orbe micans
Quas inter claro Dantiſcum lumine ſurgit
Qualiter eois Phœbe reſurgis aquis
Sed quondam Gedonum, Gothorum à nomine dictum
Hincq; ſinus Codanus nomina clarus habet
Ad cuius tractum: bellum memorabile geſtum eſt
Inter teutonicos Sarmaticosq; uiros
Heu pudet: aduerſo parta eſt uictoria marte
Hoſtibus ut barbas deſecuere truces.
Viſtula germanæ quondam ceu terminus oræ
Sic mihi iam feſſo finis amoris eris
Et ueluti excedit, qui accepit uulnera bello
Sic cedo primo læſus amore puer.

ADAMI SCHROTERI SILESII ITER SALINARIVM SARMATICVM.

VEr erat, & Tauri fulgebat ſidere Phœbus:
Spirabat pulſo mitior aura gelu:
Cura mihi ſubijt quando luſtrare ſalinas
Vnde uenit duplicis copia magna ſalis:
Hic ubi Sarmatico ſe iactat in orbe Viliſcum:
Millia quod Gracchi diſtat ab urbe duo.
Tunc ego ferratis iniectis ora lupatis
Torqueo, cornipedis tergore uectus equi.
Cracouia. Mœnia ſed poſtquam ueteris regalia Gracchi
Et Clarij linquo culta theatra ducis:
Caſimiri urbs. Vſq; tuas ueniens ſubeo Caſimiria portas:
Tranſgreſſus ripas, Viſtula magne, tuas
Viſtula fl. Ecce mihi ſeſe mons latus, & arduus offert:
Qui mihi cum ſocijs prætereundus erat.
Mons D. Benedicti. Qui quòd ſacratam Benedicti continet ædem:
A` cultore ſuo nomen adeptus habet.
Collis in hoc uiridi ſurgens ferit æthera uultu:
Miror, an humana ducat ab arte ſitum.
Sepulchrum Gracchi. Culmine pyramidi ſimilis, radice rotundus:
Deprimit illius firma columna caput.
Qui uelut excubias omnes agat altus in horas:
Cracouiæ patulos undiq; ſpectat agros.
Omine Cracouiam dextro qui condidit urbem,
Gracchus, conſilijs, ære, manuq; potens:
Fertur in hoc corpus quondam poſuiſſe ſepulchro:
Hic ubi templa pius iam Benedictus habet.
Quæ mihi dum ſocius ſic uerba recenſet amicus:
Phœbus ad Oceani labitur actus aquas.
Ne'ue premat ſubitis me nox inopina tenebris:
Vlterius celerem calcar adurget equum.
Viliſců Vſq; ſalis plenum, curſu properante, Viliſcum,
Cultaq; magnifici uidimus arua ſoli:
Vidimus & circùm cliuoſos undiq; colles:
Et loca ſpiciferæ non ſatis apta Deæ:
Quà ſed in Heſperias ſol mergitur aureus undas,
Vrbis habent æquum grata uireta ſitum.
Arx iacet egregijs illic circundata muris:
Optima magnanimis, conueniensq; uiris:
Suppa Sarmatico Suppam dicunt ſermone: quòd olim
Hoc ſit ab exigua nomen adepta caſa.
Hanc ubi præterij: uenerandaq; templa Deorum,
Oppoſito Suppis ædificata loco:
Vſq; paludoſæ ſuperaui dura plateæ:
Excipit hoſpitio me quoq; Tencha ſuo.
Hoſpes equi motus ſtrepitu, citus aduolat: & me
Omnibus ſaluum gaudet adeſſe bonis.
Hinc menſis feſsi diſcumbimus arte paratis:
Ad partes ueniunt uina, dapesq; ſuas.
Multaq; de rebus uulgaribus, inter edendum,
Materiaq; placet de grauiore loqui.
Hoſpes facundo dum plurima diſſerit ore:
Miſcet amabilibus ſeria dicta iocis.

Tunc

Tunc ait:ó iuuenes, quoniam cognoſcere uultis:
    Inuenti quæ ſit cauſſa, & origo ſalis:
Scite, Boleslaus cùm Sarmata regna teneret,
    Nomina qui ſancti caſta pudoris habet:
Conſortem quærens thalami, quæ ferret amanti
    Gaudia legitimi, pignora chara, tori:
Magnanimum regni pius aduocat ille ſenatum:
    Iuſſa legunt proceres, conueniuntq́; ſimul.
Mittitur ad Belum ſubitò legatio regem:
    Imperij dominum, Pannonis ora, tui:
Cuius præſtantem rex poſcit Sarmata natam:
    Exemplum ueræ quæ pietatis erat.
Annuit ipſe parens:regi deſpondet & illam:
    Illa ſui ſequitur iuſſa uerenda patris.
Cùm uerò patrijs ad nos ſeceſsit ab oris:
    Liquet & optati regna paterna ſoli:
Argenti uarijs cùm nollet & illa grauari
    Dotibus (innumeras nanq; ferebat opes)
Res (ait) eſt iucunda quidem, nec inutilis aurum
    Albaq́; ſub patrijs orta metalla iugis:
Non tamen hæc cuiuis fatum lachrymabile donat,
    Inq́; caſa raró pauperis eſſe ſolent.
Quin potiùs talem mihi da, pater optime, dotem.
    Conueniens Iro quæ ſit, & apta Midæ.
Si tibi concedunt talem pia numina dotem,
    Accipe nil tibi mens noſtra negabit, ait.
Protinus ad patrias proficiſcitur ipſa ſalinas,
    Gemmaq́;, qua digitos exuit, ima petit.
Inde Polonorum Cunigundis ut inclyta regi
    Iuncta, fauore ducem, demeruitq́; pari:
Neſcio, quo, cauſa uiſendi, tempore uenit:
    Et noſtros ferro ſcindere iuſsit agros.
Annulus, in patrias quem miſerat ante ruinas,
    Cernitur: & puri copia magna ſalis.
Carpimus intereà genialis fercula cœnæ:
    Hoſpite tam gratis ora mouente ſonis:
Lætaq́; iucundis iubet interponere menſis
    Gaudia, feſtiuos ore, manuq́; modos.
Sed, mihi de ueſtris: mens eſt audire Salinis,
    Inquam: plura uelis commemorare precor.
Ad noſtras trino deſcenditur ore fodinas:
    Subterraſq́; tribus faucibus itur, ait.
Nomen habet regis ſacro iunctiſsima templo:
    Quæ primùm regno protulit alma ſalem.
Altera Seraphij titulum ſortitur, habetq́;:
    Hoc quæ præcipuas tempore præbet opes.
Tertia magnanimi meritis laudata Boneri:
    Inuentoris habet nomina clara ſui.
Hîc & aquæ puteum montis fecére magiſtri:
    Tollitur ad ſuperas hinc ſalis unda plagas:
Quæ cùm ferratis fuerit benè cocta patellis:
    Dat purum nobis utilis ecce ſalem.
Sic ait: & uerbis hoſpes ſolatur amicis,
    Præbibit & feſſo pocula multa bonus.
Donec, ubi quartam nox iam tranſegerat horam,
    Mollibus intulimus membra leuanda toris.
Poſtera lux oritur: tepidis ſol clarus ab undis,
    Formoſum nitido retulit ore diem.
Coſchuitius patriæ non ultima gloria gentis,
    Ad puteum famulo me properante uocat.
Hinc ad Seraphij conſcendo concaua montis
    Ora: precans claro dextra fata uiro.
Lignea præ ualido circundata machina ferro,
    Quatuor intrepidis acta mouetur equis.
Illi prægrandis, robuſtaq́; reſtis adhæret:
    Omnia quæ ſuperis extrahit apta plagis.
Poſteà montanis induti ueſtibus, imus
    Huc ubi nigra uagis faucibus ora patent.
Illîc turba ſtetit trepido concuſſa timore,
    Ima timens tremulos ad loca ferre pedes.
Prendimus inde manu ſellas è ſubere textas:
    Quilibet ad funem, quas ligat arte ſuum.
Vſibus aſſueti, rutilantem lampada geſtant:
    Et ne lætantur, cum pede quiſq; cauet.
Vt tetigêre ſolum primi, ſe quilibet aptè
    Explicat, ut nobis poſsit & eſſe locus.
Terricolæ circum fauces ſtant undiq; fratres,
    Induſijs cincti: lampada quiſq; gerens.
Grandibus & peris præcincti membra, lucernis
    In quibus apta ferunt pinguia ſæua bonum.
Protinus anfractus uarij, uarijq́; meatus
    Oſtendunt miras, ſignificantq́; uias.
Non ego tot curuis ambagibus atria Cretæ
    Dædaleas credo compoſuiſſe manus.
Dumq́; ita per falſos alacres erramus hiatus,
    Longiùs & cupidi continuamus iter:
Venimus ad latas cameras (ſic Sarmata dicit)
    Quæ ſpatio ſuperant magna theatra ſuo.
Quæ uelut excelſis firmantur templa columnis:
    Neúe ruant, ſolido de ſale fulcra premunt
Grandes uoluebant ad fauces undiq; maſſas:
    Nocte, dieq́; frequens quilibet urget opus.
Ille latus cuneis findit, ferroq́; rigenti:
    Ille ſecat glebas ſub pede ſæpè graues.
Ille ferit ſtando, iacet hic, ſedet ille ſupinus:
    Et quò quiſq; poteſt aptius, iſtud agit.
Paruula conuerrunt teneri ſegmenta miniſtri
    Carpentiſq́; trahunt alta ſub ora ſuis.
Præterea montes deſtillant undiq; guttas:
    Sed nihil hæc nobis attulit unda mali.
In puteum ſiquidem deducta canalibus altum,
    Tollitur ad noſtras utribus hauſta, caſas.
Sic igitur multas ſub montibus erro per horas:
    Vlteriùs feſsi uix potuére pedes.
Dumq́; ſalis uideo tam puros undiq; montes:
    Fulua quibus cedit diuitis unda Tagi:
Cernitur inferiùs nobis immane barathrum:
    Scilicet à feſto nomina Solis habet.
Fruſta leuant ſalis hîc biſſeni magna miniſtri:
    In medio rota ſtat lignea, fune grauis.
Hæc ego cùm uidi: ſatis eſt potuiſſe uidere,
    Aio: iuuent alios iſta theatra uiros.
Ad putei tandem ſic uenimus ora patentis.
    Languebant tarda corpora laſſa mora.
Ictibus ingentes ſtrepitus, ſonituſq́; mouemus:
    Pulſantes ferro robora querna graui.
Cùm primùm pedibus noſtrum ſensêre tumultum:
    Demittunt reſtem, noſq́; paramus iter.
Penſilibus uecti ſellis, ſic reddimur auris:
    Dulce fuit, rurſus cernere poſſe diem.
Tunc ego: iam ſatis eſt celebres uidiſſe ſalinas:
    Carmine uicturas tempus in omne meo.

CONRADI CELTIS PROTVCII ὁδοιπορικὴ SALINARIA.

AD IANVM TERINVM.

IANE canens gelidis repetebam ſæpè ſub antris:
    Cur nullo nobis tempore ſcripta dares.
Fortè tuum reris uatem merſum eſſe profundo:
    Pandit ubi triſtes Sarmatis ora ſpecus:
Multa'q; de umbroſis ceduntur ſaxa cauernis:
    Quæ niueum tribuunt igne ſoluta ſalem.
Vel ſaltem poteras paucis mandare:ualeto
    Celtis,& infernas i rediture domos.
Sed redij ſuperas dextro Ioue uiuus in auras:
    Luſtraui Stygij triſtia regna canis.
Alcidæ ſimilem uideor ſubijſſe laborem:
    Et ſocia Theſeu,qui rapis arma manu.
Illa'q; iam rigido uolui tibi ſcribere uerſu:
    Quò noſter ſolitum pignus haberet amor:
Eſt ſpecus,immenſis pandens cum faucibus ora:
    Suppoſitum'q; uident lumina nulla ſolum.
Sed face candenti diſtantia longa notatur:
    Fax ubi inexhauſta luce fatiſcit humo.
Ora ſpecus circum latiſsima machina ſurgit:
    Quam rota cum rapidis turbine uerſat equis:
Robora tranſpoſitum per multa uolumina funem
    Plectuntur:curuo pondera dente trahens.
Lubricus hic cæcum mortales mittit in antrum:
    Aërium præbens irrequietus iter.
Huic ego ſum tremulus toto cum corpore uinctus:
    Vt fueram triſtes auſus adire domos;
Quas neq; lucifluus colluſtrat lumine Phœbus,
    Nec radijs penetrat lucida facta ſoror.
Cum Ioue candenti fugit hinc Cyllenius ales:
    His neq; ſub ſpecubus Mars uiolente rubes.
Nec Veneris flammæ rutilant hoc orbe remoto:
    Falciferi'q; ſenis lurida ſtella latet.
Plauſtra nec undiuagis ibi monſtrant æquora nautis,
    Illa nec arctophylax regna ſepulta uidet.
Cæca ſed hic uolitant tenebroſo ſydera mundo:
    Sydera,quæ nullum ſunt paritura diem.
O' mihi quàm magno trepidabant corda pauore,
    Pendula lictores dum mea membra ligant:
Et mea Tartarea condunt ubi corpora ueſte.
    Nullus erat toto uiuus in ore color.
Dum'q; inter uitam medius,mortem'q; uolarem:
    Dædalei timui fata ſubire fabri:
Et mea ſignaſſent fatalem nomine terram
    Celtica:quæ fuerant, IANE,canenda tibi.
Sed modò cùm ſuperas redijſſem ſoſpes in auras:
    Oblectat tales ſæpè ſubiſſe ſpecus.
Quippe ea,quæ uidi,ſtatui mortalibus olim
    Pandere:quot pœnas Tartarus acer habet,
Intereà rigidum depone à fronte Catonem:
    Et ſomno curas,triſtia pelle mero.
Decipimur uotis:& tempore fallimur:& mors
    Deridet curas:anxia uita nihil.

IACOBI PRILVSII DE PROVINCIIS POLOnicis, & quibuſdam Regum diplomatis Tractatus: ex ſtatutorum libris ab illo publicatis exſcriptus.

Capitvlvm I.
De Magno Ducatu Lithuaniæ.

LITHVANIA, eſt Regio in Sarmathia, quæ ab Oriente Scythiam: à Meridie Poloniam minorem, ab Occidēte Mazouiam, à Septentrione Liuoniam, Samogitiam, & Moſchouiam habet. Et licet hic Ducatus ad ducēta ferè milliaria Germanica quaquauerſum pateat: Gens tamen Lithuanorum ſuperioribus annis (æquè ac Regio multis ſui locis ſterilis & inculta eſt) obſcura & contempta, Duciq; Kiouien. tributaria fuiſſe memoratur: donec Vithenes Dux quidam eorum ſumptis uirium incrementis negaret ei tributum: quin & iugo Principibus Ruſsiæ uicißim iniecto, eos ad tributa ſibi pendenda adegerit. Nec longo pòſt tempore, IAGELLO Magnus Dux Lithuaniæ, circa annū 1386. Heduigi filia Ludouici Hungariæ, & Poloniæ Regis in uxorem ducta, Sacro baptiſmate tinctus, Vuladislai nomen, unaq; Regnum Pol. Baronum Regni conſenſu accepit. Prætereaq; ſecum fratres quatuor & gentem Lithuanam, confractis eius idolis, lucisq; incenſis, & exemplo ſuo, & tunicarum in concurſantem pannoſam plebem largitione ad fidem Chriſti conuertit: fideq; neophytos opera Polonorum primis rudimentis doctrinæ Chriſtianæ inſtruxit: ac inſuper Ducatum ſuum Lithuaniæ, Samogitiæ, & Kiouiæ, cum Alexandro Vitouudo, alijsque fratribus ſuis Regno Poloniæ incorporauit, & uniuit perpetuò. Hic primus Lithuanum nomen adeò illuſtrauit, ut & Polonia ab hoc primū Rege, eiusq; ſucceſſoribus, tam literarū, quàm armorum gloria florere, ampliſsimiq; Regni nomen habere cœperit. Qualisq; & quantus hic uir fuerit in Magiſtratu declarauit. Habuit autem fratrem Alexandrum Vitouudum in rebus gerendis quaſi Theſæum. Hic enim loco fratris Lithuanis Magnus Dux relictus, adiecit ſuo, & fratris Ducatui Ducatum Pleſcouenſem, Ducatum Nouogrodienſ. & Ducatum Smolenſcenſ. qui an in curia Principum, an perfidia præſidiorum à Moſchis intercepti, Lithuanisq; detracti ſunt, ſcire non poſſumus: certè qui noſtrorum Principum uelit, haberet ſatis materiæ ad parandam ſibi gloriam, atque adeò nominis immortalitatem, in recuperanda defectrice Sileſia, & Pomerania ab una parte Reg. & in repetendis ijs Ducatibus, quos dicimus à Moſchis eſſe interceptos, parte ab altera: item Oczakouio à Scythis, niſi quod interdum iniquior etiam pax iuſtiſs: bello eſt anteferenda.

Articvlvs I.
Magnus Ducatus Lithua. Reg. Poloniæ.

IN NOMINE DOMINI AMEN, Ad perpetuam rei memo- 125.
riam, debitores ſumus Spiritualis alimoniæ ſalutaria illis pocu- 126.
la miniſtrare, quibus prſidentes temporalium commodorum 127.
præſtamus ſuffragia: ut quos ad corporis neceſsitatem ſuſten- *Vulad. Iagel.*
tamus, ſalutis etiam ipſis; quantum noſtra ſufficit facultas, mi- *et Vitouudi in*
niſteria porrigamus: ne dum temporalibus inſiſtimus profecti HRODLO.
bus, uitæ commoda negligere uideamur. Et unde dona bene- 1400.
dictionis, & brauium expectamus ſempiternum, inde uitæ detrimenta ſentiamus, & præmijs deſtituti adoptatis nulla laboris noſtri commoda conſequamur. Expedit perquirere, & debita attēdere ratione, ut dū hominibus impartimur carnis beneficia, meditemur qualiter ipſis cœleſtia præbeamus alimenta: & quos in hoc ſæculo tranſitorijs rerum condimus copijs, illis uiam æternę beatitudinis demonſtremus, quatenus & hic noſtræ munificentię cognoſcant præſidia, & tandem futuræ gloriæ compendia per exercitia directionis noſtræ appræhendant, in omnium SALVATORE. Proindè nos VVLADISLAVS Dei gratia Rex Poloniæ, nec non terrarū Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradię, Lanciciæ, Cuiauiæ, Lithuaniæ Princeps ſupremus, Pomeraniæ, Ruſsiæq; Dominus & hæres, &c. Et ALEXANDER, aliàs Vitouudus Magnus Dux Lithuanię, necnon terrarū Ruſsię Dominus, & hæres, &c. Significamus tenore præſentiū, quibus expedit uniuerſis, prſentibus, & futuris præſentium notitiam habituris, quomodo terras Lithuaniæ, & earum incolas

noſtro ſubditos dominio, in quos ſæpè liberalitatis noſtræ manum extendimus, & profectui ipſorum intendentes, multa frequentia, ſtatum, & conditionem eorum ſemper ſtuduimus facere meliorem. Feruenti deſyderio cupientes in aſſumptæ fidei deuotione iugiter ſolidare, & fundare. Vt ipſos altiſsimus, quo prǽſtante lumen fidei per noſtram operam receperunt, ad laudem, & honorem ſui nominis, & eiuſdem fidei catholicæ augmentum gratiæ ſuæ chariſmate confirmaret. Cùm eos ſæpè munificentiæ noſtræ donis refecimus, ſummoperè affectamus Spiritualibus gratijs refouere, & per quæq; legitima ſtudia, & labores id feruentius mancipare. Qui ut ſe in fidei conſtantia commodiùs exerceant, & creſcãt de uirtute in uirtutem, iugum ſeruitutis, quo hactenus fuerunt compediti, & conſtricti, de ceruice ipſorum deponentes & ſoluentes, ex innatæ nobis benignitatis clementia, ipſis libertates, immunitates, gratias, exemptiones, & Priuilegia dari catholicis ſolita, iuxta continentiam articulorum ſubſcriptorum, tenore præſentium concedimus, & largimur. Et primo quãuis eo tempore, quo almo Spiritu inſpirante fidei catholicæ recepta, & cognita claritate, Coronam Regni Poloniæ aſſumpſimus pro Chriſtianæ religionis incremẽto, & bono ſtatu, & commodo terrarum noſtrarum Lithuaniæ prædictarum, ipſas, & cum terris ac dominijs ipſis ſubiectis, & connexis. Præfato Regno noſtro Polonię appropriauimus, incorporauimus, coniunximus, uniuimus, adiunximus, confœderauimus, de conſenſu unanimi noſtro, & aliorum fratrum noſtrorum, & omnium Baronum, Nobilium, Procerum, & Boyaronum eiuſdem terræ Lithuaniæ uoluntate accedente, & aſſenſu: Volentes tamen terras prædictas Lithuaniæ propter hoſtiles inſultus, & inſidias Cruciferorum & eis adhærentium, ac aliorum quorumcunq; inimicorum, qui præfatas terras Lithuaniæ, & Regnum Poloniæ demoliri nituntur, & in ipſorum deſtructionem machinantur, in certitudine, ſecuritate, & tutela melioribus reponere, & eis perpetuum commodum procurare, eaſdem terras, quas ſemper cum pleno dominio, ac iure mero, & mixto, hactenus habuimus, & habemus uſq; modò à progenitoribus noſtris, & ordine geniturę, tanquam Domini legitimi, Baronum, Nobilium, Boyaronum uoluntate, ratihabitione, & conſenſu adhibitis, prædicto Regno Pol. iterum incorporamus, inuiſceramus, appropriamus, coniungimus, adiungimus, confœderamus, & perpetuè annectimus: decernentes ipſas cum omnibus earum dominijs, terris, Ducatibus, Principatibus, Diſtrictibus, proprietatibus, omniq; iure mero, & mixto Coronæ Regni Pol. perpetuis temporibus irreuocabiliter, & irrefragabiliter ſemper eſſe unitas. Cæterùm omnes Eccleſias terrarum Lithuaniæ prædictarũ tam Cathedrales, quàm Collegiatas, Parochiales, & Conuentuales uidelicet Vilnenſ. & cæteras in eis erectas, & erigendas, fundatas, & fundandas in omnibus ipſarum libertatibus, immunitatibus, priuilegijs, exemptionibus, & conſuetudinibus uniuerſis conſeruamus. Harum ſerie mediante iuxta conſuetudinem Regni Poloniæ. Barones etiam, Nobiles, Boyari terrarum noſtrarum Lithuaniæ prædictarum, donationibus, priuilegijs, & cõceſsionibus ipſis per nos datis, impartitis, & collatis, duntaxat Catholici, & Romanę Eccleſiæ ſubiecti, & quibus clenodia ſunt conceſſa gaudeant, participent, & fruantur, prout Barones, & Nobiles Regni Pol. ſuis potiuntnr, & fruuntur. Item Barones, & Nobiles prædicti bona ipſorum paternalia pari iure obtineant, ſicut Barones Regni Pol. ſua noſcuntur obtinere, & donationes noſtras, ſuper quibus literas obtinent, à nobis efficaces, & fulcitas perpetui roboris firmitate ſimiliter obtinebunt, & liberam habebunt ipſa uendendi, commutandi, alienandi, donandi, & in uſus ſuos conuertendi facultatem: noſtro tamen conſenſu ad hoc ſpecialiter accedente. Sic tamen quod ipſa alienando, commutando, uel donando coram nobis, uel noſtris Officialibus iuxta conſuetudinem Regni Pol. reſignabunt. Item poſt mortem patrum liberi non debent bonis hæreditarijs priuari, ſed ea cum ſuis ſucceſſoribus poſsidere, prout Barones, & Nobiles Regni Polonię ſua poſsident, & in uſus conuertunt beneplacitos. Similiter uxoribus ſuis dotalicia in bonis, & uillis, quas ex ſucceſsione paterna, uel conceſsione noſtra perpetua habuerint, uel ſunt habituri, poterint aſsignare, prout in Regno Pol. aſsignantur. Filias autem, ſorores, conſanguineas, & affines ſuas præfati Barones, & Nobiles terrarum Lithuaniæ copulare poterint, uiris duntaxat Catholicis, & tradere coniugio iuxta beneplacitum ſuæ uoluntatis, & iuxta conſuetudinem Regni Pol. ab antiquo obſeruatam. His autem libertatum conceſſionibus non obſtantibus Barones ad conſtructionem, & erectionẽ caſtrorum, uias expeditionales facere, & tributa dare iuxta antiquam conſuetudinem aſtringantur. Hoc ſpecialiter expreſſo, Quod omnes Barones, & Nobiles terrarum Lithuaniæ, fidelitatem, & debitam ac Chriſtianam fidei conſtantiam nobis uidelicet Vuladislao Regi Poloniæ, & Alexandro, aliàs Vitoudo Magno Duci Lithuaniæ, & ſucceſſoribus noſtris tenere debebunt, & ſeruare, prout Barones, & Nobiles Regni Pol. ſuis Regibus tenere ſoliti ſunt,

& ſerua-

& ſeruare: ſuper quo Barones Boyarones, & Proceres terrarum Lithuaniæ prædicti iu-ramentum nobis iam præſtiterunt, prout clariùs in literis ipſorum, quos cum Baronibus Regni Poloniæ ſibi inuicem conceſſerunt, continetur. Pari modo ſub fidei ſacramen-to, & ſub bonorum ſuorum amiſsione, nullis Principibus aut Baronibus, uel alijs cuiuſ-cunque conditionis hominibus terris Regni Poloniæ aduerſari uolentibus, conſilia, fa-uorem, & auxilia miniſtrabunt, uel præſtabunt: ſed eos tanquam hoſtes terræ, & domi-niorum Lithuan. totis uiribus proſequantur, & ad nullum alium reſpectum habebunt, niſi ad nos, & ad noſtros ſucceſſores, prout hanc ipſam Barones, & Nobiles prędicti pro ſe & pro ſuis poſteris per fidei ſacramentum cautionem præſtiterunt, & fecerunt. Item dignitates, ſedes, & officia, prout in Regno Pol. inſtitutæ ſunt, inſtituentur, & locabun-tur: in Vilna ſcilicet Palatinus, & Caſtellanus Vilnenſ. & demùm in Troki, & in alijs lo-cis, ubi nobis uidebitur expedire, iuxta noſtræ beneplacitum uoluntatis perpetuis tem-poribus duraturis. Et huiuſmodi Dignitarij non eligantur, niſi ſint fidei Catholicæ cultores, & ſubiecti S. Romanæ Eccleſiæ, nec etiam aliqua officia terræ perpetua, ut ſunt dignitates, Caſtellanatus, &c. niſi Chriſtianæ fidei cultoribus conferantur, & ad conſilia noſtra admittantur, & eis interſint, dum pro bono publico aliqui tractatus celebrantur. Quia ſæpè diſparitas cultus, diuerſitatem inducit animorum, & conſilia patent talibus diuulgata, quæ traduntur ſecretè obſeruanda. Item omnes, quibus huiuſmodi liber-tas, & priuilegia conceduntùr, nunquam nos Vuladislaum Regem Poloniæ, & Alexan drum Vitouudum Magnum Ducem Lithuaniæ, quò aduſq; uixerimus, & noſtros ſuc-ceſſores Reges Polon. & Duces Lithuaniæ, à nobis, & noſtris ſucceſſoribus ſtatuendos, & locandos deſerant, uel recedant ab eiſdem, ſed ſub fide, & honore pariter, & onere iu-ramenti, fideliter, & firmiter nobis, & ſucceſſoribus noſtris adhærebunt fauoribus con-ſilijs, & auxilijs perpetuis temporibus, & in æuum. Hoc etiam addito, quod prædicti Barones, & Nobiles, &c. Lithuaniæ poſt mortem Alexandri, aliàs Vitouudi Magni Du-cis moderni nullum habebunt, aut eligent pro Magno Principe, & domino Lithuaniæ, niſi quem Rex Polonię, uel ipſius ſucceſſores cum conſilio Prelatorum, & Baronum Po lon. & terrarum Lithuaniæ duxerint eligendos, ſtatuendos, & locandos. Similiter Prælati, Barones, & Nobiles Regni Poloniæ, Rege Poloniæ ſine liberis, & ſucceſſori-bus legitimis decedente, Regem, & Dominum non debent ipſis eligere ſine ſcitu, & con ſilio noſtro, uidelicet Alexandri Magni Ducis, Baronumq;, & Nobilium terrarum Li-thuaniæ prædictarum, iuxta tenorem, & contenta priorum literarum. Præterea prædi-ctis libertatibus, priuilegijs, & gratijs tantummodò illi Barones, & nobiles terræ Lithua-niæ debent uti, & gaudere, quibus arma, & clenodia Nobilium Regni Polon. ſunt con-ceſſa, & cultores Chriſtianæ Religionis Romanæ Eccleſiæ ſubiecti, & non ſchiſmatici, uel alij infideles. Item omnes literas quaſcunque Regno Polon. & terris Lithuaniæ ante octo, uel ſeptem annos, ac poſt, uel circa coronationem noſtram conceſsimus, & dedimus tenore præſentium confirmamus, ratificamus, approbamus, & robur perpe-tuum imponimus eiſdem, haben. ipſas præſentibus pro inſertis. Hoc etiam addito ſpe-cialiter, & expreſſo, quod præfati Barones, & Nobiles Regni Polon. & terrarum Lithua niæ Conuentiones, & Parlamenta quando neceſſe fuerit in LVBLIN, uel in RARC-ZOVV, & aliàs in locis aptis de conſenſu, & uoluntate noſtra celebrabunt pro commo-do, & utilitate Regni Polon. & terrarum Lithuaniæ prædictarum meliori. Præterea nos ALEXANDER, aliàs Vitouudus de conſenſu Sereniſsimi Principis domini Vula-dislai Regis Polon. fratris noſtri chariſsimi eligimus ad arma, & clenodia Nobilium Re-gni Polon. terrarum noſtrarum Lithuaniæ Nobiles infraſcriptos, quos ipſi Regni Pol. Nobiles ſimul cum omnibus, qui ex eorum ſtirpe originem ſuam ducunt, ad fraternita-tis, & conſanguinitatis conſortia receperunt. Et primo Nobiles Lelyua, Monyuid Pala-tinum Vilnenſ. Item Zadora, Palatinum Iauunum Trocen. Rauya, Minigal Caſtella-num Vilnen. Lyſſy, Sunigal Caſtellanum Trocenſ. Iaſtrembcy, ſeu Lazanky, aliàs Bole-ſthy, Nagora uocatos, Nemir, Trambki, Hoſtikonem. Topory, Butrym. Item Labancz, alias Skrynſcy, Goligunt, Poraye, Nicolaum Bylymin. Dambno, Koreuuam, Odro-uuaſz, Vyſchegerd. Vaduicz, Petrum Mondigerth. Dria, Nicolaũ Tauutigerd. Habda-nyecz, Iohannem Gaſtoldi. Polkoza, Volczkonem Kukua. Grifones, Butouudum, Srzenyaua, Iadaldum, Pobodze, Kalonem, Grzymala, Iohannem Rymouidouicz, Za-ramba, Ginet Konczeuicz, Pyrſzchala, Dauuxa, Nouina, Nicolaum Boynar, Dzaloſ-za, Volczkonem Kokuthouicz, Kopacz, Gedoruoch, Rola, Dangyel, Sirokomla, Iaco-bum Myngyel, Cattus Marinus, Voyſznar Vilkoleuicz, Pouala, Georgium Sangauu. Item Pomyan, Saka, Doliua, Naczkonem. Sarza, Tuerbuth, Dolanga, Monſtuild, Bo-goria, Stanislaum Viſſygin, Ianina, Voyſzym Danczykouicz, Bichaua, Monſtold,

Suuinka, Andream Deuuknethouicz, Rolda, Minimund Seſnikouicz, Sulima, Bodyuil. Item Nalancz, Koczanum, Lodza, Myczuſch, Gelithoue, Gerdud, Korczakoue, Czuppam, Byala, Moydylonem Czuſzolouicz, Vanzyk, Koyczanum Sukouicz, Czolek, Iohannem Euil, Godzamba, Stanislaum Buthouutouicz. Oſmorog, aliàs Geralth, Surgutes de Kyeſzlinn, &c. Quibus quidem armis, clęnodijs, & proclamationibus, prædicti Nobiles, Proceres, & Boyari terrarum Lithuaniæ extunc, & in poſt ea perpetuis temporibus ubilibet gaudeant, potiantur, prout ipſis præfati Nobiles Regni Polon. uti frui conſueuerunt, & potiri. Vt autem corroborationis, & cautelæ uberioris omnia præmiſſa accipiant firmitatem, prę́ſentes fecimus Sigillorum noſtrorum munimine corroborari, præſentibus, & conſentient. ac ratum haben. Reuerendis in Chriſto patribus Dominis Nicolao Gneſnenſ. Archiepiſcopo, Alberto Cracouien. Iohanne Vuladislauien. Petro Poznan. Iacobo Plocenſ. Nicolao Vilnen. Iohanne Electo Leopolien. Metropol. Matthia Præmisl. Michaële Kiouien. Gregorio Vulodimir. Sbigneo Kameneczen. Electo Eccleſiarum Epiſcopis Chelmenſ. & cæteris Eccleſijs uacan. Necnon Magnificis, ualidis, & ſtrenuis Criſtino Crac. Caſtell. Iohanne de Tarnouu Craco. Nicolao de Michalouu Sandomirien. Sandiuogio de Oſtrorog Poznan. Matthia de Vanſſoſſe Calliſs. Iacobo de Konyeczpole Siradienſ. Ioanne Ligeza Lancicien. Matthia de Labiſſyn Brzeſten. Ianuſsio de Koſczyelecz Gneuucouien. Palatinis. Michaële de Bogumilouicze Sandomir. Iohanne de Sczekoczyn Lublin. Dobeslao de Oleſznicza Voynicen. Floriano de Rokithnicza Vislicien. Criſtino de Kozyeglouy Sandec. Martino de Kolikouo, Clemente de Mocrsko Radomienſ. Domarath de Kobelany Biecen. Moſticio de Staſſouu Poznan. Ianuſsio de Tuliskouu Caliſsien. Martino de Kalinouu Siradien. Petro de Vuloſczoua Dobrzyn. Alberto de Koſcyol Brzeſten. Iohanne de Lankoſſyn Lancicien. Criſtino Kruſſuicien. Ioanne de Lacuchouu Zauichoſten. Martino de Lubnicza Brzezin. Stanislam Gamrath Polanecen. Iohanne de Bogumilouice Cechouienſ. Matthia Koth Naklen. Grottone de Iankouicze Malogoſt. Iuano de Obichouu Srzemen. Ianuſsio Furman Miedzyrzecen. Caſtellanis. Sbigneo de Brzezye Regni Polon. Marſchalco, Petro Szaffranyecz Succamer. Martino de Vuroczimouo Vexillifero Cracou. Paulo de Bogumilouicze Cracou. Nicolao de Strzelcze Sandomir. Nicolao de Czarnkouu Poſnan. Iaka Kaliſsien: Andrea de Ludbranc. Cuiauien. Petro de Vidaua Siradien. Nicolao de Suchydol Lublin. Petro de Thur Lancicien. Iudicibus. Actum in oppido Hrodlo circa flumen Bug in Parlamento, ſeu congregatione generali, die ſecunda menſis Octobris, ſub anno Domini 1413. datum per manus Reuerendiſs. in Chriſto patris, domini Epiſcopi Cracoui. ſupremi Cancellarij Regni Polon. nobis ſyncerè dilecti. Scriptum uerò per manus Cyolkonis Canonici Sandomirienſis ſecreti noſtri Notarij.

Prælati Lithuan. incorporant ſe Regno Polon. ac Regi Polon. ſe ſubijciunt, quem unà cum Polonis eligent.

Tempore Vuladislai Iagel. de Ducatu Magno ad Regnũ aſſũpti, 1401.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Tunc enim multis errorum, & dubiorum incommodis prudenter occurrimus, cùm geſta ætatis noſtræ literarum apicibus, & Sigillorum appenſionibus cõprehendamus. Proindè nos Prælati, Principes, Barones, Nobiles, terrigenæ terrarum Lithuaniæ, & Ruſsiæ, uidelicet Iacobus diuina prouidentia Vilnenſ. Eccleſiæ Epiſcopus, Dux Iuanus Olgimunti cum filijs ſuis, uidelicet Andrea & Senikone, & cæteris, Mungaylo Gedygoldo fratre, & cæteris, Czupurna Marſchalco Senikon Iamunti, Fedorius Leonis cum Iuſskone fratre germano, Gaſſouu cum filio Khalnuſz, Gineyd cum filio Milus, & cæteris, Kinunth cum filio, Dauxha, Strzygoil Karikonis, Gyntolth Aſtok cum fratre germano, Dorgi Gaſtolth cum Przehhindo fratre germano, Nemira cum fratribus ſuis germanis, Szagaylo, Olizaie Veſsilonis, Voinad Ruſsylouicz, Kieſſgaylo, & Kumbold Volimontonis cum ſuis cæteris fratribus germanis, Goligin, Roman Mileykonis cum fratre Volczkone, & cæteris Voyſſyund cum filio, Radiuilo, Volochko Kauothmonis cum fratribus Butoldmuntigailo, Hanuſs Montigerdonis cum fratribus ſuis, Douogin Viſsigirdonis, Draunti cũ Veſskone filio, Volczko, uel Vtruicz, Volczko Konſſouutouicz, Dogirdi Voinis, Vrdzich cum fratribus, Goligind, Veydimin, Heſchis Selkouicz, cum cognationibus, & Genealogijs ſuis: necnon tota uniuerſitas omnium & ſingulorum Nobilium, & terrigenarum prædictarum Lithuaniæ & Ruſsiæ terrarum, quorum quamuis nomina ſingilatim hîc non ſunt expreſſa, ipſorum tamen conſenſus ad ſupraſcripta adeſt, ac ſi pro in-

fertis ha-

ſertis haberentur. Proinde ſignificamus, quibus expedit uniuerſis. Quomodo eo tempore, quo Prælati, Principes, Barones, & Nobiles, & communitas terrarum Regni Pol. diuina cooperante clementia, Sereniſs. Principem dominum Vuladislaum Regem Polon. ſupremum Ducem Lithuaniæ, hæredem Ruſsiæ dominum noſtrum gratioſiſs. de gentilitatis erroribus educen. in Regem, & Dominum ipſorum aſſumpſerunt. Nos quoq; ipſius ueſtigia ſequentes, almi Spiritus gratia eruditos ad ipſorum conſortium Catholicum inuitantes de tenebris erroris uetuſti, per aſſumptionem S. fidei orthodoxæ receperunt. Cum quibus in fide facti unanimes, & conſortes ad perfectionem Catholicorum operum merito, & opportunè debemus per concordiam perpetuè adſpirare. Pro eo prædicto Domino Vuladislao Regi Pol. &c. Et ipſius Coronæ, Regno, ac Regnicolis Pol. firma fide, & inuiolabili ſponſione promiſimus, & tenore præſentium promittimus, toto poſſe, & uiribus contra inſultus quorumlibet hominum eis aſsiſtere, & eos nullo exquiſito coloris fuco unquam deſerere, ſed ipſos ſine dolo, & fraude, ſcilicet Regem, & Coronam, Regnum & Regnicolas Pol. & eorum neceſsitatibus perpetuè adiuuare, eorumq; profectus, utilitates, commoda, & bonum commune peragere, ſalubri, & fideli diſpoſitione, uelut noſtrum proprium: quod & ipſi nobis pari modo tenebuntur facere uiceuerſa. Demûm quia prædictus Dominus Vuladislaus Rex, &c. Dominus noſter gratioſus ex ſpeciali confidentia magnifico, & præclaro Principi domino Alexandro, aliàs Vitouudo Duci Lithuaniæ, &c. ipſum in partem ſuæ ſolicitudinis aſſumens ſupremum Principatum terrarum earundem Lithuaniæ, cæterorumq; dominiorum ſuorum Ducatus dedit, & contulit, & ipſum in eis de manu ſua ſtatuit, ad uitæ eiuſdem domini Ducis Vitouudi terminum ultimum & extremum. Pro quo eundem dominum Vuladislaum Regem conſtantiori fiducia proſequi uolentes, & prout iuſtum eſt, ipſum reddere certiorem firma ſponſione, & irreuocabili promiſſo ſibi tenore præſentium promittimus, quod ſupremus prędictus principatus terrarum Lithuaniæ, & cæterorum dominiorum Ducatus unà cum bonis, & cæteris patrimonialibus ad eundem dominum Ducem Vitouudum pertinentibus, & cum omnibus caſtris fortalicijs diſtrictibus, territorijs, & eorum incolis poſt deceſſum ipſius ad ipſum dominum Vuladislaum Regem, ac ad Coronam Regni huius Pol. iuxta tenorem literarum per prædictum dominũ Ducem Vitouudum eidem domino Vuladislao Regi, & Coronæ eius datarum debent plenè & integrè deuolui, & redire. Et nos etiam, cum noſtris poſteris atq; ſucceſſoribus poſt deceſſum domini Ducis Vitouudi promittere prędicto domino Vuladislao Regi Corone, & Regno Pol. adhęrere, ſubijci, obſequi, & ſeruire ſine dolo, & fraude, toto poſſe, & uirib. tenebimur, & præter ipſum ad Coronã Regni eiuſdem nunquã nobis alios, uel alium dominũ, uel dominos aſſumemus. Illo etiam nõ omiſſo, quod ſi dominus Vuladislaus rex prędictus (quod Deus auertat) ſine prole deceſſerit, extunc ſine ſcitu, & cõſilio eiuſdẽ domini Ducis Vitouudi, & noſtro pariter, Principes, Prælati, Barones, Nobiles, & cõmunitas terrigenarum terrarum Regni Pol. prædicti ſibi Regem & dominum non debent eligere, ſeu locare, cum quibus firmam mutuam, & conſtantem ſeruantes aſsiſtentiam, in dulcedine fidei, & uiſceribus Ieſu Chriſti perpetuam & irreuocabilem tenebimus unionem. In quorum omnium fidem & teſtimonium, euidentiamq; pleniorem pro perpetuo robore Sigilla noſtra præſentibus ſunt ſubappenſa. Actum, & datum in Vilno ipſo, die S. Priſcæ Virginis, & Martyris. Anno Domini 1401.

Vuladislaus tertius Rex Polon. confirmat Iura, & Priuilegia Sigiſm. Magno Duci Lithuaniæ ſuper Ducatu Magno per D. olim Vuladislaum ſuum genitorem eidem Sigiſmundo conceſſa.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam, nos VVLADISLAVS tertius Dei gratia Rex Polon. Necnon terrarum Cracoui. Sandom. Sirad. Lancic. Cuiau. Lithuaniæ Princeps ſupremus, Pomeraniæ, Ruſsiæq; Dominus, & hæres, &c. Significamus tenore præſentium, tam præſentibus, quàm futuris notitiam habituris. Quod ex quo præclarus, & Magnificus Princeps dominus SIGISMVNDVS Dei gratia Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, &c. patruus noſter percharus omnem ſynceritatis conſtantiam erga Regnum Polon. noſtrum, & noſtram Regiam præſentiam ſemper geſsit incorruptè. Cuius rei nos memores, & pergrati, dignum cenſuimus ſibi proindè cordis puro zelo occurrere, & omnium, qua decet gratitudine, hanc fidem, & conſtantiam integram compenſare. Vnde ex certa noſtra ſcientia, ſuf- *Vulad. Iag. Pe. 1438.*

ficientiſsima deliberatione prehabita,animo beneuolo,& uoluntate noſtra ultronea noſtrorum Prælatorum,& Baronum ſalubribus freti conſilijs,ipſi domino SIGIS. Magno Duci noſtro chariſsimo iura, literas,& priuilegia,quæ à nobis,& fœlicis memoriæ genitore noſtro domino Vuladislao Rege Pol.ſuper Ducatu Magno,& quibuſcunq; bonis, & libertatibus ſub quibuſcunque datis, & tenoribus exiſtunt, quæ hic habere uolumus pro inſertis,in omnibus earum punctis, conditionibus,poſitionibus, particulis,& clauſulis uniuerſis, ratificamus, innouamus, gratificamus, approbamus,& præſentis ſcripti patrocinio confirmamus:decernen.ea robur obtinere perpetuæ firmitatis.Promittimus inſuper in uerbo noſtro Regio præſentibus, & ſpondemus eaſdem ipſius literas,iura,& priuilegia ritè,& iuſtè emanata per omnia rata atq; grata habere, & inconcuſſa iugiter,& inuiolabiliter obſeruare, & de eis ſatisfacere. Harum,quibus ſigillum noſtræ Maieſtatis eſt appenſum teſtimonio literarum. Datum in oppido Pyotrkouu,in Parlamento generali,feria tertia proxima poſt feſtum S. Luciæ Virginis, Anno Domini 1438. præſentibus ibidem Reuerēdiſs.& Reuerendis in Chriſto patribus Dominis Vincentio S. Gneſnen. Eccleſiæ Archiepiſcopo, & Primate, Sbigneo Cracou. Vuladislao Vuladislauienſ. Epiſcopis, & Andrea de Bnyn Electo confirmato Eccleſiæ Poſnan. ac magnificis Nobilibus, & ſtrenuis uiris, Ioanne de Czyzouu Caſtell. Cracouienſ. Dobeslao de Senno, Sandomir. Martino de Slauukouu Caliſsienſ. Alberto de Male Lancicienſ.Iohanne de Lichni Brzeſten. Iarando de Grabye Iuniuuladislauien. & Petro Odrouaſz de Sproua, Leopolien.palatinis. Dobrogoſtio de Szamotuly Poſnan. Clemēte Vatropka de Strzelcze Sandomir. Laurētio Zaramba de Kalinoua Siradien. Caſtellanis. Iohanne de Oleſznicza Marſchalco, & Andrea de Lubino Theſaurar. Reg. Pol. & alijs Dignitarijs, Baronibus, militibus, & nobilibus, teſtibus circa præmiſſa. Datum per manus Magnifici, & Generoſi uirorum Ioannis de Konyeczpole Cancellarij, & Petri Voda de Sczekoczin Vicecancel. Regni Poloniæ nobis ſyncerè dilectorum.

Ad Relationem Magnifici Iohannis
de Konyeczpole R.P. Cancel.

Tempore Iohann. Alb. Regis Polon. & Alexandri Magni Ducis Lithuan. Barones, & Conſiliarij Magni Duc. Lithuaniæ confirmant Inſcriptiones per anteceſſores eorum cum Regno Pol. factas.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ne geſta ætatis noſtræ tempus, & uetuſtas aboleret, inuentum eſt, ut ad memoriam poſteritatis literarum apicibus, & teſtium annotatione deducantur. Proinde nos Prælati, Barones, Nobiles, & uniuerſitas Terrigenarum Magni Ducatus Lithuaniæ, uidelicet Albertus Vilnenſ. Iohannes Luceorienſ. Martinus Mednicenſ. Eccleſiarum Dei gratia Epiſcopi: Nicolaus Radziuilouicz Palatinus Vilnenſ. & Magni Ducatus Cancellarius, Dux Alexander Iurgeuicz de Holſſani Caſtell. Vilnenſ. & Capitan. Grodnenſ. Iohannes Iurgeuicz de Zabrzeze Palatinus Trocenſ. ac ſupremus Magni Ducatus Marſchalcus, Stanislaus Ianouic Caſtellan. Trocenſ. & Capitaneus terræ Samogitarum, Georgius Paczouic Polocenſ. Gregorius Oſſczykouic Curiæ Marſchalcus & in Merec, Nicolaus Nicolai Radziuilouic Pincerna Ducalis, & in Byelsko, Iacobus Douoynouic Drohienſ. Stanislaus Potraſskouic Lidenſ. Iohannes Lithaor Nouogrodenſ. Stanislaus Michaëlis Pothkouic Brzeſtenſ. Albertus Iauonic Vexillifer, & Caunenſ. Nekraſz Volothkouic in Belzyca, Petrus Radyuilouic Succamerarius, & in Eyxyſchki, Niemira Grzymalic Mielnicenſ. Nicolaus Iundylouic in Dubicza, Georgius Montontouic, Alexander Motigordouic Capitanei, Marſchalci, & Tenutarij. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis. Quomodo licet uniones, & fœdera inter hæc dominia, uidelicet Regnum Polon. & Magnum Ducatum Lithuaniæ, terrasq́ue eiſdem ſubiectas, à temporibus longè retroactis ſub Rege Polon. Vuladislao, aliàs Iagello, & ſub Magno Duce Lithuaniæ Alexandro, aliàs Vitouudo inita, & conſtituta hucuſque inuiolatè ſeruentur. Poſtquam uerò Sereniſs. Principes Domini noſtri gratioſiſsimi ſuper ipſa dominia, in Regem Polon. Sereniſs. Dominus IOHAN. ALBER. in Magnū uerò Ducem Lithuaniæ Sereniſs. Dominus ALEXAN. Domini noſtri gratioſiſs. diuina diſpoſitione aſſumpti ſunt, placuit Prælatis, Baronibus, & Nobilib. Regni Pol. fratribus noſtris, ſimiliterq; ipſi no-

pſi nobis iam de facto fecerunt, & per noſtras nouas literas, & inſcriptiones anteceſſo-
um noſtrorum ſuper huiuſmodi fœderibus confirmaremus. Quarum quidē literarum
ıerbum de uerbo tenor ſequitur, & eſt talis.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Sator rerum o-nnium, cuius oculus penetrat uniuerſa, & ſcientia nunquam extinguitur, in rebus huma-ıis, quas obliuionis caducis momentis conſtat ſubiacere, ut memoria earum remaneat, ıpices literarum alti conſilij prouidentia ordinauit: quarum præſidio, rerū ordinationes, ıacta, & tractatus conſeruantur. Proinde nos Moniuitus Palatinus Vilnenſ. Iauinis Pa-atinus Trocenſ. Mingal Vilnen. Sungal Trocen. Caſtellani: Nyenir Oſtyk, Butrym Go-ignith, Nicolaus Bilim. Koreyoua, & Viſſygert, Petrus Montigerd, Nicolaus Tauuti-gerd, Iohannes Gaſtouudy, Volczko Kulua, Boſſouudus Iadath Ralo, Iohannes Rimo-ıidouic, Ginenth Konczeuic Doxa, Nicolaus Byeinar, Volsko Kochutouic, Iacobus Mingel, Voyſſnar Virkolouic, Gregorius Sangauu, Saka Nacko, Verbuth Monſtyuild, Stanislaus Vyſſygin, Voyſchin Damenkouic, Monſtold, Andreas de Vknethouic, Mu-ıimunth de Seſnikouic, Roduil, Koczanus, Miczuch, Gerdud, Czuppa, Voydzilo Koſ-ylouic, Koczanus Sukouic, Iohannes Eyuild, Stanislaus Buthouuthouic, Surgutes de Reſſynki, &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis præſentibus, & futuris præſentium notitiam habituris. Quod, quia Sereniſsimorum Principum dominorum, Vuladislai Regis Pol. &c. & Alexandri, aliâs Vitoudi Magni Ducis Lithuaniæ dominorum noſtrorum gratioſiſs. conceſsione, & indulto. Arma quibus uti inſolitum fuit nobis, contraria conſuetudine obſiſten. ad inſigniendum nominis, nobilitatisq́ noſtræ titulum, à Baronibus, Nobilibus, & Proceribus ſuis ordine geniture contraxerunt, recipimus, & ad gratias, libertates, & immunitates, priuilegia, & exemptiones, & multa alia beneficia, & prærogatiuas, quæ nobis per dictos dominos gratioſos Vuladiſlaum Regem Pol. & Alexandrum Magnum Ducem Lithuaniæ munifica ſunt conceſſa largitione, & literarum patrocinio munita, interuentu ipſorum, & ſtudio promoti extitimus, & prouecti, promiſeruntq́ ſuis patentibus literis adhûc qua poterint diligentia bonum commodum, & profectum ſtatus noſtri, & honoris ubilibet promouere, & nunquam in aduerſitatibus noſtris, & neceſsitatibus nos deſerere, ſed ſemper contra omnium inimicorum noſtrorum inſidias, & inſultus auxilijs, conſilijs, & fauoribus ſuis proſequi, & iuuare: horum intuitu uolen. tot beneficiorum merita compenſare, & ipſis dignas uices pro eis impendere, ne diſparitatis in nobis aut ingratitudinis contagia, & inæqualitas literarum cernerentur uendicare: ſed ut ſemper unanimis identitas inter nos remaneat, & uoluntas animorum: ſicut idem cultus, & Religio fidei obſeruatur, uniuerſaliter uniuerſali, & ſingulariter ſinguli noſtris nominibus, ac uice omnium Nobilium, Boyaronum, Procerum, & incolarum terrarum Lithuaniæ bona fide in uerbo noſtro conſtanti, & fideli omni dolo, fraude, & colore amputatis & remotis, promittimus, pollicemur, uouemus, ſpondemus, & Iuramenti noſtri miniſterio ſtrictiùs nos obligamus. Nunquam præfatos Prælatos, Barones, Nobiles, & Proceres Regni, & ipſum Regnum Pol. prędictum in omnibus eorum neceſsitatibus, & aduerſitatibus deſerere, ſed ſemper ipſis contra omnium inimicorum eorum inſidias, & inſultus, conſilia, auxilia, & fauores fideliter miniſtrare. Et nulli lites, bella, aut guerras præter ſcitum, & uoluntatem, & conſenſum, conſilium, & requiſitionem ipſorum, & eorum ſucceſſorum indicere, facere, uel mouere, præfatosq́ dominos Vuladislaum Regem Pol. & Alexandrum, aliàs Vitouudum Magnum Ducem Lithuanię, & eorum ſucceſſores Reges Pol. & Duces magnos Lithuaniæ nullis temporibus deſerere, quoquomodo, ſed ſemper ipſis ſine dolo & fraude fideliter adhærere omni conſilio, auxilio & fauore. Prætereà promittimus, prout ſuprà: Quod defuncto præfato Domino Vitouudo Magno Duce Lithuaniæ nunquam eligemus, aſſumemus, & recipiemus in Magnum Ducem Lithuaniæ, uel dominū, niſi quem præfatus dominus Vuladislaus rex, ſi uita potietur longiore, uel eius ſucceſſores, & Prælati, Barones, Nobiles, & Proceres Regni Pol. duxerint eligendum, ſtatuendū, uel locandum. Et uiceuerſa Prælati, Barones, & Nobiles Regni Pol. Rege pręfato, quod abſit ſine liberis, & ſucceſſoribus legitimis decedendis ſine ſcitu & cōſilio illuſtris domini Alexandri, aliàs Vitouudi Magni Ducis Lithuanię, ſi ſuperſtes remāſerit, & noſtro, eligere nō debebunt. Vt autē corroborationis, & cautelæ uberioris omnia præmiſſa accipiant firmitatem, fecimus ſigillorū noſtrorum munimine roborari. Actū in oppido Hrodlo circa flumen Bug, in Parlamento, ſeu cōgregatione generali die ſecunda menſis Octobris, anno Dñi 1413. Proinde nos Prælati, Barones, Proceres, & Nobiles Magni Ducatus Lithuaniæ præfati, præuidentes, quia uetuſtate temporum multa in ambiguitatem ueniunt, per quā ne quid incommodi eueniat, dignum cenſuimus prouidere: Volentes igitur ne arti-

culus

culus de Electione Sereniſs. dominorum noſtrorum, tam Regis Poloniæ, quàm Magni Ducis Lithuaniæ in præinſertis literis breuitate uerborum contextus, aliquid ambiguitatis in poſterum inducat: cupientesq́ præfatos Prælatos, Barones, & Proceres Regni Polon. in ipſo Articulo Electionis pares nobis, ut dictum eſt, efficere. Adijcientes declaramus: Quod defuncto Magno Duce Lithuaniæ ſine ſcitu & conſilio prælatorum, & Baronum, Procerum, & Nobilium Regni Pol. fratrum noſtrorum ad Electionem Magni Ducis noui non procedemus, ſed cum ipſis pariter, ſi uocati tempore congruo uenire uoluerint, Magnum Ducem, & Dominum eligemus. Pariformiter defuncto Rege Pol. præfati Prælati & Barones Regni Polon. ſine ſcitu & conſilio Prælatorum, & Baronum Magni Ducatus Lithuaniæ ad Electionem noui Regis non procedant, ſed pariter cum Prælatis, & Baronibus Magni Ducatus Lithuaniæ, ſi uocati tempore congruo uoluerint, Regem & Dominum eligent. Quibus ita, ut præmittitur ſtantibus, & in poſterũ obſeruandis, de certa ſcientia omnium aliorũ Prelatorum, Baronum, & Procerũ & Nobilium Magni Ducatus Lithuaniæ fratrum noſtrorũ inſcriptionem preinſertam prædeceſſorum noſtrorum ſuſcipimus, ratificamus, ſuſcipimusq́, & confirmamus per præſentes. OBLIGAN. ſe noſtris nominibus ac uice omnium Prælatorum, Baronum, Procerum, & Nobiliũ Magni Ducatus Lithuaniæ, bona fide in uerbo noſtro conſtanti, & fideli, omni dolo, fraude, & colore remotis, promittimusq́ pollicemur ac uouemus, & noſtri iuramenti præſtiti onere, & miniſterio ſtrictius nos obligamus: ipſam præinſertã Inſcriptionem cum reformatione, & declaratione Articuli de Electione Sereniſs. dominorum noſtrorum, ut præmittitur, in omnibus ſuis articulis, clauſulis, punctis, & ſententijs firmatum tenere, perpetuoq́ & inuiolabiliter obſeruare. Et ſi quæ aliæ ſingulares inſcriptiones inter nos Prælatos & Barones Magni Ducatus Lithuaniæ ac Prælatos, & Barones Regni Polon. forent, quæ communem utrinque honeſtatem lederent, quas anteceſſores noſtri non tenuerint, tales nos quoq́ non recepimus, neq́ tenebimus. Vt autem omnia præmiſſa perpetuæ firmitatis robur obtineant, præſentibus literis Sigilla noſtra ſubappendi iuſsimus. Datum Vilnæ in Conuentione generali, quarta & uigeſima menſis Iulij, in uigilia S. Iacobi Apoſt. Anno Domini 1499.

DE CAPTA AC REPETENDA SMOLENSKO Sig. ad Imp. fragmentum Epiſtolæ.

QVantum ad res Magni Ducatus Lithuaniæ attinet, quæ nos plus iuſto exercent, ita ſcire dignetur Maieſtas ueſtra. Arx noſtra Smolensko, totiens ab hoſte noſtro, Moſchorum Duce armis petita, totiens uarijs artibus, & dolis tentata, cum ſuperioribus annis longè maioribus uiribus, maioreq́ apparatu oppugnaretur: tamen ſtrenuè & uiriliter ſe defendebat, in fideq́ ſtabilis permanſit. Nunc ignoramus, quo facto, nulla inſigni oppugnatione concuſſa, nulla memorabili clade, uel ſtrage accepta, præterea frumento, cæterisq́ rebus ad uictum pertinentibus omnifariam abundant, uaniſsimis tandem pollicitationibus illecta, ſcelere, & perfidia quorundam, cùm militum mercenariorum, tum primorum eiuſdem regionis nobilium, portas hoſti aperuit, eiq́ ſeſe tradidit. Nos ea re ita, ut decuit, permoti, & penè obſtupefacti, implorata diuina ope cum gentibus noſtris, quas Dei benignitate, & numero, & uirtute non contemnendas habemus, illûc proficiſcimur. Iamq́ in procinctu ſumus, fretiq́ diuino auxilio, dabimus operam, ut noſtra primùm uindicemus, & tandem iniurias illatas ulciſcamur.

ARTICV.

ARTICVLVS II.

De Regni Ducatibus ad ferenda onera uniendis.

QVanquam inter Polonos & cæteras gentes, quæ eis uario iure confœderatæ ſunt, tot mutua beneficia & neceſsitudines, quaſi quædam ſacroſancta uincula interceſſerint, & iam ex diuerſis populis quaſi unam ciuitatē fecerint, ut in participandis aliquibus commodis, uel leuandis communibus oneribus alteras alteris meliore, uel deteriore eſſe conditione non deceat. Nihilominùs præſens rerum facies, & bellorum uis Regno undiquaq; imminentium hortatur, atq; exigit, ut omnes Prouinciæ, tametſi ſuis quælibet iuribus domi cenſeantur, bello maiore ingruente, communibus uiribus hoſti erant obuiam: quis enim Deus ſponſor illis erit, ut ſe ſaluas & incolumes fore credāt, ſi quod abſit, re malè geſta ſemel à Polonis peccetur in prælio? Annón abſimile proditionis fuerit, ſocietatis neceſsitudinem, unionis uincula, atque etiam deditionis officium præſeferre: laborum autem, ſumptuum, & periculorum nolle fieri participem? ſed uel quaſi in portu expectare, quid de pugnantibus Mars conſtituat: uel ſaltem quaſi cum funda ſtare poſt principia, euentum periculi expectando? Quod ſi etiam illa ipſa unio non interceſſerit, at certè ſatis iuſta cauſa communibus uiribus tuendi Regni eſſe putatur: naturæ & Reip. conſortium: idq; interdū fideles Chriſti, quibus ſi deſit fides erga proximum, fruſtrà etiam nomen eius ſine re portant: ſuperſtitiosè etiam nomine ſocios, reuera autem alienos ſeſe appellant. Quod ſi hæc uel illa Prouincia hanc, uel hanc libertatem prætendat, neque ſe teneri ad belli onus dicat, omninò hæc libertas quaſi Reipubl. inſidioſa tempori reſcindenda eſſe uideretur: ne ſi tum diſceptetur de ea, cùm iam eſſet pro ſumma rerum confligendum, ad ſeruitutem æternam nobis, quod abſit, iter aperiat. Si enim Lithuani ſponte ſua ſe omnia ferè onera tuendi Regni nobiſcum diplomatibus ſuis ſubmiſerunt: qua tandem excuſatione ipſimet hodie, aliæúe gentes uti poſſunt? quæ uel in ſolo Polono conſederunt, uel Regno ſeſe addixerunt: quò minùs hoc faciant, nemo ſanus uidet. Adde quod niſi illarum quoque Nobilitas gladium pro Repub. uibret, ſuasque copias copijs Regni, tanquam membrum capitis adiungat: de dignitate etiam ſua ac officio non mediocriter pericliterur, ac excidat, ut iuſta cauſa dari nequeat, propter quam, uel ciuibus ſocij, uel hæredibus aduenæ, uel emptoribus ex contractu quæſiti opem ferre non teneantur, ſed contrà ocioſi & ſecuri in laborantes ac bellantes ſpectare: uanis tamen titulis militiæ turgere, & prærogatiuis Nobilitatis frui debeant. Si enim Palatinus Tranſyluaniæ tempori ſuos exercitus Ludouico Regi Hungariæ iam contra Turcam in acie ad Moaczouium ſtanti, & dimicanti coniunxiſſet: fortaſsis Rege ſaluo, ac triumphatore, Hungaria etiamnum incolumis ſtaret: quæ non magis potentia hoſtium, quàm inobedientia ciuium nunc diſcerpta, & in æternam ſeruitutem, nobis, proh dolor, neque illam iuuantibus, neque delicta noſtra illius exemplo emendantibus redacta eſſe uidetur.

Rex Ducatus ad ferenda onera Regno uniat.

CVM compertum ab omnibus habeatur, quod VIRTVS VNITA, FORTIOR, ſolidiorq́; eſſe conſueuit ipſa diuiſa: promittimus nos operā daturos, ut Magnum Ducatum Lithuaniæ, terrasq́; Pruſsię, & alias terras in finibus Regni conſiſtentes ad unionem redigamus. Et quantū poſſibile factu erit, onera omnibus communia cōmuniter ferenda, ſimulq́ue monetam æqualem communiter recipiendam imponemus: præſertim cûm Conuentum utriſq; dominijs præfatis ad hoc perficiendum conſtituerimus. *Sigiſm. Craco. 1510.*

SIMILIS.

Cum uarijs exemplis docemur, uires in unum collectas multò plus poſſe, quàm diſperſas: & uideamus, quod VNITA VIRTVS MVLTO FORTIOR eſt, quàm diuiſa. *Idē Sig. Craco. 1539.* Id nos diligentius animo nobiſcum reuoluen. cùm uideamus Regno noſtro maiora nūc & grauiora, quàm unquam anteà pericula impendere, quò faciliùs ea à noſtris, noſtrorumq́; ceruicibus propulſare poſſemus, omnia nos facturos pollicemur, ut quibus poſſimus honeſtis rationibus, Ducatus noſtros Lithuanię, Zathorien. & Oſuuaczinen. atq́; unà terras noſtras Pruſsię eò adducamus: ut quum in Regni noſtri periculo ſuum quoq́; periculum agi uideant, neq́; hoc ruere poſsit, quin illæ quoq́; terræ eodem labefactatæ motu concitant: omnes ſuas uires cum Regni uiribus coniungant. Quò, ſi potens hoſtis uim aliquā nobis inferre conetur, coniunctis ANIMIS ET COPIIS in unum collectis, faciliùs eam arcere poſsimus.

SIMI-

Similis.

Cùm ſubditi noſtri Regni Poloniȩ ex Comitijs generalibus ante annum Petricouiȩ habitis, tàm per nuncios, quàm per literas, nobis tum Vilnæ agentibus à nobis peterẽt: ut dominium noſtrum Magnus Ducatus Lithuaniæ, cum Regno Pol. uniretur, tàm bello contra communem hoſtem ſuſtinendo, quàm etiam in alijs negocijs & pacis antiquis, uicinæ ac fraternitati hinc inde conſeruandæ cauſa pernecellarijs. Et quamuis cùm pro ratione poſtulationis ipſis reſpondiſſemus, attamen cùm in prȩſentibus Comitijs Regni conſultando de perpetua defènſione contra potentes hoſtes utriuſq; dominij noſtri tàm Regni, quàm ipſius Magni Ducatus Lithuaniæ cum Conſiliarijs noſtris, & terrarũ nuncijs longiorem defenſionem Regni, niſi annuam conſtituere non potuimus: prætereaq; ad Conſiliarios Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ intimauimus, ut illi etiam hoc anno conſimilem defenſionem, cum Regno noſtro Polon. contra communes hoſtes in finib. tenerent. Interim autem pollicemur Conſiliarijs noſtris, & nuncijs terrarum Regni Poloniæ: quia hoc anno ſubditos noſtros Magni Ducatus Lithuaniæ adducere uolumus, ut conſimilem defenſionem cum Regno Poloniæ contra communem hoſtem in finibus tenerent. Quod autem ad pacta, ſeu inſcriptiones, & conuentus ipſius Ducatus & Regni communes attinet: in eo nihil certè adhûc facere potuimus. Quandoquidem Conſiliarios ipſius Ducatus circa nos non habuimus, attamen hoc reſpõſi Conſiliarijs noſtris, & terrarum nuncijs dedimus, quia cùm aliquid utile, dignum, & perpetuum in Regno conſtitueretur: facilius nobis eſſet apud Conſiliarios noſtros Magni Ducatus ipſius hoc obtinere, ut illi ſimiliter, cauſa Reipub. ſuæ & Regni, ad conſimiles Conſtitutiones conſentirent: quod cùm fiet, pollicemur ſubditis noſtris Regni Poloniæ, quia uolumus Conſiliarios noſtri Magni Ducatus Lithuaniæ ad hoc ducere: ut illi etiam in omni re, nõ minùs ſibi, quàm Regno utili, in bonoq; ordine, & Conſtitutionibus, ac defenſione eiſdem conformiter conueniunt, iuxta pacta, ſeu Inſcriptiones ac Priuilegia inter utraq; dominia facta, & recepta.

AN HAEC VNIO SORTITA SIT SVVM EFFECTVM.

Terra Drohicien. Iuri Polonico adſcribitur.

Sigiſm. Craco. 1543. IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriã. Ordinationes Regum & Principum pro ſubditorũ commodo quomodolibet factæ, ut potiſsimùm firmæ ac ſtabiles eſſent, tàm literarũ munimentis, quã teſtium fidedignorũ annotatione perennari cõſueuerunt. Proinde nos Sigiſ. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Samogotiæq; dominus & hæres. Significamus tenore præſentiũ, quib. expedit ùniuerſis præſentib. & futuris, harũ notitiam habituris. Quod licet Nobiles, & Terrigenæ noſtri Diſtrictus Drohicien. de ſpeciali cõceſsione prædeceſſorum noſtrorũ huius Magni Ducatus noſtri Lithuaniȩ Ducũ, iure Terreſtri Polonico, more Nobilium Terrigenarũ in Regno noſtro Poloniæ degentiũ gauderent, & uterentur, haberentq; deſuper literas, & munimenta eorundem prædeceſſorum noſtrorũ, uidelicet Sereniſs. olim Principũ fœlicis recordationis, Kazimiri genitoris, & Alexãdri germani noſtrorũ chariſſimorum Poloniæ Regũ, & huius Ducatus Lithuaniæ Ducũ, ſucceſsiuè conceſſa: quia tamen in eiſdẽ literis ſeu Priuilegijs corã nobis ad præſens originaliter productis & exhibitis, multa cõperimus articulatim ſuperuacaneè deſcripta, quȩ in libris Statutorũ Regni noſtri Poloniæ ſpecificè, & per expreſſum continẽtur, & iuxta nonnulla, quȩ in perniciẽ, iacturam, & oppreſsionẽ non modicam eorundẽ ſubditorum ueſtrorum fuêre adiecta: Hoc idem ius Polonicũ eiſdem ſubditis noſtris Nobilibus & Terrigenis priuilegiatis, & non priuilegiatis, hoc eſt, ius habentibus, & non habentibus Diſtrictus præfati Drohicien. præſentib. & futuris, eorumq; ſucceſſoribus, coniunctim & diuiſim, de certa ſcientia & gratia, fauoreq; ſpeciali Ducatibus noſtris, de nouo iterum dandum & conferendum duximus, damusq; & cõferimus in omnibus punctis, articulis, & cõditionibus, prout in libris Statutorum Regni Poloniæ latiùs continentur, in eodem Diſtrictu noſtro tenen. & obſeruan. omnes & ſingulos articulos Iuri prædicto Polonico ac iuſticiæ quomodolibet contrarios, in literis, & priuilegijs præfatis prædeceſſorum noſtrorum prædictorũ, uti præfertur, expreſſos, & ſpecificatos, oppreſsionem huiuſmodi ſubditorũ noſtrorum præfatorum inſe continen. & in nihilũ redigen. caſſanq; & mortifican. ac extinguen. perpetuò, & in æuum, tenore præſentiũ mediante. Prȩter illum articulũ, quo median. præfati prædeceſſores noſtri Officiales, ſeu Miniſteriales uulgo Lithuanico Dzyeczkye nuncupatos, contra ipſos Nobiles, & Terrigenas eiuſdem Diſtrictus, nunquam deinceps

fore dan-

fore dandos prohibuerant: quos quidem Officiales primô expreſſos, nos quoq; dandos eſſe præſentibus prohibemus quomodolibet in futurum: uolen. & diſtricte præcipien. ut omnes & ſinguli Officiales terreſtres, & Caſtren. Diſtrictus prædicti Drohicien. pro tempore exiſtentes, quilibet eorum pro ſuo intereſſe, Nobiles, & terrigenas noſtros prędictos ad cuiuſcunq; inſtantiam uidelicet, tam Nobilis, quàm ignobilis, Rutheni, Iudæi, Armeni, Chriſtiani, & Pagani, Citatos, ac literis Citationum intercîſis, non niſi ſermone, & characteribus Latinis iuxta conſuetudinem iuris Terreſtris Polonici conficiendis legitimè euocatos, pro cauſis tam paruis, quàm magnis, nullis excluſis, ſecundùm hoc idem ius Polonicum, & ordinationes in libris Statutorum Regni noſtri Poloniæ ſpecificè contentas, non aliter, quàm nunc & in futurum iudicarent temporibus æuiternis. Et quamuis iure ipſo Polonico laudabiliter prouiſum ſit, ut in ſingulis terris eiuſdem Regni noſtri homines poſſeſsio nati, & indigenę ex incolis cuiuslibet terræ, ſeorſùm, & non extraneæ perſonæ ſingulis officiorum Terreſtrium, & Caſtrenſium in caſu uacationis præficiantur in hactenus: pro maiori tamen cautela, & ſecuritate prædictorum ſubditorum noſtrorum Drohicien. præſenti priuilegio noſtro id ipſum ſingulariter inſtituimus, & ordinamus, ut in eodem Diſtrictu Drohicien. huiuſmodi Officiales terreſtres per liberam electionem indigenarum, & uniuerſorum Nobilium conuentionaliter congregatorum, de iure communi Regni fieri ſolitam, ad eadem officia ſua totiens, quotiens per deceſſum uacatura, non niſi cum ratihabitione noſtra Ducali, ſucceſſorumq; noſtrorum Magni Ducatus Lithuaniæ Ducum, Caſtren. uerò pro arbitrio noſtro duntaxat ex eiſdem incolis, & indigenis Diſtrictus prædicti Drohicien. per nos, & ſucceſſores noſtros Lithuanię Duces, dummodò uterq; ipſorum Officialium Romanæ religionis eſſent, deinceps inſtituerentur, de omnibus & ſingulis cauſis ſubditorum noſtrorum prædictorũ coram ſe legitimè exortis, motis, & mouendis, ſtatutis à iure temporibus, modo præmiſſo cognituri, confirman. eſſe. Nihilominùs in hoc moribus, & conſuetudinibus approbatis, & approbandis terræ Cracou. tam diu, quoaduſq; omnes aliæ conſuetudines iudiciariæ uniuerſarum terrarum Regni noſtri prædicti per nos, uel ſucceſſores noſtros Poloniæ Reges, aut eos, quorum intereſſet, inuicem coæquarentur. Caſu uerò, quo aliquis Terrigenarum noſtrorum Drohicien. prædictorum, aut quiſpiam alius in iudicio Terreſtri, uel Caſtren. Drohicien. ſententiam contra ſe latam reportauerit: qua mediante crederet ſibi quomodolibet præiudicatum iri. Ex tunc inſtituimus & ordinamus, ut in eiuſmodi præiudicio liceat unicuiq; taliter cõdemnato, à ſententia Iudicis, & Capitanei noſtrorum prædictorum uelut iniqua & erronea ad nos, & ſucceſſores noſtros Lithuaniæ Duces, cum parte ſua aduerſa legitimè appellare, & coram nobis, ſucceſſoribusq; noſtris cum eadem parte aduerſa iuſticiam ſuam experiri meliorem, iudici, & Capitaneo illæſis, quietisq; propterea manẽtibus, prout in terris Mazouiæ, & præſertim in terra noſtra Plocen. teneri, & obſeruari eſt conſuetũ. De pœnis uerò iudicialibus per partes uictas legitimè luitis, ad ſortem noſtram, & ſucceſſorum, Officialiumq; noſtrorũ, & etiam partis uincentis, ex ui perlucrorum, uel quomodolibet aliter ſpectantibus per Officiales noſtros Caſtren. & Terreſtr. præſentes, & futuros Drohicien. exigendis, ac de Kmetonibus eorundem Terrigenarum noſtrorum Drohicien. fouen. manu tenen. Mellificijs quoq;, ſeu Apiaſterijs ac iniuriarijs, & damnis quomodolibet inde ſecutis, & iuſticia uicinis, cũ ſubditis Nobilium, & Terrigenarum pro quacunq; re miniſtranda, cuiuſcunq; ritus utrinq; aut cõditionis eſſent: necnõ captiuandis, & nõ euocandis ad quodcunq; iudiciorum noſtrorum eiſdem Terrigenis de proprio eorum Diſtrictu Drohicien. pro quibuſcunq; eorum exceſsibus, totoq; proceſſu iudiciario ac inſcriptionibus, & alijs rebus quibuſcunq; per ſingulos iudices, & Capitaneos noſtros Drohicien. pro tempore exiſtentes, nõ aliter uolumus obſeruari, niſi quemadmodum iure ipſo Polonico iuxta Conſtitutiones prædeceſſorum noſtrorum in toto Regno noſtro hactenus teneri, & obſeruari ſolitum eſt, ac cõſuetum. Ordinamus etiã ac inſtituimus, ut in ſingulis Citationibus, Literalibus, Terreſtribus Sigillum Terreſtre Diſtrictus Drohicien. infra depictum equum ſellatum uno homine armato, litera S. ad perpetuam memoriam nominis noſtri præcincto, in ſe cõtinens, applicaretur, ſubimprimereturq;: totiens, quotiens fuerit opportunum. Quod quidem Sigillum ſuprà deſcriptum præſenti priuilegio noſtro ipſi Diſtrictui Drohicien. & incolis eius pro tempore exiſtentibus, quoad præfatam neceſsitatem iudiciariam, ac pro armis Terreſtribus Drohicien. de noſtræ celſitudinis clementia tribuendum, cõcedendumq; duximus, prout tribuimus, & cõcedimus, perpetuis temporibus, per eos, quorũ intereſt obſeruandum. Vt itaq; præmiſſa omnia per nos cõceſſa robur obtineant perpetuæ firmitatis, præſentes literas noſtras ſcribi, Sigilliq; noſtri Magni Ducatus Lithuaniæ iuſsimus, & fecimus appenſione communiri. Actum, & datum Vilnæ, die Dominico

Lætare, Anno Domini 1516. præſentibus ibidem Reuerendo in Chriſto patre domino Alberto Epiſcopo, ac magnificis, & generoſis Nicolao Radziuilouic Palatino Vilnen. & Cancellario, Gregorio Oſſczykouic Trocen. & Marſchalco Curiæ, Alberto Gaſtold Polocan. Iohanne Zabrzezinski Nouogroden. Palatinis. Andrea Douoynouic Succamerario, Georgio Hlinicz Capitaneo Brzeſten. Iohanne Sczytouic, Nicolao Iundylouic, & Iohanne Hlebouic Marſchalcis: cæteriſq; Dignitarijs, & Officialibus Curiæ noſtræ circa præmiſſa teſtibus fide dignis ſyncere nobis, & fidelibus noſtris dilectis. Datum per manus præfati Magnifici Nicolai Radziuilouicz Palatini Vilnen. & Magni Ducatus Cancellarij ſyncere nobis dilecti. Sigiſmund. Rex ſignificat.

Relatio eiuſdem Magnifici Nicolai Radziuilouic Palat. Vilnenſ. & Magni Ducatus Lithu. Cancell.

Item Bielſcen. Diſtrictus iuri Polonico adſcribitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad æternam rei memoriam. SIGISM. AVGVST. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, totiuſq; Pruſsię, Samogitiæ, Mazouiæ, &c. Dominus, & hæres. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis præſentibus, & futuris harum noticiam habituris. Quia cùm in hoc Conuentu generali ex clementia noſtra ſingulari ad petitiones, ſupplicationesq; uniuerſorum Ordinum, Magni huius Ducatus noſtri Priuilegia omnia & ſingula à maioribus noſtris habita omnium hominum incolarum eiuſdem approbauerimus, id quod ex literis, ſeu diplomate noſtro ſuper ijs per nos illis dato & conceſſo uidere eſt. Tamen cùm eſſet nobis ſpecialiter ſupplicatum nomine uniuerſæ Nobilitatis terræ Bielſcen. & Territoriorum eius per quoſdam è medio eorum, uidelicet Iohannem Myenſki, & Martinum Viſſenski Ialbrzyk, hùc ad præſentem Conuentum miſſos. Quia quamuis habeant Priuilegium ex conceſsione Sereniſs. olim Alexandri Regis Poloniæ, & Magni Ducis huius Ducatus noſtri Lithuanię patrui noſtri deſyderatiſsimi, quibus permiſſum fuerat, ut cõſuetudinibus, & iure Polonico uterentur, & gauderent, prout & hactenus uſi ſunt, & gaudebãt. Sed quia in eiuſmodi Priuilegio eſſent quædam, quæ à iure, legibus, & conſuetudinibus Polonicis diſcrepant, & diuerſa ſunt. Quare ſummo ſtudio à nobis orauerunt, ut ſublatis exceptionibus eiuſmodi omnibus, quę à iure, legibus, & conſuetudinibus iuris Polonici, quo ipſi ſic utuntur, diſcreparent, & diſconuenirent, potiùs illis permitteremus, ut in uniuerſum, & ut dicitur totaliter, & plenè conſuetudinibus, & iuribus Polonicis uterentur ipſi, & eorum poſteri perpetuo. Quorum nos ſupplicationibus clementer annuentes, & inhærentes maiorum noſtrorum Magnorum Ducum Lithuaniæ ueſtigijs, uolenteſq; eoſdem obligatiores, & alacriores ad optimè de nobis, & Reipub. huius Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ benè merendum facere. Cum uniuerſo Senatu noſtro decernimus, ut deinceps ſemper perpetuis temporibus uniuerſa Nobilitas incolæ terræ Bielſcen. & eius Territoriorum, ſeu Deſtrictuum omnium gaudeant, & utantur iuribus, legibus, & conſuetudinibus Polonicis, perindè atq; Nobilitas terræ, ſeu Diſtrictus Drohicien. ex ſpeciali cõceſsione maiorum, ſeu prędeceſſorũ noſtrorũ fœlicis memorię Magnorũ Ducũ Lithuaniæ ex prærogatiuis ipſis datis, conceſsis, & legitimè emanatis, quas & hic uolumus habere pro expreſsis, hactenùs utitur, & gaudet. Decernen. inſuper omnes alios quoſcunq; abuſus iſthîc contra leges, conſtitutiones, & iura Polonica hactenùs exiſten. & ſiue ex Priuilegijs aut cõſuetudine, ſeu potiùs deſuetudine aliqua, aut improbitate etiam aliquorum Officialium, aut cuiuſuis Magiſtratus, ſiue quacunq; alia ratione exceptos, ſpecificatos, uel reſeruatos, & introductos eſſe tollendos, & abrogãdos, prout eoſdem & per præſentes tollimus, & abrogamus perpetuò. Volenteſq; deinceps ſemper futuris perpetuis temporibus uniuerſos & ſingulos Dignitarios, ſeu Officiales Terreſtres, & Caſtren. & alios quoſuis præſentes, & futuros iam conſtitutos, & in poſterum conſtituen. non aliter ſe debere, nec poſſe gerere erga illorum Territoriorum incolas, quã ſecundùm præſcriptum iurium, legum, & conſuetudinum Polonicalium præſentium, & futurorum, quibus Diſtrictus Drohicien. gaudet. Alioqui ſi quid in contrarium fuerit in præmiſsis per quempiam hominum attentatum, id decernimus nullum & inualidum, eiuſq; modi attentatores, pœnis ſeu mulctis in iuribus Polonicis conſtitutis, & cõtentis, puniendos & mulctandos ſemper perpetuò. In quorum omnium fidem, & teſtimonium præmiſſorum, Sigillum noſtrum eſt appenſum. Datum Vilnæ in Conuentione generali, die uigeſima tertia menſis Februarij, Anno Domini 1547. præſentibus Reuerend. in Chriſto patribus, & Magnificis dominis ſtrenuis ac generoſis

nerosis militibus. Paulo Vilnenſ. Georgio Luceorienſ. Venceslao Mednicenſ. Episcopis. Iohanne Hlebouic Palatino Vilnenſ. Cancellarioque noſtro, & tenutario in Bobroysko, & Boryſſouu, Gregorio Oſſczykouic Caſtellano Vilnenſ. Tenutario Vpitenſ. Iohanne Iuriouic Duce Dubrouicenſ. Palatino Trocenſ. Tenutario Mobilouienſ. Hieronymo Chodkieuicz Caſtellano Trocenſ. Capitaneo Samogitienſ. Nicolao Iohannis Radziuil Marſchalco terreſtri Tenutario Szouulen. Stanislao Douoyno Polocen. Alexandro Chodkieuic Nouogroden. Stanislao Petri Kiſzka de Cyechonouiecz Viteblien. Palatinis. Andrea Sanguskouicz Duce de Koſſyr Capitan. Luceorien. Iuano Harnoſtay Marſchalco Curiæ, & Theſaurario terreſtri Præfecto Slonimen. Nicolao Georgij Radziuil pocillatore, Iohanne Iohannis Radziuil ſtructore menſæ, Staniſlao Nicolai Kyezgal Dapifero, Gregorio Chodkyeuicz Succamerario, Nicolao Petri Olechnouicz Gladifero, Nicolao Andruſſouicz Præfecto equiſonum noſtrorum, Tenutario Ozenſi, & Perelomen. Nicodemo Iohannis à Cyechonouyecz Melnicen. Nicolao Alberti Narbuth Kreuen. & Moziren. Præfectis, Mareſchalcis, alijsq; Officialibus, Dignitarijs, ac Conſiliarijs noſtris fidelibus nobis ſyncerè dilectis.

SIMILITER Diſtrictus Mielnicen. Regno Poloniæ incorporatus eſt: eius tamen Priuilegij copiam habere non potui.

ARTICVLVS III.

Lithuaniam à Mazouia Commiſſarij dislimitent.

PRouidentes difficultatibus, & grauaminibus ſubditorum noſtrorum Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ, quæ occaſione granicierum inter eadem dominia, & Mazouiam, tum inter Magnum Ducatum, & Regnum ſæpè cõtingunt. uolumus, & decernimus, ut quoties opus fuerit, per nos Commiſſarij deputentur, & mittantur noſtris expenſis prouidendi, ad faciendas eaſdem granicies, & iniurias componendas, occaſione illarum, hinc inde exortas, quatenus abſq; querentium onere iuſticia eis miniſtretur. *Sigiſm. Cracov. 1510.*

DE EODEM.

Dietæ, & iudicia antiqua inter Ducatus Lithuaniæ, Pruſsiæ, & Mazouiæ in locis ſolitis pro omnibus iniurijs & uiolentijs ſubditorum ex utraq; parte fieri debent de cætero, & innouari, iuxta antiquam conſuetudinem, & proceſſus terreſtres.

CAPITVLVM II.

De Ducatu, & terris Ruſsiæ.

ET ueruſtis Polonorum annalibus, & linguæ ſimilitudine docemur, Lechi à quo Poloni & Czechi, à quo Bohemi ducunt originem, fratres fuiſſe Ruſſum, à quo Ruſsia, & Pruſſum, à quo Pruſsia ſunt appellatæ. Tametſi ergo utraq; Prouincia, partim ſtirpe propriorum Ducum deficiente, partim eorũ poſteris, iure belli ſubactis, ad corpus Regni Polon. pertineat. Ipſa tamen Ruſsia non minùs cum VVLADIS. IAGELLONE, & ALEXANDRO Vitouudo ultimis ferè Ducibus Lithuaniæ atque ſuis ſpontanea ad Regnum acceſſione, regum Poloniæ hæreditaria, ac propria eſſe uidetur. Atque ob id ita præ cæteris ciuitatem Polonam accepit, eique coaluit, & eſt unita, ut magis nomine, quàm re ipſa à Polonis in communicatione ciuitatis, & uſu iuris diſtinguatur. Qua de re conſtitutiones Regni ex illorum conſenſu confectæ uideantur. Nam linguam, ſcripturam, ac religionem ad Archetypum Græcorum adhûc retinent, cùm noſtri Maiores, hæc Aboriginum communium munimenta hæreditaria deſerentes, Latinos potiùs in his omnibus ſunt ſecuti. Noſtræ autem & Ruthenicæ gentis ad Chriſtum conuerſio ferè in ea tempora incidit, quibus uniuerſalis Eccleſia quatuor orbis terrarum partibus definita, ob calicem ſacrati cruoris, & uxorem Sacerdotis (quæ duo Græci ſecundùm præceptum Domini, & Apoſtoli etiamnum retinent) temeritate Patriarcharum, eſt, proh dolor, diuulſa, atque pernicioſiſsimo exemplo diuiſa.

ARTICVLVS I.

Rusſia uno Iure cum Reg.Polon.gaudeat.

ITEM pollicemur, quod omnes terras noſtras Regni Poloniæ etiam terram Rusſiæ includendo (ſaluis tamen auenæ contributionibus, de quibus nobis ad tempora uitæ noſtræ ſola Rusſia reſpondebit) ad unum ius, & unam legem communem omnibus terris reducemus, reducimusq́ adunamus,& unimus,tenore præſentium mediante.

Rusſia omnibus Reg. libertatibus fruatur.

AD ſupplicationem terrarum Rusſiæ uolumus, & decernimus,ut de omnibus fugitiuis Statutum Regis Alberti obſeruetur:& quod Nobilitas illarum terrarum,ſicut in alijs terris Regni à ſolutione teloneorum, & foralium ſit libera,atque exempta,& in alijs eadem gaudeat libertate.

Alia ergo omnia Statuta Regni incolis ſeruientia, Rusſiæ quoque municipibus ſeruiunt, quæ ſuis locis uideantur.

Nuſquam,niſi in Rusſia pixides deferantur.

NEmo deinceps tempore pacis, ſiue eques, ſiue pedes, pixides breues, quas Rucznicze uocant, deferre audeat: ab hac tamen Conſtitutione terras Rusſiæ liberas eſſe uolumus, quæ parata arma contra inſultus hoſtium habere ſemper ſolent,& debent.

Terra Belzen.Regno adſcribitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam acta mundi auita ſubitò detergeret obliuio, niſi ea literarum ſoliditas, & teſtium adnotatio memoriæ commendaret æuiternæ. Proindè nos KAZIMIRVS Dei gratia Rex Poloniæ, necnon terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ,Lanciciæ,Cuiauiæ. Magnus Dux Lithuaniæ, Rusſiæ,Prusſięq́:necnon Culmen.Elbingen.Künigiſzbergen.& Pomeraniæ hęres,& Dominus.Significamus tenore præſentium,quibus expedit uniuerſis & ſingulis,præſentibus & futuris,harum notitiam habituris. Quomodo recenſentes, & in animis reuoluentes: quanta puritatis affectione, & fidei integræ conſtantia,Barones,Milites,Nobiles,Terrigenæ, & Proceres terræ Belzen. ſyncerè,gratè,& fideles noſtri dilecti perſonam, & Regnum Maieſtatis noſtræ uenerati ſunt, ad nos tanquam Dominum naturalem hæredem, uerum & legitimum, ac indubitatum ſucceſſorem ſuum, & ad Coronam Regni noſtri Poloniæ, à qua tranſactis temporibus exciderant, uiceuerſa redierunt, & acceſſerunt: ſeq́ Regno,& Coronæ tanquam pars ſuo toto inuiſcerauerunt, uniuerunt, incorporauerunt,& appropriauerunt. Quæ quidem terra Belzen. iuſto titulo,iure legitimo hæreditario, & ſuccedaneo,nos & nullum alium contingebat, atque contingit, & concernit. Horum itaq́ Terrigenarum Belzen. fidelitatis conſtantia, zelo dilectionis, maturitate conſilij,& ſagaci prouidentia, Regali conſideratione meritò digeſtis & reuolutis, ac debitè penſatis, & intuentes ad eorum ſtatum honorem,commodum, ſalubremq́ profectum, pio & ſyncero mentis affectu:quemadmodum ex aſſumptæ dignitatis noſtræ debitò tenemur, & pro officio ſolicitè aſpirantes,ipſos in noſtram, & ſucceſſorum noſtrorum manutuitionem, & protectionem Reg. & Coronæ reaſſumpſimus,incorporauimus,appropriauimus, & uniuimus,tenoreq́ præſentium reaſſumimus, incorporamus, annectimus,appropriamus,& unimus perpetuò, & in æuum. Promitten. ipſos,& eorum quemlibet in omnibus ipſorum iuribus,libertatibus,emunitatibus, gratijs,prærogatiuis, dignitatibus, honoribus, & officijs tenere, & obſeruare.Inprimis itaq́ pro prædicta eorum fideli,& iuſta adhęſione,& ſubiectione iure defendere, agere, manutueri, & eos euincere, contra quācunq́ perſonam cuiuſcunq́ dignitatis Imperialis, Regalis, aut Ducalis fuerit, aut cuiuſcunq́ ſtatus, conditionis,& præeminentiæ extiterit, dum per quempiam uexarentur, ſeu impeterentur, quo modo pro ipſorum huiuſmodi adhæſione, ſimiliter ab inſultibus uiolentijs bellis,& alijs moleſtijs quibuslibet protegere,defenſare,tueri,& realiter ac effectiuè opponere, intercedere, & liberare. ITEM terram noſtram Belzen.cum ipſius Diſtrictibus Lubacouien.Lopaczyen.Scheuulozien. Grabouicen. & Hrodlen. ſaluam & integram, prout fuit, & in ha-

ctenus

hactenus eſt conſeruata ſuis limitibus, metis & terminis dudum tentis, obſeruabimus, teneréq; & obſeruare uolumus, nullos Diſtrictus, aut Villas ab eadem remouen. alienan. ſeu diminuen. Item omnibus perſonis, tam Eccleſiaſticis, quàm Sæcularibus ciuitatum, & oppidanis Priuilegia ipſorum per anteceſſores noſtros Reges, & Duces data & conceſſa iuſta, legitima, & ſufficientia ritè, & rationabiliter emanata, ac in nulla ſui parte uiciata ſeu ſuſpecta confirmamus, ratificamus, & approbamus per præſentes. Vbi uerò aliquibus perſonis forent per uoraginem ignis abſumpta, ſeu caſu infortunij àmiſſa, & de hoc perſufficiens teſtimonium probatum fuerit præmiſſa innouare, atq; dare uolumus, & ſpōdemus. Item ex quo ex obligatione, & inſcriptione pecuniarum Capitaneis in aliqua terra inſcriptarum, ſæpiùs indigenæ eiuſdem terræ uarijs grauantur modis, oppreſſionibusq́; & moleſtijs afficiuntur: pollicemur, quod præfatam terram Belzen. in pecunijs nullipiam obligabimus, aut inſcribemus ullo unquam tempore. Quod ſi per obliuionem, aut alium caſum quemcunq; nos inſcribere contingeret, talem inſcriptionem præſentibus extunc prout, extunc caſſamus, annulamus, ac nullius roboris eſſe, & fieri decernimus per præſentes. Item nullum extraneum cuiuſcunq; conditionis exiſtat, in Capitaneum terræ Belzenſ. præficere, & præferre debebimus, niſi Terrigenam eiuſdem terræ poſſeſsionatum. Item uolumus omnimodè dignitates, honores, officia, in terra Belzen. conſiſtentes, & conſiſtentia æquo modo circa iura & conſuetudines ipſorum, quæ & quas temporibus prædeceſſorum noſtrorum Regum, & etiam Ducum obtinebant conſeruare in eodem numero, & permanere. Quas quidem dignitates, & officia dum uacare contigerit, nulli extraneo, niſi indigenę benè conſeruato illius terræ, in qua dignitas aut officium uacauerit dabimus, & conferemus. Item quod nulli terrigenæ de terra Belzen. & ipſius Diſtrictibus ad alias terras ſeu Diſtrictus euocentur, ſed penitùs iuxta conſuetudinem aliarum terrarum Regni noſtri iuribus ipſorum, & libertatibus utantur, & gaudeant. Item conuentiones, colloquia generalia, termini particulares, & iudicia iuxta ritum, & conſuetudinem in talibus dudũ tentam & obſeruatam in terra præfata. Quemadmodum in alijs terris Regni noſtri debent habere progreſſum, & proceſſum. Item nullus terrigena poſſeſsionatus per nos, aut Capitaneos noſtros, niſi iure conuictus captiuetur, iuxta Priuilegia aliarum Regni noſtri terrarum, & cõſuetudines. Item omnes & ſinguli Kmetones Spiritualium & Sæcularium perſonarum in dicta terra conſiſtentium de quolibet laneo poſſeſſo pro feſto Sancti Martini ſingulis annis exactionem, aliàs podymne per duos groſſos monetæ, & numeri communiter in Regno curren. nobis, & ſucceſſoribus noſtris dabunt, & exoluent more terræ Leopolien. & aliarum Regni noſtri terrarum: alias autem collectas, & exactiones in Regno noſtrò inſolitas, & inconſuetas, etiamſi tempore Ducum huiuſmodi fuiſſent in frumentis, bladis, aut auena, uel pecunijs exactæ, uel ſolutæ, de noſtra Regia benignitate caſſamus, & annullamus. Item cuilibet Terrigenæ noſtro limites, & granicies cum bonis noſtris Regalibus habere petenti dare tenebimur, ipſas à ſignis metallibus & ſcopulis conſuetis diſtinguen. uolumus iuxta modum aliarum terrarum in Regno obſeruatum. Item quandocunque terra noſtra Leopolien. ad bellicam expeditionem ſe mouerit, aut neceſsitate incumbente eundem procurauerit, Præfata etiam terra noſtra Belzen. ſeu Nobiles & terrigenæ eiuſdẽ cum ipſis Leopolienſibus quotieſcunq; fuerit neceſſe tenebuntur & debebunt, ac omninò ſunt obligati pariter & aſtricti proficiſci, bellicosè, & tranſire, & non aliâs, eo tamen iure & modo, quò terra Leopolien. ad expeditiones ſe mouere conſueuit, & ſolita eſt. Animaduertendum autem præfatos Nobiles, terrigenas & Proceres ad nos tanquam ad Dominum & hæredem ipſorum legitimũ affectum habere ſpecialem, horum prætextu, uolentes ipſorum legitimum affectum habere ſpecialem, horum prætextu, uolentes ipſos fauore noſtro ſpeciali proſequi, & eorum Kmetones quoslibet præfatam terram Belzen. inhabitan. ab omnibus & ſingulis exactionibus, angarijs, præangarijs, caſtrorum ædificijs, & pontium laboribus, & reparationibus eximimus, abſoluimus, ac liberos & abſolutos facimus perpetuè. Secundùm morem aliarũ Regni noſtri terrarũ. Prætereà generaliter & ſingulariter omnes alios articulos libertates & iura alijs terris Regni noſtri data, & cõceſſa, & præſertim terræ noſtrę Leopol. ſi quæ hîc omiſſa foret, pro inſertis habere uolumus, & habemus. Eademq́; extendimus & referrimus ad terram Belzen. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrũ præſentibus eſt appenſum. Actum in Brzeſczye, feria tertia feſtorum ſolennis Paſchæ Anno Domini 1462. Præſentibus Reuerendo patre Domino Iohanne de Brzezye iuris utriuſq; Doctoris Electo Eccleſiæ Cracou. & Regni Pol. Vicecancell. necnõ magnificis & generoſis, Petro de Opporouu Lancicien. Nicolao de Koſcyelec Brzeſten. Palatinis. Iacobo de Dambno regni Pol. Vicetheſaur. Nicolao de Borzyſlouicze Zauichoſten. Sbigneo Bank de Gora Malogoſtien. Caſtellanis. Nicolao

Spoth de Vola Sandomirien. Ianuſsio Koluczſki Iuniuulad. Vexilliferis. Ioanne de Oſtrorog Iuris Doctore, Nicolao de Brudzyeuo Subpincernæ Caliſsien. & Capitaneo Breſten. Iaroslao Brzozoglouy Subiudice Iuniuuladisl. Stanislao Marſchalkouicz de Brzezye, & Iohanne Szynouiec de Zandouicze Curienſibus noſtris, & alijs pluribus fidedignis teſtibus ad præmiſſa. Datum per manus eiuſdẽ Reuerendiſ. patris domini Iohannis de Brzezye Electi Eccleſiæ Cracou. Regni Pol. Vicecãcell. ſyncerè nobis dilecti.

Ad Relationem eiuſdem Reuerendiſs. patris domini Iohannis de Brzezye Iuris utriuſq; Doctoris Electi Eccleſiæ Crac. R. P. Vicecancell.

CAPITVLVM III.

De Terris, & Ducatu Pruſsiæ.

QVANQVAM uerò Pruſſum (à quo Pruſsiam dici legimus) Lechi authoris noſtræ gentis fratrem fuiſſe, & eas Prouincias ita inter ſeſe diuiſiſſe, nihil dubitemus: non minore tamẽ argumento Pruſsiã Iuris Polonici ſemper extitiſſe: inde apparet, quod longè poſt Lechi, & poſt Gracci familiã extinctã, Interregnũq; Palatinorum, Lesko tertius Dux, & Monarcha Poloniæ, ante Pyaſti etiam tempora uiginti & uni filijs ſuis terras maritimas, nempe Rugiam, Caſſubiam, Pomeraniam, Holſatiam, Sgorzelitiam, iam Brandenburgum, Myedzybozen, quę tunc eſt Meindeburgum, Lymam nunc Lymburgum, Bukouyecz, aliàs Lubecum, Lukouu nunc Meckelburgum, & Pruſsiam eſt partibus. Quod quidem & alij omnes Reges Polonorum, & ſępè, & liberè fecerunt, uſq; ad tempus, quò Marianis militibus, ex Hiſpanijs pulſis, Ius utendę illius Prouincię dederunt, ut fideliter contra infideles eis ſuppetias ferrent. Tametſi autem cœlum, & ſolum illi boni Cruciferi uerterint, ingenium tamen & fidem mutare non poterant: namq; pro hoſtibus hoſpites, pro externis dominos ſuos omni genere doli atq; fraudis impetere non deſierunt: quoad Reges Polonię perfidioſum illud genus militum, cùm ſecùs nulla ratione reuocari ad officium ſuperbi, in fideq; conſtabiliri perfidi potuerunt (ut Hercules Anteum) multis cladibus attritos, ferro tandem ſuſtulerunt, & Ius ſuum antiquum ac hęreditarium in Pruſsia, abolita nefaria religione, recuperârunt. Et tamen ne D. Sigiſm. non ęquè pius parcendo ſubiectis, ac fortis debellando ſuperbos uideretur ex conditionibus pacis ſponte ſua partem ipſius Prouincię, Illuſtri Principi, ac fortiſs. uiro domino Alberto Marchioni Brandenburgen. ex ſorore nepoti ſuo, in feudum conceſsit: ſimulq; pro infœlicis religionis titulis, Ducis titulo eundem fœliciter inſigniuit. Et quoniam feudum, ſeu beneficiarium fundum certis cum ſolennitatibus conferri paulò antè dixi, & ſolere dari uidimus: ea quę de hoc genere cęremoniarum in commentarijs Cancellarię Regię tradita reperi, hûc, uti arbitror non intempoſtiuè, adijcienda eſſe putaui.

Mos præſtandi homagij Regi Polon.

CVM aliquis Princeps Regi præſtiturus eſt homagia, Rex coronatus in ſolio ſuæ Maieſtatis reſidere, & ad latus ſuum habere Prælatos, & Barones, Conſilij Regni ſui debet: ad quem Princeps præſtiturus homagia cum ſuis Baronibus, & homagialibus, & Vaſallis, Banderium habens in manibus ad ſedem ſolij Regalis uenire, & procedere debet eques. Et deſcendens iuxta ſolium ex equo ſuo, atq; cum reuerentia ad Regem, coronamq; Senatus eius accedendo, iſta uerba in hunc modum proferre, uel ſaltem in hanc ſententiam dicere tenetur. SERENIS. REX. Ego Serenitati ueſtrę homagium facio, & præſto cum omnibus terris & hominibus noſtris, & peto tuitionẽ Serenitatis ueſtrę, & circa iura, & in iure meo Ducali, & dignitatibus conſeruari. Poſt hæc autem ſic tacto ſigno Crucis iurare aſtringitur, CLEMENTISS. REX. Ego homagium præſto, & promitto ſine dolo, & fraude V. S. & Coronæ Regni Poloniæ cũ omnib. terris & hominibus noſtris fidelitatem, & eſſe fidelis, &c. ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux. Quo facto, Rex ipſum accipere in ſuam tuitionẽ, & iſta uerba ad præſtantẽ homagium dicere debet. Nos accipimus te in noſtram protectionẽ, & circa omnes dignitates, & circa omnia iura Ducatus tui tanquã principem noſtrũ relinquimus, ac poſt ea, oſculetur eũ & recipiat Rex de manib. Principis Branderiũ, & illud frangatur, & proijciatur extra ſedem. Omnes autẽ Vaſalli & homagiales Principis homagia facientes, debent etiam poſt eum tranſire, uſq; ad ſedẽ ſolij Regalis, portantes ſinguli in manibus uexilla parua, ſeu minora. Et eadem etiã iuramento præſtito poſt uexillum Principis proiectum

ad terram

ad terram proijcere debent. Itaq; Banderium Principis præcedere, Vaſallorum uerò ſequi ipſum debet. Poſt hoc autem Rex debet recipere à Principe recognitionem facti homagij literalem ſub Sigillo Ducali.

Pax & concordia inter Vuladislaum, Regem Pol. & Conradum de lungingen, Magiſtrum Pruſsiæ, ratione finium regundorum.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVAE TRINITATIS, Amen. Frater Conradus de lungingen, Magiſter generalis Ordinis Beatæ Mariæ, hoſpitalis Ieroſolymitan. de domo Teuthonica: Vniuerſis præſentibus & futuris, præſentiũ notitiam habituris, Salutem, & rei geſtæ ad perpetuam memoriam cognoſcere ueritatẽ. Cûm auctor pacis, ad unitatis & pacis ſpiritũ, ſuis rigoroſis mandatis quotidie nos inuitet. Dignum arbitramur, ut inueteratæ diſplicentiæ, guerræ, & offenſæ, contra Sereniſs. Principem & dominum, dominum Vuladislaum Regem Pol. ſupremum Ducem Lithuaniæ, & hæredem Ruſsiæ: ſuosq; progenitores, quò ad terras Lithuaniæ, & Ruſsiæ, per nos, noſtrum quoq; Ordinem, intuitu orthodoxæ fidei, diutiùs exagitatæ, in pacem perpetuam, remiſsionem, & concordiam committentur. Hinc eſt, quod nos de expreſſo conſenſu compręceptorum noſtrorum, cum dicto Sereniſs. domino Vuladislao, anno, die, & loco infraſcriptis. Certum terminum placitorum concorditer celebrauimus: ſuper pace inter nos & terras Ordinis noſtri ex una: & ſupra dictum dominum Regem, & terras ſuas, uidelicet, Lithuaniam, & Ruſsiam, parte ab altera: facienda perpetuò & firmanda, uarijs præmiſsis tractatibus, tandem (ut ſequitur) concordauimus in hunc modum. Inprimis promiſimus, & præſentibus bona fide promittimus, quod exnunc, & in antea tenebimus pacem inuiolabilem, & concordiam cum ſupradicto Magnifico domino Vuladislao Rege Poloniæ, ſuis catholicis hæredibus, & ſucceſſoribus, ac Pręlatis & Eccleſijs, omnibus quoq; terris ſuis per Lithuaniam & Ruſsiam, terrarumq; incolis perpetuis temporibus obſeruare. Nec unquam uolumus & debebimus aliquam ligam inire, aut facere, contra dictum Vuladislaum, ſuos quoq; Catholicos ſucceſſores terrarũ Lithuaniæ, & Ruſsiæ, cum dominijs, aut alijs hominibus, & rancore quolibet poſtpoſito: Omnes & ſingulas iniurias nobis, & noſtris per ſe, uel per alios quomodolibet illatas, remittimus, penitùs & offenſas. Inſuper limites, & terminos inter noſtros, & dicti domini Regis terras: uidelicet, Lithuaniæ, & Ruſsiæ, diſtingui fecimus, & modis diſtinguimus infraſcriptis. Inprimis incipiendo in quadam inſula Sauuin, dicta uulgariter, ſitta, in fluuio dicto Memla, habente in ſe inſulam Romeyuueider. Quæ quidem inſula tota apud Ordinem permanebit temporibus affuturis: ab hinc directè progredien. ad fluuium dictũ Norueſſe, in decliuio ſeu uillæ continuæ, ſub ſylua dicta Heyligenualth. Ab hinc dictum fluuium ſequendo in medijs fluctibus, uſq; ad Vyſuilten, aſcendendo abhinc linealiter & directè eundo ad quendam lapidem magnum dictum Roda, iacentem in fluuio dicto A. & Roda uulgariter nucnupatum, ab iſto lapide, aſcendendo ſuper ſtagnum dictum Sinarden: abhinc directè eundo, uſq; ad uiam uulgariter nuncupatam, *Der Brengeliſche weg*: abhinc directè uſq; in Nouenrithen: abhinc linealiter procedendo uerſùs finem, ſeu aciem mericæ, dictæ uulgariter *Heyde*, ad locum, ubi fons oritur: à dicto fontis ortu procedendo, per directum in ſolitudinem quandam, cõmuniter Viltniſſe dictam: ubi fluuius Egloſſe, ortum habet, ab hinc directè eundo, per medium dictæ ſolitudinis, uſq; ad terminos & gades illorum, de Ploſchkouu: & hi omnes termini ſiti ſunt uerſùs Liuoniam. Aſcendendo uerò uerſùs Pruſsiam, termini ſubſcripti, per dictum Ordinem perpetuò, ſine quolibet contradictionis obſtaculo habebũtur: incipiendo à ſupradicta inſula Sauuin, In directum procedendo, uſq; ad fluuium dictum Suppe, ab hinc procedendo ad locum ortus ſui: ab hinc progrediendo uſq; ad fluuium, qui effluit à lacu dicto Mothenſehe, & dicitur communiter Methenslí: ab hinc per deſcenſum fluuij, uſq; in fluuium dictũ Beber: deinde dictum fluuium ſequendo uſq; ad milliare: prope fluuium, qui Nare dicitur, & ab hinc directè eundo, uſq; in dictum fluuium Nare. Cæterùm pro nobis noſtro Ordine, omnibus noſtris ſucceſſoribus, renunciamus omni impetitione, & iure, quę in prędictis domini Regis Vuladislai terris, uidelicet Lithuanię, & Ruſsię ſitis terminos ſuperiùs expreſſos uerſus dictas terras, habuimus, uel habere uidebamur: inſuper terrę, & dominia de magno Noúohroden, qualitercunq; ſiue per nos: noſtrũ Ordinẽ: aut ſupradictũ Sereniſs. dñm Vuladislaũ, aut per ſuos coniunctim, & diuiſim acquiſitę fuerint: uel aliàs qualitercũq; ad noſtrum Ordinẽ deuenerint, eaſdem ac eadem dictus dñs Rex obtinebit: nec

unquam bona fide quominùs eaſdem detineat,impediemus. Præterea uolumus,quod homines ſæpè dicti domini Regis,& ſuorum ſucceſſorum in terris Lithuaniæ, & Rußiæ conſtituti,in omnibus terris Ordinis mercàri,& negociari liberè ualeant: abſq; teloneis, alijsq; exactionibus,quos etiam defenden.tenebimur,ſicuti noſtros, ſaluis tamē teloneis, ab olim inſtitutis,ac quibuslibet edictis noſtris ęditis,& ędendis in terris Ordinis, quibus noſtri arctantur, & dicti domini Regis, ſuorumq; ſucceſſorum homines per Lithuaniam & Rußiam ſunt arctati. Item ordine noſtro in expeditione communi cum prænominato domino Rege,& ſuis ſucceſſoribus: & ipſorũ hominibus per Rußiam, & Lithuaniam, exiſtente, quotquot ipſi captiuauerint,ſuos habeant,ut captiuos. Exceſſus quoq; prędicti domini Regis: ſuorumq; ſucceſſorum homines in prædictis terris;qualitercumq; commiſſos, Capitaneus exercitus eorundem:eoſdem liberè iudicabit. Exceſſus uerò communes per utriuſq; exercitus homines commiſſos, Capitanei utriuſq; exercitus,ſimul & communiter iudicabunt. Nullos inſuper armigeros,dominos,milites,uaſallos, uel alterius cuiuſcunq; generis homines, etiamſi Chriſti-fideles fuerint: in damnum ſeu præiudicium, dicti magnifici domini Vuladislai, aut ſuorum unquam per terras noſtras ſcienter ire permittemus: ſed impediemus & prohibebimus iuxta poſſe. Deniq; omnes proſcriptos, ſeu bannitos, de ſupradictis terris,præfati domini Regis nō recipiemus ad terras noſtras: maximè qui in ſui uindictam, homicidia, uel incendia,eiuſdem domini Regis, uel ſuorum ſucceſſorum hominibus in præmißis terris Lithuaniæ comminantur, & Rußiæ. Præterea per terras dicti domini Regis, ſuorumq; ſucceſſorum Catholicorum, uidelicet Lithuaniæ & Rußiæ, contra quoſcunq; nunquam traducemus exercitum, aut traducere per quemcunq; faciemus, niſi expreſsè fuerit de uoluntate dicti domini Regis, ſuorumq; ſucceſſorum: qua obtenta damnum nequaquam ipſis, ac ipſorum hominibus inferremus. Prætereà promittimus, quod nullos fratres: & conſanguineos ipſius domini Regis fugatiuos,ſeu alios quoſcunq; erroneos,per quos dominus Rex, & Regnum Pol. ac terræ Lithuaniæ & Rußiæ poſſent moleſtari, durante pace, debebimus ad terras noſtras recipere uel fouere. Omnia uerò ſingula præmiſſa,in articulis præmißis,& eorum quolibet contenta,bona fide promittimus,pro nobis, totoq; ordine noſtro firmiter ac inuiolabiliter obſeruare: nec unquam contraueniemus,aut contrauenien. procurabimus per quoſcunq;, arte, ratione, ingenio,de iure, uel de facto: conſilio, uel auxilio, publicè uel occultè. In quorum omnium euidens teſtimonium, & fidem, de & ſuper omnibus præmißis, præſentes literas noſtri maioris Sigilli munimine mandauimus communiri.Datum in fluuio dicto Visla,prope caſtrum Razyanſz diœceſis Vuladislau. feria quinta proxima ante feſtum S. Trinitatis, Anno 1404. Harum rerum teſtes ſunt, Reuerendi in Chriſto patres,& domini, dominus Arnoldus Epiſcopus Culmen. & dominus Iohannes Epiſcopus Pomezanien. ac honorabiles,& religioſi uiri fratres Ordo,& commendatores.

Priuilegium pacis,& concordiæ per Vuladislaum Iagellonis,tunc Pol. & poſtea Hungariæ Regem in Brzeſcye Cuiauiæ factæ,cum Paulo de Rusdoff Magiſtro Prußiæ, quæ facta erat Anno Domini 1436.præſentibus Magno Duce Lithuaniæ Sigiſ.eiusq; filio Michaële.Item Ducibus Stolpenſi,& Mazouiæ,& uniuerſis de Regno,& de Magno Ducatu Lith.Prælatis,Baronib.& Conſiliarijs,in fine Priuilegij ſubſcriptis,quod ſic ſequitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam: Conuenit actus hominum,qui uetuſtate cadunt,& ſucceſſu temporis in obliuionem uertuntur,ſolidis ſcripturarum, & teſtium fundamentis commendare, in quorum cuſtodia nullis marceſcunt temporibus,ſemper iugis perennationis memoriæ incommutabiles ſeruantur.Proindè nos Vuladislaus Dei gratia Rex Poloniæ,necnon terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ,Cuiauiæ, Lithuaniæ Princeps ſupremus:Pomeraniæ, Rußiæ,&c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis præſentibus, & futuris notitiam præſentium habituris. Quomodo cum diuini diſpenſatione conſilij,huius Regni recepimus gubernacula,ad hoc quoq; tantùm in terris obtinuimus principatum, ut propenſiori cura, & uigilantia noſtra,ſemper ſtudia extendamus, per quæ pacis deſyderanda tranquillitas inter Chriſti fideles: ex quorum diſcordia: non ſolùm terrarum, & urbium: ſed Prouinciarum atque Regnorum reſultant excidia,prout in plerisq;

lugen-

lugenda,atq; calamitoſa exempla mortalibus exhibent argumenta:procurari queant,& procurata auctore pacis, de throno ſuæ ineffabilis Maieſtatis,utq; potentiæ concludi,& medijs ſalutaribus ſtabiliri ac extolli fœlicibus incrementis. Et attenden.quod non niſi in pace pacis opifex Deus perfectè coli ualeat: & ea nihil in mundo exoptari poſsit præcioſius,aut deſyderabilius concupiſci. Hinc eſt,quod nos non abſq; interna compaſsione:& graui cordis amaritudine recenſentes, quot & quanta mala ex guerris,& diſſenſionibus procedant:quotq; ex contentionibus, & bellis,ſi ea mortales agant,odia hominũ: non ſine etiam animarum, & æternæ ſalutis diſpendijs, ac excidijs ciuitatum,prouinciarumq;,& terrarum,ac in illis degentium interitus ſubſequantur. Diuinus deperit cultus, & ſanguinis effuſio oritur.Cumq; talium diſcordiæ atq; bella:non ſolùm ſe,ſuosq;,ſed etiam alios plurimos tractura ſunt, ueriſimiliter in præcipitium & ruinam. Propterea ſupremis affectibus exoptantes,ut non creſcant iurgia,ſed iuxta magiſtram bonorũ omnium charitatem,quæ nihil ſapit extraneum, nil aſperum, nil confuſum,imò propria uirtute nutrit concordiam,diſſociatos iungit,pacem,& unitatem conſolidat. Ad laudẽ,& gloriam omnipotentis Dei, & Beatæ Mariæ uirginis glorioſæ, totiusq; Ierarchiæ cœleſtis, propagatione fidei,cultũ iuſticiæ, & religionis Chriſtianæ ſalutiferũ incrementũ,à guerris deflendis,excidijs,diſplicentijs, odijs,rancoribus, & offenſis. Inter nos Vuladislaum regẽ Pol.&c.Sigiſm.Magnum Ducem Lithuanię,&c.prædictos,& inclytũ Kazimirum germanũ noſtrum Semouitũ, Kazimirum,Vuladislaũ, Boleslaum,Mazouiæ ac Boguſlaum Stolpen.& Pomeraniæ Duces,Regũ Pol.terraſq; noſtras Magni Ducatus Lithuaniæ,Ruſsiæ,Mazouię,Stolpen.& Voyeuodã Moldauiæ, & alia dominia nobis ſubiectã ex una:& magnificũ ac religioſum dominũ Paulum de Ruſzdorff Ordinis Beatæ Marię Teuthonicorũ Ieroſolymitani,& Ordinẽ ſuum ac terras eiuſdẽ Ordinis,Pruſsię,Almanniæ,Liuoniæ, & alias omnes ei ſubiectas parte ex altera: nouiſsimè graui offenſione, & iactura exortas: noſtræ mentis propoſitũ retrahere decreuimus:& ea quæ durãtibus huiuſmodi controuerſiarũ,& guerrarum turbinibus:circa bonũ Reip.ſunt diruta & deſtructa,per pacis integritatẽ ad ſtatum cupien. reducere quietũ & tranquillum. Cum eiſdem Magiſtro:fratribus & Ordine ipſius terris Pruſsiæ,Almanniæ,& Liuoniæ ſubditis,& ſequacibus eorundem perpetuæ pacis: & inuiolabilis fœderis unionem: elegimus,aſſumpſimus,ſuſcepimus, & iniuimus, eligimusq;, ſuſcipimus, aſſumimus, & inimus tenore prȩſentium mediante omni tempore perpetuè duraturã.Quam ſub fide & honore ac iuramentis corporaliter præſtitis:ſine dolo & fraude promittimus uigore præſentiũ obſeruare,& ut ipſa unio cũ tanta deliberatione & maturitate cõcepta, ad firmum & conſtantem ordinẽ iugiter obſeruandũ reducatur: ipſam per articulos infraſcriptos omninò duximus regulandum. Inprimis quod inter nos Regẽ Magnum Ducẽ,& Duces prædictos,Regnũ Pol.Magnum Ducatũ,& terras Lithuaniæ, Samogitarũ,Ruſsiæ,Mazouię, Stolpẽ.& Voyeuodã Moldauię, & aliorum dominiorũ,& ſubditorum noſtrorũ ab una: & prædictum Magiſtrũ generalem,& Ordinẽ: terras,& ſubditos ipſius, tam in Pruſsia, Almannia,quã Liuonia & noua Marchia, parte ex altera: omnes diſſenſiones,cõtrouerſiæ, & damna inter partes hincinde facta:dimiſſa, & totaliter ſopita debent eſſe. Nec illorum de cætero aliqua mẽtio,aut memoria,& ſignanter in querelis,aut in detractionẽ partium:coram quibuſcunq; perſonis habeatur, aut fiat: ſed nec una partium ad infamiam alterius partis ſuggeret,conſentiet,auxiliũ dabit, & fauorem publicè uel occultè,& quantum in ea parte fuerit, dilationes,& detractiones huiuſmodi fieri nõ admittet,ſed potiùs prohibebit. Item quod omnia bona Eccleſiarũ,Gnezn.Vuladislau.Plocen.& Poznan. Prælatorum, Abbatum,Monaſteriorum, Conuentuum, & aliarum quarumcunq; perſonarum Sæcularium, & religioſarum: quæ ſunt in terris Ordinis prædicti ſituata, debent circa iura omnia: tam Eccleſiaſtica, quàm Sæcularia, & omnes aliquas conſuetudines, queſtus,decimas,caſtra,uillas,prædia,curias,& alias utilitates,emolimenta,& prouentus quibuſcunq; nominib.nuncupentur, conſeruari, nec aliquibus nouis conſuetudinibus, ſeruitijs & onerib.aggrauari. Quodq; eadẽ bona non alienentur,nec pro eorũ alienatione inſtetur per partes ſine conſenſu Prȩlatorum Spiritualium. Omnes autem cenſus,decimas,prouentus, & alias obuentiones qualeſcunq; in terris Ordinis conſiſten. quos & quas Magiſter & Ordo Reuerendiſs.in Chriſto patribus dominis Archiepiſcop.Gneznen. Vuladislauienſ. & Plocen. Epiſcopis, alijsq; Prȩlatis Sȩcularibus, & Regularibus Regni Polon.per biennium ſubleuauerunt,plenè & integrè reſtituant,& reſtitui faciant: medietatem infrà hinc ad feſtum Purificationis Mariæ, reliquam uerò ad feſtum Paſchæ proximè affuturum in ciuitate Thorunen. quittationibus de ſolutione à prȩfatis Prȩlatis receptis, & quod bona, & decimȩ Reuerend. patris Domini Vuladislai Epiſcopi Vuladislauien.nouiter, & quomodolibet arreſtata relaxentur. Item ut omnis ſuſpicio, &

cio, &

cio,& hoſtilis reſpectus hinc inde inter nos, & partem Magiſtri generalis,& Ordinis ſui in toto euellantur. Volumus quod ligæ, confœderationes, & inſcriptiones quæcunque ſunt,uel fuerunt inter Magiſtrum generalem,pręceptores per Almanniam,& Liuoniam & Ordinem ipſorum,Pręlatos,Nobiles,ciues & ſubditos ipſorum, cum Duce Boleslao, aliàs Suuidrygal.Prælatis,Ducibus,Boyaris,& ſubditis terrarum Lithuaniæ,Samogitiæ & Ruſsiæ factæ,debent eſſe caſſæ,inanes,irritæ,& in nihilum redactæ.Ipſiq; Magiſter,& Ordo,Prælati,Nobiles,Ciues,& ſubditi ipſorum,debent prędictum Ducem Suuidrygal, deſerere,& dimittere perpetuis temporibus,& nunquā eidem aut alteri cuicunq; Magno Duci Lithuanię,& Ruſsiæ auxilia & cōſilia contra nos,& ſucceſſores noſtros,& Regnū noſtrum,ac etiā pręclarum Principem dominum Sigiſm.Magnum Ducē Lithuanię modernum, Magnumq; Ducatum Lithuaniæ præſtabunt, nec aliquas ligas,ſuggeſtiones, & cōfœderationes in damnum noſtrū, aut Regni facient in perpetuum cum eiſdem,imò nec aliquem alium tenere,& reputare debent pro Magno Duce Lithuanię,& Ruſsię,niſi qui cum noſtro cōſenſu, & Regio(quemadmodū præfatus Dux Magnus Sigiſm. modernus eſt electus,iuxta diſpoſitionē dudùm factam inter Regnū Pol. & terras Lithuaniæ)electus ſit,& poſitus in Ducatum,nec etiā permittent ipſum Suuidrygal de terris ſeu per terras & dominia Ordinis:ipſorum damna aut impedimēta Regno Coronæ noſtris, Ducatui Magno Lithuanię,& Ducatib.prædictis inferre, nec ipſum publicè,uel occultè per ſe,uel ſubmiſſas perſonas iuuare,aut ſubleuare quouis modo. Itē ut huiuſmodi pacē perpetuā & concordiā ſub certiori attētionis firmitate,& robore cuſtodiamus, ſeruemus & promittimus, ſine dolo & fraude,ſub fide,& honore,ac onere præſtiti iuramēti.Quod ad nullius hominis uiuentis requiſitionem, inductionē, ſuggeſtionem, perſuaſionē, uel mandatum etiā quacunq; dignitate præfulgeat, Papali,Imperiali, uel Regali, aut cuiuſcunq; cōgregationis legitimę,perſonarū Eccleſiaſticarum,uel Sęculariū,debebimus,uel poterimus cōtrauenire ipſis in parte,uel in toto expreſsè,manifeſtè,uel occultè,per ſe,uel alium,ſeu alias quaſcunq; perſonas ſubmiſſas Spirituales, uel Sæculares,neq; eas taliter, aut quocunq; modo uiolare, etiamſi modernus Imperator,aut ſucceſſores ſui Imperatores perſonaliter cū exercitu contra Magiſtrū, & Ordinem ſe mouerēt,nō debemus ei nec ſucceſſores noſtri aſsiſtere ope,conſilio,auxilio uel fauore. Item quod medius fluuius Druuanza ſit limes inter Regnum noſtrum,& terras Ordinis:nec fiat in eodem fluuio aliquod molendinū in limitibus, & ripis communibus. Et præcipuè in loco Lubicz dicto,in quo aliàs factū fuerat,ſic quod idē fluuius ſuum antiquū meatum habeat: quodq; reſiduum aggeris unà cum ponte maneat, ſine omni clauſura diuturna, & nocturna pro ſtrata publica, nec nouum ibidē molendinum deinceps erigatur. Quo per deſcenſum intrante flumen Visla,iterū deſcendendo, per Vislam inferiùs ipſe medius fluuius Visla erit iterū limes inter Regnum Pol. & terras Magiſtri, & Ordinis Pruſsiæ, cum omnibus ſuis inſulis, piſcaturis, iuribus,& obuentionibus uniuerſis, nullis excluſis penitùs,& exceptis:uſquequò ipſa medietas prædicti fluuij Visla tanget locū limitum,quē quondam Sereniſs.Princeps dominus Kazimirus diuæ memoriæ Rex Pol.cū Magiſtro Pruſsiæ dicto Duſmar,inter terras Bidgoſtien. & Pomeraniæ certis literis,& ſignis notabilib.limitauit,deſcripſit,& diſtinxit. Caſtro Iaſyenyecz in terris Ordinis remanente. Ita tamen quod caſtrum Nyeſſouua cum territorio ſuo,& uillis Murzynouo,Orlouuo,Nouauuyeſz,& alijs uillulis,molendinis, & uſibus ad dictum caſtrum , & territorium, cum omnibus caſtri territorij,ac uillarum prædictarū borris,ſyluis,& utilitatibus:aquis quoq;,& earum decurſibus cum pleno & totali dominio, ac cum medietate nauigij in flumine Viſla,& eius prouentibus, & inſulis ac piſcaturis, iuribus, libertatibus omnibus & ſingulis ad ipſa ſpectantibus ab antiquo,nullo penitùs alicui præter nos, & coronam Regni Polon.iure in eiſdem caſtro,& territorio ac uillis reſeruato remaneat circa nos, & Coronam Regni Pol.perpetuè,& in æuum. Sic tamen quod nulli ſubditorum ſaluo cenſu debito,& ſolui conſueto per hanc ceſsionem in iuribus ipſorum in inſulis,& molendinis pręiudicium generetur. Et ſi nos in iuribus ipſorum ipſos tollerare noluerimus:extunc licitum ſit nobis iuxta antiquam taxam,prout ab antiquo inter ſe uendere conſueuerunt,huiuſmodi iura comparere, & ſoluere: quemadmodum Sereniſs.Princeps diuæ memoriæ dominus Vuladislaus genitor noſter chariſsimus, & Corona Poloniæ pacificè & quietè tenuit,à tempore concordię circa locum Melno iacentem,in terris Ordinis,inter caſtra Radzin, & Rogozno circa flumen Oſſa, die ſancti Stanislai Epiſcopi, & martyris de menſe Septembri factæ,ad receptionem, & occupationē eorundem per Magiſtrū,& Ordinē de anno Domini 1431. attentatam. Specialiter addito,& expreſſo,quod omnib. hominibus, & mercatoribus cum quibuſcunq; rebus, cuiuſcunq; generis pręcij, uel ualoris exiſtant proficiſcentibus liberum ſit uendere huiuſmodi res ſeu merces abſq; impedimento,

dimento, & compulſa, & ſtare, ſiue manere cum eis, aut eas in ciuitate Nyeſſoua locanda cõſeruare, uel tranſire cum eis, quò placebit, ſiue per terram, ſiue per fluuium Visla, infrà, uel ſuprà, uel in Thorun, aut alia loca in terris Ordinis cõſtituta. Item incipiendo ab eo loco, in quo prędicti limites per dominum Kazimirum Regem Pol. & Magiſtrum Pruſsię facti, & in eorundem literis expreſsi terminantur, & deſinunt in procedẽdo ulteriùs, uſq; ad introitum fluminis Notheſz, ſiue Byrzuennik obſeruabimus iſtum modum, & ordinem. Quòd ſi de prædictis limitibus poterint bonæ famæ tres homines pro parte noſtra, & Coronæ, & tres pro parte Magiſtri, & Ordinis electi, uiſis utriuſq; partis literis, iuribus, & poſſeſsionibus, & alijs legitimis documentis concordare ſtabunt limites taliter cõcordati. Vbi autem nõ poſſent electi illi homines boni cõcordare, extunc ſortes ab utraq; parte mittantur, quamcunq; aũt partem ſors cõtigerit ſic emiſſa. Pars reliqua, quã ſors ipſa non tetigit, debet ſex perſonas, quas placebit de parte prædicta eligere, quæ perſonæ ſic electę: poſtquam iuramento corporali limites inter partes prædictas: ſic de limitibus diſcrepantibus firmauerint: limites illi, ſic iuramento firmati, pro ſignis & limitibus inter Regnum Pol. & nouæ Marchiæ perpetuè remanebunt. Teſtes autẽ illius partis, cui ſortes aduenerunt, in proceſſu limitum prædictorũ caſtra, ciuitates partium prædictarũ ex hac ſortiũ acceſsione nõ attingent, nec mouebuntur: aut pro ſua parte aliqualiter uendicabunt, ſed partes ſuperiùs expreſſæ caſtra, ciuitates ab antiquo tentas, abſq; impedimẽto ſortium obtinebunt. Ita tamen quòd pons in fluuio Draua circa Ochczeth cum libero tranſitu perpetuò manebit: hoc addito, quòd ſi in parte Magiſtri, ſeu Ordinis ceſſerit, & in eius ſtructura negligentia cõmiſſa fuerit, licitum ſit nobis, aut Capitaneis noſtris huiuſmodi põtem nouum cõſtruere, & antiquũ reformare: quotiens fuerit opportunũ. Et ne in poſterum de huiuſmodi perſonis, & teſtibus ſuprascriptis aliqua difficultas oriatur, nos Reuerend. in Chriſto patrem dominũ Franciſcum Epiſcop. Varmien. & honorabiles, ac religioſum Volff de Sauſzen cõmendatorem in Oſtrorode, & ſtrenuum Iohannem de Sayſen pro huiuſmodi cõpoſitoribus, & honorabilem ac religioſum Cõradum de Erbinghauuſchen, Hermannũ Reuſſop Thorun. Henricum Forrothdanen. Præcõſules cum ſuprascriptis, Epiſcopo Cõmendatore, & Iohanne pro teſtibus in caſu, quo ſors Magiſtrum, & Ordinẽ tetigerit, duximus nominandos, & eligendos, qui ad faciendum prēmiſſa cum noſtris, per Magiſtrũ, & Ordinem nominatis & electis, cõueniant noſtri in Bydgoſtiam, ex parte Ordinis in Suuece, in craſtino Natiuitatis Mariæ proximè uenturo, aliundè huiuſmodi limites, ſicut præmittitur, diſtinguendos, ulteriùs proceſſuri. Poſtquam autem uentum fuerit per limites prædictos, ſic ut præmittitur diſtinctos iuramento, quãdo limes ille fluuium Noteſz, & Birzuennik inſiliet, ipſe fluuius Birzuennik medius erit limes perpetuus inter Regnũ Pol. & terram nouę Marchię, & iterũ ubi Birzuennik cum Noteſz cõfluit, medius fluuius Noteſz erit limes: ita quod Ordo, & ſubditi eius ipſum flumen aſcendendo dimidium milliare, & deſcendendo ſimiliter medium milliare, ac uerſùs Regnũ dimidium milliare pro paſcuis pecorũ, & pecudum quorumcũq;, ac pro receptione argillæ, calcis, lapidũ, lignorũ, tam pro igne, quàm ædificijs caſtri, & oppidi liberum habeant uſufructum, & ſimiliter homines, & ſubditi Regni, & Coronę dominio, & proprietate apud Regnũ noſtrum remanentibus. Teloneum autẽ aquaticum, & terreſtre cum põte, & ipſius ſtructura, ſecundũ antiquam cõſuetudinem abſq; ampliori augmento prædicti telonei, apud Ordinem remanebunt. Piſcaturam etiã præfatus Ordo ſolus liberam in eodem flumine Birzuennik, ſeu Noteſz, aſcendendo, & deſcẽdendo, ut præmittitur per medium milliare, à ponte, qui ducit uerſùs Poloniam obtinebit, eo ſaluo, quod Villa Trzebyeſſouu in ſuis limitibus piſcandi liberã habeat facultatem. Hoc adiecto, quod in eodem dimidio milliari aſcendendo, & deſcendendo fluuium Birzuennik, & etiam uerſùs Regnum ſimiliter per medium milliare, aliquod fortalicium nõ erigatur. Item poſtquam uentum fuerit ad limites per aquam, ubi fluuius Birzuennik, ſiue Noteſz taliter procedendo inferiùs, ut ſuprâ dictum eſt, uerſùs Lanczberg ſuper differentiam ibidem ex oppoſito prædicti oppidi conſurgente, pars utraq;, uidelicet nos, & Magiſter ac Ordo elegimus nobis pro iudice Reuerend. in Chriſto patrem dominum Chriſtophorum Epiſcopum Lubuczen. in quem partes ipſæ de alto & de baſſo cõpromittent, & ad feſtum S. Trinitatis proximũ ibidem circa Lanczberg adducẽt, & productis coram eo iuribus, & probationib. legitimis in termino, ſeu terminis cõpetentibus ab utraq; parte laudũ, & pronunciationem, quã uſus cõſilio ſapientum ſuper omnibus differentijs inter Regnum, & oppidũ prædictum Lanczberg tulerit, ambæ partes huiuſmodi ſententiã ſuſcipere, laudare, emologare, & ſeruare ſub fidei puritate tenebuntur. Volumus etiam, & decernimus per præſentes, quod teloneum, & depoſitum uulgariter, & ablata, Magiſter, & Ordo reſtituere teneatur. Et ſi aliquis ſubditorum, de terris,

aut do-

aut dominijs noſtris uellet ad terras Ordinis ratione incolatus ſe transferre, licitè poterit, & liberè recedere abſq; quouis impedimento, aut areſto perſonæ, & bona ſua uendere, aut de eis diſponere iuxta beneplacitum liberę uoluntatis: pari modo uolumus de bonis in terris Magiſtri, & Ordinis ablatis ſeu occupatis obſeruari. Item omnes coadiutores, & adhærentes, qui in fauore noſtri, & Regni noſtri Pol. coadiutorum, & ſubditorum noſtrorum, Magiſtrum & Ordinem Pruſsiæ diffidârunt, ab omni impetitione Magiſtri, & Ordinis prædicti ſint liberi, & ſoluti. Item omnes apoſtatæ Ordinis prædicti in regno noſtro, & terris Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, Ruſsiæ, & Stolpen. & alijs dominijs Regni noſtri, & terrarum prædictarum commorantes, ne diutiùs in ſuis peccatis tollerentur, de Regno noſtro, & dominijs noſtris prædictis, per nos, & Officiales noſtros exire compellantur, & deinceps hij, & alij in eiſdem nullatenus foueantur. Item quod nullus Mercator, ſeu alius homo cuiuſcunq; conditionis exiſtat, aut bona ipſius propter delictum, ſeu debitum alterius arreſtetur, moleſtetur, uel turbetur, nec etiam captiuetur. Item ſi uectores, & aurigæ bona, ſeu merces Mercatorum pro precio ducentes telonea, ſeu loca datiarum prætererint, ipſi duntaxat in rebus, & equis ſuis proprijs puniantur, & & quod propterea bona Mercatorum, non debent occupari, nec detineri. Item ſylua Babsko circa Fredelanth in Diſtrictu Naklen. impignorata Ordini pro certa ſumma redimi poterat per impignorantem, uel per Regnum ſoluta ſumma Ordini, pro qua extat obligata, & in literis deſuper confectis continetur. Item datio, ſiue exactio dicta Funthomczol ſuper qua priſcis temporibus, & hactenus, controuerſia inter Magiſtrum, & Ordinem ac Mercatores terrarum Poloniæ, Magni Ducatus Lithuaniæ, & Ducatuum prædictorum uertebatur, & pendebat ex certis cauſis indeciſa, talem ponimus ordinem. Quòd Mercatores Regni Ducatus Magni, & Ducatuum prædictorum, præter alia quęcunque grauamina, & ſolutiones impoſterum imponendas quibuſcunque nominibus nuncupentur, reſpondeant Ordini de eadem duntaxat, ſi aliquandò contigerit, ipſos cum bonis ſuis in nauibus proprijs nauigare ultra mare. Ita tamen, quòd ſi ciuitates maritimæ libertate, & abſolutæ uia iuris fuerint ab eadem, quòd ciues, mercatores, & indigenæ Regni, & terrarum Polon. Lithuaniæ, Mazouiæ, Ruſsię, à ſolutione huiuſmodi ſint ſimiliter liberi, & excepti. Et illa omnia, quæ ab eis à tempore, quo præſens pax perpetua eſt firmata ratione huiuſmodi exactionis ſunt recepta, integraliter reſtituantur per Ordinem prędictum mercatoribus Regni, Ducatus Magni, & Ducatuum prędictorum uiceuerſa abſq; recuſatione, & renitentia, qualicũq; interruptione, cõſuetudine, pręſcriptione, & diuturnitate nõ obſtantibus. Si uerò per cõcordiam extincta fuerit, ad reſtitutionẽ receptorum minimè teneantur. Alię autẽ omnes, & ſingulę actiones, quibuſcunq; uocitẽtur nominibus à mercatorib. terrarum Regno Pol. Ducatui Magno Lithuaniæ, & Ducatibus prædictis ſubiectarũ, ut præfertur indigenis in terris Magiſtro, & Ordini ſubiectis. Et ſpecialiter exactio quędã dicta Logebal, & Fyrken nullatenùs de cętero exigatur. Nec nos Rex dux Magnus Lithuaniæ, Duces Mazouiæ, & Stolpen. imponemus aliquod nouum teloneum in grauamen, & præiudiciũ duntaxat ſubditorũ Ordinis prædicti, & ſi quod nouũ eſt impoſitum in terris noſtris, & Ducatib. prædictis à tempore cõcordię circa locũ Melno factę, omninò deponatur. Teloneis & depoſitis antiquis ſemper ſaluis. Item cũ medietas nauigij circa Thorun ſuprà dicti, cũ medietate pecuniarum de ipſo prouenientiũ nobis uigore priùs habitæ, & præſentis cõcordiæ, in perpetuũ hęredibus & ſucceſſoribus noſtris debeatur. De collectore pecuniarũ ex ipſo ſic inter nos exiſtit cõuentum ordinatum & cõcluſum, quòd is, qui per nos, & ſucceſſores noſtros ad ea fuerit deputatus cõueniat cum cõmendatore Thorunen. pro tempore exiſtẽti. Vno anno in oppido Thorun, & alio in Nyeſſoua, & ſic ſemper uicib. alternatis collectorũ huiuſmodi ſingulis annis ſimul cõſtituant. Qui ſub præſtito iuramẽto pecunias collegerit dieb. Dominicis in manus utriuſq; præſentet ęquali portione diuidendas ſolutis precijs famulorum, & reparatione nauiũ de cõmuni. Et ſi alteri parti ille collector pecuniarum nõ placuerit, anno elapſo tã Capitaneus, ſiue ad ea deputatus, quã commendator cõuenientes, ut ſuprà, alium eligãt, quotiens fuerit opportunũ. Seruitia uerò per famulos nauigij prædicti, quę Szaruek appellãtur fieri cõſueta partibus prędictis, ſimiliter alternatis ſeptimanis, & parib. uicibus impendãtur: & tunc pars quęlibet in ſua ſeptimana ipſis prouideat de expẽſis, modo, & forma, ſicut hactenus eſt eis prouiſum. Itẽ ſi aliqui de terris Regni noſtri Ducatus Magni, & Ducatuũ prędictorũ ſubditis Ordinis iniuriã intulerit, & ſuper eo Capitaneus, uel alius Officialis noſter requiſitus iuſtitiã non fecerit, extũc pro negligẽtia huiuſmodi ab officio eſt deponẽdus, niſi de innocẽtia ſua iuramento proprio & corporali ſe purgauerit. Similiter ex alia parte, ſi commendator, uel Officialis Ordinis prænominati, in reddenda iuſtitia in præmiſsis negligens fuerit, pari

modo

modo deſtituatur: Et nihilominus ſucceſſor iuſtitiam teneatur facere expeditã requirenti. Si uerò is qui pro iuſtitia ratione delicti, uel alias requirit, ſimplex fuerit Terrigena, & iuſtitiam facere recuſaret, aut negligeret, ex tunc damna iuſtitiam requirenti, per Capitaneum ſeu commendatorem de bonis Terrigenæ prædicti compenſentur & ſoluantur, niſi ſimili ſe purgauerit iuramento. Item ſi per aliquem ſubditum, indigenam uel aduenam alicuius noſtrum, caſu & euentu. Inſcriptioni ſeu paci huiuſmodi perpetuæ fuerit in aliquo derogatum & contrauentum, utpote rapinæ, ſpolia, incendia, uaſtationes, prædę, uel homicidia, aut aliqua maleficiorum genera, in dominijs & Terris noſtris alterutris patrata fuerint & commiſſa: proptereà pax prædicta caſſari, irritari non debebit: ſed in ſuo robore, & firmitate permanebit. Nec propter hoc Pars cuius ſubditus maleficium huiuſmodi commiſerit, cenſebitur fore deierans ſeu periurans. Prædicti autem delinquentes & malefactores, pro ipſorum exceſsibus, per Capitaneos ſeu Officiales utriuſq; noſtrum iudicialiter puniantur: & ad ſatisfactionem plenam & debitam arcebunt & compellentur. Item ut Capitanei, Palatini, Commendatores, Officiales ſeu Iudices partis utriuſq; ad adminiſtrationem iuſtitiæ fortius inducantur: Et ne aliqua grauis diſplicentia inter nos Regem, Ducem Magnum, & Duces prædictos ex una, Magiſtrum, Ordinem & Terras ſubiectas ſibi prænominatis & ſubditos eorundem parte ex altera, impoſterum ualeant exoriri ſingulis annis, nos Rex præfatus duos ex Commendatoribus uiros boni teſtimonij & conſcientiæ in feſto Pentecoſtes, & ſimiliter Magiſter & Ordo duos Palatinos, aut alios paris conditionis, in præfato feſto de Terris noſtris prædictis eligant, & ſibi quantò citiùs poterint huiuſmodi electiones perſonarum ſcriptis inſinuent. Qui in feſto S. Michaelis conuenietes uno annò in Nyeſſoua, aliò in Thorun, & tactis ſacroſanctis Euangelijs, fauore, timore, & odio excluſis; de iuſtitia facienda punient Iudices, ac Officiales in adminiſtratione iuſtitię remiſſos & negligentes: & Iura municipalia loci delicti partibus læſis faciẽt. Nihilominus iuſtitiam congruentem, uel partes ſecundum æquitatem, & bonam iuſtitiam component, & omnia faciant quæ pro conſeruatione huiuſmodi iuratæ pacis perpetuæ uiderint expedire. Pari modo int̃ Samogitiam & Pruſsiã uno año in Veluna, & aliò in Regnyth: Inter Lithuaniam & Liuoniam uno anno in Huſpole, & alio in Dymborg aliâs in Nouyna. Inter nouam Marchiam & Maiorem Poloniam, uno anno in Syrakouo aliâs Czyrk, alio in Dreſzno: Inter terrã Dobrineñ. & Pruſsiam, uno anno in Rypin, & aliò in Brodnicza: Inter terras Mazouiæ Ducis Vvladislai & Pruſsiam, uno año in Dzoldovv; & aliò in Mlaua: Inter Vyſznam & Pruſsiam, uno anno in Vyſzna, & aliò Ianuſburg: Inter terras Ducis Bolkonis & Pruſsiam, uno año in Czyechanovv, & alio in Nidborg, per omnia uolumus & decernimus obſeruari. Inter Ducatum Stolpeñ. & Pruſsiã, uno anno in Stolp; & alio anno in Rythavv: Inter nouam Marchiam & terram Stolpeñ. uno anno in Recz, & aliò in Sathyn, niſi partes de alijs locis fuerint concordes. Item ne circa limites diſplicentiæ ſeu controuerſiæ ſuſcitari ualeant. Volumus limites de quiennio in quiennium ubi opus fuerit innouare. Item liber ſit tranſitus & uia omnibus Mercatoribus ac Incolis terrarum, & dominiorum Ordinis cum ſuis mercancijs, frumentis cuiuſcunq; grani, & rebus quibuſcunq; & cuiuſcunq; conditionis, uel maneriei exiſtant: ſine impedimento uel angaria, per terras & maria, aquas & flumina quocunq; aſcendendo, in & ad Regnum Pol. terras Lithuaniæ. Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſsiæ: & deſcendendo per ipſum Reg. atque terras prædictas, ac per ipſa flumina ſeu aquas uſq; ad maria, & tranſmare in nauibus paruis ſiue magnis, uacuis ſiue oneratis imperpetuum quomodocunq; & quotieſcunq; uoluerint, abſque aliquo arreſto uel impedimento cuiuſcunque, & ſpecialiter Oppidanorum in Thorun. Quas quidem merces, frumenta, & res, ut præſcriptum eſt, ſi præfati Mercatores ſeu Incolæ Ordinis ducentes, uendere aut ſtare in aliquo locorum ſeu Ciuitatum ad portum, ſiue ripam prædictam aquarum ſiue maris ſituatorum, ſeu ſituatarum uoluerint, eſt & debet eſſe in ipſorũ arbitrio & uoluntate. Si uerò uendere noluerint, poſſunt abſq; omni impedimento ire ſeu aſcendere, uel deſcendere quo eis placuerit cum rebus prædictis, ut ſuperiùs eſt expreſſum teloneis & antiquis depoſitis prout ſupra ſaluis. Item omnia damna, iniuriæ, diſplicentiæ impenſæ, & expenſæ Prælatorum, eorumq; Eccleſijs, & Capitulis, ac Abbatibus, Prioribus, Conuentibus, Monaſterijs, perſonis Eccleſiaſticis, Sæcularibus & alijs quibuſcunq; per nos, ſubditos, coadiutores, & adhærentes noſtros, in terris Pruſsiæ & extra, illata quomodolibet & facta in omnibus guerris præteritis, & èçontra per ſępe dictum Magiſtrum & Ordinem, ac exercitus ipſorum Prælatis in dominijs Reg. noſtri conſtitutis ſint ſopita, auctoritate præſentiũ

 penitùs

Sandecenenſ. Petri de Chelmpo Laneceñ. Nicolai de Lubſtovv Kruſuicieñ. Stanislai de Skartlſeuo Biechouieñ: Iacobi Przekora Ceckouieñ. Przybyslai Koualeñ. Nicolai Kielbaſſa Bydgoſtieñ. Iakuſsij de Strzygi Ripineñ. Paskonis de Goslauice Konarieñ. Iohannis de Vlonouo Rogozneñ. Hrickonis Kyerdeiouic Leopol. Nicolai de Viſſnicze Præmislieñ. Petri de Smolice Sanoceñ. Michaëlis de Buczacz Halicieñ. Iohannis de Oleſſnica Marſchalci: Andreæ de Lubino Theſaurarij Regni Pol. Andreæ de Czechouice Ploceñ. Vigandi de Oskolonga Cyrneñ. Dobrogoſtij de Nouydvvor Varſſouieñ. Pauli de Leſſno Sochacouieñ. Adæ de Rythlo Goſtineñ. Markuſsij de Popyen Raueñ. Nicolai Maldrzyk de Starogrod Belzeñ. Caſtellanorum: Petri de Pyeskouaskala Crac. Petri Kordibog Poſnanieñ. Andreæ de Zelechovv Sandomirieñ. Dobrogoſtij de Szamotuly Caliſsieñ. Clementis Scheliga de Ianouice Siradieñ. Stanislai Byelauski Lancicieñ. Andreæ Dunin Breſtē. Stanislai Iuniuulad. Volckonis Rokatouic Leopolieñ. Sandkonis de Sennovv Prẹmislieñ. Czurilonis de Stoyance Halicien. Ianuſsij Kerkeiouic Kameneceñ. Nicolai Grzymalca Sanoceñ. Stanislai Kanymir Chelm̃. Petri de Kampa Ploceñ. Andreę de Radzieiouice Sochacou. Nicolai de Brzozovv Goſtineñ. Iohannis Tabaſſ de Zaluski Raueñ. Succameriorum: Marciſsij de Vvroczimouice Cracou. Theodorici de Modzychod Poſnanieñ. Stanislai Slanka de Lapſouo Sandomir. Nicolai de Pleſſeuo Caliſs. Zegothæ de Monkouo Siradieñ. Petri de Oporouo Lancic. Vaskonis de Sluzeyo Breſteñ. Nicolai de Koſſczyelec Iuniuulad. Derslai de Vijſſokye Lubl. Georgij de Laſſodki Dobrineñ. Iohannis de Vinnica Leopol. Iacobi de Zakouice Halicieñ. Andreæ Vyzga Ploceñ. Iohannis de Regleuice Cyrneñ. Iohannis Rogala de Vangrzynouo Viſſegrodeñ. Derslai de Podoſye Zakrocin. Vexilliferorum: Pauli de Bogumilouice Cracou. Abrahæ de Zbanſſyn Poſnanieñ. Iohannis de Sproua Sandomirieñ. Troiani de Lekna Caliſsie. Petri de Vidaua Siradieñ. Adę de Thur Lancicieñ. Andreę de Ludbranc Breſteñ. Matthię Figa de Oſſnyca Iuniuvlad. Alexij de Plonniki Dobrineñ. Iohãnis Kielcouic Lubliñ. Stanislai de Dcuidouo Leopol. Petri de Grochouiec Præmiſſ. Iohannis Kola Halicieñ. Stanislai de Strzegouo Ploceñ. Alberti de Chebdzino Cyrñ. Zylani de Vinnica Vyſſogrodeñ. Zemak de Smogorzeuo Cyechonou. Saſſyni de Sczauino Goſtinē. Iacobi de Glouno Raueñ. Saſſyni de Virzyska Belzeñ. Iudicum: Iohannis Farureij Cracou. Bienyakonis de Bandleuo Poſnanieñ. Iohannis Pouale Sandomir. Sigiſmundi de Margonino Caliſsieñ. Stephani de Oporovv Lancic. Chriſtini de Koſczol Breſteñ. Iohannis Boybuski Iuniuulad. Demetrij de Chodorovv Leopol. Mſſykrouski Præmisl. Dapiferorum: Ianuſsij de Kobelany Cracou. Samborij de Malochouo Poſnanieñ. Petri de Krzyzanouice Sandomir. Thomkonis de Mirza Siradieñ. Voienski BrSeſteñ. Kaczkovvski Iuniuulad. Nicolai de Felſten Leopolieñ. Venatorum: Iacobi Klicze Pincernæ Siradieñ. Skora Poſnanieñ. Bogoſsij de Kruſſovv Caliſsieñ. Andreæ de Brzezye Breſt. Iohannis de Zimnauoda Leopol. Subiudicũ: Nicolai de Brzeſſe Crac. Raphaëlis de Goluthouo Poſnanieñ. Iacobi de Baranovu Sandomirieñ. Stanislai de Oſtrorog Caliſsieñ. Nicolai Koluczski Iuniuulad. Clementis de Banczyce Lancic. Nicolai de Szarlei Breſteñ. Subdapiferorum: Iacobi Lublineñ. Kyelcz Siradieñ. Iohannis de Laſſothki Dobrineñ. Iacobi de Malice Leopol. Tribunorum: Stanislai Liganſſyc, Spitkonis de Melſtin, Petri de Kurovv, Nicolai de Krolikouo, Przedpelcy Moſſczyc de Koſmin Milai de Miloslavv, Ianuſsij de Tuliskouo, Nicolai de Grandi, Petri de Zauady, Mſſczuij de Barczevv, Iakuſsij de Vroniauy, Iohannis de Zychlino Nicolai de Sleſſyno, Vincentij de Pnieua, Tomkonis de Sobotha, Tluk de Strijkovv, Raphaëlis de Tarnovv, Iohannis de Pilcza, Skarpkonis de Gora. Nicolai de Michovv Nobilium & Procerum Craco. Poſnañ. Caliſsieñ. Leopolieñ. Ploceñ. Varſſouieñ. Stolpeñ. & Stargardeñ. Ciuitatum. Poſtquam autem Deo fauente annos diſcretionis attigerimus, promittimus & ſpondemus Iuramentum præſtare & appendi facere præſentibus Sigillum noſtræ Maieſtatis. Actum in Brzeſſce Vvladislauieñ. diœceſis ſabbato in uigilia Circumciſionis Domini. Año eiuſdem 1436. Datum per manus Magnifici & Venerabilis Iohannis de Koniecpole Cancellarij, et Vincentij Roth Cuſtodis Gneſneñ. Cantoris Cracou. Regni Pol. Vicecancellarij ſyncerê nobis dilectorum.

Magiſter

Magiſter Pruſsiæ promittit pacem ſeruare cum Regno Poloniæ perpetuam.

NOs frater Paulus de Ruſzdorff Ordinis Beatę Marię, domus Theutonicorum Ieroſolimitañ. Magiſter generalis: ſignificamus tenore pręſentium, quibus expedit uniuerſis, Quia nunquam nos, nec ſucceſſores noſtri Sereniſs. Principi & Domino dño Vvladislao Regi, aut Regno ſuo Poloniæ guerras mouebimus, aut bella: ſed pacem perpetuam & concordiam inter prædictum dominum Regem, Regnum, & adhærentes ſuos ab una: Nos, Ordinem & adhærentes noſtros ab altera partibus, de anno domini 1436. in uigilia Circumciſionis Domini in Ciuitate Brzysk conceptam & firmatam, cuſtodiemus, ſeruabimus incōcuſſē, in omnibus ſuis articulis atque punctis, promittentes, quod ſi nos, uel ſucceſſores noſtri, ſtante huiuſmodi pace perpetua, ſupra dicto domino Regi, aut Regno Pol. uellemus aut conaremur huiuſmodi guerras, aut bella mouere, non debent nobis ſubditi noſtri conſentire, nec in hoc obedire aut parere: quinimo erūt ab omnibus noſtris homagijs, iuramentis, et ſubuectionibus liberi, & ſoluti, donec in hoc caſu nos & ſucceſſores noſtri, ad obſeruationem pacis perpetuæ reuertemur, quos in huiuſmodi caſu abſoluimus ab omnib. homagijs, promiſsionib. & iuramē tis nobis factis, ut præfertur ipſo facto per præſentes. In cuius rei teſtimoniū & fidem firmiorem, Sigilli noſtri appenſione pręſentes fecimus communiri. Datum in Caſtro noſtro Marienburg ipſa die dominica Lætare. Anno Domini 1436.

Conditiones pacis perpetuæ in Terris Pruſsiæ ultimò factæ.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Cum inter humanæ uoluntatis deſyderia, quæ in aliquem citra Deum, finem atq; rerum omnium opificem diriguntur, nulla res optabilior, nulla gratior, quemadmodum quotidianis experimur effectibus, nulla deniq; humano generi ęque ſalutaris neceſſaria, iucūdior, & utilior, quā pax habeat in ortu redēptionis dñi noſtri Ieſu Chriſti, hominib. bonę uoluntatis denunciata per angelos, & in receſſu ad patrē cætui apoſtolico, & uniuerſis apoſtolorū ſequacib. geminata, donatione relicta & repromiſſa. Proinde nos frater Ludouicus de Erlichauſen, Magiſter Hoſpitalis, domus ſanctę Marię Theutonicorū Ieroſolimitañ. in Pruſsia. Significamus tenore præſentium quibus expedit uniuerſis, tam præſentibus, quam futuris præſentium noticiam habituris. Quomodo attendentes quales ſint ueræ pacis fructus, & quanta belli pericula, qualiſq; uaſtitas diſcordiam ſubſequatur, ad laudem omnipotentis Dei, & intemeratæ Virginis Mariæ glorioſæ, totiusq; cœleſtis Ierarchiæ propagationem, fidei cultum, iuſticię & religionis Chriſtianę ſalutiferum incrementum: Ordinis quoq; noſtri decus & ſtabilimentum & guerrarum ac litium deflendis diſcriminibus, & diſſenſionum ac odiorū anfractibus diſplicentijs, & ſingulis offenſis quæ inter Sereniſs. Principem dominum Kaſimirum Dei gratia Poloniæ Regem Magnum Ducem Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsięq; dominum & hęredem, Illuſtres Principes dominos Kaſimirum, Boleslaum, Conradum, & Ianuſium Mazouiæ, & Henricum Stolpeñ. Duces: & Reuerēdum patrem dominum Paulum Epiſcopum, Eccleſiam & Capitulum Varmieñ. Stephanū Voieuodam Moldauię, Regnum Pol. Terras, & alia dominia eidem domino Regi & Regno ſubiecta ex una: & nos Fratrem LV Douicum Magiſtrum generalem, Præceptores, Commendatores, & Ordinem, ac Terras eiuſdem Ordinis, in Terris Pruſsię parte ab altera cōſiſteñ. fuerant exortæ, animos noſtros ad ſemitas pacis & cōcordię cōuertimus: fluctus quoq; bellicę tēpeſtatis hactenus inter nos uigētes ſedādos & abolendos duximus, & ea quæ durantibus huiuſmodi guerris & controuerſiarum turbinibus diruta fuēre, deformata, & diſtricta, per pacis integritatem ad ſtatum cupientes deducere quietum & tranquillum, per meditationem, operam, & interuentum Reuerendiſs. in Chriſto patris domini RVDOlphi Epiſcopi Lauantini, ſedis apoſtolicæ Legati, à ſanctiſs. domino noſtro PAVlo Papa 2. ad interripiendum bellum huiuſmodi ſpecialiter deſtinati, cum eodem domino KAZimiro domino Rege, Regno Pol. Ducibus, Principibus, Dominijs, Terriſq;, Coadiutoribus cohęrentibus, ſubditis & ſequacibus eorum perpetuæ pacis et inuiolabilis fœderis concluſionem et conſumationem elegimus, aſſumpſimus, iniuimus, ſuſcepimus, eligimusq;, aſſumimus, & inimus tenore præſentium mediāte omni tempore & perpetuò duraturam, quam ſub fide, & honore, & Iuramentis corpora-

liter præſtitis ſine dolo & fraude promittimus uigore præſentium obſeruare. Et ut ipſa PAX & CONcordia cum omni maturitate & deliberatione cõcepta, ad firmum & conſtantem ordinem iugiter ſeruandum deducatur, ipſam per articulos infraſcriptos duximus regulãdum. In primis quod inter præfatum Sereniſs. dominum KAZImirum Regem, Duces prædictos, Regnum Pol. eiusq; Terras, Epiſcopum Varmieñ. Capitulum, & ſuam Eccleſiam Ruſsiæ, Mazouiæ, Stolpeñ. & aliorum dominiorum ſuorum ab una: & nos prædictum MAGiſtrum generalem, Commendatores, et Ordinem, Terras, & ſubditos noſtros in Terris Pruſsiæ parte ab altera: omnes controuerſiæ, diſſenſiones, hoſtilitates, inimicitiæ, diffidationes, infamiæ, & damna inter partes hincinde facta dimiſſa & totaliter ſopita debent eſſe: Nec eorum de cœtero aliqua mentio, aut memoria, & ſignanter in querelam, aut in detractionem Partium, coram quibuscunq; perſonis habeatur, aut fiat in quocunq; Iudicio Eccleſiaſtico, uel Sæculari, uel extra: Sed nec una Partium ad infamiã alterius ſuggeret auxilium, dabitúe fauorẽ per ſe, aut ſubmiſſam perſonam, quouis quęſito colore, publicè uel occultè: & quantũ in utraq; parte fuerit, delationes & detractiones huiuſmodi fieri non admittet, ſed potius prohibebit. Item ad abolendas omnes diſplicentias, odia, ſimultates, & quaslibet hoſtilitates, quæ inter præfatum Sereniſs. dominum KAZimirum Regem, ſuosq; prędeceſſores Reges, & Regnum Pol. ab una: & Nos prædeceſſoresq; noſtros Magiſtros generales Pruſsiæ, & Ordinem noſtrum partibus ab altera: occaſione Terrarum Pomeraniæ, Culmeñ. Michalouieñ. frequentius annis ſuperiorib. uſq; ad bellorum grauia diſcrimina conſurgebant: & ut pax ipſa firma, ſtabilis, atq; perpetua, non ex ore tantummodo, ſed ex cordè, purè, non fictè, ſyncerè, non ſimulatè, inter prę fatum Sereniſs. dominum KAZimirum Regem, & Regnm Pol. Duces, Epiſcopum, Eccleſiam, & Capitulum Varmieñ. adhærentes, & Coadiutores: nosq; Magiſtrum, Commendatores, & Ordinem prædictos proueniant: Terra Culmeñ. cum ſuis Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & fortalicijs uidelicet Thorun ueteri & noua, Byrzglavv aliâs Burgelavv, Starugrad aliâs Haldenſz, Chelm aliâs Culmen, Dumiſzlavv aliâs Vonczelavv, Lypno aliâs Leipe, Kouale aliâs Schonenſch, Rogozno aliâs Roghuſſen, Koprzyuno aliâs Eugelſzberg, Radzin aliâs Reden, Grudzancz aliâs Graudencz, Golub aliâs Golavv, Papovv, Brodnica aliâs Stroſzberg, Olandberg aliâs Luterberg, Brathyan aliâs Nouoforo, Laskin aliâs Leſſyen, cum omnibus ſuis pertinentijs, & Villis eorum quæ pertinebant ad Iudicium & Banderium Culmeñ. & cum tota Terra Michalouieñ. nihil excipiendo. Itẽ tota terra Pomeranię iuxta antiquos Terminos ſuos, cũ uniuerſis Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & munitionibus in ea conſiſtentibus uidelicet Gdansk, Puczko, Lauenborg aliâs Laumberg, Heyle aliâs Hella, Lobe aliâs Koſſrczyn, Grebin aliâs Grabino, Dirſſau aliâs Tſczovv, Meue aliâs Gnyevv, Stargard, Nouemberg, Noue, Svviecze aliâs Svviecz, Moſthek aliâs Oſyek, Iaſyenicz aliâs Ieſyeniecz, Kryſſavv, Kliſſovv, Slochavv aliâs Olechovv, Konicz aliâs Choynicze, Fredelandt, Hamerſthin, Bievvthavv aliâs Buthovv, Thuczol aliâs Tuchola, Schobouicz, Schonck aliâs Skazeuo, Baldenburg, & cum Nariga fluuijs, aquis, mari, & piſcaturis, quæ ſunt in cauda maris, aliâs Hab, Villis, portibus, inſulis, & pertinentijs uniuerſis, ac dominio uniuerſali, directo, & utili, mero & mixto ad præfatum Sereniſs. dominum Regem KAZimirum, & Regnum Pol. pertinebant, et ſpectabant, pertinere & ſpectare debebunt, donationibus, renunciationibus, ceſsionibus, appropriationibus per Reges, Principes, Barones, Nobiles, Ciuitates & ſubditos Regni Polo. ex quacunq; cauſa uel occaſione de Terris prædictis Iure, proprietate, & domino ac titulo earum quomodolibet, & quotieſcunque, etiam Iuramento corporali interueniente, in fauorem noſtrum & Ordinis factis, & Apoſtolica, Imperiali, uel quacunq; alia firmitate roboratis non obſtantibus quibuſcunq;: quas per præſentem unionem & fœdus annullamus, caſſamus, abolemus, tollimus, extinguimus, & mortificamus, illisq; perpetuo derogatum eſſe uolumus & derogamus. Quibus quidem Terris POMeranię, CVLmeñ. & MICHAlouieñ. Nos MAgiſter LVDOuicus, Commendatores, & Ordo Domus Theutonicorum prædicti, & illarum Iuri, proprietati, titulo, & dominio quomodolibet & ex quacunq; cauſa nobis & Ordini noſtro competenti renunciatione & ceſsione perpetua, irreuocabili, & ſpontanea de certa & expreſſa ſcientia pro nobis ſucceſſoribus & Ordini noſtro cedimus & renunciamus. Nos quoq; & Ordinẽ noſtrum Terris præfatis Pomeraniæ, Culmeñ. & Michalouieñ. in perpetuũ abdicamus, & omnes Inſcriptiones, donationes, renunciationes, ceſsiones, reſignationes, confirmationes, priuilegia, inſtrumenta, uẽditiones, emptiones, lauda, arbitria, ſententias, pronũciationes, munimenta

& decreta

& decreta in fauorẽ noſtrũ & Ordinis ſuper Terris prædictis per ſummos Pontifices, Im-
peratores, Reges, Principes, Duces, Marchiones, Comites, & quaſcunq; perſonas Eccle-
ſiaſticas uel mundanas cuiuſcũq; conditionis, dignitatis, præeminentię uel tenoris exiſtãt
cõfectas, decretas, & cõceſſas caſſamus, abolimus, extinguimus, ac mortificamus, & illis
pro nobis, ſucceſſoribusq; noſtris, & Ordine noſtro nõ per errorẽ coactè aut improuidè,
ſed libere & ſpontaneè ac de certa ſcientia perpetuè cedimus, & renũciamus, & Ius omne
quod nobis Magiſtro & Ordini in præfatis Terris quomodolibet cõpetebat in dominũ
KAZimirũ Regẽ & Regnũ, ſucceſſoresq; eius Reges Pol. perpetuo trãsferimus per præ-
ſentes, & militares Nobiles, Vaſallos, Ciues, Terrigenas, & quoſcunq; ſubditos Eccleſia-
ſticos & Sæculares Terrarũ, Ciuitatũ, Diſtrictuũ, & locorũ prædictorũ ab omni noſtra fi-
delitate, homagio, ſubiectione, iuramẽto & qualibet ſpõſione dimittimus & abſoluimus,
& præſentiũ tenore relaxamus. Excepto quod Piſcatores in Hab à fine aquæ & piſca-
turarum Epiſcopi & Capituli Varmieñ. & ex oppoſito in mari ſalſo: Item partẽ Nergiæ à
dicta aqua & piſcaturis Eccleſiæ Varmieñ. per tranſuerſum Nergiæ uſq; ad dictum mare
ſalſum, & à dicto trãſuerſo per deſcenſum Nergiæ uſq; in profundũ cum Villis Svvyczye,
Mivendorff ac Curia Mitilhoff cum Iuriſdictione & utilitate hoc ipſum profundũ cum pi
ſcatura ſturionũ, & teloneo antiquo, nos Magiſter & Ordo habebimus & poſsidebimus.
Quam quidem portionem Nergiæ cum prædictis Villis & Curia præfatus Sereniſſ. do-
minus Rex nobis Magiſtro & Ordini de ſpeciali ſua gratia perpetuò contulit & aſsigna-
uit. Reſeruata tamen Maieſtati ſuæ totali uenatione ſuper dicta portione Nergiæ; prout
& ſuper tota Nergia illam ſibi reſeruauit. Hoc etiam adiecto, quod nos Magiſter & Ordo
nullum Caſtrum aut munitionem ſuper dicta portione Nergiæ nobis donatæ ædificare
aut ædificari facere neq; nouum teloneum aut grauamen imponere ualeamus aut debea-
mus. Item ex bonis certis reſpectibus nos mouentibus & pro præſentis pacis ſtabilimen
to Caſtrũ et Ciuitas Marienburg cum duabus inſulis magna uidelicet & altera parua quę
dicitur das Fyſſannyſſe, Herverder, & cum integritate lacus Druſſen, & cũ ſuis omnibus
piſcaturis, piſcationibus, & Villis, & cum Diſtrictu Scharffavv, & omnibus alijs attinẽtijs
& Villis ſuis, eo tamen excepto, quod Villæ Haldenhorff & Alepin quæ pertinent ad Ho
land & Kulhebory & Horndorff, quę ultima ſola militãtiũ eſt, & pertinet ad Preuſcheck,
habeant facultatem in lacu Druſſen piſces pro ſuo beneplacito piſcandi iuxta morem an-
tiquum. Item Caſtrum & Oppidum Sthum cum omnibus antiquis ſuis Iuribus, cohæ-
rentijs, & pertinentijs uniuerſis. Item Ciuitas Elbing utraq; uetus & noua cũ Diſtrictu
Villarum limitibus, & Iure, & cũ Oppido Tholkmyth & eius Diſtrictu & ſuo officio ſyl-
uarum & nemorum aliâs Valdanpth, & cum ſex Villis Tenutæ & Caſtri Holand; uideli-
cet Pylomen, Myslothyno, Berthkom, Kamersdorff, Vielkielicz; & Przeuſſemeret; & cũ
quinque Villis quæ ad Oppidum & Diſtrictum Molhnuzen pertinebant; uidelicet ma-
gna Staban, parua Staban, Schonemor, Pomerendorff, & Volffder. Item Oppidũ & Di
ſtrictus Kriſchburg aliâs Drzgon cum ſuis libertatibus, Militaribus, Nobilibus, Vaſallis,
Villis, lacubus, molendino & Caſtro. Ita tamen quod demoliatur Caſtrum & cum perti-
nentijs eiuſdẽ uniuerſis, incipiendo ab uno latere Oppidi prædicti Kriſchburg, & deſcen-
dendo à flumine Szroge, uſque ad lacũ Druſſen. Curia tamen Doleſczeth cum ipſitis mo
lendino apud nos & Ordinem noſtrũ remanente. Ab alio uerò latere dicti Oppidi aſcen-
dendo & tranſeundo uſq; ad finales granicies dicti Oppidi Kriſchburg, & Villæ Halden-
ſtadt mutuo ſe contingentes: eadem Villa à ſiniſtris & in ditione noſtra, & Ordinis rema-
nente: ab inde uerò directius eundo ad Eccleſiæ Pomezanieñ. fines proximiores, ubi o-
mnia & ſingula ſubdictis finibus ad partẽ Caſtri Marienburg conſiſtentibus Villa Moy-
ſterg iterum in parte noſtra & Ordinis remanente cum Curijs, allodijs, & quibuſcunq; a-
lijs pertinentijs ad dictum Caſtrum Marienburg ſpectabunt & pertinebunt. Cætera uerò
alia omnia & ſingula ad Cameratum, & generaliter ad Diſtrictum Kriſchburg uſq; in prę
ſens pertinentia pari modo cum Oppidis & allodijs militaribus Terrigenis, Villis, Piſca-
turis, aquis, nemoribus, & alijs ſingulis pertinentijs ſpectabunt ad Caſtrum noſtrũ & Or-
dinis Preſſemark perpetuo & in æuũ ꝓ prædicto Sereniſſ. domino Rege & Regib. & Re-
gno Pol. remanebunt. Ita quod Caſtra, Ciuitates, Oppida, Diſtrictusq; prædicti ex nunc
& de cætero uigore præſentis unionis & fœderis ad Ius, proprietatem, ſortem, & titulum
Regni Pol. pertinebunt & ſpectabunt pertinere, & ſpectare debent perpetuò & in ęuum:
Nos quoq; Magiſter Ludouicus, Cõmẽdatores, & Cõuentus prædicti ꝓ nobis & noſtris
ſucceſſorib. Caſtris, Ciuitatib. Oppidis, inſulis, lacub. piſcaturis, piſcatorib. Cameratib. &

Officijs prædictis & illorum Diſtrictibus & Villis perpetua & irreuocabili renũciatione de certa & expreſſa ſcientia, Iuri quoq; ſorti, proprietati, titulo, & dominio quocũq; & ex qualicũq; cauſa nobis Magiſtro, Cõmendatorib. Officialib. & Ordini noſtris in illis competentibus per noſtras præſentes patẽtes Literas cedimus & renũciamus, & omne Ius qđ nobis Magiſtro & Ordini ac Cõmẽdatorib. noſtris in Caſtris noſtris, Ciuitatib. Oppidis, inſulis, lacubus, piſcaturis, & uillis prædictis cõpetijt & cõpetere potuit, in præfatũ Sereniſſ. dominũ KAZimirũ Regem, ſucceſſores ſuos, & Regnũ Pol. transferimus & applicamus. Milites quoq; Nobiles, Vaſallos, Terrigenas, Ciues, & quoslibet ſubditos Eccleſiaſticos Sæculares præfatorum Diſtrictuum, Terrarum, Ciuitatum, & locorum ab omni fidelitate, iuramẽto, homagio, ſubiectione, & qualibet ſponſione præſentiũ tenore abſoluimus, dimittimus, & relaxamus. Cætera uerò Caſtra, Ciuitates, Diſtrictus, fortalicia, Villas, & dominia in Terris Pruſsiæ tam in terris quã in aquis exiſtentia uidelicet Kyenyczsberg Caſtrum cum tribus Ciuitatibus: Item Caſtra & Oppida Lochſteth, Varczeñ. Girmavv, Pobethen, Rydauth, Schoken, Raymen, Kremythen, Valdavv, Topyavv, Thabekavvthen, Narbekthen, Inſterburg, Allenburg, Vonſdorff, Gerdaven, Ibugirburg, Nordemburg, Labyavv, Lavvkysken, Thylſakh, Ragyethe, Roſchiſten, Vinthburg, Memel, Brandemburg, Krovvczeburg, Fredelanth, Barthen, Laczevv, Balge, Herlibail, Synthen, Landisberg, Prevvſchenlavv, Barthenſteyn, Streſten, Zrnisburg, Ikeyn, Roſtemburg, Like, Iohansburg, Holand, Ryboskath, Molhytzen, Morung, Baſſen, Heyno, Ortolſiburg, Oſtorrode, Hoenſteyn, Nyeyndẽburg, Scholgavv, Iehenburg, Dẽgſislavv, Prenſemark, Libemole, & Salefath & quæcunq; alia Caſtra, Ciuitates, Oppida, Diſtrictus, Territoria, & Villas cum eorũ ſubditis, militibus, Terrigenis, & Vaſallis, aquis, nemorib. lacubus, & alijs pertinentijs & Iuribus uniuerſis quibuſcunq; cenſent nominib. nos Magiſter, Commendatores, & Ordo perpetuò & in æuũ, quietè, & pacificè abſq; omni præfati Sereniſſ. domini Regis & ſucceſſorum ſuorum Regum & Regni Pol. impedimento, perturbatione, & moleſtatione poſsidebimus, & illorũ plenũ habebimus uſum & dominiũ. De quib. quidem Caſtris, Ciuitatib. Oppidis, Terris, Diſtrictib. Villis, Militib. Terrigenis, & Vaſallis, & illorũ quoq; Iuriũ & titulo, proprietate, & ſorte, dominio ſi qđ præfato dño Regi & Regno Pol. quomodolibet & ex quacũq; cauſa cõpetijt, uel cõpetere potuit præfatus dñs Kazimirus Rex ex certa & expreſſa ſciẽtia pro ſe & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. ſponte & deliberato animo nobis Magiſtro, ſucceſſoribusq; noſtris Magiſtris, Commendatorib. Conuentui & Ordini noſtris in Terris Pruſsiæ ceſsit & renunciauit, ac omne Ius ſi quod ſuæ Maieſtati & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. exẽptione & quibuſcunq; cauſis alijs in præfatis Caſtris, Ciuitatib. Terris, Diſtrictib. Villis, Militib. & Vaſallis quomodolibet cõpetijt in nos Magiſtrũ, ſucceſſoresq; noſtros, Cõmendatores, Conuentum, & Ordinẽ per renunciationẽ & ceſsionẽ perpetuã & irreuocabilem tranſtulit & illud nobis ſpontè, liberè, & de certa ſcientia applicauit, & omnes Milites, Vaſallos, Nobiles, Terrigenas, Ciues, & quoslibet ſubditos Eccleſiaſticos & Sæculares Terrarum & locorum prædictorum ab omni fidelitate, iuramento, ſubiectione, & qualibet ſponſione abſolutos dimiſit & relaxauit. Epiſcopatus inſuper & Eccleſia Sabieñ. cum ſuis Caſtris, Ciuitatib. & Oppidis uidelicet Phiſshauſen, Tyremberg, Lobodavv, Pouonden, Ingemburg, Zolavv, & Nuvenhuſch cum omnibus Vaſallis, Villis, & pertinentijs ſuis uniuerſis ſub ditione noſtra & Ordinis noſtri perpetuò cõſiſtet & permanebit. Item ordinamus & ſtatuimus, Quod ſuper omnibus piſcaturis Revthel appellatis uulgariter ſub præſentia Capitanei Marienburgeñ. & factoris noſtri à nobis deſtinandi in Caſtro Marienburg annis ſingulis in magna feria quinta debet fieri arendatio, & Literæ ſuper omnibus Revthel ſub domini Regis & noſtro ſignetis arendatoribus debeãt dari, & medietas pecuniarum ex huiuſmodi arenda prouenientium nobis debeat cedere, altero uerò medietas domino Regi prouenire, Iure Epiſcoporum Varmieñ. & Sambieñ. & Capitulorũ eorũdem, cęterarumq; aliarum perſonarum & locorum libertatem ex antiquo Revthelorũ habentiũ p omnia ſaluo. Quibus Literas ſuper Revthel præfatis & quantitate illorũ abſq; omni pecunia liberè uolumus concedi. Item ne pax ipſa fœdus & unio tanta maturitate firmata & cõcluſa poſsit in poſterũ humana malignitate infringi, aut aliquibus fallacijs, dolo, & ingenijs uiolari, præfatus quoq; Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex & ſucceſſores ſui Reges & Regnũ Pol. Prælati, Principes, Barones, & ſubditi Regni eiuſdem de nobis Magiſtro, Commendatoribus & Ordine Pruſsiæ Prælatis, Militibus, & ſubditis noſtris: Nos uerò Magiſter, ſucceſſoresq; noſtri, Commendatores, & Ordo, Prælati, Milites, & ſubditi noſtri

Pruſsiæ

Pruſsiæ de dicto Sereniſſ. domino Rege Kazimiro Regibus & Regno Pol. Principibus, Baronibus, ſubditis eiuſdem plenã cõfidentiã & ſecuritatem omni hoſtili reſpectu in præſens & in poſterũ depoſito teneamus. Præfatus Sereniſſ. Kazimirus Rex nos fratrẽ Ludouicũ Magiſtrũ, Cõmendatores, & Ordinẽ prẹfatos in Pruſsia, omnesq́ noſtros ſucceſſores in ſuum & Regni Pol. Principem Conſiliarium perpetuũ: Cõmendatores uerò principaliores, quos nos Magiſter & ſucceſſores noſtri pro tempore duxerimus deputãdos in Conſiliarios ſuos & Regni Pol. & in ſuam, & Regni Pol. protectionẽ, ſubiectionẽ, & defenſionẽ ꝑpetuo duraturã aſſumpſit. Pollicens nobis in uerbo ſuo Regio, & ſub fide præſtiti iuramenti, pro ſe & ſuis ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. Quod nos præfatũ Magiſtrũ, Cõmendatores, & Ordinẽ, Prælatos, Milites, Vaſallos, & ſubditos noſtros in Pruſſia, noſtrosq́ ſucceſſores, affectiõe Regia tractabit, honorabit, & diliget. Nosq́ Magiſtrũ, Cõmendatores, & Ordinẽ, ſucceſſoresq́, Prælatos, Nobiles, Ciues, ſubditos & Terras noſtras uelut Principis Conſiliarij & unitorũ ſuorũ in noſtris Iuribus & libertatibus priuilegijs, munimentis, & limitibus quæ præſenti unioni & fœderi aut eius articulis & cõditionibus non cõtrariantur, conſeruabit, ab uniuerſis quoq́ hoſtibus noſtris, uexatoribus & impugnatoribus in Terris quas poſsidemus Pruſsiæ tuebitur & defendet. Tenebitur quoq́ nos Ludouicus Magiſter præfatus & quilibet ſucceſſor noſter in officium Magiſterij aſſumptus, & aſſumendus, poſt ſex menſes à die aſſumptionis in Magiſterium præfato Sereniſſ. Kazimiro Regi & ſuis ſucceſſoribus Regibus Pol. perſonaliter reprẹſentari & illic pro nobis Commendatoribus & Terris quas habemus in Pruſsia ſibi & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. præſtare debitæ fidelitatis, & de obſeruãda præſenti pace, & nũquam petenda abſolutione ſeu relaxatione iuramenti, nec conceſſa uti aut cõcedenda, Iuramentũ ac in præfati domini Kazimiri Regis, ſuorumq́ ſucceſſorũ Regũ. Pol. ſiniſtra parte primariũ habere locũ & ſeſsionẽ. CVI quidẽ dño Kazimiro Regi, ſucceſſorib. ſuis Regibus Regno Pol. nos, noſtrosq́ ſucceſſores, Cõmendatores, Prælatos, Milites, Vaſallos, & ſubditos, Terrasq́ omnes noſtras à nobis nũc poſſeſſas & in poſterũ poſsidendas, conquiſitas & conquirendas etiam in Terris paganorũ extra Terras Pruſsię dicto dño Kazimiro Regi & Regno Pol. perpetuo connectimus, iungimus, unimus, & inuiſceramus, ea conditione, & reſpectu, ut nos prẹfati Ludouicus Magiſter noſtri ſucceſſores, Cõmendatores & cõuentus, Prælati, Barones, Milites, Terrigenæ, & perſonæ ſingulæ tam Eccleſiaſticæ quam Sæculares, & omnes Terrę noſtræ atq́ homines in illis degentes in Pruſsia ſimus amplius & de cætero cũ præfato Ser. domino Rege Kazim. ſucceſſoribusq́ ſuis Regib. & Reg. Pol. unum & indiuiduũ corpus, una gens, unus populus, in amicitia, fœdere, & unione, nullũ aliũ poſt Summũ Pontif. quã præfatum Kazim. Regem & ſucceſſor. ſuos Reges Polo. pro noſtro capite & ſuperiore recognitum: ita ut teneamur & ſimus obligati nos, ſucceſſoresq́ noſtri prẹfatum dominum Kazimirum Regem & ſucceſſores ſuos Reges & Regnum Pol. ſiue in proſperis, ſiue in aduerſis nunquã deſerere: ſed ſibi & ſucceſſoribus ſuis Regib. & Regno Pol. cõtra omnes hoſtes & aduerſarios ſuos Regni ſui Pol. more aliorum Principum, Prælatorũ, Baronum Regni Pol. aſsiſtere: eosq́ in guerris & in aduerſitatibus noſtris potentijs adiuuare cõſilijs, auxilijs, & ſuffragijs opportunis. Nec ſine ſuo & ſucceſſorum ſuorum Regum Pol. ipſi quoq́ ſine noſtro & Conſiliariorũ, Commendatorum, Prælatorum, & Militum noſtrorũ Pruſsiæ ſpeciali & expreſſo conſilio, uoluntate, & conſenſu, cum quibuſcunq́ perſonis quacunq́ præfulgeant dignitate, celebrabimus, ſtatuemus, aut firmabimus aliqua fœdera, inſcriptiones uel cõtractus, publicè uel occultè, per ſe uel ſubmiſſas perſonas: ſed nec nos Magiſter, Commendatores, noſtriq́ ſucceſſores bella aliqua contra Catholicos ſiue præfati domini Kazimiri Regis & ſucceſſorum Regni Poloniæ ſpeciali mouebimus conſenſu.

Forma autem iuramenti qua nos Ludouicus Magiſter & ſucceſſores noſtri Magiſtri Sereniſſ. domino Kazimiro Regi, & ſucceſſoribus ſuis Regibus, & Regno Poloniæ iurare tenebimur, talis erit.

EGo LVDOVicus Magiſter generalis Ordinis ſanctæ Mariæ Teuthonicorum, Princeps & Conſiliarius Regni Polon. Iuro, quod ab hac hora, & deinceps fidelis ero Sereniſſ. Principi domino Kazimiro Regi, & ſucceſſoribus ſuis Regibus, & Regno Polon. ei profectum illorum fideliter procurabo, & negocijs Regis & Regni

Regni fideliter conſulam, & ſecreta quæ mihi qualitercunq; communicata fuerint, in eorum detrimentum nulli pandam, pacem inſuper præſentem in omnibus ſuis conditionibus & articulis obſeruabo & cuſtodiam: ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux. Item ut per pręſentis pacis unionem & fœderis ſingula odiorum & iuramentorum nubila poſsint funditùs euelli, cũ pręfato Sereniſſ. domino Kazimiro Rege, & Regno ſuo Pol. pro bono pacis deuenimus, & illud inter nos concordauimus, quod EPISCOpatus CVLmeñ. ad Eccleſiã Gnezneñ. redeat, à modo & deinceps præfatæ Poloniæ & Gnezneñ. Eccleſiæ, & ut tanquam principali ſit in omnibus obediens & ſubiecta, de regulari in ſæcularem, fauore & auctoritate Summi Pontificis, ad quod tam nos Ludouicus Magiſter & Commendatores noſtri expreſſum præbuimus & præbemus conſenſum, transferendi: quæ etiam cum ſua diœceſi tam omnibus Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & munitionibus, uidelicet, Chelmha aliâs Kulmenſch, Lubava aliâs Lubavv, Kurzathnik aliâs Kurnik, Varmbrzeſſno aliâs Fredeke. Et omnibus Diſtrictibus, Nobilibus, Vaſallis, Villis, & pertinentijs uniuerſis ſub præfati domini Kazimiri Regis & Regni ſui Pol. conſiſtet perpetua ditione, patrocinio, & defenſa. Item concordauimus quod VARmieñ. Eccleſia & eius Pontifex pro tempore cum ſuo Venerabili Capitulo Varmieñ. ex nũc, & de cętero cum omnib. ſuis Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & munitionib. uidelicet Helſzberg, Bronsberg, Vormedilth, Serburg, Vartẽberg, Reſzchel, Byſſchofiſteyn, Alleſteyn, Gekteskath, Melizak, Vartenberg, Franvenburg, & Byſshoysburg cum omnibus Diſtrictibus, Nobilibus, & Vaſallis, Villis, pertinentijs & attinẽtijs ſuis in pręfati domini Kazimiri Regis & ſucceſſorũ ſuorũ Regũ & Regni. Pol. ditione, ſubiectione & protectione cõſiſtent. Et nos Ludouicus Magiſter, noſtriq; ſucceſſores, Commendatores, & Ordo eius ditioni, ſubiectioni, & protectioni expreſſè renunciamus, & omne Ius quod nobis in prędicta Eccleſia, Epiſcopatu, & Capitulo quomodolibet hactenus competebat, in præfatum Sereniſſ. Regem dominum Kazimirum ſucceſſores ſuos hæredes Reges & Regnum plenariè transfundimus, & transferimus per præſentes. Item concordatum & ordinatum eſt ſpeciali noſtra Ludouici Magiſtri, Commendatorum, & conuentus noſtri comprobatione & conſenſu: Quod Venerabilis dominus Vincentius Kielbaſſa Conſiliarius & Secretarius pręfati Sereniſſ. domini Regis Kazimiri ad Eccleſiam pręfatum Culmeñ. per ipſum dominum Kazimirum Regem nominatus, & ad eandem ſua interceſsione dante Domino promouendus Eccleſiam, & ſedem Pomezanieñ. Epiſcopatus, quamuis hactenus in capite & membris regularem in commendam ad uitæ ſuæ duntaxat tempora per diſpoſitionem & ordinationem habeat Apoſtolicam, & illam cum ſuis Caſtris, Ciuitatibus, fortalicijs uidelicet Prayburh aliâs Reſſenberg, Quedzyn aliâs Marieverder, Biskupicze aliâs Byſſovvſverder, Kyſſnelcz aliâs Frenſtath, Smenber aliâs Sardzen, & Roſſemberg, cæteriſq; eius Diſtrictibus & pertinentijs obtineat: Ipſamq; in Spiritualibus & temporalibus adminiſtret: Eccleſia prædicta Pomezanieñ. remanente nihilominus in ſuis membris interim regulari, præfato autem Vincentio Kielbaſſa morte abſumpto ad præfatã Eccleſiam Pomezanieñ. regularis perſona noſtri Ordinis in Põtificem eligetur, & ſubſtituetur, Sanctiſſ. domini noſtri Papæ gratia & fauore acceden. gaudebitq; domini Regis protectione conſiſtens in noſtra & Ordinis noſtri tam religione quam ditione. Item quoniam poſt ſedatos fluctus bellicæ tempeſtatis nulli magis nos primum cõuenit quam Eccleſijs & earum miniſtris compati, & commiſereri, quatinus ſupremus ſedatio uberiorem firmitatem paci cõditæ infundat. Quocirca ordinamus & decernimus & ſtatuimus quatinus omnia Caſtra, fortalicia, Ciuitates, Oppida: Caſtella, munitiones, Eccleſiarum loca, & Villæ: & ſignanter Franvenburg, Vormedith, Vartemberg, Melzak, Lobavv, Roſſemberg, Mariemverder, & Schonemberg, quomodolibet à nobis & noſtris ac præfato Ser. Kazimiro Regi & ſuis poſſeſſa, occupata, & incaſtellata quocunque nomine uocitentur ſuis Pontificibus, Capitulis, Prælatis, Abbatibus, Monaſterijs, & ſignanter Varmieñ. Culmeñ. Pomezanieñ. & Sambieñ. Epiſcopis & eorum Eccleſijs, tam Cathedralibus quàm conuentualibus Collegiatis & earum Capitulis, Conuentibus, hoſpitalibus abſque aliqua conditione, diminutione, depactatione, ſolutione, uel arreſto cum omni ſua ſuppellectili, bombardis, ornamentis, & pertinentijs uniuerſis: infrà hinc ad feſtum Natiuitatis S. Iohannis Baptiſtæ proximæ uenturum reddantur uiceuerſa. Omnes inſuper Pontifices, Abbates, Capitula, Prælatos, Præpoſitos, Canonicos, Curatos, & non Curatos, & alios Beneficiatos, qui non ſunt de Ordine noſtro, in eorum loca, Iura, libertates, & poſſeſsiones, quæ & quas ante motã guerrã poſsidebãt, reſtituimus, & tenore præ-

re præ-

repræſentium reintegramus: exceptis Caſtris & Ciuitatibus prædictis in prædicto feſto S. Johannis Baptiſtæ reſtituendis. Quod ſi dicti Prælati Sereniſs. domino Regi, aut Ciuitatibus, uel Oppidis ingrati uel ſuſpecti ſint, permittantur, quod permutent, aut Vicarios idoneos inſtituant, aut penſionem honeſtam auctoritate ſuperioris reſeruandam dimiſſo atq; renunciato titulo ſuſcipiant. Item omnes captiuos in præſenti guerra per nos Magiſtrum, Commendatores, Capitaneos, gentes noſtras, coadiutores, & adhærentes captos, ſiue ſint depactati, ſiue nõ, ab omni captiuitate & ſponſione uigore præſentis fœderis abſoluimus, & tenore præſentium relaxamus, quæ abſolutio & libertas per Sereniſſ. Kazimirum dominum Regem, Duces Mazouiæ, & Stolpeñ. Epiſcopũ Varmieñ. Capitaneos & Officiales, & omnium eorundem coadiutorum, & adhærentium, quodcunq; nomine uocitentur, nullo excepto, debet præſtari, & impendi, nec depactati aut taxati debent obligari ad aliquam ſolutionem præmiſſam, quæ nondum eſt ſoluta, etiam ſi depactati dediſſent pro ſe de ſolutione aliquã cautionem. Item ordinamus, decernimus, & ſtatuimus, quod omnes Mercatores tam Regni Polon. principaliorum dominiorum & Terrarum eorundem & Epiſcopatus Varmieñ. ſuiq; Capituli, quam Terrarũ Pruſsiæ in ditione noſtra & Ordinis conſiſtentes ſint ubiq; in terris, & in aquis tuti & ſecuri, & nullæ eis de cætero moleſtiæ inferantur, nec cogantur niſi ſolitis & ueteribus ſeruatis itineribus & locis ambulare, aut ad aliquam Ciuitatem, Caſtrum, & locum ſub prætextu cuiuſcunq; conſtitutionis uel edicti cum rebus & mercibus ſuis cuiuſcunq; maneriei exiſtant de cætero applicari, præterquam in Kinſzberg, iuxta commendationem deſuper factam, ſuper qua ſpeciales à nobis Literæ emanauerunt. Item quoniam per Mercatorum induſtriam, & rerum uenalium importationem, Reſpub. nobile accipere conſueuit incrementũ: Statueñ. decernimus & ſpondemus, quod nulla telonea, depoſita, gabellas, foralia, ſiue quaſcũq; alias cenſuationes locis & perſonis in Terris Pruſsiæ & dominijs eis ſubiectis & cõſiſtentibus imponemus de nouo, aut imponi permittemus, tam in terris quàm in aquis: ſed tantummodo utemur impoſitis. Quod quidem Ser. Kazimirus dominus Rex, ſucceſſoresq; ſui, Reges, Duces, & Epiſcopi præfati in ſuis etiam Terris obſeruabunt. Item ut charitatis & unionis amplior certitudo inter Sereniſſ. dominum Kazimirum Regem, Regnum ſuum Pol. ſubditos & adhereñ. ab una, & nos Magiſtrum, Commendatores, & Ordinem in Pruſsia ab altera partibus iugiter & inconcuſſè perpetuè perſeueret: Statuimus & ordinauimus, quod deinceps & à modo ad Ordinem noſtrum ſanctæ Mariæ Teuthonicorum in Terris Pruſsiæ perſonæ idoneæ & Ordinis capaces etiam ex ſubditis quibuſcunq; Regni Pol. & principalium & dominorum eius aſſumantur: Ita tamen quod nos Magiſter & Commendatores ultra mediam partem de illis aſſumere non teneamur: ad eaſdem quoq; perſonas in diſtribuendis Commendarijs & Officijs Ordinis iuxta medietatem dictam bonum reſpectum habere tenebimur. Magiſter uerò eligetur uir magis utilis & idoneus ſecundum Ordinis regulam & inſtituta. Qui cum Princeps & Cõſiliarius Sereniſs. domini Regis & Regni ſit, non debebit ſine cõmerito, ſcituq; Sereniſs. domini Regis per Commendatores & conuentum de Magiſtratu amoueri. Item ut huiuſmodi pacẽ perpetuam, unionem & cõcordiam ſub certiori attentione firmitate & robore cuſtodiamus, promittimus ſine dolo & fraude ac ſub onere pręſtiti iuramenti, quod ad nullius hominis uiuentis auctoritatem & poteſtatem, etiam quacunq; dignitate præfulgeat, Papali, Imperiali, Regali, uel Ducali, aut cuiuſcunq; congregationis legitimè, perſonarum Eccleſiaſticarum aut Sæcularium, ad impetrandum præſentis pacis, unionis, fœderis, & contractus, in toto uel parte, expreſſe, manifeſte, uel occulte, per ſe alium uel alias quaſcunq; perſonas ſubmiſſas Spirituales uel Sæculares, diſſolutionem, reemptionem, caſſationem, & irritationẽ, recurremus, aut recurſum habere poterimus, aut nos induci, perſuaderi, requiri, uel nobis mandari ad uiolationem præſentis pacis & fœderis per aliquam poteſtatem Papalem, Synodalem, Imperialem, Regalem, Ducalem permittemus, neq; impetrabimus abſolutionem & relaxationem iuramenti pręſtiti, neq; utemur impetrata, aut etiam motu proprio conceſſa, uel cõcedenda. QVOD SI CONTRARIVM FECERIMVS, CENSEBIMVR FIDEFRAGI ET PERIVRI. Itẽ quod ſubditi Ser. Domini Kazimiri Regis & Regni Polon. ac Terrarum prædictarum undecunq; & cuiuſcunque gradus, ſtatus, & conditionis fuerint, qui cauſa negociationis uel alia, ad Terras quaſcunq; noſtras Pruſsiæ & Ordinis uenerint per ſubditos noſtros & extraneos cuiuſcunq; ſtatus, graduſue fuerint impediri, cõueniri, uel arreſtari non debent. Sed in Regno Pol. & Ducatibus atq; Terris eiuſdem ſi quid actionis habuerint, Actores iuxta Terrarũ Iura

municí-

municipalia illos conueniant,& querelæ huiuſmodi ſopiantur. Delinquens tamen in loco delicti depræhenſus,& contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit cõueniri,ſed ſi de loco ubi contraxit receſſerit publicè uel occultè, coram Iudice ſuo conueniatur. Item ordinauimus. Quod ubicunq; quis reperiat ruſticos uel colonos ſuos, qui propter guerras,aut alias ab eo receſſerũt,poſsit eos repetere, qui & ſibi dimitti,& reſtitui debent cum eos requiſierit. Item quod nullus Mercator ſeu alius homo cuiuſcunq; conditionis exiſtat,aut bona ipſius propter delictum ſeu debitum alterius arreſtetur,moleſtetur, turbetur, nec etiam captiuetur. Item ſi Vectores aut aurigæ bona ſeu merces Mercatorum pro precio ducentes telonea ſeu datiarum loca prætererint, ipſi duntaxat in eorum rebus, & equis ſuis proprijs puniantur; & quod præterea bona mercatoria non debent occupari,nec detineri. Item ſi per aliquem ſubditum aut indigenam alicuius noſtrum Inſcriptioni ſeu paci perpetuæ præſenti fuerit in aliquo derogatum & conuentum, ut pote,ſi rapinæ,ſpolia,incendia,uaſtationes,prædæ,uel homicidia,uel aliqua maleficiorum genera in Terris & dominijs noſtris alterutrum perpetrata fuerint & commiſſa, propter ea prędicta pax,unio,caſſari & irritari non debebit,ſed in ſuo robore & firmitate permanebit. Nec propter hoc Pars cuius ſubditus huiuſmodi maleficium commiſerit cenſebitur fore deierans & periurans. Prædicti autem delinquentes & malefactores pro ipſorum exceſsibus per Capitaneos ſiue Officiales utriuſq; noſtrum Iudicialiter punientur,& ad ſatisfactionem plenam & debitam arcebuntur & compellentur. Item promittimus tenore præſentium & ſpondemus in uerbo noſtro,& ſub onere pręſtiti iuramenti,per nos pollicemur,quod ad occupandum Terras,Caſtra,Ciuitates,Oppida,Villas,& quæcunq; loca domini Regis Ducum & Epiſcopi prædictorum & omnium ſubditorum ſuorũ ſub eorum ditione conſiſtentium tam Eccleſiaſticorum,quàm Sęcularium. Quinimò ſi aliquo caſu per quemcunque hoſtem aut inſidiatorem Regis,Ducum,Epiſcopi,& Capituli prædictorum Caſtrum aliquod,Ciuitas uel fortalicium fuerint dolo, fraude,uel uiolentia intercepta uel occupata,aut aliqua loca incaſtellata quod Deus auferat:nullatenus debebimus aut poterimus Caſtrum,fortalicium,Ciuitatẽ,aut loca ſic intercepta, occupata, uel incaſtellata,etiam ſi ſponte uel ultroneè illius uel illorum nobis offeratur deditio,quomodolibet & ſub quocunq; colore ſuſcipere:ſed tenebimur & aſtringemur ad conquiſitionẽ & recuperationem cuiuslibet Caſtri,Ciuitatis,& fortalicij in Terris Culmeñ. Pomeraniæ & Pruſsię intercepti & occupati,expugnati & incaſtellati per nos,& noſtras potentias,unà cum potentijs Sereniſſ. domini Kazimiri Regis, dominorũ,Ducum, & Epiſcoporum, & Terrarum ſuarum & ſubditorum prædictorum conſurgere, & de manibus hoſtilibus eripere,ac in poteſtatem & ditionem Sereniſſ. domini Regis Kazimiri,Prælatorum,Principum,& ſubditorum prædictorũ reſtituere uiceuerſa tenebimur. Item nos LVDOuicus Magiſter Commendatores & Ordo prædicti Caſtra & Ciuitates Sthum, Nouumforum,Chelm aliâs Kulmen,antiquum Caſtrũ aliâs Heldennus, Brodnicza aliâs Stroſzberg,Kryſzburg aliâs Dregon,quæ hactenus fuerũt in noſtra poſſeſsione & ditione cum uniuerſis ſuis Diſtrictibus & pertinentijs, ſalua diſpoſitione quo ad Kryſtburg ſuperius expreſſa,pręfato Sereniſſ. domino Kazimiro Regi & Regno Pol. aut eorum factoribus et Officialibus dimittere & reſignare cum Villis, Oppidis, cohærentijs, pertinentijs eorum uniuerſis,nihil excipiendo,& dictorum Caſtrorum atq; Ciuitatum præfato Sereniſſ. domino Regi Kazimiro & Regno Pol. aut eorum factoribus & Officialibus infra hinc & feſtum Natiuitatis S. Iohannis Baptiſtæ proximæ uenturum effectualem, liberalem, & expeditam tradere poſſeſsionem, ſiue autem de manibus noſtris & noſtrorum,& ex noſtra ceſsione,ſiue etiam alijs quibuſcunq; modis præfata Caſtra & Ciuitates in manus & poteſtatem domini Kazimiri Regis & Regni Pol. deuenerint, quod per hoc huic articulo, nos Magiſter, Commendatores, conuentus, & Ordo cenſebimur ſatisfacere. Prouiſo & etiam ante omnia ſaluo,ut Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex Poloniæ prædictus Ciues & ſub duos Ciuitatum prædictarum benignè ſuſcipiat,& omnem offenſam ex corde illis,nunquam uerbo uel facto ipſam reminiſcendo, dimittet, & de bonis ac uita illos per ſpeciales ſuas Regias literas in manibus noſtris tradendas aſſecurabit. Iura eorum, libertates,& immunitates antiqua ex antiquis duntaxat confirmando. Quod idem & nos Ludouicus Magiſter,Commendatores & Ordo de Ciuibus & ſubditis Ciuitatum Holand, Baſſenheym,Myedenburg,& Molicze facerę tenebimur. Quarum etiam Ciuitatum Holand,Baſſenheym,Myedenburg,Molhyrzen, & cameratuum Bordeyon præfatus Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex & Regnum Polo. tenebitur nobis Magiſtro,Commendatoribus

toribus & Ordini noſtro infra hinc & prædictum feſtum Natiuitatis S. Iohannis Baptiſtę liberam, realem, & expeditam dimittere poſſeſsionem, exceptis ſex Villis Diſtrictus Holand, & quinque Villis Oppidi, & Diſtrictus Molhuzeñ. quæ ſuperius ſunt nominatæ. Volumus autem quod omnes uenditiones, donationes, alienationes, libertationes, & Inſcriptiones inde & ſuper Oppidis, Villis, Caſtris, quæ nos Ludouicus Magiſter Commendatores & Ordo, dicto domino Sereniſſ. Kazimiro Regi prout ſupra aſsignare tenemur, huiuſmodi guerris durantibus, quouis modo factæ, ſint caſſæ, irritæ, & nullæ, quas & ſic ex noſtra certa ſciẽtia caſſamus, irritamus, & annullamus. Item ordinauimus, quod omnes profugi, ſpoliati, & exules, militares uidelicet Nobiles & Terrigenæ tam de Regno Pol. Ducatibus, dominijs, & Terris pręfati Sereniſſ. Principis Kazimiri Regis & Regni ſui, & Epiſcopatus Varmieñ. quam de Terris Pruſsię & Ordinis prædicti quibuſcunque, poſsint redire ad propria, & de bonis ſuis dimiſsis diſponere pro beneplacito ſuę uoluntatis, ad quorum quietam & plenam poſſeſsionem tenebimur illos & proximiores illorum admittere & defendere admiſimus. Non obſtañ. quod huiuſmodi bona eorum per nos alijs quibuſcunque perſonis ſint ad uitam, aut ad tempus, uel in perpetuum, obligata, donata, uel inſcripta. Quas quidem obligationes, donationes, uenditiones, & inſcriptiones caſſamus & irritamus reuocamus & annullamus, nulliusq; roboris eſſe uolumus per præſentes. Tenebimur quoque nos LVDouicus Magiſter, Commendatores, & ſucceſſores noſtri illos habere in gratia & fauore, nec unquam uerbo aut facto eorum reminiſci hoſtilitatis, nec de illis unquam aliquam ſummæ ultionem, per nos uel ſubmiſſam perſonam, publicè uel occultè, directè & indirectè, aut quouis quæſito colore: quibus etiam plenam damus licentiam de Terris & dominijs noſtris ad Terras Regni Principatuum & dominiorum prædictorum ratione incolatus ſe transferre, & bona ſua mobilia & immobilia uendere, & commutare, & de eis liberè diſponere pro ſuo arbitrio, beneplacito, & uoluntate. Ciues etiam utriuſq; partis qui de Ciuitatibus uel Oppidis expulſi, uel banniti fuerant, aut alias ab eis receſſerant publicè uel occultè, debent ad illos, & ad illa ire, & admitti. Bona quoq; eorum quæ ante inchoationem huius dietæ uendita uel donata alijs non ſunt, debent eis reſtitui. Et ſi ad domos uel bona uendita aut donata redditum habere uelint, dato precio per emptorem expoſito, aut quod pro donatis per Conſulatum loci taxabitur, reſtitui debẽt eiſdem, ſaluo etiam eo: Quod poſſeſsiones in ędificijs, uel alijs oneribus occaſione dictorum dominiorum, uel bonorum expoſuerunt, quod ſimiliter iuxta dictamen Conſulatus loci reſtituere debent, antequam huiuſmodi domus ipſis uel bona reſtituantur. Item ut præſentis pacis, fœderis, & unionis concluſio abundantiori cautela cuſtodiatur per nos Magiſtrum, Commendatores, & Ordinem omnes Epiſcopos, Commendatores, Vicecommendatores, Aduocatos, Milites, Nobiles & cæteros Magiſtrat. & Official. in Ter. noſtris Pruſ. obtineñ. Item Magiſtri Conſulum, Conſules Ciuitatum noſtrarum Kunſzberg, Knerpavv, Lembenycht, Holandt, Noyderburg, Paſſenhein ac omnes & ſinguli fratres Ordinis militares Pruſsiæ iurabunt pacem præſentem ſeruare inuiolabiliter, & inconcuſſè, nec ei contrauenire quacunque occaſione, nec diſpenſationem uel relaxationem Iuramenti petere, renunciando omnibus exceptionibus tam Iuris quam facti, maximè, quod cauſa metus perditionis omnium bonorum, aut abſq; conſenſu ſedis Apoſtolicæ, cui ordo immediatè ſubeſt, ſeu quod non uocatis Magiſtris Almaniæ & Liuoniæ, & abſque eorum ſcitu, uoluntate, & conſenſu, & contra Statuta & conſuetudines Ordinis præſens concordia & unio celebrata & acceptata ſit, & alijs non obſtantibus quibuſcunque. Item ut huiuſmodi pacem perpetuam & concordiam ſub certiori tenore, attentiori firmitate & robore in omnibus ſuis capitulis, cõditionibus, articulis atq; punctis cuſtodiamus & ſeruemus: Et ut pax ipſa fœdus & unio ab omni ſuſpicionis genere ſit circumſcripta, pro illius ſubſiſtentia & robore adijcimus. Quod Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex Pol. & nos Ludouicus Magiſter, Commendatores, Conuentus & Ordo per noſtros hincinde factores & procuratores quos in ſolidũ, & irreuocabiliter præſentium tenore conſtituimus, Venerandum uidelicet patrem dominum Iodocum Epiſcopum Ozilieñ. Ordinis procuratorem generalem, & Magnificum, Venerabiles, Egregios, Nobiles & circumſpectos uiros Iohannem de Oſtrorog, Militem utriuſq; Iuris Doctorẽ Caſtellanũ Miedzyrzeceñ. Magiſtrum Sandiuogium Theologię profeſſorem Præpoſitum Monaſterij Klodauieñ. Ordinis Canonicorum regularium, Antonium de Furliuio decretorum Doctorem Cameræ Apoſtolicæ clericum, Andreã de ſancta cruce, Antonium de Kaſarellis ſacri palatij Apoſtolicæ Aduocatos, Bartholomæũ Kielbaſſã

Canonicum Gneznen̄.Magiſtrum Henricum,Gurdeman Decanum Eccleſiæ S.Andreę Colomien̄.procuratorem cauſarum, Magiſtrum Fabianum Hanco decretorum Doctorem Canonicum maiorem & Scholaſticum S.crucis Vvratislauien̄. Eccleſiarum coram ſummo Pontifice domino noſtro Sanctiſs. Papa confitebimur, profitebimur, recognoſcemus,& quilibet noſtrum profitebitur,& recognoſcet præfatam unionem, fœdus,pacem, & concordiam Nos ſpontaneè, liberè, ſyncera uoluntate ſine dolo & fraude celebraſſe, ordinaſſe, confeciſſe, & conſumaſſe. Et omnes articulos, capitula, modos, & ordinem quibus pax ipſa & concordia confecta, conſumata,& regulata eſt, ad præfati Reuerendiſs. domini patris Rudolphi Epiſcopi Lauentini Apoſtolici Legati exhortationem, perſuaſionem, & mediationem, & de noſtra mente, ſcitu, uoluntate, conſenſu & beneplacito ultroneis proceſsiſſe. Inſtabimusq̧, petemus, laborabimus, inſtare, petere, & laborare debemus, & tenebimur ſinę dolo & fraude quatenus ſummus Pontifex dominus noſter præſentem unionem, fœdus, pacem & concordiam per interpoſitionem ſui ſpecialis decreti, de certa ſuæ ſanctitatis ſcientia emanandi, et per Literas Apoſtolicas ſiue bullas in omnibus ipſius articulis, capitulis, modis, ordinationibus, atque punctis acceptet, ratificet, gratificetur. Et ad perpetuam rei memoriam confirmet,pœnam quoque & cenſuram ad quam nos ſummitimus adijciet, & apponet in præſentis pacis, unionis, & fœderis uiolatorem & tranſgreſſorem & contrariatorem cum ſuppletione defectuum, ſi qui ſunt in præſenti fœdere, ordinatione, & Inſcriptione comiſsi, & cum derogatione Statutotum & conſuetudinum. Ordinis etiam Iuramento firmatorum, aut auctoritate Apoſtolica uel Legatorum eius, uel quacunq̧ alia confirmatorum, quibus fortaſſe caueretur, quod in magnis & arduis rebus Ordinis uocatio & conſenſus Magiſtrorum Almaniæ & Liuoniæ debeat interuenire, ac etiam cum caſſatione allegationis metus,quæ per nos Magiſtrum,Commendatores, Conuentum & Ordinem prætendi poſsit, cum ad pacem præſentem conficiendam aduocationem Reuerendiſs. domini Rudolphi Epiſcopi Lauentini Legati Apoſtolici ſponte uenerimus, & in ſingulos tractatus, conditiones, & concluſiones pacis tanquam nobis proficuos & utiles noſtrum ultroneum præbuerimus conſenſum. Quam quidem concordiam, unionem, & fœderis perpetui concluſionem,Nos Frater Ludouicus de Erlichhauſen Magiſter generalis, cum Commendatoribus. Conuentu adiutoribus adhærentibus & ſubditis noſtris, de certa ſcientia, in omnibus eius articulis, conditionibus atque punctis approbamus, acceptamus, & præſentium tenore pro ſubſiſtentia perpetua emologamus, ſaluis alijs quæ contra præſentis pacis & unionis ordinationem eius articulos, conditiones, capitula non ſunt, noſtris & noſtri Ordinis Iuribus, libertatibus & priuilegijs. Quæ præfatus Sereniſs. dominus Kazimirus pro ſe & ſucceſſoribus ſuis Poloniæ Regibus approbat & confirmat. In cuius rei teſtimonium præfati Reuerendiſs. D. patris D. Rudolphi Epiſcopi Lauentini ſedis Apoſtolicæ Legati, ac noſtrum, Magiſtri *generalis* Sigilla,cum propriæ manus eiuſdem domini Rudolphi Epiſcopi & Legati, & Notariorum publicorum ſubſcriptione ſunt appēſa. Et nos Frater Henricus de Plauen hoſpitalarius ſupremus & Capitaneus in Prayſchenmarkt & Morug. Vilhelmus de Pingen Commendator in Oſterrode, Vlricus de Kinsberg in Ilavv, Vitus de Gych in Brandenburg, Iohannes de Narbe, Ziffridus Vlach de Schauarczburg in Balga, Georgius de Ranuung in Rein, Vlricus de Otetmberg in Licke Capitanei: Stephanus de Strothberg Vicecōmendator in Kenczberg, Vlricus de Zolendorff,& Vilhelmus Geyer in Lochſteth et Schokē Caſtrorū ꝓuiſores: Iohānes de Klauczeyn, Iohannes Stertuncz, Balthaſar Nykierzycz, Iohannes de Lako, Nicolaus Sperlink, Caſper Materne, Pruſzkede Huer, Bartholomæus Rauoſczke, Georgius de Bole, Mattheus de Dornyk, Nicolaus de Grebin Nicolaus Kyſzkiol, Guntherus de Hozendorff, Hieronymus de Hogendorff, Iohannes Tholke, Nicolaus Raſchavv, Iohannes de Dyuon, Mattheus de Lethen, Iohannes Przebendorski, Michaël de Hermanhayn, Oſualdus de Sparuyn, Ludouicus de Epingen, Marcus de Federavv, Thomas de Berthlzin, Georgius Portegal, Rugelhardus Roppe, Martinus de Pokarben, Sigiſmundus de Freuen, Iacobus Gvvanth, Arthvvicus Domenhavv, Iohannes Thimonis, Ambroſius de Borebamth, Philippus Vayſel, Iohannes Bandyn, Guntherus de Lanvv, Nicolaus de Nothenthoſen, Matthias Rokothe, Iohannes Zeleger, Michaël Hundyrtmarg, Mattheus Kolthaſſe, Petrus de Thyrenberg, Thomas Lenharth, Nicolaus Layſſreuange. Nos etiam ciues Ciuitatum & Oppidorum, uidelicet antiqua Knyepavv, & Lambenycht, Koniczsberg, Bartenſtein, Velavv, Kaſtenburg,

Heyligen-

Heyligenbeil, Fredelanth de Schipemffil, & Nicolaus Dei gratia Epiſcopus & Capitulum noſtrum Eccleſtæ Zambieñ. promittimus & ſpondemus, quod Venerabilis & Magnificus Frater Lodouicus de Erlichauſen Magiſter, & ſui ſucceſſores Ordinis noſtri, Magiſtri generales, ſinguli, præſentem concordiam & perpetuum fœdus, pacem: atque conuentionem cum Sereniſs. Principe domino Kazimiro Rege Polon. Regno ac ſibi inuiſceratis, Prælatis, Principibus & ſubditis uniuerſis mutuam, concluſam, & firmam cuſtodiam attendent, implebunt, & obſeruabunt. Nos quoque omnes & ſinguli prædicti ipſam cuſtodiemus, attendemus, obſeruabimus, & implebimus in omnibus ſuis conditionibus, articulis atque punctis. Et in euidentiã præmiſſorum literam præſentem Sigillorum noſtrorum ac Bulla Conuentus & Ordinis de ſpeciali Magiſtri generalis atq; fratrum omnium & Conuentus conſenſu appenſione ordinauimus roborari. Actum & datũ in Thorun anno Domini 1466. Indictione 14. die uerò Dominica decimanona menſis Octobris, hora tertiarum de mane uel quaſi, Pontificatus Sanctiſs. in Chriſto patris domini & D. noſtri Pauli diuina prouidentia Papæ ſecundi, anno ipſius tertio. Præſentibus Venerabilibus uiris Egregijs, Strenuis, Nobilibus & Spiritualibus domino Paulo de Glouina Decano Cracou. Petro de Pnyeuy Præpoſito Vvladislau. & Canonico Gnezñ. Iacobo de Schadek decretorum Doctore Præpoſito Præmislieñ. & Iohanne Dlugoſz Cuſtode Viſlicieñ. Canonicis Cracou. Henrico de Opporovv utriuſque Iuris Doctore Archidiacono Gnezñ. Matthia Raczyanſz, Vinkler decretorum Doctoribus Paulo de Panczlouicze, Iohanne Hoffeman, & Matthia licentiatis in decretis, Iohanne Stankonis medicinæ Doctore Canonico Vvratislau. Bernardo de Czmenberg & Schonemberg in Kulmenhaldenſz de Straſzberg, Iohanne Skaski in Frandensburg & Melzak, Georgio de Sflyuyen in Illavv & Vonſdorvv Capitaneis: Iohanne Schilling, Iohanne Thimonis, Philippo Veyſſel Nobilibus de Schambia, Iohanne Folmar, Michaële Tronymer, Nicolao Koſſchelin, Luca Reychenſen Conſule Ciuitatis Vvratislau. & Nicolao Hermanni beneficiato in Eccleſia Parochiali Vvratislau. & quam pluribus alijs fide dignis teſtibus ad præmiſſa uocatis ſpecialiter & rogatis. Et ego Rudolphus Dei gratia Epiſcopus Lauentinus Sacroſanctæ ſedis Apoſtolicæ & Sanctiſs. D. noſtri D. Pauli diuina prouidentia Papæ ſecundi, ad Germaniam Legatus miſſus præfatus, Quia præmiſſa omnia tractaui, concordaui, & dum per partes acceptarẽtur, emologarentur, & iurarentur, interfui: Ideoq; pro meliori euidentia ac teſtimonio hic me manu propria ſubſcripſi huiuſmodi concordiam & fœdus approbando, atq; ratam & gratiam habendo, Lauentinus Epiſcopus manu propria. Et ego Iohannes Eyich de Attẽdarijs Clericus Colonieñ. diœc. Apoſtolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, præfatiq; Reuerendiſs. in Chriſto patris & domini dñi Rudolphi Epiſcopi Lauantineñ. & Legati Apoſtolici, ac coram eo ſcriba. Quia præinſertis concordiæ & perpetuæ pacis & articulorum & capitulorum in eadem concordia expreſſorum publicationi & inſinuationi Partium hincinde concordiæ acceptationi, & emologationi, exceptioni, renunciationi, ꝓmiſſioni, & iuramenti præſtationi, omnibusq; alijs & ſingulis præmiſsioni dum ſic ut præmittitur per præfatum dominum Reuerendiſs. D. Rudolphum Epiſcopum Lauentinum & Legatum Apoſtolicum, ac coram eo, & per Sereniſs. Principem D. & D. Kazimirum Regem Pol. &c. & ſuos ex una, ac Magnificum D. Ludouicum de Erlichhauſen Magiſtrum generalem Ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, & etiam ſuos ab altera partibus, agerentur, & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui. Eaq; omnia & ſingula prout in prætactis concordia & articulis continetur fieri uidi & audiui. Ideoq; preinſertas Literas concordiæ & perpetuæ pacis cum earum articulis & capitulis manu alterius, me aliunde legitimè occupato, fideliter ſcriptas atq; cõfectas, ſubſcripti, publicaui, & in hanc publicam formam regredi, ſigno & nomine meis ſolitis & conſuetis, unà cum dicti Reuerendiſs. domini Legati, Magiſtri generalis, & Commendatorum prædictorum, Sigillorum appenſionibus, ac cum Notarijs infraſcriptis ſignaui in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum rogatus & requiſitus. Et ego Stanislaus Franke de Rakouicze Clericus diœc. Vvladislauieñ. publicus Imperiali auctoritate Notarius ut ſupra. Et ego Paulus Iohannis de Geſſoue clericus diœc. Gnezneñ. publicus Imperiali auctoritate Notarius, & c. ut ſuprà.

Oratio ad Diuum Paulum Summum Pontificem, nomine Maieſt. R. pro ratificanda pace perpetua habita.

Beatiſsime pater, & domine gratioſiſs. Fidelium omnium paſtor & rector, facturus apud tuam Maieſtatem, & hunc Reuerendiſsimorum patrum dominorum Cardinalium inſignem cœtum nomine Sereniſs. Principis domini Kazimiri Dei gratia Regis Pol. Magni Ducis Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ domini & hæredis uerba, & iuſsiones tuæ ſanctitati expoſiturus, circumſpiciens: non commoueri, non denique fluctuare animo meo non poſſum, magnopere mecum reputans, quàm maximum, et quàm ampliſsimum munus mihi mandatum ſit: quanquam hoc tempus, hæc dies, hic locus, uirium quam alium qui ego ſum, dicendi nempe peritũ deſideret, cui & amplior ubertas ſermonis, & feratior contingit libertas ingenij, mihi etenim hac in eminentiſsima frequentia, hoc in ampliſsimo collegio, apud tuam ſanctitatem nunquam aliàs uiſam, apud uicarium Chriſti peroranti, mens atq; animus contrahit ſtuporem. Quis enim eſt tam facundę atq; uiuacis memorię? quis tanta ingenij, ac dicẽdi polleat facultate, qui in hoc pulcherrimo cõſeſſu, & huius frequentiæ corona, dignitatẽ & excellentiam tuam metuendo, non fiat hebetior? nõ fiat obtuſior? Te tamen ſciens clementiſsimũ, ſagaciſsimum, & eruditiſsimum, & uerum noſtræ religionis parentem, in ſingulos etiam fauore propenſiore, ac beneuolentia multa propiciũ, animũ reſumo, qui me nõ tantũ firmat, ut fidenti & quieto animo dicam, ſed etiã prouocat, & impellit, uehemẽterq; cogit, ut magna & hilari mente aggrediar, apud diuinas aures tuas benigniſsime acceptum iri, quod quicquid dixero confidens, & eò minus poſſum ingenio, & magis mihi, & ignorantię meæ parſurum non ignoro, præſertim cùm non meo, ſed præfati Sereniſs. domini Principis Kazimiri Regis auctoritate & nomine mihi incumbat dicendum, quem tua ſanctitas, etiam dum illam minor haberet ſtatus; & deinde in hac tua ad ſummum ſacerdotium diuina ꝗ humana euectione, ſacra fœlicis recordationis domini Eugenij papę quarti prædeceſſoris, & auunculi tui imitata ueſtigia, peculiari animo fouit, extulit, & dilexit: ac ſuos & Regni profectus ſui & commoda ſingulari ſtudio & cura promouit, & procurauit, ipſeq; Illuſtriſs. Princeps dominus Kazimirus Rex Pol. pręfatus, ꝗ primũ te Culmeñ. dignitatis Apoſtolicę fauore diuino, & patrum conſcriptorũ uniformi et mirifico conſenſu, diuinis trahentibus meritis cognouit ſublimatũ, uniuerſæ primum Reipub. Chriſtianę maximis hactenus impreſsionibus barbarorum uexatæ, deinde ſuis, & Regni ſui, & dominiorum ſuorum reb. optimè ſperare cœpit: poſtquam te ſciebat natura, ingenio, atq; uirtute, & tam optimarum artium ſtudio, quam innocẽtia excelluiſſe: pro fidei quoq; & religionis noſtræ incremento, et populi Chriſtiani libertate uendicanda, magno ſemper animo, magnoq; zelo flagraſſe. Quapropter Illuſtriſs. ipſe Rex tantis bonis, & ſupernæ tibi collatis, & à natura ingenitis in uniuerſum catholicum Orbem in ſuum quoque Regnum principatus & dominia redundantibus, & redundaturis, ſingulariſsimo zelo uelut deuotiſs. filius affectus, & per Oratorum ſuorum ex bonis & neceſſarijs reſpectibus hactenus miſſorum ſanctitati tuæ publicam obedientiam uerbis, non præſtitit: rebus tamen ipſis, & operibus te coluit, & recognouit, te uicarium unicum, & indubitatum ſummi Dei in terris tenuit, reputauit, & credidit. Iuſtiſsimis etiam tuis tam exhortationibus quam mandatis obedienter paruit. Requiſitus ſiquidem tuæ ſanctitatis Literis, & deinde Reuerendiſs. in Chriſto patris domini Rudolphi Epiſcopi Lauentini tuæ ſanctitatis ad Germaniam Legati & Oratoris ſermonibus & Literis, quatenus bellum atrox & diuturnum cum Magiſtro & Ordine Cruciferorum ordinis ſanctæ Mariæ Theuthonicorum hoſpitalis Ieroſolimitani hactenus continuatum, dirimeret, & ſibi à bellorum ſtridore temperaret (quamuis armis, & potentia, fauore hominum, inſuper & ſucceſſuum fortunæ ſe ſciret multo ſuperiorem, & penè iam uictorem) monitis tamen tuæ ſanctitatis, & imperio, potius quam ſuæ fœlicitati & ſucceſsibus differendum & auſcultandum duxit: & ad dietam ſuper plantanda pace pro die prima Septembris apud Thorun per dictum dominum Rudolphũ Legatum indictam perſonaliter aduenit: ſicq; adueniens ſe in conditiones æquas pertrahi conſenſit. In cuius quidem pacis ordinatione & tractatu dominus Rudolphus Epiſcopus Lauentinus, caſtè, ſyncerè, integrè, inter Partem utramq; duobus prope menſibus uerſatus, fructum eſt ampliſsimum ſuę miſsionis conſecutus: Tantam nimirum de ſe uirtutem, tantam induſtriam exhibens, quantam in terris omnibus, qui rem hanc fuêre aggreſsi, neq; uidere, potuimus, neque ſentire. Talem inſuper in pace componenda, talem in dirimendis difficultatibus,

talem

talem in diſſoluendis nodoſis diſceptationibus talem in admonendo, talem in perſuadendo geſsit, ut Parti utriq; gratiſsima fuerit eius fides, modeſtia, & integritas. Cuius modeſtiæ & integritatis ſignũ hoc uel pro maximo documento tua ſanctitas accipiat, Quod ſingula dona quibus à Sereniſs. domino noſtro Rege honoratus erat, recipere conſtantiſſimè recuſauit. Et quamuis ab inſignibus, & grauibus uiris à Rege ad illum ea cauſa deſtinatis ſolicitaretur, ut ex donis ipſis aliqua ſaltem grata accipere in animum induceret: iterumq; atq; iterum ne quicquã uexatus: aſpernatus tamen omnia, et expeditionis frequentem inſtantiam, & petentium dignitatem repulit. Itaq; Pater beatiſsime nomine prædicti Illuſtriſs. Regis noſtri, Prelatorum, Principum, et omnium ſubditorum ſuorum, quos ambitus Regis Polonici continet, maximas tuæ ſanctitati, quemadmodum iuſtum et condignum eſt, gratias agimus, maiores habemus, quamuis illas ſatis & ornatè agere nullatenus poſſumus, agit, & Venerabilis Magnificusq; uir dominus Lodouicus de Erlichauſen magiſter generalis Ordinis prædicti, cum Sereniſs. Rege domino noſtro et Regno perpetuo fœderatus, & unitus, agunt, & Præceptores, ſubditiq; ſui, tuo fauore, tuo beneficio in dudum exulantem pacem reducti. Sed neq; ſolum Illuſtriſs. ipſe Rex Pol. ſuiq; optimates ſubditi & Proceres, prædictusq; Magiſter generalis & Ordo, uerum uniuerſæ uicinæ nationes & populi tuæ ſanctitati gratias immortales ferre geſtiunt. Nec eſt ex tot linguis & populis, qui non probet, qui non laudet, qui miris laudibus non efferat, qui te beato æuo & gloria immarceſcibili perfrui non optet: qui populum Catholicum maxima lætitia affeciſſe, & in ſingulos pacem diffudiſſe non dicant, non ſentiant: quæ illam generalem ſtudiorum, illam bellorum perniciem ſuſtulit, extinxit, & pacem cũctis deſiderabilem æquis conditionibus perfecit: quam perficere ſine te nemo alius potuit. Cum autem is Pontifex & Legatus iocundiſsimam pacis amœnitatem tua auctoritate & nomine confecit, diſiunctiſsimos populos odijs propè maioribus certãtes, quàm uiribus ad pulcherrimam et uniformem identitatem reduxit (quorum ſolidum glutinũ Magiſtri & Ordinis Oratorum nos cõcomitantiũ, noſtriſq; precationib. fauentiũ coram teſtatur conſpectus) eum inquã hominem, uel ut uerius dicamus, terreſtrẽ pacis angelũ, ſumma fide, ſumma probitate cõtinẽtiæ, innocentia, puritate, nobiliſsimis quoq; moribus, Partis utriuſq; beneuolentiã & exiſtimationẽ cõſecutũ, tua ſanctitas charum habeat, & ſublimem: quemadmodũ dignus & meritus eſt, precamur, decoret, pacemq; confectã, pro ſolidiori illius ſubſiſtentia, ſua auctoritate, ſuiq; apoſtolici interpoſitione decreti approbet, & in ſingulis ſuis cõditionibus & articulis (id enim Pars utraq; depoſcit, precatur, & deſiderat) ſuis Literis confirmet.
Rex aũt clariſsimus noſter, dudumq; tibi & ſedi apoſtolicæ deditiſsimus, preſtitam tibi alias obedientiã iterũ atq; iterũ præſtat, & innouat. Teq; unicũ, ſummũ Pontificẽ, uniuerſaliſq; Eccleſiæ uicariũ indubitatũ Ieſu Chriſti per nos humiles Oratores ſuos profitetur, & recognoſcit. Rogans humiliter & deprecans ſanctitatẽ tuã, ut ad defenſionẽ catholicorũ, exterminiũ barbarorũ, atq; in augmentũ religionis, quo cœpit zelo & ſtudio, intendat, ipſum Regem, Regnum ſuum, & Illuſtriſsimam coniugem ſuam, natos, Prælatos, Principes, & ſubditos: ſingulariter quoq; prefatũ dominũ Ludouicũ Magiſtrũ & Ordinẽ ſuum, principatus, & dominia ipſorum habere uelis ſingulariter recommiſſos, qui ſe tuæ ſanctitati, omniaq; ſua, beneuolos & deuotiſsimos exhibent, tuæ quoq; fidei & obedientiæ ſe ſubmittunt, grato & prono animo facturos ſingula quæcunq; ſpectare uiderint in tuę ſanctitatis & ſacroſanctæ uniuerſæ Eccleſiæ honorem, ſtatum, beneplacitum, & augmentationem: ad laudem indiuiduæ Trinitatis, tuæq; beatiſsimæ ſanctitatis.

Et quanquam Priuilegium Breſten. pacis ex reuerſalibus Literis in Theſauro exiſtentibus præſenti communi Priuilegio aſcriptum fuerit, continens conditiones dictæ Pacis eas, quæ infraſcriptæ ſunt: Tamen quia ſcribuntur puncta & conditiones in uno, quæ non continentur in altero: Idcirco NOS ALExander Rex articulos eiuſdem PACIS BReſteñ. ex Priuilegio Ducatuum Mazouiæ ſumptos, in omnem euentum, ac communem ſubditorum noſtrorum inſtructionem decreuimus ſupraſcriptis aſſcribendos, ſic ut ſequitur.

IN primis per prædictos dominos Regem & Duces Pol. Terras Lithuaniæ, Samogitarum, Rufsiæ, Mazouiæ, & Stolpeñ. & aliâs dominiorum ipſorum, & ſubditos ab una: & prædictum Magiſtrum generalem & Ordinem, Terras & ſubditos ipſius, tam in Pruſsia & Almania, quam Liuonia & noua Marchia parte ex altera: omnes diſſenſiones, controuerſiæ, & damna inter Partes hincinde facta dimiſſa & totaliter ſopita debent eſſe. Ne illorum de cætero aliqua mentio, aut memoria, & ſignanter in querelis, aut in detractione Partium aliqua coram quibuſcunque perſonis habeatur, aut fiat: Sed nec una Partium ad inſtantiam alterius ſuggeret, conſentiet, auxilium dabit & fauorem publicè uel occultè, & quantum in ea parte fuerit, delationes & detractiones huiuſmodi fieri non admittat, ſed potius prohibebit. Item quod omnia bona Eccleſiarum Gnezneñ. Vvladislau. Ploceñ. Poſnañ. Prælatorum, Abbatum, Monaſteriorum, Conuentuum, & aliarum quarumcunꝗ perſonarum Sæcularium & religioſarum, quæ ſunt in Terris Ordinis ſita, debent circa Iura omnia tàm Eccleſiaſtica, quàm Sęcularia, & omnes antiquas cōſuetudines, quæſtus, decimas, Caſtra, Villas, prædia, Curias, & alias utilitates, emolimenta, & prouentus, quibuſcunꝗ nominib. nuncupentur, cōſeruari, nec aliquibus nouis cōſuetudinibus ſeruitijs & oneribus aggrauari. Quodꝗ eadem bona non alienentur, nec ꝑ eorum alienatione inſtetur per Partes, ſine conſenſu Prælatorum ſpeciali. Omnes aūt cenſus, decimas, prouentus & alias obuentiones qualeſcunꝗ in Terris Ordinis conſiſtentes, quos & quas Magiſter & Ordo prędictis Reuerēdiſſ. patrib. dñis Archiepiſcopo Gnezñ. Vvlad. & Ploceñ. Epiſcopis, alijsꝗ Prælatis Sæcularib. et Regularib. Regni Pol. per biennium ſubleuauerat, plenè & integrè reſtituant, & reſtitui faciāt: medietatem infra hinc ad feſtum Purificationis Mariæ: Reliquam aūt partem ad feſtum Paſchæ proximè nunc uenturum in Ciuitate Thoruneñ. Item de Limitibus Ducū Mazouiæ hoc ſtatuimus, quia remanere debent circa Literas quas habent. Et ſimiliter qui in Literis noſtris & Ordinis ſuper eiſdem Limitibus continentur, & ubi in Literis limites deſcripti non fuerint, ad eoſdem firmandos pręfati Duces ſuos Conſiliarios deſtinare debent, ſimiliter & Ordo. Quę uerò Partium euidentiori teſtimonio, uel alijs legitimis probationibus ſuos limites probauerit, & ſuas eſſe granicies docuerit: hæc remaneat circa ipſas. Et in caſu quo utraꝗ Partium granicies & limites legitimis probationibus probare non poſſet, ſtabit in optione Magiſtri, an uelit iurare pro eiſdem graniciebus uel dominum Ducem admittere ad iuramentum pro eiſdem. Cum Duce autem Boleslao limites alias ut prius facti, pro quibus non eſt diſcrepantia, renouentur. Item Terræ Samogitarum & Sudorum propter bonū pacis debent apud nos & Regnum Pol. ac Ducatum Lithuaniæ ſub limitibus ſupraſcriptis remanere perpetuè & in æuum. Item à fine limitum Ducum Mazouiæ incipiendo à flumine Lyk, & uado dicto Kamyonibrod, qui iacet in ſuperiori parte eiuſdem fluminis Lyk, altius quam iſti lacus Brayuo, Thoczylovv: & ab illo directè eundo per ſolitudinem usꝗ ad locum qui dicitur Rohoth, ita quod medietas eiuſdem lacus remaneat in Terris domini Ducis Lithuanię, & reliqua medietas in Terris Ordinis, & ab illo lacu directo tramite per deſertum uſꝗ ad quandam arcam dictam Mernusk, et à Mernusk eundo directè uſꝗ ad lacum qui uocatur Dvviſchicz: Ita tamē quod idem lacus remaneat totus in parte Ordinis: Et ab eo lacu quo directius iri poteſt ad ortum ſeu ſummitatem fluminis dicti Lepnicza (per) eundem fluuium deſcendendo uſꝗ ad conſumationē eius, ubi intrat in fluuiū Scheſchupa, procedendo per ſolitudinē uſꝗ ad rippā fluminis Memel, & ex oppoſito fluminis dicti Svvyanta, ubi idem fluuius Svvyantha intrat fluuiū Memel prædictū: Et hoc quo ad Terrā Sudorū, tandem (per) fluuiū ſurſum aſcendendo per duo milliaria, & ab illo loco (per) illum fluuiū deſcēdendo, tranſeundū eſt per ſolitudinem quo directius iri poteſt uſꝗ ad fluuium Iura: Relinquendo fluuiū Memel in ſiniſtro latere ubiꝗ per duo milliaria, Et dictum fluuiū Iura aſcēdendo unū milliare, A` quo loco Iura fluuius deſerendus eſt, et tranſeatur per ſolitudinem, relinquēdo fluuios Memel, & Rufsna lacum qui dicitur Hap, et Caſtrum Memel in Samagitto Klupedo appellatum, undiꝗ à ſiniſtro latere per tria milliaria: & ſic tranſeundum eſt uſꝗ ad littus Maris ſalſi. Et hæ ſunt granicies Terræ Samogitarum & Pruſsiæ. Inter Liuoniam uero, Samogitiam, & Ruſsiam limites ſunt incipiendi à flumine dicto Helge, ubi dictus fluuius intrat mare, per eundem fluuium aſcendendo ſurſum ad antiquos limites inter Samogitiam, Lithuaniam, Ruſsiam ab una, & Liuoniam ab altera partibus, tentos & obſeruatos. Non tamen ad illos limites qui ſignati ſunt eo tempore quando Ordo Terram Samagitarum tenuerat, ſed ad illos qui antiquitus inter Terras prædictas ſunt ſeruati. Item datia ſiuę exactio Funtovvczol ſuper quæ priſcis

tempo-

temporibus & hactenus controuerſia inter Magiſtrum & Ordinem, ac Mercatores Terrarum Regni Pol.uertebatur, & ſemper pendebat ex certis cauſis indeciſa, talem ponimus ordinem: Quod Mercatores Regni præter alia quæcunq; grauamina & ſolutiones in poſterum imponendas, quibuſcũq; nominibus cenſeantur, reſpondeant Ordini de eadem duntaxat, ſi quando Illos contigerit cum bonis ſuis in nauibus proprijs nauigare ultra mare. Ita tamen, Quod ſi Ciuitates maritimæ libertatæ & ſolutæ uia Iuris fuerint ab eadem, quod Ciues, Mercatores, & Indigenæ Regni & Terrarum Polon. Lithuaniç, Mazouiç, & Rufsiç à ſolutione quoq; huiuſmodi ſint liberi & exẽpti. Et illa omnia ab eis, à tempore quo preſens pax perpetua eſt firmata, ratione huiuſmodi exactionis ſunt recepta, integraliter reſtituentur per Ordinem prædictis Mercatoribus Regni uiceuerſa abſq; recuſatione & renitentia: qualicunq; interruptione, cõſuetudine, præſcriptione, & diuturnitate temporis non obſtante: Si uero per concordiam extincta fuerit, ad reſtitutionem receptorum mimine teneantur. Aliæ autem omnes et ſingulæ exactiones quibuſcunq; nominibus uocitẽtur, à Mercatoribus, & Terrarum Regno Pol. ſubiectarum ut præfertur indigenis, in Terris Magiſtro & Ordini ſubiectis. Et ſpecialiter exactio quædam dicta Lobegalth, et Firhen nullatenus de cœtero imponantur. Item liber ſit trãſitus & uia omnibus Mercatoribus & Incolis Regni Pol. & Terrarũ Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, Rufsiæ, & Stolpeñ. cum ſuis mercantijs, frumentis cuiuſcunq; grani, & rebus quibuſcũq;, & cuiuſcunq; conditionis uel maneriei exiſtant, ſine impedimento uel angaria per Terras, & maria, aquas, & flumina quæcunq; aſcendendo, in & ad Regnũ Pol. Terras Lithuaniç, Samogitarũ, Mozauiæ, & Rufsiæ: & deſcendendo per Terras dominiorum Ordinis, & per ipſa flumina ſeu aquas usq; ad maria et tranſmare in nauibus uacuis ſiue oneratis, magnis ſiue paruis, abſq; aliquo arreſto & impedimento Ciuitatum ſeu Oppidorum, et ſpecialiter circa Thorun, quocunq; & quotieſcũq; uoluerint. Quas quidem merces, frumenta, & res, ut præſcriptum eſt, ſi præfati Mercatores ſiue Incolæ Regni noſtri Polon. & Terrarum ſupraſcriptarum, ducentes, uendere aut ſtare in aliquo locorum ſeu Ciuitatum ad portum, ſeu rippam prędictarum aquarum ſiue maris ſituatorum, ſiue ſituatarũ uoluerint, eſt, & debet eſſe in ipſorum arbitrio & uoluntate. Si uero uendere noluerint, poſſunt abſq; omni impẽdimento ire ſeu aſcendere uel deſcẽdere quo eis placuerit cum rebus prædictis ut ſuperius eſt expreſſũ. Item ſi aliquãdo contigerit quod ſubditi noſtri tam Spirituales quam Sæculares cuiuſcunq; conditionis exiſtant, ſtatus uel ordinis, uolendo pacis perpetuæ præſentis concordię fœderibus contraire, uel alijs cauſis legitimis occaſione prędicta emergentibus fortaſſe indignationẽ noſtrã incurrerent, & formidine pœnæ ac metus qui cadit, in conſtantẽ, recurreret ad Magiſtrũ & Ordinẽ, expoſita cauſa metus tenebit Magiſter & Ordo talẽ & taliter ad dominia Ordinis fugientẽ ſuſcipere, & fouere, ipſumq; fugientem ad iuſticiam exponere, cauſamq; ſui receſſus corã noſtra Maieſtate per ſuas Literas uel nuncios allegare: ita quod nos poſt intimationẽ Magiſtri & Ordinis tenebimur in termino competẽti circa limites de parte noſtra duos Barones aut Milites de noſtris ponere, & Magiſter de ſuis totidem: Qui taliter ex utraque Parte electi, cognita ſui receſſus cauſa, debebunt de ipſo bonam facere iuſticiam, & iuxta merita cauſæ coram eis introductæ, tali perſonæ fugienti de pace & ſecuritate per declarationem ſuam aptud noſtram Regiam Maieſtatem cum bonis conditionibus aſſecurationi ſuæ prouidere. Ita quod nos propter hoc, contra perſonam prædictam fugientem, ad aliquam ultionem, parendo declarationi illorum Iudicum, electorum, non cõſurgamus: Sed eum priſtinis fauoribus, ſicut & cœteros ſubditos complectemur. Item & ſubditi noſtri, & Magni Ducis, et Terrarũ noſtrarũ prædictarum, undecunq;, & cuiuſcunq; gradus, ſtatus, uel conditionis fuerint: qui cauſa negociationis uel alia ad Terras noſtras Prufsiæ, Lithuaniæ, uel aliâs uenerint, per nos & ſubditos noſtros, ac extraneos cuiuſcunq; gradus, ſtatus, aut conditionis fuerint minimẽ impeti, cõueniri debent, uol arreſtari: ſed in Polonia, Lithuania, Mazouia, Rufsia, ſeu Terra Stolpẽſi quid Actionis habuerint iuxta Terrarum Iura municipalia huiuſmodi contractionis ſopiantur. Delinquens tamen in loco delicti depræhenſus, & contrahens de contractione recenti in loco contractus poterit conueniri. Sed ſi de loco ubi contraxit receſſerit, publicè uel occultè, coram Iudice ſuo conueniatur. Item ſi fures, incendiarios, uel alios malefactores quoſcunq; de dominijs Regni noſtri quibuſcũq; ad Regnum noſtrum, Ducatus, & Terras noſtras prædictas fugere contigerit: extunc Terrigenæ & quorum intereſt, de Terris & dominijs Regni noſtri licenter eoſdem ſine omni impedimento inſequi liberè ubicunq; poterint. Quibus etiam Capitanei, Tenutarij, Terrigenæ, Iudices,

Officiales, & ſubditi dominorum noſtrorum præfatorum quicunq; ſuper hoc fuerint requiſiti, debēt pſtare auxilia, cōſilia, & fauores ut malefici huiuſmodi capiant: captiq; iuxta Iura municipalia Regni noſtri legitimè puniantur. Et ſi capi nō poterint in Regno & Terris noſtris ſæpe dictis per nos & ſubditos noſtros, ut aliàs nullatenus ſuſtineantur ſeu foueantur. Teneanturq; utraq; Pars illis ſine fraude & dolo in ſuis dominijs incolatum prohibere, aut in metis Terrarum, quos huiuſmodi tangit negocium, exhibere de eis iuſticiæ complementum. De malefactoribus autem de Terris Ordinis Pruſsiæ & Lithuaniæ ad Reg. noſtrum confugientibus ſimilis æquitas babeatur. Item neutra Partium debet aliquē, uel aliquos etiā ſubditos alterius Partis in ſuis dominijs fauore ac tolerare, qui alteri Parti, eius ſubditis, aut ſubdito diffidare uelit, aut uelint, ac diffidant, damna irrogant, ſeu infidelitatem commiſerint, uel alias graues inferrent moleſtias, imò & inimicis Parti aduerſæ adhærere poſsint: eos per Terras ſuas permittere in præiudicium & offenſam alterius ſine dolo & fraude quoquomodo. Item omnes coadiutores & adhærentes qui in fauorem noſtri & Regni noſtri Pol. coadiutorum, & ſubditorum noſtrorum, Magiſtro & Ordini Pruſsiæ diffidarunt, & ab omni impetitione Magiſtri & Ordinis prædicti ſint liberi & ſoluti. Item omnes Apoſtatæ Ordinis prædicti in Regno noſtro, & Terris Lithuaniæ, Samogitarū, Mazouię, Ruſsiæ, & Stolpeñ. & alijs dominijs Regni noſtri & Terrarum prædictarum commorantes, ne diutius in ſuis peccatis tolerētur: de Regno noſtro & dominijs noſtris prædictis per nos & Officiales noſtros exire cōpellantur, & deinceps ij & alij in eiſdē nullatenus foueantur. Item quod nullus Mercator ſeu alius homo cuiuſcunq; conditionis exiſtat, aut bona ipſius, propter delictum ſeu debitum alterius arreſtetur, uel turbetur, nec etiam captiuetur. Item ſi Victores & aurigæ bona ſeu merces Mercatorum pro precio ducentes telonea ſeu loca datiarum prætererint, ipſi duntaxat in rebus & equis proprijs puniantur. Et quod propterea bona Mercatorum non debent occupari, nec detineri. Item Illuſtris princeps dominus Boguslaus Dux Stolpeñ. ab una, Magiſterq; & Ordo prædicti ab altera partibus, ad diſtinguendum et reformandum limites inter Ducatum Stolpeñ. prædictum & Terram Ordinis in Pomerania nuncios ex utraque mittant in feſto Aſcenſionis domini proximè nunc futuro, ubi dum conuenerint Pars domini Ducis eliget duas aut tres perſonas de parte domini Magiſtri & Ordinis. Et è cōuerſo dominus Magiſter & Ordo duas aut tres perſonas ſimilit̃ de parte Ducis: Quæ perſonæ ſic electæ præſtito corporali iuramento, uiſis Partiū Iuribus, Literis, aut legitimis documentis, differentias huiuſmodi, ſi commodè poterint, terminabunt. Si uerò non poſſent, extunc eligent unum unanimi conſenſu pro Iudice: qui habendo Deum & Iuſticiam præ oculis, quæſtionem prædictam inter Partes iudicialiter, quāto breuius poterit, terminabit. Cuius deciſioni Partes beneuolè obediēt & parebunt. Item ut huiuſmodi pacem perpetuam & concordiam ſub certiori attentionis firmitate et robore cuſtodiamus & ſeruemus, promittimus ſine dolo & fraude, ſub fide & honore, quod ad nullius uiuentis hominis requiſitionem, inductionem, ſuggeſtionem, perſuaſionē, uel mādatum, etiam quacunq; dignitate præfulgeat, Papali, Imperiali, uel Regali, aut cuiuſcūq; congregationis legitimè perſonarum Eccleſiaſticarum uel Sæcularium debebimus uel poterimus contrauenire ipſis in toto uel in parte, expreſſè, manifeſtè, uel occultè, p ſe ſeu alium uel alias quaſcunq; perſonas ſubmiſſas, Spirituales uel Sæculares, neq; eas taliter, aut quocunq; modo alio uiolare: Etiam ſi Imperator perſonaliter cum exercitu ſe cōtra nos, Regnum noſtrum, aut Magnum Ducatum Lithuanię moueret. Non debebimus ei, nec ſucceſſores noſtri aſſiſtere, ope, conſilio, auxilio, uel fauore. Item ut omnia præmiſſa certiori cautela munita iugiter permaneant, & ut Pars cōtra Partem metu animaduerſionis præſentis concordiæ ad bella, & pręlia non conſurgat: ſtatuimus decernētes, Quod noſtri prælati, Milites, Nobiles, Ciues, & tota communitas debeat & teneatur Terrarum Regni Pol. Prælatis, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Ciuibus & toti communitati. Dare certas noſtras Literas, & pares ſiue reuerſales ab ipſis ſub eadem forma recipere, quas tam nos, q̃ pręfatus Ordo utriſq; ſubditis noſtris dare, pmittimus, & debemus, ipſiq; ſubditi noſtri eaſdem ſubditis domini Magiſtri & Ordinis, & è conuerſo ſubditi Ordinis ſubditis Regni noſtri dare & repræſentare tenebunt̃ in termino ſub his, uel ſimilib. uerbis. Quod ſi nos uel ſucceſſores noſtri ſtante huiuſmodi pace perpetua, Magiſtro aut Terris Ordinis uellemus aut conaremur huiuſmodi guerras aut bella mouere, nō debēt nobis ſubditi noſtri cōſentire, nec in hoc obedire, aut parere. Imo erūt ab omnib. noſtris homagijs, iuramētis, & ſubiectionib. liberi et ſoluti, donec in hoc caſu nos ad obſeruationē huiuſmodi pacis ppetuę reuertemur.

Item

Item ſi aliquæ nouæ diſſenſiones, diſplicentiæ, damna, ſiue diſcordiæ inter nos, Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, Terras Ruſsiæ & Stolpeñ. ex una: ac Magiſtrum & Ordinem prædictum tam per Ruſsiam quam Liuoniam emerſerint, uel aliqua Partium præſenti concordiæ ſuadente diabolo contrauenire quouis modo præſumpſerit. Ex tunc Pars læſa alteri tenebitur & debebit Nuncijs aut ſcriptis huiuſmodi iniurias & diſplicentias ſeu aliquod præmiſſorum ſignificare. Et tandem ambæ Partes efficere & procurare ſine dolo & fraude quod Conſiliarij ipſarum Partium ad certos locum, & diem conueniant competentes, qui huiuſmodi diſplicentias & iniurias ſecundum Deum & Iuſticiam, omni fauore & odio poſtpoſitis, tractent, cognoſcant, terminent, & decidant. Item omnes uiolationes Treugarum, pacis, fœderis, ſtipulationum, & contractuum ſi quæ inter Partes prædictas in guerris prædictis accidiſſent: uigore præſentis concordiæ caſſamus, & annihilamus.

Finiunt articuli ex Priuilegio Ducatuum Mazouiæ de pace Breſteñ. ſumpti.

SIGILLA PENDENTIA AD LITERAM PACIS PERPETVAE.

SIGILLVM Maieſtat. Regiæ.
Item Magni Ducis Lithuaniæ.
SIGILL. DVCVM MAZ.
Semouiti.
Kazimiri.
Vvladislai.
Boleslai.
SIGILLA
Item quatuor Ducum Lithuaniæ.
Item Boguslai Ducis Stolpeñ.
SIGILLA ARHIEPISCOP.
Gnezneñ.
Leopolieñ.
SIGILLA EPISCOP.
Cracouieñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Poſnanieñ.
Vilneñ.
SIGILLVM
Item Caſtellani Cracouieñ.
SIGILLA PALATINO.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.
Caliſsieñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislau.
Vilneñ.
Troczeñ.
Ploceñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Cameniceñ.
Belzeñ.
SIGILL. CAST.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.

Caliſsieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislau.
Miedzyrzeceñ.
Vilneñ.
Troczeñ.
Ploceñ.
Dobryneñ.
Czyrneñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Camenec.Ruſ.
Camenec.Pod.
Lublinenſis.
Voyniczeñ.
Byeczenſis.
Radomienſis.
Landenſis.
Roſperieñ.
Brzezineñ.
Konarieñ.
Rupineñ.
Goſtineñ.
Raueñ.
Szochacouieñ.
Cziechonou.
Koualeñ.
Kruſſvicieñ.
SIG. OFFIC.
Marſch.Reg.
& Officialium
Regni Polon.
SIG. SVCC.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.
Caliſsieñ.

Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Czyrneñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Cameneceñ.
SIGIL. VENATOR.
Brzeſteñ.
Czyrneñ.
Vvladislauieñ.
Varſſouieñ.
SIG. GLADIFEROR.
Cracouieñ.
Siradieñ.
Poſnanieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
SIG. SVBDAPIFER.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.
Caliſsieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Czyrneñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Dobrineñ.
SIG. SVBPINCER.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Lancicieñ.

Breſteñ.

Breſteñ. Subcamerarij. Pincernæ.
SIGIL. OFFICI. CVR. Theſaurarij. Inciſoris.
Marſchalci. Magiſtri coquinæ. Dapiferi.

Liber tranſitus omnibus Mercatoribus & incolis Regni Pol. & Terrarum Lithuaniæ, Samogitiæ, Mazouiæ, & Ruſsiæ cum omnibus mercantijs per terras, maria, & trans mare in perpetuum per Terras Cruciferorum tam Pruſsiæ, quàm Liuoniæ permittitur.

FRater Paulus de Ruſzdorff Ordinis beatæ Mariæ domus Teuthonicorum Hieroſolym̄. Magiſter generalis, Significamus tenore præſentium uniuerſis. Quomodo inter cætera noſtræ ſynceritatis & benignitatis ſtudia, quæ ad ſubditos & ſubiectos dominiorum Ordinis noſtri quadam humanitate libēter gerimus, diebus, noctibusq; meditantes in animo fatigamur, ut ipſis tranquillitatis remedia, pacis dulcedinem & requiem procuremus opulentam. Igitur conuenientibus nobis unà cum Prælatis & Præceptoribus, cæterisq; Ordinis noſtri fratribus, ac ſtrenuis Militibus, & prouidis Ciuibus, fidelibus noſtris dilectis infra ſcriptis, feria ſexta in craſtino Aſcenſionis Chriſti & diebus ſequentibus, in Ripa fluminis Visla, in hæreditate Nyeſſoua Vvladislau. diœc. ex oppoſito Oppidi noſtri Thorun ex una: & Sereniſſ. Principe, Magnificoq; dño VVLAdislao REge Pol. &c. factæ, & initæ, contentos ipſis articulos præfatæ concordiæ in nullo penitus contrauenientes, ſed ipſos magis ac magis approbantes & confirmantes per capitula, diſtinctiones, & clauſulas infra ſcriptas, declarauimus & elucidauimus ac tenore præſentium elucidamus. In primis ſi quidem. Quod uia libera eſt, & debet eſſe, omnibus Mercatoribus, & incolis Regni Pol. & Terrarum Lithuaniæ, Mazouiæ, Ruſsiæ, & Samogitarum tranſeuntibus cum eorum mercantijs & rebus quibuſcunque per Pruſſiam & Liuoniam & alias Terras Ordini ſubiectas, antiquis tamen teloneis & depoſitis ſiue modis deponendi merces conſuetudinibus, & obſeruantijs alijs ſemper ſaluis, prout in articulo octauo Literæ unionis, & concordiæ perpetuæ quæ ſic incipit. Item omnes Mercatores, &c. eſt expreſſum. Item liber ſit tranſitus & uia omnibus Mercatoribus & Incolis Regni Pol. & Terrarū Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſsię cum ſuis mercantijs, frumentis cuiuſcunq; grani, & rebus quibuſcunq;, & cuiuſcunq; conditionis uel maneriei exiſtant, ſine impedimento, uel angaria per Terras, & maria, aquas & flumina quæcunq; aſcendendo in & ad Regnum Polon. Terras Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſsiæ: & deſcendendo per Terras dominiorum Ordinis noſtri, ac per ipſa flumina ſeu aquas uſq; ad maria & trans mare in nauibus magnis ſiue paruis in perpetuum, quocunque, ſeu quotieſcunque uoluerit: quas quidem merces, frumenta, & res, ut ſcriptum eſt, Si præfati Mercatores ſeu incolæ Regni Pol. & Terrarum ſupra ſcriptarum ducentes uendere aut ſtare in aliquo locorum ſeu Ciuitatum ad portum ſeu ripam prædictarum aquarum ſiue maris ſituatarum, uel ſituatorum uoluerint, eſt, & debet eſſe in ipſorum arbitrio & uoluntate. Si uerò uendere noluerint, poſſunt abſq; omni impedimento ire ſeu aſcendere, uel deſcendere quò eis placuerit cum rebus prædictis, ut ſuperius eſt expreſſum. Item de datia, Pfundtzol uulgariter dicta, Conſiliarij domini Regis prædicti propoſuerunt. Quomodo prædicta Datia ſit noua, & depoſita fuerat, neque eo tempore extitit, quando pax & concordia eſt facta & firmata, neque prædicta Datia impoſita fuit ad longa tempora, ſed tantum ad pacificandum mare eo tempore quo Regina Daciæ Margaretha cum Alberto Rege Suetiæ tenuit guerram. Ex aduerſo Conſiliarij Ordinis noſtri dixerunt, quod hoc teloneum Pfundtzol fuit ante iſtam pacem & concordiam perpetuam, nec unquam fuit depoſitum, nec articulus in litera concordiæ poſitus continetur, quod aliqua telonea deberent deponi: Sed demonſtrat, quod nulla noua telonea ſunt inſtituenda: propter quam diſcrepantiam & dubium ſic eſt concluſum. Quod de cætero prędicta Datia Pfundtzol, & eius ſolutio ſuſpendatur, & ſit ſuſpenſa: nec ad ipſius ſolutionem Mercatores duntaxat & Incolę Regni Pol. & Terrarum prædictarum teneantur, tamdiu quouſque cognoſcatur & diſcutiatur, an ſecundum diſpoſitionem & tenorem Articuli octaui, à capite de quo ſupra eſt facta mentio, debeat deponi, quo ad Mercatores & Incolas Regni Polon. & Terrarum prædictarum. Item quod omnes Mercatores & Incolæ Regni Polon. & Terrarum Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſſiæ, à ſolutione cuiuſdam pecuniæ uulgariter Lobegeld nuncupatæ, quæ à frumento in

Gdansk

Gdańsk recipiebatur, perpetuò ſint liberi & exempti, nec ad eius ſolutionem de cætero teneantur. Item omne Mercatores & Incolæ Terrarum & dominiorum Ordinis noſtri in Terris Regni Polon. duntaxat, Dobryneñ. Cuiauieñ. Lancicieñ. Siradieñ. & in Polonia in Ciuitate Gnezneñ. tantum liberè poſſunt pannos uendere, & per ulnas incidere in foris annalibus Ciuitatum ſeu Oppidorum prædictorum: poſſunt etiam emere & ducere frumenta, pecudes, & pecora ac quaſcunque alias res in foris ſeptimanalibus quibuſcunque. Item quod teloneum & depoſitum uulgariter Niderloge, circa Landisberg, & Caſtrum in noua Marchia, quæ dicuntur de nouo impoſita, ſuſpendantur: nec à Mercatoribus & Incolis Regni Pol. exigantur ſeu recipiantur: ſed dentur ad fideiuſſoriam cautionem tamdiu quouſq; dominus Rex, & nos Magiſter ad limitãdum granicies inter Poloniam & nouam Marchiam noſtros Nuncios tranſmittemus, & ibidem nos Magiſter & Ordo prædicti recepta primitus informatione & impoſitione nouitatis telonei & depoſiti prædictorum per dictos noſtros Nuncios, id quod nouum, & inconſuetum fuerit deponemus & tollemus. Item de uectura ſalis, de Pruſsia per Terram Dobrineñ. ſuſpenſum eſt uſque ad reſponſionem domini Regis Poloniæ, &c. In quorum omnium teſtimonium & euidentiam pleniorem Sigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum, præſentibus & tractantibus Reuerendis in Chriſto patribus & dominis dominis Iohanne Culmeñ. Gerhardo Pomeranieñ. Eccleſiarũ Epiſcopis; Venerabilibus & Generoſis Ordinis noſtri fratribus Luduigo de Landſze Marſchalco ſupremo Henrico Holt ſupremo hoſpitalario in Elbingo, Nicolao Iorlicz ſupremo Trapiario in Krisburg, Martino Kemerater in Thorun, Iodoco Hoenkirchen in Tuchola Cõmendatoribus. Egregijsq; & Religioſis Ordinis noſtri profeſsis. Actum & datum in Ripa fluminis Visla in hæreditate Nyeſſoua Vvlad. diœc. ex oppoſito Oppidi noſtri Thorun, feria quarta infra octauas Aſcenſionis Chriſti. Anno Domini. 1424.

Cum Vvladislaus Iagel. tandemq; Kazimirus ſuus filius Terras Pruſsiæ per Cruciferos de corpore Regni occupatas uterq; eorum recuperarat, & eas reuniuit ſuo corpori Regni, à quo per Ordinem diſmembratę erãt, reſtituendo eas ad corpus Regni: ſuæ incorporationis Literas dedit, habenturq; in Terris Pruſsiæ pro Priuilegijs Terræ, de quib. infraſcripta pũcta ſunt trãſumpta: quæ licet ſint in Priuilegio incorporationis Terrarum, quod habetur in Theſauro Regni: Tamen quia nonnulla ſunt hic quæ in Priuilegio incorporationis non uidentur contineri. Idcirco præſentia puncta ſcienda ſunt propter iuſtitiam incolarum Pruſs. ad quod communiter ſe referre conſueuerunt.

PR Omittentes inſuper pro nobis & hæredibus ſucceſſoribus noſtris. Quod præfatos Barones, Nobiles, & Ciues, & ſingulos incolas Terrarum noſtrarum prædictarum Pruſsiæ, in Iuribus, libertatibus, Literis, munimentis eorum, quæ à Principibus Spiritualibus & Sæcularibus Regibus & dominis Terrarum prædictarũ obtinent, conſeruabimus, fouebimus, defendemus, nec unquam ea uiolabimus, aut præuaricabimur, aut uiolari, aut præuaricari quomodolibet permittemus. Si autem alicui Ciuitati, uel priuatæ perſonæ Priuilegium amiſſum fuerit, aliud de conſilio Conſiliariorum Terrarum illarum gratioſè dabimus & largiemur: dum modo in hæreditatis & bonorum, quorum à nobis petetur Literalis innouatio, petens fuerit in pacifica continua & præſcriptionem habeñ. poſſeſsione. Vt autem noſtræ libertatis, æquitatis, & iuſtitiæ dexteram in his ſubiectionis eorum & noſtræ acceptionis fœlicibus dante Domino primitijs ſentiant, in uniuerſos & quemlibet eorum effuſam, & immutatione Principum cõmutatam etiam & ſublatam deprætendet oppreſsionẽ, datiam quæ in uulgari Fundczol dicitur. Item omnia telonea in aquis, & terra, noua & antiqua obſeruãtia in Terris duntaxat Pruſsiæ quomodolibet inſtituta. Item in Terra Pomeraniæ Exactionem ſiue datiam, quæ portus aliâs Marſzard ueteri inſtitutione Ducum Pol. uocabatur, Regia munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac ſolutionem illarum temporibus perpetuis reſoluimus, dimittimus, & relaxamus, in ullo unquam tempore per nos aut ſucceſſores noſtros Reges Polon. ex quacunq; cauſa aut occaſione inſtituendam aut imponendam.

Item

Item licet Magiſter & Ordo occupatione Terrarum prædictarum omnia bona & merces quarumcumq; manerierum, diuina permiſsione naufragium in mari paſſorum, uelut propria ex naufragio, quaſi Iuris ſui facta occupabant: Nos tamen qui Rex Catholicus ſumus, & ſortẽ huiuſmodi & naturali, & diuino Iure, ſedisq; Apoſtolicæ decreto damnatã, uelut crudelem & iniuſtam execrantes, pollicemur, quod res et bona cuiuſcũq; ponderis, aut ualoris exiſtant, earum perſonarum quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per nos aut Officiales noſtros uelut noſtras, aut Iuris noſtri petemus aut requiremus, ſed illas abſq; aliquali diminutione per eos quorum ante naufragium fuerũt, aut eorum propinquiores, demonſtratione euidenti propinquitatem probantibus, colligendas, & in uſus conuertendas beneplacitos decernimus: contrariæ conſuetudini aut Iuri, uel potius corruptelis pro nobis, & ſucceſſoribus noſtris renunciando. Niſi forte nullus bonorum huiuſmodi extaret iuſtus hæres & ſucceſſor, quoniam in caſu illo bona ex naufragio habita noſtræ poteſtati uolumus ſubiacere. Item omnes militares Nobiles, Ciues, et Incolas Terrarum prædictarum in ius, conditionem, & proprietatem Regni Pol. translatos & inuiſceratos, hac etiam proſequimur prærogatiua. Quod Dignitates & Officia hactenus illic conſiſtentia & impoſterum conſtituenda. Item tenutas Ciuitatum et locorum in Terris prædictis nulli extraneo aut forenſi, ſed proprio indigenæ iuxta obſeruantiam aliarum Terrarum Regni noſtri conferemus. Item omnes cauſas notabiles dictas Terras concernentes cum Conſiliariorum conſilio Terrarum prædictarum tractabimus, terminabimus, & definiemus. Item Terras prædictas ſub noſtro regimine & Regni Pol. corpore conſiſtentes in ſuis antiquis gadibus, limitibus, terminiſq; conſeruabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos & gades Terrarum ipſarum in aliquo diminui, uel periclitari, uelut Regni noſtri partes indiuiduas ullatenus patiemur. Item cum Terræ ipſæ & homines ipſas incolentes uarijs hactenus Legibus ſiue Iuribus uidelicet Maydeburgeñ. & Culmeñ. Polonicali, hæreditario, & Pruthenico, in decidendis quibuſuis & eorum quæſtionibus & adminiſtratione iuſticiæ utebantur: quod etiam illis ſub noſtro principatu & regimine uolumus firmum eſſe & perenne, ea licentia attributa, ut liceat cuicunque de uno Iure in aliud, ſine tamen aliorum præiudicio quo uoluerit tranſmigrare. Item cum monetæ, iuſtam, fidelem, ligam, pondusq; habentes, cuſsio, Terrarum quamlibet, uehementer, & Nobilitatem fœcundet: uolumus, ut in quatuor locis Terrarum prædictarum uidelicet Thorun, Elbing Gdansk & Königsberg, duntaxat guerra durante, fidelis & iuſta, imaginem noſtram & ſubſcriptionem tituli noſtri continens, cudatur moneta: præfatorum Militarium, Ciuium, Terrarum prædictarum impenſis; Pace autem ſuffragante & habita, tantũ in Thorun & Gdansk ſine præiudicio priuilegij Thoruneñ. Ciuitatis, noſtris Regijs cudantur impenſis. Prouiſo tamen quod Moneta ipſa in pondere & grano, & liga debita nullatenus minuatur. Item, quia nos pro bene gerendis rebus dominorum in uaria ſæpe loca à Terris prædictis diſtantia neceſſe eſt facere deſcenſum. Ne igitur per noſtram abſentiam Terræ ipſæ aliquod cõtrahere poſſent periculum, uel periclitationem, Nobiles uiros pro illius tuitione & gubernatione, de eorum legalitate, fide, & merito confiſi, ad noſtræ duntaxat beneplacitum uoluntatis, ac cum conſilio Prælatorum, Conſiliariorum, Ciuitatum maiorum prædictæ Terrę deputabimus: ad quos in noſtri abſentia ſuper quolibet defectu & euentu habeatur recurſus, prouidentia, prouiſione, auctoritate et decreto eorum ſupplendus, & emẽdandus. Item Mercatoribus Terrarum prædictarum Pruſsiæ in Regnum Ducatus & dominia noſtra uenientibus hanc prærogatiuam & libertatem de cœtero uolumus conſeruari, ut quotiens illos in quæcunq; loca, Ciuitates, & Oppida Regni dominiorum noſtrorum uenire cum mercibus eorum, cuiuſcunq; ſpeciei uel maneriei exiſtãt, contingat: licitum eis huiuſmodi merces in loca, teſtudines, & cameras, aut tecta (quorum illis libera præſtari debet arendatio) deponere, & pro ſuo arbitrio exponere in uenalitatem, ſtratasq; omnes uerſus Hungariam, Ruſsiam, Morauiam, Sleſiam, Auſtriam, Saxoniam, Valachiam liberas habeant, deſpoſitis tamen teloneis et ſtratis antiquitùs Ciuitatum, Regni & dominiorum ſemper ſaluis. Harum quibus Sigillum noſtrum eſt appenſum teſtimonio Literarum. Actum Cracou. feria quarta Cinerum. Anno domini 1454. præſentibus ibidem Reuerendiſs. in Chriſto patribus & Magnificis dominis Sbigneo Dei gratia tituli S. Priſcæ, Præsbytero Cardinali, & Cracouieñ. Iohanne Vvladislau. Andrea Poſnanieñ. eadem gratia Epiſcopis. Iohanne de Czyzovv Cracouieñ. Luca de Gorka, &c.

Iuramen-

Iuramentum Magiſtri generalis in Pruſsia, & Commendatorum eius.

EGo L. Magiſter generalis Ordinis ſanctæ Mariæ Virgin. Teuthonicorum, Princeps, & Conſiliarius Regni Pol. Iuro quod ab hac hora & deinceps fidelis ero Sereniſſ. Principi dño K. Regi, & ſucceſſorib. ſuis Regibus, & Regno Pol. & profectum illorum fideliter procurabo, & negotijs Regis, & Regni fideliter conſulā, & ſecreta quæ mihi qualitercunque communicata fuerint in eorum detrimentum nulli pandam: pacem inſuper perpetuam in omnibus ſuis conditionibus & articulis obſeruabo & cuſtodiam. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Forma Iuramenti per Conſiliarios Terrarum Pruſsiæ, ſecundum Ius & neceſsitatem Terræ.

IVro, quod nunquam ſcienter ero in conſilio, auxilio, aut facto in tuam læſionem, iniuriam, aut contumeliam, aut honorem quem habes uel habiturus ſis, & ſi contra aliquid audiuero pro poſſe meo, ut non fiat impedimentum præſtabo, aut tibi quanto citius potero nunciabo, ſecreta mihi manifeſtata ſine tua licētia nemini pandam, uel per quod pandatur faciam. Similiter tibi & Reipub. cōſulam prout uidebitur magis expedire, & nunquam ex perſona mea aliquid faciam ſcienter, quod pertinet ad tuam uel Republicæ contumeliam, uel iacturam.

Forma Iuramenti inſcripti quo Conſiliarij Terrarum Pruſ. in medio conſilij iurant.

EGo A. Iuro Sereniſs. domino, dño Regi Pol. &c. & ſucceſſoribus ſuis fideliter cōſulere pro honore & ſtatu ſuo Regali, ac prouentibus ſuæ Maieſtatis, ac pro communi bono Terrarū Pruſsiæ & Regni Pol. conſilium ſuum ſecrete tenere, & eū in omnibus præcuſtodire. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Conſules Ciuitatum earundem & Terrarum ac Nobilium communitas in ſolio Maieſt. iurabunt, forma inſcripta.

EGo N. Iuro. Quod Sereniſs. Principi & dño, domino A. Regi Polo, &c. & ſuis legitimis ſucceſſorib. Regibus, primoq̧ coronatis, fidelis ero ſuæq̧ Serenitatis honorem, ſtatum Regium, & commodum Reipub. Coronæ, & Terrarum Pruſsiæ pro poſſe meo procurabo, ſuam Serenitatem de omnibus dānis quæ ſciuero, auiſabo: & ea manifeſtabo fideliter. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Capit. & Tenutarij Terr. Pruſ. ſic iurant.

EGo B. Iuro. Quia fidelis ero in Caſtro Tenutæ meæ, illudq̧ ſeruabo fideliter Sereniſs. Principi & dño, dño &c. Regi Pol. & ſuis legitimis ſucceſſorib: Regibus Pol. trāquilitatē, & ſecuritatē uiarū, & iuſtitiam tuebor & generali ſeu ſupremo Terrarum Pruſsię officiali obediēs ero. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Iuramentum Burgrabij Gedanen.

EGo N. Iuro quia fideliter Ius Regium tuebor, & quicquid ad Ius & perſonam Maieſtatis Regiæ pertinet, attendam, & attentabo, agam, & procurabo ut æquē bene pauperi, ſicut diuiti Iuſtitia miniſtretur. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Nicolaus Epiſcop. Varmien. cum ſuo Capitulo facit obedientiam Kazimiro Pol. Regi, ſucceſſoresq̧ ſuos ad eam faciendam Regibus Pol. pro tempore exiſtentibus aſtringit, & obligatos facit: Iuramentorumq̧ modum & formam per eos ipſos ſucceſſores ſuos Epiſcopos, Prælatosq̧ & Canonicos ac quamcunq̧ perſonam Eccleſiaſticam beneficiatam Eccleſię & diœc. Varmien. circa receptionem beneficij cuiuslibet faciendorum dat & inſcribit, contentaq̧ omnia in Inſcriptione pacis perpetuæ facere promittit.

IN nomine Domini Amen. Ad perpetuā rei memoriā. Nos Nicolaus Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Varmien. Significamus tenore præſentiū, quibus expedit uniuerſis, præſentibus, & futuris, harū notitiā habituris. Quomodo deſtructioni bo-

norũ,ſubditorũq; Eccleſię noſtrę Varmien.quę ꝑ armorũ gentes facta eſt,fitq; uſq; eo cõdolẽtes,ac ipſos ſubditos noſtros paci reddere optatæ cupientes: Recẽſentes Epiſcopatũ noſtrũ et Eccleſiã uigore ꝑpetuę pacis medio Reuerẽdiſs.in Chriſto patris dñi Rudolph. Dei gratia nũc Vuratislau.tũc uerò Lauantini Epiſcopi ſacroſanctę ſedis Apoſtolicę Legati inter Sereniſſ.Principẽ & dñm,dñm Kazimirum Dei gratia Pol.Regẽ Illuſtriſs.Magnũ Ducem Lithuaniæ,Ruſsiæ,Pruſsiæq; dñm & hæredem &c.dñm noſtrum gratioſiſſimũ ex una:necnõ Magnificũ & Venerabilẽ dñm Magiſtrũ generalem Ordinis beatæ Mariæ Virgin.domus Teuthonicorũ Ieroſolim. in Pruſsia partibus ex altera initæ,ordinatæ,factæ,diſpoſitę,& celebratę,Literiſq; ac Sigillis atq; Iuramentis corporalib. hincinde per partem utramq; munitę & obfirmatę, de corpore inclyti Regni Pol.exiſtere:cui hucuſq; reſtitimus propoſitum noſtrũ reuocantes.Præfatum Sereniſſ.D.Regem Pol.ac ſuæ Serenitatis ſucceſſores Reges Pol.futuros,pro nobis & ſucceſſoribus noſtris, cum Venerabili Capitulo Eccleſiæ noſtrę prædictæ uigore mãdati in certas perſonas hoc plenariè per ipſum Capitulũ dati & conceſsi,quod in manibus præmemorati Sereniſs. dñi Regis & ſuæ Serenitatis Conſiliariorũ reliquimus,recognouimus, recognoſcimuſq; p̃ſentib.eſſe dñm & protectorẽ Eccleſiæ noſtræ cum Caſtris,Ciuitatib. ac Vaſallis noſtris, gratiaq; à ſua Serenitate cõquiſita,Innitẽdo præfatæ pacis perpetuæ diſpoſitioni & ordinationi & ab ipſa in nullo deſcẽdendo,Nos Eccleſiã,Capitulũ,ſubditoſq; noſtros tã Spirituales quã Sæculares ad corpus & unionẽ p̃memorati inclyti Pol. Regni reuocamus, & reducimus,ſub articulis infraſcriptis.Ad quorũ obſeruationem firmiorem Nos,Eccleſiam,Capitulũ,& ſubditos noſtros,ac etiã ſucceſſores obligamus:eoſdem articulos perpetuò ſeruaturos.Quorũ quidẽ articulorũ tenor de uerbo ad uerbũ ſequitur & eſt talis. Inprimis quod quilibet Epiſcopus Varmien.ſucceſſor noſter futurus , ſeu alij omnes ꝑ tempore exiſtentes,in perpetuũ infra tres menſes à die receptionis Literarũ Apoſtolicarũ prouiſionis Eccleſiæ Varmien.tenebit̃,ſeu tenebunt̃ perſonaliter uenire ad p̃ſentiam Regiæ Maieſtatis & ſuorũ ſucceſſorũ,dũ modo in Terris Pruſsiæ eſſent conſtituti, aut in illorũ abſentia in Caſtrũ Mariemburg,& ibidem in manib.Epiſcopi,& nõ alterius,quem ad hoc ſua celſitudo deſignauerit,in Eccleſia maiori ad altare ſummũ ſub præſentia Palatini Mariemburgen.& Capitanei ac etiã Magiſtrorũ Ciuium de Thorun,Elbing,& Gdano præſentium & in futurũ exiſtentiũ teneantur Iuramentũ facere.Quod & nos Nicolaus fecimus , ſub ea quæ ſequitur forma , & in Caſtrũ præfatũ deſcendere ſub tempore deſcripto auiſati:Caſu uerò quo unus uel plures deſcriptorũ intereſſe impediretur, Nihilominus in manib.dicti Epiſcopi corã præſentibus qui conuenirent,Epiſcopus ſeu Epiſcopi in futurũ exiſtentes Varmien.iurare tenebũtur in hæc uerba. Ego N. Epiſcopus Varmien.promitto & iuro,quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſs.dño meo Kazimiro Regi Pol.eiuſq; ſucceſſorib.Regib.& Regno Pol.tanq; dño & protectori Eccleſię meę,ac etiã Capituli:ſuæ Serenitati & Regno aſsiſtam, nec non eius ſucceſſorib.uti ſuæ Serenitatis Cõſiliarius cõtra quemlibet inimicũ,cũ quo nullos tractatus,fœdera,aut inducias faciã ſine ſuæ Maieſtatis cõſenſu,inſcriptionemq; pacis perpetuę in omnib.capitulis & pũctis ac etiã Inſcriptionem ꝑ meũ anteceſſorem dñm Nicolaũ Epiſcopũ Varmien. cũ cõſenſu Capituli factã inuiolabiliter tenebo,cõſiliũ mihi creditũ ad ſuæ Serenitatis damnũ nõ reuelabo,omnemq; machinationem quã practicari ſubodorauero,in p̃iudicium et cõmodũ Regiæ Maieſtatis ſucceſſorum aut Regni, Terrarũq; & Ciuitatũ Pruſſiæ de corpore inclyti Regni Pol.exiſtentium,pro quib.fideliter cõſulam,prę cuſtodiam tempeſtiuè,& auiſabo.Sic me Deus adiuuet,& hæc ſancta Dei Euangelica.Caſu aũt quo aliquis Epiſcopus Varmien.pro tempore exiſtens Iuramentũ fidelitatis iuxta formã & tempus præſcriptũ pręſtare nõ curaret,Extunc Vaſallis & ſubditis prædictę Eccleſię Varmien.licebit cum honore,& impunè ab obedientia dicti Epiſcopi ui iuramenti firmata reſilire,& R.M.uſq; quo iurauerit adhęrere.Item quod hinc & in perpetuum Vaſalli & ſubditi Eccleſiæ Varmien. cuiuſcunq; ſtatus & conditionis exiſtant de Terris & Ciuitatib.tam noſtri Epiſcopales quam Capitulares, de decennio in decennium Iuramentum fidelitatis Regię M.ſucceſſoribuſq; & Regno Pol.ac etiam de obſeruanda pace perpetua atq; articulis in pręſenti Inſcriptione contentis renouare tenebuntur,in manib.Conſiliariorum R.M.ad hoc deputandorum temporib.perpetuis & æuiternis. Cuius quidem decennij initium incipiet & tranſibit à die pręſtitionis iuramenti per præfatos Vaſallos & cæteros ſubditos Eccleſiæ,præſcriptæ in proximo faciendi. Præterea ſubmittimus & præſentibus obligamus,Nos & ſucceſſores noſtros cũ Capitulo Eccleſiæ noſtræ Varmien. quod in futuris electionibus pro tempore exiſtentibus ſiue poſtulationib. Epiſcoporũ dictæ

Eccleſiæ

Eccleſiæ Varmien. Capitulares eiuſdem R. Maieſtati & ſuis ſucceſſoribus perſonam gra tam eligere tenebuntur. Item quod quilibet Prælatus & Canonicus dictæ Eccleſiæ Var mien. infra unum menſem à die receptionis ſuæ, ſiue repræſentationis in Eccleſia, alias dū modo poſſeſsionem fuerit conſecutus, iurare ſimiliter tenebuntur fidelitatem ſuæ Sere- nitati, & obſeruantiam perpetuæ pacis iuxta tenorem inferius deſcriptum in manibus Epiſcop. & Capituli Varmien. qui p̄ ſuas patētes Literas de cuiuslibet Canonici ſeu Prę- lati Iuramēto ſupremo Dignitario R. Maieſt. in Pruſsia plenam fidem facere tenebuntur. Cuius quidē Iuramenti tenor ſequitur in hæc uerba. Ego N. Pręlatus uel Canonicus Ec- cleſiæ Varmien. Iuro & promitto, quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſs. Domi- no meo, Domino Kazimiro Pol. Regi Illuſtriſs. eiusq́ ſucceſſoribus Regib. & Regno tanquam Domino & protectori Eccl. Varmien. Inſcriptionemq́ pacis perpetuæ ac Capi tulorum per Dominum Nicolaum Epiſcopum Varmien. de conſenſu Capituli deſcri- ptorum inuiolabiliter tenebo. Sic me Deus adiuuet &c. Item quod tam Dominus Epi- ſcopus quam Capitulum pro tempore exiſtentes. Aduocatum, quotiens præficere aut immutare Dominus Epiſcopus uelit ſiue Capitulum, aut adminiſtrator. Sede uacante, non alium deputent, niſi pro parte ſubditorum R. M. eorum etiam qui ſub ditione Eccle ſiæ Varmien. conſiſtūt. Qui ſic deputatus iurare ſimiliter tenebitur Regiæ M. modo ſu- perius expreſſo, dum talis hoc ipſum prius non iuraſſet. Item caſu quo Magiſter genera- lis nullo facto iuraret, ſiue cum Regia Serenitate hinc diſſideret, & ad arma contra eum & Ordinem iam ex nunc, uel in futuris temporibus ueniretur, aut cum alijs quibuſcun- que hoſtibus. Extunc nos Nicolaus Epiſcopus tenebimur & noſtri ſucceſſores tenebun tur eſſe auxilio & conſilio ſuæ Serenitati totiens, quotiens opus fuerit, ſicut Conſiliari- us ſuæ Serenitatis, cum Caſtro, Ciuitatibus & Vaſallis tam noſtris Epiſcopalibus quam Capituli. Ita uidelicet quod ſine omni contradictione Caſtra & Ciuitates Eccleſiæ præ- dictæ, gentibus Regijs pateant, & apperiātur, & ſingulis nos ſubmittemus periculis, no- ſtriq́ ſucceſſores ſe ſubmittent, cum ſua Serenitate. Nec tractatus, fœdera, uel ligas aut ullas inducias cum hoſtibus faciemus, ac noſtri ſucceſſores facient, abſq́ ſcitu & conſen- ſu R. M. & ſucceſſorum eius. Item quoties beneficia cum cura, uel ſine cura in diœc. no- ſtra Varmien. uacare contigerit. Extunc circa inſtitutionem beneficiati nos Nicolaus E- piſcopus & noſtri ſucceſſores, aut noſter, & ipſorum ſucceſſorum noſtrorum Vicarius te nebimur, ſeu tenebuntur, ſiue tenebitur recipere Iuramentum à quolibet eorum de ob- ſeruanda pace perpetua, & tenenda fidelitate R. M. & Regno Pol. Poſtremò & finaliter præſentibus adijcimus. Nosq́ & ſucceſſores noſtros obligamus, quod ſubditis tam no- ſtris Epiſcopalibus quam Capitularibus omnibus & ſingulis liceat in cauſis militaribus, feudalibus, Ciuilibus & criminalibus ſiue quibuſcunq́ alijs Sæcularibus ad Regiam M. prouocare, in cauſa grauaminis, & defectu iuſticiæ, quærulari, & appellare ad ſuosq́ ſuc- ceſſores Reges Pol. temporibus perpetuis. Obſeruato tamen prius ordine prouocatio- nis in cauſis Ciuitatenſibus ad Ius Culmeñ. Lubuceñ. Maideburgeñ. & cæteris quibus gaudent, in quibus eis non præiudicabitur. Hoc tamen ſpecialiter expreſſo, quod quo- ties aliquem ad R. M. prouocare contigerit, extunc coram nobis Epiſcopo & ſucceſſori- bus noſtris cautionem faciet, quatenus, caſu quo appellationem non fuerit proſecutus infrà tempus, per nos Nicolaum Epiſcopum & noſtros ſucceſſores iuxta cauſæ & circū- ſtantiarum qualitatem limitandum, aut in cauſa ſuccubuerit, pœnam amiſsionis cauſę & ſolutionis expenſarum Parti aduerſæ incurrat. Quæ omnia & ſingula ſcilicet ſcripta nos Nicolaus Epiſcopus Varmieñ. pręfatus, cum Capitulo, Vaſallis, & omnibus ſubditis no ſtris, firmiter, illæſe, & inconcuſſe tenere, exequi, & inuiolabiliter perpetuò obſeruare promittimus, ac nos, ſucceſſoresq́ noſtros, & Capitulum noſtrum prædictum, cum Va- ſallis, & ſubditis Eccleſiæ noſtræ generaliter uniuerſis, tenore præſentium obligamus. In quorum omnium fidem & euidens teſtimonium præmiſſorum præſentes Literas no- ſtro atq́ Capituli noſtri Sigillis iuſsimus & fecimus communiri. Datum in Con- uentione Petricouieñ. generali, die Iouis quintadecima menſis Iulij aliàs ipſo feſto Diuiſionis Apoſtolorum, Anno Domini 1479.

ARTICVLVS II.

Poſteriores tractatus de pace in Pruſsia intra & extra confecta continent.

Cum autem bellum Pruthenicum recruduerat, Maximilianus Imperator concordias inter Regem Pol. & Magiſtrum Pruſsiæ confirmat: Quem etiam ad homagium Sigiſm. Regi Pol. præſtandum hortatur, ſimulq; Gedanum, ac Elbingum ex banno dimittit.

Viennæ 1515. MAximilianus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Germaniæ, Hungariæ, Dalmatię &c. Rex, Archidux Auſtrię, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes, Palatinus &c. Tenore præſentium recognoſcimus, & profitemur: Quod cum inter alia quæ nobis curæ, cordiq; ſunt, ſummopere cupiamus uera, ſyncera, atq; fraterna unione cæteris Principibus Chriſtianis cõiungi, ac quantũ in nobis eſt, oẽs ad ſanctæ pacis & cõcordię fœdera reducere, & cohortari: ut tandẽ concordib. armis & uiribus Chriſtianis ferociſsimi eiuſdem nominis hoſtes debellari, & exterminari poſſent: Vt hinc quieti, trãquillitati, ac ſtabilimẽto uniuerſæ religionis ad incrementũ & propagationem Chriſtiani nominis conſuleretur.

Cumq; Sereniſſ. dñs Rex Poloniæ in ea ſemper uoluntate fuerit, ut cum Sacra Imperiali Maieſtate in optima amicitia & beneuolentia fraterna uiuat, & maneat: ſuamq; Maieſtatẽ tanq; fratrem maiorem & conſanguineum chariſsimum etiam obſeruet, ac ueneretur: Placeat igitur Maieſtati noſtræ Cæſareæ, ut res & negotia inter eundem Sereniſs. Poloniæ Regem, & Magiſtrum Pruſsiæ, ac Ordinem ſuum, in ea forma & modo remaneant, quemadmodũ extant utrinq; conſcripta, & obſeruabãtur ab annis retroactis tempore fœlicis memoriæ Friderici Imperatoris, & Sereniſſ. dñi Regis Kazimiri. Nec Magiſtrum Pruſsię, eiusq; Ordinẽ ſubtrahere uolumus ab his quæ debent ſuæ Serenitati, & Regno Polon. & quæ prædeceſſores eius Magiſtri faciebant, neq; auxilium, neq; conſiliũ ei præſtabimus in damnum & detrimentum ſuæ Serenitatis & Regni ſui. Item quod ad Ciuitates Gdaneñ. & Elbingeñ. attinet quæ hactenus bannis & alijs modis Iuri Sereniſs. Regis & Regni Polo. noxijs grauabantur, Nos ex nunc iã eaſdem Ciuitates ab ijſdẽ bannis abſoluimus, & liberos eſſe decernimus, ac idipſum Iudicio Cameræ noſtræ Imperialis Literis noſtris denunciabimus. Mandabimusq; ut eaſdem Ciuitates à præteritis bannis abſolutas dimittat, & in futurum ex quibuſcunq; cauſis ad cuiuſcunq; inſtantiam nunquam eas audeat bannire, uel quouis modo infeſtare: nullumq; Iudicium contra eaſdem Ciuitates & earũ ſimiles à noſtra Imperiali Iudicij Camera deinceps inſtitui, & fieri permittemus. Quos duos articulos nos ſumma fide promittimus inuiolabiliter obſeruare, adimplere, & exequi, neq; illis quoquo modo contrauenire. Harum teſtimonio Literarũ noſtrarum, Sigilli noſtri Imperialis munitione roboratarum. Datum in Ciuitate noſtra Viennen. die 22. menſis Iulij. Anno domini 1515.

Fragmentum Legationis Sigiſ. Regis ad Leonem X. Papam, & Carolum V. Imperatorem de bello Pruthenico iam uigente.

Ex Thorun 28 Iulij 1520. IN Summa S. & M. ueſtra accipiant. Introductum fuiſſe ipſum Ordinem ad Terras Pruſsiæ & loca ac ditionem illam ei à Principibus Poloniæ datam, hac conditione, ut ſe contra uim infidelium, quibus undiq; ſepti erãt, iuuaret: & cum illis una militaret. Qui firmatis illic rebus ſuis, & radicib. benẽ actis, cœpit ſenſim occupare latiùs Terras ipſorum Principum Poloniæ, & illos pro infidelibus armis impetere. Vnde cum multa eſſent utrunq; acta prælia, multi item tractatus & concordię ſecutę, nihil tamen unquã adeò firmum & certum confici potuit, ut non Ordo ipſe per omnem occaſionem illud infringeret, ac uiolaret. Ad extremum poſt ingentem belli molem, quæ per Sereniſs. olim Reges auum & parẽtem Maieſtatis domini mei & Ordinem ipſum agitata fuit, qua tantum impendij fuit factum, tantum ſanguinis Chriſtiani fuſum, quantũ nulla ratione poſsit æſtimari: ſubſecuta fuit ſolennis concordia, Pauli ſecundi Sũmi Pontificis auctoritate, ipſiusq; Legati, ac aliorum Principũ medio. Quã etiã Ordo ipſe ſenſim labefactare cœpit. Dehinc modernus dominus Magiſter nulla de cauſa totũ diſſuit, & irritum fecit.

Quocirca hic Ordo ad hoc unum fundatus eſſe uidetur, ubi ubi ſit ut omnia miſceat & per-

& perturbet. Sed cum illum olim Regna Hiſpaniæ & Angliæ ac nonnullæ aliæ gentes, uti rem noxiam penitùs exterminarunt, neſcimus quo fato noſtro fit, ut nos ſoli qui pro tota re Chriſtiana ingentem uim infidelium ſolis uiribus noſtris arcemus, nec unquam ab hoc labore & bello requieſcere poſſumus, hũc obicem domeſticæ pacis habere, & tã-tam eius inſolentiam perpeti cogamur? ne liceat nobis citra inuidiam quod licitum eſt in alijs, hanc calamitatem uel excutere, uel ſaltem compeſcere. Verum confidimus uirtuti S. & Maieſtatis ueſtræ quod ſi noſtram & Illuſt. Domini Nepotis noſtri cõiunctionem & officia cordi habent, ſi rectè ſtatui Chriſtiano conſultum iri, & eum ab infidelibus defendi cupiunt, cum quibus, utcumq; hic diſtinemur, milites tamen noſtri quos in illis finibus habemus aſsiduè & fœliciter dimicarit, operam & fauorem ſuum nobis præſtabũt, quo tandem hac moleſtia & impedimento domeſtico carere, & arma noſtra pro commodo rei Chriſtianæ liberiùs exercere poſſemus.

Leo X. PP. Sigiſmund. I. Regi Poloniæ.

CHariſsime in Chriſto filij Salutem & Apoſtol. Bened. Dilectus filius Iohannes Theobaldus Ciuis Florentinen. quem, & uenerabilem fratrem Zachariam Epiſcopum Gardien. Nuncios noſtros aliàs ad Maieſtatem tuam deſtinauimus, nuper ad nos reuerſus, nobis retulit, quo amore & quanta humanitate Regia Maieſtas tua eos uenientes exceperit, ac ſemper tractauerit, ipſumq; deinde receſſurum benignè ac liberaliter dimiſerit. Quod ut nobis gratum & acceptum fuit, ita ualdè & ſupra modum diſplicuit, ab eodem Iohanne intellexiſſe, bellum inter te & dilectum filium Albertum ex Marchionibus Brandeburgen. hoſpitalis domus beatæ Mariæ in Pruſsia Magnum Magiſtrum bellum, quod pluribus Literis ac monitionibus per dictos & alios Nuncios noſtros utriq; ueſtrûm noſtro nomine factis, extinctum, uel ſaltem ſedatum, ac ſopitum eſſe credebamus, adeò recrudeſcere cœpiſſe, ut inde populorum ſtrages, & deuaſtationes, ac innumera ſcandala qualia pluribus ab hinc annis acciderunt magnopere timenda ſint, ac formidanda. Et nobis quidem perſuademus Maieſtatem tuam ad huiuſmodi bellum, ex quo nulla laus, uel utilitas ſperari: ignominia uerò & ingens damnum formidari debet, innitam trahi à bellis illis contra infideles & Schiſmaticos, ex quibus maximam & immortalem gloriam ſibi comparauit: Non poſſumus tamen ſolitam eius mã-ſuetudinem ac bonitatem non deſiderare, erga eum præſertim, quem filij loco habere, & cuius iuueniles impetus patientia quadam potius & cõſilij maturitate delinire deberet, quam ui frangere ac non ſine magna rerum propè omnium confuſione deſtruere.

Quanquam ſi uera ſunt, quæ nobis nunciantur, & quæ uix credere poſſumus, ipſum uidelicet Albertum non ſuos tantum, ſed complures alios Germaniæ populos pro ſe cõtra Maieſtatem tuam conuocaſſe, ac tantum comparaſſe exercitũ, ut illi uix reſiſtere poſſis, quin Regni tui Ciuitates, & loca Tartaris ac Moſcouitis, alijsq; infidelibus, & Schiſmaticis confinia ſolitis ac neceſſarijs præſidijs quaſi denudare cogaris, propter quod Maieſtas ipſa tua non nullam iraſcendi ac uim ui repellendi cauſam habet. Ac propterea ipſum Albertum per alias noſtras ad pacem, & concordiam cum Maieſtate tua ineũdam ſeriò monemus. Præterea ad Chariſsimum in Chriſto filium noſtrum Carolum Rom. ac Hiſpaniarum Regem Catholicum, in Imperatorem electum ſcribimus, eum hortantes ut pro concordia inter uos componenda laborare, eamq; per Oratores ſuos procurare uelit, ac etiam dicto Zachariæ Epiſcopo & nuncio committimus, ut pro eadem pace cõponenda noſtro nomine operari, atq; efficere debeat: Speramusq; Omnipotentem Deum ſua clementia permiſſurum fore, ut pia deſideria noſtra non alio quam ad publicam totius Chriſtianitatis pacem & quietem, eiusq; ſanctæ fidei conſeruationem & exaltationem tendentia fœlicem ſortiantur euentum. Quod autem ad Maieſtatem tuam attinet te fili noſter chariſsime hortamur, ac per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri rogamus, ut ſi ulla unquam in re prudentiam, æquitatem, ac manſuetudinem tibi à natura inſitas oſtendiſti, nunc illis erga Nepotem tuum uti uelis: ac ſatis habens Regnum tuum defendere, ac tutari: nolis ulterius progredi, ac eiuſdem Alberti fines ingredi temperes, ac abſtineas: non ignarus potiorem ac magis Regiam uirtutem eſſe iniuriarum obliuiſci, quam eas ulciſci uelle: ac ex omnibus uictorijs nullam maiorem eſſe quam ſe ipſum uincere. Tua igitur Maieſtas ita ſe geret, ut quemadmodum omnes ſingularem eius uirtutem & præclara geſta iure ac merito prædicant, uerisq; præconijs & laudibus in cœlum tollunt, ita etiam eiuſdem pietatem & continentiam atq; animi moderationem dignis ac ueris laudibus proſequantur. Quod ſi Maieſtas tua ut ſperamus, fecerit, magno cęteris Principibus

exemplo erit:qua ipſi etiam temperantia ac modeſtia uti debeant.Et corám Chriſto Redemptore noſtro,qui in ligno crucis pendens Deum patrem pro crucifigentibus ſe rogauit non paruum ſibi meritum acquiret.Nobis inſuper, qui eam tanquam peculiarem filium noſtrum in uiſceribus charitatis ſemper geſsimus,rem gratam & nunquam obliuiſcendam faciet.Datum Romæ die 26. Decembris.Anno Domini 1521. Pontificatus noſtri Anno 8.

Ad Sig.Legatio Orator. Car. V. Cæſar.

SErenißime Rex. cum Maieſtas Cæſarea non ignoret, quanto ſtudio & amore Maieſtas ueſtra quondam fœlicis memoriæ diuum Cæſarem Maximilianum auum ſuum colendiſsimum,ipſamq; inclytam domum Auſtriæ ſit proſecuta: Nō ſine graui animi diſplicentia & perturbatione Maieſtas Cæſarea , pernicioſum iſtud bellum inter Maieſtatem ueſtram,& Albertum Principem Magnum Pruſsiæ Magiſtrum nuper exortum accepit:Cum ob eius fraternum in Maieſtatem ueſtram amorē, & eius fœlicitatem , & proſperitatem haud ſecus atq; propriam ſemper exoptat : Tum quod Magno Magiſtro ſine Principum & totius Nobilitatis Germaniæ offenſa, qui illi, atq; eius Ordini plurimū ſunt affecti:atq; ex debito officij ſui penitus deeſſe uix poſſent. Quibus accedit huius belli immanitas atq; crudelitas,eo quod inter Chriſtianos & eos qui tam arctiſsimo ſanguinis uinculo coniuncti ſunt geritur.Nec minus etiam Reſpub. Chriſtiana ex hoc bello patitur diſpendij ac detrimenti.Quippè cum in occulto non ſit quam latè hinc Moſci & Tartari,illinc Turcæ & Valachi ampliſsimam Maieſtatis ueſtræ ditionem ambiant,eiusq; fines confingant,ſitibundis faucibus illis perpetuò inhiantes, immaniſsimæ atq; inſatiabiles beſtiæ,omnibus mortalibus infenſi,ac perpetui Chriſtiani nominis hoſtes,cum quibus quam ſtrenuè atq; fœliciter Maieſtas ueſtra ſæpenumero ſit congreſſa,ijſdemq; potentiſsimis hoſtibus ſeſe,Regniq; ſui uires ueluti totius Chriſtiani Orbis antemurale & unicus propugnator obiecerit,eos non ſine ſuorum ſanguine fuderit,& paruis copijs innumeros illorum exercitus Chriſto duce proſtrauerit & profligauerit,tot inſignes Maieſtatis ueſtræ uictoriæ non ſine eius celeberrima fama & nomine atq; immortali gloria latè per uniuerſum orbem ſparſa uberius teſtantur:Inde fit,quod talem ac tantum Principem de Repub.Chriſtiana optimè meritum à tam honeſtis,& fœlicibus Rerump.ſtudijs atq; ſucceſsibus ad priuata atq; inteſtina bella trahi,hoc eſt,uniuerſorum ſalutem & commodum priuatis contentionibus turbari atq; impediri Chriſtianorum arma paulò antè hoſtibus ſuis formidabilia & pernicioſa nunc inter ſeſe dimicare, & quæ prius in hoſtem exercebantur,nunc in fratrem Chriſtianum ſæuire, quis non doleret? quis non deteſtaretur? quis Reip.Chriſtianæ caſum in tanto diſcrimine ſatis deplorare poſſet? arrectis auribus & uotis intentus nunc eſt Tartarus ueteris cladis à Maieſtate ueſtra receptæ haud immemor atq; ultionis ſitibundus,exitum rei cautius obſeruat Moſcus,expectat hoc idem Turca & Valachus,ut conciſis ac debilitatis inteſtinis inter ſe bellis Chriſtianorum uiribus infuſa barbarorum ſuorum multitudine fractos & inualidos obruant,& maiore ſpe ac minore ſui periculo penitùs excindant.

Hic bellorum Chriſtianorum tam expectatus finis, hæc illa inſignis, pro qua certatur gloria,hæc tam opima Chriſtianis detracta ſpolia,paulò pòſt etiam hoſtibus ſuis præda futura: Quamuis Deus ſua miſericordia(ut precamur)hæc mala longius abeſſe faciat. De humanis tamen caſibus humano more loqui aliquando præſtat. Nec ſatis proberèb. ſuis conſulunt , qui arridenti fortunæ, & potentiæ ſuæ fiducia freti , ac tutiores ſibi uiſi, quoduis periculi contemptores,aduerſantis fortunę impetum(quæ dicto citius ſubinde mutãtur)non formidant,non obſeruant,non latè proſpiciunt. Quod ſæpe cum multorum pernicie bellorum docuère euentus:quorum ut initia feruida,& ſpe uictoriæ tumida,ita exitus ſolent eſſe uarij & incertiſsimi,hæc apud ſe Maieſtate Cæſarea altius penſante,& perniciem quæ & priuatis,& publicis rebus ex hoc bello oriri poſſet accuratius animo uerſante,uiſum eſt , & pro fraterno ſuo in Maieſtatem ueſtram amore, & qua in Rempub. afficitur ſollicitudine , poſteaquam nunc Deo aſpirante Imperij Coronam & moderationem fœliciter ſuſcepiſſet,nihil amplius temporis prætermittere , ſed præſenti malo auctoritate ſua interpoſita occurrere , & ad huius belli incendia reſtinguenda omnem curam impendere ſeſe debere,ne recens malum longius ſerpat , & grauior uis belli ingruat.Quandoquidem ſerò adhibita remedia nonnunquam ſoleant eſſe difficiliora,& minus utilia: uoluitq; eius rei cauſa nos ad M.ueſtram proficiſci , ut una cum Sereniſs. Hungariæ & Bohemiæ Regis Oratoribus etiam ad hunc finem ad Maieſtatem ueſtram

deſtina-

deſtinatis,negocium iſtud ſuæ Cæſareæ Maieſtatis nomine ſoliciti curaremus, & quantum fieri poſſet,Deo annuente,ad tranquillos exitus,& honeſta media pacis, uel induciarum reduci ſtuderemus.

Hortatur igitur eam ob rem Maieſtas Cæſarea,quo maiore ſtudio poteſt Serenitatem ueſtram,uelit ſuæ Cæſareæ Maieſtatis & Reipub.contemplatione arma deponere, & ijs tractatibus locum dare,publicumq́ commodum ſuo priuato anteferre,utcunq́ etiam iuſta forte cauſa ad hoc bellum ſuſcipiendum ſibi uideatur,prouocata,plus etenim gloriæ & laudis apud uniuerſos ſibi pariet,ſi ueluti Chriſtianis Princeps, quod nomen etiam uſq́ nunc immaculatum apud cũctos retinuit,ab ijs,quæ forte ſibi licere exiſtimat,Reipubl.amore abſtinuerit:omnes Maieſtati ueſtræ plurimum debebunt, quæ omnium cõmodis ſua poſthabuit.Erit quoq́ iſtud perpetuum uirtutum ſuarum etiam apud poſteros monumentum,quando honeſtis conditionibus inita cum Magno Magiſtro pace,ad priora & intermiſſa bellorum ſtudia contra inimicos fidei reuertetur, in quibus arcendis & ſubigendis plus ad uictoriam procul dubio à Deo auxilij & fauoris à Chriſtianis Principibus eſt habitura.Talis triumphus Maieſt.ueſtram adhuc manet, hæc erit uictoria Maieſtate ueſtra,& tam Chriſtiano Principe digna, quæ non Chriſtianorum,ſed eorundem hoſtium ſanguine fuſo apud cunctos mortales clara & celebris habeatur , & à Deo,in hac uita fœlicem Regni moderationem conſequatur,& alibi æternis præmijs & perpetua immortalitatis Corona donetur. Dabitq́ Maieſtas ueſtra maiorem ac certiorem Maieſtati Cæſareæ de ſe ſpem atque expectationem quouis fraternum officium ab ea poſſe impetrari,quando in hac re,qua nihil optatius nunc habet,honeſtis ac fraternis uotis ſuis ſe uidebit minime fruſtratam. Hoc tametſi Maieſtati ueſtræ,Principi alioquin & pace,& bello clariſsimo atq́ expertiſsimo,& cui diuina quædam inſita eſt prudentia,omniumq́ uirtutum conſumata integritas, à M. Cæſarea Principe adoleſcente perſuaderi forte ſuperuacaneum uideri poſsit:fraternus tamen amor & uehemẽs in M. ueſtram ſtudium diutius ſilere non potuit,atq́ ſolicita in Rempubl. cogitatio M. ſuam Cæſaream impulit,ut ei conſilium daret,à quo accipere & petere deberet:atq́ ea ſuaderet,quæ non tã exiſtimaret eſſe ex Maieſtatis ueſtræ re & dignitate,quam ex totius Reip. Chriſtianæ ſalute,neceſsitate,& tranquillitate.Ad hæc,ſi uti M.Cæſareæ eſt firma ſpes atque expectatio,Maieſtas ueſtra animum applicare & fraternis ſuæ Cæſareæ M. exhortationibus acquieſcere uoluerit: nunc, aut quocunque alio tempore opportuno,quæ ad præſens negotium ſpectabunt,iuxta commiſsionem noſtram Maieſtati ueſtræ latiùs declarabimus,& exponemus,intellectaq́ circa hæc M. ueſtræ deliberatione, ad Magnum Magiſtrum Pruſsiæ nos recipiemus:pariter huic Maieſtatis Cæſareæ mandata,uoluntatem,& in reſcindendo hoc bello deſiderium declaraturi,& alia iuxta commiſsionem noſtram acturi:ſperantes excellentiam ſuam & Maieſtatis Cæſareæ uoluntatem,& honeſta media pacis,& induciarum nequaquam ſpreturam.

Quantum uerò ad nos attinet,& ſi cognoſcamus hanc rem grauem atque difficillimã ingeniorum noſtrorum uires longè excedere,poſtquam tamen M. Cæſareæ nobis hanc prouinciam imponere placuit, eo alacriore animo hanc utcumq́ grauem ſuſcepimus, quo ſeruitutis noſtræ deuotionem M.ueſtræ in hac re oſtendere ex animo deſideramus. Nihil ſtudij & laboris,quantum ingenium noſtrum conſequi poteſt & negotia ipſa admittent prætermiſſuri:quo M. ueſtræ dignitati & commodo quam maximè conſulatur. Deum Opt. Max.omnibus uotis precan.dignetur huic negotio ſuam miſericordiam aſpirare,& fœlicibus auſpicijs fœliciores tribuere ſucceſſus,& exitus: ut tandem concordibus armis & animis Chriſtiani Principes inter ſe conueniant, in exterminium & perniciem hoſtium ſui nominis,atque ſtabilimentum ac incrementum & perpetuam tranquillitatem ſuæ Reipublicæ Chriſtianæ.

Carolus V. Rom. Cæſar Alberto Marchioni Brandeburgen. Magiſtro Cruciferorum in Pruſsia.

VEnerabilis Princeps,cõſanguinee chariſsime:Cum nos nutu Dei Opt. Max.à quo omnia fiũt cõmunibus Principũ Electorũ ſuffragijs inRegẽ Romanorũ, futurũq́ Imperatorẽ electi ſimus,noſtri officij eſſe duximus,pacem & concordiã Chriſtianorũ Principũ procurare:quo faciliùs cõcordib.armis atq́ animis expeditio cõtra Chriſtiãi nominis hoſtes ſuſcipi poſſet.Et cũ intelligamus inter Sereniſs.

Regem Poloniæ fratrem noſtrum charißimum,& deuotionem tuam ſuper Iuramento quodam præſtando non nihil differentiæ adeſſe: cuperemus plurimum huiuſmodi diſcordiam ſedari,præſertim cum edocti fuerimus Cæſaream M. præclatißimæ memoriæ dominum atq; auum noſtrum colendißimum ad te quoque ſuper ea re Literas dediſſe. Quapropter hortamur deuotionem tuam magnopere,ut dicto Serenifs.fratri noſtro debitum,& præſertim quod prædeceſſores tui Regibus Pol.præſtare ſoliti ſint,etiam præſtes,& te erga eum ita exhibeas,ut iunctis armis iſthic fidei hoſtibus occurrere,& terrori eſſe poſsitis:& ſi quid forſan diſsidij inter eundem Regem & te adhuc remanſerit,daturi ſumus operam cum primum in Germaniam uenerimus,quod dante Deo prope diem futurum ſperamus,ut huiuſmodi inter uos quæſtio amice & pro dignitate utriuſq; componatur. Quare nobis pollicemur,quod pro tua & fratrum tuorum in nos obſeruantia, nobis in hac re ſatisfacies:quod quidem erga deuotionem tuam uniuerſumq; iſtum Ordinem benigne & omni gratitudine recognoſcemus. Datum &c.

Pax perpetua inter Sigiſm.I. Regem & Regnum Pol. & Magiſtrum Prußiæ,eiusq; Ordinem Crucifericum Cracou. 1525. confecta.

IN nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam,omnium rerum quæ ſempiternæ ſunt futuræ,nulla firmitudo certior excogitari poteſt,quam ea quæ fit Literarum monumentis prodita ad memoriam poſteritatis. Cætera enim facta humana, quantumcunq; memorabilia,alijs modis quam Literis æternitati conſecrata,aliquot quidem ſeculorum decurſu durare poſſunt:Quæ uero Literarum officio memoriæ mandantur,nunquã intereunt,ipſaq; uetuſtate fiũt auguſtiora.Proinde nos Sigiſmund. Dei gratia Rex Pol.Magnus Dux Lithuaniæ,necnon Terrarum Cracouiæ,Sandomiriæ,Siradiæ,Lanciciæ,Cuiauiæ,Rußiæ ac omnium Terrarum Prußiæ,Pomeraniæ,&c.dñs & hæres,Manifeſtum facimus uniuerſis:Quia cum acta eſſent plurima bella inter prædeceſſores noſtros Reges & Regnũ Pol.ac Magiſtros & Ordinem dictum S. Mariæ Theutonicorum in Prußia:de proprietate ipſarum Terrarum Prußiæ certantes, eaq; non penitus extincta inter nos,& Illuſtrem dominum Albertum Marchionem Brandeburgen. & Magiſtrum ipſius Ordinis recruduiſſent,cum magno Reipub.Chriſtianæ incommodo & detrimento:Proindeq; & Summus Pontifex, & Cæſarea M. Sereniſsimusq; Nepos noſter dñs Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex,nos ad ineundas quadriennales inducias & arbitralem cognitionem ſubeundam hortati eſſent & induxiſſent : Qua demum magnis impedimentis non ſecuta,& tempore Induciarum expirante,uenissent ad nos Illuſtres Principes dñs Georgius Marchio Brandeburgen. in Sileſia Ratiborien. Iagensdorff:in Prußia Stetinen. Pomeraniæ,Caſſubarum,Sclauorum, Dux: Burgrabius Nurembergen.& Princeps Rugiæ.Et Fridericus Dux Legnicen.& Brigen. ac inferioris Sleſiæ Capitaneus neceſſarij & affines noſtri charißimi de pace & concordia ſtabili ac firma ſedulo agentes. Tandem poſt multos tractatus & rationes utrinq; expenſas ad infraſcriptas conditiones & capitula ipſius pacis & concordiæ deuenimus,omniaq; & ſingula condiximus & utrinq; firmauimus in hunc qui ſequitur modum.

In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Amen. Nos Georgius Dei gratia Marchio Brandeburgen.in Sileſia Ratiborien.Iagendorff,in Prußia Stetinen. Pomeraniæ,Caſſubarum,Sclauorum &c. Dux,Burgrabius Nurembergen.& Princeps Rugiæ.Et nos Fridericus eadem gratia Dux Legnicen.& Brigen.ac inferioris SleſiæCapitaneus recognoſcimus & ſignificamus omnibus & ſingulis præſentem concordiam ſeu contractum uiſuris,audituris,ſiue lecturis.Quia nos ex infraſcriptis ſequentibus rationibus, quæ nos tanquam Principes Chriſtianos promouerunt,eandem ſequentem concordiam & contractum inter Sereniſs.& excellentißimum Principem & dominum, dominum Sigiſm. Regem Pol.& ſuæ Maieſtatis hæredes,& ſucceſſores Reges Regni Pol. ex una, & Illuſtrißimum Principem & dñm dñm Albertum Marchionem Brandeburgen. Theutonici Ordinis generalem Prußiæ Magiſtrum,& eius Ordinem militarem Terrigenas & Ciuitatenſes ex altera,partibus.cõcepimus,tractauimus,& compoſuimus. Et inprimis id præcipue ac potißimũ cõſiderantes,oẽs diſſenſiones,bella,cõtentiones,& cõflictus inter Regiam M.& dñm Magiſtrum,eiusq; Terrarum incolas hinc ortas & emanatas eſſe,eo, quod non unus princeps hæreditarius omnium Terrarum Prußiæ gubernator hucuſ.

que extitiſſet, dictaq; Pruſsia diuerſorum Procerū capitibus gubernata eſſet, unde Terrarum ipſarum Incolæ pernicioſis inter ſeſe bellis & contentionibus digladiabantur, & prælia commouebant: ex quibus magna effuſio Chriſtiani ſanguinis, damnaq; & nocumenta incolis, orphanis, & uiduis plurima ſunt illata. Similiter conſiderantes quod præfatus dominus Magiſter frater & auunculus ac ſororius noſter retroactis temporibus, quando Officio Magiſterij fungeret, multifarias fatigas & labores hucuſq; ſubiuit apud omnes ſtatus Chriſtianorum Principum, uidelicet Summos Pontifices, & Cæſareā M. ſacrum Romanū Imperium, & Electores Imperij, necnō apud Nobilitatē Germanię, eoſdemq; omnes ſępius requirēn. operam diligentē impendit, ſperās eoſdem inuigilaturos, quo ipſe ſeditiones & controuerſiæ ac diſſenſiones ſecundum continentiam infraſcriptę perpetuæ pacis per Sereniſs. Maieſtatē fœlicis record. Kazimiri Regis olim Thorunij cōfectæ, & iuxta cōpromiſſum in proximo quadriennio per Cæſareę Maieſt. & Regiæ Serenitatis Vngariæ Oratores in præſentia Sanctiſs. dñi Leonis Papæ Legati &c. Thorunij factum cōponerentur & concordarentur, id tamen ex interuenientibus bellorū motib. & cæteris uarijs admodū arduis negocijs, quibus Cæſarea M. & Sereniſs. dñs Rex Hūgarię hactenus impliciti ac diſtracti fuerūt, hucuſq; impeditū & indiſcuſſum permanſit: Nos tamen conſiderān. huiuſmodi ordinationē optimam fuiſſe, cōpromiſſum paucis diebus ad finem & terminum ultimū deducere ſtuduimus. Nā ubi negocia indiſcuſſa permanſiſſent, formidandū fuit ne R. M. & Regnū Pol. ac Magiſter cū Terris Pruſsiæ iterū ad maiores armorum tumultus, prælia, & contentiones ac humani ſanguinis effuſionē rediret, in damnum & iacturā totius Reipubl. Chriſtianæ. Ad præcauendū igitur huiuſmodi mala & incōmoda paciſq; ſtudio intendentes, quo in futurum perpetua Chriſtiana pax inter R. M & eiuſdem Maieſtatis hæredes ſucceſſores Regni Pol. Reges, & inter Magiſtrum Pruſsiæ & eiuſdem Terrarū Incolas utrinq; interuenire ac diſponi poſsit: conſiderantes etiā quia & nunc Reuerēdus dñs Statilius Præpoſitus Veſprimien. Sereniſs. Regis Hungariæ dñi, domini noſtri clementiſsimi tanq; dicti compromiſsi arbitri internuncius pacis, ac miſſus Orator ad Sacrā M. Regiā Poloniæ ac Magiſtrū Pruſsiæ fratrem & auunculum ac ſororium noſtrum, quo ſe ad concordiam & ipſum contractum per nos factum beneuolè ſubmitterent, & gratioſè ac benignè eidem cōſentirent, rogauit & requiſiuit: Nos tanq; mediatores, reconciliatores pacis, ex ſupra dictis cauſis & rationibus ſequentes Articulos quos, ſalubri uiæ concordiæ intendentes, Chriſtianos, decentes, idoneos cognouimus, inter Sacram M. Regiam, & dominum Magiſtrū, utriuſq; accedente conſenſu fecimus & diſpoſuimus, & prout infrà continetur ordinauimus & cōfecimus.

In primis, Quod omnes diſſenſiones in ijs bellis inter R. M. dñm Magiſtrum, Duces Mazouiæ, Epiſcopos Varmien. & Culmen. & cæteros omnes, eorumq; ſubditos exortæ, per ſequentem tranſactionem in uniuerſum ſublatæ ſint, & neutri Partium in malo reminiſcendo imputari debent. Item quod Loca, Caſtra, & Oppida cum omnibus attinentijs & pertinentijs in his bellis utcunq; alias utrinq; intercepta cū Bombardis maioribus quēadmodum in prima occupatione Arcium & Oppidorum inuentę ſunt, reſtitui: Bombardæ etiā Vncales quas Hokenbuchs uocāt, eo pacto ut penes modernos Officiales reſtabant, ſimiliter reddi debent. Si uerò quicq; Bombardarum maiorum deeſſet, debent Officiales per iuramenta interrogari, ut medijs eorum iuramentis dicant, quid illic inuenerint. Quod autem Bombardas in Caſtro Hollando demolito inuentas attinet, debent ſine diminutione ad manus Illuſtris domini Marchionis Alberti reſtitui.

Præterea debent omnes & ſinguli ex Nobilitate, Ciuibus, & Colonis, omnis promiſſionis & iuramenti quibus præſentibus bellis aut citra alias circa hæc tempora à ſuis ad alienos dominos ſe contulerunt & obligarunt, liberi & ſoluti eſſe, & reputari.

Cæterū quod ad neglecta ſeruitia attinet, debet à Regia Maieſtate & Duce de Pruſſia, illis qui ea neglexerint ex gratia condonari, & bona ſeu poſſeſsiones eorum reddi. Cæterum quod liberos eorum attinet, qui condemnati ob perpetratum facinus pœnas dederunt, bona immobilia utrinq; reddantur, & patrum facinus honori puerorum nihil noceat: nec apud quempiam in aliquo præiudicet.

Item debet Regia Maieſtas illis de Neuumarkt, ſimiliter Marchio Albertus Gilczenburgen. & Hoenſtrinen. nec non omnibus Ciuitatib. Eccleſiaſticis & Sæcularib. Nobilibus & Plebeis utriuſq; partis ſubditis, qui ex timore defecerint, parcere & cōdonare: nullaq; indignatione reminiſci, nec cuiquam ut hoc uindicat permittere: ſed ex clementi uoluntate, ſub utriſq; hinc inde ſigillis & Literis ſententiam ferre, quod hoc ipſis & liberis eorum in nullam dehoneſtationem, aut incommodum uergere debeat.

Item

Item quod ad Eccleſiaſticorum bona & Iuriſdictionem attinet, debet Dux Pruſsiæ ad requiſitionem Eccleſiaſticorum unicuiq; iuſtitiam, ut Chriſtianum æquum & iuſtū eſt, adminiſtrare. Cæterum bona reditus & cenſus ſub Duce Pruſsiæ ſiti Epiſcopatum Varmieñ. uel eoſdem Eccleſiaſticos attinens, debent uiciſsim ex omni parte reſtitui. Si uerò Dux uel Nobiles ſui curatos, uel alios in Eccleſiaſtica beneficia collocare uellent, qui hominibus Chriſtianè prouiderent, eos Epiſcop. iuxta antiquam conſuetudinem inſtituere ac inueſtire debet.

Item ſi poſſent Domini Pontifices conſtanter docere. Quod Eccleſiaſtici in Terris domini Ducis commorantes ſecus quam Chriſtiani ac contra ordinationem & conſtitutionem uniuerſalis ſanctæ Eccleſiæ Chriſtianæ ſe gererent: debet dominus Dux una cum dominis Epiſcopis iuuare, ut tales debita caſtigatione emendentur.

Item ſi quiſpiam Ciuium aut Ruſticorum duos annos antè, proximè geſtum bellum uſq; huc domino ſuo ſe ſubduxiſſet, & abſq; uoluntate eius aufugiſſet, repetiti debent dominis ſuis ſine omni medio reſtitui, & exinde nulla partium alterutri ſuos detinere. Qui autem ui ab utraq; parte abacti ſunt, ij debent publicis mandati Literis ad dominos ſuos dirigi, ſeu remitti.

Item debet dominus Albertus Marchio R. M. & Regno Pol. Iuramentum, uti naturali & hæreditario domino ſuo, præſtare: & ſe in poſterum erga eius R. M. in omnibus ſicut Principem Vaſallum erga dominum ſuum hæreditarium de Iure decet obedientem exhibere. Debet præterea Marchio Georgius ſuo & fratrum nomine uexillum contingere. Debent ſimiliter Marchiones Kazimirus & Iohannes Sigillis & Literis ſuis intra annum huiuſmodi contractum agnoſcere, & acceptare.

Item debet Regia Maieſtas ex aduerſo Marchioni Alberto infraſcriptas Terras, Ciuitates, Caſtra, & Vicos uidelicet tria Oppida & Caſtrum Konigsbergk: Lochſteten, Vargen, Girmauu, Pubetten, Rudauu, Schokken, Kaymen, Kremitten, Vuldauu, Tapiauu, Taplauuken, Narbetten, Inſterburgk, Allēburgk, Venſteruu, Gordauen, Angerburgk, Mordenburgk, Labiauu, Lauukiſten, Tilſſeth, Ragnet, Roſsiten, Vinthergk, Mymel, Brandemburg, Kreuuczburg, Fredlant, Demenauu, Bartten, Letzen, Balge, Heylige, Beyhell, Zintten, Lauudsbergk, Preuſcheuulauu, Bartenskyn, Scheſten, Saynsburgk, Reynn, Raſtenburgk, Lieck, Iehansburgk, Hollandt, Liebſtadt, Mulhauuſen, Mormige, Paſſenheym, Ortelsburgk, Oſterode, Hogenſtayn, Neidenburgk, Soldauu, Ilgenburgk, Schippenbeil, Teuuſchſtheylauu, Preuuſchmargk, Lubemul, Salffelt, Riſemburgk, Marienuerder, Tirembergk, Labtauu, Schonbergk Bouunden, Iorgenburgk, Reſenburgk, Gordenſche. Neuuhaus, Freyenſtadt, Solauu, Viſſchhauſen, Biſſchouuuerder, Medenauu, tanquam Duci in Pruſsia in legitimum & hæreditarium feudum conferre, & eiuſmodi infeudationis Literas ab uno fratre ad alium & eorum hæredes tanquam ſuper indiuiſo feudo iuxta tenorem tranſactionis conficere.

Item ſi quando memorati quatuor Principes & Marchiones Albertus, Georgius, Kazimirus, Iohannes, & eorundem legitimi feudi hæredes omnes ſine legitimis feudi hæredibus decederent, tunc & non antea debent ſupraſcriptæ Terræ Pruſsiæ ad R. M. & Regnum Polon. hæreditariæ redire & recidere. Si uerò filiæ ſupereſſent hæc debent Ducalis dotis pecunia à Regia Maieſtate abſolui & prouideri.

Item debet R. M. Marchionem Albertum ſuos hæredes & omnes incolas ſupra ſcriptarum Terrarum Pruſsiæ in eorum priuilegijs huic tranſactioni & ſuperioritati Regiæ Maieſtatis non repugnantibus, conſeruare: & alias ab iniqua uiolentia defendere & manutenere.

Item debent tam Ordinis quam Nobilitatis & Ciuitatum prædictarum Terrarum Pruſsiæ Mandatarij Nuncij pro ſe, hæredibusq; & ſucceſſoribus ſuis conſentire, & inſcribere, quod ſeipſos, hæredesq; & ſucceſſores ſuos poſt obitum quatuor prædictorū Principum & ſuorum legitimorum feudi hæredum ad R. M. & Regnum Polon. ac ipſius hæredes debita fidelitate & ſubiectione uti ad eorum naturalem ac hæreditarium dominū, & nullum alium tenere debeant, & uelint. Ita deniq; quod Regia Maieſtas ſupraſcriptas Terras Pruſsiæ cum aliquo linguam Germanicam callenti, & in eodem Ducatu benè poſſeſsionato, qui omnia officia adminiſtret, procurare debeat. Et ſi Maieſtas Regia Cōſiliarios ſuos deputauerit, quod Nobiles & Ciuitates Eccleſiaſtici & Sæculares omniū Ordinum Terrarum Pruſsiæ Duci ex Pruſsia Iuramentum pręſtare debeant, quod tunc ex ſingulis Diſtrictibus duo ex Nobilitate, ac Ciuitatibus nomine aliorum omnium, quemadmodum hic præſentes ſe inſcripſerunt, Literis quoq; & Sigillis ſuis huiuſmodi

concor-

concordiam recognoſcere debebunt,& quum Principi de Pruſsia Iuramentum præſtabunt,quod tunc medio huiuſmodi eorum præſtitio iuramento,etiam hanc concordiam ſe ſeruaturos promittant.

Item quod Princeps de Pruſsia primum & proximum locum in Conſilijs,Terrarum Comitijs,& publicis conuentibus apud R.M. habere debet.

Item quod Princeps ex Pruſsia,hæredesq́ & ſucceſſores Principes ex principatu & Terris Pruſsiæ prædictis nihil uendāt:uerum ſi ad hoc ingens urgeret neceſsitas, debebūt hoc Regiæ M.tanq̃ dño ſuo hæreditario antē unū annū prius denunciare. Quod ſi Maieſtas ſua emere nollet,extunc ipſe Princeps uendendi habeat poteſtatem: Regalib. tamen Regiæ M.feudi & obſequiorum iuribus ſaluis. Et præterea ſi Dux ipſe Pruſsiæ urgente neceſsitate pigneretur,poterit Arces & Oppida ſua Vaſallis ſuis locare & impignorare ut eædem Terræ unitæ & indiſciſſæ quemadmodum nunc ſunt,permaneant.

Item quod ad obſequium attinet,ex quo Terra Pruſsiæ in magnum detrimentū peruenit,promiſit R.M.Marchioni Alberto ſex annorum libertatem ſe ex gratia daturam. Vbi autem Regia M.& Regnum Pol.à quibuslibet cuiuſuis dignitatis aut conditionis illi fuerint,occaſione huius tranſactionis & conceſsionis feudi impugnaretur: extunc Dux in Pruſsia cum ſucceſſoribus in propria perſona una cum omnibus ſuis ſubditis ꝑ ſummis uiribus Regiam M.etiam intra hoc ſex annorum libertatis ſpacium. adiuuare & illi conſulere ſit obligatus.Similiter Regia M.& Regnum Poloniæ erga Ducem in Pruſſia & ipſius Terras in hoc caſu facere debebit.

Si autem cōtingeret quod Regia M.aut Regnum Pol.extra hunc cōtractum ab infidelib & alijs urgeretur,& Regia M.Pol.in propria perſona cum omnibus ſuis ſubditis in Caſtra proficiſceret:tunc Dux in Pruſsia cum ſucceſſoribus ſuis obligatus eſſe debet Regiā M.cum centum inſtructis equis,uſq́ ad terminos Terrarum Pruſsiæ inſequi.

Si uero Dux in Pruſsia à Regia M.ultra fines tranſire requiſitus fuerit, extunc huiuſmodi centum equites inſtar aliorum Maieſtatis ſuæ equeſtrium militum Regijs ſtipendijs militare debebunt.Caſu autem quo Regia M.urgenti neceſsitate plures quam centum equites à Duce in Pruſsia educi deſideraret,quotquot centenarium numerum exceſſerint,à tempore exitus domiciliorum ſuorum,Regio ſtipendio,ut præmiſſum eſt,militabunt.Si uerò in facultate Ducis ex Pruſsia non fuerit plures quàm centum equites educendi,non debet propterea ipſum Maieſtas Regia ulterius urgere.

Item quod ad Iuriſdictionem inter Regiam M.& Principem Pruſsiæ attinet,ita obſeruandum eſt,ſi contingat quod R.M.Principem,aut uiciſsim Princeps ipſe R.M.in cauſis perſonas utriuſq́ partis concernentibus conuenire uellet,debet MaieſtasRegia Conſiliarios ſuos Marienburgi aut Elbingi collocare,Iuramentisq́,quibus ſuæ Maieſtati ob noxij ſunt abſoluere,& rurſum ad iuſtè iudicandum obligare.Et quicquid tunc à prædictis Conſiliarijs Regiæ M.& Principi pronunciatum & decretum fuerit,ratum eſſe debebit,& ſine contradictione ſeruari.

Si uerò quiſpiam de ſorte ſeu conditione Principis Sæcularis, aut Eccleſiaſtici ſtatus in Pruſsia ſupradictum Principem de Pruſsia ſuper quauis re conuenire prætēderet,debebit M.Regia ſex ex Conſiliarijs ſuis & Princeps in Pruſsia totidem ex ſuis ad Iudiciū, ut præmittit,obligare,& Iuramentis aſtringere:& quicqd ipſi æquū eſſe decreuerint, & ꝓnunciauerit,ei utraq́ Pars acqeiſcere,& ſine ulla tergiuerſatiōe id ratū habere debebit.

Si autem aliquis qui de ſorte Principum non fuerit,contra Ducem in Pruſsia quampiam actionem inſtituere uellet,hoc coram Vaſallis Principis facere debet, quos Princeps ipſe collocare,& ad Iudicium obligare tenebitur.Si quis autem occaſione huiuſmodi Iudiciorum in caſibus Principis perſonam attingentibus ſibi iniuriam factā,aut ſe grauatum exiſtimaret eſſe,poterit ad Conſiliarios(quos R.M.& Dux in Pruſsia quotannis ad feſtum S.Frācíſci,cum id neceſsitas exigerit Marienburgum mittere debebunt) prouocare.Qui ſuper ea re cognoſcendi poteſtatem habere debent. Quod ſi ibi cognitum fuerit appellationem prouocantis friuolam & illicitam eſſe,debebit illa Pars Iudicio decem marcas Pruthenicales pendere, & Parti aduerſæ ad refundendum expenſas litis & ad parendum priori ſententiæ obligata eſſe.

Vbi uerò actiones emergerent,incolas Terrarum Pruſsiæ & eorundem poſſeſsiones utrinq́ contingentes,unuſquiſq́ in eo Iudicio ubi bona ſeu poſſeſsiones ſitæ fuerint,aut Reus domicilium habuerit conueniri,& ad extranea Iudicia trahi non debet.

Item neutrius Partis ſubditi,nec etiam eorum bona ex quo in locis ad quæ ſpectant iuſtitia obtineri poſsit,in alienis Iudicijs arreſtari,aut detineri debent.

Item

Item quod deinceps omnes Incolæ Terrarum Pruſsiæ utrinq; reciproca uicisſitudine in terra & mari ſine impedimento negotiationes exercere, ueteribus ſtratis proficiſci, & curribus tranſire, necnon in priuilegijs ſuis hoc caſu permitti debent.

Cæterùm fora in Villis contra fas & antiquam conſuetudinem inſtituta, deinceps ubiq; aboleri, & in Ciuitates ad quas ſpectant reponi debebunt.

Item quod profundum Balgen. ad mare recens Haeb & ubicunq; aliàs profunda id eſt Oſtia maris fuerint, caput Viſlæ, & omnia flumina omnib. Pruſsiæ Incolis, ut in ipſis nauigare & traijcere poſsint libera ſint. Et peregrini Mercatores nec in Konigsberg, nec Braumbsbergk, Elbingum, Gdanum, aut in ullam aliam Ciuitatem proficiſci cogantur, ſed debent liberè non coacti prout ipſis placuerit uelificare, & nauigare. Attamen ſine antiquorum teloneorum & priuilegiorum detrimento.

Item nulla telonea, depoſitiones uel alia grauamina in Terris Pruſsiæ contra antiquã conſuetudinem & priuilegia ab ulla partium inſtitui debent. Sed uetera telonea permanere. Si autem ab alterutra partium à tempore tranſactionis Regis Kazimiri telonea eſſent inſtituta, ea quoq; hincinde abrogari debent. Si uerò ſucceſſu temporis contingeret quod R. M. & ſimiliter Dux in Pruſsia ad requiſitionem utriuſq; ſubditorum ſuorum alicubi noua telonea aut emporia ad utilitatem Terrarum Pruſsiæ inſtituere deſtinarent, tunc debet Maieſtas Regia Ducem Pruſsiæ uocare in locum opportunum, & ambæ partes ſuper ea re cõcordãdi & tranſigendi poteſtatẽ habere. Si etiã aurigæ, uel nautæ huiuſmodi telonea præterirent, non debent eis bona adimi, ſed tãtum naues, curruſq; auferri.

Cæterum quod ad bona naufragantium attinet, debebit id cum eijſdem ſecundum ueterem introductam conſuetudinem, ex quo idem in Zelandia, Holandia & Brabantia conſuetum eſt, etiam obſeruari, ità tamen quod à nautis nihil plus extorqueatur.

Item debet utraq; partium aduerſus alteram nunc & deinceps publicarum ſtratarum prædones, fures, & alios Terris perniciem inuehentes, ad receptandum & promouendum abſtinere. Sed qui unius partis profeſſus hoſtis ſit, debet etiam ab altera parte pro eius diffidato hoſte & damnificatore cenſeri.

Item quæuis partium poteſtatem habere debet hoſtes & noxios ſuos in bonis alterius partis perſequendi, & in quibus iudicijs apprehendentur, in illis ſiſti, & iuxta ipſorum demerita iuſtificari debent.

Item Dux in Pruſsia, præterea Elbingen. Gdanen. & Thorunen. omnem monetam cudere abſtineant, ita quod R. M. intra hinc & feſtum Pentecoſtes ſequentis anni diem ſtatuat ſe ratione huiuſmodi monetæ clarè concordandi.

Item quod Dux Pruſsiæ omnibus priuilegijs & iuribus huic contractui repugnantibus, ſeu ea ſint à Pontificibus Max. Imperatoribus, Principibus, uel Regibus Pol. profecta, nunc & in perpetuum renunciare, & ea in manus Regiæ Maieſtatis conſignare debet. Si autem quicquam in eiuſmodi priuilegijs contineretur quod huic tranſactioni nõ repugnaret, ſed Duci Pruſsiæ & Terris occaſione finium, & aliorum Iurium & priuilegiorum neceſſarium eſſet, debebit Maieſtas Regia eiuſdem tenoris ſub Literis & ſub Sigillo Maieſtatis ſuæ ea denuò concedere.

Item quod Regnum Pol. & Terræ Pruſsiæ pro ſe & eorum ſucceſſoribus ſufficienter ſe inſcribere debent, quod hanc inſtitutam tranſactionem, in omnibus ſuis partibus punctis & articulis fideliter perpetuò & irreuocabiliter ſeruare, nec unquãm contrauenire aut agere debeant, aut uelint: hoc puncto ſingulariter adiũcto, ſi caſus mortis Principũ quos Deus pro ſuo arbitrio conſeruet, ſe offerret, quod Terræ Pruſsiæ Maieſtati Regiæ & Regno Poloniæ, & nulli alteri adhærere debent.

Poſtremò ſi quiſquam cuiuſquam dignitatis aut conditionis exiſteret, hunc q; contractum impugnare uellet, debent tres Marchiones, quos hęc concordia pariter attingit, una cum Duce de Pruſsia eum omnibus, quos ad hoc permouere poterunt, Regiam Maieſtatem iuuare, & ſuper hoc reſpondere.

Huic ſupraſcriptæ Chriſtianæ concordiæ & unitati, Regia Maieſtas Poloniæ, & Dux Pruſsiæ in omnibus articulis, clauſulis, conditionibus, punctis ſuperius expreſsis Regiã ac Ducalem dignitatem, Chriſtianamq; bonam fidem perpetuo & fideliter interponen. inuiolabiliter pro ſe & ſucceſsiuè poſteritatis eorum hæredibus ſucceſſores Reges Poloniæ & Duces Pruſsiæ ratam & firmam habere, & obſeruare polliciti ſunt, ac promiſerũt. Pro maiori præfatorum fide & ſecuritate Regia Maieſtas ſimiliter Dux Pruſsiæ huiuſmodi pactum, concordiam, & unionem manu eorum propria ſubſcripſerunt, & Sigilla ipſorum noſtris adhærentia ſubappendi fecerunt, & huiuſmodi contractus binæ literæ concor-

concordationis ſeu unionis ſub eodem uerborum tenore confectæ cuilibet Parti unæ præſentatæ ſunt. Datum & actum Cracouiæ Sabbato in uigilia Palmarum, quæ fuit octaua menſis Aprilis. Anno Domini. 1525.

Nos itaque Sigiſm. Rex Pol. de conſilio & conſenſu Conſiliariorum noſtrorum Regni Pol. omnes & ſingulos memoratos articulos ut præmittitur medio Illuſtrium Principum prænominatorum Georgij Marchionis Brandeburgen. & Friderici Ducis Legnicen. inter nos, & Illuſtrem dominum Albertum Marchionem Brandeburgen. Magiſtrũ ac Ordinem eius in Pruſsia actos condictos & concluſos in omnibus & ſingulis eorum punctis, clauſulis, continentijs prout iacent, acceptamus, ratificamus, approbamus, laudamus, & confirmamus, ipſosq; perpetuum firmitudinis robur obtinere uolumus. Promitten. in uerbo noſtro Regio, ac ſub fide boni ac legalis, & ingenui Principis pro nobis atque ſucceſſoribus noſtris Regibus Pol. ac Regno, & dominijs noſtris, quantum nos & illa concernunt, nos omnia ſupraſcripta in præinſertis Literis atq; articulis condictis & concluſis expreſſa firmiter & inuiolabiliter obſeruare, exequi, & adimplere, neque illis quoquomodo contrauenire de Iure, uel de facto, directè & indirectè, omni dolo & fraude penitus ſeclufis. In quorum omnium & ſingulorum fidem, tobur, & teſtimonium præmiſſorum præſentes Literas manu noſtra propria ſubſcripſimus, illasq; Sigillo noſtro Regio & Conſiliariorum noſtrorum Sigillis communiri fecimus. Datum Crac. die Dominico Palmarum. Anno domini 1525. Regni uero noſtri anno 19. Præſentibus, &c.

Rex Sigiſ. Terras Pruſsiæ dat in feudum.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam, Nos SIGISM. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, necnon Terrarum Cracouiæ, &c. dominus & hæres, Vniuerſis & ſingulis præſentibus & futuris harum ſeriem inſpecturis, manifeſtum facimus: Quia cum olim multæ & graues controuerſiæ, multaq; & Reipub. Chriſtianæ pernicioſiſsima bella geſta fuiſſent inter prædeceſſores noſtros Reges Poloniæ, ac Magiſtros & Ordinem dictum S. Mariæ Teuthonicorum ſuper proprietate in Terris Pruſsiæ Regibus & Regno Pol. Iiis ſuum hæreditarium pro uirili tuentibus, Magiſtris uerò ac ordine ſuis ueris ac legitimis hæredibus, & dominis parere recuſantibus, atq; ijs tantis controuerſijs, tantisq; bellis eo res deducta fuiſſet, ut diuino fauore iuſticiæ Regni noſtri opitulante, & pax confecta & Magiſtri ac Ordo, totaque ipſorum ditio in ſubiectionem & homagium Regibus & Regno Pol. deueniſſet, idq; lõgiſsimo tempore tentum & obſeruatum eſſet: Succeſſu uerò temporis nouæ controuerſiæ de ipſa proprietate, ac demum bellum inter nos Regnumq; noſtrum, & Illuſtrem dominum Albertum Marchionem Brãdeburgen. Magiſtrum generalem ac Ordinem eius ſuſcitatum eſſet, cum maximo Reip. chriſtianæ incommodo. Proindeq; ſummi Pontificis uidelicet LEO decimus ADRIAnus ſextus, & modernus CLEmens ſeptimus, demũ Inuictiſs. CAROlus Rom. Imperator & Hiſpaniæ Rex catholicus, Necnon Sereniſs. Nepos noſter dominus LVDOuicus Hungariæ & Bohemiæ Rex, ac plærique Germaniæ Principes ſummo ſtudio apud nos egiſſent de concordia, & pace componenda. Quę denique concordia cum medio Illuſtrium Principum dominorum GEORgij Marchionis Brandemburgen. in Sileſia Ratiborien. Iagendorff, in Pruſsia Stetinen. Pomeraniæ, Caſſubarum, Sclauorum, &c. Ducis Principis Rugiæ ac Burgrabij Nuremburgen. & FRIDERici Ducis Legnicen. & Brigen. & Capitanei inferioris Sleſiæ tractata & concluſa eſſet, ueniſſetq; ad nos ipſe Illuſtris dominus ALBERTVS Marchio Brandemburgen. & Magiſter generalis cum nonnullis membris Ordinis & ſubditis ſuis plenam & omnimodam facultatem ab Ordine & uniuerſis ſubditis eius habentibus, ſe nobis uti uero & legitimo hæredi, & domino ſuo ac Terrarum omnium Pruſsiæ ſubijcien. ac eaſdem Terras ſibi in feudum dari enixè, & ſupplicitèr, primum eius Conſiliarij Proceres & ſubditi, demum ipſe Illuſtris dominus Albertus Marchio à nobis petiuiſſent, declarans ſe nobis & Reipublic. Regni noſtri hoc pacto magis ex uſu fieri poſſe, pacemq; firmiorem futuram. Nos rationem habentes in primis utilitatis ipſius Reipub. chriſtianæ, quæ in tanta infidelium tempeſtate, non niſi pace & concordia inter ſe chriſtianorum Principum ſeruari poteſt, demum obaudire nolentes, ut poſtulata Sanctiſs. domini noſtri Papæ, Cæſareæq; & catholicæ Maieſtatis, ac Sereniſs. domini Nepotis noſtri domini Ludouici Hun

gariæ & Bohemiæ Regis, aliorumq́ Principum chriſtianorum qui hactenus omni conâ tũ hanc differentiam & bellum ſiſtere & componere inter nos ſtuduerunt, ac deniq́ gratificari & commodare uolentes dicto Illuſtri Principi Domino Alberto Marchioni Brandeburgen. uti Nepoti noſtro ex ſorore chariſsimo, eiusq́ Domui de Onſpach annuimus non grauatim precibus eius Illuſtritatis, & ſubditorum ipſius, illiq́ & eius ueris maſculini generis & legitimis feudi hæredibus ex lumbis eius procedentibus, Terras, Ciuitates, Oppida, & Arces infraſcriptas in perpetuum, & in diuiſum feudum dedimus, & conceſſimus, & ipſum de illis per uexilli noſtri traditionem inueſtiuimus, harumq́ ſerie Literarum damus & concedimus: uidelicet Arcem Konigsberk cum tribus Ciuitatibus, item Arces & Oppida Lochſtete, Vargen, Girmavv, Pubetten, Rudavv, &c. ut in præcedentibus concordiæ Literis ſunt deſcripta. Cum omnibus & ſingulis ſubditis, Vaſallis, fructibus, dominijs, ſuperioritatibus, libertatibus, & Iuribus una cum omnibus Arcibus, Ciuitatibus foris, Villis, manſis, Curijs, molendinis, molendinorum locis, cenſibus, uectigalibus, redditibus, teloneis, ſeruitijs, feudis Spiritualibus, & Sæcularibus, lacubus, fluminibus, piſcationibus, aquis, aquarum decurſibus, ferarum luſtris, ferarum meatibus, uenationibus, ſyluis, nemoribus, paſcuis, pratis, actibus etiam, cum omnib. metallis, quæ modo ſunt ſeu in futuro fieri poſſunt auro, argento, cupro, ſtanno, plumbo, ſalinis ſupra & ſubtus Terram, ſimiliter una cũ omnibus & ſingulis eminentijs, Iuribus, & pertinẽtijs uniuerſis nullis exceptis, ſicuti eiuſmodi Terras priores Magiſtri generales, & idem Ordo habuêre, et uſq́ ad præſens nouiſsimum bellum geſtum uſu & fructu tenuerunt, in poſterum, perpetuè & hæreditariè in commune & indiuiſum feudum tenen. haben. fruendum, utendum, & poſsidendum. Vbi uerò ipſe Illuſtris Albertus Marchio & Dux in Pruſſia ſine legitimis maſculis feudi hæredibus, uel eius legitimi maſculi feudi hæredes non relicta ꝓle uirili deficerẽt, extunc ſupradictæ Terrę, Ciuitates, & Oppida & Arces in omni forma & modo quemadmodum eas ſupradictas Illuſtris Albertus Marchio habuit, ad Illuſtrem Principem Dñm GEORGium Marchionem Brãdeburgẽ. & ipſius legitimos ſexus maſculini feudi hæredes uenire, & deuolui debent. Si uerò etiam Marchio Georgius ſine legitimis feudi hæredibus maſculis, uel eius hæredes poſt eius obitum ſine legitimis maſculi generis legitimis feudi hæredibus ex humanis concederent, dictæ Terræ, Ciuitates, Oppida, & Arces ad Illuſtrem Principem Dñm CAZimirũ & eius maſculos feudi hęredes deriuari ac deuolui debent. Si aũt prædictus Marchio Cazimirus ſine ꝓle maſcula feudi hærede decederet, aut eius feudi hæredes poſt ipſius mortẽ liberos maſculos feudi hæredes poſt ſe non relinquerent: tunc nominatæ Terræ, Ciuitates, Oppida, & Arces in Pruſsia ad Illuſtrem Principem Dñm IOHannẽ Marchionem Brandeburgen. & eius ueros legitimos maſculini generis feudi hæredes deuolui debent, ita quod dictę Terræ, Ciuitates, Oppida, & Arces ubi diuina ordinatione huiuſmodi caſus futuris temporibus accideret, de fratre in fratrem prædictos & eorum legitimos feudi hæredes maſculos cedant, & deuoluantur, ſine noſtro, hæredumq́ & ſucceſſorum noſtrorũ Regũ ac Regni noſtri Poloniæ impedimento. Ita tamen cum, & quotiens ſe obtulerit eiuſmodi caſus deuolutionis de uno in alterum, prędictos fratres & eorum legitimos feudi hęredis maſculos debebunt illi, & quiſq́ eorum debebit nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus ac Regno Pol. infra tempus debitum ac legitimum debitam ſubiectionem, & feudi obligationem, ac homagiũ præſtare. Quod ſi prædicti quatuor fratres de domo Onſpach diuina uoluntate ſic diſponẽtę ſine maſcula prole feudi hærede legitima ex lumbis eorũ ordine ſupraſcripto procedente, aut eorum huiuſmodi proles ſimiliter ſine maſculo feudi hęrede legitimo ex lũbis eorum ꝓcedente decederet, Tunc oẽs & ſingulæ Terræ, Ciuitates, Oppida, bona, & Arces ſupraſcriptæ ad nos, & ſucceſſores noſtros REGES & REGNum Poloniæ ſine omni impedimento ac contradictione deuolui ac redire debent.

Debebit item ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia, eiusq́ prænominati ſucceſſores & feudi hæredes pro hac noſtra in ſe beneficentia nobis & Regno noſtro tale obſequium præſtare, quod ubi ratione huius concordiæ & cõceſsionis feudi à quocunq́ cuiuſuis eminentiæ & conditionis Principe ſeu potentatu impeteremur, aut ſucceſſores noſtri impeterentur, tenebitur ipſe Illuſtris Dominus Albertus Marchio aut eius prædicti ſucceſſores Duces in Pruſsia in propria perſona nobis & Regno noſtro ubique unà cum omnibus ſuis ſubditis, & pro ſummis uiribus ſuis adeſſe. Quod uiciſsim nos & ſucceſſores noſtri Reges ac Regnũ Poloniæ in eodẽ caſu facere debebimus & debebunt.

Vbi

Vbi autem contingeret quod nos uel ſucceſſores noſtri Regnum Pol. altera quauis ex cauſa tã ab infidelibus quã ab quocũq; alio hoſte impeteretur, & ipſi in perſona propria ad bellum cum ſubditis noſtris proficiſceremur, aut ſucceſſores noſtri proficiſcerentur, debebit Illuſtris Dominus Albertus Marchio & Dux in Pruſsia aut eius prænominati ſucceſſores Duces in Pruſsia nobiſcum cum centum equitibus armatis proficiſci, & intra limites Terrarum Pruſsiæ nobis ſeruire. Quod ſi educere extra terminos Pruſſiæ illum aut eius ſucceſſores nos & ſucceſſores noſtri uellemus, extunc ad eoſdem centum equites ſtipendium tale præbere, quale dari alijs noſtris mercenarijs equitibus eſt ſolitum, tenebimur. Vbi uerò nos uel ſucceſſores noſtri uellemus ipſum Dominum Albertum Marchionem aut eius nominatos poſteros nobis & ſucceſſoribus noſtris maiori comitatu ſeruire, debebimus nos & ſucceſſores noſtri ijs omnibus militibus quos ultra centum prædictos conducere poſſet, mox poſt egreſſum à domibus ipſorum ſtipendium, quod noſtris militibus dabitur, illis, quam diu ſeruierint, perſoluere. Si autem plures quam centum prædictos equites ipſe Illuſtris Dominus Albertus Marchio aut eius ſucceſſores Duces in Pruſsia educere non poſſent, non debebimus nos aut ſucceſſores noſtri ab illo & eius poſteris Ducibus in Pruſsia plura exigere.

Præterea non debebit ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & eius nominati feudi hæredes ſucceſſores Duces in Pruſsia, quicꝗ ex Terris, Ciuitatibus, Oppidis, Arcibus, & bonis prædictis uendere. Verum ſi ad hoc illum, & eius ſucceſſores ingens urgeret neceſſitas tenebitur nobis & ſucceſſoribus noſtris tanquam dominijs ſuis hæreditarijs ante omnia denunciare. Quod ſi nos ipſi emere non curauerimus, aut hæredes & ſucceſſores noſtri non curauerint, in hoc caſu ipſe Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia aut eius legitimi feudi hæredes ſeu ſucceſſores cuicũq; uoluerint uel potuerint, liberam uendendi habebunt facultatem. Regalibus tamen noſtris feudi & obſequiorum Iuribus ſemper ſal uis remanentibus.

Poterit etiam ipſe Dñs Dux in Pruſsia & eius feudi hæredes ubi eos neceſsitas urgẽs premeret, ex bonis ſuis prædictis quantum opus foret impignorare ſuis duntaxat ſubditis & Vaſallis, ut eadem bona unita & indiuiſa permaneant. Quæ etiam omnia & ſingula ſupraſcripta, & quæcũq; alia quæ Vaſallus & feudalis Princeps erga ſuum naturalem Dominum hæreditarium & ſuperiorem dñm præſtare ac obſeruare tenetur, debebit ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia ac eius feudi hæredes legitimi ſucceſſores firmiter & inuiolabiliter adimplere. Noſq; uiciſsim illum & ſucceſſores eius omni gratia & fauore Regio complecti, ac illos in Iuribus & immunitatibus ipſorum conſeruare pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus & Regno Poloniæ pollicemur. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus, eſt appenſum, Datum Cracou. feria ſecunda poſt dominicam Palmarum proxima: Anno Domini 1525. Regni uero noſtri anno 19. Præſentibus, &c.

Rex dabit Alb. Duci Pruſ. 4000. floren. Rhenen.

SIGiſmundus, &c. Significamus tenore præſentium uniuerſis. Quia cũ diuino fauore Illuſtris Princeps Dñs Albertus Marchio Brandeburgen. ac in Pruſsia Stetinen. Pomeraniæ, Caſſubarum, Sclauorum, &c. Dux, Burgrabius Nurembergen. & Princeps Rugię, Nepos noſter chariſsimus, poſt cõtrouerſiã ad ꝙ nobiſcũ deuenerat, tandem ad nos ueniens medio Illuſtrium Principum Dñorum Georgij Marchiõis fratris germani ac Friderici Ducis Legnicen. ſororij ſui, ſe nobis reconciliauerit, magnaq; ac euidentia teſtimonia & indicia de ſua erga nos fide ac propenſione exhibuerit, uolentes eius Illuſtritatem in Terris Pruſsiæ quas illi in feudum dedimus, & quæ bellica ſæuitia magnum detrimentum ſunt paſſæ, releuare, ac illũ nobis & Regno noſtro maiori beneficentia deuincere, dandum & donandum illi duximus annuũ ſtipendiũ, quatuor millium florenorum Rhenẽſium in auro, uel pro ſingulis aureis xxviij. groſſos integros monetæ, & numeri Regni noſtri præſentis, harumq; ſerie Literarũ damus, donamus, & aſsignamus, ad terminos uitæ Illuſtris ſuæ per nos & ſucceſſores noſtros quotannis ſoluen. ita uidelicet quod primam ratam anni huius ſoluere debebimus ad feſtum S. Michaëlis proximè futurum, alteram uerò ratam ad feſta Paſchæ anni Dñi 1527. & deinceps ſingulis annis ſequentibus ad feſta Paſchæ dictam ſummam quatuor millium flor. Rhenenſiũ

ſoluere nos & ſucceſſores noſtros Reges Polon. ſubmiſimus, & præſentibus ſubmittimus, ac obligamus, promitten. in uerbo noſtro Regio pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus Pol. quod eam donationem & firmam habebimus, & illi ſemper quo ad ſua Illuſtritas uixerit ſatisfaciemus, & ſucceſſores noſtri Reges Poloniæ ſatisfacient. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum. Datum Crac. feria iiij. poſt Dominicam Palm. quæ fuit xij. Aprilis 1525. Regni noſtri 19.

Priuilegium Duci Pruſsiæ datum.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuã rei memoriã, Nos SIGISM. Dei gratia Rex Pol. Magnus Dux Lithuaniæ, nec non Terrarũ Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, Ruſsiæ, totius Pruſsiæ, Culmen. Elbingen. Pomeraniæ, &c. Dominus & hæredes, Manifeſtum facimus tenore præſentium. Quia licet quaſdam Terras noſtras hæreditarias in Pruſsia Illuſtri Principi Dño ALBERTO Dño Marchioni Brandẽburgen. & Duci in Pruſsia, &c. Iure feudali conceſsimus, in earumq́ poſſeſsionem illum per Conſiliarios noſtros induci fecimus, & eius conceſsionis, ac articulorum, & conditionum inter nos trãſactarum illi ſufficientes noſtras Literas dedimus, in quibus præter alia etiam, immunitates illi à nobis conceſſæ ſunt deſcriptę, tamen cum contractus cum illo per nos factus uelit, ut ſi quidpiam in priuilegijs illis contineret quæ nobis reſtituit, & quibus renunciauit, quod huic ipſi contractui & tranſactioni non repugnaret, ſed quod ipſi Duci ex Pruſsia & Terris eius occaſione finium & aliorum Iurium & priuilegiorum neceſſariorũ eſſet, quod id nos ſub Literis & Sigillo noſtro denuo concedamus: Ideo nonnullas infraſcriptas prærogatiuas & immunitates prioribus Literis contentas eius Illuſtritati renouandas, addendas, & denuo concedendas duximus, & tenore præſentiũ concedimus, ita ſane, ut ipſe Dux Albertus ſimiliter & hæredes eius Terram conceſſam ab omni exactione & ſeruitio, exceptis his quæ nominatim in contractu cõcordiæ expreſſa ſunt, liberã teneat ac immunẽ, & coram nullo alio, ſi ratione ipſius Terræ impeteret, q̃ corã nobis, aut ſucceſſorib. noſtris Regib. Poloniæ reſpondere teneatur, atq; ut liceat eidem una & hæredibus ſuis per totam Terram nunc conceſſam, ad commodum ſuum paſſagia & telonea ordinare, ſecundum contractus pręſcriptum, Nundinas & fora ſtatuere, monetam cudere pro contractus formula. Talia & alia iura taxare, directuras per terram in fluminibus, & in mari ſicut utile uiſum fuerit, ſtabilire. Deniq; Iuriſdictionẽ, poteſtatẽq; illã habeat, & exerceat in Terris ſuis, q̃ aliquis Princeps Regni noſtri meliús habere dignoſcitũ in Terra q̃ habet. Quatenus aũt initæ cõcordiæ, & contractui, non aduerſetur, ut bonos uſus & conſuetudines ponat, aſsiſias faciat, & ſtatuta quibus oẽs eius ſubditi pace tranquilla gaudeant, & utantur. Poſtremò cõcedendam etiam duximus, & concedimus tenore præſentium eius Illuſtritati atq; Nobilibus ſuis omnibus libertatẽ ducendi & tranſuehendi per Regnum & dominia noſtra, terra uel aqua, oẽs & ſingulas res quæcunq; ad uſum & neceſsitatẽ propriam eius Illuſtritatis atq; eorundem Nobiliũ, non autem ad mercaturam exercendam, opportuna & neceſſaria fore uidebuntur, & his pariter omnibus qui ex alienis prouincijs commigrare uellent, in Terram & ditiones eius Illuſtritatis, Equeſtris duntaxat conditionis ſeu Nobilibus, liberam damus res oẽs illorum ꝓprias ſecũ transferendi per Regnum & dominia noſtra, abſq; ſolutione cuiuſlibet telonei, & citra ullum impedimentum, facultatẽ & prærogatiuã. In cuius rei teſtimoniũ Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum. Actũ & datum in Ciuitate noſtra Marienburgen. ſabbato proximo ante feſtum S. Trinitatis. Anno Dñi 1526. Regni uerò noſtri anno xx. ut ſupra in Literis feudalib. Ducis Pomeraniæ.

Nobilitas cum Ciuitatibus approbant concordiam.

NOs infra ſcripti Erhardus electus Pomeſan. Fridericus Dñs de Heydek ordinis Teuthonicorum in Pruſsia, Henricus de Kittlicz, Georgius de Kymheym nomine Nobilium: Nicolaus Richan Magiſter Ciuium Ciuitatis antiquæ, Criſpinus Schenbergk Conſul in Kuribhoff nomine maiorũ & minorum Ciuitatum in Pruſsia: palàm facimus & recognoſcimus, quia cum retroacto tempore multa, grauiaq́ue bella inter Sereniſſ. Polon. Reges, & inclytos Teuthonici ordinis Magiſtros magnos, tantis odijs, inueteratisq; diſsidijs in utriuſq; populi & Polonici & Pru-

thenici calamitatem geſta ſint,ut parum hactenus profuerint contractus, & pacis fœdera Summorum Pontificum,Imperatorũ,Regum auctoritate ſemper interpoſita.Cuius mali origo hinc dimanauit.Quod Pruſsiæ Terra(nam de eius propinquitate tantoperè pugnatum eſt) rectore hæreditario caruit,cum hinc Reges Polo.illinc magni Magiſtri & militaris Ordo Ius ſuum prætenderent,mallentq́; armis quam pia,Chriſtianaq́; cõcordia negocium tranſigere.Proindeq́; peruenit eorum malorum non parua portio ad noſtrã uſq; ætatem.Siquidem paucis ab hinc annis oborto iterum ea de re bello,concurrẽtibusq́; infeſtis ſignis Sereniſſ. Rege Sigiſmundo, & Illuſtriſ. Principe Alberto magno Magiſtro: quanta uaſtitate utraq; Terra affecta ſit,oſtendunt ipſæ ruinæ & calamitas miſerorũ.Sũt uaſtati agri,abducti Coloni,effuſus ſanguis Chriſtianus,uim paſſæ mulieres,ſtupratę uirgines,prophanatæ ſacræ ædes:præterea alia ſcelera & bellorum incommoda perpetrata, quæ etiam audire,ne dum fieri in populo chriſtiano mens horret.Cuius belli immanitate moti,& miſerorum fortunam miſerti,Summus Pontifex, ſacratiſsima Cæſarea Maieſtas, Sereniſ.Hungariæ, Bohemiæq́; Rex ad inducias quadriẽnales utrãq; partẽ pijs rationib. flexerũt,eo propoſito,ut quadriẽnio illo induciarũ ueterẽ diſcordiã omnino tollerent, & pacem firmam inter nos finitimas gentes componerent.Erat ſpes bona nobis fore, ut aliquando concordia pro diſcordia ueniret. Cæterùm cum Chriſtianus orbis undiq; bellorũ tumultu,uarijsq́; perturbationibus uexaretur,factum eſt,ut tam pium conſiliũ tantorũ rectorũ Rerumpu.de cõcordia ſtatuenda impediret̃, quãdo quidem quadrienniũ induciarũ irritũ abijt,ut eius fine pro pace bellũ uideret̃ renaſci, qđ ſanè ita erat in manifeſto, ut aut ipſum noua cum calamitate Chriſtianorũ fuiſſet ſuſcipiendum, aut in contractum Thorunenſem cui titulus eſt perpetuæ pacis coniurandum. Quando igitur uerſaremur inter duo eiuſmodi pericula,ut aut arma patriæ noſtræ intoleranda deinceps forent capeſſenda,aut neceſſe eſſet conſentire in concordiam & prædictum contractum perpetuę pacis,nec in aliam partem ſe flecti permitteret Sereniſſ.Rex Pol.& inclytum eius Regnũ: Reſpexit Deus propicijs oculis in pias preces calamitate afflicti populi, deditq́; ex im,puiſo pios ac prudentes pacis per alium modum procuratores Illuſtriſſ. Principes & dominos Dñm GEORGium Marchionem Brandeburgen.&c.& Dñm FRIDEricũ Ducem Legnicien.&c.quos uetus diſcordia & periculum redeuntis belli non minùs mouit, quã ſi eorũ res ageret̃:quũ ſint utriq; Partiũ ſanguine & affinitate coniũctiſsimi.Hi diuina inſpiratione inuenerũt Articulos tranſactionis & pacis cum iuſtos,tum Chriſtianos.Qui ſi bona fide cuſtodiantur,non erit amplius timor de periculo renaſcituri belli.

In primis aũt ſua prouidentia curarunt, quo reſtingueretur fons,unde hactenus tot mala fluxerunt,ſcilicet,ut habeat Terra Pruſsiæ Principem hæreditarium,qui iuſtis de cauſis ſuperiorem recognoſcat Sereniſſ.Regem Pol.& inclytum eius Regnum.Quando quidẽ certis iam indicijs & argumẽtis haud fallacib.iã tandẽ euidẽter cognouimus, fundum & ſolum Terræ Pruſsiæ intra fines,limites,& circulo ditionis inclyti Regni Poloniæ contineri,& concludi.Quando autem nihil potius eſſe debet Chriſtianis pectoribus, q̃ cum omnibus,ſi fieri poſsit,in primis uerò cum uicinis in pace & tranquillitate uiuere, q̃ nobis Magiſter noſter Chriſtus & eius diſcipuli tanta cura & ſtudio commendarũt:Volẽtes accurrimus ad per tam pios Principes oblatas pacis conditiones, qua hactenus indigni uiſi ſumus,& nũc diuina cõmiſeratione donamur:idq́; eò libentiùs fecimus,quod nos ad eandem tranſactionẽm amplectandã clariſsimus uir Dñs Iohãnes Statilius Præpoſitus Veſprimien.Secretarius & Orator Domini Ludouici Regis Hungariæ & Bohemiæ Regis Dñi noſtri gratioſiſsimi adhortabat̃ duplici nomine, tũ qđ ad percutiendum fœdus pacis miſſus eſſet,tum quod propoſiti articuli tranſactionis iuſti ac Chriſtiani à præfato Sereniſſ.Rege iudicarentur,qui ceu alter ſummorum arbitrorum concordiæ ſtatuendæ in quadriẽnalib.inducijs nihil ęquè ad ſe pertinere affirmauit, quam, uel in ipſis inducijs, uel poſt finem earum inter Principes utrinq; ſibi coniunctiſsimos & populos uicinos pacem procurare.Ideo conſenſimus & conſentimus in tranſactionem & concordiam inter Sereniſſ.dominum Sigiſm.Regem & inclytum Regnum Polo.ex una, & Illuſtriſsimum Principem Dñm Albertũ Marchionẽ Brandeburgen.&c. hæredes & ſucceſſores ex altera partibus,ſuper feudo,Iuribus,& proprietate prædictæ Terræ Pruſsiæ, ac alijs punctis, articuliſq́; per præfatos Illuſtriſſ.Principes Dñm Georgium Marchionem, &c. Fridericum Ducẽ Legnicen.pacis mediatores Anno 1525.die nona Aprilis Cracouiæ ad noſtram petitionem & placitũ conceptam,& confectã,ipſamq́; in omnib. punctis & articu-

lis,ꝑinde ac ſi inſerta hic eſſet, noſtro,conſtituentiũ,hæredũ, & ſucceſſorũ nomine laudamus,apꝓbamus,& cũ magna hilaritate animiq; gratitudine ſuſcipimus & amplectimur, pro nobis,præfatis cõſtituẽtib.hæredib.& ſucceſſorib.noſtris,ſyncera & Chriſtiana fide, & ſub honore noſtro,necnõ Iuriſiurãdi ſacramẽto firmiter & cõſtanter ꝑmittẽtes, & efficaciter nos obligãtes,qđ eandẽ concordiã tranſactionẽq;,ut præfert,in omnib. & ſingulis articulis & cõditionib.fideliter & irreuocabiliter ſine fraude & dolo ratã & gratã habere,& perpetuo obſeruare,nec unq; per nos,aut ſubmiſſas pſonas,quouis prætextu ſiue colore,publicè uel occultè ipſi cõtrauenire uolumus,nec debemus, Renũciantes præterea omnib.& ſingulis Iurib.& priuilegijs, & exceptionib. qb. eandẽ cõcordiã impugnare,& infringere poſſemus.Porrò ſi Illuſt.Princeps Dñs Albertus Marchio Brandeburgẽ. &c.in Pruſsia Princeps,&c.quẽ de uolũtate præfati Sereniſ.Regis Polo.Sigiſmũdi in hæreditariũ dñm ſuſcepimus,& præſentib.ſuſcipimus,Necnõ Illuſtritatis ſuæ ueri & legitimi feudi hæredes maſculi,& ſubinde Illuſt.Principes Dñi GEORgius,CAZimirus,IOHANnes una cũ omnib.ſuis legitimis feudi hæredib.è uita migrauerint, & præfata Terra Pruſsiæ ipſis in feudum cõceſſa,iuxta Inſcriptionem prædictæ tranſactionis ad Sereniſſimos Reges & Regnũ Pol.deuoluta fuerit:quod nos Sereniſſ.Regib.eiſdem, & Regno Polon.cui nos unanimiter ſponte & ex certa ſcientia una cũ prædicto Principe noſtro tãquam ſuperiori dño ſubiecimus,& exnũc ſubijcimus,nec cuiquam alteri adhærebimus, obediemus,& ſubiecti erimus.Sed eoſdem Sereniſſ.Reges, & inclytum Regnum, ꝓ dominis noſtris quo ad utile & directum dominium,merum & mixtum imperium,in perpetua ſubiectione profitebimur,& recognoſcemus.Saluis tamen ſemper manentibus omnibus & ſingulis tranſactionis articulis,quibus in hoc caſu Terræ Pruſsiæ cautum eſt. In quorum omnium fidem & robur nos ſupraſcripti Oratores nomine conſtituentium, & noſtro,has Literas Sigillorum noſtrorum appenſione muniuimus. Datum Cracouiæ die ix.Aprilis quæ erat dominica Palmarum.Anno Domini 1525.

Sigiſmund.I.Iohanni Dantiſco apud Rom. Pontif.Oratori de pacificatione Pruſsiæ.

CVm induciæ cum Magiſtro Pruſsiæ expirarent,ageretq; cum Summus Pontifex,tum Cæſarea M.Sereniſsimusq; Dñs Rex Hungariæ Nepos noſter apud nos de inducijs prorogandis:ad quas ſubditi noſtri conſentire nequaq; uoluerunt,iudicantes eas bello futuras nocibiliores, Proindeq; nos ad proſequendã rem noſtram armis inſtitueremus: uenit ad nos id ſentiens ipſe Magiſter cum Illuſtribus Marchione Georgio & Friderico Duce Legnicen. tranſegitq; nobiſcum coram de tota controuerſia:præſtito nobis debito ſuo,& datis illi per nos in feudum Terris, quas prius ante bellum nouiſsimum poſſedit.

De religione uerò nihil inter nos eſt actum,tùm quia intereſſe noſtra nõ uidebaẽ,tùm qđ etiã Ordines inſtitutores nõ fuerimus, tũ uerò qđ ferè in tota ditione Ordinis prorſus de tota religione catholica ſit actum, & deploratum. Proindeq; abuſi ſumus ea conditione deprauati temporis,in rem pacis cum res aliter tranſegi nullo pacto potuit.

Proinde ſi qui iſthic hos actus noſtros in re Pruthenica ſuggillari uellẽt, habes quo innocentiã noſtrã tueri poſsis.Nam nos Ordinis curatores nõ ſumus,ſed hæreditarium Ius noſtrum duntaxat ſemp exegimus:Religio catholica nobis ſemp cordi fuit, pro qua nequaq; dubitamus uel ſanguinem noſtrum profundere, tantum abeſt,ut illi noſtra opera uel conſenſu quicquam eſſet per hanc rranſactionem detractum.

Conſtitutiones Militarem & Ciuilem ordinem,totamq; Pruſsiam concernen.

SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Poloniæ,Magnus Dux,&c.Significamus tenore præſentiũ qb.expedit uniuerſis, quia cõſulere uolentes multiplicib. errorib. & abuſibus,qui cũ in diuinis tum etiã humanis rebus inoleuerãt in Terris & Ciuitatib.noſtris Pruſsiæ,uenimus huc ad eaſdẽ Terras omnib.alijs negocijs noſtris intermiſsis, & auſpice Dño Deo recte oia quæ reformatione indigebãt cõfecimus.Præterea etiã ad futurũ deinceps bonum regimen conſtitutiones & ordinationẽ opportunã in ipſis Terris relinquere

quere operæprecium eſſe duximus. Proindeq́ de conſilio & cõſenſu omnium Conſiliariorum & Nunciorum communitatis tàm Militaris quàm etiam Ciuilis ordinis infra ſcriptas conſtitutiones edidimus & promulgauimus.

In primis qſq́ Palatinus habeat apud ſe exẽplũ ſeu copiã priuilegij Terrarũ Pruſsiæ, & illud unicuiq́ petẽti oſtẽdet, & corã eo legi faciet, qđ nos manutenere & ſecundum ipſius tenorem Dignitates Officia & Capitaneatus ſolis indigenis conferre dignabimur.

Cæterùm cum ius Culmen. quo potiſsimum Pruſsia utitur, ſcripturis ſaltem authencis nuſquam reperiatur eſſe ſancitum, multaq́ propterea oriantur incommoda: Venerabiles & Egregios deuote nobis dilectos Tidemannum Giſe Cuſtodem & Canonicum Varmien. Matthiam Slevvniczki Canonicum Gneznen. Achatium Frenut Canonicum Varmien. Franciſcum Soldavv, & Philippum Holkner deſignauimus, ut hoc anno ad Calendas Octobres Mariemburgi conueniant, & eiuſmodi ius cum eius conſtitutionibus paſsim colligant diligenter, conſcribantq́, ut deinde typis excuſſum & euulgatum ad omnium noticiam perueniat, firmiterq́ à cunctis obſeruetur.

Iudicia aũt Terreſtria in ſingulis Palatinatib. quotãnis bis ſeruent, ita ut in Palatinatu Culm. primũ Iudiciũ feria tertia poſt dominicã Quaſimodo geniti. Secundu aũt feria tertia poſt Lãperti celebret. In alijs aũt Palatinatib. iuxta ueterẽ conſuetudinẽ celebret, ex q̃bus quidem iudicijs Terreſtribus Appellationes ordinariè fiant ad Conuentus generales Terrarum Pruſsiæ. A` Conuentibus autem generalibus ad Regium tribunal noſtrum, donec ad alterutra partium conformes ſententias obtinuerit.

Vt autem friuolæ & temerariæ Appellationes nonnihil cohibeantur, quiſquis à iudicio Terreſtri ad Conuentum generalem appellauerit, tres Marcas in iudicium reponat. Si uerò à Conuentu generali ad nos appellatum fuerit, ſex Marcæ deponantur, & ſi appellans coràm iudice appellato ſuccubuerit, in uſum publicum iudicij in quo erant repoſitæ cedant, alioquin parti reſtituantur.

Nec Palatini iudicent Cauſas ad ius Terreſtre ſpectantes, niſi de conſenſu Partium, & prouocantes ad iudicium Terreſtre remittãt, exceptis cauſis leuioribus quę uidelicet ualorẽ decem Marcarũ non excedãt. Hæc quidẽ ſine ſtrepitu Iudicij de ſimplici & plano ab eis cõponi poſſunt. In cauſis aũt ſanguinis & de facto recenti depræhenſis, in dilatã iuſticiam miniſtrent: nec partes cõtendentes ad cõponendum amice inter ſe controuerſiã cogant, nec exigant ullas pœnas niſi per Iudicium decretas. Quarum pœnarum tertia pars Iudicio Terreſtri, reliquæ duæ partes Palatino Loci cedant.

Palatini & Capitanei citati tam in Iudicio Terreſtri, q̃ Conuẽtuum publicorũ reſpondere ſunt obligati, exceptis actionibus ſuper bonis noſtris Regalibus emergentibus. Capitanei aũt iuxtà continentiam priuilegij Terrarum Pruſsiæ ſint indigenæ poſſeſsionati, ratione quarum poſſeſsionum ſuarum ſint Iudicio Terreſtri ſubiecti.

Statuimus preterea ut cõmunib. Conſiliariorũ uotis Notarius Terreſtris Nobilis poſſeſsionatus linguas neceſſarias calens, & alias, ad hoc Officium eligatur, qui cum iuratus fuerit, excluſis tam Eccleſiaſticorũ Prælatorum q̃ Ciuitatum ac aliorũ, Notarius ſolus ſecretorum conſilijs & Conuentuũ publicorũ Iudicijs interſit. Literas & Acta Iudicialia diligenter conſcribat, ac iura Partium in Iudicio producta fideliter cuſtodiat.

Vt autem temerariæ lites amputentur. Commiſſarios ſiue Iudices delegatos non deputabimus in cauſis ad Iudicium Terreſtre ſpectantibus, & minus in eo iam pendẽtibus, niſi per appellationem ordinariam de qua ſuperius dictum eſt à ſententia definitiua ſeu interlocutoria iam lata ad tribunal noſtrum deuolutæ fuerint, exceptis cauſis limitum, bonorum noſtrorum Regalium: nec Iudices delegatos ſeu Commiſſarios à quibus ſemel appellatum eſt, in eadẽ cauſa denuò deputabimus, aut cauſam ad illos remittemus. Non enim ueriſimile aut honeſtum uidebatur, quod Iudex priſtinam ſuam ſententiam retractet, aut aliter iudicet, quam antea iudicauerat.

Conuentus autem publici ſeu generales iuxtà proximam ordinationem noſtram in Pruſsia quotannis bis celebrentur. Verno uidelicet tempore Dirſauiæ ad diem S. Staniſlai: Tempore autem autumni in Grandentz ad diem S. Michaëlis. Conuentus autem peculiariter per nos inſtituendus locum & diem ex noſtro arbitrio ſortiretur.

Ad predictos Conuẽtus oẽs cauſæ tam ex Ciuitatib. q̃ Iudicijs Terreſtrib. per appellationẽ deuoluanť, & etiã ſine ſpeciali cõmiſsiõe noſtra iudicenť. Deinde uerò & nõ antea ad ſupremũ tribunal noſtrũ remittanť parte prouocante: cui ad ꝓſequendũ appellationẽ

à Iudicibus legitimis terminus præfigatur. Quam appellationem ſi intra unius anni ſpacium non proſequeretur, prior ſententia iuxta Iuris cõmunis diſpoſitionem in rem tranſeat Iudicatam, & executioni demandetur.

Ante conuentum uerò publicum per nos & ſucceſſores noſtros ſingulariter inſtituendum, in ſingulis Palatinatibus Culmen. uidelicet, Mariemburgen. & Pomeraniæ, fiat Nobilitatis Conuentio particularis, quam ſecundum morem antiquum Palatini ex ſingulis Diſtrictibus Palatinatus ſui ad aliquem locum conuenientem Literis ſuis conuocent: ut Nuncij ad huiuſmodi Conuentum mittendi eligantur. Qui autem uocatus non comparuerit, pœnam duarum Marcarum pendet. Cuius medietas Palatino eius loci, altera uerò medietas ærario publico proueniat.

At cum fruſtrà ſententiæ ferantur niſi legitimè executioni demandentur, uolumus & irrefragabili conſtitutione ſancimus, ut deinceps unuſquiſque cuiuſuis conditionis uel eminentiæ fuerit rei iudicatæ ſine omni contradictione cum effectu pareat, & obſequatur. Alioqui locorum Palatini nullo alio à nobis mandato expectato, legitimam executionẽ faciant: adiuncto ſibi ubi cauſæ conditio poſtulauerit, Capitaneo & Nobilitas illius Diſtrictus: aut etiam ſi neceſsitas exegerit, omnibus & ſingulis noſtris Vaſallis ſeu Nobilib. illius Palatinatus, quos ad aſsiſtendum illi ſub Iuriſiurandi debito & amiſsione feudorũ obligatos eſſe decernimus. Si uerò maiori potentia ſit opus, negocium ad nos referri uolumus: ut oportunis rationibus rebus prouideamus. PALAtinos ſimiliter ad huiuſmodi executiones faciẽdas, iuſticiamque oppreſsis adminiſtrandam, Iuſiurandum nobis pręſtitũ adigat. Quos etiã ſi remiſsiores fuerint, quinquaginta florenorũ Hungarical. pœna plecti uolumus. Cuius mulctæ medietas Parti cui iuſtitia denegata eſt. Altera uerò medietas ærario publico Terrarũ Pruſsię cedat. Vbi aũt quis executioni uiolenter reſiſtere cõuictus fuerit, pœna banni, ſiue proſcriptionis ac bonorum confiſcatione puniatur, ex quibus bonis Parti læſæ primum fiat ſatis. Quod reliquum fuerit fiſco applicetur.

Statuimus præterea ut nullus Capitaneus, Nobilis, Ciuis, aut quiuis alius cuiuſcunque conditionis exiſtat: perſonis, Caſtris, domibus, aut poſſeſsionibus alicuius ullam uiolentiam inferre: incurſiones facere: in publicis ſtratis inſidias ponere præſumat. Alioquin ſuper his conuictus, iuxta antiquum plebiſcitum Terræ Culmen. capitali pœna puniatur.

At cum aliquis Nobilis decreto publici Conuentus, Iudicio Palatinorum, aut Terreſtri capitur: ſub certis pœnis in poteſtatem aut carcerem Ciuilem non tradatur: ſed in manus Palatinorum. Si quis autem in Ciuitate, ubi nulla arx eſt, capiatur: & autoritate Conuentus, Palatinorum, Iudicij in carcerem Ciuilem conijcitur: in poteſtate eorundem, & non Ciuitatis permaneat, fideiuſſoria tamen cautione à carcere huiuſmodi liberetur, niſi cauſa fuerit criminalis, alioquin ſub pœna uiginti florenorum Hungarical. quorum medietas Palatino, altera Parti læſæ cedat, abſque ulla remiſsione perſoluen. Nobiles & eorũ ſubditi autoritate ſeu poteſtate Ciuili non capiantur, detineantur, aut areſtentur: necuiciſſim Nobiles autoritate propria capiant, aut detineant Ciues, aut eorum ſubditos, ſed unuſquiſque coram Iudicio ſuo ordinario conueniatur, & iuſticiam requirat.

Præterea ne in fluminibus Pruſsiæ præſertim nauigabilibus, & item Fehres, Bree, & Bda, ac etiam Redæ in Diſtrictu Puczkouien. obſtacula fiant: ut tam piſcibus quam nauibus & lignis liber tranſitus permittatur: niſi quis ſpeciale priuilegium ſuper hoc habuerit.

Nobiles aũt qui habent priuilegiũ piſcãdi in lacubus noſtris Regijs, & teſtibus fide dignis probare poſſunt ſe fuiſſe in poſſeſsione piſcãdi: & quorũ uel limites, aut ager ſtagnis noſtris Regijs adiacet, his quidem piſcatio permitti debet, ſed paruis retibus duntaxat ad uſum & menſam eorum ꝑpriam: non aũt ad uendendũ. Ea tñ cõditione, ut retia Caſtren. primos in hyeme habeant tractus, & quod tẽpore quãdo piſces qui Germanicè Breſſen, Polonicè uerò Kleſzcz uocantur ſemen aut fœtum emittunt, nulli liberum ſit in lacubus noſtris Regijs piſcari: ne huiuſmodi piſcium fœtura in augmentando impediatur.

Præterea ut Eccleſiaſtici bona Terreſtria Eccleſijs adſcribenda, & approprianda, ſiue incorporanda abſque ſpeciali conſenſu noſtro à modo non niſi à ſuis Vaſallis emant, nec obſequia nobis ex ipſis debita intereant, pro ſe uerò priuatim illa emere poſſunt, quæ ſi in uita ſua non alienauerint, aut cuipiam non donauerint, ad eorum propinquos & conſanguineos deuoluantur.

Simi-

Similiter,ne Ciuis,aut ignobilis quiſpiam bona Terreſtria emat.Si uerò iam empta poſſideat,non per cõducticias perſonas,ſed proprias ſeruitia ſeu obſequia deb:ta ad bellicam expeditionem de ipſis ſub eorundem amiſsione præſtet.

Nec omninò liceat à modo Ruſticis feras in nemoribus uenari,nec laqueos in ſyluis; & agris ponere:canes aut retia uenatoria habere, alioqui in poteſtate dñorum ſit Bombardas,canes,& retia huiuſmodi auferre: & pro qualitate exceſſus mandatum præuaricantes in decem Marcis pec.domino fundi applicandis, toties quoties, punire, exceptis foſsis pro luporum captura,quas tamen ſine præiudicio cuiuſuis quilibet cum conſenſu dñorum ſuorum habere poteſt.Simili modo,nec Palatini,Capitanei,aut Nobiles alter in alterius fundo abſq; uoluntate dñi fundi uenari:nec in ſyluis feras domare, aut circuire debet,quod Klopfen uocant ſub amiſsione retium,equorum,& curruum. Bombardis autem nemo omninò nec in proprijs,nec alienis ſyluis ſub pœna centum floren. Hungarical.irremiſsibiliter ſoluendorum à modo utatur.Cuius mulctæ medietas nobis,altera ærario publico Terrarum Pruſsiæ proueniat.

Volumus item,ut in Conuentu generali proximo per uniuerſos Conſiliarios harum Terrarum omnium rerum uendibilium æſtimatio,& iuſti precij conſtitutio fiat: utq; diligentior reſpectus ad menſuras, & omnia pondera habeatur : ut dolus ac deceptiones maliciæ uitari poſsint.

Item ut Palatini & Capitanei diligenter fines Terrarũ obſeruent,ne prædones & graſſatores ingrediendo & egrediendo impunè graſſentur.

Item ne Ruſtici cum cuſpidibus,lanceis,gladijs,aut ſimilibus armis publicè aut priuatim incedant,easq; deferant,niſi à dñis ſuis ad uenationem uocati fuerint.

Diſtrictiùs etiam inhibemus,ne Poloni à modo ab opificijs Ciuitatũ quarumlibet arceantur,ſed pari conditione cum Germanis & alijs nationibus admittantur, non obſtantibus huiuſmodi opificiorum contrarijs conſtitutionib.ſub pœna L. floren. Hungar.qui eos non receperint infligenda:perq; loci capitaneum pro fiſco Regio exigenda.

Ex quo item multorum querimonijs accipimus,quoſdam Officialium noſtrorum præſertim Tucholien.prætextu mandati prohibitorij de inuectione ſalis peregrini in Poloniam,innocentibus,ſi qñ finib.Terræ appropinquent,ſalem adimere. Quod quia iniquũ eſt ſub graui indignatione noſtra prohibemus,ne de cætero cuiq; adimatur, niſi ultra fines tranſgreſſo.

Nobiles præterea Diſtrictus Slochovv inſtar Ruſticorum ut ligna ad arcem ducant, aut alia ſeruitia ruſticalia faciant,cogi nolumus:ſed antiquam conſuetudinem ſeruãdam eſſe decernimus.

Ad præcludendas aũt uarias hinc inde obloquendi uias,& controuerſiarũ occaſiones, quæ ſolent oriri à Ciuitatib.& Oppidis contra Nobiles & Tabernatores tam Sæculariũ q̃ Spiritualium qui coquunt,& alijs per tunnas uendunt ceruiſiã:ita ordinatũ eſt,qđ Nobiles pro utilitate eorum propria coquere liberè poſſunt ipſam ceruiſiam,& ſi quid ex illa eis ſuperabundauerit,id uendet ad ſuas Tabernas,uerum negociationem ceruiſiæ nõ exerceant,quod ſtatu eorum foret indignum. Tabernatores uerò qui ultra miliare diſtant ab Oppidis uel Ciuitatib.& qui habent in ſuis priuilegijs facultatẽ coquendi ceruiſiã:coquere illam poſſunt,quantũ ad propinandum in eorum Tabernis ſufficiet,nequaq; tamẽ per integras uel medias tunnas uendendi ipſam ceruiſiam habeant:ſub pœna decẽ Marcarum totiens,quotiens huic conſtitutioni contrauenerint ſoluendarum.

Cùm etiam Mercatores & præſertim peregrini ſiue exotici homines in Nobilitatis ac Ciuitatũ iniuriam pelles,frumenta,humulum,linum,& alia mercium genera in Villis ac Pagis clàm & publicè coëmere,& negociationes illicitas exercere ſoleãt: authoritate noſtra Regia firmiter prohibemus,ne id de cætero fiat.Statuentes ut deinceps ſubditi dñorum merces,& res ſuas uendibiles in proximas Ciuitates ducant,& in foro publico uenales exhibeant,legitima tamen dñorum ſuorum cum pellibus ferarum & beſtiolarum ſyluestrium habita ratione.Alioqui emptoribus equos,& currus:uenditoribus aũt res uenditas à præfectis noſtris adimi & cofiſcari uolumus.

Mandamus inſuper,& ita omninò habere uolumus,ut Palatini debitores decimarum aratraliũ & quorumuis Eccleſiaſticorũ prouentuum cenſuras contumaciter ſuſtinen.ad huiuſmodi debitorum ſolutionem remedijs opportunis compellant: ne Eccleſiaſtici ꝓuentibus ſibi debitis fraudentur.

Poſtremò

Poſtremò ad tollendum errorem & incommoditatem ex uarietate, utilitate, & adulteratione monetæ prouenientem, unanimi conſilio decretum & conſtitutum eſt: ut abolita in Pruſsia moneta uetere, Triplex noua ſub noſtris & Terrarum Pruſsiæ inſignijs cudatur: uidelicet groſsi, ſolidi, & oboli, ſiue denarij, ita ut uiginti groſsi unam Marcã: quadraginta autem groſsi ſiue duæ Marcæ florenum Hungaricalem conſtituant. Tres uerò ſolidi groſſum, & ſex oboli ſolidũ. Sitq; ea moneta in grani ualore & æſtimatione par Polonicæ, & ſimiliter noua cudenda eſt, æqualiter proporcionata: ut ſcilicet groſſus Polonicus Pruthenicum æquet, & ſolidus ternarios duos, obolus uerò obolum ualeat. Curratq; huiuſmodi moneta Pruthenica Regio edicto per totum Regnum, Mazouiam, & Lithuaniam, hoc tamen Illuſtris Pruſsiæ Dux uſq; ad feſtum S. Martini proximum in deliberationem accepit.

Quæ omnia & ſingula ut præmiſſa ſunt, in omnibus ſuis punctis, conditionibus, & articulis rata & firma eſſe uolentes, de certa noſtra ſcientia & deliberatione, conſenſuq; tam Conſiliariorum noſtrorum ſtatus utriuſq; quam etiam Nunciorum omnium Terrarum noſtrarum Pruſsiæ ſtatuimus & decernimus robur debitæ firmitatis habere, debere. Harum teſtimonio Literarum quibus Sigillum noſtrum eſt impreſſum. Actum & datum in Ciuitate noſtra Gedanen. feria tertia proxima poſt feſtum diuiſionis beatorum Apoſtol. Anno domini 1526. Reg. noſtri anno xx.

Sigiſmund. Rex ad Conſiliarios Terrarum Pruſsię de Decimis Epiſcopo Vuladiſ. penden.

MAgnifici & generoſi ſyncerè nobis dilecti. Accepimus Literas ueſtras, quibus neſcimus prolixè ne magis ac indignè nobis, cùm aduerſus Decretum noſtrũ, quod de ſoluendis Decimis dño Epiſcopo Vuladiſlau. anno ſuperiore iuſtè & æquanimiter tulimus, reſpondetis, idq; agitis, docentes nos quaſi nouum aut deſultoriũ Chriſtianũ, de lege gratiæ, de ſublato Sacerdotio Leuitico, de non contribuẽdo paſtorib. niſi paſcãt, & alijs tritis iã Apoſtatarũ cantilenis: non tẽpantes interim ab aculeis in ſuũ Epiſcopũ, & Paſtorẽ. Vnde uehemẽter miramur, quæ eſt iſta noua chriſtiana ratio: Quia per Legem gratię, quæ tantũ Legi irã operãti cõtradicit: per libertatẽ Euãgelicam, quæ ſolũ ſeruituti peccati opponitur, duplex, idq; ingens peccatũ aduerſus diuinas & humanas Leges cõmittitis. Alterum nõ reddendo proximo ſuo atq; adeò Paſtori quæ ſua ſunt: Alterum Literis & Decretis Principis ſui non parendo. Si per Legem gratię liber eſt populus à ſoluendis Decimis quæ miniſtris Dei debentur: eadem Lege liber erit à ſoluendis tributis quæ alijs Ordinibus & poteſtatibus debentur. Nam Lege gratiæ omnes pariter Chriſtiani in unam libertatem ſunt aſciti. Si ob hoc quod ſublatum eſt Sacerdotiũ Iudæorũ, nõn plus habeant Sacerdotij chriſtiani Sacerdotes, quàm id quod cõmune eſt omnibus, neq; illis ſuos prouẽtus deberi: pari ratione abolitò Regno Iudæorum Chriſtiani non plus erunt Reges, quàm cæteri Chriſtiani, nam per Legem gratiæ omnes ex ęquo REGALE SACERDOTium eſſe cenſentur. Quòd ſi chriſtiani Principes Decimas & prouentus ſucceſſoribus Apoſtolorum non rectè contulerunt, minùs rectè Apoſtolis ipſis primi illi Chriſtiani precia bonorum ſuorum omnium conferebant. Si nephas eſt Pontificem ob non redditas Decimas populum excõmunicare, maius erit nephas qđ Apoſtoli ob negatam pecuniã Eccleſiæ dicatã, utraq; morte cõdemnabãt. Si nõ pendendum eſt Paſtori, niſi paſcat, & doceat: non pendẽdus erit etiã à Plebe ſuus cenſus Ordini ſeu ſtatui Militari, niſi militet, & populũ Dei tueatur: Si deniq; non ſunt ualidæ dotes & Priuilegia maiorum & anteceſſorum noſtrorum Eccleſijs collata, cuius erunt firmitatis illa alijs Ordinibus ſub paribus ſignis, pari atramento, & pelle, conceſſa? atq; hæc ſunt illæ Euangelicæ rationes quæ nunc orbem Terrarum ſeditionibus, tumultibus, periurijs, & ſacrilegijs implent. Graui igitur & moleſtiſsimo animo ferimus, quod aduerſus Decretum noſtrum tales Literas, talibus impijs dogmatibus cõfutas miſeritis, quæ non ſolum indigna ſunt auribus noſtris, & ab uniuerſa Eccleſia Catholica damnata: Sed etiam à nobis, & alijs chriſtianis Principibus publicis edictis uetita. Et proinde denunciamus uobis hanc immutabilem ſententiam, & uoluntatẽ noſtram quod Decretum ipſum noſtrum iuſtè & legitimè latum nulla ex parte mutaturi, neq; dominum Epiſcopum, & Iura ipſius noſtro debito patrocinio deſerturi ſumus. Et ſi in ea contumacia perſeuerare uolueritis,

literitis: Nos id quod ad iuſtum & Chriſtianum Principem attinet, exequemur. Datum Petricouiæ decima Ianuarij. Anno Domini 1528.

ARTICVLVS III.

AN Dux Pruſsiæ ad ELECTIONEM Regis Pol. pertineat? Quodque ab eo ad Regiam M. uel alioquin communes illorum Commiſſarios appelletur. Præterea R. M. Literas publicæ fidei aliqua iniuria in Pruſsia grauatis dabit.

Reſponſum datum Oratoribus Ducis de Pruſsia ſuper facultate eligendi Regis.

QVod Legatio Illuſtriſsimi Dñi Ducis Pruſsiæ in primis cōtinebat, de facultatē eligēdi Regis: Sup eo negocio expēdēs Maieſtas Regia unà cū uniuerſis Cōſiliarijs ſuis ſingularē in ſe & Regnū ſuū propenſionem eius Illuſtritatis, proindeq; cupiens illi hac in re ex animo gratificari, reuoluit Maieſtas ſua uti ſe factură recepat cū Iura & Priuilegia, tum uerò acta & conſuetudines Regni ueteres, comperitq; adeo diligenter cautum & obſeruatum eſſe omni tempore, ne quis alius excellentioris ordinis præter CONSILiarios Regni Ius eligendi Regis haberet, ut etiam & Duces MAZOuiæ qui Principes erant indigenæ Regij, & uetuſtiſsimi generis, ut deniq; & filij Regij domini naturales huius Regni, poſt obitum patris neq; locū, neq; uocem eligēdi Regis habere potuerint. Sed & Magiſtri Pruſsię qui homagia Regibus & Regno Pol. præſtabant, non ſolum ut Principes, ſed etiam ut Conſiliarij Regni qui pari modo loca in Senatu habebant hoc ipſum Ius Electionis obtinere non potuerunt. Proinde cum Illuſtriſs. Dñs Dux Pruſsiæ ut prudens Princeps ſatis intelligat nihil eſſe perniciosius in omni Rep ub. quam aliquid aduerſus Leges & inſtituta uetera perpetua ſerie & uſu approbata committere, neq; aliunde grauiores caſus & perturbationes oriri, boni conſulere dignetur eius Illuſtritas, quod Maieſtas Regia & uniuerſi Conſiliarij Regni q eius Illuſtritati integerrimo animo afficiuntur, non poſſunt eam rem ut inſolitam & inſtitutis Regni aduerſam concedere. Præſertim cum id in omnibus Conuentibus exigant uniuerſi Regnicolæ, ut nihil aduerſus Iura & morem Regni ueterem ſtatuatur. Neq; mirum aut indignum uideri debet eius Illuſtritati, quod habens locū ſuum in conſilijs, Terrarum Comitijs, & Conuentibus generalibus, ad Electionem Regis non pertineat: cum itidem non pertinebant anteceſſores eius Illuſtritatis, ac Duces MAZOuiæ, & hic fuit mos & uſus in hoc Regno ab initio receptus & obſeruatus. Sed & in GERmania ubi uigent Leges Cæſareæ, non omnes Principes Ius habent eligendi Cæſaris, qui locum ſuum habent in Conuentibus publicis. Similiter in Regno BOHEmiæ, & alibi, quod notius eſt quam ut explicari ſit opus. Alioqui niſi res eſſet aduerſus Iura & inſtituta Regni, quæ Maieſtas ſua nollet ulla in parte turbari & labefactari, libentiſsimo animo Maieſtas ſua & Conſiliarij uniuerſi gratificarentur eius Illuſtritati, propter hanc illius erga Maieſtatem Regiam & Regnum eius quam omnes cognoſcunt propenſionem & obſeruantiā, neq; ullo pacto ſibi aliter eius Illuſtritas perſuadere dignetur.

A Duce Pruſsiæ ad Regiam M. appelletur, quæ etiam Literas publicæ fidei dabit. Reſponſum Oratoribus Ducis Pruſsiæ in Conuentu Petricou. die x. Ianuarij datum.

QVod ad Appellationes ab Illuſtriſ. Domino Duce Pruſsiæ ad Maieſtatem R. interpoſitas, & interponendas pertinet: nemo uel mediocriter in Iure uerſatus ignorare poteſt, proprium eſſe Ius unicuiuſque ſuperioris domini, ut ad ipſum à quouis ſubiecto & Vaſallo appelletur. Quippe quod non aliunde magis dominium & ſubiectio dignoſcitur. Cum itaque Priuilegium eius Illuſtritati conceſſum clarè teſtetur, eius Illuſtrit. ſe cum omnibus conſeruare debere erga Maieſtatem ſuam, uti fidelem ſubditum & Vaſallum de Iure decet, & articuli tranſactionis ſatis declarēt Maieſtatē ſuā eą duntaxat priuilegia & immunitates eius Illuſt. con-

confirmaſſe,qui huic tranſactioni & ſuperioritati Maieſtatis ſuæ non repugnarent: neq; de Appellationibus, quæ Iure & conſequentia propria ad ſuperioritatem pertinent,aliquid eſt exceptum: nemini dubium eſſe debet ad Maieſtatem ſuam Ius appellandi pertinere,quemadmodum & alia omnia ſuperioritatis Iura pertinent, quæ nō ſunt in Priuilegio nominatim exempta & excepta. Siquidem ſublatis Appellationibus nullum extaret uerę ſuperioritatis ueſtigium.

Similiter & de dandis à R.M.SALVIS CONDVctibus intelligi debet, Ea etẽm res non modo conueniens eſt & iuſta,ſed etiam pro conſeruando communi ſtatu & tranquillitate apprime neceſſaria.Ex denegatis enim Appellationibus & ſaluis conductibus à ſuperiori dominio,oriri ſolent diffidationes,deprædationesq; communium ſubditorũ, ex quibus & ad bellum plerũq; peruenitur. Maieſtas uerò Regia neq; debet neq; uellet ulla in re aduerſa eius Illuſtritati ac ſubditis eius unq; deeſſe.Quare hortatur Maieſtas ſua eius Illuſtritatem,ut quæ propria ſunt Maieſtatis ſuę & Iuris eius ſuperioris,his eius Illuſtritas non nitatur Maieſtatem ſuam priuare,& tranſactionem factam, quæ ſatis clara eſt, iſtis diſceptationibus in alium ſenſum torquere,& labefactare,in præiudicium M. ſuæ & communis boni ſtatus detrimentum. Quod ſi utiq; moleſtum id eſſe deb eret eius Illuſtritati,quod merito eſſe non debet, neq; illam iuſtæ rationes M. ſuæ permouerent,licet eſſet cum diſpendio Iuris & auctoritatis M.ſuæ,tamen potius quam eius Illuſtritati Maieſtas ſua diſplicere in hoc deberet,ita ſe conſeruare dignabitur in cauſis tam Appellantium,quam etiam qui ſub ſaluis conductibus iuſticiam quærunt,ut eſt in Cauſis,ſi quę inter Maieſtatem ſuam & eius Illuſtritatem inciderent,expreſſum in Priuilegio tranſactionis articulo decimo ſeptimo,qui incipit Item quod ad Iuriſditionem inter Maieſtatem R. & Principem attinet, &c. deputare uidelicet dignabitur Conſiliarios ſuos,& illos quo ad eiuſmodi actus à Iuramento ſibi obnoxio abſoluet,& iuſticiam miniſtrare præcipiet. Eos uerò Iudices cum in Cauſis proprijs eius Illuſtritas ſuſcipere non recuſauit, in alienis meritò refutare non debebit.

ARTICVLVS IIII.

Sigiſmundi Regis ad Archiepiſcopum,Magiſtrum, & reliquos Ordines Liuoniæ Legationis fragmentum.

QVia Sacra Maieſtas ſua Reuerend. dominum Iohannem Archiepiſcopum Rigen.& Epiſcopum Therbatenſem occaſione nonnullarum differentiarum in Liuonia exortarũ moleſtationes nonnullas tanto uiro indignas pati accepit, eius Maieſtas officij ſui eſſe exiſtimauit,ut,quoniam Rigen.& Terbaten. Eccleſiæ iam dudum protectione Regum Pol. ac Lithuaniæ Ducum utuntur, cauſæ atq; differentijs ipſius domini Archiepiſcopi non deeſſet, ne quid in eius præiudicium atq; iniuriam ageretur.Ideoq; hos Nuncios ſuos ad D.Liuoniæ Magiſtrum,& hũc Conuentum Maieſtas eius miſit:qui actionibus ijs contra Reuerendiſsimam P.ſuam inſtituendis intereſſent, referrentq́ue Maieſtati ſuæ quid de ipſa cauſa & Reuerend. D. ſuæ ſtatu decerneretur.

Ad Archiepiſcopum Liuoniæ Legationis fragmentum.

Nuncij Sacræ Maieſtatis Regiæ omnia pro honore & commodo Reuerendiſsimi D. Archiepiſcopi agent,dum modo uiciſsim D.Archiepiſcopus in his rebus, quibus ſubditi ſe grauatos merito conqueruntur,iuſto moderamine utatur: ne Maieſtas ſua rem uideatur poſtulare indecentem.

CAPITVLVM IIII.

De infeudatione Caſtri Bytovv & Ciuitatis Luneburg.

AD perpetuam rei memoriam. Nos SIGISMVN. &c. Vniuerſis & ſingulis præſentibus & futuris harum ſeriem inſpecturis Manifeſtum facimus, quia uigentibus olim bellis inter Sereniſſ.fœlicis memoriæ CAZimirum Regem parentem & prædeceſſorem noſtrum,ac inter Ordinem dictum ſanctæ Mariæ Teuthoni-

thonicorum in Pruſsia Illuſtris olim Princeps dominus Ericus Sitineñ. Pomeraniæ, Caſſubiæ, Vandaliæ Dux & Princeps Rugiæ, multa in ipſis bellis & controuerſijs fauoris beneuolentiæ & obſequij ſui erga prędictum Sereniſs. parentem noſtrum officia exhibere, & ſuppetias non uulgares illius Maieſtati defunctæ aduerſus hoſtes eius præſtare ſolitus erat, ac ob eam cauſam illi Arcem Bytouu una cum Oppido ibidem conſiſtente, nec'non Ciuitatem Lunenburgk cum uniuerſi fructibus & prouentibus ad illam pertinentibus idem Sereniſs. parens noſter ad arbitrium & beneplacitum ſuum conceſſerat, ut id ex literis, & alijs monumentis abundè conſtat. Deinde uerò ad eam beneuolentiam & coniunctionem quæ inter Sereniſs. prædeceſſores noſtros, & prædictum dominum Ducem Ericum, ac poſteros eius interceſſerat, etiam affinitas & neceſsitudo acceſsit, quæ ad hæc uſqꝫ tempora mutuis officijs & amore coaluit, ita ut prædictas Arces & Oppida repetita quidẽ aliquoties, tamen non grauatim, & nos, & Sereniſs. fratres ac prædeceſſores noſtri poſſideri à nominatis Ducibus Pomeranię citra Iurium Regni ſui detrimentũ ferebãt. Cum poſtremo nos ad has terras noſtras Pruſsiæ uenientes inuiſeret officioſiſsimè Illuſt. Princeps dominus Georgius Stetineñ. Pomeranię, Caſſubiæ, Vandalię Dux & Princeps Rugiæ Nepos noſter ex ſorore chariſsimus, & ſuã, ac Illuſtris fratris ſui germani domini Baruini ſingularem erga nos propenſionem animi & obſeruantiam declarauit, remiſitqꝫ nobis & ſucceſſoribus noſtris de dote Illuſtriſs. olim dominæ Annæ ſorori noſtræ à præfato Sereniſs. domino Rege Kazimiro patre noſtro promiſſa, quatuordecim millia aureorum Hungaricalium: uolentes uiciſsim erga Illuſtritates eorum uberiorem amorem noſtrum teſtari, et illas, earumqꝫ ſucceſſores nobis ac Regno noſtro arctiori beneuolentia & cõiunctione deuincere, attamen Iuribus Regni noſtri non deeſſe, illis & earum hæredibus maſculis, Arces & Oppida prædicta Bytouu & Lunenburgk cũ omnibus, & ſingulis eorum ſubditis, Vaſallis, fructibus, libertatibus, eminentijs, cenſibus, prouẽtibus, Iuribus, & pertinentijs uniuerſis, ſicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, ut dictum eſt, Sereniſs. prædeceſſorum noſtrorum, & noſtrum hactenus uſu & fructu tenuerunt, de cõſilio & conſenſu dominorum Conſiliariorum tàm Spiritualium, quàm Sæculariũ Regni noſtri tenen. haben. fruen. uten. & poſsiden. in perpetuũ Iure feudi pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus Poloniæ dedimus, & conceſsimus, ac illos de eis ipſis Arcibus & Oppidis Bytouu & Lunenburgk inueſtiuimus, & tenore præſentium damus & concedimus, illoſqꝫ & eorum hæredes de ampliori gratia & beneuolentia noſtra ab omni iuramento, necnon tributis & exactionibus quibuſcunqꝫ nobis & poſteris noſtris ratione dictarum Arcium & Oppidorum præſtandis dimittimus, & liberos facimus, pollicemur præterea dictos Principes in prædictis Arcibus & eorum pertinentijs quãtum in nobis eſt defendere & tueri, tenebuntur tamen & obligati eſſe debent præfati domini Duces, & eorum ſucceſſores ad ſingulas ſucceſſorum noſtrorum Regum Pol. coronationes, uel uenire ipſi, uel Conſiliarios, aut Officiales ſuos mittere, qui hoc ipſum Ius feudale de præfatis Arcibus & Oppidis ad Regnum noſtrum pertinens, ita ut iam dictum eſt, recognoſcent, & literas eius recognitionis & renouationis ipſius feudi, quæ gratis illis debent dari, à nouis Regibus accipient. Quo ſi aliqua legitima cauſa impediti hoc Officium, & debitum in coronationibus ſucceſſorum noſtrorum non fecerint, nihil ea negligentia illis detrimenti afferre debebit, dummodo alio breui tempore poſt Coronationem id præſtare curauerint. Vbi uerò ipſi Principes domini Georgius & Berninus Duces Pomeraniæ ſine legitimis maſculis feudi hæredibus, uel eorũ legitimi maſculi feudi hæredes non relicta prole uirili decederent, ſtirpsqꝫ & progenies eorum maſcula & legitima deficeret, extunc prędictæ Arces & Oppida Bytouu & Lunenburgk cum omnibus ſuis bonis, ſubditis, Vaſallis, fructibus, libertatibus, Iuribus, eminentijs, & pertinentijs uniuerſis, ac cum pleno Iure & poſſeſsione citra omnem difficultatem ad nos, & poſteros noſtros Reges Pol. redire debebunt: Salua tamẽ Iuriſdictione interim perpetuo, prouentibus, decimis ſeu Epiſcopalibus, cum Villis bonis & piſcaturis ac libertatibus ad Reuerendum Ioannem Epiſcopum & Eccleſiam Vuladislauienſem ex antiquo pertinentibus. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum. Actum & datum in Ciuitate noſtra Gedaneñ. die inuentionis S. Crucis. Anno Domini 1526. Regni noſtri anno 20.

CAPITVLVM V.

Literæ feudi & homagij Ducis Oſzuuiacimenſis & Zatorienſis.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam Nos Kazimirus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, &c. dominus & hæres, Notũ facimus per præſentes noſtras Literas omnibus et ſingulis, quibus expedit. Quod ueniens ad pręſentiã noſtrã pręclarus dominus Venceslaus Dux Oſzuya

czimeñ.& Zatorieñ.&c.frater noſter dilectus,cupiens & petens Regnō noſtro uniri &
incorporari,Literas & priuilegia quorundam Regũ Bohemiæ in præſentia noſtra poſuit
& oſtendit,quatenus ipſum & ipſius ſucceſſores in eiſdem priuilegijs,& in alijs libertati-
bus conſeruaremus,& confirmaremus,in protectionemq; & tuitionem noſtrã,ac Regni
noſtri reciperemus,prout ipſum,ipſiusq; ſucceſſores,anteceſſores Reges Bohemiæ tene-
bant,& tuebantur.Nos uerò priuilegijs ipſius uiſis,& ſufficienter examinatis,tãquàm iu
ſtis & rationi conſonis,tum & petitioni ipſius acclinati,attendentes ipſius liberum acceſ-
ſum & unionem ad nos & Regnũ noſtrum,ipſum dominum Venceslaũ Ducẽ Oſzuya-
czimeñ. & Zotarieñ.in noſtram & Regni noſtri tuitionem & protectionem recepimus,
& recipimus,ac priuilegia per Reges Bohemiæ ſibi & ſuis anteceſſoribus data & cõceſſa
confirmauimus & confirmamus.Inſuper & à Iuribus noſtris feudalibus quomodocunq;
ad nos ſpectantibus & pertinentibus,à bello dum & quãdo expeditio bellica fieret & cõ
tingeret aliarum Terrarum Regni noſtri,à contributione ſeu datia omni in quam Terræ
Regni noſtri conſentierint ex quacunq; cauſa ſeu modo,cęteriſq; ſeruitijs & grauamini-
bus quocunq; nomine uocantur,ſeu in futurum uocabũtur,tàm de perſona, quàm de bo
nis mobilibus & immobilibus liberum fecimus,dimiſimus,& in futurum facimus, & di-
mittimus.Etſi quiſpiam habens bona in prædicto Ducatu ab obedientia domini Ducis
Zatorieñ.ſe ſubtraxerit,& ad nos recurrerit:talem nõ ſuſpiciemus, neq; defendemus, ſed
remittemus & compellemus eum ad obedientiam domini Ducis Zatorieñ.Et ſi aliquan
do aliquis Nobilium, aut Plebeiorum de eodem Ducatu Zatorieñ. ad noſtrã uel Regni
noſtri Iudicium prouocauit & appellauerit: ſic prouocañ.& appellañ.non admittemus
ad noſtram audientiam ſeu Iudicium,ſed remittemus, & in futurum mandamus,remitti
ad eundem Ducatum Zatorieñ.ut ibidẽ in omni negotio per ſubditos prædicti domini
Ducis Iuſtitia petentibus adminiſtretur:& generaliter ipſum dominum Ducem,et ipſius
ſucceſſores,tum & Ducatum Zatorienſem,ſeu dominium,in omnibus Iuribus & priuile
gijs conſeruamus,& in perpetuum uolumus conſeruari,quæ ab antiquo ad ipſum,& do
minium ipſius pertinebant & ſpectabant.In cuius rei teſtimonium &c.

Literæ ſuper Ducatum Zatorienſem. 1494.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam, quoniam huma-
ni generis actiones memoria perpetua indigentes plærunq; ab hominum notitia di-
labuntur,niſi ſcripturarum ſeu teſtium munimine fuerint renouata: Proinde nos Io-
annes Albertus Dei gratia Rex Pol.necnon Terrarum Cracouiæ,Sandomiriæ, Sira-
diæ,Lanciciæ,Cuiauiæ: ſupremus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ,Pruſsiæ:ac Culmeñ. Elbin-
geñ.& Pomeraniæ dominus & hæres &c.Significamus tenore pręſentium quibus expe
dit uniuerſis,præſentibus,& futuris,harũ notitiam habituris.Quomodo quamuis à mul-
tis iam retroactis annis Terra ſeu Ducatus una cum Duce,Ducibuſq; Zatorieñ.cum o-
mnibus eorundem Iuribus,inſcriptionibus,& cum omnibus & ſingulis Terrigenis,nec-
non Ciuitate Zathor,alijſq; Oppidis,& cum Caſtro ſeu fortalicio eodẽ nomine Zathor
dicto,alijſq; omnibus Fortalicijs,nec non uillis,hæreditatibus, poſſeſsionibus, & omni-
bus eorundẽ cenſibus ſeu utilitatibus,fluuijs,ſyluis,eorũq; uſibus tàm Ducalibus,quàm
etiam aliorum quorumcunq; Terrigenarum & ſubditorum cuiuſcunq; conditionis exi-
ſtant in toto ambitu dicti Ducatus conſiſtentibus,cũ omni Iure,proprietate,& dominio,
nobis,ditioniq; noſtræ ſeu Regibus & toti Coronæ Pol.pertineant, & ſunt incorporati,
appropriati,aſcripti,& perpetui,irreuocabiliterq; uniti,nobiſq; & Coronæ noſtræ pręfa-
tæ ſubiecti,cum omnibus eiuſdem Ducatus ſubditis tàm Spiritualibus quàm Sæculari-
bus. Quam incorporationem,unionem,confœderationem,& ſubiectionem uetuſtam,
ſemper ratam,firmamq; & inuiolabilem perpetuoq; duraturã habuimus, habemus,per-
petuoq; habere uolumus: Nihilominus præclarus Dux Ianuſsius eiuſdem Ducatus Za
torieñ.modernus dominus,hæres,& poſſeſſor ex ſucceſsione ſuorum parentum Ducum
Zatorieñ.procedens,una cum Illuſtri Duciſſa domina Barbara cõſorte ſua legitima, eaſ-
dem ueteres inſcriptiones,incorporationes,uniones,& ſubiectiones,conſtantes & reco-
gnoſcẽtes nouis ſe inſcriptionibus,fœderibus,Ligis,uenditionibus, atq; ſubiectionibus
pariter cum præfato pleno & integro Ducatu Zatorieñ.nobis & omnibus ſucceſſoribus
noſtris Regibus & toti Coronæ Pol.cum plena poteſtate & autoritate,perpetuoq; dura-
turis matura deliberatione & conſilijs,cuius intererat præhabitis uoluerunt inſcribi,tan-
toq; firmius incorporari,& ſubijci,prout iam nunc ſe inſcribunt:& prout proprijs inſcri-
ptionibus præfati Ducis Ianuſsij,conſortiſq; ſuæ præfatæ,necnon omniũ Terrigenarum
pariter & Ciuitatenſium præfato Duci Ianuſsio ſubiectorum ſufficienter eſt firmatum &
expreſſum.

ꝑreſſum.Proinde ut hæc unio,incorporatio,inſcriptioq́ꝫ præfati Ducis Ianuſsij & con ſortis ſuæ,necnon totius Terræ & Ducatus eiuſdem uenditio,realisq́ꝫ ſatisfactio per nos ſibi facta ad effectum deducatur,ſitq́ꝫ ſolidior & firmior perpetuo & in æuū, recognoſcimus nos apud præfatum Ducem Ianuſsium tanquam apud uerum & indubitatum hęredem præfati Ducatus Zatorieñ.& apud Illuſtrem Barbaram conſortem ſuam præfatam dimiſſæ præfatum Ducatum Zatorieñ.una cum Caſtro ſeu Fortalicio,et Ciuitate tota Zatorieñ.et cum omnibus bonis,poſſeſsionibus,Villis tàm Ducalibus quàm etiam Terrigenarum et ſubditorum quorumcunq́ꝫ,quicunq́ꝫ ſeu quæcunq́ꝫ in præfato Ducatu conſiſtunt,emptione,uenditioneq́ꝫ perpetua et irreuocabili,perpetuo et in ęuum,pro octuaginta millibus florenorum Hungaricalium auri ueri puri et iuſti ponderis. Pro quib. ſibi iam plenè et ex toto ſatisfecimus realiter et cum effectu: prout ipſe Dux Ianuſsius una cū prefata ſua conſorte eandem ſatisfactionem et ſolutionem proprijs Literis et Sigillis,con ſortisq́ꝫ eiuſdem una cum Terrigenis et ſubditis ſuis fatetur et recognoſcit:Nosq́ꝫ et futuros ſucceſſores noſtros Reges et Coronam Pol.de accepta ſatisfactione et ſolutione quitauerunt,et liberos dimiſerunt. Et tamen præter hoc, tenore præſentium promittimus, Quod nos et ſucceſſores noſtri Reges,et tota Corona Pol.pro finali ſatisfactione præfati Ducis Ianuſsij et conſortis ſuæ præfatæ pro dicto Ducatu Zatorieñ. et bonis ad ipſum pertinentibus,debemus,tenemur,tenoreq́ꝫ præſentium pollicemur,et tenebimur,nosq́ꝫ obligamus præfato Duci Ianuſsio,et dictę conſorti ſuæ,pro quolibet anno dare et ſoluere de Zuppis noſtris Vielicenſibus et Bochnenſibus ducentas Marcas pecuniæ commu nis monetæ et numeri Polonicalis,et ſedecim bancos ſalis donatiui,uſq́ꝫ ad extrema tempora uitæ eorum,ſeu utriuſq́ꝫ,ſeu ad mortem præfatorum Ducis Ianuſsij et conſortis præfatæ eiuſdem.Ita tamen,Quod pro quolibet quatuor temporibus ſingulorum annorum per quinquaginta Marcas,et per quatuor bancos ſalis,dare eiſdem,ſeu utriq́ꝫ eorundem, uel alteri eorundem qui ſuper uixerit,præfatas ducentas Marcas dare & extradere tenemur,et debemus,tenebimurq́ꝫ et debebimus.Et ſimiliter noſtri ſucceſſores Reges,et tota Corona Poloniæ,dare eiſdem,uel alteri eorum modo ſupra ſcripto ſoluere et cōplere tenebuntur.Si uerò quod abſit pro aliquibus quatuor temporibus uſq́ꝫ per unū integrum annum præfatum cenſum ducētarum Marcarum,et ſedecim bancos ſalis, prout præmiſſum eſt,ſoluere neglexerimus,uel nō curauerimus,uel ſucceſſores noſtri neglexerint, uel non curauerint: Extunc poſt cuiuslibet anni integri decurſum poſt huiuſmodi negligentiam ſequentem in alijs ducentis Marcis præfati Duci Ianuſsio & ſuæ conſorti ſuccumbemus,& ſucceſſores noſtri ſuccumbent. Poſt præfatorum uerò Ducis Ianuſsij & Barbaræ conſortis ſuæ legitimæ obitum: Extunc præfatus Ducatus Zatorienſis cum Caſtro & Ciuitate,& cum omnibus Terrigenis,omnibuſquè bonis & ſubditis tàm Spiritualibus quàm Sæcularibus,cuiuſcunq́ꝫ conditionis exiſtant cum omni Iure hæreditario proprietate & dominio cum titulo re,Iureq́ꝫ uenditionis,& emptionis in manus noſtras, uel ſucceſſorū noſtrorum Regum & toti Coronæ Poloniæ perpetua & irreuocabili ſucceſsione,Iureq́ꝫ hęreditario perueniet,& deuoluetur.Quē iā exnūc, prout extūc,& extūc prout ex nunc,ipſe dux Ianuſsius unà cum conſorte ſua præfata nobis,Regibusq́ꝫ & toti Coronæ Poloniæ condeſcendit,& reſignat,& ita ſicut præmiſſum eſt condeſcendunt & reſignant.Et præter hoc,præfatus Dux Ianuſsius una cum conſorte ſua proprio iuramento corporali,hāc uenditionem,emptionem q́ꝫ,nec non inſcriptionem & ſubiectionē,conſeruationemq́ꝫ irreuocabilem atq́ꝫ perpetuam iam approbare,confirmare,& robore effectualiter de facto debet & tenetur,debētq́ꝫ & tenentur.Et ſimiliter Burgrabius Caſtri ſeu Fortalicij,& omnes terrigenæ,Ciuesq́ꝫ Zatorieñ.iurare debent nobis, Regibusq́ꝫ & toti Coronę Pol.nūc iam & in poſterum,quotiens opus fuerit,ad tenendā nobis, Regibusq́ꝫ & toti Coronæ Pol.fidem ſeu fidelitatē:& tam præfatus Dux Ianuſsius una cum conſorte ſua ſpecialibus literis ſuis,necnon omnes & ſinguli terrigenæ eiuſdem Ducatus Zatorieñ.etiam proprijs literis inſcribere ſe debent,& propria ſigilla ad literam pargameneam appendere,promittendo obedientiam,fidelitatemq́ꝫ nobis Regibus & toti Coronę Pol. præſtandam,& poſt mortem præfatorum Ducis Ianuſsij,& conſortis ſuę præfatæ nulli alteri poſſeſsionem dicti Caſtri,ciuitatisq́ꝫ Zatorieñ.& totius terræ ſeu ducatus Zatorieñ. dare,facere,& reſignare,nulliq́ꝫ fidē & fidelitatem ac obedientiā præſtare & facere quam nobis Regibus & toti Coronæ Pol.debent & tenentur.Quilibetq́ꝫ eorum debet,& tenetur.Qui etiam terrigenę omnes & quilibet eorū debet & tenetur,debebuntq́ꝫ & tenebuntur,ſpecialiterq́ꝫ pro Burgrabio dicti Fortalicij ſeu Caſtri & Ciuitatis Zatorieñ. & pro ſemetipſis,iam nunc,& quotiens opus fuerit,ſeu quotiens præfatus Burgrabius mutari & inſtitui debebit,etiam uiuente præfato Duce Ianuſsio,cauere & fideiubere atq́ꝫ corporaliter iurare.Quod præfatum Caſtrum fideliter tenebit,& nulli alteri in præfato caſu mor-

tis præfatorum Ducis Ianuſsij & cõſortis ſuæ quam nobis Regibus & toti Coronæ Pol. condeſcendere & reſignare debebit,& tenetur. Debet etiam & tenetur præfatus Dux Ianuſsius una cũ præfata conſorte ſua in uita ſua,quamdiu omnipotens Deus eam eis conceſſerit,nobis necnon Regibus & toti Coronæ Pol.in omnibus aduerſis aſsiſtere, & nos cõtra omnem inimicum iuuare,una cum præfatis terrigenis & ſubditis ſuis,ſeu cum toto ſuo Ducatu & eiuſdem incolis,quando,& quotiens opus fuerit. Nos uero etiã præfatum Ducem Ianuſsium,ſuosq; terrigenas & ſubditos,totumq; Ducatum tenere & cõſeruare debemus & tenemur ſub noſtra terreſtri,& totius Regni Pol.tutela:& eum ab omnib.inimicis ſuis opprimere eum uolentibus ſibi aſsiſtere,& eum pariter & conſortem pręfatam eiuſdẽ defendere & tueri pollicemur,& tenemur. Volumus etiam ut in neceſsitate alicuius diſturbij terreſtris,uel cuiuſcũq; guerrę aut intranquillitatis,ipſe Dux Ianuſsius in Caſtrum ſeu Fortalicium,Ciuitatemq; Zathor gentes noſtras immittere debeat libere ad requiſitionem noſtram,uel noſtri Capitanei Cracouieñ.ut tanto ſecurius ab hoſtiũ incurſu ipſum Caſtrũ & fines Regni noſtri tutius,& in meliori pace conſeruare ualeant, ad quod etiam faciendum ſe ſua inſcriptione una cum pręfata ſua conſorte ſubdiderũt. Ex quo aũt pręfatæ Illuſtri dominę Barbarę cõſorti dicti dñi Ducis Ianuſsij pro dote & dotalicio ſuis, quæ habebat in præfato Ducatu Zatorieñ.ſibi inſcripta & reformata, per nos & per Coronam noſtram ſeu Regnum Pol.completis præmiſsis,eſt ſibi ſatisfactum. Ex tunc præfata Duciſſa Barbara tenebitur,teneturq; literis ſui mariti domini Ducis Ianuſsij,necnon etiã ſuis proprijs præfatã ſatisfactionem recognoſcere,nobiſq; literas ſuæ reformationis reſtituere,& eaſdem Inſcriptiones dotis & dotalicij præfatis literis extinguere & mortificare. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus eſt ſubappenſum. Actum Cracouiæ,feria tertia ante feſtum S. Petri ad uincula,anno Dñi 1494. Regni uero noſtri anno 2. Pręſentibus Magnificis & Generoſis Ioanne de Pilcza Ruſsiæ, Dobeslao de Kurozuanki Lublineñ. Palatinis, Petro de Kurozuanki Theſaurario Regni Pol. & Cracouieñ. Capitaneo, Petro Myſzkouuski Vieluneñ. & Nicolao Strzezouuski Sanoceñ. Caſtellanis, Stanislao de Chodecz Capitan. Exercituum noſtrorũ in terris Podoliæ, Andrea Koſczyeleczki Bidgoſtieñ. & Ioanne Dunyn de Viazd Capitaneis, cæteriſq; Dignitarijs, Conſiliarijs, & Cubicularijs noſtris fidedignis teſtibus. Datum uerò per manus Venerabilis Gregorij de Ludbrancz Skarbimirieñ. & S. Floriani in Kleparz Præpoſiti, Regni noſtri Vicecancellarij, ſyncere nobis dilecti.

Venditio Ducatus Oſuiaczimen. Regi Poloniæ Kazimiro.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Ne temporum labentium curſus rerum geſtarum memoriam ſecũ rapiat,et illos obliuionis errore confundat,mentibus humanis illud diuinitas inſpirauit, præſtititq; remedium actiones, ordinationeſq; humanas per tẽporis lapſum perituras,& uenditionũ, emptionumq; contractus,ne à poſteris reuocentur in dubium,conſtans apex roboret literarum,& fides teſtium iugiter renouet & confirmet. Proinde nos Ianuſsius Dei gratia Dux & dominus Oſzuyaczimeñ. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis et ſingulis, præſentibus & futuris,publiceq; recognoſcimus & fatemur. Qualiter matura deliberatione cum Illuſtribus fratribus noſtris,Baronibus et Conſiliarijs noſtris præhabita,etiam in optima ualetudine conſtituti,nullo dolo,fraude, aut ingenio ſeducti, nec per errorem aut improuide,ſed de mera et ſpontanea uoluntate Ducatum noſtrum et Terrã noſtram Oſzuyaczimeñ. quæ portione paterna nobis obuenit,Serenifs. Principi et dño, domino Kazimiro Dei gratia Regi Pol. Magno Duci Lithuanię,hæredi Ruſsię,& domino Pruſſiæ,Regnoq; ſuo & Coronæ Pol. pro quinquaginta millib. Marcarum latorũ groſſorum Prageñ. numeri Polonicalis,quadraginta octo groſ.in quamlibet Marcam computãdo. (Quæ quidem quinquaginta millia Marcarum latorũ groſ.ab eodem domino Kazimiro Rege & Corona Pol. nos integraliter & effectualiter in pecunia parata & numerata pro huiuſmodi Ducatu tuliſſe,& leuaſſe,& percepiſſe præſentibus recognoſcimus,& profitemur)uendidimus,pręſentiumq; tenore uendimus,et uenditione perpetua,et irreuocabili præfato Serenifs. Principi & dño, domino Kazimiro Regi & Coronæ ſuæ Polo. de illo cedimus,& ipſum reſignamus,& inſcribimus,cum omnibus & ſingulis dicti Ducatus et Terræ Oſzuyaczimeñ. Caſtris, Fortalicijs, Ciuitatibus, Oppidis, Villis, Teloneis, cenſibus, prouentibus, utilitatibus, fructibus, ſeruitijs, homagijs, allodijs, exactionibus, collationibus, iurepatronatibus, culpis, emendis, piſcinis, molendinis, lacubus, agris, pratis, ſyluis, borris, uenationibus, aucupationibus, mellificijs, paſcuis, rubetis, mericis, fluuijs, torrentibus, aquarumq; quibuslibet decurſibus, montibus, fabricis, ferrifodinis, plumbifodinis,

dinis,auri & argenti,æris & cuiuslibet metalli fodinis,monetis,iudicijs & bannis, ſeu inhibitionibus uenationum,& pœnis inde ſequentibus,conſuetudine uel de Iure utilitatibus,honoribus,conuentionibus,honorantijs,feudis,feudatarijs, uaſallis,uaſallarijs,Nobilibus,Ruſticis & Plebeis,hominibusq; habitantibus, et habitaturis, cum poteſtate ibi mercata publica et Nundinas celebrandi,faciendi,datias,pedagia,gabellas,& alia omnia onera realia & perſonalia,ordinaria, extraordinaria,atq; mixta, quocunq; nomine nuncupentur imponendi,exigendi,& exigifaciendi, cum mero & mixto dominio, ſupremo & infimo,omnimoda Iuriſdictione,plena gladij poteſtate,et exercitijs eorundem,cũ uniuerſis alijs utilitatibus quæ ibi hactenus ſunt,& in poſterum naturaliter,aut induſtria humana fieri poterunt,quibuſcunq; nominibus aut cognationibus uel uocabulis nuncupentur,prout idem Ducatus & terra longè,latè, et circumferentialiter in baſſo & plano, in gadibus et limitibus,et terminis eſt diſtinctus,cum omni Iure Ducali,dominioq; mero et mixto,ſupremo & infimo,titulo et proprietate prout eandem Terram et Ducatũ nos et noſtri prædeceſſores tenuerunt & habuerunt,nihil nobis aut noſtris ſucceſſoribus cuiuſcunq; dominij,Iuris,feudi ſuperioris,& proprietatis,tituli,& memoriæ in eodem Oſzuyaczimeñ. Ducatu quomodolibet reſeruãdo,per dictum ipſum Kazimirum Regem & ſuam Coronam Pol. ſuosq; ſucceſſores Reges Pol. habendum, tenendum,poſsidendum,et ad uſus ſuos beneplacitos cõuertendum renunciantes publicè, et per expreſſum omni Iuri,titulo,feudo,dominio,& proprietati,quod hactenus illic habuimus, et progenitores,anteceſſoresq; noſtri habuerunt,pure ſimpliciter,et de plano,& ſine aliqua conditione,Ius,titulum,dominium,proprietatem, atq; feudũ dicti Ducatus et Terrę Oſzuyaczimeñ. eidem Sereniſs. Principi domino Kazimiro Regi,et ſuæ Coronæ Pol. reſignantes, abſoluentes, omnes et ſingulos Barones, Nobiles, Sculteros, Ciues, Oppidanos,& Kmetones,incolas et ſingulas perſonas Eccleſiaſticas et Sæculares quocunque nominè cenſeantur, aut quacũq; dignitate uel conditione perfulgeant præfati Ducatus et Terræ Oſzuyaczimeñ. à noſtra obedientia,& feudo,Iuramẽto, et fidelitate, ac obligatione eoſdẽ Barones et Nobiles,Scultetos,Ciues et Oppidanos,Kmetones et incolas, perſonasq; Spirituales et mundanas eiuſdem Ducatus,in obedientiam,feudum,et utilitatem prædicti Sereniſs. domini,domini Kazimiri et ſui Regni ac Coronæ Pol. ſubijcimus et ſupponimus per præſentes. Et ne in poſterum dubitari quomodolibet poſsit,quo Iure,titulo,& conditione,Caſtra,Ciuitates et Oppida,atq; Villæ in dicto Ducatu et Terra Oſzuyaczimeñ. conſiſtentia,per nos eidem Sereniſ. domino,domino Kazimiro Regi et ſuo Regno ac Coronæ Pol. uenditæ et reſignatæ,et ſubiectæ ſunt,conditionem eorũ pro futura memoria duximus præſentibus exprimendum. Inprimis quidem fatemur,quod Caſtra principalia Oſzuyaczimeñ. et ualentes huiuſmodi Ducatus,et Terræ prædictæ cum duabus Ciuitatibus ſeu Oppidis,uidelicet Ciuitas ipſa Oſzuyazim cum teloneo et molendinis, et Kanthi cum teloneo et molendinis, nec non Villæ Bielany, Lauki, Babicze,Lipnik, Oſyek,Brzeſczye,Monouicze,& Duuory,ſunt,eſſeq; debent de mera proprietate titulo atq; dominio præfati domini Kazimiri Regis et ſui Regni ac Coronæ Pol. Quoniã cum præfata Caſtra,Ciuitates et Oppida,telonea atq; Villæ nulli alteri niſi nobis ſunt cenſuales & obnoxiæ ac ſubiectæ,præfatus etiam dominus Rex cum omnibus pertinẽtijs, appendentijs,& emolimentis ea poſsidebit. Item recognoſcimus et publicè profitemur, quod etſi Villæ Polanka antiqua,noua Polanka, Vuloſyenicza, Poramba, Grodzyecz, Sparouicze,Nidek,Vitkouicze,Glabouicze,Bulouicze,Czanicze,Malecz, Czacuga, Nouauyeſz,Roczïny,Sbroskouice,Brzezinka,Raysko,Francyskouicze,Przecyeſſyn, Skiedziey,Vithkouice,Vilamouice,Helcznarouice,Bnyakouu, Dzuekoſſe, Mikluſſouice,Piſſarouicze,Halcnouu,Bijertolouice,Komorouice,Zebraca,Reſtuuina, Rabkouice,Starauyeſs,Ianuſſouice,Tharmaſſy, & aliæ omnes in prædicta Terra Oſuyacimeñ. conſiſtentes per certos Terrigenas, & Nobiles Ducatus prædicti teneantur & inhabitentur Quia cum nos & progenitores noſtri ſupremum Ius Ducale ferè in illis omnibus habuimus,cæterosq; cenſus,tributa, labores, ſeruitia, & obuentiones ex illis Iure noſtro Ducali percipiebamus: Vnde etiam Villas prædictas in ſignum altioris firmitatis cum omnibus cenſibus prouentibus & oneribus eiſdem domino Kazimiro Regi & Coronæ Poloniæ reſignamus,& eiſdem renunciamus. Item omnes Literas,Priuilegia,munimenta,inſcriptiones,obligationes,contractus,& quaſcunque ſcripturas,quas nos uel conſanguinei fratres aut ſucceſſores ſuper dicto Ducatu eiuſdem titulo & proprietate,& dominio habuimus,habemus,uel habebimus, quem in derogationem,uel læſuram Iuris,proprietatis,tituli & dominij præfati domini Regis & ſui Regni, ac Coronæ Poloniæ in dicto Ducatu Oſuyacimeñ. & præſenti noſtræ reſignationis uergenda,uel quomodoli-

bet facienda,& quæ nobis aut fratribus,uel conſanguineis noſtris poſſent prodeſſe,& dicto domino Kazimiro aut Coronæ Polo. obeſſe anullamus, caſſamus,extinguimus,& mortificamus,eaſdemq; nullius decernimus,& profitemur roboris uel momenti, ſuſpectasq;,& uitioſas declaramus. Item ut huiuſmodi noſtra uenditio & reſignatio præfato domino Regi & ſuo Regno,& Coronæ Pol.de dicto Ducatu Oſſuyacimeñ. facta iuxta deſyderium cordis noſtri funiculo multiplici roborata,perpetua,atq; pacifica,nullum futuræ litis,inquietationis,aut dubietatis habens reſpectum perſeueret:promittimus, ſpondemus,nosq; uerbo Ducali circa fidem noſtram & honorem ſine dolo & fraude catholica promiſsione aſtringimus et obligamus,quod uenditionem & reſignationem noſtram de dicto Ducatu & Terra Oſſuyaczimeñ. per nos ut præmittitur dicto Sereniſs. Principi domino Kazimiro Regi & ſuo Regno ac Coronæ Pol.factam,Illuſtres Principes domini Venceslaus Zatorieñ.Przemislaus Thosleñ.germani noſtri Duces,omnesq; conſanguinei noſtri affines & proximi gratam,ratam,firmam habebunt,tenebunt,nec in aliquo directe uel indirecte quæſito colore occaſione huiuſmodi uenditionis & reſignationis contrauenient,aut eam impedient quouis modo.Nosq; prædictum Sereniſs. Regem & ſuum Regnum,ac Coronam Polo. ab omnibus impedimentis,litibus,moleſtationibus, perturbationibus,infeſtationibus,offenſis & iniurijs tàm à præfatis dominis Venceslao & Przemislao germanis noſtris,quàm ab omnibus conſanguineis et proximis noſtris,et à quacunq; perſona cuiuſcunq; conditionis exiſtat,& quacunq; fulgeat dignitate, Spirituali ſiue Sæculari,à quibus occaſione præfatæ noſtræ uenditionis reſignatio & contractus præfati Ducatus & Terræ Oſſuyacimeñ.ipſe Sereniſs.dominus Rex & Regnum ac Corona Pol.læſi,moleſtati,perturbati,offenſi,& impediti fuerint, ipſum dominum Sereniſsimum Regem,ſuum Regnum & Coronam Pol.nos intercedere,& euincere, nullam interponendo præſcriptionem iuxta Ius noſtrum Ducale tenebimur,eliberareq; ſub fide & honore.In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum Ducale præſentibus eſt ſubappenſum. Datum in Gliuice feria ſecunda ante feſtum S. Matthiæ Apoſtoli, anno Domini 1457.Præſentibus Strenuis,Generoſis & Nobilibus,Ioanne Saſſouuski,Zauiſſa Bohemo,Nicolao de Kamieñ.Kryſtek Schelhem de Schothmank, Misliborio de Orzeſſe,Ioanne Karnic de Sambork,Michaële Laskouuski, Nicolao Myskouuski, Nicolao Saſſouuski,Ioanne Vuyec de Thomica, Procopio de Suyantoſſouice, Hinkone Suuyatlik de Zaſs,Ioanne Tlema, Vrbano de Kopcouice, Michaële de Zauyerce Notario noſtro, & alijs fidedignis teſtibus circa præmiſſa.

Cracouiæ 1457. NOS IANVSSIVS Dei gratia Dux Oſſuyacimeñ.recognoſcimus tenore præſentium quibus expedit uniuerſis,tàm præſentibus quàm futuris,notitiam præſentium habituris.Quod à Sereniſs.Principe domino Kazimiro Dei gratia Rege Pol. Magno Duce Lithuaniæ,hærede Ruſsiæ,Pruſsiæq; domino,& à Regno,Coronaq; ſua Pol. quinquaginta millia Marcarum latorum groſſorum Prageñ. numeri Polonicalis quadraginta octo groſſos in quamlibet Marcam computañ. in uim totalis & integræ ſolutionis pro Terra & Ducatu Oſſuyacimeñ.per nos ipſi Sereniſs.Principi domino Kazimiro Regi et Coronæ Pol.uenditis recepimus,& de manibus Magnificorum & Strenuorum ac Nobilium dominorum Ioannis de Czyſſouu Caſtellani & Capitanei Cracouienſi,Gregorij de Branyca Caſtellani Radomieñ.Andreæ de Tanczyn,Ioannis de Rythuuiany Capitanei Sandomirienſis,Ioannis de Tarnouu,Ioannis de Melſtyn,& Grot de Oſtrouu in effectu leuauimus. Vnde & eundem Sereniſs. Principem dominum Kazimirum Regem Pol.&c.& ſuum Regnum,& Coronam ſuam Poloniæ. Nos Ianuſsius Dux prænominatus quietamus,& abſoluimus,quietatosq; & abſolutos pronunciamus per præſentes. Omnesq; Literas,& obligationes cuiuſcunque exiſtant tenoris,quas præfatus dominus Rex & ſuum Regnum, & Corona Poloniæ,aut ſui fideiuſſores nobis ſuper ſolutionem dictarum quinquaginta millium Marcarum latorum groſſorum, aut illarum aliqua portione,dederunt,mortificantes,& caſſantes præſentium per tenorem: profitentes illas nullius eſſe efficaciæ,roboris,uel momenti,& iam præfatum dominum Kazimirum Regem & Coronam Poloniæ nobis occaſione emptionis Terræ Oſſuyacimeñ. recognoſcimus, & profitemur in aliquo non teneri. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Datum Cracouiæ feria quinta poſt Cinerum,anno Domini 1457.

Iuramentum

Iuramentum Ducis Zatorien.

EGo I.Dux Zatorieñ.Iuro,quia fidelis & obediens ero cum omnibus ſubditis Ducatus mei,& cum Ducatu meo Sereniſſ.Principi domino A.&c.Regi Pol.&c.gratioſiſsimo & ipſius ſucceſſorib. Regibus,& Regno,ac Coronæ Poloniæ, pro bono ſtatu M. Regiæ & Reipub. Regni Polon. & pro utilitate M. Regiæ,& Regni conſulam,& quæ ſentio M.Regiæ ſucceſſoribus & Regno Pol.nocitura præcuſtodiam, et pro poſſe meo auertā,ac omnia fideliter ad partem M.R.& Regni Pol.agam fideliter et obedienter, mandatis M.Regiæ & ſucceſſorum ſuorum parebo, & ea implebo, Literas meas iuxta contractum per olim Sereniſſ.dominum Iohannē Albertū inter me & Regnū factū ſub meo & ſubditorum meorum Sigillis dabo M.R. ad theſaurum Regni, ſubditosq́ uniuerſos meos ad iurandum iuxta contractū inducam,& iurari,aliaq́ quæ ex condictamine debeo facere,faciam.Sic me Deus adiuuet,& hæc ſancta Chriſti crux.

Iuramentum Terrigenar.Ducatus Zatorien.

EGo P.Iuro quia fidelis ero Sereniſſ. Principi & domino domino Alexandro Dei gratia,&c. gratioſiſsimo & Regno ac Coronæ Pol. & poſt mortem Ducis Ianuſſij Zatorieñ.domini mei gratioſi neminem alium quam ipſum dominum Alexandrum Regem & ſucceſſores Poloniæ pro domino ſuſcipiam, & me ei ſubijciam, ac pro poſſe meo procurabo omne bonum,& auertam omne malum quod ſciuero imminere R.M.& ſuo Regno Polon.omniaq́ faciam fideliter,obedienter,& diligenter quæ ad ſubditum bonum & fidelem pertinent.Sic me Deus adiuuet,& hæc ſancta Chriſti crux.

CAPITVLVM VI.

De xiij. Ciuitatibus Scepuſij.

TAmetſi Reges Pol.& ſemper ferē contra hoſtes uicinos in ſtatione excubare oporteat,& ſolum eorum prouentu metallorum prouincijs ad meridiem & occidentē ſitis ſterilius eſſe uidetur: Nihilominus KAZIMIRVS tertius Rex Polon.confectis tot bellis, factis præterea alijs tot ſumptibus, Regi Hungariæ magnam pecunię uim mutuo dedit:in qua etiam Scepuſij 13.Ciuitates Iure obligationis ac hypothecæ in poſſeſsionem accepit.Et quia ad tempus præſtitutum æs ei reſtitutū non eſt,aliæq́ conditiones contractus & Inſcriptionum in Theſauro Regio repoſitarū expletæ non ſunt, Scepuſium ipſum pœnis ac Vadijs in ipſis Literis obligationum contentis & interpoſitis tantum immerſum,illigatumq́ habet,ut ſi redimendum eſſet, unius Regni pecuniæ ad illud eliberandum uix ſufficerent, propter quas obligationis conditiones & nodos,non tantum uſusfructus,qui ex obligatione poſſeſſori uenit,uerùm etiam ipſe fundus qui æquiualenti ſumma ab emptore acquiritur, Regis & Regni Poloniæ proprius eſſe cenſetur.

CAPITVLVM VII.

De Ducatu Mazouiæ.

Sigiſmund. Regis ad Mazouiam Legatio.

RÉs ipſa per ſe nota eſt,nec dubitaturū aliquem inter nos arbitror, qui modo mediocri rerum peritia imbutus ſit:Quomodo aliquot retro ſæculis gens & lingua noſtra in has oras & regiones quas modo incolimus cōmigrauerit, ſedesq́ hic in his locis fixerit,cumq́ in infinitam penè multitudinē coaluiſſet,omnesq́ finitimas nationes ſibi infenſas eſſe proſpexiſſet,id quod Lex naturæ & reliquarum gentium mos ſuadet,ad unum omnia deferre conſtituerat,ut ita uni qui ſit optimus ſumma rerum tradita eius Imperio pareret. Sic enim & aduerſarijs reſiſtere, & tranquillius uitam agere ſe poſſe exiſtimauerit. Cuius rei argumento ſunt,multæ & uetuſtæ Literæ ueterum Regum, & Ducum ſignis cōmunitæ,quę tum per Arces,tum uerò per templa religioſiſsimē cuſtodiunt.Satisq́ conſtat Meſchkonem primū,eundemq́ pijſsimū Ducem, & Boleslaū primum Poloniæ Regē omnes ferè Epiſcopatus iſtos,qui nedum in Regno Poloniæ,ſed etiā in finitimis prouincijs habent fundauiſſe,puta Archiepiſcopatū Gnezneñ. Epiſcopatus Cracou.Vvladislauieñ.Poſnañ.Vvratislau.Culmeñ.Lubuceñ. in Pomerania Camineñ.& alios plurimos.Cuius Regis Imperio cum uniuerſæ gentes linguæ noſtræ parerēt

incredibile dictu eſt quam longè, lateq; terminos ditionis ſuæ propagarent, & quanto terrori uicinis nationibus exiſterent. Tandem uerò (ut ferè omnibus rebus uſuuenit) dum eadem gens noſtra in Arcem ſummæ potentiæ, decoriſq; euaſerat, ut ſunt res humanę fluxæ, & fragiles, extincto illo ipſo tam prorege quam Rege in deterius prolabi, & in diuerſas factiones, qui Ducatus uocabantur, ſcindi cœpit. Ita quod ex uno, eodemq; ampliſsimo Regno multi Ducatus ſuccreuerant. Demum cum ſucceſſu temporis homines multitudinis Principum pertæſi eſſent, ſublatis è medio multis, iterum res omnis in poteſtatem unius, hoc eſt, Regis deuenerat.

Tamen Ducatus ipſe MAZOVIAE ſingulari quadam prouidentia diuina uſquè in hæc tempora ſeorſum ab Regno Poloniæ auulſus ſub Imperio Ducum Mazouiæ uigebat, quatenus ſtirps maſcula nō defuerat. Cum uerò Deo ita ordinante nuper ſtirps illa Ducalis in Mazouia penitùs extincta eſſet, Iure naturæ & gentium æquum eſt, ut membrum à corpore ſuo iam dudum ſeparatum rurſus tandem corpori ſuo uniretur, & ſub Imperium unius capitis, hoc eſt, Sereniſſ. domini, domini SIgiſmūdi Regis Pol. domini noſtri gratioſiſsimi & Coronæ Regni Pol. adiungeretur. Quod negocium tētatum quidem eſt in proximè præterito Cracou. Conuentu cum Oratoribus Ducatus Mazouiæ per Regiam Maieſtatem, & Senatores Regni: Sed Oratores ipſi Mazouiæ renitebantur, nec ſuper eiſdem rebus aliquid tractare uolebant, aſſerentes ſe nullam facultatem uel mandatum ſuper eiuſmodi rebus habere ab his qui eos miſerunt. Quare Maieſtati ſuæ ſupplicauerunt, ut totum hoc negocium uniendi & incorporandi Ducatus Mazouiæ ad Regnum & Ducatum ipſum, & ad Incolas eius dimitteret, & Conuentum ad talia tractanda Varſouiæ indiceret. Quod ſua Maieſtas ex ſingulari ſua clementia effecit, conuentumq; hunc Varſouieñ. indixit, & agi uoluit. Noſq; huc ad uos in eo negocio miſit, ut uobiſcū ſuper eiuſmodi rebus ageremus. Cum itaq; ſua Maieſtas Regia planè perſpiciat indecorum & pene abſurdum eſſe, ſi pars ſuo toto non congruat, ſuadet & hortatur, imò præcipit, ut cum (Deo uolente) iam unius capitis & corporis membra effecti eſtis, etiam unis Legibus atq; inſtitutis utamini, eis uidelicet quibus mater ipſa noſtra Polonia, reliquæq; Terræ Mazouiæ, puta Ploceñ. Goſtineñ. Raveñ. Sochaczouieñ. & Belzeñ. utuntur: pręcipuè quo ad expeditionem militarē & bellicam attinet, cupit ſua Maieſtas ut eam æquo Iure & ordine cum uniuerſis Terris Regni Poloniæ ſubeatis, & inuicem ſuper his rebus conferatis, & omnia hæc de quibus ſupra mentio habita eſt, in præſentia noſtrum conſtituatis & firmetis.

Id cum effeceritis multum honoris & dignitatis atq; commodorum rebus ueſtris inde accedet, libertatibuſq; & cæteris ſummis prærogatis, quibus nihil eſt dulcius, perfruemini: & Regiæ Maieſtatis domini mei clementiſs. gratiam uobis conciliabitis, uobiſq; ac poſteris ueſtris, tum & bono ac tranquillo ſtatui ueſtro optimè conſuletis.

Alia Legatio.

POſt dictam gratiam Regiam, & Literas fidei oblatas, dicendum, ſatis eſſe iam declaratum, Terras Mazouiæ unum eſſe corpus & unam hæreditatem regni Poloniæ, unam gentem, unam linguam, unos dominos ipſorum ab initio ſemper extitiſſe: partito uerò Regno inter Duces, ut alias Terras, ita & Ducatus, Terraſq; Mazouiæ decedentibus maſculis Iure feudi ad corpus unitatē Regni denuò rediſſe, quæ omnia ex Literis, Inſcriptionibus, & exemplis ita clarè cōſtant, ita in recenti memoria exiſtunt, ut nullis rationibus & argumentis inficiari poſsint.

Cum itaq; placuit diuinæ Maieſtati reliquā maſculā ſobolē Ducū Mazouiæ ab humanis auferre, & reliquæ Terræ Mazouiæ Iure feudi, & iuxta inſcriptiones ueteres ac recentes in Maieſtatē Regiā & Regnū Poloniæ recidiſſent: Licet Maieſtas ſua potuiſſet è ueſtigio poſſeſsionē earundē Terrarū accipere, & illis ſicuti reliquis Terris & ſubditis ſuis imperare, tamen uoluit Maieſtas ſua uti decet clementē & benigniſsimū Principē, rem alioquin iam prius tranſactam iterum placidè & æquanimiter tranſigere. Non enim dedignata eſt Maieſtas eius primū Legationib. benigniſsimis illos ad debitū ipſorū cohortari, deinde etiam ipſamet ad eos deſcendere, & iuſtis rationibus, modiſq; clementiſsimis Ius ſuū & debitum illorum ab eis exigere: quibus cum iuſtè reluctari nō potuiſſent, tandem uniuerſi Iuſiurandum Maieſtati ſuæ & Regno ſuo Poloniæ præſtiterunt.

Quamuis autem petiſſent tum & pariter in Conuentu Cracou. dari ſibi in Ducem & dominum Illuſtriſsimū Principem SIgiſm. Auguſtum, filium Maieſtatis ſuę chariſsimum,

tamen Maieſtas eius id tum illis, & demum in Conuentu Cracou. denegauit, quod nollet uideri is qui Iuribus Regni ſui quicquam detraheret, quin magis conducere putet, ut filio ſuo & omnibus ſubditis ſuis Regnum & DOMINIA VNITA QVAM SCISSA & diuiſa relinqueret.

Siquidem Ducatus Mazouiæ mera eſt hereditas & corpus Regni Polonię, poſſeſſusq; eſt ab initio à præfatis Ducibus Iure feudi. Quo quidem Iure iam maior pars ipſis Ducatus antea ſucceſsiuè ad prędeceſſores Maieſtatis ſuæ & Regnum Pol. recidit. Nempe Terra Raveñ. Terra Sochaczouieñ. Terra Góſtineñ. Terra Ploceñ. Terra Viſneñ. quæ omnes Terræ ſunt Mazouiæ, ſed eo Iure ad Regnum deuolutæ, atq; id non ſolum maſcula ſtirpe non deficiente, ſed etiā fratribus ſuperſtitibus partitis inter ſe bonis ſibi inuicem nunquam ſuccedere potuerunt, eoq; minus nunc ſuccedere poſſent cum uniuerſa ſtirps maſcula defecit. Quod ſcientes & intelligētes domini Duces nouiſsimè defuncti, obtinuerant à Maieſtate ſua eam gratiam magnis precibus & ſeruitijs ſuis, Quod ipſi duo fratres ſibi inuicem ſuccedere potuiſſent, et conceſſum illis erat hoc Priuilegium à Maieſtate ſua, non ſine magnæ clementiæ teſtimonio, prout Literæ eo nomine confectæ ſatis declarant.

ARTICVLVS I.

Confirmantur Iura Mazouitarum.

OMnia Iura, Priuilegia, donationes, conſuetudines, libertates, prærogatiuas, & ſucceſsiones omnes omnium Nobilium, quorumuis ſubditorum noſtrorum in Ducatu Mazouię, tam publicè quam priuatè, iuſtè & legitimè datę & emanatæ, in quorum ſeu quarum extāt poſſeſsione pacifica, in uita Ducum & dominorum ſuorum, confirmamus, & in robore conſeruamus perpetuo. SIMILITERq; omnia Statuta Terreſtria eiuſdem Ducatus, cōſuetudines & articulos, quo ad Iudicia Terreſtria & Caſtrenſia in omnibus cauſis, controuerſijs, & rebus quibuſcunque in ſuo ordine antiquo, Statuto, tenore, & conſuetudine conſeruamus & confirmamus, iuxta antiquam eiuſdem Ducatus conſuetudinem, quibus non debent derogare nouæ cōſuetudines Regni perpetuò.

Sigiſm. Petrić. 1 5 2 9. Ex Statuto Mazou.

Iuramentum præſtitum per ſubditos Ducatus Mazouiæ feria quinta in uigilia exaltationis S. Crucis 1526.

EGo S. ſpondeo & Iuro, quia Sereniſs. Principi & dn̄o, domino SIGISMVNDO Dei gratia Regi Polo. Magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, &c. domino meo gratioſiſsimo, eiusq; Maieſtatis SVCCEſſoribus Regibus Polo. fidelis, obſequens, & ſubiectus ero, ac omne bonum & commodum ſuæ Maieſtatis & ſucceſſorum ipſis Regum & Regni Pol. procurabo, ac promerebo, & quę ſenſero illis nocitura fore præcuſtodiam, & præcauebo, ac pro poſſe meo auertam, omniaq; fideliter & obſequenter curabo & faciam quæ ad bonum & fidelem ſubditum pertinēt, ita me Deus adiuuet & ſancta Chriſti crux.

Ducatus Mazou. Maiori Pol. adſcribitur.

COnſentimus, ut iſte Ducatus adiungatur & adhæreat, ſicut & aliæ Terrę, Terris Maioris Pol. Quando pręſertim & Ducum tempore Duces ipſi erant cum Terris Maioris Pol. tempore belli. Nec ob aliam cauſam Terra Viſchneñ. ipſis Terris Maioris Poloniæ ſit adiuncta.

Ratio tamen ęqua Mazouitarū haberi non poteſt atq; Polonorum, durantibus Conſtitutionibus illorum.

NVncij ex Terris Mazouiæ cum multa à nobis poſtularent, quæ concedi ſolent per nos alijs ſubditis noſtris Regnum incolentibus, & Statutorum communi Iure fruentibus, à nobis hoc reſponſum tulerunt, quod dum ſunt Iure & conſuetudine ab alijs Regni noſtri ſubditis ſeiuncti, nō in omnibus eorum eadem ratio haberi poſsit, quæ habetur ſubditorum Regni. Sed ſi aliquādo Iuribus & conſuetudinibus ſe coæquare Regni noſtri ſubditis uoluerint, quod in eorum arbitrio eſt poſitum, tum eorum ratio æqualis cum alijs eſt futura. Interim autem in eorum moribus, Iuribus, Priuilegijs, & conſuetudinibus Priuilegio noſtro confirmatis illos conſeruabimus.

CAPITVLVM VIII.

Rex Sigiſmund. Duci Baren. ad quaſdam Inſcriptiones conſentit.

SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Pol. Manifeſtum facimus per præſentes uniuerſis. Quia pro neceſsitudine & amore mutuo, qui nobis eſt cum Illuſtr. Principe domina Iſabella Mediolani & Barij Duce matre, et ſocru noſtra chariſsima, illi gratificari uolentes, ut in uita ſua poſsit partim de ſeruis ſuis, partim etiam de religione & ſacricolis bene mereri, & ſuę, ſuorumq́; ſaluti conſulere, tenore pręſentium conſentimus, ut quandocunq; illi libuerit, poſsit inter ſeruos, & ad pia opera, aut quemadmodum illi melius uidebitur, decem millia Ducatorum in auro ex prouentibus annuis Ducatus Bareñ. diſtribuere, uel ad diſtribuendum inſcribere, ſeu obligare. Promittimusq́; uerbo noſtro Regio pro nobis, & Illuſtriſs. filio noſtro Sigiſmundo nos eandem diſtributionem ſeu obligationem per eius Illuſtritatem factam, firmam & ratam habituros. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus eſt impreſſum. Datum Cracouię die quarta Februarij. Anno Domini 1523. Regni uerò noſtri 17. Sigiſm. Rex ſignificat.

Vniuerſitati ciuium Ciuitatis Bareñ. & Moduneñ.

MAgnifici, Nobiles, & Egregij, fideles noſtri dilecti. Accepimus Literas quibus nobis dolorem noſtrum de obitu Illuſtris Ducis Iſabellæ, & fidem ueſtram erga nos declaratis, de qua non aliter nobis pſuademus, neq; dubitauimus quin in eo euentu uos ita exhiberetis, uti probos & fideles ſubditos decet. Nos etiam uolumus ea erga uos gratia, & æquanimitate uti, & tales uobis Officiales præficere, ut nobis ſubeſſe nunquam Iure uos pœnitere queat.

Iohanni Dantiſco & Ludouico Decio Ioſto Oratorib. ſuis.

NObiles fideles dilecti, heſterno die allatæ ſunt nobis Literæ Ioſti ex Bario, quibus ſignificat ſtatum illius, & omnes res rectè ſe habere, nihilq́; aduerſi illic ortum, præter tumultum contra Ioſue, qui & ipſe tandem eſt ſopitus. Allatę quoque nobis ſunt Literæ à Ciuitatibus Bareñ. & Moduneñ. quibus fidem ſuam erga nos aduerſum abundè teſtãtur, quam, & aliorum pariter Ioſtus ipſe declarat, prætereaq́; ſcribit eſſe magnas quęrimonias omnium ſubditorum aduerſus Ioſue, & alios Offiles. Proindeq́; efflagitant, ut cum illis iuſtitia miniſtretur, petitur confirmatio Iuriũ & Priuilegiorum, petuntur boni & æquanimes Officiales. Quocirca omnium prima erit illic cura ueſtra, ut uidelicet compoſitis & ſopitis rebus, ſi quæ in perturbatione ſunt, iuſtitiam unicuiq; miniſtretis, & Officiales tales cõſtituatis quorum probitas & fides ſpectata eſt, & populo eſſent ex ſententia. De Priuilegijs confirmandis reſpondimus nos id facere uelle, quod & uos illic eis polliceamini, & tranſumpta illorum nobis mittatis, quibus uiſis libenter confirmabimus, quæcunq; iuſta & honeſta fuerint.

Carolo V. Cæſari.

SEreniſsime ac excellentiſsime Princeps. Significatum eſt nobis nuper ex Mediolano Illuſtr. dominum Mediolani Ducem petere decreuiſſe, uel fortè iam petiuiſſe à Maieſtate ueſtra, ut Conſilio Regni Neopolitano demãdare dignetur, quo Ducatum Bareñ. ad nos Iure legitimæ ſucceſsionis deuolutum acciperet in ſequeſtrũ: in quo idem dominus Dux Mediolani neſcimus quid Iuris ſibi competere aſſeuerat, & deducere nititur Illuſtr. olim dominam Iſabellam de Arragonia Ducem Mediolani & Barij ſocrum noſtram non hæreditario Iure, ſed duntaxat uitæ ſuæ ſpacio illũ poſſediſſe. Nos non dubitamus Ius certum & indubitatum penes nos & Sereniſſ. dominam Bonam coniugem noſtram eſſe. Quod quidem non uerbis ſed Literis, non unis, ſed pluribus, ſine cõtrouerſia probare poterimus, quorum beneficio poſt mortem ipſius olim dominæ matris & ſocrus noſtræ poſſeſsionem illius Ducatus continuauimus, quaq́; priuari citra inſignem iniuriam noſtram non poſſumus. Cùm enim ad diſquiſitionem uentum fuerit, melius diplomata ſeu Priuilegia noſtra quam nuda uerba uim Iuris & iuſtitiæ declarabunt.

Legatio

Legatio Sigiſmundi Regis ad Carolum V. Cæſarem data Staniſlao Borek Canonico Cracouienſi.

CVm proximis his mẽſibus Illuſtriſſima domina Iſabella de Arragonia, Ducis Mediolani & Barij ſuæ Serenitatis mater,& ſocrus,ab hac uita diſceſſiſſet,relicto iuſto & hæreditario Iure Ducatus Baren.Sereniſſ. Bonæ coniugi Serenitatis ſuæ,filiæ uerò ſuæ,ad capiendamq; poſſeſſionem eiuſdem Ducatus,Serenitas ſua ipſius Sereniſſ.coniugis ſuæ nomine,Nuncios & Procuratores nulla mora factа miſiſſet,illicq; ea ipſa poſſeſſione accepta,& aliquanto tempore continuata:rerũ & negociorum eiuſdem Ducatus curam & adminiſtrationẽ ſuſcepiſſent,Vicerex ueſtræ Maieſtatis Regni Neapolitani eandem poſſeſſionem illis ademit, & ſequeſtrem conſtituit qui ad cauſæ diffinitionem eidem Ducatui præeſſet:quaſi lis eſſet ſub Iudice, cum reuera nulla unquam fuerit,nec eſſe poſſit.

Totum enim Ius ipſius Ducatus apud Sereniſſ. dominam Reginam eſt ex legitima ſucceſſione:cuius uim & ſeriem ex Literarum & Priuilegiorum exemplis, quæ mecum attuli,ueſtra Maieſtas probe cognoſcet.

Miratur autem uehementer Seren.domini mei celſitudo,cur & qua ratione tanta iniuria ſit ei irrogata:cum totius orbis hominum Ius eſſe peculiare nõ ignoret, poſſeſſionem bonorum nemini niſi ad diſquiſitionem uocato,Iureq; uicto adimi ſolere. Si enim Illuſtriſſ.dominus Mediolani Dux aliquid Iuris haberet, quo ſibi perſuaderet hunc ipſum Ducatum fore ſuum:alijs modis quam ui Iuſticia ſua ſibi quærenda erat.

Carolo V. Cæſari Sigiſm.pro reſtituto Ducatu gratias agit.

SEreniſſime ac excellentiſſime Princeps &c.Nuncius noſter quem in cauſa Barenſi ad ueſtrã Maieſtatem miſeramus tandem redijt: duas res gratiſſimas afferens, quarum hæc potiſſima eſt,qđ declarauit V.M.in ea beneuolentia erga nos pmanere,quã nobis ex ea ſanguinis cõiunctione,quæ nobis cum illa intercedit pollicebamur:eſt deinde nobis per quã gratum qđ V.Maieſtas Ducatum Baren.nobis reſtituere dignata eſt,nõ adeò propter ea cõmoda quæ illinc habituri ſumus,quã quod hi diſſidentes animos noſtros inuicem uidere uellent,qui alienis malis lætari ſolent. Agimus igitur ueſtræ Maieſtati quas maiores poſſumus & debemus gratias,relaturi etiã quacũque parte & occaſiõe id facere poſſumus,ut amori noſtro nunq; intermorituro, ſed ppetua ſerie permãſuro ad ſummã coniunctionem nihil defuturũ eſſe uideatur. Cæterũ quia is Orator noſter qui iãpridem apud ueſtrã Maieſtatẽ fungiť munere ſibi à nobis iniũcto ob eas neceſſitates quæ ſubinde ſe offerũt adhuc munus ipſum aliquãtiſper eſt obiturus, referretq; à nobis nõnulla ueſtræ Maieſtati:Idcirco rogamus illã plurimum, dignetur eius uerbis,qua ſolet benignitate,æquè ac noſtris proprijs fidem adhibere. Valeatq; fœliciſſimè M.V.& uoto ſuo in omnibus optatis potiatur,noſq; habeat cõmendatos. Datũ.

Eidem Carolo V. Cæſari.

SEreniſſ.ac excellentiſſ.Princeps &c.Rediens dudũ ad nos à ueſtra Maieſtate Nuncius & Secretarius noſter Borgius,declarauit nobis à M. V. nos in poſſeſſionem Ducatus noſtri Baren.& Principatus Roſſani reſtitui mãdauit & Literas ad eã rẽ opportunas nobis attulit,de quo officio & amore fraterno M.ueſtræ fuimus admodũ cõſolati,& illi è ueſtigio gratias quas debuimus p Literas noſtras egimus:uerũ facti nunc ſumus certiores illinc ab Officialibus & Procuratoribus noſtris ipſam poſſeſſionem nobis uigore Literarum Maieſtatis ueſtræ reſtitutam denegari, remq; prætextu quarundam Literarum aliarum Maieſtatis quæ ex diametro ſunt contrariæ inueſtiturę, & alijs Literis nobis conceſsis in longum produci.Quibus ſcriptum dicitur (quod admodum nobis mirum uidetur)ut niſi uocato prius Illuſtriſſ. domino Duce Mediolani de reſtituenda nobis poſſeſsione nihil fieret:ut hac mora & difficultate iniecta,pariãt nobis aliquod incommodum,hi qui & fauorem nobis Maieſtatis ueſtræ inuident, & noſtrã mutuam coniunctionem,& neceſsitudinem ægrè patiantur. Cum autem & nos uocati non fuerimus quando poſſeſsio nobis indicta cauſa adimebatur, qui ad illam legitimè ſucceſsimus,obtinuerimusq; inſuper inueſtituram à Maieſtate ueſtra, facto illi debito homagio,quæ concedi non ſolet niſi poſſeſſoribus, uel quibus poſſeſſio Iure debetur. Proindeq; ſequeſtrum cum ipſa Inueſtitura nequaquam cohærere poteſt. Quocirca rogamus etiam atq; etiam M. V. ut fratrem noſtrum honorandiſſ. non patiatur nos ita &

coniun-

coniunctionem & neceſsitudinem noſtram mutuam apud ſe per æmulos noſtros labefa ctari,ut etiam illud ſaltem quod nobis Iure optimo debetur,& M. V. iam ſemel conceſſit,& reſtituendum commiſit conſequi nequeamus:iubereq́ꝫ dignetur M. V. denuo, ut citra iſtas productiões & difficultates nobis ipſa poſſeſsio bonorum noſtrorum reddat, qua potiti,parati erimus coram M. V.aut eius collaterali cõſilio,nõ ipſi ſolum Illuſtr. domino Duci Mediolani,ſed etiam unicuiq́ꝫ alteri pro Iure noſtro reſpondere.

Carolo V. Cæſari Sigiſmundus Rex.

SEreniſſ.ac excellentiſſ. Princeps,Fecerunt nos certiores Officiales & Procuratores noſtri hactenus,Arcem Baren.nõ eſſe nobis reſtitutã,nõ poſſumusq́ꝫ non uehementer mirari,ut cum ſemel M.V.Cæſarea pro ſua æquitate ac in nos animi ſui propenſione ſuper Inueſtiturã ipſius Arcis Baren.dederit aſſenſum,& beneplacitum ſuum,unde fit iſtud impedimentum,quo minus Decretum M. V. Cæſareæ locum habeat. Propter ea rogamus M. ueſtram omni ſtudio ut tandem poſſeſsionem eiuſdem Arcis Baren.nobis reddi & liberè dimitti faciat,& ut M. ueſtra Cæſarea aures hominib, maleuolis non accommodet,qui inter nos diſsidium quærunt,coniunctionemq́ꝫ ac mutuam beneuolentiam & neceſsitudinem noſtram dirimere contendunt, faciet Maieſtas ſua rem ſua uirtute & noſtra in ſe perpetua obſeruantia dignam.

Legationis ad Cæſarem fragmentum.

NVncius noſter hoc aget diligenter,ut reſtituamur in poſſeſsionem Ducatus Baren.& ſi Dux Mediolani aut quiuis alter prætendit ſe aliquod Ius habere ad Ducatum ipſum Baren.cum uocabit nos,aut Sereniſsimam coniugem noſtram dominam Reginam in Ius,ſtabimus paratiſsimi omni Iudicio.

Et cum M.Cæſarea uult miniſtrare iuſtitiam Illuſtr.domino Franciſco Duci Mediolani de Ducatu Baren.roganda erit,ut ſimiliter adminiſtrare uelit nobis iuſtitiam in Ducatu Mediolanen.& in dotibus auiæ Sereniſſ.coniugis noſtræ dominæ Reginæ, hoc eſt,in Ciuitate Cremonen.quoniã Maieſtas ſua Reginalis plus Iuris habet ad Ducatum Mediolanen.quam habet Dux Franciſcus in Ducatu Baren.Aequum enim eſt & ualdè cõueniens & cum M.ſua Cæſarea,uult miniſtrare iuſtitiam in uno,uelit etiam miniſtrare illam & in alio.

Item excuſabit nos Nuncius quod tam diu homagium debitum Cæſareæ Maieſtati non præſtitiſſemus,nam id non negligentia ulla,ſed cum propter longinquitatem itineris tum propter multas occupationes bellicas & curas,quibus ad hoc tempus diſtricti fuimus facere diſtulimus. Nunc uerò mittimus mandatum ſufficiens ad illud præſtandum nam de Iure uiuente Illuſtr.olim matre noſtra domina Iſabella pręſtare non attinebat,nec eramus obligati.Iurabitq́ꝫ Nuncius homagium nomine Reginal. M. prius, & demum ſi neceſſarium erit,Iura etiam præſtabit noſtro nomine poſtremo.Quamuis autem in uita eiuſdem Illuſtr.matris noſtræ populi & Vaſalli Ducatus noſtri Baren. promiſerunt & rogauerunt ſolenni ſtipulatione,quod Sereniſſ.dominam Reginam poſt mortem & fœlices dies dictæ Illuſtr.dominæ Iſabellæ Duciſſ.habituri eſſent in ſuam uerã & utilem dominam dicti Ducatus ac Ciuitatum & Terrarum ad illam ſpectantium, tãquam unicam legitimam & uniuerſalem hæredem Illuſtr.olim dominæ Duciſ.eiq́ꝫ præſenti, recipienti, & ſtipulanti ad ſancta Dei Euangelia corporaliter manibus iunctis tacta ſpontè iurauerunt,& iuramenta corporalia præſtiterunt.Quia tamen id fecerunt abſq́ꝫ conſenſu Cæſareæ & Catholicæ M. roganda erit M. ſua Cæſarea & Catholica conſentire dignetur & admittere,ut dicti Vaſalli & populi denuo Iuramentum faciant,& promittant, modo quo ſupra dictæ Seren.dominæ Reginæ quod eam recognoſcent ueram dominam & patronam dictarum Ciuitatum & Terrarum , eiq́ꝫ de omnibus & quibuſcunque fructibus,redditibus,introitibus,& prouentibus illarum reſpondebunt, & reſponderi facient ſecundum Iura & Conſtitutiones Regni Neapolitani, ſicuti decet Vaſallos facere & exequi.

Item impetrandæ erunt commiſsiones efficaces ut præfecti Cæſareæ Maieſtatis non moleſtent deinceps nos in Ducatu ipſo Baren.ſed ut deinceps ſecurum illum ſemper habeamus ab omni perturbatione.

Item quoniã Illuſtris olim mater noſtra moriens multas donatiões & legata fecit teſtamento ſuo ſeruitorib.ſuis,& alijs multis perſonis etiã ad uitã illarũ,alienando multos ꝓuentus Ducatus noſtri Baren.quod facere nõ potuit obſtantib. pactionib. & Cõuentionibus

nibus matrimonialibus quæ inter nos & illam interceſſerunt:roganda erit M.Cæſarea ne eiuſmodi teſtamentum & legata approbet,& confirmet,& ſi forte iam confirmauit et approbauit ignara exiſtens de Iure noſtro & pactione prædicta,ut caſſare & inualidam facere priorem ſuam confirmationem ſurreptitiæ obtentam noſtra & iuſtitię cauſa dignetur: prout apparet in capitulis Matrimonialibus quæ oſtendentur.

Item petet nuncius noſter à M. Cæſarea quod reſtitui faciat quatuor paſcua montis ſerici quæ ſunt ablata nomine Maieſtatis ſuæ Cæſareæ,eo prætextu, quod prius ad uſum Maieſtatis ſuæ tenebantur.

Omnia autem ſupradicta aget nuncius,& tractabit communi conſilio & opera cum Ioanne Dantiſco nuncio noſtro quem antea ad M. Cæſaream miſimus.

Iuſtitia autem quam Sereniſs.coniunx noſtra domina Regina habet ad Ciuitatē Cremonam,eſt iſta:Ea enim Ciuitas Cremona data fuit in dotem ab Illuſtriſs. domino Duce Philippo uicecomite Illuſtriſs.dominæ Blancæ filiæ ſuæ,quæ collocata erat in matrimonium Illuſtr.Comiti Franciſco Stoicię proauo ſuæ Maieſtatis,ex quo connubio nati ſunt filij multi,qui omnes habuerunt dominium & prouentus dictæ Ciuitatis pro rata parte: Ex iſtis autem ſucceſſoribus non extat perſona aliqua legitima,niſi ipſa Sereniſs.domina Regina,& Dux Franciſcus:propterea medietas eſt de mera iuſtitia ſuæ Maieſtatis,imò & pluſquàm medietas,ea ratione quod fœlicis memorię Illuſtr.domina Iſabella Duciſſa ſuę M.mater fuit filia Illuſtr.dominæ Hyppolitæ Sforciæ Duciſſæ de Calabria filiæ legitimæ dictæ dominæ Blancæ,& ob id dicta Sereniſs.domina Regina haberet Iuſtitiam & Ius in duabus partibus ex tribus dictæ Ciuitatis.

Mandati fragmentum.

SEd cum Illuſtris dominus Dux Sfortia pro Ducatu Barenſi, ad quem nullum Ius habet,nos imperat,nos uerò ad Ducatum Mediolani plenum & perfectum Ius habeamus,Nihilominus tamen pro Ducatu Bareñ.reſpondere non abnuimus, modo rogamus Cæſ.M.quam & tu uerbis noſtris roges, ut cum primum de Ducatu Bareñ.nobis lis mouebitur,ſua M.unico atq; eodem Iudicio,uno q; actionis cōtextu cauſam etiam Ducatus Mediolaneñ.atq; ita & Ciuitatis Cremoneñ. ad quam etiam Ius habemus dijudicare,determinare,& difinire iubeat:id nos paribus,uel etiam maioribus officijs & meritis ſuæ Maieſtati rependere ſemper præſto erimus.

Sigiſmundus Comiti de Naſſom.

ILluſtriſsime Princeps nobis chariſsime,facti ſumus certiores Illuſtr.Principem Franciſcum Sforcia uelle nos impetere,& in Ius uocare pro Ducatu noſtro Bareñ. cui nos non abnuimus quidem reſpondere Iure & Iuſtitiam noſtram declarare, uerum cum nobis etiam Ius competat ad Ducatum Mediolaneñ. & Ciuitatem Cremoneñ. Rogamus plurimum tuam Illuſtr.facere uelit operam ſuam apud Cæſ.M.ut cum nobis inſtituetur actio pro Ducatu Bareñ.committere dignetur M.ſua Cæſarea,quo uno,eodemq; iudicio pro Ducatu quoque Mediolaneñ.ac Ciuitate Cremoneñ.ad quam etiam Ius clarum habemus,cognoſcatur & difiniatur: informabit de his & alijs noſtris negotijs plenius tuam Illuſtr.Orator noſter Magnificus Ioannes Dantiſcus de mente noſtra ſufficienter inſtructus:quem benignè audire, & plenam illi fidem adhibere uelit: nos uerò uiciſſim omnibus in rebus quibuſcunq; poterimus tuæ Illuſtritati hanc operam referre curabimus. Datum.

CAPITVLVM IX.

De Samogitia & Pomerania.

SI Coſmographi non ſeorſim Samogitiæ & Pomeraniæ meminiſſe ſolerent, diuerſumq; genus hominum Samogitas à Lithuanis,& Pomeranos à Pruthenis aſſeuerarent:& niſi præter ea ita rem ſeſe habere ipſe quoq; audiam:certe ego eas Prouincias,ipſam uidelicet Samogitiam ſub Capitulo de Lithuania, cuius utiq; pars eſſe pręſumitur:& Pomeraniam ſub Capitulo de Pruſsia,cui ſaltem contermina eſt:repoſuiſſem:ne nimium diligenter Prouincias Regni enumerando, uel Cymini ſector,ut eſt in prouerbio,uel intempeſtiuus opū Regni oſtentator cautis lectoribus,ut hoſpitibus delicatis eſſe uidear. Ac proinde iam longe alia ſcripturienti penè oblito in memoriam earum Prouinciarum recordatio ſubijt.Vtcunq; autem illæ Prouinciæ, ſuis Magiſtratibus ac Iuribus diuiſæ,ac deſcriptæ ſint:cum tamen nulla publica Literarum monimenta de eis habeam,meminiſſe potius hic earum Prouinciarum,quam ipſa earū Iura, quibus Regno cohærent recenſere cogor, hoc unum interea ſufficere arbitratus, ſi earum alteram Regum Pol.alteram autem Ducum Lithuaniæ ſemper proprias ac tributarias fuiſſe,& eſſe,meminero.

CAPI.

CAPITVLVM X.

De Moldauia ſiue Valachia.

Homagium Palatini Moldauiæ.

POſt plures tractatus inter Sereniſ. P. & D. D. Kazimirum tertium, Regem Pol. et Barones Poloniæ ſuæ Ser. et Regni nomine ex una, et inter Magnificũ Ioan. Stephanum Palatinum Moldauiæ, armigerosq; ipſius ſuo et Terræ Moldauiæ ſimiliter nomine parte ex altera, partim perſonaliter, partim etiam per Regiæ M. nuncios diebus aliquot ab aduentu ipſius in præſentem diẽ habitos, dominus Palatinus Moldauiæ qui ſupra, propter defenſionem à Poloniæ Regno habendam, feria ſecunda proxima poſt feſtum Natiuitatis Virginis glorioſæ Mariȩ ad homagium Sereniſs. Principi domino Kazimiro Pol. Regi &c. inclitæq; ſuæ Pol. Coronȩ prȩſtandum, ſe, poſteros, et Terram ſuam Iuramento ad fidelitatem, ſubiectionem et obedientiam perpetuò ſeruandam, habendam et obſtringendã conſenſit, hora tertiarum, eademq; die hora meridiei, uel paulò ſerius, homagium et corporale Iuramentum præſtitit, iuxta informationem per M. R. datam. Primum itaq; Maieſtate R. cum adhuc ille abeſſet, ſolium ſuum in Corona qua coronatus eſt, aſcendẽte, ibiq; in apparatu integro, quem circa coronationẽ induit, ſedente, Maieſtatis ſede ſepta Spiritualibus et Sæcularibus Prȩlatis et Summatibus infra ſcriptis, Stephanus Palatinus à M. R. per Magnificos nuncios ad uniendũ, faciendumq;, ea quæ debet, auiſatus et conductus cum omnibus ſuis armigeris, Boiaris uulgari eorum dictis, eques uenit: ad latus uerò per unum ſuum fidelem habebat, cui Banderium quoque magnum ſericeum coloris rubri, in quo arma Terræ Moldauiæ pulchrè auro depicta erant, præferebatur. Sui uerò omnes Terrigenæ bona hæreditaria, in Moldauia habentes, et alij omnes Curieñ. notabiliores Banderia parua, quilibet ſuum equum inſedendo, manu tenebant. Ipſius, et Regijs clangentibus tubis: accedensq; ad ſolium M. R. ex equo deſcendit, dein Banderium manibus corripuit, ac mox cum Banderio uerſus ſolium proceſsit: id etiam ſui omnes poſt eum fecêre: immediateq; ſolium accedens, flexis ſuo more genubus, et capite prono, Banderium uſq; ad terram inclinat: ſimiliterq; facientibus ſubditis: tenorẽ homagij his uerbis proferebat, M. Regia immota ſedente, ſed ſtantibus dominis: his uerbis in facie M. R.

Clementiſsime mihi Rex, ego Serenitati ueſtræ homagiũ facio, et præſto cum omnibus Terris, et hominibus meis, et peto tuitionem Serenitatis ueſtræ, et circa Iura, in Iureq; meo, et Dignitatibus cõſeruari. Hic adhuc Banderium tenuit, pro genu autem flexione, de ritus ſui more capite inclinato, tacto ſigno crucis ſanctæ Iuſiurandum fecit corporale, his uerbis:

Gratioſiſsime Rex, ego homagium prȩſto, et Iuro, ac etiam promitto fideliter ſine dolo et fraude ueſtræ Serenitati, ſucceſſoribusq; Serenitatis ueſtrȩ Regibus et ſacrȩ Coronȩ Regni Pol. cum omnibus Terris, Baronibus, et hominibus meis, fidelitatem, eſſeq; fidelis et obediens Serenitati ueſtræ ſucceſſoribus, et Coronæ Pol. Regni. Sic me Deus adiuuet, & ſancta Chriſti crux.

Mox Iuramento finito, hȩc reſpondit M. R. uerba reſidens in ſede Maieſtatis ſuæ: Nos te et Terras tuas in noſtram protectionem recipimus, et circa omnes Dignitates & Iura omnia Terrarum tuarum tanquàm Palatinum noſtrum relinquimus.

His dictis oſculata eſt eum Maieſtas Regia.

Oſculo facto recepit Banderiũ M. R. manibus ſuis de Palatini manibus, in manusq; Marſchalci Regni illud dedit. Hic primum armigeri omnes Palatini Moldauiæ ſtantes circa ſolium Maieſtatis, ſua Banderia parua è manibus in terram ſtrauerũt, Marſchalcoq; Regni prȩdicto Banderium magnũ de ſolio Maieſtatis, iuxta ac concluſum erat, ad Theſaurum Regium deferente, et parua illa per Cubicularios M. R. collecta, itidem ad Theſauri locum ferebantur ſeruanda. Noluit quippe Palatinus et armigeri ſui conſentire, ut intra tractandum diriperentur: quin petijt ipſorum ut Banderia homagialia honeſtè ſeruarentur: propter maioris amicitiæ autoramentum. Quo facto M. R. non longè à ſe Palatinum tanquàm amicum et ſuum homagialem penes ſe locauit, & conſedentibus illis, armigeri ipſius omnes ſub forma iurauerunt tacta cruce.

Nos Barones, Vaſalli, & tota terra Moldauiæ præſtamus homagium noſtro & totius communitatis Terræ Moldauiæ nomine, Sereniſsimo Principi domino Kazimiro & ſucceſſoribus Regibus Pol. & Coronȩ Regni Pol. promittimusq; & iuramus omnem fidelitatem, ſubiectionem, & obedientiam in perpetuum Serenitati ſuæ Regno, & Regibus Poloniæ. Ita nos Deus adiuuet, & ſancta Chriſti crux.

Quod

Quod quidem Iuramentum quidam eorum manibus cruci appoſitis, quidam uerò xpanſis ſupra, fecerunt. Eo facto Regia Maieſtas omnes Palatini armigeros, uniuerſam eniq; Curiæ ſuæ iuuentutem, militiæ ſymbolis inſigniuit.

Huius actus Regij. & Pol. Regni, tam notabili celebritati pro cærimoniarum more Reuerendiſs. & Reuerendus in Chriſto patres & domini, ac Magnifici, Venerabiles, Stre ui, Generoſi, ac Nobiles interfuêre: Ioan. Vatropa Archiep. Leopolieñ. qui ſancta tene- at ad Iuramenta. Matthias de Stara Lompza Epiſc. Camenec. & Ioan. Targouiczki Ele tus Chelmeñ. eidem ſuffragantes: Iacobus de Dambno Caſtellanus & Capitaneus Cra ouieñ. qui ceruici Regio ſacrũ imponebat, dirigebatq; diadema. Matthias de Bnyn Poſ- anieñ. Ioan. Amor de Tarnouu Cracouieñ. Spitko de Iaroslauu Sandimir. qui Sceptrũ Regni gerebat, differebantq; quippe hi domini Cracou. & Poſnañ. Palatini, quod uterq; llud ferre nitebatur alter alteri ſe præferendo, unde unanimi conſenſu Pal. Sandom. Sce- tra dedere pro hac uice duntaxat, Ioan. de Pilcza Ruſsię generalis, Iacobus de Buczacz Podoliæ, & Dobeslaus de Buſſouu Belzeñ. Palatini: Raphaël de Iaroslauu Sãdomirieñ. qui etiam Regni Marſchalcatũ gerebat, Nicolaus de Kurozuanki Siradieñ. Ioannes de Koſzczyelec Dobrineñ. Nicolaus de Zmigrod Præmiſſ. Michaël de Buczacz Halicieñ. Caſtellani: Creslaus de Kurozuanki Decanus Gneñ. Cancell. Petrus de eadem Kuroz- uanki Theſaurarius qui ſub hac differentia pomum tenebat, Cancellario ipſo homagij & Iuramentorum formam atq; tenorem pronunciante, Gregorius de Lubranyecz Præpo- ſitus Skarbimirieñ. Vicecancel. Regni Pol. Stanislaus de Broſno Marſchalcus, Ambro- ſius Pampouski inciſor Curiæ M. R. Ioan. Podlodouuski Zarnouieñ. Ioan. Oleski Malo goſteñ. Caſtellani, Nicolaus de Tanczyn Gladifer, Ioannes de Tarnouu Vexillifer Cra- couieñ. alijq; quam plures Nobiles iuuenes, & Regni indigenæ fide digni.

CAPITVLVM XI.

De Ducatibus prædictis à Regno, ab ſeſeq; dislimitandis.

Lithuaniam à Mazou. Commiſſarij dislimitent.

PRouidentes difficultatibus & grauaminibus ſubditorum noſtrorum Regni & Sigiſm. Crac. Magni Ducatus Lithuanię, quæ occaſione granicierum inter eadem dominia & 1510. Mazouiam tum inter Magnum Ducatum & Regnum ſæpe contingunt, uolu- mus & decernimus, ut quotiens opus fuerit per nos Commiſſarij deputentur, & mittantur noſtris expenſis prouidendi, ad faciendas eaſdem granicies & iniurias compo nendas, occaſione illarum hincinde exortas, quatenus abſq; quærentium onere Iuſtitia eis miniſtretur.

DE EODEM.

Dietæ & Iudicia antiqua inter Ducatus Lithuaniæ, Pruſsiæ & Mazouiæ, in locis ſo- Sigiſm. Petric. litis pro omnibus iniurijs & uiolentijs ſubditorum ex utraq; parte fieri debent de cętero, 1529. & innouari, iuxta antiquam conſuetudinem & proceſſus Terreſtres.

DE EODEM.

Commiſſarios iam nunc ad fines Regni emittemus, qui tam de finium regendorum, Sigiſm. Crac. quam de alijs cauſis nomine iniuriarum ſuſcitatis certum aliquid conſtituerent. Quocir- 1543. ca iam eos nominare, & dare uolumus.

DE EODEM.

Quia tenemur paci & tranquillitati ſubditorum noſtrorum conſulere, Commiſſarios Sigiſm. Aug. ad dislimitanda dominia Regni noſtri à uicinis dominijs, puta Hungariæ, Marchiæ, Sile- Petr. 1550. ſiæ, Pomeraniæ, Lithuaniæ, & Pruſsiæ, necnon ad reſarcienda damna & iniurias mutuas deſignauimus: Cui quidem noſtro inſtituto ut quam citiſsimè ſatis fieri poſsit, dabimus operam diligentem. Commiſſarij autem noſtri etiam diligenter curabunt, ut pro ijs damnis, quæ per communes Commiſſarios Sereniſs. Regis Romanorum, & noſtros in Sileſitis ſunt decreta, hominibus noſtris ſatisfactio iuſta & competens impendatur.

FINIS TOMI I. POLONICAE HISTORIAE.

BASILEAE,

PER SEBASTIANVM HENRICPETRI, ANNO SALVTIS NOSTRÆ INSTAVRATÆ, CIↃ. IↃ. XXCII. MENSE SEPTEMBRI.

POLONICAE HISTORIÆ CORPORIS:

TOMVS II.

In qvo vniversales historiae, scriptae de regno Polonico, uel de integra regum aut principum Poloniæ & Lithuaniæ familia continentur.

Scriptorum, qui in hoc Tomo compræhenſi ſunt, Catalogum habes in ſequente charta.

BASILEÆ,
ANNO CIↃ. IↃ. XXCII.

CATALOGVS SCRIPTORVM, QVI IN HOC TOMO II. POLONICAE HIſtoriæ compræhenſi ſunt.

I. MATHIAE de Michouia Chronica Polonorum, à prima propagatione, & ortu Polonorum uſq; ad annum Chriſti M. D. IIII. compræhenſa Lib. IIII. Fol. 1.

II. IODOCI LVDOVICI DECII de Vetuſtatibus Polonorum. Lib. 1. Fol. 260.

Eiuſdem de Iagellonum familia. Lib. 1. Fol. 284.

Eiuſdem de SIGISMVNDI regis temporibus. Lib. 1. Fol. 297.

III. ALEXANDRI GVAGNINI Veronenſis Compendium Chronicorum Poloniæ, ſecũdùm ſeriem & ſucceſsiones omniũ principum, regumq; gentis, à Lecho primo duce, authoreq; Polonorum, uſq; ad regem HENRICVM VALESIVM ordine ſeruato. Fol. 341.

Eiuſdem Tractatus de celeberrimo ingreſſu Cracouiam, & Coronatione Præclariſsima HENRICI VALESII, potentiſsimi & inuictiſsimi Poloniæ regis. Fol. 370.

De ordine qualiter Sereniſsimus rex Poloniæ iuxta ueterum conſuetudinem coronatus, & quæ ſolennitas, & cæremoniæ circa id ſeruari ſint ſolitæ. Fol. 373.

Eiuſdem deductio & origo celeberrimæ gentis Lithuanorum probabilis: hactenus à nemine hiſtoricorum Latinorum explanata. Fol. 380.

IIII. CLEMENTIS IANITII Carmen elegiacum de Vitis & ſucceſsionibus ſingulorũ principum, Regumq; Poloniæ. Fol. 398.

V. MARTINI CROMERI de Origine & Rebus geſtis Polonorum Chronicon. Fol. 402.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM ET NOTATV DIGNISSIMARVM, QVAE IN TOMO II. POLONICÆ HISTORIÆ CONTINENTVR.

A

Achilles de Graſsis 309
S. Adelberti reliquiæ è latebris erutæ 486
Adamitæ 203
Adleida Miezislai filia 434
Aeneas Syluius Polonis iniquus 265.439
Aetates mundi 263
Albenſium expugnatio 48
Albertus Cæſar 705
Bauarus regnum Bohemicum repudiauit 710
Alberti regis coronatio & mors 207
Albertus Palatinus Sendomirienſis à Tartaris occiſus 601
Alexander rex & dux Moſcouiæ reconciliati 248.249.360
princeps Lithuaniæ 397
Alexandri regis mors 228.253. 254 eius mores & uita. ibid.
Alexander graſſatores intercipit 251 Moldauiæ Palatinus moritur 206 Voiuoda Vualachiæ 198
Alexandri Guagnini compendiũ Chronicorum Poloniæ 341 Macedonis bellum cũ Polonis fabuloſum 423
Amadeus dux à Concilio Baſil. Pont. Max. creatus 709
Andreas Vngariæ rex cæſus 33 Andreæ regis fuga & mors 456 Tancziski interitus 218 Coſczielecij mors 330
Angliæ rex regno pulſus 504
Anna ex Francia Vuladislao regis Hungariæ nupta 255 Ludouici regis Vngariæ ſoror 293
Annæ reginæ coronatio 327
Annonæ Charitas 483
Antonij Zeni integritas 677
Apoſtolicus orator Cracouiam uenit 219
Aquarum inundatio 85. 118. 233. 482. 559
Aqla pro armis regni Poloniæ 7
Albertus Pontinus Minoritanus à fratribus occiſus 339
Archiepiſcopus gubernator Poloniæ 654
Archiepiſcopi reſpõſum animoſius quàm moderatius 651 iuſta pœna 629
Argenteæ monetæ prima inductio in Poloniam 136
Arioli 431
Armeni 337
Aſianum bellum 497
Aſtronomus Vladislao prognoſticans 199
Aurei nobiles ſiue duplices 662
Auſtriæ ducum & archiducum Origo 564
Auſtria oppreſſa 227

B

Bachanalia 575
Baiazetis Turcæ mors 313
Baptizatio Lithuanorum 636
Barbara Imperatrix capta 704
Barbaræ Imperatricis nequitia 705
reginæ mors 330
Baſilienſe concilium 602.694
Baſilius Magnus Moſchorum dux 302
Bathi Tartarorum Imperator 93
Bela cæcus rex Vngarorum 455.486
Belæ regis interitus, eiusq; liberorum fuga 455.458
Belli gerendi ratio 476
Bellum 150 annorum 219
Bergomatis errores 290
Beſſerabia à Baiazete uaſtata 236
Bialogradum Pomeraniæ captum 472
Bogdanus Valachus interfectus 307.726
Boguslai ducis Stetinenſis nuptiæ 163
Pomeraniæ ducis encomion 295
Boguſci fides 581
Bohemia 7
Bohemia depopulata 23.51.52.53.196. 197.205.230.290.474.487
Bohemiæ primus rex 465 regnum ab alijs gubernatur 135
Bohemorum fuga 280.679 ducum propagatio 433 pugna circa Thabor 207 principes in Aſiam militatum profecti 497 contra Polonos expeditio 470.471.595 hæreticorum oratores ad regem 692 cum Polonis pacificatio 453 incõmoda ex diſsidio religionis 702 reſiſtentia 205 clades 225.434.478. 601.689.
Bohemi Polonia excedunt 580
Sileſiam inuadunt 468
Bohemicum bellum 435.480.507.652
Boleslaus parricida uiuus exuſtus 503
Bombarda inuenta 621
Borcouiorum latrocinium 620
Boruſsi qui 284 Vide Pruſsi.
Boriuoius à Cæſare captus 978 Bohemus exul reſtitutus & rurſus profugus 482
Borziſch dux occiſus 39
Boſnæ rex à Mahomete Turca captus 228
Boyarorum taciturnitas 214
Bozenta archiepiſcopus 623
Boleslaus audax qui & efferus dicitur coronatur, eiusq; res geſtæ 230.348
Bambergã uenit & cum Cæſare affinitatẽ init 51 primus cognomẽto Chrobry rex 436 rex, eiusq; familia 434. 2 rex 278. 454 Caluus rex 95 Caluus ad principatũ uocatur 541 Caluus captus & pecunia liberatus 103 Caluus excommunicatus 553 Caluus moritur 120 Chrabry rex Polonorum, eiusq; res geſtæ 22.277.346 4. Criſpus rex 279.351.496 Criſpus naſcitur 485
Crziwouſti rex 279.349
marchio Morauiæ occiſus 93 dux Mazouiæ moritur 149 Maſouius rex à Polonis creatus eſt 282.719 dux Oppolienſis mercatores Polonos diripuit 714 filius legitimus diuinitus per D. Aegidium impetratus 463 pœnas de ſe ipſe ſumit interfecti fratris 486 ueneno à Ruthenis extinctus 155. 5 Pudicus rex 353
Pudicus rex, eiusq; uita, res geſtæ & tempora 532 Pudicus unde ſic ſit dictus 196.537 Pudicus principatum recuperat 542 Pudicus terram Oppolienſem uaſtat 102 Schweidnitenſis ei fratrem conſpirat 128 Schweidnicenſis moritur 137 Vngariam & Sileſiam depopulatur 486
Boleslai alti mors 80 regis ſæuitia & ſcelera 460 mores 470 expeditio contra Bohemos 478 columnæ 440 nauigabilis expeditio in Daciam 56 expeditio contra Pomeranos 479 eius uictoria. ibid. primi uariæ res feliciter geſtæ 23.51.52.57
Boleslai infortunium 102 periculum & fortitudo 471 expeditio in Pomeranos 47.48.55 expeditio in Bohemos 49.52 peregrinatio in Narbonẽſem prouinciam 486 peregrinationes ſummaq; liberalitas 54 merita erga Poloniam 437 uictoria de Ruſsis 444 magnanimitas 501.469 mors & laudes 24.38.490.59.445 461 in Pruſsiam expeditio 66 teſtamentum & mors 67 pueri indoles generoſa 465 Pudici fuga 539 Pudici mors 102.563
Brandeburgenſis terra uaſtatur 108
marchio Gedanum obſidet 139 in Vngariæ regem coronatus 203
Brandeburgenſe bellum 557.558.563
Breſte Lithuanicũ receptum à Polonis 509
Brodnicia arx munita fruſtrà obſeſſa à Polonis 671
Brunsberg erigitur 112
Brzetislaus Bohemiæ dux Bohemia & Morauia potitur 28
Bulgarorum bella cum Imp. Rom. 425
Bullæ Innocentij tenor 110
Burgundiones 274.775
Bythonienſium metallorum interitus 610

C

Cadan Tartarorum princeps 94
Cæſaris legatio ad Vitoudum 684
Caliſsia tentata 625
Caminicij uirtus 336
Canthus inſignis doctor 231
Carolus ab Vngaris ad regnum uocatur 625
rex Neap. & Vngar. interfectus 625
rex Vngariæ moritur 162 Imp. bis captus, & ab imperio remotus 647
5 Amper. 564 Magnus Slauos uicit 18
Caroli Magni bellum cum Polonis 424
Carolo Magno quid rei fuit cũ Sarmatis 276
Caroli Rom. Imper. mors 179
Caſtitatis exemplum 118. 589
Caſſubitæ unde 8
Catacliſmus 263
Cazimirus 1. rex 347.451,507 rex, Miezlai filius 278 filius Loketek naſcitur 148 rex, eiusq; poſteritas 2.89.90

in Cluniaco monachus factus 29. reuocatur 450. Adleidam Landgrauij Thuringiæ Filiã duxit uxorẽ 155. rex reſiſtit Humadi 214. Principatum recuperat Ruſſorum auxilio 513. in Hungariæ regem poſtulatus 207. prouincijs Ruſsiæ potitus 71. à Polonis aſſumptus ibid. Vigros Maſouijs eripuit 715. reſtituitur regno & à Germanis honorificè reducitur 30.31. eius mors 32. rex iactu lapidis læſus tandem mortuus 172. II. cognomento Magnus rex, eiuſq; uita, & geſta 283.454.597.598. & ſic deinceps. II. cognomento iuſtus rex 352. Quartus rex, eiuſq; res geſtæ 358. Lancicienſis moritur 131. Cuiauienſium dux moritur 557. Myeczlai filius rex electus 29. dux Oppolienſ. & Ratisbonienſ. moritur 90
Cazimiri regis nuptiæ 609. moderatio & ſapientia 503. exercitus meticuloſitas 105. Poloniæ & Georgij Bohemiæ regum conuentus & pacta 218. filiæ relegatæ & exhæredatæ 615: pœnitentia 156. uariæ res geſtæ 74. regis mors & teſtamentum 611 regis Pol. mors: item eius ſtatura, mores & geſta 138. 223.224. in Lithuania bellum & mors 158.159.454.514. ducis Lithuaniæ in regem Poloniæ electio 223. Opolienſis mors 535. Sendomirienſiũ ducis laus fol. 506
Cechus 341
Cham 7
Chelma recepta 619
Chriſtianorum captiuitas 230
Chriſtinæ ingenium & mores 491
Chriſtini Palatini Plocenſis miſerabilis interitus 81
Chriſtophorus Schidlouicius 323
Chriſtophori Saffranieczgraſſatio 237
Chriſti corpus in pratis Poſnanien. repertum fol. 681
Cimbarca Friderici tertij Cæſar. mater 681
Cirullus Apoſtolus Slauorum 15
Clementis Ianitij carmen elegiacum quo uitæ & ſucceſsiones regum Polonorum deſcribuntur 398
Colbergenſis obſidio 47
Colomannus rex Gallaciæ 83. Haliciæ rex factus 524. rex Vngariæ 46
Colomanni uita & mors 84
Cometes 84.137.149.167.198.199. 220.223.237.242.254 525
Comitia 509.624.630.688.706
Communio ſub utraq; ſpecie Bohemis cõceſſa à concilio Baſilienſi 703
Conradus aſperiori dominatu Cracouienſes à ſe alienat. 541.542
Conradus à Boleslao uictus 96. anathemate ictus 545. fratris dolum ſuo uicit 105. Henricum cœpit 103. tutoriã monarchiam geſsit 87. Sucuus Imp. eiectus 445. Rom. rex per Poloniam in terram Sanctam proficiſcitur 64. Imp. Poloniam uexat 449. Cæſ. moritur 498. Glogouienſ. intoxicatus 136. de Iunigen Lithuaniam uaſtat 190. Mazouiæ dux moritur 256.544.574. Steynauienſis moritur 137
Conradi regis expeditio pro Vuladislao rege Polonia 64. Cæſ. & peditio in Aſiam 497. Cæſaris expeditio in Syriam 496. res geſtæ & fuga 542.543 furor & tyrannis 96
Conſtantinopolitanus Imper. captus & mortuus 506. à Venetis & Gallis capta 86
Craci poſteritas 10. mors 11
Cracus rex eligitur 10.342.420.421. qui & cuias fuerit, & quo tempore uixerit, eiuſq; res geſtæ 420.421. an & apud Bohemos regnârit 421. quot annis ante Chriſtum regnârit 10
Cracouia in poteſtatem fratrũ iuniorũ Vuladislai uenit 495. iure Teuthonico uti incipit 563. capta 78. à Tartaris direpta 92.541. an fuerit in ditione Bohemorum 439. in Bohemorum poteſtatem uenit 572. proditione capta ibid.
Cracouiæ incẽdium 56.89.226.233.238. 485.536.539.555. origo 10. laus 421. ſeditio oritur 218. ſitus 426. peſtis magna 236
Cracouienſis Academia fundata 166.189. 246.286. arx firmata 642. ditio principatui addicta 503
Cracouienſes conſules pœnas luunt 218
Cracouienſium ciuium conſtantia in ſuum principem 122.569
Croacia 7. Vngaris adiecta 44
Cropidio epiſcopus arcanum regis prodidit fol. 670
Cruciferi uicti à Polonis 658.664. fœdera cum Polonis uiolant 732. pacem petunt à rege, & impetrant 678. inſignes capti 691. non paruerunt decreto Cæſaris 669. Naclagam inuadunt 109. inimici Polonis 683. Lithuaniam populantur 635. rurſus profligati à Polonis 664. à delegatis Apoſtolicis damnantur & excommunicantur 586. afflicti à Pruſsis fol. 556
Cruciferorum ordinis ſecundus magiſter moritur 99. primus ingreſſus in Pruſsiam 82. uariæ res geſtæ 544.547. pacta cum Boguſſo de defendenda arce Gdanẽſi 581. expeditio contra Turcas 226. tumultus in Vngaria 324. crudelitas 593. in Iudæos ſæuitia 228. iniquitas in Eccleſiaſticos 585. horrenda clades 93.594. uictoria 119.147.149. 150.161.163.167.170.620
Crudelitatis exemplum 574
Crupa fl. 7
Cuiauiã zemouitus in ſuam redegit poteſtatem 628
Culmenſis regio uaſtatur 120
Cuni ſeu Cumani Polouuzi 463
Cymbri unde prognati 380
Cymbrorum res geſtæ 380.381
Czech 7

D

DAciæ deſcriptio 607
Dalmatia 7. Vngaris adiecta 44
Dalmaticarum urbium, populorum & fluminum nomina 407
Dambrouucæ reginæ parentes 19.535
Daniæ deſcriptio 484
Dani uicti 40
Danicum bellum 434
Daniel in regem Ruſsiæ coronatur 99
Daniel Ruſsiæ rex moritur 116
Dauid Turca profugus 725. Turca profugus Conſtantinopolim fruſtrà petit 225
Cenarij Sancti Petri inſtitutio immutatur folio 150
Dir rex 16
Dominicanorum ordinis origo 280
Dobeſſus de adulterio reginæ ſuſpectus 493
Draco in Cracouia 342
Dracula Palatinus Transalpinenſis 716. Beſſarabiæ Voiuoda occiſus 234
Drewliani per Olham uicti 16
D. Stanislaus Polonis dimicantibus adfuit fol. 658
Dubrauius 595

E

ECclipſis 67.148.204.237.248.255
Elbingenſium ſtudium erga Polonos 660
Elizabetha coronata 672
Elizabethæ reginæ mors 208.633.257
Electores imperij Bohemiam ingreſsi 205
Emericus rex Hungarorum 519
Emporium Vratislauienſe inſtitutum 311
Equorum curſus de principatu 424
Eutropius 607
Exercitus in aëre conſpicitur 117
Exorciſmi ſupra lapillos 362

F

FAbula quorundam conuellitur de Alexandro Magno 12
Factioſi turbas cient 700
Fames 32.85.124.141.148.157.226. 433.500.541.566.584.608.714
Flagellatorum ſecta 603
D. Floriani martyris reliquiæ 513
Fogelſang caſtellum 531
Fortitudinis inſigne exemplum 540
Francofordia ad Oderam 589
Frankeſteinum emptum à rege Polonorum fol. 587
Fraternæ inſidiæ 182
Fraternum bellum 198.494
Fridericus rex Vngariæ electus 227. & eius ſucceſſores titulum Vngariæ habẽt fol. 227
Fridericus Barbaroſſa Cæſar creatus folio 498
Friderici Barbaruſſæ poſtulatio 65
Friderici Cardinalis mors, eiuſq; uita & mores 255.
Imp. arbitrium inter Pruſſos, & Cruciferos fol. 731
Imp. mors 244.512
legatio ad Polonos 409.
Marchionis ingentia promiſſa 676.
Palatini in Vueiſſenburgenſes uiolentia folio 331
proci pro Eliſabetha 330
Friderico Marchioni Vuladislaus filiam deſpondet 676
Fulconis Epiſcopi ſtudium & conſilium folio 516
Funerum ritus 635

G Aa

G

GAſtoudi potentia & authoritas 720
Gdanenſi ciuitati donata à rege 660
Gdanenſes nundinæ 582
Gedanum in pignus datum Marchioni Brandenb. 559 obſeſſum & dolo capium 139.107
Gedeon epiſcopus corripit principem 501
Gediminus Magnus dux Lithuaniæ 386
Gedimini proles 181
Geiſa rex Vngarorum Auſtrios uicit 549
Gentium mutationes & migrationes 406
Georgius Marchio Brandenburg. 295
Podiebradius gubernator Bohemiæ 720
Siculus 324
Georgij regis Bohemiæ mors 220
Germaniæ motus 481 populi 274
Germanicæ linguæ uſus apud Bohemos, & Polonos 410 linguæ uſus in Boruſſia 443
Germanicum bellum 475
Germani fuêre olim, ubi nũc Poloni ſunt 417
incolæ Poloniæ 606
Germani olim hoſtijs humanis deos placârunt 594
Germanorum bellum cum Popieli nepotibus 429 conflictus cum Polonis 477
res geſtæ illuſtres 405
Giedrocenſes duces 384
Giedrus princeps Lithuaniæ 383
Gladij miſſi regi à Magiſtro 657
Glogouiæ ducatus Sigiſmũdo regi paret 247
Glogouienſium fides & conſtantia 475
Gneſna incenſa 449
Gneznæ metropolis prima 19
Gneuomirus fuſte comminutus capite interfectus 475
Gordiei 265
Gothialarini 264
Gothicarum manuſcriptores 271
Gothi idem & Polococzy 271
Gothorum origo 270 res nonnullæ 271
Gouoricius palatinus captus 516
Græcis cum Latinis reſtitutio 555
Grando notabilis 257
Griphina Venceslao Bohemiæ duci ducatus committit 129
Griphina Leſci Nigri uxor 561
Grzimslaus Boleslai mater moritur 113

H

HAbdanckorum familiæ origo 50
Hagecus 488
Haliciæ ſitus 489
Halicia obſeſſa 512
Halicienſe bellum 519
Halicienſis principatus Romano duci conceſſus 517
Heduigis mores & forma 631
Poloniæ reginæ mors, eiuſq; laus & uita 188, 283. 189. 646 amor erga Vuilhelmum 634 pia munificentia 637 uaticinium 645
reginæ mors 606.692
Heliſa 7
Heluetiorum incrementa 612
Henricus cum Barba rex 282
Barbatus unde ſic dictus 536 cum Barba moritur 89
Henrici cum Barba contra Vladislaũ Othonem expeditio 87 Barbati res geſtæ 532.533 Barbati mors 536 cum Barba & Conradi Mazouiæ ducum ſuper monarchia diſſenſio 87
Henrici ducis Mazouiæ mors 185
Henricus dux ad Hieroſolymitanam militiã profectus 498
Henricus dux Andegauenſis rex Poloniæ eligitur 364 Duſemer moritur 164 dux Vratislauienſis moritur 135
dux à Tartaris occiſus 93.502
Henricus Imp. primus 438
Imp. animus erga Cazimirum 451
Probus rex 282.353
Henricus Probus nomine tenus non re 564
Poloniæ & Glogouiæ dux moritur 140
Henrici regis Polonia celeberrimus ingreſſus in Cracouiam, eiuſq; coronatio præclariſſima 370.371, &c.
Henricus Sandomirieñſis dux Hieroſolymam pergit 65
Henricus Zeganenſis moritur 148
Henricus contra archiepiſcopũ Maydenburgenſem 94
Henricus 2. Rex 91
Henricus 5. in balneis captus 129
Henrici 5. Imp. expeditio in Vngariam 473
Henricus 4. Imp. 456
Henricus 4. Cracouienſ. principatum acceptat 127 Vngariam uaſtat 49
Henrici 4. expeditio in Poloniam, eiuſq; res geſtæ in ea 50
Henrici 4. regis itinera ex Gallijs in Poloniã uſq; 365.366
Henrici de Plawen interitus 230
Hermanni Magiſtri callidum conſilium 661
Hieroſolyma à Saracenis capta 512
H. Ketlicius malus conſultor in exilium miſſus 513
Honorij & Arcadij res geſtæ cũ Gothis 273
Humanæ uictimæ 635
Huniades ab Iſcra uictus 726
captus à Deſpota Raſciæ 723
gubernator Poloniæ 722
Hunnorum eruptio 272
Huſſacaſſanus Perſarum Imp. 231
Hyems aſpera 609.435
Hyems calida 669

I

IAczuuingi qui ſint 31.452
Iagello baptiſatus, Vuladislai nomen accepit 635 cum fratribus baptizatus 185 princeps Lithuanorum eius uita 356.389.390
rex cum Polonis in periculo 396
primus ex Lithuanorum gente rex Poloniæ 185 Vilnam recuperauit 633
Iagellonis legatio ad reginã, & proceres Polonos 633 ducis Lithuaniæ proci ad Heduigim Poloniæ reginam, & quódnam reſponſum retulerint 184
mors 199 itẽ eius uitæ deſcriptio. ibid.
Iagellonum ſtirps & proles 285
Ianuſsius dux Gliuicenſ. captus 233
Iaphet 7
Iaroslaus Ruſſorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis 29.482
Iaroslaus Kiow potitus moritur 76
Ruſſus interfectus 483
Iaroslaus de Skotniki mortuus 177
Iaroslai uita ac res geſtæ 42 in Ruſsiã reductio & interitus 55.56
Iaropolci interitus 40
Iazygum reliquiæ ad Chriſtianam religionẽ adactæ 555.556
Iauan 7
Ielitarum familia 146
Iieroſolyma capta 441
Iior rex 16
Imbrifera tempora Poloniæ 111
Incantationis uis 540.354
Indulgentiæ primarum ſuarum 249
Inquiſitio in quendam Iudæum 303
Interdictũ Cracouiæ propter hæreticos 689
ſacris Cracouiæ propter Bohemos 692
Interregnum apud Polonos 428.448. 571.624.718
Ioannitarum ordinis origo 280
Ioannes Albertus rex eligitur 238
Ioannes Albertus rex, eiuſq; res geſtæ 359
Albertus rex moritur 243
Ioannis Alberti natiuitas 228
permanentia in Vngaria 223
Ioannes Bonerus Laudanus 333.302
Ioannes rex Bohemiæ Poſnaniam obſidet 146 Bohemiæ moritur 163
Ioannis Bohemia regis inſcriptio 144
Ioannes Capiſtranus diuini uerbi interpres celebratiſsimus 215 eius opera. ibid.
moritur 227
Ioannis Capiſtrani Vaticinium 239
Ioannis Cœci Bohemiæ regis expeditio in Poloniam 155
Ioannes Cuſpinianus 323
Ioãn. Comitis Scepuſienſis infortunium 326
Ioannis Dlugoſsi interitus, eiuſq; uitæ deſcriptio 235
Ioannes Huniadis Turciam ingreditur 225
moritur 227
Ioannis Huniades uictoriæ de Turcis 713
genus, honores & res geſtæ 710
Ioannis Huſs ſectæ origo & comes 202.203
Ioãnis Huſs & Hieronymi diſcipuli incineratio 195.204
Ioannes de Laſcko ſecretarius creatus 249
Ioannes & Paulus Martyres 14
dux Oſwancimienſis uictus 225
de Tieffen Magiſter Pruſsiæ 334
Turzoa 303 Vicleffus hæreſiarcha 653
Iodoci Ludouici Decij liber de Antiquitatib. Polonorum 260
Ioropolki res geſtæ 21
Iſaslaus Dauidouicz 69
Irenici error 289.295
Iſaslaus dux occiditur 45
Iſaslai clades 68 mors 69
Iſtulæ abundantia 245
Iubal 266
Iubilæus annus 225.233.246.338
Iudæorum prærogatiuæ in Polonia 612. 337 clades 228
Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati 202. 239.243.603.651
Iudex iniuſtus punitus 636
Iuſiurandum apud Polonos 731
Iuſtitiæ & moderationis inſigne exẽplũ 506
Iwan Vaſilouicz dux Moſchouiæ moritur fol. 258
Iwo Cracouienſis epiſcopus moritur 89

Izaslai fuga in Poloniam 454

K

KAmyenycenſis regio uaſtata 86
Kagneta à Samagitis cincta 150
Keyſtud captus & paulò pòſt moritur 167. 182
Keiſtutus captus & in carcere necatus 633
Keyſtudi proles 181.389
Kilia capta 228
Kiouia capta 68.457
Königsberg erigitur 112
Korigal occiſus 185
Kunegundis 91 moritur & miraculis claret 131.573
Kurko dux Ruſsiæ 16
Kyouia ſubacta 35

L

LAdislaus rex Vngariæ occiditur 130
Ladislai regis Vngariæ coronatio 226. 709 regis Vngariæ & Bohemiæ mors 227.292 regis & Vlrici Comitis legatio ad Cazimirum 729
Lancicienſis terra uaſtatur 119
Lati groſsi 582
Latrocinium inſigne 362
Laurentius epiſc. roſarũ odore extinctus 535
Lech 7
Lech in Poloniam uenit. ibid.
Lechitæ unde dicti 8
Lechius unde Lechitæ 268
Lechus primus dux & author Polonorũ 341 fratricida 268 quando extiterit probabilis ſententia 418 fratrem Cracũ trucidat 343
Lechi regis uita & res geſtæ 419.420 peregrinatio 416 parricidium & pœna 422
Legatorum mala fides 672
Legnicẽſes æs alienum ducis ſui ſoluunt 588
Leſci etymon 423 principis indoles 517
Leſco 1. rex 269.343 2. rex 12.269. 343 3 rex 276.423.424 4 rex 15. 345.352.430 Albus cum Helena matre rex creatur 515.516 Albus cum Helena matre iterum rex 519 albus monarcha 76 albus tertiò & quartò reſtituitur 79.523.280
Leſkonis albi interitus 83
Leſcus Niger rex 282.353.564
Leſci Nigri uita & res geſtæ 121.122.564. 565. mors 123
Lex de matrimonio diſparium in religione 637 Rhodia 586
Lithalanus dux 285
Lithuania & Samagitia Poloniæ regno inſcripta 185 unde dicta 185 depopulata 138.148.160.161.162.163.164. 166.167.177.178.202.242.252.253. 306.319.385.386.387.601.608.641
Lithuaniæ deſcriptio, eiuſq; ueterni et moderni limites 284.285 ducum ordo & genealogia 381.382 & ſi deinceps. cum regno Polon. unio 194 inſignia 384 proceres 382 res quædam 335
Lithuani baptizantur 392 à Ruthenis cæſi 86 fuſi à Cruciferis 639 Cuyauiam depopulantur 117 Sendomirienſem agrum deuaſtant 566
Marchiam depopulati 143 Samagitæq; conuerſi 286 in nuptijs trucidantur 385
Lithuanorũ gentis deductio & præcipuæ res geſtæ 380.381.382. & ſic deinceps. epiſcopus primus 550 priſca religio & idololatria 391 idola, mores & cæremoniæ 185 ueſtitus 636 contumacia 730 exercitus triuariam diuiſus 178 ſuperſtitiones 635 conſilium de retinendo Cazimiro 719 peſsimum facinus 191 excurſiones in uarias prouincias 130. 131. 147. 152. 162. 545. 551.589.618 clades 122.176.353. 567
Lithuanis prærogatiuæ & leges datæ à Polonis 669
Liuonia à Lithuanis uaſtata 695
Liuoniæ denominatio 381
Liuones ad religionem Chriſtianam adducti 523
Locuſtarum incommodum 45.233.597
Lotharij Cæſaris legatio ad Boleslaum regẽ 488 imperat. mors 490
Lubecum ciuitas 312
Lubicenſis moletrina 680
Lublinenſis ora depopulata 561
Lucenſium priuilegium. 693
Lucerberga oppidum 656
Lucerdis præmisli uxor iugulata 567
Luderus de Brunſwig Magiſter Pruſsiæ, eiuſq; res geſtæ 145
Ludomillæ interitus 19
Ludouicus de Erlichauſen Magiſter Pruſsiæ moritur 229 Hungarus rex 162. 283.292.355 Vngarorum & Polonorum rex 613 regnum Poloniæ ſuſcipit 154.170.171 rex Cracouiæ coronatur 614 rex Poloniæ & Vngariæ moritur 174
Ludouici regis Vngariæ proles 168 effigies & mores 623 regis Galbi expeditio in Syriã 496 Cæſaris mors 602
Lunæ tres apparent 68.149
Lukardis moritur 124

M

MAczko Borkouicz fame extinctus 165
Magiſtri Cruciferorum legatio ad Polonos 686
Mahometes Vngariam inuadit 230.231
Turca uulneratus & profligatus 227
Mahometis Turc. Imp. mors 236
Marchia Brãdenb. à Carolo Imp. empta 616
Marchia uaſtata 199.560
Maria in cuſtodia aſſeruata 625
Palatina Valachiæ 725
Mariæ reginæ interitus 201
Maria regio diademate coronata ab Vngaris 625
Maſouia depop. 569.570,610.629
Martini Cromeri hiſtoriæ 402
Maſouienſe bellum 451
Maſouiorum duces expertes incommodorum belli 691 ducum genealogia 605
Maſſagetæ ubi 285
Matthias à Michouia uaticinium 325
de Huniad è captiuitate liberatus 227
rex Vngariæ dolos Cazimiro ſtruit 220
Matthiæ regis Vngariæ obitus 223.237
& Vladislai Bohemiæ regum fœdus 235
Maximilianus auſpex nuptiarum 339
Maximiliani Imp. coronatio 257 cum Moſchis fœdus 317 regis in Hungariã motus 291
Mazouia unde dicta 31 uaſtata per Prutenos Barbaros 86.563
Mazouiæ ducatus 298 duces homagium præbuit 205
Mazouiorum clades 555
Mazouitarum & Ruthenorum mutua ſpolia 126
Mediolanum euerſum 500
Medicina prodigioſa 252
Medici Ficti deſraudatio 252
Melſtinij mors præclara 645
Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos 637
Mendog princeps Lithuaniæ 383 in regem unctus pòſt fidei præuaricator factus 111 Mazouiam depopulatur 114 cum filijs occiſus 384
Mendolphus Lithuanorũ rex occiditur 106
Mercenarij milites externi an utiles ſint 654
Meſcislaus dux Halicienſium ueneno ſublatus à ſuis 511
Michaël Cochmeiſter Magiſter Pruſsiæ 204
Cochmeiſter captus 664
Michaëlis Helinskei facinus 304
Michalouienſem ditionem quo modo Cruciferi nacti ſint 581
Michoaw oppidum exuſtum 259
Michouia exuritur 68
Miesko primus rex 276.346. 2. rex 347 reſtitutionem quærit 73
Mieczlaus dux Ratiborienſis moritur 85
Miezislaus rex 433 ſecundus rex 277. 446 ſiue Mieſco tertius rex 352 captus & exectus à Bohemis 447 uulneratur 516 iterum ad principatum adſpirat 515 tertiò & quartò Monarchiam potitus 78.79 ope Pomeranorum ditionẽ recuperat 508 Senex rex 504 Senex iterum rex 518.512 Senex tertiùm rex 520
Miezlai ſenis bellũ inteſtinũ 76 Senis mors 79 primi regis rerum uarietas 277 exiliũ 508 regis res geſtæ & uita 504. 505 & ſic deinceps, tyrannis 70 etymologia 431
Miraculum 38.123.170.437.441.449. 494.504.539.549.613
Mogilenſis monaſterij incendium 721
Monarchæ facinus memorabile 589
Monaſteria uaria uarijs in locis condita 75
Monſtra 118.245
Moraqua fl. 694
Morauia 7 Bohemiæ rurſus iuncta 465 Bohemis cedit 452 depopulata 47.455.471.487
Morauiæ magna pars ſubacta à Polonis 439.440 Marchiones 455
Morauiam Poloni amisère 446
Moraui Germaniam uexant 430 Chriſtiani facti. ibid.
Morauorum regni finis. ibid.

Morbi Gallici origo & uariæ nuncupationes 244
Moſchicum bellum 711
Moſchi unde 266
Moſchorum octuaginta millia cæſa 397 *fœdus* 308 *fuga* 305 *principes totius Ruſſiæ dominatum ſibi arrogãt* 412
Moſgaua fl. 516
Mſcislaus reſtitutus 73
Mſcislai mors 61
Mulieris crudelitas 91 *periculoſum conſilium* 61
Muliebris improbitas 427
Mures regem Poloniæ corrodunt 14. 345.428

N

Nacli obſidio 551
Narimundus & Totiuilus duces interfecti 639
Nicolaus dux Ratiborienſis moritur 259
Nicolai Pal. Cracouienſ. mors 329
ducis Opolienſis interitus 245
Nix in uigilia pentecoſtes 165 *ſub finem Aprilis* 597 *& gelu poſt medium Maium* 605
Nobilitati prærogatiuæ conceſſæ à ſacerdotibus 702
Nograda duo in Ruſſia 440
Numarij iudices 505
Nuptiæ inſignes Cracouiæ 158

O

Olech dux uictus 45.46
Oleſcum arx 690
Olgerdus Lithuaniæ dux pater Iagellonis 156.285.389
Omen 119.239.243.494.541
Oporouia arx 729
Orebitæ 203
Oskald rex 16
Oſtentum 658
Oſtrorogum caſtellum 626
Otho Imperator in Poloniã proficiſcitur 22
Romam proficiſcitur 438
à patre deficit 71
Otthocarus rex Bohemorum 550
2. Bohemorum rex occiſus in prælio. 564

P

Pacoſſum opp. captum 554
Palatini duodecim Poloniæ 342.420
Palemon Italus primus dux Lithuanorum 381
Pannonia à Turcis depopulata 230
Pannoniæ habitatores 406
Pannones & Moraui à Polonis pulſi 423
Pannonum etymologia falſa 417
Pera ciuitas capta 226
Perfidei pœna 588
Perſarum regum origo 555 *& Turcarum conflictus* 231 *rex mittit legatum ad Cazimirum regem Poloniæ* 233
Peſtis 124.164.176.184.225.236.238. 246.303.330.556.603.608.609. 615.626.696.711
Peta Tartarorum princeps 94
Petricus mortuus à Stanislao reſuſcitatus 36.460. *Petrus Danus* 493 *Duninus* 484 *Gamratus* 402 *Pſonca proditor decollatur* 604 *Saffranecius de latrocinio ſuſpectus* 724
Petri Vuloſtouicij audax facinus 488
Phalanx & cataphracti Germanorum 593
Philippus Callimachus præceptor Alberti regis 241 *eius mors* 245
Piaſtus Cruſphicenſis rex 269.345.429
Piaſti regis genus & conditio 428
Picardorum inſana origo 203
Pipinus Prutenus 88
Piratæ combuſti 695
Piſcatorum laus 604
Plauenij reſponſum magnanimum 661
Plomycouius uirtute infamiam deleuit 652
Podolia redacta in ditionẽ Polonorum 650 *ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Poloniæ uendita* 641 *Vitoudo conceſſa* 666 *depopulata* 214.215
Podoliorum præclarum facinus 687
Poleſſienſis terra depopulata 561
Poleslaus Pudicus cum matre captus, & tandem ſua recuperat 88 *Vide in Bolesl.*
Polocenſium deditio 635
Polocka arx capta 353
Polonæ gentis origo exquiſita 403
Polonia citerior 71 *ex hoſpitalitate commendabilis* 124 *ſub Tauro* 7 *turbatiſſima* 629 *maior deficit ad Henricum Barbatum* 533 *diuiſa inter Boleslai filios* 490 *depopulata* 11.29. 30.92.100.147.172.183.224.336. 387.435.465.498.541.554.555. 564.570.727
Poloniæ prima diuiſio cum iacturis 13.43. 424.470 *ueteres fines* 268 *limites hodierni* 264 *ſitus, etymon, longitudo & latitudo. Itẽ flumina & ciuitates* 8. 415.416 *occidentalis fines quando & à quo acciſi* 426 *regnum corona priuatur* 38 *maioris terrarum diuiſio* 99 *flumina* 78 *crebra incendia* 231 *fertilitas & abundantia* 9 *epiſcopatus* 298 *diſtinctus* 298
Poloniæ dignitatum ordo 299 *hiſtoriæ ueritas* 403
Poloni unde & quo tempore in has oras uenerit, quas nunc incolunt 264.265.416 *& Bohemi unde* 413 *alieni à literis* 406 *Chriſti fidem accipiũt, eorumq́; mos antiquus* 19.433.346 *Bohemiq́; eiuſdem originis* 264 *cum Imp. Rom. bella geſsêre* 425 *ueteres quos Deos coluerint* 20 *arte magica à Tartaris ſuperantur* 540 *uexant Pruſſiam* 654 *cum Friderico Imp. pacem ineunt* 499
Poloni nunquam fuêre tributarij Rom. Imperio 447
Poloni & Bohemi ante Henricum Imp. Chriſtiani fuêre 442
Poloni auxilia mittunt Imp. ad Italicum bellum 499
Poloni non corrupti conſuetudine Bohemorum 696
Poloni re infecta Bohemia exceſſerunt 705 *neſciuêre uti uictoria* 659 *à Boleslao Caluo deficiunt* 95
Poloni magnam Podoliæ partem occupant 395 *adiutorio Papæ reſiſtunt* 197
Poloni occidentales debellati à Germanis 430
Polonorum origo incerta 260
primus autor quis 341
de Polonorũ origine uariæ opiniones 16.17
Priſcorum religio, ceremoniæ & idololatria 432 *abalienatio à Vuladislao* 493.495
Polonorum fœdera cum Lithuanis 599
procerum confœderatio 730
minorum conſpiratio contra principem 560.561 *induciæ cum Bohemis. ibid.* *expeditio in Bohemiam* 439 *& Vngarorum diſſenſio* 74 *maiorum licentia* 689 *pietas* 656 *legatio ad Vitoudum* 683 *regum uitæ & ſucceſsiones carmine elegiaco deſcriptæ, à Clemente Ianitio* 398.399 *& ſic deinceps. cum Ruſsis prælium* 694 *militum quorundam facinus* 337
Polonorum expeditio contra Pruſſos 502 *captiuitas* 221 *infortunium* 222 *expeditio in Sileſiam* 596 *conſultatio de redigenda Valachia in formã Prouinciæ* 724 *expeditio in Marchiam* 560 *primores cum ſuo rege expoſtulant* 727 *obſequium erga principes ſuos* 448 *cum Germanis belli gerendi ratio* 497 *cum Bohemis induciæ* 488.490 *principum inſigne* 419 *conflictus cum Germanis* 477 *& Prutenorum conflictus* 219 *procerum ſtudium erga regẽ* 688 *inteſtina bella* 61.183.516.562 *mos in maiori Polonia* 19 *expeditio in Bohemiam* 704 *clades* 84.94.157. 221.225.259.502.552.612.712. *uictoria* 101.143.146.193.655
Polonis ſacris & regio nomine interdictum à Pontifice 461
Polonos & Bohemos è Ruſsia profectos eſſe 418
Polouuczi qui fuerint 84.525 *Ruthenos uicerunt & paulò pòſt ab illis uicti* 38.39 *clade affecti* 80
Polouuczonum duces trucidati 45
Pomerania ulterior 71 *à Cruciferis ſubacta* 547 *citerior ſubacta à Polonis & Chriſtiana facta* 483. *recuperata* 140 *Præmislo donata* 572 *falsò uendita* 141 *ditionis Polonicæ* 508
Pomeraniæ citerioris ducum origo. ibid. *deſcriptio & nomen* 507
Pomeraniã Cruciferi à marchionibus Brandenburgenſibus emunt 584
Pomerani Chriſtianam religionem ſuſcipiunt 473 *à Miezislao ad Cazimirum deficiũt* 507 *profligati* 479.482 *Pruſsi uicti* 464.465 *à Polonis ſubacti* 430 *à Boleslao adoleſcẽtulo uicti* 468 *Poloniam infeſtant* 450
Pomeranorũ & Pruſſorũ rebellio 464 *ſacrilega præda* 48 *clades* 53
Pomeranis tributum impoſitum 586
Pomeranicarum urbium deditio 473
Pomeranicũ bellum 24.47.48.447.463
Pomorzani unde dicti 8
Pópilius rex 12.13.169 *2. rex* 131.269

Pompilij 20 patrui ueneno extincti 13
2. conſortisq́ eius, & filiorum horridus interitus 14
Pompo ſextus Magiſter Pruſsiæ occiſus 93
Popielus patruos & proceres ueneno necat 426.427.344 *à muribus cum uxore & liberis corroditur* 345 *iunior rex* 427
Portentum 246.561
Poſonienſe incendium 325
Præmisli regis uita & res geſtæ 428.575
Præmislienſe bellum 457
Præmislienſis arcis deditio 458
Praga abſq; periculo obſeſſa 204
Pragẽſis Vniuerſitatis ruinæ initiũ 203.608
Pragenſium potentia 673
Præmislaus rex 269.343.354
Prædislai Bohemorum ducis odium in Polonos 466
Principatus multorum pernicioſus Reipub. fol. 491
Principis officium 996
Primogenitorũ ius apud multas gentes 492
Procopius epiſcopus 573
Procopij interitus 206
Prodigium 117.218.233.559.563.615
Proditores in exercitu Polonico 690
Prolis fœcunditas 117
Pruſsia ſubacta à Polonis 24 *depopulata* 163.164.165.169.170.177.178.385.386.561.660
Pruſsiæ origo & deſcriptio 25 *fines* 443 *nouem duces* 70
Pruſsi unde dicti 443 *priſci* 409 *& Iazyges profligati à Polonis* 452 *religionem Chriſtianam recipiunt, & mox rurſus abijciunt* 501 *iudicem Fridericum Imp. recuſant* 732 *munitionibus caruêre* 443 *Polonorum opem implorant contra Crucigeros* 730
Pruſſorum origo 442 *mores & ritus* 443 *conuentus ſiue regiones à Cruciferis ſubactæ & Chriſtianæ factæ* 547 *proditio* 502 *confœderatio* 732 *excurſio* 501 *uires fractæ à Teuthonicis* 537 *clades* 545 *defectio à religione & Cruciferis* 543
Pruſsium bellum 442.452.455.456.501.513.551.670
Pruteni ad fidem Chriſti conuerſi 66.90 *homagia & tributa ſoluere coacti* 74.216 *idololatriam reaſſumunt* 95 *Mazouiam uaſtant* 81.98
Pruthenorũ conflictus 192 *facinus peſsimum* 123 *in Chriſtianos ſæuitia* 114
Prutenicum bellum 52
Prutenicæ defectionis principia 334
Prutenicarum rerum tractatio 309.334
Pruthenicus tumultus 339
Przemislia expugnata 35
Przemislaus rex 12 *in regem iungitur, & paulò pòſt necatur* 132 *dux Poſnanienſis captus* 119 *Poſnanienſis moritur* 112 *Ratiborienſis dux moritur* 135 *Maioris Poloniæ dux* 282.383
Przemislai Teſſunenſis interitus 234
Pudicitiæ exemplum 118
pueri 36 uno partu editi 117.559
Pugna ad Boriſthenem 304 *acerrima* 287 *inter patrem & filium* 42
Pugnæ intermiſsio ſemel atq; iterum. 663
Pyaſt rex 14

R

R*Adeuicus hiſtoricus* 500
Ratiboria expugnata 108 *incenſa* 549
Ratiboriæ collegium ſacerdotum inſtitutum 568
Rauitarum excidium in Bohemia & in Poloniam migratio 474
Rhodus à Turca obſeſſa 236
Rithogarus princeps Teuthonum 11
Roma urbs à Gothis capta 273
Romanus dux præficitur Halicienſibus 70.77.517 *Vuladimirienſium dux uulneratus* 516 *Palatinus Moldauiæ mortuus* 214
Romani ducis defectio & expeditio in Poloniam 77 *ducis cædes* 340
Roxani ſeu Roxolani 413
Rudolfus Cæſ. infert bellum Bohemis 562 *legatus apoſtolicus* 219
Rupertus Comes Palatinus Rheni 294
Ruſs nepos Lech ab eo Ruſsia 7.268
Ruſsia à Lithuanis occupata 599 *Polonis uectigalis facta* 459 *depopulata* 214.215.252.229.564
Ruſsiæ fines & Ruſſorum nomen 413 *ubertas* 457 *primi duces* 10 *principatuum initium* 429 *principatuum partitio* 454 *pars recuperata à Polonis* 509 *principes in Sandomiriam irruunt* 136 *munitiones receptæ ab Heduigi regina* 639
Ruſsiam Ludouicus Vngaris attribuit 620
Ruſsica hiſtoria 441
Ruſsicum bellum, eiusq́; cauſa 444.446.456.485.556.604
de Ruſsitarum origine uariorum ſcriptorum uariæ opiniones 16
Ruſsi incantationibus dediti 690.510 *Græcorum ſectam imitantur* 433 *Poloceczos uicerunt* 80 *& Tartari profligati à Polonis* 557.470 *à Polonis ad Lithuanos defecêre* 603
Ruſſorum denominatio & origo 415 *dolus* 554 *Ducum inteſtinum bellum* 485 *excurſio in Poloniam* 470.485 *perfidia* 555 *defectio à Polonis* 487 *leuitas* 459 *principum ſtirps* 435 *ſtrages* 564 *uires & ingenium* 488 *cum Polonis prælium* 489
Ruſticorum tumultus contra Dominos 449
Rutheni à Polonis uicti 81.120.337
Ruthenorum clades 86.176.440.441.510.511 *defectio* 41.58 *uictoria* 60

S

S*Acerdotibus uxores ademptæ* 517
Sacrilegij pœna 145.473
Saffranecius Sileſiam deuaſtat 728
Sal minerale in Bochnia repertum 111
Samagitia à Cruciferis occupatur 386 *ad religionem Chriſtianam conuerſa* 669 *Poloniæ regni inſcripta* 185
Samagitiæ deſcriptio, eiusq́; incolarum mores, ritus, ſtatuta & alia 194.195.381
Sandomiria depopulata 137
Sanguinis pluuia 188
Sandocum maiori Poloniæ adiunctum 546.558
Sarmatæ & Teuthones iuncti olim 266.267
Sarmatarum origo 411 *regum ſucceſsio ex Beroſo* 266 *res geſtæ nonnullæ* 271.276
Sarmatiæ termini & flumina 263
Saruch 265
Sathorienſis ducis cædes 318
Saxonicum bellum 442
Sbigneus monachus armis patrẽ infeſtat 42 *captus & exilio mulctus* 474.475 *dux exulum* 466
Sbignei deditio 49 *infortunium* 467 *improbitas* 470 *ſententia fortis* 683 *magnus animus, contemnensq́; periculi* 693 *in Polonia reditus & eius interitus* 54.481 *Palatinus Cracouienſis excæcatus & magiſtratu motus propter arrogantiam* 481
Scarbimiri rebellio 54
Scepuſium oppigneratum regi Polono 668
Schiſma in eccleſia 623.647 *decem annorum ruptum* 225
Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit 644
de Scytharum & Aegyptiorum antiquitatelis 265
Secechus in exilium pellitur 468
Secechi opes & ingenium. ibid.
Sem 7
Semomislaus rex 276.345
Semouitus rex Poloniæ coronatur 15.175.276.345 *cum uxore captiuatur* 102
Semouiti regis mors 179
Sethegij exilium 43
Seuerini Bethmani mors 331
Sendomirienſis regionis fertilitas 610
Sendomirienſium defectio à Leſco 565
Sigiſmundus 1. rex, eiusq́; uitæ, & temporum breuis deſcriptio 360.361
Sigiſmundi regis geſta quædam 317 *primi mors* 362 *regis encomion* 261
Sigiſmũdus Auguſtus rex Poloniæ, eiusq́; uitæ & rerum geſtarum breuis deſcriptio 363.364
Sigiſmundi Auguſti exequiæ celebratæ 366.367
Sigiſmundus princeps Lithuaniæ 396 *dux in Lithuaniam uocatur* 253.254 *in magnum ducem Lithuaniæ electus* 255
Sigiſmundi Lithuani repulſa 721
Sigiſmũdus Caroli filius regnum Poloniæ ui obtinere tentat 355 *rex Vngarorum à Turcis profligatus apud Nicopolim* 644 *rex captus ab Vngaris* 647 *excluſus Cracouia* 625 *rex bellum Polonis indicit* 656 *rex Hungariæ Cracouiæ hoſpes* 201
Sigiſmũdi regis à pueritia inſtitutio, uita, mores & res geſtæ 299.300, &c. *bellum in Turcas* 675 *fuga* 674
Sigiſmũdus marchio Brãdenburgenſis 173.175 *Koributh in Bohemiã miſſus* 196 *Imp. factus* 694 *Imp. moritur* 207
Sigiſmundi Imp. ſtudium pacandæ Bohemiæ 702 *Cæſaris ſecreta pacta cum Vitoudo* 682
Sigiſmundi Cæſaris calliditas 667 *Imp. legatio ad Vuladislaum regem* 702 *Cæſaris decretum* 674 *Cæſaris præceps iracundia* 674
Sileſia pars Poloniæ 439

Sileſia Vladislao attributa 499 in Polonorum ditione manet 452 depopulata 205.213.486.487.491.539.728
Sileſiæ deſcriptio 500 ducum origo. ibid. principatuum diuiſio 546 principes 15
Sileſicum bellum 230.561.562.573.576.714
Sileſiorum duces in Boleslaum principẽ concitantur 502 expeditio contra Vuladislaum 571 pax iniqua 563 cũ Polonis offenſæ mutuæ compoſitæ 718
Simonis de Lipnicza mors, eiusq; epitaphium 236
Siradia à Lithuanis uaſtata 387
Siradienſis comitia 627
Skergello princeps Lithuaniæ 392
Skergellonis mors 185
Slauica lingua diuerſa ab alijs 265.410
Slauonia 7
Slaui unde dicti, & quando eorum nomen clarere cæperit 411 quo tempore occuparint eas, quas nunc tenent ſedes 417 quando Dalmatiam & Illyricum occuparint 407 cur Vindæ appellentur 409 apud Italos qui dicantur 411 aliquoties uicti 18
Sclauorum uera origo 413 de Origine uariæ opiniones 404.405.412 ingenium 406 Priſcorum religio, ceremoniæ & idololatria 432 uaria infortunia 18
Slauos non eſſe Dalmatos neq; Illyrios 406 Germanos non eſſe 410 Vandalos non eſſe 408
Slomenſes pop. 452
Smolensko arx expugnata 318.319.360
Smolenſci à Lithuanis & Polonis ſubacti 636
Sobieslaus Poloniã uaſtat apud Odram 57 captus & elapſus 480 Bohemus dux Sileſiam uaſtat, moriturq; 64
Soles tres uiſi 68.361
Solomon rex 458
Somnium 565
Sophia regina coronata 196 Poloniæ regina moritur 228
Spectra nocturna 464.563
S. Stanislai martyrium 37.278 reliquiæ diſtribuuntur 110 cædes & quæ circa eius corpus contigerint 461 miracula 36.460
Stanislaus Iaroczi moritur 331
Stradomiæ conflagratio 306
Stephanus rex Vngariæ cum Emerico filio in diuos relatus 448 4. rex Vngarorum 660 rex Vng. moritur 504
Stephani Vualachiæ Palatini interitus, eiusq; geſta celebria 232.233.256
Stiliconis rebellio 273
Stogneus rex captus 215
Suentopelcus Bohemorum dux 472 & Præmislaus reconciliati 552 deditio & noua rebellio 482 mors 476.485
Suuantoslaus rex & eius res geſtæ 21
Suuantopolkus Pomeraniæ præficitur 81 anathemate liberatus 99 ſine uictoria Pomeraniam ingreſſus 104
Suuatopelci mors 60.177
Swatopolko interemptus 50
Swatopolkonis fuga 45.97
Suatopolck fratres interimit, eiusq; mors 27.28
Swidrigello fugit ad Cruciferos 198. & 395. Item eius res geſtæ. ibid. & 393
Syriacum bellum 497.512

T

TArtari in Lithuania collocati 645 fœdifragi 250 à Suitrigellone euocati, ipſius ditionem uaſtant 697 Polouuczos & Ruthenos uicerunt 85 Podoliam & Rusſiã depopulantur 214.215.705 Poloniam uaſtant 92.123.722 comiter accepti à Lithuanis 723
Tartarorum prima cognitio 84
Tartarorum clades uarijs in locis 188.222.225.230.232.303.729 crudelitas 90.92.94.191.242.252.253.313.319.329.335.336.570 excurſiones in uarias prouincias 100.126.130.131.339.538.541.554.600 nuncij ad duces Rusſiæ occiſi 84 principum mutuus conflictus 204.728 imperator captus 201 magnanimitas in prælio 540 ſortes & aruſpicina 338 ſtratagema 540
Tamerlanes princeps Tartarorum maximus 645
Tamerlanis mors 646
Taurici Cæſ. in Moſchos expeditio 338
Tempeſtatum incrudeſcentia 191
Templarij in Poloniã deducti 498 ex Opathore excluſi 89 deleti 584
Templariorum ordinis origo 280
Terræmotus 213.308.448.553.713
Tetingeri ferocia 655
Teuthonici Ordinis bellum 280.286 fratres ex Bohemia pulſi 200
Teuthonicorum S. Mariæ ordo 530
Teuthonum Cracouienſium fides & priuilegia 282
Th. literã quomodo Rusſi pronunciant 531
Troidemus princeps Lithuaniæ 285
Tuiſcones 266
Tumigrala proditionis damnatus 692
Turca intercedit pro Henrico Andegauienſi apud Polonos ut eũ in regem ſuſcipiãt 364
Turcæ Valachiam inuadunt 234 pacem poſtulant à Vuladislao 715
Turcarum incrementa 441 cum Chriſtianis conflictus 235 incurſiones 245 immanitas 246 legatio ad Vladislaum regẽ 707 timor poſt uictoriam 717 ſtrages 232.713

V

VAlachia à Turcis depopulata 234.307 Valachi à multis Chriſtianis regibus, & principib. à propoſito cohortati 239.240
Valachorum origo 607 mores, ſtatuta & cæremoniæ. ibid.
Valachicum bellum 306
Vanda regina Poloniæ 10.11.268.348.
Vanda fl. 11
Vandali unde dicti 268.408 Gothi & Daci ſunt Sarmatæ 275
Vandalorum origo et præcipuæ res geſtæ 17 ſedes, eædemq; Slauorum 408 præcipuæ res geſtæ 274 migratio in Poloniam 409 à Pannonia migratio 410
Varnenſis clades 289
Varcislai interitus 207
Vaticinium 325.562.682
de Vdalrico fabula 439
Vendæ etymologia 422 uirilis animus & mors 422
Venceslaus Bohemus primus rex 283 ſecundus rex 283
Venceslai regis interitus 204
Veneti cum Vngaris & Græcis bellũ gerunt 504
Venedi, ſeu Veneti & Vinidæ an ijdem ſint cum Vandalis 409
Vermes uenenoſi 126.570
Vernerus epiſcopus Plocenſis occiſus claruit miraculis 68.153.503
Vexilliferi faſcinatio 93
Victorinus filius Georg. regis Bohemiæ 229
Vilnenſis arcis conflagratio 318
Vilno à quo conditum 185
Vincentius de Pomorzany moritur 153 epiſcopus Cracouiẽſis, eiusq; Chronicon 83 Palatinus de Capitaneatu deponitur 145
Vincentij Samotulij proditio 594
Vinctorum mira liberatio 95
Vindæ religionem Chriſtianã ſuſcipiũt 442
Vindarum defectio 446
Vindarum ſedes 410
Vindelici pro Sclauis 18
Virginum innuptarũ 20000 capta & abacta 123
Viſimirus rex 342
Vislicia ciuitas direpta & incenſa 489
Viſſegradum captum 544
Vitenes princeps Lithuaniæ 385
Vitoldus Magnus dux Lithuaniæ, eiusq; uita & res geſtæ 393.394
Vitouldus Lithuaniæ rex fieri cupit 197 iurat in uerba regis Polonorum 640 in ſyluam ſeſe abdidit 652 Vilnam rurſus oppugnat 640
Vitouudi expeditio in Tartaros, & eius res geſtæ 188.189 repugnatio 185 fuga in Pruſsiã 633 mores & effigies 687 mors 687
Vitulus duorum capitum & 7 pedum 118
Vladimirienſis ora uaſtata 489
Vladislaus Cubitalis rex 282.283
Vladislai regis nuptiæ ſecundæ 196. Vide in Vuladislaus.
Vlodimirus Pyeczinigos debellauit 27
Vlodimiri mors 27.61
Vlricus Comes circũuallatus in caſtro Iaurino 208
Vngaria à Turcis populata 231.569.673
Vngariæ ducatus 436.454
Vngari Chriſtianã fidem reuocãt 435.453 Pannoniã occupãt 421 cum Venetis de Dalmatia bellũ gerunt 512 Rusſiæ Dominatu ſeſe abdicant 513 à Polonis uarijs modis uexati 33.34.35 noluerunt arma ſumere cum rege ſuo contra Polonos 665
Vngarorũ excurſio in Poloniã 482 expeditio cõtra Turcas 723 diſſentio ob electionem regis 223 & Polonorũ ſeditio 173

Vngarorum dolus in Vladiſlaum regem Poloniæ 220 & Polonorum conflictus 221 bellum cum Imp. Conſtantinopolitano 485 clades 33.69.93.173
Vngarica bella 445.456
Volaterrani error 291
Voidilo ex ruſtico princeps fit 389
Volodimirus captus & paulò pòſt è uinculis euadit 511
Volodor Præmislienſium dux captus 483
Vratislauia occupata à Sbigneo 467
Vratislauienſes uniuerſitatem erigere conantur ſed fruſtrà 258
Vrſauiæ collegium ſacerdotum inſtitutum 649
Vrſouicenſium & Rauitarum familia 23
Vrſpergenſis lapſus 270
Vtemis princeps Lithuaniæ 384

VV

VVilhelmus dux Auſtriæ 632
Vuihelmi Auſtrij aduentus Cracouiam 634
Vualachiæ territorium diuiſum 206
Vualachorum homagium 204.703
Vueiſſenburgium oppidũ cum cœnobio deſcribitur 331
Vuenceslaus Bohemorum rex, eiusq; uita, & res geſtæ 133.136.578 filius Boleslai Mazouiæ ducis moritur 153
Venceslai regis Bohemiæ ſæuitia in clerum Vuratislauienſem 179 tertij interfectio truculenta 134
Vuladimirus uinculis iniectus & paulò pòſt ſolutus 73
Vuladimiri mors 77
Vuladislaus Altus pulſus, & in exilio moritur 87 Albus monaſterium egreditur, eiusq; res geſtæ 171.172 Bohemorum princeps 491 Cracouienſ. mortuus 147 Cubitalis uulgò Lokieteck rex 354 dux latrocinium exercet 643 dux uictus 617 dux moritur 127 dux Opolienſis regni Poloniæ gubernator 173 Hermannus Monarcha primus Poloniæ, eiusq; uita & res geſtæ 40.41.279.348 aliâs Iagello rex, & eius poſteritas 285. 286, &c.
Vuladislaus Iagello coronatur 635 Laſcanogus rex 521 Locticus rex deſignatus, eiusq; uita & res geſtæ 142.576 Locticus iterum rex 580 Loketck uictor 128
Vuladislai Lokotck uitia 133 Loketck ira in Polonos 133.134 Magnus Cracouia potitus 79 primus princeps rex 462 monachus accerſitur ad regnũ 617 regis Zazimiri filius in regem Poloniæ electus, eiusq; res geſtæ 220 regem ſe dici noluit 462 cogitat relinquere regnum 646 rex pro alia coniuge procos mittit 189
Vuladislaus rex Euangeliſtæ & catechiſtæ functus officio 636 Vngariæ rex ad regnum Poloniæ poſtulatur 247 rex excommunicatur 63 rex Bohemiæ coronatur 67 rex crus fregit 680 iunior rex 289 tertius rex coronatur 699.700 quintus rex 357
Vuladislai fuga in Alemanniam 63 exulis ſolicitudo 496 regis Viennã aduentus 234 coronatio 709 uirtutes & audacia 717 in fratres ſæuitia 63 regis triumphus 193
Vuladislai 2. regis præcipuæ res geſtæ & facta 351.491.492.493 & ſic deinceps. Iagellonis ſtudium propagandæ religionis 636 cum Cruciferis expoſtulatio 582 regis effigies, mores & ſtudia 718 regis expeditio in Turcas 208 mors 60.500.618 regis Hungariæ mors 335 Othonis bellum 82
Vuladus ſiue Dracula Palatinus Tranſalpinenſis 716
Vuladus captus 228
Vulodimirus princeps 21 baptizatus 22
Vulodomirkonis mors 69
Vulatislauia ad Bohemos ceſſit 151
Vuratislauia conflagratur 162.166.600 à Tartaris direpta 92
Vuſeuoldi mors 44.68
Vxorum perſuaſiones efficaces 492

X

XYna opp. 552

Z

ZAntir arx condita 544
Zarembæ & Nalencij Præmisli interfectiones 576
Zaslaus dux occiſus 39
Zarnouecia 468
Zartauicia arx à Cruciferis intercepta 544
Zauiſsius Cracouienſ. epiſc. moritur 180
Zechus quando uixerit 419
Zechi peregrinatio 416
Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu 471
Zemomislaus Gnyewkouienſ. moritur 168
Zemomislaus rex 15.431
Zemouitus rex 429.625
Zemouitus dux Cracouiam non intromiſſus 628
Ziffridi cõmendatoris mira immanitas 583
Ziſcæ cæci immanitas 689
Zlopum expugnatum 621

FINIS INDICIS RERVM AC VERBORVM TOM. II. POLONICÆ HISTORIÆ.

Nota in hoc Tomo II. pag. 797. lin. 1. hæc uerba deſunt: Tartari tamen intra ſextum diem.

POLONICARVM RERVM, IN QVO GENERALES ET COpioſæ hiſtoriæ compræhenduntur.

MATHIAE DE MICHOVIA CHRONICA POLONORVM, A PRIMA PROPAGATIONE ET ORTV Polonorum uſque ad annum Chriſti M. D. IIII.

AD ILLVSTRISSIMVM, INVICTISSIMVMQVE PRINCIPEM ET DOMINVM, DOMINVM SIGISMVNDVM DEI NVTV POLONIAE REGEM, Magnum Lithuaniæ ducem, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Pomeraniæq; Dominum & hæredem &c. Iodoci Ludouici Decij Vuiſſenburgen. ſacri Lateranen. & Imperialis Palatij Comitis in quatuor libros hiſtoriarum regni Poloniȩ excellentiſsimi Domini Matthiæ de Michouia artium & medicinæ Doctoris, & Canonici Cracouien. nuncupatoria epiſtola.

SVPRA multas iam hominum ætates, Rex Illuſtriſsime, à ueteribus hiſtoriæ laudes atq; commoda literis mandata, ad poſteros tranſmiſſa, hiſtoriamque memoriæ rerum geſtarum ſolam fidelem eſſe teſtem conſtat. Quod quum adeò clarum eſt, ut iam omnium mortalium aſſeſſu, unicum fermè domi foriſque, pace uel bello, hiſtoria hominum uitæ ſit documentum, nõ apparet quare hoc loco ingens onus aſſumendum, & ſingulæ hiſtoriæ dignæ laude perceſendæ forent. Quum uel ex paucisſimis ſumma omnium, facili etiam negocio exiſtimari queat. Taceo enim quod ueterum, maiorumq; geſta abſque literarum monumentis perpetua obliuione deliteſcendo interirent, animusq; ſimul cum corpore omnibus ſæculis efficeretur mortalis. Sileo item quod ad pleraſq; uirtutes mortalium animi ueterum exemplo (quod ſola hiſtoria accipitur) ingenti deſyderio euehuntur. At ſatis in uniuerſum uidetur enarratum, ſi mortalibus perſuadetur, omnem uiuendi normam à rerum initio in hanc hominum ætatem ex longo temporum interuallo ſuſceptam eſſe, & ita illam humanis rebus ſemper fuiſſe neceſſariam, ut ſi unicum illius beneficium demeretur, omnium mox mortalium ordines, leges, atq; uiuendi uſus interirent. Virtutes nullius exemplo traditæ, nec imitandæ, deperderentur. Contra, uicia, uti libido, & ad mala cupidus animus monerent, ſupremo humanæ uitæ malo inualeſcerent. Quid ſi hiſtoriam rerum geſtarum ſolam memoriam & indicem ab omnibus mortalibus extinxerit aliquis, num protinus hominum uita ab ipſis brutis etiam (quibus nihil niſi præſens rerum natura commune eſt) uix ſecerni poſsit, & prorſus animi immortalitas auferetur, ſi neq; præterita recogitet, neq; futura conſilio, ac à maioribus accepto exemplo præueniat? Nam quis Aegyptiorum ſapientiam, Hebræorum cultum & religionem, Græcorum doctrinam, Romani imperij ſummam maieſtatem, maximorum deniq; regnorum gloriam & (ut uno concludam uerbo) res omnium gentium perenni dignas laude, niſi hiſtoria fidelis antiquitatis teſtis ad poſteros ſummiſit? Neq; operæprecium erit Philoſophorum omnium ſapientiam, ea dépta extinctam adnumerare, quum & hoc facili apparet negocio, neq; cœlitum uirtutes, neque aſtrorum cognitionem, neq; etiam ea, quæ ad ullum humanæ uitæ uſum pertinet, niſi ex hiſtoria & literarum uetuſtis dependere monumentis. Hiſtoria priſcorum hominum uſus, uitaq; docet, omnium rerum exempla præbet, & quicquid in ſecundis, aduerſisq; rebus agendum ſit, oſtendit. Nullius unquam imperij, aut urbis reſpublica tot animorum concordiam, niſi ſumptis ex hiſtoria exemplis permota, euocare potuiſſet, hinc mortalium ſapientiam, quantulacũq; exiſtit, ortam conſtat, qua ſemper, poſt dei optimi maximi nutum, res omnium gentium cõſilio ac labore diriguntur. Cæterùm ſcio non deeſſe qui fortunæ caſibus omnia ſubiecta putent, nihilq; fieri, nec hominibus accidere, niſi quod fortuna mundi domina attulerit, perhibent. Totus fermè mundus in eam ſententiam apud Ethnicos acceſsit. Reſpondet huic ſententiæ ſcitum Dionyſij poſterioris Tyranni ad Macedonem Philippum reſponſum. Philippus etenim quũ ex Dionyſio quæreret, qua eſſet ratione factum, quod ingens ſimul ac præclarum à patre acceptum imperium, tot opibus ipſe pollens, tantaque ſapientia præditus, contra hoſtes nequiſſet aſſeruare.

Scitum quidem Dionyſij dictum hoc eſt,poſt tantam acceptam cladē.Verum an magis ipſe fortuna,quam malo conſilio tanto imperio exutus eſt non habeo dicere. Mihi quidem ſublectum aliunde cōnſtat,Deum,ſapientemq; aſtris dominari.Pręterea nō magis fortuna quam cōſilio & ultronea uoluntate res mortaliū gubernari.Verumenimuerò multis hominum ætatibus cōſtat in omni rep.quantumuis paruis inicijs,concordia res creuiſſe,contra quum principum & patrū populique animi in diuerſum abiere,mox odijs,diſſenſionibus res omnium gentium maximę collapſæ corruerunt.Hoc malum in multas reſpublicas primum ſilenter irrepſit, paulò poſtquā ſeminatum,in immenſum creuit,& omnem decorem & regnorum ſpeciem euertit. Neque hac hominum ætate ab eo tutum apparet,quum nunquam in rep.malarum rerū deſint artifices, qui fraude,dolo,atq; aſtu quicquid uel ſaluum,uel integrum eſt,tranquillitatis impaciētiſsimi perturbare ſummis conatibus ſtudeant.His autem malis nullo unquam conſilio occurrēdum erit, quam eo quod ex ueterum rerum geſtarum hiſtorijs traditum accipitur,ſimulq; auctum ad poſteros tranſmittitur.Iam non tam ex harum rerum breuiſsima aſſertione, quàm ueterum,modernorumq; traditione ſatis,ſuperq; hiſtoriæ fructus ac laudes apparent, quæ quum tantæ ſemper fuerint exiſtimatæ,quod totius uitæ humanæ ordinem,legesq; aſſeruarent,factum conſtat nullum imperium,nullum regnum,nullam deniq; remp.unquam fuiſſe,quibus non maiorum ſuorum res geſtæ domi,foris,pace,ac bello literis mandata eſſent,quibus monumentis uel uetuſtatis ſuæ rationem redderent,uel rerum abs ſe geſtarum,gloriam & famam ad poſteros tranſmitterent.Eaq; lege multarum gentium res bellicæ in altum euectę,quæ interceptis literis obliuione ſepultę perijſſent.Ita igitur quicquid Aſia,Aphrica,Europaq; clarum,memoriaq; dignum habet,hiſtoriæ & literarum beneficio habet.Id paulo antè paucis mortalibus commune,nimirum quum literę adeò eſſent præcioſæ,ut non niſi maximis ſumptibus à principibus, uel ſupremo labore ab his,qui obſcurioris ſortis eſſent adipiſcerentur,item Barbarorum feritate & ſęuicia multo maxima bonarum literarum pars extincta perhibetur,literæ in hominum uſuraræ eſſe cœpêre,& multis ætatibus propemodum extinctæ periclitabantur,non modo apud eos quos Barbaros uetuſtas appellauit, uerum etiam apud hos quibus literarum dogmata ex ipſis fontibus ſumpta fuêre,indeq; parum interfuit,quin & apud Italos Latini ſermonis cultus fuiſſet extinctus.Verum Deus omnium rerum conditor,qui humanis rebus nunquam deeſt,& quæ ad uniuerſam opulentiam pertinent abundè præbet,paulò poſtquam hiſtoriæ,literæque penè interire cœpiſſent,miram,neceſſariamq; mortalibus breui ſpacio characterum beneficio apud Moguntiam Germaniæ repertam tradidit artem.Hac mox literæ auctæ,& omnium fermè gentium res renatæ,in publicum prodiêre,reſtituta eſt iam priſcæ uetuſtatis memoria , & Philoſophorum, diuinaq; ſapientia,& quicquid apud paucilsimos multis iam ætatibus delituit, multiplicatum. Factum eſt paulòpòſt huius artis beneficio commune omnibus,iamq; eo uentum eſt , ut nihil unquam apud ueteres geſtum,quod non iam paulò antè quam hæc ſcriberem in apertum exierit,hinc imperatorum,regum,populorum,nationum,rerumpub.urbium,ciuitatumq; res geſtæ memoriæ commendatæ ſunt.Verum uniuſcuiuſque gentis & populi res tantò clariores, quantò magis fortè eruditum nacti ſunt ſcriptorem , ita igitur omnium gentium fermè Chroniſmi paſsim circumferuntur.Poloniæ uerò in Europa ampliſsimi regni res geſtæ in hanc ætatem in occulto fuêre,haud ideò quod egregijs carerent factis,ſed quod ſerò literarum cognitio rebus bellicis iuncta atque inuecta eſt.Traduntur quidem apud externarum rerum ſcriptores de *Sarmatis* & introcluſis his finibus populis quædam.Sed multò maxima pars rerum geſtarum,aut illis incognita prorſus,aut ingrata ut ad poſteros mitterentur,fuêre. Itaque Sarmatarum atque Polonorum res,eo uſque ſcriptorum penuria in occulto delituêre, quouſque excellens ille uir præſtantis ingenij dominus Matthias Mechouien.artium & Medicinę Doctor,Canonicus Cracouien.&c.patriæ uices ſuſcepit,maiorum res geſtas,ex mutilis quidem fragmētis , à rerum initio ad tua Rex inclytiſsime tempora quatuor libris expoſuit:opus ſanè neceſſarium atque utile,quo mox uidere licebit,qua arte,quaue uirtute tantum regnum ab initio creuit.Contra uitijs inualeſcentibus,qua iterum moleſtia affectum ſępius inclinatum fuerit. Poſtremò quam crebro (ut in cæteris humanę uitæ rebus fieri aſſolet) fortunæ motibus actum,nunc ſecundis rebus euectum,nunc aduerſa ſorte depreſſum corruerit,in hoc opere quidem uidebitur à pleriſque dîſſentire , quod aliter originem gentis ponat, quam à multis probatum uidebitur,præterea alia non omnibus accepta inducat,ſed ea ex parte uenia debetur,quod ſua ſponte neminem lęſerit, quod à maioribus tradita fideliter adſcripſit,& quod ſua quoque tempora diligēter exequitur. Cæterùm nihil in hoc opere tam affectatè,quam ueritatem narrationis ſequutus eſt , uerborum fucum,ſermonis cultum,& eloquentiæ florem non admodum requiſiuit, tum quod ſine quæſtu patriæ ſcriberet,cum etiam quod res per ſe uel clarę,uel uerę,his ſuffragijs minus egent. Ea lege apud Germanos nuper Nauclerus tanto maiorem laudem adſequutus perhibetur, quantò maiori ſtudio ipſam ueritatem nudis quidem uerbis (ueris tamen ſententijs quantum ex humana habetur imbecillitate) deſcripſit,tāto plus etiam Marcus Anthonius Sabellicus in opere ſuo laudis ademit,quantò ſępius à ueritate in aliorum gratiam deuiaſſe comprobatur. Sed quum plerumque in opinionibus tempus abſumitur,datur ſcriptoribus dę rebus antiquis ſcribentibus ue-

bus ue-

bus uenia,& ut ubiq;,culpa fermè uacantes,impune eorum quos ſequuntur opiniones referãt, admittitur. Mihi certò conſtat Dominum Mechouien.non paruum ſuſcepiſſe laborem,& tanto maiorem,quò minus quos tutè ſequeretur copia daretur,perfecit tamen opus ſine affectato tumore,maiorum res geſtas domi,foris,pace,ac bello tradidit,idq; ſedulo ſtudio effecit, ut ſi non omnibus aſſumptus labor probaretur,argumentum ſaltem poſteris pro patria laborandũ præberet,& ſupra multas hominum ætates res geſtas non omninò in occulto permitteret. Quumq; opus hoc multo labore abſoluiſſet,mihi,quem ex affectu huic regno addictum iam antea cognouit,librum tradidit,eum ego prius cenſoribus oblatum lubens ſuſcepi,tuæq; Maieſtatis authoritate meo ære in hanc formam excudere iuſsi. Quicquid uerò laboris aut impenſæ abſumptum eſt,cum ipſo opere,tuæ Maieſtati per me offertur,erit fortè & hoc inter laudes tuas non ultimo loco connumerandum,ut qui inclinatam iam remp. ex integro reſtitueris, te quoque regnante, Sarmatarum,Polonorumq; uetuſtates,maiorum tuorum geſta,egregiaq; facinora in lucem prodeant,utq; reſpublica per te reſtituta opibus, à literis atque rebus geſtis te imperante quoque clara fiat. Nemini etenim plus merito,quam tibi Rex inuictiſſ. hoc opus,uel ex labore,uel ſumptu dedicatur,uel ideò quod uti Sarmatarum,Polonorumq; rex & princeps es, omniumq; ex te ſalus dependeat,cunctas item uirtutes ſuprà principes huius ætatis aſſequutus ſis, ita omnium illorum laudes ſiue à conſilio,ſiue à rebus geſtis,ſub tuo patrocinio conſcriptæ exeant. Mos eſt ſcriptoribus,ut res etiam infimas ſummis uiris,ſummis orationibus dedicent, moxq; illos magna laudum copia in altum euehant,ita ſæpè ad flagicioſiſsimos tyrannos eruditiſsimi adulato res ſcripſere,tãtoq; ornatu ac uirtutum cumulo extulêre,ut uix reſtat quib. uirtutibus, quibuſúe ſtudijs,ac uerbis optimus ultra peſsimũ quemq; euehatur. Tua quidẽ Maieſtas facere ſemp quã dici uoluit,& re ipſa ſcriptorũ omniũ calamos ſuperare,ego à cunabulis nihil minus,quã adulari didici. Quare fit,ut breuius mihi negotiũ abſoluendũ eſt,cum quod uanitatibus his aures nun quam præſtare ſoles,tum etiam quod periculoſa plurimum in republica ſit adulatio. Nam ſi Q. Curtio creditur. Adulatio perpetuum regum malum eſt,quorum opes ſæpius aſſentatio, quam hoſtis euerterit. Cinicum item Diogenem uerè,ſciteq; dicere ſolitum perhibent,præſtare ad cor uos redigi,quàm adulatoribus exponi,quoniam illi morticinia modo conſectentur,hi etiamnũ uiuos laniatu peſtifero excarnificare non deſinant. Senecam item monuiſſe accepimus, adulatoribus latus non eſſe præbendum qui artifices ſint ad captandos ſuperiores, habere enim hoc in ſe blanditias naturale,ut quum reijciantur etiam placeant,ſæpeq; excluſas nouiſsimè recipi, idemq; alibi aſſeuerat. Pro ſua quemq; portione adulatio infatuat. Ego ſi adulatorum mala adferre cogerer,uix epiſtolæ modum ſeruarem,ſed hæc miſſa faciens,receptui canam. Tibi inuictiſſimo regi,clariſsimo principi,iuſtiſsimo(quod tibi cum paucis commune eſt) Domino, Domini Mechouien. laborem, meamque factam operam & impenſam offero,dedico,atque nomino, quicquid boni reipublicæ ex eo opere accedet,id tuæ Maieſtati merito debetur. Cuius uerè maiores ſunt uirtutes,quã quod exigua hac chartula à me deſcribi queãt. Accedit quod in hac parte conſultè calamum retraxi,quod tempora tua Rex inclytiſsime tertio libro editionis propriæ fuſiùs adſcripturus ſum,eò quantis naturæ dotibus refertus es,legenti mox apparebit, interea hoc abſolutum opus ſub tuæ Maieſtatis patrocinio excuſum emitto. Tu Rex inuictiſsime hanc ſedulam meam operam clementi animo ſuſcipere dignare,& me ſub tua Maieſtatis tutela contra omnium morſus abſconde,protege,auctisq; regni finibus fœliciter diuq; impera, & hærede multo relicto perpetuum accipe. Vale.

EXCELLENTISSIMI DOMINI MATTHIAE DE MICHOVIA ARTIVM ET MEDICINAE DOCTOris Canonici Cracouienſis ad Andream Cricium epiſtola.

NAtale ſolum dulcedine cunctos allicit,& immemores non ſinit eſſe ſui. Proinde nemo ſanę mentis lacerat & deturpat patriam ſuam. Nec uelut immunda auis upupa, defœdat nidum ſuum,probris,calumnijs,& ueritati inconſonis ſcriptis, ſed pugnat pro ea & quod honeſtatis ac iuſtitiæ eſt, de ipſa exteris enodat & dilucidat, quod manifeſtum tibi eſt mi Andrea Crici in quæſtione ſuper ortu & primæua origine Polonorum,quibus nouus aduentus & poſt Iuſtinianum Imperatorem calumnioſè, potius quam uerè per quoſdam inexpertos aſtruitur,qui errore ſuo non contenti, prædicant Lechitas & Vandalos,alios genere & lingua populos fuiſſe,antiquitate quoque & tempore Polonos præceſsiſſe, quod quum abſurdum ſit & intollerabile,ex icotibus & ſignis perſuaderi poterit plurimis. Imprimis itaq; Lechitas & Czechitas in terras incultas à nullis colonis unquam habitatas quę nunc Polonia,& Bohemia nuncupantur,intraſſe,apparet ex ueteribus noſtris ſcriptoribus & nouis,qui uno ore conſtanter affirmant,Lech & Czech principes de caſtro & uilla Pſari,in Slauonia ſita,exiſſe,in prima propagatione hominum,ante ortum imperiorum occidentalium,

lium,& intrauiſſe in terras Morauiæ,Bohemiæ,Sleſiæ,Poloniæ,Caſſubiæ,& Pomeranas. Et ſicut in topicis & probabilibus autenticum autentico contrauenire contingit. Ita cuiq; experto de terra auita,plus credendum eſt,maximè quum plurimi imò omnes hoc aſtruant, quam exteris,& his qui talem patriam nunquam uiderunt,niſi ex auditu incerto,fabuloſè & non probate aliquid protulerunt.Iterum Ioſephus Hebræorum Veteranus Hiſtoriographus refert,ex Iaphet filio Noe proceſsiſſe Ionios,quos Græcos uocat,à quibus & Ionium mare, quod & Aegeum dicitur,& poſt Græcos aſſerit Aeolicos uerſus occidentem ſequi.Hi autem ſunt Slaui,gens perpetua,in Macedonia,Dalmacia,Albania,Hiſtria,Croacia,& cæteris Slauorum terris. In urbibus ſiquidem Macedoniæ,Philippopoli,Scopia,Sophia,Raguſio,in uicis & uillis uſque uerſus Theſſaliam,lingua Slauorum ſemper uiguit & uiget.Glorianturq; Philippopolen.Philippum regem fundatorem eorum,& Alexandrum Macedonem ipſius filium,origine Slauos fuiſſe , quamuis propter imperium in Græcos,Græcum expeditè ſonabant. Monſtrantq; in hodiernam diem, ſtructuras,columnas,effigies pręfati ſui fundatoris,quas poſuit Philippus,qui uoluerit cum eiſdem contendere contendat.Ad propoſitum,ſi ante Ioſephi ſcriptoris tempora & Veſpaſiani imperatoris, Aeolici.i.Slaui fuerunt,cur nouiter poſt Iuſtinianum Imperatorem(parcè & modeſtè loquendo)Procopius medicus & inſectatores eius Blondus & recens Antonius Sabellicus,in Dalmatiam,Macedoniam,& Hiſtriam &c.adueniſſe Slauos aſtruant,& poſterius ab eis Lech & Czech principes in terras eis connatas deſcendiſſe ſcribant,quum uerum uero conſonet, & falſum uero diſſonet.Item non dicat aduerſarius Bohemos & Polonos ex Lech & Czech procedētes ueniſſe à Tanai & Roxolania,id eſt,Ruſsia,quemadmodum præfati ſcriptores ſonant, quoniam omne deriuatum ſui deriuantis naturam ſectatur,cauſatum etenim eſt ſimilitudo ſuæ cauſæ.Sed prædictæ gentes Bohemorum & Polonorum,plurimum in ſermone & moribus à Ruthenis diſſonant,quum ſint regione & ſitu proximi,utique loqueretur Polonus & Bohemus Ruthenicum ac Dalmaticum cum ex eis proceſsiſſent,uelut proximè intelligit & loquitur Slauonicū, quod iuxta Pſari in Slauonia locum ipſis originarium incolæ dicunt,quanquam ab eis aliquot millenarijs annorum exceſſerunt.Etiam non ingerat aduerſarius ex Procopio,quod Sarmatę & Rutheni,ſępenumero Bulgariam,Dalmatiam,Hiſtriam & Pannoniam inuaſerint,& olim naues per montes in Hiſtriam traxerint. Quum hoc ſpoliatum euntes fecerint,& pauci in Hiſtria,& Dalmatia inter alios Slauos ſederint,patriam ſuam Ruſsiam ut ſemper repedātes. Lingua quoque & ſermo Dalmatarum,Seruiorum & iuxta eos commorantium,non eſt familiaris,nec idem cum Ruthenis,niſi Vuladicis & Baytkonibus.i.epiſcopis & præsbyteris. Quia Rutheni,Beſſarabes,Bulgari,& Moſcouitæ,omnia officia eorum in eccleſia lingua Seruia legunt, quam uulgus non intelligit,quinimò nec ſacerdotes eorum ad unguem intelligunt quę legūt. Amplius quòd fuerunt Slaui ante Iuſtinianum Imperatorem & Procopium ſcriptorem , & nō in diebus eorum aduenerunt,ueracisſimè in ſancto Hieronymo & Martino comprobatur, qui genere & lingua Slaui fuerunt.Sic namq; beatus Hieronymus de ſeipſo in fine libri de uiris illuſtribus ſcribit.Hieronymus præsbyter patre Euſebio natus,oppido Stridonis,quod à Gothis euerſum eſt, Dalmatiæ quondam,Pannoniæq; confinium fuit,uſq; in præſentem diem,id eſt, annum Theodoſij principis quartumdecimum,hæc Hieronymus.Poſtea autem Stridonis oppidum in eodem loco reædificatum,in noſtra tempora permanet, ad confinia Aquilegiæ euntibus propinquum. Fuit beatus Hieronymus temporibus Honorij & Archadij imperatorum uſque ad 14. annum Theodoſij iunioris,ut ipſemet refert,ſed hi principes longè ante Iuſtinianum & Procopium fuerunt.Hieronymum autem Slauum fore conſtat,ex literatura in Slauonico Bukuuicza nuncupata,quam ipſe ædidit,& officia eccleſiaſtica ſub illa literatura Slauis ordinauit. A' Damaſo Papa indultum in lingua Slauorum miſſandi expediendo,quod aliter aſtruere in Hiſtria,Dalmatia,& Croacia ſacrilegum eſt.Beatus uerò Martinus Turonenſium Archiepiſcopus identidem ex Pannonia ortus,de oppido Sabariæ,de Slauis,Slauus ex legenda ipſius manifeſtiſsimè declaratur, nec aliter ſentire phas eſt in Pannonia.Conſtat autem ex legenda hunc ſanctum Martinum , ſub Iuliano apoſtata Imperatore Romanorū militaſſe,qui longè ante Iuſtinianum Imperatorem,& medicum Procopium regnauit.Itaq; Slaui præfuerunt Iuſtiniano Imperatori, cuius oppoſitum aduerſarius recalcitrans ineptè dicit.Præterea Vandali & Poloni idem fuēre & ſunt, quos enim Vendas appellant,in ſuis prouincijs circa Miſznam,Sleſiam,& Lubec degentes, à Vandalis Originem & nominationem traxerunt,unde & Almani uicini eorum, Vindelicos quaſi Vandelicos a in i commutata uocant.Si ergo Vanda regina antè Chriſtum fuit, quomodo & Vandali non fuerunt ante Chriſtum.Et ſi locuti ſunt ſermonem Polonorum,quod ex Vādis & Sarbis accipitur, quomodo non idem fuerunt,& ſunt Vandali & Poloni.Et adhuc Cracus pater Vandæ reginæ, ſecundum omnes noſtros hiſtoricos fuit ante Chriſtum tricentis annis. Locauitq; caſtrum in monte Vanuel,& ciuitatem ſub eo conſtruxit,& de ſuo nomine Cracouiam appellauit.Filij autem eius ſarcophagum in altum tumefactū in monte Laſſotino extruxerunt.Sic & Vandæ ſponte in Visla ſubmerſæ,tumulum in altum poſuerunt,& Mogilam alio quoque nomine Nogauukam nuncupauerunt:ſicut illum in monte Laſſotino Rakauuka appellarunt. Item Lech primus princeps & parens,primam ſedem Gneznam conſtruxit,& hoc nomine Gnezna quaſi Gnyaſdo

quod

quod nidum ſonat,uocauit.Hæc autem nomina eadem in noſtram ætatem permanent, & ſunt nomina Polonica,eundem populum Vandalos & Polonos fuiſſe,& eſſe atteſtantia.Quod ſi Vandali deſerta Vandalia omnes tranſmigrarunt,omneſque eradicati perierunt, prout aduerſarius tenet,quomodo præfata nomina non ſunt abolita,Cracouia,Gnezna, Mogyla, Rakauuka,Nogauuka,& cætera talia monumenta antiquitatis.His accedit quod eccleſia de ſancto Adalberto cantat.Benedic regem cunctorum,conuerſa gens Vandalorum &c.innuens Polonos,quos ſanctus Adalbertus baptiſauit & docuit,Vandalos olim appellatos fuiſſe : nec aliter licet dicere.Legi & in Chronicis Hiſpanorum Vandalos fuiſſe Polonos,qui de Vandalia,quæ nunc Polonia dicitur,exeuntes,Gallias,Hiſpanias,& Africam perturbarunt,hæc ibi.Quum ergo multis teſtimonijs huiuſcemodi ſententia uallata ſit,Polonos & Vandalos affirmans eoſdem fore, & ex antiquiſsimis qui ante Chriſtum propaginem duxerunt.Erubeſcat inſulſus oppugnator, temerariè & non uerè,ſuas chartas non probatas oſtentans. Tu autem mi Andrea Crici antiquitatum diligens perſcrutator, tales aggredere & confuta, atq; ſecundum prophetam euellas & diſsipes. Vera autem prout conſueuiſti,tua ſolertia ædifices & plantes. Vale & ad tutandum patriam aſſurge.

IDEM AD LECTOREM.

Sicut unius hominis,niſi apicibus ſcripturarum & priuilegiorum facta roborentur, non poſſunt perennari.Sic nec alicuius regni prouinciæ aut gentis tanquam uniuerſalis patriæ ac policiæ,geſta & facta ac propagines,ultimiq; decurſus atque fines,non poſſunt ſciri,nec in perpetuum rememorari,niſi origo gentis,propago,ac multiplicatio eius,geſtaq; ipſius in pace et bello,uarijs quoq; omnibus euentibus, literis,ſcripturis,& chronicorum annotationibus poſteriorum memoriæ demandentur. Itaque operepræcium eſt,ad habendum & ad poſteros demittendum geſta prædeceſſorum regni Poloniæ,uerè aut ueriſimiliter colligere, comportare & unum uolumen Chronicorum conſtituere & redigere.Et quia pauci uſque in hanc diem aliquippiam de geſtis Polonicæ nationis in commune dederunt ad legendum,ſæpenumero dolui,& talem negligentiam accuſaui.Verum grande onus ſcriptori incumbit & ad plurima reſpectus intendendus eſt.Siquidem inquit Strabo in principio primi libri,debet ſcire in quo horiſonte, cui parti cœli,orientali,meridionali,ſeptentrionali,aut occidentali ſupponitur.In quo climate & parallelo climatis ſituatur, nō ſecundum uiſum ſolis ortum comprehendentem,ſed ſecundum uniuerſalem mundi ſituationem. Sæpè etenim aliquibus locis Sol ex Meridionali plaga aſcendit & oritur,ſic alijs ex ſeptentrione,& tamen in ſitu uniuerſali nec Meridionales ſunt nec ſeptentrionales.Ad quod negotium diſcernendum,Geometriam & Aſtronomiam idem Strabo neceſſariam aſſerit. Quod ſi Chorographiam, hoc eſt,in regno & tali prouincia particularem ſituationem urbis aut uillæ cognouerit,puta circa quem montem,fluuiumúe conſtiterit,excellentior & peritior ſcriptor diceretur. In quo caſu exteri & ignari locorum alicuius patriæ,non poſſunt ſufficientem notitiam regni exarare & ſcribere.Amplius intendendum eſt,ut ſermone lepido & ornato ſcribat ad iucunditatem legentiū, perſuaſioneſq; & confutationes aliquas ingerat,ad eruditionem,ſequelam,aut fugam & uituperationem auditoribus inducendam.Tametſi ego præfata effingere & ſcribere neſciui, aut ad amuſsim nolui.Ad habendum tamen qualecunque rude fundamentum,hoc opus poſteris exegi,ut ipſi quanto iuniores,tantò perſpicatiores,omni adhibita diſciplina,diligentia,uirtute,mora,& aſsiduitate ſcribendi accuratius compleant,ac pro honore patriæ & utilitate Chronicam aut Chronicas ex habitis incitamentis conſcribant. Vale mi lector.

AVTHORIS IN CHRONICON REG. POL. PRAEFATIO.

In omni republica ſummoperè intendendum eſt,uirtutes incitare & præuia rudimenta locare,per quæ animus ſubditorum aſſurgat,& tanquam contricatus incaleſcat,ex notis ad incognita heroum inſignia facinora progrediendo. Quale incitamentum eſt,ueterum geſta & hiſtorias relegere & audire, præcipuè ſuæ patriæ. Quoniam natale ſolum magis allicit & incitat ſui dulcedine, nec immemores cunctos eſſe ſinit,ut iuuentus quaſi cera mollis,dum tener eſt animus, dum mobilis ætas,flectatur & formetur,ac impreſsionem figuræ bonorum morum,& illuſtrium factorum ſuſcipiat. Obliquitates & tortuoſitates deprauatorū ex eorū uituperio abigendo ac procul repellendo. Quod in hac patria & republica,uſq; in hæc tēpora heu minus cuſtoditū eſt.Nam hiſtoria geſtorum uera aut ueriſimilis in publico pro ſuſcitandis,exercitandiſque animis fortiſsimorum adoleſcentum (quorum permaxima copia eſt in hoc regno)apparet nulla.Quę in diebus noſtris floreat & reſplendeat,ſub compendio,prolixitatem perinde ac nimiam accurationem uitando, proponitur,ut ſub numine & protectione ſancti Stanislai patroni noſtri glorioſi in publicum prodeat.

Quæ etſi in ſe tenuis eſt,ac ſterilis auenæ calamo ſcripta,ſequentibus tamen ſcriptoribus altum ſcribendi non præripit ſtylum,ſed materiam ornandam porrigit & præbet. Vt quiſpiam totum genus ac prouincias Slauorum ſcribat,continuet,complectaturq; & poſteris tradat,ne reliquiæ Slauorum per errores execrandos deprauentur.Quis enim non nouit Pannoniam terram Slauorum connatam,per Hugnos Scythici generis homines euerſam,occupatam, & in hanc diem poſſeſſam? Quis non uidet Raſcios,Seruios,Bulgaros,Philippenſes & Boſnenſes Græco ritui deditos, Turcis Mahumeticis ſubſtratos?Quis non cernit Dalmatas, Croatas, & Carnos per Turcos & exteras nationes deprædatos, & ferè ad deſertationem deductos?Quis inſuper non cognoſcit Bohemos uarijs hæreſibus contaminatos & commaculatos,hos Viclephiſtica & Huſſitana labe pollutos,ſub utraq; ſpecie Iacobelli doctrina communicantes.Alios Adamitas & laſciuiam ſectantes,luxu tabefactos.Nonnullos Valdenſes & fratres nũcupatos,de corpore Chriſti,de beata uirgine,& de ſanctis Dei,nihil ſecundum eccleſiam orthodoxam credẽtes,reliquos eorum æquè redarguendos,qui ſanctam eccleſiam Catholicam non recognoſcentes, obedientiam ſedi apoſtolicæ ſubtrahunt. Quis Ruthenos & Moſcos in latiſsimis terris Septentrionis habitantes,ritu Græco ab eccleſia ſancta ſciſſos,ſciſmaticos non iudicat,& à Tartaris, Turciſue quotannis afflictos,captiuatos,atq; miſerè uenundatos non experitur?Et ſi alius rem ordiri placet.Quis non legit principes Slauorum Lechitas & Vindos nuncupatos, iuxta mare Balteum, quod eſt Germanicum,commoratos,per Imperatores Romanorum præcipuè per Henricos primum & tertium imperatores expugnatos,pro eiſq; Theutonicos ſubſtituendo atque introducendo,de Slauis non ſuperremanſiſſe,niſi admodum paucos in pagis & uillis,in ſede eorum primæua inter Almanos,præſertim circa Lubec & Roſtoc cis marinas ciuitates degentes, una & ſola Polonia diuina propitiatione,& ſancti Stanislai meritis ac protectione,alienigenis & erroribus non ſubſtrata,ſæpenumerò tamen ab eis afflicta & uaſtata.Legi diuinæ,ac obedientiæ eccleſiæ Romanæ ab exordio ſuſceptæ Chriſtianæ religionis, in hanc diem deuotè ſubiecta permanet glorioſa,utq; æuiternè permaneat,à Barbaris & uicinis nunquam ſuperata,præcepta Domini religioſè ac diligenter colat et conſeruet.Si namquè(inquit Pſalm.131.)cuſtodierint filij tui teſtamentum meum,& teſtimonia mea quæ docebo eos,& filij eorum uſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam. Et ex aduerſo:Si dereliquerint filij eius legem meã, & in iudicijs meis non ambulauerint.Si iuſtitias prophanauerint,& mandata mea non cuſtodierint.Viſitabo in uirga iniquitates eorum,& in uerberibus peccata eorum,Pſalm.88.Quæ omnia Polonos impleturos & regnum eorum cum fide recta & operibus proſequuturos & cuſtodituros credo, dum opera & ſolers prouidentia regentium eis affuerit.Glorioſiſsimæ Dei genitricis Mariæ conſeruatione, & beatiſsimi Stanislai patroni noſtri protectione,quibus me & mea ſupplex commendo.

ANDREAS CRICIVS POZNANIENSIS ET SANCTI FLORIANI APVD CRACOVIAM PRAEPOSITVS, SECRETARIUS Regius Lectori.

Hiſtoriam regni,medium quod Viſtula lambit
 Germanum ſcindens,Sarmaticumq; ſolum.
Et quod utrumq; latus tenet ingens Marte Polonus
 Vandalus aut Slauus ſeu fuit ante Gethes.
Vtcumq;,incerta eſt omnis ſic gentis origo,
 Auctor hic explicuit noſter abunde tamen.
Verum non Criſpus ſcripſit,non Liuius iſtud
 Lector opus,medicus ſcripſit & Aſtrologus.
Quare age Graiorum ualeat ſententia ueri
 Quod ſermo eſt ſimplex,ſic puto gratus erit.

CHRONICORVM REG-
POLON. MATTHIÆ DE MICHO-
VIA LIBER I.

DE ORIGINE ET NOMINE POLONORVM.

CAPVT I. LIB. I.

ORIGO Polonorum eſt ex Slauis, Slauorum ex Iauan filio Iaphet per Heliſam Noë, ſiquidem genuit Sem, Cham, & Iaphet. Iaphet uerò Iauan quarto genitum & fratres eius. Iauan iuxta mare Ionium & Aegeum, Grecos edidit & multiplicauit, ſimul & Heladicos, ſeu Aeolios, Slauoſq; per filium ſuum Heliſam propagauit. A Iauan ſiquidem Ionium mare dictum eſt. Hebræi quoque Ionios & Græcos lingua eorum Iauan uocitant. Slauis mox poſt Græcos ad occidentem terras occupantibus ac poſsidentibus, Seruiam, Dalmatiam, Meſsiam, Bulgariam, Boſnam, Croaciam, Slauoniam, & Pannoniam. Fuêre autem principes Lech & Czech, nepotes Iauan de fœmore Heliſæ deſcendentes. Croaciam ac Slauoniam per Crupam fluuium rapidum & uelocem diſterminatas, ſorte cum cognatione & familijs eorum inhabitantes. Regiam, locumq; principalem ſuæ reſidentiæ in Pſari caſtro ac uillagio eius nominis tenentes, uilla uſq; in hodiernum diem cum ſuo nomine Pſari permanet ad fluenta Crupæ, plures iubaiones & colonos, noſtro æuo linguagij Slauonici habens, caſtrum uerò demolitum, ſolas ruinas & fundamenta arcis demonſtrat.

Noe. Sem. Cham. Iaphet. Iauan. Heliſa. Heladij. Lech. Czech. Crupa fluuius Pſari.

Tum autem ex multiplicatione hominum & geneologiarum Dalmatia, Croacia, & Slauonia eas non comprehendentium, ſæpenumero iurgia & cedes inter fratres principes & cognatos pullulabant. Quapropter præfati duces Lech & Czech uitando peſsima facinora, parricidia, & mortes hominum, animo concordi & conſilio ſalubri, collectis rebus & gentibus eorum, per familias & colonias cum tota ſuppellectili quantulacunque tunc habebatur, relictis ſedibus natiuis, ad occidentales diuerterunt regiones, exploratum ire & percontari nouas ſedes. Sciebant nanq; orientales, meridionaleſq; regiones, colonis & habitatoribus occupatas atq; refertas, & iccirco fruſtra eas aggrediendas & querendas. Profecti itaq; peruenêre in Morauiam & Bohemiam, & luſtrata uniuerſa illa regione, uaſta quidem & nondum culta perſpecta & aura eius ſalubri & gleba fertili, fixerunt tentoria in monte qui Rzip dicitur. Cœpitq; Czech frater iunior loci amœnitate delectatus, à maiori natu germano ſuo Lech plurimis inſtantijs petere terras Morauiæ & Bohemiæ in hæreditatem ſuam, poſterumq; ſuorum perpetuandas & populandas. Lech autem ad obeundam & nutriendam beneuolentiam fraternam, condeſcendit uotis, petitionibusqúe Czech, & ualedicens, proceſsit cum ſuis uerſus orientem & ſeptentrionem, deueniensq; in terras incultas, à nemine unquam habitatas, Sleſiæ & maioris Polonię. Oberrabat cum ſuis principibus, ſpeculando ſitum et qualitatem locorum, donec in eum applicuit locum, qui Gnezna dicitur, ubi ſuos ſuaq; omnia expoſuit & firmauit, quoniam is locus iuxta lacum uiſus eſt ei ad commanendum aptior, ibiq; firmata & extructa arce, appellauit eam Gneznam, quod ſonat nidum, quoniam circa illam in altis arboribus plures nidos reperierat aquilarum, omine ex his feliciore auſpicato, nedum tutam, ſempiternamq; habitationem ratus, uerum & ſpem regni nactus ex aquilis. Quapropter aquilam pro armis & inſignijs aſſumpſit. Aiunt mathematici & experimentatores aſcendiſſe ſignum Tauri hora ingreſsionis Lech in maiorem Poloniam, & poſteri practici exinde terram maioris Poloniæ ſubeſſe tauro affirmant.

Dalmatia. Croacia. Slauonia. Morauia. Bohemia. Boemia Czech ceſsit. Lech in Pononiam uenit. Gnezna prima Poloniæ ciuitas. Aquila pro armis regni Poloniæ. Polonia ſub Tauro.

CAPVT II. LIB. I.

STabilita ſede dominij ipſius Lech, Principes eius per tribus & cognationes partiti, manſiones & domicilia per circuitum ędificarunt: rude tamē & groſſe ex lignis, argilla, & tegmine culminum ſtruxerunt. Coalueruntq; & deo fauente creuerunt in maximo numero. Implentes ac hæreditate poſsidentes Poloniam, Sleſiam, Pomeraniam, & totam regionem iuxta mare Germanicum Marchiam, Lubek & Roſtok. Ruſs autem nepos uel ut nonnulli aiunt Germanus Lech, terras Ruſsiæ latiſsimas popu-

Ruſs nepos Lech. ab eo Ruſsia.

A Lech regnū Lechitarum.

lauit,& de ſuo nomine appellationem toti Ruſsiæ reliquit. Quemadmodum à Lech toti Poloniæ titulatio obuenit & dicebatur regnum Lechitarum. Quod uſque in hanc diem Orientales ſeruant. Græci enim, Tartari, Beſſerabes, & Rutheni Polonos uocant Lechitas. Hungari quoq; à Lech Polonos uocant Lengel. Tandem proceſſu temporis qui uerſus occaſum ſolis terras poſſederunt, ut circa Lubec, quæ in Polonico Bukouiecz dicitur, & circa Roſtoc, nominauerunt ſe Drzeuyanie, quaſi lignoſi ab abundantia lignorum. Alij Trauianie, hoc eſt graminoſi, à copia fœni & abundātia graminis. Alij Kaſſubianię à plicis ueſtium: Kaſz enim ualet plica uerbaliter, Hub ruga. Alij Pomorzanye, perinde ac ſi dicerent ſeſe Pomeranos & penes mare, quia iuxta mare habitarunt. Cæteri uerò Sleſitę, & qui in plana terra manſionem ſortiti ſunt, à iugis montium remoti, Polonorum nuncupationem acceperunt, à pole, quod eſt planura ſeu campus, & non à polo arctico, quoniam non ſubſunt ei. Verumenimuerò quoniam prima arx & ſedes Lech, quæ eſt Gnezna, fuit in terra plana, eorum quibus nomen Polonorum inditum erat, ideò omnes præfatę prouinciæ Polonia dictæ ſunt, tanquam membra à capite, & ſui principis primæua arce. Longiſsima itaq;, latiſsimaq; Polonorum fuit patria. Ab occaſu ſecundum cœli lōgitudinem incipiens à gradu 32. protenſa in Tanaim, habētem in longitudine gradus 60. quod perrarum eſt ut tantam longitudinem regni inuenires, noſtris autem temporibus longitudinem habet à 43 grad. in eam, quam prius 60 graduum lōgitudinem (latitudinem uerò habuit) nunc quoq; Deo propitio habet, à montibus Sarmaticis eleuationis poli 49 graduum uſq; ad mare Baltheum, quod eſt ſinus maris Germanici 55 grad. & ubi mare non alluit, eleuatur polus 57 grad. & plus. Habet inſuper Polonia ab Oriente Ruſsiam: Ruſsia autem Sarmaciā Aſiæ ſeu Tartariam. A meridie Pannoniam ab Hungaris inuaſam atq; occupatam, & Daciam, nunc Valachiam & Multauiam uocatam. Ab occaſu Morauiam, Bohemiam, & Theutoniam. Antè noſtra ſiquidem tempora (puta in diebus regis Vladiſlai Loketek) Sleſia culpa ſua, & abſq; cauſa defecit à Polonis. Marchia uerò & prouinciæ literales, occidentales, Lubec, Roſtoc expugnatę, ceſſerunt in ius & ditionem Theutonū. Itaq; Polonia ab occaſu noſtris diebus habet Sleſiam, & Marchiam. A ſeptentrione uerò habet mare Baltheum, Liuoniam & Moſcouiam: Lithuania etenim in ſortem Polonorū ceſsit.

Drzeuyani à lignorū copia. Trauiani à gramine. Caſſubitæ à plicis. Pomorzani à uicinitate maris. Polonia à planicie dicta. Poloniæ longitudo & latitudo. Poloniæ ſitus.

Septem flumina Poloniæ.

Flumina famoſiora Polonia habet ſeptem. Primum Dniepr, quod Græci Boriſthenem, Tartari Erzeſze dicunt, decurrit per terras Ruſsiæ ſeptimo climati, non ſexto denominationem tribuens poſitione Ptolomęi, ab hoc nempè Boriſthene ſeptimum clima diaboriſthenes nuncupatur, fons eius ex ſyluis & paludibus Moſcouiæ Viaſznia, longitudinis 52 grad. latitudi. 56. Oſtia primum in lacu propè Daſſow, lacus autem mari ponti ſeſe immiſcet, longitudine 57 grad. latitud. 48. Aliud flumen Bug, Græcè hipanis etiam in terris Ruſsiæ, origo eius ex palude propè Olesko. Oſtia in lacu propè Daſſow, tandem in mari pontico longitudine 58 gra. latitudine 48 gra. Tertiū eſt Dnieſter, Græcè Tyras, Tartarice Turlo appellatum. Caput ipſius ex monte Sarmatico Bieſzked in terra Premiſlien. Ex quo monte fluunt alia bina flumina. Szan in Poloniam, Cziſſa olim Tibiſcus uel Ticia per Pannoniam in Danubium, diuidit Tyras, & ſequeſtrat Daciam, quā uocamus Beſſerabiam & Valachiam, à terris Ruſsiæ long. eius 46. gra. latitud. 48. Oſtia in mari pontico prope Album caſtrum, long. 53 gra. lati. 48. Quartum flumen eſt Visla, à ſcriptoribus uſitate Iſtula, à ueteribus noſtris Vandalus dictum, à quo Poloni olim Vandali nuncupati, ex montibus Sarmaticis in ducatu Teſchnenſi initium ſumens, long. 44 gra. lati. 49. de alto in baſſum, cum fragore & ſonitu labens, per medium Poloniæ, decurrit, & in mare Balteum tribus oſtijs ingreditur. Vnum oſtium iuxta Gedanum, aliud iuxta Helbieng, tertium apud uillam Thefft, omnium long. 45 gra. latitu. 55. Quintum flumen Varta, oritur circa oppidum Cromolow, in lon. 44. grad. la. 50 gra. oſtia eius in flumine Odra circa oppidum Coſtzin, ex quo non ingreditur mare eſt de minùs principalibus, tamen propter eius famoſitatem apud Polonos, ipſum inter ſeptē flumina principalia annumeraui. Sextum flumē Odra à Coſmographis & Ptolomæo Viadus, à Martino in ſua Chronica Guttalus nuncupatum, oritur propè oppidum Odri, & ingreditur quatuor oſtijs quendam lacum prope mare, tandem è lacu ſeſe euoluens in mare Baltheum, labitur ſtricto alueo circa oppidum Stralſunt, long. 42 grad. la. 56. Septimum flumen Niemien, Græcè Chronon nominatum, ex palude oppidi Kopiolouu ſinuosè & recuruè fluens, diuiditur in binos alueos & ingreditur in lacum maris Baltei ſeu Prutenici, in lon. 50 gra. lati. 56. Metropoles in hac regione, ſunt Cracouia famatiſsima urbs in Polonia, lon. habens 44 gra. lati. 50. in Ruſsia Metropolis & caput eſt Leopolis, lon. 47 gra. latitu. 49. In Lithuania Metropolis eſt Vilna, lon. ut æſtimo (non enim uidi Lithuaniam) 50 gra. lati. uerò ſecundum experimentatores, & qui inſtrumentis aſtronomicis uiderunt, 57 grad.

1 Boriſthenis. Dniepr. 2 Hipanis. Bug. 3 Tyras. Dnieſter. 4 Iſtula. Visla, id eſt, Vandalus. 5 Varta. 6 Viadus. Guttalus. Odra. 7 Chronon, id eſt, Nymien. Cracouia famoſior Poloniæ Metropolis. Leopolis in Ruſsia. Vilna in Lithuania.

CAP.

CAPVT III. LIB. II.

POlonia ſecūdum partem ſuperiorem ad montes Sarmaticos eſt in ſeptimo climate. Diſtinctione climatum ex doctrina Claudij Ptolomei melioris zonarum & climatum mundi ſcriptoris ſumpta. A' medio uerò regni, hoc eſt, poſt eleuationē poli 51. gra. & medij in ſeptentrionem eſt extra & ultrà ſeptimum clima, itaq; frigida & glacialis, indiga uini & olei. Tametſi ſit frigida, frumento tamen locuples eſt, et leguminibus, abundat gente feroci, pecoribus & gregibus, carnibus, melle, butiro, lacte, cera, auibus, piſcibus & fructibus, habet alleca ex portu Gedanenſi, & res uenales quæ illac inuehūtur, habet uros, biſontes, tauros, & equos ſiluaticos, onagros quoq; & pelles pręcioſas ſabellionum, & mardurum, ex ſolitudinibus ſeptentrionalibus delatas, habet grana tinctorū copioſè in maiori Polonia, copioſius aūt in Ruſsia, q̃ adminiſtrat & porrigit regionibus & emporijs meridionalibus, mittit & uendit occidentalibus, præcipuè Germaniæ, Almaniæ, Baſſe, & Angliæ, boues, frumenta, cutes, maiores & minores, ceram, ligna quercina, & taxina picem uarij generis, cineres & pelles delicioſas, habet plumbum in ſuo genere optimum, & ſalis maximam copiam, eſt nanq; in ea ſal minerale, ſal Panis, & ſal gēmæ, quorum unumquodq; ex terra eruitur & exciditur grandis molis & ponderis, ſal quoq; per decoctionem collectum & factum, tam in Polonia, quam in Ruſsia habet, Lazurium ex Montanis Chaczini, ſupra alias regiones præcioſę bonitatis, habet ferrum in pleriſq; locis, & cuprum in pecijs iuxta territoria Premisliæ & Szanok quod negligitur. Sub excelſiſsimorum uerò montium Sarmaticorum iugis Tatri ab incolis uſuali nominatione uocatis exciditur cuprum ex lapidibus in magna quantitate, habentis plurimū argenti, quod ſecernitur per ſeparationem, aurum in certis montibus & fluuijs reperitur, ſed per incuriam non colligitur, habet ſuccinum, ſeu Karabe de genere electri ex ripis maris Sarmatici, dum atteritur & caleſit trahentis paleas & feſtucas. Ex eiſdem riparijs maris habet lapidem gagatem nigri coloris, ſed in pauca quantitate, habet ollas natura non arte formatas, dum è terra extrahuntur & deſiccantur, ſimiles ſunt ollis arte figuli factis, & ſunt in maiori Polonia circa oppidum Srem in campis uillæ Nochow & in Paluky prope oppidum Leknoin uilla Koſielsko, habet in terris Ruſsiæ tantam exuberantiam examinum apum ſponte prouenientium, non ſolum in aluearijs, ſed etiam in terra paſsim mellificantium, ut incolę præ multitudine, certa agmina earum obruant & ſubmergant, habet terra Podoliæ miram fertilitatem, ut frumenta ſemel ſata, & poſt bonam maturationem à meſſoribus cum aliqua granorum excidentia collecta, in ſequenti anno abſq; cultura agri & abſq; granorum ſeminatione, liberè è tellure fertiliſsima, ceres & frumenta prodeant, & manu larga metuntur atq; colliguntur. Habet ſyluas & nemora plurima, inter cętera, arbores pini, & piceæ in diſtrictu Belzenſi & Chelmenſi, hæ ſuccisè & ſuper terrā dimiſſe, poſt aliquot annos commutantur & uertuntur in ſilicem, ita ut ex eis ignis ueluti ex ſilice excutiatur, habet calamum aromaticum Tatarske zele abundanter circa flumen Tanais, quem Ruſsitæ uocant Don, Tartari uerò Edil, habet Agaricum & Caſtorea ſatis, fodinas autem ſulfuris in aliquibus locis, balnea tamen naturalia nuſquam habentur in Polonia.

Polonia frigida uino oleoq; caret.
Abundat cereris frumento, carnibus, melle, butiro, cera, piſcibus, uris, biſontibus, thauris, equis ſiluaticis onagris, pellibus præcioſis, granis tinctorum, plumbo, ſale, lazurio.
Cuprum, argētum, aurum habet.
Gagates.
Ollæ natura formatæ.
Apum multitudo.
Podolia fertilis.
Polonia ſyluoſa.
Calamus aromaticus.
Sulfur.
Agaricon.
Balnea naturalia nuſquam in Polonia.

CAPVT IIII. LIB. II.

SVb regimine Lech primi parentis & principis Lechitarum, tellus uomere olim nō uiolata & aratro intacta, cœpit per colonos eradicatis arbuſtis & uepribus, aſsiduis raſtris & diligenti cultura excoli. Cœperunt inſuper propagari greges, & poſſeſſiones longè lateq; diſtente, de quibus reſpondebant Lech tributa ei ſoluendo, & principatum eius donationibus recognoſcendo, ſingula quæq; in pace, parſimonia & modeſtia, ut omnibus in rebus primum fieri ſolet, agentes. Ex humanis autem Lech abſumpto, filij eius & nepotes (quorum quilibet nomine auito Lech nominabatur) ſecundum ſenium principabantur. Sic enim parens eorum cum ſuis ſatrapis & dignitarijs conſtituerat, ut maior natu dominaretur, prout dominati ſunt per plures genealogias & ſuccesſiones, quorum tamen geſta, et egregia facinora ſcriptorum penuria uel temporum iniuria perierunt: nec quot ſæculis dominati ſunt, certo habetur. His autem & tota ſtirpe Lech radicitus ſublata, proceres ac nobiles apud Gneznam de ſubſtituendo futuro principe alterius generis deliberantes, in eam ſententiam pari uoto conuenerunt, ut reiecto iugo ſubiectionis, abſque principe dulcem libertatem ſectarentur, & pro adminiſtranda unicuique iuſtitia ac obeundis reipubl. officijs, prout illa tempeſtate ſat uidebatur, elegerunt duodecim dignitarios quos Vuoyeuuodas, id eſt, Palatinos uocauerunt, ut eſſent totius reip. ſpecimen & tutamentum. Is modus deligendi, hi quoque dignitarij uſque in

Palatini duodecim electi.

noſtram ætatem permanent,& ſemel electi,toto æuo ſine quauis innouatione perſeuerãt.
Quod ſatis abſurdum eſt & apud exteras nationes alienum. Solent nanq; huiuſmodi offi
ciales,nunquam permutari,communi bono poſtpoſito,priuatis commodis inhiare, ſuos
maiores ſpernere,ſubiectos uerò loco adminiſtrandę iuſtitiæ opprimere, utinam Poloni
non ad mortem,ſed ad annum,ueluti eſt in alijs nationibus,officia Palatinorum,Caſtella-
norum,Capitaneorum,Iudicum,& reliquarum dignitatum deſignarent, & his qui reip.
utilitatiq; eius ſufficerent,pro ipſa toto conatu laborando committerent.Profectò creſce
ret regnum eorum in immenſum,ſed hæc expeditiori oratione,& prolixiori tempore indi
gerent,ideò nunc hæc miſſa faciens ſequentia tango.Quo tempore & quotto anno poſt
diluuium princeps Lech ingreſſus ſit Poloniam,& quot luſtris imò ſæculis ipſe, prolesq;
eius Polonis prę̄ſidebat,ſic & Palatini quanto tempore iura populis reddebant,incertum
eſt,nec ullis traditum literis,quoniam gentes ſeptentrionis proniores ſunt (cœlo frigido
inclinante)iurgia excitare,mores ſilueſtres tenere,Cererem et Bacchũ ſupra menſuram co
lere,leues capillos & prolixos intorquere,quam caſtam Mineruam amare,& literis ope-
ram dare,idcircò geſta eorum denſa caligine præſſa,inęternam clauduntur obliuionis no
ctem.Non ſolum autem Lechitarum uerum & Ruſſorum priſcæ uetuſtatis res ſepultæ ia-
Duces primi cent,inopia ſcriptorum uſq; ad tempora Kyg,Scziek,& Korew ducum,ab his nanq; pri-
Ruſsiæ. mum facinora eorum literis mandata ſunt,fuerunt autem uterini Kig, Scziek, Korew &
Kyg. quarta ſoror Libed,hi principando ruſsitis,loca munitiora conſtruxerunt,Kig caſtrum ſu-
Sczyek. pra Boriſthenem ſeu Dniepr,quod uſq; in hanc diem Kyow dicitur , olim famoſa & lata
Koreuu. metropolis ruſſorum,alij duo non longè à Kiow etiam ſua erexerunt caſtra Scziek ſczek-
wicza,& Korew Korewicza,erant & alij duces eorum Radzim à quo radzimczanie ſu-
pra fluuium Szaſzu,Viatko à quo Viathczanie ſupra fluuium Olka,Dulieba à quo do-
liebienie ad fluenta Bug,hi poſtea Volhanie,& nunc Luczanie appellantur,familię ex du
lieba,radzim,& uiathko,more ferarum in ſiluis habitabant,& cõſanguineas paſsim pro-
ut uoluptas ferebat,ſine diſcretione cognoſcebant:demum extinctis & ab hac luce ſubla
tis tribus Germanis kig,ſcziek & korew,filij eorum & nepotes longo æuo dominaban-
tur,quilibet in ſorte ſua donec ſucceſſerunt Oſzkalt & Dir,duo Germani apud Kyouiam
principantes.

CAPVT V. LIB. I.

POſt annos plurimos gens Lechitarum peroſam habens gubernationẽ Palatino-
rum(mala enim uiſa eſt pluralitas principũ,tum quia laceſſentes inimicos, & rem
eorum turbantes,auertere minimè potuerunt,tum etiã quia ſinguli quæ ſua ſunt
& non regni curabãt)requirebant unum principẽ & rectorem , ſcrutinioq; facto,
Cracus eligi- elegerunt uirũ idoneum,ſolertẽ & ſtrenuum nomine Cracum,ad radices montiũ Sarmati
tur. corum iuxta Iſtulam commorantẽ in rectorẽ,rerumq; ſuarum tutorem. Qui faſces regimi
nis aſſumendo,inuaſores quoſdam per pacta,quoſdã per bella exturbauit.Gallos ea tem-
Galli uicti. peſtate regna Pannonię demolientes,Lechiã ingredi uolentes,forti Marte repreſsit & ex
eis uictoriã reportauit.Exinde pace confecta,Lechitis indies charior erat, Bohemisq; ob
ſecundã fortunam amabilis imperabat. Erexit arcem habitationis ſuæ in expedito colle
Vauel,ſupra fluuium Iſtulæ ſito,& ei ciuitatem adiecit atq; fundauit de ſuo nomine Cra-
couiam appellando,fœlicem agris & rebus ſecundis,niſi olophagus quædã belua(ut aiũt
Cracouiæ ori- draco)plurima impedimenta intuliſſet.Rapiebat ſiquidem è ſpecu de ſub monte. Vauel
go. egreſſa,iumenta & homines incautè oberrantes,rictibus horridis uoraciſsimè deglutien-
Olophagus do.Quo malo afflictę Cracouiæ,Cracus anxius condolens tria corpora iuſsit quotidie o-
Cracouiã affli lophago exponi.Nã his contẽtando,cętera nõ requirebat.Sed & hoc graue, oneroſumq;
git & interi- erat,propterea ſuapte induſtria perſuaſit exponendis corporibus,ſulfur & cauma ignitũ,
mitur. cèra,piceq; incluſa,admiſcere & occultare,belua enim tum naturali rabie, tum uoraci eſu-
rie exagitata,ſine delectione oblatam prædam rapiebat atq; uorabat , ſenſimq; debilitata
extincta eſt.Cracus uerò lætatus,longos annos in ſenium deduxit,mortuus , plenus die-
Craci filij. rum.Rěliquit duos filios Cracum,Lechonem,& tertiam filiam Vandam.Ex commiſſo pa
Cracus. tris dum uiueret,filij conſtruxerunt ſarcophagum in mõte Laſſotno(qui nũc dicitur mõs
Lecho. ſancti Benedicti)tumorem terræ ſuppraponendo in altum,in hunc diem celebrem & à lõ
Vanda filia. ginquo uiſibilem. Ex hoc aſſerunt quidam hunc Cracum fuiſſe Romanum(de familia
Cracorum ob leges agrarias ſuperbius quàm fas erat dictatas Romę interfectorum)quo-
niam inſtar ſepulchri Romuli ſibi dum uiueret,ſimile de terra(Romuli enim de lapidibus
Cracus 400. eſt)erigi præcepit,undecunq; autem fuit,aſſertio eorum inſtantiam habet,quia Craci pro-
annis ante pe natiuitatem Chriſti,circiter centum annis occiſi iacent inulti : is autem Cracus Lechi-
Chriſtum. tarum princeps ut produnt eorum hiſtoriæ quadringentis annis natiuitatem Chriſti
præceſsit.

CAPVT

CAPVT VI.

COgitantibus Lechitis Cracum natu maiorem ipſo Craco patre uita functo in le gitimum ſucceſſorem & regem ſurrogare, Lech minor natu nacta occaſione o- portunitatis interfecit eum, & lacerum zabulo texit, dicens illum dum uenatio- ni operã daret, & profuſius quàm decuit feras impeteret, à beſtijs mortem ope- tijſſe, & hæc ficta dicens lachrymabatur. Lechitę uerò ita fore credẽtes, eum in thronũ pa- ternum euexerunt, & regem ſuprà ſe ſtatuerunt: uerum quia nullum malum impunitum crebreſcente fama quòd germanum ſuum inuidia ductus clam necaſſet, expulerunt & à regno exulare ipſum coëgerunt, tanquam prophanum parricidam. Quanquam alia quę- dam hiſtoria narret nõ fuiſſe exulem nec à regno alienatum, ſed ob fratricidium ab omni- bus ſpretum, & inuiſum mœrore & cogitationibus cõtabuiſſe, uitamq́ ſimul cum regno citò finiuiſſe. Quapropter Vandam filiam Craci nulla amplius prole maſculina ſuperſti te, pro domina & regina ex unanimi uoto omnium deputarunt, inueneruntq́ in ſexu fœ- mineo animum & robur uirile in regendis ſubditis, & inimicis regni abigendis, nam ea tẽ- peſtate Rithogarus princeps Theutonorum regno Lechitarum uicinus, audita Vandæ mira ſpecie, pulchritudine, gloria, moribus, & regno, miſit procatum iri ſeu eã in ſponſam depoſcere. Vanda autem deſponſationem Rithogari, una cum ipſius ambaſiata ſeu lega- tione renuit. Mittit iterum amoris impatiens Rithogarus, ut ſibi nuberet, aut arma & de- uaſtationem regni ſentiret, putabat nanq́ fœminam metu belli ad coniugia poſſe impel- lere, quam ſponte matrimonium refutaſſe didicerat. Moxq́ aciebus inſtructis, regnum Lechitarum ingreditur, iuſsit & Vanda celeriter ſuos arma capere, & copiã reſiſtendi Ri- thogaro præſtare. Videntes autem purpurati principes Rithogari potentem exerci- tum, Vandæ pulchritudinem dictu mirabilem, qua tanquam hamus (Vanda enim ha- mum ſonat) corda inſpicientium alliciebat, induſtriam, audaciam, & cauſam ſine no- xa, receſſerunt in caſtra ſua denunciantes principi eorum, ut uiraginem iuſtè pugna- turam, & exercitum potentiorem, inſtructioremq́ue habentem, ſuo damno non inuade- ret, quos cum nec perſuaſionibus, nec minis ad pugnandum reuocare potuit uehemen- ti afflictione conſternatus, bello ceſsit, & in conſpectu eorũ gladio ſeſe confodit. At Van- da pace cum magnatibus Theutonorum compoſita, Cracouiam redijt, & pro tanta uicto ria dijs uota (plurimas uictimas immolando) perſoluit, ſeductaq́ illius temporis errore, ne celebs uita eius quoquo modo defloreſceret, dijs ſeipſam uictimam, pro uictoria aſſecuta, expoſuit. De ponte enim in Viſlam ſalijt & ab aquis ſuffocata circa Mogilam, uno miliari à Cracouia reperta eſt, illic ſuprà fluuium Dlubnia ſepulta, aggere & mole terræ in altum, quemadmodum Craco genitori eius ſupra poſitis, diciturq́ locus ille uſq́ in noſtram æ- tatem Mogila: quod ſonat ſepulchrum: dictus eſt & fluuius in quo merſa eſt Vandalus, & gens circa fluuium cohabitans Vandalitę.

Cracus interficiur à Lech.

Vãda eligitur.

Rithogarus princeps, theutonum.

Vandæ interitus.

Fluuius à Vanda.

CAPVT VII.

EXtincta Vanda cum qua & tota Craci familia interijt. Abrogarunt iterum Lechi- tę regem: & loco unius regentis duodecim Vuoyewodas, id eſt, exercituum du- ctores ſeu regentes: pro numero prouinciarum conſtituentes. Sub quibus longo tempore (ut aliquæ Chronicę narrant centum annis) in libertate uixerunt, donec exorti graſſatores, & bonorum expilatores, non mediocriter eos affixerunt, ad ultimum uerò exercitus ualidi Pannoniorum & Morauorum Poloniam inuadentes, prædam age- bant impunè, agros depopulantes, & res diripientes ut libertate ablata, ſub iugum ſeruitu tis miſeros Lechitas mitterent & cogerent. Vuoyewodis nequicquam repugnantibus, quoniam aduerſam fortunam experti, de ſumma rerum deſperabant. Erat ſub hoc turbi- ne quidam Polonus nomine Przemiſl, diſciplinæ militaris peritus, uiribus ſtrenuus, inge nio aſtutus, qui circa Caluum montem, hoſtes omnia negligentius agentes, aſtu terruit & opportunitate deuicit. Nã galeas formatas, pictas & coloratas, ex aduerſo hoſtiũ ſole Ori- ente in arboribus mõtis locauit, quibus uiſis, repentè radiorũ ſolis reuerberatione hoſtes perculſi arma corripiũt, ad debellandũq́ aciem Polonorũ uiſam procedũt, quo cũ perue- niſſent, neminẽ inuenerũt. Mox etenim Przemiſlaus, ut uidit hoſtes arma capeſſere, ſimul ſacra Galearũ remouit. Reuertũtur itaq́ in ſua caſtra aduerſarij, putãtes Polonos auerſos fugiſſe. Przemiſlaus uerò rẽ bene gerendi belli concipiẽs, animauit cõmilitones, qui ad i- pſum confluxerãt, certam uictoriam eis promittens, dũ modo conſiliũ eius ſequendo, ani mũ & arma uiriliter in hoſtẽ conuerterent. In tẽpeſtę ergo noctis aduentu, hoſtibus ſom- no deditis, & ſecurè cubantibus, Przemiſlaus manum Polonorum, iam de uictoria certi- ficatam & animatam adduxit, à tergo & à lateribus medios in hoſtes irrupit, quoſque & dormientes, & repugnare uolentes proſternendo, cæteros è ſomno excitatos, trepidos & agẽdorũ immemores diſpergẽdo, Przemiſlaus ergo caſtra deſertata diripuit & inimicorũ opulentias,

Polonia uaſtatur.

Przemiſlaus.

Hoſtes aſtu uicti.

Przemiſlaus in regem eligitur & Laſcek nominatur.

Fabula quorũdam conuellitur de Alexandro Magno.

opulentias,ſuis in prædam dedit,quo comperto,Poloni amore in Przemislaum flagrantes tanquam in patriæ liberatorem ſpem collocarunt,& unanimi acclamatione & conſenſu,eum in Monarchiam & regem creauerunt,imponentes ei nomen Leſchczeck, aut à primo Lechitarum principe,aut ab aſtu(leſcek enim uafrum & callidum ſonat)eum ſic appellantes. Is regnauit fœlix & tranquillus,nemo enim amplius:perdomitis Pannonijs & Morauis,auſus fuit regnum eius inuadere.Ferunt plures,exercitum aſtutè ut præmiſſum eſt fuſum & diſiectum,fuiſſe Alexandri Macedonis,ſed tu hanc relationem ſcito eſſe fabulã, nunquam ſiquidem Alexander uel gentes ipſius,ad ſeptentrionalia Europæ diuerterũt, prout ex omnibus hiſtorijs de Alexandro acceptis cognoſcis,quamuis Sophirionem inter Scythas occubuiſſe legas,magisq; abſurdum dignoſce,quoniam Alexander Macedo ante hunc Leskonem multis ſeculis anteceſsit.Galliq; quibus cum Craccus in parte conflixit,longè poſt Alexandrum in Græciam uenerunt,& duce Belgio Ptolomæum Ceraunicum Macedoniæ regem occiderunt.Brennus uerò alter dux,regem Antiochum ſuperando in Bythinia conſedit, & gente Gallorum cum Græcis commixta, Gallogræcos conſtituit:uide Trogum Pompeium,Iuſtinum,abbreuiatorem eius, & cæteros. Lesko ergo poſterior Craco,multum poſterior fuit & Alexandro,& Sophirione duce eius, niſi ad colorandam fabulam Alexandrum principem Morauiæ affirmares, ſic utiq; uerum ſermonem proferres,nam Morauos Lesko aſtu debellauit & diſperſit.

CAPVT VIII.

QVoniam poſt mortem Przemislai qui & Lesko primus dicitur, nulli poſteri, nullaq; proles ſuperſtes relicta eſt,inter polonos orta eſt diſſenſio,quis regnare deberet,& ne deteriora ſequerentur(multis regnare cupientibus)per edictũ ſtatuerunt ut quiſquis ambiret,& optaret regnũ Poloniæ aſſequi, Idibus Octobris in equo maculis reſperſo,ſeu colorato,quam uelociter curreret ad ſtatuam pro meta ponendam. Erat autem huiuſmodi curſus in planura inter Cracouiam & & fluuium Pradnik deſignatus.Multis ergo tempore conſtituto in equis ut præmiſſum eſt maculis diſtinctis,dato ſigno tanquam pro grandi brauio apprimè anhelantibus, & properanter currentibus ungulis & pedibus equorum,oxigonis,ſeu clauis ferreis acriter leſis aut ſubſtiterunt,aut cum equis euoluti deciderunt,ſolus Leſchczek quidam uir plenus uafricie & dolo,iuxta ſtratam per quam cucurrerunt,ubi claui ferrei non fuerunt infixi,equum ſuum agiliter impellens ad columnam peruenit,eamq; complexus eſt, & rex ſalutatus.Adoleſcens autem quidam obſcurę ſortis,qui cum ſodali cauſa ſolatij antè aliquot dies per eandem ſtratam ad columnam currens,& pedes unà cum ſodali læſerat, & oxigonos inuenerat,obliquè & extra uiam pedes currens,ſecundus ad columnam peruenit,& eam complexus eſt.Inſurrexerunt ergo ſinguli competitores, per oxigonos remorati,in & aduerſum Leſchczek,& re coram iudicibus agitata depræhenſum eſt regni cupiditate nocte ſub obſcura,per totam ſtratam uſq; ad columnam eum ſparſiſſe & in terram fixiſſe clauos ferri acutos,& zabulo contexiſſe,pręter ſemitam iuxta ſtratam, quę ipſemet currendum ſibi credidit,condemnatum ergo,diſcerpſerunt,& lacerarunt. Adoleſcentem uerò illum qui obliquè currens,cauſa ioci ad columnam ſecundus aduenerat,uoto omnium & concordi approbatione,in regem ſublimarunt, & Leſchko uocauerunt. Hoc enim nomen apud priſcos Polonos regium fuit, & quanquam humilis conditionis & tenuis ſortis erat,clariſsimus tamen regnando euaſit,perinde ac ſi in regia nutritus,& decentiſsimis moribus à cunabulis imbutus fuiſſet. Fuit namq; temperatus,& ſemper ſobrius,iuſtus,manſuetus,liberalis,& fortis,cunctos inimicos fortiter debellans, & de ſuo regno repellens,uicinosq; inuadens,ſemper uicit & de eis triumphauit. Et ne faſtus ex honore regio aſſequuto eum inſolentiorem redderet,ueſtes ſuas priuatæ conditionis, uiles & hirſutas,quotiēs in throno regio purpura indutus ſedit,ſupra ſe extendi iuſsit,ut his inſpectis, reminiſceretur ſeſe ex inope dominum,& humili regem factum eſſe.Senuit lõgęuo ſenio, & è uita excedens,unicum filium Leſchkonem,tertium in hæredem Polonis reliquit.

Lesko ſecundus loco regnũ adeptus.

CAPVT IX.

LEſchko tertius genitori ſuccedens,adeò creuit optimis moribus & heroicis uirtutibus,ut ſingula quæq; tã in regno ſuo Poloniæ,quam in exteris prouincijs,ſumma prudentia regeret,& nomen ac gloriam ſuam ſuæq; gentis nobilitaret,præbuit auxilia Pannonijs contra legiones Italicorum & Græcorum , & equidem cum frequenti uictoria.Genuit unicum filium ex legitima cõiuge,Pompilium nomine,ex pellicibus uerò pluribus genuit uiginti filios naturales,hos,Boleslaum,Kazimirum, Vladiſlaum,Vratislaum,Oddonem,Baruinum,Przibislaum,Przemislaum,Iaxam,Semianum, Semouitum,Semomislaum,Bogdalum,Spiczigutum,Spiczmerum,Sbigneum, Sobeſlaum,

Põpilius unus Leskonis filius.

Leskonis filij naturales.

Prima diuiſio cum iactura.

Meydburg. Dalemburg. Viſsimiria, Brzeinia. Limburg. Lubeck. Rathibor. Swerin. Myckelburg. Gilouu. Roſtoc. Verla. Suuanouu. Oſtrouu, &c.

laum, Viſsimirum, Czeſimirum, & Vislaum: ueritus autē ne eo ex humanis abſumpto contentiones, & bella inter fratres orirentur: partitus eſt regnum, Pompilio dedit monarchiam regni: cæteris maritimam oram Slauorum, Rugianorum, & Caſſubitarum, uſque ad Miſnam, & Vueſtphaliam diſtribuit Boleslao primo genito naturali Baruino, & Bogdalo Pomeraniam inferiorem, Kaizmiro, & Vuladislao Caſſubiam: Iaxæ, & Semiano Serbiam, Vuratislao Ramam, Przibislao Czeſemiro, & Oddoni Ditwoniam, quæ nunc Olſacia, ſeu Luſacia: Przemislao Semouito, & Semomislao: Sgorzeliciam, quæ nunc Brandenburg apellatur: uerò alijs fratribus reſiduis, quaſdā ſortes, in huiuſmodi prouincijs, adiectis quibuſdam deſertis ſyluis, & nemoribus aſsignauit: Vislaus autem condidit caſtrum Miedziboze, quod nunc Meydburg dicitur: Sobeslaus caſtrum Daley, quod Dalemburg uocatur: Viſsimirus caſtrum, & ciuitatem in ripa maris ſitam Viſsimiriam, quæ in hanc diem eodem nomine nuncupatur. Cæteri fratres alia caſtra erexerunt, Brzemye caſtrum in confinijs Vueſtphalorum, & Friſonum ſitū: ſic dictum, ut ſuſciperet hoſtile Brzeinia, id eſt, pondus. Caſtrum lyma, quod nunc Limburg uocitatur in petra latiſsima à longinquo uiſibili, & lucente: Slaui enim nocturnum ſplendorem limam uocant. Caſtrum item, & ciuitatem, Bukouiecz, quā Teuthones uocant Lubeck: Slaui uerò in circuitu commorantes Bukouiecz, ſimiliter caſtrum Rathibor: caſtrum Swerin: caſtrū Lukow à quodam Miclone conditum: unde Teuthonici illud Mickelburg uocant. Item caſtrum Gilow à craſsitudine terræ: caſtrum Roſtoki à diſſolutione aquarum: caſtrum Verla à credulitate: caſtrum Swanow à uocādo: uocatus enim Slauicè Swani dicitur. Item caſtra Oſtrow, â loco inſulæ, in qua ſtat Teſzin, Marlow, Bolel Trzebieſſow, Vologoſt, Czaſni Vuolyniecz. Pluraq; alia caſtra, & municipia, præfati filij Leskonis, & eorum nepotes iuxta mare Germanicum condiderunt, quæ natio Teuthonica occupauit: & uſque in præſens occupat paucis populis Slauis, & Zerbis in rure, & uicis etiam in hanc diem permanentibus, & linguam Slauicam confusè, & corruptè propter commixtionem ſonantibus.

CAPVT X. LIB. II.

Pompilius primus.

POmpilius, quem Poloni Popiel, Teuthones Oſſerich uocant, ſuſcepto regno Polonorum, colles, & montium radices, in quibus urbs Cracouia eſt ſita pertęſus, tranſtulit ſedem regni Gneznam in planicie ſitam, ubi priſci Polonorum morabantur principes. Hanc quoq; ſpernens, nouas ſedes inter lacus poſuit, ac extruxit Cruſuiczam nominans, & in ea principalem ſedem regni conſtituens. Mortuus eſt in ætate uirili, morbo correptus ex uita torpente, & uoluptuoſa. Nihil egregium edidit, quod poſteris dictu, factuúe celebre foret, niſi quòd in omni execratione ſolitus erat dicere, utinam me mures uorarent, utiq; omine mali, quoniam filium eius, alterum Pompilium, quem ætate puerili reliquerat: regnantem mures deuorarunt.

CAPVT XI. LIB. II.

Pompilius ſecundus.

Pōpilij uiginti patrui ueneno extincti.

ADoleſcentia Pompilij Secundi minimè expectata, ipſum in Regem Poloniæ extulerunt, & ei obedientiam homagialem patrui unà cum proceribus regni præſtiterunt. Cauſas, & deciſiones quæſtionum, quæ ad eum perferebantur, patrui donec adoleſceret, determinabant. Sed cùm pompilius annos adoleſcentiæ ſupergreſſus, ſuæ poteſtati eſt relictus, in deterrimos incidit mores, in petulantiam, choreas, plauſus, ebrietates, flagitioſiſsimus ruebant, Rempubl. proſtergando, & ab incurſu hoſtium deprauatus, & meticuloſus, non defendendo. Deſponſata eſt ei ex Teuthonia, elegantis pulchritudinis de genere principum fœmina, quæ blandicijs, & calliditibus eum ſic irretiuit, atq; captiuauit, ut totius regni poteſtas, & expeditio circa eam conſiſteret. Ad peioresq; illecebras maritum intruſit patrandas. Videns enim maritum ſuum ab omnibus ſubiectis ſpretum, & ad ignominiam ipſius cum ludibrio koſchysko (quod ſonat attritam ſcopam) uocatum, propter raros capillos, timensq; ne ſuccederet ei quiſpiam patruorum, ob ſcelera ſuapte ipſo expulſo. Iubet dolos, & ægritudinem mortalem fingere, patruos, & proceres regni aduocare. Coram eis exponit Pompilius in lecto decumbens, & lachrymans ſe in breui moriturum, rogat, obteſtaturq;, ut filios, quos binos ex legitimo matrimonio ſuſcepit, Lechonem, & Pompilium ſucceſſores ipſo mortuo ſurrogarent, & iamiā migraturo exequias more gentilium in præſentia ipſius celebrarēt. Luget & coniunx lamentando, & fictas lachrymas aborciendo. Exhibita tandem refectione, iterum ad aulam Regis introducuntur patrui cum primoribus regni, & potus exitialis per reginam compoſitus. Poſt oſcula Regis ualedicentis iam propè morituri in poculo aureo adminiſtratur, quo hauſto, ſinguli diſcedunt. Nox enim inſtabat, rexq; ſe dor-

miturum ſopore ingruente ſimulabat,expaueſcens ne aliquis eorum coràm moreretur. Correpti ergo toxico tempore noctis,uerſi in furiam excruciabantur, donec ſpiritum & animam exalauerunt.Exhilaratus itaque Pompilius cum coniuge,contulit ſe ad tripudia patruos calumnioſè criminando.Aſſerens illos ob facinus in regem & filios eius cogitatum,cœleſti plaga miraculoſè perculſos interijſſe.Accumulásq; peccata peccatis, inhibet à quoquam cadauera extinctorum ſepelire. Sed Deus uindex iuſtus,grauitate ſupplicij ſcelera compenſans. Pompilium conuiuia celebrantem,mero madentem ſertis coronatum,unguentis delibutum,crapula & luxu reſolutum,ultione condigna punit. De cadaueribus ſiquidem patruorum & procerum,multitudo murum ingentis magnitudinis ebuliuit,& in conuiuantem tyrannum,conſortem eius,& filios, rabidis morſibus inſilijt, militum caterua nequicquam abigente,quoniam humano ſuffragio fatigato,mures infatigati perſeuerabant noctu,dieq;. Extruuntur ardentes foci, & in medio eorum locatur Pompilius,coniunx & filij: illic autem,& mures per flammas tranſeuntes parricidam rodere non ceſſabãt. Ad aliud tandẽ elementum uentum eſt. In nauibus abducitur occiſor patruorum Pompilius cum ſuis in ſtagni altitudinem, mures tamen inceſſanter ſecuti, abductos,& naues rodebant in tantum,ut aqua perforatis rimis ingreſſa ſubmerſionem minaretur. Ideò nautæ timentes ſuffocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus, unde alia caterua murum occurrens,iuncta prioribus acriùs infeſtabat. His uiſis,defenſores,diuinam ultionem cognoſcentes, omnes fugierunt. Pompilius autem protectoribus nudatus, recepit ſe in turrim altiorem in Cruſuicza, ubi mures rapido curſu aſcendentes conſumpſerunt, & uorauerunt: duos filios,uxorem, & facinoroſum Pompilium cum ſingulis artubus,ita ut nerui, oſſa aut aliud ueſtigium non relinqueretur. Ecce non eſt poteſtas,nec conſilium contra Dominum,non proſunt ſceptra,nec opes in conſpectu eius,minuta animalia,& imbelles mures Pompiliũ miſerabiliter conſumpſerunt, quemadmodum pediculi, uermes minutiores muribus Arnulphum Regem Francorum, & Imperatorem Romanorum, pulpa, carnibus, ac uiſceribus exeſis, medicis nequidquam proficientibus ad internitionem uſq; perduxerunt, ſolis cartilaginibus, & oſsibus relictis,ut in deſcriptione Romanorum Imperatorum,& regum Franciæ legis.

Ex cadaueribus extinctorum copia murum naſcitur.

Horridus Pompilij conſortisque & filiorum interitus.

CAPVT XII. LIB. II.

POſt miſerum,& horridum interitum Popiel,indicta conuentione pro noui Regis electione,conuenerunt maiores,ac nobiles regni in Cruſuiczam,factaq; diſſenſione, pluribus regnare cupientibus: ſoluerunt conuentionem abſque Regis electione, ortis tandem multis difficultatibus, bellisq; externis,& domeſticis, quotidianis etiam ſimultatibus, & damnis inter regnicolas. Indicta eſt altera conuentio in præfatam Cruſuiczam. Erat ea tempeſtate quidam agricola, & mellarius in ciuitate Cruſuiczeñ.nomine Pyaſt,eò quòd ſtatura erat non alta,ſed robuſta,habuit uxorem Rzepycza nuncupatam,& filium unicum nondum nominatũ,homo multæ hoſpitalitatis,peregrinorum, & miſerorum fotor: aduenerunt autem in diebus regis Pompilij,duo hoſpites uultu, & habitu uenerandi, & cùm uoluiſſent ingredi regiam, pulſi ſunt à ianua, & prohibiti ab ingreſſu. Diſcedentes ergo declinauerunt ad tugurium Pyaſt, parentis aduenarum,& peregrinorum,qui ſumma alacritate unà cum uxore excepit eos in domum ſuam, occidens porcum ſaginatum, quem ſeruabat pro tondenda cæſarie,& nominatione filij ſui, prout mos gentilium fuit.Obtulit & uas medonis eadem intentione reſeruati, uidelicet pro tonſura filij eius, dumq; potus medonis ducillaretur(mirabile dictu) augebatur, & in altum effluebat. Conſilio itaq;, ac iuſſu duorum hoſpitum,ut creditur duorum angelorum,in ſpecie humana hoſpitatorum(quamuis alij credant fuiſſe Ioannem, & Paulum martyres Romanos) uaſa quot,& quantacumq; habere potuit à uicinis mutuauit,& ea impleuit,ſed & carnes porci,in tantum auctę creuerunt,ut decem linteres implerent,iubent tandem prælibati hoſpites ſupplicatum ire, inuitareq; Regem Pompilium,& militiam eius ad tondendum,& nominandum filium, & in præſentia eorum, iam dicti bini hoſpites totonderunt filium Pyaſt, nomenq; nouum ei adaptantes, nominauerunt Semouitum.Refectio tandem copioſa appoſita eſt opiparè, Deo cuncta augente per miniſterium hoſpitum, ſtatimq; poſt refectionem diſparuerunt ſæpiùs nominati duo hoſpites:donec ſecunda cõuentio Cruſſuiczieñ.collecta,ob diſparitatem uotorum ferè in omnibus uictualibus ex diuturnitate temporis defecit, tunc denuò gratioſi duo aduenæ ad Pyaſt redierunt hoſpitatum,qui humaniter ab eo & ſua conſorte collecti ac honorati, prædixerunt eum poſt triduum in Regem Poloniæ eligendum,uas ergo Medonis paruum ante tugurium perſuaſerunt exponendum, & cunctis confluentibus nobilibus,ac ignobilibus (ſinguli enim caruerunt uictualibus)biberunt de illo ua-

Rzepycza.

Pyaſt.

Ioannes & Paulus martyres.

Semouitus.

ſe,ne

ſe,nedum ad ſaturitatem,ſed etiam abundantiùs,Deo optimo Medonem uaſis augmentante. Et ideò non deficiente, quemadmodum mulieri in Sarepta lecytus olei non defecit. Altero die conſilio inito cunctis proceribus regni,& populis quaſi quadam religione concorditer in animo inſedit, Pyaſt eligendum in Regem, poſtpoſitis filijs, & nepotibus patruorum per Pompilium necatorum,poſtpoſitis & quibuſuis magnificis regni: proclamatione deinde facta, tota nobilitas unà cum plebe ad oſtium tugurij Pyaſt deſcendens, eum regnum ſuſcipere coëgit. Ille uerò territo, ac repugnante propter inſufficientiam, & rem monſtroſam, Eulogium hoſpitum, dum in memoriam redijt, eum poſt triduum regnaturum conſenſit, & in aulam regiam de tugurio tranſiuit. Hic fuit homo ſimplex,ſed rex iuſtus:unicuiq; quod ſuum erat,ſecundùm merita adminiſtrans, Deo in cunctis eũ proſperante. Hic fuit prima ſtirps Regum uſq; prope ætatem noſtram in Polonia dominantium:terminata in Kazimiro ſecundo,& Ludouigo.Eiuſdem ſtirpis tamẽ ſunt moderni principes Sleſiæ,& filij Conradi Maſouiæ. Quantæ fœlicitatis fuit hoſpitalitas,& iuſticia Pyaſt,propago principum uſq; in noſtram ætatem permanens demonſtrat.Non uidi,inquit Dauid,iuſtum derelictum,nec ſemen eius mendicare panem. Electus eſt rex in ætate uirili,mortuus ſenio confectus, ut ferunt anno ætatis ſuæ centeſimo uigeſimo. In pace regnauit: regiamq; ex Cruſſuicza in Gneznam locum originarium tranſtulit.

Pyaſt eligitur.

Ex Pyaſt principes Sleſiæ.

Pyaſt plenus dierum moritur.

CAPVT XIII. LIB. I.

SEmouitus filius Pyaſt, princeps militiæ ſub patre creatus:poſt mortem uerò eius rex factus: multum uigilantiæ, temperantiæ, militiæ,munificentiæ,& uirtutum heroicarum ante electionem habens. Multò ampliùs rex factus omnibus uirtutibus redimitus floruit. Dilatauit regnum, de finibus eius pannonios adhuc Pompilij tempore occupantes, uictorioſè expellens. Kaſſubitas,& principes iuxta mare Baltheum commorantes, olim de fœmore patruorum Pompilij toxicatorum homagia denegantes aggreſſus, dum in parte expugnauit, morte immatura abſumptus eſt. Cunctis regnicolis tanquam parentem patriæ deflentibus. Reliquit unicum filium, minorennem,nomine Leſchko. Circa hæc tempora ſub imperatore Romanorum Arnulpho,Græcorum uero Imperatore Michaële, aduenerunt Cirullus Doctor,& Apoſtolus omnium Slauorum, & Methudius, lingua Græca,& Slauonica prompti miſsi à præfato Imperatore Michaële Græco, ad poſtulationem principum, Slauorum in Morauiam,& facientes fundamenta Chriſtianæ fidei, erexerunt Eccleſiam cathedralem in Vielagrad Morauiæ.Euocati tandem Romam, & inquiſiti, quare in lingua Slauica diuina celebrarent,& non in Latina. Reſponderunt eo,quod ſcriptum eſſet:Omnis ſpiritus laudet Dominum.Poſt altercationes ergo Romanus Pontifex permiſit,ut lingua Slauica celebrando laudaretur Deus,perinde atq; Latina,& Græca. Qui mos ad tempora mea circa Cracouiam in Eccleſia ſanctæ Crucis in Clepardia obſeruatus, ſed iam extinctus eſt.

Semouitus in regem.

Semouiti mors.

Cirullus Apoſtolus Slauorũ. Methudius.

CAP. XIIII. LIB. I.

LEsko ætatis nondum debitę,de procerum,& nobilium cõmuni aſſenſu in principem aſſumitur,certis Baronibus procuratoribus, donec adoleſceret illi deputatis. In ætate uerò adulta cœpit imitari paternas uirtutes, probitatem,prudentiam,liberalitatem,& iuſtitiam:militiæ tamen munera non ęquè,ut pater coluit, quinimò bellum contra principes Pomeranorum, & Ciſmarinorum per patrem initiatum intermiſit: mortuus eſt relicto filio perfectæ ætatis Zemomiſl, quod interpretatur terram recogitans,uel de terra cogitans.

CAPVT XV. LIB. I.

LEskoni ſucceſsit Zemomiſlaus in regno, uirtutes paternas, & auitas enixè ſibi uendicans, non armis, ſed toga,& prudentia regno proficiens:uehementer autem angebatur,quòd ſine prole coniugem ſterilem longo tempore habuit,maiori deinde moleſtia affligebatur, quod effuſo unico filio dudum optato, cæcutientem uidebat, & penitùs nihil uidentem,ampliusq; doluit,quia uxor ſua iterum ſterilis, ut antè, abſque ſpe ulterioris prolis permanſit. Adueniente anno tonſuræ,utcunque ualuit, Zemomiſlaus conuocat maiores regni Gneznam ad tondendum, & nominandum filium. De uoluntate omnium imponens ei nomen Myeska, quod ſonat confuſionem, ſeu commotionem : quoniam cuncti ſuſpicabantur, metuentes poſt mortem patris oriri commotionem. In diebus uerò patris confuſione ex cæcitate nati,appoſitis denique epulis, conuiuabant, & ecce ſubitò nuncius accurrit, referens ipſi Zemomiſlao,My-

lao, Myeskam perſpexiſſe, clareqúe uidere. Obſtupuêre omnes, ſtatimqúe mater exiliens de triclinio reperit filium, habentem orbes oculorum clariſsimos, & acceptum in ulnas, inter conuiuas detulit, ſingulis gaudentibus, & mirantibus. Super quo genitor eius Zemomislaus ſæpenumerò percontatus, quid'nam cæcitas nati, eiusq́; diuina clementia, illuminatio portenderet, ab ariolis, & phitonibus accepit. In diebus regiminis eius regnum Poloniæ plurimùm illuminatum iri, & clareſcere, quod ille putabat de gloria humana uerificari. Impletum autem eſt de ſpirituali uiſione, & illuminatione eius, & regni per eum, quæ eſt renaſcentia in Chriſto, per fidem, & baptiſmum extuncſuſcepta, & dono Dei uſque in hanc diem abſq; hæſitatione, & erroribus tenta atque defenſa. Mortuus eſt autem Zemomislaus plenus dierum, in ætate protaui eius Pyaſt, & more gentilium appoſitus ſuis patribus in caſtro Gneznenſi.

Zemomislai mors.

CAP. XVI. LIB. I.

Oskalt. Dir.

IN Ruſsia principantibus apud Kyowiam Oskald, & Dir: nationes Ruthenorum multiplicare, nouas ſedes ad Septentrionem dilatauerunt, & duces ſuper ſe conſtituerunt ex alienigenis, quoniam ex proprijs propter parilitatem non placuerunt. Primus dux Rurko, qui in Nouogrod: alter Sziniew, qui in Byaleyezoro: tertius Trubor, qui in Sborsk ſedes ſuas poſuerunt. Proceſſu autem temporis, mortuus Sziniew, & Trubor abſque prole, Rurko utriuſque poſſedit ducatum, & ipſe moriens reliquit filium adoleſcentem Iior nomine, is dolosè occidit Oskaldum, & Dir principes Kiouieñ. nil hoſtilitatis ab eo ſuſpicatos, & poſſedit terras eorum. Inuadit deinde Drewlianos populos Ruthenici generis, & Nyſzkinam ducem eorum, coëgitq́; eos tributa ſoluere, & non contentus unica contributione eodem anno alteram exigebat, propter quod inſurgentibus Drewlianis, occiſus per eos interijt. Miſerunt depoſt nuncios primos, & ſecundos præfati Drewliani ad Olham uxorem Iior, ut acciperet in matrimonium principem eorum Nyskinam. Ipſa uerò opportunitatem, & aſtuciam concpiens ſimulabat ſe nupturam Nyskine, dummodò ueniret cum ſuis matrimonium celebraturus. Quo procedente cum ſuis, dudum retentos apud ſe nuncios, clàm uarijs affectos tormentis interfecit. In occurſum deinde procedit, & locato ſuo forti exercitu, in anguſtijs, & locis malignis, Drewlianos cum duce aduenientes inſperatè occidit in numero quaſi quinq; millia, occiſioni mariti ſui Iior parentando. Inſuper Swantoslaus filius Iior, & Olhæ, ętatem pertingens adultam, Drewlianos graui cæde domuit, & ſub iugum mittens, tributa eis impoſuit, Olhaqúe matre ſua monente, fidem Chriſti ſuſcipere noluit. Transfretauerat etenim Olha in Conſtantinopolim, & de fide Chriſtiana per Patriarchā edocta, ſpurcitijs gentilitatis abiectis in baptiſmo nomen Helena, pro Olha ſuſcepit, in receſſuqúe benedixit ei Patriarcha Conſtantinopolitanus, dicens: Benedicta tu inter mulieres Ruthenorum.

Rurko dux Ruſsiæ. Iior. Iior interitus. Olha uxor Iior. Drewliani per Olham uicti. Swantoslaus. Olha fidē Chriſti accepit, Helena nominata

CAPVT XVII. LIB. I.

QVæ in hiſtorijs Polonorum reperiuntur, iam ſub breuitate tacta ſunt: deinceps quæ exteri de Vandalis, & Sarmatis, hoc eſt, de Polonis, & Ruſsitis annotarunt, haud abs re in fine huius primi libri etiam ſub breuitate inducam. Refert Suetonius Tranquillus, & meminit Eutropius, quod Imperator Domicianus de Dacis, Catisqúe duplicem triumphum egit. De Sarmatis ſolam lauream uſurpauit, multas quidem calamitates ijſdem bellis paſſus eſt. Nam in Sarmatia (quæ nunc Ruſsia dicitur) legio eius cum duce interfecta eſt, & à Dacis (ubi nunc ſunt Valachi) Appius Sabinus conſularis, & Cornelius Fuſcus præfectus prætor cum magnis exercitibus occiſi ſunt. Narrat Iulius Capitolinus Imperatorem Antonium pium Germanos, & Dacos (ubi ſunt Beſſerabes, & Valachi) rebellantes contudiſſe per præſides ac legatos. Alanos uerò (qui fuêre Rutheni circa Tanaim fluuium) bella molientes, ſæpè refrenauit. Idem Iulius Capitolinus refert, & meminit Eutropius Imperatorem Romanum Antonium Ferum, multa millia hominum interfeciſſe. De Marcomannis, Squadis, Vandalis, Sarmatis, & Sueuis, & liberaſſe Pannonias à ſeruitio eorum, Romæ rurſus cum Commodo Antonio filio ſuo, quem iam Cæſarem fecerat de eis triumphaſſe. Hæ ſunt gentes, ut nunc eſt dicere Moraui, Poloni, Rutheni, & qui circa fluuium Sueuum commorati ſunt Slaui, ubi nunc Marchia eſt, & eam occupant Teuthoni. De his Sueuis iuxta Sueuum fluuium extra ſeptimum clima ad mare Germanicum olim habitantibus. Et non de illis, qui nunc Sueui in ſexto climate habitant. Dixit Martinus in ſua Martiniana in ſecunda parte ſub Octauiano, quòd Druſus priuignus Octauiani, trans Albulam fluuium, qui in barbarico ſolo longè ultra Rhenum eſt (labia uulgari Sla-

Suetonius. Eutropius. Legio Domiciani à Ruſsis interfecta. Antonius Pius. Iulius Capitolinus. Antonius Ferus. Marcomanni. Squadi. Vandali. Sarmatæ. Sueui.

uonico

uonico dictus)fortiſsimas nationes, quibus & natura uires,& conſuetudo experientiam uirium dabat, pariter uno bello, ſed ſuis aſpero ſuperauit, id eſt, Sueuos,& Sicambros, ubi & Druſus occiſus mortuus eſt, & ſepultus in Maguntia: hæc Martinus. Item Eutropius: Sub Imperio Galieni Pannonia à Sarmatis, Squadiſcꝗ populata eſt. Item Flauius Vopiſcus ſcribit: Erumpentes Sarmatas in Illyrico cum trecentis præſidiarijs, ſolus Imperator Aurelianus attriuit. Refert Theoclius Cæſareorum temporum ſcriptor, Aurelianum manu ſua bello Sarmatico, una die quadraginta, & octo interfeciſſe: plurimis autem & diuerſis diebus ultra nongentos, quinquaginta. Et Flauius Vopiſcus, qui priùs in deſcriptione triumphi Aureliani dicit, præter captiuos gentium barbararum, Gothi, Alani, Roxolani, Sarmathæ, Franci, Sueui, Vandali, Germani religati manibus captiui præceſſerunt. Idem Vopiſcus de Probo in Illyrico Sarmatas, cæterasque gentes ita contudit, ut propè ſine bello cuncta reciperet, quæ illi diripuerant. Idem de Proculo: Centum ex Sarmathia uirgines cœpi, ex his decem una nocte iniui: omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra 15. dies reddidi. Gloriatur (ut uides) Proculus rem ineptam, & ſatis libidinoſam, atque inter fortes ſe credit haberi, ſi criminum denſitate caleſcat. Item Vopiſcus de Imperatore Caro: & idem inducit Eutropius Sarmatas adeò morte Probi feroces, ut inuaſuros ſe non ſolùm Illyricum, ſed Thraciam, Italiam quoque minarentur, ita ſe inter bella pariendi contulit, ut paucîſsimis diebus Pannonias ſecuritate donauerit, occiſis Sarmatarum ſedecim millibus, captis diuerſi ſexus uiginti millibus. Eutropius uaria deinceps ſimul, & uiritim Diocletianus, & Galerius Maximianus bella geſſerunt Carpis, & Baſternis ſubactis (& ſunt populi Ruſsiæ ſub montibus Sarmaticis) Sarmatis uictis (& ſunt Rutheni in communi) quarum nationum ingentes captiuorum copias in Romanis finibus locauerunt. Paulus Diaconus de geſtis Romanorum: Valentinianus anno Imperij ſui undecimo, cùm Sarmatæ ſeſe per Pannonias diffudiſſent, eosque uaſtarent, bellum in eos parans, dum apud Brigionem oppidum Squadorum legationi reſponderet, anno eius quinto, & quinquageſimo ſubita effuſione ſanguinis, quæ Græcè apoplexis uocatur, uoce amiſſa, ſenſu integer, expirauit.

Pānonia à Sarmatis populata. Aurelianus. Flauius Vopiſcus. Proculi de uitio gloria credita. Caro Imperator. Diocletianus. Galerius. Carpi. Baſterni. Paulus Diaconus. Valentinianus

CAPVT XVIII. LIB. I.

Vandali à Sigiberto in Chronica, à Vincentio in ſpeculo hiſtoriali, & pleriſque alijs ſcriptoribus ex Scythia perhibentur oriundi. Inconcinnè quidem, quoniam regionum Septentrionalium diſtinctam non habentes cognitionem, prout & antiquiſsimi hiſtorici, omnem oram Septentrionalem Scythiam dixerunt. Iſidorus uerò, & poſteri magis propriè Vandalos à Vandalo flumine dixit, quem (ut antè retuli) nunc Viſlam dicimus, quia circa eum habitabant. Hi ergo à Gothis pulſi (ut referunt præfati Sigibertus in ſua Chronica, & Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, uolumine tertio, libro decimo ſeptimo, capite octauo) alienas terras inuadere cœperunt, qui ſuas retinere non potuerunt. Hos circa Danubium commorantes, rurſum poſt multum temporis Giberith Gothorum rex bello uictos inde exturbauit, & hoc coëgit, ut Romano Imperio ſe ſubijcientes, à Conſtantino Magno locum habitandi ſibi dari poſtularent, & Pannonias ab eo ſibi delegatas, per 40. annos pacificè inhabitarunt. Anno uerò 13. Arcadij, & Honorij (qui imperare cœperunt anno Domini trecenteſimo, nonageſimo octauo) inſtinctu Stiliconis euocati, meditantis rebellionem contra Rempub. infuderunt ſe per Gallias, iunctis ſecum Alanis, easque aliquandiu miſerrimè dilacerauerunt, & inde eos expellebant Gothi non quidem proſpicientes Galliarum quieti, ſed uacuæ facientes patriam ſuæ rapacitati, Vandali Hiſpanias aggreſsi, nunc Hiſpanias, nunc Gallias, multo tempore depopulati ſunt. Honorius autem deliberato conſilio Hiſpanias, & Gallias, quas ſibi à Vandalis præreptas dolebat, Gothis donauit. Cùm ergo Gothi Vandalos effugare maturarent, grata eis fœlicitate occurrente, per Bonifacium ducem Romanum, ad occupandum Lybiam, & Aphricam euocati tranſiuerunt, ubi regnum ſuum multo tempore confirmarunt. Primo igitur anno Gratiani, puta anno Domini 381. & deinceps: Super Vandalos de regno Poloniæ exeuntes regnauit Modigiſilus annis triginta. Poſt hunc filius eius Gundericus in Hiſpanijs annis 16. Hic capta Hiſpali, quæ nunc Sibilia dicitur, cùm manus in Eccleſiam ipſius ciuitatis extendiſſet, à dæmone correptus, interijt. Cui Genſericus frater ſucceſsit, ut refert Paulus Diaconus, ab Hiſpanijs ad Aphricam tranſiens, cuncta penè Aphricam ferro, flamma, rapinis crudeliſsimè deuaſtauit. Fidem Catholicam impietate Arriana infectus, ſubuertit, Epiſcopos exulauit. Sub hoc turbine, teſte eodem Paulo Diacono, & Poſsidonio, Beatus Auguſtinus Epiſcopus Hipponenſis, ne ſuæ ciuitatis ruinam cerneret, expletis annis uitæ ſuæ ſeptuaginta ſex migrauit ad Chriſtum. Deindè Genſericus Carthaginem inuadit,

Sigibertus. Vincentius. Iſidorus. Scythæ à Gothis pulſi. Giberith Gothorum rex. Conſtantinus. Archadius. Honorius. Vandali Gallias, & Hiſpanias depopulati. Gothis donata. Gratianus. Modigiſilus. Gundericus. Sibilia Auicenæ patria. Genſericus. Diuus Auguſtinus moritur.

Nanſamũdus. Paulinus epiſcopus. Honoricus. Guntamũdus. Traſimundus. Hildericus. Gilimer. Belliſarius. Iuſtinianus.

uadit atque capit. Cum ualidiſsimo exercitu ex Africa aduectus, Romam ſpoliat. Multa millia captiuorum cum regina Eudoxia, & duabus filiabus in Carthaginem duxit, quam Nanſamundo filio ſuo in matrimonium copulauit, Campaniam, & Apuliam flammis conſumpſit, Capuam, & Nolam pari ruina ſtrauit. Inter has procellas, uir pijſſimus Paulinus Nolanæ urbis Epiſcopus, pro cuiuſdam uiduæ filio, ſeſe in ſeruitutem tradidit: regnauit Genſericus annis 48. eoqúe mortuo ſuccesſit Honoricus filius eius, qui effugatis ampliùs, quàm 334. Catholicis Epiſcopis, & Eccleſijs eorum clauſis, plebem uarijs ſupplicijs affecit: & quidem innumeris, manus, & linguas abſcidit. Illis tamen expeditiſsimè loquentibus, ut refert Gregorius in tertio libro Dialogorum, & Paulus Diaconus in geſtis Romanorum, tandem iudicio Dei percuſſus, ſcatens uermibus, miſerabiliter expirauit. Poſt hunc, Guntamundus nouem annis regnauit: poſt quem Traſamundus, qui ducentos uiginti Epiſcopos in Sardinia exſilio relegauit. Deinde anno Domini quingenteſimo, uigeſimo regnauit Hildericus filius eius, ex Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris à Genſerico captiuata. Hunc pater Traſamundus ad mortem ueniens, ſacramenti nodis aſtrinxit, ne unquam in regno ſuo Catholicis conſuleret. Qui mox patre mortuo, antequam regnum ſuſciperet, omnes catholicos ab exilijs reuocari, & Epiſcopis Eccleſias iuſsit reformari, regnauit annis octo. Hunc Gilimer perimens, annis quinque poſt eum regnauit, qui tantæ crudelitatis fuit, ut nec parentibus parceret. Tandem Belliſarius patricius à Iuſtiniano Imperatore miſſus eſt in Aphricam: is magnas copias Vandalorum fudit, regemqúe eorum Gilimerum uiuum capiens, Iuſtiniano Conſtantinopolim miſit. Sic Vandalorum regnum in Africa deſtructum eſt, inquit Iuſtinianus Imperator, in ea famoſa lege, quam edidit C. de officijs præfecti præto. Aphricæ, quòd Vandali ex Eccleſijs fecerunt ſtabula: & teſtatur ſe uidiſſe uenerabiles uiros, qui linguis radicitùs exciſis, prodigioſè loquebantur, quapropter eiecit eos omnipotens Deus à facie ſua, & de terra, quam acquiſierant, eraſit memoriam eorum.

CAP. XIX. LIB. I.

Carolus Magnus Slauos uicit. Henricus Secundus Vuindos uicit. Conradus Secundus Slauis, & Hungaris bellum intulit. Henricus tertius Vindelicos ſubegit. Vindelici pro Slauis. Blondus.

PRæterea Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, libro uigeſimo quarto, capite 17. meminit, quod Carolus Magnus anno octauo ſui imperij: Coloniæ ſuper Rhenum, pontes duos extruxit, & muniuit, & Slauiam ingreſſus eam ſubegit. Idem libro uigeſimo ſexto, capite primo refert, quòd Henricus ſecundus, qui imperare cœpit, anno Domini milleſimo tertio, potentiores regni uiros, bella ſibi concitare uolentes celeriter deuicit. Et Reges gentilium in interiori Germania commorantes, qui dicuntur Vindi, tributarios ſibi fecit: Vindos autem Slauos Almanni uocant: eodem libro, capite quarto decimo, anno Imperij ſui quinto. Conradus Imperator ſecundus, qui regnare cœpit, anno Domini milleſimo, uigeſimo quinto, rebellantibus Slauis ad eos debellandos proficiſcitur: & eodem anno ſimiliter contra Hungaros rebellantes pugnauit. Eiuſdem libri capite decimo octauo, inquit Helimandus. Hic Henricus Imperator tertius, Vindelicos ſubegit populos, Sueuis conterminos, qui Vindelici, ut ait Gwilerinus uſque hodie Fortunam adorant, &c. Hos populos Henricus tributarios fecit, ita ut omnibus ſolennitatibus, quibus coronabatur, quatuor Reges eorum lebetem, quo carnes condiebantur, in humeris ſuis duobus uectibus per annulos quatuor inductis ad coquinam uectitarent. Hæc ibi. Ecce duo habes: Primum, quòd Henricus tertius Vindelicos, id eſt, Slauos ad mare Germanicum commorantes ſubegit. Alterum, quod tales Vindelici contermini fuerunt Sueuis iuxta flumen Sueuum cohabitantibus. Pro his culpa Slauorum Teuthonici, & Saxones à diebus prædictorum Imperatorum terras eorum incolunt, & hæreditant. Blondus autem libro primo Decadis primæ de Vandalis, Burgundionibus, & Sueuis ſic refert: Habent omnes iſtæ gentes uetuſtam originem ex Germania, ſuntqúe priſcorum Plinij Veronenſis, Suetonij Tranquilli, & Cornelij Taciti literis celebratę. Plinius namque Germaniam ex eorum partem Burgundiones unam eſſe dicit ex quinque interioris Germanię partibus, & paulò pòſt, Sueuos illis proximos ponit. Alani autem etſi origine ſunt Scythæ, in ipſi Vandalorum regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Auguſtus, teſte Suetonio, ex Germania in citeriores Rheni ripas tranſtulit. Eiuſdemqûe Auguſti temporibus, pars Vandalorum, quibus Burgundionibus poſtea fuit nomen, ad octoginta armatorum millia, ulteriores Rheni ripas inſederant, quos Druſus, & Tyberius Cæſares, ſicut Cornelius refert, poſt ſubactam interiorem Germaniam in ſedes proprias repulerunt, & extra urbes, munitaqúe loca diſsiparunt. A' quibus habitandi uicatim modis, quos patrio gentis uocabulo, Burgos appellabant: eos Burgundiones fuiſſe appellatos, aſſerit Oroſius. Deinde Blondus in locum Vandalorum, & Burgundionum per Stiliconem euocatorum Slauos à

Boſpho-

Boſphoro Cimerico in Tanaim fluuium habitantium, ſe contuliſſe, & tranſmeaſſe aſſerit: & partim Polonos, partimquê Bohemos nominatos fuiſſe. Quod quia à Polonorum, & Bohemorum hiſtoria ab initio huius operis poſita, in toto diſcrepat, reijciendum, & ſalua reuerentia tanti hiſtorici pro non uero habendum eſt.

CHRONICORVM REG. POLON. LIB. II.

CAPVT I. LIB. II.

POST mortem Zemomislai, aſſumptus eſt in Monarcham Poloniæ Miesko unicus filius eius: primùm quidem uigilans, & Reipub. intendens, ſed ætatem maturiorem nactus, ocioſus, & pellicibus alligatus. Tenuit etenim ſeptem pellices uxores eas uocans. Ex nulla autem prolem ſuſcipiens orbitatis ſuæ incommoda ſæpè accuſabat. Quod agnoſcentes uiri Catholici, qui in curia eius uerſabantur, iuſtè, & ſanctè conſuluerunt, ut ſpretis, & abiectis ſpurcitijs gentilium, unum uerum Deum, & eum, quem miſit, Ieſum Chriſtum coleret: à quo & prolis ſolatia, & quæcunque poſceret, impetraret, qui, cùm aurem in audiendo accommodaret. Viri religioſi, & ſpirituales, tunc in regno Poloniæ æremiticè uiuentes, ſacra dogmata cognitionis fidei Chriſtianæ ei inſtillarunt: uniusquê legitimæ coniugis matrimonium perſuaſerunt, intantumq; eis acquieſcebat, ut propè cathecuminus fieret. Mittit deinde conſilio eorum in Bohemiam ad procandum ducalem uirginem
Dambrowkā, filiam Boleslai ducis Bohemiæ, interfectoris ſancti Venceslai germani ſui. *Vratislaus.*
Vratislaus ſiquidem princeps Bohemię genuit ex Drahomicia uno partu geminos, Ven- *Venceslaus.*
ceslaū & Boleslaum. Venceslaū educauit Ludomilla auia ipſius, & optimis morib Chri- *Boleslaus.*
ſtianis imbuit. Boleslaum mater eius Drahomicia fouit, & deteſtabilē moribus, quemadmodum ipſa fuit, effecit. Mortuo itaq; Vratislao, electus ſucceſsit ei Venzeslaus filius e-
ius uir pijſsimus in ducatu Bohemiæ. Ordinatione autem Drahomiciæ iniquæ mulie- *Ludomillæ in-*
ris, ſuffocata eſt Ludomilla, cuius conſilijs ſanctus Venceslaus multùm inhæſerat, & in *teritus.*
numerum ſanctorum eſt relata. Boleslaus autem inuidia ducente, germanum ſuum beatum Venceslaum poſt epulas ad orationem euntem, in limine templi obtruncat, & ſu-
perBohemos, prout concupiuit, dominatus eſt. Venceslaus uerò Decalogo ſanctorum *Venceslaus à*
martyrum aſſcriptus. Huius ergo Boleslai principis Bohemorum, germani ſancti Ven- *fratre necatus*
ceslai natam, Myesko monarcha Polonorum in uxorem popoſcit. Nec abnuit præfatus Boleslaus dandam, dummodò ritu gentili abrogato, undis ſacri baptiſmatis ablutus Myesko innouaretur. Conſenſu autem, & concluſione utrinque facta, adducta eſt in Gneznam uirgo Dambrowka in regiam Myeskonis cum ampla dote. Anno ergo Chriſti Domini noningenteſimo, ſexageſimo quinto, uno & eodem die, Myesko princeps Polonorum cum maioribus ſui regni, in præſentia Dambrowka, & Bohemorum ſacrum
baptiſma propitiatione diuina Gneznæ ſuſcepit, pro Mieska nomen Myeczslai acci- *Poloni fidem*
piens, & aliud ſacramentum matrimonij, cum uirgine Dambrowka ex Bohemia adue- *Chriſti ſuſcepê*
cta contraxit: conuiuia, munificentiam, & ſpectacula pluribus diebus elargiendo, & cun- *runt.*
ctis regnicolis baptiſari pręcipiendo. Et quia multi reſtabant ſacro fonte baptiſandi: ideò *Dambrowka*
per Edictum ſtrictē demandauit, ut omnes in ciuitatibus, & uillagijs nobiles atque igno *regina.*
biles, ſeptima die Marcij adueniente: idolis confractis, & in lacubus aut aquis ſubmerſis, ſimul & lapidibus ab utriuſq; ſexus hominibus obrutis, ſub confiſcatione bonorum, & exterminatione baptiſarentur. Qua die ſuperueniente, ut erat aſtutum, cuncti iuſſa exoluentes: renaſcebantur in Chriſto, & baptizabantur: ſeruaturq; ille mos uſque in ho-
diernam diem in maiori Polonia. Nam pueri in Dominica Lætare, facto idolo, ſeu ima- *Mos in maiori*
gine alicubi in ligno longo portant, alibi in uehiculo ducunt, & in aquam proijcientes *Polonia.*
demergunt, ſinguli properè domum repedantes. Ad dilatandum autem, & augendum
Orthodoxæ fidei rudimenta, inclytus Princeps, & Monarcha Myeczslaus erexit no- *Myeczslaus*
uem Eccleſias cathedrales in ſuo dominio. Duas metropoles, Gneznæ, & Cracouiæ: *Monarcha.*
cæteras ſuffraganeas Eccleſias inciſo lapide extruxit, ferro, & plumbo iunxit, & ſufficienter dotauit, prout temporis conditio permittebat. Primam Metropolim in Gnezna, tanquam in loco, protunc celebriori in titulum, & honorem beatiſsimæ Ma-
riæ. Alteram in Cracouia, ad inſtantiſsimas preces ſuæ coniugis Dambrowka, in ti- *Gnezna metro-*
tulum ſancti Venceslai martyris, quoniam eius neptis erat Dambrowka, fundauit Epi- *polis prima.*
ſcopales Eccleſias ſeptem his ſubiectas: talibus titulis ornatas conſecrari diſpoſuit Cruſ- *Cracouia 2.*

 uicienſem,

Epiſcopatus Vladislauien. Vratislauien.

uicienſem, quæ propter ſolitudinem loci in Vladislauiam ſucceſſu temporis eſt translata, in honorem ſanctiſsimæ Dei genitricis Mariæ. Smogorzouieñ. quæ translata primùm fuit in Ryczynam oppidum diſtrictus Bregenſis, ex poſt propter uberiorem ſitum in Vratislauiam: in honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ poſt intemeratam Dei genitricem inter ſanctos maiorem Poſnanienſem præcipuis Apoſtolis Petro, & Paulo: Plocenſem ſancto Sigiſmundo Regi, & martyri: Culmenſem ſanctæ Cruci Camienenſem iterum ſancto Ioanni Baptiſtæ: Lubucenſem ſancto Iohanni Euangeliſtæ in titulos erexit, & eorum præfatas baſilicas dedicari iuſsit. Primus autem Archiepiſcopus Gnezneñ. ordinatus eſt Villibalmus: Cracouienſis primus Archiepiſcopus Prohorius: Poſnanienſis Epiſcopus primus Iordanus, Vratislauieñ. primus Gothfridus, Cruſuicieñ. ſeu Vuladislauieñ. Epiſcopus primus Lucidus: Plocenſis primus Angelotus: Culmenſis primus Octauianus: Camienenſis primus Iulinus: Lubucenſis primus Iacinctus.

Poſnanien. Plocenſis. Culmenſis. Camienenſis. Lubucenſis.

Aegidius Cardinalis miſſus in Poloniam.

Aegidius Cardinalis Epiſcopus Tuſculanus, à ſummo Pontifice Ioanne X I I I. miſſus, præfatos Epiſcopatus confirmauit, & ſingulis, diocœſim, & terminos diſtinxit, & poſuit. Erexit idem inclytus princeps, & primus fidei plantator, plures dignitates, Prælaturas, Canonicatus, Eccleſias collegiatas, Parrochiales, & Conuentuales omnibus pro dote, decimas frugum aſsignando, Prædia, redditus, Clenodia, & uaſa ex auro, & argento. Dambrowka etiam de ſorte ſua uniuerſis Eccleſijs prouidit, uarijs apparatibus, ornamentis, & calicibus. Sed & Barones, uniuerſaqúe nobilitas Polonorum, æmulando principem ſuum, & eius conſortem, Prædijs, uillis, & dotationibus, Eccleſias feruentiùs dotabat, clerumqúe uenerabatur: & quotiens ſacrum in Eccleſijs legeretur Euangelium.

Poloni gladijs extenſis Euangelium tueri parati.

Dum ſacerdos diceret: Sequentia ſancti Euangelij ſecundùm Matthæum, &c. De uagina quilibet Baro extrahebat gladium uſque ad medietatem, oſtendendo ſe paratum Euangelium tueri, & pro eo mori. Sacerdote autem proſequente lectionem Euangelij, mittebant gladios in uaginas, ſed hic mos per incuriam abolitus eſt Myeczlao Dambrowka uxor eius: anno Domini 9 7 6. peperit filium, cui precatibus matris nomen impoſitum eſt Boleslaus, quod ſonat magnus, & famoſus. Hic eſt ille Boleslaus Chabri, de quo infrà dicetur.

Boleslaus genitus.

Dambrowka moritur.

Ipſa uerò Dambrowka poſt decennium abſumpta eſt rebus humanis, de anno Domini 9 7 7. in Gnezna tumulata: lugentibus eam Mieczlao marito, Boleslao filio, & omnibus uiris Eccleſiaſticis: non ſecùs, quàm piam matrẽ. Hæc coniugata, caput non uelabat, ſed inſtar uirginũ ſerto ornata, inceſsit. Poſt dies luctus materni, iuſſu Mieczlai Boleslaus filius, anno Dñi 9 8 4. accepit Iudith filiã Ieſſe ducis Hungarorũ in coniugem, & nuptias in Gnezna ſub multitudine prælatorum, & Baronũ celebrauit.

Myeczlaus naſcitur.

Quæ Iudith anno ſextò, uirilis ſexus puerũ, effudit, & ei nomẽ auitum impoſitũ eſt, Mieczlaus, quod ſignificat habiturus laudem. Interim Mieczlaus Polonorum princeps ſedula admonitione ſuorũ conſiliariorum, ad Benedictum ſeptimum Pontificem maximum mittit Lampertum Archiepiſcopum Cracouienſ. & cæteros nuncios coronam ſibi, & regionibus Polonorum dari petendò.

Polonis corona negata.

Cuius petitioni Papa Benedictus ſeptimus reſpondit: Nondum dignos fore Polonos, ut eis corona hactenus deberet conferri. In proximo uerò Deus placatus, coronam dabit eis, exaltabitqúe illam: ſic locutus Stephano duci Hungarorum, qui & ipſe pro corona miſerat. Per Aſtericum nuncium eius tradidit coronam, Polonis uerò denegauit. Expugnauit ſub Mieczlao dux Ruſsiæ Vuladimirus caſtra Przemisl, & Cyrwen, & Radimiczis in regione Ruſsiæ parentibus, Polonorum ditioni tributa impoſuit.

Myeczſlai mors.

Mortuus eſt præfatus Mieczlaus primus fidei plantator Chriſtianæ, anno Domini 9 9 9. ſacramentis Eccleſiæ ritè perceptis: & in medio Eccleſiæ Cathedralis Poſnanienſ. ſepultus.

CAPVT II. LIB. II.

Poloni ueteres colebant, deos Iouem. Martem. Plutonem. Venerem. Dianam. Cererem.

DIcto initio renaſcendi in Chriſto per baptiſmum Polonorum: dicenda ſunt execranda idola eorum, adorata priuſquam ad ueræ fidei cognitionem, ueriqúe Dei culturam peruenerunt. Fuerunt autem (ut eſt in Chronographis uidere) dij, quos more gentilitatis coluerunt, iſti: Iupiter, Mars, Pluto, Venus, Diana, Ceres, Iouem uulgari ſermone nuncupabant: hunc dixerunt Omnipotentem, omnia dantem, omniaqúe facientem: quoniam Iouis omnia plena ſunt. Martem appellarunt Ledam, ducem bellorum, & largitorem uictoriarum. Plutonem uocauerunt Nya, meliores ſedes inferni poſt mortem ab eo poſtulantes. Venerem dixerunt Dzidzililya: ab hac impetrabant fœcunditatem, uoluptates, & prolis copiam. Dianam nuncupabant Dzeuiana, continentiam, uenationes, & fœlices aucupationes ab ea precantes. Cererem uocarunt Marzana, fertilitatem agrorum, & arborum ab ea petentes. Et quia ad inſtar Græcorum (quibus non multùm diſtant) multa ſatagebant facere, deos Græ-

corum

eorum coluerunt: ut ego à maioribus meis accepi. Adorabant Pogoda, quod ſonat tem- *Temperiem:*
peries: adorabant ſpiraculũ, ſiue flatum tenuis auræ, per ſpicas frugum, & folia arborum *Aërem.*
ſibilantem, atq; cum ſibilo tranſientem. Vocantes numen eius Pogwiſd: adorabant Le- *Ledam.*
dam matrem Caſtoris, & Pollucis, geminosq́ue ab uno ouo natos, Caſtorem, & Pollu- *Caſtorem:*
cem, quod auditur in hodiernam diem, à cantantibus uetuſtiſsima carmina: Lada, Lada, *Pollucem:*
Ileli, Ileli, Poleli cum plauſu, & crepitu manuum: Ladam (ut auſim ex uiuæ uocis Oracu-
lo dicere) Ledam uocantes, non Martem, Caſtorem Leli, Pollucem Poleli. Omnia iam
præfata idola, omnia auguria, incantatores, & phitones abſtulit inclytus Princeps Mi-
eczslaus, & de regno relegauit, ſub interminatione uitæ mandans, ne quiſquam, præter
uerum, & unicum Deum, in perſonis trinum perampliùs glorificaret. Ego in pueritia
mea uidi tria idola de prædictis in parte confracta, circa ambitum monaſterij ſanctæ Tri
nitatis iacentia Cracouiæ, iam dudum ſublata.

CAPVT III. LIB. II.

SVuantoslaus dux Ruſsiæ, mouens bella Kozaris gentibus Ruthenici generis, *Swantoslaus.*
obtinuit caſtrum eorum, Byalauieſza, & ipſos tributarios effecit. Deinde intu-
lit bellum Bolgaris, & expugnatis octuaginta caſtris eorum, coëgit eos tributa
pendere. Ipſo autem in Bulgaria demorante, Pyeczinigi obſederunt Kyow, ubi
fuit mater, & tres filij ipſius Iaropolkus, Olha, & Vulodimirus. Soluentibus autem Py-
eczinigis obſidionem Kiouieñ. (territi enim, & decepti fuerunt per quoſdam Ruthenos,
quòd Swantoslaus appropinquaret cum ualido exercitu) Olha mater Suantoslai defun-
cta eſt. Non contentus autem iam dictus Suantoslaus dux Ruſsię expugnatione Bulga-
rorum, poſt duos annos, ſcilicet anno Domini 972. Græciam ingreditur, & onuſtus ſpo- *Swantoslaus*
lijs redibat, occurentibusq; ei Pyeczinigis. In loco iniquo, pugnæ inepto cũ eis conflixit, *Græciam ſpo-*
& uictus captus eſt: Duxq; Pyeczinigorum Kura nominatus, caput ipſius amputando, *liat.*
fecit ex teſta poculum, ornansq; ipſum auro, ſolitus fuit ex eo more cyphi bibere, ad inno
uandum ſuum triumphum. Eo autem uiro iam dicto abſumpto, filij, tempore quo ui- *Swantoslaus*
xit Swantoslaus diuiſi, noluerunt contentari in paterna diuiſione, & prouincijs aſsigna- *interfectus.*
tis, quamuis latiſsimę fuerunt. Iaropolkus enim maior natu, munere, & aſsignatione pa- *Iaropolkus:*
tris habens Kyouiam. Inuaſit caſtrum Varaſz, in quo germanum ſuum Olham interfe- *Olha.*
cit, & prouinciam ipſi per patrem deſignatam, Drewlianorum occupauit. Vulodimirus *Vulodimirus:*
natu minor, ex diuiſione paterna, Nouogrod pro ſorte habens, uidens tyrannidem Iaro- *Iaropolkus in*
polkonis, ne ad ipſum quandoq; perueniret, circumuallauit caſtrum Kyouieñ. in quo e- *terfectus.*
rat Iaropolkus: uenientemq́ue ad ſe Iaropolkum ſub conditione pacis: ad ſuggeſtionem *Fanum & ſi-*
ſui Palatini, & Conſiliarij nomine Blud interfecit, & tres ducatus fraternos poſſedit. Pro *mulachrũ ful-*
cæde autem fraterna gratificando: plurima fana, & ſimulachra in montibus Kyow loca- *minis.*
uit. Præcipuè tamen ſimulachrum fulminis, quod maximè ueneratus eſt, & ei eminen- *Vlodimirus*
tiſsimum ſimulachrum extruxit. Corpus ex ligno formando, caput ex argento, & au- *Polonis bellũ*
res ex auro. Conuertit tandem Vulodimirus animum ad bella, & intulit bellum Mycz- *intulit.*
lao duci Polonorum, expugnauitq́ue ſub eo caſtrum Przemiſl, & caſtrum Cirwen, adie- *Vlodimirus*
citq; ditioni ſuæ diſtrictum Radimiceñ. Conuerſus iterum in Græciam conquiſiuit in- *Græciam tur-*
ſigne caſtrum Græcorum Korſchim, & ex eo totam oram illi uicinam ſibi ſubiecit. Sol- *bauit.*
licitatus deinde præfatus Vulodimirus à Machometiſtis, ut ritum eorum aſſumeret, il-
licò ſpreuit, quoniam fœdus, & turpis uidebatur. Poſtea à Latinis ſollicitatus, non ac-
quieuit, quoniam cerimoniæ Latinorum parùm religioſè, & templa parùm ornata, ui-
debantur. Tertiò à Iudæis requiſitus, ut eorum legem complecteretur, noluit: grauis e-
nim lex Iudæorum uidebatur. Græca religio plurimùm commendata per nuncios ex
Conſtantinopoli redeuntes (nuncios ſiquidem ad omnes nationes rituum prædicto-
rum miſerat ſpeculatum, & exploratum iri) plurimùm placuit. Ideò miſit nuncios ad
Baſilium, & Conſtantinum Græcorum imperatores, optans ſororem eorum Annam
in coniugium, offerens (ſi tali coniugio potiretur) de caſtro Korſchim, & regione ſub-
iecta, extemplò exceſſurum. Græci uerò Imperatores reſponderunt. Non licere prin-
cipi gentili, & idolatræ germanam eorum ſociare. Si uerò errore gentili deſerto, fidem
Chriſtianam profiteretur: non abnuituros petitionem eius. Vulodimirus autem ob-
tulit ſeſe fidem Chriſtianam prono animo ſuſcepturum, uenirent duntaxat perſonali-
ter, ſororem adducerent, & ipſum baptiſarent. Itaque ueniunt Imperatores Baſilius,
& Conſtantinus, cum ſorore Anna, iam perſuaſa, & conſentiente (priùs enim conſen-
tire recuſabat) in Korſchim: & Vulodimirum mox cæcitas inuaſit: cœpitq́ue fluctua-
re, an deberet baptiſari. Anna uerò coniunx ipſius futura, perſuaſit ei, quòd baptiſma-
te ſuſcepto cæcitas deperiret. Anno ergo Domini 990. baptiſatus Vulodimirus ab
Epiſcopo

Vlodimirus Græco ritu baptiſatus.

Epiſcopo Korſchimeñ. illuminatus eſt, & celebrauit nuptias. Reſtitutoq; caſtro Korſchim imperatoribus, lætus cum noua ſponſa in Ruſsiam peruenit, idola, & templa eorum confregit: ſimulachrum fulminis, quod præcipuè uenerabatur, ad caudam equi alligatum trahi, & in fluuium Dniepr mergi iuſsit. Promulgauit deinde edictum, ut omnes populi ſibi ſubiecti, relictis idolis baptiſarentur. Quod & factum eſt: cateruatim nanq; Ruthenis in Kyouu confluentibus baptiſabantur in flumine Dniepr, qui & Boriſtenes dicitur, per Epiſcopum Korſchimieñ. baptiſati ſunt, & filij Vulodimiri duodecim, quos ex pluribus uxoribus, & concubinis ſuſceperat, Viſeslaus, Iſeslaus, Suatopolkus, Iaroslaus, Vuſeuoldus, Suantoslaus, Mſcislaus, Borzich, Hleb, Stanislaus, Poſwyſd, & Sudislaus. Applicuit inſuper pueros, literis Græcis, artifices ex Græcia conductos locauit, & ſalariauit: Eccleſias ex petra atq; lateribus etiam extruxit.

Ruſsia Græcã fidem ſuſcipit.

CAPVT IIII. LIB. II.

ANno Chriſti Domini 999. Boleslaus Chrabri, unicus filius Myeczlai ſuffectus eſt in Monarcham, & dominum Polonorum. Moxq; ſollicitando curabat recuperare, & reducere in Poloniam, corpus ſancti Adalberti nouiter in Pruſsia occiſi, tranſtulitq;, & reduxit in Gneznam, quemadmodũ paulò inferiùs dicam: Ottone autẽ Tertio Romanorum Imperatore uotũ emittente, limina ſancti Adalberti uiſitare, ſano facto in Poloniam progredienti. Occurrit ei in metis Boleslaus princeps Poloniæ, cũ caterua ſuorum militũ, & cõducebat cũ maxima pompa ac ueneratione: Et omnium neceſſariorum in uictu & ſuppellectili, tam quo ad Imperatorem, quam curiæ ipſius, ſumptuoſa prouiſione. A` Poſnania uerò in Gneznam, ſeptẽ miliaria (quoniã ex uoto tot miliaria pedes iturus erat Otto) ſtrauit diuerſis pannis uariorum colorũ, & una cum Imperatore pedes, uſq; in Gneznã inceſsit. Vbi maxima multitudo, ex præcepto & ordinatione Boleslai confluxerat, Prælatorum, Baronum, mulierum ac uirginum nobilium: Auro, margaritis, & unionibus onuſtarum. Ad excipiendum Imperatorem. In Eccleſiam autem maiorem Otto ingrediens, proſternens ſe orauit. Ad ſepulchrum beati Martyris Adalberti, & poſt orationem & oblationem, in palatium principis exceptus introiuit. Honoratus aliquot diebus, non ſolum ſuperba menſa & uictualibus, ſed muneratus uarijs & præcioſis muneribus, ſingulis namq; diebus, alij & alij ordines militum, & miniſtrorum ferebãt dona Imperatori Ottoni. Vaſa aurea & argentea, gemmas uarias & monilia: Equos & ueſtes, auro, oſtroq; intextas, purpuras, pellesq; magni præcij. Sic & cunctis optimatibus, principibus & Aulicis Imperatoris condigna munera, ſumptuosè largitus eſt. Quæ omnia Imperator metiendo conſiderabat, aduocatisq; principibus & ſuis conſiliarijs, uehementer admiratus, induſtriam, prudentiam, liberalitatem, faſtiuitatem, promptam executionem & obedientiam ſubiectorum, tot munera, tot obſequia. Percontatus eſt, quo genere remunerandi, tantus princeps dignus nomine regio eſſet pręmiandus, & an corona inſigniendus. De cæteroq; rex uocandus auctoritate Imperiali ueniret. Cunctis autẽ propoſitum Imperatoris extollentibus, conſulebant coronandum. Itaq; ſequẽti die, accepto Boleslao, proceſsit cum eo imperator in Eccleſiam: conuocatisq; Gaudentio Gnezneñ. cæterisq; Pontificibus, iuſsit eum in Regem Poloniæ inungi, & deductum ſupra ſedem Maieſtatis, corona ſua, tempora Boleslai ornauit, & coronauit: à ſua, ſuorumq; ſucceſſorum, Romanorũ Imperatorum obedientia, eum & poſteros eius Reges Poloniæ perpetuò abſoluit, omnibus acclamantibus, gaudentibus, & laudantibus. Intellectumq; eſt, & completum, quod Benedictus Papa ſeptimus, ad Lampertum Cracouieñ. antiſtetem diuino oraculo dixerat. In breui coronam exaltando dabit Deus Polonis: illo ergo triduo delicatiſsimè Cæſarem cum ſuis refecit Boleslaus nouus Rex, uaſa aurea, & argentea, quibus cibus, & potus menſis inferebatur, peracta refectione ſimul collecta, Cęſari donabantur. Altera, & tertia die magis & magis precioſa donabantur: haſtarum ludi exercebantur: plauſus chorearum ducebantur: Muſicalibus regia die, noctuq; concrepabat. Anno ergo Domini milleſimo primo, coronatione Boleslai peracta: recedens Otto ex Gnezna, munificè donatus, iunxit affinitatem cum Boleslao: deſponſando Myeczlao filio Boleslai neptem ſuam, ex germana ſua Machtildæ genitam filiam Ezzonis. Alias Herenfridi Comitis Palatini Rheni, nomine Richſzam, uirginem literis doctam. Obtulitq; ſæpè dicto Regi Boleslao clauum Domini, & lanceam ſancti Mauritij. Rex uerò Boleslaus donauit Ottoni brachium ſancti Adalberti, quod repoſuit Romæ in inſula, in Eccleſia ſancti Bartholomæi trans Tyberim. Proximis annis dum Romæ fuiſſem, per me uiſum, reduxit Ottonem Rex Boleslaus gratificando ei de corona uſq; ad confinia regni ſui, redijtq; in Gneznam, Ottone ad Meydenburg diuertente.

Otto Imperator Poloniam uenit.

Boleslai magnificentia.

Boleslaus coronatur in regem.

Poloni ab obedientia Imperij abſoluti.

Richſza deſpõſata Myeczlao.

Clauus Domini. Lãcea S. Mauritij.

Brachium S. Adalberti.

CAPVT

CAP. V. LIB. II.

DEinde cum Vulodimiro principe Ruſsiæ percuſſo fœdere, collecto uniuerſo exercitu, Rex Boleslaus ingreditur Bohemiam: Boleslaus ſiquidem tertius princeps Bohemiæ, irruperat circa Cloczko in regnum Poloniæ, malo ſuaſu ſuorum. Et interpoſitis treugis addidit alteram inuaſionem, & ſpolia. Vaſtante autem Rege Poloniæ, Bohemiam cædibus, & undiq; ex combuſtione flammis collucentibus. Princeps Bohemorum ſentiens ſe imparem pugnæ, concluſerat ſeſe cum Iaromir filio, in caſtro Viſchrad. Sed rex Poloniæ conquiſitis uniuerſis caſtris, & ciuitatibus Bohemiæ. Applicuit Pragam, & forti milite expugnauit, obſeſſoq; caſtro Viſſehrad. Boleslaum ducem Bohemiæ cum filio comprehendit. Firmatis deniq; rebus Bohemorum ſufficienti præſidio militum tam in Praga, quàm in alijs municipijs relicto, Poloniam regrediebatur. Ad conſolationem autem ſuorum fidelium, & ad maiorem Bohemię appropriationem Boleslao duci Bohemiæ fratri ſuo amitali oculos eruere præcepit (quanquã annales Bohemorum aſſeuerant hoc facinus Myeczlaum primũ chriſticolam Polonorum peregiſſe) Iaromirum uerò filium, commiſit cuſtodiæ Vrſouicenſium, qui ſemper ſentiebant pro rege Poloniæ perdicto, & adiutorio eorum (multas enim poſſeſsiones habuerunt in Bohemia) præualebat contra Bohemos. Hi pro armis gerunt urſum, ſuperſedente uirgine: in Poloniam eorum familia deuoluta uocatur Rauitarum. Præconcepit quoq; anno ſequẽti Boleslaus rex Poloniæ, Morauiam expugnare, & expugnauit Deo iuuante: utq; fieret ei perpetua Bohemiæ, & Morauiæ poſſeſsio, miſit ad Henricum primum imperatorem, ut ei traderet Odalricum, alterum filium ducis Bohemiæ, in curia ſua imperiali commorantem, quod & fecit. Indignabatur enim Henricus Bohemis: Boleslaum uerò regem Poloniæ dilexit. Poſt plures annos idem Odalricus, precibus, & fletu, à uinculis Regis Poloniæ liberatus: Bohemiam turbabat, & germano ſuo Iaromir, ne hæreditaret, oculos eruit.

Bohemi Poloniã uaſtabant. Boleslaus Bohemiam ſubegit.

Boleslaus dux Bohemiæ oculis priuatus.

Vrſouicenſiũ & Rauitarum familia.

Boleslaus rex Morauiam expugnauit.

CAPVT VI. LIB. II.

SOllicitante deinde Suatopolkone duce Ruſsiæ, & perſonaliter implorante reductionem in ducatum Kiouieñ. de quo fuit expulſus per Iaroslaum germanum eius, annuit, & exercitu ualido collecto de proprijs militibus iamiam pugnare aſſuetis ſcientibus ſtare, & ſequi. In unum coire, & ordines promptè conſtituere. Habens ſecum prænominatum Suatopolkonem, ingreſſus eſt Ruſsiam, inuaſiones, ſpolia, ac iniurias olim regno Poloniæ illatas uindicaturus, recepitq; ciuitates, expugnatu faciles (ligneæ enim erant) uſq; ad flumen Bug. Quò cùm perueniſſet, inuenit Iaroslaum ducem Ruſsiæ, parte ab altera cum ingentibus copijs, ex Ruthenis, Varays, & Pyeczinigis conflatis. Excurſionibusq; aliquot diebus utrinq; habitis: Budus alumnus Iaroslaí ducis, ſtans in altera ripa exprobrabat, & deturpabat Regem Polonię Boleslaum, dicens ſe in breui extracturum craſſum uiſcus eius. Boleslao uerò grauiter id ferente, & iniuriam ſuam ultum iri Polonis committente, repentè armis correptis fluuium Bug tranſiuerunt, & in ordines promptè concurrentes, Ruthenos aggreſsi, proſternunt, & ad ultimum uincunt. Iaroslao, ne in manus Polonorum ueniret uiuus, primùm in Kyow, depòſt in loca paludinoſa fugiente, ad Kyow rex Boleslaus perueniens, obſeſsione, & fame eam expugnauit. Pro illa tempeſtate, ciuitatem inſignem, & magnam, trecentas Eccleſias, & ultra habentem, quarum aliquæ nunc ſtant: Aliarum autem ruinæ duntaxat, apparent. Ingrediens urbem rex Boleslaus, euaginato gladio percuſsit in portam, per quam ingrediebatur, dictam aurea, eam ſcindendo in ſignum uictoriæ. Et caſtro obtento, uniuerſos theſauros ducales compræhendens, moratus eſt, & illic hyemauit. Depræhendensq; Suatopolkonem (quem in ſedem Kiouieñ. de qua pulſus erat, reſtituerat) quoſdam milites ſuos in ſtatiuis hybernantes, & uictualia quærentes occidiſſe. Iratus contraxit ſuas copias Suatopolkone fugiente, & Kyouu ſpoliata, ſpolijsq;, & captiuis onuſtus in Poloniam remeabat. Inſequente eum clandeſtinæ Iaroslao cũ grandi exercitu, ut quũ in metis dimitteret exercitũ, inuaderet, & trucidaret Regem, cum reliquijs exercitus. Nec fefellit eum opinio, tranſito enim flumine Bug, Poloni ad propria ueloci curſu properabant, & Iaroslaus properè Boleslao appropinquabat. Rex per exploratores certior factus, quos potuit, reuocauit, coaſsiſtentesque animauit, & commiſſo prælio, diu anceps bellum agebatur: donec Iaroslai exercitus rarefactus retrocedere cœpit, tunc paſsim quiſque Ruthenorum fugam maturabat: & Iaroslaus dux eorum fugiens, permutando equos non ſubſtitit, donec in Nouogrod peruenit. Boleslaus ergo, & ſuus exercitus ex ſpolijs ditatus in Poloniam fœlix reueniens, Deo, auctori uictoriæ, gratias egit.

Boleslaus Ruſsiæ bellum intulit.

Boleslaus Kyouu expugnauit.

Boleslaus rex Iaroslaũ uicit.

Eccleſias

Eccleſias dotauit, milites, benè meritos de publico honorauit, & eleemoſynas pro conceſſa uictoria abundè diſtribuit. Nomenq́ꝫ ex relata uictoria Chabri acquiſiuit, quod in Rutenico ſonat animoſus, & potens: pauca enim manu multitudinem Ruſsitarum fudit.

CAPVT VII. LIB. II.

Boleſlaus Marchiæ, & ſaxonibus bellum intulit.

RVthenico bello peracto: ne animi militum hebetarentur, rex Boleslaus ad alia obeunda bella animum conuertit. Anno igitur Domini milleſimo, duodecimo. Infert bellum Marchitis, ſiue Saxonibus. Et quia omnes ſe abdiderāt, & pecora. Ideò per exploratores certior factus, iuſsit milites longè, lateq́ꝫ à ſignis ſecedere, & populationem in agros, oppida, & uillas extendere, omnia uaſtando, uſque ad fluuium Albim, qui & Labia dicitur. Humiliatis autem Saxonibus, in redeundo poſuit columnas ferreas, in flumine Szulawa, quemadmodum alias poſuerat in Boriſtene, in loco, ubi fluuius Szula influit in Boriſtenem, ad diſcernendum, & habendum fines regni Poloniæ.

Gades Boleſlai.

Pomeranicum bellum.

Anno deinde ſequenti inuaſit Pomeraniam, Caſſubiam, & Ciſmarinas prouincias Slauorum eas ſubiugando, quinimò ſua liberalitate, & benignitate feudales faciendo. Sciebat enim ipſos proceſsiſſe de fœmore Regum Poloniæ: iccirco conſobrinos uocabat. Non tributum, ſed ſolam obedientiam ab eis exigens.

Prutenicum bellum.

Demùm Prutenicum bellum indixit, & cum ueteranis atq́ꝫ tyronibus Pruſsiam ingrediens, diruit, & exuſsit Romoue, Radzim, Balga, & cætera oppida, lignea enim erant. Primores autem Prutenorū in abſcondito latitantes, ne tota Pruſsia conflagraret. Primùm per caduceatores, poſtea per ipſoſmet, deditionem faciunt, & tributa quotannis pendêre, fiſco regio promittunt, quod rex Boleslaus ſuſcepit, agrumq́ꝫ Prutenicum uaſtari prohibuit.

Pruſsia ſubacta.

Vbi uictorioſus princeps, in fluminis Oſſa medio, columnam infixit ferream, cuius ex nomine uilla Slup nomen accepit, & deinde Gades regni ad undas maris Balthei extendit, ad propagandum itaq́ꝫ fines regni Poloniæ, Boleslaus poſuit Gades, ſeu columnas in Oriente, Occidente, & Septentrione.

Ruthenicum bellum.

Vltimam expeditionem egit Boleslaus in Ruſsiam, aduerſus Iaroslaum ducem Ruſsiæ uolentem Poloniam clàm ingredi. Et ipſe ad reprimendum hoſtilitatem eius, clàm ingreſſus Ruſsiam, circa fluuium Bug ſimul conuenerunt. Equidem Boleslaū craſtinus dies Dominicus, à pugna diſtinebat. Verùm coqui, & ſerui carnes, & equos lauantes, miſsilibus cum hoſtili exercitu ſe laceſſerunt, intantum, ut totum exercitum in arma commouerent. Vniuerſus ergo Boleslai exercitus armatus, equis aſcenſis, flumine tranſuadato, Rhutenos nondum ſub ordinibus conſiſtentes, & pauidos, obtruncat, dirumpit, & proſternit.

Alia uictoria Boleslai.

Dux Ruthenorum fugit, reliquum agmen, tanquam acephalum ſine duce è prælio ſeceſsit. Polono, in ore gladij fugientes, perſequente, & caſtra Ruthenorum diripiente. Proceſsit tandem Boleslaus, cum ſignis uictricibus, ad interiora Ruſsiæ, caſtra eius expugnauit. Alia per deditionem accepit, pacem confecit, & moderatum tributum Ruthenis inſtituit.

Boleslai mors.

Ex grauibus autem, & continuis laboribus Reipubl. in egritudinem aliquot menſium decidit. Et mortuus eſt tertia menſis Aprilis, anno Domini milleſimo, uigeſimo quinto, ætatis ſuæ anno quinquageſimo octauo, cùm regnaſſet annis uiginti quinq́ꝫ. Coronatus enim fuit anno Chriſti milleſimo primo. In medio Eccleſiæ Poſnanieñ. conditus. Signum mortis ſuæ fuit Cometes magna face fulgēs.

Boleslai laus, & uirtutes.

Hic fuit primus Regum Poloniæ Chriſtianorum, moribus generoſus, & illuſtris. Specie digna imperio, decorus. Statura media præditus. Coma copioſa, criſpa, & atra ſuffultus, publicis, & priuatis abſtinuit expilationibus, benignum ſe per omne tempus præſtitit Regem. In ſubditos modeſtus: in hoſpites officioſus: in calamitoſos, & delinquentes oratu facilis: in conuerſatione, & uita nitidus: in agendis prudēs: in cauſis iuſtus: in omnes liberalis. Et ideò ſemper eius honos, nomenq́ꝫ manebunt.

Monaſterium S. Crucis in Caluo monte fundatur.

Fundauit anno Domini milleſimo ſexto, monaſterium ſanctæ Crucis in Caluo monte, dotem ſufficientē ei aſsignando, ut fertur, ad petitionem ſancti Emerici filij ſancti Stephani Regis Vngariæ, cum eo, uenationi in eodem Caluo monte intendenti. Donauit dictus Emericus illi loco, crucem bifurcatam, notabilem portionem Dominici ligni continentem. Parenti ſuo Stephano à Græcorum Cæſare ex Conſtantinopoli, pro magno munere tranſmiſſam, quā in pectore geſtare Emericus conſueuerat.

Monaſterij Szeczechouu fundatio.

Aliud monaſterium de regula etiam ſancti Benedicti in Szeczechouu, anno Domini milleſimo decimo. In Villagio olim nobilis uiri Sethegy ad fluuium Iſtulę erexit, & uillas pro dote aſsignauit. Sethegius uerò Comes, fundum, & uillas duodecim contulit. Ex pòſt Henricus dux Sandomirienſis: item dux Iaczo: item comes Martinus: item Comes Krzyuoſzad plures uillas præfato monaſterio addiderūt.

Strozæ frumētalis inſtitutio.

Ordinauit etiam Boleslaus munitiones, & caſtra in confinijs regni, & eis armata præſidia militum impoſuit. Ne hoſtes, & graſſatores quoquomodo in regnum irrumperent. Conſtituit & Daciam, dictam Stroza, quia militibus caſtra cuſtodientibus ſoluebatur à

ſingu-

ſingulis colonis, quotannis ſoluentibus, de manſo unam menſuram filiginis, alteram a-uenæ, pleriſq; item uillis officium cuſtodiæ conſtituit, ut ſingulis noctibus permutatim excubias nocturnas in caſtris agerent, & uoce ſonora in teſtimonium fidelitatis, cuſtodię declamarent.

CAPVT VIII. LIB. II.

Voniam de ſancto Adalberto, & de Pruſsia mentio facta eſt, ideo de his, & cę-teris incidentibus, parumper eſt dicendum. Sanctus Adalbertus è nobilibus parentibus, patre Slavvnyk, matre Strzeſzislaua, de Lublycz oppido Bohe-miæ extitit oriundus. Apud Albertum Maydenburgēſē Epiſcopū obſeruan-tiam ægit, & ab eo Adalbertus nominatus eſt. Permutato priori nomine Voyczіech (quod ſignificat exercituum conſolator) ob difficultatem expræſsionis eiuſ-dem. Aſtitit morienti Dithmaro, primo Epiſcopo Pragenſi. Audiensq; ab ore eius cau-ſam damnationis ſuæ, plurimum expauit, & terrore conſternatus omnia delitioſa abiecit, & cilicium induit. Electus in Epiſcopum Pragenſ. anno domini 9 8 1 ſicut dęmones per obſeſſos prædixerat. Rexit ſubiectum gregem in exhortationibus, diſciplina & manſue-tudine. Bohemis documenta eius haud obſeruantibus: maximè in eo, quòd pluribus u-xoribus abutebantur, filios & filias Chriſti nomine baptiſatos, Iudęis in ſeruitutem uen-debant. Diebus Dominicis forum frequentabant, & quòd gentiles ritus obſeruabant. Quapropter dimiſsis Bohemis Romam perrexit, & in monaſterio ſancti Alexij unà cum Gaudentio germano ſuo, in maxima obſeruantia & ſanctitate ſeptem annis delituit. Bo-hemi autem culpam ſcelerum ſuorum in ſanctum Dei retorquentes, inuaſerūt oppidum Lublicz, & quinq; germanos ſancti Adalberti necarunt, uidelicet Sobbobor, Spiczmirū, Sobroslavv, Zimiſza, & Czaslavv. Nec his malis contenti, omnem prolem, & cogna-tionem eorum, cum ſingulis inhabitatoribus Lublicz deleuerunt, ac interfecerunt, oppi-dumq; flammis iniectis exuſſerunt. Solo Poray, ſexto germano beati præſulis Adalberti in Polonia Boleslai Chrabri ſeruitijs dedito, per abſentiam ſaluato, Bohemiamq; repete-re non audenti. Princeps Boleslaus donauit illi ſufficientes poſſeſsiones in Polonia, ex huius ſtirpe, nobiles de armis roſarum, albam roſam in campo rubeo deferentes, quorum proclama eſt Poray, à præfato Poray Sancti Adalberti germano originē ſumpſerunt. Cō-pertis malis, quæ dietim in Bohemia fiebant, Archiepiſcopus Maguntinus, metropolita-nus Bohemorum, ſupplicauit Papę, ut ſuffraganeum ſuum Adalbertum iuberet ad oues proprias in Bohemiam redire. Sancto Adalberto opponente, quòd gens Bohemorum ſit durę ceruicis, & incorrigibilis. Et iccirco ſedes apoſtolica, tribueret ei licentiam prædi-candi euangelium Prutenis potiùs, quàm in Bohemiam redeundi. Si te (inquit) Papa, nō audierint, excuſſo puluere de pedibus, habeto licentiam aggrediendi, & in fide docendi Prutenos. Redijt itaq; beatus uir Adalbertus in Pragam, & in ſpiritu lenitatis demulcen-do, & quandoq; in uirga correptionis arguendo, obiurgabat populos. Nequicquā pro-ficienti, quodam tempore beato Adalberto dormitante dixit illi dominus. Tu ſtertis, & ego iterum infidelibus uendor. Et ſtatim exurgens in forū proceſsit, & quos inuenit Chri ſtianos uenales gratioſè redemit, ac liberè abire iuſsit. Obmiſſa ergo Praga, profectus Ro mam, à Benedicto ſexto confirmationem Prutenis, & alijs gentibus prædicandi uerbū ſalutis obtinuit. Et in redeundo Hungariam ingreſſus, Gyeſſe principem cum filio eius Stephano in fide corroborauit, totamq; perambulans Poloniam, uerbum Dei Slauis & Hungaris quaſi uno anno prædicauit. Exinde in Poloniā conuerſus, anno domini 9 9 6 Cracouiam uenit, & uulgari Bohemico quotidie concionando prædicauit, in eo loco ubi nunc eccleſia ſancti Adalberti ſtat, poſt palmam martyrij eius ſuperædificata. Dimiſſa Cracouia, una metropoli Polonorum, in Gneznam aliam metropolim comitantibus, ducentibus, & in uictualibus prouidentibus eum, militibus ducis Myeczlai & eius filij Boleslai peruenit. Illic mortuo Roberto Archiepiſcopo Gnezneñ. ad inſtātiſsimas pre-ces Myeczslai principis, & filij eius Boleslai cathedram Gnezneñ. regēdam ſuſcepit. Nec longè pòſt conſtituto Gaudentio germano ſuo in Archiepiſcopatu Gnezneñ. ad ſemi-nādum uerbum Dei, & fidem Chriſtianam propagandum, in Pruſsiam proceſsit. Eſt au-tem Pruſsia regio ſeptentrionalis frigida, à Polonia diſtincta fluuijs Oſſa & Visla, uſque ad mare Sarmaticum continuata. Dicta Pruſsia, ut aiunt, à Pruſia rege Bithyniæ, qui inci-tamento Hannibalis, infeliciter contra Romanos pugnans, fuſus, in illam oram Pruſsiæ cum ſuis gentibus fugit, nomenq; ſuum illi dedit. Signū huius aſſerentes inducunt quòd uulgare Græcum loquentes intelligunt, pleraq; uerba Prutenorum ex regione Bithyniæ

Sancti Adalberti uita.

Pruſsiæ origo & deſcriptio.

C Græci

Græci ſermonis propagata. Aduenerunt deinde ut fama eſt gentes Romanæ, ob bella ciuilia Italiam deſerentes & permiſcuam manſionem cum eis fecerunt, Pruſsiam, Lithuaniam, & Samagithiam mixtim cõſtituentes & linguagium confundentes. Propter quod multa uerba, latinam Linguam redolentia in eorum ſermone audiũtur. Sed & hoc ſignũ certificatores addunt, quod principalem ciuitatem Romoue uocauerunt, à Roma nomine deriuato. Et in ea ſummum Pontificem, more gentilitatis conſtituerunt, ſermone eorũ Crivve appellatum. Aeneas Syluius in epiſtolis, Prutenos nititur dictos, quaſi Brutenos litera cõmutata capitali, quia moribus fuerũt brutales. Habuerũt namq; tot uxores quot emere potuerunt, ancillarum officia obeuntes: Ebrietates, commeſſationesq; diligentes, balneis frequentibus eas diluentes & curantes. Hanc igitur Pruſsiam per milites Myeczslai, & filij ipſius Boleslai conductus S. Adalbertus attingens Oſſam fluuiũ nauigauit, & dum pro nauigio nummis careret, à remige in caput remo percuſſus, gratias Deo ægit, & non maledixit. Circuibat uicos & oppida prædicando Prutenis per interpretẽ, & idola confutando. Docens ſolem, lunam, ignem, lacus, & ſyluas quæ adorabant, non eſſe deos, ſed creaturas Dei. Sacerdotes autem & pontifex lingua ipſorum Crivve dictus. Ne amplius prophanando deturparet deos & ritus eorum, conſpirauerunt necandum. Die ergo Veneris nonas Kalendas Maij in colle ſaxoſo cuidam uico imminenti, iuxta littus

Sancti Adalberti martyrium.

maris, prope oppidum Feſzhaus inuenerunt ſanctum Dei diuina celebrantem, & inſilientes in eum, ſepties confoſſum, pluries ſciſſum, & ictibus quaſſatum, occiderũt, capiteq; abſciſſo, in arbore ſuſpenderũt, quem aquila per triduum cuſtodiuit, donec membra ſciſſa per hoſpitem uiri beati in ſportam collecta, iuxta locum martyrij in terra abſconſa ſunt. Audiens Boleslaus Chrabri necem ſancti Dei, miſsis nuncijs requirebat corpus eius. Ad quem Pruteni, Deum tuum inquiunt occidimus, terraq; obrutum, minimè poteris habere, niſi argentum tantum appendas, quantum ponderat. Miſit ergo Boleslaus uiros eccle-

Sancti Adalberti corpus argento à Prutenis redemptum.

ſiaſticos, cum certis militibus, qui iuxta Romoue corpus oblatum, primum recognoſcentes eſſe ſancti Adalberti. In altera parte tabulæ appenderunt argenti quantitatem, quantã æſtimabant appendere corpus. Sed mirabilis Deus in ſanctis ſuis, tantam corpori ſancti Adalberti tribuit leuitatem, ut prope nihil ponderaret, ſecundum pacta igitur, argento in ſcrinia repoſito, accipiẽtes corpus in capſam nouam ad hoc paratam, condunt, & honorificè in Poloniam detulerunt. Boleslaus certior factus, intra metas Poloniæ adeſſe corpus ſancti Adalberti, coaſſumptis uicinioribus Epiſcopis, uiriſq; ſpiritualibus & ſecularibus cum maxima multitudine occurrit, & proſtratus in terram, excepit, & uſq; in monaſterium Canonicorum regularium ſancti Auguſtini, dictum Tremeſzna, quod Myeczſlaus pater ſuus, quum uiueret condidit, deduxit & locauit. Breuiq; tempore exacto, collecta multitudine pontificum, eccleſiaſticorumq; & ſæcularium uirorum: in Gneznam tanquam in locum digniorem & metropolitanum 13 Calendas Nouembris tranſtulit. *Vbi* mira Dei uirtute, ſtupendis miraculis cœpit clareſcere, Germanis, Pãnonijs & prouincijs uicinis ad ſacroſanum eius confluentibus, & in neceſsitatibus ſalutaria ſolatia reportanti-

Sanctus Adalbertus in Poloniam allatus claruit miraculis.

bus. Sed & Otto tertius imperator, inſtincto ſuo, ſuorumq; aſtantium ſuaſu, in graui ægritudine facto uoto, uiſitare ſanctum Adalbertum in Gnezna, ſubito & miraculoſè conualuit. Et ut dictum eſt, uoto expleto, per merita beatiſsimi Adalberti, coronam Boleslao & ſucceſſoribus eius, regibus Poloniæ, perpetuò duraturam, donauit.

CAPVT IX. LIB. II.

Sex fratres ſancti.

REgnante Boleslao Chrabri, floruerunt ſex fratres in Polonia: Duo, Benedictus & Ioãnes, ad inſtantiã præfati Boleslai, & promotionẽ imperatoris Henrici. Ex Pereo cœnobio uiri inſignis ſanctitatis Rommaldi, pro neophitis in Polonia edocendis conceſsi, & tanquam angeli Dei, per nuncios ad Boleslaum adducti. Et quatuor Matheus, Iſaac, Chriſtinus, & Barnabas, Poloni natione, illis ſpõtè cõiuncti. Habitabant in æremo, prope oppidum maioris Poloniæ Kazimirz, in arctiſsima uita & obſeruantia, in orationibus, & ieiunijs aſsiduis, docentes uerbo & exemplo quoſque requirentes & aduenientes. Quadam autem die rex Boleslaus, commendans ſe, & regnum ſuum orationibus ipſorum. Obtulit eis magnam maſſam auri, palã in conſpectu omniũ,

Alia hiſtoria habet centum marcas pecuniæ.

quod tamen fratres inutile eis profitentes, nequaquam accipere uolebãt. Et poſt triduũ, per Barnabam fratrem minorem in Gneznam Boleslao remiſerunt: uixq; medium itineris Barnabas emenſus eſt, & expilatores auri ſacra fame incitati: ſanctos uiros orantes in nocte comprehenderũt, & per minas, plagas, per ligamenta: ad ultimum, per uarios cru-

ciatus

ciatus & exuſtiones ignis,tormentis affectos trucidarũt. Vtq; tanti reatus crimen tegere- *Quinq; fratrũ*
tur, ignem iniecerunt ſex caſis, & quinq; corporibus ſanctorum necatis, ut caſuali flam- *martyrium.*
ma conflagrati putarentur. Verum nec pilus de capitibus decidit eorum. Neq; exuſtio te-
tigit tellus & corpora eorum. Rex Boleslaus ex Gnezna celeriter accurrens cum tota cu-
ria,& è rure uicino,colonis peditibus accerſitis,inuenit expilatores in ſiluis uagantes, are
factis brachijs, gladios exertos & nudos ferentes, ligatos & cathenis uinctos, ad locum
ſanctorum martyrum adduxit: Diram ultionem ex eis ſumpturus. Dei tamen clementia
& ſanctorum meritis,ut locum attigerunt,mox cathenis confractis liberati ſunt. Et mira-
culo facto abire permiſsi ſunt libere. Delata corpora eorum in Gneznam,ſimul in una tũ-
ba in eccleſia maiori ſunt ſepulta. Anno domini 1005. agitur feſtum eorũ pridie idus No-
uembris, quoniam ea die paſsi, cœleſtia meruerunt. Barnabas uero confrater martyrum
magno eiulatu gemebat,quòd ſimul coronam cum eis non percœperit. Factoq; æremi-
torio in eodem loco, deuotus permanſit. Et citò poſt uita functus,appoſitus eſt fratribus
ſuis,Gneznæ conditis. Extant nunc quinq; capellæ deuotione fidelium, in locis habita-
tionum ſanctorum ſuperædificatæ.

CAPVT X. LIB. II.

VAſtatis Karuatis, Vvlodimirus dux Ruſſorum,etiam Pyeczinigorum exerci- *Vlodimirus*
tum,iuxta fluuium Trubieſza profligauit poſt ſingulare certamẽ,unius ex pie- *Pyeczinigos*
czinigis gigãteę ſtaturę deiecto & occiſo, à Rutheno de Pereaſſavv medię ſta- *debellauit.*
turæ,quo cum duellum ingreſſus fuerat. Sed Pyeczinigi recollectis uiribus,an
no ſequenti uehementi cœde ac igne terras Ruſſorum uaſtauerunt. Vvlodimirum eis oc-
currentem cum ſuo exercitu conterendo, & fugientẽ perſequendo: Donec ſub pontem *Vulodimirus*
qui fugienti occurrerat,ſe recondit,et eius beneficio hoſtes inſequẽtes fefellit. Hac de cau- *uictus.*
ſa eccleſiam transfigurationis in Kiovv extruxit, quoniam in feſto transfigurationis ſe-
cundum ritum Græcorum ſua euaſio contigerat. Tandem ueritus Vvlodimirus ne dece-
dente eo,inter filios bella orirentur,ſic inter eos regnum diuiſit. Vislao natu maiori, dedit
Nouogrod,Iſoslao Poloczko,Suatopolkoni Thurovv,Iaroslao Roſtovv: Sed Viſoslao
fatis rapto:Iaroslao Nouogrod,Boriſz Roſtovv,Hleb Moronye,Suatoslao Drevvianie.
Vvſeuoldo Vvladimiriam,Mſcislao Thimutuchani:Cæteris iunioribus Kiovv, & Bere-
ſtovv principatus,poſt mortem ſuam reſeruauit. At Iaroslaus ſorte ſua non contentus,cre
ditus in pace ueniſſe caſtrum Kiovv occupat. Quod pater Vvlodimirus moleſtiſsimè fe-
rens,ex omnibus ſuis & filiorum principatibus,bellatores aduerſus Iaroslaum contrahit.
Iaroslaus uero reſiſtentiã patri facturus: Pyeczinigos cum Varais conducit. Non potens *Vlodimiri*
autem Vvlodimirus prę mente ęgritudine,ordinationi belli adeſſe. Præfecit exercitui ſuo *mors.*
Boriſz: Ipſe uero poſt paucos dies,in caſtro Bereſtovv moritur. Et in Kiovv in eccleſia uir
ginis Mariæ,quam uiuens ędificauerat ſepelitur. Ignorantes patrem Vvlodimirũ mortuũ
bini filij,Boriſz & Suatopolk,certamen cum Iaroslao inierunt,& eum ſuperauerunt. Sua *Suatopolck*
topolkus ergo rapit principatũ Kiouieñ. & germanum ſuum Boriſz loco patris ſe colen- *fratres interi-*
tem,per ſubordinationem quorundam Nouogrodenſium in cubili ſuo orantem lanceis *mit.*
trãsfodit,& cũ armigero eius Gregorio Hungaro interfecit. Miſit & alios nequam uiros,
& Hleb alium fratrẽ abſciſſo capite interfecit: Colit Ruthenica Eccleſia hos duos fratres
pro ſanctis martyribus: In eccleſia ſancti Baſilij Kiouieñ. in uno ſepulchro tumulatos. Nec
impunis fuit Suatopolkoni occiſio fratrum. Venit namq; contra eum dux Iaroslaus cum
Ruthenis & Varays,Suatopolkone cũ Ruthenis & Pyeczinigis, circa caſtrum Lubiecz
reſiſtentiam opponente, flumine Dniepr utriuſq; exercitum dirimente. Et poſt trimeſtre
ſpacium,Iaroslaus ſuperato flumine: Inuaſit exercitum Suatopolkonis inermem, diffu-
gientemq; in lacus: fragiles glacies habentes, cum ſubmerſione plurium, interfectioneq;
multo maiori aliorum Suatopolkus uix manus hoſtiles euadens, præpeti curſu in Polo-
niam fugiẽs Boleslai Chrabri perſonale auxilium & reductionem in ſedem Kiouieñ me-
ruit. Per Iaroslai circa fluuium Bug profligationem,& kiouiæ expugnationem: Vt pau-
lò ante de Boleslao dictum eſt: Contra Suatopolkonem iterum dux Iaroslaus anno ſe-
quenti cum nouo exercitu proceſsit, & occurrente Suatopolkone in loco ubi Boriſz oc-
ciſus fuerat,ſuccubuit Suatopolkus. Et cõtractis copijs ex Pyeczinigis celerrimè reuertit
in fortitudine magna. Cui occurrente Iaroslao circa fluuium Olham,in craſtino (& fuit
dies Veneris) ſole oriente conflixerunt. Et Suatopolkus uictus fugit in Brzeſcze,ad prę-
fectum Boleslai regis Poloniæ. Exinde Poloniã ad reſcindendum ſuas calamitates pro-

 ceſſurus.

Swatopolci mors.

ceſſurus. Sed in itinere repentino correptus languore, mortuus eſt, & in loco ignoto ac deſerto ſepultus. Poſt cuius mortem Iaroslaus pacificè Kiouien̄. poſſedit principatum. Et quanquam pro uno aduerſario Suatopolkone extincto, alter aduerſarius, nepos eius Brzetislaus, filius Iſoslai ducis de Poloczko conſurrexerit, & ſub eo Nouogrod occupauerit, tamen & hunc duro certamine ſuperauit, Nouogrod recuperando. Et Rededa ducem de Koſchohon ſingulari certamine uicit, & tributa ei, regioniq́ gentis Koſchohon, impoſuit. Poſt hæc, Mſcislaus dux de Thimutukani, comparato exercitu de Kozaris, & Koſchoys inuaſit Iaroslaum fratrem ſuum ducem Kiouien̄. Et licet Iaroslaus in ſui auxiliū ducem Vorahimorum Iakuy acciuiſſet, & duplici certamine conflixiſſet, tamē ſuccubuit, & Kiovv in Mſcislai ditionem conceſsit. Qui ſedem Kiouien̄. faſtidiens. Iaroslaum ſecuritate promiſſa reduxit, ſedemq́ Kiouien̄. ei reſignauit. Repete, inquit, frater ſedem Kiouien̄. quoniam natu maior es, & ea pro tuo libito utere, quam ego uictor uicto æquo animo reſtituo. Hæc omnia in diebus Chrabri Boleslai Ruſsitis facta contigerunt. Cui Boleslao, dux ipſe Ruthenorum Iaroslaus, de anno domini, millesimo decimooctauo nouum & ultimum intētauit bellum, clandeſtinè inferre, ſed dexteritate Boleslai uiriliter ſuperatus eſt, quemadmodum hiſtoria de Boleslao ſuprapoſita continet.

CAPVT XI. LIB. II.

Myeſzko ſecũdus eligitur.

CONuentione habita in ciuitate Poſanienſi, anno domini 1025. Electus eſt in regem Myeczlaus ſiue Myeszko ſecundus filius Boleslai Chrabri. Et dominica Penthecoſtes ſub frequentia Prælatorum, Baronum, & nobilium, Myeczlaus in regem, Richſza cōiunx eius in reginam, Gneznæ uncti & coronati ſunt, Per Ipolitū Archiepiſcopum Gneznen̄. aſsiſtentibus ei Gompone Archiepiſcopo Cracouien̄: Paulino Poſnanien̄. Marcello Vvladiſſauien̄. Clemente Vvratislauien̄. Albino Plocen̄. pontificibus. In ipſo autē regnandi inicio apparuit Myeczlaus Poloniæ rex ingenio hebes & tardus: animo & moribus inconcinnus, cōſilio ineptus, actione leuis. In expeditionibus parum idoneus: Nihil paternę induſtriæ, nihil frugalitatis, munificentię ue regię habens. Ex muliebri pendens arbitrio, à conſorte regina Richſza regebatur. Ad nutū eius & iuuenum conſiliariorum præſignationē, omnia moderans, uacans uentri, ocio, ſomno, & uoluptati. Ea propter exteræ nationes per patrem ipſius ſubiugatæ, ab obedientia receſſerunt homagiali: Brzetislaus ſiquidem filius Vdalrici ducis Bohemiæ, adoleſcens ferox, & impiger, ex muliere ruſticana Bozena, aliàs Beatrice, primum concubina, poſtea in coniugem aſſumpta, progenitus, ulciſcens aui ſui excœcationem, & paternam captiuitatem Bohemiæ, ac Morauiæ, caſtra & ciuitates expugnauit. Polonos ciuitatibus præfectos trucidauit, Vrſouicenſes & cæteros nobiles Bohemiæ Polonis fauentes attriuit, & perſequebatur: Totamq́ Bohemiam & Morauiam, ſuæ iuriſditioni ſubiecit. Prouinciæ cis Albim, & circa mare Germanicum, Kaſſubitę, Serbiani, & inſulæ marinæ, quas Boleslaus ditioni et imperio Polonorum reſtituerat, defecerunt. Nicolaum aliàs Mickel, à quo caſtrum Mickelburg principem Slauorum: Henricus primus imperator Romanorum, terris & poſſeſsionibus exuit, & comitatum Magnopolenſem poſsidendo, cuidam militi tradidit, & eum comitem Magnopolenſem creauit. Marchionatus Brandenburgen̄. ſurrexit, ſubactis aut extinctis principibus terræ. Pro aquila alba, inſigni uniuerſali Poloniæ, aquilam coccineam, ſeu rubeam geſtans: Ob hoc à polonis Sgorzelicz uocitatus: Ab eo tempore hæ gentes & oræ, à corpore regni Poloniæ diſtractæ, nunquam ad integritatem reductę ſunt. Ruthenos tamen defectionem meditantes: Iaroslao & Mſcislao ducibus Ruſsiæ (quoſdam agreſtes ex dominio Polonorum captos circa Kiouiam ſupra fluuium Porſzi locantibus) adhęrere uolentes, in fide rex Myeczlaus continuit, per hoc quòd principaliores eorum captiuauit, & in caſtris Poloniæ, loco obſidum aliquot annis tenuit. Pomeranos uerò apertam rebellionem opponentes, bello coërcuit. Nam inſtigantibus eum proceribus Poloniæ copias numeroſas contraxit, & tres Hungarorum duces, Andream, Belam, & Leuentam ſancti Stephani regis Hungariæ nepotes, ab Hungaria exulantes, & in regno Poloniæ iure hoſpicij ſuſceptos, ſecum habens, cum Pomeranis conflixit, & eos uicit. Et quia Bela dux Hungarorum in ea pugna mactæ uirtutis, ſtrenuus apparuit, ideo Myeczlaus dans ei ſuam filiam, in generum ipſum aſſumpſit, & uniuerſum cenſum Pomeranicum, ad tenendum ſtatum ducalem ſibi conſignauit. Nōdum autem quinquageſimum annum ſupergreſſus rex Myeczlaus, incidit in amētiam, qua aliquot menſibus moleſtatus, exoſus, & contemptibilis mortuus eſt in caſtro Poſnanien̄. 15 menſis Martij, anni

Brzetislaus Bohemiæ dux Bohemia & Morauia potitur.

Poloni trucidati.

Prouinciæ multæ defecerunt à Polonis.

Marchionatus Brandenburgens.

Ruthenorum rebellio prohibita.

Pomerani rebelles uicti.

Myeczlai mors.

anni domini 1034. In Poſnanień. eccleſia Cathedrali in paterno ſepulchro conditus.

CAPVT XII. LIB. II.

Extincto Mſcislao, duce Cirnieiouień. Iaroslaus dux Kiouień. in principatu ei ſuc ceſsit & monarchã Ruſsiæ, ſeſe gerere cœpit, quod lingua Ruthenorũ ſonat Yedzynavvtaſcecz. Pxecziniegos autem Kiouiam grandi multitudine uallantes, celeriter cõtractis undiq; copijs Iaroslaus ſuperueniens, fortiter deturbauit, & ipſos uicit, quibuſdam Pieczinigis captis. Cæteris aut fugatis, aut in aqua merſis. In ſignum uictoriæ, Iaroslaus eccleſiam diuę Sophiæ in Kiovv erexit, turrimq; eius deauratis tabulatis texit. Eidem pro adornamentis uaſa aurea & argentea libros & ueſtes præcioſas largiendo, & Metropolitanum in ea inſtituendo. Portam inſuper uerſus Poloniam pro magnificentia ſua & urbis, profuſo ſumptu ædificauit: cacumen eius ſeu pinnaculum tabulis deauratis ornauit, & auream uocari iuſsit. *Eccleſia ſanctæ Sophiæ in Kiow.*

CAPVT XIII. LIB. II.

Erat Kazimirus, filius Myeczslavv & Richſze uigeſimum annum agens, adoleſcens probus, & litteris imbutus, qui primus inter principes Poloniæ legitur didiciſſe literas. Non tamen eſt (genitore extincto) in regem electus, tum ideo, quoniã regnicolæ circa Poſnaniam anno domini 1035 congregati, timuerunt ne paternam ſegniciem, amẽtiam, tenacitatem, & regni peſſundationem, ſectaretur, tum quia Rychſza genitrix eius, olim Myeczlauum patrem, pro ſuo uoto gubernauit. Ne & filiũ ſuis perſuaſionibus illaqueatum corrumperet: tum etiam quia oblationes & certas munerum donationes pro menſa regis, & reginæ in uillis nobiliũ per Richſzam tempore mariti con ſtitutas abrogare noluit. Huc adde quoniam Richſza exoſos habuit Polonorum nobiles, ſordidos, & immorigeratos uocans. Conſortia eorum deuitans, & Theutonis quæq; officia & dignitates diſtribuens. Nolens ergo prædicta immutare, denegata ei obedientia, coacta eſt de regno ſecedere, receptis itaq; theſauris, uetuſtæ gazę principum Polonorum, unionibus, armillis, monilibus, uaſis & deſideratis ueſtibus cum geminis coronis: una, quæ maritus eius, altera, qua ipſamet una coronati fuere, accepto ſecum filio Kazimiro indignata, receſsit in Saxoniam, quærulatum iri imperatori Henrico, oblatisq; ei muneribus, de theſauris aſportatis, ſimul & duabus coronis materialibus, regni Poloniæ adiunctis, precabatur, ut iniuriam ſuæ eiectionis de regno, in Polonis ulciſceretur, quod imperator promiſit, emptoq; ſufficienti cenſu, pro ſtatu ſuo in Saleueld morata eſt. De bonis & poſſeſsionibus, dudum à ſe coẽmptis, dum ſenuit duo monaſteria fundauit: unum Brũuilcenſe, ſub honore ſancti Petri apoſtoli, & ſancti Nicolai confeſſoris: Aliud in loco ubi ſancti Kiliani, ſociorumq; extabat martyrium. Super quo pię fundationis opere, ipſius reginæ Richſzæ priuilegium apud prædicta loca oſtenditur. Defuncta apud Saleueld, Coloniam delata eſt, & in eccleſia ſanctæ Mariæ ad gradus humata. Filium uerò Kazimirum dum uiueret literis uberioribus imbuendum expenſis ſufficienter prouiſum, Pariſios miſit, ubi exiſtens per biennium: ſæpenumero cogitauit, an in Poloniam eſſet regreſſurus, an in Theutonia cum matre ſugillationes paſſurus, moram deligeret. Delegit tandem matre conſentiente monachari. Et accedens perſonaliter Romualdum, uitę ſanctitate pol lentem in Italia, donato ei pulchro caballo, expoſuit quis eſſet, poſcens ab eodem ſuſceptionem & profeſsionem regularem: quo annuente, redijt in Cluniacum, ubi profeſſus, ad gradum diaconatus peruenit. Interim uerò, dum è Polonia ſeceſsiſſet turbo diſſenſionum Poloniam inuaſit. Ingenui & præcipui bellatores, mutua cæde abſumebantur. Poſſeſsiones innocentum occupabantur, matronę & uirgines, abſq; impunitate uiolabantur, loca diripiebantur, ſacerdotes ſpoliabãtur, latrones & ſiccarij latronũq; et ſiccariorum duces, conſurrexerunt, agros depopularunt, tecta exuſſerunt, pecora abegerunt, remanſitq; terra populis uacua, confuſa cædibus, deſtituta defenſione, & omni auxilio orbata. Maslaus, regis Myeczlai ſub pincerna charus, purpuram induit, & Plocenſiũ principem, ſe gerere cœpit. Brzetislaus Bohemiæ dux, intelligens Poloniam abſq; rectore laceratam: Collectã nobiliũ & agreſtium multitudine, Poloniam ingreſſus, Vvratislauiam & Poſnaniã oppida quoque uicos & uillas, quæ ciuilis belli ſtridor nondum deleuerat diripit & exurit: Gneznam metropolim, quoniam nec ſitu, nec arte munita erat, facile capit. Eccleſiã beatæ Mariæ metropolitanam, ſuaſu Seueri Epiſcopi Pragenſis, qui huiuſmodi bello ſe miſcuerat, ſpoliat. Corpus ſancti Adalberti quod certi prælati & miniſtri eccleſiæ de ſe- pul-

De Kazimiro Myeczlai filio

Coronæ regni abactæ.

Brunuilcens. monaſterium.

S. Kiliani monaſterium.

Kazimirus Pariſios miſſus.

Kazimirus in Cluniaco monachus factus

Bohemi Poloniã uaſtarunt.

pulchro extractum in zabulo occultarant. Perquirit & non inueniens ſollicitauit, non ſolum probris, ſed ampliſsimis promiſsis, miniſtros eccleſię de corpore inueniẽdo. At illi ex induſtria corpus Gaudencij Archiepiſcopi Gnezneñ. oſtendunt, quod Bohemi Pontificalibus indutum, rapuerunt, credentes fore corpus beatiſsimi præſulis Adalberti. Rapuerunt & corpora quinque fratrum martyrum, Ioannis, Benedicti, Iſaac, Mathei, & Criſtini, Morauiſq; inſtantius petentibus corpus ſancti Criſtini tradiderunt, quod in eccleſia Olomuncẽſi, ſub tabulis argẽteis tinctis auro locauerũt. Sub titulo & nomine eius, poſtea eccleſiam cathedralem Olomunceñ. dicando. Rapuerunt inſuper Bohemi, imaginẽ crucifixi, tricentas libras puri auri pendentem. Per Boleslaum primum eccleſiæ Gnezneñ. donatam. Rapuerunt & tres tabulas maioris altaris, auro puro, & præcioſis lapidibus, per Boleslaum regem decoratas. Cæteraq; clenodia, uaſa, campanas magnitudine & ſono notabiles, abſtulerunt. Cum his & multitudine captiuorum utriuſque ſexus Brzetislaus in uigilia ſancti Bartholomęi anno Domini 1038. Pragam perueniens, ſacrilegam prædam in maiori eccleſia Prageñ. depoſuit. Captiuos uerò, inter quos & ſacerdotes uidebantur, in colonias diſtribuit. Et licet Stephanus metropolitanus Gnezneñ. coram ſede apoſtolica ſuper ſpolio ſuæ eccleſiæ, Brzetislao duci, & Seuero epiſcopo Prageñ. lites intentaſſet & diffinitiuam obtinuiſſet, nihil tamen de ablatis rehabuit. Iterum ab Oriente Iaroslaus dux Ruſsiæ inuaſit Poloniam, bellis plurimum attritam, & oram Mazouiæ, igne, cæde, & ſpolijs depopulatus, cum magna præda hominum utriuſq; ſexus in Ruſsiam liberè redijt. Adhuc aliæ uicinæ nationes Poloniam prædijs & direptionibus lacerabant, ex tunc Polonorum primores & proceres, non ſentiendo, non uidendo, excœcante ira, quo amentiæ progreſsi forent. Quid periculi & inſaniæ, in ſe, quid in patriam, quid in penates, quid deniq; in Deum & religionem eijciendo Kazimirum commiſerint, tarda recogitatione penſare, & ſero ſui facti pœnitere cœperunt. Mittunt itaque (poſt uarias & ſcrupuloſas ſentencias ac concluſiones) notabilem ambaſiatam ſeu legatum, ad quærendum & reducendum Kazimirum in regnum, quoniam ex eo unico ſolacio, ſalus Poloniæ & redintegratio ſperaretur. Legati ergo de Polonia egreſsi, primùm adeunt reginam Richſzam in Brunſuig, & expoſita cauſa legationis, acceperunt reſponſum, Kazimirum fruſtra quærendum, quoniam monachus in Cluniaco factus, nequaquã in Poloniã reuerſurus eſſet, nec reuerti poſſet. Legati reſponſo reginæ Richſze non territi, in Cluniacum diuertunt: Et Kazimiro recognito in habitu cucullato, ex Abbate, poſtulata & obtenta uenia, cum lachrymis in collum Kazimiri ruendo incidunt, legationem pontificum & Baronum Poloniæ exponunt: rogantq; ut ad ſuſcipiendum regnum in Poloniam cum eis rediret. Et nunc hunc, nunc Abbatem inſtanter flagitant & obſecrant. Abbas Cluniaceñ. compaſſionem quidem ſuper deſolatione regni Poloniæ ſe habere dixit: Monachum uerò profeſſum & iam diaconum, à regula & ordine abſoluere, non ſuæ, ſed Papæ fore auctoritatis, & poteſtatis affirmauit. Quo audito oratores Polonorum, rectiori quo poſſunt tramite Romã cõtendunt, & peruenientes, Papæ Benedicto nono, humili uoce & geſtu, regni Poloniæ eneruationẽ & deſolationẽ, propter Kazimiri hęredis exiliũ longa oratione exponũt, additiſq; lachrymis & gemitib. ſupplices uultu demiſſo, iterũ atq; iterũ rogãt, ut monachum Kazimirum eorum regem ex monaſterio exire iuberet, auitum regnum Poloniæ reſtaurare, & prolem ſumpta uxore propagare. Summus Pontifex, cum cætu cardinalium habitis aliquot conſultationibus, miſeratus calamitatibus, & interitui regni, extremò licentiam (regula & ordine dimiſsis) redeundi in Poloniam, regnum ſuſcipiendum, reparandum, & per prolis generationem ac ſucceſsionem in futurum prouidẽdum Kazimiro concedit. Polonis uerò iniungit, ut ſucceſſoribus ſancti Petri, Romanis pontificibus, de quolibet capite nobilium capitibus circumſcriptis, uſualem nummum annis ſingulis ſoluerent. Ex tali ſolutione nummi ſancti Petri, & fines regni Poloniæ & prouinciæ occupatę, Polonorum fuiſſe cognoſcuntur. Item ut cæſariem capitis & comam nõ nutriant, ſed patentibus auribus, ad inſtar Latinarũ nationũ tonſum caput geſtarent. Et tertiò quòd in præcipuis Chriſti: & uirginis matris eius feſtiuitatibus, panno lineo albo, in modum ſtolæ dependente, ceruicem exornare perpetuò redderentur, aſtricti, quatenus his tribus inſignijs & ex monacho, & ex diacono, apoſtolica conceſsione & benignitate (dum aliter concretum periculum diſpelli non poſſet) Polonus regem ſibi creatum, & redditum recognoſcẽs, tam in Deum, quam in Chriſtianam religionem exiſteret gratior atq; deuotior. Reſtitutione Kazimiri à ſede apoſtolica impetrata, è Roma cõcito curſu, in Cluniacum ouantes cum literis apoſtolicis oratores ueniunt, quibus mox ab Abbate pari-

tum

Præda ſacra ex Gnezneñſi eccleſia abacta.

Rutheni Poloniam uaſtant.

Legati pro Kazimiro.

Tria edicta à Papa Pol. impoſita.

1 Denarij Sancti Petri inſtitutio.

2 Tonſura Polonorum.

3 Stola dependens.

Kazimirus per Papam reſtituitur.

tum eſt. Valedicto Abbate, cũ fratribus, Kazimirus Cluniacum egreſſus, in Almaniam ad Richſzam genitricem ſuam, in Saleueld peruenit. Et perſuaſionibus maternis nõ acquieſcens, quibus mollita eſt eum retinere, ne ad regnum Poloniæ deſolatum & exuſtum rediret. Profectus ab ea pluribus clenodijs in auro, argento & gemmis olim ex Polonia eductis, honeſtatus & muneratus, caterua equitum Almanorum, & ſufficienti uiatico, per matrem prouiſus, unà cum Polonorum nuncijs ad Henricum tertium imperatorem Romanorum, in inſula ſancti Svviperti commorantem, acceſsit, quæſturus atq; petiturus, ut Brzetislaum Bohemiæ ducem compelleret, ad reſtitutionem ſpoliorum abs Polonia eductorum, & ut eſſet ei auxilio contra Bohemos. Quod Henricus promiſit, infœliciter tamen poſtea, contra Brzetislaum primo ingreſſu pugnauit. Improuiſe enim in ſyluis Bohemorum attritus in Almaniam cum reliquo exercitu ſe recepit, ſed anno ſequenti Bohemiam ſubiugauit, & Brzetislaum ad Homagium compulit. Kazimirus autem ab eo inſignium militum numero prouiſus, & duabus coronis, à regina Richſza munere donatis; redditis, multitudine exercitus ſtipatus, in Poloniam terribilis aduenit.

Almani honorificè Kazimirum reduxerunt.

CAPVT XIIII. LIB. II.

INgreſſo Kazimiro regnum Poloniæ, caſtra per hoſtes & prædones intercepta & occupata inuadit, expugnat & conquirit. Quoſdam maleficos in patibulum agit, quoſdam gladio ferit, quoſdam in manibus & pedibus mutilat, ſinguloſq; improbos ſupplicijs deterret & reſcindit. Bonos uerò extollit & dignificat. Veniens ad Gneznam año Chriſti milleſ.. quadrageſimo primo. Coronatus eſt corona quã retulerat, p Stephanũ Archiepiſcopum Gneznen. aſtantibus ei pontificibus et magnificis regni, uniuerſoq; populo acclamante & laudante. Vt autẽ ſucceſſor regni haberetur, conſilio ſuorum, accepit in coniugem Mariam, ſororem Iaroslai ducis Rufsiæ, filiam Vvlodimiri, ex Anna ſorore Baſilij & Conſtantini imperatorum Grȩcorum genitã. Nuptijs Cracouiæ celebratis, per cœpit dotẽ magnificam in auro, argento, clenodijs, equis & reliqua præcioſa ſuppellectili, ſimul affinitatem & auxilia promiſſa contra quoſcunq; inimicos percœpit. Iaroslao uero Kazimirus in ſignum amicitiȩ, reſignauit caſtra Rufsiæ, olim per Boleslaum auum ſuũ cõquiſita. Maria autẽ, abrogatis nomine, & ritu Grȩco, de more Romano in eccleſia Cracouien. baptiſata, nominata eſt Dobrognievva. Ex pòſt in Gnezna in reginã Poloniæ coronata. Ecce de monacho rex, & de profeſſo continentiam, uxoratus. Simile in Chronica Hiſpanorum hiſce uerbis legitur. Expulſo Petro Tares regnicolæ Arragoniæ, communi conſenſu reuocarunt à monaſterio Ramirum monachum prȩsbiterum, filium legitimum Santij, regis Aragonum, & fratrem Alfonſi ſine filijs præmortui. Cui dederunt nobilem uxorem filiam Raimundi, Comitis Pictauien. obtentaq; diſpenſatione Apoſtolica, genuit unicam filiam. Hæc ibi. Coronato rege & regina facta eſt pax totius Poloniæ, ſolo Maslao tyranno Plocenſi: reſiſtentiam Kazimiro opponente. Ad quem debellandum, proceſsit cum uniuerſis militibus Polonis, & ex Almania adductis, habens in auxilium Iaroslaum ducem Rufsiæ: cum uniuerſis cõpijs eius. Maslaus uerò armatis non ſolùm nobilibus ſed plebeis, et ſeruis, habuit ſuffragatores Prutenos & Iaczvvingos gentiles: Pruteni equidem noti ſunt ex ſupradictis. Iaczvvingi autem fuerunt populi feroces, in finibus Lithuaniæ, iuxta Mazouiam commanentes. Hij in bellando non referebant pedem, quin uincerent aut uincerentur. Hac de cauſa pauci ſuperſunt noſtris temporibus: ſparſim inter Lithuanos commorantes, & proprium linguagium loquentes. Lithuani item & Samagitæ proprium linguagium ſortiti ſunt, aliud à Iaczvvingis. Quemadmodum Lotihali etiam appropriatum linguagium loquuntur à præfatis gentibus diſtinctum, ij habitant in Liuonia, & confinijs eius. Quatuor ergo gentes, Pruteni, Iaczvvingi, Lithuani cum Samagitis, & Lotihali: habent propria linguagia, ualde in paucis conſonantia & conuenientia. Itaque Maslaus habens Prutenos & Iaczvvingos coadiutores duro Marte cum Kazimiro congreſſus, & pro uictoria decertans, ſuperatus eſt, & diſtrictus Plocenſis in poteſtatem Kazimiri deuenit. ex tunc à Maslao Mazouiæ nomen ſortitus. Addidit ſequenti anno Maslaus alteram oppugnationẽ regi Kazimiro circa ripam fluminis Viſla in Mazouia. Ante hanc pugnam, rex Kazimirus fluctuabat, deſperans de uictoria, cernens ſuum exercitum exilem, in reſpectu Prutenorum & Iaczvvingorum pro Maslao decertare uolentium, tamen diuino oraculo inter dormiendum confortatus, in cõgreſſu fœliciter pugnauit (quodam

Kazimirus primus coronatus in ordine regũ tertius.

Attenditur ſimilis caſus apud Hiſpanos.

Iaczwingi qui ſint.

Maslaus tyrannus uictus.

Mazouia originem nominis à Maslao hic traxit.

uiro in ueſte candida,in æquo niuei coloris cum uexillo albo exercitum eius antecedente & Polonos contra paganos animante) in tantum pro uictoria adnixus eſt, ut more boni militis,hoſtes inſequens & feriens,ex laſsitudine, ſemiuiuus per quendam militem gregarium in caſtra eſt delatus. Capta ſunt in eo prælio, duo millia hoſtiū, & quindecim millia cœſa. Maslaum iterum ad Prutenos confugientem,& nouum bellum molientem.Captiuatum Pruteni uarijs pœnis affecerunt, & in altum patibulum egerunt, inſultantes ei & dicentes,alta petiſti,alta tene. Regnauit poſt ſuperationem Maslai, rex Kazimirus in pace, omnibus diebus uitæ ſuæ, regno Poloniæ ſub eius regimine refloreſcente, ad priſtinumq; ſtatum perueniente,mortuus eſt Poſnaniæ 28 Nouembris,ſacramentis perceptis, & iuſto apparatu cum cineribus aui & patris in eccleſia cathedrali Poſnanieñ.conſepultus anno regni decimooctauo. Incarnationis uerò dominicæ milleſimo quinquageſimo octauo. Signa mortem eius præcedentia fuerunt, fames ualida, & defectus uictualium: Stellaq; crinita, pluribus noctibus apparens: Erat autem Kazimirus ſtatura procerus,capillo copioſus,habitudine uegetus, ſtudio pius.Reliquit tres filios & unicam filiam: Boleſlaum(quem moriens regem poſt ſe deſignauit) Vvladislaum & Myesko ſiue Myeczlaum Othone filio quarto,immatura morte(uiuente patre) diem obeunte. Filia nominabatur Svvatochna, poſtea Vvratislao duci Bohemiæ in coniugem data. In memoriam autem & recompenſam profeſsionis monaſticæ, Kazimirus dum uiueret anno Domini. 1044 fundauit, & centum uillis dotauit, monaſterium in Thynyecz iuxta fluenta Viſlæ. Ex Cluniaco (ubi ipſe monachus fuerat) duodecim fratribus ordinis Sancti Benedicti accerſitis,& cum libris, cantuq; chorali perductis. Aaron natione Gallicus, uir doctrina & ſanctimonia rarus, fuit Abbas primus prædicti cœnobij in Thynyecz, propter uirtutes eius, per Kazimirum (nouerat ſiquidem laudabilem conuerſationem ipſius in Cluniaco) ad Archiepiſcopatum Cracouieñ.promotus. Huius Aaron ordinatione,gradus uiuorum tempore quadrageſimali introducti in eccleſia Cracouieñ.dicuntur,huius etiam conſtitutione & priuilegio quilibet Abbas Thyniceñ.fit Canonicus natus in eccleſia Cracouieñ. Aliud Cœnobium eodem anno ſupra Odram fluuium in Lubeus extruxit,& dote liberali ac ſufficienti prouidit,prælibatis fratribus Cluniacenſis ordinis Eccleſiam Ricinenſem olim Smogorzouienſem,cupiens meliorare in Vvratislauiã tranſtulit. Aſsignans loca pro Pontifice & Canonicis.Exinde putabatur ab aliquibus cathedram Vvratislauieñ.fundaſſe. Cùm eam duntaxat tranſtulerit, & donatione uberiori prouidit. Fuit illo tempore,Hieronymus epiſcopus Vvratislauieñ. poſt quem deinceps cæteri præſules Vvratislauienſes titulantur in hanc diem.

Victoria Kazimiri. — Maslai interitus. — Kazimirus primus moritur. — Fames ualida. — Monaſterium in Thynyecx fundatur. — Aaron primus Abbas Thynicenſ. — Abbas Thynicenſ.natus Canonicus Cracouienſ. — Monaſterium Lubeus extructum. — Vvratislauieñ. ſedis tranſlatio.

CAPVT XV. LIB. II.

Iaroslaus Ruſſorum monarcha, ad augendum gloriam & diuitias,miſit filium ſuum natu maiorem Vvladimirum cum exercitu nauali in Conſtantinopolim. Confractisq; nauibus tempeſtate exorta, uix aridam attigerunt,ubi pedes in patriam redeuntes, laceſsiti, & continuo à militibus imperatoris Græcorum perſequuti ſunt, donec prælio inito Græcos in fugam conuerterunt, ſicq; in pace Ruſsiam attigerunt. Iſta refert hiſtoria Ruſsitarum.Sigibertus uerò prodit in Chronica,quòd Ruſſorum rex ſciens Græcos occupatos bello contra Sarracenos,& cuſtodia inſularum, miſit mille naues uel plures ad Conſtantinopolim. Præſentiens autem imperator Græcorum Romanus, milites contra eos miſit, qui pice Græca & flammis in naues Ruſſorum iniectis,plurimos ſubmerſerunt, alios captos decapitarunt, pauxilli admodum fuga ſalui euaſerunt: Non dixit Sigibertus tempeſtate, ſed expugnatione militum Græcorum fractos: Sentiens ſeſe Iaroslaus grauatum, & ſenio confectum,hortatus eſt filios ſuos,ut quilibet ſorte ſua eſſet contentus, quam hoc modo diuiſit, Saslao natu maiori Kyovv: Suantoslao Czirnieiovv: Vvſeuoldo Pereaslavv: Gregorio Vvladimiriam: & Veczeslao Smolensko. Poſt hoc moritur Iaroslaus ſeptima Nouembris anno ætatis ſuæ, ſeptuageſimo ſexto. Sepultus in eccleſia diuæ Sophiæ, quam ædificauerat in Kyovv: Citoq; poſt eum mortui ſunt bini filij eius, Veczeslaus, dux de Smolensko,& Gregorius Vvladimirieñ.

Iaroslai bellū in Græciam. — Ruſsitana opinio. — Sigiberti aſſertio. — Iaroslaus in filios principatum diuidit. — Iaroslai mors.

CAPVT

CAPVT XVI. LIB. II.

BOleſlaus liberalis,& audax,poſtea efferus dictus: Eò quòd eſſet natu maior Kazimiri primi,& regno idoneus, per patremq; dum uiueret ad ſuccedendum poſt eum deſignatus. Coronatus eſt Gneznæ in regem Poloniȩ, anno Domini 1048 per Stephanum Gnezneñ. & Aaron Cracouieñ. Archiepiſcopos, aſsiſtente Dobrognievva regina Poloniæ, genitrice ipſius, epiſcopiſq; magnificis, & multitudine nobilium Poloniæ. *Boleſlaus audax qui & efferus dicitur coronatur.* Hunc Boleſlaum, Vvratiſlaus dux Bohemiæ irato animo, ſugillabat, quòd germanum ipſius Iaromirum (gradu diaconatus reiecto,& habitu laicali reaſſumpto) profugum ex Bohemia, & exulantem iure hoſpicij ſuſceperit. Veritusq; ne aliquando ducatum eius, Polonorum ſtipatus ſuffragijs inuaſurus, Bohemos ad defectionem inclinaret. Cum tota potentia, regnum Poloniæ ingrediens, uaſtabat eam oram, quæ Sleſia dicitur. *Bohemi Poloniam hoſtiliter ingreſſi.* Boleſlaus autem agmine & milite tumultuario & ueloci collecto,peruenit ad exercitum Vvratiſlai, in quadam ſylua, ſtatiua agentem,qui craſtinam pugnam non expectans,omnibus ſarcinis abiectis clam & propere:de nocte feſtinus in Bohemiam fugit, ſed Boleſlaus pluribus diebus eum inſecutus & non compræhendens, Morauiam uaſtauit, & onuſtus ſpolijs: in Poloniam redijt. *Poloni Morauiam uaſtant.* In ſequenti uerò anno: forti exercitu comparato: Boleſlaus Bohemiam expugnare uoluit, niſi eum Vvratiſlaus concordia & ſatisfactione præueniſſet. In ſignum autem reconciliationis, & perpetuȩ pacis affinitatem iungendo,accepit Vvratiſlaus in coniugem uirginem Svviatochnam,germanam Boleſlai regis, ut in proximo eſt expreſſum. Hanc Bohemi uocitarunt Suathauarz. Iterum inſurrexit bellum Prutenicum: nam gentiles Pruteni, extructa firma munitione, quam Poloni Grodek appellauerunt: prouincias Polonorum inuadebant: in tantum ut fere totam Pomeraniam eorum ſubijceret ditioni. *Bellum prutenicum.* Ad reprimendum autem Prutenorum audaciam, coadunato milite, rex Boleſlaus Grodek obſedit, & non ualens expugnare (ſtrenuè enim à Prutenis tutabatur:tùm etiam quòd locus ille erat & natura,& arte plurimum munitus) regreſſus eſt,tandem cum expedito milite clam cōſtituit opprimere inuaſores Prutenos,copiam pugnæ ſubtrahentes: & cognoſcens per exploratores, Prutenos iuxta fluuium Oſſa congregatos,ad ingrediendumq; Pomeraniam paratos: ſubitò iubet ſuos arma corriperet,& fluuiū tranare. Primis autem in flumine Oſſa,& grauitate armorū & inundatione aquæ ſuffocatis(intumuerat ſiquidem flumē aquis) ſequentes reiectis armis,ſuperato flumine, unà cum rege ſilenti agmine ſuper Prutenos irruerūt: & quaſi totā illam multitudinem deleuerunt. Exinde pax facta eſt,& Pomeraniæ recuperatio. *Pruteni uicti.*

CAPVT XVII. LIB. II.

COnfecta itaque pace cum Prutenis & duce Bohemiæ Vvratiſlao Bela profugo Hungarorūm,aſsiduis precibus ingeminante, & reductionē in Hungariā,tanquā ab affine ſuo poſtulante. Rex Boleſlaus (ut refert hiſtoria Hungarorū) fideliter Belȩ auxiliando ex omnibus terris ſuis belligeris conuocatis: Hungariam contra Andream regem Pannoniæ ingreditur. Cauſa autem bellandi fuit, quoniam præfatus rex Andreas ſpreto & abiecto, germano ſuo Bela, coronari iuſsit in regem Hungariæ,filium ſuum Salomonem, minorēnem, nedum ſeptimum annum trāſgreſſum. *Boleſlaus Vngariam ingreſſus Belam reſtituit.* Conuenerunt itaq; reges,& exercitus eorum,iuxta fluuium Cziſſe: Andreas rex fultus ſuffragijs imperatoris Henrici quarti,ſoceri filij eius Salomonis(deſponſauerat ſiquidē ei Henricus filiam ſuam Sophiam) & ſuffragijs Vvratiſlai ducis Bohemiæ,generi ſui (quoniam idem Andreas rex,Adleydam filiam,in conſortem olim dederat illi.) Et conſtituit tres ordines bellatorum, unū ex Almanis,quibus duo dūces Gvvilhelmus, & Ponth preerant: Alterum ex Bohemis quem Conradus Morauiæ dux, germanus Vvratiſlai ducis Bohemiæ regebat. Tertium numeroſiorem ex Hungaris,quem ipſemet Andreas,per ſuos prȩfectos ducebat. Boleſlaus identidem,tres ordines ex ſuis ordinauit, rariores quidem, ſed belli officia & proceſſum ex aſſuefactione iam dudum ſcientes. Adiecit & quartum ordinem Hungarorum, duci Belæ adhærentium, in eis paucam fiduciam habens. Facto ergo congreſſu, diu ancipiti marte pugnatum eſt utrinq; pluribus cadentibus, ſed cum rarefacti ſunt exercitus Almanorum & Bohemorum,& acies eorum fuiſſent inclinatȩ: Hungari machinationes Belȩ metuentes,relicto Andrea rege,acceſſerunt ad Belam, quo comperto,rex Andreas fugam inijt, & compræhenſus ad portas Muſim, in ſylua Bokon,trucidatus, expirauit: Conradus Morauiæ captus, miſerȩ excœcationi datus: milites uerò Almanorum crudeli trucidationi per Hungaros adiudicati, per Boleſlaum Poloniæ re- *Boleſlaus Ger. & Boh. in Vngaria uicit. Andreas Vngariæ rex cæſus.*

gem

Boleſlai in Germanos & Morauos liberalitas & munificentia.

Monaſterij in Mogilno origo.

gem libertate ſunt donati. Ex loco certaminis directis aciebus, rex Boleſlaus, perduxit Belam in Albam regalem ad coronationem, qua perfecta muneribus plurimis, & Boleſlaus, & ſuus exercitus præmiatus, in Poloniam reuerſus eſt: Pro tantis uerò beneficijs, Deo gratias agens, ut par erat, Boleſlaus monaſterium in Mogilno oppido Gneznen. diocœſis anno Domini. 1065. fundauit & dotauit. Ex Thiniecz quoq; monaſterio dioce. Cracouien. ordinis Sancti Benedicti, monachos in ipſum introducens, cõtulit & præfato monaſterio oppidum Mogilno ac profundo aſsignauit: cum uillis Cziruensk, Chrenovv: Bolmo, Velerich, Coſſouo: Cremnovv: Columbino, & alios plures redditus ex curijs ſuis piſcinis, foris, & Theoloneis. Fuit autem primus Abbas Mogilnenſis Mengoſius natione Gallus, olim de Cluniaco cum alijs fratribus receptus.

CAPVT XVIII. LIB. II.

SVb hac tempeſtate accepit Boleſlaus in coniugem Viſſeslauam principis Rufsiæ unicam filiam. Exindeq; occaſione accepta, Rufsiam ſubiugare in animo deſtinauit, ut ſe Boleſlao Chrabri protauo ſuo æquaret. Habebat ſiquidem Boleſlaus, tres exules inſignes, in ſua curia: Zaslaum principem Kiouien. Belam Germanum Andreæ regis Hungariæ, & Iaromirum germanum Vvratislai ducis Bohemiæ. Introductoq; Bela ac in regno Hungariæ locato: Iaromiro etiam ſplendidè munerato in Bohemiam remiſſo, & epiſcopatu Pragen. oblato, ſolus Zaslaus qui prior ante illos in Poloniam profugus aduenerat, reſtabat in Rufsiam & in ſedem Kiouien. (de qua eiectus erat) reducendus. Cum enim nobiles Kiouien. inſtanter petijſſent, ut Zaslaus princeps ipſorum, è uinculis in quæ coniecerat Viſſeslaum fratrem ſuum ducem Polocenſem cum filijs eius relaxaret, & non acquieuit, ſeditione mota eum à ſede ſua expulerunt, & Viſſeslaum in principem Kiouien. Dominum ſuum crearunt. Conuocato itaque milite, ex ſuis prouincijs, habens in ſuo comitatu præfatum Zaslaum cum filijs eius, Mſcislao & Suatopolkone, profectus eſt in Rufsiam, & cum appropinquaret urbi Kiouien. Viſſeslaus cum agmine exercitus non contemnendi, uoluit ſeſe opponere, & tranſitum regi Boleslao prohibere, ſed uiſa potentia Boleſlai perterritus, clam à ſuis in Poloczko fugit, quare Boyari Kiouien. nimio metu perculſi, cum pignoribus ſuis & omni ſubſtantia, uolebant exuſta urbe, & caſtro Kiouien. ſuam ſalutem duntaxat conſeruando, ſeſe in Græciam recipere, ſed adhortamento Suatoſlai & Vvſeuoldi Czirnieouienſium ducum, caduceatores miſerunt ad Zaslaum, ut relictis Polonis ad ſedem ſuam in pace rediret. Boleslaus ergo rex ſarcinis dimiſsis, & parte copiarum relicta, ut paulatim ſe inſequerentur, ipſe cum Zaslao & expedito milite, celeri gradu in Kiouiam proceſsit, præmiſitq; Mſcislaum, filium Zaslai ad explorandum, an in pace ſint omnia apud Kiouien. uel in dolo. Qui ingrediens Kiovv, reperienſq; eam tranquillam, trucidans ſeptuaginta (ut uidebatur) ſeditioſa capita: intimauit tam regi Boleslao quàm Zaslao ſuo genitori: quòd omnia pacificata eſſent. Aduolauerunt ergo rex, & Zaslaus itumq; eſt eis in obuium, ſuſceptique ſunt maxima cum reuerentia. Ingreſſus ergo Boleslaus urbem Kiovv, ſecunda Maij: manſit in ea tota æſtate: autumno & hyeme: militibus Polonorum in oppidis & uillis hybernantibus. Zaslaus uerò princeps Kiouien. acceptis ſuis copijs: & regis Boleſlai: inſecutus eſt Viſſeslaum in Poloczko, quo per fugam elapſo: compræhendit caſtrum Ploczko: totamq; regionem eius: & filium ſuum Mſcislaum primum ibi locauit eoq; morte aſſumpto, Suatopolkonem alterum filium ei ſurrogauit. Tranſacta autem hyeme, plurimis donis per Zaslaum rex Boleslaus: & ſui milites remuneratus: in auro, argento: uaſis, gemmis: ueſtibusq; preciosis uerſus Przemisliam diuertit: & ui receptis uicis ac oppidis: alijs uerò ſpontè ſe dedentibus ad Przemisliam applicuit, quam poſtquam tumor: ac inundatio fluminis Szan decreſceret, tribus diebus continuis oppugnauit: quarto uerò die Ruthenis ſubſiſtere non ualentibus: in caſtrum cum omnibus ſuis rebus excedentibus eam recipit: & prædam eius militibus conceſsit: refectisq; militibus: caſtrum obſidione cinxit: tota æſtate expugnationi eius immorando, donec aqua deficiente: & peſte in caſtro inualeſcente: miſsis caduceatoribus: pacis contractu inito: ut ſaluis ſubſtantijs & equis poſsint è caſtro recedere: caſtrum Przemisli Boleslao dedere. In quo demorando per hyemem hibernauit. Venerunt autem ad ipſum illic commorantem, Geyſza, Ladislaus & Lampertus duces filij Belę regis Hungariæ in Demes regis Villagio: caſu ſolij ſeu ædificij confracti: & mortui. Poſt cuius mortem, in principio ueris ſequentis: Henricus imperator Romanorum: ducens ſecum Salomonem gene-

Boleſlaus Ruſſiis bellũ pro Zaslao mouit.

Boleſlai ex Rußia redditus.

Przemislia expugnata.

generum ſuum: Hungariam ingreſſus: iuſsit denuo coronari præfatum Salomonem in regem Hungariæ, à quorum potentia Geyſza, Ladislaus & Lampertus duces uidentes eis ſubtractam obedientiam Hungarorum: in poloniam ad conſanguineum ſuum Boleslaum regem fugerunt, ſupplicantes pro reſtitutione & reductione eorum in Pannoniam, de qua metu perculſi exceſſerunt. Boleslaus uerò obmiſſo Ruthenicò bello, cum delecta manu ſuorum militum, iam nominatos duces ex Przemisl in Hungariam perduxit. Et cum ſtatiua proxima Bude ageret, rex Salomon uidens ſe ab Hungaris deſeri (iam enim Salomon in dominando erat eis pertæſus) in caſtrum Moſon, natura & ſtructura munitiſsimum diffugit. Pontifices uerò Hungariæ, quibus cura fuit patriæ, pacem inter eos in hunc modum confecerunt, ut rex Salomon, quamuis natu minor, regio diademate inſignitus, binas partes regni poſsideat. Geyſza uerò, Ladislaus, & Lampertus ducalem honorem, & tertiam partem habeat. Rex Boleslaus de ærario utriuſq; partis remuneratus diſcedat, ſicq; cum gloria & fauore utriuſq; partis remuneratus in Ruſsiam diſceſsit, tamen totum æſtatis tempus in huiuſmodi compoſitione pacis in Hungaria abſumpſit.

Boleslai in Hũgariam ingreſſus ſecundus.

Pax Hungarorum.

Et hyeme tranſacta, uolēs reducere in ſuam ſedem, Zaslaum ducem Kiouieñ. ſecundo eiectum de Kiovv, per Suantoslaum & Vvſeuoldum duces Czirneouieñ. reduxit agmina ſuorum exercituum, & diuertens, inuaſit territoria & caſtra Ruſsiæ Chelm, Vvladimir & & Volhin, quod nunc Luczko appellatur. Et his conquiſitis anno ſequenti, ſcilicet M. ſeptuageſimoquarto, recto tramite ad Kiovv proceſsit. Cui Vvſeuoldus dux Czirneouieñ. occupator Kiovv (iam enim Suantoslaus germanus eius morte interierat) animatus per Ruthenos, cum forti exercitu Boleslaum inuaſit, & longo prelio confecto, dextra ala Polonorum incœpit declinare, & prope fugam ſpectare, Ruthenicq; clamoribus cœperunt exultando uociferare, hoſtes fugiunt, hoſtes ſuperati cedūt. Quod cernēs Boleslaus rex, uir acerrimi pectoris, & magnæ audaciæ, nouam cohortem militum in laborantem alam dextram induxit, tandem & cum ſuis, in fortiorem cuneum Ruthenorū impegit, & eum diſiecit, tunc potentia Ruthenorum corruit, & fuga extemplò ſecuta eſt. Dux Vvſeuoldus fuga ſaluatus eſt. Rutheni effuſi plurimi ceciderunt, ex Polonis uerò prope mille occiſi & ſepulti, reliqui omnes in Poloniam uictricia tela & ſpolia intulerunt: Viditq; rex Boleslaus, eo anno cum ſuis grande miraculum. Piotrek hæredem de Piotrauin humatum, poſt triennium per beatiſsimum Stanislaum Epiſcopum Cracouieñ reſuſcitatum, prout in ſequentibus tangetur. Præterea ſequenti anno qui fuit milleſimus, ſeptuageſimus quintus maiori exercitu comparato, ex milite equite & pedite, rex Boleslaus, itinere tecto, ad Kiouiam metropolim Ruſsiæ pro ea tempeſtate, urbem inſignē & amplam contendit, & eam obſedit, undiq; prouidens per ſeipſum, undique prohibens, ne quidpiam in urbem inferretur. Certabant autem & præliabantur ex urbe effuſi milites Ruthenorum, donec chariſtia, fame, ac peſte tam ipſi nobiles, quàm populares laborarēt & contabeſcerent. Miſerunt ergo legatos, promittentes ſubiectionem & fidelitatem, dūtaxat ne in eos rex ſæuiret, poſtulantes, quod & promiſit, & non differentes, eodem die ſuſceperunt eum cum maximo honore. Ingrediens autem per portam, mucrone geminando percuſsit in portam ferream, & laminam ipſius tranſuerberauit, inſtar protaui ſui Boleslai Chrabri. Prohibuitq; cunctis ſuis militibus, ne ſpolia & expilationes in ciues agerent, ob quam beneficentiam ſponte congeſſerunt Kiouieñ. munera, & regi obtulerūt, quæ in milites quos nouerat conſpectiores, uigilantioresq; diſtribuit. Præfecit autem Zaslaum gubernationi Ruſsiæ. Ipſe uerò moratus eſt cum ſuo exercitu in Kiovv. Ex qua mora tā ipſe rex, quàm eius exercitus, incidit in perniciem uoluptatum, comeſſationum, ebrietatum & libidinū: Kiouia ſiquidem urbs ampla, & uicis largis porrecta erat: ferax frumēto, carne, piſce, melle, & fœminis ſtaturæ proceræ ſpecioſiſsimis, quarum pulchritudine capti, in ſentinam omnium libidinum corruerunt. Ipſe inſuper rex Boleslaus, in crimen ſpurciſsimum Sodomiæ, Kiouienſibus commune & uſitatum, prolapſus eſt. Vt quos armis uicerit, horum fœdiſsimis facinoribus uinceretur. Diuina ultio nil mali impunitum relinquens, merito ſuper eos uenit, in regem quidem, quoniam tam à ſuis, quàm ab exteris contemni cœpit, in Polonos uerò, quoniam uxores, ſorores & filiæ eorum, libidinibus uictæ, & uiris prope ſeptennium orbatæ, in tedas & complexus ſeruorum conuolauerunt. Dum hæc in caſtra regis, per crebros nuncios & rumores deuoluta ſunt, quidam militum Polonorū frementes & impatientes iniuriæ thori coniugalis, clandeſtinè ad propria diſcedunt: alij exemplo illorum, rege nequicquam prohibere ualente, de nocte fugientes abſcedunt, ultum iri uiolata matrimonia, in ſuis mulieribus & ſeruis. Rex animaduertens ſe ſpretum, & deſolatum,

Boleslaus in Ruſsiam redijt.

Boleslai uictoria ex Ruſsis.

Boleslaus iterum Ruſsiam ingreſſus.

Kyouia ſubacta.

Exemplum Capuæ.

Boleslai tyrannis.

latum, cũm raro & paruo agmine eos inſecutus, peruenit in Poloniam, & primos fugę iniciatores quos potuit compræhendens pernecat, ſequaces eorum alios carceribus, alios priuatione poſſeſsionum, reliquos exilio damnat. Matronas & mulieres, quibus ab earum maritis, parſum erat, truculentus dehoneſtat, et pectore ſaxeo immotus: prole ammota catulos ad ſugendum ubera applicat. Res inaudita ſæculis: dat lac humanum catulis: abiecta prole tenera. Inſuper (ut aiunt) ad augendum crimen Sodomiæ: potius uerò ad inferendum dehoneſtationem matronis: iumentum purpura uelatum: publicè poſt ſe duci iubet. Omnibus inuiſus: omnibus dirus tyrannus. Et quamuis plures fuerunt in Polonia pontifices: nullus tamen auſus eſt curare exceſsiua regis ſcelera: niſi beatiſsimus Staniſlaus Epiſcopus Cracouieñ: qui hanc palęſtram ingreſſus eſt, quoniam Petrus Archiepiſcopus Gnezneñ: cuius officij principaliter erat regem à prauitatibus reducere: uidens lupum uenientem non ſe oppoſuit. Stanislaus uerò zelo diuino, & plebis iniuria accenſus: regi ſeſe oppoſuit, tanquam alter Archiepiſcopus, quoniam ſedes eius nouiſsimè Archiepiſcopatum, incuria anteceſſoris ſui Lamperti Zule amiſerat. Sed ut pauca de beatiſsimo Stanislao perſtringam, hactenus de bellis & actibus Boleslai ſufficiant, ultima eius in uita ſancti Stanislai complectar finiendo.

Archiepiſcopatus Graccouienſis in Lamperto deſijt.

CAPVT XIX. LIB. II.

BOleslaum audacem regem Poloniæ, peracta ac reportata belli uictoria de Vvſeuoldo duce Ruſsiæ, ob raptum, & crimen adulterij, in nobili fœmina Chriſtina, militis Mſcislaui conſorte perpetratum. Beatus Stanislaus Cracouieñ epiſcopus, monuit & corripuit, ut conuerſus ad Dominum ſaluaretur. Ipſe uerò fremens, & tãquam leo è cubili ſuo excitatus, minas ſpirans, tendiculam & inſidias uiro ſancto parauit, & oppoſuit ut malum pro bono redderet. Sciens namq; uirum beatum, coëmiſſe uillam Piotrauin pro eccleſia Graccouieñ. Induxit nepotes nobilis olim Petri dum uiueret cognominati Piotrek, hæredis de Piotrauin, promittens eis regiam aſsiſtentiam, ut repeterent hæreditatem Piotrauin, beatum Stanislaum impetendo & conturbando. Itaq; agente rege magnorum terminorũ iudicium, in papilionibus & tentorijs, ſuper pratis & campeſtribus, inter Solecz & Piotrauin. Cõuentus ſacer præſul per eos, negauit uillam eſſe de proprietate eorum, ſed eam iure emptionis fuiſſe & eſſe ſuam. Et dum (rege & conſilio ei deferente) dies teſtibus probandi aduenißet, timore regis & comminatione requiſiti teſtes ſuam præſentiam ſubtraxerunt. Inquit ergo ſacer antiſtes Stanislaus. Video ò rex: deficiente hominum teſtimonio, operepræcium fore, diuino adiutum ſuffragio, principalem uenditorem ad perhibendum ueritatem, in quatriduo me producturum quod rex & aſſeſſores tanquam deliramentum accipientes in termino ſequenti quatuor dierum operiebantur. Iubet ergo beatus Stanislaus omnibus ſacerdotibus, quos habere potuit, Deum orare: miſsis, & obſecrationibus, ieiunium triduanum omnibus inſtituendo. Ipſe autem die, noctuq; in eccleſia parochiali ſancti Thomæ Apoſtoli, in præfata uilla Piotrauin, in diſtrictu Lublineñ. ſita, conamine orabat, aſsiduis ſuſpirijs & lachrymis intermixtis. Quarta uerò die indutus pontificalibus ſub præſentia cleri, & multitudine populi, ſarcophago Petri, iam triennio mortui aperto, proſtratus in faciem ſuper terram, deuotiſsimè orauit, & ab oratione ſurgens, bacculo paſtorali cineres defuncti Petri nobilis tetigit, dicens. In nomine patris, et filij, & Spiritus ſancti: Surge Petre: ad perhibendum teſtimonium ueritati, qui mox ſurrexit & ſtetit: ſacer uerò pontifex Stanislaus, manu porrecta eduxit eũ de ſepulchro. O` Stanislae quã magna fides tua erat, ut Petrus triennio uita functus, uoci tuæ obediens, protinus ab inferis euocatus paruerit. De eccleſia ergo ſancti Thomæ Apoſtoli egreſsi, peruenerunt in præſentiam regis pro tribunali ſedentis. Ad quem beatus Stanislaus: En, inquit, rex, adduxi Petrum uenditorem uillæ Piotrauin ad euincendum & referendum, ſingula quæque, uenditionem huiuſcemodi concernentia. At rex cum aſſeſſoribus, ſtupidi obmutuerunt. Omnes ſiquidem conticuerant intentiq; ora tenebant. Petrus uerò ad regem. Ego ò rex Boleslae fateor me uendidiſſe hæreditatem meam uillam Piotrauin, huic uiro beato pontifici, & completam accepiſſe ſolutionem: nepotes uerò & cognatos meos, nil proprietatis, nilq; reſeruationis in ea habuiſſe, neq; habere. Et conuerſus ad impetitores nepotes ſuos dixit. Quis uos in hanc uæſaniam impulit, ut ueritate prophanata, friuolè & iniurioſè uirum beatum inuaderetis? Ideo niſi pœnitentiam ægeritis grauem pœnam, & uindicem iram omnipotentis Dei incurſi lugebitis. Expedito reſuſcitationis. ac teſtimonij officio, à conſpectibus regis &

Sanctus Staniſlaus Petrum ſuſcitauit triẽnio mortuum.

Petri teſtimonium.

conſilia-

conſiliariorum uir Dei Stanislaus, cum Petro in uillam Piotrauin diuerterunt,maxima multitudine eos concomitante, ac inſpectante, ut regem in caſtris ſolitarium deſererent. Peruenientes autem in locũ ſepulturæ Petri,tali ſermone adorſus eſt eum. Vir beatus Stanislaus,uis inquit Petre ut precando,à Domino meo ſaluatore,longam tibi uitam obtineam? Reſpondit Petrus. Non expedit præſul beatiſsime,uerum magis precare obſecro, ut à pœnis purgatorij liberer tuis meritis,quas breui tempore ſi pro me oraueris,ſpero me euaſurum. Et ingreſſus tumulum locato corpore,reſoluit ſpiritum. At pontifex cum omni clero & populo,decantatis Pſalmis & orationibus pro liberatione Petri fuſis,tumulum ex more compoſuit & abijt. *Petrus rediijt in ſepulchrum.*

CAPVT XX. LIB. II.

Poſt reditum autem regis Boleslai è Kiow,quam expugnauerat: & in Poloniam tyrannidem exercẽdo in milites profugos,quoniam in terra aliena relicto eo abierant, & in mulieres atq; matronas,quarum uberibus corde ferreo & effero proſpectans,catulos applicabat,quoniam inter bellandum non ſuis maritis adhæſerant,& pepererant. Et in ſubiectos,quoniam exceſsiuis exactionibus ac oppreſsionibus eos expilabat & extenuabat: dum neminem haberet qui à tyrannide et deprauationibus ſuis eum reduceret,Stanislaus zelo iuſtitiæ armatus, plebis iniuriæ compatiens,primum in ſecreto,tandem cum non acquieuiſſet,coaſſumptis ſecundum formam euangelicam,alijs prælatis & baronibus,regem aggreſſus,obſecratus eſt, & monuit,ut iuſtitiam colendo,beluinam tyrannidem abijceret,ſubuectiones(quæ in Polonico Poduodi nuncupantur)non exigeret,ſtationes & exactiones ſuperfluas non extraheret,& à peſsimo facinore Sodomię(cui uelut iumentum inuolutus & ſordeſcens inhiabat)ceſſaret. At ille uelut lignum tortuoſum exaſperatus non deflexus,in ſanctum Dei maledictoria, & contumelioſa,ore minaci congeſsit,& eum ſectioni minutatim deſtinatum, interfecturum iurabat. Adueniente termino monitionis præfixo,nullaq; regis emendatione facta,Stanislaus Epiſcopus per ſe(quoniam alij omnes ſacerdotes timore perculſi hoc officium ſubire recuſarunt)contumacem & excommunicatum publicauit. Mandans ut in omnibus Eccleſiis ſuæ diocœſis,tanquam lignum putridum excommunicatus denunciaretur. Ei quoq; eccleſiam Cracouien.ſub diuinis ingredienti Beatus Stanislaus occurrens. Qua, inquit,temeritate rex audes diuina prophanare,Deum cuius iram uindicem non expaueſcis exacerbans,& tuis deprauatis actibus,finem humiliatus non imponens. Rex ardentiſsimam bilem incidens,ore & manu minitans:de eccleſia exiuit,& in caſtrum Cracouienſis eccleſiæ contiguum ſe recepit, & fremebundus iurauit,diſſecturum Epiſcopum ubicunq; reperiret. Almus tamen præſul Stanislaus,ne eccleſia ſponſa ſua propter eum quippiam mali incurreret:in abditis,occultisq; locis degebat,uacans miſſarum ſacrificijs & orationibus, pro reductioneq; regis & ſaluatione uberrimis fletibus inundabat,ſicq; eluſit conatus regis pluſquam uno anno. Anno autem Domini. M. ſeptuageſimo nono,tertio Idus Maij die ipſa in feriam quintam cadente,ſancto Stanislao,in eccleſiam ſancti Michaëlis de rupella cum ſuis clericis,ut diuina celebraret,deſcendente, ab exploratoribus uiſus, & regi Boleslao delatus eſt. Rex uerò correpto acinace & pluribus militibus accerſitis ad inſequẽdum ſe properanter ad Eccleſiam ſancti Michaelis,tunc inter prata in parua rupe extantem peruenit, beato Præſule miſſam nondum finiente, iuſsitq; ſtãs foris, milites ingredi,& eum ab altari extrahere. Qui ingreſsi,& ſacrum antiſtitem tangere uolentes,abierunt retrorſum & in terram ceciderunt: prouolutiq; exiuerunt de eccleſia. His obiurgatis rex plures iubet ingredi,ad perpetrandum ſcelus in ſanctum Dei. Sed hi magno caſu retrorſum ceciderunt,& reptantes manibus,pedibusq; de eccleſia ſunt euoluti. Adiecit excœcata mens,tertium introitum repetere, cum ſtomachatione ac maledictione: ô inquit degeneres & non milites,fœminæ & non uiri: non poteſtis unum ſacerdotem protrahere de eccleſia,meas graues iniurias in eo ulturi. Ipſi uerò obiurgati audaciùs ingreſsi: corruerunt ac fortius,quam prius retrorſum abierunt. Et ipſis exeuntibus rex non credens narratis,rapto gladio & exerto,furioſus eccleſiam intrauit,& ſacrificantem præſulem gladio in caput percuſsit,dirupit atq; proſtrauit,ſanguinem eius recenti ſacrificio altaris com miſcendo. O ſcelus immenſum, impius & ſceleſtus occidit pium,& ſanctum:ſacrilegus præſulem,ſponſum in gremio ſponſæ,paſtorem in ſuo ouili. Tunc ſatellites ſceleris accurrentes,alius præ alio ſtrictis ac uibratis gladijs,repetitis uicibus, ad complacendum regi, & ad abolendum ignominiam,per eum ipſis inflictam,beatum uirum in multa fruſta cõciderunt,nonnulla hiſtoria referente in ſeptuaginta duas partes: Non contentus ſceleſtus rex in rabie patrati ſceleris: iuſsit partes & membra,in plano circumiacentis campi diſiici, ut à beſtijs & ſanguipetis alitibus deuorarentur,ſicq; deleret memoriam eius de terra. Sed

Rex excommunicatur. *Rex ab eccleſia prohibitus.* *Martyrium diui Stanislai.* *Diuus Stanislaus ſacrificãs per regem occiditur.*

Miraculum 1. Deus in ſanctis ſuis mirabilis,nocte ſequenti radios è cœlo ſupra qualibet particulam ue-
lut lampades miræ rutilantiæ ſtantes demiſit.Et quatuor grandes aquilas,à quatuor mun
di partibus aduenientes,in cuſtodiam nocte & interdiu deputauit,quæ ſuperuolantes, o-
mnes beſtias & carniuoras alites abigebant.Cernentes quidam patres,Prælati, & Cano-
nici eccleſiæ Cracouienſis religione pleni, corporis beati partes in nocte illuſtrari,diſie-
ctos artus,tertia nocte collegerunt,membrum ad membrum,& partem ad partem, pro ut
Miraculum 2. uiſum eſt eis,apponendo.Mirabile dictu,mox cœleſtis medici uirtute,coaluit,ac integer-
rimum ſine nota cicatricum redditum eſt. Exhilarati ergo poſuerunt illud in tumbam &
ſub diuo,ante fores eccleſiæ ſancti Michaëlis de Rupella ſepulturæ tradiderunt: Ne ſi in
eccleſia ſepulturam egiſſent,rex,exhumatum ut prius per campum diſperſum proieciſſet.
Aiunt interfectores regi Boleslao in nece ſancti Stanislai cohærentes,fuiſſe de armis ſtre-
parum,de armis Sreniawa cum cruce & ſine cruce,& babati cum cruce. Gregorius Papa
ſeptimus,perlata ad ſe crudeli nece beati uiri Stanislai,dedit in mandatis, ad Petrum Ar-
chiepiſcopum Gneznen.& omnes epiſcopos regni Poloniæ,ut interdictum generale in
Regnum Poloniæ corona priuatum. tota prouincia obſeruarent,& eccleſias obſeratas clauderent,regemq́ Boleslaum anathe
matiſauit,& coronam regno Poloniæ abſtulit,ne de cætero quiſpiam principum in Po-
lonia abſq; ſpeciali conſenſu ſedis apoſtolicæ coronaretur,abſoluitq́ à Boleslai obedien-
Rex è Papa anathematizatus. tia,omnes Principes,Barones,Vaſallos,Feudarios & ſubiectos:Milites uerò,qui cum re-
ge in necem beati pontificis auxilio aut conſilio conſpirarant, cum tota eorum domo &
nepotibus,ad beneficia eccleſiaſtica habita & habenda, ad dignitates quoq; & honores,
uſq; in quartam generationẽ inhabilitauit. Et quamuis obediẽtia per Papam regi Boleſ-
lao ſubtracta fuiſſet:ipſe tamen ſe pro rege geſsit,& ſingulos parere ſuis imperijs, coegit,
donec quoſdam primores regni,in captiuationem eius & mortem conſpiraſſe cognouit,
tunc enim cor eius culpa redarguente concidit.Et accepto ſecum filio ſuo Myeczlao, an-
num agente duodecimum(qui poſtea ad regnum reductus mortuus eſt) relicta Polonia,
feſtinè totus meticuloſus in Hungariam,ad Ladislaum regem Hungariæ perrexit.Cui &
Boleslaus in Hungariam fugit. fratribus eius, Geijſze & Lamperto, fideliter auxiliatus fuit eos in regnum Hungariæ,
prout antè expreſſum eſt,reducendo.Ladislaus uerò rex Hungariæ in ſummo honore, &
Boleslai miſer interitus. omnium neceſſariorum prouiſione,Boleslaum cum ſuis fouit.Deo autem uindicante,ci-
tò poſtea in amentiam rex Boleslaus incidit,& per ſiluas uagus 12.Calendas Aprilis mor
te interijt.A ſuis canibus(ut ferunt)eum inſequentibus deuoratus. Tradunt quædam an-
Alia opinio pro morte Boleslai. nalia,quòd audita ſugillatione Hungarorum,de occiſione beati præſulis Stanislai, com-
punctus,dimiſsis omnibus & filio Myeſzko apud regem Vuladislaum relicto atq; com-
mendato,in clamide abiecta,unico comitatus ſeruo,clam in Corinthiam peruenit ad mo
Tertia opinio de morte Boleslai. naſterium Ozia iuxta lacum de propè Villacum,alijs referentibus quòd ſeceſſerit in mo-
naſterium Vilthnia,prouinciæ atheſis propè Isburg,ubi omnibus ignotus,in ſqualoribus
coquinæ ſtrictam agens pœnitentiam,reatum occiſionis beati antiſtitis Stanislai diluit.
Ego uerò percunctando,non potui inuenire in prædictis locis,patentem ipſius profeſsi-
onem ac pœnitentiam.Et utinam aliquando compunctus,ob ſuæ culpæ expiationis re-
Boleslai uirtutes & uicia. medium eam ſuſcepiſſet.Iſte eſt Boleslaus qui poſt ſuum protauum Boleslaum Chrabri,
patriæ fines tropheis magnificè propagauit.In omnes liberaliſsimus fuit,in audacia cæte-
ros ſuperauit.In uicio Sodomiæ fœdiſsimus apparuit.In tyrannide militum & ſubditorũ,
efferus innotuit.In beati Stanislai nece truculentus carnifex cognomen inuenit & repor-
tauit.De hoc eccleſiaſtice legitur,affluens diuitijs,largus beneficijs,belliger in hoſtibus,ty
rannus militibus,hic fuit Boleslaus. Cuius in temporibus plebem Dei regens legibus oc
cubuit Stanislaus.

CAPVT XXI. LIB. II.

IN principio regni Boleslai largi in Polonia,uenerunt Polowczi Barbari cum Duce
ſuo Szekal contra Vuſeuoldum ducem Ruſsiæ de Pereaslaw, & ſecunda die Febru-
Polowzi Ruthenos uicerũt. arij inito certamine,uincunt Vuſeuoldum & ducatum ipſius crudeliſsimè uaſtarunt.
Hoc primarium malum fuit,quod Ruſsia ex poſt paſſa eſt à Polouuczis. Deinceps
addiderunt alteram irruptionem Polouuczi in terras Ruſsiæ,quibus tres duces Zaslauu
Kiouien.Suantoslaus Czirnieouien.& Vuſeuoldus Pereaslauien.circa flumen Olcha oc
currerunt,commiſſoq́; certamine, Polouuczis ceſsit uictoria, qua obtenta uaſtationem
terrarum Ruſsiæ longè extenderunt:Oppida & uillas,cæde ac ſpoliatione debachantes,
milites uerò Ruthenorum diffugientes,flagitare cœperunt,quatenus bini duces Zaslaus
& Vuſeuoldus:Viſſeslaum Polocenſem ducem,& duos filios eius, quos anno ſuperiore
in dolo captiuauerant,à uinculis ſoluerent,quod dum impetrare non poſſent, in ſeditio-
nem uerſi. Duces Zaslaum & Vuſeuoldum de Kiouu exturbant.Pręfatis autem duci-
bus,

bus,Zaslaw & Vuſeuoldo diffugientibus,milites ſubſtantiam & ſuppellectilē caſtri Kio-
uienſ.diripuerunt,& ergaſculo aperto,ducem Viſſeslaum cum filiȷs ipſius à uinculis libe-
rauerunt,& in dominum Kiouienſ.præfecerunt.Zaslaus uerò,dux Kiouienſ. nō audens
in Ruſsia conſiſtere, cum uxore & duobus filiȷs in Poloniam ad regem Boleslaum fra-
trem ſuum amitalem fugit,à quo benignè acceptus & fotus eſt.Inſuper & ad ſedem Kio-
uienſ.reinductus atq; repoſitus,prout ſuperiùs in hiſtoria de Bolislao narratum eſt. Po-
lowczos uerò contra Czirnieow diuertentes.Dux Swantoslaus,nil clade ſuperiori deterri-
tus,habens tantum tria millia uirorum in ſuo exercitu,prima die Nouembris anno Chri-
ſti milleſimi,quinquageſimi noni,circa Sznowsko inuaſit,ubi multitudo à paucitate ſuc-
cubuit.Nam duodecim millia Polowczonum profligauit: Ducem eorum,& primates ui- *Polowzi uicti.*
uos cœpit,& prædam quam in terris Ruſsiæ quæſierant excuſsit. Poſt aliquot annos ſe-
dente Zaslao in Kiow,poſt eius recuperationem, orta eſt contentio inter eum ab una,&
duces Swantoslaum & Vuſeuoldum partibus ex altera,pro finibus & ſpoliȷs. Perpendēs
autem Zaslaus fluxam ſuorum militū fidem,diſceſsit ex Kiow & iuit in Poloniam, ad re-
gem Boleslaum cum uxore & filiȷs:Swantoslaus uerò & Vuſeuoldus duces, uigeſima ſe-
cunda die menſis Martiȷ Kiouiam ingreſsi,ſedem eius & principatum occupauerunt. Et
Swantoslao in breui,quia uiceſima prima Decembris anni occupationis eiuſdem,ſcilicet,
milleſimi, ſeptuageſimi ſecundi mortuo,& in Czirnieow ad eccleſiam S.Saluatoris ad ſe-
peliendum relato,Vuſeuoldus frater ſuus,in principatu Kiouienſ.ſuccedit, quo cum Bo-
leslaus rex Poloniæ iterū Zaslaum reducendo,prope Kiow forti pugna conflixit, & eum
debellauit,Kiouiamq; obſidendo expugnauit atq; poſſedit.Zaslaum ei præficiendo atq;
ſurrogando. Filius autem Zaslai Suatopolk,in Nouogrodenſ. ducatum ſucceſsit,quo-
niam Hleb Swantoslai ducis Czirnieouienſ.filius,ultimus poſſeſſor eius, recenti morte à
ſuis nequiter occiſus erat. Vuladimirus uerò alter filius Zaslai obtinuit & ſedit in Smo-
lensko,& Iaropolk tertius filius locatus erat in Viſſegrod.Sicq; terræ Ruſſorum uideban-
tur pacificatæ. Verum ſtimulante odio,Borziſch & Olech duces Ruſsiæ, aduocatis Po-
lowczis,terras Ruſsiæ uaſtare incœperunt.Dux autē Vuſeuoldus Czirnieouienſ. eis oc-
currens,in loco qui dicitur Ziczcze,cum ipſis die uiceſima quinta Auguſti conflixit. Et
uictus etiam ſedem ſuam caſtrum Czirnieouienſ.perdidit.Exindeq; plurimum anguſtia-
tus,ad fratrem ſuum Zaslaum ducem Kiouienſ.cum Vuladimiro filio ſuo diuertit.Quos
ille benignè excœpit,& fouit,dicens: Ego ſim uobis in exemplar,qui omnibus ſpoliatus
in terris alienis,ſtipe Polonorum uixi,& ſuffragio eorum omnia mea rehabui.Coadunata
itaq; militia,Zaslaus dux Kiouienſ.cū filio ſuo Iaropolko,& Vuſeuoldus dux Czirnieo-
uienſ.cum filio ſuo Vuladimiro,uadunt contra Czirnieow:in quod ſe Borziſch & Olech
robore Polowczonum freti,recœperant. Perſuadebat autem Alexius,qui & Olech duci
Borziſch aiens: Non pugnemus contra quatuor duces fratres noſtros,quoniam fortio-
res nobis ſunt,ſed æquis cōditionibus pacem petamus.Et Borziſch in ſuperbiam elatus,
non acquieſcens reſpondit. Non te aliqua ſollicitudo de uictoria detineat,ſed plenus ſpe
euentum belli expecta.Et facto congreſſu,interficitur Borziſch filius Czeslai,qui pacem
abnuebat.Sed & dux Zaslaus Kiouienſ.dum prælio confecto,inter pedites ſecurus uer- *Dux Borziſch*
ſaretur,ab uno milite ducis,Olech qui tāquàm proprius peditibus ſeſe ingeſſerat, percuſ- *occiſus.*
ſus inter ſcapulas,trāsfoditur & occiditur, & per filiū ipſius Iaropolkum relatus in Kiow,
cum magno planctu ſepelitur in eccleſia beatæ Mariæ,anno Chriſti milleſimo,ſeptuageſi- *Dux Zaslaus*
mo ſexto.Erat autem Zaslaus uir altæ ſtaturæ,uerus cultor iuſtitię,caſtrū Czirnieow recu- *occiſus.*
perans Vuſeuoldus,tradidit filio ſuo Vuladimiro natu maiori.Iaropolkum uerò alterum
filium locauit in Thurow.Ipſe autem Vuſeuoldus tanquàm germanus Zaslai,ſucceſsit in
principatu Kiouienſ. Propter quod liuore excitati aliqui Ruſsiæ principes,mouerunt ei
bella.Romanus namq; dux Ruſsiæ,uolens ſedem Kiouienſ.occupare,cum Polowczis in
auxilium ſui conductis,uenit contra Vuſeuoldum,& circa Pereaslaw,ſecūda die Auguſti
mediātibus Baronibus pacificantur.Polowczi uerò,mota ſeditione, ducem Romanum,
eò quòd ipſis inconſultis pacem conſumaſſet occiderunt.Iterum inſurrexit contra Vuſe-
uoldum Iaropolkus filius Zaslai,quoniam præripuit ei paternam ſucceſsionem principa-
tum Kiouienſ.Vuſeuoldus autem frequenti conſilio aduocato, ex uno conſiliariorū tale
documentum accepit. Mitte filium tuum Vuladimirum cū exercitu contra Iaropolkum,
quem ego præueniendo,ſine armis debellabo,& meo uafro conſilio,fallam.Venit itaque
ille fallax conſultor ad Iaropolkū,dicens:non confidas conſiliariȷs,& militibus tuis, quo-
niam uolunt te decipiendo tradere Vuſeuoldo.Sed concito pede uade in Poloniā,quem-
admodum Zaslaus pater tuus fecit auxilia pro reſtitutione petiturus. Credidit Iaropol-
kus fallaci ſermone,& relicta matre uxore,& filiȷs in caſtro Lucko,fugit in Poloniā ad re-
gem Boleslaum,quem Boleslaus non ualens in propria perſona reſtituere,propter ſciſma

inter ipſum & ſuos milites exortum, miſit cum illo milites Polonos, quorũ robore recuperauit caſtrum Luczko. Poſt diſceſſum Iaropolci, per Vuladimirum expugnatum & occupatum, aliaꝗ caſtra Vuladimirus eidem reddidit, aut reddere promiſit.

Iaropolci interitus.

Iaropolcus remiſſo exercitu Polonorum, dum ex Vuladimiria uehiculo in Szuumingrod ueheretur, à familiari ſuo Nyeradzecz quieſcens obtruncatur. Et in Kiouu deductus, cum magno planctu, in eccleſia S. Demetrij ſepelitur, Vuſeuoldo duce & binis eius filijs Vuladimiro & Roſcislao, item Ioanne Metropolitano & Boyarijs, uniuerſisꝗ ordinibus Kiouienſibus præſentibus. Is Iaropolcus fuit uir manſuetus, & amator fratrum, decimas ſoluens de omnibus frumentis, pecoribus, & armentis, cunctis diebus uitæ ſuæ. Sed & uiuens ſępius uotis uacabat, ut ſimili morte moreretur, quali Hleb & Borziſch protaui eius necati ſunt, & in ſanctos per Ruthenos relati.

CHRONICORVM REG. POLON. LIB. III.

CAPVT I. LIB. III.

Vuladislaus Hermannus Monarcha primus.

EXCEDENTE in Hungariam Boleslao audaci: Prælati & Barones Polonię, formando nouum ſtatum Reip. ſuffecerunt pro eo germanum ipſius ducem Vuladislaum, cognomento Hermannum, anno Chriſti 1082. Is quanꝗ ſe titulabat regem Poloniæ, nunquàm tamẽ fuit coronatus. Horrentibus Archiepiſcopo & epiſcopis Poloniæ apoſtolici mandati pręuaricationem.

Hermanni uirtus.

Cœpit autem poſt intronisationem dux Vuladislaus innocentes & imbecilles, à potentibus & oppreſſoribus defenſare, ſtratas & uias pacificare. Iniuſta decreta regis Boleslai reſcindere, & malè ablata reſtituere. Miſit inſuper ad Gregorium Papam ſeptimum, ad tollendum interdictum in ultionem occiſionis ſancti Præſulis Stanislai latum, quod & fecit.

Interdictum ſublatum.

Ad ſollicitationem Lamperti, Canonici Cracouienſis oratoris ad relaxandum interdictum miſsi: & quia idem Lampertus nobilis, de familia Habdanck, ut præmiſſum eſt, Canonicus Cracouieñ. à capitulo in Pontificẽ Cracouieñ. electus, domino Papæ notus fuerat, propter priorem eius diuturnam uerſationem, & cauſarum in curia Papæ intentationem. Idcirco prouidit ei ſanctiſsimus dominus de epiſcopatu Cracouieñ. ut immediatè ſuccederet beatiſsimo Stanislao.

Vuladislao nupta Iudith ex Bohemia.

Ne autem proſapia regia in Vuladislao extingueretur, conſilio ſuorum iuſſus, accepit in coniugem uirginem Iuditham, filiã Vuratislai ducis Bohemiæ, olim ex Adleyda filia Andreæ regis Hungariæ ſuſceptam, ſuaſu ac ſpeciali inductione germanæ ſuæ Suuatochnę, præfati Vuratislai alterius cõſortis, quę inſtituerat eam optimis moribus, & totam ipſius laudabilem conuerſationem nouerat. Sed cum eidẽ cohabitaret dux Vuladislaus, & nullam prolem ex ea ſuſcepiſſet, cœpit uehementer anxiari ſuper ſterilitate ipſius. Suaſu quoꝗ Lamperti Epiſcopi Cracouieñ. facta imagine, quantitate unius infantis de puro auro, & adiunctis alijs muneribus, uaſis ac ueſtibus præcioſis auro intextis, miſit in prouinciam Prouinciæ, ad monaſteriũ ubi corpus B. Egidij requieſcit prope fluuium Rhodanum, ſupplicando abbati & monachis eiuſdem cœnobij ordinis S. Benedicti, ut meritis beati confeſſoris Egidij ac interuentu precũ eorum, conſequeretur prolem iamdudum deſideratam. Abbas uerò triduano indicto ieiunio, iubet omnibus monachis quàm deuotiſsimè orare, ut interuentu pręclari confeſſoris Egidij omnipotens Deus largiretur prolem duci Poloniæ cum ſua conſorte. Necdum triduo finito, uni religioſiori monacho reuelatum eſt, uterum Iudithę completum eſſe, & maſculinam prolem concepiſſe. Vocatos ergo oratores ducis Poloniæ, inter quos primus erat Petrus Canonicus Cracouieñ. Abbas iubet bene ſperare, & in patriam redire, quoniam princeps Iuditha filium perinde ac deſiderauit concepit.

Eccleſia S. Egidij Cracouiæ erigitur.

Reuerſi itaꝗ in Poloniã, ut prædixit abbas, inuenerunt Iuditham fœcunda tam uterum porrexiſſe. Conſtruxit ergo Eccleſiam Vuladislaus ſub caſtro Cracouieñ. in honorem S. Egidij, gratificando de prole ſibi cõceſſa. Sed & in alijs locis regni Poloniæ ob ſimilem depellendã ſterilitatem, conſtructa ſunt oracula in honorem S. Egidij, quę hactenus extant. In Krobia, Kczinya, Clodawa, in Sborow, Geboltow & Czirnielow,

Boleslaus Crzyuouſti ad preces S. Egidij conceptus, naſcitur.

tandem uigeſima Auguſti Iuditha effundens concupitum infantem Boleslaũ nomine, cui cognomentũ acceſsit Crziuouſti, breui ipſa ſuperuiuens tempore, de ergaſculo huius carnis nono Kal. Ianuarias, uenientes in uigiliam natiuitatis Dominicæ, in nocte ſequẽti, ſoluta eſt,

Iudithæ mors.

plancta à clericis & miſeris perſonis, quoniam benigna mater fuit orphanorũ.

Pabyanicze capitulo Cracouienſ. donatur.

Huius munificentia Comitatus Chroppi in terra Siradieñ. qui nũc Pabyanicze dicitur, cũ hominibus & ſeruitutibus eorum, & cum omnibus tributis ex frumẽto, melle, & pellibus mardurinis, atꝗ aſpergillinis, donatus eſt Canonicis eccleſiæ Cracouieñ.

couieñ. In cuius recompenſam horas B. Mariæ aſtricti ſunt ſingulis diebus explere. Epiſcopatui uerò Cuyauieñ. contulit, Caſtellaniam Lagouieñ. in diſtrictu Sandomirieñ. cum omnibus inſeruientibus. Hæc eadem monaſterio Thiniceñ. præbuit Xaſznicze, cũ alijs uillagijs ſupra Viſſoka iacentibus & eorum attinentijs. Orbatus prima coniuge Vuladislaus, & lugubribus ſeu funerali pompa expletis, conſilio ſuorum expugnatus, accepit alteram coniugem Sophiam, aliâs Sophoniam Henrici tertij Imp. filiam, & Henrici quarti Imp. tunc regnãtis ſororem Salomonis olim regis Hungariæ relictam. Ex qua proceſſu temporis tres generauit filias. Ordinauit etiam Meczlao, alias Myeſzko, filiaſtro ſuo ex Hungaria reducto, Eudoxiam, Swatopolci ducis Kiouieñ. germanam in conſortẽ, ut Ruthenos in fide & obedientia conſeruaret, & uno tempore, ambobus geminas celebrauit Cracouiæ nuptias, anno Domini, uidelicet, 1088. Verumenimuerò in anno ſequẽti mortuo Meczlao Boleslai audacis filio, & ſemen eius interijt, & Rutheni ab homagio apertè diſceſſerunt Vuladislao Polonorum monarcha nequicquàm reſiſtente.

Xaſznicze monaſterio Thynicenſ. donatur.

Vladislaus Hẽrici 3. Imp. filiam duxit uxorem.

Ruthenorum defectio.

CAPVT II. LIB. III.

EXemplo Ruthenorum, Pomerani & Pruteni prouocati, ſimiliter obedientiam & tributa denegarunt, capitaneos & præfectos ducis, aut necantes, aut contumelijs affectos depellentes. Vuladislaus uerò non ſecus, quàm par erat, copias ſuorum principatuum contra eos mouit, & poſt feſtum Ioannis Baptiſtæ ingreſſus Pomeraniam uaſtabat. Pomerani autẽ iuncti barbaris Prutenis, occurrentes Vuladislao, in die aſſumptionis glorioſiſsimæ uirginis Mariæ circa flumen Rzeczen, cum eo conflixerunt, tamen rareſcentibus Pomeranis & Prutenis, primum cœperunt pedẽ referre, ad ultimum autem in fugam uerſi ſunt, magnaq; cędes in fugientes à Polonis edita eſt. Hac pugna Pomerani & Pruteni fracti, ſe & omnia ſua Vuladislao tradiderũt, ueniam deprecãtes, quam reportarũt Vuladislao munitiones, & caſtra eorum auferente, & ſuis fide dignis locante. Nonnulla uerò diruente, ut maior in eis conſeruaretur fides. Poſt diſceſſum ducis in Poloniam, affertur ei nunciũ Pomeranos & Prutenos denuò rebellare, qua per motus inſtabilitate, concitatus cum parua manu, tamen exercitatorum militũ in menſe Februario in Pomeraniam reuertitur, bipartitoq; agmine cum Sethegio palatino Cracouieñ. principe militiæ, celeri greſſu percurſa Pomerania & Pruſsia, nemineq; copiam pugnãdi opponente, omnibus ad inuia & ſyluas diffugientibus, ſpolijs onuſtus ad Poloniam regrediebatur. Cumq; perueniſſet ad locum, qui dicitur Drzen, ſpeculatores à tergo derelicti aduenientes nunciant adeſſe multitudinem Pomeranorum & Prutenorum, nec plus quàm quinq; miliaria abeſſe. Conſilio adhibito: quid facto opus eſſet, ſtetit ſententia hæc, quòd melius eſt mortem cum gloria oppetere, quàm turpi fuga ſalutẽ quærere. Signis itaq; collatis, pugnatum eſt ab hora tertia, uſq; in noctis crepuſculũ, marte duro & ancipiti perſeuerante. Inſtantibus tenebris crepuſculi, Pomeranorũ acies pro uicta diſceſsit, abſq; Polonorum inſecutione, quoniam quiſq; aut ſauciatus, aut feſſus ſubſtitit. Pro uictoria habentes de loco non ceſsiſſe, & prædam è manibus non amiſiſſe. Et quia propè erat dies Paſchæ, cum præda inuecta dux Vuladislaus Gneznam deſcendit, ſtatimq; primo ueris tempore pluribus pugnatoribus uocatis, & externis pretio conductis, in copioſo exercitu Pomeraniã regreditur, ubiq; uaſtando, & ſpolijs, tàm Pomeraniam quàm Pruſsiã expilando. Quum uerò pugnæ copia non daretur, ne tantum exercitum fruſtrà reduceret, inops conſilij, caſtrum Nakel uallauit, in quo multitudo Pomeranorum ſeſe concluſerat, frequenterq; exercitus obſidens, ludificationes umbrarum, ſpeciem armatorum præ ſe ferentium, paſſus eſt. Corripiebant milites arma, noctis ſub ſilentio ad propulſandum hoſtes è ſomno excitati, nemine comparente unaq; noctium longius à caſtris tanquàm phantaſmata pugnatorum inſecuti, progreſsi, damnum incendij pertulerũt. E caſtro ſiquidem Nakel obſeſsi deſcendentes, ignem in tabernacula & tentoria culmine & ſicco gramine tecta iniecerũt, & cum tabernaculis exuſti ſunt plures homines, iumenta, machinæ, & bellica inſtrumẽta, ſed & milites conducti, quales fuêre Bohemi, non ferentes frigus hyemis quod inſtabat, receſſum optabant, propter quod ſolutio obſidionis facta eſt cum magno periculo. Hanc aũt phantaſmatum uexationẽ & ignominioſam à caſtro Nakel diſceſsionẽ referunt proueniſſe hiſtorię Polonorum, ad ulciſcendum pręuaricationes, per milites factas, quoniam tota quadrageſima trãſacta, bellatores uiolato ieiunio, carnibus & butyro guloſius ueſcebantur, ſic quibuſdam timoratis uiris cœleſti munere reuelatum eſſe perhibetur. Congeſſit iterũm numeroſiorem exercitum dux Vuladislaus, & quæq; derelicta Pomeranorum & Prutenorum primo æſtatis tempore abraſit, munitiones, tecta, agros, captiuos & pecora. Exuti fortunis omnibus, ad Vuladislaum uenerunt humiliati Pomerani & Pruteni. Quibus exanimatis ſeditioſos decapitauit, alios in alia loca tranſtulit, & multitudine pacificatæ pepercit.

Pomeranorũ, Prutenorumq; defectio.

Vuladislai uictoria.

Pomeranorum altera defectio.

Pomerani iterum uicti à Polonis.

Vuladislaus in Pomeraniam redijt.

Vallatur Nakel caſtrum.

Polonis ex igne iactura.

Vltio diuina ob ieiunij præuaricationem.

Vuladislaus tertiò Pomeraniam ingreditur.

CAPVT III. LIB. III.

Bellum Bohemicum.

SEcutum eſt extemplò,finito certamine Pomeranico,Bohemicum bellum. Nam
Brzetiſlaus dux Bohemiæ ſciens occupatum Vuladiſlaum bello Prutenico,inua
ſit eam oram,quæ eſt à caſtro Grecz ſupra Albim fluuium ſito (quod iuris Polo-
norum erat)depopulando,& uaſtando uſq; ad fluuium Odram,ad reprimendum
facinus & audaciam eius,ſequenti anno dux Vuladiſlaus morbo grauatus & impeditus,
miſit Sethegium,aliâs Seczech,Palatinum Cracouienſem,& principem militiæ,cum nu-
meroſo exercitu ad uaſtandam Morauiam,& reſarciendum mala per Brzetiſlaum illata.
Dum autem præſignaret & mandaret Vuladiſlaus Sethegio,ut obmiſsis locis munitis,ſo
lis ſpolijs & uaſtationi intenderet.Puer Boleſlaus nouennis (nonũ enim agebat annum)
audiens mandata patris de bellis gerendis, cœpit ardenter ſupplicare, ut mitteretur cum
exercitu ad Morauiam,cui pater renitens prohibuit, aſſerens eum, uires & ætatem bellis

Virtus in puero.

aptam nondum attigiſſe.At Boleſlaus puer:Satis,inquit,genitor ætatis eſt mihi & robo-
ris,dummodo tu me non prohibeas.Expugnauit itaq; continua ſupplicatione & inſtan-
tia,ut pater eius ipſum ad bellum Morauicum mitteret. Strictè mandans Sethegio ut cu-
ram eius ageret,unicus namq; fuit patri & intimè dilectus.In tota autem expeditione Bo-
leſlaus,nouus miles obiuit cuncta militum officia,noctis uigilias cum eis peragens,arma
quotiens congrediendum erat corripiens,& ad principium ni cohiberetur currens, diſci-
plinam militarem diligentiſsimè auſcultans,& exequẽs,in dormiendo,ſagulo militari te-

Morauia uaſtata.

nerum corpuſculum ſupra nudam humum tegens. Morauia uaſtata & uehementer affli-
cta,cum plurimis ſpolijs,& captiuis tirunculus Boleſlaus cum Sethegio & exercitu ad pa
trem reuerſus eſt.Et quia quidam inuaſores Pomerani,caſtrum Miedzirzecz in confinijs
Saxoniæ,aſtu interceperant,& ipſum muniendo,rapinas ex Polonia abducebant: Boleſ-
laus maiori cum inſtantia qua potuit,parentem ſuum rogauit,ut daret ei exercitũ,ad con-
quirendum præfatum caſtrum Miedzirzecz.Vuladiſlaus uerò admiratus indolem pue-
ri,præbuit exercitum,ſubijciens curam tum tyronis Boleſlai,tum exercitus, ipſi Sethegio
principi militię,ut omnia expeditionis officia ſecundum ordinationem eius progrederen
tur.Aduenientes ergo Boleſlaus & Sethegius ad locum caſtri,ipſum uallarunt,tabulis &

Boleſlai expeditio.

roboribus undiq; ſepiendo & concludendo,ac bombardis quatiendo, donec Pomerani
fame attriti,demiſsionem petentes,ſaluis perſonis & ſuis equis obtinuerunt. Et quia dux
Vuladiſlaus,pius dictus habuit ex concubina naturalem filium Sbignieuu nomine, ſic à
Iuditha legitima uxore nominatum,quod interprætari licet,euadens iram, uel profugus,
à nomine Sbig,eò quòd illi operæprecium fuiſſet uitare iram Iudithæ,& ab oculis eius fu
gere.Hunc literis eruditum tradidit cuidã monaſterio in Saxonia,ut illic deliteſcens, ton-
ſus & monachatus,pro abſtergenda ignominia,extra regnum Poloniæ perpetuò mane-
ret.Brzetiſlaus autem dux Bohemiæ callidè Poloniæ nocere cupiens,perſuaſit exulibus
Polonis,qui Bohemiam oppleuerãt,odio aut perſecutione Sethegij palatini Cracouieñ.
tanquàm alterius ducis proſcriptione,arroganter pulſi,ut Sbigneo accepto,Poloniæ orã,
Bohemiæ proximam occuparent,ad ulciſcendum ſuæ exulationis iniuriam,habituri ſuf-
fragia ex propinqua Bohemia.Poloni uerò exules animati,ac Brzetiſlai perſuaſioni obe-
dientes,Sbigneum de monaſterio extraxerunt, monachis nequicquàm reſiſtentibus.Et

Sbigneus monachus armis patrẽ infeſtat.

componentes cum capitaneo Vuratiſlauieñ.nuncupato Magnus,uiro probatę fidei,pro
Sbigneo tamẽ,& expulſis inclinato & ſtante,ingreſsi ſunt caſtrum Vuratiſlauieñ. Quod
dum comperit dux Vuladiſlaus,ægrè ferens non cunctando, ſed properè cum exercitu
peruenit ad Vuratiſlauiam,& Ziroſlao epiſcopo Vuratiſlauieñ.cum proceſsionibus ex-
cipiente,& eum in ciuitatem introducente,intrauit caſtrum,quod ſibi patuit, Magno ca-
pitaneo humiliter ipſum ſuſcipiente.Sbigneo uerò cũ ſuis exinde dilapſo, & ad Cruſzuic
zam diuertente,indignatus Vuladiſlaus capitaneo Magno, prius eum obiurgans,capi-
taneatum Vuratiſlauieñ.ei abſtulit. Pro eoq; ſurrogauit Boleſlaum filium ſuum cum
Voiſlao curatore eius,& cum exercitu inſecutus Sbigneum,peruenit iuxta Cruſzuiczã,
ubi magnum exercitum Sbigneus contra patrem conflaucrat,ex Pomeranis & Prutenis
ſuapte natura,duci Vuladiſlao infeſtis,& iuxta lacum Goplo congreſsi (heu natura hor-

Altera pugna inter patrem & filium.

ret filium contra genitorem arma leuare)magnum certamen, magnamq; ſtragem edide-
runt,ut aqua & piſces lacus Goplo cadaueribus & ſanguine occiſorũ fœdati, longo tem-
pore inutiles permanerent.Sbigneus uictus,ad caſtrum Cruſzuicza fugit,& uiuus in ma
nus parentis deuenit, quem cathenatum pater Sethegio principi militiæ ad cuſtodien-

Sbigneus uictus.

dum tradidit. Poſtea tamen in conſecratione eccleſiæ Gneznenſ.duce Vuladiſlao præ-
ſente,Martinus archiepiſcopus Gneznenſ.cum optimatibus,prælatis & baronibus Po-
loniæ,ſupplicationibus precantes, Sbigneum à uinculis relaxandum obtinuerunt, mul-
tum enim pius fuit Vuladiſlaus. Iunctus Boleſlao Sbigneus contra Sethegium, aliâs

Szeczech

Szeczech palatinum Cracouienſem ſuum uinculatorem in Vuratislauia conuentione habita, ſe obſtrinxerunt, & parente eorum in Zarnouiecz, ignobili uico Mazouiæ offenſo, plurimis querelis depoſuerunt, etiam cum exercitu quo cum aduenerant, quòd regnum Poloniæ ſibi uſurparet, omniaq́ caſtra regni poſsideret, ipſis tanquàm hæredibus neglectis & ſpretis. Demolitus accuſationibus filiorum, & cæterorum prelatorum atque militum, abdicauit à ſe Vuladislaus Sethegium, qui ominans meliorem fortunam, diſceſſit in Ruſsiam. Poſt annos plures benignitate ducis Boleslai, ad poſtulationem pontificum, recollectus & reſtitutus, auctoritate tamen qua prius abundauerat caruit. Fuit hic Sethegius nobilis, de genere bipennium, factiuus, uerſatilis, & multum poſſeſsionatus. Bini autem fratres Boleslaus & Sbigneus contra Pomeranos rebellantes miſsi, in nouam ſeditionem uerſi, nihil effecerunt. Pro uirtutibus heroicis in feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ in Ploczko balteū militię Vuladislao exhibente filio ſuo Boleslao, auditoq́ quòd Pomerani inſilientes, caſtrum Santok obſederunt. Dimiſſa Boleslaus dignitate militiæ, & iuſsis militibus, qui conuenerant ut ſeſe inſequerentur, noctis tempore ſuperueniens, Pomeranos in tabernaculis quieſcentes trucidauit, & obtruncauit, tandem reuerſus cingulum militiæ ſub frequentia & conuiuio multorum acceptauit. Sic prius obſidentibus Pomeranis prædictum caſtrum Santok, & Sbigneo cui hanc prouinciam pater delegauerat, ſua ſegnitie illis non repulſis diſcedente, Boleslaus cum paucis ſuperueniens, fortalitium ex oppoſito caſtri Santok per Pomeranos locatum demoliuit, & Pomeranos fugere coëgit. Sic & Ruthenos antea profligauerat, nam Ruthenorum duces, Vulodimir Nouogrodenſ. Dauid Olech Pereaslauienſ. Volodor Premislienſ. & Iaroslaus Iaropolcicz, exercitu quadripartito Poloniam ingreſsi, & uſq́ ad fluenta Vislæ graſſati, plurimis damnis illatis copioſas prædas abducebant. Iamq́ Ruſsiam reintrauerant læti, dum Boleslaus eos conſecutus eſt, & in diem Dominicum, ſub quiete noctis (quoniam illam multitudinem aliter ſuperare nequiuit) in eos cum altis clamoribus irruens, fudit & proſtrauit, prædamq́ de manibus eorum ereptam, in Poloniam cum ampla gloria reduxit. Et quia Boleslaus, mactæ uirtutis erat adoleſcens, & in ore omnium laudatus, Sbigneus tan quàm puſillanimis & iners, ei inuidebat, itaque pater ne inter eos ſciſsio maior oriretur, poſt ipſius mortem, iam enim ſenuerat, diuiſit dominia Poloniæ in hunc modum: Boleſlao meliorem partem aſsignauit, ſcilicet terras Cracouienſ. Sandomirienſ. Siradienſ. Sleſiam cum Vuratislauia. Sbigneo naturali filio, Mazouiam, maiorem Poloniam, Pomeraniam & Pruſsiam. Hæc prima ſectio fuit regni Poloniæ in plures principes. Quanquàm Sbigneo naturali filio, & illegitimo nil hæreditatis cum Boleslao debuit aſsignari, dictante ſcriptura: Eijce ancillam & filium eius, non enim poterit eſſe hæres cum filio liberę. Vuladislaus autem grauiter infirmatus in Ploczko, ſacramentis per Martinum archiepiſcopum Gneznenſ. procuratus, mortuus eſt quarta die menſis Iunij, anno Domini milleſimo, centeſimo ſecundo, ſepultus in choro eccleſiæ Plocenſis, Boleslao gemente, & parentem in ægritudine & poſt mortem deflente, & uſq́ in quinquennium lugubria ferente. Sbigneo uerò cum fiſtulatoribus & cantoribus exultante. Orta quoq́ ſeditione ſuper theſauris paternis, quos integrè Sbigneus compræhendere nitebatur, quoniam in ditione ſuæ prouinciæ ipſi ſpectare uidebantur. Martinus archiepiſcopus Gneznenſis cum cæteris epiſcopis & magnificis regni, inter fratres ex æquo diuiſerunt, & ad ſua quemque abire perſuaſerunt.

Sbigneus à uinculis liberatus.

Sethegij exilium.

Rutheni Poloniam hoſtiliter ingreßi.

Victi à Boleſlao Rutheni.

Polonici regni ſcißio prima.

Vuladislai mors.

CAPVT IIII. LIB. III.

Vratislaus dux Bohemię, datis munificis donis Henrico quarto Imperatori in Maguntia, in auro, argento, unionibus, & cœlatis uaſis, primus coronari in regem Bohemiæ obtinuit. Miſſo itaq́ ab Imperatore Engelberto archiepiſcopo Treuerenſi, Vuratislaum in Pragenſi eccleſia coronauit in regem Bohemiæ, & Suatochnam conſortem eius, olim Kazimiri regis Poloniæ filiam in reginam, decimoſeptimo Kalendas Iunij, anno Domini milleſimo, octuageſimo ſeptimo. Sub illo itaq́ tempore penè eodem regnum Poloniæ deſijt, & regnum Bohemiæ incœpit. Similiter dum Vniuerſitas Cracouienſ. cœpit, Pragenſ. Vniuerſitas defecit. Item dū reges Bohemiæ tractis ad ſe principibus Sleſiæ, glorificati contra Polonos pro Cruciferis Prutenorum pugnarunt, reges Poloniæ humiliati contabuerunt. Nunc uerò regibus Poloniæ exaltatis, & uſq́ in Bohemiam & Hungariam eleuatis, Bohemia decreuit. Hæc eſt regnorum mundi peſsima alternatio, ut uno creſcente, aliud uicinum decreſcat, taliq́ uiciſsitudine regna diminuantur. Translatio S. Stanislai, de Baſilica S. Michaëlis in Rupecula, ad eccleſiam cathedralem Sancti Venceslai facta eſt, anno Domini milleſimo, octuageſimo nono, & eſt annus decimus ab occiſione eius. Nam cuidam matronæ beatiſsimo Stanislao

Primus rex Bohemiæ coronatus.

Translatio S. Stanislai.

deuotæ,nomine Suanteslawa,extra eccleſiam S.Michaëlis ad tumulum præfati martyris, noctis tempore flagrãtiſsimè oranti,in extaſim raptæ,beatus Pontifex Stanislaus, pontificalibus indutus,ad altare diuina celebrans,aſsiſtentia uenerabilium perſonarum circumdatus,in iam dicta eccleſia luminaribus referta fulgentibus apparuit,quam finitis diuinis, talibus affatus eſt.Surge inquit filia,& intrepida aggredere ſucceſſorem meum Lampertum epiſcopum Cracouieñ.& fratres meos canonicos, ut in eccleſiam maiorem transferant corpus meum,quoniam abſq; debito honore his cineribus tectus deliteſco.At illi relatione ad ſe perlata,incunctanter ab omnibus urbis proceſsionibus,corpus beati martyris & pontificis tranſtulerũt,& in medio eccleſiæ maioris,in tumba deaurata honorificentiſsimè locauerunt,ubi in hanc diem quieſcit.Poſt paucos dies huius translationis,Meczlaus filius Boleslai efferi,qui anno proximo uxorem acceperat,extinctus eſt,ut ſcilicet ſemen occiſoris peſſundaretur & periret,quando occiſus antiſtes,glorificatus eſt. Et ſicut corpus ſancti Pręſulis in plurima fruſta ſciſſum eſt,& poſtea abſq; nota cicatricum reintegratum,ſic & corpus regni Poloniæ,ut religioſis perſonis reuelatum fuit, à diebus ducis Vuladislai Hermanni in plurimos principatus ſciſſum eſt.Ex pòſt uerò in unum regnum coaluit,ſicut nunc cernimus,incipiendo à rege Bremislao,uſq; ad regem Sigiſmundum, ſub cuius imperio felicibus cœptis hanc hiſtoriam ſcripſi. Viſſeslawa Meczlai genitrix,geminato malo uexata,& filij fato,& mariti exilio,non longè poſt filium, quinto Idus Martias ex humanis abſumpta eſt. Vrbanus Papa ſecundus, olim monachus Cluniaceñ.in concilio,quod in Claromonte celebrauit anno Domini 1095.ſtatuit, ut horæ B.Mariæ quotidie dicerẽtur,officium uerò eius diebus ſabbathi expleretur,& dicitur quòd hoc reuelatum ſit fratribus de Carthuſia,quorum primarium,uidelicet magiſtrum Brunnonem Papa,ſecum aſsiduè tenuit.

CAPVT V. LIB. III.

S. Ladislaus Hungariæ rex moritur. Dalmatia & Croatia Hungaris adiecta.

SAnctus Ladislaus rex Hungariæ,anno Domini 1095.quarto Kal. Augusti mortuus eſt,& in Varadieñ.eccleſia ſepultus.Is adiecit regno Hungariæ, Dalmatiam & Croatiam.Refert chronica Hungarorum, quòd Ladislaus irruit in Poloniam & confligendo,de Polonia triumphauit,caſtrumq; Crakow tribus menſibus obſedit,& expugnauit.Similiter eadem chronica refert,quòd Bela,pater S.Ladislai ſibi Poloniam & Bohemiam ſubiugauit,quod abſurdum & falſum quiſq; ſciet. Ex eo primo quòd annales Polonorum & Bohemorum hoc non continent. Secundo ex eo, quòd tam rex Bela,quàm filij eius,Geyſza,& Sanct. Ladislaus alumni fuerunt,in Polonia (ab Hungaria exulantes)nutriti,non eam impugnantes,quod ſcriptor regum Hungariæ non diſcernit.Tertio ex eo,quòd Boleslaus audax, Sanct. Stanislai occiſor,Belam reduxit in Hungariam,& profligato exercitu, tam Imp. Henrici, quàm Hungarorum & Bohemorum, Andrea rege Pannoniæ expulſo,ipſum regem Hungariæ creauit,ut in hiſtoria de pręfato Boleslao,præmiſſum eſt.Geyſzam quoq; & Ladislaum cum Lamperto filios prędicti Belæ perſonaliter auxilium regis Boleslai poſtulantes contra regem Salomonem, ex Premislia cum forti exercitu in Hungariam reduxit,pacem pro eis conficiendo cum rege Salomone,per pontifices regni Hungariæ.Ladislaus coronatus eſt in regem Hungariæ, regnante Boleslao audaci in Polonia. Vita uerò functus eſt, principante Vuladislao pio Hermanno cognominato.

CAPVT VI. LIB. III.

Rutheni ex Polonis ſpolia legerunt.

VAſilko Roſcislauicz dux Ruſsiæ,intelligens regem Boleslaum efferum, è Polonia exceſsiſſe,& exulando in Hungariam migraſſe,collecto exercitu ex Ruthenis & Polowczis,ingreſſus Poloniam quaſdam munitiones exuſsit,& prædam cum ſpolijs in Ruſsiam feſtinè abduxit.

Vuſeuoldus interijt.

Vuſeuoldus autem filius Iaroslai, & dux Kiouieñ. peſte abſumptus eſt, tredecima die Aprilis, anno Domini 1083. (quo anno atrociſsima peſtis terras Ruſsiæ inuaſerat) & ſepultus eſt in eccleſia D.Sophiæ Kiouienſis.Hic fuit amator pauperum,& ſpiritualium , reliquit duos filios, Vuladimirum & Roſcislaum.Vuladimirus natu maior,timens Swatopolkonis filij Zaslai inuaſionem ducatus Kiouienſ. (quoniam ea ſedes patris eius fuit) accerſiuit ipſum, & ei de ducatu Kiouienſ.ceſsit.

Swatopolkoni ducatus Kiouienſ.reſtitutus.

Cuius adminiſtratione aſſumpta,uenit in Kiow,dominica cõductus Paſchæ, exceptus à Kiouienſibus muneribus & occurſu. Vuladimirus uerò iuit in Czirnieouu, Roſcislaus autem frater eius in Pereaslauu.

Legati Polowczonum intercepti.

Audientes Polouuczi , Suuatopolkum Zaſlai filium in principatum Kiouienſem ſucceſsiſſe, mittunt ad illum legatos , ut cum eis pacem firmaret , quemadmodum pater eius fecerat , & de tributis retentis reſponderet. Suuatopolkus legationem Polouuczonum ægrè ferens, captiuat nuncios eorum.

Quo percepto Polouuczi,furore acti,terras Ruſsię crudeliſsimè uaſtare cœperunt.Suuatopolkus intelligens ſe iniquè egiſſe,nuncios Polouuczonum ſoluit & remittit, pacẽ flagitando,qua non obtenta,mittit ad Vulodimirum Czirnieouienſ. & Roſcislaum Pereaſlauienſ.duces,ut ſibi ſuccurrerent.Qui coadunatis exercitibus,uenerũt ad ipſum Kiouu, increpatoq; Suuatopolkone,quòd contra ius gentium nuncios Polouuczonum uiolaſſet.Eduxerũt unà ſecum copias bellatorum,ad flumen Stuhnya ubi dubitatum aliquandiu,an eſſet decertandum uel non,tandem in ſententiam Kiouienſium(nullam ſe cum Polouucis pacem habere clamantium)itum eſt. Ordinatisq; aciebus,Suuatopolkone dextrum cornu,Roſcislao læuum,Vuladimiro medium tenente, pugnam cum Polouucis uigeſima ſexta Maij committunt,& Suuatopolkus cum ſuis à ſagittarijs Polouuczonum conflictus,fugit in Othropol ad ueſperam,ſub caligine uerò noctis peruenit in Kiouu.Polouuczi deinde in Vuladimirum & Rocislaum irruunt,& eos confligunt atq; diſpergũt. Roſcislaus autem fugiens,periclitatus eſt in flumine Stuhnya,quoniam aquis intumerat, quem Vuladimir tranato flumine cum paucis,in altera ripa fleuit, repertoq; corpore Roſcislai,tumulatum eſt in eccleſia S.Sophiæ Kiouienſ.in ſepulchro paterno.Polouuczi uictoria potiti,caſtrum Torcz uno agmine obſident,alterum agmẽ in Kiouu iuit,cui Suuatopolkus obuiam exiens,pugna commiſſa conflictus eſt, duntaxat comitãtibus duobus in Kiouiam regreſſus.Reuertentes itaq; Polouuczi ad alterũ agmen circa caſtrũ Thorcz, oſtentabant obſeſsis in caſtro ſpolia & captiuos,ex duce Suuatopolkone reportata . Qui non ualentes ſe ultra propter famem tenere,ſpemq; nullam de ſubueniendo habentes dedunt caſtrum Polouuczis.Quo accepto Polouuczi ſuccendunt illud magnam multitudinem Ruthenorum in ſuas regiones abducẽtes,ubi plurimi miſerijs preſsi,frigore & nuditate perierunt.Gemina clade excepta,Suuatopolkus dux Kiouienſ.ſera pœnitentia ductus,cum Polouucis fœdus inijt,filiam Thuhortkani ducis Polouuczonum, pro maiori ſolidatione pacis in conſortem accipiens, tamen nec ſic euenit pax terris Ruſsiæ: Olech namq; dux Ruſsiæ,impetrato auxilio Polouuczonum caſtrũ Czirnieouu, & eius regionem inuaſit,Eccleſias,monaſteria,uicos & rura cremando, donec dux Vulodimir de caſtro Czirnieouu per compoſitionem ei condeſcendit,& de ipſo excedens, in Pereaslauu abiuit.Nec adhuc exinde ora Czirnieouienſ.à uaſtatione Polouuczonum quieuit,quinimò multi Rutheni capti ſunt,multiq; in ſeruitutẽ abducti.Inſuper locuſtæ in terras Ruſſiæ appulſæ,omnia genimina abraſerunt.Vadunt deinde bini duces Polouuczonum, Kithan & Ithlar,& bellum inferunt duci Vuladimir de Pereaslauu,qui ſolus intactus reſtabat.Qui miſsis nuncijs,pacem ſub iniquis conditionibus accepit,ad perſuaſionem tãdem ſuorum militum,& Slauathe nuncij ducis Suuatopolki Kiouienſ. Primum filio ſuo Suatoslao obſide à Polouuczis ſubducto (negligẽtius enim à Polouuczis aſſeruabatur) obtruncat Kithanum,& Ithar duces Polouuczonum,cum omni comitiua eorum. Contractisq; copijs dux Suuatopolk Kiouienſ.& Vuladimir Czirnieouienſ. ſtationes Polouuczonum nil hoſtile ueritos,inuadunt & trucidant,turbamq; imbellem,fœminas impuberes,pecora,camelos & equos in Ruſsiã deducunt.Non quieuerunt poſt hoc Polouuczi, ſed nouo exercitu comparato,caſtrũ Vhrouu ducis Suuatopolkonis tota æſtate circumſident,nec receſſerunt,donec Suuatopolkus miſsis muneribus eos placauit.Succedunt Polouuczis,Pruteni & uigeſima octaua Auguſti,anno Domini 1089. terras Ruſsiæ in magna multitudine ingreſsi uaſtant.Iterum Manyak dux Polouuczonũ uenit cõtra Kiouu, Thuhortkan uerò alter Polouuczonum dux,& Suuatopolki ſocer, uenit contra Pereaſlauu.Suuatopolkone autem & Vuladimiro defenſionem opponentibus,decimanona Iulij ad flumẽ Triboſza pugnatum eſt,& uictis Polouuczis occiſus eſt Thuhortkan, & filij eius.Sed Polouuczi nil hac clade territi,nouo exercitu inſtaurato,ſilenti agmine uenientes parum abfuit,quòd caſtrum Kiouienſ.non interceperunt.Qui ſpe ſua fruſtrati,templa, monaſteria,ruraq; incendunt.Et curiam ducalem in Bereſtouu cõburunt.Prouiſuri ergo duces Ruſsiæ inuaſioni Polouuczonũ,conuentum apud Kiouu agunt,nuncijsq; ad ducem Olech miſsis,præcantur ut illic ueniret.Qui irridens legatos,nõ adducetis inquit, ut Epiſcoporum monachorum & uilium perſonarum imperijs,caput meum ſubſternã.Hoc reſponſo offenſi duces Suuatopolk & Vulodimir, prius in Olech arma uertunt,q; in Polouuczos,& obſederunt eum 32.diebus in Starodub.Qui fame attritus,pacẽ petijt,offerens ſe iureiurando cruce deoſculata,imperata ducum facturũ,quod minimè fecit.Præuaricato ſiquidem iuramento,ducatum Moromoſz inuaſit.Aſſerẽs ipſum ad ſe hæreditariò pertinere.Hacq; occaſione conflixit cũ Iſaslao filio Vulodomiri ducis Kiouienſ. & eo occiſu,accepit caſtrum Moromoſz etiã caſtrum Roſtouu in ſuam retorſit poteſtatem.Mſciſlaus germanus Iſaslai occiſi,dux Nouogrodenſ. ueritus tyrannidem Olh, ſpondet ſibi & patri ſuo Vulodimiro,Olh reconciliaturum.Olh autẽ ambiens Nouogrodeñ. ducatum,

collecto

Swatopolkonis fuga.

Roſcislai interitus.

Polowczi uictores.

Olech dux Ruſsiæ.

Locuſtæ.

Duces Polowczonum trucidati.

Polowczi uicti.

Pruteni Ruſsiã uaſtant.

Polowczi Ruſsiam uaſtantes uicti ſunt.

Iſaslaus dux occiditur.

collecto exercitu,ſubſtitit in Tuhrow,præmittens Iaroslaum germanum ſuum ad ſpeculandum,quo intercepto à Mſcislao,Olh territus ſeceſsit in caſtrum Roſtow,deinde in Moromoſz, cum quo Mſcislaus eum perſequens,componit per nuncios miſſos, & diſſoluit exercitum. Quod Olh intelligens uiolato fœdere, cum ſuo agmine uenit contra Mſciſlaum,qui fugit à facie eius,& uocatis in arma militibus, acceptisq; in auxilium gentibus Kiouienſ.& Polowczis,& fratrem Vieceslaum à patre Vulodomiro in ſui auxilium miſſum,pugnam acerrimã confecit,in qua uictus eſt Olh,& fugit in Moromoſz, æſtimansq; propter plures dolos commiſſos, in terris Ruſsiæ ſe non fore tutum, in Reſzanos fugit.

Olech uictus.

Quem Mſcislaus perſecutus,uerbis dulcoratis plenam ſpem redolentibus allocutus. Turpe eſt,inquit,tibi,turpe nobis fratribus tuis,turpe & militibus tuis, ut calamitoſus in alienis terris deliteſcas. Reuertere itaque in terram Ruſsiæ,quæ huiuſmodi uerbis pellecto, ipſum & milites ſuos ex fuga reduxit. Deinceps duces Ruſsiæ facta conuentione in Lubiecz,concludunt pacem inter ſe, & mutuam reſiſtentiam contra barbaros Polowczos.

Dux Vaſilico i. Baſilius excæcatur.

Sed illico uiolata pace,Swatopolk dux Kiouienſ.cum Dauid Hreorouicz conſpiratione facta,uenientem ad ſe in pace ducem Vaſilkonem Roſcislauicz,habens eius fidem ſuſpectam, captiuat & utroq; oculo excœcat,propter quod duces Vulodimir,Olech & Dauid Swatoslauicz,bellum Swatopolkoni mouerunt,qui timens parabat fugã in Polowczos, niſi præfati duces à metropolito,& in primatibus Kiouienſium ſupplicibus ſermonibus fracti & placati fuiſſent.

Dauid dux Vaſilko bellum mouit.

Dauid autem Hreorouicz uolens inuadere principatum Vaſilkonis excœcati,obſeſſus in Boſzko,à Volodoro fratre Vaſilkonis,omnẽ culpam in Swatopolkum refudit. Et concitauit cõtra ſe Swatopolkum & Volodor. Primo ergo Vere,uenit excœcatus Vaſilco cum fratre ſuo Volodoro in terrã Volhinenſ. contra Dauid Hreorouicz,& expugnato caſtro Vuſeuoloſz,incendunt illud, & homines repertos crudeliſſimè perimunt.

Vaſilkonis & Lazari interitus.

Deinde applicantes ad caſtrum Vladimirienſ.omni multitudini obſeſſę pepercerunt,ſolos Vaſilkonem,& Lazarum in alto ſuſpenſos,frequentiſsimo iactu ſagittarum interimerunt,eò quòd cauſa excœcationis Vaſilkonis prohibebantur, Swatopolk. Kiouienſ.etiam ſumpturus ultionem de Dauid,quia de cœcatione Vaſilkonis culpauerat ipſum,contulit ſe ad caſtrum Brzeſcze,poſcens à militibus Polonorum caſtrum tenentibus ſubſidium. Dauid autem aduerſarius eius uelociſsimè peruenit ad Vuladislaum ducem Poloniæ ſuffragia depoſcens cõtra Swatopolcum,quos ambos Vuladislaus dux Poloniæ,cum exercitu ad flumen Bug ueniens,uoluit pacificare & componere,ſed dum nequiuiſſet,reuerſus eſt in Poloniã,neutri ducũ auxilio pręſtito,& obſedit Swatopolk ipſum Dauid in caſtro Vuladimiria: Vnde fugiente Dauid, poſt ſeptẽ hebdomadas in Poloniã ad ducem Vuladislaum:

Dauid dux in Poloniam fugit.

Swatopolk potitus eſt caſtro Vulodimirz,producit deinde exercitum Swatopolk Kiouienſ.contra Volodor,& Vaſilconem,& commiſſa pugna, ceſsit uictoria Vaſilconi & Volodor.

Swatopolk ceditur.

Itaq; Swatopolk congregans nouum exercitum in Kiow,miſit Iaroslaum filium ſuum ad Colomannum regem Hungariæ, auxilia petitum ire,uenit ergo Colomannus cum octo millibus pugnatorũ, & duobus Epiſcopis,poſitisq; caſtris ad fluuium Vyar,obſedit caſtrũ Przemisl.in quod ſe Volodor receperat.

Colomannus rex Hungariæ.

Et ut habet Hungarorum hiſtoria,uxore ducis Przemislienſ. nomine Lauca, ad pedes regis Colomanni procidente,& ſolutionẽm obſidionis flagitante,pedibus calcatam iuſsit abire inexauditam:aſſerens,non eſſe regis ſtrenuitatem,mulieres inter arma audire,fortuna autem regente. Dauid negato ei à Polonis ſubſidio, ad Polowczos iuit,reperitq; in itinere Bonyak principem Polowczonum cum exercitu,& eum contra Hungaros conduxit. Haud procul itaq; à Premislia poſitis ſtatiuis,tranſit ſub nocte media Bonyak in proximam ſyluam, & ululatu ædito,lupi conuenientes uiciſsitudinarium ululatum reddiderũt.

Barbarorum omen.

Reuerſus Bonyak ad ſuos,arma iubet capere,certã ſuis ex ululatu luporũ promittens uictoriã,alteroq; die tripartito exercitu,duabus turmis occultatis,cũ tertia Hungaros inuadit, ſimulãsq; ſe uictam,fugere cœpit. Hungari credentes eam debellatã,effuſi illam ſectabantur,tunc Bonyak cũ reſiduis turmis,in terga eorum irrumpens,eos proſtrauit,& quatuor millia Hungarorum occidit.

Altera Hungarorum clades.

Epiſcopis Hungarorum,quorũ nomina Kopanus alias Kupan, & Laurentius erant,etiam occiſis Reliqui Hungari in ſyluas & montes ſparſi,biduo à Ruthenis & Polowczis perſecuti ſunt. Colomannus aũt rex Hũgariæ,clipeis militũ protectus euaſit. Dauid ex hac uictoria reſumpto ſpiritu,uallauit caſtrũ Vulodimir. Intellecto aũt obſeſſorũ periculo Swatopolk,miſit Putatam ſuũ Palatinum ad ſuccurrendũ caſtrenſibus, is ſilenti agmine caſtrum ingreſſus,Dauid,& exercitum eius quieſcentem, conflixit, & obſidionem diſſoluit. Conſtitutoq; Baſilio in capitaneum,Putata in Kiow diſceſsit.

Dauid clades.

Dauid autem fugiens in Polowczos,conquiſitis auxilijs,redijt cũ Bonyak duce Polowczonum,& ſub Swatheſza,filio alterius Dauid,expugnauit caſtrum Luczko,quoniã opportunè non certificarat ipſũ de aduentu bellatorũ Swatopolkonis, prout ſe aſtrinxerat,ad caſtrũ uerò

Vulodimiriam antequam applicaret Baſilius capitaneus,relicto caſtro diffugit,& Dauid facile potitus eſt caſtris Lucenſ.& Vulodimirienſ. Primo autem uere procedente Swatopolkone,cum ſuis copijs ad recuperãdum Vulodimiriam: Dauid ſciens ambiguitatem ſuorum militum,cum uxore,& tota ſupellectili,ad Vuladislaum ducẽ Poloniæ diuertit, Swatopolkone caſtrum Vulodimir pro ſuo uoto ſortito. Dum autẽ quatuor duces Swatopolk,Dauid,Olech,& Volodor,Ruſsiæ generalem conuentum in Vyethicze agerent, mutua pace ordinata,accerſitus eſt Dauid ex Polonis,& quærenti de ſpoliatione hęreditatis ſuæ Vulodimirienſis ducatus,reſponderunt ei per legatos pręfati duces,nolle reddere Vulodimirienſem ſedem,quoniam frequenter terras Ruſsiæ bello uexauerint,tamẽ ne ſit ludibrio exul,& profugus in exteris gentibus,conſtituerunt ei poſſeſsiones & cenſus. Swatopolk aſsignauit Oſtrog,Dubyn Czartherisk,et poſtea adiecit Drohobuſch Vulodimir aſsignauit centum marcas,Dauid & Olech adiecerunt alias centũ marcas annuas. Acceptauit ergo Dauid tum aſsignatas donationes,tum adiectas conditiones,& degendo in Drohobuſch abſumptus eſt. *Dauid moritur.*

CAPVT VII. LIB. III.

DVx Boleslaus à concauitate oris ex morbo inflicta Crziuouſti appellatus,quod ſonat indirecti oris,altero poſt obitum patris anno,& fuit annus Domini milleſimus,centeſimus tertius,accepit in coniugem Sbislauam Swatopolkonis ducis Kiouienſis natam,quarto gradu conſanguineitatis eum contingentẽ,diſpenſante Paſchali papa ſecundo ad procurationẽ Balduini Epiſcopi Cracouienſis,eoq; nuptias magnificè inſtructas ſedecima Nouembris Cracouiæ agente. Sbigneus frater naturalis totius regni Poloniæ ambiens dominium,cõuiuij Boleslai ſolennitatem ad quam *Sbignei ſeditio* uocatus erat obmittens,ad Bohemiam perrexit ducem Bohemiæ Borziuoy,& nepotem *Bohemorum* eius Swatopolk ducem Morauiæ in arma aduerſus Boleslaum pellicendo,iamq; exerci- *commotio.* tus Bohemicus oram Polonię contigerat,cum ſeditione inter Bohemos ſuborta,quòd ad obeunda iniuſta bella compellerentur,duces Borziuoy & Swatopolk una cum exercitu reuerſi ſunt in Bohemiam. Sbigneus uerò naufragium fortunę apud Bohemos paſſus, ad Prutenos & Pomeranos diuertit,ſollicitando & ad inuadendum Boleslaum ducem Poloniæ ipſos animando. Quo comperto Boleslaus,ut par erat,iratus contra Swatopolk ducem Morauiæ,quoniam ardentius aduerſus Poloniam arma ſumpſerat,conuocatis ueteranis militibus duntaxat ex ſuo dominio,præfitiens illis Comken Zelislaum principem *Boleslaus in* militiæ. Iuſsit ut tribus agminibus ingreſsi,Morauiam uaſtarent,quod cum tota quadra- *Morauos ar-* geſima,& diebus ſacris Paſcha peragerẽt,magnam multitudinem captiuorum & ſpolio- *ma ſumpſit.* rum ducentes,reuertebantur,iamq; prope fines Poloniæ peruenerant, dum ſpeculatores adeſſe Swatopolk ducẽ Morauiæ,cu... frequenti exercitu,plus de pedite quàm equite habente,retulerunt. Subſtitit illico Zelislaus,& præmiſsis imbecillioribus, cum captiuis ſarcinis & ſpolijs in Poloniam: in ſtatiuis heſternis præſtolato Swatopolko,congreſſus eſt uterq; exercitus,magna ui pro uictoria utroq; plurimum adnitente. Ad ueſperũ tandem, cum hora tertiarum pugna cœpiſſet,diſceſsit utraq; acies æquo marte, hæc in Poloniam, altera in Morauiam præda non excuſſa. Zelislaus uerò dux militiæ,dum pugnam inſtau- *Poloni & Mo* raret,manum dextram amputatione amiſit,qui ſiniſtra manu amputatorem occidit. Huic *raui æquo* Boleslaus dux Poloniæ manum ex auro fabrefactam loco carneæ obtulit & adaptauit, *Marte pugna-* nec contentus præfatus dux Boleslaus de his, quæ Zelislaus cum exercitu in Morauia *uerunt.* ægerat,altero exercitu fortiori collecto, per alpes Poloniæ Morauiam ipſemet ingreſſus eſt,& ſingulis ad munitiones,& abdita ſyluarum,cum fortunis diffugientibus,nec Swatopolco reſiſtentiã opponente(plurimum enim ex prima pugna debilitatus erat) liberè Mo *Morauia de-* rauia peruaſtata,amplioriq; incendio afflicta, incolumis cum ſpolijs in Poloniam redijt. *nuò depopu-* Sumpta ultione de Morauis,ultũ iri cupiens de Pomeranis iubet milites equeſtres in Glo *latur.* gouia conuenire,tanquàm in Bohemos tranſiturus hac cautela uſus,ut Sbigneum & Pomeranos fallat,clandeſtineq; proſiliens quinque diebus per ſyluas & inuia,ad Cholberk *Colbergenſis* peruenit,& duabus cohortibus à tergo relictis,cùm tertia in diluculo portam ciuitatis op *oppugnatio.* pugnat,iamq; effractis foribus,in ciuitatem cum ſuis inſiluerat,duxq; Pomeraniæ terrore perculſus,ſubitò elapſus erat,cum ciues eorum paucitate conſpecta,ſeſe adhortantes glomerati eos excluſerunt,& muros ſtrenuè defenderũt,ut etiam iunctis duobus agminibus poſt ſe relictis, & uſque ad ueſperam Colbergenſem oppugnando,nihil profecerit. Direptis itaq; ſuburbijs,pariter & uicinijs incenſis,ſigno dato in Poloniam cum ſpolijs diſceſſit. Reuerſusq; in æſtate cum eodem exercitu Pomeraniam uaſtabat, & niſi Swatoborum uiuum reſtituant,ab incendijs & uaſtatione Pomeraniæ non ceſſare aiebat. Fuit Swatoborus princeps oræ maritimæ, uaſallus & cognatus Boleslai,ſed fide uagus & inſtabilis, hunc

Boleſlai altera in Pomeranos expeditio.

hunc ſubiecti eius Pomeranis, propter crudelitatem ipſius, occidendum tradiderunt. Ita
que illico ex carcere eductum Pomerani in caſtra Boleſlai Swathoborum perducunt, &
pro libertate patriæ deprecati, diſceſſum Boleſlai obtinuerunt: attamen non ſatis pacatu
Boleſlaus de Pomeranis, anno Domini M. centeſimo ſexto, miſit Scarbimirum princip
militiæ cum exercitu in Pomeraniam, qui uicis & oppidis munitis, ſed ignobilibus expu
gnatis, cum captiuis & ſpolijs in Poloniam rediјt, & illico eadem uia qua regreſſus era
cum priori exercitu ad caſtrum Bithom peruenit, & illud expugnatum exuſsit, prædamq

Altera expeditio in Pomeranos.

conquiſitam in Poloniam intulit, & cum nonnullis militibus ad Boleſlaum apud unun
ſtium nobilem, in dedicatione eccleſię conuiuantem, acceſsit, deq; geſtis in Pomerania ei
certiorem reddidit. Exhilaratus dux Boleſlaus, de ſuorum militum fœlici reditu, relicti
ſenibus in conuiuio, ipſe cum centum militibus iunioribus, & Scarbimiro ad uenandun
feras in proximo ſaltu proceſsit, reperitq; Pomeranorum circiter tria millia ad uaſtandun
Poloniam poſt ueſtigia Scarbimiri per ſyluas & abdita progredientes. In quorum multi

Boleſlai audacia.

tudinem non referendo pedem Boleſlaus cum centum militibus inſiliens, quosq; obui
os proſternebat, cuneos Pomeranorum pertranſeundo, & perforando: Et iterum altera u
ce, tanquam leo ferox, innumeros occidendo, hoſtile agmen penetrauit. Donec in tertia
giratione ac reuerſione, unus exclamauit apertum diſcrimen Boleſlao imminere, & ideo
ceſſandum fore. Caballus ſiquidē ducis perforatus, omnia uiſcera defluxa emiſerat. Scar-
bimirus etiam princeps militiæ uulneribus confoſſus, dextro oculo mutilatus fuerat, &
princeps duntaxat quinq; militibus ſequentibus tutabatur. Accepto ergo militis equo,
dux Boleſlaus ad conuiuantes regrediebatur, hos ipſos conuiuas in obuium pro ſubſidio
ei ferendo, audita pugna, occurrentes & de præſumptione Boleſlaum redarguentes. At il
le ex temeritate uictoriam, & ex præſumptione gloriam aſſecutus, iubens ſuos arma cor-

Swatopolci in Polonos bellũ.

ripere, ad ulciſcendum in Pomeraniam anhelabat. Verùm Swatopolk expulſo de Bohe-
mia Borziuoy ſuo patruo, iuſto duce Bohemiæ, in Boleſlaum exacerbatus, quoniam pa-
truum eius ipſum Borziuoy, hoſpitio comiter ſuſceperat. Cum copijs equeſtribus & pe-
deſtribus contra Poloniam procedens, uſq; ad Cloczko peruenerat & morabatur. Diui
ſit itaq; Boleſlaus exercitum, utriq; negotio ſatisfacturus, & cum una parte uerſus Bohe
mos, iter arripuit. Quo audito Bohemi, acie diſſoluta in domos regrediuntur. Scarbimi
rus uerò cum altera parte exercitus, Pomeranos attriuit & ſubiugauit, ut cuncti præter A
benſes, qui Bialagradenſes dicuntur iuſsis Boleſlai parerent. Ad hos Boleſlaus binos cli

Albenſium expugnatio.

peos blancum & rubrum, pacem & cruentum bellum, per eos ſignans miſit, ut pacem au
pugnam eligendo complecterentur. Qui arrogantia plurima utrumq; contra Boleſlaum
acceptarunt, Boleſlaus meritò laceſsitus eorum ciuitatem adorſus expugnabat, ipſeq; pr
mus anteibat, & multis ſupernè interfectis portam ciuitatis cum cæteris reſecuit & perfr
git. Ingreſſusq; urbem, paſsimq; cunctos nemini parcendo trucidabat, uerum Albenſe
cognita ſua præuaricatione, uenerunt cum pueris & mulieribus, proniq; & ad pedes pro
cidentes à Boleſlao gratiam precati ſunt, non pro ſe, quoniam ſupplicio dignos ſe iudi
cabant, ſed pro coniugibus & minorennibus. Cunctis proceribus Polonorum ad excidi-
um ciuitatis anhelantibus: Boleſlaus clementiſsima indulgentia miſertus, prohibuit mili
tibus ciuitatis prædationem: Albenſes in gratiam acceptando, ex inde occaſione ſumpta,
aliæ ciuitates de pietate Boleſlai confidentes, homagia Boleſlao ſponte præſtiterunt, ſcili
cet Caminenſium, Golibergenſium, Velunenſium, Coſominen. & cæterarum ac mariti-
marum ciuitatum, aſtringentes ſe in illius ſubiectione fideliter permanſuros. Adiecit inſu

Czarnkow expugnatio.

per dux Boleſlaus in autumno eiuſdem anni oppugnationē caſtri & oppidi Czarnkow,
in deditionemq; redacto caſtro & oppido, quod fuit iuriſdictionis Pomeranorum, Gnie
uomirum eiuſdem caſtri hæredem, ad gratiam baptiſmi cum tota ipſius genealogia addu
xit, ei noua prouiſione Czarnkow largitus eſt, & inſcripſit. Contigit eodem anno Marti
no archiepiſcopo Gneznen. cum Nicolao Archidiacono præfatæ Gneznen. eccleſiæ ſe-
cum præſente in eccleſia Spiczmerien. ſub audientia miſſæ, aduenerunt Pomerani & o

Pomeranorum ſacrilega præda.

mnibus territis. Nicolaus Archidiaconus euoluit ſe de eccleſia fugiēs: At Pomerani com-
præhendentes ipſum (putabant enim fore Archiepiſcopum) poſuerunt in uehiculo, ingre
dientesq; eccleſiam, abſtulerunt ſacra uaſa, & res eccleſiæ. Archiepiſcopum uerò Martinũ
non tenuerunt, quoniam omnibus miniſtris ab eo diffugientibus, collectis uiribus effœti
corporis aſcendit ſub tectum oratorij, ſeq; inter laquearia occuluit. Plagauit autem omni-
potens Deus Pomeranos, familiam, coniuges, & affines eorum, qui uaſis ſacris abutebar
tur, ut mania, ac epilepſia agitarentur, ſeq; inuicem morbo agitati, ferro & ſaxis impeterēt,
& plures occiderent. Donec compuncti reatum ſuũ cognoſcentes, & idololatriæ renun-
ciantes. Nicolaum Archidiaconum cum uaſis & rebus eccleſiæ ablatis, ad ſuum Archie-
piſcopum remitterent, reatuq; baptiſmate diluto, decimas diu negatas tribuerunt, & ido-

la mutu

la muta confregerunt,prout antea per prędictum Martinum archiepiſcopum monebantur.Ethac de cauſa intercipere & captiuare ipſum in oratorio Spiczmerień. nitebātur. Item Koſle caſtrum ad fluenta Odræ in Sleſia ſitum,fortuito conflagratum erat.Dux uerò Boleslaus uelociter cum ſuis accurrens,ipſum ex fundamentis ædificabat,ueritusq; ne Bohemi paucitate ipſius explorata, & ducem,& caſtrum inuaderent, miſit legatos ad Sbigneum naturalem fratrem, ut gentes ſuas mitteret ei in ſubſidium. Sbigneus autem aduerſus Boleslaum arroganter & acerbius locutus eſt, & nuncios eius turpiter tractauit, quod Boleslaus moleſtè quidem,ſed patienter tulit.Caſtroq; Coſle perfecto, ad animum iniurias Sbignei reuocans,quid in hac re agendum foret,ad conſilium retulit,inuentumq; eſt prout rumore publico uulgatum erat:Sbigneum Bohemos,Pomeranos, & Prutenos in fratris Boleslai & ſuarum terrarum excidium, ſuggeſtionibus, fœderibus, pecunijs, & multiuarijs promiſsis, animaſſe, ſingulisq; præſentibus, tetriora adijcientibus, intercipiuntur nuncij Sbignei cum literis, ex quarum lectione multæ fraudes repertæ ſunt, interimq; nunciatur Sbigneum Bohemos & Pomeranos contra Boleslaum & ſua dominia concitaſſe,uniuerſis cōſiliarijs peſsima facinora Sbignei execrantibus, cenſent uelut peſtem communem exterminandum. De omnibus terris quas ei paterna indulgentia donauerat eijciendum, tres hoſtes unà contra ſe Boleslaus animaduertens, deliberabat cui primum occurreret.Conduxit itaq; ex Pannonia,& Rußia mercenarios milites, ſignificauitq; ſocero ſuo Svvatópolkoni duci Kiouień. ut in ſuo periculo, perſonale cum ſuis copijs illi ferret auxilium. Prudentiq; uſus conſilio,primum Bohemos ſibi conciliauit, & in Bohemiam redire perſuaſit,ad Pomeranos pugnatum contendens cunctos terrore conculſos, diſsipatos comperit.Sbigneus intelligens ſeſe quæſiturum, pauore perculſus ex maiori Polonia (ibi ſiquidem Pomeranos iuuabat) in Mazouiam fugit. Boleslaus uerò expugnata Gnezna:& caſtris Spiczmierz:& Lācicia,quæ ditionis Sbignei erant, inſecutus eſt Sbigneū cū auxilijs Hungarorū & Ruthenorū,quæ ei aduenerant.Tum Sbigneus in deſperationem uerſus,cœpit ſollicitus eſſe de uita, & mediantibus inter Boleslaum ac Sbigneum, Baldvvino Epiſcopo Cracouień.cum Baronibus communibus, adductus eſt Sbigneus,obiectiſq; & exprobratis ſibi uicijs,ſuppliciter orauit, ut conceſſa ei uita aliquam portionem regni ſibi concederet, iuramento precibus & fletibus aſtruens nunquam ſe Boleslao aduerſaturum,ſed ut miles ſuo principi obediturum. Boleslaus miſericordia motus, aſsignauit ei duntaxat Mazouiam,& utrumq; exercitum Hungaricum & Ruthenicum remiſit ad ſua.

Expeditio in Pomeranos.

Sbignei deditio.

CAPVT VIII. LIB. III.

ANno uerò Domini. 1108.Colomannus rex Hungariæ conuentione facta cum Boleslao duce Poloniæ,in territorio Scepuſień. fœdus inierunt, auxilia mutua contra quemcunq; hoſtem, præcipuè tamen contra Henricum imperatorem,eo anno Pannoniam demoliri conantem, concluſerunt, acceſsit fœderi & affinitas. Nam Stephanus filius regis Colomanni natu maior, accepit Iuditham Boleslai ducis Poloniæ natam. Cui pro dote aſsignauit terram Scepuſień. & ab eo tempore in proprietatem Hungarorum tranſijt. Henrico autem imperatore Hungariam inuadente,miſit Boleslaus,appellatus Crziuouſti fortem exercitum in auxilium regi Colomāno.Boleslaus uerò cum nobilibus ex Polonia, habens ſecum Borziuoy,Sobeslaum duces(ſed exules)Bohemiæ,in potenti exercitu ingreſſus eſt Bohemiam, quoniam Svvatopolk dux Bohemorum,cum Bohemis Henrico imperatori contra regem Colomannum Boleslai affinem ferens auxilia in Hungariam exierat. Et facilè profligatis Vaczkone, ac Muthina quos pro gubernatoribus Bohemię Svvatopolk reliquerat expugnatis aliquot caſtris,& Bohemorum oppidis,in Poloniam cum ſpolijs reuerſus eſt. Iurauitq; Henricus imperator Svvatopolko, ulciſci quam primùm iniuriam eius in Boleslao duce Poloniæ. Boleslaus in Poloniam reuerſus duo mala offendit. Sbislauam ſuam conſortem mortuam,& caſtrum Vſcze à Pomeranis interceptum,quod antequam expugnaret (ſciuit enim illud ualido præſidio munitum) obſedit caſtrum Velen, in quod Gnieuomirus auctor proditionis & traditionis caſtri Vſcze, à Boleslao olim baptiſatus, ſe receperat. Sbigneo naturali fratre in exercitu Boleslai officio coadiutoris fungente, clandeſtinè Pomeranos contra Boleslaum concitauit,ut obſeſsis ferrent præſidia. Et uenientibus Pomeranis noctu, in Boleslaiq; exercitum irrumpentibus, dux Boleslaus, qui excubias ſecundum conſuetudinem ultra exercitum agebat,à tergo Pomeranos inuadens, eos profliga-

Scepuſiū Hungaris datum.

Henricus Hungariam inuadit.

Boleslaus Bohemiam hoſtiliter inuadit.

Boleslaus geminum malū reperit.

Velen obſidetur.

Vſcze interceptum.

Sbignei proditio.
Pomerani cæſi.
Dolꝰ Sbignei.
Sbignei auxilium.
Gnieuomirus captus et interemptus eſt.

uit & proſtrauit, captuſq; eſt inter eos Sbigneus:& detracta galea cognitus. Qui pro excuſatione finxit ſe anteceſsiſſe Pomeranos: ut eorum aduentum præñunciaſſet, & ita captum eſſe. Verum notiſsima fuit fraus & dolus ipſius,ideo dolo non patrocinante:exilio damnatus,in Bohemiam ſe contulit. Velenſes uerò ad ultimum in deſperationem uerſi: Boleslao portas aperiũt in ſignum pactionis,chiroteca de dextra Boleslai petita & obtenta,quod milites animaduertẽte in murmur & odium commoti,omnes Pomeranos in Velen occiderunt.Boleslao multitudinem nequicquã caſtigare ualente, captus eſt & Gnieuomirus, qui Pomeranos à fide Boleslai alienauerat & pro perfidia, fuſte capite eius diſcuſſo,interijt.

CAPVT IX. LIB. III.

Expeditio Henrici quarti in Poloniam.

MAgna atque heroica huius Boleslai facinora, & quæ nulli regum ac Poloniæ principum tam proſpere ut ſibi obuenerunt,proſequendo tangenda eſt uictoria,quam de imperatore Henrico quarto reportauit. Anno ſiquidem Domini. 1109. Henricus quartus, ad ulciſcendum rembelli in Pannonia malè geſtam,& inuaſionem atq; uaſtationem Bohemiæ,in Boleslao duce Polonię,habens ſecum Svvatopolkum ducem Bohemiæ,& Sbigneum fratrem naturalem pręfati Boleslai ducis Poloniæ,ingreſſus eſt Poloniam, & expugnato caſtro magno Lubuſz (quod poſt expugnationem Maydenburgenſi Archiepiſcopo contulit)proceſsit ad interiora Sleſiæ,uſque ad Bithom,& cum aliquot excurſiones de Bithom milites Polonorum in exercitum imperatoris feciſſent, ſine oppugnatione diſceſsit. Et ad Glogouiam ſingula obuia uaſtando in die ſancti Bartholomei peruenit,eam machinis & expugnatione afficiens. Quapropter poſtularunt Glogouieñ. ſub pacto inducias quinq; dierum, in quibus ſi dux Boleslaus Dominus ipſorum non præſtaret eis auxilium,cederent ſub iugum & poteſtatem imperatoris,quod ille annuit,dummodo primores ciuitatis Glogouieñ.darent filios ſuos natu maiores in obſides,quod & fecerunt.Boleslaus uerò dominus Glogouieñ. audita eorum legatione,laudauit fidelitatem ad conſtantiam ipſorum,ne quoq; ſubijcerent ſe quouis modo imperatori,ſub interminatione prohibuit,aſſerens plus ualere bonũ reip.quam filios primæuorum Glogouię, iurauitq; dux Boleslaus niſi Glogouieñ.in fide manerent, omnes crudeliter poſt diſceſſum imperatoris exterminare uelle. Quo relato ad Glogouieñ.turbâti quidem,tamen ut par erat,remp.prætulerunt. Et muros humiles,duobus diebus,quib.induciæ durarũt,refecerũt,ſimoq; & roborib.abrupta repleuerũt.Henricus imperator lapſis quinque diebus, cognita rebellione Glogouieñ.ui, quanto maiori potuit ciuitatem expugnabat. Et ne tot præcipui eius milites inter pugnandum occiderentur, iuſsit filios Glogouieñ.obſides,extendi ſupra pallia,ſeu ſupra aſſeres, quibus milites tanquam pallijs expugnantes fortalicia muniuntur. Sed nec ſic manſuetiores redditi ſunt Glogouieñ. ſimul namq; iacula in filios, quemadmodum in Cæſarianos contorſerunt. Boleslaus autem dux Poloniæ,nedum ſub Glogouia,uerum ab initio ingreſsionis imperatoris in terras Poloniæ die,noctuq; exercitum eius laceſsiuit, pabulantes captiuando, palantes & oberrantes interficiendo, ad egerendum exeuntes rapiendo, de nocte ſæpenumerò exercitum imperatoris inuadendo & perturbando,ita quòd imperator de neceſſitate duplaret noctis cuſtodiam,ſic & uictualia imprædantes,in maiori numero & robore neceſſe fuit mittere.Et quia Suatopolk cum ſuis Bohemis, fuit grande robur imperatori,Boleslao uerò ex antiquo fuit peroſus,& magnum impedimẽtum, ideo propoſuit dux Boleslaus plurima donaria,ſi quiſpiam ſuorum militum Suatopolk obtrũcaret.Ad quod patrãdum ſupra cæteros,obtulit ſe Ioannes Bohemus miles filius Czifce,de familia Vrſouienſium,qui nunc Rauitę appellantur.Is quoniam notos & cognatos in exercitu Bohemorum habuit,ſecurè inter eos(gerens ſe pro milite Bohemorum) deambulabat, perſpectoq; uigeſima prima die Septembris Svvatopolkone,ſtante in papilione antè imperatorem, contorſit fortiſsimè acutiſsimam lanceam et pectoralia Svvatopolkonis,à brachio in brachium tranſfixit,ut illico cadens ſine uoce expiraret. Ioannes autem Czifce, ſtatim arrepto equo,quem paratiſsimum habuit exiliens de tentorio Cæſaris,cœpit fugere, uulneratiſq; & alijs occiſis,perſequentibus ſe ad ducem Boleslaum ſaluus peruenit, & plurimas poſſeſsiones in regno Poloniæ donatione Boleslai percepit,& tãquam alter Mutius Romanus pro patrato facinore laudatus eſt.Henricus uerò imperator perterritus,tota nocte exercitum in armis tenuit,Boleslai aduẽtum opperiendo. Sequenti die iuſsit cadauer Svvatpopolk in Pragam ad tumulandum duci, Bohemos ſecum præliatum iri ſatagens retine-

Lubuſz expugnatur, archiepiſcopo Maydenburgenſi datum eſt.
Obſeſſa Glogouia.
Altera Glogouiens. magnanima fides.
Boleslai conſilium in necem Swatopolkonis.
Swatopolko interemptus.
Exemplum Mucij.

retinere,qui minimè conſentientes,abierunt unà cum ducis ſui funere in Bohemiam.Sbigneus quoq; Boleslai frater naturalis,eos eſt ſecutus, imperatore malè cõtẽto de diſceſſu Bohemorum.Occiſo Svvatopolko,dux Boleslaus legatum ad Henricum regem Romanorum,pro pace tractanda quendam comitem Scarbek miſit,tres tracturas pro armis deferentem,tales W. qui imperatori monſtranti ei theſauros ſuos,ad expugnandum Boleslaum cum ſua gente(ut aiebat)ſufficientem, ſi homagia & ſeruitium imperatori non impenderent, facetia uſus, detracto annulo ex ſuo digito,proiecit in theſaurum Cæſaris: inquiens,aurum iungatur auro.Ad quem Cæſar Henricus ait,*hab danck* quod ex Alamanico ſonat,habeas gratias. Vnde uſq; in hodiernam diẽ familia illius domus uocatus *habdanck*.

Ex facetia habdanck familiæ origo.

Infecta legatione imperator remiſit legatos & ipſe ſuadentibus ſuis præfectis diſceſsit,nõ expugnata Glogouia,ſub qua tot pericula,tum in militibus, tum in Svvatopolkonis ducis nece acceperat. Et procedens contra Vvratislauiam, aduenit in uicum uno miliari à Vvratislauia diſtantem,nunc Pſiepole nominatum. Quem Boleslaus conſequi properauit,iam enim ſuppetiæ ei ex Mazouia aduenerant,ex terris Sandomirienſi,Lublinenſi, ac Ruſsia:& ordinatis aciebus,à mane uſq; ad meridiem,duriſsimo Marte pugnauerunt. Erat autem exercitus Imperatoris,longè maior & fortior:exercitus uerò Boleslai minor, & de agreſtibus plures continens, multiq; ex pugna uolebant excedere, niſi Boleslaus circuens omnes ſtrenuè pugnare cõpelleret, & pro ſauciatis nouos ſubſtitueret. In furore autem pugnæ,dux Boleslaus aciem Sleſitanorum,quam uſq; ad illud tempus in ſubſidijs reſeruauerat,in latus Cæſarianorum,quam fortiſsimè induxit,& ordinem Cæſarianorum dirupit: tum exercitus Boleslai eſſe melior,& Cæſaris fugere cœpit. Ipſe quoq; Henricus imperator illico ſuorum monitu,abiectis ſignis imperialibus, ne cognoſceretur in fugam ſe conuertit.Pleriq; ergo Almanorum interfecti,alij in fuga capti,& duci Boleslao præſentati ſunt,quos in honore iuſto ſemper habuit. In hunc modum dux Boleslaus glorioſam uictoriam de Henrico imperatore ſtrenuè reportauit,& tanquam Hannibal poſt Cannẽſem pugnam laudibus eſt celebratus. Ad locum autem certaminis tanta confluxit ad cadauera canum copia,ut iter agentibus ſuo morſu diu noceret.Idcirco uſque in hodiernam diem uicus ille Pſiepole(quod ſonat campus canum)nominatus eſt.

Obſidio Glogouiæ ſoluta.

Henrici quarti clades ex Polonis.

Boleslai in uictos liberalitas.

CAPVT X. LIB. III.

ANno autem ſequenti imperator Romam ad coronationem tranſire cupiens, ueritus eſt,ne eo abſente dux Boleslaus uicinas regiones inuaderet & exureret, utq; milites captiuos liberaret,ſuggeſsit per communes amicos ut Boleslaus eũ accederet.Super quo dux Boleslaus diu deliberabat, tandẽq; ad uota & amicorum promiſſa in comitatu inſtructiſsimo Henricum quartum in Bamberg acceſsit, excuſans ſe imperatori de retroactis bellis, & aſſerens ſe,& gentem ſuam nunquam ſeruiuiſſe, nec tributa à prædeceſſorib. eius,imperatori præſtitiſſe, ideoq; in priſca libertate ſeſe conſeruandum poſtulauit.Imperator autem eo benignè & honorificè ſuſcepto, pro ſuo uoto ſe facturum ſpopondit omnia.At Boleslaus nacta oportunitate,ſororem imperatoris ſibi in uxorem poſtulauit. Filiam uerò imperatoris, nomine Chriſtinam minorem̃, ad nubendum filio ſuo ſeniori Vvladislao & irrecuſabiliter obtinuit. Compoſita itaque pace, cum gemina ſponſa, & dote copioſa in Poloniam redijt, & omnes captiuos Almanos Henrico regi Romanorum remiſit.Henricus uerò caſtris in Polonia conquiſitis abrenunciauit,et quia occiſo Svvapolko Bohemorum duce, Vvladiſslaus ducatum Bohemię Othone Svvatopolkonis germano repulſo occupauerat, qui pòſt Svvatopolkum præfatũ ducatum Bohemiæ ſuſceperat.Ideò Borziuoy natu maior Vvladislai Bohemiam regentis pertęſus exilij in Polonia, accepto exercitu à Boleslao Polono,ingreſſus Bohemiam pluribus eum Bohemis iuuantibus, ad Pragam peruenit & eam poſſedit, totamq; Bohemiam recuperare adnitens, ad lamentabilem Vvladislai quærelam per imperatorẽ euocatus,mancipatus,carceribuſq; deputatus eſt. Vvladislaus uerò reſtitutus eſt in ducatũ Bohemię,quod dum cognouit Boleslaus,cum ualido exercitu circa feſtum ſancti Michaëlis ingreſſus Bohemiam,per plures nuncios euocabat Vvladislaum Bohemiæ ducem,ut inter eum & fratres eius,tãquam cognatos ſuos pacem honeſtam componeret. Vvladislao autem dolum timente,& Boleslaũ de Bohemia expellere ſatagente, ira cõcitatus Boleſlaus totam oram circa fluenta Albeæ deuaſtauit & exuſsit, congreſſuſq; cum exercitu ipſius circa fluuium Czibnia,eum octauo Idus Octobris cõflixit.Anno Domini. 1 1 1 1 & Vvladislaus cum reliquijs in Pragam refugit. Boleslaus uerò plurimis ſpolijs & captiuis

Boleslaus Bambergam uenit.

Cæſaris & Boleslai affinitas.

Borziuoy Bohemiam ingreſſus.

Borziuoy uinculis iniectus.

Boleslai in Bohemia ſtratagema.

onuſtus,in Poloniam ſaluus cum Sobeslao & ſuo exercitu redijt: Vidẽs Svvathavva ſeniorem filium ſuum Borziuoy carceribus apud imperatorem mancipatum, alterum filium Sobeslaum in Polonia exulantem,tertium minorem natu Vvladislaum ducem Bohemiæ in bello uictum,et proſtratum:timens peiora indies oriri,interpoſuit ſeſe tanquam matrem & mediatricem, & pacem inter Sobeslaum, & Vvladislaum germanos compoſuit. Aſsignataq; ei ciuitate Zacenſi cum ſuo diſtrictu, euocauit ipſa & dux Vvladislaus ex Polonia Sobeslaum. Depòſt uerò intelligens Vvladislaum de conſilio Vaczkonis baronis,ac conſiliarij eius,concluſiſſe Sobeslaum captiuandum, obtrũcauit Vaczkonem, ueritusq; Vuladislaum fugit per Sirbiam (ubi uno menſe detentus ſeruabatur) in Poloniam,à duce Boleslao iterum benignè,& liberaliter ſuſceptus. Quem uolens reducere Boleslaus cum magna potentia Bohemiam intrauit,requiſiuitq; Vvladislaum,ut prænominatum Sobeslaum in gratiam reciperet, & poſſeſsionem ei debitam aſsignaret. Ad quod reſpondit Vvladislaus: Iamdudum tum amplam gratiam, tum legitimam portione Bohemiæ aſsignaſſe Boleslao, quas nolens conſeruare, indignum ſe reddidit. Verùm ſi(inquit)Boleslaus Sbigneum fratrem ſuum naturalem apud me exulantem reaſſumpſerit, portionesq; ſui ducatus debita prouiderit, proſequar & ego gratia Sobeslaum. Cernens Boleslaus, quòd æquitati Vvladislaus non initeretur, ad ulteriora Bohemiæ exercitum ducens,uicos & agros Bohemorum igne et gladio deuãſtare imperat. Ad quod prohibẽdum cum ſuo exercitu aduenit iam dictus Vvladislaus, locauitq; ſua caſtra proximè ſolo fluuio Czibnia,ſatis limoſo, & ſine periculo impermeabili inter ipſos medio. Ad conſerendam ergo & conficiendam pugnam cum Vvladislao, quum fluuius Czibnia nõ poſſet tranſiri,mouit caſtra ſua Boleslaus uerſus Albeam fluuium,ubi tranſitu reperto, flumẽ Czibnia permeauit,ad ſtationemq; Vvladislai accurrens duntaxat focos & fauillas comperit. Quorſumq; cum ſuis gentibus ſilenter abierit perquirendo reperire non potuit. Laxaris igitur & latè ſparſis militibus,prædas & ſpolia collegit, ſicq; in Poloniam referebatur,in tranſitu ciuitatem Cleczko exuſsit,& militibus ſpoliandam conceſsit. Cùm perueniſſet ad ſyluas magnas,Poloniam & Bohemiam diſterminantes,per exploratores didicit Bohemos in ſyluis inſediſſe. Et iter inciſione roborum clauſiſſe, tum altera die illuceſcente,militibus animatis,ordinauit per turmas exercitum. Ipſe cum ſuo exercitu dextram tuebatur,Scarbinirũ principem militiæ ſiniſtrum cum ſuo exercitu tenere diſpoſuit, aliqua diſtantia inter exercitus interpoſita. Cùm uerò ad extrema ſyluarum aduenissent, ubi putabant eos Bohemi & ordinem diſoluiſſe,& prouidentiam abijeciſſe, ſparſim & ſingillatim in eos inſiluerunt,in unamquãq; cohortem,& ordinationem, ut alia alterius periculi eſſet inſcia. Boleslaus uerò dux Poloniæ ad ſuam cohortem, primum occurrẽtem Bohemũ haſta confixit & deiecit,ſequentẽ Derslaus ſuus pincerna,idẽtidem ex equo deiecit,et interfecit,pugnaq; in immenſum in omnes partes creuit,Bohemis pluribus cadentibus,quorũ periculum euitando Vvladislaus eorũ dux ſignum receptui dedit. Diſcedẽtibus autẽ Bohemis,Poloni primum ſuſpicati ſunt dolum, tãdem comperta fuga eorum, perſecuti ſunt eos,quoad conſequi potuerunt,interficiendo & captiuos reducendo. Peracta pugna,Boleslaus impoſitis in plauſtra ſautiatis,redijt cum toto exercitu in Bohemiã longè,lateq; uaſtando,& iterum atq; iterum urendo,& depopulando,plurimis ſpolijs,& captiuis oneratus,cum Sobeslao,& toto exercitu in Poloniã triumphans, & de uictoria laudes Deo perſonans,reuerſus eſt. Inſequenti anno ad inuadendum Bohemiam, nouam expeditionem parabat,quam Vvladislaus dux Bohemiæ(non enim eum latuit) nuncij & ſupplicationibus intercœpit,pollicens æquas conditiones pacis tenere, Sobeslaoq; congruã ſortem in Bohemia præſtare,itaq; conuenientibus in die ſancti Procopij ad fluuium Niſſæ tribus ducibus,Boleslao Polonię,Sobeslao & Vvladislao Bohemiæ pacem firmant & aſsignãt. Acceptante Sobeslao pro ſua ſorte Hradecz cum quatuor caſtellis,& toto diſtrictu in Bohemia, & ciuitatem Olomuncz cum ſuo diſtrictu in Morauia, manumiſsiſq; captiuis, & exulibus reſtitutis,ab utraq; parte diſceſſum eſt cum lætitia.

Mater filios compoſuit.

Vaczko truci datur.

Sobeslai in Poloniam reditus.

Boleslai in Bohemiam regreſſus.

Boleslaus Bohemiam uaſtauit.

Boleslai inſperata pugna & uictoria.

Boleslaus Bohemiam depopulauit.

Pacis conditiones.

CAPVT XI. LIB. III.

Pomeranicum et Prutenicum bellum.

DVm Boleslaus finitimis bellis detineretur,Pomerani & Pruteni quietem non ferentes, in Mazouiam non denunciata hoſtilitate irruerunt,depopularunt, conflagrarunt, captiuosq; abducentes, diſcedebant. Magnus uerò Comes, Mazouiam gubernans,qui olim Vvratislauienſem oram rexiſſe antè commemoratus eſt,extemplò & quantò celeriùs potuit agreſtibus bellatoribus eos inſecutus eſt, & dum ſe tu-

Pomeranorum clades in Mazouiam. *Cauſa uictoriæ.* *Similis uictoria apud Sleſitanos.*

ſe tutos æſtimarent,ſopori deditos ante diei lucem,inopinatè inuaſit,& oppreſsit,ſexcentos occidit,mille atq; ducētos captiuauit,paucosq; ex eis fuga ſaluauit,& in ſyluas diſperſit,quos de ſyluis nedum uictores,ſed & mulierculæ tanquam pecudes ligatos è nemoribus extrahebant. Maxima cauſa huius uictoriæ(ut Vincentius in ſua Chronica meminit) fuit Simon Plocenſis præſul, qui ab initio irruptionis hoſtium,uſq; ad deletionem ipſorū, non relaxauit animum & ora, unà cum toto clero à ieiunijs,planctu, & obſecrationibus, pro uictoria ſuę genti diuinam clementiam deuotiſsimè implorando.Similis uictoria eodem anno obtigit Sleſitanis, qui ſatellites Sbignei fratris naturalis Boleſlai, Sleſiam deprædantes conflixerunt, & in uincula dira coniecerunt. Dux autem Boleſlaus de ultione in Pomeranis & Prutenis per magnum Mazouiæ præfectum patrata non contentus, in ſequenti anno 1113. eis bellum indixit: & conuenientibus bellatoribus in Cruſzuiczā, uiderunt lucidiſsimum adoleſcentem in pinnaculo oratorij ſancti Viti ciuitatis Cruſzuicienſis exiſtentem, ſplendore latè, & uſque ad campeſtria micantem, motoq; exercitu de loco ſtationis, prælibatus adoleſcens è pinnaculo deſiliens, exercitum antecedebat, pomum aureum (antiqua hiſtoria habet pilum, id eſt, iaculum non pomum) quod in manu geſtabat per uiam ante ſe iaciendo. Hunc Boleſlaus tanquam fœlix omen, cum exercitu ſuo ſecutus eſt, donec ad Nakel peruenit, ubi diſparente ductore adoleſcente,ſpemq; capiendæ urbis, ex uibratione & pomi proiectione uerſus Nakel relinquente, uallauit Boleſlaus caſtrum, & oppidum Nakel, in quo Pomerani ſe recludentes, aſsidua damna regno Poloniæ inferebant, & poſt tormentorum proiectiones, conſiderantes ſe non poſſe ſubſiſtere, ac contra Boleſlaum tueri, quindecim dierum inducias petierunt,& obtinuerunt,quibus lapſis, ſi auiſati Pomeranorum principes non ferrent eis ſubſidium,poteſtati Boleſlai ſubderentur. Interuenerunt autem legati Naclenſium, ad obeundum bellum ſupra quàm quinquaginta millia Pomeranorum, & Prutenorum: qui militari iuramento ſe obſtringentes, equisq; relictis, omnes per inuia & ſyluas uſque ad Nakel ſilenti, & compoſito agmine peruenerunt. Erat autem dies ſancti Laurentij martyris, quem Poloni feſtiuum habuerunt, armis (eo quòd induciæ eſſent) depoſitis, miſſarum ſolennijs occupati. Verum peractis diuinis officijs, hoſtium innumerabilis multitudo apparuit. Quare tumultuariè arma corripiunt, qui ſi à Pomeranis ſic fuiſſet inuaſi, ſine negocio,faciliterq; uicti fuiſſent. Sed à Deo propitio aliter diſpoſitum eſt. Nam Pomerani defenſioni ſatis aptum locum conſpicientes ſe foſsis muniebant, ſudibusq; & haſtis acutis, & longis, in extremitate,à tergo,fronte & lateribus,ordine denſo,terræ infixis, igneq; poſito ſeſe uallabant. Properè itaque Boleſlaus,relictis in caſtris præſidijs,ordines in hoſtes ducit,exercitum in duo agmina diuiſit,primo ipſe præfuit, ſecundum Scarbimiro præfecto militiæ commiſit. Quum autem obequitando,hoſtes tergo non eſſe ſeptos exploraret,Scarbimirum ſuperatis poſtremis hoſtium foſſatis immiſit, qui in eorum terga inuectus,impigro Marte Pomeranorum tyrones trucidabat: hinc clamores æditi, eos, qui in acie erant perturbabant, qui iam ſocijs (imminente Boleſlao à fronte) auxilia ferre non poterant. Boleſlaus concitato equo,ducis & militis officium gerens, in hoſtes irrupit,ſuperatisq; foſſatis per ſudes, & lanceas, pluribus militibus obtritis, pluribus equis aut necatis,aut confoſsis,alijsq; ſuffectis, in omni parte pugnatum eſt: & Pomeranis atq; Prutenis dirutis, qui obliti præſtiti iuramenti, omnes quà poterant paſsim exilientes, fugiebant, in proximis ſyluis latibula,& ſalutem quærentes. Occiſa feruntur eo prælio quadraginta millia Pomeranorum,& Prutenorum,duo millia capta. Cæteri in paludibus, & locis limoſis merſi perierunt. Extat in hodiernum diem,haud paruus collis ex congeſtione cadauerum & ſuper iniectione terræ reſultans, in monimentum perpetuum, & certaminis locum quotannis demonſtrandus. Caſtellani & oppidani Naclenſium cum ſex alijs oppidis uicinioribus(uiſa ſuorum nece)in ditionem Boleſlai ſe dediderunt. Pro his ſummo opifici Deo glorioſo, & beato martyri Laurentio, in cuius feſto uictoriam Boleſlaus nactus erat,Poloni gratias,laudesq; peragebant.

Boleſlaus in Pomeranos bellum agit. *Nakel ex omine uallatum.* *Boleſlai ex Pomeranis maxima uictoria.* *Quadraginta millia cæſa.*

CAPVT XII. LIB. III.

SBigneus ducis Boleſlai frater naturalis, ſciens omnem ſpem recuperandi aliquam ſortem in Polonia, tum ex concordia, cum Bohemis & duce eorum, apud quos exulabat, ad flumen Niſſæ facta: tum ex graui cæde, totaliq; humiliatione Pomeranorum atque Prutenorum circa Nakel inflicta ſibi ademptam,miſit legatos oratum ire ducem Boleſlaum,ut miſeratus ſuæ inopię,& deiectionis aliquam porciunculam

in Polonia pro ſuſtentatione ipſius de mera pietate largiretur. Boleslaus miſericordia motus, diſſuadentibus ei conſiliarijs acceptauit eum in gratiam, dummodo Sbigneus reconciliationem, probitatem & humilitatem cum cæteris uirtutibus indueret. In hanc ſpem reduxerunt nuncij Sbigneum in Poloniam:

Sbignei in Poloniam reditus.

uenit autem in curiam Boleslai cum pompoſa arrogantia, cum cantoribus modulantibus, tubis pſallentibus, & timpanis ſonantibus, enſe ante ipſum præcedente. Boleslaus licet ulcerato animo hæc uideret, tamen diſsimulatione(ut decuit)uſus, ſuſcepit eum magnificè ac gratioſè. Ilicoq; conſiliarij ſuapte ulceratum animum Boleslai cœperunt bile inflammare, coarguentes eum, quod hoſtem patriæ, fotorem latronum, omnibus dolis ac fraudibus, peſsimiſq; facinoribus plenum, in ſui, totiuſq; regni exitium reaſſumpſiſſet.

Conſilium in Sbignei necē.

Ne ergo uitā Boleslao, ueneno aut ferro præriperet, aut regno nouum diſsidium induceret, antequam de Polonia fugam arriperet, regno lugubrem iacturam pararet: conſulunt ut maturaret cruentam beluā occidere. Boleslaus ira concitus, conſenſit militibus occidendum Sbigneum, uiſa itaq; oportunitate, & loco inter exprobrandum ei utilia, & patriæ damna per eum illata, orta contentione eum interfecerunt.

Sbignei interitus.

Quanquam alia hiſtoria dicat fuiſſe exoculatum, & poſt ex doloribus breui uitam finiuiſſe. Scarbimirus palatinus Cracouienſis & princeps militiæ Boleslai, ſequutus Sbigneum ad eam lapſus eſt inſolentiam, & arrogantiam, ut primùm ſubmurmurationibus, deinde publicis probris Boleslaum ſugillaret.

Scarbimiri rebellio.

Poſtremò conciliata manu conſanguineorum, affinium & ei fauentium, cœpit Boleslao rebellare, & cum eo (contumacia ſuadente) ſi quid Boleslaus attentaret bello decernere. Quo comprænhenſo iuſsit Boleslaus eum in carcere excæcare, & dignitate palatinatus Cracouienſis priuare, totaq; illa procella perinde ac ſi nunquam fuiſſet conquieuit, & diſperſa eſt.

Scarbimirus excœcatur.

Caſtellania Cracouienſi tunc Palatinatui præficitur.

Et ne in poſterum ſimilis temeritas obueniret, præpoſuit Caſtellaniam dignitati palatinatus Cracouienſis, quod uſque in hodiernum diem permanet, & cuſtoditur. Doluit tamen Boleslaus, & eum utriuſque facti pœnituit.

Boleslai pœnitentia.

Poſt plures enim annos, ſcilicet, anno Chriſti. 1129, totam Quadrageſimam ieiunauit in pane, & aqua, in nuditate, & cilicio pro expiatione necis fratris, & Scarbimiri. Poſt feſta autem Paſchæ, in priuato habitu ne agnoſceretur, peregrinatus eſt cum clericis, & ſacerdotibus, pauciſq; militibus ad ſepulchrum ſancti, Egidij ſui patroni, cuius meritis conceptus erat, & multas uictorias reportauerat, ſingulis diebus exeundo de hoſpicio, orauit horas canonicas maiores, & minores beatæ Mariæ uirginis. Inſuper & ſeptem Pſalmos pœnitentiales cum Letanijs: Inter orādum autem nudis inceſsit pedibus, & de auſteritate pœnitentiæ, quicquam non obmiſit. In tranſitu omnes Cathedrales, & collegiatas Eccleſias, abatiales ac Conuentuales, & hoſpitalia uiſitauit, ſinguliſq; inſigne clenodium ex auro, uel argento obtulit.

Boleslai peregrinationes ſūmaq; liberalitas.

In monaſterium ſancti Aegidij, proceſsionatim inductus eſt per Abbatem, & religioſos præfati monaſterij, qui ei obuiam exiuerant, manſitq; inter illos 15 diebus cum ſumma deuotione, orationibus, & elemoſynarum largitionibas. Ad ſepulchrum ſancti Egidij ut ſæpè proſtratus & gemebundus, multa donaria monachis præcioſa relinquens, & eos ualedicens, reuerſus eſt, ſimili ordine, ut prius habito, in deuotione, elemoſynarum erogatione, ac Eccleſiarum uiſitatione, donec Poloniam ingreſſus eſt, cum maxima hilaritate à ſuis exceptus. Nec his contentus in altero anno, cum uiris eccleſiaſticis, & ſuis militibus pedeſtri itinere, corpus ſancti Stephani Alba Regali conditum, in habitu cognito uiſitauit, & perſpexit, ab Hungariæ rege Stephano ſocero ſuo, epiſcopis & magnificis regni Hungariæ ſumptuoſè prouiſus & tractatus. Ex Hungaria per Cracouiam tranſiens, more peregrino adijt Gneznam, ad uenerandum reliquias beatiſsimi Pontificis Adalberti, proximè ante hoc in anno Domini 1127. Kalendas Martij ſeptimo, per Iacobum archiepiſcopum Gneznenſem, ex abditis locis(ibi propter metum Bohemorum ſcrupuloſè occultatis) in publicum productis, & omnibus chriſtifidelibus ad uenerādum reuelatis. Ad ſepulchrū itaq; ſancti Adalberti ueniens, proſtratus cum lachrymis, ſcelus ſuum precabatur ſibi dimitti. Obtulitq; ea uiſitatione eccleſiæ Gneznenſi octuaginta marcas auri puri, pro ſacroſano beati Adalberti ſtruendo, donauit quoque omnibus pontificibus canonicis præſentibus perſonis eccleſiaſticis, & ſuis baronibus nobiles & ſplendidas ueſtes, ſed & ſancturarijs ac miniſtris Eccleſiæ Gneznenſibus ueſtes decentes tribuit.

CAPVT

CAPVT XIII. LIB. III.

ET quia dux Boleslaus expugnatam Nakel, & alia ſex oppida (prout in ſuperioribus tactum eſt) tradiderat in poteſtatem Svvatopolkoni, uni ex ſatrapis & conſiliarijs Poloniæ, dexteritate & fide plurimum ualenti, cuius origo fuit de domo Griphonũ, gentis Polonicę ueteri familia, nihil fraudis in eo ſuſpicatus, intellexeratq; eum uiolato iuramento à fide defeciſſe, uolens eius perfidiam ultum iri, anno Domini 1118, impeditus eſt maximis pluuijs, & diluuijs, in Polonia & circumuicinis regnis uigẽtibus. Cœlum ſiquidem poſt occaſum Solis in tãtam rubedinem uerſum eſt, ut quaſi ignis, tribus horis colluceret, & ſtatim ſequutæ ſunt pluuiæ toto ueris tempore, nec ceſſarunt in æſtate, inundationes fluminum effundendo, & quaſi alterum Cataclíſmum producendo. Itaque in anno ſequenti multum uentoſo & inſtabili, armato milite Pomeraniam deuaſtabant, congreſſusq; cum exercitu ex Pomeranis & Prutenis, ex ualidis iunioribus, atque agreſtibus coadunato, ferè totum florem iuuentutis eorum extinxit, nec duci Boleslao Pomerani, & Pruteni ultra reſiſtere propoſuerunt, ſed quoad uixit, deuotè in obedientia ipſius permanſerunt.

Boleslai poſtrema in Pomeranos expeditio.

Exinde uerſus Nakel ad opprimendum Svvatopolkonem fidefragum, & fidelitatis uiolatorem, peruenit, & à feſto natiuitatis Mariæ, uſque ad natalem domini, Nakel expugnare non ualuit, prouiderat ſiquidem Svvatopolk uiris, & uictualibus peroportunis, ac ſufficientibus Nakel, nec ira qua Boleslaus in perfidiam eius exarſerat, nec uulnus, quod à ſagitta de Nakel excœperat, effectum, & uindictam ſortiri potuit, propter hyemis ergo aſperitatem, & militum intollerantiam, nec non propter inſtantiam, quæ ſæpenumerò precatus eſt Svvatopolk, cum ipſo pacem confecit, pecunia pro demulctatione, & filio pro obſide ab eodem receptis. Nec tamẽ perſtitit in fide Svvatopolk, ſed ut priùs rebellauit.

Boleslai uictoria.

Iuſtè ergo Boleslaus furore incenſus, in tertio anno cum expedito milite Nakel obſedit, & primum ingenijs, & armis bellicis expugnabat, tandem turribus ligneis altitudinem murorum excedentibus per foſſata impleta uſque ad murum deductis, fortiori ui defenſores oppidi afficiebat. Sed Pomerani conſilio Svvatopolkonis perſuaſi, turribus ligna pinatica ſubiecerunt, & deſuper proijcientes reſinam, lardũ, butyrum, cæteraq; inflammabilia. Polonis ea amouere negligentibus, turres igne cõſumpſerunt, ſecundoq; & tertiò alias turres celeriter erectas, & ad murum perductas, ſimili incendio depaſtas exuſſerunt, quartò uerò admotas prohibentibus Polonis minimè ualuerunt exurere, ex turribus identidem cominus per iacula, & certamina afflicti: fracti tandem Nakellenſes, & uiribus deſtituti, telis ſimul & uictualibus deficientes, ſaluum diſceſſum cum ſuis rebus à Boleslao petierunt: quo negato, treugas pacis in aliquot dies poſtularunt, & his non obtentis, iterum affectarunt ut ſolam uitam eis donaret, & Svvatopolkonem ei tradendum uiuum aſſumeret. Hoc acceptauit, & caſtrum cum oppido Nakel inuaſit atque ſpoliauit.

Nakel oppugnatio.

Nakel captũ. Swatopolko uinculis iniectus.

Svvatopolkonem uerò uiuum cõpræhendit, & perpetuis carceribus deputauit, nec amplius cuipiam de familia ipſius, munitiones tanquam hominibus doloſis tradidit. Tandem Volodorum, Przemisliæ ducem ex Polonia prædas ut ſæpe agentem, per milites & ſuos præfectos conflixit, & eum poſt conflictum fugientem, in loco qui Viſſoko dicitur compræhenſum, milites in Cracouiam duci Boleslao adduxerunt, hunc uinculatum Vaſilko dux Premislienſis uiginti millibus marcarum argenti redemit, ſtatimq; datis duodecim millibus argẽti, pro reſiduo filium Iaroslai pro obſide poſuit. Ex poſt uerò quingenta uaſa argentea, uidelicet lances, picaria, ciphos, de opere Grę co, pro complemento ſolutionis impendit, ſicq; Volodorũ in toto liberauit.

Volodorus Premisliæ dux uictus.

In anno quoque Domini 1123. Boleslaus Poloniæ dux, Iaroslaum ducem Vvladimirienſem affinem ſuum in Ruſsiam reducens, qui apud eum in Polonia per quadriennium moratus eſt, conuenit circa Przemisliam cum auxilijs & ducibus auxilia præfato Iaroslao præbentibus, Colomanno fratre regis Hungariæ, Volodoro, & Vaſilkone Przemislienſibus, & ducẽ Vvlodimir Vvlodorouicz, acceptisq; Hungarorum, & Polonorum ſeptem millibus, Iaroslaus exercitum prænominatorũ ducum antecedebat, & expugnatis caſtris olim ſuis, è quibus ſpoliauerat eum Vvlodimirus Kiouienſis dux, ſcilicet Belſz Czirneovv Vvlodimiria præuenit caſtra Colomãni, & Boleslai ducũ, & appropinquãs portę Kiouienſi, quæ Polonica dicitur, cõgreſſus eſt cum peditibus ex Kiovv cõtra eũ egreſsis, quib. obtritis, & fugatis, alij noui in ſupplementũ eorũ ſuperueniẽtes, plures milites Hũgaros & Polonos, qui Iaroslaum comitabanť occiderũt, equumq; Iaroslai ducis telis cõfoderũt, ſic ꝙ uulnerum impatiens, ſeſſorem ſuum Iaroslaum ducem in terram deiecit, pugnaq; ingens facta

Iaroslai in Ruſſiam reductio.

eſt. Ruthenis illum capere adnitentibus: Hungaris uerò & Polonis defenſionem ducis opponentibus, Rutheni in Kiovv fugere coacti ſunt.

Iaroslai interitus.

Iaroslaus aliquot uulneribus confoſſus, paucis poſt diebus mortuus eſt. Colomannus itaq; & Boleslaus cum cæteris ducibus ad Kiovv uenientes, cœptam obſidionem caſtri Kiouienſis continuauerunt. Sed Andreas præfectus caſtri, à Vvlodimiro in tutelam relictus, exiens, ſupplex pacē orabat, & quoniam Iaroslaus gratia cuius bellum aſſumpſerant uita functus erat, Duces Boleslaus & Colomannus inſtantibus Volodoro & Vaſilkone ducibus Przemislienſ. ſuffragatoribus ſuis pacem conceſſerunt, ſinguliq; duces ad ſua redierunt.

CAPVT XIIII. LIB. III.

ANno Domini 1124. præparatis naucleris & nauibus circa Gedanum, dux Boleslaus accepto ſecum Petro de Dacia, qui poſtea dictus eſt Piotrek magnus comes de Skrzin, & tota militia bene armata, ſecundis uentis in Daciā peruenit. Erat autem cauſa nauigandi, quoniam pater Petri comitis de Skrzin, per literas nunciauerat, Henricum regem Daciæ à fratre ſuo germano, cuius nomen Abel, pluribus uulneribus interfectum, omnesq; theſauros præfati regis ſibi occultè commiſſos, ne ergo in manus occiſoris, quouis modo deuenirent, hortatus eſt, ut Petrus tales theſauros reciperet in Poloniam.

Nauigalis expeditio in Daciam.

Dux itaque Boleslaus per totam Daciam publicat & inſimulat ſeſe ueniſſe ad ulciſcendum innocentem regem Henricum ſuum amicum, in Abel occupatore regni, germano prædicti occiſi regis. Exinde cuncti nobiles Daciæ, deficientes à truculento occiſore, adhæſerunt Boleslao, & caſtra omnia in manus Boleslai contulerunt. Occupator uerò regni, uidens ſe deſertum, exul de regno profugit: tum Boleslaus perſuaſit regnicolis Daciæ, ut legitimum regem eis eligerent. Ipſe uerò clàm à parente Petri recepto aureo uellere, & plurimis theſauris à longo tempore congeſtis, totaq; cognatione Petri, bene ditatus proſperè in Poloniam renauigauit. Iſte eſt Petrus, cui ob merita, dexteritatem, & fidem eius, contulit Boleslaus comitatum in Skrzin, cum alijs multis poſſeſſionibus, in uxorem eidem dando Mariam principem Ruſsiæ, germanam Iaroslai ducis Vvlodimireñ.

Petrus comes de Skrzin.
Monaſterium in Strzelno.
Monaſterium ſancti Vincētij extra muros Vvratislauieſ.
Arma familiæ cum cigno.

Iſte eſt, qui in Polonia extruxit ſeptuaginta ſeptem eccleſias lapide ſecto & & dolato. Iſte eſt, qui duo monaſteria conſtruxit & dotauit, unum ſanctimonialium ordinis Præmonſtratenſis in uilla Chalino Vvladislauienſis diocœſis, quod ſucceſſu temporis tranſtulit, propter uberius ſolum in oppidum Strzelno eiuſdem diocœſis Vvladislauieñ. Aliud monaſterium extra muros Vvratislauiæ ad ſanctum Vincentium, quod abundè dotauit, & fratres Præmonſtratenſes nouiter propagatos introduxit. Iſte pro inſigni geſsit, in campo albo figuram ſimilem literæ capitali K. in parte anteriori tres tracturas, ad ſimilitudinem trinæ crucis habentem hoc modo ƎR, ſupra galeam uerò cignum ferebat. Nunc autem eiuſce Genealogiæ nobiles Poloni à præfato Petro propagati, cignum duntaxat pro armis ferunt, alia præclara facinora, & exitus mortis huius comitis, poſtea dicentur.

Cracouia conflagrata.

Boleslaus dux Poloniæ quanquam ſoſpes glorioſus, & multum ditatus in Poloniam ex Dacia redijt, tamen urbem Cracouieñ. in toto conflagratam, exinde turbatus reperit. Reperit & eam oram, quæ eſt à Przemislia uſque ad Byecz deprædatam à Vvladimiro, filio Volodori ducis Przemisliæ, qui nacta oportunitate, abſente Boleslao, ſpoliata pecora & plurima ſuppellectili, nemine repugnante, ſecundis ſucceſsibus in Przemisliam intulit.

Boleslai uictoria contra Volodomirum.

Ob hoc Boleslaus frendens, aduerſus Przemisliam cum omnibus ſuis militibus proceſsit, & quæq; obuia uaſtando proſtrauit. Cui Volodor cum ſuo, & aliorum ducum exercitu, in loco qui dicitur Vilihevv occurrens, pugnauit, ſed à Polonorum exercitu frequentiſsimo tanquam ſicci calami contritus, & caſtris exutus eſt. Cecideruntq; inter alios Ruthenos, duo Boyarij magis ſtrenui, ſcilicet Navvrotnik & Zaſzithnik. Volodor uerò in fugam uerſus, ad Halicz diuertit, ubi exercitum renouans uita functus eſt, & in eccleſia ſancti Ioannis, quam ipſe fundauerat in Przemislia ſepultus. Relinquens duos filios Vvlodimirum, cui ceſsit Svvinigrod & Roſczislaum, cui Przemislia pro ſorte obuenit. Sequuta eſt eo anno hyems ſæua & frigida, in qua perierunt non ſolùm pecora, ſed & homines, fames quoque in Polonia uiguit.

Viginti canonici in eccleſia Cracouiēſi additi.

Boleslaus autem dux beneficiorum per inſignes triumphos diuinina bonitate perceptorum memor, muros eccleſiæ cathedralis Cracouienſis profundos erexit, duas eidem turres adiungendo, plura eccleſiaſtica ornamenta, calices & cruces donauit, & uiginti canonicos ſeu præhendatos cum Radoſzchone Cracouienſi epiſcopo addidit. Boleslao certis uillis & poſſeſsionibus, Radoſchone pontifice Cracouienſe decimas manipulares, contribuentibus.

Colla-

Collationem omnium præbendarum circa antiſtitem Radoſchonem & ſuos ſucceſſores perpetuò manere iubens.

CAPVT XV. LIB. III.

MOrtuo Stephano rege Hungariæ, filio Colomanni, & genero ducis Boleslai, anno Chriſti 1121. de uoto & unanimi uoluntate Hungarorum, poſtergatis filijs præfati regis Stephani, ſuffectus & in regem Hungariæ coronatus eſt Bela cœcus filius Almi, quem olim Colomannus penè ab utero matris infantulum, ut ei ſpes regni reſcinderetur cœcauerat, quod tamen omnium prouiſor Deus aliter diſpoſuit, & eum regnare fecit. Filij ergo, iam dicti Stephani, unà cum Matre Iuditha, ad auum ſuum ducem Boleslaum in Poloniam uenerunt, ſupplicantes, ut eorum conditioni pupillari miſertus, eos in regnum Hungariæ reſtitueret. Is uerò cum magna potentia ſuorum militum, prænominatos nepotes ſecum ducens, Hungariam potenter ingreſſus eſt, & in Scepuſio occurrente ei Alberto, Marchione Auſtriæ, qui ſororem Belæ in coniugem acceperat, cum copijs Germanorum, & regis Hungariæ duro commiſſo prælio, primos in acie contriuit, & reliquos in fugam conuertit, duxq; ipſe Albertus Auſtriæ ad regem Belam refugit.

Boleslai in Vngaria uictoria.

Boleslao autem duce Poloniæ uerſus Budam, cum filijs Stephani, & toto exercitu procedente, legati ex Polonia adueniunt, Sobieslaum ducem Bohemiæ oram Vvratislauień. cis Oderam deuaſtaſſe, & prædam in Bohemiam abegiſſe, nunciantes.

Sobieslaus Poloniam uaſtauit apud Oderam.

Re infecta & conſilio ſuorū inductus, reuerſus eſt Boleslaus cum exercitu in Poloniam, tutiùs propria defenſare, quam aliena oppugnare ratus. Cōpoſito exercitu, in Bohemiam tranſire uoluit, ſed nepotes eius, & hi qui cum ipſis erant Hungari, popoſcerunt, & cum maxima inſtantia obtinuerūt, ut relictis nobilibus prouinciæ Vvratiſlauienſis ad opponendum Sobieslao & Bohemis, iterum Vngariam repeteret, & ingrederet, quod illo agente, & uerſus Budā ſine reſiſtētia procedente plurimis Vngaris filijs Stephani indies adhærentibus: Belaq; rege in caſtrum Viſſegrad confugiente, nuncij ex Polonia conſequentes ipſum, expoſuerunt nobiles prouinciæ Vvratiſlauień. impetum Sobieslai non ferentes ex campo diffugiſſe, & Sobieslaum trecentas uillas cum monaſterijs, eccleſijs & aliquot oppidis conflagraſſe, copioſamq; prædam in Bohemiam deportaſſe.

Sobieslaus iterum Sleſiā ſpoliauit.

Dux Boleslaus relicta Hungaria ad tuendum propria diuertit, & rectiori uia in Morauiā ueniens, ſingula quæq; obuia exuſsit & ſtrauit, prędam ingentem hominum & pecorum in Poloniam deferendo.

Boleslaus Morauiam uaſtat.

Refert nouiſsimus Chronicæ Hungarorum ſcriptor, regem Stephanum filium Colomanni filios legitimos nō habuiſſe, nec uxorem, ſed pellices tenuiſſe, & idcirco carens hærede, poſt ſe regnaturum deſignauit Belam per ſuum parentem cæcatum, ad ſuſcitandum ſtirpem regiam, filiam Vros de Seruia tradendo ei in uxorem. Ob hoc quidam Polonorum hiſtorici aiunt, hunc Boleslaum ducum Poloniæ tradidiſſe filiā ſuam, ex Ruthena genitam, Colomanno altero filio Colomanni regis Hungariæ ad coronandum eum in regem Halicień. & non Stephano maiori natu regis Hungariæ, illiusq; Colomanni ducis Halicień. prolem iuuiſſe, ad aſſequendum regnum Hungariæ.

Opinio Hungarici ſcriptoris.

Addidit inſuper dux Boleslaus in anno ſequenti aliam expeditionem in Bohemiā cū omniū ſuarū terrarum potentijs, & Ruthenorū auxilijs, ad ulciſcendum in Sobieslao ſuas iniurias, qui uiolato iure hoſpitij commorationis in Polonia, & fauendo pactis cum Bela rege Hungariæ initis, Poloniam afflixit, & incipiens à finibus Poloniæ, uſq; ad flumen Albeam uillas, uicos, & oppida exuſsit, homines captiuauit, pecora & ſuppellectilē abegit, Bohemis cū duce Sobieslao in certamen publicū prodire non audentibus, duntaxat longius ab exercitu uagantes Polonos in locis iniquis rapientibus, aſſumpta præda abſq; quauis reſiſtentia, dux Boleslaus cū ſuis in Poloniā reuerſus eſt.

Boleslai in Bohemos expeditio.

Præda ex Bohemia.

Dimiſsisq; & abeuntib. in ſua loca Polonis, Sobieslaus à tergo cum Bohemis & Morauis in orā Poloniæ propinquiorem Bohemiæ, irrupit, & illatis aliquibus damnis, properè in Bohemiam reuerſus eſt.

Sobieslaus Poloniam ingreſſus hoſtiliter.

Reparanti Boleslao in anno ſequenti nouum exercitū, aduenerūt legati Lotharij regis Romanorū, hortantes & poſtulantes, ut ad ipſum perſonaliter accederet, offerens ſe inter eum, & ducem Sobieslaum, æquam pacem compoſiturum, ſuper quo adhibito conſilio, dum ab omnibus fuiſſet approbatum, Lotharium regem Romanorum in Bamberg cum notabili comitiua acceſsit, ubi aderat dux Sobieslaus, tentauit ergo Lotharius cum ſuis principibus pacificare Boleslaum Poloniæ, & Sobieslaum Bohemiæ duces, ut in ſubſidiū acceptis gentibus ducis Bohemiæ progrederetur in Italiam, ad ordinandū res eccleſiæ turbatas, & accipiendum coronationem Romæ. Re uerò infecta utroq; duce ſuas iniurias plurimum

Boleslai cū Lothario in Bamberg conuentio.

perpen-

Treugæ trien-nales.

perpendente,cœpit poſtulare Lotharius à duce Poloniæ quietem & pacem Bohemis per
triennium,ne ſubſidio Bohemorum fruſtraretur. Cui acquieuit & per triennium ſolidita-
tem pacis cum Bohemis ſeruare repromiſit, & priuſquam triennales treugæ inter duces
expirarent,per communes Barones Bohemiæ & Poloniæ,facta cõuentione in Cleczko,

Pax perpetua firmata.

in præſentia ducum Boleslai & Sobieslai,confecta eſt pax inter eos perpetua. Ex Italia au
tem Lothario reuerſo acceſsit eũ Boleslaus Poloniæ dux, & iuſſus Homagia pendere ex
terris Pomeranorum & Rugianorum, tanquam ad imperium ſpectantibus. Reſpondit
terras proprias Polonorum,nunquam imperatori tributarias fore. Dimiſſus igitur ab im
peratore in Poloniam rediјt in pace, uerum dum talia geſsit cum Hungaris, Bohemis &
Imperatore. Principes Ruſsiæ defectionem & rebellionem meditari cœperunt, quã prior

Ruthenorum defectio.

perſuaſit,& aliјs Ruthenis propoſuit.Iaropolkus Vvlodimirouicz,inquiens, quoniã tur-
pe eſſet totiens ad aliena bella obeunda Ruthenos trahi,& ſub principe alterius ritus cum
dedecore & ſcandalo eorum detineri: Nunc ergo excutiendum eſt inquit iugum ſeruitu-
tis noſtræ,non enim poterit Polonus tribus hoſtibus implicitus, Hungaris, Bohemis &
Ruthenis cum omnibus ſatis pugnare. Hac defectione ad Boleslaum perlata,dum in cõ-
ſilio ſciſcitaretur,quid agendum foret,inter alios iuſſus dicere cõſilium Petrus Vvloſczo-
uicz,comes de Xanſz,ſic orſus eſt.Non poteſt compeſci fluxus aquarum, niſi fons prius
extirpetur aut occludatur,nec frondes oriri prohibentur, niſi radice euulſa,ſic neq; poteſt
Ruthenorum meditata defectio compeſci, niſi is à quo proceſsit Vvlodimiriæ princeps
opprimatur. Ipſeq; ſuſcepit hanc prouinciam prouidendam & principes Ruſsiæ in fide
continendos.Vafro itaq; uſus ingenio,accepto apparatu lugubri,cum paucis fidis comi-

Dolus Petri. Vuloſczo-uicz.

tibus facti ignaris, ad ducem Vvlodimiriæ Iaropolkum peruenit,& cauſam ſui aduentus,
tyrannidem Boleslai ducis Poloniæ,cum frequentibus iniuriјs aſſeruit. Rogans ut ipſum
tanquam princeps æquiſsimus, comitate & humanitate decorus, iure hoſpitiј exciperet
& confoueret. Gratus fuit Iaropolko aduentus Petri Vvloſczouicz, gratus & princi-
bus Ruſsiæ, putabant enim deſtinatam rebellionem ex hoc tempore oportuno matura-
turos. Verumenimuerò Petrus obſeruabat ducem Iaropolkum, & quodam tẽpore cum
paucis prandentem, iubens ſuos arma corripere, hoſtem ſe proteſtatus, compræhendit,
eum proſtrauit,atq; in uincula coniecit, celerrimoq; curſu in Poloniam detulit, & Boles-
lao tanquam munus optatum præſentauit,laudatus & multis poſſeſsionibus remunera-
tus, eò quòd unius hominis captiuatione omnes Ruthenos in fide continuit. Sed longè
aliter quàm ſperauit prouenit,nam Vaſilko genitorem ſuum Iaropolkum redimendo, ad
arbitrium Boleslai grande precium expendit & tribuit.Quendam quoq; Hungarum,pa
ri uafricia atq; dolo ſubordinauit,& ad Boleslaum decipiendum miſit. Is ne fraudator no

Viciſsitudo doli.

taretur, exulem ſe finxit, omnibus rebus exutum per Belam regem Hungariæ,quoniam
partem nepotum Boleslai fuiſſet ſecutus. Boleslaus primum fauore hominem doloſum
proſecutus,tandem Visliczam oppidum natura & aquis munitum, Nidę fluuiј in modũ
coronæ circumfuſum ei gubernandum commiſit. Ille nacto tempore oportuno cum Bo-
leslaus pro reformanda pace ad Lotharium regem Romanorum ſe reciperet,ſub confiſca
tione bonorum,camerę ducali applicandorum,cunctis uicinis cum pignoribus & fortu-
nis eorum in Visliczam cõfluere pręcepit,quoniam ex certis literis accepiſſet duces Ruſ-
ſiæ rebellione publicata properè in Poloniam accelerare. Singuli ergo territi cum omni-
bus fortunis in Visliczam ſeſe receperunt. Hungarus uerò dudum meditatus dolum, in-
timat duci Vvladimiriæ,ut cum multis gentibus ad Visliczam ſexto Idus Februariј ueni-
ret,pro uoto ſuo populis & oppido potiturus. Anno ergo Domini, 1135. ſexto Idus Fe-
bruariј,noctis tempore ſub ſilentio apertis portis ciuitatis infidelis Hungarus Ruthenos
omnia debacchantes introduxit, ſenibus & impuberibus non parcentes,in omnem ſexũ,
omnemq; conditionem hominum in ore gladiј ſæuientes,ad ultimum omnem ſubſtantiã

Vislicia capta.

extirpantes, cum hominibus & pecoribus exuſta ciuitate in Ruſsiam abduxerunt. Hoc
triſti nuncio ad Boleslaum perlato, fremens & exagitatus,collectis ingenuis una cum a-

Boleslai in Ruthenos uindicta.

greſtibus,ad interiora Ruſsiæ penetrauit,ducesq; non reperiens (omnes ſiquidem in lon-
ginquas ſyluas & inuia Boleslaum tanquam fulmen metuentes ad deliteſcendum fuge-
rant) in plebem Ruthenam,& tecta innocua deſæuiens,ad ulciſcendum mortem & dam-
na ſuorum proruebat. Contritisq; omnibus, acceptis hominibus & ſpoliјs in Poloniam
rediјt Ruſsiæ principes pro deſolatione ſuarum terrarũ,dura & graui triſtitia afflicti, con-
uentiones circa Vvladimiriam faciunt,& ultionem ex Boleslao ſumendam concludunt,
perſuadente tamen Iaropolko duce Kiouieñ. occultis dolis & non manifeſtis modis, cir-
cumue-

cumueniendum ac opprimendum ipſum ſtatuũt,quoniam Polonorum potentiam aperto bello frangere nequirent. Eijciunt ergo & expellunt Hallicieñ. ducem Boleſlai affinem,quia conſilia eorum Polonis proderet,qui ad Boleslaum ſeceſsit in Poloniam. Subordinat poſtea Iaropolkus Kiouieñ. primores Hallicieñ. ut apud Boleslaum reditum & reſtitutionem ſui ducis peterent,ut pro honeſtamento ipſius perſonalem reductionem ei præberet. Adueniunt & Hungari uicini regioni Hallicieñ. Ruthenis ſimilia referentes, reſtitutioni ducis Hallicieñ. ſe auxiliaturos promittentes. Conſtituto itaque & præfinito die, dux Boleslaus Hallicienſem principem paruo exercitu reducebat, appropinquanti autem Halliciæ, occurrens exercitus Hungarorum utrumq; ducem excepit, & in extremam,poſterioremq; partem abijt,deinde turmæ Hallicieñ.ſimilem ſalutationẽ, & applauſionem facientes,in terga exercitus Polonici,quæ Hungari iam occupauere diuerterunt. Quo inſpecto dux Boleslaus ad Vvſeborium Palatinum Cracouieñ. principem militiæ dixit. Suſpicaris ne Vvſebori hoſtilitatem nobis parari,& à fronte alijs uenientibus,à tergo Hungaros & Hallicieñ.nos inuaſuros, principijs obſtandum eſt,nec eo ſermonẽ complente,copioſiſsimus exercitus Barbarorum & Ruthenorum cum duce Iaropolko aduenit. Paucis igitur ſuis adhortatis ut ſe uiros meminerint,& animam potius honeſtè funderent,quam miſerabilem ſeruitutem ſubirent, ſic fatus cùm eſſet circumcluſus hoſtibus in aduenientes à fronte irruit, & contrita ala ei obuia, in alios inſiluit, & magna cæde attriuit,fortunæq; confidens uictorem ſe euaſurum ſperabat,uerum quodam Palatino, cuius nomẽ ſcriptores ſubticent,timore perculſo,de pugna fugiente,pertracta eſt poſt eum magna pars exercitus Boleslai,ut certo certius poſſet uidere ſe uincendum, quàm uictorem, non deſtitit tamen bellicoſiſsimus princeps omniquaq; hoſtes proſternere, donec ab omnibus,telis,lanceis,& gladijs impetitus, equo ſub eo confoſſo & interfecto, pedes pugnando,hoſtes reprimeret. Quo uiſo quidam miles gregarius, de ſuo equo deſcendens, eum duci Boleslao præſtitit.Cape,inquit,illuſtriſsime princeps hunc equum,& te meliori fortunę reſerua, ſicq; exceſsit & in Poloniam utcunq; mœrens regreſſus eſt.Miles quoque ille gregarius ſaluus redijt, cui ob præſtitum beneficium, plures poſſeſsiones, magiſtratus,& dignitates Boleslaus tribuit. Palatino uerò profugo,miſit colũ, penſum,& pelliceam leporinam. In colo ſignans eum fœminam: in pellicea leporem & meticuloſum: In penſo chordam & ſuſpenſionem ipſius. Palatinus acceptis donis & ſignatione eorum intellecta,mœſtiſsimus in nocte in Campanili proprij oratorij ſe ſuſpendit. Theſauri regni,pro redemptione captiuorum expoſiti ſunt,non tamẽ omnes captiui redempti ſunt, plures eorum deficiente publico ærario uenũdati,in ſeruitute perpetua & fame uitã finierunt.Boleslaus uerò ſemper ingeminans accuſabat fortunam quod eum dereliquiſſet,accuſabat & fugam Palatini ſuſpenſi,nihil conſolationis accipiens,nec ex animo mœrorem ex conflictu perpeſſum dimittens,donec in ægritudinem lapſus eſt,& propè annum in lecto decubuit,ſentiensq; ſe moriturũ,diuiſit regnũ inter filios. Vvladislao int fratres ſeniori ex Ruthena genito,legauit terras Cracouieñ. Siradieñ.Lancicieñ. Sleſiam, Pomeraniã, & primęuitatẽ principandi.Ex Adleyda uerò ſorore Henrici imperatoris genitis, legauit: Boleslao Criſpo terras Mazouieñ. Dobrzineñ. Cuiauienſ. & Culmeñ. Mieczslavvo ſeni,à maturitate morũ nuncupato,Gnezneñ.Poſnanieñ.& Caliſsieñ. Henrico primo Sandomirieñ.& Lublineñ. Kazimiro autẽ infantulo nihil appropriauit,hortatusq; ut ei portionem ęquam aſsignaret. Reſpondit iamdudũ aſsignaſſe,mirantibusq; aſtantibus dixit, non intelligitis inter quatuor rotas currus,quintam ſedem eſſe in medio. Sic & huic infantulo,intra quatuor Tetrarchas,mediam eſſe ſucceſsionem. Suſcepto autem uiatico diuiniſsimæ Euchariſtiæ expirauit,anno Domini, 1139.ætatis quinquageſimo quarto,regni uerò trigeſimo ſexto,ſepultus in eccleſia Ploceñ.cum cineribus paternis. Fuit Boleslaus habitu corporis mediocris,colore fuſcus, ad credendum facilis, faciliter ex credulitate ad leuitatem & pericula incidens, uelut in profligatione Hallicieñ. Pluribusq; alijs euentibus ei obtigit,fuit in teneris unguiculis laboris,inedię,& frigoris impatiens, robuſtus corpore,ab adoleſcentia Martialibus deditiſsimus:nullus regum & principum Poloniæ uſq; in hanc diem bellicoſior eo fuit. Nam quadraginta ſeptem uicibus, publica acie,ſignisq; collatis pugnauit, totidemq; uictorijs potitus, triumphauit, præter in ultima Hallicienſi pugna, in qua fortuna peſſum iuit,& eum deſeruit tanquam alterum Hannibalem.De liberalitate ipſius monaſterium Szeczechouieñ.ordinis ſancti Benedicti, pluribus poſſeſſionibus,in ſui memoriam & mercedem ſempiternam,poſt Szeczechonem magnificum fundatorem dotauit.

Boleslai ex Ruthenis clades.

Regni diuiſio in filios Boleſlai.

Boleſlai mors & laudes.

Boleslai uictoriæ.

Monaſterium Szeczechouiẽ ſe ditatum.

CAPVT XVI. LIB. III.

RVthenorum duces Svvatopolk, Vvlodimir, Dauid, Olech, & Iaroslaus, facta conuentione cum ducibus Polovvczonum in Stachovv, pacem conficiunt, & ad maiorem firmitatem obſides ex utraq; parte inuicem dant, non diu tamen Polovvczi pacem ſeruabant. Inuadebant nanq; Ruſsiam excurſionibus, & prędis aſsiduis, ea propter Svvatopolk Kiouień. Dauid Svvatoslauicz, Dauid Vvſeslauicz, Mſcislaus nepos Hreorij, Vieczeslaus Iaropolczicz, & Iaropolk Vvlodimiriuicz, duces Ruſsiæ uocando Dauid, & Olech Dauid comparente. Olech uerò ægritudinem ſimulante, anno Domini. M. centeſimotertio, cum ſuis gentibus æſtate nō exſpectata in Schuten uenerunt, quos ut audiuere aduenisse Polovvczi, in maxima multitudine collecti ſunt in ſuperbiſsimo ſpiritu cum Ruthenis pugnaturi. Immiſit autem Dominus terrorem Polovvczis, ut tam ipſi, quam equi eorum contriſtati tremerent, mœſtiq; procederent. Ruthenis (preces Deo & eleemoſynas eccleſijs porrigentibus) lætis animis, & æquis eorum hinnientibus cum ſpe contra Polovvczos gradientibus, quos ut uiderũt Polovvczi, per-*Ruthenorum uictoria.* culſi terrore terga uerterunt. Ruthenis eos cædentibus atq; perſequentibus, uiginti duces Polovvczonum eo prælio ſunt occiſi, ſcilicet Ruſſoba, Kocza, Harslonopa, Kilthanopa, Kumana, Azupa, Kurthaka, Czenyerepa, Surbor, & alij plures, multa millia cæſa ſunt, multaq; capta, caſtra direpta ſunt, aurum, gemmæ, pecora, Cameli, & captiui in Ruſsiā deducti ſunt. In illa die amplam ſalutem per contritionem inimicorum ſuorum Deus Ruthenis tribuit. Eodem tamen anno Pruteni & Lithuani terras Ruſsiæ uaſtarunt, Polovvczi cladem ſuam ulciſci uolentes, clam in eam oram Ruſsiæ, quæ Zarzeczko appellatur, inſiluerunt. Svvatopolk uerò, dux Kiouień. ſuum exercitum, ei Ioannem & Iuankonem Zacharzycz & Koſorina præficiens, miſit aduerſus eos, quos apud Danubium conſequentes ſpolia excuſſerunt. Cum Polovvczis tamen in dimicationem non uenerunt. Adhuc autem ſpirantes minas, magiſq; ulturi clades ſuas Polovvczy, in magna multitudine in Ruſsiam cum Bonyak uenerunt, Sarnkan & alijs principibus, ſtatiua circa Lubnya locantes. Svvatopolk uerò Kiouień. Vvlodimir, Olech, Svvatoslaus, Mſcislaus, Vyeczlaus, & Iaropolk, duces Ruſsiæ cum ſuis gentibus, tranſito flumine Sula anno Domini 1107. duodecima Auguſti, in Polovvczos irruerunt improuiſos. Qui grandi timore perculſi, non potuerunt in ordines ire, ſed alij pedeſtres, alij raptim conſcenſis equis, in proximas diffugerunt ſyluas: Ruthenis eos uſque ad Chorela perſequentibus, & quàm plures occidentibus, occiſus eſt dux Taſza, germanus ducis Bonyak cum alijs. Rutheni *Ruthenorum uictoria.* potiti caſtris, & omni ſuppellectili eorum, redierunt cum gloria & magno gaudio in ſedes ſuas. Nec his contenti duces Ruſsiæ, inſtaurant exercitum & qui ægrè inuaſionem Polovvczonum propulſabant, iamiam ultro bella eis inferre feſtinabant. Educunt itaque copias equeſtres & pedeſtres, ſecunda Dominica quadrageſimæ, ſuperatoq; flumine Sula, ueniunt in Chorela. Ex inde ordinatis curribus & aciebus procedebant per flumen Oltha & Vorzskla, uſque ad flumen Don qui eſt Tanais, illic arma induentes, & ſigna militaria extendentes, compoſito agmine incedebant ad caſtrum Rukanye, ubi refecti piſci-*Ruthenorum duplex uictoria.* bus & uino, ad aliud caſtrum Szuurovv pertingunt, quod exurunt, & Polovvczos ad tuendum ſua paratos excipiunt, adhortanteſq; ſe inuicem Rutheni, & mori deuouentes potius quàm fugere, acies Polovvczonum fuderunt, reliquos diſperſerunt. Poſt paucos dies, nouo & fortiori exercitu Polovvczonum adueniente, ex pluribus legionibus adaucto, pari fortuna profligatus eſt per Ruthenos. Et per quatuor dies perſequentes ipſos receptis caſtris, uxoribus, paruulis, camelis, equis, pecoribus, aliaq; ſuppellectili eorum, in Ruſsiam reuerſi ſunt cum maxima lætitia, à proceſsionibus ſuorum honorati atque ex-*Svvatopolci mors.* cepti. Poſt hoc in breui uidelicet anno Domini 1112. ſedecimo die Aprilis, mortuus eſt Svvatopolk dux Kiouień. ſocer Boleslai Crziuouſti, tumulatus in Eccleſia ſancti Michaelis in Kiovv, quam conſtruxerat, & uertice deaurato decorauerat. In locum eius ſuffectus eſt Vvladimirus Germanus eiuſdem Svvatopolkonis. Orta autem ſeditione militum in Kiovv, curia Putatæ Palatini Kiouień. dirupta, & Iudæi in Kiovv commorantes ſpoliati ſunt. Celeriter ergo duce Vvladimiro per nuncios accerſito & ſuſcepto; militum inſultus conquieuit. Iaroslaus autem filius Svvatopolkonis Kiouień. cuius germanam Sbislauam, Boleslaus dux Poloniæ habuit in uxorem, poſſedit Vvladimirień. du-*Iatzvvingi uicti.* catum. Perrexitq; contra Iatzvvingos, quoniam frequentibus excurſionibus terras Ruſsiæ deprædabant, & prælio inito eos uicit, partéque regionis eorum uaſtata, abſceſsit.

Dictum

Dictum autem eſt in præcedentibus Iaczwingos fuiſſe idolatras, conformes Lithuanis,
& Prutenis, in linguagio non parùm cum eis diſſonos, quorum metropolis, & arx fuit *Iaczwingi qui*
Drohiczin uſq; in hodiernum diem permanens, deinceps Vlodimir princeps Kiouienſ. *populi fuerint*
habens ſuſpectum Iaroslaum ducem Vlodimirien. ne eum de ducatu Kiouienſ. expelle-
ret, ipſum in Vladimiria cũ auxilio ducum Dauid Vaſilkonis Roſcislai, Volodorouicz,
& filiorum Olech obſedit. Iaroslaus nihil ſibi conſcius è caſtro inermis deſcendit, & uer-
bis modeſtis reconciliauit, & ſibi Vlodimirum Kiouieñ. placauit: precando ne falſis aſſen
tatorum ſuggeſtionibus, quibus plena eſt domus potentũ, credat. Continuò ergo Vlo-
dimirus obſidionem ſoluit, & in Kiow reuerſus eſt: ſcripſitq; denuò literas præfato, duci
Iaroslao, quòd machinaretur eum exturbare de ſede Kiouieñ. aut morte necare, eapro-
pter ipſum ad ſe in Kiow accerſit. Qui præcauentibus eum Vladimiri militibus de peri-
culo uenire negauit, perſuaſusqúe uafra ſuorum militum conſilio, commendato caſtro
Vladimirieñ. ſuis militibus cum uxore, filijs, & omni ſupellectili in Poloniam ad ducem
Boleslaum diuertit, & quadriennio per ipſum benignè fotus eſt, donec cum duce Colo-
manno filio Regis Hungariæ reduceret. Caſtrum autem Vladimirieñ. poſt diſceſſum Ia-
roslai deditum eſt Vladimiro duci Kiouieñ. in quod filium ſuum Romanum tranſmiſit,
quo celeriter obeunte, alterum filium Andream ad regendũ Vladimiriam ſurrogauit. De
recuperatione aũt caſtri Vladimirieñ. & interitu huius Iaroslai ſub oppugnatione Kiow,
patuit in actis Boleslai ducis Poloniæ. Vladimirus uerò dux Kiouieñ. Iaroslai patruus,
anno Chriſti milleſimo, centeſimo, uigeſimo ſexto, decima Maij mortem obijt, ſepultus *Vlodimiri*
in Eccleſia diuæ Sophiæ, cum paternis cineribus apud Kiouiam: cui ſucceſsit in ſedem *mors.*
Kiouieñ. Mſcislaus ſenior filius. Iaropolk uerò alter frater in Pereaslow ducatum poſſe- *Iaropolci ui-*
dit. Audientes Polowczi mortuum fore Vlodimirum ducem Kiouieñ. irruperunt in *ctoria.*
Ruſsiam. Iaropolk uerò Pereaslauieñ. dux, non expectato auxilio fratrum, eos conflixit,
& ſuperauit, multosqúe in aquis ſuffocauit. Hæc in Ruſsia ad partem Orientalem acta
ſunt: ad Occaſum uerò filij Volodori, olim ducis Premislieñ. Vlodomir, & Roſcislaus in
diſſenſionem uerſi, aliena comportarunt auxilia, Roſcislaus Ruthenorũ uidelicet Mſcis-
lai Kiouienſ. Gregorij ac Iuan Vaſilkouicz. Vlodimir uerò Hungarorum, factoqúe tra-
ctatu de pace per Barones apud Scirzecz, nec pace confecta Vlodimir in Hungariam
perrexit cum uxore, filijs & tota familia, auxilia adducturus. Roſcislaus autem oppugna
uit caſtrũ ipſius Swimigrod, quo non expugnato (reliquerat enim in eo Vlodimir tria mil
lia armatorum caſtrum benè tutantium) diſceſsit, aliquot militibus de ſuis deſideratis,
& occiſis. Repetita autem oppugnatione, denuò obſedit caſtrum Swimigrod, ſed ſtra-
ge frequenti accepta ab excurrentibus de caſtro, ab obſidione diſceſsit. Mortuo Mſciſ- *Mſcislai mors.*
lao duce Kiouienſ. anno Domini milleſimo, centeſimo, uigeſimo nono, ſurrogatus eſt
pro eo Iaropolkus frater ſuus dux Pereaslauien. obſidioneqúe laceſsitus dedit duci An-
dreæ Pereaslaw. Iſaslao autem Swantoslauicz Vladimiriam, exurentibusqúe filijs Olh
cum auxilijs Polowczonum oppida, & uillas circa flumen Sula: tandem in Pereaslaw
Vſcza, & Szupon, præfatus Iaropolkus dux Kiouieñ. cum filijs fratris Vladimiri egreſ-
ſus eos uicit, & filij Olh cum Polowzis fugierunt. Ruthenis eos longè perſequentibus,
ipſis autem in locum certaminis redeuntibus, inuaſi, & cæſi ſunt, per Olhouiczos, capti-
uatusqúe eſt Iaropolkus Kiouienſis, & nepos eius Vaſilkô cum pluribus Boyarijs. Sed
dux Iaropolkus captiuitatem euadens, fugit in Kiow, quem cum Olhouiczi obſidione
cinxiſſent, habens copiam bellatorum reſiſtere noluit, ſed æquis conditionibus cum i-
pſis compoſuit.

CAPVT XVII. LIB. III.

MOerore, nimioq; dolore Boleslao (in Ruſsia bello haud proſperè geſto) ta-
befacto, & mortuo, regnicolæ Poloniæ, circa Cracouiam conuenerunt, an-
no Domini 1140. & principibus præfati Boleslai filijs iuxta patris teſta-
mentalem præſignationem regnum Poloniæ diuiſerunt: Vladislaumqúe,
eo quòd natu maior eſſet, Monarcham, & primæuum ducem, cui cæteri omnes ſubeſ-
ſent, decreuerunt, atque elegerunt. Non contentus autem Vladislaus ſorte ſua, cœpit
impulſu auaritię ducatus fratrum expetere: incitatus à coniuge ſua Chriſtina, animum i-
pſius affligente, & quotidie perurgente, ut ni eſſet ſemiuir, non pateretur ſortem regni
poſsideri à fratribus. Cùm Vladislaus tanquam patris ſucceſſor totam hæreditatem pa-
ternam, pro integritate, & decore Reipubl. deberet uſurpare, turpis ſiquidem eſſet peri-
tura regni mutilatio, & diuiſio, turpis, & pluralitas principum. Adijciebat non compete- *Mulieris peri*
re filiæ Imperatoris, habere maritum, ſemiquartam partem, regni tenentem, nec ad hu- *culoſum con-*
iuſmodi truncatam, & tenuem poſſeſsionem, uerùm ad totius regni ſucceſsionem fuiſſe *ſilium.*

F deſpon-

deſponſatam, aliter plurimos locupletiores coniuges ex parentibus conſecutam fuiſſe. Vladislaus igitur Chriſtinæ ſuæ coniugis inſultationibus, & aſsiduis exagitatus ſuggeſtionibus, animum, quo ſuos fratres exueret, poſſeſsionibus aſſumpſit: mandauitq; tanquam Monarcha omnibus contributionem, & exactionem in regno Poloniæ ei ſoluere, & ſubiectis fratrum ab eorum obedientia ſecedere, nec aliquis reſiſtebat, duntaxat Vſeborius Palatinus, & militiæ Princeps, qui tutando pupillos, fortuna aliquotiens tentata Vuladislai gentes conflixit. Et Petrus Comes magnus de Skrzin, ſæpenumerò honeſtis abducens perſuaſionibus Vladislaum, ne in propria uiſcera ageret, neq; fratres ſuos exhæreditaret, propter quod Vladislaus præcedentem indignationem in Petrum reſumpſit. Fuit autem indignatio ex ioco de coniugibus exorta, huiuſcemodi, uenationi intentis, Principe Vladislao, & Petro Comite de Skrzin, longeq; in abdita nemora feram inſequentibus, contigit in nuda humo pernoctare. Et quia mutatione loci, & ſtramentorum, uentrisque rugitu ex inedia, & ſiti præcedentis diei, ſomnus eis non acceſsit: locans dux Vladislaus, inquit, mollius, Petre, hac nocte tua coniunx cum Abbate Strelneñ. quieſcit, quàm nos. Erat autem uxor Petri Comitis Maria, conſanguinea matris ducis Vladislai. Petrus autem Comes pro deductione confabulationis aliud ſimile adiecit reſponſum. Quid ſcis, illuſtriſsime Princeps, ſi tua coniunx non molliùs cubat cum Dobyeſz:

Ex ioco indignatio.

(erat autem Dobyſz miles à Chriſtina amatus, eique in tantum & aſsiduus, & familiariſsimus, ut pudicitia Chriſtinæ à pleriſq; propter frequentionem Dobyeſz carperetur) Mox ira concitus dux Vladislaus, eum in corde furorem ſuppreſſum occultauit, reuerſusque ad uxorem, tum ex mœrore, tum ex interrogatione Chriſtinæ iocoſum ſermonem Petri Comitis reuelauit. Excanduit fœmina, ſuamque tuendo famam, aſsiduè inſtitit, ut de Petro Comite uindicta ſumeretur. Expugnatus Vladislaus commiſit militi Dobyeſz (quoniam is contumeliam pati uideretur) tanquam huic facinori idoneo, ut Petrum Comitẽ occultè ad pœnam raperet: uiſa itaq; opportunitate, quòd filiam ſuam Petrus tradebat in matrimonium Iaxæ duci Zerbiæ in Vratislauia, & haſtarum ludos,

Facinus peßimum.

præmio propoſito, uictoribus promiſerat, tanquam ad ludum haſtarum cum frequentibus complicibus Dobyeſz ſuperuenit, & raptum Petrum duci Vladislao obtulit uinctũ, qui inſtante truculenta, & implacabili muliere, lingua exciſa, & oculis effoſsis, uiſu priuatus eſt. Aiunt tamen hiſtorici Polonorum, toto quinquennio, quo ſuperuixit prefatus Petrus, miraculosè, & loquelam, & uiſum rehabuiſſe. Mortuo Petro relatus eſt in Vratislauiam, & in medio chori monaſterij ſancti Vincentij extra muros Vratislauieñ. ordinis

Mira loquutio

Petrus Deſkrin mortuus.

Præmonſtrateñ. quod ipſe dum uiueret, ſumptuosè fundauerat, & ædificauerat, tumulatus. Poſtea coniunx eius, adiecta eſt cineribus ipſius, de quibus huiuſmodi rythmi ad tumulum dictati uidentur:

Hic ſitus eſt Petrus, Maria coniuge fretus,
Marmore ſplendente, patre Gwilhelmo peragente.

Is Petrus (ut fertur) ſalutari ſatisfactione ſibi Romæ à pœnitentiario iniuncta: Eccleſias magnificè cõſtructas, ac ſumptuosè erectas, in regno Poloniȩ ex pecunia olim regis Daciæ, auxit plurimùm, è quibus nonnullæ ſub his noſtris tempeſtatibus conſpectui apparent, atq; cernuntur: quædam uerò ædificiorum ſtructura pro temporũ curriculo immutatæ. E quarum numero ſunt hæ Cracouiæ ad ſanctum Iohannem, & S. Andream, extra mœnia item Cracouiana in Zwierzyniecz ad ſanctum Saluatorem. In Kazimiria ad ſanctum Laurentium, in Vratislauia ad ſanctum Vincentium, & ad ſanctam Mariam in arena cum earum abbatijs. Idem ad S. Michaëlem, & ad S. Martinum in prædicta Vratiſ. in Strzelno, in Chelino, in Lancicia, in Clobuczko in utraq; Skrzin in Zarnow, in Payazno, in Ruda, in antiqua Syewior, in Chelnycze, in Vuierczyczow, in Kigye, in Tyniecz, in Clewyſzka, in Opatow, in Pkanow, in Koſczelecz Vladislauieñ. diocœſis, in Kalyſch ad ſanctum Laurentium, in Cziruuiensko earum Abbatijs, ad ſanctum Suuiradũ, in Kamzimierz maioris Poloniȩ ad quinq; fratres, in Mſtouu ad ſanctum Petrum, in antiqua Konin, in Niſa, in Kothlouu, in Numbork ſanctimonialium prædicatorum, in Rabino, in Cziruuoni Roſzczol, in Labyn duæ, conuentualis, & parochialis in Thulcze, in Lezouu. Ante Krobya ſancti Aegidij in cœmiterio, autem parochialis Eccleſiæ in Konin ſaxeam collocauit columnam, in qua ſequentia metra per ſtatuarium ſculpere iuſsit

Eccleſiæ extructæ per eundẽ ad S. Ioannẽ. S. Andream. In Zwyerzyniecz. Saluatorem. S. Laurentiũ. In Kazimiria. Alia multa tẽpla extruxit.

De Kaliſch hîc medium in Cruſzuicze fore punctum:
Indicat iſta uiæ formula iuſticiæ:
Quam fieri fecit Petrus Comes Palatinus.

Gubernauit ſiquidẽ prouincias Kaliſsieñ. & Cruſſuuicieñ. ex Boleslai Crzyuouſti donatione. Et dum ex una in aliam crebriter pergeret, mediam illius itineris, & diſtantiæ intercapedinem in Konin fore, experientia didicit. Sed redeundum eſt ad Vladislaum. Mutilato

lato

ls'o Petro Comite, Vuladislaus dux ſuos fratres è regno exterminare cœpit. Collecto ſiquidem ex omnibus dominijs proprio exercitu, accerſiuit, & auxiliaria ſubſidia Ruſsiæ ducum, Vuſewoldi ducis Kiouienſis, qui ſibi Swantoslaum ſuum filium unà cū ſuis gentibus miſit: inſuper Iſaslai Dauidowicz ducis, Vſewoldimiri Hallicienſis. Depulit itaque Henricum de Sandomirienſi, & Boleslaum Criſpum de Plocenſ. caſtris. Quibus ſeſe in caſtrum Poſnanienſe ad Meczlaum ſenem eorum germanum recipientibus, illicò eos inſequuutus uallauit, ſepibusq; & turribus circumdedit, tormētis, arietibusq; quatiens, & multo alio apparatu bellico inſultans expugnabat. Rutheni autem Barbarica immanitate conciti, cædes hominum paſsim faciebant, prædas multiplicabant, uirgines, & matronas ingenuas deflorabant, atq; proſtituebant. His itaque probris, Reuerendus pater Iacobus, metropolitanæ Gneznenſis Eccleſiæ Archipręſul laceſsitus, quadriga uectus, quia grandæuus, & ſenex habitu archiepiſcopali indutus, ſuaq; tiara, ſeu infula ornatus, in Vuladislai ducis tabernaculum ingreſſus eſt: atq; è ſella, principi Vuladislao, ne fraternas poſſeſsiones raperet, perſuadebat, ne quoque genitoris teſtamentum uiolaret, ac fratrum curatorem, pupillorumq; tutatorem ſeſe gereret: Barbaros Ruthenos compeſceret, abominaliaq; per exercitum patrata, & patrāda reſcinderet. Vuladislaus autem huic prudenti perſuaſioni, & catholicæ correctioni nullo pacto acquieſcere uoluit: idcirco Iacobus Gneznenſis Archiepiſcopus, uir iam ſenio confectus, è ſella, cui inſidebat, ſeſe erigens, inquit: Auctoritate omnipotentis Dei, cuius ego miniſter indignus officium gero, te monitum, & rebellem excommunico, Pharaonicaq; obſtinatione induratum anathematizo, ac ueluti incorrigibilem diuinæ ultioni, te puniendum reſeruo. His effatis, quadriga uectus tabernaculum exibat. Vector autem in uehendi officio incautus exiſtens, ultimo axe, ſtatuam papilionis euertit, ita ut papilio totaliter in terram deciderit, in futuri mali præſagium. Vuladislaus autem dux in hiſce omnibus, ſuas animi paſsiones contriuit, nec Archiepiſcopo, & aurigæ eius quopiam maledixit. Cumq; Boleslaus, Henricus, & Mieczlaus germani, fame & fratris tyrannide obſeſsi angariarentur, nec irruptionibus in hoſtes ex caſtro factis, aliqua ex parte releuarentur, ultima deſperatione acti, ſe complectentes mutuò cum ſuis armatis, quibus caſtrum munierant, quamprimùm fortunam experiri ſtatuerunt, & aduerſo pectore, ex uulnere potiùs, quàm fame mori iudicabant. Quadam igitur die, hoſtes eos obſidentes, ſparſos hincinde conſiderabant, alios commeſſationi deditos, alios uoluptatibus, & ludis, cæterisq; iocis aulicis intentos, alios poſt crapulam ſomno grauatos, & ſopitos, inermes ac inordinatos. Temporis opportunitate freti, extenſo de cacumine turris ſigno rubeo, in hoſtem cum peritiſsimis ſuis militibus, & reliquis infirmioris etiam ætatis ordinibus, cum ualido clamore irruperunt. Et iniecto igne, tabernacula culmis, & ſtraminibus tecta, cōflagrarunt, properecq; uerſus ducem Vuladislaum accelerantes, quoſquē occurrentes inermes trucidarunt, & trementes in omnem partem diſperſos conflixerunt. Dux uerò Vuladislaus diffugientes inſequutus, cum paucis, equorum permutatione adhibita, fugit, & mœrens Cracouiam uenit. Duces uerò Ruſsiæ Swantoslaus, Iſoslaus, & Vueſouoldimirus eorum fortunis priuati, per Cracouiam Ruſsiam petunt. Duces uerò, utpote Boleslaus Criſpus, Henricus & ſenex Meczlaus ex manubijs utriuſque exercitus, tum Polonici, tum Ruthenici ditati, plures ex forenſibus milites armauerunt, propriosq; omnes aſciuerunt, & Vuladislaum inſequentes Cracouiam peruenerunt. Ipſe uerò eis non exſpectatis in Germaniam ad Conradum Romanorum regem fugit. Boleslaus uerò Criſpus, Henricus primus, & Mieczlaus ſenex germani, Cracouiam ingreſsi arce potiti ſunt, uictoriaq; modeſti uſi, non enim ſæuierunt aduerſus Chriſtinam glotem ſuam, nec filios ipſius. Ne autem quidpiam ſiniſtri, & deterioris, aliqua occaſione oblata nonnunquā in eam attentaretur, perſuaſa in Germaniā cum filijs, Boleslao alto, Mieczlauo, & Conrado loripede diſceſsit, ac in Cōradi Rom. Regis curia Vuladislao marito ſuo ſeſe applicuit. Ecce qui alienos potētatus ardētiùs expetijt, iuſtè proprios amiſit. Ecce ſuperba Chriſtina leuiros ſuos peroſa, & exitiū eorū anhelans, atq; procurās, abſq; leuirorū machinatione humiliata, abijt, dominiorum ſpe fruſtrata. Hæc eſt illa Chriſtina, quæ omnes Polonos habuit faſtidio, conſortia eorū, habitum & mores dedignans, eos incultos, & fœtidos aſſerens, non ipſos ad officia, nec menſæ admittēs ſeruitia ſolis Germanis contenta, ipſisq; omnia diſtribuens ofifcia. Hæc Chriſtina ruſticos incitabat, & pro ſua induſtria alliciebat, ut pro celebrioribus anni feſtiuitatibus ad uberiorem regiæ menſæ apparatum offerrent, gallos, anſeres, porcos, frumentum, auenam, & cætera eſculentorum, & poculentorum genera, quibus ſecundùm locorum qualitatem ex aëris temperamento gubernatam regnicolæ abundabant. Hoc (ut præſumitur) faciens, nimia habendi auiditate, uel ſua illiberalitate, quæ ſingula uoluptatibus, & luxuriei erant ſubſeruientia. Quum autē ſemel ab eis quicquā oblatum erat,

Vuladislai in fratres ſæuitia

Vuladislaus ex cōmunicatur.

Vuladislaus ab obſidione pulſus.

Vuladislai fuga in Almanniam.

F 2 quo-

quotannis & perpetuò ad fiſcum ut darent, inſcriptione ratificabat. Contumaces uerò, & negligentes uerbere,aut carcere percellebat: ideoq́ ex Polonia odioſa diſceſsit.

CAPVT XVIII. LIB. III.

Monaſterij Andrzeow fundatio.

CAſualia,& incidentia hoc perpenduntur capite. Monaſterium enim Andrzeouienſe,Cracouienſis diocœſis,ordinis Ciſtercienſis,Ioannes aliâs Ianick Vratislauienſis Epiſcopus primùm fundauit.Expòſt uerò Gneznenſis Archiepiſcopus, cùm Clemente, de domo Griphonum ſuo germano, in prædio ſuo Brzeſnycza,anno Dñi 1 1 4 0.eidem monaſterio oppidum Andrzeow,cũ prædio Brzeſnicza,& ſeptẽ uillis,Potock ſcilicet,Lyſzakow, Rakoſzino,Rakowo,Lanczno,Tarſzawa,Chorzowa pro dote aſsignarunt,nec quidpiam iuris ſibi in eiſdem reſeruarunt,excepto tributo ſibi, & eorum ſucceſſoribus ex oppido Andrzeouu præſtando, corda occiſorum pecorum uidelicet, & de ſingulis halecum uaſis in præfato oppido uendendis, aliquot haleca,quod Andrzeowienſes Abbates expòſt ab eorum nepotibus redimerunt. Fratres autem in prædictũ monaſterium introducti ex Morimundo, monaſterio in Burgundia ſito,acceriti ſunt,ob hoc monaſterium Andrzeouuienſe à pleriſque minor Morimundus uocitatur. Eodem anno Sobieslaus dux Bohemiæ, ſciens Boleslaum Krzyuouſti uita functum Sleſiã uaſtauit, principibus Poloniæ quadrifariam diuiſis, nequidquam tamen repugnantibus,& eam ſibi totam appropriare cupiens,uicum Koſczan undique paludibus ſeptum, inſtanter munire cœpit, præſidium eidem imponere uolens, ſed acutis correptus febribus,in Pragãq́ delatus, diem obijt 1 6 Calendas Martij,in Viſſegradenſi Eccleſia ſepultus.Item anno Domini 1 1 0 5 Myeſzko,ſiue Myeczlaus ſenex, dux maioris Poloniæ,poſt obtentam cum fratribus uictoriam de Vuladislao eorum fratre,duo monaſteria Ciſtercienſis ordinis fundauit:unum in Landa ducali uilla, ſupra fluenta Vuarthæ,& aliud in Pagrouuiecz,dotauitq́ ea uillis,prædijs,& amplis introitibus: introduxitq́ in eam fratres ex monaſterio Vetus mons dicto, tribus milliaribus à Colonia Agrippina diſtante, & priuilegiauit, ut Colonienſes duntaxat in præfatis monaſterijs ſuſciperentur,& fouerentur,nonq́ alterius nationis homines. Quod eum feciſſe conſtat ob honorem à Colonienſibus in uiſitatione Eccleſiarum Aquiſgrani,& Colonienſiũ ſibi exhibitum.Iaropolcus Vulodimirouicz Kiouienſis dux moritur decima die Februarij,anno Chriſti 1 1 4 0. & in Eccleſia ſancti Andreæ ſepelitur. Et licet Vyeczislaus frater ſuus Kiouienſem ſedem accepiſſet, Vuſeuoldo Olhouuicz attamen in Kiouu cum ſua militia ueniente,ne ſecum dimicare cogeretur per medium metropoliti pacificatur,& de Kiouu exceſsit, & Thurouu acceptauit. Vuſeuoldus autem principatum Kiouienſem in pace poſſedit.

Minor Morimundus.

Sobieslaus Bohemus dux Sleſiam uaſtat, moriturq́.

Monaſterium Landa fundatur.

Colonienſes ſoli ſuſcipiũtur.

Iaropolci mors.

CAPVT XIX. LIB. III.

ANno Domini quadrageſimo ſexto, ſupra milleſimum,centeſimum,pulſo duce Vuladislao,pulſaque Chriſtina eius coniuge, unà cum filijs,Boleslaus Criſpus,fratrum conſenſu,prælatorum,Baronum,regni Poloniæ Monarchiam ſortitus eſt, ſuamq́ hæreditatem terras Mazouiæ, & Cuyauiæ tenuit. Terra uerò Cracouienſis,tum propter Monarchiam,tum propter curam Kazimiri germani infantuli ſibi adiecta eſt.Is Boleslaus fratres magna affectione coluit,modeſtiam,liberalitatemq́ in omnes exercuit, exindeq́ cuncti allecti, ſumma deuotione iuſsiones ipſius obibant, en quanta uirtutum efficacia, tyrannidi contraria. Conradus autem Romanorum rex, precibus Vuladislai ducis,atq́ Chriſtinæ conſortis ſuæ inductus, legatione miſſa,popoſcit,ut Boleslaus Criſpus unà cum fratribus,duci Vuladislao portionem eum contingentem redderet. Dumq́ Conradus,anno Chriſti 1 1 4 7 pro ſubſidio terræ Sanctæ ferendo, iret per Poloniam cum frequentiſsima ſuorum principum, & militum multitudine, & Boleslaus Criſpus cum germanis Myeczlao, & Henrico, in metis ei perſonaliter occurrentes cum magna ueneratione, præfatum Romanorum Regem, & ipſius exercitũ per Poloniam conducentes, omnes ſumptus, & expenſas liberaliter tribuerunt pontes, & peſſagia refecerunt,ad extremumq́, Conſtantinopolim uerſus deduxerunt.Inſtabat ſæpiùs pro Vuladislao, ut in Poloniam reaſſumeretur. Boleslaus autem tam frequentibus Imperatoris inſtantijs uictus,ſe non abnuere reſpondit.dum Imperator è terra Sancta rediret.Pluribus itaq́ militibus perditis,ex calce farinæ,& panibus per Græcos,& Turcos admixta,reuerſus tandem poſt medium annum Conradus,per Vuladislaumq́ ſollicitatus,per ſuos Oratores adhortatus eſt, ut Boleslaus ſuæ promiſsionis memor Vuladislaũ in principatus, ad eum ſpectantes, recollectos reacceptaret. Boleslaus uerò Conradum certiorem reddidit, fratris Vuladislai reaſſumptionem non abnuere, dummodò regni

Conradus Romanorum rex per Poloniã in terrã ſanctam.

Græcorum, & Turcorum in Conradum peſſimũ facinus.

Pro Vuladislao Con. in Polo.expeditio.

ſciſsio,

ſciſsio,nouaq; bella exinde non orirentur,quod non euenire haud eſſe ueriſimile affirma
bat. Eo reſponſo Conradus Romanorum rex furore concitus, cum omnibus Germaniȩ
ducibus, & Vuladislao duce Bohemiæ Poloniam ingreſſus eſt, & tranſmeato flumine
Odra,eam demoliebat,& uaſtabat. Boleslaus uerò cum ſuis fratribus, & tota regni Polo
niæ militia, uidens ſe imparem tantæ multitudini exercitus Imperatoris, id quod ſibi fo-
ret expediens rectè diſcutiendo,cum Imperatore decertare noluit,ſed ex patris conſuetu-
dine diuiſo exercitu, ex locis inſidioſis, & iniquis Cæſareum exercitum laceſsiuit,pabu-
lantes rapiendo, longiusq; ab exercitu exeuntes occidendo: obtentaq; ſecuritate,ut ma-
gis ingenio,quàm acie confligeret,papilionem Cæſaris ingreſſus,ſe,ſuosq; germanos ei
ſtrictiori affinitate iunctos,iuſtioremq; habere cauſam,quàm Vuladislaum;nec unquam
Vuladislao nocuiſſe expoſuit, ſed rogantibus oppreſsis fratribus, dum eis miſereri no-
luit,ſuo crudeli facinore in exilium abijt. Exorabilem ſe præberet Imperator,è Poloniaq;
recederet,poſt receſſum ipſius Vuladislaum quandoq; reaſſumendum nō cunctaretur.
Et quia Boleslaus Criſpus liberalis fuerat, principes Germaniæ, ut eorum perſuaſione
Cōradus diſcederet,quod & fecit,plurimis deuicit muneribus:ſic Boleslaus ſua pruden-
tia Conradū Imperatorē è Polonia abduxit, Vuladislaus promiſsis Boleslai ludificatus,
acceptis ab Imperatore militum ſubſidijs, & Sleſiæ applicans, nec gratiam fratrum repe-
riens, duo ædificauit caſtra Nyemcze, & Grerdis, ex quibus ſpolia,& incurſiones agere
cœpit. Boleslaus autem cum fratribus, & ſuis protunc habitis militibus caſtra occupauit.

Conradus Polonia exceßit.

Vuladislao uerò pro auxilio ad Conradum redeunte,quod antequam per eum adductū
eſſet,obſeſsi milites ex pacto cum principibus inito, ne quid hoſtile paterētur,in Germa
niam abierunt,Conradusq; Romanorum rex,quoniam à tempore Hieroſolymitani peſ
ſagij indies languidior fierēt, ex ipſo languore uitam finiuit, in Haynbergk ciuitate im-
periali ſepultus, duxq; Vuladislaus ſpe fruſtratus permanſit. Boleslaus autem Criſpus à
cȩſarie,qua naturaliter adornatus fuerat,Criſpus cognominatus, animaduertens ſolium
ſuæ Monarchiȩ pacatum,accepit in conſortem Anaſtaſiam Vuſeuoldimiri ducis Halici-
enſis filiam,& circa Cracouiam nuptias ſolenniter peregit. Cuius exemplum ſequutus
Myeſzko ſenior, dux maioris Poloniæ, & Pomeraniæ Eudoxam altam Vuſeuoldimiri
Ruſsiæ ducis filiam in uxorem accepit, ex moreq; circa Poſnaniam nuptias celebrauit,
qua breui ſuperuiuente, filiam Belæ cæci regis Hungariæ mortui, & ſororē Geiſzȩ tunc
regnantis regis Hungariæ, Getrudim nomine, accepit in conſortem. Henricus uerò eo-
rum germanus dux Sandomirienſis,& Lublinenſis,refutatis nuptijs,quoniam cœlibem
uitam elegerat,cū uoluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu,ad tuendam ter
ram Sanctam(quoniam illa tempeſtate à rebus Chriſtianis ipſius querebatur recupera-
tio)profectus eſt. In profectionis articulo, Eccleſiam parochialem in uilla Zagoſcz ad
fluuium Nida cum bona dote fundando,& terras Sandomirienſ. ac Lublinenſ. Boleslao
Criſpo ad gubernandum commendando, poſtq; unius anni lapſum, ſoſpes in patriam
redijt,militibus ſuis nonnullis, morte & periculis abſumptis.

Henricus Sandomirienſ. dux Hieruſalē pergit.

Ducibus Poloniæ aliquot
annis tranquillè,& ſine bellis uitam agentibus,aduenēre legati Imperatoris Friderici Bar
baruſſæ ex Herbipoli,requirentes prædictos duces Poloniæ, & Vuladislao apud Impe-
ratorem exulanti redderent hæreditatem,& ut quingentas marcas argenti ſingulis annis
ad ærarium Cæſaris inferrent. Reſpondit dux Boleslaus cum ſuis germanis,ex reſtitutio
ne fratris,bellum ciuile,& exterminium patriæ futurū eſſe. Sub Imperatore uerò & tribu-
tis nunquam fuiſſe regnum Poloniȩ:rogarent proinde Cæſarem nuncij, ut contra duces
indignatione non moueretur. Fridericus uerò hac reſponſione irritatus,magnas conce-
pit iras,& cum ampliſsimo exercitu ex Germanis, & Bohemis, adunato,undecimo Ca-
lendas Septembris Odram tranſuadando,Poloniam intrauit.

Friderici Barbaruſſæ poſtulatio.

Friderici in Poloniā expeditio.

Cui duces Boleslaus,My-
eczlaus,& Henricus,cum robore exercitatiſsimorum militum occurrentes,propter im-
paritatem,& euidentiſsimum periculum noluerunt congredi, partitis itaq; militibus ex
locis iniquis,hoſtes laceſsire non ceſſarunt, ſingulaq; loca, & uillagia,per quæ exercitus
Imperatoris erat tranſiturus exuſſerunt, ut tam milites, quàm equi eorum tabeſcerent,&
conſumerentur inedia, ſed & fluxus uentris dyſentericus exercitum Imperatoris inuaſit,
ex qua peſte plurimi cadebant,& moriebantur. Cæteri metu perculſi,reuerſionem à Cȩ-
ſare precabantur. Cæſar non habens pugnandi copiam, quoniā nec hoſtis ad confligen-
dum apparebat,nec caſtra,aut ciuitates munitæ ad expugnandū in Polonia reperieban-
tur,ſoli agri innocui exurebantur, & uaſtabantur. Igitur turpè ratus Cæſar abſq; fructu
diſcedere,per medium Vuladislai ducis Bohemiȩ, circa uillam Criſogwe,inter Vuratisla-
uiam,& Poſnaniam cōſiſtentem in hunc modū cum principibus Polonorum conuenit:
Vt fratrem eorum Vuladislaum exulem in ſuos ducatus reſtituerent, & Imperatori tre-
centas lanceas aduerſùs Mediolanū pro ȩſtate futura mitterent. Acceptata eſt utraq; con

Pax, & affinitas Friderici cum ducibus Poloniæ. ditio, à Boleſlao, Myeczlao, & Henrico Polonorũ principibus, ad diuturnioremq́; pacẽ cõficiendam, Fridericus Imperator affinitatẽ cum ducibus Poloniæ dando in coniugem Myeczlao duci maioris Poloniæ, & Pomeraniæ Adleydam neptẽ ſuam, iam enim Gertrudis altera coniunx Myeczlai uita functa exceſſerat. Poſt fœdus, & huiuſmodi promiſſa, de reſtituendo Vuladiſlao facta, Vuladiſlaus de calamitoſo exilio redire uolens, parabat neceſſaria commeatui, ſed grauiſsimo correptus morbo, quarto nonas Iunij, anno *Vuladiſlai mors.* Chriſti 1159. animam exhalauit, & in Aldemburk ſepulturam percepit, ubi & ſua conſors Chriſtina commorans, poſtea fato ex humanis rapta marito eſt appoſita. Refert alia Polonorũ hiſtoria, Vuladiſlaum in fines Poloniæ ueniſſe, & innouatis caſtris Grotecz, Velen, Nyemcze Poloniam continuis inuaſionibus perturbaſſe, euocatusq́; per fratres ad colloquium in Ploczko, ueneno ſumpto occubuiſſe, & in eodem Ploczko ſepulturam habuiſſe. Ecce qui fratrum bona rapere conabatur, proprijs priuatus miſerè occubuit. Poſt cuius è uita exceſſum tres filij ipſius, Boleſlaus altus, Myeczlaus, & Conradus loripes. Ad promotionem Imperatoris Friderici Barbaruſſæ per Boleſlaum Criſpum, & *Sleſia in filios Vuladiſlai diuiſa.* eius fratres adoleſcentum patruos, Sleſia precariè dotati ſunt. Qui inter eos Sleſiam diuidentes Boleſlao alto oram Vuratiſlauienſem cum eius appendicijs tribuerunt, Myeczlao Rathibonenſem, & Opauienſem Conrado loripedi, Glogouienſem, & Croſznenſem: uerùm Myeczlaus amore cuiuſdam mulieris infaſcinatus, Opauiam ei perpetua donatione contulit.

CAPVT XX. LIB. III.

Boleſlai in Pruſsiam expeditio. PAcata undique Polonia, Boleſlaus Criſpus accepta altera conſorte Helena filia Roſciſlai, ducis Przemiſlienſis (Anaſtaſia etenim prior coniunx, iamdudum à ſæculo migrauerat) communicato conſilio fratrum, & nepotum, expeditionem contra Pruſsiam indixit, & ſuperato flumine Oſſa, Poloniam, & Pomeraniam à Pruſsia diſterminante, conſtituendo tres exercitus ſecundùm numerum trium ducum. Quorum primum Henricus dux Sandomirienſis, & Lublinenſis duxit: alterum Myeczlaus dux maioris Poloniæ: tertium Boleſlaus Criſpus Monarcha Poloniæ gubernauit. Populationem cum conflagrationibus, & cædibus longè, lateq́ue extenderunt, quum maiores Prutenorum aduenientes pacem ſupplices precati, in hunc modum à duce Boleſlao pacem obtinuerunt: ut tributa Monarchæ Polonorum quotannis darent, & quilibet Prutenus unda baptiſmatis ablueretur, aliter ſub haſta ueniret uenundandus. Vni- *Pruteni ad fidem Chriſti conuerſi.* uerſa ergo Pruſsia, anno Chriſti 1164. fidem Chriſti, & baptiſma ſuſcepit, idola confregit, tributa Polonis ſoluenda iurauit. Sed callidè & doloſè omnia egit, Boleſlao ſiqui- *Pruteni à fide deficiunt.* dem cum ſuis gentibus in Poloniam redeunte, anno nondum elapſo, nuncijs ad Boleſlaum miſsis, fidem Chriſtianam abiecerunt, tanquam onus eis importabile, & inaſueſcibile. Verùm tributa ex more, ſingulis annis ad fiſcum ducis ingerenda promiſerunt: & quia dux Vuladiſlaus, quæ Dei ſunt, neglexit, Prutenis reſiſtentiam non opponens, tributa, quæ uidebantur ei ſufficere amiſit. Collecto ſiquidem exercitu Pruteni, repentè & itineribus occultis oram Chelmenſem, & Mazouienſem inuadentes homines abduxerunt, pecora, & plures uillas cum oppidis exuſſerunt. Tum Boleſlaus dolore, & furore plenus, uolens iniuriam Dei, prophanationisq́; fidei Chriſto, & ſibi fractæ ulciſci, denuò cum fratribus, & totius Poloniæ gentibus Pruſsiam ingreſſus eſt, demoliendo quæque *Boleſlai altera in Prutenos expeditio.* obuia, Prutenis in ſyluis, & ſtagna, locaq́; inacceſsibilia diffugientibus. Erant quatuor Pruteni, ad ducem Boleſlaum è Pruſsia profugi, fidelitate, & ſynceritate ex longa inter Polonos conuerſatione, ut uidebatur conſtantes, propter peritiam locorum antecedentes, & exercitus Polonorum deducentes, ſtatiuaq́; ſecundùm qualitatem locorum præſignantes. Hos Pruteni occultè corruperunt, ut ſaltem nunc patriæ magis, quàm Polonis fauerent. Ex compoſitione cum Prutenis, finxerunt præfati ductores, multam prædam hominum, pecorumq́ue, tranſitis quibuſdam denſis, & inuijs ſyluis, reperiendam. Cumq́; loca iniqua, & anguſta ingrederentur, à natura uoraginoſa, & undiq́; bituminoſa, limoſitate luti circumſita, in ſuperficie uireſcentia graminis tecta, Prutenorum cateruæ ex inſidijs inſiluerunt, incluſos Polonos iaculis, & ſagittis urgentes, & profligantes, in tantum ut nec progredi, nec referre pedem retrorſum poſſent, undiq́; uoraginoſis, & lo- *Boleſlai accepta in Pruſsia clades.* cis lutoſis ſepti. Cadebant ſtrenui milites telis obruti, quorſumcunq́; uerò progrediebantur, iniquitate uoraginum abſorbebantur: alij q́; ſuper alios calcantes, & Prutenos adire conantes, in profundum ſcenoſæ uoraginis merſi dehiſcebantur, & deuorabantur. Hen- *Interitus Henrici.* ricus uerò dux Sandomirienſis, & Lublinenſis celeberrimus in acie uiriliter dimicans, telis obrutus, in terram decidit, & per arma confoſſus, unà cum reliquis interijt, & à ſcœno cum eis deuoratus permanſit. Pauci admodum cum ducibus Boleſlao, & Myeczlao de malignis

malignis locis euoluti, reuerſi ſunt, & in Poloniam peruenerunt, gemebundi, & triſtes, tum propter ducis Henrici interitum, tum propter ſtragem infortunatiſsime perpeſſam. Sed & Polonia tota deplanxit, longos in dies ſecundùm filios, uxores, & cognatos, mortem ſuorum conſanguineorum, quoniam ferè totum robur militiæ Polonorum Prutenorum fraude occubuerat. Surrogato Kazimiro, quarto Boleslai Krziuouſti filio, in principatus Sandomirienſis ac Lublinenſis, cui pater inter quatuor rotas fratrum nullam aſsignauerat ſortem, alius inopinatus euentus accidit. Duces etenim Sleſiæ nepotes ducum Poloniæ mouerunt eis bellum, & uaſtabant diſtrictum Poſnanienſem: præcipuè uerò ex Boleslao Criſpo Monarchiam, ducatusq; Sandomirienſ. & Lublinenſ. ſimul & Cracouiam cum quibuſdam ciuitatibus Sleſiæ repetebant, quas uſq; in illud tempus Boleslaus Criſpus tenuit. Facto ergo conuentu ducum ſub treugis pacis, ſatis prudenter, & grauiter differuit Boleslaus Criſpus Monarchiam, & Cracouiam non pertinere ad nepotes eius, duces Sleſię, quamuis ipſorum genitor eiſdem potitus fuiſſet: quoniam delectionem in Monarchatum talia ſequerentur, non genituram, nec hæreditatem. Ducatus uerò Sandomirieñ. & Lublineñ. duntaxat ad ducem Kazimirum pertinere, qui nondum ullã portionem regni Poloniæ adeptus eſſet. Duces autem Sleſiæ Boleslaus altus, Myeczlaus, & Conradus loripes iamiam potirentur, & in hæreditatem Sleſiam aſſumpſerunt. Ciuitates uerò aliquas Sleſiæ, ſe tenere declarauit ad obeunda onera Monarchiæ, & tutelã Sleſiæ: propter bonum autem pacis, iuxta decretum mediatorum, reſignauit Boleslaus caſtra, & ciuitates, quas in Sleſia tenuit, ſuis nepotibus, & facta eſt pax. Ad extremum autem infirmatus Boleslaus Criſpus legauit teſtamentaliter ducatus Mazouię, & Cuyauię filio ſuo unico Leſtkoni. Curatorem uerò eius, & uxoris ſuæ, adiecit Kazimirum germanum natũ minorem, ducẽ Sandomirienſem, & Lublinenſem, quòd ſi ex humanis priùs Leſtko raperetur, præfatus dux Kazimirus ſuccederet in principatus Mazouienſ. & Cuyauienſ. Theſaurum autem, quem habuit, uaſa, & clenodia aurea, & argentea inter Leſkonem filium, Kazimirumq; ducem, & ſuam conſortem, ex æquo diuidere iuſsit. Obijt autem in arce Cracouienſi, pridie Calendas Octobris, anno Domini 1173. Monarchiæ uerò regni Poloniæ, quam adminiſtrauit 29 annis. Sepultus in Eccleſia Cracouienſi, in diebus Gedeonis Pontificis Cracouienſis.

Kazimirus ſurrogatus Henrico.

Boleslai teſtamentũ et mors

CAP. XXI. LIB. III.

Mieczlaus, ſeu Mieſzko dux maioris Poloniæ, & Pomeraniæ, anno Domini 1155. in Lubus monaſterium à ſe conſtructum diocœſis Vuratislauienſis introduxit fratres Ciſtercienſis ordinis, & eidem liberaliter dotauit, oppida, uillas, & prædia pro introitibus. Narrant ueterum relationes Lubus quondam tempore gentilitatis, Polonorum famoſum phanum idolorum fuiſſe. Inſuper præfatus dux Mieſzko, ſuaſu Ioannis, qui & Ianik Archiepiſcopi Gneznenſ. ex dolatis lapidibus fabricauit Eccleſiam collegiatam ſancti Pauli in Kaliſz, & dotem conferendo in ipſa inſtituit Præpoſitum, & aliquot Canonicos. Eclypſis Solis ſatis notabilis fuit anno Chriſti milleſimo, centeſimo, quinquageſimo octauo. Quam ſecuta magna fames in Polonia plures mortales abſumpſit, & Hieruſalem de manibus Chriſtianorum capta eſt à Soldano Babyloniæ. Fridericus Barbaruſſa Romanorum Imperator, pro laboribus, & auxilio in expugnatione Mediolani per Vuladislaum ducem Bohemiæ perſonaliter impenſis, anno Chriſti milleſimo, centeſimo, quinquageſimo nono, eundem in regem Bohemiæ coronauit. Abrogatis ueteribus inſignijs, ſcilicet aquila nigra, quam in eam diem ferebant Bohemorum duces, & leonem album noua inſignia ei attribuit. Anno Domini 1162. Iaxa de domo Griphonũ, fundauit conuentum in uilla ſua Michow, canonicorum regularium ordinis ſacri ſepulchri Dominici Hieroſolymitani, ſub regula ſancti Auguſtini militantium, geminam crucem rubram è regione cordis ſupra ueſtem geſtantium. Dum etenim præfatus magnificus Iaxa pro defenſione terræ Sanctæ perſonaliter cũ ſuis armigeris in Hieruſalem ſtrenuè decertaret, in reditu petijt à Patriarcha Hieroſolymitano, cui nomen erat Monachus, ut ſecum ad minùs unum fratrẽ in Poloniam mitteret, ad plantandum Canonicos regulares præfati ordinis. Quod cùm obtinuiſſet, literas conceſſionis eiuſdem Patriarchæ, quæ incipiunt: Monachus diuina patientia, &c. in Miechow detulit, & Eccleſiam lateritiam de conſenſu Matthęi Epiſcopi Cracouieñ. conſtruxit, quę poſtea meis tempeſtatibus ceſsit in prorã, & partem priorẽ chori, addita & muro extructa denuò altera parte uerſus Orientẽ, cum eminẽti totius chori deſuper alta muratione: Eccleſiæ ſiquidẽ corpus iamdudũ præceſſerat, & conſtructũ, plumboq; tectum à fratribus loci fuerat. Sed anno Chriſti dñi 1506 in die aſſumptionis Marię noctis ſequẽtis, conflagrato toto oppido Miechow, ob deteſtandã fratrum incuriam nõ protegentiũ, totus con

Monaſterium Lubus.

Templum S. Pauli in Kaliſz.

Ecclypſis.

Hieruſalem capta.

Vuladislaus Bohemiæ rex coronatur.

Monaſterium in Myechow fundatur.

uentus unà cum Eccleſia, & amplitudine murorum (tegulis latericijs, & plumbo nequicquam releuantibus) conſumptus, & exuſtus eſt, nec eſt poſsibile, ut in diebus noſtris tam ornata ſtructura cum Eccleſiæ apparatibus, & palatijs ambitus monaſterij reædificaretur.

Myœchow exuritur.

Contulit autem antedictus laxa pro dote conuentui Miechouienſis tres uillas, Komorouu, Zegorzicze, & Miechouu. Quę Miechouu frequentia, & multitudine populi dilatata in oppidum notabile creuit. Aliud cœnobium uirginibus ordinis Præmonſtratenſ. de regula ſancti Auguſtini, idem ipſe magnificus laxa erexit, & conſtruxit in Zwierzinyecz prope mœnia famatæ urbis Cracouienſis.

Monaſterium Zwyerzyniecz extra Cracouiam.

Et ambobus cœnobijs libertates à Boleslao Criſpo, regni Poloniæ Monarcha expediuit, ut eorum ſubiecti non ſoluant Poradlne, & Strozne. Caſtra non ædificent, Pouoſz, & Poduodſnon dent: Monetario non obediant, ad bella non uadant, & ut à tributis, ac ſeruitijs, cæteriſque oneribus ducalibus in perpetuum liberarentur, quod cernimus poſteriores duces, & reges Poloniæ abrogaſſe, & uiolaſſe. Cæteros redditus, uillas, & decimas, pro uberiori impinguatione utriuſq; cœnobij Epiſcopi, duces, & nobiles temporum ſucceſſu addiderunt.

Tres ſoles.
Tres Lunæ.

Nonis Septembris, anno Domini 1169. tres Soles in Occidente apparuerunt: & poſt duas horas, duobus diſparentibus medius, & unicus occidit. Sic & annis proximis tres Lunæ apparuerunt.

Vernerus Epiſcopus Plocen. occiſus claruit miraculis.

Anno Domini 1170. Vernerum antiſtitem Plocenſem, de domo Roſarum, uirum deuotione, & ſanctitate mirificum, Byeniaſsius inductione Boleſtæ fratris eius, Caſtellani Viſnenſ. occaſione uillæ Karſzko, quam idem Boleſta nitebatur pro ſe, ab Eccleſia Plocenſi abſtrahere, occidit quarta die Februarij in Biskupicze, uilla epiſcopali: tertiaqúe die poſt occiſionem Byeniaſsius occiſor nuſquam apparuit. Creditus omnium æſtimatione pro carnificio facinore à terra abſorptus. Ad relaxandum autem interdictum, quod Petrus Archiepiſcopus Gneznenſis in totam prouinciam Poloniæ promulgauerat, Boleslaus Criſpus dux, & Monarcha Poloniæ, Boleſtam captum, tela noua, cera oblita circumuolutum, iudicialiter condemnatum, in medio ciuitatis Gneznenſis, tam Epiſcopis, quàm proceribus Poloniæ inſpectantibus ad abolendam diuinam iram pro illato parricidio, incendio grandi conſumere, & exurere præcepit.

Iuſta compenſatio.

Cœpitqúe extunc beatus Vernerus in Plocenſi Eccleſia ſepultus, miraculis clareſcere, & inuocantibus in cunctis neceſsitatibus ſuccurrere.

Eccleſia in oppido Kelcze extructa.

Gedeon Epiſcopus Cracouienſis, anno Domini 1171. in oppido Kelcze ſuæ diocœſis quadrato lapide Eccleſiam ædificauit, in honorem beatæ, & glorioſæ uirginis Mariæ dicatam, & in ea quatuor prelaturas inſtituit, Prępoſituram, Decanatum, Cuſtodiam, & Scholaſtriam: prębendas uerò ſex, & uicarios decem, dotem eis de Epiſcopali menſa in decimis largiendo, ordinauitq;, ut ſingulis diebus horæ Canonicæ deuotè explerentur.

Hoſpitale Poſnaniæ.

Mieſzko dux maioris Poloniæ, & Pomeraniæ, fundauit hoſpitale pauperum in ciuitate Poſnanienſi ad Eccleſiam ſancti Michaëlis, pridie nonas Maij, anno Domini 1170. & commiſit gubernationem eius fratribus hoſpitalis ſancti Ioannis Hieroſolimitani, donauitqúe ei dotem perpetuam, uillas iſtas, Nithcouui, Glinka, Goſzthouuo, Szamocziruska, Iagodno, Gleyſzouo, Czirnyelino, Iarognyuui, cum uniuerſis earundem uillarum appendentijs. Rodouuanus uerò Epiſcopus Poſnanienſis in præfatis uillis decimas, nec non decimas in uillis Myleſzkouuo, Andrzeowo, Vigonouuo, Vielikye, Zuchilyecz, Oberzekye, Lipnycza de menſa ſua epiſcopali dedit, & præfato hoſpitali in perpetuum inſcripſit.

CAPVT XXII. LIB. III.

Vuſeuoldi mors.

ANno Domini milleſimo, centeſimo, quadrageſimo ſeptimo, Vuſeuoldus dux Kiouienſis duodecima Iulij mortuus eſt, & Ihor filius eius obtinuit ſedem eius. Kiouienſes uerò accerſiuerunt Iſaslaum ducem Pereaslauienſem in Kiow, contra quem Ihor cum fratre ſuo Suuantoslao egreſsi, ſine dimicatione ambo fugierunt.

Ihor captus.

Iſaslaus autem in caſtrum Kiouienſe introiuit, & poſt quatuor dies Ihor captus, ad Iſaslaum adductus eſt: primùm in Pereaslauu incarceratus, expòſt, prout ſupplicauit, in ſacerdotem eſt tonſus. Inuidia ergo ducti duces Ruſsiæ, Georgius, Olech, Roſcislaus, & Suuantoslaus contra Iſaslaum inſurrexerunt, de ſede Kiouienſi eum eijcere uolentes, & inſtructis copijs congreſsi ſunt, multiſq; hinc inde cadentibus, Iſaslaus ad extremum ſuccubuit, & capta uxore, cum filijs ex Kiouu in Luczko confugit.

Iſaslai clades.
Kiouia capta.

Dux uerò Georgius in Kiouu ſede auitâ conſedit, tandem Iſaslaus erogauit donatiuum Boleslao Cracouiæ, & Mazouiæ, Henricoq; Sandomiriæ ducibus Germanis, & Hungaris, qui integra hyeme cum ſuis gentibus commorati apud eum, uidentes ipſum omnia cunctanter, & pauidè agere, tam Poloni, quâm Hungari ab eo diſceſſerunt.

Luczko obſeſſum.

Quo cõperto dux Georgius Kiouienſis, cum duobus filijs Roſcislao, & Andrea, dux Vieczeslaus, Georgij frater, & cæteri duces auxiliares Iſaslaum in Luczko obſederunt, Ipſoq; pacem petẽte per Vulo-

dimir-

dimirkonem ducem Andrea filio Georgij Kiouienſ. pacem dari perſuadente pacem con
fecerunt, & eam iuramento firmantes, obſidionem ſoluerunt, tamen mortuo Roſcislao
Georgij filio duce Pereaslauień uoluit Iſaslaus occupare Pereaslauu,& prohibitus tran- *Iſaslai naualis*
ſire Dniepr per Georgium, & eius auxiliares duces, & Polouuczos, conflixit cum eis in *uictoria.*
nauibus fluminis Dniepr, uicitq; Iſaslaus, & reuerſus cũ Vyeczeslao patruo ſuo Kiouu *Georgij ducis*
accepit. Dux uerò Georgius cum filijs, & Polouuczis fugierunt,inſecutusq; Georgium *fuga.*
Iſaslaus Kiouienſis dux in Pereaslauu eum coartauit, & obſedit, donec neceſsitate coa- *Hungari truci*
ctus, nouis conditionibus pacem iurando, & de Pereaslauu cædendo effecit. Hunga- *dati.*
ros autem precio cōductos,Mſcislaus Iſaslai filius, dum in auxilium Iſaslao duceret Vu- *Hungari ultio*
lodimirko dux Halicien.apud Szapuhoin in diluculo omnes tanquā pecora trucidauit, *nē ex Vulodi-*
qui ea die inebriati iacebant, tanquam mortui, nec eos Mſcislaus præ ebrietate ſuſcitare *mirkone acce*
ualuit.Iſaslaus ergo contra Vulodimirkonem miſſo filio ſuo Mſcislao Hungaros condu *perunt.*
xit,quibus uenientibus eum Stephano Rege eorum, & cum Vulodimirkone pugnanti- *Regis Stepha-*
bus, plures de ſuis occiderunt: alios uerò captiuauerunt, & fugiens Vulodimirko rece- *ni pax.*
pit ſe in Przemisl. Hunc inſequutus rex Stephanus,obſedit, & ipſum coanguſtiauit,in
tantum,ut pacem precaretur: uenienteq; Iſaslao duce Kiouienſ. cum ſuis copijs in exer-
citum Stephani Regis Hungariæ, pacem abnuebat, quam illi conceſsit rex Stephanus,
& in Hungariam diſceſsit.Iſaslaus uerò in Kiouu abijt.Eodem anno dux Georgius cum
filijs ſuis cum Roſztouuczis,cum Suſzdalcis,cum Polouuczis, & ducibus de Reſzani,
obſedit Czirnieouu, ſed ueniente Iſaslao in auxilium Czirnieouień. Polouuczi territi
diffugiunt, quos ſequutus dux Georgius diſceſsit in Nouogrod, illic relicto Vaſilkone
filio,iuit in Suſzdal. Iſaslaus autem non inueniens Georgium apud Czirnieouu, abijt
in Nouogrod, exinde Vaſilkone diſcedente ad patrem in Suſzdal, data petentibus pa-
ce reuerſus eſt in Kiouu, & miſit filium ſuum Mſcislaum in Polouuczos, qui eos uaſta-
uit,magnam prædam pecorum abegit, & tabernacula eorum recepit. Pluresq́ue Chri-
ſtianos ſoluit, & à captiuitate eduxit, reuerſusq́ue eſt cum gloria. Eo tempore Vulodi- *Vulodomirko*
mirko dux Halicienſis mortuus eſt: Iſaslaus autem dux Kiouienſis ueteres hoſtilitates *nis mors.*
ultum iri cupiens, mouit bellum filio Vulodimirkonis ducis Halicienſ. milites uerò ro-
gauerunt filium Vulodirkonis,ut diſcederet in Halicz,unicus enim erat,factaq́ue eſt cę-
des ingens circa flumen Sereth, & tanta inuolutio, ut ſe inuicem non agnoſcerent, & u-
trique pro uictis abirent. Veniente quoque Iſaslao in Kiouu,mortuus eſt tredecima No-
uembris,anno Domini 1158 ſepultus in monaſterio ſancti Theodori,& ſedem ipſius *Iſaslai mors.*
Kiouienſis Roſcislaus dux de Smolensko accepit,isq́ue aſſumpto ſecum Suuatoslauu-
kone, Vuſeuoldouicz,& Mſcislao Iſaslauicz tranſit uerſus Czirnieouu contra Iſaslaum
Dauidouicz. Iſaslaus uerò Dauidouicz miſit pro Hleb Georgij, qui uenit in eius ſub-
ſidium cum Polouuczis, quorum multitudinem Roſcislaus conſpicatus terrritus eſt,
mittensq; ad Iſaslaum Dauidouicz,ſibi Kiow pro ſe,& pro Mſcislao nepote Pereaslauu
contulit. Hoc audiens Mſcislaus indignatus receſsit è campo cum ſua militia, quod ui-
dentes alij omnes fugierunt,& perſecuti ſunt eos Polouuczi,plures occidendo,alios ca-
ptiuando,patrandoq́ue plurima mala circa Pereaslauu, & Eccleſias atque uillas combu-
rendo: poſt hæc Georgius uenit uerſus Kiouu, & interpoſitis colloquijs, ceſsit ei Iſas- *Georgius ac-*
laus de Kiouu,quam poſſederat, ex reſignatione Roſcislai. Sedit itaque dux Georgius *cepit Kiouu.*
in Kiouu ſede auita, & diuiſit regiones inter filios: Andreæ dedit Viſſehrod, Borziſz
Thurouu,Hleb Pereaslauu, & Vaſilkoni Porſzi.Non cōtentusq; Georgius,quòd Mſciſ
laus Iſaslai filius fuerit pulſus de Pereaslaw,miſit contra eum exercitū ualidū, in Przeſod
nycza ſe continentem, qui re hoſtili actus, imparem ſe uidēs futuræ dimicationi,fugit in
Luczko, & exinde in Poloniam ad duces Boleslaum, Mieczlaum,& Henricum, qui
congregatis dominiorum ſuorum potentijs, hoſtiliter uerſus Ruſsiam procedebant,uo-
lentes Mſcislaum non tantùm in Pereaslauu,ſed & in ſedem Kiouienſem reſtituere. Dux
autem Georgius Kiouienſis ueritus Polonorum potentiam, per ſuffragium Roſcislai
ducis Przemislienſis pacificatur cum duce Mſcislao, & ſuis germanis Vulodimiro, &
Iaroslao,filijs Iſaslai,& tam ducatum Pereaslauienſ. quàm cætera omnia,quæ ad eos per-
tinebant, eis reſtituit,iureiurando ſe aſtringens, nunquam ad occupationem eorum do-
miniorum aſpirare. Sed poſtea non ſeruato iuramento,ducem Mſcislaum in caſtro Vu-
ladimirienſi obſidione cinxit: fiebatq́ue grandis occiſio inter obſeſſos, & obſidentes. *Georgij mors.*
Polonis, qui in obſequio ducis Mſcislai fuerunt, uarias cædes in nobilibus ducis Geor-
gij edentibus,in tantum ut Georgius pluribus de ſuis amiſsis, confuſus in Kiouu redijt:
illicoq; morbo correptus interijt, in Eccleſia ſancti Saluatoris apud Bereſtouu tumulatus, *Iſaslaus Daui-*
anno Dñi milleſimo, cēteſimo, ſexageſimo quarto,quindecima menſis Maij. Cui ſucceſ- *douicz.*
ſit dux Iſaslaus Dauidouicz. Hunc in hyeme Mſcislaus Iſaslauicz è Kiow expulit,illicoq;
ſedem

Mſcislaꝰ dux. Andreas dux. Nouem duces Pruſsiæ. Kiouia militibus in prædā data. Romanus Ruſsiæ dux.

ſedem Kiouienſ. faſtidiens, eam tempore Veris Roſcislao patruo ſuo duci Smolnenſi reſignauit. Sed ille ducatum Kiouieñ. peroſus, ceſsit duci Vulodimiro Mſciſſauicz, quem (indignatione motus) iterum Mſcislaus Iſaslauicz dux Vulodimirieñ. eiecit, & Kiouū poſſedit. Quod Andreas dux de Szuſzdala non ferens, miſit filium ſuum Mſcislaum cum Roſtouuczis, & Vulodimircis. Affueruntq; ei auxiliares nouē duces Ruſsiæ. Hleb Pereaslauieñ. Romanus Smolneñ. Dauid Viſſchrodeñ. Vulodimir Andreouicz, Demetrius Georgij, Georgius & Slauiecz germani, Olech & Gregorius Suuantoslauiczy. Hi obſederunt in Kiouu ducem Mſcislaum Iſaslauicz, qui famem non ferens in Vulodimiriam effugit. Duces uerò arce potiti, uxorem, & filium Mſcislai captiuant, ciuitatem Kiouieñ. in prædam militibus dant, ſed ciuitate non contenti, ſacras ædes, & monaſteria diripuerunt: locat tandem Mſcislaus Andreouicz in Kiouu ſuum patruum Hleb, quo poſt lapſum duorum annorum mortuo, Romanus Smolneñ. dux, in eius locū ſubſtitutus eſt, proceſſu autem temporis, Ioroslaus Iaroslauicz eo exploſo, ipſemet Kiouienſem ſedem poſſedit.

CAP. XXIII. LIB. III.

Mieczlai tyrannis. Iuridica actio. Sententia lata ad ſimile.

MIgrato autem ex hoc ſæculo Boleslao Criſpo, Principes, Myecczlaus maioris Poloniæ, & Pomeraniæ, Kazimirus Sandomiriæ, Boleslaus altus, Myeczlaus, & Conradus Sleſiæ duces, Cracouiam conuenêre: deq; omnium prælatorum, & Baronum conſenſu Myeczlaum, maioris Poloniæ, & Pomeraniæ ducem, in Monarcham delegerunt, atque Cracouienſ. arcem, cum tota prouincia ſuæ ditioni præſtiterunt, quanquam Cracouieñ. Kazimirum, ducem Sandomirieñ. in Monarcham euehere nitebantur, non tamen eorū deſtinatui ſatisfacere poterant. Moxqúe poſt electionem, ſpei electorum regimen Mieczlai ſenis non reſpondit: nam tyrannide, exactionibus, & iniquis calumnijs ſubditos opprimere, pro unaqúe damula, & dorca occiſa, tam ingenuos, quàm agreſtes pœnis afficere, eorumqúe ſubſtantiam confiſcare, aut per ducis miniſteria diſtrahere cœpit. Ex magna quoque opum affluentia, & copioſa prole in faſtum deductus eſt. Habuit ſiquidem filios quinque, Otthonem ſcilicet, & Stephanum, ex filia Regis Hungariæ, Boleslaum, Myeczlaum, & Vuladislaum ex conſobrina Imperatoris Friderici. Ex filiarum quoque locatione in matrimonia, & affinitate nacta, clarior euaſerat: Sobeslao enim duci Bohemiæ unam, duci Saxoniæ alteram, Friderico duci Lotharingiæ tertiam, Boguslao duci maritimæ orę, & eius filio Boguslao quartam & quintam, Otthoni Halicieñ. ducis filio, Boleslao duci Pomeraniæ, & Vuladislao duci Rugiæ filias, in conſortes collocauerat. Cumq; oppreſſorum uociferatio, & gemitus per ſingulos ordines indies augeretur Gedeon, qui & Getka antiſtes Cracouienſ. oppreſſorum habens rationem, & curam, excluſis arbitris humaniter, & paternè hortari atque precari cœpit, quatenus princeps Myesko à deteſtabili tyrannide deſiſteret, exactiones, euectionesq; (in uulgari Polonico Podwody nuncupatæ) reſcinderet, officialesqúe, & reliquos præſides à confiſcatione, & truculentia prohiberet. Quum autem eius benignis adhortationibus haudquaquam locum daret, quandam matronam habitu lugubri, ac uultu mœſto, principe conſilia cum primoribus regni tractante ſummiſit. Quæ lamentando alta uoce propoſuit: Habui (inquit) illuſtriſsime Princeps, copioſum balantum gregem, illumq; conductis iſtis mercenarijs ad cuſtodiendum, & ad caulas reducendum tradidi. Et heu me miſeram eorum incuria, & negligentia, totus grex luporum morſibus deperijt. Itaque niſi tu ancillæ tuæ ſuffragium tuleris tam præcipiti damno peſſundatæ, miſera neceſſe eſt, & orba conſumar, tum mercenarij Filius huius matronæ inquiunt ſuis rabidis canibus noſtras uigilias, ô Princeps ſereniſsime, peruicit, ut turba canum irruente, & gregem lacerante nihil adiutorij præſtare quiuimus. At filius, non inquit clariſsime Princeps oues, ſed lupos, canibus ſolutis diuerſo itinere inſectatus ſum, & pars canum reuerſa in oues inſilijt. Non in me ergo culpa, qui lupos abegi, contorquenda eſt, ſed in mercenarios credidi gregis deſertores. Tulit itaque ſententiam princeps Myeczlaus conſiliariorum approbatione, ut filius (qui uerius priuignus dici poterat) quoniam damni occaſionem præbuiſſe uidebatur, damnum lueret, ac genitrici ſolutionem refunderet. Tum Gedeon Cracouieñ. Pontifex aſſurgens: Tu, ô Princeps, ille es filius, qui matri ſuæ Poloniæ prouinciæ ad inſtar priuigni, truculentos tuorum officialium canes immiſiſti, calamitoſas regni Poloniæ ouiculas te nequicquā prohibente, immaniter trucidantes: proprio igitur damnatus iudicio cōſurge, & fœdā auaritiam animo excutias, nimiamq; habēdi auiditatē poſthabeto, ac miſero gregi iamiā perituro conſule. Dux autē Polonię Myesko ſenex, eam Pontificis admonitionē iniquo ferēs animo, proſilijt, ac è medio conſiliariorū ſuorum pręſentiā ſubtraxit, pręſulē Gedeonem in exiliū

pulſu-

ulſurum comminando. Reliquos autem Barones,& conſiliarios ad necem,aut membrorum mutilationem cum bonorum confiſcatione deſtinaturum.

CAPVT XXIIII. LIB. III.

DEiecti autem animo ac territi, Gedeon Epiſcopus,& proceres Cracouieñ. clàm conſilium capiunt, & Kazimirum ducem Sandomirieñ. ſine mora accedendum, & precandum,& adducendum arbitrantur,ut ſua liberalitate,iuſticia,fortitudine, & temperantia lapſæ Reipubl. ſuccurreret. Quem repugnantem, ac aduerſus fratrem Myeskonem ſenem nil agere uolentem, ampliſsimis perſuaſionibus,& precibus deuicerunt,ad Reipubl. quoq; tuitionem, & ſuſtentationem plus, quàm fraternam auſcultationem animarunt. Et è Sandomiria Cracouiam nobilibus, & agreſtibus cateruatim occurrentibus induxerunt, præ animorum lætitia uociferantes: Benedictus, qui uenit in nomine Domini liberator.

Kazimirus aſſumptus.

Myeczlaus uerò ijſdem tempeſtatibus à Cracouia in maiorem Poloniam, & Pomeraniam ſeceſſerat: hinc arx Cracouieñ. cæteraq; caſtra, & munitiones abſque difficultate, & ſpontè in Kazimiri deditionem uenerunt. Audita itaque ſua eiectione Myeczlaus à monarchatu, arma ſumpſit, mittensq; ad generos; à quibus & militaria depoſcebat auxilia, Kazimirum de ſupplantatione Monarchiæ incuſabat. Sobeslaus uerò Bohemiæ dux, proprio bello cum Friderico ſuo fratre ſeſe implicatum reſpondit: Saxoniæ autem, & Lotharingiæ duces, Imperatori ſuam in Italiam miſiſſe militiam, aliamq; Imperatoris iuſſu pro recuperatione terræ ſanctæ parandam renunciarunt, cæterisq; affinibus fermè in eundem modum ſocero ſe excuſantibus. Myeczlao inſperatus accidit caſus, Ottho nanque eius filius ex primo coniugio natu maior, facta cum quibuſdam maioris Poloniæ militibus conſpiratione, caſtra paterna in maiori Polonia occupando, ſe cum tota prouincia ditioni Kazimiri ducis ſubiecit, à quo Kazimirus per caſtrum in ciuitatē Gneznen̄. nil recepit: cauſa autē ſurreptionis caſtrorum ab Otthone, deputatio melioris ſortis filijs ſecundi matrimonij fuit, ipſo prioris matrimonij filio obmiſſo.

Ottho à patre defecit.

Defectionem maioris Poloniæ, ſequuta eſt Pomerania ulterior, & citerior, ac in Kazimiri obedientiam deuenêre. Eſt autem ulterior Pomerania, quam Slupsko Poloni uocant: cui dux Kazimirus Boguslaum nobilem, de domo, & genere Griphonum præfecit. Citerior uerò Pomerania eſt, cuius metropolis Gedanum nuncupatur, cui Samborium, Izironis Mazouiæ comitis filium præfecit. Hi temporis lapſu prædictarum prouinciarum principatum ſibi uſurparunt.

Pomerania ulterior.

Polonia citerior.

Erat etiam ſub ditione, & regimine ducis Kazimiri, Leſtko filius ducis Boleslai Criſpi, quem cum ſuis Mazouia, & Cuyauia prouincijs Izironi Comiti grandæuo, & prudenti commiſerat gubernandum. Inſuper Sleſiam ad ſuam obedientiam, concordatis fratribus reduxit. Myeczlaus ſiquidem minor natu Boleslaum altum natu maiorem ex Vratislauieñ. ducatu depulerat. De quo Myeczlaum cedere iubens, duos diſtrictus à Cracouieñ. prouincia abſtractos eidem in recompenſam largitus eſt, Bitomieñ. ſcilicet, & Oſwancimeñ. Ex tunc Boleslai Krziuouſti Oraculum uerificatum eſt, quo moriens prædixerat infanti Kazimiro, quadrigam tetrarcharum concurſuram. Super hæc attamen dux Kazimirus anno Domini 1179. prouincias Ruſsiæ Breſtenſ. Vuladimirien. Droycenſ. & Przemislienſ. adeptus eſt, quarum caſtris conquiſitis, ipſas prouincias per ſe adminiſtrabat: factoquè apud Lanciciam conuentu, in quo omnes exactiones, iniuſta tributa per Myeskonem ſuum fratrem conſtituta pro ſua induſtria, & magna ſolertia reſcidit.

Kazimirus prouincijs Rußiæ potitus.

Calumniatores nonnullos proſcripſit, alios igne, & cauterio notauit, deprauatas conſuetudines in regno Poloniæ exortas abſtulit, & remouit, præſertim ne annonam, & uictualia nobiles agreſtibus non ſolùm non caperent, uerumetiam nec fœnum, paleamquè uiolenter afferrent; ne uillanorum caballos raperent: neuè longa itinerum intercapedine, per ſe aut ſuos ſatellites, ipſorum equos defatigando eneruarent, uel in loca diſtantiora abducerent. Epiſcoporum quoque bona tam mobilia, quàm immobilia ne diriperent: & ne tales conſuetudines in poſterum ab aliquo innouarentur, placuit omnes transgreſſores horrendo anathemate innodare.

Kazimiri iuſticia.

Decreta Kazimiri.

Sdzislaus itaq; Gneznen̄. Archiepiſcopus, cum cęteris Poloniæ Epiſcopis, omnibus pontificalibus indutis, Gedeone Cracouieñ. Ziroslao Vuratislauieñ. Onolpho Cuyauieñ. Cherubin Poſnanieñ. Lupo Ploceñ. Conrado Kamianeñ. Gaudentio Lubucieñ. aſtante Kazimiro Monarcha, & tribus principibus Otthone Poſnanieñ. Boleslao Vratislauieñ. Leskone Mazouieñ. & Baronum multitudine in hunc modum pronunciauit. Qui agreſtium annonam, aut res quaſcunq; ui, aut quouis alio pacto tulerit, aut auferri iuſſerit, anathema ſit. Qui legationis aut neceſsitatis publicæ, uel priuatæ occaſione, præterquā ad denunciandum hoſtium in patriam imminentem inſultū, cuiuſpiam quadrupedē, & iumentū, in angariam uulgò Padwodaticam acceperit, uel accipi iuſſerit,

Sdzislaus Archiepiſcopus Gneznenſ.

anathe-

anathema ſit. Qui bona Pontificum, aut Eccleſiaſticarũ perſonarum decedentium rapt erit, occupauerit, diſtraxerit, etiamſi perſona ſit illuſtris, & regali, ducali, aut quacunque lia præfulgeat dignitate, anathema ſit. Qui Epiſcopum ſpoliatores (reſtitutione non ha bita) acceptauerit, & raptorum, aut diſtractorum relaxationem raptoribus (ſatisfaction legitima non præcedente) impenderit, ueluti ſacrilegij particeps, & conſentaneus, & qu ambitioni ſuæ, & commodis inhiando ſacrilegio actionem præſtiterit, anathema ſit. E

Legati Romã miſsi.

reſponſum eſt à ducibus, & uniuerſo populo, Amen. Ad confirmandum autem, & pe petuandum præfatas conſtitutiones, ſimul & obtinendum reliquias alicuius ſancti pr decoranda Eccleſia Cracouienſ. Dux Kazimirus ex utroque ſtatu nuncios ad ſummun Pontificem Alexandrum tertium miſit, qui Kazimiri conſtitutiones tanquam iuſtas, & approbatione dignas laudauit, & confirmauit, legatos de dando ſacro corpore benè ſpe rare iubens. Confirmationis reſcriptum in Eccleſia Cracouien. habetur, cuius Exordiun eſt: Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio, nobili uiro Kazimiro, duc Poloniæ ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem: ex parte tuæ magnitudinis, &c. Finis Datum Thuſcula. quinto Calendas Aprilis: corpus uerò ſancti cuiuſpiam non præbuit quoniam morte præuentus è uita ſublatus eſt.

CAPVT XXV. LIB. III.

Legati alij Romam.

Opinio aliorũ

SVmmiſit itaque Kazimirus Poloniæ Monarcha legatos alios ad Lucium Pa pam tertium, Alexandri tertij ſucceſſorem pro corpore alicuius ſancti promiſſo impetrando. Habet alia hiſtoria, quòd Gedeon Cracouienſ. præſul, uulgariter Gedka nuncupatus à præfato Lucio Papa tertio, ueteri ſodalitate in ſtudio Paduano motus, ſuæ Eccleſiæ Cracouienſ. quoduis corpus ſanctum donandum popoſcit. Cumq; Papa annuiſſet, ſacrarium quoddam (ut ueteres noſtri referunt in Eccleſia, ſcilicet Laurentij extra muros Romanos ſitum) aperire iuſsit, tactoq; corpore, & oſsibus beati martyris Laurentij, percunctatus eſt, an Deo propitiante Poloniam migrare uelit: illicò autem faciem auertit, ſeſe Poloniam nequaquam abducendum inſinuans. Idem egit corpus ſancti Stephani Prothomartyris. Dubitante igitur Papa, & aſtantibus Polonis perturbatis, Sanctus Florianus in proximo his requieſcens, manu extenſa, proficiſcendi in

Ex Oraculo diuus Florianus in Poloniam uenit.

Poloniam indicium dedit, quo cum maximo ſolatio, & animi gratitudine ſecretè aſſumpto, dirigente Aegidio Epiſcopo Mutinenſi Commiſſario domini Papæ, in Poloniam anno Domini 1184. deuenerunt. Cumq; dux Kazimirus, præſul Gedeon, omniumq

S. Florianus Cracouiam allatus.

S. Floriani tēplum erectum.

aliarum conditionum homines ſummis habitis honoribus, obuiam irent, ſacrum corpus diui Floriani in loco, ubi nunc eiuſdem beatiſsimi martyris, à parte Septentrionis urbis Cracouienſ. ſtat baſilica, uulgariter Cleparz poſtea & nũc appellato, ſubſtitit. Et accepto reſpõſo, quòd illic ſanctus Dei habitaculũ, & urbem eius gentem â Septẽtrionalibus inuaſoribus protecturus delegerit: à Meridionali uerò plaga alterũ patronum, & protectorem uenturum quum prædixerit: Dux Kazimirus, & Pontifex Gedeon pulchram Baſilicam in eodem loco, in honorem ſancti Floriani ędificarunt, & brachio ipſius ſancti, pręfatæ Eccleſiæ relicto, totum corpus in Eccleſiam cathedralem Cracouienſem intulerunt, ac in medio Eccleſiæ, in tumba marmorea, polita, & alta collocarunt. Temporum uerò lapſu, Kazimirus dux, & Gedeon Pontifex, in beati martyris Eccleſia, collegium prælatorum, & Canonicorum, condonatis certis uillis, & decimis fundarunt, præpoſituram

Perfunctoria delibatio uitæ S. Floriani.

ex prouentibus parochialis Eccleſiæ in Skalka erigendo. Iſte eſt beatiſsimus martyr Florianus, officio princeps militię, qui cùm percepiſſet de ſuis quadraginta milites (quos Aquilino præfecto in Lauriacum Noricum, & eſt caſtrum in Bauaria, iuſſu Diocletiani Cęſaris miſerat) pro fide Chriſti tentos, & in carcerem miſſos, ad ſuos ſe in Lauriacum iturum, & quæq; dura pro Chriſto paſſurum retulit. Excedens itaq; de ciuitate, ubi commorabatur Ticia, Lauriacum Ripenſe in Norico applicuit, & tanquam Chriſtianus, præſidi Aquilino per commilitones oblatus. Primùm bis durè cæſus eſt fuſtibus: deinde præacutis ſudibus ſecundùm ſcapulas transfoſſus, tandem in carcerem deiectus, ad extremum ſententia condemnatus, de ponte, cum ſaxo ad collum alligato, in Aneſum fluuium pręcipitatus eſt quarto nonas Maij: ſurſumq; aduerſus aquæ fluxum, fluuio undis exuberante delatus, in quodam ſaxo expoſitus, & ab aquila alis in modum crucis expanſis cuſtoditus atq; protectus eſt, donec à Valeria matrona Deo deuota, ipſomet beato Floriano reuelante, & uolente occultè abductus, & ſepultus eſt. Noricum dixerunt ueteres, quam recentiores Bauariam appellant, à Boys gentibus Inſubriæ, ſeu Lombardiæ illic delatis, ut Aeneæ Senenſi de Picolominibus placet: uel ab auaris, id eſt, Hungaris B. litera ad caput dictionis appoſita, ut Blondus aſſerit, in eam oram delatis. Prius itaq; Noricum ex pòſt Boiaria, nunc uerò Bauaria uocitata, Germanię prouincia, in qua ſanctus Florianus martyrium pertulit.

CAPVT

CAPVT XXVI. LIB. III.

Myeſzko reſtitutionem quærit.

EXcluſus autem Myeszko ſenex à ſuo principatu, dux maioris Poloniæ & Pomeraniæ, in Ratiboriam Sleſiæ ſe contulit, illicq; cum uxore, & tribus filijs ſub magna rerum penuria uitam peragens, tum per nũcios, tum per epiſtolas precatur & obſecrat, quatenus dux Kazimirus in ducatus ipſius eum reſtituat. Nonq; eam charitatem, qua à teneris annis eum amplexatus fuerit, ac in uirum uſq; fouerit obliteratione deperire permittat. Si quoque capitis ſui, canis reſperſi capillis rationem habere noluerit uxoris attamen, ſuæ glotis, & nepotum, ob euitationem dedecoris, & grandis ludibrij ſuę toti proſapiæ eo facto imminẽtis obliuiſci non dedignaretur. Motus itaq; Kazimirus miſericordia, hæreditatem illi reddere, & ſe principatu monarchiæ abdicare uoluit. Conſiliarij autem eius & Barones animis conſternati, quamprimum in murmur, & diſcrimen irruerunt, quòd ſi de Myeczlao præconceptam non immutaret ſententiam, omnes de uita, & rebus eorum aliter proſpicere uelint, hac itaq; Baronum, & conſiliariorum obiectione deterritus, ſuper reuocatione fratris Mieczlai ſententiam ſe immutaturum, & abrogaturum ſuis conſiliarijs eſt pollicitus. Mieczlaus his cognitis, atq; à Friderico imperatore, ad quem ſe contulerat, nullis reportatis auxilijs, recepto à Mſczugio cui filiam locauerat, maritimæ oræ principe, auxilio, Kazimiro inſuper clam fauente, & rei conſcio (quoniam fraternitatis ardebat amore) caſtrum Gneznenſe intercœpit: Ex quo facilè omnes cæteras munitiones conquirit, filiuſq; eius Otha, perſuaſione communium amicorum reconciliatus, ad patris obedientiam redijt. Breui itaq; tempore Mieſzko ſuum ducatum integrè recuperauit, nec eo contentus, ad repetendã monarchiam aſpirare cœpit, & Leſzkonẽ Mazouiæ ac Cuyauiæ ducem, ſuum nepotem, à Boleslao Criſpo, Kazimiri ducis curæ commiſſum: quoniam ægritudine indies debilior redderetur, ad ſe cum ducatibus eius allexit ac uafricijs attraxit, ut eo moriente, ſuis poſſeſsionibus potiretur. Qui cognita ſua culpa Cracouiam ad ducem Kazimirum ipſius patruum, una cum Zira Comite, ſuo directore redijt. Proſtratus igitur & ualitudinarius, gratiam & tutoriam, quemadmodum ſupplicauerat, promeruit ac reportauit. Nouiſsimè autem de uita migrans Mazouiam, & Cuyauiam Kazimiro commendauit. Dux autem Kazimirus, defectione ciuitatis, & prouinciæ Brzeſcze, ſupra flumen Bugſitæ, percæpta, celerrimò gradu cum militum copijs perueniens, eam in duodecim dierum ſpacio cœpit, ac defectionis auctores interitu extinxit. Exinde ad Halicz progreſſus Mſcislaum affinem ſuum, uel ut alia hiſtoria refert, ſuę ſororis filium, quem fratres Spurgij nomine ei impoſito eiecerant reduxit. Cõtra quem Vvſeuoldus Belzeñ. & Vvladimirus Halicieñ. duces germani Mcislai, cum omnis Ruſsię principibus, & Boiariorum multitudine ſuperuenientes, ſignis canere iuſsis conflixerunt, ac multi à paucis ſuperati ſunt, fugitq; Vvſeuoldus in Belſz, & Vvladimirus ad Belam regẽ Hungariæ. Caſtrum igitur & oppidum Halicz Kazimiro uictori illico deditum eſt. Qui illud Mſcislao affini ſuo per prius ſacramento adacto, quòd nunquam Polonos in aduerſis deſereret, reſtituit: ipſe uerò in Poloniam réuerſus eſt. Triennio autẽ uix peracto Mcislaum ducem Halicieñ. Rutheni ueneno extinxerunt, pro Vvladimiro in Hungariam celeriter mittentes, ut ueniat et principatum repetat. Vvladimirus eo nuncio lętus, dum rem ad Belam Hungariæ regem defert, & ſubſidia militum, equorum ac ſumptuum expoſtulans, quibus Kazimiro duci Polonię, & Romano duci Vvladimirię ad Haliciam per eum ſubſtituto repugnaret, capitur & in uincula conijcitur. Andreas uerò Belæ filius, cum copijs ut Halicz occuparet, quam celerrimè mittitur, qui Vvladimirum ſe pręceſsiſſe fingẽs, in caſtrum admiſſus, ipſum occupauit, & totam Halicienſem prouinciam, in ſuam poteſtatem redegit. Vvladimirus autem uinculorum moleſtias, apud regem Belam propè biennium perpeſſus, corruptis cuſtodibus euaſit, & collecta ad ipſum manu, raptu uiuere aſſueta, regiones Ruſſorum perturbabat, ac Premisliam, quę ſub iugo Kazimiri ducis Poloniæ fuit, anno Chriſti 1187, meſsis tempore circa feſtum aſſumptionis Mariæ afflixit, & multos ex ea captiuos educens uendidit. Verum quum nõ haberet ubi tutè reclinaret frequentibus legationibus, & nuncijs ad Kazimirum ducem miſsis ſibi parſum iride irrogatis iniurijs obtinuit, & ad Kazimiri principis præſentiam admiſſus humi proſtratus meruit, ut præfatus dux Poloniæ, abolita eius culpa, etiam Nicolaum Palatinum Cracouieñ. militiæ principem, cum frequenti exercitu mitteret, ipſum in Halicieñ. ducatum reſtituendum. Quanquam aũt pleriſq; minus credibile uidebatur, ſub Bela rege Hungariæ, & Andrea eius filio recuperare Haliciã, tulit tamen fortuna, ut Nicolao Palatino Cracoui-

Mieſzko rebus ſuis potitus.

Kazimiri in ruſſia uictoria.

Mſciſlaus reſtitutus.

Vvladimirus uinculis iniectus.

Andreas Belæ regis Hungariæ filius.

Halicz occupat.

Vvladimirus ſolutus.

Vvladimirus Kazimiro reconciliatus.

Vvladimiri reſtitutio in Halicz.

eñ.obſeſſa Halicia uictualia deficerent. Petentibus itaq; caſtrenſibus ſaluis rebus dimitti, cum ſuis omnibus in Hungariam exceſſerunt. Vvladimirus autem in Halicz eo pacto locatus eſt, ut principi Kazimiro, et poſteris eius ſyncerus ſemper, & ſubiectus maneret. Orta eſt exinde, inter Belam regem hungariæ, & Kazimirum ducem Poloniæ, grandis procella, & diſſenſionum turbo, intulitq; rex Hungariæ damna Polonis Hungariæ finitimis.

Polonorum et Hungarorum diſſenſio.

Dux quoq; Kazimirus haud impiger Hungariam inuadens, idẽtidem quęq; reperire potuit abegit, locatisq; in pleriſq; locis præſidijs, confinia Hungariæ tutatus eſt. Aegrè tamẽ, & cum incuſationibus (quòd pro homine indigno et nulli partium fido, Vvladimiro principe bella cum Hungaris agerent) militiam Poloni obibant. Tandem per communes regnorum Barones treugas pacis per triẽnium acceptarunt, donec Hungari & Poloni temporis ſucceſſu ſolidam firmarent pacem. Accidit autem Kazimiro duce, & monarcha Poloniæ in Ruſsia agente, & compoſitionem inter duces Romanum Vvladimiriæ, & Vvſeuoldum Belzeñ. tractante, ſeptuaginta principales Barones contra Kazimirum conſpirarũt, & ut faciliùs rem aggrederentur diuulgarunt eum Ruſsiæ ueneno interijſſe, mittenteſq;, aduocarunt Myeskonem ſenem, ſuapte cupiditate ad inuadendum monarchiam procliuem. Quo aduentante urbs Cracouia, & omnia proximiora & circumiacentia caſtra ei ſunt tradita, præter caſtrũ Cracouieñ. quod Fulco Cracouieñ. Epiſcopus, cum ſuo germano Nicolao Palatino Cracouieñ. de armis uulpium pro Kazimiro conſeruauerat. Myesko uerò ex blancatis aſſeribus, & duriſsimis roboribus munitionẽ in Cracouia contra arcem Cracouieñ. erexit: Et audito quòd Kazimirus cum Ruſsiæ ducibus Vvſeuoldo Belzeñ. & Romano Vvladimirieñ. Cracouiam pperaret, in erectũ caſtrũ, forti impoſita præſidio, & filio ſuo Boleſlao, ac Henrico Kethlick milite, relicto, pro ſupplemẽto nouorum militum colligendo, in maiorem Poloniam diſceſsit. Verumenimuerò Kaziro adueniente, Cracouieñ. ei ſuam ciuitatẽ aperiunt, ad ipſumq; omnes redeunt, in breuiq; nouam munitionẽ die, noctuq; expugnãdo adeptus eſt, ac eam incendit, per pacta ut liberi, & ſalui diſcederẽt. Non ſolùm autem liberos, ſed tam Boleſlaum ducem, qui ſe fidei Kazimiri patrui ſui comiſerat, quam Barones Myeskonis, plurimis donis onuſtando dimiſit. Quo factum eſt, ut Myesko ſenex cum fratre ſuo Kazimiro duce pacem per mediatorem Petrum Archiepiſcopum Gnezneñ. renouauit, & ſynceriter compoſuit. Henricus uerò Kethlicz omnis fratrum diſſenſionis fons & occaſio, ad eccleſiam maiorem caſtri cõfugerat, Rutheniſq; ad diripiendam ſuppellectilem eccleſiæ irrumpentibus, et Kazimiro ſacerdotum clamoribus pro defenſione aduocato, expilationemq; compeſcente, ex Cripta in qua latuit in permixtum uulgus, tanquam ignotus egreſſus, deq; caſtro fugere nitens, captus, ac alapis cæſus & ad ducem Kazimirum adductus eſt: Romanoq; duci in perpetuam captiuitatem traditus, Ruſsiam abducendus, ne inter fratres diſſenſionum foret ſeminarium.

Treugæ:

Noua ſeditio.

Miesko Cracouia potitus.

Henricus Kethlicz uinctus.

Præterea Kazimirus Poloniæ monarcha, mortem Henrici ſui germani ulciſci uolẽs, & Prutenos in iugum mittere, anno Domini 1192. Pruſsiam cum omnium terrarum ſuarũ copijs ingreſſus eſt. Cum principibus, Boleſlao Poſnanieñ. quem loco ſui Mieczlaus ſenex pater eius miſit, Boleſlao alto Vvratiſlauieñ. & Mieczlao Rathiborieñ. filijs olim Vvladiſlai, qui perſonaliter in Pruſsiam deſcenderunt. Et magna cautela adhibita per Kazimirum, ſuoſq; officiales, ne dẽſiſsima opacitate ſyluarum, & limoſarũ uoraginum perpetua bituminoſitate gentes Polonorum, uelut temporibus ſuperioribus circumueniren tur, longè lateq; uaſtationem extendendo, habitacula & domicilia conflagrando, & utriuſq; ſexus homines puberes, & impuberes trucidãdo, quibus maiores Prutenorum ad ſe uenire impulit, qui ad pedes eius in terram prolapſi, ut eorum reliquias non annihilaret, miſericordiã deprecati ſunt. Kazimirus uerò, acceptis retentis tributis, receptiſq; captiuis, receptis & centum obſidibus, cum Prutenorum perpetuo homagio in Poloniam fœlix remeauit. Et anno ſequenti pacem cœptam integram confecit, cum Bela rege Hungariæ perſonaliter in antiqua uilla cõueniendo, quæ prius attentata, & præſignata fuit per medium Fulconis antiſtitis Cracouienſis, & germani ipſius Nicolai Palatini Cracouieñ. Ex Hungaris uerò per Archiepiſcopum Strigonieñ. cum Epiſcopo Agrieñ. & palatino Hungariæ, concluſumq; fuit ut rex Bela ampliſsimo regno Hungariæ contentaretur, Ruſsia ad regnum Poloniæ ſpectante.

Expeditio Kazimiri in Pruſſiam.

Pruteni Homagia & tributa ſoluere coacti.

Pax cum Hungaris firmata.

Anno autem Domini 1194. in die ſancti Floriani patroni ex more antiquo in urbe Cracouienſi dux Kazimirus hoſtias obtulit, & miſerabiles perſonas munificẽ pauit. In craſtino uerò quæ eſt dies S. Gothardi pontificibus, & regni proceribus menſam opiparẽ ſtruxit, omni-

omnibusq; epulantibus, & lætantibus, dum quæſtiones de immortalitate animæ Kazimirus dux pontificibus ſcrupuloſas proponeret, modico poculo hauſto, ſubito relapſus corruit, & paulò pòſt expirauit. Incertum morbo ne, an ueneno (quod mulier quædam ut fertur de Cracouia ad Venerem ipſum inflammando propinauit) extinctus occubuerit. Depòſt quarto die in latere chori eccleſiæ Cracouieñ. in monumento murato iuſto honore, tanquam deſideratus inſtaurator patriæ tumulatus eſt.

Kazimiri interitus.

CAPVT XXVII. LIB. III.

BOleslaus altus dux Vvratislauieñ. anno Domini 1175. prima die Maij, excluſis de monaſtetio Lubus monachis ordinis ſancti Benedicti per regem Kazimirum ex Cluniaco introductis, locauit fratres Ciſtercieñ. ordinis, ex monaſterio Portuenſi ſumptos: ſupra fluuium Szola ſituato, cum conſenſu Ziroslai Epiſcopi Vvratislauienſis, & Mieczlai ſenis monarchæ regni Poloniæ ſui patrui. Cum conſenſu quoq; germanorum ſuorum Myeczlai & Conradi Rathiborieñſis, & Glogouieñ. ducũ, et filiorum ſuorum. Ferunt hos fratres in Poloniam importaſſe genus pomorum *Daport* nuncupatorum, quaſi de porta Albatorum. Fuit autem primus Abbas Ciſtercieñ. ordinis in præfato monaſterio translato Florentius, anno Domini 1176. quarto Idus Auguſti, cœnobium in Suleyovv ordinis Ciſtercieñ. fundauit dux Kazimirus Sandomirieñ. ſupra flumen Pilcza in prædio Ruslai comitis, qui Chriſtum reliquit hæredem, quia liberis caruit, donauitq; prefato monaſterio dux Kazimirus uillas Suleyovv, Strzelcze, Cãpa, Puczonovv, Myanovv, Dambrovva, Baldrzyczovv, montẽ Bucitiam, Sczepanovv, Pintrovv, Chẽnaz, Thanyovv tredecim plauſtratas ſalis ex Sãdomirieñſi teloneo: Et itẽ alueũ ſalis in Cracouia, nouẽ quoq; caſtores de Camera ducali. Petrus uerò archiepiſcopus Gneznẽſis ad petitionem ducis Kazimiri de menſa Archiepiſcopi, contulit eidem monaſterio, manipulares decimas in Sulykovv, Lanczno, Belam Mileovv, Stapm, Stibor, Domczelan. Incorporauit eidem cœnobio eccleſiam in Bubzykovv cum decimis Standovv, Chenna, & Paſturovv. Samborius Pomeraniæ dux monaſterium ordinis Ciſtercieñ. in Oliua ducali uilla ſua Vvladislauieñ. diocœſis anno Domini 1178. quindecimo Kalendas Aprilis fundauit, & ei pro dote uillas ſeptem Oliuam, Szalkovvicze, Stanovve, Sterczovv, Glãbouy, Granczouy, & Szinczincze præſtitit. Aſsignauit & decimam teloneorum, piſcationum, prædiorum atq; pecorum.

Ciſtercienſis ordo in monaſterium Lubeus introductus.

Monaſterium in Suleyow fundatur.

Eiuſdem monaſterij dotatio.

Monaſterium in Oliua fundatur.

Anno ſalutis ſeptuageſimo nono ſupra milleſimum centeſimum Gedeon Epiſcopus Cracouieñ. fundauit monaſterium in Vanchoczko ordinis Ciſtercieñ. ſupra fluuium Camyona. Et donauit ei de bonis epiſcopatus Cracouieñ. plures decimas. Eccleſiam quoq; conſtruxit de quadro lapide, quam poſtea in honorem ſancti Floriani cõſecrauit. Eodem anno 1179. Vitus de Chotel, ex diſtrictu Sandomirieñ. de domo Ianyna, epiſcopus Plocieñ. creatus eſt, qui tria monaſteria ordinis Pręmonſtrateñ. ſcilicet, in Ploczko, in Vitovv, & in Buſzko fundauit.

Monaſterium in Vanchoczko fundauit.

Monaſteria fundantur in Ploczko, in Vitow, in Buſzko.

Anno Chriſti octuageſimo quinto ſupra milleſimũ centeſimum, Kazimirus dux Poloniæ fundauit monaſterium Coprzivvniczenſe Cracouienſis diocœſis, & in eo locauit fratres Ciſtercieñ. ordinis ex Morimundo ſumptos. Cui oppidum Coprzivvnicza pro dote contulit, & libertates plures conceſsit. Eccleſiam quoq; de quadro lapide in honorem beatiſsimi Floriani martyris, & patroni tanquam noui hoſpitis fabricauit: Poſt ducem Kazimirum Comes Nicolaus Bogorius plures uillas dicto cœnobio contulit, cęteriq; nobiles de armis Bogoria, & *hab danck* reliquas ſortes, & prædia deuotè contulerunt.

Monaſterium in Coprziwnicza fundatur.

Eclipſis ſolis notabilis fuit anno Domini 1186. quam ſecuta fuit peſtis in Polonia & in Ruſsia.

Eclipſis.

Peſtis magna.

Anno Domini 1189. Ioannes cardinalis, cognominatus Malabranka à Clemente Papa tertio miſſus, Poloniam uenit, & facta ſynodo in Cracouia pro reformatione cleri, tam epiſcopis, quam uniuerſo clero, pro recuperatione terrę Sanctæ, decimam impoſuit. Svvatoslaus dux Czirnieouieñ. congregato haud paruo exercitu, ex inuidia Iaroslaum Iſaslauicz ducem Kiouieñ. inuaſit, & ipſum in caſtra Kiouieñ. nulla diffidentia præmiſſa obſedit, ſic, quòd uix aufugit, ſpolia itaq; colligens, omnes theſauros, uxorem cum filio iuniore, & militiam Iaroslai captam, in Czirnieovv (caſtro Kiouienſi relicto) inuexit. Quo audito Iaroslaus Iſaslauicz, cũ duobus nepotibus Roſcislai, & copijs militaribus in Kiovv ueniens, omnes ditiores Kiouieñ. ſpoliauit: pręcipuè Abbates, ſacerdotes, monachos, moniales, & omnes Latinos, totam culpam facinoris per Svvatoslaũ Cirnieouieñ. patrati in

Cardinalis in Poloniam legatus decimas impoſuit.

Res Ruthenicæ.

Swatoslaus Kiow cœpit.

eos refundens.Pro liberationeq́ cõprehenſorũ grauẽ cenſum exegit,alias uerò uendidit.
Svvatoslaum deniq́ Czirnieuouieñ. in Czirnieovv obſedit, ſed cum nõ proficeret,pacẽ
Iaroslaus Kiovv potius moritur.
cũ eo inijt.Mortuus eſt aũt Iaroslaus Iſaslauicz,año Domini 1 1 8 4.& ſucceſsit ei in ducatu Kiouieñ. Svvatoslaus Czirnieouieñ.Vvſeuoldus uerò dux Vvladimirię ſucceſsit Michalkoni fratri ſuo quartadecima Iunij eiuſdẽ añi uita functo:ſuperatoq́ Mſcislao Roſciſlauicz,qui cum Rothovvczis uenerat,eum de Vvladimiria exturbaturus. Proceſsit contra Hleb ducem Reſzaneñ. habens ſecum binos filios Svvatoslai ducis Kiouienſis. Olham & Vvladimirum atq́ nepotem ſuum Vvladimirum Hlebouicz ducem Pereaslauieñ.Hleb autem dux Reſzaneñ. callido uſus cõſilio,cum Polovvczis terram Vvladimirię
Vvſeuoldus uicit Hleb & Polovvczos.
ingreſſus eam crudeliſsimè afflixit, eccleſiaſq́ & monaſteria ſpoliauit:unde Vvſeuoldus feſtinè reuerſus,conflixit cum Hleb & Polovvczis. Captiuauitq́ peracta uictoria Hleb, & in carcerem miſſum necauit.Duos uerò nepotes ipſius Mſcislaum & Ioropolcum excæcauit.Polovvczos autem trucidauit & deleuit,cæterosq́ liberos dimiſit.

CAPVT XXVIII. LIB. III.

Delectus principum pro Monarcha.

AD ſubſtituendum nouum principem Año Chriſti 1 1 9 4. Conuenerunt primores minoris Poloniæ in Cracouiam,& ſuaſu Fulconis antiſtitis Cracouienſis elegerũt Leskonem album,natu maiorem ducis Kazimiri in monarcham,adhuc ætatem puerilem agentem.Ob hoc quidam magnificus opponẽdo electionem infirmare cœpit:Non decere pueros remp.gubernare:qui enim non ſufficit ut ſeipſum regat,multitudinem plebis nec regere ualebit. Recurrendum fore ad Myeſzkonem ſenem (cuius partem tuebatur)cẽſuit,aut ad alium quempiam ducem. Verum ex aduerſo Fulco Epiſcopus Craco. tutatus eſt nominationem Leſtkonis albi procedere. Ceſsit ergo ſuc-
Lesko albus monarcha.
ceſsio Leskoni albo, à cæſarie alba, nuncupato. Et quia mentes hominum fluxibiles,ac inſtabiles ſunt,Nicolaus Palatinos Cracouienſis & princeps militiæ ad ratificandum & perpetuandum electionem Leskonis cùm egiſſet gratias omnibus proceribus, ab uno quoque eorum iuramentum confirmationis exegit,moxq́ curatores et reipub.gubernatores creati ſunt,Fulco Epiſcopus Cracouieñ.& Nicolaus Palatinus germanus eius, donec adoleſceret princeps Lesko.Conradus uerò alter Kazimiri filius, cui Mazouia & Cuyauia obtigerat,Criſtino Plocenſi Palatino educandus, atque dirigendus commiſſus eſt.
Myezlai ſenis bellum inteſtinum.
Quo audito Myezlaus ſenex dux maioris Poloniæ,mente conſternatus eſt, & conuocatis omnibus ſuis gentibus,et auxiliaribus ducibus Myeczlao Rathiborieñ.Boleslao Vvratislauieñ.nepotibus ſuis,& Mſczugio Pomeranię duce genero ſuo Cracouiẽſibus bellum indixit,eò quòd ſe inconſulto Leskonem puerum immaturæ ætatis ſublimaſſent, allegando de iure ad ipſum pertinere,tam monarchiam regni,quam nepotum ſuorum Leſkonis & Conradi gubernationem, tanquam ad unicum patruum, & tutorem pupillorum.Iamq́ uenerat,temis flãmas inijciendo in diocœſim Cracouenſ.ad Moſgaua fluuiũ,à cœnobio Andrzeouieñ.quatuor miliaribus diſtãtẽ.Cum Cracouieñ.Sandomirieñ.Lublineñ.Breſteñ.ſupra Bug.Mazouitę et Romanus Mſcislauicz princeps Vvladimirię,quę Lucenſis appellatur ſororinus ducis Kazimiri nouiſsimè mortui,ad Moſgauam applicuerunt,progreſſum Myeczlao ſeni impedituri:Ordinatiſq́ aciebus anno Domini 1 1 9 5. Ni-
Maxima clades domeſtica.
colao palatino Cracouieñ.dextrum cornu, Romano duce Vvladimiriæ ſiniſtrum tenente,et Gouoricio Palatino Sandomirieñ.in ſubſidijs relicto, cum Myeſzkone ſene conflixerunt,mutua ſe cæde obtruncando,perinde ac ſi inter infeſtiſtimos & perpetuò diſsidentes hoſtes bellum gereretur.Neutraq́ parte gradum referente, ſtrages horrenda cadaue-
Boleslaus cæſus.
rum utrinq́ ædita eſt.Ad duces quoq́ ipſos clades peruenit,Boleslaus ſiquidẽ filius Myeſckonis ſenis in conſpectu patris lancea traiectus, ex equo lapſus occubuit. Myeſzko ſenex à quo dum milite gregario impetitus morti deſtinabatur,frequenti ictuum ingeminationi:ni clamore magno ſe ducem Myeczlaum aſſeruiſſet, & caſsidis detractione ueneranda canicie militem terruiſſet. Quapropter ille miles educens ipſum ex acie, ne ab
Dux Romanus.
alijs uiolaretur, fugere conſuluit. Dux uerò Romanus pluribus uulnerib.aduerſo pectore ſauciatus,& Ruthenis interfectis,alijs uerò diſperſis Ruſsiam reuertebatur: omnibuſq́ pro uictis abeuntibus Mieczlaus princeps Rathiborieñ.& Oppolieñ.cum nepote ſuo Iaroslao filio Boleslai Vvratislauieñ.ſuperuenit. In quem Gouoricius Palatinus Sandomirienſis irruit,& facta cæde cùm impar fuiſſet numero hoſtium,captus eſt. Diſcedenteq́ præfato duce Rathiborieñ.ex prælij loco, quoniam audierat Myeczlaum ſenem uulneratum,lectica in Poſnaniam referri, abduxit in Sleſiam ſecum Gouericiũ palatinũ,

apud

apud quem longo tempore captiuitatem cum alijs militibus perpeſſus eſt. Polonis itaq; ſic ſe inuicem occidentibus fœda ſtrage commiſſa. Fulco Epiſcopus Cracouienſis conſequuto duce Romano Vvladimirieñ. nocte ſequenti, precabatur ut in Cracouiam diuerteret, ad defendendum Leskonis albi partem. Sed illo uulneribus ſe debilitatum, & militibus derelictum, dicente: Conſilium tamen, ut Cracouiam tanquam caput regni tutaretur, dante, tutatus eſt Fulco, cum Nicolao Palatino, & alijs nobilibus forti præſidio arcem Cracouienſem & reliqua pupillorum caſtra: ſiluitq; utraq; pars militum maioris Poloniæ & Cracouienſiũ, & bellum propter ignominiã acceptã, quaſi ex cõpoſito diu diſtulerũt.

Accidit interim, anno ſcilicet Domini 1198. quòd Vvladimirus dux Haliciæ per du- *Vvladimirus moritur.*
cem Kazimirum olim reductus, & in Halicz reſtitutus prole non relicta moreretur. Miſerunt ergo conſiliarij Leſskonis Nicolaum Palatinum Cracouienſ. cum copijs equeſtriũ & pedeſtrium, ad occupandum, & in Prouinciam Poloniæ redigendum ducatum Halicieñ. Puer autem Leſsko albus minorennis cœpit complexibus & inſtantijs ſuos poſtulare proceres, ut in illam expeditionem reciperetur. Helena autem matre ipſius, & nobilib. inquientibus, tutiùs eſſe in aula eum permanere, quàm in bellis nondum utilem uerſari. Reſpondit, cur igitur ſigna muta & inutilia uobiſcum fertis: me uerò ducem ueſtrum recipere, & à grege mulierum inter quas me commorari tędet liberare recuſatis? Laudarũt indolem pueri milites; & eo accepto contra Ruſsiam proceſſerunt. Quibus Halicienſes *Expeditio in Rußiam.*
occurrentes, Leſskonem tanquam Dominum ſuum, uafrè quidem & ſubdolè ſalutarunt, quoniam audito quòd Romanus dux Vvladimiriæ eſſet eis præficiendus, rebellantes infeſtis ſignis, cœperunt impugnare exercitum Leſskonis. Verùm prima acie repreſſa Halicieñ. cæteri & poſtremi eiuſdem exercitus per fugam diſperſi ſunt, obſeſſoq; caſtro, miſsis caduceatoribus obedientiam repromiſerunt, & Leſskoni portas caſtri aperuerunt. Tunc diuerſi Ruſsiæ principes ſubſtitutionem in Halicz poſtularunt. E quibus Romanus Mſcislauicz dux Vvladimirieñ. inſtantius poſtulauit, nunc blandè, nunc comminatoriè, recenſendo cognationem Vvladimiri, quoniam patruus eius foret, & affinis Leskonis, recenſendo labores ſtragem ſuorum, & uulnera, quæ ad Moſgauam pro Leskone ſuſcepit, ut de ducatu Halicieñ. inueſtiretur. Poloni uerò attento, quòd durum eſſet antè & retro cum duce Romano, & Myeſzkone ſe ne pugnare, ducem Romanum in Halicz non in ti- *Romanus præficitur Halicienſibus.*
tulum, nec proprietarium, ſed tanquam precarium & homagiarium ſuffecerunt. Blandus primum, mox infeſtus: ad extremũ truculẽtus Romanus Halicienſibus eſſe cœpit, quoſdam trucidando, & gladio necando, quoſdam terræ uiuos infodiendo, quoſdã excoriando, & membratim incidendo: alios uerò ad ſtatuam ligatos ſagittis conficiendo: pluresq; tam fœdam crudelitatẽ fugientes, blandis promiſsionibus euocatos, & parumper in ho- *Romani tyrannis.*
nore habitos, uarijs tormentis interfecit, ſolitus prouerbium allegare & inducere, melle non poſſe ueſci ſecurè, niſi prius examen apum opprimatur. In rebellionem tandem uerſus dux Romanus, anno Domini 1204. tributa Leskoni negauit, & terras ſibi finitimas *Romani ducis defectio.*
Lublineñ. & Sandomirieñ. clandeſtinis & publicis incurſionibus uexauit, in pleriſq; locis præſidia militum locando, & terras ducis Leskonis infeſtando.

Anno autẽ Domini 1205. ferè ex uniuerſa Ruſsia turmas equeſtres, & pedeſtres contrahens, ad ſui ritus Epiſcopum Vvladimirieñ. dona miſit, ut ſibi in Poloniã eunti, & eam triennio uaſtaturo, auctoritate Pontificali benediceret. Qui donis ſpretis, & benedictionem tanquam ad iniquum, & execrabile properanti denegauit, comminationemq; concuſsionis à duce Romano ei inflictam confutando eliſit. Inquiens iniuſta bella obeuntes, in patriam nõ redire uiuos. Ingreſſus itaq; Romanus cum copijs pugnatorum, primo æſtatis tempore Lublin obſedit, & cum non proſperaretur, propẽ etenim à Polonis defen- *Romani ducis in Poloniã expeditio.*
debatur, in terras Sandomiriæ graſſando deſcendit, & flumine Iſtula ſuperato Zauichoſt conſedit. Principes uerò Lesko Albus & Conradus, ex omnibus terris ſuis Sandomirieñ. Lublineñ. Mazouia & Cuyauia bellatores ex nobilibus, & plebeis circa Sandomiriã collegerunt, & eis Chriſtinum comitem Palatinum Ploceñ. præfecerunt, qui induſtria & aſtu decimanona Iunij oriente ſole appropinquauit Ruſſorum exercitui. Romanus uerò uix tumultuariè ſuos ordinauerat, ſagittarijs Polonorũ eum perturbantibus, cõmiſſoq; prælio, & eo in longum protracto, milites Polonorũ in necem ducis Romani fidefragi conſpirarunt: globoq; militũ facto in ducẽ Romanũ, & eum protegẽtes inſiluerũt. Equo igit̃ ſub ipſo telis confoſſo, & eum deijcere ſatagenti, ad ripã Iſtulæ per medias acies cucurrit: dextrarioq; cadente, ac fœta equa ſibi adminiſtrata, Iſtulam tranauit, & gratus equæ, de ſalutis miniſterio, inter alios diſperſos & fugiẽtes pedes promiſcuus cucurrit, ab inſequutoribus

Altera clades. Romani ducis interitus.

Somnium Romani.

Polonis, miles gregarius æſtimatus, occiſus eſt, in Sandomiriamq; relatus, à duce Leskone fuit ſepultus: depoſt à Ruthenis & proceribus Vvladimiriæ mille marcis argenti, & reſtitutione omnium captiuorum Polonorum redemptus, in Vvladimiriam ductus eſt tumulandus. Somniauerat dux Romanus nocte præcedente conflictum, à parte Sandomiriæ paucos aduenifſe carduellos (& ſunt aues quantitatis paſſerum rubea capita habentes) & multitudinem paſſerum deuoraſſe, quod dum manè amicis retuliſſet, iuniores ſomnium laudarunt, ſeniores uerò uituperarunt, & triſte omen, ac in malum cedere prognoſticarunt. Adepta uictoria duces Lesko & Conradus altare ſanctorum Geruasij & Prothasij in eccleſia Cracouieñ. erexerunt, quod uſq; nunc ſupereſt, quoniam in die prælibatorum ſanctorum potiti ſunt uictoria. Et ut fertur notabili atq; largiſsimo fundo dotauerunt, de quo hactenus non ſupereſt, niſi parua domus in platea legatorum Cracouiæ, intitulata domus ſanctorum Geruasij, & Prothasij, & locus ſterilis piſcinæ poſt murum ciuitatis Cracouieñ. retro domos Canonicorum uerſus ſolis occaſum ſitarum, prouideturq; noſtris temporibus præfato altari notarius capituli Cracouienſis quotannis. Sed redeamus ad Myeſzkonem ſenem unde diſceſsimus.

Altare Geruaſij & Prothaſij.

Myeſzkonis nouũ bellũ inteſtinum.

Is dux Myeſzko qui poſt cladem ad Moſgauam acceptam pacificus conſtiterat, ac controuerſias gerendas animum inclinauit, & Anno Domini 1199. Cuiauienſem prouinciam, quæ fuit ducis Conradi occupauit. Præterea ad inuadendum ducatum Cracouieñ. & monarchiam Polonorum, omnes conatus aſtu & dolis, quæ omnibus armis potentiora exiſtunt, intendit. Et quia animos Fulconis Epiſcopi, Nicolai Palatini Cracouienſis, cęterorumq; procerum expugnare non ualuit, ad Helenam principem, matrem Leskonis et Conradi, ſuas calliditates diuertit, ſuggeſsitq; ei, & ſuaſit ut non cunctaretur cum filio de ducatu Cracouieñ. excedere, ſtabilitura ex hoc regnum filijs, quos ipſe adoptando & balteo militari cingendo, poſt breuiſsimum tempus, quo in ætate decrepita moribundus in proximo uideretur, hęredes relinqueret. Cuyauienſem uerò ducatum ex nunc reſignaret, quòd ſi ipſe ad quem monarchia tanquam ad natu maiorem ſpectaret, eis regnum non ſtabiliret, nunquam tutam ac diuturnam ſedem regni habituri eſſent. Credidit Helena princeps muliebri facilitate his ſermonibus, & anno Domini 1200 pro feſto Bartholomęi Apoſtoli habito in Cracouia conuentu, ab utriſq; principibus & proceribus partis utriuſq; ſub præfatis conditionibus iureiurando in manibus pontificalibus icta, & ſancita promiſſa ſunt, ſub excommunicationis ſententia per Archiepiſcopum Gnecznen̄. & omnes pontifices regni in præuaricatorem ferienda. Sicq; princeps Helena cum Leskone in Sandomiriam ſeceſsit, Myeczlaus uerò ſenex poſſeſsionem monarchię, et Cracouię iam tertio accepit. Et ad continendum milites Cracouieñ. in fide, caſtrum forte in oppido Bitomieñ. ædificauit, & ei præſidium militum impoſuit. Audita mutatione principum Gouoricius Palatinus Sandomirieñ. qui metu Nicolai Palatini Cracouienſis, in Bohemia apud cognatos ſuos exulauerat, reuerſus eſt, diuiſis principatibus hoſtilitatem in terra Sandomirienſi non ueritus à Palatino Cracouienſi. At alter iam agebatur annus, nec Myeſzko ſenex hominum uerſutiſsimus ex multiplicibus promiſsis duci Leskoni, ſuæq; genitrici Helenæ aliquid impleuerat, quem glos ſua, primum benignitate, poſtea muliebri importunitate conuenit. At ille reſpondit proprios filios maturæ ætatis & prudentię, non debere, nec poſſe, legitimo ſucceſſu priuare, & nepotes ephœbos anteferre. Abiret proinde, & intelligeret, ius publicum priuato iure non conuelli, nec eneruari. Neque poſſe alios hæredes, quã q ex lumbis ſuis proceſſerunt creare aut ſcribere. Eo reſponſo dux Helena perculſa, gemens, & triſtis, Sandomiriam reuerſa, Cracouieñ. Barones obſecrando ſollicitauit, ut filios ſuos in principatum Cracouieñ. reſtituerent: promittens de cætero nihil ſe niſi ex arbitrio eorum in rebus publicis acturam. Myeczlao itaque in terras maioris Poloniæ abeunte Nicolaus Palatinus Cracouieñ. arce Cracouienſi occupata, Leskonam album, & matrem eius Helenam in Cracouieñ. principatum introduxit, et officiales Myeczlai, qui plures Cracouieñ. proceres iamiam perturbauerat, poſt illum ex omnibus caſtris iuſsit tranſmigrare, ſolum caſtrum Bitomienſe pro ipſo Myeczlao ſene tenebatur. De quo Cracouienſi prouinciam ſpolijs & rapinis uexabat. Ad repetendum quoq; Cracouieñſem principatum trita & nota ingenia conuertit. Mittit ad Helenam Leskonis & Conradi genitricem, & blandioribus ſermonibus, quam antea eam extenuando tum reſponſa, tum perfidiam priorem aggreditur. Chariſsima (inquit) glos non ex me fœdera, et conditiones promiſſæ, pro bono filiorum tuorum nepotum meorum, uiolatæ ſunt, ſed iniquitate procerum Cracouienſium, qui me principatu Cracouienſi (quia contra eorum cõſilia, tuis fi-

Myeczlaus tercio monarchiã adeptus.

Cracouia pro Leskone albo capta.

lijs

ijs iuxta pacta prodeſſe uolui,exuerunt.Ex nunc itaq; reſigno ducatum Cuyauienſem,& monarchiam cum principatu Cracouienſi mihi aſsignari opto, ut filios tuos ſucceſſores perpetuos ſubſtituam & relinquam, pacata dux Helena Myeczlai promiſsis, ſpopondit ſe cum filijs è principatu Cracouienſi ceſſuram, ad uota quoq; Myeczlai promiſit Nicolaum Palatinum Cracouieñ.exulatum mittere,quoniam liuore inuidorum coram ipſa,& filijs eius inculpabatur,cum ſyncere fidei erga Leskonem,& Conradum ſemper extiterat, cuius fidei ſynceritate, metuebat Myeſzko ſenex Cracouienſe dominium ſibi denegandum. Accedit Nicolaus Palatinus Helenam,& ſupplicat ei, & filijs eius, ne hoſti cõmuni caput ipſius deuouerent.Non conſecutusq; gratiam,perſonaliter Poſnaniam ad Myeczlaum ſenem contendit,ſperans ex hoſte facilius gratiam conſequi, quam ex ſuis implacabilibus Dominis,quod & factum eſt.Nam cum gaudio & magno honore eũ dux Myeczlaus excepit,& omnem culpam liberaliter ei remiſit,confidens Cracouiam per ordinationem Nicolai Palatini aſſequi,quemadmodum aſſequutus eſt.Ad uota ſiquidem eiuſdem Palatini omnes proceres inclinati,arcẽ Cracouieñ.& cæteras munitiones oẽs Myeczlao tradiderunt.Etiam quartò,anno Domini 1202.in principatum Cracouienſem reductus erat. Nec Cuyauiã reſignauit nepotib.neq; eis ſucceſsionem prout promiſerat in Cracouiam præbuit,quoniam ut aiebat non ex eorum ceſsione,ſed Nicolai Palatini ordinatione optatam monarchiam fuerat aſſequutus,quinimò ſub ipſis nepotibus occupauit; Viſliczam oppidum diſtrictus Sandomirieñ.cum tribus caſtris, aſſerens ea ad ducatum Cracouieñ.pertinere, paranti præterea alia nepotum occupare fortalitia, morte inſeparata in Kaliſz abſumptus eſt,in ecclesia collegiata ſancti Pauli Kaliſsieñ. quam ipſe conſtruxerat & dotauerat, ſepultus, translatoq; oppido Kaliſz in locum, quem nunc tenet, & ecclesia ſancti Pauli collegiata commutata in eccleſiam beatæ Mariæ collegiatam, relictum eſt ſepulchrum Myeskonis ſub diuo,quod fuit,& filij ipſius Myeczlai,et ab incolis in hanc demonſtratur diem,quanquam uetera certificare ſit difficile. Reliquit autem Myesko ſenex duos filios Vvladislaum magnum,cognomento Laskonogy,à gracilitate pedum nuncupatum, dimicatorem peritiſsimum,& in ea arte dum in Germania ab ineunte ætate commoraretur eruditiſsimum: & Otthonem natu minorem. Eo itaq; breui obeunte ſuperſtes fuit filius eius Vvladislaus minor Plvvacz à multitudine ſputi appellatus, cuius curam Vvladislaus magnus patruus ipſius egit.

Myeczlaus quartò in monarchiam reſtitutus.

Myeczlai ſenis mors.

Vvladislaus magnus dimicator.

Ottho.

Vvladislaus minor.

CAPVT XXIX. LIB. III.

Defuncto Myeskone ſene,proceres Cracouienſes Leskonem album ducem Sandomiriæ, ſibi in Dominum, & monarcham elegerunt, profapia & benignitate Kazimiri parentis eius delectati,adijciente Nicolao Palatino Cracouieñ. conditionem,ut prius Gouoricium Palatinum Sandomirieñ. uirum probum & ſtrenuum, ſed ipſius inimicum ammoueret,& in exilium pelleret,uelut ante pulſus erat.Non enim conſilia ducis forent ſtabilia,ubi duo capitales inimici congrederentur. At Lesko albus,maluit principatum Cracouienſem nõ ſuſcipere,quàm uirum innocentem & utilem expellere.Celebrato igitur alio conuentu, Cracouienſes miſerunt oratores ad Vvladislaũ magnum ducem maioris Poloniç cognomento Laskonogy,ut iure hæreditario ex patre quæſito,& iure electionis de ipſo factæ, principatũ Cracouieñ.ſuſciperet, & celeriter adueniret. Qui rem ad Leskonem album per epiſtolam dedit,an ducatum Cracouieñ.ſuſciperet nec ne. Et ſi ipſe recuſaret,an ſibi ſuſcipiendum cenſeret, ne ſe, & patriam ciuili bello inuolueret. Cùm didiciſſet per reſcriptum, ipſum non ſuſcepiſſe prælibatum Cracouieñ. principatum. Captata beneuolentia,pro maiori cautela à Myeczlao Oppolieñ.& Rathiborieñ.& ab Henrico Vvratislauienſi ducibus,in Cracouiam profectus,honorificè ſuſceptus eſt,atq; de dominio Cracouienſi & monarchia inueſtitus, Anno Domini 1203. qui licet omnibus benignitatem,poſtulantibus facilem aditum, oppreſsis defenſionem, indigentibus & militibus munerum profuſionem, exhiberet:tamen paulò pòſt, mortuo Nicolao Palatino Cracouienſi,qui ad uotum duces ammouebat, Fulco Epiſcopus cum tota nobilitate Cracouienſi,contulerunt Dominium Cracouiæ Leskoni albo.Ille uerò ſupplicationibus eorum,& perſuaſionibus Sandomirieñ. annuens in magno exercitu Cracouiam uenit,& eius poſſeſſor ex tunc ab anno Domini 1106. uſque ad finem uitæ permanſit. Vvladislaus autem magnus Myeſzkouicz dux Gnezneñ. à monarchia reiectus in pace ſe continuit,quoniam uir manſuetus & pacificus fuit.

Lesko albus tertiò reſtituitur.

Vvladislaus magnus Cracouiã potitus.

Lesko albus quartò principatu potitus.

CAPVT XXX. LIB. III.

Legatus de latere in Poloniam uenit.

ANno Domini 1197. Petrus Cardinalis Diaconus Capuanus, tituli ſanctæ Mariæ in uia lata, legatus de latere à Cœleſtino Papa tertiò miſſus, Cracouiam uenit, & conſequenter in alias Diocœſes Polonicas uiſitãdo deſcendit, & ſacerdotes ne mulieribus, & concubinis potirentur coërcuit. Plures ſiquidem ea tempeſtate ſacerdotes mulieribus, uelut uxorib. legitimis utebant̃: laicis uerò quacũq; dignitate pollentibus, iuſsit connubia in facie Eccleſiæ cõtrahere. In Praga aũt ſabbato Sicientes ordines celebraturus, uix presbyterorum caſtitatis uotum ſpernentium manus euaſit, per Henricum Pragenſem Epiſcopum, ducalem tunc in Bohemia exercentem, poteſtatem, repreſsis ſacerdotibus liberatus. Anno Domini 1198. Iaroslaus filius Boleslai alti ducis Vvratislauienſis dirigente patre ordinatus eſt Epiſcopus Vvratislauieñ. Hic de conſenſu paterno eccleſiæ Vvratislauienſis terram Niſſenſem, perpetua donatione contulit, & inſcripſit, uixq; triennio exacto, mortuus eſt, decimo kalendas Februarij anni Domini. 1221. in Eccleſia Vvratislauienſi tumulatus. Quem pater eius Boleslaus altus dux Vvratislauieñ. ſequutus, eodẽ anno octauo Idus Decẽbr. uita functus eſt, in monaſterio Lubeus ſepultus. Is Boleslaus duas habuit uxores Venczeslavvã Ruthenã, ex qua Iaroslaũ præfatũ Epiſcopũ Vvratiſ. & Boleslaũ atq; Algam uirginẽ genuit: Et alterã Adleydã ſororem Conradi ſecundi imperatoris, de qua genuit Henricũ cum barba, Cõradũ, Ioannẽ, & filiam Adleydam, Dipold marchioni Morauiæ matrimonialiter copulatã, omnibusq; filijs Boleslai alti immaturè obeũtibus, & in monaſterio Lubeus ſepultis, ſolus Hẽricus cũ barba ſuperſtes, patri in ducatu Vvratislauiẽſi ſucceſsit. Anno Domini 1200. die quinta Maij, tempore meridiei exortus eſt terræmotus in regione Polonorũ, & in uicinis regnis, & reſumebatur aliquot diebus cum deiectione altiorũ ædificiorũ. Eodem anno capta Conſtantinopoli à Venetis & Francis, Aſcarius imperator Græcorũ tranſijt Terſonã, & abinde in Gallaciã, quæ eſt Hallicia Ruſsiæ ſuperioris prouincia, & illic aliquãto tẽpore à Romano duce Ruſsiæ benigniter exceptus, atq; fotus eſt. Monaſteriũ ſancti Iacobi fratrũ Prædicatorum in Sandomiria, ædificauit Adleyda uirgo religioſa filia Kazimiri ducis Cracouiæ & Sandomiriæ. Anno Domini 1200. Hęc in uirginitate Deo ſeruiens, mortua eſt año Domini 1211. octaua die menſis Decẽb. & in præfato monaſterio ſepulta, Trebnicz monaſterium ſanctimonialium ordinis Ciſtercieñ. tituli ſancti Bartholomæi Apoſtoli, tribus miliaribus à Vvratislauia diſtans, fundauit dux Henricus cum barba.

Niſſa epiſcopatui Vratiſ. data.

Boleslai alti mors.

Henricus cum barba.

Conſtantinopolis à Venetis & Francis capta.

Monaſterium S. Iacobi in Sãdomiria.

Monaſterium Trebnicz fundatur.

Anno Domini 1203. frequentib. precibus deuotiſsimæ fœminæ ſanctę Heduigis cõſortis ſuæ inductus, quod in quindecim annis perfectum, ad triginta millia marcarum Polonicalium perueniſſe calculatũ eſt. Pro dote monaſterij, idem dux Henricus donauit oppidum Trebniceñ. & uillas Lipniczam, Breitnovv, Cothouicze, Comeſtam, Tuczmaydorff, Harthlipdorff, Strankavva, Iavvork, Sadilno, & Rozothnycze. Pluresq; alias uillas introitus & cenſus, qui pro mille perſonis ſufficerent donatione perpetua contulit, & donauit. Beata Heduigi abdicante ſe iure dotalicij, quod in bonis monaſterio largitis habebat inſcriptum. Moniales ad incolendum illum locũ ex Bambergenſi monaſterio accitæ ſunt, primaq; abbatiſſa fuit uirgo Petruſſa Almana. Secunda Gertrudis Henrici ducis & beatæ Heduigis filia. Nomen loco adaptatum ferunt ex reſponſo Petruſſæ abbatiſſæ & ſanctimonialium, quod duci Henrico interroganti, an aliqua re ipſa, uel monaſterium amplius indigeret, reſponderunt, Trzebanycz. Inde nomen indidit loco Trzebnycza, quod in Polonico ſonat nullius indigens. Circa hæc tempora, nomen gentis Lithuanicæ auditum eſt, prius incognitum. Qui cum ſerui Ruthenorum forent, pro ſolutione tributorũ perizomata, ſuberes, & pelles, quotannis pendentes, circa annum Domini 1205. in magna multitudine glomerati cõtra Ruſsiam uenerunt. Duces autem Olhouiczi cum ipſis campeſtraliter congreſsi, ferè ad ultimum eos conflixerunt, licet ex Ruthenis etiam multi cecidiſſent. Principes Ruſsiæ habito conuentu apud Kiovv, intrauerunt terras Polovvczonum, & uigeſima die Iunij anni Domini 1194. Polovvczos de ſua uirtute gloriãtes, in maxima multitudine occurrentes, conflixerunt, & magna clade proſtrauerũt, tabernaculiſq; eorum potiti, & ſpolijs onuſti, uictores cum gloria reuerſi ſunt. Ihor aũt dux Ruſſiæ uolens parem aſſequi gloriam, cum duobus filijs, & fratre ſuo Vvſeuoldo Olhouicz, militibuſq; de Czirnicovv iuit cõtra Polovvczos, & nõ cõtentus una uictoria, ſuperauit fluuiũ Don (q eſt Tanais) omne genus Polovvczonũ deleturus, ſuperuenitq; ingẽs multitudo Polovvczonũ, & prope Don conflixit, & deleuit totũ exercitũ Ihor, ut nemo ex ea

Ruſsi Polowczos uicerunt.

Ihor dux Ruſsiæ uictus.

clade euaſerit ſuperſtes. Quapropter terras Rufſiæ circa Pereaslavv irrumpentes, omnia caſtra in flumine Sula cōpræhenderunt. Anno autem Domini 1198. mortuo Svvantoſlao duce Kiouienſi & in eccleſia Cirilli Czirnicouiēſi ſepulto, dux Rurik Mcislauicz principatū Kiouienſem cœpit, ſed proceſſu temporis à Kiouienſib. pulſus, ad Polovvczos cōfugit. Nactusq; ſuffragia eorū habens in ſuo comitatu filios Olhæ, in numeroſa multitudine ſecunda Ianuarij caſtrum Kiouienſe, nemine repugnāte, cœpit. Barbari igitur Polovvczi Eccleſiam metropolitanā ſanctæ Sophiæ, & uniuerſas alias eccleſias, atq; monaſteria deſæuientes, ſpoliarūt, ſenibusq; & infirmis partim trucidatis, partim cœcatis, ſacerdotes, monachos, monachas, boyaros, ciues, uulgus, cū uxoribus, & paruulis, in regionē ſuā deduxerunt captiuatos. Captiuati fuerunt eodem tempore, Mſcislaus Vvladimirouicz, & Roſcislaus duces cum eorum militia. Rurik in ſede Kiouieñ. quanquā deſertata reſidēte. Dolentes Rufſiæ principes, præfatam crudelem uaſtationē, poſt tres annos collectis ſuis copijs contra Polovvczos proceſſerūt, Rurik Kiouieñ. Iaroslaus Vvſeuoldouicz Pereaſlauieñ. Romanus Mſcislauicz Halicieñ. & Vvladimirieñ. & Roſcislauicz, Mſcislauieñ. et inuadentes tabernacula eorum, quę ipſi Vyeze uocant, magnam hominum copiam utriuſq; ſexus trucidarunt, & in Rufſiam prædas camelorum, pecorum ſimul, & nonnullos Ruthenicę gentis captiuos induxerunt. Et quia Rurik dux Kiouieñ. ad uaſtandum terras Rufſiæ Polovvczos conduxerat, à Romano Mſcislauicz Halicieñ. & Vvladimirieñ. duce, cæteris approbantibus & rogantibus, dum ex Polovvczis redirent, captiuatur. Qui illum in Kiovv deducens totondit in monachum, & uxorem ipſius in monachā. Filias uerò liberas dimiſit, filios autem ipſius, Roſcislaum & Vvladimirum captiuauit, & in Halicz deduxit. Cernens autem dux Svvantoslaus Mſcislauicz, Kiouienſem ſedem uacuam principe, appræhendit illā principaturus in ea. Sed Romanus Mſcislauicz Halicieñ. dux, qui monarcha Ruthenorum reputari uoluit, ueniens in Kiovv, Svvantoslaū Mſcislauicz cum ignominia ex Kiovv deturbauit, in ſedeq; Kiouieñ. Roſcislaum Rurikouicz, quem apud ſe tenebat captiuum, locauit, germanum quoq; eius Vvladimirum de captiuitate dimiſit. Famam potentiæ & clementiæ ex inde aucturus, expeditionemq; in Polonos, quā eo anno parabat liberiùs proſequuturus.

Rurick dux Kiouia potitus.

Mſcislaus, Roſcislaus duces capti.

Polowczy clade affecti.

Rurik captus cum filijs.

CAPVT XXXI. LIB. III.

PRincipatum Cracouienſem, & monarchiam Polonorum, Lesko albus aſſequutus, conſtituit Capitaneum Pomeraniæ, Svvantopolkonem olim Mſczugy præfecti Pomeranię filium, de armis Griphonum, recepto ab eo iuramento corporali, quòd præfatam terram Pomeraniæ, pro duce Leskone, pro filijs eius, & ſucceſſoribus ducibus Polonorum, fideliter teneret, ſingulisq; annis mille marcas argenti, in fiſcum ducalem Cracouiam inferret. In Ruthenorum quoq; duces, & Lithuanos, excurſiones in Poloniam facientes, miſit Sulislaum Caſtellanum Sandomirieñ. cum expeditis militibus. Ruthenorum autem duces pugnandi copiam facientes, fuſi ſunt & fugati, captiq; ſunt duces, Svvantoslaus Mſcislauicz, Georgius, & Iaroslaus, item Vvladimirus, & Conſtantinus, multitudoq; nobilium Rufſiæ, quos Sulislaus in Poloniam uinctos deduxit, et duci Leskoni præſentauit. Anno Domini 1211. quorum quidam redempti, alij liberalitate ducis Leskonis manumiſsi ſunt. In anno autem Domini 1220. Lesko habens annos duo de triginta, accepit in uxorem Grzimslauam, filiam Iaroslai ducis Rufſiæ, ex qua ſucceſsiuè genuit filium Boleslaum, & filiam Salomeam nomine. Cōradus uerò germanus, & minor natu Leskonis albi monarchæ Polonorum, terras Mazouiæ & Cuyauiæ, quę ei ſorte, & æqua diuiſione obuenerant, accepit. Et anno Domini 1217. tyrannidem qua refertum erat pectus ipſius, in Chriſtinum Plocenſem Palatinum zelatorem & conſeruatorem adoleſcentiæ ipſius egregium, hæredem in Goſdzovvo, de domo & familia Goſdzouitarum, quæ pro inſigni lilium defert, cuius prudentia ſalutem, & uictoriam in bello Zauichoſteñ. Deus Polonis dederat, ꝓ eo, ꝙ ipſius mores deprauatos corrigēdos perſuaſit, malignè effudit. Nam improbo conſilio Ioannis Czapla, ſcholaſtici Ploceñ. & Cancellarij ducalis, cęterorūq; inuidioſa accuſatione, in uilla Kouale, primū captiuatus, & ſqualido carceri incluſus, tādē excœcatus & ad ultimū iugulatus eſt. Miles ſtrenuiſsimus cuius ſtrenuitate Pruteni, Lithuani, cæteriq; gentiles ſub iugum coacti, ducibus Polonorū tributarij fuerunt. Moxq; corpore eius in eccleſia Plocenſi tumulato, Barbaræ nationes Prutenorum, audita morte Chriſtini, iuſto Dei iudicio terras ducis Conradi depopulati ſunt, & per frequentes incurſiones impunè deuaſtauerunt. Qui inuocato auxilio Henrici ducis

Swantopolkus Pomeraniæ præficitur.

Rutheni in Polonia uicti.

Chriſtini Palatini Plocenſ. miſerabilis interitus.

Pruteni Mazouiam uaſtarūt.

Vvra-

Primus Cruciferorũ in Pruſſiam ingreſſus. anno 1213.
Vvladiſlai Othonis bellum.

Vvratiſlauienſis & repreſsis Prutenis terram Chelmeñ. & caſtrum Dobrzin Cruciferis, quos in ſui auxilium uocauerat aſsignauit. Nec tamen ſic potuit ſuas prouincias defendere, tenuem ſiquidem reſiſtentiam barbaris Cruciferi opponebant. Et terræ Culmeñ. & Lubauieñ. penitùs deſertabantur, quinimò peſtem & flammas uexationis in ſua uiſcera Conradus immiſit, quæ uſque in hanc diem de terris Pruſſorum & Polonorũm non ſunt extinctæ. In maiori Polonia, Vvladislaus filius Othonis, à multitudine ſputi Plvvacz appellatus, nondum annos pubertatis egreſſus, non ferens diſciplinam Vvladiſlai ſui patrui: Magni ob proceritatem dicti, uel Laskonogy ob tenuitatem pedum cognominati, anno Chriſti 1214. occupauit caſtrum Caliſz. At Vvladislaus Magnus, dux Gneznenſis cum exercitu bellatorum caſtrum cinxit, & obſidione Vvladislaum Plvvacz circumſedit, miſsisq; caduceatoribus pacem compoſuerunt, uiri qui cum eo incluſi fuerunt. Ipſe uerò Vvladislaus Plvvacz, timens ſqualorem carceris cum ſeptem uiris tempore noctis oportunè fugit, & peruenit ad Andream regem Hungariæ, illic ferè nouem annis commoratus. Anno autem Domini 1223. per internuncios contraxit ſponſalia, cum Helinga germana Svvatopelkonis, præfecti Pomeraniæ, in ſpem ſuffragiorũ, quibus à patruo paternam ſortem repeteret, qua occaſione in habitu monachali aduenięs, ope & ingenio Svvatopelkonis ſeptima die menſis Octobris eiuſdem anni, occupauit caſtrum Vſcze, exindeq; uexabat regionem maioris Poloniæ. Ad reprimendum igitur inſultus nepotis, Vvladislaus Laskonogy primo Vere, anno Domini 1226. uallauit caſtrũ Vſcze, ſuumq; nepotem Vvladislaum Othonis, in eo uſque in dies caniculares concluſit. In die uerò diuiſionis Apoſtolorum, uidens ſupernè ex arce Vvladislaus Othonis, quoſdam ſtationibus deſertis, longius à caſtris progreſſos, quoſdam ſomno ſtratos, alios ebrietate temulentos, cum omnibus qui ſecum obſidebantur è caſtro prorupit, & tumultuario inermes aggreſſus, omnes ſtrauit & fugauit: Dobrogoſtiumq; Palatinum Poſnanienſem obtruncauit: donec clamore Vvladislai Magni, milites facto globo in caſtrum ipſum hoſtem retro cedere compulerunt. Qua clade deterritus Vvladislaus Laskonogij, altera die obſidionẽ ſoluit. Vvladislaus autem Othonis fretus potentia Svvatopolkonis ſui affinis, & ſuæ partis fautorum inſequutus patruum Poſnanieñ. & Calliſsieñ. caſtra, & ciuitates, quæ ſortis ipſius erant, dedentibus ſe caſtellanis, & ciuibus compræhendit, & omnia quæ ſuæ ditionis erant, recuperauit. Sed ad Leskonem albũ redeamus. Henricus cum Barba, dux Vvratislauienſis, æſtimans Leskonem album ſibi iniuriatum iri, quòd minor natu exiſtens ei ſeniori monarchiam Poloniæ præripuerit. Super hæc ampliùs perſuaſus, ac animatus incitationibus Marci Palatini Cracouienſis, de domo Griphonum, & ſuæ partis factioſis. Anno Domini 1225. uenit prope Cracouiam ad fluuium Dlubnya, uolens Leskonem album è monarchia depellere. Cuius propoſiti Lesko non ignarus ei cum ſuarum gentiũ multitudine, & Cõrado duce Mazouiæ, quem in auxilium uocauerat, cum omnibus militibus Mazouiæ, & Cuyauiæ occurrit, à quorum multitudine Henricus cum barba territus, expetijt per nuncios colloquium: cõuenientibusq; ducibus in tabernaculum, in meditullio utrorumq; caſtrorũ defixum. Henricus cum barba ius monarchiæ, longo ſermone ſibi tanquam maiori natu, & non alteri competere aſtruebat. Leſkone ex aduerſo inductiones & rationes eius refellente, atq; diſſoluente, per medium Iuonis Epiſcopi Cracouienſis & Baronum communium. Tandem inter ipſos fœdus ictum eſt, ut Henricus cum barba Leſkoni cederet, de omni iure & titulo monarchiæ, in quantum ei competeret: Et ut confœderarẽtur aduerſùs quoslibet hoſtes, quodq; unus alterius ſortẽ non impeteret, nec optaret. Oblatisq; Leſko albus magnificis donis principibus, Henrico cũ barba, & Cõrado ſuo germano, ac militibus eorũ. Inuitauit etiã ipſos Cracouiã ad reficiendũ & ſolaciandũ. Sed Conrado abeunte in Mazouiã, Henricus Cracouiam ingreſſus, humaniſsimè cum ſuis exceptus, & octo diebus tractatus eſt. Poſt quos onuſtus amplis donis Vvratislauiam remeauit. Anno autem Domini 1227. Svvatopelkone præfecto Pomeraniæ, tributa Leſkoni albo ſolita non mittente, & ad defectionem ſpectante. Dux Leſko indixit conuentum pro feſto Sancti Martini, apud Ganſzauã prædium monaſterij Trzemeſznenſis, prope oppidum Zneinam tenendum, iuſsitq; Svvantopelkonem perſonaliter intereſſe, ut rebuſpublicis conſuleret, reuera aũt, ut Svvantopelkũ abſq; ſuſpicione ueniẽtẽ, opprimeret. Aduenientibusq; ducib. Henrico cũ barba Vvratislauienſi, Conrado Mazouiæ & Cuyauiæ, Vincentio Archiepiſ. Gnezneñ. Ivvone Cracouieñ. Laurẽtio Vvratislauieñ. Michaële Vvladislauieñ. Paulo Poſnanieñ. Laurentio Lubuceñ. Epiſcopis, Gunthero electo Ploceñ. & quamplurimis Baronib. Svvantopelkus calliditate edoctus,

non

non contra alium,niſi ſe,& ſuum periculum cōuentum indictum ratus, aduenire diſtulit, aduentum tamen ſuum duci Leſkoni frequentibus nuncijs intimabat, explorandæ rei gratia,quæ in Ganſzavva gereretur.Quarta uerò die iam plurima rerū expeditione perfecta,balneum ad curandum corpora duces intrauerāt,cum ſubito Svvantopelkus Pomeraniæ capitaneus,opportunitatem temporis per exploratores ratus & nactus, cum gentium multitudine ſuperuenit,& hoſtiliter irrumpēs,hoſpitia & tabernacula ducalia, & militaria ſingulos reſiſtentes obtruncauit. Quo intellecto Leſko albus, de balneo exiliens, & equo conſcenſo cum paucis eum comitantibus fugere cœpit,hunc Svvantopelcus tanquam prædam concupitam omnibus præteritis inſectatus, circa uillam Marczinkovvo, cum omnibus ſuis diu & ſtrenuè certantibus,tanquā nepharius proditor interfecit. Henricus uerò cum barba,in balneo nudus aliquot uulneribus ſauciatus,in pauimentum cecidit,quem ſuus miles nomine Peregrinus de Veſzinburgk, mira fide & deuotione protegens,& ipſe multis uulneribus confoſſus, ſuper corpus ducis Henrici procidit, & uterq; mortuus creditus, ſæuitiam carnificum remiſit. Eadem die quæ fuit quartadecima Nouembris,magna ſtrages in alios edita eſt. Cadauer Leskonis albi per ſuos relatum, in eccleſia Cracouienſi cum maximo luctu ſepulturæ mandatum eſt. Dux Henricus in Vvratislauiam,lectica uectus,diuertit de uulneribus inflictis in breui curatus,peregrinum ſpectatæ fidei militem ſemper cōmendans,& prolem ſuam larga donatione exaltans. Svvatopelcus quoq; præfatus,de domo Griphonum,ab ea die legitimum ſe principem Pomeraniæ gerere cœpit,& quod uiuente Leſkone albo ſceleratus carnifex aſſequi non poterat,morte ſui Domini,quam intulit aſſequutus eſt.

Leſkonis albi miſer interitus.

Magna militis in principem fide.

CAPVT XXXII. LIB. III.

ANno Domini 1207. Magiſter Vincentius Kadlubkonis de Karuovv uico, prope Opathovv,nobilis de domo Koſze Præpoſitus Sandomirieñ. propter ingenij excellentiam, per Capitulum Cracouieñ. in Epiſcopum Cracouieñ. electus eſt,quamuis in eccleſia Cracouieñ.nullam obtineret prębendam,ab Innocentio tertio confirmatus,& ab Henrico Archipræſule Gneznieñ.conſecratus. Hic undecim manipulares decimas,& ſeptem pecuniales, in uillis circa oppidum Czchovv ſitis, ad menſam Epiſcopalem, uel quod alij aſtruunt ad Eccleſiam in Brzeze pertinentes, Eccleſiæ Cracouieñ.perpetua donatione contulit. Ex quarum introitibus,in uino,oleo, luminaribus,cæteriſq; neceſsitatibus,eccleſia Cracouienſis & prælati,cum canonicis eam frequentantibus,quotidianis diſtributionibus prouidētur. Nomina uillarum manipularium decimarum ſunt hæc,Gnoynik,Gothprzidovva,Thymovva,Thvvorkovva,Iurkovv,Vyaſd,Opathkouicze, Luczslauice, Faſczeſſovva, Concziska, & Zdanya. Nomina uerò pecunialium,Brzozovva,Olſzovva,Slona,Byeſznik,Polichta,Poſzna,item de Cazimiria Cracouieñ.urbi uicina. Idem Vincentius Kadlubconis Epiſcopus Cracouieñ. habitum & ordinem religionis Ciſtercieñ.in monaſterio Andrzeouieñ. profeſſus reſignato epiſcopatu,aſſumpſit,& ex bono factus optimus, nudus, nudum Chriſtum, ſequutus eſt, anno Domini 1218.Et poſt quinq; annos ergaſtulo carnis ſolutus,in domino quieuit,octaua die menſis Martij anni Domini 1223. in monaſterio Andrzeouieñ. in medio chori ſepultus. Hic dum cathedram Cracouieñ. regeret, Chronicam Polonorum (quæ incipit: Tres tribus ex cauſis theatrales odere ſolennitates)ſcripſit. Plura de exteris,quam Polonorum geſtis,nodoſè & inuolutè in primis tribus libris perſtringens. Hic etiam decem præbendas in Eccleſia Kyelceñ. fundaſſe,& dotaſſe aſſeritur.

Vincentius epiſcopus Cracouienſis.

Vincētij Chronica.

Rutheni ad ſedandum ciuilia bella inter eos orta,anno Domini 1208. A rege Hungariæ Andrea,ut filium ſuum Colomannum eis pręficeret,inteſtinos motus bellorum compreſſurum,ſupplicarunt & obtinuerunt. Quo in Halicz ueniente, & in regem Gallaciæ, per Vincentium Cracouieñ. & alios Hungariæ Epiſcopos,coronato atq; inūcto, Rutheni in odium & alienationem uerſi ſunt. Veriti ne per hoc ritus, & genus eorum in exterminiū deduceret. Mſcislaus itaq; Mſcislauicz Chrobri à Ruthenis ob præſtantiā appellatus,Polovvczonū adiutus auxilijs,expugnauit arcē Halicieñ. rege Colomaño,Vincētio Epiſ.Cracouieñ.& Iuone Cācellario Poloniæ,qui regi Colomāno Salonicā Leſkonis albi ſororē in uxorē procabant,per turpem fugam elapſis,plurimiſq; Hungaris & Polonis occiſis,aut captis,& in ſeruitutē uenundatis. Ad ulciſcendū ergò eiectionē Colomañi filij ſui,Andreas rex Hungariæ miſit notabilē exercitū,miſit & Leſko albus exercitū Polonicū,quem rex Hungariæ mitti ab eo precatus fuit. Quatuor aūt ducibus Ruſsiæ cū ſuis & omnium principum Ruisiæ exercitibus, ſcilicet, Mſcislao Mſcislauicz, Vvladimiro

Colomannus Rex Gallaciæ.

Ruri-

Poloni et Hungari cõtra Ruthenos.

Rurikouicz,Roſcislao Dauidouicz & altero Roſcislao Mſcislauicz uenientibus, aduenit & Polovvczonum exercitus,geminato numero Hungaricum & Polonicum agmen excedens, incaſtellato itaq; Halicieñ.caſtro, ordinatis aciebus proceſſerunt Hungari & Poloni contra Ruthenorum turmas,ſuperaruntq; Poloni exercitum Vvladimiri, & Roſcislai Dauidouicz,Roſcislaiq; Mſcislauicz,& fugientes,in multa milliaria plurimos trucidando perſequuti ſunt. In terga uerò Hungarorum & Halicienſium Mſcislaus cum Polovvczis, qui in inſidijs remotiùs latitabant, irruentes, facilè eos proſtrauerunt, & paſſim trucidarunt, quoniam ſolutis ordinibus incedebant. Attiliam Filnyam Palatinum Hungariæ cœperunt. Polonos à cæde & perſequutione Vvladimiri redeuntes,captiuorum numerum ducentes, & carmen patrium canentes, dum locus euadendi non eſſet,occiderunt. Extenſo inſuper ſigno Polonorũ in alto,reſiduí Poloni, qui ex cæde diffugerant,uel ex perſequutione Vvladimiri redierant,illic confluentes,& ſuos conſiſtere credentes,omnes trucidarunt. Iacebantq; cadauera interfectorum circa Halicz tanquam arena inſepulta. Caſtrum Halicieñ.Mſcislaus accedens primò,& ſecundò,& tertiò repulſam paſſus,ipſum ſepiuit. Colomanno autem, & qui ſecum in arce erant negligentiùs portam caſtri poſteriorem obſeruantibus,una noctium ſuffoſsione facta, Rutheni in caſtrum irruperunt,& ſub caligine noctis Hungaris & Polonis fugientibus,& ſeſe demuro præcipitantibus,Mſcislaus caſtro potitus,eccleſiam ſanctæ Mariæ,in quam Colomannus cum potiorib. militibus & fœminis ſe receperat,obſedit,& renitentes fame ac ſiti maceratos expugnauit. Nam uitam duntaxat pacti,oſtia aperuerunt, mandanteq; Mſcislao Barones & fœminæ educebantur,quos omnes Polovvczis aut ſuis aulicis donauit. Vltimus omnium Colomannus cum uxore ſua eductus, à Mſcislao acceptus eſt, & in Torczsko ad aſſeruandum miſſus,nec eſt de captiuitate ſolutus,niſi poſt plures tractatus, anno Domini 1210. habitos. His conditionibus adiectis,ut Bela filius regis Hungariæ, in coniugem Mariam filiam Mſcislai reciperet,& quòd Mſcislaus poſt triennium Colomanno de Halicz cederet. Et quòd liberè ſolueret è captiuitate Colomannum & uxorem eius,omneſq; captiuos ſuæ poteſtatis,quæ omnia fuere conſummata, quia Mſcislaus dux in Thorczsko ſeceſsit,annoq; ſequenti mortuus, ſepultus eſt in eccleſia ſanctæ Crucis in Kiovv,quam uiuens fabricauerat. Colomanno uerò principatus Halicieñ. non fuit diuturnus: nam Daniel Romanouicz occupata arce Halicieñ. Colomannum exinde abegit, & fugauit,quem Andreas rex Hungariæ uix poſt binam expeditionem in ducatum Halicieñ. reſtituit. Duce Daniele Romanouicz non audente ſeſe potentiæ Hungarorum opponere. Seditq; Colomannus tribus annis in Halicz,& anno Chriſti 1225. mortuus eſt, morbo,an ueneno,incertum eſt. Poſt quem Daniel Romanouicz Halicz occupauit. Sed Iſaslaus dux Halicieñ. auxilio Polovvczonum fretus,eum expugnauit,& duci Michalkoni principatum Halicieñ. conceſsit.

Poloni cũ Hungaris fuſi.

Halitia capta.

Colomannus captus.

Colomannus reſtitutus.

Colomannus iterum pulſus.

Colomannus tertiò reſtitutus.

Colomanni mors.

Michalko dux Halicia potitus.

Monaſteriũ in Koſczol. S. Benedicti.

Sub anno domini 1209. prima die Auguſti,ſcribunt quidam Myeczlaum filium Boleslai uictorioſi,fundaſſe monaſterium ſancti Benedicti in Koſczol, ante Kaliſz, & illud in monaſterio Tinicieñ. ſubieciſſe, pro doteq; uillas contuliſſe Coſczol, Gora, Roſzeyovvo, Crankovvo, Glogovva, Krzyuoſandouo, Kliſſouo, Pyotrkouo, Nadzerzouo. Cũ molendino ante Kaliſz & Lyſzecz ante Konin,bona illius ab omnibus tributis & angarijs Polonicis libertando.

Cometes.

Tartarorũ prima cognitio.

Polowczy qui fuerunt.

Cometes apparuit año Domini 1211. decemocto diebus menſis Maij durãs, & ſupra Polovvczos Tanaim ac Ruſsiam girans, caudamq; in occaſum porrigens, & aduentum Tartarorum ſignificans. Nam ſequenti anno gens Tartarorũ in eam diem ignorata, conflictis pluribus ſeptentrionis nationibus,ad Polovvczos uenit. Polovvczi ſiquidem fuerunt gentes, ſecundùm latus ſeptentrionale Euxini maris commanentes, ultra Paludes Meotidis,quos alij Gothos appellant:& linguagium habuiſſe aſſerunt, quale locuti ſunt diebus noſtris principes de Mankup:ultimò per Baiſſetum imporatorem Turcorum,anno domini 1486. exterminati,in Cherſoneſo & inſula Tauricæ,quã uulgari noſtro Przecop dicimus,à Tartaris Przecopenſibus occupata. Tartaris itaq; terras Polovvczonum ingredientibus,per legatum ipſos principes Ruthenorum, uniuerſis copijs, & potentijs ſe adiuuari,poſtularunt,quoniam par exitium & diſcrimen eos, ſicut & Polovvczos expectaret. Superuenerunt autem & Tartarorum nuntij ducibus Ruſsiæ denũciantes. Ne immiſcerent ſeſe Polovvczonum bello,& adiutorio,ſed potiùs exterminium eorum, tanquam aduerſariorum procurarent. Ruſsitæ uerò immaturo uſi conſilio,nuntijs Tartarorum comprehenſis & occiſis,Polovvczis terra,mariq; auxilia dedere,uidelicet Mſcislaus

Tartarorum nuncij ad duces Rußiæ occiſi.

Roma-

Romanouicz cum militia Kiouienſ. Mſcislaus Mſcislauicz cum militia Halicienſ. Itemq; cæteri duces Ruſsiæ Vulodimir Rurikouicz, duces Czirnieouienſ. & duces Smolnenſ. ſunctiq; exercitui omnium Polouuczonum peruenerunt in Protholcze. Et ab inde ſinguli aſcenſis equis, duodecim ſtatiuis ad fluuium Kalcza uenerunt, ubi iam Tartari caſtra metati fuerant, & illicò reſpirandi ſpacio non dato, Tartari in eos irruerunt. Et contritis ac diffugientibus Polouuczis, acies Ruthenorũ diſijciuntur, plurimaq; cæde peracta, bini duces Mſcislaus Kiouienſ. & Czirnieouienſ. captiuantur: reliqui fugientes (abominabile dictu) à Polouucis ſocijs, per quorum terram fugam maturabant, trucidabantur. Equites quoq; propter equos, pedites propter ueſtes occidebãtur, & in aquis ſuffocabantur. In illa ergo die Rutheni in peſsimum, horrendumq; inciderũt periculum, quale in terris Ruſsiæ unquàm auditum eſt. Eaq; prima clades extitit, quam Rutheni à Tartaris pertulerunt. Mſcislaus autem Mſcislauicz Halicienſ. dux, dum ad naues fugiendo perueniſſet, ſuperatis fluuijs perſecutionem Tartarorũ ueritus, naues abrumpi præcepit, abindeq; fugax in Halicz pauore & trepidatione plenus peruenit. Vuladimirus autem Rurikouicz, fuga & ipſe ſaluatus, in Kiouu perueniens, ſedem Kiouienſem accepit. Alia uerò omnis multitudo Ruthenorum, dum ad naues fugiendo perueniſſet, & eas abruptas offendiſſet, in mœrorem uerſa, dum undas tranare non poſſet, fame contabeſcens, illic conſumpta eſt. Præter paucos duces, & aliquos eorum milites, qui in lembis fluuios traiecerunt.

Tartari Polowczos & Ruthenos uicerunt.

CAPVT XXXIII. LIB. III.

ANno Domini 1211. die 16. menſis Maij, Myeczlaus dux Rathiborieñ. & Opolieñ. primus filius olim Vuladislai exulis, & circa Poſnaniam à fratribus conflictus, multum agilis, proceræ ſtaturæ, peritus artis gladiatoriæ, mortuus eſt, cui ſucceſsit unicus filius eius Kazimirus. Iſte Myeczlaus fundauit monaſterium ſanctimonialiũ ordinis Præmonſtrateñ. in Ribniky, quod Kazimirus filius eius in Czarnouuanſz ad fluuium Malpadeuu, qui illic ad prope Odræ miſcetur, tranſtulit.

Myeczlaus dux Ratiborienſ. mortuus.

Monaſterium Czarnowanſ.

Anno Domini 1213. Vuladislaus Othonis dux Kaliſsieñ. 13. Kal. Nouemb. monaſterium ſanctimonialium in Olobok ordinis Ciſtercienſis diocœſis Gnezneñ. fundauit. Pro dote aſsignans ei uillas Olobok, Tikadlouuo, Zidouuo, Pole, Vurosle, Rablauy. Et contulit eidem uillam Stauu, à filijs Laurentij Dobrogoſtio & Czeſſacha, pro tribus uillis Chotinino, Golikouuo & Pyenyaſzkouuo commutatam. Item Virzbyatha filius Clementis militis, eidem monaſterio contulit quatuor uillas, uidelicet, Conarouuo, Grzibouuo, Myslakouuo, & Druskouuo. Henricus autem archiepiſcopus Gneſnenſem conſecrans baſilicam in Olobok, ad petitionem ducis Vuladislai contulit præfato monaſterio decimas archiepiſcopales de conſenſu ſui Capituli in uillis inter flumina Olobok & Baricz incluſis. Reſignauit Epiſcopatum Cracouienſ. Vincentio Kadlubkonis, anno Domini 1218. ſuffectus eſt Iwo, filius Saulis comitis de Conske, nobilis de domo Odrouanſz, Cantor Gneznenſ. Canonicus Cracouienſ. & ducis Leſkonis albi Cancellarius. Qui dum pro confirmatione ad Honorium Papam tertium ſe contuliſſet, & per Hugolinum Cardinalem, Epiſcopum Hoſtienſ. propter familiaritatẽ, quam cum eo in ſtudio Pariſienſ. contraxerat, omnia ad nutum expediuiſſet: uiſis prodigijs ſanctitate, religione & prædicatione beati Dominici, in Poloniam deducendos fratres ſui ordinis petijt. Et alios obtinere non ualens, quatuor familiares & comites ſuos, ſcilicet, Iaczkonem Canonicum Cracouienſ. nobilem de domo Odrouanſz, de prouincia Oppolienſ. & uilla Lanka ortũ. Item Ceslaum Polonum, Henricum Morauum, & Hermannum Theutonicum, per beatum Dominicum ad ordinem aſſumi obtinuit, & illos in Poloniam deducens, S. Dominico ſuperſtite, in Polonia ordinem Prædicatorum plantauit. Anno autẽ Domini 1222. communicato conſilio cum duce Leskone albo, cum capitulo & conſulatu Cracouienſ. eccleſiam S. Trinitatis, quæ matrix & origo fuit parrochiarum, & locũ ſpacioſum pro monaſterio prædictis fratribus S. Dominici aſsignauit, & ornamentis, calicibus, libris, & cæteris neceſſarijs, dotauit & prouidit. Et eodem anno in circulo Cracouienſ. nouam eccleſiam parochialem in honorem Dei genitricis uirginis Mariæ præfatus Iwo Epiſcopus Cracouienſem erigi curauit, & in eam ius parrochiæ quod in eccleſia Sanctæ Trinitatis fuit, tranſtulit.

Monaſterium Olobok.

Iwo epiſcopus Cracouienſ.

Iaczko.

Ceſzlaus, Henricus Morauus, Hermannus Theutonicus, ord. Præ. ſuſceperunt.

Eccleſia S. Trinitatis.

Eccleſia S. Mariæ in circulo Cracouienſ.

Anno Domini 1221. A festo Paſchæ uſq; ad autumnum, continuus imbrium deſcenſus inundationẽ cauſauit, & uernales ſegetes ſeminare impediuit: per autumnumq; ſeminata deſtruxit, exinde pabulis deficientibus, mors animalium obtigit: homines uerò plurimos, præcipuè agreſtes fames ualida per triennium continuata abſumpſit, ut plures uillæ, & oppida habitatoribus conſumptis, remanerent deſerta.

Aquarum inundatio.

Fames magna.

Iuuo Epiſcopus Cracouienſ. anno Domini 1222. fundauit monaſterium Ciſtercieñ.

Monaſterium in Kaczycze fundatur tranſlatum in Mogilam.

ordinis in uilla patrimonij ſui Kaczicze prope oppidum Slumniki. Pro dote eidem aſsignando Kaczicze, Prandoczin, Monikouicze, Choleuicze, necnon decimas manipulares menſæ epiſcopalis, de eiſdem quatuor uillis prouenientes. Verùm cùm intelligeret locum pro monaſterio parum idoneum, anno Domini 1226. ad Mogilam locum paternæ ſortis uberem prope Iſtulam illud tranſtulit. Eccleſiam quocꝫ ex dolata petra, & partim ex cocto latere in titulum S. Pauli Apoſtoli (quod nunc S. Bernardi uocant) extruxit & dedicauit. Decimisꝗꝫ manipularibus de menſa epiſcopali in oppido Dobſchycze in uilla Vinari & circumiacentibus uillis dotauit.

Monaſterium in Henrichow fundatur.

Anno Domini 1222. Nicolaus de Henrichow, ducis Henrici cum barba notarius, genere & actione nobilis, de conſenſu & annuentia eiuſdem ducis, fundauit monaſterium ordinis Ciſtercienſ. in prædicta uilla Henrichow, ſui patrimonij Vuratiſ. diocœſis prope Niſſam: & tam uilla, quàm alijs ad illum locum ſpectantibus dotauit. Nec ſua omnia Deo donaſſe contentus, aſſumpto habitu in eodē loco, uſcꝫ ad mortē fœlix fundator militauit.

Mazouia uaſtata per Prutenos barbaros.

Eodem anno Domini 1222. ciuitas Plocen̄. & tota Mazouia per Prutenos & Pomeranos uaſtatur & comburitur.

Hoſpitali Sancti ſpiritus Cracouia fundatur prius in Prandnik 1223.

Annó Chriſti 1223. Iwo epiſcopus Cracouienſ. hoſpitale pro perſonis utriuſcꝫ ſexus in Prandnik fundauit, quod Fulco epiſcopus Cracouienſ. niſi morte præuentus fuiſſet fundare & dotare decreuerat: & in præfato hoſpitali fratres hoſpitalarios de Saxia conſtituit, geminam crucem albam in nigro pallio deferentes, ſub regula B. Auguſtini militantes. Donans eidem hoſpitali uillam Krowodrza. Item utracꝫ Vuronij, item nonnullas decimas manipulares de menſa ſua Epiſcopali. Verum perpendens huiuſmodi hoſpitale, à frequentia hominum longè diſtare, de Prandnik in Cracouiam ipſum tranſtulit. Et Eccleſiam in honorem Sanctiſpiritus, monaſterium, & monaſterij officinas pro fratribus, habitacula uerò pro miſerabilibus & infirmis perſonis conſtruxit. In translatione autem huiuſmodi anno Domini 1244. ſexta die Aprilis facta, præfatus Iwo epiſcopus duas eccleſias parochiales, unam S. Crucis in Cracouia, alteram S. Martini in uilla epiſcopali Biskupicze ſupra Vyeliczkam ſita, cum earum decimis & prouentibus, pro eiuſdem hoſpitalis ſubſiſtentia uniuit.

Monaſterium Oliua à Prutenis Barbaris uaſtatur.

Barbari Pruteni, anno Domini 1224. facta irruptione in monaſterio Oliuo, Abbatem cum fratribus & uniuerſo conuentu captiuant, & uerſus Gedanū deductos, crudeli morte omnes interimunt. Et ex tunc terras Culmen̄. & Lubauienſ. per inſultus & clandeſtinas incurſiones uaſtare cœperunt, nec dux Conradus Mazouiæ, necꝫ Cruciferi rubeo enſe & cruce ſignati, per ipſum uocati, deſertationi prædictarum terrarum ſubuenire potuerunt. Eodem anno Lanthgrauius Poloniam inuaſit, & caſtrum ac ciuitatem Lubuſz expugnando occupauit.

Lubuſz occupata.

Monaſterium ord. præd. Gedano anno 1225. fundatur.

Suuantopolcus Pomeraniæ dux, de conſenſu & conſilio Michaëlis Vuladislauienſ. epiſcopi, anno Domini 1227. die 23. Ianuarij, fundauit monaſterium prædicatorum S. Nicolai in ciuitate Gedanenſ. Duces Ruſsiæ Georgius Vuladimirienſ. & Iaroslaus Pereaslauienſ. ab una. Item Vuladimirus Conſtantinus, & Mſcislaus duces Smolnenſes, & Nouogradēſes fratres germani parte ab altera. Anno Dn̄i 1206, die Aprilis 12. confligūt, & cæſis Ruthenorum decem millibus, ceſsit uictoria Conſtantino, Vulodimiro & Mſciſlao. Qui Georgium Vladimiriam diffugientem obſidentes pacem ei petenti conceſſerunt, & ad eos exeunti, ea conditione ut de caſtro excederet. Quo excedente datum eſt Conſtantino, deinde uictores contra Iaroslaum in Pereaslauu exercitum duxerunt. Qui illicò ab eis pacem petiuit, & obtinuit, caſtrumꝗꝫ Pereaslauu retinuit, tamen plurima munera reconciliatis ducibus tranſmiſit. In æſtate autem ſequentis anni duces Ruthenorum Vulodimir Rurikouicz Kiouien. habens in comitatu Smolnenſium militiam, Romanus Borziſzouicz, Conſtantinus, Mſcislaus & Roſcislaus filij Dauid Lithuanos Ruſsiam uaſtantes, magna cæde conflixerunt, Lithuanorum duces occidendo, fugientes perſequendo, in ſyluis & abditis plurimos interficiendo.

Ruthenica inteſtina clades.

Lithuani à Ruthenis cæſi.

Eadem tempeſtate Hleb dux Reſzanorum, auaritia ductus, ſex germanos & plures Boyaros crudeliter peremit, ut integrum principatum Reſzanorum occuparet. In hyeme autem anno Domini 1217. Lithuanos rapta præda de Ruſsia fugientes, dux Iaroſlaus Vuſeuoldouicz, & Nouogrodenſes conſequutos proſtrauerunt: Plures tamen milites Ruſsiæ deſiderabantur, & dux Dauid Toropeczki occiſus iacuit. Iterum ſequenti tempore alio exercitu Lithuanorum uaſtante regionem Poloczko, dux Mſcislaus Dauidouicz, cum militia Smolnenſium celeriter ſuperueniens, incautos abſcꝫ numero in Poloczko occidit. Alios in lacubus, paucis admodum euadentibus, merſit,

Kamyenyecenſem regionem uaſtant.

Anno autem Domini 1218. duces Czirnieouienſ. cum ſuis gentibus, cum Mſcislao Smolnenſi, & Polouuczis Kamyenyecenſem regionē, nemine repugnante, uaſtauerunt.

CAPVT

CAPVT XXXIIII. LIB. III.

Poſt funeſtam Leskonis albi necem, per Suuantopelcum Pomeraniæ prefectum, de annuentia & ſcientia Vuladislai Othonis maioris Poloniæ ducis, & ſceleris ſocij, actam, Anno Domini 1228. inter Henricum cum barba ducē Sleſiæ, & Conradum ducem Mazouiæ, ſuper monarchia & Leskonis albi puerorum cura, diſſenſio orta eſt: aggreſſusq; dux Conradus Mazouiæ munitiones, quas dux Henricus cū barba erexerat, aliam ſupra collem fluuij Prandnik, prope oppidum Skala: alteram in Medzboze prope uillam Vuroczirziſz: Cum clade & captiuitate ſuorum, ac occiſione filij ſui Premislai, per ducem Henricum conflictus, inexpugnatas reliquit, & in Mazouiam diuertit. Cumq; Henricus Sleſiæ filium ſuum Henricum cum copijs in Sleſiam remiſiſſet, & in Cracouienſe ducatu ſecurus uerſaretur, dux Conradus ab exploratoribus certior factus, in terram Cracouienſ. aduenſens, Henricum ducem Sleſiæ in Spitzouicza auditioni miſſæ deditum offendit, & eum captiuatum in Mazouiam deduxit. Ad quem liberandum, dum filius eius Henricus pararet exercitum, Beata Heduigis plurima mala auerſura, ad ducem Conradum perſonaliter in Mazouiam ſe contulit, & prudentia, qua pollebat, inter duces pacem compoſuit: ut dux Henricus de iure monarchiæ & tutoriæ Conrado cederet, captiuosq; Conradi libertati reſtitueret, renuntiationem corporali iuramento firmãdo. Duas inſuper neptes, filij ſui Henrici filias, filijs Conradi in uxores deſponſauit, Kazimiro Conſtantiam, & Boleslao Gertrudim. Cœpitq; ex tunc Conradus Mazouiæ ſe monarcham & Leskonis puerorum tutorem gerere.

Henrici cū barba & Conradi Mazouiæ ducum ſuper monarchia diſſenſio.

Beata Heduigis.

Conradus tutoriam monarchia geßit.

Rurſum in anno ſequenti ortum eſt aliud bellum, inter duces maioris Poloniæ, Vuladislaus ſiquidem Laskonogy, ad propulſandum iniuriam ſibi illatam, cum Vuladislao Othonis nepote ſuo congreſſus eſt, & eum fudit, captiuatumq; in uincula coniecit, qui ſuffragio fauentium euadens, ad Suuantopelcum uxoris ſuæ fratrem peruenit. A' quo nedum gentes ipſius Pomeranicas in ſubſidium ſibi obtinuit, ſed & perſonaliter cum eo aduerſus Vuladislaum Laskonogy uenit. Vuladislaus autem Laskonogy eorum aduentu territus, relictis caſtris maioris Poloniæ, ad Rathiborz fugit, & à Kazimiro Myeſzkouicz, duce Rathiborieñ. amice ſuſceptus eſt, Vuladislao Othonis omnia caſtra propria, & ſui patrui occupante. Anno uero Domini 1231. Vuladislaus Laskonogy ex Rathiborz cum exercitu egrediens, Gneznam caſtrum, quod fortis ipſius erat obſidione uallauit, & cum duobus menſibus obſidio continuaretur, & nemo ex ſubditis ſuis (propter fœdos & laſciuos mores eius) ad eum deficeret, uulgatumq; foret Vuladislaum Othonis cum ſocero ſuo Suuantopelcone & ualidis copijs aduentare, triſtis & gemens inexpugnato caſtro Gneznenſi in ſolitum ſui exilij locum Rathiboriam remeauit. Et 15. Kalend. Septemb. eiuſdem anni in oppido Sroda fato ſubtractus eſt, apud Rathiboriam. Vel ut alij uolunt in monaſterio Lubeus, nulla prole relicta, ſepultus. Vuladislaus ergo Othonis, tota maiori Polonia poſſeſſa, diuinam miſerationem, & ſui ſublimationem recolendo, libertates & priuilegia binis cathedralibus eccleſijs ſui principatus, Gnezneñ. & Poſnanieñ. contulit, uillas eccleſiarum & earum incolas, ab omni ſeruitute & contributione, quæ olim camiæ re ducis ſoluebatur, abſoluendo. Et ab omni iuriſdictione ordinaria & extraordinaria Palatinorum, Caſtellanorum, & cæterorum officialium: donauitq; utriq; Pontifici auctoritatem in bonis eccleſiæ uenandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit Paulo Poſnanienſi Epiſcopo, & ſuis ſucceſſoribus, uillam Sulkouua, Krobya, ratione ſuæ, & patrum ſuorum ſepulturæ. Occaſione itaq; harum libertatum, edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ perſuaſit, & clandeſtinis, contra Vuladislaum Othonis, qui & Pluuacz dictus eſt machinari cœperunt inſidijs. Verùm ubi ſolertiſsimas ipſius cognouerunt deuitationes, & cautelas, ad defectionem uerſi ſunt, & uocauerunt Henricum cum barba ducem Sleſiæ, & Vuratislauiæ inimicū Vuladislai, propter uulnera ipſi olim inflicta, de annuentia Vuladislai Pluuaz, & occiſionem Leskonis albi in Ganſzaua. Quo cum forti exercitu ueniente, præfatus Vuladislaus Othonis à ſuis deſertus, exuſsit caſtra Bnin & Srem. Ne hoſtis his potiretur, & refecto caſtro Gnezna, fortiq; præſidio eidem impoſito, ad Suuantopelcum præfectum Pomeraniæ perrexit. Henrico autem oblata ſunt per Barones maioris Poloniæ caſtra, Poſnanienſe, Caliſsienſe, Piſdrenſe, Srēdenſe, & caſtrum Byechoẘ. Caſtra uerò demolita, Bnin & Srem recuperauit, & Borziuoyo ex ſorore nepoti, filio Dipoldi marchionis Morauiæ in adminiſtrationem tradidit.

Vuladislaus altus pulſus.

Vuladislaus altus in exilio moritur.

Vuladislai Othonis libertas in diuinam religionem.

Henrici cū barba cōtra Vuladislaum Othonem expeditio.

CAPVT XXXV. LIB. III.

INterea Conradus Mazouiæ dux,feritate & frequentibus incurſionibus Pruſſorum plurimum attritus,de conſilio Criſtini Epiſcopi Culmenſis,religioſi de ordine Ciſter, cienſ.uocauit de domo Theutonica,ſeptem fratres ordinis ſepulchri Dominici Hierosolymitani,nigram crucem in albo pallio ferentes,quorum magiſter & primicerius erat Hermannus Balke de Salcza,& ipſos in caſtro Dobrzin locauit. Hermannus uerò magiſter ordinis,poſt ſe reliquit fratrem Conradum de Landisbergk, qui cum auxilio ducis Conradi Mazouiæ,in littore Iſtulæ, anno Domini 1231. locauit caſtellum *Vogilgſang*, in arbore quoque quercus aliud caſtrum ædificauit, locauit & ciuitatem Thorun,eamq; poſtmodũ in priorem locum tranſtulit,cœpitq; ex his locis Prutenos impetere,& eorum incurſiones prohibere. Fabricarunt etiam Pruteni duo caſtra, unum ſupra Iſtulam ultra

Rogovv.
Lacus Pipini.
Pipinus Prutenus.

Thorun,quod uocarunt Rogovv:aliud iuxta Thorun,in loco ubi nunc ſtat antiqua Culmenſis cathedra,& Pipinus Prutenus, Chriſtianis infeſtiſsimus, tertiam munitionem in lacu poſuit,quæ in hanc diem lacus Pipini dicitur. Hæc tamen Prutenorum caſtra, per fratres Cruciferos & milites Polonorum ſub paucis diebus fuerunt expugnata.Pipinus uerò captus,aperto uentre ad arborem agitatus in circuitum euiſceratus eſt. Aedificauit inſuper magiſter Cruciferorum caſtrum Qvviedzin,in territorio Culmenſ.& ex eo Vilna caſtrum propinquum Prutenorum expugnauit,& conquiſiuit.

Qvviedzin.

Prima expeditio in Prutenos per fratres.

Anno Domini 1234.Gregorio Papa nono incitante,collegerũt ualidum exercitum principes Conradus Mazouię,Hẽricus Vuratislauienſ.S. Heduigis maritus,& Vuladiſlaus Othonis maioris Poloniæ,Svvantopelk & Sambor germani, Pomeraniæ, una cum Hermanno & fratribus Theutonicis S. Mariæ, & tempore hyemis in Pruſsiam duobus agminibus deſcenderunt,ac totam terram Pruſsię in girum,ferro & ignibus uaſtauerunt. Prutenisq; copiam pugnandi non facientibus,occiſis quinq; millibus Barbarorum,& caſtro Radzin expugnato,atq; locato,in propria remearunt.Inſtantibus autem, duce Henrico cum barba Vuratislauienſi,Agaſia conſorte ducis Conradi,& filijs ſuis Boleslao, Kazimiro & Semouito.Item Guntero Plocenſ Michaële Vuladislauienſi,Criſtino Culmenſi,Epiſcopis,Pacoslao comite Derſzouienſi,Conradus dux Mazouiæ fratribus Cruciferis præfatis,terras Culmenſ.& Lubauienſ. ſitas infra fluuios Oſſam,Drvvanczã, & Vurokam,donauit & de facto inſcripſit,ut poſtquàm fratres Cruciferi terras Pruſsiæ conquirerent,donatione terrarum Culmenſ.& Lubauiæ irritata,& ad ducẽ Mazouię Conradum, ſuosq; ſucceſſores reducta atq; deuoluta. Poſſeſsio terrarum Pruſsiæ conquiſita,ex æquo inter Conradum ducem Mazouiæ,ſuamq; progeniem & Cruciferos,partiretur. Huius ordinationis apices & inſtrumenta(ut aiunt)apud duces Mazouiæ conſeruata reperiuntur. Quantum uerò diſsidij,quantumue cruentarum occiſionum,per fratres Cruciferos in regno Poloniæ de poſt factarum,talis Cruciferorum introductio intulerit, hiſtoriæ ſatis patefaciunt.Et quamuis ſub Kazimiro tertio,ad extremum ſubiugata uideretur Cruciferorum potentia,manent tamen uſq; in hanc diem priſci ueſtigia mali,magiſtro Cruciferorum Alberto de familia Brandeburgenſ. principum cum recalcitratione, pro homagio in obedientiam opponente. Sed hæc hactenus.

At,fratribus donata et quibus conditionibus.

CAPVT XXXVI. LIB. III.

DVce Conrado Mazouiæ,bello Prutenorum occupato, Boleslaus pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum genitrice ipſius Grzimislaua, beneficio & auxilio Nicolai Abbatis Szeczechouienſ. ordinis S. Benedicti captiuitatem euaſit, ſiquidem Boleslao pudico regimẽ terrarum ſuarum,& è tutoria patrui ſui Conradi in ætate pubertatis liberam dimiſsionem optante.Conradus dux Mazouiæ,captum cum matre eius Grzymislaua primùm in caſtro Czirsko,deinde in Szechzechovv arctauit,& ſtrictæ cuſtodiæ deputauit. Quam intempeſtę noctis ſilentio,poſt unum annum captiuationis,& paulòpòſt euadens,in caſtra propria Sandomiriæ & Zauichoſt peruenit, & tanquàm hæres ſuſceptus eſt. Hisq;,militibus munitis, nouam captiuitatem metuens, ad ducem Henricum cum barba tertio gradu affinitatis eum contingentem conceſsit,& principatuum ſuorum optatam defenſionem ab eo obtinuit. Dux enim Henricus Vuratislauienſ.cum omnibus ſuis potentijs unà cum duce Boleslao pudico, in terram Cracouienſ.aduenit,& à ſingulis nobilibus Cracouienſ.& Sandomirienſ.exceptus eſt. Arxq; Cracouienſ.& cæteræ munitiones(deferentibus eas prefectis ducis Conradi)duci Boleslao pudico traditæ ſunt.Anno autem ſequenti ſcilicet 1235.Conradus Mazouię cum copijs tàm proprijs,quàm auxiliaribus,in terrã Cracouienſ. uenit & eam exuſtionib. affecit. Henrico uerò cum barba in publicam dimicationem nõ ueniente, ſed per inſidias ex iniquis locis gentes Conradi plurimum laceſſente. Dux Conradus Mazouiæ, incaſtellatis

Boleslaus pudicus cum matre captus.

Boleslaus pudicus ſua recuperat.

Conradus repugnat.

quatuor

quatuor eccleſijs, S. Andreæ, ſub caſtro Cracouienſ. nondum muro Cracouienſ. incluſa. Item eccleſia in Prandocz in eccleſia collegiata Scarbimirienſ. & monaſterio Andrzeouienſ. pluribus difficultatibus inuolutus, mœrens in Mazouiã diſceſsit. Poſt cuius diſceſſum Henricus cũ barba, & Boleslaus pudicus, alijs caſtellis de lignis è regione & in proximo erectis, aliquot menſibus anguſtatos milites Conradi expugnauerunt. Exinde Henricus cum barba in maiorem Poloniam perrexit; & caſtrum Gnezna quod unicum reſtabat expugnandum, obſedit, adhibitisq; omnibus uiribus & conatibus, expugnare nõ ualuit, & è caſtro quod pro maiori parte ligneũ erat inexpugnato, multis dãnis exceptis, & tribus machinis potioribus ex continua proiectione fractis, in Sleſiam diſceſsit. Vuladiſlaus uerò Othonis poſt diſceſſum ipſius, cum ſuis militibus ſuperueniens, oppida & uillas maioris Poloniæ ſpoliauit, & exuſsit: caſtrumq; Srem, corruptis uigilibus, nocte inuaſit, & Borziuogium Dipoldi marchionis Morauiæ filium, Henriciq; cum barba ex ſorore nepotem, à Paulo Poſnanieñ. præſule excommunicatum, pro eo, quòd in quodam colloquio, in Srem habito, eum captiuauerant, cæteris diffugientibus, occidit. Caſtroq; Srem ſpoliato & incenſo, ad caſtra Nakel & Vſcze, quæ in ſua fide manebant, diuertit. Henrici tamen cum barba auctoritas, ex tutoria Boleslai pudici plurimum creuit. Nam eo tempore monarcham Poloniæ & ducem Cracouienſ. Sandomiriæ maioris Poloniæ & Sleſię ſe titulauit, & prædictos ducatus in pace gubernauit. Excluſisq; Templarijs de Opathow, ubi eorum monaſterium notabile erat, tàm oppidum Opathow, q; decimas manipulares, & ſedecim uillas Boleslao pudico annuente: itẽ in maiori Polonia oppidum Kazimirz, cum quatuordecim uillis & totidem decimis: item in Sleſia oppidum Borek, cũ uillis, decimis, & lacubus eccleſię Lubuceñ. ſui dominij donauit & appropriauit, quod in hanc diẽ inuiolatum obſeruatur. Paucos tamen ante annos Chriſtopherus de Schidlouicz Palatinus Cracouieñ. ab Epiſcopo Lubuceñ. Opathow cũ omnibus uillis hæreditariè coëmit.

Munitiones Conradi expugnatæ.

Vuladiſlaus Othonis.

Templarij ex Opathow excluſi.

Anno autem Domini 1238. dum in Croſnam prope terminos Bohemiæ ſitam, dux Henricus cum barba, ſeſe recepiſſet, grauiter languens, ſacramentis eccleſiaſticis deuotè perceptis, 14. Kal. Aprilis animã exhalauit. Beata Heduigis cõſors ſua, quamuis per nuncium certior de ægritudine mariti facta fuiſſet, uiſitare illum intermiſit, dumq; in monaſterio Trzebnicz adductus ſepeliretur, cæteris funus & ſepulturã cohoneſtantibus, illa ſola beata fœmina in monaſterio Trzebnicienſi ſubſtitit, nec lachrymas admiſit. Et ad moniales lamentantes, ac inconcinna eiulatione uociferantes, incõcuſſa dixit. Iniquum eſſe tanto mœrore diuinæ contrauenire uoluntati. Iſte Henricus appellatus eſt cum barba, quoniam ſex luſtris (quæ triginta annos conſtituunt) ſua coniuge Beata Heduigi in ſororem commutatã in cœlibatu uiuens, barbam more conuerſorum produxit, & tulit, ueſtibusq; auro ac oſtro nitentibus abiectis, lineo & ſimplici habitu utebatur. Iſte quoq; Henricus cum barba, rempub. Polonię prouidè rexit, audaces coërcuit, maleficos & calumniatores exterminauit, leges concuſsionis Pomoczne uirginale, & uiduale eliſit, & libertatem eccleſiæ confirmauit.

Henricus cum barba moritur.

Henrici cum barba laudes.

CAPVT XXXVII. LIB. III.

IVuo Epiſcopus Cracouienſ. dum Gregorium Papã nonum (olim in ſtudio Pariſienſi familiaritate ſibi obſtrictum) apud Peruſiũ reperiſſet, dignitate metropolitica ſuæ Cracouienſ. eccleſiæ expedita & reobtenta, redeundo è Roma (propter indulgentias aggreſſa) febribus correptus, anno Dñi 1229. die 21. mẽſis Iulij, duodecim annis in pontificatu exactis, in itinere mortuus, & à familiaribus ſuis in eccleſia Mutineñ. maiori, iuſto honore ſepultus eſt, oſſa autem ipſius, frater Martinus de Sandomiria cum alijs fratribus monaſterij S. Trinitatis Cracouieñ. in Italiam miſsis, de licentia Epiſcopi Mutineñ. in Cracouiam retulerunt, & anno Domini 1237. in medio chori præfati monaſterij, ob beneficium fundationis recondiderunt. Iſte antiſtes dignè recolendus, fundauit monaſteria in Kaczicze, in Mogila, in Dlubnya, in Mſtouu. Item eccleſias parochiales in Vauurzinczicze, in Dzerzaſzna, in Daleſzicze, & S. Pauli in Sandõmiria. Item hoſpitale pauperum in Cracouia. Circa annum Domini 1230. dũ turris eccleſiæ cathedralis Cracouienſ. ſumptibus teſtamentis Iwonis, olim præſulis Cracouienſ. plumbo tegeretur, ex negligentia operarij carbo ignitus fortuitu decidens, uniuerſam eccleſiam nocte incendit, & conflagrauit. Huius etiam eccleſiæ Cracouienſ. antea decemocto annorum ſpacio, ærarium ſeu totus theſaurus & pręcioſa ornamẽta cum ſcrinijs & ciſtis, tactu fulminis, tempore ducis Leskonis albi, & Vincentij Cadlubkonis epiſcopi Cracouienſ. anno Domini 1212. in menſe Iulio, hominibus nequicquàm contingere ualentibus, ignibus conſumpta fuerũt. Paulus Epiſcopus Poſnanienſ. cum conſenſu ſui capituli, monaſterium fratrum Prædicatorum in Srodka prope eccleſiam S. Margarethæ, anno Domini 1231. undecimo Kalendas Nouembris, fundauit.

Iwo epiſcopus Cracouienſis moritur.

Monaſteria in Kaczicze, Mogyla, Dlubnya, Mſtow.

Eccleſia Cracouienſ. conflagrata.

Monaſterium prædicatorum in Srodka.

Anno Domini 1234. Theodorus Palatinus Cracouienſ. de domo & familia Griphonum, quem Poloni appellarunt Cedronem, monaſteriũ ordinis Ciſtercienſ. ſub titulo S. Mariæ in uilla ſua Ludzimirz, prope oppidũ Nouytarg, de ſub montibus Sarmaticis fundauit, & fratres ex Italia accerſitos, locauit, pro dote præfatam uillam Ludzimirz cum pluribus alijs aſsignando. Vislaus autem Epiſcopus Cracouienſ. idem monaſterio manipulares decimas omnium uillarum monaſterio prædicto attributarum, & locandarum, adiecit. Cumq; à uiris bellicis, fratres prædicti perſæpe deprædarentur, poſt decenniũ in Sczirzicz, uillam à Sulislao Canonico Cracouienſ. filio Ioannis militis, pro centum marcis argenti comparatam, tranſtulit, ubi in hanc diem permanet. Prandotha uerò Epiſcopus Cracouienſ. Viſſeslai epiſcopi immediatus ſucceſſor, de cõſenſu capituli, decimas manipulares menſæ ſuæ, in uillis Poſnanouicze, Goſtachouu, Dlichouu, & in nigra ſylua, præfato cœnobio, inſcripſit & perpetuò donauit. Eiuſdem anni Kal. Februarij, Bronifiius de Goſczikouu, comes & palatinus diocœſis Poſnanien. de domo & familia Vyenyeuua, caput Zubronis pro inſignijs deferente, in prænominata uilla Goſczikouu, quæ extunc paradiſus uocari cœpit, monaſterium ordinis Ciſtercienſ. ſub honore & titulo dominæ noſtræ Mariæ fundauit, pro dote præfatam Goſczikouu, & uillas uidelicet Linam, Clodauuam, Gorzikam, & Polencz, aſsignando. Fratres in hoc cœnobium de monaſterio Lemnenſ. de annuentia Hermanni Abbatis Lemneñ. monaſterij, introduxit. Primus autem Abbas in huiuſmodi nouiter fundato monaſterio, fuit frater Menſzo.

Monaſterium Sczirzicz.

Monaſterium Goſczykow.

Anno Domini 1234. fratres Cruciferi cum auxilio marchionis Miſznenſ. uictis Prutenis de territorio Pomeraniæ, fidem Chriſti illos aſſumere coẽgerunt. Et poſt hoc Henricus marchio Miſznenſ. cœpit caſtrũ Ploczko, quod Conradus dux Mazouiæ cum filijs ſuis Boleslao & Kazimiro reacquiſiuit, & Miſnenſ. trucidauit. Alios cũ eccleſia cathedrali comburendo, alios per pedes ſuſpendendo, alios uarijs tormẽtis afficiendo. Eodem anno dux Conradus Mazouiæ, monaſteriũ fratrum prædicatorũ in Ploczko fundauit. Anno Domini 1236. die Iulij ſecunda, Conradus dux Mazouiæ principatus ſuos inter duos filios diuiſit. Boleslaõ ducatum Mazouiæ, Kazimiro uerò ducatum Lanciciæ & Cuyauiæ aſsignando, & ambo iureiurando in præſentiã Epiſcoporum Vuladislauienſ. & Plocenſ. ac plurimorum Baronum ſe huiuſmodi diuiſionẽ ſeruaturos, promiſerunt. Eodem anno, 6. die menſis Maij, in Oppol Kazimirus, dux Oppolienſ. & Rathiborienſ. mortuus eſt: filius Myeſzkonis, Henrici cum barba frater patruelis, & in monaſterio Czarnouanſz, ordinis Præmonſtratenſ. à ſe illic ex Ribniki tranſlato, ſepultus, qui duos filios, Myeczlaum natu maiorem, & Vuladislaum minorem, reliquit. Anno Domini 1237. dux Myeſzko ob deformitatem capillorum Coſziſzko appellatus, ex cõceſsione patris ſui Conradi ducis Mazouiæ ducatum Cuyauienſ. ſortitus. Quia uiduarum & orphanarum uaccas occiderat, & ſubſtantias ſpoliarat, inter conuiuandum iuſtiſsimo Dei iudicio, fluminibus & aquis nequicquàm ſuffragantibus, à muribus miſerabiliter deuoratus eſt. Ecce ſaluos fecit Deus filios pauperum, & humiliauit oppreſſorem. Ecce iniuriæ pauperum & uiduarum uindice Chriſto ultæ ſunt.

Pruteni fidem Chriſti ſuſcepe runt.

Monaſteriũ in Ploczko.

Kazimirus dux Oppolien. & Rathibo. mortuus.

Myesko dux Mazouiæ à muribus deuo ratus.

Eodem anno 1237. Fratres minores, ordinis S. Franciſci, Boleslaus pudicus in annis pueritiæ conſtitutus perſuaſione genitricis ſuæ Crzimislawe inductus, ex Praga in Cracouiam uocauit, pro monaſterioq; & Eccleſia locum amplum donando, tàm eccleſiam, quàm monaſterium coctis lateribus ædificauit & conſumauit. Item anno quo ſupra, ſcilicet 1237. Magiſter Cruciferorum Hermannus, auxilio ducũ Conradi Mazouiæ, Swantopelci & Samborij Pomeraniæ caſtrum, & oppidum Elbyang in diſtrictu Pogoſzono ædificauit, dato nomine ciuitati à flumine Elbing hic decurrenti, & magno ſtagno, quod Hab dicitur ſe miſcenti.

Fratres minores Cracouiam inducti.

Elbyang ædificatur.

Anno Domini 1238. monaſterium fratrum Prędicatorum apud Halicz fundatur, & fratres è Polonia illic domum acceperunt.

Monaſterium fratrum prædicatorum in Halicz.

Anno Domini 1238. in maxima multitudine Tartari Ruſsiam ingredientes, uniuerſam terram Rzeſzanska uaſtauerunt, ducem occiderunt, ſenes & impuberes necauerunt, certam multitudinem in captiuitatem abduxerunt, caſtra incenderunt. Iterum hyeme eiuſdem anni Tartari in terram Szuſdalorum uenerunt, & ea uniuerſa uaſtata, ducẽ Georgium & filios eius, pluresq; alios Szuſdalorum principes interfecerunt, caſtrum Roſtow incenderunt, captiuos & prædam pro libito abduxerunt. Sequenti quoq; anno in Smolnenſ. & Czirneouienſ. regiones uenientes, eas crudeliſsima cæde nullæ ætati parcentes, peruaſtarunt. Caſtra & fortalicia, ex quibus duces & milites præ timore fugerant, incenderunt, & onuſti captiuorum multitudine, in terras ſuas redierunt.

Tartarorum uaſtatio.

CAPVT XXXVIII. LIB. III.

Henricus ſecundus.

DEfuncto Henrico cum barba, ſucceſsit ei in omnibus principatibus unicus filius eius(alij namque omnes morte abſumpti erant) Henricus ſecundus, qui & pius dictus eſt, ex Beata Heduigi progenitus. Et quum Vuladislaus Othonis maiores Polonos frequentiſsimis pollicitationibus ſollicitaſſet, quòd in dominium maioris Poloniæ tanquàm heres proprius reaſſumeretur, non tamen exauditus eſt, nec reaſſumptus. Ea propter triſtitijs tabefactus, in proximo uitam cum gemitibus, anno Domini 1239. in Pomerania exulans, finiuit. Verum ſepulturam cũ auis & patribus ſuis in medio maioris eccleſiæ Poſnanienſ. mandante Henrico ſecundo, & matre eius Beata Heduigi perſuadente, habere meruit. Reliquit autem præfatus Vuladislaus Othonis binos filios, ex Helinga Suuantopelconis filia genitos, ſcilicet Premislaum & Boleslaum. At Conradus dux Mazouiæ opportunitatem temporis nactus, fœdera irritando, pluribus incurſionibus clandeſtinis, & publicis, nepotem ſuum Boleslaum pudicum ducem Cracouiæ & Sandomiriæ perſequi cœpit, quia tutor ipſius Henricus cum barba morte extinctus eſſet. Quapropter accepto cõſilio idem Boleslaus pudicus Clementem de Clemyanthow, & Ianuſsium Palatinum Cracouienſ. ad Belam regem Hungariæ confœderandum, & procandum filiam eius Kunegundim, quæ in Hungarico Kinga dicta eſt, miſit, & facta diſpenſatione, adducta eſt in Cracouiam, anno Domini 1239. cum dote quadraginta millium marcarum. Quo audito territus Conradus dux Mazouiæ, laceſſere nepotem ſuum Boleslaum pudicum deſtitit. Iſta eſt fœlix Kinga, quæ matris aluo fuſa, non fletum ut cæteri pueri, ſed ſtatim in lingua Hungarica articulato ſermone protulit: Aue regina cœlorum. Iſta in infantia ferijs quartis & ſextis, uelut beatus Nicolaus Pontifex mirè ſemel ſugebat ubera. Iſta maritum ſuum Boleslaum pudicum, ut cœlibatum, & perpetuam uirginitatem una cum ipſa teneret, induxit. Ob quam continentiam pudicus appellatus eſt. Iſta eſt Kunegundis, quæ per pietatis opera, non ſecus quàm beata Heduigis, cuius ipſa neptis ex ſorore germana fuerat, in Polonia refulſit.

Beata Kunegundis.

Et licet Conradus Mazouiæ dux, externa bella nõ attentaret, Boleslaumq; pudicũ minimè inquietaret, inteſtina tamẽ lite haud carere potuit. Ioannem ſiquidem Czapla ſcholaſticum Vuladislauienſ. & Plocenſ. eccleſiarum, & cancellarium ſuum, uirum doctum & iuris benè peritum, in æculeo prius tortum, in patibulum ægit, & ipſum ignominioſè ſuſpendit, quem fratribus Prædicatorum ad tumulandum ducentibus, Agaſia ducis Conradi uxor, tanquàm altera Iezabel eripi iuſsit, & denuò in altero patibulo ſupra Iſtulam, iuxta S. Benedicti eccleſiam, è regione & in conſpectu maioris eccleſiæ Plocenſ. alligauit & ſuſpendit.

Mulieris crudelitas.

Sed Martinus Prior ordinis Prędicatorum, miſsis fratribus, ſecundo depoſitum, in Eccleſia cathedrali ſepeliri ordinauit. Cauſa huius mali in perſpecti ſuſpitio ducis Conradi fuit, quoniam Kazimirus filius eius cum noua ſponſa filia ducis Henrici ſecundi, Conſtantia nomine, nepte beatæ Heduiguis Vuratislauię diutiùs commoratus, repetitisq; uicibus, per Conradum patrem ipſius euocatus, amore ſponſæ uinctus, nõ aduolauit. Suſpicabatur dux Conradus quòd conſilio præfati Ioannis Scholaſtici Pædagogi filij ſui, cum duce Henrico Vuratislauienſ. de proditione patris ſui, ad ulciſcendum captiuationem olim Henrici cũ barba, per Conradum factam, tentaret. Sicq; dux furore actus, ſine ſufficienti examinatione, Ioannem Scholaſticum ſacerdotio decoratum, ſuſpendio turpiter dedecorauit, & terribili morte extinxit. In cuius ultionem Pontifices ducem Conradum cenſuris innodarunt. Primum etenim Andreas Epiſcopus Plocenſ. eum excommunicauit. Deinde Petrus Archipræſul Gneznenſ. totam diocœſim Plocenſ. unà cum duce Conrado & uxore eius, interdicto ſuppoſuit. Donec ipſe dux humiliatus, anno Domini 1240. in conuentione Lancicienſ. pœnitentiam ægit, & pro ſatisfactione ſceleris in ſacerdotem patrati, uillagium Louicz, cum ſyluis & pertinentijs, Archiepiſcopo Gneznenſ. perpetuò inſcripſit. Et ut Archiepiſcopus Gneznenſ. ſit Canonicus natus, & prębendatus in eccleſia Plocenſ. ducem tamen Mazouiæ unam marcam auri ſoluendo recognoſcat. Eccleſijs uerò Vuladislauienſ. & Plocenſ. æuiternè certas libertates donauit, quod Apoſtolici cõmiſſarij, Thomas Epiſcopus Vuratislauienſ. & Gerardus Scholaſticus Cracouienſ. per Gregorium Papam nonum deputati confirmarunt, & beneficium abſolutionis ab Archiepiſcopo Gneznenſ. promulgatum & caſſatum, denuò auctoritate Apoſtolica impenderunt. Quæ omnia in inſtrumento originali conceſsionis præfati ducis Conradi (quod in eccleſia Vuladislauienſ. conſeruat) cuius initium eſt: Cùm piarum ſit mentium &c. manifeſtè continentur.

CAPVT XXXIX. LIB. III.

POſt hęc Tartarorum horrenda uaſtatio ex ordine ſubnectenda eſt. Anno Domini 1241. Tartari per Ruſsiam, trucidatis tyrannis & principibus Ruthenorum, in Poloniam uenerũt, receptaq́ prædia in oppidis Lublin, & Zauichoſt, uiciniſq́ eorũ, eam in Ruſsiã reduxerunt, feſtinanterq́ redeuntes, Sandomiriã cum caſtro expugnauerunt, illicq́ Abbatẽ Coprziwnicieñ. cũ fratribus eius, & magnum numerũ utriuſq́ ſexus, nobilium & ignobilium, uirorum ac matronarum, ad conſeruandum uitam Sando-

Tartarorum crudelitas in Polonia.

miriæ collectorũ, occiderunt. Inde exeuntes per Viſliczam, in Skarbimiriam uenerũnt, & prædam deducturi in Ruſsiam reũertebantur, dũq́ ſtatiua ad fluuiũ Czarua, apud uillã, quę maior Thurſko uocatur, tenerent. Irruit in eos Vuladimirus Cracouieñ. Palatinus cũ militibus Cracouieñ. ubi inter pugnandum omnis captiuorum multitudo diffugiens, in propinquas ſyluas ſe recepit, ſuperati tamen ſunt pauci à multis. Vulodimirus Palatinus Cracouieñ. cum ſuis à Tartaris, uerum ſtrage ſuorũ Tartari perculſi, per ſyluam Stremech

Poloni à Tartaris cæſi.

in Ruſsiam receſſerunt. Et in ſupplementum accerſitis plurimis Tartaris, cum fremitu & ira in Poloniam redierunt. Et quia maximum habuerũt exercitum, ad Sandomiriã peruenientes, bifariam eum diuiſerunt: minoremq́ exercitum in Laciciam, Siradiam, & Cuyauiam, cum principe Kaydano, deſtinârunt, qui nullo obice apparente, crudeliſsimè illos diſtrictos cædibus, atq́ igne uaſtarũt. Et ſanctimoniales monaſterij Vithouieñ. præter tres, quæ in ſyluas fugerant, rabie barbarica occiderunt, propter quod proceſſu temporis, moniales illius loci, in locum tutiorem, Cracouieñ. diocœſis tranſlatæ ſunt. Abbacia Buſzeñ.

Abbacia Buſzenſ. in Vithow tranſlata.

de Buſzko in Vithow tranſlata. Maior autem Tartarorum exercitus, cuius ductor Bathi rex, & primus Imp. Tartarorum fuit, uerſus Cracouiam, omnem tranſitui propinquã cæde & incendio præuaſtans, iuit. Occurrunt ergo ei in uilla Chmyelik prope oppidũ Szidlow, Vulodimirus Palatinus, Clemens Caſtellanus, Cracouieñ. Pacoslaus Palatinus, Iacobus Racziborouicz Caſtellanus Sandomirieñ. cum nobilibus & militibus Cracouieñ. & Sandomirieñ. Et facto conflictu cum una Tartarorum turma: ipſaq́ attrita, pedẽ referente, & ad alteram præſtantiorẽ turmam ſeſe diuertente Poloni certamine priori feſsi, pauci

Polonorum altera clades.

à plurimis, aduerſo pectore confoſsi ceciderunt, reliqui uerò in fugam cõuerſi, per itinera nota euaſerunt. Ceciderunt in eo cõflictu deſiderati Criſtinus Sulkouicz de Myeduiedz, Nicolaus Vithouicz, Albertus Stãpocicz, Zementa, Granibina, Suſislaus, milites ſtrenui, & alij plures ualidi. Ex quorum ſtrage, tantus pauor irrepſit, ut alij in alias regiones fugerent, agreſtes uerò cum pignoribus & pecoribus, in paludes & ſyluas & inuia ſe cõderent. Sed & Boleslaus pudicus, dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum Grzimislawa matre, & Kinga coniuge ſua. Primùm uerſus Hungariam in caſtrum Pienini de prope oppidum

Tartari Cracouiam acceperunt.

Sandecz. Poſtea uerò in Morauiam ad monaſteriũ ordinis Ciſtercieñ. effugit. Tartari autem poſt cladem apud Chmyelik peractam, Cracouiam in die cinerum uenerunt. Et eam uacuam hominibus inuenientes (omnes ſiquidẽ in abdita diffugerant) in eccleſias & domos incendio ſæuierunt. Eccleſiam uerò S. Andreæ, tunc extra muros Cracouienſ. extantem, uallantes, oppugnabant, expugnare tamen non ualuerunt, quoniam pluribus Polonis magna ui & fortitudine ſe & ſua illic defendẽtibus, cuſtodiebatur, cœpto irrito, receſſerunt. Et in Vuratislauiam perrexerunt, quam ſimiliter ut Cracouienſ. deſertatam habi-

Tartari Vuratislauiam acceperunt.

tatoribus, ſed & conflagratam habitationibus reperientes. Ciues etenim Vuratislauienſ. pauore conſternati (ferè omnib. relictis, præcioſioribus duntaxat feſtinè raptis) fugã inierunt, quod gentes ducis Henrici uidentes, deſcenderũt & opes cum uictualibus in arcem inducentes, urbẽ cum tectis eius flammis exuſſerũt, Tartari in urbe nil reperientes, caſtrũ uallarũt, & poſt aliquot dies obſidionem ſoluentes (ut aiunt orationib. & lachrymis Ceſlai, Prioris ordinis prædicatorum, & fratrum eius in caſtrum admiſſorum depulſi) receſſerunt. Interim feria ſecunda Paſchæ Tartaris qui Cuyauiam uaſtauerũt ſuperuenientibus, ſimul iuncti in Leniczam profecti ſunt. Dux etenim Henricus ſecundus, S. Heduigis filius, per illud tempus, ibi tã nobiles, q̃ agreſtes maioris Poloniæ & Sleſiæ collegerat. Aduenerant & principes cum ſuis militibus, Myeczlaus Kazimirides dux Oppolieñ. Boleſlaus filius Dipoldi marchionis Morauiæ expulſi, qui Szepiolka cognominatus eſt. Et Pompo de Hoſterno magiſter Cruciferorum de Pruſsia cũ fratribus ſui ordinis. Inſuper & cruce ſignati plures, cumq́ ex oppido Legniceñ. agmina duceret, & ea obequitaret, lapis de ſummitate eccleſiæ B. Mariæ decidit, parumq́ abfuit, quin caput ducis Henrici nõ dirupit, quod reuera infauſtum omen fuit. Suburbana itaq́ oppidi Legniceñ. prætergreſſus, quatuor acies inſtruxit & ordinauit. Primùm de cruce ſignatis uoluntarijs, & deauriſoſſoribus oppidi Goltberg, alijſq́ peregrinis militibus. Hanc Boleslaus Szepiolka filius marchionis Morauiæ ducebat. Altera acies militum Cracouienſem, & maioris Poloniæ fuit. Huic Sulislaum fratrem Vulodimiri olim Palatini Cracouienſ. circa Chmielik

ſikocciſi præfecit. Tertiam aciẽ, in qua erant milites Oppolieñ. & Pompo magiſter Pruſſiæ cum fratribus & militia ſua, Myeczlaus dux Oppolienſ. gubernauit. Quartam, ex præſtantioribus militibus Sleſię & maioris Poloniæ, ac precio conductis militibus, Henricus dux regebat. Totidem erant Tartarorum agmina, ſed robore & frequentia pugnatorum prętantiora. Ita ut unum agmen eorum, omnia Polonorum agmina excederet. In campo igitur, qui bonus cãpus dicitur, porrecto & in omnes partes lato, uterq; exercitus 5. Idus April. alias feria ſecunda poſt octauas Paſchæ conuenit. Primumq; Cruceſignatorum & Aurifoſſorum exercitus cum Tartaris magno impetu congreſſus, uelut teneræ ariſtæ à grandine percuſſæ, à ſagittis Tartaricis obtritus eſt. Deinde duo agmina ſub gubernatione Sulislai militis, & Myeczlai ducis Oppolieñ. conſiſtentia, pugnam cum tribus Tartarorum agminibus ingreſsi, ualidam in Tartaros ſtragem ædiderunt, ita ut pedẽ referrent, & fugam inirent. Quidã autem celerrimo curſu, circa utrumq; exercitũ diſcurrẽs, terribili uoce clamauit: Byegaycze, Byegaycze, quod ſonat currite, currite. Polonis terrorem incutiens, quam uocem Myeczlaus dux Oppolien. audiens, deſerto prælio fugit, & ſecum magnam partem militum traxit. Quod uidens dux Henricus ingemiſcens dixit: Gorzeſze nam ſtalo, id eſt, peius & moleſte nobis accidit. Indicansq; ſuam quartam aciem fortiſsimorum militum, tres acies Tartarorum à duabus aciebus Polonorum diſiectas, proſtrauit, & in fugam conuertit. Quarta autem acies Tartarorum, & maior omnium cum ſuo rege Bathi, ſuperueniens horribili impetu bellum inſtaurauit, quod acerrimũ inter utroſque durauit. Magnaq; ex parte Tartaris cęſis, & in fugam ſpectantibus, quidam Tartarorum uexillifer, ualde magnum uexillum ferens, in quo chi litera Græca depicta erat talis X, & in ſummitate haſtilis, imago teterrimi & nigerrimi coloris cum barba prolixa, cœpit incantando, fortiter caput imaginis quatere, ex quo illico fumus & nebula horrendi & intollerabilis fœtoris in Polonos diffuſa eſt, ut penè exanimati, & inualidi ad bellandum redderentur. Clamore itaq; horrendo eleuato, in Polonos Tartaricus exercitus conuerſus, acies eorum quæ interim integrè erant, dirupit, & eas magna ſtrage affecit, in qua dux Boleslaus filius marchionis Morauiæ Szepiolka dictus, & Pompo magiſter Cruciferorum de Pruſsia, cum multis inſignibus militibus occiſi ſunt. Dux uerò Henricus corona à Tartaris circumfuſus eſt, ut à tergo & fronte cæderetur. Iamq; ad extremum circa eum, non niſi quatuor milites uerſabantur, Sulislaus frater olim Vulodimiri palatini Cracouienſis, Clemens palatinus Glogouienſ. Conradus Cuuirathouicz, & Ioannes Iuuanouicz, quanta potuerunt, ui & conatu principem Henricum ex prælio educentes, ad fugiendum diſponebant, ſed ducis equus ſauciatus ſubſiſtebat. Tartari igitur ueloci curſu conſequutum cum tribus præfatis militibus, quarto Ioanne Iuuanouicz, ab eis ſegregato, uallauerunt, cum quibus aliquanto tempore decertabat. Ioannes uerò Iuuanouicz equum recentem à Roſcislao aulico ducali receptum, penetratis hoſtium cuneis, duci adminiſtrauit, quo aſcenſo dux, Ioannem Iuuanouicz, uiam per medios hoſtes ei parantem, ſequebatur. Ipſoq; in curſu uulnerato & euadẽte, dux Henricus intercipitur, & tertio circumuallatur, dumq; audaciſsimè cõtra Tartaros dimicaret, & manu ſiniſtra eleuata Tartarũ ſibi obuiũ feriret, ab altero Tartaro, lancea ſub aſcella transfixus, ex equo demiſſo brachio, moribundus defluxit, quẽ Tartari ingenti ſtrepitu inconditarũ uocũ facto, capiunt, & extra locum certaminis, quantũ eſſet geminatus baliſtæ iactus pertractũ, framea caput abſciderũt, corpusq; inſignibus omnibus deſpoliatũ, nudum reliquerunt. Occiſa eſt in eo prælio multitudo nobiliũ Poloniæ, inter quos clari & inſignes fuerũt Sulislaus frater Vlodimiri Palatini Cracouienſ. Clemens Palatinus Glogouieñ. Conradus Cunrathouicz, Stephanus de Virbna, & Andreas filius eius, Clemens filius Andreæ de Pelcnicza, Thomas Piotrkouicz, Petrus Kuſza, & pleriq; alij. Hãc cladẽ uniuerſam Beata Heduigis, quę cum ſororib. ex Trzebnicza in Croſna fugerat, per ſpiritũ hora qua acciderat cognoſcẽs, Adleydi ſanctimoniali reuelauit. Ioannes Iwanouicz fugiẽs cum duobus ſuis armigeris, iunctus eſt Luczmanno militi duos ſimiliter familiares habenti. Et dum in quodam rure, uno miliari à loco prælij diſtante, à nouem Tartaris ſequeretur, quamuis duodecim uulneribus eſſet confoſſus, octo ex illis occidit, & nonũ pro captiuo reſeruauit. Poſtea ordinem prædicatorum ingreſſus, deuoto Domino cœli, à quo protectus erat, famulabatur. Corpus ducis Henrici, poſt cladem ex ſexto digito ſiniſtri pedis uix cognitum & repertum. Per Annam coniugem ipſius, in medio chori eccleſia Sancti Iacobi apud fratres minores Vuratislauiæ ſepultum eſt. Pomponis uerò magiſtri Pruſsiæ, & militum inſigniorum ſupra expreſſorum, in eodem monaſterio Sancti Iacobi Vuratislauiæ corpora tumulata ſunt. Boleslai autem filij marchionis Morauiæ funus, in Lubeuſz in choro conuerſorum humatum eſt. Super cætera corpora fidelium in loco prælij ſepulta, eccleſia in hanc diem durans conſtructa eſt. Maxima uictoria de duce Henrico & Polonis,

Horrenda clades Polonorũ & Theutonũ ex Tartaris excepta.

Bathi Tartarorũ Imperator.

Vexilliferi faſcinatio.

Henricus dux à Tartaris occiſus.

Pompo ſextus magiſter Pruſſiæ occiſus.

Boleslaus marchio Morauiæ occiſus.

Tartari

Tartari potiti,lectis ſpolijs,unicuiq; interemptorum unam auriculam abſciderunt, & nõuem ſaccos grandes,ad ſciendum numerum occiſorum,repleuerunt. Ducis autem Henrici capite in longiori haſta erecto ad caſtrum Legnicza, Oppidum enim metu Tartarorum exuſtũ fuerat,applicuerunt. Mandantes ut duce eorum occiſo:caſtrum eis aperirent. Caſtrenſibus cõuenienter reſpondentibus,quòd pro uno duce occiſo,plures duces filios occiſi haberent. Illi uerò circa Legnicz uillis uaſtatis & incẽſis,in Othmuchow ſe receperunt,ubi quindecim diebus ſtatiua continuando,omnem regionem per circuitum uaſtauerunt. Exinde Rathiborienſ. oram adeuntes in Boleſiſzko,octo diebus cõmorati in Mo rauiã ſeceſſerunt,& Venceslao rege Bohemiæ,in caſtris ſe continente eam pluſquàm uno menſe incendijs & cædibus uaſtauerunt.

Copia auricularum.

Tartarorum in Hungaria crudelitas.

Ab Olomuncz ſeptimis caſtris in Hungariam peruenerunt,eamq; crudeliſsimè prope duos annos afflixerunt,regem Hungariæ Belam quartum,cum fratre eius Colomanno prope fluuium Cziſzam miſerabiliter fuderunt, & perſequuti ſunt,totum uerò regnũ Hungariæ ex utraq; parte Danubij,ſimul Slauoniam, Boſnam,Raſciam,& Bulgariam,miſerabilius,quia uſq; ad internitionem deuaſtarunt, finaliterq; in Scythiam ſedes patrias redierunt. Refert alia Polonorum hiſtoria,& cõcordat cum Rogerio in tractatu de deſtructione Hungariæ per Tartaros,quòd Bathi rex Tartarorum non in Polonia fuit,ut præmiſſa aſſerit Chronica. Sed cum in Hungariam contenderet,& ex Ruſsia intrare Hungariam properaret,partem ſui exercitus cum principe nomine Peta,ad uaſtandum Poloniam miſit,qui ut prædictum crudeliter afflixit,& eam deſertauit,principemq; ipſius Henricum nomine ſuo exercitu deleuit,quod ex tempore lucidius claret. Nam Bathi per montanam portam ex Ruſsia in Hungariam fracta,potentia comitis regni Hungariæ,ad cuſtodiendum eandem portam per regem locati,duodecima Martij intrauit,& ante Dominicam Palmarum exurendo uſq; ad Peſt aduerſus regem uenit,retrocedensq;,& rege Bela eum inſequente, Hungaricum exercitum circũmdando, interfecit & diſperſit.

Peta Tartarorum princeps.

Hoc autem tempore ante Dominicam Palmarum, Peta de Cracouia in Vuratislauiam perrexit. Bathi autem in duobus regnis ſub eodem tempore eſſe nõ potuit. Item narrante eadem hiſtoria Bathi(fugiente rege Bela faciem eius) ſuis principibus regnum Hungariæ diuiſit,uocans ex Morauia Petam,ad ſortiendum portionẽ Hungariæ,quod poſt expulſionem regis Belæ quarti fuit. Item Cadan alter princeps Tartarorum,quem Poloni Kaydanum uocant,per ſyluas & Comauiam ac per fluuiũ Sereth,eodem tempore cum Bathi partem orientalem Hungariæ quam Almani inhabitabant, introiuit,& eam deſtruxit. Non ergo in quadrageſima Poloniam ipſe,aut Bathi uaſtauit,ſed princeps Peta. Ne autem rei ueritatem neſciuiſſe uideamur,utranq; hiſtoriã tetigimus, & legentibus obiecimus,ut eam alibi ex integro ſi uoluerint,legant. Potentia Tartarorum cum qua Hungariam ingreſsi ſunt,fuit quinquies centum millia pugnatorum.

Cadan Tartarorum princeps.

CAPVT XL. LIB. III.

ANno Domini 1239. Conradus dux Mazouię caſtrum Bydgoſtienſ. ſub Suuatopelcone duce Pomeranię recuperat,in cuius ultionem prȩfatus Suuatopelk cum exercitu terram Cuyauiæ ingreſſus, tumultuariè eam deuaſtauit, oppidum *Iuni-*Vuladislauienſ. cum pluribus uillis exuſsit. Item caſtrum Santhok per Polonos negligenter cuſtoditum,per Saxones interceptum eſt. Item Villebrandus Archiepiſcopus Maydenburgenſ. caſtrum Lubuſz obſedit,aſſerensq; ſuæ eccleſiæ perpetuò,per Henricum quartum Imperatorem donatum eſſe, olim per eum acquiſitum,& ſub Boleslao Crziuouſti expugnatum. Henricus uerò dux maioris Poloniæ & Sleſiæ Sanctæ Heduigis filius,cum forti exercitu ſuper eum ueniens,gentes ipſius diſperſit, & cum plurimorum occiſione in turpem fugam conuertit. Pompo magiſter Cruciferorum Pruſsiæ, poſt deletionem ſuarum copiarum à Prutenis,noua manu collecta,caſtrum Balgam ſub Prutenis conquiſiuit. Barbari uerò Pruteni reacquirẽdo caſtrum, in circuitu duo caſtra,uidelicet,Portegal & Shrandin erexerunt,& intantum gentes magiſtri afflixerunt, ut ſe cum caſtro poteſtati Barbarorum ſubijcere cogitarent,niſi Otho dux de Brunſuik,cum noua militia ſuperueniens Barbaros repuliſſet,& caſtra in circuitu ædificata expugnaſſet, Monaſterium fratrum minorum in Thorun,ſub titulo Sanctæ Mariæ uirginis, eodem anno Domini milleſimo,ducenteſimo,trigeſimo nono,erexit,& aream ad inhabitandum fratribus,Pompo magiſter Pruſsiæ aſsignauit. Anno Domini 1240. monaſterium fratrum minorum Sancti Iacobi Apoſtoli in Vuratislauia,dux Henricus ſecundus erexit, quod Anna relicta eius(ipſo pro fidei defenſione per Tartaros occiſo) ad plenum conſumauit, & in eius eccleſia ducem & maritum ſuum ſepulturæ commendauit. Sub eodem tempore frater Vuolquinus ordinem ſuum, qui dicebatur Ordo militum Chriſti, cum ordine Cruciferorum Pruſsiæ nigræ crucis uniuit. Et eodem anno in congreſſu cum Lithuanis habito,cum quinquaginta fratribus & multis alijs pugnatoribus interficitur.

Henricus contra archiepiſc. Maydẽburgenſem.

Monaſterium fratrum minorum in Thorun,aliud in Vuratislauia.

ctur. Poſt commendabilem ac ſtrenuum Henrici ſecundi Cracouienſ. maioris Poloniæ & Sleſiæ ducis, per Tartaros occiſi, obitum. Barones minoris Poloniæ qui cladi ſuperfue-runt, Boleſlao caluo filio primogenito præfati ducis Henrici ſe ſubiecerunt, quod ægre ferens Conradus dux Mazouiæ, cum filijs ſuis Boleſlao, Kazimiro, & Semouito, ac gentibus eorum & cum pluribus alijs auxiliarib. uenit, & cum militibus Pomeraniẹ per Suuantopolconem miſsis, cum Prutenis quoq; & Lithuanis, mercede conductis. Et terras Cracouienſ. Sandomirienſ. ac Lublinenſ. omnesq; arces & munitiones earum occupauit. Boleſlaus uerò caluus, dum cum gentibus ſuis & Theutonicis Cracouiam accederet, iniuriam reſciſſurus. Conrado Mazouiæ cum ualidiori exercitu ſuperueniente, pugnæ ſe non committens, receſsit. Clemens ergo de Ruſcza, palatinus Cracouienſis nullum auxilium à Boleſlao caluo habens, Conrado duci Mazouiæ, ipſum in Skala oppugnanti, ſe ſubiecit, incenſoq; caſtro Skala, Conradus dux caſtrum per eum Cracouiæ iuxta eccleſiam cathedralem erectum, funditus diſijci præcepit, ſtatimq; plenam poſſeſsionem nactus, graues uniuerſis exactiones impoſuit. Nedum agreſtibus, aut ciuibus, uerum & militibus, atq; ſacerdotibus, ad ædificationem quoq; nouorum caſtrorum atq; antiquorum inſtaurationem, paſsim omnes compulit. Quapropter clamor & uox tribulatorum aſcendit, quòd poſt miſeras Tartarorum clades, miſerabilius & grauius à proprijs opprimerentur. Miſsiſq; extemplò in Hungariam ad Morauiam crebris nuncijs, Boleſlaum pudicũ quęrebant, & ut afflictæ patriæ ſubueniret, tanquàm hæredem reducere ſatagebant, qui non eſt reuerſus, niſi anno Domini 1243. In maiori autem Polonia Barones & nobiles, ſpecialiter Bogumilus, Dirſzicraius, Palatinus Poſnanienſis, Cecundus Gneznenſis, Thomas Poſnanienſis, caſtellani, Domaradus iudex Poſnanienſis, pertæſi principatum ducis Boleſlai calui filij Henrici per Tartaros occiſi, propter oppreſsiones maiorum Polonorum, & exaltationes Theutonicorum, Przemiſlaum & Boleſlaum filios ducis Vuladiſlai Othonis, in dominos & hæredes naturales acciuerũt, qui unicum caſtrum Vſcze poſſidebant. Nam ſub eis alterum caſtrum Nakel Suuantopelk auunculus eorum dux Pomeraniæ intercœperat, omniaq; caſtra & munitiones præfatis ſuis principibus Przemiſlao & Boleſlao, necnon caſtrum Przemanth poſt eius expugnationem, maiores Poloni præſentarunt & obtulerunt. Quibus Boleſlaus caluus non reſtitit, ſed affinitatem iungens, germanam ſuam Elizabeth nomine Boleſlao duci Kaliſsienſi copulauit. In Pruſsia uerò Suuantopelcus princeps Pomeraniæ, uir callidus & uafer, cernens Cruciferos per Conradum ducem Mazouiæ uocatos, in immenſum creuiſſe, & caſtra ac munitiones plurimas locaſſe, Prutenosq; ſibi ſubiectos ad baptiſma coëgiſſe. Cœpit uehementer expaueſcere. Ne ſicut ipſe dolo Pomeraniam ſub Leskone albo acquiſiuit, eadem menſura metiendo, à Cruciferis quandoq; exueretur, & è Pomerania expelleretur. Hac itaque occaſione omnes Prutenos tam Neophitas quàm gentiles ſibi conciliat, & idolatriæ ritus nepharios reaſſumere perſuadet. Edictoq; certo tempore, omnes Chriſtianos in Pruſsia tàm Polonos quàm Alemannos interemit. Caſtraq; ſingula Cruciferorum, ui & expugnatione Prutenorum, præter Balgam & Elbing conquirit. Nec ea per Guilhelmum Mutinenſem Epiſcopum, Innocentij Papæ quarti legatum, auctoritate ſedis Apoſtolicæ monitus reſignauit, quinimò collecta manu Pomeranorum & Prutenorum, totam terram Chelmenſ. uehementer attriuit & uaſtauit, præter tria caſtra Thorum, Chelm, & Radzin, quæ acquirere non potuit. In utriuſq; anni ſpacio, quod Tartarorum rabies non attigit, Prutenorum barbaries deleuit.

Boleſlaus caluus.

Poloni à Boleſlao caluo deficerunt.

Pruteni idolatriam reaſſumunt.

CAPVT XLI. LIB. III.

Sed redeamus ad Boleſlaum pudicum. Anno Domini 1243. Intelligens Conradus dux Mazouiæ, Boleſlaum pudicum, cum nonnullis militibus reuerſurum, Indicit conuentionem Baronibus Cracouienſ. & Sandomirienſ. apud Scarbimirienſ. oppidum, quaſi ad prouidendum rebuſpublicis tertio Kalendas Iulij celebrandam, ubi omnibus conuenientibus, ex occulta maliuolentia prius concepta, dat ſignum ſuis militibus, & captiuati ſunt Przibiſlaus Vauuſzriczouicz, Vitek Byenyouicz, Andreas Sulconis de Myedzuiedz, Nicolaus Iaſzko, Sadek de Chodcza, & alij plures, uictiq; & in Mazouiam ducti, ergaſtulis incluſi ſunt, & quaſi poſt duos menſes, prima die Auguſti, quæ eſt Sancti Petri ad Vincula, diuina commiſeratione, fractis compedibus, ſub intempeſtæ noctis caligine, omnes euaſerunt. Clemens uerò Palatinus Cracouienſis, de domo & familia Griphonum, qui cum fratribus ſuis, Sulcone, Theodoro, & alijs, de medio captiuantium in Hungariam fugerat, audita ſolutione captiuorum reuerſus eſt, & ſimul iuncti, tàm arcem quàm ciuitatem Cracouienſem eiectis ducis Conradi præſidibus obtinuerunt. Aduenientemq; Boleſlaum pudicum cum forte ſua Kinga, tanquàm hæredem & dominum connaturalem cum magno plauſu, Prandotha

Conradi dolus.

Mira uinctorum liberatio.

Boleslaus pudicus reaccepitus.

epiſcopo Cracouienſ. perſuadente,in ducem aſſumpſerunt.Quo rumore Conradus dux Mazouiæ excitus,cum multis gentibus uerſus Cracouiam uenit, Boleslaoq; pudico copiam pugnandi non faciente,& ſola mœnia defendente.Dux Conradus Mazouiæ incaſtellatis eccleſijs S.Andreæ extra muros Cracouienſ.& S.Georgij in arce Cracouienſ.ſoſ ſatisq; factis,cum exercitu in Mazouiam diſceſsit. Poſt cuius diſceſſum Boguthа præfe incaſtellationis eccleſiæ S.Andreæ (miles hic Cracouienſ.erat) ipſam eccleſiam Boleslao pudico reddidit,& omnis hoſtilitas circa Cracouienſ. ammota eſt. Itaque Conradus dux Mazouiæ,Myezlaum ducem Oppolienſem deſertorem,Henrici ducis Vratislauiæ per Tartaros occiſi,in ſui præſidium uocauit,uocauit & Przemislaum ducem Poſnanienſem Lithuanosq; & Iaczuingos. Et cū ipſis, filioq; ſuo duce Kazimiro,terram Sandomirienſem ingreſſus eſt.Quibus Boleslaus pudicus cum militibus Cracouienſibus & Sandomirienſ.cum Clemente palatino Cracouienſ.& Floriano palatino Sandomirienſ.& quibuſdam Hungarorum militibus in Suchdol occurrit,propicianteq; Deo,exercitum Conradi numero & robore ſuperiorem,confregit & diſperſit.Ducesq; præfatos in turpē fugam egit.Ex qua pugna exercitus ducis Boleslai,præda uariarum nationum ditatus eſt,duxq; Boleslaus Pudicus cæteras munitiones,quæ pro Conrado principe Mazouiæ tenebantur,ui accepit.Poſt hunc triumphum milites Cracouienſ.iterum Boleslaum pudicū Prandotha Epiſcopo Cracouienſ.diuina ſolenniter in eccleſia Cracouienſ.agente,in ſuum dominum aſſumpſerunt & introniſarunt.Conradus autem dux Mazouiæ cladem in Suchdol acceptam ultum iri cupiens,Lithuanos,Prutenos & Iaczuingos ordinauit, qui in copioſa multitudine ingreſsi,terram Lublineñ.uaſtauerunt,eam more barbarico uſq; ad fluuium Iſtulam,cum diſtrictu Szeczechouieñ.& Lukouieñ. infeſtando, homines utriuſq; ſexus cum numeroſis pecoribus abegerunt.In Prandotham uerò Epiſcopum Cracouienſem quia Boleslao pudico adhærebat,præfatus Conradus dux Mazouiæ ſuos armigeros miſit,& curias epiſcopales Tharſeñ.quæ nunc Bodzancineñ. appellatur, Kelceñ. & Cuneouieñ.primum expilatas,cum uillis ipſarum incendit,& prędam in Mazouiam intulit propter quod Prandotha Epiſcopus Cracouieñ. eum auctoritate propria anathematiſauit.Cuius proceſſus Fulco Archiepiſc.Gnezneñ. in ſynodo Lacinieñ. confirmauit, & in ſingulis eccleſijs denunciare mandauit. Verum Conradus eodem anno 1244.mala additurа malis,terram Cracouienſem cū exercitu ingreſſus,nouas munitiones erexit, quas eo diſcedente,milites Cracouienſ. expugnauerunt, ſed Conradus rediens, iterum eas expugnauit,& aliquas diruit,tot & tantis malis non ſaciatus Conradus dux Mazouię, contra Boleslaum pudicum nepotem ſuum,ulceratū gerens animum. Anno Domini 1246 cum Lithuanis & gentibus proprijs terras eius inuaſit. Cui Boleslaus pudicus,cū militibus Cracouieñ.& Sandomirieñ.in Zarziſſow,aliàs in Iaroſzin occurrens,diro marte conflixit,& à multitudine ſuperatus,pluribusq; militibus Cracouieñ. aut occiſis, aut captis Boleslaus pudicus fugus elapſus eſt.Conrado prædam acceptam in Mazouiam referente,& ſine mora in Cracouieñ. cum filio ſuo Kazimiro Cuyauiæ & Lanciciæ duce. Item cum Myeczlao Oppolieñ.duce genero ſuo,redeunte, caſtra tria, unum in faucibus Rudaue,ubi Iſtula ingreditur: aliud ſupra ripam propè monaſterium Thinyecz, extruxit,& hæc duo ſuis militibus commiſit. Tertium in Lelow, & illud Myezlao Oppolienſi duci genero ſuo in adminiſtrationem dedit,ſed Conrado in Mazouiam diuertente, Boleslaus pudicus caſtra prope Thinyecz,& in ora Rudawe expugnauit. Tertium uerò in Lelow paulò pòſt Myeczlao duce Oppolienſi mortuo, illico Boleslao pudico redditum eſt. O quàm miſera conditio minoris Poloniæ ſub illo tempore fuit, ſub eoq; tempore Pruteni Mazouiam irrumpentes,eam circa Czechanow uaſtauerunt, feſtinè autem occurrentibus Mazouitis & Lancicienſibus,noningentos Prutenos occiderūt, alios uerò aut captiuarunt,aut diſperſerūt.Lithuaniq; procurante Conrado Mazouię duce,ſilenti agmine in Oppatow oppidum Sandomirienſem uenientes,ipſum & uicinia eius ſpoliarunt. Mortuus eſt tandem Deo uolente Conradus dux Mazouiæ ætate maturus, nepotis ſui Boleslai pudici iniuſtus oppreſſor,& in eccleſia Plocenſium maiori ſepultus, anno Domini 1247.& reliquit duos filios Kazimirum & Semouitum.Boleslaus ſiquidem tertius filius breui patrem ſequutus,morte abſumptus eſt.

Conradus auxilia petit.

Conradus à Boleslao uincitur.

Furor Conradi in Prandotham epiſc. Cracouienſ.

CAPVT XLII. LIB. III.

Caſtrum Zartauicza capitur.

Anno Domini 1243.caſtrum Zartauicza Thedricus Marſalcus Cruciferorum de Pruſsia,cum uiginti uiris duntaxat,in uigilia S.Barbaræ,nocte ſcalis appoſitis, intercepit,& quinquaginta uiros in eodem caſtro repertos (cum eis à medio noctis uſque ad ortum ſolis certando) partim occidit, partim in deditionem accepit Accepit & theſaurum cum reliquo depoſito,ſed & caput S. Barbaræ uirginis aſportauit quod

quod Kazimirus tertius Rex Poloniæ, de Thorun in Gedanum transferri conceſsit, ubi in hanc diem conſeruatur, & à multis deuotis atque peregrinis ueneratur. Suuatopelcus intellecta caſtri ſui Zarthauicza occupatione, fultus Pruſſorum ſuffragio, ipſum obſidione cinxit, & cum reliqua medietate exercitus, in Chelmenſem terram deſcendit. Et per Theodricum Marſchalcum, ac per Kazimirum ducem Cuyauiæ filium Conradi ducis Mazouiæ uictus, utriſque caſtris eſt exutus. Vocatoq; in auxilium Przmislao duce maioris Poloniæ, idem Theodricus Marſchalcus, & Kazimirus dux Cuyauiæ, potentijs unitis, caſtrum Viſſegrad in Pomerania ſitum expugnauerunt, & terram Pomeraniæ flammis, & uaſtatione afflixerunt. Exinde ad caſtrum Nakel proceſſerunt, quod illicò Pomerani, duntaxat uitam cum paucis rebus pacti, Przemislao, & Boleslao ducibus maioris Poloniæ tradiderunt, quoniam ſub his ducibus Suuatopelk, ipſum intercœperat.

Suuatopelcus uictus.

Eodem anno à præfatis ducibus Poloniæ Przemislao, & Boleslao caſtrum Zbaſsin conſtructum eſt: ueritus Suuatopelk, ne unita potentia Polonorum, & Cruciferorum, de Pomerania expelleretur, concordiam cum Cruciferis inijt, & in obſides filium ſuum Meſtuuinum, aliàs Mſczugium, & Veyat comitem, Vimarumq; Burggrauium dedit. Cruciferi autem omnes captiuos Suuatopelconi reddiderunt: caſtrum uerò Zartauiczsa nequaquam reddere uoluerunt, propter quod in anno ſequenti Suuatopelcus iuramenta temerando, & pacta uiolando cum Lithuanis, Prutenis, ac Iaczuuingis uenit, & terram Culmenſem horribili cæde, & incendio affecit. Quos Cruciferis inſequentibus, cùm eſſent impares uiribus, placuit Theodrico antiquo Marſchalco, ultimam medietatem exercitus ex antiquis locis inuadere. Prima medietate lacum tranſgreſſa, at Berluwinus nouus Marſchalcus, à fronte inuadendos cenſuit, & inuaſit. Suuatopelkus uerò paucitate Cruciferorum conſpecta, ad paludem, quæ Renſzin dicitur, cum eis conflixit, & omnes trucidando, unà cum Marſalco deleuit, uix uiginti uiris effugientibus. Similiter exercitum auxiliarem ex Thorun uenientem, uicit, & proſtrauit, uictoresq; ſpolijs interfectorum ouantes potiti ſunt. Exhilaratus Suuatopelcus de ſuorum uictoria, clandeſtinè ad Remkam aduocatum, & ciues Culmenſes miſit, ut irrumpentes caſtrum Culmenſe, quod licebat eis quotidie ingredi, filium ipſius Mſczugium cum cæteris obſidibus ſoluerent, præmijs potituri promiſsis, quod Ioannes ſeruus Cruciferorum in prælio uulneratus intelligens, traditionem prodidit. Quare Capitaneus Chelmenſis Remkam aduocatum cum ciuibus caſtrum ingredi prohibuit. Obſides quoque nocte uinctos in caſtrum Zarthauicza miſit. Furens ergo Suuatopelcus dolos ſuos detectos eſſe, clandeſtinè per appreciatos pecunia, Culmenſem ciuitatem, & Zarthauiczam conflagrare procurauit. Ipſe uerò cum Lithuanorum, Prutenorum, & Iaczuingorum multitudine terram Cuyauiæ uniuerſam miſerabiliter per incendia, & ſtragem barbaricam uaſtauit, eò quòd Kazimirus dux Cuyauiæ omnes expeditiones cum Cruciferis obibat. Dum autem Suuatopelcus ſæpenumerò caſtri Zarthauicza, & filij recuperationem requireret, Cruciferi denegarunt, & filium eius per triginta armigeros, quos illis dux Auſtriæ miſeras, in Auſtriam tranſmiſerunt. Hoc cognito Suuatopelcus, ad ripam Iſtulæ in terra Culmenſi caſtrum Zantir ædificauit, nullam nauem inſpoliatam relinquens. Aliud caſtrum Suuiecze appellatum, ad fluenta Iſtulæ in terra Pomeraniæ ædificare cœpit. Kazimirus uerò dux Cuyauiæ, & Pompo magiſter Cruciferorum uenientes in nauibus, caſtrum Putirburk è regione Suuyecze conſtruxerunt, & multa in deſtructionem nouorum caſtrorum Suuatopelconis machinantes irrito diſceſſerunt. Suuatopelcus ergo occaſione præbita, Suuyecze conſumauit, & Zantir militibus roborando, utrumque uictualibus impleuit.

Terræ Cuyauienſ. ſtrages maxima.

Suuatopelci filius Auſtriã ducitur.

Caſtrum Putirburgk erigitur.

Anno autem Domini 1245. Kazimirus dux Cuyauiæ, & Lanciciæ, Magiſter Pompo, & Cruciferi cum eo, Henricus Lichterſtein, & Druſeliff pincerna Friderici ducis Auſtriȩ, nonnulliq; & pauci cruce ſignati, qui ex Auſtria uenerant, ordinatis aciebus Pomeraniam ingreſsi, rependendo uiciſsitudinem uaſtationis terrarum Chelmenſium, & Cuyauienſium, Pomeraniam ipſam nouē diebus exurentes, prædam, Suatopelcone non reſiſtente, ſed auxilia Pruſſorum præſtolante deducebant. Quibus uenientibus inſequutus eſt, & eos à fronte, & tergo inuaſit, facileque Henricum Lichterſtein, & Druſeliff fudit, & fugauit: nec Druſeliff fugam ſiſtere uoluit (tanquam miles Auſtralis) niſi in Thorun, tamen duce Kazimiro, & Cruciferis acerrimè cum Suuatopelcone pugnantibus, & neutra parte pedem referente. Henricus Lichterſtein cum ſuis reuenit, & exercitum Suuatopelconis à tergo inuaſit: moxq; exercitus Suuatopelconis contritus eſt, mille quingentis occiſis, cæteris captis, aut fuga dilapſis.

Pomeraniæ uaſtatio.

CAPVT XLIII. LIB. III.

ANno Domini 1243 Przemislaus, & Boleslaus germani, duces maioris Poloniæ, cum Helinga matre ipſorum, de conſenſu Fulconis Archiepiſcopi Gnezneñſis, & ſui Capituli, cōtulerunt ordini, & conuentui ſepulchri dominici Hieroſolymitani Miechouienſ. hoſpitale ſancti Ioannis in Gnezna, ſtatuendo ut in eo ſingulæ mirabiles, & languidæ perſonæ, & aliqui ſcholares, expenſis magiſtri, ſeu præpoſiti præfatæ domus, fouerentur. Eodem anno 1243. ſeptimo Idus Octobris, Beata Heduigis ducis Henrici cum barba, ſanctitate, & proſapia illuſtris, relicta functa eſt. Et in monaſterio Trzebnicienſ. humata: hæc per annos uiginti octo omnem illecebram carnis uitando, cœlibem uitam duxit.

S. Heduigis mors.

Anno 1244. Conradus dux Mazouię, monaſterium, & Eccleſiam ſanctæ Trinitatis in ſuburbio ciuitatis Plocenſis fundauit: illicq; fratres prædicatores de domo ſanctæ Trinitatis Cracouienſ. locauit, & introduxit. Item eodem anno quadrageſimo quarto, ſupra milleſimum, ducenteſimū, fratres prædicatores Przemislaus dux maioris Poloniæ cum fratre Boleslao, & conſenſu Boguphali antiſtitis Poſnanienſ. de Srodka in ciuitatem Poſnanienſ. ad Eccleſiam parochialem ſancti Gothardi tranſtulit. In cuius recompenſam præfatus dux, ius patronatus Eccleſiæ ſancti Adalberti Epiſcopo Poſnanienſ. contulit. Daniel dux Kiouienſ. ſciens terram Lublinenſ. uaſtatione Lithuanorum, & Iaczuuingorum nequitia Conradi ducis Mazouiæ deſertatam, contra Boleslaum pudicum ſubordinatorum, uenit exercitualiter, & tam ciuitatem, quàm arcem Lublinenſ. accepit, turrimq; rotundam ex coctis lateribus cum circuitu in ſummitate in medio caſtri, & propugnacula cum foſsis, & uallis profundis mira celeritate ædificauit, uniuerſam terram ſibi appropriando, & parere cogendo.

Pruteni Mazouiam ingreßi.

Anno Chriſti Domini 1244. Pruteni Plocenſis ciuitatem cum territorio Mazouiæ in proximo ei adiacente uaſtauerunt. Anno Domini 1243. Item anno ſequenti Pruteni equeſtri exercitu, terras Mazouiæ, Suuatopelcone Pomeraniæ ad hoc illos pellicente, intrauerunt (quoniam Conradus dux Mazouiæ cum ſuis militibus in expugnatione terræ Craco. tunc uerſabatur) ſpolijsq;, cædibus, & incendijs oppida, & rura replentes, diſceſſerunt. Anno Domini 1244. Boleslaus Caluus, & Henricus, filij Henrici ducis Vuratislauien. à Tartaris occiſi, paternum ducatū diuidentes. Boleslaus Vuratislauienſ. Henricus Legnicenſ. ſortem accepit. Verùm Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, putans Legnicenſ. portionem fore pinguiorem, per commutationem Legnicenſ. portionem accepit: de Vuratislauienſ. Henrico fratri cedens. Superant bini fratres eorum Conradus, & Vuladislaus literis operam dantes. Et equidem Vuladislaus Archiepiſcopus Zalczburgenſ. factus, ducatum Vuratislauienſ. qui eum contingebat, Henrico fratri integrum reliquit. Conradus uerò cùm fuiſſet ſubdiaconus, & in Bambergenſem Epiſcopum breui promouendus, faſtidiens Epiſcopatum, & ſtudium deſerens, ſortem Legnicenſ. quæ ipſum contingebat, à Boleslao Caluo expetebat: à qua excluſus, ad Henricum alterum fratrem ſe contulit. Ob hoc Boleslaus ſortem Vuratislauienſ. pacificam repetebat: conductisq; precio Saxonibus, & cæteris Teuthonicis, terram uaſtauit, & ciuitatem Vuratiſ. prima, & altera obſidione obſedit: cumq; nil proſperè geſsiſſet, in Legniczam redeuntē, proprij Barones ipſum captiuarunt. Poſtea ſponſione de non nocendo recepta, dimiſſus, captiuationem ultum iri uolens, caſtra Teuthonis locauit, & Archiepiſcopo Maydenburgenſi caſtrum Lubuſz donauit, propterea Przemislaus dux Poſnanienſis ſuam germanam in uxorem habens, ipſum tanquam delirantem captiuauit, & honeſtè ſeruauit.

Polonorum petitio.

Principū conſtantia.

Anno Chriſti 1245 Barones maioris Poloniæ, liuore acti, principes ſuos Przemiſlaum, & Boleslaum rogarunt, ut libertates Eccleſiarum Gneznen. & Poſnanien. iura ducalia, & ſpecialiter de moneta cudenda, per Vuladislaum Othonis parentem eorum conceſſa, reſcinderent, & caſſarent, qui nullis precibus aut inſtantijs fracti. Priuilegia in honorem Dei, & Eccleſiarum libertatem emanata, non uiolarunt, ſed confirmarunt, & innouarunt, in forisq; ciuitatum, & caſtellorum pręconum uoce obſeruanda publicarunt.

CAPVT XLIIII. LIB. III.

Frater Aſcelinus legatus Vuratislauiā uenit.

ANno Domini 1246. per Bohemiam in Vuratislauiam, frater Aſcelinus ordinis prædicatorum, cum pluribus fratribus eiuſdem, & aliorum ordinum, uenit, exceptusq; & ueneratus eſt à Boleslao Sleſiæ, & Vuratislauiæ duce. Exinde tranſiens, ad Lanciciam peruenit, à Conrado duce Mazouiæ cum ſuis recollectus, & hoſpitatus. Dehinc ad Cracouiam deductus, à Boleslao pudico, à genetriceq; eius Grzimislauua, & à Prandotha ordinario loci, benignè ſuſcepti, & habiti ſunt, pluribus pellibus ſubtilibus prouiſi, ſupra id, quod proprio ære emere potuerunt, quoniam

princi-

principes Tartarorum ſine munere adire nephas eſt. Tulit autem fortuna, ut eſſet apud Boleslaum pudicum principem Cracouiæ atq; Sandomiriæ, Vaſilco princeps Ruſsiæ, nepos matris ſuæ, huic itaq; cōmendati, in Ruſsiam per ipſum deducti ſunt. Ad Kiouiam uerò aduenientes equos pro conditione terrarum Tartarorũ ualentes acquiſierũt, qui pedibus aquam, & pabulũ ſub niuibus ſibi quærerent, tandem ex Kiouu procedentes, plures duces Tartarorum pertranſierunt: donec ad Cham, ſeu Imperatorem Tartarorum applicuerunt. Cui legatione domini Papæ Innocentij quarti, qui ex Lugdunenſi conſilio eos illûc miſerat, expoſita, ut Deum uniuerſorum agnoſceret atq; coleret, & eum, quem miſit Ieſum Chriſtum, utq; gentem Chriſtianam crudeli nece, quemadmodum in Polonia, Hungaria, & Morauia fecit, non perderet, poſtulauerunt. Et accepto reſponſo, quòd Cham per quinquennium gentem Chriſtianam non inuaderet, per eandem uiam ad dominum Apoſtolicum cum literis Imperatoris Tartarorum redierunt. Habes in ſpeculo hiſtoriali Vincentij libro 32. hanc hiſtoriam, quam cautè legas, neceſſe eſt, quoniam in aliquibus ſuperſtitioſa eſt.

Cracouiæ à Boleslao, & Prandotha ſuſcipitur.

Legationem Tartarorũ Imperatoris exponit.

Reditus Aſcelini ad Papam Innocentium.

Anno quo ſupra, ſcilicet 1246. per Cracouiam in Pruſsiam, & Pomeraniam, Opizo Abbas de Meſzano, ſedis Apoſtolicæ legatus, ex Lugdunen. concilio per Innocentium quartum miſſus, tranſijt. Qui Suuatopelconem Pomeraniæ ducem per Epiſcopũ Manden. ſedis Apoſtolicæ nuncium anathematizatum, ſumpto ab eo iuramento, quod de cętero cum Brutenis, & Barbaris, conſortia contra Chriſtianos non ageret, abſoluit. Danielem autem Drohicien. & Kiouien. principem inter principes Ruſsiæ potentiorẽ, rogantem, & pollicentem ſe cum omnibus Ruſſorum terris, Græco ritu derelicto, in obedientiam, & communionem Eccleſiæ Romanæ tranſiturum, præfatus legatus Opizo anno eodem 1246 in regem ſuper Ruſsiam in caſtro coronauit, & inunxit, quod omnes Pontifices Poloniæ diſſuadebant, ſcientes ducis Danielis fidem uafram, & fluxam, ueluti poſtea compertum eſt.

Opizo Papæ legatus Suuatopelconem anathemate liberat.

Daniel in regẽ Ruſsiæ coronatur.

Anno Domini 1247 Przemislaus, & Boleslaus maioris Poloniæ duces, terrarum maioris Poloniæ inter ſe talem diuiſionem celebrarunt. Przemislaus natu maior, terras Gneznen. & Poſnanien. cum eorum caſtris, & appenditijs accepit: Boleslaus uerò ducatum Caliſsienſem à fluuio Przoſna uſq; ad Przemant, caſtro Przemant etiam incluſo, ab inde uſq; ad fluuium Vartam, & Moſzinam. Item ad paludem Sepno, & fluuium Obra: appoſitumq; eſt anathema per Boguphalum Poſnanien. Epiſcopum in uiolatorem huiuſmodi diuiſionis, quæ tamen depòſt fuit uiolata. Et quia in ſorte Boleslai ducis Kaliſsienſ. monaſterium Ladenſe ad fluuium Varta ſitũ; Kazimirus dux Cuyauien. & Lancicien. occupauerat. Filius Cōradi ducis Mazouię, pręfatus dux Boleslaus eodẽ anno depulſo pręſidio ducis Kazimiri, & uniuerſis propugnaculis diſiectis, locũ monachis reſtituit. Eodem anno 1247 ſuper Odram nouũ caſtrum Copaniczam Boleslaus dux Legnicen. ædificauit, repetens maioris Poloniæ ducatum, quem pater ſuus tenuerat. Sed Przemislaus, & Boleslaus maioris Poloniæ duces, exercitualiter egreſsi, cum eo ante pugnã compoſuerunt, & caſtro Copanicza demolito, caſtra Sandok, Myedzirzecz, & Dzbaſsin pro bono pacis ei aſsignauerunt. Vnum autem caſtrum ex prædictis Santok, Baruuin dux Kaſſubitarum obſedit, prætendens ipſum ſui iuris eſſe. Przemislaus autem dux Gneznen. & Poſnanien. feſtinus cum gentibus ſuis accurrens, caſtrenſibus obſidione fatigatis, ſuccurrit. Accelerante autem & Boleslao Legnicen. cuius caſtrum erat, Baruuin eorum potentiam ueritus, nocte diſceſsit, nec amplius redire ſtatuit, pro quo beneficio Boleslaus Legnicenſ. commendata ducis Przemislai probitate, caſtrum Santok perpetua largitione ſibi reddidit. Anno præexpreſſo 1247 mortuo Popone altero magiſtro Cruciferorum Pruſsiæ, tertius magiſter Henricus de Vita electus eſt: is caſtrũ Criſtburg in terra Pomeraniæ extruxit, uolens frenare temerarios auſus Suuatopelconis. Verùm Suuatopelk explorato tempore opportuno, caſtrum Criſtburg nocte intercepit, & occiſo Cruciferorum præſidio, ſuum illi impoſuit. Inſuper compoſitione pacis uiolata, Suuatopelk plures ex Cruciferis circa Golub, partim extinxit, partim captiuauit. Et cum manu Barbarorum, terram Cuyauiæ irrumpens, eam ferro, & igni uaſtauit, non parcens etiam fœminis, & pueris. Eo autem Cuyauiam uaſtante, Henricus magiſter Cruciferorum, aliud caſtrum è regione Criſtburg erexerat. Ad quod expugnandum, Suuatopelk exercitum cum curribus, & propugnaculis miſit, quem Cruciferi ſuperarunt, & in fugam conuerterunt, potiti ſpolijs, rebusq; plurimis, eam cladem Suuatopelk ulturus, nouo exercitu comparato, partem eius ad laceſſendum uerſus Chriſtburg miſit, qui à Cruciferis uicti, fugientes ad ſtatiua Suuatopelconis tam inconditas uoces ediderunt, quod exercitum Suuatopelconis terruerunt, ut ſtatiuis ac tabernaculis derelictis, præcipitanter trans ripam Iſtulæ fugerent, nonnullis ab undis Iſtulæ abſorptis. Quo facto, exercitus

Diuiſio terrarum Poloniæ maioris.

Caſtrum Copanicza erigitur.

Secundus magiſter Cruciferorũ moritur.

Electio tertij magiſtri Cruciferorum.

Caſtrum Criſtburgk ædificatur.

Monaſterium Oliua deſtructum.

Cruciferorum in Pomeraniam deſcendens grauem uaſtationem per ignes ac cædes intulit: ſub hoc tempore monaſterium de Oliua in horreis, equis, & pecoribus, extremè damnatum eſt.

CAPVT XLV. LIB. III.

Boleslai pudici thronus firmatus.

COnrado Mazouiæ duce morte ſublato, pax eſt reddita terris maioris Poloniæ Cracouien. Sandomirien. & Lublinen. Thronus uerò Boleslai pudici extunc Polonorum Monarchæ firmatus eſt, hoſte & infeſtiſsimo ipſius aduerſario è uita cadente, cœpitq; dux Boleslaus pudicus unà cum beatæ uitæ, Prandotha Craco. antiſtite, pro canoniſatione beatiſsimi Stanislai Epiſcopi Craco. laborare, & eam prout inferiùs dicetur, adiuuit. Ad petitionem autem Belæ regis Hungariæ ſoceri ſui cũ gentibus pedeſtrium, & equeſtrium in ſuo comitatu habens Danielem ducem Ruſsiæ cum auxilijs Ruthenorum, anno Domini 1253. Morauiam, & deſtrictum Oppauien. intrauit, factisq; incendijs ac ſpolijs, cum multitudine captiuorum in Poloniam redijt, & Rutheni in Ruſsiam. In ſequenti quoq; anno præfatus Boleslaus pudicus dux Cracoui. & Sandomirien. cum Vuladislao Oppolien. & Rathiborien. duce, & cum Ruthenorum exercitu, terram Oppauien. pro eo quod à Premislao cognominato Ottocarus, poſtea rege Bohemiæ eſſet occupata, hoſtiliter ingreſſus, totam flammis, & cædibus uaſtauit, & cum præda hominum atq; pecorum fœlix remeauit: & cũ terræ Craco. & Sandomirien. inter alias terras Poloniæ deſiderata pace gauderent. Ecce ingens Tartarorum exercitus ex multis legionibus conflatus, & per gentes Ruthenorum ac Lithuanorum adauctus cum ducibus Tartarorum, Nogay, & Thelebuga, poſt feſtum ſancti Andreæ, anno Domini 1259. in terram Sandomirienſ. aduenit, tranſiensq; per glacies cõcretas fluuij Iſtulæ, ciuitatem Sandomirien. incendit, & eam cum Eccleſijs conflagrauit. Caſtrum quoq; in quod uniuerſa Sandomirienſium regio cum uxoribus, pignoribus, & fortunis confugerat, cinxit, & illud nocte ac interdiu oppugnauit, ſed cùm nõ prǽualuiſſet, Vaſilko dux, germanus Danielis, inſuper Leo, & Romanus filij Danielis regis Ruſsiæ ad Petrum de Crampa Sandomiri. capitaneum miſerunt, ut potiùs humiliatus tributum imponendum ſecurus pendat, quàm arcem, & qui in eam confluxerunt, omnes perdat. Credidit Petrus de Crampa, doloſitatis, & fraudis Ruthenorum expers atq; ignarus, factaq; treuga pacis cum Sbigneo germano ſuo, & inſignioribus militibus, è caſtro deſcendit, & in ſtatiua Tartarorum per duces Ruthenorum deductus eſt, ubi tametſi Tartarorum duces adoraſſet, & tributum penſurum ſe promitteret, tamen Tartari fide uiolata, eum cum omnibus ſuis captiuarunt, ſpoliatosq; & uerberatos, ad ultimum capite cæſos, obtruncarunt: cum ualido deinde cõcurſu, & clamore ad caſtrum inuecti, omnes crudeli ſupplicio (uirginibus duntaxat ac ingenuis mulieribus pro explenda libidine ſeruatis) truculentiſsimè enecarunt, fluxitq; ſanguis occiſorum de colle arcis, tanquam quidam riuulus in Iſtulam. Alios uerò homines occidere faſtidientes, tanquam gregem cumulatos in Iſtulam ad ſubmergendum impulerunt, rebus deinde caſtri omnibus potiti, ipſum incenderunt: effuſiq; è Sandomiria Tartari, ducatum præbentibus Ruthenis, in Cracouiam aduenìunt, & eam uacuam habitatoribus reperientes (omnes ſiquidem in arcem Cracouienſem confugerant) in tecta & ualitudinarios ſæuierunt, tribusq; menſibus graſſati, nullam reſiſtentiam paſsi (dux etenim Boleslaus pudicus cum Kinga coniuge in Hungariam, tantæ multitudini reſiſtere nequiens, fugerat) cum ingenti præda, & maiori cæde, quàm priori ingreſſu, & ſtrage, apud Chmielik, & Legniczam factam, onuſti in Tartariam reuerſi ſunt. Quod malum dum Boleslaus pudicus, & Prandotha, Eccleſiæ Cracouienſis Pontifex, Alexandro Papæ quarto, per nuncios Bodzantham Decanum, & Albertum Canonicum Cracouienſem ad illum miſſos, declaraſſent, uiſitantibus Eccleſiam ſanctæ Mariæ Sandomirien. (quoniam illic in Eccleſia, & cœmiterio corpora occiſorum per Tartaros, ſepulta ſunt) parem indulgentiam, quam habet Eccleſia ſanctæ Mariæ ad matres de urbe conceſsit. Hanc indulgentiam merentur, & proſequentur Poloni, & peregrini quotannis Eccleſiam Sandomirien. ſecunda Iunij uiſitantes, & eam, magnas indulgentias appellantes. Deinceps anno ſequenti ualidus exercitus Tartarorum ſubitò ueniens, Sandomiria conquiſita magnam multitudinem hominum, utriuſq; ſexus barbarica ſæuitia trucidauit: aliosq; more pecorum in Iſtulam pulſos, undis ſuffocauit, & per Cracouiam uſq; in Bithom prædã egit, monaſterium Zauichoſten. & Calui montis uaſtauit, & duobus menſibus integris in Polonia debachatus, factis multis incendijs, cum maxima præda ad propria reuerſus eſt. Duce Boleslao Craco. in Hungariam ſecedente, Prandotha Epiſcopo Cracouienſi in caſtro Rathiborienſi commorante, cæteris magnificis, & nobilibus in arcibus, aut ſyluis degentibus. Hanc Tartarorum uaſtationẽ induxiſſe culpatus eſt dux

Oppauien. terræ duplex inuaſio.

Polonia minor à Tartaris uaſtata.

Ruthenorum fraus.

Magna ſanguinis effuſio.

Tartarorum ingreſsus uſq; ad Legnitz factus.

Nunciatur clades Papæ.

eſt dux Kazimirus Cuyauiæ: quem propterea duces Poloniæ multis contumelijs,ut infrà dicetur,affecerunt. Ne autem barbari,tam frequenti incurſu,terras Boleſlai pudici inuaderent,cum omnibus copijs ſuis circa Zauichoſt contractis,ipſe dux Boleslaus pudicus,anno Domini, 1264. compoſito agmine incedens,Iaczuuingis bellum intulit,qui- bus decimo Kalendas Iulij cum principe eorum Comath,propere,& læte occurrentibus. Pugna conſerta eſt,& alteris in alteros cæca,& obſtinata mente tuentibus, æquis uiribus aliquot horis præliatū eſt, tandem acie Iaczuuingorū ſuccumbente,& Comath principe eorū à Polonis pugionibus confoſſo,ad extremū ceſi,& obtriti ſunt:omnisq; natio Iaczuuingorum eo bello(quoniam pedem referre,nec unquam pugnam etiam iniquam detrectare uoluit) deleta eſt,ut pauci agreſtes ſuperſtites eſſent. Extunc & in temporibus noſtris Lithuanis coniuncti, ſic quod nomen Iaczuuingorum perrarum, & paucis notum extet. Horum reliquias Boleslaus pudicus fidem Chriſti profiteri iuſsit,detractantes uerò capite multari. Supplicauit etiam dux Boleslaus pudicus, Alexandro Papæ 4. ut pro Neophitis, gentis illius. Epiſcopum inſtitueret,quod & conceſsit,& Archiepiſcō Gneznen.ſuper ea re ſcripſit:in effectum tamen non cernimus fuiſſe deductum.

Boleslaus pudicus Iaczwin. bellum parat.

Iaczwingi uicti.

CAPVT XLVI. LIB. III.

Repreſsis autem & extinctis Iaczuuingis, Ruthenorū bellum ſurrexit. Rutheni ſiquidem anno Domini 1265. frequenti, & magno exercitu duce Suuarnone collecti, Sandomirien. diſtrictum depopulantes, rapinis,& incendijs afflixerunt, quos Barones Sandomirien. duce Boleslao non conſulto actialiter congregati,per agros ſparſim palantes,& uaſtantes ſuderunt, & interimerunt, & omnes rapinas recuperantes,caſtro eorum potiti ſunt. Hanc iniuriam, & alias dux Boleslaus pudicus reſciſſurus,anno ſequenti ſcilicet 1266. Petrum palatinum Craco. cum copijs circa Kopezycze collectis, in terram Suuarnonis miſit, quo ſecundas ſtatiuas agente, feria ſexta, quæ fuit decima octaua menſis Iunij, in loco Pyetha appellato, dux Suuarno cum magno Ruthenorum,& Tartarorum exercitu aduenit, haud longè à Polonis locato. In craſtino autem, quæ fuit dies ſabbati ſanctorum Geruaſij, & Prothaſij martyrum(in quo die ſuperioribus annis Romanus dux Ruſsiæ potentia Polonorum circa Zauichoſt contritus fuit)infeſtis animis occurrerunt,acies Ruthenorum, & Polonorum,maximaq; ſtrages in Ruthenis edita eſt. Ita ut ad ultimum Suarno ad fugam proſiliret:deinde Rutheni eum ſequuti paſsim in fugam uerſi ſunt. Et Poloni adepta uictoria,duobus diebus in loco certaminis commorati. Poſt hoc totam terram Suuarnonis depopulati ſunt,multiplicemq; uariæ ſuppellectilis prædam referentes,in Poloniam ouantes redierunt. Hæc clades Ruthenos adeò domuit,ut terras Polonorū pluribus annis contingere nō auderent.

Rutheni bellū repetunt.

Swarno eorū dux.

Polonorum in Ruthenis, & Tartaris uictoria.

Anno autem Domini 1273. conuenientibus in Oppauia, Przemislao rege Bohemiæ ex una, & Boleslao pudico duce Craco. & Sandomiriæ ex altera partibus. Quum Przemislaus diſtrictum Oppauiæ, legitimè ad ſe deuolutum per Myeczlai Oppolien. ducis mortem,teſtamento ſibi legatum aſſereret. Et Boleslaus pudicus portionem terrarum regni Poloniæ ab origine tentam, & appropriatam eſſe affirmaret:nolletq; alter alteri cædere, Barones communes, & conſiliarij eorum per ſufferentias pacis,in annos uiginti huiuſmodi quæſtionem ſuſpenderunt decidendam. Interim dum hæc fierent,Paulus Epiſcopus Craco. cum nonnullis militibus, Boleslao pudico rebellaturi,ad Vuladislaum Oppolien. ducem, precantes, ut ipſum potiùs in dominum, quàm Boleslaum, & quem deſignauit ſucceſſorem Leskonem nigrum haberent. Nec abnuit dux Vuladislaus ſuſcipiendos. Occurrente autē exercitu Boleslai pudici ex aulicis, & nobilibus, qui ipſum ſequebantur. In Bogehim uilla monachorum,die Veneris,quarto nonas Iunij,duro certamine,cum potentia Pauli Epiſcopi Craco.& nobilibus eum ſequentibus,conflixerunt, pluribusq; interfectis, militibus Boleslai uictoria ceſsit, licet non incruenta. Bona ergo rebellium ſingula dux Boleslaus, aut uſibus, aut uictoribus diſtribuendo confiſcauit. Prima autem die menſis Iulij eiuſdem anni, ſubito in graui exercitu Lithuani, Pruteni: & Samagitæ, in terram Lublinenſem deſcenderunt, & maiorem partem eius incendijs, & ſtrage uaſtauerunt, ſpoliaq; abduxerunt. Inſimulatus eſt Paulus Craco. hanc miſerabilem cladem in ultionem eorum, qui in Bogehim ceciderunt duci Boleslao pudico ſubordinaſſe. Hic namq; Paulus grauitate pontificali obmiſſa, pro concubina moniali de lapide Mariæ,aliàs de clauſtro Skala uiolenter abſtracta abutebatur,uenationes per ſe tractauit. Cum Lithuanis Polonorum hoſtibus,ut à Boleslao pudico ſecurior eſſet,affinitates,& connubia iunxit. Eccleſiam ſuam Crac.perrarò ad diuina peragenda, uiſitauit,cum aſſuetis rapto,aut furto uiuere,conuentus habuit. Quare cùm in monaſtertio ſanctæ Trinitatis in Cracouia eſſet, uox de aëre lapſa inſonuit: Ve tibi Paule Epiſcope,me-

pe, melius eſſet, ſi natus non fuiſſes. Quidam autem religioſus per quietem, lupum anterioribus pedibus erectis, humana uoce exclamaſſe uidit: Ve tibi Paule Epiſcope, quoniam cœpiſti, & occidiſti. Qua relatione plurimùm contritus, in cubiculo ſolitarius planxit, donec audiuit. Ne timeas, inquit, Paule Epiſcope, age quod bonum eſt, ſeptimo anno moriturus. Sed hæc hactenus. Boleslaus pudicus ciuili bello attritus, Lithuanis reſiſtere non ualuit: Lesko uerò, & Conradus Cuyauiæ, & Mazouiæ duces, pro terræ Lublinen. uaſtatione, terras Poleſsitarum, & Prutenorum igne, & ſpolijs, & cædibus, nullam reſiſtentiam paſsi, depopulati ſunt. Dux uerò Boleslaus Pudicus cum omnium ſuarum terrarum copijs, & cum Boleslao pio Kaliſsien. & Leskone nigro Siradien. ducibus, terram Oppolienſem in feſto ſanctorum Simonis, & Iudæ ingreſſus, uicos, oppida, & ſuburbia ciuitatis Oppolien. exuſsit, uaſtationem uſq; ad Koſzlye, & Rathiboriam extendendo, Vuladislao Oppolien. copiam pugnandi non faciente, ſed ex inſidijs per agros palantes inuadente, & obtruncante.

Boleslaus Pudicus terram Oppolien. uaſtat.

In anno quoq; ſequenti, qui fuit 1274. utroq; duce Boleslao Pudico Craco. & Vuladislao Oppolien. minas ſpirante, & armaturam contrahente. Boleslaus pius dux Kaliſsien. per plures tractatus, redditis hinc inde captiuis, & damnis compenſatis, pacem inter eos compoſuit. Cumq; ſeptem & triginta annis Boleslaus pudicus regnaſſet, mortuus eſt, ſatis deuotus in Cracouia, die Solis ſeptima Decembris, aliàs quarto Idus Decembris, anni Domini 1279. in monaſterio ſancti Franciſci, quod ipſe fundauit, in choro ad aquilonarem partem ſub lapidibus ſectis, in altum eleuatis, ſepultus hic princeps bonus, ſimplicis, non fucati ingenij, ſobrius & pius moribus, ſed in deciſione cauſarum uarius, & à corruptela munerum, parùm abſtinens uenationum ſectator, à contactu fœminæ alienus, cœlebs, & uirgo fuit. Ob quod mactæ uirtutis meritum, Boleslaus Pudicus, quod nulli principum Poloniæ in hanc diem contigit, cognomen ſortitus eſt. Nonnullas Eccleſias, & monaſteria fundauit, prout in incidentibus claruit, & patebit. Kinga autem uirgo, & relicta Boleslai Pudici humato funere mariti, cum Iobeleth, ſeu Helena Boleslai pij Kaliſsien. ducis relicta, in Eccleſia ſancti Franciſci Cracouię ordinem ſanctę Claræ profeſſæ, caput uelarunt, & in cœnobium ſanctimonialium Sandecenſ. abeuntes, reſiduam illic in bonis operibus ætatem contriuerunt.

Boleslai pudici mors.

Vnde Pudicus dictus eſt.

Kinga & Helena mũdo abrenunciant.

CAP. XLVII. LIB. III.

Dicamus nunc euentus, & contingentias ducum maioris Poloniæ, Sleſiæ, Mazouiæ, & Pomeraniæ. Ab initio Monarchię Boleslai Pudici uſq; in finem eius, anno Domini 1249. Przemislaus dux Poſnanien. irritata priori diuiſione terrarum cum Boleslao duce Kaliſsien. germano ſuo facta. Proprio motu, & ſenſu ab eo ducatum Kaliſsien. recepit, & ei quæq; peiora, & ſterilia conſignauit, ſcilicet, Gneznam, Bnin, Gredecz, ſeu Gedcz, Nakel, Oſtrouu, Burchouu, Czarnkouu, Vſcze, & Srem. Adijecit inſuper captiuationem ipſius, tanquam uitæ, & principatui eius inſidiaretur. Ob hoc meritò à Fulcone Archiepiſcopo Gneznen. argutus eſt, donec in feſto paſchæ, anno Domini 1253. eum à captiuitate abſoluiſſet. Et reconciliatione facta, per medium eiuſdem Archiepiſcopi, & Baronum, nouam principatuum diuiſionẽ fecit, tribuendo duci Boleslao Gneznã, Kaliſz, Vielun, Sroda, Piſdri, Gedcz, Pobiedziſzka, Bnin, & Biechouu. Poſsidente duce Przemislao Poſnaniam cum omnibus alijs pertinentijs maioris Poloniæ. Ab eo tempore in fraterna dilectione concordes permanſerunt. Captiuauerat, & anno ſequenti Semouitum ducem Mazouiæ, & Gertrudim uxorem eius. Kazimirus germanus ipſius dux Cuyauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ, & captiuos in Siradia detinuit. In Sleſia autem Boleslaus Caluus, dux Legnicen. poſt duas expeditiones ſuperioribus annis contra Henricum germanum ſuum ducem Vuratislauien. factas.

Semouitus cũ uxore captiuatur.

Adiecit tertiam in æſtate, anno Chriſti 1250. & à Vuratislauia repulſus, in Legniczam rediens, ſingula in ducatu Vuratislauien. igne uaſtauit. Teuthonici uerò & prædones, quibus ſtipendia non ſoluit, in territorijs Legnicen. & Vuratislauien. plura loca incaſtellauerãt. Ipſe quoq; Boleslaus Caluus de omnibus equis, & fortunis ſe exuit. Nec ſoluenda ſtipendia ſoluere potuit. Caſtrum Lubucen. Ioanni, & Othoni Brandenburgen. Marchionibus obligauit. Et ab eo tempore, anno ſcilicet 1250. diſtrictus Lubucen. cũ caſtro, ad Marchionatũ Brandenburgen. à regno Poloniæ iniuſtè alienatus trãſijt (illic in Eccleſia ſancti Petri ſub caſtro Lubuſz quieſcit, tumulatus Myeſzko dux Polonus, cuius fuit caſtrum Lubuſz dum uiueret) ad tantamq; ęgeſtatem Boleslaus peruenit, ut frequentiùs pedibus iret, quàm equo ueheretur, & idcircò faciliter à militibus Henrici fratris ſui compræhenſus in uincula Vuratislauiæ coniectus erat. Sed ad iuſſa Henrici fratris ſui dimiſſus fuit: oppida ſortis ſuæ Zithauuiam, & Gerliczam ſubditis ſuis in

Boleslai infortunium.

grau

grauibus ſummis obligauit: Hinkohem filium Mirzonis Caſtellani Croſnen. ſpe exigendæ pecuniæ captiuauit, ac Germanis, quorum conſortio delectabatur, pecunia mulctandum dedit. Qua de re nobiles Poloni, Croſnenſe caſtrum, & oppidum Croſna, cum cæteris munitionibus, Conrado fratri, & aduerſario ſuo tradiderunt. Quod Boleslaus Caluus dolens, Conradi fratri ſuo inſidias ut captiuaretur, & occideretur, tetendit. Conradus autem declinans inſidias Boleslai, ad Przemislaum Poſnanienſ. & Kaliſsienſem ducem diuertit. Qui comiter eum excipiens, & paſcens, Boleslaum Caluum Legnicen. in Henricum Vuratislauien. duces requiſiuit, ut Conrado ſortem paternam aſsignarent, & ſtipe aliena cum ludibrio ſuo, & ſuorum eum uiuere nō ſinerent. Ipſis autem nolentibus, & ſeſe excuſantibus, Przemislaus dux præfatus Poſnanienſ. & Kaliſsienſis cum equeſtri, & pedeſtri exercitu, habens ſecum ducem Conradum, in ducatum Legnicen. intrauit, & caſtrum Bithom prope Glogouiam ſupra flumen Odram conſtruxit, foſſatisqꝫ uallis & militibus muniens, ac duci Conrado tradens mandauit, ut non priùs à uexatione ducatus Legnicen. ceſſaret, donec æqua per Boleslaum ei portio redderetur. Contigit eo tempore, ut Boleslaus Caluus incautius ſpeculans exercitum Przemislai, ab eius militibus excubias agentibus caperetur, & in uincula per Przemislaum coniectus, cuſtodibus pecunia corruptis, euaſit. Dux autem Przemislaus Poſnanien. Poſnaniam reuerſus, Salomeam ſororem ſuam præfato duci Conrado deſponſauit, & magnificas nuptias ſub præſentia Fulconis Archiepiſcopi Gneznen. Boguphali Epiſcopi Poſnanien. & Baronum terrarum ſuarum celebrauit. Ibidem Thomam Caſtellanum Poſnanienſ. Thomislaum pincernam, filiumqꝫ eius Sandiuogium, nobiles, de domo Nalancz, accepta cautione, quod ſibi, & Boleslao duci Gneznenſ. fratri ſuo fideles, & ſinceros ſe præſtarent, à uinculis abſoluit. Captiuati ſiquidem ante tres annos fuerunt, quoniam accuſati erant Przemislaum, & Boleslaum fratres de ducatibus maioris Poloniæ eijciendos conſpiraſſe, & ad Boleslaum Legnicen. defeciſſe, ipſi ducatum maioris Poloniæ tradituri. Baruuin item dux inferioris Pomeraniæ, interim Przemislao bello Sleſiæ implicato, caſtrum Drdzen compræhendit, quod poſt unius menſis ſpacium Przemislaus expugnans, milites pro eius defenſione relictos, captiuauit, & bona eorum militibus ſuis in prædam dedit. Anno uerò Domini 1254 Przemislaus Poſnanienſ. Boleslaus Kaliſſien. germani, & Conradus gener eorum, in diſtrictum Vuratislauienſ. dominij Henrici ingreſsi, ſpolia plurima circa Vuratislauiam, Oleſzniczam, Trzebniczam, Siczouu, Cyrequiczam, & alia loca intulerunt, eò quod dux Henricus fratri ſuo Conrado, neqꝫ portionem ſuam dabat, neqꝫ apud Boleslaum Legnicen. ut daretur, inſtabat. Inſuper & pro ſumma quinquaginta marcarum argenti duci Przemislao debitarum. Eccleſijs tamen, & monaſterijs honos, & debita libertas ſeruata eſt: Opizo autem Abbas de Meſzano ſedis Apoſtolicæ legatus, in Vuratislauia commorans, Przemislaum ducem & terram ipſius Poſnanien. interdicto ſuppoſuit, læſum ſe & Apoſtolicam ſedem aſſerens, quia eo præſente Vuratislauien. diſtrictus uaſtaretur, nuncijs tamen Przemislai requiſitus, & allegationibus cōuictus poſt appellationem ei intimatam, aliàs poſt uiginti ſex dies interdicti, à die Veneris poſt Dominicam Reminiſcere, uſqꝫ ad diem Martis poſt Dominicam Iudica computatis interdictum relaxauit. Eodem anno dux Conradus de caſtro Bithom Henricum ducem Vuratiſ. germanum ſuum captiuauit, nec dimiſit, donec obſides poſuit, quod portionem ſuam à duce Boleslao Legnicen. repeteret, aut portionem ducatus Vuratiſ. bona fide ſibi præſtaret, propter quod duce Henrico Vuratislauienſi inſtante, in anno ſequenti uidelicet 1255. Conuentione ducis Boleslai Legnicen. & Henrici Vuratiſ. apud Glogouiam habita. Ex ſententia Thomæ Epiſcopi Vuratiſ. & communium Baronum, Boleslaus Legnicen. multipliciter detrectās, atqꝫ reſiſtens duci Conrado portionem ſuæ ſortis Glogouiam, cum attinentijs ferè conuictus tribuit, & dux Conradus obſides duci Henrico Vuratis. reſtituit.

Boleslaus Caluus captus, & pecunia liberatus.

Barwin dux Pomeraniæ caſtrum Drdzen occupat.

Opizo legatus Papæ interdictum ponit.

Conradus Henricum germanum captiuat. Concordia eorum ex reſtitutione.

CAPVT XLVIII. LIB. III.

IN Pomerània quoqꝫ anno Domini 1255. Suuatopelcus Pomeraniæ dux Mſczugium filium ſuum olim apud Cruciferos Pruſsiæ obſidem, cum exercitu, & nocte præcedenti in diem ſancti Michaëlis miſit, caſtrum Nakel intercœpit. Quod cùm Przemislao duci Poſnanienſi, cuius caſtrum erat, nunciatum eſſet, obſidione caſtrum cinxit, habens ſecum Boleslaum Kaliſsienſem, & Kazimirum Cuyauien. Lancicienſ. & Siradienſ. duces, habens in auxilium mille milites Boleslai pudici Craco. & Sandomirienſ. Semouiti uerò Mazouiæ ducis octingentos. Non tamen cum tanto exercitu profecit, ſed nouo caſtro è regione antiqui caſtri uerſus occiduum locato. Ad prohibendum ingreſſum, & egreſſum Pomeranorum de caſtro antiquo, ſoluta obſidione, diſceſ-

ſic etiam & auxilia principum remiſit. Vt autem expugnationem caſtri Nakel maturaret, Przemiſlaus cum ducibus Boleſlao Kaliſien. & Cazimiro Cuyauien. nocturnis temporibus ad caſtrum Raczanſz, quod à Suuatopelcone tenebatur, ante lucem diei ueniens oppugnauit, & uociferationibus præmiſsis, ignem iniecit. Caſtellani autem maximo pauore concuſsi, alij per medias flammas exilientes in poteſtatem ducum uenerunt. Alij ab igne miſerabiliter deuorati ſunt. Caſtrum autem totum, præter cellaria, & foueas conflagratione perijt. Suuatopelcus irritatus, ad Nakel in medio quadrageſimæ cum omni ſua potentia uenit, & foſſato caſtri noui, lignis aridis ac pinoſis implens, conflagrare nitebatur. Milites uerò Przemiſlai igne adhibito, antequam alia conducerentur, omnes ſtrues iniectas exuſſerunt. Tandem caſtrum nouum expugnare cœpit, ubi occiſis uiginti, & pluribus uulneratis expugnationē Suuatopelk intermiſit, & ad Pomeraniam triſtis redijt: & congregato nouo exercitu, uſus arte, & aſtu. Dominica Rogationum, in montanis exercitum in inſidijs collocauit, maneq; milites Suuatopelconis ex caſtro Nakel iuxta præſignationem ipſius erumpentes, in certamen prouocarunt, milites Polonorum de nouo caſtro, & fugere ſe ſimulantes abduxerunt, & ipſos ad inſidias perduxerunt. Suuatopelcus etenim cum ſuis à tergo conſurgens, & ex fuga à fronte conuerſi, uelut quaſdam uictimas in medio concluſas occiderunt, caſtrum tamen non obtinuerunt. Ad ultimum Suuatopelcus ad reconciliandū duci Przemiſlao, Poponem fratrē ordinis Cruciferorū ſubmiſit, Polonus hic erat, genere nobilis, natione Cracouita, per maternam lineam Przemiſlao ſanguine iunctus, & conuentum in uigilia ſancti Iacobi, apud uillam Eczinam agentes, auctoritate compromiſsi Popo ſic ſententiam pronunciauit: Suuatopelcus craſtina die ſancti Iacobi, caſtrum Nakel iniuſtè interceptum, nepoti ſuo duci Przemiſlao reſtituat, & omnes captiuos liberos dimittat: Przemiſlaus uerò pro expenſis, & demolitione caſtri Raczanſz, Suuatopelconi quingentas marcas argenti, in certis terminis ſoluat, & interim obſides ponat. Qua pronunciatione ab utroque principe acceptata, reconciliatio facta eſt, caſtrum Nakel duci Przemiſlao reſignatum. Nouum uerò demolitum, & nouem adoleſcentes nobiles pro obſidibus ſcilicet Dirſicraius, & Dobrogoſtius filij Vincentij, Vulodimirus Prandothæ, Iacobus Boguphali de Czirnelin, Ianuſſius Dobieſſouicz de Payeuu Samſon Guyeuomirouicz, Derslaus Iareczeuicz, Mroczko Przeczslauicz, & Sanduuogius Sbiluthouicz, Suuatopelconi dati ſunt, quouſque quingentæ marcæ argenti effectualiter ei ſoluerentur. Redeamus nunc ad Sleſiam, Boleslaus dux Legnicenſis ſæuus appellatus, Thomam Epiſcopum Vratislauien. uirum ætate & uita laudabilem, in Gorka prædio Abbatis de arena, dum illic Eccleſiam conſecraturus aduenisset, in nocte effractis oſtijs, die ſexta Octobris: anni Chriſti 1256. captiuauit, & Teuthonici complices ducis Boleslai, quos in Sleſiam induxerat, cōſilio eorum utens, cognito, quod Thomas Epiſcopus uſum equitandi non haberet, eum in equum trotantem unica camiſiola, in qua dormierat tectum, tranſpoſuerunt, latrunculus autem quidam ex Teuthonicis, uiſa nuditate Epiſcopi, & ſtridore dentium præ frigore, miſertus illius, cum ueſte ſua uirgulata, & ocreis antiquis induit. Deductum autem Pontificem in Vlay caſtrum, cum Boguphalo Præpoſito, & Hecardo Canonica Vuratisl. quibuſcum captus erat, in carcerem & uincula idem Boleslaus ſæuus coniecit. Donec decimas manipulares in fertones commutaret, ac decem millia marcarum ſolueret. Diſsimulauit, & ſilentio hanc rem tranſijt. A Capitulo Vuratisl. requiſitus dux Henricus dux Vuratisl. Sed non diſsimulauit Fulco Archiepiſcopus Gneznenſ. qui celerrimè Epiſcopis prouincialibus Lanciciæ conuocatis, Boleslaum ducem Legnicenſem cum diœceſi Vuratislauienſi interdicto ſuppoſuit: mittensque ad Alexandrum Papam quartum in mandatis accepit, ut Boleslaus ſæuus cum complicibus facinoris interdiceretur, quoaduſq; Chriſtos domini relaxaret. Superuenit, & aliud mandatum Apoſtolicum, poſt accuſationem proteruiæ ducis Boleslai calui (qui interdictum tanquam ſtipulam reputans ex Vlay caſtro in Legniczam pontificem cum ſodalibus ipſius Præpoſito Boguphalo, & Canonico Hecardo transferens, ſeparatim quemque ſqualoribus carceris afflictis addens afflictionem deputauit, & coniecit) ut Archiepiſcopus Gneznenſis, & Maydenburgenſis cum eorum ſuffraganeis, in Germania, & Polonia crucem contra ſæuum Boleslaum, & eius ſubiectos prædicarent, quod non cernitur continuatū, quia iam in feſto Paſchæ anni Domini 1257. pacificatus, à uinculis ſolutus erat. In uniuerſa diocœſ. Vuratislauien. capitulo ſuo Vuratislauien. & metropolitano ſuo Archiepiſcopo Gneznenſ. requiſitis, cōmutationem decimarū manipularium in fertones, & duorū millium marcarum argenti ſolutionē, ultra pannos ſarlaticos à Boguphalo Prepoſito, & Hecardo Canonico exactos, pollicitus, medietateq; pecuniæ ſoluta de reſidua medietate ſoluēda, trāſmutatione decimarū manipulariū in fertones nō reuocāda, obſides filios nobiliū, & ſcultetorum

Suuatopelcus ſine uictoria Pomeraniam regreſſus.

Stratagema.

Popo ſententiam concordiæ profert.

Obſides dati nomine.

Thomas Epiſcopus Vratisl. captiuatus.

A Teuthonis in vlay ducitur.

Fulconis interdictum, cui ſuperadditū Apoſtolicum.

Cruce ſignati à Papa contra Boleslaum decreti.

rum ſuorum poſuerat, cum conſortibus captiuitatis Præpoſito, & Canonico, ut præmiſſum eſt, in feſto Paſchæ liberatos. Originale autem literarum Apoſtolicarum ad prædicandum crucem contra Boleslaum ſæuum Legnicen. apud Eccleſiam beatæ Mariȩ Sandomiriæ habetur, quarum initium eſt tale: Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, uenerabilibus fratribus Archiepiſcopis Gneznen. & Maydenburgen. eorumꝗ ſuffraganeis ſalutem & Apoſtolic. bened. nõ abſꝗ multa cordis amaritudine iamdudum accepimus. Finis earundem, Datũ Laterani tertio Calend. Aprilis, pontificatus noſtri anno 3.

Liberatio eorum.

Originale pro cruce ſignatis.

CAP. XLIX. LIB. III.

Conradus fratris dolum ſuo uicit.

ANno uerò natiuitatis Domini 1256. adiecit & aliud facinus malignum Boleslaus dux Legnicen. eodem anno, in germano ſuo Conrado duce Glogouien. patrandum. Inuitauit ſiquidem ipſum ad continuandum: reuera autem ad captiuandum, quod perſentiens dux Conradus, plures pro numero ſecum in Legniczam tranſiens aſſumpſit, & maiori parte eorum in ſylua proxima Legniczæ relicta, cum expedita aliorum manu in caſtrum Legnicenſe peruenit: à Boleslao, ut uidebatur, benignè acceptus. Et antequam ad ſuperna per gradus aſcenderet, uidens Teuthonicos Boleslai milites turres, & mœnia occupaſſe, Boleslaum ſæuum captiuauit, ac extra portam caſtri, antequam milites Boleslai deſcendiſſent ad eos, qui in ſylua operiebantur, deportauit, & abinde in Glogouiam deductum, arctȩ cuſtodiæ deputauit. Nec dimiſit, donec qui Thomam Epiſcopum Vuratisl. deprædatus fuerat, de omni pecunia ab eo data, & danda deprædaretur, exegit namꝗ ab eo totam prædictam pecuniarum ſummam.

Kazimiri ducis fraus promiſsionis.

Subtracto item ex humanis Przemislao duce Poſnanienſi (de cuius obitu infrà dicetur) Boleslaus germanus eius, dux Gneznen. & Kaliſsien. cum gentibus ſuis, & præfati Przemislai ducis, ut præfertur mortui. Habens ſecum Varcislaum Boguphali Slauiæ, & Kaſſubiæ ducem, quo cùm confœderatus erat contra Kazimirũ ducem Kuyauien. Lancicien. & Siradien. anno Dñi 1258. Cuyauiam inuaſit, & Iunislauiã obſedit, & oppugnauit. Cauſa erat, quia prȩlibatus Kazimirus dux Cuyauienſis Caſtellaniam Landen. in hȩreditate ducis Boleslai aliquot annis iniuſtè occupauerat. Kazimirus autem cernens ſe haud parem Boleslao miſsis caduceatoribus, ſub certis condicionibus reddere Caſtellaniam Landen. promiſit. Boleslao autem credente, & obſidionem ſoluente, nil eorum, quæ promiſerat adimpleuit, quinimò ſequenti anno cum exercitu quaſi duorum millium militum, terram Kaliſsienſem clandeſtinè ingreſſus, in ea deſæuit. Boleslaus autem dux Kaliſsienſis cùm de hoc certior factus fuiſſet, de itinere, quod in Poſnaniam continuabat reuerſus, cum ſuis duntaxat Curienſibus, & triginta militibus in tranſitu collectis, ac agreſtibus, quibus pecus ereptum fuit, ipſum ducem Kazimirum pecus agentem in nemore pinoſo dicto Solecz inter Opatouu Archiepiſcopalem, & Kalinam, aliàs Clamam militarem, uillas ſituato, conſequutus eſt: poſtremisꝗ aciebus diſturbatis, primi quum fortem, & numeroſum exercitum Boleslai exiſtimarent, terga uerterunt: referebant enim ſe tanto pauore correptos, ut circa ſingulas nemoris arbores, ingentes hoſtiles copias arbitrarentur conſiſtere. Excuſſa eſt ergo, & reddita agreſtibus præda, militesq́ue ducis Boleslai trecentis equis, & ſpolijs ſunt potiti. Non quieuit Kazimirus dux Cuyauienſis hac clade perturbatus, ſed cum adiutorio ducis Suuatopelci Pomeraniæ, erecto nouo caſtro in oppido Pakoſcz, ad ducem Boleslaum pertinente, uicinam oram ſpolijs infeſtauit, tot & tantis iniurijs Boleslaus dux Kaliſsienſis prouocatus, uenit ſexta die Octobris in terram Lancicienſem cum Boleslao pudico Craco. & Sandomirienſ. Ruthenorum ac Cumanorum habente præſidia. Cum Semouito Mazouiæ germano eiuſdem Kazimiri, Cuyauienſ. ducis, habente ſecum Romanum filium Danielis Regis Ruſsiæ cum exercitu Ruthenorum, ducibus, & patruis ſuis Kazimirum ducem Cuyauienſem, uelut publicam peſtem perſequentibus, & tam incendijs, quàm ſpolijs ac cædibus in miſerabilem ſolitudinem eam uaſtauerunt: caſtroꝗ in illa ædificato atque munito, illud in fidem, & poteſtatem Semouiti Mazouiæ ducis ad uaſtandum ulteriora tradiderunt. Humiliatus dux Kazimirus ſufferentias pacis ad diem ſancti Andreæ petijt: & in præfato feſto iuxta arbitrium communium Baronum de caſtris, & finibus occupatis ſe ceſſurum iureiurando ſpopondit. Nec tamen ceſsit, ſed iam alterum contractum, & iuramentum perfregit, propter quod denuò Boleslaus dux Kaliſsienſis circa feſtum ſancti Bartholomæi, anno Domini 1261. terram Cuyauiæ uaſtauit, nec copias ex Cuyauia deduxit, donec caſtrum Landenſe, & caſtrum quod Kazimirus ædificauerat, ſuis officialibus fuêre reddita. Relicto Boleslao Kaliſsienſ. repentè eodem anno ſibi Kazimirus dux Cuyauienſis, & Lancicienſis diſtrictum Lelouienſem uſurpauit, caſtrumꝗ in colle, oppido Lelouienſi proximum ædificauit, quod eo diſcedente, Boleslaus pudicus dux

Kazimiri exercitus meticuloſitas.

Kazimiri periurium.

Boleslai ducis Kaliſsien. bellica inſtantia.

Craco-

Cracouiæ, & Sandomiriæ, conquiſiuit, & ſuæ iuriſdictionis fecit. Accidit & aliud infauſtum duci Kazimiro malum facinus. Nam duo filij ex priori uxore ſuſcepti, inſurgentes, Zemomisl Lancicienſ. Lesko Siradienſ. caſtra, & diſtrictus, ſub patre militibus uniuerſis tyrannidem patris peroſis, ſibi adhærentibus, & in eorum ſubiectionem concedentibus, occupauerunt.

Item Semouito duce Mazouiæ in curia ſua Iaſouusko, aliàs Iaſdow cõmorante, annò Dñi 1262. Rutheni, & Lithuani inter ſe liga cõfœderati, per ſyluas, & nemora ſilenter in uigilia Ioannis Baptiſtę aduenientes, incautum cũ filio eius Cõrado, & militibus pręſentibus occupauerunt. Suamirus autem ſeu Suarno, nepos Danielis regis Ruſsiæ, quia in ſortem eius ceſſerat, ducẽ Mazouiæ Semouitum truculenter decollauit. Conradũ uerò filium ipſius Mendog, & Lithuani conſeruarunt, & eodẽ anno ab eis redemptus eſt, tunc Rutheni cum Lithuanis ex Iaſouusko egreſsi, Mazouiam prædabantur, quibus Barones Mazouiæ cum agreſtibus in arma coactis in rure, cui nomen Dlugoſyedle occurrerunt, & fortiter præliando à multitudine hoſtili ſuperati ſunt. Victores autem Rutheni, & Lithuani, uniuerſa Mazouiæ ora, & maiori parte Cuyauiæ peruaſtata, cum immenſa præda hominum, & pecorum, ſuccenſis oppidis, & uillis, in ſuas terras redierunt. Superuenit tandem Boleslaus pius dux Kaliſsienſis in feſto ſancti Michaëlis, precibus frequentibus Gertrudis relictæ ducis Semouiti peruictus, & ciuitatem Plocenſem à Barbaris exuſtam, cum caſtro refecit: foſſatisq́ꝫ, & uallis communiuit, & Boleslao ac Conrado filijs ducis Semouiti de ſua liberalitate præſentauit. Non contenti autem Rutheni cum Lithuanis de præda, & clade Mazouiæ illata: ſequenti anno in Mazouiam remearunt, & in ea propter deſolationem nil reperientes in caſtellaniam Louicenſ. ad Archiepiſcopum Gneznen. pertinentẽ, concito gradu peruenientes, igne, & multiplicibus prædis eã conſumpſerunt: nemineq́ꝫ defenſionem opponente, in terras ſuas ſuperbiendo diſceſſerunt.

Mazouiæ clades.

Caſtellania Louicen. Archiepiſcopi Gneznen. uaſtatur.

CAPVT L. LIB. III.

PRopitiaturus dominus Polonis ſpecialiter Mazouitis, diſſenſiones, ciuileſque diſcordias inter Lithuanos, & Ruthenos immiſit: nam Mendolphũ, aliàs Mendog regem Lithuanorum, nepos eius Stroynath principatum apud Lithuanos nacturus, quieſcentem obtruncat, & omnes filios eius præſentes, & principatũ rapit, anno Domini 1263. Voyſalk autem filius, & Theophilus conſobrinus Mendog, anno ſequenti uidelicet 1264. Stroynath uenationes tractantem, exprobrata ei cæde patris interimerunt. Fuit autem Voyſalk monachus Ruſsiæ tonſus, qui occidẽs Stroynath, ducem Lithuanorum ſe gerere cœpit.

Mendolphus Lithuanorum rex occiditur.

Anno autem Domini 1267 propter ſimultates, & odia pro terris Ruſsię, quas Voyſalk ſibi appropriare nitebatur in quodam rure circumuentus, à Leone duce Ruſsiæ, filio Danielis olim regis Ruſsiæ occiſus eſt, ſed de Lithuanis hactenus. Caſtrum Santhok per Saxones anno Chriſti 1265 compræhenſum, Conrado Marchioni Brandenburgen. tanquam munus dotale conſortis ſuæ eſt præſentatum. Sed Boleslao pio duce Kaliſsien. ad expugnationem illius contendente, per communes Barones concluſum, & acceptatum eſt, ut Boleslaus pius ſuum caſtrum Santhok: Conradus uerò Marchio Brandenburgen. alterum ſuum caſtrum Drdzen tanquã iacturas generantia, demoliat, quod tandẽ uterq́ꝫ exercitus executus eſt. Sed anno ſequenti Boleslaus pius dux Laliſsien. contraueniendo pactis, & ordinationi cum equeſtribus, & pedeſtribus copijs profectus, caſtrum Santhok ex roboribus infra unius menſis ſpacium affatim ædificauit, præſidioq́ꝫ, & uictualibus impoſito, diſceſsit. Quò abeunte Conradus Brandenburgen. Marchio, caſtrum Santhok obſidione uallauit, & expugnabat. Boleslaus autẽ pius dux Kaliſsien. pugnã, & diſsidiũ cũ uicino ac genero ſuo horrens, miſsis nuncijs deducto pręſidio Polonorũ, caſtrũ Santhok Conrado Marchione, & exercitu ipſius inſpectãte exuſsit. Otho tamẽ Othonis Marchio Brandenburgẽ. ſibi appropriare Caſtellaniã Santocen. cupiens, anno Domini 1269 caſtrum Sulenz de roboribus lignorũ properé, inter oppidũ Poloniæ Myedzirzecz, & Lubuſz ædificauit, tandem in oppidũ Myedzirz, quod foſsis, & propugnaculis ligneis eo tempore muniebatur, irruit, & ipſum ſpoliauit, caſtrũ tamen non cõpræhendit. Quem Boleslaus dux Kaliſsien. cũ ſuis gentibus ſequutus, terrã pręfati Marchionis Lubucen. in girũ uaſtauit: eaq́ꝫ uaſtata, caſtrũ Sulencz ſuccendit, & cõquiſiuit. Saxonibus feré omnibus pro præſidio illic relictis igne cõſumptis. Solo Sabel Capitaneo uiuo in manus, & captiuitatẽ Polonorum ueniente. Verũ anno ſequẽti Boleslao pio duce Kaliſsien. uiſitante Boleslaũ pudicũ apud Cracouiã, Otho Marchio Brandẽburgen. caſtrũ Sãthok de lignis ędificauit, quod ubi Boleslaus pius cognouit, è Cracouia reuerſus, forti agmine militũ ſtipatus, caſtrũ Drdzen in octo dieb. incipiendo in feſto S. Georgij cõſtruxit, & præſidium militum ei impoſuit. Sed dum negligentius ſeruaretur, à Saxonibus decima ſeptima Decembris

Voyſalk occiditur.

Santhok, & Drdzẽ caſtra demoliuntur.

Caſtrum Sulenz ædificatur.

Sabel captus.

Caſtrũ Drdzẽ reædificatum intercipitur.

cembris nocte interceptũ eſt,& utroq; caſtro Otho Brandenburgenſ. potitus eſt. Quod Boleslaus pius dolens, cũ omnibus equeſtribus, & peditibus maioris Poloniæ, tam ſuis, quàm nepotis ſui Przemislai, & Cuyauiæ, quia tunc Zemomislaus dux Cuyauię in eius deditionẽ conceſſerat, tribus aciebus, ſeu exercitibus Caſtellaniã Sandocen. anno Chriſti 1271 ingreſſus, oppida, & uillas, ſpolijs, & incendijs uaſtauit. Hoſtibus in munitionibus ſeſe conſeruantibus, & pugnam ſubterfugientibus, ad oppidumq; Soldin ueniens, ſcalis appoſitis ipſum cœpit, & in milites ſpolijs diuiſis incendit, ac cum frequentibus gregibus, & ſpolijs in ſua redijt. Interim primores, & omnes nobiles terrarum Cuyauiæ, & Lancicię, uidentes quòd dux eorum Semouitus, aliàs Zemomisl, fratrum Cruciferorum Pruſsiæ, apud quos nutritus erat, Barones ſuos contemnendo, ſequeretur conſilia, anno Chriſti 1269. Boleslao pio duci Kaliſsienſ. adhæſerant. Zemomisl uerò cernens ſe ſpretum, & derelictum, Boleslao duci Poloniæ notabile caſtrum Cruſuicienſ. donauerat, qui tali munere præuentus deditionem militum Cuyauienſ. & Lancicienſ. abnuens, Zemomislao duci eorum, ita ut ipſorum conſilia tanquam probatiora ſectaretur, reconciliauerat. Et poſt biennium eidem duci Zemomisl caſtro Cruſuisza reſtituto, ne à quopiam hoſtium interciperetur, deleri iuſsit. Sub eodem tempore Boleslaus pius Kaliſsienſis tria caſtra erexerat. Vnum in uilla comitis Sczedrici quod appellauit Dupin. Aliud in uillagio Gnieuomiri filij Trzebeslai, quod uocauit Nyeslusz. Tertium in terra Vyelunenſ. ſuper fluuium Proſzna, quod ex nomine ſuo Boleslauicz nominauit, & id ſolũ de tribus prædictis uſq; nunc manet: à rege Kazimiro ſecundo muro roboratum.

Oppidum Soldin. captum.
Primores Cuyauiæ, & Lanciciæ deficiunt
Boleslaus Kaliſsien. caſtra erigit.

CAPVT LI. LIB. III.

TRanſeamus nunc ad Pomeraniam. Anno Domini 1270 Mſczugius dux Pomeraniæ auxilijs Prutenorum infidelium fretus, terram Culmenſem uniuerſam Cruciferorum, & Epiſcopatum Pomeſanienſem ſpolijs, & cędibus uaſtauit. Inſuper quindecim naues oneratas uictualibus, Cruciferis abſtulit: in cuius ultionem Ludouicus magiſter Pruſsiæ collecto exercitu, Pomeraniam circa oppidũ Noue, in die Apoſtolorum Petri, & Pauli ingreſſus, eam igne, & ſpolijs afflixit. Nec ea uaſtatione contentus, aliam in die ſancti Bartholomæi egit, & Pomeraniam circa oppidum Tſczouu ignibus, & ſpolijs deſolauit. Poſt hoc Mſczugius dux Pomeraniæ, cum Lodouico Pruſsiæ magiſtro damnis hinc inde compenſatis, pacem inter ſe cuſtodiendam concluſerunt. Sed magiſtro Ludouico mortem obeunte, Meſtuuinus, ſeu Mſczugius dux Pomeraniæ præfatus, terram Culmenſem, & Epiſcopatũ Pomeſanienſem, ferro, ſpolijs, & flammis deuaſtauit: quem Theodricus magiſter Pruſsiæ nouiter electus, inſequutus, magnam partem Pomeraniæ armis, & igne depopulatus eſt.

Terræ Culmẽ. & Pomeſanien. uaſtantur.

Orta eſt deinde de principatu Pomeranię diſcordia, anno Domini 1271 inter Mſczugium natu maiorem, & Varcislaum natu minorem, germanos filios Suuatopelci, olim ducis Pomeraniæ, ueritusq; ſeditionem Mſczugius, Varcislaum captiuauit, & aliquanto tempore apud Redzk in uinculis tenuit, qui euadens bellũ Mſczugio intulit, facileq; à Mſczugio fuſus, in ſyluas refugit. Stragem autem mutuam omnibus Pomeranis excitantibus, fratres in concordiam, & æqualem Pomeraniæ diuiſionem compulerunt, tamen Varcislaus minor natu, ulceratũ erga fratrem gerens animum, ſuæ captiuitatis dedecus proſequuturus. Conradum Marchionem Brandenburgenſem filiam Przemislai olim ducis Poſnanienſis matrimonio habentem, enixiùs ſollicitauit, ut ei præſidia aduerſus fratrem præſtaret, qui non abnuit, dummodò præmia offerret. At ille pecuniæ, & donatiui inops, caſtrum, & ciuitatem Gedanum, quæ ſibi in ſortem ceſſerat, ei obligauit, & tradidit: ſecedensq; in Viſſegrod, morbo correptus interijt, à militibus in Ianiuuladislauiam delatus, in monaſterio fratrum minorum ſepultus. Mſczugius ergo munitiones, & omnes poſſeſsiones, quas Varcislaus obtinuerat, poſſedit, præter caſtrum, & oppidum Gedanum, quod milites Conradi Marchionis Brandenburgenſis compleuerant, & poſſederant, nec dimittere uolebant. Et quia expugnatio eius difficilis erat, cùm ſit locus naturâ, & arte ſatis munitus, ad Boleslaum pium ducem Kaliſsienſem animo, & militia illa ætate pollentem, ex matertera Mſczugij genitum, conſilio ſuorum Baronum confugit, qui ad obeundum huiuſcemodi negocium, tempus hyemis ſequentis conſignauit. Et quintadecima Ianuarij in Pomeraniam uenit, ſimulq; cum Mſczugio, & Pomeranis Gedanum tam terra, quàm aqua, graui obſidione ſtrinxit: & quum tormẽtis, & apparatu bellico non proficeret, nona die expugnationẽ per admiſsionem militũ egit: pugnaq; utrimq; in longum feruente Saxonibus miſsilia tela, & ſaxa defecerunt, & idcircò defenſionem remiſsiùs proſequuti ſunt. Propter quod Poloni, & Pomerani, caſtrum in aliquot locis perforantes, clamore in altum eleuato, uictores in caſtrum irruperunt, & Saxones

Diſſenſio diuidendæ Pomeraniæ.
Varcislai interitus.
Gedanum obſeſſum.

quoſq;

Mſczugij in Gedanan.ſeuitia.

quoſque obuios obtruncarunt, & trucidarunt, ſpolijs, & rebus Saxonum potiti. Bole lao itaque duce Kaliſsienſi diſcedente, Mſczugius dux Pomeraniæ in quoſdam Geda nenſ. animaduertit, Arnoldumq́, & Iacobum cum cognatis eorum capite damnauit, & bona eorum confiſcauit, quoniam hi in mortem ſuam, & ſuorum Baronũ conſpiraſſen & Marchioni Brandenburgenſi tenacius adhæſiſſent. Duas quoq́ uillas, quæ ad illo pertinebant, Scrobothouu, & Vithomino Epiſcopo Albero, & ſuæ Eccleſiæ Vuladisla uienſi perpetuò donauit.

Brandenburgẽſis terra uaſtatur. *Boleslaus Kaliſſien. moritur.* *Helena uxor Boleslai, ad Kingam ſororem pergit.*

Boleslaus autem dux Kaliſsienſis eodem anno 1272. ſexto Calendas Iunij, Przemi laum ducem Poſnanienſem, nepotem ſuum ſextum decimum agentem annum, miſit c copijs equeſtrium, & pedeſtrium occaſione caſtri Santhok occupati contra Marchione Brandenburgenſ. curam traducendi, & regendi exercitus Przethpelconi Palatino Poſ nanienſi, & Ioanni, qui & Ianek appellatus eſt, caſtellano Kaliſsienſi demandando. Qu Marchiam ingreſſus, caſtrum Strzelcze à Conrado Marchione Brandenburgenſi nouiter extructum, expugnauit, & recepit. Deinde tota ora circa Odram uaſtata, & hoſtiliter exuſta, cum exercitu, & ſpolijs redeunti, iuxta caſtrum Vyelen nunciatum eſt, caſtrum Drdzen paruo militum præſidio teneri, à Kaſſubitis quoq́, qui cum Polonis erant, primam portam igne appoſito, incenſam eſſe. Mouit ergo exercitum, & Saxonibus uitam duntaxat paciſcentibus, caſtrum Drdzen conquiſiuit: fœlixq́ ad penates redijt, duorum caſtrorum conquiſitione inſignitus atq́ laudatus. Et quia Marchiones Brandenburgen ſes occupato caſtro Santhok, ex eo ſæpenumerò Poloniæ fines laceſſebant. Ideò dux Boleslaus pius Kaſsilienſ. anno Domini 1278. coadunato exercitu ex gentibus ſuis, & nepotis ſui Przemislai ducis Poſnanien̄. Mſczugio fratre ſuo duce Pomeraniæ, perſonaliter cum gentibus ſuis ei adhærente, in terras Marchionum Brandenburgenſ. deſcendit, & occurrentem ſibi circa Soldinum Otthonem longum, filium Otthonis tertij, quũ multò inferior eſſet uiribus, prælio commiſſo, eum uicit, & fugauit. Ac omnem terram circa Odram peruaſtando, ſpoliando, & exurendo. De ſpolijs, diuiſione cum Mſczugio ex æquo facta, in ſua remeauit, ipſeq́ anno ſequenti uidelicet 1279. in caſtro Kaliſsienſi febribus correptus, die Veneris ſeptimo Idus Aprilis, ſacramentis procuratus, mortuus eſt, in Poſnaniamq́ relatus, in Eccleſia cathedrali in ſepulchro patrũ ſuorum tumulatus. Przemislao duce Poſnanienſ. nepote eius in ducatum Kaliſsien. ſuccedente. Is Ioheleth, aliàs Helenam Boleslai pij relictam, dote abundanti emancipauit. Et ipſa paulò pòſt ad Kingam ſororem eius, germanam Boleslai pudici, Cracoui. & Sandomirien̄. ducis conſortẽ, conceſsit, Deo peramplius famulatura. Expediuit & filias præfati Boleslai pij Kaliſsienſis neptes ſuas, Heduigim priorem Vuladislao Loktek duci Breſtenſi, filio Kazimiri ducis Cuyauiæ tradidit. Alteram Elizabeth Henrico uentroſo duci Legnicenſi filio Boleslai calui, qui & Rogathka appellatus eſt, locauit. Tertia Anna in uirginitate diem clauſit extremam.

Anno Domini 1248. Iacobus Leodienſis Archidiaconus Innocẽtij Papę quarti ex concilio Lugdunen̄. legatus, in Poloniam uenit, & ſynodum apud Vuratislauiam egit. Ad quam Fulco Gneznenſis Archiepiſcopus, Prandotha Cracouienſ. Boguphalus Poſnanienſ. Thomas Vuratisla. Michaël Vuladislauienſ. Andreas Plocen̄. Nankerus Lubucenſ. Henricus Culmenſis, Epiſcopi, uenerunt, & nomine Apoſtolicæ ſedis expoſitis pluribus anguſtijs eiuſdem ſedis, medietatem fructuum per tres annos continuos pro reuelamine popoſcit. Pontifices uerò Eccleſiæ Polonicæ, quintam partem fructuum ſuorum beneficiorum, & ſui cleri obtulerunt. Et ſummo Pontifici, per Gothfridum pœnitentiarium citò tranſmiſerunt. Et quia uetus obſeruantia in regno Polonię ab initio fidei ſuſceptæ, in illam diem tenta cuſtodiebatur, ut ieiunium quadrageſimale, à Dominica ſeptuageſimæ in diem Paſchæ continuaretur, cum frequenti præuaricatione, & graui diſcordia inter clerum, & laicos. Ideò inter præfatum Iacobum Leodienſem Archidiaconũ, legatum Papæ ac Pontifices Eccleſiæ Polonorum, huiuſmodi conſuetudine à Romana Eccleſia, & alijs regnis catholicæ religionis diſcrepante, uentilata. Auctoritate Apoſtolica, & conſenſu pręſentium Pontificum, prędictus Iacobus legatus, tam Eccleſiaſticis, quàm ſęcularibus perſonis eſum carnium, ad diem cinerum excluſiuè conceſsit, ab eoq́ tempore Dominica ſeptuageſimæ à Polonis uetus carniſpriuium nominari cœpit, & in hactenus nominatur.

Bruno Epiſcopus Olomucen. Ratiboriã expugnat.

Anno Domini 1249. Bruno Olomucenſis Epiſcopus, dignitate ſacerdotij neglecta, ob quaſdam cum Vuladislao duce Rathiborien̄. inimicitias, oppidũ Rathibo. obſidione cingens, expugnauit. Et tam oppidũ, quàm Eccleſias, & monaſteria incendio conflagrauit. Ad caſtrum autẽ Rathibo. quũ machinas admouiſſet, turpiter repulſus abijt, tandem habitis hinc inde pro pace tractatibus, Vuladislaus oppidum Rathibo. à Brunone Epiſcopo tribus millibus marcarum redemit. Eodem anno Albertus olim

Epiſco-

Epiſcopus Armacanus, tunc uerò, ab Innocentio papa quarto in Epiſcopum Pruſsiæ promotus, ad Danielem Ruſsiæ miſſus, obedientiam Romanæ Eccleſiæ ab eo pręſtari, requiſiuit. Qui requiſitioni apoſtolicæ minimè paruit, & legatum apoſtolicum ſine honore dimiſit. Anno quo ſupra 1249. Cruciferi, qui Balgam & Elbing caſtra in Pruſsia cuſtodiebant, non mediocri exercitu coadunato, Prutenorum regionem Nactaga hoſtiliter ingreſsi, flammis & cædibus grauiſsimè uexarunt. Dum autem redirent, à Prutenis iniquitate locorum circumſepti, cum euadere non poſſent, ſe hoſtibus dederunt. A' quibus ad unum circa uillam Vitke appellatam, trucidati ſunt.

Cruciferi Nactagam inuadunt.

CAPVT LII. LIB. III.

BOleslaus pudicus dux Cracouienſ. & Sandomireñ. Et Prãdotha Epiſcopus Cracouienſ. ambo deuotionis uiri anno Domini 1250. miſerunt in Lugdunum ad Innocentium papam quartum, magiſtrum Iacobum de Skarzeſſovv, decretorum doctorem, Decanẽ Cracouienſ. humilis quidem ſortis & ſtaturæ exiguæ, ſed perraræ doctrinæ, & magnæ faſtiuitatis uirum. Et magiſtrum Gerardum Canonicũ Cracouienſ. atq; Boguslaum, fratrem ordinis prædicatorum Subpriorem domus Cracouienſ. nuncios, qui per organum Iacobi de Skarzeſſovv, ſummo Pontifici, crebreſcentia ac ſtupenda miracula, per beatum Stanislaum multimodè facta, expoſuerunt. Summus autem Pontifex grauitate ſolita in huiuſmodi rebus cuſtodita, per ſpeciales literas, examẽ miraculorum beati Stanislai Epiſcopi Cracouienſ. Archiepiſcopo Gneznen̄. Epiſcopo Vvratislauienſi & Abbati de Lubeus cõmiſit. Præcipuè examen cuiuſdam militis centenarij (Gethko hic erat) qui etſi ſanctum Stanislaum non nouerit, eos tamen qui illum nouerant, ferebatur nouiſſe, & ex eis puritatem, conuerſationem, cauſam martyrij, & miracula beati uiri Stanislai didiciſſe. Anno autem ſequenti, acceptis codicibus examinationis à commiſſarijs apoſtolicis, Nuncij priores ad procurandum canoniſationem beati Stanislai, ad Innocentium quartum, iterum per Prandotham Epiſcopum & Capitulum Cracouienſ. adiunctis nonnullis fratribus de ordine prædicatorum maiorum & minorum, de domibus et monaſterijs Cracouienſ. propter faciliorem expeditionem, miſsi ſunt. Hi dum papam ſuper conſumatione canoniſationis ſollicitarent, & Ioannem Gaiethani tituli ſancti Nicolai in carcere Tulliano Cardinalem Diaconum, ad uidendum examen teſtium obtinerent. Propter uetuſtatem temporis Cardinales hæſitantes, infecto negocio Papæ perſuaſerunt, ut nuncij ad commiſſarios apoſtolicos redirent. Et merita ac miracula beati Stanislai, ſcrupuloſius examinata, per noua ſcripta reportarent. Itaque ſecundario examine de uita, martyrio, & magnificis miraculis beati Stanislai accepto, nuncij magiſter Iacobus de Skarzeſſovv, & magiſter Goſtvvinus canonicus, impenſis Prandothæ Epiſcop. & Capituli Cracouienſis & totius cleri diocœſis Cracouienſ. qui in id opus gratuitè, quotiens requirebantur, contribuebant. Ad Innocentium Papam quartum, è Gallis in Italiam egreſſum, in Peruſio reſidẽtem. Vbi beatum Petrum, nouum martyrem canoniſauit, tertio reuertuntur, noua ſcripta & teſtimonia, nouos ac præſentes teſtes, in quos miraculoſa beneficia beati Stanislai fuêre collata, exponẽtes Pluribus diebus ſollicitando prope diem ſemotis omnibus difficultatibus, canoniſationem expectabant. Cum ſubito quidam Cardinales, pręſertim Rainoldus, Cardinalis et Epiſcopus Hoſtien̄. ob diuturnitatem temporis canoniſationi beati uiri Stanislai obſtantes repugnarunt, propter quod nuncijs Cracouienſis eccleſiæ percunctantibus, quid facto opus eſſet Ioannes Cardinalis Gaietanus inſpiratus, dixit: Neceſſum habet ſanctus ueſtes Stanislaus unum finale miraculum operari, ut diſcordes & obſtantes Cardinales, in unã & concordem impellet ſententiam. Quo audito nuncij eccleſiæ Cracouienſ. negocium huiuſce rei, Chriſto & beato Staniſ. nil hæſitantes ſupplices comiſerũt. Rainoldus itaq; Cardinalis canoniſationis ſancti uiri hoſtis & aduerſarius, graui correptus eſt ægritudine, ut ſuo ſuorumq; phyſicorum iudicio, mortem timeret & expectaret. Vigilanti ergo & ſoli in grabato iacenti, Sanctus uir Stanislaus apparens dixit. Agnoſcis ne me? Qui ſtupens, nõ agnoſco inquit, quæſo tamen quis ſis? Ego ſum ait Stanislaus Epiſcopus Cracouienſ. à Boleslao rege Polonorum ſectus & occiſus, cui te aduerſarium, non rectè opponis. Ad quem Rainoldus Cardinalis. Ignoſce (inquit) mihi Præſul ſanctiſsime, & errori meo ueniam pręſtare digneris. Fortiorem promotorem, quam impeditorem Canoniſationis habiturus. Cui beatus Stanislaus. Vt inquit me martyrio ſanctificatum cognoſcas, ab ægritudine illicò incolumis ſurge. Caueq; ne de cætero canoniſationi meæ aduerſeris: Qui accerſitis

Legati ad Papam pro Sancti Stanislai canoniſatione.

Secunda legatorum ad Papam expeditio.

Tertia legatorum expeditio.

Reſiſtentia Cardinalium.

Petitur miraculum concordiæ.

Rainoldus canoniſationi aduerſarius miraculosè ſanatur.

Supplex petit Innocentium.

ſeruis,ſurrexit,& equum ſibi ſterni iubens conſcendit,ac Innocentium Papam acceſsit,& obuiam eunti occurrit.Modumq; repẽtinæ ſanationis retulit, & pro canoniſatione ſancti martyris exorauit ſupplex. Papa ergo Innocentius quartus, cum cœtu Cardinalium tali prodigio permoti,Stanislaum ſanctitate glorioſum, in die natiuitatis Mariæ canoniſanctum decernunt in Aſsiſio,quoniam illic Innocẽtius Papa exercitum uerſus Apuliam ducens,uenturus erat.

In die natiuitatis Mariæ Aſsiſij.S.Stanislaus canoniſatur.

Anno itaq; Domini 1253.die natalis beatiſsimæ uirginis, in baſilica ſancti Franciſci Aſsiſij,Summus Pontifex miſſarum ſolennijs expletis, & ſermone longo de uita, martyrio,& miraculis beati Stanislai recitato,Ambone conſcenſo, beatiſsimum Stanislaũ Cracoui.Pontificem canoniſauit, et ſanctorum catalago adſcripſit. Feſtum eius octauo Idus Maij ſtatuens,ab uniuerſis debita celebratione uenenari. Et ut deuotius tam feſtum, quã ſepultura eius ueneretur,unum annum & quadraginta dies indulgentiarum largitus eſt. Edidit etiam idem ſummus Pontifex Innocentius quartus, collectam de Sancto Stanislao.Populum tuum quęſumus Domine intercedente beato Stanislao, &c.Luminaria ardentia & uexillum cum titulo & imagine ſancti, tempore canoniſationis fuerunt adaptata,more canoniſationis aliorum ſanctorum.Bulla autem canoniſationis in eccleſia Crac. habetur,quæ incipit,Innocentius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filijs,Abbatibus, Prioribus,Decanis,Archidiaconis,Archipræsbyteris & alijs eccleſiarum Prę̨latis.Ad quos literę iſtæ peruenerunt,Salutem et Apoſtolicam benedictionem.Olim à gentilium oculis tenebrarum deterſa caligine,ac ab eorum cordibus infidelitatis gelida hyeme ſecedente,uernalis exeo ſucceſsit amœnitas,&c.Finis autem bullæ eſt iſte. Omnibus uerè pœnitentibus & cõfeſſis,qui ad dictam ſepulturam in memorato feſto, & uſq; ad octauas ipſius cauſa deuotionis acceſſerint,annuatim ipſius ſuffragia petituri,de omnipotẽtis Dei miſericordia,& beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi,unum annum & quadraginta dies.Accedẽtibus uerò annis ſingulis ad prędictam ſepulturã infra eiuſdẽ feſti quindenã, quadraginta dies de iniuncta ſibi pœnitẽtia,miſericorditer relaxamus. Datũ Aſsiſij quintodecimo Kalendas Octob.Pontificatus noſtri anno undecimo, prę̨fatas literas canoniſationis beati Stanislai nuncijs prænominatis Iacobo Skarzeſſovv Decano, Goſtvvino Canonico Cracouienſ.Fratribus prædicatorum maioribus,& minoribus Cracouiam inferentibus Prandotha Epiſcopus Cracouienſ.& uniuerſus clerus,uniuerſaq; plebs,obuiã proceſſerunt effuſi,magno honore illos excipiendo,& Deum de eorum reditu glorificando.Prandotha inſuper epiſcopus Cracouienſ.indixit,& per uniuerſam eccleſiam Polonicam prædicari ordinauit,diem Octauam Maij, anni Chriſti 1254.leuationis oſsium beati Stanislai è tumulo. Ad quam conuenit in Cracouiam multitudo plebis utriuſq; ſexus, ex Polonia, Hungaria, lociſq; alijs,tanta, ut nedũ in urbe, uerũ & in campis iuxta Cracouiam perſiſterent.Ex ſpiritualibus autem aderant, Opizo Abbas de Meſzano,ſedis apoſtolicæ legatus,Fulco Archiepiſc. Gneznen̄.Prandotha Cracouienſ.Thomas Vvratislauien̄.Volimirus Vvladislauien̄.Andreas Plocen̄.Gerardus Ruthenorum,primus ordinis Ciſtercien̄.quondam Abbas de Oppatovv, Virus Lithuanorum primus,ordinis prædicatorum,Epiſcopi,& cæteri Abbates Prępoſiti,Sacerdotes,atq; Religioſi.Aduenerant & principes Polonorum,Boleslaus pudicus, Cracouien̄.& Sandomirien̄.monarcha regni Poloniæ, Przemislaus Poſnanien̄.Kazimirus Cuyauien̄.& Lancicien̄.Semouitus.Mazouiæ,& Vvladislaus Oppolien̄. Sub horum præſentia & populi multitudine,oſſa beati Stanislai,uino abluta,in Eccleſia cathedrali Cracouiẽſ.leuata ſunt,& in eccleſias Cathedrales, et alias principaliores ſunt diſtributa. Facta itaq; cõputatione annorũ eſt reperire, ſeptuaginta quinq; & cẽtũ annis,canoniſationẽ beati martyris Stanislai neglectã fuiſſe.

Prandothæ Epiſcopi deuotio et aliorum

Reliquiæ.S. Stanislai diſtribuuntur.

CAPVT LIII. LIB. III.

ANno Domini 1251.Vvladislaus Oppolien̄.dux, uolens glotem ſuam Iuditham Conradi ducis Mazouiæ filiam.Et Myeczlai ducis Rathiborien̄.fratris ſui relictam pro dote quingẽtarum marcarum argenti, in poſſeſsionibus Rathiborien̄. inſcriptarum redimere,terram Ruden̄.quę nunc Vielunen̄. dicit̃ de conſenſu Kazimiri ducis Cuyauiæ & Lanciciæ germani ipſius Iudithæ, ei aſsignauit. Sed antequam gentes Kazimiri præfati Cuyauiæ & Lanciciæ ducis,ex cõdicto caſtrum Vielun acceptare ueniſſent,Przemislaus dux Poſnanienſis tanquam hæres legitimus præuenit,& caſtrũ Rudenſe compræhendit, nobilibus Rudenſibus ſpontẽ & unanimiter ei adhærentibus.

Quo

Quo cognito Kazimiri ducis gentes, retrorſum abierunt, Vvladiſlaus etiam Oppolienſis equo tulit animo, ſciens diſtrictū Rudenſe, uiolenter de cōſenſu Henrici ducis cū barba ſub Vvladiſlao Othonis patre Przemiſlai ducis maioris Polonię, occupaſſe. In ſignumq; & fœdus maioris amicitiæ, Vvladiſlaus dux Oppolienſis, Euphemiam ſororem Przemiſlai ducis Poſnanienſis & Kaliſsienſis in coniugem deſponſauit. Et Iudithæ gloti ſuæ ſummam argento parato exoluit. Quæ Henrico Vvratiſlauieñ. duci nubens, Henricum filium & Heduigim filiam ei peperit.

Vvladiſlaus dux Oppolieſ Euphemiā deſponſauit.

Anno Domini 1251. in Bochnya uillagio à Cracouia quinq; miliaribus diſtante, ſal minerale in Bācis & pecijs magnis repertū eſt, quod meritis beatæ Kunegundis Boleſlai pudicis conſortis eſt adſcriptū. Ita ut uulgus in Poloniā ex Hūgaria ſal tranſtuliſſe, & ſecū aduexiſſe affirmaret, moxq; oppidū locatū & eccleſia parrochialis in honorem ſancti Nicolai erecta eſt, & à Boleſlao pudico liberaliter dotata. Eodē añо Henricus, qui & Heydenricus, aliàs Albertus olim Epiſcopus Armacanus, tunc uerò Culmenſis, in die beatæ Mariæ Magdalenæ, eccleſiam ſuam de ſeculari, cum eſſet frater ordinis prædicatorum, in regularem tranſtulit, & collegium Canonicorum regularium, in illa, mēſam, domicilium, & bona temporalia in communi habentium, conſtituit.

Sal minerale in Bochnya repertum.

Eodem anno 1251. Marchio Brandenburgeñ. cū Epiſcopo Morsburgeñ. & Henrico Comite de Svvarczburg, cum gentibus armatis in Præſidium Cruciferis Pruſsiæ uenerunt, & Prutenos frequenti ſtrage attriuerunt. Ita ut etiā quinq; diſtrictus, Pomezanū, Erminium, Pogezanum, Nactaginum, & Bartinum, idola relinquere, & Chriſtū colere coēgerunt. Sub quo tempore Hermanno de Zalcza, quarto magiſtro Pruſsiæ obeunte, Frater Conradus Thuringiæ Lantgrauius in quintum magiſtrum ſuffectus eſt.

Quintus magiſter Pruſsiæ eligitur.

Anno Domini 1252. Fratres Cruciferi Pomeraniam uaſtauerūt, et exercitum Svvatopelci depopulationes prohibentem, ſuperauerunt. Monaſterio Oliua grauem ſpoliationem paciēte, Svvatopelcus itaq; dominus Pomeraniæ, ſufferentias pacis poſtulare, & per medium Iacobi Leodieñ. Archidiaconi, apoſtolici nuncij, pacē cum Cruciferis Pruſsiæ firmare, coactus eſt. Eodem anno 1252. Mendog, qui Mendolphus & Mindale princeps Lithuanorum, à Cruciferis Pruſsiæ inductus, fidem Chriſtianam cum nonnullis Lithuanis & Prutenis ſuſcepit, deditq; literas Cruciferis Pruſsiæ, quibus aſtruit & recognoſcit ſe ab illis multipliciter honoratum & adiutum. Et ideo terras ſuæ ditionis uidelicet Samagitarum, Iaczvvingorum, Curouieñ. Veyzeñ. & totam terram Lithuaniæ perpetua & Irreuocabili donatione ipſis donaſſe & inſcripſiſſe. Cōſilioq; fratrum Cruciferorum Pruſsiæ, nuncios ſuos, nuncijs magiſtri & Cruciferorum adiunctos, ad Innocētium Papam quartum miſit. Profitens ſe puritatem Chriſtianam ſuſcepiſſe, & coronam ſuper Lithuanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius papa fratrem Heydenricum, olim prouincialem Poloniæ, & Epiſcopum Armacanum, tunc uerò Culmeñ. Epiſcopum, cum alijs Epiſcopis de Riga miſit, qui Mendegonē in regē inunxerunt. Sub eodem tamen anno, cum omnibus baptiſatis ad uomitum & idololatriā, ſiue pœnitentia & dolore amiſsionis terrarum, ſiue alia cauſa motus, redijt.

Mendog Chriſtianam fidem ſuſcepit.

Mendog in regem unctus modico poſt fidei præuaricator factus.

Anno Domini 1253. monaſterium Stugnyadki ſanctimonialium ordinis ſancti Benedicti, diocœſis Cracoui. Innocētius Papa quartus confirmauit. Quod Clemens de Clemyonthovv de familia Griphonum, Comes & Caſtellanus Cracouienſ. de proprijs facultatibus fundauerat, erexerat, & dotauerat. Huius Clementis Comitis & ſuæ coniugis Raczslavvę corpora, in ſacrario dicti monaſterij ſepulta quieſcunt. Et filia eorum Viſanega prima Abbatiſſa eiuſdem clauſtri fuit.

Annus Chriſti 1253. adeò pluuioſus erat, ut frumenta & agros in quibuſuis baſsis & humilibus locis aqua cooperiret, & campi perinde ac ſi fluuij nauigabiles fuerunt. Noctę ſiquidem & interdiu à feſto Paſchæ uſq; ad diem uigeſimamquintam Iulij, imbres & continuas pluuias in regno Poloniæ cœlum effuderat.

Imbrifera tempora Poloniæ.

CAPVT LIIII. LIB. III.

De mandato Innocentij Papæ quarti, anno Domini 1253. Opizo de Meszano ſedis apoſtolicæ legatus, aſſumpto ſecum Prandotha epiſcopo Cracouienſ. & nonnullis alijs Epiſcopis, Danielem ducem Ruſsiæ, altera uice priorem coronationem innouando, in caſtro Drohicieñ. in regem Ruſsiæ inunxit, accepto ab eo iuramento, quod ritu Græco deſerto, tam ipſe quam natio Ruthenica, ritum Romanū fideliter ſectaretur. Przemiſlaus qui & Ottocarus Venceslai regis Bohemiæ filius, Mar-

garetham Leupoldi ducis Auſtriæ filiam, Henrici filij Friderici imperatoris relictam, accepit in uxorē. Quę cum ſterilis eſſet, unā de uirginibus ſequacib. eius, filiā Baronis de Kuring in concubinā recepit, et ex ea filiū Nicolaū genuit. Huic Nicolao in ſortem aſsignauit ducatum Oppauienſem, quē Myecʒlao duce Rathiborieñ. mortuo uiolenter occupauerat. Ex hoc Nicolao, duces olim Oppauieñ. & moderni Rathiborieñ. ſuam traxerūt originem. Boleslaus pudicus Cracouieſ. & Sandomirieñ. dux, quarto Kalēdas Iunij, anno Domini 1254. monaſterium ſanctimonialium ordinis Pręmonſtrateñ. diocœſis Cracouienſ. in uilla ſua Krziſanouicze, ſupra Nida fluuium ſita, fundauit, Eccleſiam de petra alba fabricans. Cōtulitq; eidē monaſterio uillas, Krziſanouicze, Sarbkovv, Kliczanovvo, Conari, Leſnicza, Kouale, Kobilniki, Solnyk, Volya, Grochouiska, Svvieborouize, Coſtrz, Biernathouicze, & Iunouidz. Libertando præfatas hæreditates ab omnibus oblationibus, expeditionibus & tributis. Anno Domini 1255. Mendog dux Lithuaniæ, in regē Lithuaniæ ut præmiſſum eſt ſublimatus, oppido Lublin exuſto, prædas & ſpolia in circuitu eius plurima fecit, & plurimos captiuos in Lithuaniam abduxit. Eodē anno 1255. Premislaus qui & Othocarus Bohemiæ dux, comparato exercitu de Bohemis & Morauis, habens in comitatu ſuo Brunonem Prageñ. Item Henricum Culmeñ. & Anſelmum Ermelieñ. & Olomuceñ. Epiſcopos. Item Marchionem Brandenburgeñ. Item Marchionem de Merano. Item ducem Auſtriæ. Contra Barbaros militiam acturus in Pruſsiā cum alijs cruce ſignatis deſcendit, & in regione Samenſi uaſtādo, Prutenos deditionē facientes baptiſauit, per Brunonem Prageñ. Epiſcopum ſuum illis nomen imponens. Cruciferi ergo in honorem Premislai Bohemiæ ducis, nouā ciuitatē prope mare Balteum in flumine Pregor Konigsbergk, quod regium montem ſonat, quāuis Premislaus tunc non rex, ſed filius regis exiſteret, appellatam conſtituerūt. Et aliam Brunsberg in memoriam Brunonis Epiſcopi Prageñ. in qua eccleſia Cathedralis Varmieñ. ſita eſt, ædificarunt. Premislao autem duce Bohemiæ, cum ſua comitiua ex Pruſsia diſcedente. Aliarum regionū Pruteni in Samienſes irruerunt, & ualido agmine, cuncta furore polijs & cædibus fœdarunt, eò, quòd iniuſſu eorum hoſtibus ſe dediderunt, nouamq; munitionem quam Cruciferi Vilovv uocauerūt, è regione caſtri Konigsberg erexerūt, & Konigsbergk oppugnarūt.

Konigsbergk & Brūsbergk eriguntur.

Sextus Pruſsiæ magiſter.

Tunc quoq; Conrado magiſtro Pruſsiæ. 9. Kalendas Auguſti morte ſublato, Herardus de Herdzburg (ſecundum alios uerò Popo de Oſterna) in ſextum magiſtrum Pruſsiæ ſuccesſit. Anno Domini 1256. Boleslaus Cneznеñ. & Kaliſsieñ. dux, Iolentam, quam Poloni Helenam uocant, Belæ, regis Hungariæ, fratris Germani beatę Elizabeth filiam, & Kingæ ducis Boleslai pudici cōſortis ſororem germanam, in curia ipſius Cracouię nutritam, in coniugem accepit.

Anno Domini 1257. pridie Kalendas Februarij hora tertiarum, grandis terræ motus in regno Poloniæ fuit. Anno eodem 1257. Boleslaus pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ, Cracouiam in meliorem conditionem ordinare, excreſcere, & perducere, cupiens, Ius illi Theutonicum tribuit. Et aduocatum in ea conſtituit, qui circo in medio urbis primum ordinato, plateas ſine ordine conſiſtentes translocauit, et proportionaliter diſtinxit. Eodem anno 1257. Noua religio mendicantium Canonicorum regularium ſanctæ Mariæ de metro. De urbe, de pœnitentia beatorum martyrum, ſub regula ſancti Auguſtini militantiū, per Alexandrū papā quartū inſtituta, Cracouiā aduenit. Cuius fratrib. Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiri. Dux, eccleſiā ſancti Marci Euangeliſtę Craco. fūdauit, ſumptuſq; ſimul cum loco pro ædificatione Eccleſiæ & monaſterij dari iuſsit.

Eccleſia Sancti Marci Craco. fundatur.

Anno quo ſupra, Illuſtris princeps Przemislaus Poſnanieñ. dux Vvladislai Othonis filius trigeſimum ſextum annum agens, ægritudine quindecim dierum preſſus, pridie nonas Iunij, in caſtro Poſnanienſi mortuus eſt, & in eccleſia maiori Poſnanieñ. cum patribus ſuis tumulatus. Hic inter principes Poloniæ mitiſsimus, & ſupra ætatem prudēs fuiſſe dicitur. Hic in quadrageſima cilicio ueſtiebatur, & ceruiſia parum ſapida, aut uino aquà diluto utebatur. In pronunciando ſententiam, aut dirimendo litem adeò iuſtus, ut nulla pars decretum eius improbaret. Hic die ſancto cœnę domini, duodecim pauperum ablutis & deoſculatis pedibus, quemlibet nouo pāno ueſtiebat. Media nocte, quaſi ex neceſſitate conſuetudinariū ei fuit, curſum beatæ uirginis & poſtea, aliquot pſalmos & orationes orare. Hic Eccleſiæ Gnezneñ. uillam Czirnilin, Eccleſiæ uerò Poſnanieñ. Bugk, cum ciuitate & moneta, cum teloneo & tabernis contulit, & pluribus libertatibus extulit. Hic ex uxore ſua Elizabeth quatuor filias, uidelicet Cōſtantiam, Veronicam, Euphemiam & Euphroſinā reliquit. Et filium poſthumū, in die Dominico in feſto ſancti Calixti natum.

Przemislaus Poſnaniēs. moritur.

Vitæ ſuæ commendatio.

Cui

Cui Boguphalus Poſnanieñ. epiſcopus Przemisl, nomen paternũ, Baſcone cuſtode Poſnanieñ. baptiſante, adaptauit. Proceſſu autem temporis Boleslaus pius Kaliſsieñ. patruus & puerorum curator, primam filiam Conſtantiam Cõrado Marchioni Brandenburgeñ. ſeu de Sgorzelecz, in caſtro Santhok matrimonialiter copulauit, ꝓ doteq; Caſtellaniam Santhóceñ. & non caſtrum, inſano uſus conſilio, donauit & inſcripſit. Pro cuius proprietate multa diſpendia & certamina inter Polonos & Saxones ſequuta ſunt. Reliquæ tres Przemislai filiæ, monaſteria impreſſę ſunt. Veronica Euphroſina Trzebniceñ. ordinis Ciſtercieñ. poſtea Abbatiſſę. Euphemia Gnezneñ. ſanctę Clarę, à Boleslao pio patruo & duce Kaliſsieñ. prout infra dicetur fundato. Iaczko frater ordinis Prędicat. Polonus ex diſtrictu Oppol. Et uillę Lanka, anno Chriſti 1257. die 15. menſis Aug. Hora. 9. cœnobio S. Trini. Cracouiæ deuotiſsimè uita exceſsit. A matre miſericordiæ, Ibo mihi ad montem mirræ cantante, & angelico cœtu perſequente, quẽadmodum deuotę ſanctimoniali Sronislavve in Zvvierzineñ. monaſterio profeſſę, per uiſum eſt monſtratum. Hic quinq; monaſteria ſui ordinis ſcilicet in Cracouia cui ſolus præerat, in Friſak, cui fratrem Hermanum Theutonicum præfecerat. In Praga quod fratri Hieronymo, in Vvratislauia quod fratri Czeslao & fratri Godino, in Gedano quod fratri Benedicto commendauerat, fundauit.

Iaczkonis fratris Prædicatorum fœlix obitus.

Hic inter alia miracula, quæ extant plurima deficiente nauigio apud Viſſegradeñ. oppidum, ſtrata cappa ſuper aquam, cum tribus fratribus ſui ordinis, Floriano, Godino, & Benedicto aſcendit, & Iſtulam populo Viſſegradeñ. inſpectãte ſiccè tranſnatauit. Anno Domini 1258. De conſenſu Kazimiri Cuyauieñ. Lancicieñ. & Siradieñ. & Semouiti Mazouiæ, ducum nec non Prandothę epiſcopi Cracouienſ. procerumq; & conſiliariorum ſuorum in conuentione apud Corzin ſexto nonas Martij habita & tenta, Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiri dux, ad inſtantiam Kingæ conſortis, & Salomeæ olim Gallacię reginę ſororis ſuę, fundauit monaſterium ſanctimonialium in Zauichoſt, tam Eccleſiam, quam monaſterium cum habitationibus proprijs ſumptibus ædificando. Et illic uirgines ſancti Damiani de regula ſancti Franciſci, quæ nunc ſanctæ Claræ uocitatur, introduxit. In hoc prouidens conditioni pannoſæ, uel connubia aſpernaturæ filiarum Baronum & nobilium ſuorum, largitusq; eſt & inſcripſit pro dote præfato monaſterio oppidum Zauichoſt & uillas uigintiquinq;, prædia, lacus, & telonea, donationem huiuſmodi ab omni regum, ducum, & dominorum exactione & tributis perpetuando & libertando. Sub hoc tẽpore Grzimislavva Boleslai pudici pia mater defuncta eſt, in monaſterio fratrum minorum in Zauichoſt ſepulta. Hæc duos & triginta annos, in uiduitate uiuẽdo peregit. Anno quo ſupra, in regnis Poloniæ, Hungariæ, Bohemiæ, & Ruſsiæ, motus terræ uniuerſaliter apparuit & fuit. Eodem anno Stroynath Lithuaniæ dux, partem Mazouiæ circa Czirnin deprædatus eſt. Et caſtrum Orzimovv diripens, in ore gladij mares & puberes occidit, impuberes uerò igne concremauit: Fœminas autem in captiuitatem abduxit.

Transnaturalis nauigatio in ueſte monachali.

Monaſterium in Zauichoſt erigitur.

Grzimislavva Boleslai mater moritur.

CAPVT LV. LIB. III.

ANno Domini 1259 Varcislaus Kaſſubitarum dux, cum ſuo & Polonorũ exercitu, quem Boleslaus dux Kaliſsieñ. in ſubſidium ei miſerat. Cum Epiſcopo Camieneñ. contra Svvatopelcum Pomeraniam ingreſſus eſt. Et procedens cum electioribus militibus, in Sluppi quæ alió nomine Scolp apellatur, Epiſcopum Camieneñ. cum exercitu ipſius, & nonnullis ſuis militibus, ad ſarcinas in ſtationibus cuſtodiendas dimiſit. Svvatopelcus autem potentię Varcislai reſiſtere non ualens, cognito per exploratores, quæ circa Epiſcopum Camieneñ. in ſtationibus gererentur, irruit in ſtationes & Epiſcopum Camieneñ. cum ſuo exercitu deuictum diſsipauit & fugauit, plurimos occidendo, & nonnullos captiuando, & acceptis multis ſpolijs, illęſus diſceſsit.

Anno quo ſupra. quinquageſimo nono ſupra mille ducẽtos Boleslaus pius Kaliſsieñ. dux cœnobiũ minoriſarũ & monialium ſanctæ Claræ in ciuitate Gnezneñ. fundauit, & uillis, prædijs, ac introitibus dotauit atque liberauit. Non contentus Kazimirus Cuiauieñ. & Lancicieñ. dux de ſuis principatibus. Anno Domini 1259. caſtrum Raczanſz ſub Volimiro Epiſcopo Vvladislauieñ. occupauit. Quo communicato & cum terris eius eccleſiaſtico interdicto ſubiecto, præfatus Epiſcopus in diocœſim Cracouieñ. diſceſsit, & apud Lagovv commoratus eſt. Dux aũt Kazimirus cum nõ poſſet ſæuire in Epiſcopum, plures epiſcopi curias cum horreis & frumentis tempore quadrageſimæ exuſsit. Anno uero Domini 1261. S. abbas ſanctæ Mariæ Vvratislauieñ. Canonicorum regularium ſan-

Cœnobium ſanctæ Claræ Gneznæ fundatur.

cti Auguſtini,& P.cuſtos Vvratislauieñ.huiuſce cauſæ iudices, per Gvvidonē tituli ſancti Laurentij in Lucina præsbyterum, Cardinalem,Clementis Papæ quarti in Poloni legatum, deſignati. Apud antiquam Vvladislauiam tribunali poſito,quartadecima di Aprilis, caſtrum Raczanſz cum ſuo diſtrictu epiſcopo Volimiro, & ſuæ eccleſiæ Vvladislauieñ. adiudicarunt, & compoſitione facta, duce Kazimiro abſoluto, interdictum relaxarunt.

Mendog Mazouiam depopulatur.

Anno Domini 1260. Mendolphus, qui & Mendog princeps Lithuanorum,ordinatione Cruciferorum Pruſsiæ, regem ſe gerens, ualido exercitu ex Lithuanis, Prutenis, Iaczvvingis, & Samagitis ad triginta millia pugnatorum collecto, Mazouiæ oram crudeliſsimè depopulatus eſt,caſtrumq; Loceñ.& ciuitatem à defenſoribus deſerta reperiēs, ſuccendit,cætera oppida & uillas totius Mazouiæ incendijs & cædibus uaſtauit. Deinde Pruſsiam inuadens, Cruciferis tantummodò caſtra tuentibus: Ciuitates quas Cruciferi extruxerant,flamma & euerſione deleuit,omneſq; chriſtianos illic repertos, cæde permiſcua ac horribili lacerauit.Demonſtraturus inſuper furorem ſuum, aſpernabatur captiuitatem hominum,pecus duntaxat cum ſpolijs in Lithuaniam deportando.Item anno eodem Magiſtro & Cruciferis Pruſsiæ,erigentibus caſtrum Karſzouin,in monte ſancti Georgij Barbari Pruteni & Lithuani, pro exterminio eius cum magnis copijs aduenerunt: Duobuſq; exercitibus ſcilicet Pruſsiæ & Liuoniæ pro defenſione caſtri aduolantibus.In die ſanctæ Margarethæ iuxta fluuium Durom,in Curlandia conflixerunt & magna ſtrage ædita,Henricus de Hornſnuſzen magiſter Liuoniæ,& Henricus Marſchalus Pruſsiæ, pluresq; alij Cruciferi occiſi ſunt. Barbari autem uictoria potiti, tam caſtrum Karſzouin, quam Heiſzburgk maceratis fame defenſoribus conquiſiuerunt.Ad caſtrum deinde Konigsbergk obſidione promota,in ponte quem ſuper flumen Progor conſtruxerant, plures numero à Cruciferis interfecti, obſidionem reſidui ſoluere coacti ſunt. Deinde Pruteni Neophitæ ad idolatriam uerſi,in uigilia ſancti Matthæi conſtituto ſibi Glappino pro duce,correptis armis,omnes Chriſtianos & ſacerdotes crudeliſsimè ſæuientes obtruncarunt.Eccleſias igne conſumpſerunt,ſacramenta contaminarunt,ſacra uaſa diripuerunt,& ſacras ueſtes prophanarunt.

Karſzouin caſtrum erigitur.

Prutenorum in Chriſtianos ſæuitia.

Anno Domini. 1261. Exercitus catholicus de regno Poloniæ,de Cruciferis Alemanis & alijs fidelium nationibus collectus, ad terras Pruſsiæ in diſtrictum Nactangorum in die purificationis ſanctæ Mariæ deſcendit, paganos delere cupiens. Et cum in interiora peruerſarum nationum penetrarent, reliquum exercitum ad ſarcinas dereliquerunt.Barbari autem ab exploratoribus certificati,chriſtianos ad ſarcinas relictos inuadentes, paruo negocio fuderunt.Et de ſua potentia confidentes, reditum aliorum Chriſtianorum expectarunt,reuenientibusq; Chriſtianis,durum certamē inter utroſq; pluribus horis, ęquo Marte continuabatur.Et quamuis multi Barbari cecidiſſent, Deo tamen permittente,uictoriam Barbari obtinuerunt.Cecidit autem in hoc prælio inſignis miles Schinkol de Bithen,genere Vveſtphalus qui Barbarorum cuneos tranſuerberans, antequam medietatem attigiſſet,Barbaricis frameis obtritus eſt. Cecidit & Comes de Reiderer,& plures alij equeſtris ordinis uiri.Ex quibus dū iuxta ſuas nepharias ſuperſtitiones, dijs ſuis pro conſequuta uictoria oblaturi libamina unum ſorte depoſcerent flammis cremandum, & ſors in Hirczhaſz ciuem Maydenburgeñ. cecidiſſet. Beneficio quoq; aliquorum Barbarorū illum noſcentium,bis liberatus foret. Tertia demum uice dum illum ſors depoſceret,ſponte ſe obtulit,& ſacrilego ritu cū equo cui inſederat, flāmis eſt crematus. Poſtea Comes de Barboyge in Pruſsiam cum ſua militia ad ſuccurrendū Chriſtianis afflictis, & deſcendens in terram Sambieñ.ſpolijs & cædibus eam afficiebat.Quem Sābieñ.aggreſsi in die Agnetis,pluribus de ſuis occiſis,ipſum captiuarunt.Poſt hæc caſtrum Heidlsbergk obſidentes Cruciferis ex eo diſcedētibus,conquiſierunt. Deinceps tria caſtra uidelicet Cruczeborg, Konigsbergk,& Bartēſtein circumdederunt,& obſeſsi extrema famè macerati, caſtra Barbaris dederunt.Quartum uerò caſtrum Keyſzil antequā obſideretur, ueriti, Cruciferi periculum,quod in alijs caſtris obtigit,exurentes ipſum deſeruerunt.Eodem anno quædam ſecta flagellatorum ruſticorum,ex Gallijs ut ferebatur emanans in Poloniam aduenit.Bis in die hora prima & hora nona proceſsionatim incedentes,ſecūdum caput uelati, corpore ad umbilicum nudati,duobus cum uexillis præcedentibus & candelis, quandam cantilenam inconditā & diſſonam,cum ex uarijs linguis & nationibus ipſa colluuies eſſet cōcreta cātādo,flagellis quaterno corrigio nodatis, alter alterū ſequēdo, alterius dorſum acriter cędebat. Ianuſsius aūt Archiepiſcopus Gneznēñ.cū ſuæ prouincię ſuffraganeis ſub

Strenuorum militum caſus.

Inſignium caſtrorum occupatio.

Inaudita flagellatorum ruſticorū ſecta.

magnis

magnis pœnis & carceribus talia prohibuit. Et principes Poloniæ perſuaſi, ne quiſpiam huiuſmodi errores ſectaretur, ſub confiſcatione bonorū & grauibus pœnis, propter ſcandala ex eis pullulantia inhibuerunt. Nam quum fuiſſent laici, de quantumcumq; enormibus peccatis confeſſos abſoluebant, & pœnitentes ſolenniter introducebant, &c. Apud alia regna hic error igne & gladio exterminatus eſt. De conſenſu Prandothæ Epiſcopi Cracouienſ. & procerum Poloniæ, Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiriæ dux anno Domini 1261. Ne ancillis Chriſti ſanctimonialibus ab infidelibus Lithuanis, Ruthenis, & Tartaris ludibrium caſtitatis contingeret, de monaſterio Zauichōſteñ. in lapidem ſanctæ Mariæ qui Skala dicitur, locum tutiorem eas tranſtulit. Et oppidum Skala in loco qui Stankoy appellabatur erexit. Prioremq; donationem ſexto nonas Martij apud Corczin factam, de oppido, uillis, & cæteris libertatibus, nouis priuilegijs confirmauit. Et incraſſando priorem dotem, uillam Zarnouicz & tria telonea, eccleſiamq; benè dotatam cum decimis in Zarnouiecz, addidit.

CAPVT LVI. LIB. III.

Canoniſationem ſanctæ Heduigis, principes Sleſiæ, Vvladislaus Salczburgeñ. Archiepiſcopus, Conradus Glogouieñ. Henricus Vvratislauieñ. nepotes eius, Thomas epiſcopus Vvratiſ. cum clero & eccleſia ſua expedituri. Salomonem archidiaconum Cracouienſ. magiſtrum Nicolaum Scholaſticum Cracouienſ. & Aherengebertum Decanum Viſſegradeñ. Canonicos Vvratisla. ad Vrbanum Papam quartum tranſmiſerunt. Qui ſolita grauitate ſeruata Volimirum epiſcopum Vvladislauieñ. & fratrem Simonem ordinis prædicatorum Prouincialem Poloniæ, commiſſarios pro examinatione uitæ, meritorum, ac prodigiorum beatæ Heduigis deputauit. Huiuſcemodi autem examen continuabatur per prefatos commiſſarios, Volimirum Epiſcopum, & Simonem prouincialem Poloniæ, uſq; ad annum Domini 1264. cum anno Domini 1262. ſeptimo Kalendas Nouembris incepiſſent. Accepto autem regiſtro examinis, & literis commiſſariorum, nuncij priores in fine Auguſti anni 1264. egreſsi, Peruſium contenderunt, & Vrbanum quartum uita functū inuenientes, turbati, alterius Papæ Clementis quarti electionem præſtolabantur. Dumq; ob uarias difficultates interpoſitas deſperarent, Beata Heduigis Salomoni Archidiaconi Cracouienſ. per quietem apparuit, & conſolans, diem, quo canoniſanda eſſet, prænunciauit. Exinde confortati, dum frequentius Clementem Papam & cœtum Cardinalium pro canoniſatione fatigarēt, Clemens Papa pro filia ſua pluribus annis cœca, quam ex legitima coniuge, cum ad huc ſortis laicalis eſſet, ſuſceperat, ut beatæ Heduigis meritis uiſum reciperet, in miſſa precabatur. Et cum filia uiſum percepiſſet, decimo octauo Kalendas Decembris, die, quam ipſa ſancta Heduigis Salomoni Archidiacono prædixerat, Anno Domini 1266. in eccleſia fratrum Prædicatorum Viterbij, eam ſanctorum catalogo adſcripſit. Ad leuandum autem oſſa benedictæ fœminæ ſanctæ Heduigis, cum indiceretur dies, quintodecima Kalendas Septemb. anni 1267. frequentia populi utriuſq; ſexus ad Trzebniceñ. monaſterium ubi ſacrum corpus conditum erat, confluxit. Nicolaus itaq; Abbas de Lubeus, & Mauritius abbas de Camyencz, cum Prælatis & Canonicis eccleſiæ Vvratislauieñ. oſſa ſacra beatæ Heduigis è tumulo leuata, & uino abluta, in thecam ſpecialem in monaſterio Trzebniceñ. repoſuerunt, cætera in Vvratisla. & Polonicas eccleſias diſtribuerunt, caput cum cerebro integro nulla putredine tabefactum. Item tres digiti dexteræ, quibus paruulam ex ebore imaginem uirginis Mariæ comprimendo geſtabat. Sicq; cum diuelli non poterat ſepulta erat, ſalui à corruptione reperti ſunt. Huic leuationi ſacrorum oſsium, unicus duntaxat nepos eius Conradus Glogouieñ. dux cum tribus ſuis filijs Conrado, Henrico, & Premislao aderat. Duo alij Vvladislaus Archiepiſcopus Salczburgeñ. & Boleslaus ſæuus Legniceñ. dux, cùm eſſent ſuperſtites & in uicinatu, non honeſtarunt auiæ ſuæ ſublimationis celebritatem.

Expeditio pro canoniſatione S. Heduigis.

Dies canoniſationis prædicta.

S. Heduigis ſublimatio.

Anno Domini 1263. Eclipſis ſolis in die ſancti Dominici fuit, quam ſiccitas, chariſtia, & fames, maximè in Bohemia ſequuta eſt. Eodem anno Frater Hanno de Saygerhauſen, ſeptimus magiſter Pruſsiæ, quarto nonas Aprilis, monaſterium ſancti Nicolai ordinis Prædicatorum in noua Thorun, ſuper fluuium Maka fundauit, pro dote conferens fratribus libertatem piſcandi in omnibus fluuijs, lacubus, & ſtagnis. Anno Domini 1263. Fundata eſt eccleſia parochialis in honorem beatæ Mariæ Magdalenæ in ciuitate Poſnanieñ. nomine Capituli Poſnanieñ. ſic quòd diebus Dominicis, clerici ciuitatis & ſuburbij,

Septimus Pruſſiæ magiſter

Eccleſia S. Mariæ Magdalenæ Poſnanieñ. erigitur.

ſuburbij, ad proceſsionem eccleſiæ Cathedralis deberent conuenire. Et quòd ſcholam nō haberent, ſed pueros ad erudiendum in ſchola cathedralis Eccleſiæ tenerēt. Quod poſtea in meliorem conditionem uerſum eſt.

Anno Domini 1264. monaſterium in Brzeſcze Cuyauień. Kazimirus Cuyauień. Lancicień. & Siradień. dux fundauit, & in eo fratres ordinis Prædicatorum, ex conuentu Cracouienſi locauit, caſuliſq́; , calicibus, & alijs apparamentis adordinauit. Non contentus Henricus frater ordinis Prædicatorum Culmeń. Epiſcopus, quòd ſuam Culmenſem Eccleſiam in regularem Canonicorum regularium ſancti Auguſtini, ut ſupra præmiſſum eſt, tranſtulerat. Iterum illam in Cruciferorum ordinem, ad inſtantiam Magiſtri, & Cruciferorum tranſmutauit, cōſentiente & gratificante Anſelmo Epiſcopo Varmień. Apoſtolicæ ſedis in Pruſsia legato. Metropolitano uerò Gnezneń. ſuper ea re non interrogato, neque conſulto, Hoſpitale infirmorum, ſub titulo ſancti ſpiritus, extra portas ciuitatis Poſnanień. anno prædicto 1264. iuxta fluuium Varta, fundauit, & aliquam dotem de menſa Epiſcopali donauit. Boguphalus Epiſcopus Poſnanień. conſtituens, ut Præpoſitus prædicti hoſpitalis ſtallum in choro, & uocem in Capitulo eccleſiæ Poſnan. haberet. Anno Domini 1264. Obſidentibus Barbaris Prutenis caſtrum Berfrid, irruit in eos, ſomno præſſos, Cruciferorum exercitus, & ex eis mille tricentos occidit, reliquos uerò diſperſit. Caſtrumq́; Berfrid ne in manus Barbarorum ueniret, exuſsit. Pruteni autem nouo exercitu reparato, terram Culmeń. uaſtauerunt. Quibus reſiſtens Helmericus magiſter Pruſsiæ cum Theoderico Marſchalco, & quadraginta fratribus Cruciferis occiſus eſt. In locum Helmerici Pruſsiæ Magiſtri occiſi per electionem Lodouicus de Baldenſtein ſucceſsit.

Feſtiuitas corporis Chriſti ab Vrbano inſtituta.

Anno eodem Sidus ignitum ſeu Cometes maximus, ab oriente uſque ad medium cœli, comam in occaſum porrigens apparuit, & citra tres menſes durauit. Eo diſparente Vrbanus Papa quartus, qui feſtiuitatem corporis Chriſti inſtituit, in Peruſio mortuus eſt. Et in Polonia mortalitas quadrupedum ſubſequuta eſt. Anno Domini 1265. Boleslaus pudicus, princeps Cracouienſ. & Sandomiriæ, caſtrum Cracouienſe totum montem complectendo, nouis ædificijs inſtaurauit. Et Leskonem nigrum Siradień. ducem Kazimiri Cuyauień. & Lancicień. ducis filium, tanquam patruus, cœlebs & filijs orbus, in filium adoptauit. Ac omnium principatuum ſuorum hæredem inſtituit, utq́; terræ ſuæ quietiores eſſent, in matrimonium Griphinam Roſcislai Ruthenorum ducis filiam ei coniunxit. Anno Domini 1266. Exercitus Prutenorum & Lithuanorum in Mazouiam ueniens, quod reperit uaſtauit, & abraſit. Inſultu etiam in Ploczkam facto, Boleslao & Conrado Mazouiæ ducibus nullam reſiſtentiam opponentibus. Eodem anno 1266. die uigeſima prima menſis Septembris, Prandotha Cracouienſ. Epiſcopus, canoniſationis ſancti Stanislai promotor præcipuus. Cum in epiſcopatu decemocto annos exegiſſet, circa principium noctis mortuus eſt. Apud eccleſiam Cathedralem Cracouienſ. in medio capellæ Apoſtolorum Petri & Pauli ſepultus. Eodem anno nonis Decembris, Henricus Sleſiæ & Vvratislauien. dux, filius Henrici à Tartaris occiſi, morte abſumptus eſt. À nonnullis militibus, prout inculpati ſunt, intoxicatus, & in monaſterio ſanctæ Claræ tumulatus. Is binam prolem ex Iuditha filia Conradi ducis Mazouiæ Henricum filium, & Heduigim filiam reliquit, quos moriens Vvladislao germano ſuo Archiepiſcopo Salczburgeń. unà cum ſecunda coniuge filia ducis Saxoniæ, in tutelam & curam commendauit. Anno prędicto 1266. Daniel rex Ruſsiæ ſchiſmaticus, & Eccleſiæ Romanę apoſtata, uitam finiuit, duos filios Leonem & Romanum relinquens.

Prandotha Epiſcopus Cracouienſ. moritur.

Daniel Rußiæ Rex moritur.

CAPVT LVII. LIB. III.

ANno Domini 1267. Gvvido frater Ciſtercień. ordinis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ presbyter, Cardinalis, & ſancti Laurentij in Lucina legatus de latere, à Clemente Papa quarto in Poloniam miſſus. Primum in Cracouiam quarto Kalendas Iulij peruenit, à Boleslao pudico, & Paulo Epiſcopo Cracouienſ. proceſsionatim ueneratus & exceptus. De hinc Vvratislauiam diuertēs, in feſto purificationis Mariæ generalem ſynodum, in quo erant Epiſcopi Eccleſiæ Polonicæ, Ianuſsius Archiepiſcopus Gnezneń. Paulus Cracouienſ. Thomas Vvratislauienſ. Volimirus Vvladisla. Nicolaus Poſnanień. Thomas Ploceń. Vvilhelmus Lubuceń. Henricus Culmenſis, Epiſcopi, tenuit. Pro ſubueniendo terræ ſanctæ anni iubilei gratiam, & crucem contra Sarracenos prædicauit. Conſtitutæq́; in maioribus Eccleſijs capſæ fuerunt, pro pecunia à merentibus

Caſtrum Czechanovv exuſtum.

tibus iubileum colligenda. Anno quo ſupra quinta Decembris, caſtrum Mazouiæ Czechanovv, per Prutenos Barbaros captum & combuſtum.

Beata Salomea moritur.

Anno Domini 1268. die decima menſis Nouembris, illuſtris uirgo Salomea Gallacię ſeu Halicienſis regina, Boleslai pudici Cracouienſ. ducis germana, in cuius fauorem monaſterium Zauichoſteñ. fundauerat & dotauerat, in lapide Mariæ mortua eſt. Hæc cum ſponſo ſuo rege Gallaciæ ſeu Haliciæ, abſque omni illecebra carnis cœlebs uixit. Mortuo uerò ſponſo religionem ſanctæ Claræ profeſſa. Primum in Zauichoſteñ. monaſterio, deinde facta translatione, in lapide ſanctæ Mariæ ut nunc uulgò dicitur in Skala commorata, utrobiq; Abbatiſſæ officium geſsit. Hæc annis duo de triginta ſeruiens, nunquam à carne cilicium ammouit. Hæc quarto Idus Nouembris in monaſterio de lapide Mariæ ſepulta, ſequenti anno quarto Kalendas Iulij Cracouiam tranſuecta, in medio chori ſancti Franciſci fratrum minorum Cracouienſ. ſub lapidibus ſectis in altum leuatis, humata eſt. Et ſicut ſeptem diebus antequam ſepeliretur in Skala, ſic & in translatione in Cracouiam, fragrantia & ſuauis odor de corpore ipſius emanabat. Sed & quædam monialis præfati cœnobij Martha nomine grandæua & religioſa aſſeruit, de corpore eius, nedum ſuauitatem odoris, uerum & oleum redolens, manaſſe, quo plures ægri inuncti, perfectam recepiſſe ſanitatem teſtati ſunt. Frater autem Boguslaus ordinis minorum uir religioſus & deuotus, in uiſione eam cœlum aſcendentem uidit, & cœtum angelicum canentem. Fronduit, floruit, Aaron uirgula. Anno præfato 1268. Kazimirus Conradi filius Cuyauieñ. Lancicieñ. & Siradieñ. dux, diem clauſit extremum. In Vvladisla. eccleſia ſepultus, & ſtatim ſequuta eſt defectio caſtri Bugoſcza. Præfectus ſiquidem illius Theodecus genere Prutenus, poſt idolatriam fidem Chriſti profeſſus, nulla neceſsitate coactus, præfatum caſtrum Bugoſcza Boleslao pio duci Kaliſsieñ. tradidit. Serò tandem perfidiam admiſiſſe cognoſcens, accito familiari ut ſe interficeret imperauit, qui iuſſa temeraria, ceruicem ipſius extenſam mucrone præſcindens, exequutus eſt. Reliquit autem Kazimirus dux prædictus, duos filios, Leskonem nigrum ducem Siradiæ, & Semouitum ducem Cuyauieñ. & Lancicien. Et huic Semouito ſeu Zemomislao, pater adhuc uiuens Salomeam uirginem Svvatopelci Pomeraniæ ducis filiam in uxorem deſponſauerat. Ex qua tres filios Leskonem, Przemislaum, & Kazimirū genuit: & duas filias Fenuennam, quæ Stephano regi Hungariæ nupſerat, & Conſtantiam Trzebniceñ. monaſterij Abbatiſſam. Svvatopelcus dux Pomeraniæ quartadecima die menſis Iulij año Domini 1268. humanis exemptus eſt, in monaſterio Oliueñ. ſepultus, reliquit quatuor filios Meſtvvinum, alias Mſczugium, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Circa Mſczugium natu maiorem imperio & regimine manente.

Kazimirus Conradi filius mortuus.

Swatopelci mors.

Lithuani Cuyauiam uaſtarūt.

miraculum.

Anno Domini 1269. Diſcordante Zemomislao duce Cuyauiæ & Lanciciæ cum ſuis militibus, Lithuani quarto nonas Septembris Cuyauiam inuaſerunt, & raptam prædam hominum, & quadrupedum in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno duo exercitus equeſtres in nubibus concurrere & durum certamen gerere, uiſi ſunt. Vvladislaus dux Vvratislauieñ. & Archiepiſcopus Salczburgeñ. Henrici à Tartaris occiſi filius, longa ægritudine laborans uitam finiuit, in eccleſia Salczburgeñ. ſepultus, anno Domini 1270. uigeſima quarta Aprilis, quæ eſt in craſtino ſancti Adalberti: A` quibuſdam Sleſitis ut aiunt toxico uenenatus, quia tam ducatum, quam Epiſcopatum Vvratisla. ſolus adminiſtrabat. Et Henricus quartus pubertatem ægrediens, hæreditariè in bona patris & patrui ſucceſsit. Thomas uerò ſecundus, à Capitulo Vvratislauieñ. diu electus in Epiſcopatum Vvratislauien. ſucceſsit, fertur de hoc Vvladislao Archiepiſcopo Salczburgeñ. dum ſtudijs Paduæ daret operam, ciuis Paduanus depauperatus, ei filiam ſuam decoram turpis quæſtus gratia adduxit. At ille utriuſq; miſeratus, egenti patri ſubuenit, & uirgini ſeruato pudore dotem contulit.

Ecce 36. pueri uiui uno partu eduntur.

Eodem anno Domini 1270. Quædam matrona nobilis nomine Margaretha, Comitis Viroboslai coniunx in terra Cracouienſ. in uilla Nakel, trigintaſex pueros uiuos, uno partu, ſed eodem die mortuos, edidit. Simile dicetur infra de Czechna quæ ſexaginta pueros uno partu peperit. Et ſi placet uide Auicennam de animalibus aſſerentem, unam mulierem ſeptuagintaocto formatos uno partu effudiſſe. Et Albertus magnus in nono, de hiſtorijs animalium refert ſe à fideli medico in Germania audiuiſſe, quod una mulier abortiuit, centum quinquaginta inuolutos, quantitatis digiti auricularis, pluresq; habuiſſe motum conſtrictionis & dilatationis.

Prolis fœcunditas.

Anno quo ſupra apud oppidū Kaliſz, intra octauas Natiuitatis Chriſti, natus uitulus,

pelle

Vitulus duorum capitum & 7 pedum. *Pluuia ſanguinis.* pelle uitulina contectus, habens dentes caninos, & duo capita quorum unum maius in ſuo loco, aliud minus ad caudam ſitum erat. Pedes autem ſeptem habuit uitulinos. Cadauer eius nec canes, nec alites ſanguipete contingere uolebant. Eodem anno tribus diebus aqua ſanguinea in fluuijs Sleſiæ Odra, & Niſſa fluxit, apud uillam autē Michalovv eiuſdem regionis æſtiuo tempore cœlum ſanguinem pluit. Item à uigeſima die Iunij uſque *Aquarum ubertas.* prope medium Auguſti die, noctuq; cōtinue pluebat, & fluuij aquis aucti adeò exuberauerant, ut agros, prata, ſegetes, & baſſarum uillarum faſtigia, operirent. Inſuper Iſtula plures domos, pecora, reptilia, molendina abſorpſit, & agris exterminium atque ſterilitatem induxit.

Rex Hungariæ Crac. uenit. Anno ſupra dicto ſcilicet 1270. ſeptimo Kalendas Septembris, Stephanus rex Hungariæ, filius Belæ, & germanus Kingæ cōſortis Boleslai pudici Cracouiam uenit, limina ſancti Stanislai uiſitando. Et debito honore à Boleslao pudico exceptus eſt. Factoq; fœdere ſuper pace inter regna Hungariæ & Poloniæ inuiolabiliter tenenda, muneribus munificē dotatus, in Pannoniam diſceſsit. Anno Domini 1271. Conradus Glogouieñ. dux, obeunte Salomea uxore prima, filia Vvladislai Ottonis maioris Poloniæ ducis. Alteram ſuperduxit Brigittam filiam Theoderici Marchionis Miſzneñ. relictam, Conradi nepotis Romanorum imperatoris Friderici. Et pro dote Croſznam, Greyfenſtein & Przin, caſtra ac oppida ei inſcripſit. Illa uerò in breui fato abſumpta, præfatus Theodericus Marchio Miſzneñ. prædicta bona occupauit, & Conrado Archiepiſcopo Maydeburgeñ. pro decem millibus florenorum uendidit.

Griphina à ſexennio marito cohabitans uirginem ſe geſſit. Eodem anno Griphina Leskonis nigri Siradieñ. ducis conſors, impotentiam & frigiditatem marito ſuo obiecit, nec ab eo fuiſſe cognitam, cum prope ſex annis ei commanſiſſet faſſa eſt. Et cum eſſet Cracouiæ in monaſterio fratrum minorum detraxit peplum, & uirginem ſe deinceps intecto capite gerere cœpit. Quod dedecus & ignominiam fratris ſui Leskonis nigri, Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiriæ dux, moleſtē ferens, Poſtea ſcilicet anno Domini 1275. ſexta die Auguſti in Siradiam perſonaliter deſcendens, reſcidit, & mutuam charitatem inter utroſque ordinauit, quæ extunc in diem mortis ſeruata eſt.

CAPVT LVIII. LIB. III.

ANno Chriſti 1271. Paulum Epiſcopum Cracouienſ. in Cunovv ſuo prædio cōmorantem, & tanquam ſalutaria monita ducis ſui Boleslai pudici & Prælatorū, Canonicorumq; Cracouienſ. contemnentem duo militares de domo bipenniū, Otho, & Zegotha, captiuarunt, & per ſyluas in caſtrum Siradienſe deduxerunt, ubi à Leskone nigro duce Siradieñ. ſub hōneſta cuſtodia detinebatur. Hac occaſione lanuſsius Archiepiſcopus Gnezneñ. totam prouinciā Gnezneñ. interdicto ſuppoſuit, quo Boleslaus pudicus affectus, Paulum Epiſcopum à captiuitate ſoluit. Et in quadrageſima per arbitros Magiſtrum Derſicrayum Præpoſitum, & Valterum canonicum Cracouienſ. ſub his conditionibus cum ipſo concordauit, ut Otham & Zegotham captiuatores puniret, & à ſua communione ſequeſtraret, ut ducentas marcas argenti illi ſolueret. Et ut ſor- *Paulus Epiſcopus Craco. captus.* tem ducalem in Dzerzaſna illi donaret. Quæ ſingula dux Boleslaus adimplens, Otham & Zegotham per unum menſem uinctos tenuit, qui ſoluti hereditatibus, quas in Cracouienſ. & Sandomirieñ. diſtrictibus obtinebant, uenditis, ad Vvladislaum ducem Oppolieñ. commigrauēre, & illic incolatum acceperunt.

Anno Domini 1272. In die ſancti Vincentij in Pruſsiam duo Comites de Iulich, & de Marcha, cum ſuis gentibus in auxilium Cruciferis uenerunt, & ordinatis aciebus in terrā Sambieñ. deſcenderunt, & Sambienſes cum eis acerrimè pugnantes, ad extremum uicti *Captiuatores puniti Oppol. migrant.* ſunt. Fugieruntq; ad uillam Sklumen, ubi certamine innouato, Cruciferis uictoria ceſsit, & Barbari ſuperati ſunt.

Anno Domini 1273. Przemislaus Poſnanieñ. dux, annum decimum ſeptimū agens: Ad habendum hæredem maſculum, perſuaſus à Boleslao pio duce Kaliſsieñ. patruo ſuo, *Dux Iuliacen. Cruciferorum uictoria.* accepit in coniugem Luberdem neptem Barvvin ducis Slauorum apud oppidum Stetin, quæ fuit filia Henrici ducis de Viſczimirz, uel ut alij uolunt, filiam Nicolai ducis Kaſſubitarum. Hanc die ſeptima Iulij in Poſnaniam adduxit, Anno Domini 1274. Mſczugius dux Pomeraniæ quarto nonas Ianuarij, monaſterium Ciſtercieñ. ordinis nouum Dobrany appellatum, & per Samborium ducem Pomeraniæ patruum Mſczugij fundatum & dotatum, in Polplin in territorio Thimauieñ. terræ Pomeraniæ, tituli beatæ Mariæ uirginis tran-

nis tranſtulit. Et illud multis libertatibus & ampla dote adornauit. Eodem anno Henricus magiſter Pruſsiæ, cum omni ſua potentia, Barbaros Prutenos, Culmenſem terram uarijs ſpolijs uaſtantes, apud Lubauiam cõſequutus inuaſit. Barbari autem fuga ſimulata, in nemus fugierunt, & ex eo Cruciferorum exercitum diſperſum inuadentes, magiſtro Henrico & Marſchalco Theoderico, pluribusq; alijs occiſis, proſtrauerunt & uicerunt: prædamq; quam tulerunt, in ſuam regionem abduxerunt. Et quamuis cõſequenter in auxilium Cruciferis dux Brunſuicieñ. Lantgrauius Thuringiæ, Rex Bohemiæ, Marchio Brandenburgeñ. cum filio, & alij Chriſtiani aduenifſent, tamen propter hyemis mollicię̃, tum intemperiem nulla re memorabili edita, ad propria redierunt. Verum Marchio Brandenburgeñ. caſtrum & oppidum conſtituit, quòd à ſua regione Brandenburg appellauit.

Fratres Cruciferi clade à barbaris affecti.

Anno Domini 1275. apud Cracouiam puer natus, uix ſemeſtris articulata uoce, Tartaros uenturos & Polonorum capita præciſuros prædixit. Cunctis trementibus interrogatus, an ipſe etiam Tartarorum aduentum timeret? Reſpondit plurimum ſeſe timere, cum inter alios ſuum caput eſſent præciſuri.

Omen futuri mali.

Anno Domini 1276. ne à regno Poloniæ caſtra & oppida Croſnæ, Greyfenſtein & Przin alienarẽtur, Henrico quarto, Probo cognominato, delegata eſt prouincia, exemendi ea tam à ducibus Cõrado Glogouieñ. & Boleslao Legniceñ. quàm à Baronibus & militaribus Sleſiæ. Qui decem milibus aureorũ ab Archiepiſcopo Maydenburgeñ. ipſa exemens, ſui iuris & proprietatis ea fecit, ſtatimq; inuidia ducum Conradi Glogouieñ. & Boleslai Legniceñ. ſequuta eſt, incrementis rerum Henrici Probi uehementer inuidentibus. Viſoq; tempore oportuno Boleslaus Legniceñ. Henricum quartũ Probum ducem Vvratisla. nepotem ſuum nullas inſidias patrui uerentem. In curia & uilla ſua Ielcze quieſcentem, miſsis ſatellitibus & latrunculis feria quinta ante dominicam Reminiſcere, duodecimo Kalendas Martij, in nocte ſoporatum capit, & in caſtrum ſuum Lethen deductum, in dira uincula conijcit. Pro cauſa obijciẽs, quod portionẽ Vvratisla. ducatus ex morte Vvladislai Archiepiſcopi Salczburgeñ. æquè ad ſe, & ad Conradum Glogouieñ. ſpectantẽ, teneret. Mouent itaq; graue bellum Boleslao duci Legniceñ. nobiles & milites Vvratisla. Et obtentis auxilijs à quinq; ducibus Poloniæ, Boleslao pudico Cracouienſ. & Sando. Boleslao pio Kaliſsieñ. Przemislao Poſnanienſ. & Gnezne. Cõrado Glogouienſ. & Vvladislao Oppoli. Cum præfato Boleslao Legniceñ. uarias gentes ære conductas ex Miſneñ. Saxonibus, Sueuis, & cæteris habente, conflixerunt. Neutraq; parte pedem referente, cæde ingenti ſuorum Boleslaus Legniceñ. conſpecta, cum uno tantum comite fugit. Filius autem eius maior natu Henricus, pugnam habentem reſtituit, & animo pertinaci, aduerſarios debellauit, captusq; eſt in eo prælio Przemislaus dux Poſnanienſ. & plures milites auxiliares. Vvratislauieñ. autem ea clade territi, ad Premislaum, qui & Othocarus dicebatur regem Bohemiæ cõfugiunt. Et ut fidior eſſet, parti eorum caſtrum & oppidum Cloczko ei tradunt. Cuius interpoſitione, & opera inter Boleslaum Legni. & Henricum Probum Vvratisla. pax eſt compoſita ſub his conditionibus, ut Boleslaus Legniceñ. nepotem ſuum Henricum Vvratisla. à captiuitate ſoluat, ut Przemislaum Poſnanien. & milites in prælio captos dimittat. Vt Henricus Probus Boleslao Legniceñ. de caſtris & oppidis Strzegom, Stroſza, Nouoforo, Greyfenberg, Przin, & Geſvvindorff perpetuò cedat. Quibus ab utraq; parte acceptatis, Henricus Probus dimiſſus eſt. Ex eo tempore arx & oppidum Cloczko in poteſtatem regis Bohemię deuenit, quò ad temporale, quò ad diocœſim uerò ad Vvratiſ. in diocœſim Prageñ. per nephas & uiolentiam conceſsit. Thoma ſecundo Vvratisla. Epiſcopo huiuſcemodi notabilem mutilationem non reſcindente. Croſnam uerò à Baronibus Vvratislauienſibus, Ioanni Brandenburgeñ. Marchioni, ne arma contra eos pro Boleslao Legniceñ. ferret, obligatam. Henricus Probus redimens, præfato Ioanni Marchioni, damna, ſumptus, & expenſas iniuſtas computanti, ſex millia marcarum perſoluere, cum tantum in quatuor milibus extiterat pignorata, coactus eſt.

Henricus Probus captus.

Bellum inteſtinum Sleſianorum.

Przemislaus dux Poſnaniẽſ. captus.

Anno Domini 1277. Lithuani gentiles terram Lancicieñ. quæ tunc à duce Kazimiro germano Leskonis nigri, ducis Siradieñ. tenebatur. In feſto ſancti Lucæ ſubito ingredientes, cæde, ſpolijs, & tectorum exuſtione uaſtauerunt, ſenes & impuberes occiderunt. Et quaſi quadraginta millia animatorum, ſimul cum pecoribus æſtimando, nemine reſiſtente, in miſerabilem ſeruitutem abduxerunt.

Lancicienſ. terra uaſtatur.

Eodem anno ſeptuageſimo ſupra mille ducentos, Nonus magiſter Pruſsiæ, Conradus de Tirborg electus eſt, abſumpto Theoderico de Gatirslevve octauo magiſtro. Tũc duo duces Prutenorũ, Henricus de Noctaga, & Cappe de Sczenavva, à Cruciferis capti fue-

Nonus Prußiæ magiſter.

runt:

runt: & in patibulum acti. Divvan autem tertius dux Prutenorum de Barthena, ditorum necem miſerabilem ulciſcendo, terram Culmenſem cum copijs ſubintrans, graui extermi nio eam afflixit. Conradumq; magiſtrũ Pruſsiæ, qui eum inuaſerat, & cũ Cruciferis pro triumpho obtinendo fortiter pugnãtem, in fugam uertit, quingentis Chriſtianis & duodecim Cruciferis occiſis, pauloq; poſt Barbari Pruteni, caſtrum nouum quod inter Culmeñ. & Pomezanieñ. oppida, à magiſtro Conrado magnis ſumptibus erectum. Item caſtrum Radzin. Item caſtrum Vartembergk fortiſsima impugnatione conquiſierunt. Et omnes Cruciferos & Chriſtianos in præfatis caſtris repertos, rabie barbarica interfecerunt:

Boleslaus Caluus moritur.

Caſtra uerò igne conſumpſerunt. Boleslaus caluus Legniceñ. dux, parum uoluptatis & utilitatis ex uictoria & poſſeſsionibus Henrici Probi, nepotis ſui ducis Vvratiſ. nactus ex ſenio & languore mortuus eſt, anno Domini 1278. Et in monaſterio fratrum prædicatorum, à ſe fundato ſepultus. Homo uiolentus in proprios & exteros, adeò uelocis & corrupti ſermonis, ut plerunq; audientes in cachinnum & riſum ſolueret. In factis & moribus tortuoſus, in iudicio & cauſis ſanguinis præceps & iniuſtus. Merito ſæuis & Rogatka (quod in Latino cornutus ſonat) uocatus: fœdo pellicis amore uſq; ad mortem uinctus. Ob quam pellicem & graues moleſtias, altera cõiunx eius Adleyda, filia Samborij ducis Pomeraniæ, deſerto Boleslao Rogatka marito ſuo adhuc in uita ipſius, dum aliter nequiret, in domum paternam pedes remeauit.

Proles eius derelicta ſexus utriuſque.

Reliquit autem Boleslaus tres filios ſuperſtites, ex prima cõiuge Heduigi, filia Comitis Henrici de Hanhalt, uidelicet Henricum Legniceñ. qui craſſus & uentroſus eſt appellatus. Boleslaum Svveidniceñ. & Bernardum agilem, tanta ſiquidem illi agilitas inerat, ut quatuordecim robora in aliquo ædificio ſupernè ordinatim erecta, præpeti curſu aſcenderet, & reſiliens in pedibus fixus ſtaret. Reliquit & quatuor filias ex eadem Heduigi conſorte ſua, Agnetem, quam Comiti de Vartemberg tradiderat. Alteram Heduigim, quam Conrado duci Mazouiæ filio Semouiti deſponſauerat. Tertiam Annam in monaſterio Trzebniceñ. profeſſam, & tandem Abbatiſſã. Quartam Katharinam in iuuentute defunctam.

Anno Domini 1278. Boleslaus Mazouiæ dux, intulit bellum in æſtate, Conrado duci Glogouiæ, & circa caſtrum Cziruin cum ipſo confligens, omnem potentiam eius proſtrauit. Martino autem Abbati Lubenſi & leſzouieñ. cum ſuis monaſterijs pro denunciatione clandeſtinè hoſtium irruptionis (beneficij memor) multas libertates & priuilegia, etiã de conſenſu Semouiti & Troideni, idem dux Boleslaus conceſsit.

Culmenſis regio uaſtatur.

Eodem anno 1278. Trinotæ filius ducis Lithuaniæ coadunatis Lithuanorum & Prutenorum copijs, quæ ad triginta millia pugnatorum explebant, eas trifariè diuidens, unam partem in Mazouiam: Duas uerò in terram Culmeñ. tranſmiſit, & omni terra Culmeñ. peruaſtata, caſtroq; Bergelovv ſub Cruciferis conquiſito & incenſo, multas gentes in ſeruitutem abduxerunt. Eodem anno Skomand dux cum Prutenis Sandouitis repetendo, in terram Culmeñ. aduenit, & duo oppida Lubavv & Chelm obſeſſa, & machinis expugnata cõquiſiuit. Et terram Cuyauieñ. circa oppidum Kouale prædatus eſt. Eodem anno ciuitas Lanciciẽñ. à Lithuanis ſubita incurſione ſpoliata eſt.

CAPVT LIX. LIB. III.

LEsko niger, ſublato & tumulato Boleslao pudico, ſucceſsit ei in terris Cracouieñ. Sandomirieñ. & Lublineñ. anno Domini 1279. Per concordem omnium Baronum & Pauli Epiſcopi Cracouieñ. electionem. Quoniam ducem Boleslaum pudicum ſtrictiori conſanguinitate contingeret, ab eoq; adoptatus & deſignatus ſucceſſor foret. Et quòd princeps frugi & comis, principatuq; dignus uideret, ſtatimq; nouam ſucceſsionem ducis Leskonis nigri, noui motus, nouiq; ſtridores bellorum inſectati ſunt. Nam Leo princeps Ruſſorum, filius Danielis regis Ruſsiæ, uolens ſibi appropriare terras Leskonis nigri. Primum terra Lublineñ. peruaſtata, in terram Sandomi. deſcendit, & à caſtro ſimul & oppido Sando. cum ignominia repulſus. Ad uillam Goslicze duobus à Sãdomiria miliaribus poſita ueniens, ſtatiua tenuit, ubi ordinatione ducis Leskonis nigri.

Rutheni à Polonis uicti.

Occurrerunt ei Varſius Caſtellanus Cracouienſ. Petrus filius Alberti Cracouienſ. & Ianuſsius Sandomirien. Palatini, certamineq; inito die Veneris, tertia Februarij, anno Chriſti 1280. conflixerunt, & Rutheni plurimi numero, à paucis Polonis uicti ſunt. Primis ſiquidem ductoribus & ordinibus cœſis, reliqui trepidantes, armis proiectis, tanquam lymphatici fugam inierunt. Tartari uerò qui cum Ruthenis aduenerant, breui oppoſitione facta mox & ipſi fugierunt, Leoq; principalis dux cum paucis confuſus euaſit.

Occi-

Lesko Nig. Rußiam graſſatur.

Occiſa ſunt eo prælio octo millia, duo capta: Signa militaria ſeptem intercepta. Lesko niger parum ratus bellum repellere, niſi iniuriantibus bella inferret. Poſt quindecim dies cum exercitibus, quaſi triginta millibus equitum, & duobus millibus peditum, terras Leonis inuadens, multa caſtra occupat, expugnat, & euertit. Et uſq; ad Leopolim terra depopulata, prædam frequentem hominum & pecorum in Poloniam intulit. In ea uaſtatione quinq; millia cæſa, quatuor uero millia in captiuitatem abducta, ſcribuntur.

Vvratislauienſibus merito bellum infligitur.

Sequenti quoq; anno 1281. Lesko niger cum omnibus terrarum ſuarum copijs in terram Vvratisla. deſcendit. Et aduenientibus ei in præſidium Mſczugio Pomeraniæ duce. Item omnibus maioris Poloniæ militibus, triplici agmine terram Vvratislauieñ. ſpolijs & & incendijs confecit. Cauſa erat quia Henricus quartus Probus, potius uero facinoribus atteſtantibus, improbus, dux Vvratislauieñ. corrogando principes, ad tractandum pro bono pacis & ordinis principatuum, Dominica ſeptuageſimę in uilla Baricz, nullam fraudem ſuſpicantes, Przemislaum maioris Poloniæ, Henricum Legniceñ. & Henricum Glogouieñ. duces, iure diuino & humano prophanato captiuauit, & in Vvratislauiam deductos, uinculis ſingillatim incluſit, precantibusq; Vvratislauienſibus ut dux eorum Henricus quartus, aut captiuos dimitteret, aut cum duce Leskone nigro cõponeret. Saxeum pectus ducis Henrici Vvratislauieñ. lachrymis, contumelijs, & increpationibus ad compaſsionem flecti non potuit, quin uniuerſo ducatu Vvratiſ. in fauillam redacto, & præda ingenti in Poloniam abacta, nec cum hoſtibus decerneret, neque captiuatos duces à uinculis emanciparet. Duces itaque captiui, moleſtias diuturnæ captiuationis euaſuri, cum illo per pacta conuenerunt, ut Przemislaus dux Poſnanieñ. frater ipſius amitalis, terram Rudeñ. quæ nunc Vieluneñ. dicitur (aſſerens illam ſui iuris eſſe) ei reſignaret. Ab Henrico Legniceñ. & Henrico Glogouieñ. fratribus patruelibus, quum nullas terrarum ſortes ab eis exigere poſſet, ſeruituros ſe ſibi per quinquennium cum triginta lanceis, contra quemlibet hoſtem obligauit, ſicq; à captiuitate laxatos in ſuos principatus remiſit.

Leskoni nigro uiſio diuinitus facta.

Anno autem Domini 1282. irruentibus Lithuanis & Iaczvvingis uigeſimaquarta die Septembris in terram Lublineñ. & quindecim diebus eam uaſtantibus, magnum numerum prædarum in Lithuania referebant. Lesko autem niger illicò accepto nuncio, de Cracouia ſe recepit, & celeri curſu in itinere milites colligens, in terram Lublineñ. deuenit, hoſtesq; abijſſe reperiens, turbatus, cogitabat, an perſequi Barbaros deberet, cùm eſſent plures numero, quia quatuordecim millia. Ipſe uero ultra ſex millia militum haud contẽnendorum non collegiſſet. Inter cogitandum uiſio angelica, quæ ſe archangelum Michaëlem profitebatur, per ſoporem monſtrata monuit, ut omni cunctatione abiecta, hoſtes perſequeretur, certam illi futuram uictoriam promittens, uocat Lesko in contentionem milites, & ea uiſione narrata, meticuloſos militum animos exhilarat. Et inſequuti Barbaros repererunt, & eos tredecima die menſis Octobris, præda onuſtos, inter flumina Narevv & Niemyeñ. conſequuti ſunt. Et dux Lesko niger, adhortatus ſuos, ut pro fide Chriſtiana, & pro patria uiriliter pugnarent, inſilijt in Barbaros, conſpectu Polonorum & latratu canum captiuos ſequentium, attonitos, & cùm primi & ſecundi ordines obtriti ſunt, reliqui uerſi ſunt in fugam, & cædesq; in omnes fugientes edebatur, quã captiui ex terra Lublineñ. operoſè promouebant. Canesq; diris morſibus, quaſi noſſent, quos inſectari deberent, laceſſebant: Mirabile dictu, recenſito exercitu Polonorum, nemo repertus eſt in eo prælio cecidiſſe, ut oraculum Leskoni duci per quietem factum, non Phantaſticum, ſed diuinum uerificaretur. Ab eoq; tempore Lesko niger beatum Michaëlem ſingulari ueneratione proſequebatur, & in Lublin reuerſus, Baſilicam parochialem in hanc diem permanentem, tituli ſancti Michaëlis fundauit. Quæ beneficia Archangeli & cladem Barbarorum Polonis demonſtrat. Redeunte Leskone nigro ex Lithuanica expeditione in Cracouiam, Conradus dux Mazouiæ, patruus Leskonis, in terram Sandomiriæ per rebelles Ianuſsium Palatinum, Chriſtinum Caſtellanum Sandomirieñ. inductus eſt, quibuſcum Paulus Epiſcopus Cracouieñ. aſtruebatur ſenſiſſe, qui Sandomirieñ. Zauichoſteñ. & cætera caſtra in realem poſſeſsionem ei tradiderunt. Lesko autem niger, nil territus, cum Curienſibus & armigeris terræ Cracouienſ. properè uerſus Sandomiriam proceſsit. Conradus autem de Sandomirienſibus ambiguus, non exſpectato duce Leskone nigro, in Mazouiam diſceſsit, copias ampliores (ut aiebat) comparaturus. Superueniẽs autem Lesko, ſingula caſtra recuperauit, & auctores defectionis Ianuſsium Palatinum, Chriſtinum Caſtellanum, cæterosq; milites ſibi reconciliauit, ac omnem rebellionem extinxit.

Prodigiũ perrarum.

Ianuſsius & Chriſtinus deficiunt.

Auctores defectionis pœnas pendunt.

Sandomirieñ. rebellione ſuppreſſa, Lithuanicum nouum bellum ſurrexit, qui anno Do

L. mini

mini 1283. quarta Octobris maioribus copijs, quam ante, per diſtrictum Lukouień. & ſiluas in eo conſiſtentes, in tertam Sandomirień. improuiſè irruperunt, & multa cæde patrata, ſenibuſq́, & impuberibus interfectis, ſex millia Polonorum & iumenta abducebant. Dux autem Lesko niger armis correptis, de Cracouia triſtis exilijt, & tam die, quam noctu celeri greſſu iter conficiens, per nūcios nobiles & agreſtes occurrere iuſsit, quibuſcum in Lukouień. prouincia Lithuanos graues præda, cōſequutus eſt, qui ne cū Leskone & captiuis pugnare congerent, ad ſyluas proximiores denſas limoſas ſeceſſerunt. Vbi à Polonis obſeſsi, alligatis captiuis, & ſarcinis ſub cuſtodia imbecillium relictis, ſylua glomerati, aciebus ordinatis proceſſerunt, & uoces inconditas emittentes, ad ſtationes Polonorum in loco, qui Rovvne appellatus, peruenerunt. Dux Lesko niger animatis ſuis, exercitum in duas alas diuiſit, quarum unam Zegothe Palatino Craco. Alteram Ianuſsio palatino Sandomirień. commiſit, & in hoſtes inſilijt: primaq́ ala Zegothe palatini Craco. in qua Curienſes duces erant, cœpit uincere. À qua tandem ad aliam eadem ſors peruenit, fuſiq́ ſunt Lithuani, & eorum plura millia occiſa, quamuis & de Polonis aliquot inſignes milites ceciderint, uictoria obtenta, captiui in ſylua ſoluti ſunt, ſarcinę Lithuanorum in milites diuiſæ, & præda erepta in terram Sandomirień. reducta eſt. Paulus Epiſcopus Cracouień. hanc Lithuanorum inuaſionem procuraſſe inſimulatus eſt, quapropter dux Lesko niger per milites eum in oppido Lagovv captiuauit, & altera uice in caſtrum Siradień. deportatus fuit. Vnde poſt aliquantum tempus honeſtè dimiſſus eſt.

Lithuanorum ſtrages.

Paulus Cracouiens. Epiſcopus captus.

CAPVT LX. LIB. III.

Bellum grande indicitur Leskoni.

POſt bella Barbarica contra Leskonem nigrum, magna procella, magnaq́ inſurrexit rebellio. Nam anno Domini 1285. Paulus Epiſcopus Cracouienſ. Varſius Caſtellanus, Zegotha palatinus Craco. Ianuſsius Palatinus, Criſtinus Caſtellanus Sandomirień. cæteriq́ Barones terrarum Cracouienſ. Sandomirień. & Lublineń. Vno uoto Conradum Mazouiæ & Czirneń. ducem, in Sandomiriam inducentes & conuentum generalem celebrantes, ei obedientiam iurauerunt, & omnia caſtra, ciuitates & munitiones ei ſubiecerunt, præter arcem & urbem Cracouienſ. in qua ſe Lesko niger continebat, ad eamq́ expugnandam Conrado Mazouię & Czirnień. duce procedente. Lesko mœſtus & conſilij inops, quum militum præſidio careret, Cracouienſibus ciuibus Theutonicis arcem, Griphinam ſuam conſortem commiſit, pollicitus fidem eorum abundè ſe pręmiaturum. Ipſe uero celeri curſu, quartadecima die Iulij è Cracouia egreſſus, in Hungariam auxilia quæſiturus diuertit. Ciues autem Cracouienſ. ciuitatem & arcem eodem tempore tueri nō ualentes, deſerta Cracouia, cum uxoribus & pignoribus in arcem ſe receperunt. Veniente autem duce Conrado, & urbem uacuam inueniēte, in eam intrauit, & Barones ad ciues Cracouienſ. familiares & eis notos miſit, ut à communi uoluntate militarium non deſiperent, ſed arcem traderent habituri Cōradum pluſquam Leskonem nigrum propicium. Qui poſt paruam deliberationem reſponderunt. Non licere illis Leskone nigro uiuente, iuramentum quod cum omnibus Baronibus Cracouienſibus & Sandomirień. præſtiterunt, etiam ſi extrema ſors ipſos impeteret, uiolare. Exacerbatus Conradus dux Mazouiæ & Czirneń. unà cum omnibus Baronibus reſpōſione Cracouienſium, urbem Cracouienſ. igne conflagrauit: Interimq́ Lesko niger cum Hungaris & Cumanis, quos Ladiſlaus rex Hungariæ in præſidium ei dederat, ex Hungaria redibat. Cui Conradus dux cum multitudine militum occurit, & in campis uillæ guczicze haud procul à flumine Raba ſecunda Auguſti cum eo conflixit. Et Conradus dux Mazouiæ ſtrage magna ſuperatus quoniam iniuſta arma induerat, in Mazouiam fugit. Nec amplius in minorem Poloniam redire auſus fuit. Dux uerò Lesko niger Cracouiam ingreſſus, Hungaros & Cumanos pro opera conductionis & prælij munificè remuneratos in Pannoniam remiſit. Captos Barones in libertatem reſtituit, alios ueniam deprecantes in gratiam & priorem ſtatum admiſit, Cracouienſibus, qui ab illius fidelitate nullo modo euelli potuerunt, multas libertates conceſsit, & ciuitatem eorum muris, foſſatis, ac uallis muniuit, Gubernationemq́ illius loci, ſolis Theutonicis commiſit. Et Theutonicos Cracouienſ. interim coluit & extulit, ut in moribus, habitu & coma (indignantibus nobilibus) eis ſe conformaret. Poſt aliquantum tempus, conceſſæ quietis, Lesko niger ſimulans ſe trāſactas iniurias, & inuaſiones Lithuanorū ultū iri.

Leskonis fuga in Hungariam.

Leskonis ſpes in Theutones.

Conſtantia fidei ciuiū Crac. in ſuum principem.

Lesko Conradum uicit.

Leskonis remuneratio in Cracouienſ.

Magiſtratus & libertates Theutonicis Cracouienſ. datæ.

Anno Chriſti 1287. generalem expeditionem omnium ſuorum principatuum indixit, & cruce ab Apoſtolica ſede, contra Lithuanos & Prutenos tunc conceſſa & prædicata, ſe

&

Leſkonis in Mazouiam expeditio.

& ſuos milites ſignauit:omiſsiſq; Barbaris, in Mazouiam, terram Conradi ſui aduerſarij triplici agmine intrauit, & crudeli ferocitate, cædibus, igne, & ſpolijs eam uehementer uaſtauit. Conrado duce Mazouiæ ullam reſiſtẽtiam faciente. Eiuſdem anni undecima die Decembris, ſub intenſiſsimis frigoribus & denſiſsimis niuibus ferociſsima gens Tartarorum famen ſedatura, ducibus Nogay, & Thelebuga. Primum in Lublineñ. & Mazouię, ex poſt in Sandomirieñ. Siradieñ. & Cracouieñ. oras, in numero locuſtarum uenit. A' caſtro & ciuitate Sandomirieñ. cum ignominia & ſtrage, militibus qui in præſidio erant ſtrenuè tutantibus, repulſi. Plures eccleſias, monaſteria, & munitiones obtinuerunt & incenderunt, tamen à monaſterio, ſanctæ Crucis, Calui montis, ſuaſu Ruthenorum abſtinuerunt, ad Cracouiam in uigilia Natiuitatis Chriſti applicantes, & eam expugnare adorſi, aliquot inſignes eorum amiſerunt, ululatuq; ædito, ab ea diſceſſerunt, & depopulationem cum ſpolijs longiùs extenderunt. Dux Leſko niger, de uiribus ſuorum militum diffidens, in Hungariam cum Griphina ſua cõiuge feceſsit, & Tartari graſſantes ad Alpes pannonicas peruenerunt: ſub quo tẽpore Kinga Boleſlai pudici olim relicta, cum ſeptuaginta ſanctimonialibus & duab. germanis ſuis: Iolentha Boleſlai pij Kaliſsieñ. & Conſtãtia Danielis Ruſsiæ regis relictis, multiſq; ſacerdotibus & militibus, in caſtrum Pienini, quod ſupra Dunaiecz prope oppidum Croſczenko ſitum habet, natura & arte muniſsimum: Vno tantum anguſto tranſitu adibile, ſe contulit, & illic per tempus uaſtationis Tartaricæ permanſit. Monaſteria quod dereliquerunt Sandeceñ. à Barbaris illæſo permanente, prece & meritis fœlicis Kingæ reſtringentibus, terris itaque prædictis ſpoliatis, ſacerdotibus, lactantibus, & ſenibus trucidatis, cum ingenti prẹda hominum ac pecorum abſceſſerunt, quam apud Vvladimiriam parcientes, uiginti unum millia de uirginibus nondum nuptis computarunt. Ex quo multitudo cæterorum uirorum & fœminarum poterat æſtimari.

Tartari Poloniam uaſtarunt.

Beata Kunegundis.

xx. millia uirginum innuptarum abacta.

Altera in Mazouiam expeditio.

Anno immediatè ſuccedente 1288. Dux Leſko niger, Matthæum Palatinum Siradieñ. cum militibus terræ Siradieñ. tantum (Cracouienſ. enim & Sandomirieñ. clade Tartarorum plurimum attriti, munus expeditionis obireſe excuſarunt) contra Conradum Mazouię ducem, fratrem patruelem altera uice deſtinauit, qui uniuerſam ferè Mazouiam incendijs & ſpolijs peruaſtauit, Conrado duce Mazouiæ, nullam repræſsionem faciente. Et cùm confinia Mazouiæ Matthæus Palatinus Siradieñ. cum ſuo exercitu, tum præda onuſto, tum incompoſito agmine incedente, redeundo attigiſſet. Dux Conradus Mazouiæ, cum militibus & agreſtibus per inuia & abdita loca accurrens, ſecuros & quieſcentes in diluculo, ſeptimo Kalendas Iulij inuaſit, & territos ac uelut lymphaticos diſcurrentes diſperſit. Matthæus uerò dux exercitus cum paucis militibus conſtanter pugnãs occiſus eſt. Hanc cladem & præcedentem Tartarorum, cum peſte & fame, quæ his annis in regno Poloniæ acciderant, aliqui ſcriptorum uindice, Chriſto eueniſſe protulerunt. Ex eo quòd Leſko niger, arma, cruce ſignatorum, à Barbaris in fideles conuerterat, quod Deus melius nouit & iudicat. Senſim etiam poſt præfata mala Leſko niger in uiribus defluere cœpit, & acerbiori morbo correptus, ultima Septembris anno Domini 1298. in caſtrò Cracouienſ. ſacro percepto uiatico animam exhalauit. In monaſterio ſanctæ Trinitatis ordinis prædicatorum Cracouienſ. in parte ſiniſtra chori, quem locum uiuens delegerat, ducali honore ſepultus eſt.

Leſko niger moritur.

CAPVT LXI. LIB. III.

Grande miraculum.

Lithuani gentiles, anno Domini 1279. in quodam particulari prælio Cruciferos de Pruſsia ſuperantes: duos ex eis captos, horribiliori morte affecerunt. Vnum equo inſidentem igne ingenti extructo cremarunt. Equus quidem illicò igne con ſumptus, ſuper Cruciferum autem aperto cœlo ſplendor cœleſtis demiſſus eſt, ignem in partes diſiecit, tandem ſplendor in cœlum cum corpore Cruciferi (ſic quòd nullum illius ueſtigium relinqueretur) in ſimilitudinem pulcherrimæ uirginis, mirantibus & ſtupentibus Barbaris conſcendit. Lithuani incantatione procuratum fuiſſe aſſerentes. Alterum Cruciferum ſuperſtitem in rimam arboris, cuneis, & clauis eliſis uiolenter incluſum & compræſſum exurebant. Hunc auis quædam candida, nunquam aliàs conſpecta, de flammæ medio ereptũ, Barbaris ſupra modũ attonitis & mirantibus, in cœlũ detulit.

Barbarorum Prutenorũ facinus peſsimũ.

Eodem anno Prutenis Barbaris ad expugnandum caſtrum & oppidum Elbing uenientibus, Molendinum quod principaliores ciues Elbingeñ. defendebant, obſederunt. Dumq; Cruciferi præſidium quod promiſerant non attulerunt, ex pacto uigintiquinque obſi-

obſides,ut cæteri eſſent liberi,dederunt.At Barbari quorum fides fluxa eſt ac modica:Obſidibus crudeliter enecatis uniuerſos in molendino,etiam uario carnificio extinxerunt.In quorum ultionem Conradus magiſter Pruſsię regiones Prutenorum, aliquot hebdomadis ferro,& igne uaſtauit,& caſtrum Heidlsbergk conquiſiuit.

Decimus Pruſſiæ magiſter et ſequaces.

Anno Domini 1280.Conrado de Tirberg e uita ſecedente,decimus magiſter Pruſsiæ Popo de Oſtiria ſuccesſit:quo breui moriente Haymo ſubſtituitur. Sed quum is quoque abſumptus eſſet,Herthmannus de Heterunge duodecimus in officiū aſſumptus, Conradum de Vuchtevvange ſucceſſorem habuit.Quo liberè cedente Manegolde Konigsbergeñ. cōmēdator quartuſdecimus magiſter ſuffectus eſt. Sub cuius regimine in loco caſtri & oppidi Czanthir ueteri nomine abrogato,caſtrum Mariemburg erectum eſt.

Caſtrum Mariemburgk erigitur.

Anno Domini 1281.Quidam animoſiores Prutenorum milites, caſtrum Ploceñ.expugnare,& terram Mazouiæ affligere nitebantur, quos Boleslaus dux Mazouiæ cum gentibus ſuis inuadens,paucis fugientibus conflixit. Eodem anno,exercitus Prutenorum terram Culmeñ.ingreſſus,tantis flāmis & ſpolijs in ea graſſatus eſt, Magiſtro & Cruciferis decernere non audentibus,ut quinq; caſtris,uidelicet Crudzāz,Marieuerder, Czā thir,Chriſtburg,& Clementh expugnatis et conquiſitis,ſingulos homines quos in eis repererant,miſerabiliter trucidarunt.

Fames Poloniæ, Bohemiæ, Germaniæ.

Ab anno Domini 1282. Per biennium horrenda fames in Polonia, Bohemia,& Germania uiguit.Polonia perniciem famis uitaturi,relictis laribus,uxoribus, & pignoribus, aliqui in Hungariam diffugerunt,& ab Hungaris Cumanis tunc gentilibus uenundabātur.Alij in Ruſsiam, & hi à Ruthenis pro tributo Tartaris tradebantur.In Bohemia uerò ſæuior fames uigebat,adeò ut matres oblitæ pietatis, fœtus ſuos famem excluſuræ manderent.Poſt horrendam famem, ſæuiſsima peſtis ex pernicioſis & nociuis herbis & cibis

Peſtis ualida.

emerſit.Cuius ſimile Romanis Galienus accidiſſe in principio libri, de Euchimia & Cacochimia meminit. Philippus Epiſcopus Firmanus, apoſtolicæ ſedis legatus à Ladislao Kunlaczlo cognominato,rege Hungariæ,ignominioſè tractatus, & de regno Hungariæ

Legatus Apoſtolicus Hungaria pulſus.

turpiter eductus,cum interminatione ne in Hungariam rediret, quoniam relicta legitima uxore,mulieres Cumanorum, Ayduam, Cupchek, Mandulam, & alias plures ſectabatur, & pro concubinis tenuit. Pro quibus ipſum corripuit & excommunicauit. Binos quoque Epiſcopos Ladislao regi Hungariæ blandientes, depoſuerat, & Epiſcopatu priuauerat. Is ergo Epiſcopus Firmanus,anno Domini octuageſimo ſecundo ſupra mille ducentos,in Poloniam uenit,& magno honore exceptus eſt ab uniuerſis eccleſijs & procuratus.Ob quod Romam reuerſus, Polonicam nationem maximis laudibus celebrauit & extulit.

Polonia ex hoſpitalitate cōmendabilis.

Anno Domini octuageſimo ſecundo ſupra mille ducentos,duodecima menſis Auguſti,Thomas Abbas Thiniceñ.ad inſtantiam ducis Leskonis nigri, monaſterium fratrum Prędicatorum in oppido Opatouyecz fundauit,& nōnullos agros, fratribus pro prædio & cultura dedit.

Anno quo ſupra 1283.pridie Kalen.Ianuarij, Przemislaus ſecundus dux maioris Poloniæ hoſpitale infirmorū ante portā ciuitatis Kaliſsieñ.fundauit,regimēq; illius fratris lo hānitis tradidit,& ipſum cū dote ei collata libertauit.Idem Przemislaus ſecūdus, dux maioris Poloniæ, ſexto Kalendas Ianuarij, clauſtrum monialium ordinis prædicatorum in

Duo clauſtra à Prmezislao erecta.

Poſnania fundauit. Cui in dotem tres uillas,uidelicet Pyanthkovv, Rudicze, & Zaparczicze dedit.Item lacus Boſtinyno.Coronatus autem in regem Poloniæ, confirmauit donationem Vincentij Vicecancellarij,& fratrum eius Nicolai palatini,& Miroslai de uillis Donathovvo & Grzmislavve.Item Nicolai palatini Kaliſsieñ.de uillis Roſczinino, Bialekozi,Sokolniki, & molendino ante Poſnaniam. Item Ioannis Scholaſtici de uilla Popovvo,prædictas hæreditates libertando.

Lukerdis moritur.

Anno Domini octuageſimo tertio ſupra mille ducētos die quartadecima Decembris, Lukerdis Przemislai ſecundi ducis maioris Poloniæ coniunx, in caſtro Poſnanieñ. diem clauſit extremum,ut fertur iugulata à familiaribus & ancillis proprijs, ordinatione uel inſimulatione præfati ducis Przemislai ſecundi, quoniam ſterilis erat,ducicq; deſideratam prolem uirilem non produxerat. Auxit quoq; ſuſpicionem, diſsimulata ultio,& indignę necis præſtita impunitas.Sed & carmina, & atq; cantilenæ propè & quaſi ad ætatem noſtram decantatę,flebiles Lukerdis preces depromebant,quibus ſe à marito in unius cami-

Suſpectio cædis eius.

ſiæ tegumento,ad lares patrios deduci exorabat,dummodo uita non eriperetur ei poſtulata.Et quamuis ſterilitatem præfatæ conſortis Lukerdis,dux Przemislaus unà cum uita,

uc

ut eſt inſimulatus, abſtulerit tamen altera conſorte, uirgine Richſzà, filia regis Svvecię ſuſcepta, & año Domini 1285. undecima Octobris in Poſnaniam adducta, prolem uirilem habere non potuit, ſed fœmineam duntaxat obtinuit.

CAPVT LXII. LIB. III.

ANno pręfato 1283. Varcislaus germanus Mſczugij ducis Pomeranię ordinem Cruciferorum de Pruſſia aſſumpſit, & ſortem ſui principatus, licet tenuem, eis contulit. Similiter alij duo fratres, Samborius, & Rathibor ſortes ſuas donauerunt, ut eis in habitu laicali permanentibus, & ſeruitoribus ipſorum, ordo Cruciferorum expenſas & ſumptus decentes procuraret. Mſczugius autem maior, natu omnes ſortes trium germanorũ in ſuam ditionem redigens, apud Martinum quartum ſummum Pontificem, de ambitione Cruciferorum quæſitus, Philippum Firmanum Epiſcopum, ad rem introſpiciendam obtinuit. Qui utriuſque partis auditis propoſitionibus & reſponſis, donationem Varczislai, Samborij, & Ratiborij ordini factam, tanquam inualidam & iniuſtam infirmauit & reſcidit. Ducem uerò Mſczugium, ad donandum, donatione perpetuò Magiſtro & ordini, oppidum & diſtrictum Gnyevv, cum quindecim tantummodò uillis induxit. Quo facto, Magiſter & ordo caſtro Puterberg demolito, caſtrũ & oppidum Gnyevv muro cinxerunt.

Tres fratres Cruferorum ordinem aſſumunt.

Anno Domini 1284. ultima Septembris, caſtrum Kaliſsieñ. (ciuitas namq; ante, puta ſeptimo Kalendas Septembris proprio incendio conflagrauerat) tradidit Henrico quarto duci Vvratislauieñ. Sandivvogius, Ioannis Poſnanieñ. palatini filius, ab ipſo duce ineſcatus & corruptus. Przemislaus autem dux maioris Poloniæ, ad recuperandum ſuum caſtrum Kaliſſ. cum omnium ſuorum principatuum militibus adueniens, ordinatis propius caſtris, magno conatu & impetu, expugnationi toto die, caſſos labores impendit, interpoſitiſq; per communes Barones tractatibus, ſub his conditionibus pax compoſita eſt. Vt Henricus dux Vvratisla. de caſtro Kaliſz occupato, duci Przemislao cedat. Przemislaus uerò in oppido Olobok, proprijs ſumptibus caſtrum ædificet, & illud cum toto diſtrictu Oloboceñ. Henrico Vvratisla. conſignet, & per hunc modum obſidio ſoluta eſt.

Caſtrũ Kaliſz Henrico vvratisla. traditur.

Olobock ædificatur.

Anno autem Domini 1287. milites maioris Poloniæ abſq; iuſſu ducis ſui Przemislai, coadunati, perrexerunt, & caſtrum Olobok (aliquot de ſuis deſideratis) conquiſierũt, milites Sleſiæ in præſidio caſtri repertos, aliquos trucidantes, alios uerò in uincula conijcientes, tam caſtrum Olobok, quam diſtrictum eius, principatui maioris Poloniæ reſtituerũt. Et quamuis dux Henricus Vvratisla. miſsis nuncijs ad Przemislaum, caſtrum & diſtrictũ Olobok repetebat, reſtitutionem tamen non eſt aſſequutus.

Anno præexpreſſo 1284. Henricus quartus dux Vvratiſ. non conſequutus pro ut imperauerat, contributionem & notabiles ſummas pecuniarum, à Thoma Epiſcopo, & clero Vvratislauieñ. cum magna furia caſtrum epiſcopale Othmuchovv, & oppidum Niſſa occupauit. Deinde omnes poſſeſsiones tam Epiſcopi, quàm cleri, oppidorũ et uillarum, caſtrumq; Eldenſtein Eccleſiæ Vvratislauienſi, in certa ſumma pecuniarũ obligatum, per ſuos ſatellites appræhẽdit. Decimas inſuper uniuerſas in ſuo ducatu, ſibi preſtari iuſsit, rogatuſq; tam ſubmiſſe, quam humiliter, iterum & iterum per nuncios & prælatos, ad extremumq; per Thomam Epiſcopum Vvratiſ. nõ remiſit ſpiritum furoris, & ſuperbiæ, nec bona Eccleſiæ reddidit. Tãdem Archiepiſcopus Gnezneñ. Iacobus Svvinka, ad ſupplicationem & inſtantiam pręfati Thomę Epiſcopi Vvratisl. in ſynodo generali Lancicieñ. de cõſilio & aſſenſu omnium Epiſcoporum ac Prælatorum, Henricum quartum ducem Vvratisla. & omnes ſatellites, familiares & adhærentes, præbentes ei auxilium aut cõſilium excommunicauit. Diocœſim autem Vvratisla. interdicto ſuppoſuit, quod uniuerſę Eccleſię Vvratislauieñ. ſeculares & regulares obſeruarunt, præter fratres minores ordinis ſancti Franciſci, in monaſterio ſancti Iacobi Vvratisla. Qui coram duce Henrico & Vvratislauienſibus, ad ignominiam eorum, nefariè & publicè diuina officia celebrauerunt. Ceteri ergo clerici omnes, Epiſcopus, Prælati, & fratrres prædicatorum expulſi ſunt, & in exilium acti: abijtq; perſonaliter Thomas Epiſcopus Vvratiſ. in Lugdunum, & quum reperiſſet Henricum ducem Vvratisla. per ſuos nuncios obtinuiſſe abſolutionem à cenſuris Metropolitani Gneznen. abſq; ſatisfactione damnorum ei illatorum, in Poloniam redijt, & per Kazimirum ducem Oppolieñ. recollectus, in Rathiborz ferè per quinquennium commoratus eſt. Henrico quarto duce Vvratislaui. terroribus & comminationibus Kazimirum ducem Oppolien. afficiente & ſollicitante, ne hoſtem ſuum Epiſcopum Vvratisla.

Bona Epiſcopi ab Henrico occupantur.

Henricus cum ſuis complicibus excommunicatur.

Clerici omnes expulſi.

Epiſcopus ultrò hoſtes acceſsit.

Fœdus ineunt.

una cum clero eius ſeruaret, quo irridente comminationes ipſius, uenit cum exercitu dux Henricus quartus Vvratislauienſ. anno Domini 1287. & Rathiborieñ. obſedit atque coarctauit, ut præ fame & maceratione, Thomam antiſtitem Vvratisla. execrationibus & improperijs impeterent. Quibus compatiens Epiſcopus, melius eſt (inquit) me in manus tyranni incidere, quam hos fame perire. Et indutus ueſtibus ſacris, & thiara pontificali, cum clero ſuo ex quibus nonnulli ſimiliter ueſtibus ſacris induti fuerunt, in caſtra ducis extra ciuitatem proceſsit. Quo à longè uiſo dux Henricus diuinitus territus, ocius de tabernaculo ſuo exilijt, & accurrens pronus in terram ante Præſulem procidit, ueniam precatus. Quem Thomas Epiſcopus ſubleuans, ueniam contrito promiſit, & ſecedentes ambo in proximam ædem ſancti Nicolai abſque arbitris pacem inter ſe in hunc modum concluſerunt, ut caſtra, oppida, uillas, decimas, & percepta redderet dux Epiſcopo & clero. Pro culpa uerò expianda, plures libertates Eccleſiæ Vvratislauienſi ut donaret. Ea reconciliatione ſequuta, interdictum Archiepiſcopi Gnezneñ. Iacobi Svvinka ſublatum eſt. In memoriam uerò beneficij ac hoſpitalitatis, Thomas Epiſcopus Vvratisla. poſtulante Kazimiro duce Oppolieñ. eccleſiam ſancti Thomæ Cantuarieñ. in caſtro Rathiborieñ. fundauit, & de menſa Epiſcopali dotauit. Poſtea translatione Eccleſię ex arce in oppidum Rathiborz facta, plures præbendę largitione ducum Rathiborieñ. additæ ſunt.

Manegoldus magiſter Pruſ. Burckhardus magiſter Pruſſiæ.

Anno Domini 1284 Brzemislaus Sprotauieñ. dux in oppido ſuo Zegano, ad inſtantiã Alberi plebani Zeganeñ. quartodecimo Kalẽdas Iunij, fundauit monaſteriũ N. et dotẽ de bonis ducalibus illi largitus eſt. Eodem anno Manegoldus magiſter Cruciferorum Pruſsiæ mortuus eſt, & Burckhardus de Svvaden pro ipſo ſuffectus, qui ciuitatem Accon in terra Sancta ab obſidione Sarracenorum liberauerat, ſed breui ceſsit officio magiſterij, fratribus reclamantibus, & ne reſignaret flexis genibus rogantibus. Cùm autem in ordine Iohãnitarum quem aſſumpſerat parum reputaretur, officium magiſterij in Pruſsia repetebat, in quo repulſam paſſus eſt, & in locum eius Momor de Querinvvorth Saxo genere electus eſt.

CAPVT LXIII. LIB. III.

Prodigiũ uermium.

ANno autem ſequenti uidelicet 1285. In Pruſsia circa finem Iunij nociui uermes, caudas uelut cancri habentes, multiplicati ſunt, & quoſcunq; pupugerunt, altero, aut tertio die extinguebantur.

Mutua ſpolia Mazouitarum & Ruthenorum.

Eodem anno 1285. Boleslaus dux Mazouiæ Semouiti filius Ruſsiam cum potentijs & gentibus ſuis ingreſſus, eam uaſtauit, & ſpolia multa in Mazouiam intulit. Quem Rutheni inſequuti, Mazouiam repentè irrumpẽtes, uiciſsim illam uaſtauerunt, & frequentia ſpolia in Ruſsiam, duce Boleslao nequicquam prohibente, retulerunt.

Tartari Hungariam uaſtauerunt.

Tartari Græciam inuaſerũt.

Eodem anno Tartari, per Cumanos inducti, Hũgariam cædibus & ſpolijs uſq; ad Peſt uaſtauerunt. Et in ea ab octaua Epiphaniarum, uſq; ad feſtum Paſchę commorati ſunt, tãdem ſubſequuta fuit grandis mortalitas. Item eodem anno Tartari, imperium Cõſtantinopolitanum inuaſerunt, & plurimis hominibus trucidatis, multa loca occupauerunt.

Ob caſtrum Goſtinin altercatio.

Anno Domini 1286. Conradus dux Mazouiæ & Czirneñ. adepturus caſtrum & diſtrictum Goſtinin, ſubordinauit traditores in caſtro Goſtineñ. & Lithuanos cum Ruthenis concitauit, quibus uenientibus, & caſtrum oppugnantibus, ut erat condictatum caſtrum Lithuanis, & Ruthenis per traditores datum eſt, & homines quaſi ſexcenti, partim necati, partim in ſeruitutem abducti ſunt, caſtro ergo Goſtineñ. per ducem Cõradum occupato. Vvladislaus tandem Loktek, dux Breſteñ. & Cuyauiæ cuius erat caſtrum & diſtrictus Goſtinin, iuſtam iram ut par erat contra Conradum ducem Mazouiæ & Czirneñ. concipiens, collecto exercitu ſilenti agmine ueniens ſub intempeſtæ noctis quiete, caſtrum Ploceñ. trucidatis uigilibus, comprænhendit & conquiſiuit. Nec prius duci Conrado reſtituit, donec per communes Barones concordia interpoſita, & damna illata, et caſtrum Goſtinin, ſibi ſunt reddita. Deo autem uindice, Lithuani & Rutheni qui Cõradum ad conquirendum caſtrum Goſtinin adiuuerant, eodem anno Mazouiam ingreſsi, caſtrum Szochaczovv, & caſtrum Ploczko interceperunt & exuſſerunt, trucidatis hominibus utriuſq; ſexus, & quibuſdam in ſeruitutem abductis.

Anno prædicto 1286. Peluſza dux Lithuaniæ, ſuas iniurias ulturus, ad Albertum de Myſzen commendatorẽ in Konigsbergk ſecreto ueniẽs, uiginti uiros militares ſibi dari petijt, quorum principales erant Martinus de Golin, & Conradus Tvvil, & cum complicibus ſuis ad locum ubi principes Lithuaniæ nuptias celebrabãt perueniens, irruit in eos

nocte,

nocte,in ſoporatos & dormientes,& ſeptuaginta duces ſeu principales, plurimamq; mul titudinem utriusq; ſexus occidit.Sponſum uerò & ſponſam cum matronis & uirginibus, cum ſpolijs & clenodijs inſignibus in Konigsberg deduxit. *Peluſza ſponſum & ſponſam capit.*

Anno Domini 1287. Lithuani,Pruteni, & Samagitæ, furtiuo & ſilenti agmine in terram Dobrzineñ.uenientes,principalem ciuitatem Dobrzin,die Dominico ciuibus diuinis officijs occupatis compræhenderunt,& trucidatis ſenibus atq; lactantibus,cæteros in ciuitate & rure cōpræhenſos,ſpoliata & incenſa ciuitate,in miſerabilem ſeruitutē abduxerunt.Occiſorum numerus,ad tria millia hominum utriuſq; ſexus computatus eſt.Zemomisl Cuyauię, aliàs Vvladislauieñ.dux,filius Kazimiri ducis Cuyauiæ,Lanciciæ,& Siradiæ.In exilio quod duodecim annis paſſus eſt(quia Polonos eliminare,& externos fouere nitebatur)prima die Octobris,año Domini 1287. mortuus eſt. Et quia nullos liberos reliquerat,ducatus eius ad fratres peruenit. *Dux Vvladiſla. mortuus.* Anno Domini 1288. Ingens peſtis & ſæua mortalitas in partibus Ruſsiæ inualuit,& plurimos extinxit, ex infectione ut aiunt aquarum,quas Tartari pluſquam centum corda Polonorū occiſorum, fortiſsimis uenenis inebriantes,in uerubus & longis contis in aquis poſitis,infecerunt,ut omnes illas cōtingentes intoxicarentur. Anno quo ſupra octuageſimo octauo ſupra mille ducentos, quarto Kalendas Maij,aliàs in die ſancti Vitalis martyris,Vislaus Epiſcopus Vvladislauieñ.monaſterium Biſchouieñ.de Biſchouia,in uillam Smeyſze tranſtulit, quam uocauit fœlicem uallem,hodie autem Coronovv dicitur. Hoc monaſterium primum locū in hoſpitali uilla ſupra Iſtulam,è regione ciuitatis antiquæ Vvladislauieñ. habuit.Inde Biſchouiam, ubi ſeptuaginta annis durauit. Poſtea in Coronovv uelut locum magis oportunū ob fluuiū Brda,qui præterfluit,translatum eſt.

Anno Domini 1288. Henricus quartus dux Vvratisla. eccleſiam collegiatam ſanctæ Crucis in ſummo Vvratislauieñ. fundauit & erexit,certum Prælatorum, Canonicorum, & Vicariorum numerum inſtituens,& unicuiq; munificè de ſuis introitibus largiens. Per hoc diuinæ maieſtatis iram placaturus,quam exiliando Thomam Epiſcopum, & clerum Vvratislauieñ.incurrerat,& uehementer offenderat. In craſtino uerò huiuſce fundationis fratres ſuos patrueles,Henricum Legniceñ.uocitatum Craſſum,& Boleslaum Svveidniceñ.balteo militari cinxit. *Eccleſia ſanctæ Crucis Vvratisla. fundata.*

CAPVT LXIIII. LIB. III.

Poſt mortem Leskonis nigri,Ducatus Siradieñ. in ditionem Vvladislai Loktek ducis Cuyauiæ tanquam germani,ac legitimi Leskonis nigri ſucceſſoris, conceſſit. Paulus autem Epiſcopus Cracouienſ. cum nobilibus terrarum Cracouienſ. Sandomirien.& Lublineñ.conuentionem generalem circa Sandomiriam agentes, pro principe Boleslaum ducem Mazouiæ elegerunt & aſſumpſerunt. Et tam arcis, quam ciuitatis Cracouienſ. aſsignarunt ei poſſeſsionem.Ciues uerò Cracouienſes metuentes,ne ſuaſu Baronum nouus princeps Boleslaus,pro Conradi fratris ſui repulſa aliquipiam duriùs contra eos animaduerteret ad Henricum quartum Vvratislauieñ.ducem mittunt,tam caſtrum,quam ciuitatē Cracouienſ.ei tradere promittētes, aliasq; munitiones ſi adueniret,cōquirere.Cui cōfeſtim cum exercitu uenienti,ciues Cracouienſ.magis tamē Ianij portis apertis,quas dux Boleslaus clauſerat, ciuitatē tradiderūt. Boleslaus itaq; dux Mazouiæ ex Cracouienſ.prorūpens,& militib.acies inſtruentibus,ac ne ſeſe desereret prē cantib.Furore plenus & increpationibus,q̄ ad bellū & nō ad principatū eum euocaſſent, in Mazouiā diſceſsit.Et Henricus quartus Vvratislauieñ.accepto caſtro Cracouieñ. à Sulcone milite de Miedzirzecz,huius ſiquidē cuſtodiæ Boleslaus dux Mazouiæ caſtrū conſignauerat,& proceres ac nobiles Cracouienſ.Sandomirieñ.et Lublineñ.ad eū uenientes, & homagia præſtātes,acceptauit,rebusq; apud Cracouiā cōpoſitis, in Vvratislauiā abijt. Cuius præſidia excluſurus Vvladislaus Loktek, corpore exiguus, natura uerò ferox, & manu prōptus,legitimusq; Leskonis nigri ſucceſſor,q̄a ꝓpinquior ipſius ac germanus. *Henricus quartus Cracouien. principatum acceptat.*

Primo Veris tempore año Domini 1290. cum exercitu notabili uerſus Cracouiā proceſsit,Kazimiro Lancicieñ.Boleslao & Conrado Mazouię ducibus in proprijs perſonis: Przemislao uerò maioris Poloniæ, & Mſczugio Pomeraniæ, per milites illi ſuffragia ferentibus.De hac hoſtilitate Henricus quartus Vvratiſ.certior factus,cum eſſet ualitudinarius,Henricū Legniceñ. & Przemislaum Sprotauieñ. duces, cum ſuarū gentium copijs, ad tuendum Cracouiam tranſmiſit.Quos rebus apud Cracouiam benè ordinatis, in Sleſiam reuertentes, Vvladislaus Loktek dux Cuyauieñ. cum ducibus ſibi adhærentibus apud oppidum Szieuyor ſtatiua agentes, quarto Kalendas Martij inuaſit, & utrinq; ma-

Wladislaus Loketek uictor. gna ſtrage facta, ceſsit uictoria, licet non incruenta Vvladislao Loketek, milites Sleſiani plurimi capti fuerunt. Przemislaus autem dux Sprotauieñ. filius Conradi ducis Glogouieñ. uix adoleſcentiam attingens, occiſus eſt, & in Sleſiam relatus, in monaſterio Lubeñ. ſepultus. Cui ad hoc bellum iturus duas uillas uidelicet Liſzoſzkouicze, & Zirkovv teſtamento donauerat. Boleslaus Oppolieñ. dux uulneratus, captus eſt. Duo inſuper certamina & duas ſtrages in Sleſitanis, milites Loketkonis effecerunt unam apud Skalam, *Princeps Graco. declaratus.* alteram apud Svvetnic. Itaq; Vvladislao Loketek Cracouiam uenienti tanquam uictori, arx & ciuitas tradita eſt, & princeps Craco. declaratus eſt. Nihil clade ſuorum Henricus dux Vvratiſ. perfractus, nouas copias fiduciam illi ciuibus Cracouienſ. afferentibus, ſub ducatu Henrici Legniceñ. tranſmiſit, & nocte exercitu deueniente Cracouiam (à ciuibus partes Henrici ſectantibus) exceptus eſt, parumq; abfuit, ut Vvladislaum Loketek inter præſidia militum obuerſantem uiuum nō caperet. Qui tarde perſentiens hoſtes pedeſter in monaſterium ſancti Fräciſci fugit, et depoſt in habitu monachali per murū demiſſus, ægre manus hoſtium euaſit. Pluresq; ex militibus qui aut cæſi, aut capti, à Sleſitis fuerunt amiſit. Sed & Paulus Epiſcopus Cracouienſ. tanquam præcipuus Henrici Vvratiſ. aduerſarius, omnibus rebus exutus, captus eſt, & iam tertiò captiuitatem ſuſtinuit. Bona deinde militum rebellium, ædes & agri uaſtati ſunt, & curiæ incenſæ, ut his malis confecti militares rurſum Henrico Vvratiſ. ſe ſubijcerent. Qui forti præſidio militum in Cracouia poſito, Paulum Epiſcopum, & militares à captiuitate relaxauit. Ipſeq; Henricus quartus, Probus cognomento, ſentiens ægritudinem ex ueneno per Sleſitas ſubminiſtrato indies augeri, Thoma Vvratiſ. præſule & Baronibus accerſitis, cum nullum ſuperſtitem relinqueret, Vvratislauieñ. ducatum Conrado Glogouieñ. patruo ſuo, Cracouienſ. uerò & Sandomirieñ. Præmislao maioris Poloniæ ducibus teſtamentaliter conſignauit.

Henricus moritur. Et undecimo kalendas Auguſti, anno Domini 1290 in caſtro Vvratiſ. decedens, in eccleſia ſanctæ Crucis per eum nouiter erecta, ſepulturam accepit. Conradus Glogouiæ dux, ſciens Vvratislauieñ. ducatum ſibi ab Henrico quarto conſignatum, Vvratislauiam uenit, & poſſeſsionem illius, una cum ducatu requiſiuit. Vvratiſ. autem tam proceres, quàm ciues pro ludibrio Conradum ducem habentes, eò quòd in ſermone parum fidus, ad rixasq; pronus eſſet, Henricum quintum Legniceñ. ducem, filium Boleslai ſæui, qui & Rogatka in principatum Vvratiſ. accerſiuerunt. Et ipſo per unam portam Vvratislauiam ingrediente, Conradus Glogouiek dux per alteram diſceſsit & abijt, totoq; conamine & uigilantia principatum Vvratiſ. repetendo, Henricum quintum impetebat. In bona eius inſultum faciendo & prædas abigendo, fecitq; cum Boleslao Svveidniceñ. duce germano Henrici quinti Vvratiſ. ac Legniceñ. ducis, ligam & conſpirationem, ut quibuſuis modis Henricum quintum opprimerent. Sed Henricus quintus conſpiraſſe fratrem ſuum *Boleslaus Schweidnicēſ. in fratrem conſpirat.* Boleslaum aduerſum ſe ignorans, facta conuentione cum eo, de ſorte ſua duas ciuitates Iavvor & Strzegom ei aſsignauit. Pro quorum donatione aſtrinxit ſe iureiurando, contra Conradum Glogouieñ. aſsiſtentiam præſtiturum. Non tamen præſtitit, ſed nunc intemperiem aëris, nunc ægritudinem, nonnunquam militum renitentiam, pro excuſatione oppoſuit. Ideò altera conuentione cum eo facta, & excuſatione quòd ei tenuem ſortem largitus eſſet, audita, ad priora Henricus quintus adiecit præfato Boleslao Svveidniceñ. duci, tria oppida, uidelicet Reichenbach, Frankenſtein, & Strzelin, nouumq; iuramentum appoſitum eſt, omnibus potentijs auxilia aduerſus Conradum ducem Glogouiæ, Boleslaum Svveidniceñ. præſtiturum. Parem tamen priori iuramento præuaricationem fecit, & auxilia non præſtitit. Cernens autem Conradus Boleslaum Svveidniceñ. bona ſua impinguare, oppidaq; pro ſe callidè acceptare, & ſecum contra Henricum quintū bella non agitare, deſerto eo Luthkonem aggreſſus eſt, & eum in necem, aut captiuitatem ſui principis Henrici quinti pellexit.

Fuit autem Luthko adoleſcens, quaſi annorum uiginti, cuius patrem Pacoslaum nomine de ſtirpe Habdanck, primum quidem Henrico quinto benemeritum, ac induſtria & feſtiuitate charum. Poſtea uerò cum per homicidium, quendam militem occidiſſet, amiciſq; & conſanguineis inſtantibus, Henrico quinto in throno ſedente, iudicialiter cum ſuperbia & in fauore principis confidens, homicidium patraſſe recognouiſſet, monitusq; per ducem Henricum ſecundò & tertio, ut ſecedens deliberaret, & meliùs reſponderet, ipſe iterum & iterum reueniens, ampulloſè, glorabundus, fatebatur ſe occidiſſe cognatum accuſantium: Iuſticiaq; efflagitante, ex propria confeſsione condemnatus eſt, & per ſcalas deductus in caſtro Legniceñ. capite truncatus eſt. Plures ergo cōſiliarij fideliter duci Henrico quin-

rico quinto conſuluerunt, ut Lutkonem filium Pacoslai à ſe, & ſeruitio ſuo amoueret. Quem cum Henricus quintus in conſpectu conſiliariorum aduocaſſet, & ſuper his interrogaret, fidelisſimum ſe famulum profitebatur, parentemq; ſuum iuſtè pœnã capitis ſumpſiſſe confirmabat, & hanc dudum à ſe obliteratam reſpondit. Itaq; hunc Lutkonem fauore proſequens, multis beneficijs, & poſſeſsionibus liberaliter donauit. Sed dura pectora, donaria non reconciliant. Luthko ſiquidem Henricum quintum ducem Vvratiſ. & Legniceñ. dominum ſuum in balneo ad fluenta Odræ prope caſtrum Vvratiſ. repertum, die nona Octobris, anno Domini 1293. captiuauit, & ex balneo ignominioſè nudo corpore tractum, equo impoſuit. Cunctis familiaribus nudis fugientibus, unico qui ducem corpore ſuo tutabatur, uarijs uulneribus confoſſo & interfecto. Captum itaq; ducem Henricũ ſuperiecto palliolo, uehementi curſu in Santhvvoth abduxit, & Conrado duci Glogouieñ. præſentauit. Conradus uerò in Glogouiã perductum, in carcere tetro in uas ferreũ anguſtum incluſit, ubi non ſedendi, non iacendi, ſed ægrè hærendi facultas erat, duo foramina & hæc parua, & breuia. Vnum ad inſpirandum, & cibum capiendum: aliud ad egerendum in uaſa erant, hic per tempus ſemeſtre quo detinebatur incluſus, ſcapulæ & fœmora eius ſanie & uermibus ſcaturientia defluebant. Mortem ergo & crudeles paſsiones euaſurus, triginta millia marcarum in medio põtis ſupra flumen Czarna, qui Legniczam circumfluit ex compoſito primum ſoluit, deinde ſubſcriptos diſtrictus caſtra & oppida Namislouiam, Berolthovv, Cruczbork, Biczinam, Cuncześtad, Roſembergk, Haynouiam, & Boleslauiam, cum finibus & terminis ſuis Conrado duci Glogouieñ. donauit, perpetuoq; inſcripſit. Dimiſſus autem nunquam ad priſtinam ſanitatem uſque ad mortem reſtaurari potuit. Et ipſe tertius ex ducibus Poloniæ fuit. Alij autem duo Lesko albus, & Henricus cum barba, quibus balnea cum pernicie & iactura obuenerunt. Reuertamur nunc ad alios duces Poloniæ.

Henricus quintus in balneo captus.

Magnis bonis redemptus.

CAPVT LV. LIB. III.

MOrtuo Henrico quarto Vvratislauieñ. ducatus Cracouienſ. à Premislao maioris Poloniæ duce, cedentibus ſibi de illo militibus Henrici quarti Vvratiſ. obtentus eſt. Sandomirieñ. uerò Vvladislaus Loketek, fauore militum Sandomirieñ. aſſequutus eſt. Et Przemislaum maioris Poloniæ ducem, multifariè pro Cracouienſis ducatus ceſsione armis, & bello laceſsiuit. Acceſsiuit autem his grandius malum: nam Griphina Leskonis nigri relicta, Venceslao Bohemiæ duci literis demandauit & commiſit Cracouienſ. & Sandomirieñ. ducatus accipere, quoniam ius prædictarum terrarum, quod ſibi Lesko niger maritus ipſius hæreditariè commiſit, & literis publicis inſcripſit, in Venceslaum ducem Bohemiæ, tanquam Cõſobrinum & nepotem ſuum ex ſorore germana Kunegunde progenitum transfunderet. Hanc donationem cachinno & ludibrio ſimilem, à muliere nihil iuris in regno Poloniæ habẽte Venceslaus acceptauit. Et inſtructum exercitum cum Thobia Prageñ. Epiſcopo Cracouiam miſit. Potuiſſet Premislaus maioris Poloniæ dux Thobiã Epiſcopum & exercitum Bohemicum, cum eſſet ſuperior & inſtructior copijs, milite & apparatu bellico à Cracouiẽſ. ducatu excludere: liuore tamen quo in Vvladislaum Loketek agebatur, Thobię Epiſcopo Prageñ. de arce & urbe Cracouienſ. ceſsit, & poſſeſsionem ipſius tradidit. Pro conſequendo autẽ principatu Sandomirieñ. exercitus Bohemicus de Cracouia egreſſus, Visliczam oppidũ natura munitum cœpit, & caſtrum Oblekom prope Iſtulam ſitum expugnauit, à Sandomirieñ. autem caſtro & oppido per Vvladislaum Loketek turpi ſtrage & repulſa in Cracouiam, & deinde in Bohemiam, relicto præſidio in Cracouia diſceſsit. Griphinam Leſkonis nigri relictam ſecum ducens, quæ apud Bohemos Pragæ aliquot annis cõtemptui ac ludibrio habita, mortua eſt. Et in monaſterio minorum ſancti Iacobi iuxta ſororem ſuã Kunegundim, matrem Venceslai ducis Bohemiæ, ſepulta. Vvladislaus Loketek diſcedente Thobia cum exercitu, ex ora Cracouienſ. Visliczam oppidum & omnes munitiones in ſuam poteſtatem redegit, & uſq; ad ſuburbana Cracouienſ. ciuitatis cuncta uaſtando, ſibi tributis ſeruire coëgit, propter quod militibus & ciuibus Cracouiẽſ. Venceslaum Bohemiæ ducem, pro ſubſidio fatigantibus, Thobiam Prageñ. Epiſcopum, cum nouo exercitu miſit, & re infecta, in Pragam reuerſus, maioribus copijs opus fore ad reſiſtendũ potentijs ducis Vvladislai Loketek denunciauit.

Griphina Venceslao Bohemiæ duci ducatus commiſit.

Vislicza capta à Bohemis.

Griphina mortua.

Anno ergo Domini 1292. maiorib. copijs ex Bohemis & Morauis acceptis, & Othone longo Brandenburgeñ. Marchione in pueritia ſuo curatore, in ſubſidium uocato & condu-

conducto, bipartito exercitu, per Oppolieñ. ducatum, Cracouiam, poſt feſtum aſſumptionis Mariæ uenit, & à Cracouienſibus, militibus, & ciuibus, iuſto honore exceptus, aliquot hebdomadis illic de ordine belli contra Vvladislaum Loketek gerendi conſultando peregit, tandem contra Siradiam exercitum mouit, agros duntaxat oppidorum & uillarum depopulando & exurendo, Vvladislao Loketek in uniuerſam dimicationem non ueniente, ſed pabulantes & ab exercitu oberrantes laceſſente, & de nocte in ſtatiuas Bohemorum ac Alemañorum irruente, ad oppidum autem Siradieñ. nec natura, nec arte munitum, Venceslaus dux Bohemiæ cum Othone longo Brandenburgeñ. Marchione perueniens, obſidione ipſum cinxit, & in die ſancti Venceslai conquiſiuit. Arce uerò Siradieñ. quæ paludibus eſt ſepta, non conquiſita, in Bohemiam re parum proſperè geſta diſceſsit. Et Vvladislaus Loketek poſt eius diſceſſum, & occupationes, quas in Miſzna cũ Adulpho rege Romanorum affinitatem iungendo, gerebat, pertinacius & acerrimè in Bohemos & rebelles graſſando, plures ex Bohemis referebat triumphos.

Tartarorum incurſio Superueniente autem ingenti Tartarorum agmine, anno Domini 1293. & circa Sandomiriam magnam multitudinem hominũ utriuſq; ſexus captiuante & abducente, uires ducis Vvladislai Loketkonis, circa oram Sandomirieñ. plurimum debilitatæ ſunt.

CAPVT LXVI. LIB. III.

Dux Oppolienſ. ad Bohemos deſciuit. ANno Domini 1289. Kazimirus Oppolieñ. & Bithomieñ. dux, filius ducis Vvladislai Oppolieñ. non bello uictus, nec aliqua neceſsitate proſtratus, proſapiæ nobiliſsimæ, quam à regibus Polonorum ducebat, oblitus, dominio & ditioni Vencelslai ducis Bohemię nõdum in regẽ euecti & coronati, temerariè ſe ſubiecit, & Vaſallum ſe Bohemorum effecit.

Monaſterium in Tshezow fundatur. Eodem año 1289. octaua Maij, Mſczugius dux Pomeraniæ, agẽs in ſuo caſtro Svvyecze, monaſterium ordinis Prędicatorum, in Tshczovv, alias in Derſovv, in honorem glorioſiſsimæ uirginis Mariæ fundauit. Concedens fratribus in toto ſuo principatu licentiam ligna recipiendi, & lapides ſcindendi. In Iſtula quoq; & quibuſuis aquis circum circa Tshczovv piſcandi, & naulum per Iſtulam eundo non ſoluendi. *Lithuanorum incurſio.* Anno quo ſuprà, exercitus Lithuanorũ in numero octo milliũ armatorũ, in terrã Sambieñ. deſcendens, flãmis, ſpolijs, & cędibus eam uaſtauit, & ſpolijs onuſtus in propria redijt. Cruciferi decernere cũ hoſtibus non audentes, quinquaginta duntaxat Lithuanos interceperunt.

Anno Domini 1290. Mſczugius dux Pomeraniæ, Przemislao ſecundo duci maioris Poloniæ, de ducatu Pomeraniæ ceſsit, & eum ſucceſſorem deſignauit, iubendo milites iuramentum fidelitatis & homagij ſibi præſtare. Hic Mſczugius caruit prole, lubricè enim & incontinenter uixit. Et pro concubina monialem Sulkam nomine de cœnobio Stolpiczenſi tenuit. Anno eodem Andreas germanus Ladislai regis Hungariæ, metu præfati Ladislai regis fugit, & in Poloniam uenit, à Premislao maioris Poloniæ, ac Cracouiæ duce recollectus. De cuius prouiſione accepit Chroberz, pro mãſione & introitibus. *Andreas Ladislai Hungariæ regis germanus interẽptus.* Accepit & quoſdam Hungaros aduenas, in necem ipſius à germano ſuo rege Ladislao corruptos: Qui fugientes ſe propter fidelitatem & aſsiſtentiam, Andreæ à Ladislao rege pulſos, benignè ſuſcepti, cum eo permanſerunt, uſq; tempore oportuno, in flumine Nida, qui Chroberz circumfluit. Ducẽ Andream ſubmerſerunt, & de regno Poloniæ properè exceſſerunt. Funus autem Andreæ de flumine extractum. Primùm in Corczin in monaſterio minorum. *Andreas Ladislai regis Hungariæ germanus ſubmergitur.* Poſtea ordinatione Kunegundis materteræ eius Boleslai pudici relictæ in cœnobio Sandeceñ. profeſſæ, funus ductũ eſt, decimaoctaua die Nouembris, in prædictum monaſterium Sandeceñ. & illic ſepultum.

Ladislaus à Cumanis occiditur. Anno autem ſequenti, ſcilicet 1291. Frater eius Ladislaus rex Hungariæ, à Cumanis in tabernaculo quieſcens, nona die Iulij occiſus eſt. Et Andreas alter de Venetis, ex proſapia regum Hungariæ, in regem ſubſtitutus & coronatus eſt. Anno Domini 1291. Cruciferi de Pruſsia, duce fratre Bertoldo de Brunhauim, Cõmendatore Konigsbergeñ. uſi, caſtrum Koleyn in Lithuania conquirunt, & exurunt, multisq; Lithuanis peremptis, & ſeptingentis captis, in Pruſsiæ oram reuertuntur. Inuaſionem autẽ Cruciferorum Lithuani in terras ſuas prohibituri, caſtrum Mingedin extruere cœperunt. Cuius erectionẽ Commendator Konigsbergeñ. Bertoldus auerſurus, nouo cõparato exercitu, illũc pergit. Sed multitudine Lithuanorum, quæ ædificantes obſeruabat, deterritus, in alia loca diuertens, *Lithuanorum clades.* caſtrum Lithuanicum Mederabe conquiſiuit. Vbi omnes catholicorum captiuos ſoluit, Barbaros obtruncauit, aut captiuitati reſeruauit. Vixq; Bertoldus Cõmendator Konigſbergeñ.

bergeñ. ex Lithuania redierat. Et magiſter Pruſsiæ Memer, continuo cum forti exercitu Lithuaniam aggreſſus, duos diſtrictus Paſtonovv & Gerſzovv in cinerem redegit, & cũ multa præda captiuorum & pecorum reuerſus eſt. Egit & tertiam, magiſtro reuerſo, Henricus Commendator de Balga in Lithuanos expeditionem, & mille quingentis ac uiginti militibus aſſumptis, duos diſtrictus, Onkaim, & Menegedin igne & cædibus uaſtauit. Poſt paucos deinde dies, Vithenen Lithuanorum dux, terram Cuyauiæ hoſtiliter ingreſſus, cædibus & ſpolijs circa oppidum Brzeſcze patratis, hominum & rerum prędam non paruam ſecum abduxit. Et licet Vvladislaus Koktek, & Kazimirus Cuyauiæ & Lanciciæ duces cum militibus ſuis, Magiſter quoq; Pruſsiæ Mēhardus, tempeſtiuè eos fuiſſent inſequuti. Re tamē nulla memorabili edita, omnes abiēre retrorſum. Mirę deuotionis & ſanctitatis beata fœmina & uirgo Kunegundis, Belæ regis Hungariæ filia, & Boleslai pudici Cracouien. & Sandomirieñ. ducis relicta, quum tredecim annos ſuæ profeſsionis in cœnobio Sandeceñ. peregit, & uno ferè anno graui ægritudine uexaretur, deuotiſsimè uigeſima quarta menſis Iulij, anno Domini 1292. mortua eſt, & in monaſterio Sandeceñ. ſepulta, horam mortis ſuæ dudum ante nutu diuino præſciens, Chriſtianus Canonicus Viſlicieñ. uir deuotus in oratione poſitus, eam in cœlum niueo candore progredientem, uidit, agminibus angelicis canentibus, Regnum mūdi, &c. quod quum admiraretur, dictū eſt illi, Beatam Kunegundim, in illa hora ab ergaſtulo corporis ſolutam. *Kunegundis moritur.*

Ab anno autem ſupraſcripto in quo mortua eſt, ad annum 1329. octuaginta mortui, meritis ipſius, uitæ priſtinæ ſunt reſtituti. Sexaginta cœci illuminati, quindecim captiui à uinculis ſoluti. Septingenti aūt homines utriuſq; ſexus à uarijs ægritudinibus curati. Et tū principes & prælati illius ætatis Canoniſationem eius proch dolor nō procurauerunt. *Miraculis claret.*

Anno eodem Mēhardus magiſter Pruſsiæ, cum exercitu ad fines Lithuanię perueniēs, celerrimè die, noctuq; ad Konigsberg reuerſus, coniurationem ad eum perlatam oppreſſit, & ingens periculum euaſit, quoniā per Lithuanos à fronte, & per Prutenos proprios, qui ad gentilitatis errorem relabi ſtatuerant, à tergo inuadi debebat.

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta, circa feſtum ſancti Iacobi, caſtrum Mingede in Lithuania expugnauit, & compræhendit, & magnā multitudinem Lithuanorum occidit, alios uerò cœpit. Quorum ueſtigia ſequutus Vithenen, Lithuanię dux, cum multitudine Lithuanorum & Ruthenorum, Prutenicā oram octuaginta diebus uaſtauit. A Cruciferis autem inuaſus, & uictus, uix cum paucis fugit. *Caſtrum Mingede Lith. expugnatur.*

Anno Domini 1294. Vithenen Lithuaniæ dux cum mille octingentis equitibus, per ſyluas & nemora ſilenti agmine in terram Lancicieñ. poſt feſtum Pentecoſtes ingreſſus. Primum in Eccleſiam collegiatam Lancicieñ. impetum fecit, & frequentiam populi, quæ illuc confluxerat, trucidauit, alios captiuauit. Prælatos, Canonicos & ſacerdotes in ſeruitutem accepit, ueſtes ſacras & uaſa diripuit. Et qui ſupra eccleſiam confugerant, & ſe uiriliter defendebant, domibus eccleſiam circumſtantibus accenſis, ſuffocauit. Ad rura deinde & uicos diſcurrendo, præda plurima ex hominibus & pecore accepta, citato curſu redibat. Quem Kazimirus Lancicieñ. dux, cum ſuis militibus in uilla Zuchovv, prope oppidum Szochaczovv, ſupra fluuium Bſura ſita, ſecundum alios in uilla Troyanovv conſequens, hoſtili multitudine minimè penſata, in Barbaros irruens, inter confertiſsimos hoſtes audaciſsimè pugnans nobilem effudit animam, multis captiuis feruente prælio fuga elapſis, multis ex bello fugientib. in flumine Bſura ſubmerſis. Peracta pugna cuilibet Barbaro uiginti Chriſtiani Poloni in ſortem ceſſerunt. Ex tūc aūt Vvladislaus Loktek Cuyauieñ. dux, germanus Kazimiri terrā Lancicieñ. cœpit, quoniā Kazimirus dux Lancicieñ. aliquem ſuperſtitem de lumbis ſuis non reliquit. Eodem anno duodecimo Kalendas Nouembris. Conradus Mazouiæ dux, & dominus Czirneñ. filius Semouiti in Iaſdovv à Lithuanis occiſi, mortuus eſt, in monaſterio Canonicorum regularium in Czirvvienſko, & in eodem monaſterio ſepultus. Hic conſtruxit & dotauit monaſterium in Blonye. *Lithuani Poloniam uaſtant. Kazimirus Lācicienſis bello moritur. Monaſterium in Blonye.*

In fine hyemis eiuſdem anni Domini 1294. Menhardus Pruſsiæ magiſter, binos diſtrictus Lithuanorū, Paſtovv & Gerſchovv uaſtauit: duobusq; caſtris conquiſitis, & exuſtis, dum tertij expugnatio difficilior uideretur, remiſsis captiuis Lithuanorum in caſtra Pruſsiæ, ad caſtrum Viſzen Boleslai ducis Mazouiæ diuertit & illud conquirens exuſsit. Pro eo quia in ipſo Lithuani commorantes, frequentius ex illo terras Poloniæ & Pruſsiæ infeſtabant. Ideo nec Boleslaus dux Mazouiæ obſeſsis ſuccurrere curauit. Eodem tempore Ludouicus Commendator de Ragneta Lithuanorum caſtrum Kymel conquiſiuit & ſuccendit. *Lithuanorum diſtrictus duo capti.*

CHRO-

CHRONICOR. REGVM POLONOR.

LIBER IIII.

CAPVT I. LIB. IIII.

CVM Proceres & Prælati regni Poloniæ, præclaras ſuorum regum imagines, tum res à ſe pace, belloq; geſtas, tum deniq; ſciſſionem, & in plures ducatus regni diſtractionem contemplati ſunt. Deo propitiante par uiſum eſt, cunctis unum ſibi ex multis Poloniæ deligere principibus, & in regem conſtituere, qui in unum corpus diſtracta regni colligeret, ſalutē & pacem ſubditorum procuraret, & à ſingulis coleretur, atq; ueneraretur.

Przemislaus in regem unctus.

Anno itaq; ſaluatoris 1295. die Solis uigeſima ſexta menſis Iunij, in feſto Ioannis & Pauli martyrum: Principem præclariſſimum, moribus & inſtitutis Heroicum, Przemislaum ſecundum maioris Poloniæ & Pomeraniæ ducem (iam ſiquidem poſt mortem Mſczugij, & ipſius in monaſterio Oliua ſepulturam, Pomeraniæ receperat plenam & pacificam poſſeſſionem) in regem. Conſortem uerò ſuam Richſzam in reginam Poloniæ, inunxit, & diademate regio, quod diligenti ſtudio uirorum eccleſiaſticorum in illum diem cuſtoditum, conſeruatumq; erat, coronauit, reuerendiſsimus pater Iacobus Svvinka de familia Porcaria, Gneznen̄. Archiepiſcopus, in eccleſia Gneznen̄. Metropolitana, aſsiſtentibus Ioanne Gerbiſz Poſnanien̄. Ioanne Romka Vvratisla. Goslao Plocen̄. Conrado Lubucen̄. Epiſcopis, Palatinis & Baronibus, ac plebis multitudine copioſa. Cœpitq; rex Przemislaus cogitare, & cum ſuis ſatrapis curare, quomodo molle corpus regni Poloniæ coaleſceret, & in uirile robur perueniret, utq; Maieſtas regia reluceret, in ſigillo literis capitalibus in gyrum circumcirca aquilam, hunc textum in una parte inſcribi iuſsit. Reddidit ipſe ſolus uictricia ſigna Polonis. In altera autem parte ſedebat in throno regio, imago regalis, tenens in manu dextra ſceptum: in ſiniſtra uerò pomum cruce ſignatum tenebat, cum titulo literis capitalibus inſcripto: Sigillum Przemislai Polonorum regis & Pomeraniæ ducis. Verum ipſius in regale ſolium ſublimatio, inuiſa ac moleſta, & ad reſcindendum parata fuit ducibus Poloniæ, qui fremebant regali gloria Przemislaum ſe anteire. Finitimis uerò tyrannis & nationibus terribilis, & ſuſpecta eſſe cœpit. Præcipuè Marchionibus Brandenburgen̄. aliàs de Sgorzelecz, in necem itaque Premislai, Otho longus, & alter Otho ac Ioannes Marchiones Brandenburgen̄. conſpirarunt, & rege in carniſpriuio abſque cuſtodia in Rogoſzno ſolacijs dedito, per noctium tenebras & ſyluarum abdita, feria quarta cinerum ſexto Idus Februarij, quæ fuit dies ſanctæ Dorotheæ, præfati Marchiones uenerunt, & nullis nuncijs, aut literis diffidentes, in Przemislaum & ſuos milites uarijs hoſpitijs diſiunctos, ac heſterna crapula grauatos & ſoporatos, inſiluerunt. Rex autem Przemislaus ſuos animando, in hoſtes inſilijt, & multos ſternendo, alios uerò uulnerando, ad extremum multitudine ſagittarum & iaculorum obrutus dimicans cecidit. Quem rapientes in iumentum imponebant, ſatagentes uiuum abducere, ſed præ debilitate moribundus in terram defluebat. Nec ſpes erat eum uno die uiuere, pugionibus ergo confoſſum crudeliſsima morte extinxerunt & abierunt. Corpus eius exanime ex Rogoſzno, in Poſnaniā ductum, in eccleſia cathedrali Poſnanien̄. in ſepulchro patrum ſuorum regum Poloniæ, debita cum magnificentia ſepultum eſt. Vixit autem Przemislaus annis trigintaocto, menſibus tribus, diebus uerò uigintiquatuor. Regnauit uerò menſibus ſeptem diebus undecim. Ecce qui Lukerdam conſortem ſuam, ut nonnulli æſtimant occîdi procurauit, crudeliter occiſus eſt. Aſſerunt quidam, quòd adiutores & participes occiſionis regis Przemislai, fuerunt Barones & nobiles de armis Naluerncz, & Zarabi, & pro ſigno adducunt, quòd ob eam çauſam nobiles prædictarum familiarum, uſque ad tempora Kazimiri ſecundi, prohibiti fuerunt inter uiros equeſtris ordinis numerari & aſſumi, rubeoq; colore prohibiti fuerunt uti & ueſtiri, quod tandem rege Kazimiro ſecundo cum ducibus Ruſsiæ pugnante, ſublatum & abolitum erat. Et quamuis rex Przemiſlaus reliquiſſet filiam octennem Richſzam nomine, tanquam hæredem, tamen periculorum ingens moles ne regnum peſſundaretur, coēgit Prælatos & Barones regni Poloniæ & ducatus Pomeraniæ, in cōuentione generali pro feſto ſancti Adalberti Poſnaniæ, anno

Przemislaus à Marchionibus necatur.

Domini

Vuladislaus Loktek censetur reassumendus.

Domini 1296. congregatos, matura deliberatione & conſilio Vuladislaum Loktek cognomento, ducem Cuyauiæ, Kazimiri ducis Cuyauienſis filium, cuius auus erat Conradus Mazouiæ & Cuyauiæ princeps, & Conradus frater erat Leskonis albi, ſextum à Boleslao Poloniæ rege Sancti Stanislai interfectore, conſanguineitatis ducentem gradum. Inter fratres ſuos Leskonem nigrum Cracouienſ. Sandomirienſ. & Siradienſ. Zemomisl, Kazimirum & Semouitum, Lanciciæ, Cuyauiæ, & Dobrznienſ. duces, tertiò natum, in regem Poloniæ eligere & aſſumere, quia princeps magnæ prudentiæ, & ſingularis animoſitatis eſſet, tum quòd illi poſt mortem germani ſuis Leskonis nigri Cracouienſ. Sandomirienſ. & Siradienſ. & ratione conſortis ſuæ Heduigis filiæ olim Boleslai pij Kaliſſienſ. & Poſnanienſ. ducis dictorum Poſnanienſ. & Kaliſsienſ. ducatuum iuſta & legitima debebatur ſucceſsio. Hic quoque unus credebatur, qui diſtractum regnum Poloniæ, ad unius corporis reduceret compaginem. Auctoritate igitur electionis omnes ducatus, caſtra & ciuitates in ipſius obedientiam & ditionem conceſſerunt, præter quædam caſtra Cracouienſ. & Sandomirienſ. diſtrictuum, quæ Venceslaus Bohemiæ rex occupauerat. Et ratione illorum non ſolùm Bohemiæ regem, & Cracouienſem & Sandomirienſem ducem, ac Morauiæ Marchionem ſe titulabat. Ob quorum diſtrictuum inaſſequutionem diademate regio Vuladislaus Loktek diſtulit coronari. Nec ſe regem, ſed ducem, & hæredem Poloniæ ſcribebat, præfectosq́ Bohemos, & qui partes Venceslai Bohemiæ regis ſectabantur, Polonos continuis inuaſionibus per ſe, & gentes ſuas laceſſebat. Sleſiæque principes de eius in regem Poloniæ electione iocantes, & deridentes inualit. Et illic maiorem partem æſtatis anni Domini 1297. conſumpſit. Oras tunc Sleſiæ igne & ſpolijs, magis tamen ducatum Vuratislauienſ. Henrici mortui uaſtauit, iniuriam ulciſcens, quam ſibi Henricus Vuratislauienſis dux, Cracouienſem ducatum & ciuitatem occupando irrogauerat. Inde in maiorem Poloniam ueniens, cum exercitu quieuit. Milites autem ſui, ſpolio & rapto uiuere ſoliti, externis deficientibus, in proprios manus conuerterunt, Pauperes & locupletes opprimentes, & bona eccleſiaſtica diripientes, Saxones & uicini hoſtes in Pomerania graſſati, ſpolijs & prædijs eam ad uaſtitatem ferè redegerant. Sed & ipſe Vuladislaus Loktek, in uitia militum prolapſus, uirginum & ingenuarum matronarum pudicitiam uiolenter proſtituebat. Nec reformationem promiſſam, hortatus per Pontifices & Magnificos exequi curauit. Quapropter Andreas Epiſcopus Poſnanienſis eccl'eſiæ ſuæ, cleroqúe, & populi ſuæ diocœſis iniurias ampliùs non tollerans, Diocœſim ſuam Poſnanienſem, in qua dux Vuladislaus cum ſuis commorabatur, generali ſuppoſuit interdicto. Quæ res Vuladislaum Loktek in pœnitudinem & ſatisfactionem induxit. Vnde per certas eccleſiaſticas & ſæculares perſonas reconciliari eccleſiæ, & Andreæ Epiſcopo Poſnanienſi, eccleſiaſticumqúe tolli interdictum obtinuit, & pro hyemis tempore in oras Cracouienſes tranſiuit. Quo diſcedente, Prælati & Barones contra ipſum frementes, quum maioribus tranſgreſsionibus, & tyrannide præſumebatur uſurus.

Diſtulit coronationem ducem, nõ regem ſe appellando

Vuladislaũ uitia.

CAPVT II. LIB. IIII.

Loktek repulſo Venceslaus Bohemus ſuffectus eſt.

ANno Domini milleſimo, tricenteſimo, circa Poſnaniam facta conuentione electionem de Vuladislao Loktek nondum coronato, tanquàm pernicioſam, abrogarunt. Et Venceslaum regem Bohemiæ, qui ſe Cracouienſem & Sandomirienſem ducem gerebat, in regem Poloniæ elegerunt. Qui per ſolennes nuncios ad Pragam miſſos, rogatus eſt, ut regnum ſuſciperet. Et Richſzam quæ & Elizabeth, filiam olim Przemislai regis Poloniæ unicam hæredem deſponſaret. Iam etenim Gutta coniunx eius regina Bohemiæ, Rudolphi regis Romanorum filia, & Alberti ducis Auſtriæ ſoror, uita functa obierat. Is Venceslaus electione de ſe factæ conſentiens, per Kaliſsin apparatu regio Gneznam uenit, & per Iacobum Swinkam archiepiſcopum Gneznenſem, in eccleſia Gneznenſ. aſsiſtentibus ſibi Voyslao Vuladislauienſ. Andrea Poſnanienſi, Ioanne Romka Vuratislauienſ. Epiſcopis, Palatinorumq́ Baronum, & nobilium multitudine copioſa in regem Poloniæ inunctus & coronatus eſt. Exinde in Poſnaniam diuertens, uirginem excellentis formæ Richſzam, quæ & Elizabeth, unicam regni Poloniæ hæredem, in facie eccleſiæ in uxorem accepit, & matrimonium conſumauit. Nuptijſqúe more regio celebratis, omnium terrarum Poloniȩ & Pomeranię plenam adeptus eſt poſſeſsionem. Collectóque notabili Polonorum exercitu, ducem Vuladislaum Loktek omnibus caſtris & præſidijs, quæ pro ipſo tenebantur priuauit. Sed & de ducatu Cuyauiæ atque Lanciciæ patrimonio eius ipſum exuit, & exutum de regno Poloniæ expulit. Et ut ſolidius regnum ipſius permaneret, Barones Bohemorum locauit, Hinkonem de Duba in capitaneum regni Poloniæ. Quo deſtituto Nicolaum Oppauiæ ducem capitaneum

Venceslaus coronatus in regem.

Regno ordinato in Bohemiã migrat.

regni Poloniæ in terris Cracouienſibus adiecit. Friczonem uerò Sleſitam genere, in terris maioris Poloniæ & Pomeraniæ. Thaſſam de Viſſemburg in terris Cuyauiæ. Sicq; rex Venceslaus ordinato regno Polonię, quod ſibi de cætero uidere nõ contigit, cum Richſza alias Elizabeth noua ſponſa in Bohemiam tranſiuit. Dux uerò Vuladislaus Loktek ab eo tempore, quo rex Venceslaus in regem Poloniæ coronatus eſt, nunquàm in uno loco permanſit, ſed per inuia & abdita uagus diſcurrebat, & in ſyluis denſis, aut paludibus inacceſsibilibus pernoctabat, rariſsimè ſub tecto quieſcens, Bohemos ſimul & Polonos perhorreſcens, & ſuſpectos habens.

Loktek fugit in Hũgariam.

Et ne in manus eorum quandoque, præſertim in manus Vlrici de Boskouicz Bohemi, Cracouienſ. & Sandomirienſ. capitanei, cui ſingularius captiuatio eius fuit commiſſa, incideret, in Hungariam perrexit. Exinde autem Romam in priuato habitu, quoniam eo tempore Iubileus ſub Bonifacio octauo uiguit, adijt. Reuertensq;, & ſuarum ærumnarum uiciſsitudines deplorans, ad Amadeum Hungariæ palatinum ſupplex & calamitoſus aduenit, qui eum hoſpitio recolligens benignè proſequutus eſt, fouit, & tractauit, liberalem ſe in eum & munificum gerens.

Andreas rex Hungariæ moritur.

Anno uerò Domini milleſimo, trecenteſimo primo. Andrea Hungariæ rege Budæ mortuo, quidam Prælatorum & procerum elegerunt ad coronam Hungariæ Carolum Marcelli regis Siciliæ in Hungaria præſentem, alij uerò Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ. Et hi Pragam ingreſsi, regem Venceslaum de acceptanda corona Hungarię ſollicitarunt. Qui ſenectuti ſuæ indulgens, filium eius unicum Venceslaum nomine, ex Gutta priore uxore genitum annum duodecimum agentem, inſigni militum robore ſtipatum cum eis miſit,

Venceslaus iunior in regem Hungariæ coronatur.

& coronatus eſt in Alba regali. Verum quum rixæ & diſsidia quotidie inter Hungaros creſcerent. Pluresq; ad Carolum propter uenuſtatem morum deficerent, & Venceslaum deſidem atque ſuperbum peroſi relinquerent. Pater ipſius Venceslaus rex Bohemiæ & Poloniæ, numeroſo comparato exercitu, Hungariam ingreſſus, filium ſuum de faucibus mortis eripuit, & certa loca in Pannonia diripiendo, in Bohemiam reduxit. Rege autem Venceslao & filio ſuo bello Hungarico implicato, Vuladislaus Loktek, Amadei hoſpitis ſui fretus ſuffragijs, in Poloniam peruenit, & caſtrum eccleſiæ Cracouienſ. Pelcziska oppido Vislicien. imminens occupauit, & exinde præſidium Bohemorum de Vislicza diſturbauit & expulit. Caſtrum quoque & oppidum Lelow, in ſuam deditionem & tributum redegit.

Tempore autem quo Albertus Romanorum rex, cum filio ſuo Rudolpho Morauiam & Bohemiam hoſtiliter depopulatus eſt, uſque ad montes Cuthnos, ubi in diebus præfati Venceslai primum fodinæ argenti repertæ ſunt, rex Venceslaus in ægritudinem aduerſam Pragæ incidit, morboq; graſſante, nono Kalendas Iulij, anno Domini 1305. ut

Venceslai regis mors.

aiunt ex phthiſi, Pragæ mortuus eſt, & in monaſterio Aulę regię Ciſtercienſis ordinis, qđ ipſe uiuens erexerat & dotauerat, magnificè ſepultus. Anno coronationis regni Bohemiæ ſexto, Poloniæ uerò quinto, in ſolium eius filius ipſius unicus Venceslaus ſucceſsit coronatus.

CAPVT III. LIB. IIII.

AT Vuladislaus Loktek audita morte Venceslai ſecundi, cum exercitu plus agreſtium quàm militarium in terram Sandomirienſem contendit, & eam ſine reſiſtentia cœpit. Sic & Cracouienſem in obedientiam & regimen eius, iam enim illos Bohemorum ſacietas & faſtidium oppleuerat, conceſſerunt, in urbemq; Cracouienſem prima Septembris admiſſus, caſtrum Cracouienſe quod per Bohemos tenebatur, Bohemis nequicquàm reſiſtentibus accepit. Rex itaque Bohemiæ Venceslaus tertius, qui ſe regem Bohemiæ & Poloniæ titulabat, quanquàm de regno Poloniæ non foret inueſtitus, auditis continuis quærelis ab his, qui de caſtris Poloniæ turpiter eiecti fuerunt, expeditionem in Poloniam parauit, ſed fatum ineuitabile quod incidit, inſanas eius mentes illuſit. Nam dum in Olomuncz in domo Decani Olomucenſis conſiſteret, propter aëris cauma in camiſia duntaxat uelatus, in meridie ſopori deditus, à quodam milite, ter-

Venceslai tertij interfectio truculenta.

tia die Auguſti confoſſus & obtruncatus eſt, cuſtodibus regijs minimè ſentientibus, & quis auctor necis extiterit, ignorantibus. Miles tamen quidam Conradus de Potenſtein natione Duringus, quòd à quibuſdã de domo Decani Olomucenſis currere, & gladium cruore aſperſum ferre, uiſus eſt, correptus repentina rabie, cauſa non digeſta nec audita, trucidatus eſt, cadauerq; ſuum canibus proiectum eſt. Aſſeruerunt nonnulli Albertum Romanorum regem, tres milites Sueuos ad curiam regis Venceslai miſiſſe, & huiuſmodi necem procuraſſe. Aſſeruerunt & alij quoſdam Bohemos ipſum propter facinora eius occidiſſe occultè. Vno autem anno plus minuſúe parumper regnauit, in quo ſoboles maſculina regum Bohemiæ prorſus extincta eſt, & Bohemia ab externis & alienigenis prin-

cipibus

cipibus in hodiernum diem ſubiecta regitur. Anno Domini 1295. Premislaus Rathiborienſis dux, in uigilia natalitij Sancti Stanislai moritur. Et in die feſto Sancti Stanislai, in monaſterio ſanctimonialium ordinis Prædicatorum in Rathibor, quod ipſe uiuens fundauerat & dotauerat, ſepelitur, quamuis fratres ſui & Barones, in alium diem ſepeliendum aſſeruari uoluiſſent. Is ut fertur deuotiſsimus in beatum Stanislaum Epiſcopum Cracouienſ. cui in extremis laboranti apparuit, monens ipſum ut ſe ad feſtum eius celebrandum, & cereum altum, excedentem ſtaturam eius, prout quotannis conſueuerat, à caſtro in monaſterium deferret. Et illo interrogante, quomodo id faciam quum ſim ualetudinarius. Sanctus Dei reſpondit: Ego te, inquit, adiuuabo, & mortuus in profeſto eius creditur apud altiſsimum adiutus.

Regnum Bohemiæ ab alijs gubernatur. *Przemislaus Ratiborienſis dux moritur.* *S. Stanislai miraculum.*

Anno quo ſupra Boleslao Mazouiæ duce caſtrum ſuum Vizna, per Magiſtrum Cruciferorum deſtructum reſtauranti, Expeditionem contra eum Menhardi Magiſtri Pruſsiæ prædicti, deficientes à fide Prutenorum Zambieñ. & Noctageñ. ac occiſionem per eos fratrum Cruciferorum in Barthenſtein & alijs locis auertit. Commendator enim Konigſbergeñ. obmiſſo duce Boleslao, in Pruſsiam reuerſus, ſeditioſos oppreſsit atq; puniuit. In Lithuaniam deinde traducto exercitu, quandam munitionem exuſsit, & caſtrum Kymel occiſis multis Lithuanis conquiſiuit.

Caſtrum Kymel captum.

Anno Domini 1296. Præpoſituram Sancti Andreæ Santhoceñ. habentem iuriſdictionem in ſingulis eccleſijs, clero & populo, infra fluuios Odram, Iuam, Drawam, Vartham, & Notheſz. Ad ordinariam diſpoſitionem Epiſcopi Poſnanieñ. pertinentem, Marchiones Brandenburgeñ. abſtraxerunt, Capitulo eccleſiæ Soldineñ. attribuendo. Pro qua re habenda, Andreas Szimonouicz, & Domancus Poſnanienſes Antiſtites, in conſiſtorio Apoſtolico litigarunt. Sed Ioannes Lodza in Epiſcopatum ſuccedens, rem multis fatigis prope finem uictoriæ perductam proſequi deſtitit, quod in negligentiam eius & iacturam eccleſiæ Poſnanieñ. ceſsit. Similis, & maior iactura eodem anno in eccleſia metropolitana Gnezneñ. accidit. Nam Magiſter & Cruciferi Sanctæ Mariæ de Pruſsia, Culmeñ. eccleſiam ſub Gnezneñ. ditione pluſquàm tricentis annis conſiſtentem auulſerunt, & eccleſiæ Rigeñ. eiusq; Archiepiſcopo in Liuonia, adulterino more ſubiecerunt. Eam iniuriam Iacobus Swinka Archiepiſcopus Gneznenſ. moleſtius ferens, Epiſcopo Culmenſi litem auctoritate reſcripti Apoſtolici nil proficiendo mouit. Tenor reſcripti Apoſtolici ſic incipit: Bonifacius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Dilectis filijs Decano & Præpoſito, ac Scholaſtico eccleſiæ Vuradislauieñ. ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Sua nobis uenerabilis frater noſter Iacobus Archiepiſcopus Gnezneñ. petitione monſtrauit &c.

Eccleſiæ Gnezneñ. iactura. *Culmenſ. eccleſiæ alienatio.*

Anno prædicto milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo ſexto, decimoſeptimo Kalendas Nouembris, Ioannes Gerbiſz Epiſcopus Poſnanieñ. de eccleſia parochiali in Gluſſin ſuæ diocœſis fundauit eccleſiam collegiatam, Præpoſitum & tres Canonicos in eam inſtituendo, & certas decimas, reditus, & prouentus eiſdem aſsignando.

Anno præfato 1296. Vithenem dux Lithuanorum, ingreſſus terram Culmeñ. & diſtrictum Golubieñ. ſpolijs & cædibus ea afflixit. Deinde in Liuoniam ſuas duxit copias. Sigfridus autem Commendator de Balga, & alius Commendator de Konigsbergk Lithuaniam ingreſsi, caſtrum Garthin obſederunt, quo dimiſſo & comperto, quòd dux Lithuaniæ Liuonia non uaſtata rediret, quàm celerrimè mille perſonas ſecum ferentes, in propria redierunt.

Eodem anno Henricus dux Vuratislauieñ. & Legniceñ. filius Boleslai, intelligens ſe tormentis tranſactæ captiuitatis debilitatum ac confractum, propeq; moriturum. Accerſito germano ſuo Boleslao Sweidniceñ. curam & tutelam filiorum ſuorum ei commendauit, qui tutoriam ſubire detrectabat, niſi ſibi de caſtro Sobotha perpetuò cæderet. Henrico autem duce uehementius excandeſcente, & maledicente, quòd non contentus prioribus, reſidua auferre conaretur. Dux Boleslaus Sweidniceñ. diſcedebat. Aſtantes autem duci Henrico perſuaſerunt, ut de caſtro Sobotha etiam ratione tutoriæ cederet, ne ex orphanitate plura filij ammittere cogerentur. Quo reuocato & caſtrũ Sobotha ei reſignando filios, nobiles, atque uaſallos, ei in tutoriam tradidit. Et dux Henricus poſt triduum octauo, uidelicet Kalendas Martij, mortuus eſt, ac in monaſterio monialium S. Claræ ſepultus, tres filios, Boleslaum, Henricum & Vuladislaum relinquens. Et quinq; filias, Heduigim, quæ Marchioni Brandenburgeñ. deſponſata fuit, quo mortuo, religionem Sanctæ Claræ Vuratislauieñ. intrauit. Annam in uirginitate mortuam, Helenam & Elizabeth ordinem S. Claræ in Gnezna profeſſas, & Euphemiam alias Offkam Othoni Marchioni Carinthiæ deſponſatam.

Henricus dux Vuratislauienſis mortuus. *Proles relicta.*

ANno Domini 1297. Boleslaus Sweidniceñ. moleſtè ferens germanum ſuum Henricum Vuratislauieñ. & Legniceñ. ducem captiuitatem paſſum, & notabili portione ducatus Vuratislauieñ. exutum fuiſſe, contra Conradum Glogouieñ. bellum cœpit, interpoſitisq́ tractatibus pacis, duo oppida illum reſtituere compulit, uidelicet Boleslauu, quod pro ſe & filijs ſuis, & in diſtrictu eius caſtrum Cliczdorff erexit, & Haynouu quod pueris ducis Henrici Vuratislauieñ. fratris ſui reſeruauit. In cuius limitibus caſtrum Kroczonouu cõſtruxit. Idem Boleslaus caſtra & ciuitates Bregam, Nyempcz, Grotkouu muris cinxit, duciq́ Bohemiæ Venceslao uaſtationem ei minitanti, cum exercitu occurrit & decernere paratus fuit. Ad ciuitatem quoq́ Vuratislauieñ. tanquàm puerorum tutor, non admiſſus, obſidione eam ſtrinxit, & ſupplicibus ignoſcere, ac ciuitatem Vuratislauieñ. ingredi noluit, donec altitudo murorum ciuitatis quatuor cubitis fuit detruncata.

Caſtrum Kroczonow. Brega, Nyempcz, Grotkow muro cinguntur.

Venceslaus dux Bohemiæ in regem coronatus.

Eodem anno, quarto Nonas Iunij, Dominico die in feſto Penthecoſtes, Venceslaus Bohemię dux ſe in regem, & Gutham coniugem ſuam in reginam, in eccleſia Prageñ. per Archiepiſcopum Maydenburgeñ. coronari procurauit, & poſt triduum Gutha noua regina, ſed uetus coniunx, mortua eſt.

Prima argenteæ monetæ inductio Polonorum.

Anno Domini 1298. Venceslaus rex Bohemiæ, & dux Cracouieñ. atque Sandomirieñ. Cracouia ex integro muro cinxit, deducendo muros, à conuentu Sancti Franciſci iuxta domos Canonicorum in caſtrum Cracouieñ. & ex altera parte depoſt eccleſiam S. Andreæ uſq́ ad Stradomya. Item caſtrum Cracouieñ. anterius muris arcuatis, & turribus altis obduxit & cinxit. Sub regimine huius Venceslai regis Bohemiæ, groſsi Bohemicales & denarij argentei in Poloniam inducti ſunt. Prius ſiquidem argento nigro, & pelliculis capitum, aut extremitarum aſperiolorum fœnerabantur, & mercantias Poloni exercebant.

Conradus Glogouieñ. intoxicatus.

Anno Domini 1298. Conradus dux Glogouieñ. gradu Diaconatus ſpe conſequendæ eccleſiæ Bambergeñ. inſignitus, à nonnullis ſuis militibus uenenatus, mortuus eſt, & in eccleſia Glogouieñ. collegiata, quam cum Thoma Epiſcopo Vuratislauieñ. communiter fundauerat, ſepultus, reliquit ex Salomea filia Vuladislai Othonis ducis maioris Poloniæ, duos filios ſuperſtites, Henricum Glogouieñ. & Conradum Stinauieñ. qui & Krokeleñ. dux, ob gibboſitatem corporis appellatus eſt, poſtea in Prępoſitum Vuratislauieñ. promotus. Tertius filius Przemislaus Sprotauieñ. dux, in bello ante Sieuyor occiderat. Reliquit & tres filias, Annam, Euphemiam & Heduigim. Eodem anno, 16. Kal, Martij, monaſterium minorum in Radzeyouu Vuladislauieñ. diocœſis, Vuladislaus Loketek, Poloniæ & Pomeraniæ dux fundauit.

Anno præfato Lithuani oppidum Strasburg nouæ fundationis in terra Chelmeñ. uaſtauerunt, & uaſa ſacra contaminarunt. Quos Conradus de Szak Commendator, cum militibus Culmenſibus, in nemoribus conſequutus, proſtrauit, & omnem prædam hominum, pecorum, & aliarum rerum reduxit.

Noctagenſ. diſtrictus à Lithuanis uaſtatus.

Ioannes Querin captiuatus.

Anno Domini 1299. uaſtantibus terram Pruſsiæ ſexingentis Lithuanis, Commendator de Brandenburg cum multitudine ſuorum, apud Noctageñ. regionem eos expectabat, Lithuanisq́ illuc uenire tardantibus, gentes Crucifericæ ad propria dilapſæ ſunt. Et Lithuani interim ſuperuenientes, Noctageñ. diſtrictum prædabantur, ducentos & quinquaginta captiuando, alios uerò occidendo. Eodem anno Ioannes Querin Archiepiſcopus Rigenſis per Magiſtrum Liuoniæ & fratres Cruciferos domus Theutonicorum Sanctæ Mariæ, captiuatus eſt, quia ſubijciendam aut penitùs delendam ciuitatem Rigenſem ipſis fratribus conſentire noluit, quod alijs duobus Archiepiſcopis anteceſſoribus ſuis, Ioanni Vochta, & Alberto, terribili mente intulerant. Superioribus quoq́ annis, Fridericum de Hazeldappe Epiſcopum Dabatzenſem à ſuo epiſcopatu proiectum excluſerant.

Rußiæ principes in Sãdomiriam irruunt.

Elwigus Goltbach magiſter Prußiæ.

Conradus de Szak magiſter Prußiæ.

Anno Domini 1300. Principes Ruſsiæ ſcientes digladiationes & diſsidia in regno Poloniæ, inter Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ, ac inter Vuladislaum Loktek excluſum, uigere, cum robore ſuo terram Sandomirieñ. repentè, & torrenter percurrentes, plurimis damnis illatis, prædam ex hominibus & pecoribus agentes, in ſuam regionem redierunt. Eodem anno abſumpto Ludouico de Szippen Magiſtro Pruſsiæ, Eluuigus de Goltbach natione Duringus ſubſtitutus eſt, qui parum uiuens, Conradũ de Szak habuit ſucceſſorem. Item Lithuani ſpolia ex Pruſsia ducentes, in redeundo à Commendatore de Brandenburg, in anguſtijs ſyluarum quas præterire non poterant, occiſi ſunt, tribus duntaxat ex illa cohorte euadentibus. Item Draycolitus prodito caſtro Onkaym

in Lithuania

in Lithuania Cruciferis,cum omnibus Lithuanis,qui in illo erant fidem Chriſti ſuſcepit.

Anno Domini 1301.Stella crinita,quæ Cometes dicitur tempore autumni in ſigno Scorpionis apparuit,uirgam ſeu radios,aliquãdo ad Orientem, aliquando in Meridiem mittendo,durauitq́ per unum menſem.Eodem anno Boleslaus dux Suueidnicen̄. filius Boleslai Legnicen̄. ducis mortuus eſt, & in monaſterio Griſzouu ordinis Ciſtercien̄. quod fundauit & dotauit,ſepultus.Hic primus exactiones principatibus ſuis,& nepotũ ſuorum impoſuit,Nobiliumq́ ſeruitia,& numerum armatorum ad bellum expediendorum per reſpectum ad bona hæreditaria deſcripſit. Hic reliquit tres filios,Bernhardum Suueidnicenſem, Henricum Iauorienſem, & Boleslaum Sambicenſem, aliàs Monſterbergenſem.

Cometes.

Boleslaus Sweidnicenſis moritur.

Seruitium bellicum primum inſtitutum.

CAPVT V. LIB. IIII.

ANno ſupra expreſſo,exercitus Lithuanorum ad ſex millia æſtimatus, terram Dobrzinenſem uaſtauit,quem Poloni perſequuti ſunt, tamen prædam in abdita ſyluarum conditam non excuſſerunt.Idem exercitus Lithuanorum auiditate maioris prædæ ſtimulatus, terram Culmenſ. deprædare cœpit, quem fratres Cruciferi inuadentes fuderunt,& ſeptuaginta occiſis, alios fugauerunt, uirginesq́ & matronas Dobrzinenſ.eripientes,ſoluerunt. Ruthenis caſtrum & terram Lublinenſ.aliquot annis occupantibus,Proceres & nobiles terrarum Cracouienſ.& Sandomirienſ.anno Domini 1302.congregato exercitu, ad Lublin peruenerunt. Quibus Rutheni cum robore Lithuanorum & Tartarorum occurrentes conflixerunt,iuſtoq́ Dei iudicio,Rutheni numero & multitudine ſuperiores,uicti ſuccubuerunt,& in fugam uerſi ſunt.Qui autem in caſtrum Lublinenſ.ſeſe receperant,obſeſsi tabe & fame conſumpti,caſtrum & ſeipſos Polonis tradiderunt.

Poloni in Ruthenis uictores.

Anno Domini 1303.ciuitatem nouam Sandecz Venceslaus rex Bohemiæ & Poloniæ erexit,inter duos fluuios,in confinijs Hungariæ ſitam,in loco uillæ Kamyenycza,ad epiſcopatum Cracouienſ. pertinentis, loco cuius caſtrum & ciuitatem Biecz per cambium,Ioanni Muſcatam epiſcopo Cracouienſ.donauit,iure patronatus Sancti Adalberti eccleſiæ martyris,& Sanctæ Margarethæ tanquàm filiæ epiſcopo Cracouienſ. reſeruato. Eodem anno Venceslaus rex Poloniæ & Bohemiæ,illuſtriſsimam conſortem ſuã Richſzam,quæ & Elizabeth Przemislai regis Poloniæ filiam, de ſpeciali conſenſu Maguntinenſ.& Gneznen̄.Archiepiſcoporum,in eccleſia Pragen̄.per Henricum de Virbna Vratislauien̄.epiſcopum coronari & inungi in reginam procurauit. Anno quo ſupra, Conradus dux Stinauien̄,qui & Korkerſen̄.ob gibboſitatem appellatus eſt,Præpoſitus Vratislauien̄.in Archiepiſcopum Saltzburgen̄. electus, poſſeſsionem eiuſdem accepturus, dum ad Viennam ueniens, Saltzburgum unum tantummodo, & non ceruiſiam triticeam habere cognouiſſet.Ex Vienna in ſuum ducatum Stinauien̄.iam à fratre ſuo Henrico occupatum reuerſus eſt,quem quum armis repeteret, à duce Henrico captus, in Glogouiamq́ deportatus,in turrim proiectus eſt, uaſallorumq́ & nobilium ſuorum cura,de ergaſtulo noctis tempore ereptus,ducatum ſuum plenè repetens anno ſequenti,quinto Idus Octobris mortuus,in Lubenſi monaſterio ſepultus, & uniuerſus Glogouienſis ducatus ad Henricum deuolutus eſt. Potuiſſet iſte Conradus, ſi fuiſſet rationis compos, ex frumento cuius copia ubique reperitur, ceruiſiam ſibi ordinare,& decus Pontificale non contemnere.

Noua Sandecz erigitur.

Richſza Venceslai conſors in reginam coronata.

Cõradus Steynauienſis mortuus.

Sub anno Domini 1304.Lesko Michalouien̄.& Gnyewkouien̄. dux, filius Zemomisl ducis Cuyauiæ Vuladislai Loktek nepos germanus,ſectatus partes Caroli Marcelli in Hungaria,captiuitatem apud Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ incidit. Pro liberatione igitur ſua ducatum Michalouien̄.reclamantibus fratribus Premislao & Kazimiro,obligauit.Conrado Szak,Magiſtro Pruſsiæ in centum & octuaginta marcis Thorunen̄.ſub hac conditione,quòd infra biennium reddito mutuo haberet, poteſtatem terram ſuam eliberandi,aliàs lapſo biennio & pecunia non ſoluta, apud Magiſtrum & ordinem eius remaneret ducatus,ampliùs non redimendus. Quamuis autem ante decurſum prædictorum annorum,dux Lesko & fratres eius Michalouienſ.per Ioannem de Plomikouu Palatinum Vuladislauienſ.integram mutuatę pecuniæ Magiſtro & ordini obtuliſſent ſolutionem.Nullatenus tamen mutuum recipere,& terram Michalouien.reddere uoluit.Nã carior erat prouincia Michalouienſ.quàm pecuniæ.Chirographus magiſtri Pruſſiæ,de hac obligatione ſic incipit: Vniuerſis præſentium literis inſpecturis, Nos Conradus Szalkus magiſter domus Teuthonicorum per Pruſsiam,notum eſſe uolumus &c.

Eodem anno Vernerus Comes de Hohenberg,Adolphus cum germano ſuo de Vinthimel,& Theodricus Elner,pluresq́ alij Rinen̄.milites,in Pruſsiam Cruciferis contra Li-

Conradus Szak Pruſsiæ Magiſter cum cōplicibus Lithuaniam uaſtat.

thuanos auxilliaturi aduenerunt. Magiſter autem Pruſsiæ Conradus Szak exercitu bipartito Lithuaniam hyemis tempore ingreſſus, illam circa territorium Garthin cædibus & flammis uaſtauit, ſpoliaqꝫ in hominibus & pecoribus ſecum retulit. Deinde ſub tempore Quadrageſimæ, Commendator de Konigsbergk in ampliori gentium turma, uenit in Onkaym, ubi Lithuanus uocatus Suuirtil, iuxta clandeſtinam pollicitationem Cruciferis factam, caſtrum præfatum, cuius erat Burgrauius Cruciferis apperuit, qui illud nocte ingreſsi, omnes paſsim matres & fœminas, ſenes & paruulos interimerunt. Caſtrum flammis tradiderunt, & diſcurrendo in uicinas regiones, congeſta præda, eam in Pruſsiam deduxerunt.

Anno prædicto, ſcilicet 1304. Lithuanorum exercitus terram Lancicienſem in die ſancto Penthecoſtes furtiuè ingreſſus, eam cædibus & ſpolijs deuaſtauit, ciuitatem quoqꝫ Lancicien̄. ſine reſiſtentia capiens, ſuccendit. Cui reuertenti & præda grauato, Kazimirus Dobrzinen̄. dux, Vuladislai Loktek germanus, occurrens, durum certamen in uilla Troyanouu commiſit. Et licet fugientibus Lithuanis, Polonis ceſsiſſet uictoria, omnisqꝫ præda fuiſſet erepta, tamen dux Kazimirus in ala quæ debilitari cœperat fortiter pugnans, multitudine telorum & lancearum confoſſus, generoſum ſpiritum fudit.

Kazimiri generoſus interitus.

CAPVT VI. LIB. IIII.

VEnceslao rege utroqꝫ, patre & filio mortis debitū ſoluente Poloni bipartiti, quidā, ut maioris Poloniæ nobiles Poſnanien̄. & Kaliſsien̄. exacerbati contra Vuladislaum Loktek, ſibi in principem Henricum ducem Glogouienſ. Conradi ducis Glogouien̄. filium eligerunt, eo quòd ex Salomea ſorore germana Premislai regis Poloniæ eſſet natus, qui quamdiu uixit, hæredem & dominum Poloniæ ducemqꝫ Sleſiæ Poſnanienſ. & Kaliſsienſ. ſe titulabat. Reliqui uerò Poloni, ut Cracouienſ. Sandomirienſ. Siradienſ. Lancicienſ. Cuyauienſ. Dobrzinenſ. & Pomerani, Vuladislao Loktek regnum innouauerunt. Non enim pro ea tempeſtate, uir in armis melior, & regnum Poloniæ adunaturus reperiri credebatur, qui anno Chriſti 1306. collecto exercitu ex omnibus ſuis terris, Henricum ducem Glogouienſ. inuaſit, & longum æſtatis tempus depopulando, ipſius dominia conſumpſit, Henrico prædicto duce nullam opponente reſiſtentiam. Peracta expeditione dux Vuladislaus Loktek in terram Pomeraniæ deſcendit, & publica negotia tractando, uniuerſo tempore hyemis in ea permanſit. Quumqꝫ diſceſſiſſet, Petrus Suuancza Cancellarius Pomeraniæ, Suuancze Gedanen̄. filius, dolens ſe negligentius tractari, dolensqꝫ ſe à ſolutione pecuniarum, quas in tuenda Pomerania expendiſſe aſſerebat repulſum iri, nouare res cœpit, Marchionibusqꝫ Brandenburgenſibus adhærens, tradere illis Pomeraniam, quum eſſet adminiſtrator eius, & nouem caſtrorum poſſeſſor ſpopondit. Vuladislaus autem Loktek, hac nouitate ad ſe perlata, celerrimè infrequenti exercitu Pomeraniam ueniens, præfatum Petrum Cancellarium comprahendens, in caſtro Cracouien̄. captiuitati incluſit, duobusqꝫ germanis dicti Petri Cancellarij, Nicolao & Ioanne, cum alijs Baronibus pro liberatione ipſius laborantibus, & loco fratris captiuitatem ſubeuntibus, Petrum Cancellarium à uinculis liberauerunt, ſed captiuitatem corruptis cuſtodibus euadētes, & in Pomeraniam ouanter peruenientes, cum Petro Cancellario mox in rebellionem uerſi, Voldemarum & Ioannem nepotem eius Marchionis Brandenburgen̄. in Pomeraniam exercitualiter induxerunt, & certa municipia expugnarunt. Ad Gedanum quoque applicantes, & ipſam uallantes, ciuibus Gedanen̄. quorum maior pars ex Alemannis erat, aſſentientibus, in obedientiam Marchionum uenerunt, caſtrumqꝫ expugnare conati ſunt. Boguſza autem iudex Pomeraniæ, & Capitaneus Gedanen̄. commiſſo caſtro fidelibus Baronibus, cum uno Barone præſtantis conditionis, Niemyerza uocato, ad Vuladislaum Loktek in Sandomiria agentem, celeriori quo potuit curſu peruenit. Et facta narratione de caſtri impugnatione, ciuitatis Gedanenſes ammiſsione, & cæteris ex ordine anxietatibus, Vuladislaum Loktek celerrimè auxilium ferre (quum eſſet uir ad ſingula agenda, animo & manu impiger) promittentem. Boguſsius & Niemyerza ſalubriori eum conſilio uſurum deducebant, ut Magiſtrum Pruſsiæ & ordinem Cruciferorum, tanquàm ſuos eleemoſynarios & pluribus beneficijs obligatos, pro ſuffragio ac repulſa hoſtium, poſtularet, quod acceptatum eſt, & ordinatio huius negotij Boguſze ad plenum commiſſa. Is Magiſtrum Pruſsiæ Henricum de Ploczko, natione Saxonem conueniens, & pluribus beneficijs per Conradum ducē Mazouiæ, auum ducis Vuladislai Loktek, ordini Cruciferorum impenſis commemorans, ſuffragium per gentes & uictualia obtinuit. Non ipſius ducis Vuladislai, ſed proprijs Magiſter Pruſsiæ conſulturus profectibus, quemadmodum proceſſu temporis liquidiſsimè apparuit. Ex compoſito ergo unam partem caſtri Gedanen̄. gentes Magiſtri tutatę ſunt. Alteram Bo-

Diſſenſio electionis.

Petrus Swancza Cancellarius Pomeraniæ captus.

Liberatus rebellauit.

guſza

guſza cum Pomeranis defenſabant,& cōiunctim Brandenburgeñ. à caſtro repellebant, quandoq; trucidabant,& crebrius in eorum caſtra incurſus faciebant. Intantum ut Marchiones Brandenburgeñ. omni ſpe acquiſitionis caſtri deſtituti, ad propria remearunt. Poſt quorum exceſſum ciuitas Gedaneñ. per Polonos & Cruciferos expugnata eſt. Et milites præſidij, à Marchionibus conſtituti, plurimi occiſi, quorū corpora Budgerus Abbas de Oliua, ad monaſterium ſuum deducta, in cœmiterio Sancti Iacobi ante clauſtrum ſepeliuit. Ciues quoq; Gedaneñ. defectionis auctores, capite ſunt cæſi. Dux autem Vuladislaus, Petrum Suiſanczam & fratres eius caſtris Trczel & Sbaſsin, ac duobus oppidis Babimoſt & Sbaſsin exuit, ducali fiſco applicando. Gentes autem Henrici Magiſtri Pruſſiæ, ad hoc ſtudioſè directè, cum Boguſza Iudice Pomeraniæ in caſtro Gedaneñ. ad lites & controuerſias ſuperbæ factæ, intantum creuerunt & uerſæ ſunt, ut præfatū Boguſzam, & Barones Pomeraniæ principales in captiuitatem conijcerent. Boguſza autem ſuæ & ſuorum libertati conſulturus, facto fœdere cum Magiſtro & ordine, ut caſtrum Gedaneñ. ad requiſitionem Vuladislai Loktek purè reſignarent & reſtituerēt. Habita expenſarum de media caſtri cuſtodia, plena ſolutione, exceſsit de altera caſtri medietate, magis tamen eiectus abijt, quàm liberè ceſsit.

Brandenburgenſ. Marchio à Gedano repulſus.

CAPVT VII. LIB. IIII.

QVo comperto Vuladislaus Loktek, magna cœpit cum ſuis conſiliarijs anxietate torqueri. Intelligens Cruciferorum fidem dolis uelatam in perfidiam uerſam fore, uehementiq; tunc primum cœpit pœnitudine urgeri, quòd Marchionum Brandenburgeñ. impetus, non ſuis repuliſſet armis, requirenſque Magiſtrum Pruſsiæ per nuncios. In Kray, aliàs Kroyauicze, uilla prope Radzieiouu, in terra Cuyauieñ. perſonaliter dux Vuladislaus & Magiſter cum aliquot Commendatoribus, conuenerunt, ubi in præſentia Geruuardi Epiſcopi Vuladislauieñ. & Baronum Poloniæ dux Vuladislaus querimoniam eiectionis militum ſuorū de caſtro Gedaneñ. longa oratione diſſeruit, petens & requirens eam reſcindi, & caſtrum Gedaneñ. reſtitui, iniquum & acerbum nimis conteſtans. Si ex auxiliatoribus hoſtes, ex eleemoſynarijs perſequutores, ex amicis & ſocijs infeſtos ſuos, & ſuarum terrarum impugnatores debeat experiri. Magiſter autem Pruſsiæ Henricus, uerbis competentibus uſus, excluſionem Boguſze & militum Pomeraniæ, ut ſeditio rixantium euitaretur, egiſſe, reſpondit, offerens ſe de caſtro Gedaneñ. excedere, dum impenſæ ei refunderentur. Et quum dux Vuladislaus quota eſſet huiuſmodi impenſarum de uno anno quantitas requireret. Magiſter Henricus latens uirus euomuit, centum inquit millia marcarum latorum groſſorum, ſine quorum ſolutione caſtrum Gedaneñ. nullo colore, nullaq; diminutione taxę reſignare uellet; re itaq; infecta & animis irritatis diſceſſum eſt. Magiſter ergo & Cruciferi ualido exercitu ex partibus Alemannię coadunato, in die Sancti Dominici, & eſt dies nundinarum, quando frequentior concurſus populi adeſſe conſueuit, anno Domini 1310. ciuitatem Gedanenſem obſidione cinxit.

Conuentus ob concordiam in Cuyauia celebratus.

Et poſt aliquot dies quibuſdam ciuibus Gedanenſibus, tempore noctis per tradimentum portam ciuitatis aperientibus, hoſtes ciuitatem compræhenderunt, & omnes quos inuenerunt, nobiles & plebeios uario genere mortis occiderunt. Et quod his crudelius eſt, puberes & impuberes infantes & lactantes, more barbarico extinxerunt, ut fama tantæ crudelitatis diffuſa, cæteræ ciuitates metu perculſæ ſine reſiſtentia occuparentur. Exinde ad caſtrum Tſczouu, Carolus de Luczemburg Magiſter Pruſsiæ exercitum promouit, ad quem non longè ſtatiua tenentem, Kazimirus dux Michalouieñ. & Gnyeuukouieñ. è caſtro Tſczouu deſcendens, cum Vincentio Decano Gnezneñ. & alijs Baronibus proceſsit, precatus humiliter, etiam genu flexo, ut arma deponeret, & terram Pomeraniæ non uaſtaret, ſuæ, germaniq; ſui ducis Przemislai à Vuladislao Loktek gubernationi commiſſæ. Sed non eſt exauditus, in tabernaculo enim cum Magiſtro Pruſsiæ prædicto duce Kazimiro prandente, exercitus Crucifericus Tſczouu obſedit. Vixque dux Kazimirus obtinuit, ut ſaluis perſonis & rebus è Tſczouu excederet. Eoque abſcedente, & ad germanum ſuum ducem Przemislaum in caſtrum Suuyecze tendente, Magiſter Pruſsiæ caſtrum Tſczouu incinerauit. Et uerſus Suuyecze procedens, quæq; obuia aut diripuit, aut igne conflagrauit, Choynicza Nouuæ & alios ignobiles uicos. Ad caſtrum tandem Suuiecze perueniens, quod bini fratres principes, Przemislaus & Kazimirus Gnyeuukouieñ. Pro duce Vuladislao Loktek tenebant quatuor ualidis tormentis bellicis caſtri ſtructuras humiles interdiu & nocte ualidiſsimè quatiendo concutiebant. Duobusq; patibulis contra faciem caſtri erectis, Przemislao & Kazimiro ducibus, alijsq; caſtri defenſoribus denunciabat, niſi caſtrum dederent, caſtro expugnato, patibulo ſuſpenderentur. Et ut maiori percellerentur terrore, ſingulis diebus duos, treſue, aut plures

Gedanum obſeſſum & dolo captum.

Tſczow captum.

Swyecze obſeſſum.

homines agreſtes in rure captos ſuſpendebant. Zifridus quoq́, quem Commendatorem oppidi Gnyew uocabãt, Polonis infeſtiſsimus, mane è caſtris exiens, & funibus equo cui inſidebat alligatis, deuouebat ſe ea die nõ pranſurum, donec omnes cordas in ſuſpendendis Polonis conſumeret, quod & faciebat. Cumq́ una dierum ad focum ſtaret corpus calefaciens, & ſua flagitia efferret, ſubito à dæmone correptus, iugulatus eſt, & tandem in ignem proiectus, ut qui alios ſuſpenſione iugulabat, ipſe iugulatus, in igne, non in terra, incendio abſumeretur. Sed continuemus narrationem de Magiſtro Pruſsiæ, qui uidens oppugnationem caſtri Suuiecze ultra ſpem protrahi, ad dolos animũ conuertit, & quendam ex militibus caſtri Andream Cedrouicz, de armis Griphonũ auro corrupit, qui ſub intempeſtę noctis ſilentio, omnia inſtrumenta bellica fregit & præcidit. Ad magiſtrumq́ fugiens, quæ præſtitit miniſterium patefecit. Caſtrenſes ergo ſolis oppoſitis corporibus repugnabant, & ne in periculum extremum inciderent, cum Magiſtro & Cruciferis paciſcuntur, ut dominum ſuum Vuladislaum Loktek, pro ſubſidio requirerent, quod ſi infra menſem non proueniret, ſaluis omnibus rebus & perſonis excederent. Cumq́ nullum ſubſidium & repulſam cernerent (Andreas enim Caſtellanus Roſpergenſis iuſſus ad Suuiecze cum gentibus ſuis accedere, retrorſum etiam non uiſo hoſte abijt) Caſtrum Suuiecza poſt decem hebdomadas, ex quo obſideri cœpit, Magiſtro & ordini deditum eſt. Et ambo duces germani, Przemislaus & Kazimirus, Bogumil Capitaneus caſtri, Otho Lexik inter Barones præcipuus, aliaq́ multitudo Baronum Pomeraniæ, fortunam ſuam increpantes, & fraudem Andreæ Cedrouicz deteſtantes, cum rebus omnibus exceſſerunt. Sic tota Pomerania à regno Poloniæ abſtracta, & à Cruciferis per iniuriam uſque in annum Domini 1466. tenta eſt, donec Kazimiro rege tertio Polonię, aſsiſtentibus ei militibus & ciuibus Pomeraniæ, quindecim annis aſsiduè ordinem bello prę mente, regno Poloniæ reunita eſt.

Mors Zifridi turpiſsima.

Caſtrum Swyecze occupatũ.

Eodem anno 1310. Henricus maioris Poloniæ & Glogouiæ dux, ad comprimendum ſeditionem maiorum Polonum, miſit Ianuſsium Comitem Beberſzein cum forti exercitu, qui quum caſtrum Kloczko obſidere cœpiſſet, Dobrogoſtius de Szamotuli cognominatus paruus, de domo Nalancz, filius olim Thomislai Palatini Poſnanieñ. congregato notabili exercitu ex Polonis, præfatum Ianuſsium Beberſzeyn cõflixit, & omnibus ſpolijs priuauit.

Pomerania recuperata.

Et idem Henricus maioris Poloniæ & Glogouiæ dux, quinto Idus Decembris, anni præfati 1310. Glogouiæ mortuus, & in monaſterio Lubenſi ſepultus eſt. Hic in adminiſtranda iuſtitia nimis ſeuerus fuit, Polonis infeſtus, mores & conditiones illorum plurimum faſtidiebat, furum, prædonum, & maleficorũ maximus perſequutor. Propter quod ſub regimine ſuo terra maioris Poloniæ ſecuritate & pace abundabat. Mechildim filiam Alberti ducis Brunſuiceñ. acceperat in uxorem, & ex ea quatuor filios, Henricum cui Zegan, Conradum cui Olſna, Ioannem cui Stinauia & Gora, & Przemislaum cui Glogouia in diuiſione ceſsit, reliquit. Prælati ergo & Barones maioris Polonię, morte ducis Henrici audita, Conuentione generali Gneznæ facta, duci Vuladislao Loktek adhæſerunt, principatum filiorum Henrici in toto abrogantes. Quidam tamen ciuis Poſnanieñ. Przemek nomine, decreto dominorum contrauenienđo, ciuitatem Poſnanieñ. ducibus Glogouieñ. tradidit, & eccleſiam maiorem Poſnanieñ. præſidio militum: incaſtellauit quoq́ domus Prælatorum & Canonicorum exuſsit, & Nicolaum Archidiaconum Poſnanienſ. dictum Szamotula interfecit. Pręſidio autem huiuſmodi per milites Poloniæ depulſo, in pœnam Przemkonis ciuis Poſnanieñ. ſancitum eſt, quòd nemo ex filijs ciuium Poſnanieñ. ad dignitates & præbendas eccleſiarum Cathedralium regni Poloniæ promoueretur. Et de Henrico hactenus.

Henricus Poloniæ & Glogouiæ dux mortuus.

CAPVT VIII. LIB. IIII.

MAgiſter deinde Pruſsiæ Carolus & ordo eius, Pomerania dolo & armis expugnata, per nuncios & literas precatus eſt, anno Domini 1311. ut ſecum Vuladislaus Loktek in loco competenti conueniret, ſuper terra Pomeraniæ & eius occupatione tractaturus, & conuenientibus duce Vuladislao cum Magiſtro & ordine in Brzeſcze oppido Cuyauieñ. cœpit Magiſter Carolus ſupplicare duci Vuladislao & Baronibus Poloniæ, ut terram Pomeraniæ, circa eum & ordinem conſiſtere ſinerent. Vtq́ue refuſione in auro & argento accepta per patentes literas ſe in perpetuum terram Pomeraniæ uendidiſſe profiterentur. Ad hæc offerebat ſe Magiſter & ordo conſtructurum cœnobium cuiuſcunque ordinis, cum dote ſufficienti, pro quadraginta perſonis, pro ſalute ducis & ſuorum progenitorum, Caſtrumq́ Nyeſzouu, cum uillis Orlouu & Murzinouu reſtituturum. Et in qualibet neceſsitate regni Poloniæ in quadraginta

Decernitur cõuẽtus in Brzeſcze ſuper terram Pomeraniæ.

ginta lanceis, expenſis ſuis & damnis perpetuò ſeruiturum. Hæc ſupplicatio & oblatio
ducem Vuladislaum in bilem & indignationem mouit, quòd pro terra Pomeraniæ, quæ-
dam indigna & leuia offerrentur. Datoq; reſponſo, quòd nulla oblatione ad uendendum
Pomeraniam peruinceretur, triſtis & furibundus diſceſsit. Magiſter autem Pruſsiæ Caro
lus, uidens ſe in petitione ſua ſpretum, ad Voldemarum Brandenburgēſem Marchionem
& nepotem eius Ioannem nuncios miſit, ut ſibi terram Pomeraniæ pro decem marcarum
millibus latorum groſſorum uenderet, inſcriberet & reſignaret. Non ueritus ab eo terram
Pomeraniæ petere, quem non longo tempore ſuis & Polonorum armis fugauerat. Vol-
demarus autem Brandenburgeñ. pecuniam oblatam, pro lucro inſperato, per Pleczko-
nem de Leſſouu, & Lutkonem de Voel in Slupsk (ut autem alij aſſerunt) in Nouua Kaliſs
accipiens, literas phantaſticas de re non ſui iuris (quòd uidelicet uendiderit terram Pome
raniæ, pro decem millibus marcarum latorum groſſorum) tradidit, quarum tenor ſic inci-
pit: In nomine Domini amen. Quoniam iuxta uerbum uiri ſapientis generatio præterit,
& generatio aduenit. Nihil ſtabile, nihilq; permanens eſt ſub ſole, ſed uanitati atq; muta-
bilitati ſubiacent uniuerſa, & ne cum labentibus annis, rerum magnificè geſtarum & per-
utiliter, labatur & aboleatur memoria: Munificentias & libertates, præſertim in pias cau-
ſas & loca religioſa collatas, ſcriptura conuenit perpetuari: Nos igitur Voldemarus Dei
gratia Brandenburgeñ. & Luſacieñ. Marchio, tutorq; illuſtris Ioannis Brandenburgeñ.
Marchionis. Ad uniuerſorum notitiam, præſentium & futurorum cupimus deuenire. Fi-
nis earundem. Actum & datum in curia Breden. Anno Domini 1311. in uigilia B. Ia-
cobi Apoſtoli, quæ uenditio quantæ fuit ualoris, uel ab imperitis facilè cognoſcitur.

Magiſtri oblatæ conditiones per Vuladiſlaum reijciuntur.

Pomerania falſò uendita.

Venditiones literæ.

Sequenti anno uidelicet anno Chriſti 1312. Albertus aduocatus Cracouienſis, cum
magiſtratibus Cracouieñ. moleſtè ferens quòd oneribus, exactionibusq; grauibus pro
adminiſtrandis bellis quibus impetebatur Vuladislaus Loktek Craco. præmebat, furūq;
& prædonum flagitia non coërceret, cum Boleslao Opolieñ. duce de Cracouieñ. ciuitate
illi dedenda componit. Qui Opolieñ. congeſto exercitu apertas ciuitatis portas ingredi-
tur, arce loci eiuſdem in fide Regia manente. Ad cuius præſidia & ciuitatis recuperatio-
nem Vladislaus aſſurgit, obſidioneq; urbem præmendam decreuit. Sed legatis median-
tibus, Boleslaus Alberto aduocato, & cæteris qui ſe nouerant, ciuibus parum fidens mo-
tus comminationibus Cubitalinis, adhortationibusq; legatorū eius, præſertim uerò pro-
ſpiciens Kazimirum Cubitalis filium, uerum atq; iuſtum eius ſucceſſorem, cauſas aduer-
tus ſui coram legatis in Aduocatum retorquet ſic ſub cōditionibus regreditur Opoliam,
Aduocato & cæteris factionis auctoribus ſecum receptis, Vladislaus hoſte per conditio-
nes uicto, Cracouiam uictor ingreditur. Amplißimas aduocatiæ poſſeſsiones, & ſuppel-
lectilem ciuium ſceleris conſciorum confiſcat, plures uerò obtruncat, nonnullos alijs pœ-
nis uitæ damnat. Ex domo uerò Aduocati, arcem erigit, & in ualua S. Nicolai turrim ex-
tollit, in quibus præſidia locat, ſic feliciter regnat. Sic quoq; Ius eligendorum. Conſulum
quondam in communitate perenne in Palatinum loci mittit, aliquid tamen reſtrictionis
& limitationis, per priuilegium regis Sigiſmundi moderni patiens, ut cum conſenſu ali-
quorum de conſulatu ſeniorum, & ex his qui ius publicum dicunt, quos Scabinos appel
lant, & non ex ſe Palatinus Cracouieñ. electionem conſulum proſequeretur. Ne paſsim
inualidi reipub. ad magiſtratum eueherentur. Villam optimam Lanthkouicze, non lon-
gè à flumine Srenyawa ſitam, per uxorē Gnyeuomiri, & filium eius monaſterio Miecho-
uieñ. in primordio fundationis donatam, nō interueniente aliquo demerito. Niſi quia Al-
bertus aduocatus Cracouieñ. à Præpoſito Miechouieñ. germano ſuo, donatione eius ad
tempus utebatur, uiolēti & iniuſto brachio à monaſterio Miechouieñ. abſtulit, & ſuo fi-
ſco ducali appropriauit. Ioannem Muſcatam Epiſcopum Cracouieñ. inſimulatum licet
falſè, eo quòd Sleſita eſſet, tradimenti prędicti conſcium fuiſſe, odio & intentatione capti-
uitatis perſequutus eſt. Nec eum ad poſſeſsionem caſtri & diſtrictus Biecz, ab Hungaris
iam reſignati, admiſit. Interceptum enim fuit olim caſtrum Biecz per Hungaros, regente
illud Abbate Thiniceñ. & eius poſſeſsio per regem Venceslaum, pro loco ciuitatis nouæ
Sandecz Epiſcopo Cracouieñ. inſcripta. Acceſsit tandem pax in regno Poloniæ domeſti
cis & externis ſedatis bellis, uerum fames omni bello atrocior, regiones Poloniæ & Bohe
miæ inuaſit, & dietim augmentata tribus annis durauit, & plures mortales abſumpſit, pa-
rentes filios, & filij parentes pro excludenda fame occiderunt. Nonnulli cada-
uera in patibulum actorum rapuerunt, ut rugientem implerent
uentrem. Lupi in obuios quoſq;, etiam tenſas bali-
ſtas portantes, inſiluerunt, & per-
uictos edacißimè de-
uorarunt.

Aduocati Cracouienſ. in Vuladiſla. Loktek reſiſtentia.

Vuladiſlaus aduocatiam confiſcat.

Palatio electio ingratus data.

Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſ. captus.

Fames ualida.

CAPVT

CAPVT IX. LIB. IIII.

Vuladislaus Loktek coronari cupit.

INterim maiori Polonia in unam Monarchiam & dominium Vuladiſlai Loktek per mortem Henrici Sleſiæ & Glogouiæ ducis redeunte, cœpit dux Vuladiſlaus Loktek de coronatione ſua, ſimul & recuperatione terræ Pomeraniæ cogitare. Ad quæ conſequenda, Gerwardum Vuladiſlauienſem Pontificem, uirum ſingularis prudentiæ, & patriæ feruentiſsimum amatorem, ad ſummum Pontificem Ioannem uigeſimum ſecundum, in Auinione tunc ſedem tenentem, anno Domini 1316. miſit, cum inſtructionibus & literis tàm à duce Vuladiſlao, quàm à Prælatis regni Poloniæ, ad ſummum Pontificem & Cardinales datis. Quo cognito Magiſter Pruſsiæ, & ordo Cruciferorum, nuncios in Auinionem qui propoſitiones & quærelas regni Poloniæ ſiniſtris reſponſis eliderent, miſerunt. Alios quoque nuncios ad Ioannem Bohemiæ regem tranſmiſerunt, donis & precibus eum ſollicitantes, ut Vuladiſlaum Loktek ſuum & illorum hoſtem, in regem erigi non pateretur. Quum ipſum ius regni Poloniæ iuſtius ratione ſuæ conſortis Elizabeth filiæ Venceslai regis Bohemiæ & Poloniæ contingeret.

Cruciferi coronationem impedire conantur.

Quemadmodum ex inſtigatione Bohemorum, regem Poloniæ idem Ioannes rex, nulla poſſeſsione in Polonia habita, ſe titulabat. Summus igitur Pontifex Ioannes 22. ex Gerwardi Epiſcopi Vuladiſlauienſis, & aliorum multorum inſtructione, graue odium in Crucifericum ordinem concepit, & cauſam ſuper occupatione terræ Pomeraniæ Ianiſlao Archiepiſcopo Gneznen. Damaratho Epiſcopo Poſnanien. & fratri Nicolao de Mogilno, per reſcriptum commiſit audiendam, & fine debito decidendam. Super iure uerò & titulo regni Polonię, Ioanne rege Bohemorum impediente, qui cum Philippo Francorum rege, affinitatem illo tempore iunxerat, filiam eius ſuo filio Venceslao, qui mutato nomine, Carolus nomen ſortitus eſt iungendo, decretum non dedit. Prelatis tamen & Baronibus regni Polonię, ſubtilibus celaturis quid agendum eſſet ſcripſit. Super quo Gerwardus Epiſcopus Vuladiſlauienſis ſchemate largiori & expreſſo, Apoſtolicam habens exploratam uoluntatem, Prelatos & Barones commonefecit, quatenus ſine aliqua cunctatione coronationem regiam proſequerentur. Anno itaque Domini 1320. die Dominico Sanctorum Fabiani &

Vuladislaus Loktek coronatur una cum coniuge.

Sebaſtiani, dux Vuladiſlaus Loktek in regem, Heduigis uerò conſors ſua, ducis Boleslai Kaliſsienſ. filia in reginam Polonię, in eccleſia Cracouienſi, per Ianislaum Gneznenſem Archiepiſcopum, aſsiſtentibus ſibi Ioanne Muſcata Cracouien. Damaratho Poſnanienſ. Epiſcopis. Et Thinicen. Mogilnen. Andrzeouien. Breſzen. Abbatibus infulatis, & multitudine procerum & nobilium copioſa, inuncti, & coronati ſunt, diadematibus regijs ex Gnezna cum pomo & ſceptro in Cracouiam translatis. Ab eoq́ tempore Cracouienſ.

Cracouienſ. ecclesia regũ Poloniæ coronandi locus.

eccleſia iure coronandi Poloniæ reges primum dotata & priuilegiata eſt, perpetuis temporibus eo fruitura: communiq́ edicto ſancitum eſt, ut in caſtro Cracouien. uelut arce firmiſsima, corona, aliaq́ deponantur & obſeruentur regalia, quæ in Gneznenſi rure hoſtilem inuaſionem nequicquàm prohibere ualente, tutè ſeruari non poterant. Peractis coronationis ſolennijs, Vuladiſlaus rex Poloniæ rebuſpub. præſertim de uiarum pacificatione, furum exterminio, & Pomeraniæ recuperatione, de cuius ammiſsione uehementer angebatur, prouidebat, & iuxta commiſsionem Apoſtolicam Archiepiſcopo Gnezneñ. Epiſcopo Poſnanien. & Abbati Mogilneñ. reſcriptum exhiberi iuſsit. In procuratores huiuſce cauſæ Philippum Cancellarium, Sbigneum Vicecancellarium regni Poloniæ, & Ioannem Canonicum Rudenſem, Capellanos ſuos conſtituens, quæ integro anno cum obſeruatione terminorum eſſentialium, teſtiumq́ notabilium inductione, uſque ad ſententiæ diffinitiuè prolationem, pro reddenda terra Pomeraniæ, pro ſolutione triginta millium marcarum monetæ Polonicalis, ratione fructuum perceptorum, & pro ſoluen-

Actio ſuper terra Pomeraniæ.

dis centum quinquaginta marcis groſſorum latorum Pragenſ. ratione expenſarum, perfecta & deducta eſt. Primus autem terminus in Brzeſcze, alij uerò translata ſede iudicum Iuniwladiſlauia continuabantur. Pro Magiſtro Friderico & ordine Cruciferorum citatis per Sifridum de Papow presbyterum, mandatum ſufficiens ad cauſam producentem, contra iuriſdictionem iudicum exceptum eſt & appellatum à grauamine in primo & ultimo termino, tamen iudices Apoſtolici, proceſſus exequutoriales cum cenſurarum fulminatione tradiderunt. Interdicto etiam eccleſiaſtico, in terras, & loca, in quibus Magiſter & Commendatores demorarentur adiecto. Et licet uigore appellationis à ſententia diffinitiua, multis uarijsq́ fatigis, apud ſedem Apoſtolicam etiam promotionibus principum pro abſolutione Cruciferi deſudaſſent. Nullatenus tamen regijs procuratoribus impedientibus, donec in totum parerent rei iudicatæ, eam impetrare potuerunt. Præterea perpendens rex Vuladiſlaus, terras regni Poloniæ clandeſtinis & furtiuis Lithuanorum inuaſionibus deſertatas, crebra de liberatione ac conſilijs, cum Prælatis & ſuis Baronibus habitis.

Filia Gedimini Kazimiro deſponſata. Optima dos.

A Gedimino Lithuanorum ſupremo principe,miſsis procis,filiam in coniugium filio ſuo Kazimiro,anno Domini 1325.accepit. Et quum Lithuania aurum & argentum non haberet, omnium captiuorum annis ſuperioribus ex Polonia abductorum,cuiuſcunque ſexus,ſtatus,& conditionis fuerunt,reſtitutionem pro dotalibus accepit. Sponſa ad Cracouiam perueniens,à Nankero Epiſcopo Cracouieñ. de fide inſtructa, in uigilia Sanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum,in eccleſia Cracouieñ.baptiſata eſt,& Anna nominata,Kazimiroq; filio regis ſedecimum annum attingenti,ſolenniter deſponſata. Pax quoq; per huiuſmodi affinitatem inter Polonos & Lithuanos compoſita eſt. Et hi qui ex Lithuanica captiuitate relaxati redierant, terram colere adorſi, non ueteres ſolum,ſed & nouas uillas in cruda radice locatas,habitabiles,arabiles,& frugiferas fecerunt. Deinceps reuocatis pluribus iniurijs rex Poloniæ Vuladislaus, quibus regnum Poloniæ per Marchiones Brandenburgeñſes ſuperiori tempore,in interfectione regis Przemislai,in uaſtatione Pomeraniæ,& eiuſdem iniuſta uenditione,laceſsitum fuit cum copijs ſuarum gentium,& auxilijs Lithuanorum, Ruthenorum atque Valachorum, anno Domini 1326. Marchiam Brandenburgenſem & Voldemarum eius Marchionem,tempore æſtatis,poſt feſtum Sancti Ioannis Baptiſtę inuaſit,& citra & ultra Odram,à Brandenburgk uſque ad Frankfordiam quantò latiùs potuit, depopulationem, per prædas, exuſtionesq;,expugnationi caſtrorum & urbium non intendens extendit. Vniuerſaq; Marchia prædata,& omni genere ſpoliorum ditatus,abſq; aliqua reſiſtentia Brandenburgenſium,cum uniuerſo exercitu ſanus & incolumis in Poloniam redijt. Multa fœda ea expeditione in Eccleſias Dei,& matronas,à Barbaris cum Polonis militantibus,Vuladislao rege Poloniæ nequicquàm inhibente,commiſſa ſunt. Centum quadraginta uillæ,& totidem eccleſiæ,ignè conſumptæ,duo monaſteria Griſeorum,& duo monialium exuſta ſunt. Impuberes & ſenes cæſi, & pluſquàm ſex millia animarum in miſerabilem captiuitatem abducta ſunt. Quædam ſanctimonialis ne ſtupraretur à Barbaro,ſpopondit ſe inſtructuram illum, quo pacto nunquam ferro uiolaretur, experimentum primum, ceruicem eius fortiter feriendo,ſumpturus. Id dum Barbarus exequitur,uirgine occiſa,ludificatus, magis pudicitiam illi curæ fuiſſe quàm uitam didicit. Quidam miles Polonus Andreas ex Mazouia,iniurias ſuas & ſuæ gentis à Dauid Lithuano Capitaneo in Garthin illatas ultum iri æſtuans. In Lithuanicum exercitum iam tunc à rege Poloniæ deſtitutum uenit, & præfatum Dauid,in omnium conſpectu obtruncans,perſequentium illum manus Lithuanorũ effugit.

Vuladislaus Pomeraniam ingreditur & uincit.

Religioſa calliditas.

Lithuani Marchiam depopulati.

Sequenti anno,ſcilicet 1327.Princeps Lithuanorum collecto exercitu,ſecretis & inuijs itineribus,nona die Martij Marchiam ingreſſus,& circa Frankfordiam ſupra Odram ſtatiua ponens,reſiduitates & reliquias uniuerſæ terræ,more barbarico abradens, incolas trucidando,aut captiuando,nemine aduerſante,feſtina fuga cum rapta præda in Lithuaniam reuerſus eſt.

CAPVT X. LIB. IIII.

Vanko dux Mazouiæ ſuſpectus moleſtatur.

Victoria Polonorum.

DEinde perpendẽs Vuladislaus rex Poloniæ Magiſtrum & Ordinem Cruciferũ cum de Pruſsia obſtinatos, & cenſuras apoſtolicas contemnentes , patrimoniumq; ſuum,terram Pomeraniæ,occupatum, muris fortiſsimis cingentes, anno Domini 1328.cum proprijs gentibus,& auxilijs Caroli Hungariæ regis generi ſui,aliorumquê auxiliatorum in grandi numero terram Chelmenſem ingreſſus, eam uaſtauit,uillas omnes & curias exurendo. Vrbes tamen & caſtra nòn expugnando,nullamq; reſiſtentiam paſſus,cum omni præda & uniuerſis illic quęſitis,in Poloniam,poſtea in Cracouiam ſanus redijt. In ducem autem Mazouiæ, Vankonem alias Venceslaum, quòd Cruciferos clandeſtinè & publicè gentibus ſuis & uictualibus in eo bello iuuerat, miſit exercitum,& omnem ducatum ipſius ſpolijs & igne uaſtauit. Et Vanko dux Mazouiæ cum Cruciferis & gentibus ſuis uiciſsitudinaria ultione,terram Cuyauię graſſabatur. Militibus autem Poloniæ accurrentibus,duro certamine commiſſo, acies Cruciferica & Mazouica fracta eſt. Vankone autem duce Mazouiæ fuga ſibi conſulente, Commendator Thorunenſis cum omnibus ſuis occiſus eſt.

Rex Bohemiæ cum ordine. Vernerus Magiſter Pruſsiæ. Caſtrum Dobrzinenſ. capitur.

Ioannes tandem rex Bohemiæ, & Comes de Luczemburgk, multis largitionibus & promiſsis Cruciferorũ euocatus,cum exercitu ſuo & Vernero de Orzela magiſtro Pruſſiæ,ordineq; Cruciferorum terram Dobrzineñ. in quadrageſima, anno Domini 1329. ingreſſus,caſtrum Dobrzineñ.machinarum proiectionibus contriuit,& per deditionem Pauli de Spiczmir, dicti Ogon, Palatini Lacicieñ. qui in illo erat Capitaneus, defenſionem caſtri amplius tueri non ualentis,caſtrum Dobrzinenſe accepit. Exinde totam terram Dobrzinenſ.in Magiſtri poſſeſsionem redigendo. Kerſtrannus autem Crucifer,qui caſtrum Dobrzinenſe tenebat, cum multitudine exercitus eccleſiam cathedralem & ci-

uitatem

uitatem Vuladislauienſ. cum domibus Canonicorum & uillis proximis ſpoliauit, & igni ſuppoſito, cum reliquijs Sanctorum & ornatu earum conſumpſit. Matthiæq́ Epiſcopo Vuladislauienſi, Canonicis, clericis, laicis & ciuibus, ſub pœna capitis, ne quouiſmodo ædificare præſumerent inhibuit. Diſtrictum inſuper Czechoczin, ad menſam Epiſcopi pertinentem occupans. Nulli alteri niſi Magiſtro & ordini ablationes ac tributa perſolui mandauit. Poſt hæc Ioannes Bohemiæ rex, cum Vernero Magiſtro Pruſsiæ ciuitatem Plocenſem obſedit, Mazouiamq́ ſpolijs & incendijs affecit, ſed duce Mazouiæ obedientiam ei præſtante, obſidio ſoluta eſt. Magiſter autem & ordo, ſciens uenditionem & inſcriptionem Voldemari marchionis Brandenburgenſis ſuper terra Pomeraniæ factam eſſe inanem & nihil iuris habentem, ſacra auri oblatione porrecta, à Ioannne rege Bohemiæ inſcriptionem & reſignationem eius obtinuit. Ioannes enim rex Bohemiæ (apud poſteros meritò ridendus, quòd aliena iniuſtè uenderet. Et noſtris diebus Deus iudex æquitate perſpecta eam immutauit) literas reſignationis & inſcriptionis dedit tales: Nos

Ioannis Bohemiæ regis inſcriptio.

Ioannes Dei gratia Bohemiæ & Poloniæ rex, ac Luczemburgenſis Comes, & Elizabeth per eandem gratiam eorum regnorum regina, ac comitiſſa Luczemburgenſem, conthoralis ſua. Ad uniuerſorum notitiam, tàm præſentium quàm futurorum, uolumus tenore præſentium in perpetuum peruenire. Quod quum inter ſingula pietatis opera, quibus ad æterni regis peruenitur ſolium, &c. Finis. Datum & actum Thoruniæ, anno Domini 1329. Dominica Inuocauit. Præſentibus ſpectabilibus & nobilibus uiris, fidelibus noſtris &c. Ex aſsiſtentia itaque & inſtigatione Ioannis Bohemiæ regis, Vernerus Magiſter Pruſsiæ, conducto numeroſo exercitu in æſtate anni ſequentis, caſtra Nakel & Viſſegrod intercœpit, & ea exuſsit. Caſtrum autem Radzieyow, præſidium regium adhibito igne conſumpſit. Ne Magiſter eo potiretur, ad caſtrum quoque Raczanſz Epiſcopi Vuladislauienſ. applicans, crebra machinarum proiectione ipſum confregit. Cumq́ puteum aquæ, ex quo multitudo defendentium cum coniugibus & pignoribus reficiebantur, ademiſſet caſtrum conquiſiuit, multis theſauris hominum & ſpolijs potitus, multos nobiles & plebeios illic captiuando, quos Matthias Epiſcopus Vuladislauienſ. compaſſus eorum calamitatibus, quadringentis marcis Polonicalibus à Magiſtro redemit, & in priſtinam libertatem reſtituit, tandem quintadecima Septembris caſtrum Gnyewkouienſe, per eoſdem Cruciferos conquiſitum, flammis conſumptum eſt. Matthias etiam Præſul Vuladislauienſis, ſiue id puſillanimitate, ſiue alio affectu ægit, habito conuentu cum Vernero Magiſtro Pruſsiæ, in Thorun in die Sancti Bartholomæi, abſque conſilio regis ac Metropolitani, & ſui Capituli, omnes decimas terræ Pomeraniæ manipulares, in ſex tantummodo groſſos commutauit. Obligando ſe primum metropoliticam, deinde Apoſtolicam confirmationem infra unum annum, ſuper hoc expedire. Diuertentibus tandem Cruciferis in Pruſsiam, Vuladislaus rex Poloniæ, qui toto illo tempore cum magna diligentia exercitum comparabat, cum ſuis gentibus, cum auxilio Hungarorum, à Carolo rege Hungariæ miſſo: cui Vilhelmus dux Auſtriæ præerat. Cum exercitu Lithuanorum & Samogitarum, cui princeps Gedimin perſonaliter præerat, terram Culmenſem ingreſſus, ſingula quæque paſsim uaſtauit & exuſsit. Ad fluuium autem Drwancza perueniens, aliquot diebus illic conſiſtere coactus eſt. Magiſter enim Pruſsiæ cum Magiſtro Liuoniæ, ripas fluminis per aliquot miliaria, truncis Oxigonis & compaginibus lignorum præcluſerant, proiectione machinarum tranſitum regis prohibentes. Rex uerò ab uno agreſti, uado fluminis monſtrato & cognito, relictis aliquot militibus armatorum in ſyluis occultatis, quamprimum hoſtes ſecederent fluuium ſuperare, fumoq́ ſignum præſtare iuſsit. Ipſe autem cum exercitu retrorſum uerſus Brodniczam iter per tria miliaria conficiebat. Et quum omnis exercitus Crucifericus ad Brodniczam diuertiſſet, Milites regij ex ſtatione prodeuntes, fluuium Drwancza abſque impedimento ſuperarunt, & ſignum fumo oſtenderunt. Quo rex uiſo, concito gradu ad heſterna ſtatiua reflexo itinere perueniens, circa molendinum Lubicz fluuium facilè ſuperauit, & acies ordinauit. Cruciferi autem, præter opinionem ſuam, exercitum regium, ſuo multo ſuperiorem uidentes, diſſoluto campeſtri exercitu, in munitiones ſe receperunt. Rex autem deſiderio pugnæ fraudatus, latiùs uaſtationem iuſsit extendi, prædas coactas in Poloniam aliquotiens mittendo. Dumq́ue ad ulteriora exercitum promoueret, Caduceatores à Magiſtro & Cruciferis circa Grudzancz aduenientes, pacem cum rege ad feſtum Sanctæ Trinitatis, ſequentis anni compoſuerunt. Ea conditione, ut ſuper occupatione terræ Pomeraniæ, & damnis inde ſequutis, Carolus rex Hungariæ, pro parte Vuladiſlai regis Poloniæ, & Ioannes rex Bohemiæ, pro parte Cruciferorum inducijs durantibus, iuſtum pronunciarent decretum, & poteſtatem compellendi utramque partem ad ſuæ ſententiæ obſeruationem haberent. Verum Cruciferis Ioannem regem Bohemiæ ad concordiam

Nakel & Viſſegrod caſtra exuſta.

Raczanſz captum.

Caſtrũ Gnyewkouienſ. exuſtum.

Vuladislaus rex reſtitit.

Pacis pactum neglectum.

concordiam non adducentibus, pacis conditio neglecta, & bellum periculoſiſsimum denuò ortum eſt.

Vvladislao etenim rege Poloniæ anno Domini 1331. in die Sanctæ Trinitatis, quæ fuit quartadecima menſis Iunij, agente conuentum omnium ſuarum terrarum generalem in oppido Chaczini, abrogato & deſtituto Vincẽtio, de Pomorzani palatino Poſnanieñ. de familia Nalancz, à Capitaneatu maioris Poloniæ, Filium ſuum ducem Kazimirum uiginti & unum annum natum præfecit, ut eo adminiſtrante longinquiora regni, ipſe rex Vvladislaus quietior Cracouiæ conſiſteret. *Vincentius Palatinus de Capitaneatu deponitur.*

CAPVT XI. LIB. IIII.

Vincentius autem de Pomorzani, ademptum ſibi maioris Poloniæ capitaneatum dolens, ad Magiſtrum Pruſsiæ Luderum, ſpe nouandarum rerum tranſiuit, & pluribus promiſsionibus, ut inuaderet maiorem Poloniam eum pellexit & induxit. Magiſter autem & ordo oportunitatem benè gerendi belli non negligens, cum potenti exercitu, cui Theodericum de Aldemborg Marſchalcum, & Othonem de Luterberg præfecit, Vincentium palatinum in Poloniam tranſmiſit. Qui pertranſiens Brzeſcze & Iunivvladislauiam, occultis itineribus perueniens, Slupczam oppidũ epiſcopi Poſnanieñ. cœpit & incendit. Exinde ad Piſdri, ubi Kazimirus filius regis commorabatur, properè aduenit. Sed duce Kazimiro præmonito, & cum ſuis militibus in loca ſylueſtria tempeſtiuè ſe recipiente, ſpesq; hoſtiles fallente, Cruciferi furore repleti, in oppidanos Piſdrenſes debachati ſunt, & ſuccenſo oppido cum eccleſijs, omnẽ orã citra & ultra Vartham, ſpolijs & incendijs cõplentes. In Thorum ad Magiſtrum Pruſsiæ, cum præda Vincentio palatino Poſnanieñ. comitante, reuerſi ſunt. Luderus autem de Brunſvvig magiſter Pruſsiæ, commendato Vincentio de Szamotuli palatino Poſnanieñ. quòd fidem promiſſam ſyncerè cuſtodiret: multò maiorem exercitum ex Alemania conductum, tum ex proprijs gentibus, & magiſtri Liuoniæ militibus copioſa multitudine refertum. Cum commendatoribus ſingularum terrarum ad uaſtandum uniuerſum regnum Poloniæ, ducente Vincentio Palatino Poſnanieñ. tranſmiſit. Qui terra Cuyauiæ abſq; uaſtatione pertranſita, in ciuitatem Lancicieñ. peruenientes, ipſam in girum ſuccenderunt. Caſtro Lancicieñ. per milites regios ſtrenuè defenſo, uillis autem & oppidis omnibus in gyrum diſcurrendo ſuccenſis. Exinde in Kaliſz ducente Vincentio Palatino iter uerterũt, & caſtro conquiſito, ab oppido cum ſtrage eorum repulſi ſunt. Illicq; ſtatiua quinq; diebus, Ioannem regem Bohe. expectantes, qui ſe in auxilium eorum cum exercitu uenturũ ſpoponderat, tenuerunt. Sed rege Bohemiæ non adueniente moto exercitu, Zneznam, Nakel, Pobiedziska, Sroda, Koſtrzin, Kleczovv, & uillas in gyrum exuſſerunt. De eccleſia Gnezneñ. haud ſecùs quàm Barbari uaſa ſacra, & ornamenta diripuerunt, corpus tamen ſancti Adalberti non reperientes. A Gnezna eorum exercitum dirigente Vincentio Palatino, ad Vnyeovv mouerunt, & caſtra Vnycouieñ. atq; Siradien. cum oppidis eorum. Item Vartham, Stavv, Szade, igne demoliti ſunt. In monaſterio Siradien. Nicolaus Prior ordinis prædicatorum prouolutis genibus, Hermannum Commendatorem Elbingeñ. precatus eſt. Cuius noticiam bonam, quum eſſet in conuentu Elbingeñ. contraxerat, ut à ſpolio & incendio monaſterij eorum abſtineret, qui ſuperbè reſpondens in uulgari Prutenico, ſe non intelligere ait, cum alijs in monaſterium irruit, & calices, cruces, ornamenta fortunas diuerſorum hominum illic cum bonis ſuis cauſa conſeruationis fugientium abſtulerunt. Monachos cappis, homines uerò utriuſque ſexus indutis, uſq; ad extremam denudationem exuentes. Et quum per oppidum Konin uerſus Pruſsiam redirent, tria millia equeſtrium, ad lacum Niſzamisl miſerunt. Illic enim nobiles & agreſtes cum pecoribus congregati, iuxta præfatum lacum aggerem, & foſſata, ſeptem miliaribus in longum, à Zuola & Kampa uillis uſque ad oppidum Gluſsino extruxerunt, & ſeſe abdiderunt, certioresq; facti de hoſtium aduentu, Vvladislao regi Poloniæ, qui haud longè diſtabat, pro ſubſidio ſupplicarunt. Qui illis Marſchalcum cum aliquot centenis ſuorum aulicorum tranſmiſit, quibuſcum aduenientes, hoſtes tanta cæde conflixerunt, ut pauci admodum mortem euaderent, quod oſſa occiſorum in eodem loco monſtrant. Vvladiſlaus autem rex Poloniæ quamuis ſtridores bellicos refugeret, & in ætate penè decrepita deficeret, tamen iuſta ira uiuacitatem ſubminiſtrante. In altero Cruciferorũ ingreſſu, exercitu ex ſuis duntaxat terris collecto, in diſcrimen uniuerſæ dimicationis non uenit, quum hoſtiles copias, multò ſuperiores cerneret, ex abditis tamen & inſidioſis locis, data opor-

Ad Magiſtrum Pruſsiæ deficit.

Luderus de Brunſwig magiſter Pruſsiæ.

Vincẽtius dux Prutenorum factus.

Grande ſacrilegium.

Wladislaus ſuis auxilia mittit.

tunitate, crebra ſtrage ipſas afficiebat: anxiuſcꝫ & dolens de ſui regni uaſtatione quum uires deficerent, ad dolos ſe conuertit. Nuncioſcꝫ ſecretò ad Vincentium palatinum Poſnanieñ. miſit, ut patriam hoſti proditam, poſt tot fauillas & cineres commiſeratus releuaret. Habiturus perpetuam importunitatē ſcelus ſcelere compenſaret. Vincentius ergo palatinus ad omnia pro ſalute patriæ ſufferenda ſeſe obtulit, et nocte tanquam exploratum iret, ad ſecreta colloquia regis uenit. Primumcꝫ obtenta uenia de malè perpetratis, hoſtilem exercitum magnum numero fore docuit, onere uerò ſarcinarum ac ſpoliorum, et ſibi ipſi grauem & ad fugam magis, quam ad pugnam procliuem, & ut fidelior cognoſceretur, ad inuadendum hoſtem à fronte pollicetur, regreſſocꝫ Vincentio palatino ad Cruciferos, rex in magnos auſus erectus, filio ſuo duce Kazimiro ad tutiora loca cum Gregorio Nekanda (miles hic de genere bipennium erat) ſecedere iuſſo, aciebus ordinatis, uigeſima ſeptima Septembris, quæ eſt dies trãslationis ſancti Stanislai patroni Polonorum, in uillagio Plovvcze, quod alio nomine Blevvo dicitur, prope oppidum Radzieyovv ſito, ſole oriente, ad pugnam paratum ſe oſtendit. Cruciferiſcꝫ tantam turbationem iniecit, ut abiectis cathenis ferreis, tumultuariè acies conſtituerent, & obuiam regi procederent. Vvladislaus uerò rex, ut interim nebula reſolueretur, quę adeò denſa erat, ut uir uirum uix cerneret. Milites adhortatus eſt, ut ferociore quo poſſent animo pugnarent, & pœnas debitas ex hoſte exigerent. Iubenſcꝫ ſigna canere, primam cohortem ex curienſibus, & ueteranis, in medios hoſtes induxit: Vincentiuſcꝫ de Szamotuli palatinus Poſnanieñ. ad purgandum ſuæ infidelitatis infamiam, inſpectante rege & uniuerſo exercitu, in hoſtes cum ſuis armigeris irruit. Sic & cęteri exercitus Polonorum in prælium gradum promouebãt, donec Cruciferi fugientes terga darent, plenamcꝫ uictoriam rege Vvladislao ſe conſequutum fuiſſe autumante. Nouus exercitus quem magnus Commendator & Ruſſer de Plavven ducebant, ſuperuenit. Prælium ex integro reſumptum eſt, obſtinatiùs autem utriſque pugnantibus. Commendator magnus Otho de Brunſdorff (qui quaſi certam in ſuis manibus teneret uictoriam, mandauerat ſuis ne quempiam Polonum ſeruarent uiuum) Hermannus in Elbing, Albertus in Gedano Commendatores, & plurimi alij occiſi ſunt, cruciferiſcꝫ in fugam conuerſis, maxima cædes fugientium ædita eſt, rege Vvladislao magna uoce hortante, ut fugientes cędere milites non deſiſterent. Durauit hęc pugna ad horam diei nonam cum in ortu ſolis incepiſſet. In ea quadraginta millia hoſtium cæſa feruntur: Polonis (ſuffragijs ut creditur ſancti Stanislai, cui illa dies fuit dicata) nõ admodum cruenta uictoria, inſignioribus paucis occiſis ceſsit. Inter quos hi præcipui fuerunt, Zegotha de Morauicza uexillifer Cracouienſ. Criſtinus de Oſtrovv uexillifer Sandomirieñ. filius Prandothæ Caſtellani Cracouienſ. & Iacobus de Szumsko Caſtellanus Zarnouieñ. Caſtris hoſtium exercitus Polonicus potitus uehementer ditatus eſt. Captiui inſigniores in Cracouiam cum ſignis perducti ſunt.

Vincentius dolum machinatur.

Inſignis cõflictus utrinq;.

Polonorum uictoria.

CAPVT XII. LIB. IIII.

POſtero die rex in certaminis locum deſcendens, & ſuorum cæſa cadauera recognoſcens. Vnum ex ſuis militibus, Florianum Szari dictum multis ſpiculis confoſſum, inter mortuos ſupino corpore iacentem, utracꝫ manu uentrem & inteſtina attrectantem, offendit. Quem diligentiùs intuitus ad comitantes, quam acerba (inquit) eſt huius noſtri militis pœna, tum ille reſumpto ſpiritu, acerbior eſt reſpondit, ſi quis durum uicinum, in una uilla conſiſtentem, qualem ego ſum expertus, tulerit. Tum rex, bono animo inquit eſto, ſi incolumis euaſeris, ſcito te liberalitate mea duri uicini ſocietate cariturum. Sublatus inde & curatus regia largitione in fœliciorem gradum euectus eſt. Et ſtirpi ſuæ, quæ tres lanceas pro inſigni defert ab euentu rei: Nouum inſigne lelita, abrogato uetuſto Koslirogy indidit, aceruí oſsium humanorum in uilla Plovvcze, magnitudinem cladis teſtantur.

Familia lelitarum.

Quæ Matthias Epiſcopus Vvladislauiēſis erecto illic oratorio contexit. Nec profecerunt hoſtibus longæ cathenæ, quibus per balteos cõnexi, ut fertur dimicabant, quin iuſta Polonorum ira diſſoluerentur, & proſtrati in Polovvcze cernũntur. Ioãnes rex Bohemię tunc Vvratislauiæ commorans, audita ſtrage Prutenorum, ueritus ne rex Poloniæ quicquam duriùs de recuperandis terris, & de euertendo ordine Cruciferorum nouaret, celeritate nimia cum copijs undecũcꝫ contractis, ciuitatem Poſnanieñ. obſidione cinxit. Qua nouitate rex Vvladislaus accepta, Pruſsia in quam uaſtandam proceſſerat obmiſſa, uerſus Poſnaniam diuertit. Quem rex Bohemię & copias eius, ſuis multò fortiores pertimeſcens,

Ioãnes rex Bohemiæ Poſnaniam obſedit.

ſcens,citato curſu in Vvratislauiam rediјt.De ſuis quingentos milites amittens,& machinas relinquens,contentus auertiſſe Pruſsiæ uaſtationem,quam intendebat.

Fuga eius.

Hæc facta ſunt anno præexpreſſo 1331.Anno uerò ſequenti 1332.Cruciferi ne eorũ potentia diminuta uideretur,miſsis in inferiorem Alemãniam & Bohemiam nuncijs, nouos milites conduxerunt,& totam terram Cuyauiæ & Dobrzineñ.caſtris expugnatis occupauerunt. Oppidumq; Brzeſcze demolientes,in alio loco aptiori, arcem & ciuitatem muris coctilibus communierunt.Vvladislaus autem rex Poloniæ,ad recuperandum terras occupatas,cum proprijs gentibus & auxiliaribus,à Carolo rege Hungariæ illi miſsis, circa feſtum aſſumptionis Mariæ, habens ſecum filium ſuum ducem Kazimirum per terras Mazouiæ deſcendit,& terram Chelmeñ.uaſtauit,ac exuſsit. Magiſtroq; & ordine per legatos pacem petente,& occupata reddere promittente, induciæ pacis ad feſtum ſanctæ Trinitatis alterius anni datæ ſunt. Exinde rex cum uniuerſis copijs,ad maiorẽ Poloniam remeans,Duces qui ad Ioannem regem Bohemiæ defecerant,terraſq; regni ſui inuaſionibus laceſſebant, expugnauit, & munitiones eorum ſuccendit ad caſtrumq; & oppidum Roſczan,quod pro rege Bohemiæ tenebatur, perueniens,illud obſidione cinxit. Bohemis autem Sleſitis qui caſtrum tuebantur, obſidentes Polonos irridentibus. Dux Kazimirus filius regis cohortatus milites ſuos ad impugnandum caſtrum, iniuſſu patris proceſsit,quo uiſo uniuerſus exercitus mira celeritate accurrens, caſtrum per uiolentiam cõſcenſis mœnibus recepit,oppidumq;,capto caſtro, abſq; mora in poteſtatem regis inſperato uenit. Kazimirus tandem parentando mortem ſuorum,inexpugnatione caſtri occiſorum, hoſtes qui caſtrum defendebant, omnes gladio percuti iuſsit. Hoc ultimum bellum Vvladislai regis fuit, poſt quod Cracouiam remeando langueſcere cœpit, & in grabatum decidens, deficientibus uiribus, fratre Helia ordinis prædicatorum doctrina perſpicuo uocato,confeſsione facta, ſingulari auctoritate Apoſtolica pro mortis articulo ei cõceſſa abſolutus eſt,ſacramentoq; euchariſtiæ procuratus.Commendato filio ſuo Kazimiro Baronibus,in caſtra Craco.ſecunda die Martij, qui in dominicam Reminiſcere cadebat,uel ut aliæ hiſtoriæ tradũt,quarto Idus Martij, & eſt dies ſancti Gregorij,anno Domini 1333.in Domino obdormiuit, in maiori Eccleſia Cracouieñ.in parte ſiniſtra chori uerſus ſacrarium,ante aram ſancti Vvladislai regis,quam ipſe erexerat,dotaueratq; ſepultus.Sepulchrum eius alba petra, per ſculpturas & teſtudinem adornatum eſt. Fuit autem iſte rex Vvladislaus, fortis manu, animo ferox, & uſq; ad decrepitam ætatem robuſtus. Habitu uerò corporis exiguus,& icciрco Loktek quaſi cubitalis ob breuiorẽ ſtaturam cognominatus.Regnauit autem poſt coronationem duodecim annis,menſe uno, diebus ſedecim,tempore regiminis ſui,ante coronationem non computato.

Brzeſze tranſlatum.

Ordo Cuyauiam uaſtat.

Rex ultionem parat.

Kazimirus caſtrum Korſczan capit.

Vvladislaus Cracoui.mortuus.

CAPVT XIII. LIB. III.

ANno Domini 1306.audientes Lithuani gentiles, ſciſsiones in regno Poloniæ, per nemora & inuia in terras maioris Poloniæ irruperunt, & oppida & Kaliſſ & Stauiſsino,uillaſq; in uicinijs eorum deprædati ſunt, ſenes & impuberes trucidarunt,pluraq; millia permiſcui ſexus, abſq; ulla reſiſtentia,in ſeruitutem abduxerunt.Eodem tempore Henricus de Pleczho genere Saxo,eo anno in Magiſtrum Pruſſiæ aſſumptus, miſſo exercitu in Lithuaniã, caſtrum Garthin,forti preſidio Lithuanorum munitum,tempore nebulę apertum reperiens,omnes Lithuanos,aut trucidauit, aut capti uauit,ſpoliatoq; caſtro & incenſo ad propria regreſſus eſt. Commendator autem de Konigsbergk,caſtrum Garthin non fuiſſe locatũ moleſtẽ ferens,cum eodẽ exercitu illuc perrexit,ſed preoccupatum à Lithuanis offendens, nouis irrogatis ſpolijs diſceſsit. Multis de inde militibus peregrinis Pruſsiam aduenientibus nouum bellum Lithuanis illatum eſt, & diſtrictu Karſzovvin ſpolijs & igne uaſtato,in Pruſsiam redierunt.

Lithuani Poloniam deprædati.

Henricus de Pleczko magiſter Pruſsiæ.

Caſtrum Garthin deprædatum.

Cruciferorum in Lithuanos uictoria.

Anno quo ſupra 1306.Ciuitate Cracouieñ.prope eccleſiam parochialem omnium ſanctorum ardente, carbo ignitus flatu uenti ſupra tectum Eccleſiæ Cathedralis laminibus plumbeis coopertum proiectus,octaua die Maij,tectum conſumpſit,& muros cum parietibus eccleſiæ debilitauit.Vniverſo caſtro Craco.cum turribus & domibus ex lignis fabrefactis totaliter exuſto.Cracouia uerò huiuſcemodi iacturam incendij, in pluribus domibus & in hoſpitali perpeſſa eſt.

Ignis Craco.

Anno Domini 1307.in die ſancti Galli, Lithuani terras Siradiæ & Kaliſsieñ. ſubitò irrumpentes plurimam rapientes prædam, cædeq; & igne plurima loca uaſtantes, concito greſſu in Lithuaniam redierũt. Eodem anno Henrico duce Bauariæ cum ſuis gentibus adue-

Lithuanorum incurſio.

Theodricus de Aldemburgk.

Fridburg, Beyer caſtra erecta.

adueniente, Theodricus de Aldemburg magiſter Pruſsiæ, facta expeditione in Lithuanos, in uicinio caſtri Lithuanorum Vyelunya appellati, duo caſtra noua erexit. Nomen uni imponens Fridburg, id eſt, mons pacificus: Alteri Beyer, id eſt, Bauariæ. In eiſq; frequẽti præſidio uictualibus, & machinis ducis Henrici Bauariæ derelictis, ut caſtrum Vyelunya in deditionem cogeretur, diſceſsit. Gediminus autem ſupremus dux Lithuanię imminẽs periculum depulſurus, noua caſtra forti exercitu circumdedit, & cum uiginti duobus diebus ad eorum conquiſitionem intenderet, quidam Crucifer ſagittandi peritus, ob id ſagittariorum magiſter uocatus, præfatum ducem Gediminum ignea ſagitta per dorſum transfixit, qui illicò animam exhalauit. Cuius morte ſequuta exercitus Lithuanorum obſidionem ſoluit. Magiſter uerò Pruſsiæ Theodricus eodem anno miſſo Henrico Pruſſiæ Marſalco cum exercitu, diſtrictum Lithuaniæ, Viedulki cædibus & flammis uaſtauit, & captiuos in Pruſsiam induxit. Sequenti autem anno Olgeth Lithuanorum dux, necem Gedimini patris ſui & patriæ uaſtationem ulturus, in forti exercitu Pruſsiam ingreſſus, eam cædibus & ignibus uaſtauit, depopulatione latiùs extenſa, prædam hominum & pecorum in Lithuaniam ducebat. Quem Henricus Pruſsiæ Marſalcus quartadecima die Auguſti, apud nemus quod Galebonke nominatur conſequutus, quamuis hoſti impar uidebatur, conflixit, & utriſq; acriter pugnantibus tanta cędes ædita eſt, ut utraq; pars pro uicta diſceſſerat. Maior tamen clades in Lithuanis uidebatur, qui mille ducentos et uiginti ex ſuis perdiderunt. Captiuoſq; & pecus relinquere coacti ſunt.

Dux Lithuaniæ ſagitta ignea interemptus.

Magiſter Pruſſiæ Lithuaniã uaſtat.

Kazimirus filius Loktek natus in Kowale.

Eclipſis.

Fames.

Anno Domini 1310 pridie Kalendas Maij, in oppido Kovvale terræ Cuyauieñ. natus eſt Kazimirus filius Vvladiſlai Loktek, & Heduigis conſortis eius, qui regnum Polonię prudentia, fabrica murorũ, & legibus decorauit & adornauit. Eo anno maximę tempeſtates & aquarũ inũdationes in Italia, Alemannia, Bohemia & Polonia fuerũt. Sol quoq; ultima Ianuarij eclipſim paſſus eſt. Ex his magna ſterilitas ſubſequuta, qualem nemo meminerat, nec à prędeceſſoribus audierat, deficiẽteq; pane, herbas homines manducarũt.

Eodem anno Boleslaus dux Vvratislauieñ. filius Hẽrici quinti, ulturus iniurias patris, terram Henrici filij Conradi Glogouieñ. uaſtauit, factoq; conflictu, Hẽricus Glogouieñ. ſuccubuit. Et Boleslaus dux Vvratiſ. in ſuperbiam elatus, multa bona procaciter conſumpſit, ut poſtea ære alieno uiueret. Inter filios autem huius Henrici Clogoui. Przemislaus quum eſſet uigetioris ingenij, nunquam Ioanni regi Bohemiæ ſubijci uoluit. Hic ueneno à proprijs uaſallis intoxicatus interijt, & apud monaſteriũ Lubenſe ſepultus, quieſcit. Et quia nullam prolem reliquerat, Hẽrico Zeganeñ. & Ioanni Stinauieñ. fratribus eius Glogouia ceſsit in commune, Conrado per Stinauiam contentato. Sed poſtea Ioannes Stinauieñ. mediam partem Glogouiæ, Ioanni regi Bohemiæ uendidit, qui rex exercitualiter in Glogouiam ueniens, alteram partem Clogouiæ in ſuam redegit ditionem. Et hoc grauamen, Henricus Zeganeñ. mortuus eſt, in monaſterio Lubeñ. ſepultus. Filius autem eius unicus, eiuſdem nominis Henricus, adeò Ioannem regem Bohemiæ & filium eius in regno ſucceſſorem Carolum inuaſionibus turbauerat, ut Carolus rex Bohemiæ, alteram partem Clogouiæ, quæ fuit patris eius, ipſi reſtitueret, ſuam ditionem tamen & ſubiectionem ex compoſito profitenti.

Henricus zeganens. mortuus.

Victenen Lithuaniæ dux Pruſsiam uaſtat.

Commendator Konigsbergens Lithuaniam regreditur.

Victenen Pruſſiam repetit.

Anno Chriſti 1311. Victenen ſupremus dux Lithuaniæ, cum omnibus ſuis copijs terras Pruſsiæ ſub carniſpriuio ingreſſus, per cædes & flammas, magnam partem terræ in fauillam & deſolationem redegit. In Lithuaniamq; cum quingentis captiuis reuerſus, dijs ſuis libamina obtulit, Commẽdator, interim de Konigsbergk, uno agmine, & quinq; alij Commendatores altero agmine, diuerſoq; itinere Lithuaniam furentes, ingreſsi, ſingula quæ occurrebant, aut captiuarunt, aut occiderunt: Et Lithuanorum ducem Victenen epulantem perturbauerunt, in Pruſsiamq; magno cum captiuorum numero regreſsi ſunt. Eam uaſtationẽ dux Victenen ulturus, quatuor millibus ex cęteris delectis, in uigilia Ramiſpalmarum in Pruſsiam intrans, cuncta ferro, et igne uſq; ad Brunsberg uaſtauit. Eccleſias uaſis & clænodijs ſpoliauit, & eas incendit. Diuiniſsimum euchariſtiæ ſacramentum, in terram cum ignominia proiectum, ore conſpuit, & pedibus conculcauit. In Lithuaniamq; magnam captiuorum multitudinem pellens, dum in limitibus in una ſyluarum captiuos inter ſuos diuiſurus ſtaret, & corã uirginibus (quę abſq; uiris & cęteris mulieribus mille quadringenta numerum explebant) ſacramentum euchariſtiæ ex terris Pruſsiæ in ſacrario allatum, prophana manu exertum, ante pedes uirginum proijciens, ſpurciciſsimo ore conſpuens, & pedibus conculcans. Interrogabat, ubi eſſet Deus earum, qui ei reſiſtere non ualeret, neq; ſuis cultoribus auxiliari: non autem diuina maieſtas blaſphemiam tulit.

Dehoneſtatio ſacramenti Euchariſtiæ:

Altera

Altera ſiquidem die in diluculo, quæ fuit dies Martis, octauo Idus Aprilis, Henricus de Ploczk Magiſter Pruſsiæ. cum octuaginta fratribus Cruciferis, & forti aliarum gentium exercitu, ducem & exercitum Lithuanicum in eiſdem ſtatiuis conſequutum, conflixit, & ad extremum uicit: ſingulos uictos in patibulum agens, aut undis ſuffocans. Ex tanto autem Lithuanorum exercitu, nemo præter ducem, & duos eius comites, qui & ipſe in capite uulneratus, aufugit. In memoriam tam famoſi triumphi, Cruciferi in domum reuerſi, monaſterium ſanctimonialium in Thorun fabricarunt & dotarunt. Alteram expeditionem Commendator de Brandenburg in Lithuanos egit, & uaſtato diſtrictu Pongrodne, citato agmine diſceſsit. Tertiam expeditionem eo anno magiſter Henricus de Ploczke- git in Lithuanos, & ſecunda Iulij Lithuaniam ingreſſus, diſtrictum Salſemken ferro & igne uaſtauit. Etiam tria caſtra illic conquirens incendit, multiſq; militibus Lithuanorum occiſis, ſeptingentos in captiuitatem duxit.

Cruciferorum de Lithuanis uictoria.

Commendator Brandenburgens. ſecūdam expeditionem in Lithuanos peregit.

Anno Domini 1312. Henrico de Ploczk, de officio magiſterij cedente, Henricus de Trir, qui & Carolus anpellatus eſt, ſucceſsit. Eo anno duæ expeditiones in Lithuaniam actæ ſunt. Vna per magiſtrum contra caſtrum Biſen itinere terreſtri. Altera per Vernerum Commendatorem de Ragneta, nauali claſſe per fluuium Memel, contra caſtrum Mergiſt; ambæ parum profectus, præter paucos captiuos attulêre. Tertiã expeditionem egit Henricus Marſalcus, cum ingenti ſui exercitus pernicie. Nam caſtro Biſen inconquiſito, in tres diſtrictus, uidelicet Miedniki, Crinuiczin, & Trziuiczany deſcendit. In quibus nuſquam uictualia reperiens, fame indies inualeſcente, per ſpacium centum & amplius miliarium rediens, multos de ſuis inedia conſumptos amiſit. Miſerat & dux Lithuaniæ ſuum præfectum Surminum, uirum callidum cum claſſe centum nauium, cōtra caſtrum Triſtmemel, qui naues Cruciferorum in flumine Memel repériens, incendit, tandem à Cruciferis uictus, trecētis quadraginta de ſuis amiſsis, cum reliquis eadem claſſe in Lithuaniã refugit.

Henricus de Treuiri magiſter Pruſsiæ.

Anno Domini 1313. Boleslaus dux Mazouię, filius Semouiti filij Conradi Mazouię, frater patruelis ducis Vvladislai Loktek, in Viſſegrod octauo Kalēdas Maij mortuus eſt, in eccleſia Plocẽ. ſepultus. Hic ſæuiſsimus perſequutor furum & malefactorum fuit. Hic tres filios ſuperſtites, Semouitum Troydenum ex prima coniuge Lithuana multum honeſta, & Venceslaum ſeu Vankonem ex altera coniuge Bohema, & unicam filiam ex eadem Bohema reliquit.

Boleslaus dux Mazouiæ moritur.

Anno Domini 1314. Magiſter Pruſsiæ Carolus, & ordo Cruciferorũ, à quolibet manſo culto in Pomerania, & terris occupatis, de quib. decima manipularis reddebatur, duos ſcotos uſuales colonis ſoluere iuſsit. Sua uerò & omniũ Cōmendatorum atq; terrigenarũ prædia, à ſolutione cuiuslibet decimæ penitus libera eſſe decreuit. Propter hoc Epiſcopus Vvladislauiẽ. in cuius diocœſi ferè tota Pomerania conſiſtit, cum aſsiſtentia Archiepiſcopi Gneznẽ. et Epiſcopi Poſnaniẽ. monaſteriorum quoq; et aliorum beneficiatorum, Magiſtrum & ordinem, ac uillarum ruſticos cenſuris eccleſiaſticis percelluit, & loca corũ interdicto ſuppoſuit. Verùm Magiſter & ordo appellationibus ad ſedem apoſtolicam ſe tuebantur, & rigorem cenſurarum eludebant. Eodem anno circa Natalẽ Domini, Cometes cũ longa coma circa polũ apparuit, durauitq; uſq; ad finẽ menſis Februarij. Et paulòpòſt, alter Cometes in parte orientali apparuit, qui ſicut quãtitate minor erat priore, ita & minor duratione. Tres etiam lunæ ſimul eo anno apparuerunt.

Cometes duorum menſium.

Tres lunæ.

CAPVT XIIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1315. Henricus & Vvladislaus filij ducis Henrici quinti Vvratislauiẽ. annos pubertatis tranſgreſsi, fratrem ſuum ſeniorem Boleslaum magna importunitate ad partiendum patrimonium coëgerunt. Ne ipſius prodigalitate partes hæreditatis illorum conſumeret; & Boleslaus quidem Bregam accepit, aſpirans ad pecunias à fratribus addendas. Henricus uerò Vvratislauiam ſorte accipiens, quadraginta octo millia marcarum Boleslao exſoluit. Vvladislaus autem iunior fratrum Legniczam ſortitus, in ſubdiaconi gradũ promotus, in triginta duobus millib. marcarũ, quæ nō potuit ꝓ additamento ſoluere, Legnicẽ. ciuitatẽ Boleslao Bregẽ. fratri ſuo obligauit. Sed idẽ dux Vvladislaus ęgeſtate ductus, cōtra Boleslaũ ducẽ Bregẽ. bellare cœpit, ut ſibi de Legnicẽ. Ducatu cederet, quẽ ſæpius fuſum & fugatũ tãdẽ cōpręhẽdit, & in Legnicẽ. caſtro in carcere dimidio añō alligauit; quo recōciliantib. amicis, ut ſingulis annis quingentas marcas, quibus ſtatum ſuum ducere poſsit, dux Boleslaus ſibi daret, dimiſſo, propter graues moleſtias in phreneſim incidit, & delirãs cuidam militi, caſtrũ

Patrimonij inter fratres diuiſio.

Vvladislaus natu minor phreneticus.

Hornsberg in mōtibus habebat,ſe adiunxit,& prædas in Bregeñ.ac Legniceñ.ducatibus agere cœpit.Dumq; in uillas Iankovv,& Virbin in terram Bregeñ.impetum feciſſet,à ruſticis qui pro ſua ſecuritate centum armatos conduxerant, cum uiginti complicibus captus eſt,& Boleslao Bregeñ.duci præſentatus,in uincula truſus, in caſtro Legniceñ.integro anno detinebatur,ubi tantam phreneſim incidit,ut ſingulos ſibi miniſtrantes conaretur occidere.Mitigata tandem phreneſi, à uinculis dimiſſus, nūquam ſtabilem tenuit gradum,ſed in modum delirantis ambulabat.

Ragneta à Samagitis cincta.

Anno quo ſupra 1315.Samagitæ numeroſo exercitu Ragnetam cinxerunt, & quum longum tempus in obſidendo caſtro non expugnato conſumpſerunt, conculcatis ſegetibus,& omnibus in circuitu uaſtatis atq; exuſtis, in Samagitiam reuerſi ſunt. Vitenen autem dux Lithuaniæ cœptum Samagiticum continuans, cum frequenti exercitu caſtrum Triſtmemel obſidione uallauit, proiectioneq; machinarum decemſeptem diebus expugnabat. Ducentos milites ab Henrico magiſtro Pruſsiæ miſſos, ad obſeſſos ingredi contendentes, ad unum omnes contriuit. Magiſtrumq; Pruſsiæ cū ſex millibus armatorum uenientem,quum ab exploratoribus cognouit,in Lithuaniam ſe recepit.Quem magiſter Henricus non ualens conſequi,terras hoſtiles nihilominus intrauit, & plures ex Lithuanis,aut occidit,aut captiuauit. Eodem anno Hēricus de Ploczk Saxo genere, & Marſalcus Pruſsiæ,cum proprio milite Lithuaniam ingreſſus.Diſtrictum Paſtovv uaſtauit & exuſsit,& quingentis Lithuanis captis,Pruſsiam reuerſus.Plures milites ex Rheno in Konigsberg gratia exercendæ militiæ offendens, alteram illicò expeditionem in Lithuanos egit,caſtroq; Biſen conquiſito,octuaginta Lithuanis,qui illic reperti erant, necatis, diſtrictum Medniceñ.continua uaſtatione in fauillam redegit. Magiſter deinde Pruſsiæ Henricus cum maioribus copijs Lithuaniam repetens,exercitu quadrifariam diuiſo,& populatione latiùs extenſa,plures diſtrictus Lithuanorum ad eam diem intactos,deuaſtauit,& magnum captiuorum ordinem ex Lithuania duxit. Frugibus autem ad maturitatem pertingentibus,iterum Marſalcus in Lithuaniam ingreſſus, & duobus caſtris Ingedin & Piſtin expugnatis & exuſtis,ſata omnia conculcauit,aut exuſsit.Eam moleſtiam Dauid Præfectus caſtri Lithuanorum Garthin ulturus, cum octingentis armatis Pruſsiam inuadēs, diſtrictum Vunſdorff deuaſtauit.Quem Commendator de Capyovv dum rediret conſecutus,certamine inito,captiuos liberauit,& quinquagintaquinq; occiſis, cæteros in fugam uertit.Ab exordio inſtitutionis denarij ſancti Petri pro lampadibus,de qualibet domo & familia tres tantummodo obuli uſuales,& auenæ cribrum ſoluebatur.

Diſtrictus Paſtovv uaſtatur.

Cruciferorum uictoria.

Ingedin et Piſtin caſtra expugnata.

Inſtitutio denarij ſancti Petri immutatur.

Hac autem priſca conſuetudine anno Domini 1318.per collectores apoſtolicos abrogata,ſancitum eſt ut de quolibet capite ruſticani hominis,unum obulum uſualem annuatim ſoluant,quod uſq; in hanc noſtram ætatem continuatur.

Reſtitutio Boleslao Bregēs. facta.

Anno Domini 1319 Boleslaus,Bregeñ.& Legniceñ.dux Conrado filio ducis Henrici Glogouieñ.cui Olſzna obtigerat,propter Henrici quinti patris ſui captiuitatem & depactationē bellum mouit,olim per auum eius Conradum Glogouieñ.factam, & aliquot certaminibus ſuperatum,ad tantam ægeſtatem ipſum ducem Cōradum redegit,ut unum tantummodò equum, & pallium lineum, quo amiciebatur poſsideret.Ictoq; fœdere,ex ſententia Baronum communium, Conradus Oleſzneñ.Namislauiā,Beroltovv, Cruczbork,Piczczē,& Cuncześtad duci Boleslao Bregeñ.reſtituere coactus eſt.Volauiam uerò & Lubeus compaſſus ægeſtati Conradi Oleſzneñ.ei dimiſit.Acceſsione autem tot bonorum Boleslaus ſumptus prodigos iterum facere cœpit,intantum ut debitis uarijs inuolutus,oppidum Nyempcz cum ſuo diſtrictu, duci Bernardo Svveidniceñ. Item Haynouiam & aureum montem creditoribus ciuibus Vvratiſ.obligaret.

CAPVT XV. LIB. IIII.

Elizabeth regi Hungariæ nupta.

ANno Domini 1320.Vvladislaus Loktek rex Poloniæ, filiam ſuam Elizabeth nomine,die Dominica infra octauas Petri & Pauli apoſtolorū,Carolo regi Hūgariæ matrimonialiter copulauit. Hæc fœlicius duabus morte abſumptis coniugibus regi Carolo nupſit,& commanſit,filiosq; inſignes ei genuit.

Eccleſia Cracouiens.extruitur.

Eodem anno 1320.Nankerus nubilis de domo Oxa, ex prouincia Oppolieñ. ortus in Epiſcopū Cracouiē.electus, eccleſia Craco.ueterē,anguſtū ſitū habentē,& humilibus ſtructuris ædificatam,recentiq; incendio deformatā,deiecit,& nouā opere ſumptuoſo ex alba, & quadrata petra initiauit,latitudinē atq; lōgitudinē eius quantū ſpacia loci patiebantur extendens, quæ & qualis in hanc diem cernitur & permanet, hinc factum eſt ut

multa

multa inſignia ſepulchra Principum & Pontificum, noua ædificatione ſuperueniēte, obruta perierint. In ædificationem autē tam ſumptuoſam Eccleſiæ Cathedralis Craco. Nankerus Epiſcopus Craco. duas partes: Capitulares uerò tertiam, & clerus totius diocœſis Craco. ſubuentionem charitatiuam contulit. Cuiuslibet etiam beneficij & parochialis Eccleſiæ decollatione, ſiue ſpirituali, ſiue regia & laicali, uacantis, primi anni fructus pro fabrica Eccleſiæ exigebantur, & reddebantur.

Marſchalcus Pruſsiæ Lithuaniam uaſtaturus ingreditur.

Eodem anno Henricus de Plocko Marſchalcus Pruſsiæ, habens ſecum quadraginta fratres ordinis cum exercitu bene inſtructo, Lithuaniā ingrediens, diſtrictum Mednicen. quàm latiùs potuit uaſtauit. Interim Lithuani & Samagitę, nihil ea uaſtatiōe deterriti, anguſtias unius ſaltus, quem Cruciferi in redeundo tranſituri erant, occupant, & maioribus arboribus circumquaq; ſuccisis, inſidias parant, dumq; Marſchalcus Pruſsiæ & exercitus eius inſidiarum ignarus ſaltum eſſet ingreſſus, à Lithuanis circumuentus, in primis ipſe, deinde alij ad unum omnes aut deleti, aut capti ſunt. Lithuani pro uictoria & ſpolijs hoſtium, dijs thura litantes, unum ex Cruciferis uocatum Gerardum Rudde de Samlenth, cum equo & armis in pira extructa incenderunt, & conflagrarunt.

Ordinis milites uicti.

Anno quo ſupra, in feſto exaltationis ſanctæ Crucis, Lithuani terram Dobrzineñ. quæ tūc à relictis ducis Semouiti tenebat, im̄puiſè uaſtauerūt, & oppido Dobrzineñ. exuſto, cū captiuis utriuſq; ſexus, ueloci fuga regreſsi ſunt. Ioānes rex Bohemię, et Comes de Luczemburg, ſciens duces Sleſiæ uiros ſimplices, calliditate ſua eos ad ſe trahere cœpit.

Primum itaq; anno Domini 1322. Boleslaum ducē Zambiceñ. aliàs Monſterbergeñ. Bernardi ducis Svveidniceñ. germanū, amplisſimis promiſsionibus ineſcatum, induxit, quòd caſtrū & oppidum Cloczko pro tenui pecunia ei uendidit, & reſignauit. In quo homines & præda, & rapinis uiuentes locauit, ut cæteros duces Sleſiæ ſpolijs uexarent, & diſcordiarū ſemen iacerent. Vvratislauienſis inſuper ciuitatis ambiens poſſeſsionem, Boleslaum Bregeñ. & Legnic. ducem, profuſis donationibus contra germanum eius Henricum ſextum ducem Vvratisla. ſubordinauit, qui dum bellis præmeretur, quum eſſet princeps pacificus, ad Vvladislaum Loktek regem Poloniæ ſe conuertit, & Vvratislauieñ. ciuitatem ſibi cum ducatu perpetuò reſignauit. Vvladislaus autem rex appræhenſa poſſeſſione ciuitatis & ducatus Vvratiſ. aliquanto tempore ipſam gubernans, compaſſus paupertati ducis Henrici, Vvratislauiam ſibi reſtituit. Quo audito Ioannes rex Bohemiæ exhilaratus, callidis blanditijs & iam non bello, ſed liberalitate & aſtutia. Ad reſignandum ſibi ducatum & ciuitatem Vvratislauienſem ducem Henricum induxit, receptoq; oppido Cloczko in adminiſtrationem ſolum ad tempora uitæ Vvratislauiam perpetuò reſignauit, cum graui iactura regni Polonię, de cuius corpore ducatus Vvratisla. erat, & cum iniuria fratrum Boleslai Bregeñ. & Vvladislai Legniceñ. ducum, filiarumq; eius trium nubilium Offcze, Grithe, & Elizabeth, ad quos, & ad quas ſpectabat ſucceſsio hæreditaria. Ab eo ergo tempore ducum Vvratisla. ceſſauit ſucceſsio, ciuitate Vvratislauienſi obedientiam regis Bohemiæ profitente. Tandem Vvladislao duce Legniceñ. ducatum ſuum Legniceñ. quem Boleslao Bregeñ. in triginta duobus millibus marcarū obligauerat, uenalem exhibente. Ioannes rex Bohemiæ ſolita uafricia uſus, cominatus eſt auferre ducatū Legniceñ. Boleslao, niſi in ſuam & regni Bohemiæ ditionem concederet, qua denunciatione Boleslaus Bregeñ. territus, ſe & ſua Iohanni regi Bohemiæ ſubiecit.

Variæ altercationes pro ducatu Vvratislauienſi.

Vvratislauia ad Bohemos ceſsit.

Eodem anno Domini 1322. Bernardus dux Svveidniceñ. cum ſua gente. Item Dominus de Sueuia: item duo Comites de Rheno: Item aliorum Chriſtianorum exercitus Cruciferis de Pruſsia illum dirigentibus, in terras Samagitiæ & Lithuaniæ deſcendens, tres diſtrictus Varken, Ruſsigem, & Klogen uaſtauit, & caſtrum Piſten conquiſiuit, Barbarisq; prædictorum diſtrictuum, callidè obedientiam promittentibus, à cæde & captiuitate temperatum eſt. Sub idem tempus Lithuanię dux, in Liuonia uaſtato epiſcopatu Darbatenſi, & alijs diſtrictibus, quinq; millia captiuorum & multitudinem ſpoliorum in Lithuaniam deduxit. Eam uaſtationem Chriſtianorum exercitus uindicaturus, iam inſtante hyeme in Lithuaniam expeditionem egit, nullo tamen opere memorabili, aſperitate hyemis præmente, edito, in Pruſsiam remeauit. Dauid uerò Capitaneus caſtri Lithuanorum Garthin frigore non torpens, cum frequentibus copijs, diſtrictum Reuel in Liuonia uaſtauit, eccleſias incendit, ſacra uaſa recepit, ſacerdotes aut occîdit, aut cœpit. Et quinq; millia captiuorum cum ingenti præda in Lithuaniam intulit. Deinde ſub eadem hyeme Lithuani & Samagitæ ciuitatem Memel, & tria caſtra in eius uicinio expugnauerunt, & conquiſierunt, multisq; Chriſtianis illic aut cæſis, aut captis, tam ciuitatem, quàm caſtra exuſſerunt. Poſt

Dauid Capitaneus Rewel uaſtat.

Carolus magiſter Pruſsiæ mortuus. Vernerus de Orzele magiſter Pruſsiæ.

hæc diſtrictum Vilovv adeuntes, ſtrage magna edita, Commendatorem de Capyovv, cum ſuo exercitu occiderunt, & in multitudine captiuorum atq; ſpoliorum Lithuaniam reuerſi ſunt. Mazouiæ etiam ducatum uaſtauit, Dauid Capitaneus Lithuanorum de Garthin, & pluribus uillagijs ac eccleſijs ſpoliatis & incenſis, plures agreſtes in Lithuaniam captiuos duxit. Sub eo tempore Carolus magiſter Pruſsiæ mortuus eſt, & pro eo Vernerus de Orzele ſubſtitutus eſt.

CAPVT XVI. LIB. IIII.

Lithuanorum excurſio.

ANno Domini 1323. Lithuani clandeſtinis itineribus ſubito inſilie͂tes, oppidum Dobrzineñ. ipſum deprædati ſunt, & conflagrarunt, in terramq; Dobrzineñ. ſenes & impuberes occidendo, feſtinè cum captiuis ad nouem millia æſtimatis, in Lithuaniam redierunt. Ea propter Vvladislaus Dobrzineñ. dux, & Vvladislai Loktek regis Poloniæ Germanus nepos, perſonaliter ad eundem regem Vvladislaũ Cracouiam ueniens terram Dobrzineñ. cum ſuis municipijs ei perpetuo reſignauit, quia ad ipſius defenſionem & incurſionem, tam à Cruciferis, quàm Lithuanis factam, & futuram intendere nõ potuit. Precibusq; porrectis pro ſe, & ſua genitrice Anaſtaſia relicta olim Semouiti ducis Dobrzineñ. terrã Lancicieñ. obtinuit, terra Dobrzineñ. gleba & introitibus multò ſuperiorem, duntaxat ad tempora uitæ, quia orbus & ſine prole fuit.

Polowsko oppidum uaſtatur.

Anno Domini 1324. Dauid Capitaneus in Garthin, iuſſu Gedimini ducis Lithuaniæ oppidum Poltuvvsko epiſcopi Ploceñ. & centum triginta uillas in circuitu, in die ſanctæ Elizabeth inuadens, cædibus, flãmis, & ſpolijs uaſtauit, & triginta Eccleſias parochiales igne deleuit, ac quatuor millia animarũ in captiuitate͂ duxit. Alius quoq; exercitus Lithuanorũ in Liuoniã deſce͂de͂s, in aliquot locis eam uaſtauit, & prædã cum captiuis reduxit.

Pax cum Lithuanis.

Sequenti autem anno uidelicet 1325. Anna filia Gedimini principis Lithuanorum in coniugem duci Kazimiro filio Vvladislai regis Poloniæ, cum omnium captiuorũ ex regionibus Polonorum per Lithuanos receptorum redditione pro dotalibus, adducta eſt. Et pax deſiderabilis, ex hac affinitate inter Polonos & Lithuanos ſequuta eſt. Ãno præexpreſſo 1325. iuſſu Vvladislai regis Poloniæ, milites Craco. & Sandomirieñ. Mazouiã hoſtiliter depopulati ſunt, & ciuitate Ploceñ. conquiſita, flammis ipſam exuſſerunt. Venceslaus enim aliâs Vanyek dux Mazouiæ, conditionis ſuæ oblitus, hoſtilitatem infeſtam cum Cruciferis Pruſsiæ regno Poloniæ inferebat.

Principes Sleſiæ ad Bohemiæ regem deficiunt.

Anno Domini 1327. Principes Sleſiæ, Oppolieñ. Teſſneñ. Glogouieñ. Zeganeñ. Oleſzniceñ. Stinauieñ. & Falkembergeñ. ſuæ illuſtriſsimæ conditionis ex regibus Poloniæ tractæ obliti. Obliti & libertatis, qua in illam diem perfuncti ſunt, ad Ioannem regem Bohemiæ infeſtum hoſtem regis Vvladislai Poloniæ, defecerunt, iugo & feudo Bohemico ſeſe ſupponentes. Cauſa non alia extitit, niſi liuor & acerba inuidia, quòd Vvladislaus Loktek ſibi impoſuerit regni Poloniæ diadema, ipſis inconſultis, unde illum non Poloniæ, ſed Cracouieñ. regem uocitabant, & à ſuis ſubditis uocitari mandabant. In quorum ignominiam, quia abſq; legitima cauſa à regno ſeceſſerunt, factum eſt laudum in regno Poloniæ, quòd nullus illorum principum, quamdiu alienum iugum non excuſſerit, in regem, gubernatorem, aut Capitaneum in Polonia aſſumatur. Hinc factũ eſt, ſathana zizania ſuperſeminante, quòd principes & nobiles Sleſię, adeò Polonos exoſos, & conte͂ptos habere cœperũt, ut in caſibus & infortunijs eorum, detractionibus & morſibus magnoperè periclitentur. Ex hoc ægritudinem ſuam declarantes, quæ uterum ſuum à quo excidit, corrodit. Licet Polonia pietatis maternæ ubera, in eorum neceſsitatibus non auertit, ſed ſolatur & reficit. Hinc etiam factum eſt, ut aquilam candidam uniuerſale ſignum principum Poloniæ, duces Sleſiæ, hi quidem in nigram, alij in glaucam, nonnulli in camporũ uariationem, & colorum permixtionem permutarunt. Ne quid cõmune cum regno Poloniæ habere uiderentur. Cenſus tamen & denarius ſancti Petri, qui ex uniuerſa Sleſia ſummo Pontifici præſtat. Sic & eccleſiæ Cathedralis Vvratislauien. per Boleslaum primũ regem Poloniæ, & patrem ſuũ Myeſzkone͂ fundatio & dotatio. Cæteraq; inſignia clamant & demonſtrant Sleſiam, & Vvratislauiã regni Poloniæ prouinciam fuiſſe. Propitiatione diuina ad corpus, & unitatem regni Poloniæ poſtea reuerſuram.

Aeſtas calida.

Anno Domini 1330. æſtas nimiũ calida erat, ex nimioq; feruore ſolis, ultra ſolitũ curſum in Polonia ſegetes in debitã maturitate͂ ante feſtũ ſancti Ioannis Baptiſtæ perductę erant, & undis deſiccatis, flumina ſuos alueos deſeruerant. Anno eode͂, Ciuitate͂ Rigeñ. cum omni Dominio ad Rigeñ. eccleſiam pertinentem, expugnauerũt & occupauerunt,

fratres

Fratres Theutonici Sanctæ Mariæ de nigra cruce, in Archiepiſcopum Rigeñ. fundatorem ſuũ uſi officio. Quo Cruciferi de Pruſsia in reges & principes Poloniæ in occupanda Pomerania, & alijs terris uſi ſunt. Anno quo ſupra ſedecimo Kalendas Iunij, Venceslaus, aliás Vonyek filius iunior Boleslai ducis Mazouiæ crudelis, & ſæuerus in milites & ſubiectos, in Viſſegrod mortuus eſt, & in Eccleſia Ploceñ. ſepultus, reliquit unicũ filium Boleslaum ex filia Gedimini ducis Lithuaniæ. Anno præfato die decimanona Octobris, Vernerus de Orzela magiſter Pruſsiæ multis uulneribus, in caſtro Mariemberg, ab uno fratre Crucifero Ioanne de Gindorff confoſſus, occubuit, in locũ eius Lutherus de Brunſuigk ſucceſsit.

Venceslaus filius Boleslai Mazouiæ ducis moritur.
Verneri mors.
Lutherus magiſter Pruſsiæ.

Anno prædicto poſtulante rege Vvladislao Loktek à ſummo Pontifice peſſagium cruceſignatorum, & aliquot millia florenorum, contra Barbaros, Tartaros, ac Lithuanos, accepit rationes & excuſationes ſummi Pontificis, & non ea, quę poſtulauit, tamen ne nuncij regij uacui redirent, gratiam anni Iubilei conceſsit, ea conditione, ut quilibet illam meriturus, duos aureos in capſam imponeret. Agebatur itaq; Cracouiæ annus Iubileus, pro feſto ſancti Stanislai in Maio tribus diebus, & in autumno feſti eiuſdem ſancti Stanislai alijs tribus diebus, magna multitudine ex uniuerſo regno Polonię, ſed & ex Hũgaria atq; Sleſia concurrente. Exinde non mediocris ſumma auri collecta fuit.

Anno Domini 1332. in feſto natalis ſancti Ioannis Baptiſtæ, Vincentius de Pomorzani palatinus Poſnanieñ. cuius ductu & proditione Polonia ferè perierat, quamuis regio edicto in patria tutus conſiſteret, tameñ eorum, qui uaſtati & incommodis confecti erant conſpiratione, telis confoſſus, & obtritus, teterrimæ proditionis pœnas ſoluit.

Vincentius de Pomorzani mortuus.

CAPVT XVII. LIB. IIII.

Ad ſurrogandum nouum regem in locum regis Vvladislai nuper abſumpti, Pręlati & Barones Poloniæ conuentu omnium terrarum apud Craco. agentes unanimi uoto ac uocatione ducem Kazimirum, filium præfati regis Vvladislai in regem Poloniæ elegerunt. Diemq; ſancti Marci pro coronatione eius deſignarunt, regina autem Heduigis regis Vvladislai relicta, & ducis Kazimiri mater, quæſtionem iniecit. Ne ipſa uiuente, Anna conſors Kazimiri in reginam coronaretur, affirmansq; quòd unius regni una regina diademate ſit inſignienda. Expugnata tandem precibus ducis Kazimiri, quẽ tenerrimè diligebat, in coronationẽ Annæ cõiugis Kazimiri conſenſit. Ipſa aũt in cœnobium ſanctimonialiũ monaſterij in antiqua Sandacz ſe recepit, & profeſſa regulam ſancti Franciſci, ieiunijs, orationibus reliquũ ætatis ſuæ expleuit.

Anno itaq; Domini 1333. in feſto ſancti Marci, quod in diem Dominicũ cadebat. Dux Kazimirus in regem, Anna uerò conſors ipſius in reginam Poloniæ, in eccleſia cathedrali Cracouieñ. per Ianislaum Archiepiſcopum Gnezneñ. aſsiſtentibus ei Ioanne Craco. Ioanne Poſnanieñ. Matthia Vvladiſ. Stephano Lubuceñ. Epiſcopis & Baronum ac nobiliũ Poloniæ magna copia, inuncti & coronati ſunt. Adiunctusq; eſt regi Kazimiro in gubernatorem (quoniã nõdũ ad maturã ætatẽ peruenerat) Iaſzko de Melſtein Caſtellanus Craco. uir induſtrius, & in remp. magni zeli. Cœpit aũt rex Kazimirus poſt coronationẽ, pacem regno ordinare, & bellũ cũ Cruciferis de Pruſsia, ꝑ ulteriores inducias ad feſtũ Ioannis Baptiſtæ anni ſequentis ſuſpendit. Cœpit & prædonũ atq; furum frequentiã exterminare, & publicas ſtratas purgare. Multosq; nobiles & uulgares furtis ac rapinis uiuere cõſuetos, neminem reueritus, ſuſpendere, mutilare, partire, aut exilio damnare iuſsit.

Kazimirus coronatus.
Pacem regno afferre nititur.

Anno uerò Domini 1335. ex compromiſſo occaſione terrarũ regni Poloniæ, per Cruciferos occupatarum, Carolus rex Hungariæ, pro parte regis Kazimiri, & Ioannes rex Bohemiæ pro Cruciferis, in die ſanctæ Elizabeth in Hungaria, in caſtro Viſſegrad conuenerunt. Rex etiam Poloniæ Kazimirus ad ſollicitandum in ſua cauſa, à magiſtro & ordine Cruciferorũ, Henricus Ruthenus Prouincialis Culmeñ. Marquardus de Spaneberg Thoruneñ. & Conradus de Bruneſtein Svvieczeñ. Commendatores, aduenerunt. Habita autem deliberatione regum arbitrantium, terras Cuyauiæ & Dobrzineñ. regi Poloniæ Kazimiro adiudicarunt. Terram autem Pomeraniæ, quæ feratior eſt prædictis, Magiſtro & ordini Cruciferorum appropriarunt, quod rex Poloniæ Kazimirus, præuaricando paternum mandatum, quo moriturus interminando præcepit. Ne unquam ſuper patrimonio ſuo terra Pomeranię cum Cruciferis paciſceretur, amaro corde, ne recrudeſcente bello ampliora perderet ſuſcepit. Caſtro nihilominùs Nyeſzkovv, quamuis de ſorte terrę Cuyauię eſſet, circa Magiſtrum & ordinem manente, ut facultas utriuſq; ripæ fluminis Iſtulæ apud

eos

Sententia Hungariæ & Bohemiæ regum.

eos remaneret. Sententia regum Hungariæ, & Bohemiæ ſic incipit. In nomine Domini Amen. Nos Carolus & Ioannes Dei gratia, Hungariæ & Bohe. reges, perpetuæ memoriæ tenore præſentium notum facimus, quibus expedit uniuerſis, cùm magnificus princeps Dominus Kazimirus eadem rex Poloniæ ex una, & religioſi uiri generales præceptores, & fratres uniuerſi ordinis Cruciferorum de domo Theutonica parte ab altera, ſuper terris & diſtrictibus Culmeñ. Dobrzineñ. Cuyauiæ, Pomeraniȩ & Thoruneñ. &c. Finis. Actum & datum in Viſſegrad in Hungaria, præſentibus, &c. Anno Domini 1335. Dominica proxima poſt feſtum ſanctæ Elizabeth.

Legitur in Chronica Hungarorum, quòd rex Poloniæ eo tempore Homagiarius, & ſubiugalis regi Bohe. fuiſſet, quòd quia nuſquam alibi, uel apud Bohe. uel Polonos reperitur, errori hiſtorici aſcribendum eſt. Poſt ſententiam pronunciatam, requirente rege Kazimiro Magiſtrum & ordinẽ Cruciferorũ, ſuper reſignatione terrarũ Cuyauieñ. & Dobrzineñ. non aliter deciſioni arbitrali ſeſe parituros reſponderunt. Niſi rex cum Prælatis, Baronibus, nobilib. ac ciuib. regni Poloniȩ, p̱ patentes literas terris Pomeraniȩ, Chelmeñ. & Michalouieñ. corporali etiã præſtito iuramento, renuncient & ſe obligent. Quo reſponſo in deliberationẽ & conuentum omniũ Prælatorũ ac Baronũ uniuerſi regni Poloniæ perducto. Noluerunt ullo pacto in ipſas conditiones cõſentire, ſed ſi bellum inferretur repellere conſultabant, & ſedi Apoſtolicæ quæſtum iri, eiusq; ſuffragium implorari. Ad quod opus proſequendum Ioannes Grothonis de Slupcza Craco. Epiſcopus, uir præſtãtis ingenij, & experientiæ, in Auinionem ad ſedem Apoſtolicam miſſus eſt.

Epiſcopus Gracouienſ. ad ſedem Apoſtolicam.

Summus uerò Pontifex Benedictus duodecimus, regni Poloniæ quærela audita, & ueritate comperta, Sedis Apoſtolicæ nuncios uidelicet Galhardum de carceribus, Tituleñ. Præpoſitum, Coloceñ. diocœſis, & Petrum Geruaſij Canonicum Anicieñ. in Poloniam cum cõmiſsionibus & largis prærogatiuis miſit. Qui Apoſtolici nuncij tribunali in Varſzouia poſito, Theodericum de Aldemberg, Magiſtrum Pruſsiæ & ordinem Cruciferorum, ad quartam Februarij diem, per Nicolaum Præpoſitũ ſanctæ Crucis Oppolieñ. diocœſis Vvratislauieñ. per edictum citauerunt. Et quarta die Februarij, magiſtro Bartholdo, Alberti de Rathibor ſyndico Kazimiri rȩgis Poloniæ, petitionem regis inſcripto Iudicibus offerente Magiſter Iacobus, Plebanus de Arnoldi uilla, Culmeñ. diocœſis, pro parte Magiſtri, & Cruciferorum, appellationem à iuriſdictione iudicum interponens, eamq; relinquens diſceſsit. Iudices autem datis refutatorijs pronunciauerunt ſe iudices competentes, & cauſam ferè per unum annum cum dimidio continuantes.

Legati in Poloniam.

Anno Chriſti 1339. quintadecima Septembris, in Eccleſia ſancti Ioannis Baptiſtȩ Varſzouiæ, regi Kazimiro terras Pomeraniæ, Culmeñ. Michalouieñ. Cuyauieñ. & Dobrzineñ. adiudicauerunt. Copia ſententiæ ſic incipit. In nomine Domini Amen. Nouerint uniuerſi, quòd nos Galhardus de Carceribus, Præpoſitus Tituleñ. Coloceñ. diocœſis, & Petrus Geruaſij Canonicus Anicieñ. eccleſiarum, Apoſtolicæ ſedis nuncij, & exequutores ac iudices. In cauſa quæ uertitur, &c.

Sententia legatorũ Sedis Apoſtolicæ.

CAPVT XVIII. LIB. IIII.

ANno 1339. rex Kazimirus facto generali conuentu omnium terrarum regni, in Cracouia pro feſto ſancti Stanislai in Maio, eo quòd filium ſucceſſorem non haberet, Ludouicum Caroli regis Hungariæ filium, & nepotẽ ſuum ex ſorore germana regnaturum poſt ſe nominauit. Quum enim militum auxilia pro ſubſidio regni Poloniæ à Carolo rege Hungariæ, rex Kazimirus poſtularet. Interrogauit quid præmij pro talibus beneficijs rex Carolus habiturus eſſet. Kazimirus rex Poloniæ, Lodouicum filium eius tanquam nepotem ſuum poſt ſe regnaturũ renunciauit. Ob hoc Carolus rex Hungariæ filios ſuos, Andream in Sicilia, Stephanum in Hungaria, & Lodouicum in Polonia regnare in animo deſtinauit, quod ſic euenerat, ſed alijs morte præoccupatis, Lodouicus in Hungaria & Polonia regnauit: Anna autem regina conſorte ſua, & filia Gedimini principis Lithuaniæ, eiuſdem anni decimaoctaua menſis Iunij in caſtro Cracoui. mortua atque ſepulta, & unicam filiam Elizabeth relinquente. Kazimirus rex cũ certis Epiſcopis & magnificis perſonaliter ſeptima menſis Iulij in Viſſegrod Hungariȩ perueniens, præfatũ Lodouicum regẽ Poloniæ ſe abſumpto, ſub certis fœderibus, ac conditionibus ſucceſſurum ore tenus deſignauit, & non duces Mazouiæ, nec Oppolieñ.

Ludouicus Hũgariæ deſignatur in regẽ Poloniæ.

Año uerò Domini 1340. Boleslao filio Troideni ducis Mazouiæ (qui Leopolieñ. ducatũ, & cæteras terras Ruſsiȩ iure p̱pinqtatis ex morte ducis Leopolieñ. & Vvladimirieñ.

nactus

nactus fuerat) nono Kalendas Aprilis, aliàs in die Annunciationis Mariæ, ueneno per Ru-
thenos extincto, quoniam ſectam eorum immutare conabatur, rex Kazimirus contractis
copijs, concito curſu poſt octauas Paſchæ, Leopolim obſedit, & per deditionẽ accepit: cle-
nodiaq; magni ualoris illic reperiẽs, ſcilicet, duas cruces aureas, notabili portione ligni do-
minici inſignes, duo diademata, uniones, & lapides præcioſos habentia, tunicã, & ſellam
auro & gemmis ſuperba, in ſuũ redegit ærarium, tandem Vvladimiriã, tam arcem, quam
oppidum in ſuam ditionẽ redegit. Caſtriſq; Leopolieñ. & Vvladimirieñ. ligneis exuſtis,
ne ad rebellionem ſpectarent, in Cracouiã redijt, & theſauro depoſito ac ſpolijs, cum ma-
iori potentia & exercitu ex omnib. terris contracto, in Ruſsiam reuerſus, terras Przemiſ-
lieñ. Luceñ. Vvladimirieñ. Sanoceñ. Lubaczovv, Trebovvla, Cuſtan, aliaq; caſtra & ciui-
tates Ruſsiæ, per uim aut ultrò ſe dedentibus ſub una expeditione, unaq; æſtate accepit.
Nec ab illo tempore à regis & regni Poloniæ obedientia Ruſsia deſciuit, miſsiſq; nuncijs
rex Kazimirus, ad Henricũ Haſsiæ Lantgrauiũ, filiam eius Adleydã uirginem in coniu-
gem, anno Chriſti ?341. pro feſto ſancti Michaëlis accepit. Henricus autem Haſsię Lant-
grauius, qui ſua præſentia perſonali Adleydã in Cracouiã adduxerat, duo millia marcarũ
tantũmodo groſſorũ Pragenſiũ pro dote ſe daturũ inſcripſit: Breuiq; rex Kazimirus Ad-
leydam à facie ſua, habens eam deſpectam relegauit, & in curia regia oppidi Zinouicz
tanquam uiduam eam abundè in omnibus neceſſarijs prouidebat. Ipſe uerò concubinis
ſecundam peſtiferam conſuetudinem, aut incantationem utebatur.

Boleslaus ueneno à Ruthenis extinctus.

Kazimirus Leopolim obſedit.

Expeditio Kazimiri in Ruſſiam.

Rußiæ ultima deduio.

Kazimirus Adleydam Lantgrauij Thoringiæ duxit uxorem.

Propterea Henricus Lantgrauius Haſsiæ, precib. ſuæ filiæ uictus, anno Domini 1356.
decimooctauo Kalendas Octobris, Adleydam reginã cum omni ſupellectili ad eam per-
tinente, ex curia Zarnouieñ. per regem Kazimirũ latere cocto murata, accepit, & in Haſ-
ſiam rege Kazimiro, & ſuis capitaneis non prohibentibus deduxit. Vbi prædicta regina
non poſt longum tempus diem obijt extremum. Magiſtro autem Pruſsiæ & ordine Cru-
ciferorum cenſuras eccleſiaſticas per Galhardum, & Petrum iudices Apoſtolicos, uſque
ad ſententiam interdicti incluſiuè latas non curantibus, & ſola appellatione illudentibus,
rex Kazimirus cum Magiſtro & ordine in Iunivvladislauia in die Mariæ Magdalenę, an-
no Domini 1343. per utramq; partem præſtito iuramento, exceptis Epiſcopis Poloniæ,
qui iurare noluerũt, ſub iniquis conditionibus pacem compoſuit, ceſsitq; de iure, proprie-
tate, & titulo terrarum Pomeranię, Culmeñ. & Michalouieñ. & de ſigillo Maieſtatis illum
eradere ſe obligauit. Et terras Cuyauieñ. & Dobrzineñ. cum plenaria poſſeſsione accepit.
Et pace cum Magiſtro confecta, eadem æſtate contra ducem Henricum Zeganeñ. & fra-
tres eius expeditionem cum plurimo apparatu egit. Primumq; oppidum Vvſchovva ob-
ſidione cingens, demolitis, ruptiſq; muris conquiſiuit, & ipſam cum territorio regno Po-
loniæ reſtituit, prærogatiuam cudendi monetam eidem non abrogando.

Adleyda regina moritur.

Pax cum ordine.

Deinde in ducatum Zeganeñ. copias producens, caſtrum & oppidum Stinauiã in Po-
lonico Stizyinavva appellatum, ſatis munitum expugnauit, & muros ſolo ęquauit. Inſu-
per populationem in agros & uicos latius extendens, ad ciuitatem & caſtrum Zeganeñ.
exercitum promouit: ſeroq; dux Zeganeñ. Henricus temeritatem ſuam perpendens, pa-
cem per caduceatores petiuit, rex autem humiliatione hoſtium pacem fecit, & eam literis
confirmauit. Sequenti autem anno imperator Tartarorum ſecretis nuncijs Daſzkonis,
quem rex Kazimirus capitaneum Przemislieñ. fecerat, & Danięlis de Oſtrovv inuitatus,
ualidum exercitum ad uaſtandum Ruſsiam & Poloniam, & ad reſcindendum imperium
regis Kazimiri miſit. Rex autem raptim collectis copijs, in una fluminis Iſtulæ ripa, alte-
rã Tartaris tenentibus, ne hoſtis fluuium ſuperaret locauit. Aliquot igitur diebus hinc in-
de proiectiones ex arcubus, & baliſtis facientes, diſceſſerunt Tartari, unico Alberto Cze-
leyo de Vvrzaui & Sepnicza, Palatino Sandomirieñ. de domo Habdanck Tartarico telo p-
cuilo occumbente, prædaſq; agentes, ad caſtrum Lublin uenerunt, quod tunc ligneum e-
rat, non tamen expugnare ipſum ualuerunt.

Stinauia expugnatur.

Tartarorum incurſio.

Ioannes cœcus rex Bohemiæ ſenio confectus, etiam duodecima menſis Iulij, anno Do-
mini 1345. in Czirzin ante Cracouiam uenit, & poſt duos dies repulſus. Alia hiſtoria ha-
bet poſt octo dies, à Cracouia uerſus Bohemiam cum paucis diſcedens, reliquum exerci-
tum ſuum bifariè diuiſit, unumq; uerſus Lelovv, alterum uerſus Ilkuſz uaſtatum ire Polo-
niam miſit: quos milites regis Kazimiri, qui uerſus Lelovv in uilla Biala, & qui uerſus Il-
kuſz in uilla Pogonya conſequentes, diſiecerunt & proſtrauerunt. Pluresq; ex eis capti-
uantes, inter quos erat Hinek de Damb, Zaiecz, Ptaczek, Alſzo de Stramberg, & cæte-
ros uinctos regi Kazimiro præſentarunt. Cauſa autem ingreſsionis Ioannis regis Bohe.

Ioãnis cæci Bohemiæ regis expeditio in Poloniam.

uerſus Cracouiam,oblatio territorij Vvſchovva,et incineratio ducatus Zeganeñ.fuit.Bohemi autem referunt non diſceſsiſſe regem eorum Ioannem cœcum, niſi manu tacta porta ciuitatis Cracouieñ.ſecundùm compactata.

CAPVT XIX. LIB. IIII.

Kazimirus iura dedit.

POſtea ſanctiones pragmaticas,ſeu iura regni municipalia, quæ in hanc diem Poloni colunt & obſeruant,confecta & ordinata rex Kazimirus in conuentione generali,apud Visliczam oppidum Sandomi.pro dominica Lætarè tenta,año Domini 1347.pronunciauit, publicauit, & teneri præcepit:quantum autem ſint uitiata,quantumúe in certis paſsibus legi diuinæ & humanæ contraueniant,rectores Polonorum ratione,& intellectui uigentes,uideant,iudicent,& corrigant.

Kazimirus Rußiam expugnat & imperio ſubiugat.

Anno item Domini 1349.comparato numeroſo exercitu rex Kazimirus, terras Ruſſiæ,caſtra & ciuitates,quæ nondum ſuo imperio parebant,expugnauit,& ſubiugauit,Luczko,Brzeſcze,Chelm, & eorum uicinia in ſuã ditionem redegit. Hisq; ſecundis ſucceſſibus elatus,ad incontinentiæ, impatientiæq; peſtes diuertit. Et reginâ Adleyda conſorte ſua,moribus honeſta, ſpreta concubinarum amplexibus publicè utebatur, quarum greges in Opoczno, in Czchovv, in Crzeczovv, & alijs locis, quaſi quaſdam turpitudinis officinas locauerat. Pontificumq; & Baronum ſuorum monita negligebat. Summi ergo Pontificis Clementis ſexti Papæ, ſeuero proceſſu, ſuggeſtione eccleſiæ Polonicæ Prçſulum,monitus eſt,ut omnibus concubinis relictis,in thoro,cõtinentiaq; coniugali permaneret. Sed & uillas Epiſcopales, Zloteñ. poteſtatis prope Sandomiriam,uiolando libertates eccleſiaſticas per Othonem de Pilcza, Palatinum & Capitaneum Sandomirien.de domo bipennium,tributis & laboribus ſeruire cogebat. Quam iniuriam Bodzantha Epiſcopus Cracouienſ.reſcindens,primum Otham de Pilcza,deinde regem Kazimirum cenſuris eccleſiaſticis percelluit. Ad quas exequendas Martinus Bariczka Vicarius Eccleſiæ Cracouien.per Bodzantham Epiſcopum Craco.miſſus erat. Tametſi rex Kazimirus iratus manus tunc à Bariczka contineret, ex poſt tamen ſatellitum ſuorũ ſuggeſtione inflammatus,præfatum Martinum Bariczka in die ſanctæ Luciæ compræhendi,& ſequenti nocte in flumine Iſtula per Cochanum familiarem ſuum ſuffocari mandauit. Poſt hoc Deo puniente omnis proſperitas à rege Kazimiro & populo ſuo abſceſsit, & ſtirpem eius uindex iuſtus de regno Poloniæ eiecit. Lithuani etenim in terram Lukouieñ. & Radomieñ. poſtea quoq; in Sandomirieñ.impetum fecerunt,& eas affligentes,raptam prçdam hominum & pecorum abduxerunt.

Delictum Cazimiri.

Lithuanorum incurſio in Poloniam.

Deinde uidentes ſibi impunè Poloniæ uaſtationem proueniſſe, Lithuani cum Ruthenis & Tartaris anno Chriſti 1351.omnes uillas in circuitu Leopoli, ſpoliarunt, ac incendijs conſumpſerunt. Et quatuor terras notabiles, uidelicet Belzeñ. Vvladimirieñ. Chelmeñ. & Breſten,à regno Poloniæ abſtraxerunt. Ob hoc rex Kazimirus habens auxilium & copias Lodouici regis Hungariæ, grandem in Lithuanos egit expeditionem, & Vvladimirienſis terram, caſtrumq; conquirens, etiam Keyſtutonem ducem Lithuaniæ in quodam particulari certamine, cæſis Lithuanis, cœpit. Qui cum omnibus fratribus Lithuaniæ ducibus,& ſuis terris fidem ſe Chriſti ſuſcepturum iureiurando promittens, à regibus comiter & honeſtè detentus eſt,ſed reges deludens, nocte effugit: Fraterq; eius ſenior Olgerdus dux Lithuaniæ ſequenti anno promiſsionibus Tartaros euocauit, qui magna multitudine glomerati,terram Plodoliæ regno Poloniæ ſubiectã, uaria cæde & ſpolijs uaſtauerunt.Fuit autem Olgerdus pater & genitor Iagellonis,qui factus rex Poloniç, Vvladislaus ſecundus fuit nuncupatus.

Keyſtuth dux Lithuaniæ.

Olgerdus Lithuaniæ dux pater Iagellonis.

Inſuper Lubardus dux Lithuaniæ ſecretè ad ciuitatem Halicienſem, quæ per Kazimirum tenebatur,ſeptima die Iulij,anno Domini 1353.perueniens,inducijs, inter regẽ Kazimirum & Lithuanos iureiurando firmatis,iniquè uiolatis,eam impugnauit, & magna multitudine ciuium atque mercatorum occiſa, ciuitatem ſuccendens, cum ſpolijs ueloci fuga in Lithuaniam redijt: prædaq; in tugurijs depoſita, cum maioribus copijs uerſus Zauichoſt,nona die Septembris uenit,& uillas,atq; rura in quatuor miliaribus à ſingulis partibus conſiſtentes,ſpolijs,cæde,& igne uaſtauit, & antequam milites Polonorum arma ſumerẽt,raptam prædam in latibula Lithuanorum deduxit. Hæc mala propter ſcelera regis Kazimiri æſtimantur proueniſſe, maximè propter culpã in Chriſti Dominos Bodzantham Epiſcopum Craco.& Martinum Bariczkam patratam, ad quam delendã anno præcedẽti,ſcilicet 1352.Albricũ Cancellariũ Dobrzineñ.& Plebanum Bochneñ. rex Kazimirus ad Clemẽtẽ ſextũ in Auinionẽ miſit,ſimulq; ne Vvratisl.eccleſia à ſuo Gnezneñ. metro-

Pœnitẽtia Kazimiri.

metropolitano alienaretur. Carolus enim Romanorum,& Bohemiæ rex,miſsis ſolennibus nuncijs ad Papam,Pragen. Archiepiſcopo eam ſubijci depoſcebat,ſuſcepitq́, ſuſtulit,ac deuote rex Kazimirus omnes conditiones pœnitentiæ iniunctas peregit. Primum enim ius libertatis uniuerſis uillis Eccleſiæ Craco. reddidit: Eccleſiamq́ Viſlicien. quadra, & polita petra ſumptuoſo opere, priori Eccleſia humiles muros habente,demolita. Item Eccleſiam ſanctæ Mariæ Sandomirien. item Stobnicen. Szidlouien.in Zagoſz,& in Gargouū Eccleſias,in ſatisfactionem ſceleris, & ſupplementum pœnitentiæ pulchris muris formauit. Obtinuit etiam præfatus Albricus à ſummo Pontifice,ut per decimam quadriennalem uniuerſus Poloni clerus contra ſubitos Lithuanorum inſultus ſubueniret. Obtinuit etiam, ne Eccleſia Vuratiſ. à corpore Gneznen. metropolitico ſcinderetur:deducendo in conſiſtorio Apoſtolico euidentibus probationibus à Regibus,& ducibus Poloniæ eam fundatam, & dotatam, prout ſuperius dictum eſt. Sub eo quoque tempore Kazimirus rex Poloniæ certo priuilegio,Eccleſiæ, & diocœſi Craco. conceſſo, omnes colonos, & ruſticos ad ducendum manipularem decimam, ad loca per dominos decimarum electa,perpetuò eſſe aſtrictos decreuit. Conſiderans quoque Rex Kazimirus perniciofas in Maydenburg ex regno Poloniæ appellationes,fortunas atq; ſubſtantias ſubditorum deuorantes. Ius ſupremum Teuthonicale in caſtro Craco. anno Domini 1356 conſtituit,aduocatum per ſolum Regem eligendum. Septem uerò Scabinos ex certis ciuitatibus Craco.urbi uicinis,per procuratorem generalem Craco.legendos commiſit,& prouocationes ad Maydenburg peramplius fieri per patentes literas prohibuit, quarum tenor ſic incipit: In nomine Domini,amen.Quoniam humana conditio,&c. Et quia eo anno 1356 regina Adleyda (per Henricum Haſsiæ Lantgrauium genitorem ipſius ex Zarnouiecz in Haſsiam reducta)rebus humanis exceſſerat. Ideò anno ſequenti,uidelicet 1357 rex Kazimirus tertiam uxorem Heduigim uirginem,Henrici Glogouienſis ducis filiam, moribus,& forma ſpectabilem, ſibi matrimonio collocauit.

Pœnitentia Kazimiri.

Ius Teuthonicum in caſtro Cracouien. inſtitutum.

Appellationes in Maydēburg prohibitæ.

CAPVT XX. LIB. IIII.

PRæterea orta contentione de principatu,& ſucceſsione in locum Stephani Moldauiæ Voyeuodæ inter duos fratres,Stephanum, & Petrum præfati Voyeuodæ filios,Petrus minor natu eo,quod liberalioris eſſet ingenij, fauore maioris partis Valachorum ,& ſubſidio Hungarorum, Stephanum maiorem natu expulit. Is ad Kazimirum Regem Poloniæ confugiens,ſe per illum in principatum reſtitui petiuit.Rex autem Kazimirus anno Domini 1359 poſt diem Apoſtolorū Petri, & Pauli cum eo exercitum militum ex terris Cracouienſ.Sandomirien.Lublinen.& Ruſsię miſit.Hi poſt aliquot fœlices particulares triumphos, ſyluam uaſtam , Plonini, à ſolitudine (eò quòd profectum non ferat)dictam, in terra Sepenicen. ſitam,ingreſsi,arboribus ſuccíſis,& ſubſerratis ordinatione Petri minoris natu obruti ſunt.Valachi ſiquidem arbores ſuccíſas impellentes, alia in aliam cadente, atq; uiciniorem præcipitante,uiros,equos,armaq́ ſine bello attriuerunt, & deuicerunt. Pluribus exanimatis alijs in manibus,pedibusue, aut alia parte corporis mutilatis. Cætera multitudo inopinato caſu perculſa, in deditionem, & captiuationem uenit.Ea clade Kazimiro nunciata,illicò miſit,qui omnes captiuos milites,& uulgares redimerent,& facili ære redimerunt. Captus fuit in ea clade Sbigneus de Oleſzicza de domo Dabno,Sbignei Cardinalis , & Epiſcopi Craco. auus, qui in diem mortis propter tibiarum uiolationem claudicauit.Nauogius de Tanczin,filius Andreæ de Tanczin palatini Craco. quum inter tumultus manus Valachorum effugiſſet, ex loco cladis Romam adijt, & ſe presbyterum ordinari diſpoſuit. Et pòſt in patriam reuerſus,in decanum Cracoui.fuit promotus.Ea quoq; clade undecim ſigna capta fuêre,regia ſeu terreſtria tria Craco.Sandomirien.& Leopolien. Militaria nouem uidelicet Bipennium, quod præfatus Nauogius erexerat:alterum de Leliua:tertium Vulpium: quartum Rauitarum: quintum Griphonum:ſextum Srenieuitarum: ſeptimum Habdankonum:octauum Volukoſſarum: nonum Streparum: tandem chariſtia,& atroci fame in regno Poloniæ,& uicinis eius exorta.

Poloni à Valachis cæſi.

Clades Polonorum.

Fames ualida.

Anno Domini 1362 rex Kazimirus horrea ſua in ſingulis terris regni ſui frugibus abundantia aperiri,& moderato precio uendi iuſsit. Poprij autem homines pecunias ad emendum non habentes , rerum commutatione aut labore, præſtitum frumentum merebantur. Caſtrorum,& ciuitatum fabricas,& muros,piſcinarum,& foſſatorum aggeres, & alueos,tum aquę ductus,& ædificiorum uariorum ſtructuras extendendo.Ex quibus illud memorabile foſſatum, quod à Cracouia uerſus Bochnyam tendit, & flumine Iſtula in id immiſſo, ligna per id,& ſal traduci deſtinabat,adhuc eminet,& apparet.

Liberalitas Regis.

Anno autem Domini 1363 bella parantes,Carolum Imperatorem Romanorum,&

Pax Herowm ſuſcepta.

Nuptiæ inſignes Cracouiæ hoſpites.

Imperator.

Rex Hũgariæ.

Rex Daciæ.

Rex Cypri.

Virzineck Teuthonici magnificentia, & liberalitas.

regem Bohemorum Ludouicum Hungariæ, Kazimirum Poloniẹ, & Sigiſmundum Daciæ reges: eò quòd Imperator Carolus coram nuncijs Ludouici Regis Hungariæ dixerat eius matrem parùm pudicam. Vrbanus Papa quintus, per religioſum fratrẽ Ioannem ordinis minorum, prudentia ac eloquentia pollentem compoſuit. Is namq́ proſtabilienda inter reges pace perſuaſit, & induxit, ut illuſtrem uirginem Elizabeth Boguslai ducis Stolpen. filiam, Kazimiri uerò regis Poloniẹ ex filia Elizabeth neptem, ac Ludouici regis Hungariæ conſobrinam, ex amitali ſorore ſulceptam Carolo regi Romanorum, & Bohemorum, cui tres coniuges, Blanka, & Anna, atq́ Mecellina breui diſceſſerant, in uxorem deſponſarent. Ad quod Apoſtolicus nuncius (ita enim per Carolum Imperatorem rogatus erat) pro carniſpriuij diebus nuptias conſtituit. Ad futuram itaq́ nuptiarum ſolennitatem, auus uirginis Kazimirus rex Poloniæ, uicinos reges, & principes, uidelicet Ludouicum Hungariæ nepotem ſuum Sigiſmundum Daciæ, & Petrum Cypri reges Othonem Bauariæ, Semouitum Mazouiæ, Boleslaum Suueidnicen. filium ſororis ſuæ, Vladislaum Oppolien. & cæteros principes corrogauit ac inuitauit. Rex Cypri per mare in Valachiam uectus, tandem in terras Ruſsiæ: Sigiſmundus uerò rex Daciæ in Stolpen. ducatum mari aduentens, cum duce Stolpen. affine ſuo, & uirgine Elizabeth, ſumptibus regis Kazimiri: Ludouicus autem rex Hungariẹ per Sandecz in Cracouiam aduenerũt. Tandem Carolo regi Bohemiæ, & Imperatori, quatuor reges, Hungariæ, Poloniæ, Daciæ, Cypri, cum principibus, & multitudine copioſa ad unum milliare egredientes, accurrerunt, ipſum cum omni honore benignè excipientes. Dumq́ urbi appropinquaret, uirgo Elizabeth cum patre duce Stolpenſi in regio apparatu multis comitata uirginibus, Carolum futurum maritum excepit. Proceſsiones deinde omnium Eccleſiarum, & ſtatuum Craco. ciuitatis ſubſequutæ, exceptione ſua diem in ueſperum prorogarunt. Regibus omnibus ſpeciales thalami, & habitationes purpuris, & cortinis, auro, gemmis, & oſtro, ſuperbè in caſtro Craco. decoratæ: cæterisq́ principibus, & Baronibus honeſta hoſpicia, omnibus neceſſarijs ad uſum, uoluptatemq́ hominum plenè diſtributa, ſingulis non ſolùm uictualia largiſsima, ſed etiam quæ cuiuſq́ poſtulaſſet priuata neceſsitas, in abundantia ultrò largita ſunt, & ultra neceſſaria omnium rerum in hoſpitia importata. In circo ciuitatis Craco. in certis locis, dolia, uaſaq́ plena uino, & alia grano auenæ locata fuêre: ex quibus ſinguli hoſpites, & inuitati pro libidine hauriebant. Tertia die aduentus Caroli Imperatoris in Cracouiam, uirgo Elizabeth ducis Boguslai filia, in Eccleſia maiori Craco. præſentibus regibus, Iaroslao Archiepiſcopo Gneznen. uerba dicente, Carolo Imperatori deſponſata, & in matrimonium tradita eſt: cui Kazimirus rex Poloniæ centum millia florenorum in dotem dedit. Inſtaurati ſunt poſtea chorearum, haſtarum, & plauſuum ludi, Reges, Principesq́ Rex Kazimirus delicatis cibis, opiparè tractans, reficiebat, & poſt ſingula fercula omnibus diebus ſingulis regibus, & hoſpitibus magni precij munera miſit. Vierzinek conſul Craco. genere nobilis, & natione Rhenen. de domo & armis Lyagoda, omniũ officiorum in curia Regis gubernator, introituumq́ & pecuniarum regalium receptor ac diſpenſator, quinque Regibus, & uniuerſis principibus, in domũ ſuam ad prandium inuitatis. Impetrata à regibus licẽtia, ut iuxta propriũ arbitrium, loca regibus diſtribueret: Kazimirum Regem Poloniẹ primum: ſecundum Carolum Romanorum, & Bohemiæ Regem: tertium Hungariæ: quartum Cypri: & ultimum Daciæ, Reges locauit, ratione reddita, quòd nulli magis, quàm domino ſuo Kazimiro pro immenſis beneficijs, ad fauendum ampliſsimum honorem obligaretur, quos cibarijs delicatis reficiens, etiam unicuique excellentia munera inter prandendum obtulit. Verùm Kazimiro Regi Poloniæ, alijs Regibus inſpectantibus, quæ obtulit, tanta fuiſſe perhibentur, ut ſummam centum millium florenorum excederent. Diebus conuiuij (qui uſque in uigeſimum diem differebantur) peractis: firmata inter Reges, & Principes amicitia, & icto perpetuæ pacis fœdere, ſacramenti iuramento firmato, miſsis inter ſe muneribus, in regna principatus, & dominia ſua, Kazimiro per Præfectos, & prouiſores ſuos, uſquequò proprias regiones contingerent neceſſaria adminiſtrante, digreſsi ſunt.

CAPVT XXI. LIB. IIII.

Kazimiri in Lithuania bellum.

DEinde Rex Kazimirus ualido exercitu ex uniuerſo regno Poloniæ generali expeditione contracto, anno Domini 1366 poſt feſtum Ioannis Baptiſtẹ, terras per Lithuanos quindecim annis occupatas, recuperauit, Breſten. Lucen. Chelmen. & Belſen. Sed dux Georgius, qui Belſen. terram occupabat, eam blanditijs, non hoſtem, ſed feudalem ſe aſſeuerando, ementitus, & ſub fraude obtinuit. Et eidem Rex Kazimirus terram Chelmen. cũ caſtro in adminiſtrationẽ dedit. Portionem uerò terræ Vuladimirien. Alexandro duci Lithuaniæ, filio Keyſtutonis, & Olgerdi ne-

poti

poti uiro expertæ, ſinceræq; fidei, in gubernationem commiſit; & in Poloniam exercitum reduxit.

Dum autem altera die poſt feſtum Natiuitatis Mariæ anno Domini 1370 ceruum fugientem circa Przedborz uenando, auidius ſequeretur colliſus, adeò uehementer conculſus, in tibia ſiniſtra uulneratus, & febre correptus eſt, ut non niſi in curru ueheretur, ſed cura medicorum à febre liberatus, in Sandomiriam tranſiuit, & ſpretis medicorum, præſertim magiſtri Henrici de Colonia uiri conſcientioſiſsimi conſilijs, inordinatè utendo fructibus, crapula, & balneo, in grauem recidiuam (iuxta quod prefatus Henricus medicus prænunciauerat) incidit: ſentiensq; morbum inualeſcere, uerſus Cracouiam proceſſit, dum quoq; in Oſſek perueniret, magiſtri Matthæi alterius medici aſſenſu, cæteris medicis improbantibus, medonem bibens, in fortiores febres deuenit. Cumq; penultima Octobris in Cracouiam adductus, ualidiùs ab ægritudine premeretur, medicis longam uitam dilatatis ſermonibus portendentibus, rex ſe debiliorem intelligens, tertia die Nouembris accerſitis in cubiculum Floriano Epiſcopo Craco. & Vuladislao duce Oppolien. nepote ſuo, ex Elizabeth filia ſororis ſuæ, per Ludouicum Hungariæ regem ad uiſitandum regem Kazimirum miſſo, teſtamentum condidit. Duabus filiabus ſuis uirginibus Annæ, & Heduigi, ex Heduigi filia Henrici Glouien. ſuſceptis, omnia ornamenta lectorum, cortinas, & uelamenta de biſſo, purpura, gemmis, margaritis, & lapidibus precioſis. Item omnes ſcultellas ex puro auro fabricatas. Item omnium uaſorum iocalium & clenodiorum de argento medietatem, reliquam uerò medietatem Heduigi conſorti ſuæ. Itē nepoti ex filia Elizabeth primi matrimonij Kazimiro filio Boguslai ducis Stetinen. Siradien. Lancicien. & Dobrzinen. ducatus, & quatuor caſtra Cruſuiciam, Bidgoſtiam, Balathouu, & Valcz. Item eccleſiæ Craco. crucem magnam auream, pluribus gemmis & lapidibus ornatam, quæ decem millibus florenorum penſabatur. Item eccleſiæ Gneznen. delatorium ſacramenti, uulgò monſtrantiam dictum argenteum, deauratum, reliquis ſanctorum refertum, & bibliam decoram. Item brachium ſancti Coſme in reſeruaculo argenteo deaurato, eccleſiæ Poſnanien. Item Sbigneo Przedborio & Paccoſſio filijs, Sbignei de Brzeze, oppidum regium Vulodzislauu cum aliquot uillis. Item duobus filijs ſuis naturalibus, Niemyerze quem ex Iudęa ſuſceperat, & Ioanni Bogucze. uillas Cuthauu, Iurznicz, & Drugnia, & alias uillas. Item Ioanni Zaclika caſtrū Miedzigorze in terra Sandomirien. Iaſzkoni Zarouuski Podgaye, Paulo Zlodzey Nyeklay. Et pluribus alijs aulicis & ſeruitoribus uillas, aduocatias, pecunias dedit & legauit. Exequutorem huiuſmodi teſtamenti Ioannem de Strzelcze, Szuchiuilk cognominatum, Grzimalitam Decanum Craco. & Cancellarium regni Poloniæ conſtituens. His itaq; compoſitis, ſacramentis euchariſtiæ & ſacræ unctionis perceptis. In palacio inferiori amplo caſtri Cracoui. ad meridiem ſito, feria tertia proxima ante feſtum ſancti Leonardi, quæ fuit quinta Nouembris, anno ætatis ſuæ ſexageſimo completo, circa ortum ſolis, ſpiritum Deo reddidit, tertia autē die mortis ſuæ, quæ fuit ſeptima Nouembris, à tribus Pontificibus Iaroslao Gneznen. Floriano Craco. & Petro Lubucen. à Vuadislao duce Opolien. & Baronum ac popularium frequenti numero, in latere dextro prope maius altare in Eccleſia Craco. ſepultus. Sepulchrum ſucceſſu temporis tabulis, imaginibusq́ue marmoreis poſtea extructum, ornatumq; eſt. At Semouitus Mazouiæ dux, morte Kazimiri audita, caſtra illicò Ploczko, Rauua, Goſtinin, Viſſegrad, & Szochaczouu accepit, & ea ſibi appropriauit. Fuit autem rex Cazimirus, craſſus, & medius corpore, fronte uenerabilis, crine plurimo, & criſpo, barba promiſſa, uoce aliquantulum balba, ſed ſonora. In commeſſationes, & Venerem, cæterasq; uoluptates præceps, in patriam clemens, in ſubditos modeſtus, in mulieres intemperatus. Regnauit annis quadraginta, hic ex omnibus regibus, & principibus, quos unquam Polonia habuit, regnum Poloniæ magnificauit, templorum, caſtrorum, ciuitatum, & curiarum uaria ſtructura. Caſtrum Craco. palacijs, turribus, tectis, & picturis ornauit: item ciuitatem Kazimiriam, Cracouiæ iunctā erexit, muro cinxit, & de ſuo nomine Kazimiriam uocauit: item Vieliczkam, Skauinam, Ilkuſs, Bandzin, Lelouu, Sandomiriam, Visliczam, Opoczno, Szidlouu, Radom, Vauelnicza, Lublin, Stauiſsin, Caliſs, Piſdri, Vielun, Konin, Lanciciam, Piotrkouu, Ploczko, Iuniouulodz, Leopolim, Sanok, Croſnam, Czchouu muris cinxit. Item caſtra, & curias Poſnanien. Kaliſsien. Sandomirien. Lublinen. Leopolien. altiùs & inferiùs, Piſdren. Vielunen. Siradien.. Lancicien. Plocen. quod murum habuit, ipſe alium addidit. In Kolo, Nyepolomicze, Szidlouu, Boleſczauiz, Oſtrzeſſoau, Przemislien. Lanckoronam, Lelouu, Bandzin, Ocecz, Crzepicze, Czorſtē, Szeczechouu, Solecz, Zauichoſt, nouę ciuitatis dictū Korcin, Konin, Nakel, Vielen, Miedzirzez, Cruſwicza, Zlothoria, Przedecz, Bidgoſtia Labaczouu, Trebouula, Halicz, Cuſtan, Opoczno, Prziſouu, Rauenſe, Viſ-

Aegritudo Kazimiri.

Teſtamentum pro ſua prole.

Kazimiri mors.

Bene geſta eius memoratu digna.

Extructiones ciuitatum, caſtrorum, templorum, hoſpitalium.

ſegrad,Przedborz,Brzeſnicza.Item ſacras ædes,& templa,duas Eccleſias in caſtro Craco.uidelicet ſancti Michaëlis, & ſancti Georgij. item hoſpitale in Stratomya. item Sandomirien.& Viſlicien. collegiatas. In Stobnicza, Szidlouu, Lapſzicze,Karguu,Niepolomicze,Solecz,Opoczno,Korczin,ſancti Stanislai in rupella: item teſtudinem Eccleſiæ Craco. Cathedralis ſtellis deauratis decorauit, & chorum eius plumbo texit. In eadem cathetrali ſacellum aſſumptionis beatæ Mariæ, & aliud apud prædicatores conſtruxit, & exornauit: item monaſteria in Piotrkouu, Lancicia, noua ciuitate Korczin,& alia conſtruxit, picturis, tectiſq; decorauit. Ac eiſdem Eccleſijs, & monaſterijs,calices, cru-

Emporium.

ces,& libros, iuxta magnificentiam regiam donauit. Item in circo Craco.palacium cum officinis ad uendendum pannos, & mercantias, uulgariter pannicidium nuncupatum.

Ferale.

Et hortum ferarum uulgò ferale aliàs teritrophium appellatum hodie demolitum,cuius ruinas,& portiones cum altiſsimis arboribus ante ingreſſum adoleſcentiæ meæ præueni, & perſpexi, nunc indicijs eorum non apparentibus, condidit ac muro extruxit. Et quidquid Polonia in caſtris, ciuitatibus, Eccleſijs, curijs,muratum continet, id pro maiori parte ab ipſo Kazimo, & ſuis ſumptibus eſt perfectum. Et licet ipſe incontinens fuerit, clericos tamen bonæ conuerſationis, & caſtos plurimùm dilexit: eiſq; prælaturas ac

Canonica Prælatorũ electio.

beneficia Eccleſiarum,de infima plebe exiſtentibus,ultra nobiles, & ſeruitores ſuos conferebat. Omnes peculiari cura ſpirituales adhortando,ut circa ſuas Eccleſias reſidentiam facerent perſonalem. Colonis & ſubditis agreſtibus, à nobilibus, & militaribus ne fierent oppreſsiones, & iniuriæ, ſummê prouidebat. Fures & prædones etiam quantumcunque fuiſſent nobiles, ſuſpenſi, decollari, uel alia nece interimere iubebat, humanas minitationes non metuens. Calumniatores uerò ſi quoſpiam repetit, ferro ignito in facie aduri mandauit. Exempto quandoq; maiori nummo, homini uillano de ſua heroa querenti monuit,ut ignili cõparato,& ſilice,in campo reperto,ſi aliter non daretur, incendio ſe ultum iret, tradidit:eaq; licentia multorum militarium, ſubſtantias ſuorum ſubiectorum per iniuriam expilantium,refrẹnauit.

CAP. XXII. LIB. IIII.

Locuſtæ in Polonia.

ANno Domini 1335 ingens multitudo locuſtarum per turmas,& turmas diuiſa, in Poloniam ſpicis luxuriantibus uenit. In ea frequentia,& ſpiſsitudine,ut radios Solis obumbraret, & tanta altitudine,ut ungulas equorum excederet. Abraſerunt ubicunque deſcenderunt ſuo morſu,frumenta,herbas,& gramina.Poſt locuſtas,ualidiſsimus uentus, uniuerſum Poloniæ regnum concutiens,domus, & arbores euertẽs,incœpit,& ſuperuenit,uigeſima nona Septembris,& pluribus diebus durauit. Eodem anno tredecima menſis Iulij,Boleslaus dux Bregen. monaſterium ordi-

Monaſterium Bregen. erigitur.

nis fratrum minorum in oppido ſuo Brega fundauit, quod Nankerus Epiſcopus Vuratisla. auctoritate Ioannis Papæ uigeſimi ſecundi, in anno ſequenti uigeſima nona menſis Iulij confirmauit. Eodem anno mortuo Luthero de Brunſuuigk magiſtro Pruſsiæ,

Theodricus de Aldemburgk magiſter Pruſ.

Theodricus de Aldemburgk Marſchalcus, Saxo genere, à captiuitate Polonica liberatus,in magiſtrum ſucceſsit.

Monaſterium in Ratibor fundatur.

Anno Domini 1336 Przemislaus Rathiborien.& Oppauien.dux, monaſteriũ ſanctimonialium ordinis prædicatorum in Eccleſia Sancti ſpiritus in Rathibor fundauit,deditq; illi dote uillas ducales,molendina, & plures libertates. Proceſſu autẽ temporis Euphemia aliàs Offka princeps Mazouiæ pro eodem monaſterio oppidum Iauorouu cũ ſeptem uillis coëmit, quod & quas Nicolaus dux Rathiborien. filius Ianuſſij uiolenter occupauit, & ſibi appropriauit: filijq; ſui Vuenceslaus, & Ianuſsius haud ſecùs, quàm hæreditaria ſpretis Apoſtolicis cenſuris inter ſe diuiſerũt:Boleslaus Bregen.& Legnicen. dux prodigè uiuendo ferè omnia conſumpſit,ut de cætero unde ſe aleret,non haberet.

Mortua interim ſua conſorte Margaretha, filia Vuenceslai regis Bohemiæ, aliam de Cracouia Catherinam, anno Domini 1336 ſuperduxit: doteq; per eam allata, Bregam & Olauiam redemit, & in Brega ſuum domicilium conſtituit, terram autem Legnicen. uarijs pecuniarũ ſummis grauatam,filijs ſuis Venceslao,& Ludouico dedit,ut ſibi quantum ſcirent,conſulerent.Qui ſuffragio à militaribus,& agreſtibus petito, & obtento,Legnicen.terram à creditoribus liberauerunt.Nonnullis creditoribus conditionem eorum miſerantibus,ſuarum pecuniarum portionem remittentibus.

Lithuania uaſtata.

Anno quo ſupra triceſimo ſexto ſupra mille trecentos,ſedecimo Kalendas Nouembris duces Lithuaniæ, filij Gedimini, Olgerth, Keyſtut, Koributh, Patrikyg,Lubardus, Szuriuuil,Buthauu Mazouiam ingreſsi (quamuis affinitatem,& pacem cũ ducibus Mazouię iunxerant,& firmauerant)eam hoſtiliter prædati ſunt,& exuſſerunt. Et pluſquam mille ducentos Chriſtianos, & pecora in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno adue-

nientẹ

nıente exercitu ex Alemannia in Pruſsiã,in quo erãt Marggrauius Brandenburgen. Comes de Namen, & Comes de Hennenbergk, in terras Lithuanorum ingreſsi ſunt,& caſtrum Pullen oppugnauerunt,in quod Lithuani, ad quatuor millia hominum,cum coniugibus,pignoribus,& fortunis confluxerant. Et quanquam Lithuani probè reſtitiſſent, tamen caſtrum ex frequenti proiectione machinarum dirutũ, & expugnatum iri uidentes,in caſtri medio rogo extructo, omnes fortunas ſuas, & ſubſtantias incenderunt:coniugibusq́;,& paruulis trucidatis, iugulum præfecto caſtri omnes præbuerunt,ne uiui in hoſtium manus uenirent. Et Chriſtiani caſtrum irrumpentes, paucos ex tanto numero ſuperſtites repererunt, & hos aut necarunt, aut captiuarunt. Caſtro incenſo,& funditùs demolito, regioneq́; in circuitu uaſtata,in Pruſsiam redierunt.

Cruciferorum uictoria.

Anno Domini 1337. Ioannes rex Bohemię. caſtrũ Mielicz ſibi dari mandauit,quod Nankerus Epiſcopus Vratiſl. tanquã uir Heroicus denegauit. Ob hoc Ioannes rex Bohemiæ miſſo exercitu,caſtrum Mielicz obſidione cinxit, & quum eius expugnatio difficilior uideretur,uafricie ſolita uſus,ad Henricum de Virbna Archidiaconum,& Canonicum Vratiſla. adminiſtratorem caſtri, familiares, & notos cum lagenis uini meri,ſciens ad potationes uinorum auidum,& inclinatum,miſit. Quumq́; inebriatum tum blãditijs,tum terroribus,de reſignatione caſtri requirerent,Henricus Archidiaconus uir pauidus nulla eum neceſsitate ſtringente, caſtrum Mielicz reſignauit, & de ipſo exceſsit. Nankerus ergo per literas,ablatum caſtrum reſtitui Eccleſiæ apud Ioannem regem laborauit. Quo abnuente totam diocœſim Vratiſla. interdicto ſuppoſuit. At ubi Ioannes rex Bohemiæ Vratiſlauiam aduenıſſet, plures ſuper caſtri Mielicz reſtitutione interponebantur tractatus,quos dum uideret Nankerus in irritum cedere:cùm quatuor tantum modò Prælatis,& Canonicis,cæteris metu ſe ſubtrahẽtibus,uidelicet Apeczkone Scholaſtico,qui poſtea in Lubucenſem Epiſcopum fuit promotus,Othone de Domy,Cunczkone de Szalkouu,& Petro de Bitkouu, in monaſterio minorum ſancti Iacobi regem in parua ſtubella refectorio proxima ſe continentem, geſtans in collo ſtolam,& in pectore crucem,intrepidè acceſsit. Inquiens,moneo te Domine rex primò,item ſecundò,item tertiò,& peremptoriè, ut caſtrum Mielicz à te uiolenter occupatum, mihi & Eccleſiæ meæ Vratiſla. reddas. Denegante autem reſtitutionẽ,tum Nankerus cruce in manu cũ ligno Dominico accepta. Auctoritate,inquit,omnipotentis Dei,te uelut Eccleſiaſticorum bonorũ inuaſorem excõmunico, excommunicatumq́; denuncio,in nomine Patris,& Filij, & Spiritus ſancti,amen. Ioannes rex in furorem uerſus, quàm temerarius eſt, inquit iſte Pop,id eſt,ſacerdos,querit ſui interfectorem. At ego à ſanguine ſuo me continebo. Egredientem à conſpectu Regis Epiſcopum, Conſules Vratiſlauienſes carpebant, quòd alijs uijs neglectis Regem excommunicauerit. At ille: ego uos conſiliarios,& adiutores ſuos, eadem auctoritate Dei omnipotentis, qua & Regem ueſtrum excommunico, & excommunicatos decerno. Sed neq; Rex ueſter glorietur ſe fore Regem, quum magis regulus,quàm Rex ſit extimandus. His uerbis Rex duriùs, quàm cenſuris ſe læſum exiſtimans,nuncios ad Epiſcopum Nankerum miſit, ut qua ex cauſa Regem Bohemiæ putaret Regulum,non Regem appellandum ediſſereret. Quibus Epiſcopus, qui in ſuo regno Metropolitano caret, & in coronatione ſua, prece, & precio aliarum nationum Archiepiſcopos conducit,regulus eſt, & inter omnes Catholicos Reges minimus. Sugillatio huiuſmodi Ioannem Regem Bohemię adeò mouit,irritauitq́;,ut ex Pragen. Eccleſia metropolitanam creari temporis proceſſu procurauit. Poſt triduum diſcedens Nankerus in Niſſam cum omni clero ſæculari, & regulari, quem rex quia appellationi à ſe factæ non adhærebat, eijciendum mandauit:& omnes Eccleſias obſerari iuſsit. Rege autem mandante,& ciuibus Vratiſlauien. Eccleſijs per uiolentiam patefactis, celebrare diuina presbyteri uagi,& diſcoli cœperunt,populo autem communi faſtidiente Eccleſias ingredi,compellebatur à lictoribus, & recuſantibus ueſtes detrahebantur. Poſt alias tandem maiores cenſuras,tam in Regem Ioannem,quã conſiliarios eius, & ciues Vratiſla. latas,rex furore plenus,bona temporalia Epiſcopi,ac omnium Eccleſiarum,& monaſteriorum ducibus Sleſiæ occupare iuſsit, ſed omnibus alijs iuſsionem deteſtantibus. Boleſlaus Bregenſis dux,inopiæ ſuæ ſuccurſurus,oppida,uillas,decimas,& introitus omnium Eccleſiarum in ſuo ducatu Bregen. inuaſit,& diripuit. Pro quo ipſe,& terra ſua,quod longo tempore pertulit, ſuppoſita interdicto fuit. Summus Pontifex Benedictus duodecimus etiam confirmauit, & aggrauauit ſententias Nankeri Epiſcopi. Nec priùs reſpondit ſe Ioanni regi requirenti, & petenti abſolutionem impenſurum, donec de caſtro Mielicz cæderet,& bonorum Eccleſiæ plenam faceret reſtitutionem. Sed Rege aliquot annis cum ciuibus Vratiſlauien. anathema tollerante, Eccleſia Vratiſla. direptionem Eccleſiaſticorum introituum pertulit.

Caſtrum Mielicz obſidione cingitur.

Nankerus Epiſcopus caſtrum repetit.

Eccleſia Pragen. Metropolitana facta.

Bona Epiſcopi occupata.

CAPVT XXIII. LIB. IIII.

Ingreſſus Lithuanorum in Mazouiam.

Caſtrum Lublin impugnatur.

ANno quo ſuprà in feſto ſanctæ Heduigis: Lithuani furtiuis itineribus Mazouiam ingreſsi, Polthouusk, & Czechanouu oppida cum uicinijs eorum uaſtauerunt. Et plures mortales in Lithuaniam abducebant, quos milites Mazouię inſequentes, prædam, & captiuos excuſſerunt, & Lithuani fugierunt, pluribus ex eis in flumine Nareuu, præſertim, qui ſarcinas non abiecerant, ſuffocatis.

Anno Chriſti 1337. Tartari cum Ruthenis caſtrum Lublin. duodecim diebus obſidentes impugnabant. Sed principe Tartarorum ſagitta ex caſtro miſſa, occiſo ſtatim cum magno clamore receſſerunt.

Monaſterium in Kaliſz fundatur.

Lithuania uaſtatur.

Anno Domini 1339 monaſterium fratrum minorum ſub titulo ſancti Stanislai Kazimirus rex Poloniæ in ſuo regio oppido Kaliſz fundauit, & muro coctili erexit. Eodem anno Theodricus de Aldemburk magiſter Pruſsiæ habens in ſuo comitatu Comitem, Palatinum Rheni, & fortem exercitum ex Alemannis congregatum, Lithuaniam hyeme ingreſſus, caſtrum Vielunya cinxit. Verùm quum omnes ſuos conatus in irritum recidere uideret, in Pruſsiam redire coactus eſt. Et in æſtate cum multis forenſibus Lithuaniam ingrediens, eam uaſtauit, & multos captiuos duxit. Tres quoq; aggeres, & totidem alueos, ſeu aquæductus, quibus Barbarorum clandeſtina in terras Pruſsiæ arceretur, inuaſio diſpoſuit.

Anno Domini 1340 die uigeſimaquinta Martij, in antiqua Vuladislauia in monte, nouus chorus per Matthiam epiſcopum Vuladislauien. iactus & initiatus eſt. Cui proceſſu tēporis & corpus ſuperaddidit pulchro opere. Anno quo ſupra octaua die Septembris, Lithuani cum ſuis ducibus in magna multitudine terras Mazouiæ uaſtarūt, nulloq; reſiſtentiam opponente, captiuos abduxerunt. Eodem anno relicta Vuladislai Loktek, Heduigis & genitrix Kazimiri ſecundi in Sandecen. monaſterio tumulatur, Kazimiro rege iuſta funeri magnifico ſumptu perſoluente.

Nankerus Epiſcopus Niſſe mortuus.

Anno Domini 1341 decima menſis Aprilis, quæ in Paraſceue cadebat, mortuus eſt in oppido Niſſa Nankerus Epiſcopus Vratisl. plenus bonis operibus, & in Eccleſia Vuratisl. ſepultus. In morte eius quædam religioſa fœmina ſuauiſsimum audiuit cantū. Cui reuelatum eſt, animam Nankeri Epiſcopi Vuratislauien. ab angelis in cœlum deferri, fertur ſub ordinatione Ioannis Regis & Comitis de Luczembergk ueneno propinato mortem uiolentam incidiſſe. Fertur quoq; hic Epiſcopus miræ deuotionis, ac magnæ abſtinentiæ fuiſſe. Et miſſas quotquot legi poterant, in Eccleſia, in qua aderat, audiuiſſe, & ad quamlibet earum ſpecialem oblationem obtuliſſe. Fertur etiam ſingulis annis, certam ſummam pecuniæ uicarijs Eccleſiæ Craco. pro annua ſtrena (uulgò columbatione) de Vuratisla. miſiſſe. Eodem anno quindecima menſis Iunij, Theodricus de Aldenburg Magiſter Pruſsiæ in Thorun, in præſentia Caroli Marchionis Morauiæ filij Ioannis Regis Bohemiæ mortuus eſt. Cui Lutherus Commendator maior aliàs Ludolphus Konigk natione Saxo ſucceſsit.

Mors Theodrici de Aldenburgk.

Ludolphus Konig mag. Pruſ.

Carolus rex Hūgariæ mortuus.

Ludouicus in Regem coronatus.

Anno Domini 1342 decimo ſeptimo Calend. Auguſti, aliàs feria tertia poſt Margarethæ, Carolo rege Hungariæ in caſtro Viſſegrod rebus humanis exempto, & in alba regali condito. Ludouicus filius eius, ætatis agens annum decimum ſeptimum, in regem Hungariæ, Dominico die ante feſtum ſancti Iacobi, aliàs duodecimo Calendas Auguſti per Chanadinum Archiepiſcopum Strigonien. aſsiſtentibus ei Vuladislao Quinqueeccleſien. Nicolao Agrien. Mieczlauo, Veſperimen. Colomanno Iaurien. Petro Sermien. Vito Nitrien. & Laurentio Boſnen. Epiſcopis, & Baronum ac nobilium multitudine copioſa coronatus eſt. Eodem anno Przeczlaus de Pogorzelecz ſucceſſor Nankeri in epiſcopatu Vuratisla. per Benedictum Papam 12. confirmatus, & conſecratus, ex curia Romana reuerſus in Niſſam uenit, ubi ad illum Carolo Marchione Morauiæ, filio Ioannis de Luczemburgk regis Bohemiæ adueniente, reconciliationem cum eo æquis conditionibus ſuper indicto compoſuit: eoq; ex Niſſa in Vratislauiam diuertente, & Carolo Marchione eum concomitante, cōſules ac iurati Vuratisla. pedibus nudati, ac capitibus, pallijs quoq; & cingulis ammotis, ex prætorio uſq; ad monaſterium ſancti Adalberti uenerunt, & proſtrati, culpaq; ſimpliciter recognita, ueniam ſuppliciter depoſcebāt, per plures execrationes aſtringentes ſe nunquam ſimili rebellione Eccleſiam Vuratisla. moleſtaturos, unde & interdictum ſuſtulit. Verùm digna plaga, indignam expulſionem Epiſcopi ac cleri, & cædem Ioannis inquiſitoris Vuratis. repentè ſuperuenit. Caſuali enim igne octaua die Maij in octaua ſancti Stanislai in Vuratislauia exorto, tota ciuitas conflagrata eſt: uiſusq; eſt tempore incendij à quadam religioſa fœmina, apud ſanctum Mauricium extra muros Vuratisl. incluſa, angelus contra ciuitatem exortum, geſtans gladium, & ardentibus carbonibus ciuitatem feriens, & incendens.

Vuratislauia conflagrata.

Eodem

Eodem anno Lithuani in numeroſo exercitu Pruſsiam ingreſsi, ferè vniuerſam ſpolijs, cædibusq́; & captiuitatibus implerunt. Magiſtro Luthero in expeditione contra nouam Marchiam, quam ſibi geſtiebat ſubijcere occupato, & ſuis defenſionem non ferente. Qui reuerſus tanta conſternatione de ſuorum cæde, & captiuitate anguſtiatus eſt, vt ſenſu amiſſo, delirus & amens fieret: in cuius locum Henricus Duſemer ſuffectus eſt. *Lithuani Pruſſiam vaſtant. Henricus Duſemer magiſter Pruſſiæ.*

Anno Domini 1343 in feſto ſancti Matthię, quod in carniſpriuium cadebat, nuptię per Kazimirum Regem Poloniæ in ciuitate Poſnanien. cum magna ſolennitate celebratæ ſunt. Boguſlao duci Stetinen. filiam ſuam virginem Elizabeth, ex Anna prima coniuge, Gedimini ducis Lithuaniæ filia, deſponſando. Eidem viginti millia marcarum latorum groſſorum Pragenſ. & ſupellectilem in vaſis aureis, & argenteis, equis, & veſtibus pro dotalibus aſsignando. Et vicíſsim contra quoſcunq; hoſtes & ſignanter contra fratres Cruciferos de Pruſsia, quadringentis galeis armatorum Regi, & regno Polonię perſonali auxilio Boguſlaum, & germanos eius Baruin, & Varcislaum obligando. Eodem anno Ludouicus Hungariæ, Ioannes Luczemburgen. Bohemiæ Reges, Carolus filius eius Marchio Morauię. Item Comes de Halles, & alij quāplures illuſtres viri in Pruſsiam cum eorum potentijs aduenerunt: atq; cum Magiſtro Pruſsiæ in Lithuaniam deſcenderunt. Lithuani autem interim, quo eorum terra vaſtabatur, cum omni potentia in terram Zambienſem, & in Liuoniam perrexerunt, & eas graſſabantur. Magiſtro Liuoniæ abſente, & Samagitas oppugnante: quæ varietas adeo Reges afflixit, vt Magiſtrum conuiciarentur, tanquam huius peſsimi euentus auctorem. *Nuptiæ Buguſlai ducis Stetinenſis. Viciſsitudo ſpoliorum.*

Anno Domini 1344 hactenus Eccleſiam Pragenſ. Epiſcopalem, & ſuffraganeam Maguntinen. Archiepiſcopo, in Archiepiſcopalem, & metropoliticam Luthomislien. verò, quæ Abbacialis, ſeu conuentualis ſancti Benedicti fuerat, excluſis monachis in Cathedralem Ioannes cęcus Bohemiæ rex Philippo Francię Rege enixiùs factum adiuuante, per Clementem Papam ſextum vltima die Aprilis in Auinione permutari procurauit: & Arneſtum Pragen. tunc Epiſcopum Archiepiſcopali, & pallij honore inſigniri, Olomuncensq́; in ſuffraganeam adijci obtinuit. Sed Vratisl. quam ſucceſſu temporis Carolus Romanorum, & Bohemiæ Rex, Pragen. Archiepiſcopo ſubijci depoſcebat. Impediente verò Kazimiro Rege Poloniæ, tanquam à regibus Poloniæ fundatam, & dotatam obtinere non potuit.

CAPVT XXIIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1345 Henricus Duſemer magiſter Pruſsiæ, habens in ſuo comitatu milites Hungariæ, & Bohemiæ, item Marchionem Holandiæ, Calendis Martijs expeditionem in Lithuanos egit, ſed parùm proficiens, tum quia Lithuani in caſtris, & nemoribus deliteſcebāt, tum quia lubricitas terrę ex reſolutione, & glaciebus acciderat, in Pruſsiam redire coactus eſt.

Anno Domini 1346 Ioannes Lodza Epiſcopus Poſnanien. vita exceſsit mortali, in Eccleſia Poſnanien. ſepultus. Is compoſuit antiphonam, Lux clareſcit in via. Sequentiam de aſſumptione, quæ incipit, Salue ſalutis ianua. Item ſequentiā de ſancto Adalberto, in laudem ſacri Præſulis: item ſequentiam de Sancto Petro, Tu es Petrus: item ſequentiam de ſancto Paulo: hæ ſequentiæ in Eccleſia Poſnanien. decantantur. Eodem anno Ioannes cæcus Bohemiæ rex, Philippo Francorum Regi affini ſuo, contra Eduardum Anglorum Regem Franciæ regnum oppugnantem, forti congeſto exercitu auxilia ferens, in hoſtes denſiores inductus, & inſiliens, occiſus eſt, Philippo Rege Francię cum filio, & Rege Nauarræ terga vertentibus: relatusq́; Ioannes Rex Bohemiæ in Luczemburgk in Eccleſia maiori ſepultus eſt: & Carolus filius eius in Regem Bohemiæ eſt ſuffectus. Eodem anno in hyeme Henricus Duſemer magiſter Pruſsiæ Lithuaniam ingreſſus cum agmine ad quadraginta millia æſtimato, eam crudeliter vaſtauit. Olgerdus autem Lithuaniæ dux, habens ſecum copias Smolnenſium, Polocenſium, & Ruthenorum, in die Purificationis cum magiſtro, & exercitu eius conflixit: & maxima cæde vtrimq; edita, Lithuani, & Rutheni ſuccubuerunt: duo de viginti millia Lithuanorum, & Ruthenorum cęſa referuntur. Magiſter, & Cruciferi ſpolijs potiti, in propria reuerſi, in ſignum obtentæ victoriæ monaſterium virginum in Konigsberk dotarunt. Aeſtate verò adueniente, nouo inſtaurato exercitu, alteram in Lithuanos Henricus Duſemer expeditionem egit, & caſtrum Vielunya obſidione cingens, & conquirens conflagrauit: populatisq́; vicis, & villis incenſis, ſpolia ferens, & captiuos, in Pruſsiam redijt: Olgerdus verò dux Lithuaniæ, valido congregato exercitu, in terram Zambien. ex improuiſo irruit, & aliquot millia Chriſtianorum promiſcui ſexus captiua abduxit. *Ioannes Lodza Epiſcopus Poſnanienſ. mortuus. Ioannes rex Bohemiæ mortuus. Lithuania vaſtata. Cruciferorum victoria.*

Quidam nequam & famelici latrunculi, ſub octauis corporis Chriſti, anno Domi-

nĩ 1347 de Eccleſia parochiali omniũ ſanctorum in Cracouia delatorium diuiniſsimi ſacramenti (uulgò monſtrantiam) furati ſunt: compertoq́ quòd eſſet ærea, illã in paludem Mothe arbuſtis plenã, ab Eccleſia ſancti Laurentij nunc in Kazimiria extantẽ proiecerũt: tunc autem Eccleſia parochiali in uilla Bauol, ad proprietatem Capituli Craco. pertinente, nec longè diſtantem. Et quùm plu es mortales luminaria die, noctuq́ in palude relucentia uiderent, ad Pontificem Craco. eiusq́ uenerabile Capitulum, ac deinde ad regẽ Kazimirum, rem tanquam prodigioſam pertulêre. Qui proceſsionibus totius urbis ordinatis, triduano priùs ieiunio indicto, & exacto. Cum hymnis, & uexillis paludem adeuntes, delatorium cum ſacramẽto diuiniſsimo acceperunt, & illud ad Eccleſiam omnium ſanctorum unde erat ablatum retulerunt.

Fundatio Eccleſiæ Chriſti in Kazimiria.

Excellentiſsimus autem rex Kazimirus in loco inuentionis tam ineffabilis ſacramenti, quamuis ſcenoſo & paludinoſo, eccleſiam in honorem & titulum corporis Chriſti ſe fundaturum uouit. Nec mora anno altero nobilem chorum & ſacrarium cocto latere initiauit & conſumauit. Parochia quam ex antiquo eccleſia ſancti Laurentij habebat ei adiuncta, calicibusq́ ac apparatibus, crucibus, cæterisq́ clenodijs munificentia regia adornauit. Et titulum corporis Chriſti, quo eccleſia ſancti Franciſci à primęua ſui fundatione illuſtrata fuerat, fratribus minoribus precio precibusq́ contentatis, ut ſolidior ſua fundatio permaneret, abrogari & extingui procurauit. Villa quoque Bauol in ſuam ditionem & proprietatem traducta. Oppidum de ſuo nomine Kazimiria nuncupatum, proceſſu temporis muris communiuit.

Eccleſia S. Catharinæ.

Amplius monaſterium inſigne, in decus ſanctarum Margarethæ & Catharinæ, in quo ſunt fratres æremitę ordinis ſancti Auguſtini conſtituit. Chorum Eccleſię eiuſdem monaſterij magnifico, & liberali ſumptu uſq́ ad integrum cum ſacrario muro coctili, & excelſo locauit. Et profundato annulos, quos ferebat, in iactu fundationis, & primi lapidis poſuit. Expòſt autem deuotio fidelium corpus Eccleſiæ cum ſacellis adiecit.

Henricus Dumeſer mortuus.

Anno Domini 1348 Henricus Dumeſer, uno luſtro in magiſterio Pruſsiæ exacto, mortuus eſt.

Venrich de Kniprode magiſter Pruſsiæ.

Et in die Epiphaniarum Venrich de Kniprode, Commendator generalis in magiſtrum ſubſtituitur. Qui in Lithuaniam cum exercitu copioſo ingreſſus, diſtrictum Paſtrim cęde, ſpolijs, ac flamma uaſtauit, & cum captiuis ac ſpolijs in Pruſsiam redijt.

Lithuania uaſtatur.

Cuius ueſtigia Lithuaniæ dux Olgerdus, cum fratribus Keyſtut, Patrikyg, & alijs ſequutus, exercitu catholico diſperſo, in Pruſsiam irrupit. Et crudeli cæde in Chriſtianos, nullo ferente ſubſidium, debachatus, ſpolijs onuſtus, & ſeptingentos homines ducẽs, in Lithuaniam reuerſus eſt.

Pruſsia uaſtatur.

Nec multò pòſt dux de Smolensko cum nouis Ruthenorum, & Lithuanorum copijs Pruſsiam circa Labiouu ingreſſus, ſingula in circuitu igne, ferro, & uaſtitate compleuit.

Cruciferorum uictoria.

Commendator autem de Labiouu, copijs ſuis longè imparibus cum ipſo conflixit, & uictoria Cruciferis ceſsit. Lithuani autem, & Rutheni cum ſuo duce in fugam acti, dum flumen, ad quod pugnabatur, more tumultuario ſuperare contenderunt, plures illic ab undis, quàm ab hoſtibus ſuffocati ſunt. Sed & ipſe Smolnenſis dux in eodem flumine ſubmerſus, celebriorem uictoriam apud Chriſtianos effecit.

CAPVT XXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1349 Venrich magiſter Pruſsiæ cum quadraginta millibus armatorum, qui de Francia, & Anglia uenerãt, Lithuaniam ingreſſus, omnem ſexum paſsim occidens uaſtauit. Et dum ſpolijs onuſtus rediret, dux Lithuanicus Keyſtut, uigeſima quarta Ianuarij pugnam cum eo conſeruit. In qua de Lithuanis & Ruthenis decemocto milia ceciderũt. De Cruciferis Gerardus de Stegin Commendator Gedanen. Item Commendator Gobienſis, item ſex fratres de ordine, quinquaginta milites & plures alij equeſtris & pedeſtris ordinis pugnatores.

Monaſterium Mogila conſumatum eſt.

Eiuſdem anni æſtate Kazimirus rex monaſterium Mogila à ſuo fundatore Iuuone de Konske, Epiſcopo Craco. inconſumatum conſumauit. Murum meridiem uerſus conſumans, tectum ſuperimponens, & teſtudines à turri uſq́ in occidentem, & tranſuerſales perficiens. Hic annus peſtifer apud Polonos erat.

Peſtis.

Anno Domini 1353 Kazimirus rex Poloniæ, propter furtiuas incurſiones Lithuanorum, ciuitatem Plocen. coctili muro & caſtrum altero ſuperaddito eo anno muro muniuit.

Pruſsia uaſtatur.

Eodem anno Olgerd, Keyſtut, & Patrikyg duces Lithuaniæ, congeſto exercitu, cladem circa Labiouu acceptam ulturi, terram Pruſsiæ circa Reſil ingredientes feritate Barbarica ſæuiendo, ſingula uaſtauerunt, populationeq́ latius extẽſa, multis trucidatis mortalibus & plurimis captis, nullam reſiſtentiam paſsi, Lithuaniam redierunt.

Anno quo ſupra uigeſima die menſis Iunij, uirginẽ Elizabeth filiã Stephani regis Boſnę, quẽ Huſupusban uocabant, ſummò Pontifice permittẽte, Ludouicus rex Hungarie, matrimonialiter accepit. Genuerat ſiquidẽ pręfatã Ludouici nuptã, Elizabeth filia Kazi-

miri ducis Gnieuukouien. ſoror patruelis germana Elizabeth antiquioris reginæ Hungariæ, Caroli relictæ, unde Ludouicum regem quarta conſanguineitatis linea contingebat. Eodem anno ſabbato in uigilia Pentecoſtes, ſubitò immenſis frigoribus coortis, nix ualida duorum cubitorum inſperatè decidit, & deſcendit, uſq; in diem ſextam ſine reſolutione durans, pauentibus agricolis frumentorum deſtructionem ſexta die niuoſus imber reſolutus, terram rore ſuauiſsimo rigauit, & fœcundauit.

Nix in uigilia Pentecoſtes.

Anno Domini 1354 Lithuaniæ duces Olgerd, Keyſtut, Patrikyg, & Skirgello, in Pruſsiam circa Vartemberg ingreſsi, tectis, & uicis incenſis, ſenis & impuberibus necatis. Vinricho de Kniprode magiſtro Pruſsiæ, cum multitudine Barbarorum, decernere non audente, in Lithuaniam cum captiuis, & pecoribus reuerſi ſunt.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1355 in die Ioannis Apoſtoli, & Euangeliſtæ, tertio die poſt natiuitatis Chriſti, dux Mazouię Semouitus, homagium, & obligationem feudi in oppido Kaliſsz perſonaliter præſtitit. Cum Nicolao Epiſcopo Plocen. & omnibus Baronibus Mazouiæ, regi Kazimiro regalibus ueſtito, & diademate ornato. Literæ homagij habentur in theſauro Craco. quæ incipiunt: Nos Semouitus Dei gratia dux Mazouiæ, &c. Eodem anno in uigilia purificationis Mariæ, Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, diſtrictum Miedniki, & Samagitiam depopulatus eſt, & deuaſtauit: incenſisq; uillis, & tectis, ac impuberibus & ſenibus cæſis, cum multitudine captiuorum, & ſpolijs Ragnetam redijt, ubi caſtrum Ragnetha fortuito igne conflagrauit. Et magiſter Vinricus equo prolapſus in dextra manu confractus eſt.

Semouitus Mazouiæ dux Kazimiro præbet homagiū.

Anno Domini 1356. In uigilia ſanctę Agnetis Lithuanorum duces Olgerd, Keyſtut, & Patrikyg in magno & forti exercitu terrā Pruſsiæ ingreſsi, pluribus diebus tam in longū quàm in latū eam cædibus, & ſpolijs depopulati ſunt. Adeò ut ferè uniuerſam Pruſſiam hoſtiliter peruagaſſe crediti ſunt. Magiſtro & Cruciferis in aciem nō prodeuntibus, & cum plurimis & penè innumerabilib. tam captiuis, quā ſpolijs in Lithuaniam rediêre.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1357 turrim & māſiunculas rex Kazimirus in uillagio Lobzouu iuxta Cracouiam ad occidentem conſtruxit. In ea ut fertur cum omnium rerum abundantia tenuit Bohemam quandam nobilem Rokiczianā nomine, forma pulchra & præſtanti. Ex Praga in quam ſæpe deſcendere cōſueuerat adductam, quam, per deſponſationem Abbatis Thinicen. pontificalibus induti, mulier Epiſcopum Craco. exiſtimans, in ſuos amplexus tranſire pellexerat, & ardenti amore dilexit. Relatione tandem unius ſui cubicularij edoctus, quod & oculis proprijs poſtea comperit, quia in capite calua & ſcabioſa foret, eam illico repudiauit. Et Iudaici generis fœminam Heſter nomine propter formæ elegantiam in concubinam aſciuit. Ex qua duos filios Nyemyerzam & Pelkam ſuſcepit. Et Pelka quidem immatura morte obijt, Niemyerza uerò poſtea in obſequijs Vuladislai regis Poloniæ, Lithuani obuerſatus, orta contentione propter Poduuodorum exactionem, in Coprziuunicza occiſus eſt. Filię autem ex eadem Iudea Heſter ſuſceptę, in ritum Iudaicum ut aſſeritur tranſierunt, quoniam eum matre permanſerant.

Lobzow caſtrum erigitur.

Eodem anno Almanorum principes & milites de Franconia, Sueuia, & Anglia contra Lithuanos gentiles laturi auxilium aduenerunt. Et Vinricus magiſter Pruſsiæ expeditionem ſuis contra Lithuaniam indicens Sifridum de Dauelth Pruſsiæ Marſchalcum conſtituit ductorem. Qui, Barbaris Lithuanis dimicationis copiam non facientibus, in agreſtes, tecta & rura omne genus ſæuitiæ iuſsit depromi. Cum captiuorū & ſpoliorum magno numero, nullam reſiſtentiam expertus, Pruſsiam rediens.

Anno Domini 1358 rex Kazimirus Maczkonem Borkouicz Palatinū Poſnanien. captiuatum, in caſtro Holſtein fame extinxit. Et caſtra eius ac fratris ipſius Koſzmin, Czacz, & uniuerſa quæ habebant, abſtulit. Cauſa erat, quia furum & latronum in illis oris fuerat conſeruator. Eiuſdem anni feria tertia infra octauas apoſtolorum Petri & Pauli, Kazimirus rex Poloniæ, monaſterium uel potius cellam fratrum Canonicorum regularīu ſancti Auguſtini, in uilla Manka medio miliari à Siradien. oppido fundatam, de conſenſu Conradi Abbatis ſanctæ Mariæ Vuratiſla. in arena, ſub cuius obedientia conſiſtebat, ad Eccleſiā parochialem ſancti Nicolai in Kaliſz tranſtulit, quæ tunc per fugam ſui rectoris immediati Martini uacabat, præfatus enim plebanus parùm modeſtè iniuriam ſuæ coquæ, quam nonnulli adoleſcentes filij ciuitatis in dolium aqua ſordida plenū, iocando proiecerant, uindicans. Vnum ex illis gladio transfoſſum occidit, & ex Kaliſz fugeret. Tulit autem rex Kazimirus à præfato monaſterio quatuor uillas, uidelicet Mankā, Polkouuo, Vanglouu, & Luboradzice, & eas menſę regię applicuit. In quarū recompenſam monaſterio Kaliſsien. uillam bonam Kuchari cum prædio. Item duas uineas circa Kaliſz cōtulit. Huius quoq; monaſterij ſic trāslati primus Præpoſitus frater Matthias fuit. Priuilegium, & mandatū Bodzanthę epiſcopi Craco. ad inſtantiam regis Kazimiri de deci-

Maczko Borkouicz fame extinctus.

de decimis, & columbatione, ut presbyteri citò poſt meſſem, ſine aliqua temporum prorogatione decimarent, ſtrenamq́ (uulgò colandā) quæ datur reciperent, non extorquerent, neq; extraherēt. Habetur in Eccleſia Cracouien. de data anno Domini 1359. cuius initiū eſt: In nomine Domini amen. Nouerint uniuerſi præſentium notitiā habituri, &c.

CAPVT XXI. LIB. IIII.

Triplex expeditio in Lithuanos.

ANno Domini 1360 Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, aduentu Marchionis Brundenburgenſ. animatus, in Lithuanos expeditionem egit, & exercitui Schindekop Mariſchalcum Pruſsiæ præficiens, terras Lithuaniæ uaſtauit, ſpoliaq; & captiuos in Pruſsiam reduxit. Alteram expeditionem hyeme inſtante in Lithuanos reſumpſit, & tertiam eadem hyeme peregit. Quibus quidem tribus expeditionibus Lithuaniam adeò uehementer afflixit, ut pro maiori parte deſertam reliquerit. Expeditio tertia reliquis duabus, ducis Keyſtut captiuitate uiſa inſignior. Qui datis pluribus Catholicorū captiuis apud Pruſsiam captis, eodē anno à captiuitate ſolutus fuit.

Subita mors in contaminatorem conceptionis beatæ uirginis.

Anno Domini 1361. Quidam lector ordinis prædicatorum in Cracouia, frater Paulus nomine, coram clero, & populo in maiori Eccleſia Craco. beatam Mariam uirginem non abſq; originali peccato fuiſſe, in Polonico declamans, & prædicans, cecidit, & expirauit. Eodem anno Vniuerſitatem Pragen. Carolus Romanorum, & Bohemiæ rex inſtituit, & dotauit, quam Innocentius Papa ſextus ad inſtantiam eiuſdem Caroli Regis confirmauit, hæc uix quinquaginta annis durauit. Cum hæreſi infecta exterminari cœpit, tamen reliquiæ ſuppoſitorum, hæretica peſte deprauatorum, præfatæ Vniuerſitatis exiguę numero in hanc diem Pragæ cernuntur, & ſuperſunt.

Kazimiri fundatio Vniuerſitatis in Kazimiria.

Anno prædicto 1361 Kazimirus rex Poloniæ, in uilla Bauuol, aliàs in oppido Kazimirien. ſecùs murum, & Eccleſiam ſancti Laurentij, domos, cameras, lectoria, lapideo muro pro habitatione, & lectionibus Doctorum atq; Magiſtrorum nouæ uniuerſitatis, pro decore regni Poloniæ erigendæ, ædificauit: miſsisq; notabilibus nuncijs in Auionem ad Vrbanum Papam quintum, huiuſmodi fundationem à ſede Apoſtolica admitti obtinuit. Iacobus enim ſecundus, Suuinka cognominatus Archiepiſcopus Gneznen. per literas Apoſtolicas Commiſſarius, & exequutor deſignatus, præfatum ſtudium Kazimirien. ſeu Craco. confirmauit. Quod tamen morte Kazimiri interueniente, non fuit ſortitum effectum, nec ipſa fundatio, atq; dotatio progreſſum habuit. Priuilegium Vrbani Papæ ſic incipit: Vrbanus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei chariſsimo in Chriſto filio Kazimiro Regi Poloniæ illuſtri, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Decet regiam celſitudinem, &c. ut in dicta ciuitate huiuſmodi ſtudium exiſteret generale: illudq; perpetuis temporibus inibi uigeret, tam in iuris Canonici, & Ciuilis, quàm alia quacunq; licita, præterquam in Theologica facultate. Et quòd legentes, & ſtudentes ibidē omnibus priuilegijs gaudeant, &c. Datum Auione Calendis Septembris, Pontificatus noſtri anno ſecundo. Priuilegium autem Regis Kazimiri de libertatibus ſtudij Craco. poſtea conceſſum, ſic incipit: In nomine Domini, amen. Ea quæ ex regalis magnificentiæ beneplacito, &c. Actum Cracouiæ in die Pentecoſtes anno Domini 1364. Conſulum uerò Craco. qui ad uota regis Kazimiri omnes libertates per regem conceſſas, ſe cuſtodire, & obſeruare ſubmiſerunt, priuilegium ſic incipit: In nomine Domini, amen. Expedit Reipublicæ perpetuò, &c. Actum Craco. in die Pentecoſtes, ſub anno Domini 1364. Prędicta priuilegia habentur in maiori Collegio artiſtarum uniuerſitatis Craco. Item rex Kazimirus per eoſdem Oratores in Auionem miſſos, Eccleſiam metropolitanā in ciuitate Leopolien. per Vrbanum quintum octauo Idus Aprilis, ad dotationem ſufficientem erigi, & fundari obtinuit, quod & factum eſt. Præfatus enim Archiepiſcopus Gneznen. Iacobus Suuinka literis ſibi præſentatis, perſonaliter Leopolim tranſijt, & ex parochiali Eccleſia Leopolien. inſpectante Kazimiro rege, & uniuerſa eius militia Archiepiſcopatum erexit: primumque Archiepiſcopum dictæ ſedis Criſtinum uirum nobilem inſtituit, & conſecrauit.

Priuilegiā pro uniuerſitate Cracouien.

Eccleſia metropolitana Leopoli fundatur.

Vuratislauia conflagrata.

Anno quo ſupra 1261 uigeſimaquinta die menſis Iulij Vuratislauia eſt conflagrata, & Iudæi expulſi ſunt. Eodem anno Domini 1361. Vinricus magiſter Pruſsiæ, præficiens ſuo exercitui Henricum Cramfelt generalem Commendatorē in ducem, ad uaſtandum terras Ruſsię miſit. Sed propoſitū ſuum aſsiduus imbrium deſcenſus impediuit. Ne ergo fruſtrà arma induiſſet, in Lithuaniā deſcendit, & eam uaſtare cœpit. Lithuanorū autem principes Olgerd, Keyſtut, & Patrikyg clandeſtinē cum copijs ſuis aduenientes, Prutenicum exercitum nihil aduerſi ſuſpicantem inuaſerunt, duroq; marte commiſſo, Cruciferis uictoria ceſsit, eo quidem gratior, quo inſperatior. Auxit autē triumphi gratitudinem Keyſtuthi ducis captiuitas, qui ab Henrico de Eckersberg Crucifero equo deiectus

uiuus,

uiuus in manus hoſtiles uenerat. Alter uerò ducum Lithuaniæ Patrikyg, ex equo & ipſe à Conrado de Hoberk præcipitatus, à ſuis defenſus, periculum euaſerat. Cruciferorum uerò exercitus cum uictoria, & ſpolijs in propria redijt. Dux autem Keyſtut in caſtrum Mariemburk delatus, illic in teſtudine forti uinctus, catenatus, & concluſus, moleſtias captiuitatis biduo tantummodò perferens, unius Lithuani Neophiti, apud Mariemburk demorantis adiutus ſuffragio euaſit: pallio ſiquidem albo cum cruce nigra ſe amiciens, omnes Cruciferos, & ciues equo uectus fefellit. In ſyluam deinde denſiorem, & uaſtiorem perueniens, equo relicto in palude, diebus aliquot, perſequutores euaſurus, latuit. Noctibus tandem pedeſtri itinere gradum promouens, dum ſe uerſùs Lithuaniam ire credidit, in Mazouiam peruenit, ubi à filia germana Anna, aliàs Danuta principe, conſorte Ianuſsij Mazouiæ ducis cognitus, & ab ea cum magno gaudio exceptus. In Lithuaniam datis equis, & armigeris deductus, magno ſolatio tam fratribus, quàm genti fuit. Congeſto autem exercitu, captiuitatem ſuam ulturus, in Pruſsiam irrupit, & caſtram ſancti Ioannis primùm oppugnans conquiſiuit, & incendit. Abinde ad caſtrum Danczik uenit, & id quoq; conquirens, & Commendatorem Ioannem Collin cum multis alijs capiens, exuſsit. Applicauit poſt hæc ad caſtrum Eckersberg, & conquiſitum incendit, multisq; ſpolijs oneratus redibat. Quem duo Commendatores de Roſenberg, & Barthenſtein cum exercitu perſequuti conflixerunt, ſpoliaq;, & captiuos excuſſerunt. Dux ipſe Keyſtut, equo à Vernero de Vindeken deiectus, pedibus audaciſsimè pugnans, deiectoris ſui equo interfecto, per Commendatorem de Nieſzouua uulneratus, à Commendatore de Barthenſtein capitur, ſed parũ prouidè aſſeruatus. Iterũ Cruciferos fallens, de quo apud eos magni morſus habebantur, captiuitatem euadens, & in Lithuaniam peruenit.

Cruciferorum uictoria.

Keyſtuth captus.

Keyſtuth uinculis exutus.

Keyſtuth iterum captus.

CAPVT XXVII. LIB. IIII.

ANno Domini 1362 Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, congeſto numeroſo exercitu ex domeſticis, & peregrinis primo Veris tempore caſtrum Kouuno obſidione cinxit. Duces autem Lithuaniȩ Olgerd, Keyſtuth, & Patrikyg, obſidionem huiuſmodi repulſuri, cum ſuis copijs aduenientes, feria quinta ante Dominicam Reminiſcere cum magiſtro Pruſsiæ certamine inito, uicti refugerunt. Quibus fugatis magiſter Vinricus ſtrictiori obſidione caſtrũ Kouuno coarctauit, machinarumq; crebra contuſione, & telorum ignitorũ proiectione debilitauit, tandẽ ſabbato in uigilia Paſchæ, muro ſuffoſſo, & caſtro accenſo, ipſum cœpit, tamen murus ſuffoſſus ruens, plures mortaliũ de Cruciferorum exercitu oppreſsit, & in caſtro ſuccẽſo magna multitudo Lithuanorum ab incendio perijt. Tria millia Lithuanorũ ea in obſidione cæſa & mortua referuntur, Voydath Keyſtuthi filius, cum triginta ſex potioribus captiuitati reſeruatus fuit. Dies reſurrectionis Dominicȩ celebratus eſt, & miſſa per Bartholomeum Sambienſem Epiſcopũ expleta fuit. Subſequenti uerò die murorũ parietibus dirutis, & omnibus foſſatis ſolo æquatis, ad caſtrum Piſten exercitum Magiſter applicauit, quod à Lithuanis deſertum reperiens, incendit. Et ad caſtrum Vielunya ueniens, quarta die per impugnationem illud conquiſiuit, euerſoque funditùs caſtro Vielunya, cum multitudine captiuorum, & ſpoliorum in Mariemburgk redijt. Anno præfato undecima die Martij, & poſt, pluribus diebus apparuit Cometes in fine Aquarij prope Venerem: caudam in piſcibus uerſùs Orientem in locum Mercurij retorquens: durauit ad quinque hebdomadas.

Caſtrum Kowno obſeſſũ expugnatur.

Apparitio Cometes.

Vinricus magiſter Pruſsiȩ, adueniente Comite Bauariæ Vuolffgango, anno Domini 1363 in die Agnetis motis caſtris, Lithuaniam grauiſsimè in multis locis, præſertim in diſtrictibus Parnrey, Eroglem, Labima, cædibus, flammis, & ſpolijs afflixit: cui magiſter de Liuonia cum altero exercitu, in duo agmina, quorum alterum magiſter, alterum Marſchalcus regebat, diſpartito, in auxilium aduenit, iunctisq; potentijs ſimul, in uniuerſam Lithuaniæ regionem, Lithuanis decernere non audentibus graſſabantur: & multis captiuis onuſti in Pruſsiam alter, alter in Liuoniam, nulla hoſtilitate laceſsiti, redierunt. Reſumpſit & alteram in Lithuanos Marſchalcus Pruſsiæ Hemyk, Schindekop expeditionem: & à caſtro Garthin per ducem Lithuanorum Patrikyg, qui illud probè tuebatur repulſus, ſpoliato diſtrictu Garthin, Pruſsiam cum captiuis remeauit.

Lithuania per Vinricũ graſſata.

Anno Domini 1364 Kazimirus rex Poloniæ, in terra, & diocœſi Craco. nouum oppidum Crzepicze iuxta fluuium Iſthuuarta fundauit: caſtrumq; forte in loco paluſtri ac limoſo ex muro coctili, non longè ab oppido fabricauit: cuius quidem oppidi Eccleſiam parochialem Iaroslaus Gneznen. Archiepiſcopus de domo Bogoria, interpellationibus regijs acquieſcens (hoc enim Bodzātha Epiſcopus Craco. petitus facere noluit) duas decimas manipulares menſȩ ſuȩ in uillis regijs Zayancki, & in Crzepicze in dotẽ contulit.

Oppidũ Krzepicze extructũ.

Et Ka-

Et Kazimiro rege Poloniæ conſentiente, limites diocœſium confundens, præfati oppidi Iurisdictionem occupauit, quum Iſthuuarta fluuius utriuſq; diocœſis limes perpetuus erat. Matthias Epiſcopus Vuladiſ. dum annos duos, & quadraginta pontificatus ſui exegiſſet, ſenio confectus, Epiſcopatum Vuladislauien. nepoti ſuo Sbilutho de Golancza, Præpoſito Vuladislauien. anno Domini 1364 reſignauit. Is Matthias Epiſcopus Eccleſiam in loco ciuitatis, quoniam prima Eccleſia ante caſtrum ſita anguſta, parùm celebris habebatur, à fundamentis ad conſummationem: item caſtrum Vuladislauien. item caſtrum Raczanſz: item Eccleſiam ſancti Vitalis in Vuladislauia, pulchro opere, & muro coctili conſtruxit, & muro cinxit.

Caſtrum Kowno dirutum reædificatur. Eodem anno principes Lithuaniæ caſtrum Kouuno demolitum lignis, & roboribus reficiebant: & pontem maximum in flumine Niemyen pro tuendo caſtro conſtituerant. Quam ædificationem Commendator de Ragneta cum exercitu ueniens, Lithuanis caſtrum reficientibus, diffugientibus, exuſsit, & funditùs euertit. Interim Vinricus magiſter Pruſsię, cum maiori exercitu ad caſtrum Piſtouu aduenit, quod uacuum Lithuanis fugientibus reperiens, incēdit. Deinde ad caſtrum Vielunya admoto exercitu, inter pugnandum congeſta lignorum ſtrue, & incenſa, ualidiſsimo uento adiuuante incendium, caſtrum Vielunya conquiſiuit, multis Lithuanis in eo flamma pereuntibus, Capitaneus caſtri Gaſtauudus captus, inter ducentium manus ad tabernaculum Marſchalci, ab Almannis occiſus eſt. Cruciferorum autem exercitu ad propria redeunte: Dux Lithuaniæ Keyſtut, clandeſtinis itineribus cum exercitu ingreſſus, omnem regionem circa Iurgembork uaſtauit, & multa præda capta, in Lithuaniam reuerſus eſt. Commendatore de Iurembork, paucos quoſdā ex Lithuanis, qui tardiùs agmen ſequebantur, in deſerto captiuante. Deinde Marſchalco Pruſsiæ Samagitiam uaſtante, Keyſtut dux Lithuaniæ occurrens, extremum ſui exercitus inuaſit, & proſtrauit, prędaq; recuperata, & ſtrage aliquanta edita, Marſchalcum cum reliqua parte in fugam egit.

Hyems autem huius anni 1364 intenſione frigoris in Polonia animalia domeſtica, & ſylueſtria, aues, & frugiferas arbores occauerat.

CAPVT XXVIII. LIB. IIII.

Zemomislaus Gnyewkouien. mortuus. *Ducatus diuiſio.* *Proles Kazimiri.* *Proles Ludouici regis.* ANno Domini 1365 Zemomislao duce Gnyeuukouien. fratre germano Vuladislai Loketek obeunte, Ducatus ſuus Gnyeuukouien. inter tres filios, quos reliquerat Przemislaum, Leskonem, & Kazimirum in hunc modū partitus eſt. Przemislao ſiquidem ceſsit Bidgoſtia, Leskoni Iuniuuladislauia, & Kazimiro Gnyeuukouu. Verùm Przemislao, & Leskone non relinquentibus hæredes, quum ſolus Kazimirus natu minor, in ſortes fratrū ſucceſsiſſet, & plures filios ac filias procreaſſet, ferè ſingulis morte abſumptis, unicus tantummodò ſuus filius, Vuradislaus à candida cæſarie albus cognominatus, & unica filia Elizabet, ſuperſtites relicti ſunt. Et filiam quidem Elizabeth pręfati Kazimiri ducis, quum formæ præcellentis eſſet, Elizabeth regina Hungariæ, conſors Caroli regis Hungariæ, uelut conſobrinam tertio affinitatis gradu ſibi iunctam, in regiam aſſumens: eam regi Boſzne Stephano Hiſubusban deſponſauit, à qua pulcherrima F. Elizabeth edita: à Ludouico rege Hungarię, & Polonię in coniugium acceptata eſt, prima uxore eius filia Caroli regis Bohemiæ, & Romanorum obeunte, ex qua Ludouicus rex duas filias, Mariam, & Heduigim ſuſceperat. Vuladislaus uerò albus inconſtantia laborans, & uaria fortuna iactatus, ad ultimum monachus factus eſt: primùm in Ciſtercio, poſtea alteram profeſsionem faciens in Duuione ciuitate Burgundiæ, annis quatuordecim pro monacho, & profeſſo illic manſit.

Eccleſia in Vnyeiow fundata. Anno pręfato Iaroslaus de Bogoria Gneznen. Eccleſię Archiepiſ. caſtro Vnyeiouu ad flumen Varta coctili muro perfecto, Eccleſiam collegiatam ſanctæ Mariæ in oppido Vnyeiouu ſimili muro fundauit, & conſumauit: duosque Prælatos, uidelicet Præpoſitum, & Archidiaconum: item quinque Canonicos, ſeptem quoque Vicarios in ea creans, dotem ſufficientem cuilibet adiunxit. In eodem etiam oppido Vnyeiouu monaſterium, & Eccleſiam ſub titulo ſancti Nicolai, ordinis ſancti Benedicti, ſubijciens illud Thinicen. monaſterio, Craco. diocœſis ædificauit: cui in dotem contulit, uillam Byeldrzikouu cum omni iure ſuprà fluuium Noteſz ſitam, ubi Ownya fluuius ſibi commiſcetur.

Caſtrum Angerpork expugnatum. Anno quo ſuprâ Keyſtut dux Lithuaniæ, copijs Lithuanorum, & Samogitarum collectis, per ſyluarum inuia, & latebras Pruſsiam ingreſſus, caſtrum Angerbork per uim expugnauit, uaſtataque uicina regione, in Lithuaniam prædam duxit. Sequutus illum Aduocatus Samen. & aliqui ex Commendatoribus dum prædam raptam excutere nequiuerunt, diſtrictum Eroglen uaſtarunt, ſpoliaq; in Pruſsiam retulerunt. Deinde quatuor duces Lithuaniæ, uidelicet Olgerd, Keyſtut, Patrikyg, & Alexander, magnis potentijs

collectis, quadripartito agmine Pruſsiam ingreſsi ſunt, eamq; crudeli, & barbarica uaſtatione afflixerunt: expugnatoq; caſtro Ragnetha, & alijs multis quoq; uicis incenſis, illic dijs ſuis patrio ritu, uictimas de pecorum ſanguine immolarunt. Nulla tandem reſiſtentia reperta, octingentos captiuos ex chriſtianis: item ſeptuaginta equos maiores, quos ſpadones uocant referentes, Lithuaniam remearunt. Præterea magiſter Pruſsiæ Vinricus, barbaricam uaſtationem ulturus, proprio milite contentus, Lithuaniam in multis locis prædatus eſt, & multis damnis patratis, Lithuanis in ſyluis & munitionibus ſe cōtinentibus, ducens non paruum numerum captiuorum, in Pruſsiam redijt.

Pruſsia uaſtatur.

Lithuania uaſtatur.

Sub eo tempore Szuriuil & Buthavv germani Olgerdi & Keyſtuthi ducum, cum nōnullis Lithuanorum Boyarijs, & nobilibus Pruſsiam uenientes, fidem chriſtianam baptiſmo apud Konisbergk ſuſcepto, profeſsi ſunt. Magiſter autem Pruſsiæ Vinricus alteram expeditionem in Lithuanos agens, aliquot eorum munitiones cœpit ac incendit, & cum præda in Pruſsiam regreſſus eſt. Quo regrediente Lithuani per itinera occulta, Pruſsiam circa Nordembork ingreſsi, maxima damna hominibus incautiùs ſe gerentibus intulerunt, & cæde multa ædita, cum ſpolijs & captiuis euaſerunt. Keyſtuth quoq; Lithuaniæ dux, etiam expeditionem contra Pruſsiam reſumens, caſtrum ſancti Ioannis impugnauit & conquiſiuit, ac ſpoliatum incendit, necatisq; plurimis fidelibus, cæteros ligatos in Lithuaniam traxit.

Anno Domini 1362 Vinricus magiſter Pruſsiæ, peregrinorum & forenſium militum motus aduentu, binam eo anno in Lithuanos expeditionem ægit. Et magna uaſtatione facta, captiuatis pluribus Lithuanorum, in Pruſsiam redijt. Quem dux Lithuaniæ Keyſtuth inſequutus, tam ſecreto & ſilenti agmine Pruſsiam ingreſſus eſt, ut parum abfuit, quin caſtrum Iuſterbork interciperet, & Commendatorem prandio ſe reficientem captiuaret. Aegrè itaq; & caſtrum defenſum, & Commendator ſaluatus eſt. Omnibus tamen equis & rebus, quæ ad Commendatorem pertinebant receptis, duobus diſtrictibus ſpoliatis & incenſis, cum prędа pecorum & captiuorum, in Lithuaniam euaſit. Propter quod magiſter Pruſsiæ Vinricus tertiam in Lithuanos expeditionem mouit, & longiùs progreſſus uaſtauit ſingula. Ac ſupra fluuium Memen caſtrum & pontem ædificauit, clandeſtinas Lithuanorum irruptiones reſtricturus. Eam ædificationem Keyſtuth impedire bina uice conatus eſt, ſed abinde fugatus & repulſus eſt. Eodem anno Bodzantha de Iankovvo nobilis de domo Roſarum Epiſcopus Craco. uiſu perdito, obijt, hic oppido Bodzanczin, ſitum & nomen indidit.

Lithuania uaſtatur.

Pruſsia uaſtatur.

Bodzantha Epiſcopus Cracouienſ. mortuus.

Anno Domini 1367 Bithomieñ. ciues furore acti, plebanum & Prædicatorem ſubmerſerunt. Et ex hoc uenæ argenti & plumbi ceſſauerunt. Eodem anno ex proprijs militibus Pruſsiæ magiſter Vinricus comparato exercitu, & tradito Henrico Schindekop Marſalco generali, in terras Lithuaniæ miſit. Qui nullam reſiſtentiam reperiens, ferociter & gradu concito quinq; diſtrictus uaſtauit, uſq; ad Kovvno graſſatus, octingentosq; captiuos & plures equorum, & pecorum greges abduxit.

Lithuania uaſtatur.

Anno Domini 1368 Lithuani cum duce Keyſtuth ad Poltovvsko caſtrum & oppidum Epiſcopi Ploceñ. inſperatè peruenerunt, & oppido, quia munitum non fuerat, illicò potiti, caſtrum, quum crebris lignorum pinnatorum ſtruibus defenderetur, mœnibus in propinquo appoſitis incenderunt. Ex quo incendio ſerpente flamma caſtrum & homines in eo cōcluſi comburebantur. In uicinas deinde uillas populatione extenſa, cum multa præda celeri curſu diffugerunt.

Anno Domini 1369, Lodouicus dux Bregeñ. ad honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ & ſanctę Heduigis, Collegiatam eccleſiam & certum Canonicorum numerum in Brega inſtituit. Imperato à ſede apoſtolica priuilegio, ut Decanus illius, ſolennibus diebus mitra utatur Pontificali & baculo. Item fundauit Manſionarios, qui horas beatæ uirgini pſallerent. Reliquit duos filios Venceslaum & Henricum. Venceslao autem immatura morte obeunte, Henricus ſolus paternam ſortem poſſedit. Eodem anno Vinricus magiſter Pruſsiæ in Lithuaniam lapides, cæmentum & lateres, caſtrum conſtructurus ſecum uehens, ad fluuiumq; Niemyen perueniens, multam materiam pro erigendo muro à Lithuanis reperiens, caſtrum à fundamentis nomen ei Gotiſuerder. i. inſula Dei imponens initiauit, & infra tempus ſemeſtre conſumauit, præſidioq; militum forti ei impoſito, pro die Pentecoſtes terram Lithuaniæ circum circa depopulatum exuſsit. Lithuanorum autem duces Olgerd & Keyſtuth ſuper extructione caſtri furore & indignatione pleni, magiſtro Pruſsiæ diſcedente, contra caſtrum Gotiſuerder aduenerunt: Et quinq; heddoma-

Eccleſia Collegiata Bregenſ. inſtituta.

Gotiſwerder, caſtrum erectum.

dis illud aſsiduè nocte & interdiu expugnando conquiſierunt: maioriq; parte præſidij trucidata, cæteros in uincula coniecerunt. Deinde Henricus Marſalcus Pruſsię in magno exercitu Lithuaniam intrauit, & caſtrum Beyery circumdedit, ac uehementi impetu expugnatum conquiſiuit. Requiſitus autem per nuncios ducis Keyſtuthi, ut caſtrum exquiſitum, antequam in eum graſſetur, redderet. In indignationem, & caſtrum cum noningentis Lithuanis ſimul conflagrauit, cęteros uincijt. Dux Keyſtuth manſuetiori uſus animo, colloquium petiuit, ubi captiuorum permutatio hinc inde ſequuta eſt. Sed tunc dux Keyſtuth comminatus eſt Pruſsiam ſe pro anno futuro aduenturum. Ea comminatione Vinricus magiſter Pruſsiæ motus, duplicem iterum eo anno in hyeme, in Lithuanos expeditionem per Marſalcum Henricum Schindekop ægit, & in utraq; færoci cæde & flamma in Lithuanos debacchatus eſt.

Lithuania uaſtatur.

Prußia uaſtatur.

Anno Domini 1370. Comminationes ſuas contra Cruciferos de Pruſsia, anno ſuperiore prolatas Keyſtuth Lithuaniæ dux impleturus, Tartarorum, Ruthenorum, & cæterorum Barbarorum quæſitis præſidijs, ingenti equitatu, peditatuq;, unà cum Olgerdo germano ſuo aduenit, & diſtrictum Sambień. bipartito exercitu uaſtauit, & incendit. Deinde ad caſtrum Ortelsbergk duxit exercitum, & illud conquirens incendit. Ab inde uerſus Rudovv aliàs Rovvdin caſtra metatus eſt, ubi Pruſsiæ magiſter Vinricus cum omnibus potentijs etiam ultra peregrinos milites, ciues, & agreſtes armando aduenit. Et Barbaros in dominica Exurge quare obdormis, inuaſit. Et atroci pugna commiſſa, Henrico Schindekop Marſalco Pruſsiæ, & uiginti fratribus de ordine, centumq; armigeris de parte Cruciferorum: mille uerò Barbaris, cadentibus. Duces Lithuanię dato ſigno receptui, pro uictis abierunt, & proximis ſuis ſe commiſerunt. Aduenit poſt hæc Lupoldus Auſtriæ dux, ordini in auxilium, cuius ſuffragio Magiſter & ordo fręti, in Samagitiam quadripartito agmine deſcendens, ferè uniuerſam Samagitiam incendijs ſubiecit: cæſiſq; ſenibus & impuberibus, puberes in magno numero captiuos Pruſsiam reduxit. Quem abeuntem dux Lithuaniæ Keyſtuth ſequutus, caſtrum & diſtrictum Gogelanken inuaſit & expugnauit. Et multis utriuſq; ſexus hominibus cæſis, aut captis, properè in Lithuaniam refugit. Commendator uerò de Iuſterbork Vigandus de Beldersheim eo diſcedente, in Lithuaniam ingreſſus, uillas nondum uaſtas inuaſit. Et multis captiuis, atq; ſpolijs potitus, in Iuſterbork regreſſus eſt.

Cruciferorum uictoria.

CAPVT XXIX. LIB. IIII.

Leyſtuth cum Lithuaniæ ducibus caſtrum Vuladimirięſe obſidet.

AVdita morte Kazimiri regis Poloniæ, dux Lithuaniæ Keyſtuth cum Lubardo, cæteriſq; Lithuaniæ ducibus, caſtrum Vvladimirień. obſidione ſtrinxerunt. Petraſsius uerò Turski lancicita, Capitaneus caſtri, comminationibus eorum territus, ſaluis rebus ipſius, quas ſecum eduxit, caſtrum utrunq; Lithuanis tradidit. Illi autem caſtro ligneo contenti, caſtrum nobile muratum iam propè perfectum, quod impenſis pręfati regis Kazimiri trecenti homines, & multa iuga atq; equorum integro biennio conſummauerant, euerterunt, & uſq; ad fundamenta in perpetuam ruinam redegerunt. Amplius per terram Lublineń. Olgerth & Keyſtuth duces Lithuaniæ ingredientes, terram Sandomirień. uaſtauerunt, & prædam citato agmine abegerunt. Inter alias prædas lignum Crucis uiuificum, ex Caluo monte receptum abducebant. Et quum eſſent in finibus Poloniæ, currus in quo uehebatur lignum crucis, repentè ſubſtitit, nec ullo modo moueri potuit. Flamen autem Lithuauicus dixit, currum moueri non poſſe, niſi crux in locum ſuum redderetur: Moxq; in Caluum montem per unum nobilem captiuum, Polonum, Karabolam dictum, ob id libertate donatum, remiſſa eſt. Inſuper Haſſo miles de Huchtenhaym, filius Haſſonis de Vedel, Capitaneus Othonis Marchionis Brandenburgeń. filij Lodouici olim regis Romanorum, caſtrum Santhok cum paucis & ferè agreſtibus obſidione cinxit, & per deditionem accepit. Lodouicus autem rex Hungariæ, per oratores Polonorum, Florianum Epiſcopum Cracouień. & Ianuſsium regni Poloniæ Cancellarium, ut regnum Poloniæ ſuſciperet, ſollicitatus. Impugnantibus aliquibus Hungarorum conſiliariis recuſauit, ad extremum tamen petitione uictus, ſuſcepit. Cui Sandecz adueniente, multitudo Prælatorum & Baronum Poloniæ occurrit, & Cracouiam perduxit. Proceſsiones autem eccleſiarum, & omnes ordines ciuitatis Ludouico ad montem Laſſotinum obuiam exiuerunt, & uexillo urbis Cracoui. in quo arma ciuitatis cum clauibus picta erant, præcedente, omnium artificum cum eorum picturis uexilla ſubſequebantur. Quibus ordinatim regi oblatis, ipſe cum maxima pompa Cracouiam ingreſſus, & ca

Miraculum.

Lodouicus regnum Poloniæ ſuſcipit.

Kazimiri teſtamentũ confirmat.

ſtrum aſcendit. Altera autem die perquirente Ianuſsio Szuchiuilik Decano Cracouienſ. & Cancellario regni Poloniæ. An teſtamentum regis Kazimiri, ritè & ex integro exequendum foret. Ludouicus rex legitimè & integro exequendum reſpondit. Reiecta tandem ad conſiliarios huiuſcemodi percunctatione. Decreuerunt Prælati & Barones Poloniæ; oẽs donationes regis Kazimiri robur habere, præter donata duci Kazimiro Stetineñ. & Niemyerza ac Ioañi filijs naturalibus regis Kazimiri. Kazimiro em̃ duci Stetineñ. propter unitatem regni, terras Siradieñ. Lancicienſ. cum earum caſtris detrahẽdas cenſuerunt, & in ſolo ducatu Dobrzineñ. & caſtris ac oppidis Bidgoſtieñ. Verathovv, & Valcz contentari debere. Sic & Niemyerze, atq; Ioanni filijs naturalibus regis Kazimiri in toto donata reſciſſa ſunt. Cæteræ verò omnes donationes ſecundum teſtamentum effectum ſortitæ ſunt. Iniecta tandem per Iaroslaum Archiepiſcopum Gneznenſ. & Barones maioris Poloniæ difficultate, ut in Gnezna coronaretur. Floriano præſule & Baronibus Cracouienſibus refellentibus, Lodouicus rex ſecundum reges immediatè ſeſe antecedentes, auum & auunculum uidelicet Vvladislaum Loketkonem, & Kazimirum ſecundum, coronatus eſt in eccleſia Craco. dominica poſt Martini, quæ fuit decimaſeptima menſis Nouembris, per præfatum Iaroslaum Gneznenſ. Archiepiſcopum, aſsiſtentibus ei Floriano Craco. & Petro Lubucenſ. epiſcopis. Pręſentibus & inſpectantibus Elizabeth Hungariæ regina antiquiore, genitrice regis cum Heduigi regina Kazimiri regis Poloniæ relicta: & duabus filiabus regis Kazimiri Anna & Heduigi, præſentibus Kazimiro Stetineñ. & Dobrzineñ. ac Vvlad. oppolieñ. ducib. In ipſis aũt primitijs regni, mox Vvladislao Oppolieñ. duci terram Vieluneñ. cum uniuerſis caſtris. Item caſtris & oppido Brzeſnicza in terra Siradienſ. Prælatis & Baronibus Poloniæ improbantibus, rex Lodouicus contulit. Et feudum tam à duce Stetinenſ. Kazimiro, quam à duce Vvladislao duce Oppolieñ. accepit. Exequijs deinde regis Kazimiri in eam diem obmiſsis, die Martis decimanona Nouembris, per regem Lodouicum & officiales regis Kazimiri per eccleſias ſolitas, cum cęrimonijs ac oblationibus pompoſè celebratis ac peractis, rex Lodouicus in maiorem Poloniam proceſsit, & in Eccleſia Gneznen. ſolium & thronum regium præparatum, conſcendere negauit. Ne ad ſui ludibrium uerteretur, ſed citò euolũes ſe de Gnezna in Poſnaniam tranſiuit, poſtea Cracouiã redeunte. Elizabeth regina genitrice ſua inſtante, Heduigis regina Kazimiri regis relicta portionem ſuam accepit, quę ſolum ad trecentas triginta tres marcas & dimidiam argẽti, & mille marcas latorũ groſſorũ tendebatur. Ad paternamq; domum reuerſa, Ruperto ducis Legnicenſ. Venceslai filio nupſit. Filię uerò regiæ, Anna & Heduigis cum omni theſauro, auro, argento, unionibus, cortinis, & ſuppellectili à patre eis largita, per Elizabeth reginam in Hungariam translatæ ſunt. Vbi à Lodouico rege locato iudicio, quaſi non de legitimo thoro natæ forent, abiudicatum eſt illis ius, ſucceſsio, & hæreditas regni Poloniæ. Ne potentes maritos ſortitę, nouarent res pro regno Poloniæ conſequendo. Hei ſcelus abominabile propter regnum, quod & tæde ſocios habere nolunt, filiæ regis Kazimiri, nedum regno ſpoliatæ, ſed & tãquam de thoro ſpurciſsimo ac illegitimo inhoneſtatæ & infames redditæ ſunt. Deſponſatæ tandem fuerunt, maiór natu Anna Comiti Ciliæ Vilhelmo. Altera Heduigis Romeró duci. Rex inſuper Lodouicus genitrice ſua ut fertur Elizabeth inſtigante, ne alius rex à Polonis ſubſtitueretur, coronam regni Poloniæ materialem, ſceptrum, pomum, gladium, & cætera inſignia regia in Hungariam accepit.

Lodouicus coronatus.

CAPVT XXX. LIB. IIII.

Vuladislaus Albus monaſterium egreditur.

ANno autem Domini 1373 percepta Kazimiri regis Poloniæ morte Vvladislaus albus dux Gnievvkouienſ. ut erat præceps & inſtabilis de religione ex Diuione Burgundiæ monaſterio ſancti Benigni, ubi propè quatuordecim annis moratus eſt, exceſsit. Et ſpe diſpenſationis apud papã in Auinione fruſtratus, Lodouicum Hunga. & Poloniæ regem in Buda adijt, inſtando ut regis promotione diſpenſationem conſequeretur, ſed uix aſsiduis obſecrationibus reginæ Hungariæ Elizabeth iunioris Vvladislai albi neptis, rex Lodouicus expugnatus (minus ſiquidem gratè ducem Vvladislaum album intuębatur) ſecum oratores ſuos in Auinionem ad Gregorium papam undecimum miſit, ut diſpenſatus ducatum fas illi eſſet repeteret, repulſam autem paſſus, in Poloniam diuertit. Et die Veneris in craſtino natiuitatis Mariæ, tria caſtra Vvladislauienſ. Gnievvkouienſ. & Zlothorienſ. uno eodem die ſine armis

Vna die tria caſtra occupat.

inuaſit & conquiſiuit. Altera autem die,& erat ſabbati, caſtrum Sarlen oppugnauit, &
in craſtino die Dominico per deditionem accepit. Sandiuogius autem de Subino,Capi-
taneus maioris Poloniæ,ueloci nuncio in Hungariam miſſo, regi Ludouico caſtrorũ oc-
cupationem ſignificauit,exercituq; maioris Poloniæ properè collecto, Vvladislauiã ual-
lauit: regijs aũt literis aduenientibus, Dux Vvladislaus albus,metu regis à nobilibus de-
ſertatus,caſtra ſingula quæ occupauerat,Sandiuogio de Subino Capitaneo maioris Po-
loniæ reſignauit:& gratiam regis quæſiturus in Hungariam perrexit, ubi nullam gratiam
conſequutus. Caſtra Zlothoriam & Gnievvkovv añо dñi 1375 per quoſdam explo-
ratores intercepit,& aſsiduis oppugnationibus ac captiuitatibus maiorem Poloniã mo-
Iaſzko kmitha.
leſtauit.Sandiuogio autem de Subino inuaſiones prohibere nequeunte Iaſzko Kmitha,
de domo Sreni euitarum,Capitaneus Siradieñ.cum gentibus Siradienſibus uerſus Zlo-
thoriam proceſsit. Curruſq; ſui ab exercitu ſemoti, per gentes Vvladislai albi capti ſunt.
Iaſzko uerò cum Barthoſsio de Viſſemburk. Capitaneo Breſteñ. potentijs coniunctis,
prope Gnievvkovv ducem Vvladislaum album conflixerunt & fugarunt, & gentes eius
ſtrage deletæ,aut captæ,cæteræ diſperſæ ſunt, ipſo duce uix per nauem in alteram partem
Sandiuogius de Subino.
Iſtulæ euadente. In ſequenti autem anno præfatum Vvladislaum albũ Gnievvkouieñ.
ducem,Sandiuogius de Subino,Capitaneus maioris Poloniæ,dux Kazimirus Stetineñ.
& Dobrzineñ.Barthoſsius de Viſſemburk Capitaneus Cuyauiæ, & Barthoſsius de Szo
kolovv in caſtro Zlothoria obſederũt,caſtriq; proditionem quodam Hankone Breſteñ.
molendinatore pollicente,dux Vvladislaus albus præſciens ex cruciatu & candelarũ in-
cendio Hankoni inflicto, ſubordinauit generum Hankonis molendinatoris, ut milites
Proditionis merces.
Sandiuogij caſtrum,quaſi per traditionem accepturi ingrederẽtur.Et quum nocte uigin-
tiſex ingreſsi fuerunt per demiſsionem cratis ſupra portam compræhenſi,ac interfecti fue
runt.Eiectoq; Hankone molendinatore cum genero ipſius extra portam caſtri, iuſſu du-
cis Vvladislai albi conflagrati,& incenſi ſunt.A`mane autem incipiendo per totam diem
caſtrum ab uniuerſo exercitu obpugnatum eſt,ubi Kazimirus dux Stetineñ. & Dobrzi-
neñ.iactu lapidis uehementer leſus, in breui uita functus eſt,uidelicet anno Chriſti 1377
Kazimirus iactu lapidis læſus tandẽ mortuus.
in menſe Ianuario.Hic dux Kazimirus fuit prodigus & inſtabilis,corpore debilis, ſed ue-
hemens & animoſus,in curijs plurium regum enutritus.Facta autem compoſitione inter
ducem Vvladislaum album & obſidentes , deditoq; caſtro, & omnibus captiuis manu-
miſsis.In expenſis Barthoſsij de Viſſemburk,& Barthoſsij de Sokolovv ad regem Ludo-
uicum in Hungariam dux Vvladislaus deductus,poſt plures tractatus regi Ludouico du
catu Gnievvkouieñ.pro decem millibus florenorum uendito,& Abbacia inſigni in Hun
garia ordinis Ciſtercienſis,in qua uitam degeret,accepta,reconciliatus illic conſtitit. Ha-
bitationem deinde Pannoniorum pertæſus, relicta Abbacia, in Diuione monaſterium
tranſiit,ibi moriendum ſalubrius ratus.

Ludouici aduentus in Poloniam.
Eodem anno 1376 Elizabeth regina Hungariæ antiquior regnum Poloniæ,quod an
no præcedenti filio ſuo regi Ludouico reſignauerat, denuò regendum cum importuna
inſtantia extorquendo reaſſumpſit. Et ingredienti per Sandecz Poloniam,occurrentes
nobiles Sandomirienſ. & Craco. retulerunt ei in Bochnya totam potentiam Lithuanorũ
paraſſe arma contra Poloniam.Quæ reſpondit non eos debere curare, quoniam filius ſu-
us rex Ludouicus tam longam,ualidamq; haberet manum,ut Lithuani, & omnes in cir-
cuitu nationes tremerent ad ipſius nominationem.Duces autẽ Lithuanorum Keyſtuth,
Iagello,Vithovvdus, quẽ Vitoldũ uulgariter appellant,ex Troki, ex Vilno,& Grodno.
Item Lubardus ex Luczko,& Georgius ex Belſz,per uaſtas ſolitudines terræ Lublinenſ.
ſilenti & citato agmine uſq; ad fluuium Szan,ſecunda die Nouembris peruenerunt,uni-
Polonia à Lithuanis uaſtata.
uerſamq; oram inter Iſtulam & Szan,uſque ad Tarnovv uaſtauerunt: Homines utriuſq;
ſexus in ſeruitutem abduxerunt: ſacerdotes, impuberes, & ſenes trucidarunt, eccleſiasq;
exuſſerunt.Quorum concurſus Petraſsius filius Cztani,germani Ianuſsij Archiepiſcopi
Gnezneñ.arrepta cõiuge & infante nouiter ædito,nõdum baptiſato, de uilla Barauovv,
per medios hoſtes in equo exiliens,uix per fluuium Iſtulæ euaſit. Relicta domini Michaẽ
lis de Tarnovv Caſtellani Viſlicienſ.eodem die,cum grandi apparatu ad reginalem maie
ſtatem Cracouiam ibat,ſentiens Lithuanorum aduentum,relictis curribus, equis,& om-
ni apparatu,per famulos citiſsimè in nauigium Iſtulæ inducta, uix manus Lithuanorum
Elizabeth regina Hungariæ.
euaſit.Elizabeth uerò regina Hungariæ,moleſtias ex uaſtatione Lithuanorum lenitura,
Choreas Dominica in craſtino ſancti Nicolai, quamuis octuagenaria foret, inſtaurando
aſpiciebat, uiditq; ex caſtro Cracouien. Hungaros cum familia Przedbory de Brzeze
propter

propter fœnum contendere (pleroſq; nam currus in forum Craco. cum blado & fœno ueniẽtes, Hungari ex animi maleuolentia occupabant. Ad quorum repreſsionem præfatus Przedborius miles de Brzeze, ne ſuis curribus rapinam intuliſſent, familiam iuxta domũ ſuã ad portã Bochnenſ. quæ in Kazimiriam ducit, poſuit) miſſoq; Iaſzkone Kmitha de domo Srenieuitarum, Capitaneo Cracouienſ. ut litem dirimeret, illico equo uectus ſuperuenit, ſeditionemq; molitus iuſſu reginæ extinguere. Ab uno Hungaro, cuius ſors ignota erat, telo Hungarico in collum percuſſus, ex equo defluens expirauit. Cuius morte uulgata, fratres, cognati, & familiares ſui in magna multitudine concurrerunt, in furiamq; uerſi, uniuerſos Hungaros, parentando morti ſui affinis, nemini parcendo occiderunt. Quidam miles Slauus Michaël Pogan, de ueſtibulo, ſeu de cellario ſui hoſpitij extractus, miſerabiliter occiſus eſt. Duo adoleſcentes ingenui Hungari, à Przedborio ad cuius domum confugerant, cameræ potiore incluſi, Przedborio in caſtrũ diſcedente, fracto oſtio, argenteis cingulis & ueſtib. nudatos, familiares Przedborij, pimerũt & perẽptorũ corpora intra muros proiecerunt. Centum ſexaginta Hungari eo die cæſi ſunt. In ſacello ambitus eccleſiæ ſancti Franciſci ſepulti, quod ex bonis Hungarorum dotatum, ab eo die ſacellum Hungarorum nuncupationem accepit.

Iaſzko kmitha interemptus.

Hungari cæſi 160 numero.

CAPVT XXXI. LIB. IIII.

Regina poſt paucos dies è Cracouia in Hungariam triſtis rediens filio ſuo regnum Poloniæ iterum gubernandum reſignauit. Ludouicus autem Hungariæ & Poloniæ rex, uaſtationem terræ Sandomirienſ. ulturus in Lithuanis, anno ſequenti per alpes Sanocenſ. cum copijs Hungarorum uerſus Sandomiriam uenit, & confluentibus ad illum Baronibus Poloniæ, uidens copias ualidas, Cracouienſ. & & Sandomirienſ. milites ſub ducatu Sandiuogij de Subino, tunc Cracouienſ. Capitanei, ad expugnandum caſtrum Chelmenſ. tranſmiſit. Ipſe verò cum reſiduis uerſus Belſ perrexit, & Cracouienſ. quidem ac Sandomirienſ. exercitus, expugnato infra octo dies caſtro Chelmenſ. inſuper & alijs caſtris videlicet Grabouiecz, Hrodlo, Seuoloſz expugnatis, ad regem Ludouicum in obſidione caſtri Belſ commorantis peruenerunt. Vbi Keyſtuth dux Lithuaniæ, ſub ſaluo conductu introductus, pacem his conditionibus compoſuit: Vt captiuis, quos Lithuani cœperant reſtitutis, Georgius dux caſtrum Belſ regi daret, & gratiæ illius ſe deuoueret. Deditione itaque caſtri facta, Ludouicus rex duci Georgio, caſtrum Belſ obligauit. Aliudq; caſtrum Lubaczovv adiecit, & centum marcas annui cenſus in Bochnya ad tempora uitæ inſcripſit, ut regi regnoq; Poloniæ fideliter inſeruiret. Orta autem inter Hungaros & Polonos contentione, Petrus Zaffraniecz miles de Luczicze, in facie uulneratus fuit, & ne res in grandem procederet ſeditionem, rex Ludouicus Petro Zaffraniecz caſtrum regium Pieskoua, skala, perpetua donatione dedit, creſcentem ſeditionem extinxit. Et quia Vvladiſlao duci Oppolienſ. rex Ludouicus plures diſtrictus, & caſtra in terris Ruſsiæ perpetua largitione donauerat. Ideò ut eorum acceſſio ad regnum Hungariæ facilior foret, ducatum Dobrzinenſem cum caſtris & oppidis Bidgoſtia, Vvlathovv, & Valcz, ex morte Kazimiri ducis Stetinenſ. deuoluti. Item ducatum Gnievvkouienſ. decem millibus florenorum, à duce Vvladiſlao albo comparatum, illi perpetuò donauit. Diſtrictus verò caſtra, oppida, & uillas Ruſsiæ, Hungaris (Polonis nequicquam improbantibus) partitus eſt. Horrentibus autem Polonicam auram, rege Ludouico & regina Elizabeth antiquiore, rex Ludouicus Vvladiſlao duci Oppolieñ. regnum Poloniæ gubernandum commiſit.

Seditio Hungarorum & Polonorum.

Vuladiſlaus dux Oppolienſ. regni Poloniæ gubernator.

Anno tandem Domini 1381. Elizabeth regina Hungariæ, regis Caroli relicta, filia Vvladiſlai Loktek, & ſoror Kazimiri Poloniæ, genitrix uerò Ludouici Hũgariæ, & Poloniæ regum, uigeſimanona Decembris in ætate grandęua, in caſtro Budenſ. mortua. Et in monaſterio in inſula Budẽſi ſepulta. Rex Ludouicus in medio quadrageſimæ uocatis Prælatis, & Baronibus Poloniæ in Budam, Gubernatores regni Poloniæ, Zauiſsium epiſcopum Craco. Dobeslaum de Curoſvvanki patrem eius Caſtellanum Cracouienſ. & Sandiuogium de Subino Palatinum Caſsilienſ. & Capitaneum Cracouienſ. conſtituit, qui regnum Poloniæ pertranſeuntes, largas expenſas fecerunt, bona pauperum diminuentes. Iudicia & terminos proclamarunt, & cauſas non audierunt, nec ullam iuſticiam adminiſtrarunt. Sentienſq; rex Ludouicus uiribus ſe deſtitui, anno Domini 1382 filiam ſuam natu maiorem Mariam, Sigiſmundo Marchioni Brandenburgenſ. quartumdecimũ ætatis annum agenti, filio Caroli olim imperatoris Romanorum & regis Bohemorũ ex

Mors Elizabeth.

Sigiſmundus Marchio Brandenburgen.

Elizabeth Boguslai ducis Stolpenſ. progenito, copulauit, uocatisq́ pro die ſancti Iacobi Polonis ad Solium, aliàs Svvolen, oppidum & caſtrum Hungariæ propè Cremniciam, Prælatos & Barones Poloniæ ad ſuſcipiendum in regem Poloniæ Sigiſmundum Marchionem præfatum Brandenburgeñ. & pręſtandum ei homagium per iuramentum fidelitatis, compulit. Miſſoq́ Sigiſmundo ad ſuſcipiendum regni Poloniæ poſſeſsionem, pleraſq́ in regno Poloniæ inſolentias amputarę, & exterminare præcepit. Qui caſtrum & oppidum Koſzmin. Item duo fortalicia Nabiſzicze, & Koſzminięcz, breui expugnauit. Caſtrum uerò Nodolanovv, Barthoſsio pacta ſecum inita non ſeruante, circũſedit. Sed quum illius expugnatio difficilior cenſeretur, copias Polonicas & Hungaricas in Mazouiam traducens, ducatum tantummodo Semouiti, præſtare Ludouico ut Poloniæ regi homagium detractanti. Ianuſsius enim alter dux Mazouiæ, dudum in ditionem regiam conceſſerat, uaſtare ſpolijs & incendijs cœperat. Interim uerò Ludouicus rex Hungariæ, & Poloniæ apud oppidum Hungariæ Tirnaua tredecima Septembris fatis interceptus eſt, ad Albamq́ regalem relatus, in ſacello ab eo dotato, ſepultus. Quum apud Polonos annis duodecim, apud Hungaros uerò annis quadraginta regnaſſet. Cuius exceſſu Sigiſmundus Marchio per feſtinum nuncium ſibi denunciato, de agro Mazouico exceſſit, uerſusq́ Poſnaniam perrexit. Et à Poſnanienſibus ciuibus cõgruo honore ſuſceptus, fidelitatis iuramenta exegit. Temporibus iſtius regis Ludouici, nulla ſtabilitas, nullàue iuſticia in regno Poloniæ fuit, bona pauperum rapiebantur, negociatores ac uiatores deprædabantur. Prælati ac nobiles cum eorum rebus, equis, & ſuppellectili de regno captiuati educebantur. Exactiones ſæpenumerò, contra pacta & promiſſa regis, tempore coronationis facta, exigebantur. Sed prælatis reſiſtentibus rarò ſoluebantur. Iniuriam paſsi pro complemento iuſticiæ in Hungariam currębant, quos rex ad reginam genitricem ſuam, & uice uerſa regina ad filium regem Ludouicum remittebat. Literis apportatis, quæ ex Cancellaria regis graui pecunia redimebantur. Capitanei minimè parebant proprijs duntaxat commodis incumbendo.

Ludouicus rex Hungariæ & Poloniæ mortuus.

CAPVT XXXII. LIB. IIII.

POſt mortem regis caſtra Ruſsiæ Crzemienyecz, Oleſzko, Hrodlo, Lopatin, Snyatin, duci Lubardo tunc caſtrum Luczko obtinenti, Hungarorum milites, quibus Ludouicus rex caſtra commiſerat prodiderunt & uendiderunt. Et regina Hungariæ Elizabeth pleroſque eorum in carceres coniecit, alios capite mulctauit.

Eodem añ o apud Radomske oppidũ, pro die S. Katharinę cõuentu habito, regnicolæ Polonię alteri ex filiab. regis Ludouici pręſtare homagiũ concluſerũt. Prudentẽ principẽ perſonalẽ reſidentiã facturũ eidẽ iungẽdum & Sigiſmũdum abijciẽdum, clandeſtina decoctione includendo, ſcripto & ſigillorũ appẽſione roborarũt. Bodzantha Archiepiſcopo Gnezneñ. & Damaratho Caſtellano Poſnanieñ. ac Capitaneo maioris Polonię contrauenientib. S. Nicolai uerò luceſcente die magnus Viſliciæ conuentus haberi cœptus eſt. Cui Sigiſmundus Marchio interfuit. Duo etiam Epiſcopi Stephanus Agrieñ. & Ioannes Cenadienſ. totidemq́ Barones ab Elizabeth Hungariæ regina uenerũt, precati ſunt, ne cui alteri, ſed nec Sigiſmundo Marchioni, fidem & ſubiectionem præſtarẽt, donec per reginam de vtraque filia certior ordinatio fieret. Quapropter concluſio apud Radomske habita ratificata eſt. Cui Archiepiſcopus Gnezneñ. Bodzantha, & Capitaneus maioris Poloniæ Damarathus, aſſentire coacti ſunt. Ex Viſlicienſ. dieta Sigiſmundus Marchio Cracouiam uenire deſiderauit, ſed Dobeslao de Curoſvvanki, Caſtellano Craco. diſſuadente, non eſt admiſſus. Sed in Niepolomicze exinde in Bochnya & in nouam Sandecz deductus, & ſumptu Polonico procuratus, in Hungariam redijt.

Conuentus in Radomſzke.

Deinde Elizabeth regina Hungariæ fatigata & ſæpenumerò adhortata eſt per proceres Poloniæ, ut unam ex filiabus ſuis ad Poloniam regnaturam mitteret, quos in conuentione Siradienſ. ante penultima Februarij, 1383 celebrata per Nicolaum Veſpeimenſ. Epiſcopum, & duos Barones Hungariæ patentibus literis à iuramentis & fide, qua filiæ Mariæ, & Sigiſmundo Marchioni ſponſo eius ſe deuinxerant abſoluit. Et alteram filiam natu minorem Heduigim pro feſto Paſchæ in Poloniam mittere promiſit. Poſt hoc uigeſimaoctaua die Martij prædicti anni in conuentione Siradienſ. Semouitus dux Mazouiæ, rex Poloniæ decernebatur, tamen totum negocium dilatum & ſuſpenſum eſt ad Heduigis filię regis Ludouici aduentum. Quare pręfatus Semouitus dux

Mazo-

Mazouiæ,uolens decretum de ſe factum exequutioni demandare, perſonam ſuam occultando cum Bodzantha Archiepiſcopo Gneznen̄.in Cracouiam proceſsit, ſed aduentu ſuo publicato,ſeptima Marcij Cracouiam ingredi non eſt permiſſus. Declinauit ergo cum Bodzantha Archiepiſcopo Gneznen̄.in curiam ſancti Floriani extra muros Craco. q̄ idē Bodzantha Archiepiſcopo:exiſtens Præpoſitus ſancti Floriani inſigniuerat & cōſtruxerat. Ibiq; latitare non ualens,à conſulib.Cracouienſibus, & quibuſdam nobilib.legationem accepit,quòd niſi abſcederet,uarijs modis eum uexaturi,propter imminens ciuitati periculum. Qui quum circa curiam ſancti Floriani, in nocte feſti Pentecoſtes cuſtodiam adhiberet, tandem die ſequenti ſole oriente Cracouiam reliquit, & per Proſſouicze in Nouam ciuitatem Corczin, ubi quindecim diebus immoratus, Heduigim filiam regis operiebatur, & expectabat, uolens eam ſuaſu & ſuggeſtione plurium, ſi ſponte non daretur, rapere, & per eam regnum Poloniæ obtinere. Prælati autem & proceres Poloniæ ad excipiendam & inducendam Heduigim filiam regis Ludouici in nouam Sandecz, pro feſto Pentecoſtes iuerant, quos regina ad ſe in Caſſouiam trahens & uocans promiſſa immutauit & concluſit, pro feſto Martini proximè futuro Heduigim filiam reginam in Cracouiam miſſuram. Semouitus ergo ſpe ſua fruſtratus, Conuentionem generalem apud Siradiam pro die ſancti Viti omnibus Polonis indixit. Illi autem plerique ſinguli, Semouiti ducis ædicta, & comminationes aſpernati ſunt. Solus Bodzantha Archiepiſcopus Gneznenſ. cum nonnullis maioris Poloniæ iuuenibus militibus Siradiam aduenięns. In monaſterio fratrum prædicatorum Semouitū ducem Mazouiæ,regem Poloniæ, eum in altum cum alijs leuando, pronuntiauit. Propter quod exercitus Hungarorum duodecim millia armatorum, duce Sigiſmundo Marchione Brandenburgenſ. habente in ſuo comitatu Demetrium Archiepiſcopum Strigonienſ. poſt feſtum ſancti Iacobi per nouam Sandecz aduenięns, & per terram Radomienſ. aucto exercitu Cracouienſibus & Sandomirienſ.militibus, Mazouiam intrauit. Et ſingula quæ ad Semouitum ducem pertinebant, uaſtauit & crudeliter incendit. Deinde uigeſimaquinta Septembris Brzeſcze ciuitatem Cuyauiæ obſidione cinxit, quoniam ipſa duci Semouito parebat,& ſub undecim diebus, quibus obſidio continuabatur, Cuiauienſ.terra perinde ac hoſtilis à Polonico & Hungarico exercitu uaſtata eſt. Donec Vvladiſlaus dux Oppolienſ.Vielunenſ. & Dobrzinenſ. mediatorem ſe ponens, inducias pacis in feſtum paſchæ duraturas inter Sigiſmundum Marchionem,& Semouitum Mazouiæ ducē ordinauit, Damaratho etiam de Pirzchno Caſtellano Poſnanien̄.in fauorem Sigiſmundi Marchionis & Elizabeth reginæ Hungariæ,Saxonibus & Pomeranis conductis Cuyauienſ.terram,ſub diebus,quibus à Sigiſmundo Marchione Mazouia uaſtabatur, ſpoliorum ingeminatione ex oppido Zneinen̄.obterente. Vvladiſlaus dux Oppolien̄.apud Iunivvladiſlauiam commorans,gentes eius,quia in terra ſua prædas agebant,magna ſtrage cum excuſsione prædæ,quam abigebant,obruit.Elizabeth autem regina Hungariæ, pacta, quæ cum proceribus Poloniæ in Caſſouia pepigerat temerante, anno Domini 1384.Miſſus Sandiuogius de Subino Kaſsilien̄.palatinus,& Cracouienſ. Capitaneus apud Iadram eam reperiens,hortatus eſt ut filiam regiam Heduigim in Poloniam mitteret. Videnſq; ſuas & Polonorum ſpes in irritum recidere, & ſe à regina detineri, nec abire permittente, donec Cracouiam Hungaris reſignaret, irritatus & ipſe equis permutatis,prout antea ordinauerat,ex Iadra euolans, in una die naturali, quod uix credibile dictu eſt, ſexaginta milliaria confecit,Cracouiamq; defatigatus, omnes nuncios præuolans, peruenit. Et conuentu uno in Lelovv, altero ſecunda Martij in Radomske conſtituto, leui nuncio Przeczlao Vanuelski, reginæ apud Budam mandata proceres Polonorum miſerunt, rogaret imprimis, ut filiam Heduigim mitteret pro feſto Sancti Staniſlai, abſtineretq; ludibrijs, quibus tantoperè uſa eſt Polonos afficere, Polonos de cætero neclegatos mittere, nec miſsionem Heduigis expectare. Mouit tam aſpera legatio Elizabeth reginam, propter hoc Sigiſmundum Marchionem Brandenburgenſ.generum ſuum ad regendum regnum Poloniæ miſit, quoad filia Heduigis adoleſceret. Quod quum apud Craco.percrebuiſſet,irritati iuſto exercitu collecto in Sandecz proceſſerunt,miſsiſq; ad Sigiſmundū Marchionem, qui iam apud Lobovvla hoſpitabatur, nuncijs,monuerunt,ne regnum eis inuitis introeat. Illum nec pro rege,neq; pro gubernatore ullo pacto ſe accepturos, quin etiam ingreſſum illi non ſecus, atque hoſti armis interdicturos. Qui hac denunciatione territus, gradum repreſsit. At regina promiſsiones ſuas impletura,Heduigim filiam cum magno Baronū præcipuè Demetrij tituli ſanctorū quatuor

Spes Semouiti de Heduigi cō ſequenda.

Semouitus rex pronunciatus.

Sigiſmundus Marchio huic reſtitit.

Oppolieſ. dux mediator horum.

Cracouienſium minæ.

Heduigis, filia Elizabeth mittitur.

quatuor Coronatorum Præsbyteri Cardinalis, ac Archiepiſcopi Strigonienſ. & Ioanni Cenadienſ. Epiſcopi, comitatu, ferentem ſecum in auro, argento, in uaſis, pannis, clænodiis, gemmis, & cortinis, inſignem & regiam ſuppellectilem, pro feſto ſancti Michaëlis trāſmiſit. Ad quam excipiendam Prælati & Barones Poloniæ certatim occurrentes, cum ingenti alacritate Cracouiam, omnium eccleſiarum proceſsionibus, omniumq; ſtatuum ordinibus, obuiam illi effuſis, perduxerunt. Et die Solis decimaquinta Octobris, ipſam in Craco. eccleſia, quo die apud Polonos ſanctæ Heduigis agitur celebritas, per Bodzantham Gneznenſ. Archiepiſcopum, Ioannem Craco. Ioannem Vvladislauienſ. Dobrogoſtium Poſnanienſ. Epiſcopos, ſub præſentia Strigonienſ. Cardinalis, & Baronum atque militarium utriuſq; regni Polonici & Hungarici copioſa frequentia, in reginam Poloniæ inungi, conſecrari, & diademate reginali coronari procurarunt: tributa ei plena facultate regnum Poloniæ adminiſtrandi, donec quiſpiam principum in regem Poloniæ coronandus ipſi adiungeretur.

CAPVT XXXIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1370 Keyſtuth dux Lithuaniæ, cum tumultuario exercitu Pruſſiam ſubintrans, diſtrictum Stiſten uaſtauit & exuſsit: celerrimè ſe de Pruſsia cum captiuis recipiendo. Quam uaſtationem Vinricus magiſter Pruſsiæ vlciſcens, in Lithuaniam intrauit, & exercitu in quatuor partes partito, captiuos plurimos in Pruſsiam deduxit. Quo redeunte Elner Commendator de Balga, partes Ruſsiæ ingrediens caſtrum Dreuik impugnauit, quod quum conquirere nequiret, ſpoliata regione in Pruſsiam cum captiuis rediјt. Deinde concurrentibus multis forenſibus tertiam expeditionem Commendator de Iuſterbork egit, qui caſtrum Dirſeme expugnatum incendit, & multos Lithuanos, aut occidit, aut captiuauit.

Lithuanorum & Ruthenorũ clades.

In anno autem ſequenti ſcilicet 1371 Keyſtuth dux Lithuaniæ uiciſsim in Pruſsiam cum exercitu ueniens, diſtrictum Stiſten uaſtauit, & multis chriſtianorum occiſis, ſpolia in Lithuaniam duxit, propter quod Vinricus Magiſter Pruſsiæ, Lithuaniam & Samagitiam uaſtauit, & ſuccendit, ac cum ſpolijs rediјt. Poſtea alterum exercitum frater Elner Commendator de Balga in Ruſsiam duxit, caſtrumq; Dreuik expugnare non ualens, ſpolia tantummodo cœpit, & onuſtus in Pruſsiam rediјt. Egit & tertiam expeditionem in Lithuanos Commendator de Iuſterbork, & expugnato atq; incenſo caſtro Dirſeme, multos ex Lithuanis aut cœpit, aut necauit.

Anno Domini 1371 die quindecima Aprilis in Dominica Iudica, fulmen uerticem dextræ turris eccleſiæ Poſnanienſis percuſsit, & extremitatem angularem abrumpendo, exiguo teſtudinis foramine in ſacellum regium penetrans, imagines Przemislai regis Poloniæ, & ſuæ conſortis Richſzd nomine in parietibus ſacelli ſculptas fregit & decuſsit.

Peſtis.

Eo anno & ſequenti grādis peſtis, deprædationes, & ſpolia in maiori Polonia fuêre.

Anno Domini 1372 Ludouicus Hungarię & Polonię rex, filiam ſuam natu maiorem Mariam, Sigiſmundo filio Caroli Imperatoris ac regis Bohemiæ, Marchioni Brandenburgenſ. deſponſauit. Eodem anno bina à Prutenis in Lithuanos expeditio facta eſt, quarum unam frater Vigandus de Belderſtein, alteram Commendator de Iuſterbork adminiſtrauit, nihil memorabile in vtraq; geſtum eſt.

Filia Ludouici Maria Sigiſmundo imperatori deſponſata.

Anno Domini 1373 Elner Commendator de Balga Ruſsiæ bellum intulit, & terram Volniska uaſtans, uſq; ad Kamienyecz prædatus eſt: congeſtisq; captiuis & pecoribus Balgam rediјt. Quadrageſimali uerò tempore Keyſtuth Lithuaniæ dux, omnes cuſtodes Cruciferorum fallens, per deſerta & nemora Pruſsiam ingreſſus, circa uillam Biberſtein hoſtilitate facta, plures aut occidit, aut cœpit: ab exploratoribus uerò certior factus de Cruciferorum exercitu, in ſyluas & deſerta illic refugit, relictis inſidijs in locis opportunis ſi Cruciferi fugentem inſequerentur. Commendator igitur de Brandenburk qui ducebat exercitum, inſidias incidere ueritus, perſequi Keyſtuth deſtitit.

Anno Domini 1374 Commendator de Iuſterbork cum equeſtri & pedeſtri agmine Lithuaniam ingreſſus, diſtrictum Veygovv uaſtauit, & cum captiuis, ſpolijsq; Iuſterbork regreſſus. Conſurrexerunt poſt hoc omnes Commendatores & terras Dirſingen, & Veygovv, duce Gothfrido de Thilia Marſalco Pruſsiæ ferro & igne uaſtarunt, ſeptingentoſq; captiuos in Pruſsiam deduxerunt.

Filia Ludouici Heduigis Vilhelmo deſponſata.

Anno Domini 1375 Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex, Heduigim filiam natu minorem Vilhelmo, Lupoldi ducis Auſtriæ filio, qui in aula ſoceri nutriebatur, deſponſauit.

ſauit. Et eodem anno præfatus rex Ludouicus ad Gregorium Papam undecimum, miſsis nuncijs in Auinionem, Halicieñ. oppidum archiepiſcopali, Przemislieñ. uerò Chelmeñ. & Vvladimirieñ. epiſcopali honore inſigniri obtinuit ad metropoliticam Halicienſ. eccleſiam Iacobus Polonus fuit conſecratus, & ſedi ſuæ eccleſia Græci ritus fuit aſsignata. Ad Przemislieñ. uerò Hēricus frater minorum natione Alemānus, genere nobilis, primus Epiſcopus fuit conſecratus. Eodem anno Ioannes Poſnanieñ. epiſcopus de domo Dolivva, hydropiſi in Sbicouo mortuus eſt, & Poſnaniā relatus, in die Cathedræ. S. Petri ante altare beatæ Mariæ ſepultus eſt. Hic oppidum Dolſzko fundauit, multasq; uillas circa Crobya & Bugk erexit, & locauit. Anno quo ſupra, gemina expeditione in Lithuanos Cruciferi uſi, maior exercitus, inquo erant oēs Commendatores, in Lithuaniā, Commendator uerò de Ragnetha cum rariori agmine in Ruſsiam diuertunt. Vterq; autem exercitus cædi & uaſtationi intentus, ſpolijs refertus redijt. Interim Lithuaniæ duces Olgerdus, Keyſtuth, & Svverderko cum proprijs & auxiliaribus gentibus Pruſsiam trifariē diuiſi intrauerunt. Olgerd diſtrictum Velovv, Keyſtuth, Caplanken, Svverderko Iuſterbork, igne, cædibus & ſpolijs vaſtarunt. Occiſisq; noningentis chriſtianis & caſtro Iuſterbork expugnato, & exuſto, magnum numerum ſpoliorum, nullam reſiſtentiam experti, retulerunt. Secunda die Iulij Berardus Commendator de Ragnetha, per unam partē, frater uerò Theodoricus per alteram Lithuaniam, ingreſsi, cædibus & ſpolijs per aliquot dies, nullam reſiſtentiam experti, uacabāt. Compræhēſisq; centum quinquaginta captiuis, in Pruſsiam regreſsi ſunt.

Ioannes Epiſcopus Poſnanieſ. mortuus.

Prutenorum & Lithuanorum uaſtatio mutua.

Anno Dñi 1276 Przeczlaus de Pogorzala Epiſcopus Vvratiſla. quum añis trigintaquinq; eccleſiæ Vvratiſ. utiliter præfediſſet, in medio Quadrageſimæ mortuus eſt. Et in ecclesia Vvratiſ. in ſacello Manſionariorum ſepultus. Hic à Boleslao Legniceñ. & Bregeñ. duce, caſtrum & ciuitatem Grotkovv cum ſuo diſtrictu in ſortem Vvratisla. eccleſiæ coēmit. Hic Manſionarios in eccleſia Vvratisla. & Conuentum duodecim pauperum laicorum, ſingulis diebus ſtipem, & añuum amictum ſumētium, in Niſſa fundauit & dotauit. Hic eccleſiam Vratisla. murorum ædificijs, piſcinarum ſtructuris, uillarum emptionibus, & locationibus, uaſis aureis, & argenteis, ornamentisq; uariæ ſuppellectilis, adeò extulit, adornauit & magnificauit, ut uulgari fama aureus Epiſcopatus appellaretur. Prælati autem & Canonici eccleſiæ Vvratislauienſ. Polonis uiris idoneis de ſuo gremio contemptis, in die electionis Theodoricum Bohemum Decanum Vvratisla. qui uicioſè in Decanatum intrauerat, in Epiſcopum elegerunt. Cui Gregorius undecimus in Auinione permanens reſpondit, non prius de eccleſia Vvratiſ. prouidere, donec ex Auionione Romam tranſmigraret. Interim uerò ad Vvratisla. eccleſiam fratrem Nicolaum ordinis prædicatorum epiſcopum Mayorienſem miſit, ut fructus & redditus eccleſiæ Vvratisla. tanquam eius procurator perciperet, & omnia per Przeczlaum derelicta, cameræ Apoſtolicæ ad plenum reddi mandaret & procuraret. Qui ueniens Vvratislauiam publicato mandato apoſtolico, in hunc modum cum Capitulo Vvratisla. conuenit. Vt ſingulis annis, quo Vvratisla. eccleſiam uacare contigerit, octo millia florenorum apoſtolicæ redderent cameræ. Pro derelictis uerò Przeczlai Epiſcopi triginta millia. Pro collecta & contributione biennali eccleſiæ Polonicæ impoſita, pro ſorte eccleſiam Vvratisla. contingente, duo millia, & pro expenſa ac fatiga in pecunia huiuſmodi Romam ferenda, unum mille, reddere tenerentur. Eo igitur pacto Capitulum Vvratisla. nuncio apoſtolico Nicolao Epiſcopo Mayorienſ. triginta tria millia florenorum, ſub uno tempore & die perſoluit. Et papa Gregorius à tempore uacationis fructus percipiens, Vvratislauienſem ſedem uacare permiſit.

Przeczlaũ Vuratislauiẽ. Epiſcopi mors.

Electio alterius.

CAPVT XXXIIII. LIBER IIII.

IAroslaus de Skotniki, qui excœcatus fuerat, & de Archiepiſcopatu Gneznenſ. ceſſerat, plenus dierum, quia centenarius, in Kaliſſ. ueniens, in Archiepiſcopali domo anno Domini 1376 die ſedecima Septembris mortuus eſt, & uigeſima eiuſdem menſis in eccleſia Gneznenſ. in ſacello ab eo fundato, & dotato ſepultus. Hic oppidum Kamien in metis Pomeraniæ ſitum fundauit, & Zneinā inſtaurauit, hic ad ornandum patriam & eccleſiam Gneznenſ. caſtra Louicz, Opathovv, Vnieyovv, Kamien. Item eccleſias in Gnezna, Curzelovv, Oppathovv, Kaliſz ſanctæ Mariæ. Item Curias in Gnezna, in Lancicia, in Vielun, in Kaliſſ. in Cracouia extra muros Cracouienſ. ſub caſtro, muro conſtruxit. Curiam tamen ſub caſtro Cracouienſ. deſertam Ioannes Albertus rex Poloniæ, tempore quo Turci, Tartari, & Vvalachi in diebus noſtris, Ruſsiam uſque ad

Iaroslaus de Skotniki mortuus.

ad Kanczugam Anno domini 1498 uaſtarunt, deijcere præcepit, ne ipſius occupation caſtro Craco. immineret periculum. Is Iaroslaus Archiepiſcopus diſtrictũ Louicenſ. penè deſertum, utpote qui nonniſi duas marcas in cenſibus habebat reperiens, locatum & populatum octingentas marcas fundentem, de ſuo cenſu annuo ultra cenſum frumentorum reliquit.

Anno præfato in ſynodo Vnieyouienſ. contributionem biennalem à ſingulis Polonicæ eccleſiæ diocœſibus modeſtam quantitatem, de qualidet marca, uidelicet taxæ papalis, duos groſſos, Nicolaus epiſcopus Mayorienſ. nuncius apoſtolicus dari conſenſit.

Vinricus magiſter Pruſsiæ Samagitiam ingreſſus.

Eodem anno ſciens Vinricus magiſter Pruſsiæ Lithuanos in regni Poloniæ inuaſione occupatos, in Samagitiam proprium duntaxat militem traduxit, ubi nullo prohibente diſtrictus ſex, uidelicet Miedniki, Eroglen, Aruiſten, Roſgein, Geſſovv & Paſtovv cæde & flammis uaſtauit. Caſtrum poſt hoc Kovvno pugnare adorſus, dum in eius expugnatione plerique notabiles milites de ordine cecidiſſent, caſtro inexpugnato relicto, Marſalcum cum decem millibus armatorum miſit, qui uniuerſam regionem ad Niemien fluuium ſitam, demolitus eſt, & cum multitudine captiuorum Pruſsiam remeauit. Anno præexpreſſo inſtante Carolo imperatore Romanorum, & rege Bohemorum, magnis conatibus & muneribus Venceslaus filius eius ſedecimum ætatis agens annum, electus eſt in die Barnabæ apoſtoli in Frankfordia in regem Romanorum, coronatus Aquiſgrani in octaua Apoſtolorum Petri & Pauli.

Keyſtuthi cum filio Pruſsiam uaſtant.

Anno Domini 1377 Dolis magis, quam uiribus Keyſtuth Lithuanię dux, copias ſuas per Mazouiæ terras in Pruſsiam traduxit, & omnem oram circa Dzoldovv & Nidbork uigeſimanona Septembris graui cæde & igne, cum multorum hominum captiuatione uaſtauit. Circa feſtum verò ſancti Iacobi filius Keyſtuthi, adoleſcẽs manu & animo promptus, nomine Vitovvdus, primam expeditionem in Pruſsiam ægit. Et circa Taynovv & Iuſterbork populationem & conflagrationem peragens, ſpolijs onuſtus, illæſus ad patrẽ redijt.

Vinricus repugnat.

Magiſter itaque Pruſsiæ Vinricus cum frequenti militum ſuorum armatura, primum in Ruſsiæ oram deſcendit, & circa caſtrum Byelyagi aliquot diebus ſtatiua tenuit, deinde in Kamienyecz applicuit. Ab inde verò in terras Lithuanorum & Samagitarum deſcendit. Quas quum ferociter peruaſtaſſet, cum ſpolijs & captiuis Pruſsiam redeunti, Lithuani inſidias, ſylua uaſta, qua iturus erat, in pleriſque locis ſucciſa, tetenderunt Prutenicum exercitum, iniquitate loci uehementer adiuti, in primario congreſſu uiginti milites, qui ordinum ductores extiterant, ſtrauerunt. Cæteri ſyluarum latebris tecti, manus Barbaricas effugerunt.

Lithuanorum exercitus trifariæ diuiſus.

Fecerũt poſt hęc duo Lithuanorum principes Olgerd & Keyſtuh in terris Pruſsiæ, habentes fortem exercitum trifariè diuiſum, irruptionem. Et terra circa Iuſterbork & Velovv exuſta, & in ſolitudinem redacta, in terram Salovv, quam Canonici de Konigſbergk obtinent, aduenientes, eam funditùs cædibus, ſpolijs, & flammis euerterunt, & per Iuſterbork cum cœtu magno captiuorum Lithuaniam reuerſi ſunt. Commendator deinde de Ragnetha uno agmine, & Commendator de Belga altero. Item frater Kune de Hattenſtein tertio, ſeorſùm in Lithuaniam ingreſsi, quilibet populatione latiùs, quã poterat extẽſa, multa ſpolia atque incendia peregerunt, & Pruſsiam uinctos deduxerunt.

Bartemburgk & Demrin caſtra erigũtur.

Congeſsit poſt hæc omnia, Magiſter Vinricus exercitum copioſum, cum quo Lithuaniam ingreſſus, duo caſtra in eius confinijs erexit, atque ædificauit, uidelicet Bartemburk & Demrin. Interim uerò quo perficiebatur opus, Gothfridum de Linda Marſalcum, cum expeditiori milite Lithuaniam miſit, qui plures captiuos cum ſpolijs incolumis reduxit. Sed neque ea expeditione magiſter Pruſsiæ Vinricus contentus, aduenientibus in ſui ſubſidium Auſtralibus, in Samagitiam tranſiuit, & duabus regionibus, uidelicet Kalthaneuen. & Veduke per dies decem uaſtatis, ſpoliatis & incenſis, ſpolia in Pruſsiam in quadrigis reduxit.

Anno Domini 1378 Marſalcus Pruſsiæ Gothfridus de Linda, habens in ſuo comitatu duodecim millia pugnatorum, Lithuaniam ingreſſus, uſque ad caſtrum Troki aduenit Trocenſ. autem diſtrictu uaſtatò, etiam Vilnenſ. ſimili ſubiecit clade. Cuius potentiam Keyſtuth plurimum perhorreſcens, colloquium petiuit, & tractatibns mutuis factis, rogatus à Keyſtutho, Marſalcus à cæde temperauit, & partis tantummodò contentus, in Pruſsiam exercitum reduxit.

Diſtrictus Lithuanici uaſtantur.

Incontinenti uerò Commendator de Ragnetha frater Kune de Hattenſtein cum nouo exercitu in die ſancti Ioannis baptiſtæ Samagitiam & Lithuaniam ingreſſus, diſtrictus Przeuan, Labyovv, Aruiſch, Paſterin, Eroglen, & Pernarey, cædibus, ſpolijs, & flammis uaſtauit, ac cum multitudine ſpoliorum in Ragnetham redijt.

Præterea cum noua militia, quæ ex Alemannia aduenerat, Gothfridus de Linda Marſal-
cus Pruſsiæ tertiam in Lithuanos expeditionem ægit, habens in ſuo comitatu omnes
Commendatores, & quintis ſtatiuis ad Vilno peruenit, omnia igni & ferro ſubijciendo. *Vilneum Ciui*
Dux autem Keyſtuth, qui tunc in Vilno agebat, inducijs in unum diem obtentis, ab ex- *tas exuſta.*
uſtione ciuitatis Vilnenſ. abſtinere petebat, quod etſi ſibi fuerit per Gothfridum Marſal-
cum promiſſum, media tamen ciuitatis pars igne conflagrata, altera ægrè defenſa eſt, in-
ducijs ceſſantibus, caſtri Vilnenſ. expugnatio eſt tentata, quam quum Marſalcus proue-
nire non poſſe animaduerteret, obſidione ſoluta, Pruſsiam remeabat. Interim uerò Vi-
tovvdus Keyſtuthi filius, cum quingentis Lithuanis, Prutenicum exercitum antece-
dens, commeatus, quos Cruciferi in ſolitudine pro reditu reliquerant, occupauit, rece-
pit & diſtraxit. Quapropter exercitus Prutenicus illîc ueniens, & uictualia occupata of-
fendens, ſex diebus atrocem famem perpeti coactus eſt. Eiuſdem anni penultima No-
uembris Carolus Romanorum imperator, & Bohemiæ rex, quum annis uno & triginta *Caroli Roma-*
imperaſſet, mortuus eſt, apud Pragam & in maiori Prageñ. eccleſia ſepultus. *norum impera*
toris mors.

CAPVT XXXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1380. Florianus Cracouienſ. Epiſcopus, dum tredecim annos *Florianus epi-*
in Epiſcopatu exegiſſet, ſexta Februarij mortuus eſt. In eccleſia Cracouienſ. in *ſcopus Craco.*
ſacello ſancti Thomæ per eum dotato ſub tabula ærea ſepultus. Hic in oppi- *mortuus.*
do Bodzanczin caſtrum muro erexit, & oppida Bodzanczin & Islza muro,
& turribus cinxit. Item eccleſiam in Dobrauoda & alteram in Vangleſzin uilla patrimo- *Zauiſsius eius*
nij ſui muro conſtruxit. Huic Zauiſsius de Curozuanki Archidiaconus Craco. nobilis *ſucceſſor.*
de domo Roſæ ſucceſsit.

Anno Domini 1381 decimaſeptima menſis Iunij, Semouitus filius Troideni, to- *Semouiti*
tius Mazouiæ dux, in caſtro Ploceñ. mortuus, & in eccleſia eiuſdem tumulatus. Reli- *mors.*
quit tres filios, duos ex prima uxore, filia Nicolai ducis Oppauiæ, uidelicet Ianuſsium
& Semouitum: tertium Henricum ex altera coniuge filia Vvladislai ducis Zambienſ.
uenuſtiſsima corpore, quam de adulterio ſuſpectam habens ſuffocari præcepit. Et dum
ex lineamentis & phyſionomia filium Henricum præfatum ſibi ſimilem comperit, de
morte ſuffocatæ matris perpetuò doluit. Item reliquit duas filias, quarum unam Vvla-
dislao Oppolienſ. Vielunenſ. & Dobrzinenſ. duci: Alteram Kazimiro Stetinenſ. quo ab-
ſumpto, Hērico Lodouici filio Bregenſ. ducibus in cōiuges tradidit. Is Semouitus onero
ſus & grauis omnibus, præſertim ſuis ſubditis fuit. Ducatum Mazouiæ in duos tantum-
modo filios partitus eſt. Ianuſsio Varſzouien. Semouito verò Ploceñ. ducatū conſignan
do. Henrico reaſſumpto, de Lancicieñ. præpoſitura prouidit. Anno quo ſupra die octa
ua menſis Auguſti, monaſterium Carthuſienſium in diœceſi Vvladislauieñ. inter duos la *Monaſterium*
cus, quatuor militaribus à ciuitate Gedanenſ. diſtans, per Ioannem Ruſcinki militem na- *Carthuſiano-*
tione Polonum, pro inſigni nobilitatis, leonem cum capite ſturionis deferentem, funda- *rum.*
tum eſt. Qui pro dote præfato monaſterio, tres uillas ſuas hæreditarias, Kolplen, Czaple,
& Gdinya prope fluuium Radunya in terra Pomeraniæ conſiſtentes donauit, ad incolen
dumq; fratres Carthuſieñ. ex monaſterio Pragenſ. uocauit. Et extunc locus ille paradyſus
Mariæ uocari cœpit.

Eodem anno noua moleſtia ad moleſtiam uacantiæ ſedis Pontificis accesſit, eccleſiæ
Vvratislauienſ. Ceruiſia ſiquidem Svveidnicenſ. Henrico Decano Vvratislaui. ad cele-
britatem inſtantis natiuitatis Chriſti, à Ruperto Legnicenſ. duce & germano miſſa, man-
dato conſulum Vvratisla. ablata eſt, & uector captus ac incarceratus eſt, quia contra con-
ſtitutionem conſulum Vvratislauienſ. ceruiſiam extraneam adduxerat. Propter quod
Venceslaus Lubuceñ. Epiſcopus, & Vvratislauienſ. ſede uacante adminiſtrator, Vvratiſ-
lauienſem ciuitatem interdicto ſuppoſuit. Venceslaus autem rex Bohemiæ litem inter
clerum & populum Vvratislauienſ. ſedaturus uigeſimaſeptima Iunij, & eſt quarta dies
poſt Ioannis baptiſtæ Vvratislauiam aduenit. Et diuina ob reuerentiam ſui reſumi petijt.
Clero autē abnuente, ut ſcelus prophanationis non incurreret, rex Venceslaus iratus, op- *Sæuitia Ven-*
pida & uillas Eccleſiæ & monaſteriorum ſpoliare iuſsit. Et tam ingens gregum, pecudūq; *ceslai regis Bo*
numerus Vvratislauiam inductus eſt, ut trecentæ oues pro tribus marcis uſualibus, bos *hemiæ in clerū*
uerò pro fertone uenderentur, & propter emptorū penuriā maior pars ad Bohemiā pulſa *wratislauien-*
eſt. Iuſsit deinde Abbatē ſanctæ Mariæ in arena, penultima die Iunij, quæ eſt dies Petri, & *ſem.*
Pauli apoſtolorū captiuare, & pluſquam octo diebus in prætorio Vvratiſ. captiuitatem
pertu-

pertulit. Frater uerò Marcus Abbas ſancti Vincentij extra muros Vvratiſla.ſe altera die infulatum coram rege diuina celebraturum ficte promiſit. Nocte autem ſequenti cum ſingulis fratribus ſuis,ad monaſterium Strzelneñ. in regno Poloniæ fugit. Sæuitum eſt præterea in curias Epiſcopi,canonicorum,monaſteriorum,& uicariorum, de ablatis theſauris,clœnodijs, & argentarijs rege ſortem cum militibus diuidente accipiẽte, oppidis inſuper & uillis eccleſiæ,ſibi obedientiam & tributa præſtare iuſsit.

Eodem anno uigeſima Decembris Nicolaus Strosberk, Præpoſitus Gnezneñ. collector fructuum ſedis Apoſtolicæ in regno Poloniæ, à Thoma Epiſcopo Lucerino nuncio Apoſtolico,cameram apoſtolicam primum in mille quingentis florenis, quos reſtituere cogebatur.

Præpoſitus Gneznenſis captus.

Deinde ſuſpitione aucta ex quitationibus & regiſtris ſuccollectorum, coram ſe per compulſoriam productis, in duodecim millibus florenorum decepiſſe conuictus, capitur, & Vvratislauiæ perpetuis carceribus deputatus eſt.

Zauiſsius Cracouienſ. Epiſcopus moritur.

Anno Domini 1382. Ianuarij duodecima Zauiſsius de domo Roſarum,Epiſcopus Cracoui. in uillagio eccleſiæ Craco. Dobrauoda, prope Viſliczã æger factus, uel ut alij tradunt,dum aceruum per ſcalam ad corrumpendum uirginem ruſticanam aſcenderet, cum ſcala deiectus,colliſus mortuus eſt.Et in Eccleſia Cracouieñ.in ſacello corporis Chriſti tumulatus.Patre eius Dobeslao Caſtellano Cracouienſ. & germano eius Creslao Caſtellano Sandomirieñ.pompam funeris more uulgi,equis purpuratis,& currib.ſupbè adornantibus.Vnde nocte ſequẽti ſtrepitus uelut equorum per eccleſiam diſcurrentiũ, & uociferatio demonum dicentium: *Poiedzmi na hops*, quod ſonat equitenus meretricatum,à ſanctuarijs eccleſiæ audita eſt.Hic anno pontificatus ſui ſecundo, collegium Manſionariorum ſeptem perſonarum, qui officium beatæ Mariæ in ſacello. poſt chorum eccleſiæ Craco.cantarent,duodecim decimas & unum hortum in nigra uilla, menſæ Epiſcopalis donando,fundauit.Hic in Chodovv uilla ſui patrimonij prope oppidum Michovv eccleſiam parochialem fundauit.Largiens ei pro dote in uilla Poramba, & alibi decimas manipulares.Hic à rege Lodouico pro domo Epiſcopali,quæ nunc granarium regium dicitur in caſtro Craco.obtinuit,& uillam Pyſtrzecz cum allodio dicto Cruſsicze, & domũ ligneã cum turri lapidea in caſtro Craco.recepit.In locũ eius Ioãnes Radlicza medicinæ

Ioannes Radlicza ſucceſſor.

Doctor,Canonicus Craco.& regni Poloniæ Cancellarius ſucceſsit, affectuoſiſsimis precibus apud Capitulum Craco.per regem Lodouicum promotus. Hic Ioãnes Epiſcopus ex maiori Polonia de uilla Radlicze prope Kaliſſ fuit,de nobilibus parentibus, qui galeam, ſeu nauem,aliàs Korab pro inſigni deferebant. Is poſt ſtudia liberalia,dedit operam medicinæ, & in monte Peſſulano pluribus annis commoratus, doctor factus,Lodouico regi Hungariæ & Poloniæ,à rege Franciæ expertum medicum petenti, miſſus,facilè pro doctrina artis ſuæ fauorem regis Lodouici,& Baronum Poloniæ fuit conſequutus.

CAPVT XXXVI. LIBER IIII.

EOdem anno Semouitus Mazouiæ & Ploceñ.dux,audita morte Ioannis Szuchiuilk Archiepiſcopi Gneznenſ.caſtrum Archiepiſcopale Louicz feria ſecunda Paſchæ obſedit & expugnabat,requiſitusq; per nuncium Suffraganeum Gnezneñ. qua ex cauſa obſidionem intuliſſet. Reſpondit quòd propter hoſtem ſuum præcipuum Derslaum Caſtellanum Gnezneñ. qui ſe gubernatorem caſtri Louicz gereret, propter hoc accelerata electione Archiepiſcopali,ſedecima die Aprilis Dobrogoſtius de Nouidvvor,decretorum Doctor, Decanus Craco. & Cantor Gneznenſ.de familia Nalancz electus,ſuo & Capituli Gnezneñ.nomine Bronislaum Cancellarium,Boguslaum Canonicum Gnezneñ. Sandiuogium de Kazimirz, Ioannem de Czarnkovv iudicem Poſnanienſ.ac Caſtellanum Nacleñ. & Oſzeponem de Grodzisko ad ducem Semouitum deſtinauit.Quibus petentibus obſidionem ſolui, deſtitutionemq; de gubernatoria Louiceñ.Derslai Caſtellani Gnezneñ. pollicentibus, Semouitus dux grauibus damnis irrogatis,de agro & obſidione Louiceñ.abſceſsit.

Prouiſio Epiſcopatus wratislauienſ.

Anno præfato Vrbanus papa ſextus Vvratisla. eccleſiæ ſeptennalem vocationem reſpiciens,Venceslaum Lubuceñ.Epiſcopum,filium Boleslai ducis Legniceñ.ad poſtulationem nunciorum Capituli Vvratisla,de eccleſia Vvratisla.prouidit.In Lubuceñ. eccleſiam Adam de Kretlicz,Canonicum Lubuceñ. ſubſtituens. Hanc prouiſionem peroſus Venceslaus rex Bohemiæ multipliciter impediebat, tandem ſub iniquis conditionibus huiuſmodi diſcordia ſic ſedata eſt,ut omnia damna eccleſiæ Vvratisla.per regem Venceſlaum

laum irrogata, & quinq; millia marcarum Carolo patri ſuo per Capitulum Vvratiſ. mutuata remiſſa forent, & ut ad placandum regem, noua pecunia adijceretur. Id unicum pro ſui doloris lenimine Vvratislaui. eccleſia ſolamen retulit. Vt conſulares Vvratiſla. denuò creandi, ex prætorij loco, creatione celebrata, proprios lares non introirent. Niſi primum eccleſia Vvratiſ. adita corporale iuramentum de defendendis & manutenendis iuribus, ac libertatibus Eccleſiæ in manibus Canonicorum præſtarent.

Mors Vinrici de Kniprode. Cõradus Czolner Magiſter Pruſsiæ.

Eodem anno octauo Kalendas Iulij Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, dum unum & triginta annos in magiſterio exegiſſet, mortuus eſt. Cui Conradus Czolner de Cotteſtein ſucceſsit.

Monaſterium Czanſtochowienſ. fundatur.

Anno quo ſupra octuageſimoſecundo, ſupra mille trecentos, nona die Auguſti. Vvladislaus Oppolien. & tunc Vieluneñ. & Dobrzineñ. dux, monaſterium fratrum æremitarum ſancti Pauli primi æremitæ in Czanſtochovva fundauit. Et in eo imaginem beatæ Mariæ ut fertur de pictura ſancti Lucæ, quam de Ruſsia per eum olim gubernata, apportauerat, quæ in hodiernum diem ibidem permanet, collocauit. Huic monaſterio præfatus dux uillas antiquam Czanſtochovv, & Krouodrza cum fabrica ferraria, molendino & prædio perpetuò donauit. Item decimas frumẽtales in uillis Gayanczicze, Dvvorziſzouicze, Dupicze, Kruplin, & antiqua Brzeſnicza. Item decimas frumentorum & braſeorum, de molendinis conſtructis & conſtruendis, oppidorum Czanſtochozvva & Zari. Item decimas mellis, uillarum Przemikouicze, Przeuodziſſouicze, Bobrovvniki, Nadalicze, Koſzanczin, Biskupicze, in diſtrictu Holſtineñ. Bobrovvniki & Kamien. in diſtrictu Vieluneñ. Libertando bona monaſterij prædicti ab omnibus oneribus, tributis, exactionibus ordinarijs, & extraordinarijs.

Gedimini proles. Partitio Dominij in prolem.

Anno Domini præexpreſſo 1382. Iagello magnus dux Lithuaniæ, una cum matre per Keyſtuthum ducem Lithuanię, & patruum captiuatus eſt. Pro completiori autem cognitione originis præfatorum Lithuaniæ principum, & animaduertendum eſt digreſsiuè, q; Gedimino (qui dominatione rapta, iuſto principe apud quem ſtabulatus officio fungebatur occiſo, imperium in Lithuanis exercuit) erant ſeptem filij, quibus pater dum adhuc uiueret, terras à Ruthenis abſtractas diuiſit. Montiuido ſiquidem natu maiori Kernovv & Slonim conſignauit, Narimuntho Piensk, Olgerdo Kreuam, cui dux Ruſsiæ de Vitevvſko unica quam reliquerat filia, in matrimonium tradita, ducatus ſui ſucceſsionem tradiderat, Iavvnuthe Vilnam caput gentis, Keyſtutho Troki, Koriatho, Nouogrod. Septimus & ultimus Lubardus, ſortem inter fratres non accepit, matrimonium filiæ unicæ ducis Vvladimirieñ. ſortitus, cum qua illi ducatus Leopolieñ. & Vvladimirieñ. obueniebant. Inter prædictos autem ſeptem germanos duces, Olgerd & Keyſtuth uegetiora ſortiti ingenia, etiam ſtrictiori ſe complexi ſunt charitate. Indignumq; rati parere Iavvnuthæ, deijcere illum ex Vilna & ducatu magno, diemq; quo deſtinata exequantur, conſtituunt. Serius autem Olgerdo ex Vitevvsko, propter itineris lõgitudinem ueniente, Keyſtuth die, qua inter eos conuenerant, cum gentibus armatis Vilnam occupat, parumq; abfuit quin & Iavvnutham ducem occupaſſet, qui ſub tumultus tempore, de Vilna exiliens, in ſyluasq; & montes tranſmigrans, pedibus præ frigore rigeſcentibus, à perſequutoribus captus, Vilnam relatus eſt. Miſit itaque Keyſtuth, in fratres ſui Olgerdi ducis occurſum, nuncium, ſignificans ſe ducem Iavvnutham & Vilnam cœpiſſe, Olgerdum Vilnam celerius uenire cogens. Quo ueniente, quis eorum præſideret in ducatu magno, aliquanto tempore, uno alteri deferente honorem imperij, certamen habitum eſt, tandem ea concluſio capta eſt: Vt aliquibus diſtrictibus inter ſe partitis, duci Iavvnuthæ, quem eiecerant, Zaslavv cum ſuis pertinentijs conſignaretur. Olgerdus Vilnam & magnum ducatum poſsidens in omnes fratres exerceret imperium. Si alicuius terrarum obueniret occupatio, ex æquo inter Olgerdum & Keyſtuthum partiretur, & unus alterius fide in iuramento interpoſito, non necem aut Dominia ambiret, ſed pro poſſe commoda & profectus procuraret. Amplius erant Olgerdo duodecim filij ex eadem matre Ruthena, ducis Tvvereñ. filia ſuſcepti, ſcilicet Iagello, Skirgello, Svvitrigello, Borziſzh, Koributh, Vigunth, Korigal, Narimunt, Langvvin, Lubarth, Andreas, Buthavv, omnes adoleſcentes ſpectabiles, quos genitrix eorum, ad mores formabat Græcos, ritum Græcũ illis inſtillans. Dux præterea Keyſtuth hos filios ex una coniuge generauit, uidelicet Vithovvdum, Patrikyg, Thotuil, Sigiſdum, Voydath, & Vithovvdus mores patrios, formamq; & indolẽ ſingillatius expreſſerat. Eodemq; Iagellonis apud Olgerdum ſòrs & conditio, qui cæteris neglectis adamabant, & iunxerant inter ſe ſocietatem, & ex aſsiduo contubernio, germanitatis ſe profe-

Contentio exorta.

Olgerdi proles duodenaria.

Keyſtuthi proles.

quebantur amore. Abſumitur interim Olgerdus anno uidelicet Domini 1381. & Keyſtutho ſeruāte fidem Iagello patri in ducatu magno ſucceſsit. Quem Keyſtuth patruus ſuus, eadem, qua patrem ſuum Olgerdum ſolitus erat, ſubiectione & reuerentia coluit, eius ſolium & conſilia frequentando. Sed puritati fidei ſuæ, teterrimo genere pręmij reſponſum eſt. Erat quidam uir apud Olgerdum Voydilo uocitatus, fortis ruſticanæ, primum priſtinæ, deinde cubicularij, poſtremum pincernę munus agens, qui ad hoc peruenerat, ut maior inter omnes ſuos haberetur: Nec Iagellonis minor fauor erga illum erat, ſicut ſororem ſuam germanam Mariam, duce Keyſtutho non conſulto, Voydiloni coniunxerat. Voydilo contra ſe Keyſtuthi prudentiam & potentiam habens ſuſpectam, apud Iagellonem uehementiſsime odioſum & ſuſpectum effecit. Voydilonis quoq; perſuaſione cum Magi-

Inſidiæ fraternæ.

ſtro & ordine Cruciferorum de Pruſsia Iagello contra Keyſtuthum patruum ſuum clandeſtinum inſcripſit fœdus. De quo Keyſtuth per SundſteinOſteroden. Commendatorem ex affinitate ſecum iuncta, filiam enim Keyſtuthi Ianuſsio duci Mazouiæ deſponſatam de ſacro fonte leuauerat, auiſatus, uocato Vithovvdo in quanto ſint periculo edixit. Mittenteq; Iagellone Lithuanicum & Ruthenicum exercitum contra Polocenſes, germanum ſuum Skirgellonem detractantes ſuſcipere, & Magiſtro Liuoniæ cum ſuo exercitu auxili-

Iagello & Vilnens. caſtrum capitur.

um perſonale ferente. Keyſtuth ſilenti agmine ad Vilnam ueniens, & Iagellonem ducem & caſtrum Vilneñ. ut à principio propoſitum eſt compræhendit: ſinguliſq; in ſuam ditionem redactis, dum & inſcriptionum fœdera, quibus Iagello cum Magiſtro & ordine Cruciferorum contra ſe obligauerat, depræhendiſſet, Vitovvdo filio per celerem nuncium in Vilnam ex Grodno uocato. Inſcriptiones cum hoſtibus ictas, depræhenſas monſtrauit. Sortem ſuam paternam Vitevvſko & Crevva Iagelloni reddendo, magnum ducatum Lithuaniæ ei abſtulit. Miſit & Keyſtuth ad exercitum Lithuanicum Poloceñ. obſidentem & eius iuſsioni eſt paritum, ſolutaq; eſt obſidio. Voydiloneq; ducis Iagellonis genero in patibulum acto, dux Keyſtuth expeditionem contra Szęuierski Nouogrodek, & ducē eius Koributh indixit, ſuæ ditioni parere detractantem. Et quamuis dux Iagello auxiliū cum gentib. Keyſtutho promiſerit, uiolato tamē promiſſo, conceptos dolos nectens, Hanulonem & ciues Vilneñ. primores promiſsis pellexit, qui caſtrum Vilneñ. obſederunt, uenienteq; Iagellone caſtrum ei Vilneñ. traditum eſt. Duxit deinde Iagello copias contra

Trocens. obſeſsi & uicti.

Troki, in cuius ſubſidium Marſalcus cum exercitu Prutenico ueniebat. Vitovvdus itaq; obſeſsionem à Lithuanico & Prutenico exercitu timens, de Troki cum matre in Grodno fugit, & patri Keyſtutho quæ fierent intimauit. Troceñ. autem paucis diebus obſidione tollerata ſe dederunt. Keyſtuth igitur obmiſſa obſidione Nouogrodek, ad Samagitiam tranſiens, exercitum collegit, ueniensq; ad flumen Vilia, & iunctis copijs Vithovvdi, obſedit Troki. Iagello uerò certitudinem ſubſidij Prutenorum ſentiens, & Prutenos ac Lituoneñ. ad prope cognoſcens, uerſus Troki proceſsit, utroq; exercitu ad pugnam inſtructo. Iagello caduceatores ad Vithovvdum, ut eſſet inter Iagellonem & patrem ſuum Keyſtuthum pacis arbiter, miſit, & duce Skirgellone fidem faciente, Vithovvdus ad ducem Iagellonem utroque exercitu inducias agente, aduenit. Placuit autem ducem Keyſtuthum ad tractatum pacis acciri, ſuadente Vithovvdo & duce Skirgal ſecuritatem promittente, dux Keyſtuth in exercitum Iagellonis aduenit. Vbi circumdante illos in coronæ modum, Iagellonis & Prutenico exercitu, ſe in laqueum incidiſſe depræhenderunt. Aſtruente autem Iagellone duce, neque loci, neq; temporis, qualitati de pace tractanda conuenire, redeundumq; Vilnam, & illic de pace agendum, ab utroq; exercitu, quaſi ſigno dato diſceſſum eſt. Verum quum ad Vilnam uentum eſſet, duce Vithovvdo

Keyſtuth captus Vilnæ.

ſub cuſtodia Vilnæ reſeruato, dux Keyſtuth ferreis cathenis uinctus, Creuamq; deductus, ad fundum turris obſcuræ & ſordidæ proiectus eſt uinculatus, quinta denique nocte à Proxa Iagellonis ducis pincerna: Item fratre ſuo Bilgeny: Item Moſtevv, Getkone, Crevvlanin, Cuczuk, Kiſzicza, qui Zibinthe focum & lucernas accendentis gerebat officium. Cæteriſq; quibus à Iagellone imperatum erat, uiolato iure gentium, iugulatus eſt, & fu-

Mors Keyſtuth.

nus ſuum à Skirgellone in Vilnam relatum, ritu ueteri additis armis, equis, ueſtimentis, canibus potioribus crematum eſt. Ducem inſuper Vithovvdum cum ſua coniuge Anna, Iagello in Creuam ſub honeſta, arcta tamen obſeruandum cuſtodia tranſmiſit, ubi conſorti ſuæ principi Annæ, cum duabus fœminis ad maritum ingrediendi pro nocte, & egrediendi de mane, conceſſa fuit poteſtas. Conſilio uxorino Vithovvdus unius fœminæ induto habitu, habitationem cum principe coniuge ſua egreditur, relicta altera fœmina in cubili, quæ Vithovvdum repræſentaret. Et de nocte ſequenti, per funem ex caſtro ſe de-

mittens,

mittens,ad Ianuſsium Mazouiæ ducem primùm uenit,à quo recollectus, & ſecundum aliquos baptiſmate lotus,Conradiq; nomen ſortitus, poſſeſsione inſuper aliquarum uillarum donatus,conſiſtere illic,ne à duce Iagellone opprimeretur,parum auſus, in Pruſsiam Magiſtro Pruſsiæ Conrado cum colligente transijt.

CAPVT XXXVII. LIB. IIII.

ANno Domini 1383.In maiori Polonia deteſtabile bellum ciuile inter Damarathum de Pirzchno,genere Grzimalitam,Capitaneum maioris Poloniæ, & militares ac nobiles eiuſdem maioris Poloniæ ortum eſt.Barones ſiquidem Demarathum pro Capitaneo habere nolentes,duce Vincentio de Cāpa Palatino Poſnanieñ.Barthoſsio de Koſzmin & Mazouitarum gente adiuti, Dominico die infra octauas Epiphaniarum Domini,oppidum & caſtrum Piſdri expugnauerunt. Deinde ad Kaliſz uigeſima Ianuarij uenientes,ciuitatem illicò acceperunt, caſtrum uerò reſiſtens obſederūt.Interim Damarathus Capitaneus cū ſuis ex caſtris & fortalicijs Myedzirzecz,Vielem,Sbanſzino,Myedzichoſt, Kepilovv, Grzimala de Oleſznyza Coſtrzineñ. Andreas de Svveradovvo Camienenſis Caſtellani,Virzbantha de Smogulecz, & Theodricus de Margonino,fratres ſui et conſanguinei,ex caſtro Nakel,quod in eorum ditionem Damarathus commendauerat.Item reliqua prȩſidia ex caſtro Labiſsino,Alberti Palatini Cuyauieñ.& fortalicio Pakoſcz Hectoris olim iudicis Cuyauienſis,aſsiduis crudelibus ſpolijs, omnē terram circa Gneznā.Cloczko,Svvanovv Zneinam,Kiskovvo,Vvronki,Szamotuli,Buk,& Grodziſzho conſiſtentem,nulli parcendo conditioni immaniter uaſtabāt.

Bellum inteſtinum Damarathi & nobilium.

Inſignis uaſtatio maioris poloniæ.

Aduocatisq; per Damarathum Saxonibus, Pomeranis, & Caſſubitis in ſui auxilium, uaſtato oppido Vvronki,& uillis in circuitu eius,oppidū Szamotuli diripuit.Sādiuogius aūt Svvidua.Naclenſis Caſtellanus, quem nobiles cū certis copijs de Kaliſz ad Poſnaniā cuſtodiendam deſtinarant.Bartholomæum de Odolanovv. Item Caſtellanum Sremeñ. & plures alios per nuncios ſecretos Poſnaniam aduocauit, quibus Sabbatho ante Dominicam Reminiſcere,cum trecentis lanceis Poſnaniam uenietibus, eadem nocte cum ipſis citato agmine ad Damarathi caſtra peruenit, illuceſcenteq; Dominico die Reminiſcere, quæ fuit quindecima die Februarij in caſtris Damarathi trepidatum eſt, & hoſtibus ſubitò irruentibus, uix media parte exercitu Demarathi tumultuariè armata, de caſtris exiuit, & cum exercitu Sandiuogij dimicauit,ſed inermes in fugam facilè uerſi ſunt,quos Sandiuogio Svvidvva ad plura miliaria perſequente.Virzbantha de Smogulecz partium Damarathi cum centum lanceis equitum,& quingentis peditum ueniens, gentes Sandiuogij per agros palantes, & profligatos capientes atq; ſpolia legentes, inuaſit & proſtrauit. Pauloq; antè uictores,uictor debellauit,& ex gente Damarathi uinctos ac captos diſſoluit,& arma eorum,atque ſpolia abſtulit.Sandiuogius Svvidvva à perſequutione fugientium reueſſus, conſpecta cominus inimicorum multitudine, mente conſternatus, equo uectus diffugit, & cum paucis ad fortalicium Derſzkonis Grochale Caſtellani Santhoceñ.nomine Oſtrorog uix euaſit. Cætera autem ſui exercitus multitudo à Damaratho & Virzbantho, tam equis, quàm armis exuta, capta. Quumq; fortalicium & Svviduam ſubitò expugnare non ualuerunt,nocte oppidum Oborniki ingredietes, plurimas commiſerunt rapinas. Tandem legati reginæ fœdera pacis, inter Damarathum Capitaneum,ac Nobiles,à dominica Iudica,uſq; ad feſtum Ioannis Baptiſtæ confecerunt. Et tamen Damarathus cum Grzimala,& Virzbantha ac ſocietate ſua,multa oppida,uillas,nobiles,& plebeios, ſpolijs & inuaſionibus affecerunt. Sed & bona Archiepiſcopi Gnezneñ.& Canonicorum circa Gneznam & Zneinam ſpoliarunt. Et Zneinam ſibi dandam ex confictis perſuaſerunt, ac eam poſsidebant, quam Bodzantha Archiepiſcopus cum magiſtro & ciuibvs Zneineñ.re ſecretò communicata,& portis ſibi apertis, cum notabili numero gentium ingreſſus nona Octobris,Saxonibus ac Pomeranis eiectis recepit.Ammoto autem Demaratho à Capitaneatu maioris Poloniæ,& peregrino de Vangleſsin filiaſtro, olim Floriani epiſcopi Craco. ſurrogato, non fuerunt ſedatæ lites & ſpolia, tam per Capitaneum peregrinum, quàm alios nobiles ſe inuicem captiuantes. Eodem anno ſed tempore præcedenti oppidum Brzeſcze cum terra Cuyauiæ & caſtro Cruſvvicza, per Petrum Malocham Capitaneum. Cuyauiæ, & alios proditores Semouito duci Mazouiæ fuit traditū.Attentauitq; præfatus dux cum ſuis complicibus, & Barthoſsio de Odolanovv expugnationē Kaliſſz,& oppida atq; uillas ſpoliauit, & regnare in Polonia concupiuit.Et ideò exercitus Hūgaricus cum minoribus Polonis, ducatum ipſius & ter-

Interuentu Reginæ pax inter Damarathum & Nobiles facta.

Oppidum Brzeſcze Caſtrū Cruſzvvijcza prodita.

Caſtrum Drohiczin interceptum. ram Cuyauien̄.ut eſt præmiſſum, in altum afflixerunt. Quia principibus Lithuaniæ inter ſe ut præmiſſum eſt altercantibus, duces Mazouiæ caſtrum Drohiczin intercepe- rant & tenebant.

Anno igitur præfato 1383. Iagello dux Lithuaniæ, caſtrum expugnaturus aduenit, Szaſsin autem Marſalcus ducis Mazouiæ ſucceſſor caſtri, quum abſens intellexiſſet periculum imminere obſeſsis, per media caſtra hoſtium triginta lanceis, & ſexaginta baliſtarijs intrepidus ad caſtrum uelociter peruenit. A ſuis illicò cognitus intromiſſus, uirilem hoſtibus defenſionem oppoſuit. Interim tamen à Ruthenis in caſtro conſiſtentibus pretio corruptis, in aliquot locis caſtrum incenſum eſt, qui in ſtationes hoſtium per funes ſe demittentes effugerunt. Quapropter Szaſzinus ſtrenuiſsimè decertans, ad extremum ſe principi Iagelloni dedere coactus eſt. Cæteri uerò plurimi igne ac gladio conſumpti ſunt. Eandem ſortè eodem anno Cruciferorū de Pruſsia exercitus in Lithuania pertulit. Nam *Caſtrum Troky obſeſſum.* quum Magiſter Pruſsiæ Conradus Czolner, caſtrum Troki obſidione aſsidua, & machinarum frequenti, proiectione pro maiori parte confractum conquiſiſſet, & forti militum atq; uictualiū præſidio impoſito abſceſsiſſet, Iagello magnus dux Lithuaniæ illicò caſtrū antequam ruinæ illius refici poſſent, noua obſidione uallauit, omnibuſq; conatibus ad illius cōquiſitionem inſiſtens. Cruciferos & Alemānos ut cum rebus uniuerſis abſcedere liceret pactos, quæſitum paulò antè caſtrum reddere coēgit.

Peſtis ualida. Anno præfato in terris Craco. Sandomirien̄. in Sleſia, Bohemia, Pomerania, atq; Italia atrox peſtilentia ſæuiebat.

CAPVT XXXVIII. LIB. IIII.

EXploratū habens Iagello dux magnus Lithuaniæ, uirginem Heduigim ex Hungaria adductam, regnum Poloniæ adminiſtrare & poſsidere. Ad procādum eam *Proci Iagellonis ducis Lithuaniæ ad Heduigim Poloniæ reginam.* ſuo connubio, quum ſpecie foret uenuſtiſsima, anno Domini 1375. binos fratres ſuos Skirgellonem & Borziſh miſit. Hanulonemq; Capitaneum Vilnen̄.eis adiungendo. Qui ad reginam Heduigim & conſilium introducti, nomine Iagellonis muneribus magnæ extimationis reginæ oblatis, per uerba ducis Skirgellonis, deſponſationem præfatæ uirginis poſtulauerant. Si inquiunt, dominum noſtrum Iagellonem magnū ducem Lithuaniæ in ſponſum accipere dignaberis, ſpondit ſe fidem Catholicam Romanam cum omnibus fratribus ſuis Lithuanorum ducibus, cum proceribus & uniuerſa Lithuania, atq; Samagitia ſuſcepturum. Omnes et ſingulos captiuos ex Polonia ſublatos dimittere, terras ſuas Lithuaniæ, Samagitiæ, atq; nōnullas Ruſsiæ armis quæſitas, regno Poloniæ perpetuò uenire promittit. Offert ſe terras Pomeraniæ, Culmen. Sleſiæ, & alias quaſcunq; à regno Poloniæ alienatas, recuperare. Offert & omnes auitos theſauros in Poloniam inducere, & pro commodis regni Poloniæ conuertere. Ea legatio reginæ Heduigi *Legatio in Hungariam.* parum grata. Prælatis uerò & Baronibus Poloniæ accepta fuit: ad arbitrium tamen reginæ Hungariæ Elizabeth reiecta eſt. Iuſsi ſunt itaq; nuncij Hungariam ire, adiunctis eis tribus Baronib. Poloniæ, uidelicet Vvlodkone de Ogrodzenyecz ſubpincerna Craco. Nicolao de, N. Caſtellano Zauichoſten̄. & Criſtino de Oſtovv poſſeſſore Kazimirien̄. Hi regina in Buda offenſa pro reſponſo retulerunt. Contētam fore reginam Elizabeth, ut Prælati & Barones Poloniæ pro republica fidei Chriſtianæ, & regni Poloniæ, quæ meliora *Regreſſus legatorum cum reſponſo ad Iagellonem miſſo.* ſunt amplectantur. Extemplò igitur nuncij, ſcilicet Vvlodko de Ogrodzenyecz ſubpincerna Craco. Criſtinus de Oſtrovv poſſeſſor Kazimirien̄. Petrus Zaffranyecz de Luczicze, Hinczka de Roskouicze ad Lithuaniam, ut Iagellonem ducē Lithuaniæ de implendis oblatis conditionibus denuò obligatum in Cracouiam adducerent, decreti & miſsi *Dux Auſtriæ competitor.* ſunt. Quod perſentiens dux Auſtriæ Gvvilhelmus, cui Lodouicus Hungariæ & Poloniæ rex, filiam ſuam Heduigim minorēnem, dandam in coniugem deuouerat, cum comitatu, clœnodijs & theſauris Cracouiam uenit, longoq; tempore manſionē in ea, cōgratulante regina Heduigi, fixit. Quumq; ſucceſſu temporis ingreſſus in arcem, qui antea illi patuit, prohiberetur, Heduigis regina ad cœnobium ſancti Frāciſci cum ſuis uirginibus è caſtro frequēter deſcendebat, & in refectorio cum Gvvilhelmo duce Auſtriæ choreas, & equidem parcè & honeſtiſsimè ducebat. Explorata tandem eorum uoluntate, Nobiles & Barones Poloniæ, quibus talis copulatio ſummè diſplicebat, Gvvilhelmum ad arcem, & thalamum reginæ ad copulandum perduxerunt, & antequam carnali commertio potiretur, ſequeſtratum cum iniuria et dedecore excluſerunt. Regina autem Heduigis excluſionem eius moleſtè ferens, ad illum in ciuitatem deſcenſum parabat. Inuenta autem porta caſtri,

manda-

mãdato,Baronum clauſa,accepta ſecuri manu propria ſeracula uiolare nitebatur, ſed precibus Demetrij de Goray expugnata,cœptum obmiſit.Gvvilhelmus autem ſe uiolari timens,clàm ex Cracouia in Auſtriam cum paucis refugit.

Receßus eius.

Anno autem Domini 1386.Iagello magnus dux Lithuaniæ,cum fratribus ſuis, atque grandi comitatu,cum quadrigis & plurima ſuppellectili, die Martis duodecima Februarij,Cracouiam ingreſſus,ad arcemq; perductus,reginam Heduigim adijt & inuitauit.Altero uerò die illi munera magnæ æſtimationis per Vitovvdum,Borzish, & Svvitrigellonem obtulit,iam enim Vitovvdus aliàs Vitoldus Iagelloni reconciliatus ex Pruſsia redierat.Deinde multiplici ſollicitudine Prælatorum & Baronum Poloniæ, regina Heduigis expugnata eſt,ut priori fœdere cũ Vvilhelmo abiecto,Iagelloni duci Lithuaniæ nuberet. Preterea die Iouis quartadecima Februarij,quæ fuit ſancti Valẽtini, Iagello cum fratribus ſuis,in articulis fidei Carholicæ edocti, in eccleſia Craco.per Bodzantham Archiepiſcopum Gneznen̄.baptiſati ſunt, & duci Iagelloni nomen Vvladislaus, Viguntho Alexander,Corigalloni Kazimirus,Svvitrigelloni Boleslaus,nomina impoſita ſunt. Rurſus eadem die in eadem eccleſia Craco.ſacramentum matrimonij, cum uirgine uenuſta regina Heduigi,per miniſterium præfati Bodzanthæ Archiepiſcopi Gneznen̄. cõtraxit, terraſq; Lithuaniæ,Samagitiæ, & Ruſsiæ regno Poloniæ perpetuo inſcripſit, ac incorporauit.Et populum earum ad fidem Orthodoxam reducturum, & baptiſaturum iureiurãdo ſe adſcripſit.Deinceps die Solis,uidelicet decimaſeptima Februarij,quæ fuit Dominica Quinquageſimæ,nouo diademate,quum uetus & Priſcum Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex in Hungariam tranſtuliſſet,per Bodzantham Gneznen̄.Archiepiſcopum,Aſsiſtentibus ei Ioanne Craco.Dobrogoſtio Poſnanien̄. Epiſcopis, in regem Poloniæ in eccleſia Cracoui.unctus,& coronatus eſt.Qui ex gente Lithuanorum primus diadema regni Poloniæ aſſequutus eſt.Dum hæc fierent Conradus Czolner Magiſter Pruſsiæ(qui per ducem Iagellonem ad baptiſma,& nuptias fuit inuitatus,ſpreta uocatione) Lithuaniã ingreſſus, eam uaſtauit, caſtrumq; Lithuanicum Lubomlya expugnauit. Polocen̄. uerò ab obedientia Iagellonis deſciuerunt, & dux Andreas per Prutenos in poſſeſsionem eorum ſurrogatus. Quo cognito rex Vvladislaus Skirgellonem & Vitovvdum fratres, adiunctis eis Polonis in Lithuaniam direxit.Qui caſtrum Lubomlya expugnauerunt ac recuperarunt. Et Polocen̄. defectionis auctoribus gladio percuſsis, in gratiam receperunt.

Iagellonis aduentus.

Iagello cum fratribus baptiſatus.

Lithuania & Samagitia Poloniæ regno inſcripta.

Iagello primus ex Lithuanorum gente rex Poloniæ.

Tandem circa medium Quadrageſimæ, rex Vvladislaus ex Cracouia cum noua ſponſa regina Heduigi, in maiorem Poloniam ad reſcindendum & componendum diſſenſiones Baronum, proceſsit. Et dum in Gnezna largas expenſas, uulgò ſtationem, ruſtici non dediſſent. Iuſsit more Lithuanorum gregem & pecudes recipere, Spirituales uerò Gneznen̄.eccleſiæ,de quorum uillis depulſa fuerunt pecora,interdictum promulgarunt. Quod ſentiens regina Heduigis, ad regem cucurrit, & eum corripiendo inſtruxit,ſubiectorum bona non eſſe rapienda.Qui pecora nondum uiolata reſpondit,& ea ruſticis recipienda conceſsit.At illa,boues quidem tollent,lachrymas uerò eorum quis reſartiet & ſoluet,tantæ etenim commiſerationis riuulus,in benigniſsima regina apparuit.

Nouus rex maiorem ingreſſus Poloniam.

CAPVT XXXIX. LIB. IIII.

PRæterea rex Vvladislaus gẽtem Lithuanicam ab idololatria reuocaturus, anno Domini 1387.in Lithuaniam perrexit, aſſumptiſq; ſecum Bodzantha Archiepiſcopo Gneznen̄.& pluribus uiris eccleſiaſticis atq; religioſis.Item aſſumpſit ſecum reginam Heduigim, Semouitum & Ioannem Mazouiæ, Conradum Oleſznicen̄.duces,Bartholomæum de Viſſemburk palatinum Poſnanien̄. Criſtinum de Kozeglovvi Sandecen̄.Nicolaum de Oſſolni Viſlicien̄.Caſtellanos, Zaclikam de Miedzigorze Cancellarium, Nicolaum de Moskorzovv Vicecancellarium regni Poloniæ, Vvlotkonem de Carbimouicze pincernam,Spitkonem de Tarnovv Subcamerariũ,& Tomkonem ſubpincernam Cracoui.pluresq; alios. Pro ampliori autem cognitione animaduertendum eſt, quòd uetuſtioribus referentibus. Quidam Itali deſerentes Italiam, terras Lithuaniæ ingreſsi ſunt,& nomen patriæ Italia,genti uerò Itali indiderunt,quę per poſteros terra italia,& gens,Litali.L litera præpoſita,nũcupari cœpit. Rutheni autem & Poloni eorum uicini maiorem immutationem facientes,uſq; in hodiernam diem,terrã Lithuaniam, gentem uerò Lithuanos appellant. Hi primum condiderunt oppidum Vilno, eleuationis poli 57.graduum.Et ex nomine ducis Vilij,quo cum illas regiones ingreſsi fuerant,Vilno uocarunt.Fluminibus quoq; circa ipſum fluentibus Vilia et Vilna,ex eiuſdem

Lithuaniam ingreſſus.

Vilno ab Italis condita.

 ducis

ducis nomine indiderunt nomina. Samagitiam autem de ſuo ſermone ſic nominatunt, quod lingua eorum, terra inferior ſonat. *Lithuania unde dicta ſit.* Aliqui autem hiſtoriæ ignari, à lituo quod eſt cornu, & uenatorum tuba eò, quòd regio illa plures uenationes exerceat, Lithuaniam appellare uoluerunt, quòd ad effectum, non ad hiſtoriæ originem ſpectat. Hęc gens Lithuanorum, annis ſuperioribus adeò obſcura, contempta, & uilis apud Ruthenos fuit, ut Principes Kiouień. ab ea ſola perizomata & ſubera, ob ægeſtatem & ſoli ſterilitatem, in ſignum tantummodò ſubiectionis exigerent. Donec Vithenen dux Lithuanorũ rebellionem primum contra Ruthenos indicens, & ſeipſum ducem inter populares cõſtituens, aſtu Ruſſiæ principes aggreſſus conflixit, ſenſimq; adeò creuit uiribus, ut iugo principibus Ruſsię iniecto, etiam in tributa eos redigeret ſibi pendenda, quæ per plures ætates Ruthenis ipſe penderat. Colebant autem ab origine Lithuani numina, ignem, ſyluas, aſpides & ſerpentes. *Lithuanorum idoli.* Ignem qui per ſacerdotem lingua eorum Zincz nuncupatum, ſubiectis lignis adorabatur. Syluas autem & lucos ſacroſanctos, & habitacula deorum putabant. Aſpides uerò atq; ſerpentes in ſingulis domibus, uelut deos penates nutriebant, & uenerabantur. *Idola Lithuaniæ per regem deleta.* Rex itaque Vvladislaus, ignem, ſacrum putatum in ciuitate Vilneń. barbaris inſpectantibus extingui, templum & aram in quibus fiebat hoſtiarum immolatio, deſtrui. Syluas uerò ſuccidi, & confringi, ſerpentes quoque necari præcepit, Barbaris flentibus deorum ſuorum falſorum exterminium. Aduerſus tamen regem nec muſsitare audentibus, mirantibus quoque, quod Poloni ſacrorum uiolatores, ignis, ſyluarum & ſerpentium, intacti, illæſiq; à dijs eorum, ſecus, quam ipſimet quotiens uiolabant, fuerunt. Exterminatis itaque idolis, gens Lithuanorum per aliquot dies de articulis fidei, & oratione Dominica per ſacerdotes Polonos, magis tamen per regum Vvladislaum, qui linguam gentis nouerat, edocebatur, & ſacra baptiſmatis unda renaſcebatur. Largiente pio rege Vvladislao ſingulis ex popularium numero, poſt ſuſceptum baptiſma, ex panno de Polonia adducto, nouas ueſtes, qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pannoſa, lineis in eam diem contenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro conſequendis laneis, cateruatim ad ſuſcipiendum baptiſma, ex omni regione accurrebat. *Fidei Chriſtianæ ſuſceptio.* Et quoniam unumquemque credentium baptiſare ſingillatim immenſus labor uidebatur, mandante rege, multitudo in turmas, & cuneos ſequeſtrabatur, & uniuerſis, cuiuslibet turmarum benedicta aqua ſufficienter conſperſis, cuilibet turmæ, & uniuerſis, qui ea conſtiterant, nomen uſitatum Petrus, ſecundæ Paulus, tertiæ Ioannes, &c. fœminis per turmas diuiſis, Catherinam, Margaretham, &c. iuxta turmarum numerum imponebatur. *Copia baptiſatorum.* Militaribus tamen ſpecialis impendebatur baptiſmus.

Fundauit inſuper rex Vvladislaus in Vilna eccleſiam cathedralem ſub titulo ſancti Stanislai patroni Polonorum: principalemq; aram in loco ubi ignis (qui falſò perpetuus credebatur) conſtituit. *Fundatio Eccleſiæ Vilnens. & Epiſcopatus.* Vt error gentilis cunctis patentior fieret, etiam in prædicta Vilneń. epiſcopum, uirum ſpectatæ uirtutis Andream Vazilo, natione Polonum, genere nobilem, de domo Accipitrum, profeſsione fratrem ordinis minorũ, olim Elizabeth reginæ Hungariæ confeſſorem, & prædicatorem inſignem, epiſcopum Ceretheń. conſtituit. Huic ut ſtatum pontificalem inter Neophitas poſsit ducere honeſtum, eccleſiam parochialem in Clodavva Gnezneń. diocœſis eò, quòd notabiles haberet introitus, adiunxit. Conſtituit & quatuor prælatos, octoq; prębendarios, in prædicta Vilneń. eccleſia, ſufficientẽ dotem, uillas, prædia, lacus & poſſeſsiones eis largiendo. Fũdauit præterea ſeptẽ parochiales eccleſias, uidelicet in Volkomaria, Miſzohola, Nyemczã, Myedniki, Crevva, Obolce & Hayna. Item prębendã ſancti Martini in caſtra Vilneń. altiori, & his bona dotalia aſsignauit, & inſcripſit. Terrã quoq; Lithuanię germano ſuo Skirgelloni, tanquã ſupremo duci Lithuaniæ regendã cõmiſit. Cuius ferocitatem dux Vitovvdus fugiẽs ad Ianuſsium ducẽ Mazouiæ primũ, deinde ad Semouitũ Mazouię ducem conceſsit, à quibus parum benignè tractatus, ad Conradum Czolner Magiſtrum Pruſsiæ transijt.

Dux Vitowdus à Wladislao reuocatus. Tandem à rege Vvladislao ſpe nanciſcendi magnum ducatum Lithuaniæ certificatus, tria caſtra Cruciferorum, uidelicet, Iurgemburg, Mergemburk, & Nauandz cõpręhendit, & conflagrauit fratrib. & adminiſtratoribus ordinis occiſis, & in foſſata proiectis. Quũq; in Lithuania conſiſtens, ſpes ſuas differri uideret, caſtrum Vilneń. aſtu intercipere molitus eſt. *Vitowdi aſtucia.* Ordinatus ſiquidem pluribus uehiculis, armatos incluſit, carneſq; ferarum deſuper poſuit, & in caſtrum Vilneń. miſit, fingens ſe nuptias ſorori celebraturum. Fraude autem detecta, metuens ſibi Vitovvdus cum uxore & amicis in Pruſsiam refugit, & nouo fœdere cum Cruciferis icto, biennio illic mãſit, ac Lithuaniã cum Prutenis ſæpiùs afflixit.

Cui

Cui rex Vvladiſlaus reſiſtens, anno Domini 1390. caſtra eiuſdem ducis Vitovvdi Brzeſcze Grodno, & paruum Kamienyecz expugnauit, ex quibus in regiones Lithuanorum incurſiones fiebant.

CAPVT XL. LIB. IIII.

Lithuanica itaq; expeditione rege Vvladiſlao occupato, Heduigis regina Poloniæ, congregato altero exercitu ex militibus Poloniæ, Przemiſl, Iaroslavv, Grodek, Halicz, Leopolim ciuitatem, & caſtrum in monte, Trebovvla, & cęteras munitiones, expugnatione aut deditione conquiſiuit. Vitovvdus uerò ſuorum caſtrorum expugnationem ulturus, triplici agmine Lithuaniam aduenit. Vnum Conradus Vokerod Magiſter Pruſsiæ rexit, in quo erant Alemanni, Anglici, & Francigenæ: aliud Magiſter Liuoniæ: tertium dux Vitovvdus, oppidoq; & caſtro Troki ſuccenſo, caſtra Vilnenſia graui obſidione afflixerunt, & toto obſidionis tempore, quod à feſto Ioannis Baptiſtæ uſq; ad feriam ſextam poſt Michaëlis durauit, pro uictoria operam nauarunt. Poloni uiciſsim caſtrum Vilneñ. incunctanter defenderunt. Dux Korigal aliàs Kazimirus germanus regis Vvladiſlai, ex caſtro ſuccenſo fugiens, ab hoſtibus captus eueſtigiò decollatus eſt. Dux Narimunth arces regias tuendo, in duello captus, & in prato in arbore ulmi, uulgo Vyaſz per pedes inter machinas Prutenicas ſuſpenſus, à Vitovvdo crudelius, quàm conueniebat ſagittis proiectus, necatusq; eſt.

Vitowdi repugnatio. *Korigal occiſus.* *Narimunth captus.*

Sequenti anno primo æſtatis tempore Vitovvdus cum Magiſtro Pruſsię ad caſtra Vilnenſia regreſsi, neutiquam profecerunt, nam Iaſzko de Oleſnicza Capitaneus Lithuanicus, caſtra tuendo plurimos uulnerabat & occidebat. Diſceſſerunt ergo & caſtra Volkomiriam, & Nouogrodek à duce Skirgellone ſupra fluuium Vilia conſtructa, expugnarūt & conquiſierunt. Tempore quoq; hyemis Lithuaniam reuerſi, ſupra fluuium Niemyen in circuitu caſtri Kovvno, tria caſtra de lignis erexerunt. Nomen uni caſtro Kovvno uiciniori Navverder, quod noua inſula ſonat, alteri Ritteruerder, quod inſula militum ſonat. Tertiò Metemburk, quod caſtrum metarum interpretatur, frequētibus incurſionibus ex eis oram Lithuanicam inuadendo. Miſit ergo rex Vvladiſlaus ad Alexādrum Vitovvdū in Pruſsiam Henricum filium Semouiti ſenioris mortui, & germanum Semouiti uiuentis ducis Mazouiæ. Et reconciliatione inter regem Vvladiſlaum, ac ducem Vitovvdum ordinata, germanam Vitovvdi Ringalam nomine, in ordine ſubdiaconatus conſtitutus, & in Epiſcopum Ploceñ. electus, atq; per Bonifaciū nonū confirmatus, in uxorem præfatus Henricus dux Mazouiæ accepit, & nuptias de more celebrauit. Poſt paucosq; dies ueneno toxicatus interijt, inter duces Mazouiæ in eccleſia Ploceñ. tumulatus.

Caſtra Nauwerder, Ritterwerder Mettēburgk erecta. *Henrici ducis Mazouiæ mors.*

Vitovvdus autem regi reconciliatus, tria caſtra Ritteruerder, Nauvverder & Metemburk ſpoliauit & ſuccendit, occurrētesq; Prutenos proſtrauit. Et in Lithuaniam ueniens, anno Domini 1392. in magnum ducem totius Lithuaniæ per regem Vvladislaum, amoto Iaſzkone de Oleſnicza Capitaneo, præfectus eſt, ſub hac conditione. Vt præfatas terras Lithuaniæ pro rege, & regno Poloniæ fideliter teneret & regnum Poloniæ in proſperis & aduerſis nunquam desereret. Cruciferi autem de Pruſsia Vitovvdi diſceſſum, & triū caſtrorum demolitionem ulciſcentes, in Lithuaniā deſcenderunt, & caſtra Schuraſz, Barthen & Stramel conquiſierunt, captiuorumq; tria millia utriuſq; ſexus Pruſsiam deduxerunt. Introniſato quoq; Alexandro Vitovv in ducatum Lithuaniæ, Suitrigello qui & Boleslaus, à facie eius in Pruſsiam fugit. Dux uerò Skirgellò alter frater manu & lingua prōptior, contra Vitovvdum ſeditionem intentauit.

Tria caſtra ſuc cenſa.

Quo cognito rex Vvladislaus anno Domini 1393. cum Heduigi regina celeriter in Lithuaniam perrexit, & ad uinculum charitatis binos fratres reduxit, utq; ingentem & concitum ſpiritum dux Skirgello miteſceret, ſupra ducatum Kiouieñ. rex Vvladislaus ei Starodub, Starotroki & Crzemyenyecz in poſſeſsionem adiecit, præcipiens ut Alexandro Vitovvdo in ſingulis pareret. Boleslaus autem Suitrigello cum Conrade de Iunigen Magiſtrò Pruſsiæ, cum Alemannis, & Francigenis, anno Domini 1394. caſtra Vilnenſia bimeſtri tempore obſedit Vitovvdo eis reſiſtere non ſufficienti, ſolum ex inſidijs eos laceſſente, & impetente. In hyeme Vernerus Tetingar Marſchalcus, altera uice Vlricus de Iunigen Aduocatus Sambieñ. & Magiſtri germanus, in Lithuaniam deſcenderūt, & prædas abegerunt. Dux quoque Vitovvdus in Pruſsiam deſcendit, & circa Iuſterbork omnem regionem igne & cæde uaſtauit. Dehinc Conradus de Kobork Commendator in Balga terram Drohiceñ. ſpoliauit. Sub ea autem tempeſtate dux Skirgello (ut fertur) toxico mortuus eſt.

Fratrum concordia. *Mors Skirgelli.*

Vvladiſlao Oppolien. bellum illatum.

Intulit deinde rex Vvladiſlaus, anno Domini 1396. duci Vvladiſlao Oppolieñ. bellum, ſuper quo integro anno decoquebat,& conſilia ſecretò captabat. Et cum regnicolis expugnauit,alia uerò per præfectos aut deditionem recepit, caſtra & ciuitates, Holſtein, Crzepicze,Vielun,Bobolicze,Brzeſnicza, Oſtrzeſſovv, & Grabovv, quæ omnia infra ſeptem dies recuperauit. Caſtrum autem Boleſzauicz ſeptem annis obſeſſum,ſiti,fameq́ maceratum,per Euphemiam, aliàs Offkam Vvladiſlai Oppolieñ. relictam deditum eſt. Chriſtinus quoque de Oſtrovv Caſtellanus Sandomirieñ.ex mandato regis, terram Dobrzineñ.occupabat,& quum obſideret caſtrum Bobrovvniki, Conradus de Iunigen Magiſter Pruſsiæ cum exercitu copioſo aduenit,& eum ab obſidione fugauit. Huic igitur Cõrado magiſtro Pruſsiæ,Vvladiſlaus dux Oppolieñ.per Polonos exacerbatus,in quadraginta millibus florenorum caſtra Dobrzin,Bobrovvniki,Rippini,Zlotoria,& Lipno obligauit,ueritus ne uelut cætera ſibi eriperentur. Præterea idem dux Vvladiſlaus Oppolieñ.mercatores Cracouieñ.in medio quadrageſimæ ex Vvratiſ.redeũtes,ſpoliauit,& nobiles quos captiuabat,pecunijs mulctabat. Ob hoc Vvladiſlaus rex Poloniæ,terrã ipſius uaſtauit,& caſtra Strzelcze,& Lublinyecz expugnauit.Dumq́ ciuitatem & caſtrum Oppolieñ.obſideret,Conradus Oleſzniceñ. & Bernardus Nemodlimyeñ. aliàs Falkenbergeñ.duces Sleſię regi ſupplicauerunt,& inter eos concordiam fecerunt,rex itaq́ omnium ſpoliorum ſatisfactione percepta,obſidionem ſoluit.

CAPVT XLI. LIB. IIII.

Vitowdi in Tartaros expeditio.

SEquenti uerò anno recõciliatum Boleſlaum Svvitrigello germanum ſuum in Polonia,& non Lithuania(ne ſeditiones,ut conſueuerat,concitaret)locauit. Tunc pacificata Lithuania,Alexander Vitovvdus Lithuaniæ dux anno Domini 1397.cum notabili exercitu in Tartaros expeditionem egit, & trãſito flumine Tanais, quem Tartari Don appellant, repertaq́ Tartarorum multitudine,in ipſam irruit, & plura millia Tartarorum cum uxoribus, paruulis, & pecoribus cœpit, & uſque in Lithuaniam deduxit,quorum mediam partem regi Vvladiſlao in Poloniam miſit, & hi fidem Chriſti profeſsi,unus populus cum Polonis effecti ſunt. Reliquam uerò mediam partem in Lithuaniam locauit,& hi in ſecta Machometi, uſque in hãc diem permanent. Tartari tamen Lithuanici,& Abram modernus iudex & ſcriba eorum, non per captiuationem, nec debellationem ſe Lithuaniam intrauiſſe aſſerunt,ſed quum bella dux Vitovvdus contra Cruciferos agitaret, eos in ſubſidium uocauit, & ſpontè uenientes, in Lithuania locauit,uillas & libertates oportunas eis donando. Alteram dehinc expeditionem contra Tartaros Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ duxit, Vvladiſlao rege, & Heduigi regina Poloniæ improbante & diſſuadente. Et dum ſuperatis fluminibus, in planiciem diffuſè porrectam, circa fluuium Vorzskla, quartadecima die Auguſti, uidelicet feria tertia poſt Laurentij perueniſſet. Apparuit acies Tartarica maxima, cuius numerus ad liquidum æſtimari non potuit. In cuius comparatione exercitus ducis Lithuaniæ uidebatur puſillus. Concuſſus igitur timore exercitus Catholicus, Spitkone de Melſtein Palatino Craco. conſulente duce quoque Lithuaniæ approbante,de pace tractandum perſuaſit. Neque Ediga dux exercitus à Cæſare Tartarorum Themerlin conſtitutus, pacem aſpernabatur. Verum conditiones ab eo propoſitæ, parum honeſtæ uidebantur, quibuſdam autem Polonis,Alemannis, Lithuanis, & Ruthenis conflictum optantibus, infeſtiſsimis ſignis concurſum eſt.

Secunda expeditio Vitowdi in Tartaros.

Chriſtianorũ clades.

Abundante tandem multitudine Tartarica, Chriſtianorum res deteriori loco eſſe cœpit. Vitovvdus hortantibus militibus ad cuſtodiam ſui corporis conſtitutis, Sandiuogio de Oſtrorog, & Dobrogoſtio de Szamotuli, equos mutando effugit. Exercitus uerò ſuis à multitudine Tartarica fuſus atque uictus eſt. Occiſi ſunt in eo bello ex Polonis Spitko de Melſtein Palatini Cracouieñ.Szocha Palat.Ploceñ. Pylik Palatinus Varſzauieñ.Vocaſsius aliàs Varſius de Michalovv,Ioannes Glouacz, Dominus Boguſsius & plures alij. Iſte Temerlanes in Tartarico Temir Kuthlu uocatur,quod ſonat fœlix ferrum,in cuius conſpectu terra ſiluit. Quamuis hoc Tartari tribuant principi ab ipſo miſſo, Akſak themir, quem Latini ſcripto res Tamerlanem appellant, Akſak, id eſt, claudus, uel claudicans Themir.

Vitowdus uictus.

Heduigis regina Poloniæ mortua.

Sub idem tempus anno uidelicet 1399. duodecima Iulij Heduigis regina Poloniæ in caſtro Cracoui.mortua eſt.Enixa fuit ſiquidem duodecima Iunij filiam binomyam Elizabeth Bonifaciam uocatam,quæ in triduo obijt. Regina uerò Heduigis ex partu ægrotare cœpit, & deuotiſsimè ſacramentis percœptis, duodecima Iulij hora meridiei defuncta eſt.In

eſt. In Eccleſia Cracouienſ. in ſiniſtra parte chori ante ſacrarium, per regem Vuladiſlaum quartadecima Auguſti ſepulta Epitaphio appoſito, Sidus Polonorum iacet hic Heduigis eorum. Regina nobilis generoſa, &c. Vide appenſum ad eius ſarcophagum. Hæc fuit facie & moribus uenuſtiſsima. Hæc in diebus quadrageſimæ & aduentus Domini, corpus aſpero, ieiunio, & cilicio domabat. Hæc in egenos profuſiſsima, hæc ſua inſtantia & cura regem Vuladiſlaum, ad conficiendum collegium Pſalteriſtarum in eccleſia Cracouienſ. induxit, Pſalmos cantantium. Et ad inſtaurandum, atque complendum generale gymnaſium per Kazimirum ſecundum olim regem Poloniæ incœptum. Hæc duo altaria in eccleſia Cracouienſ. unum ſub titulo uiſitationis ſanctæ Mariæ, aliud ſub titulo ſanctæ Annæ erexit. Hæc monaſterium uiſitationis Mariæ in arena extra muros Cracouienſes ſua uigilia & inductione ſui coniugis fundauit. Hæc monaſterium fratrum Slauorum, ſub titulo paſsionis, & Crucis Chriſti de poſt Cleparz erigere ceperat. Hæc pecunias, ueſtes, clenodia & uniuerſam ſuppellectilem regiam in fundationem Vniuerſitatis ſtudij Cracouienſis, & in releuamen miſerabilium perſonarum exequutoribus teſtamenti, uidelicet Petro Viſh Epiſcopo Cracouienſi & Iaſzkoni de Tanczin Caſtellano Cracouien̄. commendauit. Hæc plures adoleſcentes ingenuoſos in gymnaſijs tenuit & aluit. Legebat autem conſuetè teſtamentum uetus & nouum, Vitas patrum, homelias quatuor doctorum, Libros ſermonum, & paſsionalia ſanctorum, libros meditationum & orationum ſancti Bernardi, & ſancti Ambroſij, libros reuelationum ſanctæ Brigittæ, & quàm plures alios de Latino in Polonicum translatos. Poſt mortem autem reginæ Heduigis, nulla prole extante, rex Vuladiſlaus eiectionem metuens, totus ad regreſſum in Lithuaniam ſpectabat. Prælati autem & Barones regni Poloniæ, regem fluctuantem, aliam hæredem regni Poloniæ, Annam Comitis Ciliæ Vilhelmi filiam ſupereſſe docuerunt, quam illi Anna Kazimiri ſecundi Poloniæ regis filia pepererat. Ad quam procandum, extemplò ad Ciliam Ioannem, aliàs Ivvan de Obichovv Caſtellanum Sremen̄. de domo Vyenyaua, Hinczka de Rogovv de domo Dzaloſza, & Ioannem de Oſtrovvcze de domo bipennium miſit: quam ſedecima Iulij anno Domini 1400. Cracouiam adduxerunt. Et quoniam præfata uirgo nullam linguam præter Alemannicam nouerat, ordinatione regis propè octo menſibus Polonico idiomate Cracouię imbuebatur, quod poſtquam intelligere didiciſſet, regio thoro coniuncta eſt, quãuis rex Vuladiſlaus moliebatur reſcindere & eam abijcere, eò quòd parum præſtantis formæ ſibi appareret. Inde & in procos prouocabatur.

Commendatio ſuæ uitæ. *Pia opera eius.* *Fundatio monaſterij in Arena.* *Vuladiſlaus pro alia coniuge procos miſit.*

Coronatio autem eius ad annum Domini 1402. dilata erat, & prædicto anno in Dominica Quinquageſimæ in reginam Poloniæ Cracouiæ coronata & inuncta fuit. Amplius anno ſupra expreſſo uidelicet 1400. Vuladiſlaus rex Poloniæ, ad honorem omnipotentis Dei & gentis Polonicæ, ac Lithuanicæ profectum, ſtudium generale in ciuitate Cracouien̄. feria ſecunda poſt Iacobi Apoſtoli, de conſenſu Bonifacij Papæ noni erexit. Cuius fundationem Heduigis regina dum uiueret maxima inſtantia procurabat: acceſsitisq; Doctoribus & magiſtris Polonici, Bohemici & Alemãnici idiomatis ex uniuerſitate Pragen̄. aſsignauit eis cẽſus in exactionibus, teloneis, & alijs introitibus, aſsignauit & prælaturas atq; præbendas omnes collationis regiæ S. Floriani in Cleparz, ſola præpoſitura ſibi reſeruata. Aſsignauit & lapideã Akerdorff in platea ſanctæ Annæ pro Artiſtarum & Theologorũ. Domum uerò Sandiuogij de Subino Palatini Poſnanien̄. in platea Caſtren̄. pro Canoniſtarum & Medicorum collegijs, quarum utraq; pecunijs Heduigis reginæ, in huiuſmodi opus derelictis, per exequutores extructa eſt. Confirmatoq; præfato gymnaſio Cracouien̄. generali, per Ioannem Papam 23. & ex poſt per Martinũ quintum, in uarijs ſcientijs & ſuppoſitis uehementer creſcere & florere, ac uiros doctos, & induſtrios producere, in regni Polonię dilatationem, diffuſionem, & gloriam immortalem, cœpit. Cuius etſi plura numerent̄, extentq; opera decora, nullum tamen æquè magnificũ ac neceſſariũ pro confutandis, opprimendisq; hæreſibus, errorib. & uitijs, pro ferendis uirtutibus, pro defendenda iuſtitia, & pro illuſtranda ueritate, cernitur ac inuenitur. Sobrietatem enim, ſapientiam, iuſtitiam, & uirtutem docet, quibus nihil utilius eſt hominib. in uita. Quod ſtudium etſi per Kazimirum ſecundum regem Poloniæ orditum, priuilegijsq; Vrbani Papæ quarti regis Kazimiri præfati, & ciuitatis Cracouien̄. munitum & dotatum, Collegiumq; in Kazimiria muro erectum fuit, ut præfatum eſt. Non tamen fuit conſumatum in hanc diem, unde in hac die feria ſecunda poſt Iacobi Apoſtoli, prima lectio in Iure Canonico per reuerendiſsimũ Dominũ Petrũ Viſzh utriuſq; iuris Doctorẽ, & Epiſcopum

Erectio Vniuerſitatis ſtudij Cracouienſ. *Doctores Cracouiam acceſsiti.*

ſcopum Craco.& Cancellarium Vniuerſitatis nouæ,fœliciter incœpta eſt.Data autem,& inſtitutio eius, in die Mariæ Magdalenæ præceſſerat.

CAPVT XLII. LIB. IIII.

Conradus de Iunigen Lithuaniam uaſtat.

ANno deinceps Domini 1403.Conradus de Iunigen Magiſter Pruſsiæ,habens in ſuo comitatu Boleslaum Svvitrigel cum notabili exercitu terras Lithuaniæ circa feſtum Sanctæ Dorotheæ ſpolijs & igne uaſtauit, & in terras ſuas circa Ragnetham redijt. Quo egreſſo, repentè nouus exercitus Magiſtri Liuoniæ ingreſſus eſt,& multis damnis,atq; ſpolijs illatis,cum pluribus captiuatis in Liuoniam exceſsit. Propter quod Vvladislaus rex Poloniæ miſsis nuncijs,ex Pruſsia Svvitrigellonem reuocauit, & ei terram Podoliæ: Item terram Zidaczouień. Item diſtrictus Stry, Szidlovv,Stobniczam,Drugnyam,Vſcze. Item mille quadringentas marcas annui cenſus in Zuppis regijs aſsignauit. Ea tamen largitionis magnitudo leuem Svvitrigelli animum, ſtabilire non potuit,quin ad Cruciferos perfugeret & Lithuaniam perturbaret.Itaq; ad pacem conficiendam, anno Domini 1404.pro feſto Pentecoſtes diæta generalis in Raczanſz celebrata eſt ſub preſentia Vvladislai regis Poloniæ,Vitovvdi magni ducis Lithuaniæ,Conradi de Iunigen Magiſtri Pruſsiæ cum ſuis Commendatoribus. Et pax ſub his tunc conditionibus confecta:ut Vvladislaus & Vitovvdus de terra Samagitiæ Magiſtro & ordini Cruciferorum excederent,& quòd Vvladislaus terram Dobrzineń. quadraginta millibus florenorum redimeret. Item quòd relegatos hinc inde non fouerent, & quòd captiuos ſoluerent,ac manumitterent. Præterea ſequenti anno dux Lithuaniæ Vitovvdus,alterum conuentum cum Magiſtro & ordine Cruciferorum celebrans, pacem neceſſariam,magis quàm honeſtam compoſuit,de terraq; Samagitiæ cedere,& armis Samagitas in ditionem Magiſtri & ordinis,impellere Vvladislao rege nequicquã abnuente conſenſit,terramq; præfatam Samagitiæ per literas publicas geminato idiomate,Latino,ſcilicet & Alemanico ſcriptas, Magiſtro & ordini Pruſsiæ, donatione perpetua, etiam à rege Poloniæ Vvladislao prochdolor confirmandas donauit & inſcripſit.

Vitowdus contra Moskum Vaſilonem.

Anno autem Domini 1406. Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ prima expeditione in Moskouiam contra generum ſuum Vaſilonem, ſeu Baſilium ducem Moſchouiæ (cui filiam ſuam Anaſtaſiam deſponſatam locauerat)mota,eam prædis & ſpolijs uaſtauit. Altera deinde expeditione anno Domini 1408.contra eundem ducem Vaſilonem, cum auxilio mille lancearum à rege Poloniæ,& Magiſtro Pruſsiæ Vlrico de Iunigen uno uexillo expeditarum gentium,habito in Moskouiã irrupit,& eam uaſtabat. Quo cognito Svvitrigal uir inſtabilis,caſtra ſua Bransko & Starodub exuſsit,& ad Baſilium ducem Moskouiæ fugiens,in contumeliam Vitovvdi,exercitum ipſius die, noctuq; pro Moskouitis laceſsijt & turbauit. Tandem reſtitutis poſſeſsionibus, quas dux Moskouiæ uſurpauerat, pax ſub equis conditionibus firmata fuit. Verum frumenta à rege Poloniæ Vvladislao per Iſtulam duci Alexandro Vitovvdo uſque in Ragnetham miſſa, per magiſtrum Pruſſiæ Vlricum de Iunigen, allegantem quòd Barbaris arma contra Chriſtianos mitterentur, recepta ſunt. Propter quod rex Vvladislaus per ſuos oratores, reſtitutionem eorum poſtulauit,& in bellum aſpirare cœpit. Vitovvdus uerò dux Lithuaniæ, Samagitiam ordini Cruciferorum donatam abſtulit & recepit. Vlricus quoque Magiſter Pruſsiæ, bello moto, caſtrum & oppidum Dobrzin: Item Ripin,& Lipno anno Domini 1409.in uigilia aſſumptionis Mariæ expugnauit,& Iacobum de Plonini, nobilem de domo Pruſsi, Capitaneũ Dobrzineń.capite truncauit.Deinde caſtra Dobrovvniki,Zlatoria,& Bidgoſcza expugnauit & accepit,Vvladislaus ergo rex Poloniȩ uocata totius regni expeditiõe in octaua Natiuitatis Mariæ, in Volborz,ad quã Vitovvdus minimè uenire potuit, Bidgoſtiam obſidione cinxit,& in octo diebus expugnauit. Oratoribusq; à Venceslao Romanorum & Bohemiæ rege, uidelicet duce Conrado antiquo Oleſzniczeń. & Ienkone Vvratislauień.ac Svvidnicień. Capitaneo, aduenientibus. Pax cum Magiſtro Pruſsiæ, uſque ad feſtum Ioannis Baptiſtæ incluſiuè, compoſita eſt, & Venceslaus rex Romanorum, Dominica Iudica inter regem & magiſtrum iuſtè arbitraturum ſe obtulit.Qua Dominica ueniente, ſuaſu Iodoci Marchionis Morauiæ ſententiam protulit,quòd terra Dobrzinenſis in manus ſuas traderetur. Cuius poſſeſsione infra unum annum tenta deliberaret,& decerneret, ad quem eius Dominium pertineret. Item quòd regnum Poloniæ peramplius ex Lithuania & partibus orientis nunquam ſibi regem eligeret, ſed ex partibus

Commeatus Vitowdo ſurreptus.

Venceslaus Romanorum rex partium ſedator.

bus

bus occidentis. Ex qua ſententia,liquidiſsima apparuit iniquitas, quoniam ſuper re iuridico proceſſu non deducta, ſententiam tulit.

CAPVT XLIII. LIB. IIII.

VLadislaus autem rex non expectato arbitramento,iudicioq; Venceslai Romanorum,& Bohemiæ regis, pro die ſancti Andreæ præcedentis anni, cum duce Vitovvdo in Brzeſczie Ruthenica conuentum tenuit, & illic progreſſum belli futuri contra Cruciferos gerendi ſecretiſsimè cum eo confecit. Imperatorisq; Tartarorum Zauolhenſium auxilium cum ſua multitudine & copijs, ibidem præſentis, perſuaſionibus & promiſsis obtinuit. Hunc imperatorem Tartarorum toto tempore hyemis,& uſque prope feſtum Ioannis Baptiſtæ cum gente & uxoribus Alexander Vitovvdus in ſuis terris tenuit & aluit.

Tartarorũ imperator in auxilium accerſitus.

Dominica uerò Miſericordia Domini anno Chriſti 1410. rex Vvladislaus cum duce Lithuaniæ Vitovvdo in nouam Sandecz ueniens,eum ad Sigiſmundum regem Hungariæ in Keſmark miſit, ut ſynceriter inducias pacis,ad ſedecim annos cõfectas,quorũ adhuc quatuor reſtabant, obſeruaret. Rex autem Sigiſmundus reſpondit, huiuſmodi inducias non eſſe licitè ſeruandas, ſi Cruciferi in Pruſsia bello impeterentur. Et ſecreto Vitovvdum magnum ducem Lithuaniæ, ad defectionem & noui diadematis aſſumptionẽ pellicere conabatur.

Interim rex Vvladislaus in noua Sandecz commorans,anno præfato 1410. monaſterium ſeu hoſpitale ſancti ſpiritus ordinis Præmonſtrateñ. cum Abbate infulato fundauit, pro dote uillam ſuam Dambrovvka, inſuper uiginti marcas annui cenſus in Zupis Vieliczeñ.ei aſsignando. Die autem Lunæ,in craſtino ſanctorum Petri & Pauli, per eum cõſtituta rex Vvladislaus ad Iſtulam ſupra monaſterium Cziruensko uenit, ad locum ubi pons ex nauibus apud Cozmice applicatus fuerat, & ipſe & totus exercitus Polonorum cum quadrigis,& machinis ordine compoſito tranſijt. Eodem quoque die magnus dux Lithuaniæ Alexander Vitovvdus cum imperatore Tartarorum, & gentibus ſuis aduenit,& feria quarta nona Iulij in terras hoſtiles intrauerunt. Illicq; primum ſigna militaria,rex & dux Lithuaniæ,ducesq; Maſouiæ Semouitus & Ianuſsius, atque Barones omnium terrarum extenderunt,& patrium carmen Bogarodzicza Poloni uociferare cœperunt. Illo die Lithuani & Tartari quandam eccleſiam ſpoliarunt,& ſacramentum diuiniſſimum ex ſacrario eiecerunt, quo facto Poloni uehementi dolore tacti, ad regem contra Barbaricas crudelitates clamauerunt. Quumq; ex commiſſo regis duo Lithuani magis culpabiles oblati fuiſſent, iuſſu magni ducis Lithuaniæ, more illius gentis ſeipſos in patibulum egerunt,ac ſuſpenderunt.Et de cætero nemo in eccleſias manus rapaces intulit.Et quia fluuius Drvvancza,quo peruentum erat,altis tignis in utraq; ripa cum exercitu hoſtili machinis bellicis ſagittis munitus erat,rex cum exercitu ad ortum fluuij feria ſexta ante Margarethæ undecima Iulij retroceſsit.Et die Dominico Sanctæ Margarethæ tredecima Iulij ipſe rex & uniuerſus exercitus in uilla Viſſoka prope Dzoldovv uiatico corporis Chriſti procuratus eſt.In feriam autem tertiam diuiſionis Apoſtolorum de nocte ualidus uentus,fulgura & pluuia exercitum moleſtarunt.In caſtris uerò Cruciferorum etiam tentoria diſiecerunt, ut carmen Claudiani futuræ cladis præſagium ueriſsimè adaptaretur hoc.

Monaſterium in noua Sandex fundatum.

Lithuanorum & Tartarorũ facinus.

Tempeſtatum incrudeſcentia.

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati ueniunt ad claſsica uenti.

Motis caſtris manè à Dambrovvno ſpacio duorũ miliarium, uniuerſus exercitus regius inter arbuſta uillarũ Thanenbrik & Grimuald uenit, & in loco æditiori extenſis tentorij uelis,iniuriam aëris repellentibus,rex miſſam audire accelerabat. Veneruntq; nuncij alius poſt alium,hoſtilem adeſſe exercitũ nunciando.Rex aũt repentino hoſtiũ aduẽtu nihil motus,duas miſſas p Bartholomæũ plebanũ in Clobuczko,& Iaroslaũ Præpoſitũ Kaliſieñ.ſacellanos ſuos lectas,deuotiſsimè audiuit. Et flexis genibus in oratione procumbens,Deum precabatur,ut ſibi fœlix pugna & uictoria proueniret. Interim dux magnus Lithuaniæ ſuum exercitum,Zindramus uerò de Maſzkouicze macherophorus ſeu gladifer Craco.Polonicum exercitũ in ordines & ſigna,mira celeritate ordinauerunt. Quinquaginta ſigna ſeu uexilla inſignibus militibus referta Polonica,Lithuanica uerò quadraginta erant. Prutenicus autem exercitus & milite,& robore inferior,quinquaginta unum uexillum habuit. Alexander autem Vitovvdus moræ & tarditatis impatiens, ad regem per frequentes nuncios,tandem per ſeipſum ingenti uociferatione inſtabat, ut neglectis

oratio-

orationibus conſurgens, in bellum properaret, qui non, niſi complemento orationis ad integrum perfecto, abduci potuit. Tandem armatus, equum aſcendit, & ad uidendum hoſtilem exercitum, in editiorem collem, unde utrunq; exercitum perſpexit, & cõtemplatus eſt, proceſsit, & ad ſuos rediens, eos breuiter admonuit. Mutatoq; cãterio, equum fortem aſcendit, ſubruffi coloris, ſeu taxei, aliàs Cziſſaui, tenuem in fronte habentẽ caluitiem, galeaq; accepta, ſingulos presbyteros & notarios ad currus ire iuſsit.

Proteruitas nuncij.

Duo gladij Vladislao & Vitowdo miſsi.

Sub hoc tempore Magiſter Crucifericus Conradus de Iunigen duos caduceatores, quorum unus regis Romanorum aquilam nigram in aureo campo, alter ducis Stetinen. rubeum grifonem in albo campo deferebat, miſit, duos enſes nudos in manibus deferentes. Qui aliquali reuerentia regi facta, Teuthonico idiomate Ioanne Manſzik interpretare dixerunt. Illuſtriſsime rex, Magiſter Pruſsiæ Conradus, tibi & fratri tuo Vitovvdo duos gladios in ſuffragium pugnæ miſit, quatenus minus cunctanter, & magis audaci, quàm præ te fers animo cum eo congrediaris. Sicq; arctum campum habere exiſtimas, ad certamen te alliciendo, de planicie campi quantum uoles tibi cedit. En ſuperbum nuncium. Et in eo puncto retroceſsionem Prutenicus exercitus haud exiguam fecit. Rex autem Vvladislaus acceptatis gladijs, qui in hanc diem in theſauro caſtri Cracouieñ. ſeruantur, non in bilem, ſed lachrymas reſolutus, ait. Quamuis (inquit) ſufficientes gladios habeam, pro maiori tamen ſuffragio etiam hos duos gladios accipio. Campi uerò electionem propitiationi diuinæ committo. Sic fatus, ſigna canere iuſsit, & uniuerſus exercitus Bogarodzicza uociferando cecinit.

CAPVT XLIIII. LIB. IIII.

Prutenorũ & Polonorũ grãdis conflictus.

REfert Aeneas de Piculominibus Poëta, poſtea Cardinalis & Papa, & alij ſequaces: primum congreſſum Lithuanos & Tartaros inermes feciſſe, & his ſuperatis, Polonos rigido ferro armatos ſucceſsiſſe. Noſtri uerò tum antiquiores milites, tum ſcriptores, ſimul iunctos proceſsiſſe narrant: Polonosq; læuum cornu, Lithuanos uerò & Tartaros dextrum tenuiſſe. Verum exercitus Lithuanicus ducis Vitoldi iuſſu prior à parte ſua ad congreſſum uenit: tantusq; fragor & ſonitus aciebus congreſsis, quaſi moles immenſa ruinam pateretur, editus eſt. Vtrisq; ſibi quadam cõnexione cohærẽtib. & quaſi ad unius horæ ſpaciũ ancipiti prælio dimicãtibus: donec acies Lithuanica impetum hoſtilem ferre non ualens, pedem referre cœpit, Cruciferisq; eam præmentibus, in fugam, duce magno Lithuaniæ nequicquam fugam clamore, & uerbere ſiſtente, coacta eſt uerti. Nec prius, niſi Lithuaniam perueniens, fugam ſtabiliuit, & regem Vvladislaum cæſum, cæſumq; magnum ducem Lithuaniæ, & eorum exercitum uſque ad internitionem nunciauit. Milites tamen Ruthenorum Smolnenſium, ad tria propria conſiſtentes ſigna, pertinaciter pugnarunt, & inſignem laudem reportarunt. Fugerat & uexillum ſancti Gregorij ſub quo Bohemi & Moraui mercenarij militabant, quod Ioannes Zarnovvski Bohemus regebat, & ideò poſtea honore priuatus, infamis permanſit. Duro itaque certamine, & quaſi nouo fugatis Lithuanis, Polonis & Cruciferis pugnantibus, grandis iactura in acie Crucifericа facta eſt. Succeſſerunt interim ſedecim agmina hoſtium, ſub totidem ſignis, nondum belli fortunam expertis, locata. Ex quibus miles quidam Alemannus genere, Dipoldus Kikerzicz appellatus de Deeber, de Luſacia, cingulo aureo, alba Diploide in Polonico Iakla uocata, & armis per totum ueſtitus, in equo rufo exiliens uſque ad regem decurrebat. Quem rex dum haſta uibrata excipere niteretur à Sbigneo de Oleſznicza regio notario, poſtea Epiſcopo & Cardinali Cracouieñ. inermi, regis ictum præueniente, ſua manu de equo deiecit, quem ſupinum rex Vvladislaus haſta feriendo reliquit, attamen illicò à militibus, regem obſeruantibus, occiſus, à pedeſtribus uerò armis exutus eſt. Agmen uerò Cruciferorum ſub ſedecim ſignis conſtitutum, ducente uno Crucifero, albo inſidenti equo, exercitumq; clamans conuertit in dextram partem, in qua uexillum maius regium conſtiterat, & aciebus irruentibus, aliquandiu durum conficiebatur certamen. Ad extremumq; tamen multitudine Polonorum undiq; eos circundãte, obtriti ſunt, fereq; ſinguli ſub ſedecim ſignis cæſi, aut capti. In eo agmine Magiſter Pruſsiæ Conradus & Commendatores ceciderunt, cætera multitudo, quæ potuit euadere fugam inijt. Tunc capti ſunt duo duces, Kazimirus Stetineñ. per Skarbkonem de Gori, & Conradus albus Oleſniceñ. per Ioannem Bohemum de Zalcz, qui Cruciferorum partem adiuuerãt. Captus eſt & Georgius Kerczdorff cum quadraginta commilito-

Ruthenorum palma.

Polonorũ bellicoſitas.

Conflictus mutuus.

Strages Prutenorum.

milito-

militonibus. Capti ſunt & diuerſarum nationum milites, currus Prutenici oppugnati & dirupti ſunt,repertæq; ſunt aliquæ quadrigæ cathenis & uinculis onuſtæ,ad uincien-dum Polonos paratæ. In alijs repertæ ſunt faces de pino,ſepo & pice,oblitæ, ſic & tela, ſepo,& pice perfuſa,cum quibus debellatos Polonos perſequerentur. Vaſa uini,iuſſu re gis ſciſſa , fractaq; ſunt, ne exercitus fatigatus bibens languidus & inutilis redderetur: Tunc perſequutio fugientium ad plura milliaria eſt extenſa , in eo conflictu quinquagin-ta millia hoſtium occiſa ſunt.Aeneas uerò Syluius,& hiſtoriæ Alemannorum,quadragin ta millia ſupputant.Polonis quoquenon incruenta uictoria ceſsit, duodecim tamen inſi-gnioribus duntaxat cæſis.In craſtinò diuiſionis apoſtolorum,quæ fuit feria quarta ſede-cima Iulij , miſſæ & Te Deum laudamus decantabantur.Cadauera illuſtrium ſepelieban tur,& captiui præſentabantur,atq; inſcribebantur. Seorſum Cruciferi,ſeorſum Culmen ſes,Liuonitæ,Bohemi,& Morauí,ſeorſum Sleſitæ , Bauari, Miſznenſes,Rinenſes,Sueui, Auſtrales,Friſones,Vueſtphali,Luſacẽſes,Pomerani,Caſubitę,Saxones,Frãcones, Bohe mi tamen & Sleſitæ numero excedebant,milites noua ſponſione obligati dimittebantur. Duces uerò exercituum & Cruciferi cuſtodiæ tradebantur. Poſtea rex Vvladislaus feria ſexta in die Iacobi apoſtoli,uigeſima quinta Iulij caſtrum Mariemburk uallauit. Et quia Vitovvdus dux Lituaniæ obtenta licentia regis ab obſidione Mariemburgenſ.feria quin ta infra octauas Natiuitatis Mariæ diſceſsit, duceſq; Semouitus & Ianuſsius paulò poſt cum gentibus ſuis diſceſſerunt. Idèo rex Vvladislaus,ſoluta obſidione, die Veneris an-te Matthei decima nona Septembris à Mariemburk etiam diſceſsit. Cruciferi autem nu-meroſum exercitum congeſſerunt, Grzimala antiquior ſubiudex caſtri Cracouienſ.qui pugnæ aderat, decem millium fuiſſe referebat, inter quos multi aulici Sigiſmundi regis Hungariæ erant.Principalis autem Capitaneus eorum Michaël Kochmaiſter,nouæ Mar chiæ aduocatus fuit. Die itaque Veneris ſancti Gereonis acies regis Vvladislai,ad ſex millia pugnatorum ex aulicis & ex reliquijs ſtipendiariorum , iunctis nobilibus maioris Poloniæ conflata,eis circa Coronovv occurrit, & cum maximo clamore concurrerunt, fortiſsimè ęquo Marte diutinè decertantes,laſſatiq; de utroq; exercitu acclamarunt,ut pu gnandi parumper obſeruarentur induciæ,quibus utrinq; acceptatis,diſgreſſæ acies reſpi-rarunt,pauſarunt,& ſudores abſterſerunt. *Caſtrum Mariemburgk uallatum.*

Deinde ſublatis inducijs,acies itidem congreſſæ ſunt,eadem in utriſq; animoſitate per-manente,& multis hinc inde mortalibus cadentibus, laſsitudineq; accedente, uice altera ab utroq; exercitu,reſumendas eſſe inducias acceleratum eſt. Quibus conceſsis & acce-ptatis,ſtrenuiſsimi milites, noua requie potiti, uulnera ligauerunt, captiuos commuta-runt, equos hinc inde interceptos uiciſsim reſtituerunt, uina ad ſitim repellendam inter ſe miſerunt.Poſt hoc tertio,fortius quo poterant decertarunt,interimq; miles regis Polonię Ioannes Nashion de Oſtrovvcze de domo bipennium , hoſtilem primipilarium ex equo ſtrauit,& uexillo adempto,ſellę ſuæ contorquens appoſuit: illicoq; hoſtilis exercitus amiſ ſo ſigno, pauore perculſus,deteriori loco eſſe cœpit,& in fugam ſpectabat. In quos Polo-ni inuecti,graui cæde eos anguſtiabant, & ſingulis manipulis hoſtilibus diſperſis plena uictoria potiti ſunt. Vix autem antea ullum certamen tam clarum fuit,in quod ueterani exercitati,& ſummo conatu pro uictoria adnitentes milites,conueniſſent. *Triplex congreſſus cum temporis interpolatione.* *Victoria Polonorum.*

CAPVT XLV. LIBER IIII.

SVb idem tempus Stiborius de Stiborzicze Polonus,ſed palatinus Tranſſyluanus, cum duodecim uexillis gentium Sigiſmundi regis Hungariæ , oppidum ueteris Sandecz,cum ſuburbijs nouæ Sandecz,& aliquot uillis exuſtis,citato agmine re-grediebatur. Quem nobiles illorum diſtrictuum,ad tuendum fines regni per re-gem relicti , præcipiti curſu inſequentes , prope Bardeyovv, aliàs Bartpham, conſequuti ſunt.Factaq; pugna acerrima,hoſtilis exercitus numero ſuperior, conflictus & debella-tus eſt, Stiboriuſq; in Bardeyovv refugit. Is ergo annus notabilis & uictorioſus Po-lonis fuit.

Sequenti uerò anno,ſcilicet 1411 pax perpetua inter regem Vvladislaum,magnumq; ducem Lithuaniæ Vitovvdum ex una , & Henricum Magiſtrum Pruſsiæ ex altera par-tibus,ſub conditionibus parum regno Poloniæ utilibus, eſt concluſa. Prima conditio fuit, ut rex Poloniæ omnia caſtra in terris Pruſsiæ iure belli quæſita,Magiſtro & ordini reſtituat.Altera ut omnes captiui Magiſtri & ordinis , in quibuſcunq; conflictibus capti relaxen- *Vuladislai regis triũphus.*

relaxentur. Item ꝙ Magiſter & ordo regi Vvladislao, & ſuo regno pro tribus terminis, feſto uidelicet Ioãnis Baptiſtę, feſto ſancti Michaëlis, & feſto ſancti Martini anni currentis, centũ millia ſexagenarũ latorũ groſſorũ Pragenſium exſolueret. Item ꝙ terra Samagitarũ ducatui Lithuanię relinqueret. Poſt mortẽ Vvladislai, & Alexãdri Vitovvdi, ad Magiſtrũ Pruſsię & ordinẽ Cruciferorũ reuerſura. Eodem año in die Catharinę ex Niepolomicze rex Vvladislaus pedeſter ad limina ſanctorum Cracouiam uenit. Præcedentibus eum uexillis Cruciferorũ, quę in eccleſia maiori Cracouien. in ſignum uictoriæ depoſuit.

Coronationis inſignia Cracouiã reportata.

In anno Domini 1412 Hungariam iniĳt, & ex Buda in regnum ſuum reuerſus, die Dominico ante Laurentĳ Cracouiam ingreſſus, coronam materialem regni Poloniæ, gladium, pomum, & ſceptrum, per regem Sigiſmundum ſibi reddita, attulit, quę omnia Elizabeth regina Hungariæ, germana Kazimiri Poloniæ, & mater Ludouici Hungariæ, & Poloniæ regum, in Hungariam detulerat. Attulit & reliquarum delatorium argenteum, deauratum, cum incluſis uarĳs oſsibus, ſanctorum per regem Sigiſmundum ei datum, annulo regis Ludouici olim ſignatum. Et quum eſſet in Ruſsia, uenientes ad eum in die ſanctæ Heduigis Sigiſmundi Romanorum, & Hungariæ regis legati, Ioannes Strigonienſ. Archiepiſcopus, & Michaël Kochmeiſter, nouæ Marchiæ Aduocatus, precati ſunt, ut ad proſequutionem imperialis faſtigĳ, Sigiſmundo quadraginta millia latorum groſſorum Pragenſium mutuaret, quę iuxta condemnationem iudiciariam, pro pœna damnis & intereſſe (quia in conſtitutis diebus ſummam capitalem centum millia ſexagenarum ſoluere neglexerat) Magiſter & ordo Pruſsiæ regi Poloniæ dare tenebatur, offerentes in ſumma prædicta terræ Scepuſieñ. obligationem. Rex autem Vvladislaus cum ſuo conſilio, præfata quadraginta millia ſexagenarum latorum groſſorum mutuauit, & terram Scepuſieñ. octo ſcilicet oppida ſeu uillagia, ac duo caſtra ſub forma Riczolt in pignus accepit, ut ſi uno anno mutuum non ſolueretur, ſequenti anno duplaretur, tertiò triplaretur, & ſic in immenſum creſceret fœnus. Michaëliq; Kochmeiſter demandauit, ut præfatam pecuniam manibus regis Sigiſmundi conſignaret. Et Magiſtrum ac ordinem Cruciferorum Pruſsiæ, ſpecialibus literis regis Vvladislai de eiſdem abſolueret.

Lithuaniæ cũ regno Poloniæ unio.

Anno Domini 1413 Lithuania denuò Polonię incorporata, & aſſcripta eſt. Et ſicut fidem Orthodoxam Chriſtianam ex Polonis prius aſſumpſit, ita & ſigna nobilitatis eo anno percepit. Ordinatione ſiquidem regis Vvladislai, ducisq; Vitovvdi, pro maiori adhærentia prouinciarum, clœnodia nobilitatis Polonorum, Kithuanis diſtributa & conſignata ſunt: pro ut latiùs in literis deſuper confectis, ſic incipientibus, patet. In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam, debitores ſumus ſpiritualis alimoniæ ſalutaria illis pocula adminiſtrare, quibus præſidentes temporalium commodorum præſtitimus ſuffragia, &c.

Samagitiæ deſcriptio.

Eo quoq; anno Samagitia fidem Chriſti & baptiſma, opera regis Vvladislai ſuſcepit. Ad cognoſcendum autem naturam prouinciæ & gentis illius, animaduerte ꝙ regio Samagitia eſt Septemtrionalis & gelida Lithuaniæ Liuoniæ, & Pruſsiæ contermina, ſyluis, collibus, & fluminibus circumſepta. In hos diſtrictus diſtincta, ſcilicet Iragola, Miedniki, Chroſze, Roſzena, Vidulki, Vielunya, Kolthini, Czethra.

Gentis conditio.

Gentes regionis procerę & altę ſtaturę, agreſtes & incultæ, parco & modeſto uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitæ, raro ceruiſia aut medone, Auri, argenti, æris, ferri, uini in illa tempeſtate expertes & ignaræ. Apud quos licitum erat, uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo nouercam, fratreq; glotem in uxorem accipere. Nullus illic ſtubarum, aut ędificiorum nobilium, ſed tantummodo tugurĳ, uſus, uentrem diſtenſum & porrectum, extrema uerò habens coarctata. Ex ligno & culmo ſtructura, largius ab imo ſenſim operis incremento, ædificium in arctius cogitur, in carinæ maximę ſimilitudinem elaborata. In cacumine feneſtra uno ſupernè lumen reddens, ſubter quam focus, & cibos parabiles coquẽs, & frigus quo regio pro maiori anni parte prędita eſt repellens. In ea domo, ſe, uxores, pignora, ſeruos, ancillas, pecus, armentum, frumentum, & omnem ſuppellectilem, condunt, gens ad diuinationes & auguria procliuis.

Ignis numen Samagitarum.

Præcipuum numen Samagiticum erat ignis, quem ſacroſanctum & perpetuum putabant, qui in montis altiſsimi iugo, ſuper fluuium Nieuyaſza ſito, aſsidua lignorum appoſitione à ſacrorum ſacerdote alebatur. Accedens itaq; Vvladislaus turrim in qua conſiſtebat, incendit, & ignem diſiecit & extinxit. Succidit deinde per milites ſuos Polonos ſyluas, quas non ſecus quàm ſanctas, & deorum ſuorum habitacula, Samagitiæ iuxta illud poëticum, habitarunt dĳ quoq; ſyluas, uenerabantur. In eam caliginem mentis prolapſi, quòd & ſylue præfatæ, & aues, fereq; in illis conſiſtẽtes ſanctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur, ut ſanctum cenſeri deberet, uiolanti quo-

que

quenemus,feras uel alites,manus aut pedes,dęmonum arte curuabantur. Maxima itaque Barbaros tenebat admiratio,quòd Polonorum milites, nemus ritu eorum ſanctum, excidentes,nulla læſio,qualem ipſi in ſe,frequentius experti erant,ſequeretur. Habebant præterea in ſyluis præfatis focos,in familias & domos diſtinctos.In quibus omnibus charorum & familiarium cadauera, cum equis, ſellis, & ueſtimentis potioribus incendebant.Locabant etiam ad focos huiuſmodi, ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex farre, in caſei modum præparatas, deponebant, medonemq; focis infundebant, ea credulitate illuſi, quòd mortuorum ſuorum animæ, quorum illic combuſta fuerant corpora, nocte uenirent,eſcaq; ſe reficerent. Inſuper prima Octobris die, maxima per Samagitas in ſyluis præfatis celebritas agebatur,ex omni regione uniuerſus utriuſque ſexus, populus illuc conueniens, cibos & potus, quilibet iuxta ſuæ conditionis qualitatem deferebat, quibus aliquot diebus epulati,dijs ſuis falſis,præcipuè Deo,lingua eorum appellato Perkuno,id eſt,Tonitru,ad focos quiſq; ſuos libamina offerebat.

Superſtitio idolatriæ Samagitarum.

CAPVT XLVI. LIB. IIII.

REx itaque Vvladislaus,primum eos orationem dominicam, deinde ſymbolum docuit, quoniam nullus ſacerdotum linguam Samagiticam nouerat,& undis baptiſmatis ablui iuſsit.Vnus autem ex maioribus Samagitarum pro omnibus reſpondit,Ex quo inquit ſereniſsimè Rex, dij noſtri,ueluti inermes & languidi à Deo Polonorum deleti ſunt deos noſtros,& ſacra eorum deſerimus,& Deo tuo atq; Polonorum fortiori adhęremus.Sicq; baptiſati ſunt. Rex autem in Miedniki Cathedralem Eccleſiam ſub honore,& titulo ſanctorum martyrum Alexandri,Theodori,Euancij.In alijs autem locis eccleſias parochiales fundauit,& illis dotem ſufficientem conſignauit & inſcripſit. Mednicē.eccleſię ſucceſſu temporis,primus Epiſcopus Matthias origine Almanus,in Vilno tamen natus,eo,quòd linguam Lithuanicam & Samagiticam norat, præfectus & cōſecratus eſt.Contigit autem in prima plantatione, dum Samagitę per Magiſtrū Nicolaum Vanzik,fratrē ordinis pręedicatorū,regium pręedicatorē,per interpretē inſtruerentur,de fide,creatione mundi,& lapſu primi hominis Adæ,unus Samagitarum ſufferre ſermonem pręedicantis non ualens, in hęc uerba prorupit. Mentitur, inquit, illuſtriſsime Rex ſacerdos iſte.Aſſerit mundum creatum fore, quū ſit homo nō lōgæuæ ętatis.Sunt etenim inter nos plures,annorum numero ſeniores eo centenarium numerum ſupergreſsi, qui creationem nullam recordantur,ſed ſolem & lunam,cęteraq; ſydera,ſemper eiſdē motibus luxiſſe referunt.Rex autem Vvladislaus eum ſilere iubens,magiſtrum Vanzik,creationem mundi non aſſeruiſſe in diebus ſuis incepiſſe,ſed longè ante declarauit. Puta ante ſex millia annorum & paulò pòſt ordinatione diuina proueniſſe.

Conuerſio Samagitarum.

Epiſcopatus in Miedniki fundatur.

Pręterea anno Domini 1414 Rex Vvladislaus cum duce Vitovvdo, iterum Pruſsiam in numeroſo exercitu,qualem & quātum antea nunquam habuit,ingreſſus eſt,pluribuſq; caſtris conquiſitis,quum in obſidione Brodniceñ.eſſet, uenit nuncius Apoſtolicus Ioannis Papæ 23.Ioañes Epiſcopus Lanſaneñ.& obtinuit,quòd rex bello per inducias ad biennium ſuſpenſo,deciſionem ſuæ cauſæ per Concilium generale Conſtantieñ. iam tuñc indictum expectaret. Eo ſiquidem anno Concilium Conſtantieñ.in Kalendis Nouembris initiatum fuit,& quatuor annis durauit. In quo ſchiſma Eccleſiæ trium ſummorum Pontificū,ſimul papatū gerentiū extinctū eſt.Et Ioañes Huſz, Hieronymuſq; diſcipulus eius,tanquā hęretici damnati,& combuſti ſunt. Dū aūt mortua fuiſſet Aña regina Poloniæ, in die ſancti Benedicti año Dñi 1416 rex Vvladislaus die Dominico in die ſancti Sigiſmūdi eo anno, cū tertia uxore Elizabeth Granovvska ex familia Ottonis de Pilcza, in eccleſia parochiali in Szanok,ꝑ Ioannē Rzeſzovvski Archiepiſcopū Leopolieñ.ꝑ uerba de pręſenti matrimoniū cōtraxit.Quū fœmina ętate marcida,phthiſi cōſumpta, iā triū uirorū,ſcilicet Villonis & Ioañis filij Laczek de Morauia, tertij Vincētij Granovvski,cōnubia experta,in die Elizabeth eiuſdē anni coronata,qđ omnib.Polonis diſplicuit. Diſplicuit & importunitas ipſius,qua apud regē Vvladisla.obtinuerat,ut Ioañes de Pilcza filius eius, ex Vincētio Granovvski ſuſceptus,in Comitē crearet, & quoſdā nobiles circa Iaroslavv ſubiectos ac infeudatos acciperet,quæ creatio ꝑ magnificos regni,præcipuè tñ ꝑ Albertū Iaſtrzabiecz Epiſcopū Craco.& Cancellariū regni Polonię,infecta & abrogata fuit. Ipſa aūt Elizabeth regina Cracouię Dominico die āte Aſcēſionē Dñi año 1419 defuncta eſt,quæ nouitas mortis,totā Poloniā exhilarauit,ſepulta in ſacello Manſionariorū in eccleſia Craco.Sollicitarunt tandem plures regem Vvladislaum de deſponſanda Euphemia,aliàs Offka filia Venceslai regis Bohemiæ mortui,quorum conatus Alexander

Vuladislaus, Vitowdus Prutenis bella mouent.

Incineratio Ioannis Huſz & Hieronymi diſcipuli.

Mors Elizabeth.

Vladiſlaus Szonkam uirginem matrimonio copulat.

Vitovvdus magnus dux Lithuanię diſſoluit, & neptē ſuam uirginē principem Szoncā,
filiā Andreę filij Ivvonis ducis Kiouieñ. nullam ſecū deferentē dotem, in matrimoniū acci
piēdam induxit. Hanc año Dñi 1422 in diebus carniſpriuij in Nouogrodek, tertio &
quarto affinitatis gradu illum cōtingentē, fonte baptiſmatis, Gręci em̄ ritus erat, ꝓ prius
lotā, & ꝓ Szonca mutato nomine, Sophia appellatā, in quartā uxorē accepit. Matthia E-
piſcopo Vilneñ. inter diſpares ætate, Vvladiſlaū decrepitū, & Sophiā uirētem ac forma ue
nuſtā, uerba ꝓnunciāte, & matrimoniū conferēte. Sollicitabāt interim Bohemi, & require
bāt Vvladiſlaū, ut regnū Bohemię ſuſcipēt, quibus poſt plures requiſitiones reſpondit in

Bohemorum requiſitio.

Sigiſmundus Koributh in Bohemiā miſſus.

Niepolomicze, de regno Polonię cōtentari, regnū aūt Bohemię ab Eccleſia ꝓpter hęre-
ſim damnatū, nequaq̃ ſuſcepturū. Poſt cuius reſpōſum Alexāder Vitovvdus Lithuanię
dux, in regē Bohemię poſtulatus, poſt cōductū paſchę anno Dñi 1422 Sigiſmūdi Kori-
buth Lithuanię ducē, nepotē regiū germanū, rege Vvladiſlao cōſentiēte, & approbāte,
ad acceptandū regnū Bohemię nomine Vitovvdi, cū frequēti, & ualido exercitu, impen-
ſis Alexandri Vitovvdi expeditam, miſit. Quo ꝓgrediente, Sigiſmūdus Romanorum &
Hungarię rex, cōquiſitione caſtri & ciuitatis Oſtrog in Morauia occupatus, ſingulos ap-

Vinczow expugnatum.

paratus bellicos concremauit, & obſidionem ſoluit, ne in ipſum irruiſſet pertimeſcens. Il-
le uerò dux Sigiſmūdus Koributh per Morauiā trāſiens, oppidū munitū Vinczovv, quia
ipſum nō ſuſcipiebat, expugnauit, & militib. in prędā dedit. In Bohemiā cōtendens, Pra-

Suſceptio Koributh.

gam aduenit, & à pleriſqꝫ nobilibus Bohemię: à Pragenſibus uerò ciuibus uniuerſis poſ-
ſeſsionē ciuitatis, & caſtri utriuſqꝫ, cū clauibus ei aſsignantibus exceptus eſt. Tunc Sigiſ-
mūdus rex Hūgariæ & Romanorū, in Vvladiſlaū regē Poloniæ, & Vitovvdum ducē Li-
thuanię cōmotus fremuit. Et pacē perpetuā, q̃ rex Vvladiſlaus cū duce Vitovvdo & co-
pijs ſuis Pruſsiā in æſtate eiuſdē añi depopulati, in die trāſlationis ſancti Stanislai circa la-
cū Melno cū Cruciferis cōfecerāt, diſturbauit, & eā tenere Magiſtro & Cruciferis ꝓhibuit.
Donec año Dñi 1413 concordia inter reges Hungariæ & Poloniæ Sigiſmundū & Vvla
diſlaū ſtabilita ac innouata eſt in Keſmark: in hunc modum, ut rex Vvladiſlaus Sigiſmū-
dū Koributh ex Bohemia & per nūcios, & literas reuocaret, & ut Magiſter ac ordo Cru-

Sophia regina coronata.

ciferorum de Pruſsia, pacem perpetuam apud Melno firmatā impleret, ſignanter in caſtri
Nyeſzoua demolitionē. Poſt q̃ concordiā, rex Vvladiſlaus ſoleñitatē coronationis re-
ginę Sophię, ꝓ Dominica, Eſto mihi, in año Chriſti 1424 indixit. Ad q̃ per agendā, Sigiſ-
mundū Romanorū & Hungarię regē, & Ericū Daciæ regē, multoſqꝫ principes inuitauit.

Hoſpites coronationis plurimi et celebres.

Exceperat reges ex Miſlimicze, per Vieliczkam in Cracouiā ꝓcedentes. Venit & Brāda
tituli ſancti Clementis prꝑsbyter, Cardinalis Placentinus, in ſolennitatē coronationis, à
Martino papa quinto miſſus. Item dux Sigiſmundus Koributh ex Bohemia reuocatus, in
ꝗngentorū equorū numero, reges & reginā Hūgarię excepit. Aderat & Ludouicus Baua
rię dux, frater germanus reginæ Frācię, ꝗ & ſi inuitatus nō fuerit, ſola fama pellectus adue
nerat. Itē duces Mazouię. Itē Bernardus Oppolieſ. Boleſlaus Teſſneñ. Ianuſsius Rathibo
rieñ. Kazimirus Oſſvvancimieñ. Venceſlaus Oppauieñ. Conradus niger, & Conradus
albus Koslenſis, Venceſlaus Zeganen. Item Lithuaniæ & Ruſsiæ principes. Itē duo Cō-
mendatores Elbingeñ. & Toruneñ. nomine Magiſtri Pruſsiæ Pauli de Ruſzdorff. Ex ſpi
ritualibus uerò Branda Cardinalis, Albertus Archiepiſcopus Gnezneñ. Ioannes Archie
piſcopus Leopolieñ. Sbigneus Cracou. Andreas Poſnanieñ. Ioannes de Valdovv Lubu-

Ordo Conuiuarum.

ceñ. Epiſcopi, Ioañes de Cęſarinis, auditor cameræ apoſtolicæ. Prandebāt in ſtuba Lasko
uiecz, ad unā tabulam diſcūbentes, Sigiſmūdo in medio ſedente Vvladiſlao rege dextrū,
Erico Daciæ ſiniſtrum latus ambiente. Proximus Vvladiſlao regi Branda Cardinalis, de-
inde cęteri Pontifices: lęua principibus ſæcularibus ceſſerat. Quindecim diebus reges a-
pud Cracouiam commorati & firmata inter ſe amicitia diſgreſsi ſunt.

CAPVT XLVII. LIB. IIII.

Sigiſmūdi Koributh in Bohemiam reditus.

DVx autem Sigiſmūdus Koributh Bohemorum uanis promiſsionibus illectus,
eodem anno Bohemiam redijt. Vvladiſlai regis Poloniæ & conſiliariorum ſpre
ta prohibitione, ſperans ſe Bohemiæ regnum facili negocio obtenturum. Rex
uerò Vvladiſlaus Bohemiam progreſſus cum duce Koributh, confiſcatione bo

Vladiſlai ex Sophia primo genitus.

norum ſi extabant, ſi minus, perpetuo exilio damnauit. Ad finem anni puta ultima Octo-
bris, die Martis in uigilia omnium ſanctorum Cracouiæ primogenitus filius ex Sophia

regina

regina natus eſt, Dominica Eſto mihi, añi Domini 1 4 2 5. quæ fuit decimaſeptima Februarij, per Albertum Iaſtrzambiecz Archiepiſ. Sbigneum Craco. & Andream Poſnânienſ. Epiſcopos baptiſatus, eiq́ paternum nomen Vvladislaus adaptatum eſt. Aderant baptiſmalibus Martini Papæ quinti, & Sigiſmundi Romanorum, ac Hungariæ regis, multorumq́ aliorum Regum & Principum Oratores & nuncij.

Secundus filius Vvladislai regis, anno Chriſti 1 4 2 6 die ſextadecima menſis Maij in ortu ſolis natus eſt, baptiſatus ſecunda Iunij, & Kazimirus nominatus. Is ſecunda die Martij anno Domini 1 4 2 7 mortuus eſt Cracouiæ, ante altare ſancti Eraſmi ſepultus.

Secundo genius.

Mors eiuſdē.

Tertium filium regina Sophia præfato anno conceperat grauida proficiſcēdo. Cuius fœcunditatem Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ per inuidiam ſuſpectam habens, conuentum cum rege Vvladislao pro die Exaltationis ſanctæ Crucis in oppido Hrodlo egit & propter Regiam iam ſuſceptam prolem timens futurum eſſe, quod Dominiorum Lithuaniæ etiam ſucceſsio à ſe & poſteris ſuis, in Regiam ſucceſsionem transferretur, & ita ipſe omninò excluderetur. Quare miris modis quęrebat primum occultè etiam à Sigiſmundo Romanorum & Hungarorum Rege, quibus modis poſſet Lithuaniam ſibi perpetuò aſcire, & ex eodem Ducatu, Regnum etiam facere, eundem etiam Sigiſmundum Regem cum Vvladislao Poloniæ Rege in diſſenſionem inducere, maximis etiam bellis Regem Poloniæ implicare, ut tantò facilius, ipſe interim Lithuania potiretur, idq́ primum ſub ſpecie boni occultè, deinde dum aliquantulum res firmaſſet, apud Sigiſmundum Romanorum & Hungarorum Regem, eò uentum eſt, quod Sigiſmundus Romanorum & Hungariæ Rex. Vladislaum Poloniæ Regem cum Vitovvdo Duce Lithuanię ad conuentionem poſtulauit, eam conuentionem, utrinq́ ex omnium uſu & commodo reipublicæ Chriſtianæ docens, plura bona ſe expediturum promittens. Annuit Rex Vladislaus amore pacis, Vitovvdus item non inuitus huic ſententiæ acceſsit, quod antea ſibi nonnihil rerum gerendarum conſtaret, & quod conceptæ inuidiæ propter Regiam prolem, iam effectum præſtare ſperaret, certo ſibi perſuadens quod Sigiſmundi opera uoluntatis ſuæ deſiderium obtineret, quo obtēto facilè ipſe in Lithuania ſolus principatum obtineret, harum rerum Vladislaus & conſiliarij ignari, in conuentionem annuerunt.

Conuentus in Luczka.

Anno igitur Domini 1 4 2 9 in Luczka pro feſto Epiphaniæ, conuentionem Sigiſmundus rex Hungarorum & Romanorum, Vvladislaus rex Poloniæ, & Vitovvdus dux Lithuanię, cum principibus eorum tenuerunt. Proponebatq́ rex Sigiſmundus, gentem Valachiæ cum eorum Voieuodis exterminandam, quia nemini fida foret, & furto ac ſpolijs uiueret. Rex uerò Vvladislaus reſpondebat, nōn eſſe æquum Valachos regno Poloniæ ſubiectos exterminandos fore, qui ſi aliqui furto uiuerent, id tamen in omnes non poſſe retorqueri.

Decretum contra Valachos.

Interim ut nuper ſecretè conuentum erat Sigiſmundus rex Romanorum & Hungarorum, Vitovvdo magno duci Lithuaniæ, quaſi ex ſe ipſo ſuggerebat, ut quum eſſet princeps immenſæ famæ, ſe in regem, Lithuaniam uerò in nouum regnum creari permitteret. Facilem dux Vitovvdus huic perſuaſioni dabat conſenſum, eò quòd princeps alti pectoris foret, & honoris regij auidiſsimus, & plurimum Vvladislai proles eum angeret, ſimiliter ipſe prius hoc quæſierat.

Vitowdus Lithuaniæ rex fieri cupit.

Poloni inficiendo negocium, ueneno regis Sigiſmundi reſtiterunt, & mox diſceſſerunt, regiq́ Vvladislao extemplo locum linquendum conſuluerunt, qui nocte ſequenti diſceſsit: Sigiſmundo rege in Kuczka cū duce Vitovvdo quinq́ diebus manente. Sollicitarunt itaq́ Poloni apud Martinum papam quintum, ne coronatio ducis Vitovvdi admitteretur, qui ad inſtantiam eorum, bullam regi Romanorū Sigiſmundo unam, alteram duci Vitovvdo de non creando eum in regem miſit. Miſit & tertiam bullam regi Vvladislao, & Vitovvdo, ut contra Bohemos arma ſumerent, & eos exterminarent.

Poloni adiutorio papæ reſiſtunt.

Ioannes ergo Czarnkovvski Subcamerarius Poſnanienſ. de mandato regis, Baptiſtam Czigalla utriuſq́ iuris doctorem, militem Italicum Ianuenſem, & Sigiſmundum Roth Alemannum Sleſitam literas ferentes, & nuncios coronas apportātes præcedentes captiuauit. In quibus literis, quia legebatur proceſſus coronationis Vitovvdi in regem, & Iulianæ ſuæ conſortis in reginam, & liga perpetua regnorum Hungariæ, Bohemiæ cum Lithuania, Cruciferis de Pruſsia & Liuonia. Legebatur & nunciorum regis Sigiſmundi cum coronis tranſitus per Saxoniam Pruſsiam uerſus. Ideo Barones maioris Poloniæ, Sandiuogius de Oſterok palatinus & Capitaneus Poſnanienſis, Dobrogoſtius de Szamotuli Caſtellanus Poſnanienſis, Iarandus de Brudzevvo palatinus Vvladislauienſis, clara patriæ ſydera, uelut ex compoſito nullo mandāte arma ſumpſerūt, & exercitu ualido ſtationes in ſolitudine, in loco qui Turzagora uocat̄, poſuerunt. Quo intelle-

tellecto nũcij cum coronis,qui iam ex Nuremburga in Frankfordiam ſupra Oderam, & uſq; in Koſſem peruenerant duobus menſibus immorati, pauore nimio conſternati,ad Sigiſmundum regem regreſsi ſunt.His auditis dux Vitovvdus, anthrace inter ſcapulas nato correptus ex melancholia,feria ſexta in uigilia Simonis & Iudæ, quæ fuit uigeſima ſeptima Octobris,anno Domini 1 4 3 o dum iam terris aurora illuceſceret,in præſentia regis Vvladislai ſpiritũ Deo tradidit. Profecto nullus in illa ætate princeps Vitovvdo comparandus fuit,quia liberalitate & faſtiuitate nullus eo præſtantior erat.

Vitowdi laus.

CAPVT XLVIII. LIB. IIII.

Switrigello in ducatũ Lithuaniæ inueſtitus.

MOrtuo Vitovvdo,rex Vvladislaus non requiſitis cõſiliarijs magnum ducatũ Lithuanię,germano ſuo Suitrigello contulit,& ipſum annulo ſibi miſſo de eodem inueſtiuit. Hominẽ ebrioſum,inconſtantẽ, ac uehementẽ.Nondum aũt mors Vitovvdi diuulgata erat,quũ Paulus Epiſcopus Kamyeniceñ. & Barones Podoliæ omnes Poloni, uidelicet Hritzko Kierdeouicz, Theodoricus, Michaël,& Muſilo germani de Buczacz,Cruſsina de Galovv,cognito obitu ducis Vitovvdi, de caſtro Kamyeniecz ad conſilium ſuum Dóygerth palatinum Vilnen. & Capitaneum caſtri Kamyeniecz ignarum mortis Vitovvdi euocauerunt. Et quum eſſent robore & numero hominum plures,eum compræhenderunt,& prædictum caſtrum Kamyeniecz,& alia caſtra Podoliæ in ſuam poteſtatem redegerunt.Ab illoq; tempore Podolia regno Poloniæ reunita eſt.Dux ergo Svvitrigello de tali nouitate fremendo,regem Vvladislaum non uenerabatur,ſed improbrijs afficiebat.Tu (inquit) rex cum duce Vitovvdo me captiuabas, & ligabas annis nouem.Ecce aduenit tẽpus, in quo tibi par reddere poſſum, & niſi mihi Podoliam & Kamyeniecz reddideris,uincula non euades. Sic contumelijs regem afficiebat.Barones uerò & aulicos eius Polonos,carceribus,& morte omnes perdere machinabatur.In Polonia ergo & longè diſtantibus regionibus,regem Vvladislaum per fratrem in Lithuania captiuatum detineri percrebruit. Quod recẽs factum uſq; ad ſummum Pontificem Martinum quintũ peruenit,qui literas ad Suitrigal ſuper emancipatione,& fratris dimiſsione miſit. Poloni autem in arma conſurrexerunt,& bella Suitrigelloni pararunt, niſi rex dimiſſus,in Poloniam redijſſet.

Switrigello Vladislao aduerſatur.

Literæ papales.

Dum hæc in Lithuania fierent,ad ſubmouendum materiam litis, rex Vvladislaus terram Podoliæ cum caſtro Kamyeniecz Suitrigelloni reſtituit.Et miſit Zaclikam, Tarlo de Sczekarzouice militem de armis Topor,ad Michaëlem Buczaczki, diſtrictè imperans, ut caſtrum Kamyeniecz cum terra Podoliæ in manus ducis Michaëlis Baba (Ruthenus hic erat) pro duce Suitrigal reſignaret. Andreas autem de Tanczin,& Nicolaus Drzeuiczki, qui ſigillum regium ferebat,literas ad Buczaczki & conſules Kamyenicenſ. ſcripſerunt,& in ceram includentes,puero Zaclicze dederunt. Adijcientes mandata uerbalia quatenus ne errarent,in cera lumen quęrerent.Buczaczki itaq; literis repertis & lectis, quòd rex nihil ex arbitrio,ſed captiuitate ſtrictus,fecerit,tam Tarlonem,quàm ducem Baba in uincula coniecit,nec caſtra reſignauit.

Bellum fraternum.

Ob hoc dux Suitrigal contra Podoliam proceſsit,& rex Vvladislaus cum toto exercitu Podoliæ,anno Domini 1 4 3 1 pro feſto Margarethæ contra eum ad Luczko perrexit, & aliquæ congreſsiones ac interfectiones fuerunt. Caſtrum tamen Luczko non expugnatum fuit,ſed concordia feſtum purificationis interpoſita, diſceſſum fuit. Sub eo tempore Alexander Voieuoda Valachiæ,qui homagialis regis putabatur,caſtra & terras Podoliæ uaſtauit.Sed illicò Theodoricus,Michaël,& Muſilo fratres de Buczacz cum Ruſſiæ & Podoliæ terrigenis,ex Luczko per regem tranſmiſsi,exercitum Voieuodę ſparſum proſtrauerunt,prædam eripuerunt, & fugientes perſequuti ſunt.Magiſter quoq; Pruſsiæ Paulus de Ruſzdorff cum Commendatoribus, rege Vvladislao circa Luczko occupato,rupta pace circa lacum Melno concluſa,inſurrexit, & terras Cuyauiæ & Dobrzinenſ. poſt feſtum aſſumptionis Mariæ crudeliter uaſtauit,uigintiquatuor oppida,& uillas pluſquam mille exurens.Liuoniæ tamen exercitus,Prutenicis in auxilium ueniens, totus per agreſtes Polonos fuit contritus,quos Ioañes Iarognievvski, Barthoſsius Viſſemburk,& Dobrogoſtius Colinski,milites feroces & ſtrenui, duxêre. Poſt cõflictũ, quatuor uexilla in ſignũ rei bellicę Cracouiã relata ſunt,& alijs in Cathedrali eccleſia appoſita. Anno aũt Dñi 1 4 3 2 circa purificationẽ Mariæ,Cometes exiguę quãtitatis in Septẽtrionẽ caudã facis ſuę porrigẽs,apparuit,ex quo,oẽs duci Suitrigal mortẽ aut expulſionẽ iudicabãt. Nec eos fefellit opinio.Nã dux Sigiſmũdus Starodubski rege Vvladislao cõſentiẽte, & ordinãte,cũ principib.& Boyarijs Lithuanię,Boleslaũ Suitrigal de Lithuania expulit. Et quũ præ-

Alexander Voieuoda Valachiæ.

Paulus Ruſzdorff Magiſter Pruſsiæ.

Cometes.

Expulſio Switrigal.

prædictus Sigiſmundus in magnum ducem Lithuaniæ inſtitueretur, denuò incorpora-
tio Lithuaniæ ad Poloniam cum iuramento ducis & Lithuanorum introducta eſt.

Marchia uaſtata.

Eodem anno Noua Marchia per maiores Polonos,& per Bohemos quos Czapko du
cebat,uaſtata eſt.Et quum in Pomeraniam deſcendiſſent,Cracouieñ.aduenerunt,& cum
eis iuncti,Nicolao de Michalovv Caſtellano Cracouieñ.dirigente, totam Pomeraniam
uaſtauerunt,intantum,ut ſolum quatuordecim uillæ in tota Pomerania intactæ remane-
rent.Rex autem Vvladislaus de Polonia non exiuerat, quia oculi eius præ ſenectute ca-
ligauerant,in tãtum ut corpus Chriſti tempore eleuationis non uideret.Ideo ſacerdos ad
eum conuerſus,corpus Chriſti oculis ut uideret approximabat.

Pomerania quoque uaſtata.

Et quum eſſet idem rex Vvladislaus in Prziſſovv anno Domini 1433 uenit ad eum in
die ſanctæ Heduigis nuncius Magiſtri Criſtanni de Praga,aſtronomi magni nominis, q-
dam ſacerdos ſecta hæreſis Bohemicæ infectus,referens,quòd ipſo anno plures coniun-
ctiones planetarum,& eclipſis ſub terra fierent,uarietates & mortes Principũ ſignifican-
tes: monuitq; ut & ipſe domui ſuæ diſponeret.Apparuit & tunc Cometes notabilis & lu-
cidus,à ueſpera ad auroram rutilans,quaſi tribus menſibus apparẽs,ſingulorum preſum-
ptione regis Vvladislai mortem portendens. Vnde præfatus rex minus præcauens,fri-
gus,feria ſexta poſt ſancti Adalberti,anno Chriſti 1434 audiendo cantum Philomenæ
in ſyluas proceſsit,& illic ad mediam noctem permanſit,frigoreq; irrumpente læſus eſt,&
uiribus deſtitui cœpit.Et quum in Grodek perueniſſet, Sabbatho in uigilia Pentecoſtes
ad tabulam reſidens,præſentibus Stephani Voieuodæ Moldauiæ nuncijs, inter pranden
dum febribus correptus,quas decemſeptem diebus patiens,ſacramenta confeſsionis,eu-
chariſtiæ,& extremæ unctionis deuotiſsimè percepit, & teſtamento confecto,feria ſecũ-
da,quæ fuit ultima Maij,hora noctis tertia,in Dño obdormiuit.Feria ſexta in die Sancto-
rum Marci & Marcellini, quæ fuit decimaoctaua menſis Iunij, in ſepulchro marmoreo,
dudum pro illo præparato,uerſus dextram partem in Eccleſia Cracouienſ.ſatis pompoſè
ſepultus.Additum eſt & Epitaphium per Magiſtrum Gregorium de Szanok, qui expoſt
fuit Archiepiſcopus Leopolienſ.æditum,huiuſcemodi.

Aſtronomus Pragenſ. Vladislao prognoſticans.

Cometes.

Vuladislai mors alias Iagellonis.

Hanc tibi nimbiferam quondam pie ſceptriger odam:
Gratior illibuit, pingitur iſta tibi, &c.

Quod longa ſerie in tabula appẽſum legitur.Hic Iagello dũ fuiſſet dux Lithuaniȩ,plu-
ribus incurſionibus,ſubitis quidẽ & lupinis cũ fratribus ſuis,quos. 11. habuiſſe memora
tur,finitimos & ſignanter regnũ Poloniȩ affligebat.Miſeratione tamen diuina illum reſpi
ciente,ad fidem conuerſus Vvladislaus in baptiſmo nominatus. Conſortem nobiliſsimã
Heduigim Ludouici regis Hungariæ & Poloniæ filiam ſortitus eſt. Qua mortua tres a-
lias,uidelicet Annam,Elizabeth,& Sophiam ſuperduxit.Venator ab infantia ſua,uſq; ad
diem mortis,uir ſtaturæ mediocris,faciei oblongæ,auribus groſsis,uoce tubali & cita, o-
culis nigris,& paruis,nunq; ſtabilibus,ſed continuè in ſuo orbe curſum quendam & uo-
lubilitatẽ habentibus. Corporis nitidi & gracilis,ceruice longa,laboris,& frigoris, æſtus,
uentorum,fumi pacientiſsimus.Tam inceſſu,quàm in ueſtibus humilis. Sabellinis, mar-
durinisq; contemptis,pellibus agnellinis utebatur.Cõmeſſationi longè intentus, ſopore
& quiete ut ſæpè uſq; ad meridiem uacãs, in adminiſtrandis bellis remiſſus & tardus,oẽm
ſollicitudinem in alios deferebat.Balneorum fomentis alternatis diebus crebriùs utebat̃.
Ad effundendum ſanguinem humanum continentiſsimè ſe geſsit, ut etiam ſæpe nocen-
tiſsimis parceret.Clementiæ in ſubditos, & uictos ſingularis, per ſingulas hebdomadas
diem Veneris mira abſtinentia in pane & aqua ieiunabat. Homo ſemper ſobrius,nec ui-
num,nec ſi ceram aliquando guſtans, poma & odorem eorum magna nauſea execrabat̃.
In morib. grauis & ſingularis,in orationib. & poplitũ flectionib. ꝓlixus,in prætereundis
Eccleſiis multũ deuotus,in promiſſo & concluſo cõſtans & fidelis. Tam ſua q̃ Baronum
decreta,abrogare aut uariare,niſi neceſsitate,aut utilitate magna ꝑueniẽte,paſſus non eſt.
Pauperũ,orphanorũ,& uiduarum cauſas,etſi per ſe expedire & audire non poterat, alijs
tñ bonis uiris expediẽdas cõmittebat.Certarũ ſuperſtitionũ, quas eum aſſerunt, ex bona
cauſa cõtinuaſſe,& quas illũ mater ſua,ritu Græcorũ fœmina aſſerebatur inſtruxiſſe,ſecta
tor.Vt ſi prius ſiniſtrũ inopinatè calceum accepiſſet,infauſtum ei diem ominabatur,quaſ-
dam etiam girationes in uno pede uerſando, antequã de habitaculo progrederetur inter-
dum faciebat.Sub eleuatione diuiniſsimi ſacramenti,quicquid iuxta ſe inueniebat,pulue
rẽ,ſtramen,aut feſtucas,digitis comminuebat,& proijciendo,expuebat.Super quo,dum
à Præſulibus prouinciæ Polonicalis redargueretur,excandeſcens in bilem proſilijt & nõ

Delibatio uitæ eius.

Corporis lineamenta.

Superſtitiones eius à matre exortæ.

ominatione, incantatione ue, prout putabant uti reſpondit. Verum ſtramen, aut al minuta atterendo,& in puluerem redigendo, ſeipſum in conſpectu diuino puluerem,& abiectiſsimum æſtimatum iri,docebat. In reddendo mutuo gratus & uerax,prodigu magis,quàm largus. Singula quæ habere poterãt,imò & regni ſui amplißima domini militibus ſuis erogabat,multò plura largiens, quàm ſibi reſeruans, paruam in largiendo ad merita & conditionem hominum conſiderationem habendo. Vniuerſitatis Cracoui enſ.& Pſalteriſtarum in Eccleſia Cracouieñ.cum Heduigi regina.Item monaſterium Sanctæ Brigittæ in Lublin.Et Sancti Spiritus Præmõſtrateñ.ordinis in Sandecz. Itẽ Sanctæ Mariæ in arena ante Cracouiam ordinis Carmelitarum.Item eccleſiæ parochialis corporis Chriſti in Kazimiria,in conditionem Canonicorum regularium permutator, & fundator.Caſtrorum & ciuitatum ſuarum,aliorumq; ædificiorum parum diligens prouiſor,ut pleraq; in diebus ſuis prolabi,& ruinari permitteret.In Lithuaniam patriam ſuam, conſanguineosq; & fratres adeò charitate,affectioneq; procliuus,ut regnũ ſuum Poloniæ bellis periculisq; plurimis miſcere non horruerit,omnes theſauros & prouentus regios, aut pro defendenda Lithuania,aut pro locupletanda,effundens.Gentem aut Lithuanicam & Samagiticam,opera ſua ad fidem Catholicam conuertit,ut meritò gentium illarum conuerſor,& apoſtolus appellari poſsit. Cordis erat ſimplicis, ſed magnifici intellectus tenuis, ſed uafri. Eccleſiarum Vilnenſ. & Mednicenſ. ſeu Samagitienſ.in Lithuania, Chelmenſ. Kiouienſ.in Ruſsia,fundator & dotator.In Venerem,non permiſſam modo, ſed etiam ꝓhibitam procliuus.In religionẽ Catholicã pijſsimus, in pauperes munificus.Pro ſuis meritis,ſignanter pro fidei Orthodoxæ dilatatione, gaudijs cœleſtibus perpetuò fruiturus.

Pia opera eius.

Eccleſiarum fundator.

CAPVT XLIX. LIB. IIII.

Marchio Brãdenburgenſ.in Hungariæ regem coronatur.

ANno Domini 1387 Dominica Ramiſpalmarum, Sigiſmundus Brandenburgenſ.Marchio,in regem Hungariæ,in Alba regali per Dionyſium Archiepiſcopum Strigonienſ.in præſentia Mariæ reginæ Hungariæ filiæ Ludouici coniugis ſuę,matre eius Elizabeth regina Hungariæ,per Ioannem Horvvath Banum Croaciæ,aquis ante hoc ſuffocata coronatus eſt anno Domini 1389 Conradus Czolner Magiſter Pruſsiæ obijt,& pro eo Conradus Vallerode ſuffectus eſt.

Mors Conradi Czolner.

Conradus Vallerode Magiſter Prußiæ.

Funda io eccleſiæ S. Crucis in Klepardia.

Año Domini 1390 feria quinta poſt feſtum Sancti Iacobi Apoſtoli,rex Vvladislaus cum ſua conſorte regina Heduigi, monaſterium Slauorum ordinis ſancti Benedicti ex Praga ſumptorum,tituli Sanctæ Crucis,extra muros Cracouien. in oppido Cleparz fundauerunt, chorumqúe eccleſiæ cum ſacrario perficiendo vt cernitur,Corporis Eccleſiæ fundamenta ſolum iecerunt,quæ ſub terra deliteſcunt. Et domum ligneam cum horto pro monachis,dotemq; uiginti marcarum de teloneo Cracouienſ. aſsignarunt,ut uoce ſonora,tam horas Canonicas,quàm miſſas in idiomate Slauonico celebrarent, & explerẽt. Heduigi autem regina defuncta,ulterior prouiſio & fabrica ſunt intermiſſa. Verũ in diebus pueritiæ meæ presbyter Slauus, miſſas idiomate Slauonico continuabat. Succeſsit tandem ſermo Latinus,reiecto Slauonico,primum Nicolao Lithvvos Archidiacono Lublinenſ.deinde Alberto diſpenſatore regio, hanc ipſam eccleſiam conceſsionẽ regum uſurpantibus.Donec à rege Alexandro,Prælati & Prębendarij ſancti Floriani in Cleparz, per medium doctoris Ioannis de Oſſvvanczim Canonici Cracouienſ. collationem præfatæ Eccleſiæ pro ſe perpetuam obtinuerunt.

Fratrum Teuthonicorũ ex Bohemia expulſio.

Anno Domini 1393 Venceslaus Romanorum, & Bohemiæ rex de uniuerſo regno Bohemiæ,fratres Teuthonicos ordinis Sanctæ Mariæ cum nigra cruce eiecit,eos inutiles fore aſſerens,bonaq;,caſtra,& ciuitates ipſis abſtulit.

Conradus de Iunigen magiſter Prußiæ.

Eodem anno Conradus de Vallerod Magiſter Pruſsiæ mortuus eſt,& Conradus de Iunigen pro eo concorditer electus.

Anno quo ſupra duodecima menſis Februarij,Elizabeth Romanorum imperatrix,Caroli imperatoris relicta,filia ducis Stolpenſ.& Sigiſmundi regis Hungariæ genitrix è uita exceſsit,in eccleſia Pragenſ.ſepulta.

Innouatio Czanſthochouienſ. monaſterij.

Anno præfato 1393 uigeſima quarta Februarij, rex Vvladislaus fundationem monaſterij ſancti Nicolai,ordinis Sancti Pauli,extra muros Vielunenſ.innouauit.Et uillam regiam Derſniki in terra Vielunenſ.decimaſq; frumentorum in uillis Trumbaczovv,Ianuſſovva,Szithi,Niuiſzka.Item duas urnas mellis in uilla regia Sokolniki eidem donauit. Idem rex Vvladislaus & eodem anno die uigeſimaſecunda Februarij, erectionem monaſterij Czanſthochouienſ.denuò fundauit. Et dotem incertam reſcindens,quam illi Vvladislaus dux Oppolieñ. in braſeis & decimis conſignauerat,nouam dotationem contulit.

Anno

Anno prælibato 1393 Caſtri Cracouienſ. humilem murum & mœnia, in altum co-ćto muro rex Vvladiſlaus erexit. Burgrauijſq; ſingulis caſtrenſibus, ad ſalarium quinquaginta marcarum, per Kazimirum ſecundum conſignatum, decem marcas ex Zuppis adiecit. Eo tamen pacto ut quilibet eorum, unum equum & ſagittarium pro omni tempore Cracouiæ ad quamlibet neceſsitatem teneret, in defenſionem oræ Cracouien. Capitaneo aut Vicecapitaneo Cracouieñ. ad repellendum hoſtilia illum adiuturus.

Anno Domini 1395. Eccleſiæ & monaſterij Sanctæ Mariæ in arena extra muros Cracouienſ. Vvladiſlaus rex & Heduigis regina Poloniæ, in honorem uiſitationis Mariæ feſti nouiter inſtituti, regio ſumptu initia fecerunt, & eam cum cœnobio ordini fratrum Carmelitarum, quem Albertus Patriarcha Hieroſolimitanus, anno Domini 1204 monte Carmeli inſtituerat, conſignauerunt.

Monaſterium in Arena fundatum.

Eodem anno die Lunæ, 17. menſis Maij. Maria regina Hungariæ, conſors regis Sigiſmundi, & germana Heduigis reginæ Poloniæ, Budæ mortua eſt.

Mariæ reginæ interitus.

Anno quo ſupra 1395 Collegium pſalteriſtarum in eccleſia Cracouien. de ſedecim presbyteris manualibus, ad cantandum pſalmos Dauidicos, ceſſante cantu ordinario, Vvladiſlaus rex Poloniæ cum Heduigi ſua conſorte inſtituit, & fundauit. Cuilibet decemocto marcas ex Zuppis donatione perpetua largiendo. Collationem uerò & omnimodam ipſorum diſpoſitionem Epiſcopo & Capitulo Cracouienſ. concedendo & transfundendo.

Pſalterij in arce fundatio.

Anno Domini 1397 die decima Decembris, Heduigis regina Poloniæ pro neophitis Lithuanorum, & fidei Orthodoxæ in terris Lithuaniæ plantatione, domum muratam in antiqua Praga coëmit. Cuius poſticus in foſſam uerſus nouam Pragam tendit, & certis uillis pro notabili ſumma comparatis, de ſpeciali conſenſu Venceslai regis Bohemiæ, cenſum perpetuum ducentarum ſexagenarum latorum groſſorum Pragenſium, pro præfatis Lithuanis inſtituit. Et Collegium reginæ uocatur, quod in hanc diem, ſed in manibus hæreticorum perſeuerat. Quidam autem hiſtoriæ ignari, Elizabeth reginam Hungariæ tale Collegium poſuiſſe putant, quod propter obliterationem euenit. Sigiſmundus rex Hungariæ eodem anno nulla inuitatione uocatus, in Cracouiam uenit, & ampliſsima humanitate à Vvladiſlao rege Poloniæ, & Heduigi regina exceptus, plures dies in lætitia & ſplendida abundantia deduxit, haſtiludijs publicis per Vvladiſlaum inſtitutis ipſe interfuit, doniſq; regijs acceptis, & conſimili liberalitate remiſsis, in Hungariã lætus rediit.

Sigiſmundus rex Hungariæ Cracouiæ hoſpes.

Anno Domini 1399 ſacramentum diuiniſsimæ euchariſtiæ in pratis ciuitatis Poſnanienſ. eſt repertum quod mulier quædam, die Veneris quindecima Auguſti, in monaſterio fratrum prædicatorum, poſt procurationem ex ore ſumens, Iudæis uendere uoluit. Ob cuius rei deuotionem Vvladiſlaus rex Poloniæ in eodem loco prati, eccleſiam corporis Chriſti initiando, chorum de latere cocto in altum extruxit: & cœnobium fratrum Carmelitarum, apud præfatam Eccleſiam fundauit. Dans eidem in dotem, ſuſtentationemq; molendinum regium. Corpus uerò eccleſiæ expoſt de beneficijs chriſtifidelium adiectum & completum eſt.

Anno Domini 1400 Petrus Viſz Epiſcopus Cracouienſ. ad petitionem magnifici Ioañis Palatini Sandomirienſ. in oppido eiuſdem magnifici Ioannis Tharnovv, ex eccleſia parochiali beatiſsimæ Mariæ uirginis, Collegiatam erexit. De prouentibus eccleſiæ tres prælatos creando. Præpoſitum cui curam animarum, & Vicariorum commiſit. Cuſtodem & Cantorem. Item duos Canonicatus & præbendas, quorum uni prouentus prębendę in caſtro Tarnovv. Alteri prouentus altaris ſancti Bartholomęi attribuendo, erexit. Et collationem tam dignitatum, quàm prębendarum, prȩfato Ioanni Tarnovvski, Palatino Sandomirienſ. & poſteritati ſuę, ſexus duntaxat maſculini reſeruauit. Item quinque Vicarios Canonicas cantaturos, per Prȩlatos & Canonicos ſoluendos inſtituit. Proceſſu autem temporis ſub pontificatu Alberti Iaſtrzembiecz, ad petitionem Ioannis de Tarnovv Palatini Cracouienſ. filij prędicti Ioannis palatini Sandomirienſ. alij duo Canonicatus prębendati in eadem Tarnouienſ. eccleſia fuêre inſtituti.

Eccleſia Collegiata in Tharnow fundata.

Eodem anno in principio quadrageſimę Cometes apparuit. Et in ęſtate commiſſo conflictu Temerlanes Tartarorum imperator, uictum Peſaitem, ſeu Bayzetum imperatorem Turcorum captiuauit.

Tartarorum Imperator captus.

Hungari quoq; in ſequenti anno, ſcilicet 1401 Sigiſmundum regem ſuum in die ſancti Vitalis captiuauerunt.

CAPVT

CAPVT L. LIBER IIII.

Liuonia uaſtata.

ANno Domini 1401 Magiſter Liuoniæ Lithuaniam hoſtiliter ingreſſus, eam multifariè uaſtauit. Vitovvdo, quia inferiorem ſe ſenſit, reſiſtentiam non faciente, ſed Liuonitis diſcedentibus, clàm eos inſequutus, Liuoniam ferro & igne uaſtauit, oppidumq; munitum Dvvina cœpit & caſtrum expugnauit.

Smolanſko expugnatum.

Vaſilo Smolenſ. interijt.

Anno Domini 1403 coadunato exercitu Vitovvdus, terram Smolnenſem, quam decem annis bellis turbauit, & aſsiduè uaſtauit, poſſedit: caſtrumq; Smolenſzko obſidione uallando, cum ſuorum diſpendio cœpit. Vaſzilo autem dux Smolnenſ. amiſſo ducatu ſuo, in Hungariam fugit, & annis pluribus in obſequijs Sigiſmundi regis Hungariæ uerſatus, in cuiuſdam caſtri conquiſitione interijt. Eodem anno Cometes inter orientem, & ſeptentrionem, in fine Martij, & principio Aprilis in ueſpera apparuit, caudamq; in Septentrionem porrexit. Anno quo ſupra tredecima Nouembris Albertus Iaſtrzembiecz, Epiſcopus Poſnanienſ. collegium Manſionariorum, pro decantandis horis beatæ Mariæ, in eccleſia Poſnanienſ. fundauit. Conferens pro dote eidem aliquot altarium Poſnanienſ. Eccleſiæ introitus. Item duas decimas menſæ Epiſcopalis, circa Kaliſz & Odolanovv, in uillis Glogovva, Bandeſzino, Crapa, Sczuri, utrumq; Galanski, Iankovv, &c. Ordinãs ut Vicarij Poſnanieñ. huiuſmodi mãſionarias habeãt, & tertia pars eorũ horas, miſſas, & officia manſionariorũ expleãt.

Conuentus regum.

Anno Dñi 1404 conuentio inter Vvladislaũ Polonię, & Venceslaũ Bohemię, reges, in Vvratislauia pro feſto ſancti Iacobi celebrata, & fœdus perpetuum inter reges & regna ſancitũ, utq; pro qualibet neceſsitate, regi Bohemię quadraginta lanceis rex Poloniæ auxilium præſtaret compromiſſum eſt.

Collegiata eccleſia in Varſzouia.

Anno Domini 1406 die Mercurij quinta menſis Ianuarij, Ianuſsius dux Mazouiæ, & dominus Czirneñ. de conſenſu Alberti Iaſtrzembiecz Epiſcopi Poſnanienſ. in Eccleſia parochiali ſancti Ioannis in Varſzouia, Collegiatam eccleſiam fundauit, & tres præbendas de ſacello ſanctorum Petri & Pauli caſtri Czirſzko in illam tranſtulit. Item de eccleſia parochiali Tharczin fundauit præpoſituram, de eccleſia in Varka Cuſtodiam, de eccleſia Varſzouienſ. Decanatum. Item ſeptem alias præbendas Canonicales ſuper uillis, cenſibus & decimis manipularibus fundauit, quas & quos præfatus dux Ioannes cuilibet deputauit præbendarum. Item quatuordecim Vicarios perpetuos, horas in eadem eccleſia Varſzouienſ. expleturos, fundauit.

Cracouianus tumultus in ſceleſtos Iudæos.

Añno Dñi 1407 feria tertia Paſchæ, quæ erat uigeſimaſeptima dies Martij. Concionãte & prædicante ad populum in Eccleſia ſanctæ Barbaræ Cracouiæ. Magiſtro Budek Canonico Vislicieñ. & exponente, quòd nocte præcedenti Iudæi infantem Chriſtianum necauerunt, & abominabilia in ſanguine eius peregerunt. Item quòd in ſacerdotem ad ęgrotum ſacramentum deferentem lapides iniecerunt. Vniuerſus populus quaſi ſignò dato, in Iudæos irruebat, & pluribus interfectis, ſpolia ex eis retulerunt. Clemens autem de Moskorzovv, Caſtellanus Vislicienſ. & Capitaneus Cracouienſ. & Nicolaus Lithvvos procurator generalis cum militibus armatis accurrentes, ſeditionem & ſpolia reſtrinxerunt. Factaq; tranquillitate, & militibus pro cuſtodia Iudęorum relictis, diſceſſerunt. Maximo deinde omnium conſenſu ex uniuerſa ciuitate concurſum, & ſpoliatio, direptioq; atq; ſtrages Iudæorum, quam nemo inhibere poterat, ex integro inſtaurata eſt, & domus Iudæorum incenſæ. Et dum nemo reſtringeret, aliquot plateæ circum Collegium Artiſtarum, ubi pro tunc Iudæi commorati ſunt, ſed & ædes ſanctæ Annæ conflagratæ ſunt. Collegium verò Artiſtarum, maximo conatu à ſtudentibus uix defenſum eſt. Aliqui autem Iudęorum diſcrimen mortis euitaturi, in turrim ſupra ianuam ſanctę Annę uicinam, ſe receperunt. Et quum uſq; propè crepuſculum ueſpertinum ſe defenderent, igne adhibito ſuccenſi, ſe ultro dederunt. Durauit autem huiuſcemodi ſtrages ab hora ſexta diei uſq; ad crepuſculum, ſub qua plures Iudęi fuerunt cęſi, nonnulli uerò cum pueris baptiſati. Anno quo ſupra duodecima Octobris, Iacobus de Cobilani, miles de domo Grzimalitarum, à Vvladislao rege Polonię, quaſi ſtupri cum regina Anna reus captiuatus, compedibus in caſtro Leopolieñ. ſuperiori incluſus eſt. Et Andreas Tanczinski de domo bipennium, ſimiliter inſimulatus in caſtro Cracouieñ. Nicolaus uerò Chrzanſtovvski de domo Strzegomia eodem probro inſimulatus, exulauit.

Sectæ Ioannis Huſz origo & fomes.

Circa hæc tempora hereſis Viclephiſtarum in regno Bohemię & urbe Pragenſi initium cœpit, per Ioannem Huſz ſuſcitata, in Anglia olim per Ioannem Vicleph ſeminata. Ioannes ſiquidem Huſz de prębenda Pragenſ. per quoſdam impetrantes ſpoliatus, quum eſſet ingenio acer, & lingua facundus: Dialecticis & peregrinis quæſtionib. multum oblectatus, adepta doctrina Viclephiſtarũ

tur-

turbauit Magiſtros Teuthonicos, quibus admodum infeſtus erat, cupiens eos ſtudium Pragen̄. relinquere, quod quum non ſuccederet. A' Venceslao rege Bohemiæ impetratum eſt, ut Teuthonicis excluſis, gymnaſium Pragen̄. per Bohemos regeretur. Qua ignominia Magiſtri & ſcholares Teuthonici commoti, Praga relicta, apud Lipsko ciuitatem Miſznæ uniuerſale ſtudium erexerunt. Tunc Ioan̄es Huſz ſcientia magnus, lingua promptus, & potens propter uitam mundam, & exemplarem, actusq; claros, ex prædicatione apud ſcholares, uulgusq; facilè dilectus, hereſis uirus plantauit. Venceslao rege diſsimulante, & Sophia regina Bohemiæ de Bauaria eam nutriente. Aduenit tandem alia noua peſtis, Petrus namq; Dreſnenſis in Pragam è patria Miſzna pulſus uenit. Ex cuius ſuggeſtione Iacobellus etiam patria Miſznenſ. populum publicè commonere cœpit, ut communionem calicis non negligerent. Cui heretici conſenſere, haud modica geſtientes lætitia, quòd articulum inueniſſent, in euangelica ueritate fundatum, per quem Romanæ ſedis ignorantia, & negligentia, ut putabant, redargui poſsit. Videns Sbinco, aliàs Sbigneus, Pragenſis Archiepiſcopus Venceslao rege inertia torpente, hæreticos impunè multiplicari, & in regno Bohemiæ debacchari, ad Sigiſmundum regem Romanorum, & Hungariæ ſe contulit, obſecrans, ut Pragam perſonaliter ueniret, & hæreſim fratris negligentia inductam extingueret, quo pollicente, & differente, & Sbinco apud Poſonium in Hungaria expectans, mortuus eſt. Eiq; Albicus natione Bohemus, Sigiſmundo propter peritiam medicinæ charus, ſuffectus eſt, qui ſuæ auaritiæ conſulens, fomentum ſurgentis hæreſis neglexit, quæ intantùm proceſsit, ut hæretici ſpiritualium bona occuparent. Differente igitur Sigiſmundo rege Hungariæ aduentum, Albicus ſedem Archiepiſcopalem refutauit: & Conrado de Veſtphalia pro eo in Archiepiſcopum electo in præfatam hæreſim lapſo, grex ferè uniuerſus, paſtore errante, ſcandaliſatus, in præcipitium actus eſt. In aliam quoque fœdam inſaniam, quæ Picardorum hæreſis appellatur Bohemia poſtea, circa annum Domini 1420 incidit. Nam Picardus quidam ex Gallia Belgica in Bohemiam penetrans, & plebem ſibi concilians, nudos utroſq;, mares ſcilicet & fœminas incedere perſuaſit, Adamitaſq; uocauit. Se uerò quandoque filium Dei, quandoq; Adam aſſeruit, nonnunquam Orecz, id eſt, patrem uocari iuſsit. Prodigia & miracula fecit, & præſtigijs, quibuſdam plebem decepit, auesq; & beſtias iuſſu ipſius obedientes, aduocatas cœpit, & connubia ſuis permiſcua (allegando ſcripturam, Creſcite & multiplicamini) permiſit. Atq; cum his inſulam Amne Liſzmicio cinctam incolens, uicinos agreſtes cædibus & ſpolijs laceſsijt. In quos Ziſzka, quamuis ſceleratus & Huſsita hereticus, tamen ſcelus ſpurciſsimum abhorrens, exercitum duxit, inſulaq; expugnata, Adamitas omnes gladio & igne deleuit. Duobus tm̄ reſeruatis, ex quibus ſuperſtitionem gentis cognoſceret, & hi dum mactarentur, & incenderentur, ridentes, cantantesq; occiſionem, & incendia pertulere. Fuit & alia in Bohemia hæreticorum factio Orebitarum appellata, quæ territorium Cretenſe, uicinaſq; fidelium gentes magnis affecit cladibus. Verum his temporibus binæ duntaxat ſuperſunt in Bohemia ſectæ hæreticæ, Huſsitarum, & communionis calicis, ſeu ſub utraq; ſpecie, pro una: & fratrum ſeu Valdenſium pro altera computatæ.

Exordium ruinæ Pragenſis Vniuerſitatis.

Petrus Dreſnēſis hæreſis multiplicator.

Archiepiſcopi reſiſtentia.

Ecce Picardorum inſana origo.

Adamitæ.

Orebitæ.

Hæreticorum ſectæ.

CAPVT LI. LIB. IIII.

ANno aūt Dn̄i 1411 die ſexta Decembris. Ioan̄es Cropidlo Epiſcopus Vvladiſla. & dux Oppolien̄. in pretorio Vvratiſla. captus eſt. Ob quod Venceslaus Epiſcopus Vvratiſla. ciuitatem Vvratiſla. interdicto eccleſiaſtico ſubiecit.

Interdictū ob captiuitatē ducis Oppolienſ.

Anno præfato 1411 Ioannes papa 23. ad inſtantiam Vvladiſlai regis Poloniæ ex Haliez in Leopolim metropoliticam dignitatem tranſtulit.

Anno Domini 1412 Arneſtus dux Auſtriȩ Cracouiam ueniens, in coniugem Cimbarcam filiam Semouiti ducis Mazouiȩ, neptem regis Vvladiſlai, ex ſorore germana, accepit, de qua Fridericus tertius Imperator Romanorum natus eſt, qui pluribus annis impetrauit. Eodem anno Petrus Viſzh Epiſcopus Cracouienſ. allegante aduerſam eius ualetudinem, Alberto Iaſtrzembiecz per potentiam regis Vvladiſlai, obtinente conſenſum Ioannis Papȩ uigeſimi tertij, in Epiſcopum Poſnanienſ. translatus eſt, & econtrà Albertus Iaſtrzembiecz Epiſcopus Poſnanienſ. in Epiſcopum Cracouienſ. oblatus eſt. Et depoſt citò Petrus Viſzh in Czanſzim prædio epiſcopatus Poſnanienſ. mortuus eſt.

Petrus Viſzh Epiſcopus mortuus.

Anno Domini 1413 Henricus de Plavven Magiſter Pruſsiæ per Commendatores captus,

Michael Kochmeiſter Magiſter Pruſſiæ.

ptus,depoſitus,& incarceratus eſt: & pro eo Michaël Kochmeiſter, nouæ Marchiæ Aduocatus,ſurrogatus.

Valachorum homagium.

Imperatoris Græcorum & Patriarchæ legatio.

Anno Domini 1 4 1 5 Alexander Moldauiæ Voieuoda, cum ſua conſorte, & militum multitudine, ad regem Vvladislaum profeſto Pentecoſtes in Sniathin uenit, & cum omnibus ſuis Boyarijs terræ Valachiæ ſolenne fidelitatis homagium regi in maieſtate ſedenti,præſtitit. Sub eodem tempore,nuncij Patriarchæ & Imperatoris Græcorum, cum literis & bullis plumbeis ad regem uenerant, petentes, ut eis à Turcis multifariè laceſsitis, & oppreſsis, frumenti tantummodo largitione ſubuenire dignaretur. Rex autem petitam quantitatem frumenti in portu ſuo regio Kaczubrzeovv recipiendam conſignauit. Anno quo ſupra feria ſexta pòſt corporis Chriſti, hora tertiarum, adeò notabilis eclipſis Solis fuit,ut alites ſubita caligine deterritę,in terram deciderent. Et ſydera nõ ſecus,quàm nocte collucerent.

Infignis Eclipſis Solis.

Ioannis Huſſæ combuſtio.

Eodem anno Ioannes Huſz, in Concilio Conſtantienſ. ut hæreticus damnatus, à brachio ſæculari igne crematus eſt, & cineres ſui in lacum, qui Conſtantiam præterfluit, proiecti ſunt. Tanta tamen caligo Bohemorum animos obduxit, ut ſuum Natalem, ſexta die Iulij, perinde atque ſancti ac martyris ueneranda celebritate in hanc diem colunt.

Gneznenſ. primas.

Anno Domini 1 4 1 6 feria quarta proxima poſt feſtum ſanctæ Catharinæ, Ioannes Rathiborienſ.& Oppauienſ.dux,in eccleſia S.Mariæ in Rathibor,de conſenſu Venceslai Epiſcopi Vvratislauienſ.eccleſiam Collegiatam fundauit,de duobus Prælatis, uidelicet, Præpoſito & Decano,& de duodecim Canonicis,totidemq́; uicarijs. Eodem anno Nicolaus Archiepiſcopus Gneznenſ.à Concilio Conſtantienſ. Primatem ſe Polonicæ Eccleſiæ declarari per ſpeciale priuilegium obtinuit: ab eoq́; tempore ipſe & ſui ſucceſſores Archiepiſcopum & primatem Eccleſiæ Gneznẽ.ſeſe inſcribunt.

Switrigal captus.

Anno Domini 1 4 1 8. Dux magnus Lithuaniæ Vitovvdus,ſuſpicione ductus,ducem Boleslaũ Svvitrigal captiuauit,& in caſtro Crzemyenyecz detinuit. Suitrigal autem conſpiratione cum Ruthenis facta,in nocte Paraſcheue dñi ſolutus, Conrado Polono caſtri Prȩfecto obtruncato,ad Sigiſmundum Romanorum & Hungariȩ regem fugit. Poſtea interuentu Vvladislai regis Poloniæ Germani ſui,per Vitovvdum admiſſus & ſuſceptus,Bransk,& Nouogrodek,Szeuiroski in poſſeſsionem uſq; ad obitum ducis Vitovvdi tenuit. Sub eodem anno,mortuo Zoldan Zeledin Tartarorum imperatore,qui Vvladislaum regem Poloniȩ,& Vitovvdum magnum ducem Lithuaniȩ in Prutenicis expeditionibus iuuerat, Keremberden filius eius in paternum ſolium euectus,Alexandro Vitovvdo hoſtilia intentauit. Contra quem Vitovvdus alium principem Tartarorum Bethſubulan,quem moderni Tartari Tachtamiſz Czar appellant in imperatorem apud Vilnam Trabea, de purpura aurea ueſtitum creauit, & conſtituit, & gentes ſuas Tartaricas gentibus illius adiungens. Ad dimicandum contra Keremberden tranſmiſit,qui in pugna atroci à Keremberden uictus,capite truncatus eſt. Non poſt multos dies, & ipſe Keremberden à germano ſuo Ieremſerden occiſus. Is autem ducem Vitovvdum non ſecus, quàm ſuus genitor coluit,& ferè ſingulas expeditiones cũ Alexandro Vitovvdo obibat.

Mutuus conflictus principũ Tartarorum.

Venceslai regis Bohemiæ interitus.

Ziſka Vyſſegrad Caſtrum occupat.

Anno Domini 1 4 1 9 Venceslaus rex Bohemiæ, paralyſi correptus, aſsiduè decem octo diebus fratrem,& principes in auxilium uocans, die Mercurij ſedecima menſis Auguſti, quum annis quinquagintaquinq; regnaſſet, è uita exceſsit, nocte tumulatus,omni pompa funebrali omiſſa,propter Viclephiſtarũ metum. Ioañes Ziſzka bellis exercitatus, Huſsitarũq; ueneno infectus, coadunatis ſibi quadraginta millib. pugnatorũ hȩreticorũ arcem Viſſegradeñ.inuaſit,Pilſznamq́; ciuitatem Bohemiæ oppugnauit. A`qua repulſus,locum tutum & munitum non habens,ad Liſzmicium amnem ſub hoc tempore conſedit,& ciuitatem conſtruxit.Imperando ſuis,ut quiſq; prout tentoria fixerat domos ſibi ȩdificaret,nomenq; ciuitati Thabor impoſuit. Cuius maiorem partem fluuius Luſzmicius abluit,reliquum torrens non modicus ambit.

Tabor ciuitas erigitur.

Praga abſque periculo obſeſſa.

Anno Domini 1 4 2 0 Sigiſmundus Romanorum,& Hungariȩ rex, cum forti exercitu de Vvratislauia circa feſtum Ioannis Baptiſtæ egreſſus, Pragam obſedit. Pragenſibus portas die, noctuq; non claudentibus, ſed continuis ac ſecundis eruptionibus obſidentes moleſtantibus. Quod uidens rex Sigiſmundus, dimiſſa Praga,in caſtrum ſancti Venceslai ſe recepit, & coronationem atque inunctionem in regem Bohemiæ, Dominica in die ſancti Iacobi à Conrado Veſtphalo Prageñ. Archiepiſcopo percepit: obſidioneq́;, quam ſex hebdomadis continuauit, ſoluta,& corona materiali regni Bohemiæ, lancea

domi-

domini,& clauo,aliíſq; reliquijs & theſauris receptis,in Hungariam nulla memorabili re in rebelles Bohemos peracta,migrauit.

Reliquiæ ex Bohemia Hungariam delatæ.

Anno Domini 1422.Nicolaus Gneznen̄.Archiepiſcopus,Manſionariam Gneznæ pro decem perſonis,ad explendum officium de Aſſumptione B.Mariæ uirginis, inſtituit. Decimas ſuæ menſæ pro dote in uillis Czeslauicze,Borouuo,Zorauua,Lippini,Luthouuo,Viſznieuua,& Maldratas in Mirczeuuraſsignando. Iſte Nicolaus Archiepiſcopus Eccleſiam collegiatam Sanctæ Mariæ in Ruda,in Eccleſiam Sancti Michaëlis in Vielun tranſtulit.

Manſionaria Gneznenſ. inſtituta.

Anno Domini 1423.domum & ordinem Carthuſienſium in nemore prope Legniczam,Lodouicus Bregen̄.& Legnicen̄.dux in die Sanctorũ Felicis & Adaucti fundauit.

Carthuſiani apud Legnicz à Lodouico fundati.

CAPVT LII. LIB. IIII.

Anno Domini 1425.penultima menſis Iunij.Clauus unus crucifixionis Domini noſtri Ieſu,Vuladislao regi,& Sophiæ reginæ,per Latinum Cardinalem de Vrſinis,Epiſcopum Hoſtien̄.miſſus eſt. Omnium proceſsionum urbis Cracouien̄. debito honore exceptus,& eccleſiæ Cracouien̄.perpetuò donatus. Item eodem anno peſtis in Polonia uiguit.

Clauus Domini Cracouiã donatus.

Anno Domini 1428.Electores Imperij cum magno exercitu Henrico Cardinali Angliæ,Epiſcopo Vinthonien̄.cum mille Anglicorum arcubus illis auxilium perſonale ferente,in Bohemiam intrauerunt.Erat exercitus ingens ualde,ad euertendum Bohemiam ſatis uirium habere creditus.Contra quem Procopius Bohemus, & Biedrzicki fortis obſcuræ & ignotæ præsbyter,Orobitorum ductor,collecto exercitu,proceſſerunt.Ad quorum aſpectum duntaxat aduenientium,omnis ille Alemannorum & Anglicorum numeroſus exercitus,fugam pro prælio circa Taczouu inijt,caſtra omni opulentia referta prædanda hoſti relinquens.Veniebant & Sleſiæ principes electoribus in ſubſidium. Cognitaq; Alemannorum fuga,quiſq; ſibi conſulens,præcipiti feſtinatione domum reuertebatur.Verum Bohemi pulſis Alemannis & Anglicis,Sleſiam ingreſsi,ipſam crudeli cæde & incendio,nemine reſiſtente,depopulati ſunt,& ciuitates uaſtauerunt, Glogouiam maiorem, Czygenhalſz, Veydnam, Falkenberg, Paczkouu, Camyencz,Henrichouu,Opol, Bregam,Frankenſtein,Kanthi,Nouumforum,Heynouu,& ſuburbia Vuratislauiæ, monaſteria diruendo.Anno quo ſupra,Sigiſmũdus Hungariæ & Romanorum rex,caſtrum Golubiecz expugnabat,ueniente q; imperatore Turcorum Omarath,aliàs Calapino,Sigiſmundus obſidione ſoluta,in Tranſyluaniam ſuperato Danubio tranſijt,minorem partem ſui exercitus,propter paucitatem nauium deferens,inter quos Zauiſſza niger de Garbouu,Capitaneus Scepuſien̄.erat,cui,quum rex Sigiſmundus ſcapham miſiſſet, eam renuit,nolens deſerere ſuos comites,& obuiam Turcis proceſsit, illicoq; à Turcis circumfuſus compræhenſus eſt,& galea depoſita,imperatori Turcorum præſentandus ducebatur, duobusq; Turcis ſuper eo contendentibus,inter ducendum caput eius amputatũ eſt Huius Epitaphium Adam Suuinka nobilis de domo Porcariorum,notarius regius & Canonicus Craco.dictauit,quod in eccleſia S.Franciſci Craco.& alibi appenſum cernitur hoc:

Electores imperij Bohemiã ingreſsi.

Bohemorum reſiſtentia.

Sleſia à Bohemis uaſtata.

Caſtrum Golubiecz inuaſum.

Zauiſza niger captus.

Mortuus.

Arma tua fulgent, ſed non hic oſſa quieſcunt,
Diuæ memoriæ miles o Zauiſza niger.

Eodem anno circa feſtum Natiuitatis Mariæ,Semouitus, Kazimirus,& Boleslaus duces Mazouiæ,cum omnibus ſuis uaſallis, fidelitatis homagiũ regi Vuladislao in ornamentis regijs,in thalamo caſtri Sandomirien̄.iuxta turrim ſedenti, præſtiterunt.

Duces Mazouiæ homagiũ præbent.

Anno Domini 1430. Vuladislaus rex Poloniæ relaxauit & abrogauit ſtationes in regno Poloniæ quomodocunq; introductas,per priuilegium de data in Iedlna quod incipit: Vuladislaus Dei gratia rex Poloniæ.Necnon terrarum Cracouiæ Sandomiriæ &c. ſignificamus tenore præſentium quibus expedit uniuerſis. Quomodo libramine ueræ rationis penſan̄.Intemeratæ fidei & inſuperabilis uirtutis cõſtantiam &c.Anno Dñi 1431. Iuliano Cardinali tituli S. Angeli de latere præcedente, Electores imperij in multitudine magna tàm equeſtrium quàm pedeſtrium,exercitu ualido congeſto, Bohemiam ingreſsi ſunt.Bohemi etiam exercitum eorum tenuem Sigiſmundo Koributh,& Procopio ſacerdote ducentibus,contra eos proceſſerunt. Vixq; uiginti millibus ſtadiorũ aberant, quando ingens pauor,cuius cauſa nõ ſuberat,Almannorum animos adeò concuſsit, ut ex denunciatione aduenientium hoſtium. Primũ Marchione Brãdenburgen̄.fugiente,omnes terrore concuſsi,in fugam uerſi ſunt. Caſtris,curribus omni genere diuitiarum & epularum plenis relictis,& per Bohemos captis.Capta fuit & crux legationis, ac ueſtes Cardinalis,& ludibrio à Bohemis habitæ ſunt.

Eodem anno Sabbato in die Conceptionis Mariæ, Heduigis uirgo filia regis Vula-

S dislai

diſlai ex Anna regina, Kazimiri regis in nepte progenita, Friderico Marchioni Brandenburgeñ. deſponſata, mortua eſt, in ſepulchrum matris ſuæ reginæ Annæ ſepulta. Cauſam mortis ſuæ nonnullæ reginæ Sophiæ nouercæ ſuæ aſsignabant, quaſi eam ueneno è uita ſuſtuliſſet.

Heduigis filia mortua.

Anno Domini 1432. Balduuinus de Noris regni Cypri Marſalcus, cum ducentis equitibus, ac duobus filijs ſuis adoleſcentibus, & Petro de Bnin à Iano rege Cypri, Hieruſalem, & Armeniæ, miſſus ad regem Vuladislaum in Visliczam uenit, petebat, ut rex Vuladislaus Iano regi Cypri ducenta aureorum millia mutuaret, ad excutiendum tributum quod Zoldano pendebat, quinquaginta millia florenorum in anno. Poſtulabatq; ut filiam ſuam Heduigim, quam uiuere æſtimabat, filio Iani regis Cypri unico in coniugem deſponſaret. Horum occaſio Petrus de Bnin miles, natione Polonus, celebris & factiuus fuit, qui in Cypro incolatum ſuum figens, talia regi Cypri perſuaſerat. Eodem anno, duodecim ſigna ſeu uexilla, deuicto duce Fetkone, per regium exercitum alijs in caſtro Cracouieñ. addita ſunt.

Legatus à rege Cypri.

Anno Domini 1433. in æſtate, Alexander Voieuoda Moldauiæ morte abſumptus eſt, duos filios è diuerſis matribus genitos, Heliam & Stephanum, aliàs Steczkonem, relinquens. Helias maior natu per patrem dum uiueret ad Voieuodatum & dominium Valachiæ deſignatus & ſublimatus, Steczkonem fratrem eiecit, & matrem ipſius aquis ſuffocauit. Steczko uerò faciem matris fugiens, quum montanos ſibi conciliaret, & à Cęſare Turcarum ſubſidium obtineret, Heliam expulit, qui in Poloniam ueniens. Primum poſſeſsionibus dotatus, ex poſt de fuga quam inierat per nobilem Cola reportatus, in cuſtodiam caſtri Siradieñ. in fauorem Stephani fratris eius eſt traditus.

Alexãder Moldauiæ Palatinus mortuus.

Anno præfato ad faſtigium imperiale Sigiſmundus Hungariæ & Bohemiæ rex, per Eugenium Papam quartum fuit coronatus, & è Roma ueniens concilium Baſilieñ. ne Eugenium Papam quartum deponeret, impediebat. In Bohemia Thaboritæ & Orphani à nobilitate fuſi ſunt, maxima ſtrage utrumque ædita. Procopius ubi ſuos ex ordinibus dilapſos, in fugam ſpectare uidiſſet, hoſtilem impetum aliquanto ſuſtinuit, ſed multitudine equitatus circumuentus, telo iaculatus transfoſſus eſt. Procopius minor in eodem globo pugnans occiſus eſt. Ioannes Czapko Thaboritarum ductor in Coloniam fugit, Haliſz & Menhardus publico edicto iuſſerunt, ut omnes hæretici qui ſtipendia mereri uellent, in horrea proxima agreſtibus excluſis, ſe reciperent. Intrauerantqûe Thaboritarum & Orphanorum pleraq; millia, & illico clauſis horreis, & igne adhibito uniuerſum illud nephariorum hominum, & cædibus madentium agmen conflagratione interijt.

Sigiſmundi coronatio.

Procopij interitus.

CAPVT LIII. LIB. IIII.

ANno quo Vuladislaus Iagello è uita exceſsit 1434. Indicta eſt dies coronationis alterius Vuladislai filij eius natu maioris, ad feſtum Sancti Iacobi Apoſtoli, & grandis multitudo Prȩlatorum, Principum, Baronum, & Communitatum in Cracouiam aduenit. Dux autem magnus in Lithuaniæ Sigiſmundus quum eſſet ualetudinarius, nuncios cum plena autoritate nomine ſuo & Lithuaniæ miſit. Idem Voieuoda Moldauiæ Stephanus, ducesq; Mazouiæ Semouitus, Kazimirus & Boleslaus fecerunt. Spithko autem de Melſtein, Abraham de Sbanſzin Iudex Poſnanieñ. & Ioannes Straſz de Koſczelniki, difficultatem inijciendo, mouerunt quæſtionem. An liceret puerum in regem coronari. Et conſiliarij rationabiliter coronandum reſponderunt, deducentes & confirmantes hoc ex libro decretorum regis Kazimiri, eccleſiæ Cracouieñ. donato. Sicq; tractando, uſq; poſt meridiem tempus protraxerunt. Et poſt meridiem miſſa incepta, Albertus Iaſtrzembiecz Archiepiſcopus Gnezneñ. Vuladislaum primogenitum (quum omnibus lineamentis corporis ad figuram patris accederet) in regem unxit & coronauit.

Vuladislai Iagellonis filij coronatio.

Anno autem ſequenti conuentione in Siradia facta, ut Stephanus Palatinus Moldauiæ in fide & obedientia contineretur concluſum eſt. Nullatenus Heliam dimittendum, uerum conuentione ſoluta, Helias ex caſtro Siradienſi, quod per Petrum Zaffraniecz Palatinum Cracouienſem tenebatur, clandeſtinæ, ut ferunt, euaſit & in Valachiam diuertens, bellis & cædibus eam impleuit. Donec anno Domini 1436. rege Vuladislao inſtante, diuiſio terrę Valachiæ inter fratres Heliam & Stephanum facta eſt. Et Helias partem Valachiæ cum Szoczauua & teloneis, Stephanus uerò alteram cum Albo caſtro & portu maris poſſedit. Venitq; Helias in feſto S. Michaëlis in Leopolim, & homagium regi Vuladislao præſtitit, obligans ſe ducentos currus de piſcibus Huſonum, quadringentos boues pro coquina regis, & quadringentas purpuras, centumq; equis ſingulis annis pro tributo ſoliturum. Rex uerò Vuladislaus caſtrum Halicz eidem in poſſeſsionem, ut illic theſauros ſuos recenderet, conſignauit,

Territorium Valachiæ diuiſum.

Heliæ homagium.

Tandem

Sigiſmundus Imp. mortuus.
Electio regis Bohemiæ.
Alberti coronatio.
Vuladislai exercitus.
Bohemorum pugna circa Thabor.

Tandem Sigiſmundo Imperatore ex Praga egreſſo, & in Znoima, anno Domini 1437. die ſeptima Decembris mortuo, & in Varadino ſepulto. Bohemi inter eligendum bifariè diuiſi, quidam Albertum Hungariæ regem, alij uerò Kazimirum germanũ Vuladislai regis Poloniæ tredecim annos natum ſibi in regem elegerunt, & per notabiles nuncios ſuis electis, electionem intimarunt, inſtantiſsimè rogitantes, ut acceptarent, & cum ſubſidio exercituali aduenirent. Rex ergo Albertus rectiori, qua potuit uia properauit, & Pragam (illa enim partes ſuas ſequebatur) Sabbato ante Iacobi Apoſtoli ingreſſus, in craſtino die Dominico per Philibertum Epiſcopum Conſtantienſem, qui legationis officio nomine concilij Baſilienſis in Bohemia fungebatur, coronatus eſt. Bini uerò Palatini Poloniæ, Sandiuogius de Oſtrorog Poſnanieñ. & Ioannes de Tanczin Sandomirieñ. cum exercitu notabili per regem Vuladislaum ad proſequendum electionem germani ſui miſsi, Bohemiam quotidie affligebant, & rebelles ad obedientiam Kazimiri coarctabant. Rex ergo Albertus electoribus ac principibus Alemanniæ & Hungariæ inuitatis, & conuenientibus cum triginta millibus armatorum, ad exercitum Polonorum ex quatuordecim millibus conflatum, circa Thabor (Thaboritæ enim Kazimirum ſequebantur) peruenit. Et utriq; curribus & foſſatis muniti, non longè diſtantes ſtabant, & particularia certamina quotidie intentabant. Ciuitas tamen Thabor, à dorſo caſtris Polonorum iuncta, magno erat adiumento. Quumq; utriq; exercitui annona defeciſſet, Poloni in ciuitatem Thabor ſe receperunt. Albertus uerò exercitu dimiſſo, Pragam deſcendit. Vuladislaus autem rex Poloniæ, literis ſuorum Palatinorum de fortitudine regis Alberti certificatus, cum exercitu per Sleſiam proceſsit. Et quum propè Opauiam eſſet, uenit ad eum Ioannes de Thanczin Palatinus cum pluribus Polonis & Bohemis. Nuncians exercitus abinuicem diſceſsiſſe, quare ad regnum Poloniæ per Rathibor, Sleſiam igne & ſpolijs uaſtando, diuertit & redijt.

Anno autem ſequenti, ſcilicet 1439. dieta generali pro pace inter Albertum Romanorum & Vuladislaum Poloniæ, eiusq; germanum Kazimirum, reges, pro die Epiphaniæ in ciuitate Vuratislauieñ. conſtituta. Eugenius Papa quartus Ioannem Epiſcopum Segineñ. Concilium uerò Baſilieñ. Alphonſum Epiſcopum Burgeñ. de regno Hiſpaniæ tranſmiſerunt, ubi quum opera legatorum pax perpetua firmari non potuit, fœdus in aliquot annos confectum fuit.

Caſtrum Smiderow obſeſſum.
Alberti mors.
Kazimirus in Hungariæ regem poſtulatus.
Elizabethæ filius infans coronatus.
Cum corona in Auſtriam ductus.

Sub eodem anno Imperator Turcorum Amurates, caſtrum Smiderouu in Raſcia, ſupra Danubium uigintiquinque turribus munitum obſidebat. Ad quem repellendum Albertus Romanorum & Hungariæ rex, precibus & lachrymis Stephani Raſciæ deſpotę uictus, cum exercitu proceſsit. Auditaq; caſtri fortiſsimi per pacta receptione, domum redibat, & peponibus nimium delectatus, dyſenteriam contraxit. Ex qua in uigilia Simonis & Iudæ è uita deceſsit, in Alba regali ſepultus. Prælati ergo & Barones regni Hungariæ, quum Elizabeth regina eorum æſtimante ſe filiam parituram, ad Vuladislaum regem Poloniæ, legatos Ioannem Segnicenſem Epiſcopum, Mathkonem de Taloncz Slauoniæ & Dalmatiæ Banum, Emericum de Machaly magiſtrum curiæ, Ioannem de Peren maiorem, & Ladislaum de Paloncz, miſerunt, quibus anno Domini 1440. in die Septuageſimæ Cracouiam uenientibus, Kazimirus germanus Vuladislai regis cum pluribus Prælatis & Baronibus in obuiam exiuit. Hi in Dominica Reminiſcere in eccleſia Cracouieñ. miſſa ſolenniter celebrata, regem Vuladislaum in regem Hungariæ ſecundum electionem de eo factam poſtularunt, qua acceptata, Te Deum laudamus decantarunt: Omnibusq; præparatis, de Sandecz feria quinta ante Adalberti in Hungariam exiuit, & Sabbato in uigilia Trinitatis, ſuperato in nauibus Danubio, Budam per portam quæ ducit ad Eczelburg, intrauit. Elizabeth autem regina Hungariæ, quum filium Ladislaum peperiſſet, infantulum die Dominico Pentecoſtes in Alba regali, per Dionyſium Cardinalem Archiepiſcopum Strigonienſem, in præſentia Matthiæ Veſprineñ. & Benedicti Iaurienſis Epiſcoporum, Vlrici Comitis Ciliæ, Stephani de Roſgon &c. coronari procurauit. Moxq; infantem Ladislaum, cum corona regni Hungariæ clandeſtinę ablata, in Auſtriam deducendo, Friderico tertio regi Romanorum, tanquàm conſanguineo nutriendum & conſeruandum tradidit: Baronibus uerò Hungariæ ad regem Vuladislaum in Budam confluentibus. Aduenerunt etiam ſub treuga pacis Dionyſius Strigonieñ. Cardinalis & Archiepiſcopus cum Ladislao de Gara Bano Machouieñ. qui in caſtro Budeñ. concluſi, nec dimiſsi ſunt. Donec præfatus Ladislaus de Gara, caſtrum Viſſegradenſe & coronam regni Hungariæ, quæ ſuæ cuſtodiæ deputata habebatur, regi Vuladislao reſtitueret, quo quum pergeret, obligatus cum alijs, coronam non reperit, quoniam per reginam occultè fuit ſublata. Alia itaq; corona reliquiarum capitis Sancti Stephani regis Hungariæ olim præparata, Vuladislaum die Dominico Sancti Alexij in

regem Hungariæ in Alba regali coronarunt, & fomes multorum bellorum inter regem Vuladiſlaum ac reginam Elizabeth & ſequaces eorum concitabatur.

CAPVT LIIII. LIB. IIII.

Vuladiſlaus in Lithuaniam conductus.

DIſcedente rege Vuladiſlao de Polonia, Kazimirum germanum eius de Craco‑uia feria ſexta ante Penthecoſtes exeuntes, duces Mazouiæ Kazimirus & Boleslaus, Ioannes de Czizouu Caſtellanus & Capitaneus Cracouieñ. Dobeſlaus de Oleſznicza Palatinus Sandomirieñ. & cæteri milites electi, habentes in comitatu pluſquàm duo millia lancearum, in Vilnam Lithuaniæ deduxerunt. Et quum Lithuani Kazimirum in magnum ducem Lithuaniæ (iam enim Sigiſmundus magnus dux Lithuaniæ, per ducem Iuuan Czartorziczki Ruthenum genere interfectus occubuerat) poſtularent, Poloni tanquàm rei incommiſſæ, & eis per regem Vuladiſlaum prohibitæ non adquieſcebant. Mane autem Lithuani ſumentes Kazimirum, Polonis interim dormitantibus, in magnum ducem Lithuaniæ eum ſublimauerunt, & uoce ſonora publicantes, Te Deum laudamus cum pulſu campanarum decantauerunt, Lithuaniſq; ut linguam & mores eorum diſceret adiunxerunt.

Kazimirus clandeſtinè ſublimatur.

Sed redeamus unde digreſsi ſumus ad Hungaros. Exercitus Hungarorum & Polonorum Vlricum Comitem Ciliæ, omnium ſeditionum & bellorum ſeminatorem in caſtro Iaurino obſedit, qui clam de caſtro fugiens, ad Elizabeth reginam Poſonium uerſus properabat, ſed eum milites regis Vuladiſlai inſequentes, in ſyluis denſiſsimis latitantem in die Geruaſij & Prothaſij compræhenderunt, & captiuum in Budam deduxerunt. Ladiſlaum etiam de Gara, cum ipſius ſodalibus bellum regi Vuladiſlao intentantibus, conflixerunt & confregerunt. Nicolaus Friſtaczki, aliâs de Vlak, & Ioannes de Huniad, ubi Andream Bothos hominem ſeuerum, & Ericum filium Palatini Thamaſij occiderunt, & caſtra hoſtium circa oppidum Batta diripuerunt. Ob hoc utrumque, tàm Nicolaum de Vlak, quàm Ioannem de Huniad Palatinum Tranſyluanienſem rex Vuladiſlaus creauit. Inſuper Ioannem Huniad propter dexteritatem, animoſitatemq; ipſius, contrà Turcas Capitaneum ordinauit, & caſtra omnia in confinibus Turcorum ſibi in poſſeſsionem & adminiſtrationem aſsignauit. Regina uerò Elizabeth, Ioannem Iskra Bohemum de Brandis, in Caſsouia, Bartpha, Cremnicia, Leutſcha, in caſtro ueteris Zolij, & ferè in tota altiori parte Hungariæ in Capitaneum præfecit, qui ſtipendiarijs accerſitis, fideles & regi Vuladiſlao obedientes ab ipſo auertebat. Ciuitatem Aperiaſz abſtraxit, caſtrum Szariſz fraude intercepit, & caſtrum Kyſzik funditus euertit, deinde oppidum Keſmark ſub Polonis occupauit. Nicolaum Czaika de Iauor, & Petrum Komorouuski in Podolino poſſeſſores, qui ſcalis appoſitis, oppidum Aperiaſz aſcenderant, ſpoliarant, & incenderant, ac regrediebantur, cum ſuo exercitu celeriter conſequutos, captiuauit. Alios uerò cum præda dilapſos perturbauit, & caſtra eorum obſedit, quorum unum poſtea ex pulueribus pixidarum conflagratum eſt. Alterum uerò Brzoſouuicza traditum eſt.

Vlricus Comes uallatus in caſtro Iaurino.

Vlricus captus

Ioannes Iskra Capitaneus creatus.

Molitio Ioannes Iskræ.

Telephus inſuper ciuitatem Agrienſem regi Vuladiſlao parentem inuadens prædatus eſt, & Polonos ac Hungaros captiuauit. Sed Poloni & Hungari collecti, Telephum perſequentes proſtrauerunt, gentesq; eius occiderunt, ipſummet uerò cum aliquot Bohemis & Auſtralibus, Simoni Epiſcopo Agrienſi tradiderunt. At Vuladiſlaus Hungariæ & Poloniæ rex, caſtra & ciuitates quæ Auſtrales in confinijs Hungariæ occupauerant, expugnauit & conquiſiuit. Iulianus de Cæſarinis Cardinalis Sancti Angeli, ad componendum præfata mala, ab Eugenio Papa quarto in Hungariam miſſus, pluribus uicibus de Buda in Iaurinum & econtra diſcurrens, & conditiones unionis comportans, pacem inter regem Vuladiſlaum & reginam Elizabeth compoſuit, quam ſubitus mœror conſequutus eſt. Elizabeth enim regina dolore matricis & diſenteria tertia die extincta, in Alba regali, in ſepulchro Alberti mariti ſui tumulata eſt. Tunc rex Vuladiſlaus, caſtra, ciuitates telonea, in Polonia abligans & arendans, ſingulis quæ contra Turcas neceſſaria uidebantur comparatis.

Iulianus de Cæſarinis Cardinalis.

Elizabeth reginæ mors.

Anno Domini 1443. in die Mariæ Magdalenæ, cum magna militum caterua, cum Iuliano Cardinali legato, & cruce ſignatis è Buda egreſſus, ad Albam Nandor contendit, & circa Salſum lapidem Danubio ſuperato, terras hoſtium ingreſſus, oppidum Sophia expugnans, conquiſiuit. Sic & alia caſtra, ciuitatesq; in Raſcia per Turcas occupata, compræhendit. Et quum ab exploratoribus Turcarum exercitum in propinquo fore didiciſſet, plura millia pugnatorum cum Ioanne Huniad miſit, qui ex improuiſo eos inuaſit & proſtrauit. Ex eoq; prælio quatuor millia captiuorum, & ſigna militaria nouem compræhenſa reduxit. Pertranſierat rex Vuladiſlaus totam Romaniam, ad Macedoniamq; peruenerat, quum Turcarum Cæſar magnum exercitum cum affine ſuo Palatino Nathuliæ

Vuladiſlai expeditio in Turcas.

tranſmiſit.

tranſmiſit. Vt alpes & ſtrictiſsimos meatus Romaniam & Macedoniam diſterminan-
tes,tueretur, & regem Vuladislaum, ne montes tranſiret,prohiberet. Verum Baſſa cer-
nens Turcas ſuperiores & plures fore,exercitum regium aliquotiens inuaſit,ſed adeò ma
gna clade fuſus eſt,ut & ipſe Palatinus Nathuliæ dux exercitus alijq; Turcæ principales ca
perentur. Reliqui uerò ad montes fugierunt,quos rex Vuladislaus uſque ad radices mon
tium inſequens,in uigilia Natiuitatis Chriſti,tota die à mane uſque ad ueſperam, durum
ſibi & ſuo exercitui à denſiſsimis ſagittis & iactis ſupernè iaculis, Turcarum certamen ſu-
ſtinuit,tresq; ſagittas rex excœperat,tamen armis protegentibus innocuas. Ex aduerſo au
tem machinarum ictibus certos Turcarum globos proſternebat. Sed inædia præmente,
læſioneq; plurium à ſagittis Turcarum creſcente,à clauſuris mōtium diſceſsit, & Turcas
inſequentes,illico conuerſus,magna ſtrage cōfrègit,ut de cætero nullus ſuum exercitum
auderet laceſſere. Narrat hiſtoricus Hungarorum, Ioannem de Huniad, & non regem
Vuladislaum hunc triumphum in ordine ſextum,& alios priores quinque conflictus ui-
ctorioſos cum gentibus regijs peregiſſe,tandem poſt quinq; menſes cum ingenti præda
exercitum ad caſtra regia reduxiſſe, & uexilla uictoriæ regi obtuliſſe. Sicq; rex & Ioannes
de Huniad promouēdo greſſum,ad Albam Nandor,deinde per Hungariam Budam nu-
dis pedibus cum ſignis hoſtium captis,clero & populo obuiam proceſsionaliter egreſſo
glorioſos intrauiſſe, & ſigna hoſtium in eccleſia uirginis Mariæ ciuitatis Budeñ.futura
pro memoria appendiſſe, ſed iam uetuſtate conſumpta defluxerunt. Sed tu Philippum
Calimachum lege.

Multiplices caſus hominū.

Opinio triumphi.

CAPVT LV. LIB. IIII.

CVMq; Reges & Principes Catholici regem Budam aduenisse comperiſſent.
Vniuerſi,legatos aut literas diſertiſsimas ad eum miſerunt, & in alteram contra
Turcas expeditionem animauerūt, pollicentes ſe auxilia terra, mariq; ei præbi-
turos. Polonorum uerò nuncij aduenientes,ut paternum regnum reuideret,pre
cati ſunt,quoniam eo abſente,Tartari Poloniam uaſtaſſent,& Sleſitæ furtis ac ſpolijs eam
attriuiſſent, & adiunxerunt, ut una expeditione contra Turcas contentus,alteram non
obiret. Superuenerunt & Amuratis Turcarum Imperatoris legati, rege Vuladislao cum
Iuliano Cardinali,& nobilibus Hungariæ,in Segedino agente, pacem temporalem aut
perpetuam cum eo & regno Hungariæ firmare poſtulantes, & conditiones adiungen-
tes. Vt omnibus caſtris in Raſcia conquiſitis,uidelicet Golubiecz Zarnouu,Smiderouu,
Cruſſouiecz, Kouin, Seuerin, Srebrnik, Oſtruuicza,Nouobardo, Szurin,Koſznik,Ko-
perhā Procopia,Laſcouiecz,Zelenigrod,& toti Raſciæ,atq; parti Albaniæ,quas Deſpota
tenebat. Turca perpetuò cedat Baſſa Nathuliæ,duoq; filij Deſpotæ ex captiuitate ſoluā-
tur. Bulgaria tota ſub Turca permanēte. Hæc legati Turcarū. Qua legatione in conſiliū
reiecta, pax in decennium ſub conditionibus appoſitis compoſita eſt,& iuramentum par
te ab utraq; præſtitum eſt,quod utinam nunquā depoſitū fuiſſet. Superuenientibus autē
literis à Franciſco tituli Sancti Clementis Cardinali, claſſis apoſtolicæ Capitaneo. Item à
præfectis galearum ducis Burgundiæ,Venetorum Ianuenſium, forti exercitu ſtrictū ma-
re,ne Turci ex Nathulia in Romaniā traijcerent,ſufficienter prouidiſſe: Imperatoreq; Cō
ſtātinopolitano Ioanne Palleologo maximā ſpem uictoriæ promittente,eo Iuliano Car-
dinali autoritate apoſtolica iuramentum caſſante atq; diſſoluente.

Auxilium Catholicorum Principum.

Turca pacem poſtulat.

Legatio alia Conditionalis adiuncta.

Rex Vuladiſlaus cum nouo exercitu circa uigeſimam Septēbris, anni Chriſti 1444,
à Segetino caſtris motis, iam tunc caſtra Smiderouu, Golubiecz, & alias omnes in Raſ-
cia munitiones, Deſpotæq; geminos filios Turcis conditionibus fœderum ſatisfacienti-
bus,reſtituentibus,imò reſtitutis,non per Raſciā,ut prius,ſed per regnū Bulgariæ iuxta flu
men Danubij tranſijt,obmiſſis ad latus dextrum uerſus meridiē urbibus Philopoli & An
dronopoli,donec quatuor de triginta diebus ad urbem Nicopolim peruenit. Humilis ſi
quidem eſt ciuitas Nicopolis,& cuius præſentia famam diminuit, licet ſit Metropolis in
Bulgaria,ubi rege ſtatiua tenente Palatinus tranſalpinæ Valachiæ,qui & Dracula dicitur
ad eum uenit. Et adorato rege,atq; paucitate exercitus ipſius conſpecta, regi perſuaſiſſe
fertur,ut in Hungariam obmiſſo cœptæ expeditionis itinere rediret. Debilem nimis &
parum numero ac robore, regium exercitum aſſerens (qui uix quindecim millia equitū
continebat,currus uerò onuſti uictualibus,auro,& ſuppellectilibus, ultra quam bis mille
aderant) quum Cæſar Turcarum maioribus potentijs uenationes ferarum exercere con
ſueſſet. Sed ſuperioris anni fortuna & maritimæ claſſis adiutoria Hungaros animabant.
Interea Iulianus Cardinalis legatus,qui ipſo in bello regi ſemper aſtitit, literas à Franciſco
Cardinali Venetiarum, maritimæ claſſis apoſtolicæ Capitaneo, tranſitum Turcarum in
magna multitudine,ex Aſia in Europam,cuſtodia nequicquam prohibente,tranſfretaſſe,

Rex Vuladiſlaus in Turcam agit expeditionem.

Nicopolis Bulgariæ Metropolis.

Dracula precibus annexis diſſuadet.

Potentia Turcæ.

nunciantes accepit,& quod claſſis maritima apoſtolica prohibere nequiuerit, quin Turcę furtim noctu in paruis cimbis,per inferiorē partem Phari Galiopolis traieciſſent. Hec tamē denunciatio neq; regē terruit,neq; animū ſuum à futuro periculo auertit, & deſcenſū cum exercitu à caſtello Petrzecz iam exuſto faciens, & ab ipſa Nicopoli uſq; ad mare Galatum,qua Meſſembriam itur,intra mōtes penes lacum qui apud caſtellum Petrzecz cœpit originem tranſiuit,donec Varnam peruenit. Varnen. Galaten. & Szunien.metuentes,ſeſe in regis poteſtatem feria ſecunda,nona die Nouembris,dederunt. Eadem autem nocte qua Varnam & alia caſtella rex muniuit, conſpecta ſunt caſtra Turcarum, quorum ignibus cœlum quoque corruſcabat. Mane autem facto feria tertia in uigilia ſancti Martini, una duntaxat hora poſt ortum Solis, Turcas aduentare,& pariter adeſſe,totus ecce conclamat exercitus. Capiunt arma milites, bellorumq; auidi, cœlum & mare uocibus opplent,& tentorijs leuatis acies inſtruunt.Sed ſtatim uexillis auro micantibus extenſis, impetuoſus turbo conſurgens,ea ſcidit, & dilaniauit,ut altum per aërem uolarent: Turci uerò magno ordine,magnisq; copijs,dextrum cornu aggreſsi ſunt, cui Varadien. Epiſcopus præfectus erat. Ibi primū pugna initium cœpit,Hungari primarum acierum,& quatuor uexillorum, Varadien.Epiſcopi Iuliani Legati, Franconis Bani, & præſulis Agrien. primum impetum Turcarum non ſuſtinentes, ſtatim uerſùs Galatam, & montes uerſùs Romaniam fugierunt,quos Turcę ferientes inſequuti ſunt. Valachi pari exemplo hinc inde diſperſi. Reſtitit autem ex quatuor uexillis, uexillum ſancti Ladislai. Ad quod defendendum Iulianus legatus,& Franco Banus uix cum equitibus ducentis accurrerunt: Rex uerò Vuladislaus ubi Hungaros à dextro cornu terga uertentes uidit, ubi plus aduertebat,interponi diſcriminis,uelut alter Cęſar inuaſit, & omnes quotquot offendit,aut morte afflixit, aut in errorem, fugamq; conuertit. Regis exemplum Palatinus Ioannes Capitaneus exercitus ſequutus eſt,magnoq; in Turcas animo irruens, quatuor millibus paſſuum Rex cum Palatino Turcas perſequebatur.

Tartarorū, & Hungarorum conflictus. Hungarorum fuga. Vuladislai animoſitas. Turcæ cæſi, et fugati.

CAPVT LVI. LIB. IIII.

Euerſus poſtea Rex, poſtquam uexillum ſancti Ladislai acriter expugnari uidit,pro liberatione accurrit. Cuius præſentia Turcę terrore conſternati,partim cæſi,partim in fugam conuerſi ſunt tria millia Turcarum in illo duntaxat loco corruiſſe uiſa ſunt. Exigua tamen ſtrages in Turcis apparuit, propter nimiam eorum multitudinem,dum recentes,& nouæ acies uictis,& proſtratis ſuccederent.Inuaſit præterea Rex, & quaſdam copias Tartarorum electiſsimorum proſtrauit. Fluxerat & conſumpta iam fuit maxima pars diei, & campus cadaueribus ſcatens utrique hoſti terrori fuit.Itaq; cuncto Turcarum equitatu nutante,& ad fugam ſpectante,ſola Cæſaris Amuratis caſtra innumerabilibus peditum Ianczaronum agminibus munita, ſuo in loco cū timore ſtabant.Rex ergo Vuladislaus cū agmine pro cuſtodia ſui capitis deputato, in pedeſtres Ianczaros appellatos diuertit,nec ſine damno ingenti, ac læſione ſuorū militum, & equorū. Nam Ianczarones in uno loco firmati, & longis ſcutis, ne læderentur,in terrā defixis,protecti.Adeò frequentes emittebant ſagittas, ut aër quaſi grandine è cœlo cadente oppleretur:dumq; terribilis eſſet, tum multitudine,tum ſagittarum miſsione:pedeſtrium Ianczaronū acies,omnibus diſsimulātibus,regio mandato,Polonorū milites in illam irruerunt. Deinde rex ipſe,deſertor ſuorū militum eſſe nolens, pugnæ mediæ ſe ingeſsit,& magnam ſtragem in pedeſtri illo exercitu egit. Adeò ut Ianczarones ipſi nutabundi,& deliberabundi preſſo gradu ſiſterent,ſed multitudine Ioannes de Huniad territus,è prælio per fugam ſe ſubduxit, & Regi Vuladislao, frequentibus nuncijs,ut pugna & acie obmiſſa ſecum una, & locorum peritis, fuga ſe ſaluaret, intimauit. Rex uerò animo feroci reſpondens, ſibi & ſanguini ſuo fugam competere negauit, nec honeſtatis eſſe regiæ,& uincere uelle,& fugere. Rex itaque,quem Poloni ſui fortiſsimi nunquam deſeruerunt,uſque ad crepuſculum noctis cum hoſtibus dimicauit. Nocte autem ſuperueniente,utraque pars uictā ſe credens,abijt.Hungari autē tanto terrore perculſi fuerunt,ut quæcunq; opaca & inuia loca,per arbores,per ſaxa,per denſiſsima nemora,uelut in apertos,& planos campos,tenebroſa nocte cōcurrerunt. Plerią; de exercitu regio nocte tota, atq; die ſequenti pacificè ſteterunt,aſsiduè reditum Regis, & totius exercitus expectantes,& in eadem æſtimatione ipſi quoque Turcę uerſabantur. Auſi enim non fuerunt ſequenti die,uel(ut ferunt alij)tertia die,uſque iam ueſperè regios currus inuadere,metuentes,ne Chriſtiani milites ad currus reuerſi fuiſſent. Iulianus Cardinalis(ut Hungari referunt)inter caſtra,& currus, cum alijs religioſis occiſus eſt. Noſtri uerò Poloni eum cum Ioanne de Huniad fugiſſe,atque à conſortio ipſius Ioannis diſtractum, dum in rara ſocietate ad

Copiæ Tartarorum uictæ. Vuladislai in Ianczaros irruptio. Ianczaronum reſiſtentia. Polonorū milites decertant. Ioannis de Huniad fuga. Conſtantia Polonorum. Hungarorum fuga. Super morte Iuliani Cardinalis opinio.

tate ad Danubium perueniſſet, à quodam Valacho, qui in parua cimba unum duntaxat ipſum traijciebat, cognito auro, quod geſtabat, & cuius pondere cimba demonſtrabat molem, occiſum eſſe, & corpus exanime, ſingulis ueſtimentis, & auro ſpoliatum, in Danubium proiectum fore affirmant. In hac pugua octuaginta millia hominum cæſa ſunt, de qua Hungari pro maiori parte ſalui reuerſi ſunt: Polonorum uerò præter duos nullus euaſit. Saluati enim ſunt per fugam, Ioannes Rzeſzouuski de domo Polukoza, expoſt Epiſcopus Cracouien. qui pugnæ propter uulnerationem intereſſe non ualens, in curru regio decumbebat. Et Gregorius de Szanok, in Archiepiſcopum Leopolienſ. promotus, de domo Streparũ. Rex uerò Vuladislaus, poſtquã bellum nocte direptum eſt, nuſquã apparuit, nec eſt repertus, qui eum aut capi, aut interimi uiderit: ſed omnibns teſtantibus uno ore, magnam ſtragem propria manu in Turcis commiſit. Fuit autem Vuladislaus Regum optimus, homo condecentis proceritatis, fuſca facie, nigris crinibus, in armis ſtrenuus, in ſuos beneuolus, morum honeſtate præclariſsimus, mente & animo compoſitus. Perijt anno regni Poloniæ decimo, regni autem Hungariȩ quarto, ætatis ſuæ uigeſimo primo, anno uerò Domini 1444.

Vuladislai interitus.

Anno Domini 1435 dux Suuitrigal conſilijs Sigiſmundi Imperatoris Romanorum animatus, cum Prutenis, Ruthenis, Liuonitis, Tartaris, & duce Sigiſmundo Koributh ex Bohemia regreſſo, Sigiſmundum magnum ducem Lithuaniæ inuaſit, ſed per Lithuanos, & præſidia Polonorum, in tutelam ei per Polonos cum ductore exercituum Iacobo Kobilienski miſſorũ contritus eſt, captusq; fuit in eo conflictu dux Sigiſmundus Koributh, & quidam Sigiſmundus Roth, regni Poloniæ magnus perſequutor atq; hoſtis. Et ambo aquis ſuffocati ſunt.

Sigiſmundus dux Lithuaniæ inuaſus.

Anno Domini 1436 in feſto Pentecoſtes, Georgius Stoſz cum nonnullis nobilibus Sleſiæ, oppidum Klobuczko, & uillas circumuicinas ſpoliauit. Dumq; regrederetur per Laurentium Zaramba Capitaneum, & omnes nobiles Vielunen. perſequutus, derelictis omnibus ſpolijs, fuga ſe, & ſuos ſaluauit: & oppidanis in Klobuczko ſpolia ſunt reſtituta.

Anno Domini 1437 Dux Suuitrigal, poſtquam omnia perdidiſſet, ſerò ſe recolligens, Cracouiam t edecima Auguſti perſonaliter ueniens, Regi, & conſiliarijs, ſe in gratiam, & protectionem recipi ſupplicauit. Sed duce magno Lithuaniæ Sigiſmundo inſtante, cum lachrymis Suuitrigal tanquam hoſtis reiectus eſt.

Dux Switrigal gratiam petit.

Anno Domini 1438 Derslaus de Rithuuiani cum pluribus equeſtribus, & pedeſtribus uerſùs Hungariam iuit, ſed eorum caſtrorum, quæ in Hungaria occupare deſtinauerat, ſpe fruſtratus, ad oppidum Zathor feria tertia Carniſpriuij applicuit, & prædictum oppidum ſcalis appoſitis nocte, oppidanis nihil tale ſuſpicantibus compræhendit. Et exindè uniuerſum ducatum Oſuuanzimienſem ad homagia compulit. Verùm dum circa medium Quadrageſimæ gentes ſuæ ex Toſt, præda onuſtæ in terra Szeuerienſi, circa uillam Voykouicze inebriatæ proſternerentur. Derslaus hoc caſu debilitatus eſt, oppidum Zathor poteſtati Regis tradidit, milleq; marcas à Rege pro expeditione gentium primùm recepit. Et oppidum quidem Rex aliquanto tempore per ſuos prȩfectos tenuit: tandem tamen illud duci Vuenceslao Oſſuancimien. ſub hac conditione, ut caſtrum Beruald, proprietatis regiæ, & Dux ipſe perpetuus regni Poloniæ feudalis, deinceps Vaſallus fieret, reſtituit.

Zathor oppidum compræhenſum.

Eodem anno Cæſar Tartarorum Szadchmat, terras Podoliæ cum magno exercitu circa feſtum Pentecoſtes ingreſſus, Polonos accurrentes, & iniquitatem loci non ſuſpicantes, in ipſo congreſſu limoſis, & paludinoſis locis ſic conſtrictos occidit: & multa millia nobilium, Baronum, & militum occiſa ſunt. Ab eoq; tempore Tartari, facilitate uictoriæ crebris inuaſionibus terras Ruſsiæ laceſſere cœperunt.

Cæſar Tartarorum Podoliam ingreſſus

Item eodem anno Cæſar Turcarum regnum Hungariæ, præſertim Tranſſyluaniam uaſtauit.

Anno præfato 1438 in regno Poloniæ, & partibus uicinis, magna chariſtia frugum erat: una enim menſura ſiliginis uno floreno pendebatur, quia Veris, & æſtatis tempore, ualidȩ deſcendentes pluuiæ, ubertatem frugum extinxerunt. Nec minor pro eodem tempore prædictum regnum incommoditas, falſificatio uidelicet monetæ præmebat.

Annonæ charitas.

CAPVT LVII. LIB. IIII.

Spithko de Melſtein prædatur.

ANno Domini 1439. Spithko de Melſtein, collecto ex amicis & forenſibus precio conductus equeſtribus, de ſubditis uerò omnium uillarum ſuarum pedeſtri exercitu, curribusq; more bellico ordinatis, ad conuentionem in nouam ciuitatem uenit, & hoſpitium Vuladislai Epiſcopi Vuladislauieñ. & Nicolai Laſſoczki Decani Cracouieñ. Ioannis de Konyeczpole Cancellarij, & Ioannis Glouuacz de Oleſznicza Marſalci prædatus eſt, oppidumq; illico exiens. Rex autem maturando ſibi pugnam contra egreſſus, caſtra eius diſiecit, & ipſo in multos impetum faciente, pluribus lanceis & ſagittis baliſtarum transfoſſus, equo prolapſus, expirauit.

Occiſio eius.

Cometes.

Eodem anno Cometes inter Occidentem & Meridiem apparuit, caudã ad Meridiem dirigens. Et ſub eo tempore Eugenius Papa quartus, cum Concilio Baſilieñ. de præeminentia diſsidebant, reuocatoq; concilio, Eugenius Papa in ciuitatem Florentinam, unionem eccleſiæ Orientalis cum Occidentali tractauit, in quo aderant Patriarcha & Imperator Conſtantinopolitanus, & Prælati maiores Græciæ, claſsibus & expenſis Eugenij Papæ adducti. Sed qui in concilio Baſilieñ. permanſerant, Eugenium Papam excommunicando, depoſuerunt, & Amadeum ducem Sabaudiæ loco eius Papam creauerunt, Felicem quintum appellatum. Inter creandum autem Cardinales, uterq; Pontifex Eugenius & Felix Sbigneum Epiſcopũ Cracouieñ. Cardinalem creauit. Inter alios uerò Eugenius Papa, binos Cardinales Græcos creauit, Viſſarionem Epiſcopum Nicenum, & Iſidorum Metropolitanum Kiouieñ. de Rufsia.

Amadeus dux Sabaudiæ Papa creatus.

Iwan Czartorziczki Lithuaniæ ducis occiſor.

Anno Domini 1440. dux Iuuan Czartorziczki Ruthenus de ritu Græco, facta conſpiratione cum quibuſdam Ruthenis & Lithuanis, Sigiſmundum magnum ducem Lithuaniæ, Dominica Ramiſpalmarum in caſtro Troki diuina audientem, multis uulneribus affectum, interfecit. Putabat (ut referunt) præfatus dux Sigiſmundus urſam domeſticam & manſuefactam, oſtium habitaculi pede agitare. Cui aperiẽdo, Rutheni qui oſtium nouerant, ſuper ipſum irruerunt & occiderunt, ac extra caſtrum corpus eius in uehiculo ſine ductore emiſerunt, & caſtrum cum theſauris occupauerunt. Barones uerò Lithuaniȩ corpus ducis in eccleſia Vilneñ. in uno ſepulchro cum duce Vitouudo ſepelierunt. De hoc carmen lugubre uſq; in ætatem meam Lithuani concinnebant. Audaces Principes Rufsiæ occiderunt Sigiſmundum ducem Lithuaniæ &c.

Sigiſmundi inopina mors.

Intenſio brumæ chariſtiæ, ac peſtis in Polonia.

Eodem anno in regno Poloniæ & partibus circumuicinis, erat hyems ualida, mortalitas quadrupedum & cariſtia magna, nobiles & ruſtici de ſtabulis antiqua ſtramina detrahebant, & utcunq; poterant, eſuriem, boatum, & clamorem gregum atq; pecudum mitigabant. Nonnulli homines ex herbis, folijs, radicibus, & ex uiſco, panem facientes, uorabant, qui poſtea æſtate aduenien te, peſte infecti monebantur, quoniam malæ frutices, herbæ, & triſtia legumina peſtem, præcipuè poſt famem & chariſtiam, adducũt. Prout Galienus in principio de Euchimia & Cachochimia docet.

Anno quo ſupra, Iſidorus natione Græcus, Archiepiſc. Kiouieñ. Cardinalis nouiter creatus, & Eugenij Papȩ legatus in Rufsiam miſſus, uir maturus & prudens, ferens ſecum bullas Apoſtolicas plumbeas, & Imperatoris Conſtantinopolitani aureas. Intrauit in Sandecz feria ſexta Paraſceue, ubi per Sbigneum Epiſcopum Cracouienſem hoſpitio fuit receptus, & ad celebrandum diuina more ſuo Græco, tanquàm Romanæ eccleſiæ reunitus, admiſſus, unio tamen illa eccleſiæ Latinæ & Græcæ breuiuſculæ durauit. Græcis & Ruthenis illam irridentibus & contemnentibus, unde dum prȩfatus Iſidorus ad ſuos ſuffraganeos in Rufsiam & Moſquam ueniſſet, & illam unionẽ eis prædicaret, per principes Moſquæ captus, in carcere recluſus, & omnibus theſauris, quos iam notabiles conquiſierat, ſpoliatus fuit. Expoſt tamen de huiuſmodi captiuitate, fauente Deo, per fugam ſaluatus erat. Anno præfato Alberto rege Hungariæ & Bohemiæ mortuo, Bohemi Albertum ducem Bauariæ regem Bohemiæ declarauerunt. Albertus Bauariæ dux, inſigni modeſtia uſus, & à Friderico Romanorum rege admonitus, oblatum regnum ſpreuit. Bohemi à Bauaro repulſi, ad Fridericum Romanorum regem miſerunt, petentes ut tutorio nomine Ladislai regnum ſuſciperet, qui oblationem eorum peroſus, eam reiecit. Gubernatores ergo eligere placuit, Ptaczko & Meinhardus deſignati. Meinhardus Catholicorum tutor, Ptaczko hæreſis peſte infectus, hæreticorum fotor erat. Ptaczkone autem ui morbi abſumpto, Meinhardi poteſtas ſenſim creuit. Id dum ægrè Huſsitarum pars ferret, ad Georgium de Poſdzebrad ſe contulit, eumq; ſibi ducem elegit, is Pragam inuadens, paſsim trucidauit reſiſtentes. Meinhardus in eo tumultu captus, moleſtia carceris, ſiue ut alij aſtruebant, toxico, diem obijt. Ex illo itaq; tempore, non Praga ſolùm, uerum & uniuerſa Bohemia Georgio paruit.

Iſidori Archiepiſcopi captiuitas.

Albertus dux Bauariæ regnum Bohemiæ ſpreuit.

Meinhardus et Ptaczko gubernatores eliguntur.

Georgius Huſſitarũ præſes.

Meinhardi interitus.

Anno Domini 1442. Barones maioris Poloniæ furtis & ſpolijs, per Sleſiæ latrunculos

los

los laceſsiti, exercitualiter Sleſiam ingreſsi. Duobus fortalicijs Gorzouu & Czeczerzin, ex quibus regno damna inferebantur, expugnatis & demolitis plurimis damnis Sleſiæ illatis, in ſua remearunt. Quidam tamen Zaiecz de Auſtria Capitaneus Vuratislauienſis, Elizabeth reginæ per terram Vielunen̄. prædas agebat, nec quiſpiam eius conatus reſcindebat. Tartari inſuper eo anno terras Podoliæ & Rusſiæ uſque ad Leopolim uaſtabant, & homines utriuſque ſexus abducebant. Solo Vindica nobili adminiſtratore in Glinyani eis reſiſtente, à multitudine Tartarorum ſuperueniente, uicto & interfecto. Anno Dn̄i 1443. quinta menſis Iunij, motus terræ generalis in regnis Poloniæ, Hungariæ & Bohemiæ, partibusq; uicinis adeò ualidus erat, ut turres, ædificiaq; domorum corruerent. Maior tamen motus in Hungaria fuit, ubi & plura caſtra euerſa ſunt. In Kazimiria illo motu teſtudo monaſterij Sanctæ Catharinæ decidit, quæ uſque anno Domini 1505. denuò reædificata & locata eſt.

Barones Poloniæ Sleſiæ uaſtatores.

Vindica nobilis Tartaris reſtitit.

Motus terræ inſignis.

Anno Domini 1444. Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouien̄. eccleſiæ Cracouien. poſſeſsiones augere, & terminos regni Poloniæ dilatare cupiens, terram Szeuierienſem à Venceslao duce Teſſnen̄. pro ſex millibus marcarum latorum groſſorum emit. Eodem anno Boleslaus dux Oppolien̄. hæreſi Huſsitarum infectus, negociatores Cracouien̄. merces ad nundinas Vuratislauien̄. pro feſto Ioannis Baptiſtæ uehentes, æſtimationis ad minus ducentorum millium aureorum, in oppido Cruczbork quieſcentes ſpoliauit, captiuauit, ac impunè conſumpſit.

Teſtudo eccleſiæ S. Catharinæ ex eodem ruinam paſſa.

Cracouien. per ducem Oppolienſ. ſpoliati.

Anno quo ſupra 1444. Lithuani cum duce ſuo Kazimiro contra Boleslaum ducem Mazouiæ pro terra Drohicien̄. recuperanda, arma ſumpſerunt, ſed pax inter partes concluſa fuit, ut Boleslaus Mazouiæ dux receptis à Kazimiro duce Lithuaniæ ſex millibus ſexagenarum latorum groſſorum Pragenſi, tàm iure quàm poſſeſsione terræ Drohicien̄. reſtitutus literis cæderet. Diſtrictumq; Vingrouu ſuo ducatui appropriatum perpetuò retineret.

Altercatio pro terra Drohicienſi.

CAPVT LVIII. LIB. IIII.

Etſi rumor & fama de caſu regis Vuladislai, circa lacum Varnenſem in Poloniam perueniſſet, tamen fides non adhibebatur, donec aliqui Poloni & equidem exigui, fuga ſaluati, rem geſtam, redeuntes, plenè publicarunt, tunc & credulitas, & ingens mœror regnicolis acceſsit. Alterum attamen regem non elegerunt, quoad Hungari Ladislaum, Alberti regis poſthumum, in regem Hungariæ coronarunt, tunc quoque & Poloni facta conuentione, anno Domini 1445. una pro die Sancti Adalberti in Siradia. Altera pro feſto Sancti Bartholomæi in Piotrkouu, Kazimirum magnum ducem Lithuaniæ, in regem Poloniæ elegerunt, & legationem electionis ei miſerunt, qui ſuſpitione fraternæ uitæ, perſuaſioneq; Lithuanorum diſsimulabat, & electionem non acceptauit.

Kazimiri ducis Lithuaniæ in regem Poloniæ electio.

Anno itaque Domini 1446. facta conuentione pro Dominica Lętare in Piotrkouu, Poloni in regem Poloniæ Boleslaum ducem Mazouiæ elegerunt, non tamen poſtularunt. Quo audito Kazimirus dux, & domini Lithuani anxij parti ſuæ timere cœperunt. Inſtaurato igitur conuentu pro feſto Michaëlis in Parczkouu Kazimirus electioni conſenſit, diemque coronationis feſtum Sancti Ioannis Baptiſtæ anni ſequentis conſtituit & intimauit.

Electionem aſſumpſit.

Et pro die coronationis aſsignato, anno Domini 1447. feria ſexta poſt octauas Corporis Chriſti Kazimirus Cracouiam poſt meridiem, magna cum ſolennitate intrauit, omnes proceſsiones urbis & uniuerſitas obuiam illi exiuerant. Ad eccleſiamq; maiorem perueniens, adoratis reliquijs Sanctorum, quinquaginta aureos pro offertorio poſuit, & in aulam ſe recepit. Sequenti autem die, uidelicet feſto Sancti Ioannis Baptiſtæ, Cracouiam dux Boleslaus, & dux Vuladislaus Mazouiæ intrauerunt, uterque in ſua comitiua ſeorſum mille equos habuit. In craſtino uerò Sanctæ Ioannis Baptiſtæ die Dominico, præfatus dux Kazimirus in regem Poloniæ per Vincentium Archiepiſcopum Gneznen̄. aſtantibus ei Epiſcopis Poloniæ, inunctus & coronatus eſt, & obtulit centum aureos. Aderat huic coronationi Sophia regina Poloniæ mater ipſius, Boleslaus & Vuladislaus Mazouiæ, Vuladislaus & Boleslaus Teſſnen̄. Venceslaus Rathiborien̄. & Venceslaus Oſuuancimien̄. duces. Item dux Boleslaus Suuitrigal cum aliquot principibus Rusſiæ, ſcilicet Georgio Szemienouicz, Vaſilone Ololkouicz, & Vaſilone Craſni. Item duo fratres Cruciferi de Pruſsia, Henricus de Plauuen, de Elbing, & Lodouicus de Neuue, Commendatores, per Magiſtrum Conradum de Erlichshauſen miſsi. Item plures Barones, Lithuaniæ, Bohemiæ, Morauiæ & Sleſiæ aderant.

Aduentus eius in Cracouiam.

Coronatio.

Hoſpites.

Anno ſequenti puta 1448. poſt Corporis Chriſti in conuentione Lublinen̄. Prælati,

Inſtantia petitionis Lithuaniæ Primatum

Reſpōſum Procerū Poloniæ legitimum.

Principes,& Boyarij Lithuanię,à Prælatis & dignitarijs Poloniæ optabant,ut inſcriptiones,fœdera,& uniones terrarum Lithuaniæ,Ruſsiæ & Samogithiæ,cum regno Poloniæ tollerentur,rogabant deinde & requirebant,ut eis terra Podoliæ,item caſtrum Oleſzko, & diſtrictus Viethli,Lopacin,& Hrodlo redderetur.Super quo Proceres Polonię reſponderunt: Non licere eis inſcriptiones prædictas corrigere,uel ab eis aliquicpiam detrahere,quoniam caſsè ac uanè uiciarentur & redderentur.Ita etenim Vuladislaus Iagella quatuor ſuſcepit conditiones,& confirmauit.Primam ut fidem Catholicam cum omni gente ſua acceptaret. Alteram ut omnes terras ſuæ ditionis regno Poloniæ appropriaret,& perpetuò incorporaret.Tertiam ut omnes theſauros ſuos in regnum Poloniæ induceret. Quartam ut ſingulos captiuos Catholicos à captiuitate ſolueret. Is tandem uobis fonte baptiſmatis renatis,arma nobilitatis quæ Poloni deferunt uobis dedit, uos regno Poloniæ inuiſcerando ac glutinando. Sed & multas inſcriptiones diuerſis temporibus habitas,duce magno Vitouudo,totoq; ducatu Lithuaniæ laudante,conſentiente & approbante,dictauit,appropriauit & rectificauit. Præterea terra Podoliæ, nunquàm de proprietate ducatus Lithuaniæ fuit. Conſtat enim Kazimirum ſecundum regem Poloniæ, eam ſub Tartaris conquiſiſſe,& pacificè tenuiſſe. Caſtraq; multa, uidelicet Camyeniecz, Chaczen,Chzeczim,Bakotha,Braczlouu,Miedziborze,& alia muro aut lignis conſtruxiſſe. Poſt Kazimirum quoque Lodouicus rex Poloniæ præfatam terram tenuit. Quo ſublato,Vuladislaus Iagello in eius poſſeſsionem, ut rex Poloniæ ſucceſsit, & illam iure ſuo regali Spithkoni de Melſtein propter ſeruitia eius infeudauit.Deinde eandem deliberando, Vitouudo primum, tandem Suuitrigal fratri ſuo ad tempora uitæ ſuæ contulit. De quo Poloni certiſsima munimenta & teſtimonia ſeruant.Liberalitas ergo regis Vuladislai temporali conceſsione,non uos in uſurpationem prædictæ terræ trahat,& non ſolum terræ Podolię,ſed & prædictorum diſtrictuum,Oleſzko,Lopacino,Viethli,& Hrodlo,quos Sigiſmundus magnus dux Lithuaniæ,per ſuas literas patentes, publicè non eſſe iuris aut proprietatis ducatus Lithuaniæ,ſed regni Poloniæ recognoſcit.His auditis Boyarij Lithuaniæ conticuerunt. Veniente deinceps regè Kazimiro in Voinicz, nuncius aduenit,referens Palatinum Moldauiæ, Romanum filium Heliæ Palatini,à quibuſdam ſuis Baronibus toxico propinato,feria tertia in die Viſitationis Mariæ diem obijſſe, quare rex celerius in terras Ruſsiæ procedens. In Camyenyecz feria ſexta in uigilia Sancti Laurentij uenit. Et Petrum Palatinum Moldauiæ ſuper homagio requiſiuit, eoq́ue ad regem Kazimirum aduenire non audente, & à Ioanne de Huniad gubernatore Hungariæ ſuffragia contra Kazimirum habente,rex ad ipſum cum plenitudine poteſtatis, Ioannem Caſtellanum Cracouieñ. Petrum Odrouanſz Palatinum Leopolieñ. Ioannem de Konieczpole regni Poloniæ Cancellarium,& Ioannem de Pilcza miſit, qui iuramentum fidelitatis ab eo,& omnibus ſuis nomine regis & regni Poloniæ cœperant, & nouas inſcriptiones,ac fœdera firmauerunt.Et poſtea poſtulante Alexandro Moldauiæ Palatino, rex Kazimirus contra Bogdanum,qui ſe filium naturalem Alexandri olim Palatini Moldauiæ aſſerebat, exercitum ex terris Ruſsiæ & Podoliæ miſit, cuius curam & gubernationem Ioanni Oleſzki de Senno commiſit,qui Bogdanum ex Moldauia fugauit, & eiecit,& Ilichnoni,aliàs Alexandro,caſtra conſignauit. Eo autem cum exercitu recedente, præfatus Bogdan qui in montanis latitauit, Ilichnonem cum matre ſua in Podoliam expulit. Contra quem iterum rex Kazimirus exercitum miſit,& pace inter partes confecta, recedebat.Cui Bugdan die Dominico ante feſtum Natiuitatis Mariæ, ſexta die Septembris prælium intulit,quod à mane uſq; ad occaſum ſolis durauit. Et quamuis regio exercitu uictoria prouenerat,tamen ingens multitudo nobilium militum occiſa iacuit, unde plus mœror, quàm lętitia obtigerat.De numero autem occiſorum,Petrus Odrouanſz Palatinus Leopolieñ. in clara tumba,Nicolaus Poragua & Michaël Buczaczki in Leopoli cum ingenti mœrore ſepulti ſunt.Ioannes quoque Odrouanſz Archiepiſcopus Leopolieñ. audita germani ſui Petri Palatini morte,graui dolore oppreſſus extinctus eſt, & in ecclesia Leopolieñ. poſt duos menſes, obtenta à ſede Apoſtolica abſolutione,quoniam in ſententijs auctoritate Apoſtolica latis obierat,tumulatus eſt.

Inſcriptiones pro terra Lithuaniæ & Podoliæ corrobo rantur.

Taciturnitas Boyariorum.

Romanus Palatinus Moldauiæ mortuus.

Kazimiri reſiſtentia in Ioannem de Huniad.

Strages partis utriuſq;.

CAPVT LIX. LIB. IIII.

Szadachmath Tartarorum Imp. Podoliæ, Ruſsiæ inuaſor.

Bogdan truncatur.

ACceſsit & alius mœror. Imperator Tartarorum Szadachmath intelligens nobiles Ruſsiæ & Podoliæ bello Valachico occupatos, ex improuiſo terras præfatas inuaſit,& uſq; ad Grodek & ad terminos terræ Belzeñ. graſſatus. Homines utriuſque ſexus cum armentis & pecudibus in magna multitudine abduxit,& addita fuerat regnicolis afflictio & tribulatio.

Item anno ſequenti,ſcilicet 1451. pręfatum Bogdanum ebrium repertū,Petrus qui ſe

Palatinum

Palatinum Moldauiæ afferebat,cuſtodiam ipſius fallens,capite truncauit,& Alexandro, cum quo fœdus inierat,hoſtem ſe profeſſus eſt.

Anno Domini 1452,circa feſtum Ioannis Baptiſtæ Tartari Podoliam ingreſsi, multa damna intulerunt,urendo & occidendo,caſtellumq; Rouu conquiſierunt,& in eo Stogneum Rey,de domo Oxa, cum ipſius uxore captiuauerunt. Circa Bartholomæi uerò Tartari cum Szadachmat imperatore eorum Ruſsiam ingreſsi, uſq; ad Leopolim graſſati ſunt,& aliquotiens ſe cum prædis de terra exire finxerunt. Et ſubitò redeuntes, aliquos incautos occuparunt. Quumq; ad terras ſuas reuerterentur,quidam Barones Lithuaniæ, de quibus dicuntur fuiſſe Gaſtouudus & Moninuid nuncium Raduuilonem Hoſtikouicz ad imperatorem Tartarorum Szadachmat cum uarijs muneribus miſerunt,qui gratias pro uaſtatione terrarum Ruſsiæ ageret, & ut maiores oppreſsiones regno Poloniæ affatim inferret,rogitaret. Sed quum Raduuil ad imperatorem Szadachmat in campeſtribus accederet,illico Eczigeri imperator Tartarorum Przecopeñ.contra Szadachmat irruit,& acerrimè ac diu pugnando eum contriuit & uicit,ut omnis exercitus illius ad Eczigeri tranſiret. Szadachmat autem fuga ſaluatus,in Lithuaniam perfugit, & à rege Kazimiro illic præſente,ſuſceptus & neceſſarijs prouiſus eſt. Verum quum ſuſpectus eſſet, & etiam ut Eczigeri in fide contineretur,mandato regis & dominorum Lithuaniæ captiuatus,cum omnibus ſuis in Kouuno relegatus eſt, ubi in miſera ſenecta,& perpetua captiuitate uitam finiuit,& pœnas attritionis Ruſsiæ uelut & Bogdan Moldaueñ. damnabili morte ſoluit.Sed nihil ultionis,moleſtiæúe paſsi ſunt inuaſores & prædatores, terram Vieluneñ.ſpoliantes & exurentes.Nec ultum eſt in Boleſlao duce Oppolieñ. qui plures ſtipendiarios Bohemos conducens,terram Szieuierieñ.& Vieluneñ.ſpoliabat rege Kazimiro in Lithuania immorante,& Poloniam non protegente.

Anno autem Domini 1453.Kazimirus Poloniæ,& Ladiſlaus Hungariæ reges, per ſuos oratores matrimonium inter præfatum ſereniſsimum dominum Kazimirum, & illuſtriſsimam Elizabeth filiam Alberti olim Hungariæ, Bohemiæ & Romanorum regis, in ciuitate Vuratiſlauieñ.ſanxerunt, & literis firmauerunt. Super quo Ioannes de Capiſtrano in prætorio Vuratiſlauieñ. feria ſecunda poſt Aſſumptionis Mariæ diſertam fecit orationem,cuius thema erat: Hæc dies quam Dominus fecit exultemus, & lætemur in ea. Is Ioannes de Capiſtrano, ferè quadraginta annis Verbum Dei in Italia prædicando ſparſerat,& de licentia Nicolai Papæ quinti,de Italia egreſſus,anno Chriſti 1451.in æſtate ad Olmuncz peruenit,& in monaſterio minorum ſtetit. Poſitaq; Cathedra in circulo Olomunceñ. quotidie diligentiſsimè Verbum Dei per duos interpretes prædicauit, unum Bohemum,alterum Alemannum,rationibus ut ſæpè confutans,non eſſe de neceſſitate ſalutis,ut populus laicalis ſub utraque ſpecie communicaret,& ſermones ſuos prodigijs ac ſtupendis curationibus infirmorum confirmabat. Hunc Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ.tandem & rex Kazimirus per literas rogauerunt, ut ſi à Bohemis contemneretur,ad Poloniam uenire non dedignaretur.Qui per Vuratiſlauiam tranſiens,cum legatis ſponſam,ut eſt præmiſſum, regi Kazimiro ordinantibus, in Poloniam progreſſus,Cracouiam die Martis in feſto Sancti Auguſtini applicuit & intrauit. Cui in obuium tota ciuitate effuſa,ab omnibus ordinibus itum eſt,rex quoque Kazimirus cum Sophia regina,Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. cum multitudine cleri & militiæ,in campum ante Cleparz exeuntes,ipſum exceperunt, & cum magno honore ciuitatem introducentes,in domo Georgij Suuarcz ſeu nigri in circulo hoſpitauerunt & locauerunt,qui poſito throno iuxta eccleſiam Sancti Adalberti,quotidie lecta miſſa, uerbum Dei in Latino duabus horis prædicauit.Alijs quoque duabus horis ipſa prædicatio in uulgari per aliquem ſacerdotem Polonum reſumebatur, populo audiente, & ſine tædio præſtolante. Vbi uerò frigora & niues aduenerunt, locato throno in eccleſia Beatæ Mariæ uirginis in circulo prope ſacrarium, ſingulis diebus prædicationes continuauit. Manſit autem in urbe Cracouieñ.à die Sancti Auguſtini,uſq; ad quartamdecimam diem Maij, ſub quo tempore magnam multitudinem infirmorum, cæcorum, claudorum, & alijs languoribus oppreſſorum,in ſpectante populo curauit. Sub eo centum perſonæ & amplius ſacram religionem Sancti Franciſci de obſeruantia abſumpſerunt.Quibus Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. monaſterium pro conuentu & obſeruantia,in Stradomia in area germani ſui Ioannis de Olesznicza Palatini Sandomirienſi erexit. Conſtructaque eccleſia lignea,illam in die Natiuitatis Mariæ,in honorem Sancti Bernardini(omnibus proceſsionibus totius urbis ipſum Cardinalem & fratres ducentibus) conſecrauit.Et poſt biennium ſumptibus eiuſdem Cardinalis, coctili muro eccleſia ædificata & adornata eſt. Habitationes monaſterij fratres ex eleemoſynis contribuentium & proprijs laboribus conſtruxerunt,& in hanc diem conſtruunt, amplificant & decorant.

Stogneus Rey captus.

Radwilo Hoſtikowicz nuncius.

Affinitas Kazimiri Poloniæ & Ladiſlai Hungariæ regum iuncta.

Ioannes Capiſtranus diuini uerbi interpres celebratiſsimus.

Capiſtrani in Cracouiam aduentus.

Pia opera eius.

Erectio monaſterij in Stradomia.

Et

Et quia illuſtriſsima uirgo Elizabeth ex compoſito & pactis in Vuratislauiá cõditis, pro die Purificationis Mariæ in Teſsin conſtitui & adduci debuit.

Elizabeth aduentus.

Kazimiri obuiam egreſſus.

Dies ingreſſus pluuioſa.

Rex Kazimirus pro tali die Purificationis Mariæ, anno Domini 1454. ad excipiendum nouam ſponſam duo millia equeſtrium tranſmiſit, quos uirgo Elizabeth cum Baronibus Auſtralibus noningentorum equorum numero, una hora ingreſſu ſuo in Teſsin præceſsit. Exinde per Plſczinam, Oſuuanczim, in Skauinam uenit, ubi quum tribus diebus ſtetiſſet, domini Auſtrales æſtimantes uirginem Elizabeth à rege Kazimiro ſpretum iri, clamantes accelerabant, ut in Cracouiam progrederentur. Verum alia cauſa pauſationis in Skauina fuit, quàm ſuſpicarentur, ſcilicet inexpeditio ornamentorũ regi & ſuis militibus neceſſariorum. Sabbato itaq; in die S. Appoloniæ, rex Kazimirus in ſplẽdore ſuorum apparatuum cum Sophia genitrice ſua in obuium egreſſus, nouam ſponſam hylariter excepit, ſed non fauit cœli diſpoſitio. A' mane ſiquidem ad ueſperam largos fudit imbres, & ſuppellectilem nobilium ueſtimentorum & cooperimenta equorum de axameto cum puro auro, frena quoq; & ſella in ualore quadraginta millia ducatorum humectando corrupit. Proceſsionesq; omnium eccleſiarum & omnium ſtatuum, officia ſua explere non poterant, nec loca debita tenere pluuia inundante. Sequenti autem die Dominica S. Scholaſticę, altercatione inter Barones facta, an Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. uel Ioannes Sprouuski Archiepiſcopus Gnezneñ. deſponſationem ac matrimonium conferret. Vocatus eſt Ioannes de Capiſtrano, ordinis minorũ tanquàm ſedis Apoſtolicę legatus, qui cum magna humilitate proſtratus, quum licentiam deſponſandi à Cardinali obtinuiſſet, non ritè deſponſationem peragere potuit, quia ignarus idiomatis Polonici & Teuthonici erat, Cardinalis ergo Sbigneus, qui utramq; linguam nouerat, matrimonium confecit, & Archiepiſcopus Gnezneñ. miſſam de Sancto ſpiritu cum feſtinatione, quoniam adueſperaſcebat, peregit. Præfatamq; Elizabeth in reginam inunxit & coronauit, & octo dies ſequentes in choreis deducti ſunt.

Diſſenſio ſuper deſponſatione.

Sbigneus Archiepiſcopus Gnezneñ. coronatur.

CAPVT LX. LIB. IIII.

Prutenorum legatio.

SVb eo tempore, ſcilicet feria quarta ante Cathedram S. Petri, legati Prutenorum ad regẽ Kazimirũ aduenerunt, & procidentes rogauerunt, ut eos in ſubditos & protectionẽ contra Magiſtrũ Lodouicum & Cruciferos Pruſsiæ ſuſciperet. Præcedenti etenim anno militares nobiles & ciues Pruſsiæ, diſſenſione inter eos ex una & Magiſtrum Lodouicum, Commendatores & Cruciferos ab altera partibus ſuborta, ex omnibus caſtris & ciuitatibus Cruciferos eiecerunt, & in ſolo caſtro Marienburg incluſerunt. Et ſuper hoc prodigia in cœleſtibus, & apparitiones Cometarum uiſæ. Omnes itaq; Conſiliarij regis (præter Sbigneum Cardinalem & Epiſcopum Cracouieñ. qui ſummopere diſſuadebat) ſuſcipiendos conſulebant & approbabant Prutenos. Et accepto homagio, præſtitisq; iuramentis remiſſum eſt eis prout poſtularunt, tributũ Frintczol. Item oblatio annua dicta Porcus, aliàs Naraſz. Item thelonea in terra, & in mari, & merces naufragio demerſæ, eis in libertates ſunt cõceſſæ. Item Gedaneñ. ciuitati cenſus ſeptingentarum marcarum ex ciuitate proueniens, & omnia molendina ciuitatis cum inſula & uillis in ea cõſiſtentibus (tredecim duntaxat uillis & duabus curijs, pro rege reſeruatis) donata ſunt. Ea tamen conditione appoſita, ut ſingulis annis ciuitas Gedaneñ. duo millia florenorum ſolueret, & quatuor diebus regem & curiam ipſius omnibus neceſſarijs procuraret. Et in loco caſtri per eam demoliti, curiã regiam de lateribus coctis ſumptu notabili & magnifico ædificaret. Rex ergo Kazimirus, ad tuendũ ſibi ſubiectos nobiles & Pruſsiæ ciues, aduerſus Magiſtrum & Cruciferos in Pruſsiam exercitualiter intrauit, uituperabant autem Mathematici horam egreſſus. Et quũ oppidum Choynicza obſideret, feria quarta in craſtino Lamperti, anno prefato 1454. circa horam ueſperarum, exercitus hoſtium in tres cuneos tantummodo diuiſus apparuit. Aciebusq; congreſsis, primi hoſtiũ occurrentes contriti & confracti ſunt, una cum eorum ducibus, inter quos Balthaſar dux Zegnaneñ. cæſus eſt, dux uerò Bernardus Szumborski captus. Feruente autẽ pugna, extremus regius exercitus, ex nouis & inſuetis pugnatoribus compoſitus, quodã ſubito terrore percuſſus, terga uertit, & cæteros in ignominioſam fugam traxit. Rex autẽ pugnam reſtituere, & fugientes reuocare cum magna diligentia tentabat, nec potuit, parumq; abfuit, quòd in manus hoſtium perueniſſet, donec cuſtodes ei adhibiti reluctantem abſtraxerunt, & fugere cum fugientibus compulerunt, cæſiq; ſunt de exercitu regio quamplures, capti uerò trecenti triginta. Rex interim anxius, nouo exercitu ex Polonia & ſtipendiarijs ex Bohemia, Morauia & Sleſia comparatis, ex uilla Oppoki prope Thorun, ubi locus cõſignatus fuit, conuenientibus. Feria quinta poſt Catharinæ caſtra mouit, & abinde in Pruſsiam tranſitum & bellũ cœptum continuauit. Pro contentandis quoq; & ſoluendis ſtipendiarijs Magiſtri

Pruteni homagium præſtant

Kazimirus eos tuendos egreditur.

Conflictus mutuus.

Fuga Kazimiri.

Exercitum recuperat.

giſtri

giſtri Pruſsiæ, ut ſecundum compoſitionem è caſtris cederent. Ad requiſitionem regis, Eccleſiæ Gneznen̄. Vvladislauien̄. & Poſnanien̄. calices, clœnodia, cæteraq; Eccleſiarum uaſa dederunt. Sola eccleſia Craco. cum ſua diocœſi non contribuit, quoniam Pontifex eius Thomas Strzampinski, cum ſuo Capitulo talem concluſionem abhorruit. Itaq; maiores Poloni, Vlrico Cziruoncze & ſuis ſtipendiarijs 25. millia florenorum tradiderunt. Cui per Gedanen̄. 40. millia aureorum iam fuerunt tradita. De reſiduo autem ſoluendo de reſignatione caſtrorum, & relaxatione captiuorum, pactum protelandi ad feſtum Paſchæ fecerunt.

Eccleſiarū clœnodia in ſtipendiarios expoſita.

Et poſt feſta Paſchæ, anno Domini 1457. Czirvvonka cum alijs ſtipendiarijs recepta ſolutione finali Ludouicum Magiſtrum Pruſsiæ (culpantem propter hoc ipſum ſuos ſtipendiarios) ex Mariemburg in Tſczovv eduxerunt, & caſtrum Polonis tradiderunt, atq; diſceſſerunt. Rex ergo Kazimirus in Gedano commorans, dum talia intellexiſſet, feria tertia Pentecoſtes, cum ſuis gentibus ex Gedano egreſſus, caſtrum Mariemburg, feria quarta Pentecoſtes, quæ fuit octaua Iunij, hora tertiarum fœliciter intrauit. Summa pro redemptione & reſignatione caſtrorum, ſex millibus ſtipendiariorum equitum data, ad quadringenta, ſeptuaginta ſex millia aſcenderat. Agente autem rege Kazimiro bellum Prutenicum, & obſidione oppidi Laſzin occupato, Girzik Stoſz de Olbrachczicze, Morauus ſeu Sleſita, & Ioān̄es Svvieborovvski, Polonus, circa oppida Ilkuſz & Slavvkovv ſpolia egerunt, & octuaginta equos, quibus in fodinis Ilkuſsienſibus aqua pellebatur, acceperunt. Oppidoq; Slavvkovv conflagrato, cum præda abierūt. Tandem in terra Vielunen̄. fortalicium Campno occupauerunt, quod per obſidionem uix liberatū eſt. Pręterea quędam colluuies gentium, ex Bohemis, Polonis, & Sleſitis in ſui ductoris improperiū Kavvki, appellata, quorum ductores erant Gracculus, uulgò Kavvka, & Svvieborovvski bini fratres, montem qui dicitur Zebracze prope Oſvvanczim incaſtellauerunt, & plurima damna regno, pręcipuè circa Oſvvanczim irrogauerunt, quoniam ſtipendium in Pruſsia ipſis non erat ſolutum. Ad quos frænandos, depoſito Ioanne de Czizovv, Caſtellano Cracouien̄. à Capitaneatu Cracouien̄. quem decemſeptem annis tenuit, Nicolaus Pienyazek de Vithouicze, aucto ſibi ſalario, ut copioſam foueret familiam, Capitaneus Cracouien̄. creatus eſt.

Caſtrum Mariemburg à Kazimiro adeptum.

Ilkuſz et Slawkow ſpoliata.

Nicolaus Pienyazek Cracouienſ. Capitaneus creatus.

Anno autem Domini 1459. rege Kazimiro Lanciciæ commorante, uenerunt ad eum feria ſexta, in die ſancti Bartholomæi, cōſules & primores ciuitatis Vvratislauien̄. qui ſuo & Namislauien̄. nomine rogarunt, ut in ſuam poſſeſsionem, & defenſam eos ſuſcipere dignaretur, tunc enim Ladislao rege Hungariæ, & Bohemiæ extincto, Girzik aliàs Georgius de Poſdzebrad Huſsita, regnare in Bohemia cœperat. His aūt reſponſum eſt, regem bello Prutenico ſic implicatum fore, ut nullatenus eos ſuſcipere poſsit.

Vvratislauienſ. & Namislauienſ. ad Kazimirum ueniūt.

In anno autem Domini 1460. mortuo Thoma Strampinski Epiſcopo Cracouien̄. duo per Capitulares diuiſos in epiſcopatū Cracouien̄. Ioannes Luthkonis de Brzeze utriuſq; iuris Doctor, & Ioannes Epiſcopus Vvladislauien̄. electi ſunt. Iacobus quoq; de Senno, Prothonotarius Apoſtolicus, ad præſtandum obedientiam in Concilium Mantuanum, quod Pius Papa ſecundus tenuit, miſſus, ante electionem Capitularium quindecim diebus, ſibi eundem Epiſcopatum prouideri obtinuit. De quo rex Kazimirus malè contentus, Iacobum de Senno, cum ei adhærentibus proſcripſit, & relegauit. Et Cracouiam ueniens, Georgium Epiſcopum Laodicien̄. & ſuffraganeū Cracouien̄. eo quòd Iacobo Szenenski munus conſecrationis impendit, de Cracouia propelli iuſsit. Qui in Oppol ſecedens, in monaſterio minorum ſui ordinis moratus, & illic uita functus eſt. Pręterea ex ſtatiuis apud Choynicza, rex Petrum Curovvski Lublinen̄. & Dobeslaum Kmitha Voinicen̄. Caſtellanos, ad obſidendum Iacobum de Senno in caſtro Piendziczovv, & ad occupandum bona monitorio Apoſtolico parentium, & ipſos è ſedibus eorum exturbandum & eijciendum miſit. Nicolaus itaq; Pienyazek Subcamerarius, & Capitaneus Cracouien̄. bona præbendarum Pauli Decani, Ioannis Dlugoſz ſenioris & iunioris, & cæterorum occupauit ac diſtraxit. Derslaumq; Crzizanovvski Præpoſitum Vislicien̄. & Canonicum Craco. ex æde ſua Canonicali ſuperpellicio & almucio indutum, ut per familiares ſuos dignoſceretur, de Cracouia extra portam eduxit, & expulit. Item Nicolaum Bogdan, Ioannis Dlugoſsij ſenioris, Ioannem Bialek, Iacobi Lelouien̄. Canonicales Vicarius, & Martinum Rincza Manſionarium, in ſuperpellicijs ex medio circuitu eccleſiæ, idem Nicolaus Pienyazek Capitaneus extractos, extraq; portam ciuitatis, populo communi ingemiſcente, eductos, expulit & relegauit.

Diſſenſiones ſuper Epiſcopatu Cracouienſ.

Nancij Regij.

Derslaus Crzizanowski ignominiam paſſus.

CAPVT LXI. LIB. IIII.

Accidit et aliud malum ſub idem tempus:nam Andreas Tanczinski die Iouis ſe- decima Iulij, anno Domini 1461.quendam Clementem armificem, aliàs Plat- nerza obiurgauit, et uiolenter uerberauit, quia arma parum tempeſtiue jlli ex- pediſſet. Qui uiolento clamore ædito,uniuerſam plebem concitauit,mox con- ſules ad reginam Elizabeth in caſtrum Cracouienſe aſcendentes,querelas uiolationis cō tra Andream Tanczinski depoſuerunt, quæ abſente tūc rege utroſqꝫ pacificos in alteram diem eſſe iuſsit.Sed Conſulibus ad prætorium redeuntibus, frequens armatorum nume- rus ex ædibus omnibus iam aduenerat.Obſeratis igitur portis ciuitatis,& cāpana ad ſan- ctam Mariam in unam partem pulſata,uehemens ſeditio,conſulibus prohibere nō ualen- tibus,orta eſt.Quod uidens Andreas Tanczinski,qui prius in domo Nicolai Kislingk in platea fratrum ſe concluſerat,metu correptus,in monaſterium ſancti Franciſci cū Nicolao Szeczignovvski,Spitkone de Melſtein & Ioāne filio ſuo fugit,& in turrim Eccleſiæ ſere- cepit.Illicqꝫ parum munimenti ſibi ratus, comitibus in ea remanentibus, in ſacrarium cu- currit,et ſe occuluit,ſed illic ab irruente,rabida,et furioſa turba repertus,teſta capitis rupta & cerebro effuſo,occiſus eſt,& de eccleſia uſqꝫ ad prætorium per plateam fratrū,per furio- ſam plebem,mortuus,tractus eſt.Illic quoqꝫ in cadauer ſæuitum eſt,& iuxta pretorium ca- dauer biduò tentum,tertio demum die ad ſancti Adalberti eccleſiam illatum,& quarto a- micis redditum eſt, & tandem in oppido Xanſz ſepultum.

Seditio Cracouiæ orta.

Andreæ Tanczinski interitus.

Citati ergo Cracouieñ.ciues anno Domini 1462.petebāt feria tertia in uigilia Epipha- niarum,ſe coram Aduocato in urbe iure Maydenburgeñ.ſecundum priuilegia eorum iu- dicari,rege uerò & cōſilio(quod ipſi Cracouieñ.in hoc caſu iuris Maydenburgeñ. ordinē non ſeruaſſent)ad pœnam capitis eos damnante,uenerunt ſabbato infra octauas Epipha niarum ad prætorium,Nicolaus Skora de Gay Caſtellanus Kaliſsieñ.& Nicolaus Pienya zek Subcamerarius,& Capitaneus Cracouieñ.à rege miſsi.Et reperientes conſules ac cō- munitatem ſimul congregatos,quatuor ex conſulibus uidelicet Cōradum Lang, Stanis- laum Lamither,Iaroslaum Szarley,Martinum Belze. Item ex communitate Ioānem Teſ- ſnar,Ioannem Volvvram pelliſicem, Albertum pictorem, Nicolaum Serliang calcariſi- cem, & Nicolaum magiſtrum lictorum, ad pœnam popoſcerunt. Qui ut reliquum cor- pus ciuitatis ſaluum fieret omni culpa uacantes,dediti ſunt, & altera die in caſtrum dedu- cti,in turris partem demiſsiorem truſi ſunt. Vbi quinqꝫ diebus commorati, ſacra confeſ- ſione,ſacroqꝫ uiatico perfuncti,die Veneris quintadecima Ianuarij, per Petrum de Vaſz- munthovv iudicem Sandomirieñ.ſententiati,ſex tantummodo uidelicet Conradus Lāg, Stanislaus Lemither,Iaroslaus Szarley,Albertus pictor,Nicolaus Szerlang,& Nicolaus magiſter lictorum,publico gladio in caſtro Cracouieñ.ſub turri quæ Thinczieñ.intitula- tur,decollati ſunt & in Eccleſia ſanctæ Mariæ in medio Eccleſiæ in uno tumulo, non ſine uniuerſæ ciuitatis grandi comploratu ſepulti. Tres reſidui,ſcilicet Martinus Belze,Ioan- nes Theſſnar, & Ioannes Volvvram, Ioanni Rapſcinski iuxta condemnationem tradi- ti ſunt, & altera die in Rapſtin deducti, in cuſtodia habiti ſunt. Nicolaus uerò Creidlar tanquam mente alienatus, in Melſtein ſe contulerat. Accidit & tertia plaga in eadē ciui- tate Cracouieñ.Nam die Martis, uigeſimaſeptima Aprilis, anno Domini 1462.ignis è monaſterio ſanctæ Trinitatis(certis fratribus ut fertur Alchimiam laborantibus)exiliens, tectum Eccleſiæ ſubita celeritate corripiens,latè incendium diffudit, & monaſteria & ec- ſias,ſanctæ Trinitatis,& ſancti Franciſci conſumpſit.Item plateas Caſtrenſem,Fraternita- tis,Columbarum, Argentariorum, Lixarum, Legati,Piſtorum & Iudæorum.Et fuit pla- ga ingens,ducentis millibus florenorum uix reſtaurabilis. Propter hæc mala & miniſtro- rum Eccleſiæ perſequutionem,teſta beati Stanislai prodigioſè, à Ioanne Archidiacone & adminiſtratore Cracouieñ.in proceſsione portata, ſudauit, & dum abſterſione ſiccare- tur,ſudare non deſtitit.

Conſules Cracouienſ. pœnas pendunt.

Ignis ex Clauſtro ſanctæ Trinitatis exortus.

Prodigium.

Eodem anno 1462.die Martis,decimaoctaua Maij,rex Kazimirus,gentibus ſuis in ſex agmina partitis,ex Vvſchovva in pulcherrimo apparatu,uerſus Glogouiam egreſſus eſt. Et dum Glogouiæ appropinquaret,Georgius rex Bohemiæ, ad unum miliare ei occur- rit,& in equis ſeſe mutuò ſalutantes rex Poloniæ in arcem Glogouieñ.Bohemiæ uerò in prætorium deducti ſunt.Superatum ſe rex Bohemię Georgius à Kazimiro rege Polonię, tam apparatu,quam numero & robore gentium,pluſquam triplicato numero aſſeruit,& miratus eſt. Nouenis diebus conſilio uacabant,& fœdus in mortem utriuſque regis du- ratu-

Kazimiri Poloniæ, Georgij Bohemiæ regum conuentus et pacta.

raturum ſanxerunt. Et ne ſuper caſtris Oſvvanczim, Volek, Zathor, Ziuiecz, & Szeuior regem Poloniæ Bohemus inquietaret, edixerunt. Circa feſtum autem Bartholomęi eodem anno Borzny de Skrzin, ex Bitheza & Vvlodex filius eius ex caſtro Lethavva, cum mille quingentis hominibus rapto uiuere ſolitis, in terra Oſvvanczimieñ. Petram ſitu & natura firmiſsimam, quam fluuius Szola abluit occuparunt, & eam ſpolio oppido Zari incaſtellauerunt: & Bukouicz appellarunt. Exinde uniuerſam terram Oſvvancimieñ. ſpolijs & flammis uaſtabant. Hos feria quarta poſt Matthæi, Nicolaus Pienyazek Capitaneus Cracouieñ. obſedit, & grauiſsima fame pręſſos, ad deditionem feria quarta in uigilia Simonis & Iudæ apoſtolorum compulit. Petrus Donin de domo Agnorum, regij exercitus Capitaneus, ſimili & maiori fortuna uſus, die Veneris, die decimaſeptima Septembris, prope oppidum Puczki, exercitum Prutenicum conflixit, cuius duces erant Fridericus Revvneckæ & Caſpar Noſtvvicz, acerrimè expugnabant, & fatigati obmiſſa pugna omnes quieſcebant, ſuperuenienteq; nouo, quamuis pauco ſubſidio Polonis, bellum reſumpſerunt, temerariê pluſquam ſtrenuè decertantes. In quo Friderico Revvnecka ſauciato, hoſtilis acies in fugam uerſa eſt, & in ore gladij perſequuta. Ex tunc negocia belli regis Kazimiri in Pruſsia dietim meliora ſuccedebant. In Mazouia uerò mortuo Boleslao duce Ploceñ. iudicialiter rex Kazimirus in Piotrkovv contra ducem Conradum proceſsit, quòd terram feudalem regi Kazimiro debitam occupaſſet. Diffinitumq; fuit per iudicem Stanislaum de Oſtrorog, uigeſima Nouembris, ducatum Ploceñ. regno pertinere, & ideo regem in poſſeſsionem ipſius mittendum decreuit. Et rex Kazimirus in die ſancti Nicolai Rauam perueniens, à Grothone Czeſnik, deinde in Goſtinin progrediens, à Nicolao Kuczinski poſſeſsionem ſibi traditam, à militaribus uerò utriuſq; diſtrictus, fidelitatis iuramentum accepit.

Conflictus Polonorum et Prutenorum.

Proceſsus iudicialis Kazimiri in Conradum producatu Plocen.

CAPVT LXII. LIB. IIII.

ANno autem Domini 1466. oppido Choynicza in Pruſsia per obſidionem & emaceratiõe conquiſito. Facta eſt pax perpetua, die ſolis decimanona mẽſis Octobris, & in priuilegio perpetui fœderis, Rudolphus ſedis apoſtolicæ legatus, manu propria ſe ſubſcripſit, & tres notarij publici. Sigillis inſuper regis Kazimiri, & Lodouici Magiſtri Pruſsię, Pręlatorum quoq; & Conſiliariorum partis utriſq; roboratum eſt. Tunc recuperatæ ſunt, & ad corpus regni Poloniæ, terra Pomeranię, Chelmeñ. & Michalouieñ. redierunt. Pro quibus recuperandis centum & quinquaginta annis pugnatum eſt. Tunc etiã Culmeñ. Eccleſia metropoli & matrici ſuæ Eccleſię Gnezneñ. reunita eſt, q̃ per años circit ducẽtos, ab Eccleſia Polonica abſtracta, Liuonicæ Rigẽſi (in rerũ natura dũ Chelmeñ. fundaret nõdũ extãti, & per lõga terrarũ, mariſq; ſpacia diſtanti) adiecta erat. Tunc quoq; bellũ Prutenicũ quatuordecim annis ſub rege Kazimiro agitatum, finitum eſt. Et rex Kazimirus ad pugnandum & euertendũ Bohemos hæreticos, per Rudolphum apoſtolicum legatum, Lauantinum Epiſcopum adhortatus eſt.

Inſcriptio pacis.

Bellum 150. annorum.

Bellum annorum. 14. finitum.

Et anno ſequenti, Cracouiam feria tertia poſt Iacobi apoſtoli, quæ fuit uigeſimaoctaua Iulij ueniens, idem Rudolphus omnium proceſsionum et uniuerſitatis honore exceptus, ſupplicauit. Vt rex Kazimirus unamini electioni, de eo Iglauiæ per Barones Bohemiæ, de mandato ſummi Pontificis factæ, conſentiendo, regnum Bohemiæ per ſe, uel ſuum filium ſuſciperet, ſed propter fœdus, quod cum rege Girzik in Glogouia pepigerat, non acquieuit. Aiunt Aſtrologi regi Kazimiro horoſcopaſſe & aſcendiſſe in ſuo natali principium Capricorni, & ex naturali inimicitia Prutenos ſub ſigno Cancri, quod eſt oppoſitum Capricorno locatos, expugnaſſe. Non autem talis inclinatio contra Bohemos Leoni ſubiacentes fuit.

Rudolphus legatus apoſtolicus.

In anno item Domini 1470. Alexander uir inſignis electus, confirmatus Forlinieñ. & Orator apoſtolicus, Cracouiam uenit. Poſtulauit, ut Kazimirus rex Poloniæ, in Georgium regem Bohemiæ hæreticum, & Eccleſiæ Romanæ rebellem conſurgeret. Item ut affinitatem & fœdus cum Matthia rege Hungarię, per filiam quam antea per Prothaſium Epiſcopum Olomunceñ. in coniugem poſtulauit, iungeret, & quòd regem Matthiam in eccleſiam Romanam optimè meritum, à iure regni non reſcinderet. Kazimirus uerò nuncijs ad Imperatorem Romanum Fridericum miſsis, obtinuit, ut primogenitus ipſius filius Vvladislaus uiuente & conſentiente eo, in regem Bohemiæ coronaretur. Et ſequenti anno Georgio Poſdzebraczbi rege Bohemorum defuncto, eum in Pragam in regem Bohemiæ coronandum miſit.

Orator apoſtolicus Cracouiam uenit.

Primogenitus Kazimiri in regem Bohemiæ electus.

Mortuus eſt autem Georgius rex Bohemiæ morbo enormi, & inflatura pedum grauatus,

Georgij mors.

in Praga, in curia regia anno Domini 1471. die Veneris uigeſimaſecũda Martij. Quẽ prçceptor ſuus ſceleſtus, & Bohemorũ ſeductor erroneus, Ioannes de Rockenczan, quindecim ante diebus fato & morte præceſſerat. Cadauer autem ipſius Girzikonis altero die exenterando, hepatis medietas corrupta, & in felle lapillus ouo columbino ſimilis, & abdomen quantitatis palmæ, reperta ſunt. Quod ſequentibus diebus in Eccleſia ſancti Venceslai, inter buſta regum Bohemiæ debili pompa conditum eſt. Bohemi ergo reiectis cæteris competitoribus regni, Vvladislaum Kazimiri regis Poloniæ primogenitum, in regem Bohemiæ feria ſecunda poſt Vrbani, die Lunæ, quæ fuit uigeſimaſeptima Maij, hora duodecima, concorditer acclamarunt & elegerunt.

Reſiſtentia electionis.

Præter tres Dominos, uidelicet Ioannem Roſemberski, Sdenkonem Konopniczki, & Henricum Hradeczki qui partem regis Hungariæ ſequebantur. Audito Matthias rex Hungariæ Bohemos eius parti non fauere, in furorem uerſus, cæde, igne, & graui crudelitate in Bohemos debacchatus, arces & oppida eorum diruit, & in deuictos deſæuit. Vvladislaus autem in regem Bohemiæ electus,

Vvladislaus Cracouiam egreſſus.

eodem anno die Iouis 25. die Iulij, quæ eſt dies ſancti Iacobi Apoſtoli, de Cracouia egreſſus, habens in exercitu ſeptem millia equitum, & duo millia peditum exercitatorum militum per Skauinam & Oſvvãczim, uſq; in Pragam peruenit, quam die Lunæ decimanona Auguſti attingens, ſummo honore omnium proceſsionum & omnium ordinum, atq; ſtatuum exceptus eſt, & in regiam deductus. Die tãdem Iouis 21. Auguſti in eccle-

Vvladislai exceptio & coronatio.

ſia metropolitana Prageñ. per Nicolaum Epiſcopum Camienyeceñ. aliàs Podoliæ, aſsiſtẽtibus ſibi Paulo Laodicieñ. & Vincentio Eneſienſi Epiſcopis, quindecimo gradu Libræ aſcendente, cum ingenti lætitia omnium coronatus & inunctus, ſacramento euchariſtiæ, ſub una tantummodo ſpecie deuotiſsimè procuratus eſt. Auditis his, quæ in Bohemia facta fuêre, Hungari, regem Poloniæ Kazimirum, frequentibus nuncijs & promiſsis fatiga

Nuncij Hungarorum.

runt, ex quibus prçcipui fuerunt Ioannes Archiepiſcopus Strigonieñ. Ioannes Epiſcopus Quinque eccleſieñ. & Roinoldus de Roſgon, ut eis ſecũdo genitum filium ſuum Kazimirum pro rege mitteret, quia Matthias rex eorum exterminium, per ſpolia, & improtectionem Turca eis ſtrueret. Rex itaq; ſecundogenitum ſuum cum duodecim millibus equitũ & peditum, inter quos mille Tartari erant, in Hungariam miſit, qui uſque ad Nitram peruenit, & illic conſedit, & nemo ex Hungaris ad eum uenit, nec ſumptus in expeditionem,

Dolus Hungarorum in Vladislaum.

& bellum ſecundum promiſſa præbuit, ſed fide uariata, Matthiæ regi in Buda commoranti ſubſidia ferebãt. Et quum donatiuũ deficeret, Alemañicus exercitus, qui apud principem Kazimirum merebatur, diſceſsit, quem plures aulici regis Poloniæ, Kazimiro principe filio eius deſerto, in domos reuerſi ſunt. Poſtea opprobria & aliqui eorum carceres

Matthias rex Hungariæ dolos Kazimiro ſtruit.

paſsi. Hoc cognito rex Mathias, cum nouo exercitu Kazimirum, in Nitra uallare appropinquando diſponebat, qui ex Nitra feria quinta in die ſancti Stephani Prothomartyris, nocte cum aulicis egreſſus, tam præcipiti curſu nullo perſequente in Ilavva caſtrum ſuarum partium peruenit, ut ſexaginta quadrigas illum ſequẽtes, ab agreſtibus intercipi permiſerit. Paulo Iaſſenski cum quatuor millibus armatorum pro defenſione Nitræ relicto, quam egregiè contra regem Matthiam defendit. Et facto pacto uerſus Turzecz in comitatu quatuor millium armatorum diſceſsit. Hunc rex Matthias rupto pacto, inſequutus eſt, ſed cognito Pauli Iaſſenski, & ſui exercitus animo obſtinato retrorſum abijt. Et quatuor loca incaſtellata, ſcilicet Illauiam, Turcz, Michalovv, & Vbyena expugnauit, quintũ uerò præſidium in Stropkovv, in obſidionem non peruenit. Inflatus ea fœlicitate Hun-

Ficta uictoria.

garię rex, plura figmenta de ſuis tropheis, quaſi exercitum principis Kazimiri, de quindecim millibus acie conflixiſſet, & pluribus clænodijs, & uaſis præcioſis ſpoliatum, de Pannonia turpiter eieciſſet, ſummo Pontifici & pluribus regibus, & principibus orbis, ad potentiam & gloriam ſuæ uirtutis perſcripſit. Ioannem Strigonieñ. Archiepiſcopum ex Vvratislauia oriundum, Ioannẽ Quinque eccleſieñ. & alios afflixit. Armigeri qui apud Pannonias militauerant, in Poloniã reuertẽtes, dum ſtipendia illis tardiùs ſoluerẽtur, in bona Eccleſiaſtica diocœſis, præſertim Cracouieñ. ſæuè ac crudè, deinde in quoslibet obuios graſſari liberè cœperunt, etiam in ſuburbijs Cracouieñ. affuerunt, & apparuerunt.

Duo Cometes notabiles.

Duo Cometes præfatorum malorum cauſæ, unus in autumno præcedentis anni, ualdè magnus & rubens, ante lucem auroræ oriens, caudam antrorſum & in occaſum porrigens, uno menſe uel circa durans. Ego in pueritia mea ad literarum palæſtram cum pædagogo ante lucanum pergens, ſæpiùs eum inſpexi, artem aſtrorum nondum ſciens: quam quum cõquiſiui, Cometem Mathucam aut militem de natura Martis, per finem ſigni uir-

ginis,& per libram gradientem iudicaui. Alter Cometes in proximo, ſcilicet in Ianuario, anno Chriſti 1472. apparuit, ſolem poſt occaſum ſuum ſequens, caudam uerſus orientem poſt ſeſatis longam trahens, reſpectu tamen præcedentis multò minor fuit, qui duobus menſibus, uel circa perdurauit. Scioq; quòd talem Aſtronomi Dominū Aſtone, de natura Mercurij & parum Saturni nuncupant, primò ſub Aquario tranſijt, poſtea ſub piſcibus *Duratio igni-* & Ariete, ſemper Solem ſequens. Subſequutus fuit ingens ardor caliditatis & ſiccitas qua *gnis.* ſi per tres æſtates, litesq; & bella in Hūgaria, in minori Polonia, Bohemia, Germania, Burgundia, & Francia emerſerunt.

CAPVT LXIII. LIB. IIII.

IN hoc anno Marcus, natione Venetus tituli ſancti Marci præsbiter Cardinalis Patriarcha Aquilegieñ. ad Kazimirum Poloniæ regem, à Sixto Papa quarto miſſus, Cracouiam die Saturni, quarta menſis Iulij aduenit. *Legatus Papæ ad Kazimirū.* Kazimirus Poloniæ rex obuiam illi perſonaliter Vieliczkam uerſus, cum Kazimiro filio in comitatu inſigni exiuit, & à proceſsionibus omniū eccleſiarum, ac uniuerſitatis magno honore, à tribus tandem filijs regijs, Alberto, Alexandro, & Kazimiro pulchrè corā perorantibus, exceptus fuit. Altera die ſplendido prandio refectus, & audientia illi die ſequenti conceſſa, commemoratis pernicioſis criminibus Turcæ pacem cum Hungariæ rege multipliciter perſuaſit, obſecrans regem, ut quæ armis quæſiturus erat, per conditiones pacis ſuſciperet, & cum cæteris Catholicis regibus contra Turcam in arma prodiret, ex Cracouiaq; tranſiens, in Niſſam & poſtea in Oppauiam, Cardinalis Marcus pacem inter reges Poloniæ in Hungariæ componere nitebatur, nec efficere potuit. Concitauerunt ergo Poloni, & immiſerunt in Hungariam belligeros pedites, qui nationis Polonicæ fuerunt omnes, fratres appellati. Hos rex Matthias in duobus montibus, Modragora & Bukouiecz, quos in Hungaria incaſtellauerant, expugnauit & contriuit. *Exercitus Polonorū à Mathia rege deuictus.*

Et in principio ſequentis anni 1474. miſſo Tarczithomaſz cum ſex millibus armatorum, oppidum Smigrod nocte intempeſta, oppidanis nihil ſuſpicantibus, clàm conquiſiuit, et arcem machinis expugnauit. Deinde oppida Iaſzel, Brzoſtek, Colaczicze, Friſtath, Dambrovvdzal, Dublia, Pilſno & uillas prope ducentas incendio conflagrauit. Et oppidum Croſno uallando, liberè in prædis & cędibus graſſabatur. Donec per conſtitutiones pacis à rege Hungariæ Matthia, tardè impetratas, gentes ipſius in Hungariam fuerunt reuocatæ. Conuerſuſq; contra Petrum Comorovvski Polonum de nobilitate Ciphorum, ſub eo munitiones & caſtra Roſemberg, Hradek, Zabnyecz, uetus caſtrum & Sancti Nicolai, & Likavva expugnauit. *Petrus Comorowski.* Caſtro uerò Horavva in quo ſe concluſerat, octo millibus florenorum redempto, cum omni ſuppellectili in Poloniam ipſum abire permiſit.

At Kazimirus rex Poloniæ, in rege Matthia, ſuas & Vvladislai regis Bohemiæ iniurias *Kazimiri ultio.* ultum iri uolens, die Veneris duodecima Auguſti, anni præfati, ex noua ciuitate in Miſtovv proceſsit, & exercitum Polonorum, Lithuanis & Tartaris illum augentibus, ac ſexaginta millia pugnatorum æſtimatum, collectum, in Sleſiam uigeſimaſexta Septembris *ingreſſus in Sleſiam eiuſdem.* promouit, & duobus oppidis Cruczbork & Biczina conquiſitis, cætera obmiſit. Oderaq; apud Chrapkouicze ſuperato, ſtatiua prope Olauiam tenuit, ubi pabulatores eius die Mercurij, duodecima Octobris in ortu ſolis, exercitus regis Matthiæ de Vvratislauia, in qua ſe concluſerat, emiſſus, iuxta uillam Svvonouiczę inuaſit, & facilè fudit. *Conflictus.* Quumque tumultuarij milites & caterua Tartarorum accurriſſet, grandis inſtaurata fuit pugna, regeq; Kazimiro uexillum maius cum aulicis & Lithuanis mittente, ſub ductu Pauli Iaſſenski, extēplò hoſtilis exercitus terrore nimio agitatus, terga uertit, fugienteſq; paſsim cœſi & capti ſunt. Numerus deſideratorū mille, captiuorum uerò inſignium *Deſiderati & captiui.* ſexaginta erat. De captiuis fuerunt, Vlricus Perſtenski, Petrus Haugvvicz, Paulus Karvvath, & cæteri.

Venit tandem die Lunę 24. Octobris Vvladislaus rex Bohemię, cum uiginti millibus, quorum maior pars erat peditum, per regem Kazimirum, adhuc ſtatiua circa Olauiam tenentem, hilariter exceptus, & dudum expectatus. Ipſius enim cauſa bellum gerebatur, exindead Vvratislauiam coniunctis exercitibus itum eſt, & ciuitas ex una parte, à longe tamen eſt obſeſſa, ſed non expugnata, quia abſq; ordine omnia fiebant, populationemq; & pabulationem abſq; duce agentes intercipiebantur. Intantū ut omnes turres, & omnia ergaſcula Vvratislauieñ. captiuis Polonorum impleta fuerūt. *Captiuitas Polonorum.* Caſualiq; exorto incendio, quod uentus augebat uehemens, multi mortales, equi plurimi, et currus cum uictualibus

Ignis uehementia Vratislaui. Matthiæ audetia.

quingenti, tanto exercitu opem non ferente, abſumpti ſunt. Repertæq; fuerunt in ſemiuſtis quadrigis pixides diuiniſsimum ſacramentum euchariſtiæ cõtinentes, & intellectum eſt, conflagrationem ignis, plagam fuiſſe Dei. Videns autem Matthias rex Hungariæ, utrumq; regem cum tot gentibus nihil agentem, timiditate quæ eum inuaſerat, depoſita, gentes ſuas in terras Vieluneñ. & maioris Poloniæ miſit, quæ illas oras frequentibus incendijs, rege Poloniæ non obſtante uaſtarunt. Irruerant & gentes ducis Nicolai Oppolieñ. in oppidum Clobuczko, ſed ab oppidanis magna clade deuicti ſunt. Caſpar Szak, & Melcher Leber, cæteriq; homines ducis Kozuchouieñ. & terrigenæ Glogouieñ. oppidum Miedzirzecz, negligenter obſeruatum, nocte intempeſta incenderunt, & receperunt, arcem uerò Sandiuogius Capitaneus, auro ut fertur illis tradidit. Qui omnem illam

Siniſtra fortuna exercitus Polonorum.

oram uſque ad ciuitatem Poſnanieñ. in ſpolijs, & incendijs afflixerunt. Accidit deinde in exercitu Poloniæ & Bohemiæ regum, chariſtia, fames, diſſenteria, & æpidimia. Coactiq; ſunt ambo reges ſufferentias, quæ ab illis à rege Matthia Hungariæ expetebantur, concedere & certis habitis tractatibus fœdera in duos annos cum dimidio concluſa ſunt cum maxima Polonorum, & Bohemorum iactura, qui nulla re memorabili geſta, diſceſſerunt.

Literæ Matthiæ.

Rex autem Matthias Hungariæ, more ſuo literas ad ſummum Pontificem, ad Imperatorem Romanorum, & alios Reges ac Principes ſcripſit, ſuam potentiam efferendo, & regũ Poloniæ atq; Bohemię extenuando. Scripſit & Gabriel frater minorũ Epiſcopus Agrieñ. poſtea Cardinalis, carmina inuectiua contra Polonos, quæ incipiunt.

Bruma uenit, nix alba ruit, migrate Poloni,
O' fugite ad proprios algida turba lares, &c.

Cui ex aduerſo Gregorius Archiepiſcopus Leopolienſis pro Polonis reſcripſit.

Garrula lingua tace, nec ſenſu nec ratione,
Vlla uales, uerba pudenda uomis, &c.

CAPVT LXIIII. LIB. IIII.

ANno autem Domini 1477. inſtigãte, ut ferebatur, rege Hungariæ Matthia, Cruciferi Pruſsiæ defectionem parabant, & Nicolaus Comorovvski caſtra quędam incaſtellauit. Miſſo uerò Petro Donin Caſtellano Siradieñ. cum ſexingentis equitibus & quadringentis peditibus. Adiuncto ei Ioanne Biali, in Mariemburg Cruciferi cum quibus duces Mazouiæ pactum habuerunt à defectione ceſſerunt. Iacobo quoq; Dabienski Palatino Sãdomirieñ. & Capitaneo Cracouieñ. aduerſus Comorovvſki expedito, caſtra Barvvald, Szefflari & Ziuiecz, per obſidionem ſub ſeptem ſeptimanis conquiſita ſunt. Et caſtrum Barvvald ualdè ſpiſſum & forti muro munitum, iubente rege

Caſtrum Barwald demolitum.

Kazimiro deiectum, & ſolo æquatum eſt. Ziuiecz uerò incendio deletum, Szefflari Marco Ratoldi, eò quòd pecunias à rege in eo haberet inſcriptas, eſt reſtitutum.

In anno quoque ſequenti bellum contra regem & regnum Martinus Treslar Magiſter Pruſsiæ, & Nicolaus Tungen occupator Varmieñ. Epiſcopatus reſumebant, ſed ex tempore deciderunt.

In Anno 1479. Nicolaus Tungen in Piotrkovv ueniens, regi Kazimiro reconciliatus, iuramentum fidelitatis præſtitit. Tandem & Martinus Treslar Magiſter Pruſsiæ, o-

Homagia Kazimiro præſtantur.

mni pertinacia depoſita, die Saturni, nona Octobris eiuſdem anni, iuramentum fidelitatis regi in arce nouæ ciuitatis, in præſentia oratorum regis Hungariæ, Stephani Comitis Scepuſieñ. & Venceslai Beczkovvski Bohemi, præſtitit.

Anno autem Domini 1485. die Iouis, quindecima Septembris, quæ fuit in craſtino exaltationis ſanctæ Crucis, Stephanus Palatinus Valachiæ iuramentum fidelitatis cum ſuis Boyarijs regi Kazimiro in Kolomya oppido Ruſsiæ præſtitit. Vbi nonnulli ſtipendiarij Bohemi, qui noctu exercitum præfati Stephani Palatini inuadentes deprædati fuerant, rege mandante, capite truncati ſunt. Acceptoq; exercitu mercede conductorũ à rege, Stephanus Palatinus Turcas graſſantes, de Valachia expulit, & duces exercitus remuneratos, una cum exercitu in Poloniam remiſit. Et quia Tartari ſæpenumerò terras Ruſsiæ & Lithuaniæ uaſtabant, rex Kazimirus contra eos Ioannem Albertum tertio genitum expediuit, quo aduentante, Tartari ad ſua ſe receperunt.

Ioannis Alberti in Tartaris uictoria.

In anno quoque Domini 1489. iterum contra eoſdem miſſus, decima die menſis Iulij de Cracouia exiuit, & Tartaros circa ſcænoſa loca compræhenſos fudit, & reliquos diſsipatos terris Ruſsię effugauit, ad genitricemq; cum triumpho & gloria redijt. Matthia au-

tem

tem rege Hungariæ, in Vienna Auſtriæ morte abſumpto.

Anno Domini 1490. die Lunæ, quinta menſis Aprilis, Dominica ſiquidem Palmarum quum lætaretur ex peroratione legatorum regis Franciæ, inter prandendum ficus afferre ſibi iuſsit, quas quum ab aulicis conſumptas didiciſſet, nimio furore & ira captus, in Apoplexiam incidit, qua oppreſſus mugitus quoſdam edidit, inſenſibilis tamen iacuit, donec in craſtino poſt palmarum ſpiritum exhalauit, tunc Ioannem Albertum ab Orſag, id eſt, communitate nobilium in Rakoſz electum, rex Kazimirus in Hungariā miſit. Qui die Solis 27. menſis Iunij, cum notabili exercitu ſummo mane diuinis officijs ex mandato feſtinanter peractis, de Cracouia egreſſus, per Sandecz & iuxta Caſſouiam tranſiens, uſq; ad Peſt peruenit. Compertoq; quod Vvladislaus germanus eius ſenior natu, & rex Bohemiæ à pontificibus & potentibus regni Hungariæ dudum uocatus, & Dominica circa exaltationis ſanctæ Crucis, quæ fuit decimanona menſis Septembris, in regem Hungariæ in alba regali fuiſſet coronatus, & Budæ reſidentiam tenens, oppidum Peſt & loca uicina gente armata aduerſus Ioannem Albertum oppleſſet, à Peſt retrocedens, Caſſouiam obſedit: caſtrumq; Szariſz & oppida Aperies, & Cibinium cum adiacentibus in deditionē accepit, ſed & nouam ciuitatem ſeu Riuulum dominarum, per quoſdam ſuos armigeros expugnauit, quod Hungari perpendentes & Caſſouienſibus obſidione laboratibus ſubuenire cupientes, pro concordia fratrum inſtabant, & eam circa carniſpriuium in præſentia præfatorum principum, & fratrum in campo iuxta Caſſouiam confecerunt. Vt Vvladislao Hungariam, tanquam rege legitime coronato poſsidente, Ioannes Albertus ducatum in Sleſia maioris Glogouię cum Kozuchovv, Vvladizslavv & poſſeſsione oppidorum olim ducis Zeganeñ. acceptaret & teneret, quod & factum eſt.

Matthiæ regis obitus.
Succeſſor ſibi eligitur.
Diſſenſio propter regnum.

Sub eo tempore puta circa feſtum Epiphaniarum, ſydus crinitum, quod Cometem uocant, ſub tertia facie piſcium apparitione emerſit. Ab Aſtrologis Dominus Aſtone nominatum capite non magno, cauda uerò prolixiore, ſed tenui & paruæ lucis, de natura Mercurij, ſequebaturq; ſolem poſt occaſum, cauda poſt ſe ad orientem protenſa. Tametſi concordia fratrū conflata fuiſſet, & decreto firmato, Glogouia cum certis oppidis Sleſiæ duci Ioanni Alberto aſsignata eſſet, ſimul & per Capitaneum ipſius Ioannem Polak, in uſufructum, & poſſeſsionem acceptata fuiſſet. Attamen Ioannes Albertus perſuaſus de Hungaria minime exiuit, quod Hungari moleſte ferentes, Stephanum Comitem Scepuſieñ. & regni Hungarię Palatinum ac gubernatorem cum duodecim millibus armatorum aduerſus eum deſtinauerunt, quo cum in Kalendis Ianuarij, aliàs prima Ianuarij anni Chriſti 1492. circa occaſum ſolis congrediens, Ioannes Albertus facile ſuperatus eſt, quoniam duntaxat bellatorum duo millia habebat. Nox tamen atra non parum adiumenti ſuperatis, & fugientibus præbuit. Dux quoque Ioannes Albertus à ſuis in tenebris derelictus in captiuitatem Huſſaronum uenerat, quem ex loquela quidam aulici cognoſcentes, ſingillatim unus poſt alterum cum clamore (ut putarentur plures) accurrentes eripuerunt, & in Aperies deduxerunt. Et ſequentibus diebus per compoſitionem facta pace, Hungari uerſus Budam, dux uerò Albertus Cracouiam diuertit, quem uenientem, Cracouienſes honorifice ſuſcipientes in arcem Cracouieñ. deduxerunt, & illic uſq; in diem mortis Kazimiri genitoris ſui permanſit.

Apparitio Cometes.
Ioannis Alberti permanētia in Hungaria.
Stephanus Comes Scepuſiēſ. aduerſus eum pugnat.
Ioannes Albertus ſuperatus.

Kazimirus ſiquidem genitor ipſius & rex Poloniæ, poſt feſta paſchæ eodem anno 1492. ſenſim ex profluuio uentris in Lithuania ægrotare cœpit, & quum ſui philoſophi reſtringere, aut noluerunt, aut non potuerunt, Monachorum minorum de obſeruantia, quos uulgariter Bernardinos nuncupant, accepto conſilio, pane groſsiſsimo ac nigerrimo Lithuanico in Grodno uentrem conſtrinxit, & exhilaratus in ſuos medicos inuexit, quòd religioſorum medicina pluris ualeret, quàm in arte medica Doctorū. Cœpit tamē ſtatim ſecundum pedes tumere, quod quum nec fratres, nec philoſophi curarēt, Iacobum de Zaleſze ſuum medicum percōtando requiſiuit. An adhuc ſpes eſſet ſanitatis? qui quū reſpondiſſet minime, tanquam fortis athleta imperterritus ſubiunxit, ergo moriendū eſt, & medico addente, utiq;. Vadas ergo (inquit) aſtanti, pro confeſſore & pro ſacerdotibus, ut mihi ſalutaria præbeant ſacramenta. Perceptis itaq; rite ſacramentis, & teſtamento facto, in priuatis & abditis locis centū millia aureorum oſtēdit, quos inter filios partiendo, Ioanni Alberto minimā ſortē deſignauit, quoniā (inquit) in Hungarico bello multa abſorpſit, ſicq; in pace mortuus eſt, in caſtro Grodneñ. die Iouis, ſeptima mēſis Iulij, ꝓxima ante feſtū Penthecoſtes, ut eiuſdē mēſis principiū exitiū mortis eſſet, cuius finis initiū regni & coronæ erat. Regnauit autem in Polonia 45. annis, abſq; 18. diebus. Non cōputatis duo-

Kazimiri ægritudines.
Kazimiri mors.

bus annis & medio, ab interitu germani ſui Vvladiſlai in Thracia, quibus regnū Poloniæ uacauit. Relatus autem & adductus Cracouiam, eadem die, ſcilicet undecima die menſis Iulij, quæ eſt dies translationis Sancti Benedicti poſt meridiem, in dextra parte ſacelli no-

Pompæ funebralis deſcriptio. ui ſanctæ Crucis, per reginam Elizabeth conſortem eius conſtructi, ſepulturā accepit. Cuius opera mauſeolum eſt ſuperpoſitum marmoreum, cum ſupereminentia lignorū rubefactorum. Erat autem maxima pompa tam in ſepultura, quàm in exequijs, cohoneſtante & funebria peragente regina Elizabeth, cum filijs, Prælatis, Pōtificibus, & Baronibus regni. Aderant proceſsiones totius urbis, & equites armati cum uexillis ſecundum numerū

Kazimiri ſtatura, mores, et geſta. prouinciarū, quibus dum uiueret imperabat. Aderat & uniuerſitas ſtudij Cracouieñ. clerici, & plebis multitudo copioſa. Fuit aūt rex Kazimirus procere ſtaturæ, ſecundum anteriorem capitis partem à uertice per totum caluus, faciei oblongæ & macræ, uocis blæſæ, ab ineunte ætate uſq; in finem uitæ ſemper uenator & auceps. Canes uenaticos plurimū diligens, quod ex uno exemplo cognoſce. Dum Vvladiſlaus dux Ribniceñ. & Plczineñ. fatuus agnominatus, donaria Vvladiſlao regi Bohemiæ miſſa intercepiſſet, & parſum iri ſibi precaretur. Canes (inquit) uenaticos duntaxat reddat, & cetera poſsideat donaria, tanquam canes maioris ualoris fuiſſent rebus ceteris. Fuit homo ſemp ſobrius, aquā bibēs, uinum, ſiceram, ceruiſiā, & pharmacū nunquā guſtans, & odorem eorū execrans, atq; faſtidiens. In Venerem procliuus, balnea & fomentationes crebras amās. Cōmeſſationi & cō-

Patientia eius. meſtioni indulgens ac intētus, laboris, frigoris, fumi, uenti, æſtus patientiſsimus. Poſtquā ex ducatu Lithuaniæ in regem Poloniæ aſſumptus eſſet, clerum perturbauit, præcipue p Epiſcopatu Cracouieñ. contendentes. Deinceps uerò ad tempora uitæ, eum multum ueneratus, ad prandia ſæpenumerò uocabat, ut quotannis Cracouiā ueniret, Prælatos, Canonicos, Doctores & Magiſtros aleret, & prandijs oppiparè inſtructis reficeret. A ſubditis ſuis pecunias corrogabat, petebat, & mutuabat, promiſsi memor & uerax. Mutuataq; perſoluens, regios prouētus, caſtra & oppida arendans & inuadians. Aedificia negligēs, ita ut pleraq; caſtra ſui Dominij colapſa ruerent, aut tectis denudata priuarentur. Coniu-

Proles Kazimiri ſexus utriuſq;. gis ſuæ reginæ Elizabeth feruidus amator, & ab ea reciprocis adamatus amoribus, ut fœlix coniugium inter eos ore omnium diceretur. Prolem quoq; frequētem & numeroſam, mares ſex, fœminas ſeptem procreauit. Ex quibus quatuor reges fuerūt. Vvladiſlaus primogenitus rex Hungariæ, Bohemiæq;. Ioannes Albertus, & Alexander. Item Sigiſmundus, reges Poloniæ ſucceſsiuè regnantes. Kazimirus autem ſecundo genitus, phthiſi præfocatus, in Vilna tumulatus requieſcit. Et ut fertur pro ſanctitate uitæ miraculis corruſcat. Vltimus filius Fridericus, Cardinalis tituli ſanctæ Luciæ in ſeptem ſolijs, Archiepiſcopus & primas Gnezneñ. Epiſcopusq; Craco. fuit. Septem autem filiæ fuēre. Heduigis maior natu Georgio duci Bauariæ deſponſata. Sophia ſecunda filia Friderico Marchioni Brandēburgeñ. Anna quinta filia Boguslao duci Stolpeñ. & Stetineñ. Barbara ſexta filia Georgio duci Miſzneñ. Vltima earum Elizabeth Legnicenſi duci nupta. Elizabeth autē tertia inter filias immatura morte præuenta, in ſepulchro Heduigis materteræ Cracouiæ tumulata, quieſcit. Similiter Elizabeth inter filias quarta in pueritia occumbens, in dextra parte chori ſepulta eſt. Inſuper rex Kazimirus cū Cruciferis fratrib. Teuthonicis in Pruſſia longum & periculoſum geſsit bellum, quos tandem poſt quatuordecimum annum ſu-

Expreſſio potentiæ ſuæ in Prutenos. perauit ac domuit. Et reſurgentes iterùm & iterum tanquam Hercules claua, hydram renaſcentem, & Anthæum è terra ſurgentem occidit, & ſilere coēgit. Glorificet ergo Deū Polonia, quòd caſtra & ciuitates munitas, labore alienigenarum conſtructas, per regē Kazimirum regno Poloniæ contulit, ut cuſtodiret legem Domini, & iuſtificationes eius requireret, quemadmodum in Pſalmo 104. dicitur. Dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt, ut cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant.

CAPVT LXV. LIB. IIII.

Anno Domini 1447. Sbigneus Epiſcopus Cracouieñ. eccleſiam Collegiatā in noua Sandecz cum aliquot Prælaturis & Præbendis fundauit. Eodem anno multa ſpolia & furta in regno Poloniæ ſub hyemem per raptores, & fures de Sleſia &

Raptores in Poloniam. Hūgaria ſuborta fuerūt, & nō erat defenſor, rege Kazimiro in Lithuania manēte. Anno Domini 1448. ueniente ex Lublin à rege Kazimiro in Cracouiā Baptiſta Epiſcopo Camerineñ. nuncio Apoſtolico. Prælati & Capitulum Cracouieñ. Conſulatusq; & ciues Cracouieñ. in mille quingentis equis, ſplendidè obuiam exeuntes, eum ſuſceperunt. Vniuerſitas autem Cracouien. nullam ei, etiam monita & rogata, reuerentiam fa-

cere

cere uoluit, quoniam cõcilio Baſilienſi, & non Papæ electo, aſsiſtebat. Propter quod præfatus Epiſcopus Baptiſta contra uniuerſitatẽ fremebat, & eam beneficijs priuare conabatur. Ac cum conſenſu regis de regno expellere, quem Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouień. perſuaſionibus ſuis abducebat & mitigabat. Et ut fertur ipſo redeunte Romã, Nicolaus Papa quintus, quòd arroganter & minus prudenter egiſſet, eum in cõſpectum ſuum admittere noluit, & exinde tabefactus, præ triſtitia in breui uitam finiuit.

Baptiſta Epiſcopus Camerinenſ. Cracouienſ. Vniuerſitatis hoſtis.

Eodem anno Ioannes de Huniad gubernator regni Hungariæ numeroſo & forti exercitu coadunato, Turciam, aliàs Græciam intrauit, & quum ad campum Coſſovvo peruenisset, Imperator Turcarum cum trecentis millibus equitum, & ſexaginta millibus peditũ ſuperuenit: ubi feria quinta ante Lucæ Euangeliſtę æquo marte pugnatum eſt. Altero die Hungarorum exercitus occidebatur, & à multitudine Turcarum cõcludebatur, ita quòd confractus in nocte fugam inijt. Sabbatho autem pauci ex Polonis & Bohemis in caſtris remanentes, à mane ad meridiem machinis, & baliſtis ſe tutabãtur tandem ad extremum uicti, ferè quindecim millia occiſi ſunt. Capti autem fuerunt duodecim millia. Ioannes autem de Huniad fugæ ſe cõmittens, ſolitarius in Raſcia, in quodam caſtro de mandato deſpotę Raſciæ captus fuit, & ad iuramẽta ac promiſſa Pręlatorum & Baronum Hungariæ, dato filio eius in obſidem, dimiſſus erat, qui liberatus non ſolum caſtra promiſſa non reddidit, ſed & quæ iuris Deſpotæ erant expugnauit.

Ioannes de Huniad Turciam ingreſſus.

Poloni & Bohemi uicti.

Anno Domini 1449. Fœlix Papa quintus, olim Amadæus dux Sabaudiæ nuncupatus ceſsit, & publicè papatum reſignauit, & ſublatum eſt ſchiſma, quod ferè decem annis durauit, uerſu adagioſo teſte.

Lux fulſit mundo ceſſit fœlix Nicolao.

Schiſma decẽ annorum ruptum.

Eodem anno Nicolaus Papa quintus miſit Capellum Sbigneo Epiſcopo Cracouien. per Ioannem Dlugoſz ſeniorem Canonicum Cracouień. Felix Sbigneus Cardinalis qui trino capello redimitus erat, ab Eugenio quarto, & Felice quinto. Item à Nicolao quinto, quolibet eorum ad ſua ſuffragia ipſum Cardinalatu alliciente.

Anno Domini 1451. Dauid Imperatoris Turcarum fratris filius Muſtapha nominati à rege Kazimiro optauit, ut ei per terras ſuas in Conſtantinopolim tranſire liceret, quoniã Omarath imperator Turcarum die ultimum obierat. Annuit Kazimirus ſuæ petitioni, & remuneratum cum conductoribus remiſit. Caſſus tamẽ ſuus fuit labor, Turcæ enim iam alium imperatorem elegerant.

Dauid Conſtãtinopolim petit.

Anno quo ſupra annum Iubilæum Nicolaus Papa quintus, pro uniuerſo regno Poloniæ, & magno ducatu Lithuaniæ ad interceſsionem Sbignei Cardinalis Cracouień. conceſſerat, qui à menſe Decembri ad finem Auguſti durauit.

Iubilæus cum peſte.

Eodem anno grandis peſtis in terris maioris Poloniæ inualuerat.

Anno præfato 1451. Iskra de Brandis cum quatuor millibus militum. Ioannẽ de Huniad gubernatorem regni Hungariæ, ſedecim millia ducentem, feria tertia in uigilia natiuitatis Mariæ, circa Luczencze fudit, quia inchoato prælio, magna pars exercitus gubernatoris fugere cœpit, quam gubernator à fuga cohibere non ualuit. Anno Domini eodem feria quinta decima mẽſis Februarij, quæ fuit dies ſanctæ Scholaſticę, dux Boleslaus Svvitrigal in caſtro Luczko mortuus eſt.

Iskra uictor in Ioãne Huniad.

Switrigal obitus.

Anno Domini 1453. quoniam duces Ianuſsius Oſzuanczimień. & Przemislaus Toſceń. regionem Polonicam deprædabantur, Ioannes Sczckoczki Capitaneus, & Ioannes Kuropatvva Subcamerarius Lublineń. pro Capitaneis electi cum gentibus precio conductis contra eos miſsi, illicò caſtrum Oſvvanczim obſidione cinxerunt, & ipſum in poteſtatem regis, & regni redegerunt, & Ioãnes de Czizovv Caſtellanus & Capitaneus Cracouień. in eo locatus eſt, donec Oſvvancimień. dux pecunias pro ſtipendiarijs expoſitas ſolueret, aut ipſe cum terra ſua feudum regi præſtaret. Eodem anno exercitus Tartarorum Podoliam uaſtabat. Ioãnes uerò Laſcz adminiſtrator in Zukouiecz, nobilis de domo Pomiany cum alijs adminiſtratoribus, uidẽs ſe hoſtibus imparem, in campo Kraſnevv, nocte omne illud robur Tartarorum proſtrauit.

Ioannes dux Oſwancimiẽſ. uictus.

Ioannes Laſcz Tartarorum uictor.

Deinde interdiu reliquos exercitus Tartarorũ (qui haud longè aberant) aggreſſus ducem Tartarorum, Deo fauente occîdit, & reliquum agmen Tartarorum in fugam conuertit, præda de manibus ipſorum erepta.

Anno præfato 53. ſupra mille quadringentos Conſtantinopolis Græcorum metropolis, per Mahumeth imperatorem Turcorum, die uigeſimonono, Maij capta eſt. Poſt 54. diem oppugnationis Imperator Gręcorum Conſtantinus nomine, pugnans obtrun-

Conſtãtinopolis capta.

catus eſt,turba populorum trucidata, matronæ & uirgines ad libidinem raptæ. Saluatoris noſtri ſimulachrum in cruce pendentis deriſum,& contemptum præcedentibus qui di cerent. Hic eſt Chriſtianorum Deus,in caſtra delatum,ſputo,luto,& ſagittis iactatum eſt. *Pera Ianuenſ. ciuitas capta.* Pera Ianuenſium ciuitas,ſimile periculum uerita, miſsis nuncijs deditionem fecit. Turca autem mandante,turres & mœnia rupta,& ſolo æquata ſunt. Campanæ ſublatæ & in machinas reſolutæ,& 16. millia aureorum pro tributo impoſita ſunt.

Caſtrum Volek reſtauratum. Eodem anno dux Ianuſsius Oſzvvancimień. caſtrum Oſvvanczim obſedit, qui cum ignominia & iactura ſuorum repulſus,antiquum caſtrum per patrem ſuum ruinatum Volek nuncupatum reformauit, & ex eo non ſolum terram Oſvvanczimień. ſed & confinia regni ſpoliauit. Barones itaq; regni,rege abſente & in Lithuania commorante,Volek obſederunt,& pacem concluſerunt.Et quia Polonis ducem Ianuſsium patrimonio ſuo uiolenter ſpoliari iniuſtum uidebatur, ex pacto ei uiginti millia latorum groſſorum pro terra Oſzvvancimień. dederant,& de ea perpetuò ceſsit. *Ladiſlai regis Hungariæ coronatio.* Ladislaus rex Hungariæ & dux Auſtriæ,Pragæ in regem Bohemiæ eodem anno,ſcilicet 1453. Dominico die qui fuit feſtum Simonis & Iudæ,per Dionyſium Cardinalem & Archiepiſcopum Strigonień. coronatus eſt. Peracta autem coronatione,ut quiſq; ſecundum arbitrium ſub una ſpecie, uel duplici communicaret,conceſsit.Ipſe tamen rogatus,hæreticorum eccleſias nunquã intrauit.

CAPVT LXVI. LIB. IIII.

Sbigneus Cardinalis Epiſcopus Cracouieſ. mortuus. ANno Domini 1455. feria tertia poſt palmarum, quæ erat prima dies Aprilis,Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouien. Sandomiriç,dum paſsio Domini in Eccleſia Sandomirień. cãtaretur, mortuus eſt:ex Sandomiria in Cracouiam delatus,feria quarta paſchæ,quæ fuit nona Aprilis,in medio chori ſub urna ærea,p eum dum uiueret ordinata,ſepultus.Et tres capelli rubei ſup ſepulchrũ ſuſpenſi ſunt,quorum iam nullus apparet,quoniã à tribus ſummis Pontificibus Eugenio quarto. Felice.5. & Nicolao quinto Carpinalis factus erat,quod perrarò uni contigit.Exegerat annos uitę 66.in põtificatu Craco.ãnos 32.in Cardinalatu uerò ſedecim. Teſtamẽtũ ſuũ eccleſijs,monaſterijs,ſtudẽtibus,egenis & miſerabilib.pſonis, & nõ ſuis,ppinquis diſtribui iuſsit.

Magna incineratio Cracouiæ. Ãno præexpreſſo feria ſecũda Pentecoſtes,quæ fuit 26. Maij hora ueſperarũ, dũ mechanici in cãpo auẽ ſagittarent, ignis de domo Thomæ loriſicis Cõſulis Craco. proxima ædi ſancti Petri erupit,& Caſtrẽſem & Canonicalẽ plateas,& quatuor ædes ſacras ſcilicet ſanctorũ Petri,Andreæ,Martini,& Mariæ Magdalenæ cũ collegio Canoniſtarũ conſumpſit. Duę dũtaxat domus canonicales magiſtri Nicolai Spiczmeri Cãtoris,& Ioãnis Dlugoſz Canonici Craco.ægrè defenſę fuerunt.Ab eo ergo tẽpore ſagittatio galli ad octauã in dię ferialem non feſtiuum,diem ſcilicet Lunæ poſt Trinitatis proximum tranſlata eſt.

Chariſtia annonæ. Eodem anno interierãt frumenta & ſequuta fuit charitas annonæ. Inſuper prædicto anno 1455. tertia Octobris monaſteria fratrum minorum de obſeruãtia in Poſnania,Coſten, Vvſchovva,& Cobilino per ciues fundata ſunt.

Anno Domini 1456. Nicolaum de Turza presbyterum, gerentem ſe pro Scholaſtico Cracouień. & germanum eius patruelem de Gnoinik clericum,gerentem ſe pro Canonico Cracouienſi(& uterq; eorum ſub uiuis beneficia impetrauerat)æculei pœna examinatos,& furtum quo ordine egerunt confeſſos. Conſulatus Cracouień. intra muros Craco. portæ ſancti Floriani proximos mucrone percuſsit,& ſuppoſita fuit Cracouia interdicto, *Interdictum Cracouiæ.* uſquequò Vvladiſlaus primogenitus regis Kazimiri naſceret. Natus aũt erat feria ſecũda poſt Dominicam Oculi,quę fuit prima menſis Martij,poſt horã tertiã noctis,& in octaua paſchæ per Thomam Epiſcopum Cracouień. baptiſatus. Is diu in Hungaria & Bohemia rex pacificus,quem pax uelut umbra corpus ſequebatur,fœliciter regnauit.

Cruciferi contra Turcam. Ioannes Capiſtranus cũ ſuis cruce ſignatis. Anno præfato Crux auctoritate Apoſtolica contra Turcam prædicabatur. Imperator autem Turcarum Albam regalem Raſciæ,ad fluenta Savvi & Danubij ſitam,obſedit,tredecimq; hebdomadis continua quaſſatione,turres,& muros ſolo proſtrauit. Ioannes autem Capiſtranus cum octingentis cruce ſignatis de Buda per Danubium in nauibus demiſſus caſtrum introiuit. Ioannes uerò Huniad cum gente armata per terram aduenit, & fortiſsima pugna,ſine ulla pauſa tam in die, quàm in nocte fuit, donec uictoria ex alto catholicis data, Turcæ cum ſuo imperatore in fugam uerterentur: Et Chriſtiani centum inſignes machinas,ſexaginta quatuor galeas,& multitudinem captiuorum conſequuti fuerunt.Gloriabatur itaq; pater Ioannes Capiſtranus,quòd cũ bubulcis & ruralibus,pugnaces Turcas Deo iuuante cõtriuiſſet.Gloriabatur & Ioannes de Huniad gubernator regni

Hun-

Hungariæ, quòd robore, militia, & perſeuerantia eius Turcas ſuperatos, & imperatore eorum Mahumete uulnerato, ad extremum profligauit. Sed ambo eodem anno abſumpti, gloriæ finem impoſuerunt. Nam Ioannes de Huniad in menſe Auguſti mortuus eſt, uir in armis & adminiſtratione bellorum celebris. Ioannes uerò de Capiſtrano 23. in Vlak oppido Hungariæ Chriſto ſpiritũ reddens. In Eccleſia conuentuali S. Mariæ ordinis ſancti Franciſci eiuſdem oppidi ſepulturam accepit.

Mahumetes uulneratus & profligatus. Ioannes de Huniad mortuus atq; Capiſtranus.

Eodem anno poſt Viti Cometes ad Septentrionem quãtitatis mediocris apparuit, tota nocte uſq; ad ortum ſolis apparens. Duratio autem eius uno menſe exacta eſt.

Cometes.

Anno Domini 1457. Ladislaus rex Hungariæ aſsiſtentiã primorũ cõſiliariorũ Hungariæ nactus. Ladislaũ filiũ gubernatoris, interfectorẽ Vlrici Comitis Ciliæ capite trũcauit, & Matthiã germanũ eius cũ amicis, & comẽſalib. in carcerib. captiuatũ obſeruauit.

Interfector Vlrici Comitis Ciliæ.

Eodem anno die Mercurij 21. Septembris hora completorij, Elizabeth regina Poloniꝗ in Cracouia Heduigim filiam parturijt. Anno quo ſupra Kazimiro rege Poloniæ conuentionem in Piotrkovv agente, nuncius eſt allatus Ladislaum regem Hungariæ & Bohemiæ, ac ducem Auſtriæ, cui uirgo Magdalena regis Franciæ filia, fuit deſponſata, in die Cæciliæ ſubitò infirmatum, in die ſancti Clementis diem obijſſe. Ac in die beatæ Katharinæ in Eccleſia Prageñ. in ſepulchro protaui ſui Caroli imperatoris eſſe ſepultum. Et nouã ſponſam ex medio itinere reuerſam fuiſſe. Varij autẽ fuerunt rumores de morte eius. Vulgatiori tamen & craſsiori ſermone, Georgius de Poſzdzebrad de morte ſua inſimulabatur, & eo præſumptuoſius, quòd ſe in regem Bohemiæ erexit. Inſimulabatur & Ioanna Georgij Poſzdzebraski uxor, quòd in pomo regi dato, ueneno interlito mortem procurârit. Interijt autem rex Ladislaus anno ætatis ſuæ decimonono.

Ladislai regis Hungariæ & Bohem. mors.

CAPVT LXVII. LIB. IIII.

ANno Domini 1458. die Dominico 22. Ianuarij, quæ fuit Sancti Vincentij, Matthias Ioannis de Huniad, olim gubernatoris Hungariæ filius, tredecimum agẽs annum, apud Budam nondum ex captiuitate, qua per Georgium de Poſzdzebrad gubernatorem Bohemiæ detinebatur ſolutus: & Michaël Szuladin auunculus eius, qui cum quinq; millibus gentium aduenerat, in gubernatorem regni Hungariæ electus, & pro liberatione electi regis quinquaginta millia aureorum congeſta ſunt. Apud Pragam uerò in quatuor temporibus cinerum, Georgius Poſzdzebrad Gubernator Bohemiæ, in regem Bohemiæ, feria quinta ante Dominicam Oculi, quæ fuit ſecunda dies Martij electus eſt. Vir in adminiſtrandis rebus bellicis prouidus, ſed erroribus Viclephiſtis plurimum deprauatus. Die autem Dominico poſt ſancti Georgij, quæ fuit ultima Aprilis, per Auguſtinum Epiſcopum Iaurieñ. aſsiſtentibus ſibi Vincentio Vacieñ. Epiſcopo, & Prothaſio electo Olomunceñ. Girzik in regem: Ioanna uerò conſors eius in reginam Bohemiæ coronati ſunt.

Matthias de Huniad è captiuitate liberatus.

Girzik in regẽ Ioãna uxor in reginam Bohemiæ inuncti.

Eodẽ anno Hũgari cõtra Nicolaũ Comorovvski, & Thelephũ, uictoria potiti ſunt. Ioannem aũt Iskra, & Petrũ Rathkouiecz, certis caſtris & munitionibus exuerunt.

Nicolaus Comorowski & Telephus ab Hungaris uicti.

Die quoq; Dominico Pentecoſtes circa Pothok oppidum Hungariæ cum Thelepho congreſsi, omnes eius copias conflixerunt. Preſsit etiam Georgius Bohemiæ rex Auſtriã bello, nec prius deſtitit, donec certa fierent pacta, per quæ illi Vlricus Eczinger de uenenatione Ladislai regis inſimulatus, traderetur.

Auſtria oppreſſa.

Eodem año feria quinta, in uigilia ſancti Franciſci, tertia Octobris in aurora, Elizabeth regina ſecundum filium progenuit, cui nomen Kazimirus impoſuit.

Kazimirus.

Anno Domini 1459. Quidam Barones, quorum princeps Nicolaus Friſtaczki erat, Matthia relecto, Fridericũ imperatorem, & Auſtriæ ducem, in regem aſſumpſerunt. Qui electioni à paucis factæ conſentiens, totam Hungariam bello ciuili inuoluit exercitibus utriuſq; regis concurrentibus atrox bellum fuit. Ad extremum tamẽ Cæſarinis uictoria ceſsit. Tandem pace perpetua compoſita, ſub his conditionibus, ut Cæſar Fridericus titulo regni Hungariæ, ſibi & ſuis ſucceſſoribus retento, coronã materialem regni Hungariꝗ, per Elizabeth apud illum depoſita, redderet. De adminiſtratione regni Hungariæ, ad uitã duntaxat Matthiæ cederet, poſt mortem ſibi ſucceſſurus. Pro reſtitutione quoq; coronæ Matthias rex, Friderico octuaginta millia aureorum ſolueret. Dum pax ſub his conditionibus completa eſt, rex Matthias à Cæſare in filium ſuſceptus tum primum ſe coronari in regem, in alba regali huiuſmodi corona obtinuit & procurauit.

Fridericus rex electus.

Fridericus & ſucceſſores titulum regni Hungariæ habent.

Anno Domini 1460. die Iouis 27. menſis Decembris in die Ioannis Euangeliſtæ

filius

Ioannis Alberti natiuitas.

filius tertius Kazimiro,ex Elizabeth in Cracouia hora duodecima natus eſt. Cui nomẽ binonymum Ioannes Albertus inditum eſt.

Alexandri natiuitas.

Anno Domini 1461. die Mercurij,quinta mẽſis Auguſti, apud Cracouiam Elizabeth regina quartum filium enixa eſt.Qui à Ioanne Pniovvski Archidiacono & adminiſtratore Cracouieñ.baptiſatus,Alexander uocitatus eſt.

Sophia Poloniæ regina mortua.

Eodem anno Sophia Poloniæ regina,Vvladislai regis Poloniæ relicta, ex nimia facie tate melonum febre acuta contracta,ad extremũ paralyſi tacta,omnibus ſacramentis procurata,in caſtro Cracouieñ. die Lunæ 21. Septembris, hora ueſperarum mortua eſt. Die uerò Lunæ 27. Septembris, apud maiorem eccleſiam Cracouieñ. in ſacello S. Trinitatis, quod à fundamentis quadrata petra erexerat,& octenario numero miniſtrorum, clenodijsq; & indumentis regijs ſplendidè dotauerat, celebri apparatu funeris ſepulta, uno & quadraginta exactis annis,ex quo regi Vvladislao coniugio cõiuncta, in Poloniæ regnũ aduenerat. Carmine tali celebrata.

Epitaphium eius.

Sanguine clara ducum Ruſsiæ clariſsima quondam.
Laudibus ipſa meis gloria ſummi fui.
Iuncta Polonorum diuino fœdere regi,
Contraxi populos in mea uota meos,&c.

Rex Boſnæ à Mahumeto captus.

Anno Domini 1463. Mahumeth imperator Turcarum, accepto & expugnato regno Boſnæ, cœpit regem Boſnæ in caſtro fortiſsimo Iaycze, & eum ſagittis militum necauit. Rex uerò Hungariæ Matthias, aliquas arces & præſidia Turcarum expugnans,Emericũ Diak hominem magnę faſtiuitatis regem Boſneñ.præfecit: arcemq; Iaycze,quam ſeptem millia Turcarum egregiè tutabantur,longa obſidione macerans per deditionem cœpit.

Polonorum milites Hungaris prælati.

Sub tempore illo Poloni militares,regis Matthię pauci numero,quorum Fœlix de Panyovv genere Godzaba, & Ioannes Albus de Sreczkovv genere Doliua, ductores erant, quatuor millia Turcarum noctis tempore inuaſorum profligarunt. Septingentos autem equeſtres Hungaros quorum Sokolopeter ductor erat, quoniam deſerentes ſocios ſuos præfatos Polonos,abſceſſerant,Matthias rex obiurgatos,capitibus eorum braccis impoſitis,& uultibus uelatis, extra caſtra non niſi poſt triduum reuerſuros, ut cæteris in exemplum forent,propulit.

Cruciferorum in Iudæos ſæuitia.

Anno Domini 1464. Pius Papa ſecundus generale peſſagium contra Turcã inſtituit. Ad quod plura hominum millia crucem apud Cracouiam aſſumentes: feria tertia paſchę, quæ in tertiam Aprilis cadebat,in Iudæos,& eorum domos ad ueſperũ irruerunt, & confractis tam domibus, quàm ſynagoga Iudaica, uniuerſas ſubſtantias eorum diripuerunt, trigintaq; homines,de utroq; ſexu trucidarũt.Cætera uerò multitudo Iudæorũ in æde Ioannis de Tanczin ad portam ſe receperat. In craſtino uerò ampliori ſeditione gliſcẽte, uix caterua Iudæorũ defenſa,in arcem Cracouieñ.eſt deducta.

Sophia filia 6.

Eiuſdem anni ſexta Maij,hora prima noctis regina Elizabeth filiam genuit,quæ die ſolis quartadecima Iunij per Ioannem Epiſcopum Cracouieñ.baptiſata,Sophia nomen accepit.

Vvladus captus.

Anno Domini 1465. Vvladum ſuperioris Moldauiæ principẽ, Matthias rex Hunga. quaſi cum Turca contra illum ſentiret captiuauit.Radul autem germanus Vvladi Mahumeti Turcarum imperatori adhærens, tributarium ſe illi præſtitit, & præfatam maiorem

Kilia capta.

Moldauiam ab illo regendam ſub tributo ſuſcepit. Oppidumq; Kiliã, quod Græci Likoſtomos appellant,excluſis Hungaris occupauit. Veritus Stephanus Palatinus Valachiæ Turcæ uicinitatem,& ipſe in tributum Turcæ conceſsit. Habita tandem conſpiratione cum ciuibus Kiliæ,porta una ſubſerrata,Stephanus Kiliam ſub noctis medio compræhendit, duosq; arcis Capitaneos, qui fortè ad nuptiarum ſolennitatem inuitati, delicatiùs epulati fuerant,in oppido offendens. Vnum cœpit,alterum uerò in arcem effugientem,terrore & ſpe uitæ ac munerum,quæ offerebantur affectum corrupit,& arcem in poteſtatem Stephani tradidit. Maxima,his auditis Turcarum Cæſar frangebatur moleſtia & ira. Sed nuncium Stephani cum tributo & muneribus ad ſe miſſum captiuatum, quem tenebat, honoratum remiſit, & excuſationes de interceptione Kiliæ ad ſatisfactionem accepit.

Elizabeth 7.

Eodem anno die ſolis,nona Maij,in feſtum Trinitatis cadẽte, ſub miſſa maiori Elizabeth regina Poloniæ in caſtro Cracouieñ. filiam partu ſeptimo effudit. Quæ altero die ſolis ſedecima Maij baptiſata,Elizabeth eſt uocata. Eodem quo orta fuerat die año ſequẽti mortua,Cracouiæ in ſepulchro Heduigis matertera ſepulta.

Ruina partiũ eccleſiæ ſancti Franciſci.

Anno præfato die ſolis 26.Maij,infra cõcionẽ ad populũ, clipeus Eccleſiæ ſancti Franciſci Craco.inter chorũ & corpus Eccleſiæ cõſiſtens,decidit.Poſt quẽ turris altiſsima eiuſdem

dem monaſterij à Boleslao pudico duce Cracouien. cum ambitu circa ſummitatem, magnifico ſumptu ædificata, quoniam & eidem clypeo adhærebat, & per incendium debilitata fuerat, ſolotenus decidens, corruit: & columnas ac teſtudinem in corpore. In choro uerò teſtudinem pro aliqua parte concuſsit, neminem tamen ex hominibus læſit.

CAPVT LXVIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1466 Ioannes Rokiczan, Bohemicæ hæreſis uertex, & auriga doloſus, ſubita paralyſi percuſſus, apud Pragam loquendi uſum amiſit. Iuſtiſsimo Dei iudicio, ut qui lingua ſceleratiſsimam hæreſim extulit, & prædicauit, lingua languidata puniretur. Eodem anno circa medium menſis Auguſti, Eczigeri Imperator Tartarorum Przecopenſium abſumptus eſt, qui ſub omni tempore ſui Imperij pacem optimam cum regno Poloniæ, & terris Ruſsiæ cuſtodiuit, & tenuit. Eodem anno peſtis in regno Poloniæ uiguit.

Paralyſis Ioannis Rokiczan.

Anno præexpreſſo Georgium Poſzdebradski Regem Bohemiæ tanquam hæreticũ 23 Decembris omni honore, Paulus Papa ſecundus Romæ priuauit, & omnes ſubditos regni Bohemiæ ab eius obedientia, & iuriſdictione abſoluit: ipſumq; ac filios ſuos, & poſteros ad conſequendas quaslibet dignitates, & honores inhabilitauit.

Inhabilitatio Gyrſik cũ prole.

Anno Domini 1467 Rege, & regina Poloniæ in uilla Kozmice in Radomienſi diſtrictu, ſupra Iſtulam propter peſtem commorante, quintus filius, ſed octaua proles natus eſt, die Iouis, prima Ianuarij ſub noctis medio in diem ſuccedentem fonte baptiſmi à Ioanne Epiſcopo Cracouienſ. in eodem loco regeneratus, Sigiſmundi nomen ſortitus. Poſt duos Germanos reges Poloniæ uita functos, in Polonia his diebus regnans. Die Saturni quarta menſis Aprilis ante conductum Paſchæ præfati anni, Ludouicus de Erlichauſzen Pruſsiæ Magiſter uigeſimus nonus, quindecim diebus infirmatus, apud Konigsberk mortuus eſt, & in Eccleſia Zambien. tumulatus, quum annos decem octo in Magiſtratu exegiſſet. Tribus de Palatinatu Moldauiæ, uidelicet Stephano, Petro, & Berenden aliquot annis contendentibus, & ſe de proſapio Alexandri Palatini deſcendere differentibus. Stephanus quoniam aſtu, faſtiuitate, & ſolertia præſtabat, facilè alijs duobus excluſis, apud Valachos principatum obtinuit.

Sigiſmũdus 1.

Ludouicus de Erlichauſzen magiſter Pruſsiæ mortuus.

Anno autem prædicto 1467 Matthias rex Hungariæ contra eum ueniens, & Berenden Valachiæ præficiens, ac Palatinum inſtituens, per Palatinum Stephanum in oppido Banya profligatus eſt, tribusq; uulneribus rex ſauciatus, de loco certaminis in lectica elatus eſt, & multa millia Hungarorum occiſa. Hæc eſt rei ueritas, quamuis Hungari Regi Matthiæ blandientes, aliter factum retulerunt.

Conflictus ob Valachiæ præfecturam.

Eo anno Poloniam peſtis, & chariſtia turbauerat.

Anno Domini 1468 die Iouis, 27 Aprilis, poſt horam ſedecimam, Elizabeth regina in caſtro Cracouien. ſextum filium, nonam uerò prolem parturijt, qui Fridericus appellatus eſt. Hic Cardinalis tituli S. Luciæ in ſeptem ſolijs fuit.

Fridericus 9.

Eodem anno Victorinus filius Girzikonis Regis Bohemię, monaſterium Pulger in Auſtria, eiectis monialibus incaſtellauit: de quo adueniente exercitu Friderici Imperatoris, in Morauiam ad caſtrum Spelberk, quod Brunnæ imminet, fugit. Matthias autem rex Hungariæ, bellum Bohemiæ, & Morauiæ illaturus, exercitum ſuum circa oppidum Auſtriæ Lauy, in loco paludinoſo collocauit. Ad quem Georgius Podzebradski, rex Bohemię cum exercitu haud modico, pedite, quàm equite magis referto, aduenit: & qua[...] hebdomatis, aut ampliùs neuter exercitus, quum eſſet ad prope, in dimicationem [...]it, ſed de pace tractatus fuêre, re autem infecta, & fame pręmente. Georgius Bohe[...]campum deſerens, Bohemiam redijt: filium tamen Victorinum apud oppidum Mo[...] Trebiczouu ſuæ ditionis reliquit. Mouit & illicò Matthias Hungar. caſtra, & illa [...] Trebiczouu applicuit: pro cuius conquiſitione ſuburbana incẽdit, ex quo incen[...]ũ corrupit. Victorinus autem periculum incendij uitaturus, in monaſteriũ ante [...]s oppidi, expulſis monachis, ſe recepit: Rex uerò Hungariæ Victorinum in monaſte[...] obſidere cœpit, fameq; præmente, Henricus Girzikonis alter filius cum nouo Bohemorum exercitu ſuperuenit: ad quem Victorinus nocte diem Pentecoſtes antecedente, quæ fuit quinta Iunij, cum mille trecentis peditibus egreſſus, & hoſtilem cuſtodiam dirumpens, in caſtra Henrici deuenit, & magna ſui ſpe Hunga. regem fefellit: arx uerò, ſeu monaſterium Trebiczouu, illis diſcedentibus, regi Hungariæ eo pacto eſt dedita, ut licere omnibus incolum[...]s media parte armorum, & equorum relicta, diſcedere.

Victorinus filius Georgij regis Bohemiæ.

Matthiæ exercitus.

Regreſſus Georgij.

Victorini ſeceſſus.

Trebiczow Matthiæ cedit.

Anno Domini 14[...] Tartari Pzrecopen Nardulab expulerunt, qui in Moſchouiam fugiens exulauit, & fr[...]m eius Mengligeren ſubſtituerunt, quem ægrè illis Caphenſes, apud quos hoſpitabatur, imperij Tartarici ingentem colliſionem ueriti, reſtituerunt. Pręfato

Matthias Bohemiã affligit.

fato anno Matthias rex Hungariæ Bohemiam uerſus montes Cuthne bello preſsit. Ad quem Georgius Poſzdzebradski cum quinq; millibus equitũ, & decem octo millibus peditum ſuperueniens, inducias pacis uſq; in diem circumciſionis Domini duraturas, ſolitarij inter ſe concluſerunt: Rex itaq; Matthias in Olomuncz intrauit.

Fœdus initũ. Matthiæ aduẽtus in Vuratislauiam. Homagium capit. Victorinus captus.

Deinde Vuratislauiam die Veneris 26 Maij aduenit, ubi cum magna pompa, & gratitudine, ac proceſsionum honore ſuſceptus eſt, & tertia die à ciuibus homagio accepto, ſequentibus diebus ferè omnes duces Sleſiæ homagium præſtiterunt. Exeunte autem inde rege Matthia, & oppidum Viſztelię obſidente, Victorinus Girzikonis filius deaccenſo oppido erumpens, non ſine ſuorum clade captiuatus eſt, & in Budam miſſus.

Tartarorũ clades enormis in principe Mamak. Henrici de Plawen interitus. Henricus de Richtemburk magiſter Pruſſiæ.

Eodem anno Stephanus Palatinus Moldauiæ cum mille octingentis equitibus tantummodò Tranſsyluaniam ſpoliauit, & Petrum ſuum aduerſarium, qui patrem eius occiderat, quem rex Matthias fouebat, intercœpit, & capite truncauit. Anno quo ſuprà, Mamak Imperator Tartarorum Vltrauolhanus, tripartito exercitu, duas turmas in terras Ruſsiæ, & Lithuaniæ, tertiam in Valachiam miſit. Hanc Valachi conflixerunt, & filium Imperatoris Mamak uiuum captiuauerunt: quem proceſſu dierum Mamak minis recuperare poſſe ratus. Centum legatis ad Stephanum Palatinum miſsis, ſuperbè denunciat, ut filium eius libertati redderet. Stephanus autem ingentis uir ſpiritus, ea legatione irritatus, filium ſuum ſub legatorum conſpectu, in quatuor petias diuiſit, omneſq; legatos, uno duntaxat excepto, cui naſo abſciſſo, & ad Mamak remiſſo, ut factum illi nunciaret, in palos ſubfixit. Eodem anno Henricus de Plawen Magiſter nouus Pruſsiæ comiter à Rege Kazimiro acceptus, ius ſubiectionis die Solis ultima Decembris præſtitit. Et ex dięta Protrkouien. reuerſus, apud Thorun inter prandendum ſubitò apoplexia percuſſus, è tabula in terram prolapſus eſt, & organis loquẽdi concluſis, die Martis ſecunda Ianuarij mortuus eſt, ac in Konigsberk reductus: illic die Veneris quinta Ianuarij ſepultus eſt. Poſt cuius mortem Henricus de Richtemburk, magnus Commendator, ad locum tenendum Magiſterij, donec uerus eligeretur Magiſter, ſuffectus eſt.

CAPVT LXIX. LIB. IIII.

Mahumetus Euboiæ inuaſor. Exercitus Turcarum in Pannoniam.

ANno Domini 1470 die Veneris tredecima Iulij, Mahumet Turcarum Imperator, Euboiam inſulam Græciæ tunc à Venetis terram, inuaſit: & Nigropontum ciuitatem illius inſignem expugnando ſolo æquauit. Vndecima uerò Octobris exercitus Turcarum ſatis debilis per alpes, & nemora Hungariam ingreſſus, uſque ad Zagrabiam liberè graſſatus, decem millia captiuorum utriuſq; ſexus in miſerabilem captiuitatem deduxit. Quo malo ineſcatus geminata uice, circa feſtum natiuitatis Chriſti Pannonicam oram, nullo reſiſtente, iterum uaſtauit.

Inteſtina Sleſitarum bella.

Anno Domini 1471 ex caſtro Cloczko, & cæteris locis præſidium Girzikonis Vuratislauiam, & uniuerſam Sleſiam, ſpolijs, incendijs, & cædibus afficiebat: item duces Przemislaus Teſsinen. Vuenceslaus Rathiborien. & Ianuſsius Gliuicen. ab una, & Vuenceslaus Ribnicen. ab altera, partibus, mutuo, & ciuili bello ſe cõſumebant: item moneta noua, & leuis groſſorum in Vuralislauia cudebatur.

Mors Stiborij Epiſcopi Plocenſis.

Eodem anno Stiborio Epiſcopo Plocen. mortuo, Capitulum Plocen. die electionis tripartitum, pro feſto Trinitatis, tres ad pontificatum, Stiborium Archidiaconum Plocen. Andream Opporouuski, & Kazimirum ducem Mazouiæ elegit. Sixtus tamen Papa ternis literis, Friderici Imperatoris Romanorum, propria manu ſubſcriptis permotus, Kazimiro duci Mazouiæ minorenni, quia decem octo annorum, de Plocen. Eccleſia die Lunæ, ſexta decima Decembris. Andreæ uerò Opporouuski de Eccleſia Varmien. Nicolao Tungen dudum ad illam promoto, in Camienen. translato, eadem die prouidit. Fuit autem Kazimirus dux, & prouiſus Plocen. ex patre Boleslao duce Mazouię, matre autem Barbara principe Ruſsiæ progenitus.

Captiuitas Chriſtianorũ à Turca.

Item iam anno expreſſo Iſabeck, aliàs Iſaac Satrapa Imperatoris Turcarum, Boſne regnum tunc detinens, cum quindecim millibus equitum, ex Boſna in Croaciam in Carniolam tranſgreſſus, inopinatam excurſionem ingerens, & omnia ferro, & igne uaſtans, tribus illic menſibus abſq; omni repreſsione liberè immoratus, uiginti millia hominũ, pecorum ritu, in perpetuam ſeruitutem detrudenda abegit. Nulla deniq; mora facta captiuis Catholicorum in arces, & ciuitates ditionis ſuę conductis per eandem uiam, qua uenerat Carniolam reuerſus, alia rurſus uiginti millia hominum impunè abduxit. Quum uerò Fridericum Imperatorem apud Ratiſbonam agere conuentum ſenſiſſet, cum quindecim millibus equitum mirabili celeritate per Croaciam in craſtino Pentecoſtes circa occaſum, ad portas, & mœnia Laybaci uenit.

Diuiſio exercitus Turcarum.

Poſtridie uerò copias partitus, partem unam per alpes, qui Carniolam à Stiria diuidunt, tranſmiſit, & triginta millia hominũ capta abduxit: alteram per Sauum in Illyricũ, tertiam

per

per Tranſſyluaniam ultra Danubium, cladibus omnia complens egit.

Elizabeth 10 proles. *Huſzacaßen Perſarum Imperator fortunatus in Turcas.*

Anno Domini 1472. die Solis, tredecima menſis Maij in meridie, apud Cracouiam Elizabeth regina quintã filiam, decimam uerò prolem effudit: à Ioanne Epiſcopo Cracouien. Rzeſzouuski baptiſata, Elizabeth nomen accepit. Eo anno Huſzakaſſen imperator Perſarum, qui ex homine obſcuro, in uirum maximum frequentibus uictorijs clarus euaſerat. Contra Mahumeth Imperatorem Turcarum, & filium eius Baiſſetum uenit, & eos graui clade conflixit: at illi ignominiam abſterſuri, maiori multitudine collecta, iterũ contra Huſzacaſſen cum quadringentis millibus equitum, & magna multitudine peditum uenerunt: Huſzacaſſen autem auxilia Caramanni, & Tartarorum Cæſaris conſanguineorum ſuorum habens, omnem Turcarum exercitum mirabili ſtrage deleuit, & ciuitatem Trapeſuntem in Aſia inuadẽs, cum toto imperio Trapeſuntem cœpit. Exindè mirabili celeritate ciuitatem Sinapolim in Natulia expugnatam, obtinuit, & contra Turcas fœlicior indies factus. Nuncios etiam notabiles ad Kazimirũ regem Poloniæ circa medium Iulij Cracouiam ingreſſos, fauores & ſubſidia contra Mahumetem Imperatorem Turcarum expetens, miſit, qui ſibi denegati non fuerunt.

Fundatio fratrũ in Rupella.

Anno prædicto 1472, in die decem millium militum, quorum feſtũ in diem Lunæ, 22 Iunij cadebat, Ioannes Dlugoſz ſenior Canonicus Cracouien. contentato Ioanne de Szebnia plebano duabus prębendis Sando. & Kelcen. De Eccleſia parochiali in Rupella conuentualem per Ioannem Rzeſouuski Epiſcopum Cracouien. creauit, & monaſterium fratrum æremitarum, beati Pauli primi æremitæ fundari obtinuit. Vt horis diurnis & nocturnis laudes Deo, & beato Stanislao concinerentur: contentato etiam Stanislao Bieczki altariſta ſanctę Crucis eiuſdem Eccleſiæ per aliud beneficium, & medietate cenſus magiſtri montium in Zuppa Vielicienſi apud Spitkonem de Melſtein coempto, perpetuo conſenſu regio accedente. Prouentus pro uictu fratrum præfati loci in Rupella idem Dlugoſz adiecit. Eiuſdem anni æſtate Turcarũ exercitus ex Boſna egreſſus, Illyricum, & Slauoniam uaſtauit. In menſe Septembri terras Patriarchatus Aquilegien. à Venetis occupatas, deſcendens, & uſq; ad caſtellum ſancti Danielis excurſiones in foro Iulij faciens, citra duodecim millia hominũ in ſeruitutem abegit. In menſe deinde Nouembri, apud Goriciam, & per totam Hiſtriam, terribili clade in ſexum utrumq; ſæuiendo, ferro, & igne omnia, nullo principe reſiſtentiam opponente, complebant.

Turcarũ ſæuitia bellica.

Mahumeti cõtra Huſzacaſſen cõflictus.

Anno Domini 1473 Mahumet Cæſar Turcarum contra Huſzacaſſen in Natulia omnes gentes ſuorum principatuum collegit, præter ſenes, impuberes, & fœminas, pręlio tamen cõſerto, uictoria Huſzacaſſen prouenit. Et de exercitu Turcarũ quinquaginta ſex millia occidit, & centũ quinquaginta ſub Baſſas: item Turcæ ex Boſna Carinthiam, & Striam ferè totam eo anno ſunt depopulati.

Eodem anno, Ioanne Gruſczinski Archiepiſcopo Gneſnen. in domo Abbatis Thinicen. in Cracouia die Veneris, octaua Octobris mortuo, rixa illicò, & contentio inter germanos eius, Bartholomæũ Caſtellanum Caliſsien. ex una, & Nicolaũ Coſinider Pincernam Siradien. ab altera partibus, pro oppido Coſzmin, & uillis ad illud pertinẽtibus, exorta eſt, quę Archiepiſcopus uiuens grandi pecunia apud Hinzã de Rogow pro Bartholomęo fratre coëmerat, & lis, & occiſio pluribus annis etiã inter filios eorum durauit.

Crebra incendia Poloniæ.

Anno prædicto incẽdia crebra in regno Poloniæ fuerunt: nam die Martis, 26 menſis Iulij, Stradomia cum Eccleſijs & monaſterijs ſanctæ Heduigis, & ſancti Bernardini arſit: altera die apud ſanctimoniales ſancti Andreæ igne conſurgente, monaſterium cum Eccleſia ſancti Andreę, platea Canonicalis: itẽ & platea Caſtren. conflagrauit. Arſerunt & oppida Vieliczka, Conin, Bels, Chelm, Lubouula: item clara Tumba, aliàs Mogila cũ omnibus officinis. Euenerũt talia incendia ex nimia ſiccitate, qua annus iſte in omni Europa, & in uniuerſo regno Polonię multũ feruidus fuerat: in tantũ ut flumina deſiccarẽtur, propter Cometes præcedẽtes in anno Domini 1471. & anno 1472. Alij præſumebant Matthiam regem Hungariæ immiſsis incenſoribus Polonis huiuſmodi incẽdia effeciſſe.

Cauſa eorundem.

Doctoris Canthi interitus.

Anno quo ſuprà 73 ſupra milleſimũ, quadringen. celeberrimus ac egregius uir magiſter Ioannes de Canthi, prope Oſuuanczim oriundus, Profeſſor, & lector ordinarius ſacræ Theologiæ in Gymnaſio Cracouien. 13 Decembris, in uigilia natiuitatis Chriſti mortuus eſt, & in Eccleſia ſanctę Annæ ſub ambone præfata uigilia ſepultus: qui eodem anno, ſignis, & miraculis corruſcare cœpit, & uſq; in hanc diem uarios languores, diuerſosq; morbos hominũ, & iumentorum diuina propitiatione, ad uota, & inuocationẽ nominis ſui reuelat, ut aſſcriptione Decalogi ſanctorũ digniſsimus inueniatur. Verũ quemadmodum cæteri beati in hoc regno Poloniæ, in factis & prodigijs mirabiles, & glorioſi, ſic & ipſe Ioannes Canthinus canoniſari negligitur. Hic operibus miſericordię inſudans, pannos, & calciamenta pauperibus quotannis ære ſuo comparando diſtribuebat. Non-

Opera pietatis eius.

nunquam diebus frigidioribus uiſo paupere non calciato, ſe exuens de calceis inopi al-gido dabat, & ipſe nudipes dimiſſo uerſus terram pallio, ne incalceatus notaretur, domũ redibat. Romam peregrè proficiſcens, à latronibus ſpoliatus, quum ab eis elongaretur, ſe mentitum fore clamare cœpit, dicendo nõ plures pecunias habere, quoniam in diploide aliquot reperiret inſutos aureos, de quibus immemor fuit, redirent ergo, & eos tollerent. Qui ſynceritate ipſius cognita, priùs ablata etiam reddiderunt. Interrogatus Romæ à Polonis corſitanis, cur Romam accederet, ex quo cauſas non foueret, & beneficia non impetraret? Reſpondit: Peregrinationem, & Romæ uiſitationem eſſe purgatorium, & ut à uitijs purgaretur Romam frequentare. Quum pro ueritate in conuocationibus Doctorum, & Magiſtrorum uerba fudiſſet, ad cellam, & cellas eorum accedens, dicebat ſe diuina celebraturum, & ideò ſi in aliquo uerbo quempiam commouiſſet, ſibi parſum iri obſecrabat. Quandoq; in conuocatione probra, & uerba iniurioſa audiens, in pariete dealbato ſuæ habitationis exteriùs, uerſùs ambitum carbone lineas in alterutrum finem ſcripſit: Conturbare caue: non eſt placare ſuaue: infamare caue: nam reuocare graue. Et cuſtodiebatur ſcriptura hæc, ne deleretur, donec ædificando, paries cum cæteris habitationibus eiectus fuit. A die autem mortis eius, uſq; in annum Domini 1512 uarijs ægritudinibus oppreſsi, uoto facto curati ſunt octuaginta tres homines. Febricitantes uerò tredecim, paralitici quinq;: Verè mortui addicti ſunt uitæ priſtinæ ſedecim. Ferè autem mortui, & deplorati ſex: Phrenetici ſex: Dęmoniacus unus liberatus: iumenta morientia facto pro eis uoto ſanata duo. Laus tibi Chriſte, qui in noſtro Doctore Canthino quotidie gloriaris. Epitaphium poſtea ad tumbam eius ſuperadditum incipit:

Vitæ integritas.

Carmine ne ſileas mecum mea tibia laudes,
Gentis Hyperboreæ, cuius nunc gloria celſi.
Creſcat in immenſum diuis poſcentibus odas,
Atq; tuos titulos extremo tempore cerne, &c. Vide in Eccleſia ſanctæ Annæ.

CAPVT LXX. LIB. IIII.

Legatio ad Kazimirum Regis Perſarum.

ANno Domini 1474 Katherinus Zeno Venetus, uir nobilis, & induſtrius, ad Kazimirum regem Poloniæ, ab Huſzacaſſen rege Perſarum cum legatione, & literis in Caldaico ſcriptis uenit. Summa literarum, & legationis hæc erat, ut Kazimirus cõtra Mahumeth Turcam, hoſtem fidei Chriſtianæ à ſe aliquotiens uictum, cum cæteris Catholicis regibus, primo Vere conſurgat, certus exiſtens, ipſum Huſzacaſſen cum decem centenis millibus pugnatorum pro Turcæ exterminatione uenturum. Eo anno circa Plſczinam Venceslaus dux Ribnicen. & Henricus Podebradski bellum agebant: Matthias autem rex Hungariæ inde occaſione ſumpta, Plſczinam per Bielik intercepit. Agebat & dux Zeganen. bellum circa Vuſchouua: item Aydor filius Eczigeri Tartari in terras Ruſsiæ, & Podoliæ circa feſtum Ioannis Baptiſtæ exercitum Tartarorũ pannoſum, quaſi ſeptem millium induxerat, & cum pręda diſceſsit.

Anno Domini 1474. die Martis decima ſeptima Ianuarij, Stephanus Palatinus Moldauiæ, exercitum Mahumeth Cæſaris Turcarum, centum, & uiginti millia pugnatorum habentem, cui & Beſſerabi auxilia ferebant, Valachiam populantem, circa palũ Rakouiecz, & fluuium Berliad, proprio Marte, quinq; tantummodò millibus Siculorum, quorum terrã ab Hungariæ rege abſtractam in ſuam ditionẽ redegerat, magna clade, ſed non incruenta ſuorum uictoria mirabili Dei potentia fudit. Vix quadraginta millia pugnatorum habẽs, in quibus maior pars agreſtium erat, nec in ſuperbiam ex hac uictoria elatus, diebus quatuor continuis ieiunium in pane, & aqua egit. Per uniuerſam quoq; terram ſuam Bannum edixit, ne quis auderet ſibi, ſed ſoli Deo uictoriam illã appropriare. Cum iudicio omnium uictoria illa ex uno ſtetit, omnem regionem Valachiæ, per quam Turcę ituri erãt, longè antè Stephanus Palatinus flammis exuſſerat, quæ res maximi adiumenti ad uictoriam fuit, Turcis, & equis eorũ macie conſumptis. Omnes ferè Turcas captiuos, præter principaliores palis ſuffixit, cadauera interfectorũ cremauit, unde oſsium illorum extant aliquot acerui. Quatuor duces Turcarũ principales, & triginta ſex ſigna militaria, manubiasq; nobiles Kazimiro regi Poloniæ in Lithuaniã per primores ſuos Stephanus tranſmiſit. Rex autem Hungariæ Matthias ſcripſit Papæ, Cæſari, & alijs regibus ſublimi iactantia, inſignem Turcarum exercitum per gentes ſuas, quorũ Stephanus Valachię Palatinus ductor erat, deleuiſſe, uanitate ſolita, alienos ſibi titulos uendicando. Stephanus tamen Palatinus aliquos captiuos Sixto Papæ miſit, & ſcriptis ſuæ ſanctitatis auxilia popoſcit. Miſit & Matthiæ regi Hungariæ pares manubias, nec his legationibus ad amicos Stephanus contentus. Ad ipſum quoq; infeſtiſsimum hoſtem ſuum Mahumeth Cæſarem Turcarum, inſignem legatum, dona non mediocria ferentem miſit. Quæſtus eſt, ſe à

Stephanus Voienoda Moldauiæ uictor in Turcis.

Tartarorum ſtrages.

quibuſdam Turcarum latrunculis, & exulibus temerariè, & præter ſcientiam Cæſaris laceſsitum eſſe. Illam omnem furum, & exiliatorum manum, in manu Dei potenti conſeciſſe. Petens ut reliquiæ huiuſmodi latrunculorum, ſi quæ in dominia ſua refugiſſent, ſibi traderentur: pari ſupplicio cum cæteris pœnas meritas ſoluturæ. At Cæſar legatione huiuſmodi exaſperatus, legatos iure gentium uiolato, in ergaſtulis aliquandiu tenuit. Poſtea omni ſubſtantia ſpoliatos, pedites & penè nudos Valachiam remiſit. O Stephanum uirum admirabilem, & uictorioſum, qui ſub noſtra ætate tam magnificam uictoriam inter Principes mundi primus ex Turca retulit. Iubileus hoc anno Romæ celebris, ſub Sixto Papa quarto, à Paulo anteceſſore eius, priùs per uniuerſum orbem Chriſtianum inſtitutus, agebatur. *Laus Stephani* *Iubileo Romæ*

Eodem anno Matthias rex Hungariæ, Ianuſsium Gliuicen. ducem captiuauit: & Bitom, Suuirkleniecz, Koſle, Oleſnicza, & Volouu recepit. Venceſlaum etiam ducē Ribnicen. qui & fatuus appellatus eſt, fortalicio, & oppido Piſczina, & tandem captiuitate diuturna mulctauit. *Ianuſsius dux Gliuicen. captus.*

Anno quo ſupra duodecima menſis Februarij, conſentiente rege Hungariæ, & Bohemiæ, Barones apud Pragam concluſerunt, ut Vuladislaus Bohemiæ rex uniuerſam, Bohemiam, cum utraq; Luſacia, & duobus ducatibus Suueidnicenſ. & Iauuorienſ. Matthias uerò Hungariæ Morauiam cum reſidua Sleſiæ parte habeant. Quod ſi Hungarus prior obiret, non ſuſcepto pignore, ad regem Vuladislaum uniuerſa ſimpliciter deuoluerentur: ſi uerò pignore ſuſcepto obiret, ducenta millia florenorum darentur filijs ſuis, & de omnibus excedere tenerētur. Et eadem uiciſsitudo in rege Bohemiæ obſeruetur, ſtante Kazimiro rege Poloniæ in Lithuania. Iſaac genere Græcus de Trapeſunda, ſed ſecta Mahumetus, inſignis ab Huſzacaſſen. nuncius in duodecim equis uenit anno eodem, rogans, ut primo Vere cum cæteris regibus Catholicis contra Turcam conſurgere dignaretur. Hunc nuncium quum benignè tractaſſet, ſpe optima præditum, Cracouiam, qua cupidè uidere deſiderabat, miſit. In qua quum propè menſe uno immoratus fuiſſet ad Matthiam Hungariæ regē in Brunnam: deinde ad ſummum Pontificem, & ad Venetos tranſijt, ſimilem legationem apud illos obiturus. *Pactum Matthiæ Hūgariæ, & Vuladislai Bohemiæ regū* *Legatio ab Huſzacaſſen.*

Anno prædicto, die Veneris ultima Martij, hora octaua noctis in urbe Cracouien. ignis à porta noua, uſq; ad portam S. Nicolai omnes domos conſumpſit. *Ignis notabilis*

CAPVT LXXI. LIB. IIII.

Anno præexpreſſo 1475 exercitus Mahumet Cæſaris Turcarum ab Andronopoli ſoluens, ad Caffam inſignem Ianuenſium ciuitatem, quæ ſe ab eius exitio per annos tres & uiginti, ex quo Conſtantinopolis capta erat, muris fortiſsimis, & altiſsimis munire non ceſſauerat, manu nauali, & terreſtri perueniens. Ipſam ſexta Iunij cum Tartarici exercitus auxilio obſidendo, & impugnando, ſexta die per fraudem primorum ciuium Italicorum alijs ignorātibus, cœpit: & ciuitate potitus, continuò traditores cum uxoribus, pignoribus, & omni familia in uincula coniectos, ad claſſem ſuam deportauit. Vulgo autē pepercit, & in ciuitate illud degere permiſit, media parte omnium ſubſtantiarum ablata. Quodam tamen proceſſu temporis inde remouens, in perpetuam captiuitatem ſuſtulit, & non niſi Turcas illic locauit: Tartarorum etiam Imperatorem Menglikeron, qui tunc caſualiter apud Caffam cum duobus germanis agebat, cœpit, & tam illos, quàm inſigniores Caffenſium in Conſtantinopolim captiuos duxit. *Caffa à Mahumetis exercitu capta.* *Captiuorum primores.*

Eodem anno horrenda Iſtulę fuit inundatio, in tantum, quod circa Cracouiam undę operuerant Kazimiriam, Stradomiam, & ſuburbia, Eccleſias, & domos aquæ impleuerant: pontem maiorem, quo Kazimiria Cracouiæ iungitur, & omnes pontes circa Kazimiriam, fregit, euertit, & abduxit: ex imbribus circa feſtum Iacobi in menſe Iulij cauſatæ. *Aquarum inundatio.*

In menſe Aug. in terris Lancicien. Siradien. & Mazouiæ, locuſtæ ad longitudinem unius digiti humani, capita inſtar ueſpertilionum habentes apparuerunt, quę ex Pannonijs per Morauiam, & Sleſiam prodijſſe ferebantur. Longitudo congregationis earum trium milliarium, & latitudo unius, cum medio milliari fuerat: uolabāt ordinatis aciebus, & præliantium more cognatæ illę acies mutuò congrediebantur, & una quaſi duce ſurgente, cæteræ ordinibus ſuis ſubſequebantur. Loca frugum, & arborum, in qua cadebāt, deuorabant, nil præter terram, & fimum ſordidum relinquentes, denſitatem earum uix ſol penetrare potuit. *Locuſtarum prodigium.*

Anno quo ſupra, in fine æſtatis, Matthias rex Hungariæ, in ripa fluuij Sauue munitionem à Turca, erectam expugnauit, & redijt: Turcę uerò in magna multitudine ingreſſi, regnum Hungariæ, nemine reſiſtentiam faciente, uſq; ad Varadinū graſſati, ciuitatem Varadien. ſexta die Februarij, & uniuerſam eius regionem uaſtarunt. Locuſtæ etiam eo anno Hungariam afflixerunt. *Turcarum in Hungariam ingreſſus.*

Elizabeth 11.

Anno Domini 1476. duodecima menſis Martij, hora ueſperarum, in caſtro Nyeſzôua filiam quintam, prolem uerò 11. Elizabeth regina parturiuit: cui in baptiſmo Annæ nomen per Vincentium Kelbaſſa Epiſcopum Culmen. datum eſt.

Monaſterium ad Teſſen fundatum.
Mahumetus et Tartari Valachiã ingreßi.
Stephani bellicoſitas.
Turcæ uictoria.
Falſa laus Mathiæ.
Turcæ Chriſtianos clade affecerunt.

Eodem anno poſt feſtum Paſchæ, Przemislaus dux Teſsinen. monaſterium fratrum minorum de obſeruantia ante portam Teſsinen. Septentrionalem fundauit. Mahumeth Turcorum Cæſar, contra Stephanum Palatinũ Valachię fremens, contra illum hoſtiliter ueniebat. Sub idẽ quoq; tempus Tartarorũ numeroſus exercitus, Turca laturus auxilia, in Valachiam intrauit, & eam priùs, quàm Turca cladibus, & uaſtationibus affligere cœpit. Stephanus autem Palatinus omnibus frumentis, & uictualibus, ne hoſti in pabulum cederent, igne abſumptis, in Tartarorum exercitum intrepidus irruit, & magna clade illum contriuit, tantoq; ardore fugientes perſecutus eſt, ut plures in fuga, quàm pugna occideret. Deinde in Turcam, Danubium nauibus ſuperantem, irrupit, & plures occidit. In particularibus quoque congreſsibus, dum frumentatum ex ſyluis ibant, inuadẽs, uictor & ſuperior, ſingulos captiuos Turcarum aut uiuos excoriabat, aut in palos ſuffigens occidebat, donec Turca illum in multitudine abundans, exercitu diſpartito, à fronte & tergo circumdedit, & ſic ſtrenuiſsimè cum ſuis pugnantem Turca uicit, & non ampliùs, quàm ducentos de ſuis proſtrauit. De Turcis uerò propè triginta millia cecidiſſe referuntur. Stephanus aũt cum ſuis ad futura ſe reſeruans, quò ſors ferebat, fugit: Cęſar uerò Turcarum incendijs Valachiam conterens, & exindè ſibi, & ſuo exercitui famem generans, propter inediam ex Valachia abſceſsit. Matthias autem Rex Hungariæ in ſuam laudem traducens, ſcriptis uulgauit, metu ſui proceſſus Turcam fugiſſe. Quapropter & Papa Sixtus quartus, & Ferdinandus Apuliæ Rex, Principesq;, & communitates Italiæ collatione facta, ducenta millia aureorum ad conterendum Turcam illi tranſmiſerunt, qui ipſis uictoriam, & perpetuum Turcæ exterminium promittebat. Sed interim copioſus Turcæ exercitus, ex regno Boſnæ ſubitò circa ſedecimam Octobris adueniens, totam Carneolam, Corinthiam partem Styrię, Salczburgẽſemq;, & Bombergen. Epiſcopatus, grauiter afflixit, & uſq; ad montes Italiæ graſſatus eſt. Multas Catholicorum cateruas in captiuitatem perpetuam abducens: inſuper quinque propugnacula fortiſsima ex lignis in littore Hiſtri, in parte inferiori caſtri Smiderouu, per Regem Matthiam fabricata expugnauit. Quibus Papa Sixtus, Principes, & communitates Italiæ cognitis, tum ſe primùm â Matthia Rege Hungariæ circumuentos intellexerunt.

Fulminis ictus notabilis in Eccleſia ſancti Franciſci.

Anno quo ſuprà die Martis, trigeſima menſis Iulij, hora duodecima, fratribus ſub eleuatione, Benedictus qui uenit, cantãtibus, fulmen cum terribili ſonitu è cœlo ueniens, pinnaculum per modum turris ſupra Eccleſiam ſancti Franciſci percuſsit, & incendit, ita ut totum tectũ eiuſdem Eccleſię exureretur, crucifixum in medio chori pendentem ſcidit, & euertit: lapides ſiniſtri parietis detruncauit, & abraſit. Vnum monachum occidit, & aliquot homines propinquos ſuo flatu, non tamen mortaliter, læſit.

Beatricis coronatio.

Eodem anno Matthias Pannoniorum rex, pro Beatrice filia Ferdinandi Regis Apuliæ, Rudolphum Vuratislauien. Ioannem Varadien. Epiſcopos: item Ioannem ducem Oppolien. & cæteros in cõmitatu ſexingentorum equitum miſit, pro die Galli apud Budam diem nuptiarum conſtituens. Quæ adducta in Albam regalem, feria quinta in die ſancti Lucæ Euangeliſtæ coronata eſt, & die Dominica ſequenti thoro regio iuncta eſt.

Dracula Beſſerabiæ Voieuoda occiſus.

Eodem anno rex Matthias Hungariæ Vuladislaum Draculam Voieuodam Beſſerabiæ, annis propè duodecim in captiuitate tentum, reſtituit, & in Beſſerabiam remiſit, qui fraude ſerui ſui, currendo in equis uelocibus decapitatus occubuit.

CAPVT LXXII. LIB. IIII.

Przemislai Teßinẽſis interitus.

ANno Domini 1477 Przemislaus Teſsinenſ. dux, triſtitia & mœrore (ut aiunt) confectus, quòd Matthias Hungariæ Rex illum de dimittenda arce, & ciuitate Teſsinen. aut de ſoluendis ſumptibus in bellum Sleſiticum in eius liberationem impẽſis, graui moleſtatione requirebat. In arce Teſsinen. undecima Martij diem obijt, in monaſterio Prædicatorũ in Teſsin ſepultus: unicam tantummodò filiã Heduigim relinquens ſuperſtitem. Non tamen illam, ſed nepotem ſuum germanum Kazimirum, filium Boleslai germani ducis Friſtatenſ. teſtamento omnium principatuum ſuum hæredem reliquit. Heduigis uerò poſtea Stephano Trencinen. Palatino, & gubernatori Hungariæ, Comitiq; Scepuſien. nupſit.

Vuladislai Bohemiæ regis Viennam aduentus.

Eodem anno Vuladislaus rex Bohemiæ, auxilia Imperatori Friderico tertio laturus in Auſtriam uenit, certificatus per Cæſarem de regalibus quamprimũ ueniret illi conſignandis, gratiſsimeq; fuit à Friderico ab uniuerſitate, & cunctis ſtatibus ciuitatis Viennen. exceptus. Altera autẽ die aduentus, feria ſcilicet tertia poſt Viti ſub magna frequentia, in Eccleſia ſancti Stephani, Fridericus imperialibus indutus regalia Regi Bohemiæ

contu-

contulit: & tradendo ſibi uexilla Bohemica, ipſum de Pincernatu imperiali inueſtiuit. Omnibus autem pacatis, Rege Vuladislao ex Auſtria diſcedente, Matthias Rex Hungariæ intrauit, in Auſtria, & Styria omnia perturbando, & uſq; ad Bauariam graſſando: factaq; compoſitione, Imperator ei regalia ſecundò contulit, quæ primò Vuladislao contulerat, & renunciauit de regno Hungariæ, & octuaginta millia florenorum ſoluere promiſit, quæ tamen non adimpleuit.

Anno præexpreſſo circa feſtum Michaëlis Turcę cum triginta millibus armatorum, omnem regionem circa forum Iulij uſque ad Kunianum, aliàs ad Kingilianum depopulati ſunt. Tria quoque millia ſtipendiariorum, quos Veneti circa anguſta, & clauſuras alpium locauerant, facta impugnatione, & conquiſitione loci, trucidauerunt, & multos captiuos uelut pecora abduxerunt.

Turcæ cum triginta millibus armatorum.

Anno Domini 1478 quintadecima Iulij, Elizabeth regina in Sandomiria ſextam filiam, prolem uerò duodecimam, enixa eſt, quæ à Ioanne Rzeſzouuski Epiſcopo Cracouien. baptiſata, Barbara nomen accepit. Eodem anno circa feſtum ſancti Laurentij, Turcę omnem Corinthiam ab oppido Malburgeta, uſq; ad Villacum, & prope Grecz celeriter tranſcurrendo, cædibus, & captiuitate omnia fœdarunt. Tartari quoq; ſub idem tempus Braczlauu ſpoliarunt, & incenderunt.

Barbara 12-

Anno Domini 1479 in Iunio dięta Olomucen. inter Matthiam Hungariæ, & Vuladislaum Bohemiæ Reges agebatur. Concluſa fuit pax inter Reges ſub conditionibus priorum fœderũ, ut Vuladislaus rex Bohemiæ uniuerſam Bohemiam haberet, Matthias uniuerſam Morauiam, Sleſiam, & Luſaciam. Fouebatur tunc Vuladislaus rex, munificentia, & expenſis regis Matthiæ. Eodem anno circa feſtum Galli, exercitus Turcarum maximus, quinq; Baſſarum, in terram Septemcaſtren. circa ciuitatem Cibinium irrupit. Batheryſtuuan autem cum ſuo exercitu coactus pugnã inijt, & multitudine Turcarum conterebatur: interim duo Capitanei partis Hungarorum, Knezipauel, & Iaxi, frequentibus nuncijs Batheryſtuuan ſollicitati, habentes ſecum omnes aulicos regios, & noningentos Raſcianos, ſuperuenerunt. Et dimiſſa fronte Turcarum, in latus ſtudioſe irruerunt, magnamq; ſtragem in Turcis facientes, in fugam eos conuerterunt, ita ut non amplius pugna, ſed ſtrages fuit.

Fœdus Matthiæ Hungariæ, et Vuladislai Bohemiæ regum.

Congreſſus Batheryſtuuan cũ Turcis.

Anno prædicto Iuuan, quod ſonat Ioannes dux Moſquæ, uir ſingularis faſtiuitatis, ciuitatem ampliſsimam Nouogrod, à Kazimiro Rege Poloniæ neglectam, in ſuam redegit ditionẽ: omnibusq; ciuibus ſpoliatis, tertia tantummodò parte cuilibet relicta (quod dictu apud poſteros forſan erit parũ credibile) trecentos currus: auro duntaxat, & argento, margaritis, & lapidibus precioſis, uſq; ad ſummum refertos, ante ſe de ſpolijs Nouogrodenſium egit: de ſupellectili uerò nobiliſsima ſine numero.

En ſpoliũ ducis Moſcouiæ.

Anno Domini 1480. die Veneris, 29 Maij, uir celebris conditione, ac inſignis repudatione Ioannes Dlugoſz ſenior de Nyedzelno, Canonicus Cracouien. diem uitæ clauſit extremum. Erat autem ſtaturæ proceræ, faciei gracilioris, & macræ, naſi longi, & aquilini, ætatis grandæuioris, & prouectæ, ut ipſe de ſe ſcripſit. Sexaginta quinq; annorũ, moribus probus, uirtutibusq; fulcitus, induſtria ſagax, ſermone eloquẽs. Inter alia hiſtoriarũ maximus amator, ac lector, & Chronicorũ ſcriptor. Huius Aeneas Syluius de Piculominibus, Poëta Laureatus, deinceps Cardinalis, & Papa creatus, Pius ſecũdus uocatus, meminit, & in epiſtolis Sbigneo Cardinali tituli ſanctæ Priſcæ, Epiſcopóq; Cracouien. miſſis, magnificè extollit. Aſſerendo eum hominẽ doctiſsimum, & in promptu habentẽ eloquentiam, multo ſale conditam, quem præter nullus tam claré, tam diſerté, tamq; prolixé, res Polonorum in pace, & bello intùs, & foris geſtarum, quòaduſq; uiueret ſcripſit.

Ioannis Dlugoſz interitus

Vitæ, & morũ eius deſcriptio

Vnde in hoc anno Dñi 1480 uita, & Chronica ipſius finitur: pręterea ſcripſit diſerto ſtylo legendã beatiſsimi Stanislai, Pręſulis Cracouien. & patroni Polonorũ glorioſi, uitamq; beatę Kunegundis coniugis, & perpetuò uirginis Boleslai pudici ducis, ac monarchę Polonorũ, in Sãdecen. cœnobio uita functę, & ſepultę. Scripſit & Geographiã, imò ueriùs Chorographiã regni Poloniæ, urbes, caſtra, oppida, flumina, mõtes, atq; uillagia, cuius ſitus, & diſpoſitionis ſint. Scripſit & libros inuẽtarios prouentuũ cathedralis Eccleſię Cracouien. & cunctarũ Eccleſiarũ Collegiatarum Conuentualiũ, & parochialiũ diocœſis Cracouien. Ad quẽ, uel ad quos pertineant, diſtinctius adnotãdo. Item ſcripſit familias, arma, & clœnodia nobilitatis Polonorũ cũ origine, & cauſa eorũ, & alia opera regno Polonię frugi, & decorẽ ęternũ paritura. Erudiebat pręceptor cõſtitutus, illuſtriſsimos natos Kazimiri tertij regis Polonię, quibuſcũ non paucis annis cõtritis, dũ poſtulatus, & electus fuiſſet in ſedẽ Archiepiſcopalẽ Leopolien. obijt antequã cõſecraretur, anno, mẽſe, & die, quibus ſuprà. In Eccleſia S. Stanislai Kazimirię Cracouien. de Rupella nominatę, iuxta ſepulchrũ beatiſsimi Stanislai tumulatus. Cuius Eccleſiã pręfatã in Rupella perſo-

nis religioſis Pauli primi æremitæ, & prouiſionibus largis ac priuilegijs antè prouiderat ac dotauerat. Principibus filijs regijs, ipſius diſcipulis, cum cœtu uniuerſitatis, prælatorum ac populorum funus eius ſequentibus, & exequias cohoneſtantibus, quibus interfui, & prædicta omnia uidi.

Rhodis à Turca obſeſſa.

Eodem anno Turcæ ciuitatem Rhodis obſederunt, & machinis partes murorũ rumpentes, & uarios uarijs modis occidentes, murum aſcenderunt: pluribusq́ ex utraq́ parte cadentibus, repulſi, illatis innumerabilibus damnis, diſceſſerunt, & in regnum Apuliȩ traijcientes, multas clades fecerunt, oppidum Beſtiam ad montem Garganum deleuerunt, & Hidruntem ciuitatem expugnantes, Archiepiſcopum per medium ſecuerunt, & penè omnes in urbe occiderunt.

Sequenti anno audita morte Mahumeti Cæſaris Turcarum, Alphonſo filio Regis Apuliæ, & duce Calabriæ expugnanti, & ſubſidia Matthiæ Regis Hungariæ generi ſui habenti, ſeſe ſubdiderunt, qui in mancipia ipſos redegit.

CAP. LXXIII. LIB. IIII.

Mahumeti mors.

ANno Domini 1481. die tertia Maij, Mahumetes Imperator Turcarum, qui triginta annis multos populos atrociſsimis bellis afflixerat, & ſuo Imperio ſubiecerat, mortuus eſt, & in Conſtantinopoli ſepultus: fuitq́ idem menſis mortis, qui adeptionis, & expugnationis urbis Conſtantinopolis fuit.

Expulſio fratris.

Eodem anno Baiſſetus, filius ipſius natu maior, in Cæſarem Turcarum electus, Zeliabum fratrem ſuum minorẽ imperare geſtientem expulit, qui in inſulam Rhodis, cauſa ſalutis fugiens, captus eſt, & in Franciam per Cruciferos religionis ſancti Ioannis de cruce alba miſſus, in captiuitate pluribus annis detinebatur, donec ab Alexãdro Papa ſexto acceptus fuit. Sed Carolo rege Franciæ in Apuliam per Romam cum magna potentia tranſeunte, & uim Papæ inferente. Inter alia clœnodia, & obligationes à Papa Alexandro extractas, acceptus erat, & antequam Apuliam rex attigerat, Zeliabus in Campania extinctus quieuit.

Peſtis magnitudo Cracouiæ

Anno Domini 1482 peſtis ſæuiſsima ex Hungaria progreſsiuè tranſiens, in minori Polonia uiguit. Ab octaua corporis Chriſti ad aſſumptionem beatæ Mariæ uirginis, hoc eſt, à medio dierum Iunij uſq́ ad medium dierum Auguſti perdurans. Moriebantur Cracouiæ ſingulis diebus quadraginta, interdum quinquaginta homines in parochia ſanctȩ Mariæ in circulo. Ad ſanctum Stephanum uerò ſingulis quibusq́ diebus triginta, interdum quadraginta, ſic ſuo modo in cæteris parochijs.

Anno autem ſequenti, ſcilicet 1483 deuenit, & inualuit peſtis in maiori Polonia, Mazouia, & eorum uicinijs, multam frequentiam mortalium occidendo.

Simon de Lipnicza mortuꝰ

Eodem anno Pater Simon ex oppido Lipnicza natus, frater minorum prædicator glorioſus, & feruidus, peſte quindecimo Calendas Auguſti, die Iouis, decima octaua Iulij, quæ fuit dies ſancti Arnolphi mortuus eſt, in choro Eccleſiȩ ſancti Bernardini in Stradomya per fratres tumulatus. Sed quum miraculis corruſcaret, à fratribus honorificè in corpus Eccleſiæ ad ſiniſtram partem translatus, & conditus eſt. Cuius Epitaphium unum eſt hoc:

Lipnicius iacet hic Franciſci ex ordine Simon
Diuino frater feruidus eloquio.
Cuius perpetua fruitur iam ſpiritus aura,
Quod probus hic ſanctè uixerit atque pius.
Quod decorare Dei ſtuduit genitricis honorem,
Doctrinam factis atque probare bonis.
Hunc miranda uides teſtantur ſigna beatum,
Qui miſeris meruit ferre ſalutis opem.
Hunc igitur ſtudeas tibi conciliare patronum,
Vt uoti compos efficiare tui.

Kazimiri ſecundo geniti mors.

Anno Domini 1483. die Iouis in craſtino cinerum, Dux Kazimirus ſecundo genitus Kazimiri tertij regis Poloniæ, pthiſi ſuffocatus Vilnȩ interijt, ubi & ſepulturã accepit. Et poſt mortem prodigijs miraculorum ſplendeſcere ferebatur.

Beſſerabia à Baizeto uaſtata.

Anno Domini 1484 Baizetus Imperator Turcarum, qui (ut ferebatur) ocio deditus, uoluptatibus immerſus operam dabat, per ſuos excitatus & inductus, cum maxima potentia tempore Veris in Beſſerabiam uenit, & Kiliam, & Bialagrod obſidendo expugnauit, & in hanc uſq́ diem poſsidet.

Tres præſtantes peregrini Cracouiam exeunt.

Eo tempore magiſter Michaël de Vielun Collegiatus maioris Collegij Cracoui. cũ magiſtro Nicolao de Glogouia maiori prædicatore Teuthonico, & Georgij de Lanczhuth presbytero ad ſanctam Mariam in circulo Cracouien. nolẽtes per terram pedeſtres

Sanctam

Sanctam ciuitatem Hieruſalem uiſitare, quum in Valachiam intrarent, Turca exercitua- liter appropinquante, Kiliam ingreſsi, captiuati, & uenditi fuerunt: biniq; eorum magi- ſter Nicolaus prædicator, & Georgius de Lanczhut in Conſtantinopoli, per mercatores Venetos redempti, in Poloniam per Venetias, & terras Chriſtianorum redierunt. Magi- ſter uerò de Vielun ter uenditus, & liberatus, de terra ſancta cum uno cõuerſo minorum natione de Kaliſs peregrè rediens, quia caumata, & aëris feruorem nõ uitauit: in Rhodis febribus acutiſsimis correptus, diem obijt extremum. Hic fuit in omni facultate doctiſsi- mus, & promptus, Hebraicamq; linguam perfectè profitens, & ſciens.

Chriſtophori Saffraniecz graſſatio.

Eodem anno Domini 1484. die Saturni quinta menſis Maij, quæ fuit uigilia Pen- tecoſtes, Chriſtophorus Saffranyecz de Pyeszkouua Skala, mercatores Cracouien. ad nundinas in Lublin. tranſeuntes, hos, Stanislaum Lanthman, Ioannem Reichil, Ioannem Nonert, Conradum Encziger, Suantoslaum, & Bartholomeum Sinrich trucidauit. Qui in Cracouiam adducti, in choro Eccleſiæ S. Mariæ in circulo prope ſacrarium iuxta ſub- ſellia Vicariorum maturam miſſam cantantium ſepulti ſunt. Ob hoc itaq; crimen, & ſpo- lia quæ fecerat, primũ de regno bannitus, tandem per Pyeczik, & Szus circumuentus, captiuatus eſt, & Cracouiam adductus, in teſtudine recluſus in arce Cracouien. detineba tur: donec ſub nundinis poſt feſtum ſancti Michaëlis mandato Regis Kazimiri capite truncatus, in Eccleſia ſancti Bernardini ſepultus eſt.

Interitus eiuſdem.

Fratris Michaëlis mors.

Anno Domini 1485 frater Michaël ordinis S. Mariæ de metro de patientia beatorũ martyrum ad ſanctum Marcũ Cracouiæ quarta die menſis Maij uitã finiuit, in choro ad ualuas ſacrarij Septẽtrionem uerſùs ſepultus. Fuit ſtatura breuis de natura Gnauuorum, miraculis (ut fertur) glorioſus, & clarus. Hic uerentibus fratribus, & metu concuſsis, ne i- gnis nõ longè exortus, monaſterium S. Marci corriperet, dixit: Non timendũ pro hac ui- ce, ſed dum moriar, plaga per ignem grandis huic monaſterio accidet, quod ita factum, poſt mortem ipſius uerificando ſuperuenit, ſemper humilis, orans, & deuotus fuit.

Ecclypſis Solaris.

Eodem anno Domini 1485. die Mercurij, ſedecima Martij, fuit ecclypſis Solis unde- cim punctorũ, ſuper quinto gradu Arietis, in regno Poloniæ, ante occaſum Solis ſatis no tabilis defectuoſitatis, & diminutionis lucis: hanc in Mirãdula ciuitate Lombardiæ ſatis claritatis habentẽ inſpexi, nec illic aliqua obſcuratio, aut ſplẽdoris diminutio notabatur.

Maximiliani coronatio.

Anno Domini 1486. die 28 menſis Martij, quæ fuit feria tertia Paſchæ. Maximilia- nus in Aquiſgrano in Regem Romanorũ, per Archiepiſcopos Maguntinen. Colonien. & Treuerien. in præſentia patris eius Friderici tertij Imperatoris Romanorum, & multo- rum principum, prout ante concluſum in Frankfordia tempore electionis fuerat, coro- natus eſt.

Fridericus Epiſcopus Cracouien.

Anno Domini 1488. die Solis, tredecima Aprilis, quæ fuit Dominica conductus Paſchæ illuſtriſsimus Fridericus Kazimiri tertij Regis Poloniæ filius poſtremò natus. Per Capitolum Cracouien. ad populationem pręfati Sereniſsimi domini Regis Kazimi- ri, in Præſulem Cracouien. fuit electus. Et octaua die, quæ fuit uigeſima Aprilis, minores ordines de manu Reuerendiſsimi domini Vrielis dè Gorka antiſtitis Poſnanien. in Pi- otrkouu in Eccleſia prædicatorum ſuſcepit. In craſtino aliàs 21 Aprilis per Paulum de Glouina Decanum Cracouien. cum eius collegis, nomine Capituli Cracouien. poſtu- latus, ſpiritualibus adiectus fuit: in his omnibus principio Leonis aſcendente.

Eodem anno, die Mercurij ſedecima menſis Iulij, concordia inter Conradum, & Ia- nuſsium germanos Mazouię duces, ſuper bonis hęreditarijs, per Boleslaum, & Kazimi- rum fratres eorum uita functos derelictis facta eſt.

Matthiæ Regis Hungariæ obitus.

Anno Domini 1490. die Lunæ, quinta menſis Aprilis, Matthias rex Hungariæ a- poplexia (qua præcedenti die oppreſſus erat) in caſtro Viennæ Auſtralis ſuffocatus, & extinctus eſt, & in Hungariam relatus: ſepulturam in alba regali abſque pompa com- munem accepit.

Ioannes Epiſcopus Olomucen. Cracouiã aduenit.

Eodem anno, die Mercurij, tredecima mẽſis Octobris Cracouiam in pulchro comi- tatu Ioannes Varadien. idem & Olomucen. Epiſcopus aduenit, in circulo Cracouien. a- pud Sebaſtianũ hoſpitio exceptus, Kazimiro regi Poloniæ perſuadebat, ut filiũ eius du- cem Albertum tertiò genitum, ex Hungaria reuocaret: & Vuladislaum primogenitũ re- gem Bohemiæ in Hungariam pacificè regnare annueret. Is Rege Kazimiro diſſentien- te, die Lunæ, decima octaua menſis Octobris, quæ fuit Lucæ Euangeliſtæ, incõſolatus è Cracouia per Sileſiã, & Morauiã in Hungariã receſsit, poſtea in breui monachus factus.

Cometes.

Anno Domini 1491 Cometes dominus aſtone dictus, dè natura Mercurij, circa fe- ſtum Epiphaniarum ſub tertia facie piſcium, Solem poſt occaſum ſequens apparuit, & circa carniſpriuium reſolutus diſparuit.

Eodem anno, die Solis, octaua menſis Maij, & fuit dies celebris ſancti Stanislai Polo

norum

Ecclypſis Solis.

norum patroni,& Dominica rogationum,accidit ecclypſis Solis nouem punctorum ſuper 26 gradu Tauri:ſubſequutaq; fuit gregum,& pecudū miranda contagio,& infectio,

Peſtis ſubſequutio.

præſertim boum& ſuum,ſiue porcorum. Iacebant etenim inualidata artubus, & iuncturis,& ſurgere non poterant:linguaq; eorum abraſa,excoriata,& ferè ulcerata,pabula contingere,& maſticare non ualebant.

Collegij artiſtarum cōflagratio.

Anno Domini 1492 mortuo, & tumulato Kazimiro tertio rege Poloniæ,incendiū de domo aciali Mikoſz nuncupata,iuxta portam ſutorum exilijt,& omnes domos iuxta Eccleſiam ſanctæ Annæ Cracouiæ, cum collegio artiſtarum maiori,& horologio nouiter immutato,die Solis 29 Iulij in nocte ſequenti conſumpſit, & conflagrauit.

CAPVT LXXIIII. LIB. IIII.

Conuētus pro rege eligendo.

AD eligendum nouum Regem,poſita conuentione pro feſto aſſumptionis Mariæ in Piotrkouu eodem anno Domini 1492 conuenêre optimates, & Satrapæ regni Poloniæ, Prælati,Magnifici,& Nobiles. Et quia Alexandrum quarto genitum, Lithuani mortuo Kazimiro tertio rege Poloniæ ſtatim aſciuerunt,& in magnum ducem ex ſententia,& uoce eiuſdem Regis uiuentis.Sed moribundi, & tunc ab Lithuanis iſtud optantis ſibi præfecerunt,& duobus ſuper remanentibus alte-

Partes Ioannis Alberti.

rum Poloni in Regem cum quadam animorum infenſione,& controuerſia eligere adnitebantur. Communitas nobilium,familiaq; Roſarum,& urbs Cracouien.cum alijs ciuitatibus regni Ioannem Albertum,tanquam maiorem natu regnare uoluerunt.In contrarium Sbigneo de Oleſznicza Archipræſule Gneznen. ducibus Mazouiæ Conrado,&

Partes Sigiſmundi.

Ianuſsio,Raphaële Iaroslauuski Marſchalco regni,& omnibus de armis bipennium:cæteriſq; ei aſsiſtentibus adnitente,& Sigiſmundum minorem natu deligere,& erigere,ſeu ſicut communitas cū ſibi adhærentibus rebatur electionem regina in eundem Ianuſsium ducem Mazouiæ,qui perſonaliter cum eodem Archiepiſcopo campeſtraliter poſt uillam anteurbij Pyotrkouien.per omne tempus electionis egit,transferre conante.Donec dux Ioannes Albertus hac campeſtrali ſtatione Archiepiſcopi, & ducis Mazouiæ prouocatus,iuuamine genitricis ſuæ Elizabeth reginæ Poloniæ ad Illuſtriſsimū,& Reuerendiſsimum dominum Fridericū electum, & confirmatum Cracouien. germanū ſuum in curia paterna atq; regia cū auctoritate præſidentiæ,tanquā ſub illa Archiepiſcopi in campo ſtatione uſurpari ſimulata,ac ad alios prælatos, & proceres in locis cōſuetis reſidentiarū anteurbij illius electionem repræſentantes armato milite in Pyotrkouu miſſo,electioni ſuæ renitentes, & ſpolia parti eius inferentes cōpeſcuit. Die itaq; Lunæ 27 menſis Auguſti, luna applicante ad aſcendens radicis eius: Ioannes Albertus in Pyotrkouu rex Poloniæ proclamatus,& publicatus eſt, Ioanneq; de Tarnouu filio Palatini Cracouien.ad electū

Ioannes Albertus rex eligitur

ducem Albertū uelociſsimè in Cracouiam aduolāte, & electionem publicāte:Te Deum laudamus in craſtino electionis Cracouiæ (mirū in modum omnibus gratulantibus, & gaudentibus)ignes multis locantibus,uaſa quoq; uini,& ceruiſiæ exponētibus decanta-

Mox coronatur.

tum eſt. Coronatio tandem eius in regem Poloniæ Dominica in craſtino Mauritij,quæ fuit 23 Septembris celebrata.Coronatus autē,& inunctus eſt per Sbigneū Gneznen.Archiepiſcopum,debilē,& hydropicum, aſsiſtentibus ei prædicto Friderico electo Cracouien.cōfirmato,Petro Moſczynski Cuiauien. Vriele de Gorka Poſnanien.Epiſcopis,cæteriſq; Pontificibus,& prælatis,Regina quoq; Elizabeth genitrice ipſius inſpectante,ac multitudine copioſa.Sbigneo Archiepiſcopo Gneznen.Marſchalco regni Iaroslauuski, alijſq; eius coronationē dedignantibus,depòſt breui mortuis. Et quū anno ſequenti rex

Legati Venetorum.

Legati Turcarum.

Ioannes Albertus in Polonia eſſet,inſignes legati Imperatoris Turcarū pro treugis etiam ad uitā utriuſq;,& Imperatoris,& Regis cōſtituendis, & dominij Venetorū ad eum uenerunt.Retentis aūt ſecum in Poſnania legatis Turcæ de pactis induciarū tractantibus,Marcum Dandalū doctorem utriuſq; Iuris, & principalem Oratorem cū collega ipſius Paulo Capello,& reliquis Venetis gratulatū iri de Venetijs miſsis de ſublimatione Ioannis Alberti in Regem Poloniæ Cracouiam ire iuſsit.Qui die Iouis ſecunda Maij Cracouiam ingreſsi,& in circulo apud Nikel Karle hoſpicio honorificè ſuſcepti, & optimè tractati, uotorumq; ſuorum compotes facti,die Lunæ,tredecima menſis Maij receſſerunt.

Regū ac principum in Leuczouiam conuentus.

Anno autē Domini 1494 die Iouis,decima ſeptima menſis Aprilis, conuenerunt in Leuczouia germani, Vuladislaus Hungariæ, & Bohemiæ, Ioanneſq; Albertus Poloniæ Reges, dux Sigiſmundus, & Fredericus Archiepiſcopus Gneznenſ. Epiſcopuſq; Cracouien.& Cardinalis pronunciatus. Item Fredericus Marchio Brandenburgen.Regum ſororius, cum magnificis, & conſiliarijs regnorum Hungariæ atq; Poloniæ, multiſq; ac uarijs interpoſitis tractatibus ſuper regnorum unione ſuper bello in Turcas, & uindicanda patrui truculenta nece, qui pro regni Hungariæ defenſione, ut ſuo iam ante loco dictū eſt, contra immaniſsimum Turcarum Imperatorem ſtrenuè pugnādo interijt,

& extir-

& extirpatione Valachi. Irritatis & omnibus articulis ferè concluſis reiectis, uacui ad propria diſceſſerunt: uacui tamen animi regij haud fuerant, quod in propoſita capitis immediate ſequentis expeditione declaratur, ſed ut deliberationes regum Turcam latuiſſent irritationes eiuſmodi conſulto erant publicatæ.

Legatus Turci Cracouiam uenit.

Anno præfato die Martis, tertia menſis Iunij, notabilis legatus Imperatoris Turcarũ, 12 camelos habens, Cracouiam aduenit, in domo ducũ Mazouiæ in acie circuli Cracouien. hoſpitio exceptus: præparabantq́ & quaſi ſingulis diebus Turci in circulo Cracouien. ſub prætorio fimum, & pabula camelorũ deſiccabant. Aſtruebant tunc memores & ſeniores, eum fore annũ quadrageſimum, quem diuus Ioannes Capiſtranus prædicando Cracouiæ prophetice dixerat: Veniet Turcus hûc, & equos ſuos in circulo Cracouien. locabit, ſi correctio morũ, & uitæ in uobis non aderit. Vtq́ narratores affirmabãt, tametſi de Turcarum Imperatore non fuit uerificatũ, in nuncio tamen eius ſub conditione expreſſa, uerißime impletum fuit. Terribile quoq́ dictu, horribilis plaga eo tempore accidit: nam die Solis, 29 menſis Iunij, quæ fuit Apoſtolorum Petri, & Pauli, in nocte ſequenti, maximus ignis à piſtoribus circa nouã portam exortus, omnes ſtructuras iuxta murũ & in medijs plateis, præter circulum uſq́ ad plateam ſutorũ conflagrauit, & conſumpſit: cecideruntq́ portæ ſancti Nicolai, ſancti Floriani, Slauukouien. Eccleſia ſancti Marci, & clypei eius cũ toto monaſterio ceciderũt, turres ciuitatis in prędicto circuitu, & turris Eccleſiæ ſancti Stephani cum campanis, & domo paſtorali exuſtæ ſunt. Iudęi poſt ſanctum Stephanum commemorantes uehemẽter arſerunt, & immiſericorditer per ſtipendiarios, quorũ magna copia illis diebus Cracouię aderat, direpti ſunt: nosq́ in domo aciali Turzonis plateæ ſancti Stephani arſimus. Hęc cũ uidiſſent Turci, omnia ſua in camelos ac equos impoſita ligarũt, parati de ciuitate egredi: ſic & Cardinalis Fridericus, quæ ſua fuêre, in currus cuncta imponere iußit. Et ſi incendium Epiſcopali curiæ appropinquaret, è Cracouia excedere diſpoſuerat, continuata eſt hæc plaga incendij, à prima hora noctis, uſque poſt ortum Solis. Legati quoq́ Turcarum extunc quarta die, cum licentia Alberti regis, die Iouis, tertia die menſis Iulij de Cracouia abſceſſerunt: ad inſtantiam autem ciuiũ Cracouienſium, tanquam propter ipſos huiuſcemodi plaga conflagrationis eueniſſet.

Iudæi Cracouia expulſi.

Rex Albertus Iudæos de Cracouia in Kazimiriam ſub murum, iuxta Eccleſiam Laurentij, ubi cellæ pro collegio, & lectorijs per Kazimirum ſecundum Regem Poloniæ extructæ fuerant, ubi in hanc diem morantur, tranſtulit.

CAP. XXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1497 his calamitatibus, grandius malũ ſucceßit: nam rex Albertus à Valacho magnanimæ ſuæ uoluntatis effectum proſecuturus, perindè atq́ Leuczouiæ, ſicuti ſuprà ſcripſeram, cum fratribus conſtituit, ulturus patrui per Turcas in Vuarna occiſi interitum, caſtra Turci in Vualachia occupata expugnaturus, bellũ ingens, atq́ idem periculoſum uerſùs eadem caſtra per Turcas in Vualachia occupatá concepit, quo uniuerſam Poloniam, Rußiam, Mazouiã, Ioannemq́ de Tiffen magiſtrum Prußiæ, reliquas terras: imprimis uerò illuſtrißimũ principem dominum Alexandrum magnum ducem Lithuaniæ germanum ſuum, qui cum uniuerſis magni ducatus Lithuaniæ proceribus in auxilium fraternũ per campos inferioris, ſuperiorisq́ Podoliæ proceßit, & circa Braczlauu fraternũ expectando auiſamentum ſubſtitit, in arma concitauit, præterea mercenarium militem equeſtris, pedeſtrisq́ ordinis, immodicum his iunxit, atq́ inſtructum exercitũ ad dies Iunij apud Leopolim recenſuit. Quo reuiſo, ordinatoq́, die 26 Iunij, feria ſecunda poſt diui Ioannis Baptiſtæ diem, cum toto exercitu, & Sigiſmundo fratre, à Leopoli ſoluit, iterq́ in Valachiam non ſine malo omine dirigens. Hæc inter prodigia infœlicis expeditionis numeranda pręceſsêre, boues ducenti poſt exercitum pulſi, Leopolim uerſus turbinis uehementis impetu diſperſi ſiſti non potuerũt, ſed partim in ipſo ſuburbio foſſatis ſe immittentes, partim in campos, & alia loca delapſi, uix (ſed nõ integro numero) fuêre recollecti. Rege ipſo fluuium, exiguo alueo dilabentẽ, tranſeunte, dextralis equus candidißimus, regiq́ charus corruit, & erat ſubmerſus. Pręterea quidã Sropeki genere nobilis, alioqui pauci ſenſus, Leopoli iteratis uicibus noſtros ſuccubitores nõ ſine terrore exclamabat. Fulmen itẽ caſtris dilapſum, nobilẽ unum, & equos 12 interemit: ſacerdote apud Regẽ diuina celebrante, hoſtia finibus manipularis à ſiniſtra pendẽtis, quod rex ipſe uidit, è ſacro altaris ac miniſterij loco detracta, ſeu caſu quodã, ſeu improuidentia celebrãtis excidit, in terramq́ eſt prolapſa, quę per miniſtrantẽ Capellanum regẽ cum admiratione hoſtiam demonſtrãte, una & per ipſum celebrantẽ fuit collecta. His terrorẽ incutiẽtibus, nihilominùs à ſcelerib. nihil temperatũ exercitus, permißis mulierib. refertus, ferũturq́ ipſi Primores, & duces, nocturna libidine nõ ſaciati, clara luce publicis balneis, & tina, inter amplexus mulierũ uoluptatib. indulſiſſe.

Omina infœlicis belli.

Quumq́

Legati inſignes in Valachiam miſſi.

Quumq́ in expeditione ipſa procederent, quamuis poſt ſolutam Leuczouien. conuentionem Albertus Rex per inſignes ſuos Oratores, & magnæ auctoritatis ac prudentiæ Conſiliarios ſcilicet Creslaum de Curoſuuanky Decanum Cracouien. & regni Poloniæ Cancellarium: iam uerò per ipſum Regem ad Eccleſiam Vuladislauienſ. per mortem Petri Moſzinski de Bnyn uacantem pronunciatum eligēdum, & per Podlouuski de Przytyk Caſtellanum Radomien. cum eodem Cancellario una legatos Stephanū, aliàs Chari Bogdan Vuoieuodam Vualachiæ de illarum ſecretarum, ac earum contra Turcas fraternarum regiarum deliberationum Leuczouien. quæ conſultò tanquam irritatæ fuere auiſatum facit, & hortatus eſt ad aſsiſtendum ipſi regi, & in ſuo ſanctiſsimo propoſito auxilium ferendum, quod ipſe Stephanus data fide, & manu repromiſit, non tamen prius illud laturus, ne per Turcas præuentus eſſet, donec uideret Regem, uel apud caſtra Kyliani, & Byalogrod, uel in Danubio cum exercitibus conſtitui, cuius tamen profectionē in terra ſua impedire nollet, quin etiam æquè permitteret commeatum liberè miniſtrari. Cumq́ Rex terras Ruſsiæ ingrederetur Creslaus Rozenſis nuper nominatus, iam uerò Electus, Vuladislauien. & regni Poloniæ Cancellarius ſenator, atq́ zelator regni uigilantiſsimus, & rerum peritus, ut audiuit Stephanum Vuoieuodam in perfidiam uerſum, à uotis promiſsis diſceſsiſſe, & Hungaros malè contentos eſſe de Rege ſuo, qui eis inconſultis Leuczouiæ fratri Alberto Regi annuit, in caſtro Turci Valachiæ occupata expeditionem faciendum, timore perculſus, ne Stephanus per Hungaros zelo inuidiæ concitatos, perſuaſus Turcas, & Tartaros auiſatos efficeret, & in Regem conuerteret, ſubitò cucurrit ex ædibus ſuis, & Regem expeditionem continuantem in Przemislien. oppido adijt, orat, & obteſtatus erat, ut ab expeditione deſiſteret, ſed eam ad loca ſolitudinum per Tartaros uaſtari ſolita conuerteret munienda. Quæ Creslai adhortatio per Regē abiecta fuit, ut cum deſpectu quodam eum à ſe Rex licentiaret, ad ædesq́ ſuas Epiſcopales redire iuberet, qui potiùs domi oraret, aut quæ ſuæ Epiſcopalis ſunt profeſsionis, ageret: Rex uerò, quod ſibi innatum ac proprium eſt, armis, & bello inſiſteret. Sic quoq́ Albertus Rex non ignorans Vuoieuodæ illius dolos Matthiam de Loncza Epiſcopum Camienecen. ad Vuoieuodam præmiſſum exploratum dirigit, an in propoſito abſtinentiæ perſeueraret, quod Vuoieuoda coram ipſo oratore Epiſcopo confirmauit. Tamen cùm rex terræ Valachiæ appropinquaret, Vuoieuoda per Turcas, Moldauos, & Siculos atq́ Tranſyluanos, qui uotis fortaſſe quorundam dominorū Hungariæ, quibus ſecretè Leuczouien. deliberationes non erant creditæ, concitatus, ſententiam mutauit, & non ſolùm commeatum exercitui regio recuſauit, uerùm etiam pro uoluntate aſsiſtentiam ſibi Turcarum hoſtem ſe Regi eius terram ingredienti nunciauit, ſollicitatusq́ per frequentes Regis nuncios, ut ad ſe rediret, promiſſorumqúe firmus eſſet obſeruator, conuerti ad prima promiſſa noluit, quamobrem tela regia, quæ rex non in eum, ſed in Turcas acuerat, in ſe conuertit. Et cùm hæc inſperata eueniret mutatio, nec minùs populus regius uoluptati illius deditus fortunam, & propitiationem non mereretur diuinam, timore non uulgari erant concuſsi Poloni, ut plerumq́ à paucis hoſtibus infidelibus, & ſchiſmaticis, aut fugarentur, aut trucidarentur, ſecundùm illud Deutronomi. 32. & Pſalmi ultimi ſabbati, quomodo perſequebatur unus mille, & duo fugarunt decem millia. Nónne ideò quia Deus ſuus uendidit eos, & Dominus concluſit illos: ipſeq́ Stephanus Vuoieuoda nonnullos dira morte perimebat, ut tandem clamarent ad Regem Poloni, quò illos in domos redire permitteret. Nanque abſque licentia Regis iure regni Poloniæ uetante, ſub amiſsione capitis, & bonorum omnium mobilium, non liceret illis à Rege, & exercitu diſcedere, neque facultas reditui patuit propter loca ubiq́ per hoſtes occluſa, quæ rex terram Valachiæ ingrediendo non muniuit, fidei per Vuoieuodam promiſſę fidens, unde cum rebus nullibi digno Marte proſecutis, neq́ redire honeſtum, neq́ caſtra Turci Vualachis ipſis Turcis Moldauis, Beſſerabis, Siculis, & Tranſyluanis obſtantibus accedere tutum, aut poſsibile eſſet. Nihilominus Albertus rex dolis Valachi impeditus ut aliquid egiſſe uideatur decreuit, Caſtrū Szoczaua (ſedes ubi Vuoieuodæ eſſet) aggrediendū, quod exercitibus admotis oppugnabat, bombardisq́ quatiendum mandauit. Interea Vuladislai regis Hungariæ regno Prælatorum ac Baronum nomine certi oratores Hungari ad exercitum Regis, ſed tanquam in fauorem Vuoieuodę, ne deſperatus ſe Turcis dedat, miſsi, Regem Albertum à proſecutione belli cōſilijs, & rationibus inductis, quod ſe malè crediderit Vuoieuodę fidei, quam neq́ Chriſto, neq́ hominibus ſeruaret, ſolantur, & mitem in Vuoieuodam eius animum reddunt.

Legati Hungariæ regis.

Interea Rex Albertus ægrè ac malè ſe in corpore habere cœpit, tantamq́ pro Valachi dolis, & occultis Hungarorum maleuolentijs moleſtiam concœpit, ut breui poſthàc uiueret, & eam mortis futuræ, ſed proximè occaſionem ſibi inſumeret: unde etiam con-

feſtim

feſtim euentus iſtos per celeres nuncios Magnoduci Lithuaniæ per Podoliam in auxilium regis uenturo notificat,hortaturq́ fraternè,ut Magnus dux attentis his, quæ regem permouent,et præſertim legatione ipſa Hungarorum,ab ulteriori ſuperſederet itione,qui tamen ut in ſua uidebis hiſtoria locum Braczlauieñ.muniuit. Rex autem illa Hungarorum ſuaſione præualente fœdus cum Voieuoda Stephano pepigit, ad reditumq́ gentes conuertit,quæ cum redirent obſtante regis ægritudine,quę etiam Ducem Sigiſmundum eius germanum ſecùm in exercitu agentem,atq; optimates quoſq; Polonos,& ipſos belli duces nimium in animis cõſternatos effecerat,omnia negligenter erant cuſtodita,ibantq́ maioris Poloni cum ægrotãte rege per ſyluam Bukouyna primi,quos ſubſecuti minores, terrarum ſcilicet Craco.proceres tanquam armatiores poſtrema regis tutati. Prima Lucæ 26.Octobris quę fuit feria quinta ante Simonis & Iude,à Turcis & Valachis,alijſq́,quorum ſupra meminerim,per VVoieuodam tanquam fidefragũ ictum fœdus minimè obſeruantem clam ſumminiſtrans, in eadem ſylua per ſuffragia nemoraliũ impedimentorũ aggreſsi,percuſsi,fuſiq́ erant,inter quos plures de domo bipenniũ corruerunt,pręcipuè Nicolaus Palatinus Ruſsię,& Gabriel hęres in Morauicze ambo de Thanczinqui perierũt, Ioannes Sbignei eodem Thanczin Subcamerarij Cracouieñ.et Capitanei Marieburgeñ. filius,qui in Turciam adductus erat,poſtea per fugam liberatus. *Clades Polonorum.*

Interea etiam Cruciferorum de Pruſsia ab ordine & Ducum Mazouię & terris illorum milites ſub certo numero pro iure generalis expeditionis regni Poloniæ miſsi, regios ſequuntur,ſed non adeunt exercitus,quos cum præſciret Voieuoda, ueluti ultimæ ſorti relictos, ſeorſum ſcilicet ex eadem cauſa inſecutorum exercituum profectos, ſeu potius diuiſos,per Turcas procurat cladibus affici crudelibus,ex quibus qui nõ erant occiſi in Turciam ſunt abacti. Sic quoq; in nemore Bukouyna cum hac minoris Poloniæ nobiliſsima gente infeliciter actum, quæ dum terga ægrotantis Domini, ſuis uita & ſanguine tutaretur pro felici regis reditu, miſerè perijt, quorum uiuentes aut Turciam, aut Tartariam, aut in alias Barbarorum,infideliumq; freti Pontici,Aſię,Scythiæq; regiones ſunt deducti. Exercitus autem regius, quem Dux Sigiſmundus fraternæ condolens ægritudini uehementer,ac maiores regni de maioribus Polonis conſtituerant, regem maleualentem ductabat,licet ab ijſdem Voieuodæ fraudibus immunis non fuerit: quippe qui undiq; laceſſeretur per Turcas, & Valachos eorundem ductores, ac ueluti per canes ex foraminibus ſic per iſtos ex lucis tenebroſis proſiliẽtes. Tamen per dies plures nemoralibus & tãquam inuijs locis,ut magnis exercitibus commune eſt, iens, integer ab agro Valachico ad terras Ruſsiæ regias feliciter,ac uictorioſè redijt. Tantumq; ipſa expeditio lucri, monumentiq; æuiterni Polonis & ſuo regi præbuit,ut communi laudi ſtatuerint, nunquam regibus ſuis permittendum expeditiones facere generales,ſcilicet proceres regni,nunquam generaliter ad arma mouendos contra infideles Turcas aut Tartaros, niſi primum conſulta apoſtolica ſede, ſed & alijs regnis regibus Chriſtianis ad expeditionẽ ipſam accedentib. Mœror quoq; ſummus hoc improſperæ expeditionis caſu hoc regnũ implet pro cõmuni fratrũ regnicolarũ caſu,qui ab incõſulta paucis cõmunicata expeditione euenerat, proq; amiſſa exiſtimatione,quia Turcæ & Tartari nihil pluſquã generalẽ Polonorũ timuêre expeditionem.Summa uerò culparum omnium reijciebatur in Philippum Callimachum Italum Florentinum, qui cum Alberti regis in paterna educatione nutriti pręceptor eſſet, uir doctrinæ ſummæ, & humanarum non uulgaris profeſſor literarum cæculus & fauer eiuſdem,rex conſilia ſenatorum omnium regni conſilijs præpoſuit, quæ imitatus fraternas conſultationes (Philippo animum regium in eam expeditionem contra omnium conſiliariorum uota dirigẽte)celebrauit,quæ talem habuêre exitum,ut breui Rex uitam cum morte & ſummam regni exiſtimationem, tanquam perpetuam gloriam infidelibus ſemper terribilem cum ſumma publici ſtatus iactura permutaret.Inſuper afflictis addita eſt afflictio.Nam ſequenti anno in principio Maij, Turcę,Tartari, & Valachi iuncti, Ruſsiam irrumpentes,plurimam ſtragem in hominibus crudeliter fecerunt,iacebant paſsim in uijs & campis occiſi.Omnia oppida ſub montibus & in medio circa Leopolim, & Przemiſliam,uſq; ad oppidum Canczugam incenderunt,uaſtarunt,et diruerunt.Et tempore modico commorati,cum maxima præda ſalui diſceſſerunt. *Philippus Callimachus præceptor Alberti regis.* *Turcarum Tartarorumque incurſio.*

Hæc nouitas,quum die Mercurij ſedecima Maij Cracouiam eſſet delata,non parum omnem ſtatum terruit,etiam nonnullos fugæ accinxiſſet, niſi uel timor,uel ſpes à rege prohibuiſſet.Extunc Cracouieñ.foſſata uerſus campeſtria, & Cleparz expurgari cœperunt, & iacto fundamento ad propugnaculum extruendum ante portam ſancti Floriani(quod

proximis annis magnis impenſis finierunt) oppidum Cleparz in magna ſui parte, quæ fluuio Rudavvka ſuperimminebat demoliti ſunt, deiecerũt atq; diminuerunt, turres quoque muri Cracouienſis uerſus Cleparz, quas poſt exuſtionem muro in altum erigere cœperant, complebant & ædificarunt. Cœpit deinde rex Albertus quærere modos reſiſtendi hoſti, auxiliaq; à Vvladislao rege Hungariæ & Bohemiæ, germano ſuo atque ab ipſis Hungaris expetere.

Et ueniente legato eorum Epiſcopo Veſprimeñ. Cracouiam, prima Iulij anno præfato 1498. concordiam inter Hungaros, & Polonos ad opponendum communi Marte ſe hoſtibus concluſerunt: & Te deum laudamus: die Iouis, quæ fuit dodecima Iulij decantauerunt.

Fœdus cum Hungaris.

Tartarorum incurſio.

Sed talis cõcordia, nil iuuamenti attulit. Tartari nãq; Rußiã in fine Iulij inuadentes, longè lateq; graſſati, cũ præda ad propria remearũt. Cõtra quos rex Albertus, regnicolarũ exercitu collecto, de Cracouia die Martis, ſeptima mẽſis Auguſti exiuit, ſed cognita hoſtiũ fuga circa Sandomiriã uillis multis deſtructis, exercitũ ad ſua abire permiſit. Poſt Tartaros, Turcę circa diem ſanctæ Catharinę ſub mõtana Rußiæ eodẽ anno circa Sambor & Halicz deuaſtauerunt, neq; aliquo certamine laceßiti.

Turcarum inuaſio.

Turcarum incurſio.

Verum uel Deo, uel eorũ fortunio ſic cogente, frigoribus aëriſq; in temperie, inædia atq; niuibus, ſupra quam quadraginta millia equorum, hominumq; periêre, reliqui tamen, quorum ultra uiginti millia dicuntur fuiſſe, ſalui poſt damna illata receſſerũt. Sed per Valachos percußi erant. Alium itaq; modum pacis nanciſcendæ aggreßi, quoniam abſq; Valachis, exteras ac barbaras nationes ad inuadendum regnum excitantibus pax non fieret, perſuaſi & uocati Cracouiæ conuenerũt Epiſcopus Varadieñ. nomine Hungarorum, oratores Stephani Palatini Valachiæ, oratores Alexandri magni ducis, & Lithuanorum, & Poloni.

Pacis ſtudium.

Hi omnes poſt longas moras & conſilia, anno Domini 1499. die Veneris, decimanona Aprilis ſibijnuicem mutuam aßiſtentiã, & auxilia contra Turcas et thartaros iurarunt, Epiſcopo autem Varadieñ. de Gracouia 22. Aprilis quæ fuit feria ſecunda ante Adalberti recedente, legati ducis Ivvan Moſchouiæ in craſtino, & fuit dies ſancti Adalberti aduenerunt. Et hi ſimiliter de pace requiſiti tractauerunt & promiſerunt.

CAPVT LXXVI. LIB. IIII.

Oratores Baizeti imperatoris.

Cometes.

Anno autem Domini 1500. die Martis 25. Februarij, quę fuit dies ſancti Matthię apoſtoli in año biſſextili, Oratores imperatoris Turcarum Baizeti Cracouiam aduenerunt, & antequam inducias pacis cum rege Alberto firmarent, Kurzanoga habitaculum & ſpecula regia caſtri Cracouienſis, in præſentia eorum die Veneris, decima Aprilis, & fuit feria ſexta ante Ramiſpalmarum exuſta eſt. Deinceps Cometes Dominus aſtone, flagellum iræ Dei, feria quarta 20. Maij, in parte Septemtrionis ſub ſigno Capricorni apparuit, & notatus eſt ſupra Lithuaniam, Rußiam, & minorem Poloniam girans. Et eo diſparente in diebus Pentecoſtes, aliàs circa octauam diem Iunij, ſtatim Tartari regnum Poloniæ intrauerunt, & circa Lublin, Thurobin, Belſz. Kraſnyſtavv, & alia loca eis propinqua depopulãdo uaſtauerunt.

Tartari Poloniam depopulati.

Moſchus Lithuaniam uaſtauit.

Eodem tempore Ivvan dux Moſchouiæ, altera uice Lithuaniam ingreſſus, circa Smolensko uaſtauit, & eam, non habito reſpectu pactorum, fœderum, & affinitatis (quia ipſe fuit ſocer, & dux Alexander gener) attriuit, Rex Albertus aduerſus Tartaros die Veneris, decimanona Iunij, ante uigeſimamprimam horam egrediens, nihil memorabile effecit. Et ad matrem die Mercurij 22. Iulij in die Mariæ Magdalenæ redijt.

Legatus ſummi Pontificis.

Ad quem legatus Alexandri Papæ ſexti Caſpar Epiſcopus Callienſis (homo callidus & facundus) aduenit: & Iubilęum cum cruciata contra paganos, die Dominica, quæ fuit 30. Auguſti, Cracouiæ de Eccleſia ſanctæ Mariæ in circulo proceßionatim in Eccleſiam Cathedralem incedendo rege Alberto ſequente, publicauit:

Tartarorum incurſio.

Et mox Tartari iterum irruerunt, & terribiliter Rußiam, Lithuaniam, Sandomiriam, & Lublineñ. terras Vrzadovv, Lanczhut, Laſensko, Craſnyſtavv, Zauichoſt, circa Oppatovv, circa Lublin, in Brzesko Lithuaniæ & uicinijs eorum ſubito, inſperatoq; curſu uaſtauerunt. Magnaq; præda abacta, & nobilibus terrarum adeò celeriter ad arma conſurgere non ualentibus, liberè abſceſſerunt. Qui autem tranſitum Tartarorum oppoſuerant, & obſiderant, Domini Petrus Myskovvski Palatinus Lancicieñ. & Capitaneus Leopolieñ. Nicolaus Kamienieczki palatinus Sandomirieñ. & Capitaneus Cracouieñ. & cæteri nobiles, quamuis non pauci fuiſſent, in Tartaros non inſiluerunt, quia Tartari illos multitudine ſuperarunt. Rex autem Albertus die Lunæ,

quarta-

quartadecima menſis Septembris,& fuit exaltationis ſanctæ Crucis,contra eoſdem Tar-
taros de Cracouia circa horam quindecimam cum quibuſdam cruce ſignatis exeundo,
eadem ſorte, qua prius, nihil defenſæ adducens rediјt. Verum cruce ſignati, inter quos
plures religioſi,& monachi fuerunt,poſt diſceſſum regis de Cracouia,Iudæos in Kazimi-
ria per uiolentiam effracta porta Kazimiriæ Glinyana, cæteriſq; portis, & hoſtijs He- *Cruce ſignati*
bræorum,die Mercurij,ſedecima Septembris tumultuoſè ſpoliauerunt, & ex eis de utro- *Iudæos inua-*
que ſexu ꝓpe uiginti occiderũt, & Cracouiã clauſis portis ingredi prohibiti, ꝑ uallum ad *dunt.*
campeſtria iuxta Cleparz progrediẽtes,legatis Turci in domo Pileczki ſupra murum ho *Iudæorum ex-*
ſpitatis,manibus & armis tẽſis minitarũt,& die tertia regẽ uerſus Ruſsiã inſequuti ſunt. *cluſio.*

Anno Domini 1501.rex Albertus in Martio,ex cõuentione Piotrkouieñ.in Cracouiã
diuertens,Heliã Valachũ(ut ferẽ heredem Valachiæ),ꝓpter uiolatas literas ſuas,de cõſilio *Heliæ Valachi*
cõſiliariorũ ſuorũ in Czchovv in pſentia nunciorũ Stephani Voieuodę Valachię decolla *occiſio.*
ri iuſsit.Fuit aũt Helias filius olim Petri competitoris Stephani in principatu Valachiæ.

Poſt feſta Paſchæ anno præmiſſo 1501 die Martis uigeſima Aprilis, quæ fuit feria ter-
tia poſt cõductum Paſchę,rex Albertus Cracouiã relinquens,in Pruſsiã perrexit & in op-
pido Thorun ſplendidè extructo, apoplexia die Iouis,decimaſeptima Iunij, & fuit octa-
ctaua corporis Chriſti,& tertia dies poſt Viti,hora quartadecima occubuit. Hoc fato tan- *Alberti regis*
tus rex immatura morta non ſine ſuorum mœrore abſumptus eſt. Cui magnanimitas, fi-
des,dexteritas,conſiliũ,prudẽtia,& in rebus gerẽdis, induſtria nunquam defuêre, ſed for-
tuna,quæ non ex æquo ſedes ſuas apud homines locauit, plerunq; illius rebus contraria
fuit,hincq; factũ eſt,ut quum in omni reipub.euentu ſapienter, citoq; conſuleret, iniqua
fortuna omne conſiliũ euerteret.Alberti aũt mors uti Sarmatis luctũ,ita pleriſq; exteris na
tionibus,quib.tanti regis in gerẽdis reb.induſtria ſuſpecta eſſet,lætitiã attulit,tanto maio-
rẽ,quò magis inſperata mors omnia conſilia interciperet,potuiſſet hic princeps,ſi fortunã
cũ cęteris animi dotibus habuiſſet,omniũ maiorũ uirtutẽ adæquare.Albertus quoq; pru-
dentia & audatia nulli ducũ ſecundus fuit,ut etiã ſummis ſe periculis non ſubtraheret.Sed
quũ ad maximas iã res aſpiraret,iniquo fato ſublatus eſt.Signa mortem eius portendẽtia,
fuerat Cometes prædictus Septemb.Kurzanoga regia habitatio exuſta, & globus turris *Signa mortem*
prætorij Craco.ſupremus uento abruptus,ac die Mercurij 20.Februarij,quę fuit dies Fa- *præcedentia.*
biani & Sebaſtiani martyris in nocte ſequenti deiectus. Præcedẽti ſiquidẽ æſtate hũc glo-
bum faber lignarius nouiter poſuerat, & omniquaq; firmauerat, ut humana æſtimatione
hunc cadere nõ fuit poſsibile,& poſtq̃ cecidit caſum capitis regni,& ciuitatis Cracouiẽſis
ſignare.Exiuerã ad eum de Cracouia tanq̃ medicus,poſt ueſperas eiuſdẽ octauæ corporis
Chriſti,& die mortis ſuę.Et circa tabernam in Prandnik,curru in limũ & profundũ lutum
deuexo,quãuis octo equis Podvvodorũ ſeu conductorũ extraheretur, incaſſum laboran
do,penitùs extrahi non potuit. Equis ergo ad poſtrema currus aredatis & ligatis, nobis
prius ad ripas exiliẽtibus,uix & ægrè retrorſum, Cracouiam uerſus extractus eſt, qđ fuit *Omen malum.*
omen mali,et ad Cracouiam inconſolatè redeũdi.Et adhuc nobis in Piotrkovv uenienti-
bus,obtentoq; ſubuectigali & poduodis atq; diſceſſum parantibus, oppidani inſurrexe-
runt(quoniã regem Albertũ uita functũ intellexerant) & aulicos regis gladijs,fuſtibus,&
lignis groſſæ ſectis perſequuti,occidere conabantur, qui fuga ſeſe ſaluarunt, & in hoſpi-
cio apud Adam ſcribam oppidi clauſerũt.Tardè igitur egreſsi, & moleſtias plures admo-
dũ,& fruſtra paſsi,in Cracouiã reuerſi ſumus.Funus aũt regis Adalberti, poſt hoc Craco-
uiam die Lunæ uigeſimaſexta Iulij,quæ fuit dies ſanctæ Annæ poſt meridiem adductum
eſt,& hora uigeſima,cũ decentia,& honore regio,in ſacello ſancti Ioannis Euãgeliſtę, Ec-
cleſiæ Cathedralis Cracouieñ.ad dextram chori ſitam,ſepulturę traditum eſt. Cuius ſacel *Sepultum Al-*
li alterã partẽ regina Elizabeth pariete facto diremit,& ſecluſit.Et tã ſarcophagũ, quam i- *berti.*
pſum ſacellũ,proprijs impenſis,prout matrẽ decet,adornauit, duoſq; lectores miſſarũ pro
anima defuncti in perpetuũ fundauit.Poſt huiuſcemodi quoq; ſepulturã,Fridericus Car-
dinalis, Primas Gnezneñ.& Epiſcopus Cracouieñ.quoſdam ſpirituales aulicos manci-
pauit,turbauit,& cum ſua ſocietate tanquam reos & theſaurorũ ablatores,in carcere,reli-
quos in ſeraculis recluſit.Qui excuſatione adhibita,liberati ſunt. Fuit autem Ioannes Al- *Staturæ ac ui-*
bertus rex Poloniæ proceræ ſtaturæ,oculorum rubicundorũ,& faciei cum quadam mor- *tæ ſuæ deſcri-*
pheatione et exituris robuſtus, oſſoſus,et audax:ſecundum pectus,manus,& pedes, pilo *ptio.*
ſus,ſecundum caput paucis,raris & nigris crinibus reſperſus. Fuit prudentia atq; ſolertia
præditus, lingua expeditus, ſermone Latino tanquam alter Rhetor (ultra Polonicum &
Theutonicũ)ornatiſsime & ſufficienter imbutus.Hiſtorias legebat,& diſputationes Do-

Morum qualitas.

ctorũ amabat.In inceſſu maturus,& in incedẽdo(ut ſæpè)cultro ad latus ſuũ accincto pr grediẽs,uoluptatibus & libidini tanquã homo Martialis indulgebat. Et quũ multà perti nentiſsimè et prudenter,conſultando atq; reſpondendo diſſerebat,in hoc defectuoſus di minutus,& ſine laude fuit,quòd bene tractata, & dicta non exequebatur,nec effectui de mandabat.In obeundis bellis infortunatus:in ædificando negligens, ac nullus, & regni colis ultimatim propter cladem Valachiæ per eos perpeſſam inuiſus.Regnauit ſupra Polonos 8.annis,octoq; menſibus & uigintiquatuor diebus. Vixit annis quadraginta unc menſibus quinq; & uiginti uno diebus.

CAPVT LXXVII. LIB. IIII.

Temporis qualitas præter cõmunẽ curſum.

ANno Domini 1493.per omnes dies uſuales Ianuarij, uſq; ad medium Februarij, adeò calidi dies fuerunt,ut gemmæ & pullulationes in hoc regno Poloniȩ turgerent,& uiderentur.Puluis ẽ terra uelut in ȩſtate ſurgebat,& ſpargebatur.Aues nidificabant,& fœturam nouã educabant.Verũ poſt mediũ quadrageſimæ,intantũ frigus duabus hebdomadis fuit intenſum,quod omnia arefacta & deſtructa fuerunt.

Friderici Romanorum imperatoris mors.

Eodem anno die Lunæ 26.Auguſti.Fridericus imperator Romanorum, poſtquam in imperio à ſua coronatione,per Nicolaum quintum regnauit ferè quadraginta uno annis, Viennæ mortuus eſt,ibidem tumulatus. Huic crus & pedem chirurgici in ſenio reſecuerunt,& abſciderunt,qui aliter in uita ipſum conſeruare non potuerant,pauco tamẽ poſtea tempore ſuperuixit. Eodem anno circa ſedecimã Septembris,Turcȩ per Croaciam diffuſi,ipſam uaſtauerunt, & prædam abegerunt. Anno quo ſupra 1493.die Veneris 20. Septẽbris Fridericus Kazimiri tertij regis Poloniæ natus,ad promotionẽ Vuladiſlai Hũgariæ & Bohemiæ,atq; Ioãnis Alberti Poloniæ regũ,Romæ per Alexandrũ Borgia Papã ſextũ Cardinalis pronũciatus eſt.In cuius honorẽ, Te Deũ laudamus Cracouiæ uigeſima quarta Octobris decantatum eſt.Attamẽ capellũ ſummus Pontifex ei non miſit, uſq; anno Domini 1495.Quem tali anno die Lunæ,uigeſima Aprilis,quȩ fuit feria ſecunda Paſchȩ ſuſcepit.Primam autem miſſam cecinit,anno Domini 1493.in die natiuitatis Chriſti in porticu laterali oſtij ad meridiem,quoniam propter Iubilæum per Alexãdrum Papam ſextum,omnibus huiuſmodi ſolennitatem diuinorum prȩſentijs ſuis decorantibus à culpa & pœna conceſſum.In Eccleſia Cathedrali Cracouieñ.et per omnes areas iuxta Eccleſiam uix homines conſiſtere propter præſſuram potuerunt. Rege Alberto in porticu, & circa populum compeſcente, dirigente & ammouente. Morbus Gallicus hoc anno Domini 1493.ſub oppoſitione duorum ponderoſorum,Saturni & Iouis in partibus medijs inter meridiem,& occidentem,ubi eſt Dominium Martis,ſcilicet in Mauritania,Cæſarea, Hiſpania apparuit,& anno ſequenti in Italiam & Franciam uenit.

Friderieus Kazimiri filius Cardinalis pronunciatus.

Primordialis morbi Gallici origo atq; incrudeſcentia.

Deinde pedetentim ad Orientales proceſsit regiones,apud nos in Cracouia prima mulier hoc morbo infecta,añ0 1495. quȩ ex peregrinatione de Roma redeũdo, prȩfatũ morbũ ſecum Cracouiã attulit.Deinde ex Hungaria eodem anno 1495.& 1496.aduenæ tali morbo infecti,adueniebant,& morbus per Cracouiam ſpargi ac multiplicari cœpit. Meritò plaga Dei uocitandus,quoniam præuaricatores & homines ſuperfluè uiuentes, in libidine,uino,acutis & groſsis,Deus uindex malorum,hoc morbo tanquam ſingulari plaga puniuit:Et ex aduerſo homines ſobriè uiuentes,perraro aut nunquã hoc morbo laborare comperti ſunt.Vnde & moderamen huiuſce malæ Franczoſæ,potior cura inter alias reperitur,& quum cæleſtium rimatores Mathematici & prognoſtici hunc morbum moleſtiſsimum à coniunctione Saturni & Iouis,quæ conſequẽter fuit in Cancro anno Chriſti 1504.deſtituendum & finiendum prædixiſſent, tamen(prædictionibus eorum haud uerificatis)uſq; in hanc diem,anni 1521.poſt prædictam coniunctionem debacchatur & ſæuit,quamuis minus acutè & paulò tollerabilius quam antea. Vocatur autem hæc labes pro uarietate regionum in quibus accidit uarijs nominibus.Nam Italici malam Franczoſam aut morbum Gallicum uocitant,quia rege Carolo cum Francis circa annum Domini 1494.Italiam ingreſſo,hæc pernicies in Italia ſæuire cœpit, & nomen ab euentu eorum accepit.Pariſijs & in alijs ciuitatibus Galliarum, groſſa uariola nuncupatur. In Hiſpania propinquiori & in Aragonia,morbus Sancti Sementi,eò quòd malum prædictum inuocatione Sancti Sementi,qui in Britãnia requieſcit,curatur. Cuius ſororium ac proximum in morbo Gallico mortuum credũt,ultra Hiſpanias & in Granata morbus curialis (quia curioſè ac crapuloſè uiuentes inſequitur)appellatur.Ego uerò ſub deflorationibus,prout apud Galienum in decem tractatib. & Alſahaphati, prout apud Auicennã in 7.fen.quar-

Variæ eiuſce nuncupationes ex gẽtium diuerſitate.

te,aut

te,aut ſub ſcabie fœda,hoc pernicioſum malum locando curabam,& Deo propitiante af-
fatim proſperabar.

Anno Domini 1494,die Veneris 27.menſis Iunij, domini Collegiati maioris collegij Artiſtarũ in platea Sanctæ Annæ Cracouiæ,inuenerunt in muro lectorij Socratis theſaurum 2508.aureorum,& tantundem in annulis,unionibus,ac gemmis, & fuit dies Sancti Ladiſlai regis Hungariæ.Ob hoc præfatã diem Sancti Ladiſlai illa domus feſtiuat & colit.Quumq; rex Albertus inuentum theſaurum cognouiſſet, aureos intitulatos Maria regina Hungariç,à collegiatis redemit,& eis monetam medientum largitus eſt:de quo collegiati benè contenti fuerunt. Fridericus uerò Cardinalis ab eiſdem gemmas & annulos præcioſos tulit,quos dilapidauit & diſtraxit,et 50.dũtaxat marcas monetę requiſitus pro eis tribuit:de quo malè contenti omnes ſunt & fuerunt.

Anno prædicto die Mercurij 22.menſis Octobris, quædam mulier in nigra uilla ante Cracouiam,monſtrum peperit, quod collum & aures leporis habuit,& loco ſtomachi unum inteſtinum, oreq; diſtento ſpirabat. In antea uerò altera mulier in platea ſanctiſpiritus Cracouiæ, puerum mortificatum & ſerpẽtem uiuum peperit, qui cauauit,exedit, atq; profundè dorſum infantis corroſit. *Monſtri productio.*

CAPVT LXXVIII. LIB. IIII.

IN hoc quoq; anno die Saturni,in uigilia Bartholomæi Apoſtoli aulici & ſtipendiarij regiæ maieſtatis,circa Viſznyevviecz,per Tartaros non pauci, licet in hoc bello Tartarico communiter ante uictores,nunc tamen quadam ſyderum, fatorumq; inclementia profligati & occiſi ſunt. Inter quos Henrzych Kamyenieczki germanus Nicolai palatini,& Capitanei Cracouieñ. Et Dzerſek nepos Pauli de Glouina Decani Cracouieñ.occiſi ceciderunt. *Tartarorum uictoria.*

Anno Domini 1495.die Lunę 23.Februarij,Ianuſsius dux Mazouię germanus ducis Conradi,abſq; uxore & prole mortuus eſt.Iccirco rex Albertus Mazouiam, tanquam terram feudalem repetiuit & obtinuit,cũ ciuitatibus & caſtris Ploczko,& cæteris quę ipſius ducis Ianuſsij fuerunt. Eodem anno poſt coniunctionẽ Iulij,diluuiũ Iſtulę, ſupra quam memoria hominum teneret maximũ fuit,priora diluuia aquarum ubertate præcellens. *Mors Ianuſsij ducis Mazouiæ.* *Diluuium Iſtulæ.*

Anno Domini 1496.Philippus Callimachus Florẽtinus,Poëta laureatus, regi Alberto inſeruiens,fluxu uentris reſolutus Cracouiæ in Kalendis Nouẽbris, quæ eſt dies Omniũ ſanctorũ de mane occubuit,in eccleſia ſanctæ Trinitatis Cracouiæ,in ſiniſtra parte introitus chori ſub altari ſepulturã percepit,tectuſq; eſt urna ęrea,erecta in altera, Epitaphio ſuprapoſito.Hic tempore Pauli Papæ ſecundi,cõpræhẽſo Platina cũ reliquis poëtis,è Roma in Poloniã fugit. Scripſit carmina elegiaca de amore plura. Itẽ uitam & ſucceſſus Vladislai regis Poloniæ & Hungarię,in Thracia circa lacũ Varneñ.per Turcas profligati & perẽpti.Item de Attila,ortuq; & progreſſu Hungarorũ. Item epiſtolium longum in fauorem & laudem regum Polonię ad Innocentium Papã octauum,nonnullaq; alia opuſcula egregia,&c.Epitaphium ſuprapoſitum eſt tale. *Callimachus Poëta laureatus Florentinus mortuus.* *Scripta ſua.* *Epitaphium.*

Hic iacet heu patria Procula regione ſepultus,
Progenitus Thuſco ſanguine Callimachus.
Quem fatum uarijs aduerſum erroribus egit:
Inuictum his tandem conſtituitq; locis.
Illius ut poſtquam uirtutem regia ſenſit,
Vidit florentem Sarmatis ora uirum.
Qui memor hoſpitij tam mitis contulit iſti,
Conſilijs regno commoda multa ſui.
Quod ſentit præſens & poſtera ſentiet ætas.
Cuius iudicium ſanctius eſſe ſolet.
Plura quoq; aggreſſum & quædam maiora parantem,
Haud opportuno tempore mors rapuit.

Anno Domini 1497.poſt principium mẽſis Aprilis Turcę per Croaciam ingreſsi,Corinthiã & Styriam deprædati ſunt,& captiuos ſecum abduxerunt. Et iterum eodem anno circa feſtũ Ioãnis Baptiſtæ clam ingredientes Turcæ, prædã & captiuos quaſi ſex millia de eiſdem Corinthia & Styria abegerunt. Eodem anno circa feſtum Ioannis Baptiſtæ, Ioannes de Tieffen magiſter Cruciferorum Pruſsiæ regem Albertum ſecutus, non adito rege bellicam expeditionem contra infideles,obeunte in Leopoli infirmatus, mortuus eſt, & ad ſepeliendum in Konigsbergk eductus, pugna infidelium non guſtata, neque uiſa. Cui per Cruciferorum uocationẽ, & Elizabeth reginæ Poloniæ ad regem Albertum promotionem,Fridericus dux Miſznenſis ſucceſsit. *Turcæ ingreſſus.* *Ioannis magiſtri Pruſsiæ obitus.*

Anno præfato die Lunæ 26.menſis Iunij,quæ fuit Ioannis, & Pauli martyrum,dux Nicolaus Oppolieñ.Niſſæ ante pretorium plexus et capite truncatus eſt,quoniam inſiluerat primum contra ducem Henricum Gloceñ. deinde in Ioannem Roth Epiſcopum Vvratiſlaui- *Nicolai ducis Oppoliens. interitus.*

tiſlauieñ. tandem in Kazimirum ducem Teſsineñ. & Capitaneum Sleſiæ, cum pugionis intentione transfodẽdi eum accurrerat, & ſeſe inter iurgandum & defendendũ tenentes de gradu in terram ceciderunt. Et quum ereptũ pugionem dux Nicolaus Oppolieñ. ſenſit, in eccleſiam fugit. De qua etiam præcepto Ioannis prænominati Epiſcopi Vvratislauieñ. extractus & reductus, per cõſules Niſſenſes iudicatus, gladio decapitatus eſt.

Peſtis incrudeſcentia.

Anno pretacto 1497. in æſtate & autumno maxima peſtis in minori Polonia, in diſtrictu ſcilicet Gracouieñ. & Sandomirieñ. uiguit. A` Cracouia incipiendo orientalem & ſeptemtrionalem plagam uerſus, quæ ſæuiendo plurimos rapuit, & conſumpſit mortales. In anno uerò præcedenti uidelicet 1496. in partibus occidentalibus à Cracouia & uerſus Sleſiam ad Hungariam eadem ſorte præſsit mortales peſtis. In inicioq; hyemis Cracouiam uenit, & paucis abſumptis, intenſum gelu ſuperueniens, & perdurans, peſtem diremit, quinimò prohibuit. Ita quòd ſequenti anno, puta 1497, pretermiſſa Cracouia in uno milliari, ſcilicet à Mogila Crzeslauicze, &c. reincepit, & ſatis acriter ut præmiſſum eſt afflixit, & continuauit.

Vniuerſitas Cracouiens. iure patronatus donata eſt.

Præterea eodem Anno 1497. in Leopoli feria quinta in uigilia conceptionis Mariæ, Ioannes Albertus Poloniæ rex ad uniuerſitatem Craco. ſingularem gerẽs affectum, cultum diuinũ in Eccleſia Przemislieñ. adaugere uolens, ius patronatus, Canonicatus, & prebendæ eccleſiæ Przemislieñ. qui de iure patronatus regis Poloniæ extitit, uniuerſitati prædictæ pure & donatione perpetua irreuocabili, motuq; proprio donauit, quã donationẽ Alexander Poloniæ rex ſubſequutor approbauit. Et has, donationẽ & approbationẽ, Mathias Drzeuiczki Epiſcopus Przemislieñ. & regni Polonię Vicecancellarius auctoritate ordinaria confirmauit. Literas deſuper nouas dando et concedendo.

Cœmiteriũ Petri & Pauli apoſtolorum una cum eccleſia erectum.

Añoo Domini 1498. Magiſter Ioãnes Velſ de Poſnania Licẽtiatus medicinæ, olim præceptor, & informator filiorum regis Kazimiri tertij Eccleſiæ parochialis Sancti Stephani Cracouiæ rector, diem clauſit extremum, die Martis, decimaſeptima Aprilis, quę fuit feria tertia paſchæ. Hic coẽmptis aliquot areis extra urbem Craco. ad occidentem, amplum & ſpacioſum conſtruxit cœmiterium, ad ſepulturam parochianorum Sancti Stephani, & aliorũ quorũcunq; illic ſepeliri uolentium. Eccleſiam, quoq; in eodem cœmiterio intra robora muratam, in titulum & uenerationem Petri & Pauli apoſtolorum erexit. Et lectorẽ miſſarum in eadem ordinauit. Et ut in nocte tempore neceſsitatis ingruẽtis confeſsiones in lingua Alemannica & Polonica audiret inſtituit. Ante fores Eccleſię præfatæ ad partẽ meridionalem, prout uiuens mandauerat, ſepultus eſt.

Sigiſmundus.

Anno prædicto die Mercurij, tertia menſis Octobris, Illuſtriſsimus eſt Sigiſmundus de Cracouia in Hũgariam exiuit, & germano ſuo maiori natu Budæ Vvladislao rege Hungariæ & Bohemiæ commanſit.

CAPVT LXXIX. LIB. IIII.

Portẽtum Cracouiæ genitum.

ANno Domini 1499. die Mercurij, quinta menſis Iunij, natus eſt uitulus in Kaziria Cracouiæ inter Iudæos, cum duob. capitibus, unum caput antrorſum ut ſolet naturaliter produci. Aliud in poſtremo in loco caudæ. Ipſa uerò cauda in medio dorſi excreuit, pedes ſeptem in latere dextro habuit, in ſiniſtro nullum. Cætera membra completa fuêre in ſuis locis ad modum duorum gemellorum complicatorum ante & poſt. Expoſitumq; fuit tentum & inſpectum hoc monſtrum, aliquot diebus ante portam Glinyana alias glebeam.

Turcarum immanitas.

Eodem anno bella gerentibus ſumma potentia Turcis cum Venetis in mari Aegeo & Adriatico, ſubmiſsi octo millia Turcarum per latera maris in Guriciam & Feriolam intrauerũt, & iuxta mare, & fluuium Mincinum depopulati ſunt. Præcipuè inter Teruiſium & ſanctum Danielem, uſque ad montana occidentis, receptamq; prædam abſque ulla reſiſtentia abduxerũt. Sed & peregrinos ad Iubilęum pergentes, aliquos interceperunt, nõnullos uerò excruciatos occiderunt. Nos quoque ad Iubilæum Romam tranſeuntes, & in proximo exiſtentes, continuimus nos in Villaco in fine dierum Octobris, donec Turcę abſceſſerunt.

Inſignis Iubilæus Romæ.

Anno Domini 1500. Iubilæus annus centeſimus ſub Alexandro Papa ſexto, toto anno Romæ durauit et peragebatur: Confluebatq; multitudo hominum pro capeſcẽdis indulgentijs ex toto orbe Chriſtianorũ. Eo ipſo anno ſupra ſolitum regni Polonię meſsis ante feſtum Ioannis Baptiſtæ fuit. Fuerunt namq; uer, & æſtas ſatis calida. Canicula autem à principio ad Iacobi pluuioſa ac frigida, & reliquum tempus ſerenum & calidum fuit.

Eodem

Eodem anno Turca inſulam & ciuitatem Modon,duodecima mēſis Auguſti obſedit,ex-
pugnauitq; & eam ſub Venetis uigeſimaquarta eiuſdem menſis recepit.Muros demoliē-
do,omnes mares occidendo,mulieres uerò & impuberes abducendo . Anno præexpreſ-
ſato,in mēſe Septembri,multi Moraui & Poloni in Lithuaniam,aliarumq; nationum ho-
mines militares in fraternitatem pro Lithuanis contra ducem Moſchouiæ ibant ære,et au
ro Alexandri ducis magni Lithuaniæ conducti,quibus miles & Baro,Theſaurariuſq; ma
gni ducatus Lithuaniæ nomine dicti magniducis ſtipem, & literas Poſnaniæ dabat.Nāq;
gener contra ſocerum ſuum , de illatis iniurĳs ſe uindicaturus,præſertim, quòd circa illa
tempora idē Moſchus de ducatibus Lithuaniæ abſtraxerat,et ſibi appropriauerat ſeptua-
ginta miliaria in longitudine, & tantundem in latitudine . Quumq; cōueniſſent ſupremū
rectorem exercitus ſtipendiariorum , Rex Ioānem Polak conſtituit,quia uerò ſtipendiarĳ
negligenter conueniebant , itaq; propter eorum moroſum trāſitum hyeme tum præmen-
te,Rex ſoluendum præcepit:binum itaq; damnum Lithuanis exinde prouenit . Vnum ex
hoſte duce Ivvan Moſchouiæ : alterum ex propriorum ſtipendiariorum depopulatione,
& de rapina ſuorum de more ipſorum uiuentium.

Modon inſula à Turca uaſtata.

Polonorū, Morauorum, Lithuanorum: in Moſchum concors egreſſus.

Detrimentum Vilnenſ.

Anno prædicto 1500. Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus , Kazimiri tertĳ regis Poloniæ
natus,ducatū Clogouieñ.per germanos ſuos , per reges Vvladislaum Hungariæ & Bo-
hemiæ conferentem,per Ioannem Albertū cedentem,atq; reſignantem obtinuit. Et eo-
dem anno Ioannes Thurzo coadiutor Vratiſlauienſis factus fuit.

Sigiſmundus ducatum Glogouiæ poßidet.

Anno Domini 1501. die Saturni,nona Ianuarĳ , nūcĳ imperatoris Turcarum Baizeti
de Cracouia diſceſſerunt ferè integro anno commorati,& per regem Albertum in Craco-
uia ſeruati.Poſt quorum diſceſſum Oratores Szachmetczar imperatoris Tartarorum Za
uolhenſium,tertia die,quia undecima Ianuarĳ ſuperuenerunt , & perpetuam amicitiam,
ligam atq; ſocietatem interpoſitis iuramentis concluſerunt , rege Alberto cum ſuis opti-
matibus,ſic & oratoribus ducis magni Lithuaniæ Alexandri præſentibus , ſuper ſacra E-
uangelia deponentibus , & iurantibus . Legatis uerò Tartarorum Zauolhienſium ſupra
frameas iurantibus,ritu eorum,& aquam abintionis gladiorum, atq; framearum epotan-
tibus,atq; uerba talia adĳcientibus.Quicunque pacta, ligam , & fraternitatem uiolauerit,
aut contra eam uiolandam inſurrexerit , uel aliquidpiam intentauerit , à frameis inciden-
dus,occidendusq; pereat,& tanquam aqua defluat,atq; euaneſcat . Miſit itaq; rex Alber-
tus Chriſtophorum Teslik,& Alexander dux magnus Lithuaniæ alterum propriū nun-
cium , ambos Tartarorum ſermonem callentes,& intelligentes . Qui in menſe Septem-
bri præfati anni 1501 . rege Alberto iam defuncto atq; ſepulto, Tartaros Zauolhenſes cū
imperatore eorum in terras Lithuaniæ prope Kiovv induxerunt,& locauerunt , & ſtatim
Tartaros Przecopenſes(contra hós ſiquidem adducti fuerunt)occurrentes , & caſtrame-
tationem prohibentes ſtrauerunt. Sicq; in hyemem plurimam , rigidamq; perdurantes in
campeſtribus commanſerunt.

Legatio imperatoris Tartarorum ob pacem.

Alberti regis legatio rurſus.

Duplicē Tartari pugnam ineunt.

Anno eodē 1501 . Ioannes Roth Epiſcopus Vvratislauieñ. epiſcopatū Friderico filio
ducis Kazimiri Teſsineñ.maiori natu tamē minorenni reſignauit. Ideo contra eum Capi-
tulū Vvratislauieñ.quæſtum iri,in Budam Vvladislao regi per relationem Doctoris Oſ-
vvaldi Stravvbinger,plebani ad Sanctam Mariam Magdalenā , & Sigiſmundi Guſsin-
ger Canonicorum Vvratislauieñ. miſit. Et rex Vvladislaus factum non admiſit,quinimò
prohibuit, prima menſis Septembris,anno 1501.

Vratislauienſis epiſcopatus reſignatio.

CAPVT LXXX. LIB. IIII.

DVm in conuentionibus particularibus , de ſubſtituendo altero rege Poloni tra-
ctarent , antequam negotium generale diffiniretur , miſerunt, Petro Kmitha de
Viſnycza regni Poloniæ Marſchalco inſtigante , Petrum Miskovvski Palati-
num Lancicieñ.cum Nicolao Vvroblovvski Canonico Craco.in Budā ad Vv-
ladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem,poſtulatum ire,ut regnū Poloniæ uacans , tan-
quam prior natu acceptare dignaretur. Qui annuit ac ſuſcepit,& ad amicos,literas gratu-
latorias præſertim ad Maximilianum Romanorum,& ad Ludouicum Franciȩ reges ſcri-
pſit,quòd Deus optimus maximus,ultra regna Hungariæ & Bohemiæ, ad ſolium pater-
num ipſum euexiſſet.Poſt quod in cōuentione uniuerſali Piotrkouieñ. ubi ius , mosq; eſt
reges non priuatim in conuenticulis eligendos,quæ errores,& ſeditiones plerūq; gignūt,
ueluti ex illis inſtigāte Marſchalco ſummiſsis ſecutæ fuiſſent , quoniam iam tunc parū ab-
fuit,quin iterum fraternum bellum fuiſſet excitatū pro regno hoc paterno ac fraterno , ac
pro magno ducatu Lithuaniæ,ad quod Alexander aſpirabat , niſi per Elizabeth reginam

Vladislaus Hūgariæ rex ad regnum Poloniæ poſtulatur.

Pyotrkow locus eligendi reges.

genitricem ſuam fuiſſet prohibitus: Ideoq; cum uniuerſi regnicolæ ad quos pertinet deli
berarent, non ſolùm pro eligendo rege, ſed primũ de modo utraq; Dominia iſta ab Chri
ſti fidelibus defendendi, & de eorundem unionis integratione, ſicut tempore aui patrui,
& patris modernorum principum, ſcilicet præmortui Alberti, & Alexandri inducta, & fir
mata erant. Cuncti ſanè conſultũ putarũt, ſi ob hoc gentes uires, & opes utriuſq; Dominij
adunarentur. Quapropter Alexandro magno duce Lithuanię iſtud per Albertum Tabor
Epiſcopum Vilneñ. Ioannem Zabrzezinski Marſchalcum magnũ ducatus illius, & Ni
colaum Radiuil Pincernam Lithuaniæ ſuos conſiliarios coram uniuerſo cœtu electionis
proponẽte, & Friderico eius germano Archiepiſcopo Gnezneñ. & Epiſcopo Craco. Car

Alexander in regem eligitur.

dinali præſidente, aſsiſtenteq; eidem in præſidẽtia Creslao de Curoſuanki Epiſcopo Vv
ladislauieñ. & regni Poloniæ Cancellario, Alexander Magnus dux Lithuaniæ non unius
aut certorum tantummodo eligentium uoto, ſed cõmuni omnium clamore rex erat decla
ratus unione, & defenſione omniũ cõmoditati, de Vvladislao rege, & quocunq; alio ſpe
randæ præualente. Celerrimo itaq; ac uelociſsimo nuncio ſuper hoc rex Vvladislaus cer
tificatus, maxima cum feſtinatione Dromedarios & curſores reuocatum ire, & intercipe
re ſuas literas regibus deſtinatas miſit. Iuſſumq; eſt ut ante præſentationẽ, exhibitionemq;

Cautelæ circa electionem.

literarum nuncij præuenti reuocarentur. Et quum Poloni multas ſuper hoc rationes ele
ctionis Alexandri, regi Vvladislao ſcripſerunt, non moleſtè tulit, ſed gratulabundus com
mendat uterq; Dominio patrimoniorũ ſuorum prudenter prouiſum ſic eſſe. Factis ergo
articulis in Piotrkovv cum prædictis magni ducis Lithuaniæ oratoribus, Alberto Epiſco
po Vilneñ. & Ioanne Zabrzeſynski Marſchalco Lithuanię, ſuper inuiſceratione, & perpe
tua unione ducatus Lithuaniæ cum regno Polonię, ut ex utriſq; foret unum regnũ & una
gens, & in ipſis unus rex, unumq; ius. Quod in antea in intronizatione ducum, & regum
ſemper attentatum, & repetitum fuit, uix autem cuſtoditũ. Vt igitur deinceps inuiolabili

Legati ex Polonia in Lithuaniam.

ter cuſtodiretur, & ſempiternè firmaretur, ad acceptandum iuramẽta ducis Lithuaniæ A
lexandri, & Dominorum Lithuaniç, ex Polonia in Lithuaniam, Andreas Roſa Archiepi
ſcopus Leopolieñ. Ioannes Lubranski epiſcopus Poſnanieñ. Andreas de Szamotuli Pa
latinus Poſnanieñ. Ioannes Szram Tharnovvczik Palatinus Lublineñ. & cæteri cum eis
miſsi fuerunt. Suſcepit aũt dux Alexander cum ſuis Lithuanis omnia iuramenta, obliga
tiones, & inſcriptiones per Polonos inductas, & requiſitas. Et ex Lithuania procedens,

Sigillum annulare Cancellariæ regni datum.

per Radom, Islza Szidlovv, Visliczam, & Proſzouicze tranſiuit. In Islza uerò epiſcopa
li Cracouieñ. Eccleſiæ, ſigillum annullare ad officium Cancellariæ regni dedit, ſub quo ex
tunc negociorum publicorũ expeditio fieret, donec ſigilla non extarent, ac donec die Lu
næ uigeſima Nouembris aliàs feria ſecunda in uigilia Andreæ, cum notabili apparatu Po

Alexandri aduentus.

lonico & Lithuanico, in numero quatuordecim centorũ militum Cracouiam ingreſſus,
in regiam caſtri Cracouieñ. eſt perductus. Ad quem die Martis, ſeptima Decembris, Le
gati Szachmetczar imperatoris Tartarorum Zauolhenſium uenerunt, illum in ciuitati
bus & caſtris commorari dicentes. Ipſos uerò Tartaros intenſiſsimo frigore & inedia in
campis ſterilibus conſumi, requirebantq; ut celerrimè accingeret ſe, & cum eis pariter in
hoſtes, ſecundum prius concluſa, egrederetur. Et accepto reſponſo, quòd peracta coro
natione, ſuſceptoq; regno poſtulata proſequeretur, & ad bellandum exiret, ad ſuos redie
runt. Dux uerò Alexander tertia Dominica aduentus Domini, quæ fuit duodecima men
ſis Decembris, in regem Poloniæ, in eccleſia Cathedrali Cracouien. hora decimaſepti
ma, per Fridericum germanum ſuum, aſsiſtentibus ei Andrea Roſa Archiepiſcopo Leo
polieñ. Creslao Cuyauieñ. & Cancellario regni, Ioanne Lubranski Poſnanieñ. Vincen
tio Przerapski Ploceñ. Luca de Thorun Varmieñ. Epiſcopis, & pluribus abbatibus infu
latis. Præſentibus inſuper & inſpectantibus Elizabeth regina Poloniæ genitrice regis,

Alexandri coronatio.

Conrado Mazouiæ de regno Poloniæ. Item principe Moſaiczi, Michaële Glinski, Geor
gio Grodzinski de magno ducatu Lithuaniæ ducibus, & maxima copia plebis ac nun
ciorum, inunctus & coronatus eſt. Deinde prandijs Prælatos, Duces, Barones, & uni

Sigiſmũdi aduentus.

uerſitatem Cracouienſ. refecit, haſtiludijs & ſolatijs interpoſitis. Aduenerunt tandem
ad regem Alexandrum Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus ex Hungaria frater eius die Sa
turni, decimaoctaua menſis Decembris, Ioannes Baduarius Orator Venetorum, ad
commendandum ſeſe Alexandro regi nouiter intronizato. Et Helena coniunx regis A
lexandri, filia Ivvan ducis Moſchouiæ, quæ ſolenniter per Cracouiam in arcem regiã, die
Veneris, quarta Februarij, in medio horæ uigeſimæprimæ inducta eſt. Cõſtitutoq; de cõ
ſilio totius ſenatus regni Friderico Cardinali & germano in gubernatorẽ regni Poloniæ,

rex

rex Alexander in Lithuaniam die Martis, tertia Maij, hora tredecima, & fuit dies inuen-
tionis Sanctæ Crucis exiuit. Quem Creslaus Cancellarius ſenectute, uti ſe excuſabat, gra
uatus. Matthias autem de Drzeuicza præpoſitus Scarbimirieñ. & Vicecancellarius regni
ægra corporis laborans ualetudine, non erant ſecuti, quamobrem ſenatu regni promo-
uente, Ioannes de Lasko Canonicus Cracouieñ. de Cancellario Curiæ epiſcopalis Creſ-
lai Epiſcopi Vladislauieñ. in ſecretarium regium uices Cancellarij, & Vicecancellarij ab-
ſentium apud regem geſturus, creatus, & inſtitutus erat, ſigillo annulari per regem manui
ſuæ impoſito, & iuramento corporali per eum in manibus præfati Friderici, & aliorum
prælatorum regni in præſentia regis, quod ſenatores regni iurare conſueuerunt, præſtito.
Et quum omnia pacata uiderentur, Tartari Przecopeñ. prope feſtum Sancti Michaëlis
propter negligentiam præfectorum, crudeliter gladio, igne, & occiſione Rusſiam & di-
ſtrictum Sandomiriæ uaſtauerunt. Exuſſerunt Rzeſſovv, Iaroslavv, Radimno, Bels, Dau
nicza, Kunovv, Lagovv, & magnam Oppatovv, quoniam hucuſq; Cometes præcedens
girabat. Depellentesq; innumerabilem prædam, in aquis ultra quam mille homines tra-
natando Iſtulam ſuffocarunt. Fertur autem Tartaros numero triginta millium, ſed ut eo-
rum mos eſt in ſtadia diuidi per quatuor aut circiter millia diuiſim ſparſis fuiſſe, & uſq; ad
magnam Oppatovv regni Poloniæ perueniſſe. Dux inſuper Moskouiæ Ivvan eodem
tempore per filium ſuum Demetrium, caſtrum Smolensko obſidebat, quod gentes regis
Alexandri ſtrenuè defenderunt. Verum plurima negligebantur per præfatum Alexan-
drum & ægrè defenſa erant.

Alexandri in Lithuaniã reditus.

Ioannes de Lasko Secretarius creatus.

Tartarorũ uaſtatio in Rusſia.

Smolensko caſtrum obſeſſum.

CAPVT LXXXI. LIB. IIII.

ANno autem ſequenti, ſcilicet 1503. Friderico Cardinali longa ægritudine malę
Franczoſæ fatigato, & in Martio defuncto, rex Alexander in Aprili circa Domi-
nicam Palmarum in Lithuania cum ſuis, duci Ivvan Moſchouiæ tenere inuiola-
biliter pacem ſex annis iurauit. Et econtra dux Moſchouiæ pari uiciſsitudine cu
ſtodire, & ſeruare pacem duci magno Lithuaniæ Alexandro, & ipſius Boyarijs iurauit.
Rediensq; ex Lithuania rex Alexander conuocationem in Lublin, pro die Apoſtolorum
Simonis & Iudæ, pro metis & reſiſtentia opponenda Stephano Palatino Valachiæ, qui
diſtrictum Pokucze ſub montibus Hungariæ temerè inuadens occupare nitebatur, atq;
pro defenſa à Tartaris tenuit. In eadem conuentione Ioannes de Lasko ſecretarius regis
creatus, & pronunciatus eſt Cancellarius regni Poloniæ. Stipendiarij autem ære com-
muni conducti, & in Rusſia poſiti, pro defenſa ab incurſu Barbarorum, in Poloniam re-
deuntes, uillas ſpiritualium Epiſcopi Cracouieñ. Abbatis Andrzeiouieñ. Præpoſiti Mie-
chouieñ. & cæterorum expilarunt, & uaſtauerunt. Nec contributio ſpiritualium libera-
bat, quoniam rector gregis aberat. Rege Alexandro in Pruſsiam de conſilio conſiliariorũ
tam Poloniæ, quam Pruſsiæ terrarum ſecedente.

Pax facta inter Alexandrũ & ducem Moſcouiæ.

Conuentio in Lublin.

Anno quoq; Domini 1505. die Saturni, undecima menſis Ianuarij, Rex Alexander de
Cracouia in Brzeſczie Ruthenicum, ad tenendum conuentionem Lithuanorum & Ru-
thenorum exiuit, quam ibidem cum prælatis, & Baronibus, alijsq; optimatibus illius du-
catus celebrauit, perſonaliter, ſed ſeorſum uenientibus Alberto Tabor Epiſcopo Vilneñ.
Ioanne Zabrzezinski palatino Troceñ. Item duobus alijs æquè magnificis, ſcilicet Sta-
nislao Zarnouiecz Capitaneo Samagitiæ, & Stanislao Kyska in Piotrouitz Capitaneo,
exercituum magni ducatus Lithuaniæ Campiductore generali, ſed ad conſilium regis, &
magni ducis uenire abſtinentibus ob ſuſpectas inſidias uitæ eorum apud regem & ma-
gnum ducẽ in caſtro ipſo Brzeſteñ. per Michaëlem ducem Glinski ſumminiſtratas: quip
pe qui occulto pectore ſeditioſum quiddam pro imperio & gubernatione eiuſdem duca-
tus geſtare conſueuerat, quod ipſi Domini cõtra eum affirmarunt, ſuadebat, muſsitabatq;
apud aures regias diu, noctuq; ad iſtorum Dominorum ſibi publicè, & priuatim reſiſten-
tium uitæ, honoris, & officiorũ priuationem, actumq; fuiſſet de illis, niſi tunc à ſummo
uitæ honoris, & officiorũ periculo euiciſſet illos Ioãnes de Lasko Cancellarius regni, Ioã-
ne de Oſzvviãcim Theologo Canonico Cracouien. confeſſore regio ſibi in hoc pietatis
opere ingenuè aſsiſtẽte, contra inſultũ regis, & magni ducis deliberationẽ, quã rex ad uo-
ta ducis Michaëlis non diffidebatur pectori ſuo regio hærentem, ac contra Michaëlis i-
pſius temeritatem propoſita ſibi ſtrenuè auctoritate regni Poloniæ, cuius Cancellarius
eſſet, proteſtabatur, quia à rege diſcedere in regnũ mallet, quàm iſti errori ſeditioſo inter-
eſſe. Quo quidem Cancellario inſtante temperatũ erat ab exitioſo illo proceſſu, tantum-
modò

Conuentio in Brzeſczie.

Michaël Glinſky magnũ ducatum Lithuaniæ affectat.

modò Ioanni Zabrzezinski palatinatus Troceñ. adimebatur, ad quem Nicolaus Radiuil non iure priuationis, ſed cuiuſdam maleuolentiæ, & eo ipſo Ioãne Zabrzezinki iſtud paruipendente ſuffectus erat, qui tamen Zabrzezinski cum ipſis alijs hac donati erant gratia, ut & in regno, & in iſto magno ducatu curarẽt interim Maieſtatem regiam ſibi efficere reconciliatam, quod Domini ipſi conſcij innocentiæ, & integritatis ſuę exiſtentes ſe facturos obtulerunt. Ibidem aduenit Szachmetczar imperator Tartarorũ Zauolhenſiũ, quem rex Alexander ad unum milliare in obuiũ illi pompoſè exeundo, honorificè ſuſcepit, & tractauit. Is Szachmetczar in illa horridæ frigiditatis hyeme, qua regem Alexandrũ ad bellandum requiſierat, ab imperatore Przecopeñ. Mendligero, contra quem fuit adductus, profligatus (uxore Zauolhenſis & maiori parte exercitus eius horrente frigus, miſeriam, & defectum uictualium, imperatori Przecopeñ. Mendligero adhærẽte) ſolus ipſe Szachmet Zauolhenſis cum trecentis equis, ad Bialogrod Valachiæ fugit, ad Turcã pro ſubſidio tranſiturus. Vt autem certa relatione didicit imperatorem Turcarum Baizetum commiſiſſe Capitaneo Bialogrodenſi, ut Szachmetczar detineretur, ac incarceraretur, & in Bizantiñ. ad Cæſarem mitteretur uinctus, Szachmetczar celeriter de campis Bialogrod ſe arripiens, fugit & non ſubſtitit, donec prope Kiovv peruenit, & illîc reſedit. Hunc Capitaneus Kiouieñ. circumdando, coëgit in Vilnam Lithuaniæ tranſire. Quo longo tempore, mora & expectatione afflicto, fugere pluries ad Tartariam tentauit, tamen conſequutus reducebatur, & cuſtodiebatur, donec regi Alexandro in Brzeſczie adduceretur. Cui rex, quamuis ſe hilarem exhibuerit, tamen nonnihil ægrè tulit, quòd ſecus fecerit, quam debuerit feciſſe, nihilominus fraternè eum proſecutus Poloniam ſecum illum ad conuentionem Radomieñ. abduxit, ut liberiùs accuſationem in eum transferret. Rex autem in Poloniam ad conuentionem Radomieñ. tranſiens, præfatum Cæſarem Zauolhenſem ſecùm adduxit. Et primum locato eo in Noua ciuitate Mazouiæ, accerſiuit tandem ipſum, & in quadam uilla iuxta Radom poſuit. Hic Szachmetczar perſonaliter in concilio regis Radomieñ. conſtitutus, tum lamentabiliter, tũ rationabiliter, tum etiam audacter regi Alexandro, & eius conſilio expoſuit, et imputauit, quòd propter eos, & ligam eorum tam exercitum, quam omnia ſua perdidiſſet. Agerent itaq; quòd libertate donaretur, & ſua per eoſdem ueluti confratres rehaberet. Aliter Deus iuſtus iudex, coram quo cum rege Alexandro æquo pede, certiſsimè cõſtitui aſſerebat, iudicabit cauſam noſtram in condemnationem Alexandri uiolatoris iuramenti, & promiſſorum. Hæc Barbarus. Reſponſum tamen accepit nomine utriuſq; Domini prolatum, quia neq; Deum, neque homines accuſare debeat, ſed ſolus ipſe ſibi & tam præmortuo Alberto regi, quam regnanti Alexandro reus, uel maximè fuerit. Inprimis quia initam cum ipſis regibus confœderationem non ſeruauerit, quippe cum in fide promiſſa cum gente ſua tota permitteretur in campis magni ducatus conſiſtere, ipſe fœderis immemor nonnihil hoſtiliter circa Kyouiam cõtra magnum ducem attentare non erubuit, & tandem, quod dictum eſt, gentem perdiderit, hoſtemq; regni & magni ducatus ſua gente auxerit, cum tamen pius princeps magnus dux hoc illi patienter ferre, & ad propoſitam actionem bellicam eum ſeruare uoluit, & hortatus eſt, ut à Kiouieñ. diſtrictibus, ac à uicinitate Tartarorum Tauricanorum uerſus Starodub in fines Moskorum ſoluiſſet, ſeceſsiſſetq; procul ab eo loco, unde periculum illi indubitanter immineret, ne incautè circumuentus gentem perderet ſuam, quod Cæſar faciundùm reſpuit, & tantos in gente, familiaq; ſua motus per quandam immodeſtiam excitaret, ut uxorem, & multos ex ſuis ad defectionem impelleret, qui quod ſupradixeram dum conſcius negare, & ſe iuſtificare haud potuerat, petijt ſe nihilominus ad recuperationem ſuæ Tartariæ iuuandum, cumq; de modo recuperationis mutuo deliberaretur præſumebat faciliter futurũ, ſi eius frater permitteretur ad Tartaros Nohayskie progredi, qui fratres Cæſares illorum Tartarorum ſibi in auxilium educeret, qui ut nõ inconſolatus eſſet beneſperare, & expectare iubetur, donec gentes ad bellandũ ordinarentur. Ille inſpecta multitudine hominum, & iſti inquit, cur non bellarent. Reſponſum eſt, non ſicut in Tartarijs Chriſtianos omnes paſsim bella obire, attamẽ ut gratus & acceptus apud Cõſiliarios utriuſq; Dominij eſſe uideretur tam Poloni, quàm Lithuani, quorũ tunc cum rege ex Lithuania in Radom non pauci uenerant, promiſerunt Cæſarem cum gente armata Polonorum, Lithuanorum, & Tartarorum magnum ducatũ incolentium ad recuperandam ſuam Tartariam uerſus Tauricanum Cæſarem expediendum, à quo Tauricano credidit ipſe Szachmetczar ſuos ad ſe redituros Tartaros quamprimum pileum ſuum inſpectare poſſent, quã in ſpem per Szachmetczar declaratã. Rex cum Conſiliarijs

Cæſarum Tartaricorũ inteſtinum bellũ.

Mandatum Turcæ.

Conuentio Radomien.

Cęſar Tartarorum fidefragus.

utriuſq;

ſtriuſq; Dominij Kozack, Soltan germanum Czaris eiuſdem expediuerunt, & libertate
donarunt ad Tartarias Nohayskye ultra fluuium Volham iturum, quo Cæſar Szach-
metczar adeò exhilaratus erat, ut ibidem plurimùm ſe lætatum, conſolatumq; diceret,
ſemperq; in fide abſque ſuſpicione perfugij ſe manſurum promitteret, expectaturus abſq;
dolore, & mœſtitia reditum, reſponſumq; fraternum, & ita optimè in hac Radomieñ. con
uentione contentatum ſe profeſſus erat. Germanus autem Cæſaris Kozack Soltan ad fi-
nes Lithuaniæ deductus, trans Volham fauſtè peruenit, & ei commiſſa fideliter ordina-
uit. Interim rex Alexander contra graſſatores, raptores, & deprædatores in conuentione *Alexãder graſſatores intercepit.*
Radomieñ. agens, iuſsit quandam mulierem nobilem Ruſsinovvska nuncupatam, in o-
creis, & calcaribus (quoniam fur erat equeſtris, multos nobiles in illis locis ſpolians & do
mos diruens) ſuſpendere. Alios uerò raptores, de quibus erant Oſſuchovvski & Miſſo-
vvski decollare iuſsit. Item reconciliationem Dominorum Lithuaniæ ut dictum, ſine cau
ſa infamatorum conſiliarij regni Poloniæ curabant cum rege Alexandro componere.
Cumq; cauſam criminationis exquirerent, Dux Michaël nomine regis obijciebat illis in-
obedientiam, quia rege mandante, quòd Georgius Illinytz caſtrolyda céſsiſſet in perſo-
nam Droſzdza Rutheni, illi prohibuerunt caſtro cedẽdum. Sed qui Droſzdzam factio-
nis Michaëlinæ conſciũ clam aſſererent, quia Michaëlis conſanguineus eſſet, ceſsionemq;
eiuſmodi ex ea cauſa ad Regiæ Maieſtatis in Lithuaniam ex regno aduentum ſuſpenden-
dam putarunt, clam apud regem ibidem in Radom obtinuerunt, ut ad uota, & interceſ-
ſiones conſiliariorum Poloniæ rex promitteret, quamprimum Lithuaniam rediret, admit
tere illos in ſuam priſtinam gratiam regiam: Conſiliarij autem Poloniæ de hac maieſtatis
regiæ benignitate erant contenti, non indignum putantes rem in Lithuaniã reijci, tanquã
propter auctoritatem illius reipublicæ, quia tanquam domeſticum Lithuaniç negocium
eſſet. Igitur Lithuani poſt Dominicam Trinitatis diſceſſerunt. In eadem conuentione Mi- *Contributio fertonum decreta.*
nores Poloni oblationem fertonum admiſerunt: Maiores uerò denegarunt. Dehinc rex
Alexander ſoluens habenas (conſulentibus medicis, quoniam paraliticus erat) ad Cra-
couiam tranſiens. Szachmetczar cum Lithuanis in magnum ducatum Lithuaniæ miſit
in Troki honeſtè & liberè ad ſuum uſque in Lithuaniam reditum ſeruandum, quatenus
rex ſecum Lithuaniæ fœliciter conueniens, pro ipſius expeditione in Radom deliberata
conſuluiſſet. Interim tamen cum Cæſar libertate in Troki frueretur, octuaginta nuncij ſeu
Tartari de Tartarijs Nohayskie ſeſe à Cæſaribus, quorum multi illis Tartarijs imperare
conſueuerunt ad eundem Szachmetczar in Nohay ad Cæſares illos, tanquam fratres &
Commilitones reducendum miſſos aſſerentes Vilnam ueniunt, permiſsi ad Cæſarem al-
loquendum liberè ei conuerſantur. Interim etiam dum unà cum Cęſare omnibus neceſſa-
rijs uictus, & ueſtium per Lithuaniæ conſiliarios prouiderentur, Szachmetczar cum ſuis
omnibus pro quibuſcunq;, equos & iumenta ad inſedendum habere potuit, ex Troky in-
ſalutatis conſiliarijs Lithuaniæ clam fugæ ſe committit, oblitus promiſſorum omnium
pro ipſo, & per ipſum in Radom conſultorum, & iureiurando roboratorum. Sed per Li-
thuanos inſecutus compræhenſus, & in Troky reductus erat, ad regis ex regno reditum
cuſtodiendus. Sub id etiam tempus dum rex in regno immoratur, adueniunt Vilnam ad
conſiliarios Lithuaniæ oratores Mendligeri Cæſaris Przecopeñ. ſeu Tauricani commiſ-
ſa Cæſaris referunt, ut ſi ſaperent Cæſarem Szachmetczar captiuarent, quemadmodum
patruo ipſius Mendligeri priſci, & antiquiores Lithuanorum fecerũt, quod ſi facerent eis
pacem, & adiutoria ſempiterna promitteret, quæ melius præſtaret ipſis tanquam propin-
quitate, & adiacentia loci iunctus, quam imperator Zauolhenſis remotus. Crediderunt
Lithuani uerbis Menligeri ſatis doloſis, & nunquam uerificatis, reſponderuntq; oratori-
bus eius optatã iſthic ad Regiæ Maieſtatis noticiam reijcienda.

CAPVT LXXXII. LIB. IIII.

NVnc ad regem redeamus. Ex Radom rex Alexander in Cracouiam diuertens *Reditus Alexandri de Radom.*
Dominica decem millium militum, quæ fuit dies uigeſimaſecunda Iunij, hora
decimaoctauã eam intrauit: & ſubſequuti ſunt Oratores Bogdan Palatini Va *Oratores Palatini Valachiæ.*
lachiæ, qui in Radom aduenerant, & Elizabeth uirginem ultimo natam, ſoro-
rem regum in matrimoniũ ſuo principi poſtularunt, quod ut faciliùs aſſequeretur diſtri-
ctus, iunctos Ruſsię Valachię Czeſsibieſzi, & Thieſzmienicza, quos pater eius ui, & ar-
mis occupauerat, regi Alexandro reddidit. Sed uirgine penitùs diſſentiente, & q; eſſet ho-
mo alterius ritus, ac monoculos obijciente, infecta re incõſolati abſceſſerũt. Reginaq; Po-

lonia

loniæ Elizabeth,regum & uirginis genitrice,penultima Auguſti moriente, ſpem cõiug
protraxit,& abſtulit:excuſationemq́; propter lugubritatem opportunè intulit.

Conuentus in Lublin.

Morſus in ſpirituales.

Tandem rex in Kalendis Octobris è Cracouia peramplius eam non uiſurus,hora deci
manona exiuit,& conuentionem in Lublin in menſe Ianuario anno Domini 1506. cele
brauit.In qua primum diſſenſio ſuborta fuit ſæcularium aduerſus ſpirituales,ut ſcilicet iu
xta regem ſpirituales non ambas partes eius cingentes, ſed tantummodo in dextra parte
ſederent. Et quòd ſpirituales ad bella irent,& maiores expeditiones(quia plura, quàm ſæ
culares poſsiderent) facerent & expedirent. Quibus ſedatis & ſpiritualibus in ſuo ueteri
præſidentiæ,& libertatũ iure cõſeruatis,pro defenſione regni nouam monetam mediorũ
groſſorum cudere conſtituerunt.Et quòd ſtipendiarij conducerentur,in Ruſsiamq́; mitte
rentur,tunc rex ex Lublin,in Lithuaniã circa Gregorij perrexit: initoq́; Vilnæ cõſilio pro
Szachmetczar,& pro illis octoginta ad eum ex Nohay miſsis,qui illum, ut rebatur, ad fu
gam ſollicitarunt,reuocauit Vilnam ex Troky Cæſar, in tentorijsq́; ſub cuſtodia cum Tar
taris & ſuis,& illis Nohayſczy ſtetit, celebratoq́; maturè conſilio de non obſeruato iura-
mento,& de inſidijs magno ducatui circa Kyovv ſtructis accuſatus, tandem de unanimi
Lithuanorum,& Ruthenorũ conſilio per Michaëlem Glynski cum aulicis Lithuanis ag-
greſſus,iuſſus eſt in Kovvno deportari,ſeruandus ibi, tamdiu quouſq́; Kozak Soltan au-
xilia illi ex Nohay adduceret,reliqui diuiſim in curijs,& uicis deſignati ad id ſeruandi. Et

Tartari Ruſsiã Lithuaniamq́; uaſtant.

Tartari Przecopeñ.circa feſta Paſchæ Ruſsiam & Lithuaniam ingreſsi, tyrannide terribi-
li uſi,domos & aceruos cum frumentis exurebant,homines & pecora, quæ abducere nõ
ualebant,ſecabant,utq́; certificatores referebant,ſuper prædicta ferè infinitum populum,
quia centum millia abduxerant.Et quum uix quinq́; millia Tartarorũ fuerunt, cuiq́; Tar-
taro uigintiquinq́; homines ſorte ceſſerunt. Illisq́; diebus erat quidam deceptor prope op

Ficti medici defraudatio.

pidum Ilkuſz in uilla Balin, ab euentu propheta Balinski agnominatus. Is quum eſſet
Polonus in Hungaria,& Septemcaſtreñ.terris empyricam medicinam exercens,& ut ſæ-
pè plures occidens, in præfatam Balin perueniens, Græcum genere & lingua ſe aſſere-
bat, & peritiſsimum medicum. Ad quem ex uniuerſo regno, præcipuè tamen ciues ex
Cracouia plures confluebant, & in ædibus ipſius uillanis iacentes, remedijs ac incanta-
tionibus utebantur, fiducia & promiſsis pleni.Ex ditioribus non niſi centum aureos exi-

Medicus Balinsky ad regẽ acceſitus.

gens,propter ꝙ à certis medicis Centurio uel Centenarius, à mercede centum ducatorũ
nuncupabatur. Hunc itaq́; ex fama multorum rex Alexander languidus, & paraliticus
reſciens,ad ſeſe curandum acceſijt,qui nullatenus acquieuit, nec ire uoluit, niſi prius tre-
centis aureis pro uia ſubarrhatus,& equis optimis cum curru & equitibus deducentibus
prouiſus. Et ferè totam apothecam ex apothecario regio ſecum recipiens, iuxta Craco-
uiam per Cleparz (non enim in Cracouiam unquam deſcendebat) ad regem Alexan-
drum in Lithuaniam perrexit,in caſtro Vilneñ.(cedentibus non tamen empyrico conſen-
tientibus, ſed ad uotum, & imperium Michaëlis Glinski,ſecus facere nõ audentibus me-
dicis regijs) ex ſtuba grandi facto balneo iuſſu empyrici, uapores ex coctione herbarum

Prodigioſa eius medicina.

producens, regem ad ſudandum deſuper locabat: ad bibendumq́; uinum, & maluati-
cum ei in balneo, & mox exeunti balneum porrigebat, quæ in paralyſi apud omnes me-
dicos ſuſpectiſsima ſunt. Et quum rex debilitatus, uiribusq́; deſtitutus in peſſundatio-
nem ac deſperationem deductus erat, Matthias de Blonie regius phyſicus Ioannem de
Lasko Cancellarium ſollicitat, curaret auctoritate ſua & regni, regem de manu pſeudo-
medici eruendum, alioqui rex ſubitò cum ſudoribus ſpiritum exhalaret. Qui Cancella-
rius dum contra empyricum inuehit, Michaël Glinski ne regis impediatur cura, eum de-
fendit, quouſq́; conuocatis & perſuaſis per Cancellarium conſiliarijs decernitur capien-
dus ad arbitrium fratris regij ducis Sigiſmundi,qui pro corrupta fratris regis uitæ ſanita-

Medicus in carceres deijcitur.

te faceret cum inſano medico iudicium demeritum. Captus pſeudomedicus, in carceres
deijcit,Michaël tamen Glynski de ipſius miſsione,& fuga inſimulatus,qui medicus clam
de carcere quomodocunq́; dimiſſus per Pruſsiam ad monaſterium ſanctimonialium in
Svvierzyniecz ante Cracouiam perueniens,uxorem ſuam filiam Balinski cum propheta
prædicto commorare,ob infamationem & deluſionem eius recuſantẽ, requirebat ac repe
tebat,& ea non rehabita, in Teſsin ſe tranſtulit. Deinde in Rupellam Kazimiriæ ſancti
Stanislai,ad monaſterium æremitarum ſancti Pauli declinauit,& clam permanſit. Quem
Laurentius Miedzilesky,Notarius Cancellarię regis,qui olim in cura eius fuit, reperiens,
cum ſocietate ſua prophetam Balinski traxit, & in carceribus loci ordinarij, in curia epi-
ſcopali concluſit. Inde ne moreretur dimiſſus euaſit: & poſtea interiecto longiuſculo
tempo-

tẽpore,Alchimiã & Philoſophiã denuò in Cracouia clãdeſtinè practicare cœpit:quũq; in ambabus tã Alchimia, q; Philoſophia defeciſſet, & notatus fuiſſet: acceptis in mutuũ ab aliquibus ciuibus pluribus ducatis,nocturno tẽpore fugit,nec uſq; cõparuit.Et quũ tales ſeductores pluries apparuerunt,noſtri tñ homines uanitatibus oblectati,uſq; in hos dies cauti eſſe nolunt. Circa feſtum S.Laurentij dum rex maleualens Vilnæ decũbit, Tartarorũ uiginti quatuor aut ſex millia nũciant,nõ ſolùm in Lithuaniã,ſed directè uerſus Vilnam ꝓgredi.Quorũ trãſitu rex cõmotus,tametſi languidus Conſiliarios uocat, cõſultat, & cõtra Tartaros expeditionẽ decernit.Cui cum Michaël nomine procerũ reſponderet, abſq; rege nequaq; ituros,Matthias Blonye Phyſicus regius obſecrat ne rex moueat,quẽ preſagit hoc ipſo ſolo æſtiui tẽporis trãſitu,citius ad ſuũ, q; hoſtiũ interitũ perducendũ.Vicit tñ pertinax Michaëlis reſpõſio ut rex ipſe animo, quãuis debili tñ audacter declararet ſe cõtra Tartaros iturũ,puenitq; in quadriga uectus ad caſtrũ Lyda, cui appropinquabãt Tartari,Helena Magna dux & cõiunx,ſequuta erat regẽ,qa uidit moribũdũ.Cũq; ſpeculatores regẽ auiſatũ faceret de triginta millibus Tartarorũ Kloczko uerſus euntiũ,in quib. Cezarelli eſſent aliquot.Rex nimiũ moleſtię cõcepit,ꝙ equo inſidere nequiret,exinde ſubito morbũ incidit,à q ſuffragio medici excitat,& Stanislao Kyska Cãpiductori generali exercitũ cõmittit,qui obuiã Tartaris iret.Cum Kyska uniuerſi Barones,& Michaël miſſi.Ad cuſtodiã uero corporis regij Albertus Vilnenſ.Epiſcopus,Ioañes Zabrzezinski cũ Ioañe de Lasko Cancellario deputati.Qui cũ ſup iſtis extremis mutuò deliberarẽt euentibus,cõmuni cõſenſu ſtatuunt Sigiſmundũ ducẽ,regis fratrẽ, Glogouiæ agentẽ uocandum.Suggerũt etiã Michaëli,ꝙ & ipſe literas pro duce ipſo ſcribat, ut quantotius Lithuaniã aduenire acceleret,ſiue eũ uiuet,ſiue morieẽ rex,& ſimiliter ſiue uincẽtur Tartari ſiue non,putarũt neceſſariũ de ijs ducem,tanq; futurũ regis ſucceſſorẽ, & hæredẽ auiſandum. Interim Kyska quadã ægritudine incepit laborare,adeò ut uix equũ aſcẽderet.Tartari aũt à Kloczko uerſus Lydã nunciãtur appropinquare,relictis ultra Kloczko impedimentis, & biſſaccis eorũ in uno certo delecto ſecuriori loco,& parte ſuorũ minus ualentiũ pro tamẽtõ cũ his remanẽte,numeratis circiter uiginti millibus delectorũ pugnatorũ Tartarorũ.Interim etiã medicus regius de Blonije Cancellarium auiſatum facit, ꝓcuraret prouidendam regis animæ ſalute,ſic in exercitu Kyska ęgrotatus ad exercitũ dirigendum Michaëlem ſubſtituit,ſibiq;,& Baronib.per eũ prius ordinatos, exercitus cõmendat ęgrè ualens.In Lyda aũt Cancellarius,inito cũ aſſeſſoribus regis cuſtodiæ conſilio, regẽ Euchariſtiæ ſacramẽto ꝓcurat,cõuocatis Helena Magna duce, & his ipſis aſſeſſoribus,ac Cancellariæ Lithuanæ Secretarijs. Theſauros regis de ſcrinijs curruũ, ac ab Helena magna duce recipi, & corã rege ſecerni,ſup eiſq;,& ſepultura ultimã à rege exquirit,& cõſcribit uolũtatẽ,q; ſigillatã ad aduentũ fratris regij,ducis Sigiſmundi una cũ ſupellectili regia,quæ in auro,argẽto,gemis monilibus,anulis,& ueſtibus ad cẽtum millia,aut circa ęſtimabaẽ, ꝓcurat ſeruãdam.Et cum tanq; uolatiles frequẽtes ab exercitu regis nũcij aduenirẽt nunciantes,ꝙ nec mora ſecuritati regiæ cõſulatur,quia temerè Tartari ſe opponãt, & uerſus Lydã pergere cõtendant.Corpus regiũ uix ſpiritũ retinẽs cõſilio medici in pheretra ponitur, & inter equos alternatim ꝑ duos pheretrũ portãtes ducturæ Nobiliũ Polonorũ duorũ Nicolai de Roſzoczycze,qui demũ Caſtellanus Bijechouieñ.creatur, & Ioañis de Sobothka eiuſdem Cancellarij conſanguineorũ cõmittitur, qui aurigarũ uices geſſere, eorũq; ductu & aſsiſtentiũ cura, rex iam moriturus,Helena cõiuge comitãte diu,noctuq; Vilnam defertur.Cuius cuſtodijs diurnis,atq; nocturnis fratres minores adhibẽtur.Moxq; nuncij adueniunt uictos Tartaros nunciant.Rex tametſi iam tunc uſu dictionis abuteretur,audita tñ relatione uictoriæ,eliquat lachrymas,oculos ad Deum leuat,& manu ægrè ualente tanq; gratulatus aſtantibus ueſtes grabatũ regis regẽtes remouet,& aſtãtibus manu leuatas donat,cuius munificẽtia & liberalitas uniuerſos aſtãtes religioſorũ, & aniliũ conditionũ ad cõlachrymãdum & eiulandum concitat.Deinde mox rex Deo Spiritũ reddit, & patrimoniũ magni ducatus ſuo piculo inter agonizãdum ab hoſtibus defenſum ſucceſſori reliqt integrũ.Cuius corpus debita reuerẽtia cõditum,uſq; ad Sigiſmũdi ducis aduẽtum adſeruatum eſt.Congreſsi aũt cum Lithuanis erãt Tartarorũ quindecim millia circa Kloczko per Lithuanos uictorioſiſsimè fuſa,cæſaq;,paucis de curia regis ex Vilna aduenientib.Polonis,quorũ Sandiuogiũ de Czarnkovv Baronem palatini Poſnanieñ.filium, cũ cæteris familiarib.Cancellarius ductorẽ præfecerat,qui licet certamine ſe nõ imiſcuerãt, quia tardiuſculè uenerãt:armis tñ fulgẽtes in monticulo ꝓpelacũ & paludem pugnæ per Tartaros uiſi,nõ parũ hoſtibus timoris,& Lithuanis animi præbuẽre: quippe ut illos inſpecta-

Tartarorum in Lithuaniam ſubita irruptio.

Alexander in morbum incidit.

Dux Sigiſmundus in Lithuaniam uocatur.

Alexander uiatico ſalutis prouidetur.

Alexander Deo Spiritum reddit.

Tartari à Lithuanis cæſi.

rent Tartari, qui tũ ꝑ palude cum Lithuanis certabãt, putãtes à Polonis, quos per habitũ & equites nouerãt, noua, magnaq; Lithuanis præſidia aduẽtaſſe, fugæ ſe committebant, quos Lithuani inſequentes ſtrauerũt, ut ueluti in meſſe manipuli per aliquot millia iacerent corpora occiſorũ, quorũ Lithuani nũnullos uinctos, equorũ uerò circiter duodecim millia ex ipſo cõflictu retulerunt. Duo uerò Cæſareoli ſeu filij Cæſaris, ad paludes & loca limoſa fugiẽtes, noctis obſcuritate ſaluati euaſerũt. Præfata aũt uictoria nõ Campiductori Kyska, aut duci Michaëli Glynski, uel eorũ, ſed Dei ſolius prouidẽtiæ, & regis fœlicitati attribuebatur, qui dum cũ morte & terreno hoſte ſimul luctaret, deuicto hoſte, per mortẽ uictor uictus erat.

Cometes notabilis. Sub eodẽ tẽpore puta die Saturni, octaua mẽſis Auguſti. Stella crinita, nigra nũcupata de natura Saturni, circa polum ſupra ſeptiſtellium apparuit: altera nocte inter prædictas ſeptẽ ſtellas, quæ currus dicunt, tandẽ ſub eis alijs noctibus, continuò declinãs ꝑ Cancrũ, Leonẽ, & Virginẽ, uſq; prope horizontẽ Septẽtrionis inclinata, in uigilia aſſumptionis Mariæ diſparuit.

Signa mortis Alexandri. Et rex quoq; Alexander, quia Cometes ille per horoſcopũ eius trãſiit. Itẽ quia globus igneus clariſsimus eo tẽpore ſupra turrim prætorij Cracouiẽ. in una noctiũ de ſupiorib. uelociſsimè deſcẽdit, obitũ principis loci ſignificans.

Alexander Vilnæ moritur & ſepelitur. Obijt aũt mortẽ Vilnæ, die Mercurij, quæ eſt decima nona Auguſti, noctis ſequentis hora quarta. Sepultus in Eccleſia Vilneñ. in ſacello iuxta germanũ ſuum ducem Kazimirum, die Dominica, undecima menſis Octobris. Delegerat qdem & ipſe ſibi locũ ſepulturæ, & per legitimũ teſtamẽti tenorẽ inſcripſerat Cracouiæ in Cathedrali Eccleſia, ꝑ qua re Cancellarius adueniente Sigiſmũdo duce cõcionabat̃, publicè obſecrãdo ducem, & Cõſiliarios Lithuaniæ, ꝙ ultimæ uoluntati regis nõ præiudicarent, ſed eum permitterẽt cum regis funere ad regnũ redire, tñ quia ſuſpicio de Michaële uehemens erat, quod cũ funus de Lithuania educeretur, idq; ſequerẽtur dux Sigiſmũdus frater, & Barones ſuma daret̃ commoditas Michaëli Vilnam cum caſtris occupandi. Idcirco decreuerunt uoluntati ultimæ regis derogatum iri, & appoſitus eſt uicinus corpori beati Kazimiri germani pręmortui. Et quò audentius decernunt uoluntati ultimæ derogandum, frater dux & Conſiliarij Lithuaniæ, eò magis ipſi Cancellario regis promittunt honorificẽtia tumuli, & anniuerſariorũ fundatione memoriã regis teſtatã facere. Iſte unicus rex Polonorũ in Lithuania tumulatus quieſcit.

Deſcriptio morum Alexandri. Fuit aũt rex Alexander mediocris ſtaturæ faciei aliquantulum oblongæ, oſſoſus, neruoſus. & uiribus corporis præditus, ſed uiribus animæ diminutus. Nam inter oẽs fratres ſuos, minus benè diſcernebat. Et in perſuaſionibus ac rationibus oppoſitis, quid ſequendum, eligendumq; foret, raro dijudicabat, unde ſæpenumerò taciturnitate, plura interrogata, propoſitáue abſoluebat. In bellis fortunæ nõ omninò exps, primũ qdem ꝑ expeditionẽ cõtra Moſchos, ductore ſuorũ Lithuanorũ fidelium exiſtẽte Bohemo Czyernyn Moſchos tunc uirib. & multitudine ſupantes cum paucis Lithuanis & ſtipẽdiarijs deuicit. Itẽ in auxiliũ fraternũ Alberti regis cõtra Turcas ꝑ Valachiã expeditionẽ facientis, ueniẽs dum in cãpis Podoliæ cum Tartaris ſecum cõfligere declinãtibus cõſiſteret, caſtrum Braczlavv erexit, & pennẽ ſuorum magnorũ opum memoriã cõſtituit, tã regno Poloniæ, q̃ magno ducatui Lithuanię, in eo ipſo caſtro tutamen & ſingulare contra Tartaros propugnaculum. In ultimo uerò mortis articulo, ſicut ſupraſcripſerã, moriẽs hoſtes uictoriosè profligauit. Sub principatu eius crebræ incurſiones, ſed nõ inultæ fuerunt: adeò tñ pius, liberalis, & æris, auriq; cupidus erat, ut quicquid peteret̃, libẽs tribuebat, & nõ prius eſſet ſollicitus numorum habẽdorum, niſi prius ſe offerret indigẽs, aut ſupplicãs, cui ſubueniẽdum foret, aut ipſa neceſsitas urgeret. Curiã tenuit copioſam, dilectioribuſq; plura donabat, adeò liberaliter, ut eorũ gratia nõnulla bona oppignoraret, & nõnunq; thezaurum exhauriret, q̃ pro ſtatus ſui tẽporali ꝓuiſione ex prouẽtib. regijs cõgerebat. Haſtiludiorũ milites & magiſtros q̃ plures, cãtores quoq; & fiſtulatores habuit. Et quia cõiunx ipſius Helena de Moſchouia ſchiſmatica, prolem ædiderat nullã.

Sigiſmundus in Lithuaniam uocatur. Igitur ſicut dux Sigiſmũdus de loco cãpeſtralium ſtationum, & de loco expeditionis cõtra Tartaros factæ ex Lyda de moribundo rege auiſatus erat, ſic eo uita functo, prælati & Barones Lithuaniæ pro ipſo duce Sigiſmundo germano regis defuncti, feſtinè in Glogouiam Sleſiæ miſerunt, erat enim dux Oppauię, maioriſq; Glogouię, & Capitaneus ſupremùs utriuſq; Sleſiæ, qui properè per Poſnaniam & Mazouiam procedens, in Lithuaniam deuenit. Et prius per ducem Michaëlem Glynsky, ſe de inſimulata ſeditione, hoc ipſo occurſu purgãtem cum fautorib. ſuis inuitatus & exceptus eſt.

Aduentus eius ad funebralem pompam. Demum per alios dominos Lithuanos ſalutatus, uſq; in Vilnam perductus eſt. Vbi reperto fratre mortuo rege Alexandro, ſubſtitit, & uſq; in diẽ ſepulturæ ꝑmanſit. Pro qua per eundem aduenientẽ ducẽ adoptata erant

phere-

pheretra præcioſè tecta triginta unum. Equi axaminro, adamaſco, & cæteris pręcioſis te-
cti, triginta duo. Vexilla octo, & quatuor equites ſingillatim haſtã, gladium, & ueſtes re-
gis ferentes. Commẽdatus eſt ergo ſepulturæ, die qua ſupra, quũ expleſſet ætatis ſuæ an-
nos quadraginta quinqꝫ, & dies quatuordecim. Regni uerò Poloniæ annis quatuor cõ-
pletis, mẽſibus octo, & diebus octo. Magni ducatus aũt Lithuaniæ annis quatuordecim,
& quaſi duobus menſibus. Poſt prædicta eodem anno 1506, die Martis, uigeſima O-
ctobris, quæ fuit translationis Sancti Adalberti, Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus in ma-
gnum ducem Lithuaniæ, hora ſedecima, cum ſolennitate magna, & ſubiectorum eius,
etiam ducis Michaëlis Glynsky iuramentis, ſublimatus eſt.

Sigiſmundus in magnum ducẽ Lithuaniæ electus.

CAPVT LXXXIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1502 in conuentione Korczyn, feria tertia infra octauas corpo-
ris Chriſti, Alexander rex Polonię, de conſenſu expreſſo conſiliariorum regni,
ad petitionem Reuerẽdi patris dñi Creslai de Kurozuanki Epiſcopi Vvladiſ-
lauieñ. & regni Poloniæ Cancellarij, ac Ioañis de Lasko Decani Vvladislauieñ.
facientes cõpenſationẽ pro iure, quod Capitulum Eccleſiæ Vvladislauieñ. ad præpoſitu-
rã ſancti Michaëlis in caſtro Cracouieñ. per dotationem de mẽſa epiſcopatus Vvladisla-
uieñ. & deindę per incorporationẽ apoſtolicã habuit, Capitulo Vvladislauieñ. facta. Iuſ-
patronatus parochialis in Gambin diocœſis Poſnanieñ. quæ de iurepatronatus regis Po-
loniæ exiſtebat, donatione perpetua & irreuocabili, Eccleſiæ Vvladislauieñ. donauit, Li-
teras deſuper nouas ſub ſigillo ſuo decernendo. Quam donationem Ioannes Lubransky
epiſcopus Poſnanieñ. auctoritate ordinaria cõfirmando, eandẽ eccleſiã Capitulo Vvla-
dislauieñ. incorporauit, cõfirmatione apoſtolica ſubſequuta. Eodẽ anno in mẽſe Iulio
Turcas obſidentes caſtrũ Iaicza, Hungari ꝓfligauerunt & repulerunt, uerum cum multis
ſuis deſideratis & occiſis. Item eclipſis Solis, decẽ punctorum ſup 16 gradu Libræ, eo-
dem anno in Kalendis Octobris fuit, ut Mathematici teſtati ſunt abũdantiæ boni ſignifi
catiua, quoniã Venus principalis ſignificatrix eius fuit. Anno quo ſupra 1502 Sereniſ
ſimus Vvladislaus Hungariæ & Bohemiæ rex accepit in coniugẽ uirginẽ Annam de re-
gno Franciæ, quæ per Italiã & Venetias in Hungariam ante feſtũ ſancti Michaëlis intro-
ducta. Coronata fuit ipſo die ſancti Michaëlis, & fuit dies Iouis uigeſimanona Septẽbris,
in Alba regali. Deinde Budam adducta, nuptiæ more regio die Iouis, ſexta Octobris cũ
plurib. triumphis & ſolatijs celebrabrãtur. Eiſdẽ tẽporibus ex cõmiſſo Hungarorum, in-
trauerunt Turciam Petrus Palatinus Tranſſyluanieñ. Ioza, & Ioañes aliàs Hanzlyg olim
regis Matthiæ naturalis filius. & Bodoñ. ciuitatẽ habentẽ emporiũ exuſſerũt, oppidaqꝫ ac
uillas uicinas, & ſine offenſa redierunt. Anno Domini 1503, die Martis, quartadecima
menſis Martij, aliàs poſt Dominicã Reminiſcere, feria tertia in nocte ſequenti, Illuſtriſsi-
mus ac Reuerendiſsimus dñs Fridericus Cardinalis pręsbyter ſanctę Romanę eccleſię in
ſeptẽ Folijs, primasqꝫ Gnezneñ. & Epiſcopus Craco. in curia epiſcopali Cracouiæ, uitã tẽ-
poralẽ morte cõſumauit & finiuit. Cauſa fuit reſolutio uirtutũ, ex ꝑnicioſo morbo Galli-
co, cũ inobſeruatione regiminis: bibit ſiquidẽ ultra modũ & mẽſuram fortia potagia, &
ut ſæpe nocte, ſpreta philoſophorũ doctrina & obedientia. Extinctus eſt & Marianus Suf
fraganeus eius Craco. Dominica Reminiſcere poſt occaſum ſolis. Signum præbens mor-
tis dñi Cardinalis, ut ſicut in uita, ita & in morte illi fideliter famularetur ac præcederet.
Fuit Marianus genere Slauus de Hungaria religioſus ordinis ſancti Dominici, Theolo-
gus acutus, lingua facundus, plura genera linguarum callens, & expeditè pronuncians,
Latinum, Slauonicum, Polonicum, Alemannicum, & Hungaricum. Traditus aũt fuit ſe-
pulturæ dñs Fridericus Cardinalis, die Mercurij, quinta Aprilis, & fuit poſt Dominicam
Iudica, in ſcalis ante maius altare eccleſię Cathedralis Craco. ſub crate tumulatus. Extant
ac eminent ſecti lapides in præfatis ſcalis pro ſempiterna memoria eleuati. Hic Fridericus
Cardinalis fuit proceræ & altæ ſtaturæ, ſecundum collum procliuus & inclinatus. Hic cũ
matre ſua Elizabeth regina Poloniæ, tabernaculum & incluſorium teſtæ ſancti Stanislai
patroni noſtri glorioſi, de puro auro, unionibus, & lapidibus præcioſis circumdatum or-
dinauit. Cuius ualor & ſumma pręcij cum labore cõpẽſando, atqꝫ cõputando ad ſeptem
millia & medium millenariũ aureorum ſe extendit, & hoc uulgariter mediuſoctauus mil-
lenarius uocitatur. Hic in diebus ſuis clerum non patiebatur, nec permittebat à nobilibus
opprimi, requieſcat ergo in pace. Eodem menſe Aprili, & eiuſdem anni, die Mercurij poſt
Dominicam Iudica ante meridiem, & fuit quinta menſis Aprilis, in qua Fridericus Cardi

Iuriſpatronatus permutatio.

Eclipſis Solis.

Anna ex Francia Vuladislao regi Hũgariæ nupta.

Fridericus Cardinalis mortuus.

Mariani ſuffraganei ſui obitus.

Friderici Cardinalis ſtatura.

Creslaus epiſcopus Vuladislauieñ. mortuus.
Manſionarij in Sweidnicz inſtituti.

nalis erat tumulatus, Creslaus de Kuroſuanky, Epiſcopus Vvladislauienſ. ac regni Polo- niæ Cancellarius diem clauſit extremum in conuentione Piotrkouienſ. ſepulturamq; in ſua eccleſia accepit. Año præexpreſſo 1503, Manſionarij ſanctæ Crucis in ſacello Hie- ruſalem, foris oppidum Svveidnicz in quartali cinerum inſtituti ſunt. Anno præfato 1503 continuabatur cultura montanarum Thatri in cupro & argento, quam anno præ- terito inchoauerant poſt oppidum Nouiſori tribus milliaribus, & non fuit æqua ſors fa- ctorum cum domino, quoniam rex Alexãder plura millia aureorum impendebat. Facto- res autem paucis redditibus datis, ſpe regem & promiſsis, non lucro implebant.

Anna Vuladislai Hungariæ regis filia.

Anno quo ſupra, die dominica, uigeſimatertia Iulij, quæ fuit Sancti Apollinaris mar- tyris, nata eſt regi Hungariæ & Bohemiæ filia primogenita, hora medij horalogij ſepti- ma, aſcendente tertia facie uirginis. Quæ fonte baptiſmatis renata, nomine matris ſuæ Anna eſt nuncupata. Eodem anno die Saturni, uigeſimaoctaua Octobris quæ fuit Si- monis & Iudæ Apoſtolorum. Conradus dux Mazouiæ & dominus Varſzouiæ, finem rebus ſuis imponens mortuus eſt. Et rex Alexander iure deuolutionis & feudi, ducatum eius & Varſzouiam poſſedit. Qui denuò magnis perſonis inſtigantibus, Stanislao & Io- anni filiolis in feudum locauit. Quemadmodum idem rex Alexander, oppidum Sambor cum diſtrictu, quod rex Albertus legitimè pro ſe & regno à domina Odrovvazovva lite- ras ſufficientes non habente receperat, inſtantibus pro ea quibuſdam magnis uiris, & af- ferentibus non omninò iuſtè ademptum liberaliter reſtituit.

Conradus Mazouiæ dux mortuus.

CAPVT LXXXIIII. LIB. IIII.

Iuriſpatronatus impetratio.

ANno Domini 1504 feria quinta ante Dominicã Lætare, in cõuentione genera- li Piotrkouienſ. Alexander rex Poloniæ, ad petitionẽ Domini Matthiæ Drze- uiczky Præpoſiti Scarbimirienſ. & Vicecancellarij regni, iuſpatronatus eccleſię parochialis in Brudzeuicze, diocœſis Gneznenſ. ad regem Poloniæ pertinẽs, eo reſpectu & ad illum effectum, ut manſionariæ in oppido Drzeuicza ex fructibus utri- uſq; eccleſiã, uidelicet in Drzeuicza, & Brudzeuicze erigerentur, de conſenſu conſiliari- orum regis purè & liberè donatione perpetua & irreuocabili donauit. Quam donatio- nem Andreas Roſa Archiepiſcopus Gneznenſ. auctoritate ordinaria confirmando, ac Eccleſiam prædictam in Brudzeuicze parochialem, eccleſiæ in Drzeuicza parochiali au- ctoritate ordinaria uniendo, annectendo, ac incorporando. Manſionarios ad decantan- dum, matutinum, miſſas, ueſperas, & horas de beata uirgine perpetuis temporibus e- rexit, literas deſuper nouas concedendo. Eodem anno in fine dierum Martij & in A- prili diluuia fluminum propter exuberantes pluuias cum frigore fuerunt. Anno quo ſupra quingẽn. quarto ſupra milleſimum die Martis, ſecunda Iulij, Stephanus Valachiæ Palatinus, bellis, ætate & podagra attritus, fato abſumptus in æternam clauſit lumina, noctem poſt ortum ſolis una hora. Hic fuit à natura prẽditus, fortuna, aſtutia, & pluribus uictorijs. Hic Matthiam regem Hungarię in oppido Bayne bello ſuperatum, & tribus ſa- gittis non letaliter in dorſo uulneratum, de Moldauia eiecit. Hic Mahumetum imperato- rem Turcarum cum centum uiginti millibus in Valachia parua manu (mirabile dictu) fu- dit, & cum ignominia expulit. Hic deniq; Ioannem Albertum regem Poloniæ poſt pa- cta, & firmatam ſecum pacem ad terras ſui regni ex Valachia exercitus ſuos ſub fide ſibi data ducentem, uſque ad extrema ſuæ prouinciæ telis, & armis perſequutus eſt. Hic Tar- taros Zauolhenſes & Przecopenſ. ſæpenumerò ſtrauit, & fauſtè repulit. O uirum trium- phalem & uictorioſum de omnibus regibus uicinis glorioſè triumphantem. O fœlicem hominem, pleraq; omnia munera fortunę pleno cornu tenentem. Quodq; alijs natura per partes donauit, quibuſdam prudentiam cum aſtu, quibuſdam heroicas uirtutes & iuſtitiam omnium uirtutum præclariſsimam. Nonnullis uerò de hoſtibus uictoriam, huic cuncta ſimul largita eſt, & conceſsit, ut eſſet in omnibus, iuſtus, prouidus, aſtutus, & de omni impetitore, uir uictorioſus. Non immeritò inter heroas in noſtra ætate compu- tandus, ſucceſsit ei in principatu Valachię Bogdan unicus filius, uno oculo orbus.

Stephani Valachiæ Palatini interitus. Geſta eius celebria.

Kazimiriæ exuſtio.

Eodem anno die Iouis, uigeſimaſecunda menſis Auguſti, Kazimiria Cracouienſ. à cir- culo uſq; ad muros ciuitatis partis meridionalis, preſente rege Alexandro & magnificis in caſtro Cracouienſ. poſt meridiem uſq; in noctem arſit, & totam partem meridionalem ciuitatis, & turres ſupra murum præcipuè portam magnam uerſus montem ſancti Be- nedicti conſumpſit. Anno quo ſupra in menſe Septembri. Quinq; millia Bohemorum in Bauaria pro Pfaltzgraff ſeu Palatino Rheni, contra Maximilianum regem Romanorũ

Bohemi à Maximiliano uicti.

ad

ad bellandum procedentia,per eundem Romanorum regem conflicta ſunt, ſuntq́ de eis
occiſi biſmille & centum.Septingenti uerò capti,cæteri uerò diſperſi. Item eodem anno

Croaciæ uaſtatio.

in medio dierum uſualium Nouembris,Turcæ in Croacia unum caſtrum uaſtauerunt,&
mille perſonas abduxerunt,nouitas huiuſce rei uenit in Budam in craſtino ſanctæ Eliza
beth,me illîc præſente & commorante. Præfato anno Domini 1504 Ciues Vvratiſla-

Notarij Vuratislauienſ.cum ſacerdote capti.

uienſ.nomine Havvnoldi Capitanei Vvratislauienſ.ſacerdotem notarijs conſiſtorij Vv-
ratislauienſ.captiuauerunt. Cauſa fuit quia nocturno tempore aperuerant portulam ad
ſuburbium & exiuerunt ad Summum Eccleſiæ Cathedralis. Officialis itaq́ interdictum

Controuerſia ſpiritualium & ſecularium prælatorum.

in ciuitate Vvratislauienſi poſuit,& concertatio ac controuerſia inter Prælatos,clerumq́
longo tempore fuit. Duces autem Sleſiæ in conſilio congregati, noluerunt locum dare
ſpiritualibus conſedendi in medio eorum,nec protectionem, neq́ amicam cōuerſationē
eis exhibuerunt.Anno Domini 1505,die Lunæ,decimanona menſis Maij, hora uigeſi-

Grando notabilis.

maſecunda.Grando magnæ quantitatis, maioris quàm oua columbarum,cum crepitu,
fremitu,& ſonitu maximo,cum horrēdiſſimis tonitruis,terribilibusq́ fulminibus deſcen
dit,& frondes ac tecta perfregit,turrimq́ Lubranka nuncupatam in caſtro Cracouien.ful
men percuſsit,cum abruptione tegularum & muri eiuſdem turris. Eodem anno ad finē
dierum uſualium Auguſti,Tartari Przecopeñ.Minsko ac loca ei uicina ſpoliarunt,& ma

Elizabeth regina mortua.

gnam prædam abegerunt. Anno præfato 1505,die Saturni,trigeſima menſis Auguſti,
Elizabeth regina Poloniæ mater plurium regum,fato abſumpta eſt.Sepulturæ demanda
ta,Dominica in die Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtę,quę fuit uigeſimaprima menſis Se-

Exequiarum præſentes.

ptembris,in ſarcophago proprio per eam dum uiueret conſtructo, in ſiniſtra parte ſacelli
Sanctæ Crucis eccleſiæ Cathedralis Cracouienſ. Præſentibus ac ſepulturam decorantib.
Alexandro rege Poloniæ,& magno duce Lithuaniæ.Item Sigiſmūdo Oppauienſ.& ma
ioris Glogouiæ duce,filijs eius.Item Andrea Roſa Gneznenſ.Archiepiſcopo,Ioanne Ko
narski Cracouienſ.Ioanne Lubranski Poſnanienſ.ac Matthia Drzeuiczki Przemislieñ.
epiſcopis.Hæc pręclariſsima Elizabeth,fuit ex Cæſareo,regioq́ ſanguine progenita. Et
quod mirabile dictu uidetur,fuit filia regis,uxor regis,ſoror regis,mater regis,imò pluriū
regum,quod in multis ſeculis uix,& perrarò accidit.Nec ulla filiarum eius æqualem fœli-
citatem uſq́ in hanc diem eſt aſſequuta.Et ut ſententiam Plinij de fœlicitate fœminarum
extendam,ante retro,dextrorſum,ſiniſtrorſum, in ſitu & ſua poſitione regibus eſt circū-
ſepta.Fuit nāq́ filia regis,quia nata Alberti ducis Auſtrię,Hunga.Bohe. & Romanorum

Proles ſua.

regis.Fuit uxor Kazimiri tertij Polonię regis fœliciter eius coniugium ſortita.Soror regis
Ladislai Hunga.& Bohe.regis in Praga extincti.Mater regum,ſereniſsimorū dominorū
noſtrorum,Vvladislai Hunga.& Bohe.regis defuncti.Ioannis Alberti,& Alexādri. Item
Sigiſmundi fœliciter regnātis,Polonię regum. O` fœlicem Elizabeth tot regibus undiq́
ſeptam.O `fœlicem Elizabeth copioſa prole refertam,quia,ut præmiſſum eſt,de Kazimi-
ro tertio,marito ipſius,ſex mares & ſeptem puellas genuit.E`quibus filijs,fuerunt quatu-
or reges coronati,& quintus Cardinalis pręsbyter Romanæ eccleſię.Sextus uerò phthiſi
ſuffocatus interijt,ſed inter ſanctos ubi prodigijs corruſcat relatus.Hæc Elizabeth ſacellū
Sanctæ Crucis de petra ſecta,ad dextram partem in introitu Eccleſiæ Cathedralis Craco-
uieñ.proprijs impenſis fabricauit.Et in ea octo pręsbyteros & nonum clericum, officium
de ſancta Cruce,matutinum,miſſas,& omnes horas quotidie cantātes dotauit. Domūq́
muratam ex oppoſito eiuſdem ſacelli pro præfatis pręsbyteris ad commanendum emit

Fundatio eius.

& ordinauit.Hæc eadē Elizabeth Manſionarios octo in eccleſia ſancti Michaëlis Arch-
angeli caſtri Cracouienſ.inſtituit,& ſtipendiauit.Domum pro eiſdem ligneā, iuxta ſcho-
lam ſub turri cōparando & relinquendo.Cuius Elizabeth amore filiali permotus Alber-
tus rex ſibi,& pro habitatione commodiori ſua domum ex oppoſito porticus meridiona
lis Eccleſiæ Cathedralis,iuxta domum Vicariorum eiuſdem Eccleſię perpetuorum,à fun
damentis erexit,ædificauit,& compleuit.Et moriens,in manibus filiæ ultimo genitæ Eli-
zabeth ad diſponendum de ea teſtamentaliter reliquit.Pręterea eadem regina Elizabeth
cortinas pro ornamēto parietū chori ſupra ſubſellia,eccleſię Cathedrali donauit: & uexil
la cum crucibus argēteis deauratis,eidem largita eſt.Alia quoq́ pia opera fecit,præcipuè

Pia eiuſce opera.

linthea,caſulas,& quæ ſuis elaborauit,aut texuit ornamenta manibus,Eccleſiis
tribuit. Et quia pietas ad omnia ualet. Pietas illius ualuit ei,&
ualet ad obtinenda beneficia diuina
temporibus æuiternis.

Vuratislauiẽſ. erigere uniuerſitatẽ machinati ſunt.

EOdem anno in æſtate, Ciues Vvratiſlauienſ. inſtigatione Havvnoldi Capitanei, & Gregorij Notarij Vvratiſla. animati, Gymnaſiũ generale omnium bonarum diſciplinarum, quod Vniuerſitas Vvratiſlauienſ. diceretur, erigere conati ſunt. Et ſuper hoc Vvladiſlai regis Hunga. & Bohe. conſenſum, auxilia, literas erectionis, Iuriſpatronatus omnium præbendarum eccleſiæ Collegiatæ. S. Crucis de collatione regia, donationem, & literarum promotorialium, tam regis, quã reginæ Hunga. ac Epiſcopi Vvratiſlauienſ. ad Iulium papam ſecundum, expeditionem obtinuerunt, & multo ære Budæ in Cancellaria regis ſoluerunt. Quibus cũ literis & promotionibus, tria millia aureorum Romam, pro expediendis bullis papæ & confirmatione deſtinarũt. Vniuerſitas aũt Cracoui. euigilans, ad ſedem apoſtolicam, Dominica poſt omnium Sanctorum, quæ fuit ſecunda Nouembris, literas Alexandri, regis Poloniæ, caſſatorias & rationes confutatorias per doctores conceptas, miſit, quibus Iulius papa ſecundus acquieſcens, erectionem Vniuerſitatis Vvratiſlauienſ. inhibuit. Et quum putarent homines dormire, poſt duos annos Vvratiſlauienſ. iterum apud ſedem Apoſtolicam enixiùs ac occultè ꝑ Vniuerſitatis erectione laborare cœperunt. Sed eadem qua prius difficultate perculſi, deciderũt atq; repulſam paſsi ſunt.

Vniuerſitas Cracouienſ. reſtitit.

Vuratiſlauiẽſ. iterant fruſtra ti.

Anno quo ſupra, æſtas nubium pluuioſa fuit, ab Aprili ad Septemtrionem incluſiuè ferè quotidie pluens. Anno præexpreſſo in fine dierum uſualiũ menſis Nouembris, Ivvan Vaſsilouicz, quod ſonat Ioannes Baſilij, dux Moskouiæ, finẽ rebus ſuis per mortem impoſuit extremã. Hic fuit princeps frugi & utilis ſuis terris. Nam excuſsit iugum Tartarorum & ſua prudẽtia ac faſtiuitate, quibus prius tributum ſoluit, ſoluere ſibi ſubiugatos coẽgit. Terras Scythiæ Aſiaticæ, longiſsime ad orientẽ & Septẽtrionẽ porrectas, diuerſarum nationum & linguarum, bellis cõpeſcuit, & ſub iugum obedientiæ miſit. Sed & Nouogrod ciuitatẽ maximam atq; opulentiſsimam tanq; per Kazimirum regem Poloniæ tertium, neglectam occupauit, & ſibi appropriauit, quę tamẽ reſpublica fuit auctoritate, & nomine cõmunitatis ſuę moderata ante iſtam occupationem, interdũ magnũ ducẽ Lithuaniæ, interdum alios recognoſcens. Vicinasq; gentes Svvetię ac Liuoniæ armis idem Baſilius Moſchus laceſsiuit. Ducatus aũt Lithuaniæ ſeptuaginta milliaria in longitudine, & tantundem in latitudine cum nonnullis caſtellis ſeu munitionibus ligneis occupauit, & poſſedit. In Moſchouia ebrietates & potagia inebriantia prohibuit, & aboleuit. Reliquit quinq; filios, primum Vaſsil Ivvanouicz, qđ ſonat Baſilius Ioañis: Alterum Iurgi Ivvanouicz, & ſonat Georgius Ioannis: Tertium Demetriũ: quartum ducẽ Szemyen. quintum ducem Andreã. Aſsignauerat aũt iſte Ivvan dux Moſchouiæ ſucceſſorem & hæredem poſt ſe, Demetrium nepotem ſuum, quem poſtea ſaniori uſus conſilio in carcerem detruſit, & in carcere tenens, filium ſuum maiorem natu Vaſsil Ivvanouicz in ducem Moſchouię ſublimauit, qui uſq; in hanc diem in ſolio paterno reſidet, atq; principatu.

Ivvan Vaſilouicz dux Moſchouiæ mortuus.

Bellicoſitas eiuſdem.

Sobrietatis auctor.

Proles ſua.

Anno eodem 1505 feria ſecunda in uigilia Matthiæ Apoſtoli, in conuentione generali Lublinenſ. rex Poloniæ Alexander accipiens ex narratione Ioañis de Lasko Decani Vvladiſla. regni Poloniæ Cancellarij, ꝗ fructus, redditus, & prouẽtus Vicariorum Eccleſiæ Cathedralis Vvladiſlauienſ. ſint pauci & exiles, ut deuotiùs, diligẽtiusq; in dicta Eccleſia domino Deo inſeruirent, Iuſpatronatus eccleſiæ parochialis in Goſtinyn diocœſis Ploceñ. quæ de iurepatronatus regis Poloniæ extitit, de conſilio & cõſenſu conſiliariorũ regni, præfatis Vicarijs & Collegio ipſorum, purè, liberè, ac donatione perpetua & irreuocabili contulit. Quã donationẽ Eraſmus Czolek Epiſcopus Ploceñ. auctoritate ordinaria cõfirmauit. Alij quoq; de regno Poloniæ uidentes fontes largitatis in conceſsione petitorum apertos, Abbaciam Thiniceñ. Præpoſiturã Miechouienſ. Item & Abbaciã Szuleouieñ. cum cæteris beneficijs Cancellariæ, & Vicecancellarię regni. Item Archiepiſcopatui Leopolieñ. & Epiſcopatibus Ruſsiæ, annumerare & inuiſcerare inſtantes, laborarunt. Verũ enimuerò quia monachi non ad regem, ſed ad Sanctã Romanam ſedem prouocarunt & miſerunt, prętermiſsis monaſterijs, alia beneficia regię donationis acceptarunt. Eccleſiam quoq; parochialẽ in Biala epiſcopatui Chelmeñ. Ruſsię, eccleſiam in Mſczonovv Poſnanieñ. & altare in Nachelnicza Prępoſiturę Lancicię iunxerunt, & perpetua regis donatione incorporauerunt.

Iuſpatronatus eccleſiæ Coſtinenſ. Vuladiſla. impetratum.

Largitas Alexandri.

Año Dñi 1506 Dominica Lætare, & fuit uigeſimaſecunda menſis Martij Ioañes de familia Thurzonum, ſenior natu, munus cõſecrationis in Epiſcopũ Vvratiſlauieñ. percepit. Ex Reuerendiſ. patrib. & Domi-

Ioannes Thurzo in Vuratiſlauienſ. Epiſcopum conſecratur.

minis Stanislao Thurzone germano ſuo iuniori, Pontifice Olomunceñ. & Ioanne Pop.
fratre ordinis minorum de obſeruantia, olim Epiſcopo Varadienſi, & Olomunceñ. De-
inde die Mercurij uigeſimaquinta Martij, quæ eſt annunciationis Mariæ, præfatus Ioan-
nes Thurzo Vvratiſla. antiſtes, ſic ut premiſſum eſt nouiter conſecratus, primam miſſam
in Eccleſia Sancti Ioannis Vvratiſlauienſi Cathedrali, cum indulgentijs à ſede Apoſtoli- *Indulgentiæ*
ca omnibus præſentibus confeſsis, & contritis à culpa & pœna conceſsis, cecinit. Et ma- *primitiarum*
gnus concurſus principum atq; Baronum fuit, prandium quoq; pro eis oppiparè & lau- *ſuarum.*
rè conſtructum exhibitum eſt.

Hoc anno 1506 Lithuani pluribus incurſionibns Tartarorum agitati & uexati, Vil-
nam ciuitatem eorum capitalem muro circumdare cœperunt. Non totam in toto ambi-
tu, ſed quantum uidebatur muro compræhenderunt & cinxerunt, reliquum pro ſubur-
bijs ſine muro dimiſerunt.

Anno præfato die Mercurij, quæ fuit Kalendarum Iulij, primus filius, ſed proles ſecun-
da Sereniſsimo Vvladiſlao Hungariæ & Bohemiæ regi, parum ante meridiem natus eſt. *Ludouici na-*
Qui in baptiſmo Lodouicus eſt nominatus. Anna uerò regina Hungariæ genitrice hu- *tiuitas.*
ius Ludouici ex partu debilitata, Dominica in die Sanctæ Annæ, quæ fuit 26. Iulij hora
uesperarum uita functa extincta eſt.

Eodem anno die Saturni. 15. menſis Auguſti, quæ fuit aſſumptionis Mariæ uirginis, *Anna eius ma-*
in nocte ſequenti, oppidum Miechovv cum conuentu, monaſterio, & Eccleſia inſigni *ter mortua.*
plumbo tecta, igne in toto conflagratum perijt, plaga Dei fuit iſta. *Miechow op-*

Anno quo ſupra, circa feſtum Michaëlis Exercitus ſtipendiariorum Polonorum, quaſi *pidum exuſtũ.*
quatuor millium, ſexingentos Valachos de territorio Ruſsiæ prope fluuium Nyeſtr per *Valachi pulſi.*
eos in antea occupato & poſſeſſo eiecit. Poſt aliquot autem hebdomadas, ingenui ado-
leſcentes, & bello uiuida uirtus, duo filij Struſz, ab exercitu Polonorum ſeparati, cũ ſuis *Filij Struſz*
quinquaginta equitibus, in multos Valachos gloriæ cupidi irruerunt, & à multitudine *bello extincti.*
fuſi atq; proſtrati ſunt. Sczaſny aliàs fœlix unus ex filijs Struſz in loco duelli occiſus eſt:
alter Georgius Struſzouicz captus, coram Palatino Bogdano decapitatus eſt. Et poſt *Strenui Polo-*
eum alij decollati ſunt, iſti, Iacobus Zamboreczki Stanislaus Strelenski, Girzik familia- *ni occiſi.*
ris Struſſonũ, Stanislaus Drab, Deraſinski, Mirek, Iacob familiaris Zamboreczki, Tho-
mas familiaris Kozuchovvski. In craſtino huiuſmodi conflictus Struſſonum, exercitus
Polonorum Valachos proſtrauit, & mortem Struſſonum ultus eſt, qui uixiſſent vtinam
reip. ſtrenuè ualituri. Interfectus eſt eo prælio Capitaneus de Choczin. Copacz uerò du-
ctor exercitus Valachi fuga dilapſus, ſaluus euaſit.

Eodem anno die Martis tertia menſis Nouembris, hora ſeptima noctis præcedentis, *Nicolaus dux*
Nicolaus ſenior natu dux Rathiboriẽ. qui filiam Sbignei de Thanczin in uxorem ma- *Rathiborienſ.*
trimonialiter acceperat fato interceptus & mortuus eſt. Is ægritudine preſſus, & iamiam *mortuus.*
moribundus Cracouiam ad medendum ei adductus, ſine profectu medicinarum uitam
finiuit. Et reductus, ſepulturam in Rathiboria accepit. Poſt quem germanus ipſius dux
Ioannes ſequutus eum, breui mortuus eſt. Tertius Valentinus nomine, gib- *Ioannes quoq;*
bo & ſtruma uiciatus, tamen diſcretione & uirtute præſtans, *frater eius.*
tanquam ſuperſtes, amborum poſſeſsionem
legitimè percæpit.

FINIS CHRONICORVM MATTHIÆ DE MIE-
chouia, de Polonorum regum rebus geſtis.

IODOCVS LVDOVICVS DECIVS DE VETVSTATIBVS Polonorum.Lib.

SERENISSIMO AC INVICTISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO DEI GRATIA

Sarmatiæ ac Poloniæ Regi,magno Lithuaniæ Duci,Ruſsiæ, Pruſsiæq́;,&c. Domino,ac hæredi Iodocus Ludouicus Decius eius Maieſtatis Secretarius,longam ſanitatem ac fœlix in tranquillitate imperium optat.

AD hæc tua Inclytiſsime princeps tẽpora, quatuor libros hiſtoriæ,& annaliũ regni Poloniæ excellentiſsimi Dñi Matthiæ Miechouień.artiũ & medicinæ doctoris,à ſacris,Cracouienſisq́; Canonici,uiri tum optimi, tum in patriam gloriam ſtudioſiſsimi in lucẽ dedi: Quibus & tua Maieſtas,& cãdidus lector facilè cognoſcet,quantũ laboris ſuſceperit, me quidẽ iudice,non ſine piculo aſſumptã prouinciã eſſe crediderim, eo q, in tanta rerum magnitudine uarij ſint caſus,præſertim quum hi ſequẽdi ſint,qui aut nihil,aut parũ,ac id ipſum quoq; mutilum,poſteris tradidêre.

Ex incuria literarum,res geſtæ plerorũq; ingloriæ.

Etem in prima hominũ ętate,uix illis tãta ſollicitudo,taraq; hæc cura fuiſſe creditur,ut rerũ ab ſe geſtarũ memoriã quæq; gens ad poſteros literarũ monumẽtis perferret.Hinc factum certo conſtat,multa egregia gentiũ facinora clara, perenniq́; memoria digna,ſcriptorum penuria in æternam,gemendamq́; obliuionis noctem abijſſe.Populorumq́; potiſsimum martialium,& eorum,qui initio ab expeditioris linguæ iactabundus Barbari ſunt appellati,his manibus,corpore & ſanguine,totis deniq́; uiribus agere, facereq́; impenſius,quã dicere lubuit,illis expedita lingua,ut ſæpè minus etiã clara facta,ſermonis cultu adornare,ſua extollere,aliena ſemp peſſundare placuit,ut qui non armis, lingua tñ eſſent uictores; & ſi quando uicti,magis feſsi pugnando ceſsiſſe,quàm in apertam fugam acti crederentur,effecêre.Hinc Græcorũ geſta,atq; Italorum facta toto orbe memoranda,literis cõmendata.Verum (ſi licet dicere) aliquanto minora,quàm fama feruntur credenda.Hinc Hiſpaniarum atq; Gallorum,& his proximæ,Germanorum res tanto ſunt & uetuſtiores atq; clariores, quò citius linguæ facundiam armis iunxêre.Vbi enim & illud compertum,in armis uim,& poteſtatem,in literis uerò laudem & gloriam conſiſtere.Facilè factum eſt,ut qui Martia uirtute Italis aut æquales eſſent,aut ſuperiores etiam lingua expeditiori ſumpta illos ingenio quoq; uincerẽt. Hincq́; euenit,ut qui totius orbis imperiũ non tam ui,aut armis,quàm arte,& conſilio,paulò antè poſſediſſe perhibentur, apud Germanos literarum ſtudijs paulisper creſcentibus,aliena mittere, ſuaq́; tueri,& tandem ſimul cum imperij dignitate,externis colla ſubmittere ſint coacti. At initio diuerſis diſsimile ſtudium fuit,quiſq́; ſua arte contentus,cupiditate, & inuidia nihil dominante,ſatis cuiq; ſua placebant.Poſtquam uerò (Saluſtio teſte) libido dominandi hominũ mentes inuaſit,uaria quoq; ſtudia repta ſunt.Eorum qui in altũ uel fato,uel ingenio agebantur, ſumma ars credita,nationes atq; populos ſubigere,claſſem parare,terra, mariq́; imperium augere, uiciſsim quibus ſua chara,urbes muro cingere,mœnia erigere,certis inſtrumẽtis hoſtem remouere ſtudebant: quò ſæpius fœliciter geſto,in hoſtium caſtra excurrere: uarijs artibus moleſtare,atq; libertatem ſuam aut uendicare,aut conſeruare ſtatuerunt.

Polonorum origo incerta.

hinc urbem,urbi: nationẽ populis iungere,& reges ſibi conſtituere placuit,qui miro omniũ conſenſu leges dicerent, domi, foriſq́;,pace & bello imperium ſummum haberent.Sub his gentes & populi aliquãdiu militantes in regna & imperia uarijs nominibus aſcitis creuêre.Verum enimuerò Poloni populus maximus,ſuis his ſedibus ab initio contentus,nec unquam pulſus,quo tempore, aut quibus ducibus intrauerit,in opinione magis receptum,quàm certa traditione cognitum crediderim. His tamen egregia facinora,nũquam defuêre.Sed dolenda ſcriptorũ penuria, cuius ſupra memini, clara illorum facta obſcurauit.

Domini Michouienſ.candor.

Neceſſe itaq; fuit ex multis fragmentis congerere,quod noſtram ætatem præceſsit,& hinc laboris facere periculum.Cæterùm quia à pleriſq; uel ſentẽtia, uel ſtylo diſſentiendum erat,quod omnia ad uſum patriæ eſſent citanda,atq; ſcribenda, periculi metus auctus eſſe uidebatur.Quum uerò alterutrum uiolandum eſſet,uicit amor patriæ, & ab optimo uiro prouincia aſſumpta eſt,non quæſtus,aut ambitionis gratia,ſed ſtudio patriæ,ut abſcõditum diu,in lucem daret,ſimul ut his,qui ad hoc nati magis crederentur,uel exemplum,uel argumentum præſtaret,illud tamen feciſſe comperi,quod ſua ſponte neminem læderet,& quantum hiſtoriæ fides permitteret,de rebus benè uel malè ſentiret.Hęc omnia quantulacunq; ſint, de illius ingenio & labore,meis uerò impẽſis nata,Inclyte Princeps tibi,uti ab initio in Epiſtola mea præfatus ſum,debentur.Et tua Maieſtas pro ſua Clemẽtia ſuſcipere nõ dedignetur. Iam uero quando ad tua uentum eſt tempora,quibus tua Maieſtas,quod fauſtum ac bonum ſit,fœliciter huius ſolij apicem conſcendit,Regniq́; ac imperij habenas beatis, & auſpicijs,& conſilijs

ſuſce-

ſuſcepit:Ego uerò ſub regni tui initio, Deo uel fato uolente, in hoc regnum ex Germania,mea
patria,intraui,moxq; in fideliſsimi tuæ Maieſtatis clyentis,Magnifici Ioannis Boneri Landani *Materia operis.*
famulatum aſſumptus ſum.Statui igitur ab eo tempore,quo & Polonia te optimũ ſibi principẽ
& regem præfecit,illaq; & tua Maieſtas clementer me ſuſceperitis,annalium, temporumq; tu-
orum hiſtoriam meo marte conſcribere,ſimul eam in ipſa fœtura in lucem dare,me,atq; hoc qc-
quid eſt,tibi Principi Clementiſsimo nuncupatũ offerre:haud neſcius quod laborem meis ma- *Difficultates operis.*
iorem uiribus ſuſceperim,occurrunt enim in ipſo ſcribendi initio,non uulgaria argumẽta,quæ
me (niſi ſumã in hoc regnum obſeruantia ad nullũ recuſandum laborem moueret) ab incepto
meritò deterrerent,omnium primum,quod hæc meam profeſsionem & facundiam exuperãt,
foretq; hominis alioqui doctioris me,officium.Huic proximum eſt,quod uix omnibus per me
ſatis fiet,atq; ut in apertum,altiusq; res euadunt,ita multorum iudicijs expoſita omnia cernun
tur,ea,quæ ſibi quiſq; uel ſuo iudicio tribuit,uel facilia putat,æquo fert animo,atq; æternis lau
dibus exornat:At ſi quid contra opinionem,uel ueriſsimum ſcripſeris,hoc ut ſupra captum,ui-
resq; cuiuſpiam ita protinus falſum quoq; habetur.Præterea ubi de bonorum uirtute atq; glo-
ria agitur,ut gratiæ,uel odij ſtimulus eſt,eleuatur:quũ uerò de malorum uitijs & ſceleribus eſt
ſermo,pleriq; ſupra quam credibile eſt,& prudentes decet,in bilem efferuntur. Addit hæc no-
ſtra corrupta ætas,cui omne alienum ludibrio eſt,& ſua cuiq; maxima uidẽtur,non paruum ab
incæpto terrorem. Verum dum rerum geſtarum omnium gentium ſcriptores cõſidero,nõnihil
conſolationis accedit,quod paſsim doctiſsimi etiã ab his calamitatibus nõ fuẽre exempti. Pro
me quidem ſatisfactũ putabo candido (ſi quẽ nactus fuero) lectori,qui dum nihil in hiſtoria pin
de,ac fidem ſpectãdum eſſe meminerit,nõ facũdiæ ornatũ,& uerborũ fucum,ſubſultanteſũe o-
rationes,uel Liuianum requiret liquorẽ.Quod ad humanũ eſt iudiciũ,nihil ad me pertinere ui-
detur,quid ſinguli ſentiant,aut credant.Dum eñ uolunt uniuſcuiuſq; iudiciũ eſſe integrũ,ſit ut
per licentiã ſingula corripiãtur.Cæterũ de maiorũ uirtute,uel uicijs nõ uideo,qd maximè cuiq;
alienæ res gloriæ,uel indignitatis addant.Fruſtrà eñ uitioſus & in omni ſcelere uerſatus maio
rũ ſuorũ imagines recitabit,& per ambitionẽ de pereñi eorũ gloria ſibi gratulabitur,quos talẽ
ab ſe genuiſſe pœnitet.Sed & hoc parũ cuiuſq; gloriã inficiet ſi maiores ſui à recti tramite diuul
ſi,in æternã labẽ præcipites acti ſunt,modo illius uirtus,& nobilitas ita refulgeat, ut potius ma
iorũ gloriã augeat,quam partã aliquãdo ab illis turpiter cõmaculet,atq; demum is ſit nobilior,
qui uirtutis ſtudioſior,& ad colendam iuſtitiã feruẽtior. Cõtra qui uicijs deliburi,uirtute carẽ-
tes,alienæ laudis æmuli,extra bonorũ fines,cũ nulla memoria agãtur. Poſtremò neq; mordax
ætas me ab incepto deterret,quæ,ut eſt in oẽs licentioſior,ita mihi facilior erit omnis euẽtus,
tantoq; mihi plus ueniæ debebitur,quominus illa (his calamitatibus adacta ineuitabile ſequẽs *Ordo rerum.*
fatũ) ambitionẽ ſuã ſiſtere poteſt. Sed iam ad inſtitutũ redeo Optime Princeps, Scripſi igitur
temporũ tuorum hiſtorias,quæ ut perfectiùs emitterentur, hũc ſeruare ordinẽ placuit,ut à pri-
mordio regni aduſq; aui tui tẽpora,qui primus ex alta,inclytaq; maiorũ tuorum familia, Polo- *Primi libri materia.*
niæ ſceptra geſsit,quædam obiter quæ in Domini Miechouienſ. Chronica (quod ad rem perti-
nere non uiderentur) prætermiſſa, tamen ſcitu non iniucunda referrẽ,intereaq; à primo Polo-
norum principe ſingulos qui imperium apud Polonos habuiſſe traduntur, paucis recenſerem, *II. Libri mat.*
idq; totum uno libro abſoluere uiſum eſt.Ab auo uerò tuo ad tua ipſius tẽpora maiorum tuorũ
quædam geſta,quaſi per Catalogũ altero libro enarrare placuit. Poſtremò ab eo die quo tu fœ- *III. libri mat.*
liciter ſceptra Poloniæ ſuſcepiſti,in annum ſalutis humani generis,M. D. XVI.omnia quæ me-
moratu digna apud te,atq; exteras quoq; nationes regnis tuis uicinas acta ſunt, Tertio libro
cõpræhendere uolui: hosq; libros hiſce characteribus excuſos meo marte ſimiliter,& ære in lu
cem dedi,tuæq; Maieſtati Inclytiſsime Rex hunc meũ laborem nuncupaui,uel illud à maiorib. *Nuncupatio laboris.*
ſumens exemplum, qui lucubrationes ſuas digniſsimis quibuſque uiris ſolebant nominatim
dicatas emittere,ut ſi quando ſcriptorum auctoritas ab æmulorũ,& inuidiæ morſibus nõ redi-
meret,eorum ſaltem,quibus nuncupaſſent,uel uirtute,uel auctoritate liberarentur. Quare ego
tibi,qui ſumma regni ſceptra tenes,atq; uirtute,iuſticia,clementia,benignitate,humanitate,li-
beralitate,domi,foriſq;, pace ac bello cuncta gubernas,hanc meam (quantulacunq; eſt) aſſum *Sigiſmundi regis Encomiũ.*
ptam & utcumq; perfectam una mecum nuncupatam offero prouinciam.Nemini enim conue-
nientius,quã tuæ clariſsimę Maieſtati dedicari potuit,ut enim Deus,Opt.Max.te in regno ſum
mam auctoritatem,& ipſum imperium gerere uoluit,ita etiam cunctas uirtutes,heroicasq; do-
tes, quantum in humano potuit fieri corpore, in te uno peculiari quodam munere collocauit.
Facilè igitur tuæ maieſtatis auctoritate meus labor ab omni æmulorum moleſtia erit ſecurus.
Iam ſupereſt ut receptui canam,& tuæ Maieſtati immaturum quidem fœtum offeram. Quæ ut
omnia ſolet clementer ſuſcipere,hos annales ſimul,& eorum ſcriptorem deditiſsimum Maie-
ſtatis tuæ clientulum non dedignetur.Faxit Deus ut te regnante aurea (quod ſedulò anniteris)
redeant ſęcula,regnaq; ſint te imperante beata, conſtituatq; te idem multorum re-
gum parentem, ac Regnis tuis, & nobis fortunatum ua-
lentem,ac incolumem conſeruet
fœliciter.

PHI-

PHILIPPVS GVNDELIVS PATAVIENSIS, IVRECONSVLTVS ET POETA LECTORI, DE OPERE IODOCI LVdouici Decij.

EN tibi Sarmatiæ Lector primordia gentis,
  Atq; Iagelliados clara trophæa domos.
Vſque SIGISMVNDI congeſta in tempora Regis
  Quo nihil hæc uno ſæcula maius habent.
Seu uelis in magnis uictricia robora bellis,
  Seu mage tranquillæ munia pacis ames.
Saltem ſimplicitas & amandi gratia ueri,
  Hic tibi ſit blando charior eloquio.
Inuenies cultis non aſpernanda Camœnis,
  Inuenies certa prodita cuncta fide.
Sarmata, Teutho, Getes, Scytha, Vandalus, acer Alaunus,
  Et quos præterea iunctior Vrſa uidet.
Maſcula queis tribuit per mille pericula uirtus
  Terrarum dominis impoſuiſſe iugum:
Hic fuerint omnes aliqua tibi parte legendi,
  Ne modo digna odio Barbara uerba putes.
Magna tibi ex alijs poliendæ copia linguæ,
  Verum hæc unde queas diſcere, nullus erit.
Namq; leges Latijs non inferiora triumphis,
  Quin etiam Grais anteferenda leges.
Verba petant alij, ſed nos mage facta iuuabunt,
  Illa leueis Danaos res trahat, iſta uiros.
Compenſet tenuem rerum uis ardua uænam,
  Narrari ſaltem, non cupit illa coli.
Tu modo tu DECIVM lector dulciſsime noſtrum
  Ne facti maneat gratia nulla caue.
Cui fuerit laboris per tanta negotia curæ,
  Qui laudem ueterum commoda noſtra iuuet.
Audacis ueniam, quanquam petit ipſe laboris
  Iudice me meritæ præmia ludis habet.

IODO.

IODOCI LVDOVICI DECII, DE VETVSTATIBVS POLONORVM LIBER I.

PRinceps & rector humani generis, rerumq; omnium Deus,i-
nitio pulcherrimam illam mundi machinam,ut conſtanti mor-
talium penè omnium conſenſu creditur è nihilo fabricauit: e-
amq; poſt primi parentis lapſum, hominibus colendam præ-
buit atque ſubiecit. Quæ uerò tunc regna, aut quis uiuendi *Prima ætas mundi.*
fuerit uſus, nullis ab Ethnicis unquam certis traditum literis.
Sacri codices unam ætatem ab Adam hominum primo paren-
te ad Noë illius tempora connumerant,eamq; annis 1 2 4 2. id
eſt,generationibus decem completam fuiſſe memoriç tradunt.
Noë uerò (qui & Ianus) temporibus,famoſa aquarum clades *Cataclyſmus.*
mundum deleuit,nemoq; præterquam Ianus ipſe & filij tres Sem, Cham, & Iaphet cum
uxoribus ſunt ſeruati. Ceſſantibus verò aquis,ſeruatrix arca in uertice Gordiei,ſeu ut ſa-
cræ literæ habent Armeniæ altiſsimis montibus inuecta quieuit. Hinc conſtat atq; facili
probatur negocio,ſecundæ ætatis ab eo loco eſſe initium,ideoq; & antiquitate, & digni- *Secunda ætas.*
tate principij cæteris meritò præferri,neceſſe enim eſt ab octo his hominibus uniuerſum
genus humanum eſſe ſeminatum. Breui itaq; coaluerunt, & primis Armeniæ ſedibus re-
pletis,nouas inquirere operæpretium fuit,hinc orbis totus colonijs & habitatoribus re-
pletus,ut uetuſtiſsimis traditum eſt litteris. Verùm non eſt in animo orbis ſitum atq; gen
tium omnium origenes indagare. Poſtquam uerò paucis docuero orbem in tres partes,
Aſiam,Aphricam (quæ & Libya) Europamq; diuiſam, noſtramq; Poloniam Sarmatiæ
Europæ prouinciam oſtendero, operam dabo ut ſitum eius, limitesq; deſcribam,deinde
ad gentis illius originem,cæteris omnibus intermiſsis,ſtylum conuertam.
Mundum igitur in tres partes diſcretum eſſe antiquorum traditione apparet, nec in *Orbis diuiſio.*
harum rerum approbatione immorandum uidetur. Quandoquidem docti omnes, in
hoc pari uoto conuenerunt. De Europa igitur meum erit inſtitutum. Quæ (ſi poëtarũ *Europa.*
fabulis fides eſt) ab Europa Agenoris Libyæ,ſed & Syriæ regis filia,quam à Ioue in Tau-
rum mutato è Syria raptam,& Cretam aduectam referunt, nominatam prodiderunt. In
huius deſcriptione nullũ negocium uidetur contrahendũ. Fecit hoc Ptolemæus Geogra-
phiæ princeps,& pleriq; alij doctrina inſigniti,quibus iam temporum uſu fides adhibita *Sarmatia*
eſt. Cæterùm Sarmatia Europæa reſtat hoc loco deſcribenda, de qua quam uerìſsimè & *Europæa.*
breuiter potero abſoluam. Eam igitur princeps Ptolemæus lib. 3. cap. 5. ita depinxit. Sar-
matia Europæa à Septentrione oceano Sarmatico terminatur, iuxta ſinum Venedicum,
& partem terræ incognitæ. Ab occaſu terminatur Viſtula fluuio & parte,& Germaniæ, *Sarmatiæ termini.*
quæ eſt inter caput ipſius & montes Sarmatarum,præterea à montibus ipſis. A` meridie
autem Iazigis Metanaſtis. Ab Auſtrali fine Sarmaticorum montium, uſq; Carpathi mon
tis principium. Præterea cõtinuè per Daciam uſq; ad Boriſthenis fluminis hoſtia, & hinç
Pontico littore, & linea quæ inde fert per littora ponti, uſque ad Carcinitum fluuium. Ab
oriente ambitur Iſthmo à fluuio Carcinito & per Bicem paludem,& latere paludis Meo-
tidis uſque ad Tanain fluuium. Præterea ipſo fluuio Tanai à parte quç à fontibus eſt Ta-
nais amnis ad incognitam terram meridionalis partis, uſque ad prçdictum finem. Hæc
Ptolemæi ſunt, obmiſsis gradibus paralellis, cæterisqúe deſcriptionibus. Famoſa tamen
flumina non abs re uidet̃ ex Ptolemæo adſcribere,quæ Sarmatiam præterfluunt ex uetu- *Flumina Sarmatiæ.*
ſtiori tabula hæc ſunt, Viſtula qui & Vandalus, & Iſtula,& Iuſtula uario,ſcilicet nomine *Viſtula flu.*
apud ueteres reperit̃. Hic ex pedibus quaſi montium Sarmatiæ naſcitur,in mare Sarmati-
cum ſeu Balteũ, qui & ſinus Codanus labitur,hodie etiã eo nomine vocatur. Chronus au *Chronus flu.*
tem fluuius poſt Iſtulæ oſtia Germanicum quoque mare (quod inde forte Chronium ve-
teribus) ingreditur, Nyemen hodie vocatus. Rubon fluuius in ducatu Lithuaniæ naſci-
tur, & præfatum mare ingreditur. Hinc Ternutis & Cherſinus fluuij prædicto mari ſe *Rubon.*
miſcentes ex Ripheis montibus Ptolemæo naſcuntur, habet Boryſthenem qui hodie
Dnyepr, Hypanin qui hodie Bug, Tyrã qui Dnyeſter vocant̃,reliqua non magnæ famæ
cenſentur. Hæc apud Ptolemæum libro 3. cap. 5. & octaua Europæ tabula, ſimiliter in
moderniori Poloniæ & Sarmatiæ tabula, & in domini Micchouieñ. Chronicis li. 1. ca. 2.
latiùs videre poterit lector. Pari modo de mõtibus cenſendũ quos Ptolemæus eiſdẽ locis

memo-

Montes Sarmatici. memorat, iſti ſunt, Sarmatici & Carpathi montes qui ad Hungariam ſe extendunt, Amadoci, Alauni, Venedici, Riphæiq; montes. Hæc utcunque paucis recitata uerbis, uel ideo, quia non lubuit uetuſta nomina, & plerunq; nunc incognita adferre, uel etiam quod hoc quantulumcunque ſit ad meum inſtitutum ſatis uiſum eſt: præſertim quod in maiorum traditionibus fuſius explicentur. Supereſt ut Sarmatiæ, & Poloniæ fines, qui noſtra ætate ſunt deſcribam. Illudq; in regnum unum connumerabo, quod à maioribus pace & belli iure quæſitum, Sarmatiq;, Poloniæq; Rex in imperio habet, illud his limitibus terminatur: montibus Sarmaticis, & ad fontem Viſtulæ per Sileſiam ad Oderam fluuium adusque Marchiam Brandenburgenſ. per Pomeraniam ad littus Germanici maris, per latus dehinc Septemtrionale per Samagitas ad fluuij Rubonis fontes & Hoſtia, Lithuaniam ambit ad orientem uſque ad Magnum Moſchouiæ ducatum, ab ipſo Germanico mari, ad Alexandri & Cæſaris aras, uſque ad pontum Euxinum ab eius littore redeundo, per Daciam id eſt, Valachos Iazigas Metanaſtas, id eſt, tranſſyluanos & Hungaros, à meridie ad ipſos Sarmatiæ montes (qui hodie Scepuſienſes uocantur) per latus meridionale dirimitur. Hæc modernior & uera Sarmatiæ, & Poloniæ deſcriptio habetur. Nullus totis finibus includitur populus, qui Poloniæ regibus, aut hoſpitij, aut belli iure non eſſet ſubmiſſus. Iam ſatis conſtat Poloniæ Reges, tam in Sarmatia, quàm in Germaniæ parte habere imperium, eſtq; in animo mox gentis originem deſcribere.

Poloniæ limites hodierni.

Poloni unde. Poloni ſiquidem unde dicti ſint non alijs apparet traditionibus, quam ut Miechouienſ. noſter perhibet ex uulgari Pole (quod planiciem ſeu campum ſonat) nomine, quum itaque Polonia uaſta, nemoroſaq; ſit, paucis montibus intrinſecus adornata, placuit fortè hoc nomine terram quondam appellari. Verum diu de habitatoribus, quo tempore, quibus ducibus intrauerint, quaſue ſedes reliquerint, uaria uſq; opinio tenet. Dominus Miechouienſ. lib. 1. cap. 1. gentis originem deſcribens ex maioribus traditam, affirmationem ſequitur, quòd ſi hic repeterem fruſtrà conatus impenderem.

Sarmatiæ gentes. Ptolemæus lib. 3. cap. 5. Sarmatiam gentes maximas tenere perhibet, hos numerat populos. Venedos per totum Venedicum ſinum, hodie forte Prutenos, Liuones, Samagitas, ſupra Daciam Peucinos, Baſternos, per totam Meotin Iaziges, Roxolanos, Hamaxobios, Alaunos, hodie iſti Rutheni in communi Podolitæ, Luceorienſ. Kiouienſ. & Lithuani creduntur. Eos tamen quos olim Alaunos dixêre, noſtra ætate, eum tractum putauerim, qui Volyniæ, paulò antè Volhaniæ mutatis aliquibus literis quondam Alauni dicti ſunt, hodie inſigniora loca Oſtrovv, & Luczko habet.

Gothialauni. Gotti. Hinc Gothialaunos ortum habuiſſe credendum. Quum Gothi quos olim Sarmatæ Polovvczos barbaro uocabulo appellauêre, ea loca habuerint, quæ à tergo Ruſsiæ inter Tanaim & Meotidem uergunt, quibus hodie Tartari inſident. Gothi uerò à Latinis Getæ olim appellati, his gentibus iuncti Gothialaunos cõſtituêre, hi ſæpius Polonis, atque Ruthenis moleſti fuêre, gens hodie quoque armis ferox, & contra Tartaricos inſultus præſidio eſt. Penes uerò Iſtulam ſeu Iuſtulam pauciores gentes affirmat. Sub Venedibus Gitthones, à quibus Getas exiſtimo, hodie ſub magiſtro Pruſsiæ (ubi Sambienſ. eccleſia) crediderim. Poſt Phinni, poſt Sulanes, poſt Phrungundiones, has gentes, hodie Cholmenſ. Cuiauienſ. & ducatum Mazouiæ credere placet. Ad caput Viſtulæ Auarini Ombrones ſub his, poſt Auartophracti, poſt Burgies, & alij populi apud Ptole. libro 3. cap. 5. conſcripti. Hodie ad caput & fontem Viſtulæ ducatus eſt Teſchinenſ. Inde ducatus Auſchvvinczinienſ. Satorienſ. poſt Cracoui. diſtrictus, inde Viſlicienſ. Sandomirienſ. qui olim populi priſcis nominibus appellati, hodie in diſtrictus per uniuerſum regnũ ſunt conuerſi. Hinc totidem Palatinatus, & Prouinciæ quot fortè Ptolemæus populos annumerat eſſe creduntur. Ad montes igitur Carpathos ad Daciam uerſus Arſietę, Saboci, Pengitæ, Bieſsi ponũtur, ut apud Ptolemæũ legit. Reliqui uerò à Cracouia ſub montibus Carpathis, hodie Sandecenſ. Biecenſ. Sanocenſ. Belſenſ. Croſnenſ. Premiſlien. Iaroslauienſ. exiſtimo ex ducibus ſeu uictoribus ſic appellatos. Hactenus de ſitu Sarmatiæ placuit commentari. De his plura ſcire cupientes legant Ptolemæum, Melam, Strabonem, Solinum, Oroſium, & ex modernis multos, quibus ſatiati candidi lectoris eſto iudicium. Hoc in loco ad gentis primæuæ originem ſtylum dirigere operæ precium erit, quibus temporibus, itemq; ducibus ingreſſa ſit perquirere.

Poloni, Bohemiq; eiuſdem originis. Polonorum, Bohemorumq; ut unus eſt loquendi uſus, ita uno initio fundatos & multiplicatos maiorum eſt ſententia. Qui ſuam originem poſt confuſionem linguarum apud Babylonicæ turris extructionem ita poſteris referunt. Quando linguarum confuſio humanas

manas

manas cogitationes euertit, Slauos parentes ſuos, quorum ipſi prolem ſe contendunt,
extructioni interfuiſſe, qui relicta Aſſyria per Aſiam in Europam profecti. Ea loca, quæ
nunc Bulgarorũ, Seruiorum, Dalmatarũ, Croatum, Boſnenſiumq́ſunt occupaſſe. Exin-
de Lecho, Zechio atq; Ruſſo, ducibusq́, ad Danubij ripas Zechios, id eſt, Bohemos lo-
caſſe, de principis nomine Zechos uulgari uocabulo appellatos. Conformẽ de Lechitis
rationem ab ipſo primo principe Lechio, qui in planicie conſederant, quam Pole.i.cam-
pos dixêre, inde Poloniam initium ſumpſiſſe perhibent, id aſtruentes ex eo, quòd linguę
commercium hæ gentes in hanc diem habeant, atq; ita omnium gentium, qui Slauonica
utuntur lingua Slauos parentes fuiſſe aſſerunt. Moderni omnes Sclauos (Italos ſequen-
tes) gentem falsò appellãt, non dicam inuidia, ſed uocabuli ignorantia: Slaua enim uerbũ
apud gentem ſignificat, hinc ab ipſo primordio uerboſi crediti. Sed Slaui apud Italos em-
ptícij ſerui ſunt, nulla unquam ratione maximæ huic genti comparandi. Nulla enim in
terris lingua, quã Slauorum maior eſt, qua hodie utuntur Bulgari, Seruij, Dalmatæ, Cro-
ati, Boſni, Bohemi, Poloni, Vindi, Rutheni, Lithuani, Moſchi, maximi populi ad ignota
uſq; loca. Hanc fermè originem Dominus Miechouien. affirmat.

Ortus Polonorum.
Slaui.
Sclaui falsò dicuntur.
Slauonica lingua.

Verùm Aeneas Syluius opinionem eam recitat, atq; uehementer irridet, Hebræis
exceptis, nullam unquam gentem origines ſuas tam altis initijs reddidiſſe, apud ſcripto-
res, quibus fides danda ſit, legiſſe aſſerit, homo ſua ætate, ut dignitate ſummus, ita doctri-
na, & eruditione clarus: uerùm Polonis, pluſquam Pontificem decebat, infeſtus. Qui ſi
unicum Beroſum Chaldæum legiſſet, potuit & ipſe aliam ferre ſententiam: nec tamen in-
ficias eo, quin hunc ortum Polonos non habuiſſe credam. Sed nihilo plus ad eius deſcri-
ptionem mouebor, qui de Bohemis ſcripturus incipit: Nugis omiſsis ad ea, quæ memo-
rabilia traduntur, feſtinare calamum, & ſubdit, Zechius Croatinus haud obſcuris paren-
tibus ortus, gentem Bohemicam condidit, qui homicidio domi perpetrato iudicium, ul-
tionemq; fugiens in eam regionem uenit, cui nunc Bohemia nomen eſt, hic nemo mire-
tur, ſi & à noſtris hæc irrideantur. Zechium homicidam domi metu ultionis pulſum, nec
ſua tueri ualentem, tantam exilij ne dicam ſceleris ſociam colluuiem armare potuiſſe, qui
bus priſcos habitatores pelleret, atq; perpetuas ſibi conderet ſedes. Facilè enim apparet,
ſi illa regna ante horum ingreſſum hominibus culta fuêre, parua manu id fieri non potu-
iſſe, quod Germani nullo etiam negocio ſedibus ſuis pulſi fuiſſent. Conſtat igitur hanc
gentis non eſſe originem: atq; nunc alios recitare lubet.

Aeneas Syluius Polonis iniquus.
Zechius Croatinus.

Qui Bohemos Saruch tẽporibus annis duobus ſeptuagintis ſeptuaginta poſt mun-
di ortum mare ratibus traieciſſe, Bohemo duce, qui Babylonis extructioni affuiſſe perhi-
betur, atq; ad Danubij ripas ſedes locaſſe, terram ex nomine ducis Bohemiam uocatam
tradiderunt, ſed de his alias. In eam calamus feſtinat opinionem, quæ Polonos ex Scytha
rum gente originem traxiſſe perhibet, & his quidem, qui Mauricij principis temporibus
mutatis ſedibus apud Cimerium Boſphorum conſedêre, bipartiti dehinc ad Septentrio-
nem pars una ad dextram deflexit, quæ & ipſa in duos populos ſciſſa, quorum alij Bohe-
mi, alij Poloni creduntur. Hæc iam opinio mox ſupra præfatam elidere facilè poteſt, ſi
Mauritij principis tempora ad Babylonicæ turris extructionem conferre uolueris, repe-
ries multas Mauricij ætates intereſſe. At quum hæc ſeipſam quoq; impugnet ſcriptorum
auctoritate, uel hac ſola ratione, quod Ptolemæus princeps Geographiæ Mauritium
præceſsit, qui in ſuis tabulis eo loco Bemos magnam gentem ponit. Eſſe nõ poteſt, quod
Mauricij temporibus Poloni, uel Bohemi originẽ ſuam, uel nouas ſedes habuerint. Ha-
ctenus illorum aſſertiones adduxi, quorum traditio non ſatis mihi probata uidetur. Iam
eorum ſubdam opinionem, qui tempore, uel dignitate, uel etiam peritia magis mihi prę-
cellere uidentur.

Saruch.

A' BEROSO Chaldæo literis mandatum eſt, poſt uniuerſalem àquarum cladem
octo duntaxat homines eſſe ſeruatos: eoſq; humanum genus uniuerſum ſeminaſſe, hæc
ſacræ quoq; literæ teſtantur. Primas hominum ſedes in montibus Armeniæ fuiſſe, Bero-
ſus illis nomen addit Gordiei, eò quòd Armenia plures montes habeat, ut apud Ptolem.
lib. 5. cap. 13. & in tertia Aſię tabula eſt uidere. Quum autem Armenia, & non Aegyptus
hominum primos parentes ab initio excepit, Scythicæ, Aegyptiæq; de antiquitate liti
hinc finem crediderim, nec placet Aegyptios poſt aquarum cladem ętate Scythis antefer
ri. Verùm ſi de regnorum principijs negocium erit. Aſſyriorum omnium primûm non
negauerim, hæc enim & Beroſus teſtatur, cuius uerba iam adducere ſtatui, libro is primo
ait. Ob hæc igitur anno ſalutis humanę ab aquis primordio ſumpto, noſtri maiores innu-
meros ſcripſerunt, nos uerò tædioſum illorum ſermonem abbreuiaturi referemus origi-
nes, & tempora, & reges eorum duntaxat regnorum, quæ nunc magna habentur. In A-
ſia quidem omnium celſiſsimum Babylonicũ, in Aphrica Aegyptium, & Lybicum, quæ

Gordiei.
Lis de antiquitate Scytharũ, & Aegyptiorum.

unum primò fuerunt, & ſub uno narrabimus. Poſtremò in Europa quatuor noſtri enumerant Celtiberum, Celte, Kytim, quod illæ gentes Italicum appellant, & Tuyſconum, quod à Rheno fluuio per Sarmatas in Pontum finit. Addunt quidam etiam quintum Ionicum dictum, hæc ille. Hinc apparent Sarmatum, Tuyſconumq; regnorum tempora, & alta initia, quæ etſi Aeneas non uiderit, præterquam Hebræis ulli genti attribui, parùm refert.

Concordat Cornelius Tacitus, apud Germanos Tuyſconem carminibus celebrari,

Sarmatæ, & Tuyſcones.

Ioannesq; Viterbien. his accedit. Iam initiò conſtat Sarmatum, Tuyſconumq;, ut unum fuiſſe principem, & conditorem, ita unum in multa tempora fuiſſe regnum. Poſtea Beroſus lib. 4. ſcribit anno 131 à Salute ab aquis prima omnium gentium, & ciuitatum fundata eſt à Saturno Babylonico noſtro urbs, & gens noſtra Babylonica, & infrà, ab exordio huius Ianus pater miſit in Aegyptum cum colonijs Cham, in Libyam Tritonem, in Aphricam Iapetum, in Aſiam Orientalem miſit Gangem, cum aliquot ex filijs Comeri

Tuyſcon.

galli, & parùm pòſt ſubdit: In Europa regem Sarmatię fecit Tuyſconem à Tanai ad Rhenum, iunctiq; ſunt illi omnes filij Iſtri, & Meſe cum fratribus ſuis ab Adula monte uſq; in Meſembriam ponticam. Hæc ille. Iam hinc liquet Sarmatum, Teuthonum ſeu Tuyſconum, Germanorùmq; ab ipſo Iano, ſiue ſeruatrice archa altum initium ſumere, utcunq;

Ingreſſus in hæc loca Sarmatarum.

ab Aenea hęc opinio derideatur. Sub Tuyſcone igitur gens ingreſſa ex Armenia per Scythiam in Europam, Sarmatiamq; ſedes poſuit: neq; eos per mare ratibus traiectos, ut pleriſq; placet, affirmo. Eò quod prima hominum ætas non creditur mari potiùs, quàm terrę ſe cum paruulis, uxoribusūe commiſiſſe, adde etiam nauigādi, tum imperitiam, & ipſum in humanis pectoribus poſt aquarum cladem pauorem, terra autem ueniſſe putandum eſt, primumq; Sarmaticas ſedes colonis impleuiſſe, atq; ut pauliſper creuêre in immenſum aucti, ita in ulteriora loca ducti ad Rhenum uſq; propagati ſunt. Cæterùm longo æuo omnes hæ gentes unius principis paruêre imperio, quod Beroſus eorum Reges enumerans teſtatur, ubi libro quinto ſtatim in principio inquit, ut ſuprà diximus. Anno à Salute humani generis ab aquis, cētesimo, triceſimo primo, cœpit Regnum Babylonicū ſub

Comerus Gallus.

noſtro Saturno patre Iouis Beli, qui imperauit annis 56. Anno huius decimo Comerus Gallus poſuit colonias ſuas in regno, quod pòſt Italia dictum eſt, & regionem à ſuo no-

Iubal.

mine cognominauit, docuitq; illos legē, & iuſtitiam. Anno eius xij Iubal condidit Celtiberos, & paulò pòſt Samotes. Anno Nimbroti 15 Oceanus ad Ninum Aegypti cōſedit. Anno 18 eiuſdem Babylonici Regis Gogus Sabæam Arabiam Fœlicem cum Sabo ſuo patre puer tenuit, & Triton Libyam, & Iapetus priſcus Atalaa Aphricā. Cur Aethiopiā,

Tuyſcon fundauit Sarmatas.

& Getulus Getuliam. Anno eiuſdem 25 Tuyſcon Sarmatas maximos populos fundauit, & paulò pòſt à Moſco principe coloniarum Moſcos in Aſia ſimul & in Europa fundatos. Hinc iterum apparet huius gentis antiquum nomen, pauloq; infrà Babylonicum

Moſci unde.

initium ponendum. Iam ſubdit Beroſus inferius anno huius Nini quarto, Tuyſcon Gygas Sarmatas legibus format apud Rhenum. Quampulchrè apparet Sarmatas ad Tanaim uſq; priùs legibus formatos, ea ratione, quod tempus illûc aduentus præceſſerit, quibus ſic legibus edoctis ultra Tuyſconi ſedes quærere placuit, & ita ad Rhenū uſq; ſimul & in Bohemiam, & alia loca uenit, nihilominùs priores ſedes nō relinquens. Hac ratione

Blondi opinio

ſaluatur Blondi opinio, qua oſtenditur, Slauos (ut appellat) ex regionibus trans Danubium in Iſtriam ueniſſe, non tamen prioribus relictis ſedibus, ſed eorum reliquias Bohemos, & Polonos aſſerit, quam etiam opinionem refellere non eſt in animo, licet Bergomen. in ſuis ſupplementis, & alij multi, contrariam opinionem adducant, à Bohemo, qui ex Babylonica confuſione uenerit, Italiam, Alemanniamq; penetrans, ultra Danubium conſederit, terram ex ſuo nomine Bohemiam eſſe uocatam.

HACTENVS quod de Regni Sarmatiæ ſitu atq; gentis origine, & ingreſſu apud alios legēdo comperi huic operi inſerere uiſum eſt. Eos iam principes annumerare reſtat,

Succeſsio Regum Sarmat. ex Beroſo.

qui Sarmatis imperarunt, quouſq; ad Rhenum regnarūt. Sexto itaq; anno Semiramidis apud Rheni Sarmatas regnauit Mannus filius Tuyſconis, ſub Zameio Ninias. Quinto Babyloniæ rege apud Tuyſcones regnauit Ingheuon. Sub ſeptimo Baby. rege Atalio imperauit Hermion uir ferox armis huic ſucceſsit. Sub Baleo Xerxe octauo Aſſyriorum rege, Marſus, huic ſub decimo Aſſyriorum rege Belocho, ſucceſsit Gambruus uir ferocis animi: cui ſub Baleoxi. Aſſyriorum rege ſucceſsit Sueuus. Iterum ſub xij. Altada Aſſyriorum rege imperauit Vandalus (à quo fortè Vandali, ſeu Vendi dicuntur.) Succeſsit huic ſub xiij. rege Aſſyriorum Mamito Teuthanes (à quo Teuthones.) Huic ſub xiiij Aſſyriorum rege Mancaleo ſucceſsit Hercules Alemannus, à quo Alemanni creduntur. Tantū in Beroſo reperitur de his, quorum Imperium in Sarmatas, & Tuyſcones fuit. Continuauit Beroſus uſq; ad Aſcadem 18 Aſſyriorum regem, ſed nihil ampliùs de horum ſucceſ-

ſione

ſione meminit,qui uel Sarmatis, uel Teuthonibus imperauêre, ſeu leges dixêre. Beroſo ſuccesſit Manethon,qui nihil quoq; de his gentibus induxit,huius fortè ratio dabitur ita factum eſſe,quod ſub Hercule Alemanno,à quo Alemanni creduntur,iam populi in immenſum aucti creuêre, nec tum placuiſſe tot populos unius nutu ſubeſſe, atq; colla ſubmittere.Hinc in plures populos ſciſſos,& à ducibus nomina indita eſſe crediderim.Sicq; à Lechio Lechitas, à Zechio Zechos, ſeu Bohemo Bohemos, Alemanno Alemannos, Teuthone Teuthones appellatos. Adde quod ijſdem temporibus Deus optimus maximus(qui rerum neceſsitatibus, quæ ad orbis uniuerſi pertinent, opulentiâ nunquam defuit)ingenijs,moribus,potētia,uiribusq; humanū genus auxit, atq; tunc orbis uniuerſus fortè in tres famoſas diuiſus eſt partes, Aſiam,Europam, Aphricamq;, quanquā antehàc factum id conſtat. Nihilominùs tamen Europa ſicut cæteræ orbis partes, & ipſa in plura regna ſciſſa creditur,& hac ratione Sarmatæ,Teuthonesq; diuiſi populi diuiſos habuêre principes atq; reges.Præterea,& in ſeipſa Sarmatia diuiſa in plures populos ſciſſa fuit,de quibus ſuprà facta eſt mentio,nec operæpreciū erit ea repetere, quæ iam abſolui,& apud auctores, quos adduxi, fuſiùs continentur. Cæterùm egregia,& memorabilia facta,his quoq; gentibus nunquā defuêre tam Sarmatis,quàm Teuthonibus.Sed hæc fortunę iniuria deflenda citiùs,quàm reparanda,quod his gentibus,quorū clara uirtus in armis ſemper fuit,quibusq; facere,quàm dicere,aut ſcribere honeſtius erat, perpetuæ laudes in occulto fuêre.De ſitu,& origine,& principibus gētis hucuſq;,quibus cognoſcitur antiquitate nulli regnorum cedere.

Apparet etiam originis iure Sarmatas, & Teuthones germanitate coniunctos unius olim fuiſſe Imperij,atq; pro temporum ac principū conditione à ſe prouincias denominatas eſſe,hinc fortè Vandalos, Vindos, Sueuos,Lechitas, Zechios, Alemannos,Teuthones, uocatos,omnes tamen uno ortos initiò conſtat. Atq; ideò naturali quodam inſtinctu Germani ultrò ad Polonos ſuæ originis ſolùm uenêre, ſua etiam ſponte illorum paruêre imperio. Quod uerò lingua fuerit in his gentibus diſcreta nemo miretur: hodie enim in pleriſq; locis Germanica eſt lingua, ubi quondā Italica ultra Danubium,uel Gallica ultra Rhenum fuit,eoq; uentum eſt,ut plerunq; priſcis populis,& eorum linguis ſint infeſtiſsimi,id quod nulla magis ratione credendum, quàm quod Teuthones priſcis colonis pulſis ſuas poſuêre ſedes,hæc inter Teuthones,& Polonos ratio nunquam fuit,qui non alternis pulſi,ſed fœcunda natura progeniti,in tot aucti creuêre populos,hinc ab initio ſemper Germanos hoc regnum ſummis honoribus extulit. Si quod bellum gerendū fuit,totum pro Imperij dignitate,aut dominandi libidine,aut etiam pro acceptis iniurijs, & non pro linguarum excidio factum eſt, ita ſemper Poloniæ reges in ſuis regnis Polonis atq; Germanis imperauerunt. Hacq; pace,his ſtudijs,& his deniq; artibus imperium eorum creuit atq; auctum eſt:at malignus ille omnium malorum ſator hanc pacem auertere aggreſſus, ut multa & uaria, ita magna & periculoſiſsima ſeminat diſsidia. Quæ ſi non in regni iacturam inclinarent, ſilentio tranſmittenda forent. Verùm quum omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur, humani generis redemptore teſtante, neceſſe erit initijs obſtare,ne parua mala magnas ferant calamitates, interim tantò faciliùs ferenda, quantò à leuioribus res tentatur,ut enim peſsimus quiſq; inops uirtutum, & apud ſuos gloria carens,uoluntate,non ratione ducitur, ita aliorum periculo clarus fieri cupit: hinc inſtabile uulgus (bonus tamen nullus) factiones quærit, non quod regni decorem, patrias ſedes extollere, aut certè laudem quærant, ſed ut inuidiæ conceptam ſitim, cum ſuoipſius malo,& periculo explerent.Hæc quoq; tantò fœliciora atque tutiora erunt,quò feruentiùs, ſæueriusq; princeps, & ſenatus omnis in has factiones iam pridem animaduerterunt:omnes enim malę factiones orbis terrarum malos ſemper habuêre authores, bonusq; nullus unquam his acquieuit.

Sarmatæ, & Teuthones iuncti olim.

Hactenus de imminentibus malis ſatis dictum cenſeo.Res geſtæ domi,foriſq; pace, uel bello à gentis primordio ad Lechi tempora, uel uleriùs ad Chriſtianæ fidei ſuſceptionem nō ſatis conſtant,neq; enim apud maiores ſcribendi munus, uel poſteris famā ſuam immortalem reddere ſtudium fuit, hinc euenit, quod nullarum, uel paucarum urbium initia, uel conditores habeantur, quo tempore etiam in regno dignitates, diſtrictus, prouincię diuiſę ſint, ęquè neſcitur.Eas urbes,quas Ptolomęus ponit noſtris incognitas certum eſt,modernas etiā ueteribus non omninò pares eſſe apparet,ideoq; utraſq; annumerare neglexi,cū in ipſis tabulis antiquis, & modernis contineantur,idq; quodā maioribus noſtris poſteris non eſt relictum è propria ſententia addere nō placuit. Neq; de his principibus,quorū in Domini Miechouien. Chronica fit mētio,tempus perdā,ea paucis abſoluens,donec in ea tempora ueniā, quibus maiorum quædā geſta egregia ſcripturus ſum,quę foris bello acta,atq; parta ſunt.Iam me ad primęuos Polonię duces conuertam,

qui partiti iam regnum dominandi uim atq; poteſtatem ſunt adepti. Hos tamen quià Dominus Miechouien. ſatis deſcripſit, paruo negocio expediam.

Lechius.

A' LECHIO igitur primo Polonorum principe, cùm ſingulare adhuc regnum obtinerent, Dominus Miechouien. exorditur: is mox in Sarmatiæ ſimul, & Germaniæ parte imperauit. Sedes ſuas Gneznam, Ptolemæo Limiſſaleum dictum, poſuit: Gentem pace pluſquam armis ſibi cōciliauit: agriculturam coluit: populis urbes, & loca aſsignauit. Imperij illius neq; principium, neq; finis certò habetur. Ab hoc Lecho, quondam Lechitæ gens appellabatur, apud quaſdam nationes in hanc ætatem uocabulo manente.

Lechitæ.

Eo mortuo traduntur (opinione potiùs, quàm certa ſcientia) filij ſibi in regno ſucceſsiſſe, patrio, auitoq; nomine Lechos quoq; appellatos. De qua re nullæ reperiuntur certæ traditiones.

Ruſs.

Sunt qui Lechi fratrem Ruſs, Ruſsios ſeu Ruthenos, uel Roxolanos fundaſſe, à ſuoq; nomine uocaſſe dicant. Lechio, filioq; & nepotibus ſucceſsêre iudices, ſeu principes

XII Palatini.

Palatini duodecim, qui apud Sarmatas, Germanosq; leges dixêre. Quantū enim ultra Viſtulam amnem Polonis, ſeu Sarmatis ſemper paruit, tantùm in Germania Imperiū retinuêre. Nec paruum ſanè hoc quondā fuiſſe conſtat, quum & Buckouietz (quod Lubeck uocant) & Maydburgium: omnes deniq; Vendi, & tota Marchia, Sileſia, Luſatia, & Meckelburgen. ducatus cū reliquis apud Miechouien. annumeratis regni fines fuerint, quæ partim antiquitùs belli, partim dotalicij iure in Teuthonū manus, & ditionē abiêre.

Regni fines ueteres.

Præterea quædam nouiſsimis temporibus ad Bohemos, & Hungaros defecêre, ita Sarmatum in Germania Imperium diminutum eſt, quod uerò ad hæc tempora Sarmatæ ultra Viſtulam amnem tenent, Germaniæ quidem magnæ aſcribitur, ſed Polonorum paret Imperio. His itaq; legibus atq; ducibus domi, foriſq; pace, uel bello res omnes regebantur, donec apud hos (ſicuti Romanæ Reip. initio per decemuiros euenit) dominandi poteſtas in licentiam atq; libidinem uerſa eſt, hinc populus, qui dulcem libertatem ſectabatur, ad unius Imperium animum conuertit, hominem ad omne periculum inuictum Cracum nomine ducem præfecit, & regem conſtituit. Nam hoc nomine ſicuti omnium gentium initio mos erat, ita & apud Sarmatas, Polonosq; Imperij primùm fuit. In his ſi cui ludere uidear æquo fero animo, is modò naturæ ordinem omnibus gentibus eandem dediſſe legem, eaq; Polonis licuiſſe, quæ toto orbe communia fuêre, meminerit.

Cracouia condita.

CRACVS annis fermè quadringentis ante Chriſtum fuiſſe perhibetur, qui ſumptis regni faſcibus breui domi rebus compoſitis, foris quoq; hoſtiū uim prohibuit, Gallos regna ſua impetentes uicit, Cracouiam de ſuo nomine regiam perpetuam ſedem fundauit: aucta famæ gloria apud Bohemos imperauit. Hunc Aeneas Syluius ſecundo loco apud Bohemos imperaſſe memorat: hiſq; traditionibus apparet. Ex Polonis Bohemorum quoq; eſſe principium, quorum iam altum initium ſuprà citaui, oſtenditq; hoc & naturæ ratio, & populorum olim germana conſuetudo.

Craci liberi.

Cracus uerò fœlicibus annis conſumptus ſuprema ætate mortuus, Cracum, Lechnumq; filios, & Vandam filiam reliquit. Sunt qui Cracum Romanum dixêre, ideoq; molem ſuper humatum corpus extructam,

Crac. tumulus

Romuli ſepulchri (niſi quod è terra eſt) ſimilem, monticulus in noſtram ætatem apparet, mons diui Benedicti appellatus, propter ſacellum illi hoc in loco ſacrum. Verùm Polonorum uetuſtates hanc refellunt opinionem, eò quòd Cracus humili loco ad regni faſtigium ſit aſſumptus.

CRACO iure ordinis, & gentis aſſenſu, Cracus iunior (niſi iniquè præuentus à fratre, necatusq; fuiſſet) ſuccedere debuit, at Lechus regni cupiditate uictus fratrē interemit,

Lechus fratricida.

idq; à fera actum commentus. A' populo ipſe ultrò in imperium adſcitus, pauloq; pòſt prodito facinore omnibus exoſus, regno pulſus eſt, cæterùm contabuiſſe, & regni, uitęq; ſimul triſtem ac meritis dignum finem habuiſſe, apud nonnullos legitur.

Vanda.

VANDA Craci filia forma, & uirtutibus clara, uirilem animum induens, regni habenas ſuſcipere non dubitauit. Hæc apud Polonos quarto loco regnauit, pace domi, belloq; foris inſignis. Traditur literis à Ritthogaro, ſeu (ut alij uolunt) Lothogaro Teuthonum principe ob formam, pulchritudinemq; in matrimonium petitam, belloq; ob eam rem temperatam eſſe, quod quum fœliciter geſsiſſet, hoſteſq; prohibuiſſet, pudicitiam ſuam dijs (in Viſtulæ amnem præcipiti caſu ſe mergendo) pro inſigni uictoria libaſſe, mille paſsibus infra Craco. exanime corpus repertum, terræ datum, parentiſq; exemplo moles terrę impoſita fertur, hodie circa Mogilam, cœnobium diui Bernhardi inſtitutum profeſſum apparet. Hinc Viſtulæ amnem diuæ Reginæ præcipitatione gens ex eius contactu ſacrum putauit, ex ſuoq; nomine Vandalum appellauit:

Vandali unde.

hinc Vandalos oriundos uetuſtas Polonorum habet, eouſq; hoc nomine uocatos colonos, donec dimiſsis ſedibus in Gallias, Hiſpaniaſq; migrarunt, de quo mihi infrà dicetur. Vanda iam quaſi ad Deos relata, Craci familia, & Imperium ceſſauit.

EXTIN-

Alterum xij. uirorũ imperiũ.

EXTINCTA igitur CRACI familia eo tempore Polonis (ſicuti omnibus ferme gentibus eſſe ſolet) nouarum rerum ſtudium fuit, atque ideò ad duodecim uiros futurum certè malum denuò animum uerterunt. Centum fermè annis ſub horũ ſecundo imperio uixiſſe traduntur. Sed cùm nihil æquè moleſtum ſit, quàm in Imperio habere ſociũ, hinc factum creditur, ut uniuſcuiuſq; libido creſceret, Regnumq; tot haberet inuaſores, quot pari iure id impetere potuêre: hinc factiones creuiſſe, hinc diuina, humanaq; uiolata eſſe creduntur, dumq; regnum ciuilibus diſsidijs laceſsitur, ultrò ſe hoſtilibus quoq; manibus exponit. Ea ætate regnum Poloniæ miſerabile uiſum eſt, dum multi, qui illius cuperent imperium, qui defenderent, nulli fuêre. Populus tandem & magiſtratus periculis ſuis prudentes ad regium decus conuerſi, hominũ militia famoſum, ingenioq; aſtutũ, Premislaum nomine accerſerunt, atq; totius rei ſummam illi cõmittunt. Hîc probê mihi Poloni à fratrum ſuorum moribus non uidentur aberraſſe. Cornelius enim Tacitus de Germanorũ moribus habet, gentis fuiſſe ſemper uſum Regem ex nobilitate, ducẽ ex uirtute ſumere. Hos dum proſperè Poloni mores ſequuntur, unius hominis ingenio graſſantes Marcomannos ad extremum uicêre, illisq; ultrò bellum intulêre, quorum paulò ante uim uniuerſi prohibere nõ potuerunt. His fœliciter geſtis Poloni Premislaum non inuiti in Regem ſuſceperunt, huicq; Leskonis nomen indidêre.

Premislaus.

Premislaus, idemq; Lesko primus.

LESKO igitur primus, uir ingenio, armisq; potens, uirtutibus clarus, his initijs in ducem præfectus, quibus nobilitas ſibi (qua iuſto iure in Regem aſſumptus eſt) acceſsit. Regnauit apud Polonos quinto loco. Fama erat, hunc Magni Alexandri exercitum deleuiſſe: at quia uerè Polonorum uetuſtates hoc non habent, & ab omnibus Alexandri hiſtoriam ſcribentibus alienum eſt, illud pro fabula hucuſq; celebratum crediderim.

Lesko II.

LESKONE mortuo, ſucceſsit Lesko ſecundus non hęreditatis neq; electionis iure, ſed ioco regnum cõſecutus, idq; equorum curſu factum aſſeritur, ſiquidẽ alter Leſchzek deceptione uſus oxigonibus terræ fixis currentium equos læſerat, ſolusq; nota uia ad poſitam columnam illæſus primus omnium peruenerat, & rex ſalutatus indubiè fuiſſet, niſi comperto dolo interim Lesko pedes prior ante alios columnam amplexatus eſſet, fraudis author morti traditus: Lesko pedibus ſuis auxiliatus in regium decus euectus eſt, regnauitq; ſexto loco, humili genere natus, ſui initij, originisq; ſemper memor. Sunt qui hunc à Caroli magni Romanorum Imperatoris filio bello cęſum ſcribãt, id nullo modo eſſe poterit. Nam etſi Carolus magnus bellum intulerit, id tamen ſupra ſeptingentos uiginti annos eſſe non poteſt. Quum uerò Lesko ſecundus ignota quaſi ætate, & fermè tamen circa natiuitatem Chriſti regnârit, ſeipſam hęc aſſertio excludit.

Lesko III.

HVIC ſucceſsit unicus filius LESKO III. regnauit is ſeptimo loco apud Polonos, uir heroicis uirtutibus clarus, Reip. domi pace præfuit, foris Pannonibus cõtra Gręcos, Italosq; auxiliarias copias miſit. Genuit legitimum filium unũ Pompilium: ex concubinis uerò naturales uiginti, qui his nominibus appellati ſunt, Boleslaus, Kazimirus, Vuladislaus, Vuradislaus, Otto, Baruinus, Przibislaus, Premislaus, Iaxa, Semianus, Semonitus, Semomislaus, Bogdalus, Spitzigutus, Spitzmerus, Sbigneus, Sobeslaus, Viſsimirus, Czeſsimirus, & Vislaus. Mortuus uerò Monarchiam Pompilio, cæteris reliquas prouincias, aſsignauit, prima omnium regni, ut periculoſa, ita deteſtabilis iactura, huius rei ſeriem apud D. Miechouien. lib. 1. cap. 9. lector inueniet.

Filij Leskonis.

Pompilius primus.

POMPILIVS igitur primus à uulgo Popyel nominatus regni habenis (abſumpto) patre ſuſceptis, nihil poſteris memorabile unquã geſsit, regnauit octauo loco apud Polonos, uita excedens Pompilium unicum filium ætate puerum reliquit.

Pompilius ſecundus.

ASSVMPTVS igitur POMPILIVS II. in regẽ nono loco regnauit. Apud hũc Imperij faſces, & maieſtas cæterùm negocia reip. domi, forisq; apud Patruos remanſerũt, donec pauliſper adultus coniugem regni ſociam aſciuit, cuius pernicioſis aſſentiens perſuaſionibus uiginti patruos ueneno homo peſsimus extinxit, paulò poſt ſceleris mulctã cum coniuge, & liberis exoluens à muribus uoratus perhibetur, horrenda pœna compenſatum: in Pompilio itaq; ſecundo regia ſtirps finem accepit.

Piaſtus.

POMPILIO uerò morte uitæ moribus digna conſumpto. Poloni Piaſtũ obſcurę ſortis hominem, ætate maturũ regem præfecerunt, idq; miraculo paulò pôſt, quã diui Ioannes, & Paulus Romani martyrij palmam meruerunt, factũ adſtruitur, hoc in loco temporũ ratio in mentẽ ſubit, de qua nonnihil inferre, tandemq; ſub iudice litẽ relinquere ſtatui. Suprà enim Craci temporum memini, eaq; fermè annis quadringẽtis ante natiuitatẽ Chriſti Ieſu fuiſſe (cæteros ſequens) aſſerui, ab ea ętate in Piaſti tempora anni nihil minùs, quàm ſeptingẽti, ſexaginta tres colliguntur. Sub Iuliano nanq;, qui anno ab orbe redempto 363 imperauit: hi martyres paſsi, anteà miraculum hoc uix feciſſe creduntur. Adde ſi multò pôſt contigerit, quã paſsi ad ſuperos relati fuerunt, uti paulò infrà mihi dicendum

Temporum ratio.

erit. A Craci uerò temporibus eo excluſo ad Pyaſti tempora, ſi reges annumerentur, non niſi ſeptem fuiſſe, colliguntur. Ex his annis centum fermè in duodecim uiros diſtribuuntur anni, reliquos in ſeptem Reges numerare neceſſum eſt, atq; ita nonnihil erroris in hiſtoria comperitur, ſed tantò plus illud erit, quantò ſeriùs Pyaſti in regnum aſſumptio perhibetur, iamq; ad iudicem hæc referre lubet. Nunc uerò paulò ſuprà Pyaſti ætatem Sarmatum, Polonorumq; geſta mihi ſcribenda uidentur, quæ apud exteros ſcriptores memoriæ prodita ſunt: maiorum uerò Sarmatarum incuria literis non mandata. Cùm autem hic labor à me hac ſola ratione ſuſceptus ſit, ut ea Polonicis hiſtorijs adſcriberẽ, quæ ab alijs intermiſſa (maximè tamen ad rem pertinere uiderentur.) operępreciũ erit hîc Gothorum (de quibus pleriſq; in locis dicendum erit) initia perſtringere. Altiùs fortè hoc erat ſumendum, ſed dum in Polonorum hiſtorijs huc uſq;, neq; à mundi exordio, neq; orbe redempto anni adnumerantur, locus dubius ſumendus omninò erat, eamq; rationem ab æmulorum morſibus me eripere putaui.

De Gothorum origine obiter.

Scãdia inſula.

Gothi uerò aliquibus ex Scythia Europæa oriundi creduntur, alij altiùs eorum firmunt initia, ut Aſiaticis, quàm Europæis malint originis ſolùm adſcribere. Non deſunt item, & illi magnam ſcriptorum manum etiam ex ipſis Gothis ortos, citantes, qui gentẽ hanc ex Scandiâ inſula, alijs Scanzia, alijs Scandanauia, ſeu Scandauia appellata ortam autument, idq; multis aſtruere uidentur argumentis. Hos Abbas Vrſpergenſis ſequutus in hiſtoria Gothorum multis uerbis eundem genti ortum eſſe demonſtrare nititur, adducitq; quibus principibus inde colluuies illa egreſſa, in Sarmatico ſolo conſederit, licet Sarmaticum nomen nuſquam ſcribat, ea tamen recitat loca, quæ Sarmatiæ finibus intercluduntur. Sed hinc quaſi è ſeminario quodam nationum, ſeu gentium officina uarias gentes egreſſas aſſerit Danos, Dacos, Herulos, Rugos, Turcilingos, Vandalos, Vuilinos, qui & Longobardi, & poſtea Burgundiones ſecundũ eum dicti, multasq; barbaras nationes. Ex eiſdem etiam Gothos, qui & Getæ dicuntur, cum rege Berich egreſſos adſcribit, tandemq; tot gentiũ, populorumq; initia leui negotio deridet, tribus nauibus aduectos barbaros docet, unamq; in Viſtulę inſula remoratam Gepidarum gentem conſtituiſſe affirmat: hoc homo agens Scytharum, Sarmatarum, Vandalorum, Hunnorum, Amazonum, Gothorum, & neſcio quarum nõ gentium origines ex Scanzia inſula, quaſi ſeruatrice humani generis archa ſumant, frugiferam inſulam ſua ſponte homines procreantem, at iam multi docti huic ſententiæ accedunt, maximè Danorũ pleriq;, qui omnia Gothorum in orbe terrarum bella ex ſe geſta gloriantur. Præterea dum Vripergenſis hęc ſtudioſiùs exequitur paulò infrà. Per eoſq; etiam Vandalos expugnatos, & ſuis uictorijs applicatos, quos paulò antè inde egreſſos aſſeruit, adſcripſit. Hæc in ſuis Chronicis clariùs lector inueniet. Ego uerò uirum optimum, utpotè alios ſecutum, nulla omninò culpa maculare uolo, omniumq; opiniones ad iudices referre placet, uerùm in eius & eorũ, quos ſequutus eſt ſententiam accedere non lubet, neq; tamen inficias eo gentem ex Scandia inſula tribus nauibus aduectam, rigidum horreſcens cœlum, ſed harum ſedium non primos cultores, neq; habitatores expulſos crediderim, potiùs Sarmatię uaſtis inſediſſe campis, ibiq; ſpontè primo ſine bello multiplicatos creuiſſe, hinc poſtquam coaluerunt ſedes mutantes Scythis, Aſiaticis, Europæiſq; & uarijs gentibus bella intuliſſe, nõ tamen eam paucam manum adeò breui auctam, niſi uicinarum nationum, & gentium commixtione, qui illos hoſpitio ſuſceperunt, ita pro temporum uarietate, & ſedes, & nomina accepiſſe, Getas, Gothos, Dacoſq; appellatos eſſe, id tamen non primis initijs factum conſtabit, ſed regnis ubiq; creſcentibus, à Latiniſq;, Græciſq;, qui harum gentium, uel inuiti arma ſenſerunt, pro uoto nomina indita credendum, ſed etiam hac ratione, ſicut cæteros populos à regibus, ducibus, uel trophæis, & deuictis populis appellatos credere quis poterit. Vndecumq; autem orta gens illa fuerit, parùm adferre refert, quum ſub cœlo gens nulla ſit, quæ Gothorum geſtis iuſtius gloriari queat, quã hi populi, qui in Sarmatico ſolo conſtituti ſunt, ubi Githones ad Venedicum ſinum, Getę, & Daci ad meridionalem plagam, Gothi aduſq; paludes Meotides, & in his locis, quibus hodie Tartari inſident habitaſſe memoriæ traduntur. Nunc uerò, quia omnium ſcriptorum literis (quibus ulla fides eſt) teſtatur.

Vrſpergenſis lapſus.

Gothos in Sarmatiæ ſolo ſupra omnium Romanarum rerum ſcriptorum ætates conſediſſe, nihil ad me pertinere uidebitur, ſi quis huius gentis originem in ipſam archam, & Euæ uſq; uterum referet, quod & ego de meis maioribus adferre poſſum, qui ad Adam uſq; homines, & non lapides fuere. Satis ad meum erit inſtitutũ, Gothos Sarmatię Europeæ fuiſſe populos, atq; ex his ſedibus in omnes contra Romanum imperium expeditiones excurriſſe. Quibus uerò ab initio militauerint ducibus, omitto, reperitur hoc apud ſcriptores rerum Gothicarum: hinc ego ſumpturus ſum initium, quando iam cum Romano im-

no Imperio primùm manus conſeruêre, licet etiam antè in externas nationes multa geſſiſſe bella perhibeantur, ſeriùs etiam eorum ciuilia in Sarmatia cū Roxolanis bella in Polonorum uetuſtatibus adducuntur, id hac ratione contigit, quod priſcorum facta ſcriptorum inopia ſunt abolita.

Gothi idem & Polouutzy.

Gothi igitur Sarmatiæ populi in campis à tergo Ruſsiæ multis ætatibus conſederunt Polouutzy barbaro uocabulo ſunt appellati. Cuius ego uocabuli uim, ſeu rationē (niſi camporum ſeu planiciei uenatores fuero interpretatus) penitùs ignoro, ludere nonnullis uidebor, ſed quum ſint priſcę uetuſtatis ſcriptores, qui Gothos, Getas, Dacos, Vandalosq́; unam dicant gentem, atq; ſemper Sarmatas appellatos, nonniſi nominibus inter ſe diſcretos, cæterùm in omnibus conuenire. Satis conſtat, quod idem Gothi non ex ſeipſis, ſed mixti cum his populis in omnes excurſiones tantam hominum multitudinem coëgerunt, cæterûm imperio, ſeu fama apud eos manente, hoc infrà de Vandalis quoq; dicendum ueniet.

Rerum Gothicarū ſcriptores.

Qui Gothicas res ſcripſerunt multos fuiſſe conſtat, inprimis Procopius Cęſarienſis Græcus Gothica, Vandalorumq́; bella literis mandauit. Erat enim ipſe in Beliſarij caſtris medicus dum illi cum his gentibus in Aphrica prouincia belli data eſt. Paulus Oroſius, Guido deinde Rauennas, Blondus homo doctus, Leonhardus Aretinus, Abbas Vrſpergenſis, ſed ex ipſis Gothis oriundus Ablauius (quem ego fateor me non legiſſe) alij etiam multi ex modernioribus Gothicas res longis ſermonibus proſequuti, Marcus Antonius Sabellicus Liuianæ elegantiæ imitator. Volaterranus homo omni ſęculo dignus, Bergomenſis, & Nauclerus homo in hiſtoria multæ fidei, apud quos facilè lector deſyderium ſuum explebit. Ego uerò obiter nonnihil earum rerum, quaſi libare uolui, eò quòd ad Sarmaticas res permaximè pertinere mihi uiderentur.

Rex Gothorū & Sarmatarū, nonnullæ. Auguſti tempora.

Gothi itaq; Auguſti temporibus res Romanas inuadere non dubitarunt, à Lucullo ex Myſia pulſi traduntur. Miſerunt deinde ad Auguſtum in Hiſpanijs agentem legatos pacem petitum, hanc facilè obtinuerunt, eò quòd eorum eruptiones Reip. magna incommoda adferrent, paceq́; data Iſtri limites tranſcendere ſunt uetiti. Violatis deinde paulò pòſt finibus Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces Oppius Sabinus, & Cornelius Fuſcus ulciſcendā miſsi, ambo unus poſt alium cum exercitu, & legionibus ab illis cæſi ſunt. Hæc Suetonius in Domiciani uita paucis uerbis infert, dicens de Gothis, Dacisq; poſt uaria prælia duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modo Capitòlino Ioui retulit. Hæc Sueto. Antonius Sabellicus uir multæ eloquentiæ altiùs hæc reſumens, quum Domiciani tempora percenſet, aſſerit. Sunt & Sarmatæ bello petiti ob legionem unam cum legato ab his ſubita defectione cæſam, de his Capitolino Ioui laurea relata eſt. Hæc Sabellicus commemorat, quaſi diu antea Sarmatæ Romanis preſsi armis, ab eorum fide cæſa legione defecerint. Hanc lectionem ſi ſaluare oportebit, conſtabit omninò Gothos Sarmatiæ fuiſſe populos, quum interim non legatur, aliud Sarmatis cum Romanis belli fuiſſe negocium. Sed Oroſius homo eruditione, & fide clarus huius rei lib. 7. cap. 7. mentionem faciens, hæc uerba de Domiciano adſcripſit: Bellum aduerſùs Germanos, & Dacos geſsit pari reip. pernicie, quū & in urbe ipſe ſenatum, populumq́; laniaret, & foris malè circumactum exercitū aſsidua hoſtes cęde cōficeret. Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorū regis cum Fuſco duce prælia, quantæq; Romanorum clades longo textu euoluerem, niſi Cornelius Tacitus, qui hanc hiſtoriam diligentiſsimè contexuit de reticendo interfectorum numero, & Saluſtium Criſpum, & alios authores quamplurimos ſanxiſſe dixiſſet, & infrà. Domitianus tamen prauiſsima elatus iactantia ſub nomine ſuperatorum hoſtium de extinctis legionibus triumphauit. Hæc Oroſius, quibus apparet, quantam Romano nomini gloriam expugnati Sarmatæ tribuerint. Hæc circa humanæ ſalutis annum 82 contigêre: Traiano deinde principe Romanis finibus pulſi, in propriasq́; ſedes coacti traduntur, nonaginta fermè annis poſt Antonius Caracalla ad Parthos ducturus exercitum, dum ſuſpicione hos parùm quietos cenſeret aliquot prælijs uiciſſe ſcribitur. Antonius item Verus Oroſio lib. 7. cap. 9. teſtante cum his gentibus bellum geſsiſſe hiſce uerbis perhibetur. Nam cùm inſurrexiſſent gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt, Marcomanni Qualij (ſecundùm alios Squadi) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & omnis penè Germania, & in Qualorum, uſq; fines progreſſus exercitus, circumuentusq́; ab hoſtibus propter aquarū penuriam potiùs ſitis, quàm hoſtium periculum ſuſtineret. Ad inuocationem nominis Chriſti (quā ſubitò magnæ fidei conſtantia quidē milites effuſi in preces palā fecerant) tanta uis pluuiæ effuſa eſt, ut Romanos quidē largiſsimè, ac ſine iniuria refecerit. Barbaros autem crebris fulminū ictibus perterritos, præſertim cū plurimi eorum occiderentur, in fugam coëgerit, quorū terga Romani uſq; ad internicionem cædentes glorioſiſsimā uictoriam,

Traiani. Antonij Caracallæ. Antonij Veri. Legio Chriſtiana Ceraunobolos.

& omnibus penè antiquorum titulis præferendam, rudi, paruoq; militum numero, ſed potentiſsimo Chriſti auxilio reportarunt, hactenus Oroſius, atq; hic Sarmatę, & Germani nonnihil ſocietatis habuiſſe cognoſcuntur, dum non tam Romanis fugati armis, quã diuina manu uictu traduntur, quod equidem mirari non opportet: diuinæ etenim Maieſtatis uis, & imperiũ nulla unquã arte, induſtria, uel potẽtia ab humana imbecillitate euitari potuit, quod enim ſemel adeò conſtitutũ eſt, illud ut ineuitabile omni æuo implebitur.

Gordiani. Gordiani poſthàc temporibus Gothi bello petiti atq; leuibus prælijs repreſsi ſunt.

Philippi. Quies deinde ad Philippi tempora (qui primus Chriſtianorum Romæ rerum potitus perhibetur) Gothis fuit. Pleriq; ferociſsimarum gentium Gothorum ductu (nam nõ Gothi ſoli, ſed Daci, & reliqui Sarmatarum populi in hanc, aliasq; eruptiones Gothis acceſsêre) imperij finibus tranſcenſis, & inuaſis trecentis armatorum millibus Thraciam, *Decij.* Myſiamq; uarijs, multisq; cladibus afflixerunt. His à Philippo cum exercitu Decius obiectus, aliquot uictus prælijs, infecto bello reuerſus eſt. *Galli, & Voluſiani.* Philippo paulò pòſt cum filio, Decij fraude extincto dolo ipſe Imperator factus, eos motus reliquit intactos. Hæc ſub annis ab orbe redempto 253 contigêre. *Valeriani.* Decio ſublato Gallus cum Voluſiano Remp. *Galieni.* tutandã ſuſcepit, fœdus eorum ætate cum Gothis renouatũ, & hinc ad Valerianam Perſicam captiuitatẽ in pace ceſſatum eſt. Dum itaq; Romana Reſpub. poſt eam infœlicẽ Valerianam captiuitatẽ Galieni deſidia, & ignauia à triginta tyrannis inuaſa multis incommodis afficeretur, ſimul multarum ferociſsimarum gentium animi in Imperij fines inuehuntur. Germani penetratis alpibus Italiam Rauennam uſq; uaſtarunt, Alemanni Gallias igne, ferroq; uexarunt. Sarmatæ ruptis Pannoniæ finibus eam prouinciam populati ſunt. Tum Gothi cum alijs ferociſsimis Sarmatarum populis Aſiam inuaſerunt, claſſe Bithyniam uaſtauerunt, Nicomediam prope modum extinxerunt. Macedoniam quoq; armis tentauerunt, pari calamitate Thracia affecta. Dum uerò in Achaiam progrediuntur, à Macharino prælio uicti feruntur. Alia harum gentium pars maxima, quæ (ut iam narratur) Aſiam inuaſerant, illud famoſum ab Amazonibus conditum Dianæ templum *Claudij.* direptum incendunt, pulcherrimaq; prouincia uaſtata, ultra uim ſuam extenſuri à Claudio penè ad internecionem cæſi ſunt, trecentis enim millibus uel cæſis, uel captis, duomillia nauium, aut merſæ, aut in poteſtatem redactæ ſunt. Atq; hæc circa annũ ab orbe redempto 270 ſic ſe habuerunt.

Aliquot deinde annis Gothis ſuo malo compulſi quieuerunt, donec reſumptis uiribus *Aureliani.* Romanis bella intulerunt, ab Aureliano, Canabo rege amiſſo, & quinq; millibus cęſis, ultra Danubium repreſsi, ex hac pugna quædam bellicoſæ fœminæ in triumpho actę à uulgo falſo Amazones creditæ ſunt, & hæc circa annum Salutis 275.

Triceſimo poſt hanc afflictionem anno, quum iterum Romanis finibus arma inferrent, *Conſtantini.* à Flauio Conſtantino innumeros quoq; uictos, literis traditum eſt, atq; hęc circa annum ſalutis 309. tum tot perculſi malis Romanum fœdus renouarunt: annis fermè ſeptuaginta inuiolata fide Rempubl. reliquerunt intactam.

Valentiniani. Valentiniani uerò temporibus Sarmatæ ruptis Romanis finibus in Pannoniam inuehuntur: hanc iniuriam Valentinianus circa annum Salutis 377. uindicaturus cum exercitu *Valentis, & Gratiani.* ad Brigionem oppidum ueniens ſubita ſanguinis effuſione relicta Sarmatis libera uaſtandi licentia mortuus eſt. Poſtquam uerò Valens Orientis imperium obtinuit, & Gratianus Romæ rerum potitus eſt.

Ea ætate fato res omnes Imperij inclinatæ, tunc ex Septentrione clades multò maxi- *Hunnorum eruptio.* ma Italiæ imminebat. Hunni namq; gens Scythica antea inacceſsis intercluſa montibus Gothos ſubitò adorta ſuis expulit ſedibus. At quã ambiguis ambulat fortuna paſsibus: res enim hinc humanas taxare liquet, nihil omni ſæculo ullo fortunæ applauſu tam altẽ euectum, uel etiam nouerca ſorte humili loco depreſſum, quin hîc meliora ſperare, illic ſpe excidere res tempora, fortunaq; ferant. Quod equidem hinc apparet, Gothi paulò antè ſupra quinq; ætates in hanc diem Romanis, atq; alijs gentibus formidabiles, mutata pauliſper fortuna, ceu ludibrium expoſiti, proprijs ſunt pulſi ſedibus, ſuas iam tueri nõ ualentes, qui alienas libidine bellorum ſæpius inuaſerant. Pulſi itaq;, his Sarmatis, qui nuper Pannoniam inuaſerant iuncti, Iſtrum tranſiuêre. Valens itaq; ad eos motus miſſus hos ſine fœdere ad fluminis ripam etiam non ademptis armis magno Imperij malo conſtituit, eosq; Arrianis dogmatibus, quibus ipſe deceptus periclitabatur, per huius ſectæ Epiſcopos edocuit. Sed quum aliquandiu Romanorum ducum auaritiam, & calamitatem ſuam ſimul, & famẽ ſuſtinuiſſent, increpati tandem Romanum præſidiũ adorti, ſimul cum ducibus Lupicino, & Maximo interfecerunt, excuſſoq; metu Myſiam, Thraciamq; armis ſubigunt, tributumq; imperãt, & iam his fœliciſsimis ſucceſsibus Gothorũ res auctæ atq; Romanis formidoloſæ eſſe cœperunt. Tum de Gothico motu nuncij Valentem

urgere

virgere cœperunt, & ipſe magno exercitu Antiochiam relinquens, in Thraciam tendit: Gothi uerò uenienti occurſum, & pugnam non detrectant. Prælio cum eo ferociter congreſsi Romano equitatu fuſo, legionibus circumſeptis, nudataſq; facili negotio ſoluerunt atq; fugarunt. Valens ſaucius uiuus in hoſtium manus ueniens, igni traditus eſt, iuſto Dei iudicio, ut qui alios à ueri luminis cognitione auertit, ipſe igne ultrò ſuccenſus erroris hoſtia oberretur, tetra, fœdaq; fuga reliquus exercitus diſperſus eſt. Gothi & hoc ſucceſſu in ſpem maioris fortunę arrecti Byzantium urbē obſidione cingunt, quę ſalubri conſilio defenſa eſt. Hęc ſub anno ſalutis humanæ 381 acciderūt Romanis mala, Valente à Gothis interfecto, Gratianus Imperator cū Valentiniano fratre rem Romanā tutandam ſuſcepit, fecit quoq; Gratianus Theodoſium ex Hiſpaniis accerſitum Imperij ſociū, Orientiſq; illi negotia commiſit. Is in Gothos profectus aliquibus eos prælijs afflixit. Ad hunc Athalaricus Gothorū rex (icto priùs neceſſariò magis, quàm Romanis optato fœdere) Byzantium acceſsit: à quo benignè acceptus Athalaricus, poſtquam magnificentiſſimū urbis ſplendorē miratus, morbū incidit, paulò pòſt uita acceſsit. Quem Theodoſius honorificentiſsimo apparatu in exequijs extulit: Gothi Theodoſij uirtutem mirati ſimul ac rege priuati in Romanam fidem acceſſerunt, ſtipendia Theodoſio facientes, hos pleręq; ferocißimæ atq; Romanæ alioqui fortunæ infeſtæ nationes ſequuti, Byzantium ad Theodoſium legatos, aut pacem petitum, aut fœdera innouatum miſerunt. Atq; hac fœderis lege ſub ſtipendio Gothi annis fermè uiginti & quinq; non modò res Romanas nō turbarunt, ſed & eorum auxilijs ampliarunt, donec Stiliconis perfidia (enecatis priùs à Gildone Theodoſij filijs) iniquo cōſilio reſpublica turbata eſt, atq; Gothi apud Byzantium ſtipendio, & commeatu priuati.

Valentis interitus.

Gratiani, & Valentiniani fratrū tēpora.

Athalaricus.

Anno 407 Salutis humanæ, Honorij, & Archadij octauo, Gothi noua re moti, Thraciam penetrantes Pannoniam inuadunt, Alaricum uirum fortem Regem conſtituunt, cui paulò pòſt Radagaſus cum ducētis millibus partim Gothorum reliquijs ad Danubij ripas relictis, iunctis ſimul Dacis atq; Sarmatis adiūctus eſt. Hij mox Thracia, Pannonia, Illyricoq;, & ea Italiæ parte contermina uaſtatis igne, ferro, & teterrima cæde omnia, necq; ſexus, neq; ætatis habentes rationem diripiunt. Ingens deinde multitudo cōmeatus inopia preſſa bipartito exercitus ductu ſciſſa eſt. Rhadagaſus Apœninum tranſiens paulò pòſt Vldino & Saru ducibus, qui Hunnorum, Gothorumq; ingenti ui adiuti, qui fortè cū Theodoſio in Gallia militarant, in anguſtias deiectus, interceptis undiq; commeatibus fame confectus poſt res amiſſas paucis comitantibus fugam inijt, & in ipſa cęſus eſt. Alaricus apud Rauennam, multò poſtquam Rhadagaſus interfectus, & ipſe à Stilicone con filio magis, quàm uiribus prælio uictus eſt. Verùm Stilico partam penè uictoriam, alio uertit, ex uſu ratus, ſi barbaris manentibus ipſe ultrò imperij maieſtatem ſibi uendicare poſſet, Alaricus hæc ſentiens. Honorio per legatos nunciat, atq; eam Galliæ partem poſtulauit, cui Vandali, Sueui, Alaniq; iamdudū imminerent. Honorius annuit, atq; Stilico ni, ut Gothos pacificos in Galliam dimittat, imperauit: dum autē ille pareret, fœduſq; inieciſſet, nihilominùs in abeuntes Saulem Hebręorū ducem cum ualida Iudęorum manū immiſit, qui opportunitatē nactus primo motu fœdam ſtragē in Gothos fecit. Verū dies illa Chriſtianis (quibus Gothi nuper ex fide acceſſerant, atq; feruentiſsimi eius religionis cultores erāt) ſacra erat, quare Gothi metu religionis perculſi aliquandiu Iudęorū ferrum ſuſtinuerunt, donec Regis iuſſu arma rapta, atq; impetu facto Hebręi diſiecti, cęſi & fugati ſunt. Sed & paulò pòſt Honorio imperante Stilico cū Eucherio filio cęditur. Quo fortiſsimo duce ſublato Italiam populati. Romam urbem, orbis caput obſidione cingunt, eam aliquādiu fame, ferroq; uexarunt, donec utrumq; malū extremam calamitatē adigeret, armiſq; atq; inedia confecta Roma domina gentium, à qua omnia olim capta, à Gothis ipſa capitur.

Honorij, et Archadij res cum Gothis geſtæ. Alaricus.

Rhadagaſus uictus.

Alarici cædes.

Stiliconis rebellio.

Vrbs Rom. capta.

Anno humanæ ſalutis 412. ab urbe uerò cōdita per Romulū condita 1164 à ſacrorum direptione Halarici regis iuſſu temperatū, in reliquā urbem triduò ſęuitū eſt. Gothi triduò quum urbe potiti ſunt, inde in Campaniam, Lucaniā, Brutioſq; digreſsi eas regiones populati ſunt. Halaricoq; rege mortuo Ataulphum ſubſtituerunt, ſub cuius Imperio paulò pòſt Barbari regreſsi urbem denuò, miſerè etiam Rege eorum inuito diripuērē, tamen ab incendio ceſſatum eſt. Placida Honorij ſorore (quam Ataulphus poſt urbem direptam matrimonio ſibi iunxerat) id efficiente, atq; ita de Gothorum in Italiam eruptione, & Romanæ urbis direptione ſe res habuēre.

Ataulphus. Placida.

HACTENVS de Gothorum origine, externarumq; gentium inuaſione ſcribere placuit, eò quòd ad Sarmaticas res maximè pertineāt, quę apud exteras nationes proles atq; ſemen eorum fecerint: quando uerò hucuſq; uentū eſt, quod Roma orbis caput Gothorum metu, fame, uel ferro adacta, ut barbarorum ferret iugum, ſignificatum ſit, atq; hi

demum

demùm relicta urbe alias quoq; nationes populati ſunt, longa deniq; ætate parentibus aut cæſis, aut naturæ lege ſublatis, proles iam nihil, niſi Gothicum nomen ſeruauerit, cæterùm in Italicos, Hiſpanicos, uel Aphricanos mores abierit, non uidetur ex uſu fore eorum ultrò geſta retexere, quum hæc apud eos, quos ſuprà memini, qui Gothicas res poſteris reliquêre fuſiùs tradita legantur. Satis mihi hîc uiſum eſt, eam gloriam, ſi quã Gothi belli iure adepti: ſed & illud malum, quod uaſtata Italia atq; urbe direpta Gothi intulêre Sarmatis quoq;, & Dacis deberi, eamq; poſteris relictam eſſe audaciam, ut ab omni tyrannide antiquitatis ſuæ maieſtatẽ, & libertatem uindicent. Præterea, quæ à Gothis, uel Italia, uel Aphrica geſta ſunt, id à pleriſque fuſiùs traditur. Procopius quarto libro hiſtoriæ hæc breuiter abſoluit, alij alios ſequuti multa ſcripsêre, mihi hîc metam ponere, atq; aliò ſtylum uertere placuit.

De Vandalis quædam. *Vandali unde.* *Burgũdiones.*

DVM hæc Romanis mala à Gothis contigerunt, eodem fermè tempore Gallia à Vandalis gente ferocis armis petita, de qua hic nonnihil referre operæprecium erit, eò quod & gens illa ex Sarmatiæ finibus egreſſa in externis regnis multa egregia edidit facinora. Vandali igitur priſcis Vandali, & Vandali dicti gens ferox, & ipſa Sarmatica, maioribus Sarmatis ab ipſo flumine (qui Vandæ reginæ merſione ſacratus ex nomine ſuſcepti hoſpitis Vandalus dictus perhibetur) Vandali appellati. Horum partes ſunt Burgiones, poſtea Burgundiones, quibuſdam ſunt ſcriptoribus, fortè non omninò improbato argumento. Nam & ille fluuius Germaniæ atque Sarmatiæ fines nunc conſtituens, olim unius populi in utraque ripa imperio paruit, ut nuper adſcripſi: ſed & hodie ab eius quaſi fonte ad uſque oſtia, quibus in mare Baltheum exoneratur, ex utraque ripa Polonorum ſubeſt imperio, ita olim Vandalus dictus, in utraque ripa à Vandalis habitatus eſt, atque hinc in Sarmatia, & Germania Vandali (ſicuti nunc Poloni) fuêre. Hi quoque Sueuis, Alaniſq; comitantibus Gallias inuasêre, à Stilicone ſollicitati paucis anteà annis, quàm urbs à Gothis eſſet capta.

Alani qui.

Qui uerò Vandali fuerint iam ſecundùm pleroſq; ſuprà narratur, aliorum tamen ſententiam infrà deſcripturus ſum. De Alanis nunc ſermo erit, hi pleriſq; Scythæ dicuntur, Plinio uerò lib. 4. cap. 12. inter Sarmaticas gentes connumerantur. Sunt qui origine Scythas perhibeant, ſed eum Vandalis cohabitaſſe aſſerant, undecunq; autem fuerint, conſtat cum Gothis olim atque Vandalis commilitium feciſſe, & ipſos Gothos, Vandaloſq; Sarmatiæ populos, uti ſupra narratur extitiſſe. Quare uerò inde Gothialani perhiberentur, ſi non uno ſolo geniti eſſent, non clarè habeo, ſcio eſſe, quibus in externis nationibus illis hoc nomen inditum fuiſſe uidetur. Ego huius rei quomodò Gothialanos conſtitos putauerim nuper rationem dedi. Eraſmus Stella homo doctus in Boruſsiæ antiquitutatibus eius rei cæteros ſecutus meminit. Verùm neque eam refellere, neque aliam aſtruere opinionem eſt in animo. Sed & hoc non erit à fide alienum, ſi quis Alaunos, ſitumqùe eorum diligentiùs perquiret, comperiet Gethis ſeu Dacis, & Roxolanis proximos fuiſſe, & ſi pro eo fides eſt cum Getis, qui Gothi, ſeu Daci creduntur, & Sarmatis unam fuiſſe gentẽ: nam ſi Sarmatię Ptolemaica deſcriptio locum habet, conſtat omnes hos populos in Sarmatia conſediſſe, neq; tunc aliter fuiſſe diſcretos, quàm hodie Auſtrales, Baioarij, Atheſien. Heluetij, Alſatij, Rinen. Sueui Franci, Saxones, & reliqui maximi populi, qui uno uocabulo Germani, Teuthones, ſeu Alemanni uocantur, & cum uniformi lingua commercium habeant, ſciſsi uidẽtur, qui etſi in plures regulos, & principes potentiſsimos diuiſi, ad unius tamen imperium dominãdi maieſtatem referunt, ita ea quoq; ætate fuiſſe non ab re credere erit. Sicq; & nationũ commixtione Getas, Dacos, Gothos, Viſigothos, Oſtrogothos, Gothialaunoſq; conſtitutos, qui ſimul iunctis uiribus nihilominus Sarmatiæ populi exiſtentes, tot hominum millia conſtituêre, ut ijs freti potentijs, relictis ſedibus externas petierint gentes: hinc credendum foret, poſtquam ſub Gothorum imperio hæ gentes, quę Ponto, & Tanaitis proximiores fuêre in Traciam, Macedoniamq; migrarunt, eorum fœlicibus ſucceſsibus Alaunos, Vandaloſq;, qui ad Germaniæ partem primi fuêre, in ſpem maioris fortunę arrectos patrio ſolo relicto Germaniam petijſſe, ut infrà mihi dicendum ueniet. Sunt qui referãt Conſtantini Magni temporibus à Gothis Vandalos manu ualida petitos, & Rege Gebrichio Vandalos cum Viſsimaro duce ſedibus pulſis ab ipſo Conſtantino in Pannoniam ſeruato priſco nomine locatos eſſe, ibi luſtris plus octo in Romanorũ in fide manſiſſe. Verùm & ibi metu Gothorum parũ ſibi tutum rati piraticam apud Oceanũ annis aliquot egiſſe uitam, hinc quoq; priſcis ſedibus patrijs repetitis, donec ad Stiliconis dominia fuerint euocati literis tradunt. Burgundiones uerò, qui horũ pars perhibẽtur ad fontẽ quaſi Viſtulę amnis, qui & Vandalus dictus, Ptolemęo Burgiones dicũtur, mutata poſtea dictione Burgũdiones ſunt appellati. Procopius uerò Græcus lib. 3. hiſtoriarum ita refert. Vandali interea circa Mẹotin conſiden-

Gothialani. *Er. Stellæ opinio.* *Germaniæ populi.* *Burgundiones*

ſidentes ubi fame preſsi ſunt, in Germanos, qui nunc Franci dicuntur, ſimulq́; Rhenum
fluuium traiecerunt, in ſocietatem Alanos, Gothicum & ipſum genus adſciſcentes, inde
poſtea duce Gogidiſco in Hiſpaniam penetrauêre. Hactenus Procopius. Cui ſi fides eſt
narranti, qui & ipſe in Vandalico bello cum Belliſario fuit, ſtatim cognoſcitur, & Vanda- *Vandali, Gothi, & Daci*
los, & Gothos, & Dacos unam fuiſſe Sarmatiæ gentem. Quod & ipſe paulò ſuperiùs eo- *ſunt Sarmatæ.*
dem libro his uerbis teſtatur: Gothicæ gentes quidẽ multæ, & aliæ prius fuêre, quã nunc:
omnium autem maximæ, & potiſsimę Gothi, & Vandali, & Viſsigothi, & Gepedes iam
dudum & Sarmatæ, & Melanchlæni appellati. Sunt & qui Gothicas gentes has uocent,
qui omnes nominibus quidem inter ſe differunt, cæteris conueniunt, & paulò infrà: Et
ut mihi ſanè uidetur ex una omnes gente procreati, nomina poſtea ab eorum ducibus ua
ria ſortiti, de his legatur Procopius, qui omnia fuſiùs ſcripſit. Iam ſatis ſuperiùs proba-
tum mihi uidetur, Vandalos, Alanos, ſiue Alaunos, Burgionesq́; Sarmatiæ fuiſſe popu-
los. Supereſt, ut ea, quæ patrias ſedes egreſsi, ætate, qua adhuc Vandali crediti ſunt, bello *Res geſtæ Vandalorum.*
geſsêre, paucis adſcribam: Vandali itaq; Burgundij ſimul cum Alanis à Stilicone euoca-
ti, ſub Modigillo patre, & Gandarico ducibus annis fermè duodecim ante captam à Go-
this urbem quadringentis, uel ſecundùm aliquos trecentis hominum millibus domo e-
greſsi, per Germaniam euntes primùm in Sueuorum gratiam Francos, Germaniæ gen-
tem (qui ſeptimo Archadij, & Honorij anno relictis ſedibus Rhenũ tranſgreſsi in Treue-
ris Leucis, atq; hiſce confinibus conſederant) ex Gallia pulſos, in partem unde digreſsi
fuerãt, redire coëgerunt, ipſisq́; ſic Gallia populanda relicta eſt. Burgiones uerò, ſeu Bur-
gundij locorum amœnitate pellecti ſimul, & figendę ſedis cupidi Heduorum, Lingonũ,
Veſunciorum, & Cabilonen. terras ſibi uendicarũt. Ea prouincia nouorum colonorum
cultu expòſt Burgũdia uocata eſt, reliqui deinde multis exanthlatis laboribus Pyrenęos *Burgũdiorum*
penetrantes Hiſpaniam tranſiuêre, Bethicam, quæ Vandalia poſtea dicta fuit, occupaue- *origo.*
runt, Hiſpali capta Gandaricus, quum templum uiolare ſtatuiſſet, ſubita morte interijt.
Huic Genſericus ſucceſsit, qui Honorio iubente Hiſpania per Gothos expellendus erat,
quod dum Gothi facere maturarent: Vandali interim à Bonifacio principe in Aphricam
euocati, nacti occaſionem Aphricam, & Carthaginem ſubiugarunt, uictoq́; Bonifacio, *Gandarici interitus.*
& Aſpare ante omnia Hipponem obſident, in ea obſidione diuus Auguſtinus ſeptimo
menſe ad ſuperos relatus eſt. Genſericus domita Aphrica, in Etruria multa bella intulit: *Genſericus.*
tandem Romam ueniens ab Eudoxia uocatus, Maximi tyrannidem repreſsit, eo lapidi-
bus obtruncato. Eudoxiam, & filiam Eudociam cum Placida ſecum in Aphricam adue-
bens, ſibiipſi matrem, filiam uerò Honoricho, ſeu Honorofico, natu maiori, Placidam O-
libio matrimonio iunxit, hic à Procopio Gizericus appellatur, imperauit annis 48. mo- *Honorichus.*
riens Honorichum (ut Procopius habet) alij Honorificum ſcribũt, ſucceſſorem reliquit:
hic ſæuiſsimus, & Chriſtianæ fidei ſceleſtiſsimus perſequutor, poſtquam annis octo Van
dalis præfuit, morbo miſerè extinctus eſt: eiq́; Guntabundus ſucceſsit, Genſerici ex Gon *Guntabundus.*
zane nepos, præfuit annis 26. moriens Ilderichum ex Eudocia, & Honoricho natum hæ-
redem reliquit, iureiurandoq́; obſtrictum adegit, ne unquam Chriſtianis foret amicus.
Mortuo uerò Gundabundo Ilderichus periurus, ſed pijſsimo facinore omnes in exilium *Ilderichus.*
Chriſtianos relegatos reuocauit. Hæc Volaterranus ex maiorũ traditione aſſeruit. Sunt
qui Gundabundo Traſamundum ſucceſsiſſe aiunt, atq; eundem fuiſſe Guntabundi fi- *Traſamundus.*
lium, qui tanta rabie orthodoxos, & Chriſti cultum perſequutus fuerit. Ilderichum (ut ſu-
pra ſcriptum eſt) eo iuramento adegit. Verùm Procopius lib. 3. de bello Vandalico tradit
Guntabundo Imperij ſui anno xij mortuo. Traſamundum fratrem ſucceſsiſſe hiſce uer-
bis hæc adſcripſit. Honoricho extincto Guntabundus Genzonis fratris filius ſucceſsit,
qui propior genere Gizerichũ attingebat, cum Aphris plurimis decertauit prælijs, Chri-
ſtianos mutatione ſuorum ſupplicijs etiam maioribus afflixit. Exceſsit morbo, anno Re-
gni xij. poſt quem frater Traſamundus rem ſuſcepit, uir indole ſapientiæ maxima, tum a-
nimi magnitudine omnes maiores antecedens, Chriſtianos non pœnis corporis aut ſup
plicijs ueluti illi, ſed præmijs ac honoribus omnibus ad deſerendam fidem inuitauit. Hęc
Procopius: cuius traditio magis placet, uel ex eo, quod beatus Fulgẽtius nonnulla noſtrę
fidei myſteria ad Traſamundum ipſo poſtulante religioſiſsimè pariter ac doctiſsimè ex-
cuſsit: hîc igitur non ſatis conſtat, quare D. Volaterranus Traſamundũ regem præterie-
rit, quum tamen & ipſe fortè Procopium Latinitate donârit, & ſuam ex eodem, ut ego, ha
beat aſſertionem. Traſamundus 27 annorũ rex multa ab Aphris incommoda paſſus de-
ceſsit. Cui Ilderichus Honorichi filius ſucceſsit, uir ſuis, & Chriſtianis æquè mitis, homo
ad arma, bellaq́; minùs idoneus. Quem Gilmirus primùm cuſtodiæ, uinculisq́; tradidit: *Gilmirus.*
deinde ipſe Imperij habenas ſuſcepit, regnauit annis quinq;, cũ quo & Vandalorũ Impe
rium, & regnũ in Aphrica finitum eſt. Hæc apud Procopium duobus abſoluuntur libris.

Hîc

Hîc etiam rerum Vandalicarum ego fines ponam, quando iam Sarmatæ eſſe deſierunt. At ſi quis & Gothorum, Vandalorum, Burgundionum, Alanorumq; egregia facinora, & uarios ſucceſſus, item eorum in Thracia, Macedonia, Græcia, Aphrica, Hiſpania, Sardinia, Sicilia, Italia, Galliaq; militiam imperium, & regnum ſcire deſiderat, quotq; uicibus urbem Romam orbis terrarum principem, & caput cœperint, incenderint atq; uaſtârint, legatos eos, quos ſupra ad teſtimonia, ante omnes Vrſpergen. Abbatem, qui hiſtoriam ſuam à Nino Aſſyriorum rege ad Fridericum ſecundum, ſuaq; ætate Imperij maieſtatem gerentem conſcripſit, legat Marcum Antonium Sabellicum Liuianæ eloquentiæ ſectatorem diligentem, & Nauclerum Germanum ſingularis in hiſtoria fidei hominem, comperiet profectò temporum ſupputatione nullam unquam gentem in tam paucis annis tam egregia, audaciaq; aggreſſam facinora, ſi ita Deo uiſum fuiſſet, ut hæ gentes aliquantò in Chriſtianos mitiores apparuiſſent, potuiſſent profectò apud eorũ poſteros res geſtæ dignis ſemper præconijs adornari, iuuat tamen & hoc egregiam gentis attollere laudem, quod ſemel recepta fide feruentiſsimi fuerint cultores. Quod reliquum in Italia bellum fuit non pro fide, ſed pro imperio geſtum eſt, atque hoc modo Gothorum, aliarumq; gentium nomen in Italia finem habuit, non tam extinctis Gothis in Italia, aut Vandalis in Aphrica, quàm locorum amœnitate captis, & ſucceſſu temporum in Italos, Aphrosq; mutatis, & ita Deus Italiæ oram, & urbem ipſam, quæ omnibus manus quondam iniecerat, omnibus ultrò diripiendam expoſuit. Nec certò conſtabit, quare Gothorum etiam extincto nomine maximè de antiquitate illis nobiſcum certare placeat, quum ſi quis origines maiorum ſuorum pauló altiùs repetat, eſſe poſsit, ut magis Gothico, aut Vandalico, quam in ipſa Italia Italico ſanguine ſe procreatũ intelligat, atq; ita ſe Sarmatis affinem potiùs, quàm alienum genere declarabit. Hęc hactenus mihi adferre ex uſu uiſum eſt: iamq; unde digreſſus ſum, meus repedabit ſtylus.

Vrſpergenſis. *M. Antonius.* *Sabellicus.* *Nauclerus.*

PIASTVS REGNI habenis ſuſceptis, omni ætate pacem coluit, decimo apud Polonos loco regnauit: mortuus ætatis ſuæ anno 120.

SEMOVITVM unicum filium hæredem reliquit: ab eo itaq; tota fermè ſtirps regia Polonorum, principumq; Sileſiæ atq; Maſouiæ propagata cõſtabit. Semouitus mortuo patre rebus præficitur, undecimo loco regnauit. Is dum ſub patris Imperio ſtrenuè militaret inter optimos milites numeratus eſt. Adſecutus uerò regnum armis & uirtute, domi, foriſq; præfuit, immatura morte non ſine mœrore ſuorum præuentus eſt. Sub huius Imperio, de Cyrillo, & Methodio Slauorum Apoſtolis nonnihil traditur, idq; ſub Arnolpho Romanorum Imperatore. Quum uerò Arnolphus anno ſalutis 894. Romanis rebus præfuerit, non uideo quo pacto id eueniat, quod à Craco. iterum ad Semouitum in decimo loco regnantem anni 1294 tam citò currant: ego uerò ſcriptorum penuriæ id adſcribere, quàm aliquid diffinire malui.

Cyrillus, & Methodius.

Carolus etiã magnus primus ex Germanis, anno Salutis 801. Imperator Auguſtus factus, qui 93 quaſi annis ante Arnolphũ res Romanas tutandas ſuſcepit, uaria bella cũ Vindis, Slauiſq; geſsiſſe perhibetur. Verùm Sarmatas populos aggreſſum, non crediderim, ſed ea duntaxat loca, quæ circa Lubecum atq; Roſtockium ſunt, debellaſſe, eouſq; enim quondam Polonorum, Vandalorumq; regnum fuiſſe conſtat: quare & ſi hæ regiones armis Teuthonicis ceſſerint, nihilominùs in hanc ætatem per omnem illam oram reliquiæ Vandalorum atq; Polonorum, qui hodie Vindi appellantur, extant, Polonorum lingua, ſed corrupta utentes. Carolus uerò Sarmatas non penetrauit, ſed huius fortè Slauonici, ſeu potiùs Vandalici belli occaſionem Saxonibus deuictis Carolo ſumptam crediderim, quibus quũ Vandali tunc uicini fuerint aliquod fortè belli negotium inde contractum eſt. Sed hæc ad ætatem Poloniæ principum non poterint conferri quando certo, quibus temporibus ſemper eius ætatis Polonorum principes imperia ſuſceperint, uel humanis exceſſerint, neſcitur.

Carolo Magno quid rei cũ Sarmatis fuerit.

SEMOVITO ſucceſsit filius Lesko ætate puer, adultus uerò nihil egregium edidit, intermiſit paterna bella, quæ ad Baltheum mare Semouitus cœperat, mortuus ætate grandæuus, regnauit duodecimo loco apud Polonos.

Lesko.

HVIC SEMOMISLAVS filius ſucceſsit, qui tertio decimo loco regnauit annis Piaſti confectus, & ipſe mortuus, unicum filium Mieskonem reliquit.

Semomislaus.

ASSVMPTVS igitur ad regni ſolium Miesko, regnauit quartodecimo loco apud Polonos, anno ab orbe redempto 963. Is cæcus natus atq; diuinitùs fuiſſe illuminatus fertur. Primam ætatem uirtutibus adornauit, mox factus adultior, per licentiam in uitia ruit. Quibus pauló poſt relictis Chriſtianam fidem Mietzlai nomen ſimul & coniugem Dambrouukam Bohemam ſuſcepit, quam ſemel cum omni gente aſſumptã perpetuè magno Chriſtianæ Reipubl. commodo protegebat. Gneznen. Cracouien. Vula-

Miesko.

dislaui-

diſlauieñ. Vuratiſlauiñ. Poſnanieñ. Plocen̄. Culmenſem, Caminicenſem & Lubucẽſem, eccleſias Epiſcopalibus honoribus inſigniuit, reliqua uerò quæ Chriſtianus geſsit apud D. Miechouieñ. lib. 2. cap. 1. traduntur. Atq; hic diuinæ maieſtatis præſcientiæ & ordinationis uim, uel ineuitabile fatum mirari non oportet, quod enim ſemel cõſtitutum fuerit, nulla unquam humana poterit euitari arte, ita & Mietzlaus ſine luminibus natus, mox diuinitus illuſtratus, paulòpòſt uicijs uitam proſtituens atque denuo reuocatus, ſacri laticis aſperſione lotus, cum regno fidem uerum lumen adeptus, reliquam ætatem ita geſsit, ut cum Deo beatis ſedibus regnum habere merito credatur. Hæc Polonis ſub Othone Imperatore ſecundo contigêre. Anno Chriſti quo ſupra memini, fermè 962. Quibus uerò Sarmatiæ & Polonorum regna ante Chriſtianæ fidei profeſsionem fuerint erroribus irretiti, cæterarum gentiũ cultu cognoſcitur, habeturq; apud D. Miechouieñ. lib. 2. cap. 2.

Rerum Miezlai uarietas.

MIECZLAO primo Chriſtianorum apud Polonos principe humanis abſumpto, rebus Boleslaus Chabri, quod magnus aut famoſus interpretatur, ex Dambrowka Bohema natus in paternum, auitumq; regnum aſſumptus. Princeps heroicis uirtutibus clarus, nulli unquàm imperatorum militari diſciplina ſecundus. Is dum lege ſucceſsionis regnum ſuſcepiſſet, ab Othone tertio Gnezne regiam accepit coronam, Poloniæ dominia (quæ iam antea regnum iure quidem gentium erant.) Chriſtiano ſe conformans ritu legitimum atq; Catholicum effecit regnum. Primum omnium inuicta arma omnibus uicinis populis intulit, uarios triumphos egit, & uictricia ſigna regno reduxit, Bohemos ſæpe domitos ſubigauit, Morauiam expugnauit, uniuerſam Sarmatiam ob regulorum pluralitatem ciuilibus diſsidijs implicatam ferro ad pacem reſtituit, Ruſsiam totam Sarmatiæ prouinciam ſubegit, ducibus aut captis, aut inito fœdere ſuſceptis in fidẽ, Saxonibus atq; Marchię plura bella intulit, Prutenos barbaros uicit & Polonos ſubiecit, Hungaros Ruſſiam ingreſſos aliquot prælijs eiecit. Columnas ferreas in quatuor mundi partibus uictoriæ ſuæ ſigna & Polonici regni fines poſuit. Hinc forte in eum locum Cęſaris & Alexãdri aræ poſitæ apud Boriſthenem creduntur, ubi Boleslaus magnus uictoriarum ſuarum poſuit monumenta, ſed nõ ſum neſcius Alexãdri atq; Cæſaris aras à Ptolomæo priſcisq; ſcriptoribus Boleslaum multis ætatibus antecedentibus adſcriptas, id parum ad me pertinere uidetur, necq; enim Alexander Magnus, neq; Cęſar in his locis ubi eorum ponuntur arę unquã fuêre. Boleslaus ætatis 58. Salutis 1005. regni 25. anno, humanis exceſsit, regnauit apud Polonos primo Chriſtianorum regum loco, in ordine uerò regũ ab initio quintuſdecimus Poznaniæ conditus.

Boleslaus Chabri.

Coronæ collatio.

Columnæ Boleslai.

HVIC Mietzlaus ſecundus filius ſucceſsit per electionem. Sub huius regimine plures prouinciæ paternis armis Polonis ſubmiſſæ defecerunt. Eius quoq; ętate Marchionatus Brandenburgeñ. initia ſumpſiſſe aliquibus perhibetur, ego quid ſentiam nõ ſatis ſcio, quũ iam antea Germani imperium uirtutibus meruerint, atq; Romanorum regis eligẽdi poteſtas penes ſeptem dũtaxat principes remanſerit, qui ab omnibus ſcriptoribus ita numerantur. Maguntinenſis archipræſul Cancellarij, ſeu ut Sabellico placet, ſcribæ Germaniæ nomen ſortitus, Decanus principum electorum. Agrippinenſis eam dignitatem per Italiam nactus, Treuerenſis eo honore apud Galliam inſignitus. Extra uerò ſacra Principes quatuor, Rheni inclytus Palatinus Dapiferi, ſeu ut Sabellicus uult, ſcutiferi munus obit. Saxoniæ dux enſem defert, hunc Mariſchalcum appellãt. Brandenburgeñ. Marchio Quæſtoris officium, ut Sabellico & Blondo uiſum agit, Camerarium hunc uocant: & Bohemiæ rex pincernæ munus agit. Hęc tum ſecundum aliquos 1002. firmata ſunt. Quanquàm non deſint qui magnis argumentis ante illa tempora hæc facta eſſe contendant, utcunque tamen res ſe habent, uidetur Marchionatus ille tunc initia non ſumpſiſſe uel hoc unico argumento, quod nõ tam citò nouus princeps ad ſummas imperij dignitates fuiſſet euectus. Iam boni lectoris iudicium eſto. Mietzlaus anno ſalutis 1034. die 15. Martij, regni nono uita exceſsit, Kazimirum filium unicum reliquit. Atq; hic non apparet quem Nauclerus generatione 35. ſecundi operis ſequutus dum hæc uerba inferret. In principio regni Conradi dux Polonię Boleslaus, cuius regnum Henricus Imperator Romanorum tributarium fecit, abſq; Conradi requiſitione nomẽ ſibi regium impoſuit, erat ſanè uir ſtrenuus & potens. Morte autem præuentus Miſikonem reliquit, qui mox defuncto patre, fratrem ſuum rebellioni acquieſcere nolentem, à patria expulit, qui ad Conradum regem confugit, iratus Conradus præmiſſo Othone cum magno Teuthonicorum exercitu, ſtatim ipſe maximo robore militum ſecutus eſt, ac omnia intra Poloniam armis miſcebat. Miſiko uidens ſe nulla ratione poſſe reſiſtere, relicta Polonia ad Vdalricum ducem Bohemię hoſtem imperij confugit. Vdalricus uerò ſperans ſe Imperatoris gratiam quam amiſerat recuperaturum, Polonorum ducem, quem exulem & ſupplicem ſuſceperat, tradere Conrado ſtatuit, atq; hoc illi per ſecretum nuncium intimauit, ſed Imperator uir magnanimus

Mietzlaus II.

Marchionatus Brandeburgenſis.

Principes electores.

Quorundam uariæ opiniones.

Naucleri opinio.

illius deteſtatus perfidiam oblationem proditoriam contempſit, & Miſikonem alibi ſalutem quærere admonuit, qui Imperatoris miratus bonitatē, clam relicta Bohemia ad propria remeauit, atq; reiectis regni inſignib. quæ pater aſſumpſerat, modico comitatu contentus ad Imp. Conradū ultro acceſsit, atq; eius uoluntati ſe ſubijciens coronā humiliter Imperatori reſignauit, ac ab eo tempore Polonia Romano imperio prius ab Henrico tributaria facta permanſit. Hactenus Nauclerus. Cuius aſſertio (optimi hominis uenia dixerim) ut apud nullos (quos equidē uiderim) inuenitur ſcriptores, ita à ueritate comperitur aliena. Annales Polonorum qui in aduerſis & ſecundis rebus (& ſi rudes) uerè tamen conſcripti apparent. Nam etſi Vincentium in ſpeculo hiſtoriali ſequutus fuerit, atq; alios omnes qui paucis hoc uerbis adſcribunt, comperiet Henricum ſecundum reges gentilium in interiora Germania cōmorantes qui dicebantur Vindi tributarios feciſſe. Deinde de Conrado ſecūdo eſt legere, qui anno quinto regni ſui rebellātes Slauos perdomuit. Hinc de Henrico tertio infertur, quod Vindelicos populos Sueuos cōterminos ſubegit, qui in eam ætatem fortunam adoraſſe traduntur. Hæc apud Vincentium. Quibus apparet Vandilos ad ſinum Balthei maris commorantes uictos eſſe, cum quibus Carolo Magno ante aliquot luſtra belli negociū erat. Verum de Sueuis noſtro æuo hoc non erit intelligendū, qui tunc non fortunam, ſed unum Deum adorauerunt. Polonia uerò Sarmatię prouincia à nullo unq; Conrado uel Henrico uicta, uel tributaria facta eſt. Boleslaus item omni ſeculo dignus princeps non ambitione, aut temerè coronam aſſumpſit, ſed ab Othone Gneznæ, ut paulòantè mihi narratur, non ſine regni ſumma laude regijs decoratus eſt inſignibus, nec ipſe unq; tributarius factus, qui ſuo imperio tot populos adiecerat. Moriens reliquit Mieskonē, ſeu Mietzlaum aut Miſiconem, ut à Nauclero traditur, unicum filiū ſub quo nihil egregiè factū legitur. Bohemia illi erepta non ab Vdalrico ſed Brzetislao Vdalrici filio, ut D. Miechouien. lib. 2. cap. 11. tradit. Eſto quod Vdalricus fuerit, num is imperij hoſtis erat, qui ab Aenea apud Cæſarē enutriendus à patre datus fuiſſe perhibetur: qui imperij hoſtis & amicus eſſe non potuit, qui etiam locum inter Principes electores ex pacto obtineret, Aeneę quoq; traditio eius rei nullam facit mentionem, ſed cum Miesko bellorum aliam ſumunt occaſionem, quæ nonnihil cum annalibus Polonorum concordat, licet Bohemiæ ducis excæcatio ſub Boleslao & nō Mietzlao facta legatur. Boleslaus itaq; armis & uirtutibus clarus imperatoria auctoritate regiam coronam acceptauit, quam omnes maiores ſui iure gentium accipere potuerūnt, ſi modo quis meminerit eam Sarmatis fuiſſe antiquitus legem, quæ Aegyptijs, Macedonibus, ſeu Perſis, Medis, aut Græcis, alijsq; gentibus fuit, qui reges ſalutati, quibusq; omne imperij nomen ſuſcipere licuit, quod conſilijs atq; armis defendere poſsint. Sed uana eſt hæc uerboſa diſputatio, Boleſlaus dum regiam ab Othone coronam ſuſciperet, non modo tributarius non factus, ſed et ab imperij obedientia abſolutus legitur, neq; regium diadema à Miſicone filio abiectum, ſed in illud tempus, quo D. Stanislaus martyrij palmam (ab iniquo rege ſectus) meruit, magna regni laude cuſtoditum eſt. De fratre uerò ducum Poloniæ, in cuius gratia Conradus ſecundus cum Polonis bellum ſuſcepit intra ſcribendum ueniet.

Kazimirus Mietzlai filius.

AD MIETZLAVM redeo, qui ſecundo loco Chriſtianorum regum, ab initio uerò ſextuſdecimus regnauit, qui mortuus, ut ſupra narratur, Kazimirum unicum filium ætate puerum reliquit. Hunc mater in Alemanniam ſecum abduxit. Hic ſanè poſtea Parhiſijs in liberalibus ſtudijs edoctus, poſtea in Cluniaco monachus factus eſt. Polonia interim à diuerſis nationibus armis petita, ſimul & domeſticis odijs atq; belli cladibus multis affecta fuit, donec ſenatui uiſum eſt Kazimirum rebus præficere, miſsis in Cluniacum, & ad Romanum Pontificem legatis. Kazimirus reductus in paternum regnū aſſumptus & coronatus eſt. Regni res per eum reſtitutæ, Prutenięq; bello uicti ſunt. Mortuus ſalutis anno 1058. die 28. Nouemb. regni 18. Poznaniæ patri appoſitus, regnauit tertio loco rex Chriſtianus, ab initio uerò decimus & ſeptimus.

Boleslaus.

RELIQVIT moriens tres filios, quorū Boleslaus natu maior poſtea regnum adeptus, audax & efferus dictus: Is dum regnum adeptus eſſet armis protaui uirtutes æquauit, Bohemiam, Morauiamq; uaſtauit, Prutenos domuit, Belam Hungariæ regē reſtituit, Roxolanis plurima bella rebellantibus intulit; tandem regio nomine in Tyrannum uerſo, monitus à D. Stanislao, effero animo in præſulem concitatus, in D. Michaëlis ſacello, quod illi Kazimiriæ in rupe hodie ſacrum eſt, proprijs manibus euectus, gladio cęſum, ad ſuperos interq; diuos annumerandum tranſmiſit. Gregorius ſeptimus, facinore ad ſe perlato, regem exautorauit, regnum ab illius obedientia abſoluit, anathema impoſuit. Poloniam ille exiens, in Hungariam uenit, paulòpòſt ratione adempta, in ſyluis à canibus miſerè laceratus fertur perijſſe. Traditur tamen ab aliquibus in eo Cœnobio quod ad lacū inter Feltkirchen & Villacū Carinthiæ oppidum ſitum eſt pœnituiſſe, inq; eo ſacello quod

D. Stanislai martyrium.

in ſaxo

in ſaxo ad laci hoſtia eminet tumulatum eſſe. Pari affirmatione extra oppidum Oenipontē, aliàs Inſpruck, in monaſterio Viltha degiſſe traditur, ſed in his locis huius rei forte nulla apparent indicia, quomodocunque miſer periit, conſtat iuſta ultione regno pulſum eſſe. Regnauit quarto loco Chriſtianus rex, facinora à nullo unquam ethnico Sarmatarū principe commiſſa in ſe admiſit, ab initio uerò 18. annumeratur, regno exutus anno ſalutis 1079.

Defectio regni. *Vuladislaus Hermannus monarcha.*

HINC iam Poloniæ ſceptra Pontificio interdicto ceſſarunt, atque regnum in Monarchiam abiit. Cui ſenatus aſſenſu, Vuladislaus cognomento Hermannus Boleslai germanus præficitur: is uirtutibus multis regno præfuit, fratrem haud ſecutus. Remp. domi conſilio, foris armis uictricibus compoſuit, cōiuges duas, primam Bohemam, ſecundam Alemannam Henrici 3. Imperatoris filiam habuit. Hinc iterum apparet Henrico 3. cum Sarmaticis Polonis nullam fuiſſe ſimultatem, ſed quodcunque negocium habuerit cum Slauis illi fuiſſe. Vuladislaus monarcha primus, ſed ab eo qui rebus ab initio præfuit decimuſnonus, uita exceſsit anno ſalutis 1102. die 4. Iunij in eccleſia Plocenſi ſepultus.

Boleslaus Crziwouſti.

IS BOLESLAVM Crziwouſti oris retorti filium reliquit, qui Sarmatiæ & Poloniæ monarchiam ſecundo loco ſuſcepit, eorum tamen qui rerum ab initio potiti uigeſimus. Hic unicus Poloniæ princeps nunquàm ſine honoris præfatione nominandus, omnem maiorum ſuorum gloriam exuperauit: regni rebus domi pace firmatis, cum tot populis bella geſsit, quot uicinos regnum ſuū habuit. Belæ Hungariæ regi contra Andream auxiliatus, copias Cęſareas Andreę gratia miſſas prælio uicit, omnibus Alemannis captis aut cæſis, maxima liberalitate & humanitate uſus in eos, in quos fortuna ex pugna ſeruauerat. Anno ab his geſtis altero, cum Henrico 4. feliciter bellum geſsit, inito fœdere, Imperatorem Bambergæ adiit, affinitatem aſciuit. Iam denuò dicere non habeo quare generatione 37. ſecundi uoluminis Nauclerus ab Henrico 5. Polonos tributarios factos aſſerat, quum hoc Polonorum hiſtoriæ non habeant, nec etiam apud alios ſcriptores reperiatur, ſed ab Henrico ob iniuriam nuper in Hungaria acceptam bello fuiſſe petitos conſtat, quod tamen infeliciter geſsit. Bohemis plurimis prælijs ſuperior fuit, Pomeranos penè ad internetionem deleuit. Cum Lothario Imperatore item Bambergę conuenit. Roxolanos à ſua fide deficientes maximis uictorijs attriuit. At dum fortuna omne eius conſilium iuuaret, egregium dedit ſuæ perfidiæ exemplum, docuitque nihil in humanis rebus unquàm firmum inueniri, cui non aliquando aduerſa atque plurimum mœſta miſceantur. Vltima itaque in Roxolanos expeditione proditus magis quàm uictus ſuccubuit, deinceps fortunam ſemper accuſans, uiribus corporis nunquàm reſumptis uitæ ſuæ anno 54. principatus 36. Salutis 1139. humanis exceſsit, in Plocen. eccleſia ad patrem appoſitus.

Altera Naucleri aſſertio.

Vuladislaus.

RELIQVIT filios quinque, Vuladislaum, Boleslaum, Criſpum, Mietzlaum, Henricum & Kazimirum, his regnum periculoſè diuiſit. Monarchia apud Vuladislaum natu maiorem remanſit, hic rerum tertio loco inter monarchas potitus, ab initio autem regni uigeſimus primus. Coniugis ſtultæ ſequens conſilium, in exilium pulſus moritur.

Boleslaus Criſpus.

BOLESLAVS Criſpus fratrum aſſenſu rerum potitus, incidit hoc in annum ſalutis 1146. Cum hoc Boleslao Conrado tertio Imperatori negocium fuit pro reſtituendo fratre, quod non armis primo tentatum eſt. Quum enim per Sarmatiam Conradus 1147. in Græciam exercitum duceret, hæc res in quæſtionem ueniens ad Imperatoris reditū eſt reiecta. Verum dum Conradus re infeliciter geſta rediiſſet, id negotium & pace, & bello ab Imperatore tentatum, re tamē infecta diſceſſum eſt. Tandem à Friderico primo iterum pro eadem reſtitutione tentata res eſt bello, poſtremo inito fœdere & affinitate cum Imperatore facta. Poloniæ duces Vuladislaum in Cęſaris gratiam aſſumere aſſenſerunt. Verum antequàm reditum pararet morte præuētus nihilominus in exilio uita exceſsit. Hinc forte error naſcitur quod Conradus ſecundus eam ſit reſtitutionem contra Boleslaum conatus, ſed ætatis ratio hæc non admittit. Cæterùm quum Henrici quarti bellica in Poloniam expeditio apud Germanicarum rerum ſcriptores non reperiatur, & tamē uel legiones illius in Hungaria à Polonicis auxilijs captæ, uel cæſæ apud exteros ſcriptores legantur. Henrici item quinti Polonici motus apud Nauclerum inueniantur, quæ apud Polonos literis non traduntur, an hæc hiſtoriæ inopia an complacendi ſtudio acceperint non habeo dicere. Conſtat tamen Henricum quartum anno ſalutis 1109. in quem annū eius in Poloniam motus incidiſſe adſcribuntur, in humanis non fuiſſe, quum anno 1106. ſeptimo Idus Auguſti apud Leodium uita exceſsiſſe legatur, hacque ratione hiſtorię nota erroris accedet, quam hominum iudicijs diffiniendam relinquere placet. Boleslaus itaque monarcha quartus, & eorum qui ab initio præfuêre uigeſimus ſecundus, principatus anno 24. Salutis 1173. pridie Kal. Octob. obiit, Cracouiæ repoſitus.

Error temporis.

SVCCESSIT huic fratrum aſſenſu Mietzlaus quinto loco, ab initio uigeſimus tertius, hic dominandi auctoritatem in tyrannidem uertit.

Kazimirus.

EOQVE pulſo Kazimirus frater ſexto loco rem tutandam ſuſcepit, ab initio uigeſimus quartus, hic homo iuſtus & pius ſub anno ſalutis 1194. die 5. Maij ſubito mortuus, Cracouiæ ſepultus eſt.

Lesko albus.

KAZIMIRO ſucceſsit ſenatus auctoritate euectus Lesko albus Kazimiri filius ætate puer, ſeptimo loco monarcha habitus, ab initio uigeſimus quintus: huic uaria bellorum fortuna cum Mietzlao patruo pro monarchia fuit, quo tandem humanis abſumpto, ipſe à Suantepelco Pomeraniæ præfecto crudeliter cæſus.

Cædes Leskonis.

Corpus eius Cracouiam relatum eſt. Inciderunt hæc in annum ſalutis 1227. diem 14. Nouemb. Leskone albo cæſo, aliquandiu pro monarchia certatum, & in illud tempus reſp. uarijs motibus donec Boleslaus pudicus (de quo infra dicendum erit) adultus præficeretur afflicta eſt.

Origo fratrũ Teuthonici ordinis.

QVVM uerò ſub Leskone albo Cruciferi, hoc eſt, fratres hoſpitalis B. Mariæ uirginis domus Teuthonicorum in Hieruſalem primitus Sarmatiæ ſolum ingreſsi perhibeantur, hoc loco ex uſu fore uidetur, eorum initia altiùs repetere, tum quia huius profeſsionis uiri nobiles, ob inſtitutionis pietatem & egregia facinora celebrè in orbe nomen conſequuti ſint. Primis initijs Polonorum fines ingreſsi, Chriſtianæ reip. ſtrenuè militantes, à ſenatu atq; populo Polonico in maximo pretio habiti ſunt, tum etiã quod aucta fortuna atq; pauliſper ex fœlicitate ocio creſcente, ſimulq; opibus inualeſcentibus mutatis inſtitutionis animis, bellis ut maximis ita periculoſis, ruptis finibus Polonis negotia fecerunt. Hic igitur ordo ſicut reliqui tres, pietatis cauſa etiam Hieroſolymis initia ſumpſiſſe fertur.

Ordo militum ſepulchri Dominici.

Creſcentibus enim pauliſper apud Hieroſolymam Chriſtianorum rebus. Ordo militum ſepulchri Dominici primũ initia accepit, huic firmatis iam rebus. Sancti Ioannis (qui nũc Rhodiani uocantur) omnium in orbe fortiſsimi milites ſucceſſerunt.

Ordo fratrum S. Ioannis & Templarij.

Poſt hunc Templariorum initia ſumpſit, quo ſub Clemente quinto extincto, uiſum eſt in extincti locum iterum tertium addere. A quodam uerò pietatis uiro genere Teuthonico Hieroſolymis habitante, ad opus pauperum Teuthonorum peregrinorum Xenodochium extructum, oratoriumq; D. Virgini ſacrum adiectum eſt. Quibuſdam deinde Teuthonibus habitantibus, atq; abdicato ſæculo bona ſua conferentibus, pietatis munus pauliſper auctum creuit, qui ſic iuncti militum templi uiuendi normam ſuſceptam ita cuſtodiebãt, ne unquàm ſuſceptæ nuper hoſpitalitatis pietatem intermitterent. Quo facto quum Chriſtianorum exercitus anno ab orbe redempto 1191. apud Accã, alio nomine Ptolemaida ciuitatem caſtra poſuiſſet, quidam Premenſes & Lubecenſes ciues ex nauium uelis hoſpitali facto pauperibus eleemoſynas & officia præſtiterunt, auxilio Friderici Sueuiæ ducis cooperante. Henrico Rom. rege à Celeſtino Papa ordinem hunc ſub titulo hoſpitalis B. Mariæ uirginis domus Teuthonicorum in Hieruſalem confirmari, prærogatiuiſq; donari obtinuerunt.

Habitus fratrum Teuthonicorum.

Hi deferunt chlamidem albam, nigra inſerta ſimplici cruce, horas Canonicas ex oratione Dominica complentes, Barbam nutriunt omnes, exceptis qui diuinis præſunt, & ſacris ſeruiunt. Fruſtra igitur qui nobilitatis nomen profitentur, plebeorum uirtuti inuidi, omne egregrium atq; immortalitate dignum facinus à ſe initiatum poſteris referunt. Sed utinam qui unius laticis aſperſione Chriſto renati ſunt, omnia pro fide parta memoranda facinora (uti initio fuit) communia haberent, omnibusq; eſſet nobilior qui uirtutibus reſplenderet clarior, atq; ita demum uirtuti honos redderetur: non tot urbes, tot deniq; prouinciæ, nationes & populi Chriſtianorum manibus erepti cernerentur, uel tanta ſegnitia perculſi hucuſq; ſtertentes obdormiremus. Hæc miſſa faciens redeo. Eo anno, hoc eſt 1191. (licet Ordinis hiſtoriæ 1190. habeant, hoc forte parum fidei noſtræ cõtrarium erit)

Primus Magiſter ordinis.

Primus ordinis generalis Magiſter frater Henricus Vualpolt rei militaris peritus apud Accam annis 10. prefuit, mortuus, atq; ibidem ſepultus eſt.

2. Magiſter.

Huic per electionem ſucceſsit frater Otho de Cripin 1200. præfuit in hoſpitali apud Accam annis ſex, ibidẽ mortuus & ſepultus.

3. Magiſter.

Huic tertius Magiſter frater Hermannus Barth ſucceſsit 1206. ſedit annis 4. ibidem obijt & ſepelitur.

4. Magiſter.

Quartus in ordine electus frater Hermannus de Saltza 1210. prefuit annis 30.

Primus Princeps.

Hic principum dignitatẽ ab Honorio atq; Friderico ſecũdo meruit omnes & maiores ordinis prærogatiuas obtinuit. Ordo ſub eius magiſtratu ita auctus creuit, ut in Romania, Alemannia, Armenia, Polonia, Hungaria, Liuonia & Pruſsia ampliſsimas poſſeſsiones obtineret, ditatus regum opibus par eſſe cœpit. Anno magiſtratus 30. apud Barletũ mortuus & ſepultus eſt.

Fratrum Teuthonicorum in hæc loca aduentus.

Sub huius igitur primi in ordine principis regimine Conradus Mazouiæ dux feritate & uarijs Pruſſorum afflictionibus attritus, Criſtini Culmenſis Epiſcopi ex ordine Ciſtercieñ. conſilium ſequutus hunc ordinem euocauit, ipſoſq; fratres in caſtro Dobrzin locauit. Hermannus uerò Magiſter ordinis fratrem Conradum de Landtſperg reliquit. Hæc primi ordinis mihi referuntur initia. Licet nõ ſim neſcius Aeneã Syluium, & qui eum ſequuntur aliter habere. Friderici ſecũdi temporibus poſt Ptolemaidis amiſsionem fratres in Germaniam rediſſe, Pruſsiamq; ab Imperatore, & poſtulaſſe, &

bullis

bullis aureis firmatam obtinuiſſe referunt. Verum nō placet aliquid negotij hic mihi con
trahere. Quando Nauclerus hanc aſſertionem ut uerè erroneam generatione 41. ſecundi
uoluminis diligenter elidit. Hoc tamen mihi ex uetuſto exemplari nuper ex Pruſsia con-
quiſito in Alemannico uulgari quondā per ordinis fratrem exſcripto traditur, quod pau-
lò antè aſſerui, & hoc quod mox ſubijcio, ſub Magiſtro Hermanno hæc geſta eſſe. Poſt 5. Magiſter.
quem quintus Magiſter, qui & in ordine Magiſtrorū nonus adnumeratur, frater Burgar-
dus de Suadm, anno ſalutis 1283. apud Accam electus, rebus annis ſeptē præfuit, ibidem
mortuus & ſepultus. Quæ ſi ita ſunt ut ordinis hiſtorię tradunt, eſſe non poteſt quod poſt
Ptolemaidis amiſsionem à Friderico Pruſsiam ordo petierit, quū Fridericus anno 1250.
humanis exceſſerit, & Ptolemais 1290. adhuc in manibus Chriſtianorū fuerit. Hic res mi
litum S. Mariæ monent (quando ſupra memini Hermannum de Saltza quartum in ordi-
ne Magiſtrum, ut eorum mihi adſcribunt hiſtoriæ principum honores meruiſſe, ordinem
ſub eius magiſtratu plurimū auctum fuiſſe, anno uerò magiſtratus triceſimo uita functū,
apud Barletum conditum eſſe) totius Germaniæ ſummam mirari incuriam: nec ſatis intel
ligo qua re effectū ſit, ut res ordinis in Apulia olim ſplendidiſsimas, ita neglexerint. Ego
enim quum in Apuliam ueniſſem, huius rei gratia ſtudioſius apud Barletū uetera Germa
norum monumenta contemplatus ſum, eo loco, cæteriſq; plurimis, ut apud Mamfredo-
niam prope montem Garganum, ad S. (ut uocant) Leonhardum. Pręterea in ipſis Apuliæ
campis, prædium extat, hodie turris Alemannorum appellatum, hæc omnia ſicuti cæteris
in locis, non modo in Apulia, uerumetiam per Romaniam & Italiā totam, Germani olim
ſtrenuè militantes magnificè cōdiderunt: hodie ne ueſtigium quidem religionis apparet.
Qua de re minus ueniet admirādum, ſi hæc quondam periculoſa reipub. Chriſtianę bella,
ab ordine in Polonicum & Sarmatiæ populū ſuſcepta, Italicis patribus fuerint grata, inte-
rim enim ordinis res inclinatæ ad ſummas peruenerūt neceſsitates, quo facilius nō modo
Apulia, ſed & tota Italia eijcerentur hi milites, atq; quicquid olim Germanorum ſanguine
atq; opibus partum eſt, tandem in Italorum poteſtatem omni intermiſſo inſtituto priſtino
abijt. Quid igitur Germani mei in utramq; ſtertitis aurem? Quid in ſterilibus Sarmatiæ
quæritis campis affluentis Apuliæ amœnas negligentes delitias? Corruerunt ędificia ma
ioribus noſtris magnificè condita, perijt inſtitutum priſtinum & religio ueſtra, manent ni
hilominus redditus ut uocant. Euigilate, ſumite animū, extat unica S. Leonhardi abbatia S. Leonhardi
(ſic enim eum locum illis appellare placet) quæ quondam uobis nouem millia aureorum abbatia.
numorum pendebat, hodie bis mille Aegidio ex patrum Cardineo ordine pendet. Reli-
quum Rex Germanus habet, tanto facilius recuperandū quo magis ille & tenetur & ſtu-
det Germanorum augere gloriam. O dolenda, & nunquàm ſatis comploranda iactura,
non contenta Italia quod omne aurum à Germanis uarijs ſtudijs emulgeat & ſedulos ha-
beat obſeruatores, quin hoc afflictis addat malum, ut quod maiorum ſanguine & opibus
partum eſt, uiolenter eripiat, atque ultro eijciat, ſic Romæ redditibus ereptis manet Teu-
thonicorum militum domus. Sic dum Germani unicam in ſublaco tenerēt memoriam,
nuper ſub boni ſpecie D. Pauli extra urbem monachis illud Cœnobium unitum, quo fa-
cilius omnia uorarēt, qui aliàs plus decies & octo millia ducatorum annis ſingulis in pro-
uentibus habent. Hoc ſtudentes ne ullum Germanis in Italia ius maneat, neue minimum
quod contribuant aliquando recipiatur, hæc placuit hîc inferre. Vos euigilate Germani,
ſunt his plura atq; maiora, ueſtrum erit aut ſemper à maiorum ueſtigijs degenerare, aut ali
quando ſumpto animo, ſi non eorum gloriam ſuperare, æquare ſaltem & conſeruare.
Hucuſq; de ordinis primæuis initijs inferre placuit, nunc ad incœptum calamum dirigo.

LESKONE albo iniquè cæſo, poſtquàm ab Henrico cum barba & Conrado mul Boleslaus
tis prælijs certatum eſt. Poſtremum Boleslaus pudicus rebus præficitur, octauo loco mo- pudicus.
narchiæ, ab initio uigeſimus ſextus, prępfuit annis 37. homo uirtutibus adornatus. Sub cu
ius tamen imperio Polonia uarijs incommodis et bellis maximis, tum gentilium, tū etiam
ciuilibus diſsidijs uexata eſt. Obijt anno ſalutis 1279. die 7. Decemb. apud D. Frāciſcum
ſepultus. Dum igitur Boleslaus princeps remp. adminiſtraret, ſal in locis ſubterraneis re-
pertum traditur. In eo loco cui hodie Bochnia nomen eſt, idq; diuæ Kunegundis meritis Sal repertū ad
factum memoriæ tradunt. Dum enim beata princeps Belam Hungariæ regem parentem Bochniam.
ſuum adijſſet, & aliquādiu per regnum ducta, in eum locum qui Marmarus ſeu Maromus
appellatur ueniſſet, parentem pro ſalis cauerna exoraſſe perhibetur, annuit parens, filiæq;
ex pluribus unam tribuit, illa rapto à digito annulo, cauernæ quam delegerat arrham im-
miſit, factum dum forte ridiculum, paulò uerò pôſt dum illa in regnū redijſſet, in eo quem
dixi uico caſu ſal repertum, primiſq; initijs lapidum more extractum eſt, in quorum uno
annulus D. Kunegundis nuper Hungarico ſolo proiectus repertus eſt: res memoria di-
gna, quam quum Hungari initio deriderent, in hanc tamen uſq; ætatem cum Polonis di-

uino utuntur munere,quodq; ſemel repertũ durat,& multis effoſſum cauernis perpetuas diuitias oſtendit. Inciderunt hæc in annum ab orbe redempto milleſimum ſupra ducenteſimum quinquageſimum primum. Eſt locus in plano,pauculis ſed à longe,nec ſaxoſis ſeptus collibus,cui oppidum ſuperædificatum,eo tribus in locis à luce quadrangularia foramina centum triginta cubitorum ad ima in profundum ducunt, itur dehinc centum & ultra cubitis in plano meatu,ubi ſecũdum eſt ad ima nonaginta cubitorum foramen: iterumq; poſt planum meatum ad uſq; tertium totidem cubitorum per deſcẽſum foramen, reliquum iter per ſcalas interiectis tamen multis per planum meatibus, in diuerſas cauernas non eadem profunditate ſitas tendit,ibi ſal ingentium ſaxorum ſpecie exciſum execatur,dehinc in æqualia fruſta, quæ bancos appellant operarij,funibusq; extrahuntur. Per primum itaq; quod à luce eſt foramen in funibus penduli homines dimittuntur,reliquum iter per ſcalas deſcendenti emetiendum eſt. Totus tamen deſcenſus unius perficitur horæ ſpacio,deſcẽditur atq; laboratur ſæpe cum periculo,itur itaq; perpetua ſpe in profundum per fodinas,nec unquàm D. uirginis Kunegundis meritis efficientibus,theſauri reperti finis apparet. Aqua(niſi quæ deſuper à luce penetrat)nuſquàm reperitur, utcunq; ab extra aëris intemperies in montibus eadem qualitas habetur. Hoc ſpectaculum inter orbis ſpectacula digne connumerandum,uir omni laude dignus Ioachimus Vadianus,doctor & poëta,de quo libro tertio mihi dicendum ueniet ſuperiori anno uidit atque miratus eſt. Ego quoq; non parum ſæpe meis ſum pedibus emenſus,his paucis enarratis ad inſtituti ordinem redire opportet.

Cauernæ fodinæ Bochnienſ.

Henricus cum barba.

BOLESLAO VERO pudico Henricus cum barba Poloniæ & Sileſiæ princeps nono loco ſecundum aliquos res tutandas ſuſcepit,eorum qui ab initio præfuerunt uigeſimus ſeptimns,princeps heroicis uirtutibus clarus. Dominus Miechouieñ. huncnõ annumerat,forte non ſine argumento,eo quòd remp. duntaxat alterius nomine tutatus ſit. Ponitur ſtatim ipſo anno quo Boleslaus pudicus uita exceſsit,Lesko niger in nonum locum. Mihi uerò non ab re uiſum Henrico cum iſtis qui interregni rebus præfuerunt,ob uarios motus & multa egregia facinora locum adſcribere.

Lesko niger.

ANNO uerò quo Boleslaus pudicus uitam cum morte mutauit. Fertur Lesko niger ad remp. regendam aſſumptus,qui decimo loco præfuit interregno exiſtente, eorum qui ab initio fuêre uigeſimus octauus. Dum is remp. moderari cœpiſſet,multorum animi in eam euecti uarijs motibus ubiq; laboratum eſt. Bellum grauiſsimũ cum Conrado Mazouiæ principe & ſocijs geſsit,quo multis incommodis affectus eſt. Tandem Teuthonicorum Cracouienſiũ opera,arce in fide ſeruata,ex Hungaria collectis copijs Conradum, & qui eum ſecuti acie uno prælio uicit,atq; ſic rerum potitus Germanos ob fidem innocentiſsimè ſeruatam prærogatiuis extulit,hinc Magiſtratus urbis & alia inſignia ſolis Teuthonicis perpetuo iure conceſsit. Tanto Teuthones proſequutus affectu,ut habitu atque moribus ſe illis conformare non dubitaret. Vir profecto magni conſilij,qui dum maximo populo pręeſſet,hanc tamen titulis ſuis laudem addere uoluit,quod Teuthonicis,Germanicisq; populis ultrò ſe accedentibus imperaret. Ab eo tempore Sarmatiæ principes atq; reges Germanorum fidem in precio habere cœperũt,hincq; in totum fermè regnum iura Teuthonica introducta,atque in hanc ætatem innocentiſsimè cuſtodita ſunt. Germani gens in Europa clariſsima,pro cuius imperio multo certatum ſanguine, nullo unquàm populo tam ſe ſua ſponte coniunxit,miro id fato fieri conſtat. Nam ut dulcius uideatur primæuæ originis ſolum repetere, quam externis nationibus ſubeſſe, id forte Sarmatiæ regibus non poſtrema gloria tot Germanicis populis imperare, eoſq; humanitate uincere,qui armis ſemper inuicti fuêre. Lesko igitur anno ſalutis 1289. die Septemb. ultima humanis exceſsit, Cracouiæ apud ſanctiſsimæ Trinitatis ædem digno conditus honore.

Teuthonũ Cracouienſ. fides & priuilegia.

Boleslaus Mazouiæ dux.

SVCCESSIT LESKONI nigro Boleslaus Mazouiæ dux Senatus aſſenſu, pauliſper rerum potitus monarchia pulſus eſt, præfuit undecimo loco, ab initio uigeſimus nonus.

Henricus probus.

HVIC ſucceſsit Henricus dux Sileſiæ & Poloniæ, cognomento Probus,cui pro monarchia uarij cum Vuladislao cubitali motus,hinc inde ſæpius uictores rerum potiti, tandem Henricus ſuperior in ipſo monarchatu ueneno forte extinctus Vuratislauiæ moritur ſub anno ſalutis 1290. die 22. Auguſti,apud S. Crucem ſepultus. Is rebus duodecimo loco præfuit,& eorum qui ab initio fuêre triceſimus.

Vuladislaus Cubitalis.

HENRICO extincto,tertiodecimo loco ſucceſsit Vuladislaus Cubitalis, eorum qui ab initio fuêre triceſimus primus,ſed in ipſis initijs pulſus.

Przemislaus Maioris Poloniæ dux.

PRZEMISLAVS Maioris Poloniæ dux rem tutandam ſuſcepit quartodecimo loco, & eorum qui ab initio fuêre triceſimus ſecundus, & hic quoque mox in ipſis initijs pulſus.

VENCES-

VENCESLAVS Bohemus quintodecimo loco eorum qui interregno præfue-re,ab initio uerò tricesimus tertius rebus præfuit,hic uarijs euentibus cũ Vuladislao Cu-bitali bella gesſit. Eo itaque rebus præfecto,Senatui atq; populo ad unius regni maieſta-tem remp.reducere uiſum fuit,factis comitijs, Przemislaum ducem regio honore deco-rarunt. Hic princeps clarus & uirtutibus relucens remp.uotis omnium aſſequutus,ma-gnam initio de ſe ſpem promittens.Sed dum in omni hominum uita nihil non amaritudi ne admixtum reperiatur,Sarmatiæ populus regis ſui fructu breui potitus eſt, dum enim apud Rogozno comitia agit eodem anno poſtquàm menſibus ſeptem præfuit à Mar-chionibus Brandeburgeñ. in gratiam forte Venceslai Bohemi miſerè cæſus eſt,præfuit ceſſante interregno primo loco,eorum tamen qui ab initio præfuère tricesimus quartus. *Venceslaus Bohemus. Przemislaus rex. Przemislaus interitus.*

SVBLATO PRZEMISLAO ſenatus conſulto de rege ſubſtituendo apud Poznaniam ſub anno 1269. in Aprili comitia habita. Vuladislausq; Cubitalis multis comprobatus argumentis coronandus decretus eſt.Verum dum certis proſtitueretur ui-tijs,& coronationem differret,conceptamq; de ſe ſpem non præſtaret,abrogata electione rerum non potitus eſt. *Vuladislaus Cubitalis iterum.*

SVB anno Salutis 1300.apud Poznaniam nouis habitis comitijs Venceslaus Bo-hemus ſuffectus,& Gneznæ coronatus eſt.Sarmatarum remp.poſt interregnum ſecun-do loco habuit,ab initio tricesimus quintus præfuit,pace uel bello rebus Polonicis com-poſitis in Bohemiam redijt. Sub anno ſalutis 1305. die 25.Iunij extremum clauſit diem Pragæ ſepultus. *Venceslaus Bohemus.*

HVIC naturæ ordine Venceslaus tertius ſucceſsiſſet, uerum dum is in Sarmatiam iter maturaret in Olomuncz ſeu Iulimonte necæ præuentus miſerè interijt, qui quum re-rum habenas non ſuſceperit à me in principum ordinem non adnumeratur. *Venceslaus 2.*

SVBLATIS ex Bohemia aſſumptis regibus Vuladislaus Cubitalis iterum rem tutandam ſuſcepit,non tamen regium faſtigium aſſequutus,niſi poſt multa pro patria bel la & uarios partos triumphos, ſenatuſconſulto, ſub anno ſalutis 1320. die 18. Ianuarij Cracouieñ. Regiam maieſtatem & regni diadema ſuſcepit,præfuit poſt interregnum ter tio loco,ab initio tricesimus ſextus. Poſt hæc Vuladislaus rerum geſtarum laude clarus, multa atq; maxima pro regno geſsit bella,confectus ætate anno ſalutis 1333.quarta Mar tij Cracouiæ ſupremum clauſit diem,& in templo maiori humatus eſt. Sub huius regis temporibus uniuerſa fermè Sileſia ad Bohemos defeciſſe traditur. Vuladislao Cubitali morte conſumpto apud Cracouieñ.comitia de nouo rege ſubſtituendo habita. *Vladislaus Cubitalis tertio.*

SVB anno itaq; 1333.die 25.Aprilis ſenatus conſulto Kazimirus,poſtea Magnus cognominatus,Vuladislai Cubitalis filius, Cracouiæ reip. præfectus, & in regem coro-natus eſt:hic princeps pace domi conſilio magnus,bello foris maximus præfuit, tot clara geſta peregit quot unquàm Sarmatiæ princeps facere potuit, tot in regno ædificia extu-lit,atq; à fundamentis extruxit,quot uix à ſucceſſoribus Poloniæ regibus in Sigiſmundi primi tempora ne ruerent ſeruari potuerunt. Multis redimitus uirtutibus pace atq; bello clarus fuit. Verum cum humana imbecilla conditio nunquàm ſine incommodo uiuat, atq; nihil ex omni parte reperiatur beatum: ita & hic clariſsimus princeps non ſine uitijs uitam egit,atq; nonnihil heroicas dotes luxuria & incontinentiæ malo obumbrauit. *Kazimirus Magnus.*

Sub anno ab orbe redempto 1370.die quinta Nouembris Cracouiæ ultimum clau-ſit diem,præfuit poſt interregnum quarto loco,eorum uerò qui ab initio præfuère trice-ſimus ſeptimus.

HVIC ex condicto Ludouicus Kazimiri ex ſorore nepos, Hungariæ rex,ſucceſsit corona atq; rerum eo anno,die 17.Nouemb.apud Cracouieñ.potitus,remp.quinto loco poſt interregnum,& eorum qui ab initio tricesimus octauus ſuſcepit.Is præfuit apud Sar matas annis duodecim. Sub anno ſalutis humanæ 1382.die 13.Septemb. apud Tirna-uam mortuus,in Albam regalem relatus eſt. *Ludouicus rex Hungariæ.*

HVIC HEDVIGIS filia Senatus, plebiſq; ſcitu ſucceſsit, quæ primis initijs Vuilhelmo Auſtriæ principi ſenatus aſſenſu nupſit, ſed is antequàm res tutandas ſuſce-piſſet,& thalamum fuiſſet ingreſſus,regina inuita repulſus eſt.Præfuit Hedui-gis uirgo poſt inter regnum ſexto,eorum qui ab initio fuère trice-ſimo nono loco,atq; ita à primordio gentium ad incly-tæ uirginis ætatem Sarmatarum & Po-lonorum ſe res habuère. *Heduigis.*

IODOCI LVDOVICI DECII, DE IAGELLONVM FAMILIA, LIB. II.

PRAEFATIO.

SARMATICARVM gentium originem & uetuſtates quæ domi pace,ac foris bello geſſerint, quotq; principes ab initio præfuerint, uno iã libro expoſui.Hic ſicuti cæteris in rebus nimia uetuſtas negotium obſcurat:ſed mali huius initium antea mihi dictum,uel quod magno temporum interuallo res memoriæ omninò exciderunt,uel quod nullæ,aut raræ ab initio literæ fuẽre,quibus (unico uidelicet fideli uetuſtatis & memoriæ ſubſidio) geſtarum rerum ſeries traditur.Equidem non ſum neſcius uix omnibus,aut certè paucis meam placituram aſſertionem,at quum omnium fermè diſciplinarum genus uarijs,& ut ſępè dubijs obijciatur diſceptationibus, eſſe forte poterit,ut ſi cominus fuero aggreſſus, mea etiam opinio non improbis argumentis fulciatur. Cum enim eos potiſsimum ſequutus ſim, quorum mihi traditio temporum interuallo firmata perhibetur, negotium erit eoſdem una mecũ euertere,aut ea quæ maiorũ traditionibus aſſerui non lacerata conniuentibus oculis accipere.Iam quod ſecũdo libro explicare ſtatui calamus efficere feſtinat. Tu Lector optimè,Vale.

Tranſgreßio.

HEDVIGIS princeps, uirgo & Sarmatici populi regina,quemadmodum primi mihi libri finem effecit,ita ab ea ſecundi quoq; libri initium ſumere ex uſu erit;tum quod priſcorum principum atq; regum genus in ea rebus præeſſe deſijt,tum etiam quod ea præfecta rebus,externa ſed longè clariſsima Iagellonum ex Lithuanis accita familia ſimul & res tutandas,& Chriſti fidem ſuſcepit.Quando uerò ſuſceptus labor non parum dehinc in Lithuanicis rebus negotium habet, operæpretium erit nonnihil eius principatus facere mentionem.Primo itaq; libro non leuibus argumẽtis,hanc(ſicuti alias gentes in eo ſolo exiſtẽtes)Sarmatiæ eſſe nationem exponere uolui,nõ ab re tamẽ hic uiſum eſt,anteq; narrandi initia faciã,nominis atq; gentis reddere originẽ.

Lithuaniæ deſcriptio.

Lithuanicũ uerò nouũ & Latinis ſcriptoribus incognitũ nomen eſt,qua aũt ętate ea prouincia id nominis ſortita ſit,longo temporũ interuallo non apparet.Aeneas Syluius qui in ea re non parũ ſudauit,totũ negotium ita exponit,ut loci illius ſitũ magis quã gentis originem aut priſcę uetuſtatis nomen oſtendere uideatur.Dũ enim curioſius nouiſsimè gentis ante ſuſceptã fidem ritus & mores ab Hieronymo quodã acceptos proſequitur,nullibi docet quo priſco nomine ea gens fuerit appellata,hic ſicuti in pleriſq; alijs traditionib.ingẽs eum Neotericorũ manus ſequuta eſt.Sunt quibus Lithuani ſimul cũ Prutenis Phinni tradãtur.Ego Phinnos(ſi Ptolemęo fides)Prutenos non negauerim,uerũ Lithuanos nõ crediderim,quum alios in ea regione populos Ptol. depinxerit,qui omnes mihi hodie Lithuani uidentũ.Dubius meus erit pleriſq; ſermo multos in Lithuania populos tradẽs.At illi ſi Lithuaniã tot populorũ altricem reliqua Polonia maiorẽ meminerint,facilè non minus olim quoq; populi Lithuaniã fuiſſe ſeruatricẽ intelligẽt.

Quę olim in Lithuania gentes.

Omnis itaq; Lithuanis culta regio harũ olim gentiũ qui Ptole. ita dicũtur fuiſſe uidetur,Galindæ,Bodini,Genini,Sudini,Cariones,Amaxobij,Stabani,Sargacij, Sturni, Vibiones,Naſci & Aſubi.Hi populi omnes olim eo ſitu depingũtur, quem hac Lithuani ætate cõpręhenderũt.

Limites Lithuaniæ hodie.

Lithuania uerò hodie his limitib.ambitur. Statim poſt Vmbrones, id eſt,Lublineñ.Palatinatũ,ad latus Septentrionale ad Mazouiã uſq; Venedicos montes & Phinnos,id eſt,Prutenos protenditur.Hi aliquibus Boruſsi creduntur,altius enim huius gentis originem repetentes inueniemus eum populum qui Ptolemæo ad Riphæos montes in ijſdẽ ſedibus,quas hodie Europæi Moſchi fortè occupauerunt, Boruſsios uocari.

Boruſsi qui.

Hos,ſedibus ob rigidum cœlum ſoliq; infœlicitatem permutatis, in eam oram quæ nũc Pruſsia eſt,ueniſſe tradunt,atq; inde priſcis pulſis colonis regionẽ quaſi armis partam ex ſuo nomine uocaſſe perhibent.Hanc opinionem Eraſmus Stella homo literis eruditus in Boruſsiæ uetuſtatibus ſequutus hinc gentis & Boruſsiæ originem ſumit argumentum ſine controuerſia non improbum. Verum & illi ad Boruſsiæ oram aliqui populi adnumerantur,quos ego Lithuanorum moderniori ſitui uel limitibus adſcripſi, quanq; illud ego non impugno.Eſſe enim poteſt ut Boruſsię limites olim plures(quam hodie habet)populos continerent,multis tamen ab hinc ætatibus potentiorum nutu aliud imperium atque nomen(ut crebro factum conſtat)ſortitos eſſe.Hac tamen ætate Lithuania cum Prutenis à Septentrione ad uſq; Samagitas contigua, Samagitis uerò ad Septentrionis oceanum conterminis Lithuaniam pertinentibus ad uſque Liuoniam, & dehinc ad magni Moſchi principatum extenditur,quem ab oriente habet.A' meridie uerò Roxolanos redeundo ad Polonos, quos ab occidente habet ad uſq; iterum Ombrones,his finibus ambitur.

Sarmatiæ

Sarmatiæ ferme quarta pars apparet. Quibus ego limitibus ſupra commemoratos olim
populos habitaſſe non ab re crediderim. Mihi uerò non conſtat, quare Aeneas Syluius
Maſſagetas poſt Pruſsiam habitare in ſuis deſcriptionibus aſſeruit, nomen his finib. nun-
quàm cõmmune. Maſſagetas enim, qui & Amazones aliquibus ſunt in Scythis Aſiaticis
fuiſſe conſtat, Ptolemæo uerò in eum locum nunquàm adſcribuntur. Satisfactum credo
Lithuaniæ, Samagitiæq́ꝫ (quæ unius imperio parent) fines his limitibus expoſuiſſe. Si cui
aliter tradendum uiſum fuerit, parum ad me pertinere uidetur, quum modò Lithuaniam,
Samagitiamq́ꝫ Sarmatiæ populos, atqꝫ iampridem nouum hoc uocabulum ſumpſiſſe ad-
mittat. Supereſt & noui nominis, quod & ipſum in opinione eſſe uidetur indagare initiũ.
Lithuani itaqꝫ aliquibus à Lituo, quod cornu ſignificat, certis rationibus dici creduntur,
horum opinio perinde ac anilis habita irridetur. Sunt alij qui Italos eam regionem ingreſ-
ſos patrio iam ſolo Italia, & genti Italię nomen indidiſſe perhibent. Verum poſteris L lite-
ra adhibita Lithaliam, atqꝫ Lithalos, fuiſſe appellatos, maiori dehinc ætate addita uicinio-
ribus populis uocabulo magis corrupto Lithuanos atque Lithuaniam uocatos eſſe affir-
mant. Hanc dominus Miechouieñ. aſſertionem lib. 4. cap. 39. expeditius ſcribit. Poſtre-
mò aliorũ opinione traditur. Lithuanos olim ex Boruſsiæ finibus Lithalano duce egreſ-
ſos, priſcas ſedes olim uacuas relictas impleuiſſe, quondã Alani relictis ſedibus illis in Bo-
ruſsię fines migraſſe dicũtur. Cùm uerò Lithalanus priſcas ſedes repetijſſe tradatur, & eas
quidem unde olim Alani fuerint egreſsi apparet Lithuanos hodie quoque eam habere
oram quam olim Alani occupauerant. Ego uerò Alanos magis ad Ruthenos pertine-
re affirmarem. Sed & hoc eſſe poteſt, quod illa regio Ruthenis à Lithuanis olim bellò
quæſita ſit. Hanc aſſertionem Eraſmus Stella pulchris rationibus affirmauit. Ego in tan-
ta rerum mutatione & poſt tot temporum interualla non planè habeo quid dicam,
rem (ut eſt) in opinione relinquo. Lithuania, Samagitiaq́ꝫ Sarmatiæ regibus parent, præ-
ſcriptis finibus terminantur, gens quidem nunc Catholica, olim uarijs, ridendiſq́ꝫ ad-
acta religionibus quibus ad Iagellonis uſque tempora delituit. Ex hac regione atque his
populis Ludouico morte ſublato. Vuilhelmoq́ꝫ duce Auſtriæ pulſo, Polonis rex & He-
duigi regni ſocius aſſumptus eſt. Quum uerò ex ea familia in hanc ætatem Poloniæ, Hun
gariæ, Bohemiæq́ꝫ regnis plures reges nati ſunt, ac pleriſque clariſsimis principibus in-
clytæ uirgines per connubia iunctæ tradantur. Ex uſu mihi uiſum eſt libro uno eam fami-
liam deſcribere.

Maſſagetæ ubi. *Lithuani undè dicti.* *Lithalanus dux.*

VERVM antequàm in hac genealogia regum ſingulorum quædam geſta deſcri-
bam, uniuerſam prius ſtirpem paucis ſubijcere placuit. Erat apud Lithuanos princeps Ol
gerdus nomine, qui poſt multa bellorum pericula apud ſuos ſublatis ſex fratribus uniuer
ſam fermè rempub. tutatus eſt. Hic etſi uti conſtat maioribus non caruit, tamen mihi is po
tiſsimum (ne ad humani generis primæua initia ad quorundam exemplum omnia referre
oporteat) dicendi & familiæ faciet principium. Olgerdus itaque apud Lithuanos rebus
præfuit, habuit filios una matre genitos duodecim, omnium natu maior Iagello, Skirgel-
lo, Switrigello, Borczisch, Koributh, Vigunth, Korigal, Harimunt, Langwin, Lubarth, An
dreas, & Buthaws, qui etſi temporum ſucceſſu multiplicati fuerint, cæteri tamen uno Ia-
gellone (ex cuius renibus hæc principum propago ſurrexit) dempto, prætermittendi à
me erunt. Iagello itaque quatuor uxorum maritus fuit, quarum prima Heduigis Ludo
uici Hungariæ & Poloniæ regis filia, ex qua unicam habuit filiam Elizabeth Bonifa-
ciam. Secundam Annam Ciliæ comitis filiam, ex qua unicam filiam Heduigin nomine
ſuſcepit. Tertiam Elizabeth ex familia Pilecenſium. Quarta Sophia Græci ritus fœmi-
na, ſacro prius fonte lota quàm regium thalamum aſcenderet. Ex hac quarta coniuge ſu-
ſcepit Vuladislaum, Kazimirum primum, Kazimirum ſecundum. Verum mihi ne ad
generalem huius familiæ deſcriptionem deueniam, in animo eſt, pro ætatis & principij
ordine, ſingulorum facere potius obiter mentionem, eo quòd generalis illa demonſtratio
in arbore quam depinxi continetur. Feſtinat itaque ſtylus ut ſingulorum quædam me-
moratu digna, heroicaq́ꝫ facinora tradat, non tamen aliter quam obiter, uti ab initio polli-
citus ſum. Eò quòd hæc omnia apud dominum Miechouienſem reperiantur, cuius hiſto
riæ hic liber index fermè cenſebitur, iam uerò ad inſtitutum pergit ſermo. Olgerdus itaqꝫ
Lithuanię princeps rerum inter ſuos potitus ſex habuit (ut ſupra mihi dictum fuit) fratres.
Princeps quidem ethnicus, ſed militari diſciplina clarus, multa cum ordine Sanctæ Ma-
riæ domus Teuthonicorum bella uario euentu geſsit. Quæ etſi Chriſtianis gentilis & bar
barus intulit: ueniam nihilominus habent, armorum enim & pro imperio belli ſtudia ad
religionem non pertinent, eum ſi quidem deorum cultum quem dijs patrijs ex maiorum
traditione præſtitum conſtat, ut quiſquis accepit, ita uel extrema adactus calamitate tuta-
tur. Cum deniqꝫ ea gens uarijs delyraret religionibus, ſui quoqꝫ ritus ſummi uiſi ſibi ſunt,

Stirps Iagellonum. *Olgerdus.* *Olgerdi filij.* *Iagello.* *Vxores Iagellonis.* *Olgerdi res geſtæ.*

Olgerdus

Olgerdus uerò(ſicuti cæterarum quoqꝫ gentium mos eſt)& pro dijs patrijs & imperij augmento ſuſceptum bellum ita geſsit,ut patriæ ſtudium admonuit. Cuius ſi quis egregia facta ſcire uoluerit,ponat de fidei cultu diſceptationem, & reliquo in belli ordine ducis optimi officium comperiet.Abſumptus eſt anno humanæ ſalutis 1381.

Iagello filius.

IAGELLONEM natu maiorem in principatu ſucceſſorem reliquit, hic paternis ueſtigijs inhærens,ſuſcepta cũ finitimis populis bella proſequutus,barbarico, Ethnicoqꝫ animo tàm Polonos quàm Prutenos,& Roxolanos uaria belli ſorte moleſtauit. Verum quæ ethnicus bella geſsit,quum alibi habeantur,nec ad inſtitutum ex uſu ueniant, exponere nõ eſt in animo.Ad ea properare lubet quæ ad reipub.habenas tutandas aſſumptus rex geſſerit enarrare.Pulſo itaqꝫ Vuilhelmo Auſtriaco quod ad remp. integrè conſeruandam illi haud ſatis uirium eſſet.Legati Iagellonis Heduigim Ludouici natam ſuo principi conſortem poſtulauêre,is ad reip.commoda facultates omnes ultrò obtulit,cæterũ & Catholicam fidem cum populis quibus pręfuit ſponte ſuſcipere,& reliqua quę regno ex uſu forent extremis etiam periculis pollicitus eſt.Senatus rem ad reginæ matrem reiecit, miſſis quidem legatis de rebus domi quoqꝫ conſultum eſt.Hinc duplici commodo permoti, ad eos maximè pertinere decretum ſi ex oriente ſumpto rege,patriã ab eruptione tot populorum redemiſſent,ſicꝫ etiam Chriſtiani nominis inimicam manum ad eccleſiæ unitatem ab erroribus auerterent.Firmata res,atqꝫ Iagello ſacri quidem laticis aſperſione lotus ad regnum admiſſus,Vuladislai nomen ſortitus eſt. Sed & fratres fidem edocti ex aqua Chriſto ſunt renati.

Iagello Chriſtianus Vuladiſlaus cognominatus.

Hæc in annum ab orbe redempto 1386. inciderunt. Sarmatiæ ſceptris obtentis rebusqꝫ domi pacatis ſimul cum regina Lithuaniam ingreſſus, eum populũ, Samagitasqꝫ uota Polonis reddens ad fidei Catholicæ lumen conuertit, ea enim gens à prima hominum origine idolatrijs dedita excæcatis animis uarijs & ridiculis,erroneisqꝫ opinionibus obumbrata in hanc ætatem ueri luminis iubar ignorauit.

Lithuani, Samagitæqꝫ conuerſi.

Anno ab orbe redempto 1387.cum maximo reipub. Chriſtianæ bono priſcis abiectis uanitatibus ad eccleſiæ Romanæ obedientiam optimi principis authoritate inducta, Vilneñ.& Medniceñ.Epiſcopatus fundauit.Varios deinde cum fratrib.tumultus habuit.

Heduigis deceſſus.

Anno uerò ſalutis 1399.die 12.Iulij,Heduigis regina Poloniæ Vuladislai prima conſors uita exceſsit,ex ea paulò antea 12.Iunij filiam Elizabeth Bonifaciam ſuſcepit,quæ triduo tantum ſuperuiuens mortua eſt. Heduigi uerò ex humanis abſumpta,Vuladislaus nonnihil Polonorum fidem quod à repub.reijci timeret ſuſpectam habere cœpit.Verum ea gens quæ ſemel datam fidem nulla unquàm calamitate adacta uiolauit. Vuladislao conſolato Senatus decreto ad ſecundum induxit connubium.Vilhelmi itaqꝫ Cilię comitis filia magni Kazimiri neptis eius thalamo 1400.adducta eſt,quæ & ipſa regni ex Kazimiro hæres anno poſtea 1402.in reginam coronata fuit. Eo etiam anno generale Gymnaſium à Vuladislao ex olim Heduigis reginæ teſtamento iampridem à Kazimiro cœptum, Cracouiæ optimis initijs firmatum eſt, uario diſciplinarum genere in hanc ætatem clarum.

2. Vxor Vuladislai.

Gymnaſium Cracouienſ. inſtitutum.

Teuthonici ordinis bellum.

Ab eo quoqꝫ tempore ordo fratrum Teuthonicorum iampridem in Lithuaniam Samagitiamqꝫ cœpta bella confecturus priſco more in Lithuaniam uarias fecit eruptiones, acceſsit ordini fratrum ducum Lithuaniæ diſsidium. Vuladislao atqꝫ Vitowdo patriam tueri negotium fuit,quibus rempub.tutantibus cum ordine bellum contrahendum fuit. Quod tum ſemel paruis initijs & uarijs fortunæ euentibus cœptũ tàm ex Polonia quàm Lithuania,non ſine rerum diſcrimine ad annum uſque 1410.geſtum eſt, tanta audacia utrinqꝫ pro alieno imperio pugnatum, quantum ſuum cuiqꝫ retinere negotium fuit,Polonis ut iampridem belli iure,& quædam contra ius gentium amiſſa Sarmatiæ imperio redderent.Ordini ut ſemel parta tutaretur,& dominandi maieſtatem ampliaret ſtudium fuit,ſed diſpar belli initium periculoſum uictoriæ euentum præbuit, uarijs dehinc induciarum & pacis præſtitis conditionibus.Res publico marte decernenda fuit. Poloni uniuerſis Sarmatiæ populis ad hoc bellum negotium fecerunt. Ex ſocijs quoqꝫ & mercenarijs militibus auxilia parauerunt. Eſt & ad hoc bellum Tartarorum imperator accitus. Prutenicus uerò Magiſter Germaniæ nobilitatem aduocauit.Præterea Liuonię & ſociorum auxilia quæſiuit.Cæterùm mercenario quoqꝫ milite exercitum ampliauit, & reliqua domeſtica arma ſupra uires adhibuit.Vtrimqꝫ hoc ordine maximo parato exercitu multarum gentium populi,ut quiſqꝫ,uel gratiæ,uel odij ſtimulo tactus, rebus benè uel malè fauentes,ſuis ſinguli fortunam,felicemqꝫ uictoriam precati ſunt.

Moles belli.

Anno itaqꝫ ab orbe redempto ſupra milleſimum quadringenteſimum decimo,uterqꝫ exercitus die 15.Iulij,quæ diuorum Apoſtolorum migratione dicata eſt, in loco prope Tannenbergk & Grinwalt caſtra poſuit,nullum tũc ducum ante memorabilem pugnam

colloquium

colloquium fuit. Conradus itaq; de Iungingen ordinis tunc generalis Magiſter, orto iam ſole ex caſtris militem prælij cupidus eduxit. Oratione quidem rebus atq; periculo accommodata exercitum cohortatus, hac ſuprema pugna belli finem uictori nō modo in Pruſſos, ſed & in Polonos imperium adeſſe docuit. Ad hæc recentibus uictorijs & rerum ab ſe geſtarum memoria militibus animum auxit. Contra hoſtem numero ſuperiorem, uerum inermem, barbarum, multarum gentium colluuiem, non unius linguæ, & non eandem omnibus militandi cauſam eſſe exponit, atq; ita credendum hoc in loco nihil quod uel boni imperatoris, ducisúe, uel militis optimi officium erat, neglectum fuiſſe. Inſtruit dehinc omnium primos Cataphractatos, haſtatosq; & mercenarios milites, ut ad primum terrorem inermes Lithuanos, Tartarosq; turbarent. Aciem deinde ſecundam ex ueteranis ordinis militibus, & his in quibus negotij uel belli ſumma ſpes eſſet aliquali interuallo relicto locauit. Poſtremam autem ex auxiliarijs copijs, ſociorumq; militibus aciem cōcluſit. Hæcq; omnia mira & incredibili animi magnitudine hoſtium congreſſum exoptans per cohortes & manipulos ſub uno ac quinquaginta militaribus ſignis diſtinxit. Sarmatiæ uerò rex Vuladislaus poſtq; primo diluculo à Dambrowno, in eum locum quem ſupra adſcripſi duobus millibus paſſuum caſtra mouiſſet, uniuerſum ſiſti iubet exercitū, & inter ipſa rubeta ad id paratis ſacerdotibus duplicatum Deo offerri iuſsit ſacrificiū, eo loco niſi miſſarum ut appellant, orationisq; finis eſſet, nullo pauore uel nuncio moueri potuit. A ducibus interim acies inſtructæ, Lithuani, Tartari atq; Rutheni in dextrum cornu locati, ijs Alexāder Vuitowdus Lithuaniæ dux præfectus eſt. Poloni omnes, auxiliaresq; & mercenariorum militum copiæ ſiniſtrum ſortitæ. Sed & per cohortes & manipulos locorum interuallo diſtinctos, ad quinquaginta Poloni. Lithuani uerò & auxiliarij Tartari ſub quadraginta militaribus ſignis inſtructi traduntur. Ita uterq; exercitus alter alterius aſpectu, ut unumquemq; ſpes uictoriæ aut periculi metus occupauit, ita attonitus uel animo forti congreſſum præſtolabatur. Sarmatiæ quidem exercitus & gentium ferocitate ſuperior contra armorum uſu, & linguarum diſparitate, quod in rebus bellicis ſæpe ſummum diſcrimen eſt inferior. Mariani ordinis item exercitus ut numero inferior, ita equorum armorumq; & machinarum copia inſtructior apparuit. Nullum omninò in utriſque caſtris hominum genus, quod non pugnæ auidum, duces militum, militesq; ducū animos ſpectabant. Dum hæc aguntur. Vuladislaus orationi deditus, multis internuntijs, & per Alexandrum ipſum ad ſupremum certamen euocatus eſt. Sunt qui perhibent interim Lithuanos & ſocios congreſſos, atq; in fugam uerſos fuiſſe, quo clamore ex fuga ad regem perlato, tandem armatum pugnæ acceſsiſſe. Verum neq; Sarmatarū, neq; Ordinis hiſtoriæ hec referunt. Magiſter uerò moræ impatiens, Caduceatoribus miſsis Regi & Alexādro duos enſes miſit, cohortatus ut ſyluis relictis, prælij copiam facerent. Enſes à Rege bono omine ſuſcepti, belli euentus Deo cōmiſſus eſt. Finitis tandem diuinis officijs, Rex ad pugnam armis accinctus in collem propinquum, unde uterq; exercitus cōſpici poterat uectus eſt, uiſis autem quę ex uſu uidebantur rex ad ſuos redijt, admonitisq; militibus, ut pro patria, ſacris, ædibus, coniugibus atq; pignoribus, pro libertate atq; gloria audacter pugnarent. Hoc unico prælio rem omnem belli finitam, uictori nihil ultra deficere, totam Pruſsiam mercedem fore docuit. Hæc nunc Lithuanis, Samagitisq;, nunc Polonis atq; auxiliarijs militibus mutato ſermonis uſu, ut quemq; intelligere cognouit, læto etiam animo quaſi in manibus uictoria foret dicebat. Tum multarum gentium animi, donec tubæ claſsicum canerent in ſe inuicem euecti, ſpe uictoriæ atq; periculi metu adacti, pro ſumma gloria certare contendunt, ignari quibus Deo placeat uictoriam fauere, & ſubitò utrinq; tubæ cornuaq; cecinere, datis ſignis Germani mox cum Lithuanis & ſocijs pugnæ initia fecerunt, ſiniſtrum uerò cornu quod Polonis commiſſum, paucula interiecta mora, in Germanorum exercitum inductum eſt, & quum maximè infenſis animis omni parte concurſum, clamores multo maximi editi, horribilis ſonus & fragor, ut in uarijs populis non eadem pugnandi conſuetudo ita non eiſdem, ſed diſparibus militiæ diſciplinis funeſtum Germanis, ſed fœlix Polonis prælium initia cœpit. Pugnatum eſt confertiſsimis ſignis aliquādiu ancipiti marte. Sarmatæ non tàm feriebant audacter q̃ conſtanter uulnera ſuſcipiebant, donec dextrum cornu quod Lithuani & Tartari occupabāt Germanorum audacem pertinaciam ferre non poſſet, ſtrage multò maxima in ſuos ædita pedem primum referre, deinde in apertam fugam abire coacti ſunt, Alexander dum ſuorum fugā fruſtra cohiberet, ad Polonorum aciem ſeſe conuertit. Ruthenico iunctus militi qui tribus ſignis pugnabat, prælium à nouo cū Polonis inſtaurabat, fugato uerò atq; nudato dextro cornu omne apud regem ipſum & Polonos erat periculum, utrinq; diu intrepidè atq; pertinaciter pugnatum eſt, donec & perculſis terror additus, ex Polonorum acie Bohemi, Morauiq;, qui ſtipendio militabant, duce Szarnowskeo Bohemo prælio exceſſerunt. Nihilo duplicato

Conradus de Iungingen Magiſter ordinis.

Aciei Teuthonicæ inſtructio.

Polonorum acies.

Pugna acerrima.

malo perterriti Poloni aciebus à nouo inſtructis ferociſsimis animis in confertiſsimos hoſtes inuehuntur, iamq́ in longa prælij mora ſummum diſcrimen eſſe cœpit. Quum Germani pugnando feſsi remiſsius inſtabant. Subitò itaq; cohors noua per manipulos in Polonorum aciem, & eum locum ubi periculi ſumma erat inducta, & ex integro nouũ ubiq; prælium ortum eſt, quippe quum utrinq; ad ueros milites, qui & armorum genere & uſu militiæ pares erant peruentum eſſet. Marianis militibus uictoriæ ſumma ſpes, quod iam Lithuanos & Tartaros iam mercenarios milites fugauerant, hinc quod ex prælij uſu neceſſe erat, & dux, & exercitus intrepidè effecerunt, contra Polonis nõ minor partæ uictoriæ fiducia quod ſtrage multo maxima Germani milites diminuti, fortunaq́ ſeruati & ſuperſtites remiſsius certarent, Vuladislaus ducis & militis optimi obibat officium, remotis in poſtremum locum ſaucijs, & cõfertis aciebus nouũ ubiq; præliũ inſtaurauit. Quumq́ ad ſeptimam horam dubio marte pertinaciter utrinq; pugnatũ eſſet, Germani cæli, fuſiq́, undiq; Poloni numero ſuperiores hoſtes circumſiſtere ubique fundere cœperunt, hinc in apertam fugam Mariani milites acti, Sarmatis cruenta quidem uictoria ceſsit. Fugientes Germanos Poloni perſequuti. Verum dum certaminis locum hominũ ſtrages, & armorum uis ingens ſanguinisq́ tabes maxima compleuiſſet, & prope periculoſius corporum aceruos tranſire quam hoſtem perſequi foret, hinc pleriq; ſeruati, hoſtium caſtra direpta ſunt, uini copia reperta. Rex ne fatigati milites potantes periculum facerent, uaſa omnia confringere iuſsit. Eo prælio ceciderunt hoſtium 50000. ut Polonorum habent hiſtoriæ, in quibus ex ordine Conradus de lungingen, qui tunc Magiſtratum geſsit: cæterum uiri nobiles & Commendatores fermè ſexcenti periêre. Duo duces capti, Kazimirus Stetineñ. & Conradus albus Oleſniceñ. Præterea omnium nationum qui fratribus auxiliati ſunt milites capti. Altera die ſinguli ſeorſum præſentati fuêre. Ex auxiliarijs Auſtrales, Bauari, Sueui, Francones, Rhenenſes, Friſienſes, Vueſtphali, Luſaceñ. Pomerani, Saxones & Miſnenſes. Ex mercenarijs militibus Bohemi, Sleſitæ & Moraui numero ſanè plurimi. Sociorum uerò Liuonitæ & Culmenſes, demum ipſius ordinis fratres adducti fuêre, milites iuramento obſtricti dimiſsi. Duces & ordinis fratres in cuſtodia ſeruati. Sarmatarum quoq; & ſociorum obſcuræ turbæ ingens uis cæſa eſt. Duces uerò uel quibus auctoritas in regno erat paucos cæſos referunt, atq; ita ſe ſummi prælij negocium cum Prutenis habuit. Prouincia fermè tota fortunam ſequuta uictori ſe dedit, præter Mariemburgum & quædam alia. Pugnatum eſt & poſthac ubi Polonis uictoria ceſsit, uario deinde euentu res geſtę, in annum 1411. quo inter regem & Alexandrum fratrem pacis conditiones ordini datæ, resq́ firmatæ ſunt. Eo quoq; anno die quæ D. Catharinæ ſacra eſt, Vuladislaus ex Neopolomitio tribus millibus paſſuum Cracouiam ingreſſus, ſigna militaria, & quod ad triumphum attineret, ad D. Stanislai tumulum obtulit. Ridebam ego facetam in proximis Sigiſmundi regis nuptijs mihi iniectam à Marchiano milite quæſtionem: Is enim cum me Germanum cognouiſſet, uarios Polonorum mores à me ſcrutatus eſt, ferè omnia illi placuêre, præter domorum humilia ædificia, & hoc, ſummi quandoq; odij cauſam futurã fore aſtruebat, quod in templis uidiſſet, Marianorum olim cæſorum militum crines atq; barbas certis haſtis ad D. Stanislai tumulum affixas apparere. Verum ego quòd Tartarorum ſigna eſſent & caudæ, quæ Turcarum, Tartarorumq́ imperatorum atq; ducum equorum collis affigũtur ex partis uictorijs, ſicuti cæterarum gentium ſigna affixa fuiſſe, ut res habent, docui, & animo à me pacato dimiſi. Iam ego nihil geſtorum Vuladislai deſcribam, poſtquàm hanc ſupremam cunctisq́ ſæculis memorandã pugnam hic adſcripſi, ad alia calamus progreditur.

Inſignis Polonorum uictoria.

3. Vxor Vuladislai è domo Pilecenſ.

Anna regina mortua unica Heduigi filia relicta, Vuladislaus anno ſalutis 1416. tertiam accepit cõiugem Elizabeth ex Pilecenſium clara quidem familia, ſed ætate ſpes prolis adempta, quæ res ut ſenatui atq; plebi luctum fecit, ita mors illius quæ in annum ſalutis 1419. incidit omnium animos lætificauit. Ea mortua Vuladislaus ad quartum connubium per Senatum cohortatus, quum ex regni atq; omnium commodo uideretur ex optimo principe bonum ſuſcipere hæredem.

4. Coniunx Vuladislai.

Igitur ſub anno 1422. Sophiam Kiouieñ. ducis filiam, Alexandri ducis neptem, in regni ſociam baptiſmate lotam ſuſcepit, ex ea itaq; anno 1423. ultima Octobris, filium primogenitum, deinde Vuladislaum paterno nomine appellatum ſuſcepit.

Vuladislaus primogenitus.

Caſimirus II.

Caſimirus III.

Anno dehinc 1426. die 16. Maij, Kazimirum ſecundo genitũ paulòpòſt mortuum, & anno ſalutis 1427. die penult. Nouemb. Kazimirum natu tertium ex eadem genitum ſuſcepit: huius fœcunditatem Alexander Vitowdus & ſi neptis eſſet magno dolore tulit, tanta erat dominandi libido, ut cum is à Vuladislai prole ſibi, ſuisq́ poſteris Lithuaniæ dominia ſucceſsionis iure præripi cerneret, non dubitaret etiam multis execrationibus nepti maledicere. Vuladislaus ætate, rerumq́ geſtarum gloria plenus uitam ſenex finiuit, in templo arcis Cracouieñ. ſepultus eſt. Mors eius incidit in annum Domini 1434.

Exceſſus Vuladislai.

Princeps

Princeps heroicis uirtutibus ſumme clarus, cuius egregia geſta Dominus Miechouień. luculenter narrauit, regnauit apud Polonos poſt interregnum ſeptimo, & eorum qui ab initio quadrageſimo loco.

VVLADISLAO humanis abſumpto Vvladislaus Iunior, natu maior, Senatus aſſenſu puer ad regni ſolium eodem anno menſe Iulio aſſumptus eſt, hic donec adoleuit, regnum ex Senatus ſententia adminiſtrauit, primis initijs paternæ laudis ſpem pollicitus, infœlici omine ad Hungariæ regnum poſtulatus eſt, quod non ſine difficultate atque negocio, & inuitis Polonis adeptus. Anno ſalutis 1443 contra Amurathem Turcarum imperatorem exercitum duxit, unoque prælio fœliciter pugnauit, ex ea uictoria nominis atque fortunæ fama aucta, omnium fermè gentium perſuaſionibus ad ſecundam in Turcas expeditionem animatus eſt. Quam dum inuitis Sarmatis pararet, Imperator Turcarū miſsis legatis, paciſque cōditionibus expoſitis in decennium fœdus inijt, quod pauló poſt à Turca quidem ratum, ab Vvladislao Iuliani Cardinalis ſuaſu contra ius gentium uiolatum, & ſecunda in Turcas expeditio effectum ſortita eſt, in ea apud Varnam pugnans ab Amurathe Anno 1444 acie uictus nuſquam amplius in terris uiuus, neque mortuus appa ruit, imperauit Sarmatis & Polonis octauo poſt interregnum, ab initio quadrageſimo primo loco. Huius ego optimi principis prima ætate egregia facinora, in Hungariæ regnum euectionem, uariosque rerum ſub eo euentus multis uerbis expedirem, niſi dominus Miechouień. omnia quæ domi atque foris geſsit diligenter abſoluiſſet. Ac ad hæc Philippus Callimachus Geminianus uir magni conſilij, apud Sarmatiæ reges in precio habitus, Vvladislai hiſtoriam ſuo ſtylo cōſcripſiſſet, ea nuper apud Auguſtam Vindelicorum excuſa in lucem prodijt. In qua lector eius regis inter ſpem & metum periculum atque gloriā, multamque in humanis rebus fallentis fortunæ mutationem eſſe intelliget. Hæc duo (& meritò) narrationis mihi ordinem turbarunt.

Vuladislaus Iunior.

Infœlix Vuladiſ. in Turcam expeditio.

Clades Varnenſ.

P. Callimachi hiſtoria.

AD DIVOS VVLADISLAO aſſumpto, erant qui regnum Poloniæ Brandeburgeń. Marchioni deferrent. Qui princeps uirtutibus clarus delatum ſibi regnum ſpreuit, ac ad Kazimirum illud iuſto iure pertinere docuit. Verum Senatus cùm Vvladislai interitum cognoſceret comitia egit, uarijs datis hinc inde ſententijs Vvladislai Iagellonis ſtudium, & rerum geſtarum memoria ſimul, & periculi moles uicêre. Kazimirus igitur omnium aſſenſu in regem poſtulatus eſt, quum uerò apud Lithuanos moram faceret, denuò comitijs apud Piotrkouiam habitis in diebus Martij Boleslaus Mazouiæ princeps in regem electus eſt. Hæc dum Kazimiro palàm fiunt electioni nuper de ſe factæ conſenſit, properèque in Poloniam uenit.

Cazimirus rex.

Anno ſalutis 1447 die 25 Iunij regium diadema Cracouiæ maiorum more ſuſcepit. Is in regni ſociam Inclytam Elizabeth uirginem olim Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis ac ducis Auſtriæ filiam, Ladislai Hungariæ & Bohemiæ regis ſororem aſciuit. Erroneum itaque eſt Franciſci Irenici comētum, qui in Genealogia ducum Auſtriæ ponit, Alberti huius filiam Elizabeth, ducis Saxoniæ fuiſſe uxorem. Inciderunt hæc in annum ſalutis 1454. Huic Kazimiro cum ordine Teuthonicorum annis fermè quatuordecim ſæpiùs alternante fortuna uaria bella fuêre, donec illos longa belli mora contriuiſſet, & uniuerſam Pruſsiam, quæ hodie Polonis paret adeptus eſt. Magiſtrum, ordinemque Sarmatum ditioni ex pacto ſubiecit. In ſupremo rerum diſcrimine ordo pacem neceſſariam cum Kazimiro fecit, cuius ſeries ab alijs traditur.

Elizabeth uxor Caſimiri.

Irenici error.

KAZimirus hanc inclytam ſuſcepit ex Elizabeth unica conſorte prolem.

Cazimiri ſoboles.

Vvladislaum natu maiorem	Anno 1456 die prima Martij.
Kaſimirum natu ſecundum prolem 3	Anno 1458 die tertia Octobris.
Ioañem Albertum tertium natu prolem 4	Anno 1460 die 27 Decembr.
Alexandrum natu quartum prolem 5	Anno 1461 die 5 Auguſti

Hic mihi non ſatis conſtat ſi non deuio incedo itinere, eò quod à proximo partu ad 5. Auguſti non niſi ducenti uiginti dies intermedij ſint.

Sigiſmundum natu quintum prolem 8	Anno 1467 die prima Ianuarij.
Federicum ſextum natu prolem 9	Anno 1468 die 27 Aprilis.
Heduigim filiam primam prolem 2	Anno 1457 die 27 Septembris.
Sophiam filiam ſecundam prolem 6	Anno 1464 die 6 Maij.
Elizabeth filiam tertiam prolem 7	Anno 1465 die 9 Maij.
Elizabeth filiam quartam prolem 10	Anno 1472 die 13 Maij.

Annam filiam quintam prolem undecimam Anno 1476 die 12 Martij.
Barbaram filiam ſextam prolem duodecimam Anno 1478 die 15 Iulij.
Elizabeth filiam ſeptimam prolem tredeci. Anno die 13 Nouembris.

Hæc generalis Kazimiri atq; Elizabeth fœcundorum parentum inclyta proles, quæ & ipſa multiplicata in fœcundam, illuſtremq́; creuit progeniem. Kazimirus his relictis hæredibus, atq; ſucceſſoribus, princeps uirtutibus redimitus pace domi, & foris bello clarus poſtquam Sarmatis & Polonis 45 annis imperaſſet, uitam cum morte commutauit, eius ad ſuperos migratio in annum ab orbe redempto 1492 diem ſeptimam Iunij in Lithuania incidit. Cracouiam deinde relatus, & honore regio reconditus eſt. Regnauit apud Polonos poſt interregnum nono & eorum, qui ab initio quadrageſimo ſecundo loco.

Bergomatis errores.

Iam negocium poſtulat Iacobi Philippi Bergomenſis explodere errores, qui ex prima Vvladislai Iagellonis coniuge, eo quod matrimonium illud haud fuerit legitimum nullam ſuſceptam prolem aſſerit, ſed quod ex ſecunda ſene ac nonagenaria Latislaum & Kazimirum duos ſuſceperit filios, hic ſibi quod parum filiorum nominibus quos Latislaum, & Kazimirum appellat erratum ſit culpa forte nulla eſt pro Vvladislao Latislaum adſcribere, quum hæc ſibi (ut externa nomina) parum fuerint cognita. Verum quod Nonagenaria peperit non conſtat nouiſsimis his ætatibus exhauſtis iam hominum uiribus unquam contigiſſe. At quum Bergomeñ. ſublectum aliunde ſit, Vvladislaum annoſam habuiſſe coniugem ex ea prolem hanc ſuſcepiſſe illi perſuaſum crediderim. Tu uerò mecum bene ſentias lector, ſecundam Vvladislai conſortem Comitis Ciliæ Annam fuiſſe uirginem, annoſam uerò tertiam, ex qua ut antiquitate frigeſcente nullam ſuſcepit prolē. Quartam deinde Græci ritus Sophiam in quarto gradu ſibi iunctam aſciuiſſe. Ex ea itaq; tres filios ſuſtulit, quorum primus Vvladislaus: ſecundus & tertius uterq; Kazimirus appellati ſunt. Abſumpto uerò Vvladislao primo, Vvladislaus iunior in Poloniæ regnum ſucceſsit, ad Hungariæ quoq; ſceptra euocatus in Varnenſ. pugna occubuit, Bohemis uerò ut Bergomeñ. li. 2. tradit, nunquam imperauit, hæc tibi cognita eſſe uolui.

Ioannes Albertus Rex Pol.

AD SVPEROS Kazimiro principe, tum uirtutibus, tum rerum geſtarum memoria clariſsimo relato, Comitia Senatus conſulto apud Piotrkouiam habita, Ioannes Albertus ad remp. tutandam in regem aſſumptus eſt. Fuêre tunc qui (antequam uniuerſorum animi in Albertum eueherentur) Sigiſmundi principis res intrepidè tuerentur. At regina quod ad remp. attinet fideliter perſuaſit, & de Sigiſmundo cœptum mitigauit, ita Albertus rerum ſine diſcrimine potitus eſt. Ad cuius geſta antequam calamum dirigam, locus poſtulare uidetur Vvladislai natu maioris percenſere memoriam.

Vuladislaus rex Bohemiæ.

Matthiæ Regis Hungariæ mors.

Bohemica C.41.

Vvladislaus Kazimiri primogenitus, mortuo Georgio Bohemorum rege hæretico, ad Bohemiæ regni ſolium euocatus, coronam obtinuit. Incidit hoc in annum Salutis 1471. Ab eo tempore ad mortem Matthiæ regis Hungariæ, quæ in annum ſalutis 1490 die 5 menſis Aprilis incidit Vvladislaus Bohemis imperauit. Ab initio dum adoleſcēs uix in regnum aſſumptus uanitates execrādas, nuperq́; admiſſos cultus, atq; religionum præſtigia, uel abrogare nō ualet, uel nō curat, ſub eius regno hoc malū adeò multiplicatū eſt, ut paſsim longo uſu & ex ſenatu, & ex plebeis nō deſint, qui erroneā doctrinā pro religione optima proh dolor tueantẽ. Hoc in loco ſi permiſsū eſſet, nō nihil ex uſu rei adſcribi poſſet, ac dum uel ex profeſsione, uel officij ordine nō ſit calamū cōſultus refrenare ſtatui.

Georgius Colerius.

Vnū lubet omninò addere, me quintūdecimū ætatis annū in Morauia agēte uir ſacrarū literarū apprimè doctus Georgius Kolerius, diui Dominici ſectator, & Bohemiæ tunc (ut uocant illi) Prouincialis, in doctorum uirorū cœtu hæc contriſtato retulit animo. Dum fuiſſem (inquit) proximis annis Romam accinctus, res fidei & conditiones ad ſummi Romani præſulis obedientiā redeūdi ab his, qui in repub. Bohemiæ præſunt, mihi certis conditionib. creditæ fuêre. Legatione quaſi uſus, ſumma ſpe Romam ingreſſus, Oliueriū Hoſtieñ. ex patrum ordine conueni, creditam prouinciam publicaui, futurum eſſe ſi Pontifex ſummus, patrum aſſenſu, Bohemos ad Eccleſiæ unitatem, non ademptis nuper per uim abactis Eccleſiæ bonis, ſuſciperet, ut abiectis uanis erroribus, uniuerſum Bohemiæ regnum, ad uerum fidei cultum ac religionem, maximo reip. Chriſtianę cōmodo rediret, docui: tum quoq; ꝓbis argumentis Bohemiæ admiſsionem Romanæ Eccleſiæ ex uſu fore expoſui. Oliuerius ad Pontificem & patres rem detulit. Fuêre tūc, ſicuti in cæteris rebus, uti diuerſi animi ita diſpares ſententiæ, non defuêre ex patribus & ipſe Pontifex, qui rem haud aſpernandā rati, ſuſcipiēdos putarēt, pro tēporaneo bono non tot animas perdendas, quū enim parētibus

tibus abſumptis p lineas hæreditatis in uarias abijſſent manus, difficulter reſtitutionē fieri poſſe, quinetiā breui futurũ eſſe ut pietate religionis permoti Eccleſias ſua ſponte reſtituerent. Contra fuêre qui nulla re perſuaderi poterant, quin pertinaciter atq; intrepidè negociũ inficiarentur. Verum eſſe admiſere pro nullo unq; bono animas fore perdēdas. At quũ hac in re uniuerſæ reip. Chriſtianæ integritas dependeret, conſiderandũ eſſe quod de Bohemis nũc decernerent, proximè de alijs quoq; gētibus futurũ fore, quæ ab his ſumpto exēplo, rē eccleſiæ ſpe futuræ ueniæ inuaderēt, tũc quoq; ex Germanis principibus Rheni, qui res monaſteriorũ contra æquitatē turbarent, nuper ad Pontificē à uiolatis delati, ſunt, atq; ita ne per licentiā eccleſia omniũ manibus impunè expoſita foret, ſine reſtitutione ſuſcipiendos non eſſe. Vicit proh dolor horũ ſententia, & poſtulatio ſine ſpe reiecta eſt. Hęc ego quaſi puer à doctiſsimo uiro accepi. Sed res ſumi Senatus iudicio ſubiecta eſto, Bohemia inclytũ regnum, quod hominũ proceritate ac numero, armorũ uſu, diuitiarũ copia & ſplendore, rerũq; omnium abundantia, nulli unquā ceſsit regno, quondā negligentia, ambitione, & ſuperbia cleri (ut illi aſtruunt) à fide lapſum, in ſacerdotes negociũ ſumpſit, exutosq; rebus ultro regno expulit, his cōditionibus tunc aſſumi non potuit, quod aſſumptum, in hanc ætatem, ritè religionem obſeruantibus, multa plura pietate, & obſeruantia religionis indubiæ contuliſſet. Ea enim gens in Deum, ſacra templa, & patriæ ornamenta, ſemper fuit intenta, quāquā nunc quoque futurũ ſpero Bohemos in tutanda republica Chriſtiana, quũ neceſsitas adegerit, non poſtremos fore, qui multis antea ætatibus pro fide catholica intrepidè militarunt. Hæc hactenus adſcribere placuit.

Mortuo Hungariæ rege Matthia Senatus Hungariæ reginæ Beatrici fidem feciſſe perhibetur futurũ regem non niſi ex aſſenſu ſuo ſuſcipere. Tum uerò Maximilianus Romanorũ rex regnũ, ex pacto cum patre aſſumpto poſtulat: Remq; armis primis initijs proſperè tentauit, potuiſſetque ille ſi Beatricis connubiũ placuiſſet regnũ tunc citra controuerſiam obtinere: Verum dum ille Ioannis Galeacij Mediolani ducis ſororē, quæ nuper Ioanni Duci Matthiæ regis filio in manus Ioannis Vvaradienſis Epiſcopi, poſtea monachi certis conditionibus deſponſata erat, poſtulaſſet, Beatricis etiā mores aſperna retur, re infecta diſceſsit. Animatus ab eo eſt Ioannes Albertus Kazimiri tertio natus, ut regnũ armis impeteret, miſſurũ ſe illi ſuppetias promiſit, hæc poſtea in rebus Ioannis Alberti dicentur. Interim anteaquā Maximilianus armis regnũ inuaſiſſet, Ioannes Vvaradienſ. Epiſcopus Vvladislaũ Beatricis iuſſu ad regnũ ſollicitauit, qui Poſoniũ ueniens Maximiliani copijs impar redire ſtatuit. Ferebatur tunc Georgiũ ducē Bauariæ Vvladislai affinē, aut Maximilianũ ad reditũ perſuaſiſſe, aut in Vvladislai gratiam Germanicũ exercitũ, cuius ipſe ſumus erat imperator, rege inuito reduxiſſe. Verùm magis apparet affluentia prædæ exercitũ pergere recuſaſſe, quā Georgij ducis perfidia effectũ eſſe. Alba eñ regali capta, ingentique præda è direptione militari manu ablata, contra Maximiliani edictũ poſtulatis etiā deinceps ad ſuppliciũ quibuſdā dilapſum exercitũ certò credendũ eſt. Vtcunque factum Maximilianus redijt, & Vvladislaus reginæ aſſenſu ſub ſpe futuri connubij admiſſus eſt, quo tamen illa poſtea fruſtrata regno exceſsit. Romæ rē tentauit, ſed pecunijs pacata in patria ſua mortua eſt. Regnũ conſequutus Vvladislaus Hungaris atque Bohemis pace magis, quā bello imperauit, ſine regni conſorte uſque in annũ 1502 diem 29 Septembris res tutatus. Eo die Anna illuſtris uirgo ex Gallia adducta, in reginā coronata eſt, deinceps rempublicā utriuſque regni pace tutatus, in annũ ab orbe redempto 1516 diē Iouis 13 menſis Martij reipublic. Hungariæ præfuit, Budæ eo die mortuus, Bohemis annis 44. menſibus octo, Hungaris uerò annis uiginti ſex imperauit. Princeps omni ætate pacē diligens, Ludouicũ unicũ filium Hungariæ, & Bohemiæ eo uiuente coronatũ regem, de quo nunc infra ſcribendum erit: Vnicam etiam filiam Annam uirginem in Maximiliani Cæſ. tutela tunc apud Oenipontem agentem, reliquit. Sed de ea quoq; ſuo loco ſermo erit.

Maximiliani R. in Hungariam motus.

Vuladislaus R. Hungariæ.

Operæ precium hoc in loco erit Volaterrani aſſertionem (ne ita ad poſteros erronea pergat) explodere, qui in Geographia ſua capite de Bohemia circa finem hæc uerba adſcripſit. Hoc extincto (uidelicet Ladislao Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis filio,) pars Kazimirum Kazimiri Poloniæ regis filium iure affinitatis, quod ſororē ſuam Georgius duxerat, pars uerò Matthiam Pannoniæ regem legerunt, Tandem Georgium Pogebratium regno præfecêre. Et parùm infra poſt Georgij mortem, ad Vvladislaum Kazimiri fratrem, Poloniæ regem, res Bohemica peruenit, deinde ad Ioannem Albertum, poſtremò ad Alexandrum, qui dum hæc proderem uiuebat. Et de Bohemia

Volaterrani error.

quidem ſatis. Infra item in capite de rebus Polonicis abſoluens res Vvladislai Iagellonis hæc inſeruit. Ex ſecundo matrimonio duos genuit liberos Vvladislaum & Kazimirum, quorũ Vvladislaus maior natu patri defuncto ſucceſsit. Is ille, qui poſt ad Pannoniæ regnum uocatus eſt, qui in clade Varnenſi, una cum Iuliano Cæſarino legato, contra Amurathem Turcam pugnans extinctus eſt. Kazimirus alter frater, qui Lithuaniam ex hæreditate acceperat, Poloniæ fratri ſucceſsit, Is demum habuit liberos, Vvladislaum, qui Poloniæ rex, ac poſt Matthiæ regis mortem à Pannonijs accerſitus eſt. Kazimirum de quo mox dicam, Ioannem Albertum, qui Bohemiæ, Poloniæq; ſucceſsit, Alexandrum qui Lithuaniam primò, poſtremò Ioanne Alberto nuper defuncto utrũq; regnum obtinuit. Hactenus uerba Volaterrani ſunt. Tu lector optime, animo ſedato hos libris tuis pellas errores, atq; ego, ut res ipſa habet (fidem modo mihi facias oro) te admonebo. Ex ſecundo matrimonio Vvladislaũ prolem habuiſſe aſſerere ueniam habet: nam Bergomatem ſequutus hæc tradidit. Ego eam aſſertionem ſuo loco nuper repreſsi, ſequitur Ladislao extincto & cætera, apud Bohemos Georgius Pogebratius mox ſucceſsit, nemine etiã ad regnum poſtulato, Matthias enim ut apud omnes eſt ſcriptores apud Georgium in uinculis erat, Kazimirus nullus poſtulari potuit. Nam ſi de Kazimiro Vvladislai Iagellonis filio uelit intelligi, eſſe non poteſt, quia is nullam ſororem unquam habuit, itaq; Georgius eam ducere non potuit. Si autem Cazimirum Cazimiri filium Volaterranus intelligit, uti adſcribit, ita ſe res non habent. Nam Ladislao extincto Cazimirus Cazimiri tertia proles in rerum natura nondum fuit, ita nec ſororem habere, nec ad regnũ poſtulari potuit.

Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis mors.

Incidit enim Ladislai mors apud Pragam ſub anno 1457 in diebus Nouembris, Cazimirus uerò Cazimiri filius ſub anno 1458 die 3 Octobr. natus eſt, ut ſupra adſcripſi. Ergo hæc extra ueritatem ſic narrantur. Subdit: Poſt Georgij mortẽ ad Vvladislaum Cazimiri fratrem Poloniæ regem, res Bohemica peruenit. Si hoc de Vvladislao rege Poloniæ apud Varnam uicto uelit intelligi, error magnus comperitur, Varnenſis enim clades poſtquam Vvladislaus in terris uiſus non eſt, in annum ab orbe redempto 1444 incidit. At Georgij mors poſt hæc anno 1471 ſequuta. Hæc itaq; ad Vvladislaum hunc minimè pertinent. Nunc item ſi de Vvladislao Cazimiri fratre (qui Cazimiri filius erat) intelligi mauult, pari ratione eſſe non poteſt, is enim Poloniæ ſceptra nunquam obtinuit. Eſt is quidem ad res Bohemicas anno 1471 aſſumptus, ſed in paternum regnum nunquam euectus. Subdit infra, deinde ad Ioañem Albertum, poſtremò ad Alexandrum, qui dum hęc proderem uiuebat: quam aliena ſint hæc, tu lector ex te ipſo accipere uales, ſi Vvladislaũ in annum 1516 ſuperſtitem fuiſſe, Albertũ uerò 1501 die 17 Iunij, & Alexandrũ 1507 die 19 Auguſti (uti infra adſcribetur) E uita ſublatos eſſe memineris, ea lege Bohemiæ regnum uiuente Vvladislao obtinere non potuiſſe, adde quòd in recenti hominum memoria eſt, neq; hunc, neq; illum res Bohemorum unquam habuiſſe. Superſtes quidẽ Vvladislaus erat dum dominus Volaterranus Geographiam ſuam exſcriberet, ſed in Pañoniæ & Bohemiæ regnis, Alexander uerò in Poloniæ ſolio regnauit. Hæc dum candidus lector percipiet, totam de Poloniæ rebus aſſertionem, quæ ad Bohemicam ſucceſsionem pertinet, per ſe mox erroneam iudicabit, atq; excludet. Hęc magni atq; docti hominis uenia, non liuore adductus inſerui, ne dum apud diuerſos diuerſa lectio reperiatur, lector dubijs irretitus opinionibus periclitetur.

Ludouicus rex Hungariæ.

LVDOVICVS Vvladislai ex Anna coniuge Galla anno Salutis 1506 die prima Iulij quæ dies Mercurij erat paruo interuallo ante meridiem natus, uiuente adhuc patre, in ipſis quaſi cunabulis, ſub anno 1508, die 4 Iunij, apud Albam regalem, per Thomam Archiepiſcopum Strigonienſ. Cardinalem, coronatus & rex ſalutatus eſt.

Año deinde 1509, die undecima Martij, apud Pragam Senatus & populi aſſenſu, diademate per Stanislaum & Ioannem fratres Thurzones Olomucenſ. & Vvratislauienſ. Epiſcopos impoſito, Bohemiæ regnum obtinuit, ab eo tempore ad annum 1516 quo parentis mors incidit res apud patrem manſerunt.

Viennenſ. Conuentus.

Ludouico uerò ſub anno 1515 diebus Iulij, in Cæſaris & regum Viennæ conuentu, Maria Philippi Hiſpaniarum, &c. Regis archiducis Auſtriæ filia, natu ultima, in matrimonium eſt tradita, quæ tamen ad utriuſq; adultam ætatem apud Cæſarem tutanda remanſit: mortuo Vvladislao Ludouicus utriuſq; regni rerum potitus in hanc ætatem fœliciter præfuit, puer à cunabulis heroicum principem pollicitus, optimis diſciplinis inſtructus, uariarum nationum linguas in prima iam ætate expeditè loquitur, corde magnanimus, corpore agilis, & ingenio docilis. Eum regem pollicetur, qui collapſas regni res breui &

poſsit,& uelit reſtituere,huic Maria ſoror Caroli menſe Iunio 1521 aduecta fuit in Hungariam,nuptiales tamen epulæ & eius coronatio tum propter ætatem utriuſq; cum etiam propter Turcarum in Hungariam maximam eruptionem tunc non potuêre ſortiri effectum.Ego ne externarum gentium negocia agere uidear,res Ludouici,ſicut omnium aliorum parcius deſcribere uolui,ſatis enim mihi uiſum eſt,quod ex Poloniæ regibus Ludouicum prognatum docui,facturus identidem de cæteris,qui ex Poloniæ regib. egreſſi,in alienam natiqnem abiêre,fœlix atq; fauſtum illi Deus Opti. Maximuſq; initium tribuat,ut ſumpto animo Tyrannos pellat,regnum inclytum reſtituat, pace domi res tueatur,& maiorum fortiſsimorum regum exemplo foris bello Chriſtianę reipublicę hoſtem intrepidè arceat,hactenus de Ludouico.

ANNA reginula Vvladislai regis prima proles ſub anno 1503, die 23 Iunij nata, pudiciſsimis moribus,ſublata etiam matre in annum 1515 educata eſt.Eo autem anno Viennam à patre ducta,Maximiliano Cæſari (ut alterum ex nepotibus maritum ſortiretur) ſub tutela relicta,in Oenipontem poſthac cum Maria fratris futura conſorte, ducta: uirgo ſupra quàm humanum eſt,omnium hominum animos ſpe euehebat,ut uirgo Senatus atq; populi decreto,ab initio in Germaniam aduentus,qui fœlix atq; hauſtus ſit,in hanc ætatem,non niſi imperatrix fuerit appellata,uirtutes ſingulari formoſitate decorâs, & formoſitatem optimis redimens uirtutibus,hîs dotibus beata,etiam ſi humili loco nata fuiſſet:ſummum orbis terrarum principem habere conſortem omnium ore digna cenſetur, hæc in Oeniponte ſimul cum Maria Caroli ſorore adſeruata fuit uſque in annum 1521. Eo anno Ferdinando Caroli fratre nupta eſt,nuptijs in Lincio oppido ſupra Anaſum modica quidem pompa celebratis. *Anna Lud. Re. ſoror.*

IAm ad Kazimirum ducem calamus pergit.Hic princeps omnibus uirtutibus redimitus,nihil in uita plusquam iuſtitiam,æquitatem,& continentiam coluit,uirginitatis munus ad mortem uſq; cuſtodiuit.Cæterum ita ſe in omnibus rebus geſsit,ut eo uiuente appareret,quod ſublato clariſsimis miraculis comprobatum eſt. Obijt in Lithuania,apud Vvilnam conditus,anno ſalutis 1483 in Februario migrans ad Deum, in beatorum numerum relatus eſt,claruit in hanc ætatem multis miraculis. Eximium profectò huius inclytæ familiæ decus,quum principum,herouumq; copia alioqui ſit aucta, etiam ex ea non deſint,qui apud Deum,Optimum,Maximum,uel ex officio fraternæ charitatis, uel patriæ ſtudio res tueantur. *Kazimirus dux.*

NVNC AD IOANNEM ALBERTum, qui patre ſublato regnũ adeptus eſt redeundum erit.Hic uiuente patre legiones in Hungariam, euocante Maximiliano, regni flagrante cupiditate permotus duxit: uerum dum Maximilianus ſuppetias non ferret,qui alibi Hungaris ſe negocium facturum(ut Ioannes Albertus ſine negocio rebus finem facere poſſet) pollicitus,his neglectis Albertus res cunctanter egit,quo cognito ab Hungaris qui iam Vvladislaum ſuſceperant,cum quo etiam Albertus conuenerat,re tamen infecta diſceſſerat,collectis copijs,Ioan.Albertum duce Stephano Scepuſię Comite adiêre,quos ſi ille initio algoribus & inedia confectos inuaſiſſet , ſine negocio ad unum delere potuiſſet,at dum dato ocio uires per multos dies reſumerent,interimq; Poloni longa mora feſsi,& bellum ex nullo uſu faſtidirent,apud Apperiaſium oppidum pugnatum eſt,ubi & ſi Albertus ducis ac militis optimi geſſerit officium,ad extremum tamen fermè ultimus fugientes ſuos ſequutus,equo prius multis uulneribus confoſſo uictus eſt:Hungariamq; ſic exiuit,mortuo deinde Cazimiro patre ad regnum uti ſupra narratur aſſumptus,Princeps ſingularis ſapientiæ,audaciæ multæ,ſed apud quem fortuna nullas poſuiſſet ſedes.Expeditionem unam in Valachos infœliciter fecit, de qua & alijs geſtis eius apud D.Miechouienſ.regnauit poſt interregnum decimo,& eorum qui ab initio 43 loco,in Pruſsia ſub anno 1501 die 17 Iunij apud Thoruniam apoplexia mortuus, Cracouiam relatus in tumulo pietate matris extructo requieſcit.Dum hic remp. Sarmatiæ tuetur.Regnum uarijs cladibus afflictum eſt, uti in eius uita apud dominum Miechouienſ.eſt legere. *Ad Ioan. Albertum redit.*

IOANNE ALBERTO extincto,ſucceſsit illi Senatus aſſenſu,& naturæ ordine Alexander germanus: qui patre Cazimiro abſumpto à Lithuanis mox apud Vilnam in Magnum Lithuaniæ ducem præfectus eſt.Quando uerò huius dignitatis apicem ac munus accepit,hæc uerba à Lithauer,eiuſdem ducatus Marſchalco,omnium procerum iuſſu,ac conſenſu,ſtricto enſe dicta fuiſſe mihi relatum eſt.Accipe princeps clariſsime, quem nobis ducem præfecimus enſem , & integrũ in nos imperium atq; Lithuanis præeſſe me-

Verba Lithauer in inaugurando duce Lithuaniæ.

mineris,quod ſi animus tibi fuerit ſtrenuus, erit hic ducatus ſingulis Europæ, imperijs, Regnis,ſeu principatibus comparandus,modo tu ambabus manibus nobis præeſſeſtudeas,altera frameam,altera gratiam ſemper geſtans,hoc eſt, malefacta ſeueritate & iuſtitia coërceas:uirtutes uerò clementia perſoluas,atq; demũ uotis omniũ rogatus, nos non Italico,Bohemico,ſeu Germanicò more,ſed uero Lithuanico,& Vitovvdi exẽplo gubernes.Quòd ſi feceris ſingulis certè Regibus cõparandus eris: ſin uerò ab eo inſtituto diſceſſeris,& tui,& noſtri interitus tu ipſe cauſam præſtabis.Hisq; dictis nudum, quem manu geſtabat enſem Alexandro porrexit,quo ſuſcepto Lithuanis ad regni Poloniæ ſuſceptionem,ac deinceps ad mortem útrobiq; pace,quã bello clarior præfuit, utinam huius orationis ſemper extitiſſet memor,cuius ſeries in hanc ætatem recitata ualeret,conſtat eñ tam Polonicis,quam Sarmaticis populis maiorum more belli flagrantis animi ſtudium nondum eſſe extinctum,hodieq; innumeros eſſe quibus ad omne periculum animus eſt inuictus,atq; utinam eſſet,qui tam ducem præſtaret, quã ſunt qui inuictos milites agũt. Præfuit Alexander Lithuanis uſq; ad Alberti mortem,quo ſublato ad regni diadema poſtulatus,Anno 1501 die 12 Decembris Cracouiæ coronatus eſt. Conſors tamen à Polonis quia Ruthena eſſet ad coronationem nunquam admiſſa,tanto ardore res fidei à Polonis tunc cuſtodita fuit.Imperauit Sarmatis ad annum 1507 diem decimamnonam Auguſti,quo uita exceſsit,Lithuaniæ apud Vilnam ibidem diuo Kazimiro fratri appoſitus. Regnauit poſt interregnum undecimus & ab initio quadrageſimus quartus.Hunc Sigiſmundus quintus Cazimiri filius,& octaua proles iam ſequitur. Verùm quoniã liber tertius ſuis annis totus adſcribetur,nullum hoc in loco mihi negocium faciet. Properãdum erit ut Federici rebus paucis enarratis ad filias quoq; Cazimiri ſtylum conuertam.

Fridericus Cardinalis.

FEDERICVS Cazimiri ſextus filius,& nona proles,in anno 1468 Aprilis 27 natus,Bonis literis eſt erudiendus traditus,huic pater ſub ãno 1488 die 13 Aprilis, Epiſcopatum Cracouienſem contulit,deinde Archiepiſcopatum Gneznenſ.adeptus, & ab Alexandro ſexto Pontifice Romano anno 1493 die uigeſima Septembr.patrum Cardinio collegio adſcriptus eſt.His titulis & honoribus inſignitus,uixit ad annum ſalutis 1503 diem 14 Martij,in quam mors eius incidit.Ita ſe res Federici habuêre.

Hedugis Duciſſæ Bauariæ. ſoboles.

HEDVIGIS prima Cazimiri filia ſecunda proles Georgio duci Bauariæ cognomento diuiti nupſit,cui genuit duas filias Margaretham,quæ uirginitatem ſuam Deo uouit in cœnobio Altenhanovv primum diui Dominici ſectam profeſſa, deinde Bauaricis motibus 1503 permota alibi deducta,hodie apud Neuburgum forte Chriſto in eadem profeſsione militat.Elizabeth altera filia ante annum 1500 Ruperto Philippi Palatini Rheni electoris filio,Georgij ex ſorore nepoti nupſit,uti nõ ſatis religioſum matrimonium ita infœlici exitu finitum.Rupertus enim uigeſimum quintum annum uix adeptus, Anno 1503 poſtquam Alberto Bauariæ duci bello magna negocia feciſſet, immatura morte extinctus eſt,incerto quidem morbo,& ipſa coniunx paulò pôſt ex uita migrauit, dubia utriuſq; mortis opinio tenebat,medicis dyſenteriã, amicis uenenum credentibus, uulgus à iuſta Dei ira (quod apud Ethingum diuæ Virginis & alibi. S. Leonhardi templa bonis omnibus Georgius exuiſſet, & Rupertus illos thezauros in belli uſum conuertiſſet) ſumptam pœnam aſtruebat.Ego in hac rerum uarietate non habeo dicere ſententiam.Ruperto ex Elizabeth duo ſunt filij ſuperſtites relicti,Philippus & Otto Heinricus,qui Cæſaris Maximiliani decreto Neuburgium,atq; Rhein Bauariæ oppida, cum alijs rebus ſortiti hodie cum hæc ſcriberem principes uirtutibus clari. Natus erat & alter Ruperto filius,nomine patris appellatus,quaſi in ipſis cunabilis exceſsit,atque ſic Heduigis ſtirps aucta eſt.

Rupertus Co. Palatinus Rheni.

Philippus dux Otto Heinricus.

Sophia Marchionis Brãd. uxor.

SOPHIA Secunda filia & ſexta Cazimiri proles Federico Marchioni Brandeburgenſ.matrimonio copulata eſt,principi ſua ætate heroicis uirtutibus,& rebus geſtis pace, ac bello apud Germanos clariſsimo, qui dum hæc adſcriberem à Cazimiro filio rebus nuper exutus,ob phrænetici morbi tabem cuſtodia adſeruatur. Sophia ante annos ſeptem uita ſublata,hos Federico reliquit liberos.Cazimirum,Georgium,Albertum Ioannem,Federicum,Gvvilhelmum,Ioannem Albertum, & Gumbertum, & filias Margaritham,Elizabeth,Sophiam,Annam,& Barbaram.

Sophiæ ſoboles.

Cazimirus Marchio Brandeb.

CAZIMIRVS inter Federici natos primus, ab ineunte ætate militarib. diſciplinis inſtructus,iuuenis ad res magnas flagrantis animi,ipſa adoleſcẽtia Norinbergeñ. copias ad id repentè accinctus,prælio fudit:cum quib.poſtea in amicitiam redijt. Hic parẽtis inhærens ueſtigijs,Maximilianũ Cæſarẽ uarijs obſequijs(domi rebus neglectis)coluit. Pa-

trem

trem dum phrænetico laborare morbo diceretur,cuſtodiæ tradidit, remp.ipſe tutandam ſuſcepit.Huic ſub anno ſalutis 1518 in diebus Iulij Suſanna Alberti Bauariæ ducis ex ſorore Maximiliani Cæſaris filia in Auguſta Vindelicorũ matrimonio copulata eſt, ex qua iam filiam unam ſuſcepit.Maximiliano dehinc Anno ſalutis 1519 mortuo,Caroli Hiſpaniarum regis archiducis Auſtriæ res,pro uiribus tutatus eſt,quo abſente in Romanorum regem electo in Germania cum alijs Caroli præfectus eſt.Anno eodem Norinbergenſibus,ut uectigalia augeret negocium fecit,illi uerò (ut ſolent) remp.ſuam intrepidè tutati perturbarunt conſilium,quod tandem in nihilum redactum,diſparuit.

GEORGIVS natu ſecundus & hic militia inſignis,tyro Pannoniam ad Vvladiſlaum regem auunculum ingreſſus,in eo regno adoleuit:Ioanneq; Matthiæ regis naturali filio uita ſublato,relictam coniugem Comitis Modruſsieñ.Bernardini de Frangepanibus filiam uxorem aſſumpſit,qua item mortua uniuerſa,quæ illi paruêre,Regis atq; ſenatus munificentia aſſequutus eſt.Apud Vvladiſlaum in Annum ſalutis 1516 permanſit. Vvladiſlao mortuo apud Ludouicum regem in hos dies cũ maximo Ludouici commodo perſeuerauit.Inuitus hoc in loco Franciſci Irenici lapſum expono. Qui Albertũ Federici primogenitũ,Cazimirũ ſecundo loco,Georgiũ uerò tertiũ ordine, & fratrũ Teuthonicorũ in Pruſsia magiſtratum obtinere adſcribit, reliquos tacet. Hic te admoneo Lector Cazimirum primo natũ eſſe,Georgiũ huic ſuccedere,Albertũ uerò fratrũ in Pruſsia Magiſtratũ obtinere.Hæc ſi nõ in Frãciſci ætatẽ incidiſſent ex longo temporũ interuallo ſumpta,ueniam haberẽt,ſed & in hac re Irenicus culpa uacaret,ſi non tam excelſo animo Abbatem,Tritemium uno loco lapſum ipſe impeteret. Quid ſi uiciſsim ego (pace bene docti hominis dixerim) Irenicum plus triginta uno locis claudicare (ne errare dicam) exponerem? At humanum hoc eſt, & mihi ipſi fortè futurum,aliorum feſtucam cernere, & propriam neſcire trabem,à longo interuallo errare plus ueniam habet. Verum quæ ſupra hominum memoriam ab authore ſuorum temporum ignaro narrantur, fidem non habent, itaq; ignoſcendum illi quod in rebus ſupra multas ætates geſtis errauit,quum quæ hodie ad manum ſunt non perfectè cognouerit.

Georgius Marchio Brande.

Franciſci Irenici lapſus.

ALBERTus tertius Federici filius, fratrum Teuthonicorum in Pruſsia magiſtratũ obtinet.Is hoc in loco nullum mihi faciet negocium, quod operæprecium erit non nihil ſuarum rerum libro tertio in Sigiſmundi geſtis adſcribere.Euectus eſt hic ad ordinis magiſterium Regis atq; ſenatus Poloniæ aſſenſu,tenuit utrinq; ſpes pacis nationum tunc animos,ſed in hanc tamen ætatem futuri periculi initia quæruntur, de quo poſthac mihi ſcribendum ueniet.

Albertus Magiſter Pruſsiæ.

IOANNES quartus Federici filius,princeps omni dignus laude, Carolũ in Hiſpanias comitatus,mortuo Ferdinando Rege Arragonũ,relictam illius coniugem obtinuit uxorem.Hac ætate apud Carolum in obſequijs ipſe manet.

Ioannes Marchio Brand.

FEDERicus quintus filius præpoſituram Herbipoleñ.obtinet. *Guilhelmus.*

GVILHELMVS dum hæc ſcriberem apud Albertum fratrem in Pruſsia agebat. *Federicus.*

IOañes Albertus & GVMbertus iuuenes adhuc annis, ſtatura uerò ac moribus principes omnium excellentiſsimi, hac ætate apud Romanum agunt Pontificem inter eius Camerarios (ut illi uocant) adnumerati.

Ioã. Albertus. Gumpertus.

MARgaretha filia prima apud Cazimirum fratrem agit.

ELIzabeth ſecunda morte abſumpta,Marchioni Badeñ.nupſerat.

SOphia inter filias tertia ſub anno 1518 Federico Legniceñ.duci,qui nup Elizabeth Sigiſmundi ſororem habuit in uxorem,Romani pontificis indulto nupſit.

ANNA quarta Federici filia.Eodem anno Vvladiſlao Cazimiri Theſsineñ.ducis filio matrimonio acceſsit,utrumq; connubium nuper in Sigiſmundi cum BOna nuptijs concluſum fuit,& paulò pôſt ut pactum fuerat,finem accepit.

BARbara in hanc diem apud Cazimirum agit.

ELIZABETH INTER FILIAS CAZimiri regis tertia uirgo ante adultam ætatem humanis exceſsit.

Ea quoq; lege Elizabeth quarto loco inter filias nata abſumpta eſt.

Elizabeth III. & IIII.puellæ impuberes mortuæ.

ANNA AVTEM quintum filiarum locum occupans Boguſlao Pomeraniæ principi ſociata erat.Hic neceſſe foret intermiſſo negotio ad unius hominis laudem deſcendere,niſi me quod Germanicis rebus uti nunc alienis non plus iuſto uacandum eſſe tempus admoneret.

Anna Pomeraniæ Duciſſa.

BOGVSlai etiam laudes non paucis ſtringendæ literis ab incœpto deterrerent.

Boguſlai Pomer. ducis encomium.

Einſdem uirtus in pugna nauali.

Interim unum hoc his inſerere lubet, hunc principem, uti ſua ætate multos Regulos inge nio atq; corporis præſtantia, ita & animi magnitudine ſummis adactum periculis uiciſſe. Satius unius erit perpetuæ memoriæ dignæ meminiſſe laudis. Nam dum hic princeps (uti heroibus mos eſt) ex patria Hieroſolymam ſe recepiſſet, & Venetiarum urbem triremi prætergreſſus, à Barbaris marino prælio turbatus eſſet, ſocijs (uti qui marinam pugnã perhorreſcerent) trepidantibus, rerum ſe ducem fecit. Excelſo animo, inuicta manu Barbarorum naues repreſsit, ſe, ſociosq; non modò periculi metu ſubtraxit, uerum etiam memoriam ad poſteros maximè longam tranſmiſit, ſemiexuſtam triremem in alteram prægrauatam partem marinis fluctibus reducens ſaluauit. Cuius rei memoriam in hanc ætatem Veneta urbs, cum maxima principis gloria retinet. Huic Anna cõiunx acceſsit, hãcq; prolem ſupra annos circiter ſexdecim moriens Georgium, Cazimirũ, Bernam filios, Annam, Sophiam & Elizabeth filias reliquit. Georgius natu maior ante ãnos fermè ſex Philippi olim Rheni Palatini filiam, Ludouici principis, qui hodie res tutatur ſororem Aemiliam, duxit uxorem. Ex ea accepit Boguſlaum filium in cunabulis mortuum, Philippum & Margaretham utramq; prolem ſuperſtitem habet. Cazimirus uigeſimum quartũ forte agens annum tertio abhinc anno defunctus eſt. Bernas princeps iuuenis literarũ ſtudio flagrans hanc ætatem literis addixit. Anna filia Georgio Bregenſ. Sophia Holſteñ. ducibus nupſerunt, Elizabeth uirgo immatura ætate uita ſublata eſt, atq; hæc Annæ in Pomerania proles habetur.

Barbara Duciſſa Saxoniæ.

Barbara Cazimiri ſexta filia duodecima uerò proles ãno ſalutis 1496 in diebus Octobris Georgio Saxoniæ duci nupſit, ex qua is hanc ſuſcepit prolem, Chriſtophorum Ioannem ſub 1498, die 24 Iulij, hora quaſi ſeptima poſt meridiem natũ, Chriſtophorum, anno 1501 die 25 Februarij genitum, Federicum anno 1504 in Martio natum. Annam Agnetam, Margaritham, Chriſtinam, & Magdalenam.

Barbaræ ſoboles.

Chriſtophorus primogenitus, itẽ Chriſtophorus tertio natus humanis ſublati. Ioannes uerò princeps à teneris unguiculis bonis literis inſtitutus ſub Iacobo Emſer erudito præceptore ſupra, quàm hodie principibus mos eſt doctus euaſit. Huic Guilhelmi Haſsiæ Landtgrauij filia nupſit. Princeps, qui Germaniæ decus hodie pollicetur. Federicus autem apud parentes cum hæc ſcriberem degebat.

ANNA Agnes Margaretha iam primum humanis uirgines exceſſerunt. Chriſtina atq; Magdalena uirgines dum hæc ſcribo apud parentes agunt. Sarmatiæ itaq; & Poloniæ regis filia Barbara eſt, & non de Bohemia uti Irenicus aſtruit, ſic ſe Barbaræ in Saxonia ſobolis res hactenus habuêre.

Elizabeth Duciſſa Legnicẽ.

ELIZABETH filia ſeptima Cazimiri uerò ultima proles anno 1515 in Nouẽbri Federico Legnitio duci nupſit, ãno deinde 1517 filiam Heduigim enixa, qua paulò pòſt è uita ſublata, & ipſa mortem opetijt. Hæc de Elizabeth adſcribuntur. Ad omnẽ uerò Kazimiri prolem cognoſcendam, quæ ſub breui narratione expoſui hæc ſatis erunt.

Prolis uniuerſæ fœlicitatis.

Nam uniuerſa (uſq; ad Sigiſmundum regẽ atq; Barbarã Saxoniæ ducis Georgij conſortem) è uita migrauit. Fœlix beataq; ſoboles, quæ hac hominum ętate nulli regum neq; principum tam fœcunda atq; inclyta à Deo Optimo Maximo data eſt, uiris ſupra corporis proceritatem, quæ ſingulis ſpecioſa fuit, ad res diuerſiſsimas ſtrenuè agẽdas, nunquam ingenium defuit. In pace plus etiam, quàm oportet iuſti atq; humani. Bello, cõſilijs, uiribus, & armis ualuêre, Latinis literis (ut quondam ſummis ducibus mos erat, ſed hac ætate apud principes non eſt in uſu) in uniuerſum eruditi, qđ ſupremæ uirtutis munus eſt nihil ſupra Chriſtianæ religionis pietatem unquam coluerunt. Tum fœmineus ſexus, plusquam fragilis illa ſuſtinet natura uirtutibus redimitus, externis nationibus gratus, maritis fidem ſeruauit, multa prole clariſsimos principes fecit parentes. Hactenus ab Olgerdi temporibus in hanc ætatem Iagellonum ſoboles in multas poſtea augenda ſtirpes, ita mihi fuit enarrata.

IODOCI

IODOCI LVDOVICI DECII, DE SIGISMVNDI REGIS TEMporibus. Lib.

AD INVICTISSIMVM, ATQVE CLARISSIMVM PRINCIPEM SIGISMVNDVM SARMATIAE, POLOniæq; Regem, Magnum Lithuaniæ Ducem, Ruſsiæ, Pruſsiæq;, &c. Dominum, hæredemq;, Iodoci Ludouici Decij eiuſdem Maieſtatis Secretarij in hiſtoriam temporum ſuorum, Præfatio.

Diuerſarum in autoribus ſententiarum ratio.

A Rerum primordio, ad Aui tui (Rex inclyte) tempora, Sarmatarum uetuſtates obiter, uti ab initio pollicitus ſum, uno libro expoſui, inibi mihi cũ multis longo iam uſu probatis diſſentire negotium poſtulauit, quum autem eouſq; hominum ſtudia pertingant, ut opinionibus fermè tota uetuſtas ſubiaceat, datur hæc uenia antiquitati, ut quaſi impunè permiſcere poſsit omnia, hinc quot ſcriptores unquam fuêre, tot forte ſententiæ ad poſteros tranſmiſſæ cernuntur. Dum enim unicuiq; ſua ſtudia maximè placẽt, ſinguli quęcunq; arte gloriam quærunt & diſcretis per controuerſias ingenijs uariæ opiniones in apertũ actæ prodidêre. Mihi quidem, qui uetuſtiſsimos ſum ſequutus, eadem quæ multis uenia debetur, quod quæ ad res Sarmaticas magis pertinere uiſa ſunt, exſcripſi, idq; non temerè, ſed raticnibus ſuffultus feci. Ab Aui uerò tui initijs ad tua fœlicia ſceptra, maiorum tuorum ſobolem, atque ſtirpem unico etiam libro enarraui, res quod in recẽti eſſet memoria, & ab alijs conſcripta, ſicut facilioris negotij, ita minoris periculi fuit. Iam ſupereſt ut tertio loco tuorum temporum hiſtoriam (uti in operis præfatione teſtatus ſum) ſingulari libro perſcribam. Ea res à priori labore tantum abeſt, ut (ſi bene conſuluiſſe uideor) nihil cum eo habeat commune. Nam quod ſupra ætatem erat noſtram, ab alijs exſcriptum in opus redactum tradidi. Cæterùm ubi opinionibus certatum, pro me quod uel uiſum, uel ab his quos ſequutus ſum acceptum eſt, inſerui, ſententiam nihilominus apud iudicem reliqui. At alia nunc in parte operis, alia neceſsitas urget. Nam facilitatem, & rerum geſtarum præſentem memoriam, metus atq; ingentis periculi difficultates uicere, ubi hiſtoriæ fides ueritati accedendum monet, eorum ſæpè, qui in alto agunt cum periculo mentionem facere opus exigit, quæ conſilij, uel belli augent gloriam gratè ſuſcipiuntur, quàm principis atq; bonorum egregia laus dignis extollitur præconijs, hoc totũ inuidiæ morſibus ſubijcitur. Ea lege inter Scyllã & Charybdim nihil tutum nauiganti relictũ. Illic ueritas (ſi periculi metus adegerit) uiolanda, hic adulationis nota (ſi æmulis uiſum fuerit) incurrenda eſt. Quum itaq; eò peruentum ſit, ut neq; conſilium, neq; remedium liberet, nihil plus, quàm ueritas, atq; hiſtoriæ fides ſeruanda erunt. Cæterum inter ſpem gloriæ & periculi metum nullum facere diſcrimen, ſatis gloriæ accedit, ſi nemine ex me ipſo læſo planam fuero ſequutus ueritatem, ſi cui negocium fecero, tua Maieſtas Iudex eſto. Ego ad hoc me parabo, ut quæ ingenia, qui mores, quæúe ſtudia te in regnum aſſumpto fuerint, demum quæ diſciplina, quæ uirtutes, quæúe militiæ & armorum gloria, iam te rebus præfecto in hoc regnum inuectæ ſint, paucißimis quidem uerbis exponam. Præterea ubi uiciorum immenſitas adegerit, operæprecium erit, ut non liuore actus, ſed rebus ſic poſtulantibus dicendi ordinem, uel inuitus perturbem. Poſtremò quod ad me pertinebit ſi non (uti rerum ſcriptoribus mos eſt) altum fecero dicendi initium, uel facundo ornatu, uel ſermonis cultu rem deinceps reddam decoram, ueniam facili negocio ſpero adepturum, tum quòd ueritatem, atq; fidem (primas in hiſtoria partes) pro mea uirili ſim ſequutus, tum etiam quod utcunq; ſtylo facili intelligibili tamen ſcripſi. Hæc dum tua Maieſtas non dedignetur nullius mortalium odium pertimeſcendum erit. Hinc intrepidus tua clariſsima princeps tempora aggredior, uotisq; omnibus precor, ut Deus Opt. Max. tua augeat imperia, regnisq; te uiuente pacis reddat fœlicitatem.

Tertij libri materia.

SIGIS-

SIGISMVNDI REGIS TEMPORA.

SARMATIAE Europeæ ſitum atque populos illius finibus interclusos, partim eo libro, quem de Sarmatarũ uetuſtatibus adſcripſi, expoſui, reliquum qđ ex uſu nõ uiſum, quia ab alijs traditur, uolens prætergreſſus ſum. Iam in SIGISmundi temporibus Annus ab orbe redempto ſeptimus ſupra Milleſimum, quingenteſimum dicendi faciet initium, quo in loco, operæprecium erit, quis tunc in regno Magiſtratuum fuerit ordo, referre, eò quòd res poſtulare uidentur, locorum deinceps atque eorum, qui rebus præfuêre crebrò meminiſſe. Regnum Sarmatiæ, quod poſterior ætas Poloniam appellauit, hodie Sarmatiam totam, partemq; Germaniæ habet, hoc ſicuti cæteris regnis mos eſt, in uarios populos, atque prouincias, ſeu (ut hodie uocant) diſtrictus ſeparatum eſt. Quando uerò hæc noua ſint indita nomina, non planè mihi conſtat, ab inſignioribus locis denominationes fieri certò apparet. Vniuerſum regnum in has prouincias diſcretum cernitur. Poloniam minorem, quæ ad caput Viſtulæ & circa eſt, nobilemq; habet Cracouiam urbem. Maiorem uerò Poloniam quæ Gneznam, Poznaniamq; inſigniora habet loca, deinde Pruſsiæ dominium, & Pomeraniæ partem. Hæcq; omnia ultra Viſtulæ amnem in Germania ſunt, præter Pruſsiam cuius maior pars Sarmatiæ ſolum occupat.

Regni Poloniæ diſtrictus.

Ducatus Mazouiæ.

Apud Poloniam maiorem ducatus eſt Mazouiæ, regibus Poloniæ feudalis, hos Lithuani attingunt, & apud Lithuanos ad Septentrionem Samagitæ ſunt, non Maſſagetæ, ut Aeneas uoluit. Lithuania à meridie Ruſsiam habet, uſque ad Daciæ fines, quos Valachos appellant, ab his quoque ad minoris Polonię fines Rutheni ſunt, Podolia Ruſſiæ eſt prouincia, atq; hæc potiora prouinciarum uocabula. Quæ etſi apud Latinos in uſu non habentur, à me tamen propter faciliorem rerum cognitionem non immutabuntur. Nunc feſtinat ſermo ut priuata loca cum diſtrictibus enarret, quiq; aſſumpto Sigiſmundo rege magiſtratibus præfuerint exponat. Sed anteaquam ad regni Sæculares ſtatus (ut nominant) perueniam, negocium exigit à ſpiritualibus facere initia.

Epiſcopatus Poloniæ.

Toto igitur regno hac ætate hi ſunt Epiſcopatus. Gneznenſ. Archiepiſcopatus in Polonia maiori primas regni tenet, huię præfuit Andreas Roſa. Proximus huic Archiepiſcopatus Leopolienſ. in Ruſsia, quem Bernhardinus Vilczek obtinebat. Tertius eſt in eo ordine Cracouienſ. Epiſcopatus minoris Poloniæ, cui Ioannes Conarius præfuit. Hunc ſequitur quarto loco Vvladislauienſ. Epiſcopatus Cuiauiæ prouinciæ, cum Vincentius Przerambski poſsidebat. Poznanieñ. Epiſcopatus maioris Poloniæ quintum ſeruat locũ, licet ſint qui alternatim Vvladislauieñ. ac Poznanieñ. dignitatem mutent, hunc Ioannes Lubrantius regebat. Sextus Ploceñ. eſt Epiſcopatus Mazouiæ, quem Eraſmus Sczolek Cracouieñ. habuit. Przemislieñ. Epiſcopatus in Ruſsia ſeptimo loco adnumeraẗ, hunc Matthias Dreuicius Vicecancellarius regni gubernabat. Chelmeñ. prouinciæ etiam Ruſſiæ Epiſcopatus octauus eſt, cui Nicolaus Coſczieletius præſidebat. Nono loco Camieniceñ. prouinciæ eiuſdem Epiſcopatus adnumeratur. Hunc Iacobus Buſſaczky tenuit, Luceorieñ. decimo loco eſt eiuſdem prouinciæ, quem Albertus Radiuili regebat. Vndecimus eiuſdẽ prouinciæ Kyouienſ. eſt Epiſcopatus huic Matthias Radiuili præfuit. Vvarmieñ. Epiſcopatus Pruſsiæ nũc Polonis paret, hũc Lucas Thorunieñ. poſſedit. Culmenſis Pruſsiæ etiam Epiſcopatus, hũc Ioannes Crapytz habuit. In Lithuania uerò duo ſunt Epiſcopatus uterq; à Iagellone hoc eſt Vvladislao rege erectus. Vilneñ. prior hunc Albertus Tabor tenuit. Alter Medniceñ. prouinciæ, Samagitiæ, præfectus quem habuit. Hæc de Epiſcopatibus ſic ſe habuêre.

Religiones in regno Poloniæ.

Tota Polonia maior atq; minor ſimul Lithuania cum Samagitia & fermè tota Ruſsia Romanam ſequuntur Eccleſiam, niſi quod apud Lithuanos pars quædam Tartarorum inſidet, propriam habens ſectam, regibus tamen hi quoque obediunt, nec ex raptu uiuere ſolent. Cæterùm apud Roxolanos & Podolitas ſunt Rutheni, qui Græcam habent fidem, à qua tamen nonnihil ſunt diſcreti, & ita ut Bohemi à Romana Eccleſia ſeparati, partim occupant Armeni, ſed multò plus perfida gens Iudæorum incolit, atque hæc religionis loca, & fidei cultus erant, quibus ſic obiter enarratis, ad ſæcularium conditiones

pro-

properandum erit. Primarum itaq; dignitatum nomina Palatinatus atq; Caſtellanorum ſunt præeminentiæ. Priores ſunt Palatini, Caſtellano Craçouienſ. dempto, quondam ꝓpter nepharium Palatini facinus prælato. Inter omnes Cracouienſ. poſt regiam maieſtatem primum obtinet locum, cui tunc Spytko de Iaroslavv præfuit, hanc dignitatem ſequuntur iam Palatini omnes, dehinc Caſtellani, quorum toto in regno multi ſunt, neque ex uſu quod hic adſcribantur, quod externis nationibus ad hiſtoriam nihil addant, incolis uerò regni in ſtatutis iam pridem editis reperiantur. Eorum tamen meminiſſe forte iuuabit qui inter alios primi exiſtant, & qui in hoc regno locum quem apud Germanos principes obtinent, Palatini Cracouienſ. ac Poznanienſ. hic maioris, ille minoris Poloniæ primi in dignitate, inter ſe tamen dignitatis alternam habent (dum ſimul ſunt) commutationem. Cracouienſ. palatinatum Ioannes de Tharnovv habuit. Poznanienſ. Andreas de Schamotuli tenuit. Suprema Sarmatiæ officia hæc ſunt. Cancellariatus magnus regni quem Ioannes de Lasko tunc obtinebat. Vicecancellariatus eo tempore Matthias Dreuicius Epiſcopus Premislieñ. Marſchalcus Stanislaus de Chodecz, Theſaurarius Iacobus de Schydlovviecz. Præfecturæ dehinc, quas Capitaneatus hæc appellat ætas, innumeræ (ut ita dicam) in quis treis inſigniores habentur. Maioris Poloniæ præfectura generalis, quam eo tempore Ioannes Zaramba de Kalinoua adminiſtrabat, Minoris Poloniæ cui Nicolaus de Camienieczpræfuit, & Leopolieñ. Capitaneatus Ruſsię eſt eum Stanislaus de Chodecz habuit, Scepuſieñ. ultra Carpathos montes in Pannonico ſolo Polonorum imperio parens, quem tunc Ioannes Iordan tutatus eſt. Reliquas præfecturas ſeu (ut uocant) Capitaneatus non multum uidetur ex uſu his inſerere, tum quod omnibus, fermè cognitæ, tum etiam quod hiſtoriæ parum addere uidentur. Iam utriuſque ſtatus Sarmatici regni ſupremas conditiones & nomina adſcripſi. Hæc omnia nulla acquirũtur ſucceſsione, ſed ut ſingula regio dependent arbitratu, ita ex illius gratia obtinentur, atq; in benemeritos reipu. conferuntur. Nunc ſupereſt paucis quoq; adiſcribere, quib. moribus, quibuſue ſtudijs Poloniæ regnum ad regium ſolium Sigiſmundo euecto laborauerit, & quam ſtatim eo rebus præfecto in uniuerſum fermè uariatũ ſit exponere. Sub Caſimiri primo initio, Poloni longo bellorum uſu priſcum robur, animumq; adepti nihil plus quã militiæ diſciplinam ſequuti ſunt. Verum dum ille ſucceſſu annorum domi pace frueretur, pauliſper ocium irrepſit, tum quoq; fœlicia fuêre omnia, & ipſam mox fœlicitatem pediſſequa ſuperbia ſequuta, hinc libido & mollicies pulſis militię ſtudijs hominum animos effœminatis uitijs ſubiugarunt. Alberto mox rebus potito aduerſa fortuna ſæpius certatum neq; ſub Alexandri imperio belli uirtus recuperata eſt, atq; ita maximus corporis ornatus, maxima uirtus haberi cœpit, alios in epulis, comeſſationũ & uentris indulgentia uicit, alios libido atq; luxus præcipites egit.

Dignitatum Poloniæ ordo.

Palatini Cracouienſ. & Poznanienſ. ſumma officia.

Capitaneus.

Rerum Polonicarum mutationes.

Poſtremò ueſtis non modò mollis, ſed fœminea longa, rara plicis, uerum precioſa, parthicam formam habens. Pellibus quoque & mollibus & precioſis uſi, caligas uel nunq̃, uel raro deferentes, crines pluſquam uiros decet longos atq; tortos ferre mos erat, cæterũ hæc tanta uicia ingens uirtus æquabat. Summa religionis & in promiſsis fides. Nobilibus, Patricijs atq; plebi literarum ſtudia ex æquo chara. Raro apud Sarmatas ſeu Polonos genere nobilis repertus, qui non quatuor uel trium nationum linguam nouiſſet, Latinam uerò omnes. Idq; inde ſumptum crediderim, quod uulgaribus literis uel ſcripturis nihil memoriæ mandatum eſt. Regni Cancellaria (ut uocant) Latinis literis omnia expediuit, atq; ita factum ut paſsim docti omnes euaderent, habent præterea Poloni cum Italis plus cæteris nationibus linguæ inflexionem communem, ut Latinarum dictionum ſonum litius ad Italicum accẽtum, quadam gratia ac dulcedine inflectere queãt. Ea re Polonia omnium fermè gentium ſtudia uiciſſe uiſa fuit, quum rarus eſſet qui præter uulgare ſuum Latinas literas non haberet, deinde Germanicum, Hungaricum & vt ſępè Italicum idiomata neſciret, taceo quòd Lithuanicum atq; Ruthenicum plerũq; in uſu fuit, his moribus atq; ſtudijs regnum ad Sigiſmundum perueniſſe conſtat. Ad quem nunc ſtylus dirigendus eſt. Eius prima ætate (quod hic facturum ſecundo libro pollicitus ſum) enarrata deinceps ad regni res me conuertam.

Literarum Latinarum familiare Polonis ſtudium.

SIGISMVNDVS igitur Kazimiri quintus filius, & octaua proles, Anno ſalutis 1467 die prima Ianuarij natus, poſtquã cunabula egreſſus Latinis literis erudiendus optimo pręceptori traditus eſt, creuitq; in literarum ſtudijs, ut hodie non Latinas ſolùm literas, & uariarum ſcientiarum cognitionem habeat, ſed doctè pariter & eleganter ubi negocium poſtulat rerũ ſeriem exponat. Ea quoq; ætate Germanico linguagio inſtructus eſt,

Sigiſmundi Regis à puero inſtitutio.

eſt,quod ita callet ut fermè neſcias Polonum ne,an Germanum magis iudices. Verùm hæc non Sigiſmundo ſolum,ſed illi cum omnibus Kazimiri filijs fuêre communia. Primam ætatem ſupergreſſus, patre Kazimiro mortuo, atq; à Lithuanis Alexandro in ducem aſſumpto.Sigiſmundus Ioannis Alberti pro paterno regno competitor, ſed Elizabeth reginæ parentis adhortationibus expugnatus,Alberto ceſsit, qui Sigiſmũdum quò ad uixit ſummo honore atq; integerrimo amore proſequutus eſt. Paulò pòſt Anno ſalutis Humanæ 1498 die 3 menſis Octobris,per Vvladislaum Hungariæ regem in Panno niam euocatus Cracouiam exiuit fraterno beneficio Glogouieñ.atq; Opauieñ.ducatus obtinuit,hac tamen lege,ſi unquam ad regni Poloniæ ſolium euectus foret,Glogouienſ. ducatus ad Vvladislaum liberè rediret,Opauieñ.pecunijs poſſet à Sigiſmundo ad Sileſiæ principatum redimi,hæc adeptus,ſimulq; ea,quæ ex Polonia quotannis ſoluebant,

Geſta Sigiſmundi in præfectura Sileſiæ.

Sigiſmundus,dum Alexander etiam rebus præeſſet,apud Glogouiam ſua ſorte contentus agebat.Tum quoq; illi Vvladislaus frater ſupremam Sileſiæ præfecturam commiſit, in qua ita ſe iuſtum principem geſsit,ut paulò pòſt quã illam ſuſcepiſſet,latrunculis,quorum tum(ut ſolet)maxima copia fuit,nihil tutum relinqueretur. Qui dum nullibi ſalutẽ reperiſſent,ad extremam uindictam accincti,certis carminibus principis nimiam accuſabant ſæueritatem,præfuit Sigiſmundus Glogouienſibus uſq; ad regni aſſumptionem,ac ita dominatus eſt,ut bonis omnib.charus, malis importabile ſemper flagellum eſſet.

Forma habitusq; corporis Sigiſmundi.

Sigiſmundus uerò corpore procerus,ingentis ſtaturæ,ut animo, ita membris fortiſsimus, ſubfuſci crines,ſupercilia magna, oculi aſpectu minaces, genæ rubedine naturali nitentes,totaq; facies ueneranda,& nihil quod ad humanæ formoſitatis fœlicitatem pertineret ſolers natura neglexit.

Animus uerò ab ineunte ætate in Deum,ſacraq; religioſus,in maiores obſeruantiæ ſtudioſus, in ſubditos pius & clemens, in egenos miſericors, iuſtitiæ & æquitati ita addictus, ut nullis unquam conſilijs à recti tramite potuerit diuelli, promiſsi ita tenax,ut ſupra fidem altius nihil duceret: Inediæ atque algoris patiens, quum conditionis occaſio eſſet,militia quoque inſignis,tota uita ſumma abſtinentia uſus, comeſſationes, potationesq;

Temperantia Sigiſmundi.

ſupra quàm naturæ neceſsitas poſtularet in ſeipſum nunquam admiſit,in alijs ad indignationem execratus eſt.Vinum,ceruiſiam,medonemq; à teneris unguiculis nunquam guſtauerat,donec Federici Marchionis Brandeburgeñ.affinis precibus uictus, uinum parum ſumeret,deinde medicorum cõſilio atq; iuſſu uteretur,nunquam tamen niſi prandens,cœnansq; pauciſsimo, & eo minimè forti utitur,reliquã ſitim aqua cruda ſemper ſedare,& extinguere ſolet: ijs uirtutibus ſemper redimitus in hunc locum euectus eſt.Glogouieñ.ducatũ adeptus,monetam nouam groſſos excudere iuſsit,qui in una parte Aquilam,in alia ducatus Lithuaniæ habent inſignia. Solitus erat ſingulis fermè annis fratres reges uiſitare.

Quum uerò anno 1506 pro ſua conſuetudiue Alexandrum in Lithuania agentem adire uellet,in itinere regem ægrotare illi nunciatum eſt,maturabat ille iter,dumq; duodecim millibus paſſuum adhuc à rege diſtaret uita exceſsiſſe percepit, quo nuncio accepto nihilominus locum mortis Alexandri (ſalubri capto conſilio)adijt,fama erat, ſi Sigiſmũdus tam ſubitò non ueniſſet,de rebus Lithuanicis ex quorundam factionibus propè deſperandum fuiſſe,uerum dum & Senatus & populus ſuum principem uidiſſent, Iagellonis memoria & Sigiſmundi uirtus omne periculum uicêre: abiectis itaq; factionibus Si-

Sigiſmundus Lithuaniæ rebus præfectus.

giſmundus mox Lithuanicis rebus 26 Octobris eodem anno præfectus eſt, & ſpes tunc ſumma pro conſequendo paterno regno acceſsit.Hoc modo Sigiſmundi res ſe habuêre in ea tempora,quibus Sarmatiæ ſceptra parente Kazimiro,Ioanne Alberto, & Alexãdro fratribus prædeceſſoribus uita ſublatis, fœliciter (quod Deus faxit) obtinuit,atq; nũc de regni rebus eo in regem aſſumpto,dicendi mox initium ſum facturus.

Alexandro in Lithuania apud Vilnam 19 Auguſti 1506 morte extincto,Senatus apud Piotrkouiam comitia pro regis electione habuit.Quumq; uniuerſæ Sarmatiæ Concilium frequens conueniſſet, die octaua Decembris, factis eo die diuæ Virginis conceptionis ſacris officijs,omnium uotis à Deo Optimo Maximo princeps qui reip.ſtatu fœ-

Sigiſmundus ad regnum Poloniæ eligitur.

liciter præeſſet poſtulatus,paulò poſtquã ſacra officia ritè peracta eſſent, totius Senatus aſſenſu Sigiſmundus Kazimiri quintus filius,Magni ducatus Lithuaniæ,Glogouiæ,Opauiæq; dux,& totius Sileſiæ ſumus præfectus Sarmatiæ, Poloniæq; rex aſſumptus,& declaratus eſt.Eam forte electionem triplicato myſterio effectum ſortitam prodidêre.Primo loco quòd Vvladislaus Hungariæ,Bohemiæq; rex Oſualdum Karlacium ad Polo-

niæ

niæ Senatum legatum miſerat, & Sigiſmundo primogeniti ius ceſsit, ſummoq; deſyderio pro eius aſſumptione laborauit, huic acceſsit, quòd Lithuaniæ ducatus Sigiſmundo iam aſſumpto, à regno Poloniæ (alio præfecto rege) diſcretus abiret. Poſtremum & inter hæc maximum Kazimiri memoria, & præſens Sigiſmundi uirtus, ſummaq; iuſtitia in contemplationem ſui Senatum admonuêre. Præfecto iam atq; publicato Sigiſmundo, legati in Lithuaniã miſsi fuêre, Vincentius Przerambsky Vvladislauieñ. Ioãnes Lubrantius Poznanieñ. & Matthias Dreuitius Premislieñ. & regni Vicecancellarius Epiſcopi, Andreas de Schamotuli Poznanieñ, Ioannes de Tharnovv Belſeñ. Palatini, & Ioannes de Lasko Regni Cancellarius, qui Sigiſmundum apud Mielnick oppidum reperientes, ad regnum poſtulauêre. Ingens interim Cracouiæ ac toto regno lætitia hominum animos inuaſit, ubiq; Deo uota publica, laudeſq; perſolutæ, hinc domi pacis, foris uictoriæ ſpes maxima tenebat. Sigiſmundus nihil moratus Poloniam ingreſſus Cracouiã uigeſima Ianuarij ſub ãno Salutis 1507. inſtructiſsimo, pulcherrimoq; apparatu maiori hominũ parte Lithuani co ritu inſtructa uenit. Vniuerſus populus incredibili applauſu, ignibus, machinis, uarijſque cærimonijs gratulationem ſuam oſtentantibus, nouum regem ſuſcepit, hiſq; auſpicijs Sigiſmundus (cuius nomen & apud externas gentes clarum erat) circa horam uigeſimam ſecundam Cracouiam intrauit, in arcem ductus eſt.

Ordinatis demum ſingulis ad coronationem regis ex uſu neceſſarijs, Sigiſmundus in diui Venceslai arcis Cracouieñ. templo ſacramento eucharíſtiæ ſalutari religioſè accepto, ritè cerimonijs peractis in regem Sarmatiæ, atque Poloniæ unctus & coronatus eſt. Coronationis munus Andreas Roza Archiepiſcopus Gneznenſis exequutus eſt, huic aſsiſtebant Ioannes Conarius Cracouieñ. & Matthias Dreuitius Premislienſis Epiſcopi, ob differentiam inter Cuiauienſem, & Poznanienſem Epiſcopos, ob eam rem exiſtentem. Adfuêre item Bernhardinus Vilczeck Leopolienſis Archipræſul, Vincentius Przeraptius Vvladislauieñ. Ioannes Lubrantius Poznanieñ. Eraſmus Vitellius Ploceñ. Lucas de Thorunia Vvarmienſis. Et Ioãnes Amicinus Laodicenſis et Suffraganeus Cracouieñ. Epiſcopi. Ad hoc pleriq; ex Abbatibus infulatis affuêre. Hanc coronationem Vvladislai Hũgariæ & Bohemiæ Regis fratris germani legatus Stephanus Theletzki honẽ ſtauit. Præterea ex ducibus, magnatibuſq; Lithuaniæ plurimi fuêre. Inſignior cæteris Michaël Helinskeus fuit, cuius apud Alexandrum ſumma autoritas, etiam uſque ad inuidiam non ſine reip. incommodo creuerat. *Coronatio Sigiſmundi.*

Hæc Sigiſmundi coronatio ſub annum ab orbe redempto 1507. diem 24. Ianuarij incidit. Sacris expletis, deinde conuiuijs publicis nonnihil temporis principum more indultum eſt. Sequẽti uero die induuijs Regalibus indutus, Coronamq; in capite geſtãs prælatis ſtatus utriuſq; comitatus, & optimatibus eques in urbem ex arce deſcendit, illicq; in ſuggeſto ut moris eſt thronum Regium repreſentante erecto conſedit, & Homagium (ut uocant) à Magiſtratu ciuitatis Craco. ac claues urbis cum debito iuramento accepit, ubi & uniuerſus populus digitis erectis ſuo regi fidelitatem iurauit. Quibus tandem finitis, & his quibus ad reipu. conſilia nihil intereſſet dimiſsis: Rex atq; Senatus ad labentis iam antea reip. ſtatum animos conuertunt. Comitijs publicis mox apud Cracouiam indictis, ſtudium ſummum erat, ut res negligentia præcipitatę domi pace reſtituerentur. Cæterùm ſi quod bellum aſſumendum foret, quibus ſuppetijs exhauſto publico ærario id aggrediendum conſultum fuit. Ea conuentione Sigiſmundus prærogatiuas maiorum regum Sarmatiæ, atq; Poloniæ per edictum confirmauit, certaſq; leges ſtatuit, hæc cum in regni ſtatutis habeantur, neceſsitas his aſcribere non poſtulauit, hinc exactiones impoſitæ. Regij atque nobilium ruſtici lugeratim per groſſos duodecim. Ciues ſolitam ſemialteram exactionem. Nobiles tribuni (aliàs Sculteti) Ciues in ærario publico, & hi qui contractus in uim redemptionis habent, hiſq; ſimiles cenſuum quartam partem. Spirituales contributiones uetuſto more, Epiſcopi decimæ octauam partem, exoluerent. Ex his quoque comitijs monetæ cuſsio continuata publico decreto fuit, paulò poſt Stephanus Teleczky Vvladislai Hungariæ regis legatus, regis, Senatuſq; decreto in Daciam aliàs Valachiã miſſus, ut duorum regũ nomine pacis conditiones ferret. In Hungariam oratores miſsi confœderandorum regnorum cauſa Epiſcopus Poznanieñ. Marſalcus regni, Cancellarius regni & Chriſtophorus de Schydlovviecz. Reliqua hoc anno in Sarmatia atq; Polonia pacata fuêre. Rerum quoq; Prutenicarum tranquillus ſtatus erat. *Homagium Cracouienſ.* *Exactiones.*

RES VERO LITHVANIAE ingens negocium contraxit, tuncq; Moſchici in hanc ætatem perſeuerantis belli initia ſuſcepta fuêre, quod quum & maximum, & periculoſiſsi- *Origo bellorũ Moſchicorum*

Michaël Helinskeus dux.

culoſiſsimum ſit,operęprecium erit altius eius initia referre.Michaël Helinskeus dux appellatus, homo ut animo audax, ita ingenio ſagax ac corpore robuſtus, ad omne periculum promptus.Apud Germanos annis plus duodecim militauit, ingeniumq́ uires exercuit.Apud Alexādrum deinde ſummam fortunam adeptus,ſed ea abuſus, per felicitatem in ambitionem præceps ruit.Primum paucis gratus,deinde largitionibus amicos,quæſiuit,boni fermè omnes (& ipſe Sigiſmundus princeps) ſuſpecti.Poſtremò Alexandro ægroto in Lithuaniæ principatum ſuccedere ambitio fuit. Hæc ita ſe habuiſſe inſimulatus eſt Helinskeus. Conſtat tamen poſtquam Sigiſmundus ingreſſus erat Lithuaniam omnium primum fuiſſe, qui cum omnibus amicis illi obuiam egreſſus pedibus eius proſtratus Magni ducatus Lithuaniæ principem ſalutaret, addebant illi apud Alexandrum partæ opes animum immodicum. Hæc dum Sigiſmundus conſilia aduentu in Lithuaniam præuenerat,Helinskei res apertè inclinatę ſunt,eamq́ tunc Helinskeus mortalibus communem expertus eſt fortunam, ut felicibus temporibus amicos plurimos haberet, tum uerò fortuna parumper nutante nullus foret.Helinskei itaq́ inſimulata factio Ioanne Sabreſiskeo Marſalco Magniducatus Lithuaniæ auctore(ut fama erat) in apertum prodijt, hanc Helinskeus moleſtiam, ſummam ratus iniuriam. Sabreſinskeo apud regem negocium fecit. Rex in re difficili conſilio capto, ut ex re erat non putabat feſtinandum, atque ita Helinskeus (ut illi uiſum) iniuria affectus ſummo conatu apud regem ut decerneret, quid ea in controuerſia iuſtum eſſet poſtulauit, tantoq́ importunius rem tentauit, quo plus illud inter opibus pollentes maturius agendum cognouit. Hinc 27.menſis Martij ad Vvladislaum Hungariæ, Bohemiæq́ regem Budam properauit, ubi dum ſpe fruſtratus eſſet, parum moratus in Lithuaniam, acceptis tamen à rege literis, quo minùs dilatio rerum famæ atq́ honori ſuo dedecus eſſet futurum, redijt. Interim uerò Baſilius magnus Moſchorum dux exercitum triginta millibus paſſuū Smolentzko prætergreſſus Lithuaniæ induxit. Rex dum hæc ex nuncijs cognouit, domi pace rebus compoſitis, Crac. 24. Maij egreſſus,in Lithuaniam celeriter peruenit, contractiſq́ undiq́ copijs, Baſilio quam primum obuiare ſtatuit. Moſchus ubi regium exercitū aduenire perſenſit, ſimulq́ Tartaros Tauricos,id eſt,Przecopieñ.Lithuanis auxilia ferre cognouerat, exercitum non uiſo hoſte domum reduxit.Lithuani Gzycovv à Moſchis recuperarūt,certiſq́ Moſchorum oppidis populatis.Sigiſmundus cum hoſtes pugnæ copiam ſubtraherēt, & comeatuum inopia ſimul & caloris cruciatu exercitus moleſtaretur, Vilnam regreſſus.Cæſar item Tauricus,qui octuaginta hominum millia in exercitu habuiſſe fama perhibetur, paulòpòſt in Tauricam infecta re digreſſus eſt.Sigiſmundus comitijs nouis apud Cracouiam indictis ex Lithuania accelerauit.Cracouiam 24.Ianuarij ſub anno 1508.ingreſſus eſt. Hic igitur Sarmatiæ rerum ſtatus ſub anno ſalutis 1507.adſcribitur.

Baſilius magnus Moſchorum dux.

Ann. 1508.

ANNVS 1508.hoc modo initia atq́ finem ſumpſit, Rege in ipſis anni initijs comitia agente de Sarmatiæ rebus conſilium fuit,quæ domi pace omnes tranquillæ ad anni finem manſêre. Cæterùm nouum regem noua, ubiq́ difficultas urgebat:Aëraria tam priuata,quàm publica undiq́ exhauſta fuêre. Regia paſsim bona impignorata. Bohemiæ, Germaniæ,atq́ Poloniæ milites,qui apud Ioannem Albertum, atq́ Alexandrum ſtipendia meruerant ſummo conatu ſolutionem poſtulauêre,hic Regius honor fidem ſeruandā mouit,il lic ærarij atq́ reip.difficultas præmebāt.At Deus qui humanis rebus ſemper præſens,in ſummo rerum diſcrimine uniuerſam præbuit opulentiam. Rex itaq́ Ioannis Boneri Germani uiri optimi,& Sigiſmundi rebus à duodecim tunc fermè annis ſumma dexteritate ac ſtudio præfecti,facultatib.atq́ conſilio uſus,ex monetaria (ut uocant) officina quam Bonerus argento prouidebat,ſimul & aliunde pecunijs collectis incredibili breuitate rempublicam propemodum lapſam reſtituit.Primis, initijs bona multa pignore obſtricta ſoluto ære redemit. Comitatum Scepuſieñ.ex manibus Ioannis Iordan duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Auſvvincieñ. & ſalinas Ruſsiæ à Paulo Nigro Cracouienſi Ciue quatuordecim millibus aureorum exemit, Proſchouium oppidum à Georgij Lang hæredibus nouem millibus aureis liberauit.Nieſchouieñ.arcem ex manibus Stanislai Coſczielecij nouem millibus redemit:Item paulòpòſt inter Cracouieñ.urbis mœnia uaria officia ad Magni procuratoris arcis Cracouieñ.præfecturam pertinentia præſertim molendina,cuſtodiam piſcium,macella & quædam alia plus duodecim millibus perſoluit.Salinas Cracouieñ.cenſibus plurimū grauatas in magna pecuniarū ſumma diminuit,quibus tūc in initio regni Ioanne Iordan mortuo Andream de Coſczielecz præfecit. Ilkuſienſis plūbi orboram à Seuerino Bethmano quinq́ florenorū millibus exe-

Ioannes Bonerus.

Redempta per Sigiſmundum Rex.

mit,

mit, præterea Siradiam quinq; millibus, Goſtiniam duobus millibus, Miedzerzecz duobus millibus trecentis. Radomiam tribus millibus, Sochaczouiam ſeptem millibus, Piotrkouiam mille ducentis. Drobobytz quinq; millibus, Rabſtinenſem arcem mille quingentis, Arcem Ritter mille. Lublinenſe teloneum mille quadringentis, Slochouienſem arcem quatuor millibus, Tucholam undecim millibus, Sandetz quatuor millibus, Iuniwvladislauiã quinq; millibus, teloneum & pontale Thorunienſe decem millibus florenorum ex diuerſorum manibus eruit, atq; hæc omnia in ipſis fermè regni initijs cum alijs multis regio ærario adiecit. Germanis, Bohemiſq; & Polonis militibus, breui deinceps tempore pro Ioanne Alberto, Alexandroq; fratribus plus ducenta millia aureorum exoluit. Poſtremò arcem Cracouienſem undiq; ruinoſam, ueluti ſede regia indignam in parte, quæ ad occidentem eſt à fundamentis nouis erigere, ornareq; ædificijs cœpit, hiſq; conſilijs uſus, ubiq; rebus in meliori ſtatu poſitis, ad quartum diem Maij Craco. conſedit, quo die Cracouiam egreſſus Lithuanico bello operam dare cœpit. Sed hæc infrà in rebus Lithuanicis adſcribentur.

Inquiſitio in quendam Iudæum.

Die 5. Aprilis Iudæus, qui cum cæteris complicibus ſacramentum Euchariſtiæ dehoneſtauerat, cæteraq; nepharia facinora perpetrauerat, Cracouiæ in Diuæ uirginis æde frequenti doctorum cœtu præſente in ſcalam erectam ſtatutus. Nicolaus uero diui Dominici inſtitutum profeſſus, ſacrarum literarum doctor, & hæreticæ prauitatis (ut illis dicere mos eſt) inquiſitor, Iudæi facinora arguebat, atque palàm fecit. Ego tunc Polonicæ linguę ignarus actum non potui, niſi ex relatione intelligere. Iudæus poſtquam ſummo conatu, atq; intrepidè ſe tueretur, tandem nolens conuictus, ſæculari poteſtati traditus, atq; igni combuſtus eſt.

Peſtilentia.

Dieb. uerò Maij Cracouiæ atq; alijs locis peſtis contra Aſtrologorũ opiniones ſęuire cœpit, durauitq; ad dies Decembris, ea multi mortalium Cracouiæ abſumpti fuêre.

Victoria de Tartaris.

Eodem menſe die decimaſeptima in maiori Xiaſznicze prępoſitura, & quatuor Manſionarij ex parochiali ibidem eccleſia Abbatis, conuentuſqúe Tinicenſis patronorum aſſenſu Nicolao de Coprzivvnicza rem promouente, & Ioãne Conario Epiſcopo Craco. confirmante erecta, & fundata eſt. In Iulio uerò quod ſuſpitio de Tartarorum eſſet eruptione in regis abſentia ex Senatus decreto Ioannes Camienetius, tunc Leopolienſis Caſtellanus, & Buſcenſis præfectus adiunctis illi quingentis equitibus ære publico conductis in Podoliam ad tuenda confinia miſſus eſt, qui die 23. illius menſis Miedziboſium perueniens Tartaros clam in Volhynenſem prouinciam erupiſſe comperit, uix tribus horis illic militibus, equiſq; refectis, aſcitis Braczlauieñ. & Viniceñ. pręfectis, ad hoc prouinciæ Nobilibus, ac populi Podoliæ ſuppetijs acceptis: Itinere quod uiam nigram uocant, ad Vvoronovv Hrodiſco eodem die peruenit, eo in loco Tartarorum copias prædam hominum, pecorumq; iam abigentes, numero ſupra duo millia equitum exiſtentes animoſè inuadit, atq; uiriliter pugnãdo ſtrenuè fudit, omnem recuperauit prædam, copiaſq; ſaluas in Miedziboſium triumphans reduxit. Nihil deinceps maximè memoria dignũ apud Polonos accidit, regis abſentia atq; peſtis ſæuicia ſimul efficiente.

Ioannis Turzonis mors.

Sub Octobre uerò die decima Ioannes Thurzo de Betlemualua apud Nouam Ciuitatem Hungariæ febribus correptus ſupremum clauſit diem. Vir cum honoris præfatione ſemper nominandus, natione Hungarus, genere nobilis, ſed dudum uaria fortuna uexatus, illud idem Polonicũ atq; Germanicũ uulgare, expeditè ſciens, literis Latinis haud uulgariter doctus, ab initio in Polonia fortuna adiutus. Auro, argentoq; utrumq; regnũ magnis cõmodis ampliauit, nomen ſuũ apud exteras gentes adminiculo maximæ induſtriæ clarum atq; perenni laude celebratum fecit, & cum famatiſsimis Europæ mercatoribus Fuggaris in Augusta Vindelicorum per connubia ſocietatem iunxit, pleraq; ingenia, uariaſq; item artes ad auri, argenti, cupriq; fodinas eius induſtria magno quæſitas ęre ad poſteros tranſmiſit, mortuus ad Leuczouium oppidum relatus, in maiorum tumulo adſeruatus eſt. Moriens hos filios inſignes duabus uxoribus genitos reliquit. Primo matrimonio Ioannem Vvratislauieñ. Stanislaum Olomucẽſem Epiſcopos, Georgium Comitem Camerarium montium Hungariæ. Qui uiuente patre affinitatem cum Fuggaris iunxerat, patre abſumpto totam prouinciam & negocium patris ſuſcepit, uir magni ingenij, Latina, Germanica, Polonica, Hungaricaq; lingua, peritus, ad omnia patris cæpta natus, uerum aduerſa ualitudine ut plurimũ infœlix, qui aliquantò poſtea uel ſanitatis gratia, uel uxore urgente in Auguſtam Vindelicorũ conceſsit, nunquã integrè conualuit ad 19 Martij 1522. diem clauſit extremum, pręter eos Alexium quoq;, & Ioannẽ ſecundo matrimo-

Ioan. Turzonis ſoboles.

nio genitos reliquit. Atq; hic hoc año utriuſq; Poloniȩ ſtatus erat. Res uerò Pruſsiȩ in anni finem quietæ fuêre. Iam igitur ad res Lithuanicas calamus remeabit.

Michaëlis Helinskei facinus.

Reuerſo itaq; ex Lithuania hyberno tempore ad comitia Cracouieñ. Rege Sigiſmundo, ut paulò ſupra abſcribitur, interim Michaël Helinskeus in Lithuania remanens, undique ſocijs, et auxilijs quæſitis, poſtquam res ſibi non ex ſententia ceſsiſſet, in peſsimum facinus animatus eſt, Ioannem Zabrzezinsky magni ducatus Lithuaniæ Mareſchalcũ ſuũ (ut rebatur) delatorem apud Grodno in hac parte Chroni fluuij, nihil hoſtis arma ſuſpecta habẽtem, ſub prima noctis uigilia inuaſit, raptumq; per ſuos ſatellites ex lecto nudum per cubiculi limen extraxit, tum Turca cædis miniſtro capite plecti iuſsit, immenſum, uiolentumq; ſcelus, ſed non tam magnum, quin quæſita apud principem gratia ueniam habuiſſet, ſi modo hanc initio quæſijſſet, quum uerò ob patrati ſceleris magnitudinem & necati amicorum inſtantiam. Regem tam facilis remiſsio non deceret. Helinskeus deſperatis rebus ad maximi belli initia animum conuertit, tumultuarios illicò motus excitauit, aliquot ex optimatibus magniducatus complices, & primum fratrem Baſilium Helinskeũ ducem rebellionis ſocium aſciuit: Qui certis caſtellis traditis fratris partes ſequutus eſt. His uerò malis non ſatiatus Michaël, ſummo conatu Lithuaniæ, Ruſsiæq; patricios conciliare ſibi operam impendit, hic munera polliceri, illic ſpem dubiæ uictoriæ, & prædæ oſtentare pergebat. At nondum ſatis ſibi uirium eſſe ratus, ad Baſilium Moſchorum ducem theſauris priùs, fratre & amicis in Moſchouiam perductis confugit. A` Baſilio facilè auxilia, qui non modò inuadere, ſed & uniuerſum magnum ducatum ſubiugare (ut illi uiſum eſt) poſſe crederet impetrauit. Fuêre tũc ex Ruthenis atq; Lithuanis, qui rebus Helinskei fauerent, atq; non inuiti ſi tempus datum fuiſſet, huic conſpirationi acceſsiſſent. Sigiſmundus his cognitis, initijs obſtare decreuit. Firleium cum exercitu militis mercenarij ſine cunctatione expediuit. Et Polonicis rebus domi pacificatis Cracouiam 4. Maij ipſo die diui Floriani egreſſus, in Lithuaniam celeriter, peruenit. Helinskeus uerò interim Regias arces dolo occupatas muniuit. Prȩterea Moſchi auxilijs alias expugnare aggreſſus, Minskam arcem obſidione cingens, fruſtrà conatus, pro maioribus auxilijs Baſilium Moſchorum ducem ſollicitauit, qui ſexaginta hominum millia (ut fertur) proprijs tamen ducibus Michaëli iunxit. At Sigiſmundus Rex Breſcium ueniens exercitum percenſuit, in quo mercenarij milites Poloni fermè quinq; millia & præterea aulici regij erant, Lithuanorum uis ingens, Ruthenorum & Tartarorum auxilia exercitum circa Nouogrodeck ampliarunt, atque ita Sigiſmundus Michaëli, Moſcouiticiſque copijs belli deſyderium extincturus, uerſus Minskeam arcem obuius proceſsit. Michaël regio aduentu cognito territus, obſidionem arcis Minsko ſoluit, cum Moſchis, quos in auxilijs primis ſecum habuit uerſus Boriſovv ſe contulit. Quem rex prius circa Minsko exercitu toto recenſito & ordinato, fugientem apud Orſcham citra Boryſthenem, ubi iam reliquus Moſchorum exercitus ex ſexaginta armatorum millibus, Daniele Szenija, et Iacobo Zacharino ducibus peruenerat inſequutus eſt. Duces uerò Michaëlis fuga & regio aduentu cognitis, mox exercitum reducere ſtatuerunt, Boryſthenem non ſine incommodo ſuperarunt. Exercitum ſuperato Boryſthene ad mille fermè paſſus in nemore ultra collocauerunt, interim fluminis tranſitum cuſtodia forti munientes. Poſtquam uerò regius exercitus, qui armis ſplendens & ordinibus benè diſpoſitus erat, in ea loca uenerat, quibus Moſchi Boryſthenem tranſeuntes fugerant, caſtra illic poſita ſunt: Dies enim ille diuæ Margarethæ uirgini ſacra fuit: mox equitum, peditumq; aliquot centena bino uado, longò quidem à ſe interuallo diſtantibus flumen ſuperarunt, hoſtes dum unò in loco Regios inuado impedire conãtur, interim equites, qui iam ſuperato flumine, totum exercitum hoſtium turbare cœperant, plures interemerunt, ſpoliaq; non aſpernanda rapiunt, ab ipſis cibis hoſtes magnanimiter deturbant, tum proximiori uado decertantes à Regijs quoque profligantur.

Pugna ad Boriſthenem.

Rex cum pugnæ initia iam data conſpiceret, equo conſcenſo, ad fluminis ripam ſuis animum additurus, uelociter peruenit. Interea tamen quia Sol occideret inclinata die crepuſculum rem dirimere coëgit. Quare rex conſultè ſuis receptui ſignum dedit, ipſe uerò ad tertiam noctis horam omnib. priùs cõſtitutis uigilijs in caſtra pranſurus reuerſus eſt. Præcepit tum rex ut nocte tota milites in armis quieſcerent, quo in diluculo citiùs hoſtem inuadere poſſent. Michaël uerò qui ſupremam uictoriam, hoc in bello experiri properabat, magno animo ad uniuerſale certamen cum rege Sigiſmundo ſocios animabat, facilem, certamq; uictoriam, ſi res ex eius conſilio gereretur promittens. Duces uerò uel quod aliter à Baſilio mandatum eſſet, uel quod militum ſuorum uirtuti (quod credibilius eſt) diffiderent;

fiderent;

ſiderent,pugnam detrectant, ita timore perculſi,'in eius noctis medio exercitum per nemoria inuia,perq; paludes periculum imminens fugientes, non ſine magno incommodo impedimẽtis,multiſq; equis relictis,plus quindecim leucarum ſpacio à regio exercitu abduxerunt.Quos Michaël Helinskeus rebus deſperatis,neceſſariò ſequutus, uſque ad Staradub celeri curſu ne à regijs ex inſidijs impeteretur peruenit. Ea uerò quæ uel ad hominum, uel equorum uſum eſſent relinquenda, in nihilum redacta fuêre. Rex autem tum quod armis ſuorum impedientibus, tum etiam quod itineris modicum eſſet periculum, exercitum ab Orſcha uerſus Schmolenskeam arcem duxit. *Fuga Moſchorum.*

Erant cũ rege in ea expeditione ex Polonicis Conſiliarijs Reuerendi D.Matthias Drevuitius Epiſcopus Premiſlieñ. Vicecancellarius regni Poloniæ, Ioannes de Lasko tunc Cãcellarius regni,paulòpòſt Archiepiſcopatus Gnezneñ.coadiutor factus, Nicolaus de Dambrovvytza Lublineñ.tunc Caſtellanus, & Chriſtophorus de Schydlouijetz, tunc ſubdapifer Cracouieñ.regiæ curiæ Theſaurarius, & pleriq; alij regni Poloniæ proceres. Rex uerò cum exercitu ſaluus ad primam Auguſti diem ad Smolenskeam arcem peruenit,& in ſuburbio caſtra poſuit.Tum cõſilio cum magnatibus & belli ducibus capto, Rex Conſtantinum ducem & Nicolaum Firleium exercitui præfecit.Capto itaque hoſtis fines inuadendi conſilio, ex re uiſum fuit exercitum in Moſcouiam ijs ducibus ſummittere:Regem uerò interea apud Smolensko manſurum poſtulantibus rebus, quæ ex uſu forent exercitui ordinare.Hæc dum tardiùs ſuccedunt ex magnatibus duo inter ſe diſſentiunt,maximè ea res non modò effectum concepti conſilij tardauit, uerùm etiam expeditionem non ſine incommodo hoſti patefecit. Hoſtis quod ex re maximè ſua eſſet, ſyluas ac nemora arborum demolitione ingenti celeritate clauſit, ac Drohobiceñ.arcem quod eam tueri poſſe dubitaret igne abſumpſit. Effectũ hac re eſt quod toto exercitui hoſtium fines inuadere non liceret. Verùm nihilominus Regij milites uarijs factis eruptionibus plurima abegere ſpolia.Miſſus eſt item à rege Kiska cum Polonicis, ac Lithuanicis copijs uerſus Vozniam Moſchorum arcem,hic celeriter,quæ circa eam arcem eſſent ferro, flammaq; abſumpſit.Hæc dux Moſchorum intelligens,periculum auertere cupiens, mox militibus ſuis cõgregatis regijs copijs occurrere iuſsit, quibus per exploratores ad Kyskam perlatis, qui numero ſe longè hoſtibus inferiorem cognoſcens regi eueſtigio nunciauit. Rex ne in tanto periculo ſuis deeſſet,non paruam manum Nicolao Firleio duce, ſubmiſit.Is diutiùs quam res tanta poſtularet in ſyluis immorari coactus, Kyskonis ſpem interturbauit.Qui nihilominus hoſtium cuſtodiam, & qui in excubijs eſſent aliquot particularibus prælijs uicit,qui fugientes ſuis magnam Polonorum, Lithuanorumq; uim adeſſe nunciant,ſicq; hoſtium copiæ ſolo Polonorum nomine territæ & euictæ ſimili fuga ſalutem quæſiuêre. Pariter & regijs fermè contigit, cum hoſtium fugitiui numeroſum Moſchorum exercitũ propè adeſſe nũciarent, & Kyska ſupremam fortunam omnium ſuorum periculo tentare recuſaret,atque nullo internuncio de auxilijs ſpem acciperet, & ipſe inter uictorem, & fugientem quodam modo medius, ad tria millia paſſuum exercitum reduxit.Moſchus uerò ſuorum infœlici ſucceſſu cognito, quod ſuorum plerique deſyderati eſſent,& longè,lateq; regij milites ferro,flammaq; uaſtarent,hyemis quoque mox futuram incommoditatem conſiderans, caduceatore miſſo belli inducias à rege expoſtulauit.Stantibuſq; inducijs oratores mittendos,qui de pace tractarent,& conditiones ſecum dicerent,affectauit.At rex qui rebus uniuerſis,quæ ad reip.ampliationem ſpectarent nunquam deeſſe uoluit, & ipſe periculum perpendebat, quod hoſtis pugnæ copiam detrectaret,quod ſuorum uirtus contra ligna,& paludes fruſtrà exercenda, ac conterenda non uideretur.Item hyberna prope tempora adeſſent,quod res Polonicę regis aduentum non parum poſtularent, & poſtremò quod tantus exercitus magno ſumptu fruſtrà fatigaretur. Baſilij petitis annuit: Ad hoc iter Ioannem Sophiam Ruthenum à ſecretis notarium rex ſubmiſit. Hunc quoque Ioannes Syluius Siculus Amatus Geographus,& orator inſignis Græcæ & Latinæ linguæ peritiſsimus regionis uiſendæ cauſa comitatus eſt.Secuti ſunt & pleriq; ex mercatoribus mercandi gratia. Sophia dum ad Baſilium ueniſſet,facilè inducias & pacem cum metuente bellum confecit.Res itaque hoc modo concluſæ fuêre: ut ſtantibus inducijs Baſilius ad regem oratores mitteret, qui pacẽ his conditionib. cum rege perpetuo duraturam firmarẽt,ut arces iampridem Michaëli Helinskeo parentes,aut nuper in deditionem acceptæ Lithuanis redderentur. Helinskeus rebus omnibus apud Lithuanos exutus apud Baſilium exularet:captiui hinc inde dimitterentur. Dimiſsi tunc fuêre ex magnatibus Lithuaniæ uiri inſignes diuturna captiuitate apud Moſchum con-

Expeditionis Regiæ Comites.

Drohobytz exuſta.

Kyska circa Vozniam prædas agit.

Ioannes Sophia.

Ioan. Syluius Siculus.

Conditiones pacis.

ſumpti Lithaur, Gregorius aliàs Hrehor Bartoslauitz, et plerique alij. A' Muſcho item legati, qui arces iuxta firmatam pacem reſtituerent, Helinskij fratres. & coniuges, amicoſq; Moſcouiam perferrent miſsi, Helinskei frater Baſilius, & coniunx illius mœrentes abducti fuêre. Præterea plæriſq; Moſchouia carceri adſimilis ſuſpecta fuit, qui fuga ſibi conſulere maluerunt, ad arcem Odrusko fermè ducenti uenerunt, inter hos Oſtaphi miles inſignis, & Vlricus Schelndorff Helinskij quæſtor fuêre, ex eo loco Oſtaphi accepta fide publica in caſtra regia peruenit, reliqui obtenta uenia ad regem alij, alij ad Conſtantinum Oſtrovvskeum ducem, alioſque uenère. Quos quidem articulos paulòpòſt Baſilius per legatos ratificare data fide promiſerat. Hæc regi per Sophiam nunciata fuêre. Qui & poſtquam rex Vilnam perueniſſet, ſupra adſcriptis conditionibus cum Moſcorum duce Baſilio pactis redijt. Regi uerò ex uſu uiſum erat pacis conditionibus acceptare, quod bello non ſine periculo, dubiè etiam obtinendum eſſet, exercitum propter hyemem iam inſtantem dimiſit. Redijt igitur pars exercitus Vilnam, alia item pars Conſtantinum ducem uerſùs Voliniam comitata. Sub illud tempus Tartarorum eruptio in ducatum Lithuaniæ facta, quorum partem Conſtantinus dux contriuit. Aliam item partem Poluſz miles Ruthenus inſignis proſtrauit, Lucas uerò Morauus ducentorum peditum præfectus in tertiam Tartarorum aciem caſu incidit. Verum cum aut fugiendo, aut pugnando moriendum eſſet, placuit magnum imparibus quidem uiribus conſerere. Iunctis igitur celeriter ut tanta res poſtulabat curribus propugnaculum fecit, & ad amnem qui Sluskeam arcem præterfluit, pugnam cum Barbaris ſuſcepit, in qua non numero, ſed induſtria ſuperior factus eſt, Tartari abiecta prȩda, fuga dilapſi ſunt, quos dū pedites inſequi non poſſent, equites ex Sluskea arce erumpētes adſequuti in locis paludinoſis nonnullos ſuppreſſêre, reliqui fuga ſunt ſaluati, atq; ſic Lithuania tunc à Moſchorum ac Thartarorum inuaſione liberata eſt. Rex deinde Vilnam die 12. Nouēbris peruenit, ibi parum refectis equis Deo Opti. Max. gratiæ prouincia habitæ, tum inter hilaritatem ac quietem optimus quiſq; pro uirtute ſua in hoc bello præſtita remuneratus eſt, tādem in Poloniam comitia ad anni iam initium ſtatuta acturus accelerauit. Hic Lithuaniæ atq; demum uniuerſæ Sarmatiæ ſtatus ſub anno ſalutis 1508. fuiſſe perhibetur.

Tartarorum in Lithuaniam eruptio.
Lucæ Moraui pugna.

Ann. 1509.
Bellum Valachicum.

PACEM cum Baſilio Regis, Senatuſq; Lithuaniæ aſſenſu firmatam, & ſequenti anno ut infra adſcribitur, à Baſilio per legatos roboratam, bellum Daciȩ ſeu Valachicum cō ſequutum eſt. Ante huius initia, comitia de more apud Piotrkouiam celebrata ſunt. Quibus expletis, Rex 19 Aprilis Cracouiam uenit. Iam inde uiſum fuit conſortem, regniq; ſociam querere, ne eo abſumpto, externorum manibus regnum ſubmitteretur. Miſsi itaque legati fuêre qui ducis Mekelburgeñ. filiam Annā uirginem poſtularent, Ioannes Lubrantius Poznanieñ. Epiſcopus, Ioannes de Lasko ſupremus regni Cācellarius, et Gneznēn. coadiutor. Chriſtophorus Scydlouitius regni Camerarius. Hi cùm ad hoc iter accincti, Cracouiam in diebus Iunij egreſsi eſſent, ſubitò negocium interceptum eſt, uel quod Deus Opti. Max. hoc connubium regno Poloniæ infœlix futurum impediret, uel quod factionibus bello Valachico excitato Rex aliò conuerſus, prætermiſſo matrimonio paulòpòſt alibi inducendus ſperaretur. Certò tamen conſtat, nullam mutationis conſilij cauſam acceſsiſſe, quam ut inſperatum ità periculoſum bellum.

Stradomiæ cōflagratio.

Parum antequam hæc fierent die 22. Martij Stradomia inter Cracouieñ. portam & Viſtulæ pontem igne abſumpta erat, diuorum Heduigis, Agnetis, atq; Bernhardini templis relictis, reliqua ex utraq; parte fermè omnia incendio periêre: ſummo etiā labore ipſa urbs Cracouia eſt à periculo liberata. Hijs hoc modo ſe habentibus, circa Iulij menſis initium nunciatum eſt Regi, Bogdanum Valachiæ Palatinum, contra ius gentium, rupto fœdere, & obedientiæ iugo abiecto, Rufsiam, Podoliamq; exercitu magno ingreſſum, cædibus, flammiſq; omnia explere. Hic nuncius regis animum à futuro (ut ſupra narratur) con nubio contrahendo reuocauit. Igitur Regis atq; Senatus edicto arma ſumpta, milites ſtipendijs addicti, ſuſcepti, & omnia ad belli neceſsitatem celeriter parata ſunt: pecuniæ ad hoc bellum neceſſariæ ex aliquibus Cracouieñ. ciuibus ſpontanea uoluntate collectæ.

Expeditio in Valachos.

His Ioannes Boner & fidem fecit, & partem multò maximam ex ſuis, amicorumq; facultatibus, ne reſpublica detrimentum haberet, adiunxit. Rex igitur iterum iam domi rebus compoſitis, altera poſt feſtum diui Iacobi, die quæ 26. Iulij Cracouiam exiuit, per Bochniam, atq; deinde recto itinere Leopolim peruenit, interim Vvladislaus rex Pannoniæ fratrē ab incæpto nitebatur auertere, uel qđ ſuperiorib. periculis Alberti regis temporib. acceptis admonitus eſſet, uel quod depopulata Dacia Hungaris, atque Polonis Turcam

hoſtem

hoſtem difficiliorem uicinum putaret. Quid horum fuerit non habeo dicere, conſtat ta-
men Sigiſmundum fratris conſilio non annuiſſe,ſed neque bello(tum proditionis, atque
cladis qua Ioannes Albertus affectus fuerat memor, tum etiam deſiderium cupidine ui-
ctoriæ flagrantis animi expleturus) abſtinuiſſe. Antequam Rex exercitũ paraſſet,& Leo-
polim applicuiſſet,Bogdanus Daciæ Palatinus flammis,ferroq́ loca,nec natura, nec arte *Bogdanus Valachiæ Vaiuoda.*
munita,ſed & plerumq́ hominibus deſerta abſumpſit. Arcem Halicieñ. fruſtra tentauit.
Exercitum dehinc Leopolim duxit,& prædam potius egit,quàm quod obſidione cinge-
ret,à longinquo machinas locauit, atque globos ſupernè iniecit,accepta uerò non modi-
ca ſuorum iactura, tertia qua uenerat de obſidione ſoluta,exercitum ad propria(eo quod
Sigiſmundum cum exercitu iam aduentare didicerat) reducere cœpit. Prædam ingen-
tem,uaſa aurea,argẽteaq́ ex templorum ſuppellectili, multas etiam æreas Campanas ab-
duxit. Rohatin oppidum per deditionem accepit,& incendit,hæredibus ac populo illius
ſecum abacto. Sigiſmundus paulò pòſt Leopoli exercitum percenſuit, dum rebus febri-
bus correptus adeſſe nequiret. Nicolaum Camienecium Cracouieñ.Palatinum, & præ-
fectum exercituum regni ducem generalem legionibus præfecit. Deo Opti.Max.diuoq́
Stanislao patrio ſancto,ut hoc bellum ſibi, & Polonico populo fœlix, ac fauſtum ex uſu
eſſet,uota fecit, quæ poſtea adſecutus uictoriam ſumma fide, ut mihi ſuo loco dicendum
erit perſoluit. Nicolaus Camienecius ſuſceptam prouinciam excelſo, lætoq́ animo per-
fecit,ſuperato Tyra amne Daciam ingreſſus conſimili uiciſsitudine igne,ferro, cædibusq́
Valachiam moleſtauit.Fuêre etiam in eo exercitu milites mercenarij ex Bohemis & Ger- *Valachiæ uaſtatio.*
manis,qui ſub Sczirneo Bohemo,duce militabant. Multas ciuitates ac uillas, item curias
ac prædia in cineres redegit, in quibus inſigniores fuêre Czarnovvcze, Dorohim, Bo-
thuſzanij,Scepanovvſcze,& Choczim.Dum uerò ad longum & per tranſuerſum quæq́
uaſtata eſſent, atque ad Sczocauiam Palatini ſedem peruentum,fruſtrà res tentaretur,ne-
que pugnæ copia appareret,Palatino ſyluis ac nemoribus ſe occultante,Nicolaus Camie
necius exercitũ reduxit,in eo ingreſſu atq́ reditũ paſsim uiri,fœminæ,impuberes, ſenesq́
& ipſa pecora,quæ ad uſum nõ eſſent cæſa,necataq́ fuêre.Hac clade Vvladislaus ab Hun
garis ne perſuaſus,an à Bogdano ſollicitatus,non ſatis conſtat, legatos ad Sigiſmundum
ſubmiſit,qui dictis conditionibus pacem conficerent.

Dum ea in re legati operam impendunt, & regius exercitus ad Tyram amnem redu- *Pugna ad Tyram.*
ctus,iamq́ tranatandum eſſet, & regnicolarum exercitus amnem ſuperaſſet, mercenario
milite,& aulicis regijs remanẽtibus,quibus Thvvorovvsky miles ſtrenuus præfuit, mox
in inſidijs Palatini copiæ apparuêre. Regij imperculſis animis,ut negocium poſtulauit a-
ciebus inſtructis,pugnam parant,quam nec hoſtes detrectant,utrinq; igitur copijs ad cer
tamen inductis,Palatini exercitus, qui & numero inferior erat, fugatus atque partim ca-
ptus eſt. Capti fuêre in eo prælio ex magnatibus Palatini multi, ex quibus quinquagin-
ta decollati fuêre. Supplicium hoc ideo ſumptum, quod olim Stephanus palatinus hu-
ius palatini parens mercenarios Polonicos milites in Trebovvla captos, poſtea in Pod-
haijcze miſerè ſecuri percuſsiſſet, quorum tumulum cum Nicolaus Camienecius uidiſ-
ſet, lachrymans ulturum ſe hanc iniuriam ac miſeram mortem uouiſſe fertur. Triginta fer-
mè captiui inſignes Leopolim ducti,inter quos fuêre Matthias Logofeth minor. Hic ha-
buit officium ex cõparatione Vicecancellariatus,Humyenieck Kyerza. Magnus diſpen-
ſator Petryka & Dobroſteph. De hoſtium uerò cæſorum numero non ſatis conſtat. In-
cidit hæc pugna in diui Franciſci diem, quarta Octobris, qui deinceps perpetuò Polo- *Feſtũ D. Franciſci inſtitutũ.*
nis feſtiuus eſt inſtitutus. Fuêre in Palatini Bogdani exercitu primores Daciæ & nobili-
tatis robur, ad hoc Turcarum duo millia equitum fuiſſe fama fuit. Redijt tandem in Po-
doliam exercitus, poſtquam Daciam uiginti fermè diebus uarijs cladibus affecerat. Ab
eo uerò die quo regij Daciam ingreſsi ad pugnæ iam ſupra memoratæ diem nullo nun-
cio rex ſucceſſus ſuorum cognouerat. Atque ita in Dacia ſeu Valachia rebus per exerci- *Pacis conditiones.*
tum geſtis, hyeme tunc inſtante,& Vvladislao Hungariæ rege pacem ſollicitante,exerci-
tus dimiſſus eſt. Legati Hungarici Oſvvaldus Karlaczkeus & Barlam Bornomiſſeus
collega pacem his conditionibus firmarunt, ut abacta præda redderetur, & damna illata
rependerentur. Hæcq́ per Palatini legatos ad regem ſubmittendos confirmarentur. At-
que hic Valachici tunc belli finis fuit,& Sigiſmundus in Poloniam reuerſus eſt.

Interea dum rex apud Leopolim egit,Iacobus Schydlouitius Sãdomirieñ.Caſtellanus *Iac. Schydlouitius Quæſtor mortuus.*
regni Poloniæ Quæſtor uita exceſsit,à fratribus in maiorũ ſepulchro repoſitus fuit. Huic
Andreas Coſzcelecius in quæſtura ſucceſsit.

Eo autem anno, Tauricus Cæſar Tartaros Nohaiſceos inuaſit, qui raptis armis Tartaros Przecopień. ſeu Tauricos prælio uicerunt, cæſiq́ fuêre duo Cæſaris nepotes.

Terræ motus.

Terræ motus eo anno maximus fuit. Apud Conſtantinopolim Baizetus Turcarū imperator metu nutantium ædificiorum perulſus, relictis mœnibus, ſub tentorijs uixit. Per regnum Boſnæ atque Dalmatiam uſq́ in Italiam hic terræmotus durauit, apud Cremonam & alibi uidi magnorum ædificiorum ruinas.

Maximiliani Regis Legatio.

Hoc etiam Anno die 23 Decembris, Maximiliani Romanorum regis legati Cracouiā uenêre, Vitus de Furſt, & Ioannes Kuchenmeyſter legum doctores, relationem Vitus Latine, eleganterq́ fecit, poſtulatum eſt ea legatione ut comitia pro feſto Ioānis Baptiſtæ apud Poznaniam indicerentur, ubi miſsis alijs legatis & nuncijs res Prutenicæ per ſalubria conſilia ad concordiam reuocarentur. His auditis, in quartumq́ menſem retentis, conuentus in Maximiliani gratiam indictus fuit, atque ſuo tempore illuc uentum & actum eſt, hæc decimi anni narratio poſtea tradit. His iam enarratis ad res Lithuanicas ſtylus conuertendus erit.

Fœdus Moſchorum.

BASILIVS IGITVR Moſchorum princeps ut pacis expleret cōditiones in Lithuaniam miſit legatos, qui Vilnam die decimaoctaua Ianuarij trecentis equitibus comitati ingreſsi ſunt, pacem his conditionibus, ſicuti Anno 1508. per Sophiam regium ad Baſilium legatum firmatum erat, iuramentis hinc inde præſtitis, perennibus diebus duraturam confirmauerunt. Captiui omnes uinculis liberati, Moſchi ſupra quinquaginta legatis traditi fuêre. Præterea literis res roborata eſt, & legati cum honore dimiſsi. Fuêre ītē tunc aliqui ducis Michaëlis factionis cōplices, die 19 Ianuarij cuſtodiæ traditi, inter quos inſigniores hij fuêre. Gaſtoldus ducatus Lithuaniæ quæſtor, Michaël Koniwſze quæſtoris germanus, & Michaëlis ducis gener, cum quibuſdam alijs aulicis Lithuanis, qui genere clari eſſent, in magnatum ædibus liberali cuſtodia adſeruati, obſcuræ ſortis in Trocenſem arcem ducti ſunt. Eo Anno in Octobre Baſilius Moſchorum princeps Pleſcouiā

Pleſcouia amiſſa.

ciuitatem magnam, & arcem per deditionem accepit, eadem urbe patricijs, & ſacerdotibus Græcis priùs blanditijs euocatis, & ſeruatis, dehinc uulgus facilè illi aſſentit, in eam diem campana magna adſeruabatur, qua tumultus excitaretur, ſimul & plebei conuocarentur: hac dimiſſa atq́ in Moſchouiam accepta ſine gladio rerum illic potitus eſt. Hæc apud Lithuanos, atq́ Moſchos Anno ſalutis 1509. ſic ſe habuêre, & uniuerſæ quidem Sarmatiæ ſtatum huius anni hoc modo ſe habuiſſe conſtat.

Ann. 1510.

ANNVS uerò ſalutis 1510. Sarmatiæ regi multorum Principum legatis inſignis, atque memorabilis iam nunc initia ſumit. Maximiliani legatis apud Cracouiam præſtolantibus, die 6. Ianuarij Iacobus Piſo uir doctus à Iulio ſecundo Pontifice Max. ad Sigiſmundum legatus miſſus, Cracouiam uenit. Huius legationis ſumma fuit, quod Romanus Pontifex totius fermè Europæ principes ad pacem reuocaſſet, ac ea arma, quæ iam pridem in domeſticam cladem ſumpta eſſent ad Chriſtianæ Reipub. hoſtem ferre ſtatuiſſet. Quare & Sigiſmundum per fidem adhortatus, ut domi conſilio rebus pacatis, copias Vladislao iungeret, atque ex Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæq́ regnis legionibus proprijs in Thraciam bellum mouerent. Hic aliquandiu Cracouiæ cōmoratus. Negotium uerò hoc magnum atque periculoſum ad proxima Petrkouienſia comitia reiectum eſt,

Rom. Pontificis legatio.

Cæſarianorum & Pontificiorum oratorum contentio.

dum Pontificis atque Maximiliani oratores in diuę Virginis æde eo loco, quem urbis cōſules inter diuina occupant conueniſſent. Pontificis legatus per Vitum primo loco pulſus eſt, dum poſtea de hac re argueretur Romano Cæſari primum honorem deberi, ſed & Piſonem non Pontificis legatum plena poteſtate agere, ſed ſimplicem nuncium, reſpondit. Iam tunc comitia apud Petrkouiam habita, oratorum poſtulationes ad Senatum delatæ, Maximiliani oratores cum promiſſo conuentionis futuræ apud Poznaniam, poſtquam quatuor menſibus retenti fuiſſent, honorificè donati à rege dimiſsi ſunt. Ad Vlatislaum uerò Hungariæ regem legati miſsi, qui communicato conſilio, ſuper bellica expeditione in Thraciam, ut deinde Pontifici reſponderetur. Legationis munus Ioannes de Lasko regni Cancellarius & Gnezneń. coadiutor, & Nicolaus Firleius Palatinus Lublineń. ſubierunt. Rege cum Senatu apud Petrkouiam agente, quarta Februa-

Danica legatio.

rij 1510. Danorum, ſeu Daciæ Regis legatus Cracouiam uenit. Hic à Ioanne Bonero cum alijs legatis ad regis aduentum præſtolari iuſſus. Auditus deinde, Danorum regis filio inclytam Elizabeth Sigiſmundi ſororem uirginem in coniugem poſtulauit. Illa dum maris pericula metueret, atq́ apud parentū oſſa iucundius manere duceret matrimoniū recuſauit. Legatus uerò honorificè donatus, & dimiſſus eſt. Paulò poſtquā ille ingreſſus eſt

urbem

urbem Cracouieñ. die 16. Februarij, Oſvvaldus Karlackeus cum collega regis Pannoniȩ legati, qui nuper inter regem, & Palatinum Daciæ pacem firmauerāt, Cracouiam ingreſſi, ut cum Bogdani legatis conditiones pacis cōfirmarent. In ipſo ingreſſu Ioannis Boneri præſentia ingens periculum auerſum fuit. Nam dum Karlackeus in hoſpitium illi conſignatum ingreſſus eſſet, domus illi contigua, quæ Mazouiæ ducum eſt, & tūc ab Althofio incoleretur ab illo expetebatur. Dum uerò hoſpes reniteretur, conuocata familia admoto trunco portā ui infringere conatus eſt, Althofius metu periculi perculſus uiolentiȩ iniuriā exclamauit, mox uulgo accurrente, parum interfuit, quin lugendum facinus patratū fuiſſet. Ioannes Bonerus caſu Reipub. negocijs poſtulantibus, pauló antè prætorium aſcenderat: is re cognita, feſtinanter tumultui ſe immiſcens periculum auertit.

Tumultus pacatus.

Decima dehinc menſis Martij Baizeti Turcarum Cæſaris legatus Cracouiā uenit. Huius legationis ſumma fuit. Poſtquam Sigiſmundo Regi munera Turcarum imperatoris obtulit Baizeti nomine, quod in paternum ac auitum regnum euectus eſſet congratulatus eſt, optans ut hæc ſceptra diu geſtaret, ac reipublicæ fœliciter in nominis ſui gloriam præeſſet. Cupiens cum eo fœdus (quod cum parente ac fratribus Polonici populi regibus obſeruaſſet) firmare. Poſt hunc Bogdani Palatini Valachiæ legati, uti in pacis conditionibus cautum fuerat 12. Martij uenerunt, hi uerò quando magis neceſſarium uideretur primum auditi, die quarta poſtquā aduenerant regem adierunt, deferebant tunc templorum abactam ſuppellectilem, & ea quæ præda ex Ruſsia, aurea, argenteaq; receperāt: Manu miſsi ſunt item hæredes Rhohatin oppidi, item populi diſtrictus illius, & hij quoq; palatini proceres, qui ex proxima pugna capti Leopoli tenti fuerant, confirmata pace ſimul cum Vvladiſlai legatis dimiſsi, per Hungariam in Daciā redierunt, eadem prius, quæ cum Polonis pace confirmata. Tredecima dehinc menſis Maij à Vvladiſlao Hungariæ rege Cracouiam uenit Præpoſitus Alberegalis legatus, Bogdanus item Palatinus Valachiæ legatum miſit, cuius legationis ſumma de Thraciæ rebus erat. Venit pauló poſt Cracouiam legatus Baſilij ducis Moſchorum de rebus adhuc Lithuaniȩ, & Moſchouiȩ actu rus. Hunc Taurici Cæſaris legati ſequuti fœdus cum Kazimiro antiquitus ſeruatū renouare poſtulantes.

Legatio Turcica.

Valachica legatio.

Varij legati.

Eo anno die 20. Aprilis Andreas Roza, Archiepiſcopus Gnezneñ. morte abſumptus eſt, huic Ioannes Laskeus regni ſupremus Cancellarius, & regis aſſenſu iampridē coadiutor ſucceſsit, die dehinc 23. Maij per regem confirmatus eſt.

Andreæ Archiepiſcopi Gnezneñſ. mors.

His iam proximè acceſsit Poznaniæ pro diui Ioannis die inſtitutus conuentus. Conuenêre itaq; Maximiliani Romanorū regis & imperij legati Abbas Fuldenſis, & Comes de Mansfeldt cum alijs collegis. Vvladiſlai Hungariæ & Bohemiæ regis legatus, Ioannes Thurzo Epiſcopus Vvratiſlauieñ. A' Sigiſmūdo rege atq; Senatu ſubmiſsi fuêre Ioannes Laskeus Archiepiſcopus Gnezneñ. & regni Poloniæ primas. Vincentius Przeramspki Vvladiſlauieñ. Ioannes Lubrantius Poznanieñ. & Lucas Vvarmieñ. Epiſcopi. Andreas Samotuleius Poznā. Gardzina Caliſieñ. Palatini, Lucas de Gorka Poznani. Pampovvskeus Mariemburgeñ. præfecti. A' magiſtro Pruſsiæ & Friderico Saxoniæ duce, & ordine legati fuêre Iobus Epiſcopus Pomeſanieñ. & alij ordinis Cōmendatores collegæ. His itaq; conuenientibus aliquandiu dubia ſpe conſultum fuit, donec tandem infecta re diſceſſum eſt. Negocij ſumma, legatorum ordinis, & ſociorum fuit, ut Pruſsia tota ſimul & Pomerania ordini reſtituerentur. Item ut ab Homagio à Polonis liberarentur. Tertio loco ut expeditiones bellicas cum Polonis nō ſubirent. Poſtremò ut Poloni ad ordinem non aſſumerentur. Ad hoc ultimum facilè aſſenſum Poloni præbuêre: reliqua à Polonico ſenatu ut indigna uiſa ſunt, ita penitùs reiecta fuêre. Non ſolum hæc Polonis ſummo iure poſſeſſa ſeruanda fore, uerumetiam ab ipſo ordinis præfecto ſeu Magiſtro ſecundum fœderis ſupra duas ætates ſeruati uim, homagium poſtularunt. Quod dum nec ordini acceptum eſſet, induciæ quibus magiſter ſuper homagio non moleſtaretur petitæ fuêre. Sed nec hac ſpe conſolati, legati infectis, ut ſupra narratur rebus, ad propria rediêre. Ad hoc regnum Iulius ſecundus Romanus Pontifex Achillem de Graſsis legatum ſubmiſerat, qui aut itineris longinquitate, aut quia tardiùs prouinciam ſuſcepiſſet rem neglexit, nihilominus Cracouia ad Sigiſmundum regem peruenit, urbem in principio menſis Auguſti ingreſſus, pauló poſt à rege & ſenatu auditus eſt. Is dum prouinciam ad quam delegatus eſſet neglectam uideret, totius legationis ſummam Iacobi Piſonis negocium fecit, ſummo conatu ut regem cum fratre Vvladislao in Turcas animaret laborauit. At dum Rex & Senatus eam expeditionem nihil firmitatis habere cenſerent, non ex re-

Poznanienſis Conuentus.

Rerum Prutenicarum tractatio.

Prutenorum poſtulata.

Achilles de Graſsis.

Turcicæ expeditionis conſultatio.

ex regni uſu fore cum Turca negotium facere decretum eſt. Acceſsit ad hoc quod iampridem Turcarum imperator Sarmatis pacis iuramentum tranſmiſerat, contra ius gentiũ eſſe uiſum, ſi Poloni etiam Ethnico principi fidem uiolarent, ſed hoc quoq; ingens periculum fuiſſet Turcarum arma ab alienis bellis auocare, & in propria uiſcera conuertere. Vbi ſi uictoriam Deus fauiſſet, omnium principum epiſtolis ſummè, eleganterq́; congratulatum fuiſſet, ſed & ſummi præſulis benedictio Apoſtolica non defuiſſet (hæc quondã Vvladislao ante Varnenſem pugnam acciderunt) uerum ſi armis res inferior fuiſſet, ſerò auxilia à Romano Pontifice quærenda, qui ea ætate totam Italiam bellis, periculisq́; commiſcebat atque hinc forte ſupremum auxilium fore, ſi Sarmaticæ res deperditæ apud Romanos lugerentur. Hæc dum in Senatu fortè altius repetita fuêre Turcis fœdus ſeruatum eſt, atq; Achilles à rege honoratus, donatusq́;, in fine Septembris Poloniam exceſsit, paulò poſt à Iulio Cardinei ordinis patribus adſcriptus Regnũ Poloniæ in hanc diem tutandum ſuſcepit. Hæc Poznanieñ. conuentus ſumma fuit.

Tauricorum in Nohaiſcæos Tar. expeditio.

Interea dum hæc apud Polonos aguntur Taurici Tartari priſtinæ cladis memores arma corripiunt, atq; Cæſarem Nohaiiſczeum inuadunt, unoq́; prælio uicerunt, præda abacta in propria redierunt. Eo prælio tantam fœminarũ, puerorumq́; uim abegiſſe ferunt, ut ex Nohaiſceis eſſent, qui ſponte eos ſequuti ſocietatem, & hoſpitia ſuſciperent.

Incendium ſalinarum Velicienſ.

Apud Cracouiam in Velicieñ. oppido, in cauerna montium ſalinarum homo nequam laborator montanus exeundo ignem ipſis cauernis iniecerat, quo exuſcitato montes fumo atq; fœtore repleti, pleriq; ex laboratoribus dum fumo impedirentur aberrantes in ipſis cauernis, aut colla fregêre, aut ſuffocati ſunt. Andreas Coſcielecius ſalinarũ tunc præfectus, metu perculſus, periculo ſe ingenti expoſuit. Dum enim ex obſcuris etiam nemo eſſet, qui deſcendere uellet, ipſe accinctus, ut rem ſaluaret deſcendit. Eum comitatus eſt Seuerinus Bethmanus Conſul Cracouieñ. fermè nonagenarius, homo ueneranda canicie montium magiſter, qui Andream iam fumo delapſum in montis ſumma profunditate ſeruauit, nihilominus utriuſq; poſtea induſtria ignis extinctus, & mõtes in maximo diſcrimine poſiti amborum diligenti opera ſeruati ſunt.

Legatus Valachicus.

Deinde ſeptima Nouembris Bogdani Palatini legatus Cracouiam uenit, huius legationis ſumma fuit, ut rex auxilia contra Tauricos Tartaros illi ſummitteret, utq́; ad Baſilium Moſchorum ducem legatum per Sarmatiam tranſmittere poſsit, hæc ut mox promiſſa, ita ſeruata fuêre, legatusq́; dimiſſus eſt. Legato Bogdani uix dum expedito Imbremus Turcarum imperatoris legatus 24. Nouembris Cracouiam uenit, hic auditus Regis iuramentum ad ſeruandam unius anni pacem poſtulauit, hoc nuper Turcarum imperator coram Andrea Scarzeovvskeo regio notario fecerat, & hoc mox obtentum, legatus muneratus dimiſſus eſt.

Turcicus orator.

Res quædam Pruſsicæ.

Hic annus Pruſsiæ rebus nihil memorabile addit: hoc uno narrando, apud Marchionatum Miſniæ Fridericum Saxoniæ ducem, Magiſtrum ordinis, & Madeburgeñ. Coadiutorem morte extinctum eſſe. Hic poſt Ioannem de Tyffeñ apud Leopolim in regni ſubſidijs mortuum, ad ordinis magiſtratum Ioannis Alberti aſſenſu aſſumptus fuit: ſed Homagium preſtare recuſans, dum res quaſi ſupremam neceſsitatem attigiſſet, Pruſsiam exiuit, atq; in Miſnia mortuus eſt. Huic per electionẽ Albertus Friderici Brandeburgeñ. Marchionis ex Sigiſmundi ſorore filius ſucceſsit, de quo infra ſcribendum ueniet.

Tauricorum Tartaro. in Lithuani. ac Valachiam excurſio.

Res quoque Lithuanicæ ad ultimum anni tempus quietæ fuêre, in quo Taurici Tartari ducatum illum ingreſsi, uſq; Vilnam, & dehinc duodecim millibus paſſuum graſſati ingentem hominum pecorumq́; uim, nemine prohibente abegerunt. His fœlicibus ſucceſsibus animati, in Daciam eruptionem fecerunt. Daciam autem multis locis uarijs cladibus affecerunt, ingenti præda collecta ad Przecopiam redire conati, ea eruptione ſupra ſeptuaginta millia hominum, atq; pecorum abacta fama feruntur. Dum autem ad Tyræ amnis ripam ueniſſent, metu Dacorum ſequentium territi, tumultuoſiùs flumine tranato Pethikereus Cæſaris filius cum aliquot Tartarorum millibus, & multis captiuis ab aquis abſorptus eſt. Interea Copacius Palatini militiæ præfectus paucis collectis militibus Tartaros eo in loco abeuntes adſequutus eſt. Prælium pertinacius, quam prudẽtius incœpit, hoſtibus circũſeptus uiriliter pugnans occiſus eſt. Cecidêre Valachi plus ſeptingẽti, fuêre item per fugam circiter trecenti ſeruati, atq; ita Tartari magis aquis, quam hoſtibus afflicti ad propria redierunt.

Iubilæi indulgentiæ.

Hoc anno in Quadrageſima Iulius ſecundus Rom. Pontifex Iubilęi gratiam pro fabrica Baſilicæ S. Petri Romę in Poloniam deſtinauit. Eá res initio nõ ſucceſſerat, ne uerò fruſtrà ten-

ſtrâ tentata eſſet,Reip.duæ,& Pontifici una pecuniarum ſummæ partes,ſeu tertiæ admiſſæ,duæ partes integræ in Reip. defenſionẽ contra Tartaros erogatæ,tertiam Fuggari mercatores ſummi Pontificis iuſſu perceperunt, ceſsit in hanc gratiam ſumma non modica. At magis forte Polonicis rebus ex uſu erat,arces in confinibus gentilium pro Reip.Chriſtianæ defenſione extruere,quàm pecunias Romam mittere,& ut diui Petri templum(poſtea nunquam ædificandum forte)dirueretur occaſionem præbêre. Hoc mihi certo conſtat ſupra partem,quæ reipublicæ ceſsit,ſumptus maximos eſſe factos, atq; annis ſingulis ærarium in eum uſum exhauriri.Hic Anno ab orbe redempto decimo ſupra milleſimum quingenteſimum rerum ſtatus fuit.

Annus 1511.

ANNO ſequenti 1511. hæc memorabilia adſcribentur.In ipſius fermè anni initijs apud Peterkouiam comitia pro Februario de more habita ſunt, in his ad ærarium publicũ tum ex ſpiritualibus,tum etiã ex ſæcularibus exactiones uariæ decretę fuêre. Sed & Senatus monetariã officinã claudere,& à labore ceſſare uoluit, eò quod moneta argentea creſcẽte charius aurei redimendi eſſent,eſtq; poſtea pro feſto Pentecoſtes ceſſatum.In his comitijs Anna dux & tutrix Mazouiæ cum duobus filijs Mazouiæ ducibus Stanislao ac Ioanne regem adijt,& regis, Senatusq; permiſsione Viſzneñ. prouinciam Mazouiæ uicinam,ex manibus Ioannis de Lazko Archiepiſcopi tutoris rerum quondam affinis ſui Glinka duodecim florenorum millibus redimere obtinuit.

Comitia Peterkouienſ.

Contentio de Sileſitico homagio.

Interea dum rex apud Peterkouiam ageret, Vvladislaus pater & Ludouicus filius Hungariæ & Boẽmiæ reges, qui Vvratislauiam die 29. Ianuarij ingreſsi fuerant, totum tempus in homagijs à Sileſitanis ſuſcipiendis abſumpſêre. Hungaricus ſenatus ut Hungariæ regibus præſtandum contendebat. Bohemis uerò nihil odioſius eſſe uidebatur,qui Bohemorum regi hoc munus deberi certabat.Hinc & principes Sileſiæ & Senatus Vvratislauienſium inter ſpem,metumq; diu ancipites, neutrũ fecêre. Rex ita infectis rebus cum filio die 15 Martij Vvratislauiam exceſsit.

Emporium Vratislauienſ.

Eo anno Sileſia plurimis latrocinijs,atq; depredationibus afflicta fuit. Vvladislaus uerò apud Vvratislauiã agens,Senatus,populiq; Vvratislauieñ.ex orationibus uictus Emporium,quod à priſcis principibus obtinuiſſe aſtruebant, renouauit. Miris animis Senatus in eam rem euectus erat,ſed nec uulgus nouarum rerum ſtudioſum malam ſpem præbuit. Fuit hæc nouitas eo anno diebus Aprilis in ferijs,ſeu (ut uocant) nundinis quadrageſimalibus apud Francofordiam ad Mœnum, me tunc coram audiente, & deinceps per totam Germaniam publicata,fuêre multi, qui Vvratislauienſibus benè ſperandũ cenſerent,uel hoc ex proprio commodo,ut rem priuatam augerent,uel ex concepto in Vvratislauieñ. liuore,quod illorum opes paucis circumactis annis ampliatæ,ſuſpectęq; eſſent, uel etiam quod Sarmatis hæc res nonnihil incõmodi adferre uiſa, in ſupremum deſpectũ fieret,his itaq; firmitatibus Vvratislauieñ. ſuffulti,emporiũ publicarunt. Cuius hæc ſumma fuit,ut nec Poloni, nec Germani Vvratislauiam mercandi gratia præterirent, ſed ea urbs utriuſq; gentis mertium limites faceret,hæc ut firmiora eſſent Ioachimus Brandebur geñ. Marchio à Vvratislauieñ. negotio adſcitus apud Francofordiam oppidum,ad Guttalum amnem,quem Oderam uocant ſitum cõſimile emporium erexit, ut undiq; uijs intercluſis Poloni ſumma merciũ neceſsitate rebus aſſentire cogerentur. Hæc res inter Vvratislauieñ.& Marchionem pignore ſedecim millium aureorũ (ut fama erat) firmata fuit. Vvladislaus nonnihil paterni regni oblitus,ab his,quibus omnia uenalia ſunt, inductus, certis literarum munimentis in omnibus regnis ac principatibus ſuis emporium obſeruandum præcepit. Interea dum hæc Vvratislauieñ.ſummo ſtudio agerent, Sigiſmundus rex Senatus cõſulto per uniuerſum Sarmatiæ regnum cõmertia cum Vvratislauieñ. prohibuit. Vvratislauieñ.item ab ingreſſu in Poloniam fines intercluſi,atq; hæc ſumma ſæueritate cuſtodita fuêre. Vvratislauieñ.qui negocium maximis pecuniarum ſummis confecerant,hinc operis & impenſæ iacturam,hinc quoq; Reipublicæ interitum,ſi Polonorum cõmercia intercepta eſſent cognouerũt,ſed nec ultimũ periculum animos auocauit, quin in quartum annum maximis ſumptibus rem tuerentur. Verùm dum hæc Poloni mercatores cognoſcerent,per Bohemiæ regnum iter fecêre,quod item Poloniæ regno etiã nũc, ſi itinerum ſecuritas adſeruaretur,multò maximè expediret. Laboratũ eſt apud Bohemos miris modis ut Polonos interciperent,& Vvratislauieñ.priuilegia rata haberent.Bohemi uerò Sigiſmundi gratia,& priuato cõmodo permoti, Polonos per uniuerſum regnũ tutãdos ſuſcepêre.Hæc emporij initia fuêre,cuius finis anno quintodecimo adſcribetur.

Comitijs apud Peterkouiam peractis, Sigiſmundus Cracouiã redijt, inde ſecũda Maij

egreſ

egreſſus Breſcium oppidum Lithuaniæ peruenit,ſed rerum illic geſtarum ſeriem in rebu Lithuanicis adſcripturus ſum. Rebus uti ex uſu uiſum eſt apud Breſcium cõpoſitis,in Poloniam rediјt,triceſimaꝗ; die Octobris Cracouiam intrauit.

De Regio matrimonio conſultatio.

Interea dum rex apud Lithuanos ageret, Heduigis dux Teſzneñ.relicta quondam Stephani Scepuſiæ Comitis conſors,priuatis conſilijs de futuro cõnubio agere cœpit. Dum rex Cracouiam ingreſſus eſſet,paulò pòſt Kazimirus Teſzneñ.dux frater Heduigis ſimu cum Vvladislai legato Michaël Hanel archipresbytero Budeñ.ad regem uenit,eo iam tẽpore apud Sigiſmundum de matrimonio cum Barbara uirgine Stephani Comitis filia conſultum & cõcluſum fuit,tandem ad ultimos Nouembris dies in uulgus res delata eſt, non defuêre qui maximis præconijs hoc matrimonium extollerent,& uti fœlix futurum ſuſcipiendum perſuaderent. Fuêre item, qui hoc conſilium uti iniquum, & non ex Reip. commodo futurum deteſtarentur, & ut quiſꝗ; affectus negocio erat, ita conſilium ſuſcepit. Cæterùm conſtat fœlix,fauſtum,omniꝗ; ex parte beatum fuiſſe matrimonium, ſi non immatura morte,& uirilis prolis defectu infœlicem ſortitum fuiſſet euentum. Atꝗ; hinc Maximiliani Romani Cæſaris odij initiũ cœpit,quod tantò acceptius Polonis erat, quantò ex iam propè hoſte, Deus Optimus Max.qui hominum mentes ſemper dirigit, paulò pòſt maiorem fecerit amicum. Eo firmato certis conditionibus matrimonio, legati cum muneribus dimiſſi fuêre. Quod ad hoc matrimonium ſupereſt, Annus duodecimus ſupra Milleſimum & Quingenteſimum excipiet. Res item Prutenicæ pace atꝗ; tranquillitate hoc anno adminiſtratæ fuêre. Verum externum,ſed egregiũ facinus ad res forte Sarmaticas minimè pertinens apud Gdanum menſe Auguſto patratum fuit, his rebus, quia tam propè cõmiſſum,non ab re immiſcendum.

Lubecum.

Eſt ad Balthei maris ſinum Lubecum imperij Romani opibus, armisꝗ; pollens oppidum. Hoc à Polonorum quondam maioribus (ut uetuſtates eorum habent) conditum Buccouecium fuit appellatum, ſupra ſeptingentos fortè annos ea prouincia Caroli Magni armis ſubacta eſſe perhibetur,utcunꝗ; Lubecum conditum credatur. Conſtat imperij urbem eſſe,atꝗ; cum Danorum regibus multa,uariaꝗ; bella habuiſſe,uetuſtę horum cum rege ſimultates,hoc quoꝗ; anno renouatæ fuêre. Lubecenſes excelſis animis regem ſumptis armis,uarijs,multisꝗ; cladibus affecêre, toto negocio in marinũ bellum uerſo, res eò peruenit,ut Holandiæ nautæ Gdanum,pro diui Dominici die,qui feriarum tempus illûc inducit,hoc mare quod Lubeceñ.atꝗ; Danorum regi commune eſt,nauigarẽt. Fama fuit Lubeceñ.hos ne regium ſinum attingerent monuiſſe, & omnes qui regem adirent communes fore hoſtes docuiſſe.Verùm rex nautas nihil metuendum eſſe animauit,atꝗ; ita Lubeceñ.uis ab Holandis deriſa fuit. Lubecenſes impigrè tum claſſem parant,quam conſtat uigintiquinque triremes nõ exceſsiſſe,has bonis refertas militibus,additis ad hunc *uſum* neceſſarijs Iulio menſe in altum dimiſêre. Ventum eſt dehinc ſecundis uelis fermè medio Auguſto ad Haël Poloniæ regis oppidum,hic iam Holandiæ naues multò Fuggarorum Germaniæ mercatorum cupro,alijsꝗ; aliorum mercibus onuſtæ fuêre,nihil niſi aëris tranquillitatem atꝗ; Danorum regis ſuppetias expectantes.

Lubecenſium facinus.

Tum Lubeceñ.ſecundo habito uento ſummo mane ſopitos Holandos in ſumma periculi ſecuritate repentino tumultu perterritos inuadũt. Prima itaꝗ; eruptione Holandi regis ſuppetias rati, dehinc clamore excitato hoſtibus cognitis, uniuerſæ naues fuga ſibi conſulere ſtatuerunt, atque ita quatuor fermè millibus paſſuum ad Gdanenſem portum naues in alto diſperſæ: mox Lubecenſibus ſine negocio uictoria ceſsit, in ea fuga naues plus quadraginta aut igne abſumptæ,aut merſæ fuêre. Captæ ſunt item (ut fama eſt) ſexaginta octo naues. Reliquæ eleuatis uelis,uel per altum euaſerunt, aut Gdaneñ. portum non ſine incommodo attigerunt. Tantum Lubeceñ. ex fugientibus nauibus capere licuit,quantum lubuit,& commodè ducere potuerunt. Rebus itaꝗ; fœliciter geſtis Lubecum ſumma ciuium congratulatione ingenti parta præda ſalui peruenêre. Acceptæ fuêre plurimæ merces,multò maxima tum pars Fuggarorum fuit, cuprum per Iſtulam amnem ratibus paulò antè ex Cracouia dimiſſum.Hoc ſucceſſu Cracouiam delato,Sigiſmundus rex Lubeceñ. epiſtola pro reſtitutione Fuggaricarum mercium admonuit. Suſcepit hanc rem Maximilianus Romanorum imperator. Miſsi item fuêre ad Lubeceñ.ſenatum & populum legati,ſummo ſtudio longo tempore negocium actum eſt, ad extremum Fuggaris pars cupri reſtituta fuit,ſed nec hoc ſine magna iactura, à pleriſꝗ; ſub certa ſumma traditur. Ego uel ex Fuggarorum familia pauciſsimis cognitum fuiſſe crediderim. Hic fermè Poloniæ ſtatus fuit.

Ruſsia

Tartarorum in Valachiam eruptio.

Ruſsia hoc anno atq; Podolia à Tartarorũ eruptionibus libera fuit, quod fœdus proximè apud Breſceum Lithuaniæ oppidũ cum rege (ut mox infrà in Lithuanicis rebus adſcripturus ſum) renouandum foret. Cæterùm gens fera, raptu uiuere ſolita, nihil minus, quàm pacem ferre poteſt, contractis copijs plus triginta millibus equitum Daciam inuaſit. Bogdanus mox collecto ex ſuis exercitu his obuium ſe facere cõſtituit, iunctæ ſunt illi Sarmaticæ auxiliares copiæ Stanislao Lanczkroneo, & Twórowkeo ducibus quatuor millibus equitum, acceſsit item illi Hungarorum ſubſidium ſupra octingentos uelites. His Bogdanus ſtipendia merentes ex Thracia leuis armaturę milites aſciuit, uniuerſo exercitu celeriter congregato, ſpes ingens uictoriæ tenebat. Interea dum Nohaicei Tartari Tauricos in Daciam erupiſſe cognouiſſent, ſumptis feſtinanter armis in Tauricam peruenêre, cæde multa patrata, res celeriter Tauricis delata eſt. Relictis itaq; externis rebus, ad propria tuenda animus euectus eſt: & ſic alieno periculo Dacia ingẽti clade liberata fuit. Verùm antequàm Taurici domum redijſſent hoſtes patrato damno dilapſi ſunt.

Caffa per Salembum interceptá.

Dum extra fines digreſſus ſum licebit forte hoc loco Turcarum ſucceſſus referre, circumactus tunc annus erat, quo Salembus Baizeti filius Caffam olim Ianuenſium urbem patris imperio ereptam in deditionem acceperat, his in parentem non ſatiatus malis, hoc anno Albam (quam Bialogrod uocãt) Kiliamq; intercepit. Quum uerò Sophi Perſarum imperator multis, uarijsq; uictorijs contra Baizetum hoc anno triumphaſſet, eumq; ſupremis ſæpè prælijs uiciſſet, Baizetus relicta Conſtantinopolis ſede Adrianopolim migrauit. Quo cognito Salembus in patrem arma ſumpſit, cognouit quoq; hæc Baizetus, contractisq; legionibus, filij exercitum excepit. Poſt uiolentam pugnam Baizeto uictoria ceſsit, & Salembus cum Taurici imperatoris filio, paucisq; militibus fuga ſeruatus eſt.

Salembi cum Baizeto patre bellum.

Baizeti mors.

Ahmattus Salembi frater.

Paulò pòſt anno 1512. patris aſſenſu, Salembus imperium & Turcarum rempub. tutandam ſuſcepit. Baizetus natiuum ſolum Hamandatum oppidũ delegit: ubi altera die, qua aduectus morte extinctus eſt. Quo iam morte ſublato, Salembo Ahmatus frater pro imperio negotium fecit, collecto ingenti exercitu, adſcitis etiam Perſarum imperatoris auxiliarijs copijs, fortunam uniuerſali prælio commiſit. Poſt funeſtam pugnam uictoria Salembo ceſsit, qui captum fratrem nulla pietate commotus ſecuri percuſsit. Sunt tamẽ qui ſtrangulatum eſſe perhibeant, atq; ita poſt multas credulitates imperium adeptus eſt. Fertur ante hãc pugnam Vuladislai Hungariæ regis legatum audiuiſſe, cui dum reſponſum præſtolaretur, Salembus hæc uerba dixiſſe traditur: Nullo egere reſponſo, iam præſentis fortunæ ſucceſſus expectandos, ex euentu ſatis poſtea reſponſum fore. Sed parta uictoria nihilominus legatum retinuit, atq; in uniuerſas de hinc expeditiones deduxit, nec dimiſſus, niſi poſt totã ſubactam Syriam, anno 1519. in Iulio ad Ludouicũ redijt. Ex ea quoq; uictoria Salembi, ex necato fratre nepos ſeruatus in Perſiam peruenit, huic Sophi filiã in matrimonium tradidiſſe perhibetur. Hic poſtea Salembum multimodis cladibus ſemper uictor moleſtauit. Hac parta uictoria Salembus Laskowskeum genere Sarmatam, ex Moſtziskeo oppido Ruſsiæ aduocato (ut uocant) natum, ad Sigiſmundũ regem legatum ſubmiſit, qui relicta Chriſtiana fide, ad Mahumeti errores abierat; hic breuiſsima oratione Turcarũ lingua per interpretem in hæc uerba loquutus eſt: Salembus Turcarum nouus imperator pacem eam tecum Sigiſmunde rex, quam auus & pater eius ſeruarunt uult tenere. Inciderunt hæc in annum ſalutis 1512. ad dies Iulij. Is paulòpòſt abſolutus, in fine menſis Auguſti Cracouiã egreſſus eſt. Hic duorũ fermè annorum Turcarũ ſucceſſus fuit.

Laskowskeus Turcicus orator.

Fœdus Tartaricum.

NVNC ad res Lithuanicas, illisq; uicinas ſtylus uertendus eſt. Rex dum Breſceum (ut ſupra narratur) peruenit, mox uotis Poloniæ, Lithuaniæque ſenatus aſſentiens, eos qui ſuperiori anno cuſtodiæ propter Helinskei factiones traditæ fuerant, ademptis uinculis in priſtinam gratiam ſuſcepit. Dein Mendligeri Taurici imperatoris legati aliquandiu expectati, is filium atque nepotem obſides ex pacto ſubmittere. Singulis item annis contra regni Sarmatiæ hoſtes arma ſuſcipere debuit. Tum rex Sigiſmundus illi uiciſsim annuatim quindecim aureorum millia pro ſtipendio perſoluere aſſentit, huius medium Polonia, reliquum Lithuania adnumerarent. Hęc aliquandiu hoc pacto ſoluta fuêre. Verum Mendligerus fidei oblitus, nec obſides miſit, ſed Daciæ Palatinũ Polonis feudalem (uti ſupra narratur) magno exercitu inuaſit: qua eruptione non ſatiatus ingentes copias in Baſilij Moſchorum principis ducatum induxit, eumq; incredibili clade ingenti abacta præda afflixit. Hicq; iam rerum geſtarum anni undecimi ſupra milleſimum, quingenteſimum finis fuit.

Mendligeri perfidia.

Anno 1512.

Legati pro Barbara regina.

Annus dehinc duodecimus ſupra milleſimum, quingenteſimum, Sigiſmundi nuptijs celebris fuit, in ipſisq; anni initijs apud Cracouiam comitium regis iuſſu indictum eſt. Fuêre item ad Barbaram regiam ſponſam legati deſignati, Ioannes Lubrantius Poznanienſis Epiſcopus, Chriſtophorus Schidlouicius Caſtellanus Sandomirienſis, & Lucas

de Gorka Poznanień.& maioris Poloniæ Capitaneus: hi ſplendido ornatu Poloniam
egreſsi,per Sileſiam,Morauiamq; Tranczinum uenêre. Noua ſuſcepta ſponſa in Polo-
niam iter diuerterunt.Hanc Heduigis genitrix,Ioannes frater, Kazimirus dux Teſſneń.
Occurſus Regis. auunculus uſq; Cracouiam octingentis equis comitati fuêre,confecto itaq; itinere, quin
ta Februarij apud Morauicum pagum nocturna habuit,ſummo dehinc mane feria ſexta,
Regis comitatus. & idem ſexta Februarij,Sigiſmundus inſtructiſsimis copijs comitatus,ſponſæ nouæ(ue-
hiculo uectus quod niues maximæ,& intenſum frigus eſſet) obuiam egreſſus eſt, comi-
tati fuêre Sigiſmundum pleriq; ex aduenis legatis,atq; oratoribus.Inter hos Ioannes Sta
phileus auditor Rotæ,legatus Apoſtolicus,uir excellentis ingenij atq; doctrinę,qui me-
cum poſtea familiariter ſæpius multa commentabatur. Elizabeth uirgo Sigiſmundi ſo-
ror,ſuo quoque uehiculo uecta:Anna dux tutrix Mazouiæ:Alia item magnatum hone-
ſtæ,illuſtresq; fœminæ.Fuêre tunc tentoria apud Lobſouium ad Septentrionem fixa, ter
ra item rubro panno conſtrata,hoc in loco rex ſponſam nouam expectabat. Paulò poſt-
quàm illuc peruentum eſſet,Georgium Bregenſem ducem,ad regias nuptias euocatum,
ſeptuaginta equitibus armis,undiq; ſplendentibus comitatum, rex hilari uultu excepit.
Exceptio Barbaræ. Tandem in multum diem regia ſponſa curru à Vuladislao Hungariæ rege ad hoc miſſo
ad regem uecta fuit:dumq; illa ex curru in terram proſiliret per pannum ad hoc ſtratum
regi obuiam uenit. Excepta fuit uulgari primum oratione per Ioannem Laskeum Archi-
præſulem Gnezneń.hac expleta,Ioannes Staphileus Apoſtolicus legatus eleganti Lati-
na oratione huic matrimonio uotis omnibus fœlicitatem, beatumq; euentum precatus
eſt.Rex exceptam ſponſam uehiculo aſſumpſit, atq; inde in urbem Cracouień.deducta
eſt.Patrum Gymnaſij Cracouień.collegium apud Cleopardiam Barbaram ſponſam re-
giam breuiuſcula oratione excepit, Senatus, Populusq; Cracouień. omni ueneratione
ac honore hunc ingreſſum honeſtauit. In arcem quæ urbi imminet inclinato iam die
ſponſa peruenit,atq; ibidē per Matthiā Dreuitium Epiſcopum Premislienſem excepta,
Coronatio Barbaræ reginæ. hincq; in aulam ad hæc decoratā introducta. Poſtridie Dominico in Septuageſima,quæ
octaua Februarij erat,maiorum more in Diui Vuenceslai æde Barbara uirgo in reginam
Poloniæ coronata fuit,munus conſecrationis Ioannes Laskeus Archiepiſcopus Gnez-
nenſis exequutus eſt,adfuêre his cærimonijs Bernhardinus Archiepiſcopus Leopolień.
Ioannes Lubrantius Poznanień.Eraſmus Vitellius Plocеń. Lucas Vuarmień. Matthias
Dreuitius Premislienſis,Nicolaus Coſcieletius Chelmeń.Ioannes Amicinus Laodiceń.
Præſentes in coronatione. Cracouień.Suffraganeus Epiſcopi. Præterea Abbates de more uetuſto his rebus adeſſe
ſoliti,fuêre item ad huius coronationis maieſtatem ampliandam,ſummi Pontificis lega-
tus,Ioannes Staphilæus Iuriſperitus uir inſignis,Vuladislai Hungariæ & Bohemię lega-
ti,Ioannes Thurzo Vuratislauień. Epiſcopus, Ambroſius Szarkanus Hungarus Col-
lega.Iobus Epiſcopus Pomezanień.ordinis Sanctæ Mariæ domus Teuthonicorū cum
collega ex Pruſsijs. Georgius dux Bregeń.Bartholomæus dux Sileſiæ,Anna dux Mazo
uiæ cum filio,dux relicta Ratiboriæ,horum quoque legati huic coronationi interfuêre.
Thomæ Cardinalis Epiſcopi Strigonień.Patriarchæ Conſtantinopolitani duo, Georgij
Quinqueeccleſień.duo, Epiſcopi Coloceń. unus, Epiſc. Vuaradień.duo,Epiſcopi Olo-
muceń.duo,Georgij ducis Saxoniæ,Ioannes de Schonbergk unus,Federici Marchionis
Brandeburgenſis duo, Decanus de Anſpachio, & Philippus de Feltſch miles,Palatini
Ordo præmiorum uictoriæ. Hungariæ duo,Palatini Daciæ unus,& pleriq; alij.Sacris ritè peractis conuiuijs tempo-
ra ſolita data fuêre,hincq; ſuis diebus haſtarum ludi militiæ exercitia choreæ, & id genus
Ioannes Rechemberger I. lætitiæ fuit. Ioannes Rechemberger Sleſianus apud Sigiſmundum ueteranus miles ha-
ſtarum ludo præmium uictoriæ primo loco adſequutus eſt. Secundo loco Ioannes Tar-
lo Polonus ſtrenuus miles,hoſpitibus rerum omnium neceſsitas regia liberalitate præſti-
ta fuit.Lætitia autem omnium applauſu expleta, ſummi Pontificis regum atque princi-
pum legati & oratores ſummis honoribus uenerati muneribus dotati ſunt,& dimiſsi.Bar
baræ mater Heduigis,Ioannes frater & Kazimirus auunculus cum Vuladislao filio ſpe-
ciali humanitate atq; liberalitate longius adſeruati,tandem ad propria rediêre,magnates
item regni utriuſq; ſtatus & ſexus aulici etiam regij omnes à rege ſinguli munerati fuêre,
hæc primi Sigiſmundi connubij,Barbaræq; coronationis ſeries,iamq; tunc Sarmatis re-
Barbaræ reginæ laus. gina eſſe cœpit. Aucta hinc fortuna Polonis dum illa principis pluſquàm cuiquàm cre-
dibile uoluntatibus ſemper acceſsit,pariq; clementia quod toto regno intercluditur ue-
ra Heſter pietate ſumma tutata eſt,uirtutibus omnibus redimita,ſpecie formoſa,uitæ ſan-
ctimonia atque religionis culta clara,his uirtutibus hoc ſummum adiecit monimentum,
ut hos quibus præeſſe Deo Opt.Max.fortunaq; fauente conceſſum fuerat,non metu,ter
roreq; ſupprimeret,ſed pietatis,clementiæqúe beneficijs in contemplationem ſui priſcis
abiectis moribus patrijs uirtuoſis ritibus ſe conformans totis animis eueheret,iuſta, ſed
non

non nimia ſeueritate importabilis, clemẽs ſed nuſquàm uitijs patrocinata, per omnes fortunæ caſus innocentiſſima uita ad extremos uſq; dies uenit. Initio (ut ſupra narratur) hoc matrimonium pleriſque domi, foriſq; odioſum fuit, paulòpòſt uti frugi ita omnibus gratum eſſe cœpit. Hactenus de Barbara regina parciſſimè, ueriſſimè tamen pauca adſcribere uolui.

Rerum iam Prutenicarum nullum erit negotium donec anni quintidecimi ſuprà milleſimum, quingenteſimum, narrationem ſuſcepero, illicque ſub compendio quæ interea abſumpto Federico Pruſsiæ Magiſtro ad illud tempus geſta ſunt, enarrabo. Iam interim quæ apud Ruthenos hoc anno geſta fuêre hoc loco referre negotium poſtulat. Poſtquàm Barbaræ reginæ coronationis munus expletum eſt, hincque legati dimiſsi, paulòpòſt Regi atq; Senatui Taurici Cæſaris, id eſt, Przecopeñ. legiones plures 25000. equitum Ruisiam, Podoliamq; inuaſiſſe nunciatum fuit. *Tartarorum in Rußiam expeditio.* Tum incredibili celeritate afflictam rempub. liberauit, miſſus mox aulicis ad mercenarium militem ante hac his neceſsitatibus adſeruatum, præterea plerique ex patricijs maiorum more intrepidè res tutandas ſuſcepêre, hi quantum fieri poterat magnis itineribus ad Barbaros hoſtes feſtinabant. Interea dum aulici & nobiles in itineris procinctu eſſent ſeruilium copiæ Stanislao Lanskroneo Camieneceñ. arcis præfecto duce Tartaricas copias ad 23. Aprilis diem apud Bielkam particulari prælio uicêre, ex ea pugna Barbari qui Polonorum manus inciderant, ad unum necati fuêre, atq; his ſucceſsibus Polonica res fœlicitate primum, deinde ſpe certæ uictoriæ conſolata, Omnium dehinc copiæ in unum coguntur ad 23. Aprilis diem haud longè à Viſnouicio caſtra diſcretis locis poſuêre. Ad primam itaq; noctis uigiliam Staniſlaus Lanskroneus qui hoſtium exercitum percenſendo periculum fecerat Sarmaticis caſtris quæ apud hoſtes fierent nunciauit: Ineunt duces conſilium, atq; paulòpòſt ille mutatis equis ad hoſtium explorationem reuerſus, milites ſeq;, equoſq; reficere iuſsit, ut eo Lanskroneo, demum redeunte, ad pugnam miles paratus foret. Redijt ad tertiam uigiliam Lanskroneus, & hoſtes iam ſine metu quieſcere docuit. Tum uniuerſus exercitus lætis iam animis ad perſequendum hoſtem pronus apparuit. Lithuanorum uerò copiæ Polonis adiunctæ uix ſex millia equitum fuiſſe perhibẽtur, cæterum toto exercitu nemo qui non excelſo animo uictoriam manu conſequi, aut pro patria mori uellet. In ipſo itineris procinctu circa ultimam noctis uigiliam inter duces uaria belli, pugnæque ratio habita. Conſtantinus uir nulli ſua ætate duci ſecũdus, ſibi, ſuiſq; prelij initia deſyderabat, hoſtem hunc longo uſu cognoſcenti hoc munus deberi, ne dum inſueti milites, pugnæ mala facerent initia, reliquam ſpem deſperatam efficerent. *Ducum Polonorum altercatio.* Contra Poloni quibus uictoriæ ſpes animos obſederat, ſimul coëundum fore rati, neq; ex uſu eſſe exiguum exercitum in multas cohortes ſecernere, magis reipub. cõmodo fore, ſi æquo marte prælium inirent, pariburſq; honoribus quam Deus dare uellet uictoriam obtinerent. Verum flagrans Conſtantini animos Polonorum conſilijs non acceſsit, ſed Polonos patricios maximè qui cupiditate gloriæ euecti, partim apud Germanos, partim alias nationes, quibus animus quidem ingens, audaxq; ad alios bellorum uſus eſſet, fuiſſe expoſuit, alio hoſte aliam militiæ diſciplinam, aliud belli ſtudium expetere. Interea dum altercationibus nihilominus exercitus iter continuaret. Primò diluculo hoſtem adeſſe nunciatum eſt, atq; ita præſens iam periculum pro honore, litem diremit, inſtructæ dehinc acies celeriter fuêre. Conſtantinus cum Lithuanis dextrum cornu ſortitus, Poloni ſiniſtrum tutandum ſuſcepêre. *Aciei inſtructio.* Polonicus exercitus Nicolao Camienecio Cracouieñ. Palatino, uiro ad ultimum uitæ diem armis, belliq; ſtudijs claro traditus eſt. Acies media ex nobilibus, patricijs atq; ueteranis militibus ordinata, ante hanc cohortes, ſub ſuis ſingulæ ducibus conſtitutæ fuêre, hoc modo hoſtem per occaſionem inuadere ſtatuerunt. Conſtantinus ſpe fruſtratus copias ſuas in multam partem à Polonorum aciebus collibus pauculis è conſpectu ſitis abducit, præter ſpem mox hoſtes agminibus in Conſtantinianos milites ſuo more tripudiantes erumpunt, repentina audacia Cõſtantinianis terrorem incutere molientes, ſuſceptum eſt utrinq; magna ſpe uictoriæ certamen, mixtiſq; iam cohortibus cum Barbaris, uiſum erat Conſtantino, ut paulò à ſuis ſecedens, alio loco Polonorum acies in hoſtes induceret, atque ita Polonicis aciebus uix dum iunctus erat, quum clamor à tergo ortus Lithuanos Barbarorum inſultus atq; pertinacem pugnam, telorumq; ingentem uim non ferre, nũc fugam inire, perculſuſq; Conſtantinus, Polonos fui[illegible]uenire hortatur, negotium Alberto Sampolenskeo & Bernhardo Potoczkeo ſtren[illegible] militibus creditum, qui una cohorte leuis armaturæ ad Conſtantinianos peruenêre. *Pugna atrox.* Conſtantinus quoque ſuos fugientes ſiſtit, atque cum Polonis denuò in hoſtes irruit, ſubitò mutata fortuna, qui paulò antè fugere cœperant, iam intrepidis animis hoſtem fugere coëgerunt. Tartari ſuorum clade & fuga cognita ſuppetias laborantibus miſerè, atq; paucis ad prędæ, captiuorumq;

cuſtodiam relictis uniuerſi ad pugnam accelerant. Verum ne totum negotium in dextrum cornu inueheretur, Poloni iam acies in hoſtes immiſêre, miſſæ ſunt primum cohortes quatuor quæ in medijs hoſtibus ſeptæ non apparuêre, deinde alia poſt aliam ſubmiſſa, media acies tandem in hoſtes ducta in uniuerſalem pugnam res peruenit. Hinc magna audacia utrinq; certatum, quumq; prelium iam undiq; mixtum eſſet, Polonorum cohors una hoſtes confertiſsimos penetrans, præſidium ad captiuos relictum deturbauit, uinculisq; primũ paucis captiuis ademptis pauliſper alter alterius opera ſolutus, uniuerſi compedibus liberati fuêre: qui paulò antè uincti leuatis in cœlum manibus ſupplices ſuis uotis omnibus à Deo uictoriam precati ſunt, arreptisq; ſecuribus, atque cæteris in prædam abactis rebus prælium (ex captiuis mox milites facti) inſtaurant, iamq; Barbari, neq; uiribus, neq; fortunæ fidentes inclinatis undiq; rebus fugere cœperunt, qui tandem à Polonis, Sarmatisq; paſsim perſecuti atq; cæſi fuêre: multò maiorem tamen cladem accepturi, ſi non tam citò per campos effuſi plerunq; per fugam dilapſi atq; ſeruati eſſent. Læta igitur, paucoq; cruore parta uictoria Sarmatis ceſsit. De cæſorum hoſtium numero non planè mihi conſtat, quum nec hoc ex his qui aduerſo pectore hoſtium tela ſuſcepêre cognoſcere potuerim, uaria de numero opinio erat, hoc uериſsimum mihi narratur, ex hoſtibus quorum à captiuis uiginti quinq; millia fuiſſe perhibentur, multo minorem partem dilapſam eſſe. Sarmatis ea pugna tantò maiorem lætitiam addidit, quo leuiori negotio parta uideretur. Dum ex toto exercitu uix centum interempti, cæterum pleriq; telis uulnerati eſſent, ſeruata eſt omnis præda captiui plus ſedecim millia omnis ſexus & ætatis, uinculis ſoluti in patriam reducti. Præterea Tartarorum equi ſupra decem millia capti fuêre. Incidit hæc memorabilis pugna in diem D. Vitalis ad 28. Aprilis circa Lopuſzna. Fuerunt in ea expeditione Nicolaus de Camieniecz Palatinus & præfectus Cracouieñ. exercitus Polonici dux generalis, Ioannes Odrouaſz de Sprowa, Otho de Chodez Palatinus Podoliæ, Stanislaus de Chodecz regni Poloniæ Marſchalcus & Leopolis præfectus, Martinus de Kamieniecz, Ioannes Amor de Tharnowa, Stanislaus Lanczkoronsky, Ioannes Schwirczowsky, Ioannes ac Nicolaus Pilecij, Petrus & Stanislaus Kmithæ uiri inſignes & ſtrenui, & alij multi Poloniæ ſtrenui milites, quibus ſemper pro tuenda patria inuictus animus erat, fuerunt item auxilia ex præclaris Lithuaniæ ducibus, Conſtantinus de Oſtrogo nulli non duci ſua ætate comparandus. Andreas de Sbaras & Michaël cum filijs de Vuiſnijowiecz cum pleriſq; alijs copijs, præter hos ingens numerus nobilium, clarorumq; militum fuit, horum omnium nomina recensêre negotium non poſtulat, fuêre ea in pugna pleriq; mercatorij ordinis, qui ſua ſponte negotium ſuſceperunt, inter hos mihi notior Ioannes Schutz Cracouieñ. ciuis uir audax atq; ſtrenuus. Hæc ſupremæ uictoriæ ſeries eſt, quamuis etiam Barbari cum Ruſsiam, Vuoliniamq; inuaderent, & Belſeñ. Leopolieñ. Buſceñq; terras depopularentur, & uſq; in Craſnyſtaw Lublineñ. terram prædam agerent, amplius bis ſex particularibus prælijs à Polonico milite fuſi ſunt, & ſuperati. Hac uictoria cum uinctis Barbaris ad regem perlata, Deo Opt. Max. patrijsq; ſanctis laudes habitæ fuêre, captiui compedibus ædificijs Cracouieñ. arcis admoti, in perpetuam ſeruitutem traditi ſunt, ex ea pugna mirabile dictu quam citò Polonorum animi, moresq; mutati. Narratum eſt quibus ſtudijs Sigiſmundus rex Sarmatiam & Poloniam ſuſceperit hoc loco non ab re uidetur referre, quibus uirtutibus ſub eius imperio hactenus creuêrit, abiectis nuper lõgis, ſtrictisq; ueſtibus, nouum ueſtium uſum ſuſcepêre, crines item longo uſu tortos, poſt Valachicam pugnam abijci cœptos tunc communi ſtudio abhorruêre, potationes, commeſſationesq; hactenus obſeruatas continentius geſſerunt. Ebrietatem, principis exemplo execrare plerunq; inualuit, ſobrietati honos ingens habebatur, atq; ita paruo temporum interuallo Sarmaticarum rerum, rituumque ſumma uariatio fuit, ab his initijs omnes fermè uirtutes hactenus auctæ magis, magisq; creuêre, atq; hinc multorum populorum animi in Polonicarum rerum contemplationem euecti ſunt. Poſteaquàm Tartarorũ legiones fœliciter ſuperatæ ſunt paulò pòſt in diebus Maij Taurici Cæſaris legatus ad regẽ Cracouiam peruenit, ut fœdus anno ſuperiori cœptum renouaret, utq; Rex his fidem haberet Dyalaldinum Mendligeri imperatoris nepotem obſidem Vilnam ueniſſe expoſuit, his ita facto cognitis, fœdus cũ Tartaris obſeruatum. Dyalaldinus uerò non uiſo rege in pueritia agens apud Vilnam ſub anno 1513. In Februario febribus correptus interijt. Tartari autem penes quos nullum ius integrum nullaúe religio ſancta, fœdus ſæpè numero uiolarunt, an quia Dyalaldinus apud Lithuanos interijſſet, an quia inconſtantia fidei effecerint, non habeo dicere, conſtat tamen nihil unquàm cum illis firmatum poſtea obſeruatum fuiſſe. Sigiſmũdus ad finem Octobris Cracouiæ permanſit, pro D. Martini feſto Peterkouiam ad indicta comitia peruenit, quibus concluſis ſimul cum regina Poznaniam peruenit, poſitis hoc anno Peterkouieñ. arcis

initijs

Victoria Polonorum inſignis.

Mutatio habitus & morum.

Legatio Tartarica.

Dyalaldini obſidis interitus.

initijs quæ poſthac in anno 1519. ad integrum completa fuit. Sub eo anno Sigiſmundus *Operá quędã Sigiſ. Regis.*
cœpta ędificia arcis Cracouien̄. ſingulari ſtudio continuauit, in D. Stanislai ſacello, quod
in rupella appellatur, monumenta poſuit, Friderico Cardinali olim Germano æreum fie-
ri fecit tumulum, uotumq; Deo ac D. Stanislao patrio ſancto de fœlicibus belli Valachi-
ci ſucceſsibus factum, uti eo loco narratur, Imagines argēteas multis aureorum millibus
comparatas ad D. Stanislai tumulum erectas expleuit: quæ hodie ab omnibus cernun-
tur in opere, induſtria ac artificio ſingulari ab Alberto Glim Nurenbergæ facto. Interea
quod annis ſuperioribus apud Poznaniam fruſtrà in rebus Prutenicis laboratum eſſet, *Maximiliani*
atq; Romano Cæſari paulòpòſt ex Sigiſmundi nuptijs negotium contractum uideretur. *cum Moſchis*
Maximilianus cum Baſilio duce Moſchorum fœdera iunxit, parum mihi cognitum eſt, ſi *fœdus.*
unquàm Maximilianus à Chriſtiano principe longius receſſerit, quàm dum ethnicorum
res contra Chriſtianiſsimum principem tutandas ſuſciperet. Ab eo namq; anno Baſilius
contra ius gentium fœderibus, finibusq; ruptis, Lithuaniam crebris, uarijsq; eruptioni-
bus Michaële duce afflixit, ſæpius Smolenceam arcem infœliciter obſidione cinxit, atq;
ita aliquandiu Baſilij exercitus tanto liberius in Lithuania graſſatus, quanto plus factio-
nibus prouinciam implicatam, ſperandum illi fuerat, hoc modo ſe Lithuanorum res an-
no 1512. habuêre.

ANNVM 1513. ab orbe redempto Sigiſmundus Poznaniæ cum regina Barbara *Anno 1513.*
excœpit, illic domeſtica, inteſtinaq; quædam pacata fuêre. Eo anno uigeſimaquinta die
Martij feria ſexta magna ante quartamdecimam horam Barbara regina prolem primam
apud Poznaniam enixa fuit, quæ in baptiſmatis fonte, quando hoc nomen apud Polo-
nos familiare eſſet, Heduigis appellata eſt. Ex eo loco paulò antè Ioannes Laskeus archi- *Heduigis pri-*
præſul Gneznen̄. regni Poloniæ primas ad Iulium Pontificem legatus deſignatus erat. *ma proles*
Is confectis domi negotijs, Cracouiam properauit, ibidem quæ ad itineris uſum forent *Barbaræ.*
comparatis Cracouiam initio Aprilis exiuit, ſumma legationis tum fuit, ut ad concilium
Lateranen̄. nuper à Iulio inſtitutum, regio nomine orator iret, tum etiam res Prutenicas *Ioannis archie*
paulisper apud Romanum Pontificem infectas tutandas ſuſciperet. Eò uerò in ipſo iti- *piſcopi Gnez-*
neris procinctu exiſtente Cracouiam nunciatum eſt. Iulium Romanum Pōtificem apud *nenſ. legatio*
S. Petrum in urbe die 21. Februarij morte extinctū, pauloq; pòſt undecima Martij Leo- *ad Pontificem.*
nem decimum legitimè illi ſuffectum eſſe, mutato itaq; legationis titulo nihilominus Ro
manum iter continuauit, in ipſo itinere apud Pontem, uulgò Brugk, Styriæ oppidum Sta
nislaus Oſtrorogeus Caliſien̄. Caſtellanus collega archiepiſcopum conſequutus eſt, atq;
deinceps ſimul Venetam urbem ingreſsi, à Venetiarum principe Leonardo Lauredano
Senatu, populoq; humaniter excepti fuêre. Ioannes Laskeus poſtridie in Senatum Ve-
netum admiſſus extemporariam, ſed luculentam habuit orationem. Summa huius fuit. *Oratio archie*
Sigiſmundum præſenti Venetorum calamitati, & quod tanta cæde Chriſtianus ſanguis *piſcopi Gnez*
profunderetur condolere, omni uoto atq; animo quæ ad pacem communem atque eius *nenſ. in Sena-*
reipub. amplitudinem pertinerent, quantum in ſe foret non inuitus effecturum. Cæte- *tu Veneto.*
rum quod pro Veneta repub. ex uſu per eum accidere uideretur, apud Romanum Pon-
tificem, Maximilianumq; Imperatorem totis uiribus ſe laboraturum, ut reſpub. Chriſtia-
norum iam ſupra quatuor annos in Italia afflicta, priſtinæ tranquillitati reſtitueretur, de-
mumq; communi omnium uoto in Chriſtiani nominis hoſtem arma ſumerentur. His fer
mè uerbis pro Sigiſmundo ad Senatum Ioannes Laskeus uſus eſt. Quæ tum Principi,
tum Senatui quantum geſtu percipere potui (interfui enim) grata fuêre: an uerò animo
ea res fuerit quod nihil legatis (præter quæ publico conſeſſu pro eius rei commendatio-
ne dicta fuêre) commiſſum erat, non habeo dicere, habita oratione Ioannes Laskeus ut
eſt uir ingenij magni cum Leonardo principe quædam incidenter, familiariusq; locutus
eſt, negotio uerò ſic poſtulante, Ioannes Laskeus Sarmatiæ regnum multas, uariasq; ab
hoſtibus Barbaris eruptiones ſuſtinere, reliquis nationibus contra gentilium inſultus mu
rum eſſe, atq; periculis maximis ingentem molē humeris ſuſtentare expoſuit. Tum Lau-
redanus rem Venetam extollens reſpondit, reipub. Venetæ maxima ſemper fuiſſe bella,
nihilominus inuicto animo, ſummis periculis conſilio domi, foriſq; proſpere ſemper re-
bus præfuiſſe, fore quoq; ut etiam hoc bellum fœlicem finem ſortiretur.

Laskeus uerò intercœpta oratione, facetum hoc ſed ſerium allocutus, colloquium *Laskei reſpon*
diſſoluit. Longe (inquit) Sereniſsime Princeps diſsimile Venetis atq; Polonis belli ſtu- *ſum graue.*
dium hactenus fuit, dum illi pro gloria, pro rerum amplitudine, & plerunque pro domi-
nandi libidine euocati belli ſibi negotia contraxêre. Hij contrà multo ſuorum ſanguine
pro repub. Chriſtiana Barbarorum eruptiones excipere, atque cæteris nationibus præſi-
dium eſſe coguntur, ſummam hinc fœlicitatem exiſtimantes, ſi non tranſcenſis finibus
alienis ſua tueri liceat. Poſtridie iterum ad Senatum uentum eſt, de rebusq; priuatis non-

nihil actum & legati expediti Romam feſtinarunt. Poſtquàm urbem ingreſsi de moreq; uires ex longo itinere refectæ fuêre. Ioannes Laskeus apud Pontificem Leonem & patrum Collegium orationem longam & reip. Chriſtianæ neceſſariam habuit, quæ poſtea excuſa circumlata eſt, atq; utinam ita patrum animos accendiſſet, ut ſyncero animo & uehementi ſtudio dicta fuit. Poſtquàm Gnezneñ. archipræſul legationis munus expleuit, collega Oſtrorogeus dimiſſus in Hiſpanias ſeceſsit, atq; inde in Poloniam nõ multo poſt reuerſus eſt. Interea Ioannes Laskeus in Lateraneñ. conſilio multo tempore commanſit. Eo loco res Prutenica nonnihil apud Pontificem ab ordine fruſtra tentata erat. Sed paulò inferius rebus Prutenicis hæc adſcribere placebit. Hæc Ioannis Archiepiſcopi Gnezneñ. legationis ſumma fuit. Sigiſmundo interim apud Poſznaniam agente, res Lithuanicæ Moſchorum pertinacibus eruptionibus affligi cœptæ, atq; ita in apertum bellum fermè omnia inclinata fuêre.

Helena Alexãdri uidua moritur.

Conflagratio arcis Vilnenſ.

Apud Lithuanos Helena Alexandri regis relicta, morte abſumpta eſt: quę in annum 1513. diem Ianuarij 29. incidit. Deinde Vilneñ. arx nouis, ornatisq; (ſed ligneis) ſtructuris paulòantè erecta ſubitò incendio 21. Februarij conflagrauit, hęc futuri belli fermè auſpicia fuêre.

Paulòpòſt Baſilius Moſchorum princeps apud Maximilianum pro regia corona per legatos ſollicitauit, auxilia cõtra Sarmatas ex nouis ſocijs quæſiuit, totis uiribus pleroſq; ad defectionẽ pellexit, tũ Helincei ingenio Schleinicz genere nobilis Miſzneñ. ad Germaniæ oram ſubmiſſus, ut uel milites, uel ſocios huic bello aſciret. Fuêre item ex plebeis qui his factionibus adhærerent, ex quibus Lata Cracouieñ. ciuis natione Bohemus, captus à rege Cracouiam miſſus atq; capite plexus eſt.

Conuentus Radomienſ.

Apud Pruſsios atq; Liuones res non ab re ſuſpectæ uidebãtur, his malis initijs Sigiſmundus excitatus, Polonis apud Radomiam pro Iunij diebus conuentum indixit, côuenit Senatus omnis cum Sigiſmundo apud Radomiam oppidum, his comitijs Polonica reſp. domi pace atq; tranquillitate firmata fuit. Tanto maior pacis fiducia atq; à metu bellorum animus liberior erat, quantò cum Taurico Cæſare fœdus nuper ſuſceptum rempublicam ab eruptionibus tutiorem efficere uidebatur. Expletis his comitijs, Sigiſmundus in Lithuaniã ſeceſsit,

Laurentius Miskowskeus

Laurentius Miskowskeus uir militari diſciplina inſignis uarijs iniurijs à Ianuſsio principe Sathorienſi duce affectus, ad regem Radomiam peruenit ſupplex à rege omni uoto iuſtitiam precatus, Res ad reditum in Poloniam reiecta. Duci ut ab iniuria interim abſtineret perſcriptum, at cũ regis diſceſſum ille cognouit, ad priſtinam moleſtiam reuerſus, aquam quæ certis alueis Laurentij piſcinas incurrebat abduxit. Tum Laurentius facinus maximũ aggreſſus, ducem uenationi intentũ adijt, dumq; duo ſimul longius à familiaribus abſcederent, uerbis (ut Laurentius memorat) ſupplicibus ut ab iniuria abſtineret admonuit.

Cædes ducis Sathorienſ.

Sed dum dux his maiora inferre minaretur, arrepto mucrone Laurentius ducem per latus utrunq; inter ſcapulas ſibi belli finem facturum dicẽs tranſfixit. Princeps Ianuſsius in terram mox ex equo delapſus, antequàm ſui adeſſent expirauit, & Laurentius per loca cognita ſequentium manus euaſit. Ceſsit ex fœdere Sathorienſis ducatus ab eo tempore regibus Poloniæ, Laurentius uerò neq; hac morte pacem adeptus, ſed pro ea re aliquandiu uarijs periculis laborauit, donec ad extremum in bello Moſchouitico, anno Salutis 1514. in Lithuania magna audacia fretus, egregium in hoſtibus facinus perpetraret, ex eo à ducibus, belliq; præfectis ſupplicantibus regi recõciliatus eſt. Inciderunt hæc in annum 1513. diem 17. Septembris. Poſtquàm Sigiſmundus ut paulò ſuprà narratur Lithuaniam ingreſſus eſt. Conuenit deinde primo apud Melnick oppidũ, paulòpòſt Vilneñ. urbem Lithuanicus Senatus, atq; futuri belli euentum conſilio præuidit, uarijs modis pax fruſtra quæſita eſt, hoſtis uerò dum nouorum ſociorũ promiſsis alitur, animum ſingulari ſtudio ad nouum bellum inuexit, ac pluribus in locis fortunam expertus nonnullis mœnibus fruſtrà oppugnatis, ingenti ſuorum cæde obſidiones ubique ſoluit. Quo cognito Sigiſmundus apud Lithuanos exiſtens Taurico Cæſari ex fœdere ſtipendium perſoluit, & iam propè imminenti bello aſciuit. Graſſantem hoſtem aliquot particularibus prælijs fœliciter uicit, & hoc anno ab omni conatu auertit, hisq; conſilijs anni 1513. apud Sarmatas rerum geſtarum finis erat.

Anno 1514.

Iam mox bello, uictoriæq; inſignis quartus decimus annus Sigiſmundum apud Lithuanos excœpit, in ipſisq; anni initijs conſilia belli uaria fuêre, exactiones quæſtoribus commiſſæ, militesq; ad ſtipendium ſuſcepti, omnis item Lithuania belli rumoribus repleta, Contra Baſilius haud ſegniter exercitum ingentem in Lithuaniam induxit, lõgè, lateq; Lithuaniam ſpolijs, incendijsq; uaſtauit, Smolenceam inuictam arcem obſidione cinxit.

Smolentiæ obſidio.

Fertur in ea obſidione machinas bellicas (quas bombardas uulgus appellat) plus trecentas habuiſſe. Hoc loco parum omiſſo negotio contra noſtri ſæculi corruptos mores & flu

xam

ꝝam hominum fidem exclamare liceat. Proh pudor eò res noſtra ætate deuenit, ut per licentiam agantur omnia, Baſilius princeps Moſchorum dux, Chriſtianæ reip. hoſtis, contra Sigiſmundum Sarmatiæ & Poloniæ regem bellum ſuſcepturus, neq; uiribus neq; conſilio (quantumuis opibus pollens) ſatis fidens, apud Chriſtianos ſummos principes facinoris alimenta: quū nec uſu, nec arte tāto principi bello ſatisfacere poſſet, ultro Italorum, Germanorumq; ingentem numerum obtinuit, qui fidei ac religionis cultu neglecto Barbaricam rabiem ultro in Chriſtianorum uaſtationē flagrantiſsimis animis incenſam eue- hunt, factis multis, uarijsq; belli machinis & inſtrumentis, corporibus etiam proprijs his facinoribus inſeruiunt, adde quod peſsimū hominū genus uarijs ingenijs atq; artibus inſtruunt atq; edocent. Sic quondā Turcarum gens formidabilis, hominibus peſsimis, (& quod dicere abhorreo) Chriſtianis opibus ualentibus inuidiæ atq; odij gratia adiuta, multis deinde prouincijs remp. Chriſtianā, proh dolor, exuit, hincq; ingeniū natum apparet, ut quū neq; uires, neq; conſiliū, quo libido dominandi expleatur adſit: extremis artib. ethnicorū auxilia quærantur, qui dū eos à quibus euocantur, & in quos inuehendū eſt iuxta amant, fit ut labefactis iam utrinq; uiribus, ſæpe uterq; ab hoſte cōficiatur. His artib. hisq; ſtudijs Sigiſmundus princeps, Poloniæ rex, totius Chriſtianæ reip. murus & anteſignanus iampridem aggreſſus erat, atq; hinc ex bello mox bellum ſeminatum eſt. Deus Opt. Max. labentem iam eccleſiā ſuſcipiat. Mihi uerò in tanto negotio altius referre nō licebit. *In inſtructores Barbarorum contra Chriſtianos.*

Baſilius dum fruſtra arcem oppugnaret obſidionem ſoluit, itaq; exercitum hincinde circumagens, fruſtrà laborans, denuò arcem Smolenceam obſedit: ſumma dehinc ui nihil quod ad tantæ arcis expugnationem ex uſu fore uidebatur intactū reliquit. Sed dum crebriter fruſtra anniteretur, multaq; iam millia ex admotis legionibus cæſa eſſent, inter ſpem & metum dubius ancipiti conſilio aliquandiu deliberaret, ad finem Iulij menſis obſidionem ſoluere ſtatuit. Michaël uerò Helinſceus factionibus nuper ſeminatis fidens, Baſilij intercœpit conſilium. Poſtremò dum qui Sigiſmundo fidem ſeruarunt, ſubſidia diu fruſtra ſperaſſent, quumq; factionis numerus inualeſceret, facilè regia res inclinata in apertam proditionem peruenit. *Altera Smolenceæ arcis obſidio.* *Proditio Smolenciæ.*

Smolencea maxima ac inexpugnabilis arx, poſtquàm ſupra centum annos in Lithuanorum manibus fuiſſet, triceſima Iulij mēſis die, Baſilio duci Moſchorum, poſtquàm per biennium ſæpius tentata eſt, à præſidio prodita fuit. Hanc Michaël Helinskeus ſuſcepit, eamq; altera die Baſilius ingreſſus, primū Ruthenico ritu in templo ſummo orauit, poſtquàm ſacrificia fecit, totam arcem omni auro, argento, gemmis, margaritis, precioſisq; omnibus ſpoliauit, prædam ingentem in Moſchouiam dimiſit. Smolencea arx maxima, & nulla ui inexpugnabilis, in extremis fermè Sarmatiæ finibus, ad Boriſthenem amnem ſita Moſchorum olim ditionis, à Vitowdo expugnata fuit, duabus fermè ætatibus in Lithuanorum manibus permanſit, tanto ingenio ac labore firmata, ut nullis unq; miſsilibus læderetur, id non murorū munimēto, ſed propugnaculis ingentis magnitudinis ex quercinis lignis, terra, lapidibusúe repletis & circumactis ſepta, ac undiq; munita eſt: ab una parte Boriſthenē amnem habet, cætera inacceſsis, paluſtribusq; locis ſatis tuta ſunt, præterea comeatus uis ingens, militum quoq; tantæ arci neceſſariæ cohortes fuēre. Hęc Sigiſmundum ne primis initijs obſtaret auerterunt, ſed dum & uiribus, & neceſſarijs omnibus ſatis fideret proditionē cauere non ualuit. Hanc Baſilius tanto ſuorū cruore exemit, ut facilius nouam erigere arcem potuiſſet. Baſilius hac iam ſecūda fœlicitate euocatus, omnia fermè præſidia exuit, atq; exercitū ingentem coēgit, uiribus cōfidens relicto (quod ſatis uiſum) ſecum in Smolencea arce præſidio, præfectis ducibus exercitum ex octuaginta millibus equitum Lithuaniæ immiſit. Duces uerò Moſchi inſtructis aciebus (ut in tanto negotio operęprecium eſt) recta uia quę ab Smolenſco Vilnam dirigit exercitum duxêre. Baſilius cognito ex proditorib. regio aduentu, militū item paucitate, per nuncios ducibus ſignificat, ut regium exercitum excipiant, atq; ſupremam belli fortunā uno prælio experiantur, ex facili negotio fieri ratus, quod à tāta hominū multitudine regius exercitus circūactus, pecorum more in Moſchouiæ principatū pellatur. His conſilijs Baſilij exercitus intumeſcens, ingenti clade paulòpòſt adfectus eſt. Interea dum hęc apud Smolenceam arcem fierent, Sigiſmundus apud Vilnā agens ex nuncijs rem cognouit, exercitū ex Lithuanis, Polonis & mercenarijs militibus paulòantè conſcriptum pręmiſit, quem mox ipſe ſequutus eſt. Interim Piſo uir inſignis, Leonis Romani Pontificis legatus, Vilnā Iulio menſe appulit. Is à Pontifice ingens & ſupra uires negotiū acceperat, cuius hæc ſumma fuit: Vt Sigiſmundū belli ſtudijs auocaret, deinde hoc idē apud Baſiliū ageret, repertis utrinq; conditionibus noua fœdera firmaret. Piſo rem ſummo ſtudio tentauit, ſed in ipſo ſtatim initio pacis ſpes per armorum ſtrepitum ſublata. Sigiſmundus Leonis de ſe ſtudiū grato animo ſuſcepit, ſed dum ſecundis iam ſucceſsibus hoſtem flagranti animo motū nihil auidius ac *Munitio Smolenciæ.* *Moſchorum in Lithuaniam eruptio.*

bellum expetere cognouit, omne periculum facilè ſpreuit, pacem unica armorum, ac belli uia quærere decreuit, inſtructoq́ꝫ exercitu, paulominùs triginta millibus electiſsimis, tum equitibus, tum peditibus, hoſti obuiam uenit, læto hoc negotium animo aſſumpſit, tantoq́ꝫ facilior belli reſidui euentus ſperabatur, quantò minus Moſchorum res ſine Helinskei ingenio ualeret.

Ducis Michaelis cum rege reconciliationis ſtudium.

Nam Michaël Helinskeus occulto Vuladislai Hungariæ & Bohemiæ regis conſilio Sigiſmundo reconciliatus fuerat: quumq́ꝫ conſilium his, quibus fideret apperuiſſet, Baſilio res prodita eſt, & Michaël uinculis iniectus, in Moſchouiam ductus. Preterea Nobilis Trepko nuncius qui rem ad Helinskeum retulit captus, atqꝫ multis ſupplicijs affectus tandem dimiſſus eſt, fama fuit, ueru ligneo igni admotum, à Barbaris aſſatum fuiſſe, ita Michaëlis conſilium intercœptum, qui ſi ad Sigiſmundum rediſſet, belli cuius initium fuit, finis eſſe quoqꝫ poterat. Non defuêre qui Michaëlis captiuitatem grato animo acciperent, tum quod homini non fiderent, tum etiam quod gloriam paulò pòſt partæ uictoriæ illi omnium ore ceſsiſſe ſuſpicarentur. Hæc autem extrema tanti hominis iniqua fortuna fuit: ſiue quod proditione inſimulatus, ſiue quod reipſa culpa non uacaret, parum conſtat, ſed quum magno conatu, & uario ingenio, externis armis totam fermè Lithuaniam turbauerit, & omnibus uiribus ultionem quæſierit, tandem forte non ſine æmulorum ſcitu, & applauſu uinculis iniectus, pro ſperatæ uictoriæ gloria, non niſi carceris, compedumq́ꝫ afflictionem, munus adeptus eſt. Non defuerunt qui hanc cum Sigiſmundo reconciliationem ab ęmulis, à quibus & prius Sigiſmundo accuſatus erat, Moſcho quoqꝫ delatam crederent: quod non modo Michaëlis reditus, ſed & aliorum apud principem fauor illis ſuſpectus eſſet, conſtat enim omni ſæculo dignum uirum & ducem Conſtantinum Oſtrowskeum ſimili ſtudio ab æmulis impetitum. Quem tamen uita innocentiſsime acta, ac uulnera pro repub. Chriſtiana ſuſcepta facilè à ſuſpitione liberarūt. Huius uiri dignæ laudes mihi, ſi ſtudioſius exequi uellem, uel ſolæ iuſtū facerent librum. Verum quod Sigiſmundo in regem aſſumpto fuerit, ubiqꝫ ſuis locis adſcripſi. Supra tempus illud ab eo geſta ad hiſtoriam meam non pertinere uiſa ſunt, ſed iam ad meum inſtitutum redeo. Inciderunt hæc ante Kalendas Septembris.

Prælia particularia.

Interea Baſilij exercitus, ducis ſui iuſſu, Regijs caſtris per pauca interualla caſtra admouit, & ad Beriſinam amnem peruenit. Sigiſmundus haud negligenter aliquot cohortes præmiſit, qui eodem amne ſuperato, hoſtem terrore machinarum bellicarū irritarunt, uarijsq́ꝫ tentatis fortunis, ad 27. Auguſti diem, particulari certamine uicerunt. Paulòpòſt ad Kal. Septemb. ſimili fortuna à regijs pugnatum fuit, ex utriſqꝫ uictorijs, qui inſignes capti, ad regem deducti, hisq́ꝫ initijs milites reliqui belli euentum fœliciter auſpicati, uotis omnibus in hoſtem inuehebantur. Rex Sigiſmundus relictis ad ſui cuſtodiā quatuor millibus, reliquum exercitum hoſtes inſequendos ſubmiſit, ipſe apud Boriſouam caſtra poſuit. Tum Baſilij exercitus ſummus dux ex uſu ratus, ſi legiones omnes abduceret, & regios poſtquàm abiret in pugnæ ſibi commodum locum euocaret. Conſilium factum ſequitur, ducitur exercitus ad Boriſthenis amnem, regij hoſtiū receſſum fugæ ſimillimum rati, magnis itineribus toto exercitu machinis æneis omnibus hoſtē ſequuti ſunt, his per exploratores ab hoſtibus cognitis, operæprecium uiſum eſt, celerius Boriſthenē amnem tranatare, atqꝫ ita Sarmatis ne flumen ſuperarent negotium facere, nec fruſtrà conſilium fuiſſet, ſi tàm ſtrenuè rem facto firmaſſent, quàm ſapienter cōſuluêre.

Boriſthenem qua uirtute traiecerint noſtri.

Regius exercitus dū hoſtem ultra Boriſthenem traieciſſe intelligeret, illico quod in tanto negotio ad rem pertinet, effecit, mox uado quæſito copias traijcere deſtinabat, at dum Boriſthenes nullibi qꝫ in hoſtium fermè aſpectu permeabilis appareret. Data dehinc inde loquendi fide, Duces ad fluminis ripam conueniſſe traduntur, Sarmatæ ut ſine metu hoſtium flumen tranataſſent poſtulaſſe, uelle dein hoſti pugnandi copiam facere, hoſtes ambigua fide rem confecerunt. Cæterum flagrans cupidine belli Polonorum animus, omnia uirtute peruia facere, uel ingenti periculo deſtinabat, relictis eo loco aliquot leuis armaturæ millibus, reliquos exercitus ad penultimam noctis uigiliam, alibi ingenio atqꝫ arte ratibus, trabibusq́ꝫ connexis, quaſi ponte facto, pedites omnes atqꝫ tormenta, & machinas bellicas traiecerunt. Equeſtris ordo ſuo more acie ſeruata, quaſi ſigno dato amnem inſilijt, eumq́ꝫ uno ſolum ab aquis abſorpto dempto, omnes fœliciter ſuperarunt. Fama eſt Baſilij ducibus hęc non incognita fuiſſe, ſed pertinaciter hanc opportunitatē neglexiſſe, iuſto fortè Dei iudicio, ut qui elatis animis Sigiſmūdi exercitus paucitatē cōtemnerent, paulòpòſt Dariano exemplo, multi à paucis ſuperati, fœdiſsima fuga, ſalutē fruſtrà quærerēt. Primo itaqꝫ diluculo, amne iam ſuperato, regij duces acies inſtruxêre, uniuerſum exercitum per cohortes atqꝫ manipulos diſcernunt, Lithuani omnes equites fermè ſedecim millia, ſub Conſtantino principe Oſtrowskeo duce fuêre. Poloni uerò qui ſua ſponte regem ſummo principis amore euocati, ſequuti, ſimul cū ſtipendia merētibus, ſub Ioan. Swirczowskeo militabāt.

Fuêre

Fuêre in eo bello ex Polonis inſignes Patricij, familię Pilecentium, ſmythonum, Tancinenſium, ac ex maiori Polonia pleriq;, patriæ ac regis ſtudio euecti, fuêre deinde pedites ex uſu locati, atque ab hoſtibus reficiendis aut mutandis aciebus: temporis interuallum admiſſum, idq; non tàm ex metu, quàm ſummo contemptu ab hoſte admiſſum conſtat.

Ordinatis iam Chriſtianorum aciebus, milites flagranti deſyderio pugnã expectant, idq; tam excelſis animis, ac ſi partam iam manibus tenerent uictoriam, hoſtium exercitus uti multus atq; innumerus, ita diſsimili uſu inſtructus. Fuêre in eo exercitu maxima duo mala, Regijs uerò non poſtrema uictorię ſpes, primum quod bellicas machinas ob itineris interuallum & pergendi celeritatem poſthabuiſſent, ſecundo loco quòd equites cataphractarij multi & ipſis militibus armorum uis ingens, ita undiq; præter conſuetudinem ferrati armorum inſuetudo periculum haud modicum fecit, hoſtilis exercitus multas cohortes ante ualidam, mediamq; aciem locauit, deſignati item fuêre qui regios à tergo inuaderent, & in hoſtium frontem impellerent, ut ſeptis undiq; regijs militibus gregũ more ſine etiam clade, omne Sarmaticum robur abigerent, aliquot horarum ſpacium intermedium erat, antea quàm utrinq; manus conſererentur ad tertiam fermè diei horã, ſignis iam datis, duces quo cohortes imprimis, deinde ualida acies dirigenda foret aſsignant. Verum hoſtes aſtu Chriſtianorum conſilium peruertunt, ad ſiniſtrũ ipſi cornu per locum pauculo colle dumetis obſitum cohortem inducunt, his cognitis qui eo loco rebus præfecti erant, clamore citato lætis animis in hoſtem pertinaciter erumpunt. Tum iam cœpta pugna omni loco horribili ſtrepitu inualuit, hinc tubarum clangor, hinc equorum hinnitus, militum animoſus clamor, machinarum, pixidumq; metuendus fragor & tonitruus, hominum animos inuaſere, atque ita Sarmatæ ſupremis uiribus negotium ſuſcepere, hoſtes ubiq; confertiſsimos magna ui deijciunt, laborantibus, ubiq; ſubueniunt, feſsis remotis recentes inducunt, quumq; & armorum uſu, & militiæ diſciplina Sarmatæ, ubiq; ſuperiores eſſe cœpiſſent, & inter pugnandum dies inclinata eſſet. Tum utrinq; ſumma ui pro uictoria certatum eſt, uelitum tum maximus uſus fuit, qui manualibus pixidibus multa incommoda in hoſtium exercitu effecerunt, ad extremum hoſtium anteſignani, & primę cohortes Sarmatarum pertinacem pugnã nec ferre, nec ſepti extremis, ualidiſq; ſuorum aciebus à tergo effugere poterant, urgentibus interim à fronte magna ui Polonis, hoſtibus item à tergo reprimentibus, quæ mediæ fuêre legiones, per tranſuerſum campis effuſę, fœdam iam fugam inierunt, hiſq; elapſis Sarmatarum acies uno eodemq; impetu, mediam hoſtium aciem inuadunt, hinc tremor ex ſuorum fuga hoſtibus, ac mox Sarmatarum pugnax manus moleſta acceſsit, iamq; poſtremò hoſtium acies ac cohortes & alæ ſuis per campum iam effuſis conſpectis, fuga paſsim elapſæ & facili iam negotio nudata undiq; hoſtium media acies in fugam acta eſt. Aperta itaq; hoſtium fuga per omnes campos effuſa. Sequitur Sarmata fortunã, tum ingens clades in hoſtibus patrata eſt, & in ipſa fuga innumeri cæſi, nemo à perſequentibus ſeruatus, niſi qui fuga elapſi, aut nemorum denſitate tecti Sarmatarum manus euaderent, ad extremũ poſtquàm quatuor fermè milliaribus per omnes campos hoſtes inſequerentur, amica hoſtibus nox rem diremit. Sarmatę media nocte partim altero primum die ad caſtra reuerſi, hoſtium caſtra magnis opibus referta in prædam direpta ſunt, Duces exercitus ſummi decem Barones, & Satrapæ decem & ſeptem, ex Baſilij uerò conſiliarijs, primoribus, & his qui officijs publicis apud Tyrannum præfuêre ſimul cum nobilibus ſupra duo millia capti, obſcurę conditionis militibus non computatis, pręterea ſigna militaria multa accepta: eo prœlio ex hoſtibus multi cæſi, multiq; capti fuêre. Sunt qui ad quadraginta millia occiſorum percenſeant, ſunt item qui paulò plus triginta millibus ſupputent, mihi in re tanta nullum eſt negotium, nihilq; placet affirmare, ſatis eſſe uidetur uiciſſe Sarmatas, eouſq; hoſtes cæſos quouſq; regijs ſequi non fuerit difficile. Certo ex octuaginta millibus hoſtium exercitum fuiſſe conſtat, ſed ex captiuis qui à uictoribus Ioanni Bonero uiro de Polonica repub. optimè merito ſubmiſsi fuêre, hoc mihi narratur, exercitus multo minorem medietatem Sarmatarum manus euaſiſſe. Ex regio exercitu inſignes, fortiſsimiq; Barones quatuor, cæterùm paulò plus quadringẽti cæſi, uulnerati uerò multi fuêre. Regius exercitus poſtquàm Deo Opt. Max. (ex cuius clementi dono uictoria ceſſerat) gratias egiſſet, Regi captiuos inſignes cũ ſignis militaribus ſubmiſit. Incidit hæc multis ſæculis memoranda pugna, in annũ 1514. diem Deiparæ uirginis Natalem. Sarmatis populis omni æuo celebrandam, anno à quo Sigiſmundus Sarmaticam rempub. tutandam ſuſceperat ſeptimo. Sigiſmundus poſteaquàm ex nuntijs uictoriã cognouiſſet, ac paulò pòſt captiuos adductos conſpexiſſet, milites adſeruatos recentes quatuor fermè millia ad exercitum ſubmiſit, iuſsiq; duces fortunam ac uictoriam ſequi. Rex cum omnibus inſignioribus captiuis Vilnam triumphum agens, ad ultimos Septembris dies ingreſſus, omnibus deinde templis laudes atq;

Moſchorum copiæ.

Pugna nobilis.

Fuga Moſchi.

Captiui inſignes & præda.

Dies uictoriæ.

gratiæ

gratiæ omnium uotis Deo Opt.Max.habitæ. Hæc memorabilis uictoriæ ſumma fuit. Sed mihi uidetur hæc ipſa per Barbaræ reginæ fortunam Lithuanis acceſsiſſe, quum paulò poſtquàm illa cum Sigiſmundo rerum potita eſſet, Polonis læta, fœlixq; ceſſerit uictoria, Lithuanis fœlici Barbaræ aduentu operæprecium erat, ſimilem à Deo Opt.Max.fortunam impetrare, ut qui ſub uno imperio degerent, nouæ reginæ beneficio, conſimili fortuna redderentur fœlices. Rex ex caſtris mox apud Boriſouo Leoni decimo Romano Pontifici uictoriam ſignificauit. Præterea captiuos Barbaros, pleroſq; Chriſtianis principibus ſubmiſit. Miſſus eſt item legatus ad ſummum Pontificem Nicolaus Vuolskeus inſignis miles, cui quatuordecim nobiles Moſchi uictoriæ teſtes ad Pontificem additi, hos in fine Decembris per Cracouiam Vuolskeus Morauiam, deinde Viennam Auſtrię perduxit, cuius tunc ego itineris comes eram. Verum quum Viennam ſaluis rebus peruentum eſſet, ex amicis iter omne in Italiam interclusum accepimus. Cæſareus Senatus ut tutum eſſet iter requiſitus tanto negotio ſe exonerãs ad Maximilianum Cæſarem eundum cenſebat, itum eſt deinde ad Oenipontem Oeni uallis oppidum, ſed antequàm illuc uentum eſſet, apud Hall oppidum ad Oeni fluminis ripã ſitum, Vuolskeo iter interceptum, ille à Cæſare Maximiliano poſtridie ad finem Ianuarij ſine iniuria dimiſſus, ſed Moſchis

Captiui à Cæſ. dimiſsi.

uincula adempta, paulòpòſt haud parum honorati à Cæſare in Aſiam per Lubeckum remiſsi fuêre, itre ea res in Pontificis Romani atq; Sarmatiæ regis cõtemptum facta fuiſſe uiſa eſt. Vter autem eorum maiorem acceperit iniuriã, non habeo dicere, Vadianus meus apud Pompo.Melam huius rei obiter facit mentionem: eò quòd nouum illorum ritum, atq; externam religionem, uti apud Viennam cognouerat, uidiſſe placuit. Dum hæc fierent, Baſilius ſuorũ clade cognita, metu perculſus, paucisſimis comitatus, Smolenceam arcem exiuit, celeriq; curſu in Moſchouiam peruenit, fama erat, ut nouum exercitum conſcriberet, mihi uerò narratur, Baſilium omni deſperatum fortuna, id feciſſe. Regius autem exercitus à certaminis loco ad Smolenskeam arcem caſtra mouit, multis quidẽ id factum incommodis conſtat. Nam ex longo interuallo atq; uiarum iniquitate, ingens equorum

Smolenceæ arcis tentatio.

numerus interijt, multæ item quadrigæ (nam ſupra ſedecim millia in exercitu fuiſſe conſtat) equis aut mortuis, aut omninò periclitatis, in ipſo itinere relictę fuêre. Smolencea arx quæ natura, ac arte munita eſt (quod machinæ & inſtrumenta ad hunc uſum in exercitu non eſſent, ſimul quod hyems & temporum ratio, ut ea regio naturam habet, inualuiſſet) fruſtrà tentata, deſideratis aliquot ex regio exercitu. Poſtremò obſidio ſoluta eſt, & milites ad hyberna dimiſsi fuêre. Hæc ultima huius anni expeditio, cum tanta fuit moleſtia, ut & equos, & homines multò plures abſumpſerit, quam etiam in ipſa pugna periêre. Mihi uerò tantæ perfidię nulla conſtat ratio, ſed hoc unicum bellorum apparet incendiũ, quod iam plerunq; in Lithuanicis oris, Ruthenica religio inualuerit. Nam cum Ruthenis, qui

Tyrannis principis Moſchorum.

ſub rege agunt, religio cum Moſchis ſit per omnia communis, ad defectionem nihil deeſt, ſed principis tyrannis, & quod opibus nemo diues eſt, niſi quẽ uelit princeps, & quouſq; uelit, demum ut neq; præſtiti iuramenti fides ſit, obſtat. Vuladislaus Iagello qui ex ea familia primus apud Sarmatas regnauit, Chriſtianæ fidei & religionis primus ſum-

Vuladislai Iagellonis pietas

musq; plantator, ab initio Orthodoxam fidem tota Sarmatia ſanctè religioſeq; tutatus eſt. Ruthenorum ſecta ligneis templis ſua ſemper perfecit ſacra: hoc deinceps ſanctè cuſtoditum ſemper fuit. Sed hac ætate Ruthenorũ paucis patrocinantibus inualuere, iamq; ſumptu magno templa lapidibus in ſectæ ratificationem extruuntur. Hæc me eo anno paulò antea quàm apud Boriſthenem pugnatum eſſet Vilnæ uidere contigit. Præfecti ſunt item ſummis, priuatisq; officijs eius ſectæ homines: eo facilè fieri poteſt, ut religionis obſeruantia, & amore pleriq; Moſchum quàm regem malint imperatorem.

Mendligeri Taurici dolus.

Mendligerus Thauricus Cæſar qui ex ſtipendio nuper accepto regi ad hoc bellum accedere debuit uafro uſus ingenio non longè à regijs caſtris legiones ſuas, hoc eſt, Ordam locauit, eo loco belli, pugnæq; ſupremæ euentum præſtolaturus. Sarmatis uerò interim uanis ſpebus auxilia pollicitus, tandem quum regi uictoria ceſsit, & ipſe regiam fortunam ſequutus, totum exercitum in Moſchouiam duxit, eamqúe oram tanta cæde affe-

Tauricorum in Moſchouiã irruptio.

cit, ut ſupra hominum memoriam ſimilis præda ex Aſia non credatur abacta. His cladibus Baſilius mitior factus, qui nuper tam certam ſibi uictoriam perſuaſit, ut etiam ad duces literis (quid poſt partam uictoriam de rege fieri uelit) mandare non dubitârit: ſed Deus Optimus Maximus & principis Sigiſmundi fortuna, mutato hoſtis conſilio, rem alio fine beatam fecêre. Piſo tandem infecta re honoratus & dimiſſus eſt. Ioannes Laſkeus poſtquàm fauſtum, fœlixq; hoc nuntium in urbe acceperat, rem ad Pontificem, Pa-

Supplicationes Romæ decretæ.

trumq; Senatum retulit. Patrum Senatus publicas orationes pro Sigiſmundi uictoria Deo Opt.Max.fieri decreuit, fuêre tunc Romæ, & hi quidem quos minimè decet, qui ſimultatis gratia rem quantum ex ſe erat perderent, uicit tamen religio, habitæqúe ſunt in

templis

templis laudes,& belli ſeries longa,luculentaq́ꝫ oratione à Camillo Porcario homine lite
ris claro celebrata fuit.Hæc Moſchici belli,rerumq́ꝫ Lithuanicarum eius anni fermè ſum-
ma eſt.Igitur expoſitis breuiter quæ apud Lithuanos,Sarmatiæ maximos populos, peri-
culoſo Moſchico bello,iam circumacto anno,geſta fuêre,operæpretium erit ad Polono-
rum res diuertere,atq́ꝫ ſub his externa quædam adferre,nõ quod aliarum gentiũ res mihi
maximè negotia faciant,ſed quia ad eorũ quę ſubſcripturus ſum,uſum pertinere uideant.
Anno 1514.ab orbe redempto pacem Romani Cæſaris cum Polonis excepit. Ea *Pacis inter Cæſarem & Polo*
res quando ex inſperato quaſi acceſſerit altius eius initia non ab re perſcribenda erunt. *niæ regem cau*
Diuæ memoriæ Fridericus Romanus Imp.eius nominis tertius,quondã ex fœdere Hun *ſæ.*
garici regni ius ſublato Matthia ſortitus fuerat,idq́ꝫ iam per ſucceſsionem ad Maximilia-
num deuolutũ erat,uaria dehinc tum conſilia,tum fœdera intermedia fuêre: donec Deus
Opt.Max.Vuladislao Hungarię ac Bohemiæ regi prolem largitus eſſet,hinc uiſum Ma-
ximiliano affinitatibus rem firmandam fore.Actum eſt in ea re aliquandiu priuatis conſi
lijs.Legatis tandem adhibitis Ioannes olim Vuaradienſis & Olomucenſis Epiſcopus, cu
ius apud Matthiam, uel ob ſingulare ingeniũ,uel ita fato uolente ſumma auctoritas fue-
rat,qui tunc mundi abiectis uanitatibus Diui Franciſci ſectam(quam de obſeruantia uo-
cãt)profeſſus.Eam prouinciam Iulij etiam Romani Pontificis iuſſu adſequutus, facturus
perpetuum inter Reges fœdus,anno 1507.Conſtantiam (ubi Cæſar comitium indixe-
rat)inde Oenipontem oppidum ipſum Cæſarem ſequutus eſt.Ea legatione fœdus,quod
reipub.Hungaricę profuturum erat,ſummo ſtudio confecit. Iacta fuêre tunc etiam pro
repub. Chriſtiana ſalubria fundamenta.Ad eam rem optimi duces acceſſerant,Bernhar-
dinus S.Crucis Cardinalis,Hieroſolymitanus Patriarcha,Iulij Pontificis Rom. legatus,
uir magnæ,ſacræq́ꝫ doctrinæ,Ioannes Vuaradiẽ.Vuladislai legatus,hic quamuis obſcu
ro loco apud Morauos Proſcanno oppido,plebeis item parentibus natus fuerat,ita tamẽ
adultus,literarum ſtudijs & optimo ingenio præditus, apud Matthiam Huniadẽ creue-
rat,ut primum locum apud Senatum Pannonicum obtineret, & Mattheus Lang Augu-
ſtæ natus,ſimile fatũ conſequutus,paruis initijs per omnes dignitates penetrans,ad Car- *Mattheus Car*
dineum ordinem ſub Iulio adſcriptus,tandem Saltzburgeñ.archiepiſcopatum opibus in *din.Saltzbur-*
Germania primũ,mortuo etiam Maximiliano adſequutus eſt.Tres uiri ut dignitate ſum- *genſis.*
mi,ita naturæ dotibus ſuffulti,apud tres ſummos in Europa principes, ſummam authori-
tatem etiam uſq́ꝫ ad inuidiam adepti.Præcipuis conſilijs regnorum res ſemper tutati fuê-
re.His itaq́ꝫ ducibus communi reipub.proculdubio conſultum fuiſſet, niſi & Iulium in-
gens in Italia bellum,quod proh dolor,fremens concœperat,& Cęſarem à Venetis acce-
pta iniuria auertiſſet.Ioannes Vuaradieñ.poſtquàm ad futuram Cæſaris nepotum cum
Vuladislai natis affinitatem,quæ ad negotium pertinere uidebantur,effecerat, ſuæ ſectæ
cœnobij apud Schwacium Oeniuallis oppidum Cæſaris aſſenſu inuito Brixineñ.Epiſco
po diebus Septembris initia fecit,deinde ad Vuladislaum regem remiſſus eſt:cuius itine-
ris comes ego quoque fueram. Saluæ dehinc res fuêre,non tamen in effectum ductæ,eo
quod Cæſar grauiſsimo bello retentus fuerat,& quod utrinq́ꝫ Cęſaris nepotibus,& Vula
dislai natis ætas non acceſſerat,& quod Cæſar poſtremò in Sigiſmundum omni noxa ua
cantem odium ſuſceperat.Acceſsit his quòd in Pannonico,Bohemicoq́ꝫ ſenatu non de-
eſſent,qui amicitiam cum Cæſare ſuſcipiendam uti iniquam,& ex nullo uſu futuram cen
ſerent. Actum eſt totis iſtis intermedijs annis à Cæſare ad Vuladislaum per legatos,do-
nec Maximiliano uiſum fuit,res ſummo iam uinculo firmari oportere.Miſsi ſunt ad Vula
dislaum eo anno inſignes legati,qui rem poſtularent,Vuladislaus contra ſine Sigiſmun-
di fratris aſſenſu rem detrectauit.Eſtq́ꝫ ea res ad Maximilianum delata,non licere cum eo *Concordia*
fœdus,amicitiamq́ꝫ & affinitates iungere,qui fratrem odio & alieno bello perſequeretur. *media.*
His cognitis Maximilianus magis ex ſuorum uſu ratus,Sigiſmundo Poloniæ regi recon
ciliari,quàm innoxium principem in aliorum gratiam, contra etiam Cæſaream dignita-
tem,odijs,bellisq́ꝫ moleſtari.Acceſsêre huic negotio uiri conſilij maximi Chriſtophorus *Chriſtophorus*
Schidlouicius Sandomirieñ.tunc Caſtellanus,Sigiſmũdi ad Vuladislaum fratrem lega- *Schidlouicius.*
tus,Ioannes Cuſpinianus doctor,Cæſaris conſiliarius,urbis Vienneñ. præfectus,ad eam *Ioannes Cuſpi*
etiam ſubmiſſus.Hi dum Budæ conueniſſent,ſummo conatu uterq́ꝫ egit,ut alterius prin- *nianus.*
cipem ad pacis,fœderisq́ꝫ conditiones induceret,negotium aliquandiu intermiſſum eſt,
noua & fœda moleſtia id efficiente.Nam dum Thomas Cardinalis Strigonieñ. Conſtan
tinopolis Patriarcha nuper à Leone ſummo Pontifice(quod Catholicis quondam com-
mune erat)crucem conferendam ſuſcepiſſet,ut ea ſignati milites contra Turcas in Thra-
ciam ducerentur,ſperabatur ea res Pannoniæ regnis maximo cõmodo accedere.Verum
dum uel in conſultè,uel negligenter initiata eſſet,ſummum,deteſtabileq́ꝫ periculum fuit;
conuenit ſub facinoroſis ducibus peſsima hominum plebeiorũ,ruſticorumq́ꝫ colluuies.

Tumultus Crucigerorum in Hungaria. Coacto itaque exercitu in Thraciam, non modo obmiſſum iter, ſed peſsimum in hominum memoria facinus ſuſceptum eſt. Fuit primum in animo omne nobilitatis & patriciorum nomen deperdere, deinde epiſcopatibus omnibus deletis, unum archipræſulatum relinquere, incredibile dictu, quàm cito mala hominum peſtis irrepſit, inſurrexêre peſsimi quiq;, ſi qui prius pietatis ſtudio rem ſuſceperunt, horum facilè temeraria manu inualeſcente ad facinora animus mutatus fuit. Tum ingens manus ex omni Pannonia (nouarum etenim rerum ſtudioſum eſt uulgus) collecta, hos ſibi duces conſtituit *Georgius Siculus.* Georgium Siculum ex populis, qui mox ad Methanaſtes ſunt, & Seckli uulgo uocantur, homo antea militiæ laudibus, præclarisq; item facinoribus inſignis, cui cum æs deficeret, facilè apud hos imperium conſequutus eſt, Laurentium deinde ſacerdotem & Michaëlem monachum imperij ſocios aſciuit, hac ſcelerata manu, multo maiorem Pannoniæ partem, crudeli, fœdaq; ſtrage impleuit, tot uicijs exercitus prouolutus erat, quot fortè libido uias demonſtrauerat, tribus fermè menſibus ingenti Pannoniæ malo exercitus circumactus eſt. Eaq; ſæuitia plus ſexaginta hominum millia cæſa perhibentur, pudet referre quam praua facinora hoc malum hominum genus perpetrauit, cæſi fuêre, & palis *Afflicti in hoc tumultu.* infixi uiri inſignes, imprimis Epiſcopus Senadienſis, ex nobilitate fermè ſexingenti, qui paſsim ad palos ſeu gladium rapti fuêre, matronæ, uirginesq; nobiles ad libidinem proſtitutæ, cæterum ſine ætatis diſcrimine crudeliter multi necati, pari ferocitate in Chriſtos Domini uſi ſunt. Eccleſias (ut aiunt) templa quæq; prophana uel ſancta, ſuperis, inferisq; non parcendo diruerunt, & ignibus abſumpſerunt. At paucis externum hoc negotium *Supplicia ducum factionis.* abſoluendum eſt, quum magis ad Pannonicarum rerum ſcriptores pertineat, mihi, ſi uniuerſa facinora narranda, tempus uiresq; deficerent, ad extremum Ioannis comitis Scepuſienſis Palatini Tranſyluanien̄. Barbaræ Poloniæ reginæ fratris ductu, ſcelerata manu apud Temiſuarum medio Iulio ſuperata fuit. Hic crudelibus quoq; mortibus anteſignanos & facinoris authores extinxit. Georgium colluuiei regem militum ſuorum dentibus antea diſcerptum, ferreo, ignitoq; diademate coronatum, capite truncauit, & quatuor in partes corpus diſtractum, caput ad ſceleris ſocios apud Vuaradinum & Peſthium oppida ſubmiſit, qui pari deinde ſtrage affecti fuêre.

Comitium Budæ. Hoc deleto malo comitia apud Budam Vuladislaus ſuis indixit. Viſum hinc fuit Romano Cæſari (qui paulò antè ſi Hungaris ex uſu uideretur auxilia contra plebeorum eruptiones promiſerat) ut ad hæc comitia legatum ſubmitteret. Tum quod labanti reipub. Hungaricæ ſubueniretur, cum etiam (quod ueriſimilius eſt) optatis finem tandem ſortiretur, habitum eſt itaque diebus Nouembris apud Budam comitium. Adhoc Cuſpinianus à Cæſare Romano Chriſtophorus Schidlouicius à Sarmatiæ & Poloniæ rege legati fuêre. Quumq; legatorum animi utrinque in ſpem pacis erigerentur, ex re uidebatur paulò pòſt reges omnes ad Februarij uenturi anni finem apud Poſonium in unum coire. Cuſpinianus magno deſyderio hanc prouinciam ſuſcepit, qui celeri item curſu ad Cæſarem apud Oenipontem degentem peruenit, neque Cæſar negotium infecit, ſed mutato tempore dies ad mediam Quadrageſimæ anni 1515. reiectus, atque hoc per Cuſpinianum Budam regibus renunciatum eſt, interea Chriſtophorus pari ſtudio apud Sigiſmundum egit. Sigiſmundus qui nihil unquàm æquè ac pacem amauit, lubens negotium ſuſcepit, parauitq; mox ex Lithuania in Poloniam aduētum. Poſitis itaq; in arces pręſidijs, militibusq; in hyberna locatis, Sigiſmundus cum regina Barbara in Poloniam diuertit, atq; hoc modo annus 1514. apud Sarmatas finem habuit.

Anno 1515. ANNVS dehinc ab orbe redempto 1515. Sigiſmundum apud Cracouiam cum Barbara regina excœpit, iamq; ſtatim Sigiſmūdus cum Senatu de regum conuentu egit, fuêre tunc in utriſq; regnis, qui hoc iter regum deteſtarentur, an priuato hoc commodo, an quod Maximiliano non fidendum putarent, fecerint, non ſatis habeo. Conſtat autem *Conuentus Vien. præparamenta.* in comitijs Cracouiæ in Februario habitis, Polonicum Senatum omni uoto in eam expeditionem acceſsiſſe, ipſis uerò comitijs de regni rebus conſultum fuit. Hoc etiam tempore Reuerendiſs. D. Matthias Dreuitius Cancellariatus officiū, ad quod Reuerendiſsimo domino Ioanne Lasko in Archiepiſcopatū euecto ſucceſſerat, in regias manus reſignauit, quod iam ad Epiſcopatum Vuladislauien̄. euectus eſſet, qui ſecundum regni ſtatuta hoc officium habere non poteſt. Succeſsit huic Magnificus Chriſtophorus de Schidlowietz, antehac Vicecancellarius, cui uiciſsim in eo officio Petrus Thomicius Epiſcopus Premiſlien̄. ſucceſsit. Domi Sarmatiæ rebus Ioannes Conarius Cracouien̄. præſul, Nicolaus Caminicius Cracouien̄. Palatinus Polonici exercitus dux, cum reliquis ad hoc munus deſignatis, præfecti ſunt. Cæterum multi ex primis tàm Epiſcopis, quàm Patricijs Regem ſequi iuſsi. Hæc dum Rex parat, nuntium adfertur, Cęſarem nonniſi ad diem (quam Lætare mediæ Quadrageſimæ dicunt) futurum. Rex acceptis literis cum his qui ex

Senatu

Senatu ſunt re communicata animum nihilo mutauit. Magno quidem ſtudio ex Pannonia laboratum fuit,ut uel conuentus periret,uel Budæ indiceretur. Sed nec hanc temporis moram Sigiſmundus moleſtè ferebat. Tum interim Ladislaus Sternbergius Regni Bohemiæ Cancellarius uir inſignis Cracouiam ad Sigiſmundum legatus ita uolenti principi animum eundi adiecit,hortatus eſt miro ſtudio,ne quauis ratione iter interciperet. Sigiſmundus eo remiſſo paulò pòſt ad quintum diem Martij Cracouiam exiturus erat, comitatus equitibus fermè M.D. præter eos,qui in quadrigis & ad onera ferenda deſignati fuerant. Suſceperunt hoc iter cum rege Sarmatię inſigniores,quos ut uno labore rem abſoluerem, infrà cum alijs aliarum nationum principibus, qui huic conuentui interfuêre adſcribere magis placuit. His itaq; comitatus rex iturus erat, quū Matthias Miechouieñ. Medicinæ doctor, & aſtrorum præſcientia (ſi his certa fides eſſe debet) nulli ſua ætate ſecundus, Regem fruſtra iter ſuſcepiſſe ſignificauit, acceſsit ſtatim Miechouieñ. uaticinio nouus nuncius,Cæſarem Matthæum Sancti angeli Cardinalem,Epiſcopum Gurceñ. ad reges deſignaſſe. Fuêre qui infra dignitatem Regiam putarent ad alium quàm Cæſarem eundum. Audiui ego ex Regio ore ſe Cæſari ſemel datam fidem inuiolabiliter (etiam ſi infimos quoſq; ſubmitteret) ſeruaturum,eundum fore quò Deus, & fortuna oſtenderēt, nam nihil minus regium eſſe,quàm datam uiolare fidem. Miechouieñ. regia accepta conſtantia,& ipſe ſententiam non mutauit. Per Ioannem Bonerum & regi charum, & ſibi intimum rogatus,ut pridie reſpondit: Regem non uiſurum Cæſarem, niſi ad medios Iulij menſis dies, uſq; expectare non grauetur, ea res poſtea ita euenit. Rex uerò nec his rebus quò minùs iret deterritus,iter die 5 Martij ut ſupra ſcribitur, incœpit, continuatis itineribus ad Tirnam oppidū peruenit,illicq; ab Epiſcopo Quinqueeccleſieñ. & Georgio Marchione Brandenburgeñ. utriuſq; regis nepote exceptus,Poſoniū deductus eſt. Sigiſmundo Poſonium uenienti Vvladislaus frater cum filio Ludouico obuiā uenit,eumq; humaniter non ſine lachrymis excepere.

Matthiæ Miechouien. uaticinium.

Conuentio Poſonij.

Cæterùm Poſonium ingreſſus,paulò pòſt Strigonieñ. Cardinalis, cæteriq; ex Pannonico Senatu ſecuti fuêre,actum eſt deinde inter Reges de regnorum Hungariæ, Polonię, & Bohemiæ commodo. Interim magno deſiderio expectatus Maximilianus, aduentum in multos dies differebat,uel quòd uarijs,& maximis auocaretur negocijs,uel quòd cum deſiderio diu expectatus maiori ueneratione exciperetur, uti Fruticeni amicisſimi uiri erat ſententia,uel etiam regum conſtantiam cognoſceret, interimq; cōmeatus, cæteraq; omnia quæ ad tantorum principum ſuſceptionem pertinerent ſubordinaret. Ego in ea re neq; affirmare quippiam,nec reprobare auſim. Sed nec hunc celeberrimum conuentum ſingillatim deſcribere ſuſceptum poſtulat negocium, quum hoc Cuſpinianus Vienneñ. præfectus,Richardus item Bartholinus uiri doctiſsimi tanto ſtudio effecerint, ut neq; ad eius rei ſeriem addi,nec minui quicquā ualeat. Ego uerò hiſtorię ſeriem ſcripturus,ita agā, ut nec breuitate ſterilis,nec dicendi copia prolixus nimiū,idemq; faſtidioſus uidear. Quū itaq; Cæſar Romanus aduentum ſuum regibus diu ſubtraheret, actum eſt aliquādiu per legatos. In primis ad reges à Gurczenſi miſsi fuêre,Marquardus de Stein,Ioannes Moraxus, Cuſpinianus & Vvolfgangus Hamerlus,paulò pòſt ipſe Cardinalis Gurceñ. Poſonium ad reges peruenit,comitatus priſtinis oratoribus, ſimul Laurentio Saurer Vicedomino Auſtriæ & Gabriele Vögt,habitus eſt illi à regibus tribus,maximus(ut par fuit)honor. Cerimoniæ item maximæ fuêre,acta ſunt & priuatim,& publicè pro principum unitate multa. Verum dum reges nihil æquè ac Cæſarem uidere cuperent,factis, datisq; hinc inde pacis fœderis ac affinitatis conditionibus, ut regibus coëuntibus faciliùs omnia firmarentur. Cardinalis Gurceñ. à regibus honoratus,atq; muneratus die 12. Aprilis ex Poſonio ſoluit. Pòſtquam Viennam peruenit, Cæſareos conſiliarios Gvvilhelmum de Rogendorff & Laurentium Saurer Vicedominū Auſtriæ ad Imperatorē ſubmiſit, illi longū hoc iter uſq; in Auguſtam mira celeritate quatuor diebus confecerunt.

Acta cum Gurcenſi.

Interea uerò dum Cardinalis apud reges Poſonij eſſet,Bartholomæus Minſterburgeñ. dux,à Cæſare ad reges ſubmiſſus,in Danubij fluctibus, non ſine aliquorum mœrore interijt. Paulò pòſt item quàm Cardinalis Viennam ingreſſus eſſet, pridie Kalend. Maias, ſubito igne Poſonij fermè medietas abſumpta fuit. In eo igne Vvlatislai regia, ſuorum incuria abſumpta eſt, Sigiſmundi uerò Poloniæ regis ædes ſummo ſuorum ſtudio ſeruatæ fuêre. Latum eſt & oppidanis à Polonis auxilium,ut quod reliquum eſſet eorū opera ſeruaretur. Rediêre poſt longam moram ad Ceſarem à Cardinale miſsi legati. Viſum deinde Cardinali altero ad reges itinere, aut tædioſam moram leuem facere, aut ceptis iam pri-

Caroli Ducis Munſterbergen. interitus.

Incendium Poſonienſ.

diem negocijs maius addere robur, ad undecimũ diẽ Maij ex Viẽna ad reges p̃ Danubiũ naui dimiſſus eſt, hominis aduẽtus regibus gratus, Tum noua ſtatim conſilia aliquot habita diebus, ad 20. Maij diem, conditiones tam fœderis, quàm matrimonij regum, legatorumq́ manibus ſubſcriptæ in ipſo conſilio publicatæ fuêre. Nam à duobus regibus, duobus item Cardinalibus duntaxat rebus finis datus perhibetur. Interea dum hæc apud

Ioann. Co. Scepuſiens. infortunium.

Poſonium aguntur, triſte nuncium Pannonico regi allatum eſt, Ioannem Scepuſiæ Comitem, Tranſyluaniæ Palatinum tranſcenſis hoſtium Turcarum finibus bellum intuliſſe, eoq́ue haud proſperè geſto, ab hoſtibus ſuperatum, caſtriſq́ exutum fuiſſe, ea quoq́ fama ad reginam Poloniæ uenit, quæ fratris in fortunio ſummo mœrore afficiebatur. Poſtquam

Legati è Poſonio ad Cæſarem.

hæc Cardinali apud reges ex ſententia acceſſerant, ex Poſonio ad Cæſarem ſoluit. Quem multis exantlatis laboribus, atq́ conſilijs ad hoc iter ſua (ut eſt uir maxima prudentia) induſtria accinxit. Miſsi fuêre item poſt Cardinalem regum ad Cæſarem nuncij. Hieronymus Balbus Italus, & Bretislaus de Schvvyhavv Bohemus, Nicolaus Cæculus Hungarus, & Petrus Kmitha Polonus, quondam ob ſingularem, & incomparabilem uirtutem, Cæſari dum in aula eius eſſet ſummè charus, hos ultimos Cæſar magna aduentus ſui ſpe, cum literis humaniſsimis ad reges ſubitò remiſit. Eos ipſos ſequutus decima Iulij die

Legati alteri ad Cæſ. excipiendum.

Viennam uenit. Aduentu Cæſareo cognito à regibus, legati miſsi fuêre, qui Cæſarem Regum, Reginulæq́ nomine exciperent. A' rege Pannoniæ, & Bohemiæ fuêre, Georgius Quinqueeccleſieñ. Epiſcopus Pãnon. Ladislaus de Sternbergk Bohemus eius regni ſummus Cancellarius, Moiſes de Buslai uir inſignis aulæ regiæ præfectus. A' Poloniæ uerò rege Ioãnes Lubrãcius Poſnanieñ. Epiſcopus, Lucas de Gorka Maioris Poloniæ generalis præfectus, Chriſtophorus Schydlouicius regni ſummus Cãcellarius, ſubmiſsi ſunt undecima Iulij die legati ad Cæſarem, & Senatum tunc ex principus frequentem admiſsi. Georgius Epiſcopus uerba fecit, quæ uel negocium, uel Cæſarea dignitas poſtularet, oratione finita Cæſaris nomine Petrus Mota Hiſpanus uir ſummi conſilij eleganti grata, concinnaq́ breuitate reſpondit, altera die regum legati à Cæſare dimiſsi ad reges rediêre.

Oratores Cæſ. ad Reges.

Miſit dehinc Cæſar legatos qui Reges ſuo quoque nomine exciperent. Ad Vvladislaum & Ludouicum, Chriſtophorum Archiepiſcopum Premenſem ex Brunſvviczeñ. familia inſigni, Kaſimirum Brandeburgeñ. Marchionem regum nepotem, Vvilhelmum de Rogendorff, & Cuſpinianum, hi quartadecima Iulij legationis munus exequuti, Reges Viennam ſummo ſtudio euocabant. Ad Sigiſmundum uerò Gvvilhelmum Bauariæ ducem Cæſareum ex germana ſorore nepotem, Chriſtophorum Labaceñ. Epiſcopum, Balthaſarem Præpoſitum Valkircheñ. & Moraxium Bohemum miſit. Datis inde coëundi finibus in Hamburgum & Pontem ſeu Bruggum oppida. Cæſar quindecima Iulij ex Vienna ad reges ſoluit, tam equitibus, quàm peditibus pluſquã cuiq́ credibile decoriter compoſitis ſtipatus. Sequenti die 16. Iulij, quum Cæſar utriſque regibus per Cuſpinianum prius conueniẽdi locum, exceptioniſq́ modum, ne uel ipſe, atq́ Vvladislaus lecticis, quibus uidebantur exilire, uel Sigiſmundus, & Ludouicus ab equis interim proſilire, uel etiã Anna Reginula è quadriga deſcendere cogerentur dediſſet. Ita rebus compoſitis, piro in

Congreſſus Regum.

finibus locata, Sigiſmũdus ex Hamburgo, Vvladislaus cum liberis ex Brugg nocturnis, priores ad deſignatos fines uenêre. Poſterior Cæſar in eam planiciem ex iugo dumetis aliquandiu antea obumbratus lectica uectus deſcendit. Meum non poſtulat inſtitutum hoc loco multarum tunc gentium mores, uel ſplendorem referre, conſtat enim, quamque nationem ſuo more, ut in tantorum principum, populorumq́ conſpectu famam, gloriãq́ augeret, ſupremam impoſuiſſe operam. Germani armis, & belli apparatu (uti aliàs ſolent) facilè omnes uicêre: contra Sarmatæ Poloni Pannones, & Bohemi gentium, ritumq́ uarietate, & equorum numero miro, item ueſtium precio ac ſplendore anteibant. Fuêre e-

Apparatus ſingulorum.

nim in eo comitatu multarum gentium populi, atq́ conſuetudines, Pannones, Raſciani, Siculi ſeu Cęculi, Sarmatæ, Poloni, Roxolani, Daci, Tartari, Lithuani, Moſchi, Turci, Bohemi, Moraui, Sleſitæ & Pruteni. Cæterùm in tot populis, atq́ linguis unus fermè animus ab initio fuit. Sigiſmundus itaque prior, paulòpoſt Vvladislaus, & poſtremò Maximilianus Cæſar ſuis comitatus ad pirum acceſſêre, miſsi fuêre aliqui hinc inde legati, in ipſa ſtatim planicie, anteaquam ad mutuum congreſſum peruentum eſſet. Iamq́ magna fide utrinq́ pacatis animis Cæſar ad reges lectica uectus ſubſtitit. Ludouicus primo loco Cęſa-

Excipiendi alternis ordo & modus.

rem uti patrem ac Dominum ſalutauit. Secundo loco Anna reginula ſucceſsit, inde tertio Vvladislaus apud Cæſarem uerba fecit. Poſtremò Cæſar Sigiſmundum humaniſsimè excepit, ferturq́ his uerbis loquutus fuiſſe. Hæc eſt dies quam fecit dominus lætemur &

exulte-

exultemus in ea. Ad hæc mox Sigiſmundus Latinis uerbis (ut ſingularis eſt eruditionis) reſpondiſſe perhibetur. Sereniſsime Cæſar utinam hic conuentus noſter, ſit fœlix ac fauſtus nobis, ſubditis noſtris, & toti reipublicæ Chriſtianæ. Expleto ſalutandi munere interuallo pauculo facto, præclariſsimi cuiuſque nationis principes, & Cæſaris, & regum dextras complexi ſunt. Interea Cæſar Romanus reges Viennam intrare per Gurceñ. hortabatur. Diſputatum eſt in ea re aliquandiu, quum Pãnonicus Senatus iter hoc non probaret. Verum Sigiſmundus è Cardinali ad hoc quoque iter Cæſareo nomine rogatus, utque fratrem cum liberis induceret poſtulatus eſt, Sigiſmundus hiſce uerbis ad Cardinalem uſus eſt. Ego relicto Poloniæ regno patrio ſolo, ut ſacram Cæſaream Maieſtatem uiderem, hûc perueni, quare non ſolum Viennam, ſed (ſi ſua maieſtas iuſſerit) quocunq; lubuerit ſequi libenter uolo, quandoquidem aliam de ſua maieſtate fidem nunquam habui, quam de integerrimo principe conſanguineo, & maiori honorãdo ſperare liceret, fratrem cum liberis mecum ſum ducturus, qui uelint nos ſequantur. Hæcq; ad Cæſarem iuſsit referre: fertur & ſuis loquutus eſſe, ſe in Cæſarea fide nihil dubitaturum, ire decreuiſſe quo fortuna perſuaderet, qui uellent illum ſequerentur: ſed facilè Sigiſmundi uirtus hæc perſuaſit. Solet plerunq; fieri ut homines ex ſeipſis aliorum uirtutes metiantur, ita dum Sigiſmundus conſtantis, integræq; fidei exiſtat, læui negocio Cæſareum animum, ex cuius ſanguine ortum duxit, ſuis uoluntatibus parem cognouit. Gratum fuit hoc nuncium Cæſari, ſuntq; qui hæc uerba Cæſarem locutum teſtantur, nunquam tantę fidei Polonię regem pœnitentiã habiturum, futurum eſſe, ut eam ſynceritatem illi pari beneuolẽtia perſoluere poſsit & uelit. Tum Sigiſmundi cognita ſententia, ab uniuerſis aſſenſum, hicq; cõuentus mox ſolutus, non niſi altera die Viennam peruentum eſt. Sæpius autem interim Miechouienſis uaticinium, cuius iampridem mentio facta, memoriæ incidit, reges Cæſarem ante ſexdecimum Iulij diem non uiſuros. Eo namq; die ex nocturnis Cæſare cum regibus conuenĩẽtibus Viennã iter cœptum, eamq; urbem, cuius Germania in ædificijs continuis parem non habet ingreſsi, Cæſareo iuſſu mira celebritate, & ſummis honoribus omnium ſtatuum ordinibus ultrò obuiam prodeuntibus ſunt excepti, Cæſar uerò poſtquam tantos hoſpites dignè ſuſceperat, ſumma utrinq; liberalitate fouit.

Conſultatio an Viennam eundum.

Vienna.

Poſtquam ad decimam nonam eius menſis diem peruentum eſt Cęſar & Reges, & horum omnium conſiliarij ad Cæſaris arcem conuenêre, exploſis his, qui ſuperuacanei credebantur. Cæſar Maximilianus Latina oratione orſus reges longo etiam tempore adloquutus, eius orationis ſumma hæc fuiſſe perhibetur, ut inprimis moram aduentus ſui humaniſsimis uerbis excuſaret, deinde omnia, quæ ad pacem communem atq; futuram affinitatem uidebantur neceſſaria adferret, poſtremo loco ad expeditionem in Turcas bellicam hortari cępit, & quam flagrantiſsimo animo annis plus uiginti eam fortunam, & temporum commoditatem à Deo Optimo Maximo dari poſtulauerit, luculentis uerbis expoſuit, hiſce immiſcens, quam ſæpè per Ludouicum undecimum, Carolum octauum, & Ludouicum duodecimum Gallorum reges, aliaſq; externas nationes bellis grauiſsimis ab animi inſtituto ſit auocatus. Iam uerò quum à Deo Opt. Max. occaſio rei benè gerẽdæ ſit oblata, his iam rebus ſe non defuturum, ſi modo regum, principumq; Chriſtianorum animi in eam egregiam expeditionem conſentirent, operæprecium fore, ut quum Deo, fatoq; uolente ipſe, Cæſar tot populorum Reges, Pontificis uerò, aliorumq; regum legati adſint, omnium animos inuicta ſpe, his duntaxat rebus ſanctis accommodari. In hanc fermè ſententiam Cæſar orationem abſoluit. Reſponſum eſt regum nomine Cęſari à Strigonieñ. Cardinale, Gurceñ. dehinc plura uerba Cæſaris iuſſu fecit, ita ille dies conſilijs abſolutus fuiſſe traditur.

Maximiliani Cæſar. ad reges oratio.

Ad uigeſimum ſecundum Iulij diem, quæ diuæ Marię Magdalenæ ſacra eſt, Cęſar cum Regibus, & reginulis ad diui Stephani inſigne templum, cum ſummi Põtificis, Regumq; legatis, & omnibus principibus conuenêre, ritè diuinis officijs peractis, Maximilianus Cæſareo habitu, & Maieſtate amictus, in theatrum ad hoc erectum ſpectaculum conſcẽdit, & regibus cinctus Annam Hungariæ regis filiam, per Strigonieñ. Cardinalem matrimonio ſibi, uel alteri ex nepotibus ritè aſſumſit, corona impoſita reginam ſalutauit. Pari lege Ludouico regi Maria Philippi regis filia nupſit. Creati fuêre paulòpòſt aliquot à regibus milites, dataq; à Cardinale benedictione, ſacriſq; ritè peractis ad prandium itum eſt. Sequentes dies regijs epulis, haſtatorũ ludis, torneamentis, hiſq; ſimilibus abſumpti fuêre. Reges item & trium regnorum Senatus à Cæſare liberaliter uarijs donis munerati fuêre. Sigiſmundus uiciſsim Cæſarem, & eos, qui uel ex charis, uel ex ſecretis erant liberaliter munerí-

Contractus initi.

Annæ Reg. coronatio.

muneribus honeſtauit.Hæc omnia perpetuæ memoriꝑ digna tãto ſtudio,tantaq́; fide ſupra quam dici poteſt,geſta ſunt,ut calamus ad ea ſcribenda deficiat, ſunt tamẽ ſingula ab his,quorum pridem feci mentionem diligenter, atque ſumma fide perſcripta,ego paucis quod reliquum erit abſoluturus ad res Polonicas reuertar.

Publicatio fœderum.

His itaque hoc ordine compoſitis, Cæſaris cum regibus fœdus die 28.Iulij Cuſpiniano dicente publicatum fuit, in ea tamen publicatione nihil quod à ſecretis decretum fuit, memoratũ eſt.Paulòpòſt pridie Kalen̄.Auguſti reges tres Cæſarem in Nouam ciuitatem, quæ octo millibus paſſuum à Vienna diſtat ſequuti,eo loco uenationibus,alijſq; animum recreantibus rebus dies fermè tres abſumpti.

Valedictio Regum.

Tandem Cæſare,regibuſq; & Cardinalibus in unum coëuntibus pluſculum temporis priuato conſilio abſumptum fuit,quo abſoluto,Cæſar Romanus cui in orbe ſua ætate rebus geſtis nemo anteibat,tribus regibus Vvladislao Sigiſmundo,& Ludouico quos nũquam deinceps uiſurus erat, non ſine lachrymis, utrobiq; fuſis ſupremum dixit Vale:Anna,Mariaq́; iam filiabus obſeruatis dimiſit. Tertia Auguſti Sigiſmundus fratrem, nepotemq́; pari obſeruatione ualedixit,ipſe Viennam reuerſus eſt,ſummiſq; denuò honoribus exceptus,reditum in regnum parabat.At ſubita Danubij inundatione rupto põte ad ſextum Auguſti diem remoratus fuit,ea tandem die,ualedictis prius, & ſalutatis quarta eius menſis die Anna,Mariaq; reginulis in regnum ſuum iter agreſſus eſt. Hæc conuentus huius ſumma eſt.Qui Cæſaris liberalitate habitus ſummo àmore obſeruatus ſine(quum tot populi fuerint)aliquo ſtrepitu ſolutus erat.Fuêre in hoc cunctis ſꝑculis memorando conuentu Maximilianus Romanorum imperator,Vvladislaus cum Ludouico filio Hungariæ,& Bohemiæ, Sigiſmundus Poloniæ Reges,Thomas S.Martini in montibus Cardinalis,Archiepiſcopus Strigonien̄.Cõſtãtinopolitanus Patriarcha,Mattheus Sancti angeli Cardinalis,Epiſcopus Gurczen̄.Coadiutor Salisburgen̄.Leonis ſummi Pontificis legatus Epiſcopus Feltrenſis.Petrus Vrrea Hiſpaniarum,Ropertus Angliæ,&c.regum legati.Præterea ex Cæſareanis iſti fuêre. Archiepiſcopus Bremen̄.ex Ducib.Brunſuiczen̄. Ioannes Ratiſponen̄.Palatinus Rheni.Vigilæus Patauien̄.Chriſtophorus Labacen̄.Bertholdus Chyemen̄.& Georgius Vienn̄.Epiſcopi.Ex Ducibus Vvilhelmus et Ludouicus fratres Bauariæ duces.Caſimirus Brandeburgen̄. Marchio.Albertus Mechelburgen̄.Vlricus Vvirtenburgen̄.duces, Bertholdus Princeps de Hen̄enbergk. Georgius de Montfort. Carolus de Oeting. Georgius de Schaunberg. Ioannes & Vdalricus de Hardegk. Comites inſignes. Ex Satrapis, proceribuſq;, & aulicis plurimi, quos adſcribere negocium non poſtulat. Ex Pannonia,& Bohemia fuêre præter Cardinalem Archiepiſcopus Colocen̄.Georgius Quinquecclesien̄.Stanislaus Olomũczen̄.Ladislaus Vacien̄. & Michaël Bozneñ. epiſcopi. Georgius Brandeburgen̄. Marchio. Carolus Munſterburgen̄. dux.Ioannes Comes de Canyſcha.Ladislaus de Sternberg regni Bohemiæ Cancellarius. Præter hos quamplurimi inſignes tam Hungari,quam Bohemi fuêre. Ex Polonico uerò Senatu erant Matthias Dreuicius Vvladislauien̄. Ioannes Lubrancius Poznanien̄.Petrus Thomicius Premislien̄.Epiſcopi. Chriſtophorus de Schydlouicz Cracouien̄.& regni cancellarius. Nicolaus Firleus Sandomirien̄. Nicolaus Raduilius Vilnen̄.Andreas Tanczinus Lublinen̄.Georgius Mariemburgen̄.Palatini. Lucas de Gorka Caſtellanus Poznanien̄.& maioris Poloniꝑ pꝛ́fectus.Nicolaus Schydlouicius Sandomirien̄.Staniſlaus Oſtrorogeus Kaliſien̄.Andreas Coſchielecius Vonicen̄.& regni quæſtor. Caſtellani Stanislaus Halicius magnus regni Marſchalcus. Ioannes Pilecius Lublinen̄.præfectus. Ioannes Tarnouien̄.dominus,fuêre item ex Lithuanis atq; Pruſsis plurimi in negocijs cũ ordine neceſsitatem aſſumpti. Cæterùm ex uniuerſa Polonia multa nobilitas in eam expeditionem aſſumpta fuit. Decorarũt hũc quoq; conuentũ uiri doctiſsimi, nã præter eos, quos Viennen̄.Gymnaſiũ(quod in uniuerſa Europa nulli ſecundũ eſt) eruditiſsimos habet.Acceſſerunt Petrus Mota ſacrarũ literarũ profeſſor,homo tũ conſilio,tum eloquentia clarus,Ioannes Cuſpinianus Viennen̄.præfectus,Ioannes de Banniſsis,Iacob.Spiegelus, Ioãnes Renner, Paulus Oberſter.I.V. Doctor, Ioannes Stabius,Sebaſtianus Sperantius, Richardus Bartholinus,Georgius Tannſteter Collimitius,Ioachimus Vadianus,Gaſpar Vrſinus,Philippus Gũdelius uiri tres mihi amiciſsimi, Cæſariani oẽs.Hieronymus Balbus,Ioãnes Dãtiſcus,& pleriq; alij in re literaria inſignes.Hꝑc aliũdè accepi.Reliquũ forte nõ ab re his inſerere licebit,qđ uel ex his,quibus res magis cognitas fuiſſe cõſtat accepi.

Qui Viennæ conuenerint reges. Antiſtites. Germani principes. Comites. Proceres. Ex Hungaria & Bohemia. Optimates. Polonici Primores. Viri eruditione clari.

Altiùs ſupra narratum eſt,quibus ex cauſis Maximilianus Romanus imperator, in Sigiſmundum principem negocium aſſumpſerit, paulòpòſt aſſcriptum eſt,quibus item occaſioni-

caſionibus res aliò uerſæ meliorem induerint conditionẽ.Iam poſtremò quæ hoc cõuen-
tu publicè acta fuêre annumerant : quædam uerò priuata hoc cõuentu firmata fuêre,quę
ego quantũ licebit his mox ſubſcribam.Conuenientibus igitur Romano Cæſare,Hunga
riæ,Bohemiæ & Poloniæ tribus potentiſsimis regibus, poſitis primo loco ſimultatibus,
atq; odijs,fœdus perpetuum miro omniũ conſenſu factum,ſucceſsit fœderi noua inter re-
ges,atq; alterna affinitas, qua utrinq; dotium onere regna liberarentur, res ſanè reipub.
utiliſsima.Suſcepta tertio loco à Cæſarea Celſitudine Polonica res in curã,fœdus cũ Mo-
ſcho ſchiſmatico nuper pactũ,uel à Cæſare reuocandũ, uel per legatos inter Sarmatiæ re-
gem,& Moſchorum Tyrannũ honeſtis conditionib.pax firmanda eſſet,fratrũ Teuthoni-
corum in Pruſsia magiſter,per Cæſarem quoq; ut Poloniæ regno infra certũ tempus de-
bitum pręſtaret inducendus,uel deferendus omninò,utrinq; hoſtes cõmunes eſſe; tẽpore
dehinc idoneo in Turcas expeditio decreta, Regibus, ut firmiora eſſent omnia, & ut ci-
tiùs,faciliusq; ꝓ republica cõtra Turcas aſſumeret expeditio,de fœdere & pace inter Cæ-
ſarem & Senatũ, populumq; Venetũ agere uiſum eſt. Deſignati fuêre ad hoc negociũ ex
Pannonico Senatu legati.Poſtea quod ex ærario comeatus non daretur remorati.

Acta in hoc cõuentu.

Tentatio fœderum inter Cæſ. & Venetos.

Poloniæ uerò rex Matthiã Dreuiciũ Vvladislauieñ. præſulem, & Raphaëlem Leſch-
nicium ex Senatu ad hanc prouinciam legauit,iunctus eſt illis Ioannes Dantiſcus à ſecre-
tis regijs, iureconſultus ac poëta. Hij paulòpòſt ad Venetum Senatum bis ſubmiſsi, uel
quod conditiones pacis importabiles uiderentur,uel quod Veneti belli finem potiùs ex-
pectare uellẽt(quod citiùs crediderim)infectis negocijs ad Cęſarem, deinde in Poloniam
poſtquam ſatis diu his rebus præfuiſſent, redierunt. Relictus eſt apud Cæſarem Ioannes
Dantiſcus, qui poſtea aliquot uicibus apud Venetum Senatum Cæſareo nomine uerba
habuit,ſed quum nec ille proficeret,diu apud Cæſarem retentus, uix uno circumacto an-
no,ad Sigiſmundum dimiſſus eſt.Emporium etiam Vvratiſlauieñ.extinctum,et in Poſo-
nieñ.conuentu deletum fuit,negociandi hincinde iterum libera poteſtas data eſt. Interea
dum Sigiſmundus apud Poſonium in expectatione Cæſaris ageret, apud Polonos acta
referre,hîc negocium poſtulat.Sigiſmundo enim regnum egreſſo,paulòpòſt Tartaros in
Ruſsiam erupiſſe nũciatum fuit.Indictum eſt à regni magnatibus, & his, qui domi in hos
uſus relicti fuerant apud Cracouiam conſilium, præſidioq; ordinato, ſeptingenti equites
in Podoliam miſsi fuêre,quibus ut in Trebovvla cõgregarentur commiſſum fuit, tardius
uerò mandatis parentibus, & uix ad medium congregatis, ſubito impetu in ipſo Tre-
bovvlio oppido à duobus Barbarorum millibus nihil tale ſuſpicantes, & adhuc dormi-
entes 13. Martij inuaſi. Ioannes uerò Tvvorovvsky omni ſeculo ob militiæ diſciplinam
laudandus miles,tunc copiarum præfectus inopinato periculo nihil territus,milites ad ar
ma congregat, qui imperio parentes, incredibili audacia Scythas oppido eiecerunt.Bar-
bari conſilio mox capto oppidum circumdabãt, atque hinc incendium parant, quò faci-
lius militem mercenarium cuius paucitatem cognouerant,ad unum præhenderent. Præ-
fectus re cognita, quod paucum haberet militem, & quod in oppido nulla fermè defen-
ſionis ſpes eſſet, per pontem duobus tantum deſideratis ex oppido militem abduxit.Pro
eo deinde ponte tota die dimicatum,à Tartaris nihil factum eſt,qui ſic uotis non potiti a-
biêre.Poloni uerò milites ſub arcem Buczaſz ducti,atq; ibi congregati,Scythas ad Med-
zyboſium uſq; perſequuti, uerum hoſtes iam uiſa oportunitate in manipulos diſperſi tri-
bus itineribus fuga dilapſi ſunt.

Polonici ad cãrem legati.

Emporium Vratiſlauiẽſe ſublatum.

Tartarorum in Ruſsiam eruptio.

Paulòpòſt Nicolaus Camienecius Cracouieñ Palatinus & præfectus. Polonici quoq;
exercitus dux ſummus 18. Aprilis extremum clauſit diem,hac nouitate ad regem perlata
pro dignitatibus ſummo ſtudio,uarijs modis etiam Cęſareo ſuffragio apud Sigiſmũdum
laboratum fuit.Obtinuit tãdem Chriſtophorus Schydlouicius regni Cancellarius ſupre-
mus(præter patriam conſuetudinem,quod ſimul Cancellarius eſſet manſurus)in Cæſaris
gratiam. Palatinatum & præfecturam Cracouieñ.in ea re tum rex,& ſenatus,cum etiam
populus Polonicus,quod uir dignus,conſilio ſyncerus, fide integer,& apud omnes gra-
tus eſſet,lubenter & non immeritò Cæſari gratificati. Qua re Andream Coſczielecium
uirum ſummum, quum Cracouieñ.præfecturæ competitor eſſet, ita mœrore confectum
fama erat,ut ea cauſa,& quod nuper filij interitus ſibi nũciatus fuiſſet, paulòpòſt in ægri-
tudinem lapſus,medicis non proficientibus,mortem oppetijſſe credatur. Barbara regina
ſecunda Iulij die pręcedentis noctis prolem ſecundam enixa,filiam quę poſtea baptiſma-
tis fonte lota Annæ nomen accepit,genuit, fuêre qui ingrato animo hoc ferrent. Rex ue-
rò inuicti animi homo,qui nullis unquam fortunę etiam caſibus mouetur,læto animo, &

Nicolai Pala. Craco. mors.

Altera filia Anna nata.

hoc donum Dei aſſerens, idq́ grata mente ſuſcepit. Totum hoc tempus aquarum inundationibus moleſtiam adferebat. Tartari à ſuo propoſito auocati, legatos Cracouiam miſerunt, qui in Kazimiria regis aduentum expectabant. Reliqua Sarmatiæ negocia domi, foriſq́ eo tempore tuta fuiſſe conſtat.

Sigiſmundus uerò ſexta Auguſti die Viennam egreſſus, magnis itineribus in regnum feſtinabat. Eſt eo itinere à Stanislao Olomuceñ. præſule eundo in Kremſirio, ac in reditu apud Vviſchouiam ſummis exceptus honoribus, ſimul cum magnatib. liberaliter & magnificè habitus.

Olomuntium.

Deinde in Olomuncz omnibus ciuitatis ordinibus effuſis ſumma ueneratione exceptus, pari officio ac rex eorum habitus eſt, ea enim ciuitas preter ædificiorum formoſitatem humaniſsimum habet populum. Sigiſmūdus deinde ad 19. Auguſti diem Cracouiam ingreſſus, Barbaram Reginam ex proximo puerperio non integrè ſanam reperit. Conſilio dehinc uario habito, hi qui ex itinere longo defatigati, remiſsi fuêre.

Andreæ Coſczielecij mors.

Andreas Coſczielecius ærarij præfectus, quum ex Vienna rex rediret ſubita ægritudine correptus, ad Icinum oppidum uectus, eo loco teſtamentum compoſuit, indeq́ Cracouiam allatus 6. Septembris die mortem obijt, idq́ uel ex mœrore poſt filij mortem concepto, uel quod fruſtrà de certis dignitatibus conſequendis factum credebatur, quicquid eſt, cōſtat tamen dyſenteria eum extinctum eſſe, homo regijs commodis natus, omnium primus, qui ſalinarias officinas reſtituit, & in meliorem formam omnes prædeceſſores ſuperans renouauit: tantæq́ fuit induſtriæ ut omnia fermè uectigalia, tam ad ærarium publicum, quam ad priuatam rem regiam pertinentia ſolus magna integritate, et ſingulari fidei cōſtātia adminiſtraret.

Succeſsio officiorum quorundam.

Eo ſublato Nicolaus Schydlouicius, Quæſturę officium adeptus, Scepuſieñ. uerò Sathorieñ. & Auſchyvinceñ. ducatuum præfecturas: magnæ item Cracouieñ. procurationis officium Nicolaus Iordan obtinuit. Salinarum præfecturam Ioannes Boner Rege omninò uiolente, & Senatu perſuadente, obtinebat, homo & regi charus, & reip. ſummè neceſſarius de utriſq́ ob ſingularem uirtutis et fidei integritatem optimê meritus, hic non parum ſępè ſuis, amicorūq́ opibus Reipu. ſubuenit: res regias ſumma dexteritate tutatus, in omnes omnium fermè ordinum publicas ſeu priuatas perſonas ſingularib. beneficijs benemeritus, ita regni rebus affectus, ut ſua quæq́ negligeret, et Reipub. ſe accommodaret. Huius ingenio Andreas Coſzielecius ſalinarū ordinem reſtituit, quas ipſe poſtquam illius nomine adminiſtraſſet, ut ſupra narraui adeptus, longè quam unquā antea fuêre melius inſtituit, ac maiore commodo adminiſtrauit.

Proci Friderici pro Elizabet.

Eo quoq́ menſe, Ioannes Thurzo Vvratislauieñ. Epiſcopus à Federico Legnicio duce Cracouiam legatus, ut matrimonium inter eum, & Elizabeth Sigiſmundi ſororem nuper, dum reges Poſonij fuère, initiatum perficeret. Ea res dum paulò antè, ut retuli, firmata eſſet, facilè obtenta, non multò pòſt, ut infra adſcripturus ſum, finem accepit.

Peſtis Cracouiæ.

Legatus perfectis rebus ad Fridericum principem in ultimis Septembris diebus expeditus redijt. Interea ex magna fortè undiq́ aquarum inundatione, cæteriſq́ malis humoribus aër infectus ex contagioſo & peſtilenti morbo, pleriq́ apud Cracouiam inſigniores etiam abſumpti fuêre.

Barbaræ Reginæ mors.

Sed & Barbara regina Sigiſmundi cōſors ſubita ægritudine precipitata morte extincta eſt. Varias de illius morte opiniones fuiſſe apparet, fuère qui apoplexia tactam crederent, non defuêre etiam, qui culpam in medicum retorquerent, illud non inficias eo, neque hoc improbo, mihi tamen conſtat partus ſeu puerperij (ut aiunt) legibus non ſeruatis, neque poſt purgationis tempus ad mortis uſque diem integrè reſtitutam fuiſſe. Incidit clementiſsimæ reginæ mors in annum tunc currentem M.D.XV. diem ſecundam Octobris, quæ ab omnibus ordinibus tanto maiore luctu, atq́ mœrore deplorata eſt, quanto maiore fortuna Polonia ea regnante à Deo Optimo Max. prædita fuit.

Barbaræ Reginæ Encomiū.

Funus eius ſumptibus maximis et ſplendido obſequio celebratum. Corpus uerò in eo ſacello, quod poſtea Sigiſmundus rex diſfractum, ſuę, Barbaræq́ memorię magno ſumptu ac cultu à fundamentis nouis extruxit, tumulatum eſt. Barbaræ uerò uirtutes atq́ laudes tot fuêre, ut ſi tantæ reginæ clariſsimas dotes referre oporteret, mortali exutam corpore ad diuorum mox conſortia aſſumptam fuiſſe credere operæprecium erit. Nam ut corporis dotes & ingenuos, humanoſq́ mores (quibus ſummè dotata fuerat) oratione non percenſeam, conſtat nullam unquam in tam alto loco egiſſe fœminam, quæ in religionem & ſancta tam pia, in ſubditos tam clemens, in egenos tam miſericors, in omnes deniq́ ordines & hominum ſtatus tam benigna, & placida ſemper fuerit, neminem unquam lædere, ab iniuria omnes tueri: regni ritibus, ac moribus ſe cōformare, noxijs ſæpè principem placatum reddere, & quod uel maximè contra hominum, qui in alto agunt, mores eſt, ſu-

perbire

perbire nunquam. Sed ſumma in humilitate plusquam reginam oporteat uiuere, totam deniq; uitam per omnes fortunæ caſus innocenter, ſancteq; peregit, ut ex hominum conſortio ſublatæ diuorum merito beatæ debeantur ſedes. Hac re effectum eſt, ut ſicuti uita ſanctior, omnibuſq; charior & gratior, ita illius immatura, lugubriſq; mors, omnibus fuerit acerbior, atq; triſtior. Hæc ex minimis Barbaræ uirtutibus adſcribere placuit, dabit illa mitis parcẽ de ſe ſpero loquenti ueniam, quæ uiuẽs nulla ambitione unquã iactata, uel ſuperbia tumeſcens irata fuit. Hæc Barbaræ mortis ſumma eſt, quæ ad diuos relata Polonorum patrocinium hactenus aſſumpſit.

Paulò pôſtquã illa abſumpta fuit, Staniſlaus Iaroczki eius aulæ præfectus ſubito item morbo proſtratus, decima Octobris die noctis ſequentis extinctus eſt. Barbara itaq; mortua, & rebus Lithuanicis ſic poſtulantibus, Sigiſmundus in Lithuaniam iter parabat: Poloniciſq; rebus domi ut tempus poſtulabat compoſitis, ordinatis item, quæ ad Elizabeth ſororis expeditionem pertinebant, ſexta Nouembris die Sigiſmundus cum Heduigi, & Anna liberis, ac Elizabeth ſorore Cracouiam egreſſus. Sandomiriam cum liberis ipſe petit, illa Legnicium ad Fridericum ducem ſpõſum profecta eſt, paulò pôſt nuptiarum feſta peregit. Dabit iam mihi Polonicus lector loco ueniam, quod his intermiſsis rebus parum alio, quam aſſumptum poſtulat negocium ſtylum conuertam. *Staniſlaus Iaroczki moritur.*

Dum nuper cõtagione ut ſuprà narratur multi abſumerẽtur mortales, Seuerinus Bethmanus iuuenis nobilis omnibus, item redimitus uirtutibus in ipſo flore contra parentum ſpem, ea ſæuicia nona Octobris extinctus eſt, hanc mortem Seuerinus pater, adeò perturbato animo tulit, ut poſtquam Sophiam filiam Seuerino Bonero inſigni iuueni matrimonio ad 23. Octobris diem tradidiſſet, ipſe ad 28. eius mẽſis diem uitam cum morte nimio mœrore confectus, mutaret, confecit mœſtum etiam animum in tanto uiro annorum numerus, qui 95. fermè ętatis anno ex hac uita migrauit, inter ciues tota Sarmatia opibus inſignior, iamq; in alio parum digredior ab incepto. *Seuerini Bethmani iunioris mors.*

EST in Heluetiorum ultimis finibus clarum atq; inſigne Vviſſenburgium oppidum quod hac ætate apud Alſaciam deſcribunt, ad Vogeſi montis radices ſitu amœnum conditum, collibus undiq; humilibus clauſum, nemoribus uarijs arborum generibus ad occidentem fœlix, tellus cœli benignitate frugifera, oppidum ab omni parte natura, atq; deinde humana firmatum induſtria, Lutherus amnis, cuius fontes in ipſis montibus paulò altiùs ſeptem millibus paſſuum ab oppido ſurgũt, penetratis iam montibus per medium interluitur, qui ubi ſub oppidi mœnibus elabitur, ſtricto alueo duobus millibus paſſuum præcipiti curſu in Rheni fluuium uno oſtio exoneratur. Loci tanta eſt uetuſtas, ut etiam apud nullos rerum ſcriptores eius origo reperiatur. Sed dum annis ab hinc octingentis, nonagintaquinq;, Dagobertus Gallorum rex, poſtquam ob patratam in ſancta loca tyrannidem, ad diuinum raptus tribunal, à diuis pro commiſſo ſcelere accuſatus, flagelliſq; cæſus, & ad diui Dionyſij preces reſtitutus eſſet, in eo loco quem diu antea Vviſſenburgium appellatum ſuis literis declarat, inſigne ac regale monaſteriũ infinitis extruxit ſumptibus, Monachis diui Benedicti profitentibus ſectam, tradidit. Addidit regalibus his ædificijs agrum copioſum atq; fertilem, oppidum ipſum & circum loca, quæ Gallorum tũc parebant imperio aſsignauit, oppida præterea, uillas, arces, uectigalia, immunitates, & iura pleraq; cõtulit, ab omni item regum, principumq; iugo exemit. Tanta etiam poſtea huius cœnobij Maieſtas fuit, ut Marchionem Badeñ. & ex Reneñ. Palatinatu pleroſq; haberet feudales, perfectis rebus omnibus, quę Dagoberto ad tantam rem uidebantur ex uſu, coronam ex auro, argentoq; (ut fertur) mixtam, decem octo cubitorum per tranſuerſum circuli latam, ornatiſsimo tẽplo appendit. Hęc item quę regali munificentia fratribus aſsignauerat, literarũ munimentis perpetuis temporib. ſeruanda firmauit. Dagoberti literę, quibus diuinã in ſe iuſtã teſtatur iram, quibus item cęnobij agrum finibus intercluderet in eo loco habentur, quarum exemplum (niſi omninò extraneum uideretur) his adſcriberem, dehinc res fratrum ſupra annos ſeptingentos gloria atque opibus in immenſum creuêre. *Vviſſenburgiũ oppidum deſcribitur.* *Fundatio monaſterij Vviſſenburgenſis.* *Vviſſenburgens. cœnobij opes.*

Tum Vvendelinus quondam Abbas oppidum muro quadrato ſaxo cinxit, turribus, propugnaculiſq;, aggere, uallo, foſsis & pomerijs muniuit. Ita paucis temporibus oppidum natura alioqui munitum humana induſtria auxit, ut potentiſsimo principi paulopôſt belli ſtudio non cederet. Sed quum fermè omnia Vviſſenburgeñ. Abbati fœliciter acceſſere, extra oppidum in monaſterij fines arces, templaq; magnis ſumptibus conſtructa ſunt, apparent hodie magnorum ædificiorum ruinæ, ab oriente 300. paſsibus diui Remigij arx munita, hac ætate in Abbatis manibus, à meridie 100. paſsibus diui Pantaleonis inſigne *Vvendelinus Abbas.*

 templum,

templum, quondam per Fridericum Rheni Palatinum, dum res Philippi nepotis tutandas ſuſceperat uiolatum, poſtea ne in oppidi periculum extaret, ex aliqua parte deiectum, ad occaſum 500. paſsibus diui Germani templum fuit, olim etiam propter hoſtium metum ſolo æquatum, à Septentrione 500. paſsibus diui Pauli arx fuit pulcherrima quam maiorum noſtrorum ætas pari metu demolita eſt. Aliæ item arces atq; oppida in horũ manibus fuiſſe conſtat, fortiſsima omnium Barbenſtina arx fuit, ante meam ætatem ingenio, pro Troten nobili Palatini Rheni Marſchalco intercepta, reliqua plurima tam arces, quàm oppida in feudum collocata à monaſterio alienata ſunt. Quando uerò ex fœlicitate, & opibus plerumq; ſurgit ſuperbia, eamq; mox ambitio, auaritia, & multa malarumartium ſtudia comitentur. Factum eſt ut cum religio optima in dominandi libidinem uerteretur, abiectis plebeis pleriq; ex patritio ordine non religionem, ſed monaſterij opes aſſumpſerint, hi dum præfecti rebus eſſent, ſacra officia cultum atque religionem in alios retorquebant, ipſi dominandi libidini intenti ocio marceſcere, ſuis quiſque auxilia præſtare, atq; hinc finitimorum principum odia conflare, periculum atq; ingens negocium facere ſtudium fuit. Hinc Vviſſenburgum oppidum mœnibus fortiſsimis natura, atq; nulli in Imperio ſecũdum Romano Cæſari, & imperio Abbatis aſſenſu populi item miro deſyderio acceſsit, perpetuis temporibus à monaſterio diſiunctum eſt. His tandem artibus ad Friderici Philippi Rheni Palatini patrui tempora monaſterij rebus, qui ubiq; opes diſtraherent præfecti ſunt. Fridericus ſub boni ſpecie eam uitam corripere intentus mutata religione, eiectis his, qui Diui Benedicti inſtitutum, quanquã ſuperbè ſequerentur. Præpoſituram (ut uocant) efficere ſatagebat, eam rem dum fruſtrà ſæpe tentaſſet belli fecit negocium, quod à Vviſſenburgeñ. quibus Friderici inſtitutum ſuſpectum erat, cum monaſterio ſimul ſuſceptum eſt, leuibusq; belli ſtudijs aliquandiu afflicti in apertum bellum tandem peruentum eſt. Interea fuêre apud Fridericum Palatinum, qui maximè ad oppidi obſidionem hortarentur, leui negocio eius deditionem poſſe efficere rati, atque ita princeps optimus accenſo animo, uel ut inſtitutum expleret, uel ut nobile oppidum ab imperio receptum ſubigeret. Vviſſenburgeñ. (non nunciato bello) obſidione cinxit, & tribus fermè menſibus uarijs belli artibus, machinis, ignibus ſupernè iactatis, miſsilibus atq; tormentis fruſtrà moleſtauit, donec dux exercitus cohortem unam (quæ ex oppido eos qui ligna inciderent, atq; proiecta in flumen in oppidanorũ uſum defluitarent, tutandos miſſa fuerat) explorans à uelitib. cognitus, fugiensq; à Vviſſenburg. captus eſt, qui hunc ducebant facilè per cognita loca Vviſſenburgeñ. manus euaſerunt. Dux paulò poſt pacem atq; fœdus inter Fridericum & Vviſſenburgeñ. confecit. Magna crudelitate Friderici milites in ea obſidione uſi. Diui Pantaleonis templum uiolatum ſtabulum publicum fecerunt: uineta ſecuribus inciderunt: frugiferas undique arbores adempta cortice denudarunt, & quicquid ad hominis accederet uſum inſatiabili animo abſumpſerũt. Hoc malum Friderico ignorante & exercitus duce intercepto factum certo conſtat, quum enim Friderico pro reſtituenda religione belli negocium aſſumptum credatur, eſſe non poterit, ut eo permittente hæc fuerit admiſſa crudelitas. Cæterùm oppidum, Diuorum Sergij & Bacchi, quorum corpora illic requieſcunt præſidio, quod ab omni incommodo fermè ſeruatum eſt, tutatum perhibent.

Vviſſenburgũ inter imperij urbes.

Friderici Palatini in Vviſſenburgenſ. uiolentia.

Expleto iam ad paruum interuallum bello, Comitibus, magnatibus, atque nobilibus, qui tunc monaſterio præfuerant, plerumq; abſumptis, nihilominus in Palatini gratiam ex plebeis ueram religionem obſeruantes introducti fuêre, atque ita dominandi libidine extincta, uerus Dei cultus creſcere cœpit, donec iterum Philippus patruo abſumpto res ſuſciperet. Is dum multam haberet prolem, dum item nobilitas ſub eo magnam haberet licentiam, ut res Vviſſenburgeñ. quas ipſe ex officio ab imperio tutandas ſuſceperat, denuò à quibuſdam moleſtarentur, non ignorans aſſenſit. Henricus Abbas per Ioannem Troteñ. quaſi belli ducem Philippi aulæ Marſchalcum miris artibus afflictus, donec Romam ire compulſus, Alexandri ſexti temporibus Philippum Palatinum, & Ioannem Troteñ. cum uniuerſis complicibus anathemate in ſeptimum fermè annum perſequutus eſt. Statuit inde in Germaniam redire, ſed fato apud Florentiam deceſsit. Succeſſit huic Vvilhelmus Abbas, qui & ipſe Romam profectus ad Iulij ſecundi tempora permanſit. Philippus uerò à Iulio cenſuris ſæpiùs innodatus ſatisfactionem recuſauit. Verum quũ anno ab orbe redempto M.D.III. Bauaricis motibus tota fermè Germania arma ſumpſiſſet multorũ principũ, populorũq; animi in Philippũ euecti armis undiq; laceſſitus eſt. Tũ primũ Vviſſenburg. Abbas inclinatis ubiq; Philippi rebus, cõditionib. nõ tã hone-

Philippus Palatinus Rheni.

Henricus Abbas.

Vvilhemus Abbas.

honeſtis, quàm neceſſarijs cum Philippo per Ludouicum Spirenſem epiſcopum recon-
ciliatus eſt. Soluitq; Philippus Abbati quindecim millia nummûm aureorum, quum ſu-
pra centum millia aureorum Monaſteriũ, & Vviſſenburgeñ. in hoc bellum perdidiſſent.
Itaque reſtituta eſt pax Vviſſenburgeñ. poſtquam annis plus centum ſæpiùs perturbati,
tunc uerò annis fermè quadraginta continuis moleſtijs afflicti fuiſſent. Fuêre item aliæ
cõditiones inter Philippum & Vviſſenburgeñ. quę & ſi mihi cognitæ ſint, quũ tamen ad
inſtitutum meum non pertineant, prudens omiſi. Poſt Bauaricos motus Philippo mœ-
rore (ut ſuſpicantur) ſublato. Illuſtr. Ludouicus filius nunquam ſine honoris præfatione *Ludouicus Palatinus.*
nominandus in Palatinatu ſucceſsit. Hic in nullo patrem ſequutus, optimũ ſe principem
primis initijs geſsit. Vviſſenburgeñ. atq; Landanos, reliquaq; oppida, quæ patris aſſenſu
ſæpè moleſtata fuêre, ſingulari gratia proſequutus eſt, in hanc ætatem tantam de ſe ſpem
præbuit, ut facilè appareat, per eum quandoq; reſtitui poſſe religionem, & diuinum cul-
tum, à maioribus perturbatum & extinctum. Faxit Deus Optimus Max. ut opibus cre-
ſcat, & cœptis uirtutibus domi, forisq; pace ſub ſtatera iuſtitię cuncta diu, ſancteq; guber-
net. Iam ego longa, tædioſaq; narratione digreſſus, ſtylum reflecto, ut ea, quæ animus in-
ſtituit, deſcribam. Stantibus apud Vviſſenburgeñ. his longis, periculoſisq; bellis, fuêre
qui domi, aut ocio torpeſcerent, aut honeſtis ſtudijs priuati patriam faſtidirent, hincq; fa-
ctum, quod multi egregij iuuenes in externas nationes migrauerint. Alij in Galliam quæ
propior eſt, alij in Italiam, pleriq; in Sicambros tranſiêre, multò maior pars in Poloniã con
ceſsit, atq; ita à centum fermè annis Polonia, potiſsimumq; Cracouia Vviſſenburgeñ. do *Vviſſenburgẽſ.*
micilium fuit, mihi tamen non conſtat, qui primi in hoc regnum ingreſsi ſedes hîc quęſie- *pleriq; Craco-*
rint. Conſtat uerò annis ab hinc octuaginta circumactis Reinfredum uirum nobilem ex *uiæ conſedêre.*
Vviſſenburgo ortum, propter belli metum relicta patria Poloniam ingreſſum apud Cra-
couiam ſedes locaſſe. Hic Polonica aſſumpta coniuge, paulò poſtquã res firmauerat, Se-
uerinum Bethmanum genere quoq; nobilem in Poloniam deduxit. Reinfredus uerò ab- *Reinfredus.*
ſumptus teſtamento Seuerino coniugem reliquit, qua aſſumpta apud Cracouiam omnes *Seuerinus Bethman.*
honores, magiſtratusq; aſſequutus eſt, paulò pòſt Federicus Ioannes Iodocus, & Nico- *Schilling.*
laus Schillingi Vviſſenburgeñ. Cracouiam inducti fuêre, qui item paulò pòſt Chriſto-
phorum, Petrum, & Federicum Herſteinos ex matre germanos 4. Ioannem Heluigum
nepotem item Vviſſenburgeñ. euocarunt. Hos ſequutus eſt Ioannes Bethmanus Seueri-
ni ex fratre nepos, & aliquantò poſtea Eraſmus ac Vendelinus huius fratres, & ipſi Vviſ-
ſenburgeñ. hos iterum Iacobus Vetter ſequutus, poſthunc Iodocus, & Iacobus Ludouici
Decij fratres, poſt hos Fridericus, & Balthaſar Smalczij fratres. Poſtremò Ioannes Lem-
bock, & multi alij adoleſcentes egregij hoc regnũ ingreſsi ſunt, atq; ita in hanc ętatẽ Vviſ-
ſenburgeñ. Polonia patria habita eſt. Fuêre præterea multi, qui aliquanto tempore uel li-
terarum, uel mercium gratia cõmorati in patriam redirent, eos ego fruſtra annumerarem,
cum has ſedes non ſuſceperint. Euocatus eſt item à Vviſſenburgeñ. in hoc regnum uir *Ioannes Bonerus Landanus.*
inſignis Ioannes Bonerus Landanus, qui primis initijs ex mercatura opibus auctus, & a-
pud diuæ memoriæ Kazimirum, Ioannem Albertum, & Alexandrum Poloniæ reges in
precio habitus eſt. Poſtquam uerò Inuictiſsimus Sigiſmundus princeps res tutandas ſu-
ſcepit, tanto ſtudio remp. ſæpiùs ſuſtinuit, ut haud infimum meriti, gratiæq; locum apud
regem aſſequeretur, authoritasq; illius uſque ad inuidiam, malæ hominum ætatis uitio,
creuerit, Bonerus Iacobum & Federicum, Andreamq; fratres Poloniæ induxit. Huius e-
go uiri ſummas laudes niſi me æmulorum inuidia deterreret, meritò percenſerẽ, uerum ne
adulationis nota (quod 14. fermè annis illi addictus fuerim) culparer, alio loco perſcriben
das adſeruare interim placuit. Habes iam lector ſub cõpendio quot Vviſſenburgeñ. Sar-
matiam ingreſsi ſint, ſi modo eorũ familias, quib. in Polonia auctæ ſunt, referre liceret, co-
gnoſceres haud paruã Craco. ſobolẽ Vviſſenburgeñ. ſanguine prognatã eſſe. Reinfredus,
Seuerinus Bethmanus, Federicus & Nicolaus Schilling uiri ex Senatu apud Cracouiam
deceſſerunt, Iodocus Schillingus, Ioãnes item Heluigus Cracouiæ quoq; mortui. Ioãnes
Schillingus apud Poſnaniã abſumptus eſt. Chriſtophorus Herſteinus apud Caſſouiã ui-
ta exceſsit. Petrus itẽ frater in Hungaria mortuus, reliqui adhuc quouſq; Deo placuerit ſu
perſunt. Hæc de Vviſſenburgenſiũ ingreſſu paucis adferre placuit, tu optime lector quod
patriæ noſtræ tam effuſam fecerim mentionẽ, ueniã præbe. Iam ad inſtitutum redeo.

Poſteaquam Rex Cracouiam 6. Nouembris die egreſſus, Sandomiriam peruenit, poſi-
tisq; in ordine rebus, deſignato item pro natis nouo loco, ad Lithuanos ipſe conceſsit,
Breſciumq; oppidum perueniens, aliquandiu moratus eſt.

Gneznenſ. Archiepiſcopi legati nati.

Rediſt hoc tẽpore ex Romana urbe Reuerẽdiſs. archipræſul Gneznẽ. Ioãnes de Laſko, qui inter alia à Leone Romano Pontifice obtẽta Archiepiſcopis Gneznẽ. legationẽ in ſuam prouinciam perpetuò duraturam obtinuit, ut deinceps legati nati Archiepiſcopi Gneznẽ. haberentur, atq; ita Sarmatiæ rerum Anno M. D. X V. finis fuit.

De rebus Prutenicis quædã.

Ioãnes de Tieffen Magiſter Pruſsiæ.

Fridericus Saxoniæ dux Magiſter Pruſsiæ.

SVPEREST ut res Prutenicas, uti ſuprà pollicitus ſum, in huius anni finem adſcribam. Conſtat itaq; poſt ultimum renouatum fœdus ſeu (ut uocant) perpetuam pacem utrinq; pace, ac tranquillitate fines non ruptis fœderibus tutatos eſſe, atq; ita pauliſper tam ordinis, quàm Sarmatarum res ſemper creuiſſe donec eo bello quod Ioannes Albertus in Daciam ſeu Valachiam infœliciter geſsit, Ioannes de Tieffen magiſter Pruſsiæ morte extinctus eſſet, cui Fridericus Saxoniæ dux in magiſtratu ſucceſsit. Erat utrinque eo ſublato magna pacis ſpes, ſed quum Fridericus pro homagio (ut uocant) ſæpius fruſtra euocatus fuiſſet, ad extremum Pruſsia non pręſtito homagio exceſsit, paulò pòſt magiſtratum cum uita ſimul M.D.X. uti ſupra narratum eſt finiuit. Fuêre tũc in ordine uiri Germani (quos Commendatores appellant) conſilio præſtantes, qui nullum dehinc ex principibus deligendum putarent, ne uana auxilij ſpe à ſuis illecti, ordini cum Sarmatiæ regibus negocia cõtraherent, ne item principum more regales, & importabiles ſumptus facerent. Sanum

Albertus Marchio Brandeburgenſis Magiſter Pruſsiæ.

profectò conſilium, primisq; conforme inſtitutis, uicit tamen aliorum manus, & Albertus Friderici Marchionis Brandenburgẽ. filius ad magiſtratum aſſumptus eſt. Ea res pleriſque optima uiſa, tum quod ex alta, magnaq; familia princeps eſſet, qui aliquando (uti ordinis inſtitutum eſt) arma in Chriſtianæ reip. hoſtes ſumere poſſet, cum etiam quod ex Poloniæ regibus ſecundùm maternum genus natus eſſet, id ad futuram pacem plurimi ex uſu rati, nunciata fuit ea res Sigiſmundo regi primum anno M. D. X I. in Nouembre ex Pruſsia, paulò pòſt in diebus Iulij, Anni M. D. X I I. Friderico patri, atque Alberto filio aſſenſum eſt, tam à rege quàm Senatu, conditionibus, quibus olim fœdus atq; pax firmata fuiſſet, nõ interruptis. Indicta fuêre paulò pòſt comitia pro diebus Nouembr. apud Peterkouiam, ubi de his quoq; rebus conſultum eſt.

Pacta inter Magiſtrum & Regem Poloniæ.

Interfuit his comitijs Caſimirus Friderici filius Alberti Magiſtri frater, res uerò omnes inter Polonos, & ordinem, uti ex utriuſq; commodo uidebatur, honeſtis conditionibus firmatæ fuêre. Varij intermedij erant articuli, non multum ex uſu omnium facere hoc loco memoriam. Suprema hæc ſumma fuit. Admittendum fore in magiſtratum Albertum, qui Pruſsiam ingreſſus, maiorum more homagia præſtare deberet, Polonos dehinc ad ordinem non ſuſcipiendos, Magiſtro atq; ordini apud Roxolanos, & Podolitas certam prouinciam perpetuò dandam ubi pro ordinis inſtituto, Chriſtianæ fidei hoſtes excipere poſſent, quum ſancti, fœlicisq; belli huius apud Pruſsios (undiq; uicinis Chriſtianis) copia his temporibus non ſit. Duo millia item aureorum nummum quotannis à Polonis, quò faciliùs fortè militiæ inſtitutum proſequi ualeret, Magiſtro aſsignanda fore. Has cum cæteris conditionibus Caſimirus frater, Magiſtri, ordinisq; nomine ſuſcepit, Sigiſmundo honoribus ſummis affectus, muneratus dimiſſus eſt. Ad Albertum fratrem Anno 1513. Pruſsiam ingreſſus, aliquantiſper ibi moratus per Mariemburgum oppidum ab arce ſubductus, per pontem Iſtulam ſuperauit. Gdanenſisq; mœnia præterequitans, domum redijt. Interea quum Sigiſmundus apud Lithuanos ageret (uti paulò antè cœptum fuerat) Albertus pro homagio poſtulatus per Cazimirum ſuſceptas conditiones reiecit, minimè id ſibi abſq; Germaniæ, Italiæq; magiſtrorum aſſenſu ſuſcipere licuiſſe, exponens, atq; ita res omnes palam infectæ.

Principia defectionis Prutenicæ.

Laboratum eſt interea ſummo conatu tum apud Leonem Pontificem Romanum, tum etiam apud Maximilianũ Cæſarem, libelli item duo famoſi contra Sarmatas uulgari Germanico incerto auctore ſcripti, & Friderico uiuente ſparſi iterum circumagi cœpêre, tria mox magnæ defectionis indicia apparuêre. Primo loco ut Romanus Pontifex reiectis pacis perpetuæ conditionibus denuò decerneret. Secundo loco ut Cæſareum auxilium his rebus accedere poſſet. Tertio, ut Germanicæ nobilitatis animi exacerbarentur quæſitum eſt. Primùm à Ioanne Laskeo Archiepiſcopo Gneznẽ. Romæ apud Pontificem, & patrum collegium biennio ſuſtinebatur. Secundum apud Maximilianũ tanto ſtudio ſollicitatum, effecit, ut etiam cum Moſcho fœdus in huius rei gratiam ſuſceperit, atq; ea ex re Baſilius perſuaſus, ruptis fœderibus nuper cum Sigiſmũdo factis, trãſcenſis finibus nouũ Lithuanis bellum intulit. Quo fraude ac dolo Smolenceam arcem intercepit, ac paulò pòſt apud Boriſthenem (uti ſupra narratur) ſummo certamine uictus, & caſtris exutus eſt. Verum poſtquã Maximilianus de rebus meliùs edoctus eſſet, ex iam ꝓpè hoſte ſummus

factus

factus amicus eſt. Tertium apud Germaniæ nobilitatem (quam potiſsimum inflammare ſtudium fuerat) nihil efficere potuit, tum quod rei difficultatem altiùs forte repetebant, cùm etiam quod integritas atq; uirtus eorum aliter monuêre, igitur infecta undiq; re, ad illud tempus quo Cæſar Romanus Hungariæ, Bohemiæ, ac Poloniæ reges conuenerũt. Ita actum fuit uti ſupra paucis adſcriptũ apparet. Poſtquã uerò Sigiſmũdus domũ rediјt, nouiſq; moleſtijs, tum ex Barbaræ morte, tum etiam nouis motibus affectus, & poſtremò ad anni finem Lithuaniam ingreſſus, Prutenicæ res ferè per obliuionem neglectæ fuêre. Interea Ioannes Laskeus urbem quoq; egreſſus eſt, & totũ negocium hoc anno ex omni parte ſub ſilentio delituit. Hæc iam Anni M. D. XV. ſumma eſt.

ANNVS iam dehinc poſt orbem redemptum M. D. XVI. uti uarijs rebus mixtus, ita confuſus, mixtè q; omninò referendus erit, eius mox initia Sigiſmundum apud Lithuanos excepêre, atque inde mox Balthaſar Oderus à Maximiliano Cæſare ad hoc munus legatus, in Moſchouiam Baſilium principem adijt. Sed dum is aliud præter ſpem & opinionem nuncium Baſilio adferret: ſed & Maximiliani Cæſaris alter orator cum priſtinis adhuc mandatis perſeueraret, Balthaſar à primo legato qui ex primo fœdere à Cæſare cũ Moſcho erat apud Baſilium pro exploratore accuſatus, parum interfuit, qui iniquè illi accidiſſet, adſeruatus à Baſilio Balthaſar fuit, uſq; ad dies Aprilis, tandemq; infectis negocijs rediјt. Maximilianus per hunc atque quos poſtea ſubmiſit, apud Baſilium ſumma cura egit, ut pacem inter Sarmatas ac Moſchos nuper perturbatam reſtitueret, uel fœdus per inducias conficeret. Baſilius uerò Cæſarem quod eum deſereret accuſauit, neq; facili negocio ab inſtituto reuocari potuit, ad quod nuper tanta cura inflãmatus fuerat, Sigiſmundus in Cæſaris gratiam aliquantiſper bellum diſtulit, ſed quum pro Lithuania armis duntaxat pax quærenda uidebatur, & ex longo bello plurimum attritis rebus Tauricus Cæſar ad hoc negocium ex debito ſuo, ex uſu accedebat, qui mox ad ueris initia in Moſchos eruptionem parare iuſſus fuit. *Ann. 1516.* *Lithuanica quædam.*

Interea rebus etiam apud Pannones inclinantibus, Ioãnes Karnkovvskeus in Februarij principio eo legatus eſt, ſed paulò pòſt die tredecima Martij ante Lucanũ Vvladiſlaus Pannonum, Bohemorumq; rex Sigiſmundi frater, cõfectis iam annis ſexaginta moritur. Fuêre Ludouicum filium antea ad utrumq; regnum aſſumptum, & coronatum reliquit. Fuêre dehinc plurimæ etiã apud Hungaros factiones, atq; ſuo quiſq; (uti fit dum princeps puer eſt) conſilio uſus in remp. aduertit, horribile eſt referre, quam citò regnum illud nulli in orbe ſecundum, opibus, armiſq; potens, ſplendorem ſuum exuerit, atq; ex nuper domeſtica, & paulò pòſt etiam à Turcis accepta clade, uix dum reſpirans, uarijs intricatum fuerit factionibus. Miſsi fuêre in ea re ad Maximilianum Cæſarem à Sigiſmundo nuncij, ut Ludouici rebus maturè conſuleretur, nec Maximilianus grauiſsimo etiam bello implicitus eam oportunitatem neglexit. Ante uenit tamen Sigiſmundo abſente Poloniæ Senatus, & Ioannem Laskeum Archiepiſcopum Gnezneñ. & Chriſtophorum Schydlouicium Palatinum Cracouieñ. comperta mox Vvladiſlai morte, in Hungariam ſubmiſit, qui cum Cæſareis legatis & Pannonico Senatu Ludouici rebus, quantum temporum conditio poſtularet, ſumma ſollicitudine atque cura (uti iuſsi fuerant) conſuluerunt, & ita firmatis pauliſper rebus, domum redierunt, in eundem poſtea uſum ad Bohemiæ Senatum Andreas Thanczinus Palatinus Lublineñ. uir ingenij excellentis ad dies Nouembris ſubmiſſus eſt. Qui dum apud Pragam ſummis honoribus exceptus eſſet, atq; Cæſareanos aliquandiu fruſtrà expectaſſet legatos, infectis rebus redire coactus eſt. Maximilianus interea, quamuis Italicis bellis detineretur, memor tamen Viennenſis fœderis, quod tunc literarum apicibus firmatum erat, de Sarmaticis rebus ſollicitus, legatos nouos ad Baſilium deſignat, Sigiſmundum de Erberſtein & Petrum Moraxium, uerum ad prouinciam tardiùs accincti, non niſi in anni fine (ut infrà dicetur) rebus principia fecêre: intereaq; nihil de Moſchicis rebus tentatum eſt. Mox ad Iunij menſis initia, Tauricus Cæſar, qui nuper ex pacto, ut ſuprà adſcripſi, eruptionem in Moſchos aſſumpſerat, arma parabat, nunciatum eſt, per exploratores in Roxolanos & Podolitas ſtatim futurum. Verum dum hæc fama fruſtrà ſæpè ueniſſet, atque Tauricus Cæſar Sarmatis iure fœderis obſtrictus eſſet, minimè futurum à pleriſque creditum, quod ſuſcepta arma Tartarorum in Roxolanos conuerterentur. Quumq; duces & rerum (Sigiſmundo abſente) præfecti cunctanter in eam rem animaduerterent, & hoſtium nihilominùs aduentus Podolitis nũciaret, Martinus Camienecius Podoliæ Palatinus uir maiorib. ſuis dignus prouinciã ſuã ingreſſus, Podolitũ arma euocauit, ſub exilib. copijs Stanislao Lanskroneo, Tvvorouicioq; *Vvladiſlai Regis Hungariæ mors.* *Legati Poloniæ ad Hungariam.* *Orator ad Bohemiam.* *Legati Cæſarei ad Moſchum.* *Tartarica in Rußiam eruptio.*

Camie-

Camienecen̄.arcis præfectis in Podolia iunctus eſt,nec dum ſatis hoſtium animus exploratus fuit,dum Iulio menſe Tartarus hoſtis ſub quatuor ducibus, quos Barbari Cæſareolos appellant. Ruſsiam exutam præſidio irrumpunt, feruntur in eo exercitu Barbarorum ſupra triginta millia fuiſſe, hoſtes penetrata Ruſsia haud longè à Buſthio oppido caſtra poſuêre. Deinde uti Barbaris mos eſt, per cohortes deſtinatas uniuerſam prouinciam igne,ferroq; uaſtarunt, hominum, pecorumq; prædam egerunt,ut omnes dato die ad caſtra ſemper cum ſpolijs redirent. His eruptionibus pleroſq; diſtrictus, & oppida in cineres uerterunt,ſuperato Tyra amne ad Hunnorum uſque montes ſpolia legerunt. Exuſtæ ſunt hac eruptione uillæ Pannonum imperio ſubiectæ,quod in hominum memoria accidiſſe non conſtat. Cæterùm hoſtes tanta in Chriſtianos crudelitate uſi, quanta uictoribus Barbaris placuit. Homines,pecoraq; iuxta abegerunt, matronas, puellasq; nobiles ad libidinem ac uoluptatem rapuerunt,feruntur ſupra quinquaginta millia hominũ tunc abacta,prẹter eos,quos tenera ẹtas,atq; annoſa ſenectus,ad iter haud idoneos fecerat, ex his in fruſta conciſi,alij capite truncati,præterea pleriq; inter fugiendum exanimes relicti fuêre. O' infortunata hominum ætas, & primum poſtquã fœlix Barbara abſumpta malum. O' miſẹra tanto Chriſtianorum ſanguine reſperſa clades, quibus poſtea adſimiles quoq; fuiſſe conſtabit,ſed ô Sarmatiæ regnum Reipub.Chriſtianæ murus,foſſa,uallum, & propugnaculum truculentiſsimis undiq; expoſitum hoſtibus,quod dum tantam ſẹuitiã, atq; impetum humeris ſuſtines,non deſunt tamen, qui iniquis factionibus tuum perpetuum quærant exitiũ,atq; ultrò infeſtiſsimos in te hoſtes Reipub.Chriſtianæ inuehant.Sed hæc aliâs effuſiùs,quàm magis licebit deplorabimus. Interea dum hæc ab hoſtibus Barbaris magna ſæuitia undique aguntur, Sigiſmundus rex apud Lithuanos Moſchicis curis anxiè intentus, Senatui rempublicam tuendam aſsignauit, Chriſtophorus Schidlouicius Cracouienſis Palatinus res reipublicæ diligenti ſtudio ſuſcepit, apud Proſcanum delectum conuocat nobiles ſummo ſtudio, ut arma contra hoſtem ſumerent cohortatus, iuſſus eſt ſuo exemplo alios euocare, aut ære publico militem comparare, dum uerò neutrum ex uſu uideretur, infecta re Cracouiam redijt, fuêre ex patricijs quibus reipub. malum auertere cura erat,congeſtis(ſed ſerò) copijs ad Buſcium oppidum,paruaq; manu hoſtium uim ſuſtinuerunt. Nam dum onuſti præda in reditu eſſent,ſupra gentis morem Buſcij expugnationem parant, an quod paludes quibus oppidum munitum inſidet æſtiuo calore exiccatæ eſſent, an quod ad omne nephas licentia fuerat parum cõſtat, ſunt tamen ſuburbijs incenſis prohibiti. Altero poſtquam oppugnare cœperant die, omni congeſta præda,digreſsi ſunt ad quadraginta millia paſſuum igne,ferroq; omnibus abſumptis, eos magnificus Nicolaus Firleus,Regni exercitus generalis præfectus,cum proceribus Ruſſiæ ac Podoliæ ad Vviſnovvicz uſq; perſequutus,ſed ob paucitatem militum rem dimittere coactus eſt. Quum uerò ex Lithuania (quod maximè ſperabatur) nullum præſidiũ adeſſet, nec etiam ex Polonis exercitus ſperandus foret,eo loco hoſtis intactus abijt.Martinus uerò Caminicius cum paucis copijs,quas ſupra iunxiſſe docui, & mercenario milite ex Medzyboſe educto hoſtium cohortem apud Treboſlium fœliciter pugnando ſuperauit,& ſpolijs exuit. Item apud Podocium aliam cohortem 500 equitum ad unũ fudit, ſed eo loco ingens ab hoſtibus ſæuitia patrata. Quum enim Barbari Sarmatarum copias cognouiſſent,atq; de rerum ſumma deſperaſſent,conuerſi in miſeras puellas,& innocuos infantes,quos in prædam abegerant,in quibus fugæ nulla ſpes eſſet,irrumpunt, crudeliterq; cædunt,atque enecant. Præterea apud Vviſnouicium ducenti fermè hoſtium, præter gentis conſuetudinem armis inſtructi ſuperati,atq; cæſi ſunt. Hæc (dum hoſtes per licentiam uagarentur) contigêre. Interea ex Buſcio oppido reliquæ copiæ Nicolao Firleio duce Martino iunctæ uix ſupra duo millia equitum conſtituunt, hoſtes uerò in ipſorum aſpectu prædam agentes in planos iam campos excurrerant,dum Polonicus miles longè impar numero pugnam non ſuſcepit, ita omnis illa hominum, prædæq; multitudo abacta eſt.Fuêre matronæ,puellæq; nobiles,atq; innuptæ plurimæ,quadrigis panno tectis auectẹ.Viri uerò,ut ex inſperato hoſtium manus inciderant,ita uinculis colligati pecorum more pellebantur. Hanc Sarmatiæ regnum iacturam per Iulium atque Auguſtum menſes accepit,docuit tunc rerum euentus in mora eſſe periculum,quod enim initio facili negocio auerti potuiſſet,paucorum negligẽtia, principe abſente, ignominiam pariter & iacturam reip.peperit. Iam hinc Tartarorum frequentes eruptiones, iterum initia ſumpſerunt,quæ fortè tam negligentia in tuendis rebus,quàm populi peccatis merentibus,iuſta Dei ira,quẹ ad ſui uindictam tardiùs graditur,permiſſa creduntur.Nam poſtquam nuper

res ali-

Calamitas à Tartaris illata.

Buſciũ à Tartaris tentatũ.

Caminicij uirtus.

Sæuitia Barbarorum.

Cauſæ tot in Poloniam Barbaricarũ excurſionum.

res aliquãtulum fœliciores eſſe cœperãt,in Deum,ac religionẽ timor refriguit, nõ modò
Iudæorum nimia dignatio.
diuina aliqb.neglecta,ſed etiã Dei,religionisq; hoſtes fouere in uſu fuit.Hoc tẽpore (qđ
iam antea cæptũ) Iudæi magis in præcio habiti,uix teloneũ,aut uectigal ullũ, cui nõ prę-
fecti,aut quod ſaltẽ inuadere non caperẽt,paſsim ea in re Iudæis Chriſtiani ſubmiſsi, uix
etiam ex magnatibus,& ipſis reipublicæ primorib. aliquis,qui rem domeſticã per Iudæũ
non curaret,Iudæis in Chriſtianos imperiũ permitteret,atq; citiùs, q̃ Chriſtianos ab iniu
ria,uel ſimulata eriperet.Rectè itaq; quod Deus quondã Hebræis minatus eſt, in hos cõ-
uenit,quia uidelicet Dei ac crucis hoſtes cõtra legem diuinam, ac canonũ ſanctiones fo-
uerẽt,& ipſi hoſtib.ſuis expoſiti præda in direptionẽ fierẽt. Sic quoq; Armenis ius ſum- *Armeni.*
mum erat,circũuagabãtur quidã per uniuerſum regnũ mercãdi gratia(ſic eñ titulus fuit)
qui non ignorantib.ijs,qui rebus præfuêre,arma hoſtib. aduehere ſtudebãt. De Ruthe- *Rutheni.*
nis profectò nõ habeo dicere,quãdo illi non longè à fide noſtra recedant,licet cærimoni-
is longiſsimè,ſed æquabiliùs ferẽdi,quod utiq; parũ intereſt,quin omninò nobiſcũ ſenti-
ant,in ipſis tamẽ fidei articulis fermè nobiſcũ cõueniunt. Præterea in ſeipſam res publica
Regnicolarum diſcordia.
diuidi cœpit,atq; iam Barbara è uita ſublata,breui oẽm fermè decoris ſpeciẽ exuit. Irre-
pſit hoc malum pedetentim,atq; utinã non coaleſcendo in regni ruinã ante maturũ fœtũ
interiret,ne ſic in ſeipſo diuiſo humani generis ſeruatoris uaticinio in deſolationẽ cogere
tur abire,hoc eñ in multis rebuſpublicis cõpertũ eſt,quãdo malum pœna digna nõ mul-
ctatũ,uirtus & benemerita nõ remunerata,ſed paſsim ut quęq; libido tenuit ad uicia, &
rerũ inuaſionẽ licẽtia creuit,mox ex ſplẽdidiſsima ſpecie turbata induta facie, in præceps
cuncta ruere cœperunt:ad uſq; lachrymas hęc ingemiſcẽs adſcribo,ita tamẽ ſe res habuê-
re,atq; in hãc diẽ creuêre.Eo malo,& quod peſtifera ſæuitia fortius, q̃ año ſuperiore irre-
pſerat,regnũ adeò perturbatũ fuit,ut reipublicæ nuper ſubleuata ſpecies plurimũ inclina
rẽt.Verũ externis mira hæc uidẽt,tanta licẽtia Barbaros ut ſæpè in hoc regnũ,quod etiã
natura locorũ facilem habet,acceſſum excurrere,quicũq; exiſtant qui Sarmatarũ,ꝓprio e-
tiam malo,& reipub.irrecuperabili iactura rident incõmoda,animũ ſtatim ſatiabũt, ſi cre
bras Barbarorũ ex Thracia,Aſia,Aphricaq; in eos populos,atq; nationes,quæ natura lo-
Incurſiones in cæteras terras.
corũ,ac arte ſimul etiã armorũ uſu,& regnorũ excellentia antecedere ſe æſtimant. Memi-
nerint eruptiones,ac eas duntaxat clades,quas in hominum ætate Pannoniæ,Dalmatiæ,
Croatiæq; regna ſuſceperint,pręterea per Illyricũ ſplẽdida Venetorũ reſpub.paſſa eſt,ſed
etiã populi qui ad Germanos pertinẽt,in principatib.Carniolæ, atq; Charinthiæ experti
ſunt.Taceo qđ paulò pòſt q̃ hæc Sarmatis cõtigerũt Mauri,parua manu, per mare Tyr-
rhenũ uecti,apud ciuitatẽ ueterẽ ſpolia legerũt,ac parũ abfuit (uti fama erat) quin Leonẽ
Pontificẽ Romanũ paulò antè digreſſum intercępiſſent.Quid in ipſa Apulia ſæpiùs no-
ſtra ætate accidiſſe cõperiẽ,& nouiſsimis dieb.in Hiſpaniarũ regnis Barbarorũ eruptioni
bus patratũ cõſtat:qui Carolo maximorũ in Europa regnorũ rege pręſente,per oceanum
occidentalem,exigua claſſe aduecti,per licentiã impunè ſpolia abegerũt.Non deeſſet ani
mus ſummas reipub.Chriſtianæ calamitates referre,ſed quũ ad noſtrũ inſtitutũ non per-
tineant,miſſas eas faciã:libuit tamen externarũ nationũ afflictiones adnumerare, quò fa-
cilius Sarmatica mala ferant.Si etẽm populis,gentib.ac regnis natura, arteq; munitis,ar-
mis,militibus,ac opibus pollentib.hæc accidunt,multominùs mirandũ quod Sarmata-
rũ regnũ,omni ex parte hoſtib.permeabile expoſitũ tot cladib.afficitur,quas tamẽ ꝓprijs
uirib.Deo auctore aliquãdo auerteret,ſi non ab his, quos minimè decet,& Chriſtianæ pi
etatis uinculum meritò cohiberet,ultrò iniuſtè impeterent. Euagatus parũ ab inſtituto,
redeo.Tartari quũ impunè fermè prædam abegiſſent,ſuperato Boriſthene,præda in Tau
ricum pauca manu miſſa,ſecundam parabãt eruptionẽ.Sigiſmundus Tauricũ imperato-
rem pro patrato ſcelere,& rupto fœdere appellat,qui miſsis legatis facinus excuſat, in ef-
frænatã iuuentutẽ rem oẽm reiecit,antiqua fœdera renouare cupiebat,ultrò arma in Mo-
ſchos & proprijs militibus hoc bellum ſuſcipere obtulit. Verũ quũ fruſtrà cũ perfido ho-
ſte quodcũq; fœdus ſuſciperet,nec etiã abacta pręda reſtitui ſperaret,res ad Poloniæ Se-
natũ reiecta eſt.Interea egregiũ facinus pauci milites Sarmatæ ſuſceperũt, ſine ducũ iuſſu,
Militum quorundam Polonorum facinus.
tranſcenſis Turcarũ finib.apud Bialagrodeñ.urbem,magnã uim ouiũ ex multis millibus
abegerũt,hos Turcæ inſequuti particulari certamine adierunt. Sarmatæ quum nulla uia
niſi quam ferro,manuq; aperirent effugere poſſent,excuſſo metu,intrepidè hoſtiũ incur-
ſionẽ exceperũt,& dum utrinq; aliquãdiu,Turcæ pro præda,Sarmatæ pro uita, prædaq;
ſimul pugnaſſent,cęſis aliquot hoſtib.præda cũ uictoria Sarmatis ceſsit. Dum hæc apud
Roxolanos & Podolitas agerent,Baſilius Moſchus legiones nouas Lithuaniæ immiſit,

uerum nihil memorabile geſtũ,nec ad iuſtum etiam certamen uentũ eſt.Tauricus interea

Taurici Cæſ. in Moſchos excurſio.

Cæſar,uel quod ociũ fera gens ferre nõ poterat,uel quod patratũ nuper cõtra ius gentium facinus excuſare uellet,oẽm euentũ non ſine gloria,quod uictori ſpolia,prędãq; ingentẽ, & à Sarmatis ex fœdere belli præmiũ deberi,uicto etiã pro adſeruatæ fidei integritate patrati facinoris ueniã non poſſe negari exiſtimabat. Exercitũ ex octuaginta equitũ millib. (ut fama erat) collegit,inſpataq; eruptione Baſilij fines trãſcẽdit. Baſilius ſubito motu perterritus,legiones ex Lithuania reducere iubet,uti res poſtulant:graſſantẽ iam ubiq; hoſtẽ prohibere ſtatuit,mira celeritate exercitũ parat,eundemq; Taurico Cæſari obuiã ſubmiſit. Tartari coactã prædam abigere,& reditũ parare iam ſtatuerunt,quũ Baſilij exercitus pugnæ copiã expoſtularet.Tartari & adeptæ nuper ex Podolitis ſecũdæ fortunæ memores,

Cædes Moſchorum.

& Moſchorũ apud Boriſthenẽ acceptæ cladis audaciores,cominus cõgreſsi,pugnã ſuſcipiũt,quũq; in ſupremũ diſcrimen dimicatio perueniſſet,Moſchi fuga per cãpos effuſi,Tartaris uictoriã cum præda reliquêre.Ea pugna Moſchorũ plus uiginti millia cecidiſſe mihi narrãt,præterea tãta hominũ multitudo abacta,ut tumida Baſilij mẽs ad pacis conditiones paratior,q̃ ante ſit effecta. Quot ex Tartaris cæſi fuerint,mihi minimè conſtat,quum ea gens nihil poſteritati literis cõmendare ſoleat,nec etiã de ſeipſa quidq; referat. Secũda hac fortuna Taurici Tartari euecti,iam mox iterum etiã poſt excuſatũ facinus,apud Hercinij nemoris ſaltus,quẽ Sarmatæ nigrã ſyluã appellant exercitũ locauit,ut accepto ſecũdi itineris fœlici auſpicio irrumperẽt.

Sortes Tartarorum & aruſpicina.

Habent eñ Barbari in ſtellis atq; lunæ motu uniuſcuiuſq; ſortis indicia.Cæterùm quãdo religionis ſacerdotibus ex uſu uiſum, eruptiões parãt,mox in ipſo itinere,primùm obuiũ barba ruffum interimunt,ereptũ cor igni ad hoc paratũ iniiciunt,aſtant tunc religionis primores,& cordis quoſdã ſaltus, ſudoresq; ſuſpiciũt,ex his aruſpicũ more ſecundam fortunam pollicẽtur,uerùm ſi cor unico ſaltu extra ignẽ proſiliret,mali ominis,& infortunati itineris apud Barbaros eſt indiciũ,hisq; ſemper auſpicijs,rebus ſuis benè uel malẽ futurũ pollicẽtur.Quũ uerò hoſtes in eo loco eruptionẽ parare Senatui nũciant,decretũ eſt regni uires (ne priſtini mali exẽplo reſpub. damnũ patiat) excitare,hoſtiũq; incurſionẽ armis excipere.In eum effectũ, Chriſtophorus Schidlouicius Craco.Palatinus ſyncero ſtudio apud Myleciũ cõuentũ indixit, ibi Senatus cõſulto mille equites priori in Podolia prȩſidio addere, & ut expeditio publica reuocet,decretum eſt,illud ad hoſtiũ terrorẽ ſatis uiriũ,uel nominis habere, iſtud ex reipub.uſu multò maximè utile uiſum eſt.Solet eñ in publicis expeditionib.plerũq; amicus exercitus,q̃ hoſtium legiones moleſtior amicis eſſe,hoc modo firmatis, pauliſper rebus ab armis tutũ fuit.Eo loco iam parta tranquillitate apud Lithuanos Moſchica arma nihilominùs expectabant,ſed & apud Samagitas Pruſſorũ irruptio fama nũciata tumultum fecit. Sed quũ præfectus Samagitiæ arma celeriter corriperet, fruſtrà eruptio tentata omiſſa eſt.

Tumultus Mazouiticus.

Hac æſtate apud Mazouitas quũ fœminæ imperii faſtidirẽt,tumultus inter nobiles excitatus eſt.Huius ſumma fuit occaſio ſumpta,quod Stanislaũ natu maiorẽ,Conradi olim Mazouiæ ducis filium,ad rempub.ſuſcipiẽdum poſtularẽt, & quod fœminæ iugũ (quæ alieno conſilio uſa prouinciã multa pecunia exueret) quaſi intollerabile abijcerẽt.Quũq; fruſtrà laborarẽt,Stanislaum,Ianuſsiũq; duces cũ matre, & his qui ex cõſilio erant in Mackovv arce concluſos adorti,ui eripere nitebãtur.In eo tumultu parum interfuit, quin Stanislaus natu maior Mazouiæ dux ex arcu ſagitta iacta,fuiſſet interẽptus, ita quẽ præficere tota nobilitas auidè cupiebat,iniquo fato nolens etiã penè extinxiſſet, hic tumultus paulò pòſt per Ioannẽ Laskeum archipræſulem Gneznen̄.pacatus, ad futura comitia reiectus erat.

Comitia Vuarchouiana.

Interim uerò nobilib. quibus Salevvskei cõſilium plurimũ ſuſpectũ fuit, comitia apud Vvarſchouiã indicta.Quod quũ Anna dux,& tutrix cognoſceret,edicto Vvarſchouien̄.ne nobilitatẽ admitterẽt præcepit.Verum nobiles cognito cõſilio, immiſsis qui partem ſuã ſequerẽtur,ſummo mane ciuibus ignorãtibus,perfractis portis ingreſsi,habitiſq; & expletis comitijs,nulla facta moleſtia,Vvarſchouiã exceſſerunt,hæc in proximis comitijs,quæ Senatus abſente rege apud Peterkouiã ſub anni 1517.initijs celebrauit, utrinq; expoſita,miſsi fuerãt in eo negocio legati,Stanislaus Oſtrorog Caſtellanus Caliſien̄.Palatinus Rauen̄.& alij qui Stanislaũ iam adultũ rebus præficerẽt, nouũ conſiliũ adderent, & alia,quæ ex uſu reip.illius uiderent,ordinarent.Edictæ fuêre cõditiones, & utrinq; acceptæ,ſed paulò pòſtq; legati abijſſent, Senatus nobiles, & populus ſua ſpe fruſtrati, ad priſtina cõſilia redierũt omnia,hæcq; apud Mazouitas ex ſedecimo año ad decimũ ſeptimũ initia ſeditionis facta conſtant.

Iubilæi indulgentiæ.

Hoc tẽpore Leo decimus Pontifex Romanus Iubilei gratiã in Poloniã dedit,cuius quàrta pars in reſtaurationẽ arcis Camienecen̄. triũ uerò

reli-

reliquarũ partiũ directa medietas,una in reipu.cõtra infideles defenſionẽ, altera in reſtau
rationẽ Eccleſiæ Gnezneñ.Archiepiſcopo ceſsit.In eam uerò gratiã, & quæ annis duob.
poſtea data eſt,hominũ deuotione,uel frigeſcẽte,uel de indulgẽtijs & uenijs iam remiſsi-
ùs ſentire incipiẽte,parũ pecuniarũ acceſsit. Albertus Fontinus natiõe Italus profeſsi-
onis Franciſcanæ nuper in Poloniã legatus, atq; fratrib. præfectus eſt, uir ſingulari doctri-
na,& uitæ ſanctimonia conſpicuus.Is dum apud Cracouiã fratrũ licentiã,ſeuerius,quam
uellent cohiberet,facta à fratrib.conſpiratione quinta Septẽbris nocte, dormiẽs reſeratis
portis inuaſus,nudus lecto extractus,curru forte inijciẽdus,atq; in Bohemiam euehẽdus
(ut fama habuit) mutata ſentẽtia cõcionatoris manib.miſerè perfracta ceruice iugulat̃, pro
religione uitã dedit,ſceleris auctores fuga dilapſi, decẽ poſtridie Ioañis Conarij Craco-
uieñ.præſulis ſum̃a cura,uno cõcionatore dẽpto oẽs capti atq; uinculis iniecti ſunt, miſsi
ad Lipouiciũ quod caſtellũ ſacerdotũ carcer eſt,& res ad ſedẽ apoſtolicã data. O`facinus
in hominũ memoria peſsimũ, & cui in hoc regno poſt diui Stanislai necẽ ſimile patratũ
nõ ſit,homo,qui præter quod optimos mores inſtitueret,quod uitæ ſanctimoniã induce
ret,& quod iam pridem labefactatã religionẽ reſtitueret,nemini iniuriatus, pro tanto bene
ficio peſsimã tulit mortẽ,& à fratrib.ſed minorib.rectè ſic appellatis,ut euentu rerũ geſta-
rũ nomẽ ad poſteros perferrẽt.O`peſsimũ hominũ genus, quod neq; per uitæ inſtitutio-
nẽ,neq; per facinoris immẽſum pondus,ab inſtituto malo animũ auocare potuit, malos e-
go appello,neq; boni poterint recẽſere, qui tales perpetuè negabũt habuiſſe fratres. Poſtq̃
ad ſedem Apoſtolicã res data eſſet,Sigiſmũdus in ea re ſum̃a cura egit,ne tantũ facinus ſi-
ne mulcta præteriret,ad pontificẽ literas dedit. Deinde uerò Anno 1517, Pontificis
Romani mandatũ Cracouiã peruenit.In dieb.Februarij quatuor ſceleris cõplices per lo-
ci ordinarios ſacris de more exuti,duo ex eiſdem capite trũcati,reliqui perpetuis carceribus
addicti fuêre, nõ multò pòſt cõcionator apud Bardeouã,in Bohemia Vvilhelmi Bernſti
ni oppido cũ eius aſſenſu captus,& Cracouiã adductus, quintadecima Maij ſacris exutus,
capite quoq; die 12.Iunij plexus eſt.Qui uerò perpetuis carceribus addicti nuper fuerãt,
ruptis poſtridie uinculis, quibus apud Epiſcopũ Cracouieñ.detinebant̃,ad unum fuga
ſaluati ſunt. An conſilio,ac fortuna,an cuſtodibus admittentibus non habeo dicere,tamẽ
immẽſum ſcelus in primis autorib.nihilominus grauiſsima mortis pœna uindicatum eſt,
ſed ad narrationis ſeriẽ de rebus anni M.D.XVI. redeundũ eſt. Eo anno die ſextadeci-
ma Octobris,Frãciſcus Italus architectus inſignis,Gallico morbo antea multis annis cor
reptus,morte extinctus eſt.Hic quicquid Italici operis in Cracou.arce in eũ diẽ perfectũ
fuerat,per totũ latus quod urbẽ reſpicit,& hoc quod diui Venceslai tẽplum ambit, ſuo
ingenio ad integrũ perfecit.Hæc per æſtatẽ apud Polonos, Roxolanosq; geſta. MAXI-
MILIANVS Romanorũ Cæſar,& fœderis memor,& Sigiſmũdi amore incitatus,iam
de ſecũdo matrimonio ſollicitare cœpit,ſub æſtate Brzetislaũ de Svvyavv Bohemũ à ſuo
conſilio ad Sigiſmũdum in Lithuaniã uſq; legatũ miſit,per eundẽ, quid de Sigiſmũdi ma
trimonio fieri deſideraret expoſuit,obtulit itẽ duplex connubiũ utrũq; tanto rege dignũ,
& quod Sigiſmũdus deligeret confecturũ ſe ultrò obtulit. Verũ dum Sigiſmundus belli
urgentib.curis detineret̃,& recẽs ſimul ex Barbaræ reginæ paulò pòſt fratris Vvladislai
morte uulnus ſauciũ animũ à matrimonij conditionib.longo tẽpore auocaret.Alterũ ex
oblatis Maximiliani,Sigiſmũdiq; aſſenſu alio uerſum eſt.Cæterùm poſtq̃ Maximilianus
mox poſt Balthaſari Oderij ex Moſchouia reditũ,Sigiſmũdum de Erberſtein & Petrum
Mraxiũ denuò in Moſchouiã legatos uti ſupra narrat̃ deſignauerat, Sigiſmũdus ægritu-
dine (uti fama habuit) præuentus iter intercepit.Sigiſmũdus uerò rex ex legatorũ aduẽ-
tu oẽm rei bene gerẽdæ occaſionẽ intermiſit,quũq; diu fruſtrà ſperarent̃, miſsis crebriter
hinc inde literis,Petrus Mraxius in fine Octobris Cracouiã peruenit. Verũ quũ nec apud
eum legationis inſtructiones eſſent,Sigiſmũdum per totũ mẽſem Nouembrẽ apud Craco
uiã expectauit,quũ & hoc fruſtra eueniſſet,in initio Decẽbris,Viennã non ſine Sarmata-
rũ ſtomacho diſceſsit,breui reditũ pollicitus,ſed anteq̃ collega ad hoc iter ſe accingeret,
morte præuentus,breui malo,diuturno itineri & ingenti negocio ſe ſubtraxit. Paulò
ſupra quam hæc facta,apud Pruſsios,qui Polonorum imperio parent,tumultus inter no
biles,ac Gdaneñ.ſimul,& plebẽ ortus,qui Sigiſmundo iubente, per Matthiã Dreuicium
Vvladislauieñ.pręſulem,in ipſis initijs placidiſsimo hominis ingenio mox extinctus eſt.
Ad finem itẽ mẽſis Nouẽbris Tartari,qui apud Hercinios ſaltus conſediſſe (ſupra narrã-
tur) accepto auſpicio quatuor exercitibus Ruſsiã ingreſsi,aut quod præda nuper abacta a-
nimauerat,aut quod peſtis ſæuicia (ut tradit̃) ex cãpis pellerent̃,adacti. Primus Camini-

Albertus Fontinus Minoritanus à fratribus occiſus.

Supplicium fratrum.

Franciſcus Architectus.

Maximilianus imper. auſpex nuptiarum.

Legati Cæſ. ad Moſchos.

Tumultus Pruthenicus.

Excurſio Tartarorum in Rußiam.

cium, ſecundus Lithauitium, tertius Medzibozium, ultimus Sincouieñ. diſtrictus intrāduntur, Sarmatarum duces, qui rebus nuper præfecti ſunt, cum militibus, qui ex Miletio conuentu ſuſcepti fuerant, & nobilitate, quam patriæ malum armauerat, hoſtibus intrepidè occurrunt, Stanislaus Lanskroneus Camieneceñ. arcis præfectus, Miedzibozium, Lithauitiumq; diſtrictus tutandos ſuſcepit, bino congreſſu hoſtes omni præda exuit, atque fœliciter ſuperauit, captis item ex primoribus aliquot. In horum hoſtium receſſu, illuſtris Romani ducis, Conſtantini nepos eos inuadit, ſed quum auidiùs pugnans in hoſtium medio eſſet infœlici ſorte equus, quo uehebatur cecidit, ipſe ab hoſtibus in fruſta conciſus eſt. Septima uerò Decembris uſq; ſub Medziboſium Quadringenti Tartari uenerūt, his milites mercenarij, qui eò loci tunc erāt Paulo Pharurey duce occurrerunt, atq; apud Radzymycze uillam uiriliter pugnantes tertia fermè noctis hora ſuperarūt. Sequenti aūt die apud Synckovv, Saczygnijovvskeus mercenarij militis præfectus, homo ad omne periculum inuictus, & dux, & miles omni ſæculo dignus: mille Tartarorum equites adſequutus, flagranti animo gloriæ immortalis cupidus, impari numero congreſſus eſt, cuius fureſtem manum hoſtes aliquantum ferentes, paulò pòſt & ducis, & militum inuicta manus hoſtibus terrorem & nullam præterquam fuga quæſitam ſalutem oſtendit, fuſi igitur ac cæſi ſunt barbari, capti item nonnulli, aliqui fuga ad futura mala ſeruati, & dilapſi ſunt. Atq; hic anni M.D.XVI. ſupra adſcripti finis eſt.

Romanis cædes.

Victoria apud Medzyboſiū.

Victoria duce Saczygniowſkeo.

AVTOR AD LECTOREM.

Ancipitia ſcriptorum.

HACTENVS Lector candide Sigiſmundi inclyti Regis tempora, Inuictiſsimiq; populi Polonici ſub eius imperio res geſtas, per compendium ſcribere, atq; eius rei metam facere, placuit. Reuocāt enim ab inſtituto meo, tria potiſsimùm. Primum quod uiuentium res non ſatis tutè publicantur, ubi ſi glorię aliquid dederis adulationis nota eſt: ſi contrà uitio uerteris crimen hic quoq; periculū ingens eſt. In ſuma ueritatis ſtudium, & in hac potiſsimū ætate ubiq; & ab omnib. (uerè malis) impetitur. Huic ſecundū eſt, quòd nonniſi de tranſactis rebus integrū eſt iudicium. Poſtremo loco, quia decimus ſeptimus annus noui matrimonij facit initia, noua ac inclyta Regina ex Arragonū regum, Mediolaniq; ducum familijs clara, deinceps uel mihi, uel alteri ad hoc magis nato quarti, ſeu noui libri faciat quoq; initia. Præterea ille añus Moſchi belli narrationē faciet, dehinc decimus octauus, Reginę coronatione inſignis erit, decimus nonus uerò Prutenici belli initium conſtituet, cuius induciās quadriennales uigeſimus primus excipiet. Quarum omnium ego ſeriē conſultè reliqui incontextam, poſthac (ſi uiuere dabitur) tibi lector ea perfecta aliquando daturus in lucem. Ego quidem ſi uerè candidum nactus fuero lectorem, facilè ueniam habiturus ſum, ſi me ſubinde & ubiq; de meipſo monentem intelliget. Verum ſi cui domi, uel foris ex me negocium fecerim, tu lector iudicium in omnibus facito, tamen mortalium omnium res uarijs periculis, atque caſibus ſubiectas, & quum tot fermè ſenſus, quot hominum capita exiſtant, difficulter ab uno, quod omnibus ſapiat emanare poſſe memineris. Vale.

Summa annorum aliquot poſt 1516.

FINIS IODOCI LVDOVICI DECII LIB. *de Sigiſmundi temporibus.*

COMPEND.

COMPENDIVM CHRONICORVM POLONIAE SECVNDVM SERIEM ET SVCCESSIONES OMNIVM PRINCIPVM, REGVMQVE gentis, à Lecho primo Duce, Authoreq; Polonorum, uſq; ad Regem Henricum Valeſium ordine ſeruato.

AVTORE ALEXANDRO GVAGNINO VERONENSI.

LECHVS PRIMVS DVX ET Autor Polonorum.

EX hac gente bellicoſa Slauonica, ſiue Sarmatica, cuius deductionem copioſè deſcripſimus, duo Illuſtres, magnanimiq; Principes ortum duxerunt, quorum unus Cechus, alter Lechus appellatũ, fratres germani hi exanthlatis, ſuperatisq; multis & difficilimis laboribus, miſerisq; bellicis temporibus illis turbulentis, in Illyrico & Dalmatia, domeſticæ ſeditionis (quæ ex pace compoſitis bellis oriebatur) pertæſi, uegetiora, nobilioraq; nacti ingenia, uiuendi in aliam rationem elegerunt, cum exercitibusq; ſuis à caſtris ſuæ tribus Slauonicæ, ciuili bello diſsidente, ex Croatia Illyrici regione ſeſe ſubduxerunt. Occidentem uerſus in Germaniæ ditiones contendentes, Regiones ſitas inter fluuios celeberrimos Albim & Veſeram occupauerunt, ciuitatemq; cum arce munitam in ripa Veſeræ condiderunt, cui nomen Bremiæ indiderunt, ut ſignificarent ſe in ea onus miſeriæ depoſuiſſe, Bremiæ enim Slauis, onus ſonat, & hucuſque hæc ciuitas Bremen à Germanis appellatur, illiqúe multa & præclara bella cum Germanis de ſedibus decertantes geſſerunt, multæque ciuitates & arces terrore eorum perculſæ, libenter ſe illis dediderũt. Atque ita Cechus ad Danubium & Albim fluuios in Bohemia antiqua Germanorum Colonia, quæ nunc Bohemia dicitur, primũ domiciliũ habuit, incolis regionis prioribus partim expulſis, partim inter ſuos connumeratis. Deinde Auſtriã, Luſſatiã, Morauiã, Miſnã ditioni ſuæ ſubegit. Lechus verò frater ſuus magnanimus Heros ulterius cũ ſuo exercitu, año quo Diuina poteſtas humana in ſpecie ad ſalutẽ noſtrã cœlitus ſeſe demiſit 550., pceſsit, inueſtigandi, eligendiq; pro ſui arbitrio cauſa ſedes cultiores, primoq; ab occidente in ſeptentrionẽ plagã ſe cõferens, hos in cãpos, ubi nunc Polonia, peruenit, ad Viſtulamq; fluuium, vnde Vandali Sarmatica gens ſurrexerat, cõſedit: ibiq; cum ſuis requieuit. Deinde à Viſtula ad Oderam vſq; fluuiũ orientẽ & ſeptẽtrionẽ uerſus, oẽs has prouincias, ubi nunc eſt Sileſia, Marchionatus Brandeburgẽſis, Pruſsia, Mekelburga, Pomerania, Holſatia, Saxoniaq; armis imperio ſuo ſubegit, quibuſdã incolis earũ partim cæſis, partim expulſis, cæteris uerò in gratiam ſuſceptis. Cùm igitur imperiũ ſuum ſtrenuo Marte ſic dilataret, Regulus quidam Germanorũ Lechum ad duellum euocauit, ut ſecũ de Imperio ferro decertaret, cui id fortuna obtulerit. In primoq; cõgreſſu Lechus Germanum trucidauit, Regnumq; illius cum omnibus maritimis regionibus, quæ nunc Pomeraniæ nomen retinẽt Marte cõcedente occupauit. Pacato itaq; Imperio ſuo, deſerta Poloniæ peragrans, loca munitiora ciuitatibus, arcibusq; erigendis idonea circumluſtrabat, forteq; reperit locum inter lacus paludesq; lutoſas natura & oportunitate loci munitum, ubi primam omnium Poloniæ ciuitatem, & arcem fundauit, quam Gneznam à nidificantium multitudine Aquilarum appellauit. Nidus eñ auiũ Slauis Gniazdo dicitur. Arioloruq; & Aruſpicũ cõſilio Aquilam albam cum expanſis ad volandum alis pro inſigni, Stemateq; patrio ſibi elegit, qua in uexillis, cæterisq; ſignis bellicis utebatur, & ab hoc tẽpore hoc celebre Stema à regibus Poloniæ geſtatur. Itaq; à Lecho primo Duce, authoreq; Polonorũ Poloni, à Ruthenis cæterisq; Slauis Lechitæ, Bohemi uerò à Czecho, Czechi appellantur. Hoc uerò nomen quo Poloni uocantur, à Regionis planicie, campisq; quos incolunt apertis retinent. Campus enim ut diximus pole ſignificat. Multis itaq; præclaris geſtis exactis, rebusq; in Polonia omnibus rectè conſtitutis, extremum diem fœliciter clauſit.

Lechus & Cechus fratres germani.

Lechus cũ Cecho fratre in Germaniæ ditionibus Bremen ædificãt.

Cechus in Bohemia cõſedit.

Lechus primus Polonorũ Dux et autor.

Quidam de tẽpore aduentus eorũ dubitãt.

Imperij Lechij promotio.

Lechus Regulum Germaniæ duello uicit.

Gnezna prima Poloniæ ciuitas.

Inſigne Polonorum Regũ Aquila alba.

Poloni unde dicti.

Poſt mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus ſucceſſoribusq; eius reperitur, magnaq; hac de re Hiſtoriographorum Polonorum lis eſt, ſed hic teſtamento moriens ſe gauerat, ut aliquem dignum uirum ex ſua gēte de patria & rebus bellicis bene meritum, ſummæ rerum præficerent, cur in omnibus obtemperarent.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cùm ad Danorum fines uſq; imperium ſuum extenderat, & ob uicinitatem à rege eorum Syuardo uarijs excurſionibus infeſtaretur, undecunq; potuit auxilia coëgit, nauesq; adornauit, & armato milite compleuit, ex quibus unam ingentem fabricaſſe dicitur, cuius ſolo aſpectu Dani perterriti fuêre. Nauali itaq; prælio fortuna auſpicante, Syuardum Regem cum ingenti claſſe Danorum occurrentē ſtrenuè fudit, fugauitq;, & ad interiora terræ hoſtes perſequēs has inſulas in Dania, Rugiam, Hemeriam, Feondiam, Salendiamq; occupauit, plurimasq; ciuitates & caſtra in eis Polonorū præſidijs munita extruxit, ubi ad hęc uſq; tēpora hæ oēs ciuitates nomina à Polonis Slauonico idiomate indita retinēt, ut pote Vviſimer, à Vviſimiro, Lubeca urbs opulentiſsima & populoſa, Danczik ſiue Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excurſiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaq; Danorum Regem filio eius in obſidem ſumpto, Vviſimirus uectigalem ſibi efficiens, & rebus in Dania rectè diſpoſitis, multimodis ſpolijs onuſtus claſſē in Poloniam reduxit. Hocq; primo nauali prælio Poloni quaſi quodam tyrocinio inſtructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animoſiores effecti ſunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum ægrè ferens, conſpiratione cum Holſatis, Svvetijs, Danisq; aduerſus Polonos facta, exercitum numeroſum contra eos eduxit, ſed ſecundò maiori clade cum tota ſuorum manu in Scania à Polonis proſtratus eſt. Ipſe uerò pernici fuga elapſus mœrore & dolore ob amiſſum exercitum, deploratumque rerum ſuarum caſum conſumptus, ſpiritum exhalauit. Vviſimirus uerò magnam Daniæ partem imperio ſuo ſubegit. Poſtea multis præclaris geſtis editis, finibusq; imperij Polonici prolatis abſq; poſteritate deceſsit.

Poloni Danos nauali prælio ſuperant, inſulasq; eorum occupant.

Ciuitates à Polonis fundatæ.

Dani iterum à Polonis proſternuntur.

Syuardus moritur.

DVODECIM PALATINI.

CVm itaque tota domus Lechij deceſsit, Poloni libertatem ſtrenuè aſſerentes, nemínemq; extraneorum Principum ſibi imperare patientes, duodecim Palatinos (ut dicitur) uiros præcipuos ex ſua gente ſolenni conuentu Gneznæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam ſubornant, quam uiginti annis adminiſtrabant. Sed multis & diuerſis imperantibus diſcordiæ & ambitionis impulſu, bellis ciuilibus, cladibusq; mutuis & inteſtinis ſeſe afficiebant. Finitimæ uerò gentes præcipuè Germani diſcordia Polonorum conſiderata rebellare cœperunt, iugoq; excuſſo ſuas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionē imperij ſui Poloni ex pluralitate gubernatorum animaduertentes Comitijs generalibus celebratis, ad Cracum quendam ſiue Crocum uirum tunc temporis inſignem de genere Cechij oriundum, ſceptra deferunt.

Multorum imperiū damnoſum.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

CRacus nepos Cechij Bohemorū Principis, ad Imperij Polonici faſces communibus omnium ſuffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, iugumq; excutientes coërcuit, finesq; Regni ab omni inſultu hoſtium tutauit. Gallorum copias proſtrauit, quę Hungaria deuaſtata in Poloniam excurrebāt. Tandem pacato armis imperio, deſerta loca, ſolitudinesq; agricolis adornauit, ciuitatē celebrem cum arce in ſcopulo Vanel dicto ad Viſtulam fluuium condidit, quam à ſuo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem ſcopulo Draco ingens tunc temporis deliteſcebat, qui ſordido ſuo anhelitu cum eſuriret, de antro prorepens multos uelut peſte quadam inficiebat, per ciuitatemq; & loca circumiacentia graſſando, omnia obuia deuorabat. Quam ob cauſam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogebantur. Cracus igitur Princeps ſuorum deploratum ſtatū uidens, cùm iā omnib. iumentis expilarentur pellem uituli excoriati, ſulphure, nitro, pice infarcire iuſsit. Quod ubi hora conſueta ad antrum Draconis opponeretur, beſtia prorepens, famelica, iumentum putans, venaculum illud deglutijt. Cumq; in eo illa materia igne ſulphureo accedente accenſa eſſet, de antro ſeſe proripiens in Viſtula aquam tamdiu ſorbebat, quouſq; medio creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè diſpoſitis, Cracoq; & Lecho filijs, filiaq; Vanda relictis, è uita ſublatus eſt.

Cracouia Poloniæ metropolis à Craco fundatur.

Draco in Cracouia.

Draco artificiosè peremptus.

Iuſtis

IVſtis Craco gentili ritu perſolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum ſecundum, natu maiorem Craci filium, in ſolium paternum ſubſtituunt, ſed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidensq; illi imperium, inter uenandum eum occidit, dixitque falſo lachrymas addens, eum equi lapſu, dum temere perſequitur feram, dilaniatum, ſtrangulatumq; eſſe atq; hac arte callidus imperium aſſecutus eſt: ſed paulo poſt dolo in lucem prodeunte Regno pulſus, fugatusq; eſt. *Lechus fratrē Cracum truci dat.*

VANDA VIRAGO.

ANno à nato Chriſto 730. Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, unica, legitimaqúe hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij faſces euehitur. Hæc ſumma prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (uirginalem, cœlibemqúe uitam ducens) ſtrenuè gubernabat, non aliter atque illa Penteſilea, Ortigiaqúe. Erat autem formoſa & pulcherrima nimis, ut pulchritudine ſua plurimos Principes ad ſe alliceret, & ueluti hamo piſces caperet, vnde Vanda vel Venda quæ dictio Slauis Hamum quo piſces capiuntur ſonat, appellata eſt. Ritagoras igitur Princeps Germanorum uirtute illius, prudentia, atque pulchritudine commotus, Procos ad illam deſtinauit, ſolicitans ut ſibi nuberet, illa uerò obſtinatè connubium repugnando Procos uacuos ſæpius dimiſit. Quapropter Ritagoras putans ſe ab ea contemptum, Poloniæ bellum indixit, terroreq; & ui ad coniugium eam cogi ſperabat. Illa è contra impauida celeriter undecunque auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit: ipſe autem pernici fuga elapſus, præ pudore quod virginis manu fuſus, fugatuſqúe fuerit, nolens teſtem ſui dedecoris Solem amplius eſſe, gladio proprio ſeſe interemit. Vanda uerò memorabili uictoria Polonis relicta, prout Dijs uirginitatem deuouerat, uolens uoti compos eſſe de Ponte in Viſtulam ſeſe præcipitauit, ſicq; aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum eſt in oſtijs Dlubnæ vbi Viſtulam influit, atq; in ſcopulo uno miliari à Cracouia in Mogila gentili ritu ſepulta eſt. *Vanda Ritagoram Germanorum Principē fudit.* *Vanda in Viſtulam de Ponte triumphans deſiijt.*

Demum poſt Vandam nullo ſucceſſore legitimo exiſtente, iterum duodecim Palatinos, ut unuſquiſque Prouinciæ ſuæ præeſſet, Poloni elegerunt, unde magnum detrimentum, diminutioqúe Regni. uelut & prius ſubſecuta ſunt. Quæ enim in inimicos arma eſſent conuertenda, in ſe conuertebant: ambitioneqúe flagrantes, mutuis cladibus inter ſe diſsidebant, qua de cauſa Marcomanni, Hunni, & Germani, Poloniam yndique anguſtabant. *Duodecim Palatini iterum.*

PREMISLAVS SIVE LESCO PRIMVS.

ANno uirginei partus 750. ex his biſenis Palatinis inteſtina bella mutuò mouentibus, unus Premiſlaus Lesko, non ſita, ſed patriæ commoda quærebat. Cumq; Morauí Poloniam uaſtarent, ille pro tempore coacto, inſtructoq; exercitu, hoſtes iam ſpolijs & exuuijs onuſtos ad ſua reuertentes, inſecutus eſt: in quos ad montē, ut dicitur caluum, ubi nunc templum ſanctæ Crucis conditum eſt, ſublatis nemoribus ca ſtrametatos impetum fecit: ſtatimq; ſe in abdita Syluarum cum ſuis ſubduxit. Hoſtes uerò armis arreptis, in ea loca ubi Leſco eis ſe apparuerat uenientes neminem inuenerunt, perterritumq; exercitum Polonorū fugere credētes ad ſua caſtra reuerſi ſunt. Cumq; iam tutiſsimè omnia agerent Bacho indulgentes, Premiſlaus nacta occaſione ex abditis Syluarum cum ſuo exercitu, intempeſtiua nocte inopinatos, ſomnoq; oppreſſos Morauios, magna ui, à fronte, & à tergo inuaſit: omnesq; ad unum cruento prælio funditus trucidauit: & ſpolia, captiuosq; recuperauit. Qua inſigni uictoria clarus, omnium ſuffragijs, ſpreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multisq; egregiè geſtis editis, ruinisq; patriæ magna uirtute reſtauratis, abſq; poſteris è uiuis deceſsit. *Premiſlaus Morauios proſtrauit.*

LESCO SECVNDVS.

ANno à Chriſto nobis cœlitus miſſo 780. Premiſlao Leſcone abſq; poſteris decedente, de electione Monarchæ uoces communes, & ſententiæ Senatorum diſcrepabant: communiqúe omnium conſenſu, poſt multas litigationes, hunc modum eligendi Principis conſtituerūt: columnā ante Cracouiā ſtatuerūt, deſuperq; Diadema & Sceptrū Regale poſuerūt, ac palā omnib. & ſingulis preconis pclamatione notū fecerūt, ut qcunq; à flumine Pradnik dicto, equi ſui celeriori curſu ad columnā ſubordinātā cæteros anteuerteret, Monarcha deſignaret. Quidam igit iuuenis infirmæ familiæ, ſed aſtutus & callidus, re diligēter cōſiderata, clauos ferreos in uia qua currendū erat occultè *Modus electioni certare equis.*

Equorum curſu de Imperio decertatur. infixit,terraq; occuluit,præſignita ſibi ad currendum uia.Inter currendum autem equi omnium ferro ſubordinato faucij ſubſtiterunt,nemoq; ad columnam ex illa multitudine, ſolummodò ille peruenit:& ſic Principatu dolo acquiſito,potitus eſt. Sed occulta fraus illicò innotuit.Paulò enim poſt duo iuuenes ex plebe ludentes Symbolo iacto, per illa lo *Dolus Leſcij.* ca curſu pedeſtri à fluuio Pradnik ad columnam prædictam decertabant, ambabusq; ſautijs effectis unus leuius claudicans primus columnam attigit, ſocius uerò ſuus clauos in *Dolus aperitur.* terra conſiderans brauium ei denegabat:cauſamq; ad Senatum detulit:ubi patefacta eſt: peruerſa aſtutia Leſcij:qui dolo ſupradicto,ad Regni faſces euectus erat. Omnes igitur *Præmium fraudis.* nobiles & magnates de iniuria coram ſenatu expoſtulantes. Leſconem ſolio deiectū tractu equorum membratim dilaniari,dilacerariq; fecerunt. Ille uerò qui ludendo pedeſter ad columnam uenerat,Leſco ſecundus appellatus,communi omnium acclamatione Re- *Leſco plebeius ad Regnū euehitur.* gno præponitur.Hic quamuis plebeius eſſet,attamen talem ſe præbuit, ac ſi Regali ortus eſſet proſapia: idq; totis diebus uitæ ſuæ diligenter obſeruabat, quod ornamentis Regijs ſolenniter induturus,ueſtes quas olim ex uili lana gerebat,deſuper indueret: pro monumento prioris uitæ id habens:utq; fortunam inſtabilem, quæ ſurſum eleuatos ad ima *Mos Leſcij.* deijcit,eluderet.Quam conſuetudinem multi Principes Polonorum ſolenniter obſeruabant.Tandem Leſco plurimis Heroicis geſtis exactis, filioq; huius nominis tertio relicto,uitam cum morte commutauit.

LESCO TERTIVS.

Vnebribus exequijs Leſconi gentiliter perſolutis,Leſco filius eius, huius nominis tertius in ordine Principum Poloniæ ſeptimus, Monarcha ſalutatur. Hic à moribus paternis minimè degenerauit, omnes finitimos hoſtes ſedauit. Imperijque ſui fines in pace & ſecuritate cicurauit. Poſtea otij impatiens, Hungaris, Saxonibuſque, aduerſus Carolum Magnum Romanorum Imperatorem auxilia ſuppeditabat. Tandem Anno Domini 801. cum Bohemis,Pomeranis,Prutenisque à Carolo in Sileſia cruento prælio ad Oderam fluuium proſtratus eſt. Cui filius Popilius ex legitimo thoro natus (uiginti enim illegitimos natos ex concubinis, Pomeraniæ Duces generat) ſucceſsit.

POPELVS PRIMVS.

Opelus huius nominis primus Leſcij tertij filius,qui à Germanis Oſſerich dicebatur: patre decedente,Regni habenas regendas ſuſcepit,Anno Domini 815. *Sedis tranſlatio.* Hic à uirtute paterna degenerauit:in urbe Cracouienſi ſede ſpreta,eam in Gneznam, demum in Cruſphiciam tranſtulit: ibique arcem in lacu Goplo condidit. *Arx Goplo.* Nil amplius de eo ſcribendum reſtat:cum nulla egregia geſta memoriæ digna ediderit, *Mos execrandi ſeſe Popeli.* ſemper enim libidinibus,delicijsq; indulgebat. Hac uerò execrandi particula ſæpiſsimè utebatur,dicens:O' utinam à muribus corroderer, quod quamuis non ipſi,ſed filio eius prout inferius dicetur,contigit.

POPELVS SECVNDVS.

Nno ſalutiferi virginis partus 830. Popelus ſecundus, patri in regno ſuccedens, à moribus eius libidinoſis minimè degenerauit: poſtpoſitisque negocijs Reipub.uanis otijs,choreiſque, & delicijs domeſticis indulſit. Inſuper non ille ſed uxor eius, quam inſano amore proſequebatur, pro ſui peruerſo arbitrio imperabat. Quapropter Magnates & Equites regni,eum ut hominem nihili Sardanapalum Poloniæ appellantes ſpreuerunt.Popelus uerò re conſiderata, ueritus ne Polonia- liquem ex Patruis ſuis in locum ſuum ſubſtituerent: uxoris aſtuto conſilio infirmitatem *Aſtuta ſimulatio infirmitatis.* ſimulauit: Patruoſque omnes qui uiginti numero erant. Principes Pomeraniæ accerſiuit,& decumbens in lecto,obnixè ab eis rogauit,ut unum filium ſuum ex duobus,Regno ſe decedente præficerent,quod libenter Patrui ſe facturos ſpoponderunt, ſi magnates regni conſenſerint.Regina uerò intereà poculum cum ueneno mixto adornauit, & *Grāde,turpeq; facinus.* vnicuique bibendum pro ſanitate Regis obtulit. Egreſsi illi à Rege, maxima corroſione ex ueneno hauſto excruciati,omnes pariter expirauerunt. Regina autem cum lætitia *Mira,iuſtaq; uindicta diuina.* dixit: Deos in eos quod malum Regi Domino ſuo machinati fuerint, iuſtè animaduertiſſe. Ideò cadauera eorum inhumata quaſi perfidorum, in lacum Goplo reginæ iuſſu, proiecta ſunt. Statimque Deus iuſtus uindex & ultor nefandi homicidij, murum

uim

uim numeroſam, dictuq; horrendam, ex illis cadaueribus mira quadam metamorphoſi, excitauit, quæ Regem in arce lautè conuiuantẽ, vxoremq; & filios eius cum terribili ſtrepitu vndiq; inuaſerunt: & neq; armis, neq; igne, ſe arceri paſſæ ſunt. Rex metu inauditi inuſitatiq; periculi perturbatus, in arcem quæ eſt hucuſq; in lacu Goplo, iuxta Cruſphiciã oppidum, cum uxore & filijs profugit: mures verò adhuc plures terram & aquas cooperientes, cum horridis ſibilis eum perſequebantur: Nautæ præſens præ oculis exitium uidentes, timentes ne in medio lacus nauem corroderent, ad ripam otiùs appropinquantes, aufugerunt. Popilius quoq; in turrim natura loci munitam, & aquis oportunè circũfluam cum ſuis ſe recepit: ubi cum uxore & liberis à muribus corroſus, conſumptusq; eſt, ut ne monumentum quidem eorum relictum fuerit.

Ex cadaueribus mures.

Popelus à muribus cum uxore & liberis corroditur.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

ANno incarnationis Diuinæ 842. Popilio ſecundo à muribus portentoſè abſumpto, multæ controuerſiæ in Cruſphicienſi conuentu de electione Principis exortæ ſunt. Erat autem tunc temporis in Cruſphicia Pyaſtus quidam uir ſimplex, uirtute tamen & pietate præſtans. Huic eodem conuentus tempore filius natus eſt, cui ad nomen ſolenniter gentili ritu imponendum, melis mulſati duo uaſa præparauit, propter conuiuas tractandos, porcumqúe mactauit. Interdum aiunt ad eum duos uiros ignotos ueniſſe peregrino habitu (quos Paulum & Ioannem Martyres Romanos ferũt eſſe:) Hi in palatium vbi electio celebrabatur nõ ſunt admiſsi, à Pyaſto uerò humaniter hoſpitio excepti fuère, infantemqúe natum gentili more ſubraſerunt, nomenqúe ei Semouiti impoſuerunt, & tandem diſceſſerunt. Tunc temporis autem in Cruſphicia ob magnum confluxum populi ad Comitia Electionis plurimi commeatus, pabuliqúe penuria laborantes, ad Pyaſtum ut ſibi aliquid pro victũ venderet, veniebant, qui ſingulis gratis neceſſaria ſuppeditabat, quantum cuique opus fuerat, carnis autem Suillæ & mellis, panisqúe copia, apud eum non deficiebat: nam incrementa omnium rerum à Deo copioſiſsimo largitore & remuneratore illi procedebant. Omnes igitur manum Diuinam cum Pyaſto eſſe uidentes, communibus ſuffragijs & uocibus, Monarcham eum ſalutant, Regnumq; oblatum quamuis agreſti familia natus, ſtrenuè cum ſumma fortitudine, & dexteritate uiginti annis gubernauit. Poſtea 120. annis ætatis ſuæ exactis, relicto filio Semouito extremum diem clauſit. Ex huius ſanguine Duces, Regesq; Polonorũ ad Ludouicum Hungarum uſq;, genus duxerunt.

Hoſpitalitas larga remuneratur.

Pyaſtus Ruricola regni faſces obtinet.

SEMOVITVS.

ANno humanæ redemptionis 895. Semouitus patri gentili ritu iuſtis perſolutis ad regni faſces euehitur. Hic inſigni prudentia, fortitudineq;, & prouidentia, populum ſibi commiſſum regebat, omnesqúe hoſtes à finibus Imperij ſui ſæpiſsimè fugabat, Hungaros, Bohemos, Caſſubios, Pomeranoſqúe ad tributum ſibi pendendum compulit, multiſq; præclaris geſtis editis, quatuor in regno duntaxat annis exactis. Patria in pace relicta, immatura morte peremptus eſt, relicto filio Leſcone quarto.

Virtus Semouiti.

LESCO QVARTVS.

ANno uirginei partus 902. Leſco quartus patri Semouito iuuenili ætate, in principatu ſucceſsit, ſub tutoribusq; ad annos cõpetentes erat. Poſtea Imperium à patre pacificatũ relictũ, in pace à nemine laceſsitus regebat, patrijs & auitis uirtutibus correſpondens, relictoq; filio Semomislao immatura ætate è uiuis deceſsit.

SEMOMISLBVS.

ANno à Chriſto nato 921. Semomislaus patre è uiuis decedẽte regni hábenis præficit. Hic etiã ex auitis morib. minimè degenerauit, filiũ uix in ſenectute & ipſum cæcum obtinuit, cumq; in Gneznam Primates & Equites regni ad ſubradendũ nomẽq; imponendũ filio gentili ritu cõuocaret, Mieſconẽ eum appellârunt. Poſtea cõuiuio indulgentib. in primo mẽſe accubitu, nunciatũ eſt patri, filiũ cęcũ uiſum recepiſſe, omnibuſq; cõuiuis attonitis, cũ claris aptisq; oculis infans affertur. Cumq; Rex ab ariolis ſciſcitaretur quid hoc ſibi uelit? reſponderũt, ſicut hic infans gratia Deorũ eſt illuminatus, ſic per eum Polonia in breui illuminabitur, quod & factum eſt. Tandem Semomislaus finibus Imperij in pace relictis uitam cum morte tranſmutauit.

Semomislao filius cæcus naſcitur, qui poſtea illuminatur figuram illuminandæ Poloniæ per Euangelium præſagiens.

MIESCO

MIESCO PRIMVS.

ANno Domini 962. Mieſco qui erat cæcus natu,patri ex more funebribus exequijs peractis. communi omnium acclamatione in Monarcham Poloniæ eligitur.Hic concubinas ſeptem habuit,nullam tamen ex illis fœcundauit, quamobrem maximo mœrore diſcruciabatur.Quapropter frequenter à quibuſdam Chriſtianis ſolicitabatur, ut Chriſto cum ſua gente nomina daret, ſi uelit charam ſobolem à Deo obtinere.Chriſtianorum itaq; perſuaſionibus adductus, Procos ad Regem Bohemiæ Boleſlaum,qui fratrem germanum diuum Venceſlaum nepharie occiderat deſtinauit, matrimonium filiæ eius expetens, cui rei Boleſlaus libenter annuit, hac conditione ſi ſacrum Baptiſma cum ſuis ſuſciperet.Mieſco itaq; cum uniuerſa gente ſua alacriter Baptiſatus eſt Anno Domini 965. Mieſconiſq; priori nomine immutato,Mieczslaus appellatus eſt, quaſi gladio nomen acquirens clarum.Mandauitq; confeſtim omnibus & ſingulis ſuo imperio ſubiacentibus,die ſeptima Martij, idola omnia uanorum Deorum comminuere,demolire,igneq; conſumere.Nam antea quaslibet uanas creaturas Solem, Lunam,Auram,quam Pogvviſd appellabant,cultu diuino proſequebantur.Præterea Iouem quem illi Ieſſam,Plutonem quem Lacton, ſiue Lactonem, Cererẽ quam Niam,cuius templum Gneznę celeberrimum erat,Venerem quam Marzanam,& Dianam quam Zieuoniam gentili lingua appellabant,Lęlum quoque & Poletum Romanis Caſtorem & Polucem appellatos,pro dijs colebant.Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum utitur.Lęlum Poletum uociferantes.Solebant autem uiri,mulieres,iuuenes,& ſenes horum Deorum,diebus feſtis ad luſus & choreas pariter conuenire, maximè uerò 25.die Maij,& 25.Iunij. Quam congregationem populi Stado, id eſt, agmen appellabant,quod adhuc apud Ruthenos & Lithuanos paſsim in villis obſeruari uidetur. Poſt dominicam enim conductus Paſchæ ad Diui uſq; Ioannis Baptiſtæ feſtum mulieres & uirgines diebus feſtis ad choreas turmatim conuenire ſolent. Ladonemq; canentes,& Lado Lado frequẽtius ingeminatis,manib.cõplaudẽtes in gyrum choreas ducunt.In Sileſia quoq; confini Poloniæ 17. die Martij quo uidelicet tempore hæc idola demolita ſunt, pueri in vilis & oppidis ex more recepto ſimulachrũ quoddam, ad ſimilitudinem mulieris conficiunt, oppidoq; turmatim egreſsi quandam cantionem ingeminantes ſimulachrum illud de Ponte in flumen præcipitant.Expurgata itaq; ab idolis Polonia Mieczslaus Princeps,ad euidentius ſignum Chriſtianitatis inſtituit,ut infra officium Miſſæ dum Euangelium prælegeretur,ſinguli uirorum ad medium gladij è uaginis depromerent,quo ſe teſtarentur propter Euangeliũ Chriſti ad mortem uſq; decertare paratos eſſe. Multas Eccleſias,parœcias & Epiſcopatus fundauit, copioſiſq; prouentibus ditauit. Ex uxore Bohema Dambrovvka dicta,filium Boleſlaum Chabri ſuſcepit,quæ poſt partum paulò poſt deceſsit,Gneznæ ſepulta eſt,alteram uerò Mieczslaus in matrimonium accepit,Iuditham filiam Ieſſæ Principis Hungarorum,quæ ei filium Mieczslaũ genuit. Tandem multis Chriſtianitatis monumentis in Polonia relictis è uiuis fœliciter migrauit. Deſtinauerat quoque legatos ad ſummum Pontificem Benedictum, Diadema Regium ab eo poſtulans,quod illi denegatum eſt, ſuſpicabantur enim nondum eum perfectum Chriſtianum eſſe.

Poloni fidem Chriſti amplexantur.
Idola demoliuntur.
Ritus Religionis gentilis Polonorum.
Mos Polonorũ antiquus infra lectionẽ Euangelij.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIAE.

ANno à Chriſto nato 999. Boleſlaus huius nominis primus ab Heroicis geſtis Chabri appellatus,Mieczslai filius natu primus, cõmuni omniũ acclamatione in faſces Regni euehitur.Corpus diui Alberti Epiſcopi Pragenſis,ex Pruſsia in Gneznam magno cũ labore honorificè tranſtulit,quẽ gentiles Pruthenj,iuxta Sauũ fluuiũ propè oppidum maritimũ Feſchaus,ſalutifera pabula animæ ferentẽ, crudeliter occiderũt,ad cuius buſta Gneznæ plurima miracula,uirtute diuina edita ſunt. Eodẽ tẽpore Otto tertius,Romanorum Imperator, acerba infirmitate præſſus,iamq; animã agens, audiens tãta miracula ad ſepulchrum diui Alberti in Polonia fieri, uoto uouit ſe buſta illius, ſi de infirmitate leuaretur, acceſſurum, atque ſtatim poſt uotum promiſſum, ſanitatem integram diuina benignitate recepit. Cumq; uota perſoluturus religioſis Imperator ad Poznaniam urbem maioris Poloniæ appropinquaret, Poleslaus ſplendido equitatu nobilium & magnatum Poloniæ cinctus, obuiam ei proceſsit, honoremq; ut Cæſari hoſpiti exhibens,uarij coloris pannos præcioſos, ſericeos quoque, & id genus alios in uia per ſeptẽ milliaria Polonica,à Poznania in Gneznã uſq; ſternere fecit, & ultro citroq;

Diui Alberti corpus è Pruſſia in Gneznã transfertur.
Otto Imperator ex uoto diuo Alberto facto ſanatur.
Otto Imperator in Poloniã uenit.

citroq́ data ſalute, illa inſigniter ſtrata uia vterque manibus iunctis, multa inter ſe confe- rentes, pedeſtri itinere ad Gneznam uſque peruenerunt. Ingreſſus itaque deuotus Impe- ratorlimina templi, pronus prouolutus ad ſepulchrum diui Alberti, ardenti corde Deo omnipotenti, quod mirabilis ſit in ſanctis ſuis, gratias agit, uotoq́ perſoluit. Tandem ho norificẽtiſsime, ſumptuoſiſsimeq́ per aliquot dies, à Boleslao tractatus, multisq́ & ſplen didis muneribus ab eo donatus eſt, quibus hoſpitalitatis officijs Otto in ſe exhibitis con ſideratis, Boleslaum eodem in templo Gneznæ Imperiali diademate ſolenniter corona- uit, eumq́ Regem Poloniæ declarauit, & in æternum authoritate Imperiali confirmauit, ab omnibusq́ tributis & obſequijs Romanis Imperatoribus pendendis, poſteros eius o- mnes in Regno ſibi ſuccedentes immunes fecit. Deinde in digreſſu quo euidentius uin- culum ſocietatis inter ſe conciperent, Otto Imperator Boleslao nouo Regi lanceam San- cti Mauricij, clauumq́ de cruce Chriſti donauit. Boleslaus verò uiciſsim illi brachiũ San cti Adalberti pro munere hoſpitalitatis dedit, quod Romæ in templo diui Bartholomæi Imperator poſuit. Inſuper uinculo conſanguinitatis ſibi iuncti ſunt. Otto enim neptẽ ſuã, filiam Palatini Rheni nomine Riſcham, in matrimonium locauit. Tandem Imperatorem ad ſua reuertentem Boleslaus cum inſigni pompa, ſplendidoq́ equitum & magnatũ Po loniæ agmine, ad terminos uſq́ Regni ſui honorificè deduxit.

Boleslaus Cæ- ſar ſplendidè & lautè hono rem exhibet.

Otto Boleslaũ Poloniæ Regẽ creat, ſuoq́ Diademate co ronat.

Hic primus Rex Poloniæ omnia, ſumma cum prouidentia & fortitudine adminiſtra- uit, ſupra modumq́ bellicoſus extitit. Marte enim fœlici omnes finitimos hoſtes frequen ter ſtrauit. Regnaq́ eorum ſæpius, nullo repugnante, peruaſtauit, Bohemiæ Regem Bo- leslaum cum innumeroſo exercitu fudit, Regnumq́ eius, nullo repugnãte infeſtis armis uaſtauit, & ipſum captum execare fecit. Iaroslaum quoq́ Ducem præcipuum Ruſsiæ va- lidiſsimo exercitu fretum inſidioſè, contra ſe procedentem memorabili, cruentaq́ clade, proſtrauit, Kiouiam urbem Ruſsiæ Metropolim cœpit, indeq́ theſauros ingentes aſpor- tauit, & omnes principes Ruſsiæ tributarios ſibi effecit. Prutenos, Saxones, Caſſubiosq́, & Pomeranos debellauit, cum Ruthenis ad fluuium uſq́ Tyram, & Boriſthenem fines ſuos poſuit, cum Prutenis, Caſſubijsq́, & Saxonibus ad fluuium Albim, uſque ad mare Germanicum ſiue Balticum Imperij ſui terminos conſtituit, Herculemq́ imitatus, ad perpetuam rei memoriam columnas æreas illic collocauit. Sicq́ Imperio ſuo ampliſsimè dilatato delicto Mieſcone filio è uiuis deceſsit.

Boleslaus, Bo- hemos, Ruſ- ſos, Prutenos & Pomeranos ſternit.

Boleslaus fi- nes Imperij ſui prolatat.

MIESCO SECVNDVS.

ANno virginei partus 1025. Mieſco ſecundus, patre defuncto, ad Regni habe- nas moderandas euehitur. Hic ex moribus patrijs degenerat: poſtpoſitiſq́ue negocijs reipublicæ coniugis conſilio utebatur, & Imperium à patre ampliſsi- mum relictum, ſuis libidinibus diminuit, debilitauit, laboresq́ patrios perdidit. Tandem ab omnib. ſpretus: infirmitate correptus, relicto Cazimiro filio, è uiuis deceſsit.

Mieſco dege- neratur.

Mortuo igitur Mieſcone, multæ controuerſiæ circa electionem principis exortæ ſunt. Quidam enim ad Cazimirum filium eius ſceptra deferenda uolebant: cæteri uerò timen- tes ne mores paternos peruerſos ſequeretur, huic ſententiæ acerrimè repugnabant. Tan- dem Regina Mieſconis Regis relicta, uidens ſe à Polonis ſpretam, ad fratrem Cæſarem in Saxoniam accepto Cazimiro filio, Coronaq́ Regni & ingentibus theſauris Regali- bus ſublatis: profecta eſt. Interim filium Cazimirũ ſtudendi gratia Pariſios miſit: ubi tan- dem in Monaſteriũ Cluniacenſe ingreſſus, Sacris initiatus eſt. Poloni verò multis annis hærede legitimo orbati, cum ſui & Reipublicæ ingenti detrimẽto, in Gallia eum quærere coacti ſunt: qui eis multis de cauſis denegabatur ab Abbate Monaſterij. Tandem uix magno cum labore impenſisq́ Polonorũ, per Benedictũ nonum Pontificẽ à profeſ- ſione abſolutus eſt, pœnitẽtia Polonis indicta, pro eo quod Dñm ſuũ, hæredẽq́ legitimũ expulerint, ut ab una quaq́ perſona quotannis obulum unũ Romano Pontifici pende- rent, quod uocatur debitum Sancti Petri. Item ut ſinguli uiri crines ſupra aures tonde- rent. Deinde ut præcipuis feſtis diebus linteo albo pro cingulo uterentur.

Regina cum fi lio Cazimiro exulat.

Debitum S. Pe- tri.

CAZIMIRVS PRIMVS.

ANno Dñi 1041. CAZIMIRVS huius nominis primus, è Monaſterio acce- ptus, Mieſconis ſecũdi filius, tertius Rex Poloniæ, Gneznæ cõmuni omniũ ap- plauſu ſacro Diademate coronatᷓ. Hic primũ in latrones, deprædatoreſq́ q tũc tẽ- poris in Regno paſsim latrocinabantᷓ animaduertit. Demũ Regiões tributarias à

Caſimirus Maſlaum cum Prutenis bello uicit.
Maſouiæ denominatio.

Regno deficientes ad iugum priſtinum redegit. Maslaum Ducem Maſouiæ bello furentem inteſtino, cum Prutenis & Piecingis conſpirantem, ad Viſtulam fluuiũ cruento prælio proſtrauit, iuxta Ploczko ciuitatem. Tandem Maslaus exercitum coëgit: ſed iterum à Cazimiro funditus fuſus, deſperatis ſuis rebus ad Prutenos profugit, ubi uarijs tormentis examinatus laqueo uitam finiuit. Ab hoc Maslao Maſouia appellata eſt. Poſtea Cazimirus pacato undique Regno, relictiſque tribus filijs, Boleslao, Vvladislao, Mieſcone, & filia Suuatochna, extremum diem fœliciter clauſit. Monaſterium in Tyniec eius Regulæ quam ipſæ olim profitebatur, regalibus, ſumptuoſiſsimisq; immunitatibus & bonis opimis fundatum dotauit.

BOLESLAVS AVDAX.

ANno ſalutiferi uirginei partus 1068. Cazimiro Boleslaus filius ab heroico animo Audax appellatus, communibus omnium ſuffragijs, Rex declaratur. Huic ſtatim Vvratislaus Bohemiæ Rex bellum indixit: infeſtisq; armis in Sileſiam uaſtaturus excurrit. Boleslaus re comperta, armato milite cinctus, celeriter contra eum contendit: cuius aduentu Vvratislaus perterritus, relictis caſtris terga pudenda dedit. Boleslaus uero eum in meditulium Bohemiæ perſequens, eam vndiq; peruaſtauit: ſpolijsq; multimodis onuſtus, ad ſua nullo repugnante reuerſus eſt.

Boleslaus Bohemiam uaſtat.
Iterum Bohemiam infeſtat.
Pruteni cũ Pomeranis uicti uectigales Boleslao fiunt.

Poſtea Anno ſequenti, Boleslaus ualidioribus copijs coactis, Morauiam, Bohemiãq; iterum infeſtis armis peruaſtauit: donec eum Vvratislaus Bohemiæ Rex, maius periculũ timens recõciliauit. Perdomitis igitur ab una parte Bohemis, & Morauis, à Prutenis tandem & Pomeranis infeſtatur: quos Boleslaus ad fluuium Oſſa undique circumuentos, ad internecionem proſtrauit, & deleuit: Pomeraniamq;, & plurimas munitiones Pruſsię ditioni ſuæ ſubegit: & ipſos Prutenos ſub iugum cõpulit, Anno Dñi 1059. Intereà Bela hæres Regni Hungariæ, ad Boleslaum exulans profugit: auxilium contra fratrem Andreã (à quo Regno pulſus erat) implorans. Boleslaus itaq; infeſtis armis in Hungariam cum Bela contendit: Henricíq; Imperatoris copias, Bohemosq; & Teutones, partes Andreæ defendentes profligauit: ubi & ipſe Andreas Rex interemptus eſt. Sicq; Bela auxilio Boleslai ad Regnum peruenit. Boleslaus uerò Rex in Poloniam reuerſus, unicam hæredem Ducum Ruſsiæ, Viſeslauam nomine, in matrimonium accepit: iureq; dotis Ducatus quoſdã Ruſsiæ acquiſiuit. Kiouiam quoq; Metropolim Ruſsię ui cœpit, ubi hybernũ tẽpus tranſegit, uniuerſamq; Ruſsiam terrore ſuo cõpleuit, & cõcuſsit, adeò ut cõplures duces (parum ſe tutos in Ruſsia putãtes) fugam in Græciam adornauerint, ciuitates oẽs oppidaq; & munitiones plurimæ, ultrò ſe ei dediderunt. Poſtea Præmisliam ciuitatem celebrem, unam ex Ducatibus Ruſsiæ expugnauit, & exuſsit, ſed arcem propter exundationem fluuiorũ, capere non potuit: quæ ei poſtea certis ſub cõditionibus dedita eſt. Tandem in Hungariam cum exercitu profectus, inimicitias inter Belæ hęredes, & Salomonẽ Hungariæ Regem cõpoſuit: exindè rectà in Ruſsiam reuerſus, Volodimiriã & Chelmiã ciuitates cum ſuis prouincijs occupauit: poſtea totũ Ducatum Volhiniæ cœpit. Inde rectà in Kiouiam exercitum duxit, ubi Svvatoslaum Principem Ruſsiæ cum ingentib. copijs ſibi inſidiantem cruento prælio profligauit, fugauitq;, ac omnes uires Ruſſorũ prorſus debilitauit, multumq; temporis in Kiouia tranſegit, ubi in delicias, libidinesq; uenereos, & cætera uitia prolapſus eſt. Poſtea ſeptennio in caſtris exacto in Poloniam reuerſus, Diuum Stanislaum Epiſcopum Cracouienſem occidit, membratimq; diſſecare fecit: cuius poſtea corpus Diuina prouidentia inſimul compactum, coactumq;, & honorificè ſepultum, multis miraculis claret, prout latius in Polonorum Chronicis patet. Conſcius itaq; Boleslaus perpetrati facinoris pœnitentia adactus, cum filio Mieczslao Regno relicto in ignotas regiones profectus eſt: ubi in habitu peregrino uitam clauſit. Filius uerò Mieczslaus poſtea in patriam reuerſus eſt.

Boleslaus in Hungaria triumphat.
Ruſsiam uacat Kiouiamq; capit.
Præmislia dedita.
Hungariam petit.
Volhiniã expugnat.
Swatoslaum fugat, fuditq;.
Epiſcopũ Cracouiæ Diuum Stanislaum occidit.
Boleslaus exulat uoluntarie.

VVLADISLAVS HERMANNVS.

ANno à Chriſto nato 1082. Vvladislaus Hermannus fratri Boleslao in Regno ſucceſsit. Hic ex Iudita Vvratislai Regis Bohemorum filia, filium Boleslaum tertium ſuſcepit, Krzivvouſti ab ore recuruo appellatum. Ex ſecunda uerò vxore, Henrici 4. Romanorum Imperatoris filia, tres filias produxit: multas Eccleſias, Monaſteriaq; conſtruxit & ditauit. Pruſſos, Pomeranosq; rebelles cruento prælio penes fluuium Drvvancza profligauit, ad deditionemq; coëgit. Intereà Bratislaus, Bohemorum Princeps uidens Regem bello in Pruſsia occupatum, magna damna

Pruſſos Hermannus & Pomeranos docuit.

Bohemia à Polonis uaſtatur.

Poloniæ intulit. Rex itaque Sieczjechum Palatinum Cracouienſem cum filio ſuo Boleſlao nouem annos habente, cōtra hoſtes deſtinauit, quos una cum principe Bratislao ſtrenuè fuderunt: & Morauiam undique ferro, & igne uaſtantes peragrarunt: ſpolijsq; multis onuſti, in pace ad Regem reuerſi ſunt. Tandem nunciatum eſt Hermāno regi, Pomeranos fœdifragos Miedzirzecze arcem munitiſsimam in finibus Saxoniæ intercepiſſe.

Miedzirzecze intercepta.

Aſtutia oppugnationis.

Miedzirzecze à Polonis recuperatur prudētia Boleslai.

Boleslaus igitur duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis ſolicitat, ut ſibi copias propter recuperandam arcem committeret, cuius audaciæ, prouidentiæ, animoſitatiq; Rex admirans, legionē unam cum certis rectoribus illi commiſit: cætero exercitui Siecziechum Palatinum Cracouienſem præfecit. Arcem itaque obſeſſam fortiter oppugnarunt: ſed quia in loco natura munitiſsimo ſita erat: ideò incaſſum laborabant. Qua de cauſa Dux exercitus obſidionem ſoluere ſuadebat: ſed Boleslaus Regius filius à propoſito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriola circa arcem, hyemis tempore imminente, erigere iuſsit, ut uideretur arcem ſe per hyemem oppugnare uelle. Qua re conſpecta, Pomerani obſeſsi ad Boleslaum cum muneribus ſupplices ueniunt, ſe & ſua ei offerentes. Quos ille liberos dimittens, arcem recuperat: prudentiaq; ſua omnia damna à Pomeranis illata reſarcijt: ad patremq; ingenti cùm præda, ouans reuertitur. Poſtea Hermānus ſenio confectus, multis fortibus, præclarisq; geſtis exactis, uitam cum morte fœliciter commutauit.

BOLESLAVS KRZIVOVSTI.

Zbigneuius Monachus.

Zelislaus Bohemos, Morauosq; profligauit.

Boleslaus Morauiam Bohemiamq; uaſtat.

Bohemi profligantur.

Pomerania uaſtatur à Boleſlao.

Boleslaus ſtrenuè dimicat.

ANno Domini 1103. Boleslaus Krziuouſti ab ore recuruo ſiue retorto (quod ex morbo contraxerat) appellatus, patre è uiuis ſublato, communi omnium applauſu: Regni habenis præficitur. Hunc Zbigneuius Monachus, frater illegitimus ſceptra ſibi inuidens, in primis laceſsiuit: Boriuoiumq; Bohemiæ Regem, & Suatopolkum Ducem Morauiæ, contra eum commouit: quos Boleslaus egregiè per Zelislaum Ducem exercitus ſui profligauit. Anno deinde ſequenti ualidioribus copijs coactis, in Morauiam excurrit: quam nullo repugnante, ferro, & igne, peruaſtauit. Tertiò Boleslaus exercitum in Bohemiam & Morauiam duxit: dumq; agrum hoſtilem undiq; armis & flamma peragraret, Bohemi ex inſidijs in loco arctiſsimo in eum impreſsionem fecerunt. Rex uerò ſtrenui militis & Imperatoris officium agens, unum ex hoſtibus primus gladio interemit. Derſniak quoque Eques Polonus, ſecundum haſta transfixit. Cæteri Poloni animoſiores effecti, Bohemos fugientes inſigni clade profligârunt. Tandem Boleslaus Pomeraniam armato milite aggreſſus, eam undique peruaſtauit: plurimisq; oppidis & munitionibus occupatis, ſpolijs onuſtus, ad ſuos reuerſus eſt. Accidit autē dùm, poſt hanc inſignem uictoriam, in feſto dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebrâret, recreationis gratia, centum duntaxat equitibus cinctus, uenatum proceſsit: ubi in tria millia Pomeranorum inſidiantium incidit, in quos ipſe Rex ueluti Leo rugiens, primam impreſsionem fecit: tribusq; interfectis, ſuos animoſiores reddidit. Quidam uerò Pomeranus in ipſum regem collimans, equum ſub eo transfixit: attamen à perſequendis hoſtibus equo altero nacto, haud deſtitit: donec multo cum labore à tanta obſtinata audacia uix retractus fuerit: uictorq; ad ſuos conuiuantes, profligatis hoſtibus redijt.

Bohemus auxiliū impetrat.

Expeditio Boleslai in Pomeraniam.

Interea Boriuogius Rex Bohemiæ exulans ad eum uenit, auxilium contra Svvatopolkum nepotem ſuum implorans, quem Boleslaus in Regnum reduxit, Bohemiamq; peruaſtauit. Tandem in Pomeraniā expeditionem adornauit, qua undiq; peruaſtata, Bielgradum arcem munitiſsimam cum ciuitate, & multitudine Pomeranorum, expugnauit: cæteræ autem ciuitates & munitiones, utpotè Camenecia, Golimberg, Vielim, Czarnkouia, libenter ſeſe ei dedidêrūt. Poſtea Boleslaus irritatus Bohemiam deuaſtauit: Zbigneuiumq; & Gueuonirum Pomeraniæ Duces rebelles, & fœdifragos, fudit, cœpitq;.

Hēricus 4. Cæſar in Boleslaū arma extollit.

Boleslaus repugnat.

Cōditiones dātur à Boleslao, Quis Bohemiæ Regem occiderit.

Henricus 4. Romanorum Imperator, Boleslao ob damna Bohemis ſępiſsimè illata infenſus, coniunctis uiribus cum Svvatopolko Rege Bohemiæ, ualidiſsimas copias contrà eum in Sileſiam duxit, Lubuſaq; ciuitate expugnata, Glogouiam urbem Glogouienſis Ducatus ſedem, acerrimè fruſtrà tamen oppugnauit: magna & crudeli ſtrage in militibus accepta. Boleslaus quoque ualida Polonorum manu ſtipatus, cōtra Imperatorem & Bohemos proceſsit: & in exercitu ſuo proclamari fecit, ut quicunq; ſe talem uirum præbuerit, qui Svvatopolkum Bohemię Regem occiderit, ille dono inſigni in ſempiternum cum poſteris ſuis remuneraretur. Vnus igitur Bohemus in Caſtris Polonicis militans conditionem datam accepit, exploratàq; habens Caſtra Bohemorum ad tentorium uſque

Gg Regium

Regium peruenit, & horribiliter in uocem prorupit dicens, Fuge, fuge ô Rex. Multitudo enim Polonorum nos undiq; inuaſit, Regem itaq; ex tentorio proſilientem lancea transfixit, & ad Polonos fruſtra inſecutus aufugit, ac munera promiſſa, Stemmaq; Oxa dictum Securim uidelicet accepit, & in magnam familiam Poloniç excreuit. Henricus tamen Imperator magna damna Polonis in Sileſia exercuit, quē cum Boleslaus ad amicitiam iuſtis conditionibus perducere non poſſet, armato Polonorum milite accinctus, in aurora impetum in Cçſarianos fecit, diſtantia unius miliaris à Vvratislauia urbe Sileſiæ, ſicq; ad ueſperam uſq; acriter decertabant. Boleslaus autem cum fortiori agmine Polonorum & Sileſianorum in acies Cæſarianas à latere irruit, totumq; exercitum diſperſit, fugauit & ad internitionem proſtrauit, ut ipſe Imperator fuga ſibi conſulens uno duntaxat ſeruo comitatus uix euaſerit. Poloni uerò ſpolijs, exuuijſq; occiſorum ditati uictoriæ palmam obtinuerunt, adhuc locus in quo conflictus erat Polonicè, Pſie pole, id eſt, caninus campus appellatur: nam illic multitudo canum ad cadauera humana confluxerat, ut multo tempore uix prætereuntes tuti tranſire poſsint. Tandem anno ſequenti Henricus Imperator expeditionem Romam uerſus obuiam ſummo Pontifici adornabat, timenſq; ne Boleslaus ſe abſente prouincias ſuas uaſtaret, legatos ad eum deſtinauit, rogans eum ſub certis conditionibus habita dignitate Imperatorio, ut ad ſe Bambergum ueniret, promittens illum huius conditionis nequaquam pœnituiſſe. Vbi Boleslaus ueniens Imperatori omnia obſequia ad quæ præſtanda attrahebatur, in perpetuum renunciauit, abdixitq; & conſanguinitatis uinculo (ut fit inter pacificantes Principes) ſibi iuncti ſunt. Boleslaus enim ſororem Imperatoris Adehleydam nomine Vvladislaus uerò filius eius Chriſtinam filiam eiuſdem Imperatoris in matrimonium accepit, ſicq; pace compoſita captiuos utrinq; reſtituerunt.

Bohemiæ Rex occiditur. — Arma Oxa. — Acre & memorabile certamen Boleslai cum Henrico Cæſare. — Henricus Cæſar funditur & fugatur. — Pſie pole. Poloni triumphant. — Henricus cum Boleslao amicitiam inire optat.

Anno deinde Chriſti 1113. Pomerani & Pruteni poſtpoſito iuramento inopinatè in Maſouiæ Ducatum excurrerunt, Regionemq; totam infeſtis armis peruaſtauerunt, ſed eius oræ præfectus hoſtes cum ſpolijs reuertentes inopinatè aggreſſus, omnes trucidauit & ſpolia abegit. Hac perfidia Pomeranorum Boleslaus exacerbatus, inſtructis copijs cōtra eos proceſsit, Nakloq; arcem in qua erant 10000. Pomeranorum graui obſidione cinxit, ſed obſeſsi ad quindecim dies inducias impetrauerunt, hac conditione ut ſi intra conceſſum tempus nullum auxilium à ſuis haberent. Intereà uerò nunciatur Boleslao, Pomeranorum & Prutenorum quinquaginta millia in ſubſidium obſeſsis clãculum per ſyluas aduentare. Quorum caſtra Boleslaus explorata habens, à fronte & à tergo in eos impetum fecit, omneſq; inopinatos funditùs proſtrauit, quorum 4000. cæſa ſunt, cæteri capti & fugati. Naklocenſes uerò ſe & arcem cum ciuitatibus Regni ultrò dediderunt. Poſtea Pomerani cum Prutenis uires magnas inſimul coniunxerunt, omnes tamen à Boleslao uelut à leone fortiſsimo iugulati, Princepſq; eorum perpetuis carceribus mãcipatus eſt. Rex itaq; rebus in Pomerania & Pruſsia rectè conſtitutis, expeditionem in Daniam Regionem tranſmarinam nauali claſſe adornauit, Anno Domini 1124. unde theſauros ingentes abſtulit, regnum uerò ultro oblatum reſpuit, & theſaurariū Regni Danici cum tota familia in Poloniam tranſtulit, cuius poſteri hucuſq; in Polonia, & Pruſsia celebres reſtant. Duniniq; à Dania uocantur. Boleslaū itaq; è Dania in Poloniam reuertentem principes Ruſsiæ ſeditioſi bello appetierunt, & quo magis eum irritarēt, Principem Halicienſem conſanguineum Regis expulerunt. Quos Boleslaus egregiè ultus eſt, Præmislienſemq; Ducem cum ingenti exercitu proſtrauit, ubi tres Duces Ruſsiæ in conflictu occubuerunt. Poſtea Iaropolhi Ducis Kiouiæ conſilio aſtuto omnes Principes Ruſsiæ aduerſus Boleslaum Regem conſpirauerunt, utq; eum facilius ſub prætextu amicitiæ obruere poſſent. Legatos ad eum deſtinauerūt, obſtringētes ſe omnes tributarios, ac ſubditos Poloniæ Regno fore, utq; Ducem Halicienſem in locum priſtinum reduceret optabant. Rex igitur nihil mali ſuſpicans expeditionem in Ruſsiam paruis copijs cinctus adornauit, cumq; ad Haliciam ciuitatem appropinquaret, ecce Principes Ruſsiæ cum auxiliarijs copijs Hungarorum, quaſi congratulantès ei ex inſidijs eruperunt, Regemq; undiquaq; circundederunt. Rex autem aſtutiam Ruthenorum conſiderans, milites ſuos qui pauci erant, ad reſiſtendum hoſti fœdifrago fœcunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouienſis admonitione regia minimè motus cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex uerò rem aliter non poſſe fieri uidens, ſtrenui militis & Imperatoris officium agens, primo cum ſuæ aulæ equitatu Hungaros aggreſſus eſt, quos ſtrenuè repræſsit & proſtrauit, uiribuſq; reſumptis cum ualidis Ruthenorum

Pruteni & Pomerani fœdifragi trucidātur. — Naklo obſidetur. — Pomerani uincuntur. — Iterum Pomerani ſternuntur. — Boleslaus in Daniam nauigat. — Ruteni in Boleslaum concitantur. — Inſidiæ Boleslao parantur. — Boleslaus circumuenitur. — Palatinus fugit cōflictum. — Boleslaus ſtrenuè ſeſe defendit.

copijs

copijs manus acriter conſeruit, iamq; Ruthenorum acies inclinabantur, dum recentes legiones auxiliares ualidiores Polonos undiq; circundederunt, uireſq; eorum perfregerũt, equus ſub Rege ipſo confoſſus ut inteſtina ex eo profluxerint, alium tamen Eques ei ſuppeditauit, ſicq; uix à ſuis ad fugiendum compulſus illęſus euaſit. Quapropter mœſtus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum inſidias, ſed Palatini Cracouienſis perfidiam turpiſsimam execrans, cui pelliceum Leporinum, & colum inſtrumentum quo mulieres fuſo fila ducunt, liniq; faſciculum, & cordam miſit, indicans eum Lepori in fugiendo ſimilem eſſe, & quod indignus ſit uir, ſed mulier haberi: reſq; muliebres & non uiriles potius tractare, ſuſpendiq; dignum. Palatinus itaq; ille, in deſperatione adactus, in campanili oratorij ſui fune campanæ ſeſe ſuſpendit, cuius nomen propter poſterorum dedecorem in Chronicis reticetur, ab hocq; tempore Caſtellanus Cracouienſis, Palatinum autoritate dignitateq; antecellit. Boleslaus autem quotidie aduerſam fortunam execrando triſtitia conſumptus, ſumptis Sacroſanctis Sacramentis extremum diem clauſit, annos ætatis ſuæ 54. Regno 36. annos præfuit, in Eccleſia Cathedrali Plocenſi ſepultus. Porrò nullus Rex Poloniæ ad hæc uſq; tempora illo fœlicior bellicoſiorq; extitit. Omnes enim Reges & Monarchæ finitimi undiq; in eum irruebant: ille uerò eos ſtrenuè caſu non uariante fidem propugnabat, & Regna eorum ſecundum arbitrium ſuum militis ſtrenui & Imperatoris mœnia obiens peragrabat. Conflictus cum hoſtibus principales & memorabiles ac publicos 47. commiſit, exceptis congreſsibus excurſionibuſq; paruis, qui ſæpiſſimè eueniebant, excepto quoq; hoc ultimo certamine, quod cum eo Rutheni aſtutè commiſerant, ex quo ille non ſecus atq; ille Hector Troianus, Hannibalq; Carthaginenſis ſuo Marte ſeſe ſtrenuè defendẽs, acieſq; hoſtium inſtructas fortitudine, diſpergens euaſit. Adhuc uitæ ſuperſtes filijs ſuis Imperium diſpoſuit, Vvladislao natu maiori Cracouienſem, Siradienſem, Sileſiæq; & Pomeraniæ Ducatus legauit. Boleslao Criſpo Maſouiam, Dobrinã Cuiauiãq; Mieslao Gneſnẽſem, Poſnanienſem, Caliſienſemq;. Henrico uerò Lublinenſem, Caſimirienſemq; tractum teſtamento ordinauit. Caſimiro autem omnium iuniori quicquã reliquit. Admonentibuſq; ſe de eius ſorte Senatoribus, reſpondit: An ignoratis, inquit, quod in curru quatuor rotæ currentes neceſſe habent, ut aliquis eis inſideret, quod & factum eſt, ut inferius dicetur.

Donum Palatino profugo à Boleslao dignum mittitur.

Caſtellanus Palatino Cracouienſi dignior titulo.

47. conflictus Boleslaus uictor habijt.

VVLADISLAVS SECVNDVS.

ANno Domini 1140. Vvladislaus ſecundus, Boleslao patri in Regno ſucceſſit. Hic ex moribus patrijs degenerauit: uxoriſq; impulſu ſorte ſua non contentus, fratres ſuos Ducatibus exuendos propoſuit, eoſq; bello appetijt, auxiliaribus copijs à principe Ruſsiæ acceptis. Henricus itaq;, Boleslaus & Criſpus, cum Mieczlao in arcem Poſnanienſem fratris metu ſeſe receperunt: quos Vvladislaus oblitus fraternæ charitatis, grauiter obſedit. Iamq; obſeſsi penuria uictus coacti, deditionem moliebantur: ſed ueteranorum militum perſuaſione confirmati, aleam belli tentare propoſuerunt: nactaq; occaſione, cum hoſtes choreis temulenti indulgerent, intempeſta nocte ex arce cum ingenti uociferatione unuſquiſq; facem accenſam manibus geſtando eruperunt: caſtraq; hoſtium incenderunt: & ipſos hoſtes ferro protriuerunt. Vvladislaus uix turpi fuga elapſus eſt: quem fratres uictores Cracouiam uſq; inſequuti ſunt. Sed poſtea in Germaniam ad cognatos uxoris ſuæ aufugit: quem poſtea uxor cum filijs ſecuta eſt. Sicq; proprio uiuere non contentus, alienis inhians, ſua amiſit.

Vvladislaus degener.

Vvladislaus fratres oppugnans ipſe fugatur regnoq; exuitur.

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

ANno Domini 1146. Boleslaus Criſpus, à capillis cõtortis dictus, fratre Vvladiſlao ſeditioſo expulſo, habenas regni ſuſcepit. A' Conrado Imperatore frequenter ſollicitabatur, ut aliquam regionem exulanti fratri concederet, quod ille ſtrenuè repugnabat, qua de cauſa Imperator in Sileſiam exercitum duxit: ſed pluribus damnis à Polonis affectus, re infecta diſceſsit. Eadem de cauſa cum Friderico Barbaroſſa Imperatore Boleslaus bella geſsit. Inimicitijſq; utrinq; compoſitis, Vvladislaum fratrem ex Germania reuocatum, in gratiam accepit: qui poſtquam aduenit, in Ploczko ciuitate non ſine ueneni ſuſpicione ſpiritum exhalauit. Tandem anno Domini 1164. Rex cum fratribus triplici exercitu inſtructus, in Pruſsiam deſcendit, quam ferro & igne latè peruaſtauit, ad Chriſtianiſmum Prutenos ſollicitans, donec ſe baptiſari ſpoponderent: ſed

Cum Conrado Imperatore et Friderico Barbaroſſa belligeratur.

Vvladislaus in Poloniam reuertitur.

Pruteni à Boleslao oppugnantur.

Profugi è Pruſſia fraudulēti.

demum baptiſmo ſpreto, contra Polonos in Maſouiam excurrerunt: contra quos denuò Boleslaus cum fratribus exercitum duxit. Intereà uerò, ad Polonos duo Pruteni, ſub prętextu exulum aſtutè defecerunt, qui ſe totius Pruſsiæ ſitum exploratiſsimè noſſe affirmabant: ideò eos Poloni, Duces belli ſibi delegerūt: qui exercitum perfidè inter denſiſsimas paluſtroſaſq; ſyluas induxerunt, ubi in palude quadā ceſpite uiridanti contecta, tanquam muſcæ in pice hæſerunt: ut nec ulterius progredi, nec retrogredi potuerint. Pruteni autem ex inſidijs prorepentes: Polonos ingenti clade affecerunt, ubi Henricus Lublinenſis, & Sendomirienſis Dux, frater Boleslai ſtrenuè dimicando occubuit. Princeps uerò Boleslaus in Poloniam reuerſus eſt. Qui poſtea multis geſtis ſtrenuè peractis, extremum diem clauſit. Anno Domini 1171. ætatis ſuæ 29. in arcis Eccleſiæ templo Cracouiæ ſepultus.

Profugis non credendum.

Poloni fuduntur.

MIECZSLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

Mieczlaus Tyrannus Regno exuitur.

ANno Domini 1174. Mieczslaus ſenex, fratri Boleslao Criſpo in Monarchia ſucceſsit. Hic rapax, crudelis, ſeueruſq; in ſubditos extitit, & tyrannidem ingentem exercuit: quapropter ab omnibus diris execrationibus maledicebatur. Epiſcopus itaq; Cracouienſis Gedeon nomine, eum cæteris Senatoribus conſilium occultè inijt, de Caſimiro in locum eius ſubſtituendo: & nacta occaſione temporis, cum Mieczslaus Rex in maiorem Poloniam diſceſsiſſet, ad Caſimirum fratrem eius iuniorem, quamuis inuitum, ſceptra detulerunt.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

ANno ſalutiferi uirginei partus 1104. Caſimirus facinus fratris aboleuit, in comitijſq; generalibus Lancitię celebratis, omnes qui erant cauſa inteſtinæ diſſentionis dignis ſupplicijs affecit. Fratrē poſtea Mieczslaum in gratiam accepit, Gneſnenſemq; tractum & Poſnanienſem ei conceſsit. Tandem Pruteni & Pomerani Caſimiri regis clementia conſiderata, ultro ſe ei obtulerūt. Interea uerò Lithuaniæ ciuitas Breſtia, à Polonis defecit. Eò itaq; Rex cum exercitu profectus, ciuitatem cum arce cœpit: eoſq; qui erant cauſa defectionis, dignis ſupplicijs affecit. Inde rectà in Ruſsiā profectus, Seuoldum & Volodimirum Duces rebelles, cruento prælio fudit. Rege autem in Ruſsia militante, Mieczslaus ſenex priorē dignitatem affectans, Cracouia potitus eſt, arcem capere nō potuit, ciuitate uerò ſuis præſidijs firmata, ad comparandum maiorem exercitum, profectus eſt. Caſimirus autem ex Ruſsia exercitum reducens, Cracouiam libenter intromiſſus, de ſeditionis ſeminatoribus, dignas accepit pœnas. Poſteà non oblitus cędis Henrici fratris cladiſq; Polonorum, in Pruſsiam exercitum duxit: quam undiq; armis peragrauit, Prutenoſq; & Pomeranos tributarios ſibi effecit: Cracouiamq; reuerſus, anno Domini 1194. extremum diem clauſit: non ſine ueneni ſuſpicione. Eius & cura & impenſis, corpus ſancti Floriani Roma Cracouiam allatum eſt: anno Domini 1184.

LESCO QVARTVS.

Leſco cum Mieczslao patruo de Monarchia certat.

IVſtis Caſimiro perſolutis, Leſco filius eius à crinibus Albus cognominatus, ab omnibus Rex ſalutatur: Anno Domini 1194. Mieczslaus tamen ſenex, patruus eius Monarchiam regebat: pro qua poſtea, uario Marte cum eo Leſco bella geſsit. Tandem comitia Generalia in Zueyman ciuitate celebrauit, ad quæ plurimi Magnates, & Principes Poloniæ conuenerunt, ubi citatus eſt mandato Regio Suatopolus, Capitaneus Pomeraniæ, qui tributum 10000. marcarum argenti per aliquot annos iuxta pacta Regi nō pendebat. Qui occaſione per exploratores nacta, armata manu ad ciuitatem prædictam inopinatè accelerauit, diuerſoriaq; obruens, qui ſe defendere uolebant, interfecit. Regi ſtatim tumultus cauſa qui in balneo tunc temporis erat, ſignificatur. Ex balneo itaq; exiliēs, cum paucis famulis equis conſcenſis, aufugit. Suantopolus uerò eum inſequutus, ut fœdifragus, & nequiſsimus, ſine ulla dignitatis ratione trucidauit. Henricum quoq; Vratislauiæ principem, lætali uulnere affecit, & plures alios trucidauit: Anno Domini 1227. Cadauer Leſconis per ſuos relatum, in Baſilica Cracouienſi cum maximo luctu terræ mandatum eſt.

Leſco nefariè occiditur à Pomerano fœdifrago.

BOLES-

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

ANno Domini 1243. Boleslaus Pudicus, patri crudeliter occiſo, in regimine ſuccedit. Eo regnante multa mala Poloniam præmebant: id uerò ob principũ pluralitatem, qui tunc temporis 24. erant. Quod malum tandem peius redintegratum eſt. Tartarorũ enim 100000. in Poloniam, Ruſsiamq; populabundi uenientes, utramq; regionem crudeliter uaſtabant: ciuitatibus, uillisq; ſuccenſis captiuos educebant. Rex igitur Boleslaus cum Henrico Duce maioris Poloniæ, cæterisq; principibus contra Tartaros unanimiter progreſsi, prælium cum eis acre commiſerunt. Iamq; Tartari inclinabãtur: ſed quidam Vexillifer Tartarorũ, cum uexillo, in quo erat ſcripta litera Græca tali modo, X, proceſsit, ſuperius uerò in cuſpide haſtę, erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum, ore fumum, uaporemq; ſordidum in Polonos euomens: quo uelut peſte quadam infecti, & incantationum ui faſcinati, uires amiſerunt. Sicq; funditus à Tartaris nõ ſecus, atq; à grandinibus frumenta, proſtrati ſunt. Cupientesq; Barbari numerũ occiſorũ perueſtigare, auriculam unicuiq; dextram amputãtes, nouẽ ſaccos magnos eis impleuerunt, ubi diminuta eſt multitudo principũ Poloniæ, Sileſiæ, atq; Ruſsiæ. Tunc temporis Tartari totam ferè Ruſsiam, & Poloniam, Hungariæq; & Germanię partem, flamma ferroq; peruaſtauerunt, terroreq; inaudito omnia compleuerunt.

Tartari in Polonia crudeliter graſſantur. *Poloni cũ Tartaris dimicant.* *Incantationis uis.* *Poloni à Tartaris funduntur.* *Auricularum nouẽ ſacci implentur.*

Anno Do. 1269. uiſus eſt in cœlo exercitus equeſtris, inter ſe acerrimè confligens.

Eodem anno mulier quædam Nobilis, in terra Cracouienſi triginta ſex pueros uno partu edidit.

Eodem anno in Caliſsia ciuitate uitulus duo capita, ſeptemq; pedes habens enixus eſt, cuius cadauer nec à canibus, nec auibus comeſtum, permanſit.

Miracula, Monſtraq; in Polonia.

Boleslaus poſtea Rex exactis in regno 37. annis, è uiuis deceſsit, abſq; prole: cœlibem enim uitam (unde Pudicus appellatus eſt) duxiſſe fertur.

LESCO SEXTVS NIGER.

ANno Domini 1297. Leſco niger Dux Siradienſis, mortuo fratre Boleslao Pudico, habenis Regni præficitur. Quẽ ſtatim pericula inſecuta ſunt. Tartari enim ualidis copijs Ruſsiam, & Poloniam iterum crudeliter peruaſtauerunt.

Tartari Poloniam uaſtant.

Tandem Anno Domini 1280. Leſco Rex meliori fortuna uſus, Leonem principem Ruſsiæ ſuperbum, cum ingenti exercitu Tartarorum & Ruſſorum cruenta clade proſtrauit, Ruſsiæq; prouincias fugato hoſte: infeſtis armis peruaſtauit, ex quibus multis trucidatis, ſex millia captiuorum abduxit.

Leſco Niger Leonem Ruſſiæ ducem proſtrauit.

Poſtea anno à Chriſto nato 1282. Lithuani in terram Lublinenſem ualida manu excurrerunt: ingentemq; captiuitatem hominum eduxerunt: quos Leſco collectis undecunque pro tempore copijs perſequutus, ad Nemen & Narevv fluuios inſecutos, clade cruenta proſtrauit, captiuosq; liberauit. Cæſa ſunt tunc temporis 14000. Lithuanorum infidelium.

Lithuanorum 14000. ceduntur.

Demum añ Domini 1285. Lithuani collectis maioribus copijs, per abdita ſyluarum in Lucouienſem tractum excurrerũt: quos Leſco ſimilimodo aſſecutos fudit, & fugauit, ſpoliaq; & captiuos ademit. Tandem multis geſtis ſtrenuè editis è uiuis deceſsit: Cracouiæ terræ mandatus eſt.

Iterum Lithuani funduntur.

HENRICVS PROBVS.

ANno à Chriſto nato 1290. Henricus Probus Dux Vratislauiæ, Leſconi Nigro in regimine ſucceſsit. Epiſcopus quoq; Cracouienſis cum cæteris proceribus, Boleſlaum, Maſouiæ Ducem ad regnum uocauerant: ſed ab Henrico eiectus eſt. Tandem Vladislaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali competebat) Dux Siradienſis, adiunctis ſibi in auxilium maioris Poloniæ equitibus, cum Henrico de regno acriter contendebat, exercitumq; eius cruenta clade in Sileſia ad Sieuieram ciuitatem, proſtrauit: ubi Ducis Glogouienſis filium, & Sprotauiæ principem occidit. Vnuſquiſque eodem tempore ex Sileſijs inſignem uictoriam reportauit: & uictor Cracouiam ultrò deditam occupauit. Sed Henricus denuò ad expugnandam Cracouiam, exercitum duxit: quem Teutones ciues clandeſtino noctu in ciuitatem immiſerunt: adeò ut Vladiſlaus uix cucula monaſtica indutus, effugerit. Et ſic Henricus regno potitus eſt. Sed paulò pòſt, anno in regimine non exacto, è uiuis deceſsit: non ſine ueneni ſuſpicione: Vratiſlauiæ terræ mandatus.

Diſcordia principũ Poloniæ de Monarchia. *Cracouia bis capitur.*

PREMISLAVS SECVNDVS.

Premislais Rex occiditur.

ANno Domini 1295. Premislaus princeps maioris Poloniæ & Pomeraniæ, regni habenis præficitur. Hic omnibus principibus finitimis terrorem incuſſerat: ideò Marchiones Brandēburgenſes, impulſu regis Bohemiæ Vvenceslai, nacta occaſione, cum Rex ipſe die S. Dorotheæ cum ſuis conuiuaret, ex improuiſo in eum irruerunt: multiſq; uulneribus affectum (quamuis ſeſe ſtrenuè cum ſuis aulicis defenderet) occiderunt. Septem tantum menſes regno præfuit.

VVENCESLAVS BOHEMIAE REX.

Peregrinatio Vvladislai exulis.

ANno uirginei partus 1300. Vvladislaus Rex Bohemiæ ad regnum Poloniæ uocatur. Cum Vvladislao Cubitali de regno acriter cōtēdebat, omneſq; poſſeſsiones & arces ei ademit, quibus non Polonos ſed Bohemos prefecit. Vvladislaus uerò omnibus ſpoliatus (ad quē Monarchia iuſtè cōpetebat:) in Hungariā exulans perrexit, inde Romam petijt. Demùm Roma in Hungariā reuerſus, ſumptis ab Hungaris auxiliaribus copijs, uarijs excurſionib. Bohemos in Polonia infeſtabat. Poſtea Pelcen, Visliciam, & Lelouiā arces occupauit. Tandem poſt nebulam (ut dicitur) Phœbo illuceſcente, Vvenceslao Bohemo è uiuis ſublato, Vvladislaus Cubitalis regno multis ab annis expectato potitur. Hic Vvēceslaus Bohemus, primus monetā argenteā, groſſos uidelicet Bohemicos, in Poloniam intulit: qui adhuc in uſu Cracouiæ paſsim habentur. Primò uerò fruſtulis quibuſdā argenti, pellibuſq; Aſpreolorum, & cæterarū rerum tranſmutatione, neceſſaria comparabant. Eo quoq; regnante, Cracouia muro cincta eſt.

Vvladislaus regno potitur.

Argentea moneta in Polonia.

VVLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

Vvladislaus Sileſiam uaſtat.

ANno Domini 1306. Vvladislaus Cubitalis, poſt multa pericula perpeſſa, frequentibuſq; repulſis exantlatis, Monarcham Poloniæ ſe gerere cœpit. Hic eodem anno, collecto exercitu, contra Henricum Ducem Glogouiæ, in Sileſiam proceſsit: quam flamma, ferroq; nullo repugnante peruaſtauit. Poſteà anno Domini 1320. Vvladislaus præfatus Dux, in uerum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Heduigi conſorte ſua: ab eoq; tempore Eccleſia Cracouienſis iure coronandi Poloniæ Reges primum dotata, & priuilegiata eſt. Primò enim in loco minimè tuto Gneznæ coronabantur. Demum anno Domini 1326. ualidioribus copijs ex Lithuanis, Ruthenis, & Polonis conſcriptis, Rex Vvladislaus, cædem fratris Præmislai ulturus, in prouincias Marchionum Brandenburgenſium infeſtis armis excurrit: omniaq; ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam uſque in latitudinem & longitudinem igne, & gladio peruaſtauit: multiſq; ſpolijs onuſtus, cum ſex millibus captiuorum, ad ſua in pace reuerſus eſt. Cùm Crucigeris Pruſsienſibus, plurima bella geſsit. Poſteà cum præfati Crucigeri iniuſtè in Polonia graſſerentur: eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Pruſſiam duxit. Cum ualidiſsimiſq; Teuthonicis copijs, anno Domini 1331. Menſe Septembri, ingenti armorum fragore acerrimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & diſperſit. Poſteà uiribus recentes phalanges Teuthonicorum (quibus præerant Commendatores Ruſſer de Plauno Comes, & Ottho magnus de Brunſdorff) contrà Polonos proceſſerunt, bellumq; redintegrauerunt: omnes tamen à Polonis proſtrati ſunt. Cæſa ſunt in eo conflictu 4000. Crucigerorum Pruſsienſium, cum plurimis Commendatoribus. Poſteà Vvladislaus Cubitalis infirmitate correptus, extremum diem uitæ Cracouiæ clauſit, anno Domini 1333.

Cracouia pro Coronatione regum delecta.

In Marchiam uaſtabundus contendit.

Cum Crucigeris acre certamen.

Crucigeri proſtrantur.

CASIMIRVS MAGNVS.

Caſimirus Leopolim cœpit. Volodimiriam expugnauit.

ANno Domini 1333. Caſimirus Magnus, patri iuſtis perſolutis, Rex communi omnium acclamatione ſalutatur. Regnum oblatum ex omni parte in primis pacificatur: in ſeditioſoſq;, & paſsim latrocinantes animaduertit. Poſteà anno Domini 1339. Ludouicum nepotem ex ſorore, Caroli regis Hungariæ filium, ſucceſſorem poſt ſe in regno Poloniæ aſsignauit, & declarauit, conſtituitq;. Tandem 1340. Caſimirus armata manu in Ruſsiam progreſſus Leopolim regionis Metropolim cœpit: unde theſauros ingentes aſportauit. Deinde ad Volodimiriam contendit: qua expugnata, Cracouiam triumphans exercitum reduxit. Denuò in Ruſsiam ualidioribus copijs cinctus deſcendit: haſq; prouincias, cum ciuitatibus ad deditionem cōpulit, Premisliam, Haliciam, Leopolim, Sanociam, Lucouiam, Volodimiriam, Lubaczouiam, Treblouiam, Tuſtaniam, & complures alias, quæ hucuſque à regno Poloniæ nō ſeparantur.

Caſimirus Ruſſiæ prouincias tributarias reddidit, ſubiugauitq;.

tur. Tertiò Caſimirus anno Domini 1349. exercitum in Ruſsiam duxit, arcesq́ quas nõdum poſſederat, ſuæ ditioni ſubegit.

Poſteà anno Domini 1363. Caſimirus Rex Carolo 4. Romanorum Imperatori, Neptim ſuam Eliſabetham, Ducis Stolpenſis filiam in matrimonium dedit: ad nuptiarumq́ ſolennia ipſe Carolus Imperator, Ludouicus quoq; Hungariæ, Petrus Cypriæ, Sigiſmundus Daniæ Reges, Ottho Bauariæ, Semouitus Maſouiæ, Boleslaus Suidniciæ, Vladislaus Opoliæ Duces, ſatis ſplendido apparatu Cracouiam conuenerunt, abſolutoq; nuptiarum cõuiuio, quidam ciuis Cracouienſis, Vierinok nomine, à Rheno oriundus, Theſaurarius regius, hos omnes reges, & principes cum Imperatore, lautiſsimo conuiuio aliquot diebus excepit: muneraq; inſignia ſingulis obtulit.

Ad nuptiarum ſolẽnia tres reges Imperator, & multi Principes à Caſimiro inuitantur.

Anno tandẽ Domini 1370. Caſimirus Rex, iuxta Przedboriam ciuitatem, inter uenandum, ceruum inſequens, equo ſuccumbente pedem fregit: à quo uulnere ſpiritum exalauit Cracouiæ: ibidemq; ſepultus. Hic omnes ferè ciuitates & arces, in Polonia muro cinxit: plurimasq; arces & Baſilicas condidit. Legibus quoq; tam Equeſtribus, quàm ciuilibus patriam locupletauit: quæ hucuſq; uigent: & omnes Reges anteceſſores ſuos, ſumma dexteritate in promouendis theſauris & prouentibus regni ſuperauit: ideò Magnus iure appellatus eſt.

Caſimirus à pedis fractura mortuus.

Caſimirus bonus paterfamiliâs.

LVDOVICVS HVNGARVS.

DEcedente Caſimiro Magno abſq; hærede maſculino legitimo, Ludouicus Rex Hungariæ nepos eius, anno Domini 1370. Sacrum diadema Polonicum ſuſcepit. Eo in Polonia regnante nihil memoria dignum gerebatur: ſed homicidia, latrociniaq; paſsim exercebantur, propter abſentiam illius. Qui uerò de iniuria ſibi illata in Hũgariam ad Regem proficiſcebantur. Hi à rege ad reginam: à regina uerò ad factores regios, & à factoribus ad gubernatores in Poloniam cum literis relegabãtur, plurimisq; iniurijs, & anguſtijs Polonia tunc temporis premebatur.

Hungarus Poloniæ Rex creatur.

Poſteà anno Domini 1381. Ludouicus filiam ſuam Mariam, Sigiſmundo Marchioni Caroli quarti Romanorum Imperatoris regis Bohemiæ filio, deſponſauit, regemq; Poloniæ poſt ſe futurum declarauit. Qui in Poloniam armata manu ueniẽs: quaſdam rebelles puniuit: rectaq; contrà Maſouiæ Ducem exercitum duxit, qui etiam ſceptra iure propinquitatis affectabat. Maſouia itaq; flamma & ferro peruaſtata Poſnaniam Maioris Poloniæ Metropolim profectus, ab omnibus honorificè pro Monarcha agnoſcitur. Interea uerò Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex è uiuis decedens: Albæ regiæ ſepelitur, anno à Chriſto nato 1382. Regno Poloniæ 12. annis præfuit. Poloni itaq; Ludouici regis morte audita: conſilium clandeſtinum inierunt, ut Sigiſmundo relicto pro hærede regni, Ludouici regis filiam ad ſe reciperent: eamq; in matrimonium tali Principi, qui Rempub. rectè gubernaret: ab hoſtibusq; uindicaret locarent. Regina itaq; Hungariæ Ludouici coniunx, filiam Heduigim in Poloniam miſit, quæ honorificentiſsimè à Polonis proceribus accepta, Sacro diademate ſolenniter Cracouiæ ex more coronata eſt.

Sigiſmũdus Caroli filius regnum Poloniæ ut obtinere tẽtat.

Poloni Sigiſmundo ſpreto pro hærede regni filiam Ludouici accipiunt.

Anno igitur Domini 1385. Iagielo magnus Dux Lithuaniæ certior factus de Heduigis reginæ ex Hungaria in Poloniam aduentu: pulchritudine, moribusq; eius honeſtis commotus: oratores ad eam fratres ſuos, Skiergielonem, & Boriſſum cum per amplis muneribus deſtinauit: coniugium, regnumq; dotale expetens, promittens ſecũ uniuerſa gente ſua baptiſaturum: omnesq; ciuitates & arces cum ſuis prouincijs, quas Lithuani à regno abſtraxerunt: & etiam captiuos liberaturum: inſuper etiam Magnum ducatum Lithuaniæ cum regno Poloniæ uniturum, & incorporaturum, Sileſiam, Pruſsiam, Pomeraniam, armis recuperaturum, theſaurosq; omnes in uſum regni Poloniæ conuerſurum, omnia deniq; quæ ad amplitudinem Reipub. Poloniæ, & ad incrementum totius Chriſtianitatis ſpectarent, acturum, curaturumq;. Hæc legatio Lithuanorum, grata, periucundaq́ Polonis erat: ſed regina eam detractabat: à barbari enim matrimonio abhorrebat. Nam adhuc patre uiuente, Vvilhelmo Auſtriæ Duci deſponſata erat: ideò illum priorem ſponſum ardenti animo complectebatur. Qua de cauſa oratores Polonorum legationẽ Iagielonis Lithuani, ad reginam Heliſabetham in Hungariam detulerunt: quæ in omnibus ſe contentam eſſe reſpondit: quidcunque boni proceres regni conſtituerint. Legati igitur Polonorum in Lithuaniam profecti, ut Iagielonem in Poloniam cum promiſsis muneribus, Heduigi reginæ maritum, adduxerunt. Interea uerò Vvilhelmus Auſtriæ Dux, certior rerum Polonicarum factus, Cracouiam ſplendido aulicorum equitatu ſtipatus cum

Iagielo Lithuanus, Heduigim Poloniæ hæredem cum Regno ſub conditionibus petit.

Oratores in Lithuaniam pro Iagielone.

Vvilhelmus Auſtriacus Cracouiam uenit.

ingentibus muneribus,ad præcipiendum matrimonium uenit, à reginaq; alacriter acceptus,multa conuiuia quotidiè alterutrum celebrabant,choreisq; honeſtè tamen & modeſtè indulgebant: qua de cauſa proceres Poloni Vvilhelmum Auſtriacum apud reginam uidentes acceptum, gratumq; hoſpitem,& propenſam utriuſque erga ſe uoluntatem animaduertentes,in arcem eum deducunt: cum regina deſiderato matrimonio copulāt. Sed Iagielonem aduenіſſe audientes Vvilhelmum ex arce propellunt: portasq; poſt eum obſerant. Cuius expulſionem Regina animo ægreferens, ſuis manibus feras portæ frangere,& contundere cœpit: optatis cum eo nuptijs in ciuitate fruitura. Sed per Conſiliarios longa diſſuaſione à propoſito retracta eſt. Vvilhelmus uerò uidens ſibi proceres Poloniæ apertè & obſtinatè aduerſari: de aduentuq; Iagielonis audiens, è Cracouia cum ſuis (relictis theſauris) clandeſtinè diſceſsit.

Vvilhelmus Auſtriæ Dux, Cracouia eijcitur.

IAGIELO SIVE VLADISLAVS LITHVANVS.

Lithuanus in regnum Poloniæ acceptus. ANno à Chriſto nato 1386. Iagielo Magnus Dux Lithuaniæ (cuius Geneologia in Lithuaniæ deſcriptione latius patet,)cum fratribus ſuis Boriſſo,Suidrigielone, & Vitoldo,Cracouiam ſatis ſplendidè 12. Februarij uenit: ubi ab omnibus ingēti cum lętitia acceptus & in arcem honorificè deductus eſt. Itaq; 14. die Februarij, cum fratribus in fide Chriſtiana inſtructus,ſacro Baptiſmi fonte abluitur, & Vla-
Lithuania Poloniæ adiūcta. diſlaus appellatur. Eadem die Baptiſmo abſoluto matrimoniū cum Regina Heduigi cōtraxit,Magnumq; Ducatum Lithuaniæ,Samogitiæ, Ruſsiæ, ſicut promiſerat regno Poloniæ incorporauit,uniuit,diplomatibusq;,& iureiurando confirmauit. Tandem hebdomada elapſa in Regem Poloniæ ſolenniter conſtituitur, & ſacro Diademate coronatur. Poſteà nuptiarum ſolēnis peractis,Iagielo cum Regina in maiorem Poloniam ſub Quadrageſimæ tempore profectus eſt,propter pacificandas ſeditiones, quæ per Domaratum
Expeditio in Lithuaniam Iagielonis. Capitaneum Generalem maioris Poloniæ,& Vincentiū Palatinum, excitabantur. Rebus itaq; in Polonia maiori compoſitis, in Lithuaniam expeditionem adornauit: nolens eam amplius cultui idolorum & dæmonum uacari: in Comitatu ſuo magnam Procerū, & Equitum Poloniæ cateruam habens. Archiepiſcopus quoq; Gneſnenſis, plurimiſq; Eccleſiaſticorū,& Semouitus Maſouiæ, Conradusq; Olenſniciæ Duces eum ſecuti ſunt.
Lithuaniæ & Samogitia ad fidem Chriſti conuertitur. Vilnæq; ſolenniter conuentu indicto, ſub initium Quadrageſimæ, de uano idolorum cultu aboliendo tractare cœperunt, ſicq́ue illa gens barbara Lithuaniæ, & Samogitiæ ſacro Baptiſmi fonte lauata eſt. Porrò turmatim ſtantes aqua luſtrali (nomine unicuiq́ue turmæ, Stanislai uel Petri,&c. impoſito) aſpergebantur, prout latiùs in deſcriptione Lithuaniæ patet.

Iagielo arces in Sileſia recuperat. Rebus in Lithuania pius Rex rectè diſpoſitis, Vitoldum patruelem ſummæ rerū præfecit,in Poloniamq; reuerſus rectà in Sileſiam exercitum duxit,arcesq; & ciuitates ſub Vladislao Duce Opolienſi rebelli cœpit: Krzepice,Bobolicze,Olſtin,Brzeznice, Oſtreſzuo,& Grabouo dictas, Boleslauiecz arx ſeptem annis obſidebatur, quam poſtea Oſka
Opolienſis Dux arces uendit. Duciſſa uidua,penuria cōmeatus coacta Regi ſubdidit. Dux igitur Opolienſis reliquas arces quadraginta millibus florenorum, uidens ſe eas non poſſe defendere: Crucigeris Pruſsienſibus uendidit,quas illi ſuis præſidijs munierunt: ſed Rex deſtinato exercitu cæteras arces ditioni ſuæ ſubegit.

Heduigis moritur. Moritur anno Domini 1399. Heduigis Regina, de cuius uitæ ſanctimonia teſtantur annales Polonorum. Poſteà anno 1400. Regi, Cilicienſis Comitis de Hungaria filia Anna Cracouiam allata eſt.

Tandem anno Domini 1410. Rex armatis copijs cinctus contra Pruſsienſes Crucige-
Expeditio contra Pruſsienſes Crucigeros. ros profectus, ſuperato Viſtula fluuio ad Cierniensko oppidum caſtra metatus eſt,ubi etiam Vitoldus patruelis Regius cum ſuis Lithuanis & Tartaris uenit. Semouitus quoq; & Ianuſius Maſouiæ Duces,ſuas cohortes adduxerunt,uiribus itaq; coniunctis caſtra ad Tanebrigum & Grimoaldum oppida mouerunt. Intereà uerò Rege officium miſſæ manè in tentorio audiente,duo nuncij alterutrū ſeſe anteuertentes uenerunt,nunciantes iam
Iagielonis deuotio. iam imminere ſibi Prutenos. Attamen Rex pius à Diuino officio quin prius abſolueretur diſcedere noluit: quo abſoluto militem in acies celeriter inſtruxit,quinquagintaq; uexilla Polonorum ordine ſuo diſtribuit. Vitoldus ſimiliter copias ſuas contrà hoſtem rectè direxit, quadragintaq; uexilla Lithuanorum iuſto ordine diſpoſuit: quibus Tartaro-
Superbia Crucigerorum. rum manum ingentem adiunxit. Interea uerò Magiſter Crucigerorum Pruſsienſium, Vlricus Iungingen illudens Regi duos gladios euaginatos,totidemq; clipeos ei dono miſit, dicens:

dicens: Quid remoraris prælium ô Rex, ſi tibi deſunt gladij: en tibi unum, fratrique tuo Vitoldo alterum mitto: ſi uerò campum ad ordinandum exercitum arctum habes, ego tibi ſuo cedam. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens ingemuit, dicens: Quamuis armis omni generis abundo: attamen hoc munus per quod mihi ſignum uictoriæ (Deo fauente) datur, libenti animo accipiam, his dictis, ſigna utrinque canuntur, inde maximo clamore infeſtis ſignis cõcurritur, Tartari & Lithuani arcubus & ſagittis aſſueti, creberrimo telorum iactu æthera obumbrant, à Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati ſunt, in quorum locum Poloni armis & uiribus recentes, cum ingenti ſonitu, armorumq; fragore ſucceſſerunt, Pruthenasq; acies perfregerunt, & undiq; circumdatas, ad intermiſsionem funditus proſtrauerunt. In hoc conflictu Magiſter Crucigerorũ Pruſſienſium, Vlricus cum ſuis Cõmendatoribus (quos Syluius 300. recenſet) occubuit: Duces quoq; Stetinenſis & Oleſnicienſis capti, cum multis alijs præcipuis Germanis Equitibus. Cæſa ſunt tunc temporis 50000. Prutenorũ, Teuthonicorũ. Syluius uerò 40000. teſtatur. Ingentes exuuias ex caſtris Prutenorum Poloni tulerunt: uictoriamq; inſignem obtinuerunt, & uexilla hoſtium præcipua 50. ad perpetuam rei memoriam Cracouiæ in Baſilica arcis poſuerunt.

Humilitas Iagielonis. Certamen acre initur. Magiſter Crucigerorum cæſus, omnisq; exercitus ſuus profligatus. Ordinis Commendatores erant quaſi Palatini prouincijs commendatis præſidentes. Poloni triumphant.

Denuò, Crucigeri auxiliares copias ex Saxonia, & à Sigiſmundo Romanorum Rege corraſerunt, quibus Poloni pro temporis neceſsitate exercitu conſcripto occurrerunt: manuq; cum eis conſeruerunt. Interea quidam Eques Polonus Ioannes Miſſai exercitum Crucigerorum ſtrenuè dimicando, ad uexillum uſque principale pertranſiuit. Vexilliferoq; trucidato uexillum arripuit, & poſt tergum ſibi infixit, ad ſuosq; acies diſuerberans incolumis redijt. Crucigeri itaq; Vexillo orbati, ordinibus ſolutis, terga uerterunt, quos Poloni inſequentes per agros & ſyluas pallantes paſsim trucidabant, in quo conflictu 10000. Teuthonicorum cæſa ſunt.

Alius cõflictus Polonorum cũ Crucigeris. Poloni palmã uictoriæ è Crucigeris obtinent.

Eodem anno Hungarorum copias duodecim uexilla habentes, in Poloniam excurrentes, Poloni fuderunt. Poſtea anno Domini 1414. Rex cum Vitoldo ingentem in Pruſsiã exercitum Polonorum & Lithuanorũ: (quod Crucigeri promiſsis non ſtarent) duxit, plurimasq; ciuitates & munitiones expugnauit. Militibus aũt & Equitibus Lithuanorum in bello benè meritis inſignia, Stemmataq; nobilitatis Poloniẽ pro donarijs diſtribuit.

Poloni Hungaros trucidant. Poloni cum Lithuanis Pruſſiam diripiũt. Lithuani inſignia nobilitatis Polonorũ accipiunt.

Tandem anno Domini 1432. Rex Iagielo ſenio confectus multis geſtis ſtrenuè editis, Vvladislao & Caſimiro hæredibus relictis uitam cum morte fœliciter commutauit. Cracouiæ in Baſilica arcis ſub marmoreo ſacrophago ubi ſua imago expreſſa eſt, terræ mandatur.

Iagielo moritur.

VVLADISLAVS QVINTVS.

Iagielone Vvladislao è uiuis decedente, Vvladislaus filius eius, anno Domini 1434. habenas Regni moderandas ſuſcepit. Tandem anno 1437. Sigiſmundo Imperatore Romanorum, Rege Hungariæ & Bohemiẽ fatis concedente, Vvladislaus, Hungariẽ procerum aſsiduis precibus, ad Regnum Hungariæ ſuſcipiendum uocatus eſt. Itaq; anno 1440. in eo profectus Budæ coronatur.

Polonus Hungariæ Rex coronatur.

Anno Domini 1443. Vvladislaus expeditionem bellicam contra Turcas ſuſcepit, arcesq; in Raſcia ab eis occupatis recuperauit. Audiens tandem Turcas contra ſe proceſsiſſe: Ioannem Huniadem Palatinum Tranſſyluaniæ, cum armatis copijs Polonorũ & Hungarorum aduerſus eos deſtinauit, qui abſque rumore in Turcas irruens omnes funditus proſtrauit & diſperſit 4000. captiuorum & nouem uexilla abduxit, omnesq; Sclauonicas prouincias Macedoniam uſque, Hungari cum Polonis peragrarunt. Turcarum uerò Imperator exercitum propter Romaniam & Macedoniam defendendam in montibus collocauit. Baſſa itaque Turcicus numeroſo exercitu fretus, uictoriam ſperans cum Polonis & Hungaris conflixit, ſed ſpe fruſtratus cum Turcarum uiribus ingenti clade à Chriſtianis proſtratus eſt: adeò ut Turcarum Imperator Amurates ad Regem Vvladislaum legatos pro pace impetranda mittere cogeretur, omnes poſſeſsiones, arces & ciuitates in Raſcia occupatas reſtituendo, quibus reſtitutis ad decem annos fœdus utrinq; iecerunt, & iureiurando confirmârunt. Interea uerò Iulianus Cardinalis, Legatus Apoſtolicus ad Regem uenit: multisq; & uarijs perſuaſionibus hoc fœdus irritum fecit, Regemq; ſummi pontificis poteſtate à iuramento, quo ſe Turcis obſtrinxerat, abſoluit: utq; expeditionem aduerſus Turcam Chriſtiani nominis hoſtem cum uniuerſitate Chriſtianorum ſuſciperet, perſuaſit.

Vvladislaus arces Raſciæ recuperat à Turcis. Vvladislaus Turcas profligat. Turcæ profligantur. Turca pacem petit. Papa fœdus frangere ſuadet.

Vvladiſlaus cõtra Turcas.

Anno igitur 1444. armatis copijs Rex contra Turcarum Imperatorem Amurhatem proceſsit. Amurhates uerò re comperta inconſtantiæ, leuitatiq; Chriſtianorum admirabatur: quod Dei ſui nomen floccipenderent, exercitu itaq; ualidiſsimo ex Aſia cõſcripto, ad Varnam paludem iuxta littus ponti Euxini, prælium acre cum Chriſtianis cõmiſit, quos undiq; circundatos cruenta clade proſtrauit, ubi & Rex inclitus ſtrenui militis, & Imperatoris officium adimplens occubuit, cum multitudine Polonorum, quæ clades ingentis mœroris planctusq; toto orbi Chriſtiano cauſa extitit.

Hungari & Poloni cum Rege ſuo à Turcis ob fœdus fractum profligati.

Præfuit Vvladiſlaus Poloniæ Regno decem, Hungariæ uerò quatuor annis. Anno uerò ætatis ſuæ uigeſimo primo, ad Varnam à Turcis occiſus eſt, conſilio ſummi Pontificis parens, qui eum ad frangendum fœdus barbaro hoſti impulerat.

CASIMIRVS QVARTVS.

Anno humanæ redẽptionis 1447. Caſimirus Magnus Dux Lithuaniæ, fratri Vvladiſlao Poloniæ & Hungariæ Regi, à Turcis perempto in regimine ſuccedit.

Homagium Palatini Valachiæ.

Anno Domini 1448. Petrus Valachię Palatinus in uerba Regis iurauit: tributumq; debitum & obedientiam ſe præſtiturum obſtrinxit, quem Bochdamus frater ex illegitimo toro natos dominatu propulſare nitebatur: ſed ipſe à Polonis cũ exercitu pulſus, fugatusq; & trucidatus eſt.

Valachi fudun tur.

Pruſsi à Crucigeris ad Regẽ Poloniæ deficiunt.

Tyrannis Crucigerorum.

Expeditio in Pruſsiam.

Tandem año Do. 1454. legati à Nobilibus, ciuibusq; Prutenorum uenientes, Regi ſeſe in clientelam & patrociniũ ſubijcientes uenerant. Crucigeri enim intollerabili onere adinuenticijsq; eos exactionibus præmebant, uxores à uiris, uirginesq; teneras ui tollebant, poſſeſsiones, iumenta colonis abſtrahebant, uulgum in ſeruitutem redigentes, eorum opera uelut iumentorum in acribus, mœnibusq; erigendis utebantur, quos Rex certo tributo indicto in clientelam ſuſcepit, & ſicut pro temporis breuitate potuit, exercitu conſcripto, in Pruſsiam contrà Ludouicum Crucigerorum Magiſtrum infeſtis armis contendit. Ludouicus quoque ingentem exercitum Teuthonicum oppoſuit, prælium itaque ad ciuitatem Choynicze atrox oboritur. Primam alam Crucigerorum Poloni perfregerunt: funditusq; profligauerunt, & Balthazarem Ducem Zeganenſem occiderunt, Bernardumq; Stumbarg Ducem exercitus cœperunt: ubi uerò ad unam cohortem Polonorum malè ordinatam peruentum eſt. Poloni Prutenorũ uim ſuſtinere non ualentes, ſolutis ordinibus terga uerterunt, quos Rex fruſtrà tamen ut cõuerterentur admonebat: parumq; abfuit quin ipſe hoſtium manus effugerit, multi Poloni cæſi, 300. uerò captiuorum abductiſunt.

Dux Zeganenſis occiſus.

Clades Polonorum à Crucigeris.

Rex Pruſsiam uaſtat.

Marienburga Polonis uenditur.

Crucigeri funditus profligati.

Rex tandem nouis copijs conſcriptis Pruſsiam infeſtis armis aggreditur, plurimasq; munitiones & ciuitates expugnauit, & occupauit. Pruſsiæ autem Magiſter non habens unde ſtipendium ſuis militibus perſolueret, Marienburgam arcem pręſtantiſsimam eis in poteſtatem dedit, quouſq; illis ſtipendium perſolueretur. Qui arcem Caſimiro Regi pro ſumma 476000. florenorũ: año Do. 1457. uendiderũt, eamq; cum omnibus tormentis, inſtrumẽtisq; bellicis dediderũt. Poſtea Magiſter Pruſsiæ iniuriã à rege ſibi illatam ulturus, quaſdam munitiones Regis in Pruſsia expugnauit: qua de cauſa Rex armata manu egreſſus, Crucigeros cum ualidis copijs cruenta clade ad internitionẽ proſtrauit: ipſe uerò Ludouicus Magiſter uix elapſus eſt: ſicq; Poloni (quamuis magna cum difficultate) omnibus arcibus Crucigeros exuerunt.

Pax cum Crucigeris.

Pomerania recuperata.

Tandem anno Domini 1466. Caſimirus Rex ciuitate, arceq; Choynici ui expugnata, concordiam fœdusq; perpetuum, ſuffragijs multorum Principum adductus, cum Magiſtro Pruſsiæ & ordine Teuthonico inijt. Ab hocq; tempore Pomeraniæ Ducatus, Michlouienſis quoq; & Culmenſis terra, Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro quibus Poloni 180. annis, armis cum Crucigeris decertabant.

Caſimirus moritur.

Caſimiri proles.

Tandem año Domini 1490. Caſimirus Rex multis egregijs geſtis exactis, uitam cum morte fœliciter Grodnæ in Lithuania commutauit, filios ſex Vvladiſlaum, Caſimirum, Albertum, Sigiſmundum, Fridericum, Alexandrum: filias uerò ſeptem, Heduigim, Sophiam, Annam, Barbaram, Eliſabetham, &c. genuit. Vvladiſlaus poſt mortem Matthiæ communibus Hungarorum ſuffragijs, in Regnum Hungariæ euehitur, qui etiã poſtea Regnum Bohemiæ in tutelam ſuſcepit. Albertus uerò patri in ſolio ſucceſsit, Alexander Magnum Ducatum Lithuaniæ, Sigiſmundus Glogouiæ, ſorte acceperunt. Fridericus Epiſcopatum Cracouienſem & Poſnanienſem accepit, poſtea inter Romanos patres Cardinales ſcilicet connumeratus.

IOANNES ALBERTVS.

[Legati Venetorum. Oratores Turcarum inducias petunt.]

ANno à Chriſto nato 1492. Caſimiro Rege è uiuis ad ſuperos cõmigrante, Ioannes Albertus filius in locum eius ſubſtituitur: ſacroq; Diademate ſolenniter inſignitur. Ad quem oratores Venetorum uenerũt: cuncta proſpera, fortunamq; contra hoſtem Chriſtianum propitiam illi exoptantes. Poſteà Turcarum legati inducias petentes uenerunt: cum quibus Rex fœdus ad certum tempus pepigit.

[Conuentus Alberti regis cũ Vladislao Rege Hungariæ fratre contra Turcam. Turca inducias petit. Expeditio Alberti contra Turcarum Imperatorem infœlix. Signa aduerſa.]

Tandem 1494. Albertus Rex cum fratre Vladislao Bohemiæ & Hungariæ Rege, in Liuocza conuentum habuit: conſultantes quomodo coniunctis uiribus, cædem crudeliſsimam Vladislai patrui ſui, ulciſcere poſsint: propoſitumq; conſtitutum nemini reuelabant. Sed Turcarum Imperator omnium exploratiſsimus erat: qua de cauſa legatum magnum ad Regem Albertum propter confirmandum fœdus deſtinauit. Interea uerò Stephanus Palatinus Valachiæ, ut feudalis, à Rege auxilium contra Turcas implorauit: qua de cauſa Rex apertam occaſionem ulciſcendi barbari hoſtis nactus, ingentem ualidiſsimumq; exercitum ex Polonis, Lithuanis, Maſouitis, Ruthenis, Prutenisq; & Sileſijs conſcripſit: expeditionemq; in Moldauiam contra Turcas celeriter adornauit. Vbi ſtatim ſigna aduerſæ fortunæ apparuerunt. Equus enim generoſus in quodam paruo torrente, iuxta Leopòlim Ruſsiæ Rege ſuccubuit: pauculoq; aquæ obrutus eſt. Leopoliæ etiam Eques quidam Polonus Sropski dictus: inſanę mentis clamabat dicens: Noſtri in ſuum malum proficiſcuntur. Fulmen quoque quendam Equitem in tentorio cum duodecim equis interemit. Palatinus autem Moldauiæ Regi commeatum, pabuliq; neceſſaria & uniuerſo exercitui, ſe ſuppeditaturum promiſit. Rex itaque falſis eius promiſsis fidem adhibens, ubi in Valachiam exercitum induxit, ad Palatinum, ut promiſsis ſtaret: contra Turcasq; expeditionem ſecum adornaret, miſit. Ille uerò perfidus reſpondit: Caueat ſibi Rex à Turcis, uel ab alijs, quod auſus ſit in ditiones meas, me inſcio uenire. Rex uerò ſecũdò & tertiò eum admonuit, ut promiſſa perſolueret: ſed Palatinus hæc flocci pendebat: qua de cauſa Poloni iniuſtè exacerbati arma quæ in Turcas parauerant in ſuos conuerterunt. Soczauamq; Valachiæ Metropolim obſederunt: quam grãdioribus machinis bellicis admotis oppugnarunt. Sed Vvladislaus Rex Hungariæ in Regem fratrẽ ſuum, & Palatinum inimicitias per legatos compoſuit. Fœdere itaque alterutrum firmato: Rex infirmitate, partim ex aduerſa fortuna: partim ex nimijs curis correptus, in Poloniam cum uniuerſo exercitu reuertitur. Cumq; in meditullium ſyluæ ampliſsimę (quę Bukouia, à faginis arboribus dicitur,) penetrarent: ubi arbores ſuccîſæ erant, Stephanus Palatinus Valachiæ fœdifragus: contra ius diuinum & humanum, à fronte & à tergo armata manu in Regis copias irruit, ingentiq; & cruenta clade Polonos inopinatos oppreſsit, captiuorũq; multitudinem abduxit. Inter quos inſigniores erant, Nicolaus Palatinus Ruſsiæ, Gabriel Comes à Tenczin, Ioannes Zbigneuius Capitanei Mariemburgenſis filius, & alij complures qui ſanguine ſuo uitam Regis redimerunt. Vbi adhuc ſigna huius cladis infœlicis oſſa, uidelicet albentia in hac ſylua ipſemet uidi, cum Magnificus Dominus à Lasko: Palatinus Siradiæ, Deſpotam Heraclidem in occupãda Valachia iuuaret, in cuius caſtris ego peditum præfectus fui: anno Domini 1562. Sed ad rem redeo.

[Perfidia Palatini Valachiæ. Arma in Turcas parata in Valachos conuertuntur. Valachus Polonos fœdere fracto ſternit.]

[Calor inſuetus.]

Anno Domini 1493. Menſe Ianuario, & Februario tantus calor, quod in illis regionibus mirum eſt, in Polonia extiterat, ut pomeria florerent, aues nidificarent: graminaq; pulcherrimè uireſcerẽt. Poſtea menſe Martio tanta frigora ſubſequuta ſunt, ut hæc omnia gelu arrefacta marceſcerint.

[Monſtra natâ in Polonia.]

Anno ſequenti iuxta Cracouiam in uilla Czarna dicta, mulier quædam puerum cum Leporino collo, & auribus peperit: qui ore aperto hiabat. Non multũ poſt, altera mulier ſerpentem cum puero edidit: qui ſerpens puerum ad inteſtina uſq; corroſit.

[Aliud monſtrum. Tertium monſtrum inter Iudæos natum.]

Anno Domini 1499. Cracouiæ Iudæa mulier uitulum bicipitem peperit, qui unũ caput in cauda, aliud uerò in principio habebat: cauda uerò in tergo ſita erat, pedes ſeptem in dextro latere: in ſiniſtro uerò nullum habebat: multo tempore extra Cracouiã hoc mõſtrum, ut ab hominibus uideretur expoſitum erat.

[Ioannis Alberti Regis mors.]

Anno Domini 1501. Albertus Rex Cracouia in Pruſsiam profectus, Toruniæ apoplexia correptus extremum diem clauſit. Aetatis ſuæ 41. anno. Regnauit octo annis totidemq; Menſibus.

ALEXAN

ALEXANDER.

Perfidia Valachorum ulciſcitur.

Tartarorum à Lithuanis fuſa 20000.

Alexander moritur.

ANno à Chriſto nato 1501. Alexander Magnus Dux Lithuaniæ, fratri Alberto in regimine ſucceſsit. Poſtea anno Domini 1506. expeditionem in Valachiam adornauit, multasq; arces ad Tyram fluuium ſitas ſub Valachis expugnauit. Eodem anno in Lithuaniam profectus, Vilnæ infirmitate correptus eſt. Interea uerò Tartarorum 20000. populabundi in Lithuaniam excurrerunt: contra quos Rex Stanislaus Kiskam Lithuanũ cum armata manu deſtinauit: ipſeq; ſua perſona ſemiuiuus ferè exercitum ſequutus eſt, recenſitisq; copijs in Lida arce remanſit. Lithuani igitur inopinatè in Tartaros ſecuros, ad Kleczo oppidum ingenti impetu irruerunt, quos ad unum cruenta clade fuderunt, & ſpolia, captiuosq; abegerunt. Quæ uictoria cum Regi iam iam animam agenti nunciaretur: ille quamuis beneficio linguæ priuatus, manus tamen in altum extóllens, ſuſpiransq; cum lachrymis Deo gratias egit, omnibusq; circumſtantibus manum porrigens, ad ſuperos commigrauit: anno ætatis ſuæ 45. Vilnæ ubi & ſepultus quieſcit: quatuor annis, & menſibus octo Poloniæ regni ſceptra tenebat. Magno uerò Ducatui Lithuaniæ 14. annis præfuit.

SIGISMVNDVS PRIMVS.

Moſchouia deprædatur.

ANno Domini 1507. Curato ſumptuoſè funere Alexandri Regis, Sigiſmundus frater eius Dux Glogouiæ, & Opauiæ Capitaneus Generalis, Magnus Dux Lithuaniæ regni gubernacula ſuſcepit. Hic lapſam ferè Rempub. Polonam humeris ſuis erexit, qua rectè conſtituta, & undique pacata aduerſus Moſchouiæ Principem Baſilium armatas copias duxit, Tartaris Præcopenſibus in auxilium ſibi acceptis: arcesq; plurimas expugnauit, & ſuorum præſidijs muniuit.

Tartari profligati.

Eodem anno Tartari in prouincias Ruſsiæ excurrerunt, contra quos Caſtellanus Leolienſis, cum quingẽtis equitibus Polonorũ profectus, gentem barbaram auſpice Deo inopinatè oppreſsit, & profligauit, ſpoliaq; abegit.

Valachus Poloniam infeſtat.

Poloni ulciſcũtur, Valachos egregiè.

Valachi ceduntur à Polonis.

Anno 1509. Palatinus Valachiæ fœdifragus in Ruſsiam armata manu excurrit: Leopolimq; ſpoliauit unde theſauros plurimos abſtulit, Rohatiniam arcem deditione cœpit, de Polonorumq; contra ſe expeditione audiens in Valachiam aufugit: quem Poloni inſequuti, damna in Valachia ferro & igne nullo obſtante: (ipſe enim Palatinus in abditis ſyluarum latitabat) maxima intulerunt. Hasq; munitiones, Dorochiniam, Sczepanouicze, Czarnouicze, Botuſaniam, Chocimiam cœperunt, Soczauã Metropolim regionis grauiter oppugnarunt: ſed re infecta multimodis ſpolijs onuſti, uniuerſa regione peruaſtata, ad ſua reuertuntur. Cumq; Tyram ſiue Neſtrum fluuium traijcerent, Valachij nacta occaſione è ſyluis ad pugnandum inſtructi erumpunt, cum quibus equitatus aulæ Regiæ qui adhuc in hoſtili ripa remanſerant: manus acriter commiſerunt, à tergoq; hoſtium aliquot cohortibus Polonorum clandeſtino tranſmiſsis omnem exercitum Valachiorum fuderunt.

Tartari in Ruſſia graſſantur

Poloni triumphãtur de Tartaris.

Poſtea anno Domini 1512. Tartari Præcopenſes ſtipendiarij Regis, in 24000. equitũ in Ruſsiam excurrerunt, ad Viſniouiciumq; in Podolia caſtrametati ſunt, ad quorum uim reprimendam Poloni & Lithuani expeditionẽ ſuſceperunt: certamenq; acre cum eis commiſerunt, & dum una ala Polonorum ad caſtra hoſtium, ubi captiui Polonorũ, Lithuanorumq; erant, penetrârunt: captiuos ſoluentes, ad arma excitarunt. Statim igitur captiui ſoluti à tergo, illi à fronte in Tartarorum ordines ſolutos irruerunt: quos paruo negocio fuderunt, & celebrem uictoriam impari Marte obtinuerunt.

Expeditio Regis cõtra Moſchorum Ducem Conſtantinum Oſtrouſki.

Andreas Celadin.

Anno 1514. Sigiſmundus Rex audiens Smolensko arcem munitiſsimam in ditione Lithuanorum à Moſchouię Duce Baſilio captam, exercitum ad ulciſcendum hoſtem duxit. Moſchus uerò 8000. equitum contra Regem deſtinauit: Polonorum aũt, & Lithuanorum copiæ 35000. non excedebant. Conſtantinus itaque Oſtrovvski Dux, exercitus ſtrato ponte pedites ultra Boriſthenem iuxta Orsham oppidum transfert. Equitatus uerò Auguſtum uallum ſub ipſo caſtro Orshæ ſuperat. Mox ubi dimidia pars exercitus Boriſthenem tranſiret, nunciatur Ioanni Andreæ Celadin cui ſumma rerum à Moſcho commiſſa erat, ut hanc exercitus partem inuaderet. At ille reſpondit: ſi partem hanc exercitus oppreſſerimus, quid poſtea faciemus: cùm cęteri metu perculſi terga uertent, expectemus tantiſper dum totus exercitus transferatur: tantæ enim ſunt uires noſtrę, ut circumuentos hoſtes Moſchouiam, uſq; uelut iumenta agere poſsimus. Tandem quod unicum reſtat to

tam occupemus Lithuaniam, ſigna itaq; utrinq; canuntur, Moſchouitæ primi in Lithuanos impetum faciunt: illi haud timidi ſtrenuè reſiſtunt. Poſtremò maxima ui certatur, Lithuani ſtudio cedentes ad collem ubi tormenta collocata erant: ea in Moſchos inſequentes exonerãt: extremamq; aciem eorum in ſubſidijs collocatã feriunt, turbant, dirimuntq;: hoc nouo belli genere Moſchi perterriti terga uertunt, quos Lithuani cum Polonis conuerſi omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, confodiunt, cæduntq;, bellum ſola nox diremit. Eſt inter Orsham & Dubrounam, fluuius Cropiuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis Mochi fugientes, tot ſubmerſi, ut curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti, & Cõſiliarij, qui ad Regem miſsi ſunt. Ioannes uerò Celadin ſupremus Dux exercitus cum duobus præcipuis uiris, Vilnę in compedibus ferreis detinebatur. Cæſa ſunt tunc temporis Moſchorum 42000. capti 2000. exceptis ijs qui in fuga aquis obruti ſunt. Ex Polonis & Lithuanis 300. duntaxat occubuêre, ab hoc tempore Moſchouiæ Dux campeſtre prælium non audet Regi Poloniæ opponere. Moſchouię Princeps accepta ſuorum clade, Smolensko continuò relinquens in Moſchouiam fugit, Lithuanicus uerò exercitus Smolensko obſedit: ſed eam capere non potuit, benè enim firmatam Moſchus reliquerat: tribuſq; alijs caſtris citra Smolensko occupatis, quibuſdam peruaſtatis præda onuſti ad ſua reuerſi ſunt.

Certamen acre cum Moſchouitis.
Moſchouitæ crudeliter proſliguntur.
Numerus Moſchorum occiſorum.
Moſchus fugit.
Smolensko obſidetur.

Anno Domini 1515. Menſe Iulio, Sigiſmundus Poloniæ, & Vvladislaus Hungarię, Bohemiæq; Reges, fratres germani, cum Maximiliano Imperatore Viennæ Auſtriæ conuentum inſigni, ſplendidoq; apparatu habuerunt.

Conuentus Regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore.

Tandem anno Domini 1518. Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolanenſis filia, Sigiſmũdo Regi, Cracouiam allata eſt: cui Epiſcopi, Magnates, Equiteſq; Polonorum, inſigni ac ſplendido apparatu obuiam proceſſerunt. Hæc anno Domini 1520. filium Sigiſmundum Auguſtum Cracouiæ in abſentia Regis peperit.

Bona Ducis Mediolani filia Sigiſmundo nupta.

Anno 1525. Albertus Marchio Brandenburgenſis, Magiſter in Pruſsia ordinis Teuthonici, poſt plurima bella & ſimultates cum Polonis ſuſceptas, uidens fruſtra contrà ſtimulum calcitrare, Regni Poloniæ Sigiſmundo iuramentum Cracouiæ ſolenniter præſtitit, habituq; ordinis abiecto in Ducem ſæcularem Pruſsiæ creatus eſt.

Magiſter Pruſſiæ ordinis Teutonici Regis iugũ ſubit.

Poſtea anno Domini 1526. decedentibus immaturè ætate Stanislao & Ioanne Ducibus Maſouiæ: Ducatus Maſouiæ Regi Poloniæ ceſsit.

Maſouia Polono regi ceſſit.

Anno Domini 1530. Sigiſmundus ſecundus Auguſtus patre uiuente ſacro Diademate ſolenniter Cracouiæ coronatur, decem duntaxat ætatis ſuæ annos habens.

Sigiſmundus Auguſtus coronatur.

Anno 1531. Petrilo Palatinus Valachiæ infeſtis armis in Pokuciam irruit, Snijatinq; & Coloniam cum adiacentibus pagis exuſsit. Rex itaque ſex millibus militum pro ſtipendio conſcriptis, Ioannem de Tarnouia Comitem eis præfecit, contra Valachioſq; deſtinauit. Poloni igitur ad Obertinam caſtra metati ſunt, in loco munitiſsimo. Petrilo uerò Palatinus Valachiæ cum quinquaginta millibus Valachiorum, & Turcarum atq; Hungarorum in colle editiori ſeſe apparuit: tormentaq; bellica aliquot in Polonos direxit: nihil tamen effecit. Poſtea utrinq; tormenta exonerantur, plurimoſq; Valachiorum Poloni globis, glandibuſq; ferreis trucidant. Inde infeſtis armis maximo clamore utrinq; cõcurrunt, gladijs, lanceis, omniq; telorum genere res geritur. Poloni fortudine, Valachij multitudine ſuperabãt. Poſtea Poloni tormenta, bombardaſq; in Valachos exonerant: exercitumq; eorum fudunt, diſsipant, & undique affligunt. Sicq; Valachij ordinibus ſolutis terga uertunt, quos Poloni omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cædunt, turbant, trucidantq;. Itaque omnis generis rerum copia ex caſtris eorum onuſti, quinquaginta maioribus tormentis ablatis, milleq; captiuis inſignioribus abductis, ad Regem reuerſi ſunt cum inſigni uictoria.

Valachus Poloniam infeſtat.
Acer conflictus.
Poloni Valachos proſligant.

Anno Domini 1532. in Morauia ſupra Olomunciam tres ſoles apparuerunt.

Tres ſoles.

Anno 1535. Ouczina tutor, Gubernatorq; moderni Ducis Moſchouiæ, ualida manu in Lithuaniam excurrit, quam igne et ferro peruaſtauit, quindecim milliaribus à Vilna reuerſus eſt. Rex itaq; Polonię milites ſtipendiarios, uoluntarioſq;, quibus Ioannem de Tarnou præfecit, in Moſchouiam deſtinauit, cum quibus Lithuani uires ſuas coniunxerunt, fineſq; hoſtiles ingreſsi arcẽ Homel expugnarunt, ſuiſq; præſidijs munierũt. Inde rectà ad Starodub arcem munitiſsimam, in qua Ovvczina, Suyski, & Koluczovv, cæteriq; Proceres Moſchorum erant, contendunt: eamq; grauiter tormentis bellicis adactis oppugnant. Moſcouitę quoque quorum numeroſa multitudo in arce fuit ſtrenuè ſeſe defendunt. Arx ex roboribus ædificata, terraq; & lapidibus propugnacula, & parietes impletæ erant: ideò

Moſchouitæ Lithuaniam uaſtant.
Poloni in Moſchouiam contendunt.

tormenta in caſſum exonerabantur. Poſtea pulueribus, bombardarijs ſuppoſitis, arcem intenderunt:theſauroſq; ingentes quibuſdam flamma abſumptis aſportauerũt.Ovvczina Gubernator totius Moſchouiæ, Suiјski, Koluczovv, cæteriq; Magnates & proceres Moſchouiæ capti ſunt. Vvlgi uerò multitudo exercitũ Regiũ numero 60000. ſuperabat: qua de cauſa Ioannes Comes de Tarnovv, ſupremus Dux exercitus, omnes ſenes, plebeios, & parum idoneos decolari iuſsit, iuuenibus, nobilibuſq; & uirginibus relictis.

Starodub capta.

Sigiſmundus moritur.

Anno Domini 1548. Sigiſmundus Rex multis geſtis præclaris ſumma cum laude ſtrenuè editis, imperioq; in pace relicto, & Reipub. rebus rectè diſpoſitis, uitam cum morte fœliciter commutauit, ipſo die ſolenni Paſchæ ætatis ſuæ 81. annos, menſes duos, & dies ſeptem peregit, Cracouiæ in Baſilica arcis honorificè 26. die Iulij ſepultus.

Melſtinski ſe Chriſtum fore finxit.

Martinus Bielski Polonus, qui annales Polonorũ uulgari lingua conſcripſit: facit mentionem, in principio imperij huius Sigiſmundi primi: Nobilem quendam Iacobum Melſtinski, prætorem de Brezinij ciuitate, ex leuitate quadam animi, ſeu potius deſperatione, nomen, autoritatemq; Chriſti ſibi aſciuiſſe, Petrumq; Zatorski ciuem Cracouienſem, ceteroſq; ſibi ſimiles latrones duodecim, ſecundum numerum Apoſtolorum elegiſſe: ſinguliſq; nomina Apoſtolorum impoſuiſſe: ſe uerò Ieſum Chriſtum appellaſſe. Qui per uillas ubiq; ambulantes; prodigia, morionum, et præſtigiatorum more exercebant: ſycophãtaſq; alios, & latrones uelut mortuos ſubornantes ſuſcitabant: piſces in paludes lutoſas primo impoſitos, ubi nunquam eos naſci poſsibile erat, in nomine Chriſti ſui manibus capiebant: panes in fornaces imponebant: in nomine Chriſti cum illic ante non eſſent, depromebant: cum ingenti ſimplicis uulgi admiratione. Quodam tempore ad Ceſtochouiam Monaſterium diuæ uirginis imagine celebre, prædictus Chriſtus cum ſuis Apoſtolis ubi adhuc ignotus erat uenit, cumq; illic aliquot diebus morarẽtur, unum ex ſuis quaſi abſeſſum à dæmone ſubornauerunt: cuius opera uictum acquirebant, cum ſua coquina carerent: ille enim quaſi dæmophoretus per hoſpitia, diuerſoriaq; ambulans, carnes de coquinis rapiebat, in ſuoſq; proijciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebant. Illic autem ingens erat confluxus populi tunc temporis ad diuæ uirginis imaginem, quæ ibi perinde, ut apud nos in Loreto miraculis celebris eſt. Prædicti itaq; ſycophantæ, illum obſeſſum ſuum, ad altare diuæ uirginis ducũt: duplici ueſte ad id ſtudiò præparata indutum, in cuius intercapedinem neceſſaria imponere poſsit: lapillos uerò intra induſium à corpore ei impoſuerunt, cumq; ad altare deduceretur, ille è manibus ducentium furibundus, ſeſe proripiens, in altare oblationibus pecuniarijs onuſtũ irruit, pecuniaſq; de altare rapiens in ueſtis duplicatæ intercapedinem eas imponebat. Monachus uerò ab altari diuino officio intermiſſo aufugit: cæteri Monachi ſtupidi accurrentes cingulum illius reſoluunt, putantes eum pecuniam intra induſium poſuiſſe: ſed lapilli duntaxat quos ante ſtudio impoſuerat, in terram exciderunt: pecunia uerò in ueſte publicata remanſit. Monachi igitur mœſti pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorciſmos, orationeſq; ſupra lapillos ſine intermiſsione fundunt: ut deinde in priſtinam formam transformarentur: ſed cum lapilli immutati in ſua forma perſeuerarent, Monachus librum Agendam (ut dicitur) indignabundus in terram proiecit dicens: adhuc talem dæmonem nunquam experti ſumus: abite cum eo ad omnes dæmones. Hoc latrocinio prędicti ſycophãtæ perpetrato, cum illa pecunia recta in Sileſiam uicinam Poloniæ perrexerũt, ſimplicem uulgum ſuis præſtigiationibus ſeducentes, ubi ad quandam matronam nobilem, in quodam pago diuertentes, dicũt ad illam Chriſtus te cum ſuis Apoſtolis uiſitat ô mulier, ideò te offer illi, et ſaluabitur anima tua. Illa uerò uirum domi non adeſſe, in cuius abſentia id ſibi non licere, reſpondit. Cui Apoſtoli dixerunt: Habes' ne mappas uel telam ad ſacrificandum: mulier uerò ligaturam telæ illis obtulit. Qui dixerunt, hanc nobiſcum accipiemus; Chriſtuſq; tibi benedicet, ut tibi linum abundantius creſcat, oſtende aliam ſi habes telam: quam cum ſimiliter accipere uolebant, mulier dixit: non dabo uobis hanc: maritum enim timeo. Illi autem fruſtulum fomitis cum igne in telam inuoluentes mulieri reddiderunt: quam illa nihil ſuſpicans in ciſtam repoſuit. Itaq; ciſta à tela, à ciſta uerò domus accenſa in flammã abijt. Vir igitur illius uxoris reuerſus domũ, conflagrantem inueniẽs: cauſam ſciſcitatur, cui uxor ſe malè Chriſtum cum ſuis Apoſtolis tractaſſe reſpondit: ideò hanc plagam iniuſtè in ſe permiſiſſe. Vir autem ira excandeſcens, latro hic inquit nequiſsimus, & non Chriſtus fuit. Ideò cum uicinis malefactores perſequitur, quos in quadam uilla inſequuti ſunt. Ille itaq; Pſeudochriſtus re animaduerſa ad illum qui uocabatur Petrus dixit: Petre iam mea paſsio, calixq; quem bibiturus ſum appropinquat. Cui Petrus: Et mihi ut

uideo

Latrocinium inſigne.

Exorciſmi ſupra lapillos.

Aliud latrocinium Pſeudochriſti.

uideo Domine imminet. Chriſtus uerò dixit: Petre ego aliter nõ poſſum, niſi per feneſtrã Fugę Pſeudo-
hinc euadere. Ad quem Petrus: Et ego te quò ad uiuam non derelinquam Domine, ſed chriſti.
quocunq; tu fugieris, ſequar te. Sicq; ille Chriſtus per feneſtram, Petro ſequente aufugit:
cæteri quoq; Apoſtoli qua potuerunt euaſerunt. Quos uillani una cum ſuo Chriſto inſe-
cutos, & undique circumuentos baculis, fuſtibuſq; pręuſtis cædunt, dicentes. Prophetiſa Pſeudochri-
nobis Chriſte cum tuis Apoſtolis, qua in ſylua hij baculi creuerint. Sicq; plagis emendati ſtus cum Apo-
uitam ſuam pœnitentiam agẽtes, poſtea emendarunt, dicentes: Difficile eſt nobis Chriſti ſtolis bacula-
paſsionem, Apoſtolorumq; tormenta ſubire. tur.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

ANno ſalutiferi uirginis partus 1548. iuſtis Sigiſmundo primo honorificè ſum- Sigiſmundus
ptuoſeq; perſolutis, Sigiſmundus Auguſtus, filius eius Magnus Dux Lithuanię: 2. Auguſtus.
Regni habenas moderandas ſuſcepit, quas ſumma cum prudentia & fortitudine
in pace gubernauit.

Hic anno Domini 1543. Ferdinandi Romanorum Hungariæq;, & Bohemiæ Prima uxor
Regis filiam Heliſabetam, matrimonio ſibi copulauit, quę Cracouiã honorificè allata eſt. Auguſti.
Poſtea immatura ętate & ſine prole año Domini 1545. decimaqnta Iunij ẽ uiuis deceſsit.

Deinde Barbaram Lithuanam ex domo Radiuilorum, quæ ante Gaſtoldo Lithuano Secunda uxor.
nupta fuerat, duxit. Inuita matre Regina Bona, Proceribuſq; Poloniæ repugnantibus,
hocq; matrimonium indignè ferentibus, & parum abfuit quin rebellio eorum cœpta in
perniciosam ſeditionem abijſſet. Hęc quoq; non multo poſt è uiuis ſublata eſt ſterilis: non
ſine ueneni ſuſpitione, quam Rex Cracouia, Vilnam uſq; Metropolim Lithuaniæ dedu-
xit, ibidemq; in Baſilica arcis diuo Stanislao ſacrata, honorificè tumulauit.

Hac mortua ad redintegrandam cum Ferdinando amicitiam, et affinitatem conuerſus, 3. uxor.
alteram filiam eius Catherinam, quam Franciſcus Dux Mantuæ uiduam reliquerat, ger-
manam ſororem Heliſabetæ duxit. Nuptiarum ſolennia celebrata ſunt Cracouiæ 31. Iu-
lij anno Domini 1553. quam poſtea ſterilitate cauſata repudiauit: Maximilianoq; fratri
Romanorum Imperatori Germaniam honorificè remiſit.

Tandem anno Domini 1553. iuſtiſsimum bellum aduerſus Guilhelmũ Furſtemberk, Auguſtus con-
Magiſtrum Liuoniæ ordinis Teutonici ſuſcepit: centeniſq; millibus equitum & peditum tra Liuones
electorum, tam Polonorum quam Lithuanorum, Rutenorumq; accinctus, in Liuoniam contendit.
ſua perſona contendit. Sed Liuoniæ Magiſter difficilè contra ſtimulum calcitrare uidens,
ſupplex pacem efflagitat, præliumq; deprecatur, & ſe cum uniuerſo ordine, & tota ditio-
ne in fidem & clientelam Regis ſubmittit, prout latiùs in Liuoniæ deſcriptione patet.

Tandem Princeps Moſchouiæ anno Do. 1558. hæreditarij cuiuſdam iuris & denega-
ti tributi prætextu numeroſo cum exercitu in Derptenſem Liuoniæ prouinciam excurrit,
Derptamq; ciuitatem Epiſcopalem cum arce cœpit, ac plures munitiones temporis ſuc- Bellum cum
ceſſu expugnauit. Itaq; Sigiſmundus Auguſtus Rex, Liuones feudales & clientes ſuos Moſchorum
ſtrenuè propugnando bellum (pio dolore ſtimulante) cum Moſchouiæ Magno Duce ſu- Duce.
ſcepit, quod uario Marte tam in Liuonia, quàm in Ruſsia alba, diu durauit, & in hũc diem
fœdere intercedente perſeuerat.

Anno Domini 1562. ſub tempore Carniſpriuij Februarij 23. die, Ioannes Baſiliades, Dux Moſcho-
Magnus Dux Moſchouiæ, trecẽtenis millibus armatorum coadunatis in ſua perſona Po- uiæ Poloczkã
loczkam dura oppugnatione cœpit, unde theſauros dictu incredibiles, captiuorumq; o- capit.
ctuaginta millia quibuſdam cæſis, in Moſchouiam abduxit. Iudæos uerò omnes bapti-
ſmum abhorrentes, aquis Dvvinæ fluuij ſubmergere fecit. Solummodò Polonos ſtipen-
diarios remuneratos, liberos dimiſit.

Poſtea anno Domini 1564. Magnus Dux Moſchouię, detentis oratoribus Lithuano-
rum, diutiùs in Moſchouia, exercitum celeriter conſcripſit, quem abſolutis oratoribus in
Lithuaniam populabundum deſtinauit. Hic exercitus in duas partes diuiſus unus à Smo
lensko Duce Srebrnij, alter à Poloczka Duce Soiski cõtendebat, qui in campis Czaſni-
cienſibus ad Vlam fluuium caſtrametatus eſt. Nicolaus uerò Radiuil Palatinus Vilnen- Moſchouitæ
ſis, Dux exercitus Lithuaniæ ſupremus, et Gregorius Chodkievvicz. Campiductor, rem fuduntur.
certam ab exploratoribus de illis tenentes, parua manu hoſtes aggrediuntur, ſecuroſq; &
inopinatos cædunt, trucidant, confodiunt, fugantq;: qui per ſyluas & agros paludes, par-
tim à colonis cæſi, partim aquis ſubmerſi ſunt, quorum triginta millia occiſa eſſe comper-
tum eſt. Ibidem Petrus Soiski ſupremus Dux exercitus Moſchouitici uulneratus fuga e-

 uadens,

Soiski occiſus. uadens, à Ruſtico ſecuri (cum magno dolore Lithuanorum, quod uiuus non caperetur) occiditur, Vilnam delatus honorificè in Ruthenorum Baſilica ſepelitur. Alius uerò exer- *Sbreny fugatur.* citus, qui à Smolensko ad Orsham cum Duce Srebrnij contendebat, audita ſuorum cruenta, infœliciq; clade, metu pterriti, omni bellica ipſaq; copioſiſsimo ſuppellectili abiecta, in pedes ſeſe coniecerunt, turpiq; fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt.

Anno Domini 1564. ipſo feſto diuæ Margaretæ, Magnificus Dominus Stanislaus Pacz Archidapifer Sacræ Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lithuaniȩ, ac locum tenens tunc temporis Palatinus Viteblienſis, collecto ex Viteblienſi Palatinatu exercitu, adiuncta curia ſua, & duobus centurionibus, aliiſq; cohortibus, quibus præfecerat Duces, Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Sniceporod tenutarium Viteblienſem, hi in armatura leui duorum millium, contra hoſtem Moſchum, qui tunc temporis arcem Iezeiriſcza tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, proceſſerunt, manuſq; acriter conſeruerunt, & hoſtium perrupta acie tormenta obtinuerũt: ulterioremq; exercitum qui *Moſchouitæ ſternuntur.* fugam cœperat, inſequuntur, trucidant, uerberant, confodiunt, nonnullos captiuant: octoq; millia Moſchorum cæſa, cæteri armis abiectis quoquo potuerunt fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt: Noſtri uerò omnem ſupellectilem bellicam, & uniuerſa hoſtium arma, tormentumq; magnum: tela ignea, uexilla, bombardas, & id genus alia abſtulerunt, & ipſi Dei benignitate ſani & incolumes ſpolijs onuſti paucis in conflictu deſideratis, ad Vvitepskã redierũt. Georgiũ aũt Tovvmak Dux exercitus hoſtilis uix euaſit, qui poſteà uiribus reſumptis, eandẽ arcẽ Iezeiriſcza acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit.

Poſtea aliquot annis uario Marte utrinq; certatum eſt, magnis & paruis congreſsibus, *Dux Romanus.* arces quoq; alterutrum tentatȩ & Dux Romanus Sangusko Campiductor exercitus Lithuanici uires Moſchorũ debilitauit: paruaq; manu magnas copias hoſtiles ſæpius fudit. Suſſam & Vlam arces Moſchouiticas ſæpius tentauit.

Sitno lacus. Anno Domini 1567. 16. Septembris, noſtrates ex Vvitebsza in Sitno lacu Moſchorũ *Moſchouitæ cæſi.* trecentos occiderunt, bombardas 120. pulueris, globorumq; multitudinem, & ſpolia abſtulerunt. Eodem anno, pedites noſtri ex Vitebska 12. Decembris, ſub arce Vvieliſſ multos Moſchos proſtrauerunt, cȩteri ex ijs fugientes in Duna fluuio ſubmerſi ſunt. Duo nobiles Alexius Simiczovv, & Bachdanus Hreori cum multis alijs captiui abducti.

Tandem anno Domini 1568. Sigiſmũdus Auguſtus Rex, conſcripto ualidiſsimo ex- *Expeditio in Raskouice Regia.* ercitu, ipſoq; electiſsimo pluſquam centum millium cum tormentis, & omni ſuppellectili bellica ſufficienti ſumptuoſaq;, in Moſchouiam ſua perſona tendere propoſuerat, ad Rodoskovvviczeq; à Vvilna 24. milliaribus progreſſus, ibidẽ caſtrametatus, aliquot hebdomadis tranſactis, re infecta exercitus parte dimiſſa, ipſe Grodnam reuerſus eſt. Stipendiariorum militum, equitum, & peditum copias, cum tormentis magnis muralibus, ad Vlam arcem Moſchorum expugnandam deſtinauit, quibus Illuſtrem Dominum Ioãnem Cho- *Vla obſeſſa* thievvicz, Capitaneum Generalem Samogitiæ, uirum militiȩ peritum, & in bellis de Carolo quinto optimè meritum præfecit: ſed quamuis arcem grauiter ſtrenueq; oppugnarent, auxilio obſeſsis aduenientе, re infecta obſidionem ſoluere coacti ſunt, quam poſtea *Vla capta.* Dux Romanus Sãgusko inopinata irruptione cœpit & exuſsit, anno Domini 1568. 28. die Septembris. Hoſtium maior pars cæſa, cæteri combuſti, quidam in Cuna & Vla fluuijs, qui eam præterfluunt fugientes naufragio perierunt: pauci captiui abducti, ex noſtris aliqui uulnerati, ſpolia magna, exuuias, pecuniæ argenteæ multitudinem, & tormenta aliquot abſtulerunt, & cætera multa inſtrumenta bellica. Victus maior pars combuſta, arcem ipſam noſtri occupauerunt, quam & nunc ſuis præſidijs tenent, attamen longè à priori ſtructura, (ut eam Moſchouitæ firmauerant) differentem. Hanc nos anno Domini 1564. cum eam in primis Moſchouitæ ædificare cœperunt obſideramus, nihil tamen neſcio cuius cauſa (alter iudicet) effecimus, quamuis in ſtrenua peditũ oppugnatione quid- *Venetianus occiſus.* quam defuerit. Ibi Nicolaus Venetianus Rotmagiſter peditum in Leplo, glandæ bombardæ ictus ſtrenuè officium ſuum adimplens hebdomada elapſa in Vitebſca occubuit. Ego quoq; cum peditibus Rotæ meæ tormenta defendens, undiq; hoſtili manu ex arce erumpente circundatus, uim impetuoſam ſuſtinere non ualens, uix de manibus ferè hoſtium armata manu euaſi.

Vielis exuſtio. Eodem anno 1568. noſtri pedites Viteblienſes nocturna irruptione inopinata iuxta Veliſiam arcem Moſchouiticam ciuitatem exuſſerunt, hoſtiumq; 300. occiderunt, et ſpo- *Vſuuiat directa.* lia magna abegerunt. Ianuarij 5. die.

Poſtea 17. Ianuarij, ijdem pedites noſtri ſub arce Moſchouitica Vſvviat, ciuitatẽ ſeptis

penetra-

penetratis, perfractiſq; exuſſerūt, multis occiſis bombardas & ſpolia exuuiaſq; multas abſtulerunt, parum abfuit, quin arcem ipſam caperent.

Eodem tempore Ianuarij 18. Birula cum ſuis peditibus (qui uulgo Kozacy dicuntur) id eſt, qui hoſtem furtiuè et inopinatè adoriri ſolent, Italicè Corſari, Germanicè Freibiteri dicuntur, qui in mari latrocinantur, ſed Ruthenis huiuſmodi Kozacy dicuntur, qui uias hoſtium circumſident, & furtiuè, inopinateq; interdū decem Kozacy prędicti ad centum Moſchos ex inſidijs irruunt, inopinatoſq; trucidant, ex Moſcouiæ terra à Ducatu Biela magnis ſpolijs onuſtus, cum captiuorum multitudine Vitebskam redijt. *Kozacy. Cæſari. Freibiteri.*

Tandem 28. Ianuarij noſtrates pedites ex Vitebska & Suraſa arcibus, cū equitibus Domini Palatini Viteblienſis Paczi, Vileſiam circūuſſerunt, erumpentes hoſtes ex arce cum Rotmagiſtro eorum Poluiato occiderunt. Aulicos quoq; Magni Ducis pręcipuos triginta, cum trecentis equitibus ad præſidium arcis ferendum eadem nocte uenientes, inopinatos in ciuitate fuderunt, cæteris fuga dilapſis nondum enim in arcem quod intempeſtiuè uenerint, intromiſſi erāt, Ioannem Michaëlis Holouinum inſignem uirum, Magni Ducis Pincernam captiuum multis ſpolijs onuſti Vitebskam abduxerunt. *Vielis exuſta. Captiui inſignes.*

Eodem anno 27. Maij die, in feſto Aſcenſionis Domini, noſtrates ex Moſchouia cum magnis ſpolijs & exuuijs uenerunt. Rotmagiſtrū cum uxore & ſeptem nobiles, cum multis alijs captiuos adduxerunt.

Eodem tempore 29. Auguſti Viteblienſes noſtri, ciuitatem ſub arce Vſvviat exuſſerunt, captiuiſq; & exuuijs onuſti, Vitebskam redierunt. Huiuſmodi autem excurſiones innumeras noſtri pedites Viteblienſes cum maximo damno hoſtili quotidiè, dies, noctéſq; exercebant, propter ſuam utilitatem, uidelicet, ſpolia enim magna referebant. Arcium reliquarum finitimarum excurſiones taceo, niſi huius mentionem facio cuius ipſe præſidia egi. *Vſuuiat exuſta.*

Anno ſupradicto 1568. Septembris 29. die in feſto Diui Michaëlis Archangeli noctu diem ueneris præcedente, Moſchouitarum cum Tartaris Nahaicenſis Hordæ, ſex millia numero, ſub Vitebskam uenerunt, quibus præerant tres Palatini præcipui, Seremiet, Baſilius Buturlin, & Hreori Szoborovv, duobus diebus ſub arce exactis, ciuitate in duobus locis ſuccenſa nocte tertia ſequente diſceſſerunt. *Tartari Nahaicenſes cum Seremiet Vitebskam oppugnant.*

Poſtea per legatos, oratoreſq; generales, Magnus Dux Moſchouiæ & Rex Poloniæ, fœdus ad tres annos utrinq; percuſſerunt. Legati noſtri anno Domini 1571. Vorſouiam ad Regem ex Moſchouia fœdere confirmato redierunt, ex Polonia Palatinus Ino Vvladiſlauienſis, ex Lithuania Caſtellanus Samogitiæ.

In hoc fœdere año Do. 1572. Sereniſsimus, Inuictiſsimuſq; Rex Poloniæ Sigiſmūdus Auguſtus, Magnus Dux Lithuanię, Rußiæ, Prußię, Maſouiæ, Samogitię, Liuoniæ, &c. Dominus & hæres, pacis in tota uita ſua amantiſsimus, uereq; Chriſtianiſmus appellandus obdormiuit in Chriſto, Iulij 18. die Knyſsiniæ, in confinibus Lithuaniæ, & Podlaſsię, Maſouiæq;. Interregnum per integrum annum pacificum, & Diuina ferè protectione communitum, contra ſpem omnium, nullo finitimorum hoſtium ne quidam muſsitante durauit. *Sigiſmundus Auguſtus Rex moritur.*

Interregna Regni Poloniæ fuère nouem à Lecho primo authore & propagatore gentis, ab anno Domini, ut quibuſdam placet 550. uſq; ad hunc annum currentem 1572. in quo naturæ debitū perſoluit prædictus Inuictiſsimus Princeps Sigiſmūdus Auguſtus.

Primum interregnum poſt Lechij deficiētem progeniem in Polonia extitit, cui poſtea incerto tempore Viſimirus, ſecundum quoſdam, Viſimiro autem Cracus ſucceſsit.

Secundum interregnum poſt Vandam Craci filiam, quæ dijs uirginitatem deuouens, uicto tribus cruentis prælijs, Ritagora Duce Germanorum, in Viſtulam ſeſe pręcipitauit, poſtquam duodecim Palatini prouincias diſtributas rexerunt.

Tertium interregnum cum equorum curſu Præmiſlao ſterili decedente, de Principatu decertarent, dum Leſconi infimæ familiæ iuueni Sceptrum obueniret.

Quartum interregnum poſt Popelum ſecundum, Cruſphiciæ à muribus deuoratum, quando Piaſtus ille Cruſphicienſis ciuis, & agricola ſimplex, ſed probitate pollens, communi omnium conſenſu Monarcha deſignatus eſt.

Quintum interregnum poſt Mieczlaum ſiue Mieſconem 2. quando Rixa uxor ſua Senatus conſenſu, Imperium aliquod annis, cum detrimento Regni adminiſtrauit, quæ poſtea ob ſuam peruerſitatem à Polonis iuſtè in Saxoniam ad fratrem Imperatorem Romanorum, cum Caſimiro hærede innocuo excluſa eſt.

Sextum interregnum poſt Præmislaum occiſum ab Othone Lango, & Marchionibus Brandenburgenſibus, quando Venceslaum Bohemorum Regem, ad ſceptra regenda uocauerunt.

Septimũ interregnum poſt Caſimirũ Magnum Vvladislai Lokietkonis filium, quando Ludouico Hungariæ Regni obtulerunt.

Octauum interregnum poſt Ludouicum Hũgariæ & Poloniæ Regem, qando Iagelonem Lithuanum, ad Reginæ Heduigis filiæ Ludouici connubium uocauerunt, cui & Regnum obtulerũt. Huius poſteritas ad hoc uſq; nonum modernum interregnum durauit. Sed ad rem undè digreſſus ſum redeo.

Conuentus de electione Regis.
Varijs in legationibus.

Año eodem 1572. ſtatim poſt mortem Regis multi conuentus particulares, nobilium & procerum Regni, Magniq; Ducatus Lithuaniæ celebrati ſunt, de pacificandis finibus tam Podoliæ à Tartaris, quàm Lithuaniæ, Ruſsiæq; à Moſchouitis, & de electione Regis tractantes. Subindè multi legati & oratores, tam à ſummo Pontifice, Imperatoreq; Romanorum Maximiliano, quàm à Rege Franciæ & fratre ſuo Henrico Andegauenſium, et Borboniorum Duce, à Rege Suetiæ, alijſq; Monarchis, Ducibus, & Principibus circumiacentibus adueniebant. Omnia tamen in pace Diuina protegente clementia, cõtra ſpem omnium agebantur.

Tartari proſtrati.

Tandem año Domini 1573. in Sabbato magno Paſchæ præcedente Tartarorum mille octingenti, cum Ducibus Baca & Sieoza, in Podoliam ſub Baram arcem excurrerunt, uiciſq; aliquod & prædijs circumiacentibus ſuccenſis, cum ſpolijs reuertentes ab aulicis & ſeruitoribus Buczacij Capitanei Camienecenſis, inopinata irruptione trucidantur, confodiuntur, & ſpolijs abiectis cæteri in fugam conuertuntur.

Electio Regis.
Orator à Baſſa Turcarum.
Orator Imperatoris Turcarum:
Legatio Turcica.

Electio incœpta eſt celebrari extra Viſtulam orientem uerſus apud Varſouiam in tentorio magno 7. Aprilis die, ubi omnis Senatus Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ de eligendo nouo rege conſultabant. Intereà Machmet Baſſa ſupremus cõſtantinopoli, literas interceſſorias per oratorem ſuum ad Senatũ deſtinauit, intercedẽdo nomine Imperatoris ſui pro Henrico Andegauenſiũ, Borboniorũ Duce Regis Galliæ fratre, in Regem eligendo, multis cõditionibus utilibus Regno propoſuit. Hic legatus retentus erat à Buczacio Capitaneo Camienecẽſi, tandiu donec innoteſceretur Senatui. Venit itaq; Varſouiam 12. Maij, auditus 17. abſolutus. 21. Poſtea ab ipſo Imperatore Sultano Zelim orator Achmet Czauſſ uenit, Imperatoris ſui gratiã, amicitiam & beneuolentiã omnem Senatui denuncians, rogando, ſynceriterq; optando, quatenus aliquẽ ex ſuis dignum uirũ, in Regem eligere dignarentur, ex hijs præcipuos propoſuit. Iacobũ Vchanski Archipręſulẽ Gneſnenſem, Primatem regni, Ioannẽ Fierlei de Dambrouicza Palatinũ Cracouiẽſem, regni Marſchalcum, Georgiũ Iazlovvieczki Palatinum Ruſsiæ, Nicolaũ Mieleczki Palatinum Podoliæ, quod ſi id facere tenuerint, obnixè rogauit, ut huiuſmodi Regẽ ab extraneis quęrerent, qui fœdus et amicitiam cum Imperatoribus Turcarũ & Tartarorũ auxiliares copias, ad quemuis hoſtem eorum ſi oporteret reprimendum. Pro quo beneuolẽti auxilio Senatores ei gratias egerunt: dicẽtes, ſibi benignitate Diuina ad quemlibet hoſtem propulſandum uires proprias ſufficere, huiuſmodiq; auxilijs minimè egere.

Itaq; poſt multas conſultationes, Henricum Andegauẽſium, Borboniorumq; Ducem, eligendum cenſuerunt, aliquot Palatinatibus, Cracouiæ uidelicet, Sandomiriæ, & Podoliæ non conſentientibus, priuſquam ſententiæ de religione in ſuo ſtatu concluderentur, & iura, ac leges cum immunitatibus nobilium rectè cõſtituerentur: ſed in eundem Regem in quem cæteri conſentiebant.

Archiepiſcopus itaq; Gneſnenſis, Primas regni, Henricum prędictum Andegauenſiũ Ducem, Regem electum eſſe denunciauit. Quamobrẽ commoti ſunt Domini Marſchalci, & cæteri ordines ad quos hoc officium pertinebat, multiq; re incõtinuata, domos ſuas repetere propoſuerant. Poſtea diuina affulgente gratia, diſsidijs utrinq; compoſitis, inſimul conuenerunt. Maijq; 13. & 14. diebus, pacta & conditiones ad libertatem, immunitates, leges & iura regni, Magniq; Ducatus Lithuanię, cum Legatis Frãcicis Henrici Ducis ſtatuerunt. Quæ omnia iuramento ſolenniter (cuius formam Epiſcopus Cracouienſis tradebat) prædicti legari confirmauerunt, & firmiter tenenda, adminiſtranda, augendaq; ſemper à Duce ſuo, Rege futuro promiſerunt. His ſolenniter peractis, omnes & ſinguli, tam Poloni quàm Lithuani unanimiter concordibus uocibus, & ſuffragijs electum & cõfirmatum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lithuaniæ, &c. ſupranominatum Ducem Andegauenſium Henricum Caroli Regis Galliæ fratrem, denunciauerunt, ſolenni-

terq;

terq; confirmauerunt. Quem Ioannes Fierlei de Dambrouicza Palatinus Cracouienſis, Marſchalcus Regni Poloniæ,& Ioãnes Chodkievvicz,Capitaneus Samogitię, Marſchalcus Generalis Magni Ducatus Lithuaniæ Lithuanis,proclamauerunt.Sicq; rebus omnibus cõcluſis,Varſchouiæ in Eccleſiam Diui Ioannis,tam Catholici quàm Euangelici cõuenerunt:concordibuſq; uocibus unanimiter, Te Deum laudamus, & alia ſecundum ritum Eccleſiæ Romanæ decantauerunt: bombardas & tormenta grandia,ad lætitiam exprimendam explodentes.

Conſilio nondum dimiſſo tabulæ electionis confectæ ſunt. Ad eas in Galliam perferendas,& ſalutandũ Regem Electum delecti tam à Senatu Poloniæ,& Lithuaniæ, quàm ab Equeſtri ordine,tredecim oratores magno nati loco,& ſingularis prudentiæ uiri. Legationis Principem locum obtinebat Adamus Conarski Epiſcopus Poſnaniæ,eius collegę Albertus à Lasko Palatinus Syradienſis: Ioannes Comes à Tenczin Caſtellanus Voinicienſis:Ioannes Tomiczki cum Nicolao filio,Gneznenſis Caſtellanus, Andreas Comes à Gorka:Ioannes Herbortus Caſtellanus Sanocenſis Stanislaus Criski Caſtellanus Raciaznenſis:Nicolaus Chriſtophorus Dux in Olika & Nieſvviez, Ioannes Zamoiski Belſenſis Præfectus: Ioannes Zborovvski Odalanouienſis: Nicolaus Fierlei Caſimirienſis: Alexander Prunski Palatinides Kiouienſis:petita quidem facultate nondũ tamen impetrata per Germaniã tranſeundi accelerantes in Galliam ſalui peruenerunt. Pariſijs 14. Calendas Septembris fœliciter appulerunt, nullo ſuorũ in itinere relicto,quorum præter legationis Principes & complures nobiliſsimos adoleſcẽtes, in comitatu erant amplius ducenti quinquaginta: omneſq; à Rege Carolo & ſuis procuratorib. comiter qua cum decebat reuerentia ſuſcepti,omnibus officijs blandè hoſpitalitatis tractabantur. *Legati in Galliam.*

Concluſionibus autem & conditionibus ultro citroq; alterutrùm abſolutis & compoſitis,frequentibus cõuiuijs lautiſsimè apparatis interuenientibus, Rex electus Henricus omnibus rebus ad tantum iter comparatis, Pariſijs ualedixit 4. Calen. Octobris. Abeuntẽ uniuerſa Gallica nobilitas,ciuium omnium turmæ fauſtis ominibus ſunt proſequuti. *Henrici regis Pariſijs diſceſſus.*

Rex Carolus propoſuerat cum uniuerſo comitatu ad ultimos regni fines cum fratre amantiſsimo progredi, nec prius diuelli, quàm ad Germaniæ limites uentum eſſet:uerùm in ipſo itinere morbo correptus propoſitum mutare coactus eſt: animo & corpore fratris diſceſſum ægrè ferens. Rex electus,fratre Carolo amantiſsimo infirmo relicto, à Catalonorum finibus Nanſium peruenit:ubi à Duce Lotharingę Sororio,cum omni comitatu, lautiſsimo hoſpitalitatis apparatu exceptus eſt. Tunc temporis uerò duplex gaudium accidit:nam Claudia coniunx Ducis filiam recens enixa erat:cui in ſacroſancto Baptiſmo, Poſnanienſem Epiſcopum,& collegas,Chriſtiano ritu ſponſores eſſe uoluit. *Itinera Henrici Regis.*

Poſtea ualedictione Sororio data,Henricus ad Imperiũ citato curſu pergens Blamontum peruenit,ubi cum Catharina chariſsima matre,& Franciſco Duce Alenconiorum fratre dilectiſsimo, cum Margaritaq; ſorore amantiſsima, & alijs proceribus Galliæ ultimo amplexus eſt. Eum in Poloniam uſq; ſedis Romanæ nuncius, Epiſcopus Montiſregalis, & magna nobilitatis Gallicæ caterua,Duces & Comites, magnoq; in illis regionibus natali loco uiri ſexcenti ferè,cum ſuo comitatu Gallico,præter Polonos ſecuti ſunt. Germaniæ Principes Blamontum uſq; regi obuiam uenerunt, utpotè Chriſtophorus Friderici Comitis Palatini filius,Princeps Paruæpetræ cum Ludouico fratre, per quos uelut itineris duces Rex Tabernas oppidum deducitur, ubi ab Epiſcopo Argentorati ſuſceptus eſt incredibili hoſpitalitatis officio,cũ uniuerſo comitatu. A`Tabernis per Nemetes & Vangiones ad Rhenum fluuium celeberrimum uenit, quo ſuperato ad Fridericum Comitem Heidelbergæ agentem diuertit,qui etiam Regem & inſperatum hoſpitem,ſumma hoſpitalitate proſecutus eſt. Tranſito poſtea Rheno ad Vangiones reuertitur, & Moguntiã per uenit,à cuius urbis Antiſtite cum ſexcentis equitibus Germanis,honorificè exceptus eſt: Rhenoq; fluuio tertiò ſuperato,Francofordiam ad Mœnum ſitam contendit, ubi etiam à ciuibus ſumma cum obſeruantia tractatus fuit. Francfordia mouẽs Fuldam oppidum in uigilia Natalis Domini peruenit,ubi feſtis trãſactis,Vahicum appulit, ubi etiam à Vilhelmo Landgrauio cum tribus equitum Teuthonicorum millibus occurrente, maximo hoſpitalitatis honore ſuſceptus eſt. Poſtea ſuperatis Viſurgi & Albi fluuijs in Saxoniam intrauit,ibiq; à Caſimiro Saxoniæ Principis genero, cum duobus millibus equitum, nobilitatis Saxonicæ armatorum ſalutatus eſt,et ad fines ipſos regionis honorificè perductus. Locris poſtea à Legato Maximiliani Imperatoris mille quingẽtis equitibus cincto ſuſceptus,& ſalutatus ad Marchiæ Brandeburgenſis Principis Poloniæ Vaſalli, fines perductus, *Henrici regis in Germaniã ingreſſus.* *In Saxoniam ingreſſus.* *Ingreſſus Marchiam.*

ctus, à cuius quoq; aulicis nullo officio hoſpitalitatis prætermiſſo honorificentiſsimè ex-ceptus Francfordiam Oderæ fluuio qui Poloniæ fines cum Germanis dirimit contiguam perducitur. Poloni itaq; fines ſuos ultra Oderam iam læti conſiderantes, Deo omnipotenti uota perſoluebant. Rex etiam Henricus Imperatori, omnibuſq; Germaniæ Principibus, per quorum regiones iter habebat, pro fide publicè data, & ſincerè conſeruata gratias immenſas per facundū oratorem, ſuoq; ore proprio confirmatas egit. Tandē fœliciter Miedzirzece oppidum Polonicū peruenerunt, ubi maximo cum gaudio à Nobilitate gentis Poloniæ, proceribuſq; & magnatibus ſummo apparatu pōpis, copijſq; inſtructiſsimis ſuſceptus eſt. Poſt hoc in maioris Poloniæ Metropolim Poſnaniā honorificentiſsimè deductus, magnificentiſsimeq; acceptus plures dies in ea tranſegit, et Cracouiā contendens, ad ſepulturā Sigiſmundi Auguſti prædeceſſoris ſolenniter honeſtandā, Albertum Marſchalcum Franciæ, Comitē Radeſiarum præmiſit. Quæ tunc temporis ante aduentū ſuū ſolito more peragebatur, ea nunc nobis breuiter deſcribenda uidentur: nam cum de Sereniſsimi & potētiſsimi Regis Diui Sigiſmundi Auguſti uitæ curriculo, rebuſq; feliciter geſtis, tum placida & beata ex hac mundi colluuiæ emigratione, interregniq; fœliciſsima tranquillitate, multa ſuperius cōmemorata ſint, id unū re humaniſsime Lector, deſiderare amplius uelle exiſtimaui, qua is funeris pompa, et honore ad ſepulturam latus, quoq; ſplendore, & qua magnificentia, iuſta ei facta eſſent, de qua re, quoniā ea quoq; ut reliqua, honorificentiſsima ipſi meritò contigerunt, quàm potero paucis dicam.

Ingreſſus in Poloniam.

Cùm enim iam annos 50. exegiſſet, & arduis curis, iiſq; frequentibus regni debilitatus, & lenta morbi diuturni tabe confectus eſſet, integris planè uniuerſis, & immotis animi ſenſibus, de ærumnoſa hac uita, obitu ſanè per quam trāquillo, & pio diſceſsiſſet, Knyſiniæ quo ſe Varſouia Lithuaniam inuiſurus contulerat. De Knyſinia poſtea Tikocinam arcem quam ipſe ædificauerat munitiſsimam, duobus milliaribus diſtantem, funus deductum, tandem Tarſouiam uno quaſi āno exacto, Varſouia Cracouiam cum magna Senatorum pompa, Regina ſorore ſequente, deducitur ad ſepulturam, cùm iam fœlix aduentus Regis electi Miedzirzeciam nunciaretur, ante Cracouiā aduectum, Pradnik Curia depoſitum, triduoq; exacto, omnibus pro iuſtis perſoluendis tāto Principe dignis præparatis 15. Februarij die Omnes Senatores, & Epiſcopi, ac Equites qui ad id funus cohoneſtandum & expectationem futuri regis undiquaque confluxerant, lugubri ueſtiti habitu, ad Sereniſſimam Reginulam Annam Infantem, prudentiſsimam, piiſsimamq; & honoratiſsimam uirginem, in arcem omnes ſeſe conferunt. Similiter matronæ Illuſtres tetris uelamentis capita obuolutæ confluunt, quæ Principem mœſtam, atq; adeò exanimatam largiſluiſq; cōfectam lachrymis, amanter & diligenter conſolabantur. Hæc dum fierent, interim æreæ campanæ, in ædibus ſacris urbis omnibus, & circumquaq; in pagis uicinis paræcialibus, nuſpiam ceſſabant, quibus & urbs ipſa, & omnis circumuicinia latè perſonuit: ſic omnes Senatores Reginulam Pradnik uſq; proſequuntur. Inde funus plumbeo loculo depoſitum ſerico uiloſo nigro obductum, Stemmatibus & Inſignijs regni ornatum octo equis abſolutæ nigredinis deducitur, aulicis circumquaq; ſerici uiloſi tegumenta longè per terram errantia tenentibus. Sequebatur uerò longè honeſtiſsimus Illuſtrium & ornatiſsimorum uirorū comitatus, quibus omnibus unus habitus atratus & lugubris erat. In his Nobiliſsimi, grauiſsimiq; uiri Legati externorum Principum, Archiepiſcopuſq; & Epiſcopi cum Abbatibus conſpiciebantur. Infans mœſtiſsima à Legato ſummi Pontificis & Venetorum oratore pedetentim deducebatur.

Hinc 32. pheretra ſerico uiloſo, & pannis aureis, holoſericoq; præcioſè tecta præferuntur cum Inſignijs Regijs. Equi 33. ſimiliter omnis generis ſericei coloris tecti uelamine, utrunq; latus armis regni ornati deducuntur. Demum ſingularum Prouinciarū uexilliferi, uexilla terreſtria, armati equites inſidentes generoſi præferunt.

Primo uexillum nigrū aulæ regiæ, aquila alba coronata cū expanſis ad uolandum alis in campo rubeo præferebat: aquilā uerò omnia inſignia Prouinciarū regni cingebant:

Poſtea Magni Ducatus Lithuaniæ uexillum rubeum equo currenti cum equite armato gladium ſupra caput tenenti, ex alia parte quatuor columnis inſigniebatur, in campo rubeo. Poſtea uexillum Gonczа dictum cruce duplici in campo laſurino inſignitum.

Cracouienſis terræ uexillum rubeum, aquila alba ſimiliter inſignitum.

Sendomirienſis terræ uexillum rubeum inſigniter, clipeo ſiue ſcuto diuiſo, in una medietate lineas tres rubeas, & tres albas, in altera campum laſurini coloris cum tribus ordinibus ſtellarum portante.

Kaliſ.

Kaliſsienſis terræ uexillum capite biſontis inter cornua coronam aream geſtante, per nareſq; circulum aureum habente,in campo more ſcachorum diſtincto albo & rubro inſignitur.

Poſnanienſis terra aquilam albam ſimplicem in campo rubeo geſtat.

Siradienſis terra leonis rubei & aquilæ nigræ medietate,corona inſigniti.

Cuiauienſis leonis nigri,& aquilæ rubeæ coronatorum medietate.

Lancicienſis aquilæ albæ & leonis nigri coronatorum medietate.

Rauenſis terræ uexillum aquila nigra R,in pectore aureum geſtante inſignitur. Similiter Plocenſis litera P,in pectore ad differentiam ornata.

Belzenſis Grifone albo in campo rubeo inſignitur.

Lublinenſis terra Ceruum in collo coronatum geſtat in campo rubeo.

Podolienſis terræ uexillum,Sole radianti in campo albo.

Leopolienſis,Leone petram aſcendente in campo laſurino.

Premiſlienſis aquila aurea bicipiti coronata in campo laſurino.

Chelmenſis urſo inter tres arbores gradienti in campo glauco.

Dobrinenſis capite humano coronato ex corona cornubus eminentibus.

Vielunenſis agno Dei cum uexillo cruce inſignito,& calice,in campo rubeo.

Sadecenſis ſcuto diuiſo,in cuius medietate,tres lineæ rubeæ & glaucæ,in altera nouem ſtellas in campo rubeo geſtat.

Liuenſis aquilæ rubeæ & urſi albi medietate coronati.

Drohicinenſis Stemmate Magni Ducatus Lithuaniæ, ex alia parte aquila alba inſignitur in campo rubeo.

Kiouienſis ſancto Georgio draconem lancea feriente in campo laſurino, ex alia parte urſo albo in campo uiridi ornatur.

Ducatus Pruſsiæ aquila nigra,ex alis manu armata cum gladio prominente, uexillum rubeum ornabatur.

Ducatus Sileſiæ Grifone albo in campo rubeo uexillum inſignitur.

Palatinatus Valachiæ uexillum capite biſontis inter cornua ſtella & latere dextro luna defectuoſa ornatum,cum circulo per nares tranſducto,in campo cœleſtino.

Zatorienſis Ducatus uexillum cœleſtini coloris,aquila alba literam Z, in pectore ornata inſignitum.

Oſvviecimenſis aquila nigra O, literam in pectore ornata in campo Lazurino.

Maſouiæ Ducatus aquila alba cum Ducali pileo in campo Rubeo.

Slupcenſis Ducatus Grifone rubeo in campo albo,uexillum inſignitur. Similiter Pomeraniæ Ducatus iiſdem armis utitur.

Ante funus Regium Magnificus Dominus N, Maczieivvski integra armatura cum equo tam affabre facta,ſubtiliſsimeq;,tum argento,tũ coloribus diſtincta, ut omniũ oculos in admirationem conuerteret armatus, in manu gladium auratum punctura ad latus conuerſum geſtabat. Hunc ſequebatur armiger atra ueſte circundatus haſta cuſpide in terram conuerſo cum uexillo, ſcutoq; à lęua cum inſignijs Regijs armatus. Enſifer quoque Regni gladium punctura conuerſum ad latus præferebat. Tum pomum typum mundi repræſentans, ſceptrum,corona aurea à Senatoribus, quibus id competebat, portabantur. Legati autem ſingularum prouinciarum antecedebant. Poſt Nobilitatem ſuccedebat urbis Senatus & populus longo ordine. Omnes quoq; proceſsiones omnium Eccleſiarum præibant,longo,honoratiſsimoq; & præcedentium & comitantium agmine. Ex ludis,deinde literarijs pueri de more antecedebant cum cantoribus lugubres cantiones decantantes,hos almæ uniuerſitatis doctores,& magiſtri, omniſq; ſtudioſorum ordo inſequebatur. Hinc pluſquam 4.millia obſcuro,& triſti habitu ueſtiti uulgus, cum funalibus & candelis undique collucentibus ibat. Vbi iam in arcem uentum eſt,in ædem cathedralem,quæ undiquaq; defixis cereis collucentibus ardebat, funus honorificentiſsime deponitur, regalibus ſupra impoſitis. Exinde finitis cantionibus uſitatis & ſolẽnibus, orationem funebrem habuit Abbas Magilenſis,pietate & doctrina uenerabilis, poſtea cõuenientiſsimis,decẽtiſsimiſq; cæremonijs exequiarum abſolutis,in tumulum maiorum ſuorũ deponitur. Poſtera die in omnibus Eccleſijs Epiſcopi omnes ſacra celebrabant ad omnes ſanctos,ad ſanctum Franciſcum,apud ſanctam Annam,Stephanũ,Marcum, apud ſanctã & indiuiduam Trinitatem,& in arce apud Diuum Stanislaum. Vexilliferi quoq; ſinguli cum ſuis uexillis,& turba uulgus cum cæteris eadem ut prius proceſsione cum equis totidem

tidem,& pheretris prædictis urbem luſtrabãt,eques quoq; ad funeris pheretrũ catafractus undique caſsidem pro plumis cæreis ardentibus circumuolutus, equo delabitur, haſta confracta,& gladio proiecto,cumq; cantaretur Agnus Dei,Cancellarius, & Vicecancellarius ſigilla Regis mortui confregerunt:cæteri autem Senatores ſua ſceptra poſuerunt in altari. Ciues quoque urbis ſuas exequias funebres in Eccleſia parochiali apud ſanctam Mariam celebrabant.

DE CELEBERRIMO INGRESSV CRACOVIAM, ET CORONATIONE PRÆCLARISSIMA HENRICI VALESII, *Potentiſsimi & Inuictiſsimi Poloniæ Regis.*

ANno quo Diuina poteſtas humana in ſpecie ſalutis noſtræ reſtaurãdę gratia cœlitus ſeſe demiſit 1574. curato ſolẽniter ſumptuoſo funere Diui Sigiſmundi Augusti,& deſpoſitis atris,lugubribusq; ueſtimentis,& pullis integumẽtis, omnes ordines regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ, Ruſsiæ, Maſouiæ,ac cæterarũ regionũ Sarmatiæ,in noui regis deſideratiſsimum aſpectum anhelantes, tædioq; uiſendi illius expectatiſsimi uultus,non ſecus ac patres in lymbo ardentes, animos affectionatiſsimos ad honores illius adiecerunt,nulliſq; ſumptibus quãuis profuſiſsimis ad cohoneſtandum tantum Principem pepercerunt.Longum eſſet hic referre incredibilem, inæſtimabilemq; ueſtituũ apparatũ,quibus inter ſe cum põpoſi Poloni,tum Magnifici & profuſi Lithuani,& uinci impatientes cum Maſouitis Rutheni, magnificẽtiſsimis ſumptibus concertabant,& quiſq; quibus potuit quam maximo ſumptu cõparatis, ſuum præ cæteris in Regem affectum oſtẽtare nitebatur.Hij aureis,iſti argenteis, illi holoſericeis, alij polymitis,alij planis,alij uilloſis,tum infectis purpura,& tinctis murice & cocco, tũ Attalica, Semiramidaq; textura,& Phrygio opere elaboratis, inſertisq; cum unionibus uariarũ gemmarum lapillis,reſplendebant.Equi omnib.tales,quales Vergilius Turno fuiſſe deſcribit, & Homerus ad Troiam narrat ueniſſe Menonis, Euripidesq; Rheſi Thracum Principis. Ea erat pomparum ſolennitas,cui nihil adijci ad gloriæ magnitudinem potuiſſet. Cracouia quoq; urbs Regni caput & Metropolis nihil ad tanti Principis aduentum expectatiſſimum omiſit,non ſumptibus,non continuis laboribus quicquam pepercit,quid referam publicos,priuatosq; apparatus,quacunq; ingreſſurus erat,Rex expurgatę plateę, frondibusq; abiectum,ac pinearũ ſemper uirentium exornatæ, parietes peripetaſmatibus auro purpuraq; diſtinctis,& hinc longè pendentibus,in arce ubiq; radiabant, affixa longis tractib.in palatijs aurea balthea,tum aurea & argentea uaſa inſtar ſcalarũ per gradus expoſita,crebris repercuſsi Solis radijs fulgurabant,illa quoq; olim puluerib. ſqualentia ob diuturnam Regis mortui abſentiam inaurata pauimenta,aurea lacunaria optimè exterſa, excuſſa,& expolita reſplendebant.Plebs quoq; paſsim portas, ac feneſtras uirentibus ſertis coronabat,alij ad nocturna lumina funabula parabant,alij lignorũ ſtrues cõgerebant, tormenta bellica in uallo & propugnaculis arcis,& urbis diſponebãtur,nullus aut ætate, aut ualetudine tam imbecillis,qui otio detineretur,qui non aliquid ad publicum gaudiũ pari lætitia,diligẽtiaq;,aut excogitaret,aut operaretur. Cumq; iam omnia apprimè & pluſquã perfectè apparata optatam diem expectarent.Rex electus ad Balicias ſeſquimilliari à Cracouia diſtantem uillam Palatini Cracouienſis hæreditariam aduenit, innumerata Gallorum,& Polonorũ multitudine ſtipatus:ibi noctem ineffabili ſua & omniũ cum lætitia fœliciter tranſegit. Die uerò illa optatiſsima,& niueo calculo ſignanda illuceſcente,quæ erat 18. Februarij. Cum diſcurſu triumphali Nobilium turmæ plateas urbis complent, tãtaq; hilaritudine cuncta gaudebant,& ſerena facie geſtiebant,ut præter peculiarem morem,etiam equi & canes,& quæq; domeſtica hominibus animalia,iucundis geſtibus, uocibuſque exultare ſentirentur,canoræq; auiculæ ſuauiſsimos concentus, ultra conſuetum adſonarent, exultantiumq; uocibus ipſum cœlum reboaret,Phœbus pater, qui caput ſuum atris olim(ob Regem mortuũ mœrorem exprimens)nubibus,occaluerat,obſcura caligine pariter cũ hominib.diſiecta,igniuomis radijs corruſcans,propriæq; lucis candore reſplendens gratiſsimus apparuit.Interq; & poſt coronationem aliquot hebdomadis aſsiduè lætus permanſit,ut nõ bruma:ſed uer ipſum appareret.Antequã ſe aũt è Balicijs Rex mouiſſet,de repentè undarum uiolenter altis de montib. cadentium in ſpeciem effuſa Senatorũ, equitũ,populi,& totius uulgi, utriuſq; ſexus inæſtimabilis multitudo, in occurſum *eius*, magnifico ornatu,ſpectabiles,Xerxisq; exercitũ referẽtes,omnes campos extra urbẽ,oẽs montes,colles, aggeres, omnes uias,ac uillarum tecta, & ſumma arborum oppleuerunt, denſiſsimisq; turbarum globis, principi ſuo quam longiſsimè obuiam procedere geſtiebant.

bant. Primus autem Senatorum Archiepiſcopus Gneſnenſis Hungarico habitu ducentos haſtatos equites fulgentes, holoſerico auro intertexto, produxit, quos ipſe inſequitur rubea rheda, quam ſex equi ſerico rubeo ornati trahebant, uectus in qua cum eo Epiſcopi Poſnanienſis, Adamus Conarski, & Plocenſis, Petrus Miſcovvski ſedebant. Crux autem præferebatur. Hos Leopolienſis Archiepiſcopus Stanislaus Slomovvski, cum Camenecenſi Epiſcopo, ſubſequuntur, qui etiam ſplendenti equitatu, roboreq; militum magnum triumpho ſupplementum addiderũt. Cracouienſis Epiſcopus Franciſcus Craſsinſki, proximus fuit, quem Italico ornatu ducenti equites, holoſerico ueſtiti, marturibus ſubducto & argento affabrè depicto, aureis torquibus inſigniti, præcedebant. Eius ueſtigijs Cuiauienſis Stanislaus Carncovvski cum Chelmenſi Epiſcopo, & Lancicienſi Palatino uiris & equis illuſtres inſiſtebant. Caſtellanus Cracouienſis Hungarico ornatu, primus poſt Epiſcopos, ducentos haſtatos equites auro, & argento conſpicuos, clipeisq; & uexillis fulgentes produxit. Hinc Palatini ſumma grauitate inſignes procedunt, quorum primus Cracouienſis, cum fratre Sandomirienſi Capitaneo generali, trecentos uiros, auro argento iuxta, ac equos Hungarico more, & Scythico ſupra modum exornatos producũt. Sandomirienſis quoq; Palatinus, cum fratre Enſifero regni, ducentis quinquaginta equitibus tam ad pompam, quam ad pugnã perfectè inſtructis holoſerico auro & argento fulgenti Hungarico more pariter cum equis ueſtitis comitati prodeunt. Hos Oſvviecimenſis, Breſinenſisq; Caſtellani ſubſequuntur, qui numero & apparatu hoc triumphale cumulabant agmen. Tandem Caliſsienſis Palatinus Hunnorum habitu inſtrũctam turmam clenodijs, monilibusq; corruſcantem, & equis auro ornatis ſuperbam ducebat. Hunc lumen patriæ, & firmum uirtutum omnium propugnaculum Albertus à Lasko Palatinus Siradienſis uiſendo apparatu, cum quadringentis equitibus Hungarico & centum Scythico more inſtructis procedit, qui omnium conſenſu facilè tulit, in hoc triumpho partes priores, tanta enim cura ſuas apparauerat turmas, ut neq; uirum alio equo, neq; equum alio uiro indigere diceres. Poſtea Podoliæ Palatinus huic triumphi agmini 150. equitibus armatis decora quaſi addidit corollaria. Deniq; Lithuaniæ & Ruſsiæ proceres permiſcui, ſumptuoſè & profuſè pompoſi, acies tam ad bellũ quam triumphũ inſtructas producunt. Quorũ primus Nicolaus Georgius Radiuilus Dux, Palatinus Vilnenſis, decoris Patriæ, & Senatoris eruditi, ac ſolertis pleneq; Diuini ingenij equitatus, Polonorũ adæquat laudem. Hunc Caſtellanus Trocenſis decenter tam uiris quàm equis inſtructus comitatur. Hinc Ioãnes Chodkieuicius Samogitiæ Generalis Capitaneus, &c. bello ac pace clariſsimus, & ad res magnas gerendas natus procedit. Deinde eiuſdem Ducatus Theſaurarius ſuppremus, & Minſcenſis Caſtellanus equis & uiris auro corruſcãtibus ſuperbi ſequunt. Poſtea Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Dux, Curiæ Marſchalcus, Italico eoq; ſumptuoſiſsimo equitatu cinctus. Tandem exercitũ Campiductor, Inciſor, Dapifer, Pocillator, hij Hungarico, illi Italico, iſti Scythico, Moſchouiticoq; habitu & ornatu ſupbè inſtructi inſequũtur, & alij innumeri quos recẽſere longũ eſſet. Dies me deficeret, ſi ordine perſequar ſingulos, qui uiri, qui Heroës, qui Duces, ad illam celebritatẽ cohoneſtandã undiq; confluxerunt. Apparebat Lithuanorum equitatum tria millia ſuperare, holoſerico, gemmis, unionibus, corruſcantem. Poſt Lithuanos proceres Dux Conſtantinus, Kiouiæ Palatinus cum duobus filijs, uno Italico, altero Moſchouitico habitu ornato, præcedentibus trecentis equitibus ſuperbè auro & argento rigentibus ſtipatus occurrebat. Braslauienſis quoq; Palatinus Vvolinios ſuos Scythico more pulcherrimè & ſumptuoſiſsimè ueſtitos ducentos produxit, pharetris, & arcubus auro corruſcantibus. Tandem Culmenſis, Mariemburgẽſis, & Pomeraniæ Palatini Germanico ritu ſuperbas producũt acies. Dulſcius quoq; Pruthenus 36. equites loricis indutos & auro fulgẽtes adiunxit, eiſdem. Hinc Comites à Tecin, Ioannes Vvoinicenſis, & Andreas Belzenſis Caſtellani, familia antiqua, & rebus inſigniter geſtis illuſtres, 250. Hungarico more haſtatos equites, clipeis, uexillisq; ac ueſtibus & equis auro micantibus, educunt. Eos Herbortones, ingenio & prudentia, librisq; à ſe editis clari, cum ducentis. Camenecenſis, Sauichvvoſtenſisq; Caſtellani cũ centum quinquaginta equitibus cincti. Andreas Vvapovvski cum centum, & Biecenſis ac Radomienſis cum octuaginta benè armatis egrediũtur. Poſt hos Stanislaus Comes Tarnovv Caſtellanus Cechouienſis 200. equitibus, clipeis, haſtisq;, & uexillis auro redimitis, marice tincta cocco & marturibus ſubducta ueſtitis, cum tormentis duorum curuum affabrè inſtructis progreditur.

Caſtellani quoq; cæteri quos ſigillatim numerare infiniti laboris eſſet, benè in acies inſtructi,

ſtructi,& ad triumphum cohoneſtandũ tanti Principis conuenientes,ſubſequuntur. Cancellarius quoq; cum Theſaurario Regni Hieronymo Buzinski omni uirtute & patriæ amore Senatores uenerãdi,ſuas copias inſigniter adornatas præſentãt: Poſt hos Marſchalcus Curiæ,Andreas Opalinski undiquaq; uirtutibus abſolutus uir,cum 75. equitib. Italico more egregiè exornatis. Deinde ultimum agmen claudebant Capitanei,ciuitatumq; & officiorum regiorum præfecti,qui etiam ſuas in acies pompoſè inſtructi ingentẽ exercitum exprimebant,aliorumq; aut adæquabant,aut ſuperabant laudem,& uereor ne tantorum illuſtrium uirorum ſplendore captus obuias imprudens alios præteream,alios uerò abſq; diſcrimine ponam. Lublinenſis uerò Palatinus Macieovvski cum filio, & nepotibus inſigni uirtute prȩſtantibus 200.equitibus cum uulturinis alijs & clipeis,ac uexillis Hungaricè terribilibus. Hos Dzialini,Secignieuiorũ,Camieneciorum,Ocieſcij, Coſcielecij,Tomicij Caſtellani Gneſnenſis cum filio,Padnieuij,Barſi,Bonaronũ,Miſcouij,Droieuij,Leſniovvolij,Staskouij,Nemſtȩ,Reiorum cum Oloribus integris coronatis & lilijs in pectore ſuper clipeos ad ſimilitudinem candidarum aquilarũ inſignitis,Noſcouij,Belzenſis præfecti Zamoiſcij,alijq; innumerabiles & inæſtimabiles equitum exercitus,ut ita dicam, omnibus portis,& ſuburbiorum latebris ſeſe effundebant. Aulici quoque Regis mortui officia ſua minimè neglexerunt, equi quoque ſingulorum Senatorum, & equitum ducticij,magnam triumpho præbebant amplitudinẽ,Cubicularij etiam Regis mortui,hi Italica,illi Hungarica ſpecie auro & argento,ueſteq; prætexta fulgidi, cæteros claudebant,quibus nihil neque dici,neque fingi ſpecioſius poteſt. Poſt Senatorum & equitum turmas,ciues cum plebe,ſubſequebantur,quorum equites Germanico habitu erant 120.pedites 4000.adæquabant,omnes fulgidis armaturis ſplendidi, ac diſcolori ueſtitu & uexillis ſecundum opificum contubernia, corruſcantes, ſimiliter Cleparianæ,Caſimirianæ,& Stradomianæ gentes. Exercitu omni per hunc modum diſpoſito,iuxta Lobzovvium & Bronouice uicos ciuitatis. Rex ſuis Gallis,Guaſconibus,& magna noſtrorum turba ſtipatus aduenit,tormenta autem ubique horribiliter interdum exploduntur,& taratantara,taratantara acriter reſonant,ibi Epiſcopus Plocenſis Miſcouius facunda & Ciceroniana oratione,Regem omnium ordinum nomine ſalutauit.Bibracus poſtea Regio nomine affabiliter ad omnia reſpondit. Dehinc ciues Caſimirienſes,Cracouienſes, & Clepardienſes, eum ſalute humiliter impertiunt, qui etiam placida, & optimè ſpei plena reſponſa retulerunt. Abſolutis ſalutationibus, Rex ſingulos exercitus, agmina conſtricta, oculis perluſtrat auidè, quæ tanta erant hominum benè armata congeries, ut pleriq; uſu rerum bellicarum periti, eandem etiam ualido hoſti opponi potuiſſe affirmarent, tormentorum magiſtri & ſclopetarij tonitrua crebra iterant,reſonant,& concutitur ſonitu æther. Tandem Rex circiter primam noctis horam urbem ardentibus facibus reſplendentem diui Floriani portã ingreditur,albo equo & ſublimi altitudine illuſtri magnificentiſsimè ephiato,phaleratoq; auro undiq; refulgente uectus,cui inſidens altior omnib. eminebat,ut à cunctis conſpiceretur.Conſules aũt urbis umbellam aureã uſq; in arcem ſuper illum portauerunt,ueſte nigra pellibus panterinis ſuffulta indutus erat,Vaſcones ſclopetarij 40.& Heluetij cum Alabardis 60.duobus cũ tympano & fiſtulo præeuntib. latera eius muniebant,quibus holoſericæ uirides ueſtes, croceo colore diſtinctæ erant, in primo loco circa Regẽ Niuernenſis,& Dumeneius Duces,Marchio Elbenſis,Duca de Gvviſa,alij primores Galli,& aulici Regij,ſinguli honoris cauſa inter binos Palatinos deducebãtur, ſequebantur & anteibant tympaniſtarum,tibicinum,cornicum,multitudo,ſinguli ſuũ taratantara reſonãtes.Succedebant quoq; diuerſorũ principũ,& populorũ,oratores & legati, populus promiſcuus per uarias turmas & cuneos egrediens Regẽ ſuũ uidere geſtiens,quo ille procedebat ferebatur, omnes ſui ordinis & decoris obliti quem ſors cuiq; locũ obtuliſſet,occupabat.Conſcendũt alij tecta,& ſummis pendent tegulis,alij trabibus inſident,alij columnis implexi,alij muris hærent,omnes feneſtræ,omnes rimulæ ſuis ſpectatoribus refertæ,perforati parietes, diruptæ maceries, quo oculos ſuos tam expectati Regis ſpectaculo populus expleret,nullus locus non occupatus,ne ijs quidem qui non niſi ruinoſum & periculoſum caperet ueſtigium.Cùm ad forum fuiſſet peruentum, tandem omniũ aures tubarum clangore,& ſclopetariorum,bombardariorumq; tonitribus obſurduerãt: in ipſo autem Caſtrenſis portæ ueſtibulo, arcus affabrè extructus erat triumphalis, tapetis exornatus aureis, in quo tibicines officium ſuum ſtrenuè adimplebant,in ſummitate uerò turris aquila alba ſubtiliter & artificioſè facta lilijs in pectore inſignita, in omnes partes quo Rex ibat circumuoluebatur,ſtridentibus alis,& capitis inflexione,ac quodam

ſtrepitu

ſtrepitu lætitiam quaſi præ ſe ferens. Cumq́ꝫ Rex arcē ingrederetur, ſclopetæ omnes, tum & maiores machinæ tanto ſtrepitu, fulgoreq́ꝫ exonerabantur, ac ſi Iupiter ipſe quicquid uſpiam, in theſauris ſuis fulminum, tonitruumq́ꝫ concluſum habuerit, id totum pariter, ſimulq́ꝫ nunc cœlo demiſiſſet, tum uerò genere tympanorum, tybiarum, tubarumq́ꝫ ſonis nubes perſtrepebant. Arcem ingreſſus ubi etiam ſupra, aquila affabrè facta alis applaudebat, in Eccleſia D. Stanislai Cathedrali, à Canonicis ſalutatur, & poſtquàm Te Deum laudamus, ſuaui melodia decantaretur, ad Reginalem Maieſtatem rectà deducitur, ubi ultro citroq́ꝫ data ſalute in palatium auro ſplendidum cœnaturus, & acquieturus pergit. Poſtri diè uerò Rex in Senatuſconſultum ueniens per Bibracum Cancellariū priuatum, omnibus ordinibus Regni gratias egit: quod ſibi integrum atq́ꝫ floridum tantum Regnum diuinitus adminiſtrandum præſtiterint, Deumq́ꝫ omnipotentem precatur, ut is ipſis, atque adeò toti Reipub. Chriſtianæ ſit ſalutaris, pollicetur q́ꝫ daturum ſe ſedulò operam, ut conceptæ de ſe apud illos opinioni cumulatæ ſatisfaciat, & ut coronatio properaretur obſecrabat. Ad hæc ſequenti die Sandiuoius Carncouius Refferendarius Regni Maieſtatem Regiam à Nobilitate affabili oratione ſalutauit, in qua & Reipub. incolumitatem, & Regiam dignitatem ſufficienter deduxit, explanauitq́ꝫ, ut omnibus ſatisfactum uideretur. Regio quoq́ꝫ nomine ſimiliter reſpōſum eſt, omnibus eum ſatisfacere, & ſalua omnia ſibi concredita conſeruare uelle, & non tantummodo literis approbare, uerumetiam ſanguine obſignare paratum eſſe. Eadem die Sole occidente cum magna Epiſcoporum caterua, & Legato ſummi Pontificis in rupeculam Caſimiriæ, Diui Stanislai (ubi occiſus fuit) ædem, Polonorum patroni, deducitur, ubi Deo deuotiſsimè ſupplicauit, & ſacris de more exoſculatis in arcem rediјt. Quàm uiſitationem S. Stanislai in Rupella omnes Reges ante Coronationem obire debiti ſunt, ex more recepto.

ORDO QVALITER SERENISSIMVS REX POLONIAE IVXTA VETERVM CONSVETVDINEM CORONATVR, ET QVAE SOlennitas & cæremoniæ circa id ſeruari ſint ſolitæ.

IMPRIMIS congregantur Epiſcopi & Conſiliarij Regni, aliј Officiales, item Abbates infulati, ad minus ex Diocœſi Cracouienſi, qui omnes conuenire tenentur pro die ſtatuto coronationis.

Rex itaq́ꝫ electus parabit ſe ut dignè accedat menſam Diuinā Corpus Chriſti ſumpturus in die Coronationis, unde ieiunio, eleemoſyna, & confeſsione expiabit peccata ſua. Sequenti autem die quæ erit Dominica, qua Rex eſt benedicendus. Archiepiſcopus & Suffraganei, Abbates infulati, aliјq́ꝫ Prælati omnes conueniunt mane in Cathedralem Eccleſiam, omnes amicti ſtolis, piuialibus, mitris, infulis, ſuperpilicijs, & id genere ſacerdotalium. Senatores quoq́ꝫ omnes, & equeſtris ordo cōgregatur, quibus ſic peractis, proceſsione ordinata per magiſtrum cæremoniarum, cum turribulo & aqua benedicta, aliјsq́ꝫ Epiſcopalibus de Eccleſia in Palatium eunt, ſchola cum Sacerdotibus & Abbatibus ad ſcalas Palatij remanentibus, ſoli Epiſcopi cum Archiepiſcopo palatium aſcendunt, ad deducendum Principem in Eccleſiam Cathedralē, qui antea induitur per ſupremum regni Marſchalcum, uel per Magiſtrum ceremoniarum ſandaliјs, tunica, chirotecis, alba, dalmetica, & pallio, ſiue capa, quem ſic ornatum & inter Barones, primoresq́ue Regni ſtantem, Archiepiſcopus aqua benedicta aſpergit, poſt hoc collectam dicit:

Deus humilium inſtitutor, qui nos Sancti ſpiritus illuſtratione conſolaris, prætende ſuper hunc famulum tuum Henricum Gratiam tuam, ut per eum tuum in nobis adeſſe ſentiamus aduentum.

HincRex in Eccleſiam per Cracouienſem & Cuiauienſem Epiſcopos deducitur, à dextra, leuaq; appræhenſa, præferentihus Caſtellano Cracouienſi coronam, Palatino ſceptrum, Vilnenſi item Palatino pomum aureum, & Andrea à Zborouu gladium euaginatum, Epiſcopi cum Archiepiſcopo cruce præcedente, Abbates infulati, & cæteri principes ſuo ordine quilibet ſuccedebant, ſimiliter Duces Franciæ, & externorum Principum legati. Regalia ſupradicta à Senatoribus qui ea portabant, accepta in altare depoſita ſunt, Rex in ſolio ſiſtitur, ante quem Archiepiſcopus certas orationes pronũciat.

Antequam autem Rex coronaretur, orta eſt magna controuerſia, ratione Confœderationis, inter quoſdam Catholicorum, & Euangelicos ſub interregno factæ, Epiſcopis eandẽ, uti diuinis pariter, ac Eccleſiaſticis contrariam legibus, ipſisq; inuitis, & reclamantibus factam, improbantibus, Euangelicis contra, propter rerum ſuarum ſecuritatem, omnino firmam haberi cõtendentibus, ſed poſtea omnis illa contentio, inuento medio Deo uolente ſedata fuit, & pace facta unus Epiſcoporum dicit ſubſequentem Orationem.

OMnipotens ſempiterne Deus, cœleſtium ac terreſtrium moderator, qui famulum tuum ad Regni faſtigium, dignitatemq; dignatus es prouehere, concede quæſumus ut à cunctis aduerſitatibus liberatus, & Eccleſiaſticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudium, te donante peruenire mereatur, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Finita oratione admonet diligenter Regem, de fide, de pietate in Deum, & de alijs uirtutibus Regijs dicens:

Cùm hodie per manus noſtras, optime Princeps, qui Chriſti Saluatoris noſtri uices in hac re fungimur, quamuis indigni ſacram unctionem, & Regni inſignia ſis ſuſcepturus, bene eſt, ut te prius de onere, ad quod deſtinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie ſuſcipis dignitatem, & regendi fideles populos tibi commiſſos curam ſumis: præclarum ſanè inter mortales locum, ſed diſcriminis, laboris, atq; anxietatis plenum, uerum ſi conſideraueris, quod omnis poteſtas à Domino Deo eſt, per quem regnant Reges, & legum conditores iuſta decernunt, quodq; de grege tibi commiſſo, ipſi Deo rationẽ rediturus, primum pietatem ſeruabis, Dominum Deum tuum tota mente, ac puro corde coles, Chriſtianam Religionem ac fidem Catholicam, quam ab incunabulis profeſſus es, ad finem uſq; inuiolatam retinebis, eamq; contra omnes aduerſantes, pro uiribus defendes. Eccleſiarum Prælatis ac reliquis ſacerdotibus, condignam reuerentiam exhibebis, Eccleſiaſticam libertatem non conculcabis, iuſtitiam ſine qua nulla ſocietas diu conſiſtere poteſt, erga omnes inconcuſſè adminiſtrabis, bonis pręmia noxijs debitas pœnas imponendo, uiduas, pupillos, pauperes, ac debiles, ab omni oppreſsione defendens, omnibus te adeuntibus benignum, manſuetum, atq; affabilem pro Regia tua dignitate præbebis, & ita te geres, ut non ad tuam, ſed ad totius populi utilitatem regnare, præmiumq; benefactorum tuorum, non in terris, ſed in cœlo expectare uidearis, quod ipſe tibi præſtare dignetur, qui uiuit & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Abſoluta oratione interrogat illum Epiſcopus his uerbis:

Vis fidem ſanctam, à Catholicis uiris traditam tenere, & operibus iuſtis ſeruire? R. Volo. Vis Eccleſijs, Eccleſiarumq; miniſtris tutor & defenſor eſſe? R. Volo. Vis Regnum à Deo tibi commiſſum, ſecundùm iuſtitiam Patrum tenere, regere, & defendere? R. Volo. Et inquantùm Diuino fultus ſuffragio, ac ſolatio omnium fidelium ſuorum ualuero, ita me fideliter per omnia acturum eſſe promitto.

Finita interrogatione, Rex coram Archiepiſcopo genu flexus capite adaperto, dicit in hæc uerba: Ego Henricus, Deo annuente futurus Rex Polonorum, profiteor & promitto coram Deo, & Angelis eius, deinceps legem & iuſtitiam, & pacem Eccleſiæ Dei, populoq; mihi ſubiecto, pro poſſe

& noſſe,

& noſſe, facere atq; ſeruare, ſaluo condigno miſericordiæ Dei reſpectu, ſicut in conſilio fidelium meorum, melius potero inuenire. Pontificibus quoq; ecclesiarum Dei, condignum & canonicum honorem exhibere, atq; ea quæ ab Imperatoribus & Regibus Eccleſię collata & reddita ſunt, inuiolabiliter obſeruare: Abbatibus, Comitibus, & Vaſallis meis congruum honorem, ſecundum conſilium fidelium meorum præſtare.

Poſt hoc, utramq; manum ponit ſupra Euangelia dicens: Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Euangelia.

Poſtea dicit Archiepiſcopus Collectam.

OMnipotens ſempiterne Deus, Creator omnium, Imperator Angelorũ, Rex regum, & Dominus dominantium, qui Abraham fidelem ſeruum tuũ de hoſtibus triumphare feciſti, Moyſi & Ioſue populo tuo prælatis, uictoriam multiplicem tribuiſti, humilemq; Dauid ſeruum tuum Regni faſtigio ſublimaſti, & Salomonem ſapientiæ pacíſq; ineffabili munere ditaſti, reſpice quæſumus Domine, ad preces humilitatis noſtræ: & ſuper hunc famulum tuum Henricum, quem ſupplici deuotione ueneramur, & in Regem eligimus, Benedictionum tuarum dono multiplica, eumq; dextera potentiæ tuæ, ſemper hic & undiq; circumda: quatenus prædicti Abrahæ fidelitate, Moyſi manſuetudine fretus, Ioſue fortitudine fultus, Dauid humilitate exaltatus, Salomonis ſapientia decoratus, tibi in omnibus complaceat, & per tramitẽ iuſtitiæ inoffenſo greſſu ſemper incedat. Tuæ quoq; protectionis galea munitus, & ſcuto inſuperabili iugiter protectus, armiſq; cœleſtibus circumdatus, optabilem de hoſtibus Crucis Chriſti uictoriam fideliter obtineat, & triumphum fœliciter capiat, terroremq; ſuæ potentiæ illis inferat, & pacem ſibi militantibus lætanter reportet, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui uirtute crucis tartara deſtruxit, Regnoq; Diaboli ſuperato, ad cœlos uictor aſcendit: in quo poteſtas omnis, Regniq; conſiſtit uictoria: qui eſt gloria humilium, & uita, ſaluſq; populorum: qui tecum uiuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

ALIA ORATIO.

TE inuocamus Domine, Sancte Pater Omnipotens ſempiterne Deus, ut hunc famulum tuum Henricum, quem tuæ Diuinæ diſpenſationis prouidentia in primordio plaſmatum, uſq; ad hunc præſentem diem iuuenili flore lætantem creſcere cõceſsiſti: eum tuæ pietatis dono ditatum, plenumq; gratia & ueritate, de die in diem coram Deo & hominibus ad meliora ſemper proficere facias: ut ſummi regiminis ſolium gratia ſupernæ largitatis gaudens ſuſcipiat, & miſericordiæ tuæ muro, ab hoſtium aduerſitate undique munitus plebem ſibi commiſſam cum pace propitiationis, & uirtute uictoriæ fœliciter regere mereatur, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Poſt hæc Archiepiſcopus genua flectit, & Rex in faciem prouoluitur: Cantores autem canunt, choro reſpondente, & cum cantant hunc uerſum: Et obſequium ſeruitutis noſtræ tibi rationabile facias. R. Te rogamus audi nos. Archiepiſcopus ſtans ad Regem prouolutum, cum cruce dicit: Et hunc electum in Regem: Coronandum, benedicere digneris. R. Te rogamus audi nos. Iterum canit: Et hunc electum in Regem Coronandum benedicere & conſecrare digneris. R. Te rogamus audi nos.

Poſt hoc Epiſcopi omnes cũ Abbatibus genua flectentes, lætaniam proſequuntur ſupra Regem prouolutum, quam cum finierint, Archiepiſcopus Orationem Dominicam exorditur: Pater noſter, &c. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. V. Saluum fac ſeruum tuum Domine. R. Deus meus ſperantem in te. V. Eſto ei Domine turris fortitudinis. R. A facie inimici. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te ueniat. V. Dominus uobiſcum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEVS qui populis tuis uirtute conſulis, & amore dominaris, da famulo tuo Henrico ſapientiæ ſpiritum, cum regimine diſciplinę, ut tibi toto corde deuotus, in Regni regimine maneat ſemper idoneus, tuoq; munere ipſius temporibus, ſecuritas Eccleſiæ dirigatur, & in tranquillitate deuotio Chriſtiana permaneat, ut in operibus ſuis bonis perſeuerans, ad æternum Regnum te duce peruenire ualeat, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Benedic Domine hunc Regem Henricum, qui Regna omnia moderaris à ſeculo, & tali eum benedictione glorifica, ut Dauidicæ teneat benedictionis & ſublimitatis Sceptrum, & glorificatus in eius protinus rapiatur merita, da ei tuo ſpiramine cum manſuetudine, ita regere populum tuum, ſicut feciſti Salomonem tuum continere regnum pacificum, ſit tibi ſemper cum timore ſubditus, tibiq; militet cum quiete, ſit tuo clipeo protectus, cum proceribus, & ubiq; tua gratia uictor exiſtat, honorifica eum præ cunctis Regibus gentium, ut fœliciter populis tuis dominetur, & fœliciter eum nationes adoret, uiuat inter gentium cateruas magnificus, ſit in iudicijs æquitatis ſingularis, locupletet eum tua per diues dextera, frugiferam obtineat Patriam, & eius liberis tribuas profuturam, Protel la ei prolixitatem uitæ, & in diebus eius oriatur iuſtitia, à te robuſtum teneat regiminis ſolium, & cum iucunditate & iuſtitia, æterno glorietur in regno, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Poſtea Archiepiſcopus ſedet, Rex uerò genua ante eum prouolutus, Dalmatica & piuiali exuitur. Archiepiſcopus autem intincto police dextro in oleo ſacro ungit illi dextram à palma, ad cubitum, & inter ſcatulas, & in brachio dextro, dicens:

Vngo te in Regem ex oleo ſanctificato, in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.

Pax tecum. R. Et cum Spiritu tuo.

ORATIO.

VNgo te in Regem ex oleo ſanctificato Spiritus Sancti gratia humilitatis noſtræ officio in te copioſa deſcendat, ut ſicut manibus noſtris indignis, oleo materiali pingueſcis exterius ablutus, ita eius inuiſibili unctióne delibutus, impinguari merearis interius, eius quoq; perfectiſsima ſpirituali unctione ſemper imbutus, & illicita declinare tota mente diſcas ſeu ualeas, & utilia animæ tuę, iugiter cogitare, optare, atq; operari queas, auxiliante Domino Ieſu Chriſto, qui tecum uiuit & regnat, Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui à Patre oleo exultationis unctus eſt, præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſanctæ unctionis infuſionem Spiritus Paraclyti, ſuper te Benedictionem infundat, eundemq; uſque ad interiora cordis tui penetrare faciat. Quatenus hoc uiſibili & tractabili oleo dona inuiſibilia percipere, & temporali Regno, iuſtis moderationibus executo, æternaliter corregnare ei merearis, qui ſolus ſine peccato Rex Regum, uiuit & gloriatur, cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti, Deus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

OREMVS.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui Azachiel ſuper Syriam, & Iehu ſuper Iſrael per Heliam, Dauidem quoq; & Saulem per Samuelem Prophetam in Reges inungi feciſti, tribue quæſumus, manibus noſtris opem tuæ benedictionis, & huic famulo tuo Henrico, quem hodie licet indignis in ſacro ungimine delingimus, dignam delibutionis huius efficatiam, & uirtutem concede. Conſtitue Domine principatum ſuper humerum eius, ut ſit fortis, iuſtus, prouidus, & indefeſſus Regni huius, & populi tui gubernator, infidelium expugnator, iuſtitiæ cultor, meritorum remunerator, Eccleſiæ tuæ ſanctæ, & fidei Chriſtianæ defenſor ad decus, & laudē tui nominis glorioſi, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Chriſte perunge hunc Regem in regimen, qui unxiſti Sacerdotes & Prophetas, Reges & Martyres, qui per fidem uicerunt Regna, operati ſunt iuſtitiam, atq; adepti ſunt repromiſsiones, tua ſanctiſsima unctio ſuper caput eius defluat, atq; ad interiora deſcendat, & cordis illius intima penetret, & promiſsionibus, quas adepti ſunt uictorioſiſsimi Reges, gratia tua, dignus efficiatur, quatenus in præſenti ſæculo fœliciter regnet, & ad

eorum conſortium in cœleſti regno perueniat, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum uiuit & regnat, &c. Vnctus eſt oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis & uirtute ſanctæ crucis poteſtates aëreas debellauit, tartara deſtruxit, Regnum Diaboli ſuperauit, & ad cœlos uictor aſcendit, in cuius manu uictoria uirtus & poteſtas conſiſtunt, & tecum uiuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Deus qui es iuſtorum gloria, & miſericordia peccatorum, qui miſiſti filium tuum, ut pretioſiſsimo ſanguine ſuo genus humanum redimeret, qui conteris bella, & es propugnator in te ſperantium, & ſub cuius arbitrio omnium Regnorum continetur poteſtas, te humiliter deprecamur, ut præſentem famulũ tuum Henricum in tuá miſericordia confidentem, in præſenti regali ſede benedicas, eiq; protinus adeſſe digneris, & qui tua expe tit protectione defendi, omnibus ſit hoſtibus fortior, fac eum Domine beatum, & uictorem de inimicis ſuis. Corona eum corona iuſtitiæ & pietatis, ut ex toto corde, & tota mente in te credens, tibi deſeruiat, ſanctam tuam Eccleſiam defendat & ſublimet, populumq; à te commiſſum iuſtè regat, nullum ius inſidiantibus malis iniuſtitiam uertat. Accende Domine cor eius ad amorem gratiæ tuæ, per hoc unctionis oleum, unde unxiſti Reges & Prophetas, quatenus iuſtitiam diligens, per tramitem iuſtitiæ familiariter populum du cens, poſt peracta & diſpoſita in regalia excellentia annorum curricula, ad te peruenire mereatur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Proſpice Omnipotens Deus ſerenis optatibus hunc glorioſum Regem Henricum, & ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac & Iacob, ſic illum larga benedictionis ſpiritualis gratia, cum omni plenitudine potentiæ irrigare, atq; perfundere, dignare, tribue ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, uini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris, longa per tempora, ut illo regnante ſit ſanitas corporum in Patria, & pax inuiolata in Regno, & dignitas glorioſa Regalis Palatij, maximo ſplendore Regiæ poteſtatis omnium oculis fulgeat, luce clariſsima clareſcat, atq; ſplendore, quaſi ſplendidiſsimo fulgore maximo perfuſus lumine uideatur. Tribue ei Omnipotens Deus, ut ſit fortiſsimus protector Patriæ, & conſolator Eccleſiarum atque cœnobiorum ſanctorum, maxima cum pietate munificentiæ, atq; ſit fortiſsimus Regũ, triumphator hoſtium, ad opprimendos rebelles & paganos nationes, ſitq; ſuis inimicis ſatis ter ribilis, præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoq; & præcelſis proceribus, ac fidelibus ſui Regni ſit magnificus, & amabilis ac pius, ut ab omnibus timeatur & diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per ſucceſsiones temporum, futurorum egrediantur, qui Regnum hoc ualeant regere totum, & poſt glorioſa tempora, atq; fœlicia præ ſentis uitæ gaudia æterna in perpetua benedictioné habere mereantur. Quod ipſe præſtare dignetur qui uiuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Poſtea Epiſcopus aliquis, cotum manu geſtans, inuncta loca detergit, dicens:

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, dignare propitius Benedicere hoc Regale ornamentum, & præſta ut famulus tuus Rex noſter Henricus, qui illud portaturus eſt, ornamento bonorum morum, & ſanctorum actionum, in conſpectu tuo fulgeat, & poſt temporalem uitam æternam gloriam, quæ temporis non habeat finem, ſine fine poſsideat, per Dominum &c.

Demum induit Regem piuiali, & Dalmatica, dicens:

Accipe pallium, quatuor initijs formatum, per quod intelligas quatuor mundi partes, diuinæ poteſtati eſſe ſubiectas, nec quenquam poſſe fœliciter regere in terris niſi ſibi poteſtas fuerit collata de cœlis.

His abſolutis Archiepiſcopus manus abluit, & depoſita infula dicit Confeſsionem. Rex uerò deductus in ſolium orat, & poſt Alleluia in Miſſa, orationes pro Rege aliquis Epiſcoporum dicit. Poſtea Regi genu flexo, Archiepiſcopus gladium porrigit, dicens:

Accipe gladium deſuper Altari ſumptum per noſtras manus licet indignas, uice tamen, & authoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratum, regaliter tibi conceſſum, noſtroq; benedictionis officio, in defenſionem ſanctæ Dei Eccleſiæ, diuinitus ordinatum, ad uindictam malefactorum, laudem uerò bonorum, & memor eſto eius, de quo Pſalmiſta prophetauit, dicens: Accingere gladio tuo, ſuper femur tuum potentiſsime, ut in hoc

per eandem uim æquitatis exerceas,molemq́ iniquitatis,potenter deſtruas. Et ſanctam Dei Eccleſiam,eiusq́ fideles propugnes,atq́ protegas,neq́ minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execres,ac diſperdas,uiduas atq́ pupillos clementer adiuues, & defendas,deſolata reſtaures,reſtaurata conſerues,ulciſcaris iniuſta,confirmes benè diſpoſita. Quatenus in hoc agendo uirtutum triumpho, glorioſus, iuſtitiæq́ cultor egregius,cum mundi Saluatore,cuius typum geris, in nomine eius,ſine fine regnare merearis,qui cum Deo Patre,& Filio,& Spiritu Sancto,uiuit & regnat,Deus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Ibidem ulterius in Miſſa proceditur,& accingens illi gladium Archiepiſcopus,dicit:

Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime, & attende, quod ſancti, non in gladio,ſed per fidem uicerunt Regna.

Poſtea ei Diadema imponens,dicit:

Accipe Coronam Regni,quæ licet ab indignis,Epiſcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur,in nomine Patris,& Filij, & Spiritus Sancti, quam ſanctitatis gloriam & honorem,& opus fortitudinis intelligas ſignificare,& per hanc re participem miniſterij noſtri,non ignores ita ut ſicut nos in interioribus,paſtores,rectoresq́ animarum intelligimur,ita & tu contra omnes aduerſitates Eccleſiæ Chriſti defenſor aſsiſtas,Regniq́ tibi à Deo dati,& per officium noſtræ benedictionis in uice Apoſtolorum, omniumq́ ſanctorum regimini tuo commiſsi,utilis executor,perſpicuusq́ regnator ſemper appareas, ut inter glorioſos athletas uirtutũ gemmis ornatus,& præmio ſempiternæ fœlicitatis coronatus,cum redemptore & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto,cuius nomen,uicemq́ geſtare crederis,ſine fine glorieris,qui uiuit & imperat Deus cum Patre & Spiritu Sancto in ſæcula ſæculorum.

Demum pomum typum mundi referens in ſiniſtram, & ſceptrum in dextram ei dedit,dicens:

Accipe uirgam uirtutis atq́ ueritatis,qua intelligas te obnoxium mulcere pios,terrere reprobos,errantes uiam docere,lapſis manum porrigere,diſperdere ſuperbos, & reuare humiles, & apperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſemetipſo ait:Ego ſum oſtium,per me ſi quis introierit ſaluabitur,qui eſt clauis Dauid, & ſceptrum Domus Iſraël,qui apperit,& nemo claudit: claudit & nemo apperit, ſitq́ tibi author,qui eduxit uinctum de domo carceris,ſedentem in tenebris,& umbra mortis, ut in omnibus ſequi eum merearis,de quo Dauid Propheta cecinit:Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, uirga æquitatis,uirga regni tui, & imitando ipſum diligas iuſtitiam,& odio habeas iniquitatem,qui propterea unxit te Deus: Deus tuus ad exemplum illius,quem ante ſæcula unxerat oleo exultationis,quæ participibus ſuis,Ieſum Chriſtũ Dominum noſtrum, qui cum eo uiuit,& regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Inter offertorium,Rex panem & uinum in altare offert,Pacemq́ (ut dicitur)exoſculat,& ſacroſanctum corpus diuinum accipit. Poſt hoc gladius ei diſcinditur. Abſoluto ſacro in thronum medio templo ordinatũ deducitur, ubi ab Archiepiſc. intronizatur,& gubernaculis Regni præficitur,dicente:

Sede & retine à modo locum tibi à Deo delegatum,per authoritatem Omnipotentis Dei,& per præſentem traditionem noſtram omnium,ſcilicet Epiſcoporum,cęterorumq́ Dei ſeruorum,& quanto clerum ſacris altaribus propinquiorem aſpicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem,impendere memineris,quatenus Mediator Dei & hominum,te mediatorem cleri & plebis,in hoc Regni Solio confirmet,& in Regno æterno ſecum regnare faciat,Ieſus Chriſtus Dominus noſter,Rex Regũ,& Dominus dominantium,qui cum Patre & Spiritu Sancto uiuit & regnat Deus,per omnia ſęcula ſęculorum.

Tandem Archiepiſcopus exorditur, Te Deum laudamus,quo abſoluto, ſtans à dextris Regis, dicit: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. R. Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te ueniat. V. Dominus uobiſcum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS:

OREMVS.

DEVS qui uictrices Moyſi manus,in oratione firmaſti,qui quamuis ætate langueſceret infatigabili,ſanctitate pugnabat, ut dũ Amalech iniquus uincitur, dum prophanus nationum populus ſubiugatur,exterminatis alienigenis, hæreditati tuæ poſſeſſio copioſa ſeruiret,opus manuum tuarum à noſtræ orationis exauditione confirma: habemus & nos apud te Sancte Pater Dominum Saluatorem, qui pro nobis manus ſuas extendit in cruce,per quem etiam precamur altiſsime,ut tua potentia ſuffragante, uniuerſorum hoſtium,frangatur impietas, populusq; tuus ceſſanti formidine, te ſolum timere condiſcat,per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. R. Amen.

OREMVS.

DEVS inenarrabilis author mundi, conditor generis humani, confirmator Regni, qui ex lumbis fidelis amici tui,Patriarchæ noſtri,Abrahæ prælegiſti Regem ſæculis profuturum, tu præſentem inſignem Regem hunc,cum exercitu ſuo, per interceſsionem omnium ſanctorum uberi benedictione locupletã,& in Solium Regni firma, ſtabilitate connecte,uiſita eum per interuentum omnium Sanctorum, ſicut uiſitaſti Moyſem in rubo,Ioſue in caſtris, Gedeonem in agro, Samuelem crinitum in templo, & illa eum promiſsione,& ſyderea benedictione, ac ſapientiæ tuæ rore perfundere digneris,quàm Dauid in Pſalterio,Salomon filius eius te remunerante percœpit de cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica in aduerſis,galea in proſperis, ſapientia in protectione, clypeus ſempiternus,& præſta ut gentes illi teneant fidem.Proceres atq; optimates ſui habeãt pacem,diligant charitatem,abſtineant à captiuitate,loquantur iuſtitiam, cuſtodiant ueritatem,& ita populus iſte pullulet, coalitus benedictione Trinitatis,ut ſemper maneant tripudiantes,armis gaudentes & in pace uictores,per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio,aliquos tum nobiles,tum conſiliares uiros,habita cæremoniæ dignitate,ad equeſtris ordinis dignitatẽ præcinctos prouexit.His peractis Rex in palatium deducitur,cibum capeſſurus ubi inſtructis menſis,accumbebat ſummum tronum ipſe,ac deinde per ordinem cæteri principes ſuas menſas accumbunt, tunc primores Barones & Senatores loca ſua occupant,Marſchalcis, cæterisq; officiarijs munia Regalia obeuntibus,Dapiferis,Architriclinijsq; præeuntibus cum ſuis ſcipionibus, argenteis caniſtris panem,& auratis patinis uaria tuceta,leucophaga,frictellas,tortas,& quicquid præclarum ars apetitia exquiſitiſsimas, ſumptuoſiſsimasq; per ordinem epulas copioſè apponunt,aſſa, elixa,iuſculenta,frixa,paſtillia,promulſidaria,pultaria,cruſtulenta,aliaq; lautiſsimorum eduliorũ genera ſapidiſsimis ſuccorum,multijugis condimentis ſuffuſa, quæ L. Luculli Romani menſas ſuperabant.Tandem die Lunæ ſequenti ijſdem quibus antea inſignia preferentibus,in forum ſumma cum celeritate deducta,à ciuibus in edito ſolio ad id pulcherrimè iuxta pretorium facto,iuſiurandũ & argenti ingentia,peramplaq; munera accepit,Ibi etiã aſſumens in manũ aureum pomum,tum euaginatũ gladium aliquod ſtrenuos & benemeritos uiros equeſtri ordini aſciuit,ac aurata militia cõdonauit.His peractis ad Andreæ Zborouij nuptias pedes,omnibus plateis & tectorũ ſummitatibus, multitudine oppletis,iuit. Peracto prandio haſtiludia Rege inſpiciente exercebantur extra muros,ibidem & poſtera die Sacra Regia Maieſtas liberaliſsimè tractabatur.Samuel autem Zborouuski qui ad coronationem neglexerat uenire, centum uiginti equites ſumptuoſiſsimo ornatu Hungarico ei oſtenderat. Plurimi poſtea dies in audiendis gratulantium Principum externorum legationibus,& in quibuſdam cauſis decidendis tranſacti ſunt. Atq; hanc ueram Coronationis auguſtiſsimi Poloniæ Principis deſcriptionem, Lector candide,boni conſule, Vale,& nos redama.

DEDVCTIO ET ORIGO CELEBERRIMAE GENTIS LITHVANORVM, probabilis: hactenus à nemine Hiſtoricorum Latinorum explanata.

AVTHORE ALEXANDRO GVAGNINO VERONENSI.

Lithuaniæ populi.

PTOLEMAEVS ille uniuerſi orbis Geographus curioſiſsimus, his in regionibus, quæ hodie à Lithuanis coluntur, & quæ eorum ditioni utpote Rußia, Podolia, Volhinia, Podlaſsia, Samogitiaq; ſubſunt, hos populos colonias ſuas, (quorum hodie ne ueſtigium quidem apparet) antiquitus habuêre recenſet, Galindos, Bodinos, Geninos, Sudinos, Cariones, Amaxobios, Stabanos, Sturnos, Naſcios, Aſubios, Vuibiones, Ombrones, inter Lublinam & Breſtiam, Sargatiosq;. Quos omnes ex Cymbris, Gotisq;, & Sarmatis ortum ſumpſiſſe idem Ptolemeus aſſerit. Sarmatorum autem deductio cū latius à nobis deſcripta pateat, Cymbrorum nomen, & ſucceſsiones mihi explanandæ uidentur. Cymbros itaq; à Gomero nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto ortos eſſe, nomenq; ab eo per tot ſæcula paululum immutatum trahere conſentiens omnium Hiſtoricorū opinio eſt. Hæc poſteritas Iapheti, cum maiorem orbis terrarum partem in Europa, Aſiaq; minori occupauerit, quod ipſi cum Etymon nominis dilationem ſignificantis, tum fauſta Nohæ parentis imprecatio portendebant, pars eorum à Gomero orti, ad Boſphorum Cymerum Mæothidis paludibus proximum, (qui de illis Cymmerius eſt appellatus) ultra fontes Tanais fluuij, ubi in Ducatu Rheſanenſi Moſchouiæ Principi ſubiecto oritur, ſedes ſuas habuerūt. Poſtea ſucceſſu temporis, quod haud difficile illis fuit, per regiones propinquas, Rußiam, Lithuaniam, Liuoniam & Boruſsiam, nunc Pruſsiam appellatā, & Cymbricam Cherſoneſum, ubi Sweci, Dani, Holandi progreſsi, toto eo littore ſe paſsim diffundentes latè dominati ſunt, & caſtrato paululū nomine, literaq; interiecta Cymbri nuncupati. Quando uerò & qua occaſione hæc migratio cōtigerit: quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id conſtare poſsit, ignotum eſt. Cæterùm fuerūt ſemper Cymbri gens bellicoſa, ſtrenua, manu prompta, id enim res ab ipſis fortiſsimè, audaciſsimæq; geſtæ teſtantur. His namq; colonijs Septentrionalibus relictis in numero trecentorum millium, per Germanorum regiones in Heluetiam, Galliamq; imprimis penetrarunt, deinde Hiſpanias populabundi uaſtauerunt. Inde annū circiter 110. ante natum Chriſtum in Italiam excurrerunt, quam uaſtabundi paſsim deprędarunt, Romanorumq; Conſulem Papyrium Carbonem, cum uniuerſo exercitu fuderunt. Poſtea ab eiſdē M. Iunius Syluanus, & ipſe Conſul cōtracta infœliciter pugna ſuperatē. Aurelius deinde Scaurus Conſulis legatus amiſsis copijs Romanis, in manus eorum uiuus perueniens, à Bolo Rege Cymbrorum occiditur. Id Tacito affirmante actum eſt, anno 640. poſt urbem conditam. Tandem Romani maioribus copijs collectis in aditu Alpiū contra Cymbros exercitum opponunt, fuſi tamen & ad internitionē proſtrati, ubi C. Manlius in pugna interfectus occubuit. Octuaginta uerò millia Romanorum militum cæſa. Q. Seruilius Cœpio Imperator exercitus, ex conflictu funeſto uix cum denis elapſus, Romā tantę cladis nuncius perueniens, bonis omnibus publicatis, ex decreto Senatus, quod temeritate ſua exercitū perdiderit, iugulatur. Aiunt Romanos uno in prælio maiori clade & detrimento unquam affectos eſſe, quamobrē ſuſpenſis metu animis, de exitu imperij ſui magnopere ſoliciti, præſentiq; rerum ſuarum periculo uehementer conturbati, cum hoſtes initium, ubi minitantes propediem aduentare nunciarentur. Caium Marium ex Lybia, ubi Iugurtam deuicerat, Ducem bell*coſiſſimum & fortunatum uocauerūt, duobusq; annis ab illa clade Romanorum elapſis. Marius Cymbrorum & Teuthonum ad aquas Sextias cruento prælio ducenta millia fudit, tantaq; fertur cæſorum multitudo, ut Maſsilienſes congeſtis defunctorum oſsibus uineas eiſdem obſepſerint, ſanguineq; humano agri, quaſi ſtercore multo pingueſcentes uberrimi, feraciſsimiq; redditi ſint. Itaque Cymbri attenuati numero & uiribus, ſed animo minimè fracti, in unum conglobati, Q. Catuli Proconſulis exercitum in fugam uerterūt, ad fluuiumq; Atheſin caſtrametati ſunt. Quò Marius ſumma celeritate aduolans, cōiunctis copijs ſuis cum exercitu Catuli, inito prælio 29. die Iulij centū quadraginta millia Cymbrorū occidit. Qua clade ad extrema redacti Italia egreſsi, patrias oras utpote Daniam, Pruſsiam, Suetiam, Liuoniam, Lithuaniāq; petierūt, ex quibus

Cymbri unde prognati.

Tanais fluuius

Cymbrorum patria.

Cymbri Galliā & Hiſpaniam ingreßi.

Cymbrorum in Italia bella.

Infœlix cum Cymbris Romanorum conflictus, eorum ſtrages.

Marius Cymbros fudit.

Cymbri ex Italia.

illi

Illi qui Lithuaniam occupauerant Gepidę nuncupati fuêre. Hac uerò in Regione ubi Samogitia, Aeneas Syluius Maſſagetas, gentem Plinio, celebrem conſediſſe teſtatur. Lithuanorum uerò gentem, qui antiquitus Gepidi uocabantur ex Gothis oriundam. Eraſmus Stella pulchris rationibus affirmat cum Duce Litalano, ſiue Lituuone Vedenuti Pruſsiæ Regis filio, anno Domini 573. in has regiones uicinas patris imperio, quas olim Alani incolebant, ueniſſe, Lithuaniæꝗ nomen à ſui denominatione eiuſdem indidiſſe. Samogitiam uerò à fratre eiuſdem Lithuonis Saimone principe appellatam, idem Eraſmus Stella in Pruſsia hiſtoria teſtatur, quæ tunc temporis longè in Pruſsiam & Liuoniam uſꝗ extendebatur. Similiter Lotialos, ſiue Lotuuonos, qui nunc Liuones poſt Germanorũ ingreſſum Latinis dicuntur, ab eodem Lituuone cum Lituuania pariter nomen traxiſſe. Hæ autem gentes, utpote Pruteni, Polouuci, Samogitæ, Gepidæ, Lithuani, Liuones, Curlandi, Iatuuingi ſiue Iaziges & Iaczuuingi appellati, ut unũ idioma, ita eoſdem mores, conſuetudines, legesꝗ & bellorum expeditiones in Chriſtianos concordi Marte, ſemper habebant, niſi ſingulæ ſingulis principibus, finibusꝗ certis dirimebantur. Iaczuuingi autem fuerunt populi crudeliſsimi, in finibus Lithuaniæ iuxta Maſouiam, ubi hodie Podlaſsia colonias ſuas habebant, qui in bello non referebant pedem, quin uincerent, aut uincerentur: ideò bellis aſsiduis interierunt, reliqui eorum in Lithuanos, Ruſſos, & Maſouitas ob uicinitatem abierunt. Opinantur alij Lithuanos, à Lithuo quod cornu uenatorium ſignificat, dictos eſſe, quorum opinio, ut anilis & ſtulta iure ab omnibus irridetur. Matthias autẽ Miechouienſis, & Dlugoſus Polonicæ hiſtoriæ indagatores, ac annales Ruthenorum teſtantur. Italos Duce Palemone, uel ob tyrannidem Neronis, uel promeritum exilium, aut ab Attila Hunnorũ Reges crudeliſsimas Patriæ uaſtationes fugientes, has regiones, longa nauigatione ſuperata, ex ſinu maris Baltici, quod Pruſsiam, Samogitiam, Liuoniamꝗ alluit, per Nemnam fluuium Cronone Ptolomæo dictum, claſſe ingreſſos fuiſſe, quòd & ipſa gens Lithuanica ſtrenuè aſſerit. Quamplures enim dictiones Latinæ, & Italicæ idiomati eorum intermixtæ habentur. Aiuntꝗ hunc Palemonem (quem ipſum nomen Latinum, Italumꝗ eſſe prodit) cum certa comitiua ex nobilibus propinquitate iunctis collecta, quorum pręcipuos, Vrſinos, Columnas, Iulianos, Cæſarianos, Gaſtaldos recenſent, Lithuaniæ nobilibus familijs & ſtemmatibus principia dediſſe, uulgum uerò Lithuanorum utpotè colonos, & agreſtes ex Gotis natos aſſerũt, in hancꝗ ſententiam plurimi Polonicæ & Germanicæ, ac Ruſſorum hiſtoriæ ſcriptores aſtipulantur, quorum iudicio & authoritati, nos quoꝗ acquieſcentes cum eiſdem ſentire uolumus.

Lithuani à Cymbris orti.

Lithuaniæ, Samogitiæ & Liuoniæ denominatio.

Iaczwingi ſiue Iaſiges gens crudelis.

Lithuaniæ à Lithuo.

Itali Lithuaniæ gẽtis propagatores.

Vulgus Lithuanorum ex Gotis, nobiles ex Italis orti.

Hic itaꝗ Polemon ob innatam induſtriam, à gente barbara Princeps ſalutatus, eam coram nomine Patriæ ſuę Italię (præpoſito articulo Italis in fœminini generis nominibus efferendis conſueto) *La Italia appellaſſe* creditur, quæ poſtea longo temporis ſucceſſu Italicis moribus, idiomateꝗ in barbariem populi cõmutatis, Lithuania dicta eſt. Quidam etiam eoſdem Italos à littorę maris Baltici, quod Pruſsiam, Liuoniam, ac Lithuaniæ, Samogitię extrema alluit, eò quod ibi prius conſederint, Lithuaniam cognominaſſe putant. Succedente poſtea Palemoni quodam ex eadem gente Principe, Itali recens Latinorũ nomen non modo depoſuerũt: ſed ignaram quoꝗ & peregrinam eorum incolarum linguarum, apud quos principatum arripuerant addiſcentes, in ſuam cooptarũt, uiuendiꝗ normam & modum cum eiuſdem barbaribus ſuſceperunt. Cæterũ hæc gens Lithuana longo tempore à ſui imperij primordijs, obſcura fuit, Ruthenorumꝗ iugo ſubiecta, ut Princeps Kiouienſis Ruſsiæ quondam Monarcha, ab eis periomata, ſuberaꝗ ob egeſtatem & ſoli ſterilitatem, in ſignum tantummodo ſubiectionis exigeret: Donec Mendolphus ſiue Mendog, & Vuitenen, Gediminusꝗ Duces Illuſtres Heroica Magnanimitate illa innata, dudumꝗ ſegnitia rei militaris oppreſſa excitata, rebellionem contra Ruthenos, ab anteceſſoribus ſuis inſeptam continentes, unus poſt alium in Lithuaniæ imperio ſuccedentes, Ruſsiæ Principibus partim ſtrenuo marte, partim aſtu frequentius aggreſsis, & quaſi debellatis, ſenſim adeò uiribus creuerunt, ut iugo Rutenis omnibus iniecto, etiam ad tributa ſibi pendenda eos compellerent, quæ pluribus ab annis Ruthenis ipſi pendebant, ac pro periomatibus & ſubere aurum, argentumꝗ exigunt. Nunc Lithuanorum ſucceſſus & ſeriem à primis principatus incrementis, ſecundum Ruthenorũ opiniones aggrediar, à tribus fratribus Palemonis nepotibus, initio ſumpto.

Polemon Italus primus dux Lithuanorum.

Lithuania ab Italia cognominata.

Lithuania à littore.

Lithuani olim obſcuri, Ruſsis tributarij.

Lithuani iugũ Ruthenorum excutiunt.

ORDO, GENEALOGIAQVE DVCVM Lithuaniæ.

PAlemoni ex Romanis Patritijs genus ſuũ dicenti, fatisꝗ in Lithuania multis periculis exantlatis commigranti, tres nepotes (quos Rutheni filios eiuſdem cõtra ueritatem Hiſtoriæ legitimos ſcribunt) in imperio Lithuanico ſucceſſerunt, Borcus, Cunoſſus & Spera nominati.

Palemonis nepotes.

Borcusꝗ

Borcus.

Borcusq; arce ad Iuriam fluuium ubi in Crononem ſiue Nemnam exoneratur, in Samogitia erecta, à ſui nominis & fluuij compoſita denominatione, eam Iurborg, quæ hucuſq; durat, appellauit, imperiumq; in Samogitas exercuit.

Cunos. Kunoſſow arx.

Cunos uerò ulterius procedens eadem in Regione caſtrum Kunoſſouu fundauit, à ſuo nomine appellatum, ad quod regio ſubiacens pertineret.

Spera. Kiernus. Gybut. Kiernow arx, & ſedes Magni Ducatus Lithuaniæ. Lithuania à Litus tuba.

Spera quoque Vilkomir arce ad fluenta Suuentæ ædificata, ibidem dominari cœpit. Tandem Borco & Spera fatis concedentibus, Cunos in utriuſq; partes ſucceſsit, duosq; filios Kiernum & Gybutũ procreauit. Mortuo Kunoſſo, Kiernus filius in Lithuania principatu ex utraq; ripa Vuiliæ fluuij arrepto, Kiernouu arcem Ducatus ſedem erexit. Hunc Lithuaniam à littore & tuba ſiue lituo cornu uenatorio, appellaſſe Rutheni, & ipſa gens Lithuanica nulla certa, probabiliq; ratione fulti autumant. Gybutus etiã Kiernouuij germanus Samogitiæ habenis præfuit, manuq; coniuncta cum Kierno Ruſsiam apud Braſlauu & Poloczko longè, lateq; uaſtauerunt. Cumq; exuuijs onuſti reuerterentur, Samogitiam à Liuonibus uicinis ſpoliatam inuenerunt, quam ulciſcentes Liuoniam uiciſsim igne, & armis, uaſtatam diripuerunt.

Ziuibundus Dux Lithuaniæ. Muntwil Samogitiæ Dux. Vikint.

Kierno è uiuis decedente, Ziuibundus filius in Lithuania ſuccedit, Gybuto uerò in Samogitia Muntuuil, hi quoque fraterna ſynceritate ſeſe proſequentes, pacificè gentium ſuarum habenis præfuerunt. Ruſsiæ principibus tributa perſoluentes, periomata uidelicet ad balnea & conturnos de ſubere more gentis contextos. Muntuuilo deinde parcis uocantibus, non diu regnanti, Vikint filius in Samogitiæ principatum euectus eſt.

Batti Ruſsiam uaſtauit.

Interea uerò cum Batti Tartarorum imperator, Ruſsiam magna ex parte deuaſtaſſet, potentiamq; Ducum eius diminuiſſet, & debilitaſſet, Ziuibundus Lithuaniæ Dux nacta occaſione ad iugum Ruthenorum excutiendum, & libertatem uindicandam, fratris Vikinti Erdziuuilũ filium in Ruſsiam infeſtãdam armata manu deſtinauit. Itaq; Erdziuuil tranato Vilia fluuio, Nouogrodek arcem & ciuitatem Ruthenorũ occupauit, ibidemq; ſedem Ducatus ſui poſuit. Vlteriusq; caſtra mouendo ad Nemnam fluuium, ſcopulo, natura loci munitiſsimo reperto, caſtrum quod Grodno appellatur ibidem erexit. Tandem in Podlaſsiam cum exercitu penetrans Brzeſtiam, Mielnicum, Drohicinũ per Batti Tartarorum deſolatas arces Ruthenorum occupauit, muniuitq;, & omnem eam oram ſuam in ditionem paruo negotio redegit. In Lithuania uerò benè meritis exercitus ductoribus prouincias, unicuiq; pro ſua dignitate, diſtribuit. Eixio ex quo Douoinorum familia creuit, Regionem hanc ubi ab eo nunc Eixiski oppidum nuncupatur. Granſo ubi Granſiſki. Campæ uerò ex quo Gaſtaldorum nomen in Lithuania Oſmianam dedit.

Grodno ædificata. Podlaſsiam ab Erdiuilo occupata. Eixis. Granſis. Campa.

Lithuania proceres. Erdiuilus Tartaros ſternit. Mingailo dux Lithuaniæ.

Erdziuil igitur uiribus in Ruſsia & Lithuania auctis, Tartarorum Zauuolhenſium Regem Kurdaſſum nomine cum ſuis copijs Ruthenorum regiones ex conſuetudine deprædantem apud Mozeram oppidũ, in fluuio Okuniouuka dicto proſtrauit, fugauitq;. Multis geſtis Heroicis exactis factis conceſsit. Mingailum uerò & Algimuntum filios imperij ſucceſſores reliquit. Algimuntus Samogitiæ præfuit: Mingailo uerò Polocenſibus Ruthenis liberè abſq; iugo cuiuſquam uiuẽtibus bellum intulit, quibus apud Grodzecz arcem eorundem quam exuſsit debellatis, Poloczkam cœpit, imperiumq; in Polocenſes, ac Nouogrodenſes latiſsimè exercuit, Ginuilo, & Skirmunto filijs, patriç dominis relictis, è uiuis deceſsit.

Skirmunt. Ginuil.

Skirmunt itaq; perſolutis patri funebribus exequijs, Nouogrodecenſium & Lithuanorum habenas moderauit. Ginuil uerò Poloczkam iure naturali deuolutam adminiſtrauit, qui ducta in matrimonium Maria Twerenſium Ducis filia baptizatus eſt, atque Georgius cognominatus, cum Pskouienſibus & Smolenſcijs acerrimum bellum pro patria geſsit, Boriſſo filio in Polocenſi Ducatu relicto, ſpiritum exhalauit.

Boris.

Boris ex more patri iuſtis perſolutis, Poloczkam ſumma cum dexteritate moderauit, Baſilicam ſub titulo Sanctæ Sophiç in arce de lateribus coctis pulcherrimè ſumptuoſeq; erexit. Item aliam Saluatoris Ieſu Chriſti, qui Spes Ruthenis dicitur, & monaſterium uirginum medium miliari à Poloczka, (ubi modernus Dux Moſchouiæ in oppugnatione Poloſcæ, domicilium ſuum habuit) Boriſsiq; & Hlebi diuorum Ruthenici ritus Eccleſias inſtaurauit ac dotauit. Boriſſowo arcem & oppidum ad Bereſinam fluuium, à ſui nomine appellatam fundauit, ad quam uſq; Magnus Dux Moſchouiæ fines ſuos pertinere contendit. Boriſſo decedenti Baſilius Rechwold filius in Polocenſi principatu ſucceſsit, qui ætatis plenus ad ſuperos migrauit, relicta filia Poroskauia, & Hlebo filio. Hlebus paucis annis in Poloczka exactis ſatis ccõeſsit. Poroskauia uerò ſoror ſua cœlibem, uirginalemq; uitam ducens, in monaſterio Ruthenici ritus uixit, poſtea deuotionis cauſa cum quibuſdam monachis Græcis, Romã petijt, ibidemq; mortua, ob uitæ ſanctimoniã canoniſata & Catalogo ſanctorum ſcripta, Paraxidisq; Latinis ſecundũ Ruthenorum

Boriſſow fundata. Baſilius Rechwold. Poroskauia Polockiæ Duciſſa.

opinionem

opinionem appellata. Nunc à Polocenſibus Ducibus ad Lithuaniæ Principes redeo.

Skiermunt filius Mingaili, & frater Ginuili, Lithuaniæ habenas uiriliter moderans, Mſcislaum Ducem Lucenſium cum copijs Ruſſorum ſibi occurrentẽ proſtrauit, arceſq; Pinskam, & Turouuiam eiſdẽ eripuit. Poſtea Balaklaium Tartarorum Zauuolhenſium Regem apud Keidanouu Ruſsiam uaſtantem, cum uniuerſo exercitu fudit, fugauitq;.

Skiermunt Ruthenos proſtrauit.

Tandem Ruſsiæ principibus bellum intulit, eò quod illum Lithuania pellere niterentur. Mortiſq; ſucceſſu copijs Ruſſorum debellatis, Mozeram, Cernihouiam, Karaſouiam arces cum ſuis prouincijs expugnauit, imperioq; ſuo ſubiugauit, ac tribus filijs, Stroinato, Lauborto, & Piſsimonto in hæreditatem conceſsit.

Kukouoitus patruus Skiermunti in Lithuanię & Samogitię principatu multis annis exactis, naturæ debitum ſoluit. Giedruſſo uerò genero, qui filiam ſuam Poiatam matrimonio copulauerat, principatum cõmiſit, qui Lithuaniæ & Samogitiæ habenis ſumma cum dexteritate adminiſtrans moritur, Ringolto filio relicto.

Giedrus.

Ringolt patri funebribus exequijs more gentili perſolutis, Lithuaniæ & Samogitiæ præficitur. In hunc principes Ruſsiæ inuidia ducti, ob tributa non perſoluta exacerbati conſpirauerunt, quatenus Ducatu paterno exueretur. Itaq; exercitibus conſcriptis, in Lithuaniam ualida manu cum Tartarorum auxiliaribus copijs excurrunt, quibus Ringolt uiribus Lithuanicis & Samogitiæ accinctus occurrit, acriq; commiſſo prælio ad Nemnam fluuium iuxta Mohilnam, Tartarorum ſex millia, Ruthenorumq; ingentes copias proſtrauit. In quo conflictu ex Ducibus Ruſsiæ, Demetrius Drucenſis, Suuetoslaus Kiouienſis, Leoq; Vuolodimerenſis occubuerunt. Ringoltus hac uictoria & alijs multis clarus humanis exceſsit, cui Mindog filius in Principatu ſucceſsit, anno Domini 1340.

Ringolt Principes Ruſsiæ ſternit.

Mendog ſiue Mindog Dux Lithuaniæ, Samogitiæq;, communibus ſuorum acclamationibus creatus, cum Pruſsienſibus Crucigeris & Liuonienſibus multa præclara bella geſsit, Smolenskam & Vuolhiniæ Duces imperio ſuo poſt uarios conflictus ſubiecit. Boleslaum Pudicum Regem Poloniæ 1243. anno à Chriſto nato, Danielemq; Ruſsiæ Monarcham & Regem coronatum 1246. ſæpius excurſorijs pugnis, cruenta cum clade Chriſtianorum moleſtauit, Maſouiam, Dobriniam, Cuiauiam, igne, ferroq;, multis ſpolijs onuſtus frequenter peragrauit. Poſtea anno Domini 1252. à Cruciferis Pruſsiæ, Liuoniæq; inductus, fidem Chriſtianam cum nonnullis Lithuanis & Prutenis ſuſcepit, deditq; literas Cruciferis Pruſsiæ (Magiſtro Henrico de Zalcza in ordine tunc temporis quarto præſidente) quibus aſtruit, & recognoſcit, ſe ab illis multipliciter honoratum & adiutum, & ideò terras ſuæ ditionis, uidelicet Samogitarum, Iaczuuingorum, Curouuienſium, Vueizenſium, & totam terram Lithuaniæ perpetua & irreuocabili donatione, ipſis donaſſe & inſcripſiſſe. Conſilioq; fratrum Cruciferorum Pruſsiæ nuncios ſuos, nuncijs Magiſtri & Cruciferorum adiunctos, ad Innocentium Papam quartum miſit, profitens ſe puritatem Chriſtianam ſuſcepiſſe, & Coronam ſuper Lithuanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius Papa fratrem Heindenricum olim prouincialem Poloniæ, & Epiſcopum Armacanum, cum alijs Epiſcopis de Riga Liuoniæ miſit, qui Mendognem in Regem Lithuaniæ inunxerunt, ſub eodem tamen anno, cum omnibus baptiſatis ad priſtinos idolatriæ feces, prioribus peiores redijt, ſiue dolore & pœnitentia amiſſarum terrarum, quas Cruciferis inſcripſerat, ſiue alia cauſa commotus. Poſtea anno Domini 1260. Mendog, ſiue Mendolphus Princeps Lithuaniæ ordinatione Crucigerorum Regem ſe gerens ex Lithuanis, Prutenis, Iaczuuingis, Samogitijsq; triginta millium exercitu coadunato, Maſouiæ oram crudeliſsimè depopulatus eſt, caſtrum Ploczko cum ciuitate exuſsit, deinde Pruſsiam inuadens, Cruciferis tantummodò caſtra tuentibus, ciuitates quas Cruciferi extruxerant, flamma & exciſione deleuit, omneſq; Chriſtianos illic repertos trucidauit, opimiſq; ſpolijs onuſtus in Lithuaniam redijt. Item eodem anno Magiſtro & Cruciferis Pruſsiæ, erigentibus caſtrum Carſouuin, in monte Sancti Georgij, à Lithuanis & Prutenis barbaris proſtrati ſunt, ubi Henricus de Horshuſen Magiſter Liuoniæ, & Henricus Marſchalcus Pruſsiæ cum multis alijs occubuerunt. Lithuani autem caſtrum Carſouuin & Heizburg, maceratis fame defenſoribus conquiſiuerunt, ad caſtrum deinde Konigſperg obſidione promota à Crucigeris repulſi ſunt.

Mendog coronatur, baptiſatur.

Mendog Chriſtianam fidem ſpernit.

Maſouia uaſtata.

Pruſsia Mendog uaſtatur.

Tandem Mendog ualido collecto exercitu cum Suuarnone Pruſsiæ principe, annò 1262. in Maſouiam irrupit, ubi in uigilia S. Ioan. Baptiſtæ Semouitum Ducem Maſouiæ incautum in curia Iaſdouu cum filio Conrado, & alijs militibus, occupauerunt. Suuarno Dux Ruſsiæ Semouitum ipſum crudeliter decolauit. Conradũ uerò filium ipſius, Mendog, & Lithuani conſeruauerunt, & eodẽ anno ab eis redemptus eſt. Lithuani itaq; & Rutheni uniuerſa Maſouię ora & Cuiauię parte peruaſtata, cum immenſa præda hominũ & pecorũ, ſuccenſis oppidis & uillis in ſuas terras redierũt. Sequẽte deinde anno, Luthuani & Rutheni

Maſouiæ clades, ubi Semouitus obtruncatur.

& Rutheni non contenti prima deuaſtatione in Maſouiam iterũ remearunt, & in ea propter deſolationem nihil reperientes, Caſtellaniam Louicienſem ad Archiepiſcopũ Gneſnenſem pertinentem, igne & multiplicibus prædis conſumpſerunt: nemineq; defenſionem opponente, in terras ſuas ſuperbiendo diſceſſerunt.

Louicz exuſta

Tandem Deus miſericors Polonis, Maſouitisq; Chriſtianis propiciaturus, diſſenſiones ciuiles, inter Ruthenos & Lithuanos immiſit. Nam Mendolphum, aliàs Mendog Regem Lithuanorum, nepos eius Stroinat cum Dowmanto genero eiuſdem, Principatum Lithuanicum ambiens, quieſcentem obtrũcat, & duos filios eius, Ruklam, & Rzepikaſſam, ſicq; principatum arripuit, anno 1263. in quo & fratrem Towciuilum Polocenſium Ducem ambitione commotus trucidauit. Vuoiſalk autem Monachus tonſus Ruthenicum ritum primo profeſſus, filius Mendolphi, patri occiſo parentando Stroinatum exprobando illi, nephariam cædem, anno Domini 1264. occidit. Itaq; Vuoiſalk monachus Ducem Lithuanorum ſe gerere cœpit, Poloniamq;, & Maſouiam, ac Cruciferos crebris irruptionibus infeſtauit.

Mendog cum filijs occiſus à Stroinate.

Towciuilus trucidatur.

Stroinat obtruncatur.

Anno autem Domini 1267. præditus Vuoiſalk propter ſimultates & odia pro terris Ruſsiæ, quas ſibi appropriare nitebatur, in Vurowsko monaſterio Ruthenorum S. Michaëlis circumuentus à Leone Duce Ruſsiæ, qui & Leopolim fundauit, filio Danielis olim regis Ruſsiæ, occiſus eſt.

Voiſalk iugulatur.

Sublatis per huiuſmodi ſeditiones Ducibus Lithuaniȩ, Vtenus, ſiue Vcienus, ex principum Lithuaniæ proſapia familia Kitaurorum communi omnium acclamatione in Magnum Lithuaniæ, Samogitiæq; Ducem ſubſtituitur, qui pluribus bellis cum Ruthenis, Cruciferisq; Pruſsiæ exantlatis Swintoroho filio relicto è uiuis deceſsit.

Vtenus.

Swintorohus paucis annis in Imperio exactis, Reipublicæ tamen negotijs optimè communitis, conſtitutisq;, ex hac luce commigrauit, cui Germontus filius ſuccedens, & ipſe non multo tempore imperans, relictis Trabuſo & Aligino filijs, in fata conceſsit. Trahus Magni Ducatus Lithuaniæ, Samogitiæ, & quibuſdam regionibus Ruſsiæ iure hereditario ad ſe deuolutis imperans, bello & pace clarus oppidum à ſuo nomine cum caſtro hucuſq; Trahy appellatum, condidit, & quinq; filios legitimos, Narimũdum, Dowmantum, Holſanum, Giedrutum, Troidenum, procreauit, pluribusq; egregijs geſtis exactis, fatis interceptus eſt.

Swintorohus.

Germontus.

Trahus.

Perſolutis gentiliter patri funebribus exequijs, eiuſdem in magno Ducatu Narimuntus natu maior filius ſucceſsit, ſedemq; ſuam de Nouogrodek Kiernouã tranſtulit. Dowmant uerò Vcianam caſtrum cum ſuo diſtrictu tenuit. Giedrotus ſiue Giedrus, arcem ad lacum quendam, à ſuo nomine Giedrote appellatam, condidit, in qua ſedem ſui principatus habuit, ex eo ad hęc uſq; tempora innumerabilis progenies extat propagata, Ducum Giedrocenſium titulo gaudentes, ac pro Ducibus ſeſe gerentes, & à Vuilna Lithuaniæ Metropoli, quatuor miliaribus intercipiendo, in Lithuaniam uſq; ditiones eorum extenduntur per 26. miliaria Polonica, plurimiq; eorum pauperrimi uix colonorum conditionem adæquantes, cæteris Dominis inſeruientes nihilominus tamen titulo Ducum ſeſe priuari permittunt, atq; aliter appellati ægrè ferunt: uerè enim ex Ducum Lithuaniæ proſapia, genus ſuum ducunt, & armis Ducatus Lithuaniæ antiquis, quas à Romanis importatas, ferunt, Kijtauro uidelicet ſecundum illorum opinionem utuntur. Sed ad rem redeo. Holſam quartus Trabuſsi filius ultra fluuium Viliam uerſus orientem procedendo, & Korablam amnem arcem ſui Ducatus ſedem, à ſui denominatione Holſany appellatam cõdidit. Horum Ducum Holſanenſium Paulus Epiſcopus Vilnenſis moderni, uerè Reuerendiſsimi Domini Valeriani Epiſcopi anteceſſor familiam terminauit. Ducatus uerò ipſe in ditionem regis ceſsit. Quintus Troidenus Iatwingorum, ubi nunc Podlaſsia & Doinowiorum principatum ultra ſibi oblatum accepit, ubi Rayrodam arcem hucuſq; manentem condidit, ad Biebram fluuium.

Sedes de Nouogrodek in Kiernouam tranſlata.

Duces Giedrocenſes.

His quatuor fratribus, Narimuntus ſecundum prærogatiuam natiuitatis, in Magno Ducatu præpoſitus, cõiunctis eorum uiribus Poloniam, Ruſsiam, Maſouiamq; & Pruſſiam infeſtabant, Crucigeros quoq; ſæpius, tàm Liuonienſes, quàm Pruſsienſes oppugnabant. Poſtea Narimuntus cum Dowmanto fratre bellum ciuile, quod ſibi uxorem rapuerat, mouit. Vczianaq; quo ſe Dowmantus receperat obſeſſa, uxorem recuperauit, & arcem cõquiſiuit. Dowmantum uerò Ducatu exuit, fugauitq;, qui Pskouam fugiens in principatum à Pskouienſibus promotus eſt, quorum armis Polocenſes Ruthenos Poloczka conquiſita, ſuam in ditionem ſubiugauit.

Porrò Ruthenorum annales Narimuntum Magnum Ducem Lithuanię primum authorem Stemmatis, ſiue inſignij Lithuanici, uiri uidelicet armatiæ quo inſidentis albo, gladium extenſum ſuper caput tenentis, in modum perſequentis fugientes, unde uulgariter

Inſignia Lithuaniæ.

gariter Pogonia dicitur. Fatis tandem obtemperatis, Narimunto, Troidenus frater in Magno Ducatu Lithuaniæ & Samogitię ſucceſsit, qui rebus omnibus imperij bene compoſitis, finibuſq́ue ab incurſu Ruthenorum & Crucifigerorum undique tutatis ſummo cum terrore finitimis gentibus principatum gubernauit, filius uero ſuus Rimuntus, quem ex Mazouiæ Ducis filia ſuſceperat baptizatus, Monaſticam uitam ex præſcripto Ruthenorum profeſſus eſt.

Troidenus Lithuaniæ Princeps.

Poſtea anno Domini 1278. Troidenus coadunatis Lithuanorum, & Prutenorum Barbarorum copijs, quæ 30. millia pugnatorum excedebant, eas trifariam diuiſit, vnam partem in Mazouiam, duas uerò in terram Culmenſem contra Crucigeros deſtinauit, maximaq; parte Pruſsiæ ditionis Crucigerorum peruaſtata, caſtris Burgelavv, Lubavv, Chelm, expugnatis maximam captiuitatem hominum, & iumentorum in Lithuaniam abduxit. Eodem anno terra Cuiauienſis circa oppidum Kovvale, & Lancicienſis ciuitas à Lithuanis, ſubita incurſione ſpoliata eſt. Poſtea Dovvmantus Pskouienſium, & Polocenſium Princeps, Troidenum natu minorum fratrē, Magno Ducatui Lithuaco dominari ægrè ferens, tres ruſticos ſubordinauit, præcio corruptos, qui eum de balneo euntem incautum obtruncarūt. Dovvmantus itaq; copijs conſcriptis ualidiſsimo cum exercitu, ad Lithuaniam occupādam progreſſus, à Rimunto filio Troideni ex monacho principe facto, uiribus Lithuanicis profligatur, trucidaturq;, qui eius ſanguine parenti victorioſè parentauit. Facta in Kiernovva conuentione omne ius hæreditarium in Magno Ducatu abdicauit, ſæculariq; principatu ſpreto, uitam monaſticam continuare delegit. Vitenē. uerò Samogitam de familia Kitaurorum ex Romanis Principibus oriundum, uirum ſtrenuum & magnanimum, in Magnum Ducem Lithuaniæ conſtituit: quamuis enim ſuper eſſent Patrueles ſui duo, Giedrocenſis, & Holſanēſis Duces, ad quos magnus Ducatus iure hæreditario pertineret, ſed quod erant puerili ætate, ad imperium minus habili, ideò principatum ad eos deferri diſuaſit, dicens: patruum ſuum Narimuntum fœlicis memoriæ arma ſiue inſigne Magni Ducatus ſibi fabricaſſe, uirum armatū cum gladio equo inſidentem, ideò oportere, vt princeps, armis bellicoſis, ſtrenuè correſponderet.

Pruſsiam Troidenus uaſtat.

Troidenus trucidatus.

VITENES PRINCEPS LITHVANIAE.

Anno quo verbum Diuinum ſalutiferum, humana in carne, mundo cœlitus apparuit 1279. Vithenes communi omnium ſuffragio, Princeps ſalutatus in Lithuania, & magnæ parti Ruſsiæ latè imperauit, frequenterq; bella cum Polonis finitimis, Ruſsiæq; Ducibus geſsit.

Annoq; Domini 1282. cum Lithuanis & Iaczvvingis 24. die Septembris in terram Lublinenſem deuenit, & 15. diebus eam uaſtando, magnam prædam in Lithuaniam referebat. Lesko autem niger Rex Poloniæ, Lublini ex uiſione angelica conſolatus, ad perſequendos barbaros animatus eſt, quos cum parua manu Polonorum militum inter Narevv, & Nemen conſequutos, ſecurè agentes, facilè proſtrauit, ad decemq; millia barbarorum trucidauit, & ſpolia abegit, ac in ſignum uictoriæ Lublini Eccleſiā parochialem ſub titulo ſancti Michaëlis Archangeli fundauit.

Lithuani profligantur.

Anno Domini 1286. Peluſia unus ex Ducibus Lithuaniæ ſuas iniurias in Lithuanos ulturus, ad Albertum de Miſſen, Commendatorem in Konigsberg, ſecretò confugiens, uiginti uiros militares Teutonicos armatos ſibi dari petijt, quorum principales erat Martinus de Golin, & Conradus Tvvil Crucigeri, cum his ad locum ubi principes Lithuaniæ conuiuabant perueniens, nocte incautos oppreſsit, 70. principales Lithuanos dormientes, plurimamq́ue multitudinem utriuſque ſexus trucidauit, ſponſum & ſponſam, cum matronis & uirginibus, ſpolijs, clenodijs, unionibusq́ue onuſtus in Konigsberg deduxit.

Lithuani in nuptijs trucidantur.

Anno Domini 1287. Lithuani, Pruteni, & Samogitæ, furtiuo & ſilenti agmine, in terram Dobrzinenſem uenientes, principalem ciuitatem Dobrzin, die Dominico, ciuibus ſacris occupatis compræhenderunt, & trucidatis ſenibus atq; lactantibus cæteros, ſpolia tis uillis & oppidis, in miſeram ſeruitutem abduxerunt.

Dobrizenſis terra uaſtatur.

Anno Domini 1289. Exercitus Lithuanorum, in numero octo millium armatorum, in terram Sambienſem Pruſsiæ, deſcendens, flammis, cædibus, & ſpolijs eam uaſtauit, & exuuis onuſtus in propria redijt, Cruciferi decernere cum hoſtib. non audentes, 50. duntaxat Lithuanos interceperunt.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1291. Lithuaniam Cruciferi Pruſsienſes, uaſtauerunt, multisq́ue oc-

Lithuania uaſtatur.

ciſis ſeptingentos captiuos abduxerunt. Poſtea & Mederabe caſtrum Lithuanicũ, Commendator de Konigsberg conquiſiuit. Magiſter quoque Pruſsiæ Memer, cum forti exercitu Lithuaniam aggreſſus, duos diſtrictus, Paſtonovv, & Gerſſovv in cinerem redegit, & cum multa præda captiuorum reuerſus eſt. Paucis poſt diebus Vvitenes Lithuanorum Dux terram Cuiauiæ hoſtiliter ingreſſus, cædibus & ſpolijs, circa ciuitatem Brzeſcie patratis, hominum & rerum prædam ingentem ſecum abduxit, & licet Vvladislaus Loktek & Cazimirus, Cuiauiæ, & Lanciciæ Duces, cum militibus ſuis, Magiſter quoq; Pruſsiæ Meinhardus tempeſtiuè eos fuiſſent inſequuti, re tamen nulla memorabili edita, omnes abiêre retrorſum.

Cuiauia uaſtatur.

Lithuania uaſtatur.

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta circa feſtum S. Iacobi caſtrum Mindege in Lithuania expugnauit, & magnam multitudinem Lithuanorum, pluribus cæſis in Pruſsiam abduxit. Vvitenes autem cum multitudine Lithuanorũ, & Rutenorum, Pruſsiam 80. diebus uaſtauit.

Pruſsia uaſtatur.

Poſtea anno Domini 1294. cum mille octingentis equitibus, per ſyluas & nemota, ſilenti agmine Vvitenen, in terram Lancicienſem poſt feſtum Pentecoſtes ingreſſus, primũ in Eccleſiã collegiatã Lancicienſem impetũ fecit, & frequentiã populi, quæ illuc confluxerat trucidauit, alios uerò captiuauit, prælatos, canonicos, & ſacerdotes in ſeruitutem accepit: ueſtes ſacras, & uaſa dirripuit, & qui ſupra Eccleſiã cõfugerant, domibus Eccleſiã circumſtantib. accẽſis ſuffocauit. Ad rura deinde & uicos diſcurrẽdo, magnã prædam abigebat, redeuntemq; Cazimirus Dux Lancicienſis, cum militib. ſuis prope Sohaczovv, ciuitatem, in uilla Troianovv cõſequutum, impari marte prælium cum eo cõmiſit, ubi à multitudine Lithuanorum confoſſus, ſtrenuè dimicando occubuit. Peracto prælio cuilibet Lithuano 20. Chriſtiani Poloni in ſortem ceſſerunt.

Cazimirus à Lithuanis occiſus.

Lithuania uaſtatur.

Anno Domini 1294. Meinhardus Pruſsiæ Magiſter, binos diſtrictus Lithuanorum Paſtovv & Gierſchovv uaſtauit. Eodem quoq; tempore Commendator de Ragneta Lithuanorum caſtrum Kymel conquiſiuit, & ſuccendit.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1296. Vvitenen, ingreſſus terram Culmenſem, & diſtrictum Colubienſem ſpolijs, & cædibus eas afflixit, deinde in Liuoniam uaſtatrices, ſuas copias duxit, eamq; igne & ferro protriuit.

Anno Domini 1298. Lithuani oppidum Strasburg in Culinenſi terra uaſtauerunt, quos Cruciferi aſſequentes, partem prædæ abegerunt.

Poſtea anno Dñi 1299. ſexcenti Lithuani Pruſsiã igne & ferro ꝑtriuerũt. Natangiãq; diſtrictum deprædati 300. captiuauerunt Teutones, plurimos uerò occiderunt.

Vuitenes à Gedimino obtruncatur.

Hic Vuitenes habuit magiſtrum ſtabuli, Gediminum nomine, uirum ambitioſum & excelſi animi, qui imperium ambigens prædictum Vuitenem Dominum ſuum nacta occaſione temporis obtruncauit, ſtatimqúe magno Ducatu, & uxore Domini occiſi (quæ etiam in necem mariti conſenſerat) potitus eſt, atque hunc exitum Vuitenes habuit. Chronica uerò Ruthenorum hunc Gediminum legitimum filium Vuitenis teſtantur, & legitimè eundem patri ſucceſsiſſe, ſed cæteri hiſtorici probabiliores ab eorum ſententia diſcrepant.

GEDIMINVS MAGNVS DVX LITHVANIAE.

ANno à Chriſto nato 1300. Gediminus imperio induſtrioſè inter ſuos arrepto, latè illud propagauit, nonnulla parte Ruſsiæ partim ui & armis, partim pactis occupata. Dum autem Lithuaniæ habenas ſtrenuè Gediminus gubernaret, à Rutenisq; & Polonis fines ſuos fœlici marte pacaret, Crucigeri, Pruſsienſes, & Liuonienſes armata manu, & conſcriptis ex Germania ualidis copijs, Samogitiam hoſtiliter ingreſsi, quæq; obuia uaſtauerunt, Kunoſſovv arcem obſederunt, machinis eam quatientes, quam uiolenti irruptione cœperunt, & Gaſtaldum Campiductorem Lithuaniæ in ea captiuauerunt, uniuerſamq; terram Samogitiæ occupauerunt. Sequente anno Gediminus ad ulciſcendas iniurias ſibi illatas, in inuaſa & uiolenter occupata Samogitia, Lithuanorum copijs conſcriptis, & Ruſsiæ principum auxilijs, ac Tartarorum accinctus, contra Pruſsienſes, Crucigeros & Lithuanienſes expeditionem egit, & ordinatis vtrinque aciebus à mane uſque ad meridiem duriſsimo Marte, ad Okmienam fluuium pugnauerunt, donec Samagitarum exercitus, in ipſo furore belli à Crucigeris ad Lithuanos deficiens, Gedimini uires augerent, qui fortiter ordinem Teutonicorum dirupit, copiaſqúe eorum in fugam uertit, plerique ergo Alemañorum, cum ſuis commendatoribus interfecti

Samogitia à Crucigeris occupatur.

alij

alij in fuga capti, Gedimino præſentati ſunt, quã uictoriam proſperè nactam perſequẽs, in Pruſsiam contendit, duobuſcq; caſtris Ragneta & Cilza conquiſitis, ciuitatibus & uillis circumquaq; ferro, & igne deuaſtatis, magna ſpolia in Lithuaniam triumphator abduxit, & Samogitiam totam recuperauit, præſidijs & incaſtellationibus Crucigerorum era dicatis. Hoc bello fœliciter continuato, anno Domini 1304. in Ruſsiæ Principes expeditionem parabat, Volodimirum Ducem Volhiniæ, cum exercitu Ruſſorum trucidauit, Volodimiriamcq; cœpit. Poſtea contra Leonem Lucenſem Ducem armata manu contendit, quo fugato Luczkum occupauit, & totam Volhiniam in ſuam ditionem redegit, Breſtiam exercitum reducens ibidem hibernauit. Tandem otij pertęſus maioribus copiis conſcriptis, contta Kiouiæ Principem Stanislavvlum proceſsit, Vvruczaiumcq;, & Zitomiram, caſtra expugnauit, ipſum Stanislavvlum Kiouiæ, & cæteros Principes Ruſsiæ, Leo Lucenſem, Romanum Branſcenſem, Olham Præslauienſem, coniunctis uiribus ſibi occurrentes, fœlici Marte profligauit, ubi Leo Lucenſis, & Olha Præslauienſis occubuerunt, Stanislavvlus uerò Kiouienſis cum Romano Branſcenſi, fuga ſaluti conſulentes Branskam fugerunt. Gediminus autem uictoria hac elatus, Bialygrodek, poſtea Kiouiã ipſam tunc temporis Ruſsiæ Metropolim, Cerkaſſos, Kaniovviam, Putvvilam ſexaginta milliaria ultra Kiouiam, Slepovvrotum, Branskum, Pereslauiam fauente Marte, partim ui, partim deditione expugnauit, & totius ferè Ruſsiæ, Seueriæ, & Volhiniæ Princeps facili negotio factus, in Lithuaniam triumphantia caſtra reduxit.

Victoria Gedimini.

Gediminus Principes Ruſſiæ profligat.

Kiouia Principatum cum ſuis adhærentib. occupat.

Poſtea Gediminus de Kiernovva ad uenandas feras cauſa ſolatij, quincq; miliaribus ultra Viliam fluuium emenſis, nacto loco natura & opportunitate apprimè munito, arcem ibidem erexit in lacu, ciuitatemcq; eidem adiecit, quam uocauit Troki, in eam Sedem Magni Ducatus de Kiernovva tranſtulit. Poſtea anno Domini 1305. Orientem uerſus cauſa uenationis exercendæ progreſſus, in quatuor milliaribus, ubi Vilna Viliȩ fluuio cõmiſceẽ, plurimas feras nactus eſt, ibidemcq; in monte Krzyvvagora tunc tẽporis dicto, q modo Turzagoria, uel Liſſa, id eſt, calua uocatur, Vrum feram grandem, ſua manu trucidauit, uenationecq; laſſatus, ueſpera imminente in eo monte pernoctauit, dormiẽſcq; per ſomnium uidit, lupum ferreum rugientem, in cuius uentre alij centum lupi rugiebant, experrefactus ſomnium aulicis & ſtipatotib. exponit, quod uarijs uariè exponentibns, Lezdzieiko, ſacerdos ſuus gentilis (quẽ dicũt in nido Aquilæ repertũ) qui etiã auguria, & futura præſagire ſolebat, huius ſomnij arcana expoſuit, Lupum ferreũ rugientẽ, urbẽ fortẽ, inſignẽ, & celebrẽ ſignificare, lupos uerò in eo rugiẽtes, multitudinẽ populorum portẽdere. Qua de cauſa Gedimino Principi ſuaſit ciuitatẽ & arcẽ ibidem erigendã, & ideò Lezdzieiko ſacerdos plurimis beneficijs, ob ſingularem uirtutum excellentiam auctus Radivvil, quaſi conſiliarius Vilnæ ædificandæ, uocatus eſt, de cuius familia præſtantiſsimi Hęroes ſemper fluunt, qui belli paciſcq; munia, maxima animi ingenijcq; ui præclarè in Reipublicæ Chriſtianæ emolumentum obeunt. Itaq; Gediminus perſuaſione Lezdzieikonis ductus, illico arces duas, unã in monte excelſo, alteram in planicie inferiorem erigere munirecq; fecit, ciuitatem etiam populoſam ædificare iuxta mandauit, quam Vilnam à Vilna fluuio præterlabente appellauit, & ſedem ſuam de Troki in eam tranſtulit, ac fœliciter principatus finibus prolatatis imperauit.

Stare Troki erecta in Sedẽ Ducis Lithuaniæ.

Caluus mons.

Somnium Gedimini de Lupo ferreo.

Vilna condita.

Lezdzieiko ex quo Radiuilones.

Vilna condita.

Anno à Chriſto nato 1306. audientes Lithuani, diſsidia in regno Poloniæ, per nemora, & inuia, in terras maioris Poloniæ, irripuerunt, & oppida Kalis & Stauiſsino; uillascq; in uicinijs eorum exuſſerunt, deprædarunt, ſenes, & impuberes trucidarunt, pluracq; millia promiſcui ſexus, in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno Henricus de Pleczko Saxo, Magiſter Pruſsiæ, caſtrum Gartin in Samogitia præſidio Lithuanorum munitum, ſub tempore nebulæ apertum, cum Teuthonicis inopinatè cœpit, & omnes Lithuanos trucidauit. Multis demum peregrinis, ex Germania in Pruſsiam aduenientibus aliud bellum Lithuanis illatum eſt, & diſtrictu Karſſovvin ſpoliato, in Pruſsiã cum captiuis redierunt.

Polonia maior à Lithuanis uaſtatur.

Anno Domini 1307. Lithuani in die S. Galli, terras Syradiæ & Kaliſsienſem ſubito irrupentes, plurimam rapientes prædam, cædecq; & igne plurima loca uaſtantes, concito greſſu in Lithuaniam redierunt.

Siradia à Lithuanis uaſtata.

Anno Dñi 1308. Olgerdus filius Gedimini cum Lithuanis Pruſsiam ingreſſus eam ferro, & igne protriuit, prædamcq; ingentem abduxit. Hanc autem ſibi Lithuani, & Prutheni, Crucigeri uiciſsitudinem ſæpiſsimè alterutrum reddebant.

Lithuani Pruſſiam, Crucigeri Lithuaniam uaſtant.

Anno quocq; 1311. idem Olgerdus cum omnibus ſuis copijs, terras Pruſsię ſub carnis

priuio ingreſſus,p cædes & flam̃as magnam partem terræ in familiam, & deſolationem redegit,in Lithuaniam cum quingẽtis captiuis reuerſus,dijs ſuis libamina obtulit,quam cladem Cruciferi ulciſcentes,uiciſsim terram Samogitiæ uaſtauerunt. Lithuani quoq; ſimiliter eorum Regiones deprædauerunt.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1315.Samagitæ numeroſo exercitu,Ragnetam cinxerant,& cum longum tempus in obſidendo caſtro non expugnato conſumpſerant,conculcatis ſegetibus & omnibus in circuitu uaſtatis,in Samagitiam redierunt. Olgerdus autem Samagitarũ cœptum continuans cum frequenti exercitu,caſtrum Triſmemel obſidione uallauit,piectioneq; machinarum 17.diebus, expugnabat.Ducentos milites ab Henrico Magiſtro Pruſsiæ miſſos,ad obſeſſos ingredi contendentes, ad unum oẽs profligauit. Anno Dñi 1320. Henricus Marſchalcus Pruſsiæ, cum benè inſtructo exercitu Lithuaniam uaſtauit circa Vornianij,interim uerò Lithuani,& Samagitæ,nihil ea uaſtatione deterriti, anguſtias unius ſaltus,quem Crucigeri in redeundo tranſituri erant, occupant, & arboribus magnis ſucciſis uias obſtruunt,inſidias parandas, dumq; Marſchalcus cum exercitu ignarus inſidiarum,ſyluam ingrederetur,à Lithuanis & ipſe,& exercitus uniuerſus omnes ad unum trucidantur.

Lithuania uaſtatur.

Crucigeri profligantur.

Dobrzin uaſtatta.

Eodem anno Lithuani terram Dobrzinenſem inopinatè excurſione uaſtauerunt,& Dobrzin ciuitate exuſta cum præda,ad ſua reuerſi ſunt.

Liuonia uaſtata.

Pruſsiæ caſtra expugnantur.

Henricus de Capiovv profligatur Maſouia uaſtatur.

Anno Dñi 1322.Lithuani Derptẽſem Epiſcopatũ in Liuonia uaſtauerunt, & quinq; millia captiuorũ abduxerũt. Eodem anno hyemis tẽpore Dauid Capitaneus de Gartin Lithuanus,frigore non torpẽs,ad Raualiam uſq; Liuoniam uaſtauit. Eccleſias incendit, & ſacra uaſa recepit,& ſex milia captiuorum cum ingentibus ſpolijs de Germanis, in Lithuaniam abduxit.

Deinde ſub eodẽ hyeme Lithuani & Samagitæ ciuitatẽ Memel,& tria Caſtra in eius uicinio expugnauerunt,poſt hæc,diſtrictum Vilovv in Pruſsia adeuntes,ſtrage magna edita,Commendatorẽ de Capiovv,cum exercitu Teutonicorũ occurrentem, occiderunt. Mazouiam quoq; Dauid de Gartin,multis uillis & oppidis ſuccenſis,uaſtauit.

Polowsko exuſta.

Anno Domini 1323. Lithuani clandeſtinis itineribus, in Dobrzinenſem terram Poloniæ, ſubito irrumpentes, ipſam ciuitatem exuſſerunt, & captiuorum nouem millia eduxerunt.

Liuonia uaſtatur.

Filia Gedimini Cazimiro filio Regis Poloniæ nupta.

Pax Polonorũ cũ Lithuanis.

Dauid Capitaneus de Gartin,anno Dñi 1324.Mazouiam circa Polovvsko,iuſſu Gedimini,deuaſtauit,& centum triginta uillis exuſtis,trigintaq; Eccleſijs parochialibus deuaſtatis,quatuor millia captiuorum in Lithuaniã deduxit.Alius quoq; exercitus Lithuanorum in Liuoniam deſcẽdens,eam pluribus in locis deuaſtauit. Sequẽti aũt añо 1325. Anna filia Gedimini Principis Lithuanorũ,in coniugẽ Duci Cazimiro, filio Vvladislai Regis Poloniæ,cum omniũ captiuorũ ex regionib. Polonorũ, per Lithuanos receptorũ redditione, pro dotalibus data,& pax Polonis chariſsima & deſiderabilis, per hanc affinitatem à Lithuanis data eſt.

Gediminus occiditur.

Gedimini proles.

Gediminus poſtea in oppugnatione caſtri Fridburg,quod Crucigeri in Samogitia erexerant,à quodam Crucifero ſagitandi perito, ſagita ignea per dorſum transfixus eſt,à quo uulnere ſpiritum exhalauit.

Sortes exdiuiſæ Ducum Lithuaniæ.

Hic Princeps ſeptem filios ex vxore Vithenenis,domini ſui occiſi, ſuſcepit, Montiuidum,ſiue Moniuidum, Narimundum, Olgerdum,Iauunutum,Keijſtutum, Koriatum, & Lubarum, filias item aliquot, ex quibus unam Caſimiro Regi Poloniæ datam diximus.Imperium uiuens inter filios diuiſit,ut Muniuido natu maiori Kiernouia & Slonimum,ciuitates cum ſuis prouincijs.Narimundo Pinskum cum ſuo tractu de Ruſsis, uel bello partum,uel pactis quibuſdam acquiſitũ.Olgerdo Krevvo,Keijſtuto Troki,Koriato Nouogrodek ciuitas cum ſuo territorio.Iauunuto uerò (quem pater impenſius diligebat)Vilna Metropolis Lithuaniæ,& ſumma rerum obuenit. Lubartus Vvolodimirienſem Ducatum Ruſsiæ obtinuit.Nam cum Ruſſam vxorem Vvolodimirienſium Ducis filiam duxiſſet,ac ſocero hȩres factus eſſet,nullam inter fratres ſortem accepit. Ex his Olgerdus & Keyſtutus coniunctiſsimè inter ſe uixere,& uegetiora nacti ingenia moleſtè tulerunt penes Iauunutum nihili hominem principatum eſſe. Itaq; hi duo decedente èuiuis patre Gedimino,Iauunuti de Vilna eijciendi,& principatu exuendi, conſilium inierunt,diemq; certam conatus perficiendi inter ſe conſtituerunt.Habebat etiam Olgerdus in Ruſsia Vitepſcenſem Ducatum cum unicam eius oræ principis filiam uxorem duxiſſet.Itaque cum eò profectus eſſet,non uenit ad conſtitutam cum Keyſtuto diem.Keyſtutus

Iauunutus Gedimino patri in Magno Ducatu ſucceſsit.

ſtutus uerò ut uoti compos foret, cum armatis copijs inopinatè Vilnam adueniēs, arcem utramq; occupauit, Iauunutus autem inter primum tumultum elapſus in ſylua à Keyſtutanis perquiſitus, captus & Vilnam adductus, in uinculaq; à fratre coniectus eſt, paulò pòſt Olgerdus ex Ruſsia aduenit. Ibi præclarum inter coniunctiſsimos fratres de Magno Ducatu ſuſcipiendo, certamen extitit, Keyſtutus enim Olgerdo uelut natu maiori illud concedebat, Olgerdus uiciſsim Keyſtutum ſibi eum habere iubebat, quē ei fortuna, uirtusq; obtuliſſet. Tandem ſic inter eos euenit, ut Iauunuti portionem æqua lance diuiderent. Vilna tamen cum principatu penes Olgerdum maneret, neuter alterius ditionem inuaderet, ſed uterq; alterius bona perinde ac ſua curaret, ſi quid uel bello, uel quauis alia ratione deinceps uteruis acquiſiuiſſet, ex æquo ut inter ſe partirentur. Atq; his conditionibus fœdus inter ſe iecerunt, & iureiurādo utrinq; confirmarunt. Iauunuto uerò Zaſlauienſem Ducatum in Ruſsia, fraterna miſericordia conceſſerunt.

Vilna capitur à Keyſtuto.

OLGERDVS PRINCEPS LITHVANIAE.

OLgerdus Principatu ſub Iauunuto, per Keyſtutum potitus, plurima bella cum Liuonienſibus & Pruſsienſibus Cruciferis finitimis, uario Marte geſsit.

Anno à Chriſto nato 1327. Olgerdus Lithuanorum, Rutenorumq; copijs conſcriptis Pruſsiam hoſtiliter ingreſſus eā crudeliter uaſtauit, Crucigeris decernere cum eo, non audientibus, pluribuſq; munitionibus expugnatis, exercitum præda onuſtum in Lithuaniam reduxit, de Teutonibus captiuis trucidatis Gedimino patri nuper occiſo à Crucigeris parentauit. Marchiam quoq; nouā, eodem āno ſilenti agmine, adortus Francofordiam uſq; & omnem oram circa Odram fluuium, depopulatus eſt.

Olgerdus patrem in Crucigeros ulciſcitur.

Marchia uaſtatur.

Tartarorum Regulos fratres Germanos Kutlubachum, Kaczbeium, & Dmeitrum profligauit, Podoliaq; eiecit.

Tartari ex Podolia eiecti.

Poſtea Dux Moſchouiæ Demetrius Ivvanovvicz potentia ſua elatus, promiſit ſe armata manu, uno menſe elapſo ditiones illius uaſtaturum, & Olgerdum in Vilna, cum gladio & igne ſub Paſchalis tempore uiſitaturum. Olgerdus autem tunc temporis Vitebskæ agens fomitem accenſum, illi miſit. Moſchouiæ antequam extinguatur adfuturus, arcique eius haſtam illiſurus. Confeſtim ergo collecto exercitu in Moſchouiam breui itinere contendit, qua obſeſſa inopinatè tyrannum compulit, ad ſe exire, ibi pacis conditionibus ex uoto firmatis, haſtam ipſemet quemadmodum promiſerat, ad arcem fregit, finibuſq; Lithuaniæ ultra Mozaiskum ſex milliaribus ex una parte promotis à Moſchouia urbe duodecim milliaribus, ex alia ad Vhram fluuium, in Lithuaniam triumphator redijt. Vniuerſam ferè Ruſsiam ditioni ſuæ ſubiugauit, cuius Principibus olim Lithuani tributa ſoluere cogebantur.

Olgerdus in Moſchouia triumphat.

Suſcepit autem ex Maria uxore Thvverenſium Ducis filia, duodecim filios, Iagielonē (qui poſtea ad Regnum Poloniæ uocatus erat) Skiergelonem, Boriſum, Koributum, Vigūdum, Korigelonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Butauum. Ex his omnibus Iagielonem natu maiorem dilexit pater, quod is & effigie, & uirtutibus, vigoreq; animi expreſsius, patrem referebat, huncq; ſucceſſorem ſibi in magno Ducatu annuente fratre Keyſtuto deſignauit. Keyſtutus quoq; ſex filios habuit, Vitoldum, Patricium, Totiuilum, Sigiſmundum, Voydatum, atque Dovvgotum. Vitoldum uerò præ cæteris impenſius diligebat, ingenio enim, animoq; excelſo pollebat, eumq; ſucceſſorem ſibi deſignauit. Inter hos duos Iagielonem ſcilicet, & Vitoldum patrueles ſumma etat animorum, & uoluntatum coniunctio.

Filij Olgerdi.

Keyſtuti filij.

IAGIELO PRINCEPS LITHVANORVM.

ANno Domini 1381. Olgerdo è uiuis decedente, Iagielo paterno principatu fauente Keyſtuto patruo potitus eſt. Multa bella uario euentu cum Ruthenis, Poloniſq; & Crucigeris Liuonienſibus, ac Pruſsienſibus geſsit. Erat apud eum Voijdilo quidam ruſticanæ & obſcurę familię homo, callidus & uafricia pollēs, qui cum primum piſtrinam apud Olgerdum exercuiſſet, & induſtriam ſuam Principi probaſſet, cubicularius, ac deinde pocilator fauente fortuna ei factus eſt, fuitq; poſtea intimus ſecretarius Olgerdi quo aduixit, neq; Iagielo quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit, quin ſororem ei ſuam in matrimoniū collocauit, quæ res non leuiter Keyſtutum patruum Iagielonis offendit. Id ubi animaduertit Voydilo ueritus ne ei authoritate honoris & gratiæ periculum adiret, apud Iagielonem, Keyſtutum, per contumeliam

Voidilo ex ruſtico, Principis gener.

Peruerſum Voidilonis cō ſilium.

criminari cœpit,eoq́ʒ conſilijs ſuis iuuenē principem adduxit,ut is clam fœdus cum Cruciгeris Pruſsienſib. aduerſus patruū iniret. De eo fœdere Keyſtutus Hoſterodēſis Commēdatoris Crucigeri (qui filiā eius Ioañi Mazouię Duci nuptā baptiſarat) ꝑditione certior factus eſt,tamē Vitoldo filio Iagielonis patruelis cauſam diluente quieuit, donec Iagielo bellū cōtra Polocēſes Rutenos,quib. Keyſtuti filius Andreas Harbati præfuit, ſuſcepit,quo ei etiā Magiſter Liuonienſiū auxilia ferebat.

Keyſtutus Magnus Dux Lithuaniæ.

Vilna capitur à Keyſtuto.

Interea uerò Keyſtutus ſublata omni dubitatione,armata manu Vilnā inuaſit,eamq́ʒ in poteſtatē ſuam redegit, filioq́ʒ Vitoldo accerſito (nam ille arma contra patruelem charum non ſumpſerat) depræhenſa fœderum cum Pruſsienſibus Iagielonis munimenta ei oſtendit, ſed ab eo tamen exoratus Vilnam ſolummodò ademit Iagieloni. Kreuam uerò paternam & Vitepſkam maternam ſortem retinere eum paſſus eſt.

Voidilo ſuſpenditur.

Voidilonem autem perfidioſè inter ſe inimicitias ſeminantem,laqueo uitam finire fecit.

Vilna recuperatur à Iagielone.

Paulò pòſt, dum Keyſtutus Nouogrodiam Seuerienſem in Ruſsia oppugnat,Coributum rebellem perdomando. Iagielo non modo Vilna per proditionem potitus eſt,uerumetiam Troki arcem oppugnatam deditione occupauit,

Troki capta.

Bellum Iagielonis cum Keyſtuto.

deinde contra ſe uterque comparauerunt exercitus,Keyſtutus è Samogitis & Rutenis, Iagielo uerò è Pruſsis & Liuonibus Crucigeris, ille ut recuperaret Trokos, hic ut defenderet. Sed cùm in conſpectum ueniſſent antequam infeſtis ſignis concurrerent, Iagielo per fratrem Skergelonem,Keyſtutum,& Vitoldum filium eius ſub ſpecie colloquij ad ſe uocatos, cœpit,

Keyſtutus in uinculis trucidatur.

Keyſtutumq́ue cathenis uinctum, Kreuam miſſum in carcere ſuffocare ordinauit.

Vitoldus incarceratus.

Vitoldum uero Patruelem Vilnæ in cuſtodia diutius detinuit, neque Lithuanorum procerum, neque Magiſtri Pruſsienſium, Crucigerorum, neque fratrum & patruum deprecationibus, liberari potuit. Poſteà Kreuam miſſus & morti deſtinatus, nocte quadam uxoris miſericordia, doloq́ue liberatus eſt: nam ea cum liberam habuerit adeundi ad eam poteſtatem,commutato cum una de duabus pediſſequis habitu,

Vitoldus è uinculis aufugit.

ueſte muliebri indutum eduxit: imberbis enim erat, emiſſus ille in Mazouiam ad Ioannem Ducem affinem ſuum, atque inde in Pruſsiam ad Crucigeros confugit, à quibus obiurgatus, primum quod aduerſo demum tempore ſuo ſocietatem ipſorum expeteret, deinde benignè recreatus & benè ſperare iuſſus eſt.

Vitoldus cum Crucigeris Lithuaniam uaſtat.

Statimq́ue Crucigeri cum Samogitis, qui Vitoldo immenſè fauebant, impetum in Lithuaniam fecerunt, Trokiq́ue arcem expugnauerunt, & præſidijs impoſitis munierunt: ſed eos poſteà illinc, reuerſus ex Ruſsia eiecit.

Vitoldus ex Pruſsia reuocatur.

Tandem Iagielo Vitoldum ex Pruſsia per internuncios reuocauit, Grodnenſemq́ue tractum, Breſtiam, Drohicinum,Mielnikum, Bielsko, Suraſum, Cameneciam & Vvolkovvisko oppida,cum ſuis territorijs conceſsit, fidemq́ue & obſequium eius ſibi conciliauit,ita,ut is ne legatos quidem quoquam ſe inſcio mitteret. Lithuanorum annales, etiam Volhiniam,& Podoliam Ducatus Ruſsiæ, Vitoldo tūc datam à Iagielone eſſe teſtantur.

Iagielo ad Regnum Poloniæ uocatur.

Paulò pòſt hærede legitimo Polonorum Regnum poſt Ludouicum Hungarorum,deficiente,Iagielo ex Magno Ducatu Lithuaniæ, à Polonis ad regnum certis ſub conditionibus (prout latiús in deſcriptione regum Poloniæ patet) uocatus eſt: cum fratribuſq́ue & patruelibus Cracouiæ (quæ eſt Poloniæ Metropolis.) Anno Domini 1386. decimaquarta Februarij ſacro fonte ablutus, & fidei Chriſtianæ præceptis incitatus eſt, eademq́ue die ſolenni ritu cum Heduigi unica regni hærede Hungariæ Regis Ludouici, & Poloniæ filia,matrimonium contraxit.

Iagielo Baptiſatus & coronatus.

Indultumq́ʒ eſt conuiuijs choreis,& luſibus Cracouiæ complures dies,per quos dies Magiſter Crucigerorum,Pruſsienſium,Conradus Zelner,Lithuanorum Ducibus uacuam uidens(omnes enim in Poloniam cum Iagielone diſceſſerant)hoſtiliter eam duplici agmine, coniunctis uiribus cum Magiſtro Liuoniæ aggreſſus eſt:quam longè,lateq́ʒ ferro, & igne depopulauit,

Zelner Magiſter Pruſsiæ Lithuaniam uaſtat.

Lucomliam arcem in Ruſsia ui cœpit, & Andream Iagielonis fratrem apud Ruſſos religionem Chriſtianam profeſſum(quo authore expeditio illa ſuſcepta erat) cum præſidio in ea reliquit, cui ſe quoque Polocenſes, Rutheni dediderunt.

Swatoslaus Ruſsiā uaſtat.

Sub idem tempus Svvatoslaus,Smolenſciorum Dux in Ruſsia cum Vitebskum,& Orsha,arces depopulauit,& Mſcislauiam ui cœpit.

Iagielo arces recuperat.

Iagielo in Polonia re audita,confeſtim Skiergelonem,& Vitoldum cum Polonis uoluntarijs,& Lithuanis,in Lithuaniam miſit, qui feſtinantes cum Crucigerorum exercitum Lithuania diſceſsiſſe comperiſſent,Lucomliam arcem receperunt, inde Mſczislauim profecti, paruo negocio omnem eam oram,in poteſtatem ſuam redegerunt,

Swatoslaus occiditur.

Svvatoslaumq́ue qui eam occuparat, occiderunt.

Andreas incarceratur.

Poloczkam etiam recuperarunt, de authoribusq́ʒ defectionis, pœnas ſumpſerunt. Andreas autem Dux Regis frater,cuius authoritate hæc agebantur captus,integro triennio in arce Dheczinenſi

Polonię

Poloniæ ſqualido carcere detentus,poſtea ſuffragijs Vitoldi patruelis,& cæterorum fratrum liberatus eſt.Nunc quomodo fidei Chriſtianæ præceptis gens Lithuanica cum ſuis Ducibus initiata & ſacro Baptiſmo fonte lauata fuerit, pauca quæ ad rem pertinent nobis dicenda reſtant.

DE PRISCA RELIGIONE LITHVANORVM.

AD Iagielonis Vvladiſlai Regis Poloniæ ex Ducibus Lithuaniæ tempora, de quo in Polonorũ Regum deſcriptione copioſius diximus,tota gẽs Lithuanica,& Samagitica priſcæ multorũ Deorum,ſeu potius Dæmonũ ſuperſtitioni dedita erat. Imprimiſq; ignem (quem ſua lingua Znicz,ut rem ſacram appellabant) cultũ diuino proſequebantur,eumq; in celebrioribus locis,atq; oppidis perpetuum obſeruabãt, & ſacerdotes cum miniſtris ad hoc munus obeundum adhibebant,quod ſi in curia miniſtrorum ignis extingueretur capite plectebantur.Huiuſque modi ignis Vilnæ Metropoli Lithuaniæ in arcis medio (ubi nunc Baſilica duo Stanislao dicata,erecta eſt) perpetuo aſſeruabatur.Fulmen quoq; quod Perunum Slauonica lingua appellabant, pro Deo colebant. Lucos præterea & eximias,proceraſqúe arbores, in ſylüis ſinguli ſacroſanctas habebant,eaſq; cultu latriæ uenerabãtur,ita ut uiolare eas ferro,iniuriaue aliqua nephas eſſet, quod ſi Lithuanus eiuſdem fidei perpetraret, ut uidelicet aliquam arborem,uel ignem quolibet modo dehoneſtaret, ſtatim uel Dæmonum uiolentia interibant,uel mẽbro aliquo arrepti priuabantur. Solem forte nubibus obſcuratum credebant ſibi ſuccenſeri,ideo ſeſe illi quo placaretur, deuouebant. Viperas item atque ſerpentes Deos eſſe credebant, eiſq; cultum præcipuum exhibebant, & ſinguli patresfamiliâs, ciues, coloni,& nobiles ſingulos,ſerpentes domi aſſeruare ſolebant, quos pro penatibus, & laribus familiaribus adorabant,lacq; & gallos gallinaceos, eis immolabant, eratq; inauſpicatum & exitiabile toti familiæ,quempiam ex eis violaſſe, dehonoraſſeúe,aut domi non fouiſſe,tales enim,uel bonis omnibus priuabantur,uel crudeliter lacerati interibãt.Erat autem apud eos,quottannis ſolenne ſacrificium,ſub initium mẽſis Octobris poſt collectas fruges,ad quod frequentes,cum uxoribus & liberis,ſeruiſq;,conueniebãt: ac toto triduo opipare epulabantur,de ijs quæ Dijs ad offerendum mactarant.Quod & nunc in Samagitia,Lithuania & quibuſdam locis Ruſsiæ,ab agreſtibus obſeruatur, prout inferius ſuo loco dicetur.Ex bellis reuertentes manubias & unum aliquẽ de captiuis præcipuũ, & inſignem uirum uictimæ loco igni conſecrabant.Corpora mortuorum cum pretioſiſsima ſuppellectili,qua uiui maxime utebantur,cum equis, armis, & duobus uenatorijs canib. falconeq; cremabant,ſeruum etiam fideliorem uiuum cum domino mortuo,pręcipue uero magno uiro,cremare ſolebant, amicoſq; ſerui, & conſanguineos, pro hac re maxime donabant.Ad buſta propinquorum lacte melle mulſato,& ceruiſia parentabant, choreaſqúe ibidem ducere ſolebant tubas inflantes,& tympanas percutientes. Hic mos adhuc hodie in partibus Samagitiæ confinibus Curlandiæ ab agreſtibus quibuſdam obſeruatur.Quos omnes errores & uanas ſuperſtitiones.Iagielo poſtquam cum Hedvvigi hære de Regni Poloniæ, unica ut ſupra in ſerie Regum Poloniæ patet, matrimonium contraxit, abſtulit, ſedauit, & Chriſtianum nomen Lithuanis Baptiſmi lauacro ablutis,indidit.Rebus enim in Polonia recte conſtitutis,uolens ne Lithuania patria ſua ulterius Dæmonum cultui uacaret, Comitia generalia Vilnæ Lithuaniæ Metropoli,anno Domini 1387. ad initium quadragenarij ieiunij indixit, ad quas ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus,una cum Regina in Lithuaniam ſe contulit,Archiepiſcopũ Gneznenſem,& multos ſacerdotes,ac pios homines,ſecum duxit. Semouitus quoq; & Ioannes Mazouiæ,Conraduſq; Oleſniciæ,Duces, eũ cõmitati ſunt.Cõuenerunt quoq; Vilnam,Skergelo Trocenſium,Vitoldus Grodnenſium, Volodimirus Kiouienſium,& Koributus Nouogrodenſium Duces, fratres Principis, & infinita equitum,plebiſqúe multitudo.Ibi de religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda, ac de exterminando cultu falſorum Deorum,& omni ſuperſtitione diligenter actum,ipſo Rege, maximam ei rei operam nauante,non ſolum hortando,& præmijs alliciendo, ſed etiam docendo, cum Polonici ſacerdotes linguæ gentilis ignari eſſent.Porro gens barbara maiorum ſuorum, religiones ægre relinquebat, ſed cum mandato Regis ignis ſacer extinctus,templum, araq; eius,vnde oracula à ſacerdote edebantur,euerſum eſſet Vilnę,ubi nunc diui Stanislai templum, necatiq; ſerpentes, & ſucciſi luci, arboreſq; ſacræ,abſq; cuiuſquam læſione Lithuani admirantes,ſtupidiqúe dicebant, quomodo Dij noſtri iſtis peruerſis Polonis

Ignis Lithuanorum idolũ.

Fulmen idolũ.

Arbores uenerabantur.

Sol colebatur.

Serpentum cultus.

Solennes epulæ.

Victimæ.

Sepultura.

Serui cremabantur.

Iagielonis in Lithuaniam ad Baptiſandã gentem expeditio.

Idola Lithuanorum demolita.

Chriſtianis,hanc iniuriam diſsimulant,ſecꝗ lædi ſceleſtis manibus ſinunt, quod ſi hoc aliquis noſtrum perpetraret,confeſtim ira Deorum interiret.Sed cum Poloni præter opinionem barbarorum,Idola euerterẽt, tum uerò Lithuani uanitate ſua agnita,alacriores,ad Principum ſuorum religionem facti ſunt, plurimam ex his multitudinem Rex aduectis ex Polonia pannis laneis albis,ad Baptiſmum perduxit. Porrò cum immenſi laboris eſſet,ſingulos ſacro fonte tingere,nobilioribus tantum hic honor tributus eſt: reliquum uerò uulgus turmatim diſtributum,aqua ſacra à ſacerdotibus aſpergebatur, unumꝗ nomẽ ſingulis turmis,tam uirorum,quàm mulierum,in nomine patris & Filij,& Spirituſancti, inditum erat,atꝗ una die triginta millia barbarorum baptiſati ſunt, exceptis nobiliorib. & illis qui ante ſacro fonte,in Polonia lauati erant,atque ab eo tempore Lithuani in fide Chriſti permanent.

Lithuani Baptizantur.

SKERGELO PRINCEPS LITHVANIAE.

IAgielo rex Poloniæ poſt baptiſatam gentem patriã in Poloniam reuerſus,Skergelonem fratrem pro ſe,Magno Ducatu Lithuaniæ inueſtiuit. Vitoldus uerò excelſi animi uir,indignum ducebat deteriori,& nihili uiro ſubeſſe, ideò Grodna, & Brzeſtearcibus ſuis,ualido præſidio firmatis,in Mazouiam ad Ioannem Ducem generum ſuum,cum uxore Anna, profugit, indeꝗ in Pruſsiam ad Crucigeros contendit,à quibus humaniter acceptus eſt,quod ij per eum facile ſe Lithuania, & Samogitia potituros eſſe ſperarent. Itaꝗ Vitoldus Pruſsienſium,& Liuonienſium Crucigerorum armis Lithuaniam uexauit,ſed cum ſibi fidem ſuſpectam Crucigerorum uideret, fratrem Iagielonem Regem Poloniæ,per inter nuntios reconciliauit, & accepta ab eo ſpe adipiſcendi Magni Ducatus Lithuanici,inſcientibus Crucigeris in Lithuaniam,ueſtitus habitu Crucigerorum profugit,& ut aliquo cum munere ab hoſtibus reuerteretur, tres arces Crucigerorũ Samogitis confines,Iurgenburgum,Mergenburgum, & Neginhaſun, forte cum uelut ſocius & amicus intromitteretur,cœpit,& exuſsit,præfectosꝗ cum pręſidiarijs militibus Crucigerorum partim trucidauit,partim in ſeruitutem abduxit.Cum autem ſpem à rege datam de Magno Ducatu diutius differri uideret,conſilium cœpit Vilnæ,per proditionẽ capiendæ,hoc m do:rumores ſparſit quaſi ſorori nuptiarum ſolennia Vilnæ facturus eſſet, curruſꝗ centu n ingentes præparauit, quos armato & delecto milite compleuit, & deſuper ſtramine te.xit, eoſꝗ quaſi carnes, & conuiuij neceſſaria, in arcem Vilnenſem duxit, verum fraude intempeſtiuè detecta, ad arcem non eſt admiſſus. Sicꝗ ſpe fruſtratus, in Pruſsiã reconſiliatis ſibi deinde per internuncios Crucigeris profugit, indeꝗ biennio cum auxilijs eorum Lithuaniam infeſtauit. Poſtea anno Domini 1390. Iagielo *Rex* è Polonia ad reprimendas incurſiones Vitoldi in Lithuaniã, armata manu venit, Camenetiam cępit, Grodnoꝗ arcem ad Nemmem fluuiũ ſitam Vitoldi pręſidijs munitam, poſt quinquageſimum diem obſidionis cœpit, Vitoldo ſuis varijs technis, fruſtra tamen,cum Crucigeris auxilia ferente. Eodẽ anno matureſcentibus ſegetibus, triplici agmine Crucigeri in Lithuaniam deſcenderunt, Vitoldi vindicandi,reſtituendiꝗ prætextu : re vera autem vt Lithuanam ſibi ſubiugarent, vnum agmen Vitoldus ducebat, alterum Magiſter Liuonienſium Crucigerorum, tertium ipſe Dux belli Magiſter Pruſsienſium Conradus Valerodus, hoſtiliterꝗ regionem vaſtabãt, Troki oppidum igni cremarunt, hinc Vilnam, caſtra mota, arx verò Vilnenſis inferior, vix obſeſſa, à proditoribus Ruſsis & Lithuanis ſuccenſa eſt, è quo incendio cum ſeſe Corigelo frater Regis & patruelis Vitoldi ſubduceret,ab hoſtibus captus & capite plexus eſt.Cętera multitudo in ea arce,partim igne,partim ferro hoſtili cæſa eſt,quatuordecimꝗ millia hominũ ibi periêre aiunt. Superiorem arcem Poloni cum Nicolao Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut clade ſuorũ, & conflagratione arcis inferioris,aut minis hoſtium,& oſtentatione capitis Corigelonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione,quãuis pars muri maior deiecta erat,ad deditionẽ cõpelli poterãt, loca deiecti muri ad extremum corigijs pecudũ (fimo,terraꝗ deficiente) laxè prætẽdebãt,& ſic tormentorũ ictus illudebãt,deniꝗ corporibus ſuis aditũ hoſtibus irrũpere conantibus obſtruebãt.Skergelo quoꝗ Regius frater cũ ſuis Lithuanis, & Ruſſis erumpens magnis cladibus hoſtes debilitabat.Demum Octobris diebus Pruſsienſes Crucigeri cum Vitoldo ingenti ſtrage in Lithuania ædita ab obſidione diſceſſerũt, Aeſtate ſequenti rurſus Vitoldus cum Crucigeris exercitũ ad Vilnã duxit,ꝗ fruſtra reſiſtentib. ſtrenuè Polonis aliquot diebus obſidens, re infecta reliquit. Et ne quicꝗ agere uiderentur

Vitoldus in Moſchouiam fugit poſtea ad Crucigeros.

Vitoldus à Crucigeris fugit.

Vitoldus aſtu Vilnam capere tentat.

Vitoldus ad Prußiam fugit.

Iagielo Vitoldo obſtat.

Crucigeri in Lithuaniam tendunt.

Lithuania uaſtatur.

Vilna obſidetur,capiturꝗ.

Polonorum ſtrenua repugnatio.

Crucigeri iterum Lithuaniam inuadunt.

tur Crucigeri, reuertentes Vilcomeriam & Nouogrodum caſtra ui cœperunt,interfectisq́ præſidijs Skergelonis exuſſerunt. Deinde alijs duabus excurſionibus Crucigeri eadem æſtate Lithuaniam depopulati ſunt,apud Covvnamq́ tres munitiones extruxerunt Menuerderum,Metenburgum,& Riteuerderum,unamq́ Vitoldo conceſſerunt,reliquas uerò duas ſuis præſidijs munierunt, ex quibus circumiacentem Regionem infeſtabant. Tandem Iagielo Rex Poloniæ Lithuanorum calamitatis pertæſus,Henricum Semouiti Mazouiæ Ducis filium,ad Vitoldum in Pruſsiam,ut cum eo clandeſtino de pace ageret,& in Lithuaniæ Magnum Ducatum reuocaret, deſtinauit, Hocq́ modo inter Regem & Vitoldum de pace conuenit, cum Rex ei Magnum Ducatū Lithuaniæ, poſt habitis fratribus germanis ſuperſtitibus pollicitus eſſet.Vitoldus itaq́ rebus ſuis cum Iagielone patruele,ex animi ſententia compoſitis, Crucigeros atq́ Germanos mercatores Riteuerdero caſtro ſecum commorantes inopinatos comprehendit,incenſaq́ arce, uinctos in Lithuaniam abduxit, abeuntem,Crucigeri relictis duobus caſtris, perſequuti,ſed paruo negocio fuſi proſtratiq́ ſunt,& caſtella à Vitoldo ui capta & exuſta. Veniens autem Vilnam Vitoldus cum captiuis & ingenti præda parta de Crucigeris, honorificè à Iagielone Rege clementerq́ ſuſceptus eſt.

Lithuania iterum uaſtatur.

Vitoldus à Crucigeris fugit, damno illato.

VITOLDVS MAGNVS DVX LITHVANIAE.

VItoldus reuocatus ex Pruſsia, anno Domini 1392. à Iagielone patruele Rege Poloniæ, apud Lithuanos atque Ruthenos, ſummæ rerum præfectus & Magno Ducatu ſolenniter inueſtitus eſt, iureiurandoq́, & literis conſignatis,ſe in fide Regi Poloniæ ſemper futurum ſpopondit.

Poſtea Svvidrigelo & Skergelo indignè tulerunt, quod Germani fratres Vitoldo patrueli à Rege poſthabiti eſſent, bellaq́ inteſtina aduerſus Vitoldum commouerunt. Sed Svvidrigelo cum minus animi & uirium haberet,ad Crucigeros in Pruſsiam profugit,& Lithuaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus diuexauit,Suraſumq́,Gartenam,& Stramelam arces Crucigeri in Lithuania cœperunt. Skiergelo uerò maiore animo & opibus præditus,armatis copijs ex ſuis corraſis,collectisq́ cū Vitoldo ad inimicitias deuenit.Quorum malorum ſedandorum cauſa, Rex Iagielo rurſus in Lithuaniam uenit,Skergelonemq́ adiecto ei Cremenēſi,Starodubēſi, & Trocenſi tractu placauit.Poſtea Coributus Vitoldo fratri rebellans ab eodem in conflictu uictus eſt. Tandem Vitoldus Orsham arcem Ruſsiæ, iuſſu Regis expugnauit, Vitebskumq́ per deditionem ſub Svvidrigelone recepit,deinde Duces Odrucenſes,& Princeps Smolenſcenſis Ruſsi ad Vitoldum in Vitebskum ſupplices uenerunt,& omnes ſe in poteſtate eius ſemper fore ſpoponderunt.Poſtea Vitoldus Zithomiriam,& Kiouiam Metropolim Ruſsiæ in poteſtatem ſuam redegit,expulſoq́ Volodimiro Duce Ruſſo Skiergeloni fratri eam ſicuti promiſit,tradidit.Skiergelo tandem ultra Kiouiā Circaſſos,& Svvinigrodum arces ad Boriſthenem ſitas cœpit,nec multo poſt ipſe Skiergelo ad uenationē profectus à Monacho quodam Ruſſo,Humeno Metropolitæ uicario ad uillam inuitatus,uenenato poculo intoxicatus de medio ſublatus eſt.Kiouiæq́ in Cauernis ſubterraneis quæ Petzari dicuntur ſepultus.Sunt autem Petzari ſpecus uaſtiſsimus,apud Kiouiam, Illuſtrium Ducum Ruſsiæ ſepultura clarus. Deinde Vitoldus Kiouienſibus præfecit Ducem quendam Olgemundi filium. Rheſanenſem autem Ducatum Ruſsiæ per Simonem Ducem quendam, magna ex parte uaſtauit. Smolenskum deinde ipſe contendit,& Glebum Ducem eius oræ iugum excutientem expulit, & alium Smolenſcijs præfecit,eoq́ ad Vitoldum Baſilius Dux Moſchouiæ,inuitatus uenit,poſtea honorificè,& liberaliter dimiſſus.Tandem Vitoldus per legatum ſuum Algerdum, Ducē exercitus,Tartaros profligauit,treſq́ eorum Duces trucidauit.

Suidrigelo fugit ad Crucigeros.

Lithuania uaſtatur.

Skiergelo contra Vitoldum bellum mouit.

Vitoldus Coributum uicit.

Vitoldus Vitebskam, Orsham, & Kiouiā capit.

Skiergelo ueneno moritur.

Reſanenſium Ducatum Vitoldus expugnat.

Vitoldus Tartaros fudit.

Deinde Coriati filium Podoliæ Ducem rebellantem, Theodorum nomine Vitoldus fudit ipſumq́ cœpit,& Bratislauiam,Cameneciam,Smotriciam,Scalam,Ceruonigrodū, & omnem Podoliam in poteſtatem ſuam redegit,quàm poſtea Regi Poloniæ Iagieloni conceſsit.Intereà uerò Crucigeri Pruſsienſes,incitante Svvidrigelone, qui ad eos profugerat,Lithuaniam crebris incurſionibus longè lateq́ uexarunt. Caſtella quædam expugnarunt,Vilnamq́ caput gentis tentauerūt,à qua re infecta diſceſſerunt. Lithuani uerò cum Polonis ſimiliter in Pruſsiam excurrerunt,damnaq́ Crucigeris,tanta quanta illi in Lithuania intulerunt.

Vitoldus Podoliæ Ducem ſternit.

Crucigeri Lithuaniam uaſtant.

Poſtea Vitoldus,anno Domini 1396. Expeditionem in Tartaros adornauit,ac tribum

Vitoldus Tartaros profligat, & in Lithuaniam eos collocat. bum unam, quàm illi Hordam uocant, cum liberis abegit, exercitu eorum profligato, partemque captiuorum Regi, & proceribus Polonis dono miſit, reliquos in medio Lithuaniæ ſupra Vaccam amnem, duobus milliaribus à Vilna, agris attributis, collocauit, qui illic manent uſque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliâs & uirtutis priſcæ, armorumque non immemores, ritus patrios Machometicæ ſuperſtitionis ſeruant, & liberi legibus ſuis uiuentes, & exæquo cum Lithuanis Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, imperium cognoſcunt, vexillumq; proprium, Arabicis literis inſcriptum, quo in bello utuntur habent.

Vitoldi expeditio in Tartaros. In ſequēti deinde anno Vitoldus fruſtra diſſuadentib. Iagielone Rege, & Regina, alteram expeditionē maiorib. copijs, in Tartaros fecit, ad quā permulti illuſtres de Polonica, & Germanica Nobilitate uiri gloriæ cupidi profecti ſunt. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maximè inſignes & Principes uiri. Recenſitis itaq; apud Kiouiam Vitoldus copijs, bonæ ſpei plenus longo itinere, Tartarorum campeſtria inuaſit, tunc tēporis apud Tartaros, Tamerlane in Scytia magna regnante, hnmili quidem loco nato, uerū ſciētia rei militaris, fortunæ beneficio, eo potentiæ prouectus erat, ut duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis Imperatorem eorum Baiazetum (qui tunc temporis Conſtantinopolim obſidebat) captum in ferrea cauea, aureis catenis uinctum per totam Aſiam circumuehebant, cæſa ſunt tunc temporis Turcarum 200. millia. Anno Dñi 1397. Hiberiā deniq; hic Tamerlanes, Albaniam, Armeniam, Perſiam, Meſopotamiā, Aſiā, & Aegyptū, incredibili celeritate uaſtauit, & occupauit, orbēq; terrarū ſui nominis, terrore impleuerat. Iamq; tranſmiſsis Sula, & Pſola fluminib. ad Campeſtria Tartariæ, Vitoldus cum ſuis, nullo repugnante, peruenerat, cum Aedigam unum ex Ducibus Tartarorum potentiſsimum, Tamerlanis legatū cum innumerabilibus co-

Vitoldiani profligantur. pijs, obuiam habuit. Vbi ad cdnflictum uenit, Tartari uicerunt, non incruenta tamen uictoria, quod niſi multitudine abundaſſent, uirtute Vitoldianorum ſuperati fuiſſent, ceciderè ibi inſignes uiri, ex his fuere Iagielonis Regis fratres, Andreas, & Demetrius, Coributus, & alij nouem Duces Lithuani, & Ruſsi pauci uiui capti. Vitoldus cum Svvidrigelone patruele, Oſtrorogoq;, & Samotulio Polonis, pernici fuga euaſerunt, Melſtinius Polonus: cum fuga ſaluus eſſe poſſet, inter confertiſsimos hoſtes ſeſe coniecit, ſtrenueq; dimicando, honeſtiſsimè occumbere maluit.

Vitoldus Smolenſcam capit. Tandem anno Domini 1403. Vitoldus Magnus Dux Lithuaniæ, cum Smolenſcijs rurſus rebellibus, bellum geſsit, fretusq; Polonorum auxilijs arcem Smolenskam, in quā ciues, & nobiliores vxores, liberos opesq; ſuas contulerant, poſt diutinam oppugnationem, ui cœpit: magnasq; opes in ea repertas partim Iagieloni Regi in Poloniam tranſmiſit, partim militibus, ut quiſq; meritus erat diſtribuit, cæteras arces deditione accepit, & principatum in prouinciæ formam redegit.

Vitoldus Liuones ulciſcitur. Deinde Crucigeri Liuonienſes, in Lithuaniam excurrerunt, quos Vitoldus cum præda reuertentes, ueſtigijs clam inſecutus, cum ij domos diuerſè abijſſent, Regionem illorū uiciſsim longè lateq; uaſtauit, pagos & uicos incendit, oppidum cum arce munitū à Ger-

Lithuania à Crucigeris uaſtatur. manis Dunemburgum appellatum, ad Dvvinam ſtuuium cūdtum, ui cœpit, quibus incenſis in Lithuaniam, ſe cum ingēti præda recepit. Nec multo poſt rurſus Lithuania hinc à Pruſsienſibus, illinc à Liuonienſibus Crucigeris, Svvidrigelonis profugi, opera peruaſtata eſt. Tandem Iagielo Rex, & Vitoldus, patriæ afflictæ uicem miſerati, Svvidrigelonē fratrem exulem è Pruſsia euocauerunt, Podoliæq; Ducatum in poſſeſsionem ei conceſſerunt.

Suidrigelo ad Moſchouiam fugit. Poſtea Svvidrigelo hac liberalitate Regia minimè ſanatus, homo ambitioſus & peruerſus, non habens receptaculum apud Pruſsienſes Crucigeros: (nam certis ſub conditionibus, propinquos Regis exules, ex Lithuania ſuſcipere, nequaquam Pruſ-

Vitoldus Moſchouiam uaſtat. ſienſes ſeſe obſtrinxerāt) ad Moſchouiæ Ducem Baſilium profugit, arcibus quas in Ruſſia tenebat ſuccenſis. Eodē āno 1406. Vitoldus pace nacta cū Crucigeris, tranſmiſſo Hugra flumine, primam expeditionem in Moſchos adornauit, à genero Duce gentis iniuria prouocatus, peruaſtataq; longè lateq; Moſchouitica regione, præda onuſtus, in Lithuaniā redijt. Poſtea maiori ui in id bellum, anno vno intermiſſo ſeſe expediuit, fretus maioribus auxilijs Polonorum, & Crucigerorum, & uſque ad Occam fluuium permagnum, Moſchouia deuaſtata, populabundus peruenit, quominus autem fluuium trāſmitteret, Svvidrigelonis patruelis nuper profugi (qui Moſchouitis operam ſuam nauabat) armis prohibitus eſt: Impetrauit tandem à Vitoldo, Baſilius Moſchouiæ Dux pacem, æquis ſub conditionibus.

Dum

Dum hæc aguntur Sigiſmundus Coributus Vitoldi frater,nihil de indutijs cum Crucigeris Pruſsienſibus compertum habẽs,abſente Vitoldo cum Lithuanis in Pruſsiam excurſionem fecit,& tribus oppidis,plurimiſq; pagis direptis,& ſuccenſis ingentem prædã aſportauit.Quos ut Crucigeri ulciſcerentur,nullam excuſationem ignorantiæ admittentes,ſimili modo in Lithuaniam per auias ſolitudines excurrerunt,in Vvolkouisko oppidum improuiſè impetum fecerunt,quo ſuccenſo multitudinem hominum,qui ad rem diuinam,feſto die conuenerant,captiuam abduxerunt.Vitoldus uerò cum ſeptem miliaribus ab eo loco abeſſet,raptim in interiores ſyluas cum uxore ſeſe abdidit,donec hoſtes diſceſsiſſe cognouit,nunquam enim hoſtibus regiones ſuas uaſtantibus,occurrere auſus erat,ſed illis diſcedentibus uiciſsim regiones eorum uaſtabat. *Vitoldus Pruſsiam uaſtat. Crucigeri Lithuaniam uaſtant. Vitoldus latet.*

Deinde Vitoldus , anno Domini 1 4 1 5. conducto ingenti exercitu de Polonia, contra Pskouienſes Ruſſos expeditionem fecit, qui pacem magna ui , auri, & argenti redemerunt.

Poſtea Nouogrodenſibus Ruſsis liberè uiuentibus,Pskouienſium uicinis bellum intulit,quibus etiam ſupplicibus,& ingentia dona afferentibus pacem dedit. *Vitoldus Nouogrodenſes capti.*

Tandem Sigiſmundus Romanorum Rex, inimicitias inter Iagielonem Regem Poloniæ,& Vitoldum diſſeminaturus,ſocietatem cum Vitoldo ſecreto iniјt. Diademaq; Regium,in iniuriam Polonorum ei dare pollicitus eſt,cupiebat id Vitoldus homo ambitioſus,& ingentis animi,ſed ei obnixè Iagielo frater cum Polonis, ne uoti compos foret obluctabatur,denegabatq;,unde uariæ controuerſiæ utrinq; interceſſerunt. Poſtea à Sigiſmundo Rege Romanorum Draco aureus affabrè factus, pignus ſocietatis, per legatos ei allatus eſt,expetitumq; ab eo iuſiurandum de ſocietate utrinq; ſeruanda. Sed Vitoldus Dracone pro hoſpitali munere accepto,iuſiurandum nullum dedit,nec tamen à cepto de ambitione Diadematis Regij deſtitit,legatiq; Regis Romanorum de eo afferendo,certũ tempus præſcripſerunt,ad decimum ſextum Calendas Septembris. Hoc ubi Rex Poloniæ,Iagielo reſciјt Ioanni Czarnkouio Subcamerario Poznanienſi,uiro impigro,negotium dedit,ut ad confinia Poloniæ,& Saxoniæ,legatos Romanorum Regis, & Vitoldi, ultrò citroq; commeantes obſeruaret,interciperetq;. Statimq; Baptiſtam Cigalam Italum iuriſconſultum Genuenſem,& Sigiſmundum Rotum Germanum à Cæſare ad Vitoldũ proficiſcentes intercepit,excuſſoſq; inconſultè dimiſit.Literas uerò ab eis ablatas ad Regem attulit.Miſsi autem ij erant,ut Vitoldo dubitationem omnem eximerẽt,Diademaq; ad tempus allatum iri,ab alijs legatis promitterent.Prætereà ut confederationes & ſocietatem Pruſsienſium,atq; Liuonienſium Crucigerorum,Hungarorumq;,& Germanorũ, cum Lithuanis aduerſus Polonos confirmarent. *Sigiſmundus Imper. cum Vitoldo gratiam iniјt, & Diadema ei pollicetur. Legati à Cæſaris intercipiuntur.*

His cognitis Poloni nemine iubente, quaſi ſublatis ſignis,armata manu apud Turagoram inſederunt,pro Patriæ tranquillitate & honore ad extremum Oceanum Germanicum,decernere parati.Iam legati cum Diademate,Pruſsiæ appropinquabãt per quam profecturi erant,cum didicerunt à Polonis uias obſideri, & non auſi periculo ſeſe cõmittere,cum duos Menſes fruſtra expectaſſent,ad Cæſarẽ in Hungariã reuerſi ſunt. Nec mul to poſt Vitoldus voto fruſtratus ex angore animi,Anno Dñi 1430.Menſe Septembri in Troki ciuitate ſpiritum exhalauit,cũ octuageſimũ annũ exceſsiſſet. Princeps impiger & vegeto ingenio,abſtemius in omni uita nihil præter aquam bibere ſolitus, in uictu tẽperans,temporis perparcus,ita ut ſupra menſam iudicaret,& reſponſa legatis daret.Cæterũ in Venerem procliuior,confecto enim fœliciſsimè bello ſemper ſolebat relictis copijs in hoſtico,domum tranſmutatis equis,ad uxorem otius præcurrere. In externos liberalis erat,ſuos uerò metu magis quam beneficio,in officio continebat. Statura fuit mediocri, gracili corpore,radere barbam & genas ſolitus. *Vitoldus moritur. Vitoldi mores.*

SVVIDRIGELO PRINCEPS LITHVANIAE.

IVſtis Vitoldo , Vilnæ in arce perſolutis, Iagielo Rex Poloniæ, Svvidrigelonem fratrem germanum, patruelem Vitoldi, hominem nihili, & ebrioſum, ſummæ rerum apud Lithuanos præfecit. Poloni uerò primores , patriæ utilitati conſulentes , re animaduerſa Daugertum Palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoldi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarum , euocatum ad colloquium cœperunt , arcemque Kameneciam , Smotriciam , Skalam , & Ceruonigrodum occuparunt, & magnam partem Podoliæ facilè in poteſtatem ſuam redegerunt , ne in ditione Lithuanorum deinceps eſſet. Vbi factum hoc reſciuit Svvidrigelo, homo *Poloni magnã Podoliæ partẽ occupant.*

violentus

uiolentus & in iracundiam præceps,beneficiorum Regis fratris oblitus,in eum (tunc tē-
Iagielo rex cũ Polonis in periculis. poris exequias funebres Vitoldi celebrantem Vilnæ) fremere,maledictisqꝫ laceſſere, pa-
lamqꝫ uincula & necē Regi,Polonisqꝫ qui cum eo aderant minitare,cœpit: ita vt Poloni,
die,nocteqꝫ circa Regem excubare cogerētur.Rex uerò ſiue quod ſibi metuebat,ſiue qđ
Svvidrigelonis incrementis impēſius fauebat,Podoliam ei reſtituere aſſenſus eſt, eaqꝫ de
re Tarlonem in Podoliam cũ literis & mandatis miſit,qui eã Michaëli Babæ Ruſſo,Svvi-
drigelonis nomine recipiēdam & obtinendã traderet.Andreas uerò Tencinius,& Nico-
laus Dreuicius,iuuenes ex Nobilitate Polonica , qui annulum Signatorium habebant,
amore Patriæ ducti , literas ad Michaëlem Buczacium,qui Cameneciam Podoliæ obti-
nebat,ſcripſerunt,Regem extrema neceſsitate adactum , Podolia Svvidrigeloni cedere,
nunciantes,ſed ut non modo,non parceret mãdatis Regijs , uerum Tarlonem & Babam
pariter comprehenderet.Eas literas quoniam palam ferri nequibant (Svvidrigelo enim
omnes iter in Poloniam capeſcentes excutiebat) cæra obuoluerunt, & contexerunt,ut
ſpeciem & ſimilitudinemqúe cerei præ ſe ferrent. Tarloniqúe legato dederunt , ut is
cùm primum Cameneciam ueniſſet, cæreum illum Buczacio redderet , atque hæc uer-
Lumen ex cæreo quæritur. ba adderet, ut ſi errare ille nollet,ex eo cæreo una cum Magiſtratu urbano,lumen quæ-
reret.Quæ omnia Tarlo iuuenis omnium rerum ignarus,bona fide perfecit, Buczacius
præfectus cæreum acceptum refringit, literasqꝫ inuenit. Tarlonem legatum & Babam
compræhendit , in arceſqúe Podoliæ intromiſsionem non admiſit. Poloni quoque ca-
ſum Regis ſui animaduertentes , exercitum ſine mora conſcripſerunt. Svvidrigelo au-
tem Polonos,arma parare ad uindicandum Regem audiens,confeſtim eum ſibi reconci-
liatum,auroqꝫ & argento liberaliter donatum liberum dimiſit.Tandem Svvidrigelo ex-
ercitum in Podoliam duxit,cui Iagielo Rex:cum armatis copijs Polonorum , anno Do-
mini 1431. ad diem S. Margaretæ apud Luczkum ciuitatem occurrit,excurſorijs pu-
gnis utrinqꝫ collatis,fœdus,ad purificationis diuæ Mariæ feſtum inierunt. Interea uerò
Palatinus Vvalachiæ tributarius Polonorũ, infeſtis armis in Poloniam deſcendit,cuius
exercitum Poloni & Podoliani diſsipatum,& per agros,ſyluasqꝫ pallantem,cruenta cla-
de proſtrauerunt.Poſtea Rex Iagielo in Svvidrigelonem fratrem ſeditioſum,& ad ſanam
Vualachi funduntur. mentem redire nolentem,Lithuanos concitauit,Sigiſmundumqꝫ patruelem, Vitoldi fra-
trem Germanum,Starodubenſem Ducem,ad inuadendum principatum Lithuanię ani-
mauit.Statimqꝫ proceres Lithuaniæ cognita uoluntate Regis , cum Sigiſmũdo aduerſus
Svvidrigelonem Ducem ſuum,ob nimiam crudelitatem conſpirauerunt,in eumqꝫ apud
Oſmanam,tunc temporis agentem,impetum fecerunt,qui de inſidijs à Ioanne Muniui-
do præmonitus,pernici fuga in Ruſsiam euaſit,ideoqꝫ poſtea adiunctis ſibi Liuonienſi-
bus Crucigeris,Lithuaniam uexauit.

SIGISMVNDVS PRINCEPS LITHVANIAE.

ANno Domini 1432. Sigiſmundus Keyſtuti principis Lithuaniæ filius,Dux
Starodubenſis , in Ruſsia , Regis Iagielonis patruelis , beneficentia & fauo-
re Lithuaniæ procerũ,expulſo iuſta de cauſa Svvidrigelone ſeditioſo, rerum in
Lithuania potitur,& Magno Ducatu ſolenniter in uerba Regis Iagielonis &
procerum Poloniæ,Lithuaniæqꝫ iurans inueſtīt. Ideò tertio Magni Ducatus Lithuaniæ
cum Regno Poloniæ unio,incorporatioqꝫ celebrata eſt.
Iagielo rex moritur. Eodem anno Rex Poloniæ Iagielo , ultima menſis Maij uitam cum morte fœliciter
commutauit,cui Vvladislaus filius in Regno,anno Domini 1434. ſucceſsit , qui poſtea
Rex Hungariæ creatus eſt , quo ex Polonia in Hungariam , anno Domini 1440. ad ſu-
Sigiſmundus Dux occiditur. ſcipiendum Regnum diſcedente,Czartorienſis Dux Ruſſus , Sigiſmundum Magnum
Ducem Lithuaniæ,doloſè,perfidioſeqꝫ necauit Troki.Atqꝫ poſt hunc Magnus Ducatus
Lithuaniæ ad ſecundo genitos Regnum Poloniæ translatus eſt. Quapropter proceres
Poloniæ cũ ducib. Mazouiæ Cazimirũ hæredem regni Poloniæ,Iagielonis Regis filiũ,
Cazimirus Magnus Dux Lithuaniæ. in Magnũ Ducatũ Lithuaniæ duxerunt , quem Lithuani cum ingenti lætitia,ſuſceptum,
comunibus ſuffragijs,ſumæ rerũ apud ſe præfecerunt.Qui poſtea Vvladislao fratri,
anno Domini 1447.in regno ſucceſsit. Magno uerò Ducatu Lithua-
niæ Alexander filius eius ardentibus ſuffragijs Lithuano-
rum præpoſitus eſt.

ALEXAN-

ALEXANDER PRINCEPS LITHVANIAE.

ALexander Iagielonis nepos, Caſimiri Regis Poloniæ filius, Magno Ducatu Lithuaniæ potitus, apud Ioãnem Magnum Ducem Moſchouiæ, filiam Helenam, in matrimonium accepit, in ſponſalibuſq; concluſum erat, ut templum Ruthenico ritu, in caſtro Vilnenſi deſtinato loco, exædificaretur, eiq; certæ matronę, ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur. Quæ cum aliquanto tempore negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum, & triplici exercitu inſtructo, contra eum progreditur, primum, uerſus prouinciam Seueram, in meridiem, ſecundum uerò, in occidentem contra Toropiec & Biela inſtituit, tertium in medio, uerſus Drohobus & Smolensko collocat, ab ijs exercitum in ſubditis retinet, quo ei maximè, contra quem Lithuanos pugnaturos animaduerteret, ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendam Vvedraſch, uterq; exercitus conueniſſet, Lithuani Duce Conſtantino Oſtroski, maxima procerum & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdam captiuis, numerum hoſtium ac Ducũ quoq; cum cognouiſſent, magnam ſpem profligandi hoſtem concipiunt, porrò cum fluuiolus conflictum impediret, ab utriſq; tranſitus ſeu uadum quæritur. Primi autẽ Moſchi aliquot, ſuperata ripa, Lithuanos ad pugnam laceſſunt, atq; illi haud timidi reſiſtunt, eoſq; inſequuntur, fugant, ultraq; fluuiolum pellunt, mox utrinq; acies cõmituntur, præliumq; atrox oritur. Intereà dum utrinque eodem ardore animorum, acriter certarent, exercitus Moſchorũ in inſidijs collocatus, eo latere in medios hoſtes inducitur, Lithuani metu perculſi dilabuntur. Imperator exercitus, unà cum pleriſq; capitur, reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt, ſe & arces Drohobus, Toropiec, & Biela pariter ſeſe dederunt, exercitus uerò, qui meridiem uerſus proceſſerat, cui præerat Machmetemin Tartarus Rex Cazanẽſis, forte Bransko, ciuitatis præfectũ cõprehendit, Branskoq; ciuitate potitur. Paulòpòſt duo Germani fratres, Seueriæ Principes, Semetcici dicti, alioqui Ducibus Lithuaniæ obedientes, imperio Moſchorum Principis ſe tradunt, ſic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſchus, quæ Vitoldus Magnus Dux Lithuaniæ, multis añis, maximiſq; laboribus, obtinuerat. Porrò Moſchorum Dux cum hiſce captiuis Lithuanis crudelius egit, Conſtantinumq; Ducem exercitus præfectum, crudeliſsimis uinculis pollicitationibuſq; ſollicitabat, ut relicto Domino naturali, ſibi ſeruiret, qui cum aliam ſpem elabendi non haberet, cõditionem oblatam accepit, in uerbaq; Moſchorum Principis iurauit. Et quamuis prædia, poſſeſsioneſq; ampliſsimas, pro ſtatus ſui conditione habebat attributas, à Principeq; ſummo amore proſequeretur, tamen aliquot ibi annis exactis, nacta occaſione, per inuias ſyluas, in Lithuaniam cum ingentibus theſauris profugit. Qui poſtea, anno Domini 1514. cum exercitu Polonorum et Lithuanorum ſtrenui militis, & imperatoris officium adimplens, ſub Sigiſmundo Rege Poloniæ, octuaginta millia Moſchorum ſtrauit, prout ſuperius, in geſtis Sigiſmundi Regis Poloniæ patet. Sed ad rem redeo.

Moſchus in Alexandrum Lithuaniæ Ducem inſurgit.

Lithuani funduntur.

Arces à Moſchis capiuntur.

Duces Seueriæ Moſcho ſe dedunt.

Octuaginta millia Moſchorum cæſa.

Alexander magnus Dux Lithuaniæ, poſtea decedente Ioanne Alberto fratre, Poloniæ Rex creatus, liberatione captiuorum, contentus cum ſocero Moſchorum Principe Ioanne, ad ſex annos fœdus iniit, anno Domini 1503. Poſtea año Domini 1506. Vilnæ mortuus eſt, ibidemq; ſepultus, ætatis ſuę 45. annos habens. Præfuit Magno Ducatu Lithuaniæ 14. annis Regnum Poloniæ 4. annis & 8. mẽſibus adminiſtrabat, huic in Magno Ducatu Lithuaniæ, & Regno Poloniæ Sigiſmundus frater Germanus, huius nominis primus ſucceſsit.

Alexander moritur.

FINIS.

VITAE AC SVCCESSIONES SINGVLORVM PRINCIPVM, REGVMQ'VE POLONIÆ, CARMINE ELEGIACO olim deſcriptæ, à Clemente Ianitio.

LECHVS PRIMVS DVX ET AVTHOR POLONORVM.

Quæ modò Sarmatia eſt, quondam deſerta fuerunt
Inuia, poſt magnas Deucalionis aquas.
Primus in hæc Lechus populum deduxit agreſtem,
De patria pulſus ſeditione domo:
Dalmata uir, Pharijs claro patre natus in agris,
Quos rapidus curuis Crupa pererrat aquis.
Colle ſuper pulchro properatæ mœnia Gneznæ
Struxit, & à nidis nomen habere dedit.
Omine permotus: multas ibi namq; uidebat
Per uicinum aquilas nidificaſſe nemus.
Exule patre ſumus, ſed plurima Regna per Orbem
Principia exulibus dant ſua, Roma notho.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

Eluctata iugo multorum patria, CRACVM
Præfecit rebus læta lubensq; ſuis.
Finibus hic pepulit Gallos, qui noſtra ruebant
In rura, exuſtæ poſt mala Pannoniæ.
Inuitus regni tenuit quoque Sceptra Bohemi,
Et rexit geminum, carus utriq;, ſolum.
Tunc habitaſſe Draco fertur ſub rupe Vaneli,
Dirus uicini depopulator agri.
Sulphure farcit ouem CRACVS, *monſtro obijcit: illo*
Interijt ingens bellua uicta cibo.
Conditur à CRACO CRACOVIA: *fabula Grachi*
Friuola Romani iam mihi, quæſo, tace.

VANDA VIRAGO.

Connubij ob crebram Virgo formoſa repulſam
Teuthonici bello VANDA *petita Ducis.*
Hoſti congreditur: uincit. Magno ille pudore
Incumbit gladio, ſe peremitq; ſuo.
At uictrix: mea uirginitas ſit uictima uobis
O' ſuperi, per quos eſt mihi ſoſpes, ait.
Rotogari effugi thalamos: ſic fata, ſub alti
Se fluuij rapidas præcipitauit aquas:
Bactra Semiramidem, Tomyrin Scythaq; ornet, utriq;
Quàm meus anteferat laude POLONVS *habet.*
Aequentur Regnis, æquentur Marte, licebit,
Aequari VANDAE *quæ, rogo, morte poteſt?*

PREMISLAVS SIVE LESCO PRIMVS.

Reſtituit patriæ magna uirtute ruinam
LESCO *ſuæ, miris uſus in hoſte dolis.*
Sub nemore hoſtis erat: Leſco ſub nocte ſilenti
Appendi galeas per nemus omne iubet.
Sol oritur, galeas accendit: id obuius hoſtis
In nemus, inſtructi Militis arma putans.
Nil reperit: ſpecies quia Leſco remouerat illas,
Sic noſtros Morauis terga dediſſe putat,
Caſtra mero celebrat, belli ſecurus: in antris.
Leſco uenit tenebris: Caſtra ſopita capit.
Aeternumq; hoſti dat ſomnum: longa Polonis
Otia: finitimis fœdera, iura, metum.

LESCO SECVNDVS.

Attulit huic Regnum uariorum curſus equorum,
Et præter morem, Sors occulata ſuum,
Dignus erat Regno, quamuis patre natus agreſti
Ruſticus, & modici iuſtus arator agri.
Non bello quàm pace minor: mireris in illo
Hoc, qui nulla unquam nouerat arma, uiro.
Ante oculos uoluit monumentum uile prioris
Fortunæ ſagulum, ſemper habere ſuos,
Et tamen illius non legerat ille poëta,
Sarmatico dignum carmen in Orbe legi.
Fortunam reuerenter habe, quicunq; repente
Diues ab exili progredière loco.

LESCO TERTIVS.

Quàm fuerit belli cupidus, quàm Martis amicus
Iſte, uel hoc ſigno diſcere quiſq; poteſt:
Cùm ſub eo Patriæ pax arma quieta teneret,
Bellandi fieret, nullaq; cauſſa domi:
Impatiens otij, Graicos contrà, atq; Latinos,
Pannonibus toties auxiliaris erat.
Viginti genitor uaria de matre nothorum:
Infamat quantum tanta libido uirum?
Sæpè, licet magna, poſt multa trophæa legantur
Et Cypriæ ſtudijs incubuiſſe Diuos
Quod ſi defendi exemplo non poſsit Achillis
Leſco, & Alexandri, Mars quoq; mœchus erat.

POPELVS PRIMVS.

An ne tibi lectum tantum, laſciue, reliquit,
Non etiam clypeos, armaq; dura pater?
Et Veneri tantùm iuſsit ſeruire? Gradiuo
Non etiam, ô noſter Sardanapale, ſuo?
Quandoquidem in fratrum tam multa gente tuorum,
Legitima ſolus coniuge natus eras.
Succeſsiſſe etiam patrijs te laudibus æquum
Non tantùm uitijs, imperioq; fuit.
At genitore tuo fœlicior, ipſe fuiſti
Hac in tam rari parte POPELE *bonis*
Quòd tibi tu ſimilem genuiſti: quiq; putaret
A' cuculo cuculum degenerare nefas.

POPELVS SECVNDVS.

Dum timet hic Regno pelli, uir inutilis, & cum
Coniuge conſultat, quid malè tutus agat.
Vim morbi ſimulat: patruos accerſit, & illis
(Viginti fuerant) toxica mixta dedit.
Orta cadaueribus uis murum erupit: & illum,
Vxorem, natos, undiq; dente petit:
Dilaniat, fruſtra medios fugiebat in ignes,
Fruſtra in Goplæas perfidus hoſpes aquas.
Diſcite iuſtitiam, qui propter lucra paratas
Fertis, & exertas ad ſcelus omne manus.
Eſt Deus, eſt ſcelerum uindicta, eſt pœna malorum,
Vnde putes minimè poſſe uenire, uenit.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

O' Priſcos hominum mores, ô neſcia faſtus
Simplicitas, ingens ô probitas, & amor.
Non puduit proceres homini dare Sceptra Polonos
Qui modò cultor agri Cruſphicienſis erat.
Ob ſolas uirtutis opes, uirtutis honorem,
Qua uir in exigua floruit ille caſa.
Hoc orti de fonte Duces, Regesq; Poloni
Durauêre dies, ad Ludouice tuos.
Compita Cruſphiciæ ueterum, noſtro eſtis in orbe
Euentu gemini nobilitata Ducis.
Regnum ruricolæ deferri: à mure uorari
Regem: res æque prodigioſa fuit.

SEMOVITVS.

Sic & Alexander iuuenis uix illa ſuarum
Ingreſſus rerum limina magna, perijt:
Vt SEMOVITE *peris, patriæq; relinquis acerbos*
Mœrores, iuſtam mortuus ante diem.

Enſt

Enſe tuo eiecti de noſtro turpiter agro
Vltra Carpathium, Pannones uſq; iugum.
Tota tibi ſoluit Pomerania uicta tributum,
Fluctibus & noſtris accola quiſquis erat.
Quatuor annorum ſunt, hæc omnia, quid ſi
Non abrupta tibi tam citò uita foret?
Quamuis, quantumuis modicæ ſub tempore uitæ
Maxima qui geſſit, uixit abundè diu.

LESCO QVARTVS.

Quam pater inuictis Semouitus fecerat armis
Pacem, Sauromatis, attuleratq́; ſuis.
Filius eſt illam miro complexus amore,
Et uitæ ſummam fouit ad uſq; diem:
Vir cuius mores nemo repræhendere poſſit,
Aut niſi quem pugnæ claſſica bella iuuant.
Sed cur bella geras, frueris qui pace? quid optes,
Contentus proprio qui potes eſſe, meum?
Gloria ad arma uocat multos, laudumq́; cupido,
Spes prædæ multos diues ad arma uocat.
Vtraq; bellandi cauſa iniuſtiſſima: ſolam
Quæ pacem quærunt, prælia, iuſta uoca.

SEMOMISLAVS.

Vltimus iſte fuit noſtrorum ex ordine Regum,
Ignari falſos qui coluêre Deos.
Huic peperit Coniunx oculorum luce carentem
Hæredem: ſterilis cùm foret ante diu.
Mos erat infanti, uitæ ut compleuerat annum,
Ludere, quod uellet nomen habere pater.
Ergò dies uenit ſimul illa, recepit ocellos,
Oſtentum dubia plebe ſtupente, puer.
Res ea ſignabat, diſcuſſa nocte POLONOS
Viſuros lucis lumina uera nouæ:
Viſuros illo CHRISTVM *ſub rege negemus,*
Quòd bona præſtituat, quæq; futura DEVS.

MIESCO PRIMVS.

Chriſte, ſub hoc ad nos ueniſti Principe, ab hoſte
Poſſeſſas Stygio commiſeratus oues.
Ceſſerunt idola tibi: Mars, Læda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iupiter, Aura, Venus.
Fœmina te nobis oſtendit prima, Bohemo
Sanguine: prima crucem nos docuitq́; tuam.
Sic tu prima quidem nobis es cauſſa ſalutis,
Ipſe DEVS, *mulier, cauſſa ſecunda fuit.*
Illa tuo tingi & Meſconem fonte maritum
Fecit: terra ſuum eſt tota ſecuta Ducem.
Plurima tunc data ſunt tibi templa, nouemq́; Cathedræ,
Et, quas ſacrifici dilapidamus, opes.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIÆ.

Vici, deuictos cepi cum Rege Bohemos,
Subieci Morauos, Saxoniosq́; mihi.
Caſſubios, populosq́; freti cis littora noſtri,
Et Pruſſos, dubia, teq́; Ruthene, fide.
Imperij fines poſitis ex ære columnis
Signaui, Herculeum ſic imitatus opus.
Nec mihi templa minus curæ, quam caſtra, fuerunt:
Hac quoq; laude patri cedere nolo meo.
Regia ab egregio ſortitus Stemmata Othone
Sum Gneznæ (Gneznæ tunc meus hoſpes erat)
Quæ quicunq; fac ſis hoc dignus honore,
Quo tunc, magno iudice, dignus eram.

MIESCO SECVNDVS.

Degener, imbellis, gula, crapula, ſordibus uxor
Vxoris totus fœmina, lurco nihil.
Hic erat: uxor erat, Rex, Princeps, omnia, noſtrum
Aſperius quouis angue peroſa genus,
Teuthonibus tantùm æqua ſuis: quam credis ab illa
Tractata eſt miſeris terra Polona modis?
Tunc Boleslai nobis periêre labores,
Ruperunt noſtrum Regna ſubacta iugum.
Vt rapuit tantùm mors fauſta phrenitide Regem,
Pellitur è Regno, Rixa fugitq́; ſuo.
Dant pœnas ſcelerum: furor hunc, dolor abſtulit illam
At longo fato dignus uterq́; fuit.

CAZIMIRVS PRIMVS.

Innocuus cum matre puer CASIMIRVS *eodem*
Exilio, matris crimine, pulſus erat.
Cluniaci placuit ſibi uita monaſtica: ſeruus
Quàm cuiuſquam hominis, maluit eſſe Dei:
Nos ſumus interea ſine Principe, ſubdita cunctis
Terra, dolor fuerit, quæ numerare malis.
Reddimus eiecto Regnum, multa ille reuerſus
Reſtituit melior uix patre, dignus auo.
Maslaum domuit ciuili Marte furentem,
In reliquos manſit pax ſibi grata dies.
Quòd Deus *innocuis adſit, quòd corruat inſons,*
Maiori ut ſurgat laude: uidere potes.

BOLESLAVS AVDAX.

Quàm bello magnus, quam magnis ſtrenuus auſis
Boleslaus erat, tam truculentus erat.
Vaſtauit Morauos, Hunnos, te Ruſſe, Bohemos,
Vaſtauit Patriæ nec minus arua ſuæ.
Cuncta libidinibus complebat, cuncta rapinis,
Cuncta ignominijs ſanguine, cuncta metu.
Pontificem ſecuit fruſtratim recta monentem:
Vrbis Pontificem, maximè Crace, tuæ.
O' ſcelus, ô portentum, ô noſtri infamia Regni,
Non tibi ſacrilegæ tunc cecidêre manus?
Vnde, & ubi perijt, ne iam dubitate Poloni,
Raptum ſub Stygijs obruit orcus aquis.

VVLADISLAVS HERMANNVS.

Plurima reſcidit fratris decreta Tyranni
Hermannus Latio par pietate Numæ.
Hunc ſpurius uetitis uexauit filius armis,
Sed pius arma tulit pro pietate Deus.
Vincitur impietas Gopleæ ad ſtagna paludis,
Induit inq́; feras debita uincla manus.
Dic, qui multa legis, quot dignos laude, piosq́;
Legeris, hiſtoriæ per genus omne nothos?
Telogonus, qui piſce patrem obtruncauit Vlyſſem,
De turpi Circes natus amore fuit.
Proditor Aeneas patriæ eſt: ne crede Maroni:
Romulus occiſor fratris: uterq́; nothus.

BOLESLAVS KRZIVOVSTI.

Hic quinquaginta pugnauit prælia, ſignis
Collatis, caſu non uariante fidem.
Pugnauit quoties, toties & uicit: eorum
Nomina quos uicit, quod breue claudat opus?
Cæſaris Henrici magnas fudiſſe cohortes,
Sat ſibi, ſi deeſſent cætera, laudis erat.
Mœrore interijt: quòd prorſus inermis ab hoſte
Fœdifrago uictus, fraude, doloq́; ſemel.
I, modò Pompeij numera mihi Roma, triumphos,
Nos Boleslai prælia: maior uter?
Pompeium Cæſar bello proſtrauit aperto:
Fraus potuit noſtrum uincere ſola Ducem.

VVLADISLAVS SECVNDVS.

Quatuor in natos Regnum diuiſerat æquis
Partibus, egregia cum ratione, Pater.
Ladislae tibi ceſſit Cracouia natu
Maximè: auaritia maximè, Marte nihil.

Fratribus eiectis, ſolus dum queris habere
Omnia, poſſeſsis pelleris ipſe bonis,
Coniuge cumq; tua, quæ rem tibi ſua ſit, iniquam,
Victus in externam profugis exul humum.
Ignorata tibi fuit alea? diſcere in illa,
Contentus proprio uiuere quisq; poteſt.
Namq; aliena petens perdit ſua luſor, & aurum
Dum cupit, amiſſo flens abit ære domum

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

Dum cogit Pruſſos ad Chriſti dogma Polonos,
Amiſſo euertit milite Criſpus opes.
Transfuga ducebat noſtros malefidus, iniquum
Tranſgreſſos Oſſam pertrahit inq; locum,
In conueſtitum uiridanti ceſpite cœnum,
(A' tergo in Syluis abditus hoſtis erat)
Inſilit: incluſos cœno ſuffocat in illo.
Vix pauci incolumes ſe eripuêre fuga.
Mens generoſa dolo, quia nil agit, ipſa malignis
Oportuna dolis, inſidijſq; capi eſt.
Et quia metitur proprijs uirtutibus omnes,
Eſt in perniciem credula ſæpè ſuam

MIECZLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

Sæpe dies oritur nitida face, nec tamen illi
Credideris ſubitò nubilus eſſe poteſt
Grandine meſſores lapidare: tonitribus Orbem
Concutere: & rapidis frangere fulminibus.
Ecce ſenex noſter, Regni cum cœpit habenas,
Vir bonus, & placidi fratris imago fuit.
Mox ſobole ingenti, generis affinibus, auro
Inflatus: cœptam deſtitit ire uiam.
Nil illo peius, nil & crudelius illo,
(Audace excepto) Patria noſtra tulit.
Sed tamen eſt pulſus: Nunquam impunita Tyrannis
Sarmaticis feritas ſcilicet ulla fuit.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

Tractus ad imperium precibus, lachrymisq; ſuorum
Imperij fractas ſurgere fecit opes.
Percuſsit ſcelerum fratris iuſto enſe miniſtros,
Sacrificis pacem, ruricolisq; dedit.
Qui modò calcati ſub direptore iacebant,
Inq; ſuis rebus nil habuêre ſui.
Intulit in patriam corpus, Roma uſq; petitum,
Diui qui floris nobile nomen habet.
Miſta dedit Domino ſcelerati aconita miniſtri,
Inter ſolennes perfida dextra dapes.
Truſit & in ſubitum, Patria plangente, ſepulchrum,
Delicias hominum, deliciasq; Deum.

LESCO QVARTVS.

Cum ſene beuaui patruo, ſed an impius iſte
Sit facto, iuſti diſcutitote uiri.
Eſſet uter rerum Dominus, certauimus: at me
Id uelle in patriam, nudus adegit amor.
Ne paterer regnare lupum, maiore petentem,
A' quo pulſus erat, cum feritate gregem.
Dum labor: inuadit Pomeranus balnea, inermem,
Dat non ſperatæ, meq;, meosq; neci.
Quanto igitur rerum Dominis ſecurius æuum
(Quod quidam ſcripſit) cernite pauper agit!
Tempora ſunt, loca ſunt quæuis metuenda potenti,
Quod uiuit, totum eſt cura, pericla, metus.

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

Tartaricus furor, in cineres regnante Pudico,
Sarmatiæ totas penè redegit opes;
In flammas abijt Cracouia: quicquid & agris,
Porrigitur ripas, Odera, ad uſq; tuas.
Fuerat ad Ingros Princeps, quia uiribus impar
Ad confligendum cum ſubito hoſte fuit:
Stanislae tuos cineres tellure leuauit:
Et ſacrum in faſtis fecit habere locum.
Coniuge conſenuit cum uirgine, Virgo Maritus:
Addictus ſtudijs, caſta Diana, tuis.
Bochnenſes reperit theſauros primus: & inde
Sarcijt à diris damna recepta Getis.

LESCO SEXTVS NIGER.

Quanta locuſtarum, quo nos hæc ſcripſimus anno,
Appulit in noſtros agmina, uentus, agros:
Agmina tanta ferunt in nos ueniſſe Getarum
Sub Nigro, & primum congeminaſſe malum.
Iis ceſsit ſolis, alioqui ſemper in hoſte
Cum quocunq; inijt prælia uictor erat.
Arma Ruthenorum, ductore ſuperba Leone
Et magna, exigua contudit ille manu.
Obtriuit quoties Lithuanum & Iazigas (hoc iam
Interijt noſtro funditus enſe genus.)
Multa in Chriſticolas nil laudum habitura fuerunt.
Bella: laceſsitus ſed quia uicit, habent.

HENRICVS PROBVS.

Teutonibus ſolis claues permiſerat urbis,
Quæ regni titulum poſsidet una, Niger:
Illi Sileſium furtim ſub nocte ſilenti
Mœnibus accipiunt, cui ſtuduêre, Ducem;
Nobilium contra, contra decreta Senatus,
Nam cui legitimè Sceptra darentur, erat.
Perfida pars uicit: regnat Probus, exulat hæres,
Sed res parta dolo non diuturna fuit.
Sileſij Henricum dubio rapuêre ueneno:
Quòd factis alter, nomine & alter erat.
Qui fraudem in uita coluit, rem fraude parauit,
Qua perijt: dignus fraude perire fuit.

PREMISLAVS SECVNDVS.

Ob ſcelus Audacis, raptum Diadema Polonis,
Retulit iſtius gloria, luxq; Viri.
Magnus erat, tantum peperit qui primus honorem
Nobis: Munus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in ſummo quam decet eſſe uiro.
Cæditur inſidijs, celebrans ſolenne Lijci,
Inuidiam uirtus dat ſibi, & illa necem.
Et cautè, & timidè, Genio ſeruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat,
Hac Cyrus interijt: Macedo: interijtq; Philippus,
Hac eſt Argolicis, Troia cremata rogis.

VENCESLAVS BOHEMIÆ REX.

Ad Venceslai uſq; dies, Auguſte, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Nummus erat pellis, detracta animantibus illis,
Quas Aſpergillos patria noſtra uocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui ſtrangulat amplo
Arcas argento, ſemper egenus ait:
Ergò putreſcebant tunc nummi? O' dura priorum
Tempora: tunc naſci res miſeranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo ſum natus in iſto
Seculo: cùm pelles non niſi ſutor habet.
Quod ſi quando Deus mala uult ſæcla illa reuerti,
Tunc ego tunc, ſuperi, mutius eſſe precor.

VVLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

Corpore paruus eram, cubito uix altior uno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.

Non ego Pruſſorumq́; , Bohemorumq́; cruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam uici, cum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triſte uolârat iter.
Ter cecidi Regno: per te Rannuſia ſemper,
Poſt lapſum erexi maius ad arma caput.
Corde uir is opus eſt magno, non corpore: magnum
Qui ſtrauit Goliam, nônne puſillus erat?
Ingentem paruus Poliphœmum uicit Vlyſſes.
Sed tamen ille hominem: tam graue numen ego!

CASIMIRVS MAGNVS.

Nil hoc ſplendius, nil magnificentius uno eſt,
Quodcunque illius reſpiciatur opus.
Legibus armauit patriam, placidumq́; ſub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quot penè per omne
Hoc Regnum muris oppida cincta uides.
Tres ſimul hoſpitio excepit cum Cæſare Reges,
Cùm tibi dat neptem, Carole quarte, ſuam.
Rex ingens opibus, bello, pietate: quid illum,
Quid premis infami Cypria ſola nota?
Hunc dici Magnum, eſt iniuria magna Poloni,
Iure ſuum nomen, Maximus, eſſe poteſt.

LVDOVICVS HVNGARVS.

Non quia uir fuerit, nequaquam Ludouicus, & ultor
Crudelis noſtras non benè rexit opes.
Sed quia Pannoniæ, dum plus amat arua paternæ:
Linquebat ſæuis iſtud ouile lupis.
Qui nouit quid agant famuli, ſi longius abſit
(Præſertim fuerit qui minus aſper) herus.
Hic uidet ærumnas, quas multa abſentia ueri
Paſtoris noſtrum tum cumulabat auis.
Illo Rege quidem Leges creuêre: ſed illo
Rege tamen, robur non habuêre ſuum.
Lex niſi tutores habeat, contra arma potentum:
Eſt quod ara Neolus ſub trabe nectit opus.

IAGIELO SIVE VVLADISLAVS LITHVANVS.

Hic gentilis erat Lithuanus de ſtirpe Iagello,
Vir bonus, & tantas inter honeſtus opes
Mox eſt cœleſti Princeps Baptiſmate tinctus,
Quem ſubitò eſt Dominum gens imitata ſuum.
Hinc dotale capit pulchra cum coniuge Regnum,
Et tribuit Litauis ſigna Polona ſuis.
Rege ſub hoc memorem ſuſcepit Pruſsia cladem,
Sæpius & rigidus concidit enſe Gethes.
Quàm multa in Regno ſtruxit delubra Polono,
Monſtrat Gymnaſium ſat puto Croca tuum.
Et linquens gnatos ex iuſta coniuge natos,
Lucida fulgentis ſcandit aſtra poli,

VVLADISLAVS QVINTVS.

Ladislae tibi Regale Polonia Sceptrum
Contulit, ob proprij ſplendida facta Patris.
Hinc quoq; & Vngaricus defert Diadema Senatus,
Et quæ ſunt lati iugera multa ſoli.
Egregia uerò tu præditus indole regnas.
Ac regis imperio ſubdita regna tuo.
Nec piguit Macedum fines uaſtare remotos,
Nominis ut feret gloria nota tui.
Donec inire petit tecum trux fœdera Turca,
Quod facis: at latius frangere Papa iubet.
Cui tu dum pares: te ad Varnam Marte paludem
Fudit Amurhates: & tua caſtra capit.

CASIMIRVS QVARTVS.

Poſt fratrem Caſimirus adeſt, quem Turca peremit,
Sarmaticas iuſtus qui regit ultor opes.
Eripit & captas Marianis fratribus Vrbes,
Aetherea terribili diſcutiente modo.
Hoc Duce Sacrificij magnas ſenſêre repulſas,
Hic ubi Caſtaliam Viſtula uoluit aquam.
Hinc repetit Mariæ non ui, ſed munere Caſtrum,
Pruſsiaci quod tunc incoluêre Duces.
Hunc quoq; Choynitium multis licet inde peremptis
Senſit, & illius quæ ditionis erant.
Ducentem reliquæ fœlicia tempora uitæ,
Fata grauem nobis eripuêre Ducem.

IOANNES ALBERTVS.

Ducis Ioannes Alberte binominis agmen
Sarmaticum matre id perfidente tua.
Inſtaurasq́; nouo, ſed fruſtrà Marte tumultum,
Vlturus Patrui funera mœſta ſui.
Nam Dacus uariat primo quod dixerat ore,
Te contra Turcam uelle iuuare ferum.
Inſtruit horrendos te contra perfidus hoſtes,
Et fudit populos Marte iuuante tuos.
Vnde nemus noſtris patuli memorabile fagi,
Dum ſol ſyderico tramite currit, erit.
Sic igitur multis non fauſtis obrutus actis,
Te rapuit iuuenem Parca ſeuera Ducem.

ALEXANDER.

Multa laborati hoc recinunt de Rege libelli,
Quàm duri promptus Martis ad arma fuit.
Nil illum morbi, nil frigora ſæua mouebant,
Vt non inceptum perficeretur opus.
Sæpius inſano compreſsit Iazigas arcu,
Et dedit horrendæ millia multa neci.
Indigna ulciſcens ſæui periuria Moſci,
Illius conſtans abſtulit ultor opes.
Nec tantùm bello ſtuduit, ſed legibus æquis,
Subiectam patiens eſt moderatus humum.
Illa ducis laus eſt certò ueriſsima magni,
Qui ſacra, qui Iuſtum cum pietate colit.

SIGISMVNDVS PRIMVS.

Cum iurârat atrox deuicto Glinſcius hoſte.
Suſpectam, pulſa ſuſpicione, fidem.
Qui caperet Regni poſt mortem fratris habenas,
Tota Sigiſmundum terra Polona cupit.
Hoc, qui Magnatum tunc nemo tenatior æqui,
Maior conſilijs, & pietate foret.
Dos Regum decorabat cum clementia, ſolus
Deq́; Iagelona ſtirpe ſuperſtes erat.
Proſtrauit fretum numeroſo milite Moſchum,
Millia quo bello bis cecidêre decem.
Quantus amor populoq́; ſuo, externisq́; Monarchis,
Tantus erat Turcis, & tibi Theuto tremor.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM, INCLYTVM REGEM POLONORVM, MAGNVM DVCEM LITHVA-*norum, Ruſſorum, Pruſſorum, Maſouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem, totius Operis Procemium.*

Petrus Gamratus, archiepiſcopus Gneſnenſis, & epiſcopus Cracouienſis.

CVM PETRVS GAMRATVS, archiepiſcopus Gneſnenſis, idemq; Cracouienſis epiſcopus, uir conſilio promptus, gratia populari, & autoritate, quam partim liberalitate & beneficentia ſingulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Poloná ſtudio collegerat, florentiſsimus, honeſtum ac luculentum præſidium ad uitam degendam, & ocium literarium mihi parauiſſet, poſt mortem eius retuli me totum protinus ad ea ſtudia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæq; ne in ipſo quidem aulicæ uitæ curſu penitus deſerueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, non habui ſatis, mihi ipſi (quod aiunt) & Muſis canere: ſed cœpi circumſpicere, quónam modo fructum ſtudiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem.

Occaſiones ſcribendæ hiſtoriæ.

Perpendebam cum animo meo, non ſolum quid à noſtris quidem hominibus potiſsimum expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis fama acceptum iri uideretur: ſed etiam quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq; tenuitate & anguſtia præſtari utcunq; poſſet. Occurrit mihi in primis hiſtoria noſtræ gentis, quæ tractata quidem eſt ante nos cùm à Vincentio Cadlubco, epiſcopo Cracouienſi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos: tum ab Ioanne Dlugoſſo, & Matthia Miechouienſi, & alijs quibuſdam anonymis longè poſterius: tum uerò noſtra ferè ætate ab Ioſto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio, Cantore Cracouienſi: uerùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent.

Polonicarum rerum ſcriptores.

Sigiſm. Aug. regis ſermo de hiſtoria.

Qua de re memineram, Rex optime, quem ſermonem Vilnæ mecum familiariter habuiſſes, prius quàm ad regni gubernacula acceſsiſſes: cum eò non modò ab illo ipſo Petro Gamrato, patrono meo, uerùm etiam à parentibus tuis præclariſsimis ablegatus, ad te ueniſſem. Tenebam etiam, quam ego ſpem honeſtiſsimi deſiderij tui explendi tibi oſtendiſſem: cum indicaſſem, datum quidem eſſe à patre tuo, rege ſanctiſsimo & ſapientiſsimo, negocium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia, iudicioq; ſingulari, Stanislao Hoſio, præceptori meo, qui nunc opera tua Varmienſis epiſcopus eſt, ut hiſtoriam Bernardi Vapouij, quam is aliquanto antè mortuus, imperfectã & rudiuſculam reliquerat, recognoſceret atq; expoliret: ſed eum negare, id à ſe, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè prȩſtari poſſe: & maioris autem negocij uideri, alienis ſcriptis *limã* admouere, quàm proprio Marte opus detexere.

Stanislaus Hoſius, epiſcopus Varmienſis.

Hoc igitur magis de conſcribenda Hiſtoria cogitare cœpi, quæ & originem ueram, & res geſtas gentis noſtræ complecteretur. Et intelligebã equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hoſius, neque quiſquam alius laborem illum ſuſciperet, ſuſcepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij, eloquentiæq; fiducia, quàm ne prȩclaro tuo, multorumq; præterea noſtratium hominum deſiderio, & publicæ utilitati deeſſem.

Autoris conſilium.

Impedimenta.

Verùm in proſequendo opere, plus quàm credideram initio, difficultatis reperi. Neque hoc dico, quòd uiri clariſsimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honeſtate uitæ, humanitate, elegantia, lenitate & manſuetudine ornatiſsimi, Samuelis Maceouij, epiſcopi Cracouienſis, & cancellarij Poloniæ, uoluntate primùm: deinde tua quoq;, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex benigniſsime, autoritate, ad ſcriptionem, aliaq; aulica negocia, & ad longa ac frequentia itinera tecum, legationesq; pro te obeundas, ab inſtituto opere identidem reuocatus ſum: non has, inquam, remoras mihi obiectas eſſe queror, quanquam hæ quoque diutius me ab abſoluendo opere inchoato diſtrahebant: ſed illud magis, quòd in tot ſeculorum hiſtoria, quem certum ducem ſequerer, non habebam.

Samuel Maceouius, epiſcopus Cracouienſis, & cãcellarius Poloniæ.

Animaduertebam Vapouium, Decium, & Miechouienſem, Dlugoſſum potiſsimùm ſecutos eſſe: illum uerò non magnopere uerſatum in externis hiſtorijs, quæ Polonica ſcribenti magno adminiculo eſſe poterant: nonnunquam perplexum eſſe, nec perpetuò ſibi conſtare, nec rationem temporum tenere: & πλέω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis eſt in prouerbio, perſecutum eſſe: & operi imperfecto immortuum, ad recognoſcendum id nihil temporis habuiſſe. Neque tamen magis repræhenſione dignum iudicabam ob id, quòd non omnia præſtitiſſet, quàm laude, quòd primus maximo labore, & in defeſſo ſtudio glaciem, quod dicitur, perfregiſſet. Quamuis enim ſcripſiſſet ante eum Vincentius, & quidam alij, quemadmodum ſuperiùs attigi, ſed conciſè admodum, nonnulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm hiſtoriæ propiora. Itaque coactus ſum externas ueterum iuxtà ac recentiorum hiſtorias, uicinarumque gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo poſita erant omnia. Multa à ſcriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti, aut omitti, par-

tim maleuolentia & inuidentia, uel aſſentandi ſuaque extollendi ſtudio deprauari ſolere, non ignoramus. Sic autem æſtuanti, tu mihi, SIGISMVNDE AVGVSTE, licet aliud agens, ſuccurriſti: idque ultro: ſiue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq; laude cumulatiſsimis, & erga me propenſiſsimis, Ioanne Ocesſio affini meo, Cancellario, & Ioãne Pręrembio Procancellario, conſultoribus: dum mihi archiuium tuum Cracouienſe recognoſcendi, & in certum ordinem redigendi prouinciam mandaſti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Hiſtoriæ noſtræ attulerunt, quemadmodum ſuis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc opus noſtrum tu tibi quaſi proprium uendicabis, quòd & incitator atque autor quodammodo ad id ſuſcipiendum initiò mihi fuiſti: & in eo perficiendo, non ſolum fauore tuo, uerùm etiam archiuio aperiendo, magnoperè me adiuuiſti. Non ornabit fortaſsis, augebit quidem certè hic liber bibliothecam tuam, quam omni genere librorum inſtructiſsimam, exornandæ arci Vilnenſi, ſplendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò exædificatæ, quaſi colophonem addidiſti. Cognoſces tamen hic incunabula, incrementa & conuerſiones Reipublicæ noſtræ, & regni tui. Cognoſces non ſolùm Polonorum & Lithuanorum tuorum, ſed etiam aliorum quorundam finitimorum populorum origines, & ſucceſſus uarios. Cognoſces quaſi in ſpeculo imaginem rerum præſentium, & quem quæque conſilia noſtrorum hominum atque regum exitum habuerint: ita ut quamuis abſque eo abundes conſilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præſentium moderandorum rationem inire poſſe uidearis. Et ſcitus eſt ille poëtæ cuiuſdam uerſiculus:

Ioannes Ocesſius Cancellarius.

Ioannes Præmbius Procancellarius.

Archiuium regium ab autore in ordinem redactum.

Vilnenſis arx, & bibliotheca regia.

Fructus legendæ huius hiſtoriæ.

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Cognoſces denique res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, cæterorumq; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quæ pater tuus diuus SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæque abs te etiam expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. nam ad alia nos iam uocat inſtitutum uitæ noſtræ. Nihil autem hic auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſsimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed ueritatem, quæ prima eſt hiſtoriæ uirtus, ubique potiſsimùm ſumus conſectati. Ita uerò ſtylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè: intelligi tamen cùm ab alijs, tum à noſtris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factum eſt, ut nobis nonnunquam uerbis minus puris uti neceſſe fuerit, dum lectorum captui ſeruimus. Cæterùm locorum & hominum barbara nomina, exemplo ueterum Græcorum, & Latinorum ſcriptorum, inflexímus ita, ut Romanum quidem ſonum, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamen ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerent, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicę abſque negocio poſſent. Totum autem opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quaſi incunabula gentis, ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum denique & καχεξίαν quaſi ægrotantis Reipublicæ ſub pluribus ac diſsidentibus inter ſe principibus poſt ſublatum regnum, perſecuti ſumus. Medios à reſtituto regno orſi, ad exitum Vuladislai Iagellonis, proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cæteris quatuor regibus, uſque ad SIGISMVNDVM patrem tuum, dedimus. Operæprecium autem facturi uidebamur, ſi gentis noſtræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initiò diligentius perſequeremur, uerumque in profundo latens erueremus: in quo multum ſanè elaborauimus. Cæterùm aſſecutíne id ſimus, an minus aſſecuti, æqui & candidi lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq; ſiue uſu & cognitione rerum, ſiue felicitate præditis, ad perueſtigandum & inueniendum uerum, uiam aperuimus. Quòd ſi cui moroſulo, repræhendendis claris, receptisq; ſcriptorib. pluſculum indulſiſſe uidebimur, cogitabit is, modicè & uerecundè, ac non niſi neceſſariò id à nobis factum eſſe: cum uerum inueniri, & animis aliquo fortaſſe præiudicio præoccupatis inſigi non facilè poſſe uideretur, niſi falſa aut incerta refellerentur. Sed iam ad rem ipſam tuis, Rex inclyte, auſpicijs aggrediamur.

Veritas huius hiſtoriæ.

Styli attemperatio.

Barbarorum nominum inflexio.

Operis diſtinctio.

Origo gentis Polonæ exquiſita.

Aliorum ſcriptorum reprehenſio modeſta.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER PRIMVS.

De Slauorum nomine & populis. CAPVT I. LIB. I.

Procop. de bello Goth.
Fl. Blond. ab incl. Imp.
Slauorum res geſtæ.
Greg. in epiſt.
Iornã. de regn. & temp. ſucceßion.
Slauorum populi.
Vitich. de reb. geſt. Sax.
Origines gentium obſcuræ, & antiquitatẽ affectantes.

PRimùm omnium conſtat, Polonos Slauicam gentem eſſe: Slauorum autem ſiue Slauinorum nomen ante Iuſtiniani Imperatoris tempora incognitũ fuit Græcis & Latinis ſcriptoribus. Primus, quod equidem ſciam, Procopius Cæſarienſis de bello Gotico huius imperatoris ſcribens, eorum meminit. Tametſi Fl. Blondus Foroliuienſis, qui ante centum annos hiſtoriã ab inclinatione Romani imperij conſcripſit, Arcadij & Honorij tempora proſequẽs, Slauorum mentionem facit. Poſtea uerò ſic ij nomen & fines ſuos armis propagarunt, ut Mœſiam, ſiue Myſiam, Daciam, Pannonias, Dardaniam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum, Iſtriam, & nonnullas alias in Septentrionem uergentes prouincias Romanis Imperatoribus eriperent: Macedoniam, Thraciam, Epirum, Græciam, & Italiam uexarent: Romanumq; imperium, diuo Gregorio & Iornande Alano teſtibus, prorſus uaſtarent atq; debilitarẽt: ne Germaniæ quidem parcerent. Ad eam deniq; amplitudinem peruenêre, ut propè dimidiam Europę, nonnullam etiam Aſiæ partem occuparint. In ea natione maximæ & fortiſsimæ gentes etiam nunc cenſentur: nempe Ruſsi, quos Ruthenos pleriq; uocant, Volynij, Moſchi, Bulgari, Raſciani, Serbi, Boſnenſes, Carni, Croatæ, & ij qui Dalmatiam, Illyricum, Iſtriam, Vngariæq; montana tenent, Slauorumq; ſeu Slauinorum nomẽ peculiariter retinent: itemq; accolæ ſinus Venedici, & Oceani Germanici, Sala & Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Vindæ ſeu Vendi uocantur, olim uarijs diſtincti nominibus ac populis, ut eſt uidere apud Vitichindum Saxonẽ: deniq; Boëmi, Luſacij, Moraui, Caſſubij, Pomerani, Maſouij, Sileſij, & ipſi, de quibus hæc nobis inſtituta eſt hiſtoria, Poloni. Cunctæ enim hæ gentes, quamuis dialectis aliquantum uariantibus, eadem tamen lingua Slauica, nec ualde diuerſis moribus utuntur, licet autem tam uarijs appellationibus diſtinctæ ſint, cunctæ tamen commune Slauorum nomen agnoſcunt. Quo fit, ut & originem cunctis communem & eandem eſſe neceſſe ſit. Operæprecium ergo facturi eſſe uidemur, ſi primùm uniuerſè Slauorũ originem perquiramus. Ita namq; faciliùs deinde, quinam homines Poloni ſint, ubi habitent, unde & quando exorti ſint, inueſtigabimus.

De Origine Slauorum tres opiniones. CAP. II. LIB. I.

Romanorum origo.
Perſarum.
Thracum.
Athenienſiũ.
Aegyptiorũ.
Itali Aborigines.
Hebræorum.
Arabum.
Saracenorum.
Gallorum.
Hiſpanorum.
Ioſ. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11.
Beroſ. antiq. lib. 4. & 5.
Germanorum origo.
Cor. Tacit. de ſitu & mor. Germa.
Beroſ. antiq. lib. 4. & 5.

NOn inuſitatum eſt, ut maximæ & nobiliſsimę quæq; gentes, cum obſcuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint, uetuſtate tamen originis, & generis nobilitate ſeu uera, ſeu ficta duntaxat, ſeſe uenditent, authoresq; & conditores ſuos uel cœlo à fabuloſorum Deorũ ſtirpe deuocent, uel ab ipſo uſq; orbis terrarum diluuio, & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos, è paſtorum & fugitiuorum colluuie ad ſummam potentiam & claritatem euectos, Romuli ſui pœnituit, niſi genus eius atq; ſuum ad Martem & Venerem deos referrent. Ita Perſæ Perſea Iouis filium, Thraces Martem, generis ſui authorem iactarunt. Athenienſes αὐτόχθονας, hoc eſt, indigenas ſe eſſe uoluerunt: itemq; Aegyptij, argumento animalium, quæ ſecundum Nili inundationes in limo imperfectis etiam membris reperiuntur, iam & priſci Itali Aborigines ex eo ſeſe dixêre, quaſi iam inde ab initio & origine mũdi ibi extitiſſent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquiſsima, ita certiſsima eſt hiſtoria, ab Abrahamo, clariſsimo & conſtantiſsimo ueri Dei cultore, ortos ſe eſſe memorant: eiusq; ſtirpem non modo à diluuio, ſed ab ipſo uſq; orbe terrarum condito repetunt. Ad eundem Arabes quoq;, & Saraceni, originẽ ſuam referunt: Galli ad Comerum ſiue Gomerũ, Iberes ſiue Hiſpani ad Iobelum ſeu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: Ioſepho Hebræo, & Beroſo Chaldæo, ſcriptoribus peruetuſtis authoribus. Germani ſiue Teuthones, à Tuiſcone priſci Iani, quem eundem Noam eſſe uolunt, & Araxæ filio orſi, Mañum, Ingæuonem, Hermionem, Marſum, Gambriuiũ, Suæuum, Vandalum, Teuthonem, Alemannum, & alios deinceps reges & progenitores ſuos, Corn. Tacito & eodem Beroſo authoribus, longo ordine recenſent. Sic Hunni &

Vngari,magnitudine rerum geſtarum Attilæ ſui non contenti,ab Hunore uſq; & Mago- *Hunorum &*
re Nemroti,ſiue Nini primi Aſſyriorum regis filijs,perpetua ſucceſsione (uerane an falſa, *Vngarorum.*
non diſputo) originem ſuam deducunt. Sic deniq;,ut ad rem ueniamus,Slauorum genus *Slauorum ori-*
ab ipſo uſq; Iapeto Noe filio repetunt ij,qui Polonorum & Boëmorum annales conſcri- *go.*
pſerunt. Ex Iapeto quidem Iauanum ortum eſſe: ex hoc Philaram: ex eo porrò Alanum:
inde Anchiſen:inde Aeneam:inde Aſcaniã:ex eo Pamphilum: hinc Reaſilinã:hinc Alanũ
ſecundum,qui primus ex Aſia in Europam commigrârit. Eum uerò quatuor habuiſſe fi-
lios: ex his natu maximũ Vandalum, Viſtulæ flumini,& Polonis nomen dediſſe,ut Van-
dali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos ſuſcepiſſe, qui quartam partem Europæ oc-
cupauerint: & Polonorum,Ruſſorum,Caſſubiorum, Suetiorum,Bohemorum,Morauo
rum,Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Boſnenſium, Croatarum, Bulgarorumq; re-
gna condiderint:atq; hic ſubſiſtunt,quaſi aut Phedriæ,ac Thraſones è comœdijs,aut Ca-
peti,Tyberiniq; ex hiſtorijs eis defuerint, aut comminiſci plura ipſi arbitratu ſuo non po-
tuerint.Alij uerò ridiculam fabuloſitatem,nulla neq; authoritate,neq; probabilitate nixã, *Alia opinio.*
auerſati, longam quidem ſtirpis enumerationem prætermittunt: ab ijſdem tamen Iapeto
& Iauano,ſed per Heliſam filium,harum gentium genus deriuant: illam rationem ſecuti,
quòd Slauos,Dalmatas & Illyrios eſſe opinantur,qui retineant etiamnum ferè ea loca, in
quibus hæ gentes ab initio, cum à turri Babylonica in uniuerſum orbem terrarum colo-
niæ deducerentur,cum Ionibus, Aeolibus, Hellenibus ſiue Græcis, ac cætera Heliſæ &
Iauani ſiue Ionis poſteritate conſediſſe, à ſuprà memoratis autoribus Ioſepho & Beroſo
memorantur. Adduntq; Iauani quoq; ſiue Ionis nomen ei rei argumento eſſe, quo Slaui
etiam nunc multum utantur,Ianum & Iuanum appellantes. In hac autem ſententia fuêre *Io.Dlugoſſus.*
Ioãnes Dlugoſſus,& Matthias Miechouienſis,& alij quidam noſtrates: tametſi Miecho- *Matth.Miech.*
uienſis uariat in eo libro,quem de Sarmatijs ſcriptum reliquit:è Bohemis Venceslaus Ha *Vencesl.Hag.*
gecus,& qui ab eo recenſentur Brybislaus & Coſmas Bohemi,Ioannes Merignola archi-
epiſcopus Florentinus,& Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cùm animaduerterent *Tertia opinio.*
nationem Slauorum Vindos,ſeu Vendos à Germanis appellari: eamq; gentem antiqui-
tùs hæc loca,quę nunc Poloni,Sileſij,Marchiani Brandeburgenſes,Caſſubij, & Pomera-
ni,ſinus Codani ſiue Bathici,mariſq; Sarmatici accolæ tenẽt,antiquitùs ad Cherſoneſum
uſque Cymbricam tenuiſſe ex ueteribus hiſtoricis & geographis recognoſcerent,eoſdem
eſſe exiſtimarunt Slauos ac Vandalos,quos ipſi Vindas ſeu Vendos,Latini uerò hiſtorici *Vindæ,ſeu*
& geographi Vinidas, Venedos,& Venetos:& ab eis Venedicum ſinum Balthicum ap- *Vendi.*
pellant. Nec ſcio an Vindelicos etiam, qui Bohemis uicini ſunt, non magna Bauariæ por *Vindelici.*
tione interiecta:cuius gentis caput,Auguſta Vindelicorum etiam nunc dicitur. Tametſi
ſunt, qui diuerſos à Vandalis Vindelicos eſſe uelint. Cumq; Germani homines(nam hi
ferè ſunt in hac ſententia) iure ſuo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos ſibi uendicarent,
crediderunt ad amplitudinem & gloriam nationis ſuæ pertinere, ſi cùm ea Gallias per
Francos & Gotos,Britanniam per Saxonas, Hiſpanias & Africam per Gotos atq; Van- *Germanorum*
dalos,Italiam primùm per Cymbros,deinde per eoſdem Gotos,Vandalos,& per Lango- *res geſtæ illu-*
bardos,Pãnonias item,& alias orientis regiones & gentes nobiliſsimas per eoſdem par- *ſtres.*
tim uexaſſet, partim domuiſſet, ſubiugaſſet, ac tenuiſſet, ne Vandaliæ ac Bohemiæ anti-
quiſsima poſſeſsione à barbara & obſcura gente Slauorum, quæ ne ipſa quidem certam
originem ſuam edere poſſet,depulſa eſſe uideretur. Iam huic ita præiudicatæ opinioni nõ
ſolum neceſſe,uerùm etiam facilè erat cætera attexere,quæ de Vandalorum origine ex Be
roſo colliguntur:nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiſcone, priſci illius Noe filio,
poſt diluuium orbis terrarum nato,quemadmodum nos etiam ſuperius attigimus,duxiſ-
ſe originem: eumq; ipſum Tuiſconem à Tanai ad Rhenum uſq; regnaſſe. Deniq; & illud:
è Bohemia & Polonia ac Vandalia, Slauos, in Dalmatiam & Illyricum progreſſos eſſe.
Hanc opinionẽ adſtruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum noſtrorum memoria *Crant.in Vãd.*
Vandaliam cõſcripſit,& in eo opere cunctas res geſtas Polonorum,Bohemorum, ac cæ-
terorum Slauorũ Vandalis,atq; ita Germanis ſuis honorificè attribuit.Idem ſenſêre Ioan- *Dlugoſſ.*
nes Dlugoſſus,& Matthias Miechouienſis alicubi,& cõplures alij recentiores.Antonius *Matth.Miech.*
quoq; Bonfinius in eo opere,quod in gratiã regis Matthiæ ſcripſit de origine & rebus ge *Bonf.de orig.*
ſtis Vngarorum,licet non figat ferè ueſtigium: non uidetur tamen ab illis in hac parte diſ- *& reb.geſt.*
ſentire. Nec defuit eis è uetuſtioribus author, quem ſequerentur, Iornandes Alanus: qui *Vngar.*
in eo libro, quem ſcripſit de rebus Geticis, Slauos, ſiue Slauinos Vandalorum gentem *Iornandes.*
eſſe, aſſerere ipſis uidetur.

Superiores

Superiores opiniones falſas eſſe. CAP. III. LIB. I.

SEd horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumentis adducti, quemadmodum ſtatim demonſtrabimus. Et illam quidem fabuloſam genealogiam, quam primo loco poſuimus, pluribus, quàm ſuprà fecimus, refellere operæprecium non eſt. Contra reliquas duas opiniones, quæ quamuis diuerſæ, eodem tamen ferè argumento locorum, quę Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici poteſt:

Gentium mutationes & migrationes.

Non eſſe neceſſe, Slauos eoſdem eſſe ſiue cum Dalmatis & Illyrijs, ſiue cum Vandalis: propterea, quòd eorum loca incoluerunt, atq; etiamnum incolunt: ſicut neq; Vandalis cõmunis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neq; Gallis, Gotis, & Lãgobardis cum Italis: neq; Frãcis cum Gallis: neq; Hebræis ſiue Iſraëlitis cum Chananæis, quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Langobardi, Italiam, alij poſt alios: Franci Gallias: Hebręi Chananitidem, pulſis uel deletis uetuſtioribus habitatoribus, tenuerint.

Pannoniæ habitatores.

Pannoniam quoq; olim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Langobardi, Hunni, Slaui, & Vngari, inuicem ſibi ſuccedentes, inuaſerunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem ſunt, aut eandem habent originem, niſi fortè illam omnium gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, ſi quis altius uelit repetere. Non ſemper ſanè eædem gentes eaſdem ſedes tenent, neq; tenuêre: uerùm aliæ ſubinde ab alijs pelluntur ſuis ſedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel neceſsitate adactæ: quemadmodum cùm de his, quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocẽſibus, Lacedęmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetuſti & graues hiſtorici literis prodidere: ita ut quod uniuerſè à Comico ſeruo dictum eſt, Omnium rerum uiciſsitudinem eſſe, de hac etiam commigratione populorum, regnorumq; mutatione uerum ſit.

Terent. in Eunucho.

Cur obſcura Slauorum origo.

Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demonſtrari poteſt, ſiue quòd eæ ipſæ à literis & humanitate non abhorruerunt, ſiue quòd ipſæ quidem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neq; ocium ac ſtudium ad perquirendum, neq; facultas ac diligentia ad conſcribendum non modò uicinarum, ſed etiam remotarum gentium res geſtas & origines defuit.

Poloni & Slaui alieni à literis.

Poloni & Slaui omnes literas & literatos contempſerunt, ac ne ocio quidem ad ſtudia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum barbari inter barbaros conſediſſent: & continẽtia cum finitimis bella gererent.

Quibus temporibus effloruerint.

Romani & Græci à barbaris euerſi.

Cumq; prius obſcuri & ignobiles in uaſta barbararum gentium colluuie latuiſſent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atq; Græci, apud quos literarum atq; doctrinæ ſtudia ſemper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Langobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremum ipſorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoq; & eloquentia propemodum exciderunt: & domeſticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, et literis mandandum origines & res præclarè geſtas externorum, eorum præſertim quos meritò oderant, habuerunt.

Slauorum ingenium.

Itaq; cùm omnis illorum temporum hiſtoria perplexa & incerta eſt, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorãdum promptiores, & magis appoſiti, ne gloriæ quidem ualdè cupidi fuêre. Quo factum eſt, ut non modò nihil de rebus geſtis & origine ſua comminiſcerentur: quemadmodum Gothi fortaſsis, & ſolent multi alij: ſed ne tenerent quidem memoria, aut poſteris ſuis uiciſsim quaſi per manus traderẽt, ſi quid ueri, certiq; à maioribus ſuis accepiſſent.

Slaui quando literas acceperunt.

Vixdum ſexcenti aut ſeptingenti duntaxat anni ſunt, ex quo Sclauica gens literas unà cum religione Chriſtiana amplexa eſt: nec magnopere ſanè unquam earum ſtudium poſtea coluit, ſatisq; habuit unuſquiſq; ſenſa animi ſui alteri abſenti literis utcunq; aperire, præteritorum iuxtà ac futurorum neutiquam curioſus. Sed nos ita adhuc egimus, ut oſtenderemus duntaxat, non eſſe neceſſe, eandem eſſe nationem & gentem Slauorum cum Dalmatis, Illyrijs, atq; Vandalis, deinceps ergo, prorſus non eandem eſſe, demonſtremus, ſi poſſumus, & quidem diſtinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vandalis.

Slauos non eſſe Dalmatas, neq; Illyrios. CAP. IIII. LIB. I.

Dalmatæ & Illyrij.

Appiani Illyricus.

Ptol. Geog. li. 2. cap. 17.

MVlta de Dalmatis & Illyrijs peruetuſti Græci & Latini ſcriptores memoriæ prodidêre. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella geſſerunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conſcripſit, cui nomen dedit Illyrico: In quo originem harum gentium, quamuis diuerſam à Beroſo, perſequitur. Sed hoc nihil ad rem noſtram. Cõmemorat aũt is, itemq; Ptolemæus in Geo-

Dalmaticarum urbium, populorum, et fluminum uetuſta nomina.

in Geographia, & alij ſcriptores ante, & poſt eum, urbes earum gẽtium, ut Segeſtam, Delminium, Salonem, Promonam, Terponum, Metulium, Scãrdonam, Iaderam: fluuios, ut Naronem, & Saum, ſiue Sauum: populos, ut Scordiſcos, Triballos, Liburnos, Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum,

Noua nomina diuerſa à ueteribus.

ſicut habet eorum quæ poſterius ab ipſis Slauis indita, hodieq́; in uſu ſunt: nempe Iaiza, Zagrabia, Cluz, Camennygrad, Belogradum, Nouogradum, Cremen, Otocum, Iablanez, Gurca, Lipa, urbes & arces. Reca & Dobra fluuij. Crainaregio, ſiue territorium. Vnde apparet, nouam gentem poſt tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris conſediſſe, ue-

Mutatarum gentium in Dalmatia & Illyrico argumentum.

teribus habitatoribus uel pulſis, uel ſubactis, & pedetentim extirpatis, quæ noua nomina locis dederit, longè diuerſa à ueteribus. Iam uerò quæ ratio excogitari poteſt, cur populi ipſi, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti ſunt, poſterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit,

Slaui & Slauonia.

ſi ab initio Slaui eam tenuêre? Sed hę quamuis graues, coniecturę tamen ſunt. Quid ſi demonſtramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, uelut alienas ſedes, armis inuaſerint & occuparint? Nullus opinor dubitationi locus relinqueretur. Ad hoc au-

Slaui quando Dalmatiam et Illyricum occuparint.

tem demonſtrandum non utemur Alberti Crantij, qui quidem & ipſe pro nobis facit in hac parte, uel cuiuſquam recentioris ſcriptoris teſtimonio: ſed Procopij Cæſarienſis, qui Iuſtiniano imperatori à commentarijs, & Beliſario nonnullarum expeditionum comes

Albert. Crant.

Procopius Cæſarienſis.

fuit: qui eorum quę ipſius tempore, & ſub oculis penè ipſius acciderunt, certiſsimus teſtis eſſe poteſt: nec ęſt cauſa, cur in gratiam aut odium cuiuſquam finxiſſe uideatur. Is igitur de bello Gothorũ libro primo ſic ſcribit: Martinus interea, Valẽtinianuſq; ad Beliſarium

Proc. de bello Got. lib. 1.

ibid. lib. 3.

peruenere, milites mille ac ſexcentos ductãtes, quorũ pars maxima Huni erãt, Slauini, Antæq́;, qui trans Iſtrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro autem tertio ſic: Magnæ nuper Slauinorum hominum manus Iſtrum fluuium traijcientes, & eius regionis loca depõpulati, Romanorum uim maximam cœperant. Et mox: Sed Childibius poſthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triennij ſpacium, & quamdiu eo præfecturę munere hic fungebatur, barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de cauſa pertranſire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce, ac ſæpe tranſuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in ſeruitutem abduxerant. Nec multo pòſt de ijſdem Slauinis, & conſanguineis eorum Antis memorans: Aſſatimq́;, inquit, terras habent, ut qui in ulteriore Iſtri fluminis ripa incolunt partem. Trans I-

Iſter. Danubius.

ſtrum, qui idem Danubius eſt, Slauinos tunc incoluiſſe ſcribit. Cõſtat autem Dalmatiam & Illyricum cis Iſtrum eſſe Romanis & Conſtantinopolitanis. Aliquanto uerò pòſt, eodem libro idem Procopius ita ſcribit: Per id tempus Slauinorum exercitus flumine Iſtro traiecto, Illyrios omnes adusq; Epidamnum malis ingentibus affecère, partim hos trucidando, & partim ſine ullo ętatis diſcrimine in ſeruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis deſæuiebant. Ad hæc & præſidia illis in locis non pauca, & quidem preualida occuparunt. Hic manifeſtè apparet, diuerſos tunc fuiſſe à Slauis Illyrios. Certè ipſi ſeſe tam immaniter non infeſtarunt, nec ea præſidia occuparunt, quæ prius ditione tenebãt. Proſequitur ibidem idem author multa bella, & nonnulla prẹlia à copijs ac ducibus Iuſtiniani cum Slauis, cùm alibi, tum in Dalmatia minus proſperè geſta: memoratq́; eos non incurſantium, & prædas agẽtium in morem ea loca infeſtaſſe, uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpiſſe, nihil hoſtile reformidantes. Atque hæc fermè Procopius de Slauis. Nam quæ idem ſcribit de moribus eius gẽtis, inferius loco ſuo referemus. Gre-

Greg. ad Epiſcopos Iſtriæ.

gorius uerò cognomento Magnus eius nominis primus pontifex maximus, qui aliquanto poſt Iuſtiniani tempora Mauritio imperante, poſt ſexcenteſimum annum à Chriſto nato, eccleſiæ præfuit, ita ſcribit ad Epiſcopos Iſtriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ uobis imminet, & affligor uehementer, & turbor. Affligor in his, quæ in uobis iam patior: conturbor, quia per Iſtriæ aditum iam in Italiam intrare cœperunt. Addamus iam his &

Blon. ab incli. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

Blondum, recentiorem quidem, ſed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo uerbis diui Gregorij, quæ nos modò retulimus, deſcriptis, hæc addit: Quanquam uero Gregorius plura de hac Slauorum in Iſtriam irruptione non ſcribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium ſedes habere, & ſocerum, filiumq́; Mauritij illis oppoſitos fuiſſe diximus, tunc primùm oram Adriatici ſinus dextri litoris occupaſſe, & ita habitationem in ea continuaſſe, ut quicquid prius Iſtria & Dalmatia dicebatur, ad tempora uſque noſtra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauricio ſucceſsit in imperio, tempora perſequens, ita ſcribit: Per id etiam tempus imperio Conſtantinopolitano tumultibus illis in Africa & Aſia agitato, Slaui, quos oſtendimus in Dalma-

tiæ & Iſtriæ ora conſediſſe, quæcunq; propinquis in regionibus imperio parentia inuaſerunt, & militibus, quos Phocas præſidio impoſuerat, ſubita irruptione occiſis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis, prouinciã ſubegerunt. Hinc igitur ſatis iam cõſtat, ni fallor, ſerò Slauos in Dalmatia & Illyrico conſediſſe: nec eſſe eos Dalmatas, aut Illyrios: atq; ita ne accõmodari quidẽ eis poſſe ea, quę de illarum gentiũ origine literis & memoriæ ꝓdita ſunt. Iã igiť ad Vãdalos quoq;, quos Procopius Vãdilos uocat, trãſeamus.

Quod Slaui Vandali non ſint. CAP. V. LIB. I.

Vandalorum ſedes, eædemq; Slauorum.

Ac tenuiſſe quidem Slauos, atq; adeò nunc etiam tenere eas ſedes, in quibus olim Vandali habitaſſe commemorantur, dubium non eſt, ueterum & recentiorum ſcripta euoluenti. Nec de iјs modò locis hoc dictum uolumus, quæ ad utramq; ripam Viſtulæ Odra tenus, & ſecundum Oceanum Germanicum uſq; ad Cymbricam Cherſoneſum, nunc à Polonis, Sileſiјs, Caſſubiјs, Pomeranis, Maſouiјs, Pruſsis, & Vindis tenentur, olim Vandalis, & Venetis ſeu Vinidis habitata eſſe conſtat: uerumetiam de aliјs quibuſdam, quæ Vandalis attributa ſunt. Nam & Procopius, cuius dudum mentionem fecimus, à Męotide palude Vandalos, quos ipſe Vandilos uocat, prodiјſſe, indeq; fame pulſos in Francos Germanos impetum feciſſe, ſcriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conſcripſit: & Iornandes, eiuſdem ferè temporis ſcriptor, in libro de rebus Geticis memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuiſſe, quæ ab oriente quidem Gothos, quos tunc in Dacia habitaſſe ſcribit, ab occidente Marcomannos, à Septentrione Hermũdulos, à meridie uerò Iſtrum ſiue Danubium finitimum habuerint. At Slauini quoq;, & Ruſsi, quemadmodum inferius oſtendemus, circa Mæotim incoluêre. Tametſi modò quoq; ad eam uſque paludem ferè Moſchorum imperium protenditur. Ad Septentrionalem etiam Iſtri partem à Dacis, qui nunc Valachi ſunt, & Moldaui, & Tranſyluani, ad Bohemiam uſque, quam Strabo Buiemum uocat, Marobudi Marcomannorum regis regiam, etiam nunc Raſciani, Serbi, Boſnenſes, ac cæteri Slaui habitant, olim liberi ac domini, deinde ab Vngaris ferè regnati, ad extremùm partim patrum noſtrorũ, partim noſtra etiam memoria, à Turcis ſubacti. Fatemur hæc ita eſſe. Nec tamen hinc neceſſariò colligitur, hos populos eoſdem eſſe cum Vandalis: ſicut ne cum Dalmatis quidem & Illyriјs, quemadmodum ſuperius ratiocinati ſumus, nihilq; prohibet, diuerſis temporibus diuerſas gentes iјſdem in locis habitaſſe: ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis eſt Italia, Sarmatia, uel Aſia minor, non ab uno uniuſúe nationis populo teneri. Conſtat autem & Mæotidis oram longè & latè patêre: & quòd ea nauibus adita, notior eſſet Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum incognita, propter barbariem, eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, ad Mæotim ſita eſſe exiſtimauiſſe, & cùm Vandalis, tum Roxanis atque Slauis attribuiſſe. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, ſiue Hermunduros, & Iſtrum, permagna locorum intercapedo eſt. Denique tractum eum, qui ſecundùm Viſtulam, & mare Germanicum, Vandalis & Vinidis, ſeu Venetis attribuitur, multarum gentiũ capacem eſſe, dubiũ non eſt. Facilè autem eſt, cùm è ſuprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex aliјs etiam ſcriptoribus deprehendere, quid de diuerſis hiſce Vandalorum ſedibus (nam de Vinidis poſterius dicetur) ſentire debeamus: nempe eos à Mæotide profectos uerſus occidentem ſolem, ad Viſtulam in extrema ora Germaniæ conſediſſe, & cùm alios Germanos, ut quique proximi erant, tum Francos bello uexaſſe. Deinde uerò ad meliores ſedes in Pannoniam, indeq; in Galliam, Hiſpaniam, & Africam denique commigraſſe. Perinfirmæ igitur coniecturæ ſunt, quibus iſti adſtruere nituntur, Slauos eandem eſſe nationem cum Vandalis & Germanis omninò. Nam quod quidam ridiculè, cum Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Viſtula eſt, dictos eſſe uelint, hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepiſſe exiſtimant. Nonnulli porrò opinantur, quòd Vandali Slauica lingua dicantur, quaſi Vendali, quæ uox eſt cohortantium ſeſe, ut ulterius porrò ire pergant, eiuſmodi ineptias ne refellere quidem libet. Nos quidem certioribus longè argumentis Polonos & Slauos Vandalos non eſſe probabimus. Primùm enim mores his gentibus diuerſi ſunt. Ac Vandalos quidem ſub regibus ſemper fuiſſe, & molliſsimos atque delicatiſsimos eſſe, teſtis eſt Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitam duriorem, & incultam, neglectamq; ducere, & ſordibus ſeſe ingurgitare, & incondita quædam tuguria longo ab inuicem interuallo habitare, & ſingulos domiciliј locum ſæpe mutare, indeq; Sporos à Græcis cognominatos eſſe: nec ab uno aliquo

Slauorum ſedes.

Procop. de bello Vandil.

Iorn. de rebus Geticis.

Moſchici imperiј terminus ad Mæotin ferè.

Strabo geograph. lib. 7.

Slauorum populi à Turcis ſubacti.

Diuerſi populi etiam in una regione habitantes.

Vandali unde, & quò progreſsi.

Vandalus fluuius.

Vendali falſa etymologia Vandalorum.

A' diuerſitate morum.

Proc. de bello Vandal. Idem de bello Got. li. 3.

eos

eos regi,ſed plebea,communiq; libertate uiuere,memorat. Deinde lingua penitus diuerſa utuntur Slaui omnes,ab ea qua Vandali uſi ſunt. Conſtat ſanè inter omnes, Vandalos Gotorum & Germanorum gentem fuiſſe,eademq; lingua cum eos uſos fuiſſe. Teſtes ſunt eius rei Eutropius,Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Cor. Tacitus: neq; negat Crantius. Quin citat is etiam ex Metodio martyre epiſtolam Vandalorum ad Conſtantinum imperatorem,Germanos ſe eſſe profitentium. Quod Irenicus quoq; facit. His adſtipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quæ Germanicam originem atque etymologiã redolent:qualia ſunt Genſericus,Hunericus,Gildericus,Sigericus, quaſi ex anſerum , gallorum gallinaceorum, auri,& uictoriæ opulentia deriuata:Itemq; Traſamundus,Gutamundus,Sigiſmundus,& alia eiuſdem modi:quorũ ſimilia etiam alia Goti habuerunt, & partim Burgundiones, qui & ipſi inter Vandalos numerantur:partim ij, qui nunc peculiariter Germani ſiue Teuthones appellantur,adhuc retinent. Slauicum uero uocabulum ne unum quidem mihi quiſquam ex omni Vandalorum hiſtoria protulerit:niſi fortè illa apud Crantium, Lubecæ,Roſtochij, Viſmariæ,Stargardi,ſeu Starogradi, urbium nomina:quę nos à Slauis poſt migrationem Vandalorum indita eſſe,ſuo loco indicabimus. Satis ne igitur argumenti eſt,Slauos,qui nihil penitus commune habent cum lingua Germanica , niſi fortè ex uicinitate & commertijs mutuatum, Vandalos non eſſe? Qui enim , aut unde mutarent linguam ij præſertim, qui uetuſtiſsimas Germaniæ,quam Viſtula ſecundum Plinium , Ptolemæum , Pomponium Melam,Iornandem,& authores terminat,ſedes non reliquerunt? Hic hæret omninò Crantius,& qui eum ſequũtur. Franciſcus uerò Irenicus ui ueritatis uictus , manus dat:quamuis ut uidetur, repugnãte Iornãde. Verum de Iornande ſtatim , ſi prius refutauerimus illud Crantij argumentum , quo is adſtruit,Slauos Vandalos eſſe,quòd à Germanis etiam nunc Vendi ſeu Vindæ uocantur eius linguæ & generis homines. Non eſt certum inuſitatum,populos,qui aliunde aliò cõmigrarint, cùm à locis & regionibus nomina aſſumere, tum eorum populorum,quibus ſucceſſerint, nominib. appellari. Nec lõgè huius rei exẽpla petemus. Cõſtat certè,Pruſsiã ab alijs,quàm nunc populis olim habitatã eſſe,qui ſiue Pruſsi,ſiue Boruſsi,ſiue Boruſci ſecundum Stellam dicti ſunt:quorum extant adhuc reliquiæ quædam in uicis atq; pagis tractus Varmienſis,& Sambienſis,lingua utentes Lithuanicæ nõ abſimili . Quodam autem tempore partim à Polonis, partim à Teuthonibus Marianæ militiæ adſcriptis ſubactam & occupatam , in hoc uſq; tempus à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Pruſsis: nihilo tamen minus hi quoq; Poloni & Germani Pruſſorum nomen retinẽt. Quis aũt neſcit, Gallias, Gallis ſiue migratione, ſiue bello exoneratos, quodam tempore Francis Germanis ceſsiſſe? & tamen hos etiam à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cũ Aenea profecti,in Latinorũ & Italorũ: Gothi & Alani, qui corruptè Catalani nũc uocantur,in Hiſpanorũ: Zechi Slaui in Bohemorum,Germanorũ,quemadmodum poſtea demonſtrabitur, nomen tranſierunt. Eadem igitur ratione credibile eſt,Slauos, eos qui priſcorum Venedorũ ſecundum Ptolemæũ,ſeu Venetorũ & Vinidarum ſecundum Iornandem,ſedes occuparint, Vendos ſeu Vindas à finitimis Germanis appellari non deſijſſe. Indeq; propter linguæ & originis cognationem cæteris quoq; Slauis accõmodatam,hactenus manere. Niſi fortè diuerſos eſſe uelimus à Vandalis Venetos, ſeu Venedas,ſeu Venedos,ſiue Vinidas:qua de re nunc diſputabimus.

An Venedi,Seu Veneti,& Vinidæ,ijdem ſint cum Vandalis.

CAP. VI. LIB. I.

CORnelius quidẽ Tacitus dubitat, Germànis ne an Sarmatis Venedos aſcribat: & quamuis ad extremum eò magis inclinet, ut inter Germanos eos referat, infirmis tamen argumentis, id confirmat. Ptolemæus Venedas uult eſſe gentem Sarmaticam. Vandalos autem Germanos eſſe,iam ſatis,opinor, demonſtratum eſt. Iornãdes uerò apertius etiam alios omninò eſſe à Vãdalis Venetos & Vinidas innuit. Cum enim Vandalos , à Geberícho rege Gothorum profligatos, & ad paucitatem redactos,migraſſe ex ſuis ſedibus , & à Conſtantino magno Imperatore in Pannonia nouas ſedes impetraſſe,narraſſet, unde poſtea in Gallias,Hiſpanias,& Africam commigrarunt, mox Ermanarici,qui aliquanto poſt Geberichum apud Gothos regnauit, mentionem faciens, in Venetos eum arma mouiſſe,& quamuis abundante multitudine,uictos tamen, & ſubactos eos eſſe memorat:ſtatimq; adijcit:Eos ab una ſtirpe exortos,tria tunc nomina reddidiſſe:id eſt, Venetorum,Antarum,Slauorum. Qui quamuis , inquit, nũc ita facienti-

Linguæ diuerſitas.
Vandali Germani ſunt.
Eutro. hiſt.li. 10.& 14.
Paul.li.1. ca.1. de geſtis Lãg.
Proc.de bello Vand.
Tacitus de ſitu et mor.Germ.
Alb. Crant.li. 1. Vandaliæ.
Iren. Germ.ex egeſi li.1. c.33.
Vandalica dura nomina.
Burgundiones Vandali ſunt.
Venedicarum urbium nomina.
Germaniæ finis olim Viſtula.
Plin.nat.hiſt.
Ptol Geogr.
Mela Geogr.
Iorn.de rebus Get.
Iren.Germ.ex egeſi li. 1.c.33.
Crantius.
Vindæ ſeu Vẽdi.Slaui.
Populorum appellationes.
Pruſsi priſci.
Eraſm.
Stella de Boruſcis.
Pruſsiam qui homines inhabitent.
Franci Galli appellantur.
Cathalani.
Zechi Bohemi.
Slaui cur Vindæ appellẽtur.
Tacit.de ſitu & mor.Ger.
Venedæ an Germani ſint.
Ptol.Geogr. lib.3.cap.5.
Iornand. de rebus Getor.
Vandalorũ migratio in Pannoniam.
Venedi à Gotis uicti.

Dacia.

bus peccatis noſtris,ubiq; deſæuiant,tamẽ tunc omnes Ermanarici imperijs ſeruiêre. Hęc ibi Iornãdes. Aliquanto autem antè his uerbis ſcribit: Introrſus illi (Gepidarum genti ſcilicet) Dacia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis alpibus emunita: iuxta quorum ſiniſtrum latus quod in Aquilonem uergit, & ab ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpacia uenit, Vinidarum natio populoſa conſedit: quorum nomina licet nũc per uarias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Hic meum diligenter perpendant ij, qui Venetos & Vinidas eoſdem cum Vãdalis eſſe autumant, uerba ſcriptoris huius de rebus ſui temporis & ſibi notis ſcribentis. Profectò ſi is eoſdem eſſe uellet Venetos cum Vandalis, non temerè mutaſſet nomina: ut illicò poſt factam Vandalorum mentionem, Venetos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos eſſe, memoraret. Nec mihi quiſquàm obijciat, in Venetis quoq; idem eum feciſſe, ut Venetos appellaret, cum prius Vinidas dixiſſet: quos eoſdem eſſe dubium non eſt, ipſomet etiam authore atteſtante. Maior eſt enim cognatio nominũ in Venetis & Vinidis, quâm in his utriſq;, & Vandalis. Vel nunc etiam Germani, partim Vendos, partim Vindos, ſiue Vindas dicunt. Deinde tam Vinidis, quâm Venetis, Slauinos adiunxit. Vandalis non adiũxit, quorum paulò ante Venetos mentionẽ fecerat: cum rationi magis conſentaneũ fuerit, in prima mentione genus eius explicare. Præterea in Aquilonem ſecundum Alpes, hoc eſt, Carpathum montem, à fontibus Viſtulæ, Venetis, ſiue Vinidis ſedes attribuit, hoc eſt, in Sarmatia: Vandalos autem ad eam partem Viſtulæ, quæ Germanis citerior eſt, habitaſſe, iſti ipſi affirmant. Iam illud longè etiam efficacius argumẽtum eſt, nõ eſſe eoſdem Vinidas & Venetos cum Vandalis, quòd poſt deuictos, & ad paucitatem redactos, pulſoſq; ſuis ſedibus Vandalos, Venetos multitudine abundãtes, ab ijſdem Gothis infeſtatos & ſubiugatos eſſe ſcribit. Illud uerò longè efficaciſsimum, quòd Venetos atq; Slauinos, Antasq;, quos in Boream ad Viſtulam, Danaſtrum & Danubiũ flumina, Muſianum lacum, qui fortè Myſianus eſt, & mare Ponticum commorari, paulò antè dixerat, ubiq; deſæuire ſuo tempore queritur: cum Vandali longe antè Pannonia non pulſi, ſed à Stilicone euocati, in Gallias & Hiſpanias populariter migraſſent, atq; adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iuſtiniani armis attriti, afflicti, ac deleti eſſet: quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipſo Iornande et Procopio, oculatis ferè teſtibus, confirmare poſſumus. Congruunt cum his ea quæ ſuperius de ꝓuincijs Romani imperij ab hac gente afflictis, ex diuo Gregorio & Flauio Blondo deſcripſimus. Ex his igitur ſatis, ut arbitror, liquet, Venetos & Vinidas, quos Germani Vendos, ſeu Vindas uocant, diuerſos eſſe à Vandalis. Atq; hinc apparet error Alberti Crantij, Franciſci Irenici, & aliorum, qui in eo quòd Slauos cum Vandalis eandem eſſe gentem affirmant, Iornandis authoritatem ſequi ſibi uidentur: cum tamẽ is, quemadmodum nos modò oſtendimus non cum Vandalis, ſed cum Vinidis, ſeu Venetis, Slauorum gentem coniungat.

Slauini & Antes. — *Vindarum ſedes.* — *Vandalorum è Pannonia migratio.* — *Vandali deleti.* — *Paul. Diac. de geſt. Lang. lib. 1. c. 17.* — *Iorn. de reb. Geth. & de reg. ac temp. ſucceſs.* — *Procop. de bello Vandil.*

Quòd Slaui Germani non ſint. CAP. VII. LIB. I.

Slaui cur Venedi uocati.

QVòd ſi quis cum Tacito Venedos quoq; inter Germanos referre contendat, non magnopere pugnabimus: dũmodo is meminerit, fieri potuiſſe, quod ſæpè alijs gentib. uſu uenerit, ut Slaui, quos lingua, moresq; arguant Germanos non eſſe, Venedorum Germanorum nomine iam tum Iornandis tempore etiã appellarentur, cum eorum ſedes occupaſſent: ſicut etiam nunc à Germanis appellantur. Nam quod Crantius ex uſu Germanicæ linguæ non infrequenti apud Bohemos, addam ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germanicam gẽtem eſſe, eadem ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos eſſe. Nam hæ quoq; linguæ in uſu eſſe cœpere apud Polonos præſertim. Hiſpanis quoq; & Italis noſtra tempeſtate, ijs præſertim qui uel militarunt, uel negociati ſunt in Germania non inſolens eſt uſus linguæ Germanicæ. Ne Latinæ quidem olim fuit Græcis, cum Romanis parêrent. Ergóne ijdem erunt aut Gręci cũ Romanis, aut Itali, & Hiſpani, cũ Germanis? Non rectè hic ratiocinatur Crantius. Quòd ſi Slaui Germani ſunt, uel ex Germanis orti, eadẽq; olim lingua uſi. Vnde igitˀ Slauicę linguę uſus apud eos inoleuit? quę ut à Germanica, ſic ab omni finitimorũ, atq; adeò quorumuis aliorũ populorũ, de quib. auditu aut literis aliquid accepimus, lingua penitùs diuerſa eſt. Quid quòd apud Bulgaros, Ruſſos, atq; Moſchos, qui & ipſi Slaui ſunt, uel nullus omninò, uel certè rariſsimus eſt Germanicæ linguæ uſus? Fateatur ergo neceſſe eſt Crantius alterutrum, uel non extirpatos penitùs olim eſſe à Slauis Germanos & Vandalos, uel certè poſterius ab ijs colonias è Germania deductas eſſe,

Germanicæ linguæ uſus apud Bohemos & Polonos. — *Slauica lingua diuerſa ab omnibus alijs.* — *Germani in Polonia et Bohemia quãdo.*

agre-

agreſtium præſertim & opificum omnis generis, cum ipſi ferè militiæ uacarēt. Quod nos à Polonis quodam tempore factum eſſe ſuo loco oſtendemus. Iam, ne ex illo quidem Beroſi teſtimonio, quo is Tuiſconem Germanorū omnium conditorem à Tanai ad Rhenū, uſq; regnaſſe, & ab eo Sarmatas maximos populos conditos eſſe aſſerit, ſatis rectè cōprobatur Slauos Germanos eſſe. Nam ut illibata ſit fides & authoritas Beroſi, ut etiā demus Slauos uel Sarmatas eſſe, uel omninò cū Tuiſcone in Europā profectos, in his oris, quas nunc incolūt, inter Tanaim & Rhenū conſediſſe, certè nō ſtatim conſequetur, eos Tuiſconis poſteritatem eſſe. Neq; enim neceſſe eſt, populos alicui regi ſubiectos, uel ab eo conditos, ab eodē etiam procreatos, aut eadē dūtaxat cum illo ſtirpe ortos eſſe. Quin cernere eſt nō modò in priſcis annalibus, uerùm etiā noſtro tēpore multas gentes, externi generis regibus parêre. Legimus etiā nonnullorū populorū colonias ab externis ducibus deductas eſſe. Quid? q; Sarmatiā Beroſus ab ortu ſolis Tanai fluuio, ob occaſu Rheno terminat, Sarmatæ uerò Græcorū, & Latinorū ſcriptorū teſtimonio multū terrarū ultra Tanaim tenēt, nec ſcio an plus quàm citra Tanaim, & quidā antiquitùs, ita ut hinc progreſsi eſſe uideantur potius, quàm hinc illuc: cum et ſolum hic ſit uberius, & cœlū mitius, & propinquior ſit Aſiatica, quàm Europea Sarmatia Babyloniç, unde in totū orbē terrarū coloniæ deductæ ſunt, An nō licebit credere uel interpretē perperā nobis reddidiſſe ſcriptoris Chaldæi ſententiā, cum in diuerſis linguis, diuerſis nonnunq̄ nominibus & flumina, & loca, & gentes appellētur, uel ipſum etiā authorē de rebus tam procul à ſe remotis hallucinari potuiſſe, et aut ignoraſſe fines harū gētiū, aut Sarmatarū nomine Germanos pariter & Sarmatas cōplexū eſſe? ſicuti Sarmatis quoq; nōnulli uiciſsim Germanorū nomē accōmodāt: Scytharum uerò nomē uſq; quaq; trāſire in Sarmatas atq; Germanos, teſtis eſt C. Plinius. Sarmatæ quidē certè Germani nō ſunt, q̄d ex hoc ipſo Plinio, Corn. Tacito, Strabone, & Ptolemæo rectē colligimus, neq; ex Tuiſcone progeniti, quāuis ſecundū Beroſum à Tuiſcone conditi, quippe qui à Sarmate, quem Moſes & Ioſephus Aſarmotē uocant, Iſtri ſiue Iectani filio, & ipſo ex Noa, ſed per Semū filiū deſcendente, nomen & genus duxerint. Nō igitur Vandali, neq; Germani omninò ſunt Poloni, Bohemi, ac cæteri Slaui. Vnde aūt Slaui ducant originē, aut unde, et quādo in has oras, quas nūc tenent, aduenerint, utinā tam facile eſſet uerū inuenire, quàm falſa refellere. Conemur tamen etiā illud, quantū poſſumus, ut ſi minus inueniamus, uiam certè ad inueniendum poſt nos quæſituris uel muniamus, uel indicemus.

Beroſ. lib. 4. & 5.
Slauos non eſſe ortos à Tuiſcone.
Sarmatiæ fines ſecundum Beroſum.
De Beroſi teſtimonio iudicium.
Scytharum appellatio.
Plin. nat. hiſt. lib. 4. cap. 12.
Sarmatarum origo.
Geneſ. 10.
Ioſeph. ant. li. 1. cap. 14.

Vnde Slaui & Slauini appellentur. CAP. VIII. LIB. I.

AC nomen quidem Slauorum, & Slauinorum ante Procopij, & Iornandis hiſtoriam, & Iuſtiniani Imperatoris tempora, nuſquam neq; apud Latinos, neq; apud Græcos ſcriptores adhuc inuenimus, quemadmodum initio ſcripſimus. Nam Alberto Crantio, & Saxoni Grammatico, niſi uetuſtiores authores proferant, fidem in hac parte nō habemus. Neq; uerò loci ullius in terris neq; hominis cuiuſquā priſci nomen apud ueteres, uel geographos, uel hiſtoricos adhuc reperimus, hæc unde gens, ſiue natio uериſimiliter denominata eſſe uideatur. Slauoniā enim à Slauis, non hos ab illa appellationem accepiſſe, ſatis opinor conſtat ex his, quę ſuprà memorata ſunt. Slauorum autē etymologiam, uel à Slouo, quod uerbum, & ſermonem, uel à Slaua, quod famam, ſiue gloriā genti ſignificat, omnes deriuant, nemo, quod ſciam, aliūde: ita ut cum ipſi ſe Slouacos & Slouanos, quaſi uerboſos, ut uult Crantius, ſiue Slauacos, & Slauanos, quaſi celebres dicerent, à Latinis Slaui, & Slauini dicti ſint. Propius autem uero eſt, eos à celebritate & gloria potius, quàm à uerboſitate, quæ in uituperio eſt, nomen ſibi ſumpſiſſe, cum res magnas, & præclaras, contra Romanū imperium, & finitimos quoſq; gererent. Et cōuenit ſanè, cum hac etymologia, quod nō Sloui, aut Slouini, uerùm Slaui, & Slauini à Latinis appellantur. Corrigendus uerò, hic eſt error eorum, qui eos Sclauos, ſiue Sclauinos uocant: qui quidē etiam in pleraq; Procopij, & Iornādis, & Blondi exemplaria irrepſit, ab Italis, niſi fallor, quòd ij dū mollius loqui ſtudent, ſæpe i, pro l, proferunt, ut pro flatu, fiato, pro placet, piace: ſic pro Slauo, Siauo. Nihil autem ferè intereſt apud eos in enunciando, ſiue quis dicat Siauum, ſiue Sciauum, c litera interſerta. Inde fortaſsis imperiti cum Latinè loqui uellent, uel ſcribere, non Slauum reddidêre, ſed Sclauum: quo nomine nunc quemlibet ſeruum appellant Itali, cùm alij, tum Adriatici maris accolæ, ex nomine gentis, cum qua multa bella geſſêre: quemadmodum Romani olim Getas & Syros. Sed ad inſtitutum reuertamur.

Slauorum nomen quando clarere cœperit.
Slaui à Slouo uel Slaua dicti.
Slauos perperam dici.
Sclaui apud Italos qui uocentur.

CVm igitur Slauorum nomen tam ſit recens, nec à loco, uel conditore gentis deriuatum eſſe appareat, uideamus num inter eos populos, qui Slauorum nomine cenſentur, eademq; lingua utuntur, quiſquã ſit, qui uetuſtius nomen habeat: ut inde cæterorum omnium examina prodijſſe, & cùm ſingulos noua nomina, tum uniuerſos communem Slauorum appellationem accepiſſe demonſtremus. Ac Polonorum quidem, Zechorum, Sileſiorum, Pomeranorum, Boſnenſium, Croatarum, ſiue Caruatorum, Raſcianorum, Dulebianorum, Dreſlanorum, Traſlanorum, Volyniorum, Podoliorum, Palucorum, Pouazanorum, Maſouiorũ, Vilzorum, Velataborum, Luſicorum, qui nunc Luſacij uocantur, Lunchinorum, Licauicorum, & ſi qua ſunt præterea nomina, etiam recentiora ſunt. Recens eſt & Morauorũ, ſiue à Marotho rege, qui longè poſt Attilæ tempora fuit: ſiue à Moraua flumine, Olomuciũ urbem primariam præterlabente id inditum eſt. Marcomanni enim, qui loca illa & uicinam Bohemiam, deletis Boijs, Gallica gente, quæ regioni nomen dedit, prius tenuêre, Germani fuêre: Ptolemæo, Cornelio Tacito, & L. Floro teſtibus. Vnde & illud apparet, quòd priſcorum Bohemorum gens, licet uetuſtior ſit, quippe cuius & Ptolemæus, & Tacitus, atq; etiam Strabo meminerint, Gallica tamen fuerit initiò: deinde, quæ eam deleuit, cum eſſet Germanica, & ipſa Bohemorum appellationem retinuerit: quam poſtremò Zechi quoq; Slaui in hanc uſq; diem retinent, cum longe pòſt in ea regione domicilium fixiſſent. Quuãqam ipſi ſe Zechos appellant, & à cæteris Slauis ita uocantur. Nam quod ſcribit Crantius, è Bohemia & Pannonia Slauos profectos, in Illyrico ac Dalmatia conſediſſe: non probat nobis, cum neminem è uetuſtioribus huius ſententiæ authorẽ habeat. Sicut ne illud quidem, quod authore Saxone Grammatico prodidit, Caſſubios, & ipſos gẽtem Slauicam, ante Chriſtum natum extitiſſe: & quæ nunc teneant loca, tenuiſſe. Nam et Saxo ille non multo uetuſtior eſt ipſo Crantio: & cum de re procul à memoria ſua remota nullo authore ſcribat, non maiorem & ipſe meretur fidem. Itaq; ne illud quidem recipimus, quòd Saxo idem, uetuſtiora Chriſto nato tempora perſequens, etiam Poloniæ facit mẽtionem. Modocas equidem populos in Sarmatia Aſiatica apud Ptolemæũ, Moſchicos, ſiue Moſchios mõtes in Cappadocia, ſiue Armenia, apud eundem Ptolemæum, & C. Plinium reperio. Moſchenos etiam populos, & Moſchorum tractum, idem Plinius commemorat. Strabo quoq; Moſchos populos Colchis finitimos eſſe ſcribit. Ioſephus uerò Hebræus Moſchinos populos, Cappadocas poſtea dictos, à Moſochim, ſiue Moſoch Iapeti filio, ut eſt in Geneſi apud Moyſen, oriundos eſſe, ſcriptum reliquit. Et Modocarum quidẽ nomen minus, Moſchenorum uerò, ſeu Moſchinorum, ſiue Moſchorum, admodũ conuenit ijs populis, qui nunc in Europea pariter & Aſiatica Sarmatia longè, lateq; imperantes, Slauica lingua utuntur, & Moſchi Latinè, Moſchouitæ, Germanicè, Slauicè uerò Moſqua appellantur. Et à multis quidem ſeculis ij ſedes illas tenent, quod eorum ipſorum annales teſtificãtur: ſed hoc nomen Moſchorum non ita pridem uſurpare cœperunt, nec uniuerſè primùm. Sed unus de multis populis, à flumine & arce Moſqua, ita dici cœptus eſt, ex eo ferè tempore, quo poſt diuiſum in multos principatus Ruſſorum eius regionis imperium, Ioannes quidam dux Danielis filius, (quemadmodum uir grauis ac diligens, Sigiſmundus Herberſteinus, regis Ferdinandi conſiliarius, in Moſchouia ſua, ex eius gentis annalibus compertum, nuper memoriæ prodidit) ei territorio præfuit, & inſtaurata arce, quæ modica & obſcura antè fuerat, ſedem ibi ſuam cõſtituit. Cuius poſteri cum ſubactis proximis quibuſq; eiuſdem nationis atq; linguę principibus, principatum ſuum longè lateq; dilataſſent, tum demum cæteri quoq; Ruſſorum populi longè maiores, antiquiores, & nobiliores, quàm Moſchi ad eam diem fuerant, nempe Vvladimirienſes, Nouogrodenſes, Iaroslauienſes, Tiuerenſes, Moſaiſcenſes, Suſdali, Piskouenſes, Rezanenſes, Seuerienſes, & alij, ut quiq; deuicti ſunt, in Moſchorum nomen abiêre: ſic tamen, ut cuncti pariter Ruſſorum nomen libenter etiamnum agnoſcant. Itaq; olim Kiouienſis metropolites, & nunc Moſchicus etiam, Ruſsiæ metropolites cùm ab alijs, tum à patriarcha Conſtantinopolitano uocatur: & ipſe hunc titulum, uelut ampliorem, & auguſtiorem, quàm Moſchouiæ, uſurpat: & uerò ipſi quoq; Moſchorum principes non tam Moſchorum, quàm Ruſsiæ totius dominatum in inſcriptionibus, quanquam falſo, ſibi arrogant. Vnde liquet, nec antiquũ eſſe Moſchorum nomen: & Ruſſorum partem, ac unum quendam populum eos eſſe, ab arce & oppido, quod maximis terrarum ſpacijs à priſcorum illorum Moſchorum ſiue Moſchinorum tractu abeſt, non ita pridem appellationẽ mutuatos. Ab his igitur, Slauorum origo de-

Slauorum populi.
Moraui unde nomen habeant.
Marcomanni.
Ptol. li. 2. ca. 11.
Tacit. de ſitu et mor. Germ. et annal. lib. 2.
L. Fl. Epi. li. 4.
Bohemi, qui et unde appellati.
Strabo Geog. lib. 7.
Zechi.
Albert. Crant. lib. 1. & 2. Vand.
Saxo in Dania.
Caſſubij.
Polon. nomen ante Chriſtum natum non extitiſſe.
Moſchi. Ptol. li. 5. cap 9. & 13. lib. eod. cap. 6.
Plin. nat. hiſt. li. 5. ca. 27.
Ibid. li. 6. cap. 9. & 10.
Strabo. lib. 11. Geogra.
Ioſeph. ant. li. 1. cap. 11.
Geneſ. 10.
Moſchi unde, & quando appellari cœpit.
Ruſſorum ſeptentrionaliũ populi, qui Moſchorum principi parent.
Metropolitæ in Ruſsia duo.
Moſchorum principes Ruſsiæ totius dominatum ſibi arrogant.
Bulgari.

go deduci non poteſt. Bulgaros cum Slauinis coniungit Iornandes, cum ab his pariter, & Iorn. de ſucceſ. regn.
Antis, atq; Slauinis Romanum imperium uexari ſcribit. Attribuit autem eis alibi ſedes in Idem de reb. Get.
Europa ſupra mare Ponticum. Huic adſtipulatur Blondus, qui Danubij accolas eos eſſe
prodidit. Pomponius autem Lætus memorat, Anaſtaſium Imperatorem duxiſſe longum Blond. Dec. 2. lib. 9.
murum à mari ad Selibriam, ne incurſiones Myſorum, Bulgarorum, & Scytharum Con-
ſtantiopolitanis obeſſe poſſent. Verùm aliunde eos in illa loca ueniſſe, Blondus idē teſtis Pomp. lib. 2. hiſt.
eſt, nimirum è Scythia. Scythiæ uerò nomine Sarmatiam complexus eſt. Conſtat enim, in
Sarmatia Aſiatica Bulgarorum antiquas ſedes eſſe: ad Rha, ſeu Volgam fluuium. Ac Pto Blond. ibidem.
lemæus quidem horum non meminit: Sergorum uerò meminit, Sarmatiā Aſiaticam de- Bulgarorum ſedes.
ſcribens. Conſtat autem, hos quoq; à recentioribus in Europa, inter Slauorum populos
numerari: nec eos modò qui Bulgaris & Raſcijs proximi conſedere, uerùm etiam eos qui Ptol. lib. 5. c. 9.
Saxoniam & proxima Albi loca tenuere, & à quibuſdam Sorabi dicti ſunt: quo fit, ut non Serbi ſlaui, & ſedes eorum.
incredibile ſit, eos ex Aſia in Europam ueniſſe. Sed ij ſiue Serbi, ſiue Bulgari, quota pars
ſunt Slauorum? Profectò non eſt credibile, unum aliquem tam exiguū populum ex angu
ſto terræ, angulo profectum, tam paruo tempore tantas uires & incrementa ſumpſiſſe, ut
dimidiam ferè totius Europæ partem occuparit, impleretq;. Deinde ſi è Bulgaris progna-
ti ſunt Slaui, Serbi Slaui non erunt: ſi ex his illi non erunt: ſin ex utriſq;, profectò ambo-
bus communis origo & commune aliquod eſſe debet. Nec id Slauorū eſt, quippe quod
ſit recentius.

Vera Slauorum origo. CAP. X. LIB. I.

RVſſorum nomē latiſsimè patet in Sarmatia, quemadmodum dudum indicaui- Ruſſiæ fines.
mus. Complectitur enim ferè quicquid terrarum eſt inter ſinum Venedicū, Li-
uoniam, Suetiam, Oceanum glacialem, Rha, ſiue Volgam, Mæotim, mare Pon-
ticum, Sarmaticos montes, Poloniam, Lithuaniam, & Samagitiā. Sed non per- Ruſſorum nomen.
inde celebre aut antiquū uidetur eſſe id nomen: ne illis quidem ipſis ſcriptoribus, qui pri-
mi Slauorum & Bulgarorum mentionem fecère, fortaſſe notum. Extant etiam eius gen- Ruſſorum annales.
tis annales, uerum non ſupra ſeptingentos annos à noſtra hac ætate. Nam Ruthenorum
uetuſta gens in Gallia Aquitanica, nō eſt eadem cum Ruſsis. Quo fit, ut nos cum Ruſſo- Rutheni non ijdem cum Ruſsis.
rum meminimus, nunquam eos Ruthenorum nomine appellemus, quemadmodum fe-
cerunt cùm alij plerîq; ante nos, tum Saxo Grammaticus, qui Ruthenos Ruſsiæ ſiue Ru-
ſciæ populos uocat, cum eiſq; Danos & Sueonas ſeu Suetios finitimos multa bella etiam
longe ante Chriſtum natum geſsiſſe memorat. Minimè uerò mirum eſt, primùm, nullos Ruſſicæ literæ.
extare annales apud gentem barbaram, quę poſt ſuſceptam demum religionem Chriſtia-
nam uix literis, à Bulgaris ſuis paulò antè ad imitationem Græcarum inuentis, uti cœpit;
& modicè utitur. Deinde incognitam fuiſſe Græcis & Latinis eam gentē, ſicut alias quo-
que ſeptentrionales, quas cōmuni uocabulo, uel Sarmatas, uel Scythas appellauère, cum
propter lōga terrarum interualla, incultas regiones, feroſq; & barbaros earum mores, ni-
hil cum eis haberent commercij. Tametſi Roxanorum, ſiue Roxolanorum nomen, quod Roxani, ſeu Roxolani.
Ruſſorum uel Ruſsianorum nomini, non ualde diſsimile eſt, non eſt incognitum ueteri-
bus. Nam & Ptolemæus, & C. Plinius Roxolanos populos in Sarmatia ad latus Mæoti- Roxanorum ſedes.
dis collocat, & Corn. Tacitus Otthonis Syluij, qui octauus poſt C. Cæſarem apud Romā
nos imperauit, tempora perſequens, ita de eis ſcribit: Conuerſis ad ciuile bellū animis, ex- Ptol. lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 4.
terna ſine cura habebantur. Eo audentius Roxolani Sarmatica gens priore hyeme cæſis cap. 12. Tacit. annal. lib. 17.
duabus cohortibus, magna ſpe ad Mœſiam irruperant. Strabo autem ita: Roxani uerò
magis ad Aquilonem ſpectantes, inter Tanaim, & Boriſthenem campeſtria paſcuntur. Et Strabo lib. 7.
Paulo pôſt: Num qui uerò ſupra Roxanos habitent, ignotum eſt nobis. Roxani quidem Geogr.
aduerſus Mythridatis Eupatoris ductores belligerarunt. Hic mihi conſideret uelim dili- Slauos è Ruſſia prodiiſſe.
gens lector, eas ſedes ab his tam uetuſtis, grauibusq; ſcriptoribus attribui Roxolanis, ſiue
Roxonis, quas Ruſsi in hanc diem retinent: eoſq; iam tum Otthone imperante Mœſiam
finitimam infeſtare cœpiſſe: ita ut ueriſimile ſit ab iiſdem poſterius, debilitatis partim Go-
thorum, Hunnorum, Vandalorum, Alanorum, & Langobardorum: partim Parthorum,
Perſarum, & Saracenorū incurſionib. atq; bellis Romani imperij uiribus, non ſolùm eam
ipſam Mœſiam, uerùm etiā Daciā, Pannoniā, Dardaniā, Liburniā, Illyricū, Dalmatiā, & I- Slaui unde dicti.
ſtriā ſubactas & habitatas: Thraciā, Macedoniā, & Græciā diuexatas, & ad extremū Græ-
cam linguā penitus corruptā eſſe: rebusq; tam feliciter geſtis, eos Slauorū, ſiue Slauinorū Poloni & Bo-
nomē à gloria ſibi ſumpſiſſe. Eadem autē facilitate alia ipſorū quaſi examina ad occidentē hemi unde uenerint.
Solem progredi, & omnem eam Germaniæ partem, quæ à Viſtula ad Salam & Albim, ſeu

Poloni & Bohemi unde uenerint. Viſurgim uſq; inter Carpathũ montẽ, Danubiũ, & Oceanũ Germanicũ protẽditur, occupare, et in ditionẽ ſuam redigere potuiſſe, cũ ea populis exhauſta & uacua eſſet. Gothorũ, Vandalorũ, Alanorum, Burgundionũ, & Langobardorũ continentibus bellis, & in alias ſedes migrationibus: easq; gentes mox imperijs diſtinctas, diuerſis etiam nominibus appellatas eſſe, ita ut partim à ducibus, partim à ſitu locorũ, partim à priorib. incolis, deniq; à ſtudijs, habitu, uel euentu aliquo noua nomina ſumerent. *Roxani ijdem qui Ruſsi.* Solos autem eos, qui in natali ſuo ſolo manſerunt, antiquum Roxanorũ nomen retinuiſſe: cuius facilis eſt flexus in Ruſſianos, & Ruſſos. Nam & inter X literam, & geminum ſſ, in enũciando permagna eſt cognatio cùm apud ueteres, tum apud recentiores, Italos præſertim: & Roſsiam pro Ruſsia etiamnunc proferunt & ſcribunt Greci: quod nos in diplomate quodam antiquo patriarchæ Conſtantinopolitani Vilnæ ante aliquot annos uidimus.

Authores ſuprà memoratæ ſententiæ. CAP. XI. LIB. I.

Bern. Vapouius. Bonfinius. Fl. Blondus. IN hac autem ſententia fuit ante nos Bernardus Vapouius, qui noſtra memoria Polonorum res geſtas ab initio ad ſua uſq; tempora ſtylo perſecutus, imperfectum opus reliquit. Nec diuerſum ſenſiſſe uidetur Antonius Bonfinius in Vngarica hiſtoria, quis non ſatis ſibi conſtet. Vterq; autem Blondum Foroliuienſem ſecutus eſſe uidetur: qui libro primo primæ Decadis hiſtoriarum, de Vandalis & Burgundionibus mentionem faciens, ita memoriæ prodidit: Facta autẽ eſt poſtmodum alia in dictis gentibus mutatio. *Vandali unde dicti. Slaui.* Siquidem Vandali à fluuio regionis ſic dicti, pauló pòſt, quàm illi, quos Stilico concitauit, patria erant profecti, ſe Slauos dixère, à nomine gentis, quæ à Boſphoro Cimmerio in Tanaim fluuium habitare ſolita, ſe contulit in ſedes Vandalorum, Burgundionũq́; patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: ſed cum eorum pars Mauritij Imperatoris temporibus in Dalmatiam, Illyricumq; emigraſſet, *Poloni & Bohemi.* qui manſerunt domi, pauló pòſt mutarunt nomina, & partim ſe Polonos, partim Bohemos nominauêre. Et libro octauo de illa Slauorũ in Dalmatiam & Iſtriam inuaſione ſcribens, ita prodidit: Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium ſedes: quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis ſimilitudo ac penè proprietas oſtendit, eos qui nunc Poloni & Bohemi dicũtur, ex Slauorum reliquijs fuiſſe. Incoluerãt autem prius, ut ſuprà docuimus, ea loca Vandali: quos credendum eſt, quando ad inuadendas Romanorum prouincias ſunt profecti, partem gentis in patria reliquiſſe. Quare Slaui pauló pòſt ſuperuenientes, ita locutiones commiſcuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quæ pro regionis & ducũ diuerſitate partim Bohemica, partim Polonica poſtmodum ſit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, quã Dalmatæ utuntur, Slauonicam locutionem. Hactenus Blondus. Perplexè quidem & uariè, ut qui de rebus à ſua memoria, aſpectuq; & cognitione remotis & alienis ſcribebat: illud *Slauos Vandalos dictos eſſe.* tamen non obſcurè oſtendit, Slauos Vandalos non eſſe, Vandalorum tamen nomine fuiſſe appellatos: & quo tempore, undeùe ij primùm in Vãdaliam, Saxoniam & Germaniã, *Iorn. de rebus Get.* Dalmatiamq; & Illyricum aduenerint, nempe à Cimmerio Boſphoro ac Tanai, quæ loca geographi omnes Roxanis, ſiue Roxolanis & Sarmatis attribuunt. Nec omninò diſſentit ab his Iornandes. Is enim cum Slauinos & Antas, & uniuerſam Vinidarum nationem ad ſiniſtrum latus Sarmaticorum montium ab exortu Viſtulę in Aquilonem per immenſa ſpacia conſediſſe memoraſſet, quod nos quoq; ſuſperius retulimus, addit: Slauinos quidem ab exortu Viſtulæ uſq; ad Danaſtrum commorari, & paludes, ſyluasq; pro ciuitatibus habere: Antas uerò, fortiſsimos eorum, qui ad Ponticum mare curuantur, à Danubio *Danaſter fluuius.* uſq; ad Danaſtrum extendi. Siue autem Danaſter is eſt, quem etiam nunc accolæ Ruſsi & Valachi Neſtrum, ſiue Dneſtrum uocant, et multi Tyran antiquis dictum eſſe uolunt: ſiue Boriſthenes, ut ipſe Iornandes uelle uidetur: dubium non eſt, eam oram ferè Ruſsia, Sarmatia quidem certè, contineri. Et tamen de Slauinis & Antis tantum hic ille ſcribit. Nihil autem prohibet, alios eiuſdem linguæ & nationis populos ulterius ad Aquilonem habitaſſe, aut etiam illos ipſos inde ad meridiem & mitiores, fertilioresq; oras non modò in Mœſiam, & ad Danubium, ſed longè ultra etiam, ſicut nos iam oſtendimus, progreſſos eſſe. Ruſsis igitur Slauorum omnium originem nos quoq; cum his ſcriptoribus libenter acceptam referimus.

Ruſſorum

Ruſſorum denominatio & Origo. CAP. XII. LIB. I.

QVòd ſi quis porrò quærat, quo tempore primùm Rufsi Sarmatiã habitare cœperint, unde eò uenerint, & unde nomẽ acceperint: ingenuè fateor, me, quamuis diligenter inueſtigantem, neſcire tamen. Reperio quidem apud Ezechielẽ prophetam fieri mentionem principis Ros, Moſoch, atq; Tubal: ſic enim legũt Euſebius Cæſarienſis, Theodocion, Symmachus, & Septuaginta interpretes. Nam diuus Hieronymus ambigit, proprium'ne gentis alicuius nomen ſit Ros, an caput eo loci ſignificet: ſicut etiã habet uulgaris editio Latina. Ac de Tubale quidem, & Moſocho, iam nobis dictum eſt. Ros, ſi gentis nomen eſt & ipſum, Rufsis affine eſſe uidetur. Verùm Euſebius idem, eam gentẽ Romanos uult eſſe. Hieronymus, quæ ſit, non inuenit. Non incognitũ autem iam tũc fuit nomen Roxanorũ Græcis & Latinis, ſicuti ſuprà diximus. Quo fit, ut nõ auſim Ruſſorum, ſeu Roxanorũ originem ab illo Roſſo, ſiue Ros deducere: præſertim cum neq; apud Beroſum, neq; apud Ioſephũ, neq; apud Moyſen in priſcis genealogijs de eo quicquam reperiã. Rufsi ſeu Rufsiæ oppidi antiqui in ditione Nouogrodenſi mentionem facit uir grauis ac diligẽs, Sigiſmundus Herberſteinus, in deſcriptione Moſchouiæ: nec inuſitatũ eſt, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obſcuri fuiſſent initio, poſtea uirtute & armis nomẽ ſuum unà cum imperio propagarunt: ſicut nos de Moſchis dudum oſtendimus. Et adſtipulari uidetur huic opinioni, id quod in annalibus Ruſſorum legitur, dominatum Ruſſorum apud Nouogrodum magnam, Bialoiezorum ſiue Album lacum, & Isborſcum initium ſumpſiſſe à Rurico, Sineo ac Trubore Varaijs fratrib. Quod ſi quis hoc non probat, uel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil opinor prohibet credere, Polonos ac cæteros omnes Slauos Sarmatas eſſe: præſertim cum conſtet iam, Bulgaros, Serbos & Roxanos Sarmatiæ gentes eſſe, indecq; egreſſos populos quodam tempore, nouas ſedes occupaſſe in Germania & Romano imperio, & Slauos, ſiue Slauinos ſeſe dixiſſe: demonſtrari aũt non pofsit, unde aut quo tempore populi illi in Sarmatiã aduenerint, & priſcos illos Sarmatas (ſi qui modò alij fuerunt) inde pepulerint, uel deleuerint: ſicut de Gothis atq; Tartaris poteſt, quorum illi quidem tenuerunt aliquando, hi uerò etiam nunc tenent, partem aliquantam Sarmatię. Nam de Prufsis, Liuonibus & Lithuanis, & ipſis Sarmatiæ populis, poſtea ſuo loco dicemus. Quod ſi cui non ſatis adhuc probamus, Polonos ac Slauos omnes Sarmatas eſſe, non magnopere pugnabimus: modò illud certum teneat, eos populos, qui Slauica lingua & natione cenſentur, partim in Sarmatia ſedes habere antiquitùs, partim inde profectos; p magnam Europæ partẽ ſeſe diffudiſſe. Atq; hæc nos de origine Slauorũ in uniuerſum attuliſſe ſufficiat. Si quis exquiſitius ac certius qcquã attulerit, nõ modò nõ moleſtè feremus, uerùm ſequemur etiã. Nunc certè prolixiores eſſe nolumus in diſceptãdis & explicandis ijs, quæ ueteres ſcriptores uariè de Sarmatarũ gente memoriæ prodiderunt. Quin Slauos etiam miſſos faciemus, & ad inſtitutam Polonorum hiſtoriam propius accedemus.

Ezech. cap. 38. & 39.
Euſ. Demonſt. euang. lib. 9.
Hiero. in Eze. Ros.
Rußia oppidũ uetuſtum.
Sigiſm. Herberſt. in Moſchouia.
Ruſſorũ principatus initiũ.
Poloni & Slaui omnes Sarmatæ ſunt.
Gothi & Scythæ in Sarmatia.

De ſitu Poloniæ, & nomine gentis. CAP. XIII. LIB. I.

IGitur Slauorum ij populi, qui ad Sarmaticos montes, ſiue Carpathum, & in extrema ora Sarmatiæ, quà Germaniæ Viſtula flumine interlabente coniungitur, & inde porrò uerſus occidentem ſolem ad Odram fluuium (ſiue is Viadrus, ſiue Guttalus eſt ueteribus) atq; adeò ad Bohemiam uſq;, & Albim, quà is relicta Bohemia in mare decurrit, ut uolunt noſtrates ferè, & ad extremam Sarmatici maris oram conſederunt, Polaci, ſiue Polane, à uicinis eiuſdem linguæ populis, atq; inde Poloni à Latinè loquentibus dicti ſunt: regio uerò Polonia. Duplex autem nominis huius ratio aſsignatur. Vel enim à Pole, quod & planiciem, & uenationem Slauis ſignificat, Polanos & Polacos appellari uolunt: propterea quòd & planam ferè, apertamq; regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi ſtudio: uel à conditore ac primo duce gentis Lecho ſiue Lacho, Polacos, quaſi Polachos, hoc eſt, poſteritatem Lachi, dici autumant. Cui rationi ac denominationi adſtipulatur illud, quòd Rufsi & Moſchi, nec ſciò an alij quoque Slaui, præter Bohemos, non Polanos, neque Polacos, uerùm Lachos eos in hanc uſque diem uocant. Nec multum ab hac diuerſa eſſe uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quaſi Lechel, ut mihi quidem uidetur, hoc eſt, à Lecho conditos, appellant. Conuenit certè inter omnes, Zechum & Lechum, ſiue Lachum, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Bohemos primùm regnaſſe. Quamuis enim Vincentius

Poloni qui.
Poloni unde dicti.
Polachi.
Lachi.
Lengel.
Zechus & Lechus fratres principes.

Cadlubicus,nullam horum mentionem fecerit: Lechitas tamen Polonos uocat,à Lecho proculdubio. Aliundéne autem ij cum ſuis populis in has oras cõmigrauerint,an ipſi alibi nati,ad cognatas gentes,antiquitùs ea loca tenentes, acceſſerint: an uerò & ipſi ſiue in Polonia,ſiue in Bohemia nati,quodam tempore gentiũ harum regna,priuati cum eſſent, inuaſerint,aut oblata ſuſceperint:deinde ſi aliunde uenerunt, undénam, & quo tempore, non perinde conuenit.Qua de re nos,expoſitis breuiter aliorũ ſententijs,quid ſentiamus, ſubijciemus:de Polonis præſertim,de quibus hoc nobis opus inſtituitur.

Vnde,& quo tempore Poloni in has oras uenerint. CAP. XIIII. LIB. I.

Crant.Vand. lib. 1. *Idem lib.* 1.

QVi Slauos,Vandalos & Germanos eſſe uolunt,non habent neceſſe affirmare, Polonos cum ſuo duce aliunde in has oras,quas nunc incolunt,poſt uetuſtam illam Tuiſconis migrationem ueniſſe,ſi modò cõſtare ſibi uolunt.Itaq; Albertus Crantius aſſeuerat,Slauos regionẽ ſuam ab omni memoria ad Sarmaticos cãpos tenuiſſe:& cũ anguſtæ eis eſſent ſedes in Polonia,Morauia, Bohemia, & Rußia,nouas in Pannonia à Cõſtantino magno Imperatore eos impetraſſe:indeq́; imperante Mauritio,in Dalmatiam & Illyricum profectos eſſe.Verùm huius opinionis fundamentum iam conuulſum eſt:cõſtititq́; Polonos atq; Slauos Vandalis ſucceßiſſe in his locis,ubi nunc eſt Polonia. Quocirca refellere nunc eam operæprecium non eſt.Alij uerò aliunde omninò Polonos & Bohemos ueniſſe,pro cõperto habent: & quidem cõplures è Croatia profectos eſſe cõſentiunt. Lechum enim & Zechum fratres,principes uiros,apud Crapinam & Pſaros degentes,cum pertæſi eſſent diſsidiorum & bellorum ciuilium, coadunata ſuorum hominũ & aliorum uoluntariorum manu,ad quærendas nouas ſedes è patria uerſus occidentẽ ſolem per ſyluas,monteſq; iter habuiſſe: donec ad Albim flumẽ, & Bohemiam uenerint.Ibi Zechum ſoli bonitate delectatum, cum parte multitudinis in incultis locis cõſediſſe:Lechũ uerò cũ cæteris ad Aquilonẽ ire perrexiſſe,eumq; tractũ qui Sileſiã & maiorẽ Poloniã cõplectitur,& ipſum habitatorib.uacuũ tenuiſſe.In hac ſentẽtia fuerunt Aeneas Syluius Senẽſis,& ferè Bohemi,Poloniq́; Chronographi.Quanquã Ioãnes Dlugoſſus,& Matthias Miechouienſis,noſtri,non ſatis cõſtanter & cõueniẽter id aſſeuerare poſſunt,ut qui ipſi & Polonos Vandalos,Germanoſq́; eſſe uolũt. Adijcit præter cæteros Aeneas Syluius,Zechũ cædis perpetratæ iudiciũ fugiſſe,eiq; fratrem Lechũ fugę comitẽ adhæſiſſe.Vnus eſt,quod ſciam,inter noſtrates,atq; is Anonymos, cuius mihi copiã fecere nuper Cracouiæ ſodales Dominicani:qui ſuprà memoratos fratres, ac tertiũ cũ his Ruſſum nõ è Croatia,ſed è Pannonia ꝓfectos,Bohemiã,Poloniã & Rußiã occupaſſe ſcribit.Nam alij Ruſſum hunc,nõ fratrẽ,ſed nepotẽ Lechi fuiſſe uolunt:ſed falſo,ut nos iã oſtendimus.Porrò quo tẽpore id factũ ſit,nõ ſatis cõuenit inter oẽs,noſtrates ferè nõ multo poſt Oecumenicũ diluuiũ opinãtur:quippe qui fratres illos partim filios,partim nepotes,partim pronepotes,aut nõ remotã certè poſteritatẽ Iauani et Noe fuiſſe memorẽt.Vincentius,licet migrationis huius nullã faciat mentionẽ, antiquiſsimã tamẽ Lechitarũ gẽtẽ (ſic enim Polonos nõnunquã uocat)eſſe oſtendit,cum eos cum Gallis (quo tẽpore ij ſeſe ꝑ Europã & Aſiã diffuderunt)& cum Alexandro Magno rege Macedonũ bella geſſiſſe, Craco & Leſco,qui poſt Cracum lõgè regnauit,ducibus,prodiderit. Aeneas Syluius nullum tempus huic migrationi adſcribit. Venceslaus Hagecus, imperante Conſtantino tertio,poſt IESVM CHRISTVM Deum & hominem natum anno ſexcẽteſimo quadrageſimo quarto,à creatione uerò mundi quinquies milleſimo,octingẽteſimo quadrageſimo tertio,fundamenta regni Bohemici à Zecho iacta eſſe ſcriptum reliquit. Hæc ferè de Polonorum & Bohemorum origine & aduentu à recentioribus memorantur.nam apud ueteres nihil de ijs reperio.

Lechi & Zechi peregrinatio.
Vnde.
Quare.
Quò.
Matth.Miech. de dupl.Sarm. & Chron. lib. 1.
Aen.Syl.in hiſt.Bohem.
Anonymos.
Ruſſus Lechi frater,uel nepos.
Quando.
Vincentius.
Aeneas Syluius.
Venceslaus Hagecus.

Refutatio ſuperiorum opinionum. CAP. XV. LIB. I.

Zechũ & Lechum longè ꝑ diluuium fuiſſe.

SEd nobis horũ nihil ſatisfacit.Primùm eñ fabulę illæ,nẽpe Zechũ & Lechũ filios aut nepotes Iauani,aut certè è ꝓpinqua poſteritate eius, & Noe ꝓgenitos,nõ multò poſt diluuiũ è Croatia,ſiue Pãnonia in Bohemiã & Poloniã cõmigraſſe, ipſæ ſe refellunt:& facilè ex ijs quę nos de Slauis ſuperiùs attulimus,refellunt.Neq; enim de proſapia eorũ à ueterib.Græcis & Latinis,ac ne ab ipſis quidẽ Slauis quicquã memoriæ proditũ eſt:ac neq; de rebus geſtis Polonorũ,aut Bohemorũ,aut Slauorũ, aut Vandalorũ omninò(quos quidã ex his eoſdẽ cũ Slauis eſſe uolũt) ſiue cõtra Alexandrũ Magnũ, ſiue contra priſcos Gallos:quãuis pleraq; omnia de Gallis iuxtà ac de Alexandro ueteres hiſtorici cùm Latini,tũ Græci diligenter perſecuti ſint.Neq; ante Iuſtiniani tẽpora Slauica gens Croatiã,aut Dalmatiã,aut Slauoniã tenuit,ſicut nos iam demõſtrauimus: ac ne Pannoniam

noniam quidem,ꝙ anonymus ille de Pani,quo uerbo Slauica lingua dominus uocat̃,re-
gis nomine dictã eſſe fabulatur. Multo minus aũt hanc Germaniæ partẽ,qua nunc Polo-
nia ferè,Sileſia,Morauia,Bohemia,Luſacia,& Pomerania continet̃. Quòd ſi contendant
pertinacius,habitaſſe quidẽ lõgè antè,& iam inde à diluuio,has gẽtes in his locis poſt Le
chum & Zechũ cõditores,uerùm alijs nominib.appellatas fuiſſe:cur quæſo tam ſerò pri-
ſcorum conditorum nomina accepêre? Sin aũt affirmant, tenuiſſe quidem eas antiquitùs
haſce ſedes,uerùm lõgè pòſt,Lechum & Zechum,eiuſdem linguæ homines peregrè ad-
uenientes apud eas regnaſſe,& tum primùm noua nomina eis indidiſſe:de Zechis quidẽ
non penitus abſurdè dici id poſſet:de Polacis etiam fortaſsis,ſi à principe, ac non à plani-
cie ſeu uenatione id nomen habent. Sed Polanorum & Polonorum denominatio à cam-
pis certè,quàm à Lecho,rectiùs deducitur. Eſt' ne autem credibile,externos duces,exules
præſertim,ab his gentibus quodam tempore non dico expetitos, ſed ea dignatione habi-
tos eſſe,ut abiectis priorib.nominib.ſuis,ab ijs ipſæ dominari ſe paterẽtur? Subactas qui-
dem,nec ipſi huius opinionis authores dictitant. Nos uerò ſatis euidẽter oſtendimus, ad
Conſtantini certè primi tempora Poloniam à Germanis habitatam fuiſſe:nec eſſe Germa
nos eos populos,qui nunc Bohemiam & Poloniam tenent. Iam qui poſt ſexcenteſimum
demũ à Chriſto nato annum Polonos & Bohemos cum ſuis authoribus è Croatia profe-
ctos,in his locis cõſediſſe uolunt: aliquid illi quidem afferunt,in quo non iniuria quiſquã
acquieſcere poſſe uideatur. Iam enim tunc illuſtre erat nomen Slauorum, & iam aliquan-
to prius ij ſedes in Illyrico,Dalmatia,& Croatia fixerãt, & numero ac uiribus abundabãt,
ita ut in alias quoq; terras deducere colonias potuerint, uerùm tria ſunt, quæ nos ab hac
ſententia reuocant. Primũ,ratio migrationis. Nã ſi Zechus patrati homicidij iudiciũ fugi
tans,ut uult Syluius,ſedes mutabat,quid cauſæ erat,cur Lechus frater inſons eũ ſequeret̃:
cui manenti in patria,fratris fuga bono futura fuerat,propter acceſsionem fortunarum ab
illo relictarum? Aut ſi is tantopere dilexit fratrem,ut omnem fortunam cum eo ſubeundã
ſibi eſſe duceret,uel conſcius admiſsi ſceleris pœnam & ipſe metuebat: quid multitudo il-
la tanta,quanta ad occupanda duo perampla regna ſuffecit,nõ potuit ea tam charos prin-
cipes ſuos iudicio,ſupplicioq; eripere? Quomodo autem ea cum uxoribus,paruulis libe-
ris,& omni ſupellectili fugã,ad quam celeritate opus eſt,expediebat? Deinde ſiue patratũ
facinus,ſiue inteſtina diſsidia migrandi è patria cauſam eis prębebant, ſiue commodiores
atq; patentiores ſedes ij quærebãt,quæ ratio fuit tam longinquæ,& incertæ peregrinatio-
nis per auios montes atq; ſyluas ſuſcipiendæ? Cur non potius petiêre Macedoniã, aut E-
pirum & Acarnaniam,aut Italiam,finitimas & nõ incognitas ſibi,tum cœli clementia pa-
riter & ubertate ſoli,& omni cultu agrorum,urbiumq; præſtantes regiones? Et ſanè uſita-
tius eſt,gentes à Septentrione ad meridiem,uelut è rigidis ad temperatiora, ex incultis ad
cultiora loca migrare. Exemplo ſunt Galli,Cymbri,Gothi,Vandali,Langobardi,Scythę,
Hũni,Normanni,Circaſsi, Turcæ deniq;. Aut ſi æſtuantibus fortè Boreæ flatus adlube-
ſcebat, cur non in Pannonia,uel Bauaria,& ipſis cultis ac fertilibus terris, per quarum al-
terutram iter facere neceſſe habuerunt,ſubſtitêre? Quòd ſi laceſſere bello horum locorum
populos nolebant,qui ſcire poterant,ſi porrò uerſus occidentem ſolem, uel ſeptentrionẽ
ire pergerent,inculta & habitatoribus uacua loca ſe reperturos eſſe? aut ſi id alicunde co-
gnouerant,cogitare certè ſecum poterant,ea nõ futura fuiſſe inculta & uacua,ſi excoli cu-
ra & induſtria humana poſſe putarentur. Poſtremò ut haſce coniecturas, tametſi graues,
mittamus,certis profectò authoribus demonſtrare poſſumus,ante illud tempus quod ſu-
prà memorauimus,& ante Conſtantinũ tertiũ Imperatorem,atq; adeò ante Mauritium e-
tiam,Slauorũ gentem hæc loca tenuiſſe,quæ nunc Poloni tenent. Non utemur autem ad
id probandum neq; Alberti Crantij,neq; Fl.Blondi teſtimonio, qui Slauos, quemadmo-
dum etiam retulimus,ex his oris in Dalmatiam,Illyricũ,& Croatiã, Mauritij temporibus,
qui Conſtantinum tertium propè quinquaginta annis præceſsit, profectos eſſe aſſerunt.
Certior nobis teſtis erit Iornãdes,qui cum ante Mauritij tempora hiſtoriã ſui tẽporis ſcri-
pſerit,Slauorum & Slauinorum mentionem faciens,ad ſiniſtrum latus Sarmaticorũ mon
tium,& ad Viſtulam fluuiũ,qui nunc Poloniã interluit,habitare eos memorat. Per quę tẽ-
pora Dalmatiam,Illyricum,& Iſtriã infeſtatas quidem,ſed nondum habitatas fuiſſe à Sla-
uis,ex hoc ipſo Iornande,diuo Gregorio,& Procopio cõprobatur. Procopius quoq; me-
morat,Iuſtiniano regnante Erulos à Longobardis deuictos, partim in Illyrico conſediſſe:
partim cum Iſtrũ flumẽ haudquaquã traijcere ſtatuiſſent,Slauinorũ gentẽ prætereũdo, cũ
in loca deſerta euaſiſsẽt,ad Harmos primùm,deinde ad Dacas, hinc ad Oceanũ ꝑueniſſe,
eoq;

Slaui quo tempore occupauerint eas, quas nunc tenent, ſedes.

Pan.

Pannonum etymologia falſa.

Germani fuêre olim,ubi nunc Poloni ſunt.

Polonos & Bohemos non è Croatia ueniſſe.

Populi à Septẽtrione uerſus meridiem ferè migrant.

Poloni ante Mauritium Imp.

Crant.lib.1. Vand.Blon. Dec.1.lib.1.& 8.

Iorn de reb. Get.

Procop. de bello Got.lib.2.

eocꝫ traiecto in Thule inſula conſtitiſſe. Vnde apparet, Illyricum quidem tunc adhuc Sla
uinos nõ tenuiſſe: tenuiſſe autẽ ea loca, quæ Eruli ab Iſtro, qua is Illyrico proximus eſt, pe
Poloni non è Pannonia.
Daciam (quæ eadem Dania eſt) ad Oceanum ac Thulen uerſus Septentrionẽ proficiſcen
tes, præterire neceſſe habuerunt. Non igitur probabile eſt, è Croatia tunc Lechum & Ze-
chum cum Slauis in Bohemiam & Poloniam ueniſſe. Ac ne ex Pannonia quidem: quip-
pe quã ante Valentis imperiũ à Vandalis, mox à Gothis, deinde uſcꝫ ad Martianũ impera
torem ab Hunnis habitatã: poſt Attilæ uerò mortẽ à Gothis, ſiue Oſtrogothis recuperatã
eſſe, ex his ipſis Procopio et Iornãde cõſtat. Deinde uerò circa Iuſtiniani tẽpora à Lãgobar
dis ſubactam, & poſt quadraginta duos annos ab his ipſis, in Italiã populariter cõmigran
Iornan. ibidẽ Paul. de geſt. Langobard. lib. 1. & 2.
tibus, ſub pacto Hunnis relictã eſſe, ex Paulo Diacono notum eſt: quod quidẽ paulo ante
Mauritij tempora factũ eſſe, dubiũ nõ eſt: quo tẽpore Slauos iam ad Viſtulã habitaſſe, pau
lò antè oſtendimus. Manifeſtum eſt igitur, necꝫ è Croatia, necꝫ e Pannonia tũc, aut etiam
Slaui regnauerunt in Pannonia.
prius eos populariter ueniſſe in hanc orã: multò minùs poſterius. Quanquã enim regna-
uere poſtea Slaui in Pãnonia, ſubiugatis, ut reor, Hunnis, qui pauci poſt Attilã ibi remãſe-
rant, uſcꝫ ad Suaten, ſiue Suatibolugũ, ſiue Suatoplugum Marothi filium, qui poſt ſeptin-
Bonf. Vngar. Dec. 1. lib. 9. Suatoplugus.
genteſimum quadrageſimum annum à Chriſto nato, uel ut alij uolũt, longè poſterius, ab
Hunnis, uel Vngaris ex Aſia tunc uenientibus deuictus, fugiens Danubij uorticibus hau
ſtus perijt: ſed iam tunc longe antè habitata fuit à Slauis Polonia. Quin iſtum ipſum ſiue
Suaten, ſiue Suatoplugum nonnulli ſcriptores Polonum, nõnulli Morauũ fuiſſe memo-
Slaui unde in Dalmatiam uenerint. Proc. lib. 3. de bello Goth. Sabell. Ennead. 8. lib. 4.
rant: Slauum quidem uel ipſa etymologia prodit. Cæterum ne Blõdo quidem & Crantio
aſſentimur in eo, quòd è Polonia & Bohemia Slauos in Dalmatiã & Illyricum ueniſſe uo
lunt. Poteſt enim probari è Procopio & Sabellico, Thraciam & Macedoniam, uelut uici-
niores, ab ijs prius, quàm Illyricum & Iſtriam, uexatas eſſe. E Polonia uerò & Bohemia
proficiſcentibus hæ regiones prius ſeſe offerunt, quàm illæ: nonnullacꝫ præterea ſuperius
à nobis commemorata ſunt, & ſtatim commemorabuntur, quę ad refellendam illam opi-
nionem ualde accommodata ſunt, ſi ſit operæprecium. Atque hęc aduerſus ſuprà memo-
ratas opiniones dicta ſunto.

De Lecho & Polonis, unde & quando extiterint, probabilior ſententia.

CAP. XVI. LIB. I.

Polonos & Bohemos è Ruſſia profectos eſſe.
QVid igitur certius, aut probabilius duntaxat nos afferimus? Illud nimirũ, quòd
cum oſtenſum ſit ſuperius, è Ruſsia & Sarmatia Slauos in Mœſiam, Daciãcꝫ,
ac Pannoniam ſecundum citeriorem Danubij ripam penetraſſe: inde uerò nõ
ante Iuſtiniani Imperatoris tempora, in Thraciam, Macedoniam, Dalmatiam,
& Illyricum inundaſſe: & aliquanto pòſt demũ, nempe circa Mauritij & Pho
cæ tempora, in ijs oris certum domicilium fixiſſe, antè quod tempus iam eadem gens ad
Sarmaticos montes & fontes Viſtulę, ubi nunc eſt Polonia, habitabat: aliquanto prius au
tem Vandalos ex ijs locis in Pannoniam, atcꝫ inde mox in Gallias, Hiſpanias, & Africam
commigraſſe: conſentaneum, ac propè neceſſarium eſt, tunc, uel certè paulò poſterius cir-
ca Attilæ tempora, eos populos, qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, progreſſos è Ruſ-
ſia & Sarmatia, itidem atcꝫ illos alios Slauos, uacuas, aut certè infrequentes Vandalorum
ſedes occupaſſe, indecꝫ porrò in interiorem Germaniã & Bohemiam arma protuliſſe. Et
ſanè minore longè negocio, citiuscꝫ hâc ſecũdum dextrum latus Carpathi montis ad in-
teriorem Germaniam, uacuam aut certè ſemiuacuam tunc, ſicuti modò diximus, ij pene-
trare potuerunt, è patria ſua profecti, quàm in Slauoniam ac Dalmatiam, longius à ſe di-
Bern. Vap. lib. 1. hiſt. Polo. Blon. Dec. 1. lib. 1. Sabell. Ennea. 8. lib. 2.
ſtantes, & Romanorum imperatorum armis defenſatas. In hac ſententia fuit ante nos Ber
nardus Vapouius: tametſi necꝫ tam firmis argumentis, necꝫ tam multis aut tam certis teſti
monijs uſus. Idem Blondus quocꝫ ſenſiſſe uidetur. Antonius uerò Sabellicus diſertè ſcri-
bit, Slauos à Cimmerio Boſphoro bipartitò digreſſos, partem unam ad dextram defle-
xiſſe ſeptentrionem uerſus, ſciſſamque in duos populos, Bohemos & Polonos: alteram
tranſmiſſo Iſtro, ſecundum Sauum amnem ad Dalmatiam uſcꝫ ſedes tenuiſſe, nihil muta-
to nomine. Hæc nos de Polonorum & Bohemorum origine & aduẽtu ad has terras, gra-
uibus argumentis & authoribus, ratione temporum & locorum conſentiente compro-
bamus. Siue autem ij Lecho & Zechò ducibus initio è Sarmatia profecti, hæc geſſerunt,
Bohemi & Poloni à ducibus nomina accepêre.
ſiue cum initiò nullo aut uno duntaxat imperio regerentur, ſucceſſu temporis, longè la-
tecꝫ propagato imperio, hi duo principes regnum inter ſe partiti ſunt: alterum Polonis,
alterum Bohemis nomen dediſſe, dubitandum non eſt. Neque enim fabuloſum om-
ninò habendum eſt id, quod diuturno non tantum horum ipſorum populorum, ſed

cunctæ

cunctæ Slauicæ nationis conſenſu celebratur, Lechum & Zechum principes hiſce Slauorum populis præfuiſſe, & nomina indidiſſe. Vapouius quidem etiam certum tempus edidit, quo hæc acta ſint: nempe circa annum Chriſti quingenteſimum quinquageſimũ. Cuius rei penes authorem fides eſto. Illud uerò, quod de aduentu Slauorũ è Croatia uulgò & ipſum circumfertur, credibile eſt à ſciolo quopiam, rationem temporum & hiſtoriæ ueteris non ſatis tenente, aſſutum eſſe: cum is aduenas eſſe in his oris Polonos & Bohemos perſuaſum haberet, nec unde huc ueniſſent inueniret, neſciuiſſe tamen id uideri nollet. Eum uerò locum ab eo potiſsimùm electum eſſe, unde cum hi populi commune Slauorum nomen acceperint, originem quoq; duxiſſe probabiliter uideri poſſent. Niſi fortè exiſtimandum eſt, has gentes non ab uno aliquo homine regi, ſed ab antiquo plebeia cõmuniq; libertate uiuere ſolitas, teſte Procopio: cum longè antè in his ſedibus cõſediſſent, quodam tempore uel utilitate, uel neceſsitate adductas, peregrinos reges, ſed eiuſdem tamen ſecum linguæ, è Croatia acciuiſſe, oblatosúe ultrò accepiſſe. Quòd credere, uel non credere, per nos liberum cuiq; eſto. Nos explicata, quoad fieri potuit, origine Polonorum, iam ad res geſtas eorum aggrediamur, à Lecho ſumentes initium, quando de uetuſtioribus gentis temporibus nihil exploratum habemus.

Lechus & Zecus quando in has oras uenerint.
550. annus à Chriſto nato.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

LECHVS igitur omni illa, quam ſiue armis, ſiue imperio tantum occuparat, regione quàm latiſsima, ad colendum & habitandum multitudini ſuorum diſtributa, arces & caſtella opportunis locis muniuit: ipſe in una ex ijs domicilium fixit, quã ſexto à Varta flumine milliario, uerſus Septentrionem in patentiſſima planicie, ex rudi & non dolata materia inter lacus & paludes, ad neceſsitatem magis & qualequale receptaculum, quàm ad ſplendorem atq; delicias extruxit, eiq; oppidũ adiunxit, quo eſſet tamen aliqua hominum circum principem frequentia: & Gneſno, ſeu Gneſnæ nomen ipſi impoſuit, à nido, quem Gnaſdo uocamus, paulùm deflexo uocabulo: ſiue quòd eo ſibi loco arx illa futura eſſet, quo nidus auibus, per apertam aëra uagantibus: ſiue quòd aquilarum nidum ibi reperiſſet, indeq; inſigne boni auſpicij acceptum, manſiſſe & manere ſucceſſoribus eius principibus Polonorũ exiſtimatur, alba aquila, erecta, expanſis alis. Sic igitur fundato regno Lechus partim Gneſnæ manendo, partim obeundo regnum, ius dabat populo æquabile, non ex præſcripto legum, quæ nullæ erant: ſed ex arbitrio ſuo, hoc eſt, ex æquo & bono: imperio, quod credere par eſt, moderato utens, magis ut patris charitatẽ quàm Domini ſeueritatẽ obtineret, in eos qui fidem, ductumq; ſuũ ſecuti eſſent. Nec enim facilè liber & ferox populus aſperum, ſuperbum, ſtolidum & impotentem tyrannum, aut initiò ſecutus eſſet, aut poſtea pertuliſſet. Reditus tũc & agros peculiares nullos habebat princeps: ſed ei cuncti ſeminabant & metebant, deq; omnium rerum prouentu fructibus ipſis uectigal pendebãt. Nam numus tũc incognitus erat apud Polonos: ſed permutatione rerũ, quod cuiq; opus erat, ſibi comparabant. Quam diu uerò Lechus regnauerit, quid præclari bello, paceq; geſſerit, quosq; liberos reliquerit, nihil comperti habemus. Aliquandiu quidem poſteri eius poſt eum regnaſſe feruntur, ita ut natu maximus principatum, cæteris libenter concedentibus, obtineret: ſed quinam hi, quotq; ſibi inuicem ſucceſſerint, donec ſtirps omnis deficeret, non liquet. Bernardus Vapouius, neſcio quem authorẽ ſecutus, uult, Lechũ aliquoties cum Germanis, ſecũdis prelijs dimicaſſe, ac de regulo quodam ſingulari certamine uicto & interfecto opima ſpolia retuliſſe: multas munitiones partim ui, partim per deditionem cœpiſſe, & ad Veſſeram ſeu Viſurgim uſq; imperiũ protuliſſe, & in eius fluminis ripa urbem condidiſſe, eiq; propter onus perpetui præſidij Brzemie ſiue Bremę nomẽ impoſuiſſe: poſteritatẽ uerò eius centũ quinquaginta fermè annis regnaſſe in Polonia, nempe ad ſeptingenteſimum ferè annum à Chriſto nato: multaq; bella geſsiſſe cum Germanis, & alijs finitimis gentibus. Nam ea quæ ſequuntur, è Saxone Grãmatico, & Alberto Crantio paulùm immutata ſumpſiſſe uidetur: nempe, maris quoq; fortunã Polonos tunc feliciter tentauiſſe. Inſtructa enim claſſe, traiectoq; ſinu Codano, ſiue Balthico, Rugiam,

Varta fluuius.
Gneſna condita.
Gnaſdo.
Aquila alba, Polonorũ principum inſigne.
Lechi ſtudia.
Imperium placidum.
Principis reditus.
Pecunia incognita.
Bern. Vapouius.
Lechi res geſtæ.
Brema urbs cõdita.
Brzemie.
Lechi poſteri quamdiu regnarint.
Saxo in Dania lib. 8.

Fœoniam,

Crant. in Van.
Dani à Polonis bello petiti & uicti.
Syuardus rex Danorum uictus à Viſsimiro.
Viſsmiria quæ nũc Viſsimaria.
Dantiſcum, ſiue Gdanum.

Fœoniam, & alias quaſdam inſulas de Danis Polonos tunc cœpiſſe, & cum ea gente uario marte terreſtribus & naualibus prælijs dimicaſſe. Ad extremum duce Viſsimiro, uno de Lechi poſteris, Syuardum Danorum regem nauali pugna inſigni ab ijs profligatum, pulſumq;, precario regni partem ſub annuo tributo recepiſſe, conceſſa Polonis Iutia, Scaniaq;: filias uerò eius duas captiuas, alteram Noruegijs, alteram Germanis uenditas: filiũ autem Iarmericum in obſidis loco aſſeruatum eſſe. Inde Viſsimirum principem captiuis abundantem, duas urbes maritimas citra mare condidiſſe: & ex his alteram Viſsimiriam de ſuo nomine, alteram Dantiſcum, ſiue Gdanum, à Danis deuictis, eoq; deductis appellaſſe: quæ parua, obſcuraq; aliquandiu, ad eum ſplendorem poſtea peruenit, ut ſit celeberrimum, & non ſolum Septentrionis & occidentis, uerùm totius ferè orbis terrarũ copioſiſsimum, & omni genere mercium refertiſsimũ emporium, portu ac tribus oppidis permunitum. Addit idem Vapouius, Syuardum poſtea ſeruitutis impatiẽtem, Viſsimiro rebellaſſe, & in pugna occubuiſſe: filium uerò Iarmericũ aliquantò pòſt è cuſtodia elapſum, nouos motus in Dania concitaſſe: uerùm eos à Polonis tunc ſedatos eſſe. Quo tempore autem Dani iugum Polonorum penitus excuſſerint, non memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

Voieuodæ.
Ambitio rerũ pub. peſtis.
Palatinorum dignitas.

CVm autem ſtirps Lechi defeciſſet, Poloni comitijs de cõſtituenda repub. Gneſnæ habitis, ad neminem unum principatum deferunt: uel quòd in pari multorum dignitate uariarent ſententiæ, uel quòd monarchiæ ad tyrannidem (ut ſunt res humanæ in deterius mutabiles) declinantis pertæſi iam eſſent, duodecim uerò ex omni procerũ numero, potentes & ſpectatos in primis uiros, deligũt, qui ſiue nouo tunc populi placito, ſiue uſitato etiã ſub principibus inſtituto, ſuę quiſq; regioni, diuiſa in totidem regiones tota Polonia, præeſſent: & Voieuodæ, hoc eſt, duces belli & copiarum, uernacula lingua dicerentur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello ſummam in commune mandant. Et rectè quidem illi initio, eq; repub. initum magiſtratum geſſêre, legesq; pauciſsimas & ſimpliciſsimas, ut rude illud ferebat ſeculum, non in libris, neq; in tabulis, ſed in animis hominũ atq; in uſu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedæmonios quondam, incidêre: quæ inſtituta uerius, quàm leges dixerimus. Sed pòſt aliquãto ad ambitionẽ uerſi, dum ex ſuo quiſq; nutu omnia geri uult, & rem priuatã, potentiamq; ſuam augere ſtudet, aſſentari multitudini, eiusq; licetiam alere, ſuos quiſq; per fas, nefasq; defendere & euehere, terrori eſſe ijs quos beneuolentia ſibi adiungere non poſſet: inde contentiones, ſimultates, & factiones deniq; è ſtudijs partium exortę: inde edicta & imperia ipſorũ uulgo negligi cœpta, rempub. ab unius imperio ad paucorum dominatum dudum traductam, nec multo pòſt eò redactam, ut rex iam ſibi quiſq; & lex eſſet, penè funditus euerterunt. Quibus rebus cõmoti finitimi populi, Polonorũ uim atq; potentiam dudum ueriti, & experti etiam: celatum bene ad eam diem timore odium atq; dolorem in apertum proferendũ, & armis uindicandum, nomenq; Polonum delendum, uel affligendum certè ſibi eſſe exiſtimarunt, tam luculenta occaſione ſeſe offerente. Quamdiu uerò horum duodecim ducũ imperium durauerit, nihil comperti habemus. Manſit quidem deinceps etiam ſub principibus & regibus, manetq; in hanc diem is ſiue honor, ſiue magiſtratus: uerùm aliquãtum reſtricta poteſtate & iuriſdictione, & ab ijs qui Latinè loqui uolunt, Palatini uſurpantur: quo nomine à nobis quoq; deinceps appellabuntur, habentq; ij principem ſecundum epiſcopos in ſenatu regio locum. Cum autem nõ ijdem perpetuò fines Poloniæ fuerint, ſed acciſi aliquãdo, rurſusq; prolati ſint, ne regionum quidem eadem diſtinctio, nec idem Voieuodarum ſiue Palatinorum numerus manſit.

CRACVS.

Cracus qui & cuias fuerit, et quo tempore.

PErtæſi igitur malorum Poloni, quæ ſub duodecim Palatinorum imperio agminatim ipſis incubuerant, ad unius principatum reſpexêre, & aliquid de guſtata libertate ipſi ſibi detrahere, quàm perire prorſus malebant. Itaque conuentu apud Gneſnam acto, poſt longam conſultationem una omnes ſententia ad Cracũ principatum deferunt: quem noſtrates quidem perperam Gracchum appellant, Romanumq; exulem fuiſſe, & ſupra quadringenteſimum, uel ut alij uolunt, quingenteſimum annum ante Chriſtum natum apud Polonos regnaſſe, fabulantur. Quo quidem tempore, necdũ Polonorum gens extiterat: & incognitũ, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorũ nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quæ nos hunc Cracum conijcimus, aliquem de Graccho-

Grachorum familia ſuperfuiſſe,in Romana hiſtoria reperimus. Veriſimilius eſt igitur,
quod etiam Dlugoſſus ſentit,Polonos Polonorum potius, quàm externum ſibi regem
creaſſe. Ac Vapouius quidem circa ſeptingenteſimum annum à Chriſto nato id factum *700. ann. poſt*
eſſe uult: Hagecus uerò paulò poſterius, fingitq; idem Lechi filium Cracum ſiue Cro- *Chriſtum natum.*
cum hunc fuiſſe.Verùm is neq; hoc, neque itē alia multa nobis probat. Siue aũt Cracus
unus de Voieuodis fuit, ſiue non, domicilium quidem habebat apud Viſtulam,tertio-
decimo milliario à fontibus eius fluminis:uir cùm amicitijs,copijs & facultatibus potēs,
tum prudentia,animi magnitudine, & iuſticiæ atq; integritatis opinione apud omnes *Cracus inuitus*
gratioſus,ita ut ſolus rectè dilabentem rempublic.ſuſtinere & recreare poſſe uideretur.Is *regnum ſuſce-*
multum diuq; reluctatus,eo quòd perdifficile eſſe uideret rempub.partim ciuium licen- *pit.*
tia & inteſtinis diſsidijs perturbatam,partim externis bellis quaſſatam reſtituere & refi-
cere: tandem precibus & contentione multitudinis,& charitate patriæ uictus,reipublic.
curam ſuſcepit: hoſtes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patriæ remouit.In his
Gallos,ut uolunt noſtrates pleriq; omnes per Pannoniam ſeſe magnis copijs in Poloni- *Franci à Cra-*
am infundentes profligat,atq; depellit.Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras,inueſtiga *co repulſi.*
re difficile eſt.Nam Scordiſci ac Tauriſci Gallorũ populi, qui Mœſis mixti,ut author eſt
Strabo, multo antè ad Iſtrum conſederãt, iam à Romanis primùm, deinde à Gothis,&
mox ab Hunnis deleti erant.Boij quoq;,& ipſi Gallica gens,qui Bohemiæ,quemadmo-
dum ſuperiore libro indicauimus,nomen dedêre, multo antè iam à Marcomannis Ger-
manis,& hi porrò à Zechis Polonorum conſanguineis,uel pulſi,uel ſubacti erant. Nec *Franci orien-*
per Pannoniam certè ijs Polonos adoriri neceſſe fuiſſet:niſi fortè eos Bohemia pulſos,in *tales.*
Morauia uel extremis finibus Pannoniæ conſediſſe,& inde in Poloniam inuaſiſſe exiſti *Pipinus Caro-*
mandum eſt:aut certè credendum eſt,eos Francos fuiſſe orientales,quorum regnum Au *li Magni pro-*
ſtraſiam & Bauariam complexum,ad Vngariam uſq; pertinuiſſe fertur:apud quos per ea *auus.*
tempora Pipinum,Caroli magni proauum,dominatum eſſe,Blondus & Sabellicus me- *Blondus.* *Sabellicus.*
moriæ prodidêre. Illud autem fortaſſe noſtris errandi occaſionem præbuit, quòd ea
gens,cum Gallias ſubegiſſet & inſediſſet,priſcorum Gallorum nomine etiam nunc à La
tinis appelletur.Sed quicunq; tandem ij fuêre populi,qui tunc Poloniam bello uexaue-
runt,eos Cracus repreſsiſſe memoratur.Vincentius etiam in Carinthiam eum expeditio- *Cracus expedi*
nem feciſſe uult,antè ſuſceptum principatum:indeq; reuertentem, cum perſuaſiſſet Polo *tionem fecit in*
nis,ut ſub unius principatu,quàm ſine principe uiuere mallent,omnium conſenſu princi *Carinthiam.*
pem factum eſſe. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus,domi licentiam & audaciam *Pacis ſtudia.*
perditorum coërcuit:iudices priuatarum controuerſiarum per loca conſtituit: urbem in *Cracouia con*
læua Viſtulæ ripa in loca domicilij ſui condidit,ac de nomine ſuo Cracouiam appellauit: *dita.*
eiq; arcem in colle Vauelo,Viſtula eum ab oppido tunc dirimente,fœlicibus auſpicijs ſu-
perædificauit:quam regni caput,Gnezna relicta,fecit. Quæ quidem urbs è paruis illius *Regia Cracoui*
ſeculi initijs ſucceſſu temporum ad eam, quam uidemus, amplitudinem & ſplendorem, *am translata.*
principum poſteriorum habitatione & fauore peruenit,ut mœnium ac turrium firmitu- *Cracouiæ laus.*
dine,ædificiorum publicorum iuxtà ac priuatorum magnificentia,copia rerum quæ non
modò ad ſobrium uictum,cultumq; corporis,uerùm etiam ad luxum & uoluptatem re-
quiruntur:deniq; urbanitate & elegantia ciuium & incolarum,cum Germanicis & Itali-
cis urbibus certet:inter totius autem Septentrionis,nedum Poloniæ,urbes facilè princi-
patum teneat.Fertur etiam,immanem beluam,quam Holophagum uocãt,in antro mon *Holophagus à*
tis,cui arx Cracouienſis ſuperimpoſita eſt, cubile habentem,& uiciniam omnem deuo- *Craco extin-*
randis pecudibus,iumentis & hominibus uaſtantem,à Craco aſtu interēptam eſſe, cum *ctus.*
corpora illi obijcienda, pice, ſulfure & fomite ſuccenſo infarciri iuſsiſſet,& ignis conce-
ptus uiſcera beluæ torruiſſet:quod neſcio an fabuloſum ſit. Antrum quidem in hanc uſ-
que diem extat ſaxo exeſo profundum, quod ſpecum Draconis uocant:quod tamen *Cracus an &*
etiam natura ſic extitiſſe potuit.Celebri Craci fama moti conſanguinei Polonorum Ze- *apud Bohe-*
chi ſiue Bohemi,ipſi quoq; ultrò principem ſibi eũ aſciuerunt, uti Dlugoſſo & Vapouio *mos regnarit.*
placet.Tametſi Aeneas Syluius,& Hagecus,nõ hũc, ſed aliũ Cracũ ſiue Crocũ tũc apud *Cracouia in*
Bohemos regnaſſe uolunt, & Cracouiã ſiue Crocoueciam arcem in Bohemia cõdidiſſe: *Bohemia.*
morientemq; eo ferè tēpore, quo noſter regnare cœpit,tres filias reliquiſſe:è quibus una *Libuſſa cum*
Libuſſa ſaga paternum regnum ſuſceperit,aſſumpto ſibi in ſocietatem thori & principa- *Præmislo Bo-*
tus Præmislo ruſtico homine,quem miſsi ad hoc equites in ferrea tabula,hoc eſt,in uome *hemorum*
re prandentem repererant: eorumq; poſteritatē longa & perpetua ſucceſsione per mul- *principe.*
ta ſecula Bohemis præfuiſſe.Verùm ad noſtra reuertamur. Cracus cum permultum tem- *Craci monu-* *mentum.*

pus bene & fœliciter regnaſſet, obijt, & è conſpectu Cracouiæ ultra Viſtulam in monte Laſſotino, aggeſto inſtar montis tumulo, quemadmodum mandauerat ipſe, ſepultus eſt: extatq; in hunc uſque diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

LECHVS SECVNDVS.

Lechi parricidiū & pœna.

CVRATO Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem cui Craco nomen erat, per ſpeciem uenationis in ſyluas eductum, incautum occultè interemit: ac fortuito caſu eum perijſſe mentitus, ſimulatis lachrymis atque luctu honorificè ſepelit: principatumqúe ſcelerate appetitum, qui maiori natu debebatur, ſublato illo ſuſcipit. Verùm aliquanto pòſt patefacto ſcelere, principatu deiectus, & in exilium actus eſt. Alij dolore & conſcientia patrati parricidij, cum dijs hominibusq; exoſus eſſet, domi eum contabuiſſe, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius uiuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, ſed mortuo demum patre, & iam ipſo regnante, ſcelus patefactum eſſe, memorat.

Vincentius.

VENDA.

TAM gratam autem, atque iucundam ſui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroque filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filiæ ſuperſtiti, uirgini, principatum mandarent: ea ſpe ducti, quòd præſtantem aliquem & inclytum principem de externis regibus, aut principibus, coniugio Vendæ inuitatum, habituros ſe eſſe exiſtimarent. Erat Venda uenuſtiſsima puella, ita ut meritò uendæ, hoc eſt, hami nomen ipſi inditum eſſe uideretur: quòd quaſi piſces hamo, ſpecie eius contemplantes caperentur. Nec ſanè feſelliſſet Polonos opinio, niſi per Vendam ſtetiſſet. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè noſtri uocant) illuſtris & potens ea tempeſtate in Teuthonibus finitimis ſiue Germanis, apud quos in uſu etiamnum Rutigeri ſeu Ritigeri nomen, princeps, miſsis oratoribus coniugium eius petiuit. At illa excelſi & minimè muliebris animi uirago, facundaq; iuxtà ac prudens, negare ſe cuiquam nupturam: principem, quàm principis uxorem eſſe malle. Indignè repulſam illam Ritigerus ferre: orare iterum atque iterum, & minas adijcere. Vbi fruſtra ſe omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatum coniugium, atque principatum contemptu muliebris imperij perſequi ſtatuit. Nec ſegnius Venda cum expeditis ſuorum copijs aduenienti hoſti ad fines regni ſui occurrit. Miſcere rurſus Ritigerus preces atq; minas. Exprobrare illa armato importunam libidinem. Renunciant oratores duci ſuo eximiam puellæ pulchritudinem & ſapientiam, & animū ad belli dimicationem quàm ad nuptias paratiorem, adhæc permagnas & inſtructiſsimas armatorum copias. Quibus auditis, labaſcere Teuthonum animi: monere & orare ducem ſuum, ne ſeſe, exercitumq; ſuum, propter intempeſtiuum amorem, atq; cupiditatem ſuam, tam turpiter conijciat in periculum. Inglorium eſſe uiro cum fœmina certamen, etiamſi exploratam habeat uictoriam. Ni deſinat, relicturos ſe eum, domumq; ſignis conuerſis reuerſuros. Ille ubi omnibus tentatis, obſtinatos ſuorum animos, & à prælij dimicatione alienos eſſe uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conſcientia, quòd à muliere ſine ullo prælio uictus eſſe uideretur, mortem ſibi conſciuit. Teuthones ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniæ deceſſerunt. Hæc ita magno conſenſu à noſtris prodita ſunt. Quæ'nam autem illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos ſiue Morauos, uel Saxonas certè fuiſſe, ſuſpicari nihil fortaſsis prohibet. Hagecus Pruſſos fuiſſe ſcribit. Lætata hoc ſucceſſu Venda, ouans Cracouiam inuehitur: mactatiſq; quamplurimis uictimis, ad extremum ipſa dijs patrijs ſolenni ritu ſeſe deuouet, ac de ponte in profluentem Viſtulæ, ne quis aduerſus caſus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuentum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è conſpectu urbis, ſupra amnem Dlubniam ſepeliunt, aggeſto, itidem ut patri, tumulo. Indeqúe ſubiacens pagus Mogilæ, hoc eſt, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet.

Vendæ etymologia. *Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.* *Teuthonicum bellum.* *Ritigeri interitus.* *Vendæ uirilis animus, & mors.* *Dlubina flumen.* *Mogila.*

DVODE-

DVODECIM PALATINI ITERVM.

POST Vendæ obitum,cùm nemo regiæ ſtirpis ſupereſſet, commutata rurſus reipublic.forma,à duodecim ducibus, uel Palatinis, iterum Polonia cuncta militiæ,domiq; adminiſtrata eſſe fertur aliquandiu: donec ex huiuſcemodi euentu, rurſus ad unum principatus delatus eſt. Vincentius memorat, Alexandrum magnum regem Macedonum legatos miſiſſe ad Polonos, qui tributum ab ea gente exigerent: eos cum Poloni uiuos excoriaſſent, cutesq; auro pariter & herbis infartas ipſi remiſiſſent, Alexandrum indignatum,permagnas copias in Poloniam immiſiſſe: à quibus cum ea crudeliter uexaretur,uaſtareturq;,Poloniq; ſua defenſuri occurriſſent, & aliquoties profligati animos deſponderent,hominem quendam plebeium & aurificem, Præmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorum militum, huiuſmodi arte hoſtem circumueniſſe. Nempe galeas & clipeos eum è tenerioribus arborum corticibus,& quauis alia materia magno numero fabricari curaſſe,eaqúe partim felle, partim litargyrio extrinſecus illita, noctu è conſpectu hoſtilium caſtrorum in extrema ſylua truncis arborum, arbuſtis & ramis terræ infixis impoſuiſſe, uel appendiſſe,ad exorientem ſolem obuerſa,ita ut repercuſſu radiorum ſolis armati exercitus ſpeciem eminus inſpectantibus exhiberent.Id conſpicatos hoſtes,paucos tumultuariè correptis armis, con temptu ſæpe uicti,fugatiq; à ſe hoſtis, quaſi ad certam prædam procurriſſe: & quoniam noſtri interea galeas & clipeos ſummouerant,ſiue combuſſerant,fugere creditos eſſe: ibi illos,cum longius in ſyluas fugientes,Polonos perſequi inſtituiſſent,in præparatas à Premislo inſidias præcipitatos,& conciſos eſſe.Polonos deinde cæſorum armis indutos, ad caſtra hoſtilia contendiſſe, & pro ſocijs atque commilitonibus habitos,in imparatos & nec opinantes impetum feciſſe,magnamq; ſtragem edidiſſe:ad extremum re animaduerſa,hoſtes in fugam ſeſe effudiſſe, omni rerum copia referta caſtra noſtris diripienda reliquiſſe,& inglorios Polonia excesſiſſe.Ita quidem ferè Vincentius. Verùm Dlugoſſo id non probat. Itaque non Alexandrum,quem nos quoque multis ſeculis hæc tempora præceſsiſſe ſuperius attigimus,ſed Pannonas & Morauos is ab hoc Præmiſlo, hoc ipſo quem modò retulſimus euentu,atq; etiam ſtratagemate profligatos & eiectos eſſe refert: præter quòd is uult,exercitum hoſtilem,cum Polonos,qui ſeſe oſtentarant, non reperiſſet,ad caſtra reuerſum eſſe,ſecurumq; genio liberiùs indulſiſſe: Præmislum deinde crapula,ſomnoq; ſtratos,prima noctis uigilia è ſyluis prouolantem,adortum eſſe. Sed uerisſimilius futurum erat,ſi galeis illis & clypeis de nocte ſuſpenſis, relictisq; ibidem paucis hominibus,qui ſub exortum ſolis clamore ſublato, tubarumq; ac tympanorum ſonitu, & galearum,clypeorumq; illorum aſsimulatorum agitatione, exercitus aduentantis ſpeciem hoſtibus præberent.Præmislus cum reliquis copijs diuerſa parte in caſtra hoſtium impetum feciſſet,eosq; ancipiti periculo perterrefactos in fugam uertiſſet.Sed utut geſta res eſt,illud quidem conuenit, arte ac dolo hoſtes illos à Præmiſlo deuictos & pulſos eſſe. Qui nam autem hoſtes illi fuerint, Dlugoſſo quàm Vincentio libentius aſſentimur: niſi quod non explicat is,quinam ĳ Pannones fuerint.Nos,Vngaros,qui è Sarmatia Aſiatica,ut ſuperiori libro indicauimus,egreſsi,Pannoniam tunc iterum occuparant,fuiſſe exiſtimamus:eisq; Morauos,utpote uictorib. uictos,militaſſe.In illa quidem tempora Præmiſli huius principatus incidere uidetur:nempe pòſt ſeptingenteſimum & quinquageſimum,uel ſexageſimum annum à Chriſto nato.

Alexandri Macedonis bellũ cum Polonis fabuloſum.

Præmislus aurifex magni animi.

Stratagema.

Pannones & Morauí à Polonis pulſi.

Vngari è Sarmatia Aſiatica uenientes Pannoniam occuparunt.

760.ann.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB tam præclarum igitur facinus atque meritum in rempublic. Præmislus omnium acclamationibus princeps renunciatur:& blandum Leſci nomen,gratioſum apud Polonos,ob Lechi conditoris memoriã,oblatum accipit. Quanquam Vincentius Leſticum,ab aſtu uult appellatum fuiſſe. Poſt ſuſceptum principatum, nullum Leſci huius inſigne factum,quod ad laudem,uel uituperium pertineat, memoratur: niſi quòd in pace,una illa uictoria ſibi,ſuisq; parta,moderatum in ſuos geſsit principatum.Nec auſus eſt quiſquam eo uiuente Poloniæ fines infeſtare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaq; morte abſumptus ſit,non conſtat.Liberos quidem poſt ſe nullos reliquiſſe fertur.

Leſtici etymon.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, ſiue Leſco eius nominis primo uita defuncto, exoritur noua de principatu contentio. Cumq́ nullus appareret neque modus, neque finis, multis ambientibus, neque quoquam eorum alium ſibi præferri patiente, placuit rem fortunæ committere: indictoq́ue ad certam diem maculoſorum equorum curſu, qui primus ad metam perueniſſet, eius dominus ut princeps eſſet cunctæ Poloniç.

Prandinicus fluuius.

Curſus equorũ de principatu.

Figitur meta apud Prandinicum amnem, in aperta planicie ad ſeptentrionalem plagam Cracouiæ. Status curriculo dies adeſt: effunditur ad ſpectaculum ingens hominum multitudo, uaria ſtudia: ſollicita omnium, quem det euentum fortuna, expectatio. Conſident delecti iudices & munerarij, dant ſignum certaminis. Ibi Leſcus quiſpiam, procerũ & cõpetitorũ unus, cũ ſtadiũ uafro conſilio ſtratis clàm in ſabulo ferreis hexagonis, ſiue

Styli cæci.

Leſcus arte uictor, deprehenſa fraude trucidatur.

ſtylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuiſſet, ipſe obliquo & minimè impedito tramite primus, cæterorum equis in curſu offendentibus ac ceſpitantibus, ad metam peruenit. Munierat is etiam equi ſui calces ferreis ſoleis, ut ne offenderet in ſtylis, ſi fortè cum impetu currens in eos incidiſſet, cum omnes omnium aliorum equi de more illius temporis ſoleas nullas haberent. Rei prorſus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iam uictorem atq; principem diuinitùs ſibi oblatum Leſcum conclamantibus, techna deprehenditur. Protrahitur Leſcus in medium: conuincitur: damnatur: concerpitur. Notarant commentum illud impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obſcuri. Cum em̃ nemine etiã dũ præſente, in ſtadio illo pedeſtri curſu fortè certarent, ioco principatum inter ſe pacti, offendunt in ſtylis: ſubſiſtunt: inueſtigant rem curioſius: notant tramitem ſtylis uacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrit & ipſe pedeſter noto iam ſibi tramite, omnibus effuſo riſu eum proſequentibus. Omnium uerò equis, cum ad ſtylos uentum eſſet, ita ut par erat, ceſpitantibus, iuuenis ille pedeſter primus poſt doli fabricatorem ad metam peruenit.

Principatum obſcurus homo fortuitu adeptus eſt.

Eum igitur, Leſco interfecto, principem populus omnis ſalutat: & ne quid ad authoritatem ac maieſtatem ipſi deſit, Leſcus commutato nomine appellatur. Atque is cum tam inſperato euentu rei mirabundus atque dubitabundus principatum ſuſcepiſſet, ſedulò dedit operam, ne tanto munere indignus iudicaretur:

Leſci ſtudia in pace & in bello.

Certamina militaria.

nec modò repreſsit finitimorum uim & incurſiones, ſed quibuſdam etiam populis ultrò bellum intulit. Quantum uerò ocij dabatur ipſi à bellis & ferijs reipublic. negocijs, in exercenda militari uirtute atque diſciplina ferè conſumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus & ampla, & honorifica præmia proponere: ipſe arbiter atq; iudex præſidere, & pro meritis quenq; collaudare.

Mores.

Fuit autem in hoſpites ſplendidus & munificus: in ſuos cùm uirtute aliqua præſtantes, tum egeſtate preſſos liberalis: ita ut egere ipſe mallet, quàm triſtem aliquem à ſe dimittere: adeuntibus facilis & comis: eorum qui potentiorũ ui & iniurijs premebantur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis ſingulari parſimonia: rudibus & craſsis pannis aulæorum loco utens: niſi ſi quando in publico dare aliquid ſplendori atq; maieſtati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur.

Priſtinæ fortunæ memoria.

Agathocles Siculorum tyrãnus.

Quin ibi quoque craſſos pannos, quibus ante adeptum principatum uſus eſſet, ob oculos poni ſibi iubebat, quibus admoneretur aſsiduò fortunæ ſuæ priſtinæ, & unde ad tantum honoris faſtigium euectus eſſet. Quod non abſimile eſt illi, quod de Agathocle Siculorum tyrãno memoratur: quem, quòd figulo patre natus eſſet, fictilia inter aurea uaſa apponere in menſa ſolitum eſſe ferunt.

Sobrietas.

Leſci mors.

Mart. Gallus.

Caroli Magni bellum cum Polonis.

804. ann.

Imperium ad Francos trãſlatum.

Blond. Dec. 2. lib. 1.

Sabell.

H. Mutius de Germ. lib. 9.

Ab ebrietate uerò Leſcus maiorem in modum abhorrebat, quòd pecudis quàm hominis ſimiliorem eſſe ebrium hominem iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quamdiu, quibusq́ rerum ſucceſsibus regnauerit, & quomodo uita defunctus ſit, itidem atq; alia illius temporis, incertum eſt: niſi fortè ad hunc Leſcum pertinere exiſtimandum eſt id, quod Dlugoſſus Martinum Gallum memoriæ prodidiſſe refert, Lechum, ſeu Lechonem, ut ſcribit ille, principem, in prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Bohemos, Saxoniam bello uexantes cum exercitu miſerat, occubuiſſe: idq́ue actum eſſe anno quarto uel quinto poſt octingẽteſimum à Chriſto ſeruatore noſtro nato, translato iam ad Francos & Germanos occidentis imperio. Quanquam Blondus Foroliuienſis, & Sabellicus, Leonem Bohemorum ducem ab hoc Carolo interfectum eſſe ſcribunt. Sed nullum per ea tempora Leonẽ apud Bohemos regnaſſe comperio: ne Lechonem quidem. Apud Polonos Leſcus regnauit: quem Gallus, & H. Mutius Lechonem, cæteri Leonem uocant. Facilis eſt autem Le-

chonis

chonis in Leonem commutatio. Tametſi nihil uetat credere, Polonis pariter & Bohemis eum præfuiſſe. Tam Dlugoſſus autem cum ſuo Gallico, quàm Blondus & Sabellicus, Carolum eo bello Poloniæ fines depopulatum, repreſsis modò hoſtibus, citò ad patrem reuertiſſe, memorant. Eginhartus, qui Caroli Magni uitam conſcripſit, eumque dominum ac nutritorem ſuum appellat, Polonorum quidem nuſquam meminit: ſed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenum ac Viſtulam fluuios, Oceanumque & Danubium poſitæ, lingua quidem pene ſimiles, moribus uerò atque habitu ualde diſſimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuiſſe Carolum ſcribit, ut eas tributarias effecerit. Sabellicus uerò Slauorum, Polonorum & Bohemorum legatos Aquiſgranum cum amplíſsimis muneribus ad hunc ipſum Carolum ueniſſe refert, ut pax ſibi cum Gallis (quos equidem Francos fuiſſe crediderim) incolumis maneret. Verùm de his ſententiam noſtram ſtatim aperiemus.

Eginhartus in uita Caroli magni.

Sabell. Ennea. 8.lib.9.

LESCVS TERTIVS.

LESCO huic è rebus humanis ſublato, unicus filius, eiuſdem nominis, ſucceſſit, non degener à paternis uirtutibus: qui ita ſe geſsit in principatu bello paceque, ut patrem non adæquare modò, ſed ſuperare etiam uideretur. Multa hîc cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius deſpecta, nouos ciebant motus, bella geſsit: eosque uel perdomuit, uel ad officium reuocauit: Slauis conſanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugoſſus, & cum orientis atque occidentis imperatoribus bellum gerentibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisque ſignis cum utroque hoſte proſperè dimicauit. Nec tamen is memorat, qui nam hi fuerint imperatores. Fabuloſius etiam id eſt, quod ſcribit Vincentius, C. Iulium Cæſarem tribus prælijs ab hoc Leſco ſuperatum, ſororem ſuam Iuliam in matrimoniū ei collocaſſe: Craſſum item Romanum cum exercitu ab eo deletum eſſe. Magis conſentaneum eſt rationi temporum, Leſcum ſuperiorem quidem, Vngaris & Slauis promiſcuè Pannonias tunc incolentibus cōtra Carolum Magnum, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulum, Pontificis maximi beneficio, adeptus eſt, octo annis in Pannonia bellum gerentem præſtò fuiſſe, & nonnunquam bene rem geſsiſſe: ad extremum uerò debellatis Vngaris propter latam illis opem, uel infeſtatam, ut uult Blondus, Saxoniam à Carolo, Caroli eiuſdem filio, bello petitum: commiſſoque prælio interfectum eſſe: Albique & Salæ fluuijs, quod idem Blondus memorat, impoſita præſidia. Tum demum autem illud accidiſſe, quod è Sabellico ſuperius memorauimus, ut filius interfecti, de quo nunc agimus, legationem Aquiſgranum ad Carolum patrem de pace mitteret: & quidem eum muneribus: eaque munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum ſuum ornante, appellata eſſe. Poſterius quidem certè hoc bellum contra Bohemos ſiue Polonos, quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo Magno geſtum eſſe, ab ijs qui res geſtas eius quoquo modo attigerunt, memoratur: ante Carolum uerò trecentis plus minus annis uacauit occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullum per hæc tempora bellum in Pannonia geſsiſſe reperio. Cum Bulgaris geſſerunt Imperatores orientis & occidentis, & antè & pòſt etiam, ſed in Thracia: ac non inferentes, ſed illatum depellentes. Quanquam Nicephorum imperatorem in Mœſia contra Bulgaros bellum gerentem, uictum, & interfectum eſſe huius Caroli tempore, reperio. Sed Bulgaria quoque & Mœſia longíſsimè tunc aberat à finibus Poloniæ, partim Vngaris, partim Ruſsis & Valachis, ſiue Moldauis magna terrarum inter capedine interiectis, ita ut difficulter eò auxiliares copiæ à Polonis tranſmitti potuerint. Verùm penes lectorem eſto horum iudicium. Suſcepit autem Leſcus hic liberos mares, ex legitima quidem uxore Popielum: è concubinis uerò Boleſlaum, Cazimirum, Vvladislaum, Vvratislaum, Otam, Baruinum ſiue Barnimum, Pribiſlaum, Præmiſlum, Iaxam, Semianum, Zemouitum, Zemomyslum, Bogdalum, Spicigneum, Spicimirum, Sbigneum, Sobeslaum, Viſsimirum, Ceſsimirum, & Vislaum. Ex his Popielum in ſpem principatus liberaliter educatum, ſucceſſorem ſibi uiuens deſignauit: cæteris ſacramento, ut Popielo pareant, adactis, occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios, quemadmodum Dlugoſſus prodidit, ad Oceanum & Germaniam ſpectantem, inter eos partitus eſt. Tametſi Habela qui ſit, compertum non habemus. Niſi fortè is eſt Bola, è lacu quodam in Viſtulam ab occidente influens, qui ducatum Stolpenſem, niſi fallor, à Pomerania regia quadamtenus diuidit. Et Boleslao quidem natu maximo, Baruino ſiue Barnimo, atque Bogdalo Pomerania, quaſi tu

Poloni cum imperatoribus Rom. bella geſſere.

Vincentius.

Caroli Magni bellum contra Polonos.

Legatio Polonorum ad Carolū Magnū.

Imperiū occidentis quādiu uacauerit.

Bulgarorū bella cum imperatoribus.

Nicephorus imp. à Bulgaris occiſus.

Sabell. Ennea. 8.lib.9.

Bulgariæ ſitus.

Leſci filij.

Leſcus ſucceſſorem ſibi deſignauit Popielum filium.

Poloniæ diuiſio.

Pomerania. Caſſubia. Serbia. Rugia. Ditiuonia, ſiue Luſaria. Sgorelecia, ſiue Brandenburgenſis. Magdeburgũ urbs. Dalemburgũ. Viſmaria. Brema. Luneburgum. Lubeca. Bachiborum. Zuerinum. Mechelburgũ. Vrbes Polonicæ, ſeu Venedicæ. Alb. Crant. Poloniæ occidentalis fines, quando & à quibus acciſi. Eginhartus in uita Caroli. Blond. Dec. 2. lib. 1. Bonf. Dec. 1. li. 9. hiſt. Vng. Vitich. de geſt. Sax. li. 1. & 2. Crant. in Vandal. H. Mut. de Germ. Slauicæ linguæ uſus.

maritimam dicas, obtigit: Cazimiro & Vvladislao Caſſubia: Iaxæ & Semiano Serbia ſiue Sorabia: Vvratislao Rama ſiue Rugia, ut uult Bernhardus Vapouius: Pribislao, Ceſſimiro, & Otæ Ditiuonia, quæ nunc à noſtris Luſaria, ab alijs Luſitia dicitur: Præmislo, Zemouito, & Zemomislo ea quæ nunc Marchia Brandenburgenſis, à metropoli Brandeburgo, quæ à noſtris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ. In quibus Vislaus Mezibozum arcem, quam nunc Meideburgum ſiue Magdeburgum uocant: Sobeslaus Dale, quod Dalemburgum: Viſsimirus in litore Oceani Viſsimiriam, quæ antiquum nomen in Viſmariam à Teuthonibus deflexum retinet, condiderunt. Quanquam de Viſmaria uariat Vapouius: nunc enim ab hoc Viſsimiro, nunc à quodam eiuſdem nominis, de Lechi poſteris, multo antè uult eam eſſe conditam, ut nos quoque in Lecho indicauimus. Alias præterea complures & oppida ijdem duces, poſteriq; eorum ædificarunt, & uernaculis ſuis uocabulis appellarunt. De quibus ſunt Brema, ut uult Dlugoſſus, in confinio Friſiorum & Veſtualorum (tametſi Vapouius à Lecho primo eam conditam eſſe prodidit:) Luna, quàm Germani Luneburgum uocant, à reſplendentia: Bucouicia, quæ à Germanis Lubeca uocatur, apud Slauos uerò accolas antiquum nomen etiamnum retinet: tametſi Lubecæ quoq; nomen Slauicam etymologiam redolet. Bacchiborum: Zuerinum: Lubouia ſiue Lucouia, Germani Mechelburgum à Mikelo conditore: eiusq; oræ duces Mechelburgenſes, nonnulli Magnopolenſes, ineptè compoſito uocabulo dicunt. item Roſtocum, Verla, Suanouũ, Oſtrouũ, Ceſsinũ, Marlouum, Bolelum, Trebeſſouũ, Ciaſni, Volyneſſum: addit Crantius Vinetam & Iulinum, quæ omnes fuêre Polonorum coloniæ. Et ſubactæ quidem atq; poſſeſſæ ſunt regiones illæ poſteriori tempore à Francis, Saxonibus, Turingis, Friſijs, Veſtualis, & Holandis, Teuthonum populis, ſiue per ignauiam poſteriorum principum Poloniæ, ſiue per conniuentiã, cum duces earum, Leſci huius nepotes ab imperio principum Poloniæ, quemadmodum dicemus inferius, deſciuiſſent. Quanquam Eginhardus, cuius dudum mentionem fecimus, iam inde à Carolo Magno Slauos Viulſos ſiue Velatabos, auſtrale litus ſinus Codani ſiue maris Germanici tenentes, una expeditione ita contuſos ac domitos eſſe perhibet, ut deinceps imperata facere non renuerent. Verùm idem paulò pôſt ſcribit, Salam fluuium Turingos à Sorabis, qui & ipſi Slaui erant, diuidêre. Blondus addit, & Bonfinius, eo ipſo tempore Albi & Salæ fluuijs præſidia contra Sorbienſes Slauos (ſic ille Serbos uel Sorabos uocat) Carolo, Caroli huius Magni filio, uiuente patre impoſita eſſe. Vitichindus quoq; longè recentior, bella quædam cum Slauis eius oræ à Francis, Turingis & Saxonibus geſta commemorat: itemq; Crantius & H. Mutius, ita ut ij à Carolo Magno debellari cœpti, longè pôſt partim à ſucceſſoribus eius imperatoribus & regibus, partim âb alijs ducibus & populis Germanorum paulatim ſubacti eſſe uideantur. Pagos quidem atq; uicos complures Slaui in tractu illo maritimo etiamnum colunt, communi cum Polonis lingua, quamuis Teuthonicæ admixtione corrupta, utentes. Sed ad inſtitutum reuertamur. Leſcus igitur cum ita inter filios imperium diuiſiſſet, uita pariter atque principatu defunctus eſt.

POPIELVS SENIOR.

Popieli ingenium. Regia rurſus translata. Cruſuicia. Cracouiæ ſitus.

SVSCEPIT deſtinatum à patre principatum Popielus, proceribus pariter atque fratribus aſſentientibus, patris, auiq; diſsimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is præclari in principatu geſsiſſe memoratur. Regiam quidem & domicilium ſuum Cracouia Gneznam primùm retulit, indeq; non pôſt Cruſuiciam: cum eam arcẽ in planicie ad lacum Goplum, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipſe condidit & tranſtulit: uel quod montanæ regionis, in qua ſita eſt Cracouia, pertæſus, apertis campis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Ruſsis ferocibus populis longiùs, à fratribus uerò propius abeſſe, tutius ſibi fore exiſtimaret. Iuuenili adhuc ætate, cum aliquot annos regnaſſet, in morbum incidit: & priuſquam fratres fratrem uiſitaturi aduenirent, obijt. Fertur autem ſubinde ſolitus eſſe murium deuorationem ſibi ſuisq; imprecari: quo malo filius eius, ut mox dicemus, abſumptus eſt.

POPIELVS IVNIOR.

PERACTO ſolēni ritu Popieli funere,filius eius eiuſdem nominis impubes e-
tiamtum,principatui concordi patruorum,procerumq; uoluntate inauguratur, *Tutores prin-*
omnibus ſubiectionem ipſi interpoſito iureiurando promittentibus.Pupilli tu- *cipis.*
tela,reiq; publicæ adminiſtratio,delectis aliquot de numero patruorum,qui ma-
ximè idonei uidebantur,mandatur.In regia ij ſedulò & ad latus principis eſſe : cauſas &
controuerſias cognoſcere ac diſceptare:nec ulla in parte deeſſe reipub.quoad princeps i- *Iuuenilia ſtu-*
pſe per ſe publica munera obire poſſet,ſiue adeò donec regi ſe illorum conſilijs paſſus eſt. *dia & cōſilia.*
Nam cū pubertatē attigiſſet,quæ maximè lubrica &,pcliuis ad licentiā, uoluptatesq; ętas
eſt,ſuo iam arbitratu uiuere:patruorū monita aſpernari:cū æqualib.conſilia capere:cōui-
uia,compotationesq; largiores cum ijſdem frequentare : in luſtris, & in choreis,luſibus
& amplexibus puellarum pernoctare : deinde crapulæ,ſtupriqúe plenus ad multam di-
em ſtertere, rempublicam.iudicia & querimonias hominum negligere : ad res agendas
ineptus , ingenio nullo,ſtipes,caudexqúe : indeqúe omnibus iam erat deſpicabilis, ita ut
Choſtek,uulgò per contemptum appellaretur , cum diſſolutos & perditos mores eius *Choſtek.*
deformis facies,rarus in capite & in barba pilus,quales ferè laſciui ſunt,magis etiam de-
formaret. Capiunt patrui cum alijs proceribus conſilium,quo;am modo tam diſſolu-
ta illa principis ſui uita,tamq; profligata licentia refrenaretur:uxorem ei dant eleganti for
ma puellam,Teuthonici principis cuiuſdam filiam.Et uidebatur ſanè mulier auara & am
bitioſa mariti uitam ad meliorem frugem reductura,torporemq; ignauo excuſſura. Sed
res aliter cecidit:nimirum,ut nihil ille de flagitijs & nequitia ſua remitteret : quibus uerò *Auaritia &*
uitijs antea caruiſſet,uxoris conſuetudine ea ſibi adiungeret. Nam & auarior factus , de- *tyrannis.*
creta honores atque magiſtratus uendebat:& cum uirtute ac dignitate non poſſet,quo-
tidianorum peccatorum ſuorum ſibi conſcius,faſtu & crudelitate principatum ſibi ſtabi-
lire:& metui à ſuis uolebat,cum amari non mereretur.Atq; hæc omnia uxore & impellen *Muliebris im-*
te,& ſequeſtra faciebat.Quæ deguſtata ſemel dominatus atq; lucri dulcedine, deſpectaq; *probitas.*
uiri inertia,muliebri aſtu imperium omne ad ſe tranſtulerat : maximè cum duobus filijs
Lecho & Popielo aucta,mollem uiri animum amore ſui penitus adſtrictum teneret, &
firmum,perpetuumq; apud Polonos dominatum ſuum fore,ſibi perſuaderet. Vnus ob-
ſtabat ſcrupulus,patruorum uiri ſui gratia,& authoritas apud multitudinem, integritate
uitæ,grauitate morum & prudentia collecta. Hos metuebat:hos iam blandius admo-
nentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiā conſcientiā pertimeſcebat.
Itaque uiros eos quàm maximè poteſt ſuſpectos & inuiſos, confictis etiam criminibus, *Muliebre con-*
reddit:perſuadet, illis uiuis & incolumibus , principatum ipſi certum,firmūqúe eſſe non *ſilium atrox.*
poſſe. Quem ſi retinere ipſe uellet,& liberis ſuis relinquere , tolleret patruos de medio.
Si ipſe animi ſatis ad id facinus non haberet,ſibi mandaret eam prouinciam : illos armis
atque uiribus , ſe dolis inſtructiorem eſſe. Confecturam ſe negocium ſine ulla popu-
li offenſione, ſiue adeò ſuſpicione. Quibus dictis , facilè ægrum atque timidum ui-
ri animum in deteriorem partem impulit. Initur necandorum illorum ratio. Gra-
uem & periculoſum morbum princeps ſimulat. Patruos neci deſtinatos acciri eius
nomine uxor iubet : conueniunt ſine mora : circumſtant mœſti ægrotum principem:
conſolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu aſsimulabat : adeſſe uitæ ſuæ finem, di-
uinitùs ſibi indicatum : uxorem paruosqúe filios illorum tutelæ,fideiqúe etiam atque e-
tiam commendabat. Completur muliebribus eiulatibus,planctibus & lamentis regia:
parantur funebres exequiæ,ipſo iubente principe. Abſumpto in his die,cum iam ad oc-
caſum ſol tenderet , princeps patruos quaſi moribundus iam dimiſſurus,nomine quenq;
blandè compellat,& in ſignum amoris & beneuolentiæ ſuæ erga ipſos, circumferri medi *Popielus pa-*
catū poculum,paratū ad eam rem,iubet:prægustare ſe ſimulat:cæterū ſpumā tantū à me- *truos & pro-*
dio extantē halitu difflat,potū ne extremis quidem labijs attingit. Cùm omnes bibiſſent *ceres ueneno*
ordine,fingit ſomno ſe premi,& uelle quieſcere.Diſcedunt illi, reuerenter ſalutato princi *extinxit.*
pe.Conceptum præcordijs uenenum uitalia membra occupat. Nec mora , de ſtatu men-
tis dimoti,& furentes maximo cum cruciatu cadunt & exanimantur. Ibi mulier re ſtatim
p exploratores nunciata,cadauera inſepulta proijci mandat.Inſidiatos eos uitę neceſſarij
& bene merentis principis : iuſta & euidenti deorum immortalium uindicta percuſſos,
repentè perijſſe diuulgat.Quanquam autem liuores corporum,& effuſa ruptis præcor-
dijs uiſcera,manifeſtum ueneni indiciū faciebant,nemo tamē indignū optimorū princi-

Popielus cum uxore & liberis miſerè à muribus abſumptus perijt.

823. ann.

H. Mutius de Germ. lib. 10.

Ludouicus pius Imperator.

pum interitum apertè deplorare auſus eſt, metu tyranni non amplius morbum mortem̃q; ſimulantis. Sed non ſinit inulta eſſe diu diuinum numen ſcelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inuſitatæ magnitudinis, impium parricidam cum ſcelerata uxore atque liberis fugientem quoquò uerſus per aquam, flammam̃q; perſequuntur: nec clauſtra proſunt, aut abigentium ſatellitum præſidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, abſumptis prius filijs, deinde uxore, poſtremus ipſe infelix miſerabiliter lenta morte conſumitur in arce Cruſuicia. Ita non caſſæ ceciderunt patris eius imprecationes. In hoc tempus incidere uidetur id, quod H. Mutius in annum Chriſti 823 confert: nempe duos fratres, quos in Saxonia Polonici ſiue Slauici generis fuiſſe conſtat, cum de principatu paterno contenderent, Francofordiam ad Ludouicum Pium imperatorem, Caroli Magni filium ueniſſe: eoq́ue authore principatum natu minori, concedente maiore, attributum eſſe, cum eum magis gens illa per legatos expeteret.

INTERREGNVM.

Comitia de rege Cruſuiciæ.

Polonia tumultuatur.

EXTINCTO, ut iam diximus, Popielo cum uxore & liberis, conuenit magna procerum multitudo Cruſuiciam, ad creandum nouum principem. Agitata re aliquandiu, eò quòd uaria eſſent hominum ſtudia, & ambitioſi quidā magnas poſt ſe traherent factiones, infecta tandem diſceditur. Ac dum nemo alteri paret, neque cedit, in ſumma omnium licentia, cædes & latrocinia paſsim exercebantur, & iuſtis interdū prælijs inter diſsidentes concurrebatur. Nec finitimæ gentes, Germani præſertim, occaſionē impunè uel proferendorū finium ſuorū, uel prædas agendi prætermittunt: diuexatur miſerè Polonia. Indicūt iterū primores comitia, cōſultatur diu fruſtra. Nā non modò non remittūtur, ſed intendūtur etiā ſtudia partiū. Non deſunt ſibi interfectorū Popieli ſenioris filiorū filij, quaſi hęreditariū principatū poſcētes. Verū ij quaſi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperēt, repellūtur. Iam tanta multitudo, quam tā illuc partim ultrò, partim à potētiorib. euocatū cōueniſſe credibile eſt, caritate annonæ atq; penuria premebat. Neq; apparebat tñ, quorſum tanta contentio euaderet, q̃q; comitiorū exitus futurus eſſet: cum ecce inſperata ſalus, diuinitùs, ſi modò non fabuloſum eſt quod memoratur, afflictæ Poloniæ oblata eſt.

Piaſti genus et conditio.

Erat Cruſuiciæ oppidanus, Piaſtus nomine, Caſsiſconis filius, ſtatura infra mediocrem, craſsis atq; robuſtis artubus, mediam ætatem ſupergreſſus, agello modico colendo & mellificio uitam ſuſtentans, homo ſimplex & iuſtus, & beneficus tamen in egenos, atq; hoſpitalis pro modo facultatum ſuarum.

Tonſura primæ comæ.

Is ex uxore à ſuis moribus non aliena, cui Repichæ nomen erat, unicum filium ſuſceperat: eiq;, uiuente adhuc Popielo, primam comam gentili ritu tonſurus, & nomen impoſiturus, amicos ad eam ceremoniam atq; conuiuium porco mactato, & aquæ mulſæ uaſe infuſo, inuitarat. Priuſquam ſtata dies adeſſet, fortè obtulerunt ei ſeſe ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderentur, comiter inuitatos, hilarè domum ſuam introduxit: inſtruxit menſam, appoſuit affatim ex his, quę ad futurum conuiuium pręparauerat.

Miraculum.

Ibi res mira & ſtupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uaſe mulſa: excepit Piaſtus, uaſis admonitu hoſpitum conquiſitis. Iiſdem̃q; authoribus nō ciues modò, uerùm etiam principem ipſum (ut tunc minimè faſtuoſi ac delicati erant principes) cū omni comitatu deſtinato conuiuio accepit.

Beneficentiæ remuneratio.

Eiſdem igitur hoſpitibus ſub tempus comitiorum reuenientibus, & iubentibus, Piaſtus ex tenui pœnu, cellaq; ſua conuentū illum omnem penuria laborantem, augeſcente rerum earum, quæ promebantur copia refecit. Quo miraculo animaduerſo, uulgatoq;, una uoce omnes Piaſtum non humanis ſuffragiis, ſed diuino iudicio principē ſibi dari cōclamant. Fit domū eius cōcurſus orantiū, & obſecrantium, labenti reipubl. ut ſuccurrat. Recuſat ille. Tandem hoſpitibus illis ſuis authoribus aſſenſus, ita ut erat ueſte & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hoſpites illi perfuncti officio ſuo diſparuerunt. Exiſtimantur autem ij fuiſſe angeli Dei, beneficentiam & hoſpitalitatem etiam in alieno à uera religione remunerantis. Neque id magnopere mirabitur, quiſquis de Abimelech rege in Geneſi, ac de Cornelio centurione in Actis Apoſtolorum, non omninò diſsimilia legerit.

Ioannes & Paulus martyres.

Alij uolunt, eos Ioannem & Paulum, quos Iulianus imperator ob Chriſti nomen & magnas facultates in uſus egentium expenſas ante aliquot ſecula necauerat, fuiſſe: itaq; percontanti Piaſto nomina ſua edidiſſe, quemadmodum Dlugoſſus memorat.

PIASTVS.

INAVGVRATVS principatui Piaſtus, non mutauit cum ſtatu uitæ animum. Quin auctus copijs, multum ad priſtinam ſuam beneficentiam atque benignitatem adiecit: uxore non modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt autem ſub eius principatu, hoſtium incurſiones: ceſſarunt & inteſtina diſsidia, cædes & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilantis principis, quàm armis, ſeueritate & ſupplicijs: præſertim quòd eum dijs curæ eſſe, & ipſorum non obſcuro iudicio in illa reipublic. ſpecula collocatum, certò ſibi perſuaderent. Nihil enim æquè ualet ad religandos atq; denunciandos hominum animos, & ad moderandas, ſtabiliendasq; reſpublic. quàm religio: quæ pietate & integritate principis maximè excitatur, & continetur. Nam principum diligentiam & animaduerſionem multi fruſtrantur ſæpè: legum etiam uincula uel perrumpunt, uel declinant: diuini uerò numinis nemo eſt qui ſe uel prouidentiam fallere, uel uindictam effugere poſſe credat. Hoc ergo præſidio Piaſtus & bonis charus, & malis reuerendus, & finitimis uenerabilis erat: eodem longam principum, regumque Poloniæ poſteritatem permulta ſecula uſque ad Cazimirum ſecundum, qui Magni cognomen adeptus eſt, propagauit. Cuius etiam nunc quædam, licet tenues, extant reliquiæ, in Alberto duce Ceſsinenſium in Sileſia, & Anna filia Conradi ducis Mazouiæ: quæ non ita pridem cum Stanislao Odrouanzo Palatino Ruſsiæ, iuuene nobiliſsimo, nupta fuit, eiq; filiam peperit: quam nuper Ioannes comes Tarnouius, Caſtellanus Cracouienſis, uir non ſolum genere illuſtris, ſed etiam peritia rei militaris & rebus bello geſtis domi, foriſq; clariſsimus, ætate, conſilio ac dignitate facilè princeps ſenatus Polonici, unico filio ſuo Ioanni deſpondit. Nihil autem ad felicitatem Piaſto defuiſſet, ſi liberos interfectorum à Popielo ducum, qui prælatum ſibi in principatu hominem plebeium atque humilem dolebant, & parêre ei dedignabantur, ad officium & parendi neceſsitatem reduxiſſet. Qui ex eo tempore non modò alieni à repub. Polona, ſed hoſtes etiam Polonis, progenitoribus ſuis, nonnunquam fuerunt. Abominatus uerò Cruſuiciam Piaſtus, nefario ſcelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gneznam priſci Lechi regiam, domicilium ſuum tranſtulit: cumque per multos annos ſapienter, clementerq; regnaſſet, ſenex admodum mortuus eſt, annum agens centeſimum & uiceſimum. Per hæc ſanè tempora tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus, & Trubor, dominari apud Ruſſos ſeptentrionales cœpiſſe memorantur, partiti inter ſe principatum, quemadmodum libro primo ex ipſorum annalibus retulimus: nempe circiter annum 6370. à creatione mundi, ſecundum ſupputationem ipſorum: qui nobis uidetur eſſe à Chriſto nato 861. Apud Auſtrales uerò, tres item, nempe Kius, Saiecus, & Choreuus, cum ſorore Libeda, quatuor principatus fundaſſe, ac de ſuis nominibus appellaſſe feruntur, aliquanto antè, ut uidetur. Quorum ſtirps cum defeciſſet, poſt mortem Rurici, Aſcoltum ac Dyrum, Kiouiam urbem à Kio conditam, occupaſſe, & per Pontum inuectos, nauali bello Conſtantinopolitanum imperium uexare adortos, naufragium feciſſe. Deinde Olgum, cui Ruricus, ueluti propinquo, unici filij ſui Igori tutelam moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouienſem principatum Igoro adiunxiſſe, & cum Græcis bellum geſsiſſe: & cum ampliſsima dona ab ijs accepiſſet, reduxiſſe exercitum Kiouiam, ibiqúe ſerpentis ſeu uiperæ morſu extinctũ eſſe. Manſit autem deinceps imperij Ruſsici ſedes Kioui. Circa hæc eadem tempora ſcribit H. Mutius, Ludouicum cognomento Balbum regem Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli Magni nepotem, aduerſus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam, in Germania bellum geſsiſſe, uictisq; pacem certis conditionibus dediſſe: principem autem eorum luminibus priuaſſe, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquem de Popieli poſteris fuiſſe oportet. Mutius quidem nomen eius non edidit. Paulus uerò Conſtantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

Piaſti beneficentia. *Religio efficax ad regendam rempub.* *Piaſti poſteritas.* *Stanislaus Odrouanzus, Pal. Rußiæ.* *Ioannes Tarnouius.* *Regia Gneznam rurſus tranſlata.* *Piaſti ætas.* *Rußiæ principatuum initiũ.* *6370. annus mundi ſecundum Ruſſos. 861. ann.* *Kiouia cõdita.* *Ruſſorum bellũ cũ Græcis.* *Olgus.* *Igorus.* *Kiouia ſedes Rußici imperij.* *H. Mut. lib. 11.* *Ludouicus Baldus rex German.* *Germ. bellum cum Popieli nepotibus.* *Rasliz dux excæcatus.*

ZEMOVITVS.

SVCCESSIT Piaſto unicus filius Zemouitus, cuius uicaria opa uiuẽs adhuc & ſenio cõfectus pater in bellis & grauiſsimis qb. negocijs magno omniũ fauore & bñuolẽtia uſus erat: uir impiger, & ad rẽ militarẽ factus ęſtus iuxtà ac frigoris, laboris & inedię patiẽs: ſomni parciſsimus: uictu, cultuq; corporis non multũ à gregarijs

Principis uirtutes.

Moraui Germaniam uexarunt. *Moraui Chriſtiani facti.* *Arnolphus imperator.* *Vngari Moraviam, ac deinde Germaniam infeſtarunt.* *Morauia diuexata.* *Suatoboius, Morauorum rex Monachus factus.* *Morauorum regni finis.* *Zemouitus de Prußis ſua recuperauit.* *Pomeranis & Caſſubijs illatum bellum à Zemouito.*

rijs militibus differens: alieni abſtinens: de ſuo munificus: facilitate & liberalitate, militum, procerumq́; ſtudia & uoluntates tenere ſolitus: in animaduertendo, ſi quando neceſſe erat, lenis: noctu excubias ipſe per ſe crebrò obibat. His artibus atque ſtudijs ſummam ſibi hominum ſuorum charitatem comparauerat, Principatum poſt patrem adeptus, conſtituta primùm diſciplina militari, creatoq́ue magiſtro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quæ Vngari, Moraui & Germani ſub Popieli principatu inuaſerant: neque ad eam diem recuperata erant, totum ſe conuertit: eaſq́ue res ex animi ferè ſui ſententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tunc gentes inter ſe belligerabant. Moraui enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, poſt mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente Chriſto nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus Imperator, idemq́ue ſucceſſor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum ſibi merita ſtipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipſi cladibus Germaniam affecêre. Sic igitur diſtentis Morauis, Vngaris atque Germanis, facile fuit Zemouito ab ijs ſua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præſertim, capere, & regno ſuo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, filium Suatoboium, è ſorore Arnolphi ſuſceptum, iuuenem admodum reliquiſſet: atq́ue is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in ſanctum Epiſcopum Methodium, Chriſtianæ religionis in Slauorum natione propagatorem, afflictus, & ſuis exoſus, in ſolitudinem & auias ſyluas ſeſe ſubduxiſſet. Vbi etiam pœnitentia anteactæ uitæ compluribus annis religioſè peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus inſtituti eiuſdem ſocijs, quinam eſſet, indicauit. Et in eo Morauorum regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Bohemis & Polonis diſcerptum. Sic igitur proſperè ab ea parte rebus geſtis, Zemouitus à Pruſsis quoque, quæ ij ſuperiori tempore de Polonis cœperant, bello repetiuit. Ad extremum Pomeranorum & Caſſubiorum, & Vinidarum, ſiue Slauorum ducibus, Popieli ſenioris nepotibus & poſteris, qui à patre ſuo defecerant, bellum infert: quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt: domitiq́ue eſſent ad extremum, niſi Zemouitus rebus humanis, Gneznæ moriens, exemptus eſſet, altero & triceſimo principatus ſui anno.

LESCVS QVARTVS.

Conſilij regij moderatores ignaui. *Vitich. Saxo. lib. 1.* *Henricus Cæſar.* *Poloni occidentales debellati à Germanis.* *Brandeburgũ & Grona à Germanis capta.* *Bohemi tributarij Cæſarib.* *S. Venceslaus.* *Otto Cæſar.* *Vitich. lib. 2. & 3.* *Brandeburgũ produitione receptum à Germanis.* *Pomerani à Polonis ſubacti.*

MAGNO tam boni, tamq́; bene merentis de republic. principis deſiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Leſco nomen erat, in principatu ipſi ſurrogant adoleſcentulum, eiq́ue cuſtodes & moderatores conſiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum aduerſus Pomeranos, Slauos, & Caſſubios à Zemouito ſuſceptum, & nonnullo iam ſucceſſu proſpero geſtum, intermiſſum eſt. Quod ne ipſe quidem Leſcus poſtea cum adoleuiſſet, unquam proſecutus eſt, quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipſe, & filius eius Zemomislus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cum Germanis bellum gerentes. Itaq; uehementer ij tunc diuexati ſunt, & attriti, quẽadmodũ Vitichindus memorat, ab Henrico Cæſare, ſiue rege Germanorũ, qui Cõrado ſucceſsit: & nõnulli ex ijs cũ deditionẽ feciſſent, tributarij facti, Zorelicia ſiue Brãdeburgum & Grona urbes captę. Cumq́; paulò pòſt quidam ex eis rebellaſſent, apud Lunchinos urbem maritimam ab exercitu & legatis eiuſdem regis ad internecionem profligati ſunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijſſe putarentur. Bohemi quidem duce Venceslao, uiro pio & ſancto, in fide regis Henrici permanſerunt, donec Boleslaus, interfecto per ſummum ſcelus fratre Venceslao, dominatum inuaſit, & Ottoni eius nominis primo Cæſari, Henrici filio, ſemel atq; iterum rebellauit, Germanos magna ſtrage uicit, Bohemiaq́; eiecit. Sed & ipſe tandem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum citra Odram, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in poteſtatem Cæſaris reuenit. Nec ita tamẽ gens ea quieuit, & Germanorum iugum pertulit, quin ſubinde eis negociũ faceſſeret. Leſco certè Polonorũ principi, & Zemomyslo filio nihil horũ curæ fuit. Tametſi Venceslaus Hagecus, ſubegiſſe Leſcum hunc Pomeranos, & Polonis adiunxiſſe ſcribit. Et fieri ſanè potuit, diuiſa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellum gererent, alij ſubigerentur à Polonis. Prin

cipa-

cipatum quidem, iuſtè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complu- *Leſci moderatio.* res annos geſsit Leſcus, ut uult Dlugoſſus: qui eum ſenem obijſſe, & adultum filium reliquiſſe, ſcribit. Quod ſi uerum eſt, pauciores ergo Zemouitus regnauit, aut multo an- *Temporum ratio.* te nongenteſimum uiceſimum primum, ut idem uult, regnare cœpit. Nos quidem po- *921. ann.* tius deſiiſſe eum tunc regnare credimus: niſi Hagecum ſequi malumus, qui Zemoui- *906.* tum anno Chriſti nongenteſimo ſexto uult obijſſe, cum uiginti annos regnaſſet: aut noſtrum quendam anonymum, qui Leſcum hunc anno 9 1 3 poſt Chriſtum natum obijſſe, & Zemomyſlum filium ei ſucceſsiſſe memorat. Alioquin non quadrabit ratio tem- *913. ann.* porum ad poſteriorem ſupputationem, quæ certior eſt apud nos ex eo tempore, quo Polonia religionem Chriſtianam ſuſcepit.

ZEMOMYSLVS.

SVCCESSIT Leſco patri Zemomyſlus, probus & ipſe, lenis, beneficus, *Zemomyſli uirtutes.* hoſpitalis, & quietis amans, quas uirtutes quaſi hæreditarias à maioribus ſuis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos *Meſco cæcus natus.* ex uxore ſuſciperet liberos, naſcitur ei tandem filius: ſed cæcus. Quæ res ipſi breui gaudio delibuto, maioris mœſticiæ cauſa fuit, præſertim cum uxor uno illo partu edito, parere deſijſſet. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi ſolebat. Adſunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœſto, & ſortem ſuam, orbitatis non ita multum diſsimilem, deplorante: mœſti & ipſi, & principis uicem dolentes: cum ecce inſperata *Miraculum.* omnibus affulſit lætitia. Puer abſque ulla medicorum, aut cuiuſquam omnino ope, lucem aſpexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuſo gaudio principibus, ſibi & reipublic. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: feſtum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plauſibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate inſtaurant. Pue- *Miezislai etymologia.* ro, Miezislao, quaſi qui gladio gloriam ſibi pariturus ſit, nomen inditum, ut uult Dlugoſſus: is poſtea à matre & pediſſequis blandius, ut fit, Meſco uocitatus eſt. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominoſè Mi- *Mieſſca.* eſcam appellatum, idq́ue nomen poſtea boni ominis gratia in Miecislaum in baptiſmo commutatum eſſe ſcribit. Zemomyſlus peracto conuiuio, ſplendidè remuneratis ac dimiſsis proceribus, diuinos & ariolos de filij ſucceſsibus, & quid portenderet, quòd *Arioli.* is cæcus natus, tanto interuallo uidere cœpiſſet, ſciſcitatur. Reſpondent illi, Poloniam eius principatu illuſtratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignum eſt, iuſſu patris educatus eſt. Quamdiu uerò Zemomyſlus regnauerit, non conſtat ſibi Dlugoſſus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piaſti tamen proaui ætatem, perducto ad maturitatem filio, perueniſſe eum, & anno Chriſti nongenteſimo *964. ann.* ſexageſimoquarto obijſſe ſcribit. Venceslaus, ſupra quadraginta annos uult eum regnaſſe. Sed iam hic liber unà cum Zemomyſli, qui mortuus Gneznæ ſepultus eſt, principatu finem habeat. Alterius initium à mutata religione, quemadmodum par eſt, faciemus, pauca prius de priſca Polonorum & Slauorum religione præfati.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TERTIVS.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM POlonorum & Slauorum, & religione Chriſtiana ab ijs ſuſcepta.

Religiones falſæ.

Gradus impietatis.

TOTVS quidem penè orbis terrarum iam inde ab initio propemodum humani generis, poſt maximum illud uniuerſæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem, impio multorum & falſorū deorum cultu & ſuperſtitione commutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs, hominum oculis atq; mentibus ſeſe inſinuantes: poſtea ſolem, lunam, & eximia quæq; naturæ, Deiq; opera ueneratus: deinde uerò mutis etiam animantibus, feris, beluis, atq; ſerpentibus, cepis atq; alijs, & ad extremum, nullum exitum inueniente inſania, ſculptis, fictis, pictisq; humana arte ſimulachris, diuinum honorem impertitus.

Chriſtiana religio.
Ieſus Chriſtus.
Apoſtoli.

Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV CHRISTI Dei, hominisq; benignitas, poſt multa ſecula quaſi lux clariſsima cœlitùs affulgens, diſpulit: dimiſsis quoquò uerſus certis hominibus, omnium, præter uitæ integritatem, miraculorumq; & inſpiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, egenis: qui genus humanum dęmonum fallacia peſſundatum, ab errore ad ueritatem, à ſcelere ad innocentiam, à nequitia ad ſanctimoniam, deniq; à falſorum deorum innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionem, & rectam, ſanctamq; religionem reducerent.

Slaui diutiùs falſas religiones retinuerunt.

Sed enim à Slauis, cæterisq; Septentrionalis plagæ populis diutiùs, ꝗ ab alijs gentibus, inueterata illa de multis dijs opinio & ſuperſtitio retenta eſt, cum propter barbariem & feritatem, ut equidem exiſtimo, difficilis ad eos externis hominibus eſſet aditus: nec uerò multū homines militiæ & bellis dediti, de religione diſquirerent.

Polonorum & Slauorum dij falſi.

Colebant itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouē, Martē, Plutonē, Cererem, Venerem, Dianam: quos Ieſſam, Ladum ſiue Ladonem, Niam, Marzanā, Zizililiam, Zieuanam ſiue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quæ cæteri homines ferè ſentiebāt: his delubra, lucosq; dedicabant: his ſimulachra & ſacerdotes conſecrabant: his libabant, his imolabant: his feſtos dies epulis, choreis, plauſibus, cantibus, luſibusq; uarijs indulgentes, agebant.

Ludi priſci in Polonia.

Stado.

Quem ritum feſtorum dierum Dlugoſſus uſq; ad ſuam tempeſtatem, aliquot poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam ſeculis perduraſſe memorat. Solitos enim uiros & mulieres, ſenes & iuuenes, ad luſus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecoſten uocamus: eumq; cœtum, Stado, quaſi gregem uel armentum appellatum eſſe. Nec ſcio an hoc ſit, quod Ruſsi & Lithuani, præſertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminant.

Niæ templum Gneznæ.

Fuiſſe uerò Gneznæ ſanctiſsimum Niæ ſiue Plutonis templum, idem Dlugoſſus refert. Adhæc autem Ziuie, quaſi tu dicas uitalis (aura nimirum) Pogoda, hoc eſt, ſerenum, ſiue temperies: Pochuiſt, quam Miechouiēſis auram, nos intemperiem interpretamur (indeq́ue Pochuiſcel à Mazouijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuêre.

Pochuiſcel.

Ruſſorum dij.

Sunt qui his addunt Lelum & Polelum, quos in conuiuijs & compotationibus appellari adhuc audimus, eosq; Caſtorem & Pollucem eſſe autumant. Pior unum autem, hoc eſt, fulmen, & Stribum, & Chorſum, & Mocoslum Ruſsi peculiariter coluêre, ut proditum eſt eorū annalib. In hoc igitur errore & uana ſuperſtitione hęc natio diu perſtitit.

Bulgari Chriſtiani facti.
860. ann.
Raſcij, Serbi, Boſnenſes, etc.
Suatoplugus.
Moraui.
Velegradum.

Primi Slauorum Bulgari, Nicolao eius nominis primo Pontifice maximo, poſt annum Chriſti octingenteſimum ſexageſimū: hinc minus ꝗ triginta annis interiectis, ꝓximi his Raſcij, Serbi, Boſnenſes, Croatæ, Dalmatæ, Illyrici, Suatoplugo ſiue Sueropilo, ut eſt apud Blondum, regnante, religionem Chriſtianam, cultumq; ciuiliorem à uicinis Græcis & Italis acceperunt. Venceslaus Bohemus Suatoplugum hunc apud Morauos, Velegradi domicilium habentem regnaſſe, & cum ea gente Chriſto nomen dediſſe, eiusq; opera Boriuoium Bo-

hemorum

morum ducem & ipſum Chriſtianum factum eſſe, et uxorem Ludimilam gentemq́; ſuam
in eandem ſententiam adduxiſſe, circa annum Chriſti nongenteſimum, memorat. Dlu-
goſſus uerò tres duces Slauorum, Roſcislaum, Suatopolcum, et Cocelum à Gręcis Chri-
ſtianæ religionis leges accepiſſe uult circa octingenteſimum annum, imperantibus in o-
riente quidem Michaële, in occidente uerò Arnolpho, qui pediculari morbo perijt. Nos
Blondum & Sabellicum, utpotè diligentiores, & qui magis ſibi conſtant, quàm Dlugoſ-
ſum in ſupputatione horum temporum ſequi malumus. Pręclaram autem his populis nō
ua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus epiſcopi: à quibus & il-
lud perfectum eſt, aſſentiente pontifice maximo, ut Slauis ſua lingua in ſacris uti liceret.
Aliquanto pòſt Ruſsi, imperantibus apud Græcos Baſilio & Conſtantino fratribus, Io-
annis Zemiſcæ filijs, poſt nongenteſimum octogeſimum annum à Chriſto nato, hoc eſt,
6497° ab orbe condito, ut ipſorum annales habent, publicè ad eandem religionem acceſ-
ſerunt, cum Volodimirus dux eorum Suentoslai, ſiue ut alijs placet, Stoslai è concubina
filius, ſororem imperatorum in matrimonium, & magiſtros religionis Græcos accepiſſet:
àc Metropoliten quidem Kiouiæ, Archiepiſcopum uerò Nouogrodi, in alijs autem urbi-
bus epiſcopos, à Conſtantinopolitano patriarcha ſacris initiatos, collocaſſet. Itaque ergò
Græcos ritus ex eo tempore Ruſsi mordicus retinent. Tametſi Olga ſiue Helena Volodi-
miri huius auia aliquanto antè, poſt Igori mariti ſui mortem profecta Conſtantinopolim.
Zemiſce imperāte Chriſtiana facta erat. Lambertus Schaffnaburgenſis, qui ante quingen
tos ferè annos chronicon rerum Germanicarum annotauit, ſcribit, anno Chriſti nati 960.
Ruſciæ gentis legationem ad regem Ottonem primum ueniſſe, orātem, ut ſibi epiſcopus
aliquis, qui religionem Chriſtianam apud ſe docendo propagaret, mitteretur: miſſumq́;
eſſe Adalbertum, qui uix manus eorū effugerit. Sed hallucinatur Lambertus. Venceslaus
Hagecus, à Bohemis cum epiſcopum nominatim expetitum fuiſſe memorat, ſed iam lon-
gè antè Chriſtianis. Et adijt is quidem Vngariam & Poloniam, quemadmodum & nos
ſuo loco attingemus: uerùm & aliquanto poſterius, quàm uult Lambertus, & poſt ſuſce-
ptam ab ijs populis religionem Chriſtianam, Ruſsiam nunquā adijt. Pruſsiam adijt qui-
dem, ſed nō expetitus: neq; manus eius gentis effugit, quod nos inferius narrabimus. Cer
tiora ſunt, quæ Ruſsi ipſi de ſe memoriæ prodidêre, qui Volodimirum adhuc impio dæ-
monum cultui deditum, miſiſſe exploratores ad nonnullas gentes ferunt, cognoſcenda-
rum religionum gratia: Chriſtianamq́; ipſi in primis apud Græcos & Conſtantinopolita-
nos placuiſſe. Aliquanto autem ante Poloni Miezislao authore, & ipſi Chriſto nomina
dedêre. Quod quomodo & quando factum ſit, omiſsis ijs quæ ſuperius attigimus, cum
ipſius Miezislai principatu pariter proſequemur.

Boriuoius & Ludimila · *900. ann.* · *Methodius & Cyrillus epiſcopi.* · *Slauicæ linguæ uſus in ſacris.* · *Ruſsi.* · *Ioannes Zemiſces imp. Conſtantinop.* · *980. ann.* · *6497. mundi annus ſecundum Ruſſos.* · *Ruſsi Græcorum ſectam amplectuntur.* · *Olga.* · *Lāb. Schaffnaburgenſis error.* · *960.* · *Adalbertus epiſcopus.* · *Poloni Chriſtiani.*

MIEZISLAVS.

PEracto Gneſnæ ſolenni ceremonia Zemomysli funere, Miezislaus filius princi-
patum ſuſcepit: & iuſtè quidem adminiſtrabat, ſed tamen infra ſpem omnium di-
uinorumq́; uaticinia, quorum ſuperiori libro meminimus: ex quibus præclarum
quiddam & eximium Poloni de ipſo ſibi uulgò pollicebantur. Vxores ſeptem
barbarico more duxit: ijſq; & libidini ſuæ liberius indulgens, nullos ſuſcipiebat liberos.
Erant iam tunc inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes à Bohemis & Morauis,
religionem Chriſtianam domum referebant. Erant & externi partim in miniſterio & co-
mitatu principis, partim mercaturam in Polonia exercētes, partim etiam in receſsibus ſyl-
uarum & ſolitudinum, quo liberius cultui diuino uacarent, degentes, Chriſtiani nō pau-
ci. His monentibus atq; ſuadentibus, & religionis Chriſtianę ueritatem, caſtitatemq; pręę-
dicantibus, poſteritatem deniq; & felicitatem principi, ſi eam religionem amplecteretur,
pollicentibus, Miezislaus priores uxores dimittit, Dambrouucamq; Chriſtianam, Boles
lai primi Bohemorum ducis filiam uirginem, de conſilij ſententia nouo matrimonio
ſibi iūgit. Libet autem hic Dambroſcæ huius ac Bohemorum ducum genus paulò altius
repetere. Pręmislus ruſticus Bohemorum princeps, Nezamislum filium è Lebuſſa ſuſce-
ptum, ſucceſſorem reliquit: huic Mnata filius ſucceſsit: hunc porrò Voien filius, quem Ae
neas Syluius Vorcium uocat, excepit: poſt hunc filij Creſomyslaus & Vvratislaus princi-
patum inter ſe partiti ſunt, ita ut Creſomyslo Viſſegradenſis, Vvratislao Lucēſis ſiue Za-
tecenſis cederet. Huic Vvlaſtislaus, illi Neclan, filij ſucceſſere. Neclan porrò, uicto & in-
terfecto Vvlatislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Turingi curatoris fraude ſubla-
to, principatum Bohemorum redintegrauit, hūc Hoſtiuitus filius excepit: cuius filius Bo

Vxores ſeptē. · *Chriſtianiſmi occaſio apud Polonos.* · *Dambrouuca Bohema Miezislai uxor.* · *Bohemorum ducum propago.*

Boriuoius dux Bohemorum primus Chriſtianam religionem fundauit in Bohemia.

riuoius, primus Bohemorum principũ, cum uxore Ludimila, quemadmodum ſuperius attigimus, religionem Chriſtianam in Bohemia fundauit: priuatamq; uitam ſecutus Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui ſine liberis uita defuncto, Vvratislao minori principatum conceſsit. Hic autem è Dragomira uxore impia, & à Chriſtiana religione aliena Vẽceslaum & Boleslaum filios ſuſcepit: quorum hunc mater, illum auia, ſuis utraq; moribus conuenienter cum educaſſet, patre mortuo ſic ij diuiſêre dominatum, ut Auſtralem oram ad Albim uſq; Venceslaus, inde porrò ſeptẽtrionalem Boleslaus obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio, ſanctoq; fratre per dolum interempto, redintegrauit rurſus principatum: & ex Brena uxore Boleslaum filium, et hanc iſtam, de qua nunc agimus, Dambrouucam ſuſcepit. Quæ poſteaquam Gneſnam ſplendido comitatu aduecta eſt, Mieſca ſiue Miezlaus princeps, baptiſmo, ut conuenerat, ritu Chriſtianorum initiatur, & ſubſequẽtib. diebus nuptias magna celebritate peragit, año Chriſti nõgenteſimo ſexageſimo quinto, deinde Bohemos, q nouam nuptã deduxerant, honorificè habitos, & ſplendidè donatos, remiſit. Mox totum ſeſe ad propagandam per omnem principatum ſuum religionem, hortante & adiuuante uxore, conuertit. Baſilicas nouem diuerſis locis ædificat, easq; ſuppellectili omnis generis precioſa ornat, cenſibus & poſſeſsionibus locupletat, & in diœceſes diſtributas, duas quidem ex his Archiepiſcopis, nempe Gneſnenſem & Cracouienſem: reliquas uerò, hoc eſt, Poſnanienſem, Smorogouienſem, quæ poſtea Bicinenſis, ac demum Vvratislauienſis dicta eſt: Cruſuicienſem, quæ Vvladislauiam ſucceſſu temporis translata eſt, Plocenſem, Culmenſem, Lubuſſenſem, & Camenenſem, ſingulis epiſcopis attribuit: ijsq; decimas omnis generis frugum, de ſuis iuxtà ac nobilitatis plebisq; agris edicto perpetuo adſcribit, ita quidem, ut eæ decimæ poſt meſſem ab ijs qui dant, ad conſtitutum locum comportentur. Quãquam annonymus quidam uetuſtus rerum Polonicarum annotator, uerius quàm ſcriptor, Cracouiæ quoq; initiò non Archiepiſcopum, ſed epiſcopum uult eſſe cõſtitutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecenſem à Benedicto papa nono primum Archiepiſcopum Cracouienſem renunciatum eſſe: eam uerò prerogatiuam ſucceſſorem eius proximum, Lampertum Zulam, neglexiſſe. De Culmenſi quoq; epiſcopa Dlugoſſo non aſſentior. Longè poſterius enim eam conditam eſſe, ac de Plocenſi quaſi deductam, certa extant monumenta literarum cùm alibi, tum in archiuio regio Cracouienſi, quemadmodum ſuo loco indicabimus. Niſi fortè initio quidem à Miezislao conditam, poſterius uerò à Pruſsis ſubacta ea regione deletam, ac deinde à Conrado Maſouiorum duce denuò reſuſcitatam potius, quàm conditam fuiſſe, exiſtimare uolumus. Vt ut eſt, tunc quidem primùm epiſcopæ & baſilicæ in Polonia conditæ, & ſolenni ceremonia dedicatæ ſunt. His autem rebus perficiendis Aegidius Cardinalis epiſcopus Tuſculanus, Ioannis tertij decimi Põtificis Max. qui per illud ipſum tempus Leoni octauo ſucceſſerat, legatus præfuit: qui primos Archiepiſcopos & Epiſcopos Italici, nec ſcio an quoſdam Gallici & Germanici generis fecit, cum noſtri rudes adhuc eſſẽt, & nouitij. Additi ſunt & inferiores ſacerdotes, qui partim ſocij & conſiliarij, partim adminiſtri eſſent Epiſcoporum, quos uulgò Prælatos & Cannonicos, & plebanos, ſiue parochos, ſeu rectius parœcos dicimus: quibus etiam poſſeſsiones à principe, & locupletioribus quibuſq;, ac certæ decimæ ab Epiſcopis attributæ ſunt: templaq; in oppidis & pagis permulta, ſtudio pietatis certantibus inter ſe cunctis, extructa. Horum itaq; opera ſtudio atq; diligentia religio Chriſtiana celeriter magna cœpit incrementa in Polonia, præſertim cum alij muneribus & honoribus à pio principe ditionem ſuam omnẽ eius rei gratia circumeunte, allicerentur: alij minis adigerentur: deorum ſimulachra ubiq; in oppidis atque uillis confringerentur, comburerenturq;: & uani priſcę ſuperſtitionis ritus atq; ceremonię abolerentur à magiſtratibus edicto regio, conſtituta ad eam rem publicè peragendam ſeptima die Martij. Repræſentari autem eius rei memoriam etiam ſua ætate Dlugoſſus teſtatur, quòd in pagis quibuſdam ſimulachra Marzanæ & Zieuoniæ contis præfixa, (uel ut nos è maioribus natu didicimus, trahis impoſita) cum querulo & lugubri cantu uulgò in pompa geſtari, & in paludem uel in flumen abijci ſoleant, ea die, quæ eſt quarta Dominica Quadrageſimæ. Dum in his totus eſt Miezislaus, naſcitur ei filius ex uxore Dambrouuaca, anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimoſeptimo, ut uult Dlugoſſus: eiq; apud ſacrum fontem aui materni Boleslai, qui per idipſum tempus è uiuis exceſſerat, nomen imponitur. Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geiſæ ſiue Ieſſæ Vngarorum principis affinis ſui filiam, ex priore uxore ſuſceptam. Nam ea mortua, ſororem ei ſuam Adleidam Miezislaus in matrimoniũ collocarat: à qua perſuaſus Geiſa, cum

Diuerſæ educationis diuerſi fructus.

Venceslaus s. à fratre occiſus.

Dambrouucæ parentes.

Miezislaus fit Chriſtianus.

965. ann.

Religionis propagandæ cura.

Epiſcopæ & Baſilicæ primæ in Polonia.

Decimæ epiſcopis attributæ.

Cracouiæ Archiepiſcopus.

Culmenſis epiſcopa quando condita ſit.

Legatus Pontificis Max.

Epiſcopi Itali in Polonia.

Sacerdotes inferiores.

Parœci.

Religionis propagandæ ſtudium in Miezislao.

Simulachrorum demerſio.

Boleslaus natus 967. an.

Boleslai uxor Iuditha.

Adleida Miezislai filia.

Vngaris

Vngaris ſuis Chriſtianam & ipſe religionem quinto poſt Polonos anno ſuſcepit, quem- *Vngari Chri-ſtiani facti.*
admodum Dlugoſſus & Vapouius memorant. Vngari annales nullam Adleidæ huius,
aut omninò alterius uxoris Geiſæ, mentionem faciunt: ſed eum Chriſtianum iam antè fa-
ctum, Vngaros ad ſuſcipiendam religionem eãdem adduxiſſe, & ex Aſcolta Giulæ Tran-
ſyluanorum ducis filia Stephanum filium, & hæredem reliquiſſe. Quãdam autem certam
eius temporis hiſtoriam Vngari non habent, nec ſatis ſibi conſtat etiam in temporum ra-
tione Bonfinius: nos tamen litem hanc non dirimemus. Illud quidem conſtat, uel eodem *Bonfinius.*
tempore, uel certè paulò poſterius Vngaros quàm Polonos, populariter cum ſuis princi- *Stephanus*
pibus Chriſto nomina dediſſe, Stephanumq; Geiſæ filium à diuo Voicecho ſiue Adal- *Geiſæ regis*
berto (de quo paulò pòſt plura narrabimus) primis Chriſtianorũ myſterijs initiatum, uel *Vng. filius.*
certè confirmatum eſſe, anno poſt CHRISTVM natum nongenteſimo nonageſimo. *974. ann.*
Anno 974, narrat Dlugoſſus acrem & niuoſam hyemem à principio Nouembris uſque *hyems aſpera.*
ad æquinoctium uernum in Polonia perduraſſe. Tertio autem año pòſt, Dambrouucam *Dambrouuca*
rebus humanis exemptam eſſe, quæ ſerto & corona redimita incedere, nec unquam ue- *mortua.*
lare caput ſolita ſit. Pijs autem & quietis conſilijs ferè principatum ſuum Miezislaus an-
nis triginta quinq; adminiſtrauit: præter, quòd cum Volodimiro Ruſſorũ duce, ditiones *Rußicum bel-*
ſuas inuadente, neceſſarium bellum geſsit, ſucceſſu quidem uario, iam huc, iam illuc in- *lum.*
clinante uictoria, euentu uerò non ſatis proſpero. Nam Præmisliam, Ceruenũ, & aliquot *Præmislia a-*
prærerea arces & oppida à Volodimiro capta amiſit. Quo planior autem decurrat hiſto- *miſſa.*
ria, non abs re fuerit, Volodimiri genus paucis repetere: à quo Kiouienſiũ, ac totius Ruſ- *Ruſſorum*
ſiæ duces, cum quibus multa bella noſtri geſſerunt, orti ſunt. Iorus, ſiue Igor Rurici filius, *principum*
Kiouiæ ac Nouogrodi principatũ obtinens, multa cum Græcis Imperatoribus bella pro- *ſtirps. Iorus.*
ſpero euẽtu geſsit: ictoq; cum eis fœdere, à Dreflianis populis (qui neſcio an Bulgari ſint) *Dreſliani.*
cum grauibus tributis eos premeret, Coroſtani interfectus eſt. Quanquam Luitprandus *Coroſtanum.*
Ingerum Ruſſorum regem (ſic enim ille eum appellat) cum ingenti claſſe uenientem à Ro *Luitpran. re-*
mano imperatore, Conſtantinopolitano nauali prælio uictum, et magna ſtrage repulſum *rum per Euro*
eſſe prodidit. Poſt Iori mortem circa annum Chriſti 950. uxor eius Olga uidua principa- *pam geſt. lib.*
tum aliquandiu adminiſtrauit: Dreflianosq; dolo ulta, Stoslao filio, cum adoleuiſſet, prin *5. c. 6.*
cipatum tradidit: et Conſtantinopolim profecta, Ioanne Zemiſce impetrante, religionem *950 ann. Ol-*
Chriſtianam ſuſcepit. Stoslaus uerò, nequicquam ſuadente matre, ut ipſe Chriſtianus fie- *ga uidua Con-*
ret, in impietate perſeuerans, ſeptuaginta arces ſecundum Danubium cępiſſe fertur: reuo- *ſtantinopoli*
catusq; à matre Pecinigos (quos Vapouius Peucinos, eius oræ, quà Danubius in Põtum *facta Chriſtia-*
influit, populos eſſe uult) ditionem ſuam infeſtantes, et Kiouiam obſidentes, repreſsit. Sed *na.*
ab his deinde, cum eis uiciſsim bellum inferret, cæſus eſt. Viuens autem principatum in- *Stoslaus.*
ter filios Iaropolcum & Olgum, ex iuſta uxore natos, partitus erat: Volodimirum porrò è *Pecinigi.*
Maluſſa concubina ſuſceptum, Nouogrodenſibus petentibus principem dederat. Sed *Iaropolcus.*
non diuturna manſit concordia inter fratres. Poſt mortem enim patris, & annum Chriſti *Olgus.*
971. Iaropolcus Kiouienſium dux Olgo fratri Pereaslauicenſium duci bellum intulit, in- *Volodimirus*
citante Suenceldo, qui principem gratiæ honoris locum apud Iaropolcum obtinebat, *dux.*
quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoq; ſuorum perfidia perempto, dominatum e- *971. ann.*
ius in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pòſt ipſe quoque Iaropolcus à Volodimiro
per ſpeciem colloquij euocatus, ſimilem exitum habuit. Volodimirus uerò paterno prin- *Volodimiri*
cipatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, quos *res geſtæ, &*
Iazuuingos noſtri uocant ſubegit, ac tributarios ſibi fecit. Cum Piecinigis quoq; proſpe- *uxor.*
ro Marte bella geſsit. Imperatoribus Cõſtantinopolitanis Corſunum urbem Ponti, quam
Cherſoneſam uocat Sabellicus, eripuit: ductaq; in matrimonium Anna ſorore imperato- *Sabel. En-*
rum Baſilij & Conſtantini, & religione Chriſtiana ſuſcepta, reddidit. Quibus ſucceſsibus *nead. 9. lib. 1.*
elatus, proximas Polonorum ditiones adortus eſt, & quas dudum memorauimus muni- *Rußi Polono-*
tiones, anno Chriſti nongenteſimo octuageſimo quinto, de ipſis cæpit, quemadmodũ *rum fines infe-*
Dlugoſſus ſcriptum reliquit. Ruſſorum annales nullam cuiuſquam expeditionis Volo- *ſtarunt.*
dimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autem Hagecus memorat, *985. ann.*
Miezislaum, uiuente adhuc Boleslao pio Bohemorum duce, Dambroſcæ fratre, anno *Hageci error.*
Chriſti 994. crebris incurſionibus Bohemiam tunc infeſtaſſe, cum Volodimirus illas
munitiones Polonorum, in poteſtatem ſuam redegit. Cõtra quẽ cũ Miezislaus, Bohemis *Bohemicum*
omiſsis, duxiſſet exercitum, & bello illo Ruſsico diſtineretur, Boleslaum magnas Bohe- *bellum.*
morum copias duce Craſata Suchoradio in Poloniam immiſiſſe, & cùm alias munitio-
tiones, tum Cracouiam expugnaſſe, & præſidijs muniuiſſe: ſexto demum anno pòſt, cum

Boleslao pio Bohemorũ principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu ſucceſsiſ-
ſet, à Miezislao et Boleslao filio eas recuperatas eſſe, eiectis & ad internecionẽ cęſis Bohe
mis. Sed uiderit Hagecus, quem ſecutus ſit authorem in eo, quod Miezislaum, mitem &
quietis amantem principem, nulla iniuria prouocatum, cum affine ſuo Boleslao bellum
Vitich. de geſt. Sax. lib. 3.
geſsiſſe uult. Noſtrorum quidem nemo quicquam eiuſmodi memorię prodidit. Vitichin
dus uerò etiam adiutum eſſe à Boleslao ſocero Miſicam ducem (ſic fortaſsis ille Mieſco-
nem appellat) Ottonis imperatoris amicum contra Vigimannum, & cõcitatos ab eo Vu-
loinos Slauos, indicat. Niſi fortè alius à Miezislao noſtro hic eſt Miſica, unus fortè de po-
ſteris Popieli: quem Vitichindus Licicauicorum Slauorum ducem ſiue regem appellat:
qui potuit & ipſe gener eſſe Boleslai Bohemi, ſed fratis potius, quàm patris Dambroſcæ,
Bohemicum bellum.
ſi diligentiorem temporum, quibus hæc geſta eſſe uult Vitichindus, rationem ineamus.
Scribit quidem Dlugoſſus noſter, et Vapouius, Miezislaum unà cum filio ſuo Boleslao
feciſſe expeditionem in Bohemiam, ſed poſt Ruſsicum illud bellum, & poſt mortem Bo-
leslai pij, in gratiam filij ipſius pupilli: cui & ipſi Boleslao nomen fuit: cuius imperiũ pro-
ceres Bohemi proteruè contemnebant, & bona principis inter ſe diripiebant. Idq́ bellum
Praga expugnata.
magna celeritate ab eo confectum eſſe, Praga metropoli, quæ ſola ipſi uenięti portas clau
ſerat, expugnata, præſidioq́ militum aduerſus rebellionem procerum in ea relicto. Ven-
ceslaus Cracouiam à Miezislao & Boleslao Polonorum principibus expugnatam & re-
ceptam falſo affirmat: & quidem anno poſt Chriſtũ natum 1000. nempe altero poſt Mie-
zislai mortem. Aeneas uerò Syluius eam ipſam urbem per fraudem à Meſcone Polono-
rum principe Bohemis ereptam eſſe refert: qua de re nos paulò inferiùs in Boleslao ſen-
tentiam noſtram exponemus. Nunc de Ruſsico & Bohemico Miezislai bello hæc dicta
Diadema regium à Pontifice Max. petitum.
ſufficiant. Cęterùm quo auguſtiorem poſteris ſuis principatum relinqueret Miezislaus,
hortante ſenatu, Lampertum Cracouienſem Archiepiſcopum ſiue epiſcopum, uirum do
ctum & eloquẽtem, oratorem mittit ad Benedictum eius nominis ſeptimum Pontificem
maximum, ut regium diadema ſibi mitteret, regemq́ Polonorum ſe & poſteros ſuos eſſe
iuberet. Quo tempore etiam Stephanus Geiſæ filius, poſt defunctum patrem Vngariæ
Vngarici regni principiũ.
princeps, eadem de re ſuum miſerat. Atque ille quidem impetrauit: quanquã Vngari uul-
Polonorum mores antiqui.
gò crediderũt, ab angelo cœlitùs ei diadema eſſe impoſitũ. Noſtro negatum eſt, uel quòd
de morte eius nunciatum eſſet, uel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iube-
retur: eò quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cædibus mutuis dediti, duri & immanes,
contumelioſi & aſperi aduerſus tenuiores atq́ ſubditos, minus caſtè religionẽ colere dice
Miezislai regni & uitæ finis.
rentur. Regnauit Miezislaus annis triginta quinq́ ferè: mortuus uerò uiceſimoſecundo
poſt uxorem lectiſsimam & pientiſsimam fœminam defunctam, & nono poſt natum ſibi
nepotem Miezislaum anno. Poſnaniæ honorificè ſepultus eſt eo anno, qui fuit à Chriſto
999. ann.
nato nongenteſimus nonageſimusnonus. Non uidetur ſilẽtio prætereundum eſſe, quod
Mos diſtringẽdi gladium, dum Euangelium recitatur.
ſub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equeſtris ordinis in templis,
dum ſacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus ſit Euangelium, gladios mediote-
nus ſtringerent, quaſi profitentes Euangelij & religionis defenſionem. Choro autem re-
ſpondente, Gloria tibi Domine: rurſus reconderent. Diuq́ hic mos manſit in Polonia.
Donaiecius fluuius.
Fuerunt etiam hoc tempore in ſolitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vn-
gariæ profluens, Viſtulæ apud Opatouecium oppidum miſcetur, duo monachi ſancti-
Donaiec.
monia uitę celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Chriſtum profiteretur, cęſus:
Opatouec.
Suiradus poſt uitam duriſsimè exactam, in monaſterio Mõtis ferrei in Vngaria, quo am-
Benedictus & Suiradus monachi.
bo commigrarant, ſua morte abſumptus eſt.

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGNOmento Chrobry.

Boleslai uirtutes.
SVſcepit paternum principatum Boleslaus, ſumma Polonorum omnium uolun-
tate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, ſed ſpecimen etiam uirtutis,
nec uulgare, nec unum uiuẽte patre ab eo editum, ſpe optima impleret. Nam præ-
ter ingenij prompti & perſpicacis, ad omnia cum decoro atq́ dignitate ſeſe accom
modantis, acrimoniam, præter ſtudium laudis, rerumq́ & hominum militarium ſingula-
re, præter animi deniq́ magnitudinem ſummo principe dignam, elucebat in eo rara mo-
deſtia, uerecundia, comitas, ſuauitas morum grauitate temperata: nullum intemperans di
ctum aut factum, ſordes nullæ, ſed cum delectu ac iudicio paulatim ſeſe proferens libera-
litas, & cæteræ mitiores uirtutes, quæ magnopere adoleſcentiam commendant. Nec ſanè

ſpem

ſpem & opinionem hominum fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomē regia dignitate externorum principum neceſsitudinibus, & clariſsimis rebus geſtis uehementer illuſtrauit: militarem diſciplinam auxit, regni fines longè, lateq; propagauit: religionem ſtabiliuit, & auguſtiorem reddidit: deniq; feros & agreſtes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ cultum redegit. Quæ priuſquam explicemus, operæprecium eſt paulum ab inſtituto curſu deflectere: quo maiorem ſequenti hiſtoriæ lucem afferamus. ERAT apud Bohemos ſecundus ordine Pragenſis epiſcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus eſt, uir nobilis, & ſanctimonia uitæ, pietatisq; ſtudio clarus. Is Bohemicę pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniuſtitiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientium Chriſtianæ profeſsioni morum pertæſus, cum crebris admonitionibus, acribuſq; obiurgationibus nihil proficeret apud populũ, atq; adeò multos etiam infeſtos ſibi reddidiſſet, Romam primùm, ac deinde impetrato à Põtifice Max. commeatu, tentatis tamen iterum, an reſipiſcerent, Bohemis, in Vngariam Razino ſiue Gaudentio fratre, & uiris aliquot religioſis comitantibus, profectus erat: ibiq; annum & amplius commoratus, Geiſa principe cum uxore fauentibus, Vngaros religione Chriſtiana, non ita pridem, nec uniuerſè adhuc ſuſcepta, per interpretem acuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptizauit, ut uolunt quidam, uel baptiſatũ iam antè confirmauit. Inde Poloniam ire perrexit. Acceptus honorificè à primoribus, & cætera multitudine, ab ipſo Miezislao duce, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gneſnæ in primis: & eò quidem maiore ſtudio & alacritate, quòd linguæ & ſanguinis cognatio Bohemis ſuis cum Polonis intercederet. Mortuo uerò illis dieb. Roberto primo Gneſnẽſi Archiepiſcopo, Adalbertus magnis principis precibus exoratus, quẽadmodum uolunt noſtrates, ſufficitur. Sed non multo interiecto tempore, uiſo nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio ſuſceptam ad Pruſſos, de quibus paulò pòſt dicemus peregrinationem, ægrè dimittentibus eum principibus, perſequitur: relicto pro ſe Gaudentio, ſiue Razino fratre Archiepiſcopo. Ibi dum religionem Chriſtianam magna cum difficultate & patiẽtia diſſeminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorũ ſacrificulis cum antiſtite inſtigantibus, ueneranda myſteria peragens prope oppidũ, quod Fiſhauſum Germani poſtea dixêre, ad litus Oceani à barbaris confoſſus interficitur, die uiceſimatertia menſis Aprilis, anno Chriſti nongẽteſimo nonageſimoſeptimo. Cuius corpus poſtea Boleslaus dux, patre iam mortuo, dilata in aliud tempus ultione, à Pruſsis redemit: & minimo quidẽ, propterea ꝙ appenſo in ſtatera, perexiguũ ipſi pondus, diuina, ut creditũ eſt, uirtute efficiente, ineſſet. Tantũ enim argenti, ſiue auri, ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantũ corporis ponderi reſponderet. Deductum ſolenni pompa primùm in Tremeſnẽſi monaſterio collocauit: nec multo pòſt ad Gneſnẽſem baſilicã tranſtulit. Nec mora, cœpit locus monumentũ inclyti martyris CHRISTI plurimis & ſalutiferis humano generi clarere miraculis. Hac igitur fama motus Otto Ruffus, tertius eius nominis (quamuis Crantius ſecundum fuiſſe uelit) imperator. Rom. ab Italica ſiue expeditione, ſiue peregrinatione reuertens, cum permagno & ſplendido comitatu pacatus in Poloniam ad ſepulchrum noui martyris uenit, ſiue exoluendi uoti, ꝙ graui morbo implicatus uouerat, gratia, ſiue expiandi ſceleris cauſa, quo comitem quendam inſontem, calumnia libidinoſæ uxoris ſuę incitatus, pro adultero indicta cauſa interfici iuſſerat. Et erant inter ſe cum Boleslao Polonorum principe paterni amici. Acceptus eſt à Boleslao, habituſq; unà cum ſuis omnibus pluſquam regali magnificentia & liberalitate, & cùm alijs ampliſsimis donis, tum abaco & inſtrumento menſæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum ſemper promebatur, auleisq; & ueſtibus precioſis donatus. Volens aũt tam ſplendido hoſpiti & amico principi parem referre gratiã, collocutus cum conſilio, quod ſecum in cõmitatu habebat, regem eum appellat, ſociumq; & amicũ Rom. Imperij: à tributa & omni iuriſdictione Imperatorũ immunem. Ac diadema ſuum, Gaudentio archiepiſcopo ſolennes cæremonias peragẽte, ipſi imponit: eumq; honorem ſempiternũ ipſi et poſteris ipſius, in Polonia regnaturis eſſe iubet. His adiungit hoſpitale munus: unũ de clauis, quibus CHRISTVS Dominus & Deus noſter cruci affixus eſſe dicitur, & lanceam D. Mauritij: quæ in baſilica Cracouiẽſi, ubi ſedes eſt epiſcopi, adhuc uiſuntur, uiciſsim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit: quod Romæ in inſula apud diui Bartholomæi ędem ab eo poſtea depoſitum eſſe fertur. Et quo arctior, firmiorq; eſſet inter ipſos & poſteros ipſorum neceſsitudo, Rixã Hezois Erenfridi comitis Palatini Rheni filiã, è ſorore ſua Machtildi ſuſceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agenti, deſpondet im-

Boleslai merita erga Poloniam.
Voicechus ſiuè Adalbertus epiſcopus, uir ſanctus.
Bohemorum mores.
Adalberti iter in Vngariam.
Adalb. in Poloniam aduentus.
Robertus primus Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Adalberti in Prußiam iter.
Gaudentius archiepiſcopus.
Adelberti cædes.
997. ann.
Miraculum.
Adalberti corpus Gneſnam translatum.
Miracula.
Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniã.
Crant. lib. 2. cap. 36. Vand.
Boleslai ſplendor & munificentia.
Regni Polonici initium.
Clauus ſacer.
D. Mauritij. lancea.
Rixa Miezislao deſpõſata.

perator. Quæ paruula apportata in Poloniã, & à ſocru educata, duodecimo demum añ o pòſt, adulta adulto Miezislao nupſit. Annus autem, quo hæc acta ſunt, & Boleslaus rex appellatus eſt, milleſimus primus à CHRISTO ſeruatore noſtro nato fuit. His ita peractis, Otto Romam rurſus ad ſedandos nouos motus contendit: ijſq; compoſitis, ſequenti anno cum Gregorio eius nominis quinto Pōtifice max. propinquo ſuo, cui Bruno prius nomen fuerat, conſtituit, ut penes certos Germaniæ principes ſemper deinceps libera electio Rom. regis ſiue Cæſaris eſſet: nimirum tres Archiepiſcopos, Moguntinenſem, Colonienſem, ac Treuerenſem: comitē Palatinum Rheni, ducem Saxonię, & Marchionē Brandeburgenſem. Quibus poſtea rex Bohemię ſeptimus à Rudolpho imperatore adiunctus eſt, qui paribus illorum ſuffragijs, controuerſiam dirimeret: nec tamen prius is qui electus eſſet, imperator appellaretur, quàm à Pontifice Max. confirmaretur, & ritu ſolenni ungeretur atq; coronaretur. Cōrado autem Sueuo imperante, quemadmodũ ſcribit Blondus, illud quoq; his inſtitutis additum eſt, ut imperator deſignatus, priuſquam Romæ à Pontifice confirmaretur, ſiue inauguraretur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro coronaretur. Poſterius deniq; Aquiſgrani fieri cœptum eſt id, quod Modoeciæ prius fiebat. Nō multo pòſt Otto, cum ex Italia in Germaniã reuerteretur, ueneno, ut creditum eſt, extinctus, Henricũ Bauarorum ducē nouo inſtituto electum, ſucceſſorē accepit, anno Chriſti 1003. Boleslaus aũt nouus rex, cũ Volodimiro duce Ruſsiæ, non recuperatis ijs, quę is patri ipſius ademerat, pacē fecit: ad Bohemicũ bellum ſpectans, ne pluribus eodem tempore bellis implicaretur. Nam Boleslaus Bohemorũ dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans, de quo ſuperius in Miecislao mentionem fecimus, improbo quorundam procerũ ſuorũ conſilio adductus, ꝙ ij non permiſſos ſe à Miecislao, Bohemiã pro libidine ſua uexare dolerent: Poloniæ fines circum Cloſcum oppidũ ferro & igni, prædisq; agendis uaſtabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi, ætatiq; illius aliquid remittens: componitur pax. Eam non multo pòſt Bohemus, repetita in Poloniam incurſione, rupit. Ibi rex læſam iterum patientiam ſuam indignatus, & grauib. ſuorum iniurijs & querelis irritatus, tumultuaria manu Bohemum perſequitur: quem cum intra regni ſui fines non eſſet aſſecutus, auctis copijs Bohemiam longè, lateq; populatus eſt: oppida & & arces partim ui expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, et Viſſegradum arcem, quò ſe dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obſeſſam, fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia uſus Cochano, & cæteris Rauitis, ſeu Verſouicijs, principe tunc inter Bohemos familia: cuius ſtemma gentilitium eſt, puella urſo inſidens. Ducem Boleslaum, ne nouos poſſet ciere motus, Bohemorum ſuaſu oculis priuauit: Iaromirum filiũ eius, Rauitis in cuſtodiam aſſeruandũ tradidit. Ipſe, cum præfectos, qui nomine ſuo Bohemiam adminiſtrarēt, partim de ſuis, partim de Bohemis, quos fideles ſibi expertus erat, conſtituiſſet, præſidijsq; opportuna loca firmaſſet, uictorem reduxit exercitũ: Vdelricũ alterũ Boleslai filiũ, ab Hērico imperatore affini ſuo, qui tunc bello Gallico ualde diſtinebatur, petenti ſibi deditum, cum in cuſtodia habuiſſet aliquandiu, non modo liberum, ſed etiam equis, ueſtimentis, ſatellitibus, & uiatico lautè inſtructũ, domũ remiſit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adoleſcentis: & quòd ſanctè is deieraret, ſemper ſe in poteſtate regis Poloniæ futurum. Verebatur etiam rex, ne ſi Rauitę uel fidem erga ſe mutarent, uel populi conſenſum reformidarēt, Iaromirus, cui propter ætatem paternus principatus debebatur, ex ipſorum cuſtodia elaberetur, & nouos cieret motus. Hũc ergo alterum beneficio ſuo ſibi obligatũ, ac dominãdi cupidum, illi obijciebat. Is poſteaquam ad ſuos peruenit, principatum ſuſcipit, regi Polono obnoxium ac tributarium: fratrem Iaromirum excæcat, quo minus eum metuat. Ita de hoc Bohemico bello Dlugoſſus, Miechouienſis, & Vapouius, noſtri memoriæ prodidêre. Aeneas Syluius, qui poſtea fuit Pontifex Max. aſſumpto Pij ſecundi nomine, aliquanto aliter hæc refert. Scribit is, à Meſcone Cracouiam Boleslao tertio duci Bohemorũ per fraudem ereptam: ipſum deinde per inducias, poſt bellum utrinq; geſtum, & agros uaſtatos, factas, eôdem ad colloquium euocatum, non ſeruata fide captum, et luminibus orbatum: comitatum eius, exceptis Rauitis, quos ille Vrſouicenſes, ab urſa fortaſsis, uocat, trucidatum: Bohemiam uaſtatam, et in ditionē Polonorum redactam: excepta arce Viſſegradenſi, quam Iaromirus non filius, ſed frater, ut ipſe uult, ducis, è manibus Rauitarum, necare eum uolentium, populi concurſu liberatus, retinuerit. Vdelricum poſtea tertium fratrem, re cognita, ab Henrico Imperatore dimiſſum, Bohemiam omnem deiectis Polonorum præſidijs recuperaſſe, & Iaromiro fratri oculos eruiſſe: filium Prædislaum, quem

ille de-

1001. ann.

Otto Imperator Romã profectus.

Imperij Romani electores.

Blon. Dec. 2. lib. 3.

Imperij diademata.

Ottonis mors.

Henricus imperator primus. 1003. an.

Bohemicum bellum.

Bohemia ſubacta à Polonis.

Praga et Viſſegradum regi Polono dedita.

Boleslaus Bohemus excæcatus.

Vdelricus dux Bohemiæ, Polono regi tributarius.

Bohemi regi Polono tributarij.

Iaromirus dux excæcatus à fratre.

Aeneæ Syluij error.

Prædislaus Vdelrici filius.

ille deprauatè Bizetislaum uocat, (niſi fortè typographi hic error eſt, quòd ſecundam lite-
ram i pro r poſuit) ex Bozena ruſtica uxore ſuſcepiſſe, eumq; adultum Iutham Otthonis
Ruffi imperatoris filiam rapuiſſe: eam bellum inter patrem & ſocerũ atq; uirum, propter
ſe exuſcitatum, interuentu ſuo ſuſtuliſſe. Tametſi Venceslaus Hagecus eam Otthonis, nõ
imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuiſſe uult. Hæc fermè, tametſi non ijſdem uer-
bis, Aeneas Syluius: uir magnus quidem ille, & in magnis rebus uerſatus, ſed uel Polonis
ob negatã epiſcopã Varmienſem, ut aiunt, nimio plus iniquus: uel à Bohemis malè edo-
ctus, cum quib. in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tunc Ladislai pueri Bohemorũ re-
gis, ꝓpinqui ſui tutor erat, familiariter uixit. Obſeruare is certè aliquanto diligentius con-
uenientiam rerum atq; temporum debuit, ſi ſcriptis ſuis fidem derogare noluit. Primùm
enim confundit Aeneas hanc expeditionem Polonorum in Bohemiam cum ſuperiori, cu
ius nos in Miezislao meminimus: & nullã facit Boleslai Poloni, clariſsimi principis men-
tionem. Noſtri eas diſtinguunt, diſerteq; utriuſq; cauſas produnt: nec ullum à Miezislao,
ſiue Meſcone, bellum contra Boleslaum affinem ſuſceptum, ſed principatum ei puero ſta
tim poſt mortem patris uindicatum memorant: & quidem eo ipſo anno, quo Miezislaus
quoq; mortuus eſt. Porrò à Boleslao rege ſuſceptũ quidem eſſe bellum cõtra illum ipſum
Boleslaum, ſed prouocato iniuria. Et ſanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Ha-
geco, longè pòſt quàm Boleslaus Bohemus in principatu patri ſucceſsit, Miezislaum no
ſtrum obijſſe: tamq; cupidum eum fuiſſe, ut affini principatum per ſcelus eriperet, haud ita
pridem ſuſcepta, ac tam ſanctè, quàm oſtendimus, culta religione Chriſtiana, eſt ne credi-
bile, eum ab obſidione Viſſegradenſi re infecta, dimiſſaq; è manibus uictoria, diſceſſurũ,
& Iaromiro renouandi belli, atq; eripiendæ ſibi tanto ſtudio, labore & ſumptu petitæ Bo-
hemiæ opportunitatem relicturũ fuiſſe? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta in-
cogitantia & ignauia. Iam Cracouia in Polonico ſolo, quod Syluius non uidit, à Polono
condita, & minimũ quadraginta milliarib. Germanicis à finibus Bohemicæ ditionis tunc
remota, quî eripi Bohemis potuit, quam illi imperio nunquã obtinuerunt, nec ſanè potue
runt, niſi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ poſtea Sileſia dicta eſt,
aut Morauiam etiam finitimam obtinuiſſent? At Sileſia quomodo aut quando Polonis
adempta ſit, nuſquam ille oſtendit: nos alibi oſtendemus. Tunc aũt eam in Polonorũ di-
tione fuiſſe, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouienſem ſiue Vvratislauienſem eccle
ſiam, ac diœceſim, quæ Sileſiam ferè omnem complectitur, ab iſto ipſo Miezislao, quem
Aeneas Meſconem uocat, conſtitutam eſſe conſtat. Morauiæ uerò permagnam partem à
Polonis ſubactam fuiſſe, Arnolpho Romanis imperante (qui ſunt ſexaginta plus minus
anni ante Meſconis tempora) ipſe etiam Syluius teſtatur, & nos ſuperius memorauimus.
Bohemi uerò poſterius in ea pedem poſuêre, uel ipſo Hageco teſte: qui hæc nõ uidit, cum
Syluium ſequeretur. Quanquam illud tamen animaduertit, non potuiſſe hæc geri à Mie-
zislao ſiue Meſcone, præſertim quod ad excæcationẽ Boleslai tertij Bohemi attinet: pro-
inde ipſe Boleslao Miezislai filio id attribuit. De Iaromiro quoq;, & Vdelrico, & Prædiſ-
lao diſſentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporũ rationem ita confundit, ut ipſe ſe
paulo pòſt refellat. Cum enim & ipſe Vdelricum iuuenẽ etiã tum ab Henrico imperatore,
cuius tempora in Meſconis principatum nuſquam incidunt, dimiſſum, ac non Polonorũ
regi, quemadmodum ſuperius nos diximus, condonatũ eſſe ſentiat: mox Prædislaum V-
delrici filiũ, Otthonis imperatoris filiam uxorem ſibi rapuiſſe, eamq; cõtumeliã Otthonẽ
bello perſecutum eſſe uult. At enim, non Ottho Henrico, ſed Henricus Otthoni defun-
cto, & quidem priuſquam naſceretur Prædislaus, in imperio ſucceſsit. Fratres quidem
Boleslai huius Bohemi fuiſſe Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut uult Dlugoſſus
noſter, atq; etiã Hagecus, non difficulter Syluio conceſſerimus. Nam cũ pauciores quàm
decem anni, inter ſuperius illud Miezislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, ſecun
dum eundem Dlugoſſum, interceſſerint, nõ eſt ueriſimile, Boleslaum Bohemũ, iuuenem
etiam tum, hoc bello adultos iam filios habere potuiſſe. Tametſi Hagecus aliter ſentit de
ætate illius, inconſtanter quidem & inconuenienter, ut nobis uidetur: de Vlderico autem
fabuloſè etiam, ſicut pleraq; alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæſaris, &
in Bohemiam delatum, ſubulci opera cum paucis adiutoribus, Pragam, pulſo ignomi-
nioſè Boleslao rege Polono, exercituq; eius cõciſo, recepiſſe ſcribit. Idem aliquanto pòſt
memorat, Boleslaum, cum bellum contra Vdelricum & Bohemos inſtauraret, graui mor
bo à cœpta expeditione retractum eſſe: reſumptis autem uiribus, mox proſecutum inter-
miſſam expeditionẽ, Cloſcum obſediſſe: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peſte, quaſi

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.

Polonorum expeditiones in Bohemiam.

Cracouia an fuerit in ditione Bohemorũ.

Sileſia pars Poloniæ.

Morauiæ magna pars ſubacta à Polonis.

De Vdelrico duce fabulæ.

diuinitùs admonitum,in gloriam ab inauſpicato bello reuertiſſe: uno autem anno inter-
miſſo,Morauis eum bellum intuliſſe,totamqꝫ Morauiam peruaſtaſſe: nec potuiſſe ab Vn-
garis inde depelli,ac ne à Bohemis quidem,cum ij Morauis amicis ſuppetias iuiſſent. Ac

Moraui Polono regi tributarij facti.

Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugoſſus,& alij noſtri mentionem faciunt,
uoluntqꝫ illam quoqꝫ gentem tunc tributariam regi Polono factam eſſe:Bohemici uerò i-
ſtius alterius,nemo.Et ſanè leuiuſculus in eo,ſicut in plerisqꝫ, uidetur eſſe Hagecus. Hæc
nos,nõ quòd diſsimulandum nobis eſſe in hiſtoria domeſticum aliquod ſcelus aut crimẽ
exiſtimemus,neqꝫ contentionis ſtudio,ſed ueritatis uindicandę gratia ab inſtituto digreſ-
ſi,diſputauimus.De quibus liberum lectori iudicium relictum eſto. Vincentius quidem
noſter,& qui poſt eum,ante Dlugoſſum,Polonorũ res geſtas literis mandarunt, breuiter,
ſubactos eſſe ab hoc Boleslao Bohemos & Morauos,ac tributarios factos,prodidêre. V-
trumqꝫ autem bellum,Bohemicum ſcilicet ac Morauicum,intra quintum annum poſt ſu-

1008. ann.
Rußicum bellum.
Volodimiri filij.

ſceptum regnum ab eo confectum eſt.Deinde anno Chriſti 1008.quemadmodum Dlu-
goſſo placet,Rufsicum bellum eum excepit,maiore apparatu,ac prolixius, ſed nõ minus
proſpero euentu geſtum. Rufsiæ principatum amplíſsimum Volodimirus uiuens inter
duodecim filios partitus erat,& Viſſeslao natu maximo Nouogrodum, Iſaslao Pultuſcũ
(niſi fortè Poloſcum legendum eſt)Stopolco Turouiam,neſcio an Tuuerã potius,Iaromi
ro Roſtouiã.Nec multo pòſt,cum Viſſeslaus obijſſet,translato Nouogrodũ Iaroslao,Ro
ſtouiã Barislo,Glebo Muromũ,Stoslao Dereuos,Vvſieuolodo Vvlodimiriã,Meſcislao
Torocanum,Stanislao Smolenſcum,Pleſcouiam Sudislao, Volyniam Poſuiſdo attribue

Rußorum bella ciuilia.
Stopolci fuga in Poloniam.
Gleb. & Borißl. ſancti apud Ruſſos.
Boleslai regis expeditio in Rußiam.
Septentrionales populi carent urbibus munitis.
Boh fluuius Hipanis.
Rußi profligati à rege.
Kiouia per deditionem accepta.

rat.Verùm ij partitione paterna nõ contenti,poſt mortem patris mutuò inter ſe principa-
tus inuadebant,bellumqꝫ ciuile concitabant.Ex his Stopolcus,ſiue Suentopelcus,qui co
gnita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratrib. Glebo & Borislo, quos Rufsi in
diuorum numerum poſtea retulerunt,dolo occiſis,ab Iaroslao tertio fratre,cæſorum necẽ
ulciſcente,ſuperatus, & Kiouienſi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem
confugit.Eius rogatu ſuſcepit impigrè Boleslaus expeditionem aduerſus Ruſſos,cùm ut
exulem ſupplicem reduceret, tum ut ea quæ pater ſuus Miecislaus amiſerat, recuperaret,
& regni ſui fines cum gloria longius proferret.Ingreſſus fines Rufsiæ,obiter obuia quęqꝫ
populatur,incendit,diripit,arcibus oppugnandis abſtinet,quæ tamen per paucæ munitę
erant.Nam pagis,uicis,& oppidis ferè,nulla arte munitis,Rufsi,itidem atqꝫ Poloni, & o-
mnes ferè Septentrionales gentes,antiquitùs habitãt.Iamqꝫ ad Lucenſem ſiue Volynien-
ſem oram rex cum infeſto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bogum fluuium, quem
Hipanim eſſe uolunt,Iaroslaus cum expeditis ſuorum copijs, & magnis Varaiorum atqꝫ
Pecinigorum auxilijs:quarum gentium memoria quoqꝫ iam extincta eſt. Prior rex male-
dicto Bludi Palatini Rufsi,Iaroslao chariſsimi irritatus, copias ſuas celeriter armatas flu-
uium traijcit,hoſtes ſubita re tumultuantes,& inſtruenda acie impeditos adortus,magnã
ſtrage,quamuis acriter repugnantes,profligat:caſtra opulenta diripit:Iaroslaum fugientẽ
perſequitur,quem ubi ſuis diffiſum,in remotiores paludes ſeſe recepiſſe accepit,Kiouiam,
inſignem ea tempeſtate urbem,cuius amplitudinem & ſplendorem ingentes ruinę adhuc
teſtantur,non longi temporis obſidione & fame,propter infinitam hominum multitudi-
nem,quæ undiqꝫ eò confugerat,adactã,per deditionem accepit:intactamqꝫ theſauro tan-
tum principis in donatiua militum & in ſumptus belli ablato, Stopolco reſtituit.Diſtribu
to in hyberna exercitu,ipſe Kiouiæ cum paruo præſidio ſtabiliendi Stopolco principatus

Iaroslaus bellum renouans, iterum ſuperatur.
Nouogroda duo in Rußia.

gratia,hyemare ſtatuit. Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, Boleslaum ſe-
curum & inopinantem opprimere conatus eſt. Sed re per exploratores regi nunciata, nõ
modò fruſtratur,ſed magna iterum occidione ſuperatus, Nouogrodum, quæ urbs in di-
tione eius,patris inſtituto erat,profugit. Aliud autẽ hoc eſt Nouogrodum in ditione Se-
uerienſi,ab illo,quod magnum uocatur: quod quidem ad occidẽtem ſolem & Liuoniam
uergens,longiſsimè abeſt à Kiouia. Nouogrodenſes, ut erant potentes & opulenti, du-
cem ſuum ulteriorem fugam,abiecta ſpe omni,meditantem,recreant,confirmant, ſtipen-

Kiouia direpta.

dio,militibusqꝫ ad inſtaurandum bellum iuuant. Dum hæc fiunt,Kiouienſes pertæſi im-
pendiorum,tamqꝫ diuturnæ moræ regis apud ſe, milites Polonos nihil tale metuẽtes per
omnẽ occaſionẽ clàm excipere ac trucidare,ſiue iubente,ſiue cõniuẽte Stopolco. Hac in-
iuria cõmotus Boleslaus,cum nihil amicè monendo proficeret,in prædã dat Kiouiã, mi-

Columnæ Boleslai in Boriſthene.

litibus indignantib.Arcem receptam de poteſtate ducis,& alia quædam loca opportuna
præſidijs munit,ipſe cum reliquo exercitu, primoribus Rúſsis compluribus,atqꝫ duabus
filiabus Volodimiri ducis in loco obſidum deductis,quarum unam Prædislauã,ut habẽt

annales

annales ipſorum, per uim ſtuprauerat, primo uere uictor in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixiſſet in Boriſthene ſeu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriam uictoriæ ſempiternam.

Rußi tertium profligantur.

Diſcedentem Iaroslaus cum ualido exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bogum conſequitur: ſed tamen uictorem, quamuis incompoſitê reuertentem, ac dilabentem iam exercitum adoriri non auſus, bene gerendæ rei occaſionem, clam ſubſequens, captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter, quos potuit, militibus, pauca apud eos cõcionatus eſt, quibus eos fiducia ſuperiorum uictoriarum ad delendas reliquias bis uicti hoſtis inflãmaret: ſimul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, ſi pugnam detrectarent, aut adeò trepidarent, & cùm præteritas uictorias ſibi eripi, tum patriam cædibus & incendijs fœdari, uxores, liberos & parentes ſuos chariſsimos in ſeruitutẽ & in contumeliam abripi paterentur. His dictis incenſos, & ad mortem, ſi quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos, in hoſtem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initiò manus cõſerit. Sed urgentib. noſtris, regeq; & imperatoris, & militis officium faciente, pelluntur Rusſi. Magna in prælio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bogus ſanguine cæſorum rubuiſſe dicatur. Viui multi in poteſtatẽ uenêre, capta impedimenta, relata complura ſigna militaria: dux hoſtium abiectis ducalibus inſignibus, mutatisq; equis euaſit. Ruſſorũ annales nullam neq; ſecundi, neq; tertij huius prælij mentionem faciunt.

Rußica hiſtoria.

Sed poſt diſceſſum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma reſumpſiſſe memorant: eum uerò Pecinigorum auxilium imploraſſe: cõmiſſoq; prælio prope eum locum, ubi Boriſſus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum eſſe: ad extremum, Stopolcũ uictum in Poloniam profugiſſe, & in ſolitudine quadam inter Poloniam & Bohemiam hiatu terræ hauſtum perijſſe. Verùm hæc etiam poſt tertiam uictoriam, & poſteaquã Boleslaus rex Ruſſia exceſsit, accidere potuerunt.

Donaria ex manubijs Deò dicata.

Ille quidem uictor in regnum ſuum reuectus, uota Deo perſoluit: templa complura, ſed Gneſnæ in primis, hoſtium ſpolijs ditauit, ornauitq;: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè præclaro aliquo facto perſpecta erat, pro meritis collaudatos, honoribus & præmijs affecit.

Chrobri.

Chrobri, hoc eſt, acris appellationem, propter excellentem uirtutem & animi magnitudinem à Ruſsis tributam, accepit: indeq; nouam arcem uno à Viſlicia milliario conditam, Chroberſum nuncupauit: uſus Chabrum Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit.

Chroberſum arx condita.

Secechouienſe monaſterium conditum.

Monaſterium Secechouiẽſe ſupra Viſtulam in tractu Sendomirienſi Benedictinis ſodalibus conſtruxit, conferente patrimonij ſui partẽ Sececho Palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ Polonæ ex gente Topororum, à quo monaſteriũ id nomen accepit.

Lyſecenſe monaſterium.

Cõſtruxerat etiam idem rex ijſdem monachis paulo ante Ruſſicum bellum, aliud monaſterium in monte Lyſezo, ſiue Caluo, orante & hortante Emerico Stephani regis Vngariæ filio, uiro ſancto & caſto, qui lubens cũ Boleslao propinquo uitam degebat in Polonia.

Emericus ſanctus Stephani regis Vngar. filius.

Crucis Chriſti portio in monte Caluo.

Atq; is portionem crucis CHRISTI, quã Cõſtantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miſerat, quaq; ipſe pro amuleto utebatur, in eo loco repoſuit, ubi in hanc uſq; diem ſalutaria hominibus eduntur miracula.

Sex eremitæ martyres.

Cazimiria maioris Poloniæ.

Hoc tempore, atq; adeò ante Ruſsicum bellum, quemadmodum Dlugoſſo placet, ſex uiri religione & ſanctimonia uitæ inſignes, duram & incultam uitam degebant in ſolitudine maioris Poloniæ, ubi nũc eſt Cazimiria oppidũ, ex his quinq; à cõſceleratis quibuſdam, crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti ſunt: ſextus, qui tunc abfuerat, aliquanto pôſt ſua morte uitã finiuit.

Romualdus abbas ſanctus.

Cum diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniã ueniſſe, Hagecus exiſtimat: Dlugoſſus uerò, duos ex his Boleslao regi poſtulãti, à Romualdo Camaldulẽſi abbate ſancto miſſos eſſe, his deinde reliquos quatuor noſtrates in ſocietatem uitæ ſeſe adiunxiſſe, ſcribit. Cauſa autẽ ſceleris fuit, aurũ, quod latrones à Boleslao rege ipſis donatũ eſſe cognouerãt, ſed repudiatum, remiſſumq; ab ipſis neſciebant. Ferũt, tuguria eorũ ab ijſdem latronib. incenſa nõ arſiſſe: ipſos cum exitum ſyluæ non inuenirẽt, regis iuſſu cõpræhenſos, & ad martyrũ tumulũ alligatos, ut acerbiſsimũ famis ſupplicium expenderent, diuinitùs cadentibus ultrò uinculis ſolutos eſſe: cum pœnitentia patrati ſceleris ducti, ad Dei clementiã, & eorũ quos dudũ necarant, patrociniũ cõfugiſſent.

Miraculum.

Turcarum incrementa.

Ieroſolyma capta. an. 1012.

Per hæc eadem tempora Turcæ Scythica gens, ſubacta Cappadocia, Bitynia & Armenia, imperiũ in Aſiam, Syriamq; protulerunt, & Ieroſolymã urbem anno Chriſti 1012. cœperunt. Deinde uerò ex paruis, pudendisq; initijs, ad tantam, quantã nunc cernimus, magnitudinem imperium ſuum ſucceſſu temporum perduxerunt, Chriſtianis imperatorib. & principib. inter ſe belligerantibus, & ad reſtinguendum cõmune quaſi incendiũ nõ cõcurrentibus. Confecto, ut iam diximus, Ruſcico bello, Boleslaus rex, ne ſui diuturno ocio torpeſcerẽt,

& ut

Saxonicũ bellum.

& ut ea quæ Poloniæ maiorum ſuorũ negligentia adempta erant,recuperaret, eo ipſo anno cuius modò mentionem fecimus,Saxonib.bellum intulit.Saxones enim Henrico primo Saxone rege,& filio eius Otthone primo eius nominis Imperatore Rom. regnãtibus in Germania,pleraq; omnẽ eam Poloniæ oram,quam Leſcum tertium inter uiginti filios partitum eſſe ſuprà narrauimus,partim armis,partim proditione Tugumiri ducis, ditioni ſuæ ſubiecerant,quẽadmodum ſuperius expoſuimus.In hos ergo duxit Boleslaus,& ſub

Saxonia uaſtata à Polonis. Magdeburgũ. Miſna. Hiltẽſeimum. Mechelburgũ. Henricus Bauarus imperator. Vindarum ſeu Slauorum deditio.

ſignis progreditur,ſperans hoſtes ad dimicationẽ prælij uenturos eſſe.Quæ poſtquã eum opinio fefellit(nam hoſtes in auias ſyluas ad impeditas paludes ſeſe abdiderãt)lõgè lateq; excurrit,rapidi torrentis in modũ obuia queq; ſternens & euertens,ita ut Meideburgum, ſiue Magdeburgũ,Miſna,Hiltenſeimũ,Mechelburgum,inſignia oppida,exitiali illa quaſi inundatione & incendio Polonorũ conſumerentur. Quæ Henricus Bauarus imperator, de quo ſuperius mentionẽ fecimus,aliquanto pòſt à Gallicis & Italicis bellis,quib. tũc impeditus abfuerat,reuerſus,inſtaurauit.Porrò qui Polonici ſeu Slauici erant nominis, certatim Boleslao,partim propter cognationẽ linguę & ſanguinis,partim clementia & liberalitate eius inuitati,partim etiã metu adacti,ſeſe dedebãt. Ita is hoſtico uexato, uaſtatoq;, cum nuſquã in aciem prodirent hoſtes,& ſua quoq; auertendorũ noſtrorũ cauſa ipſi exurerent,omnẽ illã orã latiſsimam, quæ olim à Slauis,& Polonis poſſeſſa fuerat,uſq; ad Albim & Salam fluuios,& Cherſoneſum Cimbricam, quæ nunc Dania ſiue Dacia eſt, magna celeritate in ſuam poteſtatem redegit.Principibus Slauis,qui adhuc ſupererãt, Saxonum dominatu liberatis,nullum tributum impoſuit. Ac cætera quidem eos ſui iuris eſſe

Cherſoneſus Cimbrica Dania.

paſſus eſt: ſed ſacramento tantum in ſua & ſucceſſorum ſuorũ regum Poloniæ uerba adegit & obſtrinxit,& ad ſuſcipiendam religionẽ Chriſtianã, quam propagare quoquo uerſus in primis ſtudebat,adduxit:tametſi Henrici Bauari imperatoris armis eos Chriſtianos factos eſſe,apud Bonfinium,Vngaricarũ rerum ſcriptorẽ, & alios quoſdam hiſtoricos reperio:uultq; idem Bonfinius, Bohemos quoq; & Polonos uniuerſè ab eodẽ imperatore armis ad profeſsionem Chriſti adductos eſſe.Verùm facilè id ratio temporũ refutat, cum utramq; gentẽ longè ante hunc imperatorem,religionem Chriſtianã ſuſcepiſſe conſtet.Ille enim anno Chriſti milleſimo ac tertio imperare cœpit.Poſuit autem Boleslaus rex itidẽ in ripa Salæ tres colũnas ferreas,uictoriæ ſuę monimentũ,& regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus,neſcio quo authore, ſcripſit, Boleslaũ prædabundum crebras excurſiones in Marchiam Brandenburgenſem & Saxoniam feciſſe: cumq; legatis Henrici imperatoris ab inſtituto eum reuocantibus ſuperbius reſpondiſſet, imparatorẽ cũ magnis copijs ingreſſum in Poloniam,haud longè à Cracouia abfuiſſe.Ibiq; duobus prælijs uictorẽ Boleslaum,dum pertinacius fugientes Germanos perſequitur,captũ,Henricoq; traditũ, ingenti pecunia ſeſe redemiſſe.Verum uiderit ille,ne imprudẽs his Henrico & Boleslao accommodarit,quæ de alijs memoriæ prodita ſunt à noſtris:& quidem affingens nonnihil, ne dicam multa,de ſuo,quæ nos ſuo loco attingemus. Aliorũ quidem quotquot de Henrico hoc literis aliquid mandarunt,nemo quicquã eiuſmodi de eo ſcriptum reliquit,quod

Vindæ religionem Chriſtianam ſuſcepere. Bonf. Dec. 2. lib. 1. Poloni & Bohemi ante Hẽricum Imperatorem Chriſtiani fuêre. Boleslai columnæ in Sala. Hagecus. Falſa quædam de Boleslao Chrobro.

Lampert. in hiſt. Germ. H. Mut. lib. 14. Germ.

ego ſciã,præter Lampertũ Schaffnaburgenſem:qui tamẽ Henricũ bis duxiſſe modò exercitum contra Polonos memorat,nimirũ anno Chriſti 1015.& iterũ anno 1017.niſi fortè hûc detorquendũ eſſe duxit id Hagecus, quod apud H.Mutiũ uel aliũ quempiã Germanum ſcriptorem legerat: Henricum hunc exercitũ duxiſſe in Bohemos & Slauos, & cum his ſæpius cõgreſſum,ſemper uictorem diſceſsiſſe, admodũ exiguã ſuorũ iacturã paſſum. Eos uerò prælio præter alia maiore poſtremò uictos pacem petiuiſſe,& iugum admiſiſſe. Subiugatis autem Bohemis, & eorum principe Boleslao, quem ille Bodislaũ deprauatè uocat,apud illos iura & leges in rebus ,pfanis ac ſacris ordinaſſe.Hæc ipſis ferè Mutij uerbis relata,uiderit ęquus lector,an ad Boleslaũ noſtrũ & Polonos pertineant:nos ad curriculum noſtrum reuertamur.Non multo tempore poſt hoc bellum quieti dato, aliã rurſus expeditionem Boleslaus rex in Pruſſos ſuſcepit, indignã diui Adalberti, necem ulturus, & illam quoq; gentem ſuo adiecturus imperio.Fuerit aũt operæ precium hic paulò altius eius gentis originẽ ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europeæ gentes Boruſci à Ptolemæo in geographia ad Septentrionẽ ualdè remoti ponuntur in ea ora, quam nunc Liuones & Moſchi,ut opinor,obtinent,ultra Cherniſcũ amnem,Rhyphæis uicini.Eos ego aliquo tempore ad meridiem & occidentem progreſſos,magnam Sarmatię partẽ,quę ab oriente Ruſsis & Moſchis cõiungitur, à meridie nemoribus & Hercinio ſaltu clauditur:& omnem illum tractum qui ſecundum Venedici, ſiue Balthei & Codani ſinus litus, uſq; ad Viſtulã & Oſſam fluuios pertinet,tenuiſſe:& Boruſſos ſiue Pruſſos,deflexo paulũ

Pruſsicum bellum. Pruſſorum origo. Boruſci.

nomine,

nomine, dictos eſſe, cum Eraſmo Stella crediderim. Quibus finibus nũc Liuones, Lithuani, Samagitæ, & Pruſsi uetus nomen retinentes, continentur, gentes imperijs quidem & reipub. ratione nunc diſtinctæ, ſed eadem penè inter ſe lingua uulgò adhuc utentes, Slauicæ prorſus diſsimili, ſed quæ non paucas habeat admixtas Latinas uoces, corruptas ferè, & magis Italica uel Hiſpanica nota ſignatas quam Latina. Quanquam Teuthones & Germani in eam oram quæ maritima eſt, & Pruſsia ac Liuonia nunc uocatur, deuictam, colonias poſteriori tẽpore deduxerunt: quod ſuo loco attingemus. Hinc uſitatior iam eſt apud eas gentes lingua Germanica, quam uetus illa & uernacula, prȩſertim in urbibus & oppidis: quemadmodum & apud Lithuanos uſuuenit, ut propter uicinitatem commercia q; Ruſſorum, & colonias etiã deductas, multum utantur ſermone Ruſsico. Nam quod Dlugoſſus à Pruſsia Bithyniæ rege originem illius gẽtis deducit, fabuloſum eſt omninò, nec refutatione indiget. Quidã Boruſſos, quaſi Ruſsis finitimos, à Germanis lingua uernacula dictos eſſe exiſtimant: uerène an falſo, nõ diſputo. Quando autem & quònam modo Latina lingua cum uernacula Pruſſorum, Lithuanorum, Liuonumq; ſeſe miſcuerit, dicere non habemus. Eraſmus quidem Stella Pruſsiam Romanis armis tẽtatã magis, quàm uictã eſſe, memorat, Pliniumq; authorẽ citat: quo fit, ut cũ imperio Latina lingua eò peruenire non potuerit. Dlugoſſus uerò ſcribit, ciuili bello, quod inter Cæſarem & Pompeium geſtum eſt, manum quandam Romanorum deſerta Italia, in ijs oris conſediſſe, urbemq; condidiſſe, & Romoue de Romæ nomine dixiſſe, eamq; diu metropolim gentis fuiſſe. Quod ſi uera eſt Dlugoſsi ſententia, ſuſpicari quis poſſet (ſi quis tamen locus eſt ſuſpicioni in Hiſtoria) eam Romanorum manũ, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici ſinus, quȩ ad exorientem Solem ſpectant, & Ruſsis finitima ſunt, uel ui tempeſtatum appulſam eſſe: uel certo curſu Cæſarum tyrannorum ſæuitiam fugiẽtem, ſeceſsiſſe, & Liuonum ſiue Liuoniorum appellationẽ à Libone accepiſſe. Deinde propagatis finibus alios, Lithuanos, magis iam corrupto uocabulo dictos eſſe, alios uetus Pruſſorum nomen retinuiſſe. Quanquam autem Pomeraniæ quoq; magna pars, & Culmenſis, ac Michalouienſis ora, poſteaquam eodem cum Pruſsis iure uti cœperunt, & in ditionem Teuthonum Crucigerorum, uti pòſt dicetur, cõceſſerunt, Pruſsiæ nomine cenſeri cœperunt, atq; ita nos quoq; nõnunquam poſterius utemur eo nomine: reuera tamen, ac propriè Pruſsia ea eſt, quæ eſt inter Viſtulam, Deruanciam, Oſſam & Nemenum fluuios, & ſinum maris ſuprà memoratum: & à Lithuanis atq; Maſouijs, denſis ac paluſtribus ſyluis dirimitur. Nemenum autem eum eſſe uolunt, qui à ueteribus geographis Chronus appellatur, Germani Memelã uocant: qui in finibus Ruſsiæ, quæ Podlaſſenſis dicatur, ortus, Lithuaniamq; & Samagitiam emenſus, in ſinum Venedicum, qua is extremam Pruſsiam & Liuoniam alluit, ſeſe exonerat. Fuit autem antiquitùs gens Pruſſorum fera & bibax, lac equinum in delicijs habens, ante mellis cum aqua deſpumationem cognitam. Vxores quot cuiq; libuiſſet ducere ius, faſq; erat, eaſq; pro ancillis habere: hypocauſtorum ſiue balneorum uſu penè quotidiano laſsitudinem, labore uel intemperantia & ebrietate contractam, depellere, indeq; excalfacta corpora frigidæ aquæ immergere aut abluere, etiamnum hyberno quoq; tempore ſolent. Corpora defunctorũ cum precioſiſsima quaq; & chariſsima ueſtium, equorũ & armorũ ſupellectili cremabant: manibus interfecti cæde humana parentabant. Solem, lunam, beſtias, ſerpentes, aues, aquam, ignem, & neſcio quid non pro Dijs colebant. Criue autem uocabant ſacrorũ antiſtitem. His ergo Boleslaus rex bellum intulit, & per Culmenſem tractum, qui Polonicæ ditionis erat, hoſtiles terras ingreſſus, agros uaſtat: Razinum, Romoue & Balgam arces, nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos diripit. Oppida enim pauca, eaq; ferè natura locorum, non arte, manuq; munita, tunc Pruſsi habebant: ſed in ſyluas atq; paludes ad primum aduentum hoſtilis exercitus ſeſe occuluerant. Ex quibus cum regionem ſuam uaſtari longè, lateq; proſpicerent, ſupplices pacem à rege petunt, & impetrant: tributum pendunt, & penſuros ſe deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi rex, qui barbaram gentem rationem & ritus Chriſtianæ religionis docerent. Ipſe uictor recedens, in Oſſa flumine ferream columnam ponit, mille paſsibus à Rogoſno oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc eſt, columnæ nomen accepit. Biennium ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tempore multa quæ ad religionis maieſtatem, & ad rempub. belli domiq; adminiſtrandam pertinere uidebantur, ſapienter conſtituit. Interim optatam pacẽ Iaroslaus dux Ruſſorum turbauit. Is enim, dum Boleslaus alijs bellis, quæ modò cõmemorauimus, diſtinetur, Kiouienſem principatum, Stopolco fratre uno, quemamodum ſuprà indicauimus, ſiue duobus, ſecundum Dlugoſſum, ſecundis prælijs uicto, & dum ad

Boleslaum

Eraſm. Stella.
Pruſsi, Lithuani, Liuones & Samagitæ, eadem ferè lingua utuntur.
Germanicæ linguæ uſus in Pruſsia.
Ruſsicæ in Lithuania.
Pruſsi unde dicti.
Latina uerba apud Pruſſos.
Romoue urbs in Pruſsia.
Liuonij.
Pruſsiæ nomine etiam Pomerania & Culmẽſis quãdoq; accipitur.
Pruſsiæ fines.
Oſſa fluuius.
Deruancia.
Nemenus, ſiue Chronus, ſiue Chronis flu.
Mores Pruſſorum.
Balnea Pruſſorum et Lithuanorum.
Pruſſorum exequiæ.
Dij.
Criue antiſtes Pruſſorum.
Culmenſis tractus Polonicæ ditionis.
Pruſsi munitionibus caruere olim.
Pruſsi tributarij Polonorum regi.
Columna Boleslai in Oſſa.
Rogoſnum oppidum.
Iaroslaus Ruſſorum dux.
Kiouienſis principatus à Iaroslao occupatus.

Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaſerat: Nouogrodenſem etiam à Prædiſlao, Iſaslai fratris filio ſibi ademptum receperat: Rededam Coſarorũ ducem ſingulari certamine uictum interfecerat, gentemq; illam tributariam ſibi fecerat: & quamuis à Miecislao fratre ſuperatus, & Kiouienſi principatu exutus eſſet, tamẽ fratris eiuſdem benignitate & miſericordia reſtitutus erat, quemadmodum à noſtris memoriæ proditum eſt. Nam Ruſſorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & reſtitutæ nullam faciunt mentionem. Illud modò memorant: poſt atrox prælium inter fratres commiſſum, Meſcislaum partitum eſſe cum Iaroslao principatum Ruſsiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum eſt concederet, ipſe Seuerienſi ditione ultra Neprum contentus.

Rußicum bellum.

His igitur conſtitutis rebus, cum fratre Iaroslaus bellum aduerſus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex non rumoribus modò, ſed crebris atq; certis præfectorũ ſuorum, & præſidij, quod in Ruſsia reliquerat, nuncijs excitus, cõtra hoſtem cum exercitu proficiſcitur. Ducebat & Iaroslaus ingentes copias, in Poloniam inuaſurus. Veniunt in conſpectum apud Bogum amnem exercitus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio nõ dimicare, ob reuerẽtiam diei Dominici, ſimul ut hoſtium copias & cõſilia prius cognoſceret. Sed magnam in bellis uim fortuna habet, paruisq; interdum momentis permagna fit rerum atq; conſiliorum mutatio: ut tunc accidit.

Prælium.

Nam pugna inter paucos primũ lixas & aurigas, dum adaquant equos, apud flumen, quod caſtra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq; concurrentibus incaluit, eminus res ſagittis & iaculis, & cominus etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cum Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Committitur acre prælium: cedere loco hoſtes, noſtri magis inſtare: ibi dux hoſtiũ à ſuis impulſus, fuga ſaluti ſuę conſuluit.

Boleslai uictoria de Rußis.

Tunc effuſo curſu omnes paſsim ex acie diffugiũt. Magna ſtrage cùm in pręlio tum in fuga cõciſis atq; debilitatis hoſtibus, rex pacem dedit ſupplicibus, tributum modicum impoſuit: captiuos omnes, quos uel hoc, uel ſuperiori bello cœperat, uel obſidiũ loco habuerat, liberaliter dimiſit.

1018. ann.

Falſa cauſa belli Rußici.

Hoc bellum anno poſt Chriſtum natum 1018. confectum eſt, ut uult Dlugoſſus. Non aſſentior autem ijs, qui ſiue alterum hoc bellum Ruſsicum, ſiue prius etiam, à Boleslao propter negatum ſororis Iaroslai coniugium, quam poſtea in concubinæ loco ipſi fuiſſe aiunt, ſuſceptum eſſe autumant. Nam ut faciamus, principem tam temperantem, ut non melius populis & gentibus, quam ſuis cupiditatibus dominaretur, prouecta iam ætate, tot rebus geſtis clariſsimis, tãtum libidini indulſiſſe, ut bello uxorem ſibi quærẽdam exiſtimaret: quid cauſæ erat, cur eam aliunde peteret, negatamq; bello perſequeretur, quam domi ipſe obſidis loco, ut diximus ſuperius, habebat? aut partam bello cur uiduus pro concubina, ac nõ pro iuſta uxore haberet, cuius amore tantum exarſiſſet, & in qua ipſa nulla hærebat culpa, quòd à fratre tradita non eſſet? Sed mitto diſputationẽ: pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria imperio,

Boleslai ſtudia in pace.

Conſiliarij duodecim.

Boleslaus rex reliquum uitæ tempus quieti & conſtituendæ domi reipub. dabat, duodecim utens cõſiliarijs, quos è tota Polonia probatiſsimos, & annis, iudicioq; graues delegerat: quos etiam quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipſorũ menſæ ſuæ & conuiuio adhibebat, iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finẽ expectant, ſumptu, menſaq; ſua ſubleuabat.

Comitas regis.

Fertur autem quadraginta menſas, exceptis minoribus alijs, quotidie apud eum ſolitas eſſe inſtrui, ad quas accumbere uolentibus licuerit. In itinere ſi quem ruſticum hominem, aut alioqui pannoſum conſpexiſſet, accerſebat ad ſe ultrò: & num quid à ſe uellet, percõctabatur. Quòd ſi is de potentioris iniuria querebatur, euocatum illum qui accuſabatur, cauſa cognita, placidè obiurgabat: ac in poſterum ne quid eiuſmodi committeret interminatus, ſatis facere iniuriam paſſo iubebat, ſi quis autẽ è pauperibus cauſam ipſe ſuam agere neſciebat, ei cauſidicũ attribuebat, mercede de ſuo data.

Polonorũ ius atq; ſtudia.

Quanquam ſimpliciſsimũ tunc ius erat apud Polonos, & non ſummo iure diſceptabantur, ſed ex æquo & bono, aut armis nõnunquam & ſingulari certamine dirimebantur priuatorum controuerſiæ. Pluris erat fortis uir, quàm diſertus cauſidicus: mentiri, fallere, calumniari, alienum appetere, iniquam litem alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius, ac ſolum ferè, exiſtebat in hominibus illis laudis & bellicę rei ſtudium. Hoc rex comitate, clemẽtia & liberalitate ſua alebat, hoc moderata ſeueritate uindicabat:

Iudithæ reginæ clementia.

Iuditha regina, fœmina lectiſsima, quæ ſub alterius belli Ruſsici tempus extincta eſt, mariti iram & ſeueritatem leniente, & ſontium ſupplicia deprecante. Cuius clemẽtiæ illud in primis exemplum prædicatur, quòd nobiles quoſdam adoleſcentes ob latrocinium damnatos à rege, occultè ſeruari inſciente rege iuſsit: aliquanto pòſt captato tempore, & iniecta eorum quaſi necatorum mentione, ubi regem ad miſericordiam flexum uidit, ſupplex cum nõnullis pro-

ceribus

ceribus adoleſcentum illorum mortem deprecata eſt. Nulla autem in re Boleslaus erat ſeuerior, quàm in cōtemptu religionis templorum profanatione, & ſacerdotum iniurijs atque contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum pleriq; equeſtris ordinis homines partim priſtinæ impietatis conſuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarum quoque onus detrectarent, ſacerdotesq; pulſarent, in authores quidem pœna capitis animaduertit: cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis caſtigauit; epiſcopos & ſacerdotes ipſe magnopere colebat, & ab omnibus coli uolebat. Nec ſedebat ſtante aut ueniente Epiſcopo, niſi et ille aſſediſſet. Ab hoc etiam rege, ipſo ſtatim initio regni, deſcripta eſt equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque tractus, quos noſtri uulgò Palatinatus ac diſtrictus uocant: ita ut ex præſcripto certū numerum armatorum, quilibet Palatinus è ditione ſua, ad expeditionem à rege indictam educeret. Oppidanis quoque pedites & currus onuſti commeatu, ad numerum imperati ſunt. Sed hæc abuſu arbitraria poſtea facta ſunt, magno reipubl. detrimento: de quo nos alibi uberius ſcripſimus. Equorum quoq; diſpoſitio & ſubuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, ſi quid cognitu dignum aut neceſſarium uſquam in regno extitiſſet, nūciaretur, & rex uiciſsim quæ uellet iuberet, huius regis eſt inſtitutum. Quod quidem abuſu noſtri temporis, ualde onerosum eſt oppidanis. Muniuit is etiam arces pleraſq; in finibus regni, quò receptus eſſet equitibus iuxtà atque agricolis ad ſubitos uicinarum gentium motus, & unde furta & latrocinia domeſtica, excurſiones, prædationesq; finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tranquillitas præſtaretur: ijſq; arcibus prefectos cum modicis militum præſidijs impoſuit, & certos pagos adſcripſit, qui & excubias nocturnas per uices ſeruarent, & materiam ad reficiendas, cum opus eſſet, eas arces comportarent, et certam ſiliginis atque auenæ menſuram in cellam arcis & alimentum præſidij hoſtiatim quotannis præberent. Indeq; id uectigal Stroſza, hoc eſt, cuſtodia, eo quòd cuſtodibus expenſum ferretur, dictum eſt. Ceterùm hominibus eccleſiaſticis omnium onerum, laborum & penſionum regi & reipubl. præſtandarum, immunitatem ſempiterno iure conceſsit. Ipſe rex crebrò arces & prefecturas, atq; omne penè regnum obibat, ut ſuperſtitiones, rituſq; priſcæ religionis, ſi qui adhuc uſquam extarent, penitus extirparet, ac de iniurijs atq; controuersijs omnium cognoſceret, & quid quoque loco opus eſſet præſens mandaret: dicere ſolitus, malle ſe gallina ueſcentem, ſalutem atque tranquillitatem ſuorum tueri, quàm delicijs indulgentem, pati ut quiſquam uexaretur, aut opprimeretur. Pecuniam cōtemnebat, omniaq; ad decus religionis, ſalutem reipub. ornamentum templorum, & præmia bene merentium de republ. conferebat. Cum autem annis pariter atque laboribus, & contentione animi confectum atq; debilitatum ſe eſſe animaduerteret, indictis Gneſnam comitijs, Miecislaum filium ſucceſſorem ſibi ſummo totius conuentus conſenſu deſignauit, eumq; deinceps iudicijs pro ſe præfecit: cætera per ſe ipſe adminiſtrauit. Nec multo pòſt in morbum incidit: quem ubi menſium aliquot ſpacio inualeſcere, mortemq; appropinquare ſibi ſenſit, ſacris myſterijs ritu Chriſtianorum procurari minimè neglexit. Primores ſacri pariter ac militaris ordinis Poſnaniam, ubi decumbebat, ad ſe conuocauit. His mandata dat, de concordia inter ipſos & beneuolentia erga poſteritatem ſuam retinenda. Seorſum filio cùm de rebus priuatis, tum ut ſenatoribus ſuis honorē habeat: ab omnibus amari magis, quàm metui ſtudeat: pietatem erga Deum, uirtutem, iuſtitiam, benignitatemq; in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam peſtem fugiat. Ad extremum, multa coram omnibus de futuro ſtatu & motibus reipubl. & poſterorum ſuorum ſucceſsibus quaſi diuinitus, prædixiſſe fertur, quę rerum euentus poſtea comprobarit. His actis, dictisq;, ſummo omnium dolore atq; mœrore moritur: et Poſnaniæ moderata, quemadmodum uiuus præceperat, pōpa ſepelitur, cum annos uigintiquinq; regnaſſet, uixiſſet octo & quinquaginta. Fuitq; is annus poſt Chriſtum natum milleſimus uiceſimusquintus. Per quod tempus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principib. electoribus ſucceſſor datus eſt. Fuit autem Boleslaus ſtatura mediocrem non excedēte, oris & corporis totius habitu elegāti, & ad modeſtiam compoſito, capillo denſo, criſpo, nigroq;: uictu, cultuq; corporis non neglecto, neq; nimis tamē exquiſito. Eius morte uniuerſa Polonia, optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit, ita ut neq; conuiuia ulla, neq; choreæ celebrarētur, neq; cultoribus ueſtibus quiſquam nobilium uirorum aut fœminarum ſeſe ueſtiret. Scribit Vincētius, frequenter Vngaros ab hoc rege ſuperatos, & uſq; ad Danubium ſubactos eſſe. Mihi nō fit ueriſimile, aliquid ei hoſtilitatis cū Vngaris interceſsiſſe, regnante tum apud eos Stephano, cum quo magna neceſsitudine coniunctus erat. Et iam diximus,

Religio Boleslai. — *Sacerdotibus honos habitus.* — *Militandi ratio.* — *Curſus publici, ſiue ſubuectiones.* — *Arcium munitio.* — *Præfecturæ & reditus earum.* — *Stroſza.* — *Eccleſiaſtici ordinis immunitas.* — *Regis peragratio regno ſalutaris.* — *Præclarè dictum.* — *Liberalitas.* — *Succeſſor deſignatus.* — *Iudicia filio mandata.* — *Pia cohortatio.* — *Prædictio futurorum.* — *Boleslai mors.* — *Aetas.* — *1025. ann.* — *Conradus Sueuus imperator electus.* — *Habitudo corporis Boleslai.* — *Luctus publicus.* — *Vngarica bella.*

mus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitaſſe: dicemusq́; poſterius, eiuſdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia ſalutem ſibi quæſiuiſſe. Niſi fortè Stephano regi propinquo aduerſus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præſtò fuiſſe exiſtimandus eſt.

MIEZISLAVS SECVNDVS REX.

Coronatio Miezislai.

CVrato Boleslai primi regis funere, Miezislaus filius triginta quinq; annos natus, deſtinatum iam prius regnum init, frequenti procerũ & nobilium conuentu, quid ad exequias regias conuenerant. His ſtipatus Gneſnam uenit, ibiq; diadema regium ipſi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiſcopus Gneſnenſis cum alijs epiſcopis ſolẽni ceremonia impoſuit ea die, quæ Chriſtianis Pentecoſte dicitur. Inde dies aliquot feſtis epulis et conuiuijs dantur: ſparguntur in uulgus miſsilia: apparantur & in egenos atq; mendicos piæ uiſcerationes. Aeſtate ſequenti rex in Ruſſos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Meſcislao ducibus rebellauerant: quas oras rex ille ditionis ſuæ fecerat, eas armis infeſtabant: Ceruenum, & alias arces, & præſidia Polonorum oppugnabant: abactoſq; ex Polonia agreſtes complures, ad Porſum amnem non procul à Kiouia collocarunt, ut agros ob aſsidua bella cultoribus exinanitos colerent. Hos primo aduentu Miezislaus repreſsit: & multos ex Ruſsis primores comprehenſos, in arces ſuas cuſtodiendos diſtribuit: ſed Iaroslaum tamen ducem ad officium non reuocauit. Quin monarchę is titulum, qui apud Ruſſos Iedinouuladecz dicitur, poſtea Meſcislao fratre defuncto uſurpauit. Ex Ruſsia reuertens Miezislaus, pleraſq; Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicendi, tum uiſendi gratia: filium Cazimirum ſeptennem literas docere curat. Bohemicum bellum uix ſuſcepit, & nulla cum laude geſsit. Cuius hæc fuit cauſa. Obtinebat Bohemiæ principatum Vdelricus, cuius in Boleslao ſuperius meminimus. Is morte Boleslai confirmatus, & Prędislao filio, impigro et feroci iuuene, fretus, tributum, quod Boleslao quotannis pependerat, Miezislao negauit: nec eo contentus, regia prędidia per filium (nam ipſe cæcus erat, & iuriſiurandi religione teneri ſe ſimulabat) undiq; deturbauit & interfecit: Morauiam, quæ tunc in Polonorum ditione erat, inuaſit: oppida aliquot cum arcibus obſeſſa & oppugnata, nemine opem ferente, in deditionem accepit: quorum autoritatem ſecuta Morauia cuncta, breui tempore in poteſtatem Bohemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re non fuit neceſſe Hageco citare autores Critium & Callimachum, quorũ neuter de temporibus illis quicquam ſcriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miezislaus, & magnis populi clamorib, & conuicijs uix tandem impulſus, & ſibi iam, regnoq́; timens, è Ruſsia reuerſus, in Morauiã duxit exercitum: & oppidum quidem nullum oppugnatione tẽtauit: quippe quæ Bohemorum pręſidijs tenerentur, & per ſe etiam oppidani conſcientia deditionis atq; defectionis, obſtinatè ea defenſuri eſſe uiderentur: ſed agris tantũ & ſuburbanis uaſtatis, magnaq; hominum, pecudum & iumentorum pręda abacta, domum reuerſus, dimiſit exercitum. Bohemorum exemplum ſecuti, qui trans Odram erant duces, & præfecti regij, in ijs regionibus quas Boleslaus rex de Saxonibus uindicarat, mollíciem & ipſi, ignauiamq; regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendens à uicinis bellum cauſificantes, pro ſe uſurpant: cũ uicinis Teuthonibus clam fœdera, amicitias & affinitates iungunt: poſtremò ubi inulta hæc eſſe uident, in apertam rebellionem erumpunt: & partim nouos ipſi ſibi dominatus conſtituunt, partim Romano imperio ſocios & uectigales ſeſe faciũt: idq; uel conſcientia defectionis, & metu regis Poloni: uel ut Germanici ſcriptores prodidêre, ui & armis Conradi ſubacti. Nam quod ijdem ſcribunt, & ſequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum, imperante adhuc Henrico uſurpantẽ, tributumq; negantem, à Conrado multis grauibus prælijs ſuperatum & ſubactum eſſe, Meſchonemq́; filium eius aliquanto pòſt eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonem, qui à Meſcone pulſus fuerat, reſtitutum: Meſconem uerò profugum ad Bohemos, ab Vdelrico quidem penè proditum Conradi uerò clementiam, & magnanimitatem expertum, eius fidei ſeſe commiſiſſe: principatum cum fratre partitum, regia dignitate ſe abdicaſſe, contentum principis nomine: Poloniam imperatori tributariã manſiſſe: longè in eo aberraſſe à uero uidentur. Nam neq; Conradus imperium uiuente Boleslao adeptus eſt: neq; Boleslaus præter Miezislaum ſiue Meſconem alium filium habuit: neque diadema regium ille ipſe Boleslaus temerè uſurpauit, ſed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatum accepit, atq; poſteris ſuis reliquit: neq; Conradus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis diſtentus,

Rusſicum bellum.

Iedinouuladecz monarcha.

Bohemicum bellum.

Morauiam Poloni amiſére.

Morauiam populatus eſt Miezislaus.

Vindarum defectio.

Otto Friſing. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius.

Falſa de Boleslao & Miezislao.

ſtentus,ocium ad perſequendos bello Polonos habuit:neq; uerò Polonos principes cui-quam omnino imperatori Romano unquam tributarios fuiſſe, iſti uetuſtioribus & fide dignis teſtimonijs aut argumentis docere poſſunt.Sed cum partē aliquam Poloniæ Germani,ut ſuperius meminimus,ſeu per deditionē:ſeu ui cæpiſſent, uniuerſam ſe Poloniam ſubiugaſſe iactarūt. Hoc unus aliquis ab alijs auditum, uel ne auditum quidem fortaſsis, poſtea literis mandauit, & cæteri ſecuti ſunt. Gallus quidam, qui non ita multo pôſt hæc tempora Boleslai tertij & ſuperiorum regum Poloniæ res geſtas tribus libris complexus eſt,nullam neq; de fratre Meſcoñis, neq; de ulla Conradi huius Imperatoris expeditione in Poloniam facit mentionem : ac ne Lampertus quidem Saffnaburgenſis, aut Hermannus Contractus,quamuis propinquiores etiam illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriam Germanicæ nationis pertinebant. Hermannus quidem Luiticos, quos eoſdem Vilſos à Crantio uocari uideo,Slauos ſcilicet,citra & ultra Panim fluuium habitantes,non præterijt,quos cum Virbinam caſtellum in confinio Saxoniæ intercepiſſent,à Conrado deuictos,& uectigales factos eſſe memorat.Ab illa autem defectione ducum et præfectorum regiorum,Lubecenſis reſpub.abrogato poſteriori tempore unius dominatu,opibus creuit. Hinc Holſatiæ comites,hinc Mechelburgenſes, ſiue Magnopolenſes, Rugij Pomerani, & nonnulli alij eius oræ duces, originèm habuêre, hinc Marchionum Brandeburgenſium ditio exorta, magna cæpit incrementa : quanquam Lubuſſenſem & Camenenſem diœceſes poſteriori tempore detractas eſſe Polonis, argumento eſt penſio nummi S.Petri, de qua pauló inferius dicemus : quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus,regnoq; continebantur,impoſita eſt,quam Lubuſſenſis quidem diœceſis adhuc pendit.Camenenſi uerò poſterius ſingulari ſedis Apoſtolicæ indulgentia,ob liberatum legatum Apoſtolicum,remiſſa eſt. Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc ſeſe abalienarunt,in ditionem Polonorum reuenêre: præter Pomeranos,quibus, cum ducem ſibi potentem quendam & factioſum inter ipſos creaſſent, intulit bellum Miezíslaus,habens ſecum in exercitu Andream, Belam & Leuentam, Vngaros, Ladislai calui filios, Stephani regis fratres patrueles:qui,cum Petrus eiuſdem regis ſororis filius regnum Vngarorum Stephano moriente inuaſiſſet,in Poloniam confugerant.Cum his igitur & magnis ſuorū copijs cum ingreſſus eſſet Miezíslaus in Pomeraniā,occurrit illi cum armatis Pomeranus,& in aciem ſuos educit neceſsitate magis,ne qua ſuos defectionis & noui dominatus ipſius pœnitentia ſubiret,quàm aliqua ſuarum uirium fiducia.Quanquam nonnullam etiam bene gerendę rei ſpem ignauia Miezíslai regis ipſi dabat:Concurritur infeſtis armis,hinc ira ſtimulante,illinc conſcientia defectionis ſpem ueniæ præcidente:ad extremum inclinata acie,fundūtur Pomerani,& in poteſtatem regis ueniunt : autores defectionis capitali pœna afficiuntur,cæteræ multitudini parcitur. Nam dux in prælio occubūit.Nonnulli à Bela eum ſingulari certamine uictum & interfectū eſſe uolunt. Præclara quidem certè eo pręlio uirtus atq; opera Belę enituit.Itaq; generū eum ſibi rex filiæ matrimonio adoptauit:Pomeraniam ipſi in dotem dedit. Cætera neglexit,nec unquam ad recuperāda quæ amiſerat,animum adiecit.Verùm torpori ac deſidiæ ſe dedit, ac uoluptatibus ijs quæ guſtu,tactuq; percipiuntur. Aliarum etiam, præter uxorem, mulierum conſuetudine uſus eſſe dicitur. Vxori tamen,mulieri auaræ & importunæ, ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum adminiſtraret. Quæ quidem deinceps, cum rex amentia correptus,ſui compos non eſſet,dominatum omnem regium ad ſe trāſtulit : quo maius etiam hominum in ſe & in regem odium cōcitauit.Moritur haud ita multò pôſt ex morbo illo Miezíslaus,anno Chriſti 1034.& Poſnaniæ ſepelitur:homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atq; uxoris conſilia plerunq; ſectatus, quibus rebus factum eſt,ut ſuis atq; externis hoſtibus pariter atq; ſocijs eſſet contemptui : ſic ut in ſe uerum eſſe comprobaret id,quod Græcis eſt in Prouerbio, Herōum filios noxas eſſe. Regnauit autem annis ferè nouem,uixit quadraginta quatuor.Sunt qui eum in colloquio quodam inſidijs exceptum à Bohemis,gigendo inutilem redditum,& mox mente captum,non diu patri mortuo ſuperſtitem fuiſſe uolunt.

Poloni nunquam fu êre tributarij Ro. imperio.

Gallus anonymos Polonicarum rerum ſcriptor.

Lamp.Saffnaburg.de reb. geſtis Germ.

Herm.Contractus in ſupplemento Chron.

Luitici ſeu Vilſi à Conrado Cæſare uectigales facti.

Lubecenſis reſpubl.

Holſatiæ comites.Mechelburgenſ.Rugiæ et Pomeraniæ duces.

Marchia Brandeburgenſis.

Lubuſſenſis et Camenēſis diœceſes olim in Polonia.

Pomeranicum bellum.

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.

Pomerani uicti & recepti.

Bela gener regis Poloniæ,et Pomeraniæ dux.

Vicia Miezislai.

Muliebre imperium.

Miezislaus amentia correptus.

Ann.1034.

Miezislaus captus,& excæcatus à Bohemis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

Terræ tremor inſolens in Polonia.

Cazimiri ætas.

VNICVM reliquit poſt ſe Miezíslaus rex ſuperſtitem filium, Cazimirum: ſub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & inſolens eſt in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitum ſit. Is igitur Cazimirus, ſiue iam uiceſimum annum, ut placet Dlugoſſo, attigerat: ſiue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum regiam dignitatem & reipubl. curam ſuſtinere poſſe uidebatur. Itaq; ex uniuerſi conuentus, qui Gneſnam ea de re conuocatus erat, ſententia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia po

Rixa regnum adminiſtrat.

teſtas relinquitur: qua abuſa mulier, pia alioqui & religioſa, quemadmodum uideri uolebat, cæterùm audax & auara: uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito inſtitutis, ruſticanos homines tam regios, quàm nobilitatis, magis ac magis premebat: nouas ratio-

Nouæ exactiones, & contemptus gentis.

nes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos deſpicatui habebat: Teuthonas ſuos in conſilium adhibebat, hos ad honores & magiſtratus euehebat: hos diuitijs & poſſeſsionibus augebat, etiamſi nullum induſtriæ & uirtutis ſpecimen præ ſe ferrent. Indignè hæc ferre noſtri: orare reginam, ut quorum armis atque ſanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinem, quanta regnante Boleslao fuit, perductum eſſet, eorum maio-

Polonorum obſequium erga principes ſuos.

rem, quàm externorum, quamq; ſuæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus ſuis ultrò concedere & indulgere, aſperioris dominatus inſuetos eſſe: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutisq; ſit, maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: ſed poſthaberi ſe omninò in patria ſua, dignisq; indignos præ-

Pol. humanitas erga externos.

Turbãtur res in Polonia.

ferri non oportere. Cæterùm ubi uident, orando apud reginam ſe nihil proficere, fremebant inter ſe uulgò, atque adeò palàm etiam loquebantur: non ferendum eſſe uiris tam graue & contumelioſum externæ mulieris imperium. Contemnebant uiciſsim potentiores iuſſa reginæ, & regias poſſeſsiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque ut inter quoſque ſimultates & clandeſtina odia antè id tempus fuerant, tunc in apertam hoſtilitatem erumpebant: comparabantur factiones, & omnia diſsidijs atque ſeditionibus

Rixa profugit è Polonia.

plena erant. Regina uerita, ne in tanta licentia, & irritatis in ſe hominum animis, maius aliquod malum in ſe redundaret, conſilium fugæ cum filio atque Teuthonibus ſuis clàm init: regium fiſcum, in quo cùm precioſæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat, regno excedens, in Saxoniam ſe contulit: ab imperatore Conrado,

Saleſfeldum Rixæ emptum.

Cazimirus in Vngariam.

oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia aſportatis, Salefeldũ, uti uult Vapouius, ſeu Magdeburgum, & Brunſuicam oppida cum ſuis territorijs uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli non cum matre pulſum eſſe, uerùm aliquanto pôſt, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasq; clientelas & factiones comparauerant, ab eo ſibi metuerent, ſiue adeò impotentius agerent: ipſum quo-

Stephanus Vngar. rex cũ Emerico filio in diuos relatus.

1036. ann.

que ſolum uertiſſe, & in Vngariam ad Stephanum regem propinquum profugiſſe. Deinde poſt Stephani mortem, qui anno Chriſti 1036. obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus eſt, à ſucceſſore & ſororis eius filio Petro cõmeatu & comitatu inſtructum, ad matrem in Saxoniam miſſum eſſe: nec Bohemis proditum, qui ſimulatione miſericordiæ eum depoſcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in poſterum ut ſine metu eſſent, ſibi proſpecturi. Quam enim Vincentius præterea refert neſcio cuius opinionem, quaſi Cazimirus hic paruulus poſt matris in puerperio mortem, clam nouerca, quæ ut necaretur infans, apud uirũ inſtabat, in monaſterio quodam educatus ſit: mortuoq; patre cum res reginæ odio turbatæ eſſent, proditus ab eo, à quo educabatur, ad pa-

Cazimirus monachus fit.

ternum regnum uocatus ſit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet, apertè enim ijs refellitur, quæ ſtatim exponemus. Profectus eſt autem Cazimirus Lutetiam, uoluntate matris, ut ingenium honeſtis diſciplinis excoleret: inde poſt aliquot an-

Poloniæ ſtatus turbatiſsimus.

nos uiſa obiter Italia, & Romualdo abbate ſancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum ſodalitatem ſe dedit, monaſticam uitam profeſſus. Reginæ & regij filij diſceſſu, quaſi limphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miſcentur omnia cædibus mutuis:

latrocinijs

latrocinijs uiæ publicę infeſtantur:incenduntur pagi atq; oppida:tumultuatur: collatisq; ſignis inter ciues atq; proceres concurritur: ut quiſq; audaciſsimus eſt,ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, ueteres poſſeſſores poſſeſsionibus deturbat:trucidantur paſsim diuites et locupletes patresfamiliâs,liberi eorum eliduntur,cęſorum coniugijs atque bonis interfectores per uim potiuntur: ſtuprantur honeſtæ uirgines,& matresfamiliâs. In tanta uaſtitate atq; confuſione, agreſtes quoq; à laboribus & agricultura feriati,in patronos ac dominos ſuos inſurgunt:in nobilitatis excidium conſpirant:ueteres nonnullorum iniurias & oppreſsiones, concepto in omnes odio,omni crudelitate ſummaq; acerbitate ulciſcuntur. Neq; miniſtris ſacrorum,ac ne ipſis quidem templis,aris atq; ſacris parcitur: & in priſtinam barbariem atq; impietatem Polonia, abiecto ueri Dei cultu, relapſura eſſe uidebatur. In latebras ſeſe abdebant proceres & epiſcopi. Eratq; miſerabilis ubiq; rerum facies. Nihil uſquam tutum: nihil cuiuſquam proprium:nemo mali exors erat. Per hoc tempus Maslaus,qui & Maſos dictus eſt, qui pocillator regis Miezislai fuerat,uir potens & audax,dominatũ inter ſuos in tractu Plocenſi arripuit:confluenteq; ad eum undiq; magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim & iniurias declinantium, multitudine, permagna potentia auctus eſt, & Maſoſsiæ,ſiue Maſouiæ nomen ei oræ,quam dominatu complexus eſt,dedit. Ad hęc domeſtica mala accedebant hoſtiles incurſiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentium in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Ruſsiæ dux terreſtribus & naualibus copijs ſecundo Bugo uiciniam omnem, quæ nunc Poleſsia ſiue Podlaſsia eſt, & à Ruſsis atq; Lithuanis tenetur,uſq; ad eam oram,quam Maſouia poſt ea tempora finibus ſuis complexa eſt,infeſtauit. Illinc Prędislaus Bohemus quum poſt Vdelrici patris mortem,Iaromiro cęco patruo concedente,principatum ſuſcepiſſet,cum ualido exercitu ferro et igni Sileſiam, quæ ſic poſterius dicta eſt,& maiorem Poloniam quàm longiſsimè populatus eſt: Vratislauiam,Poſnaniam,aliaq; minora oppida complura diripuit et incendit,nulli neque ſexui neq; ętati hominum pepercit,nec à templis impias & ſacrilegas manus abſtinuit(nam de Cracouia Syluio & Hageco non aſſentimur, refellitq; eos locorũ ratio) Gneſnam metropolim nec manu munitam,et habitatoribus,defenſoribuſq; uacuam primo impetu cępit:ad baſilicam eius oppidi ſpoliandam,ubi iuſſu ipſius uenêre milites, aliquoties irrumpere conati, ſubitò cæcitate & lęthargo diuinitùs percutiuntur. Erat in caſtris Prædislai, Seuerus Pragenſis epiſcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & ſpoliationẽ templi in religionem uertentibus,perſuaſit, nõ ob id quod putabant omnes, ſed propter nefanda flagitia & enormia ſcelera Bohemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipſis accidiſſe: triduanoq; ieiuno diuinam iram placandam eſſe cenſuit. Quo expleto Bohemi liberè iam epiſcopo authore templum ingrediuntur: aurum & argentum omne, ueſtes ſacras & omnem baſilicæ ſuppellectilem, quæ erat munificentia ſuperiorum principum ſatis ampla, tolluntitemq; quinq; eremitarum,de quibus in Boleslao meminimus,corpora, quæ illuc à pio rege translata erant,auferunt. Gaudentij corpus,pro Adalberti corpore à miniſtris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem miniſtri in adito templi clàm defoderant. Quamuis Bohemi eius reliquias habere ſe iactent. Hæc omnia Pragam aſportauit Prædislaus, & in baſilica Pragenſi repoſuit:præter Chriſtini, unius de quinq; illis eremitis, corpus, quod Olomucenſibus cõceſsit. Atq; hæc ãno Chriſti 1038. acciderunt:Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugãtem, non ſequimur. Nec unquam poſtea Prædislaus,quę iure belli cæperat,Polonis reſtituit:quamuis poſtulatus ea de re apud Pontificem Max. à Stephano archiepiſcopo Gneſnenſi, qui Polonus Polono Bozentæ ſucceſſerat. Grauioribus etiam fortaſſe incommodis ferox Bohemus Poloniam tunc affeciſſet,ni metus domeſtici belli, à Conrado quidem imperatore intentati,ab Henrico autem filio & ſucceſſore Conradi illati, eum repreſsiſſet. Conradum quoque imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum,ad uexandos & infeſtandos Polonorum fines exercitum miſiſſe, Dlugoſſus memorat:ſed eum non multum progreſſum,nec magnis damnis illatis,citò domum uertiſſe: uel quòd inuitus imperator eo ſe bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen utcunq; ſatis eſſe faciendum putabat:uel quòd ad ſedandos motus Burgundicos & Italicos, & Bohemicum fortaſsis bellum, auocabatur. Nec multo pòſt uitam is cum morte cõmutauit,Henrico filio, ſicut modò attigimus,Imperij ſucceſſore relicto: quem longè ante mortem, Cæſarem, ſiue regem Rom. ipſe de principum electorum ſententia deſignarat. Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quiſquam omnino, præter Dlugoſſum,mentionem fecit. Cæterùm

Ruſticorum tumultus contra dominos.

Vis illata ſacris, & miniſtris ſacrorũ.

Maslaus tyrannus.

Maſouia.

Ruſsi uaſtant Septentrionalem oram Poloniæ.

Prædislaus dux Bohemorum meridionalem & occidentalem.

Vvratislauia.

Poſnania.

Gneſna incenſa.

Gneſna capta ac direpta.

Miraculum.

Epiſcopi impietas.

Quinq; eremitarum & Gaudentij corpora aſportata à Bohemis.

S. Adalberti corpus occultatum.

1038. ann.

Romæ litigatũ cum Bohemorum duce de ſpoliatione templorum.

Conradus imperator Poloniam uexauit.

Henricus filius Conradi ſucceſſor in imperio.

Pomerani Poloniam infeſtarunt.

Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexaſſe, Gallus innuit. His tam ſęuis tempeſtatibus totos penè ſex años iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuentes, ut maximè quiſq; conſilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nonnihil de inteſtinis diſsidijs, condonant ſibi mutuò priuatas offenſas, de republica cogitationem ſuſcipiunt, req; per internũcios inter ſe communicata, comitia Gneſnam indicunt: ibi de ſumma reip. conſultatur. Et inter omnes quidem conueniebat, rempub. niſi ad unum rurſus deferatur principatus, ſaluam eſſe nõ poſſe: quem nam uerò potiſsimum deligant, uariabant ſententiæ: nonnulli reuocandum eſſe Cazimirum, optimè de ipſis meriti Boleslai regis nepotem, cenſebant: alij negabãt, quòd metuendum eſſe dicerent, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuerſa perderet: neúe memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrannus in ipſos exiſteret. Sed cum de proceribus atq; ciuibus neminem deligi placeret, externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hoſtes eſſent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domeſticis malis atq; diſſenſionibus laborarent: uicit tandem ea ſententia, quæ Cazimirum, ubi ubi ſit, quærendũ, placandum, & reducendum eſſe cenſebat. Iuuenem eſſe, & facie liberali, nec ſanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre, matreq;, polliceri: ad hęc autem, calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, ſed ad induſtriam & modeſtiam eruditum eſſe.

Procerum Polonorum prudentia.

Comitia & cõſultatio de re publ.

Cazimirus reuocatur.

Oratores delecti primores uiri ad reuocandum eum, luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis inſtructi, ad Rixam in Saxoniam proficiſcũtur: ei dona dant: quo in ſtatu ſit res Polona, ad quidúe ipſi ueniant, ſupplici & miſerabili oratione exponunt. Illa implacabilis mulier, aſpernari preces: exprobare eiectionem ſuam: inſultare malis miſerorum: negare filium poſtulata ipſorum facturum eſſe, ipſorum ſcelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias ſecederet, Cluniacięq; monaſticæ uitæ ſeſe addiceret. Hoc accepto à regina reſponſo, oratores Cluniacum rectà contendunt: inueniũt Cazimirum mutato nomine Carolum, non modò profeſſum religionem, ſed iam Diaconum. Deprecantur culpam exilij ipſius, quæ tamen penes reginam ferè fuerit: orant, reſpiciat afflictam & penè euerſam patriam: ſuſcipiat paternum, & auitum regnum ab extremo interitu uindicandum: in eo ſolo ſpem Polonorum ſitam eſſe. Quaſi decidant, funditùs ſe periſſe. Reſpondet ille modeſtè obortis lachrymis: Exilium ſuum non ipſis, uerùm arcano Dei iudicio, & nonnulli fortaſsis parentum ſuorum culpę ſe imputare: caſum dulciſsimæ patriæ, quam ſui maiores florentiſsimam reliquiſſent, miſerari: & adiutam eam omni ope & conſilio uelle, ſi integrum id ſibi ſit. Nec ignorare, maioris eſſe pietatis & meriti, publica adminiſtrantem multorum ſaluti conſulere, quàm priuatum, & in ſolo loco concluſum, innocentiam uitæ ſuæ tueri. Sed alieni iam ſe iuris factum eſſe: datam ſemel Deo, atq; ijs quorum ſe poteſtati ultrò ſubieciſſet, fidem fallere non poſſe. Mœſti hoc reſponſo legati, ac de ſpe propemodum deiecti, omnia tamen tentanda ſibi eſſe exiſtimant. Abbatem monaſterij adeunt: eadem illa orant: muneribus animum eius mollire conantur. Ab eo ad Pontificem Max. reijciũtur. Ne eum quidem itineris laborem & moleſtiam defugerunt: Romam è Gallijs profecti, magna diligentia, importuniſq; precibus tandem à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemente ſecundò, ut alij uolunt, impetrant, ut Cazimirus monachus & Diaconus, profeſsionis et ſacramenti religione ſolutus, ad regnum maiorum ſuorum redeat, uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc Polonis, quò beneficium ſedis Apoſtolicæ agnoſcant, iniunctum, primùm ut de ſingulis capitibus, exceptis nobilibus ſiue equitibus, & qui ſacris addicti ſunt, quotãnis obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romæ arſuram pendatur: qui etiamnum ſancti Petri numus dicitur: tametſi Dlugoſſus, regnante apud Polonos Vvladislao Loctico ad hanc rationem uult redactam eſſe penſionem illam, cùm prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia penſitatum eſſet. Deinde præſcriptum eſt, ut omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonſura capillorum utantur, nec ultra auriculas ritu barbarico quiſquam omninò comam promittat: tum feſtis ſolennibus, dum ſacra peragũtur, ut ſinguli equites faſciam lineam candidam in modum ſtolæ, qua in ſacris utuntur ſacerdotes atq; diaconi, è collo ſuſpenſam ferant. Suſcipiunt non grauatim præcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnem ad ſeruanda hæc obſtringunt. His rebus è ſententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt cum mandatis pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirum reducentes, ad Rixam, ita uolente ipſo, diuertunt. Ea fruſtra reditionem filio diſſuadere conata, ſalutataq;, ad Henricum deinde imperatorem adeũt, orant, ut dia-

Cazimirus Diaconus.

Cazimiri modeſtia.

Oratores Poloni Romã profecti.

Votum relaxatur Cazimiro.

Polonis iniunčta onera à Põtifice Max.

Numus S. Petri.

demata,

demata, quæ Rixa è Polonia ſublata Conrado patri ipſius donarat, propinquo regi reddat, eumq; auitum ſocium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendendum ſuſcipiat: Bohemum ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quæ ſuperiori tempore abſtulerat, cogat. Non difficilem ſe in ijs quæ petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & ſexcentorum equitum præſidium Cazimiro deducendo addidit: & de Bohemo, cum quo bellum tunc gerebat, curæ ſibi fore promiſit. Igitur auctus comitatu Cazimirus, & plenus bonæ ſpei, ſalutato Imperatore, in Poloniam contendit. Cum autem Poloniæ fines attigiſſet, effuſa obuiam hominum omnis generis, ætatis, atq; ſexus ingens multitudo, officij gratia, læta ac tripudians regem ſuum tantopere expetitum, quaſi præſens quoddam numen, atque ſalutem ſuam, fauſtis ominationibus & acclamationibus, gaudioq; profluentibus ubertim lachrymis, excipit: reducem gratulatur: certatim omnes præteritorum ueniam & obliuionem ſupplices petunt. Ille lachrymans & ipſe, comiter omnes conſolatus, ſuſpicione culpæ, metuq; ſupplicij liberat. Quicquid factum ſit, non ſine diuino nutu factum, pro ſuis fortaſſe & maiorum ſuorum meritis. Adeſſe iam ſe, quem alio uitæ generi deditum, & in eo acquieſcentem, tanto ſtudio expetiſſent, & reuocaſſent: ſalutem omnibus, ac non perniciem cuiquam afferentem, confidere autem ſe uiciſsim, ipſos omni fide atque beneuolentia complexuros ſe eſſe, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita denſiſsimis, læticiaq; exultantibus hominum cateruis præcedentibus & ſubſequentibus, Gneſnam honorificentiſsime deducitur, ſeptimo poſteaquàm exceſſerat anno.

Henrici imperatoris animus erga Cazimirum.

Cazimiri reditus.

Cazimiri comitas & pietas.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

RESTITVTVS igitur paterno regno Cazimirus, uiceſimum ſextum annum agens, & ſumma omnium ordinum gratulatione, læticiaq; Gneſnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum princîpũ gratulantibus, celebritatemq; illam cohoneſtãtibus, benignè & ſapienter reſpondit, eosq; liberaliter donatos dimiſit, mox ad reipubl. uulnera ſananda animũ adiecit: pacem publicam inter ciues grauibus edictis ſanxit, & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ reipubl. cicatricem, quàm acerbis quæſtionibus & iudicijs uulnus refricandum eſſe exiſtimabat, uetus Athenienſium exemplum imitatus, præteritorũ quidem obliuionem edicit, reſtitutis modò in ſuas poſſeſsiones ijs quibus per uim ablatas eſſe conſtabat: in po ſterum uerò eis qui ſe ui, cæde, latrocinio non abſtinuiſſent, omnem ſpem ueniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à conſuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, nõ ſine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene conſtitutis, ad externa circumſpicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, ſimulq; ut poſteritati ſuæ conſuleret, ampliſsimi ſenatus ſuaſu atq; rogatu cum Iaroslao Ruſſorum principe fœdus & affinitatem init: ſorore eius Maria, cuius mater Conſtantinopolitanorum imperatorum, ſicut ſuprà memorauimus, ſoror fuerat, uxore cum ampla dote ducta: quam ingenti pompa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gneſnã deduxit: Græcorum ſchiſma abdicantem, eccleſiæ catholicæ reconciliauit: Reginam ſolenni ceremonia fecit, & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, quod pater, auusq; ſuus in Ruſsia habuêre, donauit: ſocietatem tantum, & auxilia contra quoſuis hoſtes pactus. Quibus auxilijs, itemq; ſexcentis Germanis equitibus, quos præſidij ſui cauſa ex Germania ſecum adduxerat, fretus, inſequenti æſtate Maſouios infeſto exercitu adoritur. Nec ſegnius Maslaus tyrannus, non parua ſuorum manu raptim coacta, aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiam facit: Pruſſorum, quos in ſocietatem belli aſciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre prælium, hinc iuſta ira, illinc ueniæ deſperatione pugnante, franguntur tandem, funduntur q; Maſouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipſe & author belli Maslaus, nihil ſibi tutũ fore inter ſuos ratus, ad Pruſſos fugit: ab his ſimul & à uicinis Slonenſibus & Iazygibus, ſiue Iazuingis facilè non modò auxilia, ſed ualidos exercitus contra regem impetrat, quòd ipſorum rem agi diceret. Non quieturum enim eſſe regem ſe uicto, quin ipſis quoq; arma inferret: & non tantum tributum quod pendere deſijſſent exacturum, uerum etiam graues pœnas rebellionis de ipſis ſumpturum eſſe. Tuerentur libertatem, in quam ſe aſſeruiſſent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires eſſe, quæ Boleslai regno floruiſſent, quibusq; ipſi debellati eſſent: magnam uim hominum partim externis bellis, partim inteſtinis cædibus exhauſtam eſſe: qui ſuperſint, quiq; maximè bellicoſi ſint, eos ferè ſecũ ſentire: & partim apertè id ꝓfiteri, partim

1041. ann.

Conſilium ſalubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία.

Fœdus & affinitas cũ Ruſsis

Dobrogneua regina.

Ruſſorum ſchiſmate abdicato, coronatur.

Ruſsiæ ius Iaroslao duci donatum.

Maſouienſe bellum.

Maslaus uictus reparat exercitum.

partim clàm conſilia communicare:in regem non optimè animatos eſſe, quippe qui ocio & ſuperſtitioni in monaſterio imbibitæ deditus, militaribus hominib. minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iuſto prælio ſuperatum, quàm inopinantem oppreſſum, non incruentam tamē hoſti uictoriam reliquiſſe: ipſos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio poſſent ſubigere, afflictam præſertim atq; laceram, ut tunc eſſet, ad hæc, ipſe etiam de ſuo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad ſocietatem prædæ magis, quàm belli, quemadmodū uideri uolebat, allicit.

Iazuingi & Slomenſes populi.

Iazuingos autem & Slonenſes, ſiue Slomenſes, Pruſsici tractus populos fuiſſe, Dlugoſſus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanaſtis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiſcum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progreſsi colonias deduxerunt, ſiue diuerſi prorſus ab illis, inter Poloniam quidem, Ruſsiam atq; Pruſsiam medij, in extrema ora Lithuaniæ habitaſſe, & acerrimi ac bellicoſiſsimi fuiſſe memorantur: donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti ſunt. Quanquam ferūtur adhuc tenues quædam eorum reliquiæ ſupereſſe in Lithuania & Ruſsia.

Pruſsicum bellum.

Hi ergo cum Pruſsis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico conſenſu belli totius adminiſtrationem Maslao mandant.

Boleslaus Cazimiro natus 1043.

Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus eſt. Aeſtate inſequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Maſouiæ ingreſſus, facilè eam recepit: carebat enim præſidijs & munitionibus. Nec multò pòſt Cazimirus de aduētu hoſtium certior factus, adeſt & ipſe, auctis numero & robore militum ſuperioris anni copijs. Venientem apud Viſtulam Maslaus ſpei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum caſtra caſtris.

Cazimiri pœnitentia.

Rex ubi copias hoſtium ſuis longè maiores uidit, concidere animo: pœnitere præſentis fortunæ atq; regni: priſtinam monaſticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo requirere. His curis atq; cogitationibus fatigatum ſopor opprimit. Ibi per uiſum diuinitùs recreatus & confirmatus, poſtero die pro concione militibus uiſum exponit, & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hoſtes pugnam detractarunt, canunt ſigna: clamor utrinque attollitur. Nuſquam deeſt ſuis, regis prouidentia & adhortatio, ut duce Deo certam uictoriam amplectantur.

Viſum.

Et ferunt, conſpectum eſſe in aëre iuuenem auguſta ſpecie corporis, ueſte candida, candido equo inſidentem, & in hoſtiles turmas uexillum inferentem.

Pruſsi & Iazyges profligati à Polonis.

Nec mora, terga uertunt barbari: inſtant acrius noſtri fugientibus: fit ſtrages maxima. In eo prælio cæſa feruntur hoſtium quindecim millia, capta duo millia: ex noſtris pauci ſaucij, pauciores deſiderati ſunt.

Cazimiri labor in prælio.

Rex inter primos hoſtem fugiētem perſequens, uociferando, cædendoq; laſſus, & cruore reſperſus, ſemianimis propemodum à gregario quodam milite in caſtra relatus eſt: quem poſtea militaribus affecit præmijs, & in equeſtrem ordinem retulit.

Maslai interitus.

Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo curſu in Pruſsiam cōtendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem actus eſt: inſultantibus, ut alta teneret, qui alta petiuiſſet. Sic mali conſilij author, malè perijt. Ab hoc prælio Maſouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamen ſemel acceptum in hanc diem retinet, quamuis mutatis deinde finibus. Pruſsi clade ſuorum permoti, & ueriti ne ſtatim ſibi Cazimirus uictricia ſigna inferret, miſsis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi ſe & ſua ſubijciunt: tributa debita perſoluunt, ac deinceps quotannis ſoluturos ſe eſſe recipiunt. Ita pax eis data eſt, & captiui dimiſsi.

Vvladislaus naſcitur.

Rex altero filio Vvladislao auctus eſt.

Bohemi ab Hērico imp. uicti, ac denuò tributarij facti.

Interim autem dum hæc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à patre bellum Bohemis intuliſſet, ſuperbo Prædislai ducis reſponſo, de reddendis Polono regi munitionibus, magis etiam fortaſsis irritatus, principio quidem rem non ſatis proſperè geſsit: ſed altero āno repetita maioribus uiribus in Bohemiam expeditione, uictum, fractumq; Prædislaum grauiter mulctauit, & iureiurando in ſua uerba adactum, quas de Polonis cœperat, uel ipſe in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimiro reddere coēgit:

Morauia Bohemis ceſsit.

Bohemorum tributum.

conceſſaq; ipſi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas libras, ſiue ut uulgo uocant marcas argenti, ac centum uiginti boues dux Bohemus deinceps Romano imperio quotannis penderet. Atq; hoc illud eſt, quod Aeneas Syluius, & alij nōnulli hiſtorici ſcribunt, ab hoc Henrico Bohemorum ducem domitum eſſe, quòd is iniuſſu ſuo Poloniam uaſtaſſet. Neq; enim exiſtimandum eſt, Poloniam tunc in ditione Romanorum imperatorum fuiſſe.

Sileſia in Polonorum ditione manſit.

Nam quod addit Syluius, Sileſiam Bohemis ab imperatore, impoſito tributo traditam eſſe: de Morauia id rectius accipitur. Sileſiam enim etiam tunc in Polonorum ditione manſiſſe, uel S. Petri numus, cuius dudum mentionem fecimus, argumento eſt. Nam eum Sileſij quoque, itidem ac cęteri omnes, qui tunc in regno Polono cenſebantur,

etiam

etiam nunc pendunt:& aliquãto pòſt,ut nos inferius oſtendemus,ea regio Sileſia dici cœpta eſt. Adde quòd poſterius Cazimirus rex Polonorum, cuius tempora nunc proſequimur,Smogorouienſem ſiue Bicinenſem cathedram et epiſcopam Vvratislauiam,propter Odræ fluuij commoditatem tranſtulit:quę urbs in umbilico Sileſię ſita eſt. Rectius igitur Sileſiæ munitiones Polonis tunc à Bohemo iuſſu Henrici redditas eſſe crediderimus. Pacato per circuitum regno,Cazimirus memor priſtinæ conditionis,& uitæ monaſticæ, uictoriamq; cõtra Maslaum atq; barbaros diuino beneficio acceptã referens,Cluniacũ, ubi monachus fuerat,legationem cum amplis muneribus mittit,benignitatẽ erga ſe Dei prędicat: ſodalitati uniuerſæ ſe ſuosq; commendat: aliquot monachos ad ſe mitti poſtulat, qui ſectæ illius quaſi colonias quaſdam in Poloniam deducant:mittũtur duodecim. His partim Tineciam arcem uno à Cracouia milliario ſupra Viſtulam, cum centum amplius pagis: partim Lubenſum oppidum ad Odram ſitum, cum compluribus itidem pagis & prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit,atq; templa, eaq; perampla ſuppellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecenſis Aaron Gallus:cuius integritas,pietas,& induſtria Cluniaci adhuc Cazimiro perſpecta erat. Atq; is deinde Rachelino,ſexto archiepiſcopo ſiue epiſcopo Cracouiẽſi uita defuncto, à ſacro eius baſilicæ collegio poſtulatus ſeptimus ſuccesſit,regis fauore et cõmẽdatione adiutus: decimas,quæ ex bonis Tinecenſis monaſterij Archiepiſcopo Cracouienſi præbebantur, Abbati & monaſterio iure ſempiterno addixit & adſcripſit: diœceſim pſalmodijs & precationibus ijs,quæ Graduum uulgo dicũtur,onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & inſtituit,quæ ad religionis & reipubl. inſtauratione pertinere exiſtimabat: pace perpetua,poſt Maslaicum bellum fatigatam ſuperioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit:eoq; inſtauratoris pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori bellum in Polonos paranti,quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipſius Andreæ,& Leuentæ Vngaris miſiſſe dicerentur,miſsis legatis,& refutatis Bohemorum, qui imperatorem in Polonos irritabant,calumnijs,ſatisfecit:& contra Vngaros ipſi, Petri necem ulciſcenti,auxilia poſtea miſit. Vngari enim pulſo Petro,Abam, ſiue Ouonem, cum quo ſoror diui Stephani regis nupta erat,regem ſibi creauerant. Atq; is ob receptũ ab imperatore Petrum,æmulum ſuum,Auſtriam & Bauariam infeſtârat. Quare irritatus Henricus,defunctus bello Bohemico,in Vngariam ſemel atq; iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum reſtitueret. Sed reſiſtentibus Vngaris,re infecta receſſerat. Deinde uerò accitus ab Vngaris,quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exoſum ſe reddiderat,Petrum profligato & interfecto Aba reſtituerat. Sed cum is quoq; impotenter dominaretur,ac Teuthonas,Italosq; Vngaris non modò in conſuetudine uitæ, ſed etiam in honoribus mandandis anteponeret, Vngari Andream,& Leuentã, Ladislai Calui filios,apud Ruſſos tunc pòſt Miezislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuêre: & regnum ad Andream,Leuenta cõcedente,detulêre,ea conditione,ut ſibi,abiecta Chriſtiana religione,extirpatisq; ſacerdotibus & externis omnibus, priſtinam & Scythicã impietatem publicè reſumere liceret. Quod ubi factum eſt, Petrus fuga ſibi cõſuluit: ſed retractus & excæcatus, paulò pòſt angore animi perijt. Andreas regno potitus, edictum ſuum de religione abrogauit, capitaliq; pœna ſanxit cultum religionis Chriſtianæ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit: quin is Bohemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuò contra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulciſceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipſi miſit. Verùm id bellum æquis conditionibus diremptum eſt,ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetuſtior quidam Vngaricarum rerum ſcriptor,quem in pleriſq; ſequitur Bonfinius,Andream hunc Bohemiam, Poloniã & Auſtriam tribus continuis annis infeſtaſſe,& uectigales ſibi reddidiſſe: irritatum,ut uidetur,ob miſſa contra ſe imperatori auxilia. Cæterorum nemo ullam huius rei mentionẽ facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Verſouijs ſiue Rauitis Bohemis circum Cloſcum infeſtaſſe:& multos ex his à Cazimiro rege captos, & ſuſpendio necatos eſſe, Prædislao Bohemorum duce poſtulante: atque ita pacem inter Bohemos & Polonos redintegratam, nequicquam diſſuadentibus Prædislai filijs: Vvratislauiamq; & alias urbes Polonis à Prædislao redditas,ea lege,ut Bohemorum principi certũ tributum quotannis independerent. Sed hoc quoque inconuenienter & obliuioſè ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Cloſcum prius Poloni excurriſſent, Bohemis Vvratislauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo

Vvratislauia urbs.

Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.

Tinecenſe monaſterium.

Lubenſenſe.

Aaron archiepiſcopus Cracouienſis.

Graduum preces in Cracouienſi diœceſi.

Cazimirus inſtaurator pacificus.

Vngaricæ res.

Petrus rex Vngarorum.

Abas rex Vng.

Andreas rex Vngariæ.

Vngari à religione Chriſtiana deficere.

Petri regis mors.

Andreas religionem Chriſtianam apud Vngaros reuocauit.

Henricus imperator bellũ infert Vngaris.

Polonorũ auxilia contra Vngaros.

Bonf. rerum Vngar. Dec. 2. lib. 2.

Bohemorum cum Polonis pacificatio.

pleraq;

Cazimiri regis liberi. *Cazimiri mors.* *1058. ann.* *Cazimiri effigies & mores.* *Vvratislauienſis baſilica.*

pleraq; ſumpſit Hagecus, Bohemorum principi tributum id ab Henrico imperatore impoſitum eſſe uult: ſed is quoq; re ipſa, quemadmodum ſuperius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro perſequamur. Suſcepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vvladislaum, Mieſconem & Otthonem: fœminam uerò unam, Suentochnã. Ex his Ottho puer admodum, uiuo patre: Mieſco adultior iam, octauo poſt patrem anno, rebus humanis exempti ſunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo menſem unum afflictus, ubi finem uitæ ſuæ adeſſe ſenſit, proceribus liberos commendat, & ſacramentis ritè procuratus, religioſè, tranquilloq; animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clauſit diem: & magno omnium mœrore Poſnaniæ ſepultus eſt, anno poſt Chriſtum natum 1058. Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Cazimirus procera ſtatura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denſo, promiſſa barba, cõptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens & beneficus: in Eccleſiaſticos homines in primis propenſo animo: erga omnes comis, lenis & benignus: deniq; in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere ſolitus. Hic rex ſedem epiſcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vvratislauiam tranſtulit: inſula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum ſita, Epiſcopo & collegio ſacerdotum attributa.

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

Boleslai ſecundi indoles. *Bellorum ſeminarium.* *Rusſiæ principatuum partitio.* *Fatrum diſsidium.* *Polouuzi Ruſſiam uaſtant.* *Gothi.* *Cumani.* *Viſſeslaus è carcere liberatus.* *Izaslai fuga in Poloniam.* *Rusſicorum annalium fides de Polonorum rebus geſtis.* *Bela uocatus à fratre in Vngariam.* *Vngariæ ducatus.* *Solomon Andreæ regis filius.*

CONuentu apud Gneſnam acto, ſumma omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, ſolenni cerimonia regnũ & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus eſſe exiſtimaretur: tum quòd is adoleſcentulus etiam tum ſingulari induſtria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ ſtudio prędítus, ad res maximas gerendas factus, & regno digniſsimus eſſe uideretur. Ad eum primis tribus annis tres illuſtres exules cum confugiſſent, magnam ei materiam ſequentium bellorum præbuerunt. Ii uerò fuerunt, Izaslaus princeps Kiouienſium, Iaroslai Dobrogneuæ reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorum ſuperiùs meminimus: & Iaromirus, Prædislai Bohemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, ab inſtituto digredientes, paulò altiùs repetemus. Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura ſuprà ſcripſimus, inter quinq; filios Izaslaũ, Suentoslaum, ſiue Stoslaum, Vvſeuolodum, Igorum ſiue Gregoriũ (ut habent Dlugoſſus & Vapouius) & Viceslaum ſiue Viſſeslaum, Ruſsiæ principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc ille obierat. Ex his Izaslaus cui Kiouia, & Vvſeuolodus cui Pereaslauia obtigerat, Viſſeslaum Polocenſium ducẽ cum duobus filijs, poſt patris mortem dolo captũ, in uincula coniecerant. Per id tempus Polouuzi, barbara gens, Ruſsis ab oriente ſole & meridie cõfines, quos noſtrates quidam Gothos, Vngarici uerò ſcriptores (neſcio an rectè) Cunos & Cumanos eſſe uolunt, Tanai tranſmiſſo, in Vvſeuolodi ditionem impetum fecerant: eumq; unà cum Izaslao fratre & Ruſſorum copijs ſibi obuiam progreſſum, bis magna ſtrage profligarant: Ruſsiam longè, lateq; uaſtabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Ruſsica nobilitas uinctum Viſſeslaum dimitti ſibi popoſcit. Cumq; id negatum eſſet, ipſa eum per uim atq; tumultum inuitis ducibus ſuis liberauit, & cum eo arcem Kiouiẽſem inuaſit, ac ducem eum ſibi pro Izaslao conſtituit. Izaslaus diffiſus rebus ſuis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugoſſus & Vapouius. Ruſſorum annales nullam faciunt Viſſeslai, capti & liberati, mentionem: nec ab eo, ſed à Stoslao Cernechouienſium, & Vvſſeuolodo Pereaslauienſium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum eſſe uolunt, paulò pòſt, quàm tres ij Smolenſcenſem principatum à morte Igori inter ſe partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: ſed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijſſe, Kiouiamq; ipſi reddidiſſe memorant: atque adeò pleraq; omnia, quæ Poloni in Ruſsia præclarè geſſerunt, ſubticent. In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam ætate, poſt Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quem exilij ſocium habuiſſet, ſecundarum quoq; rerum participem faceret: & cum eo ſic Vngariam partitus erat, ut ipſe quidem duas partes regni cum titulo regio, Bela uerò tertiam ac ducis nomen obtineret. Poſtea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudum memorauimus, pace facta, filiam Henrici uxorem, ſiue filio Solomoni è Ruſſa uxore ſuſcepto acceperat, ſiue ipſe duxerat, & Solomonem filium ex ea

ſuſce-

ſuſceperat(uariant enim ſcriptores) & eum ipſum filium,paruulum adhuc, ſocero conten
dente,ſucceſſorem ſibi deſtinarat,regemq́ uiuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela
puerum ſibi ſeni prælatũ eſſe,initiò quidem diſsimulauit:mox collectis clam ſarcinis,cum
uxore,tribus filijs,& familia in Poloniam ad affinem regem ſe recepit, ueritus ne quid du
rius in ſe frater ſtatueret. Subolfecerat enim,eum ſibi inſidiari. Porrò in Bohemia Prædiſ-
laus princeps ex Iuditha uxore quinq; filios ſuſceperat,Spitigneum,Vvratislaum, Otho-
nem,Conradum & Iaromyrum.Moriens Spitigneum natu maximum ſucceſſorem ſibi fe
cerat:Iaromyrum natu minimum ſacerdotio deſtinarat: tribus autem reliquis Morauiam
attribuerat. Eo mortuo,cum Spitigneus impotenter dominatũ gerere cœpiſſet, Germa-
nos & externos omnes,& in his matrẽ ſuã Iudithã excedere Bohemia iuſsiſſet,primoresq;
nobilitatis Morauicæ euocatos ad ſe pręhẽdiſſet,& p arces cuſtodiẽdos diſtribuiſſet, Vv-
ratislaus fratris acerbitatẽ timens,relicta uxore in Vngariã ad Andreã regem profugerat.
Vxore deinde mortua,alterã,Andreę regis filiã,ultro oblatã exul duxerat.Id cũ cõperiſſet
Spitigneus,ueritus ne ille ſoceri auxilio fretus,bellũ ſibi inferret,ultrò eum reuocarat: nec
multò pòſt ſupremũ uitę clauſit diẽ.Vvratislaus à Bohemis ad ſuſcipiendũ principatũ ac-
citus,Morauiã Otthoni & Cõrado fratrib. totã cõceſſerat: Iaromyrũ,itidẽ ac Spitigneus,
exortẽ patrimonij fecerat,pſuaſeratq; ipſi epiſcopæ ſpe iniecta,ut ſacris initiaret̃. Is igit̃ cũ
iam eſſet Diaconus,pœnitẽtia ductus,mutata ſentẽtia & ueſtitu, in Poloniã & ipſe, apud
Boleslaũ regẽ militaturus,& rebus ſuis cõmodius cõſulturus, paruo comitatu ſe cõtulit.
Nũc iam ad inſtitutũ noſtrũ reuertamur. Vvratislaus ergo pmoleſtè ferens,receptũ ex fu-
ga fratri ſuo Iaromyro in Polonia patêre,ueritusq; ne quid ille noui cõtra ſe Polonorũ fa-
uore auxilijs fretus moliret̃,cũ infeſto exercitu in fines Polonię ingreſſus eſt: Sileſiam ferè
omnẽ,quæ necdũ hoc nomen acceperat,populatus,igni,ferroq; uaſtauit: quo nũcio ad ſe
perlato,celerit̃ Boleslaus cũ tumultuaria manu hoſti occurrit, & inopinantẽ in ſylua qua-
dam aſſecutus,reficere corpora, & iumẽta ſuos feſtinatione defatigatos iubet, poſtera die
hoſtẽ aggreſſurus.Bohemus regis aduẽtu cognito,neq; dimicare cũ Polonis,quorũ uires
non noſſet,quosq; locorũ peritia adiuuaret,tutũ ſibi eſſe ducebat: & manere eũ diutiùs in
eo loco,penuria rerũ omniũ nõ ſinebat:tũ aũt uerebat̃,ne ſucciſiõe arborũ,uel ab agreſtib.
receptu phiberetur,itaq; fugæ cõſiliũ cœpit:à rege fallendi cauſa colloquiũ in poſterũ diẽ
petijt,quaſi de admiſsis ſatisfacturus,& ſecũda noctis uigilia relictis impedimẽtis, & pau
cis infirmis,maioribusq; ignibus,quo facilius excubias noſtrorũ fruſtraret̃,accenſis, ſilen
tiò ſuos eduxit,& feſtinus fugã arripuit.Inſequẽti die Boleslaus,ubi hoſtẽ effugiſſe anim-
aduertit,dolore atq; ira percitus,aliquot dies eũ pſecutus eſt,nec tñ aſſeq potuit:ſed extre-
mos tantũ agminis debiliores atq; laſſos, excepit. Nec mora, in Morauorũ fines diuertẽs,
uillas,uicos & oppida incendit,multosq; mortales,nihil eiuſmodi metuentes, in agris op
preſsit,& magnã prædam abegit & abduxit. In ſequentẽ uerò annũ maius bellũ parabat.
Quod ubi Vvratislaus cõperit,cùm hoſtiles uires,tũ ſuorũ proditionẽ,& fratrum inſidias
metuens,de pace p cõmunes amicos agit: & q alio ſpectabat Boleslaus, facilè impetrat,
his quidẽ legibus,ut dãna noſtris illata ſarciat:ſororẽ Boleslai Suentochnã,quã Suantauã
Bohemi uocarunt,tertiã uxorẽ ducat:alterã enim anno ſuperiore defunctã amiſerat.Suen
tochna ad ſpõſum nõ multo pòſt à primorib.Bohemis accita ac deducta,et nuptię magno
ſplendore celebratę.Iaromyrus aũt Poloni regis & reliquorũ fratrũ opera in gratiã cũ Vv-
ratislao redijt.& Pragẽſis,deinde uerò etiã Olomucẽſis epiſcopus nõ ſine iniuria alterius
factus eſt.Per id tẽpus Aaroni archiepiſcopo uita defuncto,cũ ſedes ob diſcordiã ſacri col
legij toto biennio uacua fuiſſet, tandẽ Lãpertus cognomento Zula Polonus ſucceſſor e-
lectus eſt.Nec tamen is palliũ de more à Pontifice Max.petiuit. Inde igitur in poſterũ Cra
couia archiepiſcopum habere deſijt. Per idem tempus Pruſsi contẽnentes Boleslai regis
adoleſcentiã,& quòd eum Bohemico bello diſtineri ſciebant, rebellarunt: Pomeraniã fi-
nitimam tranſmiſſo flumine Viſtula repẽtina excurſione populantur:arcẽ Grodecũ, quò
ſecum præda recipiant,muniunt,inde crebro in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohi-
bente,graſſant̃.In eos igit̃ Boleslaus,pace cũ Bohemis facta,duxit exercitũ:Grodecũ op-
pugnare adorit̃,uerùm difficultate expugnãdi eius deterritus, eo q natura munitus eſſet
locus,egregieq; à Pruſsis defenderet̃,ſoluit obſidionẽ,in qua pluſculũ tẽporis fruſtra con
ſumpſerat:fremensq;,quòd ſyluis & paludib.& munitione illa ſeſe tenerẽt hoſtes, nec ullã
pugnandi copiam facerent,& ſe aliò feſtinantem diſtinerẽt,arte ſibi domandos eſſe, quos
aperto marte nõ poſſet,exiſtimauit: reducere ſe exercitũ ſimulat: cæterùm in inſidijs late-
bat. Pruſsi abijſſe hoſtẽ rati,è latebris prodeunt,& in Poloniã excurſionem facere parant.

Quod

Bela fuga in Poloniam.
Bohemicæ res.
Prædislai filij.
Spitignei acerbitas.
Vvratislai fuga in Vngariam.
Morauiæ Marchiones.
Iaromyri diaconi fuga in Poloniam.
Bohemicum bellum.
Bohemorum fuga.
Morauia à Polonis uaſtata.
Pax affinitate ſancitur inter Bohemos & Polonos.
Lãpertus Zula epiſcopus Cracouienſis.
Pruſsicum bellum.
Grodecum arx.

Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepiſſet,ducit in hoſtem alacer.Priuſquam ad hoſtem ueniretur,tranſmittendus erat Oſſa fluuius,qui Poloniam à Pruſsia dirimit, hunc primi armati incunctanter ingreſsi,pondere armorũ, & altitudine aquarũ, quæ imbribus

Pruſsi uicti à Boleslao rege.

tunc fortè excreuerant,abſorpti ſunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitùs,minori periculo tranarũt:hoſtesq́ ſecutos,& nihil tale ſuſpicantes opprimunt:& ingenti ſtrage conciſos,in poteſtatem ſuam redigunt. Gallus in Pomeranico bello id uſu ueniſſe narrat:nec fluminis nomen prodit. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. Pruſsicum bellum excepit Vngarica expeditio.

Armatura leuior Polonorum.

Vngaricũ bellum.

nam Boleslaus rex Belæ exulis,& uxoris eius amitæ ſuæ,precibus fatigatus,& perfugientium ad eos Vngarorum multitudine,clandeſtiniſq́ nonnullorum procerũ,fidem & ſtudia ſua Belæ deferentium,legationibus motus, neq́ prætermittendam ſibi eſſe tam luculentam gloriæ comparandæ occaſionem iudicãs,reducere propinquos inſtituit:ac tribus agminibus, Belam in comitatu ſuo ducens (uxor & liberi in Polonia manſerant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt ſe complures Vngari, ita ut quartum ex ipſis agmen conficeretur. Nec ſegnius Andreas rex hoſti aduentanti ad Tibiſcum, ſiue Ciſſam amnem,qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraq́ Germanorum & Bohemorum auxilia ducens. Cùm enim bellum contra ſe à Bela & Polonis parari intelligeret, miſerat Solomonem filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Germanos poſt mortem Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cæſares quidem quartus,inter imperatores uerò tertius, cum Agnete matre: quæ ſiue ſocrus, ſiue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia,ducibus Guilhelmo et Botho acceperat:à Bohemis item alia,quibus Vvratislaus ipſe princeps præerat. His ergo uiribus fretus,tranſmiſſo Tibiſco acies inſtruit:neq́ noſtri pugnam detrectarunt. Concurritur infeſtis ſignis,& aliquot thoris dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erant,premi ſuos,noſtros urgere conſpicati, ad Belæ partes tranſeunt: nec diutius Germani & Bohemi, deſerti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum ſuſtinuêre. In fuga oppreſsi ſunt multi, capti item non pauci, & in his Vvratislaus princeps, & Germanorum duces. Vapouius pro Vvratislao Conradum fratrem eius,Marchionem Morauiæ,Bohemicis auxilijs præfuiſſe,& captum eſſe,excæcatumq́ à Boleslao ſcribit. Rex Andreas longius fugiens,tandem ad portas Moſonienſes comprehenſus ab Vngaris,& malè tractatus in ſylua Boconienſi,uitam finiuit. Magna eo prælio Boleslai uirtus & ſolertia extitit. Poſt uictoriam Boleslaus Belam Albæ Regię in ſede regia collocauit:uictorem exercitum præmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit.

Tibiſcus fl.

Henricus quartus Imp. Rom.

Prælium.

Boleslai uictoria de Vngaris.Germ.& Bohem.

Vngari ad Belam tranſeunt.

Bohem. dux captus.

Andreæ regis fuga & mors.

VxorBoleslai.

Deinde procerum ſuorum ſuaſu uxorem duxit,præſtanti forma uirginem, Viſſeslaũ Ruſſorum principis cuiuſdam filiam unicam,ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantiſper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico,& à nuptijs, quantum ſat erat ad apparatum belli Ruſsici,ad quod ſummo ſtudio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus,coadunatoq́ ad conſtitutum locum omni exercitu, in hanc ſententiam apud milites in concione uerba feciſſe memoratur.

Ruſsicum bellum.

Oratio Boleslai regis ad milites.

Non ignoratis milites, compluſculos iam annos Izaslaum cognatum noſtrum,principatu ſuo paterno iniuſtè pulſum, apud nos exulare: eiq́ reſtituendo nos hanc operam dare exiſtimatis.Nec ſanè fallimini.Debemus hoc propinquitati:debemus humanitati.Quin ita hoc natura cõparatum eſt, ut afflictæ principum fortunæ,principes quamuis alienos maximè ad miſericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam ſerimus milites. Scitis quantum nobis imperium, quàm amplam gloriã maiores noſtri reliquerunt,& ut alios prætercam, Boleslaus quidem proauus meus imperium hoc noſtrum Boriſthene,Albi & Sala fluuijs, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano:gloriam uerò nominis Poloni ijſdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto noſtro cum dedecore & imperium hoc acciſum,& gloria obnubilata ſit,quis neſcit? Equidem uix teneo lachrymas,quod ad patrẽ,auumq́ meũ hæc infamia in primis attinet. Tametſi patrem ueſtra excuſat iniuria, & afflictæ nimiũ interregno uires. Auo ueniam,niſi ſim ipſe ignauiſsimus,dare non poſſum. Verùm enimuerò eam labem à genere noſtro detergere, Ruſsiam regno huic rurſus adijcere, columniſq́ Boleslai(quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium noſtrum terminare,mihi in animo eſt. Quod uobis placere debet,milites, niſi fortè à uirtute maiorum ueſtrorum degenerauiſtis. Atque maiores quidem noſtri gentem hanc, ſibi prius incognitam,adierunt,uexarunt,debellarunt.Nos iugum excutientem,& quidem domeſti-

corum

corum noſtrorum malorum,non ſuarum uirium fiducia,non ulciſcemur? non ad officiū
reuocabimus? Niſi fortè ubertas ſoli illius admiranda,hominū ingens opulentia, & ex re *Ruſsiæ ubertas & opulentia.*
rum copia ortus luxus,atq; mollicies, ab hoc bello uos deterrent milites. At ego nobi-
ſcum hæc omnia, contra ipſos facere iudico. Quin iſta ipſa in primis ad ſpem iuculen-
tæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant uniuerſi: duceret *Liberalitas Boleslai in milites.*
quò uellet,bono omine: ſe impigrè ſecuturos,& imperata facturos eſſe. Hinc magnam
pecuniæ uim inter milites, ut quenque ſuperioribus bellis meritum eſſe nouerat, aut u-
ſui ſibi deinceps fore ſperabat,diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militibus,
inſtructa acie triplici,Ruſsiam ingreditur: propterea quòd credebat hoſtes mox ad prę- *Viſſeslai fuga.*
lij dimicationem uenturos eſſe. Et aderat quidem ad Bialogrodum Viſſeslaus dux,
cum non contemnendis Ruſſorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs: uerùm explo-
rata noſtrorum multitudine atque apparatu, Poloſcum paucis conſcijs fuga conten-
dit. Exercitus quoque, cognita ſui ducis fuga, nulla interpoſita mora diffugit. Trepi-
dare tota Ruſsia, Kiouienſes deditionem facere uelle, ni metuant iratum Izaslaum,
quem principatu eieciſſent: implorare Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuſtu-
ros ſe eſſe urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos *Ruſſorum ducum legatio ad fratrem Izaslaum.*
animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum fratrem mit-
tunt, orant ut parcat ciuibus atque patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat ſuppli-
cem: Viſſeslaum Poloſco ſeſe continentem, non iam de uictoria aut Kiouia,uerùm de
ſua ſalute eſſe ſolicitum.Neminem præterea ipſi aduerſaturum. Quod ſi dolorem exi-
lij ex animo delere non poſſet, ipſe de ſontibus ſupplicium arbitratu ſuo ſumeret,Polo-
nis patriam utcunq; de ſe meritam,in ſeruitutem atq; prædā ne daret.Cogitaret quàm be-
ne olim Stopolco ſucceſsiſſet,qui exul per eoſdem Polonos reſtitutus eſſet.Ad hæc Izasla-
us de Boleslai ſententia nihil aliud, quàm periculum ſe facturum eſſe, quàm uerè illa de *Kiouiæ deditio.*
Kiouienſibus dicerentur,quacq; ij uoluntate in ſe eſſent,reſpondit. Mouet Boleslaus exer
citum propius Kiouiam,& Meſcislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad
urbem præmittit. Is intromiſſus,cum opportuna loca præſidio occupaſſet,authores ſe-
ditionis,paterniq; exilij ſeptuaginta comprehenſos partim necat, partim excæcat. Patri
& Boleslao regi pacatas eſſe res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen, eo pacato a-
gmine.Venientibus tota ciuitas ad ſeptimum milliarium obuiam effuſa eſſe dicitur. Di-
es ea fuit ſecunda Maij. Rex reſtituto in paternum principatum Izaslao, partem exerci-
tus cum eo contra Viſſeslaum miſit.Atque is fuga elapſo Viſſeslao, nulla mora Poloſco *Poloſcum redactum in poteſtatem.*
potitus eſt, filiumque Meſcislaum, & non multo poſt eo mortuo, alterum Suentopel-
cum,ſiue,ut Ruſsi habent, Stopolcum Michaëlem,cum præſidio ibi reliquit: ipſe cum
Polonis Kiouiam reuertitur. Rex diſtributo in æſtiua, ac deinde in hyberna exercitu, i-
pſe cum delectis æſtatem atque hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac deli- *Kiouienſes illecebræ.*
cijs urbis, & mulierum uenuſtate, teneritudine & lepore admirando captus. Præbuit *Fœminarum uenuſtas.*
autem Izaslaus uniuerſo exercitui per omne id tempus alimenta & ueſtes, inſuper & re-
gem perquàm honorificè & exercitum pro meritis remuneratus eſt. Exacta hyeme ma- *Præmislienſe bellum.*
turè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Præmislienſem tractum,iniuriá ne prouocatus,
an quòd ea paterna eſſet uxoris ſuæ hæreditas, an uerò ſola proferendi regni cupiditate
ductus, non conſtat,ac minoribus quidem oppidis,quæ erant in itinere,primo aduentu
potitus eſt: cæterùm Præmislia à Septentrionali quidem latere, quà ipſe ueniebat, Sano *Præmisliæ ſitus.*
fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita longè à Tibiſci fontibus oritur,ab reliquis ue *Sanus fluuius.*
rò foſsis & aggeribus munita erat,& à magna pręterea multitudine hominum urbanorū
ſimul & agreſtium,atq; nobilium,qui ex agris eò ſe cum familijs & facultatibus ſuis rece
perant,defendebatur.Ad hæc ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco ſita,&
ualidis mœnibus,turribusq; expugnatu,ut illa ferebant tempora,perdifficilis.Rex igitur
cum fluuium, nequicquam prohibentibus Ruſsis, uado ſatis alto tranſiſſet, oppidum
ſumma ui oppugnat:nec ſegnius defendunt Ruſsi, & crebris eruptionibus, abundante
multitudine,noſtros oppugnationi intentos adoriuntur: ſed reprimuntur, magnaq; cæ-
de in oppidum repelluntur.Poſtremò uim noſtrorum diutiùs ſuſtinere ſe poſſe diffiſi,de-
ſerto oppido,in arcem ſe receperunt. Rex oppidum ſumma rerum omnium copia diui- *Præmislienſe oppidum in prædam datum.*
tijsq; refertum,quarto poſteaquam oppugnare cœpit,die captum, in prædam dat militi-
bus.Arcem,quia difficilis eſſe uidebatur eius expugnatio, propter multitudinem defen-
ſorum,neq; contrucidari ſuos uolebat,corona obſedit, ſperans fame,ſitiq; breui ſe eam ſe- *Arx obſeſſa.*
dēdo in poteſtatē ſuā redacturum eſſe:equites,peditesq; quoquo uerſus pabulatū dimit-

tit,commeatum quãplurimum in caſtra comportare, uillarum incendijs abſtinere iubet. Ipſe diſpoſitis cuſtodijs obſeruabat, ne quid ad obſeſſos importaretur,néue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas.In magna difficultate, obſtinatis tamen animis, obſeſsi obſidionem ſuſtinebant: donec fame,ſitiq́;

Præmislienſis arcis deditio.

enectis iumentis, & peſte in homines graſſante, deditionem extremo æſtatis tempore fecerunt, uitam, & quæ ſinguli uno onere ſecum efferre poſſent, pacti. Rex arcem deditam quantum poteſt reficit & adornat, in eaq́; hyemem ſequentem cõmmoratus eſt, exercitu in hyberna diſtributo.

1069. ann.

Fuit hic annus à Chriſto nato milleſimus ſexageſimus nonus.

Belæ regis Vng. interitus.

Solomon reductus in Vngariam.

Belæ filiorum fuga in Poloniam.

Eo tempore,cum Bela rex Vngariæ tertio regni ſui anno cameræ ruina in uilla quadam afflictus,pauló pòſt obiuiſſet,Solomon Andreæ filius ab Henrico quarto imperatore affini ſuo in Vngariam ualidis copijs reducebatur:quo cognito, Geiſa, Vvladislaus & Lampertus Belæ filij,nihil præſidij ſibi in fluxa Vngarorum ſuorum fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam exceſſerant: & Cracouiam rectà contendentes,à Vvladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti ſunt,Regę tunc apud Præmisliam cum exercitu moram trahente. Cumq́; hybernaturus is eſſe in Rufsia referretur, Geiſa relictis Cracouiæ fratribus,illuc ad eum uenit,opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter conſolatus,cogitare ipſe ſecum,ac deinde cum ſenatu conſultare, quid faceret: propinquósne exules atque ſupplices, intermiſſo Rufsico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac conſilium quidem in eam ferè inclinabat ſententiam, ut Rufsiam prius pacandam domandamqúe, & alienam rem ſuæ poſthabendam eſſe cenſeret. Cæterùm regi placuit, non eſſe differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum ſuum ſtabiliret, Germanorumqúe auxilia accerſeret.

Vngarica expeditio.

Igitur æſtate proxima, cum iam matureſcerent ſegetes,Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum ſatis eſſet,præſidio,in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs,ſuperatis montibus,qui Poloniam & Rufsiam ab Vngaria diuidunt,contendit. Confluxit ſtatim ad ipſos non paruus Vngarorum numerus.

Solomon rex in tutum ſe recipit.

Solomon rex,ubi de aduentu hoſtium cognouit, Buda regia urbe relicta, Moſonum (arx ea erat munitiſsima) ſe recepit,eò quòd inops ab externis auxilijs, parum præſidij ſibi contra patrueles in Vngarorum ſuorum uiribus atque fide eſſe exiſtimaret.

Pax inter Solomonem & Belæ filios.

Solomon regnat in Vngaria.

Ibi epiſcopi medios ſeſe interponunt:Belæ filios orant,ne ſe patriæ parricidio contaminent:pacem deinde eos & Solomonem,non abnuente Boleslao, qui ad intermiſſum Rufsicum bellum feſtinabat,componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant, ipſi tertia, ducumqúe nomine contenti ſint. His rebus magna omnium lætìcia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico ampliſsimis muneribus, dimittunt.

Rußicum bellum inſtauratum.

Volynia in poteſtatem Boleslai uenit.

Reuertens autem Præmisliam Boleslaus, reperit Izaslaum principatu Kiouienſi iterum à fratribus prætextu controuerſorum finium illato bello eiectum. Itaq́; æſtate quæ conſecuta eſt, in Volynienſium fines infeſtum duxit exercitum. Regio tunc erat diues, & omnium rerum propter fertilitatem agri abundans,& oppidis,caſtellisq́; frequens, quæ pleraq́; omnia partim ui capta, partim dedita, citò in poteſtatem regis uenêre. Arces tres præcipuæ,Luſcum, Vvladimiria & Chelma,è materia quidẽ limoqúe, ut pleræq́; oẽs harum regionum, conſtructæ,ſed benè munitæ, ualidis Ruſſorum præſidijs tenebantur. Ex his ad Luſcum primùm caſtra ponit,arcem ui capere nititur:ubi ſæpiùs res tentata non ſucceſsit,animi dubius deliberat,quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur:itaque iudicabat,ea recepta facilè cæteras eius oræ munitiones deditionem facturas eſſe: uerùm relinquere poſt ſe hoſtem integrũ, & cæteris Rufsis horum exemplo animos ad reſiſtendum addere, neque conſultum, neque tutum fore arbitrabatur.

Luſcum obſeſſum ac deditũ.

Igorus dux regi ſe dedit.

1074.

Vuſſeuolodus dux.

Itaque obſidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, ſtatuit. Obſeſsi ſex propemodum menſes, uim & obſidionem cum ſuſtinuiſſent, ad extremum freti benignitate regis, pactiqúe liberum cum rebus ſuis diſceſſum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, ſiue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffiſus munitioni reliquarum arcium,miſsis primùm legatis,deinde ipſemet ueniens,imperata ſe facturum promiſit,obſides dedit,pacem impetrauit. Anno ſequenti ad Kiouiam mouit caſtra Boleslaus:obuium ſeſe ipſi offert Vvſſeuolodus cum ualido exercitu, è ſuis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius ſibi adiunxerat: & ij qui Luſci, Vvladimiriæ & Chelmæ in præſidijs fuerant, dimiſsi, ad eum ferè ſeſe receperant: eoqúe inuitum multa ſuadendo & orando impulerant, ut prælio cum noſtris de ſumma rei decerneret.

Oratio regis ad milites.

Rex quod in primis cupiębat adeptus, acies contrà inſtruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi il-

lius

lius belli occaſionem, ab hoſte præter ſpem ſibi oblatam, elabi è manibus ne ſinerent: & extremum illum eius conatum deſperatione magis, quàm ſpe uincendi ſuſceptum, fortiter retunderent: eundem eſſe, qui prius ad manus uenire nunquam auſus eſſet: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapſi, uel deditione facta dimiſsi à ſe eſſent. Si ipſi uiri eſſe pergerent, penitùs debellatum iri ea uictoria, nec niſi præmia belli, & ea quidem ampliſsima, ipſis reliqua fore. Quòd ſi quid eos paululum fefelliſſet, cogitarent in hoſtico ſe eſſe: ne eos quidem quieturos, quos pacatos à tergo reliquiſſent, ut ſunt Ruſſorum ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, ſed ſua uirtute atque fortitudine ſuperiores, uictorias adepti eſſe uiderentur.

Ruſſorum leuitas.

His dictis, & clamore, crepituqúe armorum alacritatem ſignificante uniuerſo exercitu, canere ſigna iubet. Cohortatur & Vvſſeuodus ſuos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate denique dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, ſi uiciſſent: uel ſi, quod abſit, uicti eſſent, duram ſeruitutem, ſummamq; miſeriam expectarent.

Prælium.

Congrediuntur infeſtis armis & animis inſtructuræ acies: incaleſcit pugna, & magis quiſq; ut hoſtem feriat, quàm ut ictum ipſe declinet, dat operam. Adſunt ubiq; ſuis duces. Iamq; premi & conturbari poloni cœperant in dextro cornu, hoſtium clamore, fugere noſtros uociferantium, magis etiam conſternati: cùm Boleslaus laborantibus ſubſidium ſubmiſit, & non modò pugnam reſtituit, uerùm etiam hoſtilem aciem perfregit, & conuertit. Perturbatis ordinibus, fugiunt Ruſsi: Vvſſeuolodus, ubi aliquam diu ſuos nequicquam reuocauit, in fugam ſe & ipſe coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen uictoria noſtris obtigit. Multi nanque ſaucij in caſtra relati, mille propemodum deſiderati ſunt.

Victoria Boleslai de Ruſſis.

Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu, ad Kiouiam contendit: quam cum primo impetu capere non potuiſſet, opportuno loco caſtra metatus, oppugnauit urbẽ iterũ: atq; iterũ ſed nullo opæ precio, imò uerò nõ minimo ſuo detrimẽto.

Kiouia oppugnata.

Nam etſi locus neque ſitu, neque opere admodum munitus erat, ſed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs qui è prælio dudum fuga elapſi eò ſe receperant, defendebatur: nec à uiris modò, ſed à mulieribus etiam atque pueris, noſtri mœnia ſubeuntes eminus, atque è ſuperiore loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omiſſa igitur oppugnatione, obſidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere ſtatuit, diſpoſitisqúe in omnes partes cuſtodijs, commeatu oppidanos prohibet. Quod quidem facilè fuit, longum proſpectum quoquo uerſus præbente planicie, in qua Kiouia ſita eſt. Nec multo pòſt cum anguſtiore annona uti cœpere obſeſsi: ueritiq;, ne extrema pati cogerentur, & ad extremum in poteſtatem hoſtium uenirent, culpam & neceſsitatem deprecati, urbem dedunt.

Kiouia deditur Boleslao.

Boleslaus ingrediens in portam urbis ferro intectã, gladium uibrauit, quod proauum item ſuum feciſſe acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum ui atque iniurijs & rapinis tutatus eſt.

Moderatio Boleslai.

Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipſi accumularũt. Ea rex pleraq; omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiuſq; diſtribuit. Pacata omni Ruſsia, uectigalia magna non ſolùm pecuniæ, ſed & omnium rerum ad uictum cultumq; corporis pertinentium, inſtituit.

Rußia Polonis uectigalis facta.

Izaslaum ſummæ rerum præpoſuit. Is porrò filios ſuos, Stopolcum quidem Polocenſibus & Nouogrodenſibus, Vvladimirum Smolenſcijs, Iaropolcum uerò Viſſegradenſibus præfecit. Rex quo magis imperiũ ſuum in Ruſsia ſtabiliret, & quo diutius notis iam ſibi antea Kiouiæ delitijs atq; uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi manſit. Ibi robur noſtrorum hominum illecebris opulentæ, luxurioſæ, & Græcorum cõmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorum olim apud Capuam, elanguit, ac diſciplina militaris licentia diſſoluta, & ille uictor multarum gentium exercitus, deuictæ urbis laſciuia, libidinibus & flagitijs uictus eſt: ita ut ei uinci magis propemodum, quam uincere expediuerit. Etenim plurimorum, maximorumqúe malorum, quæ Poloniam poſtea implicarunt, hæc uictoria cauſa & origo fuit.

Deliciæ uicere uictorem.

Nam dum illi Kiouiæ nulla ſe nequitia & libidine, quamuis fœda, & ſibi inuſitata prius, abſtinent, uxores eorum & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnã uirorum abſentiam (iam enim ſeptimum fortè annum in Ruſsia & Vngaria militantes domibus aberant) tum autem libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipſas perferebantur, & iniurijs irritatæ, flagitijs uiciſsim uiros & propinquos ſuos pleræque ulciſcuntur: nonnullarum etiam pudor & conſtantia partim blanditijs & falſa extinctorum uirorum perſuaſione corrumpitur, partim ui expugnatur, iuſta diuini numinis uindicta atque permiſſu.

Polonorum fœminarum petulantia.

Libet hic præclarum muliebris pudicitiæ exemplum referre. Margaritha Nicolai Zembocij comitis

Margarithæ Zembociæ pudicitia.

uxor,pudicitiæ ſuæ metuens, graſſante paſsim impunè flagitioſorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinenſis,uno à Proſſouia milliario cum duabus ſororibus p multum tempus latuit,familia per funem alimenta ipſi ſubminiſtrante.Hæc ubi uiris in hyberna renunciata ſunt,fremere multi ad quos illa pertinebant,& indignari,cõmeatumq; domos uiſendi à rege petere.Sed uel non admiſsi ad regẽ,uel ſuperbius repulſam paſsi,clàm pauci primùm ſeſe ſubduxere,deinde plures paucorum exemplum ſecuti, ipſi quoque diſceſſerunt,ita ut pauci cum rege remanerent.Raptim is quoq; cum reliquis conſequitur, ueritus,ne Ruſsi mutatis animis, deſpectaq; Polonorum paucitate,opprimendi ſui conſilium inirent.Poſteaquam peruenit Cracouiam,conceptam animo in deſertores iram, in apertum profert: à quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum confiſcatione,aut diuturno carcere animaduertit.Sæuit & in mulieres,quæ culpæ affines eſſe uidebantur,quibusq; miſericordia & indulgentia uirorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abſtractis enim,& abiectis infantibus,quos è ſtupris & adulterijs enixæ erãt,catulos ad ubera earũ admouiſſe dicitur. Adhæc uulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat. Ius non dicebat,nec iniurias tenuiorũ uindicabat: impeditus conſuetis uoluptatibus, fœdisq; & abominandis libidinibus, de quibus nihil remittebat.Quin Chriſtina, nobili fœmina,à Meſcislao marito abducta, palam per adulteriũ abutebat.His cõmotus,ita ut decuit,Stanislaus Cracouienſis epiſcopus,uir pius & nobilis de Pruſſorum, quam uocant, familia, cognomento Scepanouius, qui Lamperto defuncto paulò antè ſuffectus erat: uidensq; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere,regem adit, & ſemotis arbitris blandè admonet,orat & obſecrat,ut illis moribus & corruptelis finem ſtatuat, ne quod grande malum ſibi,ſuisq; & uniuerſæ Poloniæ accerſat.Peccata per ſe maxima,longè tamen maiora eſſe in rege,quàm in priuato homine:cũ ea quoq; quæ in alijs leuia ſint,in eo qui loco & honore eminet,grauiſsima eſſe uideantur:propterea quòd ultrò hominum ſeſe oculis ingerant,& plurimos ſecum malo exemplo in præceps detrahant.Quò ſublimior ſit & fortunatior,hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Deiq; beneficentiam agnoſcere oportere.Ni faceret,metueret,ne diuina ultione de ſummo gradu in imum deturbaretur, neu deniq; falſas & momentaneas uoluptates diris,ſempiternisq; cruciatibus commutaret.Hæc dicta rex iniquiori animo pati:& ira, odioq; inflãmatus, conuicijs & maledictis ſanctiſsimum antiſtitem inceſſere:quærere quo pacto authoritatẽ eius eleuaret,linguæq; libertatem compri meret:neq; tamen quicquam eiuſcemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunum eſſet crimini aut reprehenſioni,comperiebat. Emerat fortè illo triennio Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinenſi, à Petrico quodam equite Polono. Atqui is Petricus accepto precio iam obierat:nec ſatis tamẽ Stanislaus propter perpetuum bellum & iuſticium, actorum publicorum monumentis de iure ſuo ſibi cauerat. Eius rei Boleslaus ab aſſentatoribus ſubmonitus,Petrici agnatos ſubornat, qui de interuerſa hæreditate ſua legitima Stanislaum in ius uocent, auxilium ſuum ipſis pollicetur.Illi tum authoritate regis,tum inſperati compendij ſpe adducti,iuſſa faciunt.Fortè tunc iudicia,quæ noſtri uulgò colloquia & generales terminos uocant,in pratis inter Solezum, & illud ipſum Petrauinum in papilionibus,ut moris erat antiquitùs, à rege exercebãtur. Comparet Stanislaus citatus:emiſſe ſe pagum,& ſoluiſſe precium affirmat: teſtes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti,teſtimonij dictionem ſubterfugerent: ibi Stanislaus non tam pagi retinendi,quã criminis depellendi cauſa anxius,tandem facinus aggreditur,humanas uires atq; cogitationes,fidemq; excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum ſacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat,ieiunio, Deiq; ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis implorata,detectum Petrici putre cadauer, pedo, quo utuntur epiſcopi, tangit: magnaq; fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij, & Spiritus ſancti iubet.Nec mora,attollit ille ſeſe,quaſi è ſomno expergefactus, & à Stanislao per manũ deductus,ad tribunal regium ſiſtitur.Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obſtupefactis,Petricus, uendidiſſe ſe pagum,& precium omne accepiſſe fatetur. Regem, ac deinde propinquos quod iniuſtè innocenti & ſancto epiſcopo negocium faceſſant,liberè obiurgat.Ita ingratis & inuito rege uincit cauſam Stanislaus.A tribunali diſcedens,optionem dat Petrico,reuerti ne ad ſepulchrum,an diutiùs uita hac frui malit. Aeternam ille,cœleſtemq; malle,à qua non longiùs abeſſet,ſi exiguum id quicquid eſſet reliquum ſupplicij, quo anteactæ uitæ ſuæ maculas eluere adhuc deberet,oratu ipſius ſibi remitteretur. His dictis,

Boleslai receptus è Ruſsia fugæ ſimilis.

Boleslai ſæuitia & ſcelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiẽſis epiſcopi officium, et animi magnitudo.

Principũ exẽpla illuſtria.

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occaſio.

De Petrauino lis intenta epiſcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

Petricus mortuus à Stanislao reſuſcitatus.

dictis,& annuente poſtulatis eius epiſcopo,ſepulchrum ſubiens, animam iterum exhalauit.Non deterruit ea res Boleslaum regem, à contaminatis moribus & libidinib. Quin is iterum atq; iterũ monitus,& acrius obiurgatus ab eodẽ Stanislao, adhibitis etiam ſecundum præceptũ CHRISTI grauib. aliquot uiris, furere, cædẽq; minari ipſi cœpit. Nec ſegnius Stanislaus,ubi nõ reſipiſcere regem animaduertit,graui anathemate eũ percellit: uetat ſacra fieri tota urbe,quò ille de teſtatione & conuicio populi,qui ſacris arcebatur,ad ſaniorem mentem reuocaretur.Ipſe per pontem Viſtulæ foràs ad diui Michaëlis ædem,in rupe prærupta ſupra Viſtulam è conſpectu arcis ſitam,ad faciendam rem diuinam clàm cum paucis ſacerdotibus commeabat.Quod ubi Boleslaus, à ſuis certior factus,cognouit,quadam die correptis armis amens cum compluribus aſſeclis & ſatellitibus eò contendit.Præmittit,qui Stanislaum ſacris operantem ad deſtinatam necem ab ipſis altaribus abſtrahant.qui introgreſsi erant,ſubito & inſolito fulgore perculſi,ſupini caduntin:de manib.pedibusq; reptãtes ſeſe proripiũt.Submittit rex alios iterũ atq; iterum: idem & ijs,quod primis,accidit.Ille moræ impatiens,& furore percitus,increpita ſatellitum ignauia & formidine, ipſe ſtricto enſe in templum irrumpit, lethaliq; ictu ſacroſanctũ epiſcopum in uerticem ferit,ita ut cadens cerebro parietem proximum aſpergeret. Ibi ſatellites cohortati ſeſe mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt,morem gerentes furori regio,& in ſubiectis pratis,canibus & uolucribus laniandũ diſijciunt. Erant autem ij ſatellites equeſtribus & honeſtis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant,orti: nempe Stremenij, Srenauij, Drucinij, & Iaſtrembecij. Dies,quo hæc patrata ſunt,fuit octauus Maij,anno Chriſti milleſimo,ſeptuageſimo nono: cum Stanislaus uix triennium epiſcopus fuiſſet. Rege cum conſceleratis ſatellitibus poſt perpetratum parricidium abeunte,quatuor aquilæ inuſitatæ magnitudinis apparuiſſe feruntur,circum eum locum uolitãtes,corpusq; ſanctum à laniatu canum & rapacium auium defendentes toto biduo:donec moti ea re pij quidam ſacerdotes, reſumptis animis,membra diſiecta collegerunt, & ſuo ordine compoſuerunt, quæ eueſtigiò mirandum in modum coaluiſſe dicuntur.Ita corpus integrum pro foribus ędis illius, ubi martyr Dei cæſus eſt,in urna uenerabundi condiderunt: quòd decimo pòſt anno in arcem Cracouienſem illatum,in medio baſilicæ reconditum eſt.Quin & lucernæ permultæ in aëre ſupra eum locum ubi diſiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima, quæ cædem conſecuta eſt,ardere à nonnullis uiſæ eſſe memorantur.Fertur etiam pijs quibuſdam hominibus diuinitùs reuelatum eſſe,regnum Polonũ inſequenti tempore in multas partes diſcerptum iri,quemadmodum corpus Stanislai ſectum fuiſſet:itaq; per multum tempus manſurum. Hæc ubi Romæ nunciata ſunt,Pontifex Max.Gregorius eius nominis ſeptimus,atrocitate rei commotus, toti Poloniæ ſacris interdixit, Boleslaum diris deuouit,regnumq; ipſi ſolenni ritu abrogauit. In poſterum quoque,ne quem epiſcopi regem iniuſſu ſuo ungerent & coronarent,edixit. Qui uerò ſocij ſceleris regi fuiſſent, eos ſimul & poſteros eorum uſq; ad quartam propaginem, à ſacerdotij & omnium magiſtratuum eccleſiaſticorum functionibus & emolumentis alienos eſſe iuſsit. Nihilominus tamen annum & amplius Boleslaus poſtea regnauit,ſed inuiſus omnibus,& externis etiam contemptibilis: ita ut iam Ruſſorũ principes ab eo ſubacti, imperium eius detrectarent.Conſpirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conſpiratione detecta, ueritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariam cum filio Meſcone & paucis comitibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria poſt Solomonem eiectum, & Geiſam mortuum, Ladislaus Geiſæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariã fuiſſe,ſuperius narrauimus. Ab eo Boleslaus exul ſanè quàm comiter & honorificè acceptus eſt: manſitq; apud eum aliquandiu.Verùm exagitante eum in dies magis ac magis patrati ſceleris conſcientia, acerbo & infatigabili ſceleratorũ carnifice, amentia correptus, mortem ſibi ipſe conſciuit, anno poſt Chriſtum natum milleſimo,octogeſimo primo: qui quidem æſtu & ſiccitate inſignis fuit.Alij uolunt, eum in uenatione concito equo efferatiore, in auias ſyluas delatum eſſe, canibus conſequentibus: excuſſumq;, ab ijs diſcerptum, ac deuoratum. Sunt qui uelint, eum clam omnibus errabundum inter Alpes ad monaſterium quoddam, ſiue id ad Oenipontem, ſiue ad Villacum ſitum ſit (utrumque enim memoratur) perueniſſe,ibiq; latentem quiſnam eſſet,poſt multos labores in coquinę miniſterio ultro & pœnitentia cõmiſsi paricidij ſuſceptos & exhauſtos,uitam finiuiſſe. Sed Miechouienſis ſcribit,quærentẽ ſe in illis locis,nihil eiuſcemodi cõperire potuiſſe.Fuerat autẽ futurus hic rex clariſsimus & feliciſsimus,ſi fortunã perpetuò cœptis ſuis adſpirantem ter-

Rex diris deuotus ab epiſcopo.

Interdictorum ratio.

Stanislai cædes.

1079.ann.

Aquilæ defendunt corpus ſanctum.

Corpus diſſectum ac diſiectum coaluit.

Polonici regni diſſectio.

Poloniæ ſacris & regio nomine interdictũ à Pont. Max.

Interfectores qua pœna affecti.

Boleslai fuga.

Ladislaus rex Vngariæ.

Boleslai interitus.

1081.ann.

 te didi-

Libidinem & iracundiam domare difficile.

Lāp. Schaffnaburgen. error.

re didiciſſet. Verùm ſecundis rebus elatus & inſolens, animo ſuo minus quàm oportuit moderatus eſt. Et ſanè libidini & iracundiæ moderari longè eſt cùm difficilius, tum præclarius: quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare. Mirari ſatis nequeo, à Lāperto Schaffnaburgenſi qui per hæc tempora uixit, & res geſtas Germanorum conſcripſit, memoriæ proditum eſſe, quòd anno Chriſti milleſimo ſeptuageſimo ſeptimo, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuiſſet, cuiusq; regnum iam olim Teuthonum uirtute ſubactum, atq; in prouinciam redactum fuiſſet, repentè in ſuperbiam elatus, regiam dignitatem, regiumq; nomen ſibi uſurpauerit, diadema impoſuerit, atq; ipſo die natalis Domini à quindecim epiſcopis in regem ſit conſecratus. Atqui plus ſeptuaginta añis ante hoc tempus Polonia regem cum habuiſſet, & quidem Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tēpus habere deſiit. Iam uerò quindecim epiſcopos Poloniam, non modò tunc, ſed nunquam omninò habuiſſe, rei euidentia falſum eſſe conuincitur.

Mogilnenſe monaſterium.

Boleslaus audax & liberalis.

Conſtruxit autem Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnenſe monaſterium, in eoq; Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentum uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & uiginti, cum ſextum decimum annum nondum egreſſus regnare cœpiſſet. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hunc terminemus. Quintum à ſublato regno, auſpicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò ſuperiorum ferè omnium principum claritatem, rerum geſtarum magnitudine & gloria ſua obſcurauit.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS PRINCEPS.

Ruſsi populantur fines Poloniæ.

EXACTO rege Boleslao, priuſquam ex motu illo ſeſe recolligeret reſpub. Ruſsi incunctanter arripuêre eam nouandarum rerum occaſionem: & coacto è ſuis & auxiliaribus Polovuzorū militibus exercitu, Polonas ditiones duce Baſilio Roſcislai filio, ferro & igni depopulati ſunt, & cum magna præda ad ſua ſe incolumes recepêre.

Vuladislaus Hermannus dictus.

Vuladislaus regem ſe dici noluit.

Quo incōmodo permoti proceres, uerití ne quo grauiore etiam caſu rurſus interregnū illud rēpub. affligeret, comitijs habitis, ad Vvladislaū Boleslai fratrē, quē Hermannū etiā uocarunt, qui unus ſupererat, regnū deferunt. Et ſuſcepit is quidem principatum: ſed tamē regē ſe appellari paſſus non eſt, uel quòd inunctus & coronatus ſolenni regum ritu, Pont. Max. interdicto, nō eſſet: uel ꝙ reuerſurū aliq̄n Boleslaū, regnūq; repetiturū exiſtimaret.

Hæres regni Polonorum.

Interdicti relaxatio.

Lampertus epiſcopus Cracouienſis.

Vxor Vuladislai principis.

Principis uerò & hæredis regni Poloni nomē ſibi ſumpſit: uir prudēs quidem, & uirtute præditus, uerū ad quietē & ociū, q̄ ad bellū ꝓpenſior, & humanitatis atq; religionis amantior, q̄ gloriæ. Initio ſtatim principatus ſui Poloniā commotam nonnihil, magna dexteritate pacauit, latrocinijsq; purgauit. Ad Pont. Max. de tollendo interdicto, quo Polonia uniuerſa ob necē Stanislai epiſcopi obnoxia, ſacris ſe abſtinebat, oratorē miſit, uirū eruditū & eloquentē, Lampertū, equeſtri apud Polonos ortum familia, canonicū Cracouienſem, quē Pontifex diuo Stanislao ſucceſſorem dedit, & ſublato interdicto epiſcopum remiſit. Vxorē deinde Vvladislaus duxit de ampliſsimi conſilij ſententia, Iudithā Vvratislai Bohemorū principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia ſuſceptā.

Mieſco Boleslai filius extinctus.

Meſconem, ſiue Miecislaū Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunę eius miſertus: aut ueritus fortaſſe, ne quando is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratioſus eſſe dicebatur, paternum regnū repeteret. nam pater eius iam perierat. Reuerſum in filij loco dilexit. Atque is cum egregia indole, uirtute & comitate ſua paruo tempore animos multitudinis mirum in modum ſibi deuinxiſſet, & optima ſpe omnes impleret, ſexto, poſteaq; redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum ſui deſiderium apud oēs reliquit. Creditumq; eſt vulgò, ueneno ſublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne q̄n eos, iniuriæ memor, ulciſcerēt: Vvladislao principe & patruo ſi non iuben-

bente,cõniuente quidem certè:ne ſe aut liberos ſuos, populari gratia fretus, regno eijce-
ret. Volunt nonnulli,quẽadmodum refert Dlugoſſus, non tunc perijſſe Miecislaum hũc,
ſed altero demũ poſt Vvladislai mortem anno,uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxo
re Ruſſa Stopolci ducis ſorore,Izaslai filia, de medio ſublatũ eſſe,cum Cruſuicienſem tra
ctum cõplures annos obtinuiſſet. Affirmatq; idem Dlugoſſus, uidiſſe ſe diploma eius au
thenticum,quo is donationẽ paternam Mogilnenſi monaſterio confirmauit. Sed uiderit
Dlugoſſus,ne alius ille ſit Miezislaus,nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fu
erit. Vngarorum hiſtoriæ memorant,circa illud tempus,quo Miecislaum à patruo reuo-
catũ eſſe diximus,regẽ ſuũ Ladislaũ Polonis bellũ feciſſe,q̃ ij cum Rufsis & Cunis,quos
noſtri Polouuzos uocant,cõſpiraſſe cõtra ſe dicerent. Cũq; eos inſigni & cruento prælio
profligaſſet,Cracouiã urbẽ tribus menſib. obſediſſe,& fame oppidanos ad deditionẽ ad-
egiſſe:deinde deditiõe facta,ius omne cũ urbe Polonis reſtituiſſe, admonitis ne deinceps
amicitiã cũ Vngaris pridẽ conſtitutã uiolarẽt. Hæc an uera ſint neſcio. Noſtri quidẽ,eius
belli nuſquã meminerũt. Qđ ſi q̃ tandẽ Ladislaus expeditionẽ per hęc tẽpora in Poloniã
fecit,credibile eſt Miecislai reducẽdi cauſa,q̃uis nullam eius illi faciant mẽtionẽ,eam eſſe
ſuſceptã,lætioreq; Polonorũ euentu confectã,Miecislao cum patruo æquis conditionib.
reconciliato. Nam cũ Rufsis & Cunis non uideo quid cõmune tunc Poloni habuerint,
ut pariter contra Vngaros arma ſumerẽt. Ruſsi quidẽ poſt exactũ regno Boleslaũ, hoſti-
liter etiã uexarant Poloniã:& ipſi uerò uehementer per illa ipſa tempora ab ipſis Polouu
zis diuexabantur. Nec facilè crediderim, Vuladislaũ nouũ principẽ nondum benè con-
ſtitutis domi rebus ſuis externo, & non neceſſario bello ſeſe implicaſſe. Neq; uerò intelli-
go,cur Ladislaus Vngarus dubiã Martis aleam cum Polonis ſubijſſet, ac tam diuturnæ
obſidionis laborẽ hauſiſſet,ſi culpã omnem uictis & obſeſsis remiſſurus, captamq; urbẽ
hoſtibus liberã omninò & iure optimo cõdonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam
autem Vvladislaus princeps habebat liberos,cum Miezislaus hic mortuus eſt, Sbigneũ
nothũ, ante initũ principatũ è concubina ſuſceptũ:& Boleslaũ legitimũ in principatu ex
Juditha uxore,cum aliquot annis ſterilis ea fuiſſet,diuinitùs,quẽadmodũ creditum eſt, in
gratiam ſancti abbatis Aegidij datum. Cum enim orbitate ſua principes coniuges ma-
iorẽ in modum angerentur,& Iuditha religioſiſsima fœmina aſsiduis precibus, ieiunijs,
& eleemoſynis in egenos liberaliter erogandis de prole Deum aſsiduò fatigaret, om-
niaq; tẽtaret eius rei gratia,admonita à Lãperto epiſcopo Cracouienſi, mittit unà cũ uiro
in eandẽ ſententiã adducto,oratores in Narbonenſem prouinciam,ad monaſterium diui
Aegidij,ubi corpus ſancti illius uiri mortui conditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores,
dedicant templo diui amplíſsima aurea & argentea donaria,quæ ſecum attulerant: Ab-
bati præterea & monachis non contemnenda dant munera principum ſuorum nomi-
ne: exponunt quid ueniant, quid'ue poſtulent. Indicitur monachis tridui ieiunium:
oratur Deus, ut intuitu grati ſerui ſui Aegidij, maſculam prolem concedat pijs princi-
pibus. Triduo illo reuelatur per uiſum ſeni cuidam & pio monacho, impetratum eſ-
ſe, quod tanto ſtudio petitum eſſet. Dimittuntur cum ſpe certa oratores: reuerſi repe-
riunt Iuditham grauidam: quæ poſtea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao no-
men inditum eſt. Iuditha poſt quartum menſem à partu, extremum clauſit diem, fœmi-
na pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipſa facultates ſuas, mundumq; mu
liebrem penè omnem in uſus pauperum, & ad cultum templorum uiua elargita eſt: & à
marito impetrauit, ut Croppenſem ſiue Pabianicenſem comitatum collegio ſacerdotum
Cracouienſis baſilicæ, Lagouienſe territorium Cruſuicienſi ſeu Vvladislauienſi epiſco-
po, Xanſnicenſia uerò bona Tinecenſi monaſterio ſempiterno iure donaret. Non multò
pòſt etiam Dobrogneua, Vvladislai principis mater, ſenex uita defuncta eſt. Duxit dein
de alteram uxorem Vvladislaus, ſuaſu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduã, Hen-
rici quarti imperatoris ſororem, quæ Solomonis uxor fuerat, honeſtè & honorificè poſt
mortem uiri à Ladislao rege ſancto, pioq; habitam: ex eaq; tres filias ſuſcepit, quamuis ea
cum Solomone nullos habuiſſet liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum ſenten-
tia in Agmondenſi monaſterio, poſt Solomonis mortem ſiue exilium, obijſſe memorat.
Per hæc tẽpora Ruſsi, cognita Meſconis & uxoris eius morte, in libertatem ſeſe rurſus aſ-
ſeruêre: munitiones, quæ Polonorum præſidijs tenebantur, recepêre: militibus Polonis
partim pecunia & largitione corruptis, partim ui eiectis, partim longa obſidione ac deſpe
ratione nequicquam petiti & expectati à principe ſuo auxilij deditionem facere coa-
ctis. Defecêre & Pruſsi & Pomerani. Hos Vvladislaus, dilatis in aliud tempus Ruſsis,

Cuni ſeu Cumani Polouuci.

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuum Aegidiũ impetratus.

Aegidij abbatis ſepulchrũ.

Iudithæ mors.

Pabianicenſis comitatus eccleſiæ Cracouienſi donatus.

Lagouiẽſe territorium Vuladislauienſi.

Xanſnice Tinecenſi monaſterio.

Dobrogneuã mortua

Vuladislai uxor altera.

Ladislaus rex Vngarorum ſanctus.

Ruſsi in libertatem ſeſe aſſeruere.

Pomeranicum & Pruſsicum bellum.

bello perſecutus,& Pomeranorum fines depopulatus eſt, arcesq́ & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec ſibi defuêre Pomerani: ſed cum Pruſsis pariter coniunctis uiribus, magno impetu Polonorum caſtra die quintodecimo menſis Auguſti adoriuntur. Nolebat eo die Vvladislaus cum hoſte manus conſerere: habebat eum honorem Virgini matri, cuius aſſumptionem dies ille anniuerſaria celebritate repræſentabat. Verùm laceſ-

Pomerani & Pruſsi uicti, uictori Polono ſeſe ſubdunt.

ſitus, & iuſta penè neceſsitate adductus, educit ſuos in aciem. Atrox prælium in magnam diei partem, utriuſq́ dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiunt deinde pedem referre hoſtes: noſtri cohortati ſe inuicem, inſtare cedentibus, nec mora, illi effuſo curſu diuerſi diffugiunt: quos noſtri ira elati longiùs perſequuntur, magnamq́ in fugientibus ſtragem faciunt: qua fuſi, fractiq́, principis poteſtati, & clementiæ ſeſe, ſuaq́ omnia permiſerunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & ſupplicibus, arces tamen & munitiones opportunas, quæ illis rebellandi anſam dare poſſent, in poteſtatem ſuam redactas,

Pomeranorũ & Pruſſorum rebellio.

partim præſidijs firmauit, partim demolitus eſt. Nec diu quieuêre Pruſsi & Pomerani, ſed præfectis à Vuladislao ſibi datis, partim dolo necatis, partim pulſis, rebellant iterum.

Pomeranicum bellũ alterum.

Quam rebellionem Vvladislaus ut in primo ſtatim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines Pruſſorum & Pomeranorum peruenit. Quos ubi munitionibus ſeſe tuentes, aut in ſyluas atque paludes abditos pugnandi copiam non facere animaduertit, partitus exercitum cum Sececho palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, hoſtiles terras crudelem in modum uaſtauit ac depopulatus eſt. Reuer-

Drenum arx. Naclus fluuius.

tenti, apud Drenum, quam arcem Naclus amnis circumfluit, nunciatur, hoſtes ſubſequi, nec longiùs quinque milliarijs abeſſe: ſtatuerant enim ij noſtros nec opinantes, animaduerſa ac deſpecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate ſeſe undiq́ con uolantes collegerant. Debilitabat principis animum, hoſtium multitudo: ſed cedere non tam iuſtis hoſtibus, quàm fugitiuis & contumacibus ſeruis, turpe ſibi Poloni milites & infame ducebant: barbarorum rabiem, ni mox reprimatur, efferatam, in tergis cedentium hæſuram, & Poloniæ uiciſsim infeſta arma, facesq́ illaturã. Dictis in cõſilio caſtrenſi ſententijs, uicit ea quæ cenſebat, occumbendum potius honeſtè, ſi ita ſors tuliſſet, quàm per

Præliũ anceps.

ſummam turpitudinem concedendam eſſe ultrò ſæpiùs à ſe uictis uictoriam. Itaq́ cõuerſis ſignis pugnam flagitant. Vbi in cõſpectum uentũ eſt, magna uociferatione, magnoq́ impetu noſtri in hoſtem feruntur. Concurritur utrinq́ infeſtis, & obſtinatis ad uincendum, aut moriendũ animis. Noſtri peritia rei militaris hoſtiũ uim ſuſtinebãt: illi cõtra abundante multitudine integros in ſauciorum ac defatigatorum locum ſubmittebant. Pugnatum eſt à mane uſq́ ad ueſperam, neutrò inclinante uictoria: niſi quòd nocte præliũ dirimente, aduerſarij pro uictis, nemine tamen perſequente, diſceſſêre. Tantus autem erat ardor utrinq́ in militibus, ut perpauci uiui caperentur, ſed omnes aduerſis pectorib. uulnera, mortemq́ exciperent. Dies, quo hæc acta ſunt, fuit pridie eius diei Dominicæ, quæ Chriſtianis Palmarum nomine celebris eſt. Poſtero die dilapſis hoſtibus, conſultant noſtri quid porrò faciant, inſtent ne perculſis & perterritis, nec ullum dent reſpirandi & colligẽdi ſeſe ſpaciũ: an potius abacta & ablata præda, quæ ingens erat, domi ſeſe prius exonerent: & mox aucto mercenenarijs militib. q̃ è Bohemia & Vngaria expectabant, exercitu, cõmodiore anni tẽpore, maiore ui hoſtẽ adoriant: neq́ pauci multos in ſolo ipſorũ inuadentes, ſæpiùs fortunã periclitent. Huic ſentẽtiæ facilè oẽs aſſenſi ſunt, & mouebat illud quoq́ plurimos, quòd ſacrũ Paſchæ tempus pro foribus aderat, quo Chriſtianos im-

In Pomeraniã expeditio tertia Vuladislai.

penſius cultui diuino uacare oporteret. Itaq́ diuerſi ex hoſtico diſcedunt. Nec ita multo pòſt recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctisq́ tum domeſtico, tum externo milite copijs, Vvladislaus princeps Pomeraniam ingreſſus, hoſtem quærit: quo nuſ-

Nakel. Naclum arx obſeſſa.

quã in apertũ prodeunte, uaſtat iterũ agros, pagosq́ & oppida quàm acerbiſsimè. Deinde Naclum arcem in primis munitam, quę receptaculum erat Pomeranis, ad excurſiones in Poloniam faciendas ualde opportunum, cum primo impetu capere non potuiſſet, eò quòd ualido teneretur præſidio, operibus circumuallare inſtituit, ut obſeſſorum eru-

Spectra nocturna.

ptiones reprimeret. Vbi res mira & prodigij ſimilis accidit: nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uiſebantur ab excubitoribus noſtris, quaſi armatorum hoſtium acies, ex apertis campis ad ſtatiua noſtrorum adequitantes & incurſantes: quas noſtri exciti, raptimq́ue correptis armis, ſatis habebant à foſsis caſtrorum propellere, ueriti nocturnas inſidias. Cum id ſæpiùs accideret, indignari noſtri, inquietari ſeſe, nec uſquam in apertum certamen prodire hoſtes: itaque nocte quadam, cum itidem hoſtes adeſſe nunciarentur, fremebundi agminatim è caſtris ſeſe proripuêre, diffugien-

tesq́

teſq́ caſſo labore longiùs perſecuti ſunt. Obſeſsi tumultu noſtrorum exaudito, & excurſione è caſtris animaduerſa, erumpunt ſubitò, & ignem in opera atq́ tuguria militum ſtramine, arundineq́ue contecta inijciunt: quo celeriter pluribus in locis ſeſe diffundente, paucis qui in caſtris manſerant defendentibus, facile opera cum magna caſtrorum parte conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuiſſe autumant, quæ hoſtilis exercitus ſpeciem oſtentantes, Polonos ita diuino permiſſu exagitarunt: propterea quod ſolenne omnibus Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiſcuo ac temerario eſu carnis & lactariorum, moribus & inſtitutis Eccleſiæ catholicæ contemptis, temerauerant. Hoc incommodo accepto noſtri, quod hyems, quæ citiùs & aſperius regiones illas affligit, iam inſtabat, tuguriaq́ amiſerant, ſine quibus uim & iniuriam hyberni cœli perferre non potuiſſent, ſimul quòd terrores illos nocturnos in religionem uerterāt, re infecta ab oppugnatione Nacli, iuſſu regis domos diſcedunt. Inſequenti æſtate rurſus in eoſdem Pomeranos, & mox in Pruſſos, infeſtis animis impetum faciunt: regionesq́ eorum, quæ quidem cultæ erant, quoquo uerſus quàm crudeliſsimè uaſtant, nulli neque ſexui, neque ætati hominū parcunt. His igitur, fatigati fractiq̀ue malis hoſtes, publico conſilio deditionem fecerunt, miſericordiam principis ſupplices implorarunt. Ille populariter adeſſe iuſſos, grauiter caſtigat, authores rebellionis edere imperat, & in eos ſupplicio capitis animaduertit: cæteram multitudinem metu ſoluit, & iuſiurandum conceptis uerbis dare ſibi iubet. Ita perdomiti Pruſsi & Pomerani, ad tempus quieuerunt. Secutum eſt Bohemicum bellum, quod ut temerè excitatum, ita citò, neque graui admodum exitu, conſopitum eſt. Vvratislaum Bohemorum principem Henricus quartus imperator, de conſilij ſententia Maguntiæ regem appellauerat, anno poſt Chriſtum natū 1087: eiq́ & poſteris eius Poloniam omnem, in qua uterq́ ne tantillum quidem habebat, quantum ueſtigio calcare poſſet, attribuerat. Vvratislao, ac deinde Conrado item Vvratislai fratre, qui poſt fratrem regnum ſuſceperat, intra paucos menſes uita defunctis, Prædislaus Vvratislai filius ex Vngaria, ubi iuſtam patris iram fugiens exulabat, reuocatus ſucceſſerat. Neque is tamen, ac neque Conradus, neque ſuccedentium poſt principum quiſquam, uſque ad Vvladislaum, regium nomen uſurpauit. Is ergo Prædislao immemor neceſsitudinum, quæ ipſi cum Vvladislao intercedebant, ſiue perſequendi imaginarij illius iuris cauſa, & ſpe occupandi aliquid de Polonis, ſiue prædæ cupiditate, Poloniæ fines cum infeſto exercitu inuaſerat, Vvladislao principe Pomeranico & Pruſsico bello, quod modò expoſuimus, implicato: omnemq́ eam oram, quæ ab Albi fluuio, & Grezo ſiue Gradezo, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorū ditione erat, quēadmodum uult Ioannes Dlugoſſus, uſq́ ad Odram amnem pertinet, copioſam tunc diuturna pace, & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat. Hanc iniuriam ulturus Vvladislaus, quoniam tunc per anni tempus commodè bellum gerere non poterat, proximè conſecuta æſtate, qui fuit annus à Chriſto nato 1094, exercitum in Morauiā, Conradi principatu in unius principis ditionem cum Bohemia redactam, mittit, eiq́ue Sechum Palatinum Cracouienſem, præſtantem in re militari uirum, præficit. Ipſe enim aduerſa ualetudine, & pedum dolore proficiſci ad eam expeditionem prohibebatur: nec tamen uolebat inſtitutum bellum differre. Mandata cum dabat Sececho proficiſcenti Vvladislaus, aderat fortè Boleslaus filius, nonum tunc agens annum: attentoq́ue animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu tamen iam gaudet, generoſum pueri pectus belli, gloriæq́ue cupiditate impendio exardeſcebat: neque diutiùs animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, uix magnis precibus, oſculis & blanditijs eum exorat, ut cum Sececho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentum eſt, puer ſingula quæ fiebant curioſiùs obſeruare, uerſari inter ordines, omnibus arridere, æſtum, imbremq́ue pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Sececho obequitare, aliaq́ue multa præter ætatem facere, ferreq́ue: ita ut indoles illa, ſtudiumq́ue pueri, futuram eius magnitudinem non obſcurè portenderet. Vaſtata igni, ferroq́ aliquò uſque Morauia, & paucis hoſtium turmis, quæ ſeſe noſtris tulerant obuias, aliquot prælijs profligatis (munitionum enim oppugnatione abſtinere Vuladislaus iuſſerat) reduxit cum Boleslao copias Secechus, præda onuſtas. Hagecus more ſuo fingit, Vuladislaum illa tam acri Prædislai in ditionem ſuam inuaſione conſternatum, ſtatim auertendi belli cauſa oratores ad eum cum tributo duorum annorum miſiſſe, deindepsq́ perpetuò ſe & poſteros ſuos Bohemorum principibus uectigales fore promiſiſſe, atque ita pacem impetraſſe.

Homo

Caſtra Polonorum incenſa.

Ieiunium Quadrageſimæ temeratum.

Obſidio Nacli relicta.

In Pomeraniā quarta expeditio.

Pomeranorum & Pruſſorum deditio.

Bohemicum bellum.

Bohemiæ rex primus. Vuratislaus. 1087. ann.

Conradus dux Bohem.

Prædislaus Poloniam infeſtauit.

Odra fluuius.

1094. ann.

Morauia Bohemiæ rurſus iuncta.

Secechus pal. Cracouien.

Boleslai pueri indoles generoſa.

Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire ſtudium eſt. Nec tamen memoratis, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vvladislao fuerit impoſitum, quod quaſi debitum etiam ſuperiori anno, dependiſſe eum ſcribit. Reuertente è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio.

Pomeranica expeditio.
Miezirzecz.

Nec diu tamen à bello feriati ſunt. Nam cùm arcem Medirezum à Pomeranis quibuſdã priuato conſilio interceptã eſſe, ex eaq; latrocinia in ſubiectas oras, & quicunq; eò iter facerent, exerceri nunciatũ eſſet: difficulter quidem, ſed tamen impetrat rurſus à patre Boleſlaus, ut ſibi cum exercitu ad recuperandum Medirezũ, & coërcendos prædones ire liceat. Summa tamen rerũ, & adminiſtratio belli, ipſeq; adeò tyrũculus Boleslaus, Secechi curæ fideiq; committitur. Nec mora, operibus à caſtris ad arcem ductis, quatit murum aries: cuius non exigua ruina cum paucos defenſores partim oppreſsiſſet, partim debilitaſſet, mutilaſſetq;: cæteri diffiſi rebus ſuis, & liberam cum ſingulis equis & ſarcinis ambitionem pacti, arcem dediderunt.

Medirezum receptum.

Recepta & refecta arce, dimiſſoq; exercitu, Secechus & & Boleslaus intra dies non ita multos ad Vvladislaum ouantes reuertuntur. Felix admodum ſibi eſſe Vvladislaus tali filio uidebatur: ſed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatum, nihilq; ſtabile in rebus humanis eſſe ſinit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit.

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occaſio rerum nouandarum.

Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, idq; nonnullo ſuo merito: magnamq; potentiam ſibi comparacat, ita ut ex eius ferè nutu reſpubl. omnis & princeps ipſe pendere uideretur. Magnam ea res ipſi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat, maius ipſe ſibi in dies odium, intolerabili faſtu ſuo & immoderato dominatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proſcripti, aut aliqua inſigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut neceſſarios afflictos ſecuti, ſolum uerterant.

Prædislai Bohemorum ducis odium in Polonos.

Quibus omnibus apud Bohemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris ſermonibus & querelis, ubi irarum aduerſus Secechum, & ipſum adeò Vvladislaum (quod tantum is Sececho indulgeret) plenos eſſe, & patria ægrè carere animaduertit, odium ſuũ in Polonos conceptum exatiare, damnaq; ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipſi ſua ſponte, impellit: nempe ut armis patriam repetant: auxilia pollicetur: ducem quoq; ſatis, ut uidebatur, opportunum ad eam rem ipſis edit, Sbigneum Vvladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunq; imbutum, propter nouercale odium (& ueritus, ne quid is poſtea negocij Boleſlao, quem pòſt ex iuſta uxore ſuſceptum in ſpem principatus alebat, faceſſeret) in Saxoniã relegarat, & monaſticæ uitæ addixerat.

Sbigneus nothus Principis filius monachus.

Sbigneus dux exulum.

Exules Poloniam repetũt.

Eum igitur è monaſterio extractum, ducem ſibi exules Poloni adſciſcunt, & Vvratislauiam cum eo & cum auxilijs Bohemorum & uoluntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturam Vvratislauienſem Magnus, comes illuſtris & ſpectatæ probitatis, cui ſimultas etiam nonnulla cum Sececho interceſſerat.

Magnus præfectus Vuratislauienſis.

Ad eum præmittunt exules legationem, recipi ſe & Sbigneum principis filium poſtulantes: nolle ſe patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitiſsimo. Parentum, coniugum, liberorum, tectorum ac domorum ſuarum, ipſius deniq; patriæ aſpectu iucundiſſimo diutiùs carere non poſſe: unde non ob aliqď ſcelus ſuũ, neq; iuſta principis indignatione, ſed per ſummam Secechi iniuriã, & impotentẽ ſuperbiam eiecti eſſent. Ipſum quoque Magnum, multò prſtantiorem, dignioremq; Sececho uirum, ſcire ſe tamen haud penitùs expertẽ eſſe illius iniuriæ. Ne pateret ſe in auxilio cõſeneſcere: néue ipſe deterioris dominatũ ferret, ſuaq; patiẽtia aleret. Miſerâret uel Sbigneũ principis filiũ, qui Secèchi opa ſuaſuq; ab oculis patris auulſus, & in monaſteriũ, quaſi in carcerem quendam ęrumnoſum, retruſus eſſet. Cauendum eſſe, ne homo ambitioſus eadem audacia alterum quoque principis filium circumueniat, dominatumq; Poloniæ, non expectata etiam Vvladislai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atq; potentiæ neminem aptiorem fore, quàm principis filium, iuuenem magni animi, conſilijq;, & Sececho infeſtum. Eum igitur Magnus neceſſariò illò ipſius tempore beneficio ſuo ſibi deuinciret, per quem eũ locum adipiſci poſſet, quem tunc Secechus obtineret. Quieturos ſe cũ illo eſſe Vvratislauiæ, quo facilius è ꝓpinquo reuocationẽ à benigno & clementi principe impetrare poſſent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum poſtulatione, iuſta in ſpeciem, & honeſta, aliquantum permotus Magnus: tamen ne quid imprudens contra fidem & officium ſuũ faceret, conuentu Vvratislauienſis territorij, ciuitatisq; celeriter conuocato, rogat ea de re ſententias. Exoſum erat uulgò Secechi nomen: miſerabantur exulum gentiliũ pleriq;, & neceſſariorum ſuorum: miſerabantur Sbignei: audierant magna eſſe principem erga

suos

ſuos indulgentia: non oportere ſeſe inter patrem & filium medios interponere. Alioqui hunc offenſuros: ab illo autem paruam uel nullam gratiã inituros. Tum autem uerebantur, ne hoſtes eos in agris experirentur, quos hoſpites & amicos recuſarent. Ita de conuentus ſententia, Magnus exulibus aduenientibus portas urbis aperit: Sbigneum honorifice in arcem deducit, omniaq; ad uictum abunde ipſi ſuppeditat.

Sbigneus Vratislauiam occupat.

Quæ cum ad Vvladislaũ principem perlata eſſent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnũ & Vvratislauiẽſes ſuis uerbis caſtigẽt, fideiq;, & officij admoneant, eoq; prætextu ocioſè & accuratè rem omnem & conſilia exulum cognoſcant. Reſponſum eſt à Vvratislauienſibus, eos nõ hoſtem, ſed filium principis recepiſſe: putaſſeq; gratum id fore principi, à cuius fide non receſsiſſent, neq; auelli ſe à quoquam omninò paſſuri eſſent.

Vuratislauienſis conuentus poſtulata à principe.

De exulibus aũt orare, ut optimus princeps, calamitoſos homines clemẽtia ſua, redituq; in patriã dignaretur, néue deſperatione ſalutis ad duriora conſilia capeſſenda eos cogeret. De Secechi crudelitate eos queri: eum ne plus pateretur poſſe, quàm ipſe ſibi ſumat princeps: ne omnium uoluntates propter unum hominem, qui dominatum omnem ad ſe tranſtuliſſet, pergat offendere. Hæc miſsi, principi referunt. His addunt, parum ſe abfuiſſe, ut lapidarentur à conuentu, cum Secechum purgare uellent. Non ceſſandum ſibi ratus Vvladislaus, neque patientia ſua confirmandum uires & auſa exulũ, raptim quantas poteſt copias cogit: cum ijs ipſe, quamuis infirmus, proficiſcitur.

Vuladislai expeditio contra exules.

Nam Secechum quò minus mitteret, uerebatur, ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus adminiſtrando bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam ſeſe ipſa prodebat, inſidijs appeteret. Itaq; reliquit eum Cracouiæ cum Voislao, quem puero cuſtodem & curatorem, & quaſi magiſtrũ dederat.

Voislaus pædagogus principis.

Vbi de principis aduentu Vvratislauienſes certiores facti ſunt, uniuerſa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam ſeſe ipſi effudit cum Ziroslao epiſcopo, ueniam errati petens. Reſalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patentem urbem & arcem ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remiſit: cæterùm Magnũ à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pædagogum abſentem illis præfecit.

Vuratislauienſibus uenia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Pridie quàm Vvratislauiam adueniret Vvladislaus, Sbigneus cum ſuis inde profugerat, & Cruſuiciam contendit, frequentem adhuc ea tempeſtate & copioſam urbem. Eum igitur Vvladislaus, pauculos dies cõmoratus Vvratiſlauiæ, perſecutus eſt: ueritus ne ille uicinorum Pomeranorum, ad nouãdas res procliuiũ, auxilijs ſeſe confirmaret.

Sbignei fuga.

Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduentu & conſilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, atq; etiam Pruſſorum, ad eum confluxit: quorum ille ſuaſu atq; fiducia hoſtilem prorſus animum aduerſus patrem induit. Veniẽti, cum ſeptem aciebus inſtructis ad marginem Gopli lacus, qui Cruſuiciam in inſulæ modum ambit, occurrit.

Prælium inter patrẽ & filiũ.

Goplum lacus.

Nec mora, expedit & Vvladislaus ordines: canunt utrinq; ſigna: concurrunt infeſtæ acies: acrius multo pugnabant ipſi exules, utpote in ſuo periculo, quàm auxiliarij. Ibi ſors gentiles etiam, neceſſarios, agnatos & fratres inter ipſos commiſit, ut manus inter ſe conſererent, ita ut neceſſe erat in ciuili bello accidere: cæduntúrq;. Ad extremum acrius inſtantibus ijs qui cum Vvladislao ſentiebant, fuſi aduerſarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibiq́ue uel à perſequentibus trucidantur, uel aquis merguntur. Magna ea ſtrages fuiſſe memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, uſibus hominum & iumentorum aliquandiu poſt apta non eſſet. E' Vvladislai exercitu non ita multi deſiderati ſunt: uulnerati fuêre plurimi. Sbigneus fuga in urbem relapſus, uiuus in poteſtatem patris uenit.

Sbigneus captus.

Vrbs, quòd receptum ipſi præbuiſſet, militi in prædam conceſſa: & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, ſolitudinem redacta eſt.

Cruſuicia direpta.

Dimiſit deinde Vvladislaus exercitum, Sbigneumq; in cuſtodiam Sececho dedit: ipſe in Mazouiam inde diuertit. Vnde cum Gneznam ad baſilicæ dedicationem à Martino archiepiſcopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot epiſcopis ueniſſet, eorum precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit, filium agnouit, & liberaliter apud ſe deinceps habuit: nec ita multo pòſt cum Boleslao legitimo filio, peſſimo exemplo, & magno reipub. malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterque poſt ſe principatum obtineret deſignauit.

Sbigneus in gratiam receptus & Boleſlao exæquatus.

Cui rei diſſenſio ipſorum occaſionẽ dedit. Nam quo tempore baſilica Gneznenſis dedicabatur, Pomerani Santocum arcem penè interceperant. Re enim cum paucis proditionis conſcijs conſtituta, noctu intromiſsi, cæteros arcis cuſtodes dormientes trucidare parabant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum eſt, quaſi equitis armati cum ſtrepitu & impetu in ipſos incurrentis oblato, perculſi, dum pauidi & locorum ignari inte-

Pomerani Santocum adorti repelluntur.

Diſsidium Sbignei cum Boleslao.

in tenebris diſcurſant, à cuſtodibus ſtrepitu atq; trepidatione excitis conciſi ſunt. Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos miſit. Qui cum diſſidere cœpiſſent, nulla re memorabili geſta, citò ad patrem reuerterunt. Hac igitur diſſenſione ipſorũ motus pater, ac ueritus ne magis in dies inter eos odia gliſcerent, certos principatus fines utriq; deſcripſit.

Bohemi Sileſiã inuadunt.

Cæterùm interea dum Vuladislaus Sbigneum Cruſuiciam perſecutus erat, Prædislaus Bohemorũ dux, ad oẽm occaſionem, qua Polonis noceret, attentus, ſimul ut exulibus promiſſum præſtaret, cũ tumultuaria ſuorum manu raptim in eã oram, quæ ad Nyſſam fluuium eſt, prædabundus excurſionem fecit:

Nyſſa fluuius.

Bardum captũ & incenſum.

Bardum arcẽ defenſoribus uacuam, ut in pace, nullo negocio cœpit, & exuſsit. Aliam ipſe in rupe quadã eminenti & undique prærupta, loco opportuno celeriter conſtruxit, & Cameneciam appellauit: relictoq́ue ibi aliquanto præſidio, cum reliquis copijs domum ſe recepit.

Camenicia arx in Sileſia.

Rumor falſus Bohemicæ excurſionis.

Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pòſt fama uulgatur, Bohemum clàm comparare exercitum, ut ex improuiſo Poloniam inuadat. Contendit ſtatim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita ſuorum manu, quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Bohemi propulſandam: non expectandum ſibi eſſe ratus, dum aliquo prius ille incommodo Poloniam afficeret. Adueniens nullum tumultum, nullum metum reperit ad ſuos, qui Bohemis & Morauis erant finitimi. Miſsi exploratores, pacata eſſe omnia apud Bohemos referunt. Ibi rumor à paucis, ex inuidia'ne confictus, an ex uero timore ortus neſcio: mox tota peruaſit caſtra: unoquoque, ut fit, addente aliquid ijs quæ ab alijs acceperat:

Secechi inuidia.

nimirum, famam illam de motu Bohemorum à Sececho ſparſam eſſe, ut conflato adoleſcentis temeritate bello, periculo ipſum obijceret, aut à patre duntaxat ſeiungeret: ipſe interim liberius potentiam ſuam ſtabiliret, omniaq; ad inuadendum principatũ, & ad exitiũ abſentis Boleslai cõpararet.

Secechi opes & ingenium.

Erat enim Secechus homo callidus, præpotens, & factioſus: magnas habebat clientelas: cum multis proceribus neceſsitudine & affinitate ſeſe implicauerat: complures propinquos & gentiles ſuos ad multos honorum gradus euexerat: præfecturas regias pleraſq; per ſuos, & per ſe ipſe adminiſtrabat. Is porrò erat faſtus & ambitio hominis, & ſublatus ſecundis rebus, & nonnullis in rempubl. meritis animus, ut rem uerìſimilem faceret, eum in præſenti illo rerum ſuarum ſtatu acquieturum non eſſe: neque æquo animo laturum, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret ſuo merito non optimè in ſe animis affectos eſſe. Augebat ſuſpicionem & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionem illam comes non iuerat. Nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaum in immenſum omnia ij, quorum animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, & quibus priores cum Sbigneo conatus non malè ceciderant, quiq; creſcere ipſi aliena inuidia uolebant.

Conſpiratio contra Secechum.

Et facilè ambitioſi adoleſcentis in eum iram exacuunt. Fremitur totis caſtris: indignum eſſe facinus, ab uno ſic omnes ludificari. Non ferendum eſſe diutius impotentem eius dominatum, & intentas in capita principum ſuorum inſidias. Placet acciri Sbigneum, quem ſciebant Sececho ob relegationem & cuſtodiam infenſum eſſe. Aduolat ille: initur ſocietas inter adoleſcentes aduerſus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum ſibi eſſe ſtatuunt, aut terrore exercitus cogendum, ut Secechum à ſe, & ab adminiſtratione reipubl. penitùs amoueat.

Voislaus præfectura amotus.

Vvratislauiam in primis in poteſtatem ſuam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectum eius urbis cum Sececho ſentire credebant. Ibi dum cætera comparant, uenientem fortè Voislaum, rerum omnium ignarum, urbis aditu prohibent. Miranti, & cauſam ſciſcitanti, proditio & inſidiæ obijciuntur. Purgare crimen cupiens, non auditur. Repulſus, ad Vvladislaum in Mazouiam magnis itineribus contendit.

Zarnouecia.

Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilem. Nec multo pòſt adſunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs ſuis: haud longè à uico caſtra metant̃.

Legatio filiorum ad patrẽ principem.

Miſsis legatis, conſtantẽ fidem & pietatẽ ſuam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando aſſeuerant: inuidioſam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adſpirantem, atq; adeò graſſantem exaggerant: inſidias ſibi ab eo comparatas, & manifeſtè à ſe deprehenſas eſſe. Orant, ne inultum ſcelus illud, & læſam maieſtatem ſuam eſſe patiatur. Per omnia ſe patrem indulgentiſsimum debito honore & obſeruantia proſecuturos eſſe, eiusq; dicto audientes fore. Cæterùm ſalutem ſuam, dignitatemq; ipſius minimè neglecturos, & ingratum atq; ſceleratum Secechum uel inuito patre perſecuturos: idem ſecum ſentire uniuerſam Poloniã, paucis neceſſarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrúmne

uni

uni maleſico, ui ſe incantamentis dementaſſet, immoderatius indulgendo, plurimorum animos offendere: an unum illum Deo, hominibuſq; exoſum, à ſe & à ſuperbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant epiſcopi aliquot & proceres è uicinoribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs perſuaſum eſt principi, ut filiorum poſtulata faceret potius, quàm uim & furorem multitudinis unà cum Sececho experiretur. Reſtitui poſtea Secechum in ſuum locum, & iuuenibus reconciliari poſſe, ubi iræ eorum paulùm reſediſſent. Itaq; dat fidem princeps filijs, facturum ſe de Sececho, quod poſtulaſſent. Adeunt ipſi ad patrem adoleſcentes inermes, & læti euentu illo conſilij ſui: uenerabundi patrem ſalutant, & ueniã cœpti ſui non tam temerarij, quam neceſſarij, ut ipſis uidebatur, ſupplices petunt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorum ruit.

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petunt.

Secechus conſpectum eorum declinans, diſceſsit ad arcem ſuam Secechouiam, foſsis atq; propugnaculis bene munitã. Id ubi adoleſcentes cognouerunt, ſtatuunt eum perſequi: neq; quieturi eſſe: niſi aut ſublato illo, aut è Polonia pulſo, uidebant.

Secechouia arx.

Non poterat id pati Vvladislaus. Itaq; nocte intẽpeſta clàm, traiecta nauigio Viſtula, trib. tãtum miniſtris comitatus, ad Secechũ contendit præſentia ſua periculum à capite ipſius, quẽadmodum credebat, depulſurus. Nec eum ſpes fefellit.

Secechi gratia apud Vvladislaum.

Cognito namq; patris conſilio, adoleſcentes mutant conſilium: partitiq; inter ſe copias ad ditiones à patre ſibi deſtinatas uterq; proficiſcuntur: arces capitales, eiectis Secechi partium præfectis & cuſtodibus, in poteſtatem ſuam redacturi. Et Boleslaus quidem facilè, & nemine repugnante, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibuſdam ſuæ ditionis munitionibus potitus eſt. Sbigneus à Ploſco repulſus, Boleslai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis uiribus Ploſcum obſidetur.

Ploſcum obſeſſum à Sbigneo. Secechus in exilium pellitur.

Interea Martino Gneſnenſi archiepiſcopo, ſene optimo, interueniente & adnitente, pax iterum inter patrem & filios Secechi exilio ſancita eſt: qui in Ruſsiam exulatum abijt, & quamuis longo poſt tempore placato Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad priſtinum dignitatis atq; potentiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit.

Pomerani à Boleslao adoleſcentulo uicti.

Perteſi quietis Pomerani, & commodam rerum nouandarum occaſionem ciuili Polonorum bello oblatam ſibi eſſe rati. Santocum arcẽ noſtris ad reprimendos ipſorũ motus ualde opportunã, per fraudem intercipere conati ſunt: ubi dolus non proceſsit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipſi arcem è regione illius, quæ à noſtris defendebatur, magna celeritate excitarunt: unde noſtros commeatu & pabulatione prohibeant, & ipſi liberius in Poloniã incurſiones faciant. Quod publicòne conſilio, an priuato quorundam latrocinio factum ſit, incertum eſt. Valida certè ea fuiſſe manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vvladislaus, cum iuſto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hoſtilis munitionis deterritus, re infecta receſsit. Indignè id tulit Boleslaus, excelſi animi adoleſcens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hoſtem peruenit. Pomerani ſuperioris temporis ſucceſſu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fuſos Boleslaus in arcem compellit: parumq; abfuit quin cum fugientibus ſimul irrumperet. Repreſsi Pomerani, & qui dudum noſtros obſidebant, uiciſsim obſeſsi, deſperatis rebus, incenſaq; munitione ſua, ſub obſcuræ noctis ſilentio diffugêre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros.

Boleslaus in Bohemiam profectus.

Cuius admiratione ductus Prædislaus Bohemorum princeps auũculus ipſius conſpectum eius expetebat: fecit ille ſatis deſiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus eſt. Nec minuit famam uenĩes: paucoſq; dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum ſibi deuinxit: & Camenecia arce, quam ſupra Nyſſam amnem à Prædislao munitam eſſe, ſuperius memorauimus, ab eo donatus, magniſq; præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille plera que omnia mox inter milites diſtribuit, in Poloniam ad patrem reuertit.

Camenecia arx in Sileſia Polonus donata.

Qui alendam ſibi eſſe laude & honore præcocem adoleſcentis uirtutẽ exiſtimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere ſtatuit. Conuocati primores utriuſque ordinis, Ploſcum ad præſtitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum ſumma ui Santocum oppugnare: nec diutius noſtri, qui erant in præſidio, hoſtiles impetus ſuſtinere poſſe dicebantur.

Pomerani iterum profligati à Boleslao.

Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et facto tota nocte itinere, primo diluculo in hoſtes, ſecuros ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes uel contrucidat, uel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapſi ſunt. Ita ſumma cę leritate confecto bello, uictor cum longo captiuorum agmine, magniſq; ſpolijs, Ploſcum ad intermiſſam celebritatem reuertens, ingenti lætitia patrem, omneſq; perfudit. Et mox ſolenni ceremonia ipſe primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod

Baltheo militari donatur Boleslaus.

ſpecimen

ſpecimen ediderant, baltheis militaribus à Vvladislao principe donati ſunt. Inſequenti an

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

no Ruſsi ducibus Vvladimiro Nouogrodenſium, Dauide Olecho Pereaslauienſiũ, Volodoro Prẹmislienſium, principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum ualido exercitu Poloniæ fines inuaſere, & ad Viſtulam uſq; excurſionibus longè lateq; factis, ingentem prædam & magnum captiuorum numerum abigebãt. Hos Boleslaus tantiſper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hoſtile à tergo metuentes conſecutus, nocte intempeſta, dum feſsi potiq; dormiunt, ſublato ad terrorem hoſtium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quamuis longè paucioribus, re ſubita

Ruſsi ſuperantur à Boleslao.

trepidantes ſuperare. Ad fugam ſpectabant omnes, reſiſtebat nemo: nec tamen fugæ conſilium explicabant, ueriti, ne ſubducentibus aſpectum hoſtium tenebris, in inſidias ſeſe præcipirarent. Impeditos cædunt noſtri. Neque captiui ceſſant: ſed ſciſsis ruptiſq; uinculis obuios quoſque uel obtruncant, uel ijſdem quæ ipſi dudum geſtarant, uinculis conſtringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero noſtrorum, ſtrage fuſi Ruſsi, temeritatis & perfidiæ ſuæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præſidio cum paucis effugêre. Sequen-

1102. ann.
Vvladislai principis mors.

ti anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus centeſimus & ſecundus, Vvladislaus morbo & angore confectus obijt, pridie Nonas Iunij: cum triginti regnaſſet annos, uixiſſet propemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugoſſus, opinari nonnullos, qui ante ſe ſcripſerint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum eſſe. Vtcunque eſt, procuratus quidem certe eſt ante mortem ſacris myſterijs, à Martino archiepiſcopo Chriſtiano ritu: & ſolenni pompa ab ambobus filijs, & magna procerum atq; nobilitatis frequentia in baſilica Plo-

De theſauro controuerſia fratrum.

cenſi ſepultus. Mortem uerò eius nõ eodem modo tulere filij. Nam Boleslaus quidẽ mœrori ac luctui totum ſe dedit: Sbigneus uerò omnibus rebus poſthabitis, theſauro manus iniecit, totum ſibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocenſi, quæ ipſi erat deſtinata, eſſet reconditus. Tandem epiſcopis et proceribus medios ſeſe interponentibus, conuenit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

BOLESLAVS TERTIVS COGNOMENto *Criuouſtus.*

Poloniæ diuiſio.

PErſolutis Vvladislao principi iuſtis, nihil eorum mutatum eſt, quæ is uiuens de principatu conſtituerat. Conceſsit enim Boleslaus Sbigneo fratri Maſouiã atq; Cuiauiam, & Lencicienſem tractum: cætera ipſe cum ſummo imperio obtinuit. Nam quod Dlugoſſus maiorem Poloniam, hoc eſt, Poſnanienſem & Caliſsienſem tractum, Sbigneo adiungit, mihi nõ admodum ueriſimile fit, Vvladislaum maiorem portionem, & ipſam Poloniæ totius uetuſtam metropolim Gneſnam, quæ in maiore Polonia eſt, notho potius quàm legitimo filio attribuiſſe. Nec ſanè quicquam negocij Boleslao prius, quam in ſuam poteſtatem paternum omnem principatum redegit, cum Pomeranis atq; Pruſsis, quod paulò pòſt exponemus, fuiſſet: ſi maior Polonia cum Cuiauia &

Boleslai mores.

Maſouia, quæ oræ populos illos à cætera Polonia diſiũgũt, in Sbignei ſortẽ ceſsiſſet. Tãto autem patris deſiderio Boleslaus tenebatur, ut diu ſanè lachrymis & fletibus non temperaret, geſtabatq; de collo ſuſpenſam in pectus auream laminam, in qua nomen & imago patris inſculpta erat, qua ſubinde memoriam eius ſibi refricaret, & quicquid uel faceret, uel loqueretur, ſic ageret, quaſi inſpiciente omnia, & exaudiente patre, ita ut ſumma in iuuene exiſteret modeſtia & uerecundia. Exacto luctu annuo, ſuadente & orante ſenatu

Boleslai uxor.

uxorem duxit, Sbislauam Suentopelci ſiue Stopolci Michaëlis (ſic eum Ruſſorum annales uocant) Kiouienſium principis filiam: non ſine indulgentia tamen Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationem inceſtæ eſſent eæ nuptiæ. Fuit enim Suentopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius ſoror germana eodem patre Vvladimiro, ſed

Sbignei improbitas.

alia tñ matre orta Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus non modò non cohoneſtauit, ſed penê defœdauit & interturbauit, ſi euentus conatui reſpondiſſet. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad

Boriuoius Bohemorũ dux.

uniuerſum principatum adſpiraret, moliebatur fratri exitium. Boriuoius Vvratislai filius è Suentochna Polona uxore, tunc in Bohemis poſt Prædislaum fratrem, Vngara matre natum, ſuorumq; fraude occiſum, principatum tenebat. Ad eum ſe cõtulit Sbigneus, perſuaſit precibus & pecunia, ut ſub nuptiarum tempus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad

Bohemorum contra Polonos expeditio.

Grezum iam Bohemi peruenerant, cum ſubitò murmure & fremitu caſtra complẽtur, ad iniuſtum ſe bellum & contra cognatos & confœderatos duci: minimè neceſſaria expeditione: nec minoribus propemodum, quàm in quos eant Polonos, incommodis ſe ab auaro prin-

ro prin-

ro principe ſuo confici Boriuoius ubi uidet alienos eſſe ab illo bello Bohemorum ſuorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, ſumptuſq; Sbignei tũc incaſſum cecidit, niſi quòd in ſequentem annũ bellum tamen conflatum eſt. Nam Boleslaus incurſione illa Bohemorum ſuperiori año facta prouocatus, primo uere coëgit exercitum, eũq; mox duce Zelislao miſit in Morauiã. Nam ipſe ne unà proficiſceretur, magnis precibus à proceribus & noua nupta exoratus eſt. Iamq; Zelislaus peruaſtata tripartito agmine Morauia, ingenti pręda onuſtum reducebat exercitum, cum certior fit, Suentopelcũ Morauorũ ducem cum magnis copijs à tergo uenientem, non longius duobus miliarijs à ſe abeſſe. Itaq; præmiſsis impedimentis atq; captiuis, ſigna cõuertit, & inſtructa acie manus cũ hoſte conſerit. Pugnatũ æquo marte aliquãdiu, plurimũq; humani ſanguinis utrinq; fuſum eſt, ducibus ubiq; præliũ inſtaurantibus. Ad extremũ neutrò inclinante uictoria, utriq; mœſti & pro uictis ſe gerentes: illi quidem in Morauiã, noſtri uerò cum præda incolumes in Poloniam ſeſe recepere. In eo prælio Zelislaus, dum ducis pariter atq; militis officio fungit̃, dextrã amiſit. Quem Boleslaus princeps, collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æſtate Boleslaus ipſe tranſmiſsis montibus atq; ſyluis, quibus Morauia à Polonia uerſus occidentẽ ſolẽ diſiungitur, incurſionem in Morauiam fecit: exuſtiſq; nemine reſiſtẽte, plurimis uicis atq; pagis, aliquãto tñ minorem prædã, quàm Zelislaus reuexit: propterea quòd agreſtes à Sbigneo, ut creditũ eſt, de aduentu Boleslai certiores facti, in uaſtas ſyluas cum gregibus & armentis ſeſe occuluerant. Reuertente & ouante ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis maximi Gualtho epiſcopus Beluacenſis in Poloniam uenit, adhibitaq; ſcelerum ac flagitiorum indagine & correctione, fauente & adiuuante principe, duos epiſcopos Gneſnẽſis prouincię ſedibus ſuis eiecit. Qui uerò ij fuerint, non liquet: niſi quòd Dlugoſſus alterum ex ijs Ciaslaum fuiſſe ſuſpicatur, qui Cracouienſem ſedẽ permittẽte Boleslao, ſine authoritate Pontificis Max. uſurpauerat. Geminata eſt aũt Boleslao uictoriæ Morauicæ lætitia nato filio Vvladislao. Quanq̃ contaminabant eã lætitiã Sbignei nõ obſcuræ machinationes, à quo exciti eſſe Bohemi, ſollicitati Pomerani dicebãtur: & rem credibilem faciebat, ꝙ ipſe cum ſuis copijs ad Bohemicam expeditionem non adfuiſſet. Diſsimulabat tamẽ Boleslaus, & patientia ſanare fratrem uolebat. Cæterũ Pomeranos è Polonia prædas agentes coërcere, & inſigniter ulciſci cupiens, æſtate ſequenti in Bohemos expeditionem ſimulat. Ad Glogouiam conuenire equites iubet. Inde conuerſo itinere, per denſas ſyluas ſeptimis caſtris, ad Colbergũ, frequens & opulentũ ea tempeſtate oppidũ, peruenit: & nocte quidẽ in ſyluis quieti data, inſequentis diei diluculò, uadato amne, qui oppidũ præterfluit, & maiore copiarũ parte ad ſubitos hoſtiũ impetus, ſi fortè eos aduẽtus ſuus nõ fefelliſſet, ſuſtinẽdos relicta, cũ reliquis oppidũ improuiſò adortus eſt. Iamq; portas oppidi effregerat, cũ facto ab oppidanis concurſu, recipere ſe coactus eſt: ueritus, ne ſui pauci à multis, in quibus & pueri & mulieres bonam de domibus atq; tectis operã nauare poſſent, opprimerẽtur. Plériq; enim è noſtris prędæ cupidiores, ad ſuburbana diripienda diſcurrerãt. Primo tumultu dux hoſtiũ, qui in eo tũc oppido cõmoratus erat, in fugã ſe eiecit. Boleslaus caſtigatis ijs, quorum importuna auaritia factum erat, ne oppidũ primo impetu caperetur, maiore deinde ui & omnibus copijs oppugnationẽ aggreſſus: ubi caſſo labore & uulnerib. confici ſuos ab oppidanis ſtrenuè mœnia defendentibus animaduertit, direptis et incenſis ſuburbanis, in Poloniã cum pręda reuerſus eſt. Pauciſq; diebus quieti datis, cum ijſdẽ copijs inexpectatus in Pomeraniam rurſus inuadit: Suatoborum maritimæ oræ ducem, ſocium & conſanguineum ſuum liberaturus. Nam is propter iniuſtum & crudelem dominatum captus à ſuis, in uincula couiectus erat. Itaq; ptæmiſsis, qui Suatoborum repeterent, ipſe nõ magno interiecto ſpacio cum exercitu ſubſequitur. Pomerani repentino hoſtiũ aduentu territi, Suatoborum dimittunt, & in Boleslai caſtra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij ſui, & non optimę erga ſe ante eum diem fidei, ſtatim reduxit exercitum. Inſequenti anno rurſus, miſſa cum Scarbimiro magiſtro militum, quem comitem palatij uocat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniam, nemine prohibẽte, depopulatus eſt. Nam ipſe cum prædatoribus illis profectus non eſt. Haud longè tamen à Ppmeranorum finib. aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus, ad principem contendit, ab equite quodam familiari ſuo ad nuptias pariter atq; dedicationem templi inuitatũ. Adueniens maiore lætitia explet conuiuiũ. Inde princeps hilarior, uenatũ ſe in ſyluã cũ centũ, nõ amplius, equitibus è conuiuio proripuit. ibi in Pomeranos, qui tũc fortè raptim in Poloniam incurſionem fecerãt, ſua damna cõpenſaturi, cum incidiſſet: fugere turpe ratus, manus cum hoſte,

Poloni infeſtãt Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterũ uaſtatur à Boleslao.

Legatus Pontificis Max.

Epiſcopi duo depoſiti.

Vvladislaus filius Boleslao natus.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Colbergum.

In Pomeranos altera expeditio.

Suatoborus Pomeranorum dux.

Pomerania rurſus uaſtatur.

Boleslai periculum & fortitudo.

quamuis lōgè impar, conſeruit. Magnaq́ in eis ſtrage edita, dum iterū atq; iterū perrūpit hoſtile agmen, deficiēte ex uulneribus equo ipſius, & uno de comitib. equū ipſi ſuppeditante, uix cū triginta ſuis, int̃ quos & Scarbimirus erat, ſaluus euaſit: Pomeranis in ſtuporem uerſis, & perſequi abeūtes nō auſis, & mox ad ſuos puenit: q re cognita, correptis armis è cōuiuio ad ferendā principi ſuo periclitanti opē accurrebāt. Pomerani ſine mora, omiſſa inſtituta incurſione, q̃ malè adhuc ipſis ceciderat, curriculo domos ſeſe recepêre. Ferunt̃ aūt fuiſſe ad tria millia. Sic temeritatis principis, proſperū tñ euentū habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde cōſauciatus, dextrū etiā oculū amiſit. Implet mox fama huius prælij atq; periculi principis omnē Poloniā, multa (ut fit) ueris affingēs. Cōcurrunt ad uiſendū primores: obiurgant principē periculoſæ temeritatis: orāt, in poſterū ne ſeſe, remq; pub. in tantū diſcrimen p̃cipitet. Ille contrà, reprehenſionē facti ſui, ꝙ iam infectū fieri nequeat, in aliud tēpus, ſi ipſis uideat̃, differendā eſſe cenſet: hoſtē uerò, ſi uicē ſuám, cæſorūq́ fratrum doleant, ſecū ſtatim ulciſcantur. Annuunt omnes, et mox domos ad arma capiēda dilapſi, quantū quiſq; copiarū ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere Ruſſorum auxilia: conducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suentopelcū Bohemorū principē cum ualida equitum, peditumq́ manu expeditionem parare in Poloniā. Erat aūt is Suentopelcus, quē & Conradū dici reperio, Ottonis Morauorū ducis, cuius ſuprà meminimus, filius: qui pulſo Boriuoio patruele, Bohemorū principatum illis diebus inuaſerat. Atq; id eò liberiùs faciebat, ꝙ magni erāt motus in Germania, bellumq; ciuile primùm inter Henricū eius nominis quartum Cæſarem, & Rudolphum ducem Sueuorum, Henrico uiuenti à principib. Electoribus ſuffectū: deinde Rudolpho extincto, inter eundem Henricum, & filium eius Henricum, quē pater ipſe imperij conſortem & regem Germaniæ fecerat. Is igitur Suentopelcus ſiue ſuopte ingenio, ſiue ob receptum è fuga Boriuoiū Polonis infenſus, ſiue adeò à Sbigneo ſubornatus, incurſionem in Boleslai ditionē, dum ille Pomeranico bello diſtinetur, facturus eſſe dicebatur. Diſtrahebatur ancipiti conſilio Boleslaus, Pomeranóſne prius ulciſceretur, an Bohemorum excurſionem reprimeret. Hic ſalus multorum agebatur: illuc iuſtus dolor & ira pectus generoſum impellebat, ueritum ne creſcerent hoſtibus animi patientia ſua. Tandē aduenientibus Ruſsis & Vngaris, utrumq; bellum perſequi ſtatuit, & Scarbimirū quidem cum parte copiarum in Pomeranos mittit: ipſe cum reliquis ad ſaltum Herciniū, qui Bohemiā terminat, Bohemis obuiā ire pergit. Verùm ij cognito Boleslai occurſu, quieuerūt: nec eos tūc ſibi laceſſendos Boleslaus exiſtimauit. Scarbimirus uaſtatis, ut mandatū erat, Pomeranorum finibus, nemine obuiā prodeunte, exercitū præda onuſtū reduxit. Mentio facta Vngarorū admonet nos, ut ne prętereamus, id quod in ipſorū annalibus reperimus. Tradunt ij, Almum Geiſæ regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum, à Vvaladislao patruo ſibi delatū, ultrò conceſſerat, profugum, hoc anno, qui fuit à Chriſto nato 1106. à Polonis in Vngariam reductum, & cum fratre pacificatum, non tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimiſiſſe. Noſtri nullam per hæc tempora Polonorū in Vngariā expeditionē cōmemorant: cæterùm ipſos ab Vngaris contra Pomeranos adiutos eſſe referūt. Nobis controuerſiā hanc dirimere nō libet. Hoc etiā āno Boleslaus filia Suētoslaua auctus eſt: & cū Sbigneo fratre opera Suētopelci ſiue Stopolci Kiouienſiū principis, ad quē Sbigneus profugerat, in gratiā redijt. Sequēti āno maiore ui Pomeranis bellū fecit. Iam ij malorū pertæſi, & aſsiduis agrorū ſuorū uaſtationibus fracti, ad deditionē animis inclinabant, ſoli Bialogradēſes, ciuitas ea fuit Pomeranorū in primis diues & populoſa, ferociores, cæteros quoq; à propoſito auerterūt. Itaq; in eos omnem belli molē cōfert: ſed prius tñ miſsis cū legato duob. ſcutis, animos eorū tentat, albū ne, in quo pax rubrū, in quo bellū excidiūq; ſignificabat̃, mallēt. Superbius illi reſpōſum dedère, ambob. ſcutis acceptis: Sāguine Polonorū ſe ſibi candidā uictoriā paraturos. Itaq; Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi caſtris, actis uineis, & turribus celeriter excitatis, ſumma ope urbem expugnare nititur: quatit murum aries: ipſe princeps periculi immemor, inter primos uerſari, nec deterreri multitudine telorum hoſtilium, aut ſuorum circa ſe cadētium miſerabili interitu, quin ad portam urbis excindendam ſuis præiret. Depelluntur tandem ſumma noſtrorum ui è propugnaculis hoſtes, noſtriq; liberius effractis portis, cæſiſq; uel ſummotis qui in introitu urbis repugnabant, in urbem ſigna inferunt. Tunc demum Bialogradenſes abiectis armis, clementiam uictoris ſupplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui ſigno dato, ab excidio & direptione urbis abſtinere milites iubet: euocatoq; & caſtigato magiſtratu urbis & omni multitudine, dat ueniam uictis. Hac

Scarbimirus oculo priuatus.

Senatus principem obiurgat.

Suentopelcus ſiue Suatoplugus Bohemorum dux.

Germanici motus.

Henricus quartus et quintus, et Rudolphus, Cæſares.

Pomerania uaſtata à Polonis.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus, 1106. ann.

Suētoslaua Boleslai filia.

Pomeranicum bellum.

Bialogradum Pomeraniæ captum.

Clemētia Boleslai.

uictoria

uictoria & uictoriæ moderatione accepta, Colberga, Camenũ, Vielenũ, Coſminũ, & aliquot preterea oppida Pomeranorũ, in poteſtatẽ Boleslai uenêre. Zarnicouũ excitatis turribus maiore ui oppugnatum, dum Boleslaus ad Bohemię fines excurrit, ad extremũ ſub autumnum reuertẽte eo, per deditionẽ receptũ, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditũ eſt: cũ is religionẽ Chriſtianã, à qua alieni adhuc erãt Pomerani, à Boleslao de ſacro fonte leuatus, ſuſcepiſſet, & in Boleslai, ſucceſſorumq; eius principũ Polonię uerba iuraſſet: Quod autẽ de excurſione Boleslai ad Bohemorũ fines attigimus, ita ſe habuit. Cozle arx ſupra Odrã ſita, ad reprimẽdas Bohemorũ ſiue Morauorũ incurſiones peropportuna, conflagrauerat. Suſpicabatur Boleslaus dolo Bohemorum incendium id conflatũ eſſe: eoſq; mox locum denuò munituros, & præſidio firmaturos, ni ipſe anteuerteret. Nec tamen eum, quem in Pomeraniam duxerat exercitum, longo itinere & labore belli defatigatum, nondum confecto eo bello, deducere, & nouo labore conficere uolebat. Itaque Sbigneum fratrem auxilia, cum quibus ad inſtaurandam arcem Cozle iret, popoſcit. At ille nõ modo nõ fecit poſtulata, uerumetiam legatis fratris ſuperbo & pleno contumelię reſpõſo oneratis, uix manus abſtinuit. Permoleſtè id tulit, ut par erat, Boleslaus. Itaq; cũ paucis uoluntarijs, ſumma celeritate cõfecto itinere, reſtaurata arce Cozle, ac mox recepto Zarnicouo, ꝙ hyems iã inſtabat, dimiſit exercitũ. In Poloniã reuerſus, ad ampliſsimum ſenatũ de iniurijs, contumelijs & perfidia Sbignei refert. Conſtabat, eũ aduerſus cõmune placitum (quod inter fratres iureiurãdo interpoſito cõuenerat, ut neuter ſine altero fœdus cum quoq̃ percuteret, & alterius hoſtẽ, ſuum uterq; duceret) cũ Pomeranis fœderatũ eſſe: his crebros nũcios & munera mittere, uiciſsimq; ab eis accipere: captiuos, ſi qui fortè de eius ditione capti eſſent, ei cõdonari. Proferebãt teſtimonia, & literę eius interceptæ, ad Bohemos & Pomeranos ſcriptę, quib. eæ gẽtes aduerſus Boleslaũ ſolicitabant, ac doli in caput Boleslai cõciñati aut meditati aperiebant. Certatim quiſq; in ſenatu partim hæc exaggerãt, partim alia præterea, quæ acceperãt, aut cõpererant, proferunt. Cẽſent omnes nõ eſſe ferendũ diutius monſtrũ illud, ſed armis perſequendũ: & aut tollendũ de medio, aut certè pellendũ hoſtẽ publicũ, q̃ eo ſit capitalior, ꝙ ſub ſpecie ſocietatis & amicitiæ fallat. His cognitis Sbigneus, diffiſus rebus ſuis, maluit ad clemẽtiã & miſericordiã fratris, q̃ ſummã eſſe in eo nouerat, cõfugere: q̃ uitiũ & armorũ eius uniuerſę Polonię conſenſu nitentium, in ſe periculum facere: præſertim cum ſuorum animos alienos à ſe eſſe intelligeret, & in Bohemis atq; Pomeranis parũ iam ſpei reponeret. Etenim Boleslaus cum Bohemis quidem pacem fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & diſtinebantur ij tunc, ut uidetur, Saxonum, Danorumq; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinum Cracouienſem epiſcopum, & Iaroslaum Ruſſorum ducem, ut uult Gallus, ueniam, & Maſouiam, cætera ditione ſua Boleslao conceſſa, impetrauit, & in poteſtate illius ſemper ſe fore ſanctè promiſit. Hoc tempore Pomeranorum manus, ſiue ea prædabunda fortè incurſionem fecerat, ſiue intẽtis in unum inſidijs ad rem certam uenerat, Spicimirũ uicũ improuiſo inuaſit. Seceſſerat eò tunc cum paruo comitatu Martinus Archiepiſcopus Gneſnenſis, prius & uenerandus ſenex. Atq; is ad primũ tumultũ & aduẽtum hoſtilẽ, timore ſubminiſtrãte cõſiliũ atq; uires, inter cõtignationẽ tẽpli abſcõſus latuit: miniſtri uerò & comites eius, dilapſi partim euaſerũt, partim in fuga ab hoſtib. capti ſunt, inter quos erat Archidiaconus Gneſnẽſis, eũ Pomerani, ꝙ & ſacerdos, & ſplẽdidè ueſtitus, & magna oris dignitate præditus eſſet, Archiepiſcopum eſſe rati, ſpoliato raptim tẽplo, ſecũ abduxerũt. Ferunt, Pomeranos omnes, quicũq; Archidiaconũ & ſacra tẽpli uaſa attigiſſent, domũ reuerſos, cũ liberis, cõiugibus, propinquis, atq; domeſticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes & ſaxa ſeſe alliſiſſe, uel in amentiã uerſos partim mutuis cædibus cõcidiſſe, partim dẽtib. & unguibus in ſeipſos ſæuijſſe. Hoc malo igit̃ perculſi, cauſaq; mali notata, Archidiaconũ cũ ſacris uaſis, et omni inſtrumento templi Spicimirienſis conquiſito, domum remiſerunt. Hæc ita diuinitùs ad preces pij, ſanctiq; Archiepiſcopi accidiſſe exiſtimant. Addunt Dlugoſſus & Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Chriſtianã ſuſcepiſſe. His adſtipulantur Albertus Crant. qui et ipſe Pomeranos Boleslai huius principis opera Chriſtianos factos eſſe ſcribit: tametſi paulò poſterius. Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Slauis, quos Vandalos uocat Crantius, Chriſto nomina dederãt, partim Germanorum, partim Polonorum armis adacti: ſed rurſus ad priſtinam impietatem ſemel atq; iterum deſciuerant. Poſt hæc Bohemicum, et ex eo Teuthonicum bellum exarſit in Polonia, ex huiuſmodi cauſa. Henrico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi cõfecto, liberè iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij: inferebatq; is bel-

Vrbium Pomeranicarum deditio.

Zarnicouum à Boleslao in poteſtatem redactum.

Gneuomirus Zarnicoui dominus Chriſtianus factus.

In Sileſiam excurſio Boleslai.

Cozle arx exuſta & inſtaurata.

Sbignei contumacia.

Sbignei doli.

Clementia Boleslai erga malè merentem fratrem.

Spicimirius uicus à Pomeranis direptus.

Archidiaconus Gneſnen. captus à Pomeranis.

Sacrilegij pœna.

Pomerani religionem Chriſtianam ſuſcepêre.

Henrici quinti Imper. expeditio in Vngariã.

lum Vngaris,ob uexatos & uiolatos milites,q ex uniuerſo orbe Chriſtiano ad Aſiaticam contra Saracenos & Turcas expeditionē,& recuperandā Hieroſolymā per Vngariā proficiſcebantur,& Almū Colomanni regis fratrē exulē reducebat.Ad quod bellū Bohemos etiā,utpote tributarios Rom.imperij,ſecum in exercitu ducebat.

Boleslai cū Colomanno rege fœdus & affinitas.

Hac tāti belli mole territus Vngarorū rex Colomannus,Geiſæ filius,q Ladislao patruo in regnū ſucceſſerat,à Boleslao colloquiū petijt.Loco,dieq́ cōſtituto,cōueniūt principes in Scepuſienſi territorio: ſocietatē inter ſe ineunt:cōmunes amicos, cōmunes hoſtes ſibi fore ꝓmittūt: fœdus, quo firmū,perenneq́ ſit,noua affinitate ſanciunt:Colomannus enim Iudithā Boleslai filiā, Stephano filio ſuo natu maiori deſpondit:

Scepuſium in dotem datum Vngaris.

Scepuſienſe territoriū, quod Polonicæ ditionis erat,in dotē datū,ex eo tēpore in Vngarorū poteſtatē uenit. Veniebat iam Henricus imperator cum ualido exercitu contra Vngaros, Almū Colomanni regis fratrem natu minorē ſecū ducens.Idq́ factū eſſe quinq́ annis antè,q̃ Bonfinius ſupputat,multis authorib.& argumentis docere poſſumus.

Bohemia uexatur à Polonis.

Ibi Boleslaus Vngaris,quemadmodū cōuenerat,auxilia mittit:ipſe cū non contēnendis alijs copijs in Bohemiā inuadit, Boriuoiū & Sobeslaū Suentopelci Bohemorū principis fratres patrueles, Colomāni regis ſororis filios exules in comitatu ſuo habēs. Tametſi Vēceslaus Hagecus uelle uidet̃,nō interfuiſſe huic expeditioni Boleslaū. Suentopelcus Henricū ad Vngaricū bellū cum auxiliarib.copijs ſequēs, Vaſconi & Mutinæ procerib. ſummā rerū Bohemicarū cōmendauerat.Hi igitur Boleslao fines Bohemiæ ingredienti,cū aliquāta ſuorū manu occurrūt:initoq́ prelio profligati,Pragam ſe receperunt.Polonus uaſtata magna parte Bohemiæ,oppidisq́ aliquot captis atq́ direptis,incolumē & ingēti præda ditatum reduxit exercitū. Suentopelcus de domeſtico periculo certior factus,ęgrè impetrato ab Imperatore fremēte,& Polonis iam tūc minante,cōmeatu,raptim cum ſuis in Bohemiā reuertit: cumq́ Polonos tūc ulciſci procliuè ipſi non eſſet,in ſuos iram cōuertit,quaſi eorū cōniuētia & proditione Bohemia uaſtata eſſet. Et Vaſco quidē alter de ijs,quib.princeps abiens imperium mandarat,in collegā culpā omnē trāsferebat.Res uerisſimilis eſſe uiſa eſt,eò ꝙ Mutina gente Rauita ſiue Verſouius, in Polonos ſemper propenſa,erat.

Rauitarum excidium in Bohemia, & in Poloniam migratio.

Itaq́ is cum duob.filijs, & alijs nōnullis primorib. Rauitis,& paruulis eorū filijs,iuſſu principis indicta cauſa capitali ſupplicio affectus eſt. Reliqui ex ea familia fuga elapſi,in Poloniā cōmigrarūt.In Vngaria nihil præclari geſtum eſt à noſtris: ſed rebus cum Cæſare & Almo fratre amicè compoſitis,dimiſit Colomānnus auxilia. Reuertentē aūt à Bohemica expeditione Boleslaū, duæ res aduerſæ & moleſtæ excepêre.Nam Sbislaua uxor eius uitā cum morte cōmutarat:

Pomerani Vſce arcem intercepêre.

Pomerani aūt Vſce arcē Gneuomiro Zarnicouienſi domino uel authore,uel adiutore, per deditionē interceperāt, deceptis qui in præſidio fuerāt,cū falſum de Boleslai morte rumorē cōfinxiſſent, quaſi is uictus à Bohemis,captusq́,& Henrico Cęſari traditus eſſet.

Pomeranicum bellum.

Itaq́ omnib. rebus poſthabitis Boleslaus,à Bohemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniā cū paucis expeditis militibus contendit,reliquo exercitu dimiſſo, ut præda Bohemica exoneratus,ad Pomeranorū fines ſibi occurreret. Nec tamē expectauit,dum is exercitus conueniret: ſed cum paucis illis,ita ut uenerat rapida excurſione,cædibus hominū & incendijs uillarū,hoſtium fines uaſtauit:non quo ſic ulciſceretur eorū iniurias,ſed magis ut incolumē ſe eſſe,et mox iuſtas pœnas de perfidis exacturum, ipſis oſtenderet.

Velenum oppugnatum.

Poſteaquam uniuerſus cōuenit exercitus,Velenum oppugnat.Nam id quoque recepto Gneuomiro defecerat:nec ita magno,ut Vſce,præſidio tenebatur. Iam autem hyems aduentabat.

Sbignei perfidia.

Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: ſed cum hoſtibus,qui aliquanta manu coacta, opportunitatem inuadendorum noſtrorum obſeruabant,ſentiebat,eosq́ clàm per internuncios de omnibus rebus & conſilijs fratris certiores faciebat, & prodendi,perdendiq́ eius occaſionem quærebat. Nocte quadā caſtris clàm egreſſus,perſuadet Pomeranis,ut ſe duce caſtra Polonorū adoriantur: perfacilè eſſe,quamuis paucis multos inopinantes opprimere.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sequūtur Pomerani. Agebat fortè in ſtatione & excubijs Boleslaus, quod quidem crebrò facere ſolebat, is re animaduerſa,hoſtes cum tumultu & ſtrepitu in caſtra irrumpentes,cum ijs qui in ſtatione erant à tergo adoritur:ſuos in caſtris ſubita reperculſos,uoce ſublata animat: concidunt animis hoſtes,in inſidias præcipitatos ſe eſſe rati: conciduntur & capiuntur utrinq́: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Captus eſt & Sbigneus, detractaq́ galea agnitus,& ad Boleslaum adductus,in ſequentem diem aſſeruatus eſt. Orto die,refert rem Boleslaus ad caſtrenſe conſilium. Ibi alius alio acerbiorem in Sbigneum dicit ſententiā. Sed omnium acerbiſsimam Sechechus palatinus Cracouienſis, qui iam ab exilio reuerterat. Is grauiſsimè in genus, mores, ingratitudinē, impietatē & perfidiā Sbignei inuectus,exag-

geratis

geratis, quæ is in patrẽ indulgentiſsimũ, quæ in fratrem manſuetiſsimum, quæ in patriam optime merentem peccaſſet, nullo non ſupplicio dignum, & unguib. atq; dentibus, ſi ferrum deſit, populariter laniandum ac diſcerpendum eſſe pronũciauit: Boleslaum etiam de nimia & pernicioſa ipſi, totiq; reipub. facilitate & clementia obiurgauit. Productus, & cauſam dicere iuſſus Sbigneus, cum ſe non explicaret, & re manifeſta redargueret̃, non morte tamen, quemadmodũ cenſebant omnes, ſed exilio à mitiſsimo fratre damnatus, in Bohemiam abijt. Velenenſes uigilijs, defendendæq; arcis labore aſsiduo fatigati, & deſperato ſuorum auxilio, arcem apertis portis dedunt. Introgreſsi milites, crebris Pomeranorũ defectionib. & immedicabili perfidia cõmoti, in omne genus hominũ nullo neq; ſexus, neq; ætatis, neq; ordinis diſcrimine deſæuierunt: nequicquã reuocante Boleslao, & uictis parci iubente. Gneuomirus ad principem uiuus adductus, cõminuto fuſtibus capite, iuſtas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus cum per hyemem iam nihil rectè geri poſſet, reduxit, dimiſitq; exercitum. Gallus per hyemem etiam Pruſſos adortũ eum eſſe memorat, concretis glacie lacubus & paludibus, quibus ea regio impedita, difficilem præbet aditum alijs temporibus: per uaſtatisq; ferro & igni agris, magnam hominum & pecudum prædam abegiſſe, nemine obſiſtente, aut pugnæ copiam faciente. Sequẽti anno, qui fuit poſt Christum natum 1109. Germanicũ bellũ exarſit: breue quidẽ illud, ſed proſpero ſucceſſu, magnaq; gloria Polonorũ & Boleslai principis geſtũ. Cuius hæc fuit cauſa. Adiutos à Polonis Vngaros, & uexatos, retractosq; è ſuis caſtris Bohemos, ipſe per ſe indignè ferẽs Henricus Cæſar, magis etiam à Bohemis cõtra Polonos incitabat̃. Sollicitabat̃ & à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eaq; ſpe implebat̃, ut p Sbigneũ Poloniã omnẽ nullo negocio in poteſtatẽ ſuã redacturũ ſe eſſe crederet. Affirmabat eñ Sbigneus, primo eius aduentu, certatim ad ſe Polonos defecturos eſſe. Igitur initio æſtatis, quæ Vngaricũ bellum cõſecuta eſt, cũ maximis copijs atq; uirib. totius Germaniæ & Bohemiæ Poloniã, qua Saxonib. atq; Thuringis cõfinis eſt, & nũc Marchiæ Brãdẽburgẽſis ac Sileſiæ nomẽ habet, ingredit̃: Lubus arcẽ & oppidũ, quæ ſedes epiſcopi etiã nũc eſt in prouincia Gneſnenſis Archiepiſcopi, capit (tametſi negant quidã) & Magdeburgenſi Archiepiſcopo donat. Bythomiã deinde, nõ hanc quæ in Oppolienſi tractu eſt, tentat: ſed à Polonis audacter ex oppido erũpentibus repulſus, ſpei ſuæ & Sbignei pollicitis nõ reſpondere euentũ, iniquius tulit, & omiſſa atq; in aliud tẽpus reſeruata Bythomia, ad interiora contendit: Recenũ recepit: inde ad Glogouiã duxit. Iam eò Boleslaus partẽ copiarũ præmiſerat, quæ hoſtẽ trãſitu Odræ fluuij prohiberẽt, dum ipſe Ruſſorũ & Vngarorũ auxilia expectat. Verùm Cęſar nouo inuento uado, haud ita procul à Glogouia tranſducit exercitum ad nonum Cal. Septemb. peneq; noſtros ultra Odram ſtatiua habentes oppreſsit: paucos quidem milites in agris uagantes, & magnam agreſtium, pecudumq; prædam cœpit. Reliqua militũ manus partim in oppidum ſeſe recepit, partim fuga diſsipata eſt. Magna ui oppugnatur oppidum, frequens quidem ea tẽpeſtate, ſed non munitiſsimum. Oppidani ueriti, ne capto p uim oppido, extrema quæq; ab irato hoſte paterentur, quinq; dierũ inducias petunt, quib. niſi ſuccurſum ſibi eſſet, deditionẽ promittunt, obſides dant primorũ ciuiũ liberos: ad Boleslaum principem mittunt, quanto in diſcrimine ſit oppidũ, & quid cum hoſte conſtituerint exponunt: orant, celeriter ſibi ut opem ferat. Collaudat ille eorum conſiliũ: affuturum ſe eſſe maturẽ pollicetur. Quod ni affuerit ad cõſtitutũ cũ hoſte tempus, ſuſtinere eos porrò impetum hoſtilem iubet. Ni faciant, deleturũ ſe eſſe eos poſt diſceſſum Cæſaris iurat. Malint ergo paucorum obſidum iacturam facere, quàm uniuerſi perire. Valuit apud Glogouiẽſes plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaq; biduo, quod de inducijs erat reliquum, ad ſuſtinendam uim hoſtium omni ope ſeſe cõparant, turres & mœnia quaſſata & labefactata reficiunt, lapidũ & aliorũ telorum maximã uim in turres congerunt. Adueniente quinta die, imperator promiſſam deditionem poſcit: ubi mutatos oppidanorum animos uidet, iratus corona oppugnat oppidũ, obſides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum ſuis oppidanorũ miſericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia ſubeant. Sunt aũt pallia aſſeres cõpacti, qui milites mœnibus ſuccedentes tegunt, & à miſsilib. defendũt. Sed nihilo minus oppidani omne telorũ genus in ſuos iuxtà ac in hoſtes cõgerũt: qui propius ad mœnia acceſſerant, aut ſcalis admotis muros iam ſcãdebant, eos contis deturbant, lapidib. obruunt, pice & aqua feruẽti perfundunt, præcipitesq; agunt. Cæſar hoſtium ſiue pertinaciam, ſiue conſtantiã admiratus, & ſuorũ uulnera & pericula miſeratus, receptui canere iuſsit. Sic eo die & ſuccedentibus aliquot deinceps, fruſtra tentata expugnatio eſt. Nec uoluit poſtea Cęſar ſuos periculo obijcere. Permultos

Sbigneus exilio mulctatus.

Velenum direptum.

Gneuomirus fuſte comminuto capite interfectus.

In Prußiam excurſio Polonorum.

1109. ann. Germanicum bellum.

Lubus arx capta à Cæſare, & Archiepiſcopo Magdeburgen. donata.

Bythomia oppugnata.

Recenũ oppidum.

Glogouia oppugnata & fortiter defenſa.

Glogouienſiũ fides & cõſtantia.

Pallia.

enim fortes uiros,Bauaros,Saxonas,& Bohemos una illa oppugnatione amiſerat.Ac Bauarorũ quidẽ & Saxonũ funera honorificè domos remiſit, Bohemi uerò ad Glogouiã in cãpis tumulati ſunt.Nõ receſsit tamẽ ab obſidione Glogouiæ Cæſar.Iam Boleslaus expectata auxilia acceperat, ualidasq́ de ſuo milite copias habebat: itaq; ꝓpius hoſtẽ accedit: nec tñ pugnãdi copiã,quãuis flagitantib.ſuis,faciebat:ſed è latebris & inſidijs hoſtilẽ exercitũ carpebat,pabulatores excipiebat,noctu ſubducendæ alui cauſa caſtris egreſſos trucidabat:ſæpius intẽpeſta nocte cũ clamore & clãgore turbarũ hoſtiũ caſtris adequitabat,excubias aut opprimebat,aut è ſtationib.depellebat: interdiu quoq; nõnũquã prãdẽtes aut quieſcẽtes tumultuariè adoriri,ꝑſequẽti hoſti cedere,recipientẽ ſeſe rurſus ꝑſequi,celeritate equorũ ſuorũ,& hoſtiliũ tarditate,grauiq; armatura fretus. Itaq; neq; oppugnãdi oppidũ,neq; reficiẽdi ſe,neq; quieſcẽdi ſpaciũ hoſti dabat.Exurebat etiã circũiacẽtes uillas,obſidebat itinera,ita ut integras legiones pabulatũ mittere hoſtes, & lõgius petere cõmeatũ neceſſe haberẽt:ſæpeq; reuertentib.præda excutiebaṫ.Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hoſtes,totaq; caſtra laudes & uirtutes eius,cõpoſitis etiã ad id carminib.ꝑſonabãt:ita ut Cæſar capitali pœna,ne id fieret,ſancire cogereṫ,ueritus ne ea res formidine atq; deſperatione animos militũ ſuorum deijceret.Angebaṫ aũt ancipiti malo,obſeſſo q̃ obſidẽti ſimilior. Et infectis quidẽ rebus ab obſidione diſcedere turpe, manere aũt diutius in loco,periculoſum ducebat:ne nõ mutantẽ caſtra exercitũ & peſtis,& fames,& peruigilia, ꝓpter crebros noſtrorũ inſultus cõficerent.Tandẽ ui expugnare oppidũ ſtatuit. Cęterùm Suentopelcũ cũ Bohemis ad ſuſtinendos noſtrorũ impetus,ne ſe oppugnationi urbis intento,caſtra ſua caperẽt,obijcit.Et impediebãt nõnihil Bohemi noſtrorũ conatus, tum in ſtatione illa,tum aliâs. Verùm Suentopelci mors nõ parũ adiumenti noſtris attulit, aduerſariorum uerò animos deiecit. Occidit aũt eum Ioãnes Ciſtes, eques Bohemus exul, ſiue Boleslai cõſilio,& præmio percuſſori ꝓpoſito adductus,(nam & hoc ferṫ) ſiue ꝓprij exilij,cæſorumq; propinquorũ Rauitarũ dolore ſtimulatus.Certè patrata cęde,fuga,nequicquã ꝑſequentib.Bohemis & Germanis,pernici equo elapſus,magnis præmijs à Boleslao affectus eſt.Perculit is caſus uehemẽter Cęſarẽ,& omnẽ eius exercitũ. Itaq; tumultuatũ in caſtris,ac tota nocte in armis uigilatũ eſt,ne qd maius noctu noſtri aggredereṫ. Neq; eñ in uno illo tã audaci facinore cõquietura eſſe Polonorũ audacia uidebaṫ. Poſtero die cõploratione circa cadauer facta, Cæſar ut Bohemorũ ſtudia & uoluntates retineret,ꝑmittit eis,ut principẽ ipſi ſibi, quẽ uelint, eligãt. Illi Henrico & Venceslao Suentopelci filijs,& Vvladislao eiuſdẽ fratre patruele,quẽ prius Suentopelco ſucceſſorẽ interpoſito iureiurando deſignarãt,præteritis,Otthonẽ eiuſdẽ Suentopelci fratrẽ germanũ Morauię Marchionem abſentẽ regnare iuſſerunt:à Cęſare miſsionẽ flagitarunt,deducendi funeris gratia: & ꝙ uerebanṫ,ne Boriuoius & Sobeslaus exules,qui uel authores,uel certè cõſcij necis fraternæ eſſe credebanṫ,principatũ inuaderẽt. Ac ne Vvladislaus quidẽ tã inſigni iniuria affectus,quieturus eſſe exiſtimabaṫ.Et ita ſanè accidit. Ad primum enim nuncium fraternę mortis,principatũ is occupauit.Aegerrimè Bohemorũ diſceſsionẽ tulit Cæſar: maluit tamen hoc ipſis concedere,q̃ ut ij nequicquã aduerſante ſe,irritatis animis diſcederent. Boleslaus ratus Cæſarem non ſatis auſpicati belli iam pertæſum, ſimul ꝙ hyems inſtabat, faciliorem,placidioremq; fore,legatos ad eum de pace miſit. Edit ille pacis conditiones, ut Sbigneus in principatum ſuum reſtituatur, & ut Poloni tributarij ſint Romano imperatori. Duræ uidebantur noſtris hæ conditiones,neq; exiſtimabant principẽ eas accepturũ eſſe. Ibi Henricus Cæſar ambitioſè admodum & arroganter, oſtendens legatis theſaurũ, quem ingentẽ habebat: Hic,inquit,Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gente, quæ inſigne habet lineas iunctas in modum duorum trigonorũ ęqualiũ,acutos angulos habentiũ,quorum baſes ſurſum uerſus pateant:uel,ut planius ac rudius dicam,in modum VV literæ geminæ maiuſculæ. Is igitur Scarbicus ſtultã Cæſaris iactantiam notans, annulo, quem digito geſtabat, in theſaurum proiecto: Aurum, inquit, adijciamus auro. Id ſcomma intellectum Cæſar, gratias agendo eluſit, Habdank, inquiens lingua Germanica, quod eſt, gratias ago. Inde familiæ id nomen manſit, ut Habdanci dicantur. Ex qua familia Michaël comes Lubenenſe monaſterium in maiore Polonia paulò pòſt conſtruxit atq; dotauit. Hæc eo libentius commemoramus,quòd ex hac familia fuit Ioannes Choinius epiſcopus Cracouienſis, & Cancellarius Poloniæ, uir clariſsimus, admirabili ingenio, excelſo animo, maximo conſilio, eruditione & iuriſperitia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu, cultuq; corporis elegans & moderatus, temporis parciſsimus,conſtantia uerò, integritate & liber-

Belli gerendi ratio.

Suentopelcus Bohemus dolo interfectus.

Ottho dux Bohemis datus.

Vvladislaus principatũ apud Bohemos occupat.

Legatio Boleslai ad Cæſarẽ.

Henrici Cæſaris arrogãtia.

Habdancorum familiæ origo.

Ioannes Choinius epiſcopus Cracouienſis, & Cãcellarius Poloniæ.

libertate in defendenda iuſticia & iniuſtitia oppugnanda ſingulari: quibus rebus cum potentes & factioſos quoſdam offendiſſet, eorum obtrectationib. minus gratioſus fuit apud multitudinem, quàm eſſe debuit. Cæterùm regi Sigiſmundo, cuius iudicium diuinũ erat, ita fuit charus, ut inuidi quidam & inimici, plus quam filium eum diligi ab illo, dictitarẽt. Atq; is uiueret adhuc fortaſſe, ſi chariora ſua cõmoda, quàm uirtutẽ & rempub. habuiſſet. Cæterùm ante octo annos immaturã mortem obijt, maximo noſtro dolore. Etenim nõ in clientis, ſed in alumni atq; filij loco nos dilexit, ac de ornamentis noſtris ſedulò cogitabat. Sed unde deflexímus, reuertamur. Reuerſi ad Boleslaũ legati, mãdata Cæſaris referũt, mirari ille cõfidentiã Cæſaris, & iniquitatẽ cõditionũ, quaſi uictor uictis leges imponeret, ac nõ dubia adhuc eſſet Martis alea. Itaq; quã nõ impetrabat pacẽ, ui & armis extorquere pgit, ac maioribus q̃ prius dãnis & incõmodis hoſtẽ afficit, minus aptũ p ſe, abductis Bohemorũ auxilijs, ad noſtrorũ inſultus diurnos atq; nocturnos reprimendos: nec ullã ei dat lignãdi, pabulãdi, cõmeatus petẽdi, atq; adeò è caſtris prodeũdi facultatẽ. His malis fatigati Germani, maioraq; metuentes, aliò trãsferre bellũ ſtatuũt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione, cõmeatuq; laxiore uterent̃. Simul aũt elicere ſe noſtros ad decernendum de ſumma rei uniuerſis copijs aliqua occaſione poſſe ſperabãt. Soluta igitur Glogouiæ obſidione, ad interiora Poloniæ & Vvratislauiã urbẽ inſtructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitq; extremos hoſtium Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec ſuſtineri noſtrorũ impetus à paucis poterat, uulnerabãt̃ hoſtes haſtis cominus, eminus ſagittis: cũ illi cõuerſis ſignis ad præliũ ſe expedirent, noſtri diuerſi refugiebant, rurſusq; ex interuallo, iter proſequentes adoriebant̃. Orabant principẽ noſtri pleni fiduciæ, tota ut acie cũ hoſte dimicaret: ſatis ſibi eſſe animorũ, ſatis uiriũ ad apertũ certamen: defungi ſe cupere ſemel totius belli labore: indignũ eſſe, uaſtari agros ſuos, expugnari arces & oppida ſe intuẽtib. Quietos eſſe iubet Boleslaus, & ad omnia paratos: ſibi curæ fore, quid facto opus ſit. Cæſar magno cum labore & cæde ſuorũ, ægrè in conſpectũ Vvratislauiæ uenit. Eſt circũ Vvratislauiam latè patens planicies: Boleslao locus uiſus eſt peropportunus ad dimicationẽ prælij, & noſtris propter leuẽ armaturã & pernicitatẽ equorũ, equitumq; multitudinem, quàm hoſtibus, cõmodior. Itaq; paucis milites cohortatus, adeſſe tempus, quod dudum flagitaſſent: meminiſſent pollicitationẽ ſuarũ: cogitarent in eo prælio imperiũ, ſalutẽ & libertatem patriæ uerti: uiri, & maiorib. ſuis digni eſſe pergerẽt: uaſtatos agros, incenſas uillas, capta oppida, in ſeruitutẽ redactos agricolas, ulciſcerẽtur: gloriã deniq; maiorũ ſuorũ, imperatore orbis terrarũ deuicto, illuſtrarẽt. Deinde maiore, quàm aliâs, ui hoſtes à tergo & ab laterib. laceſsit. Cõuertunt illi acies more ſolito, noſtros repulſuri. Non iam refugiebant noſtri: ſed celeriter ad ſigna & ordines ita ut iuſsi erant, concurrentes, præter opinionem hoſtiũ, pugnandi copiam fecêre. Prælium fermè exoriente ſole initũ, durauit uſq; ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hoſtes uictoria: reprimebãtur noſtri equites graui illorum armatura, nec denſas peditum phalanges perrumpere poterant, ſed quaſi in murũ incurrebant, maiore ſuo quàm hoſtium detrimento: iamq; audacius illi uiciſsim ſigna inferebant, nutabãt Poloni: uerùm Boleslaus omnia ſollicitè prouidens, ubicunq; deteriori loco rem ſuorũ eſſe animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, ſubſidiarias cohortes ſubmittendo, inſtaurabat pugnam. Ad extremũ cohortes aliquot Sileſiorũ, facto cuneo ab aperto latere curriculo in hoſtiles acies inuehi iuſsit. Quod ubi factum eſt, celeriter inuadentib. noſtris in auerſos & inopinantes, perturbari cœpere hoſtium ordines. Noſtri alacriores, mutua ſignificatione & clamore ſeſe cohortati, inſtare utrinq; trepidantib. nec ſpaciũ colligẽdi ſeſe dare. Acrius tamẽ adhuc à fronte noſtrorũ impetũ ſuſtinebant hoſtes: ſed ubi ſuos à tergo cedere noſtris urgentib. reſpexêre, in fugam ſeſe omnes conijciunt, in primisq; Cęſar ipſe, nequicquã reuocare fugientes conatus. Iamq; non in ancipiti dimicatione, ſed in cæde fugiẽtium & impedientiũ ſeſe, noſtri uerſabant̃. Plurimi mortales interfecti ſunt; permulti uiui in poteſtatẽ uenêre: atq; ij honeſtè & liberaliter iuſſu Boleslai habiti & aſſeruati ſunt. Multi etiam ex noſtris ceciderunt: longè plures (ut in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire neceſſe erat) uulnerati ſunt. Campus, ubi pugnatũ erat, plenus cadauerũ, acerbũ & miſerabile ſpectaculũ exhibebat. Ac noſtri quidem cõquiſiti & ſepulti ſunt. Germani uerò inſepulti, canibus & uolucribus eſca iacuêre. Inde cum eò tanta uis canum conueniſſet, ut difficilem trãſitum præberet paucis iter facientibus, Caninus campus à Polonis atq; Germanis locus ille dictus eſt: et in hodiernum uſq; diem utraq; lingua nomen hoc, is qui ibi eſt uicus, retinet. Abeſt aũt uno à Vvratislauia milliario. H. Mutius longè diuerſum ab hoc exitũ, diuerſamq; item cauſam huius belli memoriæ prodidit. Sic

Boleslai cohortatio.

Prælium Polonorum cũ Germanis.

Boleslai de Hẽrico Cæſare uictoria.

Henrici Cæſaris fuga.

Caninus campus.

enim

enim is ſcribit:Poſt comitia illa Aquiſgranen.ſequenti anno iterũ Francofordiæ cõueniũt principes & imperator,deliberantq́ de bello ſuſcipiendo contra Polonos: qui tributũ imperatori debitũ dare recuſabant,regemq́ ſibi elegerant,ipſiq́ coronã impoſuerant: qui tũ imperatoris erat ſummus contemptus.Quare cõſcripto exercitu,in eos proficiſcitur.Rex ante imperatoris aduentũ in caſtris eſt:pugnatur aliquoties multo utrorũq́ ſanguine:ad extremũ uerò uicit imperator,milite Germano fretus,& potentia ſua. Polonis igitur in fidem receptis,tributoq́ ueteri aucto ,ppter belli expenſas,reuertit̃ in patriã.Hactenus Mutius:neq́ cum Gallo illius tẽporis ſcriptore,neq́ cum ratione temporũ cõgruenter. Neq́ enim tunc regẽ ſibi crearũt Poloni:ſed ante eentũ annos creatũ,paulo antè illud tẽpus habere deſierunt.Sed nos cætera perſequamur.Boleſlaus tam inſigni,tametſi nõ incruenta, uictoria triumphãs,quod hyems iam aderat,dimiſit exercitũ ſuum , auxiliares uerò Ruſſos & Vngaros pro meritis remuneratus,in hybernia diſtribuit.Clarius uerò quàm antehac, ea uictoria Boleſlai & Polonorũ nomen apud Germanos factũ eſt. Itaq́ cũ Henricus Cæſar acceptã à Polonis apud Caninum cãpum cladem ulciſci inſequenti æſtate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionẽ habuit:& res Italicę præterea eum ab illa cogitatione auertebant.Verebatur aũt,ne ſe in Italiã profecto , Poloni uicinã ſibi Germaniã infeſtis armis inuaderent.Ad hæc ſciebat,multos nobiles & egregios tribunos militũ,centuriones,turmarũ & alarum præfectos,quorum præclara opera in illa Italica expeditione uti poſſet,captiuos à Polonis detineri,& pacẽ quidem cum Boleſlao facere cupiebat:ſed offerre eam ultrò,quã dudũ à ſe petitã negarat,turpe ſibi ducebat. Tãdẽ cõmunes amicos ſubornauit,qui Boleſlao perſuaderent,ut ipſe eam à Cęſare peteret:ac de uoluntate ipſius illi prolixè pollicerent̃.

Boleſlaus princeps ad Cæſarẽ profectus pacẽ petit.

Vicit animũ ſuum Boleſlaus,ut ipſe ad Cæſarem Babenbergã,oppidum id eſt Franconiæ,ſplendido apparatu & comitatu proficiſceretur. Adueniens comiter & honorificè acceptus eſt à Cæſare.Ibi multis inter ſe ſermonibus habitis, & cauſis offenſarum & inimicitiarũ diſcuſsis atq́ ſublatis,pacẽ inter ſe fecerunt æquis conditionib.

Pax & affinitas inter Henricum quintum Cæſarem, & Boleſlaum Polonorum principem.

Renouantur uetera primi Boleſlai cum Otthone tertio Imperatore fœdera, nouaq́ affinitate ſempiterna amicitia inter ipſos principes & poſteros ipſorũ ſancit̃ & ſtabilitur. Nam Boleſlaus Henrici ſororem Adleidã uxorẽ duxit,& filio ſuo Vvladiſlao impuberi adhuc Chriſtinã eiuſdem Cæſaris filiã paruulã deſpondit: captiuos omnes Cæſari liberaliter remiſit,& ab eo uiciſsim oppida capta ſuperiore bello recepit: peractiſq́ magna celebritate & ſumma omniũ læticia nuptijs,datis & acceptis ultro citroq́ magnis munerib.aucto nobilibus Germanis,nouas nuptas deducentibus, comitatu, Boleſlaus in Poloniã reuertit. Tametſi Radeuicus Phryſingenſis in eo libro,quem de rebus geſtis Friderici imperatoris ſcripſit,Gertrudim Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam,Henrici Cæſaris neptẽ,Vvladiſlao uxorem fuiſſe memorat.

Bohemicum bellum,& Boriuoij reductio.

Poſt Germanicũ bellũ,quod dudum expoſuimus,Boriuoius oblatam Suentopelci fratris interitu,& Otthonis atq́ Vvladiſlai de Bohemiæ principatu cõtentione,occaſionẽ nõ prętermittẽdã ſibi eſſe ratus,quin principatũ, unde à Suentopelco eiectus fuerat,repeteret,impetrat à Boleſlao Polono auxilia:& cõfluentib.certatim ad eum procerib.& equitibus,paruo negocio Pragã Viſſegradũ caput Bohemiæ,in ſuã redegit poteſtatẽ.

Boriuoius à Cæſare captus.

Sed euocatus à Cæſare ad cognitionẽ ac diſceptationẽ cauſæ pariter cũ Vvladiſlao fratre,qui impar uirib.Cæſaris opẽ implorarat,in uincula coniectus eſt: Vvladiſlaus uerò Bohemorum princeps declaratus . Moleſtè aũt ferẽs Boriuoij circũſcriptionem Boleſlaus Polonorum princeps , motuſq́ Sobeſlai fratris eius, qui apud ſe adhuc exulabat,precibus, inſequenti anno , cum Henricus Cæſar Romam ad ſuſcipiendum diadema imperatorium profectus eſſet,in Bohemos duxit exercitum.

IIII. ann.

Boleſlai expeditio in Bohemiam.

Præmiſsis autem legatis, poſtulat à Vvladiſlao miſsionem Boriuoij,& ut ſe arbitro cõſtitui de principatu inter fratres patiatur. Recuſat Vvladiſlaus,& ad arcendam uim Boleſlai ſeſe comparat. Itaq́ deſperata pacificatione noſter Bohemiæ oram eam quæ cis Albim eſt,ferro & incendijs uaſtauit:

Boleſlai uictoria de Bohemis.

Bohemumq́ ſua defendentem,commiſſo ad Cidlinam amnem prælio,profligatum, in fugam uertit:& mox cum magna præda & ſpolijs hoſtium,propter anni tempus in Poloniã ſeſe recepit. Ad octauum enim Idus Octobris prælium factum erat.Hagecus Polonos uictos, & præda parta exutos , Sobeſlaumq́ humero ſaucium Bohemia raptim exceſsiſſe ſcribit. Sed neq́ Vvladiſlaus ſecundis rebus ſuis tam facile ſe ad reconciliandum ſibi, reuocandumq́ Sobeſlaũ fratrẽ adduci paſſus eſſet: neq́ Boleſlaus aduerſo prælio debilitatus,Pruſſos & Pomeranos mox bello perſecutus eſſet.

Pomeranorum & Pruſſorum excurſio in Maſouiam.

Excurrerant ij prædabundi in Maſouiam , uaſtatiſq́ raptim agris & pagis permultis , celeriter ſe cum præda domũ recipiebãt.Præerat tunc Maſouiæ Magnus comes,quem à Vvradiſlauienſi præfectura amotum

fuiſſe,

Pomerani profligati à Magno comite.

fuiſſe, ſuperius in Vvladislao expoſuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros perſecutus, & prima luce inopinantes, & poſt populationis laborẽ, largioresq; ex prę da epulas altum dormientes adortus, ad internecionem omnem illam hoſtilem manum deleuit, nullo de ſuis deſiderato. Hoſtes autem ſexcenti interfecti ſunt, capti mille ducenti. Cæteri qui in proximas ſyluas effugerãt, ſequentibus aliquot diebus ab agreſtibus excepti ac trucidati ſunt. Quin à mulieribus quoq; duabus fraga legentibus unus captus, & reuinctis poſt tergum manibus adductus eſſe memoratur. Atq; hæc uictoria de barbaris,

Simon epiſcopus Plocenſis pius.

Simoni epiſcopo Plocenſi, pietate & ſanctimonia uitæ uenerando ſeni refertur accepta, quòd is & animauerit noſtros in hoſtem, & pugnantibus ijs Dei opem implorare nõ ceſſauerit: Moyſen populi Dei ducem imitatus, cuius precibus & extenſione manuum, magis quàm armis atq; uiribus Amalechitas profligatos eſſe, ſacris Hebræorum literis proditum eſt.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Non ſatis autem pœnarum Pomeranos atq; Pruſſos dediſſe ratus Boleslaus, æſtate ſequenti expeditionem in Pomeraniam ſuis indixit, cõuenit exercitus ad Cruſuiciã, iamq; moueri caſtra debebant: ecce clara die, inſpectante omni exercitu, apparuit in culmine baſilicæ Cruſuicienſis formoſus iuuenis, candida ueſte refulgens: cunctiſq; ſtupentibus deſilijt, & ante ſigna progreſſus eſt. Ibi uniuerſus exercitus lætus, e ueſtigio motis caſtris, diuinitùs oblatum ducem ſequitur, inſignem uictoriam ex hoſte barbaro ſibi pollicens.

Naclum obſidetur.

Vbi ad Naclum Pomeranorũ tunc urbem facilè principem, natura loci manuq; munitam, uentum eſt, iuuenis ille malum aureum, quod manu geſtabat, aduerſus oppidum proiecit, ſubitoq; diſparuit. Noſtri alacres partim ſcalis admotis muros ſcandere, partim portas refringere ſumma ui cõtendunt: parumq; abfuit, quin oppidum eo die caperetur. Sed plenior & illuſtrior ipſis de perfido hoſte uictoria debebatur. Oppidani prima oppugnatione perculſi, quindecim dierum inducias à Boleslao impetrant, ea lege, ut ni ſibi interea ſuccurſum eſſet, dederent ſeſe: circum ſuos dimittunt, qui de periculo urbis certiores eos faciant, & auxilium petant.

Pomeranorum exercitus.

Iam ingentes Pomeranorum & Pruſſorum copiæ conuenerant, ac de ratione belli gerendi inter ſe conſultabant: fit fremitus totis caſtris ad primũ nuncium Naclenſium. Deinde inito conſilio, reſpondent Naclenſibus, in tempore ſe affuturos, opemq; obſeſsis laturos. Quanquam autem quadraginta, uel ut uult Dlugoſſus, quinquaginta millium armatorum numerum excedebant, non auſi tamen aperto Marte cum noſtris, quorum uirtutem ſæpe experti erant, cõgredi, ex inſidijs eos aggredi ſtatuũt. Amotisq; equis, ne eorum hinnitu proderentur, & quo maiore fiducia, exæquato inter omnes periculo dimicarent, per ſyluas, quæ à ſtatiuis eorum ad Naclum uſq; pertinebant, ſilenti agmine iter faciunt, ut incautos & inopinantes noſtros opprimerent. Nec ſanè inanis eorum conatus fuiſſet, ſi ſtatim ex itinere caſtra Polonorũ adorti eſſent. Dies erat Laurentio martyri ſacra: noſtri nihil de hoſtibus ſuſpicati, & quòd inducię cum oppidanis adhuc durabant, inermes diuinæ rei uacabãt, & iam ſacris peractis diuerſi diſcedebant, cum ſubitò cõſpicantur hoſtes, agmina è uicinis ſyluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione caſtra complentur. Perturbabat omnes non tam multitudo hoſtiũ, quàm quòd in puncto temporis omnia prouidenda & facienda etant. Sed hoſtium cunctatio noſtris colligendi ſeſe, arma capiendi, & ordines explicandi ſpacium dedit.

Pomeranorum caſtra expugnata.

Nam poſteaquam illi conſpectos ſe à noſtris animaduertere, de prima ſpe deiecti, locum caſtris cœperunt, frontem & latera ſudibus præuſtis & haſtis tranſuerſis in modum ſepis munierunt. Boleslaus metu hoſtium animaduerſo, paucis pro tempore milites cohortatus, in aciem educit, loco ſe continebant hoſtes: & difficilis atq; periculoſa noſtris futura erat pugna, quòd & ſepes quibus impeditus erat ad hoſtẽ aditus, conuellendi, & foſſæ tranſeundæ, & denſa illorum iacula ſagittæq; declinandæ erant. Animaduertit fortè Boleslaus nuda eſſe terga hoſtium, nec impeditum ea parte acceſſum. Itaq; Scarbimiro magiſtro militiæ negocium dat, ut cum ipſe hoſtem à fronte adortus in ſe conuerterit, ille cum parte copiarum facto circuitu, à tergo in auerſos impetum faciat.

Boleslai de Pomeranis & Pruſsis inſignis uictoria.

Captiuorũ numerus.

Naclũ per deditionem receptũ à Polonis.

Quod ubi factum eſt, clamore cædeq; à tergo orta, impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hoſtes trepidatio & confuſio, perculſis inſtat etiam à fronte Boleslaus, perrũpit impedimenta. Hoſtes utrinq; circumuenti, & uallo illo ſuo ac ſepe impediti, fugam non explicabant. Itaq; in medio maxima ſtrage conciſi ſunt, ita ut cæſorum numerus ad uiginti ſeptem millia perueniſſe dicatur: lacubus etiam & paludibus multi hauſti eſſe memorantur: capti fuêre bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aërem inficerent, operta, tumulum inſtar collis effecere: quem Dlugoſſus ad ſua tempora extitiſſe ſcribit, monimentum tantę uictorię. Naclenſes deſperatis rebus ſuis, deditionem fecêre, eorumq; factum ſex alia oppida ſecuta ſunt.

ta ſunt. Quibus omnibus Boleslaus Suentopelcum, unum de proceribus & conſiliarijs ſuis præfecit, de Gryphonum ſiue Gryphium familia, hominem non tam opibus aut natalium ſplendore, quàm uirtute & ſcientia rei militaris clarum.

Bohemicum bellum.

Exarſit deinde rurſus Bohemicum bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatum. Cuius prætextus fuit Sobeslai exulis reſtitutio. Reuocauerat quidem eum Vvladislaus frater poſt Polonicum bellum, cuius dudum fecimus mentionem, & in gratiam cum eo redierat, Zatecenſemq́ʒ tractum ipſi attribuerat, Suatauę matris precibus & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui Cæſare abſente impar erat, metuens. Verùm Sobeslaus aliquanto pòſt, cùm non ſatis placatum & beneuolum fratris animum erga ſe animaduerteret, & à Vaſcone primo & intimo conſiliario incitari eum in ſe, ſiue certo indicio, ſiue falſa æmulorum delatione (ut refertæ ſunt æmulationibus, ſuſpicionibus, obtrectationibus & calumnijs aulę principū) didiciſſet, per inſidias eum interfecit: & fratrem ob id facinus iratum fugiens, in itinere ab Ekenbergo Cæſareo arcis Domini præfecto dolo captus, in cuſtodia aſſeruatus eſt.

Sobeslaus captus & elapſus.

Vnde, cum neglig̃etius aſſeruaretur, poſt unum menſem elapſus, in Poloniam euaſit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorum princeps, bellum in Bohemos iterum ſuſcepit. Præmiſit autem legatos ad Vvladislaum, poſtulans, ultrò ut cum Sobeslao fratre in gratiam rediret, principatumq́ʒ partiretur: cui reſpondit Vvladislaus: Non eiectum à ſe eſſe Sobeſlaum, neqʒ ulla iniuria affectum: ſed ipſum ingratum, & immemorem benignitatis ſuæ, fideliſsimum conſiliarium ſuum indignè interfeciſſe, & conſcientia ſceleris profugiſſe. Exulare etiam apud ſe Sbigneum Boleslai fratrem: eum ſi Boleslaus in partem principatus à patrę attributum reſtituat, neqʒ ſe recuſaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nihil impetraſſet, Bohemiam cum infeſto exercitu ingreditur, obuia quæqʒ uaſtat & exurit: nequicquam, ne id faceret, orante Sobeslao. Prodit obuiam cum ſuis copijs Vvladislaus, ſua defenſurus.

Cibina fluuius.

Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam altitudine aquarum, quàm q limoſum ſolum habet, uadatu difficilis. Dat optionem Bohemo Polonus, ut uel ipſe, permittente ſe, amnem traijciat, uel ſe tranſire patiatur. Neutrum Bohemus accepit. Fortè nubila dies & procellæ, tempeſtatesqʒ ualidæ proſpectum ademerant: ibi Boleslaus paucis ad ſeruanda caſtra, & qui clamore atqʒ ſtrepitu hoſtem à ſuſpicione auerterent, relictis, reliquum exercitum ſecundum amnem progreſſus aliquãtum ſilenti agmine traducit, haud ita longè ab eo loco, ubi Cibina in Albim influit. Curſuqʒ ad hoſtilia caſtra contendens, uacua ea reperit.

Bohemorum fuga. Cloſcum exuſtum.

Etenim Bohemi, cum tranſmiſiſſe amnem Polonos perſenſiſſent, raptim abierant. Vaſtati deinde ſunt à noſtris ultra Cibinam agri: Cloſcum oppidum incenſum, & in prædã datũ militib. Deficiente porrò, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, cõmeatu, reduxit Boleslaus alio itinere exercitum, neqʒ tamen populationes intermiſit. Vbi ad ſyluas, quæ Bohemiam in modum coronæ ambiunt, peruentum eſt, nocte intempeſta clamor ab uno temerè ortus, tumultu ac trepidatione, quaſi adeſſent hoſtes, caſtra cõpleuit. Verùm is tumultus ſtatim, procurrente in medium Boleslao, qui tunc fortè uigilans in papilione ſuo precationi uacabat, ſedatus eſt. Poſtero die ab exploratoribus cognitum eſt, Bohemos ſyluas inſediſſe. Itaqʒ re diuina facta, procuratoqʒ ſacris myſterijs exercitu à ſacerdotibus Boleslaus graui ac diſerta oratione milites ad cauendas inſidias, & ad refutandũ hoſtium impetum, ſi quem in ſe reuertentes, locorum opportunitate, non uiribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoqʒ, robore militum cõmunit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat.

Bohemi repreßi à Polonis.

Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum ſyluæ peruenerat, cum ſubitò hoſtes dato ſigno è latebris proſiliunt, & quàm tumultuoſiſsimè undiqʒ in Polonos inuadunt. Suſtinent noſtri impetum inuadentium, ſaluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hoſtem, qui fortè ante alios pugnã ciebat, manu ſua peremit, huic proximũ Derslaus pocillator: horũ exẽplo incenſus ardor cæterorum militũ, Bohemorũ uim ea parte primùm repreſsit. Nec minore alacritate alijs quoqʒ locis noſtri, non iam ſuſtinebant hoſtem, ſed referre pedem cogebant: præſertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexiſſent. Ibi ſignum dat receptui ſuis Vvladislaus: aderant enim unà cum Sbigneo. Nec noſtri eos ſeſe recipientes initiò perſecuti ſunt, ueriti ne in inſidias præcipitarentur. Vallis enim, denſitate arborum obſcura, & inſidijs apta, in quam Bohemi refugiebant, ſuſpicionem noſtris faciebat, ex compoſito ſimulari fugam. Verùm ubi ueram illam eſſe fugam cognouêre, fugientes aliquouſqʒ perſecuti, extremos tamen non paucos hoſtium partim cœperunt, partim trucidarunt: repetitaqʒ e ueſtigiò in Bohemiam excurſione, quemadmodum Dlugoſſus memoriæ prodidit, incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hagecus Cloſcum modò

à So-

à Sobeslao incenſum ac direptum hoc anno, qui fuit à Chriſto nato 1114. memorat: nihil
præterea. Magni per hæc tempora fuêre motus in Italia & Germania. quib diſtentus Cæ-
ſar, ad res Bohemicas animum aduertere non potuit. Etenim Henricus Romam ueniens,
Paſchalem pontif. Max. et aliquot purpuratos ſeu Cardinales, ut uocant, ſacerdotes cępit,
& abductos in cuſtodia habuit: cumq; hoc modo diadema imperatorium, & alia quædã
à põtifice extorſiſſet, diris ab eo deuotus eſt poſtea: quę res pleroſq; oẽs Germanorũ prin-
cipes ab Henrico alienauit, ita ut inteſtino bello Germania Saxonibus authoribus exagi-
taretur, & ſacra iuxtà ac prophana uexarentur. Ipſe uerò Henricus pulſo Paſchali, alium
Romanis inuitis dedit pontificem: eoq; celeriter extincto, alium ei ſuffecit, cum Paſchali
mortuo Gelaſius eius nominis ſecundus à purpuratorum ſacerdotum collegio, ipſo in-
conſulto, ſucceſſor electus eſſet. Sequenti anno cum parari rurſus in ſe à Polonis expedi-
tionem Vvladislaus Bohemus accepiſſet, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaũ
mittit, Sobeslao fratri partem principatus, & obliuionem ſuperiorum offenſarum promit
tit: conſtitutoq; loco ac tempore, conueniunt principes apud Nyſſam fluuium: ibi pax in-
ter fratres, & Ottonem Marchionem Morauiæ patruelem, quem Vvladislaus paulò antè
è carcere dimiſerat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiurando utrinque dato,
redintegrata eſt: Sobeslao Gradecenſis tractus cum quinq; caſtellis in Bohemia, in Mo-
rauia uerò Olomucenſis, cuius domini Vdelricus et Litoldus, Cõradi filij, per illud ipſum
tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vvladislao fratre conceſſus: datiſq;
& acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu ſoluto, principes diuerſi diſceſſêre. Nec
tamen quieuit illo anno Boleslaus: uerùm hyberno tempore cũ expeditis copijs Pruſsiam
ingreſſus, uicos, pagos, & oppida, lõgè, lateq; extenta populatione, ferro & igni uaſtauit,
& nuſquam prodeunte ad dimicationem hoſte magnam prædam abegit: captiuos, quo-
rum ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuerſa loca diſtribuit: Ex-
tantq; etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Pruſſorum nomen retinent. Sbigneus
reliqua ſpe, quam habebat in Bohemorum & Pomeranorum armis, penitus abiecta, cum
hos quidem debellatos à Boleslao accepiſſet, cum illis autem pacem factam eſſe ſciret, Cæ
ſaris uerò affinitate potentiorem etiam Boleslaum eſſe iudicaret, fratris clemẽtiam & mi-
ſericordiam ſupplici legatione rurſus tentat. Agnoſcit ac deprecatur culpam: fratris fidei
atq; poteſtati totum ſeſe permittit: orat ne inops, egenſq; in exilio uitam finire cogatur, ut
paululùm quid ſibi in patria præ manu detur, unde uitã ſuſtentare poſsit: quicquid id fue-
rit, eo ſe contentum: & fratri, quem ipſi Deus & uirtus ipſius dominum conſtituiſſet, ob-
ſequentem ſemper fore. Emollijt, fregitq; hæc legatio Boleslai animũ, pronum ſuapte na-
tura ad miſericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquam reclamantibus proceribus. Ve-
niens, nihil de faſtu & uanitate ſua remiſit: ſed quem legati ſupplicem ad pedes fratris pro-
ſtraturum ſe eſſe polliciti fuerant, is cum tubis atq; tympanis incedens, præferri ſibi ſtrictũ
gladium de more principum iuſsit. Diſsimulauit id quidẽ Boleslaus, & comẽ ſe fratri prę̄-
buit: ſed tamen cœpit mox animum eius ſubire facti pœnitẽtia, quòd inſanabile cernebat
ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleslai conceptum proceres, qui
Sbigneo infenſi erant, & multis uerbis atq; ſuſpicionibus odium eius inflãmabant. Nun-
quam eſſe quieturum illum: eoq; reditum impetraſſe, ut quẽ aperta ui fruſtra tentatis mul-
tis, tollere de medio nequiuiſſet, dolo circũueniret. Anteuerti oportere ſcelus eius, ſi ſibi,
liberiſq; ſuis Boleslaus conſultum uellet. His dictis eò perpellunt principem mitiſsimum,
ut de nece fratris quibuſdam mandaret. Faciunt illi iuſſa: iurgio de induſtria agreſsi Sbi-
gneum, fruſtrà implorantem fratris opem, interfecerunt. Quidam nõn interfectum, ſed o-
culis orbatum eſſe, nec ita multo pòſt animi dolore uita eum deceſsiſſe memorant. Vehe-
menter quidem Boleslaum admiſsi facinoris, contaminatæq; una illa labe exiſtimationis
ſuæ pœnituit: multiſq; poſtea lachrymis, eleemoſynis et laboribus peregrinationum ultro
ſuſceptarum id ſcelus eluit, quemadmodum inferius exponemus. Non multò autem in-
teriecto tempore, poſt patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palati-
num Cracouienſem cæpit: in carcerem compegit, excæcauit: ſenatu mouit, & abdicare ſe
utroq; magiſtratu coëgit: propterea quod is elatus rebus ſecũdis, & bellis aliquot ſuo du-
ctu proſperè geſtis, omnia ſibi arrogaret, ac de principis laude, uirtuteq; detraheret: eumq;
propinquorum, neceſſariorum, & beneficiariorum ſuorum multitudine, & gratia popula
ri fretus, cõtemneret, cõuicijs & maledictis inceſſeret, & iam in apertam rebellionem eua-
ſurus eſſe uideretur. Erat autem uir magni ingenij, lingua, manuq; promptus, & factioſus,
Scarbimirus. Cuius autem gentis fuerit, nõ reperio. Atq; ex eo tempore deinceps Caſtel-

1114. ann.

Germaniæ mo tus.

Paſchalis pontifex cum Cardinalibus captus à Cæſare.

Saxones rebellant Henrico Cæſari.

Bohem. & Po lo. principum conuentus.

Pax inter Bohemos principes.

Pruſsicum bellum.

Sbigneus fratris miſericordiam implorat & impetrat.

Sbignei faſtus.

Sbignei cædes

Scarbimirus Palatinus Cracouienſis excæcatus & magiſtratu motus propter arrogantiam.

Caſtellanus Cracouienſis Palatino prælatus.
lano Cracouienſi,qui longè inferior fuerat,prior in ſenatu locus datus eſt. Hoc tempore
Maurus epiſcopus Cracouiēſis, patria Romanus,mortuus, Radoſſum Polonum ſucceſ-
ſorem accepit.Hoc etiam anno,qui fuit à Chriſto nato 1117.Boriuoius Bohemus, Hen-
Radoſſus epiſcopus Cracouienſis.
rico imperatore ab Italica expeditione reuertente, è cuſtodia dimiſſus, Boleslai opera &
arbitrio cum Vvladislao fratre reconciliatus eſt: partemq; principatus Bohemici ab Albi
fluuio ad meridiem uergentem,ut ſcribit Dlugoſſus, ſecundum Hagecum autem ſepten-
1117.ann.
trionalem,in ditionem accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia ſtetit, aſſentatoribus
Boriuoius Bohemus exul reſtitutus, & rurſum profugus.
improbis,ut fit,alterum alteri ſuſpectum & inuiſum reddētibus.Itaq; non multo pòſt Bo-
riuoius à Vvladislao ſibi metuens,ſolum uertit:& ad Polonos primùm,inde mox ad Vn-
garos ſe cōtulit,ibiq; diem uitæ clauſit extremum.Per hæc tempora memorat Bonfinius,
Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo ſucceſſe-
Vngarorum excurſio in Poloniam.
rat,exercitum in Poloniam immiſiſſe,propterea quòd Poloni ipſi,patriq; ipſius ſępe iniu-
rij fuiſſent,& latrocinijs atque incendijs fines Vngariæ uiolaſſent:eumq; exercitum longè
lateq; graſſatum,cūcta ferro & igni uaſtaſſe,& abacta ingenti præda domum redijſſe.Cu-
ius rei præter Bonfinium nemo facit mentionem. Cum Bohemis quidem ac duce eorum
Vvladislao Stephanum fortuito prælio commiſſum eſſe, quod idem Bonfinius ſubiūgit,
1118.ann.
Hagecus quoq; ac Dlugoſſus noſter prodidêre,euentu tamen diuerſo.Sequenti añ̄o Bo-
leslaus pacatis domi rebus, ſtatuerat Pruſſos & Pomeranos, fractos iam atq; debellatos
Inundatio aquarum et tempeſtates.
magna ex parte, ad extremum perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens
aquārum uis,atque inundatio,quę neq; ſeri agros,neque meti paſſa eſt:neq; id in Polonia
modò,ſed in uicinis quoq; regionibus,quieſcere eum coëgêre.Præceſſerat autem eos im-
bres tale prodigium, quòd cœlū totas tres horas poſt occaſum ſolis ardere uiſum eſt.Per
quod tempus Martinus archiepiſcopus Gneſnenſis, uenerandus ſenex,mortuus,ſucceſ-
Iacobus archipiſcopus Gneſnenſis.
ſorem ſacri collegij ſuffragijs accepit Iacobum Znenenſem municipem. Venit hoc anno
in Poloniam Iaroslaus Vvladimirienſium dux,Sbislauę reginę frater, Vvlodimiri patrui,
qui Kiouienſem principatum poſt mortē Stopolci fratris occuparat, inſidias fugiens.Ac-
Iaroslaus Ruſſorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis.
ceptus à Boleslao comiter & humanè,quadriennio cum eo manſit, dum Pruſsico & Po-
meranico bello Boleslaus defungitur:quod quidem ſequenti anno perſecutus eſt, ſedatis
uentis atq; tempeſtatibus,quæ poſt imbres ſuperioris anni coortę,uehementes ac diutur-
næ fuêre.Extremam autem uaſtitatem timentes Pruſsi & Pomerani, iuuētutem omnem,
Pomeranicum bellum.
opificumq;,& agreſtium multudinem armarunt,& Boleslao cum exercitu aduenienti oc
currerunt,ultimam prælij fortunam tentaturi, & uiam ipſi ad interiora ditionum ſuarum
corporibus ſuis præcluſuri. Nec noſter cunctatus eſt, quin mox cum hoſte, quamuis nu-
Boleslai uictoria.
meroſiore,manus confereret. Pugnatum à primis eſt marte dubio: ibi enim robur omne
exercitus ſui hoſtes collocarāt.Vbi cedere ij loco cœpêre,immittit Boleslaus perculſis no-
uas aliquot cohortes,quæ mox totam aciem conuertêre.Primis enim partim cęſis,partim
perturbatis,reliqua multitudo imbellis in fugam effuſa eſt. Parci iuſsit Boleslaus fugien-
tibus,ne regio cultoribus prorſus uacua redderet.Itaq; multo plures capti, quàm cæſi: re-
liqui flore omni iuuentutis amiſſo,cum oppidis & munitionib.& rebus ſuis omnibus Bo
Suentopelcus rebellis Boleslao.
leslao ſeſe dedidêre, Reſtabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionem ſuperius
fecimus:qui dominandi cupiditate ductus,minus erat dicto audiēs Boleslao,& cum Po-
meranis hoſtibus Polonorum ſocietatem iniuerat.Hic perfidiæ ſuæ ſibi conſcius cum ue-
niam deſperaret,obſtinatius in rebellione permanebat, Naclumq; armis propugnaculis,
& commeatu bene munierat. Motis igitur caſtris Boleslaus Naclum obſidere cœpit, ad
ſextum Idus Septemb. Tenebat principis animum Suentopelcus per internūcios,culpam
deprecabat̄,pecuniam & obſides pollicebatur. Sed ſurda hæc aure Boleslaus accipiebat,
eo quòd peſsimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere:et uulnere,ſagittę iactu,
ê mœnibus accepto iritatus erat.Sed cum paratiores quàm initiò crediderat,ad perferen-
dam obſidionem hoſtes,oppugnationem autem oppidi,eo præſertim anni tempore,per-
difficilem eſſe animaduerteret:fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidem tempore mi-
litiæ uacationē ſibi cōcedi,nec ſolū hoſtib.uerùm etiā cū frigore,procellis,& niuib.ſe cōfli
Suentopelci deditio, & noua rebellio.
ctari:tandē negatā diu ueniā dat Suētopelco & Naclenſibus:pecuniā & obſides imperat:
fuitq; inter obſides Suentopelci filius. His peractis,dimittit Boleslaus exercitum circa Ca
lend.Ianuarij.Verùm æſtate proxima, noua Suentopelci & Naclenſium defectione per-
motus,nō iam cum totis Polonię uiribus,ſed cum euocatis haud ita multis raptim in Po-
Viſſegradum captum.
meraniam contendit.Iam enim domiti pleriq; omnes reliqui Pomerani erant, neque cum
Suentopelco ſentiebant. Aduenienſ Viſſegradū, arcem & oppidum,quod à Suentopel-

ci præ-

ci præſidio tenebatur, ſextodecimo die expugnat & capit: & octo dies ibi, ut ægrotos & ſaucios reficeret, commoratus, ad Naclum duxit. In itinere quædam oppida primo impetu cœpit. Naclum poſt ſuperioris anni obſidionem melius etiam munitum, & commeatu refertum erat, & Suentopelci præſentia & induſtria magnum momentum oppidanis ad reſiſtendum principi afferebat. Itaq; plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus: eoq; maiore ſtudio & conatu ad expugnationẽ eius cœpit intendere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletiſq; foſsis ad oppidum admouit, defenſoreſq; mœnium baliſtis, catapultis, & ſcorpionib. è propugnaculis ſummouebat. Nec ſegnius oppidani uim noſtrorum ſuſtinebant, & uel de ſuperioribus locis ſaxis, aqua & pice ferueñti eos qui propius ſucceſſerant, propellebant: uel apertis portis in eos, operibus & materiæ comportandæ intentos, erumpebant. Et quidem non ſine magno operæprecio. Obſeruata enim noſtrorum negligentia, & uenti opportunitate, coniectaq; magna ui ſarmẽtorum, butyri, picis, laridi & olei, ter turres noſtrorum excuſſerunt: cum Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas ſubinde excitaret. Quartæ tamen acerrimê defenſæ ab incendio, & maiore militum contentione promotæ, nequicquam prohibentibus hoſtibus, mœnibus adhæſêre. Inde noſtri cominus haſtis atque gladijs rem gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecêre, & ipſi in oppidũ tranſcendere cœpêre. Obſtinatè tamen hoſtes ad eum locum conglobati reſiſtebant, neq; conſiſtere noſtros in mœnibus patiebãtur. Pacem deinde à Boleslao poſtulant, ut excedere ipſis oppido & facultates ſuas omnes efferre liceret. Vbi id negatũ eſt, inducias aliquot dierum petunt: cum ne eæ quidem cõcederentur, tandem deſperatis rebus, uitam modò pacti, oppidum & Suentopelcum ducem dedunt: quem Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut uult Dlugoſſus, in poteſtatem Polonorum uenit: religionemq; Chriſtianam bis antè ſuſceptam, et bis rurſus repudiatam, cum Varcislao duce, tũc demum authore Boleslao Polonorum principe, ſicut ab Alberto Crantio memoriæ proditũ eſt, tertiùm recepit, & hucuſq; retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimiſſoq; exercitu reuerſus in Poloniam, ſequenti anno nuptias Vvladislao filio, cum Chriſtina Henrici Imperatoris filia, qui tũc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu fecit, quibus Stephanus rex Vngariæ Boleslai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Ruſſorũ quidam duces interfuêre. Interfuit & Boriuoius Bohemus: itemq; Iaroslaus Vvladimirienſium dux, affinis Boleslai, uterq; fuga ſalutem ſibi quærens, quemadmodum paulo antê memorauimus. Exacto autem poſt eas nuptias ãno, Adleida Boleslai uxor, poſt decem annorum ſterilitatem filium Cazimirum peperit. Eodem quoq; anno Volodor Pręmisliẽſium dux, cum ſæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec deſiſteret, admonitus à noſtris apud Vyſſokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, uicies mille põdo, ſiue marcis argenti ſeſe redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis ſegetibus perpetuo trium menſium uernorum æſtu & ſiccitate. Inſequenti anno Vvladislaus Bohemorum & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, teſtataſq; rurſus uenêre inimicitias, cùm propter alias cauſas, tum propter Boriuoium tertium fratrem exulem, quinetiam coactis utrinq; copijs prælium inter ſe commiſêre. In quo uictus Sobeslaus, ad Cæſarem: atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rurſus confugit. Et comiter quidem eum tunc Boleslaus accepit, & conſolatus eſt: ſed auxilium tamen diſtulit, propter Rufsicam expeditionem, quam Iaroslai affinis ſui exulis cauſa ſuſceperat. Quam cum proſequeretur, coniunxit ſe cum eo apud Præmisliam Colomannus dux, Stephani Vngarorum regis frater, qui & ipſe cum non contemnendis copijs, reducendi Iaroslai cauſa ueniebat: itemq; Volodor & Baſilius Præmisliẽſium duces, & Vvladimirus alteris cuiuſdam Volodori filius. Itaq; communibus armis & cõſilijs à Polonis, Vngaris, & Rufsis illud bellum gerebatur. Breuiq; Belzum, Ciruenum & Vvladimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones uel expugnatæ, uel deditæ, in poteſtatem Iaroslai uenêre. Inde ad Kiouiam Ruſſorum metropolim itum eſt. Præcedebat autem Iaroslaus exercitum, cum ſeptem millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorum. Qui ubi Kiouiæ propinquauit, obuium habuit ex urbe hoſtilem exercitum pedeſtrem, cumquo conſerta pugna ſuperior eſſe uidebatur: ſed ſummiſêre ſuis oppidani ſubſidium: itaq; inſtauratum eſt prælium: Iaroslaus dum inter primos pugnam ciet, confoſſo ab hoſtibus equo, in terram excuſſus eſt. Acre circa eum certamen fit, hinc Kiouiẽſibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum ſatagentibus. Cedunt tandem Rufsi, & in urbem ſe recipiunt. Iaroslaus ſaucius relatus, paucis diebus mortuus eſt. Nihilo tamẽ mi-

Naclum oppugnatum & captum.

Machinæ, incenſæ à Naclẽſibus.

Suentopelcus in carcere perijt.

Pomerania citerior ſubacta à Polonis, & Chriſtiana facta.

Vvladislai ducis Polo. cum Chriſtina Henrici imperatoris filia nuptiæ.

1122. ann.

Cazimirus filius Boleslao natus.

Volodor Præmislienſiũ dux captus, ac dimiſſus.

Annonæ caritas.

Sobeslai Bohemi fuga in Poloniam.

Rußicum bellum.

Belzum.

Ciruenum.

Vvladimiria dedita.

Iaroslaus Ruſſus interfectus.

…pſus pax data.

nus Vngarus & Polonus Kiouiam obſidere pergunt. Sed non multò pòſt re infecta diſceſſêre, pace data Kiouienſibus: orantibus Ruſsis, qui in caſtris noſtrorum militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouienſis. Nam princeps ipſe Vvladimirus iam inde ab initio in ulteriorem Ruſsiam ſe receperat, neq; mœnibus neq; fidei Kiouienſium ſeſe credens. Aliquāto aliter hæc Vngarorum habent hiſtoriæ. Bezen eæ uocant principem, cui hęc opera à Stephano rege, qui nullum fratrem habuerit, nauata ſit: nec ullam in ea noſtrorum expeditione mentionem faciunt. Suos, occiſo (quemadmodum & nos expoſuimus) eo qui reducebatur, murmure, ac tumultu contra regem concitato, quòd magna ſtrage primo illo prælio fuſi eſſent, & cum periculo expugnare metropolim Ruſſorum iuberentur, conuerſis ſubitò ſignis nec ulla re cum conſtituta, in Vngariam reuertiſſe memorant. Poloniam quoq; iterum ab eodem rege per legatos uexatam uaſtatamq́; narrant. Quod nobis non admodum fit uериſimile, propterea quòd neceſsitudo et affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hoſtile de ipſis inter ipſos opinari ſinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non ſolum humanitatis, uerùm etiam neceſsitudinum Stephanus, quam fuiſſe fertur: Boleslaus quidem noſter tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè ſua uexari pateretur, præſertim cū alijs bellis tunc non diſtineretur: ita ut ſequenti año, qui fuit poſt Chriſtum 1124. nouam in Danos expeditionem ſuſceperit.

1124. ann.

Daniæ deſcriptio.

Eſt autem Dania, ſiue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Cherſoneſum Cimbricā, & adiacentes in ſinu Baltheo ſeu Venedico inſulas, ultra mare uerò magnam partem alterius Cherſoneſi maximæ, & ueteribus Coſmographis incognitæ, quæ ad Moſchiam ſiue Moſchouiam anguſtis faucibus continenti iuncta eſt, complectitur: nam reliquum eiuſdem Cherſoneſi, Suetiam & Noruegiam, duo ampla regna continet, illuſtrata nuper Olai Gothi, archiepiſcopi Vpſalenſis (quem nos Romæ nuper, cum legatione apud Paulum tertium pontif. Max. Sigiſmundi ſenioris regis nomine fungeremur, cognouimus) deſcriptione: à quo etiam Gothicam hiſtoriam fratris eius Ioannis, qui & ipſe Vpſalenſis archiepiſcopus, poſt diuturnum exilium Romæ mortuus eſt, expectamus.

Olaus & Ioannes Magni, fratres, Archiepiſcopi Vpſalenſes.

Petrus Duninus.

Sed ad inſtitutum reuertamur. Cauſa uerò expeditionis Danicę Boleslao fuit, Petrus, clara & illuſtri apud Danos ortus familia: qui cum ſe iuuenis in aulam Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contuliſſet, magna ingenij dexteritate, induſtria, uirtute, officio & ſuauitate morum, adhęc commendatione regis Danorum, citò ſe in gratiā & amicitiam Boleslai inſinuauit, ita ut poſtea multis, magniſq; poſſeſsionibus & in primis comitatu Scrinnēſi, & uxore illuſtri è genere ducum Ruſsiæ, quæ Sbislauam priorem Boleslai coniugem cognatione attingebat, ab eo cohoneſtaretur. Perdidicerat autem linguam Polonicam, & ita ſe ad mores Polonorum accommodabat, ut nemo tāta illa bona externo homini inuideret. Pať uerò eius Guilelmus, cui Suētoslao nomen noſtri dedêre, facilè princeps erat procerum Daniæ, & plurimnm ualebat gratia apud Henricum regem Danorum, præfectus ab eo maximis quibuſq; regni negocijs. Cum autem regem Abelus frater occidiſſet, regnumq́; inuaſiſſet, habebat in poteſtate ſua theſaurum regium ingentem pater Petri. Certiorem is filium facit rerum Danicarum: admonet, ut cum aliquanto præſidio militum ueniens, theſaurum illum auferat, potius quàm ut is ad manus crudeliſsimi parricidæ, & inuiſi omnib. ſuis tyranni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaum principem. Pollicetur is non grauatim opem ſuam, cùm ut homini de ſe bene merenti gratificaretur, tum ꝙ ea expeditione & opes Poloniæ augere, & & nominis ſui gloriam trans mare etiam, & ad extremos Septentriones proferre & propagare cupiebat.

In Daniam Boleslai expeditio, & ſucceſſus eius.

Itaq; claſſe apud Gdanum Pomeraniæ maritimū oppidum, ad tranſportandum exercitum inſtructa, diſtributoq; in milites donatiuo, cum ptimùm per anni tempus rectè potuit, naues conſcendit: & commoda tempeſtate uſus, improuiſus in primo litore Daniæ, ad quod claſsis appulerat, nemine prohibente copias expoſuit: dimiſsiſq́; circum proceres & nobiliores Danos nūcijs, per familiares & miniſtros Petri ac patris eius, omnium Danorum uoluntates facile ſibi adiunxit: cum profiteretur ſe ulciſcendi parricidæ tyranni, & uindicandæ libertatis Danorum cauſa aduenisse. Tyrannus deſertus à ſuis, profugit. Boleslaus facilè potitus omni Dania, munitiones Danis reddidit: regem, eos quem uelint, creare ſibi iuſsit. Confectis & conſtitutis rebus omnibus theſaurum omnem Petri cognationem ſecum auexit: & ſecūda nauigatione uſus, paucis diebus in Poloniam reuerſus eſt.

Petri Dunini opera.

Præmonſtratēſes monachi.

Fertur autem ſucceſſu temporis hic Petrus 77. templa diuerſis in locis in Polonia de ſecto lapide extruxiſſe ac dotaſſe, quorum plæraq; adhuc extant: itemq́; duo monaſteria, ijs qui ſe Pręmonſtratenſes uocant, qui tunc primùm extiterunt: alterum quidem puellis in Vvladislauienſi diœceſi, in Chalino pago, quod poſtea Strelnum tranſtulit: al-

terum

terum uerò uiris, in ſuburbanis Vvratislauienſibus, titulo ſancti Vincentij, quod Vvratiſlauienſes noſtra memoria prætextu metus Turcarum demoliti ſunt. Florent adhuc in Polonia huius ipſius Petri poſteri, cygno in rubro ſcuto inſigni utentes, indeq; Labẽciorum nomen habet ea familia. Interim dum Boleslaus Danicam expeditionem obit, Volodor Præmislięſium dux, cum abeſſe eum comperiſſet, immemor fœderũ & iuriſiurandi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, miſſo Volodimiro filio cum exercitu, uicinam ſibi Poloniam præſidio uacuam, cædibus & incendijs uaſtauit, uſq; ad Biezzum oppidum; ingentemq; pecudum iumentorum & hominum prædam abegit. Itaq; reuerſus à Danica expeditionẽ Boleslaus, & hyeme illa quieti militum data, inſequẽti æſtate bellum Volodoro fecit. Aduenienti occurrit impigrè Volodor, cum non contemnendis ſuorum copijs, & aliorum Ruſſorum principum auxilijs, uaſtitatem ſuarum ditionum prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiam, nec ille detrectauit, conſerũtur manus: ſed uix primum noſtrorum impetum Ruſsi ſuſtinuêre: mox in fugam acti, nequicquam reuocante Volodoro, diuerſi dilapſi ſunt: caſtra fugientium à noſtris direpta. Cecidêre de Ruſsis in eo pręlio, & in fuga multi fortes & inſignes uiri: inter quos præſtabant, Nauorotnicus & Sazithnicus. Dux Volodor Haliciam fugit, ibi uires reparaturus. Poſt uictoriam Boleslaus liberius hoſtiles regiones diuexauit ac depopulatus eſt, uicemq; Ruſsis cum fœnore reddidit: citoq; deduxit exercitum, nulla munitionũ expugnatione tẽtata propter urgentẽ hyemẽ, quæ ſæuiſsima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertum, fortuitóne incẽdio, an à Bohemis clàm ſubornato, propter receptum Sobeslaum exulẽ: cui Bohemiam eodem año repetẽti (propterea quòd Vvladislaũ fratrẽ rerũ Bohemicarũ tũc potientẽ, periculoſe ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniã & milites liberalit̃ ſuppeditauit. Et redintegrata quidẽ pax eſt inter fratres Suatana matre interueniente. Verùm paucis illis dieb. Vvladislaus extremũ clauſit diem: eiq; Sobeslaus in principatu procerum & populi fauore ſucceſsit. Quod moleſtè ferens Otto Marchio Morauiæ, cum ipſe Sobeslai uiribus impar eſſet, Lotharij Cęſaris, qui Henrico quinto paulo antè uita defuncto ſucceſſor deſignatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus ſuis negociũ inſequenti anno, ut eum in Bohemorũ principatũ inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumeciũ oppidũ Bohemiæ, à Sobeslao profligatus eſt. Vbi Otto etiã cecidit: Sobeslaus uerò cum Cæſare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorũ duce, Hẽrici defuncti ſororis filio, & ipſo ad imperiũ adſpirante, bellũ imminebat, in gratiã redijt, & impotentius dominari Bohemis cœpit. Fratrũ eñ filios, & proceres nonnullos in carcerẽ coniecit. Hoc ipſo aũt anno Volodor Ruſſorũ Præmislienſiũ dux, in medio belli apparatu uita deceſsit. Verùm filij eius Volodimirus & Rocislaus, exercitum à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uaſtandos Polonorum fines immiſerũt: ſed is pauculis pagis ad Vislocam flumen exuſtis, citò ſe domum recepit: non plus habens animorum, quàm ſui duces, qui ad eam expeditionẽ ꝑfecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & conſequentib. aliquot Boleslaus princeps, cũ pleræq; oẽs finitimæ gẽtes partim externis alijs, partim ciuilib. bellis diſtinerent. Etenim Stephanus Vngarorũ rex cũ Græcis & affine ſuo Cõſtãtinopolitano imꝑatore bellũ gerebat. Apud Ruſſos Volodimirus & Rotislaus Volodori ducis filij belligerantes inter ſe, uires eius gẽtis diſtrahebãt. Ne apud Bohemos quidẽ quietæ res erant, quemadmodum dudum memorâuimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cum fratre Friderico contra Lotharium Cæſarem arma ſumpſerãt, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallenſis Abbatis, doctrina, pietate & ſanctimonia uitę clari, opera ipſi reconciliati ſunt. Rogerius aũt Normannus, Innocentio eius nominis ſecundo pontifice Max. Roma pulſo, utriuſq; Siciliæ regis titulum primus uſurpauit. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumq; diuinum animum adiecit. Nam baſilicam Cracouięſem, humilẽ etiamtum & neglectã, in auguſtiorẽ formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: ſuppellectilẽ quoq; eius ueſtè precioſa, auroq; & argento facto maiorẽ in modũ auxit. Quin et collegiũ ſacerdotũ ſiue canonicorũ eius baſilicę, uiginti ad ueterẽ numerum adiectis, amplificauit, eiſq; certos pagos & poſſeſsiones ipſe, Radoſſus uerò epiſcopus decimas attribuit: permiſit autem pius princeps epiſcopo ius omne cõferendi ea ſacerdotia, ipſius arbitratu. Auctus eſt deinde filio ſui nominis Boleslaus: cui quidem poſtea Criſpo, à capillorũ figura, cognomẽtũ fuit. Año Chriſti 1128. memorat Dlugoſſus, Boleslaũ filio ſuo filiã regis Danię cum ampla dote uxorẽ accepiſſe. Sed quinam is filius fuerit, ille non meminit, nec nos cõijcere poſſumus. Nã Vvladislaus quidẽ natu maximus è Sbislaua ſuſceptus, habebat Chriſtinã uxorẽ ſuperſtitem. Cazimi-

Vvratislauienſes monaſteriũ S. Vincentij demoliti.

Labençia familia.

Ruſsicum bellum.

Biezz oppidum.

Ruſsi uicti à Polonis.

Cracouia conflagrauit.

Sobeslaus Bohe. princeps.

Lotharius Cæſar.

1126. ann.

Saxones profligati à Bohemis.

Sobeslai crudelitas.

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

Vngari regis cum imperatore Cõſtãt. bellum.

Ruſſorum ducum inteſtinũ diſsidium.

Conradi Sueui bellum contra Cæſarẽ Lotharium.

Siciliæ utriuſq; primus rex Rogerius.

Cracouięſis baſilica à Boleslao exornata.

Canonicatus uiginti Cracouiæ additi à Boleslao.

Boleslaus Criſpus natus.

1128. ann.

Danorum regis affinitas cũ Boleslao.

rus aũt uix ſeptimũ tunc annum attigerat. Saxo quidem Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, quem ſequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaũ Polonorum principẽ Magno Nicolai regis Danorum filio, filiam ſuam per internuncios deſponſam in matrimonium collocaſſe, eamq́; cum exercitu et claſſe inſtructa in Pomeraniam deduxiſſe: eodem Nicolaum regem & ipſum naualibus copijs inſtructum, occurriſſe: cõiunctiſq́; copijs Iulinum urbem inſignem & uetuſtam eos expugnaſſe, & Varcislao duci Pomeranorum communi hoſti pacem petenti dediſſe: inde Nicolaum ſponſam filij ſecum deduxiſſe. In Daniam uerò expeditionis Boleslai neuter facit mẽtionem.

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Boleslaus pœnas de ſeipſe ſumit interfecti fratris.

Poſt hæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta ſacerdotum atq́; egenorum impendijs atq́; donationibus, iugiq́; precatione & lachrymis, & aſpero, tenuiq́; uictu & cultu corporis, cilicio pro ueſte utens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrotorumq́; mendicorum pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſſum in Sbigneũ fratrẽ facinus ſedulò expiaret, cum alijs ſatisfaceret, tamen ipſe ſibi non ſatisfaciebat, niſi & laborem longe, moleſtæq́; peregrinationis adijceret. Itaq́; ſolenne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua guſtandis, cilicium indutus cum exegiſſet, paucis ſacerdotibus et alijs pijs hominibus comitatus, ad Aegidij tutelaris diui ſui ſepulchrũ, peregrinationem priuati habitu ſuſcepit, atq́; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullũ templũ, nullũ monaſterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq́; ſacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui ſepulchrum ieiunijs & ſupplicationibus uacans, commoratus, cum in Poloniam reuertiſſet, & reliquum illius anni tempus quieti dediſſet, uere proximo in Vngariam ad diui Stephani ſepulchrum alteram peregrinationem inſtituit: eaq́; religioſe & pedeſtri item itinere obita, & quidem non ſine moleſtia, propterea quòd ſplendidè & honorificè contra animi ſui ſententiam, à Stephano rege, genero ſuo, & à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur. Gneſnam etiam adijt, ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi Archiepiſcopi opera in propatulum prolatas è latebris, in quibus diu poſt captum & uaſtatum à Bohemis, exulante Cazimiro rege, id oppidum, paucis conſcijs delituerant: & octoginta pondo auri & multas gẽmas in urnam diui contulit.

Peregrinatio Boleslai in Narbonenſem prouinciam.

In Vngariam.

Gneſnam.

S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

Donarium Boleslai templo Gneſnen.

His peractis, non ita multo poſt Cazimirum filiũ immatura morte defunctũ amiſit, Verùm eum mœrorẽ uiri, mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miezislao nomen inditum: ſeniſq́; cognomen poſtea puero, propter grauitatẽ morũ & prudentiã, additũ eſt. Alium item ſequenti año enixa eſt, qui aui materni & auunculi Cæſarũ nomine, Henricus appellatus eſt.

Miezislaus filius Boleslao natus.

1132. ann.

Henricus Boleslai filius.

In Vngariam expeditio Boleslai.

Bela cæcus rex Vngarorum.

Albertus Marchio Auſtriæ.

Quo quidẽ año Boleslaus expeditionẽ in Vngariã fecit, ut nepotes ſuos, quemadmodum Dlugoſſus memorat, Stephani regis filios, exules cum matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex anno ſuperiori, & Vngari Belã cæcũ, quẽ Colomannus rex patruus unà cum Almo patre excæcauerat, regẽ ſibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergò paterno regno fruſtrati, & uitę prętereа ſuæ à nouo rege, q́uis propinquo, metuentes, in Poloniã ad Boleslaũ auum confugerãt. Motus eorũ precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Ruſſorũ auxilijs, in Vngariã contendit. Occurrit ei in Scepuſienſi territorio, cum magnis Vngarorũ & Auſtriorũ copijs, Albertus, Marchio ſuperioris Pannoniæ, ſiue Auſtrię, cum quo ſoror Belæ regis nupta erat. Cõmittitur durũ præliũ. Tandẽ uirtute & conſtantia noſtrorũ, ac ducis ſolerti diligentia, in fugã agunt aduerſarij: nec longius eos fugiẽtes noſtri perſecuti ſunt. Ita enim à principe præçeptũ erat.

Sileſiam depopulantur Bohemi.

Boleslaus ex Vngaria in Sileſiam cum exercitu contendit.

Duxit deinde ad Budã metropolim Boleslaus: ſed in itinere certior fit, Sobeslaũ Bohemũ in gratiã Vngarorũ, excurſionẽ in Poloniã feciſſe, & Vvratislauiẽſem tractũ ferro & igni uaſtare. Aduocato caſtrenſi cõſilio, conſulitur in mediũ, quid facto opus ſit: uicitq́; ea ſententia, quę propria defendẽda potius, q̃ aliena appetenda eſſe cenſebat. Itaq́; intermiſſo in præſens Vngarico bello, Boleslaus magnis itineribus aduerſus Bohemũ ſua inuadentẽ rectà per Morauiã cõtendit. Verùm Bohemus cognito Boleslai aduentu, domũ ſe cũ præda raptim recepit: nec anni tempus ſpacium noſtris dabat, ingratũ & perfidũ hoſtem ulciſcendi. Quocirca dimiſit tũc exercitum Boleslaus.

Boleslaus iterum in Vngariam ducit exercitum.

Sileſia iterum uexata è Bohemis.

Cæterùm ęſtate quæ cõſecuta eſt, parantẽ eum in Bohemos arma, magnis precibus expugnant exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perfugiebãt, ut cœptam potius in Vngariam expeditionem proſequeretur. Itaq́; Vvratislauienſi conuentu & comitatu omni præſidio ad tutandos fines ſuos aduerſus uim Bohemorum relicto, cum reliquis copijs & auxiliaribus Ruſsis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere reſiſtente, atq́; adeò compluribus Vngaris cum eo ſe cõiungentibus, ad Viſſegradũ, quò Bela ſe receperat, contendit. Interim cognoſcit, Bohemos maiore ui Sileſiam

rurſus, cedentibus ſuis, qui relicti erant in pręſidio, nec ſuſtinere uim hoſtium ualentibus,
crudeliter diuexare. Itaq; omiſsis iterum Vngaris, tranſmiſsisq; celeriter montibus atque
ſyluis, qui Morauiam ab Vngaria diſterminant, magnam Morauię partem, ut par pari re-
Morauia uaſta tur à Polonis.
ferret, depopulatus eſt: uaſtatisq; agris, & abacta ingenti præda, in Poloniam reuertit, nec
deinceps reductionem nepotum & Vngarorum exulum tentauit, ne maiorem quàm pro
uiribus belli molem in ſe attraheret: eò quòd accepiſſet, Lotharium imperatorem magnis
precibus & muneribus à Bela rege inuitatum, opem ſuam illi promiſiſſe. Aliter hæc ab
Vngarorum hiſtoria.
Vngaricarum rerum ſcriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos
reliquiſſe, nec Polonæ uxoris eius mentionem ullam faciunt: ſed Borichum ex Ruſſa Co
lomanni regis uxore natum, ſiue is uerè Colomanni filius fuerit, ſiue ex adulterio ſuſce-
ptus, pro Colomanni filio ſit habitus: eum inquam, poſt Stephani mortem à Polono-
rum & Ruſſorum principibus adiutum, quaſi hæreditarium regnum Vngarorum armis
repetiuiſſe. Nec tamen Polonos atque Ruſſos eo bello ad prælij dimicationem ueniſſe.
Sed amica Belæ regis legatione & poſtulatione motos, deſerto Boricho, uti notho, po-
pulariter domos reuertiſſe. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manſerant, ab aduer-
ſarijs profligatos, & in his fratrem comitis Cracouienſis (ſic enim illi habent) captum eſſe.
Horum utrum uerius ſit, legentium eſto iudicium. Inſequenti anno Boleslaus iniurias
Bohemorum quàm cumulatiſsimè ultum ire cupiens, ualidis ſuorum, & auxiliariorum
1134. ann. Bohemicum bellum.
Ruſſorum copijs Bohemiam longè, lateq; uſq; ad Albim flumē, ferro & incendijs omnia
miſcens, peragrauit. Nam Bohemus, quamuis iuſtum & ipſe haberet exercitum, nuſquā
tamen cum noſtris aperto marte congredi auſus eſt. Verùm ex inſidijs in pabulatores Po
lonos, & quicunque ab uniuerſo exercitu caſtrisq; prædabundi excurrerant, impetum fa-
ciebat, interim occaſionem benè gerendæ rei captans. Itaq; noſter agris, uicis & oppidis
hoſtilibus fœdè uaſtatis, cum ad pugnam elicere hoſtem non poſſet, ingenti præda onu-
ſtum exercitum reduxit atq; dimiſit. Nec multò pòſt Bohemus citato agmine eam Polo-
Sileſiam depopulantur Bohemi.
niæ ſiue Sileſiæ oram, quæ ad Odram eſt, aliquantiſper depopulatus, raptim ſe inde do-
mum recepit: ueritus, ne Boleslaus reuocato quem dimiſerat exercitu, reditum ſuum im-
pediret. Hoc tempore Ruſsi cœpêre nouas res moliri, eò, quòd moleſtè ferrent, aſsiduò ſi-
Ruſſorū à Polonis defectio.
bi milites & auxilia imperari: & ea fortaſsis opinione elati, quaſi ſine ſe Poloni gerere bel-
la nón poſſent. Author eius conſilij Iaropelcus Vvladimiri filius, Kiouienſium princeps
erat, qui in conuentu cæterorum principum Ruſsiæ, huiuſcemodi orationē habuiſſe per-
hibetur. Quàm dura conditione Polonorum principi ſeruiamus, Principes, nō eſt neceſ-
Iaropelci oratio ad Ruſſos ſuos.
ſe pluribus uerbis exponere, nam ut uos, qui ad imperandum alijs, non ad parendum nati
eſtis, prætеream: multitudini quidem certè noſtrorum hominū, quæ ſeruituti aſſueta, ſine
alieno dominatu rectè uitam degere non poteſt, tamen quàm acerbus ſit iſtius ſeruitutis
ſenſus uidetis. Quis autem omninò tam patiens eſt, ut & graue tributum pendere, & in a-
Seruitutis incommoda.
lieno ſolo procul à patria, nullo ſuo cōpendio, alieno iuſſu, ductuq; perpetuò militare, &
apertis periculis obijci ſe, aliumq; expertē periculi laborū & uulnerū ſuorum præmia tol-
lere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorum noſtrorū, qui pernicioſa ambitione & in-
teſtinis diſsidijs hoc malū ſibi accerſiuerunt, & florentiſsimū imperiū fœda ſeruitute com
mutárunt, nullum ne nos quęremus eius mali exitum? Ego uerò honeſtè mori, q̄ turpiter
ſeruire malim, principes: ideq; de uobis iudico. Subdiderūt colla iugo maiores noſtri, ſuis
Ruſsi quomodo ſubacti à Polonis.
magis quàm Polonorū armis uicti, cū ciuili & parricidiali bello mutuò ſe afflixiſſent, &
alij contra alios Polonorū opē, ſuo iuxtà ac aduerſariorū malo, imploraſſent: hoſtes exper
ti, quos in auxiliū aduocarant. Nos coniuncti & concordes id iugum non excutiemus?
Ruſſorum uires.
Quaſi uerò non magis nos, quàm Bohemi & Vngari, atq; adeò ipſi impotentes domini
noſtri Poloni, multitudine & uirib. abundemus. Quòd ſi benè ij rem gerunt aduerſus Vn
garos & Bohemos, noſtrum id eſt totū: noſtris illi uirib. ualent, nō ſuis: noſtra iuuētus pri-
mos et acerrimos hoſtiū impetus ſuſtinet, illi ſibi cauēt poſt principia. Quòd ſi ullū unquā
fuit tempus, quo aſſerere nos nullo negocio in libertatē poſſemus, nunc certè id nobis for
tuna, ſiue adeò Deus, qui ſanctius et rectius à nobis quàm ab illis colitur, obtulit, cum Po-
loni maximis duobus bellis Vngarico & Bohemico diſtinentur: quorum neutri ſanè pa-
Occaſio recuperandæ libertatis.
res erunt, ſi noſtra ipſis auxilia detrahamus, tantum abeſt, ut noſtra præterea arma ſuſti-
neant. Ego uerò, principes, non tam ad certam libertatem, quàm ad uictoriam & am-
pliſsimum imperium uos uoco, ſi uiri eſſe pergitis. Illi nobis ſeruierint, nobisq; militaue-
rint, quæ nos dudum ipſis præſtitimus, ſi uos uolueritis. Et habemus ſanè cùm ad omnia
obſequentem, tum odio duræ ſeruitutis & Polonici nominis inflammatā multitudinem.

Videte modò, ne ſtudium illi ueſtrum ductusq; defuiſſe uideatur. Aſſenſi ſunt omnes Iaropelco: obſtringunt ſeſe mutuo iureiurando. Conſultatur de apparatu, & de initio belli faciendi. Placuit tandem, celari ac diſsimulari id conſilium ad tempus, dum quæ opportuna ac neceſſaria eſſent ad tantum bellum cõparantur. Permanauit fortè ea res, ut ſunt Ruſſorum fluxa & infida ingenia, ad Boleslaum: conturbabat eum illa alieno ſuo tẽpore conſtituta rebellio: quòd ad duo maxima bella tertium non minus, nec ſcio an maius, ipſi accedebat. Conuocat ſenatum: exponit de intempeſtiua Ruſſorum defectione: dicũtur ſententiæ, ibi inter alios proceres Petrus Vvloſtouicius, comes Xanſenſis, uir magni ingenij & conſilij, in eam ſententiam uerba fecit, ut diceret non maximo negocio naſcentẽ rebellionẽ opprimi poſſe, ſi caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius eſſe factu, quàm apertis armis: nec dedecere, ſi dolo perfidia uindicetur, ad eamq; rem operã ſuã pollicetur: cætera quietos eſſe iubet. Inde paucis fidis comitibus, neq; tamen conſilij conſcijs, aſſumptis, in Ruſsiam ad Iaropelcum proficiſcitur. Exilium & fugam ſimulat, Boleſlai crudelitatem in ſe & graues iniurias incuſat: fugæ perfugium, tutumq; latibulum à Iaropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia & ſæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus ſuis exoſus factus ſit. Pergratus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio: gaudebat diuinitùs ſibi oblatum cõſilij ſui adſtipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao, & ſtatu rerum Polonicarum quærit, nonnihil etiam de defectione ſua ſignificat. Accommodabat Petrus reſponſa ſua ad illius uoluntatem, approbabat conſilium. Quibus rebus fidem ſibi adſtruxit apud eum, & in intimam eius familiaritatem ſeſe inſinuauit. Itaq; Iaropelcus communicato cum cæteris principibus cõſilio, maturare rebellionem ſtatuit. Rus fortè ſeceſſerat cum paruo comitatu: ſecutus erat & Petrus: qui obſeruata bene gerendæ rei occaſione, Iaropelcũ cum paucis prandentem, ſigno dato comitib. ſuis, cõpræhendit, conſtringit: & equo impoſitũ celeriter, diſpoſitis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perduxit. Collaudauit fidem, ſtudium & operã Petri Boleslaus, & peramplis eum munerib. ornauit, Iaropelcũ uerò cuſtodię tradidit. Vnde intra uertentẽ annũ, maximo auri & argenti pondere à Baſiliſco, ſiue Vaſilco, fratris ſui filio redẽptus, ad principatũ ſuum data Boleſlao fide reuerſus eſt: in qua tamen fallenda, patrio indulſit ingenio. Nam cum aperta ui imparem ſe eſſe Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit, ut par pari referret. Vngarum quempiam, hominem non ignobilem, cæterũ uafrum atq; callidũ, ſubornauit, qui pro perfuga ob defenſas Stephani liberorũ partes, ad Boleslaũ delatus, captata occaſione, uel uitam eius peteret, uel inſigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem induſtria ſua & eloquentia, & bene aſsimulatis ad tempus officijs, ita ſe in amicitiã creduli principis breui tempore inſinuauit, ut ad conſilia, quæ habebantur de repub. adhiberetur, ac præfectura Vislicienſi donaretur. Cum ſedatos penitus Ruſsicos motus Boleslaus exiſtimaret, maiore apparatu ad Bohemicum bellum ſeſe accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæſaris Rom. cõueniunt: poſtulant, ut iudicio ſiue arbitrio Cæſaris potius quàm armis, cum Bohemo de iniurijs diſceptet: illum Cæſaris eſſe tributarium: à Cæſare ad æqua omnia coactum iri, ſi legatos ad Cęſarem cum ſumma poteſtate Boleslaus mitteret: aut ſi ipſe eò proficiſci dignaretur, quod quidem futurum eſſet Cæſari gratiſsimũ. Hoc eo faciebat Lotharius, ꝙ in Italiam feſtinabat, nec uolebat Bohemum Polonico bello diſtineri, quo minus auxilia ex fœdere ſibi mitteret. Proficiſcitur Boleslaus ipſe Bambergam ad Cæſarem perquàm ſplendido comitatu. Venerat eodem & Bohemus. Tentatur pax inter diſsidentes principes: quæ cum coire non poſſet, tamen ne magis irritatis animis diſcederent, triũ annorum inducias, inſtante maximè & orante Cæſare, inter ſe paciſcuntur. Quæ priuſquam finitæ ſunt, pax perpetua inter Polonos & Bohemos, ſed poſt Halicienſem demum cladẽ, de qua paulo inferius dicemus, interuenientib. utriuſq; gentis proceribus firmata eſt. Nugatur hic more ſuo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm H. Mutius magis ocioſum, q̃ tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neq; ꝑ legatos eum egiſſe cũ Polonis, ſed bellum in eos cõparaſſe: idq; non ut Bohemis cõmodaret, ſed ꝙ rebellabant Poloni, tributumq; Rom. Imperatori debitũ à duodecim annis nõ pendebant. Eos uerò bellum timentes, ducem ſuum cum magnis muneribus imperatori obuiã miſiſſe: atq; eum in Saxonia occurrentẽ, ad Lothariũ admiſſum nõ eſſe, niſi prius tributa debita ſolueret, & iuſiurandũ daret, ſe Romano imperatori deinceps dicto audientẽ fore. Id utrunq; cum ille feciſſet, magnaq; inſuper dona dediſſet, pacem ei datã eſſe. Huius aũt narrationis penes authorem fides eſto. Multũ ſanè interfuit Lotharij, huiuſcemodi ru-

Ruſſorum ingenium.

Petri Vvloſtouicij conſiliũ.

Petri Vvloſtouicij audax facinus.

Iaropelcus captus, ac dimiſſus.

Vngarus perfugã ſe ſimulat.

Vngarus præfectus Vislicienſis.

Lotharij Cæſaris legatio ad Boleslaum.

Boleslaus ad Lothariũ Cæſarẽ profectus.

Polonorum cũ Bohemis induciæ.

Hagecus.

mores

mores tunc in uulgus ſpargi. Ac noſter quoq; Dlugoſſus ſcribit, Lothariũ à Boleslao tributũ Pomeraniæ Rugiæq; nomine, tanquã ad Romanũ imperiũ pertinentiũ, popoſciſſe: uerùm illum negaſſe, quòd eas ſuas prouincias eſſe affirmaret. Ita conſtitutis rebus cũ Cæſare, ad Italicam expeditionẽ, pontificemq; reducendum, ac diadema imperiale ab eo accipiendum ſpectante & feſtinante, Boleslaus in Poloniã reuertit. Dum autem is hac de cauſa abeſt à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum meminimus, cõmodã proditionis occaſionem nactus, celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad ſextum Idus Februarij ad Vislicíã adeſſe cum expeditis copijs iubet. Eſt autem Vislicia oppidum nono à Cracouia milliario, in rupe, quam Nidæ amnis reſtagnatio inſulam facit, ſitum: ad quod non niſi per aggerem, nec eum latiſsimũ, & pontes ſublicios aditus eſt.

Vislicia oppidum.

Eratq; tunc temporis frequens & populoſum id oppidũ, quanq; ne nũc quidẽ deſertũ eſt. Eò igitur Vngarus, de aduẽtu Ruſſorũ certior factus, cõmigrare uiciniã oẽm cũ liberis, uxorib. & facultatib. ſuis iubet. Libentẽ facit iuſſa plebs pariter & nobilitas, ut ſe ſuaq; loco munito ab hoſtium armis defendat. Adſunt ad condictum tempus Ruſsi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempeſta nocte: ingentem uulgi, nullo neq; ſexus neq; ætatis diſcrimine aut miſericordia, cędem edunt: oppidum ſuccẽdunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda, pecudum in modũ curſim abigunt.

Vislicia direpta à Rußis, & incenſa.

Proditionis premium.

Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguã præcidit, oculos effodit, genitalia membra abſcidit. Sic ille perfidus dignã ſceleris ſui mercedem tulit. Oderunt enim ferè proditorem principes atq; reges, quãuis proditionẽ ament. Reuerſus aũt è Germania Boleslaus, cum de Vislicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didiciſſet, ingentes aduerſus Iaropelcũ & Ruſſos iras concipit: cumq; primùm per anni tempus res geri potuêre, non modò ex nobilitate, uerùm etiã ex oppidanis & agreſtibus magnũ cõparauit exercitum: & Ruſsiã fremens, perinde ac leenæ uel urſæ rapto fœtu ſolent, ingreditur.

Rußicum bellum.

Cũ autẽ nemo ipſi prodiret obuiã (nam Iaropelcus peccati ſimul & uiriũ ſuarũ ſibi cõſcius, procul in paludes atq; ſyluas ſeſe abdiderat) Vvladimirienſi regione omni & proximis quibusq; crudeliſsimè uaſtatis, afflictis, & exuſtis, cũ ingenti præda reuertit in Poloniã.

Vvladimirienſis ora uaſtata.

Irritatus magis q̃ fractus ea ſuorum clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Ruſſorum principes, de ratione belli cum Polonis gerendi conſultabant: & in eam ueniebãt ſententiã, ut dolis aggrederentur eos, quibus uirtute pares non eſſent. Fortè fortuna optatam eis occaſionem obtulit. Etenim cum comperiſſent Iaroslaum Halicienſiũ ducem cum Polonis ſentire, & ab eo conſilia ſua prodi, principatu eum eiecêre. Itaq; in Poloniã is ad Boleslaũ confugit. Nec ambigebant Ruſsi, eum à Polonis reductũ, & ſe ultum iri: anteuertẽdos & fallendos ſibi eos eſſe iudicant, ut pacato agmine tanquã in tranquillis rebus ueniẽtes, ex improuiſo opprimerent potiùs, quàm aperta ui non ſine periculo graue bellum repellerent.

Iaroslai Halicienſiũ ducis fuga ad Polonos.

Ruſſorũ fraus.

Halicienſes ſubornant, ut ſimulato principis ſui deſiderio, à Boleslao petant, ut eũ primo quoque tempore reducat: affirmẽt, pœnitere Ruſſos, quòd eũ eieciſſent: quippe qui offenſum Boleslaũ uehementer metuant: quieturosq; eos eſſe, & culpã deprecaturos. Faciunt iuſſa Halicienſes: eadem penè confirmant nobiles quidã Vngari, Halicienſib. finitimi, ab ijſdẽ principibus ad aſtruendam & perficiendã inſtitutã fraudem cõducti & ſummiſsi. Habuit dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus.

Boleslaus credulus.

Itaq; iuſto quidem, ſed minori tamen, q̃ pro belli magnitudine & clandeſtino apparatu Ruſſorum, exercitu, Iaroslaũ reducit, nihil hoſtile ſuſpicatus. Appropinquanti Haliciæ, quod oppidũ ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam à Ruſsia diuidentium, ſitum, ſalinas habet, primę Vngarorum turbæ inſtructæ gratulabundæ occurrunt: & præteruectæ noſtros, extremũ agmen claudunt: ſubſecuti deinde Halicienſes, idem & ipſi faciunt.

Halicia ſitus.

Suſpecta ea res eſſe Boleslao cœpit. Accitoq; Vvſeborio palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, ſuſpicionẽ ſuã cum eo cõmunicat. Dum hæc illi inter ſe conferunt, ac de euitando periculo & inſidijs conſultant, ecce apparent procul à fronte inſtructę Ruſſorum acies, quas Iaropelcus citato curſu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Præcipitatũ ſe in inſidias, & in medio hoſtiũ concluſum Boleslaus uidebat: & quanquã longè imparem ſe numero hoſtium animaduertebat, tamen qui ſemper ſolitus eſſet uincere, ſatius eſſe ducebat, honeſtè occumbere, quàm fugiendo uictoriã ultrò hoſti concedere. Itaq; inſtructis pro tempore cõtra utrunq; hoſtẽ aciebus, & paucis cohortatus milites, ſigno dato primus in imminẽtem à fronte hoſtẽ impetum facit, concurrunt infeſtæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorũ, clãgor tubarum, & armorum ſtrepitus.

Ruſſorum cum Polonis prælium.

Boleslai uirtus.

Contendunt noſtri de ſalute, Ruſsi de uictoria. Iamq; noſtrorũ res, ueterani exercitus uirtute & peritia, meliore loco eſſe incipiebat: ea maximè parte, qua Boleslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamq; in hoſtibus ſtragem

edebat:

edebat:cum ſubitò perturbatis ordinibus,& fugæ initio à palatino quodam, cuius nomẽ
Palatini fuga. non memoratur,orto,ſequentib.eum qui proximi ſteterant, magna pars exercitus Polo-
nici in fugã cõiecta eſt.Pugnabat nihilo minus cum paucis, & ijs quidem partim ſaucijs,
partim laſsis,Boleslaus:& cum fugere turpe ſibi duceret,nolebat tamẽ inultus mortẽ op-
petere.Fortè equus cui inſidebat,multis uulnerib.confectus atq; debilitatus concidit. Ibi
Gregarij militis præclarum facinus. miles quidã gregarius,obſcurus,& originarius,ut ait Vincentius, ſubleuatum eum equo
ſuo impoſuit,& ut patriæ magis quàm gloriæ ſuæ rationem duceret,fugaq; melioribus ſe
rebus ſeruaret,orauit.Sic ille tunc quadragies ſepties uictor princeps (tot ẽm ſecũdis p̃lijs
Boleslai uictoriæ. dimicaſſe memorat̃) nobiliſsimi uiri fuga proditus,gregarij militis opera præſenti ſe mor-
ti eripuit.Reuerſus in Poloniã,palatino quidem illi fugæ principi leporis pellẽ,colũ, & fu-
Fugæ merces. ſum dono miſit,meticuloſitatẽ eius & muliebrẽ animũ notans, qua ignominia ille ad uo-
Virtutis præmium. luntariũ ſuſpẽdiũ adactus eſt:militẽ uerò ſalutis ſuæ authorẽ(nam & is fortè ſaluus è præ-
lio euaſerat)inſignib.nobilitatis,luculenta pecunia & poſſeſsionib. remuneratus, etiã ad
Boleslai excelſus animus. honores amplos & magiſtratus euexit,poſteritatemq; eius omnẽ nobilitauit. Deinde fi-
ſcum ſuũ in redemptionẽ captiuorũ,qui permulti erãt,effudit.Nec tamẽ oẽs redimi potuê-
re:multi barbaris uenditi,in fœda ſeruitute conſenuerunt. Et uehementer quidẽ angebat
animo Boleslaus,ut ſolent ij,qui perpetuò ſecũdis reb.uſi, aduerſo aliquo caſu affligũtur:
pudebatq;,& pigebat eum ſui ipſius,quòd tantæ illius cladis culpã in ſe agnoſcebat, quip-
Polonorum fœdus cum Bohemis. pe qui credulus nimium & incircumſpectus fuiſſet.Sed tamẽ de labe illa delenda, & ulci-
ſcendis perfidis Ruſsis,atq; Vngaris,ſedulò etiam atq; etiam cogitabat.Et quo liberius id
faceret,cum Sobeslao Bohemorũ principe Cloſci cõuentũ egit, pacemq; fecit, arbitris u-
triuſq; populi procerib.Pudore aũt ac dolore ſtimulantibus, conſpectũ hominũ & collo-
quia uitabat.Quæ res ei maturauit mortẽ.Nam ex mœrore illo & anxietate animi,in lan-
guorem corporis & morbũ incidit:qui ſenſim ingraueſcens,omnẽ medicinã renuentẽ, to-
to anno lecto affixum,magnopere debilitauit. Nec angorẽ ac morbũ eius natus filius Ca-
Cazimirus filius Boleslao natus. zimirus leuauit.Vbi mortem appropinquare ſibi ſenſit, conuocatis proceribus, qui offi-
cij cauſa undiq; conuenerant,& quatuor filijs adſtantibus, de concordia apud eos uerba
Polonia diuiſa inter Boleslai filios. fecit:partitusq; omnia quæ tunc erant Polonicæ ditionis,inter quatuor filios, principatũ
& ſummã rerum penes Vvladislaum natu maximũ conſtituit,cæteros eius authoritatem
ſequi iuſsit.In partitione quintũ filium,qui ſuperiori anno natus erat,prætererat. Id eũ p-
ceres obliuione feciſſe exiſtimabant. Itaq; admonent, ut ne illum exortem patrimonij re-
Vaticiniũ Boleslai. linquat. Reſpondit princeps: Iam illi quoq; portionem ſuam eſſe deſignatã. Admirantib.
cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintã eſſe eam partem cur-
rus,cui homines inſident,& onera imponunt, quæ quidem à rotis ſuſtentatur atq; porta-
tur.Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit,illisq; ſuo tẽpore ſuccedet.
Diuinitus ne id quod futurum erat,præſciuerit, an ut ſolent homines ferè inſtante morte
alienati mente diuinare, an uerò diſcerpere in plures partes principatum noluerit, dicere
Boleslai mors. non habemus.Nec ita multò pòſt ſacris Chriſtianorum myſterijs ritè procuratus,uita ex-
Anni uitæ & regni Boleslai. ceſsit,maximo totius Poloniæ deſiderio: cum regnaſſet poſt patrẽ annos triginta ſex,ui-
xiſſet quinquaginta tres.Funus Ploſcum ſolenni pompa elatum,& iuxta patrem conditũ
Boleslai figura, & ingeniũ, & ſtudia. eſt.Fuit autem Boleslaus hic,habitudine corporis ſatis firma, uegeta, & laborum patiẽte,
colore fuſco,ſtatura mediocri:os ei carbunculus morbus ab ineunte adoleſcentia diſtorſe-
rat,atq; inde Criuouſti cognomentum habuit.Animo uerò excelſo fuit,& periculorũ cõ-
temptore:iuſti & æqui obſeruantiſsimus:ad iram,gratiã,miſericordiam ex æquo pronus:
ad credendum perfacilis,quæ res ei multarum aduerſitatum, & ad extremum exitij cauſa
fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præſertim in eos,qui in re mi-
litari præſtabant,promptus:modeſtia & clementia ſingulari:laudis & gloriæ cupidus: pa-
cis artium non penitus expers,uerùm belli ſtudijs longè præſtantior:ad quæ à teneris,qđ
aiunt,unguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem ferè principatũ ſuum bella geren-
do exegit:miles ſtrenuus & audax:dux prouidus,ſolers, animoſus & fœlix, excepto ulti-
1139. ann. mo illo Halicienſi prælio.Obijt autem anno Chriſti nati 1139.cum eum Lotharius impe-
Lotharij imp. mors. rator uno anno anteuertiſſet:cui Germanorum principes Conradum ducem Sueuorum,
cuius mentionẽ ſuperius fecimus,ſuffecêre. Sed nos exitu Boleslai Criuouſti claudamus
Conradus Cæſar. hunc librum: ſequentes quinq;, ſecto ac diſcerpto monſtroſè in plures principatus
imperio, bellisq; ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Bo-
leslai filiorum res geſtas comple-
ctetur.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

MOrtuo Boleſlao, torpor quidam animos hominum occupauit, futurorum malorum omine, propter ſectionem regni, quam teſtamento Boleſlai nuncupatam, filij eius flagitabant. Videbant enim omnes, ſe, qui dudum ſub unius imperio florentes & formidabiles cunctis in circuitu uicinis populis fuiſſent, deinceps diſcerptis uiribus atq; ſtudijs, quorũuis iniuriæ fore obnoxios. Neq; enim diu concordiam inter fratres, conſtitutionemq; paternam ualere poſſe, cum infida ferè ſit omnis regni ſocietas: neque contentos illos fore ſuis ſortibus, deguſtata ſemel regnandi dulcedine: ſed iniuſtè aliena inuadentes, & uim atq; iniuriã uiciſsim propulſantes, ciuilibus & parricidialibus armis inter ſe cõcurſuros eſſe: quibus neceſſe eſſet tam amplam ac florentem dudum rempub. euerti. Itaque aliquandiu triſte ſilentium omnes tenuêre, promiſcueq; à fratribus imperabatur, donec ij diuerſa iubendo perturbare omnia cœpêre.

Principatus multorũ perniciosus reip.

Tum demum conuentu apud Cracouiam acto, cum flagitatio fratrum, ſtudiaq; & factiones comparatæ, ad unum deferri uniuerſam rerum ſummam non paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam ueniret: neceſſariò Boleſlai conſtitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principatus uerò & ſumma belli, paciſq; authoritas penes natu maximum eſſet.

Comitia Cracouiæ.

Partitione regni ſecundum deſcriptionem patris facta, Vvladiſlao quidem natu maximo Cracouiẽſis, Siradienſis & Lencicienſis tractus, itemq; Sileſia obtigêre: Boleſlao, qui Criſpus appellatus eſt, Maſouia & Cuiauia, Culmenſiſq;, ac Dobrinẽſis tractus: Miezislao Gneſnenſis, Poſnanienſis, Caliſsienſis & Pomerania: Henrico Sendomirienſis atq; Lublinenſis. Cazimirus uerò infans exors, quẽadmodũ pater uoluerat, à Vvladiſlao curandus atq; educandus ſuſceptus eſt.

Diuiſio regni Polonici.

Ita ad ſuas quiſq; ditiones & quaſi ſatrapias diſceſſêre, ut Vvladiſlaũ tamen principem agnoſcerent, eiuſq; maieſtatẽ comiter cõſeruarent: qui iam ſextum ac triceſimum agebat annum. Nam hæc anno Chriſti 1140. acta ſunt.

Vvladiſlao ſumma rerum permiſſa.

1140. ann.

Extincto uictore ac terrore gentiũ Boleſlao Criuouſto, mutataq;, uti diximus, forma reipubl. nõ diu uicinorũ arma quieuêre. Primus omniũ Sobeslaus Bohemorũ dux, immemor fœderũ, quæ cum eo principe & uniuerſa Polonia iuriſiurandi religione interpoſita dudum icerat, nondũ exacto à morte Boleſlai anno, Sileſiam infeſto exercitu longè, lateq; populatus eſt: nec ea prę da, quamuis magna, contentus, ad ſubigendã omnem eam oram animum adiecit: & quo facilius id faciat, locum opportunũ apud uicum Coſcenũ inter lacus, & paludes munitione & pręſidio firmare adoritur.

Sileſia vexata à Bohemis.

Sed molientẽ uindicta diuina, iuſta uiolati fœderis & iuriſiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto deſiſtere coactus eſt: relatusq; Pragam, non multo pôſt, inualeſcente morte, extinctus eſt. Ita bellum exoriens repentè inter initia, unius morte ſedatũ eſt.

Sobeſlaus Bohemus extinctus.

Neq; enim Vvladislaus, Vvladislai regis filius, qui Sobeslao patruo, filijs eius præteritis, apud Bohemos in principatu ſucceſsit, & bello uacare potuit, domeſticis motibus prohibitus: nec noſter acceptas iniurias, uaſtationẽq; ditionis ſuæ ulciſci perrexit, ad inferendam, quàm ad propulſandam iniuriam magis ſpectans, & inuadendis alienis potius, quàm ſuis defendendis inhians, propterea quòd moleſtè ferret acciſum & mutilatum principatum, ſibiq; erepta eſſe duceret ea, quæ fratribus patris uoluntate, cunctæq; Poloniæ conſenſu ceſſerant.

Vvladiſlaus Bohemorum princeps.

Vvladiſlai Polonorum principis ambitio.

Aegrum ſua ſponte eius animum uxor Chriſtina, ſuperba, auara & ambitioſa mulier, & quæ Polonos omnes in porcorum loco habebat: nec eos ad miniſteriũ, ac uix ad conſpectum ſuũ admittebat, Germanis ſuis impendiò delectata, magis etiam inflammauit, quòd eum præter mores, iuraq; gentiũ ad quartam modò partem principatus detruſum eſſe dictitaret, qui in uniuerſum principatum patri, utpotè natu maximus, ſuccedere debuiſſet: ſe Cæſaris filiam, Cæſaris neptem, ex inclyta familia, cum ampliſsima dote in ſpem uniuerſi principatus ipſi nupſiſſe: nũc uerò ad exiguam ſortem cum liberis cõmunibus redigi, qui quidem poſt patris mortem ad egeſtatem indignam ſuo genere, & ipſorũ ordine, redituri eſſent. Quòd ſi ille uir eſſe pergeret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui ſe uiſuram eſſe domi totum

Chriſtinæ ingenium & mores.

Chriſtinæ maritum in fratres incitat.

regnum. Patrem eius non tuliſſe unum fratrem participẽ imperij: ipſum tres ferre? Quartum quoque, ubi adoleuerit, ſi ſapiat, portionem ſuam repetiturum eſſe. Summum illud ius & authoritatem monarchiæ umbratilem eſſe: neminem ipſi obſecundaturum. Quid ſi quis reliquorum fratrum ad ſummum illum principatum adſpiret? Quid ſi omnes inter ſe contra unũ conſpirent? Tunc uerò nullam ipſi fore ſpem ſalutis, niſi in fuga & exilio. Præſtare ergo anteuertere, quàm anteuerti. Hæc eadẽ identidem iterando, querendo, lachrymando, fremendo & obiurgando, tandem ad maturandum impium facinus uirum impulit. Sed ut ſub honeſto prætextu latêre ſcelus: & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduerſante multitudine ſuorum, cogitata perficeret, ſenatum conuocat: quæritur, perniciosam & exitialem eſſe reipub. partitionem principatus à patre ſuo inſtitutam, propterea quòd multitudo principum cùm hoſtes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad reſiſtendum infirmiores redderet, cuius rei aliquem iam guſtum paruo temporis ſpacio ipſi feciſſent, uexati impunè à Bohemis: qui non modò commouere ſe, dum penes unum patrem ſuum fuit imperium, auſi non eſſent, uerùm etiam pacis conditiones ab eo accepiſſent. Neq; uerò diu quietam eſſe poſſe ab inteſtinis diſcordijs atq; ciuilibus bellis eam rempub. quæ à plurib. exæquato dominatu, non certis legibus, ſed arbitrio cuiuſq; gubernetur. Nec diu maieſtatem unius cuiuſpiam ab ijs conſeruari ſolere, qui non modò genere, ſed uiribus etiam & potentia uni illi pares ſe eſſe ſentirẽt. Exemplo eſſe recenti penè hominum memoria Sbigneũ, qui licet genere impar, tamẽ ꝙ pater eum fratri ex iuſta uxore ſuſcepto exæquaſſet, tantis malis, cladibusq; rempub. inuoluerit, ut eam euerſurus omninò fuerit, niſi iuſta fratris indignatio aliquando tamẽ eum de medio ſuſtuliſſet. Bohemos quoq; & Ruſſos uicinos ſuos nullam aliam ob cauſam ciuilibus bellis inter ſe ad excidiũ, penè collidi, quàm ꝙ in multos partita ſint eorum imperia. Quocirca uellent, iuberent, ut penes unum ſe, quem primogeniti prærogatiua cæteris fratribus prætuliſſet, uerè eſſet regnũ. Attributurum ſe eſſe fratrib. aut definitos è fiſco ſuo reditus, aut uerò agros nõnullos & territoria, in quib. illi uitam honeſtè ſuſtentare queant, nec tamen calcitrandi materiam aut occaſionẽ habeant. Multo eſſe præſtabilius, paucos quoſdam incõmodo ac detrimento affici, quàm uniuerſos perire. His addit Chriſtina (aderat enim in ſenatu, quo minus liberè eius intuitu ſententię dicerentur) cùm alia quæ uidebantur, tum, ſic in ſua Germania, ſic apud alias gentes, quæ cultu uitæ, ingenijs, & ſapientia præcellerent, morib. atq; legib. receptum eſſe, ut maximus natu in bona paterna ſuccedat, cæteris fratribus paululum aliquid præ manibus det, unde uiuant: hac ſpe ſe Vvladislao nuptui datam eſſe. Deinde ſententias rogati ſenatores, cum ſtupefacti rei nouitate aliquandiu ſilentium tenuiſſent, tandem omnes, paucis à Chriſtina ſubornatis exceptis, impium & crudele principis conſiliũ deteſtari: orare, monere, ne patris ultimam uoluntatem irritam faciat, ne uniuerſę Polonię conſenſum aſpernetur, ne leges naturæ labefaciat. Valde eſſe diſsimile, quod de Sbigneo commemoratũ ſit: illum nothum fuiſſe, nec ullo more aut iure in partẽ principatus admitti debuiſſe: hos legitima uxore, & quidem Cæſaris filia ortos, exortes paterni dominatus fieri rectè non poſſe. Illum improbum, impudentẽ, & iam inde ab initio in patrem impiũ, extitiſſe: hos liberalib. ingenijs, honeſtiſsimè educatos, ſummo eſſe pudore & modeſtia: æquiſsimisq; animis ferre, & laturos porrò eſſe maxima natu fratris principatũ. Magis autem conſultum eſſe reip. ſi plurium ea conſilijs & armis cõiunctis defendatur, quàm ſi ex unius iudicio & propugnatione dependeat. Non poſſe commodè unum omnia proſpicere, nec ad omnes regni partes ſuis opem ferẽtem pariter accurrere, nec omnia per ſe munia principatus obire. Quòd ſi uicaria cuiuſquam opera utendum ſit, magis fidum, magisq; beneuolentem eſſe fratri fratrem, quàm extraneum. His & alijs dictis propemodum ad ſanitatem reuocata erat mens principis, niſi uiolentior uxoris amor, nocturnæq; eius perſuaſiones & blanditiæ, quæ plurimũ apud uxorios uiros ualent, tantoq; peſtilentiores ſunt, quantò plus poteſt is quẽ ſuperant, præcipitem eum egiſſent. Deliberato ſcelere, tributum ſiue ſubſidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut eorũ tentaret patientiã: & ſi renuerẽt, iuſtũ haberet belli ipſis inferẽdi prætextũ. Vbi paritũ eſt, deinceps ad intercipienda quæ eorũ ditionis eſſent, animũ cõuertit, nec tñ Polonorũ, quib. iã ſuſpectus & exoſus eſſe cœperat, quosq; alienos à cupiditate ſua eſſe nouerat, miniſterio & militia uti ad eã rẽ auſus eſt: ſed Ruſſorũ, cũ qb. materno genere cõiũgebat, auxilia clam acciet, cũ his apertè iam in fraternas ditiones graſſat: edicit, ne cuiq; Poloni, pręt ſe, obédiant: cõtumaces aut uinculis, aut uerberib. coërcet, aut bonis mulctat. Nonnullas iam fratrũ munitiones & oppida cum pagis adiacentibus, partim per Ruſſos occupârat, partim

Vvladislai principis oratio in ſenatu.

Chriſtina in ſenatu.

Primogenitorum ius apud multas gentes.

Libertas ſenatus Polonici.

Vxorum ſuaſiones efficaces.

Vvladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Vvladislaus fratrum poſſeſſiones inuadit.

partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunam uel metu, uel (ut eſt uulgus fere nouarum rerum, nouorumq; dominorũ auidum) defluentibus paſsim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris propoſito perſpecto, quid faciant porrò cum ſuis conſultant: Animaduertunt à bello ciuili animos populariũ ſuorum abhorrere: nec ipſi ſatis animorum ad uim fratris propulſandam habebant, propterea ꝙ & uiribus minus ualebant, & quantum cuiq; fidendum eſſet neſciebant. Itaq; ad miſericordiam procerum confugiũt; paternorum meritorum, paternæ uoluntatis, publiciq; omnium ordinũ cõſenſus de partiendo imperio ipſos admonẽt; ipſorum fidei & protectioni ſe, ſuaq; commendant. Ad fratrem etiam proficiſcuntur: & quoniam caput illorum cõſiliorum Chriſtinam glotem ſuam eſſe ſenſerant, ad mulieris pedes ſeſe proſternunt: clementiam eius ſuplices implorant. Verùm ea ſurdis auribus lęuirorum preces accipiebat, & ſalutem reip. quæ omni neceſsitudini pręponenda eſſet, cauſificabatur.

Boleſlai filij deprecãtur fratris iniuriam.

Cõmouit ea res multos ex primoribus; cùm iuuenum miſericordia, tũ metu exorientis tyrannidis: cuius argumentũ erat, ꝙ Vuladislaus externum militem in ſuos immittebat: tũ aũt auarę, importunæq; mulieris odio, quę præter hanc in fratres mariti ſui inclementiã, nouis etiam exactionibus animos multorũ offenderat.

Procerum alienatio à Vuladislao.

Etenim ea, cùm alia quædam auarè & crudeliter inſtituerat, tum uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & ruſticani ſtatis & ſolennibus ferijs honoraria quædam munera, nempe pullos gallinaceos, anſeres, oua, mel, auenam, porcos, triticum in cellam principis inferrent.

Exactiones nouæ inſtitutæ. Honoraria.

Quod cum ſemel atq; iterum ac tertium in gratiam principis non inuiti feciſſent, lege uiri, ut id perpetuum deinceps eſſet, ſanciuit. Itaq; impenſius iam & apertius nonnulli iuuenibus fauebant. In primis autem Vuſeboribus palatinus Sendomirienſis, & magiſter militię, & Petrus Danus comes Scrinenſis, quorum ille nonnunquam Ruſſos ex inſidijs paruis prælijs fundebat, Petrus uerò monendo & obiurgando principem ab inſtituto auocabat: quæ res ei, ſi non exitioſa, calamitoſa quidem certè fuit. Nam Vuladislaus, ut omnibus de rebus cum uxore cõmunicabat, ita de Petri quoque conſilio ac ſtudio ipſi narrauit. Excanduit ſubitò in hominem iracunda mulier, alioqui etiam ipſi infenſa, ex huiuſmodi cauſa.

Petrus Danus dolo Chriſtinæ petitus.

Venatum fortè Vuladislaus princeps & Petrus hic in remotas ſyluas ierant: ibi totum diem inueſtigandis & perſequendis feris defatigati, ad ueſperum ad focum conſtructa è ceſpite menſa, cum ſe pane & ferina carne, & aqua fontana utcunq; refeciſſent, & humi ſtratis penulis cubituri eſſent, Vuladislaus domeſticarum lautitiarum, & mollium ſtratorum recordatus, ioco Petrum appellans: Mollius inquit, nunc Petre uxor tua cum Abbate Scrinenſi ſiue Suleouiẽſi cubat, quàm nos. Petrus contrà, ut iocum iocò retunderet: Fortaſſe, inquit, & tua cum Dobeſſo.

Iocus pernicioſus.

Erat autem Dobeſſus iuuenis ex equeſtri ordine non inelegans, quo familiarius Criſtina utebatur, ita ut muſsitaretur uulgò, eum cum illa clàm conſueuiſſe.

Dobeſſus de adulterio reginæ ſuſpectus.

Tetigit id dictũ principis animum, & ſermonibus quidem tunc, iocisq; finem fecit: uultu uerò ne poſtea quidem ſatis diſsimulauit ſiue dolorem, ſiue ſollicitudinem: incertum, liberiori'ne dicto Petri offenſus, an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & ſuperioris temporis coniecturis, quas nõ tam ſcrupuloſè ad eam diem notarat, ſuſpiciones colligens. Chriſtina ubi triſtiorem cogitabundumq; præter morem uirũ reuerſum animaduertit, ſciſcitatur cauſam, diſſimulat aliquandiu Vuladislaus: ad extremum uictus blanditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi ſui. Inde grauiores ea in Petrum iras concœperat, occaſionemq; ulciſcendi eius quærebat: quam cum fortuna percommodam attuliſſe uideretur, in eo ꝙ Petrus apertè cupiditati principis aduerſabatur, ibi uerò inſtare uiolenta mulier apud maritum noctesq; diesq;, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nunquam animi compotem futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti ſpiritu Petrus, ſummaq; potentia præditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates ampliſs. Caliſsienſem, Cruſuicienſemq; tractum omnem, Boleslai Criuouſti nomine, adminiſtraſſet.

Petri Dani opes & præfecturæ.

Subornat tandẽ Dobeſſum Chriſtina, partim probri infamia irritatũ, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non eſt tamen auſus Dobeſſus hominem aperta ui aggredi: ſed obſeruabat tempus, quo per fraudẽ eum incautum opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam Iaxę Serborum ſiue Vinidarum duci in matrimonium collocabat, Vratiſlauiæ inſigni pompa atq; celebritate apparabat: eò ſe Dobeſſus quoq; magno comitatu cõfert, ſecurumq; & nihil eiuſmodi ſuſpicantem Petrum, ſolum fortè conſpicatus, dum miniſtri circa apparandas nuptias, & hoſpites comiter accipiendos ſatagunt, correptũ, celeriter paratis & diſpoſitis ad hoc equis aſportat, & ad principem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus, animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiamq; popularem reminiſcebatur, quo is honore apud patrem ſuum

Tt fuiſſet.

fuiſſet. Contrà ſuggerebat Chriſtina, ſi incolumis Petrus dimittatur, acerbiorem eum
capitalemq; hoſtem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari uirum uidet, mi-
Petri Dani calamitas.
natur ſe ab eo diſceſſuram, ubi impunè probro proſtitutę pudicitiæ afficeretur. Vicit tan-
dem, perfecitq;, ut indicta cauſa lingua Petro pręcideretur, atq; oculi effoderentur. Sic ei,
& ſæpè multis, liberior cum principe iocus malè ceſsit. Vixit tamen poſt eam calamita-
tem Petrus quinq; annos. Mortuus apud Vuratislauiam in ſancti Vincentij, quod tem-
plum & monaſterium ipſe condiderat, honorificè ſepultus eſt. Vnde fit mihi uériſimile,
Miraculum.
Vuratislauienſem etiam præfecturam eum tenuiſſe. Ferunt nonnulli, quemadmodum
Dlugoſus memorat, ei poſtea propter pietatẽ, qua ſumma erat, uiſum, & ſermonis uſum
Geiſa rex Vngarorum Auſtrios uicit.
diuinitùs reſtitutum fuiſſe. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorum rege uita defuncto,
Geiſa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno ſuſcepto, Henricum Auſtrio-
rum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento pręlio ſu-
perauit. Petro tam crudeliter, quemadmodum dictũ eſt, excarnificato, minus auſi ſunt
Vuladislaus princeps fratres uiolat cum Ruſsis.
cæteri proceres uoluntati tyranni aduerſari: creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ
ſecundo fortunæ flatu occultata, poſtea afflictis rebus eius in apertum erupere. Minus
autem diſsimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipſorum pellere, magnis Ruſſo-
rum fretus auxilijs, quibus Suatoslaus; Vuſeuolodi Kiouienſium principis filius, Izas-
laus Dauidis, & Vuſelodimirus Halicienſium duces præfuere. Iamq; Henricum Sen-
Ciuile bellum inter fratres.
domiria, & Boleslaum Ploſco, omniq; Maſouia propulerat. Reſtabat Miezislaus, ad
quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniã cum
exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ ſpem reponens. Ve-
Poſnania obſeſſa.
niens Poſnaniam, quæ ipſi portas clauſerat, cum primo impetu capere non potuiſſet,
obſidione cinxit. Vaſtabant interim Ruſsi agros liberioribus excurſionibus, exurebant
uicos & pagos, captiuos uiros ac mulieres in ſeruitutem abducebant, diripiebant fana,
Iacobus Archiepiſcopus principẽ obiurgat, ac diris deuouet.
uimq; honeſtis puellis ac matronis inferebant, ne à pueris quidem abſtinebant. Viuebat
adhuc Iacobus archiepiſcopus Gneſnenſis, plebeius quidẽ, ſed uenerabilis & pius ſe-
nex, excelſiq; animi. Is igitur cupiditatem & crudelitatem Vuladislai peroſus, & cùm
optimi principis Boleslai Criuouſti filiorum, tum patriæ indignam & calamitoſam ſor-
tem miſeratus, ſacro pontificum cultu & infula, quo auguſtiorem ſpeciem principi ex-
hiberet, indutus, & carpento in caſtra, & uſq; ad ipſum Vuladislai tentorium inuectus,
comiter principem nefarij cœpti admonet: negat eſſe boni principis, patriam, à qua in lu-
cem editus, indulgenter educatus, & ad ſummum honorem euectus ſit, externis armis
hoſtilem in modum impetere, uexare, ac diripere: negat eſſe Chriſtiani hominis, fratres
coniunctiſsimos & obſequentiſsimos, quos tuendos ſuſceperit, oppugnare: & non mo-
dò attributis à patre & uniuerſa repub. ditionibus exuere, ſed uitam etiam & ſanguinem
eorum ſitire. Deſiſteret ergo cœptis: moderaretur diræ & inſatiabili cupiditati ſuæ: & cũ
optimis fratribus in gratiam rediret: præſtare, ut eorũ fideli ope & opera, aduerſus quoſ-
uis externos hoſtes uteretur, quàm ut infidis & ſitientibus Poloni ſanguinis Ruſſorum
armis illos iret perditũ, & quaſi in ſua ipſe uiſcera ſæuiret. Si homines non reuereretur, at
Deum metueret, acerrimum ſcelerum omnium, & maximè uiolatæ humanæ coniun-
ctionis & ſocietatis ultorem. Non commouit hæc Archiepiſcopi oratio, quamuis gra-
uis & prudens, Vuladislaum, nec ab inſtituto deterruit. Quod cum uir diuinus animad-
uerteret, quaſi numine afflatus, è ſella aſſurgens: Quando, inquit, humana ſimul ac
diuina iura ſuperbè contẽnis, & paterna mea monita obſtinatè reſpuis, Dei omnipoten-
tis, cuius uices gero, authoritate, ſacris & Chriſtianorum hominum ſocietate tibi inter-
dico, caputq; tuum & omnium adiutorum & aſſeclarum tuorum diris deuoueo. Dein-
Omen malum.
de multa in eum & in exercitum eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudentius au-
riga carpentum conuertit, in columnam, quæ tentorium principis ſuſtentabat, extremo
axe impingens, mota loco columna, tentorium ſolo proſtrauit. Mali ominis ea res
cunctis uiſa eſt. Tenuit tamen iram Vuladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepi-
ſcopum aut fecit, aut dixit: ita ut mirarentur omnes patientiam eius. Commouerat non-
nullos de proceribus, qui in caſtris Vuladislai erant, Iacobi archiepiſcopi authoritas &
execratio. Itaq; deducere & ipſi à propoſito principem inſtituêre, ſed nullo operæprecio.
Caſtrenſis negligentia.
Nam is diligentius etiam omnia ad expugnationem Poſnaniæ adminiſtrare perrexit. Ta-
men cum nullus hoſtilis ſubeſſet metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timere-
tur, ſecurius agebant Ruſsi, quàm ratio caſtrorum exigit: & uel ad prædas agendas
quoquouerſus diſcurrebant, uel genialibus epulis & compotationibus, ludiſq; & lu-
ſibus indulgebant, uel his rebus grauati & fatigati altum ſtertebant: in ſtationibus rari,
necij

nec ij ſotis ſobrij excubabant. Deliteſcebant in abdito Boleslaus, Miezislaus & Henricus, cum modico militum præſidio, occaſionem bene gerendæ rei captantes: ij poſtea quàm uel ex transfugis, uel è captiuis per inſidias, dum incautius pabulantur, exceptis, certò didicere de negligentia & ſecuritate aduerſariorum, ſilenti agmine ad caſtra propius accedunt. Oppidani è turribus procul ſuos conſpicati, nec ignari quid in ſubiectis oppido caſtris ageretur, propoſito uexillo ſignum dant ſuis faciendi in hoſtem impetus tempeſtiui. Animaduertere id uexillum præter morem extenſum Ruſſorum duces, qui tunc fortè cum Vuladislao conuiuabantur: rogant, quid'nam rei ſit, & quid ſibi uelit uexillum illud? Reſpondet Vuladislaus, deditionis eſſe ſignum. parcendum eſſe Ruſsi cenſent ſupplicibus: negat Vuladislaus ullum fore ijs qui tam obſtinatè obſidionem ſuſtinuiſſent, miſericordiæ locum. Nec multo pòſt, exauditur ab extremis caſtris ingens clamor atque ſtrepitus, iam intra uallum, & in cæde uerſantium hoſtium. Erumpunt eodem tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsq́ militum, è ſtipula ſtramentisq́ factis, celeriter ignem ſubijciunt. Fit trepidatio & diſcurſatio totis caſtris, perculſis re ſubita & inopinata omnibus: nec quid agerent, aut quò ſe uerterent, ac ne fugæ quidem conſilium explicantibus. Nec à uero abhorret, diuinitùs formidinem illam tantò exercitui meritò iniectam fuiſſe. Nec fuit, qui ſe uictoribus opponeret, fuſis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerant. Nam cæteri uel ad ducum tentoria, uel ad corripienda arma, uel ad ſternendos equos, uel ad efferenda quæ quiſq; chariſsima habebat, feſtinabant, uel attoniti deniq; amentium more huc atq; illuc diſcurſabant. Ad extremum graſſante latè undique ferro & incendio, effundunt ſeſe caſtris, qua quiſque exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartham & Glorunam fluuios, qui non ita procul à caſtris erant, compulſi merguntur. Vuladislaus cum Ruſsis ducibus, & paucis quibuſdam euadens, effuſo curſu Cracouiam contendit. Inde quoque Ruſsi non multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni domos ſeſe recepêre. Direpta ſunt copioſa & opulenta Vuladislai Ruſſorumq́ caſtra. Dlugoſſus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaum, Miezislaum & Henricum, primo Vuladislai aduentu Poſnaniæ ſe cum paruo præſidio tenuiſſe, diuturnamq́ obſidionem in magna commeatus inopia toleraſſe: & clementiam atq; miſericordiam fratris per internuncios imploraſſe. Cum autem is inexorabilem ſe ipſis præberet, nec aliter ueniam daret niſi ſeſe & ſua omnia ei dederent, dura hæc, ita ut erant ſanè uiſa eſſe iuuenibus: & in magna ſalutis deſperatione, decreuiſſe eos, honeſtè mori potius, quàm crudelis uictoris, & apud quem nihil ſancti eſſet, fidei ſeſe committere. Erupiſſe deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla ſtrage in hoſtibus edita, repulſos tamen eſſe. Deinde cum quieuiſſent aliquandiu, quaſi abiecta iam erumpendi cogitatione, & ſecuriores negligẽtioresq́ reddidiſſent eos qui in ſtationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatisq́ omnibus, qui arma ferre poterant in ciuitate, erupiſſe in inopinantes, eo propoſito, ut aut uincerent, aut non inulti occumberẽt: & clariſsima illa uictoria, de qua iam diximus, potitos eſſe. Annus quo hæc acta ſunt, fuit à Christo nato milleſimus centeſimus quadrageſimus quintus. Parſum eſt autem ciuibus iuſſu iuuenũ, quoad in ſumma illa perturbatione & confuſione fieri potuit. Magna fit ſtatim ea uictoria rerum commutatio. Defluebant omnes paſsim à uicto ad uictores, & augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & poteſtatem priſtinorum dominorum ultrò redibant. Non contenti autem uictores iuuenes eo, quòd fratrem ſe oppugnantem profligaſſent, ſuaq́ omnia recuperaſſent, exterminare eum etiã uiciſsim proprijs ditionibus, & principatu eijcere inſtituunt, rati nunquam eum ad ſanitatem & modeſtiam rediturum eſſe: uerùm Ruſſorum auxilijs fretum, bellum renouaturum. Itaque æſtate ſequenti, cum eo quem ad manum habebant exercitu, ualidiori iam aliquanto, quàm fuerat initio, Cracouiam contendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum eſſet, diffiſus munitioni arcis, ſuorúmque ſtudijs & uoluntatibus, & fratrum deſperata miſericordia, quippe quos ipſe ſupplices nulla miſericordia dignatus eſſet, relicta Cracouiæ uxore ac tribus filijs, per Sileſiam in Germaniam profugit, Conradi tertij Cæſaris, uxoris ſuæ ſobrini, opem imploraturus. Cracouienſes cum primùm adueniente Boleslao, Miezislao & Henrico portas clauſiſſent, cognita principis longiore fuga, & conſenſu totius Poloniæ, aperuêre: nec multo pòſt arx etiam deditur. In qua recipienda, ſumma animorum moderatione iuuenes uſi ſunt. Liberos & uxorem Vuladislai, quamuis infeſtam ſibi, & quæ origo malorũ illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorũ

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Dlugoſſus.

1145. ann.

Defectio Polonorum à Vuladislao.

Vuladislaus principatu pulſus.

Cracouia in poteſtatem fratrum iuniorũ uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

militum atq; procerum defenderunt: & cum omni ſupellectili in Germaniam, aut quò uellent, additis præſidij cauſa, qui abeuntes deducerent, dimiſerunt. Sic infelix Vuladiſlaus, qui ſuaſu uxoris iniuſtè aliena concupiuerat, ſua iuſtè amiſit: & qui in ampliſsima fortuna, principatusq; prærogatiua non acquieuerat, in exilio cum mala conſultrice uxore miſer contabuit: quemadmodum inferiùs exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vuladislaus, non totos ſeptem annos. Sub ipſum principatus eius initium Ianicus, qui poſtea Vuratislauienſis epiſcopus, ac deinde archiepiſcopus Gneſnenſis fuit, Ianislaus' que dictus eſt, & Clemens, fratres germani, equeſtri Gryphium

Andreouienſe monaſteriũ. ſiue Gryffonum, ut uulgò uocant, familia orti, monaſterium Andreouienſe condiderunt: eiq; oppidum ipſum Andreouum, & ſeptem pagos de bonis ſuis attribuerunt, atque in eo Ciſtercienſis ſectæ monachos, à Bernardo abbate ſancto conditos, è Morimundenſi Burgundiæ monaſterio euocatos, collocarunt. Impoſuerunt autem

Androuienſis monaſterij tributum. conditores illi tributum perenne oppidanis, addictis monaſterio: ut corda cæſarum pecudum, & paucula haleca ſibi poſteris' que ſuis memoriæ ſempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum poſtea Abbas neſcio qui redemit. Addiderunt etiam Radoſſus & Gedeon epiſcopi Cracouienſes, decimas quaſdam eidem monaſterio: itemq; Ianicus, poſteaquam Gneſnenſis archiepiſcopus factus eſt, non modò decimis, uerùm etiam duodecim pagis ad ſuperiores adiectis, id locupletauit,

BOLESLAVS CRISPVS.

Exacto cum uxore & liberis Vuladislao principe, concordi fratrum iuxtà ac procerum, nobilitatisq; ſententia ad Boleslaum, qui Vuladislao natu proximus erat, principatus & ſumma rerum defertur, & quæcunque in ditione Vuladislai fuerant: Cazimirus etiam natu minimus frater, eius curæ commen-

Boleslai Criſpi benignitas. datus eſt. Et moderatè is, clementerq; regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum ſibi deuinxit. Nonnulla enim bona & poſſeſsiones, quæ ipſius iuris fuerant, ipſis ultro donauit & edixit: eoq; ſumma ij fide, ſummoq; ſtudio uiciſſim eum defenderunt, nihil neque Ruſſorum, neque Bohemorum, neque Germanorum & Conradi Cæſaris minis deter-

Vuladislai exulis ſolicitudo. riti, aut precibus emolliti. Nam inſtabat Vuladislaus aſsiduò, tum apud Vuladislaum ducem Bohemorum, ad quem ea de re adſerat, tum apud Cæſarem, ut eorum uel authoritate in paternum principatum reſtitueretur, uel armis reduceretur. Sollicitabat & Ruſſos legationibus. Verùm hi nondum ſe ſatis è clade Poſnanienſi refocillarant, & nolebant conſentientem Poloniam irritare, à cuius exigua quadam parte uicti, profligatiq; nuper eſſent. Cæſar uerò & Bohemus prolixè promittebant: uerùm hic

Conradi Cæſ. & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriam. domeſticis motibus, ille Aſiatica expeditione, impediti, præſtare commodè promiſſa non potuêre. Rebus enim Normanorum in Syria Saracenorum, Turcarumq; ui inclinatis, Edeſſaq; nobili & uetuſta urbe Meſopotamiæ, quæ tunc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Chriſtianis in Aſia militantibus iniecto, Cæſar & rex

Bernardus abbas Claræuallis. Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus uiris & epiſcopis à Bernardo Abbate Claræuallis concitati, expeditionem in Syriam ſuſceperunt. Ne tamen Vuladislai cauſam penitus deſeruiſſe uideretur Cæſar miſit legationem ad Boleslaum, cæ-

Cõradi Cæſaris legatio ad Polonos. terosq; fratres, ut Vuladislao ademptas ditiones & principatum ſua ſponte redderent, potius quàm arma ſua experirentur. Neque enim ſe rectè & affini, & calamitoſo ac ſupplici principi deeſſe poſſe. Cui legationi Boleslaus princeps de ſententia fratrum

Boleslai Criſpi reſponſum. & procerum ita reſpondit: Nulla à ſe, fratribusq; ſuis iniuria affectum eſſe Vuladislaum, ſe nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre & ab uniuerſa rep. ditionibus & principatibus iam penè exutos, cum pacem tamen nullis æquis conditionibus impetrare poſſent, uitam defendiſſe ſuam: illumq; omnis diuini & humani iuris uiolatorem, fratres inſontes & obſequentiſsimos eijcientem, intolerabilem in liberos populos dominatum uſurpantem, non tam ipſorum uiribus, quàm diuina ultione euidenter perculſum: fugientem'que, magno uniuerſæ Poloniæ conſenſu ſempiterno exilio damnatum eſſe. Recipere eum talem, tamq; iuſtè conſenſu publicò pulſum, neque ſibi tutum eſſe, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæſar id à ſe

Principis officium. poſtularet, neue ab inuitis extorquere pergeret, quod ſine periculo, & ſine magno malo reipublicæ facere non poſſent. Eſſe quidem tanti principis atque Cæſaris, afflictis ſubuenire; ſed ijs demum, qui immeritò afflicti eſſent. Cæterùm ad uim & iniuriam

faciendam

faciendam, nemini opem eius patere debere: quippe qui ab innocẽtia contra ſcelus, ab officio contra improbitatem, à modeſtia contra audaciam, à iuſtitia contra iniuſtitiam, deniq; à pietate contra parricidium ſtare debeat. Eſſe Vuladislaum affinem Cæſaris, ſe uerò cognatos etiam: auxilium ſe ab eo ſperare, nón bellum expectare, cuius nullam, neque dediſſent, neque daturi eſſent occaſionem. Habere ſe illi eum honorem, quem & cognato & maximo principi haberi par eſſet: libenterq; in aliјs rebus authoritati eius ob- obſecundaturos, in una illa re id fieri non poſſe. Libentius ſe cum quouis capitali hoſte, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros eſſe: & quiduis potius paſſuros, quàm commiſſuros, ut ſuo ſibi iumento, quod dicitur, malam rem adſciuiſſe, & rempub. quæ in fidem ſuam confugerit, prodidiſſe uiderentur. Fregit ea reſpõſio Conradi animum, ita ut multum de ſtudio ſuo in Vuladislaum deinceps remitteret, pręſertim quòd ad expeditionem Aſiaticam totus ſpectabat, quamuis à proceribus ſuis & Bohemo, quos ſedulò unà cum liberis & uxore prenſabat Vuladislaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remenſi, quod Eugenius tertius pontifex max. initio pontificatus ſui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Chriſtinæ propinquus, de principibus & epiſcopis Polonorum per legatos quęſtus eſt, quòd illi quidem fratrem, hi uerò dominum ſuum contra fidem & iuſiurandum paterno principatu pepuliſſent. Sed quid effecerit, non comperio.

Remenſe concilium.

Conradus uerò Cæſar expeditionem illam ſuam cùm maturaſſet, per Poloniam, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, ſtatuit iter facere: quòd & compendioſior ea uia eſſet, & minus periculorum haberet: ſimul ꝙ non diffideret, ſe Vuladislaum cum fratribus coràm reconciliaturum eſſe. Et acceptus quidem eſt a Boleslao, cæteriſq; fratribus perquàm honorificè & liberaliter, unà cum Vuladislao Bohemorum principe, & & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, omniq; Germanorum & Bohemorum exercitu, & uſque ad pontum Euxinum deductus: cæterum de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, niſi ꝙ pollicitus eſt Boleslaus cum fratribus, ſe, cùm reuertiſſet ab illa expeditione Cæſar, quæ is uellet, facturum eſſe. Multi uerò uoluntarij ę Polonis militiæ illi nomina dedere, & cum Cæſare profecti ſunt. Alij, per Vngariam eum non ſatis compoſito agmine profectum eſſe in Thraciam, uolũnt. Vincentius uerò crebrioribus legationib. eum de reſtitutione Vuladislai cum Polonis egiſſe memorat.

Conradi Cæſaris expeditio in Aſiam.

Bohemorum principes in Aſiam militatũ profecti.

Sub hyemem eiuſdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Ruſsiam, Izaslai Kiouienſium principis, cõſpiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: caſtriſq; apud Cemerinum poſitis, totam hyemẽ ibi conſumpſit: & nulla re memorabili geſta, propter ignauiam Izaslai, & non ſatis certam fidem Ruſſorum, in Poloniam redijt. Izaslaus uerò poſt diſceſsionem auxiliorum, Luſci obſeſſus ab hoſtibus, pacem tandem ab eis impetrauit.

1147 ann.

Rußicũ bellũ.

Per hoc tempus Iacobus Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, Ianicum ſiue Ianislaum, cuius paulò antè mentionẽ fecimus, è Vuratislauienſi epiſcopa euocatum. Boleslai principis ſtudio adiutum, ſucceſſorem accepit: huic uerò Valterus equeſtri Zadoreorum ortus familia, ſucceſsit: qui baſilicã Vuratislauienſem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, rituſq; Lugdunenſis baſilicæ in eam induxit.

Ianislaus Archiepiſcopus.

Vuratislauienſis baſilica, & ritus eius.

Anno uno interiecto, reuerſus ab Aſiatica expeditione Conradus, cum non multum ibi operæprecij feciſſet, magnamq; copiarum ſuarum partem partim Turcico prælio, partim dolo Emanuelis Conſtantinopolitani imperatoris amiſiſſet, bellum Polonis intulit, ut per uim Vuladislaum exulem in principatum reſtitueret: cum Boleslaus, cæteriq; fratres promiſſorum admoniti, tergiuerſarentur, ꝙ dicerent, Vuladislao reducto, ſe nouos motus, noua pericula, ſummamq; reip. perturbationem reformidare.

1149. ann.

Conradi Cæſ. expeditio in Poloniam.

Verùm id bellum in ſpeciem ingens & formidabile, Boleslai principis humanitas & ſapientia inter ipſa initia reſtinxit. Nam ut Cæſar cum ualidis Germanorum, Bohemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, non deſtitit. Boleslaus cum expeditis turmis, quas de ſuis tumultuariè coëgerat, omnibus locis opportunis hoſtilia itinera, pabulationes, frumentationes & aquationes ex inſidijs obſeruare, & in incautos hoſtes impetum facere, interdumq; totum exercitum reficientem ſe, aut quieſcentem, ſubito tumultu, & ad caſtra adequitantis exercitus oſtẽtatione exagitare & perterrefacere. Illis uerò ad arma conclamantibus, ad impedita loca raptim ſe cum ſuis recipiebat, nèc unquam rem fortunæ & uniuerſæ dimicationi committebat.

Polonorum cũ Germanis belli gerendi ratio.

Cum autẽ ad Odram ſubſtitiſſet, & caſtra metatus eſſet Cæſar, eo quòd aquæ eius fluminis tunc fortè excreuerant, & noſtri ulteriores ripas obſeruantes, difficilem traiectionem ipſi effecerant: ſimul autem è Germania noui quidam motus ipſi afferebantur, quib. ad rerum domeſticarũ curam reuocabatur: accepta fide Boleslaus in caſtra ad eum uenit, factaq; publica audientia,

Boleslaus ad

Cæſarem in ca ſtra uenit, & bellū ſuſtulit.

dientia, Vuladiſlai fratris facinora & peccata omnia, in ſe ac cæteros fratres, & in omnes ordines reip. Polonæ luculenta oratione expoſuit: neceſſariam expulſionem, iuſtamq́; reſtituendi eius recuſationem ſuam & uniuerſæ reip. excuſauit: neceſsitudinem ſuam cum Conrado maiorem, quàm Vuladiſlai commemorauit: ſtudia & officia ſua nonnulla in Cæſarem & Germanos modeſte refricauit: ne cognatum & Chriſtianum ſanguinem ſitirent, neu ſe ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam non contemnenda Cæſari & nonnullis principibus, maximeq́; ijs quos gratia plurimùm ualere apud Cæſarem didicerat, priuatim miſit. Ita poſcente Boleslao, ſuadentibus primoribus, ad ſua defendenda feſtinantibus militibus, ipſo Cæſare ductum iri diutius opinione ſua bellum animaduertente, & ad componendas res domeſticas feſtinante, bellum illud ſtatim ſolutum eſt: demiſſusq́; poſtridie exercitus, nequicquam reclamante Vuladiſlao exule: & item Bohemorum principe, non tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic neſcio quid de Tartaris & Saracenis unà cum Ruſsis à Vuladiſlao exule contra Polonos ductis, & à Boleslao uictis, pulſisq́;: qui utriq; poculi

Boleslai & Mieziſlai uxores.

procul tunc aberant à Polonia. Pace cum Cæſare facta, aut uerius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Mieziſlaus uxores duxere ſorores germanas, Vuſeuolodimiri Halicienſium principis filias: Boleslaus quidem Anaſtaſiam, Mieziſlaus uerò Eudoxiam. uerùm is, hac non ita multò pòſt mortua, nondum exacto à primis nuptijs biennio, aliam duxit, Gertrudim Geiſæ regis Vngarorum ſororem, Belæ cæci filiam. Cæ-

Henricus dux ad Hieroſolymitanam militiā profectus.

terum Henricus cœlibem uitam ſecutus, ad Hieroſolymitanam militiam cum non contemnendo comitatu profectus eſt, principatu ſuo Boleslai fratris fidei ac tutelæ commendato: cumq́; totum annum ibi commoratus, non uulgare uirtutis ſuæ ſpecimē aduerſus barbaros Sarracenos edidiſſet, ſoſpes reuerſus eſt. Reuertens autem, in Zagoſce

Templarij in Poloniam deducti.

pago ad Nidam amnem parœciam ac domicilium Templariorum ſodalitati, quæ tunc bonam in bello Aſiatico Chriſtianis nauabat operam, condidit & luculentis reditibus inſtruxit. Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem

Iaxa Gryphius.

equitem de familia Gryphium, ut fama eſt: qui cum in Aſia aliquandiu militaſſet, reuertens, unum de canonicis ſepulchri Chriſti domini noſtri, diui Auguſtini inſtituto ui-

Canonici ſepulchri Chriſti.

uentibus, & geminam crucem rubram in toga inſigne profeſsionis ſuæ geſtantibus, ſecum deduxit, eamq́; ſodalitatem in Polonia propagauit, condito templo ac domicilio

Miechouienſe cœnobium.

in pago ſuo Mechouo, quod nunc oppidum eſt, quinto à Cracouia milliario: eoq́;, & duobus item pagis ſodalitati attributo: cui etiam Gedeon epiſcopus Cracouienſis decimas quaſdam poſterius adiunxit. Condidit idem Iaxa, dotauitq́; etiam monaſterium uirginibus profeſsionis Præmonſtratenſis, ut uocant, in ſuburbano ſuo Cracouienſi,

Zuerinecenſe cœnobium.

quod Zuerinecium, quaſi tu dicas uiuarium, dicitur. Impetrauit autem utriq; loco ſubiectis hominibus à Boleslao Criſpo principe, omnium onerum, munerum atq; penſionum, quæ ad principem ac rem. pertinerent, ſempiternam immunitatem. Sed ad inſtitutum reuertamur. Vuladiſlaus exul, quamuis deſiderio & ſpe ſua fruſtratus iterum atque iterum, pergebat tamen moleſtus eſſe Cæſari de reductione ſua: & commouebat quidem Cæſarem, cùm aſsidua flagitatione & querimonia, tum aſpectu ipſo miſerabili, ac tanta fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus, Cæſarem ſtimulabat, quod contemni & poſtulata, & minas ſuas, nec promiſſa præſtari a Polonis principibus, maieſtate ſua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduerſa ualetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & neceſſarijs negocijs, & nonnulla imperij perturbatione diſtentus. Verùm quo leuius interea

Vuladiſlaus exul infeſtat Poloniam.

Vuladiſlaus ferret exilium, poſſeſsiones quaſdam ei dedit utendas fruendas, unde ſe & uxorem, liberosq́; ſuſtentaret: adiungit exiguas equitū, peditumq́; copias, cum quibus ille crebris excurſionibus Vuratislauienſem tractum & uiciniam illam omnem, ex-

Nemcium & Grothecium arces in Sileſia conſtructæ, & Polonorū principi deditæ.

tructis in confinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quo ſe tutò recipiebat, infeſtauit. Non tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu, ad prædatores illos perſequendos, & arces euertendas profectus eſt. Id ubi cognouit Vuladiſlaus, munitis præſidio militum arcibus, in Germaniam ſe recepit, ſiue, metu ſiue auxiliorum petendorum gratia. Qui in præſidijs relicti erant Germani ſiue Bohemi, ſuſtinuerunt aliquandiu impetum & obſidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inua-

1153 ann.

Conradus Cæſar mortuus.

Fridericus Barbaroſſa Cæſar.

leſcentibus, ac deſperatis auxilijs, deditionem fecere. Nec ita multo pòſt, nempe anno Chriſti nati 1153. Conradus Cæſar mortuus, antequam imperatoris diadema adeptus eſſet, ſolicitudine & metu grauis belli noſtros liberauit. Quieuitq́; tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbaroſſa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui

Conrado patruo in imperio ſucceſsit, petendo imperiali diademate, pacandisq; ſeu potius turbandis rebus Italiæ & Galliæ Ciſalpinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu ſuo creandis atq; deijciendis, occupatus fuit. Reuerſum autem in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ agentem Virceburgi, ſiue Herbipoli, ſuplex adit Vuladislaus, orat de reductione ſua: & quo magis eum ad miſericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui imperatoris admouit. Idem pro eo petijt Vuladislaus princeps Bohemorum, faſtum Polonorum & contemptionem Cæſareæ maieſtatis & authoritatis exagerans: idem pleriq; Germanorũ principes atq; duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna conſuetudine familiaris factus erat, quoſq; ea de re prehenſauerat. Quanquam autem rebellarant imperatori Mediolanenſes cum ſocijs ſuis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de ampliſsimi ſenatus ſententia decreuit. Ac legatos quidem ſtatim ex illis comitijs ad Boleſlaum principem & fratres eius miſit, qui ipſis, niſi reciperent Vuladislaum, aut niſi ipſi tributum, quod fortaſſe pollicebatur Vuladislaus, imperatori Romano penderent, bellum denunciant: ipſe uerò hyemem illam in apparatu belli conſumpſit. Reuerſi Cracouia legati, non diſsimile eius, quod Conrado olim datum erat, reſponſum retulerunt: cuius ea uis erat, ut quiduis potius paſſuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi eſſe uiderentur. Itaque æſtate anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1158, Fridericus imperator cum maximis Germanorum omnium atque Bohemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur, & ad undecimum Calendas Septembris Odram amnem nemine prohibente uado tranſiuit. Nam Poloni principes, etſi non contemnendam & ipſi manum habebant, nuſquam tamen auſi ſunt apertè eum tanto ac tam ualido exercitui opponere: ſed munera inter ſe copiasq; partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura uterentur, partim in prædatores & pabulatores ex inſidijs uim faciebant: partim uillas & oppida ſua, quà iter facturum eſſe imperatorem ſuſpicabantur, ipſi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita ut neque progredi rectè imperator propter pabuli & commeatus inopiam, neque ueſtigium ponere firmo aliquo & munito loco poſſet. Eo noſtrorũ incendio tunc Bythomia, cuius etiam ſuperius mentio facta eſt, atque Glogouia, non obſcura oppida conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad ueſcendum, neque uinum aut cereuiſia ad bibendum ſuppetebat, omnia itinera noſtris obſidentibus. Itaque inteſtinorum dolore laborari uulgò cœptum, quo morbo multi mortales abſumpti ſunt: iamq; non muſsitabant milites, ſed apertis conuicijs & maledictis imperatorem inceſſabant, quòd ab eo ad inauſpicatum bellum ob rem alienam educti eſſent. Quibus rebus permotus Fridericus, ſimul quòd res Italicæ diſceſſu eius turbatæ, eum ad ſe reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit: uerùm metuebat, ſi nulla pace facta retrocederet, ut ſatis tutò id facere poſſet: quod non dubitabat noſtros terga reuertentium preſſuros, & aliquam Germaniæ oram dimiſſo à ſe exercitu uiciſsim inuaſuros ac deuaſtaturos eſſe: ſin pacis mentionem prior feciſſet, pro uicto ſe habitum atque contemptum iri: utrumque autem non ex dignitate imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominioſum eſt, eum qui bellum alteri intulerit, aut pacem ultro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum ſenſum imperatoris cum probè calleret Bohemorum princeps, ſiue iuſſus, ſiue pertæſus & ipſe belli, agit cum Polonis, ut de pace ad imperatorem mittant, aut ipſi ueniant: ſperare ſe, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compoſitam. Placabiliorem enim ipſis Fridericum ſe reddidiſſe. Amplectuntur noſtri eius conſilium, petita acceptaq; fide, ad hoſtem proficiſcuntur: ibi multis ultro, citroq; habitis ſermonibus, pax tandem his legibus conſtituitur, ut Vuladislaus ad Sileſiæ dominatum modò reſtituatur; cæteris ſe abſtineat: & ut Boleslaus unà cum fratribus trecentos haſtatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanenſe, ſiue Langobardicum bellum mittat. Et quò firmior hæc pax ſit, Adleidam imperatoris ſororis filiam Miecislaus tertiam uxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiſerat, ſuſceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad reſtitutionem Vuladislai attinet, perplexus eſt Dlugoſſus. Nam cum reſtitutionem illam, quam poſtea Fridericus uelut ſanctè promiſſam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuiſſe memoraſſet, paulò pòſt ſubijcit, Boleslaũ recepiſſe imperatori, ſe ad natalem Chriſti Dei noſtri Magdeburgum uenturũ eſſe, & Polonis, Bohemisq; diſceptatorib. & arbitris de expulſione

Legatio Friderici imperatoris ad Polonos.

1158 ann.

Friderici imp. expeditio in Poloniam.

Bythomia & Glogouia exuſtæ ab ipſis Polonis.

Friderici conſultatio.

Pax inter imperatorem & Polonos.

Sileſia Vuladislao attributa.

Polonorum auxilia imperatori ad Italicum bellum.

Miezislai tertia uxor filia ſororis Friderici imp.

Radeuicus hiſtoricus.

& reſtitutione Vuladislai fratris, uſurum: quod tamen non præſtiterit. Paulò aliter de hoc bello Radeuicus in ſupplemẽto eius libri, quem Otto epiſcopus Friſingenſis, illius temporis, de geſtis huius Friderici imperatoris conſcripſit, memoriæ prodidit. Et cauſam quidem belli eandem, quam nos expoſuimus, fuiſſe memorat: ſucceſſum uerò & exitum aliquanto diuerſum. Ait enim poſteaquàm imperator in Poloniam (arte ſcilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias trãſduxit, Polonos, quamuis magna haberent Ruſſorum, Parthorum, Pruſſorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen ſpem uitæ conſtituiſſe: ac deſperatione adductos, non certo conſilio, munitiones, oppida, pagosq; ſuos uaſtaſſe. Ad extremum autem peruaſtata ab hoſtibus Vuratislauienſi & Poſnanienſi ora, Boleslaum ducem ſupplicem, & imperata ſe facturum recipientem, prouolutum ad pedes imperatoris, ueniam impetraſſe, cum iuſiurandum dediſſet non ad contumeliam Rom. imperij fratrem à ſe, ſuisq; pulſum eſſe: promiſiſſetque imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principib. mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Auguſtæ uerò, ſiue imperatrici uiginti marcas auri, & obſides Cazimirum fratrẽ cum alijs quibuſdam nobilibus dediſſet. De Vuladislai uerò iniuria rem ad arbitriũ Bohemorum & Polonorum Magdeburgum, ut nos quoq; è Dlugoſſo retulimus, reiectam eſſe. Neq; tamen ſtetiſſe ulla ex parte promiſſis & iureiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionem: quod neque imperator exigere, ſi prius penſitatum eſſet, neq; Radeuicus commemorare, ſi tunc exactum eſſet, omiſiſſet. Pace facta cum Polonis, deduxit imperator exercitum, & anno ſequenti expeditionem in Italiam proſecutus eſt, Bohemorum & Polonorum auxilijs

Vuladislaus rex Bohemorum factus.

adiutus. In ipſo autem procinctu Vuladislao Bohemorũ principi Ratiſponæ diadema impoſuit, regemq; eum appellauit: quo nomine poſt Vuratislaum ſexaginta annis amplius nemo principum Bohemorum uſus erat.

Fames in Polonia.

Fames deinde Poloniam afflixit, frumẽto belli tempore partim non demeſſo, partim ab hoſtibus conſumpto, partim uerò à noſtris, quemadmodum diximus, corrupto.

Boleslai Criſpi filij.

Mortua eſt eo anno Anaſtaſia Boleslai Criſpi uxor, ex dolore partus, cum Leſcum alterum filium peperiſſet: nam bienno ante Boleslaum pepererat.

Boleslaus alteram uxorem duxit.

Duxit poſtea Boleslaus alteram uxorem Helenã, Roſcislai Præmislienſium principis filiam, ſuaſu fratrum, cum ad Adleidæ Miezislai uxoris puerperium conueniſſent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici imperatoris impetratum, poſt tredecim annorum exilium.

Vuladislai mors.

Verùm in ipſo apparatu extinctus, & Aldenburgij in Holſacia, quæ urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, ſepultus eſt: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiſcopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam ſententiam, & iuſtam fratrum, & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametſi proditum eſt à nonnullis, ut refert Dlugoſſus, eum ad

Plodecz.

conſtitutum cum fratribus colloquium uenientem, Plodeci clàm ueneno ſublatum eſſe. Vixit autem Vuladislaus quinquaginta quinq;, præfuit Polonis non totos ſex annos.

Vuladislai filij.

Liberos reliquit maſculos tres, Boleslaum, Miezislaum & Conradum, cui Lanſconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: quem quidem Conradus imperator Fuldenſi abbati educandum dederat.

Chriſtinæ mors.

Chriſtina uerò Vuladislai uxor, Aldenburgi in exilio conſenuit, & uitam cum morte commutauit. Nam filij non auſi abſente imperatore Sileſiæ principatum ex fœdere patri promiſſum repetere, quarto demũ anno poſt mortem patris, nempe anno poſt Chriſtum natum 1163 inſtante precibus atq; minis apud Bo-

1163 ann.

Mediolanum euerſum.

leslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto, euerſoq; Mediolano reuertiſſet, reuocati, Sileſiam omnem, quæ continentibus ſyluis à reliqua Polonia dirimitur, uſq; ad Bohemorũ Saxonumq;, fines in ditionẽ ſuam acceperunt, ea quidẽ lege, ut maieſtatem

Sileſiæ ducum origo.

ſummi principis Polonorum comiter conſeruarent, neûe patris tyrannidem imitarentur.

Sileſiæ fines & nomen.

Slezaci.

Sileſiæ uerò nomen à confluxu multorum populorum inditum eſſe uidetur, ſiue tunc, ſiue aliquanto prius, nempe poſteaquam Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cum Bohemis & Saxonibus eam oram inuaſit, ita ut Sileſij, ſiue Slezaci, quaſi conuenæ dicantur lingua Slauica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij ex pacto obtinuerunt. Atq; hinc ferè omnes Sileſiorum duces propagati ſunt.

Sileſiæ diuiſio.

Vt autem omnis diſsidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti ſunt, ita ut Boleslao, qui Procerus ſiue Altus cognominatus eſt, Vuratislauienſis tractus; Miezislao Ratiborienſis & Oppolienſis, Conrado uerò Glogouienſis & Croſnenſis obtingeret. Ex his Miezislaus inſano mulierculæ cuiuſdam amore captus,

Oppauia donata amicæ.

Opauiam ipſi ſempiterno iure donauit. Fuit autem reſtitutio illa Vuladislai filiorum curæ Friderico imperatori, cûm ob miſericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret,

Boleſlai procè ri uirtus.

cèret, quod ſe authore cœptum atque conſtitutum fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis ſuæ ſpeciem in exercitu ipſius apud Mediolanum ediderat. Nam cùm eques quiſpiam uaſto corpore & gigantea ſtatura Mediolano prodiens, identidem Cæſarianos contumelioſis uerbis ad ſingulare certamen prouocare, nec prodiret quiſquam, prodijt hic Boleslaus inconſulto imperatore, & inſcijs omnibus, non ferens uniuerſi exercitus ignominiam: cumq; infeſtis haſtis concurriſſent, effuſo ad ſpectaculum omni exercitu, obſeſsis quoque mœnibus proſpectantibus, & utriſque euentum pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noſter hoſtem, humiq; proſtratum celeriter de equo deſiliens confecit, & cum opimis ſpolijs uictor in caſtra reuerſus eſt, acclamante & applaudente uniuerſo exercitu, & Boleslai uirtutem ad ſidera efferente. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud ſe imperator habuit: & cùm alia amoris ſui documenta ei præbuit, tum in reſtitutionis eius, fratrumq; curam maiore ſtudio, ſicut iam commemorauimus, confecto Mediolanenſi bello incubuit. Reſtitutis Vuladislai filijs, ſublato'que omni metu belli, Boleslaus Criſpus princeps Polonorum, ex fratrum & fratris filiorum, conſilij'que totius ſententia, Pruſsis, qui iam inde à Boleslai Criuouſti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Chriſtiana deſciuerant, bellum fecit: tranſductoq; Oſſam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipſorum penetrauit: ferro & incendijs omnia miſcens, & magnas prædas agens. Ea uaſtatione moti Pruſſorum primores, cum uires ſuas impares tanto bello ſuſtinendo eſſe animaduerterent, quippe qui non plus decem millibus peditum, & ſexdecim equitum facere poſſent, pacem ſupplices à Boleslao petunt, imperata ſe facturos pollicentur. Negat is pacem ſe eis daturum, ni ſtulta & uana multorum deorũ ſuperſtitione ſeſe abdicent, & Chriſtianam religionem populariter recipiant. Durius hoc Pruſsis uidebatur: ſed tamen præſentibus iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliuntur fana & ſimulacra falſorum deorum: uni uero Deo, quem nos colimus, deiecta aut deſolata pridem inſtaurant: liberos poſt deſertam religionem ſibi natos, ritu Chriſtianorum initiant. Et quo celerius religio Chriſtiana in tota Pruſsia coaleſcat, tributum quidem exiguum Boleslaus genti impoſuit: edixit autem, Quicunque ad certum tempus Chriſtiani facti non eſſent, ut in ſeruitutem abducerentur, & ſub haſta uenundarentur. Et certatim quidem omnes nomina dabant Chriſto, ſed magis deuitandi præſentis periculi metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit poëta quidam, mens iniurata manet. Itaq; ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium redíere. Neque enim firmã atque ſtabilem ſedem habere poteſt religio, ui & metu expreſſa: quæ, quamlibet foris neceſsitati ſeruiat, intus quidem in animo liberrima eſt. Vixdum circumacto anno, Pruſsi in priſtinum errorem apertè relabuntur: ritus Chriſtianos explodunt: ſacerdotes, cæterosq; qui conſtantius Chriſtianam religionem retinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæque pro his quæ patrarant paterentur, ad Boleslaum principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur ſe in fide eius permanere, cæteraq; omnia iuſſa eius facturos eſſe, religionis modo Chriſtianæ neceſsitatem ut ſibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam uelle aut poſſe abijcere, & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & conſuetudine ritibus ad nouos tranſire.

Pruſsicum bellum.

Pruſsi religionem Chriſtianam recipiũt, & mox rurſus abijciunt.

Leuius quàm par erat Chriſtiano principi, uiolatam & neglectam ab ipſis religionem Boleslaus ferre uiſus eſt, cum ij de fide erga ipſum ſua nihil mutarent. Itaque ſic tunc legatos eorum dimiſit, ut factum eorum approbaſſe uideretur, pluris faciẽs ſuam quàm Dei maieſtatem: ſiue adeò muneribus, quæ ſapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. neque cogitabat non habere modum, neque finem, temeritatem, cui ſemel habenæ impunitate relaxatæ ſint. Offendunt autem plerunq; homines in eo, quod cauſæ Dei præpoſuerint: ut tunc accidit. Nam Pruſsi uidentes impunè ſibi ceſsiſſe prima auſa, ſublatis animis haud ita multo pòſt exactores principis propellunt: factaq; manu ualida è promiſcua hominum multitudine, Culmenſem tractũ & Maſouiam nec opinantibus noſtris ingreſsi, crudeliter uaſtarunt ac diripuerunt, ingentesq; pecudum & hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil ſibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum ſe habebat, & quos proficiſcens ſibi adiungere potuit, militibus, auxilio ſuis accurreret. Sed iam barbari abierant, nec eos longius ille cum paucis curſu defatigatis perſequi auſus eſt. Verùm fremens, & ſibi ipſe ob ſuperiorem conniuentiam diſplicens, tunc quidẽ ditionis ſuæ fines qualiquali

Religionis contempus non negligendus principibus.

Pruſſorum defectio & excurſio in Culmenſem & Maſouiam.

præſidio

1167 ann. præſidio aduerſus repentinas barbarorum excurſiones muniuit: cæterùm anno ſequen-
Polonorũ ex- ti, qui fuit poſt Chriſtum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit.
peditio contrà Aderant & fratres cum inſtructis ſuorum copijs. Barbari ſceleris & perfidiæ ſuæ ſibi
Pruſſos. conſcij, deſperabant ueniam, nec ſatis uirium ad ſuſtinendos Polonos habere ſe iu-
dicabant. itaque in remotas ſyluas & inuias paludes ſe cum gregibus & armentis ab-
dunt: nihilominus exquirunt, quomodo noſtros dolis & inſidijs circumueniant. E-
Proditio Pruſ- rant apud Boleslaum in caſtris Pruſsi quatuor perfugæ, non ignobiles, qui ſic iam
ſorum. probarant fidem ſuam Boleslao, ut ijs ducibus & conſultoribus in expeditione illa ma-
ximè uteretur: erant enim periti regionum, & rerum Pruſsicarum. Eos Pruſsi clàm
per certos homines, qui & ipſi transfugas ſe ſimularant, magnis donis, maioribus pro-
miſsis, ad proditionem pellexerunt. tempus & ratio proditionis conſtituitur. Ma-
gnam iam Pruſsiæ partem noſtri depopulati, ad ſylueſtria quædam, paluſtria, & uli-
ginoſa loca peruenerant, quæ in ſpeciem herbida & compaſcua, limoſos abſceſſus &
uoragines occultabant: circum hæc, uti conuenerat, latebat Pruſſorum exercitus. I-
bi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulſum eſſe, magnamq́ mul-
titudinem hominum cum rebus & facultatibus ſuis ſe recepiſſe affirmant, perſuadent-
Poloni profli- q́ principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sen-
gati à Pruſsis. domirienſis dux Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantum progreſſum eſt, dictitanti-
bus transfugis perbreuem eſſe eam difficultatem: ibi ſigno dato ſubitò Pruſsi pedites
undique è latebris proſiliunt, & ſagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos con-
ijciunt. noſtri neque progredi iam, aut conſiſtere ex aduerſo hoſtium neque regredi
poterant, terra abſcedente, & equites ac pedites armatos deuorante: & à fronte quidem
& ab lateribus acriter inſtabant hoſtes, à tergo uerò noſtri extremi primorũ receptum
implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci eſſet, neq́ ſubmitti ſubſidia laborantibus
poſſent: quin ut quiſq́ ſuis opem laturus, aut hoſtem exultantem in cæde ulturus pro-
currerat, ita & ipſe ſe, & illos quibus ſuccurrebat, magis etiam impediebat. Eratq́ mi-
ſerabile ſpectaculum, cum noſtri ſine ordinibus progreſsi, & inopinato hoſtium occur-
ſu aut impulſi, aut perterrefacti, terga uertebant, ſeq́ inuicem proterebant & procul-
cabant. Multi ibi mortales cæſi, longè plures uoraginibus abſorpti ſunt. Pauci per cæ-
terorum corpora ſalui ad extremum agmen, quod firmiori loco ſubſtiterat, ſeſe recepe-
Henricus dux re. Ibi Henricus dux inter primos pugnans, fortiter occubuit: ibi omne penè robur Po-
interfectus. lonorum afflictum atq́ debilitatum eſt. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Mie-
zislao fratre nihil cunctati in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris
corpore recepto, aut perquiſito. Pruſsi mortuorum ſpolijs potiti, dijs ea ſuis, quib. ui-
ctoriam illam acceptam referebant, cõſecrarunt. Sub finem eiuſdem anni edixit comitia
Cracouiam Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomirienſi atq́ Lublinenſi ditione,
Henrico ſine libris extincto, quid fieri oporteret. Poſt longam conſultationem placuit,
Cazimirus Sẽ- ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuouſti, qui ad eam uſq́ diem exors patrimo-
domirienſium nij fuerat, principatus ille mandaretur. tametſi Sendomirienſis urbs cum territorio & a-
dux creatur. lijs quibuſdam proximis oppidis, conſentiente Cazimiro, Boleslao Criſpo conceſſa
eſt, quoad uiueret, quò commodius onera principatus poſſet ſuſtinere. Nec multo pòſt
Cazimiri duxit Cazimirus uxorem, Helenam Vuſeuolodi Belzenſium ducis filiam. Diſplicue-
uxor. rat id, quod factum erat de Sendomirienſi ac Lublinenſi ditione, filijs Vuladislai: exiſti-
mabantq́ ij, partem eius aliquam poſt patrui mortem agnationis iure ad ſe pertinere. Et
Sileſiorum du- iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, q̃ is munitiones quaſdam in Sile-
ces in Boles- ſia, cũ eam ipſis traderet, in poteſtate ſua retinuiſſet. Reſidebant etiam in animis eorũ iræ
laum principẽ ueteres, & dolor exilij, ereptiq́ ſummi principatus, & Cracouienſis ditionis, quæ utraq́
concitantur. hæreditario iure ſecundum patrem ſibi arrogabant. Hæc omnia percõmodam repeten-
di occaſionem oblatam ſibi eſſe arbitrabantur, quòd inuiſum eſſe offenſione illa & re ma-
lè atq́ inconſideratè geſta imperium nomenq́ Boleslai proceribus ac equitibus pleriſq́
animaduertebant. Fortaſſe non deerant etiam, qui eos in ſpem recuperandi illa uel o-
mnia, uel pleraq́, clàm uocarent, & operam ſtudiumq́ ſuum pollicerentur. Itaq́ apertè
querebãtur de iniurijs Boleslai principis: arma bellumq́ ciuile non diſsimulanter para-
bant: è Germania auxilia & mercenarios milites accerſebant. Id ubi Boleslaus cognouit,
uirium ſuarum & offenſionis popularis ſibi conſcius, ac ueritus ne latius incendium il-
lud diffunderetur, neu certa finitimarum gentium fiducia rem illam iuuenes incepta-
rent, per proceres & conſiliarios communes de componendis rebus agit, ijſdemq́ arbi-
tris de ſummo quidẽ principatu, ac de Cracouienſi, itemq́ Sendomirienſi & Lublinenſi
ditione

ditione poſtulata filiorum fratris modeſtè refutauit, ꝙ Cracouienſem ditionem cum ſummo principatu totius Poloniæ conſenſu coniunctam eſſe diceret: principatum autem iuſtè eiecto patre eorum, ſumma omnium uoluntate ad ſe delatum, & alioqui illo è uiuis ſublato, ad ſe qui illi eſſet natu proximus, nō immeritò attinere.

Cracouiēſis ditio principatui addicta.

Porrò Sendomirienſem ac Lublinenſem ditionem rectè fratri Cazimiro datam, quem non oporteret exortē eſſe patrimonij. Et eam fuiſſe mentem patris, ut is cæteris fratribus abſq; liberis decedentib. ſuccederet. De Sendomirienſi nonnihil ſe uoluntate eius detraxiſſe, quo rectius onera ac dignitatem principatus ſuſtineret. Idem ſe feciſſe in Sileſia, cùm fratribus cæteris, tum ſenatu uniuerſo aſſentiente. Sed tamen liberaliter ſe eis remittere & condonare, quæ ad eam uſque diem in Sileſia retinuiſſet, quo maiorem in ſe patrui benignitatem agnoſcerent. Quo iuniores illi eſſent, hoc impenſius ſe, qui ſenior & uſu rerum peritior ſit, rebus eorum conſulere æquum eſſe, ne temeritate ſua, aut prauis aliorum conſilijs ſeducti, eant præcipites.

Pacificatio inter cognatos duces.

Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate, procerúmq; perſuaſione conquieuerunt, & naſcens etiamdum pernicioſum bellum ſuppreſſum eſt. Non ceſſarunt tamen ſeditioſi quidam è Cracouienſi ditione homines equeſtris ordinis res nouare. Etenim conſpiratione facta, cuius capita fuére, Iaxa, cuius ſuperius mentionem fecimus, & Suentoslaus, potentes & factioſi homines, ad Cazimirum Sendomirienſem ac Lublinenſem ducem, ætate & gratia populari floren. tem, ſummum principatum deferebant: Boleslaum peroſi, quod ignauum & imbellem, & ineptiorem ad obeunda principatus munera eſſe dicerent: ſimul ut Miezislao, qui ætatis beneficio Boleslao ſuccedere debebat, uiam præcluderent, de quo non optimè ſentiebant.

Cracouiēſis nobilitatis motus contra Boleslaū principē.

Et egit quidem ipſis gratias Cazimirus de ſtudio ac iudicio: cæterum principatum delatum modeſtè recuſauit, quod negaret ſuum eſſe, fratri maiori & optimè de ſe merito principatum eripere, quem omni ope defenſum & adiutum ire deberet. Illos quoque non æquum facere, qui tot annos clementi & moderato illius imperio uſi, ad extremum quaſi uetulum canem eum expellerent: & quidem benè merentem, & æquitate animi prudentiáq; ſua potius, quàm armis exorientia bella amolientem. Nam cladem Pruſsicam, qua maximè offenderentur, non tam temeritate eius, quàm diuino permiſſu acceptam eſſe. Neminem neque tam felicem eſſe, neque tam omnibus horis ſapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diuinitùs conſilia principum, & benè conſulta malè cadere, propter peccata populi. Quòd ſi deterius etiam aliquantò principatum adminiſtraſſet, quàm adminiſtrarit Boleslaus, ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai optimi & maximi principis memoriam: in quem ingratiſsimi futuri eſſent, ſi progeniem eius, tolerabiliter tamen imperantem, de principatu, quem ille maiorem in modum auxiſſet, ornaſſetq;, deijcerent. Se quidem non modò non fore ſocium eius conſilij & periurij, uerùm etiam ſummo conatu fratri coniunctiſsimo & beneficentiſsimo opitulaturum eſſe. Ita rurſus gliſcens ciuile diſsidium Cazimiri grauitate & conſtantia ſopitum eſt.

Cazimiri moderatio & ſapientia.

Præerat tunc quartum decimum annum Plocenſi eccleſiæ epiſcopus Vernerus, equeſtri Roſarum familia, integritate & ſanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim & iniuriam Boleſta uir potens & uiolentus, ex ea familia ortus, quæ ſoleam equi cum cruce altrinſecus ſuperpoſita inſigne gerit. Carſcum pagum adimebat. Erat autem is caſtellanus Viznenſis, & oram illam Pruſsis finitimam pro Boleslao Criſpo adminiſtrabat. Eum igitur comiter & blandè Vernerus per ſe & per amicos orat & admonet, ne uim faciat eccleſiæ. Vbi nihil proficit, in ius uocat: cauſam obtinet: in poſſeſsionem reponitur. Moleſtiſsimè id ferebat Boleſta, multaq; maledicta in manſuetum epiſcopum ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica cum uicinis Pruſsis conſuetudo: qui cum non pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel compotaturi conueniſſent, acceptos lautè, & benè potos, promiſsis etiam oneratos, noctu ad obtruncandum Vernerum, qui tunc fortè ad Biſcupice uillam ſuam uenerat, cum Benaſſo fratre ſuo germano miſit. Peragunt illi iuſſa: effractiſq; portis, in cubiculo dormientem epiſcopum cum fratre Benedicto, monacho Benedictenſis ſectæ, trucidant. Delituerat per eum tumultum ſub lecto epiſcopi puer cubicularius: is igitur authores ſceleris prodidit.

Vernerus epiſcopus Plocenſis Boleſtæ fraude occiſus.

Boleſta familia.

Re cognita, archiepiſcopus Gneſnenſis Petrus, familia Szenauius, qui Ianico non multò antè ſucceſſerat, de conſilio & uoluntate cæterorum epiſcoporum toti prouinciæ ſuæ ſacris interdixit. Motus & atrocitate facinoris, & interdicto Archiepiſcopi Boleslaus princeps, comprehendi Boleſtam, & ex uinculis cauſam dicere apud ſe, condemnatumq; in foro Gneſnenſi, ubi hæc

Petrus archiepiſcopus Gneſnenſis.

Interdictum archiepiſcopi.

Boleſta parricida uiuus exuſtus.

agebantur

Miracula ad Verneri ſepulchrum.
Lupus epiſcopus Plocenſis.
Boleslai mors. 1173. ann.
Leſcus Boleslai filius.
Stephanus rex Vng. mortuus.
Bela rex Vng.
Vuladislaus rex Boemorũ regno motus.
Sobeslaus dux Boemis datus ab imperatore.
Veneti cum Vngaris & Græcis bellũ gerũt.
Emanuel ambit occidentale imperium.
Thomæ Canthuariẽ. archiepiſcopi cædes.
Angliæ rex regno pulſus.
Friderici imp. acta.
Gedeon epiſcopus Cracouienſis.
Epiſcoporũ cõfirmatio ab Archiepiſcopo.
Kelcenſe oppidũ & collegiũ à Gedeone epiſcopo cõditũ.
Matthæi epiſcopi Cracouien. ingluuies.
Vuladislauiam translata ſedes epiſcopi.

agebantur extructo rogo cremari iuſsit. Benaſſus uero poſt patratum illud ſcelus nuſquam poſtea comparuit: creditumq́ eſt uulgò, eum terræ hiatu abſorptum, meritum ſancto epiſcopo ſupplicium expendiſſe. Verneri corpus Ploſcum delatum, honorificè ſepultum eſt. Nec ita multo pòſt uarijs & ſalutiferis hominum generi miraculis cœpit ſepulchrum eius celebrari. cui Lupus gente Gozembius cuſtos eius ipſius baſilicæ ſucceſsit. Aliquot deinde annis quibus uixit Boleslaus Criſpus, quietæ fuerunt res in Polonia, neque memoratu dignum quicquam geſtum eſt. Poſtea moritur Boleslaus, & Cracouiæ ſepelitur, anno Chriſti 1173, cum principatum Poloniæ annos 27. tenuiſſet, uixiſſet ſex & quadraginta, relicto uno filio Leſco, cui poſterius Albi cognomen inditum eſt. Nam maior natu Boleslaus paulò ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Cazimiro fratri commendauit, eumq́ hæredem filio ſubſtituit. Supellectilem autem omnem inter eundem fratrem, filium & uxorem partitus eſt. Quo quidem anno etiam Stephanus tertius Geiſæ filius Vngarorum rex uita exceſsit, continuato ferè funere cum duobus patruis Ladislao & Stephano, qui alter poſt alterum infeliciter regnum eius inuaſerant. Huic autem frater germanus Bela tertius ſucceſsit. Porrò ſequenti anno cum Vuladislaus rex Bohemorum ſenio confectus, Fridericum filium natu maximum inconſulto Friderico imperatore pro ſe regnum adminiſtrare iuſſiſſet, ſucceſſorem ab imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium, patruelem ſuum, quem aliquandiu in uinculis aſſeruarat. A`quo cum ſibi metueret, ſolum uertit cum uxore & liberis, & intra quartum menſem in Germania diem clauſit ſupremum. Sobeslaus autem regio nomine abſtinens, principatũ paucos annos geſsit: ac totus tunc ferè orbis Chriſtianus mutuis bellis collidebatur. Veneti quidem cum Vngaris & orientis imperatore Emanuele de Dalmatiæ dominatu decertabant. Idem autem Emanuel ab Alexandro pontif. max. non ignarus inimicitiarum eius cum Friderico Barbaroſſa, magnis pollicitationibus ac donis occidentis imperium ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomam Canthuarienſem archiepiſcopum, uirum ſanctum, libertatem & immunitatem eccleſiaſticam defendentem, cum occidiſſet, à filio regno pellebatur. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germaniæq́ motus ab Henrico Saxonum duce concitatos compeſcebat. Verùm nos à noſtris ne longius recedamus. Ante obitum Boleslai Criſpi, Gedeon gente Gryphius, poſt Matthæum, hominem guloſum & helluonem, qui Roberto, uiro bono, pioq́, Radoſsi ſucceſſori ſucceſſerat, epiſcopus Cracouienſis factus eſt: & ab Archiepiſcopo Gneſnenſi Petro, ut tunc moris erat, aſſentiente Boleslao, confirmatus. Qui poſtea Kelce oppidum in remotis ſyluis condidit, in eoq́ templum ſecto lapide exædificauit, & collegium ſacerdotum primariorum, quos Prælatos & canonicos uocant, iuxtà ac uicariorum ibi inſtituit, cum eis pagos ac decimas attribuiſſet. De Matthæo uerò illud memoratur, eum Boleslai principis nuncium, ſubſidium in ſumptus belli poſtulantem, ad latrinam duxiſſe, & ſpurcè ibi facultates ſuas reconditas eſſe dictitaſſe. Per eadem ferè tempora Cruſuicienſis cathedra Vuladislauiam translata eſt ab Honoldo Italo, eius oræ epiſcopo.

MIEZISLAVS SENEX.

Miezislaus mutauit mores.
Miezislai aſper dominatus.
Venationes principis erãt in Polonia.

BOleslai Criſpi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratriſq́ Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe inſtituitur. Et quanquam omnis eius oræ, quæ minor Polonia dicitur, procerum & equitum ſtudia in Cazimirum inclinabant: uicit tamen maior pars, quæ Miezislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ præerat, utpotè natu maiorem, nequaquam prætereundum eſſe cenſebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, ſenis cognomen adeptus erat, ſuſcepto principatu, prouecta iam ætate, ſpes hominum fefellit. Nam conſultore malo Henrico Ketlicio utens, initio ſtatim aſpero, & auaro dominatu, hominum uoluntates offendit: noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponens: & leuibus de cauſis, uelut ob cæſum urſum aut ceruum, captam'ue dorcam, bonorum confiſcatione mulctans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubique uenationes. Ad hæc, præfectos etiam ſuos & miniſtros aulicos in poſſeſsiones & facultates aliorum graſſari aut iubebat, aut certè permittebat: neque afflictorum querimonias audiebat, ſed eos inclementioribus dictis à conſpectu ſuo repellebat.

Iudicia

Magiſtratuum peccata.

Iudicia & alia munera publica quæſtuoſè mandabat:ita ut mirum non eſſet, plura peccari ab huiuſmodi magiſtratibus,quàm ab ipſo principe. Vendebant enim liberè, quæ ipſi emerant. Audiebantur uulgò ſuſpiria,gemitus,& querelæ calamitoſorum hominum:quibus permotus Gedeon Cracouienſis epiſcopus, uir magni animi & conſtantiæ, Miezislaum ſemotis arbitris adit: mixtisq; cum grauitate blanditijs, orat & admonet placidè & benignè, more maiorum ut regnet: contentusq; uſitatis uectigalibus, & operis hominũ, ne quid præterea à libero populo exigat, abhorrere enim uehementer animos populariũ à nouis oneribus,quamuis leuibus. Magiſtratus ritè atq; ordine dignis hominibus mandet,neu quid iniuſtè aut crudeliter ab eis fieri patiatur.Eius enim periculo omnes eius uicarios & miniſtros peccare: commemorabat nonnulla exempla domeſtica, uetuſtiora & recentia,quibus eum ab inſtituto deterrebat. Sed nihil planè profecit,niſi quòd infenſum eum ſibi reddidit,& ita dimiſſus eſt,ut ſua curaret:illa ad ipſum nihil pertinere. Addiditq; princeps:non ad cuiuſquam præſcriptum,ſed ſuo arbitratu ſe geſturum eſſe principatum.

Gedeon epiſcopus corripit principem.

Miezislai contumacia.

Tam ſuperbè & procaciter reiectus Gedeon,haud remiſit tamen ſollicitudinẽ ſubueniendi afflictæ patriæ,atq; emendandi tyranni.Cum autem apertis monitis ſuis præcluſum eſſe aditum ad aures eius intelligeret,callidè comminiſcitur,quomodo ſuo eum ſibi iudicio reuincat,mulierem ſubornat, quæ ſordido & miſerabili habitu aſſumpto, ubi in conſpectum principis uenit,lamentabili uoce & eiulatu ementito opem eius implorat.Motus eius lachrymis & importuno clamore Miezislaus, accitã quid queratur, quidúe ſibi uelit, rogat. Ibi illa:gregem ſe ouium numeroſum habuiſſe, & filio commendaſſe, illum porrò mediaſtinis paſcendum commiſiſſe:eorum negligẽtia gregem à lupis dilaniatum, ſeq; ad extremam inopiam inde redactam eſſe: rogare, ut cuius culpa damnũ datum eſſet, ab eo præſtaretur. Citati mediaſtini,qui pariter ſubornati uenerant, negant ſua negligentia damnum datum eſſe: uerùm adoleſcentis,qui priuignus,non filius eſſet eius mulieris,culpa. Eum enim uenationi deditum,feros canes alere: qui ſoluti, partim ipſi gregem laniarint, partim diſiectum ac diſsipatum lupis in prædam dederint, eum igitur damnum præſtare oportere: ſe neq; canes abigere, neq; diſperſis ouibus ſuccurrere potuiſſe. Aderat & adoleſcens,crimenq; in mediaſtinos referebat: ſe præſidio gregi canes alere: neq; tamen ſatis illorum dicta refellebat. Cognita cauſa Miezislaus,cum nonnihil cogitaſſet, condemnat matri ſiue nouercæ adoleſcentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant ſenatores, principis iudicium, ibi tum Gedeon:Iuſtè, inquit, & ſapienter iudicaſti, princeps inclyte. Adoleſcens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam ſuſtinet, quippe qui eiuſmodi canes apud regem habuerit:& relaxarit: qui non modò præſidio gregi aduerſus lupos non fuerunt,uerùm ipſi uel concerpſerunt,uel certè diſsiparunt, quo magis luporum morſibus eſſet obnoxius. Verùm tunc demum iuſti & ueri iudicis functus eris officio, ſi iudicatum ipſe facias:& quæ in alios ſtatuis,primus ipſe in te præſtes. In te ipſe nunc iuſtã tuliſti ſententiam:te ipſe condemnaſti. Tu filius es huius ampliſsimæ & florentiſsimę dudum reipub. Sed tu te priuignũ eius dici mauis. Tametſi non tam tua culpa hæc eſt,quàm aliorum. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris faſtigium extulit: tibi gregem ſuum, ſeq; ipſam curandam atq; tuendam commendauit. Tu porrò gregem eum numarijs iudicibus & magiſtratibus tradis: tu feros canes, hoc eſt,acerbos & crudeles exactores & pręfectos facultatibus & ſanguine innocentium hominum ſaginas:quorum cæca cupiditate & aſperitate fit,tenuiores ut à potẽtioribus, perinde quaſi à lupis impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incõmoda reipublicæ tibi præſtanda ſunt,quemadmodum ipſe iudicaſti,ſi nõ humano,at diuino quidem certè iudicio: quod nemo,quamuis magnus,quamuis potẽs,quamuis ſapiens recuſare poteſt,aut effugere.Quanquam autem te uolente ac iubente iſta fieri, uita abs te antè acta, cuius meritò ſenis cognomen iam inde à puero meruiſti,credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret, tu mali occaſionem das,dum canes illos tuos nõ coërces,dum lupos non perſequeris, dũ deniq; precio magiſtratus addicis.Reſipiſce igitur,& miſeram ſordidatamq; matrem, afflictam rempublicam,quam florentem accepiſti,reſpice:ne eas perditum, quam ſeruare debes. Si præſtare præterita non uis,aut non potes, at in poſterum ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita autem exiſtimato,per me tibi nunc uniuerſam rempublicam ad genua tua accidentem ſupplicare. Quod ſi preces eius repudias,illa quidem fortaſſe diuinitùs ſalutem & præſidium nacta fuerit:at tu ultorem Deum experiẽre,ſeueriorem fortaſſe, quàm cognominis tuus Miezislaus rex,quàm Boleslaus eius nominis ſecũdus, maiores tui, quàm Vvladislaus frater: quàm deniq; omnes, quicunq; uſquam auarè & crudeliter

Sapiens commentum.

Gedeonis oratio liberior ad principem.

Numarij iudices.

dominati ſunt: quandoquidem eorum exemplis & exitu non commoueris. Incenſus hac
Miezislai contumacia. oratione epiſcopi Miezislaus, fremens è ſenatu ſeſe proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris ſenatoribus, qui Gedeonis dicta approbare uidebantur, minitans: & pluſculum iræ & odio ſuo indulgens, grauior etiam deinceps hominibus eſſe pergit. Fortè is in maiorem Poloniam proficiſcebatur: eam occaſionem nacti primores, cum auctam etiam eſſe
Procerum de principe conſultatio. monendo acerbitatem principis uiderent, & minas atq; ſæuitiam eius cum animis ſuis reputarent, conueniunt certo loco, & ſecretò inter ſe de ſalute ſua & reipublicæ conſultant. Princeps Gedeon, amouendum eſſe principatu Miezislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, cenſet. Eius ſententiam ſequuntur cæteri: ſed unus omnes premebat
Cazimiri Sendomirieſiũ ducis laus. ſcrupulus, quem ei ſucceſſorem darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouienſis, Cazimirum Sendomirienſium ducem nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iuſti-
Iuſtitiæ & moderationis inſigne exemplum. tiam, ſolertiam, uigilantiam, & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magiſtratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, ſeueritatem in puniendis ſceleribus & flagitijs etiam ſuorum miniſtrorum, in primis laudat. Quàm ſit fratri diſsimilis, uel uno facto eius poſſe recognoſci. Accidiſſe aliquando, ut cum aulico quodam ſuo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incenſum utrunque uincendi ſtudio, in profundam noctem ludum produxiſſe: pertæſos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu ſummam reliqui luſiſſe: uincentemq; Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum eſſe: illumq; noctis beneficio elapſum, poſtridie inuentum, & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruiſſe, qui principis maieſtatem imminuiſſet: Minimè gentium, inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquiſſet: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulciſci non poſſet, in ſe fortunæ alumnum commotus eſſet: ſe magis in culpa eſſe, qui conditionis ſuæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocaſſet. Non modò igitur ſe illum abſoluere, uerùm etiam gratias ipſi agere, quòd ſe ictu illo admonuiſſet, ne quid indignum principe in ſe admitteret, neu ſe ludo, aut ulli rei leui ac inhoneſtæ deinceps daret. Sic igitur illum principem, ſeueriorem in ſeſe quàm in alios iudicem, homini à quo læſus erat, omnium iudicijs damnato, indulſiſſe. Quin & argentum omne quod ludo quæſierat, ipſi reddidiſſe. Ad eum igitur deferendum eſſe principatum: eum iure & more Miezislao ſuccedere debere: eum fama uirtutum ſuarum & gratia plurimùm ualere apud omnes ordines, ita ut ei nihil negocij futurum ſit: uim Miezislai, ſi is principatum repetat, repellere. Si recuſet, conſenſu ſuo & authoritate reip. cuius ipſi perſonam ſuſtineant,
Cazimirus reluctãs ad principatum uocatur. uel inuitum cogendum eſſe, ut cauſam publicam ſuſcipiat. Huic ſententiæ cum omnes aſſenſi eſſent, indidem ad Cazimirum rectà contenderunt: eum recuſantem, & pietatem ſuam, ætatiſq; fraternæ prærogatiuam cauſantem, & repudiatum à ſe prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt: quòd dicerent, longè diuerſam eſſe rationem huius temporis à ſuperiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam conſilio & conſpiratione delatum principatum non ſine iuſta ſuggillatione uiolati officij in optimè de ſe meritum, & iuſtè imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc uerò Miezislai mores atque tyrannidem publicè peroſis omnibus, neque diutius tolerare
Miezislaus quandiu principatum obtinuerit. ualentibus, à publico eum conſilio rogari & flagitari, ut afflictæ & oppreſſæ patriæ ſubueniat. Si perſiſtat recuſando, uideat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, néue ea aliunde opem ſibi petere neceſſe habeat. His atque alijs dictis uix tandem eum, ut poſtulatis ſuis annueret, impulerunt. Sic Miezislaus cum non multum ſupra quatuor annos
1177. ann. aſperè & impotenter dominatus eſſet, abſens principatu deiectus eſt, anno poſt Chri-
Alexander papa tertius fugit ad Venetos. ſtum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius Pontifex Max. Friderici imperatoris uim metuens, ad Venetos confugiſſet, & Ottho imperatoris filius cum claſſe pontificem repetens, à Venetis uictus & captus eſſet, pax Italiæ reddita eſt. In Aſia uerò
Otho Fri. imp. filius captus. Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimiſſus,
Emanuel Conſt. imperator captus & mortuus. paulò pòſt obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus, tutor à patre datus, extinxiſſet, imperium uacans occupauit. Ad noſtra reuertamur.

CAZIMIRVS.

CAzimirus igitur ad ineundum principatum, redigendumq; in ſuam ditionem Cracouienſem tractum qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus eſt: ne non accitus, ſed uelut inuaſor alieni, uenire uideretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atq; ordinis multitudo, liberatorem & ſeruatorem eum ſalutans. Cracouienſis quoque urbis atq; arcis portę ei apertę ſunt, & breui nemine aduerſante rerum potitus eſt. Certior autẽ de excluſione ſua factus Miezislaus, cum intelligeret ſummo totius conuentus Cracouienſis conſenſu Cazimirum fratrem receptum eſſe, & ita ſe comparare, ut nihil domeſticas ipſius uires atq; potentiam reformidaret, ad externa ſibi auxilia confugiendum exiſtimauit.

Miezislai conatus ad recuperandũ principatum.

Miezislai affines.

Habebat magnas cum finitimis principibus neceſsitudines, pleraſqúe affinitatibus conſtitutas. Nam generi eius erant Sobeslaus Bohemorum princeps, Saxonum item atque Lotariorum ſiue Lotoringorum duces, quemadmodum uult Dlugoſſus. Ac apud Saxonas quidem Henricum, cuius mentionem ſuperius fecimus, tunc dominatum eſſe, eundemq; Norico præfuiſſe reperio. De Lotoringo uerò nihil conſtat: nec eum, aut quenquam alium præter hos duos Miezislao generum tunc fuiſſe Vincentius memorat, quorum is opem implorarit. Hi uerò rogati, nihil tunc opis ſocero attulerunt, partim domeſticis diſſenſionibus atque bellis, partim auxilijs imperatori mittendis in Italiam & Aſiam, quemadmodum Dlugoſſus ſcribit, impediti. Sobeslaus quidem Bohemus à Friderico Vvladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo etiam ad extremum uictus, & principatu eiectus eſt.

Bohemici motus.

Sobeslaus principatu eiectus.

Henricus Saxo dominatu pulſus.

Saxonum uerò dux Henricus cum Fridericum imperatorem in Langobardia bellum gerentẽ deſeruiſſet, et Germanos in eum concitaret, abſens in comitijs Germanorum damnatus ab imperatore, dominatu ferè omni exutus eſt: ut ſcribit H. Mutius. Nam Aſiatica expeditio poſterius à Friderico comparata eſt. Deiectum autem de ſpe externorum auxiliorum Miezislaum, ac de recuperãdo principatu ſollicitum, grauior etiam caſus perculit.

Miezislaus ſenex ab Ottone filio pulſus.

Otto enim filius eius natu maximus, procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Miezislai adhuc erat, occupatis nõnullis arcibus & munitionibus, ipſi eripuit, miſsiſq; ad Cazimirum legatis, in poteſtate eius fore ſe, & imperata facturum recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæq; ditionis ſuæ natu minoribus filijs, è tertia uxore ſuſceptis, deſtinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternę ditionis Ottonem facile paſſus eſt: Gneſnam modò, propter ueterem loci dignitatem, quippe quæ metropolis Poloniæ fuiſſet, in poteſtatem ſuam redegit.

Gneſna Cazimiro conceditur.

Pomerani à Miezislao ad Cazimirum deficiunt.

Pomeraniæ præfecti.

Exemplum Ottonis Pomerani quoq; proceres ſecuti ſunt, & in Cazimiri fidem ſe contulerunt. Atq; is citeriori quidem Pomeraniæ, cuius Gdanum, ſiue Dantiſcum caput eſt, Samborium comitem Ziræ, quem Leſco puero fratris filio curatorem dederat, filium, ut uult Vincentius: ulteriori uerò, quæ Slupenſis, & corrupto nomine Stolpenſis dicitur, Boguslaum ſiue ducem ſiue comitem gente Gryphium præfecit. Quorum uterque poſteriori tempore non pro præfecto, ſed pro domino atq; principe gerere ſe cœpit, conciliatis ſibi popularium & uicinorum ſtudijs. Quanquam perplexi hic ſunt noſtri ſcriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hîc Pomeraniam omnem à Miezislao ad Cazimirum deficientem, duobus præfectis gubernandam mandatam eſſe ſcribunt, ijdem alibi ante hæc tempora Sobeslaum, & filios eius Meſciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant: Boguslaum etiam â Criuouſto Boleslao Pomeranis & Caſſubijs ducem datum eſſe teſtantur. Ad hæc Boguslaum patrem & filium duces maritimæ oræ, generos Miezislai: Pomeranorum uerò et Rugianorum ducum filias cum eiuſdem Miezislai filijs nuptas fuiſſe prodũt. Poſterius autem Leſcum principem, Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij quererentur nimis longè ſe à principe, Cracouiæ ferè degente, ius petere Suentopelco Meſciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum ſumma poteſtate mandaſſe, & Gdanenſem Suecenſemq; palatinos ei parêre iuſsiſſe: atq; eum ipſum deniq; Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuiſſe.

Gdanenſis & Suecenſis palatini.

Pomeraniæ deſcriptio, & nomen.

Nos hanc difficultatem ſic explicabimus. Pomeraniæ nomen longè lateq; patuit, atq; etiam nũc patet, in eo tractu, qui eſt ſecundum mare Sarmaticum, unde etiam nomen habet. Eam à ſuis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuiſſe, teſtes ſunt Saxo Grammaticus Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, & Albertus Crantius, & nos etiam ſuperius aliquoties indicauimus.

Pomeraniæ ulterioris duces.

E quibus Varcislaum, de Popeli fortaſſe poſteris ortum, Boleslai Criuouſti opera cum gente ſua ad religionem Chriſtianam conuerſum fuiſſe illi memorant. Nos etiam è Dlugoſſó et Vincen-

Varciſlaus dux Pomer. Chriſtianus.

tio magnam Pomeraniæ partem ab eodem Boleſlao detractam: reliquæ Boguſlaum (Varciſlai illius, ni fallimur, filium) ducem datum, ſeu uerius relictum eſſe retulimus. Hic autem Boguſlaus cum à Friderico incitatus Danos bello prouocaſſet, ut ſcribit Cratius,

Boguſlaus dux Pomeranorũ à Danis uictus.

ab eis uictus fractuſq;, Vologoſtum, Iulinum, Oſnam, Camenum urbes, & alia nonnulla minora oppida à Danis capta, amiſit. Cætera, ut uidetur, retinuit, cum ſe ad Polonorum

Boguſlaus in clientela Polonorum.

opes contuliſſet: in quorum fide & clientela metu Danorum deinceps etiam manſit. Atq; hæc eſt Pomerania Slupenſis, ſiue Stolpenſis, à Polonis remotior. Citerior uero à Boleslao Criuouſto ſubacta, à præfectis eius, ac deinde filij eius Miezislai cognomento ſenis

Stolpenſis.

adminiſtrata, cum ad Cazimirum, uti dudum oſtendimus, defeciſſet, ab eo Samborium

Pomeraniæ citerioris ducum origo.

ſatrapam ſiue præfectum accepit: qui & ipſe poſtea pro principe ſe geſsit, & Oliuenſe monaſterium uno ab urbe Gdano milliario Ciſtercienſibus monachis condidit. Leſcus deinde Cazimiri huius filius, Poloniæ principatum adeptus, Suentopelcum Meſciugi (ſiue is

Samborius ſatrapa.

Samborij frater, ſiue alioqui præpotens in ea gente uir fuit) filium oræ illi præfecit: ad quẽ

Oliuenſe monaſterium cõditum.

ij Pomerani, qui à Danis ſubacti erant, defecerunt: quo ſucceſſu ille auctus & elatus, contemptis Polonorum uiribus & imperio, principatum arripuit, aut certè à patruo patreq; ſuo, diſsimulanter tamen, uſurpatum, apertè & ex profeſſo ſibi uendicare & gerere cœpit,

Suentopelcus præfectus Pomeran. principatum arripuit.

& ad poſteros tranſmiſit. Fieri autem poteſt, ut librariorum errore, Meſciugi & Samborij pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idem eſt Zira, apud Vincentiũ ac Dlugoſſum legatur. Nec inuſitatum eſt Dlugoſſo temporum rationem peruertere, et nonnullos non ſuis titulis appellare: quod hic quoq; accidere ei potuit: nempe ut ante hæc tempora ducum nominibus appellauerit eos qui poſterius ea uſurparunt: et generos affineſq; Miezislai uocarit,

Dlugoſſi incuria.

qui poſtea facti ſunt, uel etiam nunquam fuerunt. Vincentius quidem Meſciugum duntaxat quæſtorem & generũ fuiſſe Miezislai memorat. Recuperauêre deinde Poloni ma-

Meſciugus quæſtor & gener Miezislai.

gnam Pomeraniæ citerioris partem, id quod ſuo loco narrabitur. Vlteriorem uerò partim cùm ab alijs uicinis, tum à Marchionibus Brandenburgenſibus acciſam, partim citerioris

Pomerania ditionis Polonicæ.

detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: ſed ſtirpis Germanicæ, & Romano imperatori obnoxij. Tametſi ijdẽ Bythouiæ arcis, & Lemburgi urbis nomine beneficiarij ſunt, & clientes regum Polonorum. Sed nos ad hiſtoriam curſum reflectamus. Pulſus & ex-

Pomeraniæ fines mutati.

cluſus omni ſuo dominatu Miezislaus, Ratiboriam cum uxore & liberis ſe recepit. Inde ad Fridericum imperatorẽ affinẽ ſuum profectus, cum nequicquã opem eius imploraſſet,

Pomeraniæ duces clientes imperat. è Polon.

propterea quòd is & Italicis rebus diſtinebatur, et in Aſiam expeditionem parabat: reuerſus & omni auxilio deſtitutus, ad fratris miſericordiã per internuncios confugit: nec ſanè durũ ſe & inexorabilẽ Cazimirus fratri calamitoſo, & ſupplici, & ſumo principatu ſeſe ab-

Miezislai exilium.

dicanti, ſuamq; modò portionem petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrem nihil malè unquam de ſe meritum, filij ſcelere omnibus fortunis exutum, exulare & egere:

Cazimiri pietas.

commouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, et inconſtans humanarum rerum conditio. Itaq; ad ſenatum de reuocando Miezislao, & ad dominatum ſuum reſti-

Senatus princi pi aduerſatur.

tuendo refert. Grauiter cunctus ſenatus, et non obſcuro murmure eam orationem principis excepit: petitoq; ſeorſum ab ipſo colloquendi & conſultandi ſpacio, obiurgat principem, quòd priuatum officium publicæ ſaluti atq; trãquillitati anteferret, præſentemq; peſtem optimè de ſe merenti patriæ, ac ſibi ipſi quoq; uellet accerſere. Illum nunquam conquieturum, neq; ullam recuperandi ſummi principatus occaſionem prætermiſſurum eſſe: nihil de moribus & crudelitate ſua mutaturũ, eiectionis ſuæ recordatione. Deſineret itaq; reſtitutionis illius mentionem facere, aut ipſe quoq; ſibi ab infenſa Miezislao multitudine caueret. Hoc reſponſo ſenatus deterritus Cazimirus gratias agere ſingulis de tam conſtanti erga ſe uoluntate, neq; quicquam deinceps apertè de reuocando Miezislao moue-re: clàm tamen, uincente miſericordia & pietate, impenſius ipſi fauere, & ut ſibi aliqua ra-

Miezislaus Pomeranorum ope ditionem ſuam recuperat.

tione proſpiceret, monere: non aduerſante ſe id facturum eſſe. Habebat Miezislaus filiam nuptam cum Meſciugo, cuius mentionem paulo antê fecimus, ſiue is oræ maritimę princeps fuit, ut uult Dlugoſſus: ſiue ſatrapa et quæſtor Miezislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum Miezislao in illa demum aduerſa ipſius fortuna generum factum eſſe indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis ſibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gneſnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim ui, partim

Otto Miezislao patri recõciliatus.

per deditionem recepit, non ignaro, uerum conniuente Cazimiro. Quibus rebus conſternatus Otto, petita & impetrata uenia, patris poteſtati ſeſe omniaq; permiſit. Sic Miezislaus poſt biennium rurſus omni dominatu ſuo à patre attributo potitus eſt. Cazimirus

uerò

Cazimiri ſtudia digna principe.

uerò initio ſtatim principatus ſui uectigalia illa & labores, cæteraq́ onera, quibus inſiſtuendis & exigẽdis Miezislaus offenderat, ſuſtulit: iudicia correxit: magiſtratuũ licentiam coërcuit, infinitamq́ poteſtatẽ circumſcripſit: calumniatores uel exilio mulctauit, uel inuſta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animũ intẽdit.

Barbara procerum immunitas lege abrogata.

Inoleuerat ſuperiorum principum negligentia & conniuentia, prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, ut iter facientes, quotieſcunq; & ubicunque collibitum eſſet, agros atq; prata agreſtium & oppidanorum depaſcerentur, ac non modò pabulum, ſed etiam uictum omnem ipſis imperarent, ſiue adeò ipſi effractis horreis atq; cellis per uim auferrent: neq; contenti quantum libuiſſet abſumpſiſſe, reliquum etiam malicioſe profundebant, diſsipabant, & corrũpebant, iumenta è paſcuis & ſtabulis, atq; etiam iuncta curribus & aratris, utẽda, uel potius ad curſum abutẽda abducebãt: eaq; uel defatigata & enecta dimittebãt, uel ſi fortè placuiſſent, retinebant, & uſurpabãt.

Eccleſiaſtica bona uexata.

Ad hæc in poſſeſsiones & facultates morientiũ epiſcoporum, ac cæterorum ſacerdotum inuadebant, eaſq; crudeliter diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebant, & principis horrea, prædia, fiſcumq; bonis cultus diuini miniſtris & egentibus addictis, augebant. Hæc quamuis iniqua, iniuſta, crudelia, et impia, quamuis acerba miſeris hominibus & intolerabilia: tamen quia longa conſuetudine inueterauerant, legiſq; uim propemodum obtinebant, & à proceribus, quibus erant utilia, defendebantur, perdifficile erat abrogare.

1180. ann. Comitia Lenciciæ.

Sed tamen anno Chriſti 1180. comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura ſtudioq; contendit & perfecit Cazimirus, & legẽ pertulit, qua barbari illi, & indigni Chriſtiano populo mores & abuſus omninò ſublati ſunt.

Synodus Lenciciæ. Execratio iura facientium bonis eccleſiaſticis, & agreſtium.

Ac ne quando reſumerentur, octo epiſcopi, qui in ijs comitijs aderant, de ſynodi eam ob rem inſtitutæ ſententia, graui anathemate, audiente et aſſentiente uniuerſo conuentu execrati ſunt, dirisq; deuouerunt, quicunque in poſterum agricolæ cuipiam pabulum, annonam, obſonium iumentumúe ui aut arte aliqua, præterquam ad hoſtium aduentum denunciandũ rapuiſſet, rapiúe iuſsiſſet: item qui in bona epiſcoporũ & ſacerdotũ decidentium inuaſiſſet, aut inuaſorem recepiſſet, adiuuiſſet, defendiſſet, quocunque is tandem eſſet genere, honore ac dignitate etiam ſumma, præditus.

Epiſcopi Poloni. Zdislaus archiepiſcopus.

Fuêre epiſcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiſcopus Gneſnenſis, qui non multò ante Petro defuncto ſucceſſerat, Gedeon Cracouienſis epiſcopus, Ziroslaus Vvratislauienſis, Onoldus Vvladislauienſis, Cherubim Poſnanienſis, Lupus Plocenſis, Conradus Camenenſis, Gaudentius Lubuſſenſis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Poſnanienſis, Boleslaus Vvratislauienſis, & Leſcus Maſouienſis, duces. Deinde legati ex eo cõuentu ad pontificem maximum, de confirmando ſalutari illo & pio decreto ſimul & conſtitutione miſsi, facilè quod petebant, ab Alexandro tertio impetrarunt. Domeſticos quoq; motus quoſdam per ea tempora excitatos, optimus princeps placidè & ſine bello cõpoſuit, ita ut nulla non pars reip. curata, ac melius quàm dudũ cõſtituta eſſe uideretur.

Sileſiorum duces reconciliati.

Obtinebant Sileſiæ dominatũ certis ac diſtinctis finibus Vvladislai filij, quẽadmodũ ſuperius expoſuimus, ex his Miezislaus ſorte ſua non contẽtus, Vvratislauiã Boleslao ademerat: uerùm Cazimirus inter eos pacẽ fecit, & Boleslao quidem Vvratislauiã reſtituit, Miezislao uerò, quò æquiori animo conquieſceret, Oſuencimenſe territoriũ de ſuo largitus eſt:

Oſuencimenſe territoriũ Sileſiæ additum.

filiumq; tunc ei natum, è ſacro fonte ſuſcepit, ac de ſuo nomine Cazimirum appellauit. Nam quod Dlugoſſus etiam Bythonienſe territorium Miezislao tunc à Cazimiro donatum eſſe ſcribit, non placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, ſicuti nos ex eiuſdem Dlugoſsi ſententia ſuprà memorauimus.

Ruſsiæ pars recuperata Polonis.

Subdit idem Dlugoſſus, Breſtenſem, Drohicinenſem, Vvladimirienſem & Præmislienſem orã omnẽ, quæ non parua eſt pars Ruſsiæ, tunc à Cazimiro in poteſtatẽ redactam eſſe.

Breſte Lithuanicum receptũ à Polonis.

Ac Breſtenſem quidem, cum à Polonis defeciſſet, à Cazimiro mox receptam eſſe, etiam Vincentius, quo uiuente hæc acta ſunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullam facit mentionem. Verùm Drohicinenſem non incredibile eſt pariter in poteſtatem Polonorum ueniſſe, quippe quæ Breſtenſi proxima ſit: Præmisliẽſem, neceſſarium etiam, ſi ad hoſtes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, ut ſtatim exponemus, niſi per Premislienſem terram. Cæterùm Vvladimirienſem tractum, Belzenſi & Chelmenſi, qui intermedij ſunt, ſaluis & intactis receptum, aut adeò aditum eſſe, minus uerisimile eſt. Niſi fortè poſterius uictis prælio Ruſsis, Vvladimiriẽſium dux Romanus in fidem Polonorum ſe cum ſuis tradidit. Adfuit quidem Cazimiri filio Leſco, quod ſuo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugoſſus, Cazimirum Breſte oppido intra duodecimum, poſteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum eſſe: authores defectionis, capitis pœna affeciſſe: arcem ſupra oppidũ extruxiſſe, eiq; præſidium impoſuiſſe:

 atque

1182. ann.
Halicienſe bellum.
Polonorum fremitus.

atque hæc anno Chriſti 1182. acta eſſe. Inde porrò ad Haliciam duxiſſe exercitum, Meſcislaum ducem quaſi nothum à fratribus pulſum, reducentem. Moleſtè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortaſsis recordatione cladis apud illud oppidum Criuouſto Boleslao regnante acceptæ: muſsitabantq́ſe ad externũ & iniuſtum bellum pro notho contra iuſtos duces & hæredes, procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, diſsimulauit, & in propoſito perſtitit. Ad Haliciam uentum erat, cum nunciatur, Vvſeuolodum Belzenſium, & Volodimirum Halicienſium ducem, Meſcislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Ruſſorum auxilijs appropinquare. Tunc uerò apertè noſtri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouienſem, ductorem exercitus, uelut authorem illius expeditionis: queri, ſe planè prodi hoſtibus.

Ruſsi magis & ſagis dediti.
Cazimiri oratio ad milites.

Contrà Ruſsi alacres, & pleni bonæ ſpei ex reſponſis ſagarum, magorum & aruſpicum, quibus ea gens, quamuis Chriſtiana, apprimè dedita eſt, proſpera omnia ſuis pollicentium, conuitijs noſtros laceſſebant. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capeſſendum cohortatur: eoſdem eſſe hoſtes, quos ipſi cùm aliàs ſæpenumero, tum ſuperioribus aliquot annis apud Poſnaniam, fratribus ſuis ducibus, pauci multos uiciſſent atque profligaſſent: alacritatem illam inconſultæ temeritatis, conuicia uerò mulieroſitatis eſſe argumentum. Ipſi qui ſe uiros ſemper, quàm mulieres eſſe maluiſſent, manu ferroq́ maledicas linguas ulciſcerentur: ſeq́ indignos eſſe illis maledictis, dignos maioribus ſuis Ruſsiæ domitoribus oſtenderent: & manibus partim patrum, partim propinquorum ſuorum, qui ijs ipſis in locis, non uirtute, ſed dolo ac proditione uicti cecidiſſent, ſanguine perfidorum hoſtium parentarent. His animatos in aciem educit: ac ſiniſtro quidem cornu Palatinum Cracouienſem præficit, ipſe uerò dextrum adminiſtrat: nec mora, ſignis canere iuſsis, pugnandi poteſtatem facit, explicant & Ruſsi ſuas acies: concurritur infeſtis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur noſtri in ſiniſtro cornu à ſagittarijs, nec iam ſatis ſeruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, ſubſidium ſuis laborantibus ſubmittit: ſiue adeò ipſe ſatagens, ut ſcribit Vincentius, magno uitæ ſuæ periculo ſuccurrit, & inclinatam aciem uix reſtituit. Reprimuntur deinde feroces Ruſsi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt.

Cazimiri uictoria de Ruſsis.

Inſtant noſtri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati ſeſe mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerſo cæteri, qui dextrum noſtrorum cornu adhuc ſuſtinebant, terga uertunt & ipſi: perſequuntur noſtri: maiorem longè in fugientibus, quàm dudum in reſiſtentibus, ſtragem edunt: permultos uiuos capiunt: duces hoſtium commutandis equis euaſère.

Meſcislaus in Halicienſem principatũ reſtitutus, in fide & cliẽtela Polonorum principum ſe fore promittit.

Deinde reuerſi noſtri, caſtra opulenta diripiunt: Halicienſes mox deditionem fecère. Quibus Cazimirus Meſcislaum ducẽ præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd ſemper in fide & clientela principum Poloniæ futurus eſſet. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. Nempe ſtatim poſt receptum Breſte Cazimirum de aduentu hoſtium certiorem factum, diſſipatis ſuis, cum parua manu ferociter & animoſè in multos & inſtructos impetum feciſſe, & per hoſtilem aciem cum uictrice aquila penetraſſe. Id conſpicatos cæteros Polonos, & ipſos perturbatis hoſtibus inſtitiſſe: atque ita parta uictoria, fugatisq́ hoſtium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contendiſſe, eiusq́ dominatum Meſcislao ſororis ſuæ filio tradidiſſe.

Miezislaus Maſouia & Cuiauia potitur.
Zira curator Leſci.

Dum hæc in Ruſsia geruntur, Miezislaus ſenex, iam antè ad omnem recuperandi ſummi principatus occaſionem intentus, & multa ſæpè apud ſuos de Cazimiro fratre queſtus, conatusq́ clàm procerum animos ab eo alienare, ac ſibi adiungere, tunc uerò abſente Cazimiro magis etiam curam atque cogitationem ſuam omnem in id ſtudium intendit: Leſcum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziramq́ comitem, qui curator Leſco à Cazimiro datus, Maſouiam atque Cuiauiam omnem, & Leſci conſilia gubernabat, muneribus & ingentibus promiſsis, & fallacibus dictis induxit, ut ipſe à Leſco, qui lento morbo conſumebatur, hæres ſcriberetur, tutorq́ reiecto Cazimiro nuncuparetur.

Miezislaus hæres à Leſco, tutorq́ ſcriptus.

Videbat enim permultum rebus atque uiribus ſuis acceſſurum eſſe, ſi Maſouiam & Cuiauiam ſibi adiunxiſſet. Et expugnata quidem eſt adoleſcentis conſtantia, curatoris perſuaſione, quòd is uerebatur, ne paulò pòſt à curatione illa Miezislai authoritate amoueretur. Aſſeuerabat enim Miezislaus, conueniſſe ſibi ſecretò cum Cazimiro fratre, ut pro interuerſo principatu ius ſuccedendi Leſco haberet. Igitur cum à Ruſsica expeditione Maſouij & Cuiauij reuertiſſent, iurant omnes in uerba Miezislai, iubente Leſco.

Cazimiri lenitas & manſuetudo.

Id cum accepiſſet Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere, uerùm tacitus apud ſe, quid nam facto opus eſſet, cogitare. A ciuili quidem bello uehementer abhorrebat: inſultare ipſi plerique proceres, quòd intempeſtiua lenitate ſua & miſe-

ricordia

ricordia eò redactus eſſet, ut hoſtem experiretur, cui ipſe impenſius indulſiſſet, quemq; merito pulſum exulem pati nequiuiſſet. Ferebat tamen hæc æquo animo Cazimirus, & quatuis ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium ſanare, & ius ſuum recuperare malebat. Et citò ſanè manſuetudini & lenitati eius fortuna reſpondit. Nam ut Miezislaus curationem Leſci, ac dominatus eius adminiſtrationem inijt, amouit ueteres præfectos & magiſtratus in Maſouia & Cuiauia, nouosq; arbitratu ſuo inſtituit, ac pro domino, non pro curatore gerere ſe cœpit. Moleſtè ferebat Leſcus, negligi ſe, uiuentemquè dominatu ſuo penè excludi: Zira uerò authoritate ſua excidiſſe ſe, & ad extremùm contemptum ſpretumquè iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis conſilij, quo ſe ab optimo & benigniſsimo principe Cazimiro alienaſſent, & ultimam patris uoluntatem temerè immutaſſent. Ad hæc, quò magis inſignem illam iniuriam diſsimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potentiam eius reformidabant. Itaque optimum factu rati, malè conſulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Maſouijs & Cuiauijs proficiſcuntur. Fatentur peccatum: excuſant imprudenter uerius, quàm malicioſè factum: deceptos ſe eſſe, & in fraudem inductos à Miezislao, quòd ei credidiſſent affirmanti, ita ſibi cum Cazimiro conſtitutum eſſe, ut ipſe Leſco hæres eſſet, procidunt: errati ueniam petunt: orant, & obſecrant lachrymantes, ut ſe in gratiam fidemq; recipiat: deierant fore ſe deinceps ſemper in poteſtate eius, & Miezislaum cum magiſtratibus eius propulſaturos. Ignoſcit Cazimirus ſupplicibus, comiter prius caſtigatis: & quòd reſipuiſſent, collaudatis, inde Leſcum amplexatus, exoſculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda ſua reuerti iubet. Atque ita ille fecit: & uix biennium poſtea uixit. Cum autem diuturno ac perpetuo morbo exhauſtus, deſtitui ſe uiribus & uitali uigore ſentiret, Cazimirum ad ſe accerſijt, & ſe uiuente Maſouiæ & Cuiauiæ poſſeſsionem adire iuſsit, ne quid poſtea Miezislaus turbaret. Mortuus, Ploſci à Cazimiro honorificè ſepultus eſt. Ex eo tempore Maſouia ſemper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & poſterorum eius permanſit. Aegrè ſucceſsionem illam Cazimiri tulit Miezislaus, quòd diceret, iure ſe quoque è ſemiſſe fratris filio hæredem eſſe. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quieuit. Anno deinde poſt Chriſtum natum milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, bellum Ruſsicum, & ex eo natum Vngaricum, Cazimirum excepit, ex huiuſmodi cauſa. Meſcislaus ad Halicienſem principatum à Cazimiro, quemadmodum ſuperius expoſuimus, reductus, uix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum ſe præſidij cauſa habebat, in eo [illegible] erat propenſior, parum fidei ſuis habens, ueneno ſublatus eſt: & reuocatus Volodimirus ex Vngaria, quò ſe ex aduerſo illo Halicienſi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanum Vvladimirienſium ducem, fratris ſui filium, à Cazimiro Polonorum principe miſſum Haliciam contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed non modò non impetrauit, uerùm etiam in uincula coniectus eſt: miſſusquè celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in ditionem ſuam redigeret. Venienti Andreæ magno cum plauſu Halicienſes portas arcis aperiunt, rati Volodimiri eum, non ſuam rem agere, præſertim affirmante illo, Volodimirum ponè ſe ſequi. Occupata arce, profitetur id quod erat, non Volodomiro, ſed ſibi ſe dominatum quæſiuiſſe. Deinde iurare omnes in uerba ſua cogit. Renuentes, aut cunctantes modò, capit: cæteros arce excludit, magiſtratibus amouet, ac per ſuos Vngaros omnia adminiſtrat. Cæterùm Volodimirus tam apertè circumſcriptus à Bela, cum biennium ferè in cuſtodia aſſeruatus eſſet, corruptis cuſtodibus effugit, ijſdemq; ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: ſed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxêre mox ad eum Ruſsi, cum quibus uiciniam omnem latrocinijs infeſtare cœpit, ingẽtesq; prædas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Præmislienſi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorum erat, egit. Non tulit id Cazimirus: uerùm miſſo cum expeditis copijs Nicolao Cracouienſi palatino, prædatores illos perſecutus, in remotiores ſyluas ac montes, quibus Polonia & Ruſsia ab Vngaria diſiungitur, propulit. Cum autem in anguſto res ſuas poſitas eſſe Volodimirus ſecum perpenderet, iamq; non tam de recuperanda Halicia, quàm de ſalute ſua cogeretur eſſe ſollicitus, damnabat ipſe conſilium ſuum, quòd Ruſſos atque Polonos, à quibus auxilium ſperare debuerat, parui compendij cauſa in ſe prouocaſſet. Reſpicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide ueniſſet, facilè non modò ueniam, ſed etiam

Leſci pœnitentia.

Cazimirus Maſouiã & Cuiauiã redigit in poteſtatẽ ſuã.

Leſcus mortuus.

1185. ann.

Meſcislaus dux Halicienſiũ ueneno ſublatus à ſuis.

Volodimirus à Bela rege Vngar. captus.

Vngari Haliciam interuertunt.

Volodimirus elapſus principatum Halicienſem repetit.

Cazimirus Ruſſos latrocinãtes reprimit.

auxiſium impetrauit, dato iureiurando, ſe in fide & poteſtate Polonorum ſemper fore.

Volodimirus à Cazimiro reducitur.

Mittitur ad eum reducendum cum ualido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cunctis tantam in Cazimiro uel facilitatem, uel lenitatem animi, atque temeritatem, quòd hoſtem adiutum iret: amicumq́ regem, & quidem potentiſsimum bello laceſſeret. Verùm Cazimirus non tam miſericordia exulis & ſupplicis Volodimiri commouebatur, quàm quòd ſibi ſurreptam eſſe Halicienſem ditionem, per iniuriam atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occaſionem Rußis ipſis, qui Vngarorum dominatum iam oderant, inuitantibus & fauentibus, non amittendum ſibi eſſe iudicabat.

Halicia obſeſſa à Volodimiro.

Coniungunt ſe cum noſtris Rußi, paritérq́ corona Haliciam obſident: foſsiśq́ & caſtellis circũmuniunt, ne quid ad obſeſſos importaretur, quos nouerant breui difficili annona uſuros eſſe. Alacres initiò obſidionem, atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebantur, quòd propediem Belam regem cum magnis copijs ad liberandũ filiũ affore ſperabãt. Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obſeſsis ſuppeterent, deditionem fecêre, pacti cum Nicolao palatino, ut ipſis unà cum rebus ſuis ſaluis diſcedere liceret: excedentibus adiunxit Palatinus præſidium militum uſque ad fines Vngariæ, ne quid hoſtile paterentur.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

Arx & dominatus Volodimiro tradita ſunt. Magnam ea uictoria & reſtitutione Volodimiri laudem atque gloriam apud exteras gentes, & maximè apud Ruſſos Cazimirus adeptus eſt: quod quem Bela hoſpitem uiolarat, ipſe hoſtem, deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna ſede collocaſſet.

1188. ann. Hieroſolyma à Saracenis capta.

Hoc anno, qui fuit à natali Chriſti 1188. Hieroſolyma à Saladino & Saracenis capta ſunt, poſt octauum & octogeſimũ annum, poſteaquam in Chriſtianorum poteſtatem redacta fuerant.

Decima imperata eccleſiaſticis à pontifice.

Eam ob rem Clemens tertius Pontif. Max. de recuperanda ea urbe ſollicitus, cum omnem, quòd dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoque totius eccleſijs, epiſcopis & ſacerdotibus decimam, miſſo ad id legato, imperauit.

Vngaricum bellum.

At Bela rex non ferens contumeliam oppugnati, obſeſsi & eiecti filij, ereptæq́ Haliciæ, querebatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore ſanxiſſent, & ad illud uſque tempus ſeruaſſent: et iuſtum quidem in Polonos bellum maiore ui moliebatur. Tunc autem miſſo, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus eſt. Idem fecerunt noſtri uiciſsim in Vngaria: uaſtabantur utrinque agri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miſeri agricolæ & mercatores in ſeruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre noſtri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuſcitatumq́ minimè neceſſarium bellum perfidi hoſtis gratia, quem non adiutum ac reſtitutum, ſed ſupplicio, propter temeritatem uexatamq́ Poloniam, affectum eſſe oportuerit.

Vngari cũ Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

Ne Vngaris quidem bellum illud placebat. Et deſtinebantur ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo. Quod tamen ipſum quoque Clementis Pontificis Max. opera duorum annorum inducijs interceptum eſt.

Chriſtianorũ expeditio in Syriam.

Concitabat enim tunc is pontifex omnes Chriſtianos principes atque ciuitates ad recuperanda Hieroſolyma, ferendamq́ rebus Chriſtianorum in Aſia afflictis opem: effecitq́, ut Veneti & Piſani claſſes ſuas in Aſiam mitterent: Fridericus uerò imperator, Philippus Gallorum, Guilhelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Ottho dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & epiſcopi, ipſi per ſe cum magnis copijs eò proficiſcerentur. Sed ea quoque expeditione non multum operæprecij factum eſt.

Friderici imp. mors. 1190. ann.

Nam plurimi mortales de exercitu Chriſtiano morbis, peſte, fameq́ abſumpti ſunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in Armenia minore, dum ſe in flumine quodam abluit, ui & fluminis & uortice correptus, extinctus eſt anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo.

Gallorum cum Anglis, & Venetorum cũ Piſanis belli origo.

Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Piſanis ex eo tempore poſtea diuturnis & grauibus bellis inter ſe conflictati ſunt. Sed unde digreſsi ſumus, reuertamur.

Induciæ cũ Vngaris.

Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrentibus, agitur de pace per proceres utriuſque gentis. Quæ cum difficilius coiret, quòd utrique ab alteris iniuria ſe affectos eſſe aſſeuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, ut interim de pace per ocium conſtitueretur.

Miezislaus ſenex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur.

Collegerat permultum odij Cazimirus apud pleroſque proceres atque equites illa Volodimiri reſtitutione, & bello Vngarico. Igitur cùm is fortè in Rußiam controuerſiarum quarundam de finibus inter Vvſeuolodum Belſenſium, & Romanum Vvladimirienſium duces componendarum cauſa profectus eſſet, celeriter conſpirarunt contra eum proceres. Miezislaum accerſunt ad recipiendum amiſſum pridem principatum: & quo magis ſtudia populi in eum inclinent, fingunt Cazimirum in Rußia ueneno extinctum eſſe. Accurrit properè Miezislaus, recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine.

Cracouia arx clauditur Miezislao.

Cracouiam uenienti, portæ urbis aperiuntur: arcis uerò aditu arcetur

à Ful-

à Fulcone epiſcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Vulpijs, qui à conſpiratione illa alieni, firmo eam militum & clientum ſuorum præſidio tenebant. Nec mora, aliam ex aduerſo illius arcem in oppido excitauit Miezislaus, è materia duroq; robore. Bochnæ item aliam, de quarum munitionibus aduerſariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipſe uiciſſim rebelles impeteret.

Cracouia arx clauditur Miezislao.

At Cazimirus certior factus de defectione ſuorū, auxilia Volodimiro, Romano & Vvſeuolodo imperat, ipſoſq; duces proficiſci ſecum iubet: præterea quantum poteſt, uoluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit ſe cum eo Nicolaus palatinus, cum non contemnenda manu.

Cazimirus principatum recuperat Ruſſorum auxilio.

Miezislaus, ubi appropinquare Cazimirum cum ualido exercitu cognouit, Boleslaum filium cum Henrico Ketlicio, qui ipſi cùm aliorum conſiliorum, tum repetendi principatum ſemper author fuerat, in præſidio nouæ arcis relinquit: ipſe in maiorem Poloniam, maioris exercitus comparandi cauſa, magnis itineribus contendit. Verùm antequam ille ueniret ſuis ſuppetias, Cazimirus ſumma ope adniſus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur) uel per deditionem accepit & exuſsit. Fratris quidem filio & pleriſq; omnibus aduerſę partis militibus non modò uitā & libertatem conceſsit, uerùm etiam ampla munera largitus eſt: qua indulgentia & clementia ſua ita ſibi cùm omnium, tum in primis Miezislai fratris animū deuinxit, ut nunquam is deinceps, quoad uixit Cazimirus, de repetendo principatu cogitarit.

Clementia Cazimiri.

Cæterùm Ketlicius, cum culpam illius belli ſolus ſuſtineret, ſupplicioq; deſtinatum ſe eſſe intelligeret, in penetralia primarij templi, quod Trinitatis appellatur, Cracouiæ ſeſe abdiderat. Sed Ruſsis uictoriæ fiducia & innata auaritia ad diripiendum templum irruentibus, in turbam ſe immiſcuit, ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Ruſſorum, interuentu Cazimiri ſedato, defenſoq; theſauro templi, Ketlicius in turba agnitus et comprehenſus, Romano duci à Cazimiro traditus eſt in exilium deportandus. Ruſsi præmijs affecti domos remiſsi ſunt.

H. Ketlicius malus conſultor in exilium miſſus.

Cum Vngaris deinde certa pax conſtituta, ſiue adeò innouata eſt, & principum ipſorum congreſſu apud antiquum pagum in Scepuſienſi territorio confirmata, ea lege, ut obliteratis utrinq; iniurijs, & condonatis inuicem offenſis rex Vngarorum Halicienſi ditione & Ruſsia omni ſe abſtineret: communes amicos, communeſq; hoſtes Vngari et Poloni haberent: ad extremum proceres & principes ipſi donis inter ſe certarunt, conuentumq; amicè ſoluerunt.

Pax & congreſſus regis Vngari cum duce Polono.

Vngari Ruſsiæ dominatu ſeſe abdicarunt.

Pacatis domi rebus, Cazimirus Pruſsis ijs quos Poleſsianos uocant, ſicut ſcribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem ſub Boleslao Criſpo acceptam, fratriſq; Henrici mortem ulciſceretur, & gentem barbaram atque rebellem domaret.

Pruſsicum bellum.

Secuti ſunt ipſum ad eam expeditionem Boleslaus Miezislai, Boleslaus altus, & Miezislaus Vvladislai, fratrū filij. Vbi ad fines barbarorum uentum eſt, cautius exercitum ducere Cazimirus, inſtructaq; acie & exploratis itineribus progredi, pabulatum et frumentatum non niſi cum armatorum prędidio mittere: omnia deniq; circumſpicere, ne quid detrimēti per inſidias à uafro hoſte acciperet. Nec ſanè caſſa fuit ea cura atq; diligentia. Obſeruabant enim noſtros ex inſidijs barbari, ad omnem occaſionem benè gerendę rei attenti. Sed in irritum ipſis cadebant omnes conatus atq; doli. Noſtri quacunq; proficiſcebantur, incendijs atq; cædibus omnia uaſtabant, nec ulli ætati aut ſexui parcebant, iuſta ira & memoria cæſorum ſuorum animos omnium extimulante. Quibus malis uicti Pruſsi, pacem ſupplices à Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs ſuis flagitarunt: ſuperiorum annorum tributa perſoluerunt: imperata omnia in poſterum ſe facturos ſanctè promiſerunt, obſides centum dederunt primorum filios: captiuos Polonos dimiſerunt: ſigna ſuperiori bello de noſtris capta reddiderunt. Nam ad religionem Chriſtianam, quam abiecerant, reduci ſe paſsi nō ſunt. His legibus pacem impetrarunt.

Pruſsis pax data.

Deducto è Pruſsia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, ſapientia & felicitate Cazimiri extinctis, pacis artibus, hoc eſt, arcibus & oppidis inſtaurandis, moribuſq; & legibus ciuium emendandis, reliquum ætatis tempus Cazimirus tranſmittere cogitabat: & magnam ſibi uirtutis & ſapientiæ opinionem apud exteros iuxtà atq; ſuos conciliauerat: ita ut felix, & admirabilis, & omnibus ſuis charus, deinceps regnaturus eſſe uideretur, cum ſubitus eum caſus humi proſtrauit.

D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiā apportatæ.

Impetrarat à pontifice maximo Lucio, eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris: eaſq; ab Aegidio Mutinenſi epiſcopo allatas, ad ſeptimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, & ſolenni ſacerdotum pompa obuiā progreſſus, reuerenter exceperat: & in ſuburbano Cracouiæ Septentrionali, quod pòſt in formā oppidi redactū, Cleparia nūc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idq; templum ſplendida ſuppellectili, dotauerat, & collegiū ſacerdotum canonicorum in eo inſtituerat, attributo ijs cenſu luculento, tum de ſua tum

Clepariēſe oppidum, templū et collegium ſacrum.

de Ge-

de Gedeonis epiſcopi beneficentia: peculiariter autem Præpoſito maximam partem re-dituum parœciæ diui Michaëlis Rupenſis detractam, addixerat, & ſumma ueneratio-ne nouum hoſpitem & patronum proſequebatur. Fortè dies martyris memoriæ ſacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuerſaria inſtituta eſt, aduenerat. Ibi Cazimirus to-tum eum diem rei diuinæ in æde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus feſtis diebus facere conſueuerat: neq; temerè eos luſibus & con-uiuijs contaminabat. Inſequenti die grande conuiuium inſtruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis; & multa de præte-ritis bellis atque periculis inter ſe conferentibus, & principis res geſtas & felicitatem celebrantibus, ipſe nonnulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine non inepta, in medium propoſuit. Erat enim ab ineunte pueritia non peſsimè educatus & inſtitutus. Deinde hauſto mediocri poculo, ſubitò concidit, & paucis horis a-nimam exhalauit. Subitúſne morbus eum inuaſerit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauſerit, incertum eſt, nam & hoc ſermone hominum diuulgatum eſt. Nec ſanè immunis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiam aliquando à Fulcone epiſcopo admonitus & obiurgatus ſit, uixiſſe fertur. Cæterà moderatus, candidus, frugi & abſtinens, ſeuerus iuxtà atque clemens, bello paceq; clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & in-dulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratia ſubiret. Diuini cultus perquàm ſtudioſus, multa ad ornatum templorum contulit. Monaſterium Su-leouienſe in Gneſnenſi diœceſi, Ciſtercienſi ſodalitati, antequam ſummum principa-tum adeptus eſſet, in uilla Ruslai comitis, qui decedens abſque liberis, Chriſtum hæ-redem inſtituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monaſterio poſtea Petrus archiepiſcopus etiam complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu ue-rò & Floriano martyri ædem atque collegium, ut iam cōmemorauimus, inſtituit, & Co-priunicenſe monaſterium eidem Ciſtercienſi ſodalitati excitauit. Quod amplius e-tiam deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletarunt, principis exemplum ſecuti. Fit enim plerunque, ut ad principis ſui ſtudia cæteri homines libenter ſeſe accommo-dent. Itaque ſub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monaſteria condidêre, uelut Gedeon Cracouienſis epiſcopus Vanchocenſe in ſua diœceſi ijſdem Ciſtercienſi-bus: Vitus uerò Plocenſis epiſcopus, gente Ianinus, Buſcenſe in Cracouienſi diœceſi, Vitouienſe in Gneſnenſi, & Plocenſe, partim uiris, partim puellis Præmonſtratenſis ſectæ. Oliuenſe quoque Ciſtercienſibus item monachis, in Vvladislauienſi diœceſi, eodem tempore à Samborio conditum eſſe, nos è Dlugoſſo ſuperius retulimus. Re-gnauit autem Cazimirus annos ſeptemdecim propemodum, uixit ſex & quinquagin-ta. Reliquitq; duos filios impuberes, Leſcum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit: & Conradum: & filiam Adleidam, quæ ſeptimodecimo poſt patrem anno mor-tua eſt, cum caſtè religioſeq; uixiſſet. Nam Boleslaum puerum admodum, uiperæ mor-ſu extinctum, uiuens Cazimirus amiſit. Fuit autem is annus, quo mortuus eſt Cazi-mirus, poſt Chriſtum natum milleſimus centeſimus nonageſimus quar-tus. Quarto uerò poſt mortem die in baſilica Cracouienſi ſepultus eſt, magna uxoris, filiorū, & o-mnium ordinum com-ploratione.

Cazimiri pietas. *Cazimiri mors.* *Mores & ſtudia.* *Fulco epiſcopus Cracouienſis.* *Suleouienſe monaſterium.* *Copriunicēſe.* *Vanchocenſe.* *Buſcenſe.* *Vitouienſe.* *Plocenſe.* *Oliuenſe.* *Liberi Cazimiri.* *1194. ann.*

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

Comitia Cracouiæ de creando principe.

FVnebribus iuſtis Cazimiro peractis, non exiſtimarunt proceres ceſſandum ſibi eſſe, quin primò quoq; tempore nouum principem crearent, ne qui nouus motus domi foriſùe, præbente occaſionem interregno, excitaretur. Itaq; Cracouiæ ut frequentes proceres iuxtà ac equites ad funus Cazimiri conuenerant, comitia inſtituunt. Ibi dies aliquot uarijs ſtudijs atq; ſententijs certatum eſt. Et Fulco quidẽ epiſcopus Cracouienſis, qui Gedeoni ſucceſsit, ob memoriam Cazimiri meritorum, cenſebat ad filium eius Leſcum natu maiorem deferendum eſſe principatũ, & quidem priuſquàm Miezislaus ſenex aut Vvladislai filij moliri aliquid poſſent. Negabat enim omninò ex re atq; dignitate Cracouienſis & Sendomirienſis cõuentus fore, aliunde principem ſibi adſciſcere. Atq; huic ſententiæ Nicolaus palatinus Cracouienſis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adſtipulabatur. Alij contrà, ſtultum & periculoſum eſſe affirmabant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum eſſe, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis ſuffragijs, cui uellent, mandare more maiorum poſſent. Quod ſi ualere quicquam deberet ſanguis & ſucceſsio, Miezislaum ſenem unum de filijs Boleslai Criuouſti ſupereſſe: ei deberi principatum, cęteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius priſtinã & impotentem dominatum perhorreſcerẽt, eſſe proximos gradu Sileſiæ duces, Vvladislai principis, qui maximus liberorum Criuouſti fuerit, filios. Ex his Miezislaum Oppolienſium & Raticorienſium ducem, & uicinum ſibi eſſe, & armis prudentiaq; multũ ualere: eum, ſi princeps renunciatus ſit, & Miezislai ſenis conatus, quem ueriſimile ſit non eſſe quieturum, reprimere, & tributarios principes atq; populos, ſi qui fortè ad res nouas adſpirent, in officio poſſe continere. Quanquam autem non eſt proditum, quinam huius ſententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta eſt: uiciſſetq; adeò, ni Fulco eam refelliſſet, quòd diceret, referendam eſſe hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij poſthabeantur. Potentiores autem eos eſſe paternis meritis, clientelis, amicitijs, atq; domi natu hæreditario, quam utrunq; Miezislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem conſilij quis cauſificetur, nihil eſſe. Eſſe iam pubertati propinquum Leſcum: nec obſtare quicquam, quin ei, dum adoleſcit, curatores & moderatores conſiliorum de ſenatu dentur. His grauiter & copioſè dictis, aſſentiuntur tandem Fulconi omnes, & Leſcum Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciant. Sed interim dum is adoleſcit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & ſummi principis authoritatem eſſe iubent: ea quidem lege, ne quid illa ſine conſilio epiſcopi & palatini Cracouienſis, qui curatores puero & gubernatores principatus dati ſunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principem ſuum, ac de ſtudio erga filium eius Leſcum, primuſq; in uerba eius iurat: & quoniam ſe cum fratre curatorẽ eius eſſe uoluiſſent, eiuſcemodi iuſiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propenſa in Miezislaos ſenem & Oppolienſem ſtudia ſuſpecta habens. Nec mora iurant cuncti, ſemper ſe Leſco principi fideles & obſequentes fore. Hæc ubi Miezislao ſeni ita ut acta erant, nunciata ſunt, excanduit maiorem in modum, nõ modò quòd præteritus eſſet, ſed quòd temporis etiam puncto excluſus, ne adeſſe ſibi in comitijs poſſet. Itaq; comparare ipſe arma ad perſequendam iniuriam: & ſuos, atq; etiam Sileſios irritare, quòd ad creandum communem principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neq; uocati, neq; expectati eſſent. Facile autem perſuaſit Sileſiorum ducibus, ut ſecum conſilia armaq; in communi cauſa coniungerent, quippe quos idem ſtimularet dolor, ſurrepti quaſi per fraudem principatus, quem ad ſe maximos natu Criuouſti Boleslai nepotes, magis quàm ad Leſcum puerum, eius quem Boleslaus pater exortem & exhæredem eſſe uoluiſſet, filium, pertinere aſſerebant, & in cuius adipi-

Leſcus Albus princeps creatur.

Curatores principis.

Iuſiurandũ in uerba principis.

Miezislaus iterum ad principatũ adſpirat.

ſcendi

Bellum ciuile inter Polonos.

ſcendi ſpem nonnullam Miezislaus Oppolienſis iam uenerat. A'Meſciugo quoq; genero, Pomeranorum ſiue duce ſiue ſatrapa, auxilia Miezislaus ſenex corrogauit: & è ſuis quantum potuit maximum exercitum coëgit, & magna celeritate Cracouiam contendit, ſperans terrore ſolo exercitus, abſq; ulla prælij dimicatione ſe aduerſarios & principatum ipſum in poteſtatem ſuam redacturum eſſe. Sed eum ſpes fefellit. Nam Cracouienſis palatinus cognito hoſtili aduentu, non contemnendas & ipſe copias ex omnibus regionibus, quæ in ditione Cazimiri fuerant, collegit, & Romanus Vvladimirienſium ſiue Luſcenſium dux euocatus, non paruam Ruſſorum manum in auxilium Leſci adduxit. Iam in Cracouienſis oræ fines Miezislaus ſenex inuaſerat, & apud Moſgauam amnem ſeptimo à Cracouia milliario ſtatiua habebat, cum hoſtes adeſſe prius ꝓpemodũ uidit, quàm audiuit. Nondum ei Sileſiorum auxilia conuenerant: id cum ſcirent aduerſarij, anteuertẽdum ſibi eſſe prælio exiſtimarunt, dum pares hoſtibus eſſe poſſent, quibus uniuerſis, ſi ſe coniungerent, impares futuri erant. Itaq; inſtruunt acies, & pugnandi copiam faciũt. Nihil cunctatus Miezislaus, educit & ipſe ſuos: concurritur infeſtis animis: magno ardore utrinq; pugnatur: cerneres miſerabile ſpectaculum, notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum, atq; fratrum, deuoto odio, nullaq; miſericordia aut reſpectu pietatis inter ſe confligentium: cadebant multi utrinq;: nemo referebat pedem: & magis ferire hoſtem, quàm declinare ictum omnes ſtudebant. Boleslaus Miezislai ſenis filius inter primos fortiter pugnans, in cõſpectu patris haſta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulnerib. acceptis, Ruſsis ſuis partim cæſis, partim diſiectis, prælio exceſsit ſemianimis. Miezislaus ipſe ſauciatus, cum ſeſe quínam eſſet detracta caſside prodidiſſet, & ſupplex uitam peteret, ſeruatus, & ex acie clàm eductus, fuga ſibi conſuluit. Tunc demum maiores Poloni ad paucos redacti, amiſsis ducibus (nam & Miezislaum cecidiſſe putabant) pugnandi pertinaciam remiſêre. Nec minores cedentibus inſtitêre, laſsi & ipſi, debilitatiq; uehementer, & quòd ſatis ſibi eſſe ducebant in funeſto ciuiliq; bello, belli authores ſuſtuliſſe. Et ipſi enim credebant Miezislaum in acie inter confertos milites præliantem periſſe. Ita ex acie quaſi ex compoſito utrinq; diſceſſum eſt, cum dubio ferè marte à mane uſq; ad ueſperam propemodum pugnatũ eſſet. Nec multò pòſt, Leſcianis cæſos recognoſcentibus, & ſpolia legentibus, ſuperuenêre Miezislaus Oppolienſium & Ratiborienſium dux, & Iaroſlaus Boleslai alti Vvratislauienſium ducis filius, cum recentibus copijs: ad quos ſe recollegêre diſperſi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixiſq; ſignis quaſi uictores, haud longè à loco certaminis conſedêre, cum ij qui ex aduerſo erant, perterriti atq; diffugientes, pugnandi copiam facturi non eſſe uiderentur. Sed non tulerunt ij intempeſtiuam Sileſiorum exultationem cum ignominia ſua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomirienſi, cuius agmen in ſubſidijs ſuperiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciem proceſſêre. Nec Sileſij feroces pugnam detrectarunt. Certatum eſt collatis ſignis, ab his quidem, ut rem ſua mora perditam reſtituerent: ab illis uerò, ut uictoriam partam retinerent. Cum ingens utrinq; cædes fieret, Gouoricius ab hoſtibus captus eſt. Quo facto minores Poloni perturbati terga uertêre: ſed nox tamen fugientes texit. Poſtero die Sileſij, cum Miezislaum ſenem ſaucium lectica domum referri cognouiſſent, & à maioribus Polonis atq; Pomeranis ducem ſuum ſequentibus deſeri ſe uiderent, nec uſq; adeò fractos profligatoſq; minores Polonos eſſe animaduerterent, quin ij recollectis animis atq; uiribus prelium inſtaurare, aut alioqui negocium faceſſere uictoribus paucis, & non incruenta uictoria uſis, domi præſertim poſſent, trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate, domum reuerterunt. Erat Fulco ſiue Pelca epiſcopus in uilla ſua Derſanzina, uarioſq; de exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erant ſecundæ res Leſcianorũ, triſtiores tamen etiam aliquanto, ut fit ferè, afferebantur. Itaq; anxius & pendens animi, miſſo uno de ſacerdotibus adminiſtris ſuis ad locum prælij, qui duobus tantum aberat milliaribus, rem omnem certò cognoſcit: & quòd uerebatur, ne Miezislaus ſenex reparato exercitu mox ad expugnandam Cracouiam & occupandum principatum rediret, conſcenſo equo Romanum Vvladimirienſium ducem fugientem curriculo inſequitur: quem cum nocte altera cõſecutus eſſet, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deſerat. Excuſat ille debilitatẽ ſuam è uulneribus, & partim cæſos, partim diſsipatos ſuos: nec retineri ſe ullis precibus paſſus eſt. Inde reuertens Fulco, cum fratrem ſuum Nicolaum palatinum ex fuga non contemnendas copias collegiſſe, & perſequi hoſtes, acceptamq; ignominiam detergere uelle accepiſſet, ad eum ſe contulit, & ut

Moſgaua fl.

Prælium ad Moſgauam.

Boleslaus Miezislai filius occiſus.

Romanus Vvladimirienſium dux uulneratus.

Miezislaus uulneratus.

Prælium renouatur.

Gouoricius palatinus captus.

Sileſii uincũt.

Fulconis epiſcopi ſtudium.

Fulconis conſilium.

Craco-

Cracouiam potius aliasq; arces opportunas præſidijs muniret, perſuaſit: dubiam eſſe Martis aleam, hoſtes diuerſos abijſſe: metuendum eſſe, ne, dum alteros inſequeretur, alteri ipſum à tergo adorirentur, aut ſanè uacuas defenſoribus munitiones inuaderent: deinde parum eſſe animorum & roboris in militibus, aduerſo prælio dudum perculſis: tum autem incertum eſſe, quantum ſit fidei in ſingulis præfectis arcium, atq; etiam in oppidanis. Solere plerunq; homines aduerſis principum ſuorum rebus nutare, atq; adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuêre, diſtributis in cæteras munitiones pro necesſitate & ratione locorum militibus, ipſi cum maiore parte Cracouiam tenuêre, ubi uxor & liberi Cazimiri ſeſe continebant. Quieuêre tamen permultum tempus tam Sileſij, quàm Miezislaus ſenex, cùm quòd non ſatis proſperè primi conatus ipſis ceſſerant, tum quòd Cracouienſibus & ſocijs eorum, quamuis malè affectis Moſgauienſi prælio, neque animos, neque uires, neque conſtantiam ad defendendum Leſci principatum deeſſe intelligebant. Dum in hoc ſtatu eſt reſpubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus Cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à pontifice maximo Cæleſtino eius nominis tertio: habitisq; ſynodis cum alia quædam, quæ aduerſa religioni Chriſtianæ & conſtitutionibus eccleſiaſticis in ſacro pariter & profano ordine inoleuerant, correxit: tum ſacerdotibus imperauit, ut concubinas & uxores, quibus tunc paſsim liberè utebantur, à ſe abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi ſunt. In Bohemia uerò cum idem legatus hoc ipſum ageret, parum abfuit, quin à ſacerdotibus occideretur. Non adſcripſiſſemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis ſynodorum & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictum fuiſſe presbyteris, diaconis, & hypodiaconis: niſi à Dlugoſſo, uiro graui, memoriæ proditū eſſet: niſiq; Lampertus Schaffnaburgenſis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis ſeptimo pontifice maximo, ante centum annos ætate ſua in Germania tentatum eſſe ſcriberet: & eodem quidem ferè ſucceſſu, quo in Bohemia Dlugoſſus memorat. Conſtituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hæc acta ſunt, fuit 1197, à Chriſto nato. Inſequenti anno Volodimirus Halicienſium dux mortuus, nouæ expeditioni occaſionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Halicienſium nonnulli Ruſſorum duces: & in his facilè princeps Romanus dux Vvladimirienſium, ſuo quodam iure ſibi eum depoſcebat, quòd & Volodimiri fratris filius eſſet, & benemeritum de Polonis & Leſco principe ciuili illo bello ſe eſſe diceret. Poloni cupiebant Haliciam in formam prouinciæ redigere. Sed eos reſpectus ciuilis belli nondum extincti mouebat, ut eam Romano traderent, tributo conſtituto, quod ille Polonorum principi quotannis penderet. Verebantur enim, ne ſi nulli eam Ruſſorum conceſsiſſent, omnes eos penitùs à ſe alienarent. Quāquam autem non ſatis conſultum eſſe uidebatur reip. Polonæ, Romani potentiam, quæ non minima iam tum erat in Ruſsis, acceſsione illa Haliciæ magis etiam augere: tamen offendere eum repulſa, alieno ſuo tempore, minus tutum iudicabant: quippe qui repulſam paſſus, non modò auxilia negaturus, uerùm etiam ultrò bellum noſtris illaturus eſſe uideretur. Itaq; decreuit frequens ſenatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Halicienſem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Halicienſes, crudelitatem eius ueriti. Ibi Leſcus orare, ut ſibi cum exercitu illò proficiſci liceret. Pertæſum ſe iam eſſe mollis & ocioſæ uitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegiſſet. Cupere ſe deinceps armatum inter armatos uiros uerſari, & quæ principis eſſent munera, uſu condiſcere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum ſe uſum in exercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præſtarent. Quod ſi non impetraret, tamen uel cum uno comite ſe caſtra ſecuturum eſſe. Itaq; approbante ſenatu, & indolem dignam principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipſius certatim extollente, cū exercitu proficiſcitur, palatini Cracouienſis cuſtodiæ commendatus. Vbi in Halicienſem agrum uentum eſt, occurrunt Halicienſes armati & inſtructi: præſenſerant enim, Romano ſe addictum iri. Excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulſi fuſiq;, ueniam petunt, auri & argenti, gemmarum, ueſtium & equorum magnam uim Leſco pollicent, ſi ipſe eos in ditione ſua teneat, nec Romanum ipſis dominum imponat. Poſteaquam id non impetrarunt, imperata omnia ſe facturos promiſerunt: portas arcis aperuerunt: iuſſiq; Romano ſacramentum publicè dixerunt. Is porrò Leſco & Poloniæ principibus fidē ſuam obſtrinxit: Halicienſibus autem iuſtè & clementer ſe dominaturum eſſe ſanctè promiſit: quod tamen poſtea non præſtitit. His peractis, dimiſſoq; exercitu, Leſcus Cracouiam redijt.

Legatus pontificis Max. uenit in Poloniā.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Legati apoſtolici periculum in Bohemia.

1197. ann.

Halicienſium dux Volodimirus mortuus.

Halicienſis principatus Romano duci conceſſus.

Leſci principis indoles.

Ruſsi à Leſco profligati.

Romanus dux iurat in uerba Leſci.

MIEZISLAVS SENEX ITERVM.

Cuiauia ſubacta à Miezislao ſene.

Diſſenſio palatinorum.

Gouoricij fuga.

Miezislai conatus.

MIEZIS'LAVS uerò ſenex, quamuis poſt Moſgauienſe prælium ad malè tentata prius arma eſſet ſegnior, animo tamen haudquaquam conquieſcebat: neque cogitationem recuperandi iniuſtè prærepti ſibi, quemadmodum ipſe exiſtimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta ui peruenire ſe ad eum poſſe diffideret, ad dolos conuerſus eſt. Ac primùm quidem Cuiauienſem oram, quæ in poteſtate Cazimiri liberorum erat, ditioni ſuæ finitimam, fraudem quarto poſtquam apud Moſgauam malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus eius cum armis uindicatum non eſſet, propter ætatem puerorum, atque diſſenſionem palatinorum Cracouienſis & Sendomirienſis, quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eò uſque progreſſa eſt, ut Gouoricius ſolum uertere cogeretur, maiora deinde moliri Miezislaus cœpit. Epiſcopum Cracouienſem, & palatinum fratrem eius, donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem ſollicitat. Quod ubi non ſuccesſit, muliebrem ſexum credulum, atque deceptioni propter infirmitatem conſilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Leſci matrem, penes quam tunc erat ſumma rerum, allegat: negat Leſcum ritè principem creatum eſſe, neque ſe inuito certum ſtabilemqúe principatum obtinere poſſe: quem ipſe bis ſibi præreptum, omni ratione repetiturus atque uindicaturus eſſet. Non deeſſe ſibi conſilia, non uires domeſticas, non auxilia externa: Leſcum uerò puerum eſſe, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm ſecum ſentire, ſenatum in duas factiones diuiſum inter ſe diſſidere. Hæc omnia pro ſe, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipſam declaraſſe, cum Cuiauienſem terram impunè occupaſſet. Verùm ſi ſibi ea principatum concedat, redditurum ſe eſſe filijs eius Cuiauiam, cincturumqúe ipſos militari baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certosqúe ſibi ſucceſſores in principatum ipſos deſignaturum. Et ſanè ſenem ſe eſſe, nec diu uiuere & regnare poſſe: interim dum Leſcus aptus fieret principatui, rectiùs atq; conuenientiùs eum à ſe, qui tamen de regia ſtirpe, & patruus Leſci eſſet, quàm ab alienis ac ſeruis ſuis adminiſtrari. Dedignaturos eſſe Polonos equites atq; proceres ęqualium ſuorum dominatum, quo illi ad ſtabiliendam potentiam ſuam abutantur: ſe uerò & cæteros duces minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Leſci unà cum ditionibus paternis in diſcrimen uenturum eſſe. Eius rei non obſcurum argumentum eſſe Gouoricij cum Nicolao diſſenſionem: quem, quamuis in præſens potentiori Nicolao ceſſerit, credibile ſit, non eſſe quieturum; cùm familiæ & factionis ſuæ uiribus, tum Bohemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus ſit, auxilijs fretum. Hæc omnia authoritate ſua

Miezislai iuſiurandum.

Henricus archiepiſcopus Gneznenſis.

Miezislaus principatum recuperauit.

1200. ann.

Terræ motus.

Conſtantinopolis à Gallis & Venetis capta.

Orientales cō iuncti cum Romana eccleſia.

Granata à Saracenis ſubacta.

Anglia & Hibernia Romano pont. uectigales.

ſi princeps factus ſit, ſedatum pacatumq; iri, tranquillumq; & florentem principatum maturè ſe eſſe Leſco relicturum. His inducta & perſuaſa credula mulier, nequicquam aduerſantibus curatoribus, ac cęteris proceribus, annuit Mięzislai poſtulatis, modò ut is iuriſiurandi religione promiſſa ſtabiliat. Quod ille cum ſe facturum recepiſſet, cōdicta die, quæ diui Bartholomæi memoriæ conſecrata eſt, Cracouiam cum ſplendido procerū ſuorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & proceres utriuſque partis, ſe ea omnia, quemadmodum pacta conuenta eſſent, rata firmaqúe habituros eſſe. Epiſcopi uerò, authore Henrico archiepiſcopo Gneznenſi, qui Zdislao defuncto, Miezislai contentione, non liberis ſuffragijs ſucceſſerat, diris caput eius deuouerunt, quiſquis aliquis aliquid eorum non ſeruaſſet. Ita rurſus Miezislaus principatu potitus eſt. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòſt Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus eſſet, è Bohemia redijt. Hoc anno, qui fuit à Chriſto nato 1200, ad quintum Nonarum Maij, terręmotus uehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus cōſequentib. ꝑmulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius cōquaſſauit. Quæ res inaudita propemodū in his regionib. prodigij loco habita eſt. Eodem āno, Conſtātinopoli à Gallis & Venetis capta, imperator Conſtantinopolitanus Alexius pulſus, Haliciā ad Romanū cōfugit: cui cum Alexius puer à uictorib. ſuffectus, & paulò pòſt interfectus à ſuis eſſet, Balduinus Gallus ſuccesſit, Orientēq; ſublato ſchiſmate Rō. eccleſiæ recōciliauit & ſubdidit. In Aſia uerò Chriſtianorū res id per tēpus in deterius lapſæ, nec multo pòſt euerſę ſunt. Quin Betica etiā ſiue Granata à Saracenis ſubacta eſt. Anglia & Hibernia inſulę Rom. pontif. uectigales factæ ſunt. In Germania uerò Henricus imperator Friderici filius & ſucceſſor, cum regnū

Sici-

Siciliæ uxoris Conſtantiæ nomine recepiſſet, ac Fridericum filium trimulum Cæſarem ſiue regem Romanorum renunciaſſet, moriens longam litem & controuerſiam de imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæſaris, non pro tutore, ſed pro Cæſare ſe geſsit, inunctusq; & coronatus eſt ritu ſolenni Maguntiæ. Id uerò moleſtè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius Pontifex Maximus Philippo diris deuoto confirmauit. Inde ſtudijs partium creſcentibus, Germania inteſtino bello aliquandiu colliſa eſt: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio ſuſcepto, pacem reſtituit. Ab hoc autem Philippo Præmislus, ſiue Ottocarus Bohemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili diſtentis neglectum, ſuſcepit, & ſucceſſoribus ſuis reliquit. In Vngaria uerò per idem tempus Emericus poſt Belæ patris mortem, cum paruo tempore nec ſine impedimento Andreæ fratris regnaſſet, Ladislaum filium, & eo ſtatim extincto, Andream ſucceſſorem reliquit. Sed ad noſtra redeamus. Annum totum nequicquam Helena Miezislaum ſenem literis atq; legationibus crebris de promiſsis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduerſam ualetudinem cauſantem: ad extremum ipſa eum Cracouiæ adit, eadem illa quæ in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blandis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Inſtare illa importunius, fidemq; datam requirere, & iuriſiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam diſsimulans: iniquis pactis & iureiurando, contra ius gentium atq; ipſius naturæ exacto, ſe non teneri: habere ſe iure gentium & naturæ certos & ſuos hæredes, filios ex iuſta uxore ſuſceptos, & quidem iam adultos atq; maturos principatui: eos pactis ullis aut priuilegio à ſucceſsione ſibi debita excludi nefas eſſe: & adultis filijs præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimiſſa atq; reiecta Helena, ingenti animi ſui dolore damnare ipſa credulitatem ſuam & præceps conſilium: ſerò procerum dicta & conſulta, quibus in tempore non obtemperaſſet, probare. Neque tamen ſollicitudinem pro filijs remiſit. Reuerſa Sendomiriam, dimiſsis circum proceres Cracouiẽſes, quorũ prius cõſilia contẽpſerat, & apud quos gratam Cazimiri mariti ſui memoriam reſidere iudicabat, literis atq; nuncijs, de iniuria & perfidia Miezislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatimquè extantia commemorat: liberorum eius pupillorum ſolicitudinem, & indignam deiectionem Miezislai fraude & ſua ſtulticia factam deplorat: quæ à ſe malè conſulta eſſent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando ſuo ſe inauſpicatis illis pactis cum Miezislao ſtaturos eſſe promiſiſſent. Promiſſa etiam non leuia addit: adhæc odium Miezislai exaggerat. Et offenderat is iam ſanè non leuiter animos procerum atque equitum, propterea quòd nonnullos poſſeſsionibus certis & antiquis deturbarat, easquè poſſeſsiones ſuis quibuſdam è maiore Polonia aſſeclis & miniſtris donarat: & quòd eiſdem magiſtratus mandabat, indigenas præteriens.

Henricus Imperator Rom.
Germanici motus.
Fridericus ſecundus Cæſar.
Præmislus. Ottocarus rex Bohemorum.
Emericus rex Vngarorum.
Ladislaus & Andreas reges Vng.
Miezislaus promiſſa non ſeruat.
Helena pro filijs ſolicita.
Miezislai odium.

LESCVS ALBVS CVM HELENA
matre iterum.

ITAQVE quaſi ſublato ſigno plerique omnes proceres Cracouienſes in Mieziſlaum conſpirarunt: quorum princeps Nicolaus palatinus Cracouienſis, idoneam abſente tunc fortè Miezislao occaſionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamquè cum Leſco filio celeriter accerſitos intromiſit. Reliquas deinde arces atque munitiones Cracouienſis ditionis nullo negocio recepit, cedentibus ultrò, qui eas pro Miezislao tenebant, cum totius Cracouienſis conuentus conſenſum & conſpirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugoſſus, in poteſtate Miezislai manſit: quam arcem ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Sileſiorum, iam inde ab initio in eiuſmodi caſus mœnibus & præſidio munierat. Sed quomodò ea in poteſtatem eius uenerit, cum in Oppolienſis ducis ditione prius fuiſſet, non reperio. Inde poſtea excurſiones crebræ in ſubiectos agros pagosquè factæ ſunt. Hoc anno Boleslaus procerus, ſiue altus, Vvladislai filius, dux Vvratislauienſium, amiſsis intra breue ſpacium temporis quatuor filijs mortuus, ſolum Henricum Barbatum hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Ciſtercienſes in Lubenſi monaſterio collocauit, de Portenſi monaſterio euocatos: qui delicatorum malorum genus, quæ etiamnum Deporta ſiue daporta uocantur, in Polonia propagarunt. Filius uerò eius de quatuor natu maxi-

Leſcus Cracouia potitur.
Bythomia retenta à Miezislao.
Boleslaus Vuratislauienſium dux moritur.
Henricus Barbatus.
Lubenſe monaſterium.
Daporta mala.

Nyſſa epiſcopę Vratiſlauienſi donata.

mus, Iaroſlaus, epiſcopus Vuratiſlauienſis, Nyſſam urbem cum territorio à patre ſibi datam, Vuratiſlauienſi epiſcopæ ſempiterno iure adiūxit. Tertium deiectus principatu Miezislaus, non deſtitit tamen rurſus ad eum adſpirare: nec eum conatus fefellit, & quidem iiſdem, quibus prius artibus graſſantem. Bello enim repetere amiſſum principatum, perdifficile ſibi eſſe ducebat.

Helena à Miezislao decepta.

Sed Helenam iterum blanditijs atque dolis aggreditur: affirmat, non per ſe ſteiſſe, quò minus pactis ſatisfaceret: uerùm per proceres Cracouienſes, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non ſiuiſſe ſe promiſſa implere: eamq; eiectionis ſuæ cauſam eſſe, quòd obnixius contra eorum ſententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum eſſe fidem ſuam liberare, & abſque ulla procraſtinatione Cuiauienſem tractum ipſi & filijs eius redditurum. De cæteris quoq; quæ in pactis eſſent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum eſſe.

Nicolaus Palatinus Cracouienſis obex conatuũ Miezislai.

Quibus cum eam emolliuiſſet, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à ſe amoueat & releget, ſi ſibi, liberisque ſuis bene conſultum uelit: illum ſeditioſum eſſe hominem, & pro libidine ſua principes inſtituere ac deſtituere, ut ipſe alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miezislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus conuentus Cracouienſis ſequebatur, ſibi ad recuperandum principatum obſtare. Nec difficulter perſuaſit mulieri omnia timenti, & omnia credenti. Nec deerant inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis irritarent. Fit enim ferè, ut rectè geri ſummi magiſtratus abſque offenſione multorum non poſsint. Tametſi ipſis quoque ſecundis rebus, atque etiam rectè factis neceſſarius propemodum comes eſt inuidia. Neque Gouoricium tantam ulciſcendi inimici occaſionem neglexiſſe credibile eſt. Factus autem certior de mulieris conſilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita ſua & ſtudium in illos cõmemorat: orat, ne ſe, famam, caputq; ſuum æmulis & inimicis ſuis prodãt: quos quidẽ inimicos cœpiſſet, dũ ipſis fidelis eſſe ſtudet, dũq; caput ſuũ pro eorũ ſalute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiuſq; odio ſe oppugnari, ſed uelut obſtantem uafris Miezislai conatibus, & Cazimiri optimi ac de ſe bene meriti principis filiorum partes enixius defendentẽ, ſumma cum contumelia remoueri: ꝓpterea quòd ſe incolumi circumſcribi illi, & à principatu excludi non poſſent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregem, aut in pecudes deſæuiant: ni reſipiſcerent, in ipſorum capita citò hoc malum eſſe redundaturum.

Nicolaus palatinus ad Miezislaum tranſijt.

Vbi uidet non commoueri precibus ſuis implacabilem mulierem, Poſnaniam ad Miezislaum, quamuis infenſum ſibi hoſtem, contendit, ſaluti & incolumitati ſuæ proſpecturus: ſimul & inimicos, ingratamq; mulierem ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illuſtres uiri: ſæpeq; irritati, impotentia animi ad multa ſe indigna impelluntur, atque adeò in perniciem patriæ nonnunquam feruntur præcipites. Exiſtimabat autem, non ingratam Miezislao tranſitionem ſuam fore Nicolaus: quippe qui ſciret, quantum in ſe uno momenti eſſet ad aſſequendum & obtinendum principatum. Nec eum ſpes fefellit. Ab eo igitur ueniam præteritarum offenſarum petit, & in poſterum ei ſtudium ſuum defert: qua fide erga Cazimirum & liberos eius eouſq; fuiſſet, eadem ſe erga ipſum fore: quantumq; dudum obfuiſſet, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miezislaus, benigneq; & liberaliter habitum, & magnis promiſsis oneratum, dimiſit.

Cracouienſem principatum Nicolaus palatinus reddit Miezislao.

Ac per eum nullo negocio Cracouienſem omnem regionem in ditionem ſuam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

MIEZISLAVS SENEX TERTIVS.

Miezislaus pactorum immemor.

Miezislai mors. 1202. ann.

Caliſienſe collegiũ conditũ.

Landenſe & Vangrouecenſe monaſteria Trutbonibus attributa.

ATQVE inde iam apertè profiteri Helenæ Miezislaus, ſe pactis & iureiurando non teneri, quòd non ipſius conceſsione aut ex pacto, ſed Nicolai opera principatum adeptus eſſet. Nec ſatis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauienſem tractũ: quin & Viſlicienſe territorium, & tria præterea caſtella de Sendomirienſi ditione ipſis ademit: ſua illa eſſe, & ad principatum pertinere aſſeuerans. Hæc angentẽ, ac de redintegratione uniuerſi principatus atque regni Poloni cogitantem, mors inopinata oppreſsit, ſeptuageſimum tertium uitæ annum agentem, anno Chriſti 1202. Sepultus eſt Caliſsiæ in templo Pauli apoſtoli memoriæ dicato, quod ipſe condiderat, & collegio ſacerdotum canonicorũ inſtituto ornauerat. Verùm oppido, temploq; in alium locũ poſtea translato, ſepulchrũ eius ſub diuo relictũ eſt. Contulit aũt is & alibi non parũ ad amplificandũ cultũ diuinũ. Nam Landenſe & Vangrouecẽſe monaſteria iam inde à pulſo fratre

Vvla-

Vvladiſlao condidit,& locupletauit: & in ambobus Teuthonas Ciſtercienſis ſodalitatis ex monaſterio ueteris montis tertio à Colonia milliario deductos,collocauit: edictoq́ue perpetuo ſanxit,ut non niſi Colonienſes ad ea monaſteria cooptarentur & reciperentur,propterea quòd honorificè à Colonienſibus habitus eſſet, cum eò adoleſcens religionis cauſa ueniſſet. Extruit etiam Ptochodochium, ſiue hoſpitale,ut uocant,recipiendis & ſuſtentandis egenis Poznaniæ apud diui Michaëlis, & compluribus pagis dotauit,eiusq; curam hoſpitalarijs fratribus Hieroſolymitanis mandauit. Coſciolenſe quoq; monaſterium Benedictorum in ſuburbano Caliſsienſi, eius opus eſſe Dlugoſſus ſcribit: itemq; Lubenſe,ad Odram amnem in diœceſi Vvratislauienſi.Tametſi quod ad Coſciolenſe attinet,non conuenit ratio temporis. Nam octauo demum anno poſt Miezislai mortem conditum id eſſe memorat.Niſi fortè uiuente eo inchoatum, tunc demum à liberis eius perfectum, uel ex teſtamento ædificatum eſt. De Lubenſi autem uariat idem ſcriptor:quod ex ijs quæ ſuperiùs commemorata ſunt,deprehendi poteſt. Sed Lubinenſe opinor dicere uoluit,ſupra Vartam flumen in diœceſi Poznanienſi ſitum. Reliquit autem Miezislaus ſenex hæredes,Ottonem & Vvladislaum filios : nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non ita multo pòſt patrem ſecutus eſt, relicto Vvladislao item filio impubere: cui ſputatori poſtea,propter crebræ ſputationis uicium,cognomen fuit. Cuius tutelam Vvladislaus patruus,qui Magnus,& Laſconogus etiam à gracilitate crurum dictus eſt,aliquandiu geſsit.

Hoſpitale Poſnanienſe. Coſciolenſe monaſterium.

Lubinenſe monaſterium.

Miezislai ſenis filij.

Vuladislaus Sputator.

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

MIEZISLAVS ſene defuncto,in Leſcũ album rurſus uniuerſi ferè cõuentus Cracoui. ſtudia prona erãt:negabãtq; locũ eſſe creãdo principi, uiuẽte Leſco,qui iuſtus princeps eſſet omniũ ſuffragijs creatus, ſed fraude,doloq; Miezislai bis principatu ſumotus eſſet.Eius aũt principatũ diuino quoq; iudicio cõprobatum eſſe,inuaſore Miezislao iuſta numinis uindicta tam citò de medio ſublato. Aduerſabatur huic ſententiæ Nicolaus palatinus,cum Fulcone fratre epiſcopo, quorum magna tũc erat authoritas & potentia, propter ſplendorem familiæ,magnasq; neceſsitudines & clientelas,ita ut perdifficile eſſet in conuentu quippiam ijs inuitis ſtatuere. Erat autem Nicolaus infenſus Helenæ Leſci matri,ob ſuperiorem iniuriam. Adhæc ſciebat Gouoricium,cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in conſilio atq; in amicitia Leſci & Helenæ locum obtinere.Ceſſere tamen & ipſi conſentienti multitudini: illud uerò peruicere,ut ea demum lege Leſcus principatum reciperet, ſi Gouoriciũ relegaret. Miſsi ad Leſcum legati,mandata conuentus exponunt.Dubius animi Leſcus,ob adiectã de Gouoricio conditionem,quid faceret,deliberabat.Stultum, aut certè damnoſum eſſe uidebatur,principatum ultrò oblatum † refutare:& ſubeſſe alteri malle, omnibus præeſſe cum poſſet.Sed eijcere per ſummam iniuriam charum ſibi,fidumq; conſiliarium, ac de ſe bene merentem nolebat:indignumq; iudicabat,tã durãs & iniuſtas leges ſibi dici.Cunctantem Gouoricius ultrò hortatur,ne ſua cauſa tanta commoda negligat.Malè uerò ſibi,ſuisq; poſteris Leſcum conſulturum eſſe, ſi propter ſe unum ſeniculum,& pauculos, atq; eos incertos dies uitæ ſuæ,in aliam familiam transferri principatũ ſinat. Libenter ſe pro eius commodis atq; honore in exilium abiturum,pro quo uitam quoq; ponere deberet, atq; cuperet.Felix ac ſempiterna poſteritatis memoria glorioſum exilium illud ſuum fore,ſuſceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis.Commouit Leſcum ea Gouoricij oratio,& inſignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta:in eam quidem partem,ut is illicò negaret,tanti ſe facere principatum,ut eius adipiſcendi gratia tam fidum conſiliarium proderet,immerentemq; magiſtratu ſimul & patria eijceret.Principatum quidem duplici nomine ad ſe pertinere,quòd & hæres Cazimiri eſſet, & à conuentu pridem electus & expetitus,nunq; ſe eo abdicaſſet. Verùm tyrañicam illam uocem:Si ius uiolandum ſit,regnandi cauſa uiolandum eſſe, non placere ſibi,qui iuſto & legitimo imperio ſuos regere,à patre & à maioribus ſuis didiciſſet.Proinde alium ſibi Cracouienſes proceres iſtis legibus quærerent:ſe in paterna ditione ſua acquieturum eſſe potius, q̃ perſcelus principatu potiturum.Et cum his mandatis legatos dimiſit mœſtos, & palatini ſui faſtũ,arrogantiam,& impotentem iracundiam deteſtantes. Cognita Leſci ſententia,denuò cõſultatur in conuentu Cracouienſi de principatu. Diſplicebat multis iniquitas & acerbitas decreti ſuperioris de relegãdo Gouoricio:admirabantur Leſci uirtutem,

Comitia de creando principe.

Nicolai palatini Cracouienſis implacabilis iracundia.

† forte. recuſare.

Gouoricij palatini Sendomirienſis pietas in principem.

Leſci albi iuſticia, & animi magnitudo.

& excelſum uereq; regium ſpiritum, qui carere principatu mallet, quàm inſontem conſiliarium iniuria afficere. Nicolao ſuccenſebant: neque tamen mutare decretum illud poterant, refragante eo, & reſponſum Leſci quaſi ſuperbum, & plenum cōtemptus cauillante. Nam quo clariùs dederat Leſcus propenſæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat: contendebatq; ſummo ſtudio, ut cuiuis potius quàm Leſco principatus mandaretur: perfecitq; tandem, ut Vvladislaus Laſconogus Miezislai ſenis filius, quaſi iuſtus hæres abſens princeps renunciaretur. Miſsi ad eum legati, uix, ut oblatum principatum ſuſciperet, ei perſuaſerunt: nec aliter tamen, quàm ſi Leſcus eum omninò refutaſſet. Verebatur enim eius potentiam, memineratq; patrem ſuum ſemel atq; iterum in gratiam eius à Cracouienſibus uel deiectum, uel eiectū.

Vuladislaus Laſconogus princeps creatur.

Vuladislai æquitas & modeſtia.

Itaque ad Leſcum mittit: poſtulata Cracouienſis conuentus, & quid ipſe reſponderit, exponit: negat ſe prorſus quippiam aduerſus ſententiam Leſci facturum, ad quem longè antè delatum eſſe principatum ſciret, quemqúe inimicum capere nollet: nec ſe tam cupidum eſſe, ut principatus cauſa ius ſanguinis uiolaret. Reſpondet Leſcus: ea lege, quæ ſibi à Cracouienſibus proceribus diceretur, principatum ſe accipere noluiſſe, nolleqúe: nec aduerſus animi ſui ſententiam facturum eſſe Vvladislaum, ſi eum delatum accipiat. Hoc ubi reſponſum à Leſco Vvladislaus accepit, tum demum poſtulatis Cracouienſium legatorum annuit, & Cracouiam profectus principatum iniјt: magnaqúe facilitate, humanitate & iuſticia, atque liberalitate etiam, ſtudia & uoluntates hominum adiungere ſibi cœpit.

Romani Vuladimirienſiū ducis tyrannis & ſuperbia.

Prouerbium.

At Romanus Vuladimirienſium & Halicienſium dux immemor iuriſiurandi ſui, inaudita crudelitate nobilitatem ferè omnem Halicienſem, nullo non ſupplicij genere uſus, extirpauerat: dictum illud ſubinde uſurpans, Melle neminem, niſi interfectis apibus, ſecurè ueſci poſſe. Interfectorum autem & proſcriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiſcarat, magnasqúe diuitias conflarat: unde potens effectus, finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret ſibi tributarios, & alios eijceret, alios inſtitueret.

Ruſsicum bellum.

His rebus elatus, ubi Leſcum principatu excidiſſe accepit, contemnere animi eius anguſtiam, ut ipſe interpretabatur, & ætatem: maioraq; moliri cœpit. Ac primùm clandeſtinis excurſionibus in Leſci ditionem ſuæ finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Ruſsia rationes habentium, direptione, patientiam Leſci tentauit. Deinde legatis eius amicè res repetētibus, durius ac ſuperbiùs reſpondit, ac Lublinenſem tractum ultrò à Leſco & Conrado popoſcit mercedis nomine, ob ſtipendia facta aduerſus Miezislaum, & ob detrimenta in prælio Moſgauienſi accepta. Sed cum poſtulata eius Leſcus & Conradus refutaſſent, quòd dicerent, deſertori, & ei qui ex acie profugiſſet, nihil ſe debere: accenſus ira, apertè iam Lublinenſem oram latrocinio & populatione agrorum infeſtabat. Cohibebant uerò Sendomirienſes liberiores eius excurſiones, & ex eius ditionibus uiciſsim prædas agebant.

Minæ Romani.

Maiore deinde ui Romanus bellum gerere inſtituit: coactoqúe ualido exercitu, non modò Poloniam omnem animo & ſpe complexus, uerùm etiam Latinorum literis atq; religioni (ſic enim Ruſsi nos, qui rectè in religione Chriſtiana ſentimus, & principatum Romani pontificis agnoſcimus, appellant) exitium ſuperbè minitans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lublinenſem arcem toto menſe obſedit.

Lublini obſidio.

Sed certior factus, Leſcum & Conradum copias contra ſe comparare, ſoluta obſidione ad eos magna fiducia uirium ſuarum ad interiora Poloniæ cōtendit, imaniter & cōtumelioſè in omnem ſexum, ætatem, ſtatūq;, & maximè in ſacerdotes, atq; etiam in innoxia tecta ſæuiens: legatos Polonorum æqua omnia pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocenſis epiſcopus (nam de Fulcone Dlugoſſo non aſſentior, qppe q alienus tunc eſſet à Leſco) cum incerto reſponſo dimittit. Tranſmiſſoq; partim nauibus, partim uado flumine Viſtula, apud Zauichoſtum oppidum in ripa Viſtulæ caſtra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoſcit noſtros appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos eſſe.

Prælium apud Zauichoſtum.

Vbi ſe opinione ſua falſum eſſe, & Polonos inſtructis aciebus adeſſe uidet, conſternari ac trepidare cœpit, quòd imparato ſibi prẹter opinionem dimicandum eſſet. Neq; rectè explicare ordines poterat, noſtris perpetuo curſu & magna cum uociferatione irruentibus, cum ira & indignitas belli à ſocio ac tributario duce, ac de quo Leſcus optimè eſſet meritus, illati, animos ipſis ſuppeditaret.

Criſtinus comes palatinus Plocenſis.

Goſdouia familia.

Prẹerat aūt noſtris Criſtinus comes, gente Goſdouius, cuius lilium inſigne eſt, palatinus Plocēſis, uir acer, & rei militaris peritus. Nam Leſcus & Conradus adoleſcentes aberant de conſilij ſententia, cum aliquanta manu præſidij cauſa, à longè euentum prælij expectantes, ut ſi qui durior

caſus

caſus exercitum afflixiſſet, recipere ſe commodè ad tutiora loca poſſent. Romanus uerò in acie inter primos uerſabatur, boni ac ſtrenui ducis fungens officio, ne manus quidem à noſtris abſtinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis utrinq; cadentibus, cum noſtris ira, uirtusq; ſuffragarentur, hoſtes uerò abundarent multitudine, & dux ipſe cohortatio ne eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes ſiſteret, conſpicati id noſtri, globo facto impetum in eum faciunt. Nec ſegnius ille reſiſtit, donec ſtrage ſuorum, confoſſoq; multis uulneribus equo, fugæ præſidium mandare coactus eſt, equam eſ fœtam nactus: qua uectus cum Viſtulam iam tranaſſet, immixtus multitudini ſuorum fugientium, à Polonis inſtantibus in turba interfectus eſt. Exercitus autem hoſtilis partim pugnās, partim fugiēs, ad internecionem ferè deletus eſt. Nam Poloni longius, & propè Vvladimiriam uſque, ut uult Dlugoſſus, fugientes perſecuti ſunt. Multi in agris & in ſyluis latitantes, à ruſticis hominibus conquiſiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demerſa perijt, fugam præcipitans, & in anguſto uado ſe impediens, & ruinam faciente ripa ulteriori preſſa pondere multitudinis, quæ in prima fugiens tranato flumine con uerſa & conglobata conſtiterat. Reuertentes noſtri, caſtra copioſa & opulenta diripuēre. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iuſto honore tumularunt. Verùm poſtea id effoſſum Leſcus, Ruſsis flagitantib. & captiuos omnes dimittentibus, ac mille pondo argenti appendentibus, reddidit, ut Vvladimiriæ in ſepulchro maiorum ſuorum ſepeliretur. Fertur autem Romanis expeditionem illam in Poloniam facturus, miſsis muneribus petiuiſſe à Vuladimirienſi epiſcopo, quem Ruſsi Vvladicā uocant, ut ſe, exercitūq; ſuū ſolenni precatiōe & omine, ſiue benedictione, ut uulgò dicimus, dignaret. Qđ cùm ille recuſaſſet, affirmans nefas eſſe, Chriſtianos Chriſtianis iniuſtum bellum inferentes eo honore dignari: indignatum Romanum, mortem ei minatum eſſe, cum ex eo bello uictor domum reuertiſſet. Illum uerò conſtanter reſpondiſſe, ſe mortem pro ueritate neutiquam reformidare: neſcire aūt Romanum, an ex eo bello reuerſurus ſit. Vnde poſtea epiſcopus ille ſanctitatis opinionem apud uulgus nactus eſt, quaſi diuinitùs futurum belli euentum præſciuiſſet. Fertur itentidem Romanum nocte ea, quam prælium conſecutum eſt, ſomniaſſe: magnam multitudinem paſſerum à longè minori numero achantidum ab ea parte, quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatam eſſe. Idque ſomnium, cum amicis manè narraret, ſenioribus atque prudentioribus triſte & mali ominis uiſum eſſe. Fuit autem hic dies, quo apud Zauichoſtum pugnatum eſt, ad tertium decimum Calendas Iulij: annus uerò poſt Chriſtum natum 1205. Et quoniam 1205. anni. dies ille Geruaſio & Prothaſio Chriſti martyribus dicatus eſt, aram eis poſtea Leſcus in baſilica Cracouienſi dicauit. Sed eius aræ prouentus uberes, uehementer acciſos eſſe ſuc ceſſu temporum, Dlugoſſus memorat. Per hoc tempus Lithuani, gens fera, ſylueſtris & obſcura, Ruſſorum agros prædis agendis infeſtare cœpēre. A quibus cruento prælio uicti, ſubera, reſtes & faſces frondeos, quibus ea gens in balneis ſudorem prouocare ſolet, tributi nomine deinceps pendere iuſsi ſunt. Apud Liuones uerò, cùm Meinardus epiſcopus, & poſt eum Albertus, Chriſtianam religionem pauló antè propagare cœpiſſent: Albertus alter, quò facilius barbariem inde extirparet, ordinem ſiue ſocietatem, quæ militiæ Chriſti dicta eſt, inſtituit, ac tertiam partem redituum Rigenſis epiſcopæ ipſi attribuit.

Romani fuga, & interitus. *Ruſſi profligati.* *Epiſcopi integritas.* *Vuladicā epiſcopus apud Ruſſos.* *Somnium.* *Lithuani à Ruſsis uicti, et uectigales facti.* *Liuones ad religionem Chriſtianam adducti.* *Ordo militiæ Chriſti in Liuonia.*

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAGNAM è Ruſsica uictoria uirtutis & felicitatis opinionē Leſcus apud ſuos pariter atq; exteros cōſecutus eſt, eoq; maius ſui deſideriū in animis Cracouienſis cōuentus accēdit. Sūmis eum laudibus paſsim oēs efferebāt, Vvladiſlaumq; ſuum præ eo contēnebant. Parū etiā utriuſq; merita inter ſe comparabant. Et reiectum à ſe temerè & iniuſtè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem perid tempus, nondum circumacto anno à Zauichoſtenſi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouienſis uita defunctus eſt. Itaq; ſummoto iam eo obice, qui ſolus Leſco ad principatū obſtiterat, ſummo conſenſu cōſpirant, ut excluſo Vvladiſlao, Leſcū ueluti iuſtum principē accerſant. Acto conuentu, cui & Fulco epiſcopus interfuit, legatos cum decreto ad Leſcū mittunt. Nec ille, cū uniuerſi conuentus cōſenſum uideret, cunctatus eſt, quin poſtulatis eorū annueret: ueniensq;, Cracouiā, & omnes quæ ad principatum pertinebant munitiones, nemine repugnante, in poteſtatem ſuam redigeret. Nam Vvladislaus, uir modeſtus & quietis amans, cognito conſenſu conuentus, ceſsit,

Leſcus ad principatum reuocatur. *Vvladiſlai Laſconogi modeſtia.*

& Poznaniam ſe recepit, nec ulla re poſtea Leſco moleſtus fuit. Annus autem quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum 1206. Inſequenti anno Fulco quoque, ſiue Pelca, Cracouienſis epiſcopus, Palatini frater uita exceſsit: qui ſibi, & ſucceſſoribus ſuis prærogatiuam loci & ſuffragij ſecundum Archiepiſcopum in Gneznenſi prouincia, ab Innocentio tertio Pontifice Max. impetrauit. Succeſsit autem ei magiſter Vincentius, cognomento Cadlubcus, præpoſitus Sendomirienſis, gente Roſeus, uir doctus, ut tunc ferebant tempora, & pius: qui primus Polonorum, hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit: liberis collegij ſacri ſuffragijs creatus & expetitus, quamuis ipſe in eo collegio non eſſet. Perfecerat enim id collegium per Ioannem archidiaconum, ut libera ſibi deinceps eſſet electio epiſcopi, in quam ſe principes peruerſo more etiam tunc ingerebant.

1206. ann.
Cracouienſis epiſcopi prærogatiua.
Vincentius Cadlubcus epiſcopus Cracouienſ.
Epiſcopi libera electio.

In Ruſſia deinde Leſcus princeps per legatos res quaſdam uario marte geſsit, ſiue excurſionibus eius gentis in Poloniam prouocatus, ſiue ad ferendam Colomanno Vngarorum regis filio opem inuitatus, ſiue utrunque. Neque enim conſtat hic ſibi Dlugoſſus: & Vngarorum annales totum id bellum prætererunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, ſecundum Dlugoſſum, res habuit. Poſt Romani mortem, Ruſſorum ducibus, qui in magnum iam numerum excreuerant, diſsidentib. inter ſe, & alijs alios pellentibus, debilioribusq; contra potentiorem aliquem, patronum atq; defenſorem ſibi accerſentibus, cum à Polonico nomine propter proximam ſuperioris temporis cladem abhorrerẽt, Colomannus, Andreæ regis Vngarorum filius, Halicienſem principatum adeptus eſt, à Ruſſis expertus. Veniens autem Haliciam cum magnis copijs, ab epiſcopis, quos in comitatu ſuo habebat, ſolenni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ ſiue Haliciæ appellatus eſt: quod iam inde ab initio de ſentẽtia Andreæ patris conſtitutum erat. Inſcientib. aũt Ruſsis hæc acta ſunt. Itaq; confeſtim eorum animos à Colomanno alienarunt, ſic ut non diuturna illi eſſet principatus illius & regni poſſeſsio. Non multo enim pòſt, cum ille pacata omnia ſibi eſſe crederet, partemq; exercitus in Vngariam remiſiſſet, conſpirant contra eum Ruſsi, authore Meſcislao. Meſcislai illius opinor, qui à Cazimiro principe reductus, Halicienſiũ Dux fuit, filio uiro forti & magnanimo, ita ut & ipſe Chrobri cognomẽtum adeptus ſit: qui ante aduentũ Colomãni Haliciẽſem dominatũ ſibi uẽdicabat. Is igit̃ ex Ruſsis & Polouucis ualida manu facta, Colomãnum eijcit cũ ſuis omnib. Inter quos Vincentius, Cracouiẽſis epiſcopus, & Iuo Sauli Comitis filius, gente Odrouãſius, Cãcellarius Poloniæ, qui poſtea fuit Cracouienſis epiſcopus, fuiſſe memorantur. Nos, quid ibi duo iſti tunc egerint, aut cur potiſsimum à Cracouienſi epiſcopo Colomannus unctus, ac regio diademate cinctus ſit, non intelligimus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam ignauos, tunc fuiſſe Polonos, ut nõ modò præripi ſibi Halicienſem dominatũ, quẽ armis ſuũ fecerant, ab Vngaro paterentur, uerumetiã cõſilio ad id ipſi, auxilioq; ſuo accõmodarent. Itaq; exiſtimamus, Colomannũ nõ à Ruſsis expetitũ eſſe: ſed uxore ducta Salomea, Leſci Albi ſorore, Halicienſem dominatum controuerſum in dotem, concedentibus Polonis: accepiſſe: eoq; nouam nuptam ab epiſcopo Cracouienſi, & à Cancellario ad conſtitutum locum deducta, & poſſeſsionem Haliciæ Colomanno traditam eſſe.

Ruſſorum duces multi ac diſſidẽtes inter ſe.
Colomannus Haliciæ rex factus.
Meſcislaus Dux.
Colomannus Halicia pellitur.
Colomannus coronatus ab epiſcopo Cracouienſi.
Colomanni uxor Salomea. Leſci ſoror.

Quod cum diſpliceret Ruſsis, externi dominatus inſolentibus, & ueritis ne cum principe religionẽ pariter, cuius tenaciſsimi ſunt, mutare cogerentur, libenter eos cum Meſcislao, qui Haliciam iure hæreditario repetebat, aduerſus Vngaros & Polonos cõſpiraſſe. Nec nobis fit uériſimile, Colomannum Galatiæ, ſiue Haliciæ potius, quàm Ruſsiæ principem atq; regem ſe dici paſſurum fuiſſe, ſi Ruſſorũ conſenſu atq; decreto cõmuni accitus fuiſſet. Longè enim clariùs atq; ſplendidius Ruſsiæ totius, quàm unius ciuitatis Haliciæ, nomẽ erat. Nec planè diſſentit ab hac noſtra ſententia Dlugoſſus. Mox enim poſt eiectionem Colomanni, ſubdit, eodem anno Salomeã ipſi nupſiſſe. Quàm aptè uerò cum ſtrage ac turpi fuga cohæreant nuptiæ, Dlugoſſus uiderit. Sed ut ut eſt, ſequenti quidem anno Leſcus Colomanno cum exercitu Haliciam repetenti, non contemnenda miſit auxilia. Colligebat & Meſcislaus ingentes copias. Coniungebant enim ſe cum eo Volodimirus Rurici, Roſcislaus Dauidis, & alter Roſcislaus Meſcislai, Ducum filij. Educebat & ualida Polouuciorũ auxilia: q, ꝓpriũ etiã dolorẽ interfecti ſupiori ãno Ducis ſui ulciſci in Vngaris cupiebãt. Primo aduẽtu recepere Vngari & Poloni Haliciã: cõmunitaq; diligẽtiùs arce, & Colomãno cũ uxore & imbelli multitudine in ea relicto, hoſtib. aduentantib. obuiã ꝓgreſsi, præliũ cõmiſerunt. Nec difficulter Poloni, qui dextrum tenebant cornu, Ruſſos loco mouerunt, fugientesq́ue longiùs perſecuti ſunt. Quin in altero cornu iam ad Vngaros inclinabat uictoria: ibi Meſcislaus cum Polouucijs eos à tergo adortus, facilè ſecuros diſsipauit,

Polonorum auxilia Colomanno contra Ruſſos miſſa.
Ruſſorum uictoria de Polonis et Vngaris.

pauit, & magna ſtrage profligauit. Maiorem etiam in Polonis ſine ordine reuertentibus ſtragem edidit, cum uexillum eorum captum erexiſſet. Accurrentes enim ad id, à Polouucijs pariter & Ruſsis conuerſis excipiebantur & trucidabantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionem deletus eſt. Colomannus autem à uictoribus in arce diu obſeſſus, tandem fame & ſiti adactus, deditionem fecit, & annum ferè totum unà cum uxore Salomea in cuſtodia aſſeruatus eſt à Meſcislao. Deinde Andrea patre ſatagente per legatos, dimiſſus eſt: cõuenitq; inter regẽ & Meſcislaũ, ut Maria Meſcislai filia, Belæ filio eius natu maiori nuberet: poſt trienniũ aũt Meſcislaus Haliciã Colomãno redderet. Quod cũ ille feciſſet, nõ multo pòſt Colomãnus à Daniele Romani filio rurſus exactus, & à patre longè pòſt, ab Aſiatica, ut uidet̃, expeditione reuerſo, reſtitutus, cũ uix trienniũ pacatum regnũ obtinuiſſet, incertũ uenenóne an morbo extinctus, uacuã Haliciæ poſſeſsionẽ, & belli materiã Ruſsis reliquit. Ex eo tẽpore Vngari reges Ruſsia prorſus exciderunt: nihilo tamen minus Galatiæ & Lodomeriæ (Vvladimiriã fortaſsis corruptè ſic uocãtes) reges deinceps appellari uoluerũt. Elati uictoria illa tam inſigni Ruſsi, adiunctis etiam Lithuanis, crebris excurſionibus Poloniam uexarunt & afflixerunt. Quare motus Leſcus, Sulislaum Caſtellanum Sendomirienſem cum expeditis copijs ad uaſtandum uicißim Ruſsiam miſit. Cui cùm occurriſſent Ruſsi, magna clade profligati ſunt: cęſi multi, capti non pauciores: inter quos quinq; fuêre duces, Suentoslaus Meſcislai, eius opinor qui cum Vvſeuolodo Romani patre & uiro ſororis ſuæ de Vvladimirienſi principatu bellũ geſsit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volodimirus, & Conſtãtinus: qui ad Leſcũ adducti, & ab eo aliquãdiu in uinculis habiti, poſtea dimiſsi ſunt. Poloni uerò magnã prædam tũc è Ruſsia retulerunt. Fuit aũt hic annus à Chriſto nato 1211. Quo cometes decẽ & octo diebus menſis Maij coma in orientem obuerſa apparuit, futurorũ malorum, quæ ſtatim Sarmatiam utranq; afflixerũt, prodigiũ. Aliquãdiu poſtea tacito quaſi conſenſu pax fuit inter Polonos atq; Ruſſos. Cuius & illa non minima cauſa fuit, quòd Ruſsi anno ſequenti nouũ, dirũq; hoſtem nacti ſunt, qui uires eorũ deinceps penitùs attriuit, & multas alias Chriſtiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatibus atq; cladibus inuoluit, ac penè funditùs euertit. Tattari enim, ſiue, ut uſus obtinuit, Tartari, Scythica gens, ſiue à multitudine nomen habens cum antè ultra Caſpium mare, & intra Imaum montem ad orientem ſolẽ obſcuri, ignotiq; Græcis iuxtà ac Latinis habitaſſent, circa añum Chriſti 1202. uel ut alij uolunt, 1188. finibus ſuis egreſsi, deuicto & interfecto Indorum rege, cui ſeruierant, Aſiam penè omnem uictores longè, lateq; peruagati, & Rha ſiue Volga flumine tranſmiſſo, ad occidentem progreſsi, uicinis Ruſſorum Polouucijs, quos nonnulli recentiores Gothos, nõnulli Chunos ſiue Cumanos eſſe uolunt, cãpeſtria ad Tanaim & Męotim paludem loca habitãtibus indeq; ut noſtra fert opinio, finitimorũ Ruſſorũ lingua nõ ualde diuerſum à Polonis nomẽ ſortitis, bellũ intulerũt. Quãuis aũt perpetui Ruſſorũ hoſtes eſſent Polouucij, neceſsitate tñ adacti opem eorũ implorarunt. Nec defuêre Ruſsi rogantibus in communi periculo. Quin legatos Tartarorum monentes, ne ſeſe eo bello implicarent, contra ius gentium interemêre. Commiſſo prælio uictores Tartari magna ſtrage Polouucios & Ruſſos fudêre & fugauêre. Fugiẽtes aũt Ruſſos, ipſi etiã Polouucij excepêre, & ſpoliatos trucidauêre. Munitiones dein Polouuciorum expugnatæ: ipſi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cum Taurica Cherſoneſo à Tartaris habitari cœpta. Deinde Ruſsi debellati & ſubacti ſunt, ita ut non modò tributa ipſis pẽderent, & iuſſa facerẽt, ſed etiã ſeruis antè ſuis Lithuanis prædę eſſent. Quod ſuo fortaſsis loco attingemus. Nunc noſtra pſequamur. Nullum deinde Leſcus quoad uixit bellũ geſsit, pace & ocio impẽſius delectatus. In pace uerò iuſtè, clemẽter, & moderatè principatũ adminiſtrauit: ædificia partim collapſa inſtaurauit, partim noua excitauit. Obibat aũt cũctas regiões ditioni ſuæ ſubiectas, cauſasq; & controuerſias hominũ omnib. in locis ipſe per ſe cognoſcebat & iudicabat: inſontes, & maximè in ſycophãtas ſiue calũniatores animaduertebat oppreſſos potentiorum iniurijs uindicabat. In Pomeraniam uerò cùm ueniſſet, atq; eadẽ illa quæ alibi ageret, rogatus à Pomeranis quòd lõgiùs ij ſe ius à principe nõ ſine magno incõmodo atq; impẽdio petere quererent, quẽadmodũ Suẽtopelcũ ſuperius attigimus, uniuerſę Pomeranię pręfecit, & amplißimã poteſtatẽ atq; iuriſdictionẽ etiã in Palatinos, qui tunc duo erãt, nẽpe Gdanenſis & Suecẽſis, & in cęteros magiſtratus ipſi cõceſsit. De reditibus aũt totius Pomeraniæ mille pondo ſiue marcas argenti quotannis fiſco principis Polonorũ ut penderet conſtituit, & iureiurãdo in ſua, poſterorumq; ſuorũ principum Poloniæ uerba eum adegit. Quam tamen ille fidem non diu ſeruauit, quemadmodũ poſterius-

Colomannus captus cum uxore.

Colomannus Haliciam recuperauit.

Vngari Halicia exciderunt.

Galatiæ & Lodomeriæ regnum cur Vngari ſibi uendicant?

Ruſsi à Polonis profligati.

Ruſſorum duces capti.

1211. ann.

Cometes.

Pax inter Polonos & Ruſſos.

Tattari ſeu Tartari.

Polouucij.

Polouucij & Ruſsi à Tartaris uicti.

Tartarorum ſedes.

Ruſsi Tartaris uectigales.

Leſcus ſtudia pacis amplexus.

Iudicia principis.

Calumniatores coerciti.

Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.

Pomeraniæ uectigal.

Leſcus fratri Mazouia & Cuiauia ceßit.

ſterius exponemus. Mazouiam uerò & Cuiauiam Leſcus de conſilij conuentusq́; ſententia Conrado fratri minori in ſortem patrimonij conceſsit, comitijs eam potiſsimũ ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde duodetrigeſimũ agens annũ, rogatu procerum uxorẽ duxit Grimislauam Iaroslai unius de Ruſſorum ducibus, quẽ captiuũ habuerat, filiã, anno Chriſti 1220. Ex qua anno ſequẽti Boleslaũ filiũ, qui poſtea Pudicus appellatus eſt, ſuſcepit, in arce Corcinenſi æditum: deinde filiam Salomeam. Neq; memorabile quicquã prĕterea eſt in principatu Leſci huius quãuis diuturno, præter mortẽ eius: quam priuſquã perſequamur, nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Polonia, nõ indigna memoratu, breuiter exponemus.

Grimislaua Leſci uxor. 1220. ann.

Boleslaus Pudicus.

Henricus Barbatus diuidit principatum inter filios.

Henricus Barbatus dux Vvratislauienſiũ ex Heduigi uxore, filia Bertholdi ducis Morauiæ et Carinthiæ, fœmina lectiſsima, Henricum & Conradum, cui Criſpo cognomen fuit, filios habebat. Et maiorem quidem mater, minorem pater plus diligebat. Sed tamen partitus inter eos dominatum pater, uxoris ſuaſu minori quidem Luſaciam & Lubuſſenſem tractum, Henrico uerò maiori reliqua omnia cum Vvratislauia aſsignauerat. In qua partitione cũ Conradus non acquieſceret, bellum fratri fecit, neq́; diſſuadentib. ac deprecantibus parentib. Nec Henricus iunior ſibi defuit. Sed coacto & ipſe tumultuariè exercitu, obuiam fratri ꝓdijt. Pugna cõmiſſa in loco cui nomẽ Studnicia, inter Legniciã & Goltibergã, Henricus uictor extitit. Cõradus cũ ſe ex fuga Glogouiã ad patrẽ recepiſſet, ſalutẽ cõſecutus eſt. Verũ non ita multò pòſt, in Tarnauienſi ſaltu uenationi uacans, & ferã agitãs, lapſo equo ceruices fregit.

Luſacia et Lubuſſenſis in ditione Polonorum.

Bellum inter fratres.

Conradi interitus.

Heduigis ſanctimonia.

Ferẽ aũt Heduigis diuinitùs filij interitũ præſciuiſſe. Tam ẽm religioſa & pia fuit ea mulier, & ſanctimonia uitæ præſtãs, ut prophetico ſpiritu à Deo dignaretur. Huius rogatu Henricus Barbatus Trebnicienſe monaſterium tertio à Vvratislauia milliario maximis ſumptibus exædificauit, & puellis Ciſtercienſis ſectæ attribuit. Addixit autẽ Heduigis, indulgente uiro, illi monaſterio oppidum ipſum Trebniciam, & complures pagos ſuos dotales, ita ut in mille hominũ alimenta reditus eius ſuffecturi eſſe uiderent. Qđ exẽplum ſecutus Nicolaus Henrichouius, uir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à ſecretis fuit, & ipſe patrimoniũ ſuũ omne Ciſtercienſibus monachis, aſſentiente Henrico Barbato, donauit: extructoq́; eis monaſterio in pago ſuo Henrichouo, ipſe quoq; ibi religionem profeſſus, uitã ꝑegit.

Trebnicienſe monaſterium conditum.

Trebnicienſis prouentus.

Henrichouienſe monaſteriũ.

Tantũ uerò tũc pacatis rebus uigebat in Polonis religionis amplificãdæ ſtudiũ, ut eo potiſsimũ inter ſe certarẽt. Nam & Miezislaus Vvladislai filius dux Oppolienſis & Ratiborienſis Ribnicenſe monaſteriũ Præmonſtratẽſis ſectæ puellis condidit ac donauit: quod poſtea filius eius Cazimirus, quẽ unicũ reliquit, Zarnouãſum tranſtulit:

Ribnicenſe monaſterium.

Cracouienſi baſilicæ ſupellex & decimæ à Vincentio epiſcopo donatæ.

Vincentius abdicauit ſe epiſcopatu.

& Vincentius Cracouiẽſis epiſcopus, cum baſilicæ Cracouienſi, cuius ſupellex uniuerſa, tacto de cœlo ęrario cõflagrarat, multa cõtuliſſet, decimasq́; nonnullas collegio eiuſdem baſilicæ in diſtributiones quotidianas, & in lucernam, quę perpetua in templo arderet, addixiſſet, epiſcopatu ſe abdicauit, nequicquã aduerſante principe, ac diſſuadẽte collegio ſacerdotũ: & in Androuienſi monaſterio reliquos qnq; uitæ años religioſè exegit, cũ 10. añis epiſcopus fuiſſet.

Iuo epiſcopus Cracouienſis.

Dominicanorum ſodalium ſecta Cracouiã inducta.

Iacinctus in diuos relatus.

Huic uerò Vincentio qui ſucceſsit, Iuo Sauli filius, cuius etiã ſuperius mentionẽ fecimus, Romam profectus, ac Dominici Calaguritnia, qui tunc nouę ſectæ & ſodalitatis, quam à ſtudio concionandi Prædicatorum uocant, autor florebat, doctrinam uitamq́; admiratus, Iacium ſiue Iacinctum gentilem ſuum de territorio Oppolienſi, canonicum Cracouienſem (qui poſt mortem multis annis propter ſanctimoniã uitæ actæ & miracula, in numerum diuorum relatus eſt) atq; tres alios de comitibus ſuis, à Dominico inſtitutum uitæ illius edoctos atq; profeſſos, Cracouiam ſecum reduxit, nouæq́; ſodalitati primariũ in urbe Cracouienſi templum, quod Trinitatis nomine appellatur, attribuit, & copioſam ſupellectilem templo dicauit, uictum ueſtitumq́; ſodalibus ſuppeditauit: Parœciã uerò inde in templum uirgini matri Dei Mariæ dicatum, ob id tunc à ſe conſtructum, tranſtulit.

S. Trinitatis monaſterium.

S. Mariæ templum Cracouiæ.

Complura deinde eidem ſodalitati cœnobia in Polonia cõdita ſunt. Quin Kiouiã quoq; & Haliciam ea paulò pòſt colonias ſuas deduxit. Sed non potuit eã diu ferre Kiouiæ dux Volodimirus, ueritus ne ab ea Ruſsi ſui à ſchiſmate & ritibus Græcorum abſtraherentur.

Mogilnenſe monaſterium.

Idem Iuo Cacicenſe etiam monaſterium Ciſtercienſibus monachis condidit: nec multò pòſt Mogilam ſupra Viſtulam uno à Cracouia milliario, locum à Vendæ reginæ tumulo dictum id tranſtulit, & magnificè locupletauit. Præterea egenis, & morbo ac ſenio debilitatis ptochodochium, ſiue hoſpitale, ut uulgò uocant, ſuburbano ſuo Cracouiẽſi, Prandinico dicto exædificauit, pagosq́; ac decimas quaſdam in alimenta attribuit, eiusq́; hoſpitalis curam & adminiſtrationem hoſpitalarijs fratribus, qui ſe de Saxia uocant, mandauit. Poſterius autem incommoditatem loci, ab urbe & frequentia hominum remoti, cum

Hoſpitalarij.

animo

animo ſuo ꝑpendens, Cracouiã id trãſtulit, extructis nouis ædibus atq; tẽplo qd' Spiritui
ſancto dedicauit. Quo tẽpore etiã parœciã uicinã, ſanctæ Crucis dictã, in urbe, & alteram
in pago ſuo Biſcupicenſi, altero ab urbe milliario, illis ipſis hoſpitalarijs iure ſempiterno
addixit. Sẽdomiriẽ quoq; idẽ epiſcopus Dominicanis fratrib. ſiue prædicatorib. monaſte
riũ erexit. Tametſi uariat Dlugoſſus. Nã & ab Adleida Leſci ſorore monaſteriũ illud con-
ditum eſſe, alibi memorat. Quæ tñ aliquãto ante inuectãeã ſectã in Poloniã, ut ipſe uult,
obijt. Niſi fortè pecuniã eius teſtamẽto relictã, Iuonẽ in ædificationẽ monaſterij impen-
diſſe exiſtimandũ eſt, ita ut ambo, hic opa, illa ſumptu cõditores illius monaſterij fuiſſe ui
deanẽ. Idem Iuo etiã Meſtouienſe atq; Dlubnenſe monaſteriũ, & Derſanſnẽſem, Vvauu-
rinzicenſem, Daleſsicenſem, & S. Pauli apud Sendomiriã parœcias condidit. Iam Henri-
cus Archiepiſcopus Gneznẽſis, Theodorici ducis Bernenſis ex Eudoxia Polona, filius,
bonã & ipſe in hoc pietatis ſtadio nauauit operã. Perfecit eñ diligentia & autoritate ſua,
ut principis atq; omnium ducũ pro cerũq; Polonorum cõſenſu, & uniuerſi cõuentus con
ſtitutione, ſacer & eccleſiaſticus ordo omnis cum adſcriptitijs etiã & ſubditis ſuis ab om-
nium profanorũ iudicum etiã ducum, atq; ipſius ſummi principis iuriſdictione prorſus li
ber eſſet, ita ut ne per exceptionem ullam quidem, aut reconuentionẽ pertrahi ad ullum
profanum, ſiue laicũ, ut uocant, forum poſſent. Eamq; cõſtitutionẽ Pont. Max. & ſedis a-
poſtolicæ autoritate cõfirmauit. Sacerdotes uerò oẽs ex decreto ſynodi à ſe conuocatæ,
uxores & concubinas, quas retinebant adhuc pleriq; poſt edictum legati pontificij, abdi
care coẽgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à ſede apoſtolica Archiepiſco
pis Gneznenſibus perpetuæ legationis munus. Mortuus deinde eſt anno Chriſti 1219.
cum decẽ & nouẽ annis eccleſiæ illi præfuiſſet. Cui Vincẽtius ſucceſsit. Biennio pòſt dẽſi
atq; cõtinentes per totã æſtatẽ imbres, ingenti aquarũ inũdatione uehemẽter Poloniam
afflixêre, plurimos pagos atq; uicos euertêre atq; abripuêre. Segetes hybernas uaſtauêre,
uernã ſementẽ fieri paſsi non ſunt. Conſecuta mox eſt hyems acris & horrida. Inde fames
& peſtis, poſtea totũ trienniũ ſæuientes, maximã uim pecudũ, iumentorũ, atq; hominum
abſumpſêre. In his tãtis malis, Iuonis epiſcopi beneficẽtia egentibus paſsim expoſita, per-
multis ſaluti fuit. Et ſanè mirũ eſt tũc longè minores, ꝗ̃ nunc ſunt teditus epiſcopæ, ſuffe
ciſſe tã pio & benefico epiſcopo in tot tantosq; ſumptus, in cultũ diuinũ & ſubleuationẽ
egentiũ, ut par fuit, collatos. Verum diuinæ benignitatis fuit, ut liberaliter ſeminanti uber
meſsis proueniret: moderati uerò ac temperantis epiſcopi, ut paruo contentus, diſpenſa-
torẽ, non dñm ſe eſſe meminiſſet. Sed inſtitutũ noſtrũ urgeamus. Mazouiæ, Cuiauiæ, ac
Dobrini dominatũ Leſcus Cõrado fratri quẽadmodũ iam antè diximus, cõceſſerat. Sed
quoniã is iuuenis admodũ erat, & ocio, deſidiæ, uoluptatibusq; deditus, Criſtini palatini
Plocenſis, grauiſsimi & clariſsimi uiri, cuius etiam ſuperius meminimus, nutu & arbitrio
pleraq; omnia adminiſtrabat. Et rectè is ſanè ſe gerere, domi ſcelera ſeuerè coërcere, foris
Pruſsis, & Lithuanis finitimis formidabilis eſſe, ita ut uulgò iam ab exteris magnus Ma-
zouiæ palatinus uocitaretur. Inuidére ipſi eam gloriam atq; authoritatem multi, atq; in
his Ioannes Zapha, Scholaſticus Plocenſis, & Cancellarius ducis, cæteris impenſius. Ita-
que is ſedulò Criſtino apud Conradum obtrectabat, & inuidiam odiumq; omni ratione
conflabat. Admonebat crebrò Conradum Criſtinus officij ſui: & cum remiſsiorem & ne
quiorem indies fieri animaduerteret, in frequenti quoque ſenatu fortè acrius obiurgarat.
Eam igitur occaſionem exoptatam æmuli eius cupidè arripuêre, iratumq́ue ſua ſponte
Criſtino Conradum, magis etiam irritarunt, multis falſis criminibus in eum confictis, &
in primis quòd is ad dominatum Mazouiæ aſpiraret, & Conradi uitæ inſidiaretur. His
incitatus Conradus, Criſtinum in uincula coniecit, deinde excæcauit, poſtremò necauit,
& liberos eius proſcripſit: optimè merentem peſsimè remuneratus. Verùm non nouum
neque inuſitatum hoc eſt apud Principes, apud quos plus ferè loci eſt perditis palponib.
& aſſentatoribus, atq; calumniatoribus, quàm recta monentibus. Verùm non impunè
id ſcelus Conradus abſtulit. Nam ubi ſublatum de medio Criſtinum, quem Deum uoca-
bant, Pruſsi accepêre, reſumptis animis in ditionem Conradi incurſarũt: & Chelmẽſis q-
dem ſiue Culmẽſis tractus magnã partẽ, palatini eius loci, cũ is puellæ cuiuſdã Pruſſæ a-
more captus eſſet, proditione in poteſtatẽ ſuam redegerunt. In Mazouiã uerò progreſsi,
maximis eam affecêre incõmodis, ferro & igni longè lateq; graſſantes, ita ut Ploſcũ etiã
oppidũ, Mazouiæ caput, exurerẽt. Nã baſilica Plocẽſis in arce ſita iam antè fortuito cõfla
grarat incendio, quo ſupellex baſilicæ ſanè quàm ſplendida abſumpta eſt. Ad quæ in-
commoda illud etiam acceſsit Mazouiæ, quòd cathedra Plocenſis poſt mortem Goslai,
bien-

S. Spiritus ptō chodochium Cracouiæ.
S. Crucis parœcia.
Sendomirienſe monaſterium Domin.
Meſtouienſe & Dlubnenſe monaſteria.
Parœciæ quædam.
Henrici Archiepiſcopi opera.
Eccleſiaſtici ordinis exemptio à iuriſdictione iudicum profanorum.
Sacerdotibus uxores ademptæ.
Legatio nata.
Vincentius archiepiſcopus.
Inundatio, fames, & peſtis in Polonia.
Iuonis epiſcopi beneficentia.
Conradi nequitia.
Inuidia & calumnia in aulis principum regnant.
Criſtini palatini cædes.
Pruſsi Chelmẽſem tractum in poteſtatem ſuam redegêre, & Mazouiam uaſtauêre.
Ploſcum incenſum à Pruſsis.
Plocenſis epiſcopatus biennium uacauit.

Cruce ſignati in Pruſſos immiſſi.

biennium epiſcopo caruit,cum plures pariter à collegio electi eſſent. Quibus malis adactus Conradus,cum Pruſſorum excurſionibus cohibendis per ſe ipſe par non eſſet, Cruce ſignatos in auxilium contra barbaros Chriſtiani monachi ſectæ Ciſtercienſis opera undequaq; euocauit.Inter quos facilè principes erant Henricus dux Sileſiæ,Vvratislauienſisq́;,& Lubuſſenſis epiſcopi,& multi è nobilitate Polonica. Quorum ope cũ Chelmenſem ſiue Culmẽſem & Lubauienſem tractũ in poteſtatẽ ſuã redegiſſet, Chriſtianũ ibi primum epiſcopũ conſtituit,quo per eum barbari ad religionem Chriſtianã adducerentur, eiq́; & ſucceſſoribus eius epiſcopis Pruſsiæ ſiue Culmenſibus,partem tractus Chelmenſis,in quo fuerunt arces,Grudentum,Vapſcum,Coprinum, Villiſazum,Colnum,Ruch, Riſsinum,profundum Turnum,Pinũ, & Plochum, cũ omnib. uillis & prædijs,ac centũ pterea pagis iure ſempiterno donauit. De cęteris uerò agris, quos ipſe retinebat,decimã omnium frugum ipſi addixit.Adiecit etiam Gedeon Epiſcopus Plocenſis aſſentiente toto collegio ſacerdotum Tarnouiam,quæ fortaſsis Torunia eſt,& Papouiam, cum omnibus item pagis ac prædijs adiunctis,itemq́; ius omne eccleſiaſticum,quod ha bebat in ditione Chelmenſi. Id adeò anno Chriſti 1222. Actum eſt,uti uidere eſt ex diplomate à Conrado & Gedeone ſuprà memoratis,pariterq́; à Leſco Poloniæ, & Henrico Sileſiæ ducibus,Vincentio Archiepiſcopo Gneznenſi,Cracouienſi, Poznanienſi, Vvratislauienſi,Lubuſſenſi,& Cuiauienſi epiſcopis conſignato. Cuius exemplum extat in archiuio regio.Vnde licet colligere,Archiepiſcopum quoq; ac cæteros epiſcopos Conrado contra barbaros adfuiſſe. Nec tamen ab illo Cruce ſignato exercitu perdomari Pruſsi potuerunt.Itaq; inito conſilio,& miſſa ad Albertum Archiepiſcopum Rigenſem legatione,ſodales ſiue fratres militiam Chriſti profeſſos,qui rubrum enſem cum cruce in pallio inſutum geſtant,è Liuonia euocauit: eisq́; Dobrinenſem tractum inter Camenizam & Culmenizam riuos attribuit,ut ſibi contra Pruſſos præſtò eſſent. Verùm ij quoq; uno prælio,quod biduo duraſſe memoratur, obtriti à Pruſsis ac deleti ſunt, ita ut quinq; ſoli euaderent:qui & ipſi, Dobrino repudiato,in Liuoniam ſeſe receperunt.Dum hæc ita geruntur,Leſco principi nouus hoſtis exortus eſt,ex huiuſcemodi cauſa. Suppetias is Conrado fratri contra Pruſſos ſiue miſerat, ſiue ipſe iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius,gente Gryphius,equeſtri, nec ſanè obſcuro loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur,cum aliter,quàm ipſis & genere eorum dignum erat, ſe geſsiſſent,cæteriq́; fuga eorum proditi occubuiſſent,reuerſi,ignominia notati,& magiſtratibus amoti ſunt à Leſco,Iuonis epiſcopi & Hoſtaſij Comitis,Odrouanſiorum,aduerſæ factionis,ſuaſu & conſilio. Permoleſtè tulit eam notam familiæ ſuæ inuſtam Marcus Palatinus Cracouienſis (Nam Gryphius & ipſe erat.) Itemq́; Andreas magiſter & canonicus Cracouienſis,ſuprà memorati Ioannis frater. Itaq; cum clàm contrà principem cum cæteris ſuæ factionis conſpiraſſent,Marcus Palatinus ad Henricum Barbatum profectus,perſuaſit homini,ut ad principatum,iure optimo ad ſe pertinentem,quippe qui natu maximus tunc eſſet in familia Criuouſti Boleslai monarchæ, ſibi uendicandum adſpiraret: operam ad id ſtudiumqúe ſuum, & maximè partis procerum equitumqúe Cracouienſis conuentus,quibus exoſus ſit Leſci dominatus, prolixè ipſi deferens,ita ut eum nullo negocio uoti compotẽ fore affirmaret. Henricus, ut eſt ingenium hominum, quod opes,honores,& eminẽtiam attinet,inſatiabile,& facilè ſperat creditq́; quod optat, paſſus eſt ſibi perſuaderi ab homine, quem illuſtri familia ortum,ac ſummo honore fungentem,gratia & authoritate plurimum ualere in conuentu Cracouienſi nouerat. Itaque facta de ſuis manu ſatis ualida,ſpei plenus,fruſtra reclamante uxore Heduigi, Cracouiã contendit.Neq; Leſcum molimina Marci,& apparatus Henrici ducis fefellere. Itaq; exercitum quantum poteſt maximum contrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accerſit. Iam ad Dlubnam amnem uno à Cracouia milliario Henricus cum ſuis copijs peruenerat,cum de apparatu & exercitu Leſci,maiore quàm ſuo,cognoſcit: & maiorem longè q̃ Marcus pollicitabatur,difficultatem adipiſcendi principatus reperit.Nec auſus rem prælij periculo committere,propter non obſcurum pauorem ſuorum,ad Leſcum miſit,tempus locumq́;,& modum colloquij petens.Non abnuit Leſcus,pacis & ipſe amans. Conuenitur utrinq; pari numero procerum & ſtipatorum,erecto inter caſtra tentorio.Aderat autem & Conradus.Ibi multis ultrò citroq́; ſermonibus habitis, tandem Iuonis epiſcopi opera maximè,pax componitur inter Duces.Henricus iure ſuo,ſi quod haberet ad principatum,ſeſe abdicat.Vtriq; uerò,nunquam ſe alterorum bonis & poſſeſsionibus inhiaturos,ſed commoda honoremq́; alterorum inuicẽ curaturos defenſurosq́; eſſe paciſcuntur.

Chriſtianus epiſcopus Culmenſis.

Culmenſis epiſcopi bona & reditus.

Tarnouia in Culmenſi.

Papouia.

1222. ann.

Liuonienſes milites Chriſti contra Pruſſos euocati.

Dobrinenſis tractus.

Liuoniẽſes milites deleti à Pruſsis.

Ioannes Gryphius ignominia notatus.

Henricus Barbatus ad interuertendum principatum concitatur.

Henrici Barbati expeditio in Cracouienſem principatum.

Dlubna fl.

Pax & fœdus inter cognatos principes.

tur. Deinde inuitatus Cracouiam à Leſco Henricus, octo dies ſplendidè & honorificè ac-
ceptus atq; habitus, qui hoſtis uenerat, amiciſsimus diſceſsit. De Marco Palatino nihil me
moriæ proditum eſt, quid factum ſit. Sed ueriſimile eſt, ei Leſcum Henrici opera reconci-
liatum eſſe. Nam poſt Leſci mortem, in eo conuentu, qui de eligendo principe nouo ha-
bitus eſt, interfuit, & uxori, filioq; Leſci non defuit. Eodem tempore maior quoq; Polonia
non immunis fuit ab inteſtinis diſsidijs, & ciuilibus bellis. Nam Vvladislaus, Ottonis fi-
lius, cui Sputatori cognomen fuit, nōdum egreſſus ex ephœbis, æqualium ſuorum ſuaſu
& conſilio, dimitti ex tutela à patruo Vvladislao magno, ſine Laſconogo, & partiri cum
eo dominatum flagitabat. Cum non impetraret, coacta clàm aliquanta manu, Caliſsiam
arcem intercepit. Qua de re certior factus Laſconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs
nobilium iuxtà ac ruſticanorum accurrit: arcem obſidet, non inſtructam ad longam obſi-
dionem perferendam. Quintumdecimum diem iam durabat obſidio, cùm commeatus
obſeſſos deficere cœpit. Quocirca qui in præſidio erant, uitam & incolumitatem pacti,
arcem Laſconogo dedidere. Porrò Vvladislaus Sputator, per noctem cum ſeptem tātum
comitibus effugit, & ad Leſcum Principem Cracouiam, deinde in Vngariā ſe recepit: &
& ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouem fermè ãnos apud eum metu pa-
trui exulauit. Sed hæc aliquantò antè acciderant. Poſt hæc Vvladislaus, idem Sputator,
ſocietate et affinitate clàm per internuncios cum Suentopelcò Pomeraniæ præfecto inita,
quòd filiam eius Helingam ſiue Helenam uxorem ducebat, monachi habitu clàm in Po-
loniam redijt: & Suentopelci ope Vſce arcem cum duorum fluminum Noteſi & Guidæ
allapſu & ambitu, tum manu quoq; munitiſsimam intercepit, indeq; ſubiectas ac uicinas
oras uexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnenſe monaſterium diripuit: complures nobi-
les, qui cum Laſconogo ſentiebant, interfecit: Alberto et Laurentio, Ioannis filijs, non ob-
ſcuris iuuenibus, inprimis adiutoribus utens. Hæc ubi accepit Laſconogus, ualidum ex
omni dominatu ſuo conſcribit exercitum: arcem Vſce, cum difficilis eſſet expugnatu, ob-
ſidione cingit, caſtella pluribus in locis extruit: unde diſpoſiti in ſtationibus milites, ob-
ſeruarēt ne quid ad obſeſſos importaretur, neúe iterum Vvladislaus Sputator manus ſuas
effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, & machinis murum nequicquam
quatit. Vbi hac non proficit, diuturna obſidione & fame ad deditionem obſeſſos adigere
ſtatuit. Cumq; ad medium menſis Iulij à primo uere duraret obſidio, nec obſeſsi è muni-
tione prodirent, negligentius omnia cœpêre agi in exercitu. Rari, atq; ij inermes ferè, atq;
ebrij quoq;, in ſtationibus apparêre. In caſtris etiam pauci ac diſſoluti obuerſari. Hoc ani-
maduerſo, hi qui obſidebātur, alere etiam ipſi data opera ſimulato metu obſidentium ne-
gligentiam. Die quadam cum infrequētes admodum ſtationes & infrequentia caſtra ſu-
pernè conſpexiſſet Vvladislaus Sputator, celeriter inſtructis in arce ordinibus, cohorta-
tuſq; paucis milites, apertis portis erumpit: deiectaq; nullo negocio ſtatione hoſtium, ad
caſtra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis ſtra-
gem ædidit, donec Laſconogus retractis & animatis ſuis, globoq; facto, in cæde exultan-
tes repreſsit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & Palatinum Poſ-
nanienſem Dobrogoſtium Laſconogus amiſit. Quo incommodo conſternatus, poſtero
die obſidionem ſoluit. Diſcedentem Sputator magna iam fiducia ſuarum uirium ſecutus
eſt, & multi ad eum à Laſconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat
rem Laſconogi fecerat, deficiebant. Poſnania quoq; & Caliſsia primaria oppida non gra-
uatè ſeſe ei uenienti dedidêre. His tam ſecundis generi ſui rebus Suentopelcus Pomera-
norum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra, mariq; partis, & gra-
tia populari tumeret, inſolentior factus, à Leſco Principe magnopere contendit, ut ſe Du-
cis ſiue Principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, et ſempiternum id ſibi poſte-
riſq; ſuis eſſe iuberet, ut ij tamen ſummo Polonorum Principi obtemperarent. Conceſsiſſe
id auum eius Criuouſtum Boleslaū in inferiore Pomerania & Caſſubia Boguslao genti-
li ſuo. Refutauit poſtulata Suentopelci Leſcus. Qua repulſa ille accenſus, ad defectionem
ſpectare cœpit: neq; pēſionem annuam de more Leſco miſit. Leſcus igitur cum conſilium
eius nō modò hominum ſermonibus, uerùm etiam re ipſa deprehendiſſet, communicato
cum Henrico Barbato conſilio, Ganſauam, quæ uilla eſt Tremeſnenſis monaſterij prope
Znenam in maiore Polonia ſita, uniuerſæ Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris,
quæ dies diui Martini ſancti epiſcopi memoriæ dicata eſt, indicit, quaſi de republica, ac de
componendis inteſtinis Ducum maioris Poloniæ diſsidijs. Re uera autem, ut Suentopel-
cum prætextu comitiorum euocatum, ſine armis et bello opprimeret. Subolfecit id Suen-

Vvladislaus Sputator Caliſsiam intercepit.

Vſce arx à Vvladislao Sputatore intercepta.

Noteſus fl.

Guida fl.

Vſce arcis obſidio.

Dobrogoſtius Pal. Poſn. occiſus.

Vvladislaus Laſconogus uictus.

Vvladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Comitia apud Ganſauam.

topelcus, & ultrò in Principem inſidias intendit unà cum Vvladiſlao genero, quòd eius quoq; iuxtà ac ſuam rem agi, nec minus illius quàm ſuo periculo comitia illa inſtitui dice-ret, & ad ſpem ſummi principatus adipiſcendi eum incitaret. Conuenêre ad præſtitutum locum atque diem Leſcus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vvladiſlai duo, La-ſconogus & Sputator Duces, Archiepiſcopus Gneſnenſis, Cracouienſis, Vvratiſlauien-ſis, Vvladiſlauienſis, Poſnanienſis, & Lubuſſenſis epiſcopi, & electus nuper Plocēſis, ma-gnuſq; procerum numerus. Porrò Suētopelcus nectebat moras: miſsiſq; ſubinde per ſpe-ciem excuſandæ ſuæ moræ hominibus, ſtatum omnem comitiorum cognoſcebat, & oc-caſionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vvladiſlaos a-ctum atq; tractatū eſſet, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quod totiùs con-uentus ſententię eò inclinabant, ut ipſe Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detri-mentis cum Sputatore illatis ſatisfacerent, quartaq; dies curādis corporibus data eſſet, ad balneum ſe Leſcus & Henricus contulêre. Ibi Suentopelcus cum expedita ſuorum manu adeſt: propè enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuerſoria ac tentoria proxima irrumpēs, obuios quoſq;, rei nouitate attonitos, facilè aut remouet, aut obtruncat: Leſcum quærit: ad balneum, ubi eum eſſe acceperat, contendit. Interim ex-audito tumultu certiòr factus Leſcus de hoſtili aduentu Suentopelci, exilit: & equum na-ctus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum pleriſq; ſuis perſequitur: il-lum unum ſe potiſsimum petere, in uno illo capite omnia ſibi poſita eſſe dictitans. Vbi ef-fugere Leſcus inſequentium & prementium ſe manus non potuit, conuerſo equo, & re-

Leſcus interfe-ctus à Suento-pelco.

uocatis fugæ comitibus cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis reſtitiſſet, fortiter dimicans apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perſcrutan-

Henricus Bar-batus à Pere-grino Veiſem burgio prote-ctus & ſerua-tus.

dum in balneo Principem deſcenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam deſpera-uerat, impetum faciunt. Sed eum aliquot uúlneribus debilitatum, proſtratumq;, Peregri-nus Veiſemburgius unus de aulico ipſius comitatu, corporis ſui obiectu protexit: confoſ-ſuſq; & conciſus deficiente uita ſuper iacentis domini ſui corpus ſe proiecit. Percuſſores rati utrumq; exanimem, diſceſſêre, & recolligendi ſui ſpacium Henrico conceſſêre: qui ra-ptim, furtimq; Vvratiſlauiam lectica delatus à ſuis, haud ita multo pōſt ſanitati priſtinę re-

1227. ann.

ſtitutus, & poſteros Peregrini liberatoris ſui magnis muneribus & honoribus proſecu-

Suentopelcus dux Pomera-niæ citerioris.

tus eſt. Annus quo hæc acta ſunt, fuit à Chriſto nato 1226, ſecundum Vincentium, uel ut uult Dlugoſſus 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeranię ge-rere ſe cœpit. Leſci uerò corpus Cracouiam elatum, in baſilica magna omnium complo-ratione ſepultum eſt. Regnauit autem Leſcus à morte patris annos trigintatres propemo-dum, cum puer admodum ad principatum euectus eſſet. Sed in his triginta tribus annis Miezislaus quidem duos ferè, Vvladiſlaus uerò filius eius tres annos, quibus ſummotō Leſco principatum obtinuêre, ſibi uendicant. Per hoc tempus Pruſsis Maſouiam uehe-

Teuthonico-rum S. Mariæ ordo.

menter uexantibus & uaſtantibus, inops conſilij Conradus dux, habito conuentu ſuo-rum, tandem Chriſtiano epiſcopo ſuggerente & ſuadente, fratres ſiue ſodales Teuthoni-

Chelmenſis tractus Teu-thonibus con-ceſſus iure bo-ſpitij.

cos, & ipſos piam contra barbaros militiam ſub titulo S. Mariæ profeſſos, qui paulò antè à Saracenis è Syria eiecti fuerant, per eum ipſum Chriſtianum Roma acciuit: Chelmen-ſemq; tractum, & quicquid terræ eſt inter Viſtulam, Mocram, atq; Deruanciam flumina, eis tradidit: his legibus, ut contra Pruſſos ſeduló & ſummis uiribus bellum gererent. Vbi uerò eos domuiſſent, Chelmenſem quidem ditionem redderent: cætera uerò quæcunq;

Pacta Conra-di cum Teu-thonibus fra-tribus.

de barbaris cæpiſſent, arbitrio bonorum uirorum ex æquo ſecum, ſeu cum poſteris ſuis partirentur: Polonis ne quam uim aut iniuriam facerent, neúe hoſtes eorum receptarent, aut ullo fauore proſequerentur: contra barbaros autem, & à religione Chriſtiana alienos, ut ipſis, cum opus fuerit, præſtò eſſent. Si quid horum tranſgrederentur, pœnæ, quæ con-

Hermannus de Salza pri-mus Magiſter Teuthon. in Pruſsia.

tra ingratus eſt ex iure gentium, ſubiacerent, hoc eſt, beneficia accepta amitterent. Hęc ita inter Conradum & ſuprà memoratos frates Cruciferos, quorum tunc Hermannus de Sal za ſummus magiſter erat (ſic illi ducē ſuum appellant) cōuenêre, & à Gregorio nono pon tifice max. approbata eſt, confirmata ſunt. Quæ nos è libro uetuſto Germanica lingua ſcri

Stanislaus Ho ſius epiſcopus Varmienſis.

pto, qui in arce Lubauienſi aſſeruatur, uiri pietate iuxtà ac doctrina & integritate ſumma præditi Stanislai Hoſij dudum Culmenſis, nunc iam Varmienſis epiſcopi beneficio eruta & ſubminiſtrata bona fide hic inſeruimus. Nam pacta ipſa publicis literarum monu-

Friderici ſecū-di Imperatoris diploma.

mentis conſignata, partim iniuria temporum & negligentia noſtrorum amiſſa, partim for taſsis etiam ſtudio Cruciferorum periêre. Friderici quidem ſecundi Imperatoris diploma ſub bulla aurea diligentius ijdem Cruciferi aſſeruarunt: quo ille confirmauit ipſis poſſeſ-

ſionem

ſionem terræ Culmenſis, & quicquid ij de Pruſsis poſtea cęperint, itemq́; ditionem quam eis Conradus dux Maſouiæ deinceps adhuc donaturus eſſet, inter Pruſsiam & nouam Marchiam: quaſi uerò imperium aliquod atq; iuriſdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuiſſet unquã. Ac ditionem quidem illam, quę eſt inter Pruſsiam & nouam Marchiam, ſiue ea Cuiauia, ſiue Pomerania eſt, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Culmenſem tractum & Maſouiam attingit, iure hæreditario eis, filijs & uxore aſſentientibus, conceſsit.

Dobrinum donatum Cruciferis.

Vxor autem eius fuit Agaphia Ruſſa, ſiue ea eſt Agapia, ſiue Agatia potius. Etenim Ruſsi θ Græcum, hoc eſt th, quaſi ph ſiue f pronunciant, ut eſt uidere in Theodoro, quem illi Phedorum dicunt, & alijs ſimilibus.

θ quomodo Ruſsi pronunciant.

Offcam noſtri uocarunt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionem ſuperiùs fecimus. Adiecit etiã militibus illis Cruciferis, Gũtherus epiſcopus Plocenſis Gedeoni paulò antè mortuo ſuffectus, uillam cum inſula magna in eo ipſo territorio, itemq́; decimas ad epiſcopam ſuam pertinentes: uerum ex ijs modò agris quos Germani agricolæ colerent.

Cruciferis donata.

Quin & collegium Vvladislauienſe ius ſuum omne in uilla Viſsin eis conceſsit, accepta à duce Conrado compenſatione. Atq; hæc ferè ſuprà memorato anno Chriſti 1228. acta ſunt.

1228. ann.

Libet autem hîc adſcribere nomina & ordinem teſtium, quibus præſentibus ſupra ripam Viſtulæ ex aduerſo Ploſci hæc confecta, ac diploma conſignatum eſt. Michaël epiſcopus Cuiauienſis: Mikul Archidiaconus, magiſter Ioannes Dobroslaus, magiſter Petrus Canonici Plocenſis eccleſiæ, Gothardus Cancellarius: Gregorius ſubcancellarius: Ioãnes Abbas beati Alberti Plocenſis: Venceslaus abbas, Gerardus prępoſitus, Petrus prior Zeruenenſis eccleſiæ: Boguſſa palatinus Maſouiæ: Comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraham pincerna, Martinus dapifer, Vitus Caſtellanus de Plonsk, Matthæus Caſtellanus de Raciaſſ, Seguta dapifer, Barta ſubcamerarius Adalbertus Caſtellanus antiquæ Vvladislauiæ. Biennio porrò interiecto Neſſouiam arcem cum tribus pagis in ditione Cuiauienſi Conradus ipſis addidit:

Neſſouia Cruciferis donata.

Chriſtianus uerò epiſcopus omnia, quæ ab eodem Conrado in tractu Chelmenſi acceperat, pręter ducentos aratores, & quinq; prędia eis cõceſsit, modiũ tritici, & alterũ ſiliginis de ſingulis aratris in omni agro Chelmẽſi ſibi & poſteris ſuis epiſcopis quotannis dari pactus.

Culmenſis epiſcopus ſua donauit Teuthonibus Cruciferis.

Paulò aliter hæc à Dlugoſſo memoriæ prodita ſunt: ſed nos uetuſta ſcripta ac diplomata, q̃ poſt Dlugoſſum noſtra memoria archiuiũ regiũ è Pruſsia relata ſunt, ſecuti ſumus. Ita Cruciferi Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Cõrado Landisbergio, duce quem Hermañus de Salza ipſis præfecit, magiſtrumq́; appellauit, Maſouiorum & Polonorum defendendorum, & Pruſsiæ barbaris eripiendæ prouinciam ſuſcepêre, & mox primam in terra Culmenſi munitionem in ripa Viſtulæ excitàrunt, eamq́; Fogelſangum dixêre.

Fogelſang caſtellum.

Inde uerò Maſouijs adiuuantibus, & uoluntarijs multis undiq; pietatis ergo accurrentibus, barbarorum excurſiones reprimere, & ipſorum agros, pagoſq; uiciſsim infeſtare cœperunt. Toruniam deinde & Quizinum, quod ipſi Marieuerderum uocauêre, & Elbingam arces & urbes nõ ignobiles paucis annis in ripa Viſtulæ munierunt. Rogouiam uerò quòd Rogoſnum eſt, niſi fallimur, & Culmam, & alias quaſdam à barbaris munitas ſiue interceptas in poteſtatem ſuam redegerunt; & paruo tempore magna in illis oris incremẽta fecerunt.

Torunia. Quizinus ſeu Marieueder. Elbing. Rogoſno. Cumaſiue. Chelm.

Per hoc ipſum uerò tempus Fridericus Imperator ſublatis æmulis, poſt uexatam Italiam, uix adactus à Gregorio nono pontifice maximo expeditionem in Syriam ſuſcepit. Sed nihil memorabile ibi geſsit: niſi quòd Hieroſolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq́; eius urbis ritu ſolenni appellari ſe curauit. Mox reuerſum Italici motus excepêre: quos ille quidem placidè compoſuit. Sed Hieroſolyma non multo pòſt amiſit. Titulum tamen eius regni etiam poſteri & ſucceſſores eius retinuêre. Sed nos ad noſtra.

Friderici 2. Imp. expeditio in Syriam. Frider. imp. rex Hieroſolymorum.

POLONICARVM RERVM, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER OCTAVVS.

BOLESLAVS PVDICVS.

Monarchia elanguit.

NVllam quidem propemodum uim & authoritatem Leſci Albi principatus inter cœteros duces Polonorum habuit, nec ferè is in quenquam, niſi in ſuæ ditionis homines, perinde atq; cæteri illi poteſtatem ſuam exercebat, ſiue id ignauia & anguſtia animi, an illorum contumacia, an uerò utroq;, non diſputamus. Cæterùm poſt mortem eius, maior etiam confuſio & perturbatio conſecuta eſt, ita ut uix aliquod ſummi principatus, et cõmunis reipublicæ ueſtigium in Polonia extaret.

De tutela Boleslai & administratione principatus controuerſia.

Nam cum Boleslaus Leſci filius puer admodum eſſet, necdum aptus adminiſtrando per ſe principatui, excludi eum quidẽ à principatu non placuit, ſed de eius tutela ac de ſumma rerũ nihil conſtitui publico conſilio potuit, cũ proceres inter ſe diſſentirent, & nonnulli Conrado, Leſci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem eſſe debere aſſeuerarẽt: alij uerò, quorum multo maxima pars erat, unà cum Grimiſlaua Boleslai matre, & Marco Cracouienſi, atq; Pacoslao Sendómiriẽſi palatinis, profligatos Conradi mores peroſi, atq; ſæuitiam reformidantes, ad Henricum Barbatum ducem Vratislauienſium tutelam pueri, & adminiſtrationẽ principatus deferrent. Neq; uerò illi liberis comitiorum ſuffragijs rem permiſere, ſed armis ac per uim, quaſi oblatam

Bellum ciuile inter Henricum & Conradum duces.

fortuitu prædam, dominatum pro ſe uterq; uſurpare aggreſsi ſunt. Itaq; comparatis uterq; magnis uiribus, in Cracouienſem ditionẽ inuaſêre. Et arcem quidem Cracouienſem Grimislaua cum liberis obtinebat: Henricus uerò maiore quàm Conradus celeritate uſus, & procerum fauore fretus, duas ex tempore munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandinicus amnis alluit, alteram ad Meziboslum: eaſq; ualidis militum præſidijs munierat, ut inde aduerſariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in poteſtate ſua teneret, nec facilè intercludi à ſua ditione poſſet. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Cruciferis, uti modò expoſuimus, conſtituta, omnia ſibi in eo poſita eſſe exiſtimabat, ſi nouas munitiones & præſidia Henrici deijceret, quòd eorum fiducia Cracouienſes ſibi reſiſterent: itaq; ad Scalenſem munitionem oppugnandam contendit. Occurrit ei Henricus: durum prælium committitur. In quo multis utrinq; cadenti-

Præmislus Conradi filius occiſus.

bus, Præmislus quoq; Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerſo caſu fractus Conradus, receptui canere iuſsit, & pro uicto abijt. Nec multò pòſt ad alteram munitionem duxit, quaſi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam dele-

Conradus bis uictus ab Henrico.

turus. Verùm ibi quoq;, cum eum Henricus cònſecutus eſſet, apud Vurociriſum pagum, eodem quò prius ac deteriore etiam euẽtu pugnauit. Profligatus autem in ſyluas & montes proximos, inde uerò in Maſouiam ad redintegrandum exercitum ſe recepit. Henricus uerò debellatum iam credens, & quòd hyems inſtabat, ut tempori agricolæ ſementem facere poſſent, dimiſit exercitum. Ipſe uerò ſine ullo metu cum paucis comitibus in Cracouienſi tractu uerſabatur.

Henricus Barbatus captus à Conrado.

De quo certior factus Conradus à ſui ſtudioſis, improuiſus cum expedita manu aduolat: Henricumq; in Spitcouicenſi uilla diuinæ rei uacantem capit, & in Maſouiam aſportat. Hoc poſteaquam accepit Henrici filius Henricus, raptim quãtum

Heduigis Henricum uirum liberat, & pacem inter cognatos duces componit.

poteſt maximum conſcribit exercitum ad liberandum patrem. At Heduigis pia, quæ ab initio futuri, ut credibile eſt, præſcia, uiri conſilium illud de principatu adipiſcendo non probarat, tunc quoq; dubios euẽtus belli ſecum reputans, & ſanguinis Chriſtiani atq; cognati profuſionem, quæq; bellum conſequi ſolent calamitates, & nefanda ſcelera perhorreſcens, iuncto curru in Maſouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens deteſtandi atq; parricidalis belli incendium ſapientia ſua reſtinxit. Eius enim

Affinitas inter Maſouios & Sileſios duces.

precibus atq; ſuaſu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimiſit: duaſq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs ſuis Cazimiro & Boleslao uxores deſpondit. Henricus autem tutela Boleslai & adminiſtratione principatus, iureiurando interpoſito ſe abdicauit. Exinde Conradus nec quicquam renitente Grimislaua Boleslai nomine principatum apud minores Polonos adminiſtrare cœpit.

Vẽceslaus rex Bohem.

Per quod tempus Præmislus ſiue Ottocarus rex Bohemorum uita defunctus, Vẽceslaum filium, quem uiuens deſignauerat, ac diademate cinxerat, ſucceſſorem reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ

res per

res per id tempus fuēre. Nam Vvladislaus Laſconogus poſt ſolutam illam Vſcēnſis arcis obſidionem, de qua ſuperius meminimus, ſimilemq́ fugę receptum, coadunatis nouis co piis, et uicinorum auxiliis, recuperare amiſſa, & ulciſci fratris filium ſtatuit. Nec ille quam-uis inferior tunc uiribus, quippe qui ſoceri auxilia dimiſiſſet, ad reſiſtendū patruo ſegnior occurrit: & ſuperioris temporis ſucceſſu confiſus, temerè magis quàm animoſe pugnandi copiam fecit: commiſſoq́ prælio fuſus, uiuus in patrui poteſtatem uenit. Verùm aliquanto póſt, cuſtodum fauore elapſus, ad Suentopelcum ſocerum profugit. Quem nón modò armis atq́ copiis inſtruxit Suentopelcus, uerùm etiam ipſe profecutus eſt. Ad primum autem aduentum eorum Laſconogus ſuis diffiſus, quòs propenſiores in Sputatorē eſſe animaduertebat, non tentata belli fortuna (tametſi ſuperatum prælio nonnulli uolūt) ceſſit, & Ratiboriam ad Cazimirum ducem ſe recepit. Vbi cum in quartum annum exulaſſet, multiq́ è maiore Polonia, quos uel Sputatoris tædiū cœperat, uel æs alienum, ſceleriſue conſcientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conueniſſent, aut per internuncios ſua ei ſtudia ſignificaſſent, magna ſpe rurſus ad recuperandum dominatum aſpirare cœpit. Sed eum fortuna in ipſo curſu deſtituit. Facta enim aliquāta manu, Gneſnam, cùm ea uenienti portas clauſiſſet, oppugnare adortus eſt, ſperans non illos modò oppidanos, ſed & pleroſq́ alios, atq́ etiam nobilitatem ad ſe defecturam. Verùm ubi fruſtra duos mēſes in obſidione Gneſnę contriuit, neq́ quiſquam omninò per id tempus ad eum deſciuit, & Vvladislaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copiis aduentare nunciatū eſt, ſoluta obſidione mœſtus abiit: nec multo poſt mœrore confectus, Srodæ uitā cum morte commutauit, & in Lubinēſi monaſterio, uel, ut alii uolunt, Ratiboriæ ſepultus eſt, uir propter libidines & fœdos mores ſuis exoſus. Hic autem Vvladislaus Slupenſem ditionem in Pomerania incuria ſua, uel ſanè domeſtico bello implicatus amiſit, ab Euardo Danorum rege, qui maternum genus ad principes Poloniæ referebat, ui ſubiugatam. Ita quidem Dlugoſſus inconuenienter, ut uidetur, iis quæ alibi ſcripſit. Nos uerò quid ex aliis ſcriptoribus ea de re acceperimus, ſuperiùs in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipſa Pomeraniæ pars ſuperbam & iniuſtam externi regis dominationem indignè ferens, ad Suētopelcum Pomeranorum dominum ſiue ducem defecit. Nullos autem Vvladislaus hic reliquit liberos. Itaq́ eius morte uniuerſa maior Polonia in ditionē Vvladislai Sputatoris recidit. Reperio tñ Boleslaum Leſci filiū à Vvladislao (ſed Laſconogóne an Sputatore, incertū eſt) añō Chriſti 1228. adoptatum eſſe. Cuius adoptionis diploma ſub ipſius Vvladislai ſigno ac titulo extat in baſilica Cracouienſi. Sputator uerò Dei benignitati ſucceſſus ſuos acceptos referens, ut aliquod grati animi documentum in propagando cultu diuino ederet, Olobocenſe monaſterium Ciſtercienſibus uirginibus condidit, et locupletauit. Quanq̃ Virbenta quoq́ eques Clementis filius nonnihil contulit. Donauit item hic ipſe Vvladislaus, quemadmodū Dlugoſſus memorat, eccleſias Gneſnenſem & Poſnanienſem, & oppida, pagoſq́ earum: etiam quos in poſterum eccleſiæ illæ acquiſituræ eſſent, uacatione omniū laborum atq́ munerū, & immunitate penſionum, quæ principibus, ducibusúe præſtātur: ad hęc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfectorum, palatinorum, atq́ adeò ipſorum principum iuriſdictione omnes, quicunq́ in ditione illarum eccleſiarū eſſent, liberauit. Quanquā hoc prius iam in uniuerſa Polonia Henrici Archiepiſcopi opera in conuentu effectum eſſe diximus. Fecit etiam idem Vvladislaus poteſtatem Archiepiſcopo Gneſnenſi, & epiſcopo Poſnanienſi, monetam cudendi, & uenandi in ſyluis atq́ bonis ſuarū eccleſiarum, qđ antea nemini præter principē licebat. Crobiam quoq́ amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nūc oppidum Poſnanienſi epiſcopo donauit. Quę quidem largitiones, inuidiam ipſi, iniuſtus uerò et ſuperbus dominatus, odium etiam apud pleroſq́ omnes proceres conflarunt, ita ut in eius expulſionem coniurarent: & Henrico Barbato, quem propter Ganſauienſem proditionem & uulnera hoſtem Vvladislao eſſe ſenſerant, accito, ſe, dominatumq́ omnē dederent. Nec auſus eſt Vvladislaus Henrico cum ualido exercitu uenienti ſeſe opponere, diffiſus uiribus ſuis, & uoluntatibus militum. Sed Bnino atq́ Sremo arcibus, quòd non ſatis munitæ eſſent, crematis, Gneſna uerò firmo præſidio munita, ad Suentopelcum ſocerum confugit. Henricus uerò munitionibus pleriſq́ omnibus atq́ oppidis facilè potitus, Bninum quoq́ & Sremum refecit, & præſidia opportunis locis impoſuit, eiſq́ Boriuoium nepotē ſuum ex filia Adleida Dipoldi Marchionis Morauiæ filium præfecit. Ipſe reliquas copias domū reduxit, domeſticóne aliquo bello reuocatus, an uindicandæ tutelæ Boleslai pueri, & adminiſtrationis principatus gratia, non conſtat. Vindicauit quidem certè utrumq́

Vvladislaus Sputator pellitur.

Vvlad. Laſcōnogus eiicitur.

Gneſna obſeſſa.

Vvlad. Laſconogi mors.

Pomerania Slupenſis ſiue Stolpenſis amiſſa, & à Suētopelco recepta.

Boleslaus Pudicus à Vvladislao adoptatus.

Olobocenſe monaſterium.

Gneſnenſis & Poſnanienſis eccleſiarū immunitas et prærogatiuæ.

Monetæ cudendæ & uenandi ius.

Crobia epiſcopo Poſnan. donata.

Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.

Bninum & Sremum arces incenſæ & refectæ.

Boriuoius nepos Henrici ducis.

Poloniæ minoris motus.

Iuo epiſcopus ad pontificem profectus.

Abſolutio à iureiurando.

priuſquam ad ſubiuganda reliqua, quæ in fide Vvladislai perſtiterant, reuerteretur. Nam ut Conradus dux Maſouiæ, concedente & abdicante ſe Henrico, quemadmodum ſuperiùs narrauimus, pro tutore & principe gerere ſe cœpit, Iuo epiſcopus Cracouienſis, ſiue Henrici uoluntate, ſiue ſua ſponte, & metu, odioq; Conradi, cui aduerſatus erat ſedulò, ꝓfectus ad Pontificē Max. Gregorium eius nominis nonũ, cum quo adoleſcens in Academia Pariſienſi coniunctè & familiariter uixerat, acceptusq; ab eo Peruſij honorificè, relaxationem per uim exacti iuriſiurandi Henrico impetrarat. Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricũ prono ſtudio pariter cum matre ferebatur, ſiue adeò ſui iam iuris eſſe cupiebat.

Boleslaus Pudicus captus à Conrado, & elapſus.

Cirſcum arx.

Pruſsia uaſtata à Maſouijs & Cruciferis.

Hæc ubi nō obſcuris indicijs atq; ſignis intellexit, Conradus, Boleslaũ unà cum matre ꝓ ſpeciē colloquij euocatũ capit: Cirſcumq;, quę arx eſt in Maſouia, aſportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata ſentētia, ſuaſu Vvladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouienſis opera, in Secechouienſe monaſterium, quod in tractu Sendomirienſi ſupra Viſtulã ſitũ eſt, eos tranſtulit, & aſſeruari iuſſit. Ipſe uerò cum nonnullis ducib. finitimis & cũ nouis hoſpitib. ac defenſorib. Cruciferis expeditionē in Pruſsiã fecit, hoſtilemq; regionē longè & latè igni, ferroq; uaſtauit. Dũ aũt Conradus eo bello diſtinet, interim Boleslaus cũ Grimislaua matre, opera Abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis & ſopitis cuſtodibus, intēpeſtæ noctis ſilentio diſpoſitis clâm equis effugit: Zauichoſtoq; & Sendomiria potitus, nō auſus eſt tamen uſquã in ſua ditione conſiſtere, ꝓpterea ꝙ præcipuis arcib. Conradus Maſouios ſuos præfecerat: ſed in Sileſiã ad Henricũ profectus eſt. Venientem humaniſsimè, ut par erat, Henricus accepit, & conſolatus eſt: cōparabatq; exercitũ, quo eum reduceret, Cōradumq; eijceret.

Cracouienſis nobilitas aliena à Conrado.

At Cracouienſis conuentus pleriq; oēs ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, nō obſcurè illis fauere, & in Cōradũ cōſpirare. Erat in Sendomirienſi ditione Boleslaus Conradi filius, ſiue à patre, ad Pruſsicũ bellum proficiſcente, cum imperio, ne quid fortè ſe abſente nouaretur, relictus, ſiue tũc primùm, accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim ſic eum appellemus, quò dilucidior fiat hiſtoria) ac de motu Sēdomirienſiũ atq; Cracouienſiũ nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus.

Boleslai Maſouij crudelitas.

Is igitur facta manu ſuorum, crudeliter in eos, quos aduerſæ factionis eſſe didicerat, imò uerò promiſcuè, nulloq; amici & inimici diſcrimine, cædibus & incendijs debacchabatur: & Vislicię belli ſede cōſtituta, in Cracouienſem oram populabundus excurrebat. Porrò aduerſarij Vislicienſe territoriũ uiciſsim infeſtabant.

Henrici Barbati expeditio in minorem Pol.

Venit tandem cum ualido exercitu Henricus, Boleslaũ Pudicum ſecum ducens: ac decedentibus metu Maſouijs, magno omnium ordinum conſenſu atq; alacritate ſuſceptus eſt: & Cracouienſem, Sendomirienſem, atq; Lublinenſem oram omnē facilè in ſuã redegit poteſtatem.

Henricus principatum obtinet.

Scala Præginēſis arx.

Et quoniam per magnos ſumptus fecerat, paternus autē Boleslai theſaurus à Conrado direptus erat, Cracouienſem quidē ditionē unà cũ principatu ſummo, permittēte Boleslao, Hēricus ſibi retinuit, Sendomiriēſem uerò atq; Lublinenſem ei cōceſsit. Cũ aũt is nō ſatis tutò ſe in uicinia Cōradi eſſe exiſtimaret, Scalã Præginenſem arcē cum ſuo territorio, in Cracouienſi tractu, ab Henrico, ubi cũ matre uitã degeret, impetrauit, & quinquenniũ fermè ibi uſq; ad Henrici obitũ exegit.

1234. ann.

Ploſcũ à Marchione Miſnēſi interceptum & recuperatum.

Atq; eo quidē ãno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1 2 3 4. Conradus à Pruſsica expeditione reuertens, ſatis habuit exortũ domi inopinatũ bellum propulſare. Siquidē Miſnēſis Marchio, cũ ipſe quoq; piæ aduerſus barbaros Ruſſos militiæ nomen dediſſet, Ploſcum arcē Conradi interceperat, incertum cupiditatēne ductus, an iniuria prouocatus. Sed eum Conradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæſis, multisq; cum baſilica in quam confugerant, crematis.

Conradi expeditio in Cracouienſem oram.

Inſequenti uerò æſtate, anno Chriſti 1 2 3 5. Conradus in Henricum arma mouit: & proceres Cracouienſes atq; Sendomiriēſes necquicquã ad defectionem ſollicitauit. Cum autē omnes à ſe alienos eſſe animaduerteret, admouens exercitũ propius Cracouiã, Scarbimirienſe & Prandocinenſe templa, & monaſterium Andreouienſe communiuit, præſidijsq; firmauit.

Cracouia obſidetur.

Deinde Cracouiam oppugnare adortus, in radice montis cui arx impoſita eſt, & ad mœnia urbis caſtra metatus eſt: templumq; diui Andreæ, quod tunc ſuburbanum erat, caſtelli loco communiuit, primus Polonorum auſus Deo conſecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, ſed tamen uniuerſæ dimicationis diſcrimini rem non committebat, facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari poſſe Conradum exiſtimans, propterea quòd ſibi domi bellum gerenti rerum omnium copia ſuppetebat. Hoſtibus cum longius frumentari & pabulari, aut domo ſupportare commeatum non ſine periculo neceſſe eſſet, diſpoſitæ ab Henrico turmæ ex inſidijs in pabulatores & frumentatores impetũ faciebãt. Qui uerò in præſidio

Craco-

Conradus reb. infectis diſceſſit.
Cracouiæ erant,omnes oppugnantiũ conatus fruſtrabantur.Itaq; Conradus his difficul-
tatibus implicatus,uaſtatis agris,incenſis pagis & uillis, nõ modico etiam uiciſsim detri-
mento accepto,in Maſouiam redit.Neq; tamen præſidia de quatuor,quibus diximus, lo-
cis deduxit. Verùm ea pòſt Hẽricus,extructis & munitis è regione caſtellis, in anguſtum
redegit.Illud uerò quod in templo diui Andreæ erat,longa obſidione ad deditionẽ cõpu
Pax inter duces.
lit,& aduerſarios incolumes decedere permiſit.Agi deinde à procerib.de pace cœptũ,cõ-
uentumq; ut Henricns iuxtà atq; Conradus tutela & principatus gubernatione ſe abdica
rent,ac Boleslai Pudici,qui iam pubeſcebat,arbitrio permitterẽt, utrũ ipſe ſibi curatorẽ ſu
meret,cuius conſilijs in adminiſtrando principatu niterẽ.Facta poteſtate eueſtigio is pa-
truo præterito,Henricũ ſibi delegit.Moleſtè id tulit Conradus , uerùm tamen præſidia ex
pacto deduxit.Et deſponſas pridẽ filijs ſuis Henrici neptes,Cõſtantiã quidẽ natu maiori-
Boleslao,Gertrudim uerò Cazimiro uxores accepit,partitus inter eos,ac tertium Zemo-
uitum,dominatũ ſuum,quibus quiſq; finib.poſt ſe dominaretur,ne quid diſsidij ſe defun-
Cazimiri Opolienſis mors & filij.
cto inter eos oriretur.Ipſe uerò quoad uixit,nihilominus omnia adminiſtrauit. Hoc tẽpo
re Cazimirus dux Oppolienſium & Raborienſium,Miezislai filius,uita exceſsit,& Mie-
zislaum atq; Vvladislaum filios ex Venceslaua uxore ſuſceptos reliquit.Quorũ Miezis-
laus cùm Iudithã Conradi Maſouij filiã uxorẽ duxiſſet,ſine liberis decedens,fratrẽ habuit
Bela quartus rex Vngariæ.
ſucceſſorem.In Vngaria uerò Bela eius nominis quartus,Andreæ patri in regno ſucceſsit.
Henrici Barbati acta.
Facta pace cum Conrado Henricus,quãuis principis ac ducis Cracouienſis & Sendomi-
rienſis titulo abſtineret,tamẽ ſuo nutu eas regiones gubernabat, & magnã redituũ partẽ
nõ inuito Boleslao accipiebat,ut ſumptus in bellum factos cõpenſaret.Et rectè, utiliterq;
Leges malæ abrogatæ ab Hẽrico.
multa de conſilij ſententia conſtituit: leges quaſdam improbas & peſtilentes , quæ auxi-
liares,uirginales,& uiduales dicebantur,ſuſtulit:meliores nonnullas ſanxit:eccleſiarũ im-
munitates confirmauit,Magiſtratus bonis & induſtrijs uiris mandauit:in maleficos & ca
Opatouia Lubuſſenſi epiſcopo donata.
lumniatores ſeuerè animaduertit.Opatouiam uerò oppidum cum ſexdecim pagis, amo-
tis inde Templarijs,in quorũ ditione fuerat, Lubuſſenſi epiſcopo iure ſempiterno adiun-
Borcum & Cazimiria eidem donata.
xit & addixit,aſſentiente Boleslao.Quin & in Sileſia Borcum oppidum & territorium,&
in maiore Polonia poſtea Cazimiriã cum quatuordecim pagis atq; decimis eidem epiſco
po donauit. Quod quidem ille miſeratione epiſcopi feciſſe uideri poteſt , propterea quòd
ei Landigrauius neſcio quis aliquanto prius arcem Lubuſſenſem cum oppido intercepiſ-
ſet,quemadmodũ Dlugoſſus memorat.Idem autem nõ multò pòſt prodit,à Villebrando
Magdeburgenſi Archiepiſcopo eam ipſam munitionem expugnatã eſſe,propterea quòd
is ab Henrico quarto Imperatore Romano , olim cum Criuouſto Boleslao bellũ gerente
eam captam,& eccleſiæ ſuæ donatã eſſe diceret. Verùm ab Henrico Pio poſtea,cum is pa-
tri Barbato ſucceſsiſſet,recuperatã eſſe.Quæ quidem nõ ſatis inter ſe congruunt, niſi hanc
Archiepiſcopi Magdeburgenſis inuaſionem in Lubuſſum ad ſuperius tẽpus retrahamus,
eandemq; eſſe putemus cum illa Lãdigrauiana , qui Archiepiſcopo eam munitionẽ quæ-
ſiuiſſe,uel ſibi quæſitam illi ex pacto tradere potuit : aut uerò poſt priorem illam interuer-
ſionem,ab Henrico Barbato recuperatam fuiſſe exiſtimemus,& pro ea Henricũ illa , quæ
dudum cõmemorauimus,epiſcopo Lubuſſenſi in compenſationem dediſſe,ſtatimq; eam
rurſus amiſiſſe. Nunc quidem oppidum id , eſt in ditione Marchionis Brandeburgenſis.
Fieri autem potuit uel librariorum, uel ipſius Dlugoſsi errore,ut Landigrauium ſcriberet
pro Marchione,quem Germani Margrauium uocant.Cęterùm illud longè etiam incon-
uenientius,quod idem Dlugoſſus uigintiſex annis ante illa Landigrauij tempora Boles-
laum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandeburgenſi illud
ipſum territorum uendidiſſe,et ex eo tempore à Polonia alienatũ fuiſſe ſcribit.Quo quidẽ
tempore necdum Henricus patri ſucceſſerat,nec ſcio an iam tum uxorem habuerit. Quin
unicum is filium reliquit moriens,Henricum,non Boleslaum. Sed non unũ hoc eſt Dlu-
goſsi peccatum,in huius temporis hiſtoria. Sic enim ferè,homo alioqui diligens, hic om-
nia confudit & implicauit,ut in ueritate & ordine rerum explicando Delio, quod in pro-
uerbio dicitur,natatore opus ſit. Niſi fortè librariorum ea culpa eſt. Verùm de Lubuſsi a-
lienatione nos inferius,ex eodem Dlugoſſo,ſuo loco referemus. Nunc ad curriculum re-
uertamur:ſi pauca prius de Iuone epiſcopo prætermiſſa reſumpſerimus . Is igitur cum in
Laurẽtius epiſcopus roſarũ odore extinctus.
cõtentionem de loco cum Laurentio Vvratislauienſi epiſcopo(qui poſtea ex roſarum o-
dore deceſsit)in ſynodo prouinciali ueniſſet, nec ei quamuis probanti prærogatiuã ſuam
ſedis Apoſtolicæ diplomate Vvratislauienſis cederet, profectus iterũ ad Pontificẽ Max.
quo tempore Conradus dux Maſouię principatum adminiſtrare cœpit,quemadmodum

Cracouienſi epiſcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retenta.
ſuperius attigimus, metropoliticam dignitatem Cracouienſi eccleſiæ, quam Lampertus
Zula epiſcopus ante centum quinquaginta annos negligentia ſua amiſerat, recuperauit.
Verùm cum Romam religionis ergo Peruſio profectus eſſet, reuertens æſtate media, æſtu
& itineris labore cõfectus, in morbũ incidit: ex quo non multò poſt prope Mutinã deceſ-

Iuonis epiſcopi Cracouienſis mors.
ſit, cum duodecim annis epiſcopus fuiſſet. Cuius corpus poſtea Cracouiã à Dominicanis
fratrib. relatũ, & in ipſorũ templo conditũ eſt. Nec poſtea curæ fuit ſucceſſorib. eius epiſco-
pis, ut metropoliticũ honorẽ reſumerent. Vacauit aũt eo mortuo cathedra Cracouienſis

De Cracouienſi epiſcopa lis.
biennio, propterea ꝙ Viſlaus Coſcelecius canonicus, gente Zabauius, & magiſter An-
dreas Gryphius Scholaſticus, Marci palatini Cracouienſis filius, qui cũ Iuone in Italiã p-

Viſlaus epiſcopus Cracouienſis.
fectus erat, de ea litigarent, hic quidẽ prouiſione Põtificis Max. ille uerò legitima electio-
ne nixus. Ad extremũ peruicit Henricus Barbatus, ut Viſlao eã pontifex adiudicaret, An-

Cracouienſis baſilica arſit.
dreas uerò poſtea poſt Petrum Plocenſis epiſcopus factus eſt. In interregno aũt illo, ut ita
dicamus, baſilica Cracouienſis fortuito incendio in turri, quæ ex teſtamento Iuonis plum-

Poloniæ maioris motus.
bo tegebatur, excitato cõflagrauit. Quã Viſlaus poſtea inſtaurauit, & alterã turrim excita-
uit. Nũc iam ad maiorẽ Poloniã reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleſlai & princi-

Boriuoij impotentia & cædes.
patu cum Conrado belligeratur, Boriuoius qui cum præſidijs in maiore Polonia relictus
erat, cœpit abuti poteſtate ſua. Etenim cum fines bonorũ epiſcopi & eccleſiæ Poſnaniẽſis
inuaderet, nec alijs iniurijs abſtineret, ac Paulus epiſcopus Poſnanienſis ex condicto Sre-

Paulus epiſcopus Poſnanienſis captus.
mum ad eum ueniſſet, ut certorum hominum arbitrio ijs de rebus cum eo tranſigeret, ca-
ptus ab eo, & in uinculis habitus eſt. Verùm non impunè ei ceſsit uiolaſſe ſacroſanctã epi-

Vvladiſlaus Sputator Sremenſem arcem recepit.
ſcopi maieſtatẽ. Nam & epiſcopus cum fortè euaſiſſet, è cœtu Chriſtianorũ eum eiecit, &
Vvladiſlaus cũ prædatoria manu, qua agros aduerſariorũ & oppida uexabat, noctu à cu-
ſtodibus in arcẽ Sremenſem intromiſſus, ipſum cum Sendiuoio nobili & potenti equite,
multisqꝫ alijs militibus, qui ad primum tumultum non diffugerant, obtruncauit: arcemqꝫ,
ne receptaculum deinceps hoſtibus ſuis eſſet, exuſsit. Tametſi Dlugoſſus uelle uidetur, a-
lium ab illo, cuius ſuperiùs mentionem fecimus, hunc fuiſſe Boriuoium, Polonũ, equeſtri

Henrici Barb. expeditio in maiorem Poloniam.
familia ortum. Henricus cognitis ijs, quæ in maiore Polonia gerebantur, à Cracouienſib.
rebus eò conuerſus, ut Vvladiſlaum reprimeret, neqꝫ ullam ei munitionem, ex qua bellũ
renouare poſſet, reliquam faceret, exercitum conſcribit: & ad Gneſnam, quæ adhuc Vvla-
dislai præſidio tenebatur, ducit. Materia ferè & roboribus arx Gneſnẽſis munita erat an-

Gneſna oppugnata, nec tamen expugnata.
tiquitùs, ſed egregiè tamen à militibus Vvladiſlai defendebatur: multiqꝫ oppugnantium,
cum ſub mœnia ſucceſsiſſent, ſaxis atqꝫ alijs telis, aut contis etiam ſupernè icti cadebant.
Erumpendo item ſæpius obſeſsi obſidentes magnis incõmodis afficiebant, ita ut iam ſe-
gnius munia ſua obirent, & machinæ quædam ad expugnationem excitatæ (quas tamen
bombardas fuiſſe, quæ poſteriùs inuentæ ſunt, credere non libet) ſuóne uitio collapſæ, an
hoſtium ui diſiectæ, ruinam fecêre. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Sile-
ſicæ ſuæ ditionis res componendas reuocatus, ſoluit obſidionem: & ad extremas ditionis
ſuæ Sileſicæ oras contendens, in itinere apud Croſnam grauiter ægrotare cœpit: nec mul-

Henrici Barbati mors. 1238. ann.
tò pòſt, ritè ſacris myſterijs procuratus, diem clauſit extremum anno Chriſti 1238. Cuius
corpus ad Trebnicienſe monaſteriũ ab Henrico filiò, cui Pio cognomen datũ eſt, relatũ,

Heduigis res humanas deſpexit.
honorificè ſepultum eſt. Nam Heduigis uxor in illo ipſo monaſterio degens, neqꝫ ęgrotũ
uiſere, neqꝫ mortui funus deducere, aut obuiã ei prodire uoluit, ne quo rerum humanarũ
commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam cæteris, uiris iuxtà ac mulieri-

Henrici Barbati cum Heduigi uxore continentia.
bus plãgentibus & lamentantibus, ſola moderatè coniunctiſsimi mariti mortem tulit: im-
pium eſſe, uoluntati diuinæ aduerſari, dictitans. Ac ne uiuentem quidem illum ſæpè adijt,
niſi fortè ut egenis, & iniuria affectis opitularetur. Cõmuni enim cõſenſu totos ferè trigin-
ta annos diſiuncti & continentes uixêre. Ex quo tẽpore Henricus barbã promiſit, atqꝫ in-

Henricus quare Barbatus dictus eſt.
de Barbatus uocitatus eſt. Sub illud tẽpus ſtupẽda, nec tamen inaudita prius, res in Cuia-
uia accidiſſe memoratur. Miezislaus enim ſiue Mieſco, Cõradi ducis filius, cui ꝓpter capi-

Mieſco Cuiauiæ dux iniuſtus à muribus abſumptus.
tis intemperiẽ Coſsiſco cognomen fuit, cui pater Cuiauiã cõceſſerat, cũ inopũ, pupillorũ
& uiduarũ bona iniuſtè diriperet, indeqꝫ quodã tẽpore conuiuiũ multis inuitatis præbe-
ret, ab ingẽti multitudine muriũ inuaſus: & fruſtrà naui fugiens, murib. fugientẽ etiam per
aquas perſequẽtibus miſerabiliter perijſſe dicitur: exemplo futurus poſteris, ne ſe rapinis,

Vvladiſlaus Sputator mortuus.
iniurijs, & ſanguine miſerorum hominũ ſaginent. Defuncto Henrico Barbato, adſpirare
rurſus Vvladiſlaus ad amiſſum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo uoluntati-
bus omnium præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemqꝫ ſuam

Vvladiſlai filij.
obligãtibus, mœrore ac dolore animi in grauẽ morbum incidit, cum apud ſocerũ eſſet in
Pome-

Pomerània,& paucis diebus moritur,relictis Præmiſlo & Boleslao, qui poſtea Pius dictus eſt filijs. Corpus eius Poſnaniã relatum permittente Henrico Pio,in baſilica (nam ita mandarat moriens) ſepultũ eſt. Poſt eius mortẽ Naclenſis & Vſcẽſis arx cũ territorijs ſuis in fide filiorũ eius permanſêre. Gneſna uerò deditióne facta in poteſtatem Henrici uenit. Cæterùm Conradus Maſouiæ dux Henrici morte rurſus in ſpem Boleslai Pudici fratris filij opprimendi erectus, uexare ditiones eius clandeſtinis latrocinijs, ac mox etiã apertis excurſionibus cœpit. Ad cuius conatus reprimendos, Boleslaus, ut externa quoq; auxilia ſibi adiungeret, ad Belam quartũ Vngarorũ regẽ legatos miſit: cuius legationis principes fuêre Clemens Clementouius Caſtellanus, & Ianuſsius palatinus Cracouienſis: noua cũ eo fœdera icit, ſiue adeò antiqua firmauit: filiã eius Kingã, quæ & Cunegundis dicta eſt, anno Chriſti 1239. uxorẽ duxit, puellã moribus & ſanctimonia uitæ nobilẽ. Dos ei quadraginta milliũ marcarũ fuit. Tali aũt coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata poſtea cõſenſu mutuo religione, ambo perpetuò uouêre continentiã. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditũ. Poſt hæc aũt fœdera & nuptias, Conradus Boleslaum bello laceſſere auſus non eſt. Verùm Bydgoſtiã arcẽ in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipſum & Henricũ bello uigente, à Suentopelco Pomeranorũ domino intercepta erat, in poteſtatẽ ſuã redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin poſtea tumultuaria excurſione Inovvaladiſlauiã oppidũ, cõpluresq; pagos circumcirca ferro et igni depopulatus eſt. Porrò à Pruſsis quietior iam erat Cõradus. Nam ij Cruciferorũ & uoluntariorũ quorundã Teuthonũ ducũ atq; etiã Pomeranorũ armis fracti, & in anguſtũ redacti erant. Cæterùm domi nõ ita tranquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, ſua ſibi temeritate & furore præcipiti, falſa ſuſpicione inflãmato, accerſiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vvratislauiã, ut ſponſam & affines ſuos uiſeret: captusq; conſuetudine eius, diutius ibi, nequicquã reuocante patre, cõmoratus eſt. Suſpecta res ea Cõrado, ut eſt ferè ſuſpicax & ſollicita tyrannis, eſſe cœpit, uerito nè quod filius cum Henrico ſocero (uiuebat eñ adhuc) contra ſe & cæteros fratres conſiliũ iniret. Neq; enim adhuc Henrico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate ſecum cõiuncto, fidebat. Erat cũ Cazimiro Ioannes Zapla, iuris peritus, Vvladiſlauienſis & Plocenſis Scholaſticus, atq; ducalis Cãcellarius, cuſtos & moderator adoleſcenti à patre datus. Eum igitũ Cõradus, quaſi conſciũ ſiue adeò authorem conſiliorũ filij, literis reuocauit, captumq; cauſa nõ cognita in carcerẽ coniecit, ac mox quæſtionibus ſubiectum, eodem furore in patibulũ egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Ploſcũ Cõradus antè aliquot annos, condito eis monaſterio induxerat) depoſuiſſent, & Chriſtiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi uxor, mariti furori ſuffragata, ereptum & in plauſtro duobus bubus contumeliç cauſa uectum, noua furca ad id ex tempore ad ædem atq; monaſteriũ Dominicanorum ex aduerſo baſilicæ erecta, iterum appendi iuſsit. Nec tamen deterriti ſunt fratres Dominicani, quin iterũ id deponerent, atq; honorificè ſepelirent. In quo quidem euidenter diuina iuſticia apparuit, ſceleſta & ſacrilega tyranni manu ad ultionem patrati prius à Ioanne illo ſceleris uſa, propterea quòd is iniuſtæ & nefariæ Chriſtini palatini necis autor, aut ſanè incentor fuerat. Et ſanè huiuſmodi ferè ſunt ſuſurronum ac delatorum quibus aulæ & aures principũ patent, exitus. Hoc uerò Conradi facinus, & patratum in ſacerdotem Dei parricidiũ, Andreas Plocenſis epiſcopus, Marci palatini Cracouienſis filius, uindicare auſus non eſt, ne quid & ipſe à tyranno pateretur. Cæterùm Petrus Archiepiſcopus Gneſnenſis, cuius genus & familia non memoratur re cognita, maiore animo uniuerſæ Plocenſi diœceſi ſacris interdixit. Quamobrẽ excanduit quidẽ primũ Cõradus, uerũ pòſt ad ſe reuerſus, agnouit culpã, & Lenciciã ad Archiepiſcopũ, ut ille iuſſerat, uenit: de admiſſo ſcelere Archiepiſcopi arbitratu ſatisfecit: Louiciã uillã, cũ circũiacentibus ſyluis ſanè quàm uaſtis, Archiepiſcopo Gneſnenſi ſempiterno iure donauit, ea quidem lege, ut is Plocenſis Canonicus ſemper eſſet, & libram ſiue marcã auri duci Maſouiæ eorum bonorũ nomine quotannis penderet. Vvladiſlauienſi item et Plocenſi eccleſijs idem Cõradus multa largitus eſt, atq; ita archiepiſcopus interdictũ ſuũ relaxauit, & Conradus dux ab delegatis Pont. Max. Gregorij IX. epiſcopo Vvratislauienſi, & Scholaſtico Cracouienſi, à crimine abſolutus eſt, cum ea quç Archiepiſcopo, & Vvladiſlauienſi atq; Plocenſi epiſcopis receperat ac donarat, unà cum filijs ſuis confirmaſſet. Id adeò 1240. Chriſti anno actum eſt. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobiũ Cracouiæ fratrib. diui Franciſci Aſiſinatis nouo tunc inſtituto uiuentib. Praga accitis, condidit: itemq; Pompo ſecũdus magiſter Cruciferorũ in arce noua Torunenſi: nec ita multò antè Theodorus palatinus Cracouienſis,

Henricus Gneſna potitus.
Conradus uexat terrã Sendomirienſem.
Boleslai fœdus & affinitas cũ Bela Vngarorum rege.
1239. ann.
Cunegundis uxor Boleslai Pudici.
Coniuges continentes.
Boleslaus unde uocatus ſit Pudicus.
Bydgoſtia intercepta & recepta.
Suentopelcus Cuiauiam populatur.
Pruſſorum uires fractæ à Teuthonicis.
Ioannes Zapla Scholaſticus Plocenſis à Cõrado ſuſpẽſus.
Calumniæ pœna.
Interdictũ Archiepiſcopi in Plocenſi diœceſi.
Conradi pœnitentia.
Louicia Archiepiſcopo donata.
Archiepiſcopus Gneſnenſis Canonicus Plocenſis.
1240. ann.
Franciſcani ſodales.
Pompo ſecundus magiſter Teuthonicorũ in Pruſſia.

uienſis,gente Gryphius,qui Cedro uulgò appellatus eſt,in pago Scirício,monaſteriũ Ciſtercienſib. monachis excitauit & locupletauit: quod in Ludimiro hæreditario pago ſuo ſub Carpatho monte prius ædificauerat: uerùm transferre coactus eſt, quòd locus ille in confinio Vngarorum ſitus, infeſtus eſſet latrocinijs, cuius monaſterij reditus Vislaus & Prondota epiſcopi Cracouienſes attributis decimis quibuſdam auxerũt. Broniſius etiam comes gente Venauius, cuius inſigne eſt caput biſontis, in pago ſuo hæreditario Goſcicouo in Poſnanienſi diœceſi ijſdem Ciſtercienſibus monaſterium cõdidit, quod Paradiſi nomine tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet. Nec ita multo antè Breſcenſe etiam monaſterium ſupra Viſtulam, quinto à Cracouia milliario Præmonſtratenſibus monachis ab Iuone epiſcopo Cracouienſi conditum poſſeſsionibus ac decimis dotatum eſt. Conſecutum eſt deinde tempus,quo Polonia cuncta,dudum inteſtinis motibus atq; ciuilibus bellis exagitata,ferarũ etiam,barbararumq; gentium quaſi inundatione quadam noua miſerabiliter diuexata & afflicta eſt. Tartari nanq; Ruſsia, quemadmodum ſuo loco narrauimus,peruaſtata,& maxima ex parte ſubiugata, anno Chriſti 1240. Lublinenſem oram in Polonia Ruſsiæ finitimam magno impetu inuaſerũt: exuſtaq; arce Lublinenſi,omnem illam regionẽ uſq; ad Viſtulam longè,lateq; depopulati, Zauichoſtũ etiam arcem in ripa Viſtulæ ſitam incenderũt:indeq; in Ruſsiam reuerſi, depoſita tuto locõ præda,quã ingentẽ abegerant & aſportarant, curriculo in Poloniã hyberno tẽpore reuerſi ſunt:trãſmiſſoq; Viſtula flumine glacie cõcreto,Sendomiriã expugnauêre:Coprivvnicienſe monaſterium diripuêre: utrobiq; præter ciues magnam agreſtium & nobilium multitudinem, quæ illuc cõfugerat, unà cum monachis interfecêre: progreſsiq; longius, nemine prohibente, per Visliciam Scarbimiriam uſq;,quod oppidũ ſeptem milliarijs abeſt à Cracouia,peruenêre.Inde uerò in capite quadrageſimæ anni ſequentis omnis generis præda onuſti, ingentem etiam hominum utriuſque ſexus forma & ætate florentium, multitudinem,loris adſtrictam in morem pecudum præ ſe agentes reuertebantur. Continebat ſe Boleslaus princeps Cracouiæ ſimul cum matre, nuſquam auſus tantæ hoſtium multitudini ſeſe opponere. Cæterùm Vvlodimirus palatinus Cracouiẽſis coacta aliquanta manu,inſecutus abeuntes, apud Turſcum pagum, uno à Polanecio oppido milliario, ſtatiua habentes,ex improuiſo adortus eſt,& magnam in perturbatis & inopinata re perterritis,initio ſtragem edidit. Verùm poſtea Tartari animaduerſa noſtrorum paucitate,facilè multi paucos & multa cæde fatigatos, ſuperarunt: & cæſis nonnullis,reliquos in fugam uerterunt. Neq; tamen longius inſequi fugientes auſi ſunt, ueriti ne in inſidias præcipitarentͬ.Interim aũt dũ pugnabãt Tartari,captiui diſciſsis uinculis in ꝓximas ſyluas effugerũt.Porrò Tartari ſua ſtrage perculſi,metuentesq; ne maiorib.noſtrorũ copijs opprimerentur,raptim atq; tumultuariè ſeſe recipientes,& ſaucios,& ęgrotos abijcientes,ꝓpe Secechouũ in magna ſylua,quæ Stremech dicitͬ,aliquot dieb.delituêre,ut inſequentes fallerent.Inde poſtea in Ruſsiã rediêre.Nec multo poſt auctis maiorẽ in modũ copijs,irarũ pleni in Poloniã reuertêre.Et cum apud Sendomiriã biduo ſtatiua habuiſſent, quo plura populationib.cõplecterentͬ,bifariã diuiſi ſunt.Ac pars quidẽ Loncicienſem & Cuiauienſem oram duce Kaidano uaſtarunt:cum reliquo uerò exercitu Battus ſummus eorum dux & imperator Sendomirienſem tractum,uerſus Camionã fluuium & Iſilzam arcem & oppidum epiſcopi Cracouienſis infeſtauit. Vnde & Batti uiam haud longè ab eo oppido nuncupari Dlugoſſus memorat.Tametſi Bonfinius de rebus Vngaricis,Battũ per id tempus cũ longè maximis copijs in Vngariã expeditionẽ feciſſe ſcribit, Petam uerò ab eo cũ parte exercitus miſſum ex Ruſsia,in Poloniam excurriſſe, ac deinde per Sileſiam & Morauiam in Vngariam ad Battum ueniſſe.Satis quidem conſtat,Tartaros Batto & Caidano ducib. per idem tempus Vngariam omnem cum finitimis Raſcia,Boſna,Croatia,& Bulgaria,toto triennio cædib.& incendijs deuaſtaſſe,Bela rege profligato,& in Dalmatiã fugato. At proceres & equites Cracouienſes,& Sendomirienſes,non ferentes chariſsimam patriã, ſe inſpectantibus,tam crudeliter uaſtari:parentes,uxores,& liberos ſuos dulciſsimos, omni genere contumeliæ affectos, uel miſerabiliter trucidari, uel in fœdam ſeruitutem abduci, uillas atq; penateis incendi,religiones ſanctiſsimas atque templa Dei Opt.Max. cædibus & libidinibus & ſanguine ſacerdotum pollui: Chriſti Ieſu Dei & hominis corpus cœlitibus uenerandum,impuris barbarorum pedibus conculcari. Hæc inquam non ferentes, ſimul autem conflictu Turſcenſi animati, facta manu Tartaris apud Chmelicum pagum non longè à Sidlouo oppido occurrunt, eo quidem propoſito,ut uel corporib.ſuis uiam ipſis ad ulteriora obſtruerent. Tartari ubi de aduentu Polonorũ cognouerunt, duas acies inſtruunt:

Scircienſe monaſterium.
Paradiſi monaſterium.
Breſcenſe monaſtarium.
Tartari Poloniam uaſtant.
Zauichoſtum incenſum.
Sendomiria expugnata.
Copriuunicienſe monaſteriũ direptum.
Tartari ad Scarbimiriam uſq; prædas agendo progreſſi.
Poloni apud Turſcũ à Tartaris fudũtur.
Captiui Tartarorum elapſi.
Tartari iterũ bipartito agmine totam Poloniam peruaſtant.
Battus dux Tartarorum.
Batti uia.
Peta Tart. dux.
Vngaria cum finitimis prouincijs triẽnio uaſtata à Tartaris.
Polonorũ clades apud Chmelicum à Tartaris accepta.

inſtruunt: quarum altera magno cum clamore in noſtris aduenientes procurrens, ut mos eſt genti, prælium commiſit. Altera in ſubſidijs erat, ut laborantibus ſuis ferret opem. Noſtri, quòd pauci erant, ſimplicē aciem inſtruxerant, & omnes pariter pugnam capeſſebant. Et læuum quidem cornu Cracouienſes cum Vvlodimiro palatino & Clemente Caſtellano Cracouienſi tenebant. In dextro autem Pacoslaus palatinus, & Iacobus Ratiborij filius Caſtellanus, Sendomirienſibus ſuis præerant. Pugnatum eſt horis aliquot acriter: ad extremum tartari multis fortibus uiris amiſsis, cedentes ad ſubſidiariam aciem ſeſe recepere, noſtris alacriter inſtantibus, & debellatum eſſe credentibus. Ibi uerò denuò inſtauratur prælium. Tartari integri & recentes feſsis & ſaucijs ſuccedunt, noſtri primo ſucceſſu freti, extremum conatum faciunt, ut aut plena uictoria potiantur, aut uerò honeſtè pro patria mortem oppetant. Tandem amiſsis ducibus & fortiſsimis quibuſcꝫ militibus ad paucos redacti, terga dedere: & itinerum notitia, ſyluiſcꝫ tecti, euaſēre. Ceciderunt eo prælio inter cæteros maximè nobiles & præſtātes, Chriſtinus Sulcouicius, Albertus Stēpocius, Nicolaus Vitouius, Zementa, Grābina, & Sulislaus. Factum eſt autem hoc prælium decimaoctaua die Martij. Continebat ſe per id tempus Boleslaus Pudicus cum Grimislaua matre & Kinga uxore in arce Cracouienſi. Sed accepto nuncio de clade ſuorum, in Vngariam cum familia & ſuppellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerum profugit, nihil tuti Cracouiæ & in tota Polonia à barbarorum furore ſibi ducens. Sed cum Vngariam quocꝫ maior etiam uis eorundem barbarorum infeſtaret, ad fines Poloniæ ſe recepit, & in Pieninā arce ſupra Donaiecium fluuium, haud longè ab oppido Sandecia ſub Carpatho monte ſita, aliquandiu commoratus eſt. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniā diffugerunt. Tenuiores uerò in ſyluas, mōtes, & paludes ſeſe abdiderunt. Porrò Tartari poſt Chmelicenſem uictoriam ad Cracouiā contenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ ac domicilium principis eſſe didicerant: & cum uacuam defenſoribus reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt. Templum tamen diui Andreæ duabus turribus munitum, quod etiam tum extra oppidum erat, egeni ac debiles, qui in id ſe receperant, interfectis ſupernè compluribus barbaris, qui propius acceſſerant, defenderunt. Neqꝫ enim immorari Tartari in expugnatione templi uoluerunt, ne quid ſpacij darent alijs ad colligendum ſeſe, aut fugiendum. Sed in Sileſiam ingreſsi, cum diſiectos Odræ pontes reperiſſent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flumen traiecerunt. Seruabat ripam ulteriorem Miezislaus, dux Ratiborienſium, Cazimiri filius, cum parua manu. Is igitur in eos qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragē edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (ualent enim ea re ipſi iuxtà ac equi ipſorum) ſuperueniente ceſsit, & Legniciam ad Henricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, ſe recepit, & cum eo ſe coniunxit. Tartari uerò continuato curſu ad Vvratislauiam, quòd oppidum ore illius primarium eſſe acceperant, feſtinarunt. Verùm id incenſum repererunt. Oppidani namcꝫ cognito aduentu barbarorum, munitioni oppidi diffiſi, ſuppellectili ſua, frumēto, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò qui in præſidio arcis erant, uacuum, ne hoſtibus prædæ uel receptaculo eſſet, incenderant. Quam ob rem indignati Tartari, arcem obſederunt. Sed fruſtrà conſumptis diebus aliquot, cum obſeſsi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imparati eſſe uiderentur, irrito cœpto inde ſimiles fugientibus abierunt, diuino, ut poſtea compertum eſt, oſtento perterriti: quod fuit huiuſmodi. Ceslaus unus de comitibus Iuonis epiſcopi Cracouienſis Romæ diui Dominici uitæ inſtitutum profeſſus, præerat conuentui Vvratislauienſi apud diui Adalberti. Et ad primū tumultum cum cæteris ſodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei miſericordiam, & præſentis periculi depulſionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit, & ſtatiua Tartarorum, omnecꝫ territoriū ingenti atcꝫ terribili fulgore colluſtrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obſidionem ſoluerunt: & Legniciam, ubi Henricum ducem cum magnis copijs & auxilijs eſſe cognouerāt, contenderunt, auctis uiribus ſuorum aduentu, quos in Lencicienſem & Cuiauienſem trāctum excurſionem feciſſe ſuperiùs memorauimus. A' quibus etiam Vitouienſe monaſterium in tractu Siradienſi direptum, & monachæ omnes, præter tres quæ in ſyluam profugerant, interfectæ ſunt. Vnde poſtea quæ ſuperfuēre Buſco eum locum commutarunt, & monachi eiuſdem ſectæ locum illum incolere cœperunt. At Henricus aduentu hoſtium cognito, obuiam eis progreditur, procurato ſacris myſterijs exercitu, eo quidem animo, ut aut uinceret, aut fortiter pro aris atcꝫ focis, aut pro populo ſuo dimicans occumberet,

Boleslai Pudici fuga.

Pienina arx.

Cracouia incenſa à Tartaris.

S. Andreæ templum defenſum.

Sileſia à Tartaris uaſtata.

Vvratislauia incenſa.

Tartari ab arce Vvratislauienſi refugerūt. Miraculum.

Vitouienſe monaſterium direptum.

Buſcenſe monaſterium.

non

non modò non deterrente,ſed etiam atq; etiam hortante matre Heduigi, quæ futuri præſcia,tamen diuinæ uoluntati repugnare nefas eſſe ducebat. Quinq; autem agminib. exercitus eius conſtabat.

Henrici exercitus.

In primo erant cruce ſignati ex uarijs gentibus ſummi pontificis autoritate & cohortatione poſt cladem ſuperioris anni collecti: cum quibus ordinati erant foſſores ex metallis Goltibergenſibus. Cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi Marchionis Morauiæ filius. In ſecundo erant maiores Poloni & Cracouienſes nōnulli, quos quidem ducebat Sulislaus Vvlodimiri palatini Cracouienſis frater. In tertio erat Miezislaus dux Ratiborienſis & Oppolienſis cum ſuis copijs. Quartum tenebat Pompo Magiſter Pruſsiæ,cum ſuis Cruciferis. In extremo erat ipſe Henricus, cum flore militiæ Sileſicæ & Polonicæ,& mercenarijs externis. Totidem Tartari fecerunt. Eſt ſub Legnicia planicies ſpacioſa ad Nyslam amnem,quæ bonus campus dicitur.

Prælium cum Tartaris apud Legniciam.

Tartari fugiendo pugnant.

In ea igitur concurrunt acies,primiq; cruce ſignati(nam id ab Henrico impetrarant)pugnam ineunt,& primos barbarorū præcurſores facile fundunt. Verum illis ſiue pulſis,ſiue de induſtria cedentibus(etenim fugiendo pugnare genti maximè uſitatum eſt)primum illud agmen cruce ſignatorum,productum longius à ſuis, & à multitudine barbarorum circundatum, denſo imbre ſagittarum obruitur,ita ut pauci inde euaderent: magna ſiquidem ex parte nudi erant. Tametſi ne loricæ quidem,aut thoraces,aut galeæ ſatis uim Tartaricarum ſagittarum ſuſtinent.

Sagittæ Tartarorum penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnans cecidit. Succedit alterum agmen ex duobus iunctum,cui dux Oppolienſis & Sulislaus præerant. Atq; id facto impetu in hoſtes in cæde primorum exultantes,magnam ſtragem edidit,cum baliſtarij contra ſagittarios eorū conſtitiſſent. Quod animaduertentes Tartari,duo item agmina ſuis laborantibus ſuccurſura ſubmittunt.

Stratagema Tartarorum. Sileſiorum & Polonorum fuga.

Neq; tamen ſegnius noſtri pugnam cient,donec quiſpiam de exercitu Tartarorum eques ab latere noſtris ex improuiſo apparens, Polonica lingua,ut fugerēt identidem uociferatus,eos conturbauit,& in fugam cōuertit,orto fugæ initio à Miezislao Oppolienſi,qui uocem illam amici eſſe,ſaluti ſuorum conſulentis, quaſi iam reliqua agmina à barbaris deleta eſſent,credidit. Ibi Henricus nihil ſuorum ſtrage,fugaq; deterritus,extremo agmine cum Cruciferis coniuncto fugientes inſequētium Tartarorum impetum excipit: inſtauratoq; prælio,Tartaros uiciſsim premit. Succurrit & Battus,ſiue Petaſius,uehementer debilitatis. Certatur utrinq; totis uirib. pro uictoria: ex æquataq; rurſus aliquandiu pugna,tandem Henrici res uirtute militum,meliore loco eſſe cœperant. Ibi Tartari fugam neutiquam ſimulatam capeſſunt. Inſtant noſtri fugientibus.

Tartari uincunt Polonos magicæ artis præſidio.

Erat in extremo illo agmine inter alia ſigna uexillum inſigne,cuius pictura X Greci elementi figuram præ ſe ferebat: in cuſpide uerò imago erat tetra,nigraq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum cum ſignifer uehemētius quateret, fumum atq; nebulam denſiſsimam & fœtidiſsimā exhalabat. Ea nebula non modò aſpectum barbarorum noſtris adimebat, uerùm etiā odore teterrimo eos enecabat: totumq; adeò exercitum noſtrorū nouitate & miraculo rei ſtupefactum perturbauit. Incantationibus id quibuſdam Tartari effecerāt.

Tartari magica arte multū utuntur.

Quibus iuxtà ac ariolationibus atq; diuinationibus cæteris cum aliàs,tum in bello plurimum utuntur: Ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare ſoliti. Tunc uerò barbari ubi noſtros trepidare ſenſerunt,cohortati ſeſe inuicem,impreſsionem in eos faciunt: perturbatisq; ordinibus magnam cædem faciunt: in qua Pompò Magiſter Cruciferorum cum fortiſsimis quibuſq; ſuorum occubuit.

Pompo magiſter Cruciferorum Prußienſium occiſus. Henrici fuga & cædes.

Diffugiunt cæteri ex acie,præter eos qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere,non inultus mori uolebat. Ad extremum tamen,cum aliquandiu fortiter pugnans hoſtium uim ſuſtinuiſſet, perſuaderi ſibi paſſus eſt, ut ſe melioribus rebus ſeruaret: perruptisq; hoſtilibus cuneis, quatuor tantum comitantibus,nempe Sulislao,de quo ſuperiùs,Clemente palatino Glogouienſi, Conrado Conradi, & Ioanne Iuani filijs,nobilibus & fortiſsimis uiris,iam periculum euaſurus eſſe uidebatur, cum ſubitò fortuna conatum eius deſtituit. Equus enim cui inſidebat, multis uulneribus in prælio acceptis,debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipſi,à cubiculario eius petitū, ſubminiſtrarat,tamē dum inſequentes & obuios barbaros ferro ſummouet, & in prementem ſe maximè Tartarum ſublato brachio gladium uibrat,ab alio quodam haſta ſub aſcella ictus,moribundus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorem attollunt, deductumq; per manus Henricum ad alterum baliſtę iactum,capite plectunt,& cadauer nudū detractis armis & ueſtimentis relinquūt. Tres quoq; illi,qui eum fugiētem comitati ſunt, pugnantes cecidêre.

Poloni Ioānis fortitudo.

Nam Ioannes impoſito in alium equum duce, ferro per medios hoſtes uiam ſibi atq; duci patefaciens,ſaucius cum duobus miniſtris uix euaſit. Quem cum nouem Tartari pertinacius ad unum milliarium perſequerētur, nactus Luſmanniū quen-

dam.

dam,& ipſum cum duobus fugientem, conuerſus, & eius ope fretus, octo de perſequentibus ſe Tartaris peremit, nonum captiuum abduxit. Tantus autem eo prælio interfectorum Chriſtianorum numerus fuit, ut ſingulis ſingulæ auriculæ à Tartaris præciſæ, nouem ingentes ſaccos explerent. Inter quos inprimis clari Poloni fuêre, Stephanus Virbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreæ filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput haſtæ infixum Tartari ad arcem Legnicienſem (nam oppidũ noſtri iam antè cremarant) accedentes prætulerunt, deditionemq; eos qui in præſidio cum liberis Henrici erant, poſcebant. Quam cum negarent illi, uaſtatis per circumitum uillis atq; pagis, receſſerunt ad Othmuchouũ: ubi cum quindecim diebus ſtatiua habuiſſent, Ratiborienſem oram repetita excurſione uaſtarunt: ibiq; octo dies commorati, in Morauiam inuadunt. Quam cum nemine prohibente & Venceslao rege in Bohemia deliteſcente, amplius uno menſe uſq; ad Auſtriæ & Bohemiæ fines crudeliter diu exauiſſent, in Vngariam ſuperatis montibus atq; ſyluis peruenerunt. At Henrici corpus poſt diſceſsionem Tartarorũ, inter cadauera, ſex digitorum in læuo pede argumento, Anna uxore indicante inuentum: cum alijs nonnullis nobilioribus Vvratislauiam deductum, & in ſancti Iacobi, quod monaſterium Franciſcanis ipſe inchoauerat, Anna uero uxor poſtea conſummauit, honorificè ſepultum eſt. Cæterùm Heduigis mater, quæ monaſterij Trebniciẽſis munitioni diffiſa, Croſnam unà cum grege monacharum & Anna nuru, ſub aduentum barbarorum ſe receperat, nihil nuncio cladis & interfecti filij cõmota eſt. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter conſolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo; quòd eius munere talem filium peperiſſet, cuius ipſa uiuẽtis pietatem ſummam in ſe experta ſemper eſſet, quiq; ad extremum pro religione et populo ſuo uitam alacer proieciſſet. Fertur autem cum Henricus exercitum Legnicia contra Tartaros educeret, ſaxum grande è culmine templi uirgini Chriſti matri dicati ante pedes eius decidiſſe, ita ut parum abfuerit quin eum extingueret. Quæ res infauſti ominis uulgo iudicata eſt.

Stragis magnitudo.

Legnicia arx defenſa.

Tartari Morauiam infeſtarunt.

Henrici cadauer inuentum.

Heduigis conſtantia.

Omen infauſtum.

Henrico Pio cæſo, Boleslao Pudico nuſquam comparẽte, oppidis, uicis, atq; pagis ad uaſtitatem redactis, nobilitas Cracouienſis & Sendomirienſis deteriora etiam timens, quòd ſine principe & magiſtratibus eſſet, inito conſilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu maximo principatum detulit. Atq; is princeps factus, ſtatim magiſtratus creauit: plerique enim tempeſtate illa Tartarica deſiderati erant, Clementemq; de Ruſcia Sulislai filiũ, gente Gryphium, Cracouienſem palatinum fecit. Quod cum accepiſſet Conradus dux Maſouiæ, permoleſtè tulit, alienum ſibi Cazimiri principis filio, Leſci albi fratri in principatu prælatum eſſe. Itaq; colloquium à Suentopelco Pomeranorum duce petijt, fœdus cum eo percuſsit, auxiliaq; ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipſe Suentopelcus negauit ad id bellum ſe poſſe proficiſci, alijs curis & occupationibus diſtentum, de quibus paulò inferius memorabimus. Interim autem dum Conradus in apparatu belli occupatus eſt, Tartari ex Vngaria per Scepuſienſem tractũ excurſione facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq; urbe, et maiore quàm prius cæde hominum facta, cum ingenti præda in Vngariam per Oſuencimẽſe territorium citi reuerſi, atq; ibi tres annos commorati ſunt. Cõradus uerò dux omnibus ad bellum ritè comparatis, accitiſq; Pomeranorum auxilijs, in Sendomirienſem, ac deinde in Cracouiẽſem tractum duxit exercitum: & facilè munitiones omnes, opera Zegotæ gente Toporij, eiuſq; familię & clientium, dedentibus ſeſe ultrò omnibus, in ſuam redegit poteſtatem. Cæterùm Clemens palatinus Cracouienſis, & alij qui cũ Boleslao ſentiebant, cũ impares eſſent conatib. Conradi reprimendis, Scalenſem arcem ualido præſidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tũc adortus eſt: ſed Cracouiam ueniens, arcem muniuit: conſtitutiſq; rebus, in Maſouiam redijt. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu ſuo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatum. Cum autem Cracouienſem arcem expugnare niteretur, recognita, ſuperuenit iterum Conradus cum maioribus copijs: cum quibus Boleslaus Caluus congredi nõ auſus, in Sileſiam ſe recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Nec mora, Clemens palatinus deſtitutum ſe ope Boleslai cernẽs, petita, impetrataq; à Conrado uenia, arcem ei dedidit. Potitus iam omni principatu Conradus, cum belli ſumptibus exhauſtus eſſet, grauia mox uectigalia & exactiones non modò oppidanis & agreſtibus, uerùm etiam equeſtri & ſacerdotali ordini impoſuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis ueteribus, & extruendis nouis munitionibus acerbè uulgus exercere cœpit. Quę poſt tantas clades atq; calamitates à Tartaris illatas, famemq; grauem, cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderẽtur, magnũ odium

Boleslaus Caluus ad principatũ uocatur.

Clemens de Ruſcia palatinus Cracouienſis.

Tartari Poloniam populantur, & Cracouiam diripiũt.

Conradus Maſouiorum dux principatum inuadit.

Scala arx Conrado dedita.

Conradus aſperiori dominatu Cracouienſes à ſe alienat.

Fames in Polonia.

Conrado conflarunt. Redierat is fortè in Maſouiam.

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Ibi proceres Cracouienſes clàm de eijciendo ipſo conſilia ineunt: nonnullos conſcios, qui Boleslaum Pudicum perquirerent, dimittunt. Atque is de uoluntate & ſtudio ſuorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porrò Conradus cum alienatos eſſe à ſe Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus animos accepiſſet, ac de conſilio reuocandi Boleslai Pudici & eijciendi ſui perſenſiſſet, properè accurrit cum non contemnendo comitatu ſuorum:

Comitia Scarbimiriæ.

diſsimulatoq; conſilio, comitia apud Scarbimiriam indixit.

Cracouienſes proceres & equites capti à Conrado, & elapſi.

Ad quæ cum frequentes proceres & equites conueniſſent, capiuntur quidam ex eis nobiliores, qui contra Conradum ſentire uidebantur, & in Maſouiam uincti abducuntur. Cæterùm Clemens palatinus cautior, et aduentum Conradi celerem, comitiaq; illa æſtate media præter morem indicta, ſuſpecta habens, cum Sulcone & Theodoro fratribus & alijs nonnullis ad Boleslaum Pudicum, qui in Pienina arce in Vngariæ finibus ad eum diem latuerat, profugit. Nec ſanè multo pòſt prima die menſis Auguſti, illi qui in Maſouiam abducti erant, fractis compedibus, in tempeſta nocte cum euaſiſſent, omnem ſuorum multitudinem palàm contra Conradum concitabãt. Eorum reditu cognito, Clemẽs palatinus confeſtim aduolat: & facta manu, coniunctiſq; uiribus, Cracouiam in poteſtatem ſuam redigunt, eiecto Conradi præſidio.

Boleslai Pudici reditus.

Súbſequitur Boleslaus Pudicus cum uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ętatis, atque ſexus exultans atq; gratulabunda obuiam ſeſe effudit.

Prendota epiſcopus Cracouienſis.

Et mox proceres authore ac principe Prendota epiſcopo Cracouienſi, gente Odrouanſo, cognomento Bialaſſouio, qui nuper Vislao Coſcelecio defuncto ſucceſſerat, nouum iuſiurandum principi dicunt.

Boleslaus Pudicus principatum recuperat.

Quo conſenſu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant, Boleslao eas reddiderunt. Factus autem certior Conradus de defectione minorum Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itineribus Cracouiam accurrit: cumq; uideret Boleslaum Cracouienſis arcis munitione (neque enim ſpacium cogendi exercitus habuit) ſeſe cum præſidio continere, obſidere eum cæpit: & quòd longius ductam iri obſidionem, neq; ſatis uirium ſe ad bellum in hoſtico gerendum habere ſentiebat,

Cracouienſis arcis obſidio.

templis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerſo arcis in eodem colle ſitum eſt, ſed tunc extra munitionem arcis erat, caſtellorum loco uallis atq; foſſis cõmunitis, cõmendataq; cura exercitus & obſidionis Boguthę equiti Cracouiẽſi, ꝗ cũ ipſo ſentiebat, in Maſouiã, ut mox maiores copias abduceret, receſsit.

Boguthæ defectio.

Nec mora Boguthę mutata fide, de templis pręſidia deduxit, obſidionẽq; ſoluit.

Conradus bellum infert Boleslao.

At Conradus conſcripto maiore exercitu, accitis etiam in auxilium Præmislo Poſnanienſi, & Miezislao Oppolienſi ducibus, Lithuaniſq; item & Iazygibus ſiue Iaſuingis barbaris, tractum Sendomirienſem populabũdus ingreditur.

Iazyges ſiue Iaſuingi quinam fuerint.

Ac de Lithuanis quidem, quinam ſint, ſuperius memorauimus. Iazyges uerò ſiue Iaſuingi eiuſdem cum Lithuanis lingue, ut uolunt nonnulli, eorũdemq; morũ & religionũ fuêre, & ad Auſtrũ finitimas Polonię ſyluas incoluêre.

Poleſſe ſeu Podleſſe, ſiue Podlaſſe.

Quę regio à noſtris Poleſſe ſiue Podleſſe, quaſi ſubſyluana uocatur: alij Podlaſſe, quaſi Lachis, hoc eſt, Polonis finitimam dici uolũt, cuius caput eſt Drohicinum oppidum.

Drohicinum.

Gens bellicoſa admodum contemptrixq; mortis: uerum pugnandi cupiditate et pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta eſt à noſtris, quemadmodum inferius exponemus.

Iazyges Metanaſtæ.

Fuerunt etiã Dacis & Pannonib finitimi Iazyges Metanaſtæ. Neſcio an ijdem cum his: & an illinc huc, an uerò hinc illud aliquãdo cõmigrârint. Hos igitur populos Conradus dux tũc contra Boleslaũ exciuit. Nec Boleslaus comittendũ ſibi eſſe exiſtimauit, quin ſua defenderet.

Prælium apud Suchodolum.

Itaque magna celeritate quantũ poteſt exercitũ comparauit, in quo erãt & Vngari: & ad Suchodolum pagũ Cõrado occurrens, ꝗuis eſſet uiribus longè inferior, tñ pugnãdi copiã fecit.

Boleslai uictoria & moderatio.

Et fauit ſanè iuſtiori cauſæ Deus, hominumq; preces pro Boleslao paſsim ſupplicantium exaudiuit. Commiſſo enim prælio, numeroſus ille Conradi exercitus cum ducibus ſuis à Boleslao fuſus, & in fugam actus eſt. Victorq; uictoria moderatè uſus, neq; fugiẽtes longius perſecutus eſt: & ſaucios benignè recreauit, & captiuos dimiſit. Cuius quidẽ moderationis fructum mox conſecutus eſt. Etenim ſtatim reliqui de nobilitate Sendomirienſi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erãt, unà cum munitionibus quas obtinebant, in poteſtatem Boleslai uenêre.

Conradi fuga.

Conradus uerò, qui Prendotæ epiſcopo Cracouienſi extrema quæq; dudum comminatus erat; quòd ipſo authore eiectum ſe eſſe non ignorabat, turpiter uictus, in Maſouiam ſe cum Cazimiro filio, cæteris domos ſuas dilapſis, recepit. Boleslaus recuperatis omnibus quæ abſens amiſerat, Cracouiam reuertens, ingenti omnium gratulatione exceptus eſt. Nec in maiore Polonia poſt Tartaricum bellum quietæ rẹs fuêre. Nam poſt interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus

Caluus

Caluus filius eius natu maximus dominatum ſuſcepiſſet, grauis nobilitati & cęterę multitudini eſſe cœpit, atque externos indigenis, Teuthonas Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat: in hos perparcus & reſtrictus, in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magiſtratus eis mandaret: et quòd ſine modo familiaritate eorum delectaretur, in conſilium quoque eos adhibebat. Malè hæc res Polonorum proceres habebat. Itaque queſti inter ſe de faſtu ducis, & contemptione ſui, celeriter contra eum, authoribus Bogundo palatino Poſnanienſi, Cecundo Gneſnenſi, Thoma Poſnanienſi Caſtellanis, & Domaratho iudice, conſpirarunt: & conuētu apud Poſnaniam facto, Præmiſlum & Boleslaum Vvladiſlai Sputatoris filios bonæ indolis iuuenes, accient: abdicatoq; Boleslao Caluo, duces eos ſibi conſtituunt. Commorabantur autem ij in arce Viſcenſi, quam de patrimonio ſolam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus, auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, una excepta, cui Præmentæ nomen. Cuius præfectus in fide Boleslai Calui perſtabat. Quam tamen haud ita multo pòſt nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquiſsimo animo Boleslaus Caluus, ſuadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & poſterius filium ab eo dominatu fruſtrà auocauerat, & tūc nepoti, ne iniuſtè iuſtis hęredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, perſuaſit. Quin is poſteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonio ſorore ſua Elizabetha una de quinq;. Verùm id poſt mortem Heduigis actum eſt. Vix enim uno anno ea poſtea uixit. Nam altero poſt maritū obijt, qui fuit à Chriſto nato 1243. ſeptimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum dum uixit, propter rationem uictus duram atque tenuem, aſsiduaq; ieiunia, fuerat, poſt mortem inſolito ſplendore, coruſcaſſe fertur, Deo perhibente teſtimonium ſanctimoniæ & pietati eius. Quāquam tertio demum & uiceſimo anno pòſt, à Clemente pontifice maximo in numerum ſanctorum, examinato bene ac diligenter negocio relata eſt. Sepulta eſt autem Trebniciæ. Cruciferi quoque Teuthones eodem tempore, hoc eſt pòſt Tartaricam illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magiſtrum ſuffeciſſent, non modò Pruſsiam bello quæſitam, ſed etiam ea quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiſerunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Conrado contra Pruſſos cum barbaris bellum uaria fortuna geſsiſſent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipſi condidiſſent, quædam de hoſtibus cepiſſent, atq; ex his nōnulla rurſus amiſiſſent, & quodam tempore ui barbarorum magna ſtrage uicti, cæſiq;, in arctum redacti eſſent, ad extremum tamen multis Germaniæ principibus opem ferentibus magna ex parte Pruſſos debellatos domuerunt, & ad recipiendam religionem Chriſtianā adegerūt. His eorum ſucceſsibus inuidens Suentopelcus, ſimul autem ſibi ac dominatui ſuo metuēs, Pruſſos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atq; rebellionem ſollicitauit: & quo magis eos ſibi obnoxios, & Cruciferis infeſtos & irreconciliabiles hoſtes redderet, perſuaſit ijs, qui Chriſtiani iam facti erāt, ut religionem Chriſtianam, quam inuiti ſuſceperant, rurſus abijcerent: Germanoſq; & Polonos omnes, qui uel negociabantur apud ipſos, uel etiam domicilia in Pruſsia fixerant, conſtituta certa die trucidarent. Quæ cùm illi impigrè peregiſſent, munitioneſq; omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubiq; præfectis, & pręſidijs, in poteſtatem ſuam redigiſſent, Suentopelcum belli ducem creant, eiq; parituros ſe eſſe recipiunt. Accepit lubens delatum imperium Suentopelcus, confeſtimq; obſeſsis terreſtribus iuxtà ac fluuialibus, quicunq; Cruciferi carum eſſent partium, ſiue in Pruſsiam proficiſcerentur, ſiue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactiſq; celeriter Pruſſorū atq; Pomeranorum ſuorum copijs, Culmenſem tractum omnem ferro & igni uaſtauit, ubi ad quatuor millia hominū partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, ſiue Chelmam, & Razinum, arces quibus potiri non potuit, reliquit. Neq; eum authoritas Guilelmi epiſcopi Mutinenſis, legati apoſtolici, ab incœpto deterruit. Qui quidem legatus Pruſsiā tunc in diœceſes & epiſcopas, nempe Varmienſem, Zambienſem & Pomezanienſem diſtinxit, quemadmodum uult Dlugoſſus, tametſi nondum eæ regiones penitùs à Cruciferis ſubactæ erant. Fungebatur tūc apud Cruciferos magiſtratu, quem illi Marſalcum uocant, Ditrichus ſiue Theodoricus. Is igitur conuocato conſilio, conſultat quid facto opus ſit. Incōſultum ac temerarium uidebatur, in prælij dimicationem cum Suentopelco uenire, cuius uires Pruſsis & Pomeranis coniunctis maiores erant, quàm ut à ſe tunc ſuſtineri poſſent. Itaq; placuit omnibus, ut munitiones ſuas defenderēt, et per omnem occaſionem Suentopelci ditiones uiciſsim in-

Boleslaus Caluus propter propenſionem in externos exoſus ſuis.

Maiorum Polonorum defectio à Boleslao Caluo. Bogumilus pal. Poſnan.

Vvladiſlai Sputatoris filij.

Naclum à Suētopelco interuerſum.

Præmenta arx expugnata.

Boleslaus Caluus æquo animo tulit ſe eiectum è maiore Polonia.

Heduigis ſanctæ mors. 1243. ann.

Heduigis in diuos relata.

Suentopelci bellum contrà Cruciferos Pruſsienſes.

Cruciferorum res geſtæ in Pruſsia.

Pruſſorum defectio à religione & Cruciferis.

Balga & Elbinga munitiones retentæ à Cruciferis.

Suentopelcus à Pruſsis bellò præficitur.

Razinum arx.

Pruſsiæ epiſcopæ.

Zartauicia arx à Cruciferis intercepta.

feſtarent: Zartauicia arx erat in Pomerania, Cruciferorum ditioni finitima arte & præſidio bene munita, ubi theſaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ eſt ante pridie nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis ſcalis, cuſtodibus partim interfectis, partim captis, intercepit theſaurum, in quo diuę Barbarę illiusúe Antiochenæ, cuius celebre eſt nomen apud Chriſtianos, an alterius cuiuſpiam, incertum eſt, corpus erat, aſportauit, arcemq́ accito & impoſito pręſidio ſuo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq́ nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obſidionem relicta, cum reliquis in Cruciferorum ditionem excurſionem fecit.

Cruciferorum uictoria.

Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ, Conradi filio, quem Ditrichus haud falſo conijciens euenturum, id quod euenit, in auxilium acciuerat. Conſeruntur manus, uincitur & fugatur Suentopelcus. Neque contenti uictores præſenti uictoria, in Pomeraniam etiam inuadunt.

Præmislus dux maioris Poloniæ.

Coniunxit ſe cum eis Pręmislus dux maioris Poloniæ precibus Cruciferorum euocatus. Quam quidem expeditionem eò lubentius ſuſcepit, ut ſuam quoque iniuriam in Suentopelco auo materno ulciſceretur. Nec ſatis habuerunt agros, uicos, atq́ pagos populari, Viſſegradum etiam urbem expugnarunt.

Viſſegradum captum à Cruciferis.

Naclum ereptum, & Præmislo redditum.

Deind emotis ad Naclum caſtris, arcem per deditionem recipiunt, & Præmislo reddũt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq́ metuens, pacem cum Cruciferis Guilelmi legati apoſtolici opera facit, datis obſidibus Meſciugo ſiue Meſtuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinq́ dimiſsi ex pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Cruciferi, adduci nequiuêre. Itaque minus diuturna pax ea fuit.

Pax inter Suẽtopelcum & Cruciferos.

Suentopelcus Culmenſem oram uerum uaſtat.

Etenim Suentopelcus non multo pòſt uiolato fœdere, uocatiſq́ in auxilium Pruſsis, Culmenſem religionem ingreſſus, crudeliter eam uaſtauit. Non tulêre Cruciferi eam uaſtationem, & cum prohibere non poſſent, reuertentem tamen hoſtem adoriri, & prædam excutere ſtudebant. Sed erat inter eos diſſenſio. Ditrichus enim antiquus Marſalcus, cum ſuas uires impares hoſtilibus eſſe iudicaret, loci opportunitatem, quo hoſtem inuaderet, quærebat: uolebatq́, ut apud Reuſinam paludem, quæ Pruſsis & Pomeranis tranſeunda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in tranſeunda palude impediti eſſent: cui prudentiores facile aſſentiebantur.

Conſilium ſenile & iuuenile.

Improbabat hoc cõſilium nouus Marſalcus Berlinus, utpote ferocior & minus uſu rerum peritus, quòd diceret, prædam ſibi abactã ereptumq́ iri, ſi extremum agmen inuaderent. Vicit huius ſententia.

Cruciferi uicti à Suẽtopelco.

Quare aperto campo ultra Oſſam, reuertens hoſtes conſecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio ſuperantur, & ad internecionem cæduntur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderent. Quin & alterum agmen in auxilium ſuis ſuperueniens, facilè profligatur. Suẽtopelcus geminata uictoria lætus, cum ingenti præda domum reuerſus eſt. Subornat deinde Remcam aduocatum & nonnullos alios oppidanos Culmenſes magnis pollicitationibus illectos, ut obſides ſuos, qui in arce Culmenſi aſſeruabantur, ſolutos ſibi remittant. Sed prodito conſilio, proditores in arcem intromiſsi non ſunt. Obſides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati ſunt, quæ arx firmo tenebatur præſidio Cruciferorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos ſuos non procedere, ſubornat qui Culmenſe & Zartauicenſe oppida incenderent.

Cuiauia uaſtatur.

Ipſe uerò cum Pruſsis in Cuiauiam excurſionem facit, eamq́ longè lateq́ ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cruciferis contra ſe ueniſſet. Neq́ authoritate legati apoſtolici, ac ne interdicto quidem ab inſtituto dimotus eſt.

Zantir arx condita.

Quin iritatus magis, cunctæ Poloniæ minari cœpit. Excitataq́ arce, quam Zantir appellauit, ſupra Viſtulam in tractu Culmenſi, ſeu uerius Pomeſanienſi, quo loco poſt quadraginta ferè annos Marieburgum à cruciferis conditum eſt, nauigationes & commercia Polonorum cum Cruciferis prohibebat, naueſq́ diripiebat. Quibus malis fracti Cruciferi, de pace cum Suentopelco per Samborium fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoq́ obſidem remitti ſibi poſcebat. Facilè intelligebant Cruciferi, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, ſi filium Suentopelco remiſiſſent. Itaq́ in Pannoniam ſuperiorem, quæ iam Auſtria dicitur, eum relegarunt, & Friderico duci adſeruandum commendarunt.

Suece arx condita.

Puterborgum arx.

At Suentopelcus priore non contentus, alteram quoque arcem, cui Suece nomen eſt, in ripa Viſtulæ citeriore ubi uerticoſiſsimus amnis eſt, ædificat, fruſtrà prohibentibus Cruciferis, & aliam arcem Puterborgum ex aduerſo ædificare orſis. Nam à cœpto poſtea deſtitêre. Cæterùm auxilijs Friderici ducis Auſtriæ, & aliorum quorundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauiæ, auctis copijs, in Pomeraniam excurſionem faciunt: in qua nouem dies morati, reuertentes ingentẽ prædam abigebant, cum meos Suentopelcus

pelcus accitis properè Pruſsis (nam ipſe cum ſuis adoriri eos auſus non eſt) impetum facit. Et auxiliares quidem qui cum pręda antecedebant, hoſtium uim non ſuſtinentes, funduntur, fugantur῝. Extremum quoque agmen Cazimiri & Cruciferorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Martinus Cruſuicienſis ſignifer cohortatione ſua pugnam reſtituit. Cum῝ neutra pars referret pedem, pars Auſtriorum è primo agmine retrò ad ſuos ſe recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum ſuis dimicantes incidit, hoſteſ῝ auerſos adorta, cum anceps illis eſſet dimicatio, in fugam uertit. Adueniens autem Opiſſo Abbas Meſſanenſis ab Innocentio quarto pontifice Max. Gregorij noni ſucceſſore legatus, pacem inter Suentopelcum, & Cazimirum, & Cruciferos redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurando, quòd nihil deinceps commune cum Pruſsis habiturus eſſet. Quibus factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum abſoluit. Sed iam miſsis Cruciferis & Pomeranis ad Boleslaum noſtrum reuertamur. Conradus dux Maſouiæ pòſt Suchodolenſem cladem, de ulciſcendo Boleslao Pudico ſedulò cogitabat. Et cum imparem ſe eius uiribus uideret, Lithuanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrentis in morem in Sendomirienſem oram ſibi proximam tunc uſ῝ ad Viſtulam inundarunt, & magnam pecudum, iumentorum at῝ hominum prædam è Lucouienſi & Secechouienſi territorio abigebant. Nec aberat Conradus cum ſuis, cęde & incendijs in obuia quæ῝ ſæuiens. Coëgit & Boleslaus exercitum, quantum anguſtia temporis patiebatur, querelis & lachrymis ſuorum fatigatus, & aduerſus Conradum duxit, ſua defenſurus, & illatum bellum propulſaturus. Commiſſa῝ apud Iaroſsinum pagum pugna, uincitur: & multis cæſis, captiſ῝ fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriēſem nobilitatem inuaſit. Quocirca metu conſtricta & pręſenti periculo, deſperato Boleslai principis auxilio, Conrado ſeſe dedidit. Et parci quidem tunc iuſsit Conradus cæteris omnibus. Solas epiſcopi Cracouienſis poſſeſsiones, quòd is in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. At῝ ea calamitate Kelcenſe, Cunouienſe, at῝ Tarzecenſe, quod nunc Bozentinenſe dicitur, territoria in tractu Sendomirienſi tunc afflicta ſunt. Nam Secechouienſe barbari iam deuaſtarant. Hac iniuria commotus Prendota epiſcopus, Conradum uelut inuaſorem eccleſiaſticorum bonorum, incendiarium, & ſacrilegum autoritate ſua pontificia publicè anathemate at῝ diris deuouit. Quam rem Fulco ſiue Pelca, Archiepiſcopus Gneſnenſis, cum uniuerſa ſynodo ea de cauſa conuocata, comprobauit. Muniuit aūt Conradus arces quaſdā in Sendomirienſi tractu. Verùm eas non ita multò pòſt Boleslaus, deiectis eius præſidijs, recepit, cum Conradus curſim in Maſouiam, excurſione Pruſſorum excitus diſceſsiſſet. Barbari enim ſiue à Suentopelco incitati, ſiue ſua ſponte ob negatam mercedem nauatæ dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugoſſus, operæ indignati, ſiue adeò iuſto Dei Opt. Max. iudicio mala in authorem conuertente, in Maſouiam ipſo abſente excurſionem fecerant, ad Cechanouiam uſ῝ oppidum progreſsi. Quāquam non impune illud eis ceſsit facinus. Nam à Cechonouia reuerti cum ingenti præda incipientibus ad tertium Idus Iulij Maſouij, Lencicienſeſ῝ equites iuxtà atque agreſtes manu facta occurrerunt: & prælio inito, nongentis cæſis, captis ducentis, reliquos excuſſa præda in fugam præcipites egerunt. Exuſtum eſt autē Ploſcum oppidum, habitatoribus, uacuum, quòd ij ſub aduentum hoſtium in arcem cōfugerant. Sed eáne, an anteriore quadam barbarorum excurſione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulſis barbaris, expeditionem aduerſus Boleslaum renouauit unà cum Cazimiro filio, & Miezislao genero, duce Oppolienſi: & in Cracouienſem oram duxit exercitum. Continebat ſe Boleslaus in arce Cracouienſi, non auſus iterum prælio rem committere. Itaque e regione arcis Conradus caſtra metatus eſt, quo loco Rudaua amnis Viſtulę miſcetur: eum῝ locum foſſis, aggeribus, caſtelliſ῝ muniuit. Et quòd obſidio longior fore uidebatur, uno à Cracouia miliario ſupra Viſtulam nouā arcem munit in eò colle, in quo monaſterium Tinecenſe ſitum eſt. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia milliario. Et hanc quidem Miezislao commēdauit, illam uerò ſuo firmauit præſidio. His actis in Maſouiam reuertit. Poſt cuius diſceſſum Boleslaus Tinecenſem arcem in ſuam redegit poteſtatem. Quo cognito, ij quoque qui in caſtris ad Cracouiam relicti erant, deceſſêre, ueriti ne & ipſi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miezislao mortuo, Lelouiēſis quoque arx Boleslao dedita eſt. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque ſumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multò pòſt Conradus extremum uitæ clauſit diem, relictis tribus filijs ſuperſtitibus, Boleslao, Cazimiro, & Zemouito, anno Chriſti nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem ſecutus eſſet, Cazimirus non acquieſcens in Len-

Pomerani uicti à Cruciferis.

Legatus pontificis Opiſſo Abbas.

Lithuanorum & Iazygum excurſio in Poloniam.

Boleslaus Pudicus uictus fugatusq; à Conrado & Barbaris.

Sendomirienſis nobilitas Conrado ſeſe dedit.

Epiſcopi Cracouienſis poſſeſsiones uaſtatæ à Conrado.

Conradus anathemate ictus.

Pruſsi Maſouiam uexarūt.

Pruſsi profligati à Maſouijs.

Ploſcum incenſum.

Conradi expeditio contra Boleslaum Pudicum.

Cracouia obſidetur.

Rudaua fl.

Tinecēſis arx.

Lelouia.

Tinecenſis & Lelouienſis arces recuperatæ.

Miezislaus Oppolienſis obijt.

Conradus Maſouiorum dux obijt.

1247. ann.

Boleslaus Cōradi filius mortuus.

cicienſi & Cuiauienſi dominatu, quem ipſi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimi-rum, & Roſpram arces inuaſit, & fratrem cum uxore Gertrudi captum in uincula conie-cit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapſa & uaſtata bello in-ſtaurare, deprauataq; corrigere inſtituit, magnaq; manſuetudinis, & probitatis laudem e-tiam apud exteros adeptus eſt. Qui ſtatus rerum huius oræ hoc fuit admirabilior, quòd non modò cætera Polonia, uerùm tota penè Europa bellis tunc ardebat. Ac in Vngaria quidem Bela rex poſteaquam Tartari exceſſerunt, nihil antiquius habuit, quàm recolle-ctis afflicti regni uiribus Fridericum Auſtriorum ducem ulciſci, propterea quòd is ſibi ſub tempeſtate illa Tartarica tria territoria, & argenti, auriq; permultum, uiolento pacto extorſiſſet, Vngariamq; nihilo mitior Tartaris populatus eſſet. Commiſſoq; prælio Fri-dericus occiſus eſt. In Bohemia uerò Præmislus Venceslaum patrem regno ſpoliauit. Sed mox captus ab eo, ac dimiſſus, in Morauiam illo iubente conceſsit. Porrò Fridericus Imperator Italiam infeſtabat, factioneſq; Guelforum & Gibellinorum, ſumpto à Piſis ini-tio, in ſingulis ferè urbibus tunc excitatæ, diu poſtea ipſam exercuerunt & afflixerunt. Cumq; Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare non poſſet, coacto Lugduni concilio, imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanoſq; principes concitauit, ut Hen-ricum Lantgrauium Turingiæ, diuæ Elizabethæ filium ſucceſſorem ei abſenti crearent, quamuis ipſe Fridericus, poſt Henricum filium captum et mortuum, Conradum alterum filium ſucceſſorem ſibi deſtinaſſet, regemq; Romanorum appellaſſet. Cum autem Henri-cus apud Vlmam interfectus eſſet, Guilelmum Holandiæ comitem ijdem principes re-gem appellarunt. Nec multo pòſt Fridericus quoque profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio capto, in Apulia perijt, anno Chriſti 1250. Sed mittamus externa. Nec in maiore Polonia & Sileſia quietæ res tunc fuêre. Belli uerò principium illud fuit Sileſia. Henricus Pius dux Sileſiæ à Tartaris interfectus, ex Anna uxore Ottocari primi regis Bo-hemorum filia, quatuor reliquit filios, Boleslaum cognomento Caluum, Henricum, Conradum, & Vvladislaum. Ex his duo poſtremi & natu minimi ab Heduigi auia ſacer-dotio deſtinati, & in Italiam miſsi, literis nauabant operam & Conrado quidem Bamber-genſis epiſcopa, Vvladislao uerò Salisburgenſis Archiepiſcopa promiſſa erat. Itaque reli-qui duo fratres de Annæ matris & conſilij ſententia dominatum paternum in Sileſia inter ſe partiti ſunt, ita ut Boleslao, cui Caluo cognomen fuit, Vvratislauienſis, Henrico uerò Legnicienſis tractus ſorte obtingeret: & ne duo illi minores omninò exhæredes eſſent, Conradus quidem Henrico in Legnicienſi, Vvladislaus uerò in Vvratislauienſi Boles-lao conſors accederet. Verùm paulò pòſt Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legnicien-ſem portionem meliorem eſſe iudicaret, Conradumq; fratrem, qui in ea conſors Henrico factus erat, iam hypodiacónum, portionem ſuam petiturum non eſſe exiſtimaret, repu-diato Vvratislauienſi dominatu, Legnicienſem uſurpauit Henrico uerò Vvratislauien-ſem conceſsit. Atque hic fomes poſtea ciuilium & paricidialium bellorum inter ipſos fuit, quemadmodum ſuo loco exponemus. Tunc autem Boleslaus Caluus pœnitentia du-ctus, quòd maioris Poloniæ dominatum à Præmislo & Boleslao Vvladislai Sputatoris filijs præripi ſibi, ſuadente auia, paſſus eſſet, ad recuperandum eum adſpirare cœpit, ar-cemq; nouam Copaniciam ſupra Odram in finibus ditionis Præmisli muniebat. Iam e-nim Premislus quoque cum fratre dominatum partitus erat: & Caliſsienſem quidem tra-ctum à Proſnia amne ad Præmentum arcem. & inde ad Vartam fluuium, & Moſinam ar-cem, & Sepnum paludem fratri conceſſerat, Poſnanienſem uerò & Gneſnenſem ipſe ob-tinebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Præmislus & Boleslaus fratres co-pias comparabant. Sed proceribus utriuſq; partis interuenientibus, pax inter affines du-ces conſtituta eſt, his quidem legibus, ut Præmislus Boleslao Caluo Santocum, Medire-zum, & Sbanſinum, quam arcem non ita pridem condiderat, daret. Ille uerò nouam mu-nitionem demoliretur. Nec multo pòſt Barnimus Caſſubiorum & Slauorum dux, ſiue is Samborio, ſiue Boguslao, ſiue aliunde ortus fuit, Santocum ſibi uendicare, & cum exer-citu oppugnare adortus eſt. Et facilè quidem paucis arcem defendentibus expugnaſſet, ni propere ei Premislus ſuccurriſſet. Nec mora Boleslaus quoq; Caluus ad ferendam ſuis opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obſidione receſsit. Bo-leslaus autem ut Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub idem tempus Ca-zimirus dux Lencicienſis atq; Cuiauienſis, ut cum alterius iniuria, dominatum ſuum am-plificaret, Landenſe territorium in tractu Caliſsienſi inuaſit, monaſteriumq; eiuſdem no-minis, ſupra Vartam fluuium ſitum præſidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Caliſsien-

ſis de-

Boleslai Pudici ſtudium.

Vngaria uexata ab Auſtrijs.

Fridericus Auſtriæ dux occiſus.

Italiæ ſtatus.

Guelfi & Gibellini.

Friderico abrogatum imperium in concilio.

Germaniæ motus.

Henricus Cæſar.

Conradus Cæſar.

Friderici Imperatoris mors.

Guilelmus Cæſar.

Entius Friderici F. captus.

1250. ann.

Henrici Pij filij.

Sileſiæ principatuum diuiſio.

Diſsidium inter fratres.

Copanicia arx

Poloniæ maioris diuiſio.

Pax inter maiores Polonos & Sileſios.

Sbanſinũ arx condita.

Barnimus Caſſubiorum dux.

Santocum oppugnatum.

Santocum maiori Poloniæ adiunctum.

Landenſe monaſterium captum, & receptum.

ſis deiecto Cazimiri præſidio mox recepit: diſiectisq́ propugnaculis, monachis reſtituit. Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, nõ modicum ſuorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quæ cum Cazimiro & Cruciferis icerat, cùm ſubitò cum Pruſsis in Cruciferorum ditionem irrupiſſet, multosq́ mortales apud Golubum incautos oppreſsiſſet, in Cuiauiam quoq́ impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros ſibi deuinciret, ſuorumq́ inopiã releuaret. Anguſtiore enim annona Pomerani iuxtà atq́ Cruciferi tunc utebantur. Itaq́ magna clade Cuiauiam affecit: plurimisq́ interfectis hominibus, abſq́ ullo ſexus ac ætatis diſcrimine, incenſis uillis atq́ pagis, permagnã prædam aſportauit. Quanquam ea præda à Cruciferis excuſſa eſt, eam Suentopelcus reuertens ex itinere, munitionem, quam tunc illi eregione Chriſtiborgi arcis muniebant, expugnare adortus, commiſſoq́ prælio ſuperatus eſſet. Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, ſed reparato exercitu mox ad Chriſtiborgum rediit: cumq́ præmiſsi ab eo præcurſores à decurrentibus ex arce Cruciferis reiecti, tumultuoſius ad reliquum agmen ſe reciperent, exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum ſe mutuo præcipites in Viſtulam impellunt, multi de exercitu Suentopelci periêre. Freti autem hoc ſucceſſu Cruciferi, uiciſsim Pomeraniam excurſione facta, maiorẽ in modum uaſtauerunt. In Pruſsiam quoque ij, qui Balgæ & Elbingæ in præſidijs erant, populabundi excurrêre. Sed cum præda onuſti reuerterentur, in inſidias à barbaris præparatas incidêre, ubi cùm propter iniquitatem loci, & circumfuſorum barbarorum multitudinem neque recipiendi ſe facultas, neque ex æquo pugnandi copia eſſet, hoſtibus ſeſe, fruſtra diſſuadentibus Magiſtro & Marſalco dedidêre, & ad unum omnes trucidati ſunt. Qua clade uehementer eorum uires attritæ ſunt: ſed recreatæ non multò pòſt Germanorum principum auxilijs, atque ita recreatæ, ut non mòdò reprimerent feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, uſque adeò, ut quinque conuentus, nimirum Pomezanus, Erminius ſiue Varmienſis, Pogezanus, Barthinus, & Nactaginus ſubacti, religionem Chriſtianam reciperent. Suentopelcus quoque cum iam ſenio confectus eſſet, his Cruciferorum ſucceſsibus, & authoritate Iacobi Leodienſis Archidiaconi legati apoſtolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio Pontifice Maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato & afflicto aliquid ſubſidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vvratislauiam epiſcoporũ ſynodo, impetrauit, ut quinta pars redituũ eccleſiaſticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod eſt ſolenne cunctis Chriſtianis ante paſcha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri ſummorum pontificum inſtituto uulgò ſeruarent, indulſit, ut eſſet deinceps hebdomadarum ſex & dimidiæ. Per eadem tempora Sileſia, Boleslao Caluo authore & incentore, ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus refutato ſacerdotio à Boleslao fratre, præter ſpem eius, portionem Legnicienſis dominatus ſibi deſtinatam, repeteret, Vvladislaus uerò Archiepiſcopus factus, partem ſuam in Vvratislauienſi non peteret, Boleslaus ad Vvratislauienſem, quem prius contempſerat, redire uelle cœpit. Negante Henrico, exercitum coëgit, è Germania mercenarium militem acciuit. Vvratislauienſem Hẽrici fratris ditionem armis atq́ flammis infeſtauit, Neimarco oppido cum templo & hominibus incenſo, Vvratislauiam contendit. Nouis tũc mœnibus Vvratislauia muniebatur, & iure Teuthonico ciuitas inſtituebatur. Et tamen trimeſtrem Boleslai obſidionem ſuſtinuit, obſidentesq́ crebris eruptionib. exagitatos, re infecta diſcedere coëgit, cum Henricus impar fraternis uiribus ad prælij dimicationem prodire non eſſet auſus. Rediit mox Boleslaus cum maiorib. copijs, & fruſtra tentata iterum Vvratislauiæ expugnatione, uaſtatis longè, lateq́ agris atq́ pagis, cum munitiones Henrici præſidijs tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitũ triſtior, quòd duabus expeditionibus ſumptuoſis, nullum tantis ſumptibus dignũ operæ precium feciſſet. Sed tamen tertiam deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipſius animi ſententia ceſsiſſet, nec haberet unde ſtipendia debita mercenarijs militibus diſſolueret, infeſtare ij latrocinijs deditionem eius cœpere: inde odiſſe eum iam ſui ac deſerere. Qua re adactus, ſupellectilẽ oẽm ſuam in ſtipendia militũ diſtraxit: & cũ ne ita quidẽ eis ſatisfaceret, arces eis quaſdã et poſſeſsiones hypothecæ nomine habẽdas dedit. Deniq́ Lubuſſenſe territoriũ, Brãdẽburgẽſib. Marchionib. Ioãni & Otthoni oppignerauit. Atq́ ex eo tẽpore, id in Saxonũ poteſtatẽ uenit. Cũ aũt Boleslaus inops, egẽsq́ & ſuis exoſus, nec ſatis cõpos mẽtis oberraret, ab Henrici militib. exceptus, & Vvratislauiã adductus fratris benignitate & miſericordia

Suentopelcus Culmenſem & Cuiauiam infeſtat.

Golubum.

Suentopelcus bis uictus à Cruciferis Prußienſibus.

Pomerania uaſtata à Cruciferis.

Cruciferi ad internecionem profligati à Prußis.

Pruſſorum cõuentus ſiue regiones à Cruciferis ſubactæ et Chriſtianæ factæ.

Pax inter Pomeranos & Cruciferos.

Legatus pontificius Iacobus Leodienſis Archidiaconus.

Synodus Vvratislauiæ.

Subſidiũ pontifici ab epiſcopis Poloniæ decretum.

Ieiunij quadrageſimalis moderatio.

Sileſici motus & bellum inter fratres.

Neimarcum.

Vvratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.

Boleslaus exoſus ſuis ob iniurias & mente captus.

Lubuſſenſe territorium Marchionibus oppigneratum.

Boleslaus captus à fratre et dimiſſus.

Zithauia. Gerlicia.

Croſnenſes ad Conradum defecêre.

Salomea Conradi uxor.

Nalencij in uincula coniecti.

ſtatim dimiſſus eſt. Nec illa tamen lenitate & manſuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai uicta eſt. Quin is Legniciam reuerſus, noua aduerſus fratres conſilia cum animo ſuo & cum externis militibus (cum ſuos à ſe alieniores eſſe animaduerteret) agitabat. Neque Conrado portionem ipſius, quemadmodum receperat nuper Vvratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zithauiam & Gerliciam oppida ſuis quibuſdam hominibus oppignerauit. Hinconem Mirſonis Caſtellani Croſnenſis filium, quòd magnas pater eius facultates habebat, ut pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipſo animis omnium, Croſnenſe territorium & arx cum alijs finitimis ad Conradum ab eo defecit. Sed cum is comparari ſibi à Boleslao fratre inſidias comperiſſet, neque ſatis uirium ad reſiſtendum ei ſe habere, ac in Henrico quoque parum ſpei ſibi reliquum eſſe cerneret, ad Præmislum Poſnanienſem & Caliſsienſem ſupplex confugit. Quem benignè accepit Præmislus, & bene ſperare iuſſo, ſororem ſuam Salomeam ipſi deſpondit: & nuptijs Poſnaniæ celebratis, Thomam Caſtellanũ Poſnanienſem, & Thomislaum pincernam cum filio, gente Nalencios, quos in uincula quaſi contra ſe conſpiraſſent, coniecerat, Archiepiſcopo Gneſnenſi, epiſcopo Poſnanienſi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimiſit. Reuera autem illi ea re animũ Præmisli offendiſſe exiſtimabantur, quòd factum eius improbabant, cum is abſque conſilij ſententia Gneſnenſem tractum Boleslao fratri pro Caliſsienſi adempto dediſſet. Poſt nuptias autem illas, Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationem miſit, poſtulans ut ij Conrado fratri iuſtam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à ſe repetendam eſſe Conradi portionem, ſed à Boleslao, & cum eo acturum ſe ea de re pollicitus eſt. Boleslaus uerò duriùs reſpondit: Conradum ſacris initiatum, iure omni patrimonij repetendi excidiſſe. Quo circa Præmislus cum exercitu ſuo fratrisq́; Boleslai, Legnicienſem tractũ ingreditur, Conradum ſecum ducens, & magna celeritate arcem Bythomiam ſiue in ueterib. ruinis, ſiue alio quodam opportuno loco ſupra Odram non procul à Glogouia excitauit: & turribus, aggeribus, foſsisq́; muniuit, turmasq́; aliquot & cohortes Conrado attribuit, cum quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo ſubiectas tamdiu uexaret, quoad ius ſuum ab ipſo conſequeretur. Et paucis quidem diebus debellatum erat, ſi ad extremum fortuna Conradi cœptis reſpondiſſet. Nam Boleslaus Caluus dum incautius fortè aduerſariorum copias & nouam munitionem ſpeculatur, compræhenſus ab aduerſarijs in ſtatione excubias agentibus & in cuſtodia à Conrado habitus, ad quamuis iniquas conditiones adduci potuit, niſi corruptis cuſtodibus euaſiſſet.

Conradus portionem patrimonij bello repetit.

Bythomia condita uel inſtaurata.

Boleslaus Caluus iterum captus & elapſus.

Drenum ſiue Dreſna arx intercepta à Caſſubijs, & recuperata.

Sbanſinum interceptum & receptum.

Dum autem Præmislus cũ fratre Boleslao Sileſico bello occupatus abeſt, Barnimus Caſſubiorum & inferioris Pomeraniæ dux arcem Drenum quam Germani Dreſnam uocant, noctu ſopitis cuſtodibus intercepit. Sed eam Præmislus poſt unum menſem expugnatã recepit, hoſtesq́; in præſidio repertos captiuos abduxit. Sbanſinum quoq; tunc à latrunculis è Lubuſſenſi arce excurrentibus interceptum, idem Præmislus paruo negocio recuperauit. Nam cum ij fortè in gregem quendam incidiſſent, eumq́; abigere uellent, paſtor gregis direptionem deprecatus, prę̃mij loco indicauit eis proximam arcem, Sbanſinũ ea erat, quæ à tribus tãtum habitaretur, & à ſuccedentibus ſibi quotidie per uices uicinis ruſticis cuſtodiretur, facilè eos capere poſſe, ſi ruſticano cultu quaſi ad cuſtodiam uenientes, ianitores fallerent. Itaq; introgreſsi, ianitores cõſtrinxerunt, & arce potiti ſunt. Qua de re cum Præmislus nocte ſequenti certior factus eſſet, poſtero die aulico tantum comitatu ſuo ſtipatus, cæteris ſequi iuſsis, feſtinus ad Sbanſinum accurrit: & oſtentata ſpecie obſidionis, ad deditionem adegit prædones illos, uitam tantum pactos.

Rudenſe ſeu Velunenſe territorium receptum à Præmislo.

Vvladislaus dux Oppolienſium.

Redegit autem hic ipſe Præmislus tunc in ſuam poteſtatem Rudenſe, ſeu Velunenſe territorium, quod cum ad maiorem Poloniam pertineret, Miezislaus dux Oppolienſis & Ratiborienſis interceperat, quo tempore Henricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulſo Vvladislao, Præmisli & Boleslai patre, inuaſit. Ad quod recuperandum Præmislus huiuſmodi occaſione uſus eſt. Miezislao ſine liberis defuncto, Vvladislaus frater germanus legitimus hæres fuit. Is cum uxori Miezislai Iudithæ Conradi ducis Maſouiorum filiæ dotem quingentarum marcarum argenti, & alterum tantum quod contra dotem uulgo, elegantiores uerò donationem propter nuptias uocant, de more atq; iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus eſt cum fratre & curatore eius Cazimiro, ut loco illius pecuniæ Rudenſe territorium ipſi daret, cuius poſſeſsionẽ non ſatis certam, firmamq́; ſibi eſſe intelligebat. Traditioni certa dicta eſt dies. Quod cùm reſciſſet Præmislus, anteuertens Cazimirũ, arcem Rudenſem (unde iam Vvladislaus præſidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus

præfecto,

præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis ultro in fidem & poteſtatem eius uenit. Nec multo pôſt aduenêre, qui à Cazimiro ad accipiendam poſſeſsionem miſsi erant: ſed cum didiciſſent à Præmiſlo Rudam teneri, re infecta receſſêre. Neque Vvladislaus poſtea ea de re aduerſus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam uero Henrico duci Vvratislauienſium, qui Iuditham poſterius uxorem duxit, numerauit. Alio quoq; incommodo idem Vvladislaus paulò antè affectus eſt à Brunone Olomucenſi epiſcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vvladislao, oppidum Ratiborien ſe armata manu aggreſſus, cum templis & monaſterijs exuſsit. Ab arce, ſiue repulſus, ſiue tribus millibus marcarum à Vvladislao acceptis (nam & hoc fertur) placatus receſsit. *Ratiboria ītra cenſa ab epiſcopo Olomucenſi.*

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

CAeterùm in minore Polonia cum pacatum iam principatū Boleslaus Pudicus obtineret, anno Chriſti 1252. ſalis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum eſt, quinto à Cracouia milliario inuenta ſunt. Vnde uberes principi reditus acceſſêre. Kingę uerò ſiue Cunegundis uxoris Boleslai pietati & ſanctimoniæ beneficium id, non modò Polonis, uerùm etiam finitimis populis perutile acceptū refertur. Exciditur autem id etiam nunc altiſsimis & latè ſub terra patentibus puteis, ſupernè egeſta humo ſolidum, duritię lapidea, molesq; ingentes trochleis, uel equorum, uel hominum opera circumactis extrahuntur, pleræq; cryſtalli penè in modum pellucidæ. Quin ex eo quoq; columnæ miræ magnitudinis exciſę ſpecus cauos, & contignationes eorum, atq; oppidum ipſum ſuper ædificatum, uillasq; ſuſtentant. Aqua item è puteis illis hauſta, in ſal candidum excoquitur. Cum hoc metallo, ſimul alius quoque theſaurus ingens & incomparabilis extitit Cracouiæ. Nam diuus Stanislaus martyr Chriſti, & epiſcopus quõdam Cracouienſis, ſatagente Boleslao principe, & epiſcopo Cracouienſi Prendota, ab Innocentio quarto Pontifice Maximo de ampliſsimi collegij ſententia, re diligentiſsimè iterum atq; iterum examinata, in numerum ſanctorum relatus eſt, centeſimo demum & quinto ac ſeptuageſimo anno poſt mortem, qui fuit poſt Chriſti natalem 1253. In qua re perficienda cum non minima difficultas eſſet, propter tantam temporum intercapedinem & uetuſtatem, uno atq; altero miraculo diuinitùs edito, ſublata eſt omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hoſtienſis epiſcopus, uir grauiſsimus & ſumma in collegio Cardinalium authoritate præditus, qui maximè huic negocio aduerſabatur, ſubito, grauiſsimoq; morbo correptus, & aliquot dies, noctesq; afflictus, nocte quadam in lecto uigilans, uirū quendam auguſta ſpecie, cultu pontificali perquàm ſplendido ſibi adſtantē, nomenq; ſuum & morbi illius cauſam edentem, cum uidiſſet, audiſſetq;, impetrata uenia è ueſtigio ſanitati reſtitutus eſt: eodemq; puncto temporis ad pontificem cunctis rei miraculo ſtupentibus profectus, uiſum ei ſuum, ac tam ſubitam ualetudinis mutationem ordine enarrauit. Nempe Stanislaum epiſcopum ſibi paulò antè apparuiſſe, & ab eo clementer obiurgatū ſe eſſe, quòd unus maximè ipſi aduerſaretur, morbumq; ſuum ſubitò depulſum eſſe, cum de ſententia deceſſurum ſe eſſe polliceretur. Itaq; orare atq; hortari pontificem, ut ſublata omni cõperendinatione, ſanctum epiſcopum in album martyrum adſcribat. Quo euidenti miraculo permotus pontifex Innocentius, rem tamdiu cõperendinatā tandem ad ſextū Idus Septembris, Aſiſij in baſilica diui Franciſci memoriæ dicata ſolenni ceremonia peragere ſtatuit. Qua die illuceſcente cum ipſemet ſacris operaretur, ecce in baſilicam infertur adoleſcens nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus proſequente. Ibi pontifex humi poſtratus Deum orat, ut iuueni illo ad uitam reuocando ſanctitatem ſui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum uiuus atque ſanus exurrexit qui erat mortuus, quaſi de ſomno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus ritè peractis, ipſe pontifex è ſuperiore loco pro concione grauem & luculentum ſermonem habuit de uita ac meritis Stanislai: eiusq; memoriæ diem anniuerſarium ad octauum Idus Maij, quo die cæſus eſt, dicauit. Deinde anno ſequenti Prendota epiſcopus Cracouienſis, ſacri corporis eius reliquias ſolenni pompa de ſepulchro leuauit,

Marginalia: *1252. ann.* — *Salinæ Bochnenſes.* — *D. Stanislaus martyr in diuorum numerum relatus.* — *1253. ann.* — *Miraculum.* — *Miraculum.*

Ruſſorum epiſcopus catholicus.

Lithuanorum epiſcopus primus.

leuauit, & hominum uenerationi expoſuit. Interfuêre uerò ei celebritati Archiepiſcopus & epiſcopi Poloniæ quicunq; per ualetudinem potuêre, itemq; Gerardus Ruſſorum, & Vitus Lithuanorum epiſcopi. Nam & hi ad religionem Chriſtianam iam accedebant, & illi ad ſocietatem eccleſiæ catholicæ ſeſe adiunxerant, quod utrumq; mox plenius exponemus.

Legatus Apoſtolicus in Polonia Opiſſo iterum.

Adfuêre & cum Boleslao Pudico Præmislus Poſnanienſiū, Cazimirus Lencicienſium atq; Cuiauienſium, Zemouitus Mazouiorum, & Vvladislaus Oppolienſium duces, & Opiſſo iterum legatus apoſtolicus: præterea ſacerdotum, abbatum, monachorum, nobilium, & promiſcui uulgi non modò ex Polonia, ſed etiam è Sileſia, Morauia, Bohemia, & Vngaria tanta multitudo, ut urbs non exigua eam nō caperet, ſed in campis ea ſub diuo gregatim diuerſari cogeretur.

Inundatio.

Lithuanorum excurſio in Maſoniam & Poloniam.

Lublinēſis arx incenſa.

Præceſsit autem anno uno celebritatem illam, ingens aquarum inundatio, in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus, ab Aprili menſe uſque ad uiceſimam quintam Iulij delapſis, ita ut campi, agri, ſyluæq;, nauigabiles eſſent. In Maſouia uerò præterea Lithuani Viſnenſem oram uaſtarunt. Tertio deinde anno Lublinenſem quoque tractum depopulati ſunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt.

Lithuani religionem Chriſtianam accipiunt, & abijciunt.

Mindacus Lithuaniæ rex creatus.

Erat autem tunc Lithuanorum dux Mendocus ſiue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus, & in anguſtum redactus, anno Chriſti 1252. religioni Chriſtianæ initiari cum ſuis aſſenſus eſt, & Samagitenſem, Veiſenſem, Curouienſem: & Iazygum ſiue Poleſſenſem tractum donaturum ſe eſſe Cruciferis promiſerat, ut imminenti ab ipſis exitio ſeſe eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus eſt à ſummo pontifice, & à Rigenſi Archiepiſcopo, atque Culmenſi epiſcopo, ſolenni ritu diademate cinctus. Verùm non multò poſt ſtabilitis rebus ſuis, neque Cruciferis promiſſa præſtitit, & religionem abiecit, & ex finitimis Chriſtianorum regionibus prædas agebat, ut tunc è Lublinenſi, poſt ex alijs, quemadmodum ſuis locis exponemus.

Morauicum bellum.

Venceslaus Luſcus rex Bohem.

Auſtria & Styria in ditione Bohemorum.

Forte autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit cauſa. Poſt interfectum Auſtriæ ducem Fridericum, Premislus, ſiue Otthocarus, Venceslai Luſci regis Bohemorum frater, uel, ut quibuſdam placet, filius, Auſtria potitus erat, ducta in matrimonium ſorore Friderici Margarita iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imperatoris filio, nupta erat, ac Styriam quoque idem Otthocarus ſibi adiunxerat, quod eò facilius fuit factu, quòd imperium in Germania tunc uacabat poſt mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue ſpacium temporis extinctis.

Bela rex Vngariæ Auſtrijs bellum infert.

Opauia à Bohemis occupata.

Huic igitur Otthocaro cum Bela rex Vngarorum bellum facere uellet, & uirium ad id non ſatis haberet, Boleslaum generum Cracouienſium principem in auxilium euocauit. Nec ita multò antè, Venceslaus rex, poſt Miezislai Ratiborienſium & Oppolienſium ducis mortē, cum is nullos reliquiſſet liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio ſuo notho tradiderat.

Opauienſis tractus uexatus à Polono.

Hageci nugæ.

Quocirca Boleslaus, ut in gratiam ſoceri manum Bohemorum diſtineret, Opauiamq; Polonis rurſus adiūgeret, in Opauienſem oram, & in Morauiā cum exercitu ingreſſus, ferro & incendijs eam longè, lateq; uaſtauit, magnamq; prædam abegit, nec tamen Opauia potitus eſt. Ne Bela quidem operæpretij quicquam fecit. Quin à Morauis fuſus fugatusq; eſſe fertur. Venceslaus Hagecus & ſuperiora aliquāto aliter narrat, & huius belli, & excurſionis Polonicę in Morauiam nullam prorſus facit mentionem.

Vēceslaus rex Bohem. mortuus.

Otthocarus regnat apud Bohemos.

Nugatur autem de auxilijs à Venceslai rege miſsis Cracouiā contra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principatus Poloniæ ad Vvladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, uerum à Præmislo repudiatus ſit. Sed nos Hagecum animo ſuo indulgere ſinamus. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excurſio Lithuanis in Poloniam. Venceslaus quidē rex per illud tempus mortuus apud Bohemos, Præmislum filium ſiue fratrem, qui & ipſe Otthocarus dictus eſt, ſucceſſorem accepit, cum quo Bela pacem fecit.

Præmislus cū fratre redit in gratiam.

Fulco archiepiſcopus.

Poloniæ maioris noua diuiſio.

In Sileſia uerò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomienſi armis infeſtabat, quem quo expeditius adiuuaret Præmislus ſocer, dux maioris Polonię, cum Boleslao fratre, quem iniuria, quēadmodum ſuperius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quaſi inſidiatorem coniecerat, in gratiā à Fulcone Archiepiſcopo reductus eſt, ac denuò dominatū cum eo, conuentu apud Gezum, partitus, Gneſnā, Caliſsiam, Rudam ſeu Velunū, Pyſdros, Srodam, Pninum, Biechouiam, Gezum, & Pobiediſcos ei conceſsit, Poſnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipſe retinuit.

Præmislus dux Sileſiam infeſtat.

His ita tranſactis, in Vvratislauienſem regionem duxit exercitū, & omnem eam oram, quæ circa eſt Oleſniciam, Syzouum Trebniciam & Cerequiciam oppida uſq; ad Vidauam amnē, uno à Vvratislauia milliario, deinde & ultra Odrā uadato flumine depopulatus eſt, propterea quòd Henricus dux Vvratislauien-

ſis

ſis neq; ipſe partem patrimonij Conrado reddebat, neq; ad repetendã eam à Boleſlao fratre opem ei ferebat. Ad hæc, non ſoluebat Præmiſlo quinquaginta pondo ſiue marcas argenti, de quibus pro redemptione cuiuſdam Germani captiui fide iuſſerat. Templis tamẽ & monaſterijs, & poſſeſsionibus eorum atq; hominib. eccleſiaſticis omninò manus abſtinuêre milites, edicto Præmiſli. Erat tunc Vvratiſlauiæ Opiſſo legatus ſummi pontificis, exiſtimabatq; contumeliã fieri ſedi Apoſtolicę, quòd ſe præſente, & penè inſpectante Vvratiſlauienſem oram Prẹmiſlus infeſtaret. Itaq; ſacris ipſi & omnibus qui ſub ditione eius erant, interdixit. Sed mox poſtulante Præmiſlo interdictum illud abrogauit, ueritus ne ad ſummum pontificem deferretur, quòd intemperanter fines legationis tranſgreſſus eſſet. Pax deinde & concordia inter Sileſios fratres, epiſcopi Vvratiſlauienſis & aliorũ procerum interuentu componitur: & Glogouienſis dominatus Conrado à Boleſlao Caluo, quanquam inuito, conceditur: Conradus obſides & captiuos dimittit. Alijs item, qui prius ex pacto dimiſsi erant, æſtimationes capitum remittit. Mendocus dux Lithuanorum abiecta religione Chriſtiana, quam ſimulatè ad tempus ſuſceperat, infeſtior indies Chriſtianis uicinis erat. Coactoq; è ſuis Lithuanis, pariter atque Pruſsis idem ſentientibus, ualido exercitu, in quo triginta millia armatorum cenſebantur, Maſouiam omnem crudeliſsimè uaſtauit, pagos & oppida quàmplurima, & caput gentis Plocenſem arcem defenſoribus uacuam, incendit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorũ præda domum remiſſa, in Cruciferorũ ditionem eodem furore inuaſit: & ea peragrata, exuſtaq;, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæteram uerò prædam permagnam abegit. Cruciferi non auſi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc ſeſe cõtinuêre. Poſtea uerò anno Chriſti 1255. aduenientibus Otthocaro duce Bohemorum, nec dum enim diadema regium ſuſceperat, Marchionibus Brandenburgenſi, & Morauiæ, duce Auſtriæ, Pragenſi, Olomucenſi, & Ermelienſi, (qui fortè Varmienſis fuit, quẽ etiamnum Teuthones à ditione ſiue diœceſi Ermelandenſem uocant) epiſcopis cum magnis copijs, magnaq; item multitudine crucis militiam profeſſa, aucti uiribus & animis, uiciſsim Pruſsis bellum inferunt, & illis ad prælij dimicationem nuſquam prodeuntibus, ferro, & igni in obuia quæq; deſæuiunt. Quibus malis adacti hi qui Samenſem ſiue Sambienſem regionem incolebant, barbari, in poteſtatem Cruciferorum uenêre, & religionẽ Chriſtianam ſuſcepêre. Et ne facilè ij rurſus deficerent, duas ibi arces Cruciferi cum ſocijs condidêre, præſidijsq; firmauêre. Quarum altera ad Preglam fluuium & ſinum maris Balthei ſita, Kynixberga lingua Germanica, quaſi Regius mons, altera Brunsberga, quæ aliquandiu poſtea fuit ſedes epiſcopi Varmienſis, appellata eſt. Hæc quidem ob honorem & memoriam Brunonis epiſcopi Pragenſis, ſiue Olomucenſis, ut uult Hagecus, illa uerò Otthocari regis Bohemorũ: quæ poſtea tribus oppidis peramplis ac ſplendidis adiunctis, & portu maris amplificata, Magiſtrorum quodam tẽpore fuit, nunc ducis eſt domicilium. Cum autem Otthocari huius & Kynixbergæ mentio facta ſit, operæ preciũ eſt Aeneæ Syluij errorem, quem nõnulli alij ſcriptores ſecuti ſunt, redarguere: qui Otthocarum hunc omnes eas regiones, quæ inter Bohemiam & mare Baltheum ſunt, imperio ſuo ſubieciſſe, deuictisq; Tartaris Kynixbergam arcem & oppidum in Pruſsia condidiſſe ſcribit. Quæ ipſi ne de ſe Bohemi, gens glorioſa, finxerint, an Aeneas gratiam à rege eorum, apud quem legatione functus eſt, inire uoluerit, non conſtat. Rem quidem ipſam ab Aeneæ narratione diuerſam, quemadmodum ſe habuerit, ſeries hiſtoriæ noſtræ & cõſquentium cum præcedentibus conſenſus, euidenter oſtendit, ita ut plurib. hic uerbis triplicem Aeneæ errorẽ, nempe de ſuperatis ab Otthocaro in Pruſsia Tartaris, qui eò tunc non peruenêre, ac de ſubactis intermedijs populis, nẽpe Sileſijs & Polonis, uel Saxonibus & Pomeranis, & quòd ſuum ille omninò aliquod in Pruſsia bellum geſſerit, ſuisq; uiribus confecerit, eo arguere neceſſe non ſit. Aut dicat Aeneas, quomodo & quando Bohemi rurſus Pruſsiam, & interiacentes illas prouincias amiſerint. Conditum eſt etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Pruſsia, in memoriã Marchionis Brandeburgenſis. Et tamen Marchiones ſibi Pruſsiam eam ob rem non uendicarunt. Sed nos ad inſtitutum reuertamur. Pacem fecerat cum Cruciferis Suentopelcus Pomeranorum dux, ut ſuperiùs narratum eſt. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim miſſo clàm cum expedita manu filio, quem obſidem pace facta à Pruſsis receperat, Naclum arcẽ Præmiſli nepotis ſui, cõſcio & adiuuante uno de cuſtodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod ubi Præmiſlo nunciatum eſt, quantum poteſt cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum tanquam ad reſtingendum commune incendium. Boleſ-

laus

Premiſli religio.

Lithuanorum excurſio in Maſouiam & Pruſsiam.

Plocenſis arx incenſa.

1255. ann.

Bohemorũ ducis & aliorum Chriſtianorũ expeditio in Pruſsiam.

Ermela olim Varmia.

Sambienſis terra ſubacta à Cruciferis, & ad religionem Chriſtianã adacta.

Pregla fluuius.

Kynixberga arx condita.

Brunsberga.

Regius mons.

Aeneæ Syluij error de Otthocaro.

Brandeburgũ in Pruſsia conditum.

Suentopelcus Naclum intercepit.

Nacli obſidio.

laus quidem Pudicus mille armatorum, Zemouitus autem dux Maſouiæ octingentoru
Porrò Boleslaus Præmisli frater,& Cazimirus dux Siradiæ,Lēciciæ, & Cuiauiæ ipſi ſua
copias ad eam expeditionem adduxêre. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmis

Noua arx è regione Nacli.

lus. Et cum arx ſitu,arteq; munitiſsima egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis eſ
ſet eius expugnatio, aliam è regione eius ad occidentem ſolem ſumma celeritate excita
uit,eiq; importato copioſo comeatu præſidium impoſuit, quantum ſufficiebat ad uexan
dos & quaſi in obſidione continendos hoſtes, qui in præſidio antiquæ arcis erant. Quo
facto,dimiſit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ utrinq; ex arcibus eruptione
& conflictus marte uario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro
fecit expeditionem in Pomeranos: & omiſſa Nacli expugnatione, noctu ſilenti agmine

Racianzum incenſum.

ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauienſi, ut uidetur, & Maſouienſi, in

Racianzũ triplex.

quam ſe magna multitudo Pomeranorum cum facultatibus ſuis propter bellum contu
lerat, contendit: eamq; antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad pri
mum tumultum cuſtodibus,uerùm inopinata re perculſis,& quaſi capta iam arce diſcur
ſantibus, ac de propugnaculis ſeſe præcipitantibus, incendio conſumpſit. Poſt cuius di
ſceſſum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hoſtibus ex noua arce obſiſtere

Noua arx fruſtra oppugnata.

non auſis,in Naclum perrupit,& cõmeatu importato,ſuos laborantes uictus inopia, con
firmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem uel capiendam uel euertendam con
uertit. Primumq;,quo minore ſuorum periculo quod uolebat, efficeret, ſarmenta & pin
guia ligna in foſſas,quibus arx munita erat,cõportari iubet, ut ea ſtrue incenſa arcem cre
maret.Magna ui lignorum multo labore à militibus coaceruata, cum ij plura etiã è remo
tioribus ſyluis petitum iuiſſent,erumpunt præſidiarij: ſubiectoq; igni,id quod iam cõpor
tatum erat materiæ,ſine ullo arcis periculo cõburunt. Hoc primo conatu fruſtratus Suen
topelcus,ui arcem expugnare nititur: factaq; è clipeis teſtudine, milites eius ſiccas foſſas
tranſgrediũtur,& ſub ipſa propugnacula ſubeunt:atq; alij ignẽ ſubijciunt, alij aſcijs & ſe
curibus ligneos arcis parietes perrumpere conãtur. Sed ſaxis & magnis molibus ſuperne
deiectis,iaculiſq; uehementius afflicti,amiſsis uiginti,compluribus uulneratis, irrito cœ
pto receſſerunt.Nec tamen deſtitit Suentopelcus ab incœpto. Sed cum aperta ui noua ar
ce potiri non poſſet,ad dolos ſe cõuertit. Reducto enim domum exercitu,auctoq; ſtatim
reuertitur, nec longè ab arce in conualle quadam in inſidijs conſidit: ſuis in antiqua arce

Poloni funduntur à Suentopelco.

noctu per fidum internuncium,quid fieri uelit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua
arce, quemadmodum iuſsi erant, decurrunt,& aduerſarios ad pugnam prouocant. Non
detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam ſimulant. Inſtant Poloni fugientibus, ita
in inſidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt. Quibus ad unum partim cæſis,par
tim captis, Suentopelcus uictoriæ ſigna præ ſe ferens, ad nouam arcem accedit, deditio
nem poſtulat.Reſpondent ij,qui erant in præſidio:Plures in arce ſupereſſe,qui de fraudu
lentis uictoribus pœnas expetituri eſſent. Videns autem Suentopelcus omnes ſuos co
natus in irritum recidere,difficulterq; ſe Naclum retinere poſſe, ad pacem cum Præmislo

Pax inter Suentopelcum & Præmislum.

faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficúlter ea,Popone uno de Cruciferis,qui Suen
topelcum & Præmislum materno ſanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuen

Xyna oppidũ.

tu enim apud Xynam acto, Suentopelcus, per ſententiam Poponis ex compromiſſo la
tam, Præmislo Naclum reddidit: Præmislus uerò Suentopelco pro impendijs & Racian
zi demolitione quingentas marcas argenti,certis penſionibus exoluturum ſe eſſe,nouem
obſidibus nobilibus datis, cauit: & exoluit poſtea. Captiui utrinque dimiſsi. Pax per
petua mutuo iureiurando firmata eſt, ita ut neuter alterius ditionem unquam inuaderet.

Præmisli mors & laudes.

Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmislus triginta ſex annos natus, pridie
nonas Iunij immatura morte extinctus, & Poſnaniæ ſepultus eſt. Mitiſsimus ſui tempo
ris princeps, & ſupra ætatem prudens: iuſticia autem & animi moderatione in iudican

Sobrietas & animi moderatio.

do tanta,ut eius iudicium uictus atq; uictor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum
nemo uidit. Vſque adeò uerò addictus fuit religioni & cultui diuino, ut per tempus qua

Pietas & religio principis.

dragenarij ieiunij cilicina ueſte ſuper nudum corpus, & uino diluto admodum, aut inſi
pidiore ceruiſia uteretur. Nocturnis temporibus,cum dormire putabatur, prolixæ pre
cationi uacabat. Porrò qua die cœnam Chriſti ultimã anniuerſario ritu recolimus & re
præſentamus,duodecim pauperũ pedes reuerenter abluere,exterſoſq; deoſculari,& pau

Ouanſcẽſe monaſterium conditum.

peres ipſos ueſtire quotannis ſolitus eſt. Ouanſcenſe monaſterium Ciſtercienſis ſectæ
puellis ad Vartham fluuium condidit. Srodicenſe uerò Dominicanorũ Poſnaniam tran
ſtulit. Gneſnenſe etiam Xenodochium, ſiue hoſpitale ſepulchri Chriſti militib. cõtulit &

comment-

commendauit,& præpoſito Miechouenſi ſubiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gneznenſi quidem eccleſiæ Cirnelinum pagum, Poznanienſi uerò Bucum donauit, non ſine inuidia & offenſione procerum. Plurimis uerò alijs laudibus eum cumulari à Baſcone annalium ſcriptore, Cuſtode Poznanienſi, Dlugoſſus memorat. Sed eius Baſconis ſcripta nos non uidimus. Reliquit autem Præmislus quatuor filias, Conſtantiam, Veronicam, Oſcam ſiue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha uxore ſuſceptas, & filium poſthumum poſt quartum menſem natum. Cui paternum nomen inditum eſt. Eodem anno qui fuit poſt Chriſtum natum 1257. Iacicus ſiue Iacinctus diui Dominici inſtitutum uitæ profeſſus, poſt exhauſtos multos labores in Polonia & Ruſsia pro religione Chriſtiana, de exilio huius uitæ in cœleſtem domum commigrauit, ad decimum-octauum Calendas Septembris. Non omninò tunc Sileſia ab inteſtinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amiſſæ Glogouiæ percitus, tum bello ſuperiore exhauſtus, ut iram ſimul & cupiditatem ſuam expleret, facinus aggreſſus eſt impium & ſacrilegum. In epiſcopum enim Vvratislauienſem Thomam templum Gorcenſe dedicantem, & Boguſalum præpoſitum, & Heccardum canonicum cum Teuthonibus ſatellitibus ſuis manus iniecit, captosq; ad ſubuculam uſq; exſpoliauit, & in arcem Vvlai, atq; inde Legniciam deportauit. Poſcebat aũt eos decem millia marcarũ. Quæ cũ non darent, coniecit eos in tetrum carcerem, conſtrictos compedib. Quare cognita Fulco Archiepiſcopus Gneznenſis, Leniciam ſynodum conuocauit, ac de ſynodi ſententia Boleslaum Caluum diris deuouit. Vvratislauienſi uerò omni diœceſi ſacris interdixit. Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) pontificem Max. Alexandrum quartum certiorem ea de re fecit: & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Reſcripſit ille Archiepiſcopo, ut Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum ſumenda Crucis prædicatione unà cum cæteris epiſcopis concitaret. In eandem ſententiam Magdeburgenſi quoque Archiepiſcopo de concitandis Germanis ſcripſit. Sed interim Thomas pertæſus diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarum manipularium in pecuniarias per totam diœceſim ſuã, unà cũ præpoſito & canonico ſe redemit. Cõſcijs fratrib. Henrico & Cõrado Boleslaũ hæc patraſſe creditũ eſt, ꝓpterea ꝙ illis quoq; commodo pactum illud de commutandis decimis fuit. Retinueruntq; mordicus tam ipſi, quàm poſteri eorum id, quod tunc ab epiſcopo per uim expreſſum eſt. Neque uerò uno illo ſcelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudum datis, exuere adortus eſt. Sed hoc non itidem ſucceſsit. Certior enim factus Conradus de inſidijs fratris, cum Legniciam ab eo doloſè ad conuiuium uocaretur, cum expedita manu profectus eſt: & reliquis in ſylua propinqua Legniciæ latêre iuſsis, cum paucis expeditioribus ueniens, à Boleslao ſimulati officij cauſa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conſpicit loca ſuperiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus, captumque eum, metu perculſis omnibus, aſportauit, & in cuſtodia habitum aliquandiu, atque ea, quam ab epiſcopo Vvratislauiẽſi emunxerat, pecunia mulctatum, poſtea dimiſit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipſe ſe implicauit. Anno ſequenti qui fuit 1258. à Chriſto nato, terræ motus uehemens Poloniam concuſsit, & animos hominum propter raritatem rei, non metu tantum, uerùm etiam religione impleuit uelut magnorum malorum, quæ mox conſecuta ſunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excurſionibus afflicta eſt. Ciuilium bellorum Cazimirus dux Siradienſis, Lencicienſis & Cuiauienſis cauſa fuit. Cuius inexplebilis cupiditas eò uſq; progreſſa eſt, ut Zemouito fratre in uincula coniecto, quemadmodum ſuperiùs memorauimus, Siradienſem tractum, cuius hæreditas ſecundum Boleslaum fratrem iure ad utrumq; peruenire debebat, ſolus occuparet: Landenſe territorium, unde prius à Boleslao Pio duce Caliſsienſi depulſus erat, iterum inuaderet: itemq; Racianzum epiſcopo Vvladislauiẽſi auferret, ꝙ tñ poſt reddidit, cum ei litem intendiſſet epiſcopus. Leloutenſe uerò territorium Boleslao Pudico adimeret, munita arce in colle ſupra oppidum. His igitur de cauſis primus omnium Boleslaus Pius Caliſsienſium dux in eum arma ſumpſit, inita ſocietate cum Varcislao Boguslai filio, Caſſubiorum & Stolpenſium Pomeranorum duce, quòd is Suentopelco, cuius tunc gener Cazimirus factus erat, propter iniurias quaſdam infenſus eſſet. Obtinebat Boleslaus etiam Poznanienſem dominium, utpotè tutor liberorũ fratris defuncti. Itaq; conſcripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisq; cũ Varcislao uiribus, Cuiauiam uaſtabundus ingreditur. In-

Baſco annalium ſcriptor.
Præmisli liberi.
Præmislus poſthumus natus.
1257. ann.
Iacicus monachus ſanctus.
Boleslai Calui facinus impium.
Vuratislauienſis epiſcopus in uincula coniectus.
Vulai arx.
Boleslaus Caluus excommunicatus.
Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vuratislauienſi diœceſi.
Boleslaus Caluus à fratre captus.
1258. ann.
Terræ motus.
Cazimiri ducis cupiditas et ſcelera.
Zemouitus frater captus.
Siradia prærepta.
Landenſe territorium inuaſum.
Racianzum captum.
Lelouia intercepta.
Lelouia arx munita.
Varcislaus Caſſubiorum dux.
Cuiauia infeſtata à maioribus Polonis.

Inouuladiſlauia obſeſſa.

ouuladiſlatriam arcem cum primo impetu capere nequiuiſſet, obſidione cinxit. Non habebat Cazimirus exercitum, & Inouuladiſlauiæ, cæteriſq; munitionibus ſuis metuebat. Itaque conſilium ex re capit. Legatione ad Boleſlaum miſſa bellum deprecatur. Landenſe territorium redditurum ſe ipſi eſſe promittit, arcemq; quàm in eo præſidij cauſa cõmunierat, demoliturum. Secutus fidem eius Boleſlaus, obſidionem ſoluit, exercitumq; dimiſit.

Caliſsienſis regio uexatur.

Sed Cazimirus non modò non præſtitit Boleſlao quæ receperat, uerùm etiam Caliſsienſem tractum uiciſsim inſequenti anno populatus eſt, cum de clade Varciſlai cui Boleſlaus ex fœdere auxilia miſerat, in Pomerania, cognouiſſet.

Boleſlai audacia & uictoria.

Proficiſcebatur tunc Boleſlaus Caliſsia Poznaniam, cum de excurſione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum ſolo comitatu ſuo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agreſtibus, quos hoſtes damno affecerãt, ſequentibus, in ſylua, cui Soleciæ nomen eſt, non procul ab Opatouico Archiepiſcopi pago, hoſtilem exercitum cõſequitur, & magno animo impetum in eum facit: extremiſq; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus maiores multo quàm erant inſequentium ſe copias (propterea quòd ſylua longiorem proſpectum adimebat, clamantium uerò ſonitum ampliorem reddebat) eſſe credentib. uniuerſum agmen in fugam agit, prædam excutit,

Mart. palatinus Cuiauienſis captus.

& cùm alios quoſdã ex hoſtibus, tũ Martinũ Cuiauiẽſem palatinũ ſauciũ, captiuos abducit. Nec tñ clade hac affectus Cazimirus acqeuit.

Palatini Poznan. & Caliß. capti.

Sed nõ ita multo pòſt, Hercaboldũ Gneznẽſem, niſi fortè mẽdoſe Gneznẽſis pro Poznaniẽſi apud Dlugoſſum ſcriptus eſt, Nicolaũ Caliſsiẽſem palatinos, Simonẽ ſacerdotẽ Hercaboldi fratrẽ, & alios nõnullos ex nobilitate, p ſpeciẽ colloquij euocatos, cœpit ut captiuorũ cõmutatione palatinũ ſuũ recuparet.

Pacoſſum oppidum captum.

Deinde Pacoſſum oppidũ, quod in Boleſlai ditione erat, capit, & arcẽ in eo munit. Indeq; Caliſsiẽſem orã liberiùs infeſtabat.

Lencicienſis munita & Zemouito tradita.

Ibi tũc Boleſlaus Pudicus, & Zemouitus Cazimiri frater, ut & Boleſlao Pio ſubuenirẽt, & ſuo quoq; nomine Cazimirũ ulciſcerent, coniunctis cũ Boleſlao Pio uirib. Lenciciẽſem tractum crudeliter uaſtant, arcem ædificant, & commeatu copioſo implent, ac Zemouito commendant. Fractus hiſce incommodis, metuq; maiorum Cazimirus, inducias duorum menſium petit, æqua omnia ſe eſſe facturum promittit iureiurando dato. Sed eluſis ducibus, amotoq; præſenti periculo, nõ ſeruauit fidem.

Landa & Pacoſſum Boleſlao Pio reddita.

Itaq; inſequẽti anno Boleſlaus Pius in Cuiauiam duxit exercitũ. Deprecante uerò Cazimiro, non prius deduxit, quàm ille arce Landenſi & Pacoſſo præſidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè adactus neceſsitate fecit, cũ alio quodam infortunio maximo multatus eſſet.

Cazimirus à filijs Siradia & Lencidia pulſus.

Nam duo filij eius, Leſcus, cui Nigro cognomẽ fuit, & Zemomyslus, è priore matrimonio ſuſcepti, ueneno, ut aiebãt, à nouerca appetiti, ut uerò credere par eſt, iuſta Dei uindicta incitati, Siradiẽſem atq; Lẽciciẽſem ditionẽ abſente patre, procerib. cũ omni nobilitate fauentib. occuparunt: & Leſcus quidem Siradienſem, Zemomyslus uerò Lencicienſem obtinuit. Ita qui aliena iniuſtè appetebat, ſua turpiter amiſit. Atq; hi tunc ſanè ciuiles motus in Polonia, inter propinquos, agnatos, fratres, parẽtes, atq; liberos extiterunt.

Tartari uaſtant Poloniam.

Dum aũt hi ſic inter ſe bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens uis Nogaio & Celebuga ducibus in Poloniam ſeſe per Ruſsiam menſe Decembri effudit, Ruſsis ipſis adiutorib. atq; ductorib. nec ſcimus an authoribus etiam, ut Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie concreta erant.

Lublinũ à Ruſſis interceptũ & turri munitum.

Itaque ſumma celeritate uſi, & Lublinenſem oram, quam à Lithuanis uaſtatã ſuperiori tempore, Daniel Ruſſorum rex arce Lublinenſi intercepta, ac turri rotunda præſidioq; firmata uſurparat, prætergreſsi, in Sendomirienſem impetum faciunt, & plurimos mortales incautos opprimunt,

Zauichoſtenſe monaſterium conditum, & mox direptũ, Sendomiria incenſa.

monaſteriũ Zauichoſtenſe, quod Boleſlaus Pudicus nuper condiderat, & uiginti quinq; pagis dotatum puellis diui Franciſci, ſiue diuæ Claræ, quod perinde eſt, uitæ inſtitutum profeſsis attribuerat, diripiunt, itemq; id quod in Lyſſecio ſiue Caluo monte ſitum eſt. Sendomirienſe oppidum incendunt, arcem nullo reſpirãdi ſpacio defenſoribus dato die, nocteq; oppugnant: uerùm nullo operæ precio. Nam à multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis uicina nobilitas, & oppidani atque agreſtes multi cum uxorib. liberis & fortunis ſuis ad primum aduentum hoſtium eò confugerant.

Ruſſorum dolus.

Ibi Ruſſorum duces Leo & Romanus Danielis filij, & Baſiliſcus frater, qui in caſtris Tartarorum erãt, primùm per internũcios, deinde per ſe ipſi cum Petro de Crempa præfecto arcis agunt, ut ſi ſe, arcemq; ſeruatum ire uelit, ad Tartarorum duces in caſtra ueniat: & imperata ſe facturum profeſſus, paruo ſe arcemq;, & omnem multitudinẽ redimat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi. Se hæc ita cõfecturos eſſe. Credidit præfectus, Ruſſos Chriſtiani ſanguinis miſericordia commotos, quemadmodum præ ſe ferebant, illa ſuadere & recipere. Confirmabant autem promiſſa ſua, impetratis aliquot dierũ inducijs.

ciјs.Itaq; præfectus cum Sbigne fratre & primoribus ex nobilitate ad caſtra hoſtiũ quẽad modum conuenerat,proficiſcitur.Duces barbarorum, ut erat edoctus à Ruſsis, adorat: de ſalute ſua & arcis ſupplex agit. Barbari,ut ſunt fallaciſsimi,fideiq; expertes,in ſupplices impetum faciunt,ſpoliatos & uerberatos immaniter obtruncant.Et confeſtim ſublato clamore effuſo curſu in arcem, nihil tunc eiuſmodi expectantibus defenſoribus, inuehuntur,& in cæde hominum,omnibus perterritis,& latebras quærentibus promiſcuè graſſantur.Matronas tantum & puellas formoſiores ad contumeliam & explendam libidinem (ut eſt gens libidinoſiſsima) adſeruarunt.Defeſsi autem cædendo, reliquum uulgus hominum gregatim in Viſtulam impulerunt. Tanta uerò cædes in arce tunc facta eſſe dicitur, ut ſanguis cæſorum ad Viſtulam uſque deflueret.Incenſa arce barbari nulla mora interiecta uerſus Cracouiam Ruſsis ducibus itineris contendunt, & urbem defenſoribus uacuam incendunt,ualetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria,in Vngariam cum uxore(mater enim anno ſuperiore mortua erat) profugerat.Cætera hominum multitudo partim in ſyluas ſeſe abdiderat,partim munitionibus arcium ſeſe defendebat: & Cracouiẽſem quidem arcem Clemens palatinus tutatus eſt.Tartari uerò cædibus & incẽdiјs uſq; ad Bythomiã in Oppolienſi tractu impunè prouecti,poſt alterum ſiue adeò tertium menſem præda onuſti in Ruſsiam reuerterunt.Annus autem quo hæc geſta ſunt fuit poſt Chriſtũ natũ 1260. Tametſi Dlugoſſus etiã præcedenti ãno de eadẽ Tartarorũ excurſione, & ſtrage Sendomiriẽſi memorat.Niſi fortè bis tunc Tartari in Poloniam excurrerunt. Quod quidẽ inde mihi fit credibile,quòd priorem illam ſub brumam,initio menſis Decembris factam eſſe ſcribit idem.Nam ea qua Sendomiria capta eſt,æſtatis initio accidiſſe conſtat ex eo,quòd in hodiernum uſque diem ſtrages illa quaſi martyrum Chriſti,anniuerſaria celebritate poſtridie Calend. Iuniј. Sendomiriæ magno populi concurſu recolitur,magna Alexandri quarti pontificis Maxim. indulgentia cumulata ac dedicata. Per hæc tempora Michaël Palæologus imperium Conſtantinopolitanum pulſis Gallis cum Balduino imperatore poſt annos quinquaginta octo, uel ut aliј uolunt,tres & ſexaginta,Græcis reſtituit:nec multò pòſt in Lugdunenſi concilio concordiam inter Græcos & Latinos tredecies ſciſſam & refectam,redintegrauit.Siculum uerò & Neapolitanum regna,quæ poſt Friderici Imperatoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaſerat,Clemens quartus Pontif. Max.Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit.à quo Manfredus,& mox alio prælio Corradinus Friderici è Conrado filio nepos interfectus eſt. Tartarorum autem duces quidam in Aſia religionem Chriſtianam ſuſceperunt,& magnas res in Syria & Perſia ſociјs Armenorum regibus contra Saracenos & Aegyptios aliquandiu geſſerunt. E quibus unus Caſſanus ſucceſſoribus ſuis Perſarum regibus nomen dedit.Quod autem Ruſſorum regis mentionem dudum fecimus,ita ſe res habuit.Poſt mortem Colomanni Vngari Halicienſium regis, Daniel Romani ducis filius aduerſæ factionis ducibus uel domitis,uel in ſuam ſententiam adductis, magnam ſibi potentiam & monarchiam ferè in Ruſsis Auſtralibus uſurpabat.Et quò maiorem ſibi authoritatem compararet, legatione ad Opiſſonem legatum apoſtolicum in Poloniam miſſa,cum promitteret ſe cum uniuerſa gente ſua ad Romanæ & catholicæ eccleſiæ ſocietatem ſiue unitatem acceſſurum, & Chriſtianas regiones aduerſus Tartaros,qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Chriſtianis incuſſerant,defenſurum,nomen ac diadema regium ſibi & poſteris ſuis,necquicquam diſſuadente Opiſſoni Prendota epiſcopo Cracouienſi, & nonnullis aliis,impetrauit.Verùm conſecutus id quod concupierat,fidem & iuriſiurandi religionem uiolauit:& in priſtinum errorem relapſus,nõ modò non defendit à barbaris Chriſtianos, uerùm etiam cum Tartaris,ut iam diximus,pariter infeſtauit,mox etiam cum Lithuanis. Nam cum eis Suarnonem ſororis filium cum magna manu ad populandam,uaſtandãq; Mazouiam miſit.Qui celeritate uſi,Zemouitum ducem cum Conrado & filio,& aulico comitatu in Iaſſouſco prædio ſecurè ruſticantem cœpêre,& ſupellectilem eorum omnem diripuére.Et Zemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit,Conradũ uerò Mindacus,cui ceſſerat,ſeruauit,& pecunia redemptum poſtea dimiſit. Tunc autẽ his patratis,Mazouiam penè oẽm duce orbã Ruſsi cum Lithuanis populabũdi peragrarũt. Non tulere Mazouiј,duces ſuos circũuentos eſſe,& patriã uaſtari.Itaq; facto agmine equites pariter & agreſtes,hoſtibus obuiã prodeunt:& quamuis longè impares uiribus,tamẽ indignatione animos miniſtrãte,apud Dlugoſeldũ pagũ impetũ in eos faciũt. Et magnã quidem in eis ſtragem edunt. Sed ad extremum abundante hoſtium multitudine ſuperantur,

Adoratio principis apud Tartaros.
Sendomirienſis præfectus à Tartaris occiſus.
Sendomirienſis arx capta et incenſa.
Strages inſignis.
Tartari libidinoſi.
Cracouia iterum incenſa à Tartaris.
Boleslai fuga in Vngariam.
Arx defenſa.
1260. ann.
Martyrum dies Sendomiriæ.
Conſtantinopolitanum imperium Græcis reſtitutum.
Græci cum Latinis coniuncti.
Siculum et Neapolitanum regna ad Gallos tranſlata.
Manfredus & Corradinus occiſi.
Tartari Chriſtiani.
Perſarum reges à Caſſano Tartaro originem & nomẽ habent.
Daniel rex Ruſſorum.
Ruſſorum perfidia.
Suarno dux Ruſſ.
Zemouitus Mazouiorum dux interfectus.
Conradus redemptus.
Mazouia uaſtata à Ruſsis.
Mazouiј uicti.

Cuiauia uexata à barbaris.

rantur, & fugam capeſſunt. Hac elati uictoria barbari, Cuiauiæ quoque magnam partem depopulati, incenſis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegêre. Miſeratus autem acerbam illam cladem Mazouiæ Boleslaus dux Caliſsienſis, & precibus Gertrudis Zemouiti uxoris exoratus, uenit cum exercitu in Mazouiam, copioſum commeatũ &

Plocenſis arx inſtaurata.

fabros ſecum ducens: releuataq; populi calamitate & inopia, & arce Plocenſi, quæ ab hoſtib. exuſta fuerat, refecta, & bene munita, & uiduæ, liberisq; eius Boleslao & Cõrado tradita, diſceſsit. Reuertunt deinde æſtate ſequẽti Lithuani in Mazouiã: & nõ reſpõdẽte eorũ cupiditati atq; ſpei p̃da, longius ꝓgreſsi,

Louicienſe territorium uaſtatum à Lithuanis.

Louiciẽſe territoriũ, qđ Archiepiſcopo Gneznenſi à Conrado primo Mazouiorũ duce donatum eſſe memorauimus, ferro & incendiis uaſtarunt. Graues autem iam admodum non modò Mazouiæ, ſed & Boleslai Pudici ditionibus Lithuani eſſe cœperant, ni diuinitùs auxilium affulſiſſet. Inteſtini enim eorum motus reſpirandi ſpacium noſtris dederunt.

Mindacus Lithuanorum rex interfectus.

Etenim Mindacus Lithuanorũ dux à Stroinato fratris filio per inſidias dormiens cum filijs interfectus eſt, & Stroinatus dominatu potitus. Nec pacatior is futurus erat, aut mitior in Chriſtianos. Mox enim initio principatus ſui Mazouiam circa Ciruinum depopulatus eſt: captaq; Orſimouia arce, mares qdem

Orſimouia arx.

puberes trucidauit, impuberes uerò cremauit, porrò fœminas cũ cætera p̃da captiuas abduxit. Sed citò ſcelerũ ſuorũ pœnas dedit.

Stroinatus trucidatus.

Nam à Voiſalco Mindaci interfecti filio ſuperſtite, qui monaſticæ uitæ inſtitutum apud Ruſſos profeſſus erat, & à Theophilo eiuſdem Mindaci conſobrino uenationi uacans captus, excruciatus, atque necatus eſt.

Voiſalcus Lit. dux interfectus.

Nec ita multo pòſt Voiſalcus Lithuanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Ruſſorum regis filio per dolum interfectus eſt.

Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti.

Dum hæc ita turbantur in Lithuania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam ſibi eſſe illam occaſionem, quin Iazygas finitimos & infeſtos ditionibus ſuis ulciſceretur. Itaq; duxit in eos exercitum, & quidem compoſito agmine, inſtructaq; acie incedebat. Neq; enim dubitabat eos, ut erat gentis ad moriendum iuxtà ac uincendum pertinacia, ad pugnam, quamuis iniquam ſibi occurſuros eſſe, neque paſſuros, ut ſe inſpectãtibus regio ſua uaſtaretur. Nec ſanè opinione ſua falſus eſt. Nam ut Boleslaus fines eorum ingreſſus eſt ad uiceſimam ſecundam diem menſis Iunij, adeſt mox omnis multitudo Barbarorum Conato duce ad depellendum bellum parata:

Conath dux Iazygum interfectus.

& uix præuiſa à ſpeculatoribus noſtris, illuceſcente ſole ad ſtatiua noſtrorum magna alacritate contendit. Educit ſuos Boleslaus in aciem, concurritur infeſtis animis: cumq; aliquot horis marte dubio pugnatum eſſet, tandem ſuperante noſtrorum multitudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemq; inter primos pugnam cientem amittunt: nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter dimicantes ad internecionem uſq; cæſi ſunt, adeò, ut ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum ſit.

Iazygum reliquiæ ad religionem Chriſtianam adactæ.

Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Chriſtianam religionem ſuſcipere capitali pœna in contumaces ſancita, coëgit: & ne regio uaſta & inculta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto pontifice Maximo impetrauit mandatum ad Archiepiſcopũ Gneznenſem, ut nouum genti præficeret epiſcopum, cuius exemplũ extat apud Dlugoſſum.

Lucenſis epiſcopa.

Atq; is eſt, ni fallor, Lucenſis, ſiue Luceorienſis epiſcopus, cuius ea eſt etiamnũc diœceſis, tunc uel aliquanto pòſt à pontifice creatus.

1264. ann.

Annus hic fuit poſt Chriſtũ natũ 1264. quo pòſt cometæ trimeſtrem apparitionem peſtis acerba in pecora & pecudes in Polonia graſſata eſt.

Peſtis in Polonia.

Cruciferi afflicti à Pruſsis.

In Pruſsia uerò Cruciferi aduerſa fortuna uſi, penè deleti ſunt à barbaris. Magiſtrum quidem Helmericum, qui Conrado Landigrauio Turingiæ ſucceſſerat, cum Theodorico Marſalco in prælio quodam amiſerunt.

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

Inſequenti anno Ruſsi duce Suarnone magna ui, in Sendomirienſem oram populabundi inuaſere. Sed à proceribus Sendomirienſibus cum nobilitate & agreſtibus præter opinionem occurrentibus, & impetũ in palantes facientibus, inſigni clade profligati: & cæſis, captisq; multis, & præda omni excuſſa, in turpẽ fugã acti ſunt.

Ruſsi pulſi.

Ruſsicum bellum.

Irritatus autem uehemẽtiùs quàm ſolebat Boleslaus excurſionibus Ruſſorum, eas pariter & Zemouiti cædem ultum ire cupiens, anno ſequenti expeditionem in Ruſsiam ſuis indicit: ad Ropciciam oppidum conuenire omnes iuſsi.

Ropcicia oppidum.

Sũma rerũ & adminiſtratio belli Petro palatino Cracouienſi commiſſa. Nam Boleslaus ipſe ad eam expeditionem profectus non eſt. Verùm precationibus & ſupplicationib. cũ Kinga uxore uacans, exercitus ſui curam & protectionem Deo cõmendabat.

Exercitus ducendi ratio.

Petrus uerò ſuſcepto exercitu, hoſtilem regionem ingreſſus, prudenter & accuratè omnia agere, inſtructis ordinibus cautè progredi, ſpeculatores quoquo uerſus dimittere, caſtris loca opportuna capere, excubias in omnes partes ſeruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores abſq; firmo armatorum præſidio caſtris emittere, non ignorans cum uafro ho-

ſte

ſte ſibi rem eſſe. Nihil autem niſi de caſtrenſis conſilij, & maximè Ioannis Sendomirienſis palatini ſententia faciebat. Non multum in hoſticum progreſsis Polonis apud Pietã, hoc loco nomen eſt, occurrit Suarno dux (nam Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingentes Ruſſorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec longè à noſtris caſtra metatus eſt. Et eo quidem die quieuêre noſtri. Sequenti uerò, qui erat decimus nonus Iunij, quòd eo die proſperè contra eoſdem Ruſſos apud Zauichoſtũ ante cõplures annos dimicatũ erat, educit ſuos in aciem Petrus, diei illius, uictoriæq́ admonitos. Nec detrectat pugnã Suarno. Eminus primũ Poloni baliſtis, hoſtes arcubus pugnabãt. Sed quoniã eo pugnãdi genere meliore loco erat res hoſtiũ, expeditiori genere armorũ, plures de Polonis uulnerantiũ, magno mox impetu Poloni in hoſtiles acies inuehuntur, & cominus haſtis atq́ gladijs rem gerunt. Nec mora, ſuperiore loco noſtrorũ res eſſe cœpit. Referunt pedem hoſtes, inſtant noſtri. Nitebatur reſtituere pugnam Suarno. Sed cum nihil ageret, in fugam ſe conijcit. Hic uerò uniuerſa acies hoſtium cõuertitur, & mutuo ſeſe impellit & impedit. Cædunt noſtri terga fugientium, & plurimos abiectis armis uiuos capiunt, & plena potiuntur uictoria. Direptisq́ opulentis caſtris, & agris maiorem in modum uaſtatis, uictores in Poloniam reuertuntur. Itaq́ uerò uires & animi Ruſſorũ ea clade fracti ſunt, ut permultis deinceps añis nihil hoſtile cõtra Polonos molirent̃. Porrò Boleslaus abundè contentus repreſsiſſe ea uictoria feroces Ruſſos; ipſe quoque quieuit, benignus & mitis princeps. Cuius cum uxore precibus à Deo impetrata illa uictoria exiſtimata eſt, magis quàm humanis uiribus parta, de tanta ſcilicet hoſtium multitudine, ut quadruplo ea noſtros excederet. Quin & illud memoratur, oranti Kingæ adſtitiſſe duos candidatos, & futurum belli euentum prædixiſſe. Atque ij Geruaſius & Protaſius, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatum eſt, fuiſſe crediti ſunt. Vaſtata eſt hoc anno rurſus à Lithuanis & Pruſsis Mazouia, Boleslao & Cõrado ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Boleslaus dux Caliſsienſis cum Conrado Marchione Brandeburgenſi de Santoco bellum, quanquam incruentum, geſsit. Cuius originem perplexè Dlugoſſus attigit. Nam cum Boleslaũ Conrado Marchioni Conſtantiam Præmisli fratris filiam deſpondiſſe, & Santocum in dotem dediſſe memoraſſet, quinto pòſt anno ſcribit idem, Santocum à Polonis negligentius cuſtoditum, à Saxonibus interceptum eſſe, & Conrado traditum. Atq́ id moleſtè ferentem Boleslaum, exercitum duxiſſe ad recuperandam arcem. Sed intercedentibus utrinq́ proceribus, conueniſſe inter duces, ut Boleslaus Santocum, Conradus uerò Drenum, ne prædonibus, & publicæ pacis turbatoribus eſſent receptui, demolirent̃. Duplex hic peccatũ eſt. Nam ſi Santocum in dotẽ datũ fuit Conrado prius, quomodo poſtea uel ab eodem interceptum, uel à Boleslao qui dederat, armis repetitum eſt? Deinde quid in Drenum Conradus iuris habuit, quod antè aliquot annos in poteſtate Præmisli Boleslai fratris, fuiſſe, & ab eo recuperatum eſſe, cum à Caſſubiorum duce interceptum fuiſſet, idem Dlugoſſus ſcribit? Nos in ea re quid ſequamur, non habemus. Non ſtetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu, fabrisq́ reuertens, magna celeritate caſtellum intra ambitum ruinarum arcis Santocenſis muniuit, commeatum importauit, & præſidium impoſuit. Quo cognito Marchio, poſt perfectam munitionem atq́ diſceſſum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè uoti compos factus eſſet, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erant, quàm ut ſuſtinere uim oppugnantium diutius poſſent, ni citò Boleslaus ſaluti ſuorum, qui in præſidio erant, conſulens, miſſa ad Conradum legatione, ſeruaturũ ſe eſſe pacta recepiſſet. Nec mora, deducto præſidio demolitus eſt arcem. Ita tũc bellũ illud inter initia reſtinctũ eſt. Fatale hoc tẽpus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vuratislaui. dux ueneno, ut creditum eſt, extinctus eſt, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impuberib. Quorũ tutelam Vuladisla. patruus Archiepiſcopus Saliſburgenſis paucis añis, quibus ſuperſtes fuit, geſsit. Deinde Salomea Halicienſis regina, Boleslai Pudici ſoror, cũ poſt mortẽ Colomanni uiri integra in Zauichoſtenſi monaſterio, deinde in Scalenſi (nam eò id Boleslaus tranſtulerat) ſanctè, pieq́ uitã exegiſſet, natu iam grandior defuncta eſt, & funus Cracouiam ad diui Franciſci illatũ. Fertur aũt corpus eius multis diebus poſt mortem ſeruatũ, ſuauẽ odorẽ ſpiraſſe, & oleum ſudaſſe, quo inuncti ægroti conualuerint. Iiſdem diebus Cazimirus quoq́ Cuiauienſis & Lencicienſis dux obijt, qui moriens Leſcum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradienſem ditionem retinere paſſus eſt, ut ab eo fuerat occupata. Reliquas uerò Zemomyslo Leſci germano, cui Suentopelci filiam Salomeã deſponderat cum tribus alijs, nempe Cazimiro,

Danielis regis mors.

Rußi & Tartari profligati à Polonis.

Suarnonis fuga.

Precum piarũ efficacia.

Mazouia à Lithuanis & Prußis uaſtata.

Brandeburgenſe bellum.

Cõradus Marchio Brandenburgenſium.

Santocum & Drenum arces dirutæ.

Drzen.

Hẽricus Vuratislauienſium dux obijt.

Vuladislaus Archiepiſcopus Saliſburgenſis.

Salomea Halicienſis regina mortua uirgo ſancta.

Scalenſe monaſterium Zauichoſto translatum.

Cazimirus Cuiauienſium dux mortuus.

Cazimiri filij.

Leſcus Niger Siradenſium dux.

Vuladiſlao cui Loctico, quaſi cubitali propter breuem ſtaturam cognomen fuit, & Zemouito ex altero matrimonio ſuſceptis, partiẽdos reliqt. Et Cazimiro quidẽ Lenciciẽſis obtigit. Cuiauienſem uerò Zemomyslus & Vuladislaus inter ſe diuiſère, ita ut Zemomyslo Vvladislaui. Vvladislao Breſtenſis tractus cederet. Dobrinenſem uerò Zemouitus obtinuit. Quã uel promiſſo tenus accepant, ac nõ re ipſa obtinuerãt Cruciferi, uel certè reddiderant Cazimiro poſt longas cõtrouerſias: quas extitiſſe inter eos argumẽto ſunt arbitria & cõpromiſſa, quæ extẽt in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Chriſti 1233 editum, Culmenſis tantummodo terræ conceſsionem à Conrado patre factam Cruciferis approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monaſterium Dominicanis in Breſte oppido. Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodẽ anno mortuus eſt ætate decrepita. Reliquit aũt quatuor filios Meſtuinum ſiue Meſciugum, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, ut à bello Cruciferis inferendo, quoad poſſent, abſtinerent: Polonos uerò duces omni ratione & beneuolentia ſibi deuincirent. Quorũ illi præceptorũ immemores, magnis ſe poſtea calamitatibus implicarunt. Per idem tempus Clemente eius nominis quarto, pontifice ſancto & religioſo uita defuncto, trib. ferè annis ſedes Romana uacauit, propter ambitionẽ ac diſſidium Cardinalium. Porrò Zemomyslus Cazimiri filius, Vuladislauienſem dominatũ adeptus, deſpicatui ſuos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius uiuere, eorũ arbitratu omnia agere, & conſilijs niti. Quibus rebus offenſa nobilitas, muſsitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, ad Boleslaum Caliſsienſium ducem defecit. Qui iam Bydgoſtia ſupra Berdam fluuium ſita, Theodorici Pruſsi proditione, qui poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam à Cazimiro Zemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem ſpe præmij fruſtratus eſſet proditor, à famulo, ſicut ipſe iuſſerat, interfectus, proditionis pœnam exoluit. Exorauit poſtea Boleslaum Zemomyslus, ut ſua ſibi redderet, donato ei territorio Cruſuiciẽſi, placataq́ nobilitate, quòd reciperet, nihil ſibi commune deinceps fore cum Cruciferis. Diſsidium autem illud Zemomysli cum ſuis, anſam dedit Lithuanis, ut Cuiauiam popularentur. Quod ſanè fieri non potuit, niſi percurſa prius Mazouia. Hoc anno, qui fuit à Chriſto 1269. longa inter Plocenſem & Culmenſem epiſcopos controuerſia, arbitrio epiſcopi Vvladislauienſis & Magiſtri Cruciferorũ, ſublata eſt, ita ut Culmenſis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauienſi daret Plocenſi epiſcopo, pro decimis & poſſeſsionibus, quas ille ſibi in Culmenſi diœceſi, præter eas, quas ipſi donarat, uendicabat. Eodem autem anno bellum inter Boleslaum ducem Caliſsienſem, & Saxonas, ſiue Marchiones Brãdeburgenſes, recruduit, ex huiuſmodi cauſa. Otto Marchio, Conradi frater, cupiens Santocenſe territoriũ in poteſtatem ſuam redigere, arcem Sulentiam inter Lubuſſum & Medireciam, comportata celeriter domo materia, extruxit: & argilla altrinſecus, ne incendio eſſet obnoxia, cõtexit. Id ubi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinibus Poloniæ munitam eſſe, tamẽ quia in ſuo ſolo eam Otto munierat, oppugnatione quidẽ eius abſtinuit, ne prior fœdus rupiſſe argueret. Cæterùm Medireciam ipſe uiciſsim foſsis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cùm Otto cum expedita manu aduolans, oppidum diripit, & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleslaus, hoſtem diſcedentem cum expeditis, quos ad manum ſubitò habere potuit, perſequitur: & cum conſequi eum intra fines ſuæ ditionis non poſſet, Lubuſſenſe territorium per circuitum uaſtauit: deinde ad Sulentiã arcem expugnandam reuertitur. Nec mora, milites, facta è ſcutis & clypeis teſtudine, munitionem ſubeunt: dimotaq́ ſecuribus argilla, ignem ſubijciunt. Qui ſubminiſtratis alimentis mox arcem omnem, necquicquam reſtinguere conantibus Saxonibus, corripuit, & cum præſidiarijs pariter abſumpſit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flammis ſeſe eripientes, ului in poteſtatem noſtrorum uenêre. Ad extremum noſtri reſtincto igne prædam ambuſtam diripuêre. Ita tunc Boleslaus Ottonem ultus, reduxit exercitum. Sequentis autem anni initio, cum Boleslaus Caliſsienſis Cracouiam, ut uiſeret Boleslaum Pudicũ, profectus eſſet, non prætermiſit eam occaſionem Otto: ſed magna celeritate uſus, quamuis hyberno tempore, Santocenſem arcem ligneis propugnaculis, uallis, foſsis, commeatu, & præſidio muniuit. Reuertens autem Boleslaus, ubi pacta cum Conrado inita ex profeſſo temerata eſſe comperit, ipſe quoq́ Drenum inſtaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impoſitoq́ præſidio diſceſsit. Sed aliquanto pòſt, cùm noſtri negligen-

Vuladislaus cur Locticus uocatus.
Cazimirus Lenciciẽſium,
Zemomyslus Vuladislauienſium.
Vuladislaus Breſtenſium.
Zemouitus Dobrinenſiũ.
Suentopelci ducis Pomeranorum obitus.
Suentopelci filij.
Suentopelci præceptum.
Apoſtolica ſedes uacauit tribus annis.
Zemomyslus exoſus ſuis.
Bydgoſtia Boleslao Caliſsienſi tradita.
Berda fl.
Boleslai cum Zemomyslo tranſactio.
1269. ann.
Culmenſis epiſcopi cum Plocenſi tranſactio.
Brandeburgenſe bellum.
Otto Marchio Brandeburgenſis.
Sulentia arx condita.
Medirecia arx munita.
Sulentia expugnata & incenſa.
Santocum reſtauratum.
Drenum refectum & à Saxonibus interceptum.

gentius,ut ſolent,arcem cuſtodirent,à Santocenſi præſidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita eſt. Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouienſi quidem regione honeſta quædam matrona Margarita Virboslai comitis uxor triginta ſex pueros uiuos uno partu edidit,uiceſima die menſis Ianuarij. Sexta uerò die Decembris crepuſculo nouus & inſignis ſplendor,in figuram crucis efformatus, cœlitùs nō modò urbem,ſed omnem circumcirca regionem illuſtrauit.Caliſsiæ intra octauam diem natalis Chriſti natus eſt uitulus cum duobus caninis capitibus,atq; dentibus, & ſeptem pedibus uitulinis:capitum autem maius quidem in loco ſuo, minus uerò ad caudam ſitum erat.Ab eius cadauere canes atq; uolucres abhorruêre. In Sileſia uerò apud Michalouū pagum,& inter Odram,& Nyſſam fluuios,triduo ſanguine pluiſſe dicitur. Præcedente quoq; anno ferebantur uiſæ eſſe in aëre armatorum acies inter ſe concurrere.Aeſtas eius anni tota ferè continentibus pluuijs,& inſolita aquarum inundatione non modò ſegetibus,uerùm etiam pecudibus & iumentis,pagiſq; & oppidis,plurimum incommodi attulit.Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incuſsiſſent,ſupplicationibus & ſacrificijs publicè procurata ſunt. Conſecuta ſunt autem cùm externa quædam aduerſa noſtris bella,tum domeſtici motus.Quæ ordine exponemus.Inſequenti anno, qui erat pòſt Chriſtum 1271.Boleslaus Caliſsienſis Santoci occupatione atq; Dreni ereptione irritatus,coactis magnis copijs,& auxilijs Cuiauienſium & Zemomysli adiutus,bellum fecit Marchionibus Brandeburgenſibus:& cum illi ad prælij dimicationem non deſcenderent munitionib.ſeſe defendētes,uaſtato Santocenſi agro,ad Soldinū duxit: & ſcalis admotis oppidū cœpit,diripuit,& incēdit,magnāq; prædam abegit. Reuerſus Cruſuicienſe territoriū Zemomyslo pro nauata opera reddidit,arcem demolitus.At in Sileſia Boleslaus Caluus Conradum fratrem parum abfuit quin caperet,in Boleslauice oppido ſecurum.Sed tñ effugitis, de hoſtili aduentu fratris in ipſo articulo factus certior.Oppido autem Boleslaus potitus eſt.Duxit autem Conradus uxorem alteram,priore defuncta,Brigittam Theodorici Miznenſis Marchionis filiam:quæ cum Conradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat:cum qua non multo poſt,Croſnam, Greifenſteinū, & Prinum oppida,quæ ei dotalia conſtituerat,amiſit.Nam cum pòſt mortem eius dotem non redderet,pater Brigittæ poſſeſsionem eorum bonorum adijt,& Magdeburgenſi Archiepiſcopo ea decem millibus marcarum uendidit.Sequenti deinde anno, bellū quod à Boleslao Caliſsienſi cum Brandeburgenſibus Marchionibus gerebatur,in Pomeraniā trāſlatum eſt ex huiuſmodi cauſa. Poſt Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius Meſciugum & Varcislaum exortū erat.In eo cum firmiores eſſent partes Meſciugi, Varcislaus è carcere fratris elapſus,Conradi Marchionis Brandeburgēſis opem implorauit, iuſtam remunerationem pollicitus.Accepit conditionem Conradus. Cùm autem pignoris loco Gdanum ei tradidiſſet Varcislaus,paucis diebus illis in ipſo apparatu belli mortem obijt.Repetit à Conrado Gdanum Meſciugus:negat ille ſe redditurum, ni ſibi ſumptus in bellum facti,quos permagno æſtimabat,exoluantur.Magna tunc ſanè erat potentia Marchionum,ut eſt etiamnum,ita ut longè imparē uiribus ſe illis eſſe Meſciugus non ignoraret.Venit autem ipſi in mentem belli,quòd Boleslaus Caliſsienſis cum ijſdē Marchionibus gerebat.Itaque miſſa legatione non difficulter impetrat à Boleslao, ut ſecum aduerſus cōmunes hoſtes arma cōiungat.Duxit ergo in Pomeraniā exercitū Boleslaus: & iunctis cum Meſciugo copijs,ad Gdanenſem admouit. Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulſata machinis arce nullo operepretio,nona deinde die factis teſtudinibus ex aſſeribus,Poloni audacius ſuccedūt ſub ipſa mœnia & propugnacula,præſertim cum defenſores à ſagittarijs eminus uulnerarentur:& alij quidem conuellunt & reſcindunt munitionem, utpote ligneam: ignem alij ſubijciunt,alij ſcalis admotis mœnia ſcandunt:& quamuis ſupernè cum pice & aqua feruēti perfunderentur,tum ſaxis, & alijs telis obruerentur,ſed tamen pertinacius urgentes oppugnationem,ad extremum,cum hoſtibus tela deficerent, ui irrumpunt: & ira,odioq; inflammati,magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli hoſtium in editiorem turrim euaſerant:uerùm ij quoq; cum arcem à noſtris tenere conſpicarentur,uitam tantum pacti,proiectis armis ſeſe dedidêre: qui compedibus uincti in ſeruitutem abducti ſunt.Arce capta,mox oppidani deditionē fecêre. E quib. paucos quoſdam,qui impenſius fauerant Saxonibus,uita & bonis mulctauit Meſciugus:in quibus erant precipua,Arnoldus & Iacobus.De quorum bonis duos pagos Scrobotouum & Vitominū Vuladislauienſi epiſcopo donauit.Boleslaū uerò honorificè habitū & remunera-

Portenta & Prodigia.

Pueri 36. unò partu editi.

Monſtrum.

Inundatio inſolita.

1271. anno.

Brandeburgenſe bellum.

Soldinum captum & incenſum.

Cruſuicienſe territorium Zemomyslo redditum diruta arce.

Boleslauice oppidum à Conrado duce captum.

Croſna, Greifenſteinum, et Prinum à Polonis alienatā. Przin.

Dißidium inter Suentopelci filios.

Gdanum in pignus datum Marchioni Brandeburgenſi.

Bellum contra Marchionem in Pomerania.

Gdanenſis arx expugnatur.

Oppidum deditum.

tum cum exercitu dimiſit. Qui domum reuerſus, quatuor menſium ſpacio militibus ad quietem dato, rurſus contra Marchiones expeditionem fecit, eiq; expeditioni Præmislũ iuuenem fratris filium, ſextumdecimum annum agentem, præfecit, adiunctis quorũ conſilio faceret omnia, Predipelco palatino Poznanienſi, & Ioañe Caſtellano Caliſsienſi, grauibus & prudẽtib. uiris, & pitis rei militaris. Dreno pterito, uaſtat̃ longè, lateq; hoſtilis regio, quæ cis Odram eſt, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnat̃, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamen deprecante Pręmiſlo uita conceditur. Abigitur ingens præda. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitũ dimitteret, cognoſcit, Drenum arcem paruo hoſtiũ præſidio teneri: Caſſubiosq́;, qui in caſtris eius militarant, domum abeuntes nauigio, primam portã arcis incendiſſe. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum contendit: & Saxonibus deditionem facientibus arcem recepit, præſidioq́; cõmuniuit. Dedititios uerò liberos dimiſit, datis qui eos deducerent, ne quam uim à noſtris paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuêre. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis ceſſatum eſt, pacé ne facta, an inducijs, an pertæſis belli ducibus conquieſcentibus, nihil compertum habemus. Interea uerò minor Polonia quaſi uiciſsitudine quadam bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo epiſcopo Cracouienſi, gente Polucoſio, Iaſci ſiue Ioannis comitis Premencouij filio, qui cum canonicus Cracouienſis & Boleslai Pudici Secretarius ſiue Cancellarius eſſet, Prendotæ mortuo, à collegio ſacerdotum electus, ſuccesſit. Is enim ſuæ dignitatis immemor, cum totus uoluptatibus, uenationi, & libidini deditus, & ſubditis ſuis grauis, aduerſus principem uerò Boleslaum contumax eſſet, nec precibus & monitis neq; collegij ſui, neq; principis flecteretur, & præterea monacha quadam de Scalenſi monaſterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouienſi prædio degens, ab Otta & Zegota iuuenibus, equeſtri Topororũ familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Leſco Nigro in honeſta cuſtodia menſem unum ſeruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei comprobauit, uel iuſſu, uel pmiſſu. Sed cũ Ioãnes Archiepiſcopus Gneznenſis omni prouinciæ ſuæ ſacris eam ob rem interdixiſſet, cõuicijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti eum iuſſerat: & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipſi appendiſſet. Nec tamen conquieſcebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulciſceretur, & cum Lithuanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoque factioſorum hominum animos in principem concitabat, in primis uerò eorum qui cum ſua turpiter prodegiſſent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppreſsi eſſent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia ſcelera pœnas metuebant, ſiue adeò multati iam erant, aut etiam qui in pace cupiditatibus ſuis minus commodè ſatisfaciebãt. Ferè enim eiuſcemodi homines res nouas cupiunt, ducemq́; fortuitu oblatum cupidè ſequuntur. Incenſis autem complurium animis, nec occaſio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum ſiue Ottocharum regem Bohemorum & Boleslaum Pudicum inimicitiæ, propter ſurreptam Polonis à Bohemo Opauiam, & propter adiutũ à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Bohemos. Ac fecerat quidem Ottocharo pacem Bela paulò ante mortem ſuam, cum in Morauia malè rem geſsiſſet. Sed Stephanus filius eius ſuſcepto paterno regno, bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinẽ Cracouiã uenerat, & cũ eo fœdus paternũ renouarat. Mox cũ p Vngaros, tũ p Chumos ſiue Cumanos magnis incõmodis Bohemos affecit. Quib. adductus Bohemus, ut Polonorũ auxilia Vngaro detraheret, cũ Boleslao Pudico de Opauia tranſigere ſtatuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igit̃ anno Chriſti, 1273. ad cõſtitutũ tẽpus Opauiã is profectus erat, & cum Bohemo cõuentũ agebat. Hoc tẽpus nacti coniurati, quo pleriq; proceres Boleslao fauentes cum ipſo ſimul aberant, maturant defectionem illam aduerſus Boleslaum, offenſionis cauſam prętexentes, q is ſe inſcijs, nec de conuentus ſententia Leſcum Nigrum (hoc enim cognomen habuit) ducem Siradienſem propinquum ſuum, hæredem nuncupaſſet. Erant & aliæ quædam cauſæ, quæ bonos etiam uiros non paucos infenſiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgẽtia aut negligentia quadam, calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus implicati ſimpliciores, multi graues mulctas expendere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neq; uerò uſq;quaq; incorruptus iudex ferebatur eſſe Boleslaus. Ad hæc aũt oneroſus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atque ſubuectiones ipſi præbere omnibus paſsim, quacunque iter faciebat, neceſſe erat. His igitur de cauſis plures infenſi erant Boleslao, ſperabantq́; mutatione principis defunctum ſe iri malis illis. Itaque

conuen-

In Marchiam Polonorum expeditio.
Præmisli ducis Poznanienſiũ tyrocinium.
Strelce arx cõdita & mox capta & incenſa.
Drenum receptum.
Pauli epiſcopi Cracouienſis contaminata uita & improbitas.
Paulus epiſcopus captus, & Siradiã aſportatus.
Interdictum Archiepiſcopi.
Paulus epiſcopus dimiſſus.
Pauli epiſcopi conatus improbi.
Conſpiratio minorum Polonorum contra principem.
Nouarum rerũ cupidi quinam eſſe ſoleant.
Stephanus 4. poſt Belam patrem apud Vngaros regnat, & Bohemis bellum facit.
1273. ann.
Boleslai Pudici conuentus cum rege Bohem.
Leſcus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico.
Iudiciorum prauitas & corruptela.
Boleslai Pudici prauitas in iudicijs.
Nobilitatiſ onera.

Poloni minores ad Vuladislaum ducẽ Oppolienſium deficiunt.

conuenticulo habito, Paulo authore ad Vvladiſlaum ducem Oppolienſium mittunt, principatumque ei deferunt. Animaduertebat quidem Vvladiſlaus difficulter ſe tunc uiuente Boleslao Pudico principatu potiri poſſe. Sed quoniam ſenex iam erat Boleslaus, nec ullus habebat liberos, & alienas eſſe ſciebat à Leſco multorum uoluntates, uel in poſterum utile id ſibi fore iudicabat, ſi tunc oblatum principatum non reſutaret. Itaq; cõuentum illum omnem ad ſe Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumẽtis cõfirmaret. Faciunt illi iuſſa, & frequẽtes Oppoliam proficiſcũtur. Nihil horũ latebat Boleslaũ. Soluto igitur cõuentu Opauienſi rebus infectis, & inducijs tantũ in uiginti annos cum Præmislo factis, feſtinus ad ſedanda domeſtica mala reuertit, & ꝓficiſcentes Oppoliam aduerſarios incõpoſitos & inopinantes, cũ aulico ſuo ꝓceruꝗ; comitatu apud Bogucinũ pagũ altera die Iunij mẽſis adorit. Nec illis animus ad defendendum ſeſe defuit. Committitur atrox pugna, nemine referẽte pedem. Ad extremũ Boleslao ceſſit uictoria, ſed non incruenta tamen. Plurimi ibi mortales, exceptis fere aduerſo pectore uulneribus, utrinq; cecidêre, ſed multo plures tñ ex aduerſarijs Boleslai. Pauci fuga ad Oppolienſem ducem euaſêre. Bona cæſorum & profugorũ partim confiſcata, partim inter uictores diſtributa ſunt. Oppreſſa cõiuratione ſiue adeò bello ciuili, paucis diebus Lithuani in Lublinenſem oram excurſionem fecêre, magnamq; prædã auexêre, nemine ꝓhibente. Nam uires minoris Poloniæ Bogucinenſi illo prælio uehemẽter attritæ erãt. Creditum eſt aũt, à Paulo epiſcopo barbaros etiam tunc excitos eſſe, ut cęſorũ apud Bogucinum ſanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tamq; ſceleratum animum diuina clementia paululum tũc repreſsit nouo & inuſitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadã die cœlitus increpitus eſſe fertur, huiuſmodi uerbis: Ve tibi Paule epiſcope: Melius tecum actum eſſet, ſi natus non fuiſſes. Atq; hãc uocem à ſeptuaginta hominibus tunc eum circumſtantibus auditam eſſe. Monachus etiam quiſpiam per quietem uidiſſe dicitur, lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Ve tibi Paule epiſcope, quoniam cœpiſti, & occidiſti. Hoc quoq; cum ille renunciante monacho accepiſſet, expauefactus, fertur ſcelera ſua maiorẽ in modũ deploraſſe. Dumq; ſolus in cubiculo fletibus indulget, rurſus talibus dictis compellatum eſſe memorant: Ne timeas Paule epiſcope: Age quod lubet, ſeptimo deinde anno moriêris. Atq; eum reſpõdiſſe: Optimè ſecũ acturam eſſe Diuinã miſericordiam, ſi ſibi ſeptem annorum ſpacium ad expianda præterita peccata concederet. Has quoq; uoces ab ijs qui ad fores cubiculi obſeruabant, exauditas eſſe. Credibile eſt autem, Satanæ eas fuiſſe, primùm deſperationem, deinde ſecuritatem illi & maiorem licentiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciam ſuam quãdiu uixit Boleslaus. Nec tñ inulta Lithuanis excurſio illa fuit. Nã dũ illi Lublinẽſem orã populantur, Poleſsienſis eorum ditio & Pruſsia uiciſsim à Mazouijs & Cuiauijs uaſtata eſt. Reſumpſerãt eñ uires tunc Pruſsi cum Lithuanis coniuncti, magna ſtrage profligatis aliquoties Cruciferis, & munitionibus eorum quibuſdam expugnatis, & ſolo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vvladislao duci Oppolienſium, quòd ſuis nouas res molientibus fauiſſet, exercitu conſcripto, accerſitisq; à Boleslao Caliſsienſi & Siradienſi ducibus auxilijs, Oppolienſem & Raciborienſem oram omnem infeſto agmine depopulatus eſt, ita ut ſuburbana quoq; primorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladiſlaum potuit. Sed carpſit is tamen ex inſidijs hoſtes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinq; in ſequentem annum bellum parabatur: contrahebantur auxilia: mercenarijs ſtipendia pronunciabantur. Sed gliſcens bellum Boleslai Caliſsienſis opera conſopitum eſt. Nihil autem illo & proximo deinde anno memorabile uſquam in Polonia geſtum eſt, præter contracta & conciliata quædam ducum matrimonia. Nam Præmiſlus iunior dux Poznanienſis ſextumdecimum annum iam egreſſus, uxorem duxit Lucardem Henrici, ſiue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum ducis filiam, neptem Barnimi Sceciñenſiũ ducis ex filia, ſuadẽte Boleslao patruo, q nullos adhuc ſuſcepat liberos ex Iolẽta ſiue Helena Belæ regis Vngarorũ filia, ſorore Kingę. Boleslaus uerò Caluus priore cõiuge mortua, alterã duxit Adleidã Samborij ducis Pomeranorũ filiã. Sed ea deinde uiri contumelia ꝓpter pellicẽ offenſa, pedes ad paternã domũ redijt. Porrò Leſcũ Siradienſem cũ Griffina ſua Roſcislai Bulgarorũ ſiue Ruſſorũ, ut uult alicubi Dlugoſſus, ducis filia, Boleslaus Pudicus Siradiã ꝓfectus, in gratiã reduxit: cũ illa accuſata publicè uiri frigiditate, detractaq; uita matronali, totos quatuor ãnos ſeſe ab eo ſeiũxiſſet. Duo uerò portẽta illo biennio in Cracouienſi territorio extitiſſe memorantur. Puer quiſpiam dentatus eodem

Polonorum cum Bohemis induciæ.

Boleslai Pudici uictoria cõtra defectores.

Lithuani Lublinenſem orã populantur.

Paulus epiſcopus diuinitùs admonitus.

Poleßienſis terra & Prußia uaſtata à Mazouijs & Cuiauijs.

Sileſicum bellum.

Præmiſli Poznanienſium ducis nuptiæ.

Boleslai Calui nuptiæ.

Griffina Leſci Nigri uxor.

Portenta.

dẽ q̃ natus eſt die, diſtinctè & articulatè locutus eſt, donec religioni Chriſtianæ initiatus, & dẽtes, & ſermonis uſum amiſit. Alius uerò ſemeſtris in urbe Cracoui. ꝓlocutus Tartaros aduẽturos, & Polonorũ capita ꝑciſuros eſſe ꝓdixit, rogatusq́ꝫ, diuinitùs id ſe ſcire, & ſibi q̃ꝗ illud malũ impẽdere, reſpõdit. Qđ poſt duodecimũ annũ euenit, queãdmo :ũ ſuo loco exponemus. Non libet aũt & miraculũ ſilẽtio præterire, qđ illo tẽpore multis teſtib. accidit. Homo quidam ſplendidus equeſtris ordinis, ſed uiolentus & rapax, & ſuis iuxtà ac alienis grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religioſis quibuſdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ ſuæ ſaluti cõſuleret: negauit ſibi ueniæ locum relictum eſſe. Iam enim diuino iudicio traditum ſe eſſe dæmonum poteſtati. Nec mora, audiuntur à circumſtantibus uehementium uerberum & percuſsionum ſtrepitus. Apparẽt in corpore ægroti fœdi liuores atq́ꝫ uibices, ita ut oẽs obſtupeſcerẽt. Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullumq́ꝫ gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit. Hic orſus ſupplicia, quæ deinde apud inferos æternum expenderet: ut eſſet exemplo ĳs qui ex aliorum incommodis ſtudent ſua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus cognomento Chunus, apud Vngaros poſt Stephani patris mortem regnare cœpit: & cùm Bohemis infenſior etiam patre eſſet, cum Rudolfo Cæſare, qui poſt diuturnam diſſenſionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem ſocietatem belli inĳt. Repetebat enim Rudolfus ab Ottocaro Auſtriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulĳ, & portum Naonis, quòd eas terras ſecundum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, ut uocant, ad Imperium deuolutas eſſe diceret. Poſt id tẽmpus Sileſia rurſus inteſtinis diſsidĳs exagitari cœpit, materiam ſubminiſtrante inuidia. Grauiter ferebant & duces, & proceres, Croſnam, Prinum, & Greifenſteinum, Conradi culpa in externorum iuriſdictionem recidiſſe. Sed neque Conradus ipſe, neq́ꝫ frater eius Boleslaus, oberati ambo, redimere oppignerata poterãt. Nam decẽ millia numûm aureorum Archiepiſcopo Magdeburgenſi exoluenda erant. Abundabat aũt pecunia Henricus Vvratislauiẽſis Henrici tertĳ fratris eorũ filius, quę eo puero à curatorib. ex ampliori dominatu collecta erat. Itaq́ꝫ ſuaſu procerum ſuorũ redemit is territoria illa. Quæ res inuidiam ipſi conflauit apud patruos. Acerbior tamẽ erat Boleslaus. Et cũ Henricum circumuenire decreuiſſet, miſit ad eum legationẽ ſub ſpecie repetẽdæ portionis hereditariæ, ſecundũ mortẽ Vvladislai fratris, qui Archiepiſcopus Magdeburgenſis fuerat, reuera aũt ſolicitandorum quorundam Vvratislauienſium procerum cauſa, quos patrem Henrici, atq́ꝫ patruum Vvladislaum ueneno ſuſtuliſſe erat ſuſpicio. Diſsimulato aũt dolo, cum ad oẽm occaſionem attentus eſſet, ruſticantem fortè Henricum in uilla ſua Ielce, & nihil tale metuentem, miſsis ſatellitibus cœpit, & in arcem Lehen deportatũ, aſſeruari diligenter iuſsit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat ſuis Henricus, propter probitatẽ, à qua etiã cognomẽ adeptus eſt, itaq́ꝫ eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberãdo eo conſilia ineunt, exercitũ cõparant: à cæteris etiã ducib. Boleslao Pudico, Cracouienſi & Sendomirienſi, Boleslao Caliſsienſi, Præmislo Poznanienſi, & Vvladislao Oppolienſi, indignitate rei motis, magna auxilia impetrant. Diſplicebat & Conrado Glogouienſi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratũ. Itaq́ꝫ miſit & ipſe Vvratislauienſibus auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorata Vvratislauienſiũ apparatu, magna celeritate Saxonas, Miſnios, Bauaros, atq́ꝫ Sueuos mercede conduxit, & prior in Vvratislauienſem oram impetum fecit. Educunt & Vvratislauiẽſes ſuas copias, & obuiã Boleslao ꝓdeunt. Inter Scorolciũ & Procianũ in planicie cõgreſsi exercitus, magno ardore cõmittunt prælium. Et neutris referentibus pedem aliquandiu, tandem Boleslaus Caluus conſpecta ſuorum & cæſorum ſtrage, & pugnantiũ paucitate, uno tantum comitatus milite, clàm ſe ex acie ſubduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus, maiore animo, boni imꝑatoris fungẽs officio, nutãtes ſuos cõfirmabat, laborãtib. ſuccurrebat. Et nõ modò inſtaurauit præliũ, ſed etiã uictor magnã in hoſtibus ſtragẽ edidit. Quæ eo maior fuit, quo ꝑtinaciùs utrinq́ꝫ pugnatũ eſt. Captus eſt in eo ꝓ̃lio Prẽmislus dux Poznanien. Clade hac ꝑculſi Vvratislaui, Ottochari ſiue Prẽmisli Bohemorũ regis opẽ implorant. Et cum ante hac Croſnenſe territorium Ioanni Brandeburgenſi Marchioni, hypothecæ nomine ꝓ quatuor millib. marcarum tradidiſſent, ne Boleslaũ Caluũ aduerſum ſe adiuuaret, tũc porrò Cloſcũ dant Ottocharo, ut afflictis Henrici rebus ſubueniret, ꝙ & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud ſororis filiũ Boleslaũ Caluũ meritò ualere debebat. Dant aũt ea lege, ut id poſt obitum Ottochari in Henrici ducis ſui poteſtatem recideret. Itaq́ꝫ Ottocharus cũ ademptas ſibi à Rudolfo Cæſare

Vaticinium infantis.

Rapacis & iniuſti hominis ſupplicium.

1276. ann.

Ladislaus rex Vngarorum.

Rudolfus Cæſar bellum infert Bohemis.

Sileſici motus.

Inuidia.

Croſna etiam redempta ab Henrico Vvratislauienſi.

Henricus quartus dux Vvratislauienſis captus à Boleslao patruo.

Lehen arx.

Henricus Probus.

Sileſiorum inteſtinum bellum.

Boleslai Calui fuga.

Henrici filĳ fortitudo.

Præmislus dux Poſnanienſium captus.

Croſna Marchioni Brandeburgenſi oppignerata.

Cloſcum Bohemorum regi traditum.

ſare ditiones, quarum ſuperiùs mentionem fecimus, bello repetere neceſſe haberet, fe-
cit pacem inter Boleslaum & Henricum. Sed iniquis Henrico conditionibus, nem-
pè, ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Pninū,
& Geſuindidorſum, oppida ea ſunt, iure ſempiterno daret. Accepit tamen eas conditio-
nes Henricus, ut ſe & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euaſiſſet, recuperauit à
Marchione Croſnā, numeratis ei ſex millibus marcarū. Nā duo millia is Henrici cauſa fal-
ſo expēſa referebat. Cœpit uerò Hēricus & in carcerē cōpegit ſuos nōnullos ex equeſtri
ordine, q cū Boleslao ſenſiſſe dicerent. Eodē año Lithuani cū Pruſsis ꝑuaſtata Mazouia,
Culmēſiq; & Cuiauiēſi tractu, Lenciciēſem quoq; crudeliter depopulati, ingentē prædā
abegerūt, in qua ad quadraginta millia hominū fuiſſe memorant. Tūc quoq; ꝓdigiū cir-
cū Cracouiā apparuit. Etē nocte media, in q̄ua initiū noui añi eſt, cœlū clara & nō iniu-
cūda luce ad breue tēpus reſplēduit, principis mortē, qd' re poſtea cōprobatū eſt, porten-
dens. Memorat aūt & ſpectrū quoddā tunc in eodē Cracouiēſi tractu apparuiſſe. Lacum
eñ quendam peramplū infeſtatione dæmonū piſcationib. & uſibus hominū exemptū fu
iſſe. Ad eum hyberna glacie concretū uicinos cū ſacerdotib. uexilla, cruces, & religas ſa-
cras, quibus uis dæmonū propulſaret, ferentib. piſcādi gratia, cōueniſſe. Immiſſo aūt reti,
primo qdē tractu, contēdentib. piſcatorib. tres piſciculos, altero nihil niſi rete conuolutū,
tertio deniq; monſtrū horrēdum caprino capite, & in ſpeciē ignis ardētib. oculis extractū
eſſe. Territis autem ac diffugientibus cunctis, ſpectrum illud ſub glaciem ſeſe immerſiſſe,
ac toto lacu diſcurſans, terribilem ſtrepitum ac ſonitum edidiſſe: afflatosq; ab eo nonnul-
los homines, fœda ulcera retuliſſe. Reſumpſit æſtate ſequēti Boleslaus Caliſsiēſis cū Præ
mislo fratris filio expeditionem aduerſus Marchiones Brandeburgenſes ob Santocū, au
ctus Pomeranorum auxilijs. Vaſtanti autē ei hoſtilem regionem cis Odram, occurrit Ot
to Longus Marchio, Ottonis tertij filius, cum non contemnendis Saxonū copijs, & alijs
quibuſdam auxiliarib. apud Soldinum. Cōmiſſoq; prælio, facilè fundit, fugatq;, utpote
uiribus inferior, ac deinde intra munitiones arciū ſe cōtinuit. Boleslaus uerò oēm orā cis
Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimiſit exercitū. Et intra anni decurſum febri
extinctus eſt, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic
uiuens tres arces, Dupinum, Neslusſum, & Boleslaueciam in territorio Velunenſi. Con-
didit & monaſterium Gneznæ puellis diui Franciſci, ſeu diuæ Claræ inſtitutum ꝓfeſsis.
Conſecutus eſt autem ſub finem eiuſdem anni, qui fuit 1279 ad quartum Idus Decem-
bris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiēſis & Sendomiriēſis: & Cracouiæ apud diui Fran-
ciſci, quod monaſteriū ipſe cōdiderat, ſepultus eſt: benignus & religioſus princeps, & in
egentes, cultumq; Dei, ac miniſtros eius munificus. Cuius illa extant in Cracoui. epiſco-
pū, & eccleſiā, memorabilia beneficia, diplomatibus eius conſignata, qb. cūctos ſacri ordi
nis homines, eorumq; adſcriptitios omni prorſus onere ſeruitutis atq; penſionis duci de-
bitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni ſuorum iudicum & magiſtratuum, ſuaq; ipſius iu
riſdictione exemit. Epiſcopum autem omninò ducali iure in bonis ſuis eſſe iuſsit, modò
ut ſemel quotānis principē hoſpitio accipet, ſubuectiōesq; ipſi ut prȩberet, qñ ipſi uſuue-
niret ꝑ epiſcopalia prædia iter facere. Ad hȩc fecit poteſtatē ſingulis prælatis, ut uocāt, &
canonicis baſilicæ Cracoui. ſenos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellēt ab ex-
peditione bellica eximēdi, miniſterij ſui cauſa: inferiorū uerò eccleſiarū collegijs dimidiū
eius numeri. Condidit etiā ac dotauit Crizanouicēſe monaſteriū ſupra Nidam amnē Prȩ
monſtratenſib. uirginib. Cracouiæ itē apud ſancti Marci, ei ſectæ mēdicantiū, quæ uocat
de Pœnitētia beatorū martyrum. Ciuitatem uerò Cracouiēſem iure Saxonico, ſiue Mag-
deburgenſi, quod etiā Sredenſe & Teuthonicum uocāt, quo pleraq; oppida & uici, & pa
gi utunt in Polonia, ſtabiliuit. Regnauit aūt Boleslaus hic, ſeu uixit potius poſt mortē pa
tris, quinquaginta duos años. Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tū, moderatè tulit.
Quin gratias egit Deo, quòd ſe coniugij uinculo tandem liberaſſet. Ac mox unà cum ſo-
rore Iolenta, quæ poſt mortem mariti Boleslai Caliſsienſis ad eam ſe contulerat, diſtractis
& in uſus egenorum diſtributis cunctis facultatibus ſuis, diui Franciſci religioni & inſti-
tuto uitæ ſeſe addixit: & ueterem Sandeciam, necquicquam refragrātib. & renitentib. ꝓ-
ceribus commigrauit, ibiq; reliquum tempus uitæ in monaſterio à ſe & uiro ſuo cōdito,
peregit. Non multo autem ante hos duos Boleslaos, tertius quoque Boleslaus Legnici-
enſium dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis exceſsit, Henrico, Boleslao, & Ber-
nardo filijs, & quatuor filiab. relictis. Quo tempore etiam Ottocharus Bohemorū rex in
Auſtria commiſſa cum Rudolfo Cæſare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditio-

Pax iniqua in Sileſia.

Croſna redem pta.

Prußi & Lithuani Mazouiam Culmenſem, Cuiauienſem tractum uaſtante.

Prodigium.

Spectrum.

Brandeburgenſe bellum.

Marchio Brandeburgenſis uictus à Polonis.

Boleslaus Pius dux Calißienſium obijt.

Dupinū, Neſluſſum & Boleslauecia arces conditæ.

1279. ann.

Boleslai Pudici mors.

D. Franciſci cœnobium.

Cracouienſis eccleſiæ ac diœceſeos immunitas & prærogatiuæ.

Crizanouicenſe monaſteriū.

Cœnobium D. Marci.

Cracoui. urbs iure Teuthonico uti cœpit.

Boleslai Pudici ætas.

Kinga princeps cum ſorore Iolenta monaſticam uitā amplexa.

Sandecenſe monaſterium.

Boleslaus Caluus ſeu Rogatca Legnicienſ. dux obijt.

Rudolfus Cæſar. *Ottocarus ſecundus Bohemorum rex occiſus in prælio.* *Venceſlaus rex Bohemorum.* *Cloſcum Sileſijs redditum.* *Auſtriæ ducum & archiducum origo.* *Carolus V. Imperator.* *Ferdinandus Cæſar & Rex.*

ne ſuorum occubuit. Succeſsit autẽ ipſi in Regno Venceslaus filius, quinq;, aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto Marchio Brandenburgenſis, Bohemis grauis, adminiſtrauit. Tunc igitur Henricus Vvratislauienſium in Sileſia dux, Cloſcum iure ſuo recepit. Rudolfus Albertum filium Auguſtæ Vindelicorum, in conuentu principum Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A` quo originem duxerunt ij, qui deinceps illis regionibus præfuêre uſq; ad noſtra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hiſpanorum, Siculorum, Neapolitanorumq; regem, ac Ferdinãdum Cæſarem, ſeu regem Romanorum, Vngarorum, & Bohemorum, fratres germanos, & liberos eorum inclytos.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVS.

LESCVS NIGER.

Leo Ruſſorum dux.

SVCCESSIT Boleslao Pudico in principatu Cracouienſium & Sendomirienſium Leſcus Niger, ex fratre ipſius patruele ortus, quem ipſe ſibi Boleslaus ſucceſſorem deſignarat, quiq́ue ſiue uiuente adhuc illo, ſiue iam mortuo Cracouiã cũ uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iuſta perſoluerat. Nec tũc ſanè quiſpiam ipſi aduerſatus eſt, bello à Ruſsis ingruente, cuius metus locum atq; ſpacium nouãdis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Ruſſorum ducibus, Danielis filius, poſt Boleslai mortem media hyeme, in Lublinenſem orã cum ingenti Ruſſorum, Tartarorum, & Lithuanorum exercitu inuaſerat: eaq́ue

Ruſſorum cũ Tartaris & Lithuanis excurſio in Poloniam. *Ruſsi cum barbaris ſuperati à Polonis.*

peruaſtata, Sendomirienſem quoque tractum ferro & igni infeſtabat. Sed eum Varſius Cracouienſis Caſtellanus, & palatini duo, nempe Petrus Cracouienſis, & Ioannes Sendomirienſis, repreſſerunt, cum ei ſe apud Goslice pagum altero à Sendomiria milliario cum parua manu temerè quidem, ſed tamen euentu proſpero oppoſuiſſent. Commiſſo enim prælio tertia die Februarij, cum noſtri magno animo impetum in Ruſſos feciſſent, cæſis primis, magna trepidatio cæteros inuaſit, ſic ut abiectis armis terga uerterent, & auxiliares barbaros ſecum inuoluerent. Qui tamen, quod fugiendo pugnare conſueuerũt, repreſſo gradu reſtituerunt noſtris paululum. Sed mox & ipſi, deſerti à Ruſsis, inſtantibus noſtris in ueram fugam acti ſunt. Fugientes longiùs perſecuti noſtri, magnam ſtragẽ edidêre. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia, capta duo, militaribus ſignis ſeptem noſtri uictores potiti ſunt. Cætera multitudo amiſſa præda euaſit.

Ruſsia uaſtata à Polonis. *Leopolis à Leone condita. Lwow.* *1281. ann.* *Henricus Probus nomine, non re.* *Duces tres dolo capti ab Henrico Probo.* *Leſcus bellum infert Henrico Vuratislauienſium duci.*

Non contentus autem ea uictoria Leſcus, intra paucos dies maiores coëgit copias, ita ut ad triginta equitum, peditum uerò duo millia peruenirent, & in Ruſsiam duxit, ut Leonem ulciſceretur: qui nondum reſumpto è ſuperiori clade animo, in penitiora Ruſsiæ ſeſe recepit. Quocirca impunè Leſcus hoſtilem regionem ad Leopolim uſque, quæ arx cum oppido ab iſto ipſo Leone condita eſſe & nomen ſumpſiſſe uidetur, peruagatus, direptis, exuſtisq́; multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligentiùs ſeruatæ ac defenſæ erant, captis & euerſis, ingentem prædam abegit, in qua ad quatuor millia hominum fuiſſe, cæſa uerò ad quinque millia feruntur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1281. Leſcus contra Vvratislauienſem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re poſtea longè à probitate abfuit, expeditionem inſtituit ex huiuſmodi cauſa. Henricus is, quem dico, Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibuſdam, quemadmodum ſuperiùs dictum eſt, mulctatus, induxerat & ipſe in animum ſuum facinus Probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legnicienſem Boleslai Calui, & Henricum Glogouienſem Conradi filium, duces, ad conuentum & colloquium, quaſi de re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cœperat, & Vvratislauiam deportatos aſſeruabat, ut aliquid uiciſsim ab eis iniuſtis pactis emungeret. Indigne id ferre Leſcus, qui uocatus & ipſe unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excuſatione uſus, non uenerat. Ac Præmisli maximè uicẽ dolens, cum cre-

bris

bris literis atq; legationibus nihil æqui ab Henrico impetraret, armis illum uindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Meſciugo Pomerano pollicentibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locum conuenientibus, triplici agmine Vvratislauienſem Henrici ditionem aggreſſus, acerbè eam diuexauit, uſque ad Vvratislauienſia ſuburbana, maiori- bus Polonis maximè ob captum ducem ſuum in agreſtes & oppidanos culpæ expertes, & in innoxia tecta ſæuientibus. Nec tamen aut his malis, aut lachrymis & conuicijs ſuorum Henricus commotus eſt, ut uel propulſaret illatum bellum, & miſerabilem ſuę ditionis uaſtationem prohiberet: uel captos duces dimitteret, ac ſe, ſuosq; præſentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vvratislauienſi ſe continebat. Peruaſtata omni ora Vvratiſlauienſi, & abacta ingenti præda Leſcus auxiliares dimiſit, & ſuas copias domum reduxit. Capti uerò duces pertæſi uinculorum eius, in cuius poteſtate erant, arbitratu ſe redemêre. Ac Præmiſlus quidem Rudenſe ſeu Velunenſe territorium ipſi conceſsit. Legnicienſis uerò & Glogouienſis quinquennio ſeipſi cum triginta haſtatis, militaturos eſſe dato iureiurando receperunt, obſidibusq; cauerunt. Per idem tempus, Siculi trucidatis una hora per omnes urbes ex compoſito Gallis omnibus, à Carolo ad Petrum Arragonenſem defecerunt, & Gallum regem Hiſpano commutarunt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos ſeminarium fuit. Pruſsi uerò Cruciferorum ditionem uehementer afflixerunt: & longè, lateq; ferro & igni graſſati, Chriſtiburgum, Clementiam, Zantirum, Marieuerderum ſiue Guizinum, & Grudentum arces de ipſis cœperunt, ac diruerunt. Inſequenti anno Lithuani cum Iazygum reliquijs ſubita excurſione Lublinenſem regionem tripartito agmine crudeliter depopulati ſunt. Iura tunc de more Leſcus reddebat Cracouiæ, cum de barbarorum excurſione certior factus eſt. Nec mora, omiſsis rebus omnibus, arma corripere his qui circũ ſe, quiq; in itinere erant equitibus, & ſe ſequi iuſsis, magnis itineribus in Lublinenſem oram peruenit. Sed hoſtes iam præda onuſti receſſerant. Itaque angebatur animi, quòd ſibi hoſtem ulciſci, ſuosq;, qui captiui abducebantur, uindicare procliuè non eſſet. Neq; enim cum parua manu longè maiorem hoſtium multitudinem per ignotos ſibi, illis uerò notiſsimos ſyluarũ & paludum tramites abeuntes perſequi audebat. In hoc æſtu animi cum eum ex labore itineris & inſomnia fatigatum ſopor inuaſiſſet, expergefactus deinde poſtero die lætus, ab Archangelo Dei Michaële in ſomnis confirmatum ſe, & ſponſione certæ uictoriæ perſequi barbaros iuſſum eſſe, pro concione expoſuit. Quo ſermone animatis militibus & impedimentis cum cõmeatu ponè ſe ſequi iuſsis, ipſe cum expeditis arma tantum & aliquot dierum cibaria ferentibus recentibus abeuntium hoſtium ueſtigijs inſiſtit, & inter Naruã & Nemenum flumina tertiadecima die Octobris eos conſequitur. Neq; enim belli præda impediti celerius iter facere potuêre. Perculſi ſunt inopinato Polonorum aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles, atq; timidos tam longè perſecuturos ſe fuiſſe ſuſpicabantur. Sed tamen arma citò expediunt, authoribus maximè Iazygibus, qui ſumma erant audacia. Inuehuntur in eos noſtri una & ſimplici acie, quòd & locus ſyluis cinctus, anguſtus, & exiguæ copiæ, quippe quæ ſex millia equitum uix continerent, diducere magnum in plures acies nõ ſinebant. Non ſegniter & illi primos noſtrorum impetus excepêre. Sed in pugnam intentos captiui ſuorũ ſigna conſpicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriuntur. Inermes quoq; & fœminæ clamore ſublato ſuos animabant, & hoſtibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos ſecum ducebãt barbari, & qui dudum lætiore ululatu aduenientibus noſtris gratulari uiſi erant, ſæuis morſibus barbaros ipſos impetebant. Itaq; ancipiti malo perturbati, effuſa fuga proximas ſyluas petunt. Inſtat fugientibus Leſcus: inſtant & captiui mutuò ſeſe cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem perſequendi finem fecit. In eo prælio reliquiæ Iazygum, qui pertinacius noſtris reſtiterant, & à ſuſcepta religione defecerant, penitus extinctæ ſunt. De Lithuanis quoque, qui quatuordecim millia bellatorum expleuiſſe dicebantur, non multi ſanè euaſerunt. Complures enim qui effugerant, partim pudore, partim timore ſuorum mortem ſibi conſciuêre. De noſtris, quod mirum cuique ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidem deſideratus eſt. Leſcus recuperata omni prę da, & cumulata etiam hoſtium cæſorum ſpolijs, uictor in Poloniam reuerſus, Lublini templum, monimentũ uictoriæ ſuæ condidit: ac diui Michaëlis, quem in ſomnis uictoriam ſibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitum ab externis hoſtibus parta, ciuiles motus Leſcum exceperunt. Sendomirienſis enim conuentus Ioanne palatino & Chriſtino Caſtellano eius oræ authoribus, cum qui-

Velunenſis terra Hẽrico Vvratislauienſiũ duci conceſſa.

Sicilia à Gallo ad Hiſpanum defecit.

Siculæ ueſperæ.

Pruſsi multa de Cruciferis cœperunt.

Lithuanorum excurſio in Lublinẽſem orã.

Somnium.

Narua fl.

Leſci Nigri inſignis de Lithuanis & Iazygibus uictoria.

Iazygum reliquiæ deletæ.

Sendomirienſium defectio à Leſco.

Conradi ducis Maſouij fuga.

bus & Paulus epiſcopus Cracouienſis ſentire dicebatur, ab eo defecit: & Conrado Maſouię duci accito, ſeſe, munitionesq; ſuas ſubdidit: nec uinci beneficijs & ſecundis rebus Leſci potuit, ut concœptum in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verùm Leſcus hoc ſic abire paſſus non eſt. Nam coacto tumultuariè exercitu de Cracouienſi ditione & aulico ſuo comitatu, in Sendomirienſem oram cõtra Conradum profectus eſt. At ille de aduẽtu Leſci certior factus, cum ſe nõ ſatis crederet Sendomirienſibus, & paruam ipſe manũ ſecum adduxiſſet, in Maſouiam celeriter ſe recepit, promittens confeſtim ſe cum maioribus copijs reuerſurum.

Leſci benignitas & moderatio.

At Leſcus magna animi moderatióne & manſuetudine uſus, proceres authores defectionis deſtitutos à Conrado, facilè ſibi reconciliauit: per quos cõuentum omnem unà cum munitionibus in poteſtatem ſuam redegit, gliſcensq; ciuile bellum ſapienter oppreſsit.

Fames in Polonia.

Laboratum eſt fame eo & ſequenti anno in Polonia, uſque adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis præſens malum euitaturi, in Vngariam atq; Ruſſiam commigrarent. Sed utrobique pro ſalute acerbiori calamitate gentium illarum immanitate & perfidia operti ſunt. A' Ruſsis quidem tributi nomine Tartaris in ſeruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Cumanis barbaris uenundati.

Legatus pontificius in Poloniam & Pruſſiam.

Per hoc tempus Philippus epiſcopus Firmanus legatus pontificis ex Vngaria uenit Cracouiam. Humaniùs acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorũ rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Cumanas pellices poſt leniores admonitiones diris deuouerat.

Ladislai Vngarorum regis nequitia, improbitas & interitus.

Sed ipſe quoque rex pòſt ab Vngaris ſuis in honeſta cuſtodia aſſeruatus aliquandiu, ad extremum à Cumanis, quorum conſuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit. E' Polonia uerò legatus in Pruſsiam contendit, & controuerſiam inter Meſciugum Pomeranorum ducem & Cruciferos diremit.

Pomerani duces Cruciferis ſua donarunt.

Etenim Varcislaus Meſciugi frater, cum ſe ad Cruciferos contuliſſet, eorum inſtitutum amplexus, patrimonium ſuum ipſis donarat. Eius exemplum ſecuti alij duo fratres, & ipſi bona ſua eiſdem Cruciferis addixerunt, honeſtum uictum quoad uiuerent, ab eis cum familia ſua pacti. Ac donationes quidem illas legatus reſcidit.

Gneuenſe territorium donatum Cruciferis.

Cæterùm Meſciugum induxit, ut Gneuenſe ſiue Meuenſe territorium ipſe donaret Cruciferis.

Gneua arx cõdita.

In quo mox illi arcem condiderunt, præſidioq; firmarunt, Puterburgum demoliti.

1283. ann.

Lithuani Sendomirienſem agrum uaſtãt.

Sequẽti anno menſe Octobri rurſus Lithuani per Lucouienſe territorium in Sendomirienſem tractum improuiſi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine reſiſtente. Namq; nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Leſcus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia noſtri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excurſione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant, ex equeſtri ordine, cæterisq; ſine mora ſequi iuſsis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hoſtem perſequitur. Sendomirienſis autem conuentus nobilitatem ſimul & ruſticanos homines, præmiſsis ueredarijs de aduentu ſuo certiores facit, & occurrere ſibi curriculo iubet. Concurrentibus omnibus, ubi haud longè ſe ab hoſtibus abeſſe ſenſit,

Leſci oratio ad milites.

aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hoſtem animat, ut uiri eſſe pergerent, & coniugibus ac liberis dulciſsimis, propinquis, neceſſarijs, atque etiam agricolis ſuis, qui in fœdam ſeruitutem à barbaris abducebantur, ſubuenirent. Cæſos ſenes atque paruos pueros, uaſtatos agros, incenſas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata ſacra grauiter ulciſcerentur, & inſignem ſuam, patriæq; communis ignominiam, uel cum uitæ ſuæ diſcrimine uindicarent. Honeſtiſsimum eſſe pro patria, & pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos, forteſq; uiros cupidiores eſſe debere. Non prouenire autem magnam atque ſolidam gloriam ſine magnis periculis. Neque tamẽ eò ſe hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculoſum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eoſdem enim eſſe, quos anno ſuperiori intra ipſorum iam fines penè ad internecionem nullo de ſuis amiſſo profligaſſent, quiq; furtis modò & clandeſtinis latrocinijs uicinos infeſtare ſoliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæſiſq; ſuis eorum ſanguine parentarent, & captiuos opem ſuam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore ſpe & fiducia diuini auxilij, Dei contemptorem hoſtem adorirentur, confeſsione eos peccata expiare, & ſacroſancta euchariſtia cõmunire ſe iubet. Atque ipſe princeps ſanè quàm religioſè hoc fecit. Præſenſêre aduentum Polonorum barbari, & anni ſuperioris fortunam reformidantes, in proximas ſyluas in Lucouienſi territorio ſeſe ſubducunt, atque ibi

Lithuanorum conſultatio.

de ſalute ſua conſultant. Syluis ſeſe diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebant, nec adeò tutum ſibi receptum eſſe animaduertebant, eò quòd experti iam noſtrorum audaciam, etiam in intimam Lithuaniam perſecuturos ſe eos eſſe certò

ſibi

ſibi perſuaderent. Nec in armis magnam ſpem habebant. Sed tamen hoc ſibi tentandum extrema penè adducti neceſsitate conſtituunt. Itaque relictis in ſylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præſidio ſarcinis, captiuisq; arctius colligatis, ne ſibi rurſus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in noſtros feruntur. Perturbauit nonnihil noſtros primus eorum aſpectus, propterea quòd præter omnem expectationem ad ſe contendere eos uidebant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine ij ſuperabant. Sed tamen cohortante duce, & inſtruente acies, citò animos reſumpſere. Duas autem is incurſantibus hoſtibus acies obiecit, quarum alteri Zegota Cracouienſis, alteri Ioannes Sendomirienſis palatinus præerat. Ipſe in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac ſollicitè circumſpicere, quid quaque in parte gereretur, & ſicubi laborantes ſuos conſpiceret, ut mox ſubſidia ſummitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit. Sed uirtute noſtrorum, quaſi firmo muro obiecto, ſtatim refractus eſt. Primi qui cum Cracouienſi palatino concurrerant, quod in eius acie aulicus Leſci comitatus ordinatus erat, repreſsi, ad fugam ſpectare cœperunt. Quo animaduerſo, cæteri quoque conuerſi ſyluas petiuerunt. Inde porrò continuato curſu quoquo uerſum diffugerunt. Poloni depoſita in ſyluis præda potiti ſunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros quicunque in ſylua delituerant conquiſitos trucidarunt. Reuertentesq; magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti ſunt. In Paulum epiſcopum Leſcus Lithuanicarum illarum excurſionum, atque item defectionis Sendomirienſis conuentus culpā conferebat. Habebat enim Paulus magnas neceſsitudines & clientelas in tractu Sendomirienſi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Leſco uerò iam inde ab initio propter captiuitatem ſuam infenſus erat, ita ut non incredibile eſſet cùm nobilitatem Sendomirienſem ab eo concitatam fuiſſe, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Leſcum inuiſum apud omnes, ſuis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is eſt iterum à ſatellitibus Leſci, & Siradiam deportatus. Dimiſſusq; deinde maiorem immunitatem bonorum ſuorum eccleſiaſticorum, & in Derzanzina pago quicquid ad ducem pertinebat, Caſtellano & Palatino, Decanoq; & Scholaſtico Cracouienſi arbitris à Leſco accepit. Nam tria millia pondo argenti, quæ & ipſa ſoluere Leſcus debuerat, ei remiſit. Extat ea de re diploma Leſci in baſilica Cracouienſi. Inſignis eſt hic ipſe annus & alio nefario facinore. Etenim Lucardis Præmiſli ducis maioris Poloniæ uxor à pediſſequis ſuis iugulata eſt. Nec expers huius culpæ Præmislus, quòd ne quæſtionem quidem de ſcelere habuiſſet, nec pœnas exegiſſet, habitus, & uulgari carmine notatus eſt: quod carmen ſua ætate Dlugoſſus uulgo cantari ſolitum eſſe memorat. In quo oratio fœminæ illius repræſentetur orantis maritum pro amore coniugali & honore, quem illi ſemper habuiſſet, ne uitam ſibi adimat, ſed ut uel una ſubucula tectam in domum paternam ſe remittat. Cauſa uerò huius parricidij Præmiſlo ea fuiſſe fertur, quòd nullos ex ea ſuſciperet liberos. Quaſi uerò id in arbitrio ſit cuiuſquam, ac non diuinitus concedantur liberi. Sed non inultum id ſcelus tulit Præmislus. Quamuis enim alteram uxorem duxiſſet non multo poſterius Rixam Suetiæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduerſitatibus fuit obnoxius. Inſequenti enim anno Henricus dux Vvratislauienſium Caliſsienſem arcem proditione Sandiuoij præfecti traditam ipſi eripuit. Oppidum enim paulò antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sandiuoius Ioannis palatini Poſnanienſis filius iratus Præmiſlo, quòd ab eo in mandandis magiſtratibus & honoribus præteriretur. Niſus eſt quidem Præmislus arcem ui & armis in poteſtatem ſuam redigere, ſed repulſus à præſidio Henrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus eſt, ea conditione, ut pro Caliſsienſi arce Olobocenſe territorium Henrico daret, & arcem ei ſuis ſumptibus in eo exædificaret. Quam arcem tertio poſt anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmiſli poteſtatem redegerunt. Neque eam tunc Henricus armis uindicauit, ſed dolos uerſabat in pectore. Ad quos ita factus erat, ut ne à ſacris quidem rebus & ſacerdotibus manus abſtineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamē iuſta diuini numinis uindicta poſtea alienis cū ſuo hærede carerét, reliquit. Atq; ut prætermittamus, quod Caliſsienſis arcis proditorem Ioannem cum Beniamino neſcio quo equite in carcere aliquamdiu tenuit, qui minus etiam dignum facto ſuo præmium tulêre. Illud quidem certè deteſtabile eius facinus ſilentio prætereundum non eſt, quod in eccleſiam Vvratislauienſem, & in epiſcopum eius Thomam ſecundum, Thomę illius, quem Boleslaus Caluus in uinculis habuerat, ſororis filium, patrauit.

Lithuani iterū uicti à Leſco.

Paulus epiſcopus turbator iterum captus.

Derzanzina epiſcopo Cracouienſium donata.

Lucardis Præmiſli uxor iugulata.

Caliſsia Henrico Vvratislauienſiū duci prodita.

Olobocū à Polonis recuperatum.

Henricus Probus ad dolos factus.

Vvratislauienſis epiſcopi & eccleſiæ bona ac decimæ uſurpatæ ab Henrico duce.

 Etenim

Etenim permagnā uim pecuniæ ipſi, & uniuerſo ordini eccleſiaſtico eius diœceſeos præter ius & morem in bellum, neſcio an illud, quod cum Præmislo de Caliſsienſi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcem epiſcopi Othmuchouiam, & Nyſſam oppidum, ac deinde cætera omnia epiſcopo & ſacri ordinis bona inuaſit, mox & decimas omnes uſurpauit. Nec ea reddere epiſcopo per honeſtos & graues oratores, ac poſtea per ſe ipſum flagitanti uoluit, ſuperbeq; inſuper & minaciter reſpondit. Erat tunc Archiepiſcopus Gneſnenſis Iacobus gente & cognomēto Suinca, Ioanni defuncto poſt undecim annorum uacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; pontificum maximorum mutationem, fauore Martini quarti pontificis, electione collegij Gneſnenſis poſthabita, ſucceſſor datus. Is igitur ſynodo Lenciciæ coacta, de eius ſententia Henricum ducem communione Chriſtiani populi unà cum ſocijs & fautoribus ſceleris, & ſacrilegij ſui excluſit: Vvratislauienſi uerò ciuitati & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, ſacris inter dixit. Cui decreto paritum eſt ab omnibus, pręter Franciſcanos fratres pluris facientes emolumenta ſua & fauorem ducis, quàm diſciplinam eccleſiaſticam. Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico cauſa fuit. Irritatus enim, epiſcopum & ſacerdotes omnes ditionibus ſuis eiecit. Qui quocumque in Poloniam commigrarant, humanè & benignè recipiebantur. Epiſcopus autem cum in concilio Lugdunenſi de ui & iniuria Henrici nequicquā quæſtus eſſet, propterea quòd Henricus iam prius aures concilij falſis criminationibus per legatos occuparat, reuerſus mœrens, Ratiboriam ſe contulit. Vbi à Cazimiro duce Vvladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus eſt. Quo factum eſt, ut æquiore animo exilium illud ſuum in quintum uſque annùm ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatē exatiauit. Nam is & nobiles quoſdam, bonosq; uiros de ſuis, à quibus repræhenſus erat de ſcelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expoſtulauit, quod inimico ſuo receptum præberet, minasq; adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coëgit exercitum, & Ratiboriam obſidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar, arcis munitione ſe continebat. Cum aliquot dies duraret obſidio, murmurare contra epiſcopū & cæteros ſacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præſertim ij, quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ uictis, captisq; urbibus, ab irato hoſte euenire ſolent. Qua re cognita, epiſcopus collocutus cum ſuis, Indignum eſſe, ait, ut ſua paucorum exulum cauſa, bene merita de ſe ciuitas periculum ſubeat, aut ullo prorſus afficiatur incommodo ac detrimento. Præſtare, ut ipſi ſoli uel capitibus ſuis iram tyrāni exatient, quam ut tot inſontes & bene merentes hoſpites ſuos eodem ſecum exitio inuoluant. Induit deinde ſacras & pontificales ueſtes, nōnullosq; de ſacerdotibus quemadmodum ad ſacra peragenda ſolent, indui iubet, ita ſpectabilis cum ueneranda illo cœtu urbe egreſſus, ad hoſtilia caſtra profectus eſt. Venientes à longè conſpicatus Henricus, attonitus & quaſi numine afflatus de papilione exilijt: & obuiam procurrens, ad pedes epiſcopi ſeſe abiecit, & culpam ſupplex deprecatus eſt: auguſtius quiddam humana ſpecie in uultu epiſcopi contēplatus. Benignè eum humo epiſcopus attollit, amplexatur, & exoſculatur non ſine lachrymis, certamq; ueniam, ſi eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam diuo Nicolao dedicatam pariter ingrediuntur. Ibi ſemotis arbitris inter ſe in gratiam redeunt, cum Henricus redderet quæcunque epiſcopo, eccleſijs & uniuerſo ordini ſacro ademerat, & pro perceptis emolumentis ſatisfacturum ſe eſſe, ad hæc ampla munera & immunitates eccleſiæ largiturum, & recipere. Quibus peractis ſoluit obſidionem, & ab Archiepiſcopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictumq; ſublatum eſt. Vt autem referret gratiam pro hoſpitalitate Cazimiro Thomas epiſcopus, collegium ſacerdotum in arce Ratiborienſi inſtituit, eiq; decimas quaſdam de ſuo attribuit. Porrò Henricus poſteriori tempore templum ſanctæ Crucis in inſula Vvratislauienſi è regione baſilicæ condidit, & collegium ſacerdotum, datis de ſuo luculentis reditibus, inſtituit. Quin etiam cum ex uxore Otthonis Longi, Marchionis Brandeburgenſium filia, nullos liberos ſuſciperet, Vvratislauiam ipſam cum omni territorio eccleſiæ & epiſcopo Vvratislauiēſi ſempiterno iure donabat, niſi epiſcopus eam donationem abnuiſſet. Dum hæc ita gerūtur in Sileſia, nec in minore Polonia quietæ res fuêre, turbante maximè Paulo epiſcopo Cracouienſi, & omnium odia in Leſcum ducem, quo captiuitatem ſuam ulciſceretur, inflammante. Quod malum eouſq; progreſſum eſt, ut iam non priuata paucorum conſpiratione, ſed publico procerum atq; nobilitatis conſilio Conradus Cirnenſium Maſouiorū dux ad ſuſcipiendum principatum accerſeretur.

Othmuchouia arx.

Iacobus Suinca Archiepiſcopus Gneſnenſis non per electionem.

Interdictum ac diræ Archiepiſcopi cum ſynodo in Henricum.

Franciſcani ſodales interdictum contempſēre.

Epiſcopus cū ſacerdotib. eiectus è Wratislauiēſi diœceſi.

Lugdunenſe concilium.

Cazimirus dux Ratiborienſium.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptū epiſcopi & ſacerdotum exulum.

Thomas epiſcopus Wratislauienſ. ad hoſtē ſacrato ueſtitu egreſſus, iram eius fregit.

Henrici ducis cum Thoma epiſcopo transactio.

Ratiboriæ collegium ſacerdotum inſtitutum.

S. Crucis templum & collegium ſacerdotum Wratislauiæ.

Wratislauiæ donatio refutata ab epiſcopo.

Polonia minor ad Conradum Maſouium à Leſco defecit.

ſeretur. Cui cum exercitu uenienti Varſius Caſtellanus,& Zegota palatinus Cracouien-ſis,Ioannes Sendomirienſis palatinus,& Chriſtinus Caſtellanus cum Paulo epiſcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progreſsi ſunt, & in uerba e-ius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouienſi & Sendomirienſi dominatu omni tunc potitus eſt. Sola reſtabat Cracouia,in qua ſe Leſcus cum uxore continebat. Nec ta-men explicabat rationem,quomodo eam in tanta contra ſe omnium cõſpiratione retine-ret. Nam & ij qui ei fauebant,quiq; in comitatu eius aulico fuerant,ab eo ſe ſubducebant, ueriti ne ſibi fraudi eſſet,à publico uniuerſi conuentus conſilio diſſentire. Deſertus ab o-mnibus,ad Cracouienſis ciuitatis,cuius ſtudia nõ aliena eſſe à ſe animaduertebat, miſeri-cordiam confugit. Eius fidei atq; tutelæ Cracouienſem arcem commendauit.Ipſe cum u-xore,uel ut alij uolunt,uxore Cracouiæ relicta,in Vngariam ad Ladiſlaum regem profu-git. Suſcipiunt arcis defenſionem Cracouienſes ciues. Et quoniam difficulter ſe arcem & urbem pariter tutari poſſe exiſtimabant,cùm quòd humiles erant urbis muri,nec bene in-ſtructi propugnaculis, tum quod diſtracta multitudo imbecillior futura erat ad ſuſtinen-dam uim aduerſariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur,relicta urbe cõmigrant in arcem cum uxoribus,liberis,& facultatibus ſuis. Cognita Cracouienſium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de ſententia poſſe credebant,& non modò impunitatem illius cœpti,ſed etiã maiora à Con-rado,quàm à Leſco præmia ipſis pollicentur,ſi cõſenſum uniuerſi conuentus ſecuti, Con rado ſeſe & arcem dedant:ſin recuſent,minas adijciunt.Nihil neq; blanditijs deliniti, neq; minis territi Cracouienſes ciues,reſpondent legationi procerum: Non licere ſibi fidem & iuſiurandum Leſco ſemel datum uiolare. Re integra in conſilium illud ſe non eſſe adhibi-tos:ne nunc quidem ad id acceſſuros,cum eius rationẽ probabilem reddere non poſſent. Scirent proceres quid agerent,ſe omnia chariſsima & uitam ipſam prius amittere, quàm fidem frangere decreuiſſe. Quæ cum Conrado & proceribus renunciata eſſent, irritati & multum frementes,ad Cracouiam caſtra admouent.Cumq; per difficilem ſibi eſſe intelli-gerent arcis & armis,& commeatu bene munitæ expugnationem,urbem uacuam incen-dunt,ut uel ſic ciuium ſiue pertinaciam,ſiue conſtantiam præſenti priuatorum cuiuſq; ma lorum aſpectu frangerent. Sed nihilo tamen ſegnius illi arcem defendebant. Quanquam autem uaſtarant paulò antè Tartari Tranſyluaniam & Vngariã uſq; ad Peſtum totos tres menſes,tamen impetrauit Leſcus à Ladiſlao rege non contemnenda Vngarorum & Cu-manorum auxilia,& cum ijs iam aduentabat,eo quidem celerius,ut arci Cracouienſi ſub-ueniret. Id ubi didicit Conradus,occurrit ei cum exercitu,& collatis ſignis apud Boguci-ce pagum ad Rabã flumen uincitur:diſsipatoq; longè maiori quàm Leſcus habebat exer citu,in Maſouiam uſque profugit, ueritus ne alienatis à ſe aduerſo prælio uoluntatib. eo-rum à quibus accitus erat,in poteſtatem Leſci uenirent. Sic euentus tunc oſtendit, uter iu ſtius arma ſumpſiſſet. Leſcus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimiſit, proceri-bus culpam deprecantibus ueniam dedit:deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Cuma nos liberaliter remuneratos remiſit: Cracouienſibus ciuibus gratias egit, urbem fortius muniuit,eiusq; regimen Teuthonibus ſolis,qui fidem ipſi præclarè ſeruaſſent, propterum deinceps attribuit. Quod ad noſtra uſque tempora durauit.Habitu quoque & cultu cor-poris cum eis conformato,quanti eos faceret, oſtendit. Hæc anno poſt Chriſtum natum 1285. geſta ſunt. Quo etiam Boleslaus Maſouiorum Plocenſium dux, Conradi frater, Ruſsiam,ſiue adeò quæ Ruſsi in tractu Lublinenſi & Poleſsienſi de Polonis capta tene-bant,repentina excurſione populatus,cum præda onuſtus domum reuertiſſet, moxidem incommodum à Ruſsis accepta damna ulciſcentibus,in ditione ſua uiciſsim pertulit. In-ſequenti uerò anno, Conradus frater eius Goſtinino, quod in ditione Vvladiſlai Lõctici erat,per fraudem potitus eſt. Cum enim nonnullos de ſuis eò prodendæ arcis cauſa ſub-miſiſſet,Lithuanos deinde euocauit.Quibus ex improuiſo aduenietibus, ij qui ſubornati erãt, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptã Conrado conceſſerunt, plus ſexcentis ho minibus ibi partim necatis,partim captis. Quos cum reliqua præda abegerunt.Non tulit eam iniuriam Vvladiſlaus. Verùm tumultuaria manu facta,ſilenti agmine ad Ploſcũ con tendit,noctuq; aggreſſus arcem uigilibus cæſis,facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriuſque partis opera pax fit inter duces,redditis mutuo,quas interceperant, arcibus da-mniſq; Vvladiſlao perſolutis.Nec tamen impunè abijt,Maſouijs alienæ rei manus admo uiſſe.Eodem enim anno ab ijſdem Lithuanis quos in Goſtininenſe territoriũ immiſerant, grauiter

Cracouia in fide Leſci per-manſit.

Cracouienſiũ ciuium fides & conſtantia.

Tartari Vnga riam uaſtarũt.

Conradus uin-citur à Leſco & fugatur.

Rabã fl.

Cracouiæ ur-bis regimen Teuthonibus mandatum.

Leſcus cultu Teuthonico uſus.

1285. ann.

Maſouij Ruſ-ſiam, Ruſsi Ma ſouiam popu-lantur.

Goſtininum à Cazimiro ſur-reptum.

Ploſcũ à Vvla-diſlao interce-ptum.

Pax inter Len cicienſes & Plocenſes.

Lithuania Ma ſouiam uexãt.

Sochaſſouia et Ploſcum arces incenſæ.
grauí excurſione uexati ſunt,& Sochaſſauia,Ploſcumq; arces negligentius cuſtoditæ, captæ & exuſtæ.
In Pruſsia uermes uenenoſi.
Pruſsiam tunc nouo uermium genere per æſtatem infeſtatam fuiſſe ferunt,
qui caudis cancrorum præditi,quoſcunq; aculeo pupugiſſent,intra tertiũ diem extinguebant.
Bernardus Legnici dux obijt.
Hoc etiam anno Bernardus dux Legnicienſium,Boleslai Calui filius obijt.Sequẽti
uerò Leſcus diſsimulato propoſito per ſpeciem Lithuanici belli Conrado bellum intulit.
Dobrinum à Pruſsis incenſum.
Vaſtarant Lithuani cum Pruſsis Dobrinenſem tractũ,qui in ditione Zemouiti erat: Dobrinumq; oppidum,magna hominũ ſtrage edita, cum inexpectati die Dominico,uacante diuino cultui multitudine,irrupiſſent,diripuerant & incenderant.
Maſouia Cirnenſis à Leſco uaſtata.
Fratris igitur iniuriã
ulciſci ſe uelle cùm ſimulaſſet Leſcus,comparato cùm de ſuis, tum de uoluntarijs cruce ſignatis non paruo exercitu,in Maſouiam deflexo itinere,obuia quæque ferro & igni nemine reſiſtente uaſtauit, & cum ingenti præda domum reuerſus eſt. Atque ex eo tempore
prior illa fortuna ab eo receſsit, & ſecundæ res aduerſis commutata ſunt,ſunt, ne impunè
ferret Deum,& homines fefelliſſe, & prætextu pietatis iræ ſuæ impenſius indulſiſſe. Itaque & tunc licet nemine perſequente complures tamen de ſuis in traiectu fluminum amiſit,& mox ad finem eiuſdem anni cunctæ eius ditiones longè, lateq; à Tartaris peruaſtatę
ſunt,& ipſe fuga in Vngariam conſulere ſibi coactus eſt.
Tartari Poloniam uaſtant cum Ruſsis.
Nam Tartari fame domeſtica
ſtimulati per Ruſſos, & cum Ruſsis, primùm in Lublinenſem oram & in Maſouiam delati, locuſtarum in modum eas regiones cædibus & incendijs nuſquam abſtinentes depopulati ſunt.
Lyſecenſe monaſterium intactum.
Inde porrò diuertentes, Sendomirienſem tractum, & nonnullam partem Siradienſis eadem crudelitate peruagati, fruſtrà tentata Sendomiriæ expugnatione, Lyſecenſis monaſterij, quod S.Crucis dicitur, direptione ſuaſu Ruſſorum penitus abſtinuerunt,& ad Cracouiam pridie natalis Chriſti populabundi peruenerunt.
Cracouia tentata à Tartaris.
In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amiſiſſent, & Leſcum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugiſſe didiciſſent,maiore licentia,& furore in pagos & oppida uſque ad Capathum montem debacchati,
Sandecẽſe monaſterium intactum.
Sandecenſe tamen monaſterium, pauore,ut creditum eſt, diuinitus immiſſo,non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga. Nam
cum duabus ſororibus,Iolenta,& Conſtantia,quæ Danielis Ruſſorum regis uxor fuerat,
& cum uniuerſo cœtu monacharum,quæ ad ſeptuaginta fuêre,ad hæc cum magna ſacerdotum & equeſtrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitiſsimam,
Pienina arx.
ac unum tantum,& eum quidem peranguſtum aditum habẽtem,ſeſe receperat.
Tartarorum præda.
Tandem
ſatiati cædibus atq; præda barbari,in Ruſsiam reuerterũt. Tantam autem hominum prædam tunc abegiſſe dicuntur è Polonia,ut cum eam apud Vuladimiriam recognoſcerent,
Puellarum captiuarum numerus.
& partirentur inter ſe, unum & uiginti millia innuptarum puellarum cenſa eſſe dicantur.
Eas enim libidinis cauſa ſeruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, itemq;
paruos pueros immaniter trucidant.
Ruſsis ſocijs etiam nocuêre Tartari.
Ne Ruſsi quidem quamuis ſocij ac tributarij prorſus expertes malorum à barbaris tunc fuêre.
Tartari malicioſi.
Nam barbari exceſſuri è Ruſsia, ut eſt malicioſum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes
infecerunt,exectis captiuorum cæſorum cordibus, & præſentiſsimo ueneno imbutis, &
uerubus ſubter aquas defixis. Vnde plurimi mortales poſtea ex aquæ uenenatæ uſu immedicabilibus morbis correpti,miſerabiliter extincti ſunt, cum ſerius mali cauſa animaduerſa eſſet. Nihil acerbius ille cuncti dominatus ſui ſtatus atque uaſtitas animum Leſci emollijt. Quin is reuerſus ex Vngaria in ſequentem æſtatem expeditionem contra Conradum ducem Maſouiæ rurſus parare cœpit.
Maſouia Cirnenſis uaſtatur à Siradienſib.
Sed cum ſegniores ad eam eſſe cerneret Cracouienſes & Sendomirienſes,Matthæo Siradienſi palatino mandat, ut ipſe cum Siradienſibus, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerant, in Maſouiam populabundus excurrat. Fecit iuſſa palatinus. Et iam permultis uicis,pagisq; uaſtatis præda onuſtus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem ſuam ſiue ob imbecillitatem uirium, ſiue ex induſtria uaſtari paſſus erat, cum ualida equitum & ruſticanorum manu occultis itineribus ſecutus, uiceſimaquinta die Iunij in finibus Maſouiæ adipiſcitur:
Siradienſes fuſi & præda exuti à Maſouijs.
& ſecurum incautumq; exercitum ex improuiſo adortus, non leui ſtrage fudit ac diſsipauit.
Matthæus palatinus Siradienſis occubuit.
Palatinus
cum paucis fortiter dimicans, occumbere quàm fugere maluit. Præda omni Conradus
potitus eſt. At Leſcus his aduerſis rebus & ſugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo ſenſim tabeſcens ultima demum die Septembris anni ſequentis,qui fuit poſt Chriſtum natum 1289. uitam cum morte commutauit,& in templo S. Trinitatis apud ſodales Dominicanos honorificè ſepultus eſt, bonus & moderatus princeps, & felix, ſi extrema cum primis contexuiſſet. Quod tamen
Leſci nigri mors.
1289. ann.

impro-

improbitati & perfidiæ procerum magis, quàm ipſi imputandum eſt. Donauit hic epiſcopo Cracouienſi iure ſempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuſcunque ſolo eſſent intra ipſius diœceſim. Præceſsit autem Leſcum Zemomyslus frater dux Vvladiſlauienſium non toto biennio, relictis tribus filiis, Leſco, Præmislo, & Cazimiro, de Salomea filia Suentopelci ſuſceptis. Tametſi Dlugoſſus nullos eum liberos reliquiſſe memorat. Hoc anno Cazimirus Oppolienſium dux Henrici fortè Vvratislauienſium ducis uim & arma timens, Venceslao Bohemorũ principi & ſucceſſoribus eius ſeſe cum dominatu & liberis ſuis ſubdidit. Quod Henricus quoque Vvratislauienſis aliquãto prius uiuente adhuc Otthocaro rege feciſſe memoratur. Quãquam hic, cum nullos liberos reliquiſſet, non Bohemorum principem, ſed cognatum hæredem habuit.

Decima ex metallis epiſcopo Cracouienſi donata.

Zemomysli ducis Vvladislauienſis mors & filij.

Oppolienſis principatus addictus principi Bohemorum.

Vvratislauienſis item.

INTERREGNVM.

TEmpus quod Leſci Nigri mortem conſecutum eſt, uſq; ad reſumptum atq; renouatum à Præmislo duce maioris Poloniæ regnum, interregnũ nobis appellare uiſum eſt, propterea quòd Cracouienſem dominatũ, penes quem ſummus Poloniæ principatus poſt exactũ regem Boleslaum ſecundum, & intermiſſum regnum per multos annos manſerat, nemo tunc unus obtinuit. Tametſi enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Leſcus Niger, imo & albus ferè Boleslai pater, duces Cracouienſes nihil omninò ſibi authoritatis & iuriſdictionis in ceterorũ ducum ditionibus uendicauerunt. Nos tamen quo minus perturbata eſſet ſeries h[illegible]oriæ, eos quoq; in principũ ſiue monarcharum ordinem redegimus. Deinceps uerò pluribus de Cracouienſi dominatu contendentibus, cum penes neminem unum ſumma rerum eſſet, interregnũ id tempus uocare collibuit, quod iam proſequimur. Leſco Nigro ſine liberis uita defuncto, Cracouienſis, Sendomirienſis atque Siradienſis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis ſibi uendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius ui & potentia uſurpabat. Primum omnium Vvladislaus Locticus Leſci mortui frater, eodem patre, ſed alia matre prognatus, Siradienſem dominatum, ſeiungentem ſeſe à reliquis, & ultrò ſe ipſi ſubdentem occupauit. Ad cæteros quoque adſpirabat. Verùm Cracouienſis, & Sendomirienſis conuentus proceres ac equites, comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo epiſcopo authore & ſuaſore, Boleslaum ducem Plocenſem Conradi fratrem principem creauêre, poſthabito Conrado, cui ſe bis antea uiuente Leſco ſubiecerant, propterea quòd is remiſſius & ignauius tunc agere uiſus, oblatum ſibi principatũ non retinuiſſet, & quòd ipſi poſtea cum Leſco ditionẽ eius uaſtaſſent, ueriti ne memor eſſet acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, poſſeſsionem principatus adit, Cracouiamq; ſolenni pompa deducitur. Nec multò pòſt Henricus dux Vvratislauienſiũ omiſſa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conſpiratione cõtra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouienſibus ciuibus clàm accerſitus, cum iuſto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè ualebant, portas urbis, quemadmodum conuenerat, aperuêre. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculſus, quippe qui ſpe quieti principatus potiundi cum non maximo, & ad celebritatem & ſplendorem, quàm ad bellum inſtructiore comitatu uenerat, ex arce Cracouienſi ſe proripuit: & necquicquam retinẽtibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Maſouiam redijt, dictitans, ſe non ad bellum, ſed ad pacatum principatum ſuſcipiendum, accerſitum ueniſſe. Poſt diſceſſum Boleslai, arx quoque Cracouienſis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita eſt. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præſenti conſilio, legationem ad Henricum mittunt, leges quaſdam ipſi, ſi apud ſe dominari uellet, præſcribunt. Quas cùm ille accepiſſet, princeps renunciatus eſt. Nec tamen diuturna ei poſſeſsio principatus fuit. Vvladislaus enim Locticus iam Siradienſis dux, indignum ducens, alienum fratri ſuo Leſco ſucceſſorem in principatu quæſitum eſſe, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoque frater dux Lencicienſis & Conradus ac Boleslaus Maſouij cum ſuis per ſe ipſi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis, Cracouiam primo Vere contendit, ad deijciendum Henrici præſidium. Redierat Henricus in Sileſiam, relicto Cracouiæ præſidio. Factus autem certior de conſilio & apparatu bellico Vvladislai, cùm ipſe ægrotaret, Henricum Legnicienſem Boleslai, & Præmislum Sprotauienſem Conrado filios patrueles ſuos, & Boleslaum Oppolienſium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito Vvladislaus,

Vvladislaus Locticus Siradienſem dominatũ occupauit.

Boleslaus Plocenſis accitetur ad principatũ.

Henricus Vvratislauiẽſis Cracouia potitus.

Boleslaus deſeruit principatum.

Henricus principatum adeptus.

Vvladislaus Locticus principatum bellò petit.

Sileſiorum expeditio contra Vvladislaum.

Seuerum oppidum.

laus, ad Seuerum oppidum, quod nunc eſt in ditione Cracouienſis epiſcopi, ad quartum Cal. Martias eis occurrit: & prælio commiſſo, multis utrinque cadentibus, ad extremum Vvladislao ceſsit uictoria.

Vvladislaus uicit Sileſios.

Præmislus Conradi Glogouienſis ducis filius, adoleſcens admodum interfectus, Boleslaus Oppolienſis ſaucius captus eſt. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam Suetnicium Vvladislaus Sileſios fudiſſe fertur.

Vvladislaus princeps renũciatus.

Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius uenirent, apertis portis receptus, omnium conſenſu & acclamatione princeps renunciatus eſt. Sed hic item non diu poſſeſsionem principatus retinuit.

Cracouia proditione recepta ab Hẽrico.

Henricus enim Vvratislauienſis, non deiectus Seuerienſi clade, præſertim quòd ciues nonnulli Cracouienſes clanculum ſpem eius alerent, nouum rurſum exercitum Cracouiam cum Henrico Legnicienſi (ipſe enim adhuc decumbebat ægrotus) tranſmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem ſibi reliqui faciens, cum nocte intempeſta ad Cracouiam acceſsiſſet, in urbem à conſcijs recipitur. Clamore ſublato à Sileſijs, ut fieri ſolet capta urbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atque tenebræ incerta omnia & longè quàm erant formidabiliora reddebant.

Vuladislaus Cracouia pulſus.

Erat in urbe cum præſidio Vvladislaus, uerùm inopinato tumultu perterritus, cum neque numerum, neque genus hoſtium exploratum haberet, proditionemq; metuẽs, ad Franciſcanos ſodales ſe recepiſſet, ubi ſuos paſsim per uicos & plateas cædi, & ſe quæri didicit, ſumpto monachi habitu, de muro à Franciſcanis demiſſus euaſit. Qui uerò partium eius fuerant in urbe, reperti ab aduerſarijs partim necati, partim capti ſunt, & bona eorum direpta.

Paulus epiſcopus captus.

Cuius calamitatis ne Paulus quidem epiſcopus expers fuit, quod impenſius Vvladislao fauiſſet. Deinde in agros & uillas procerum & equitum, qui defectionis ad Vvladislaum capita fuiſſe exiſtimabantur, ferro & igni ſæuitum eſt.

Henrico principatus recuperatus.

Quibus malis adacti cæteri certatim in poteſtatem Henrici redierunt. Henricus conſtitutis utcunque rebus Cracouiæ, & ualido præſidio impoſito, epiſcopo ac cæteris captiuis dimiſsis, properè in Sileſiam reuerſus eſt,

Henrici mors.

quòd Henricum Vvratislauienſem ueneno, à ſuis, ut creditum eſt, propinato, animam agere, ſiue adeò mortuum iam eſſe accepiſſet.

Henricus Legnicienſis Vuratislauia potitus.

Veniens autem Vvratislauiam poſt mortem Henrici, multorum ciuium & procerum ac militum fauore, urbe & arce, ac dominatu denique omni Vvratislauienſi potitus eſt, elapſo per fugam Conrado patruo Glogouienſium duce, quem defunctus dux teſtamento hæredem in eo dominatu inſtituerat.

Henrici Vuratisl. teſtamentum.

Nam Cracouienſem & Sendomirienſem ditionem, cum ipſe nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit.

Præmislus ſucceſsionibus fortunatus.

Quem per idem tempus Meſciugus etiam Pomeranorum dux, cum uxorem quidem habuiſſet, ſed monacha quadam pro concubina abuſus fuiſſet, fratribus ſiue iam extinctis, ſiue iuſta uindicta præteritis, ſucceſſorem ſibi deſignauit, & mox Pomeranos in uerba eius adegit, & intra quartum annum mortuus, uacuam ipſe Pomeraniæ poſſeſsionem reliquit.

Pomerania Præmislo donata.

Cracouia Præmislo ſeruata.

Morte atque teſtamento Henrici cognito, urbs & arx Cracouienſis Præmislo ſeruatur. Sendomirienſem uerò dominatum Vvladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouienſi cogitabat, cum noua & inopinata res obiecta, rationes eius omnes conturbauit.

Gryphina donat principatum Venceslao Bohemo.

Etenim Gryphina Leſci Nigri uxor, ſiue pertæſa belli ciuilis, ſiue ne dotalibus bonis à uictore eijceretur uerita, miſsis clàm legatis ad Venceslaum Otthocari & Kunegundis ſororis ſuæ filium, Bohemorum ducem, donauit ei Cracouienſem & Sendomirienſem dominatum: quem ſibi à Leſco marito donatum eſſe, confictis diplomatis affirmabat.

Opauia Bohemo quæſita.

Non refutauit quamuis caſſam & inanem donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe qui etiam ſuperiori anno, Nicolaum fratrem ſuum nothum, per iniuriam Opauienſi dominatu eieciſſet.

1291. ann.

Bohemorũ expeditio in Poloniam.

Itaque anno ſequenti, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimo duceteſimo nonageſimoprimo, cum ipſe motibus quibuſdam domeſticis, & morte ſoceri Rudolphi Cæſaris impediretur, Tobiam Pragenſem epiſcopum cum exercitu in Poloniam adeundę poſſeſsionis gratia miſit.

Cracouia in poteſtatem Bohemorum uenit.

Poterat Præmislus Cracouiam defendere ac retinere, ſed quia cum Vvladislao quoque rem ſibi fore uidebat, ne duplici bello pariter ſeſe implicaret, & ut exorientem Vvladislai potentiam, quam ſuſpectam habere cœperat, ualidiori hoſte ipſi obiecto, reprimeret, deducto præſidio ſuo, Cracouiam Bohemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouienſis in poteſtatem eorum uenit.

Vislicia potiti Bohemi.

Oblecomum arx.

Ad Sendomirienſem deinde animos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionem potiuntur, deinde Oblecomum arcem prope Viſtulam ſitum ui capiunt.

Bohemi repulſi à Sẽdomiria.

Sendomiriam uerò oppugnare adorti, à Vvladislao cæſis, captisq; compluribus, & plurimis uulneratis, ignominioſè repulſi ſunt. Itaque inde reuertentes,

relicto

relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti præſidio, & abducta ſecum Gryphina, ne ſentẽtiam ſuam de donatione mutaret, in Bohemiam ſe receperunt. Ibi Vvladislaus, re apud Sendomiriam feliciter geſta erectus, munitiones aduerſariorum armis aggreditur, & expugnat. Visliciam deiecto hoſtium præſidio recipit. Inde ad Cracouiam progreſſus, omnem circumcirca regionem, utcꝫ adeò ſuburbana etiam ipſa uaſtat ac diripit. Nec tantum animorum & uirium habebant Bohemi & noſtri qui cum eis ſentiebant, ut liberiores Vvladislai excurſiones reprimerent. Itacꝫ in Bohemiam ad Vẽceslaum mittunt, ut ſibi ſubueniat. Mittit ille eis rurſus Tobiam epiſcopum mediocri manu, ut eos utcunqꝫ confirmaret, & uel inducijs cum Vvladislao bellum ſuſpẽderet, ſi cohibere eum nequiret. Sed is cum neque uiribus Vvladislao parem ſe eſſe cerneret, necꝫ ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Bohemiam rebus infectis redijt. Cum autem uexare Cracouienſem oram Vvladislaus non intermitteret, crebris ſuorum nuncijs & querelis excitus Venceslaus, ipſe per ſe inſequenti anno expeditionem in Poloniam fecit et Ottonem Longum Brandeburgenſem marchionem, tutorem aliquando ſuum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo præpotentes duces iunctis copijs per Oppolienſem tractum, poſt medium menſem Auguſtum Cracouiam aduenerunt: & accepti honorificentiſsimè, aliquot ſeptimanis ibi de ratione belli cum Vvladislao gerendi conſultarunt, cum ille quieſceret interim, & hoſtium conſilia captaret. Tandem in Siradienſem eius ditionem impetum faciũt, eamcꝫ liberiore excurſione depopulantur. Habebat quidem exercitum Vvladislaus, ſed nuſquam tamen ad uniuerſæ rei dimicationem ueniebat: uerum ex inſidijs uexabat hoſtes, & ſæpe quieſcentes & corpora curantes, quàm tumultuoſiſsimè ad caſtra obequitans exagitabat, pabulatores & frumẽtatores & lignatores è latebris ſubitò proſiliens excipiebat, ita ut ij poſtea nuſquam è caſtris abſcꝫ forti equitum peditumcꝫ præſidio, prodire auderent, & in caſtris excubias nocturnas duplicarẽt. Ita eis terrorem Vvladislaus incuſſerat. Quare non diu morati, oppido Siradienſi exuſto, arce uerò in paluſtri loco ſita, ne tentata quidem, Cracouiam, atcꝫ inde mox domos ſuas reuerterũt gloriabundi, quaſi magnum operæprecium feciſſent, quòd pagos aliquot & oppidum, necꝫ manu, necꝫ ſitu munitum incendiſſent. Nec ita multò ante Lithuani, duce Vithene per ſyluas Maſouiæ conniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiam impetum fecerant: ac Breſtenſe territoriũ depopulati, magnã prędã abegerant. Annus hic 1292. poſt Chriſtũ natum inſignis eſt etiam morte Kingę ſiue Kunegundis uxoris Boleslai Pudici, ſanctæ & religioſæ fœminæ. Quæ nullius unquam uiri experta concubitum, poſt mariti mortem, diſtributis in uſus egenorum & in cultum diuinum omnibus facultatibus ſuis, in Sandecenſi monaſterio plus duodecim annis, duram exegit uitam. Sanctimonia uerò eius multis & ſtupendis miraculis cùm ab ea uiuente, tum poſt mortem ad ſepulchrum eius editis diuinitùs comprobata fuiſſe, à Dlugoſſo memoratur. Sanctam fœminam improbus epiſcopus Cracouienſis Paulus conſecutus eſt: qui cùm alijs ſtudijs minimè dignis epiſcopo, tum uenationi ſic fuit deditus, ut uenatorem quòd feram imprudens è caſsibus repulerat, uenabulo tranſigeret. Accepit autem ſucceſſorem Procopium præpoſitum Sendomirienſem, & canonicum Cracouienſem, quem Dlugoſſus Ruſſum de gente Cuſlorum, & Gryphinæ propinquum, ac Leſci Nigri cancellarium fuiſſe memorat. At in Sileſia per eadem tempora, Conradus dux Glogouienſis, bellum aduerſus Henricum Lencicienſem animo uerſabat, ob interuerſum Vvratislauiẽſem dominatum. Et cum imparem ſe illi eſſe uiribus intelligeret, incautum dolis circumuenire ſtudebat, & clandeſtinis nocturniſcꝫ incurſationibus & latrocinijs ditiones eius uexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum Suidnicienſium ducem, felicitati fratris inuidentem, in ſocietatem belli aſciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra ſe magno ſtudio comparari, cum non paruam Vvratislauienſis conuentus partem illi fauere non eſſet neſcius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratum, ut arma ſecum aduerſus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Cõrado pepegiſſet. Cauſificatur Boleslaus tenuitatem facultatum ſuarum. Tandem acceptis ab Henrico duobus territorijs, Iauorienſi & Stregomenſi, iuſiurandum dat, ſe ipſi non defuturum. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nunc illud cauſari. Dat ei rurſus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankenſteinum, & Strelinum. Nihilo tamen ille magis fidem promiſsis præſtitit. Porrò Conradus cum animaduertiſſet, non optima fide ſecum agere Boleslaum, à quo ſperarat dolo captum iri Henricum,

Vislicia recepta à Vvladislao.

Vvladislaus Cracouienſem oram infeſtat.

Pragenſis epiſcopus cum exercitu iterum in Poloniam uenit.

Venceslai Bohemorũ principis expeditio in Poloniã cum Marchione Brandeburgenſi, Siradienſis tractus diuexatur.

Siradia oppidum exuſtum.

Lithuani Cuiauiã populati.

1292. ann.

Kunegundis principis mors.

Caſtitas.

Religio.

Pauli epiſcopi mors & homicidium.

Procopius epiſcopus Cracouienſis.

Sileſici motus.

Iauoria, Stregomum, Reichembachum, Frankenſteinum, & Strelinum duci Suidnicienſi donata.

Pacoſlaus cædem faſſus plectitur, quamuis gratioſus apud ducem. Luticus Pacoſlai filius, Henricum dominũ ſuum, dolo capit. Crudelitatis exemplum. Tranſactio. Glogouienſi duci addita. Henrici Vvratislauienſium & Legnicienſium ducis mors, et liberi. Boleslai immanitas.

cum, quemadmodum conuenerat, Luticum unum de familiaribus & conſiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promiſsis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: ſed patrem eius Pacoſlaum, gratia & fauore principis inſoleſcentem, Henricus capite plecti iuſſerat, quòd is homicidij reus crimen, fruſtra diſſuadente ipſo iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus poſtea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cæſum patrem profeſſus, iureiurando dato. Perſuaſerat Henrico, ne quid ob eam rem de fide ſua dubitaret. Hæc non ignota Conrado erat. Itaq; cum faces Lutici animo ſubderet, ac male curatum uulnus refricaret, effecit, ut plus apud eum ualeret uetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vvratislauienſi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis, Henricumq; præmonitum quidem de aduentu ſuo, ſed nihil tale ſuſpicãtem, nudum è balneo extrahit, & uilli palliolo tectum atq; equo impoſitum, continuato nocte dieq; curſu Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, aſportat. Inde uinctus Glogouiam perductus, in anguſtum uas ferreum concluditur, in quo erant parua foramina, alterum quo cibum ſumeret, alterum quo aluum purgaret. In quo ſex totos mẽſes aſſeruatus, neq; ſedere, neq; iacere poterat. Ad extremum eò redactus eſt, ut iam tabeſcente corpore, ſanies & uermes de ſcapulis et femoribus eius ſcaturirent. His malis uictus tandem, numeratis Conrado trigintamillibus marcarum pecuniæ, datiſq; Namislouienſi, Berothouienſi, Cruciborgenſi, Bicinenſi, Cunceſtatenſi, Roſembergenſi, Hainouienſi, & Boleslauienſi territorijs dimittitur. Nec tamen poſtea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo conſumptus eſt, quintus eius nominis Vvratislauienſium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vvladislao.

Sobota arx. Adolphus Cæſar Vvladislaus Lochticus infeſtat Cracouienſem oram. Tartari Sendomirienſem tractum depopulati. 1293. ann. Vithenen dux Lithuanorum uaſtat Lencicienſem tractum. Lencicia incenſa. Bſura fl. Cazimirus dux Lencicienſium in prælio cæſus. Lencicienſis dominatus Vvladislao accreuit. Conradus Maſouiorum dux obijt. Vizna à Cruciferis exuſta. Boleslai Maſouij uxor Lithuana.

Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus ſuſcipere uoluit orante patre, quàm cum Sobota arx ſibi data eſſet. In minore autem Polonia poſteaquam Venceslaus Bohemus uaſtata, quemadmodum expoſuimus, Siradienſi ora receſsit, ut cum Adolpho Cæſare qui Rodolpho ſucceſſerat, affinitatem contraheret, Vvladislaus Locticus rurſum ſubiectam illi ditionem Cracouienſem infeſtabat, & magnis incommodis præſidiarios Bohemos uaſtationem agrorum prohibere uolẽtes afficiebat. Verùm Tartarica rabies Sendomirienſem oram crudeliter depopulata, uires eius debilitauit. Hoc adeò 1293. anno accidit. Inſequenti uerò, Vithenen Lithuanorum dux, quamuis magna ſtrage pauló antè in Pruſsia fuſus à Cruciferis, & uix fuga elapſus, cum mille octingentis equitibus clàm per Maſouiam traductis, ex inopinato Lencicienſem tractum inuaſit. Oppidum Lencicienſe atq; templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit, & incendit, agroſq; uaſtauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochaſſouiam oppidum, uadato Bſura amne, conſecutus eſt, collatiſq; ſignis magnam in barbaris ſtragem edidit. Sed ad extremũ in confertiſsimos hoſtes audacius prouectus & interfectus, uictoriam hoſti cõceſsit. Nam ducis caſu conſpecto, cæteri terga uertêre. Tantam uerô prædam hominum abduxêre tunc barbari, ut uiginti capita ſingulis cederent. Succeſsit autem Cazimiro ſine liberis defuncto in Lencicienſi dominatu Vvladislaus frater. Eodem anno Cõradus dux Moſouiæ Cirnenſis morte abſumptus, cum nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo pòſt Cruciferi Viznam arcem in Maſouia expugnarunt & exuſſerunt, quòd ea receptaculum eſſet Lithuanis, excurſiones in ipſorum ditiones & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebrò à Cruciferis, ne id fieri pateretur, fruſtra eſſet admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lithuanis uſus, ita ut uxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iam decimo libro finis eſto. Vndecimi uerò initium à reſumpto regno nobis petatur.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

PErtæſi malorũ Poloni proceres, quæ Poloniã diſcerpto in mul-
tos principatus regno miſerãdum in modum afflixerant, reſpi-
cere ad regnum & unius dominatum cœpêre. Cui rei tempus
etiam ipſum optatam occaſionem afferebat. Etenim Præmis-
Præmisli opes.
lus Præmisli primi filius poſthumus, uir acer & ad res magnas
gerendas factus, maiorem Poloniam omnem ſolus obtinebat.
In Marchia Brandeburgenſi & in Pomerania præclarum uirtu-
tis ſpecimen ſuperiori tempore dederat. Pomeraniæ acceſsione
auctus, Henricique Vvratislauienſis teſtamento Cracouienſibus
& Sendomirienſibus princeps nũcupatus erat. His opibus fre-
is, facilè ſperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulſurus eſſe, &
æteros duces ad officium reducturus, & cum dignitate regium nomen laturus. Et iam
Cracouiẽſis conuentus animi à Bohemo alieniores facti erant. Erat autem magno & ex-
Polonorum regnum quàm diu uacauerit.
elſo animo Pręmislus, regnumque ducentis quindecim annis apud Polonos intermiſſum
on modò non aſpernabatur, ſed appetebat etiam & ambiebat. Igitur anno Chriſti 1295.
1295. ann.
dictis Gneſnam, uetuſtam totius Polonię metropolim, comitijs, Pręmislus rex creatur
Præmislus rex creatus Gneſnæ.
icesimum octauum annum agens, & mox uiceſimaſexta die Iunij ſolenni ritu inunctus,
iadema regium ab Iacobo Suinca Archiepiſcopo Gneſnenſi accepit, adſtantibus Ioan-
e Cerbeſſo Poſnanienſi, Ioanne Romca Vvratislauienſi, Goslao Plocenſi, & Conrado
ubuſſenſi epiſcopis. Nam Procopius Cracouiẽſis, uel iam erat mortuus, uel certè ægro-
bat. Vislaus autem Vvladislauienſis incertum qua de cauſa abfuit. Porrò Culmenſis à
Culmenſis epiſcopus Rigenſi Archiepiſcopo ſubiectus.
Cruciferis priùs in ordinem redactus erat, tunc autem, ut nihil prorſus commune cum Po
onis haberent, à Gneſnenſi Archiepiſcopo abſtractus, Rigenſi ſubiectus eſt. Conuen-
us autem uniuerſus, qui erat frequentiſsimus atque celeberrimus, cum Palatinis & Caſtel-
anis, gratulans, fauſta omnia nouo regi acclamauit, & feſtis epulis ludiſque indulſit. Suſce-
Præmisli regis ſtudia.
to regno Præmislus mox cogitationes ſuas omnes eò cœpit intendere, ut Poloniam u-
iuerſam pacaret, & in concordiam priſtinam unumque corpus redigeret. Ac primùm o-
nniũ, offenſos ob præſumptum à ſe regnum cæterorum ducum animos blandis & mo-
leſtis legationibus demulcere, & ad reſtinguenda mutua odia, ac diſsidia inteſtina com-
ponẽda cohortari inſtituit. Deinde externis bellis ſedandis, tollendiſque manum admouit,
Cruciferorum uicinitas Polonis ſuſpecta.
quò facilius laxatæ exhauſtæque ſuorũ uires reficerentur & coaleſcerent. Et quoniam Cru-
ciferorum Pruſsienſium uicinitatem ſuſpectam habebat, & moliri eos iam nonnihil de a-
dipiſcẽdo Gdano, quod ipſi propter portus commoditatem ultramarina commercia fru-
Gdanum munitur.
ctuoſius multò quàm tunc erat, fieri à ſe poſſe intelligebant, quin potius ad Pomeraniæ
totius dominatum aſpirare ſenſerat, munire Gdanum orſus eſt. Tam præclaros autem co-
natus eius mors immatura præcidit ſeptimo uel octauo regni ſuſcepti menſe. Mortis eius
authores Marchiones Brandeburgenſes fuiſſe exiſtimantur. Qui ueteribus odijs incitati,
Præmislus inſidijs Marchionum Brandeburgenſium appetitus.
& potentiam uicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ acceſsione auctam ue-
riti, ac de Santocenſi territorio, quod Polonis pridem ſurripuerant, metuentes, cum eum
per dolum de medio tollere ſtatuiſſent, locum atque tempus ad peragendum facinus ido-
neum nacti ſunt, cum ille feſſum reipubl. curis atque negocijs animũ apud Rogoſnum Po-
Rogoſnum in Polonia. Eſt alterum in Culmenſi.
lonicum in uicinia Marchiæ Brandeburgenſis relaxaret, quòd continentes ei loco ſyluæ
iucundas uenationes præbebant, tempore etiam ad id inuitante, quo uulgo, more ex pri-
ſca, uti arbitror, Liberalium ſeu Bacchanalium ſuperſtitione deducto, maiore licentia ge-
Bacchanalia.
nio indulgetur. Vt igitur eum ibi ſecurum & incautum opprimeret, Otto Longus elector
Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Conſtantia Præmisli ſo-
rore ſuſceptis, & ualida ſuorum manu nocturno itinere per ſyluas & auia profecti, dilucu-
lo eius diei, quo Chriſtiani anniuerſario ritu cinere capitibus aſpergẽdo præteritorum fla-
Cineris dies.
gitiorum abdicationem, & uitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati
omnibus qui circum regem erant longa uigilia & crapula pridiana ſopitis, nihil ſibi ne-

gocij fore in peragendo ſcelere. Expergefactus tamẽ primo tumultu Præmiſlus, nec ſub ta & inopinata re conſternatus, cum paucis qui euigilarant, in hoſtes ad ſe uenientes n ſciens quínam, quamq́ multi eſſent, inſiluit: & multis ſtrenui, fortiſq́ uiri operibus in e editis, cum unus omnium telis cominus, eminuſq́ peteretur, obrutus cecidit. Ibi, diffugi noſtri. Attollunt ſemianimem regem Saxones, & equo imponunt, ut eum ſecum abduc rent. Sed cum agitationem nullam ferre poſſe uideretur, pugionibus immaniter confc ſum reliquêre. Volunt nonnulli Zarembas quoſdam & Nalencios, equeſtres eæ ſunt pud Polonos familię, cædis Præmiſli ſi non adiutores, conſcios quidem certè fuiſſe, quo ſeueriorem eum uindicem ſcelerum, & inhoneſtas parandæ ei rei familiaris rationes refr nantem ferre non poſſent. Manſiſſeq́ patrati ſceleris notam in his familijs, ut neq́ rubr ueſtibus uti, neq́ inter equeſtres homines in acie conſiſtere eis liceret, uſque ad id prêliu quo Cazimirus ſecundus rex cum Ruſsis cõflixit. Corpus Præmiſli Poſnaniam relatun in baſilica cum maioribus eius cõditum eſt, creditur autem uxori peremptæ nece ſua po nas dediſſe. Poſteritatem quidem, ut concupierat, non reliquit, præter unicam filiam R xam, nomine materno dictam, decem annos natam. Per idem ferè tempus Procopius e ſcopus Cracouienſis mortuus Ioannem Muſcatam artium liberalium magiſtrum ſucce ſorem accepit. Cõdidit autem Præmiſlus xenodochium ſiue hoſpitale in ſuburbano C liſsienſi, Poſnaniæ uerò cœnobium puellis ſodalitij Dominicani. Porrò Cracouienſi ep ſcopo decimam de dimidijs linis Cracouienſibus iure ſempiterno donauit. Cui donatio poſtea Venceſlaus Bohemus reliquũ adiecit. Auulſerunt poſtea Marchiones Brã debu genſes ab eccleſia Poſnanienſi præpoſitutã, ut ita loquar, Sancenſem, peramplũ ſacerdo tium. Cuius erat iuriſdictio ordinaria intra Odrã, Inam, Drauam, Vartã, & Noteſſum am nes. Conferendæ autem eius poteſtas penes epiſcopum Poſnanienſem fuit. Sed ereptan Marchiones Soldinenſi eccleſiæ adiunxêre. Controuerſia diu Romæ agitata, à duobu epiſcopis, tandem à tertio Ioanne cognomẽto Lozia neglecta eſt. Albertus Crantius eti complura oppida tunc Polonis à Marchionibus Brandeburgenſibus & Miſnenſibus ad empta, indeq́ nouam Marchiam uult eſſe cõſtitutam. Nec abhorret à uero. Nam de Pru ſsis ipſi non aſſentimur. Niſi forti Pomeranos Pruſſorum nomine appellauit.

Præmiſli mors.

Zarembæ & Nalencij Præmiſli interſectores.

Præmiſli filia.

Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſis.

Cracouienſi epiſcopo decima in ſalinis donata.

Præpoſitus Sãtocenſis.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX
Deſignatus.

SVblato per dolum Præmiſlo rege, ad nonum Calendas Maij, qui dies diui Adal berti memoriæ apud Polonos dicatus eſt, proceres cum nobilitate & Pomerani de nouo rege creando frequentes Poſnaniam conuenerunt. Iniecta eſt à nonnulli Rixæ filiæ Præmiſli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impẽdere uidebatur, uiro forti & potenti potius, quàm imbelli puellæ regnum mãdare ſuadebat. Vvladiſlaus Locticus inter duces Polonos potiſsimùm idoneus uiſus eſt, quippe qui & bellis compluribus geſtis acer atque peritus rei militaris eſſet, & nõ parum roboris domeſticis ſuis opibus ad teneras adhuc noui regni uires eſſet adiecturus, cum Siradienſem, Lencicięſem, & Sendomirienſem tractum omnem, & Cuiauienſis magnam partem ditione teneret, & Cuiauienſium ducum fratrum germanorum fauor et auxilia non defutura ipſi eſſe crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleſlai ducis Caliſsienſis filiam habebat, in matrimonio. Quare cum per eum maximè Polonia tot imperijs diſcerpta, rurſus in unum corpus coaleſcere, dignitatemq́ ſuam & amplitudinem priſtinam recuperare, & aduerſus finitimos defendere poſſe uideretur, magno conſenſu eum regem creant. Et in uerba noui regis omnes iurant. Venientiq́ arcium & munitionum omnium poſſeſsio traditur. Diſtulit tamen is, incertum qua de cauſa, ſolennem regibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, ſed heredis regni Polonici uſurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, ſuſceptus eſt ſummo cum honore ab omnibus, etiam à Leſco Zemomyſli fratris filio, qui mox à Præmiſli morte Pomeraniam occupare nixus eſt, Gdanumq́ iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid abſente ſe turbaret, ſecumq́ abducto Voiſlaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniam ſe contulit, & Bohemorum præſidia, fautoreſq́ crebris excurſionibus uexauit. Tametſi prȩter munitiones, quas præſidijs Bohemi tenebant, haud ferê quiſquam in fide ipſorum permanebat. Fauebat Sileſij fermè Bohemis, & in cæteras oras Poloniæ iter eis præbebant. Vvladiſlaum uerò regem aſpernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Vvladiſlaus: Sileſiamq́ longè

Vvladiſlai Loctici potentia & rei militaris petitia.

Vvladiſlaus Locticus rex creatur.

Hæres regni Poloniæ.

Leſcus Gdanũ occupauit.

Voiſlaus Pomeraniæ præfectus.

Sileſijs bellum facit Vvladiſlaus rex.

& latè

& latè depopulatus, luculentam prædam, nemine prohibente, auexit. Siquidem diſsidebant ipſi inter ſe Sileſij. Boleslaus enim Suidnicienſium dux ſuſcepta tutela liberorum Henrici fratris ducis Vvratislauienſium & Legnicienſium, moliebatur bellum aduerſus Conradum patruum Glogouienſium ducem, quòd is Henricum fratrem ſuum fœdo, tetroq; carcere ad mortem adegiſſet, magnaq; parte bonorum mulctaſſet. Verùm gliſcens bellum inter ipſa initia ſopitum eſt inter agnatos, ueritos ne inter ſe belligerantes, tertio prædæ eſſent, cum Conradus duo territoria, Boleslauienſe et Hainouienſe ex pacto Boleslao reddidiſſet. Quorum Hainouienſe quidem, Cozonouia arce munitum, poſtea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauienſe uerò retinuit, et in eo Clicedorfiam arcem condidit. Idemq; cum diuitijs abundaret, Bregam, Nemcium, Grotcouiã oppida muniuit. Et Vvratislauienſes imperium ſuum detrectantes quodam tempore oſtentata obſidione eò adegit, ut mœnium urbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirētur: Bohemum quoque, bellum ſibi minantem, ad Landishutam, intrepidè cum exercitu obuiam progreſſus, ab inſtituto deterruit. Nec diu pòſt pacificationem illam cum Boleslao Conradus Glogouienſis ſuperſtes fuit: à quo collegium ſacerdotum ope Thomæ epiſcopi Vvratislauienſis accedente Glogouiæ inſtitutum eſt. Secutus eſt eum Boleslaus. Qui primus ſubditis & ſuis Henrici fratris filiorum, exactiones inauditas ante eum diem in Polonia impoſuit, nobilitatemq; ex cenſu pro magnitudine poſſeſsionum et redituum deſcripto militare iuſsit, cum uiritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidnicienſium, Henricum Iauorienſium, & Boleslaum Sambicenſium ſiue Monſterbergenſium duces. Conradus uerò Glogouienſis Henricum & Cõradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri ſucceſsit, Conradus uerò gibboſus Stinauienſis dux, præpoſitus Vvratislauienſis fuit. Vocatus autem ad Archiepiſcopatum Salisburgenſem, cum in itinere apud Viennam accepiſſet, ceruiſiæ uſum ibi non eſſe, repudiato Archiepiſcopatu reuerſus eſt. Homo ſtolidus, ſi nihil aliud eum mouit. Quaſi uerò ne frumentum quidem ibi naſceretur, nec poſſet illuc tantopere concupitæ ceruiſiæ coquendæ artifices deducere. Reuertẽs autem, à fratre compedibus uinctus eſt. Vnde ſuorum ui & ope liberatus, paruo tamen tempore uixit. Poſt mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouienſi potitus eſt. Per hoc demum tempus Venceslaus cum Ioditha uxore, quæ paulo pòſt obijt, Pragæ ritu ſolenni regium diadema ſuſcepit. At Vvladislaus Locticus poſt Sileſitanam illam expeditionem in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti ſe & ocio, uoluptatibuſq; dedit. Quæ res ei pernicioſa fuit. Etenim milites in bellis rapto uiuere aſſueti, nec in pace quidem ab iniurijs atq; uexationibus tenuiorũ, & eccleſiaſticorum bonorum direptionibus, ingenuarumq; matronarum, & uirginum ſtupris ſibi temperabant. Eam licentiam ille non modò non coërcebat, ſed indulgentia magis etiam alebat. Cætera quoq; boni & uigilantis principis munera negligentius obibat, muliercularum amoribus irretitus, ita ut externi quoq; & finitimi Saxones pleraſq; Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infeſtarent. Quibus de rebus cum fruſtrà admonitus & reprehenſus eſſet aliquoties ab Andrea Poſnanieſi epiſcopo, cumq; nihilo minus eccleſiaſtica bona uexarentur, epiſcopus toti diœceſi ſuæ ſacris interdixit. Et quamuis ſatis fecerit epiſcopo Vvladislaus, tamen odium eius ita altè radices egit in animis hominum, ut conuentu apud Poſnaniam habito, regnum ipſi, abſenti tunc forte, & in maiorem Poloniam profecto, poſt tertium annum abrogarent: Henricoq; Glogouienſi, qui id ambiebat, & alijs ſuæ ſtirpis ducibus præteritis, Venceslaum Bohemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quaſdam in tractu Cracouienſi, & nemo potentior hoſtis obijci Vvladislao poſſet. Id autem anno Chriſti nati 1 3 0 0. factum eſt. Quo anno Romæ Iubileus imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pontifice Max. primùm inſtitutus eſt. Per hæc tempora Lithuani cum reliquijs Pruſſorum aſsiduis excurſionibus Cruciferos in Pruſsia & Liuonia affligebãt. Nihilo tamen magis ij inſectandi ſuos epiſcopos, & in bona munitioneſq; eorum inuadendi ſtudium remiſerunt. Itaq; et Fridericum Darbatenſem epiſcopum eiecerunt, & Rigenſem Archiepiſcopum Ioannem patronum ſuum, quò facilius Rigam ipſi auferrent, in uincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quiſpiam obſcuro loco natus, apud Turcas dominatum arripuit, et res magnas geſsit, ac poſteris ſuis regnum & nomen reliquit.

Sileſiorum ducum diſsidia.
Cozonouia arx.
Clicedorfia arx.
Brega, Nemcium & Grotcouia oppida munita.
Vvratislauienſium contumacia coërcita.
Conradus Glogouienſis mortuus.
Glogouienſe collegium.
Boleslaus Suidnicienſis obijt.
Militandi ratio iuſta.
Boleslai Suidnicienſis filij.
Conradus Archiepiſcopam Salisburgenſem repudiauit propter ceruiſiam.
Conradus captus à fratre, & mortuus.
Venceslai coronatio apud Bohemos.
Vvladislai incuria & ignauia.
Militum licentia.
Vvladislaus Locticus amoribus deditus.
Interdictum epiſcopi Poſnanienſis.
Vẽceslaus rex Polonis expetitus.
1300. ann.
Iubileus inſtitutus.
Lithuani cum Pruſsis Cruciferis graues.
Cruciferi in Liuonia epiſcopis graues.
Ottomanus Turcarum rex primus.

VENCESLAVS BOHEMORVM REX.

Venceslaus Bohemus coronatur Gneſnæ, & Rixã Præmisli regis filiam uxorem ducit.

Vvladislaus bonis omnibus ſpoliatus.

Rußi Sendomirieſem agrum uaſtarunt.

Corcinẽſis arx incenſa à Ruſſis.

Dobrinum uaſtatum.

Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.

Accitus igitur ſplendida legatione Venceslaus, adfuit ſine mora, Gneſnæq; de more à Iacobo Archiepiſcopo inunctus, ac regio diademate cinctus eſt: & mox Poſnaniam profectus, procerum ſuaſu duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta eſt, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum ſuum apud Polonos ſtabiliret. Deinde dimiſsis quoquouerſum copijs cum Henrico, ſiue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vvladislai fuerant, in poteſtatem ſuam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Rufsi tempus aduenisse rati, quo tanquam in uacuam finitimæ ſibi Poloniæ poſſeſsionem impunè poſſent inuadere, dum Vvladislaus deſertus ferè à ſuis de retinendo ſiue adeò recuperando regno laborat, Venceslaus uerò nouus rex ſtabiliendo eo, & redigendis domi in poteſtatem ſuam ijs, qui imperium eius adhuc detrectabant, occupatus eſt, magnis copijs Sendomirienſem tractum infeſtarunt: & longè, lateq; peruagati, capta & incenſa arce Corcinenſi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cum ingenti præda domum ſe receperunt, prius ferè quàm ad Venceslaum regem de excurſione eorum nuncius perferretur. Per idem ferè tempus Lithuani Dobrinum depopulati ſunt. Malebat autem Venceslaus tunc Vvladislaum perſequi, quàm Ruſſos ulciſci. Verùm Vvladislaus cautus atque callidus, nuſquam pedem figere, nemini ſe credere, omnes habere ſuſpectos, in ſyluis & ſolis locis latitare, locumq; ſubinde mutare, famem cœliq; inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos ubi partim alienos à ſe eſſe, partim arma Bohemorum, & Poloniæ totius conſenſum metuere, decretumq; comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoque omni à Bohemo ſpoliatus eſt, abiecta ſpe recuperandi regni: & inſidias aduerſariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porrò Romam priuato habitu profectus, facinora ſua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuerſus

Amedæus palatinus Vngariæ.

Coſtininum et Ploſcum à Bohemis oppugnatur.

in Vngariam, Amedæi palatini Vngariæ hoſpitio uſus eſt annis aliquot, occaſionem expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex ſubactis omnibus, quæ in Locticí ditione fuerant, Goſtinium quoque & Ploſcum adortus eſt: ſed re infecta, agris tantùm uaſtatis, è Maſouia ſeſe recepit. Nec tamen memoriæ proditum eſt, quæ ipſi cauſa uel inuadendæ Maſouiæ, uel re infecta inde diſcedendi fuerit. Niſi fortè cum initio Maſouij regem eum agnoſcere noluiſſent, armis, belloq; territi, & in poteſtate eius fore ſe profeſsi, eum placarunt. Conſtitutis autem rebus ſuis in Polonia, relictiſq; præfectis Bohemis, penes quos rerum ſumma eſſet, in maiore quidem Polonia Nicolao duce Opauienſi, in maiore uerò Fricio Sileſio, in Cuiauia uerò Taſſa Viſſemburgio, in Bohemiam redijt: ſiue quia prouiſo ſibi opus eſſe putabat, ne quid ſe abſente Albertus dux Auſtriæ & nouus Cæſar uicto & interfecto Adolpho, turbaret in Bohemia uel Morauia, ſeu quia peſtis Poloniam infeſtare cœperat, ſeu quia Vngari quoque poſt Andreæ cognomento Veneti, qui Ladislao ſucceſſerat, mortem regem eum ſibi expetebant. Quanquam enim miſerat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adoleſcentulum, Caroli Galli Siculorum regis filium ex Vngara matre natum, uiuente adhuc Andrea. Sed non omnes cum eo ſentiebant. Multis diſplicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Nec tamen ipſe Venceslaus delatum ab Vngaris regnum ſuſcepit: ſed filium ſuum Venceslaum duodecim annos natum eis regem dedit. Nec multo pòſt repudiantem controuerſum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab ijſdem accitus, & coronatus, à Ladislao palatino Tranſyluaniæ captus eſt: nec dimiſſus, donec & ipſe regno ſe abdicauit. Poſt id tempus Venceslaus in Poloniam nunquam aſpexit.

Bohemi Polonis præfecti.

Albertus Cæſar.

Peſtis in Polonia.

Vngarorum reges.

Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm uetuſta Lublini ereptione, tum noua in Sendomirienſem oram excurſione, de qua dudum diximus, irritati ultrò expeditionem aduerſus Ruſſos ſuſceperunt. Cuius non ignari Rufsi, magnum & ipſi coëgerunt exercitum, Lithuanorumq; ac Tartarorum auxilia ſibi adiunxerũt, & apud Lublinum noſtris aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecêre, freti multitudine ſua. Nec noſtri quamuis longè pauciores pugnam detrectarunt, & ſumma ope adnixi, uictos hoſtes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea ſtrages Ruſſorum & barbarorum fuit, fuiſſetq; maior, ni propinqua arx Lublinenſis receptum eis præbuiſſet. Tametſi ne munitio quidem ſatis eos tutata eſt. Obſeſsi enim à noſtris, cum eruptionem tentare auſi non eſſent, fame inualeſcente, ut

Minorum Polonorum expeditio contra Ruſſos.

Rußi cum Tartaris et Lithuanis uicti à Polonis.

te,ut

ſe, ut ſit in magna hominum multitudine, deditionem fecêre. Ita Lublinenſis arx poſt ſeptimum & quinquageſimum, niſi fallor, annum, poſteaquam à Ruſsis capta erat, à noſtris recuperata eſt. Condidit autem Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialæ fluminum ſub Carpatho monte, quem Crempacum opinor noſtri uocant. Et erat quidem ager ille in ditione epiſcopi Cracouienſis. Verùm Venceslaus eum Biecenſi arce & oppido, quod & ipſum in confinio Vngarorum ſitum, nomen Vngarico quàm Polonico ſimilius habet, commutauit: parœciæ tamen conferendæ poteſtatem penes epiſcopum reliquit. Cuius monumentum extare Venceslai regis diplôma, Dlugoſſus memorat. Nobis quidem id uidere non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiuſdem temporis uidimus, quo is arcem & territorium Ploche prope Sandeciam epiſcopo Cracouienſi donauit. Cæpit deinde noua ſpes recuperandi regni affulgere Vvladislao, cum Polonis exoſa iam eſſe inciperet Bohemorum ſuperbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello ſeſe implicaſſe uideretur pro Venceslao filio. Harum rerum cum non ignarus eſſet Vvladislaus, arripuit oblatam occaſionem: & Amedei hoſpitis ope adiutus, in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum contendit. Aduenîens ex improuiſo Pelciſcam arcem, quæ in ditione eccleſię Cracouienſis tunc erat, Viſlicię imminentem, occupat. Mox Bohemorum præſidium Viſlicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Leſouiam arcem oppidum in ſuam redegit poteſtatem. Hinc iam omnis uicinia ui & metu adacta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. Nam non ita multo pôſt Venceslaus, ut fortè Vngarorum perfidiam peroſus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragę morbo correptus, uel ueneno, ut exiſtimatum, eſt appetitus, lenta tabe abſumptus eſt, nono Cal. Iulij, anno Chriſti Ieſu 1305. Eius morte cognita, res Vvladislai aliquanto meliore loco eſſe cœperunt. Nec magno is negocio agreſtium ferè opera Sendomirienſem tractum omnem, deiectis undiq; Bohemorum præſidijs recepit. Tunc uerò primores cùm pleraq; omni nobilitate Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus fortunam ſecuti, cum Vvladislao ſe coniungunt, & ad ſubigendas Cracouienſis oræ munitiones, ducem eum ſequuntur. Iam uerò & Ioannem Muſcatam Cracouienſem epiſcopum Vvladislaus ſibi reconciliauerat, cum ei Biecenſe territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus ſuis capta, redditurum ſe eſſe promiſiſſet. Venienti cum exercitu, Cracouienſes ciues Alberto aduocato authore portas urbis aperuêre. Nec mora, arcem quoque Bohemi dedidêre, cum tardius ipſis ſubueniret iunior Venceslaus, qui patri hæres in Bohemia ſucceſſerat, & uictus atq; commeatus inopia longiorem obſidionem ſuſtinere non poſſent. Fecit tandem anno ſequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam regni paterni repetendi cauſa, cuius iam titulum uſurparat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucij, quod primarium oppidum eſt Morauiæ, meridiano tempore in cubiculo quieſcens interfectus eſt, à ſuisne, an ſubornatis ab Alberto Cæſare percuſſoribus, ne tum quidem in recenti ſcelere certò ſciri potuit. Ex eo tempore Bohemi externos reges & principes habere cœperunt. Ac primûm quidem ad Henricum ducem Carinthiæ, cum quo Venceslai iunioris ſoror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum ſtatim Albertus Cæſar expulit, & Rudolphum filium ſuum cum Rixa ſiue Elizabetha regina uidua matrimonio coniunxit, & principem eis dedit. Qui cùm paulò pôſt Pragæ obijſſet, Bohemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæſar eis inuitis præficere uolebat: ſed in ipſo apparatu belli à Ioanne Rudolphi fratris ſui filio, interfectus eſt. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Peroſi enim hominis mores Bohemi, ab Alberti ſucceſſore Henrico Cæſare eius nominis ſeptimo, Ioannem filium Lucemburgenſem comitem, Elizabethæ Venceslai regis iuniori ſorori maritum, & ſibi regem dari poſtularunt, & impetrarunt, et ritu ſolenni regnare iuſſerunt. Hæc omnia intra ſextum annum peracta ſunt poſt mortem Venceslai.

Lublinenſis arx per deditionem recepta à Polonis.
Sandecia condita.
Sandecz.
Biala fl.
Crempak mōs.
Biecz arx & oppidum.
Ploche arx epiſcopo Cracouienſi donata.
Vuladislaus regnum repetit.
Pelciſca arx eccleſiæ Cracouienſis.
Viſlicia.
Lelouia.
Vēceslai regis mors.
1305. ann.
Biecz arx ab Vngaris capta.
Cracouiam recepit Vuladislaus.
Venceslai iunioris expeditio in Poloniam.
Olomucium oppidum.
Venceslaus interfectus.
Bohemorum regium ſtirps defecit.
Bohemorum principes poſt Venceslaum tertium.
Albertus Cæſar interfect9.
Henricus ſeptimus Cæſar.
Ioannes rex Bohemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

Bohemi Polonia exceſſere.

MOrte autem eius uulgata apud Polonos, tunc uerò Bohemi, qui iam antè alienatas eſſe à ſe Polonorum uoluntates perſenſerāt, ſibi proſpicere, ac de præſidijs undiq; decedere. Noſtri uerò, quos ad eum diem metus Bohemorum continuerat, in poteſtatem Vvladislai ueniunt: & actis Cracouiæ comitijs, magno omnium conuentuum conſenſu Vvladislaus iterum rex creatur.

Maiores Poloni Henrico Glogouienſi ſeſe ſubijciunt.

Poſnanienſes modò & Caliſsienſes aberant, quòd abhorrerent ab imperio Vvladislai, priſtinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & ueriti, ne is grauius in ſe animaduerteret, quod eum prius eiecissent. Itaq; à cætera Polonia ſeſe tunc ij ſegregarunt, atque Henrico duci Glogouienſi Conradi filio, quòd ex ſorore Præmisli natus erat, ſubdiderunt. Quod quidem diſsidium in cauſa fuit, quo minus tunc Vvladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni inſignia Gneſnæ de more aſſeruarentur, & Archiepiſcopus, ſine quo non fit coronatio, in ditione Henrici eſſet.

Metropoliticæ ſedis uacatio.

Tametſi uacua tunc fuit rurſus annis aliquot ſedes metropolitica poſt obitum Iacobi Suincæ Archiepiſcopi, propter diuturnam Cardinalium diſſenſionem in creando pontifice Max. poſt Benedictum undecimum, qui Bonifacio octauo ſucceſſerat, & quòd ad extremum Borislaus electus Archiepiſcopus confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio ſucceſsit, antequam Auinione diſcederet, extremum uitæ clauſit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimæum dedit ſucceſſorem.

Ianislaus Archiepiſcopus Gneſnenſis.

Vvladislaus Hērico duci bellum fecit.

Fecit autem bellum Henrico Vvladislaus: uerùm illo nuſquam in dimicationem prodeūte, ac munitiones modò defendente, uaſtatis per æſtatem aduerſariorum agris, uillis, & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Poſnanienſis palatinus, deſcendit: & Gdani ab uniuerſo Pomeranorum conuentu iuſiurandum accepit, quòd in poteſtate eius futuri ſemper eſſent.

Pomerani iurant in uerba Vvladislai.

Gdano præfectus Boguslaus.

Præfecit autem toti Pomeraniæ Præmislum & Cazimirū duces, Zemomysli fratris filios, Gdano excepto, quod pariter cum arce Boguſsi iudicis Pomeraniæ fidei commendauit.

Lithuani maiorem Poloniā uaſtant.

Dum autem Vvladislaus Gdani commoratur, Lithuani ſilenti agmine per ſyluas progreſsi, in maiorem Poloniam excurſionem fecêre, Caliſsiam & Stauiſsinum oppida incēdêre, & omnem circumcirca regionem uaſtauêre, & ingentem prædam diſsimulantibus Maſouijs & qui Vvladislao parebant, abegerūt.

Caliſsia et Stauiſsinum oppida incenſa.

1306. ann.

Cracouienſis arx et baſilica arſit.

Eodem anno, qui fuit 1306. octaua die Maij, baſilica Cracouienſis, & arx tota, quæ lignea tunc erat, penitùs conflagrauit, cum ea parte urbis, quæ circum ædem omnium ſanctorum eſt, fortuito incendio ardente carbo ardens uento delatus in tigno baſilicæ plumbo tectæ inhæſiſſet. Sed baſilica dirutis ueteribus muris, in eam quam nūc obtinet formam & amplitudinem poſt quatuordecimum annum reædificata eſt à Nankero epiſcopo Sileſio nobili gente Oxio, qui Ioanni ſucceſsit, conferente in eam rem pecuniam non modò collegio & epiſcopo, uerùm etiam uniuerſo ordine eccleſiaſtico, qui eſt in diœceſi Cracouienſi. Ad hæc ſemeſtribus fructibus omnium ſacerdotiorum, quęcunq; per illud tempus uacare contigit, in eum uſum conuerſis.

Nankerus epiſcopus Cracouienſis. Collecta ſeu contributio ad inſtaurationem templi Cracouienſis.

Pomerania Marchionibus prodita.

Non diu uerò pacatam tenuit Pomeraniam Vvladislaus. Author nouorum motuū fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ palatini Gdanenſis filius, qui quantò plus poſsidebat, tantò maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulſam à Vvladislao de quibuſdam poſtulatis paſſus eſſet, conſilium cæpit nefarium prodendæ Marchionibus Brandeburgenſibus patriæ, patre ſi non impulſore, certè non inſcio. Nec difficile hoc ipſi erat peragere, cùm & dignitas inter Pomeranos maxima eſſet eius familiæ, & nouē arces Petrus in ſua poteſtate haberet.

Palatinus Gdanenſis.

Petrus Cancellarius Pomeraniæ proditor captus, & dimiſſus.

Sed proditis re nondum matura eius conſilijs aduolat Vvladislaus, captumq; Petrum Cracouiam ſecum abduxit. In quem ſi minus lenis fuiſſet, minùs fortaſsis poſtea negocij cùm ipſe, tum poſteri ius habuiſſent. Sed erat in fatis, ut Polonia Cruciferorum armis exagitaretur. Dimiſit enim eum non multò pòſt Vvladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij ſe obſides fore pro fratre obtuliſſent. Atque ij quoq;, cum negligentius adſeruarentur, breuí euaſerunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati ſceleris infamia iritatum, ſed de ipſorum tamen ſalute ſollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem ſuſtulêre. Acciti Ioannes & Voldemarus tutor eius, Marchiones cum exercitu Pomeraniam ingreſsi ſunt. Nec mora, pleraſque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepère, partim expugnauêre, adiuuante Petro cum fratribus neceſſarijs, & clientibus.

Gdanenſes dedunt ſe Marchionibus.

Ad Gdanum deinde caſtra admota ſunt. Et oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teuthones eſſent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas urbis aperuerant. Arcem tenebat Boguſſus iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ ſe perfidia

Petri

Petri non contaminarat. Is igitur ueritus ne obſeſsi extremi pati cogerentur, néue aut moleſtia diuturnæ obſidionis fracti, aut largitione corrupti, hoſti arcem dederent, cum Nemira honeſtiſsimo equite maximis itineribus ad Vvladislaum, commendata alijs arce, excurrit: repertumq́ Sendomiriæ, de ſtatu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanenſis arcis edocet, opemq́ eius implorat. Pollicetur Vvladislaus, breui ſe eis affuturum eſſe auxilio.

Boguſsi fides.

Sed quia tardiùs id fore iudicabat Boguſſus, quàm præſens neceſsitas poſtulabat, ſi tunc primùm indici uniuerſæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præſertim æſtate iam declinante, ſuggerit Vvladislao, ut Cruciferorum Pruſsienſium opera ad defendendum arcem uteretur, tantiſper dum ipſe commodè bellum aduerſus Saxonas comparare poſſet.

Perniciosum conſilium. Gdanenſis arcis defenſio cõmendata Cruciferis Pruſsienſibus.

Erant uicini Gdano Cruciferi, ſemperq́ ferè in armis erant, & facultatibus abundabant. Ad hæc Polonorum ſe amiciſsimos, ita ut iure optimo eſſe debuerant, præ ſe ferebant. Itaque approbat Boguſsi conſilium Vvladislaus: extemploq́ Boguſſus ipſe, cum regijs mandatis ad Magiſtrum Cruciferorum proficiſcitur. Dato concilio commemorat Polonorum & maximè Vvladislai maiorum in Cruciferos beneficia: pro ijs unam illam gratiam poſtulat, ut arcem Gdanenſem aduerſus Saxonas defendendam ſuſcipiant. Non immemorẽ, nec ingratum fore erga ipſos Vvladislaum. Prolixè illi omnia polliciti, conſtituerunt cum Boguſſo, ut dimidiam arcem ipſi tenerent, & annum unum ſuis ſumptibus defenderent, deinceps uerò poſt exactum annum quæcunque impendia facerent, ut ea Vvladislao expenſa referrent: nec prius arce decederent: quàm exoluta illa ſibi eſſent. Damnorum uerò, ſi qua acciperent, nulla ratio duceretur.

Pacta Cruciferorum cum Boguſſo de defendenda arce Gdanẽſi.

Erant pacta in ſpeciem amica, dignamq́ religione & profeſsione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ ſe ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam uim commeatus ſecum importarunt. Ac munera, domiciliaq́ cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant ſatis defendere munitionem, ſed crebris eruptionibus hoſtem laceſſebant, ita ut is in oppidum ſe recipere cogeretur, & ad extremum inſtante hyeme obſidionem ſolueret, relictoq́ in oppido aliquanto præſidio diſcederet. Verùm id quoque non ita multo pòſt expugnatum, & præſidium interfectum eſt, ac de authoribus defectionis ſumptum ſupplicium.

Gdanum receptum.

Et iam non magnoperè opus erat adiutoribus ac defenſoribus Cruciferis: uerùm tamen alebant ij metum Pomeranorum, & ſubinde plures armati in arcem ſubmittebantur. Cùm autem ſuperiores iam ſe eſſe Pomeranis animaduerterent, ferociùs ſeſe gerere, ac ſæpè cum illis iurgari atque rixari. Ad extremum apertius totam ſibi arcem uendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipſumq́ præfectum arcis Boguſſum in carcerem compegerunt.

Gdanenſem arcem Cruciferi in ſuam redegerunt poteſtatem.

Qua neceſsitate adductus Boguſſus noua pacta cum ipſis iniuit, nimirum ut totam arcem ipſis concederet, ibi uerò eam Vvladislao ad primam eius poſtulationem deinde redderent, & cum is impenſas belli eis exoluiſſet. Suſpicabantur quidem Pomerani ſubeſſe dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præſens exitium ante oculos obuerſabatur. Itaq́ cuncti arce exceſſerunt.

Boguſſus cum præſidiarijs Pomeranis captus à Cruciferis.

Qua re ad Vvladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere conſilij, de acciendis in auxilium contra Saxonas Cruciferis. Videbat enim ſe lupis, quod dicitur, oues commendaſſe: & nõ ſublatum, ſed duplicatum ſibi eſſe bellum, duosq́ ſe pro uno hoſtes cæpiſſe. Ac tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante Cruciferos ad interuertendum Gdanum adſpiraſſe. Nec multò diſsimili cupiditate, quamuis diſsimili arte, Michalouienſem ditionem, Culmenſi ac Dobrinenſi finitimam uſurpaſſe.

Michalouienſem ditionem quomodo adepti ſint Cruciferi.

Acceperant eam hypothecæ nomine à Leſco duce Cuiauiæ ac domino Viſſegradẽſi (hoc enim titulo is in diplomate ſuo uſus eſt) datis ei mutuo trecentis marcis Torunienſibus, quibus ille ſe in bello Vngarico à Venceslao Bohemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Leſco, ut ſi is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure ſempiterno Cruciferorum fieret ea ditio.

Cruciferorum pacta cum duce Cuiauiæ.

Et offerebat quidem eis Leſcus cum fratribus pecuniam intra conſtitutum tẽmpus, nõ acceptarunt tamen eam illi, deguſtata ſemel poſſeſsionis & utilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud cauſificantes, donec aliquantò pòſt Leſcus neceſsitate adductus, acceptis inſuper ab eis ducentis ſexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure ſuo omni ſeſe abdicauit. Hæc tunc ſecum de Cruciferis Vvladislaus reputabat. Nec tamen ſpem penitùs omnem de fide eorum abijciebat. Exiſtimabat enim, quamuis literis, & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen ſi ipſe in colloquium cum eis ueniret, facilè authoritate ſua ad æquas conditiones rem perduci poſſe. Alebant illi hanc ſpem eius blandis reſponſis, quo maiore ui ac diuturnitate temporis Gdani poſ-

ſeſsionem ſibi ſtabilirent. Tandem conſtituto loco atque tempore conueniunt rex, et Magiſter Cruciferorū, Henricus apud pagū Craiouice in tractu Cuiauienſi cum primoribus uterque ſuis. Ibi Vvladiſlaus exorſus, longa oratione cum Magiſtro de iniuria occupatæ arcis, & eiectorum ſuorum expoſtulat: beneficia maiorum ſuorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam ſibi referant, quàm gratis, boniſq; uiris, & eximiam pietatem atque religionem habitu profitentibus, dignum ſit. Atque ut ingrati, iniuſti, atque impij eſſe uellent, fidem quidem certè uel unicum, uel maximum ſocietatis humanæ uinculum, & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temere uiolarent, ſeruare eos debuiſſe. Ad hæc Magiſter nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæq; ex probatione commotus, placidè & modeſtè reſpondet: Se, quicquid fecerit, bono Vvladiſlai feciſſe. Metuentem enim, ne Pomeranorum inſolentia, ſuorumq; impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iuſsiſſe, quam retinere ipſi per ſe non poſſent. Paratum autem ſe eſſe eam reddere, ſi impēdia ſibi perſoluerentur. Aequum eum Vvladiſlaus poſtulare affirmat, & edere impendiorum ſummam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, accenties mille marcas latorum groſſorum (genus eſt Bohemici numiſmatis quarta parte noſtratem groſſum excedens) poſcit. Negare Vvladiſlaus iuſtam eſſe eam æſtimationem, bonorumq; uirorum arbitrio in ea ſtare uelle. Recuſare id magiſter, & quantum edidiſſet poſcere. Ingens tunc ea ſumma fuit in magna annonæ utilitate. Itaq; re infecta, & irritatis magis animis, diſceditur. Cruciferi omnem iam Pomeraniam animo complexi, maiore ui bellum comparabant. Augebat autem eis ſpem potiundæ eius, quòd ſciebant Vvladiſlaum ciuili aduerſus Henricum bello de maioris Poloniæ poſſeſsione diſtineri. Lithuanos quoque non modò aduerſariorum, ſed etiam ipſius Vvladiſlai ditiones infeſtos. Nam excurrerant ij ſuperiori tempore populabundi non modò in Caliſsienſem oram iterum, ſed etiam in Siradienſem, quæ in Vvladiſlai ditione erat. Ipſi uerò Cruciferi proſperiore fortuna contra Lithuanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate ſibi utendum rati, anno Chriſti 1310. magnas è Germanis ſuis copias conducunt, cum Marchionibus Brandeburgenſibus fœdus iciunt, ea lege ut ij retinerent, quicquid ſuperiori bello in Pomerania occupaſſent: Gdanū uerò, Derſauiam, & Suece, munitiones in ripa Viſtulæ ſitas ſibi bello quærendas concederent. Et ſanè facile eſt de alieno eſſe munificum. Deinde Cruciferi ad Gdanenſe oppidum, quod in poteſtate Vvladiſlai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, caſtra admouent, eo potiſsimum tempore, quo plurima eò multitudo hominum undique ad mercatum & anniuerſarias nundinas confluxerat, hoc eſt primis Auguſti menſis diebus. Idq; eo maximè conſilio fecêre, ut ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates ſuas eò importarat, pecuniam in ſtipendia militum & in cæteros uſus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum ſtrenuè, plurimumq; negocij in expugnando eo habituri eſſe uidebantur Cruciferi, ni proditio interueniſſet. Etenim nocte quadam hoſtes à ciuibus quibuſdam Teuthonici generis aperta porta intromiſsi, oppidum cæperunt, ingentemq; cædem hominum omnis ordinis, ætatis, atque ſexus ediderunt, ut eo crudelitatis exemplo reliquos à defenſione cæterarum munitionum deterrerent. Nec in ulla cuiuſpiam munitionis expugnatione plus Polonici ſanguinis effuſum eſſe proditur ab ullis barbaris, quàm tunc à religioſis illis, & Polonorum beneficiarijs effuſum ſit. Gdano potiti, ad Derſauiam, quæ Tyſciouum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neque tamen interim populationibus & incendijs pagorum & uillarum, hominumq; cædibus abſtinent. Præerat arci Cazimirus dux, cui cum Præmiſlo fratre Pomeraniam à Vvladiſlao commendatam fuiſſe, ſuperius memorauimus. Is igitur de aduentu hoſtium factus certior, ad caſtra eorum cum Vincentio decano Gneſnenſi proficiſcitur, quòd non parua ei erāt cum Cruciferis & Magiſtro conſuetudo. Sperabat enim eos ſua cauſa ſuſceptum bellum depoſituros eſſe, propterea quòd meminerat, prolixè eos ſibi, fratriq; ſuo de ſtudio & beneuolentia ſua polliceri. Admiſſus in conſpectum Magiſtri & Commendatorum (nam ſic ipſi uocant eos, qui rectius legati uel præfecti dicerentur) ſupplicis habitu, Magiſtri erga ſe, fratremq; Præmiſlum beneuolentiam atque pollicitationes commemorat. Eius hortatu ſe adminiſtrationem Pomeraniæ ſuſcepiſſe. Nihil uti quam hoſtile, ſed bonam uicinitatem, & auxilium ab eo ſperare iuſſos. Orat deinde, ut pollicitationum ſuarum & officij memor eſſe uelit, exercitumq; deducat. Si quid ipſe, fraterue ſuus, aut Pomeranorum quiſquam, aut patruus deniquè ſuus Vvladiſlaus, in eum, uel in

Vvladiſlai cum Cruciferis expoſtulatio.

Magiſtri Cruciferorum reſponſum.

Lati groſsi ſiue Pragenſes.

Lithuani Caliſsienſem & Siradienſem tractum uaſtant.

1310. ann.

Cruciferorum fœdus cum Marchionibus.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gdanenſes nūdinæ.

Gdanēſis urbs prodita Cruciferis.

Cruciferorum crudelitas.

Commendatores Cruciferorum.

Cazimirus dux ſupplex Cruciferis.

uel in ordinē Cruciferorum deliquiſſet, cumulatè ſatisfacturos eſſe. Superbè & improbè ei Magiſter reſpondit, faſſus ea quæ ille commemorarat: uerùm eò id ſe feciſſe, quòd ipſos, quàm potentiorem quempiam uicinum habere mallet. Nunc ſe, quàm illos Pomeraniam obtinere malle. Sibi ſe eſſe amiciorem quàm ipſis. Verùm eam tamen ſe eis gratiam facere, ut eis præſidium deducere, & res ſuas ſaluas auferre liceat. Aut ſi id nollent, ſeſe ſuaq; defenderent. His dictis, menſam apponi iubet, inuitat hominem, comitesq; eius comiter. Dum illi prandent, interim exercitus Crucifericus arcem obſidione cinxit. Peracto prandio, cum Cazimirus nihil æqui à Magiſtro impetraret, & in arcem cum ſuis reuerti uellet, uidet aditum obſeſſum ab hoſtibus. Mittit ad Magiſtrum qui eum admoneant, prȩter officium & ius gentium id ſibi factum uideri, quòd interim dum ipſe de pace agit, arx obſeſſa ſit, & ipſe ab ea excludatur. Reſpondet Magiſter, erraſſe Cazimirum, qui exiſtimârit, ſe cum tanto exercitu ad quietem, ſomnumq; capiēdum eò ueniſſe, ullumq; tempus uacuū à rebus gerendis intermiſſurum eſſe, donec Pomeraniam in ſuam redigat poteſtatem. Si ſibi ille auſcultare uellet, arcem ſibi, deducto præſidio, rebusq; exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cum ſciret arcem nō ſatis munitam eſſe aduerſus tantam uim hoſtium, neq; commeatu inſtructam, conſilium cœpit neceſſarium dedendæ arcis: ſaluisq; rebus & hominibus ad Præmislum fratrem in Suecenſem arcem ſe contulit. At Cruciferi Derſauia incenſa, ulterius progreſsi, Choiniciam, Nouum, & alia quædam ignobilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exuſſerunt. Deinde ad Suece caſtra mouerunt, quæ una erat arx reliqua in Pomerania, natura, arteq; bene munita, & ad ferendam longiorem obſidionem inſtructa, quòd in eam ſe Præmislus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quæ ſupererat, cum copijs & facultatibus ſuis contuliſſet. Quod cùm intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere cœperunt: excitatisq; machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea erant, quatere inſtituerunt. Ac duobus patibulis è regione arcis poſitis, exitium obſeſsis, ni arcem dederent, minabantur. Quò uerò maiorem terrorem eis incuterent, quotidie aliquot homines ruſticanos captos appendebant. Facilè autem omnes alios Ziffridus quiſpiam Commendator, optimus ſcilicet pietatis & humanitatis præceptor (nam & hoc ſibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui quotidie compluribus funibus atque reſtibus in equum impoſitis, deuouebat non prius ſe ſumpturum eſſe cibum, quàm omnes illos funes atque reſtes in ſuſpendendis Polonis ſiue Pomeranis expendiſſet. Verùm hanc eius plus quàm barbaricam immanitatem iuſta numinis uindicta diutius impunè graſſari paſſa non eſt. Etenim quadam die cum ad focum adſtaret, furijs derepentè exagitatus in ignem ſe proiecit, & ſic infelix, qui permultos iniuſtè perdiderat, iuſtè perijt. Nihil tamen Cruciferorum illa crudelitas minæq́;, eorum qui in præſidio erant animos à defendenda arce & obſidione perferenda retardabat. Itaque Cruciferi cum animaduerterent ſedendo ſe tempus terere, & aperta ui nihil proficere, ad dolos ſeſe conuertunt. Andream Cedrouicium, quempiam de Pomeranis, gente Gryphium, auro corrumpunt, ut arcem ſibi prōderet. Is igitur nocte quadam chordis catapultarum, & baliſtarum, quibus noſtri maximè hoſtium uim eminus reprimebant, ſuccíſis, ad Cruciferos transfugit: & quid egerit, exponit. Igitur poſtero die Cruciferi magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis propiùs prouoluunt ab ea parte, quæ interrupto fluminis ambitu liberiorē præbebat aditū. Noſtri cum ſummouere hoſtem, ſolito ferocius urgētem oppugnationē, uellent, reperiunt baliſtas & catapultas redditas eſſe inutiles. Re noua perculſi, tamen oblatis fortuitu telis extremū conatū faciūt: & partim contis mœnia ſcandentes hoſtes detrudūt: partim ſaxis & molib. deiectis audaciùs ſuccedentes obruūt, ita ut receptui canere Magiſter cogeretur. At noſtri periculo illius diei admoniti, ac ueriti ne grauius in ſe à Cruciferis capta arce cōſuleretur, miſſo caduceatore menſtruas inducias à Cruciferis impetrarūt, deditionem pacti, ni ſibi intra id tempus ſubueniretur. Vvladislaum de omnib. rebus certiorem faciūt. Niſi celeriter opem ſibi ferat, actum eſſe de ſe, ac de arce, docent. At ille cum domi quietas res non haberet, Andream Roſpirenſem Caſtellanum cum aliquanta manu in auxiliū Pomeranis proficiſci iubet, ut bellū modo duceret. Verùm is negligētius agēs, neq; auſus per hoſtilem exercitū in arcem perrumpere priuſquam conſpexiſſet hoſtem, retro abijt. Finitis inducijs, cum nulla ſpes auxilij obſeſsis oſtentaretur, poſt ſeptuageſimum obſidionis diē excedūt arce Præmislus & Cazimirus duces cū Bogumilo præfecto arcis, & Otthone Lexico Caſtellano, atq; omni præſidio, armisq; & facultatibus ſuis, & ad Vv-

Magiſtri ſuperbum & improbum reſponſum.

Derſouia dedita Cruciferis.

Choinicia & Nouum oppida capta.

Suece arx obſeſſa & oppugnata.

Ziffridi Commendatoris mira immanitas.

Ziffridi interitus.

Andreas Cedrouicius proditor.

Andreas Caſtellanus Roſpirenſis timidus.

Suece deditur.

ladislaum profecti, humanè ab eo recreati ſunt. Ita tunc Suecenſem arcem ſimul & omnē Pomeraniam Vvladislaus amiſit, dum de maiore Polonia ſibi adiungenda ſollicitus eſt. Etenim cœperat iam maiores Polonos Henrici, tædium, quòd contemni ſe ab eo, & iura, inſtitutaq; maiorum ſuorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gneſnæ habito, deſerto Henrico, in Vvladislai fidem & poteſtatem reuenerant. Quod cùm accepiſſet Henricus, Ioannem Biberſteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos miſit. Cui uenienti Poſnaniam, ciues, authore Premeco quodam, portas urbis aperuêre, præſidiumq; munita baſilica accepêre. A qua in prælatos & canonicos, domosq; eorum in inſula ad baſilicam ſitas, ſæuitum eſt, quòd cum Vvladislao ſentirent: & Nicolaus cognomento Samotula Achidiaconus Poſnanienſis interfectus eſt. Ad cætera uerò ſubigenda pergenti Biberſteino, Dobrogoſtius Samotulius, cognomento Paruus, Thomiſlai palatini Poſnanienſis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: initoq; prælio, multis utrinque cæſis, ad extremum uictoria potitus eſt. Inde præſidium Sileſiorum Poſnania eiectum: in ciues quòd Henrico fauerant, & occaſionem malorum, quibus ſacerdotes affecti ſunt, præbuiſſe uidebantur, ea pœna ſancita, ne liberi eorum in collegia baſilicarum ſeu cathedrarum epiſcopalium cooptarentur, reciperentur'ue. Nec ita multò pòſt Henricus domi à Boleslao duce Vvratislauienſium, Henrici quinti filio, bello laceſsitus & profligatus, ex mœrore cùm ægrotaſſet, quinto Idus Decembris mortuus eſt, relictis quatuor filijs. Qui ſic inter ſe partiti ſunt patrimonium, ut Henrico Zeganenſis, Conrado Oleſnicenſis, Ioanni Stinauienſis, Præmislo uerò nato minimo Glogouienſis dominatus cederet. Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aſpirauêre quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vvladislaus. Suſcepitq; eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij. Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum eſt, eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. Subacta omni Pomerania, non depoſuêre tamen ſollicitudinem Cruciferi, ueriti ne bello à Polonis ea, conſtitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut ſibi poſſeſsionem eius ſtabilirent, colloquium à Vvladislao Magiſter Carolus, qui Henrico ſucceſſerat, petiuit. Nec renuit Vvladislaus, ſperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare ſe à Cruciferis amiſſam Pomeraniam poſſe. Itaque anno ſequenti præſtituto die apud Breſte Cuiauienſe oppidum conueniunt. Ibi Magiſter grauiter à Vvladislao accuſatus, paucis ad excuſationem facti ſui dictis, magnis precibus ab eo, proceribusqúe Polonis contendit, ut Pomeraniam ſibi & ordini ſuo iure ſempiterno concederent, certam auri, & argenti ſummam, & Neſſouiam arcem cum Orlouo Murinouo pagis uiciſsim à ſe acciperent. Ad hæc quadraginta haſtatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hoſtem Cruciferorum ſtipendijs militatura, promittit. Addit etiam, peramplum monaſterium, quibuſcunque monachis uellet Vvladislaus, pro ſalute eius, maiorumqúe eius conditurum ſe eſſe. Quaſi uerò fraude quæſitis, aut per uim raptis muneribus placetur Deus. Offenſus hac oratione Magiſtri Vvladislaus, quòd irrideri etiam ſe ultrò ab eo exiſtimabat, indignabundus & minitabundus diſceſsit. Magiſter uerò repulſam paſſus, ut aliquem tamen duntaxat in ſpeciem iuſtum titulum ſceleri ſuo prætexeret, à Marchionibus Brandeburgenſibus Ioanne & patruo, tutoreqúe eius Voldemaro, decies millies marcis latorum groſſorum eandem Pomeraniam, de cuius inuaſione eos dudum depulerat, emit, eamqúe emptionem ab Henrico Cæſare ſibi & ordini ſuo confirmari curauit. Nec diſsimili parricidio Liuonienſes quoque Cruciferi eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium Rigenſi Archiepiſcopo, à quo ante centum & quatuor, aut quinque annos ſimili de cauſa in Liuoniam inducti erant, per ſummam iniuriam eripuêre. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta eſſet, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum quindecim millibus aureorum acceptis addixit. Multa præterea nefaria utrique Cruciferi in Pruſsia & Liuonia, ac Lithuania quoque deſignabant, unde appareret eos delendæ potius, quàm propagandæ apud barbaros religionis Chriſtianæ curam habere. Quæ literis, Clementis quinti Pontificis Max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni Archiepiſcopo Bremenſi, & magiſtro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac diſertè deſcripta ſunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugoſſum. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipſe ac locuples, per uniuerſum orbem Chriſtianum quaſi dato à pontifice ſigno è Viennenſi concilio deletus

eſt, ob

Pomerania ſub acta à Cruciferis.

Maiores Poloni in fidem Vvladislai ueniunt.

Poſnanienſes Henrici præſidium recipiũt.

Sileſiorum militum acerbitas.

Sileſij eiecti à Polonis.

Poſnaniẽſium pœna.

Henricus à Boleslao uictus et mortuus.

Henrici filij.

Glogouienſis dominatus diuiſio.

Cazimirus filius Vvladislao natus.

Fames in Polonia.

Poloni regis conuentus cũ Cruciferis apud Breſte.

Pomeraniã emunt Cruciferi à Marchionibus Brandeburgenſibus.

Riga erepta Archiepiſcopo, & Cruciferis addicta.

Cruciferorum facinora.

Templarij deleti.

eſt, ob nefanda quædam ſcelera, & prauas de religione opiniones, bonaq; eorum Rhodienſibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos noſtra perſequamur. Quo minus autem ſtatim Pruſsienſes Cruciferos Vvladislaus ulciſceretur, ſuaq; ab his erepta recuperaret, ciuilibus quibuſdam motibus, & Cracouienſis ciuitatis defectione impeditus eſt. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauienſi illo colloquio digreſſus, uiſit, ciues Cracouienſes, Alberto aduocato authore, Boleslao Oppolienſium duci ſeſe ſubiecerunt, acciturnq; in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vvladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, poſſet, aduocati domum in ipſis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum ſuis occupauit. Qua de re certior factus Vvladislaus, nihil ſibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuaſorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmiſit, qui de tam inſigni iniuria cum eo expoſtularent, monerentq; eum, ut ſua ſponte excedere, quàm arma ſua experiri mallet. Paruit monitis Vvladislai Boleslaus, cùm non ignoraret, eum cum magnis copijs ſubſequi, deductoq; de domo aduocati præſidio, urbe exceſsit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, ſecuti, in Sileſia deinceps & in Bohemia exulauerunt. Profugorum bona Vvladislaus aduenieus in fiſcum ſuum redegit. Aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis, atque tabernis ademit: primarios quoſdam ciues, ut exemplo ſuo terrori deinceps alijs eſſent, diris ſupplicijs affecit, partim equis diſcerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, præſidioq; muniuit. Ciuitati uerò ius omne creandi ſenatus, & ex eo octonos in ſingulos annos eligendi, penes quos adminiſtratio urbanarum rerum eſſe ſolet, abſtulit, & in palatinum tranſtulit, ut uel ita ſuperbiam & rebellionem ciuium in poſterum reprimeret. Inſimulatus eſt etiam Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſis conſcius fuiſſe illius defectionis: quod eò facilius creditum eſt, quòd eſſet Sileſius. Itaque multis pòſt incommodis affectus eſt à Vvladislao: captum quoque & in cuſtodia ſeruatum referunt. Biecenſe quidem territorium ei non reddidit Vvladislaus, quẽadmodum promiſerat. Atque ex eo tempore id in regum poteſtate manſit. Quin ad Miechouienſem quoque præpoſitum omnis culpæ expertem, ſerpſit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentum & uberem ei Vvladislaus ademit, propterea quòd eius uſumfructum Albertus aduocatus præpoſiti frater habebat. Nec ita multò pòſt Boleslaus Oppolienſis è uita exceſsit. Maſouiæ quoque dux Boleslaus eodem anno, nempe milleſimo tricenteſimo decimo tertio, mortuus, Zemouitum & Troidenum filios è Lithuana uxore ſuſceptos, & Venceslaum ſeu Vanconem è Bohema hæredes reliquit. Per idem tempus Henrico Imperatore ui ueneni in euchariſtia dati extincto, principes electores per contentionem duos crearunt Cæſares, Fridericum Auſtrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis deſtinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de cauſa Vvladislaus, nec ad uindicandam Pomeraniã animum adiecit, niſi fortè fames in cauſa fuit, quę anno Chriſti milleſimo tricenteſimo decimo quinto, ac deinde anno uno interiecto, iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis uulgo abſtineretur: ac ſi Dlugoſſo credendum eſt, ut parentes in liberos, & hi uiciſſim in illos ſæuirent. Quam famem, ut par erat, dira peſtis conſecuta eſt. At Cruciferi augeſcente in dies cupiditate, ut ſolet in ijs qui intercutę morbo laborant, ſitis, ne ſacris quidem ac Deo dicatis bonis iniuſtas manus abſtinuêre. Sed ut antea Culmenſem eccleſiam occupârant, & à Gneſnenſis Archiepiſcopi iuriſdictione abſtractam, Rigenſi ſubiecerant, ita tunc in Pomerania poſſeſsiones ac prædia eccleſiarum inuaſêre, decimas è ſuis arationibus ſacerdotibus omninò denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias penſiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manſo ſiue laneo (modus hic eſt agri, quod Latinè opinor iugerum dicimus) quaterni tantum groſsi penderentur. Quibus rebus factum eſt, ut derelictui haberentur, ac deinde malignè à Cruciferis ſupprimerentur multa ſacerdotia. Iniquius hæc tulêre Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Vvladislauienſis atque Poſnanienſis, epiſcopi, qui decimas è Pomerania capiebant: itemque Ioannes Plocenſis, cui etiam ex territorio Michalouienſi decima negabatur. Et cum hoc quidem Carolus Magiſter tranſegit ea lege, ut ſeptem annis immune eſſet id territorium à penſione decimæ, poſt eos uerò nonaginta marcas Torunenſes epiſcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri uerò cum tenaciores eſſent iuris ſui,

Magi-

Cracouienſes ciues ad Boleſlaum Oppolienſem defecerũt.

Cracouienſes ob defectionẽ puniti.

Ioannes epiſcopus Cracouienſis captus.

Boleslai Oppolienſis mors. 1313. ann.

Fridericus & Ludouicus Cæſares.

Cruciferorum iniquitas in eccleſiaſticos.

De Michalouienſibus decimis tranſactio.

Cruciferi excōmunicati.

Magiſtrum, Commendatores, & cæteros Cruciferos publicè in templis execrabantur, & locis quibuſdam ſacris interdixêre. Verùm contemnebant eam diſciplinam, religioſe

Polonorum legatio ad Pontificem Max.

ſemper à bonis, pijsq; hominibus obſeruatam, Cruciferi, prætextu prouocationis ad Pontificem Max. Qua re adducti epiſcopi, communicato cum Vvladislao rege conſilio, Gerardum Vvladislauienſem epiſcopum in cuius diœceſi eſt plèraque omnis Pomerania,

Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.

& Ioannem eius nominis uiceſimum ſecundum Pontificem Max. qui tunc demum poſt duorum annorum, triumq; menſium uacationem Clementi quinto ſucceſſerat, miſerunt, ut non modò de eccleſiaſticis bonis ac decimis, uerùm etiam de erepta per ſummam iniuriam Pomerania, regis & uniuerſæ Poloniæ nomine contra Cruciferos actionem inſti-

Corona iterùm petita Polonis à Pontifice.

tueret: ſimul autem, ut Vvladislao diadema & nomen regium impetraret. Exiſtimabant enim inauſpicato id ſibi Præmislum iniuſſu pontificis aſſumpſiſſe, quòd non ignorarent interdictum eſſe ea re nomini Polono poſt cædem diui Stanislai. Non latuit conſilium Polonorum Cruciferos, & ne id procederet, omni ope enitendum ſibi eſſe exiſtimarunt. Itaque miſerunt & ipſi ad pontificem, qui noſtrorum conatibus obſiſterent, litemq; quantum poſſent ducerent.

Ioānes rex Bohemorum.

Regnabat tunc apud Bohemos Ioannes Henrici Imperatoris Romanorum filius, nec ſolum Bohemorum, ſed & Polonorum regis nomen quaſi hæreditarium ſibi uendicabat. Quæ enim præterea nugatur Hagecus, de expeditione eius in Poloniam, & pace uendita Vvladislao, ne libet quidem adſcribere. Eum igitur etiam promiſsis & muneribus induxêre Cruciferi, ut Vvladislao negocium faceſſeret: & ne regnum ei decerneretur, ſumma ope apud pontificem intercederet.

Pomeranis tributum impoſitum.

Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum Pomeraniæ toti imperarunt, binos groſſos in marcas, unde triginta millia marcarum redacta eſſe dicuntur.

Lex Rhodia de mercib. naufragio eiectis.

Ad hæc eiectas naufragio merces in mari, lege Rhodia uſurpare cœperunt.

Iudices delegati à Pontifice inter Polonos & Cruciferos.

Quibus rebus factum eſt, ut toto fermè quadriennio, nihil aliud impetraret Gerardus à pontifice, quàm ut cognitio cauſæ inter Polonos & Cruciferos, Archiepiſcopo Gneſnenſi, Poſnanienſi epiſcopo, & Abbati Mogilnenſi delegaretur. Quod uerò ad regnum attinet, ut non impediret pontifex, quo minus Poloni iure ſuo uterentur. (nam apertè Vvladislao regnum decernere noluit, ne Ioannem, & ſocerum eius Philippum regem Francorum offenderet.) ſecreto tamen uoluntatis ſuæ ſignificationem Gerardo dedit.

Vvladislaus cū uxore Cracouiæ coronatur.

Eamq; Gerardus literis ſuis regi deſcripſit: ipſe uerò Auinione, ubi tunc degebat pontifex, manſit, ſuam cum Cruciferis litem perſequens. Cum igitur ſententiam pontificis, non tam reſcripto ipſius, quàm literis Gerardi perſpectam haberet Vvladislaus, atque proceres Po-

1320.ann.

loni, comitijs Cracouiam indictis ad uiceſimam diem Ianuarij menſis, Vvladislaus cum uxore Heduigi in baſilica Cracouienſi tunc primùm inſtaurata & conſummata, ab Archiepiſcopo & cæteris epiſcopis ritu ſolenni coronatur, anno Chriſti 1320.

Regni inſignia Cracouiā trāſlata.

Atque ex eo tempore ius coronandi reges atque ipſa regni inſignia Gneſna Cracouiam propter amplitudinem, ſplendoremq; urbis & plurimas, maximasq; commoditates tranſlata ſunt.

Elizabetha Vvladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupſit.

Nec multò pòſt Vvladislaus rex Elizabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis uiduo in matrimonium collocauit, & Budam ad ſponſum cum ſplendido comitatu miſit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad perſequendam litem contra Cruciferos.

Cruciferi à delegatis apoſtolicis damnantur, & excommunicantur.

Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Breſce Cuiauienſe ius dicentium. Sed tamen refutata appellatione, cum cauſam ſuam Vvladislaus plurimorum fide dignorum ſacri pariter & prophani ordinis hominum teſtimonijs luculentè probaſſet, damnati ſunt: & Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaq; triginta millia in litem expenſa numerare iuſsi. Cum autem non parêrent rei iudicatæ, anathemate perculſi ſunt, ita ut nuſquam ijs præſentibus ſacra fieri liceret.

Dobrinum uexatū à Lithuanis.

Per id autem tempus Lithuani impunè Dobrinum rurſus & Maſouiam depopulati ſunt.

Sileſiorum ducum inteſtina bella.

Dum hæc ita geruntur in Polonia, & Pomerania, Sileſia ciuilibus atque adeò parricidialibus ducum ſuorum bellis exagitata & labefactata eſt: & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudem amiſſa, Bohemorum iugum accepit, magno reipublicæ Poloniæ detrimento,

Sileſiæ à Bohemis interuerſæ cauſæ.

nec minori ſuo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus natu maximus filiorum Henrici quinti ducis Vvratislauienſium & Legnicienſium fuit.

Boleslaus Vvratislauienſiū dux prodigus & auarus.

Cuius auaritia maximum dedit Ioanni Bohemorum regi uel dolo interuertendæ, uel per uim ſubigendæ Sileſiæ occaſionem. Cum enim adoleuiſſet hic ipſe, quem dico, Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Suidnicienſium duce, per ſe ipſe paternum dominatum adminiſtraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offenſi cęteri fratres, cum & ipſi iam ado-

leſcerent

eſcerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarũt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vvratislauienſis, Legnicienſis, & Bregenſis. Quæ cum inæquales eſſent, placuit ut cui Bregenſis, quæ minima erat, ſors obtigiſſet, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Legnicienſis quidem triginta duo millia marcarum, Vvratislauienſis uerò octo & quadraginta. Non tẽtata ſortitione, hanc ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in ſumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus ſortitis, Henrico quidem Vvratislauienſis, Vvladislao uerò, qui iam hypodiaconus erat, Legnicienſis obuenit.

Diuiſio dominatus inter fratres.
Bregenſiũ dux Boleslaus.
Henricus Vuratislauienſis.

Qui quũ præſenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à ſuis hominibus mutuam accepit, & exoluit. Vvladislaus uerò Boleslao Legnicienſe territorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cum tenui admodum fortuna eſſet, malo uſus conſilio, uexare & ſuam, & Boleslai ditionem latrocinijs & populationibus inſtituit, ut Boleslaum ad remittendam ſibi pecuniam, reddendamq́ Legniciã adigeret.

Vuladislai latrocinia.

At ille abundans uiribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repreſsiſſet, ad extremum eum cœpit, & in uincula cõiecit. Deinde proceribus interuenientibus cum eo pacificatus eſt ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legnicienſi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu ſtetit Vvladislaus: uerùm infeſtare rurſus latrocinijs cœpit Boleslai ditionem ex Horniſperga arce cuiuſdam equitis. Dumq́ incautius prædas agit in Bregenſi ditione, à ruſticis captus cum uiginti ſocijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus eſt.

Horniſberga arx.

Vbi cum unum annum aſſeruaretur, in furorem actus eſt: dimiſſusq́ poſtea miſericrodia fratris, egens, uagusq́, nec ſatis compos mentis uixit: & in Maſouiam profectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit.

Vuladislaus Legnicienſis in carcerẽ coniectus à fratre.

Conrado deinde Oleſnicenſium duci bellum fecit Boleslaus Bregenſis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quæ auus ipſius Conradus dux Glogouienſium ab Henrico patre ſuo iniquis pactis, quemadmodum ſuprà memorauimus, extorſerat. Cumq́ regionem omnem Oleſnicenſem peruaſtaſſet, eò adegit Conradum, ut is icto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgum, Picem, & Cunceſtadiam oppida ſibi traderet: uiciſsim autem ipſe ei Boleslaus, miſertus egeſtatis eius, Volauiam & Lubenſum donauit.

Bregenſium cum Oleſnicenſibus bellum.

Neque tamen hæ tantæ acceſsiones inopiam Boleslai releuarunt. Sed cùm omnia tanquam in barathrum aliquod, aut in pertuſum doliũ caderent, homo ſumptuoſus ac prodigus tantum alienum æs contraxit, ut Nemcenſe territorium Bernardo Suidnicenſium duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vvratislauienſibus ciuibus oppigneraret.

Boleslai prodigalitas.

Aliud deinde cœpit parandarum opum conſilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos maſculos haberet liberos, contendit, ut ſibi Vvratislauienſem dominatum concederet, Legnicienſem uerò à ſe acciperet. Quod cum negatum eſſet, facilè æger ſua ſponte animus eius à Ioanne Bohemorum rege in deteriorem partem impulſus eſt. Parebant iam Oppolienſium, Ratiborienſium, Ceſsinenſium & Bythomienſium duces Bohemis, à Venceslao rege blanditijs & muneribus allecti.

Oppolienſis, Ratiborienſis, Ceſsinenſis & Bythomienſis duces Bohemo ſubditi.

Emerat & Cloſcum Ioannes rex à Boleslao Zambicenſium ſiue Monſterbergenſium duce: unde cum proximas Sileſiæ oras latrocinijs per ſuos infeſtaret, eò rem perduxit, ut Frankeſteinum quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret.

Cloſcum à rege Bohemo emptum.
Frankeſteinũ emptum à rege Bohemorũ.

Ad Glogouiam deinde cum animum adieciſſet, fauentibus ciuibus, magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum ducem eorum uel blanditijs, uel precio ad ſe pellici, ac ne ui quidem perpelli poſſe animaduerteret, ueneno eum ſuſtulerat. Cumq́ ipſi Henricus & Ioannes fratres pariter ſucceſsiſſent, & Conrado tertio fratri Stinauiã conceſsiſſent, paruo negocio rex à Ioanne, qui conſcius fortaſsis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in ſuam redegerat poteſtatem.

Præmislus Glogouienſis ueneno ſublatus.
Glogouiã rex Bohemorum in ſuam redegit poteſtatẽ.

Tametſi recepit aliquantò pòſt paternam portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio. Nam ipſe Henricus ſenior non diu calamitati illi ſuperſtes fuit.

Henricus Zeganenſis mortuus.

Hæc ergo cum haberet iam in Sileſia Ioannes rex, totiusq́ regionis ſibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleslaiq́ Bregenſis & Legnicienſis auaritiam atque egeſtatem ſuis fraudibus maximè opportunam eſſe iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendum Henrico Vvratislauienſium duci bellum perpulit. Quare clandeſtinis primùm incurſionibus Boleslaus Vvratislauienſem oram, latrocinantium in morem, uexauit, deinde apertis uiribus infeſtare adortus eſt.

Bellum inter fratres.

Agebat hoc quidem rex, ut fratrum diſsidijs res ſuas in Sileſia ſtabiliret, commiſſosq́ inter ſe ut facilius opprimeret: aut uerò alteri ferendo opem, & illum ſibi obnoxium faceret, & alterum ſubiugaret, ſed eum prima hæc ſpes fefellit. Henricus enim cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim ar-

Ioannis regis Bohemorum uafrum ingenium.

cendo

cendo cohibere tamen ſatis non poſſet, ad Vvladislai regis Polonorum auxilium confugit, eiusq; fidei ſe ac dominatum ſuum omnem tradidit. Ac facilè quidem Vvladislaus Boleslai conatus fregit, metuq; proprij periculi eum compeſcuit. Quo facto, uir bonus Henricum ſua ſibi habere iuſsit, ut ſorores nubiles elocaret. Id ubi cognouit Ioannes rex, qui iam de Vvratislauia propemodum deſperarat, noua ſpe erectus, dolis ſibi agendum eſſe duxit, Henricum per ſpeciem arduorum & arcanorum negociorum ad ſe accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promiſsis, & odio denique inimici fratris tandem induxit, ut ſibi Vvratislauienſi dominatu cederet: Cloſcumq;, quoad uiueret, utendum fruendum à ſe acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico perſuadendam uſus proceribus, & ciuibus Vvratislauienſibus, quorum conſilijs Henricus utebatur, pecunia corruptis. Ita Vvratislauia potitus Ioannes, non multò pòſt Hainouienſe & Goltibergenſe territoria, quæ Vvratislauienſes hypothecæ nomine à Boleslao duce poſsidebant, per iniuriam eis ademit, condignamq; nauatæ ſibi ab ipſis in adipiſcendo dominatu operæ gratiam retulit. Expoſtulauit cum eo de prærepta Vvratislauia Boleslaus: fœdusq; & iuſiurandum, quod ſibi mutuò dederant, ne quid alter contra alterum moliretur unquam, in memoriam reuocauit. Commemorauit etiam ſua merita & beneficia, quòd eum difficillimo eius tempore eiectum à Bohemis omni ope adiuuiſſet. Sed ea expoſtulatione tantum profecit, ut Ioannes propinquiorem ſe ſibi quàm illi eſſe reſponderet, atque ad eius quoque ditiones per fas atque nefas in poteſtatem ſuam redigendas animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quaſi diuina quadam uirgula oblata, occaſio. Vvladislaus enim tertius Boleslai frater, quem excluſum Legnicienſi dominatu, in Maſouia uxorem duxiſſe, ſuperiùs diximus, diſsipata dote, reuertens in Sileſiam, Legniciam Ioanni uendere ſe uelle oſtendit: literasq; Legnicienſium exhibuit, qua ſe illi ad Vvladislaum iure pertinere, & in poteſtate regis Bohemi libenter fore ſignificabant. Deliberandi ſpacium Ioannes cœpit, interim Boleslaum ad ſe accerſit, & quæ ſecum Vvladislaus egerit, ipſi exponit, & literas Legnicienſium cõmonſtrat. Addit deinde: Si Legniciam ipſe retinere uelit, in ſua & Bohemorum fide atq; clientela ſemp ſe fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciã, & cætera omnia amiſſurũ. Quo metu perculſus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut filios quoq; ad extremum Vvratislauienſibus mercatoribus oppigneraret. Sed cum uxorem, quæ regis Bohemi ſoror fuit, amiſiſſet, & alteram bene dotatam Cracouia duxiſſet, releuatus aliquantulum, ipſe quidem Bregam ſeceſsit: filijs uerò Venceslao & Ludouico Legnicienſem dominatum, ingenti ære alieno grauatum conceſsit. Verùm pòſt Legnicienſis conuentus collata in cõmune pecunia omne id exoluit. Poſt hæc reliqui quoq; duces Sileſiorum, nempe Glogouienſium, Zeganenſium, Oleſnicenſium, Stinauienſium, & Falkembergenſium, ultrò in ditionem Bohemorum conceſſêre: & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vvladislai regis, libertatem ſuam Bohemis prodidêre. Miliziam uerò arcem epiſcopi Vvratislauienſis idem rex Ioannes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu pòſt Nankerus epiſcopus & anathemate regem præſentem, ſenatumq; Vvratislauienſem regis adiutorem deuouit, & ipſe cum omnib. presbyteris & monachis Vvratislauia exceſsit: nec tamen arcem recuperauit. Solus Bernardus Suidnicienſium dux, gener Vvladislai regis, & poſt eum filius eius unicus Boleslaus in fide & ſocietate Polonorum permanſère. Retinet etiamnum pleraq; omnis Sileſia ueſtigium uetuſtæ originis ſuæ à Polonis deductæ, penſionem, quam S. Petri numum uocant, cuius in ſuperioribus abundè meminimus. Quæ quidem per illa ipſa Sileſicæ defectionis tempora eò redacta eſt, ut numus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotañis penderetur, cùm antea tres oboli & cribrum auenæ in ſingulas familias pendi ſoleret. Sed nos Sileſios deinceps deſeramus, niſi ſicubi neceſſe erit propter lucem hiſtoriæ inſtitutę: iamq; ad Vvladislaũ reuertamur: quę tot, tantæq; difficultates ſimul implicarant, ut ſingulis explicandis uix par eſſe poſſet. Nam ſollicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulſa à Bohemis Sileſia: poſtremò crebræ Lithuanorũ in Poloniã excurſiones, intendere eum animũ ad externa illa bella nõ ſinebant. Itaq; incertus conſilij deliberabat, quid faceret, & quò ſe primùm uerteret. Videbat Cruciferos non modò nõ acquieſcere in Pomerania, ſed Dobrinenſi quoq; tractui inhiare, quem redactũ penè in ſolitudinẽ à Lithuanis, ipſe nuper à Vvladislao duce Zemouiti fratris filio acceperat, cõceſſa ei, quoad uiueret, Lẽcicia. Animaduertebat ita coniunctos eſſe cum Cruciferis Bohemos, ut ab eorũ ſocietate auelli non poſſent, præſertim cum Sileſia in ditionem ſuam redacta nuper ineſcati, in ſpem totius Poloniæ occupandæ p eos uenirent.

Wratiſlauienſis dominatus regi Polonorũ deditus, & ab eo redditus.

Wratiſlauia potitus eſt rex Bohemorum.

Perfidiæ pœna.

Hainouia & Goltiberga Wratiſlauienſibus adempta.

Legnicienſis dominatus in clientelem Bohemorum regis uenit.

Boleſlaus dux filios oppignerauit.

Legnicienſes æs alienum ſui ducis diſſoluerunt.

Sileſij duces reliqui Bohemo ſeſe ſubdidere.

Milizia arx epiſcopi intercepta à Bohemis.

Ioannes rex diris deuotus.

Nankerus epiſcopus Wratiſlauia exceſſit.

Suidnicenſes ſoli in fida Polonorum permanſere.

S. Petri numus per Sileſiam.

S. Petri numi ratio mutata.

Wladiſlai regis Poloni difficultates & conſultatio.

Dobrino rex Wladiſlaus potitus.

Bohemorum cum Cruciferis ſocietas.

uenirent. Vterq; per ſe ſatis ualidus & potens hoſtis erat, nec tamen alter laceſsi poterat quin cum utroq; dimicatio futura eſſet. Iam Saxones quoq; Brandeburgenſes lingua & fœdere cũ Cruciferis cõiuncti, nõ defuturi ipſis eſſe uidebant̃, & alioqui imminebãt ipſi quoq; Poloniȩ per omnem occaſionem, & qua ui, qua fraude fines eius inuadebant. Intento autem in hæc bella regi, uel prodenda erat Polonia Lithuanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excurſiones eorum arcendas præſidio militum deſtinendæ, minuendæq́; uires, quæ ne integræ quidem aduerſus illos hoſtes admodum ſufficiebant. Aſſiduis enim excurſionibus iam has, iam illas oras Poloniæ, Lithuani uexabant. Ac per illud ipſum tempus etiam Poltouiam epiſcopi Plocenſis oppidum, ac centum triginta pagos, in Mazouia diripuerant, & incenderant. Neq; uerò facilè ij domari poterãt, cum neq; foris dimicandi copiam facerent, ſed rapta præda fugerẽt: & domi fluminũ obiectu, ſyluarumq́; & paludum latebris, ac deniq; incultarum ſolitudinum uaſtitate tuti eſſent: ita ut ſi quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoſte fugaci & inſidioſo, quàm cum uiarũ difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame confligtandum eſſet. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, ſi fortè eos mitigare ulla ratione & in ſocietatem pertrahere poſſet. Ad quam rem perficiendam nonnullam ei ſpem faciebat, quòd communes ſibi cum illis hoſtes Cruciferos eſſe nouerat. Aſsidua nãq; bella Cruciferi cum Lithuanis uaria fortuna gerebant. Quam ſententiam cum frequens ſenatus comprobaſſet, mittuntur ad Gedeminum principem gentis, ſiue magnum ducem, quod nomen à Ruſsis acceptum, à Lithuanis quoq; uſurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio uxorem petant, nec dotem aliam ab egeno principe quàm captiuorum omnium Polonici generis miſsionem poſtulent. Non grauatè Gedeminus legatorum poſtulatis annuit: initaqúe cum Polonis ſocietate, ſine longa procraſtinatione ſponſam cum eis miſit. Quæ ingentibus omnis conditionis ſexus atq; ætatis captiuorum cateruis comitata, aduecta Cracouiam, religionemq́; Chriſtianam à Nankero epiſcopo edocta, & ſacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu ſolenni Cazimiro ſextumdecimum annum agenti nupſit anno Chriſti 1325. Atq; ex eo tempore pleraq; omnis Polonia, magna ex parte uaſtata & inculta ſuperioribus bellis & populationibus barbarorũ, populoſior & cultior eſſe cœpit, dimiſsis ac deductis quoquouerſus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & ſocietate cum Lithuanis conſtituta, maiore iam fiducia, ſtudioqúe in Crucifericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere, primũq; Mazouios & Saxonas Brandeburgenſes, qui utrique fœderati erant Cruciferis, ab eorum ſocietate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere inſtituit. Quocirca miſſo in Mazouiam exercitu è Cracouienſi & Sendomirienſi equitatu comparato, ferro & igni eam longè lateq; uaſtauit, & oppidum Plocenſe incendit. Sequenti deinde anno maioribus copiis coactis, per ſe ipſe in Marchiam Brandeburgenſem expeditionem fecit, magna Lithuanorum & Ruſſorum auxilia ſecum habens. Et ad Francofordiam uſq; cum infeſto exercitu progreſſus, cum nemo contrà prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abſtinuit, populationes uerò in oẽs partes exerceri iuſsit. Incẽſisq; plurimis pagis atq; uicis, magnum captiuorum numerũ & cæterã prædã ingentem abegit. Crudelius in eo bello ſe geſſere barbari, & magnã hoſtiũ cædẽ fecerũt, matronas atq; uirgines cõtumelioſè cõſtuprarũt, delubra ac templa paſsim prophanarũt, diripuerunt, & incenderũt. Memorat̃ autem fortè & præclarum monachæ cuiuſdam facinus: quæ capta à Lithuano quopiam, cũ ad ſtuprum traheret̃, rogauit eũ ne ſibi uim faceret: mercedis autem loco promiſit, ſe eum edocturam eſſe, quî corpus eius uulnerari nullo unquã ferro poſſet. Quod cũ diſcere ille percuperet, iugulũ ei fortis puella præbuit, ut in ſe eius rei periculũ faceret. Credulus ille ſtricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem eluſit, ſtuprũq́; turpe honeſta morte euaſit. Dimiſsi Lithuani, per Mazouiã prædabundi domum reuertêre. Non tulit aũt uaſtationem illã Lithuanorũ Andreas quidã eques Mazouius. Verùm maiore ira inflãmatus, facinus audax & memorabile aggreſſus eſt. Nam cum ſe inter Barbaros inſinuaſſet, Dauidem præfectum Gartinenſem, inſignem inter Lithuanos uirum, in medijs caſtris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euaſit. Sequenti item anno Lithuani in Marchiam excurſionem fecêre: & cum cædibus & incendijs in obuia quæq; deſȩuiſſent, prȩdã raptim abegêre. Cruciferi uerò cũ Venceslao Mazouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem cœperunt & incenderunt. Non putauit ſibi diutiùs differendum eſſe bellum in Cruciferos Vuladislaus, qui ne pontificis quidem maximi authoritate, ut Pomeraniam ſibi redderent, commouebant̃: quin etiam ueteres iniurias no-

Poltouia direpta & incenſa.
Poltowſco.
Lithuanorum domandorum difficultas.
Gedeminus magnus dux Lithuanorum.
Polonorum cũ Lithuanis fœdus.
Cazimirus Vuladislai regis filius Lithuanã uxorem duxit.
Dos Lithuanæ ſponſæ.
1325. ann.
Poloni Mazouiam populãtur, & Ploſcũ incendunt.
In Marchiam Brandeburgenſem expeditio Vuladislai regis cum Lithuanis.
Francofordia ad Odram.
Lithuanorum crudelitas.
Monachæ facinus memorabile.
Lithuani Mazouiam uaſtant.
Andreæ audax facinus.
Lithuanorum Marchiam excurſio.
Couale arx capta & incenſa à Cruciferis.

1328.ann.
Pruſſicũ bellũ.
Culmenſis regio uaſtata.
Septentrionales populi expugnandarum munitionum imperiti.
Cruciferi & Mazouij uicti à Polonis.
Nankerus è Cracouienſi epiſcopa-ad Vuratislauienſem tranſijt.
Ioannes Grotus epiſcopus Cracouienſis.
Ioannes Bohemorum rex in Pruſſiam cum exercitu uenit.
Dobrinum deditum, & Cruciferis traditũ.
Vuladiſlauia capta & incenſa.
Cechocinum epiſcopo Vuladislauienſi ablatum.
Prodigioſus partus duodecim filiorum.
Mazouia Plocenſis in ditionem Bohemorum uenit.
Pomerania Cruciferis donata à rege Bohemorum.
Dobrinum uenditum.
Ioannis regis uanitas.
Cruciferorum cum Bohemis altera in Poloniam expeditio.
Viſſegradum & Naclum capta & incẽſa.
Radeouia incenſa.
Racianzum captum.
De decimis Pomeranicis tranſactio.

uis cumulabant.Itaque in ſequentem annum,qui fuit 1328. expeditionem toti Poloniæ in Cruciferos indicit.A`Carolo rege Vngarorum genero ſuo non contemnenda auxilia impetrat, à Lithuanis itẽ atq; Ruſsis finitimis. Cum quib.omnib.copijs hoſtiũ fines ingreſſus,Culmẽſem tractũ oẽm uſq; ad Oſſam amnẽ flammis, cædib.& populationib. ꝑuaſtauit:nec tamen elicere hoſtes in aciem è munitionibus,in quas ſe abdiderant, potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorſus abſtinuit,quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut ſunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimiſit deinde auxiliarios: ſuis uerò præcepit, ut Mazouiam infeſtarent. Quod cum factum eſſet, non multo pòſt excurrerunt uiciſsim Cruciferi cum Mazouijs in Cuiauiam.Quò cum properè noſtri accurriſſent, collatis ſignis fundunt hoſtes:& Mazouij qdem cum duce ſuo Venceslao diffugerunt: Cruciferi uerò fortiter dimicãtes,ad internecionẽ unà cum Comendatore Torunẽſi cęſi ſunt.Hoc anno Nankerus epiſcopus Cracoui.ad epiſcopum Vvratislaui. lite duorum competitorum per ſeptẽ annos uacantem translatus,Cracouiæ ſucceſſorem accepit Ioannem Grotũ Slupecium,Ioannis papæ authoritate ultrò datum,cũ quo adoleſcens Bononiæ familiaritatem contraxerat.Inſequenti anno Ioãnes rex Bohemorũ à Cruciferis in auxiliũ uocatus,cum grandi exercitu uere ineunte in Pruſsiam aduenit,& cum Cruciferis ſe cõiunxit.Arx inde Dobrinenſis diu & acriter oppugnata & labefactata,deditionem tandem fecit,dedente præfecto Paulo Spicimirio, cognomento Ogono Palatino Lencicienſi: eiectisq; Polonis,Cruciferorum præſidio concedente Bohemo,munita eſt. Vexabãt tñ noſtri carpebãtq; hoſtilem exercitũ, & ex inſidijs in pabulatores & ꝓdatores crebrò impetũ faciebãt:cõmeatũ quoq; qui Viſtula ſupportabat,expugnatis nauib.intercipiebãt.Sed in uniuerſę rei dimicationẽ,cũ eſſent longè impares,nõ ueniebãt.Itaq; hoſtes motis ex Dobrino caſtris,trãſmiſſoq; Viſtula flumine,Vuladislauiã oppidũ adorti,primo impetu cœperunt,& exuſſerunt.Et ab epiſcopi ſacerdotumq; cæde abſtinuêre. Cæterùm edixerunt eis,ne quod omninò ædificium ibi denuò excitarent.Cechocinenſe quoq; territoriũ, qđ in ditione epiſcopi erat,abſtulêre.Erat autem tunc epiſcopus Vvladislauienſis Matthias Golanzeuius,cognomento Paluca,Slauunici Caſtellani Naclenſis filius, gente Toporus,qui Gerardo Auinione mortuo à pontifice Max.ſuffectus fuit. De cuius prodigioſo ortu illud memorat,Matrẽ eius duodecim filios uno partu edidiſſe:uerùm ex ijs unum illum uixiſſe,reliquis,mox ut nati erant,mortuis.Deinde in Mazouiam pariter ingreſsi Bohemi & Cruciferi,eamq; crudeliter depopulantes, eò adegere ducem gentis,ut ſe Ioanni quaſi iuſto Polonorum regi ſubijceret.Qui nam uerò is dux fuerit, Dlugoſſus non memorat:ſed Venceslaum fuiſſe indicant Ioannis regis literæ,quæ extant in archiuio regio: quibus ille teſtatur,Venceslaum à ſe Mazouiã,& pręſertim Plocenſem, Viſſegradenſem, & Goſtinienſem iure feudi,ut uocant,obtinere.Dum aũt iuſti uideri,ꝙ eſſe malunt Cruciferi,ne iniuſtè ac per uim Pomeraniam uſurpaſſe dicerent,perfecerunt precib. atq; precio apud Ioannẽ regem,ut ſibi Pomeraniam iure ſempiterno donaret.Cuius donationis exemplum eſt apud Dlugoſſum.Dobrinũ quoq; idem ipſe Ioañes,quatuor millib. & octingentis ſexagenis(ſic enim appellat)Pragenſibus eiſdem Cruciferis ſe uẽdidiſſe conſignatis literis teſtatur,ea qdem lege,ut eos priuilegio pontificio à pẽſione decimarum ex eo territorio liberet:nec aliter pacem faciat cum Vvladislao, qui ſe aſſerit regem Cracouiæ(ut eius uerbis utamur) quàm ſi is,itemq; Zemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinenſis ſeſe abdicârit.His peractis ingruente hyeme,reduxit Ioãnes exercitũ, & ſtulta uanitate,de ſubactis & ad religionẽ adactis Barbaris triumphauit. Aeſtate uerò ſequẽti,matureſcentib.ſegetib.conuenit rurſus magnus Germanorũ & Bohemorum militum mercenariorũ numerus ad Cruciferos:& cõiunxerãt ſe cum eis Liuonienſes quoq; iã inde ab initio.Cum qb.copijs illi facto impetu in finitimas oras Poloniæ, Viſſegradũ Cuiauienſe & Naclũ arces ui,ſed non ſine magna ſtrage ſuorũ cœpe,& exuſſêre.Nã Radeouiã noſtri cremarant,ne capta receptaculũ eſſet hoſtib.ad excurſiones.Apud Raciãzũ epiſcopi arcẽ diutiùs morati ſunt,& multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiſerũt, ꝙ à multis ea nauiter defendebatur.Ad extremum tñ ea quoq; potiti ſunt, adempto puteo, qui ſolus ijs qui in arce erant,aquam ſuppeditauerat.Itaq; ibi maiorem exercuêre crudelitatẽ in omne genus hominũ,ut uulnera ſua,cædẽq; ſuorũ ulciſcerẽt. Paucos de nobilitate cũ ira iam deferbuiſſet,uiuos ſeruarũt:in quib.erãt inſignes,Suẽtoslaus frater epiſcopi, & Vincẽtius Caſtellanus Starogrodẽſis.Quos oẽs epiſcopus quadringentis marcis pecuniæ redemit.Adhæc ut bona ſua recuperaret,ꝓpigit idẽ cum Cruciferis, ut ſenos mo-

dò groſſos annuos in iugera decimæ nomine, tã ipſe quàm ſacerdotes eius omnes de Pomeranienſib. agris acciperent. Qua re uehementer acciſi ſunt reditus Vvladislauienſis epiſcopæ. Tandem ubi aduentare Vvladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorũ, Auſtriorum atq; Lithuanorũ auxilijs Cruciferi accepere, omiſſa oppugnatione alienorũ, ad ſua defendenda redierunt.

Vuladislai regis cum exercitu ingreſſus in Pruſsiam.

Poſteaquã aũt hoſtium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateq; populationes in tractu Culmenſi iuſsit, nec ullũ crudelitatis genus ab iratis omiſſum eſt. In trãſmittẽdo Deruancia aliquantũ difficultatis fuit. Nam uada eius fluminis ripasq; Cruciferi caudicib. ac ſudib. per longũ ſpaciũ impedierãt: ipſiq; in ulteriore ripa caſtra metati, trãſire noſtros prohibebant.

Deruanza.

Rex facta ibi aliquot dierũ mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinam Lubiciam, cùm animaduerteret, quo ſe cunq; ipſe uerteret, hoſtem ſibi occurrere, delectas aliquot turmas occultè prope id uadum reliquit: ipſe cum cætero omni exercitu aduerſo ab eo loco itinere, uerſus Brodniciã ire pergit: conſequunt hoſtes, nihil de fraude ſuſpicati. Ibi noſtri ut iuſsi erant, è latebris prorumpentes, uadum præſidio uacuum ſuperant, fumoq; ſignũ dant ſuis. Quo uiſo, rex citato agmine retro unde pfectus erat reuertitur, & fluuiũ traijcit.

Deruanciæ fluuij traiectus.

Grauiorib. utebant equis hoſtes, itaq; nõ potuere tempori ad uadũ noſtris occurrere, aduẽtantiumq; uim ij, qui primi de noſtris trãſmiſerant, fortiter ſuſtinuere, donec omnis exercitus traiecit, & ad ordines redijt. Cruciferi inopinata re perculſi ceſſere noſtris pugnãdi copiã facientib. dilapſiq; in munitiones ſe ſe recepere. Ibi uerò noſtri effusè agros, pagosq; hoſtiles uaſtarunt, uillas, uicos, & ſuburbana munitiorum oppidorum, qualia ferè ſunt in eorum ditione, exuſſerũt. Deinde pręmiſſa in Poloniam præda omni, Dobrinenſem orã ingreſsi ſunt: & arce Dobrinenſi tentata, cum eam, egregiè tutantib. Cruciferis, capere non poſſent, re infecta redeuntes, quicqd erat reliquum in Culmenſi tractu uſq; ad Oſſam amnem ferro & igni abſumpſere. Pruſsia ultra Oſſam, quæ iam Cruciferis parebat, erat reliqua. Quam cum noſtri intactam dimiſſuri non eſſe uiderentur, tunc demum Magiſter cum primoribus Cruciferorum, qui Grudenti ſiue Gruzanzi erant, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt.

Grudzlandz.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Induciæ in annũ factæ, ea cõditione, ut Dobrinẽſem arcẽ atq; tractũ & Bydgoſtiã Cruciferi Vuladislao mox redderẽt. De Pomerania uerò Carolus Vngarorũ & Ioañes Bohemorũ reges arbitri capti.

Caroli Vngarorum regis periculum.

Quanquã Carolum tunc aduerſus caſus unà cum uxore & liberis penè perculit. Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictum, dextram modò eius leui ictu perſtrinxit. Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit. Filios uerò pædagogi accurrentes obiectu corporũ ſuorum ptexere. Mox parricida à Ioanne Patocio nobili iuuene proſtratus, cõcurſu ſatellitũ regiorũ mẽbratim diſſectus eſt. De cauſa ſceleris uariãt authores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidẽ uolunt: alij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre, ipſa conſcia & conciliatrice illatum, ulciſci eum uoluiſſe memorant.

Bazaradus Tranſalpinenſium Voieuoda uicit Carolum regem Vngarorum.

Nec ita multo pòſt idem Carolus cum Bazarado Tranſalpinenſium Valachorũ palatino temerè bellũ intuliſſet, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus ita cum Cruciferis conſtitutis, reduxit Vuladislaus exercitum, auxiliaq; dimiſit. Liberati præſenti metu Cruciferi, minus iam pacem capere: nec Bohemũ ad arbitrandũ de Pomerania, ſicut cõuenerat, adducere, cũ Carolus rogatu Vvladislai præſtò eſſet. Paruo deinde momẽto, ut fit, ad renouandũ in ſequentẽ annũ, qui fuit 1331. bellũ impulſi ſunt.

1331. ann.

Chencinenſia comitia.

Chenciny.

Comitia Vuladislaus rex æſtatis initio apud Chencinos habuit. In his cùm alia nõnulla de republ. ſalubriter de amplisſimi conſilij ſententia conſtituit, tum ꝙ graue ſibi & periculoſum bellũ cum Cruciferis impendere nõ ignorabat, ætateq; ſuã ingraueſcentẽ, & uires magnis laborib. & aduerſis rebus attritas & afflictas conſiderabat, Cazimirum filium unum & uiginti años natũ maiori Poloniæ toti præfecit, ut fama nominis eius non tam facilè ſe Bohemi & Saxones cõmouerent: ad hæc ut in tuto is eſſet, ſi quid ſibi aduerſi in Pruſsico bello accideret.

Cazimirus regis Vuladislai filius maiori Poloniæ præfectus.

Vincentius Samotulius tranſfugit ad Cruciferos.

Grauiter tulit Vincentius Samotulius ſiue Pomeranius (utroq; enim modo cognominatus eſt) palatinus Poznanienſis, gente Nalencius, præfecturã illam ſibi ademptam eſſe, ignominiæ loco id ducens. Simul autem uerebatur, nè priuatas inuidia & odio populari conflagraret, cum non uſq; quaq; rectè iuſteq; magiſtratũ geſsiſſet: itaq; ira & metu peſsimis conſultoribus uſus, clàm ad Magiſtrum Cruciferorum Marięburgũ profectus eſt. Et cauſis aduentus ſui expoſitis, molienti ſua ſponte bellũ aduerſus Polonos facilè perſuaſit, ut in maiorem Poloniam expeditas copias mitteret, quòd ibi non modò magna præda potiri, ſed & munitiones pleraſq; & Cazimirum regis filium ſua ſuorumque, opera facilè in poteſtatem poſſent redigere. Præfecti copijs Theodoricus Aldenburgius Marſalcus, &

Cruciferorum expeditio in maiorem Poloniam.

Otto Luterbergius, de ſententia Vincentij omnia facere iuſsi ſunt. Qui traiecta apud Toruniam Viſtula profecti, parum abfuit quin Breſte & Inouuladislauiam ex improuiſo caperent, ni citato curſu, armorumq; & uexillorum forma ꝓditi ab ipſis uſq; portis cōcuſſu noſtrorū cū ignominia ducētis amiſsis repulſi eſſent. Nec eis tūc uacabat oppugnationi oppidorū inſiſtere, ad aliud lōgè maius facinus ꝓfectis. Cuius pagēdi ſpē oēm in celeritate, noſtrorūq; ſecuritate ponebāt. Itaq; magnis & occultis itinerib. in maiorē Poloniā perueniunt: & capta primo impetu, exuſtaq; Slupcia Poznaniēſis epiſcopi oppido, continuato itinere Pyſdros contendunt, in quo oppido Cazimirum eſſe didicerant: magnoq; impetu adorti oppidum non munitum, facilè eo potiuntur. Sed euētus eorū ſpei non reſpondit. Paulo eñ antè Cazimirus de aduentu hoſtiū factus certior, cum paucis comitib. oppido ſe eiecerat, & in proximā ſyluā recepat. Quamobrem irati Cruciferi, ac dolore amiſſę prędæ, cuius cauſa maximè uenerant, incenſi, omni crudelitate in oppidanos deſæuierunt: direptumq; oppidum cum templis, & ſacris iuxtà prophanis rebus omnib. exuſſerūt. Dein de uiciniam omnem cis & trans Vartā ferro & igni depopulati ſunt. Atq; inde cum ingēti præda retrò unde uenerant abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem ſuam Cruciferis. Itaq; & tūc honorificè pro nauata opera muneratus eſt, & maiorib. promiſsis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos eſſe cœpit, ſic ut eius arbitrio multa in eo bello gererentur. Cum aūt maior militum numerus ex inferiore etiam Germania & è Liuonia ad eos confluxiſſet, rurſus eadem æſtate uexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorū populationibus erat, ſtatuunt: eò ſcilicet adacturi Polonos cladib. domeſticis, ut ſibi ius omne in Pomerania, atq; aliquid etiā præterea lubētes concederent, pacemq; redimerēt. Profecti igitur cōpoſito & pacato agmine per Cuiauiam, ꝗ eam reuertentes ſuę ditionis facere deſtinabāt, in Lencicienſem tractum inſultum faciunt, arcem ui capiūt & incēdūt, pagos & oppida crudeliter uaſtant. Deinde in Caliſsiēſem oram iter flectūt: qua omni p̄uaſtata, oppidò tñ potiti non ſunt, non ſine cæde inde reiecti. Vbi cum quinq; dies cōmorati, Ioannē Bohemorū regem fruſtra expectaſſent, ꝓgreſsi longiùs populādo, Gneznā, Znenā, Naclū, Srodam, Pobediſcos, Clecicū, Coſtrinū oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exuſſerunt, ne tēplis quidem & monaſterijs, ſacriſq; rebus ſacrilegas manus abſtinentes. Reliquias tamen diui Adalberti cupidè quæſitas, ſed occultatas à miniſtris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Bohemorum hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs contra Auſtrios magnis Vngarorum & Polonorum auxilijs adiutos, proſpero ubiq; ſucceſſu expeditionem feciſſe: inde Lucemburgum & in Gallias iterum profectum eſſe. Et quaſi hoc parum ſit, addit Ioannes Dubrauius epiſcopus Olomucenſis (cuius hiſtoriam Bohemicam latinè conſcriptā nunc primū cū hæc recognoſceremus, editam uidimus) tertiam quoq; cōtra Fridericū Myſnenſem expeditionē inter duas ſuperiores interiectam. Sed horū fides penes authores eſto. Nos ad Cruciferos reuertamur. Qui deinde in Siradienſem tractum impetum fecerūt, & pari celeritate uniuerſam percurrentes, ferro & igni cuncta uaſtarunt. Quo incendio Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Schadecum oppida pleraq; cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginū etiam Deo dicatarū pudori uſq; parſum eſt. In direptione aūt Siradiēſis monaſterij cum præſes ſodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingenſem commendatorem Elbingæ cognitum agnouiſſet, cędemq; innocentium hominum, qui eò cū facultatib. ſuis cōfugerant, atq; direptionem monaſterij ſui ſupplex deprecaretur, Pruſsico uerbo, Nepreſt, quod eſt, non intelligo, ab eo reiectus eſt. Quaſi non ſatis eſſet rè ipſa barbaro, niſi & lingua id profiteretur. Ad Caliſsiam deinde expugnanda reuertêre: ſed amiſsis nōnullis militibus, poſt paucos dies re infecta diſceſſere. Eſt enim permunitum id oppidum, nō tam arte quidem, ꝗ ſitu & natura loci: nempe à Proſna flumine latiùs, ut in magna planicie, reſtagnante ambitum. Hinc Coninenſe oppidum & territoriū uaſtarūt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum & Gluſsinum oppidum habitabāt, equeſtres pariter & agreſtes, munito loco ſe cum uxoribus, liberis, & familijs, cum gregib. & armentis, & cæteris facultatibus ſuis continebant: ductaq; foſſa ad ſeptem milliaria, & lacu in eam immiſſo, aditum ad ſe hoſtib. præcluſerant. Qua re cognita Cruciferi, magnitudine prædæ allecti, tria millia equitum ad expugnandū locum mittunt. Quibus uenientib. noſtri cum paucis turmis à rege ad huiuſmodi caſum ſubmiſsis ad aggerē intrepidè occurrunt: conſertoq; p̄lio, fuſos & impeditos ingenti ſtrage interficiūt, ita ut pauci admodū manus noſtrorū, longè agiliorib. equis utentium, effugerēt: quin & alijs locis opportunis eos palantes & liberiùs prædas agētes noſtri excipiebāt atq; trucidabāt. Neq; eñ lōgè Vuladiſlaus

Slupcia incenſa.
Pyſdri capti et incenſi.
Cazimiri fuga.
Cruciferi in Poloniam rurſus.
Lencicienſis arx capta & incenſa.
Caliſsienſis tractus uaſtatus.
Gnezna, Znena, Naclum, Sroda, Pobediſci, Clecicum, Coſtrinum oppida direpta, & incenſa.
Ioannis Dubraui epiſcopi Olomucenſis hiſtoria Bohemica.
Siradienſis tractus uaſtatus.
Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, & Schadecum arces & oppida incenſa.
Nepreſt.
Caliſsia defenſa.
Caliſsiæ ſitus.
Coninum uaſtatum.
Cruciferorum ſtrages apud Nezamyslum lacum.

laus rex cū nō contēnēdis ſuorū copijs aberat,ſed nuſq̃ certo loco figebat pedē,nec aude
bat p̄lio rē cōmittere:nō ignarus,quantū eſſet robur Germanicarū phalangū,& cataphra
ctorū equitū.Diſcruciabat aūt ſumopere,uidēs patriā chariſsimā tam im̄aniter uaſtari, fla
grātes & fumātes circūquaq; pagos & oppida,& innumerabilē pene hominū omnis ge-
neris atq; ordinis multitudinē partim cęſam,partim captā.Augebat dolorē eius,ꝙ neq; o-
pē ullā reb.ſuis tā calamitoſis afferre,neq; hoſtē ulciſci ꝑcliue ſibi eſſe arbitrabat̃. Cū igit̃
inops conſilij,animū in oēs partes uerſaſſet,una tandem uia utriuſq; rei expediendæ ipſi
ſe oſtendit,nimirum,ut Vincentium ſibi recōliaret:eiusq; proditione,uel circūueniret hō
ſtes,uel conſilia eorum perturbaret. Intelligebat enim quantum in eo momenti Cruci-
feri ponerent.Itaque ſecretò per internuncios eum hortatur,ut afflictæ ac penè ꝑditæ pa-
triæ miſereat̃,impunitatē admiſsi pollicēs.Addit alia,q̃ ad flectendū, pacandūq; eius ani
mum ualitura eſſe iudicabat:nec male ipſi conſiliū hoc cecidit.Subijt enim animum Vin-
centij patrati ſceleris pœnitentia.Reputabat ſecum diligentius,quantā infamiæ ſempiter
næ notā nomini ſuo, familiæq; inuſtam ad poſteros eſſet trāſmiſſurus.Itaq; ꝑditionis me
moriā obliterare,& recēti beneficio priorē iniuriam obſcurare ſtatuit:cōſtitutoq; tēpore,
nocte quadam,per ſpeciem exploratoris è caſtris Cruciferorum egreſſus,ad regem uenit,
ueniam ſupplex petijt,& impetrauit.Deinde regem ad conferendas cum hoſte manus a-
nimat.Docet in tanta multitudine plurimam eſſe fæcem hominum inermium & imbel-
lium.Si noſtri uiri eſſe pergerent, & in inopinantes impetum facerent,fore ut uel pertur
batos opprimerēt,uel certe fracta prima hoſtium acie,cęteri neq; uim noſtrorū ſuſtinerēt,
& in fuga ſe inuicem impedirent.Sibi uerò eas partes ſumit, ut hoſtē ab omni ſuſpicione
prælij auerſum fallat:ac deinde intentum in pugnā,à tergo cū ſuis adortus,noua re pertur
bet.His ita conſtitutis,in caſtra Cruciferorū reuertit̃,nihil à Polonis ꝑiculi ipſis eſſe renū-
ciat:regē pauidū & conſciū uirium ſuarū non diutius exercitū tenere,ut laceſſere eos ſta-
tuiſſe.Qđ ubi accepe Cruciferi,ſublata ſpe p̄lij,cum ſatis iā debacchati in Polonia eſſent,
& ingentem prædam uix traherent,ad hæc imbrib.& frigorib.autumnalib.urgerentur,re
uerti in Pruſsiam incipiunt.Et quoniam præda grauib.& impeditis,lentius progredi ne-
ceſſe erat,Ottonē Brundorfiū cōmendatorē magnū,& Ruſſum Plauiū cum expeditiori
parte copiarū ad expugnandū Breſte ex itinere p̄mittunt.Iam extremū agmē ad Bleuum
ſiue Ploſce pagū prope Radeouiā peruenerat,ubi latè patēs eſt planicies, ita ut opportu-
nior is locus ad præliū eſſet noſtris,equitatu maximè ualentib.q̃ hoſti, cū ſubitò illuceſcē
te die ij,q extremas ſeruabāt excubias,renūciant in caſtra,Polonorū exercitū adeſſe. Non
creditū eſt narrātib.Vincētio maximè omnia ſibi exploratiora eſſe affirmāte, donec ſtrepi
tus aduentantiū,& hinnitus equorū exaudiri cœptus eſt:nam cōſpectū dēſa nebula adi-
mebat:& tñ non credebāt noſtros,quos penitùs cōtempſerāt, rem uniuerſæ dimicationi
cōmiſſuros:ſed abeuntiū modo iter ſolitis adequitationib. & particularib.certaminib.im
pedituros.Vbi uerò aciem ad dimicandū inſtructā cum ſignis adeſſe ſenſêre, tūc demum
tumultuari,& ad arma cōclamare primores:perturbari re noua cætera multitudo, cū uix
armādi ſe ſpaciū haberēt qui pridiana crapula & ebrietate grauati & ſopiti,claſsico exper
gefacti erant,& ſemiſomnes,quid nam rei eſſet,alius alium percontarentur. Inſtructis tā-
dem utcunq; primis ordinib.in aciem ꝑdeunt:cathenisq; per baltheos primorum militū
immiſsis,ordines & phalangē colligāt,ne perrumpi & perturbari ab equitib.noſtris poſ-
ſet.Rex qa nebula caliginoſa incerta omnia reddiderat,parumper impetū ſuorū inhibuit,
dum ea reſideret:atq; interim milites graui oratione ad pugnā incitauit: quæ huiuſmodi
fuiſſe fert̃.Non uos latet,milites,cum quib.nobis hoſtib.res ſit,nēpe qui beneficiarij ſunt
maiorū noſtrorū,acciti in hęc loca,& liberaliter inuitati,ut eis auxilio eſsēt, cōtra uicinos
barbaros:nūc ij ingrati & impij ꝑ maximis beneficijs parricidialia arma in nos cōuertêre.
Pomeraniā nobis ſurripuêre uerius q̃ eripuêre,itēq; Cuiauiam penè oēm:reliquę etiā in-
hiāt:neq; hoc ſatis illis eſt.Cernitis iam oēm ferè Poloniā crudeliter ab eis uaſtatā,popula
tos agros,incenſos pagos,euerſa oppida,aratores ueſtros ignominioſè necatos: parētes,
coniuges,liberosq; ueſtros dulciſsimos uel cæſos,uel in fœdam & contumelioſam ſerui-
tutem abſtractos:quorū quidem ploratus & eiulatus miſerabiles exaudire poteſtis. Ad-
ſunt enim propè,& proditi fidem ueſtram incuſant: implorarent, ſi uos adeſſe intellige-
rent.Quid ego commemorem profanata ac direpta tēpla Dei Opt. Max. & monaſteria?
abreptas ab ipſis aris & adytis ad inceſta ſtupra monachas? reſperſa ſanguine innocenti-
um hominum & ſacerdotum,qui pro ueſtra ſalute & incolumitate huius regni ſacra facie
bant,ueneranda Chriſti Ieſu myſteria? Hæc uos pati poteſtis, milites? tam ferrei eſtis, ut

Phalanx & cataphracti Germanorum.

Vincentius Samotulius redit in gratiam cum rege.

Ploſce pagus clade Cruciferorum nobilis.

Vuladiſlai regis ad milites concio.

Cruciferorum crudelitas & impietas.

uos ueſtrarum coniugum,ſororum,& filiarũ ad ſtupra truciũ Teuthonũ aſſeruatarũ nō miſereat? Tam duri,ut non paruorũ liberorum & fratrum ueſtrorum miſera conditione commoueamini:quos Germani milites cauponib.lanijs,coquis, & meretricib.in intima Germania in perpetuam ſeruitutem addicent? At ſacra quidem tam indignè,& cõtumelioſè attrectata ferre non debetis,acrius ac promptius pro his ſemper maiores ueſtri, quã pro liberis & coniugib.nedum pro facultatib.ſuis dimicarunt. Quid uerò? Creditis conſceleratos hoſtes malis noſtris iam ſatiatos,aut modũ ullum cupiditati & crudelitati ſuæ poſituros eſſe? Non facient profectò,niſi uos ſedib.ueſtris omninò ꝓpulerint, aut ſanguinẽ ueſtrum ꝓrſus exſorbuerint,nomẽq; extirparint:niſi uos fugit gentis im̃anitas, huma-

Germani olim humanis hoſtijs deos placarunt.

nis hoſtijs olim deos placare ſolitæ. Sed ne ego uirtuti ueſtræ diffidere uideor, q uos tam diligenter in hoſtem tam trucem incitare inſtituerim:quaſi uerò nõ per me ſteterit hactenus,ne cum eo manus confereretis. Fateor equidẽ,ad hanc uſq; diem obſtitiſſe me ſedulò uobis prælium flagitantibus,& uel hoſtium, uel ſi ita ſors tuliſſet, ueſtro ipſorum ſanguine patriæ flagrantis incendia reſtinguere cupientibus. Sed meliorib. rebus & minori diſcrimini uos ſeruaui,milites. Neq; enim ſemper apto marte bella gerenda eſſe exiſtimo. Arte doloq́; utendum,ubi impar ſis uiribus. Plurimum etiam momenti habet temporum & locorum opportunitas. Ita ſępè maximos hoſtium exercitus à paucioribus.noſtris fuſos, ꝓfligatosq; reperiet,qui ueterũ reminiſci uolet. Nunc ita nobis inſtructa,expeditaq; ſunt omnia,ut diuina iuſtitia,quæ proculdubio fauebit iuſtiori cauſæ,& ueſtra uirtute fretus, confidam in manib.nos habere uictoriam,daturosq́; nobis illicò perfidos & impios hoſtes condignas ſcelerum & audaciæ ſuæ pœnas. Primùm em̃ certũ exploratũq; habeo, multitudine eos nobis præſtare,non uirib. Quanq̃ ne multitudine quidẽ iam ſuperant. Nuper em̃ florem ipſum & robur exercitus ſui ad ſubigendam reliquam Cuiauiam pręmiſerunt. Fex ferè imbellis cum captiuis,ſarcinis,& impedimentis manſit. Neq; par illis nobiſcum dimicatiò eſt. Illi enim mercede conducti ferè,& alienum bellum belligerãtes, & multorum ſcelerum ſibi cõſcij,minus ſtudij,minusq́; animorũ ad prælium afferẽt. Vos pro ijs rebus quæcunq; ſunt chariſsimæ,& pro patria ipſa iuſta & pia arma ſumpſiſtis. Tũ autem ſecuri hi dudum,& ſoluta omni diſciplina militari,re noua & inexpectata conturbantur. Auditis enim clamorem illum diſſonum & inæqualem,timoris argumentum. Aſpicitis curſitationem trepidationemq́ue ad ſigna concurrentium,imò uerius fugam circumſpectantium. Poſtremò ita nobis conſtitutum eſt,ut eos in pugnam intentos, ſi modò primũ ueſtrum impetum ſuſtinebunt,alius & inopinatus hoſtis à tergo inuadat. Vincentius is eſt palatinus quondam Poznanienſis,cuius ope & conſilio in primis nituntur. Is nãq; iuſtas iras ueſtras hoſtium capitib.placare,& nouis meritis priorem infamiam delęre decreuit. Agite ergo milites,impigri & alacres pugnã capeſsite, totq́; millia captiuorum fratrum,liberûm,coniugum,& aratorũ etiam ueſtrorum uindicare:cæſos ulciſcimini,fumantesq́; adhuc pagos & uicos ueſtros inuiſo cruore reſpergite,imperium & libertatem ueſtram defendite:quæ utraq; in diſcrimen ueniunt, ſi quid fortè, quod omen Deus auertat,titubaueritis. Deniq; Deum piorum adiutorem, & ſcelerum atq; flagitiorum contaminatorumq́; ſacrorum ſuorum,& religionis ſacroſanctæ ultorem inuocate. Hæc elocutus,ubi alacres & incitatis animis pugnam poſcentes aſpexit, & iam nebula reſidere cœperat,canere ſigna iuſsit.

Prælium.

Aulicorum acies.

Prima de quinq; aulicorum acies, quæ erat firmiſsima,magno impetu & infeſtis animis in hoſtes inuehitur. Excipiunt illi qui contrà conſtituerant non impigrè. Deinde cæteræ acies concurrunt,præter ſubſidiarias. Pugnatur utrinq; ſumma contentione,neq; quisq̃ pedem referebat,& magis quiſq; ferire hoſtem q̃ ictũ declinare ſtudebat. Adeſt omnib.locis Vuladislaus ſuos animãs, & feſsis integros ſummittẽs, ipſe indefeſſus,q̃uis effœto & ſenili corpore. Ferueſcente aũt prælio, cũ Vincentius adhuc nuſq̃ appareret,ſubuereri iam rex cœperat,ne quẽ is dolũ necteret. Circũſpiciebãt & milites memores promiſſorũ regis:cũ ille à tergo hoſtium ſublato clamore cum ſuis impetum in extremos auerſos,quẽadmodũ cõuenerat,fecit.

Vincentij Samotulij proditio.

Cruciferi uincuntur.

Ibi uerò turbari illi noua re perculſi,primi quoq; exaudito pòſt ſe clamore ac tumultu reſpicere, & ſciſcitari inter ſe, quidnã id eſſet. Inſtant noſtri acrius reſpectantibus & remiſsius pugnantibus. Nec mora,cæſis ducibus,totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fugientium ſtrages,q̃ quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò nanq; dolori,iracundiæq́; Poloni indulgebant,ut neminem uiuum ſeruarent. Et iam plena uictoria potiti eſſe uidebant, cum ecce longo interuallo,utpote diſcuſsis iam prorſus nebulis, nouas copias hoſtium effuſo curſu aduenire adſpiciunt. Erant autem ij quos ad Breſte capiendũ præmiſſos eſſe

dixi-

diximus:qui certiores facti de noſtrorum aduentu,ſuppetias ſuis ueniebant.Ibi Vuladis- *Pugna inſtaurata.*
laus captiuis aliquot nobilioribus cum præſidio retrò amandatis, & paucis cohortatus
milites,ne labori ſuccumberent,neu ſibi partam uictoriam eripi ſinerent, mox in uenien-
tes impetum facit,ne quod eis clade ſuorum conterritis, & fugientium multitudine inter
ordines ſeſe immiſcente perturbatis,colligendi ſeſe ſpacium daret. Nec par ſuperiori prę-
lium illud fuit.Non enim uim noſtrorum recẽti uictoria ferocium hoſtes ſuſtinuêre. Itaq;
paruo negocio uertũtur in fugam.Nec tamen multi euadere potuêre, graui armatura & *Strages Teuthonum.*
longo curſu defatigatis equis pariter & milítib.alioqui etiã laboris impatientib. Cæſa fe-
runtur his duob.prælijs hoſtiũ ſupra uiginti millia.Tametſi Dlugoſſus quadraginta mil
lia refert:de noſtris quingenti,uel ut apud alios reperio, triginta tantũ de promiſcua mul-
titudine:ac duodecim de nobiliorib.cecidêre.Inter quos inſignes fuêre,Zegota Moraui
cius Cracouienſis,Criſtinus Oſtrouius Prendotæ Caſtellani Cracouienſis filius Sendo-
mirienſis,ſigniferi,& Iacobus Suinſcius Caſtellanus Zarnouienſis. Tam paruo tam inſi-
gnis uictoria noſtris conſtitit.Caſtra hoſtium opulẽta capta ac direpta.Noſtri captiui ſo-
luti,ubi ingens fuit inter fratres,coniuges,neceſſarios,parẽtes & liberos mutuo ſibi quaſi
poſtliminio redditos gratulatio.Dies quo hæc geſta ſunt,fuit uiceſimuſſeptimus Septẽ-
bris:qui dies trãſlatis diui Stanislai oſsibus feſtus eſt apud Polonos. Et quoniam ad ue-
ſperum ferè pugnatum erat,reliquum diei illius, & mox ſequens curandis & reficiendis
corporib.data eſt.Poſtero die cæſorum quẽ dixi numerus recognitus & ſpolia lecta ſunt.
Ibi rex obequitans,fortè conſpicatus eſt unum de ſuis,hominem equeſtris ordinis multis
uulneribus debilitatum,reſupinato corpore iacentem, & ilia per uulnus effluentia mani-
bus cohibentem:conuerſusq; ad comites,Quàm magnus hic eſt,inquit,huius uiri crucia
tus.Reſpondit ille:Maiorem eſſe eius qui in eodẽ pago malũ uicinũ habeat,qualẽ ipſe ex *Vicinus malus.*
pertus ſit.Rex,contrà,Bono,inquit,animo es.Iſtoc ego te malo liberabo,ſi uixeris.Et ſub
latus,curatusq;,totum pagũ amoto malo uicino regia munificẽtia adeptus eſt, inſuper p̃-
clarũ uirtutis teſtimoniũ cõſecutus,ad poſteros trãſmiſit, ut ſtẽma eius familiæ,quæ tres
haſtæ trãſuerſæ ſunt,Ielitorũ,hoc,eſt iliũ nomine appellet,cũ prius Kozlerogi ab hirci cor
nib.diceret.Fuit aũt is Florianus cognomẽto Sari.Vincẽtius palatinus ob nauatam bene
opã nõ modò impunitate donatus,uerùm etiã abrogata infamia, priſtino honori reſtitu-
tus eſt.Sed nõ impunè tñ ei ceſsit hoſtes in patriã induxiſſe.Inſequẽti eñ anno conſpira-
tione nonnullorũ eqtum,quos ira & dolor amiſſarũ rerũ chariſsimarũ in eum ſtimulabat,
interfectus eſt.Statuerat quidẽ Vvladislaus curſum illius uictoriæ mox p̃ſequi, ſed eum
Bohemi cum Sileſijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui cũ primũ cladis ſociorum nunciũ *Bohemorum expeditio in Poloniam.*
acceperunt,rati Vvladislaum poſt uictoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum
ditionem ducturum eſſe exercitum,cum ſubitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt
inſultum,Poznaniamq; obſidere cœperunt,ut auerſo rege Vvladislao Cruciferi reſpira-
re poſſent.Quod cùm accepiſſet Vvladislaus,mutato conſilio,ad propulſandum nouum
bellum cum uniuerſo exercitu contendit.Nec tamen hoſtem adeptus eſt. Nam is cogni-
to Vvladislai aduentu,in Sileſiam præproperè ſe recepit. Nec eum tunc Vvladislaus pſe
cutus eſt,quòd & hyems iam inſtabat, & quies danda erat militibus, ut uires in ſequentẽ
æſtatem refocillarent.Ferunt quidem de Bohemis & Sileſijs apud Poznaniam cecidiſſe
ſupra ſeptingentos,præter foſſores:qui in cuniculis opus faciebant.Aliquanto aliter nar-
rat hæc Ioannes Dubrauius:& quidem nullo,quod ſciam,authore. Nempe Ioannem re-
gem à Pruſsis euocatum in Pomeraniam primũ duxiſſe exercitũ, ut ea quæ Polonus ibi *Ioannes Dubrauius.*
interceperat,Magiſtro reſtitueret.Quo facto,ad populandam Poloniã cum Pruſsis eum
contendiſſe,ut ulciſceretur incommoda à Polonis circum Opauiam uaſtatis agris nuper
data.Peruaſtatis aũt impunè circum Poznaniã agris, cũ nemo ipſi occurreret, Cracouiã
obſediſſe:quaſi nõ longiùs ea abeſſet à Poznania, q̃ Olomucia à Cremeſirio,uel Vyſco-
uia.Et q̃uis fame premeretur exercitus eius,nõ prius tamen diſceſsiſſe ab obſidione, quã
rex Polonus quadraginta millibus nummûm aureorum inducias ab eo redemit. Sic Du
brauius.Quæ quàm ſint uerìſimilia,cuiuis facilè eſt iudicare. Tentata eſt deinde pax in-
ter Vvladislaũ & Cruciferos,Carolo & Ioanne arbitris. Quæ tamẽ nõ cõuenit, Crucife-
ris Pomeraniã non reddentib.Et paucis pòſt diebus ij,cum è Germania nouis copijs au-
cti eſſent,Cuiauiã quatuordecim dieb.ad finẽ Nouẽbris populabũdi infeſtarũt. Nec mul
to pòſt initio noui anni,nihil morati aſperitatẽ hyemis,iterũ,ſed maiore apparatu, in ean- *Breſte obſeſſum & deditum.*
dem Cuiauiam ingreſsi,Breſte oppidum obſederunt,rati fame ſe oppidanos ad dediti-
onẽ cõpulſuros.Sed cũ fruſtrà tres ferè mẽſes in obſidione inſumpſiſſent, ea die, qua uni-

uerſus Chriſtianus orbis ſalutarem Chriſti Ieſu mortem anniuerſario ritu recolit, quę Paraſceue dicitur, ſumma ui oppidum oppugnant. Nec ſegnius noſtri defendunt. Verùm quatriduano labore defatigati, tandem quinto die oppidum dedunt. Alij ſeptimo obſidionis die deditum eſſe id oppidum memorant, cum die cœnę Domini hoſtes id obſidere cœpiſſent.

Inouuladislauia dedita.

Cruciferi, impoſito ibi præſidio, ad Inouuladislauiam caſtra mouerunt, eâq; mox dedentib. oppidanis acceptã, præſidio itẽ munierũt. Progreſsi ulterius Gneſcouiam arcem oppugnant. Erat in ea Cazimirus dux Vuladislai fratris filius. Is igitur pactus cum hoſte, ut ſibi ſuisq; res ſuas aſportare liceret, ipſe inſpectantib. & permittentib. Cruciferis, arcem incendit: & cũ miſerabile illo ſuo Cuiauienſis nobilitatis comitatu ad Vuladislaum regem profectus eſt. Ignobiliora deinde oppida Cruciferi facilè in poteſtatem ſuam redegêre. Pacoſſum arcem Albertus Coſcelecius, quæ clara familia eſt, palatinus Breſtenſis egregiè tutatus eſt, & non paruis incommodis hoſtes affecit. Vt autem Cuiauiæ ac Dobrinenſis oræ poſſeſsionem ſibi ſtabilirent Cruciferi, demoliti Breſte uetus, mu-

Breſte nouum conditum.

nitiore id loco condiderunt: & arces quaſdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladislaus maturas ſegetes & Vngarorum auxilia expectauit. Quę cùm conueniſſent, per Mazouiam in Culmenſem tractum infeſtum duxit exercitum. Et hoſtibus prælij ſuperioris euentu, pauidis & pugnam detrectantibus, uaſtare eorũ regionem longè, lateq; cœpit. Excitus autem quoquouerſus collucentibus pagorum, & uirorum ſuorum incendijs, cædibusq; agreſtium Lutherus Magiſter decernere prælio cum rege cupiebat: uerùm commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaq; meliore conſilio uſus, caduceatorem ad regem miſit: & cum æquas pacis conditiones accepturum ſe eſſe reciperet, facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus conſtitutis rex, ne nihil tantis

Polonorum expeditio in Sileſiam.

copijs: ſumptibusq; dignum egiſſe uideretur, utq; Sileſios qui ſuperiore anno Poloniæ arma intentarant, ulciſceretur, in Sileſiam copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hoſtiũ cœpit, & incendit.

Coſtenum capium.

Coſtenum, quod oppidum cum arce inter ſtagna & paludes ſitum, ualido hoſtium præſidio tenebatur, obſidione cinxit. Irridebant obſidionem noſtrorum ij qui erant in præſidio, fiſi uiribus ſuis, & ſitu arcis. Itaq; motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam circum ſe habebat, ad mœnia progreſſus, ui expugnare munitionem adortus eſt. Quod conſpicatus reliquus exercitus, ducem ſecutus, non prius oppugnare arcem deſtitit, quàm ea per uim potitus eſt. Quo facto, mox oppidani ſeſe dedidére. Sæuitum eſt autem in præſidiarios atrocius, quòd non pauci de noſtris in expugnatione ceciderant. Atq; ex eo tempore Coſtenum rurſus in poteſtate eſt Polonorum. Extremum id operum Vvladislai regis fuit. Reuerſus enim ab eo bello Cracouiam, donatisq; ac dimiſsis auxiliarijs, languere cœpit. Ac ſenſim inualeſcente morbo, ubi imminere mortem ſibi ſenſit, ritu Chriſtiano ſacris myſterijs procurari ſe iuſsit, deinde admonitùs à ꝓximis, Cazimirũ filiũ ꝓcerib. aſsidentib. languida uoce commendauit, & ut eum poſt ſe regem crearent, rogauit. Ipſum uerò ad colendam iuſticiam & clementiam in ſuos, & ad perſequendos bello ingratos Cruciferos, recuperandaq; ea quæ illi à regno ſuo abſtraxerant, adhortatus eſt. Poſt hæc ad ſextum Idus Martias anno Chri-

1333. ann.

ſti 1333. inter ſuorum lamentantium manus animam exhalauit, & in baſilica Cracouienſi ad læuam aræ maximæ ſepultus eſt. Cuius extat monumentum. Fertur corpus eius pluribus poſt mortem diebus inſepultum, dum ſolennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxiſſe. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus eſt, annis tredecim & paulò amplius: princeps ſingulari patientia & manſuetudine animi præſtans, & adeuntibus perfacilis: ſtatura perbreui: cæterùm manu promptus, uir-

Vuladislai uirtutes.

tute uerò tanta, & animi magnitudine uſque ad decrepitam ætatem uaria fortuna exercita, ut cùm maximis regibus rectè comparari poſsit. Ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit,

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS COGNOMENTO MAGNVS, REX.

Comitia Cracouiæ. *Vngari oratores.* *Heduigis regina in monaſterium ſeceßit.* *Cazimirus cũ uxore coronatur.* *Ioannes Melſtinius moderator regis.* *Induciæ cum Cruciferis.*

IVSTIS funebribus Vvladislao ritè peractis, habita ſunt cõmitia Cracouiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorum, petierunt ut Cazimiro regnum poſt patrẽ mandaretur, auxilia ipſi contra quemuis hoſtem pollicẽtes. Et facilè ĳ quod poſtulabant impetrarunt, cũ alioqui etiam omnium procerum pariter & equitum uolũtates eodem inclinarẽt. De uxore noui regis ſcrupulus iniectus eſt: negabat enim Heduigis Cazimiri mater, ſe regina ſuperſtite eam coronari debẽre: tamen exorata à filio ceſsit: atq; ut iniectum ſcrupulũ prſus demeret, Sandeciam antiquam ſecedens, diui Franciſci inſtitutum uitæ profeſſa eſt. Itaq; Cazimirus unà cum Anna uxore uiceſimaquinta die Aprilis, in baſilica Cracouienſi ab Ianislao archiepiſcopo ſolenni ritu inunctus, diadema accepit. Datus eſt autem ei iuuenilium conſiliorum moderator Iaſcus ſiue Ioãnes Melſtinius Caſtellanus Cracouienſis, uir grauis & prudens, & amans reip. Et quoniam uidebat Cazimirus omnem penè Poloniam Cruciferórum armis, atq; domeſticis latrocinĳs, quæ patre regnante impunitate increbuerant, attritam, domeſticis malis prius quã externis manus admouit. Et cum Cruciferis quidem inducias fecit, per quas perpetua pax, ſuprà memoratis Vngarorum & Bohemorum regibus arbitris, componeretur. Adiectum in pactis, ut Magiſter Cruciferorum Breſte oppidum Zemouito duci Mazouiorum Cirnenſium, aut Matthiæ Vuladislauienſi epiſcopo tenendum concederet, qui id pace firmata Cazimiro traderent: ſin minus coiſſet pax, Magiſtro redderent. uerùm in eo magiſter fidẽ non ſeruauit: nihilo tamen minus manſere induciæ: quibus durantibus diligenter ubiq; prædones & infeſtatores publicarum uiarũ perquiſiti, exquiſitisq; ſupplicĳs affecti ſunt,

Nix ſub finem Aprilis. *1335. ann.* *Locuſtæ.* *Cazimirus rex in Vngariam profectus.* *Pax inter Polonos & Cruciferos.* *Pacta inter Bohemum & Polonum reges conuenta.* *Bohemicorum ſcriptorum diſſenſio & temeritas.*

Neq; quicquam præterea memorabile eo & ſequenti anno in Polonia geſtum eſt, niſi ꝙ uiceſimatertia die Aprilis intra annum à coronatione regis ingens nix decidit: quæ cum quinq; dies duraſſet, prætet omnium expectationem, ſingularem fertilitatem agris attulit. Inſequenti uerò anno, qui fuit 1335. tanta uis locuſtarum peruagata eſt, ut uolantes ſolis aſpectum hominibus adimerent: humi uerò ſtratæ equorum ungulas craſsitudine ſuperarent: quæ depaſtæ matureſcentes ſegetes, anguſtiorem annonam fecere. Nouembri uerò menſe eiuſdem anni, pax inter Cazimirum & Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis regum Viſſegradi in Vngaria facta eſt, iniquior Cazimiro, quòd Ioannes homo callidus atq; diſertus ſatagens pro Cruciferis, Carolum in ſuam ſententiam adduxiſſet, aduocati magis ꝗ arbitri functus officio: id quod deprẹhendere eſt ex eius ipſius literis ad Theodoricum Magiſtrum ſcriptis. Accepit tamen eam pacem Cazimirus, plus ꝗ dignum erat quietis & ocĳ cupidus. Fuit autem in conditionibus, ut Cruciferi Pomeraniã cõcedente rege retinerent, atq; etiam Neſſouienſem arcem in Cuiauia ſupra Viſtulam, nẽpe ut utrãq; ripã & naulum in poteſtate ſua haberent, eodem iure quo Culmenſem atq; Torunẽſem tractũ olim à maiorib. Cazimiri accepiſſent. Regi uerò Dobrinenſem & Cuiauiã relinquerẽt, ne ea quidem portione excluſa, quæ ad Cazimirũ ducem Zemouiti filiũ pertinebat, regi redderent, ac decem millia florenorũ pro damnis datis annumerarẽt: etſi in decreto nulla fit mentio eius pecuniæ, ſed ex diplomate pontificio, quo cognitio controuerſiarum inter regem & Magiſtrum certis iudicib. poſtea cum non ſtarent pactis Cruciferi, delegata eſt, apparet, id quoq; conueniſſe. Profugis aũt utriuſq; partis ut liceret ad poſſeſſiones derelictas reuerti, uel uendere eas arbitratu ſuo. Impendia, damnaq; utrinq; cõpenſata. Dubrauius cum Hageco memorãt, inter ipſos quoq; reges Polonũ & Bohemũ Vngari arbitrio tunc pacta conueniſſe: ut Polonus Bohemo ius omne in Sileſia concederet: Bohemus uerò ne regis Polonorum appellationem deinceps uſurparet, ac ius tributi à Polono rege exigendi ut remitteret, acceptis à Carolo quingentis libris auri puri puti. Ac de his qdẽ conditionib. cõſentiunt: de illa uerò diſſentiunt, ꝙ Dubrauius illud quoq; cõueniſſe ſcribit, ut Polonus Bohemo pecuniã debitã exolueret: Hagecus, cõtrà, uiginti

millia

millia marcarum Polono à Bohemo numerata uult eſſe, nè quid iuris in Vvratiſlauienſi ditione, & in omni Sileſia & Oppolienſi ſibi uendicaret. Addit idem ſocietatem tunc ab omnib. trib. regib. contra Ludouicum Cæſarem initam eſſe: quod Dubrauius prætermiſit: uultq́ idem, & quidem ſolus, hæc omnia uiuente & præſente Loctico cōfecta eſſe. Aliquid fortaſsis horum tunc actum eſt. Cæterùm Sileſiam omnem tunc nōdum Bohemus in ditionē ſuam redegerat. Tributum aūt illud unde aut qñ ipſi natum ſit in Polonia, non poſſunt oſtendere iſti, ſi ultima cum primis aptè & conueniēter uolunt cōtexere. Sed integrum ſit ſuum cuiq; iudiciū.

Cruciferi pactis conuentis cum Polono non ſteterunt.

Soluto cōuentu, non tñ reddebāt ex decreto & pacto Cuiauiam ac Dobrinenſem Cruciferi Cazimiro, quamuis approbaſſet is ſententiam regū ex compromiſſo latam, niſi etiam diſertè unà cum ſenatu, nobilitate, & ciuitatibus, diplomatis & iureiurando dato Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem tractum à ſe & à poſteris ſuis prorſus abdicaret. Quod cum ille ad ſenatū & comitia retuliſſet, omnib. indigna res uiſa, poſt tam iniquum arbitrium, nouas etiā durioresq́ pacis leges ab hoſte perinde atq; à uictore ſibi ferri. Itaq; bellum malle, quam tam iniquam & ignominioſam pacem. Cùm autem de ratione belli gerendi conſultaretur, placuit non inferre bellum: ſed ſi inferatur, propulſare atq; ad Pont. Max. primo quoq; tempore de ui & iniurijs Cruciferorum, ꝓpter religionē ad eius iuriſdictionē pertinentium, referre.

Legatus Cazimiri regis ad pontificem.

Legatus ad eam rē curandā miſſus Ioānes Grotus Slupecius epiſcopus Cracoui. qui nequicq́ inficientib. negotiū aduerſarijs, magna cura ac diligētia tandem perfecit apud Benedictū eius nominis duodecimum Pontif. Max. ut is Galardum Titulenſem præpoſitum, & Petrum Geruaſium Anicienſem canonicum legatos, & iudices ea de re in Poloniam & Pruſsiam mitteret:

Delegati Papæ de controuerſijs Polonorum cum Cruciferis.

qui Polono regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent: de cæteris uerò controuerſijs cognoſcerent.

Ludouici Cæſaris interdictum.

Cruciferi uerò ut prætextum aliquem iniuriæ, & neq; arbitrorum decreto, neq; pōtificis mādatis parendi haberent, perfecerunt apud Ludouicum Cæſarem, cui tunc neq; cum regibus neq; cum pontifice conueniebat, ut is Magiſtro Theodorico Aldemburgio & uniuerſo ordini grauiſsima pœna adiecta interdiceret, ne cuiuſquam præcepto quicquā de ijs terris quas ab imperio haberent, cuiq́ concedant, néue apud ullos iudices de ijs diſceptēt, præter aſſenſum ſuum. Cum aūt iudices à pontifice delegati Varſauiæ cognoſcēdæ cauſæ aliquādiu operam dediſſent, refutata friuola detrectatione & prouocatione Cruciferorū,

1339. ann.

Decretum contra Cruciferos.

anno Chriſti nati 1339 adiudicarunt Cazimiro & Polonis Pomeraniam, Cuiauiam, Dobrinenſem, Culmenſem, & Michalouienſem ditionem. Cruciferos aūt ad centū nonagintaquatuor millia & quingētas marcas Polonicas pro damnis datis, itemq́ ad milleſexcentas marcas impenſarum nomine condemnarunt: ad hæc ut ij templa & monaſteria in Polonia, ſuperiore bello direpta & exuſta inſtaurarent.

Cruciferi anathemate deuoti.

cumq́ iudicata non facerent, anathemate deuoti ſunt, & ſacris interdictum omnibus locis quæ in ditione eorum eſſent, & ad quæ quiſpiam eorum perueniſſet.

Lithuani Mazouiam uaſtarunt.

Interim annis aliquot quietę res fuerunt in Polonia, niſi ꝙ Lithuani crebris excurſionib. Mazouiam quāuis affinitate ducū ſibi coniunctā depopulati ſunt: tametſi non oēs illæ excurſiones proſperè eis ceciderunt.

1337. ann.

Lithuani Cechanouiam et Poltouiam diripuere.

nam anno 1337 cū direptis Cechanouia & Poltouia oppidis, cum copioſa prę da incompoſito agmine, ut ſolent, reuerterentur, ingruentib. ex inopinato Mazouijs, cum trepidi mutuò ſe in traiectu

Narua fl.

Lithuani fuſi.

Naruæ fluuij impellerent & impedirent, plurimos de ſuis partim cæſos, partim impetu & altitudine fluminis abſorptos, & prædam omnem amiſere. Ne cōtra Cruciferos quidem ſatis proſpera fortuna tunc uſi ſunt.

Lithuanorum facinus forte.

Libet autem inſigne quoddā facinus eorū cōmemorare. Cum Cruciferi Germanorū quorundā principū auxilijs adiuti, agros eorū infeſtārēt, & arcem Pullen obſediſſent, Barbari qui erāt in ꝑſidio, deſperatione retinendæ arcis inducti, pyram in medio accenderunt, & facultates, liberos, & uxores ſuas, ac ſeipſos ad extremum in eam coniecerunt, ne uiui in poteſtatem hoſtiū uenirent.

Cazimiri regis ſtudia.

Quid interim Cazimirus rex egerit, non conſtat: credibile tamen eſt eum ſtudia pacis, ad quæ factus erat, coluiſſe: arces & oppida muniuiſſe: leges partim nouas condidiſſe, partim ueteres emendaſſe, iudiciorum rationem correxiſſe: huius enim regis ea ſunt maximè opera in Polonia: quæ certè uno & altero anno perfecta non ſunt: ſed hæc pluribus perſequemur inferius.

Cazimirus ſucceſſorem ſibi deſignauit regem Vngariæ.

1339. ann.

Vnum quidem nunc eſt commemorandum, quod propriè huius temporis eſt: quòd cum nullos ex Anna uxore mares liberos ſuſciperet, præter unam filiam, ſucceſſorem ſibi in regno deſignauit, indictis ad eam rem comitijs Cracouiā ad VIII diem Maij anno Chriſti 1339. ubi re in conſultationem ſenatus poſita, quamuis alij Zemouitum, alij Ianuſsium duces Mazouiorum, alij uerò Vuladiſlaum Oppolienſem mallent, quòd

omnes

omnes hi è uetuſta regum Poloniæ proſapia oriundi eſſent: peruicit tamen Cazimirus, ut omnium ſententiæ in Carolum regem Vngarorum ſororis ſuæ uirum, & filios eius inclinarent, refutatis aliorum qui diſſenſerant ſententijs, quòd diceret, Sileſios quidem defectione ad Bohemos, indignos ſeſe eo honore reddidiſſe: è Mazouijs autem nihil dignitatis & amplitudinis regno acceſſurum eſſe, cum ij ſtipendiarij ſocij, & uaſalli, ut uulgari uerbo utamur, Polonorum ſint. In neutris uerò ſatis fore uirium & præſidij contra hoſtes. Porrò Caroli filios Ludouicum & Stephanum præclaræ indolis iuuenes, matre Polona ortos, ac tanti regis filios amplificaturos eſſe regni maieſtatem: nec ei defuturas eſſe Vngarorum opes, ſiue ad defendendos, ſiue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi ſententia, conuentuq; dimiſſo, mox Viſſegradum in Vngariam ad Carolum ſe contulit Cazimirus, cum ſplendido procerum & equitum comitatu. Ibi fœdera inter uicinos duos populos renouata & confirmata ſunt, & pacta quædam cum rege & regijs filijs de ſententia totius conuentus Polonici inita. Eodem autem anno Cazimirus uxorem Annam amiſit mulierem luſibus, & choreis ſuprà modum deditam, & muſicos, qui uoce, flatu, & pulſu canendo eam oblectarent, quocunq; iter faceret, circũducere ſecũ ſolita. Sequentẽ annũ Ruſsia meridionalis ſubacta, & in ꝓuinciæ formã redacta inſignẽ fecit. Fuerat ea ꝗdem olim in ditione regũ & principũ Polonorũ, queadmodũ ſuperiorib. libris expoſuimus, Boleslaorum maximè armis ſubiugata: ſed cũ ſuos tamen duces indulgentia noſtrorum haberet, pedetentim deinde iugum excuſsit eo potiſsimũ tẽpore quo Polonica reſp. multis imperijs diſcerpta, mox etiam ciuilib. atq; adeò parricidialib. bellis concuſſa ac euerſa propemodum, neq; ſpacium, neq; uires ad coërcẽdos rebelles Ruſſos habuit. Ad extremum paulò antè hæc tempora, in quib. nunc uerſamur, cum maſcula ꝓgenies Danielis regis liberorum, quorum ſumma erat in Ruſsis authoritas & potentia, defeciſſet, Lubartus Gedemini, Lithuanorum ducis filius, cum Vuladimirienſium ducis filiam uxorem duxiſſet, omni eo tractu Ruſsiæ, qui Lithuanis finitimus eſt, Ruſsis ducib. quorum propter multitudinem atq; diſcordias extenuatæ erant uires, uel deuictis, uel in deditionem acceptis, potitus eſt. Nam cætera Ruſsia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniam uergit, in Boleslai, qui Troideni Cirnenſium Mazouiorum ducis filius fuit, deditionem cõceſsit, ꝙ ei Maria Ruſſa matre de genere ducũ Ruſſorũ, edito, legitima ſecũdum auũculos ſucceſsio deberi uiderẽt. Nec tñ hic dominatus diuturnus ei manſit. Offenſi em̃ Ruſsi intemperantia eius, & ſororum, uxorum, filiarũq; ſuarũ ſtupris, ſiue grauiorib. exactionibus, ſiue ob magiſtratus externis mandatos, ſeu deniq; propter diuerſitatem religionis ſiue rituum, ueneno eum de medio ſuſtulêre. Quod ubi accepiſſet Cazimirus rex, ratus ueniſſe tempus, quo Ruſsiam maiorũ ſuorum negligentia amiſſam, facilè in poteſtatẽ ſuam poſſet redigere, ſubitario exercitu de aulico ſuo, procerumq; ſuorum comitatu coadunato ſtipatus, menſe Aprili magnis itinerib. in Ruſsiã cõtendit: Leopolim caput gentis circũſidit. Nec longum tẽpus interceſsit, cum ſeſe arcemq; ſuperiorem & inferiorem, atq; oppidum Ruſsi dedidêre: illud unum pacti, ut retinere ſibi ueteres religionis ritus liceret. Ingens uis auri, & argenti, gemmarum, præcioſarum ueſtium, & reliquæ ſupellectilis, uetuſta Ruſſorũ ducũ gaza, in ijs arcib. repta eſt: in qua inſignes erãt, duæ cruces aureę plurimis & p̄cioſis gẽmis diſtinctæ, quarũ altera portionẽ ligni, in quo Chriſtus Ieſus pepẽdit, incluſam habuit: q̃ extat etiãnũ in Baſilica Cracoui. itẽq; duo diademata cum ſella, & ueſte auro gemmiſq; rigente. Quã gazam Cazimirus reuertens in Poloniã ſecũ aſportauit, & arces ipſas, utpote ligneas concremauit, ne earum fiducia Ruſsi rebellarent, cum ipſe diſtrahere in præſidia earum copias ſuas exiguas, non ſatis tutũ ſibi, eſſe exiſtimaret.

Cazimirus in Vngariã profectus.

Fœdera inter Vngaros & Polonos.

Anna regina muſicis & luſibus dedita.

Ruſsia Auſtralis quando à Polonis defecit.

Ruſsia à Lithuanis occupata.

Boleslaus Mazouius dux Ruſſorum. Czirsk.

Boleslaus ueneno extinctus.

Cazimiri in Ruſsiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita et incenſa.

Theſaurus Leopoli inuentus.

Tantiſper autem commoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione uniuerſali, copiæ ad certum locũ conueniunt, rurſus cum ijs copijs ad ſubigendã reliq; Ruſsiã reuertit, inſtãte iam meſſe, nulloq; negotio Prẽmislia, Sanoco, Halicia, Trebouulia, Lubaſſouia, Tuſtano, cæteriſq; omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita ut ad Cremeneciam uſque arma circumferret. Quam tamen penes Narimunthouicium in ſequeſtro ad tempus eſſe paſſus eſt, ex pacto cum Iauunuta, Keyſtuto, Lubarto; ducib. Lithuanis affinib. ſuis Gedemini filijs, & nepotib. eiuſdẽ duob. Georgijs, Narimunthouicio & Coriathouicio, Olgerdi quoq; & Coriathi abſentium nomine id ratum fore promittentib. inito: Vvladimirienſem uerò, Lucenſem, Belſenſem, Chelmenſem, & Breſtẽſem ditiones ad biennium intactas eis reliquit. Cauebat aũt Cazimirus ne ſibi ad cætera impedimẽto eſſent. Hoc aũt pactũ paulò poſt, Iauunuta ſumo principe & maximo natu inter filios Gedemini ab Olgerdo & Keyſtuto fratrib. capto ac deiecto, Olgerdus, qui illi in principatu ſuc-

Ruſsia à Polonis ſubacta.

Polonorum fœdera cum Lithuanis.

Ruſsia quæ in Lithuanorum ditione fuit.

ſuccesſit,renouauit. Vbi recenſentur arces quas Lubartus in Volynia, quâsue Keyſtutus in Poleſenſi,ſiue Podlaſſenſi tractu retinebant: additur etiam, quòd mutuam ſibi opem rex & Lubartus ferre debebant. Si quid autem controuerſiæ inter ipſos exoriretur, ut ea regis Vngari arbitrio decideretur.

Ruſsi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.

His ita geſtis rex conuentu Ruſſorum habito,in formam prouinciæ Ruſsiam à ſe ſubactam redegit,Palatinos,Caſtellanos, præfectos, iudices,& alios magiſtratus Polonorum more inſtituit,Ruſſosqúe eodem cum Polonis iure eſſe iuſsit. Neque deinceps conſilio publico ea pars Ruſsiæ à Polonis deſciuit.

Lithuani Mazouiam uaſtarunt.

Per hoc tempus Lithuani rurſus Mazouiam depopulati ſunt.

Iaroslaus Archiepiſcopus Gneznenſis.

Ianislaus uerò Archiepiſcopus Gneznenſis extrema ſenectute defunctus, ſucceſſorem accepit Iaroslaum Scotnicium, gente Bogorium.

Nankerus epiſcopus obijt.

Nankerus quoque Vvratislauienſis epiſcopus religioſiſsimus & continentiſsimæ uitæ,ueneno,ut creditum eſt, extinctus, Prædislaum Pogorelecium gente Grimalium Bononiæ tunc ſtudijs doctrinæ uacantem ſucceſſorem accepit. Qui cum Ioanne Bohemorum rege de iniurijs eccleſiæ Vuratislauienſis pontifice Max. arbitro trãſegit.

Vuratislauienſes ſupplices epiſcopo.

Vvratislauienſem quoque ſenatum nudis pedibus,& capitibus,diſcinctumq́ & pallijs depoſitis ad ſe uenientem,& ſatisfacientem deprecante Carolo Marchione Morauiæ in gratiam recepit:arſitq́ non multo pòſt tota Vuratislauia.

Vuratislauiæ incendium.

Cazimiri libidines.

Reuerſus à Ruſsico bello Cazimirus,cum luctum annuum poſt mortem Heduigis matris expleuiſſet, uxorem alterã duxit Adleidam,ſiue Heduigim , Henrici Heſſorum Landgrauij filiam cum dote duûm millium ſexagenorum Pragenſium(ſic enim in pactis ſcriptum eſt) promiſſa. Quæ cum eſſet deformior,mox eam deſpicatui habere cœpit,& concubinarum,quas pluribus in locis alebat,amoribus & illecebris captus atque faſcinatus ſegregatam à ſe in Zarnouecenſem arcem relegauit,quo maiore licentia libidinibus indulgeret.

Zarnouecia arx.

Carolus rex Vngarorum mortuus.

Anno ſequenti ad funus Caroli regis cohoneſtandum, conſolandamq́ ſororem in Vngariam profectus,mox ad uoluptates & libidines ſuas redijt. Quæ quidem ſic animum eius emollierunt atq́ dementarunt,ut paternorum præceptorum dignitatisq́ ſuæ oblitus,iniquas pacis conditiones à Cruciferis acciperet potius,quàm erepta ab his bello repeteret.

Cazimiri regis tranſactio cum Cruciferis.

Ad quod quidem gerendum ſatis uirium præſertim acceſsione Ruſsiæ habere uidebatur. Lite enim cum eis ad extremum perducta,quemadmodum ſuperiùs commemorauimus,cum ij diris deuoti,nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur,ut iudicata facerent, facilè Cazimirus conceſsit petentibus,ut iure omni quodcunq́ ipſi à maioribus ſuis haberent in Pomerania,Culmenſi,Michalouienſi ditione,ſeſe,poſterosq́ ſuos iureiurando interpoſito,& literarum monumentis cõſignatis abdicaret:ac de ſigillo etiam, quo diplomata regia ſignãtur, Pomeraniæ nomen eraderet,quo Cuiauiam ac Dobrinenſem ditionem ab eis reciperet. Itaq́ conſtituto cum Magiſtro Cruciferorum cõgreſſu Inouuladislauiæ ad uiceſimã-ſecundam diem menſis Iulij,comitia quoque ſuis indixit. Vbi abdicatio illa ſcriptis facta, Caliſsiæ uerò non modò regis,uerumetiam Zemouiti Viſnenſium, Zemouiti Cirneſiũ, & Boleslai Plocenſium Mazouiorum ducum,procerum quorundam Polonorũ, & primariarũ ciuitatum,nempe Cracouienſis,Poznanienſis,Sendomirienſis,Sandecenſis,Caliſsienſis,Vvladislauienſis,& Breſtenſis diplomatis conſignata eſt. Epiſcopi uerò neq́ ut ſignarent,neque ut approbarent,adduci ulla ratione potuére. Quo robore animi utinam rex ac cæteri proceres fuiſſent.

1343. ann.

Cazimiri expeditio in Sileſiam.

Annus autem quo hæc acta ſunt,fuit 1343. Tam damnoſa pace facta, recuperataq́ Cuiauiæ ac Dobrini poſſeſsione,Cazimirus reliquo eiuſdem æſtatis & autumni tempore, Henrico Zeganenſium duci magnis uiribus bellum intulit, ueritus ne Ioannes Bohemorum rex ſuppetias ei ueniret.

Vuſchoua capta.

Cauſa belli fuit,ut recuperaret Vuſchouenſe territorium,quod Teuthones Freiſtatenſe uocãt,ab Henrico duce Glogouienſi huius Henrici auo interceptum,& à maiore Polonia auulſum. Vbi ad oppidum uentum eſt,quaſſatis aliquot diebus, deiectisq́ muris, captum id eſt,nequicquam defendentibus Sileſiis. Quos capi rex iuſsit,& bona eorum militibus diripienda conceſsit:cæterum oppidanis parſum eſt.

Stinauia diruta.

Inde progreſſus,Stinauiam cœpit,ac diruit,agrumq́ circumiacentem depopulatus eſt.

Pax cum Zeganenſi duce.

Inde porrò ad Zeganum cum duceret exercitũ,Henricus dux ſupplici legatione ad eum miſſa,ac deinde in caſtra ipſe cum frãtribus ſuis,Conrado,Ioanne,& Præmislo uenire iuſſus,pacem æquiſsimis legibus impetrauit, Vvſchouenſis tantum territorij iure omni & uendicatione à ſe abdicata.

Vuſchouenſes habuerunt ius cudendæ monetæ.

Neq́ uerò ademit rex oppidanis Vuſchouenſibus ius cudendæ monetæ,quod à duce acceperant. Ita bellum illud paucis diebus ſolutum eſt.

Pomeranorum ducum fœdus cum Polono rege.

Collocauit autem eodem anno Cazimirus rex filiam ſuam Elizabetham à priore uxore ſuſceptam, in matrimonium Boguslao duci ulterioris Pomeraniæ ſiue Scecinenſium,quos Germani Stetinenſes uocant. Societatemq́ cum eo & fratribus

eius

eius Barnimo & Varciſlao inijt his legibus, ut mutuam ſibi opem ferrent contra quoſuis hoſtes, nominatim autem contra Cruciferos, quoties opus eſſet, cum quadringentis galeatis, eosq; intra menſem ex quo eſſent admoniti mitterent, uel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione utriq; auxiliaribus commeatum & pabulum ſuppeditarēt, in hoſtico autem ſibi quiſq; proſpiceret: munitiones ab hoſtibus recuperatæ ut redderentur ei, cui ademptæ fuiſſent. Quæ uerò ad neutros prius pertinuiſſent, captæ inter ſocios diuiderētur: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomeranorum ducum cum Polonis fuit, non minus metu Cruciferorum, quàm affinitate conciliatum. Dos autem puellæ fuit uiginti millia ſexagenarum Pragenſium, præter cæteram ſuppellectilem & paraphernam, peramplam ſanè, & ſplendidam. Viciſsim autem Boguſlaus duûm millium ſexagenarum prouentus annuos nouę nuptę promiſit. Nuptiæ Poſnaniæ ſub finem Februarij ſequentis anni magna pompa celebratæ ſunt. Quo quidem anno magna uis locuſtarum ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tartarorum copiæ in Ruſsiam & Poloniam inundauêre à Daſcone, quē rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele Oſtrogio, & nōnullis alijs Ruſsis res nouas molientibus euocatæ. Nam ij nacti tempus, quo rex Cazimirus longiſsimè aberat Cruciferorum colloquijs, Sileſico bello & filię nuptijs occupatus, miſsis clam legatis, admonuêre Tartarorum principem ſiue Cęſarem, ne tributariam ſibi Ruſsiam à Polonis occupari pateretur: non defuturam ipſi fidem ſuam, operamq; polliciti. Habebant autem ij inuiſum Polonorum imperium, cum quòd non libenter ferè externis parent homines, tum quòd ſectæ, ritibusq; ſuis, ne callidè ſenſim abolerentur, metuebant. Videbāt enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam, ſiue adeò catholicam eccleſiam ſe transferre, pluresq; in dies honoribus & alijs pręmijs à rege oſtentatis inuitari. Ab his igitur exciti Tartari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſsia, in Poloniam magna ui contendunt. De quorum aduentu cum tempori Cazimirus à ſuis è Ruſſia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomirienſem tractum obuiam eis profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, non auſus cum longè maioribus copijs manus cōſerere. Eminus modò hinc baliſtis, illinc arcubus uelitatum eſt: in qua uelitatione, Albertus Palatinus Sendomirienſis, gente Habdancus, ſagitta ictus cecidit. Tartari fruſtrà tentato multis in locis tranſitu Viſtulæ, magno cū tumultu populabundi, & ferro atq; igni obuia quæq; uaſtantes, per Lublinēſem tractum retrò abiere. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatam, expugnare potuêre. Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno, Maſouios malè pugnaſſe apud Oleſniciam, ſiue Elſam, contra Sileſios. Sed quódnam id bellum fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem excitatum, non reperio. Nec ſanè Maſouij confines uſquam ſunt Sileſijs. Contra Lithuanos quidem expeditionem Ioannes Bohemorum rex cum Carolo filio Marchione Morauię, & Ludouicus Vngarorum hyberno huius anni tempore magnis uiribus, ſed ſucceſſu nō ſatis pari apparatui, cum Cruciferis feciſſe memorantur. In ſequēti autem intulit Ioannes bellum Polonię, Zeganenſi, ut uidetur bello, cuius paulò antè meminimus, prouocatus. Ac tanto quidem ardore animi id fecit, ut cum ſenio, laboribusq; confectus eſſet; ac alterum quoq; oculum iam amiſiſſet, tum deinde libenter ſe moriturum affirmaret, cum Cracouię muros manu uictrice palpaſſet. Sed eum ſpes ſua fefellit. Et uenitis quidem per Opauienſem, Ceſsinenſem, & Oſuencimenſem tractum in conſpectu Cracouię cum maximis Bohemorum, Sileſiorum, atque Teuthonum copijs, biduoq; apud Cirinum pagum Abbatis Mogilenſis caſtra habuit. Sed noſtris neq; frumentari, neq; pabulari liberè eum ſinentibus, neq; tamen pugnandi copiam facientibus ueritus, ne in anguſtum redigeretur, ſiue commeatu, ut ſcribit Aeneas Syluius, deficiente, ſiue metu Vngaricorū auxiliorum Poloni à Ludouico nouo rege, Caroli filio & ſucceſſore miſſorum, ut uult Antonius Bonfinius, ſoluit obſidionem: bipartitoq; agmine, quo plura populationibus cōplecteretur, exercitum reuerti iuſsit: ipſe cum paruo comitatu præceſsit. Et unum quidē agmen uerſus Ilcuſſum, alterum autē uerſus Lelouiam abijt. Quod ubi didicêre noſtri ab exploratoribus bipartito, & ipſi hoſtes abeuntes concito curſu inſequūtur. Et hos quidē apud Bialam pagū, illos uerò apud Pogoniam adepti, utroſq; magno impetu à tergo adoriuntur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam uertunt. Pauci famæ & honoris amantes reſumptis animis inſultum noſtrorū pauliſper ſuſtinuêre. Verùm ij quoq; paruo negotio, utpote pauci & perturbatis ordinibus, fuſi, fugatiq; ſunt. Cecidêre in utroq; prę lio & fuga de primoribus Bohemis, Zagiz Praſſek, & Alſo de Stramberk: captus Hinco Dubius: multi præterea de inferioribus ordinibus cæſi, captiq;. Captiui Cazimiri iuſſu benignè curati ſunt: diu tamē captiuitatem pertulêre. Ioannes rex accepto à fugientibus ſuis cladis nuntio, mœſtus in Bohemiam redijt. Noſtri cum uictoria non contemnendam prædā reportarunt. Palma rei bene geſtæ Prendotæ Galcæ gente Odrouanſio data. Itaq;

Dos regiæ filiæ.

Locuſtæ in Polonia.

Tartarorum excurſio in Ruſsiam & Poloniam.

Albertus Palatinus Sendomirienſis à Tartaris occiſus.

Maſouiorum cum Sileſijs bellum.

Lithuania uexata ab Vngaris, & Bohemis, & Cruciferis.

Ioannes Cæcus rex Bohe. bellum infert Polonis.

Cracouiæ obſidio.

Bohemi profligati à Polonis.

Prendotā Galca.

magnis præmijs & militari baltheo à Cazimiro is affectus eſt. Topori uerò Hinconis nomen, ab Hincone Bohemo capto deinceps uſurpare cœperunt. Annus quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum 1345.

An. 1345.

Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipſe non regias copias à Polonis profligatas eſſe: uerùm alias quaſdam, quas tunc proceres quidam Bohemi regi ſuo in auxiliũ adducebant. Exceſsiſſe tamen ſtatim Ioannem è Polonia magno incommodo accepto. Cauſam autem belli huius uult idem præbuiſſe Polonos, propterea quòd Opauienſem tractũ priores infeſtaſſent, dum Bohemo, qui Suidnicienſium ducem bello premebat, par pari referre ſtudent.

Suidnicienſiũ duci bellum illatum à Bohemis.

Conatus eſt enim Ioannes rex Suidnicienſem ducem Boleſlaum, Bernardi filium, qui unus inter duces Sileſiorum cum Polonis adhuc ſentiebat, ſubigere, oppugnauitque Suidniciam: ſed repulſus, inde Landishutam cœpit: nec multò pòſt rurſus amiſit, cum Boleſlaus armatos curribus, prætextu mercium deuectos, eò clàm immiſiſſet, præſidiumq́ Bohemorum partim interfeciſſet, partim expuliſſet.

Landishuta amiſſa, & recuperata.

Dlugoſſus, niſi fortè librarij hic error eſt, Suidnicienſium duci poſterius, quàm Polonis tunc bellum à Bohemis illatum eſſe uelle uidetur. Neutrum autem bellum perſecutus eſt Ioannes, cùm ſtabiliendi Carolo filio imperij ſtudio, tum morte prępeditus.

Carolus Cæſar & rex Bohemorum.

Principes electores Clemente ſexto Pont. Max. & Philippo Francorum rege adnitentibus, filium ipſius Carolum Morauiæ Marchionem, Ludouico Cæſari uiuente adhuc, ſed podagrico, ac diris deuoto, per id tempus ſuffecerunt.

Ioan. Bohem. regis mors.

Nec diu poſtea uixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorum regi affini ſuo ſuppetias contra Anglos iuiſſet, inclinante ad Anglos uictoria, in aciem ſe produci iuſsit, ibiq́ interfectus occubuit.

Pragenſis Archiepiſcopus.

Perfecit is apud Pont. Max. ut Pragæ deinceps eſſet Archiepiſcopus, qui ius haberet coronandi regis.

Carolus rex Bohemorum.

Succeſsit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæſar.

Ludouici Cæſaris mors.

Nec multò pòſt Ludouicus quoq́ Cæſar perijt. Quo imperante, in pleriſque Italiæ urbibus noui tyranni extitêre.

Italiæ tyranni.

Qui poſtea Ducum & Marchionum titulis, indulgentibus Pontificibus, ſeſe cohoneſtarunt.

Ludouici regis Vngarorũ expeditio in Italiam.

Per idem tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiam, ut Andreæ fratris, Neapolitanorum regis mortem ulciſceretur. Nam cum Ioanna uxor, eademq́ cognata ſtrangulauerat, & Philippum Tarentinũ principem, & ipſum cognatum, thori, regniq́ conſortem fecerat. Quibus exactis, Ludouicus regnum in ſuam poteſtatem redegit.

Ioanna regina Neapolitana ſceleſta & libidinoſiſsima.

Regnum Neapolit. Ioannæ conceſsit Ludouicus.

Nec multò pòſt, admittente Pont. Max. Ioanne id certo pacto reſtituit: illa uerò Auinionem urbem Narbonenſis prouinciæ pontifici in loco mercedis iure ſempiterno donauit: perfrictaq́ ſemel fronte totam ſeſe libidinibus dedidit.

Auinio donatus Rom. Pont.

Leges Cazimiri regis.

Interim in Polonia nihil memorabile geſtum eſſe proditur, præter leges in comitijs Viſlicienſibus ſcriptas: quibus Palatinorum & iudicum infinita poteſtas certis cancellis coërcita eſt, ut ne ex moribus aut è libidine ſua, ſed è ſcripto iure deinceps iudicarent. Certæ etiam mercedes eis & alijs miniſtris iudiciorum conſtitutæ ſunt, ut ne quid præterea à litigantibus exigeretur, mulctæq́ quas iudices arbitratu ſuo dicebant & exigebant, definitæ.

Iuriſiurãdi barbarus mos ſublatus.

Ad hæc ſublatus mos barbarus, iuſiurandi conceptis uerbis dandi, in quo ſi quis uerbo lapſus eſſet, atq́ adeò titubaſſet, cauſa quauis iuſta, cadebat.

Miraculum.

Nec illud ſanè ſilentio prætereundum eſt, quod eodem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum conſcelerati quidam homines ſacrilega cupiditate adducti, ſanctiſsimum corpus Chriſti cum ferculo ſuo è templo omnium ſanctorum memoriæ dicato ſuffurati eſſent, atq́ id ferculum non aureum, ut crediderunt, ſed æreum inauratum eſſe comperiſſent, apud Bubalum ſiue Bauolum pagum ſuburbanum, qui erat in ditione collegij baſilicæ Cracouienſis, in cœnoſam paludem id impiè & irreuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignibus atq́ faculis dies, noctesq́ aliquot perpetes colluſtratus eſt. Id miraculum cum ad epiſcopum perlatum eſſet, neque cauſa tamen eius pateret, poſt indictum triduanum ieiunium, epiſcopus eò cum ſolenni pompa ſacerdotum, & ſupplicationibus profectus eſt, repertumque ſanctiſsimum corpus ingenti cum ueneratione eò unde ſublatum erat, retulit.

Bauolus pagus.

Cazimiria cũ templis condita.

In eo uerò loco, ubi id repertum eſt Cazimirus in ſequenti anno auguſtum templum titulo Corporis Chriſti de coctis lateribus ædificauit: ſucceſſuque temporis peramplum ſpacium muro complexus nouum oppidum condidit, & Cazimiriam de ſuo nomine appellauit. In quo oppido manaſterium etiam aliud excitauit ſodalitati monachorum, ſiue eremitarum Auguſtinenſium.

An. 1347.

Mortuus eſt eodem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1347. Ioannes Grothus epiſcopus Cracouienſis. Qui præter uoluntatem Vuladiſlai regis Nankero ad Vuratiſlauienſem epiſcopum propter iram & contumeliam eiuſdem regis tranſeunti, ſucceſſor datus erat. Ei uerò Petrus Falcouius gente Doliuius à collegio ſurrogatus eſt.

Petrus epiſc. Cracouienſis.

Qui cum regio nomine legationem obiret apud Pontificem Max. intra uertentem annum Auinione mortuus ſucceſſorem accepit à Pontifice Bozentam Iancouium, gente Roſeum, decanum Cracouienſem, qui comes ipſi fuit itineris.

Bozenta epiſc. Cracouienſis.

Fuit autem Grothus uir excelſi & cõſtantis animi, ita ut Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope

Scar-

Scarbimiriam condentem authoritate eccleſiaſtica, quemadmodum Dlugoſſus memorat, deſiſtere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, ut eo oppido condito Scarbimiria quæ eſt in ditione præpoſiti Scarbimirienſis deſereretur. Quin & patrocinium eiuſdem præpoſituræ, ut ita dicam, concedente rege, ſibi & ſucceſſoribus ſuis epiſcopis uendicauit. Sed paulò antè noſtram memoriam uir clariſsimus Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocenſis, id ſimul & cæterorum ferè omnium primorum in unaquaque eccleſia ſacerdotiorum patrocinium indulgentia Leonis decimi Pont. Max. in regiam poteſtatem redegit. Anno deinde 1349. fecit Cazimirus rex expeditionem in Ruſsiam, ut eam quoque partem eius, quam Lubartus & Keiſtutus uſurpabant, regno ſuo adijceret. Magnaq; fœlicitate uſus una æſtate expugnatis, arcibus Luſco, Vuladimiria, Breſte & Chelmo, ac cæteris in deditionem acceptis Valyniam omnem, Belzenſemq;, & Breſtenſem tractum in poteſtatem ſuam redegit: Ruſſos duces deditionem facientes retinere ſua iuſsit, primarijs modo munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior, quietiorq; ipſi eſſet Ruſſiæ poſſeſsio, quoniam Vngarorum reges ad ſe eam pertinere antiquo iure, ſicuti ſuprà memorauimus, contendebãt, cum Ludouico rege eius gentis, aſſentiente etiam Stephano fratre Ludouici duce Slauoniæ ac Dalmatiæ tranſegit, & contra Cruciferos ſocietatem inijt. Atque eundem Ludouicum certum ſibi ſucceſſorem in regno Polonorum deſignauit, ſi ipſe ſine maſculis liberis decederet. Quòd ſi Ludouicus quoque nullos maſculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratres eius filius rex Polonorum eſſet. Miſit autem tunc Ludouicus matrem ſuam in Poloniam, ut ſuo nomine iuſiurandum à Polonis exigeret. Reuerſus autem à Ruſsica expeditione Cazimirus, & ſecundis rebus, laudibusqúe hominum inſoleſcens, neque de libidinibus quicquam remiſit, ſed palam concubinas Opoſni & Greſſouiæ alebat: & cum à Bozenta epiſcopo Cracouienſi officij ſui admoneretur, non modò non reſipuit, ſed etiam ſubiectos ipſi homines in territorio Sendomirienſi per Ottonem Pilecium, gente Toporum, palatinum & præfectum eius loci, indebitis tributis & laboribus uexauit. Porrò cum his de rebus epiſcopi Poloni Pontifici Maximo indicaſſent, isq; moneri eum ſuo nomine uellet, Martinus cognomento Bariſca, unus de uicarijs baſilicæ Cracouienſis, qui ſolus id facere auſus eſt, in profluentem Viſtulæ demergi ab eo iuſſus eſt: uerùm non diu ſcelus id diuina maieſtas inultum eſſe ſiuit: nam & rex diris deuotus eſt à Bozenta epiſcopo, & peſtis acerba, quam epidemiam Græci uocant, quaſi nos dicamus popularem, duobus illis annis Poloniam omnem peruaſit: tanta ui graſſata, ut pagos atque oppida hominibus uacua redderet. Ac initio quidem triduana febris ardens cum ſputo ſanguineo miſeros mortales paſſim abſumebat: deinde uerò in quintum prolata diem carbunculis & apoſtematibus enecabat. Quanquàm autem arcano id fiat Dei Optimi Max. iudicio, & ab hominum intelligentia abſtruſo, tamen non nouum, neque inuſitatum eſt, pro principum peccatis, ſubiectam eis multitudinem pœnas expendere. Nec Poloniam ſolùm ea tunc uexauit, ſed uniuerſum ferè orbem terrarum peruagata eſt. Creditum autem eſt uulgo, eam à Iudæis infectis ueneno fontibus effectam eſſe. Itaque exquiſitis ſupplicijs ij nullo neque ſexus, neque ætatis diſcrimine, per Italiam, Germaniam, & Gallias affecti, & facultatibus ſpoliati ſunt. Increbuêre tunc per uniuerſum ferè Chriſtianum orbem greges uirorum pariter ac mulierum nudis umbilico tenus corporibus obambulantium & flagellantium ſeſe, diuinamqúe clementiam miſerabilibus uocibus implorantium, uexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoque ij tunc uenêre ex Vngaria. Sed cùm ea ſiue religio, ſiue ſuperſtitio à flagitijs & prauis dogmatibus non penitùs immunis eſſe depræhenderetur, pœnis coërcita & extincta eſt. Neque tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin ubi peſtis conquieuit, Lithuani ob ereptam ſiue præreptam Ruſsiam irritati, quamuis graui bello à Cruciferis, qui magna tunc habebant Germanorum & Gallorum auxilia, præmerentur, tamen crebris excurſionibus Sendomirienſem tractum penè omnem uaſtarunt, fuſis, fugatisq; noſtris, ſi qui fortè obijcere ſeſe ipſis auſi ſunt. Ruſsiæ quoque eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripuerat, Ruſsis fidem mutantibus, & præſidia Polonorum eijcientibus, in poteſtatem ſuam redegerunt. Vuladimiria, Chelma, Belzo, & Breſte, quam arcem Cazimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Vnde liberius finitimam oram Poloniæ populabantur. Habet enim Breſte ſitum uerſus Poloniam Bugo flumine nauigabili, & paludibus permunitum. Inde ad Leopolim excurrentes, cum utramque arcem nouis muris & præſidio Polonorum munitam eſſe cognouiſſent, non tentata oppugnatione, circumiacentem oram omnem ferro & igni fœdè uaſtarunt. His tot, tantiſqúe detrimentis excitus tandem Cazimirus anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quinqua-

Scarbimirienſis præpoſitura.

Eraſ. Ciolcus epiſc. Plocenſis.

An. 1349.

Ruſsicum bellum.

Volynia, Belzenſis, Chelmenſis & Breſtenſis prouinciæ à Cazimiro rege ſubactæ.

Cazimiri trãſactio de Ruſsia cum Vngaris.

Ludouicus rex Polonorum deſignatus.

Poloni iurarũt in uerba Ludouici regis.

Cazimiri flagitia & ſcelus in præsbyterum.

Opoſnum. Creſſouiæ.

Mart. Bariſca demerſus iuſſu Cazimiri.

Cazimirus iterum excommunicatus ab epiſcopo.

Peſtis in Polonia.

Iudæi trucidati.

Flagellantes ſeſe.

Lithuani Sendomirienſem tractum uaſtarunt.

Ruſsi à Polonis ad Lithuanos deſcêre.

Belzo.

Bugus fluuius.

Leopolis munita à Cazimiro.

An. 1351.

Ruſsicum bellum.
Lubartus dux captus & elapſus.

geſimo primo, comparatis magnis copijs unà cum Ludouico Vngarorum rege in Ruſſiam rurſus expeditionem fecit, uictiſque leui prælio Lithuanis, ac duce eorum Lubarto (quanquam uariat Dlugoſſus, & Keiſtutum hoc loco, non Lubartum nominat) capto, arcem, tractumqúe omnem Vuladimirienſem recepit, exercitumqúe dimiſit hyeme appetente ſiue adeò remittente, ut uult Bonfinius. Nam is hyeme congelatis paludibus lacubus & fluminibus, & non in Ruſsia, ſed in Lithuania bellum hoc geſtum eſſe memorat. Lubartus autem, cum religionem Chriſtianam ſuſcepturum ſe eſſe unà cum cæteris fratribus deieraret, non ita multò pòſt è captiuitate euaſit. Verùm dimiſſus ne à rege, an cùm negligentius aſſeruaretur: cuſtodias fruſtratus, non ſatis liquet. Fidem certè feſellit, fœduſqúe ictum ſtatim rupit. Vnde fit uerìſimile, dimiſſum eſſe icto fœdere, ut alibi Dlugoſſo placet.

Ruſsia à Lithuanis recepta.

Ingreſſus autem cum tumultuaria manu in Ruſsiam & Vuladimiriam ex improuiſo adortus, in ſuam poteſtatem redegit, direptámque incendit. Atque ita omnem illum tractum Ruſsiæ dudum à Cazimiro ſibi ereptum, recuperauit. Haliciam quidem hic Dlugoſſus memorare uidetur pro Vuladimiria. Sed librarij fortaſsis id mendum eſt. Longiſsimè enim abeſt Lithuanis Halicia, confinis Vngariæ & Valachiæ. Et repetitam quidem eſſe bello poſthac à Polonis Vuladimiriam, inferius idem Dlugoſſus refert. Quando uerò eam amiſerint, poſteaquàm ſemel ea tunc potiti ſunt, alibi non prodit.

Lithuani Sendomirienſem agrum populati ſunt.
Pſonca & Scecarouicius proditores.

Infeſtarunt deinde ijdem Lithuani Sendomirienſem tractum uſque ad Zauichoſtum. Nec deerant de noſtris, qui ſe barbaris duces ad uaſtandam patriam præberent. Inter quos inſignes erant, Petrus Pſonca, gente Ianinus, & Otto Scecarouicius, de Topororum familia: qui locorum & rerum periti, clàm excurſiones Lithuanorum dirigebant, & noſtrorum conſilia ipſis prodebant, ac ſicubi cauendæ eſſent inſidiæ, aut uis noſtrorum, præmonebant. Fortè autem accidit, ut Petrus à barbaris, in interiorem Poloniam excurrere deſtinantibus ad exploranda uada Viſtulæ præmitteretur: inuentum autem uadum infixis in alueo fluuij prælongis ſtipitibus notauit, & renuntiatum Lithuanis redijt.

Piſcatorum fraus.

Paulò pòſt cum piſcatores ad eum locum nauiculis aduecti, animaduertiſſent, id quod erat ſuſpicati, euulſos ſtipites non longè in profundiori & uorticoſo flumine infixerunt. Nocte intempeſta Lithuani, quo faciliùs noſtros fallerent, & incautos tranſflumen opprimerent, ad Viſtulam uenientes, ſecundum ſigna, monſtrante Petro, traijcere incipiunt, & non pauci qui primi agmine in flumen ſe præcipitauerant, eius altitudine & uorticibus abſorpti unà cum equis perierunt.

Petrus Pſonca proditor iugulatus.
Proditorum bona confiſcata.

Id ubi duces animaduertêre, dolum ſubeſſe rati, Petrum uti proditorem in ripa capite plexerunt: maioréſque inſidias ueriti, interdiu latitantes, nocturnis itineribus receſſerunt. Fertur autem poſtea Iagello, cum eſſet rex factus, tàm Petri, quàm Ottonis bona propter proditionem illam confiſcaſſe. Ac Scecarouice quidem uix extremo tandem uitæ tempore magnis procerum precibus exoratus, Zaclicæ Tarloni Ottonis nepoti reddidiſſe. Criſſonouum uerò quod Petri fuiſſet, Lublinenſi præfecturæ adiunxiſſe.

Tartari Podoliam populati.
Cazimirus abſolutus.
Decima decimarũ regi donata à pontifice.

Tartari quoque per idem tempus ab Olgerdo euocati, Ruſsiam inferiorem, quæ Podólia dicitur, quæ & ipſa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati ſunt. His tot, tantiſq; calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admiſſum in ſacerdote necando ſcelus lachrymis, & auſteriore uita expiare inſtituit, miſſóque Albrico Cancellario Dobrinenſi abſolutus, & ſocietati eccleſiaſticæ à Clemente ſexto Pontifice Maximo reconciliatus eſt. Simul autem impetrauit, ut ſibi decima decimarum ab uniuerſo ordine eccleſiaſtico totius Poloniæ quadriennio in ſubſidium aduerſus barbaros Lithuanos atque Tartaros conferretur:

Eccleſiaſtica immunitas Cracouienſis diœceſeos.
Decimarũ conuectio & uenditio.
Radlouienſia & Vſuentia bona reddita epiſcopo.

Itémque ne Vratiſlauienſis eccleſia à Gneſnenſis Archiepiſcopi iuriſdictione abſtracta, Pragenſi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Bohemorum, addiceretur. Reſtituit autem tunc Cazimirus eccleſiæ Cracouienſi immunitatem ademptam, cùm quæ ad adſcriptitios eorum & agreſtes pertinebat, tum quæ ad conuectionem & uenditionem decimarum, rapinaſq; coërcendas : Adhæc poſſeſsiones & prædia Radlouienſia, Vſuenſia, cæteráque in regione ſubmontana, quæ per uim occupârat epiſcopo reddidit. Quarum rerum extant adhuc eius diplomata in baſilica Cracouienſi.

Tẽpla à Cazimiro condita.
Maioris Poloniæ cõſpiratio.

Condidit etiam complura templa, partim cocto latere, partim ſecto, quadróque lapide, in quibus ſunt, Sendomirienſe, Viſlicenſe, Sidlouienſe, Stobinicenſe, Sagoſcenſe, & Gargouienſe. Multáque præterea ad placandam diuini numinis iram pia & præclara opera tunc ædidit. Extat in archiuio regio conſpiratio, ſiue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Chriſti milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo ſecundo, facta & conſcripta, atque uno & uiginti ſignis conſignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittunt autem ſe non prohibituros, quòminus pecudes & iumenta ſua pignerentur. Quòd ſi regem uel præfectum non exorauerint,

rint, ſolituros quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata ſit, & quid ſibi uoluerit, quóue pertinuerit ea conſpiratio non liquet, niſi quod iniurijs forte & aſperitate præfecti regij expreſſa eſſe uideri poteſt. Inde quietæ res domi, foriſque complures annos fuêre. Cæterùm Pruſsiam Lithuani crebris excurſionibus infeſtarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura, ſtudióque regis effloruit, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Quæ priuſquam exponimus, libet rem miraculi loco habitam, quæ tunc in Polonia accidit, non præterire. Anno Chriſti milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo tertio, cum Martius, Aprilis, & Maius, ultra medium uerno ac penè æſtiuo calore ad calamos & ariſtas ſegetes perduxiſſent, coorto derepentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit, & in ſextum uſque diem durauit. Qua ſoluta poſtea cùm corruptas eſſe ſegetes omnes exiſtimarent tanta præter ſpem ubertas frugum, quanta uix unquam aliàs, fuit. Anno deinde milleſimo, tricenteſimo, quingenteſimo quinto, miſsi ad Ludouicum regem Vngarorum legati nomine totius Poloniæ retulerunt diploma eius, quo is recipit, nunquam ſe, neque poſteros ſuos, ullum tributum aut exactionem, ulli ordini Polonorum, neque ſacro, neq; profano imperaturos, neque iter facientes oneri cuiquàm omninò futuros. Præterea damna ac detrimenta in expeditionibus quæ fiunt ultra fines, accepta, omnibus exoluturos. Acceſsit eodem anno Maſouia ad ſocietatem cæteræ Poloniæ, & regiæ autoritati ſeſe ſubdidit. Quod ut planius fiat, paulò altiùs quædam de Maſouiorum ducibus repetenda, ac de profundis tenebris, quantum licebit, eruenda ſunt. Conradus & Boleſlaus, de quibus in Boleslao Pudico multa commemorauimus, Zemouiti ducis Maſouiorum filij fuêre. Ex his Conradus cum ſine liberis deceſsiſſet, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Preislaua Ruſſa, ſiue Lithuana priore uxore duos filios Zemouitum & Troidenum, è Bohema uerò Vanconem ſiue Venceslaum ſuſcepit. Hi poſt mortem patris Maſouiam ita inter ſe partiti ſunt, ut Zemouito Cirſcum, Raua, Liuum, Goſtininum: Troidenò Varſauia, Sochaſſouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodum, & Nouiduorum: Vanconi uerò Plocenſis tractus cederet. Ex his Zemouitus unicum ſui nominis filium ſucceſſorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati ſunt: quorum Boleslaus Ruſsiæ principatum adeptus, quemadmodum ſuperius expoſuimus, ueneno extinctus eſt: Cazimirus uerò patri ſucceſsit. Porrò Vanconi unicus itidem filius Boleslaus hæres fuit. Atque hi omnes ſocij, & ut ita dicam, feudatarij regis Cazimiri fuêre: quanquàm non comperio, ſua’ ne ſponte regis autoritatem ſecuti, an ui ſubacti ſint. Illud quidem in pactis fuiſſe conſtat, ut ſi quis eorum nullos mares liberos reliquiſſet, ei rex hæres eſſet. Itaque cùm primus omnium Boleslaus Plocenſis orbus uita deceſsiſſet, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcemque Plocenſem cocto latere muniuit: nec multò pòſt duobus millibus marcarum pecuniæ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipſam arcem hypothecæ nomine ipſi addixit. Neque tamen diu ſuperſtes is ipſe dux Cazimirus fuit. Anno enim milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo quarto, extremum uitæ clauſit diem, nullis & ipſe relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploſcum, & ditionem eius omnem in ſuam redegit poteſtatem. Supererat Zemouitus, qui ſibi legitimam ſucceſsionem ſecundum fratres patrueles uendicabat. Veritus autem rex, ne is ad Bohemos, uel ad Cruciferos deficeret, fraternámque hæreditatem bello repeteret, ita cum eo conſtituit, ut ei totius Maſouiæ dominatum traderet, dummodo ille non hæreditario iure, ſed regia munificentia, & in feudum, ut uocant, ſe eum habere, regiſque maieſtatem ſe cum poſteris ſuis comiter conſeruaturum, & contra quoſuis hoſtes barbaros iuxta atque Chriſtianos auxilio ſemper Polonis affuturum, neque cum quoquàm fœdus ullum inconſulto rege ſancitorum, ſolenni ritu & iureiurando profiteretur. Cui rei dies dicta eſt Caliſsiæ ad ſextum Calend. Ianuarij, anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quinquageſimo quinto. Itaque uenit eò ad regem ex condicto Zemouitus cum Nicolao Plocenſi epiſcopo, & magna caterua procerum & equitum Maſouiorum, & publicè uexillum ad pedes regis proiecit, & in uerba eius, poſterorumque regum Poloniæ iurauit. Ad hæc diplomate ſubiectionem ſuam teſtatus eſt: cuius diplomatis exemplum extat apud Dlugoſſum, ex archiuio regio deſcriptum. Quo illud etiam cautum eſt, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuum accepta, rex nemini ſolueret: Plocenſem autem tractum omnem, quoad uiueret, retineret, ſecundum mortem regis in ditionem Zemouiti is unà cum Viſſegrado, & Plonſco eodem iure quo cætera recideret. Quoniam autem Elizabetha Vanconis quondam uxor, tunc uerò uidua, pleraque mariti ſui bona dotis nomine retinebat, ita de ijs cum Zemouito rex tranſegit, ut poſt mortem uiduæ ea quidem quæ cis Viſtulam erant Zemouito,

An. 1353. Nix & gelu poſt medium Maium.

An. 1355.

Maſouiorum ducum genealogia.

Maſouiæ diuiſio.

Ploſcum munitum.

Pactum cum Venceſlai uxore.

Zemouito, ea uerò quæ ultra flumen, ſibi primum, ac poſt ſuam demum mortem Zemouito cederent. Hæc tunc ſic acta, atque tranſacta ſunt. Interceſſêre tamen pôſt inter hos principes nonnullæ bonorum commutationes. Facit quidem Dlugoſſus & alterius Zemouiti Viznenſium ducis, qui anno milleſimo, trecenteſimo, quadrageſimo quinto mortuus ſit, mentionem: itemque Ianuſsij ducis Maſouiæ: ſed undénam ij orti ſint, aut quem hæredem Zemouitus hic reliquerit, quámue partem Maſouiæ Ianuſsius obtinuerit, quando mortuus ſit, quem denique ſucceſſorem habuerit, neque ille prodidit, neque ego inuenio: niſi fortè Zemouiti ſenioris filij hi fuêre, anticipatis temporibus à Dlugoſſo, quod in pleriſque alijs etiam feciſſe eum depræhendimus, in hunc locum coniecti. Verùm de his ſuis locis uidebimus: nunc ad Cazimirum regem reuertamur. Qui cum Poloniam atque Ruſsiam partim bellis ſuperioribus & excurſionibus barbarorum, partim peſtilentia exinanitam, minus cultam, minuſqúe populoſam eſſe cerneret, Teuthonici generis hominibus, ſiue accitis, ſiue ultrò uenientibus agros attribuit: quorum non exiguę reliquię in ſubmontana & Vngaris finitima regione, & Ruſsia in hodiernum uſque diem manent, utentes lingua craſsiore ac non diſsimili ei qua in Sileſia & Pruſsia uulgò utuntur: eorum cura & opera Polonia frequentari & cultior eſſe pagis & oppidis cœpit.

Germani incolæ Poloniæ.

Sunt enim frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda quàm Poloni, & lautius habitant: ita ut facile etiamnum appareat per pagos & oppida iter facientibus, ubi illi, ubi'ue Poloni habitent: uidemuſqûe ruere muros oppidorum quorundam ab illis, quod uel nomina teſtificantur, conditorum, poſteaquàm à Polonis habitantur, & adminiſtrantur. Fuit autem in eos, Teuthonas inquam, & in cæteros oppidanos & agreſtes propenſior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus, uel exactionibus, aut ullis iniurijs præfectorum ſuorum, ſiue adeò procerum atque nobilitatis premi paſſus eſt, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuſcemodi auſi eſſent, ita ut uulgò ruſticorum, ſiue plebeiorum rex uocaretur.

Plebeiorũ rex.

Nec ipſos modò Teuthonas iure ſuo Saxonico, ſiue Magdeburgenſi uti permiſit: ſed ſuis quoque Polonis id indulſit. Quoniam uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgenſe tribunal prouocabatur, non ſine infamia Polonorum, & magno ſumptu ac diſpendio litigantium, ſuſtulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouienſi ſupremum, & prouinciale iudicium Teuthonicum conſtituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus iudicibus ex tota Polonia minore fierent. Cui quidem iudicio præſidet peritus eius iuris aduocatus cum ſeptem ſcabinis (ſic enim appellari eum quæſitorem cum iudicibus uſitatum eſt) quos magnus procurator arcis legit de certis oppidis atque pagis. Ab eo quoque iudicio ad regem eſt prouocatio: à quo extrema cauſæ cognitio binis ſex oppidorum, ſiue ciuitatum decurionibus, ſeu conſulibus, neutri litigantium ſuſpectis, delegatur: à quibus non eſt prouocatio. Sunt autem eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochna, Velicia, Cazimiria, & Ilcuſſum.

Sex ciuitatum iudicium.

Tametſi receptum eſt poſterius, ut rex ipſe etiam cum conſilio de ijs prouocationibus quæ à ſupremo illo iudicio Cracouienſi fiunt, ſi uelit, cognoſcat. Habent autem ſuprà memorati ſeptem iudices cum quæſitore ſuo ab eodem Cazimiro immunitatem omnium onerum atque exactionum regiarum, neque iudicari à quoquàm niſi rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus poſſunt. Ita tunc Cazimirus populoſiorem, cultiorémque externis colonis Poloniam reddidit: & ne ij cum indignitate ſua ac totius reipublicæ ius aliunde petere neceſſe haberent, prouidit. Coërcuit etiam ſuccreſcentia rurſus latrocinia, unius maximè ſplendidi & potentis uiri ſupplicio. Fuit is Matthias Borcouicius, ortus equeſtri Napiuonum familia: cuius inſigne eſt, ceruus inter cornua lupum geſtans, Palatinus Poſnanienſis, uir impiger: qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debuit, conſuetudine turpis lucri captus, ducem ſe ipſis deinde præbuit. Quæ res cum ad regem crebris querimonijs hominum perferretur, nec ille tamen quamuis admonitus & obiurgatus ab incœpto deſiſteret, captus eſt Caliſsiæ, cum eò fortè ad regem ueniſſet: & in Oſtinenſem arcem deportatus, in tetro & obſcuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioannes frater ulciſci uelle diceretur, iuſſu regis interfectus eſt. Bona eorum, in quibus erant Coſminum & Zazia munitiones, confiſcata ſunt. Filius uerò Matthiæ profugus, cum ex Marchia Brandeburgenſi in Polonos mercatores atque equites poſtea graſſaretur, quodam tempore in oppido Roſraſſouo ab agreſtibus trucidatus, pœnas dedit. Fuêre, ut habet Dlugoſſus, qui exiſtimarent cauſam tam diræ mortis Matthiæ Palatino fuiſſe, quòd de ſtupro reginæ inſimulatus eſſet. Sed quæ'nam ea regina fuerit, Dlugoſſus non meminit. Secunda quidem Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecio caſtello quaſi relegata, honeſtè tamen & lautè habita uixiſſet, ad extremum biennio ante

Heduigis reginæ mors.

hanc

hanc Palatini necem,à patre,nemine prohibente, domum reducta eſt, & paulopóſt è uiuis exceſsit. Nec diu cunctatus Cazimirus,tertiam duxit,Heduigim Henrici Glogouienſium ducis filiam.Poſt cuius nuptias anno ſequẽti,qui fuit millelimus, trecenteſimus, quinquageſimus octauus,illud quod diximus ſupplicium de Palatino Poſnanienſi ſumptum eſſe Dlugoſſus memorat. Inſequenti anno controuerſiæ quædam de iure decimarum,de iuriſdictione eccleſiaſticorum iudicum,de uiſitationibus & exactionibus archidiaconorum,præpoſitorum,& parœcorum, de nouis parœcijs inſtituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de ſemeſtribus uacantium parœciarum reditibus,qui iam inde à Nauclero epiſcopo in inſtaurationem baſilicæ Cracouienſis uſurpabantur, inter Bozentam epiſcopum Cracouienſem, & nobilitatem Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus exortæ, interueniente rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gneſnenſi Archiepiſcopo, extinctæ ſunt: & Lublinenſis,Lucouienſis,ac Secechouienſis territorij homines, propter uaſtitatem ex Tartarorum & Lithuanorum crebris incurſionibus,immunitate decimarum ſpacio triginta annorum donatæ. Statimque illis ipſis diebus Cazimirus ignominioſam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priuſquam perſequimur,explicanda eſt origo gentis,ſi quid modo certi è tantis tenebris eruere poſſumus. Dacia ſecundùm ueterem geographorum deſcriptionem, Tyra fluuio,quem nos Neſtrum uocamus,ab ea Sarmatiæ parte, quæ nobis Ruſsia & Podolia eſt,diuiditur:ab occidente ſole Iazygas Metanaſtas finitimos habet: ab oriente Hieraſſo,quem Pruthum nunc dici opinor, & Iſtro ſiue Danubio fluuijs ab inferiore Mœſia, quæ nunc Bulgaria eſt:à meridie uerò eodem Danubio à ſuperiore Mœſia,quæ nunc Boſna & Seruia eſt, diſiungitur. Ea poſt multa bella cum Romanis geſta, ad extremum à Traiano Imperatore,quemadmodum ſcribit Eutropius, ſubacta, & in formam prouinciæ redacta eſt. Cum autem bellis ſuperioribus exhauſta eſſet,infinitas hominum copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros,urbeſque colendas eò tranſtulit. Sed tamen haud ita multò póſt,ſub Galieno,ac deinde ſub Aureliano Imperatoribus barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam ſub Gratiano principe poſſederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum commercijs & connubijs commixtorum, Valachi orti, Daciam ueterem patriam etiamnum retinent, lingua noua ex ueteri ſua barbara & Romana confuſa ac corrupta utentes: tametſi Ruſsicam quoque & Slauicam linguam in uſu habent, ſiue propter uicinitatem & commercia, ſiue quòd à Slauis ea quoque gens, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæoti palude & Ponto uſque ad Adriatici cum mare pertinentes,ſubacta fuit. Gens dura,bellicoſa,& fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem eſt opinio,ſed nullo ueteri authore nixa,à Flacco quopiam ſiue præfecto,ſiue domino eos nomen hoc accepiſſe,ut primum Flacci,mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulaſsi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque adeò Slauorum omnium lingua, non modò hi populi, uerumetiam omnes Italici generis Vulaſsi & Vuloſsi dicuntur: Quod ipſum etiam argumento eſt Italicam hanc gentem eſſe. Agros non magnopere colunt Valachi,ſed armentis atque gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis paſcuis abundet eorum regio. Inde fit fortaſſe,ut noſtris aliquanto maiores oues & boues ibi naſcantur:quorum maximam ac penè infinitam uim non modò finitimis Ruſsis atque Vngaris, uerumetiam Polonis, Pruſsis, Sileſijs, Bohemis, Germanis,Slauis,Italis, Turciſque quotannis ſuppeditant. Religionem Chriſtianam colunt,ſed Græcorum ritu. Obſcura & ignota penè uſque ad hæc tempora,quæ nunc perſequimur,ea gens fuit. Primumque hoc nomen in Vngarorum hiſtoria reperio tempore Caroli regis, qui anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, trigeſimo, contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uocant,Latinè Palatinum dici uſus obtinuit, belIum geſsit, eodem ferè quo Cazimirus noſter euentu. Vocatur etiam Moldauia hæc ipſa regio,ſed utrum à flumine,an aliunde,nondum ſatis compertum habemus. Poſteriori quidem tempore gens una in duos dominatus ſecta, nominibus quoque diſtingui cœpit,ſic ut ij qui ad orientem & ſeptentrionem uergunt, & Podoliæ finitimi ſunt, Valachorum nomen retineant:qui uerò meridionale Tranſyluaniæ latus attingunt,Multani à noſtris, à cæteris uerò Tranſalpinenſes,Moltaui & Valachi uocentur. Huic ergo genti huiuſmodi de cauſa bellum fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum,duo filij eius Stephanus & Petrus de principatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem & morum ſuauitatem plures fauebant.Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia.Itaque nullo negotio dominatum occupauit.Excluſus dominatu Stephanus, ſimul & inſidias fratris metuens,in Poloniam cum

An. 1358.

Daciæ deſcriptio.

Eutropius.

Valachorum origo.

Valachorum ſtudia.

Religio Valachorum.

Moldauia.

Valachicum bellum,eiuſq; cauſa.

nonnullis ſuæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profugit: & cum ſe in
poteſtate & clientela eius fore polliceretur, facilè ab eo impetrauit, ut ſe ad paternum do-
minatum ui & armis reduceret. Igitur Cazimirus conſcriptum è minore Polonia & Ruſ-
ſia exercitum non contemnendum, initio menſis Iulij in Valachiam cum legatis & Ste-
phano miſit. Nec malè Polonis ea ſuccedebat expeditio principiò. In uelitationibus e-
nim & particularibus certaminibus ferè ſuperiores euagebant. Petrus ubi ſe imparem
eſſe animaduertit Polonorum uiribus, ad dolum ſe conuertit. Et quò facilius incautos fal
leret, clàm per internuntios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis inte-
Ploniny. riorem Valachiam ingreſſuris ſylua denſa & impedita, quæ Ploniny à ſoli ſterilitate uoca-
tur. Eam igitur Petrus cum ſuis inſedit: & quà noſtri iter facturi erant, arbores ſuccidit, ita
ut truncis tamen utcunque hærerent. Vbi noſtri indaginem illam ingreſsi ſunt, ibi coorti
ex inſidijs Valachi, arbores ſuccíſas ui impellunt, ab extremis orſi, ita ut cæteri mutuò ſeſe
impellerent. Qua ruina noſtri ſic obruti ſunt, ut qui obtriti & extincti non ſunt, uiui ta-
men ferè, debilitatis & colliſis membris, in hoſtium poteſtatem uenirent. Pauci de extre-
mo agmine ſalui euaſêre. Capta ſunt in eo conflictu tria uexilla magna, Cracouienſium,
Sendomirienſium, & Leopolienſium. Signa minora militaria ſeu gentilitia nouem, To-
pororum, Leliuiorum, Liſſorum, Rauiorum, Gryphiorum, Strenauiorum, Habdanco-
rum, Polucoſarum, & Stremeniorum. Cazimirus clade hac ad ſe perlata, mœſtus, ac de
proditione exulum quæſtus, de redimendis captiuis ad hoſtem miſit, & facilè impetrauit.
Fuerunt autem inter eos maximè inſignes Nauoius Tencinius, Andreæ Palatini Craco-
uienſis filius, & Sbigneus Oleſnicius, Sbignei eius, qui poſtea fuit epiſcopus Cracouien-
ſis & Cardinalis presbyter, auus. Cladem Valachicam alia non minor domeſtica poſt
unum annum conſecuta eſt è peſtilentia: quæ cum per populos latè ſerperet, Poloniam
quoq; ſex menſibus autumnalibus & hybernis afflixit, ita ut in oppidis atque pagis dimi
Peſtis. diam fermè partem hominum abſumeret. Cracouiæ quidem uiginti millia mortuorum
cenſa ſunt. Magis autem ea in nobiles & locupletes, quàm in uulgus graſſata eſt. Cruci-
feri uerò ope Ludouici Marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Cæſaris,
Lithuaniam tribus excurſionibus uehementer tunc afflixerunt, Keiſtutumq; ducem Ge
Lithuania ua- demini filium cœperunt. Sed is commutatione captiuorum liberatus eſt: nec multò poſt
ſtata à Crucife iterum ac tertium captus, cuſtodias fruſtratus euaſit. Anno ſequenti, qui fuit milleſimus,
ris. tricenteſimus, ſexageſimus primus. Cazimirus rex miſsis Auinionem ad Vrbanum Pon
An. 1361. tificem Maximum, Innocentij ſucceſſorem, oratoribus impetrauit, ut in Ruſsia cathedra
metropolitica, Cracouiæ uerò Cazimiriæ noua Academia inſtitueretur: id quod Caro-
lus Imperator & rex Bohemorum Pragæ iam fecerat. Atque illud quidem perfectum eſt
Pragenſis Aca eodem anno, primuſqúe Archiepiſcopus Leopolienſis fuit Criſtinus, homo equeſtris or
demia. dinis, quanquam non memoratur cuius gentis fuerit, à Gneſnenſi Archiepiſcopo præ-
Archiepiſcopa ſente rege conſecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorum conſe-
in Ruſsia inſti- quentibus annis magno ſumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non eſt, Ca-
tuta. zimiri morte intermiſſum. Inuidere ipſi fortaſsis fata hanc gloriam, ut integra ſolidaq;
Vuladislao Iagelloni maneret. Præterea repullulans rurſus inter epiſcopum Cracouien-
ſem & regem, ſacrumqúe & profanum ordinem controuerſia de iure decimarum & in-
terdictorum, eodem anno arbitrio Iaroslai archiepiſcopi Gneſnenſis, qui tunc fortè Cra-
couienſem diœceſim uiſitabat, ex compromiſſo ſedata eſt. Cuius decreti exemplum ex-
tat in cōditionibus regni & ſynodalibus uulgò editis. Hoc eodem anno Vuratislauia for
tuito incendio conflagrauit. Inſequens annus annonæ penuria & fame apud Polonos &
Fames in Polo uicinos populos inſignis eſt. Ac ueris quidem tempore lætæ arriſerunt ſegetes. Iunio ue-
nia. rò menſe tempeſtates & aquilones cum pluuijs coorti florem ſegetum decuſſere, & iam
coaleſcentia grana corrupêre: itaq; fame uulgò laboratum eſt: quod malum tamen regis
beneficentia & ſolertia non ſine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atq;
horreis ingens uis frumenti è ſuperiorum annorum ubertate reliqua. Id frumentum rex
externis quidem ac ditioribus ſuis iuſto precio uendi iuſsit: plebs uerò egena partim com
mutatione rerum frumentum accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidem
Munitio artiū tempore complures arces & oppida muris, uallis atque foſsis munita ſunt: piſcinæ, agge-
& oppidorū. res, & aquæductus multis in locis facti. Atque inter cætera alueus à Cracouia Bochnam
uſque per quinq; miliaria duci inſtitutus, quo deriuata ac immiſſa aqua ex Viſtula, ſal, li-
gna, & ceteræ merces ultrò, citroq; nauibus uel ratibus portarētur: uerùm is alueus perfe-
ctus non eſt. Redegit autem & pecuniam non modicam Cazimirus è frumēto uendito.
Quæ ſplendori eius anno ſequenti nō minimum ſuffragata eſt in nuptijs neptis, filiæ Bo
An. 1363. guslai ducis Scecinenſium: de quibus breuiter commemorabimus. Inimicitiæ erant inter

Carolum

Carolum Imperatorem & Bohemorum regem, & Ludouicum Vngarorum regem, qui gener Caroli fuerat, leuibus quibuſdam iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ, ſed conuitio Caroli ſic auctæ, ut bellum utrinque magnis uiribus appareretur. Ludouicus Cazimirum cum Ruſſorum ac Tartarorum auxilijs, & per eum Sigiſmundum Danorum regem Boguslai propinquum in ſocietatem belli pertraxerat. Carolus Bohemiam, Morauiam & Germaniam omnem ad arma concitabat. Hoc ubi accepit Vrbanus Pontifex Maximus, de pace cum utriſque diligenter egit per legatum ſuum, Ioannem quempiam ſodalem Franciſcanum, uirum prudentem & eloquentem: qui cum impigrè iam ad Carolum, iam ad Ludouicum & Cazimirum recurreret, Carolumq́ eò adduxiſſet, ut is ſatisfacturum ſe eſſe aduerſarijs de conuitio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, non modò pacem inter inimicos reges, uerumetiam affinitatem confecit, nempe ut Carolus Imperator neptem Cazimiri regis, Elizabetham Boguslai filiam, quartam uxorem duceret.

Legatus Pontificius.

Pax & affinitas inter reges.

Tertiam enim, Annam Bernardi Suidnicienſium ducis filiam, per quam Suidnicienſem dominatum ſibi & ſucceſſoribus ſuis Bohemorum regibus quæſiuit, paulò antè morte ſublatam amiſerat, cùm Venceslaum filium ex ea ſuſcepiſſet. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, quod Carniſpriuium uulgò uocant. Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum, Sigiſmundus Gothorum, ſiue Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerſo Iſtro in Valachiam, & inde terreſtri itinere per Rufsiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Bauarorum, Zemouitus Maſouiorum, Boleslaus Suidnicienſium, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppolienſium, & Boguslaus cum ſponſa filia. Ad extremum uenit Carolus cum ſplendido comitatu. Cui uenienti omnes Principes atque Reges cum Cazimiro Cracouia ad unum miliarium obuiam profecti ſunt, & non modicum ſpacium pedibus progreſsi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter ſe conſalutarunt. Cùm autem urbi appropinquaret Carolus, ſponſam cum patre & magna puellarum ac matronarum caterua obuiam habuit. Deductuſq́ue cum ingenti pompa in arce, Cazimiro petente, diuertit: cæteris in urbe hoſpitia diſtributa.

Nuptiarum apparatus.

Omnes autem hi Principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iuſſu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentiſsimè habiti ſunt, durantibus uſque in uiceſimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum ſuppeditarentur hoſpitibus regiorum procuratorum atque diſpenſatorum prouidentia, tamen ne quid magnificentiæ deſideraretur, magna dolia in foro ſeu circo urbis collocata ſunt, alia uini, alia auenæ plena, unde ſumerent quantum quiſque uellet. Præerant autem procuratoribus ac diſpenſatoribus omnibus regijs Verincus Germanus, conſul Cracouienſis, quem Cazimirus propter ſingularem induſtriam atque dexteritatem in rebus agendis theſauro ſuo præfecerat, & omnium conſiliorum ſuorum non modò participem, ſed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum eſſet ditiſsimus, non habuit ſatis nuptias illas regio nomine quàm ſplendidiſsimè adminiſtrare, ſed ut ſua quoque magnificentia Poloniæ ſplendorem adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & Proceribus eorum domi ſuæ conuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus eſt: in primis autem regi ſuo Cazimiro, ita ut quæ ei donauit, plus quam centum millibus florenorum æſtimata eſſe dicantur. Nuptijs ritè peractis, & fœdere ſempiterno inter Reges icto, & iureiurando firmato, & miſsis inter ſe ultrò, citróque ampliſsimis muneribus, domos quiſque ſuas diuerſi diſceſſerunt, ad fines uſque regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimirus ſororis filiæ in dotem centum millia florenorum.

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Quoniam autem habebat Cazimirus uxorem, & ex ea iam filiam unam atque alteram ſuſceperat, remiſit ei Ludouicus Rex Vngarorum ius ſuccedendi ea conditione, ſi quem is filium poſt ſe relinqueret Polonia. Infeſtata eſt etiam deinde hoc ipſo anno peſte populari. Sequentis uerò anni hyems tam fuit aſpera & niuoſa, ut feras quoque beſtias in ſyluis & uolucres extingueret.

Peſtis.

Hyems aſpera.

Adiecit deinde Cazimirus animum ad recuperandam eam partem Rufsiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Ruſſorum magis quàm ui Lithuanorum amiſerat: indictaq́ue toti Poloniæ expeditione, cum magnis copijs aduerſus Ruſſos & Lithuanos profectus eſt.

Rußicum bellum.

Georgius dux Belzenſium.

Cùm autem Belzenſium fines primùm attigiſſet, uenit ad eum Georgius dux eius oræ, & placato Rege imperata facere pollicitus, impetrauit ut ditionem illam ſuam retineret. Itaque ibi nihil hoſtile noſtri fecêre. Quin & Chelmenſem ditionem cum Chelma arce de Lithuanis captã Cazimirus ei adiecit: nam Lubarto petenti ueniam dare noluit. In Volyniam deinde, ſiue Vuladimirienſem tractum exercitum promouit: & cum nemo pugnandi copiam faceret, Luſcum, Valadimiriam & Oleſcum arces ui in de-

Chelma Rußica capta.

Luſcū & Vuladimiria arces Polonorū præſidijs munitæ.

Vuladimiria muro conſtructa.

ditionem ſuam redegit: cæteras per deditionem accepit. Atque ita Lubarto eiecto, oram illam omnem ſubactam ac tributariam factam Alexandro duci Michaëlis Coriathi filio, Gedemini nepoti, addixit. Et quo facilius eum in fide & officio contineret, Luſcum & Vuladimiriam ipſe retinuit, præſidiaque ijs arcibus impoſuit. Deinde ſucceſſu temporis Vuladimiriam, cum lignea fuiſſet, lateritio muro muniuit. Et Alexander quidem in Cazimiri fide perſtitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties poſtea rebellionem tentauit. Porrò Lithuani nunquàm deinde, quoad uixit Cazimirus, neque Ruſſiam, neque Poloniam infeſtarunt, eo quòd ſatis habebant negotij cum Cruciferis, & quòd præſidia contra eos opportunis locis rex collocârat:

Maſouia uexata à Lithuanis.

Poltouia incenſa.

Maſouiam ſemel duce Keiſtuto impunè depopulati ſunt, ad Poltouiam uſque prouecti. Quo oppido direpto, incenſoque, quippe quòd munitum non eſſet, arx quoque cum plurimis mortalibus, qui in eam ſe cum facultatibus ſuis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio ſubijcientibus.

Cū Lubuſſenſi epiſcopo tranſactio.

Neque memorabile ullum Cazimiri regis factum poſt ſubactam Ruſsiam quatuor illis annis, quibus poſtea uixit, memoratur, niſi quod cum Petro quoque Lubuſſenſi epiſcopo, quem bonis quibuſdam ſpoliarat, tranſegit, ea lege, ut epiſcopus Lubuſſenſis bona, quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iam inde à tempore Henrici barbati ducis habebat, retineret, regem autem dominum & patronum ſuum agnoſceret:

Comites Dreni & Santoci dedunt ſe regi Poloniæ.

& quòd comites Dreni ipſi quoque cum ea ipſa arce & Santoco ſe in ditione Cazimiri & regum Polonorum antiquitùs eſſe, ac deinceps fore iurati profeſsi ſunt: itemque

Cazimirus rex in Pruſsiam profectus.

quòd idem rex magna parte Poloniæ peragrata: in Pruſsiam ſe contulit, cum pacato comitatu, uidendi Mariæburgi, aliarumque arcium & oppidorum, quæ Cruciferi frequentia & permunita & bene conſtituta habuêre, gratia, ut ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi perhumanè & honorificè à Cruciferis quocunque adijt, acceptus eſt.

Cazimiri cum Ludouico fœdus cōtra Imp.

An. 1369.

Quin & inimicitias cum Carolo Imperatore ſuſcepit, idque ſiue ſua ſponte & aliqua iniuria prouocatus, ſiue Ludouici regis Vngarorum gratia: qui hoc ipſo tempore Carolo indixiſſe, & Morauiam infeſtaſſe memoratur. Extat quidem in Archiuio Cracouienſi fœdus & ſocietas Cazimiri cum Ludouico anno Chriſti milleſimo, tricenteſimo, ſexageſimo nono, diſertè contra Carolum Imperatorem & Regem Bohemorum inita.

Bythomienſiū metallorum interitus.

Bythonienſiū pœna ob interfectos ſacerdotes.

Nec illud ſilentio prætereundum eſt, quòd per hoc tempus metalla Bythomienſia, plumbi cum argento intermixto feracia, euanuerunt, poſt interfectos crudeliter ab oppidanis publico conſilio duos ſacerdotes, Petrum parœcum oppidi, & Nicolaum, qui ipſi erat à ſacris concionibus. Neque hac modò pœna Bythomienſes facinus illud luerunt, ſed etiā ab epiſcopo Cracouienſi interdicto perculſi, & honore omni priuati ſunt, damnatique, ne qui ex poſteritate eorum deinceps ſacris initiarentur, aut ulla ſacerdotia obtinerent. Sed ab interdicto & cæteris pœnis poſt biennium denuum apud Pontificem Maximum permagno ſe redemerunt.

Florianus epiſcopus Cracouienſis.

Bozentinum arx & oppidum.

Erat autem tunc epiſcopus Cracouienſis Florianus Morſcius, gente Ielitius, Caſtellani Sendomirienſis filius, poſt Bozentam, qui Bozentino arci & oppido nomen dedit, amiſſoque uiſu obijt. Sub hoc ipſum tempus Boleslaus dux Suidnicienſium & Iauorienſium mortuus, Carolum Imperatorem & Regem Bohemorum affinem ſuum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Sileſiæ quod reliquum fuerat, Bohemorum regno adiectum eſt. Sed iam Cazimiri mors ſtylum noſtrum ad ſe reuocat.

An. 1370.

Anno igitur Chriſti milleſimo, tricenteſimo, ſeptuageſimo, cum hyemem Cracouiæ Cazimirus exegiſſet, Vere appropinquante in maiorem Poloniam profectus, per æſtatem ibi commoratus eſt.

Prædboria.

Cazimiri caſus.

Deinde autumno inde diſcedens in Sendomirienſi tractu, & in Ruſsia uenationibus hybernum tempus dare decreuerat: iamque Prædboriam, quod oppidum in Siradienſi tractu eſt, peruenerat, cum eum grauis caſus afflixit. Forte enim ad ſextum Idus Septembris, qui dies Mariæ Dei matris natalis anniuerſario & ſolenni ritu à Chriſtianis celebratur, uenatum in proximas ſyluas, fruſtra diſſuadentibus nonnullis pijs hominibus profectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugientem impedito loco, & inter uepres perſequitur, labente magno cum impetu equo quo uehebatur, uehementer homo ſenex & carnoſus conquaſſatus eſt, ita ut febre exagitaretur.

Sendomiria fructuum optimorum ferax.

Relatus autem Prædboriam, & citò medicorum ope releuatus, Sendomiriam contendit. Vbi cum ſpretis medicorum præſcriptis, intemperantius uiueret, & pyris, malisque, ac cæteris fructibus, quos locus ille producit eximios, ſeſe ingurgitaret, balneiſque nimium uteretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris ea fuit quin rheda uehi poſſet, medicis Cracouiam proficiſci ſuadentibus, quòd ibi faciliorem eſſe medicationem dicerent.

Chrobrani.

Itaque Sendomiria Chrobranos profectus, cum ex agitatione itineris grauiore æſtu urgeretur, frigidam aquam præter ſententiam medicorum bibit. Atque inde maiores flammas concepit. Quibus medicorum arte mitigatis, lectica in Copriuunicenſe monaſterium

naſterium delatus ſuccolantibus aulicis,octo dies ibi quieuit. Releuatusq́ aliquantu-
lum,iter inſtitutum proſecutus eſt. Oſſeci autem cum alterius de medicis Matthæi per-
miſſu mulſam bibiſſet, rurſum deterius habere cœpit: ſed tamen Corcinum,atque inde
poſt aliquot dies pridie Calendas Nouembris Cracouiam delatus, languebat magis.
Quærit deinde ex medicis,num iam Cracouiam perueniſſent,tacitè eos admonens pro-
miſſorum,quibus ei Cracouiæ certam quodammodo ſanitatẽ erant polliciti. Deinde eos
rogat,ut uerè ac liberè ſibi dicerent,an de uita ſua deſperarent. Sed ijs, ut fit,bonam ſpem
oſtentantibus,nihilominus cum deſtitui ſe uiribus animaduerteret,accito epiſcopo Cra- *Vuladislaus*
couienſi Floriano,ac Vuladislao duce Oppolienſi ſororis ſuæ nepote,quem Ludouicus *dux Opolien-*
rex Vngarorum illis ipſis diebus ad uiſendum eum miſerat,itemq́ inſignioribus nõnul- *ſis.*
lis de cœtu ſacro baſilicæ Cracouienſis,ad hæc & aulicis miniſtris ſuis, in Chriſtiana reli- *Teſtamentum*
gione,uti Chriſtianũ decet mori ſe profeſſus eſt,teſtamentumq́ condidit, quo multa mul *Cazimiri re-*
tis cùm ſatellitibus,tum nothis filijs ſuis,plurima Cazimiro Scecinẽſium Pomeranorum *gis.*
duci,largitus eſt:quædam etiam Gneſnẽſi & Poſnanienſi baſilicis:Cracouienſi uerò cru-
cem illam inſignem,quam Leopoli deportarat,cum incluſa portione ligni crucis Chriſti.
Duabus uerò filiabus è tertia uxore ſuſceptis,ſtragulam ueſtem omnem,ac dimidium au
reæ,argenteæ, & gemmæ ſuppellectilis:reliquum autem eiuſdem ſuppellectilis matri ea-
rum uxori ſuæ legauit:adminiſtrationemq́ ſiue executionem teſtamenti Ioanni Strelcio,
cognomento Suchyuilco,Decano Cracouienſi,& Cancellario regni commiſit. His ritè *Cazimiri*
peractis,ſacris myſterijs de more procuratus Nonis Nouemb. uitã cum morte commu- *mors.*
uit,ac tertia die pòſt,in baſilica Cracouienſi ad dextram aræ maximæ honorificè ſepultus
eſt,ubi extat adhuc eius monumentũ cum imagine ſculpta in marmore. Regnauit autem
Cazimirus annos triginta ſeptem,uixit ſexaginta:pacis quàm belli artibus & operib. cla- *Aetas.*
rior:unde etiam Magni cognomentum ſolus hic inter Polonorum Principes,non tã uir- *Magni cogno-*
tute bellica & uictorijs meruiſſe uidetur,quàm operibus magnificis,& plurimarũ arcium *mentum unde.*
& oppidorum munitione,& quòd omnium ſummorum pariter & infimorũ hominum
erga ſe beneuolentiam ijſdem quibus collegerat uirtutibus,hoc eſt,iuſtitia,facilitate,hu-
manitate,elegantia & clementia,ad extremum retinuit:etenim ad gloriam quidẽ plus ua
lent bellicæ uirtutes. Præſens uerò hominum beneuolentia lenioribus his uirtutibus faci
lius comparatur. Magis illas ferè homines admirantur, ſed has gratiore memoria proſe-
quũtur. Tametſi bellicæ quoq́ gloriæ non expers fuit cùm alibi,tum in Ruſsia maximè:
quam à maioribus ſuis amiſſam,maiore fœlicitate quàm ſudore recuperauit. Hic Prin- *Cazimiri uir-*
ceps inextricabiles iudiciorum laqueos reſecuit:leges barbaras & iniquas, quoad tũc po *tutes & præ-*
tuit,uel ſuſtulit,uel correxit:adeuntibus facilis & comis: quærimonias etiam infimorum *clara facta.*
benignè & patienter audiuit:tenuiores à potentiorũ ui & iniuria uindicauit,ſic ut ęquior
plebi,quàm nobilitati eſſe uideretur:captos ab hoſtibus ſuos promiſcuè redemit: ne cui-
quam oneri eſſet,cauit:ſeueritate,ut medici ſolent uſtionibus & ſectionibus, non niſi ne-
ceſſariò uſus eſt:Poloniam ſuperiorum temporum bellis & alijs calamitatibus uaſtam &
infrequentem,populoſiorem reddidit,& ad meliorem cultum redegit,maximè indulgen
tia in agreſtes,ac Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorum in Polo
nia,plerorumq́ omnium munitiones,ac templa lateritia,eius ſunt opera. Hic enim Cra- *Arces & oppi*
couienſem arcem exornauit,cuius tamen exornationis uix iam ulla extant ueſtigia: Ca- *da munita à*
zimiriam Viſtula diſiunctam à Cracouia,Veliciam Scauinam, Ilcuſſum, Bendinum, Le- *Cazimiro Ma*
louiam,Sendomiriam,Vislíciam,Sydlouiam, Radomiam,Opoſnum,Vauelniciam,Lub *gno.*
linum,Caliſsiam,Pyſdros,Stauiſsinum,Velunum,Coninu,Petricouiam,Lenciciam, Plo
ſcun,Inouulodum,Leopolim,Sanocum,Croſnam,Cichouum oppida & caſtellum mœ-
nibus cinxit. Arces Poſnanienſem,Caliſsienſem,Sendomirienſem,Lublinenſem,Leopo
lienſem utramq́,Pyſdrenſem,Siradienſem, Velunenſem, Lencicienſem,Colenſem,Plo-
cenſem,Nepolomicenſem,Sidlouienſem,Prædborienſem,Breſnicenſem, Boleslauecen-
ſem,Oſtreſſouienſem,Bremislienſem, Landiſcoronenſem, Bendinenſem,Lelouienſem,
Zorſtinenſem,Ocecẽſem,Crepicienſem,Secechouienſem,Solecẽſem,Zauichoſtenſem,
Corcinenſem,Coninenſem,Naclenſem,Velenenſem,Medirecẽſem,Cruſuicienſem,Zlo
torienſem,Bydgoſtienſem,Lubaſſouienſem,Trebouuliẽſem,Halicienſem, Tuſtanẽſem,
Opoſnenſem,Priſſouienſem,Rauenſem,& Viſſegradẽſem,uel denuò muniuit, uel uetu-
ſtas refecit. Templa uerò præter ea quę ſuprà enumerauimus,Nepolomicenſe,Corcinen *Templa à Ca-*
ſe,Solecenſe,Opoſnenſe,Lapſicenſe,& in arce Cracouienſi duo,quorum alterum S. Mi- *zimiro condi-*
chaëlis,alterum S. Georgij nomine dedicatum eſt, è conſpectu uerò eiuſdem arcis Ru- *ta.*
penſe Diui Stanislai cæde nobile, itemq́ ptochodochium ſiue hoſpitale Stradomienſe
condidit. Præterea Corcini,Petricouiæ,Caliſsiæ,& Lenciciæ monaſteria: quibus omni-
bus amplam & luculentam ſuppellectilem,ad cultum diuinum accommodam attribuit.

Mogilenſe

Mogilenſe quoq; monaſterium imperfectum conſummauit. Baſilicam etiam Cracouie
ſem exornauit. Eius etiam opus ſunt tabernæ mercatorum & propolarum in circo Cra
couienſi. Fuit & uiuarium ſub arce Cracouienſi ad Viſtulam: cuius ueſtigia ſe uidiſſe M
thias Mechouienſis paulò antè noſtra tempora memorat. Zemouitum Maſouiorum d
cem epiſcopo Poſnanienſi, ut decimas de noualibus agris reddi in ſua ditione iubere
condemnauit. In ſumma, publica regis huius acta, & opera pleraque omnia laude dign
Vitia Cazimiri.
ſunt: ac eo quidem magis, quòd diſsimilem habuit ſucceſſorem. Cæterùm domeſtica uit
fuit impurior, in cibo, potuq; intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter gre
ges concubinarum, cum quibus magis quàm cum iuſtis uxoribus conſueuerat, Bohe
mam quandam Rochicianam, captus eius pulchritudine, in loco iuſtæ uxoris habere
promiſſa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non poſſet) fide matrimonij, interuenie
te Abbate Tinecenſi thyara ornato: quem mulier epiſcopum Cracouienſem eſſe credi
dit. Sed eam deinde cum caluam & ſcabioſam eſſe comperiſſet, eiecit, & Iudææ cuiuſdan
Heſter conſuetudine uſus eſt, de qua Nemiram & Pelcam filios ſuſcepit. Nam filias na
Iudeorũ prærogatiuæ in Polonia unde ſint
tas, ut Iudaica religione permanerent, matri indulſit. Huius Heſter opera gens Iudaic
magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta eſt, cùm nouas, tum quas ipſis olim Bo
leslaus dux Caliſsienſis in ſua ditione conceſſerat. Quin & periculi illius, quod Carolu
rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri hu
ius libidinem in cauſa fuiſſe exiſtimant. Itaque iuſta pœna diuinitùs affectus eſſe uidetu
Cazimirus, quòd nullos poſt ſe mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinoſu
ipſe eſſet, tamen continentes ſacerdotes ſingulari fauore proſecutus eſt. Quòd ſi indu
ſtria, dexteritateq; etiam præditi eſſent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij, & obſcu
ro loco nati eſſent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Cu
rabat autem ut omnes ſacerdotes, quoad fieri poterat, ſacerdotia ſua per ſe ipſi præſente
Effigies Cazimiri.
adminiſtrarent. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denſo & criſpo, promiſſa bar
ba, uoce ſonora, ſed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homine
ſuis laudibus defraudemus, Mathias Golanzeuius, gente Toporus, epiſcopus Vuladiſ
lauienſis, qui duos & quadraginta annos epiſcopi munere functus eſt, baſilicam Vula
Vuladislauienſis baſilica noua.
dislauienſem nouam condidit in oppido, cum prius ſub arce fuiſſet. Aliud item templum
Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido conſtruxit: arces Vuladislauien
ſem & Racianzum cocto latere muniuit. Deinde ſenio confectus, & uiſu orbatus, Sbi
Vulatislauia & Racianzum arces munitæ ab epiſcopo.
lutho propinquo ſuo præpoſito Vuladislauienſem epiſcopam conceſsit. Quanquam
poſtea pœnituit eum facti, cum non pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scot
nicius, gente Bogorius, Archiepiſcopus Gneſnenſis permulta præclara monumenta re
liquit, quæ aptius infrà recenſebuntur. Per hoc tempus Cruciferi Pruſsienſes atque Li
uonienſes, & Lithuani mutuis populationibus, & munitionum euerſionibus, inter ſe cer
Heluetiorum incrementa.
tabant, nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In
Germania uerò Heluetiorum, ſiue Suitenſium ſocietas, ante ſe-
ptuaginta ferè annos inſtituta, per iniurias principum,
quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit
incrementa. Sed iam librum hunc unà
cum Cazimiri regno finiamus:
ſequentesq; externi ge-
neris regibus de-
dicemus.

DE ORB

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TREDECIMVS.

PROOEMIVM.

PER nongentos aliquanto plures annos, quibus hiſtoria ab initio uſque ad mortem Cazimiri ſecundi Regis decucurrit, ſemper Polonia ſui generis Reges atq; Principes habuit, Venceslao Bohemo, de quo in ſuperiore libro pertractauimus, excepto. Qui quòd unus inter noſtrates interiectus eſt, nec diu apud Polonos regnauit, in numerum quodammodo à nobis redactus eſt, ne ſeriem narrationis interrumperemus. Deinceps uerò quod reliquum eſt temporis uſq; ad hoc tempus, quo hæc ſcribimus, cùm Cazimirus Rex moriens, quemadmodum ſuperius commemorauimus, nullos mares liberos reliquiſſet, exteri apud Polonos regnarũt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lithuanus cum ſua poſteritate, quæ in hunc uſq; diem durat atq; regnat. Quæ tempora dum perſequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij Reges uſquam geſſerunt, rationem expectabit. Quanquam enim per Reges atque Principes hiſtoriam ducimus, tamen inſtituti noſtri eſt, non tam uitas Regum ipſorum atque Principum, quàm res geſtas Polonorum perſequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox ſcribere aggrediar, ſiue in Vngaria, ſiue in Italia, ſiue uſquam aliàs geſsit, quæq; ij qui poſt eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicam hiſtoriam non pertinebunt, uix & obiter attingemus. Lithuanicas uerò res à tempore Iagellonis Regis, quòd coniunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omittemus, niſi ſi quæ erunt, quæ minus ad nos pertinere uidebuntur. Hæc ſemel præfati, iam ſuſceptum opus à morte Cazimiri ſecundi Regis proſequamur. *Externi reges.*

LVDOVICVS VNGARORVM ET Polonorum Rex.

TERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Zemouitus dux Maſouiorum à Ioanne filio, quẽ hac de cauſa miniſterio Regis addixerat, illicò Ploſcũ, Rauam, Viſſegradum, Goſtininum, & Sochaſſouiam arces in ſuam redegit poteſtatem, dedentibus eas ultrò præfectis, cũ quòd ſciebant ex pactis conuentis eas Zemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo corrupti erant. In utraq; etiã Polonia & in Rußia, poſt uulgatam mortem Regis, noui quidam motus exciti ſunt à finitimis. Nam Haſſo ſiue Heſſus quiſpiam, Ottonis Marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæſaris, præfectus cùm didiciſſet proditione trium Saxonum, qui in præſidio Santoci erant, arcem eam à paucis cuſtodiri, & à commeatu imparatam eſſe, præfectumq; eius Sandiuoium Virium Caſtellanum Bninenſem abeſſe, cũ tumultuaria agreſtium ferè manu eò accurrit, arcemq́ue oppugnatam acrius, tandem Sendiuoio Sleſsinio impigro iuuene, qui ceſſantibus Saxonibus proditoribus cum paucis ſuis arcem defendebat, uigilijs & labore confecto, per deditionem accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lithuanus cum Keiſtuto fratre & expeditis copijs Vuladimirienſem arcem in Volynia poſteaquàm primo impetu capere non potuit, circumſedit. Præerat arci Petraſsius Turſcius de tractu Lencicienſi. Is quamuis diutius obſidionem ſuſtinere potuiſſet, tamen Alexandro duce, cui Volynios parêre Cazimirus iuſſerat, Cracouiam profecto, cum nec unde quicquàm opis expectaret, ferocitate & minis Lithuanorum territus, arcem ligneam ueterem quam tuebatur, dedidit. Acceptam Lubartus ualido præſidio firmauit. Nouam uerò, quã Cazimirus duobus annis magna cura, ſumptuq; cocto latere muniuerat, neq; tamen conſummauerat, diruit, & ſolo æquauit. Inde in Lublinenſem atq; Sendomirienſem tractum excurſionem fecêre ijdem barbari, magnasq; prædas egêre. Ac inter alia Lyſſecenſe, ſiue Caluimontanum monaſterium diripuêre. Vnde cum inter aliam prædam portionem Crucis Chriſti auro incluſam aſportarent, & ad fines Poloniæ perueniſſent, memorabilis res accidit. Plauſtrum enim quo Crux cum cætera præda uehebatur, nulla ui, neque iumentorum, neque hominum loco moueri potuit: quin ſubitò concidebant exanimati homines, equi, & boues, quicunque id plauſtrum attigerant. Obſtupefacti re noua Lithuanorum duces, cum ex Ruſſo quopiam miraculi & cladis ſuæ cauſam

Zemouitus Maſouiorum dux munitiones quaſdam occupat.

Lithuanorum excurſio in Poloniam.

Miraculum.

cognouiſſent, mox crucem Chorabala quodam nobili captiuo, libertate donato, ad locum ſuum remiſerunt: ipſi cum reliqua præda domos ſuas ſalui peruenêre. Neque enim erat qui noſtros in arma cogeret, ut ſit ſoluta diſciplina omni morte principis. Nam Ludouicus rex Vngarorum, quem Cazimirus multò antè ſucceſſorem ſibi deſignârat, licet mox de morte auunculi certior factus eſſet, tamen continuit ſeſe domi: & quorſum conſilia Polonorum uergerent, expectabat.

Ludouici regis cunctatio.

Verebatur enim, ne ij mutata ſententia alij regnum mandarent. Erant enim ſuperſtites duæ filiæ Cazimiri. Erat & Cazimirus Scecinenſium dux nepos ex filia. Erant etiam Cuianienſium & Maſouiorum duces, propinqui & neceſſarij. Matrem tamen ſuam Ludouicus Cazimiri regis ſororem celeriter præmiſit. Nec ita multò pòſt uenerunt ad eum Viſſegradum è comitijs Polonorum oratores, Florianus epiſcopus Cracouienſis, & Ioannes Strelcius Cancellarius Poloniæ, rogantes ut primo quoque tempore in Poloniam ueniret, regnumqúe deſtinatum ſuſciperet, ac præſentia ſimul & impendentia pericula depelleret. Audita ille legatione aliquandiu, quid faceret, deliberauit. Cunctanti cum & noſtri orando, & Vngari proceres ſuadendo inſtarent, tandem reſpondit:

Sapiens dictũ.

Non ſatis intelligere, neque hos quid ſuadeant, neque illos quid petant. E neutrorum enim id re fore, ſicuti ne duobus quidem gregibus expediat, unum habere paſtorem. Satis & abundè eſſe negotij uni populo præeſſe. Duas reſpub. uix ulla ratione ſine alterutrius, ſiue adeò utriuſque malo & incommodo ab uno adminiſtrari poſſe. Ita tunc Ludouicus. Sed tandem uictus precibus oratorum annuit. Bonfinius, audita morte Cazimiri auunculi, ſtatim eum, ingenti delectu habito, in Poloniam profectum eſſe, regnumq́; teſtamento legatum à proceribus & legatis populorum petiuiſſe, & facilè impetraſſe ſcribit. Venientem proceres Poloni cum frequenti nobilitate, ad Sandeciam obuiam progreſsi, excepêre, & Cracouiam deduxêre. Ibi rurſus armatæ ciuitatis occurſu honorificè conſalutatus eſt. Poſtero die rogatus publicè à Ioanne Cancellario, an teſtamentum Cazimiri regis ratum eſſe iuberet, præcipitanter aſſenſus eſt. Sed admonitus ab his qui proximi de ſenatu aderant, multum detrimenti eam rem Poloniæ allaturam eſſe propter profuſas donationes & legatos Cazimiri, & quòd de fide quoque ſcripturæ teſtamenti dubitaretur, ad ſenatum ea de re per Vuladislaum Oppolienſium ducem retulit.

De legatis Cazimiri iudiciũ.

Senatus porrò, ne quem offenderet, cæteras quidem omnes donationes ualere: de ea uerò qua Scecinenſi duci Siradienſis, Lencicienſis, quam poſt mortem Zemouiti auunculi ſui Cazimirus recuperauerat, ac Dobrinenſis ditio, itemqúe arces Croſuicia, Bydgoſtia, Vulotouum, & Valcia cum ſuis territorijs donabantur, itemqúe de ea quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terreſtres iudices, quos uocant, diſceptandum eſſe cenſuit.

Iudices delegati.

Itaque Pelca Zambrus iudex Sendomirienſis, & Vilcius Naborouius ſub iudex Cracouienſis, lecti iudices, re bene perpenſa, decreuerunt eas donationes irritas eſſe debere, quòd non de ſententia ſenatus factæ, ualde damnoſæ eſſent reipublicæ. Cui decreto ſenatus rogatus à rege, ſubſcribere noluit. Et ſanè in utramque partem res erat perdifficilis de Scecinenſium duce. Nam ſi is omnibus ijs quæ ſibi donata erant, potitus eſſet, permultum regi detractum eſſet: cauendúmque erat, ne fretus eà potentia regnum inuaderet: ſin repulſam pateretur, bellum ab ipſo & à Carolo Imperatore, cum quo ſoror eius nupta erat, expectandum. Quocirca ita cum eo tranſegit Ludouicus, ut is in Dobrinenſi tantum ditione, & Bydgoſtia, Vulotouo, & Valcia acquieſceret, cætera regi relinqueret. Quibus rebus tunc peractis, de coronatione rurſus noui regis Archiepiſcopo & maioribus Polonis ſcrupulus iniectus eſt, quòd ij contendebant, ut ea Gneſnæ more ueteri fieret. Sed Ludouicus proximorum regum Vuladislai aui & Cazimiri auunculi exemplum in ea re ſecuturum ſe eſſe dixit.

Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.

Quo reſponſo ſedatis maioribus Polonis, decimoſeptimo die Nouembris ab Iaroslao Archiepiſcopo Gneſnenſi, adſtantibus Floriano Cracouienſi, & Petro Lubuſſenſi epiſcopis in baſilica Cracouienſi diadema ſolenni ritu accepit. Nec tamen deſiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum rex nouus euulſit: imò plus etiam accendit, cum non modò diſsimilis eſſet Cazimiri, ſed ne adiri quidem à noſtris ſine interprete poſſet: quin res quoque Polonicas negligere ac parui facere uideretur, ac non modò non intenderet animum ad recuperanda ea quæ ſuperiori tempore à Polonia auulſa erant, uerumetiam enormem donationem adijceret,

Ludouicus ingratus Polonis

qua Vuladislao duci Oppolienſium, Vngariæ Palatino, Oſtreſſouienſem & Velunenſem tractum omnem, qui Rudenſis olim dictus eſt, itemqúe Olſtinenſe, Crepicienſe, & Bobolicenſe territoria in tractu Cracouienſi, adhęc Breznicienſe in Siradienſi ditione, donauit. Sed tamen tum ab hoc ipſo Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinenſi (quanquàm de Vuladislao uariat Dlugoſſus) ſolenne iuſiurandum accepit, quòd perpetuò in poteſtate ipſius & regum Poloniæ deinceps futuri eſſent, & quòd illæ omnes eorum ditiones regno accreſcerent, ſi ij nullos mares liberos relinquerent.

linquerent. Exequias deinde magnificentiſsimas & ſumptuoſiſsimas auunculo mortuo apparauit. Vbi permultum argenti facti baſilicæ Cracouienſi oblatum atque donatum eſt, & infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu, & eiulatu ingens defuncti regis deſiderium teſtata eſt, præſertim quòd cum eo ſucceſsionem regum ſuorum uetuſtiſsimam à Piaſto uſque propagatam, extinctam eſſe cerneret, regnumqúe ad externum regem perueniſſe, qui longè abfuturus eſſet. Quod cum Ludouicus animaduertiſſet, ueritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerum occaſionem Polonis darent, ablegauit eas in Vngariam: & conſtituto ibi iudicio, perfecit ut non ex iuſta uxore natæ, atque exhæredes pronunciarentur. Quod adeò ingrati hominis facinus, non ſine iuſta diuini numinis uindicta factum eſſe uideri poteſt, ut filiæ Cazimiri, paternarum libidinum & ſtupri, ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodem penè loco quo ille deliquerat, pœnas luerent. Poſt hæc tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci nuptui tradita eſt. Vt uerò poſtulatis maiorum Polonorum ſatisfaceret Ludouicus, in maiorem Poloniam poſt paucos dies profectus eſt, & biduum Gneſnæ commoratus, paratum ſibi in baſilica Gneſnenſi ſolium aſcendere noluit, affirmans id neque ſibi, neque Polonis decorum fore, ut coronationem Cracouię peractam quaſi in dubium reuocaret. Deinde Cracouiam reuerſus, cum animos Polonorum uexatione, uiolentia, & rapinis Vngarorum offendiſſet, neque de recuperando Santoco & Vuladimiria conſilij quicquam iniuiſſet, mox in Vngariam redijt, Tranſalpinenſium Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Poloniæ matri commiſſa. Nec mora cum duobus exercitibus Tranſalpinenſem Moldauiam ingreſſus, alterum quidem in ſyluis circumuentum ab hoſtibus amiſit, cum altero uictor defectores in ſuam redegit poteſtatem: & ne tam facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinum oppidum inſtaurauit, præſidioq́ firmauit. Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri uſa conſilio, iuuenes & imperitos homines in ſenatum allegit, compluréſque bonos & graues uiros magiſtratibus mouit, & nihili homines atque aſſentatores eis ſuffecit. Ac inter alios inprimis Prædislaus Goluchouius Palatinus Caliſsienſis uir magnanimus & moderatus, præfectura maioris Poloniæ motus, eiq́ Otto Pilecius ſucceſſor datus eſſe memoratur. Quam rem ægrè tulêre maiores Poloni, & parêre Ottoni, quamuis & genere & uirtute præſtanti, detrectabant, propterea quòd nullas is habebat poſſeſsiones in maiore Polonia, atque ita contra leges præfecturam obtinebat. Sed tamen homo ſplendidus & liberalis, ut quemque de nobilitate factioſiſsimum, & ſibi maximè aduerſarium eſſe nouerat, ita os eius comitate & munificentia ſua primum obſtruxit: ſic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœptum. Sed cum ora illa Poloniæ finitimorum latrocinijs infeſtaretur, neque Otto domeſticis opibus quas ibi nullas habebat, compeſcere ea poſſet, & nobilitas uulgo eius odio militiam detrectaret, ceſsit inuidiæ, & præfectura ſe abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena ſucceſſor datus eſt. Neque is tamen ſatis prædonum uim & furta coërcuit. Peſtilens hic, itemqúe ſequens annus Polonis fuit. Prodigium etiam inſigne Poſnaniæ accidit. Baſilica enim cum adhærente ſibi turre dextra de cœlo tacta eſt, ita ut perrupto culmine & angulo turris, parua fiſſura facta in fornice, in ſacellum regium fulmen penetraret: ac cæteris rebus intactis, ſolas Præmisli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Inſequens annus nihil ferè memorabile habet, præter quædam de Iaroſlao Archiepiſcopo, nempe quòd is Zemouitum Maſouiorum ducem eccleſiaſtico interdicto perculit, eoqúe adegit, ut duorum pagorum donatione ipſi ſatisfaceret, pro eo quòd Petraſsius Criſtini Palatini Plocenſis filius, bona eius eccleſiaſtica in Maſouia, iubente uel certè conniuente Zemouito latrocinio infeſtaſſet, uexaſſetqúe. Nec multò pòſt ſenio confectus & oculis captus Iaroslaus, cum ſupra triginta annos Archiepiſcopus fuiſſet, Nicolao Coſſutouio præpoſito Gneſnenſi propinquo ſuo Archiepiſcopam concedere ſtatuerat. Sed cum is improuidè ſine regia commendatione & collegij Gneſnenſis conſenſu Auinionem ad Gregorium undecimum Pontificem maximum ea de re ſe contuliſſet, infecto negotio inanis redijt. Neque tamen Iaroslaus dimittendæ Archiepiſcopæ cogitationem depoſuit, ſed Ioannem Suchyuilcum iuriſcanonici Doctorem, cuius antea mentionem fecimus, ſororis filium ſucceſſorem ſibi legit: uerùm is quoque pluſculum negotij in conficienda re habuit, palàm commendante, & clàm impediente eius cauſam Ludouico apud Pontificem Maximum. Ad extremum tamen noua regis commendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus eſt. Iaroslaus uerò Pomeranicis & Opatouicenſibus poſſeſsionibus ac decimis in ora Caliſsienſi indulgentia Pontificis Maximi ad uſum ſuum retentis, in Landenſe monaſterium ſeceſſit, & biennium ferè ibi exegit. Deinde pertæſus monaſterij, Caliſsiam commigrauit,

Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.

Vngarorum uiolentia.

Seuerinum.

Peſtis.

Prodigium.

Iaroslaus cæcus abdicauit ſe archiepiſcopa.

Ioan. archiepiſcopus Gneſnenſis.

Iaroslai mors.

ubi intra uertentem annum uita exceſsit. Permultum hic Archiepiſcopam amplificauit, & ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces condidit: aulas archiepiſcopales Gneſnæ, Lenciciæ, Veluni, Caliſsiæ conſtruxit. Louicienſes reditus

Vneouienſe collegium.

primus ita auxit, ut cum antea cenſus duas marcas non excederet, tunc ad octingentas perueniret. Aedificauit etiam templa Gneſnæ, Caliſsiæ, Curelouię, Opatoueci, & Vneouiæ, ubi & collegium ſacerdotum inſtituit, & monaſterium Benedictinis condidit, ac Tinecenſis abbatis iuriſdictioni id ſubdidit. Dotauit idem nouam parœciam in oppido nouo Crepicienſi rogatu Cazimiri regis. Atque ob eam rem iuriſdictionem ſibi poſteriſ-

Fines diœceſeon.

que ſuis Archiepiſcopis in ea parœcia, in Cracouienſi diœceſi ſita, uſurpauit, conniuente Bozenta epiſcopo Cracouienſi, qui dotare eam noluit. Iſtiuarta enim amnis eo loci Gneſnenſem & Cracouienſem diœceſes dirimit. Memoratur etiam de eo illud excelſi animi facinus, quòd cum iuuenis adhuc Bononienſis Academię rector eſſet, tranſtulit inde Academiam ſua autoritate propter Britannum ſiue Anglum quēdam ſcholaſticum à magiſtratu urbis capite plexum: nec prius eam reſtituit, donec pro cæde Angli ſatisfactum eſt. Fertur autem Iaroslaus mandaſſe moriens, ut cadauer ſuum non oſtio, ſed pertuſo pariete in baſilicam ſepeliendum inferretur, quòd non ritè, neque ordine Archiepiſcopum ſe factum eſſe diceret. Hæc de Iaroslao ſuffecerint, quæ omitti certè hic à nobis non oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gratiam redijt,

Marchia Brandeburgenſis à Carolo Imp. empta.

ac filiam ſuam natu maiorem Mariam, filio eius Sigiſmundo, è quarta uxore ſuſcepto, paruulo etiamnum deſpondit, & in aula ſua ipſum educauit. Pater uerò Marchiam Brandeburgenſem ab Ottone Ludouici filio ipſi emit. Cùm autem duas filias ex Elizabetha Stephani Boſnenſium reguli filia ſuſceptas, duóque regna haberet Ludouicus, utrique filiæ uiuens cupiebat proſpicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidem iam uni proſpexiſſe uidebatur: de altera autem ſollicito, fortuna ſiue conſilium talem occaſionem obtulit. Poſcebat is Polonos uectigal, quod regium & poradline, quaſi raſtrale dicitur, duodenos groſſos latos, & ſingulos modios ſiliginis & auenæ in iugera ſiue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi ſolitum erat. Negabant proceres ſacri pariter & profani ordinis: quòd ab eo Poloniam immunem factam eſſe liberalitate Cazimiri dicerent. Cumq́ue ille admonitus à nonnullis, promiſſam modò, non etiam datam eſſe à Cazimiro immunitatem illam argueret, ſolutum enim eſſe id uectigal, quoad uixerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuntios, ut ſi alterutram de filiabus ſuis regnare deinceps apud ſe Poloni iuſſuros ſe eſſe reciperent, binos tantum groſſos quotannis deinceps in iugera penderent, quibus regem agnoſcerēt: ab reliquis penſionibus & oneribus quæ regibus ac ducibus antiquitùs debebantur, cuncta nobilitas atque ſubiecti homines perpetuam uacationem & immunitatem haberent, pręterquàm ſi rex nouam arcem conderet, aut ueterem tempore belli reficeret, tunc ut nobilitatis ſubditi cum regijs opus facerent. Accepêre conditionem Poloni: atque inde in hodiernum uſque tempus manet uectigal hoc ita imminutum regi: tametſi epiſcopi tunc id ſuos agricolas péndere paſsi non ſunt, defendentes mordicus Boleslai Pudici & Cazimiri remiſsionem. Cuius quidem remiſsionis, Cracouienſi duntaxat eccleſiæ factæ, extant diplomata utriuſque principis in baſilica Cracouienſi. Monaſteriorum uerò adſcriptitij, præfectis regijs exigentibus & conniuentibus epiſcopis aliquandiu totam ueteri more péndere coacti ſunt. Illa quoque in pactis fuêre, ne rex magiſtratum ſiue honorem ullum perpetuum ſupprimeret, neúe externo cuiquam conferret, ac ne præfecturam quidem arcis cuiuſquàm aut oppidi, quæ iuriſdictionem adiunctam habeat, imò ne indigenæ quidem illuſtri ducum genere orto. Hæc ita tunc conuenêre Caſſouiæ anno poſt

An. 1374.

Chriſtum natum milleſimum, tricenteſimum, ſeptuageſimum quartum. Nunc iam nouos motus, quibus Polonia deinceps agitata eſt, perſequamur, paulò altiùs repetito principio. Zemomyslus Vuladiſlai Loctici frater tres filios moriens reliquit: qui ſic patrimo-

Ludouici ſecunda uxor.

nium inter ſe partiti ſunt, ut Præmislo Bydgoſtia cederet, Leſco Inouuladiſlauia, Cazimiro Gneſcouia. Ex his ſolus Cazimirus liberos reliquit, Elizabetham & Vuladiſlaum, cognomento Album. Atq; Elizabetham quidem cum Caroli regis Vngarorum uxor, Loctici filia educandam ſuſcepiſſet, Boſnenſium regi Stephano in matrimonium collocauit, de qua Elizabetha item filia nata eſt, quæ ſecunda Ludouici regis uxor fuit. Vuladiſlaus uerò cum patri & Præmislo patruo, concedente rege Cazimiro ſucceſsiſſet, cauſam-

Gnewcouia empta.

q́ue de ui & alieno agro uſurpato quodam tempore apud eundem regem dicere iuſſus eſſet, furore percitus temerè Bydgoſtiam repudiauit: nec eam pôſt ullis precibus recuperare à Cazimiro potuit. Poſtea Gneuucouiam quoque, acceptis mille florenis, regi conceſsit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus eſſet, tandem Ciſtercium ue-

niens,

niens,monachus factus eſt:nec multo poſt mutato conſilio Diuione in Burgundia Benedictinorum ſectæ ſeſe addixit:& complures annos ibi commoratus,& ſororis,Cazimiriq; regis liberalitate ſuſtentatus eſt. Cùm igitur proceres quoſdam de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos,pœnitere externi regis & abſentis,muliebriſq́ue dominationis cœpiſſet, communicato clam inter ſe conſilio, legationem ad acciendum Diuione Vuladislaum miſère, quòd nemo eo propinquior Cazimiro & Vuladislao regibus agnatus uiueret:ac facilè is,ut erat leuis,in ſpem & cupiditatem adipiſcendi regni adductus eſt.Quoniam autem diaconus iam erat,Auinionem ad Pontificem Maximum obtinendæ indulgentiæ, ſiue diſpenſationis cauſa contendit, legatis Baſileæ ſe expectare iuſsis. Et quamuis nihil à Pontifice impetraſſet, tamen Baſileam,atque inde legatorum ſuaſu,dimiſsis eis in Vngariam diſsimulato propoſito ad affinem regem profectus eſt: apud quem reginæ propinquæ ſuæ magnis precibus perfecit, ut ad Pontificem Maximum pro ſe legationem mitteret quo ſibi mutato ordine, & obiecta profeſsione,poſſeſſiones & principatum obtinere liceret:ſed repulſam etiam tum paſſus, clàm ſe cum quatuor tantum comitibus ex Vngaria ſubduxit,& ueniens Inouuladislauiam arcem ex improuiſo occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba ſua iurare iuſsit. Inde Gneuucouiam, eadem celeritate uſus, in poteſtatem ſuam redegit,Romliconem Zlotoriæ arcis præfectum in agro fortè repertum cœpit,& Zlotoriam quoque eodem die per deditionem accepit, cum necem præfecto ſub arcem abducto minaretur,ni ea ſibi dederetur. Ita tribus arcibus uno die potitus, cum uoluntarij multi ad eum concurrerent,ſumpta maiore fiducia poſtero die Sarleium arcem oppugnare adortus, tertio die in deditionem accepit. Hæc ad Sendiuoium Subinium præfectum maioris Poloniæ cum perlata eſſent, celeriter Ludouicum regem de ſtatu rerum Cuiauienſium certiorem facit: ſimulq́ue facta non contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos conatus Vuladislai contendit. Obſeſſa primum Inouuladislauia,cùm nihil eſſet ſpei in Vuladislao,deditionem fecit. Qua re permotus Vuladislaus, ſimul & ab ijs qui cum eo ſe coniunxerant,deſertus,reliquas quoque arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam & munificentiam regis. Qua diutiùs expectata cum fruſtraretur, & inopia premeretur,rurſus eadem quæ prius moliri,ſuadentibus & incitantibus quibuſdam improbis,inſtituit. Sed cum Sendiuoius præfectus conſilia eius ſenſiſſet, ratus, ita ut erat, Scripinium ſororis ſuæ uirum, quem Zlotoriæ præfecerat, ſenem inertem & ebrioſum,inſidijs eius maximè opportunum eſſe, amouère eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & ſorore ſua, ne id faceret, exoratus eſt. Ad hunc ergo fallendum ſubornat Vuladiſlaus piſcatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum eſſet,ſopito eo pariter & cuſtodibus, ut ferè ad exemplum heri familia ſeſe componit,nocte intempeſta miſſa à Vuladislao manus,ſcalis admotis arcem, cuſtodes, præfectumq́ue cœpit:ſed Criſtinum propinqui poſtea mille florenis redemère. Hinc rurſus magnus egentium,ære alieno oppreſſorum, & facinoroſorum hominum concurſus ad Vuladislaum factus eſt. Inter alios etiam Vlricus Bodcæ Drenij,qui ſuperiori tempore inopem Vuladislaum facultatibus ſuis ſuſtentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum, equitumq́ue manu in auxilium eis ueniens, Racianzum arcem epiſcopi ex itinere capere nixus eſt:ſed repulſus ab ijs qui in arce erant,Gneuucouiam oppugnauit: & fauentibus atque adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, præfectumq́ue arcis Gerardum Sloneuium uiuum in poteſtatem ſuam redegit: quem Sendiuoius poſtea magno redemit. Infeſtabat autem Vuladislaus ex arce Zlotorienſi maiorem Poloniam latrocinijs uſque adeò ut Sendiuoius ſolus cum maioribus Polonis reprimere eum non poſſet. Itaque & Iaſcus Cmitha,gente Srenauius, præfectus Siradienſis, cum nobilitate Siradienſi,ad reſtinguendum gliſcens incendium profectus eſt. Verum eius currus, & impedimenta cum alia uia ſubſequerentur, à Vuladislao intercepta ſunt. Iaſcus tamen nihilo ſegnius cum Bartholomæo Veiſemburgio præfecto Breſtenſi coniunctis copijs, Vuladislao ad uexandos Inouuladislauienſes numeroſam magis quàm bellicoſam multitudinem ducenti,apud Gneuucouiam occurrit, confertóque prælio facilè eum fudit, fugauitq́ue. Nactus autem nauiculam Vuladislaus fugiens, Viſtulam traiecit,& in Zlotorienſem arcem ſe recepit. Et quamuis Sendiuoius præſidium militum in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcendas excurſiones eius collocaſſet, agebat ille tamen nihilo minus prædas ex uicinia. Quare maiore ui Sendiuoius contra eum bellum gerere inſtituit,maioribus Polonis cunctis,& Cuiauijs ſumere arma iuſsis,accitóque etiam in auxilium Cazimiro Scecinenſium duce.Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotorienſi oppugnatus ac circumſeſſus aliquandiu,nō modo ſuſtinuit obſidionem,uerumetiam non leuibus incommodis ac detrimentis obſidentes ſe afficiebat. Nocturno enim tempore, expedi-

Vuladislaus monachus acceſſitur ad regnum.

Vuladislai noui conatus.

Gnewcouia incenſa.

IaſcusZmitha.

Vuladislaus dux uictus.

expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, qui præteruecti ſilentio caſtra obſidentium, non modò eos qui longius è caſtris egreſsi erant excipiebant, uerumetiam extrema ſtatiua infeſtabant: quin machinis etiam quibuſdam artificioſis oppugnationi intentos ex arce conuulnerabant, & ſummouebant: earum uerò machinarum opifices & adminiſtri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vuladislao prodiderat, alter, cui nomen Hanco, Breſtenſis moletrinæ hæres, captus ſuperiori tempore à Vuladislao. Cum autem hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quam diu ſuſtineri non poſſe propter commeatus penuriam uidebat, ſecum reputaret, metuens ne fraudi ſibi eſſet hoſtes patriæ iuuiſſe, conſilium cœpit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quibuſdam depræhenſa, ſubiectus quæſtionibus rationem & ordinem omnem meditatæ proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emiſit Vuladislaus Hanconis generum ad hoſtes cum mandatis Hanconis de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis & confecti belli ſolus obtinere cuperet, Cazimirum quidem ducem, cæteróſque proceres conſilium ſuum celauit: ipſe uerò intempeſta nocte, quemadmodum conſtitutum erat, cum expedita ſuorum manu, ſine ullo ſtrepitu, ad arcem acceſsit: patefactáque porta cum iam uiginti ſex milites immiſiſſet, antequàm ipſe cum cæteris ingreſſus eſt, milites Vuladislai, qui hæc ſupernè clàm obſeruabant, celeriter cratem portæ impendentem deiecêre: cuius pondere & clauis prominentibus inſignes duo milites Poloni, Fridericus Vedelius, & Vſcenſis dominus oppreſsi ſunt. Nec mora, illuſtrata ignibus arce, uigintiſex illi qui primi ingreſsi erant, ſaxis & iaculis undique coniectis obruti ſunt. Ita in inſidias præcipitatus Sendiuoius, tot fortibus uiris amiſsis, triſtis atq; cõfuſus in caſtra redijt. Illuceſcente uerò die fremens ob acceptam ignominiam, totis uiribus arcem oppugnauit uſq; ad ueſperam, nec tamen capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecineniium dux ſaxo per caſsidem ictus in capite, non diu poſtea uixit. Poſterò die cum Vuladislaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palàm ante arcem molitore ac genero eius, itémque ijs quorum opera arcem intercœperat, deditionem fecit: & ad regem in Vngariam miſſus, decem millia florenorum ab eo pro Gneuucouienſi territorio accepit. Ad hæc abbatia quadam luculenta in Vngaria donatus eſt. In qua aliquantiſper commoratus, Diuionem redijt, ibiqúe reſumpto monachi habitu uitam finiuit. At illi qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerant, partim uoluntarium ſibi ipſi exilium indixêre, partim carcere & bonorum confiſcatione damnati, pœnas dedêre. Aliquanto aliter Albertus Crantius hæc de Vuladislao duce, quem ipſe Album uocat, ac toti Poloniæ uult præfuiſſe, commemorat. Sed quorſum attinet omnes omnium opiniones perſequi? Pertæſa Polonicorum motuum Elizabetha Ludouici regis mater, exceſſerat Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta, à filio acceperat: ſed non ita multo pòſt, pœnitentia ducta, indulgente eodem, in Poloniam redijt. Venienti cum magno & ſplendido comitatu proceres Poloni Cracouienſes & Sendomirienſes apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: ſimulqúe renunciarunt, compertum ſe habere ab exploratoribus ſuis, Lithuanos de inuadenda, uaſtandáque Polonia conſilium iniuiſſe. At illa muliebri leuitate, quietos & ſecuros eos eſſe iuſsit: filium enim ſuum tam longis, grauibuſqúe manibus præditum eſſe, ut ad ſolum nomen eius non modò Lithuani, ſed & cunctæ in circuitu nationes contremiſcant. Nec mora, Lithuani cum ualida manu è Lithuania & Ruſsia coacta, ducibus Keiſtuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurſo magnis & clandeſtinis itineribus, propter uaſtitatem Lublinenſi tractu, quicquid loci in Sendomirienſi tractu eſt inter Sanum & Viſtulam flumina, populabundi & uaſtabundi magna celeritate peruagati ſunt, ita ut permulti mortales de nobilioribus quoque & locupletioribus, uel in fuga, uel in domibus ſuis incauti à barbaris opprimerentur. Itaque permagna ea barbarorum præda fuit: quam integram, nihil uſquàm hoſtile paſsi, abigêre. Per idem tamen tempus ipſi quoque à Cruciferis Pruſsienſibus domi ſuæ magno incommodo affecti ſunt, ſex territorijs Samogitiæ una atque altera excurſione peruaſtatis: neque tamen Elizabetha quicquam de luſibus & choreis, atque ſymphonia, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, clade illa mota, remiſit, donec eam præſentius aliud malum perculit. Vngari qui cum regina uenerant, domeſtica conſuetudine fœnum atque auenam, cum Cracouiam ſiue ad mercatum, ſiue ad priuatum cuiuſquàm uſum importaretur, paſsim diripiebant. Id Prædborius Brezius nobilis adoleſcens, ne ipſe quoque pateretur, familiam ſuam armatam ante domum ſuam, quæ ad portam urbis Cazimirienſem, ſiue Bochnenſem ſita erat, obſeruare iuſsit: ibi cum Vngari in fœnum quod aduehebatur, impetum facerent, Prædborij uerò miniſtri prohiberent, iurgium atque prælium inter Vngaros & Polonos ortum eſt. Quod cum concurſu utrinque ſuis opem ferentium atrocius fieret, miſſus à regina la-

ſcus

Hanco proditionẽ molitus.

Vuladislai exitus.

Albertus Crantius.

Lithuanorum excurſio in Poloniam.

Samagitia uaſtata à Cruciferis.

Vngarorũ uiolentia & rapinæ.

ſcus Cmitha præfectus Cracouienſis, ad ſedandum tumultum, ſagitta Vngarica in turba *Iaſcus Cmi hā*
in collum percuſſus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi neceſſarij & familiares eius furen- *interfectus ab*
tes, facto undique concurſu in Vngaros coorti, magnam cædem fecêre: non eorum tan- *Vngaris.*
tum qui ſe in tumultu illo obtulerant, ſed eorum quoque qui in hoſpitijs ac diuerſorijs
inuenti ſunt. Centum ſexaginta Vngari eo die trucidati feruntur. Atque ij modò ſalui
fuerunt qui in arcem effugere potuêre. Triduo deinde arx clauſa, & ab armatis obſeſſa
fuit. Annus quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum milleſimus, trecenteſimus, ſe- *An. 1376.*
ptuageſimus ſextus. Paruo autem interiecto tempore, Elizabetha mœſta in Vngariam
reuerſa eſt, Petro Cmitha Iaſci filio in ſolatium necis paternæ præfecto Lencicienſibus
dato. Per hoc tempus Gregorius Pontifex, eius nominis undecimus, cum cathedram &
curiam pontificiam poſt ſeptuageſimum annum Auinione Romam retuliſſet, accepiſ-
ſetque Turcas Amurathe primo duce, traiecto nauibus Genuenſium Helleſponto, plu-
rimas Græcorum & Conſtantinopolitani Imperatoris, à quo contra rebelles Principes *Turcæ Græ-*
in auxilium ex Aſia prius euocati erant, urbes cœpiſſe, magnáque ſtrage Bulgaros, Ser- *ciā inuaſerunt.*
bos & Albanos profligaſſe, Italiæ metuens, undique ſubſidia corrogabat. Itaque & in Po
loniam ea de re legatum miſit Nicolaum Maioricenſem epiſcopum, qui coacta Vneouiæ
ſynodo epiſcoporum, uix illud impetrauit, ut bini groſsi de unius marcæ prouentu con-
ferentur. Quoniam autem epiſcopus Vuratislauienſis Prædislaus Pogorelius paulò an-
tè uita exceſſerat, relicta magna pecunia, præter contributionem redegit legatus ex illa
hæreditate triginta millia aureorum: & inſuper octo millia annua pactus eſt Pontifici, do
nec aliquis Prædislao ſucceſſor daretur: cuius approbationem ob id Pontifex in ſepti-
mum annum diſtulit. Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de ſenten- *Præfecti Polo-*
tia matris inſtituit. In maiore quidem Polonia Domaratum Pirſchnicium, translato Cra- *niæ.*
couiam Sendiuoio Subino. In Cuiauia uerò amotis Bartholomæo Veiſemburgio, &
Bartholomæo Socolouio, Petraſsium Malocham: propterea quòd hic quidem pluris
quàm illi præfecturæ illius fructus redimeret, Domaratus uerò multis Vngaris in cæde
ſuprà memorata saluti fuiſſet. Quoniam autem Ludouicus excurſionibus Lithuanorum
in Poloniam, & Belzenſiū ducis defectione motus, bellum contra eos parabat, datis Do
marato ex Vngaria reuertenti mandatis ad epiſcopos & uniuerſum ordinem eccleſiaſti-
cum totius Poloniæ, ſubſidium ab eis & ab eorum agricolis ad pium bellum contra bar-
baros hoſtes petiuit. Negatum eſt, ueritis epiſcopis ne munificentia illa ſua in morem, &
mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus proſequi inſtitutum bellum perrexit Lu-
douicus: indictáque toti Poloniæ expeditione, & omnibus ad Sendomiriam conuenire
iuſsis, ipſe cum non contemnenda Vngarorum manu tranſmiſsis Sarmaticis montibus, *Sanocum.*
per Sanocum rectà Sendomiriam profectus eſt. Ibi conuentu habito, recenſitiſque co-
pijs, cùm abundaret uiribus & multitudine, partem exercitus in qua erant Cracouienſes
& Sendomirienſes cum Sendiuoio ad recipiendam Chelmam miſit: ipſe cum reliquo ad *Chelma rece-*
Belzum caſtra mouit. Ac Sendiuoius quidem intra octauum diem Chelma potitus, Gra *pta.*
boueciam quoque, & Grodlum, & Seuoloſſum munitiones cœpit: deinde ad regem, Bel *Graboueciā.*
zum adhuc obſidentem, reuertit: erat enim arx ea natura loci permunita. Itaque fame rex *Grodlum.*
præſidiarios ad deditionem compellere decreuerat. Venit interim in caſtra regis Keiſtu- *Seuoloſſum.*
tus dux Lithuanorum, ex hoſte pacificator factus, & his legibus pacem impetrauit, ut Ge *Belzum.*
orgius dux ſeſe, Belzumque regi redderet, ac Lithuani captiuos omnes Polonos redde-
rent. Quæ cùm impleta eſſent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationibus delini-
tus, non modò Belzum ei reddidit, ſed etiam Lubaſſouiam, & centum marcas annuas in
ſtipendium è ſalinis Bochnenſibus adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide atq;
clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Fortaſsis autem & illud adiumento fuit Geor *Iurgium inter*
gio atq; Lithuanis, quòd orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro Safranecio no- *Polonos et Vn*
bili Polono in faciem ab Vngaro quopiam uulnerato, ad ſeditionem & cædem mutuam *garos.*
res ſpectare cœperat. Itaque Petri quidem dolorem rex donato ei territorio cum arce Pe-
ſcoua ſcala, mitigauit: exercitum uerò, ne quod maius malum iritatis utrinque animis ex-
citaretur, ſtatim dimiſit. Septem uexilla tunc habuiſſe ſola Topororum familia fertur. Bis
poſtea rurſus Ruſsiam à Lithuano duce uexatam eſſe, bisq; eiectis barbaris à rege paca-
tam, Bonfinius memorat. Cum autem ipſi uber & fertile ſolum Ruſsiæ placuiſſet, & fre-
quētari eam à catholicæ fidei cultoribus animaduerteret, miſſa Auinionem ad Gregoriū
eius nominis undecimum Pontificem Maximum legatione, effecit ut duæ ibi cathedræ
epiſcopales, nimirum Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ uerò archiepiſcopalis inſtitue-
retur. Ita qui quidem Dlugoſſus ſcribit. Sed ſi prius metropolis Leopoli conſtituta fuit,
quemadmodum nos ſuperius ex eiuſdem Dlugoſsi ſententia prodidimus, epiſcopalem

Haliciæ conſtitutam eſſe oportet. Vna enim archiepiſcopalis eſt in Ruſsia, & ea quiden
Leopoli. Ego initio Leopoli epiſcopalem cathedram regnante Cazimiro, inſtitutam fu
iſſe dixerim. Neque enim Archiepiſcopus uſquam inſtituitur qui nullum in ditione ſe
prouincia ſua epiſcopum habeat, ſicut tunc in Ruſsia nullus fuit: ſed cum Ludouici ope
ra plures epiſcopi fierent, metropolim Haliciæ conſtitutam eſſe, quæ poſtea Leopolin
translata ſit, epiſcopatu Cameneciam translato. Cæterum quoniam propenſiore erat an
mo Ludouicus in Vngaros, quàm in Polonos, Vngaris adiungere Ruſsiam inſtituit, Po
lonis à quibus ſubacta fuerat, ademptam. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & am
pla territoria Vuladislaus dux Oppolienſium Ludouici beneficentia iure hęreditario d
nata, ita ut iam dux Ruſſorum uulgò appellaretur, & ipſe hunc titulum uſurparet. Qu
facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladislao Dobrinenſen
ditionem atq; Bydgoſtienſem, quæ antiquitùs Viſſegradenſis uocata fuit, excepta Valci
& Slochouia territorijs, quæ nuper Cazimiri Scecinenſium ducis morte ex pacto recep
rat: itemq; Inouuladislauiam, Gneuucouiam, Zlotoriam & Sarleium, quæ à Vuladisla
Albo duce, quemadmodum dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæ
ei dedit, ut ſacramento adactus, in clientela, quod feudum uulgò uocant, regum Polo
norum ſemper eſſet, & ad ſolos maſculos hæredes ea tranſmitteret. Ruſsicas autem præ
fecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit. Recenſet autem Bonfinius Emericum
Agrienſem epiſcopum, Georgium Zudarem cum fratribus, deinde Emericum Bebe
cum, & Ioannem Zapolæum, qui Ruſsiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint

Ruſsiam Ludouicus Vngaris attribuit.

Suſpecta & moleſta ea res de Ruſsia Polonis fuit: ſed muſſantur ferè principum & poten
tium iniuriæ. Nec ſanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent abſente rege, aut quo
modo uoluntati eius refragarentur. Quin alia magis præſentia mala eos à ſenſu illius
quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perdi
torum & improborum hominum. Debilior prædæ erat potentiori: uis, non ius uale
bat: iudicia uel ſilebant penitus, uel potentiorum iniuriæ contra tenuiores ſuffragaban
tur, propterea quòd nemo unus uindex legum, ſcelerumque ultor erat, quem cæteri o
mnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, ſed cum plurimorum priuato dolo
re coniuncta, tollerabilius illud uideri faciebant, quod ad neminem priuatim pertine
bat. Itaque de præfecturis Ruſsiæ patienter tunc latum: de domeſticis uerò incommo
dis crebris literis atque nuntijs, & quærimonijs multorum cum rege actum. Quibus il
le commotus, cum ipſe non ueniret in Poloniam, quòd negarat auram Polonicam ſe fer
re poſſe, Vuladislaum Oppolienſem pro ſe gubernatorem & uicarium miſit. Et erat qui
dem id non ingratum plebi ac tenuioribus. Cæterum nobilitas cum proceribus duobus
conuentibus, altero Visliciæ, altero uerò Gneſnæ actis, negarũt ſe homini externo, quem
ipſi ſibi principem non conſtituiſſent, parituros eſſe, propterea quòd id contra leges &
inſtituta maiorum ſuorum eſſet. Atque cum his mandatis legati de primoribus è comi
tijs ad regem miſsi, facilè effecerunt ut is Vladislaum reuocaret. Verebatur enim, ne Po
loni ea offenſa ad res nouas incitarentur. Interim autem dum hæc ita fiunt, uectigal, quod
raſtrale ſuperius appellauimus, & quod ad duos groſſos à Ludouico redactum eſſe dixi
mus, dimidium eius quod antiquitùs pendebatur, iuſſu regis ab eccleſiaſticorum agro
rum cultoribus exigi cœptum eſt, hoc eſt ſeni groſsi, & ſinguli modij ſiliginis & auenæ in
iugera, negantibus exactoribus regijs, gratiam illam quæ nobilitati facta ſit, etiam eccle
ſijs & ſacro ordini factam eſſe. Debere autem eccleſiaſticos homines æqui, boniq; facere,
quòd dimidium ferè eius uectigalis ſibi, ſuiſq; agriculis remittatur. Quod ſi recuſent, in
tegrum ſe ueteri more exacturos: ita enim ſe à rege in mandatis habere. Quocirca Ioan
nes Archiepiſcopus Gneſnenſis ſynodum Caliſsiam conuocauit, unde legati in Vnga
riam miſsi Florianus epiſcopus Cracouienſis, ac Dobrogoſtius decanus impetrarunt, ut
eodem iure: quod ad illud uectigal attinet, cum nobilitatis bonis eccleſiarum bona cen
ſerentur. Hęc uſque ad annum Chriſti milleſimum, tricenteſimum, ſeptuageſimum octa
uum, octo annis regnante Ludouico in Polonia acta ſunt, eo ferè ordine quo hic à nobis
conſcripta ſunt. Per quod tempus Lithuani & Cruciferi mutuis ſe excurſionibus & cla
dibus uehementer afflixerunt: & Carolus Imperator extremo anni tempore uitam cum
morte commutauit, cum aliquanto ante Venceslaum filium natu maiorem adoleſcentu
lum, regẽ Bohemis deſignaſſet, ac deinde, redemptis magno Principibus electoribus, Cę
ſarem feciſſet. Hoc eodem aũt anno & ſequentibus aliquot non uſquequaq; tranquillæ
res fuerũt in maiore Polonia. Quanquam publico conſilio nullũ bellum geſtũ eſt: ſed pri
uatis conſilijs & latrocinijs propemodũ cùm à Polonis finitimi populi, tũ ab illis Poloni
infeſtati, & uis ui ultrò, citroqúe propulſata eſt. Primùm enim Borcouij Pomerani ho
minis equeſtris ordinis, Valcienſes oppidanos ita uexarunt, ut cum oppidum id fortuito
incendio

Poloniæ mala ob abſentiam regis.

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ.

An. 1378.

Cruciferorum cum Lithuanis bellum.

Borcouiorum latrocinium.

incendio conflagraſſet,aliò ciues commigrare populariter uoluerint,ni Domaratus præ-
fectus maioris Poloniæ cum expedita ſuorum manu ingreſſus in Pomeraniam Borco-
uios,peruaſtatis eorum prædijs,uicis atque pagis, coërcuiſſet. Deinde Sendiuoius Vi-
rius,Caſtellanus Bninenſis,gente Nalencius, ditionem Suatobori Scecinenſium ducis,
qui Cazimiro fratri germano(ex alia tamen matre)defuncto ſucceſſerat, igni, ferroq́; de-
populatus eſt,adiutus ope Ioannis Zarnicouij,iudicis Poſnanienſis fratris filij. Cauſa ue
rò hoſtilitatis denuntiatæ hæc fuit,quòd Sendiuoius Cazimiri duci cum Ottone Bran-
deburgenſi Marchione bellum gerenti aliquandiu cum numeroſa cohorte militauerat,
nec ei Suatoborus Cazimiri hæres merita ſtipendia perſoluebat. Suatoborus uerò ua-
ſtatione agrorum ſuorum commotus,coacto de ſuis iuſto exercitu,accitisq́; Stargarden-
ſium & aliarum maritimarum ciuitatum auxilijs equeſtribus & pedeſtribus.Poloniæ fi-
nes ingreſſus ad arcem Zlopenſem,quæ erat Ioannis Zarnicouij,caſtra metatus eſt. Po- *Zlopum oppu*
ſtero die non ita multo poſt ortum ſolis,arcem ui capere adortus,uſque ad ueſperum caſ- *gnatum.*
ſo labore ſuos defatigauit, niſi quòd non paucos fortes uiros aridas foſſas ſub teſtudine
tranſgreſſos,& aſcijs ac ſecuribus munitionem perfringere conatos, ſaxis, teliſq́ue ſuper-
nè obrutos,amiſit. Induciæ deinde in poſterum diem factæ interueniente Sulisſio Ve-
delio,ſepeliendorum interfectorum cauſa. Quibus ſepultis Suatoborus pridiana clade
deiectior ab obſidione diſceſsit,bipartitóque agmine circumiacentes pagos exuſsit: nec
multo pòſt pacem cum Sendiuoio fecit,cum ei debitorum ſtipendiorum pariter ac dam-
norum nomine ſatisfeciſſet.Nec tamen diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etenim
anno ſequẽti,qui fuit milleſimus,tricenteſimus,octuageſimus,Ioannes Vedelius,cũ à Io-
anne Zarnicouio arcem ac territorium Zlopenſe hypothecę nomine utendũ fruendum *An. 1 3 8 0.*
accepiſſet, facta de aſſeclis ſuis ac de Zlopenſibus, Tuſnenſibusq́; aliquanta pedeſtri, *Vedelius infe-*
equeſtriq́ue manu,in Scecinenſium fines excurſionem fecit,ratus impunè id facinus ſibi *ſtat Pomera-*
fore,propterea quòd ſciebat Suatoborum alio bello cum Brandeburgenſibus & alijs Po *niam.*
meranis gerendo deſtineri.Sed eum ſpes fefellit. Reuertentem enim cum luculenta præ-
da è Piricenſi ora abacta Suatoborus cum expeditis copijs in finibus Poloniæ conſecu-
tus eſt.Et poterat quidem Vedelius cum ſuis in arcem Zlopenſem propinquam euade-
re,ſed cum prædam partam nollet amittere, nihil motus paucitate ſuorum, qui ruſtica- *Poloni à Pome*
ni ferè & oppidani erant,manus cum longe ualidiori hoſte conſeruit, pœnáſque temeri- *ranis uicti.*
tatis dedit. Cecidêre in eo prælio de Polonis quadringenti quinquaginta, centum in
propinquo lacu ſubmerſi periêre. Nec tamen Pomeranis incruenta ceſsit uictoria. Per
hoc tempus,quod certè ſilentio prætereundum non eſt, machinam æneam, quam à ſo- *Bombarda*
no terribili bombardam uocant, certiſsimo uitæ & uirtutis humanæ exitio, Germanus *inuenta.*
homo apud Venetos excogitauit. Inſequens annus Elizabethæ ſenioris reginæ, ma-
tris Ludouici regis,& Zemouiti Maſouiorum ducis morte inſignis eſt. Ac Zemouitus
quidem moriens,duos filios,Ioannem & Zemouitum è priore uxore Nicolai Opauien-
ſium ducis filia ſuſceptos hæredes reliquit,ita ut Ioanni Varſauienſis,Zemouito Plocen-
ſis ditio cederet. Ex altero autem matrimonio Zambicenſium ducis filiæ Henricum fi-
lium & duas filias ſuſceperat. Atque ex his alteram Vuladislao Oppolienſi,alteram ue-
rò Cazimiro Scecinenſi,ac deinde uiduam Henrico Bregenſi Ludouici filio in matrimo
nium collocârat. Henricum uerò ſacris initiatum,Plocenſem & Lencicienſem præpoſi-
tum fecerat. Et Lencicienſem quidem non ſine ui & iniuria Pelcæ Garbouij,cui id ſa-
cerdotium Archiepiſcopus Gneſnenſis contulerat. Nam & poſſeſsiones eius ſacerdo-
tij manu armata inuaſit,& Louiciam cum exercitu obſedit, nec prius ſoluit obſidionem,
donec Pelca Henrico ius ſuum conceſsit.Porrò matrem huius Henrici Zemouitus,cum
in eam deperiret,per ſatellites iugulauit,quòd adulterij inſimularetur. Sed cum poſtea *Zemouitus*
facti uehementer pœnituit,cum nihil certi de crimine eius comperiſſet, liberóſque ex ea *uxorem occi-*
ſuſceptos perſimiles ſibi eſſe cognouiſſet. Fuit autem Zemouitus hic liberalis,ne dicam *dit.*
prodigus,eóque grauior ſuis,dum crebris exactionibus exhauſtum profuſo ſumptu ęra-
rium replere cogitur.Multa ab ineunte ætate eccleſijs largitus,prouectior factus, eas ue- *Zemouiti mo*
xauit & afflixit. Atque ob id diris non ſemel deuotus & anathema perculſus. Cæte- *res.*
rùm Ludouicus rex matre defuncta,cum aſsiduis & grauibus Polonorum quærelis fa-
tigaretur,ut reipublicæ Polonæ conſtituendæ,iudiciorumq́ue aliquam rationem iniret,
Budam eis comitia indixit ad medium Quadrageſimæ.Erat res noua,multaq́; ſe cum ſe-
rebat incommoda,ac etiam periculo proceribus atq́; nobilitati,& uniuerſæ reip. ad exte- *Polonorum co*
ras oras per tanta locorũ interualla euocari,frequẽtes tamẽ proceres eò profecti ſunt,fre- *mitia Budæ.*
quẽtiores multò ex alijs ordinib. quos priuatæ iniuriæ,factaq́; ſpes iudicij regij excitarat:
Multa ibi,uariáque de adminiſtratione reipublicę abſente rege,ac de ſumma iudiciorum

iactata,

iactata. Ad extremum de ſententia regis paucis approbantibus ſumma rerum Polonicarum, iudiciorumq́ tribus nempe Zauiſſæ Curoſuancio, gente Roſeo, epiſcopo Cracouienſi, qui non ita pridem Floriano mortuo ſucceſſerat, & Dobeslao Caſtellano Cracouienſi Zauiſſæ fratri germano, & Sendiuoio Subinio Palatino Caliſsienſi & præfecto Cracouienſi mandata. Iudicia uerò nulla ibi exercuit Ludouicus, uerùm omnia ad uicarios illos ſuos, ſiue triumuiros (nihil enim uetat eos & hoc nomine appellare) reiecit. Ad hæc autem fecit poteſtatem Zauiſſæ epiſcopo, omnium magiſtratuum & honorum quicunque uacaturi eſſent, exceptis Caſtellania & palatinatu Cracouienſi, in Polonia conferendorum. Ita conuentus ille ſolutus eſt, & calamitoſi homines ſpe iuris ſui obtinendi fruſtrati, mœſti domos reuertêre. Porrò triumuiri illi propoſitis de iure dicendo edictis, cum obire Poloniam à Cuiauia & maiore Polonia orſi cœpiſſent, noua, ſed tamen falſa ſpe rurſus animos hominum erexerunt. Et audierunt ij quidem in compluribus oppidis magno hominum concurſu quærimonias multorum: ſed nuſquam ius dixerunt, omnibus Caliſsiam ſe ſequi iuſsis, quòd eò Zauiſſam epiſcopum, ſine quo iudicare nolebant, uenturum eſſe ſperabant. Nam is profectus non erat cum cæteris, ſed magiſtrum Ioannem Naſsichouicium Archidiaconum Cracouienſem, & cancellarium ſuum pro ſe miſerat. Hoc autem reſponſo accepto, omnis illa quærentium multitudo maledictis inceſſens regem atque triumuiros, dilapſa eſt. Vexata ſunt eo anno in Polonia nonnullis in locis bona eccleſiaſtica. Nam Vuladislaus quidem dux Oppolienſium uetuit in Dobrinenſi tractu decimas dari Plocenſi epiſcopo. Inſuper de agricolis eiuſdem epiſcopi, quaternos & uicenos groſſos in iugera ſeu laneos exegit. Sed anathemate perculſus à Dobeslao epiſcopo, interueniente Ioanne Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Sbiluto epiſcopo Vuladiſlauienſi, in arce Zlotorienſi cùm eo in gratiam rediјt, ac de omnibus iniurijs ſatisfecit. In maiore uerò Polonia, cum Domaratus præfectus eius ore, iuſſu regio expeditionem contra Bartholomæum Chotelium ſiue Coſminium, uiciniam omnem latrocinijs ex Odalanouia arce ſua infeſtantem, feciſſet, crudeliter admodum uulgus equitum in bona Gneſnenſis & Lubuſſenſis eccleſiarum debacchatum eſt: Bartholomæo uerò petenti pax data his conditionibus, ut regi arcem, territoriumqûe omne traderet: æſtimationem uerò eius, hoc eſt, decem & octo millia florenorum acciperet: deducta tamen inde ea pecunia, quæ Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multò pòſt, Vneouia arx Archiepiſcopi Gneſnenſis, à Bernardo Garbouio intercepta eſt. Præerat ei arci Pelca Bernardi frater præpoſitus Curelouienſis, qui inuitatus ad conuiuium à Petraſsio Malocha præfecto Lencicienſi & Cuiauienſi, rixa de uenationibus quibuſdam cum Nicolao Caſtellano Lencicienſi excitata, ab eo interfectus eſt. Sed ne Caſtellanus quidem fugiens, manus miniſtrorum Pelcæ euaſit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior eſſet ad ſuſtinendam uim & obſidionem, ſi qua alicunde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcem importauit, hominum quantum potuit in ſocietatem adſciuit, & cum his theſaurum Archiepiſcopi diripuit. Nec prius arcem Archiepiſcopo reddidit, quàm impunitatem facti ſimul ac direpti theſauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petraſsio Malocha, & quibuſdam alijs proceribus interuenientibus pactus eſt. Receptam arcem Archiepiſcopus Petro & Nicolao fratribus tenendam & adminiſtrandam commiſit. In ſequentem annum 1382. aliquot primorum epiſcoporum, & regis mors, ſubſecutiqúe motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuarij Zauiſſa epiſcopus Cracouienſis in prædio ſuo Dobrouoda, ſeu repentino & uehementi morbo, ſeu de ſcala lapſus, cum aceruum fortè ad conſtuprandam ruſticanam puellam aſcenderet (uariat enim fama) extinctus eſt. Cuius funus cum pompa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre Caſtellano Sendimirienſi elatum eſſet, ferunt noctu in baſilica Cracouienſi, ubi ſepultus eſt, exauditos eſſe ſtrepitus & hinnitus equorum diſcurſantium, dæmonumq́ uoces uociferantium: Proficiſcamur meretricatum. Et mirum eſt, ſed multorum ſermonibus celebratum, hoc ita ferè uſu uenire in hac baſilica, nō modò poſt funera nonnullorum clarorum hominum, ut aliqua terriculamenta exiſtant, uerùm etiam ut principum, epiſcoporum, atque etiam prælatorum, ut ita dicam, & canonicorum propinquæ mortes ſignis quibuſdam prænuncientur. Inſtituit autem hic epiſcopus in baſilica Cracouienſi collegium quoddam ſacerdotum, quos manſionarios uulgò uocant: alioqui profanis negotijs, & uoluptatibus magis, quàm diuinis rebus addictus. Præfuit Cracouienſi eccleſiæ annis duobus & dimidio. Succeſsit autem ei Ioannes Radlicius, regis medicus & cancellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauiſſam poſt alterū menſem Nicolaus Curnicius Poſnanienſis epiſc. ſecutus eſt: carcinomate morbo in genitalibus membris biennio, ac deinde febre

Triumuiri in Polonia.

Plocenſis epiſcopi iniuria.

Bartholomæi Chotelij latrocinium.

Odalanouia regi quæſita.

An. 1382.

Zauiſſæ epiſcopi mors pudenda.

Cracouienſis baſilicæ prærogatiua.

quartana

uartana & gutturis atque linguæ exulceratione tanta, ut uſum ſermonis amitteret, affli-
tus & extinctus: homo garrulus, contentioſus, & amans litium. Et intra paucos dies Io-
annes quoque archiepiſcopus Gneſnenſis deceſsit: uir dexteritate ingenij, prudentiaquê
commendatior uulgo dum priuatus uixit, quàm in magiſtratu præcipiti iracundia, in ec-
cleſiaſticos homines dictis ac factis contumelioſus, nec ſatis acer defenſor & uindex ſuo-
rum. In agnatos plus æquo propenſus. Diripuerunt autem ij ſuppellectilem omnem &
facultates defuncti. Quin & bona Archiepiſcopalia uexauerunt, & Vneouiam uix tan-
dem ſucceſſori eius Bozentæ, gente Seligio reddidêre. Porrò Zemouitus Plocenſium
dux cum Archiepiſcopum defunctum eſſe uita accepiſſet, facta manu pagos Archiepi-
ſcopales populatus eſt, Louiciamq́ obſedit. Legato autem Gneſnenſis collegij Andreæ
Ceretenſi epiſcopo, qui uicarius ſiue à ſuffragijs erat Archiepiſcopo, cauſas belli ſciſcitan-
ti, reſpondit, ad ſe pertinere, ut bona Archiepiſcopi, quæ à maioribus ſuis profecta eſſent,
obtineret dum cathedra illa uacat. Neque tamen id ſe poſtulaturum fuiſſe, ſi Louiciam
canonicus quiſpiam, ac non inimicus ſuus Derslaus Iuenius Caſtellanus Gneſnenſis te-
neret. Quo reſponſo accepto, maturauit collegium noui Archiepiſcopi electionem. Ele-
ctus eſt autem Dobrogoſtius Nouiduorius Iureconſultus, Cantor Gneſnenſis, ac Deca-
nus Cracouienſis, gente Nalencius: quo poſtulante ſoluit Zemouitus obſidionem. Sed
tamen Archiepiſcopam Dobrogoſtius tunc adeptus non eſt, aduerſante ipſi Ludouico
rege, quòd eum Zemouito, ut ſibi in regno Poloniæ ſuccederet, fauere Domarati præfe-
cti delatione accepiſſet. Cum autem Dobrogoſtius præter ſententiam regis Romam ad
Pontificem Maximum unà cum Nicolao Poſnanienſi epiſcopo deſignato profectus eſ-
ſet, Taruiſij uterque à Venetis, à Ludouico ſubornatis, captus eſt ac detentus aliquandiu.
Bozenta uerò Seligius, qui regius procurator Cracouiæ fuerat, ab Vrbano ſexto Ponti-
fice Maximi, qui Gregorio ſucceſsit, Archiepiſcopus renunciatus eſt. Poſnanienſis uerò
epiſcopus Ioannes, cognomento Cropiglo, Boleslai Oppolienſium ducis Vuladislai fra-
tris filius, adoleſcens admodum factus eſt. In utroque perperam Vrbanus Ludouico re-
gi petenti gratificatus eſt, ut in ſchiſmate, quo tunc eccleſia Romana differebatur, fauo-
rem eius ſibi adiungeret, ſiue adeò retineret, & bene merenti gratiam referret. Miſerat e-
nim Ludouicus eo poſtulante Carolum fratris filium cum exercitu in Italiam, ut Ioan-
nam reginam Neapolitanam, cuius ſtudio æmulus Vrbano à Gallis Cardinalibus exci-
tatus erat, Clemens ſeptimus, ulciſceretur. Per idem tempus Ludouicus rex cum langue-
re ſe ac ſenſim uiribus deſtitui ſentiret, ut uiuens adhuc res filiarum ſtabiliret, indixit Po-
lonis comitia ſub finem Iulij Zuolenum, ſiue Zolium, quod oppidum eſt in Scepuſio.
Quò cum frequens ſenatus conueniſſet, ſucceſſores ſibi deſignat in regno Polonorum
Mariam filiam natu maiorem cum Sigiſmundo ſponſo eius, Marchione Brandeburgen-
ſi, Caroli Imperatoris & regis Bohemorum, ex Elizabetha nepte Cazimiri regis filio,
quartum decimum annum tunc agente. In quorum uerba proceres Poloni iuſſu Ludo-
uici ſtatim iurarunt. Eundem'ne autem Sigiſmundum Vngaris & Poloniſ, an hunc qui-
dem Polonis propter uicinitatem Marchiæ Brandeburgenſis, Guilelmum uerò Auſtrio-
rum ducem Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim uxorem deſtinarat, Vn-
garis propter ſimilem cauſam atque commoditatem regem dare uoluerit, non conſtat.
Soluto conuentu Zolienſi, profectus eſt Sigiſmundus in Poloniam cum primoribus,
& non contemnenda Vngarorum manu, ad ſedandos inteſtinos motus, & adeundam
uiuente adhuc ſocero poſſeſsionem. Veniens autem in maiorem Poloniam, Coſminum
arcem & oppidum, itemqûe Nabyſsice & Coſminecium caſtella Bartholomæi Chotelij,
quòd is latrocinari non intermitteret, in poteſtatem ſuam redegit. Odalanouiam uerò cir
cumſedit. Nam eam Bartholomæus poſt priorem obſidionem ex pacto non tradiderat.
Deinde cum aliò feſtinaret Sigiſmundus, nouis pactis cum Bartholomæo initis, in Maſo
uiam cõtendit, ut Zemouitum ducem detrectantem, per uim ſacramento adigeret. Nam
Ioannes frater eius ultrò iam id fecerat. Itaque uaſtare ditionem Zemouiti Sigiſmundus
cœpit. Interim Ludouicus rex tertiadecima die Septembris. Tarnauiæ ſeu Tirnauiæ quo
conuentum Vngaris edixerat, uitam finiuit. Mortem eius cometes prænuntiauit. Quo
nuntio accepto Sigiſmundus omiſſo in preſens Zemouito, Poſnaniam ſe recepit, Ludo-
uici uerò funus Albam regiam, ubi regum Vngarorum ferè ſepultura eſt, ſolenni pompa
elatum eſt. Regnauit autem Ludouicus apud Polonos quidem duodecim annis, apud
Vngaros uerò uno & quadraginta: uixit ſex & quinquaginta. Statura fuit mediocri,
prominentibus oculis atque labris, capillo, barbaq́ criſpa, ſereno uultu, humeris parum
incuruis. Moribus uerò ita temperatis fuit, ut foris bella acriter & excelſo animo gereret,
domi placabilitate & iuſtitia pacem coleret: utrobique prudentia & animi moderatione
ſingulari eſſet: in cõtumaces ſeuerus, in ſupplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio ſu
perari

Ioannis archiepiſcopi mors & mores.

Bozenta archiepiſcopus.

Schiſma in eccleſia.

Polonorum comitia in Scepuſio.

Sigiſmundi aduentus in Poloniam.

Ludouici effigies et mores.

perari ſe non patiebatur:in doctos uiros fuit propenſior. Nam & ipſe ſtudia bonarum li terarum atque artium libenter coluit. Nec ferè quicquam inconſulta aſtrologia ſolitu erat auſpicari. Pietatis atque religionis ita fuit obſeruans,ut non in poſtremis duceret,Iu dæos & Cumanos falſorum deorum cultores ad Chriſtianam religionẽ adducere.Quo in Cumanis quidem aſſecutus eſt.Iudæis autem cum neque minis,neq; pręmijs propoſi tis perſuadere poſſet,omnes proſcripſit. Plebis non minorem quàm nobilitatis curan geſsit.Itaq; nonnunquàm diſsimulato habitu uicos & oppida perluſtrauit,ut cognoſce ret quid de publicanis & exactoribus,iudicibus & magiſtratibus ſuis,ac de ſe deniq; uul gus hominum aſſentandi neſcium ſentiret,multaq; ex huiuſmodi ſermonibus in ſe,ſuiſ que caſtigauit. Hic rex rebelles Vngaris,Bulgaros,Boſnenſes,Serbos,Croatas,Tranſal pinosq; ad officium reduxit: Valachiam cum Bogdano Palatino in clientelam accepit Dalmatiam Venetis eripuit.In Italia nonnulla bella geſsit,quibus negotijs diſtentus,non potuit tantam,quantam res poſtulabat,curam rebus Polonicis intendere.

Ludouici res geſtæ.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVS DECIMVS.

INTERREGNVM.

DIVVLGATA morte Ludouici regis Vngari,qui Ruſsiæ pleraſ que præfecturas,quemadmodum ſupra memorauimus, ab eo obtinebant, Cremeneciam, Oleſcum,Grodium,Lopatinum, & Sniatynum arces cum territorijs ſuis Lubarto Lucenſium duci,magna ui auri & argenti ab eo accepta prodidêre. Atque ex eo ferè tempore Lithuani Volynenſem oram ſibi uſurpare cœperunt.Nec tamen eam proditionem impunè tulêre Vngari. Etenim à regina Vngarorum Elizabetha ſempiterna infamia notati,boniſque mulctati,& partim capitali pœna,partim retrocarcere dãnati ſunt.At in Polonia, cum Sigiſmũdus Marchio rex iam eſſet deſignatus,nõ magna re magna facta eſt uoluntatum commutatio. Poſtularunt ab eo proceres cum frequenti nobilitate,ut Domaratum à præfectura maioris Poloniæ amoueret.Quod cùm negaſſet Sigiſmundus,omnis illa multitudo quę ad eum confluxerat,domos dilapſa eſt.Profectus autem Poſnania Gneſnam uenit: acceptusq; à Bozanta nouo Archiepiſcopo honorificè,ſolennes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiam diuertit.Ibi denuò maiorum Polonorum legatione de amouendo Domarato ſolicitatus,cum durius & minaciter reſpondiſſet,ſic animos eorum à ſe alienauit, ut mox conuentu apud Miloslauiam habito,legationem mitterẽt ad minores Polonos, ut ij conuentum ſecum pariter de ſtatu Reipub.ac de nouo rege apud Radomſcos agere uellent. Obſecundatum eſt. Lecti de proceribus atq; nobilitate minoris Poloniæ conſtituto loco cum maioribus Polonis ad uiceſimam quintã diem Nouemb.conuenêre, eoq; inclinabant plurimorum ſententiæ,ut Heduigim Ludouici natu minorem filiam Zemouito Maſouiorum Varſauienſium duci uxorem cum regno darent. Tuebantur Sigiſmundi partes Bozenta archiepiſcopus,ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ.Itaque res ad contentionem & altercationẽ uenerat.Tandem ita decretũ eſt,ut memores pactorum cum Ludouico initorum,& iuſiurandi ſui eſſent, neq; progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterum eum de generis Ludouici regem crearent, qui in Polonia præſens per ſeipſe regnum adminiſtraturus eſſet. Quo quidem uerbo tacitè Sigiſmundus excludebatur.Altera deinde comitia minorum Polonorum Visliciæ ad ſextam diem Decembris habita:quo uiciſsim legati maiorum Polonorum uenerunt. Venit & Sigiſmundus Marchio cum Bozenta Archiepiſcopo ac Domarato præfecto,ne deeſſet cauſæ ſuæ. Aduenerunt autem & à regina Elizabetha oratores, Stephanus Agrienſis,& Ioannes Canadienſis epiſcopi. Atque hi facta dicendi poteſtate, gratias egerunt Polonis,quòd fidem datam Ludouico de filiabus eius ſeruarent: idemque deinceps etiam ut facere pergerent,hortati ſunt. Deindè poſtularunt, ne ſententiam præcipitarent, neu quem penitùs regem ſibi ſumerent,donec à regina matre de filiabus conſtitutum eſſet, utram in Vngaria,utram in Polonia regnare uellet.Cupidè hæc oratio à conuentu audita eſt,quòd cum decreto Radomſcenſis conuentus,& cum uoluntatibus omnium ferè congruebat. Itaque in eam ſententiam itum eſt,placuitq; alia comitia Siradiam ad uiceſimamſextã diem Februarij

Ruſsia ab Vngaris præfectis Lithuanis prodita.
Lucenſium.
Proditores pœnis affecti.
Miloslauia.
Comitia Visliciæ.

Februarij ſequentis anni indici, & ibi certum à Regina reſponſum expectari, nec quicquam deprecante Sigiſmundo: qui utrumque fortaſſè Regnum obtinere cupiebat. Offenderat autem is Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quôd eijci Polonos cùm cibum ſumpturus eſſet, patiebatur: & quod ſacerdocium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Bohemo contulerat. Quocirca repulſam paſſus, Viſlicia diſcedens, Cracouiam diuertere uoluit. Sed eum Dobeslaus Curoſuancius Caſtellanus Cracouienſis non intromiſit, ueritus ne eam uel dolo, uel ui accitis mox ex Vngaria militibus in poteſtatem ſuam redigeret, indeq́ promiſsis, & largitionibus proceres, & nobilitatem corrumperet, & ſibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam redijt. Sumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, quoad per Poloniam iter fecit. Vbi in Vngariam uenit, reperit Mariam ſpōſam ſuam ab Vngaris iam, non Reginam, ſed Regem renunciatam, & coronatam. Sed ibi quoque maiores etiam motus eum excepêre, alienata ab eo ſocrus uoluntate, ſiue ut ipſa cum filia arbitratu ſuo regnaret, ſeu qua alia iuſtiore de cauſa. Quæ res ipſum quidem & ſponſam eius in extremum periculum adduxit, ſocrui uerò exitio fuit. Etenim cùm mulieres arbitratu Nicolai Garæ Palatini regnarent, eumq́ & neceſſarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio Rege è Gallijs accerſendo clàm conſilio caperent, moti indignitate rei plerique proceres, Carolum Neapolitanum Regem, Ludouici defuncti Regis fratris filium ex Italia euocarunt. Cuius aduentu cognito Mariam ferunt cum Sigiſmundo nuptias acceleraſſe: exceſsiſſe tamen Sigiſmundum ex Vngaria in Bohemiam, metuentem Vngarorum inſidias, quemadmodum ſcribit Bōſinius. Carolus uerò partim dolis, partim aperta ui Regnū adeptus, haud multò pòſt Reginæ ſenioris opera interfectus eſt. Quo facinore perpetrato, mulieres ſecuræ omnium ad inferiores partes Regni, & uerſùs Croatiam iter fecêre. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum uocant, Caroli, cui ipſe ſtuduerat, mortem ulturus, impetum in reginas fecit: trucidatisq́ palatino & Blaſio Farcaſſo Caroli interfectore, ac cæteris diſsipatis, Elizabetham quidem in profluentem demergi iuſsit, Mariam uerò aliquandiu aſſeruauit. Ad extremum Sigiſmundo Budam uenienti, & bellum contra ſe comparanti, eam remiſit. Ita demùm eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigiſmundus apud Vngaros regnare cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis ſtatu paulò prolixiùs hìc perſequi libuit, quò planior hiſtoria nobis decurrat. Ad quam iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla ſpes Regni Polonici Zemouito Maſauiorum Duci, quam Bartholomæus Chotelius ſiue Odalanouius homo audax, & factioſus auxit, cùm ad eum ueniſſet, operamq́ ſuam, & fidem ei pollicitus eſſet. Viſum eſt autem, faciliùs eum uoti compotem fore, ſi quas munitiones Poloniæ in poteſtatem ſuam redegiſſet: itaque ad eam rem profectus Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Caliſsiam arcem noctu intercipere conatus eſt. Et iam quiſpiam de militibus eius portam arcis terebra perforauerat, immiſſaq́ ſerra, capax hominis foramen faciebat: & alij murum aſcendere nitebantur, cùm exauditus eſt à uicino piſtore ſtrepitus, excitiq́ uigiles, ſaxis, alijsq́ telis fortuitu oblatis hoſtem ad irruptionem intentum ſupernè ſimul, & ex equo cominùs repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus munitionem ſuam Coſminecium non ita pridem à Sigiſmundo Marchione captam, recepit. Choteciam item præſidio communiuit, & Proſna amne tranſmiſſo Coſminum contendtt. Verùm illinc à præſidio Domarati Præfecti repulſus, Parſcum Michaëlis Thomaſsij munitionem octo diebus obſedit: eoq́ue dominum loci adegit, ut is deſerto Domarato in partes ſuas tranſiret. Maiora autem in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat, odio Domarati, quod ille (uerisne criminibus, an inuidia hominum, neſcio) tantū ſibi uulgo conflârat, ut publico decreto nobilitas pleraque omnis parêre ei detrectaret. Quin cūm is ſatisfacere in Viſlicienſibus comitijs, minoribus Polonis arbitris, uellet, reſponſum eſt: Non aliter ſatisfacturum eſſe, niſi ſi magiſtratu abierit. Auxit uerò maiorem in modum odium eius fama (uerâne, an falſa, incertum eſt) quòd in Saxonibus, Bohemis, & Caſſubijs copias comparare diceretur, quibus aduerſariorum contumaciam reprimeret, & uinculis, contumelijs, bonorum direptionibus, & alijs malis eos coërceret. Quæ conſilia eius ut præuerteret nobilitas, authore ac Duce Vincentio de Cempa Palatino Poſnanienſi arma ſumpſit, Bartholomæumq́ cum Maſouijs adiutoribus ſibi adiunxit. Primumq́ medio Ianuario ad Pyſdros itum, & oppidum poſt tertium diem in deditionem acceptum eſt. Arx deinde poſt triduum dedita, ſaluis dimiſsis, qui in præſidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibus. Inde ad Caliſsiam caſtra mota ſunt. Sendiuoius uerò Suiduua Caſtellanus Naclenſis cum parte copiarum Poſnaniam miſſus, ut eſſet præſidio illi oppido, ne quid hoſtile à Domarati præſidio, quod in arce cum Predipelco Staſſeuio Medirecenſi Caſtellano erat, pateretur. Miſerant enim ij ſimul & alij quidā oppidani publicè legationem ad Vin-

Sigiſmundi offenſæ apud Polonos.

Sigiſmundus excluſus Cracouia.

Maria regio diademate coronata ab Vngaris.

Sigiſmundus ingratus etiam ſocrui.

Nicolaus Gara Palatinus Vng.

Carolus ab Vngaris ad regnū uocatur.

Sigiſmundus exceſsit Vngaria.

Carol. rex Neap. & Vngar. interfectus.

Horuatus Banus Croatiæ.

Elizabethæ reginæ mors.

Maria in cuſtodia aſſeruata.

Sigiſmundus quādo adeptus regnum apud Vngaros.

Zemouitus Maſouius ad regnū adſpirat.

Bartholomæi Chotelij conatus.

Caliſsia tentata.

Domarati odium.

Bellum ciuile Polonorum.

Vincētius Cempius palatinus Poſnanienſis.

centium palatinum, quod in poteſtate eius futuri eſſent, ſi contra uim Domarati defenderentur. Aduenienti autem Caliſsiam Vincentio, oppidani portas oppidi aperuêre. Arx à Domarati præſidio, cui Ioannes Lencoſsinius Lenciciēſis Caſtellanus præerat, tenebatur. Nam ipſe Domaratus in Saxonas, Caſſubios, & Pomeranos, exercitus comparandi cauſa, profectus erat. Obſeſſa eſt igitur arx Caliſsienſis, cùm eſſet expugnatu difficilis, excurſionesq; factæ in agros, & pagos aduerſariorum. Dum autem obſidetur, aduenit Conradus Oleſnicenſium dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio Caſtellano Gneſnenſi Domarati fratre in auxilium euocatus.

Cōradus Oleſnicenſiū dux.

Verùm ubi uidit aditum arcis à Vincentio interſeptum eſſe, retulit pedem, & grauiter obiurgatus à Vincentio, domum redijt. Cæterùm apud Poſnaniam remiſsiùs cuncta fiebant. Nam Suiduua domum modò quandam in oppido è regione arcis caſtelli loco munierat, ad prohibendas hoſtium in oppidum eruptiones. Exteriore uerò porta, quæ in agrum uergit, ij qui in arce erant, liberioribus excurſionibus aduerſariorum, & Eccleſiaſtica bona depopulabantur. Porrò Suuiduæ minùs liberæ erant, magisq; damnoſæ excurſiones. Nec alibi res quietiores fuêre à factione Domarati: quæ Naclum, Labiſsinum, Pacoſſum, Medireciam, Sbanſinum, Medichodiam, Velenum. & Keplouiam arces atque caſtella obtinebat, & ex his uiciniam omnem armis infeſtabat. Erant autem in partibus Domarati inſigniores Grimala Oleſnicius Coſtrinenſis, Andreas Suiradouius Camenenſis, Caſtellani, Virbenta Smoguletius, Theodoricus Margoninius, propinqui & neceſſarij eius, præter eos, quos paulò antè commemorauimus. Fuitq; miſerabilis tunc facies maioris Poloniæ, cùm nullus penè locus, nulla cuiuſquam poſſeſsio, nemo neque uir, neque fœmina extra munitiones, & præſidia utriuſque partis uexationum, direptionum, & aliorum malorum, quæ bellum ſecum trahit, exors eſſet. Nam quicunque ab alteris ſteriſſet, alterorum iniuriæ erat obnoxius. Ac ne mercatores quidem, & inſontes agricolæ expertes illarum calamitatum erant.

Peſtis.

Ad hæc peſtis popularis eo ipſo anno Poloniam, ſicut multas alias regiones infeſtauit. Aduenit deinde Domaratus cum externo milite, bellum illatum depulſurus: metatusq; caſtra in Piotricouice Suiduuæ prædio, Vuoroncos & Samotulios oppida diripuit.

Vuronci, & Samotuli oppida.

Chotelium.

Quæ cum Suiduua ab exploratoribus didiciſſet, Bartholomæum, & Sremenſem Caſtellanum cum ſuis copijs clàm acciuit, noctuq; cum his ad Domarati caſtra contendit. Præmonitus quidem erat de aduentu Suiduuæ Domaratus. Verùm de Bartholomæo, & Sremenſi Caſtellano nihil ſuſpicatus, contempto Suiduua, quem paruam manum habere nouerat, quieſcere ſuos iuſſerat. Illuceſcente uerò die quintadecima Februarij hoſtes, ab his, qui in ſtatione fuerant, magna celeritate adeſſe nunciantur. Trepidatur totis caſtris, nec ſatis ſpacij ad expedienda arma, frenandosq; equos fuit. Neque uerò caſtra munita erant. Itaque Domaratus cum ijs, quos primùm ad manum habere poterat, obuiam hoſti progreſſus, non inſtructis ordinibus manus cum eo conſerit.

Domaratus profligatus à Suidwa.

Et paruo negocio diſsipatis ſuis, in fugam actus eſt. Fugientes Suiduua longo eſt ſpacio perſecutus. Fortè Virbenta Smoguletius trans Vartam amnem cum centum haſtatis equitibus, & quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hoſtium ad oppugnanda caſtra Domarati noctu certior factus, in auxilium Domarati ueniebat. Cùm autem comperiſſet Domaratum profligatum eſſe, nihil ea clade ſuorum deterritus, concito gradu aduerſùs hoſtes tetendit, palantesq; per agros, dum fugientibus inſtant, nactus, magnā in eis ſtragem edidit.

Suidwa uictus & fugatus à Smoguletio.

Interim Suiduua cum paucis expeditioribus longiùs Domaratum perſecutus, uictor captiuis, ſpolijsq; onuſtus reuertebatur. Cognitoq; ſtatu ſuorum perturbato, nihilominùs contra nouum hoſtem ire pergit. Sed conſpecta cominùs multitudine conſternatus, proſpicere ſibi quemque iubet.

Oſtrorogum caſtellum.

Ipſe in Oſtrorogum caſtellum Derslai Grocholg, Caſtellani Santocenſis concitato equo profugit, & uix perſequentium ſe Virbentæ ac Domarati, qui iam ſeſe ex fuga recollegerat, manus euaſit. Magna utrinq; ſtrages hominum, uariante fortuna fuit.

Obornіki oppidum.

Bucum.

Comitia Siradiæ.

Oſtrorogum deinde Domaratus acriter uſque ad ueſperum oppugnauit: ſed cùm nouas hoſtium copias in auxilium Suiduuæ aduentare falsò accepiſſet, ſoluit poſterò die obſidionem, & in Obornicos oppidum copias ſuas deduxit: indeq; quicquid loci inter Poſnaniam, Bucum, Vuroncos oppida, & Vartam fluuium interiacet, infeſtauit. Inſtabat iam tempus præſtitutum comitijs.

Oratores Vngari ad comitia.

Quapropter Elizabetha regina, ut in Visliçienſibus comitijs anni ſuperioris conuenerat, flagitantibus Polonis proceribus, ac pericula ciuilis belli denunciantibus, Veſprimienſem Epiſcopum cum alijs duobus proceribus Vngaris miſit Siradiam, qui Polonos de uoluntate ſua certiores facerent.

Poloni ſoluti religione iuriſiurandi Mariæ & Sigiſmundo dati.

Hi reginæ mandato proceres atque nobilitatem iuriſiurandi Religione, quò ſe Mariæ natu maiori Ludouici filiæ, & Sigiſmundo ſponſo eius obſtrinxerant, primùm ſoluerunt: deinde poſtularunt, ut Regnum ad Heduigim natu minorem decreto comitiorum deferretur, ſed ut ea tamen, ubi ad proximum Paſcha in Poloniam deducta atq;

coronata

coronata eſſet, triennio deinceps propter teneram & immaturam Regno, uiroq; ætatem in Vngaria apud matrem educaretur. Re in conſultationem poſita, uariæ dictæ ſunt ſententiæ: & aberat non contemnenda pars Senatus atque nobilitatis ex maiore Polonia, ciuili bello diſtenta. Itaque placuit comitia ad uiceſimam octauam diem Martij prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter diſsidentes agi.

Comitia prorogantur.

Lecti ad eam rem Spitco Melſtinius Cracouienſis, Sendiuoius Subinius Caliſsienſis palatini, Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis Caſtellanus, & Creslaus Sciucouius, uiri graues & prudentes cum literis Elizabethæ reginæ ad eam rem conſcriptis.

Minorum Polonorum legatio ad maiores.

Qui cùm ad Caliſsiam acceſsiſſent, imperarunt præfecto arcis Ioanni Lencoſinio, ut ſibi arcem traderet: nec ille renuit. Quanquam non conſtat hic ſibi Dlugoſſus. Nam aliquantò inferiùs poſt conſtitutas inducias, obſeſſam tamen eſſe nihilominùs Caliſsiã à factione Bartholomæi, quæ eadẽ Vincentij palatini Poſnanienſis fuit, memorat, niſi forte paruit legationi Vincẽtius, non paruit autem Bartholomæus. Peruicit autem Vincentius, ut ea Ioannis Caliſsien. Caſtellani fidei committeretur. Inde reuerſi Cracouienſis & Caliſsienſis palatini, in Vngariam ad Reginam profecti ſunt: ſed qua de cauſa non proditur.

Poloni Oratores ad reginã.

Reliqui uerò duo legati Poſnaniam profecti, aduocatis diſsidij capitibus, & Radimi tantùm amnis interlapſu diremptis, inducias uſque ad octauum Cal. Iulij, qui diui Ioannis Baptiſtæ natalis eſt, inter eos confecerunt, ea lege, ut arces Domaratus in poteſtate ſua retineret.

Siradienſia comitia.

Frequentes deinde proceres atque equites Siradiam ad conſtitutam diem conuenêre, & omnium penè ſententiæ in Zemouitum Maſouiorum Ducem inclinatæ erant, ut ei cum Heduigis Ludouici Regis filiæ coniugio Regnum mandarent.

Vuladiſlaus dux Oppolienſium ad regnũ adſpirat.

Aduenerat etiam Vuladiſlaus Dux Oppolienſium, cum quo Zemouiti ſoror nupta erat, non ſine ſpe aliqua adipiſcendi Regni, propterea quòd propinquitate Cazimirum Regem attingeret. Is igitur Zemouiti fautoribus obnixè refragabatur: ſed parùm abfuit, quin ab eis caperetur, ni primorũ Senatorum authoritas interueniſſet. Fauebat & Bozenta Archiepiſcopus Zemouito. Atq; ei roganti, placeretne Regnum Zemouito mandari? magna acclamatione uniuerſus conuentus aſſentiebatur. Sed unus homo oratione ſua mox omnium uoluntates conuertit.

Ioannis Tencinij oratio.

Iaſcus is fuit, ſiue Ioannes Tencinius Voinicienſis Caſtellanus, Andreæ, qui fuit palatinus Cracouienſis, filius: qui impetrato ſilentio, in hanc ſententiam uerba feciſſe dicitur: Non equidem conſenſum iſtum & iudicia ueſtra repræhendo, proceres, nec à Zemouito alieno ſum animo: ſed uidete ne quam infamiæ labem nomini noſtro Polono aſpergamus. Ego ſi integra ea nobis res eſſet, liberaq; prorſus ſuffragia, tamen de re tanta conſultantibus, ampliùs deliberandum eſſe cenſerẽt. Periculoſa eſt enim in re qualibet inconſulta feſtinatio: & præceps conſilium ferè pœnitentia ſequitur. Nunc uerò cùm mortui Regis Ludouici filiæ fidem noſtram obſtrinxerimus, perpendite cum animis ueſtris diligentiùs, an ea præterita rectè nobis Regem creare poſsimus. Equidem fallendi iuriſiurandi nunquam uobis author ero. Quòd ſi quiſquam eſt in hoc cœtu, qui Religionem illam iuriſiurandi, ſanctiſsimum ſocietatis humanę uinculum, paruipendat, ab hoc mihi liberè diſſentire liceat. Neque enim ego ita ſum inſtitutus, ut aut homines fidem meam ſecutos mentiendo, aut Deum mentium inſpectorẽ, quem uolens, ſciensq; iuriſiurandi teſtem adhibui, peierando fallam. A uobis quoque patres, & à genere noſtro talem mentem, ſeu uerius amentiam, Deus ut auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergòne Rege orbi, mutuis cædibus & inteſtinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicam quod ſentio. Differri ego hanc de creando nouo Rege conſultationem adhuc cenſeo. Adſunt hîc Oratores ſenioris Reginæ: quæ mandata ſiue adeò poſtulata ad nos attulerint, non ignoratis. His igitur ita reſpondendum eſſe iudico. Non mutare uos id quod ſemel cum Ludouico Rege ueſtro iureiurando dato conſtituiſtis. Liberatos autem à Sigiſmundi Marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem ſeruaturos eſſe. Sed quod Polonia tamdiu Rege orba in maximo uerſetur diſcrimine, petere uos etiã atq; etiam à regina ſeniore, ut Heduigim filiã primo quoq; tempore ad uos mittat, diadema ritu ſolenni ſuſceptura, & nupturam uiro ſibi, nobiſq; grato, & cum eo Regno adminiſtraturam. Quod niſi illa ad proximè uenturam Pentecoſtẽ deſiderio ueſtro ſatisfecerit, tum demùm teſtati, non per nos ſtare, quò minus pacta conuenta cum Ludouico ſeruentur, ſiue Zemouitum, ſiue quem alium uidebitur, Regem creabimus. Neque enim eouſque cunctantem, ne dicam ludificantem nos reginam expectare debemus, dum funditùs interimus. Cunctis ſententia Ioannis placuit.

Comitiorum decretum.

Igitur in eam itum, ac decretum factum eſt. In quo illud adiectum eſt, ut Heduigis adueniens, ſi regina eſſe uellet, reciperet ſe de conſilio Polonorum nupturam, & in Polonia cum uiro manſuram, & in ſummo ſtudio annixuram eſſe, ut Velunenſem, Dobrinenſemq; tractum, & in Ruſsia quicquid Poloniæ detractum eſſet, recuperaret.

Et cùm hoc reſponſo oratores Vngari dimiſsi ſunt, ſolutusq; conuentus. Inſtante autem
Pentecoſte, frequentes proceres atque equites Sandeciam, qua Heduigim reginam de-
ſignatam uenturam eſſe ſperabant, honoris illius cauſa profecti ſunt: ſed illa ad conſtitu-
tum tempus non uenit. Cæterùm palatinus Caliſsienſis cum mandatis Elizabethæ ue-
niens, moram eius excuſauit, quòd diceret, eam cupientem ipſorum uotis ſatisfacere, Caſ
ſouiam uſque perueniſſe, inde porrò commodè progredi non potuiſſe, imbrium ui, & in-
undatione aquarum prohibitam. In hoc tamen eam eſſe, ut periculo ſe commiſſura ſit po
tiùs, quàm Polonorum uoluntates offendat. Orare autem, quod ſine incommodo ipſo-

Poloni primo-res Caſſouiam profecti.

rum fiat, ut ipſi Caſſouiam ad ſe ueniant, & meliùs atq; certiùs præſentes cum præſente
omnibus de rebus conſtituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera multitudine
domos reuerſa, primores de Senatu, nempe Boleslaus Curoſuancius Caſtellanus, Spit-
co Melſtinius palatinus Cracouienſis, Iaſcus Tarnouius Sendomirienſis, Vincentius
Campius Poſnanienſis, Sendiuoius Subinius Caliſsienſis palatini, ac Domaratus Ca-
ſtellanus Poſnanienſis, & præfectus maioris Poloniæ, Caſſouiam profecti ſunt. Ibi anti-
quato quadantenus decreto comitiorũ Siradienſium, noua pacta cum regina inita ſunt:
nimirum ut ad tertium Idus Nouembr. quæ dies diui Martini Epiſcopi memoriæ ſacra
eſt, Heduigis in Poloniam ueniret, ac de ſententia amplisſimi conſilij matrimonium ini-
ret. Quod ſi ea deinde nullis liberis relictis decederet, ut Maria ſoror cum ſua poſteritate
ipſi in Regno Polonorum hæres eſſet, uiciſsimq; idem ius eſſet Heduigi ſecundùm Ma-
riæ mortem in Vngaria. Ita ſempiternum fœdus inter Vngaros, & Polonos ſancitum.

Zemouitus dux Cracouiã non intromiſſus.

Interim Zemouitus dux ex actis Siradienſium comitiorum, & non obſcuris plurimo-
rum procerum ſtudijs in magnam ſpem adipiſcendi Regni, & coniugij Heduigis ere-
ctus, cum quingentis ſuis equitibus Archiepiſcopo ac Bartholomæo Coſminio comi-
tantibus Cracouiam contendit, eo conſilio, ut Heduigim ex Vngaria uenientem, ſi poti-
ri coniugio eius aliter non poſſet, ui raperet. Nec eius aduentus in tam inſigni comita-
tu latêre Cracouienſes potuit. Quapropter in urbem intromiſſus non eſt, ueritis ciuibus
ne per uim eam occuparet: ſed in ædibus præpoſiti diui Floriani, quas Bozenta Archie-
piſcopus, cùm adhûc eſſet præpoſitus eius templi, ædificârat, diuertit: nec ibi diu perſti-
tit. Nam cùm ſuſpectum ſe eſſe Cracouienſibus intelligeret, ueritus ne qua in ſe eruptio
ex urbe fieret, poſtridie Corcinum, quæ etiam Noua ciuitas appellatur, ſe recepit. At-
que ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Caſſouienſis conuentus exitum
præſtolatus, in maiorem Poloniam præproperè abijt, ut maiorũ Polonorum ſtudia pro-

Spitco Melſtinius.

penſiora in ſe, quàm minorum retineret, augeretq;. Spitconi uerò Melſtinio maximè in-
fenſus, quòd aduerſari eum ſibi accepiſſet, oppidũm eius Xianzum incendit. Creditum
eſt autem aduentum Heduigis propter inſidias Zemouiti euitandas tamdiu prorogatũ
fuiſſe. Ille uerò poſteaquam animaduertit, nihil ſe dolis proficere, ad apertam uim conuer
ſus eſt: miſſoq; Abrahamo palatino Plocenſi, & Creslao Dobeslai Cruſuicienſis Caſtel-

Cuiauiam Zemouitus redegit in ſuam poteſtatem.

lani filio, cum expeditis copijs, pleraſq; omnes Cuiauiæ munitiones in ſuam redegit po
teſtatem, Petraſsio Malocha præfecto, & Caſtellano Breſtenſi, qui Cruſuiciæ præerat, cu
ius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obſcura ſtudia in
Zemouitum Stiborius Moſcicius ſucceſſor datus erat ab Elizabetha, ſerò tamen is ex
Vngaria uenit, occupatis iam à Zemouiti exercitu arcibus: à Breſtenſibus modò oppi-
danis crudelitatem Zemouiti formidantibus receptus eſt: ſed non multò pòſt excedere
oppido coactus, cùm à Maſouijs circumſeſſus eſſet. Accepto per deditionẽ oppido, mul
ti oppidani in carcerem coniecti, & bonis mulctati. Lencicia quoq; per eundem Petraſ-

Lencicia Zemouito dedita.

ſium prefectum in Zemouiti poteſtatem uenit. Igitur acceſsione Cuiauiæ & Lẽcicię au-
ctus animo, uiribusq; Zemouitus apertè iam regnum ſibi uendicare: indictiſq; uniuer-
ſæ Poloniæ comitijs, Siradiam ad quintamdecimam diem Iunij cædes, & incendia com-
minari his, qui dicto audientes non eſſent. Aduenêre Nicolaus Vuladislauienſis, & Sti
borius Plocenſis Epiſcopi, & Bozenta Archiepiſcopus cum aliquanta maiorum Polo-
norum caterua. Ibi Zemouitus ab Archiepiſcopo rex renunciatur, acclamantibus, qui
aderant ex equeſtri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues uiri diſſuaſiſſent. Con-

Caliſsia obſeſſa à Zemouito.

uentu ſoluto, Zemouitus Caliſsiam cũ exercitu cõtendit, arcemq; cum oppido obſedit.
Ibi ſe cum eo coniunxit Conradus dux Oleſnicenſium cum trecentis haſtatis adueniens,
Odalanouiam mercedis loco, concedente Bartholomæo ſibi pactus. Quin ipſi quoq;

Poloniæ maioris motus.

maiores Poloni per idem tempus rurſus nouis motibus agitabantur. Nam Coſtrinenſis,
& Camenenſis Caſtellani, & Virbenta Smolugetius facta manu Znenã Archiepiſcopi
oppidũ natura loci munitum capere conati ſunt: ſed oppidanis petentibus dierũ aliquot

Gembice direptum.

inducias, dum Archiepiſcopũ dominum ſuum ea de re conſulerent, conceſsêre. Atq; inte
rim Gembice oppidũ, quod in Zemouiti partibus erat, diripuêre. Bẽdemirus uerò Radi-
cius e-

eius eiuſdem factionis homo Camenum oppidum,& arcem Archiepiſcopi per deditio- *Camenum in-*
nem accepit,cùm Archiepiſcopum à regina proſcriptum,ſolum uertiſſe affirmaret. Por- *terceptum.*
rò Archiepiſcopus numeratis quadragintaquinq; marcis latorum groſſorum, donatiſq;
inſuper decimis Palucenſibus,Znenam liberauit.Quo facto eius irritati Abraham pala-
tinus Plocenſis,& Slauecius uexillifer Maſouiæ, qui Cuiauiam cum præſidio tenebant,
Queciſſouum oppidum eiuſdem Archiepiſcopi cum circumiacentibus pagis depopula
ti ſunt.Et iuſtè fortaſsis hæc mala tunc in Archiepiſcopũ ingruerunt,quòd & cathedram
illã, excluſo alio,qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorũ, decretorumq; comitialiũ *Archiepiſcopi*
immemor,priuato conſilio ad Zemouitũ defecerat. Neq; hic tamen malorũ finis ei fuit. *iuſta pœna.*
Nã Domaratus Caſtellanus Poſnanienſis, qui iam præfectus maioris Poloniæ eſſe deſiẽ
rat,ſucceſſore accepto Peregrino Vẽgleſsinio,Floriani Epiſcopi Cracouiẽſis fratris filio,
ex Vngaria reuerſus,cum ſocero ſuo Alberto palatino Cuiauienſi, Grimala,& Virbenta
gentilibus Znenam ad eum uenit:callidoq; cõmento perſuaſit, ut Grimalæ,& Virben-
tæ Znenam ad tempus obtinendam concederet, quod eum ab Elizabetha regina,& Si-
giſmundo genero eius hoſtem publicum iudicatum eſſe diceret, miſſoſq; ab his ad ſum-
mum Pontificem, qui amoueri eum ab Archiepiſcopa peterent, quod cum Zemouito
ſentiens perduellis,& iuriſiurandi ſui,fœderumq; publicorum prẹuaricator eſſet. Pactus
eſt tamen ab eis Bozenta Archiepiſcopus, ut nihil hoſtile cuiquam facerent,neq; ullam
poſtea impendiorũ rationem ducerent. Per idem tempus Glogouienſium duces Henri-
cus,& frater eius rati commodam ſe nactos eſſe occaſionem recuperandæ Vuſchouæ in *Vuſchouienſe*
interregno,dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, ſumptis armis oppidum id ui cape *territoriũ ua-*
re adorti ſunt:ſed reiecti turpiter ab oppidanis,territorium omne populabundi peruaga- *ſtatum.*
ti ſunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus præfectus maioris Poloniæ, ſimulq; ut Ca-
liſsiæ obſeſſæ opem ferret, delectum habere inſtituit: ſed paucis conuenientibus, & no-
mina dantibus,nullum operæprecium fecit, bona tantùm Eccleſiæ Poſnanienſis,& Lu-
binenſis monaſterij depopulatus eſt: ad hæc Thomislaum Viſſotam cũ fratre, quod Po-
neciam Conrado Oleſnicenſium duci dedidiſſent, cœpit,& in uincula coniecit. Deinde
ad Poneciam profectus,arcem incenſam à Sileſijs præſidiarijs, aduentum eius non feren
tibus,inſtaurauit,non ſine preſſura & calamitate agreſtium adſcriptitiorũ Poſnanienſi ec
cleſiæ,qui circum Crobiam atq; Dolſcum ſunt. Alterum deinde delectum apud Vineci-
um Epiſcopi Poſnanienſis pagum agere inſtituit. Ad quem frequentiores equites con-
ueniebant. Sed eum Bartholomæus Coſminius diſturbauit,cùm ex inopinato impetum
in eos feciſſet,oppreſſoſq; armis & equis exuiſſet,ac nonnullos captiuos abduxiſſet. Hẹc
cùm ad minores Polonos,apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur,
minores quidem Poloni fratrum uicem doluêre,& indictis Cracouiam ad octauum Cal. *Comitia Cra-*
Augusti,qui dies diui Iacobi Apoſtoli memoriæ dicatus eſt, comitijs,exoratiſq; Zemo- *couiæ.*
uito duce,& Bozenta Archiepiſcopo,ut ad ea comitia uenirent,de pace totius Poloniæ,
& concordia ordinum cum eis diligenter egêre. Vix tandem inducias bimeſtres confe- *Induciæ.*
cêre. Tametſi perſtitit nihilominùs in obſidione Caliſsiæ Bartholomæus, magniſq; in-
commodis circumiacentes pagos & oppida, contemptis inducijs, affecit, donec à Ze- *Coſminius tur*
mouito ueniente abſcedere & quieſcere iuſſus eſt. In Cuiauia quoq; præfecti, & legati *bator.*
Zemouiti aduerſariorum bona nihilò ſeciùs uexabant. Porrò Elizabetha regina Ze-
mouito indignata, Sigiſmundum Marchionem generum ſuum atq; Demetrium Strigo
nienſem Archiepiſcopum cum duodecim millibus armatorũ in Poloniam miſit, ad co-
ercendum Zemouitum & factionem eius, pacandamq; maiorem Poloniam. Tranſmiſ-
ſo autem Sigiſmũdus Carpatho monte, apud Sandeciam ſtatiua habuit. Quò cùm pro-
ceres Cracouienſes & Sendomirienſes, ſiue ultrò, ſiue euocati ad eum conueniſſent, diſ-
ceptatum eſt,an Zemouito bellum inferri fas eſſet,quod alij negarent uiolandas eſſe in-
ducias,alij contrà iam ab ipſo priore uiolatas eſſe contenderent. Vicitq; hẹc poſterior ſen
tentia. Quapropter ſumpsêre & ipſi cum Vngaris contra turbatorẽ publicæ pacis arma. *Maſouia uaſta*
Per Radomienſem igitur oram pacato agmine in Maſouiam pariter Poloni, & Vngari *tur.*
duce Sigiſmundo ingreſsi ſunt,& Zemouito nuſquam faciente pugnandi copiam,ditio
nem eius omnem acerbè igni,ferroq; uaſtârunt. Cẹterùm Ioannis fratris eius ditione ab-
ſtinuêre, propterea quòd is quieſcebat, nec temerabat pacta cum Ludouico publicè de
Regno inita. Per idẽ tempus Peregrinus Vẽgleſsinius præfectus maioris Poloniẹ, fidu- *Polonia turba*
cia propinqui exercitus ſuarũ partium erectus, facta aliquãta manu cũ Vincentio palati- *tiſsima.*
no Poſnanienſi, Derslao, Oſtrorogo Santocẽſi, Sendiuoio Suiduua Naclẽſi Caſtellanis,
Arnoldo Valdouio,& nonnullis alijs, ad Gneſnã caſtra poſuit, quòd Archiepiſcopus cũ
Zemouito ſentire uideretur. Sed repulſi ab oppido,in agreſtes,& ſuburbana ſẹuierũt,ra-
ptaq; prẹda Gneſnã profecti domos Archiepiſcopi,& ſacerdotũ diripuêre: Naclenſe ter-

 ritorium

ritorium, quod à Domarati factione tenebatur, uaſtauêre. Domaratiani autem uiciſsim, cùm præter Lecnum oppidum prædas agerent, oppidanos ad excutiendam prædam effuſos perſecuti, oppidum id cœpêre, & incendere.

Lecnum oppidũ incenſum.

Porrò Drogroſsius Chrobrius præfectus Siradienſis Volboriam arcem Epiſcopi Vuladislauienſis, conniuente Henrico canonico Vuladislauienſi, qui tunc ei poſt mortem Sbiluti epiſcopi prẹerat, intercepit, oppidanosq́ꝫ & agreſtes finitimos uexauit, ratus his malis eò ſe adacturum eſſe collegium Vuladislauienſe, ut fratri ſuo Nicolao epiſcopam mandaret. Sed eum ſpes fefellit. Nam Troiano præpoſito Poſnanienſi, & canonico Vuladislauienſi is mandatus eſt. Tametſi Vrbanus ſextus Pontifex max. reiecta ea electione, Ioannem Cropidlonem Oppolienſis Ducis filium, de Poſnanienſi epiſcopa translatum Vuladislauienſem fecit. Cæterùm Sigiſmundus peruaſtata Maſouia, in Cuiauiam duxit exercitum, & Breſte undecim diebus obſedit. Induciæ deinde ſemeſtres cum Zemouito uſqꝫ ad Paſcha factæ interuentu Vuladislai Oppolienſium Ducis: à quo Domaratus, cùm ſtudium ſuum, operamq́ꝫ Sigiſmundo probare uellet, cum Saxonibus, & Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas agens, apud Inouuladislauiam non leue detrimentum acceperat, quod per ditionem eius ipſo inuito Cuiauiam infeſtaſſet. Interfuit autem illis pactis etiam Archiepiſcopus, & cùm è Sigiſmundo cognouiſſet, ſed falſis terroribus à Domarato circumuentum eſſe, ut Znenam neceſſariorum, & gentilium eius fidei cõmitteret, diſcedente Sigiſmundo, popoſcit eos, ut eã ſibi redderẽt. Negantibus autem illis, & impendiorum ſolutionẽ contra pacta cõuenta repoſcentibus, cõſtituta re clàm cũ magiſtro ciuiũ & primoribus oppidanis aduenìens, receptus eſt in oppidũ: & eiectis ui Saxonibus, Pomeraniſq́ꝫ præſidiarijs, Iarandum decanũ Gneſnenſem oppido præfecit. Dum hæc ita geruntur, turbanturq́ꝫ in Polonia, Lithuani occaſionem benè gerendẹ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio Duce Maſouiam inuaſêre, Drohicinum arcem, quam Ioannes dux Maſouiorum Keiſtuto Duci ſocero ſuo, ciuili bello occupato, non ita multò antè unà cum Melnico, Camenecia, & Suraſſo interuerterat, obſidione uallauêre.

Lithuani Maſouiam populantur.

Fortè tunc aberat præfectus arcis Saſsinus magiſter curiæ, ſiue (ut uulgò dicunt) Marſchalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in qua nihil ipſe præſidij reliquerat, accepit, cũ ſubitaria triginta haſtatorum & ſexaginta baliſtariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hoſtes in arcem perrumpens, receptus eſt à ſuis. Qua eius audacia barbari de ſpe potiundæ arcis deiecti, abire parabant. Interim Ruſsi quidam, à quibus ora illà ferè habitatur, proditionem cum eis pacti, arcem incenderunt, & per funes in ſtationes hoſtium ſeſe demiſerunt.

Drohicinum incenſum.

Lithuani arcem flagrantem ſumma ui oppugnârunt, ne quod ſpacium noſtris reſtinguendi incendij darent. Ita plurimi mortales partim hauſti incendio, partim hoſtilibus telis necati ſunt. Prẹfectus uerò cum paucis reliquis omni ope deſperata, uiuus in poteſtatẽ hoſtium uenit. Turbauerat Polonorum mentes Elizabetha regina, quòd Heduigim filiam ad conſtitutum tempus ipſis non mittebat. Itaqꝫ fruſtrà expectato Nouembri atqꝫ Decembri menſe, poſt initium noui anni 1 3 8 4 Sendiuoius Subinius palatinus Caliſsienſis, & præfectus Cracouienſis, de ſententia Epiſcopi, & aliorum procerum Cracouienſis conuentus, cum nobiliſsimorũ quorumqꝫ adoleſcentum comitatu ad Elizabetham, Iaderam uſqꝫ Dalmatiẹ profectus eſt.

An. 1384.

Statum rerum Polonicarum, & poſtulata procerum diligẽter expoſuit, minasq́ꝫ precibus adiecit. Petebat autem ab ea, ut quamprimũ Heduigim ad breue tempus in Poloniam mitteret, coronatam mox ipſi remiſſum iri pollicebatur, ut cùm ipſa eſſet, donec adoleſceret: obſidesq́ꝫ ad eam rem nobilium filios, quos ſecũ adduxerat, dabat. Nectere moras Elizabetha, & aliam ex alia excuſationẽ quẹrere, ambiguisq́ꝫ reſponſis Sendiuoium ducere.

Reginæ conſilia.

Quibus rebus exacerbatus ille, iram non obſcurè prẹ ſe ferre, uelleq́ꝫ diſcedere. Quod ubi regina animaduertit, uerita ne is, in cuius poteſtate erat Cracouia, reuerſus turbas cieret, Iaſcum ſiue Ioannẽ Tarnouium Caſtellanũ Sendomirienſem ad occupandam arcem Cracouienſem miſit: Sendiuoium autẽ diſcedere uetuit. Non latebat Sendiuoium reginæ cõſilium. Itaqꝫ unũ de comitibus fidelẽ curriculo mittit Cracouiam, qui Tarnouij aduẽtum anteuerteret, curaretq́ꝫ ne arx ipſi dederetur, etiamſi ipſe extrema pateretur. Ipſe uerò clàm ſeſe Iadera euoluens, ferè intra uigintiquatuor horas ſexaginta milliaria benè longa, ut ſunt Vngarica, crebrò mutando equos, emenſus, Cracouiam laſſus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores facit.

Subinij celeritas.

Indixerant Lelouiam comitia minores Poloni ad ſecundã diem Martij: ſed adueniente Sendiuoio, Radomſcos ea tranſtulêre, ut maiores quoqꝫ Poloni ad ea, propinquitate loci inuitati uenirent, & in commune de Repub. conſuleretur: & frequentes ij conuenêre, cùm de legatione & reditu Sendiuoij cognouiſſent.

Comitia Radomſcis.

Vbi cùm multa de ſuperbia & fruſtratione Elizabethæ, de ſedandis inteſtinis diſsidijs, ac de nouo Rege creando, tractata eſſent, neqꝫ tamen creatio noui Regis malorũ finem allatura eſſe uideretur, propterea quod neqꝫ foris pacẽ ob uiolata pacta

cum

cum Ludouico inita, neq; domi quietem in tantis animorum atq; ſtudiorum diſſenſioni *Senatuſconſul*
bus habituros ſe eſſe iudicabant, ad extremum placuit,ut reginæ animum adhûc leuiore *tum.*
legatione pertentarent, ſi fortè legati humilitas, quæ magnam offenſionem & alienatio-
nem animorum ſignificaret, pertinaciam reginæ frangeret: deinceps uerò ne quis omni-
nò ad eam neq; publicè, neq; priuatim proficiſceretur. Statuta reginæ dies,octaua Maij,
ut Heduigim Cracouiæ tandē ſiſteret,ſi regnare eam in Polonia uellet:ni faceret,aliter ſi-
bi prouiſuros eſſe.Hęc ut ita rata manerent,iureiurando mutuò ſe adſtringunt:Miſſus cū
his mandatis Predislaus Vauelius equeſtri familia non illuſtri,commouit reginam,ita ut
Sigiſmundum generum ſuum uiris, equis, armisq; inſtructum ad gubernandam Polo-
niam,tantiſper dum adoleſcit Heduigis,mitteret.Quod ubi apud Polonos proceres per-
crebuit,indignati,ludibrio ſe eſſe fœminæ,eiusq; & Vngarorum arbitratu ſibi pręfectos,
atq; adeò dominos imponi, & Sigiſmundum peculiariter peroſi,exercitum contrahunt,
& Sandeciam contendunt.Inde Lubouuliam,ſiue Liblium,quę tunc Vngaricæ ditionis
erat,legationē ad Sigiſmundū mittunt:monent,ne ſe inuitis in Poloniā ueniat.Si aliter fa
ciat,pro hoſte ſe eū habituros eſſe.Itaq; repreſsit gradū Sigiſmundus:ſed illud uiciſsim im
petrauit à Polonis,ut nōnulli de primorib.ad ſe uenirēt, ac de rebus quibuſdā ſecum con
ſtituerent. Miſsi Spitcus Melſtinius,Sendiuoius Subinius,& Ioannes Tarnouius:à qui-
bus illud modò impetrauit Sigiſmundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecoſten uſq; ex
pectaretur. Author exſpectandi maximè Sendiuoius fuit,quòd ei Sigiſmundus recepe-
rat:liberaturum ſe eſſe nobiles illos adoleſcentes,qui poſt fugam ipſius Iaderæ detenti,&
in cuſtodia aſſeruati erant: qui ferè propinqui erant Sendiuoij.Neq; tamen præſtitit pro-
miſſa Sigiſmundus propter motus fortaſsis illos Vngaricos, quorum ſuperius mentio-
nem fecimus.Interim rurſus non quieſcebat maior Polonia:certatumq; eſt mutuis cædi-
bus atq; captiuitatibus inter proceres & equites.Quin & caſtella quædam magna ui op- *Poloniæ maio*
pugnata:inter quæ Bythinum fuit Nicolai Lodij caſtellum,qui quòd in Domarati parti- *ris motus.*
bus erat,obſeſſus in eo,& oppugnatus eſt à Vincentio palatino,Peregrino præfecto Poſ *Bythin caſtel-*
nanienſi, & Suiduua Caſtellano Naclenſi. Verùm ij non paruis incommodis in oppu- *lū oppugnatū.*
gnatione acceptis, re infecta diſceſſerunt,pagos tamen adiacentes diripuerunt,& incen-
derunt. Induciæ deinde inter diſsidentes factiones factæ. Quas cum Suiduua & Viſſo- *Induciæ.*
ta Curnicius contemptu Domarati ſeruaturos ſe eſſe negarent, magnis incommodis à
Domarato affecti ſunt, direptis eorum oppidis Cazimiro, & Samotulis cum adiunctis
pagis. At uerò Cracouienſes & Sendomirienſes proceres ad octauam diem Maij, quem-
admodum conſtituerant,conuentum rurſus egère apud Sandeciam,Heduigisq; aduen-
tum præſtolabantur, ſed cum ea non ueniret, placebat rurſus Oratores mitti in Vnga- *Sandeciæ con-*
riam, ni Prædislaus Vauelius diſſuaſiſſet, quòd diceret,aut ſe mendacij,aut conuentum *uentus.*
omnem leuitatis argutum iri, ſi cùm conſtituiſſent,& reginæ denunciaſſent, neminem ſe
deinceps neque publicè, neque priuatim ad eam proficiſci paſſuros eſſe, nouam legatio-
nem mitterent, contemptumq; iri eam legationem.Ita placuit in commune,ut mittenda
legatione pariter & creando Rege ad tempus adhuc ſuperſederent. Sendiuoius uerò
Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium puerorum detentio, priuatim in
Vngariam profectus,perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniam ueniret. Comitati ſunt
eam Demetrius tituli ſanctorum quatuor Coronator:presbyter Cardinalis,& Archiepi-
ſcopus Strigonienſis, & Ioannes Canadienſis Epiſcopus, & plures alij proceres Vnga-
ri.Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres cum frequenti nobilitate Cra-
couiam accurrêre: & qui tempori aduenerant,uenienti uſque ad fines Vngariæ obuiam
profecti ſunt. Deducta Cracouiam honorificè cûm perampla ac ſplendida aurea, & ar-
gentea,& ſtragulæ ueſtis ſupellectili,qualis decebat tanti Regis filiam,Idibus Octobris,
qui dies memoria diuæ Heduigis Legnicienſis apud Polonos feſtus eſt,regina Poloniæ
renunciata, & à Bozenta Archiepiſcopo ſolenni ritu inuncta, & coronata eſt,magna o-
mnium lætitia, & fauſta acclamatione: regniq; ampliſsimi adminiſtratio teneræ puel-
læ comiſſa. Lenitum erat in animis Polonorum Regis deſiderium, propter ſuaues,& li-
berales mores Heduigis reginæ, cum uerecundia, modeſtia, prudentia, decentiq; ſuaui- *Heduigis mo-*
tate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare condimentum erat forma corporis exi- *res, & forma.*
mia: Neque grauatim uiri muliebri imperio parituri eſſe uidebantur, niſi ad domeſticas
procerum inter ipſos diſſenſiones ſedandas, externorum bellorum impendentium me-
tus parùm authoritatis, & præſidij fore in puella iudicaſſent. Nec ſatis in tuto Regi-
næ pudor illa ætate, illaque forma, & neceſſaria cum uiris conſuetudine ſine coniugio
futurus erat. Ad hæc poſteritati quoque proſpiciendum erat. Itaque noua cura pro- *De rege con-*
cerum animos inceſsit, de adiungendo nouæ Reginæ marito, qui Regiam dignitatem, *ſultatio.*
& molem rerum maximarum rectè ſuſtinere poſſet.Deſtinârat quidem Ludouicus Rex

Vilelmus dux adhûc uiuens generum ſibi & ſucceſſorem, ſiue in Vngaria, ſiue in Polonia, Vilelmum
Auſtriæ. Auſtriorum ducem, & puerum admodum in aula ſua educârat, promiſſo ei Heduigis
filiæ matrimonio: ſed non magnoperè placebat Polonis eum habere Regem, qui pro-
pter paternum principatum, longo ſpacio, & interiectu terrarum diſtantem à Polonia,
longiùs aliquando à Regno abfuturus eſſet: nec multum opis princeps tenui fortuna,
& potentia domeſtica, Poloniæ in rebus dubijs afferre poſſet. Dum autem diutiùs de
re tanta conſultatur, commodum aduenerunt oratores ab Iagello magno duce Lithua-
norum. Cuius genus explicandum nobis eſt priùs, quàm cætera proſequimur. Erat a-
Gediminus. pud Vitenen magnum Lithuanorum ducem magiſter ſtabuli Gediminus, uir ambitio-
ſus & excelſi animi, qui interfecto domino ſuo, dominatũ inter ſuos arripuit, & latè pro-
pagauit, ſubacta magna parte Ruſsiæ. Huic ſeptem fuêre filij, Montiuidus, ſiue Moniui-
dus, Narimundus, Olgerdus, Iaſnuta, Keiſtutus, Koriatus, & Lubartus: filię item aliquot,
de quibus unam Cazimirus ſecundus Rex Polonorum uxorem duxit, quemadmodum
ſuperiùs expoſuimus. Inter filios uiuens adhûc Gediminus dominatum partitus eſt in
hunc modum, ut Montiuido Kernouia, & Sloninũ, Narimundo Pinſcum, Olgerdo, Cre
ua, Keiſtuto Trocchi, Coriatho Nouogrodecum: Iaſnutę uerò Vilna caput gentis obue-
niret. Nam Lubartus cùm Ruſſam uxorem Vuladimirienſium ducis filiam, quemadmo-
dum ſuperiùs memorauimus, duxiſſet, ac ſocero hæres factus eſſet, nullã inter fratres ſor-
Olgerdi, et Keiſtuti amicitia. tem accepit. Ex his Olgerdus, & Keiſtutus coniunctiſsimè inter ſe uixêre, & uegetiora
nacti ingenia, moleſtè tulerunt, penes Iaſnutam nihili hominẽ principatum eſſe. Itaq; hi
duo poſt mortẽ patris Iaſnutæ Vilna ac de principatu deturbandi conſilium cœpêre, di-
emq; patrandi ſceleris inter ſe conſtituêre. Obuenerat etiã Olgerdo in Ruſsia Vitepſcen-
ſis dominatus, cùm unicam Ducis eius orę filiam uxorem accepiſſet. Itaq; cum eò profe-
ctus eſſet, non uenit ad conſtitutam cum Keiſtuto diem. Keiſtutus, ut conſtitutum erat,
cũ non contemnenda manu improuisò Vilnam adueniens, arcẽ utramq; occupauit: Iaſ-
nuta inter primũ tumultum elapſus, in ſylua à Keiſtutanis perquiſitus, captus, & Vilnam
reductus, in uincula à fratre coniectus eſt. Aduenit paulò pòſt Olgerdus. Ibi pręclarũ in-
Præclarũ certamen. ter coniunctiſsimos fratres certamen fuit, de principatu non ambiendo, aut uſurpando,
ſed recuſando. Keiſtutus Olgerdo uelut natu maiori concedebat: Keiſtutum uiciſsim Ol
gerdus ſibi eum habere iubebat, quem ei fortuna, uirtusq; ſua obtuliſſet. Tandem ſic inter
eos conuenit, ut Iaſnutæ portionem inter ſe partirentur, principatus tamen cũ Vilna pe-
nes Olgerdũ maneret: neuter alterius ditionẽ inuaderet: ſed uterq; alterius cõmoda pe-
rindè ac ſua curaret. Si quid ſeu bello, ſeu quauis alia ratione deinceps uteruis quęſiuiſſet
ex æquo ut inter ſe partirentur. His conditionibus fœdus inter eos ictũ, & iureiurando
Zaslauienſis damnatus. mutuò ſancitũ. Iaſnutæ uerò Zaslauienſis tractus in Ruſsia fraterna miſericordia datus.
Potitus magno principatu Olgerdus, multa cum finitimis Cruciferis Pruſsienſibus atq;
Liuonienſibus bello uario Marte geſsit, quæ perſequi hic nobis neceſſe non eſt. Suſcepit
Olgerdi uxor & filij. autem è Maria Ruſſa uxore Thruuerenſium ducis filia duodecim filios, Iagellonẽ, Skir-
gellonẽ, Suitrigellonem, Boruſſum, Coributhum. Viguntum, Corigellonem, Narimun-
dum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthauum. Ex his omnibus Iagellonem na-
tu maximũ dilexit pater, quòd eſſet præclara indole, ſucceſſoremq; ſibi in principatu, an-
nuente Keiſtuto, deſignauit. Habebat & Keiſtutus ſex filios, Vitoudum, Patricium, To-
Vitoudus. tiuilum, Sigiſmundum, Voidatum atq; Dougotum. Sed Vitoudum & ipſe ſucceſſorem
ſibi præ cæteris deſignauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expreſsiùs pa
trem referebat. Inter hos duos Iagellonem, inquam, & Vitoudum patrueles, ſumma erat
animorũ, & uoluntatum coniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Chriſti 1381. Iagel
lo paterno principatu, fauente Keiſtuto, potitus eſt. Erat apud eum gratioſus in primis
Voidilo quiſpiam ruſticanæ, & obſcuræ ſortis homo, callidus & impiger, qui cùm piſtri-
nam apud Olgerdum exercuiſſet, & induſtriam ſuam probaſſet principi, cubicularius, ac
deinde pocillator ei factus eſt, fuitq; in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neq; Iagello quic
quam de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin ſororem ei ſuam in matrimonium
collocauit. Quæ res non leuiter Keiſtutum offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueri-
tus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculum adiret apud principem affinem, cri-
minari Keiſtutum apud Iagellonem inſtituit: eoq; conſilijs ſuis iuuenem perpulit, ut is
clàm fœdus cum Cruciferis Pruſsienſibus aduerſus patruum iniret. De eo fœdere Kei-
ſtutus, Oſterrodenſis cõmendatoris, qui filiam eius Ioanni Maſouiorũ duci nuptam de
ſacro fonte ſuſceperat, proditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari patruelis cri-
mina diluente, quieuit, donec Iagello bellum contra Polocenſes imperium ſuum detre-
Vilna à Keiſtuto intercepta. ctantes ſuſcepit: quo cùm ei Magiſter Liuonienſium Cruciferorum ſuppetias ueniſſet,
tunc uerò ſublata omni dubitatione Keiſtutus, contractis raptim copijs Vilnam inuaſit,
& in po-

& in poteſtatem ſuam redegit. Accitoq; Vitoudo filio (neque enim is arma contra amicum cœperat) depræhenſa fœderum monumenta oſtendit. Sed ab eo tamen exoratus, Vilnam modò cum ſummo principatu Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam, & Vitepſcũ retinere eum paſſus eſt. Voidilonem uerò in crucem egit. Sed non multò pòſt, dum Keiſtutus Coributum rebellem armis ad officium reducere nititur, ſiue ut Lithuanorum annales habent, Nouogrodecum Seuerienſe oppugnat. Iagello non modò Vilnam proditione recepit, uerumetiam Trocchos oppugnatos per deditionem accepit. Deinde nouos uterque comparârunt exercitus: Keiſtutus è Samagitis ferè, Iagello è Pruſsis, & Liuonibus: ille, ut recuperaret Trocchos, hic ut defenderet. Sed cùm in conſpectum ueniſſent, antequam infeſtis ſignis concurrerent, Iagello Keiſtutum, & Vitoudum per ſpeciem colloquij ſeuocatos cœpit: & Keiſtutum quidem catenis uinctum, & Creuam miſſum in carcere necauit. Vitoudus uerò Vilnæ in cuſtodia diutiùs aſſeruatus, neq; Lithuanorũ, neq; Magiſtri Pruſsienſium Cruciferorum, neq; fratrum, & patruorum deprecationibus liberari potuit. Poſtea Creuam miſſus, & morti deſtinatus uxoris miſericordia, doloq; liberatus eſt. Nam ea cùm liberam haberet commeandi ad uirum poteſtatem, nocte quadam commutato cum una de duabus pediſſequis habitu, ueſte muliebri indutum eduxit. Emiſſus ille, in Maſouiam ad Ioannem ducem affinem ſuum, atq; inde in Pruſsiam ad Cruciferos confugit: à quibus obiurgatus primùm, quod aduerſo demùm tempore ſuo ſocietatem ipſorum expeteret, deinde benignè recreatus, & benè ſperare iuſſus eſt: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quanquam enim fecerunt Cruciferi cũ Samagitis, qui Vitoudo non obſcurè fauebant, impetum in Lithuaniam, Trocchosq; munitionem expugnarunt. Sed mox inde eiecti à Iagellone è Ruſsia reuerſo, ad ſua ſeſe receperunt. Hæc altiùs repetere libuit, cũ propter Iagellonis genus, tum ut lucem afferremus hiſtoriæ, quam deinceps de Lithuanicis, & Pruſsicis bellis, quatenus ad inſtitutum noſtrum pertinere uidebuntur, perſequemur. Nunc ad intermiſſam ſeriem narrationis reuertamur. Ab hoc igitur Iagellone miſsi oratores, Skirgello & Boriſſus fratres Principis, & Hanulo præfectus Vilnenſis, perampla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugiũ eius, Regnumq; dotale Principi ſuo petiuerunt, multa, magnaq; pollicentes, quæ ad amplitudinem Reipub. Polonæ, & ad incrementum religionis Chriſtianæ pertinere uidebantur. Non ſurdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita eſt. Cæterûm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Præpoſitæ oratoribus cauſæ, quã ob rem non impetrarent, quibus de rebus ueniſſent, nimirùm quod Chriſtianæ cũ barbaro nuptę eſſe non liceret, & quòd pacta iam quędam cũ Vilelmo Auſtriorũ duce matrimonio priùs interceſsiſſent, adiecta ducentorũ millium florenorum pactione, ni pactis conuentis ſtatum eſſet. Ad hęc oratores reſponderunt: Quod ad religionem Chriſtianam attineret, Iagellonẽ cum cæteris fratribus Chriſtiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate Chriſtiana religione imbutũ, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius myſterijs de more initiatus non ſit. Sed quòd multis principibus uiris petentibus hactenus negauit, id eum Heduigi, & matrimonio eius daturum eſſe, ut ſe pariter & fratres, & gentem ſuam omnem Chriſtianis myſterijs initiari ſit curaturus. Illa uerò ducenta millia ipſum etiam præſtaturum, & ſi neceſſe ſit, exoluturum eſſe, theſaurosq; ſuos omnes, & maiorum ſuorum in Poloniam cõportaturum, & Lithuaniam Poloniæ adiuncturum, ut eodem deinceps cum ea Imperio cenſeatur. Permouebãt hæc magnoperè Polonorũ animos. Magna uidebatur fore ad amplitudinem Regni Lithuaniæ acceſsio. Perutile non modò pacẽ, uerumetiam auxilium ſibi eius gentis adiungere, cuius hoſtiles excurſiones, quibus magna pars Poloniæ ſuperiori tempore ad uaſtitatem redacta eſſet, perdifficulter cohiberẽtur: præclarum & glorioſum nomini Polono, ſi eius opera Lithuania religionẽ Chriſtianam ſuſciperet. Verùm tamen nihil præter ſenioris reginę ſententiam his de rebus ſtatuendum eſſe uiſum eſt. Ad quam Heduigis etiam prouocabat, cùm aliter procerũ poſtulationem rectè refutare nõ poſſet. Itaq; ad Elizabetham oratores in Vngariam ire iuſsi: miſsiq; cum eis de conuentu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis Caſtellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna, ſiue ſubpincerna (ut uulgò uocãt) Cracouienſis, & Criſtinus Oſtrouius præfectus Cazimirienſis, optatum reſponſum retulêre. Reſpondit enim eis Elizabetha, ſi id Poloni ex re ſua publica fore exiſtimarent, nõ remoturam ſe eſſe eorũ commoda, neq; religionis Chriſtianæ incrementa præciſuram. Nec multò pòſt in Croatiam cum altera filia tendẽs, ab Horuato Bano de medio ſublata eſt: quemadmodũ ſuperiùs memorauimus. Hoc reſponſum Elizabethæ cùm in Poloniam relatum eſſet, de uniuerſi conuentus ſententia (in quo tamen pauci aderant de maiore Polonia, ſiue quòd Zemouito ferè fauebant, ſiue quòd inteſtino bello deſtinebantur) Lithuani oratores dimiſsi, & Vulodicus atq; Criſtinus ſuprà memorati, itemq; Petrus Safranecius, & Hincia Roſcouicius legati ad Iagel-

Voidilonis exitus.

Iagello Vilnam recuperauit.

Keiſtutus captus, & in carcere necatus.

Vitoudus in cuſtodia ſeruatus.

Vitoudi uxoris amor coniugalis et uirtus.

Vitoudi fuga in Pruſsiam.

Iagellonis legatio ad reginam, & Polonos proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

Lithuani oratores in Vngariam profecti.

Elizabetha regina interfecta.

Polonorum legati ad Iagellonem.

lonem

Conditio adiecta. *Reginæ pacta cum Zemouito Maſouio.*

lonem cum eis miſsi ſunt,ut eum ad coniugium Heduigis,& regnum Polonorum uocarent, & ſecum adducerent, ſi is ſupramemoratas conditiones accepiſſet, & iureiurando ſuo ſtabiliſſet: una inſuper adiecta, de recuperandis ijs, quæ in eum diem à iuriſdictione Polonorum regum quomodocunq; exciderant. Cum Zemouito autem tranſegit regina his conditionibus,ut is munitiones in Polonia ſub interregno captas redderet:ac pro ijs decem millia ſexagenarum Pragenſium ab ipſa acciperet: Cuiauiam autem hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia ſibi numeraretur. Captiui utrinq; dimitterentur, liberi. De iniurijs intra inducias ultrò, citroq; illatis, & acceptis,delecti utrinq; arbitri arbitrarentur.Pactum quod de Lencicia cum proceribus Polonis Zemouitus iniuerat,eſſet irritum. Deniq; Moglinenſe monaſterium idem Zemouitus recuperaret,ac redderet.

Vilelmi Auſtrij aduentus Cracouiam. *Vilelmus arcis ingreſſu excluſus.* *Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.*

Dum hæc ita fiunt,interim Vilelmus Auſtrius certior factus de ſtatu rerum Polonicarũ, ac de propenſa Heduigis reginæ erga ſe uoluntate, ſiue eius ipſius nutu(ut creditum eſt) à Gneuoſsio Daleuicio gente Stregomio,Succamerario Cracouienſi(cui ſeſe illa concredebat)ne ipſe ſibi deeſſet,admonitus,& adductus,cum ſplendido comitatu,& apparatu, magniſq; diuitijs Cracouiam inopinatus aduenit. Sed arcis ingreſſu Dobeslai Curoſuancij Caſtellani Cracouienſis,& aliorum procerum authoritate prohibitus,in urbe diuertit. Conuenitq; cum eo identidem Heduigis regina in cœnobio diui Franciſci luce clara,aulico ſuo uirorum,& puellarum comitatu ſtipata,& choreis indulſit. Quin fama etiam ſeu uera,ſeu falſa uulgatum eſt, eam conſumandi cum illo matrimonij,priuſquam Iagello ueniret, tanta cupiditate flagraſſe, ut cùm ille thalamo eius, arceq; arceretur,ipſa portam arcis clauſam effringere, & in urbe optatis nuptijs cum eo defungi tentârit, niſi Demetrius Goraius theſaurarius regni ei diſſuaſiſſet. Intelligens autem Vilelmus apertè

Gneuoſsij Daueliciij opes.

ſibi Polonos proceres aduerſari, ſimul de aduentu Iagellonis certior factus, poſt aliquantam moram clàm ſeſe euoluit Cracouia, depoſitis apud Gneuoſsium theſauris, quos ſecum apportârat. Vnde Gneuoſsius poſtea multas,amplaſq; poſſeſsiones ſibi comparaſſe exiſtimatus eſt: ſed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter diſtractæ ac dilapidatæ ſint. Aduentabat iam cum fratribus Iagello,& cum magno comitatu Lithuanorum. Sed ei Heduigis nupturam ſe non eſſe præ ſe ferebat, Vilelmi amore capta: cui ſe à patre deſponſam eſſe,eodemq; lecto paruulam cum paruulo cubuiſſe aſſeuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat,quòd eum breui ſtatura,deformem,& barbarum barbaris moribus eſſe accepiſſet. Negabant proceres,ualere id matrimonium, quod inter impuberes contractum eſſet. De Iagellone autem orabant reginam,ut maiorem Reipub.& ſanctiſſimæ Religionis propagandæ,quàm ſuarum uoluptatum rationem duceret. Vbi emollitus eſt muliebris animus,cum multiplici perſuaſione,& precibus,tum relatione Zauiſſæ Oleſnicij, qui ad contemplandam ſpeciem,moreſq; Iagellonis per ſpeciem ſalutandi miſſus utraq; commodiora opinione in illo eſſe renunciaret, tum demùm pauci proceres ei obuiam profecti ſunt: in quibus principem locum Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis obtinebat: qua re magnam is apud Iagellonem gratiam inijt: plures eum Cracouiæ cum regina expectârunt. Aduenit autẽ Cracouiam Iagello duodecima die Februa-

An. 1386.

rij anno Chriſti 1386. qui fuit quartus poſt Ludouici mortem, habens in comitatu ſuo cùm alios complures Duces atq; proceres Lithuanos atq; Ruſſos,tum Boriſſum & Suitrigellonem fratres germanos,& Vitoudum patruelem. Iam enim eum ſibi reconciliauerat,& è Pruſsia reuocârat, conceſſo ipſi Grodnenſi dominatu, Breſte,Drohicino,Melnico,Bielſco, Suraſſo,Camenecia,& Volcouiſco oppidis atq; territorijs, pactus ſibi fidem, & obſequium eius, ita ut is ne legatos quidem quoquam ſe inſcio mitteret. Lithuanorũ annales etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo,tunc datam eſſe à Iagellone memorant. Sed certiora ſunt, quæ nos ab ipſo Vitoudo literis mandata, & conſignata, in Archiuio regio uidimus. His igitur comitatus Iagello uenit. Adueniens,in thalamo Heduigim reginam,magna cum admiratione eximiæ formæ eius,ſalutauit:poſtridie uerò perampla ei dona cum Vitoudo, Boriſſo,& Suitrigellone miſit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni,& quartidecimi libri finem nobis faciat.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVSDECIMVS.

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

DE origine & moribus Lithuanorum ſcripſimus in ſuperiori-
bus libris, quantum quærendo inueſtigare, & ex uetuſtatis ſi-
tu eruere potuimus. Nunc de Religione pauca, quæ ad rem
pertinent, nobis repetenda ſunt, antequā Iagellonis Regnum
ſtylo perſequamur. Ad hæc uſque tempora, quæ nunc perſe- *Lithuanorum ſuperſtitiones.*
quimur, fuit gens Lithuanica priſcæ multorum deorum, ſeu
ueriùs dæmonum ſuperſtitioni dedita. Quin & ignē pro Deo *Dij Lithuanorum.*
colebat, & eum in celebrioribus locis atque oppidis perpetu-
um aſſeruabat. Fulmini quoque, quod Percunum uocabat, di-
uinum honorem tribuebat. Lucos & eximias quaſdam arbo-
res in ſyluis ſacroſanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas eſſet, nec impunè erat ta-
le quicquam auſis. Nam uiolentia dæmonum uel interibant ſubitò, uel membro aliquo
capiebantur. Viperas item atque ſerpentes diuinitatis non exortes eſſe credebat, & ale- *Serpentes pro dijs habiti.*
bantur ij, quaſi lares quidam familiares in ſingulis domibus atque familijs, & lac eis li-
babatur, & galli gallinacei immolabantur. Eratque inauſpicatum & exitiabile toti fami-
liæ, quenquam ex his occidiſſe, aut uiolaſſe. Erat autem apud eos quotannis ſolenne ſa- *Sacrificium ſolenne.*
crificium ſub initium menſis Octobris, poſt collectas fruges, ad quod frequentes eum
uxoribus, & liberis, & ſeruitijs conueniebant, ac toto triduo epulabantur de his, quæ
dijs mactârant & obtulerant. E bellis etiam reuertentes manubias, & unum aliquem de *Humanæ uictimæ.*
captiuis eximium uictimæ loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum precioſiſſi-
ma ſupellectili, qua uiui maximè uſi erant, & cum equis & armis cremabant, & ad buſta *Funerū ritus.*
propinquorum lacte, melle & mulſo parentabant. Hos igitur errores, cæteraſq; omnes
ſuperſtitiones Iagello, priuſquam cum Heduigi matrimonium iniret, unà cum fratribus
& proceribus, atq; uniuerſo comitatu ſuo, exceptis ijs, qui iam apud Ruſſos initiati erant, *Iagello baptiſatus, Vuladiſlai nomen accepit.*
abdicare iuſſus, quartadecima die menſis Februarij à Bozenta Archiepiſcopo, & Ioanne
Epiſcopo Cracouienſi ſacro fonte ablutus, & Chriſtiana Religione initiatus, Vuladiſlai
nomen accepit, & mox matrimonium cum Regina ſolenni ritu contraxit: Lithuaniamq;
omnem cum Samagitia, & ea parte Ruſsiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure ſem- *Lithuania Samagitia & pars Rußiæ adiūcta Poloniæ.*
piterno adiunxit, & in unum corpus redegit, iureiurando interpoſito. Ad hęc Vitoudus
cum Michaële duce Zaslauienſi, & Lubarto, pro ipſo his ipſis de rebus reginæ & proce-
ribus Polonis fidem ſuam obſtrinxêre, & obſidum loco fuêre. Quarto autem die pôſt *Fideiußores & obſides.*
unctus ab Archiepiſcopo diadema regium nouum ſuſcepit. Nam uetus in Vngariam à
Ludouico aſportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbem ſo- *Vuladiſlaus Iagello coronatur.*
lenni pompa deductus, & in foro poſito ſolio collocatus, iuſiurandū à Cracouienſibus,
& alijs oppidanis de more accepit. Lithuani quoq; & Ruſsi duces atq; proceres, qui tūc
aderant, in uerba Regis & reginæ iurârunt: conſignatiſq; diplomatis in fide, & clientela *Corona Polonica in Vngariā aſportata.*
ipſorum, & Regni Polonici ſe cum ditionibus ſuis deinceps ſemper fore promiſerunt. I-
dem poſtea cæteri quoq; fecerunt: extantq; in archiuio regio eiuſmodi diplomata ſub ti-
tulis & ſignis Demetrij Coributhi Nouogrodenſium Seuerianorum Ducis, & octo Du- *Lithuani, & Rußi duces iurant in uerba regis, & reginæ.*
cum, procerumq; eiuſdem ditionis pro Coributho fide iubentium: Skirgellonis, Alexan-
dri, Vigunti Kernouienſis, Theodori Lubarti Lucenſis, & Vuladimirienſis, Baſilij Pinſ-
cenſis, Volodimiri Kiouienſis, Simonis Languini filij, quem Rex Nouogrodo præfecit:
Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ Michaëlis filiorum, ducum: indultumq; eſt con-
uiuijs, choreis, & luſibus complures dies. Per quos dies Magiſter Cruciferorum Pruſsi- *Cruciferi Lithuaniam populantur.*
enſium Conradus Celner ſpreta inuitatione Regis & reginæ, qua ad nuptias per Deme-
trium Goraium inuitatus erat, hoſtiliter in Lithuaniam, uacuam tunc Ducibus & militi-
bus duplici agmine inuaſit: & longè, lateq; eam depopulatus, Lucōliam arcem ui cœpit: *Lucōlia capta.*
& Andream Iagellonis fratrē apud Ruſſos religionē Chriſtianam profeſſum, quo autho- *Andreas regis frater.*
re, & concitatore expeditionē illam in Lithuaniā ſuſceperat, cū pręſidio in ea reliquit. Cui
ſe Polocēſes quoq; dediderūt. Ruſſorū hiſtoria nō à Pruſsienſibus, uerū à Liuonienſibus *Polocenſium deditio.*
Cruciferis Andream hunc adiutū eſſe memorāt: quod ſanè probabilius eſt. Quandoqui-
dem uiciniores ij ſunt Poloſco & Lucōliæ: extantq; in archiuio literæ induciarum, anno

ſequenti

ſequenti inter Lithuanos & Liuones conſtitutarum, niſi fortè & hi, & illi operam Andre nauarunt. Id quod inde non malè colligitur, quod noſter Dlugoſſus memorat, Crucife ros duplici agmine Lithuaniam tunc infeſtaſſe. Eodem autem tempore ex compoſit Ruſſorum Smolenſciorũ dux Suetoslaus Lithuaniam & ipſe circum Vitepſcum, & Or ſam uexauit, & Meſcislauiam oppugnauit. Hæc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonen & Vitoudum cum Lithuanis, & cum Polonis uoluntarijs in Lithuaniam miſit, qui feſti nantes, cùm Cruciferorum exercitum Lithuania exceſsiſſe didiciſſent, Lucōliam partim trucidato, partim eiecto Andreę præſidio, receperunt. Inde ad Meſcislauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram in poteſtatem ſuam redegerunt, Suetoslaoq; in terempto filium eius Georgium, iurare in uerba Vuladislai & Skirgellonis iuſſum, Smo lenſcijs præfecerunt. Poloſcum quoq; recuperarunt, ac de authoribus defectionis pœnas ſumpſerunt. Dedit & Andreas dux poſtea temeritatis ſuæ pœnas, toto triennio in arce Chemcinenſi ſqualore carceris confectus. Cæterùm Rex ipſe Iagello, perfectis ritè ſolennibus regni mandati cærimonijs, ad pacandam maiorem Poloniam animũ intendit: profectusq; eò cum Heduigi regina, & magno comitatu armatorũ minorum Polonorũ, Poſnaniæ Paſcha ſacrum peregit: & Grimaliorũ atq; Nalenciorum familias capitalibus odijs diſsidentes, cum ducibus ſuis Domarato & Vincentio palatino, de quibus ſuperiùs multa commemorauimus, in concordiam redegit. Bona Eccleſiaſtica à quibuſcunq; per uim ſiue dolum occupata erant, iuſtis dominis reſtituit. Bartholomęum Coſminium prædonicam exercentem, & uenire ad ſe recuſantem proſcripſit: Odalanouiam uerò arcem in ſuam poteſtatem redegit: Ioannem Venetium, gente Plomenium, iudicem terreſtrem, ut uocant, Poſnanienſis conuentus, qui propter iniuſta iudicia, & ſcelera perpetrata, cruenti dæmonis cognomentum meruit, confiſcatione bonorum & carcere puniuit. Cùm autem Gneſnam ueniſſet Vuladislaus, & commeatum, ſeu ſtationem (ut uocãt uulgò) à collegio eius baſilicæ petiſſet, nec impetraſſet, fertur more barbarico pigneraſſe facultates adſcriptitiorum Eccleſiæ: ſed cùm eam ob rem ſacris ciuitati interdictum eſſet à Nicolao Strosbergo præpoſito & uicario Archiepiſcopi, Poſnania orto, repræhenſus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iuſsit. Ibi illa ſuſpirans: Pignora quidem reddemus, inquit, agreſtibus, cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & ſempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodùm, placidè Vuladislaus compoſuit. Autumnus totus cum ęſtate his rebus conſtituendis datus. Hyeme & ſubſequentis anni initium Vuladislaus nouus Rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus, unà cum regina in Lithuaniam ſe contulit: Archiepiſcopum Gneſnenſem, & multos ſacerdotes ac pios homines ſecum duxit. Zemouitus etiam & Ioannes Maſouiorum, & Conradus Oleſnicenſium Duces eum comitati ſunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocenſium, Vitoudus Grodnenſium, Volodomirus Kiouienſium, & Coributus Nouogrodenſium, duces fratres Principis, & infinita equitum, plebisq; multitudo. Ibi de Religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda, ac de exterminando cultu falſorum deorum, & omni ſuperſtitione, diligenter actum, ipſo Rege maximam ei rei nauante operam, non ſolùm hortando, & orando, & præmijs inuitando, ſed etiam docendo, cùm noſtri ſacerdotes linguæ imperiti eſſent, ipſe autem Ruſsicam callens, Polonos loquentes intelligeret. Aegrè gens barbara maiorũ ſuorum Religiones relinquebat. Sed cum iuſſu Regis ſacer ignis extinctus, templũ, araq; eius diruta, & adytum, unde oracula à ſacerdote edebantur, euerſum Vilnæ eſſet, necatiq; ſerpentes, & ſucciſi luci nulla cuiuſquam læſione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum uerò barbari uanitate ſua agnita, alacriores ad Principum ſuorum Religionem facti, & aliquot diebus capita Religionis, quod Symbolum uocatur, & Orationem Dominicam, pio Rege nullum laborem ſubterfugiente, edocti, Chriſtianis myſterijs de more initiati ſunt. Sed cùm immenſi laboris eſſet, ſingulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic honor habitus: reliquum uerò uulgus turmatim diſtributum, aqua luſtrali ſiue ſacra à ſacerdotibus conſperſum eſt, unumq; nomen cuique turmæ tam uirorum, quàm mulierum inditum. Plurimam ex his multitudinem Rex aduectis è Polonia pannis, laneis & calceis ueſtiuit, cũ ad eum diem gens illa conficiendarum earum rerum ignara eſſet, ſed aduectitijs tantùm nobiliores uterentur: nam uulgus agreſte peronibus magna ex parte etiam nunc utitur, & lineis ueſtibus, pelliceisq; tunc utebatur. Baſilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque ſacerdocijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta Archiepiſcopo conſecrata eſt: inſtitutusq́ue in ea Epiſcopus, Andreas Vaſsilo Polonus, gente Iaſtrembicius, de Franciſcanorum ſodalitate: qui Elizabethæ Reginæ à confeſsionibus fuerat. Septem præterea parœciæ à Rege conſtitutę, dotatæq;, Volcomirienſis, Miſſogolenſis

Smolenſciorũ dux.
Suetoslaus Lithuaniam infeſtat.
Lucōlia recepta.
Smolenſci à Lithuanis & Polonis ſubacti.
Poloſcum receptum.
Andreas dux in carcerem compactus.
Vuladislaus rex in maiorẽ Poloniam profectus.
Grimalij et Naſencij reconciliati.
Eccleſijs bona ſua reddita.
Barth. Coſminius proſcriptus.
Odalanouia regi quæſita.
Iudex iniuſtus punitus.
Cõmeatus ſeu ſtationes ab eccleſiaſticis regi negatæ.
Heduigis reginæ pietas.
Vuladislai regis cum regina profectio in Lithuaniam.
Lithuanorum conuentus.
Vuladislai Iagellonis ſtudiũ propagandæ religionis Chriſtianæ.
Ignis ſacer extinctus, & luci ſucciſi.
Vuladislaus rex Euangeliſtæ & catechiſtæ functus officio.
Baptiſatio Lithuanorum.
Lithuanorum ueſtitus.

lenſis, Nemencinenſis, Mednicenſis, Creuenſis, Obolcenſis, & Hainenſis. His omnibus templis regina plurimam ſuppellectilem ad cultum diuinũ accommodam largita eſt. Remiſſa deinde regina in Poloniam, Vvladislaus rex totum annum propagandæ in Lithuania religioni Chriſtianæ uacauit, plurimaq; loca per ſe ipſe obiuit. Dobrogoſtium uerò Poſnanienſium epiſcopum ad Vrbanũ pontificem allegauit, eiq; ſe dicto audientem fore ſolẽni regum Chriſtianorum more promiſit. Deinde Vitepſcum & Poloſcum profectus, nouos motus ſedauit, ſumpto de ſeditioſis ſupplicio. Inde Vilnam reuerſus, Skirgellonem fratrem pro ſe ſummæ rerum apud Lithuanos præfecit: legem condidit, ne Ruſsis & catholicis matrimonium inter ſe cõtrahere liceret, niſi Ruſſus uel Ruſſa à ſuis ad noſtros deficeret. Aliam item, qua bona eccleſiaſtica omni onere, labore, penſione, & iuriſdictione principis & profanorum quorumuis liberauit. Sorori Alexandræ, Zemouito iuniori Maſouio in matrimonium collocatæ, magno apparatu nuptias fecit. Radomienſem ditionẽ nouo affini in dotem promiſit. Reuertens autem in Poloniã, per Ruſsiam iter fecit, Creſlaumq; Curoſuancium Caſtellanum Sendomirienſem Luſco præfecit. Leopoli Petrum palatinum Moldauiæ ſiue Valachiæ cum proceribus ipſius ſolenni iureiurando adactos, in fidem & cliẽtelam, accepit, cum ij ab Vngaris ſub interregno defeciſſent. Nec diu poſt diſceſſum regis quietæ res fuerunt in Lithuania. Cum enim eſſet æmulatio inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignum duceret Vitoudus, excelſi animi uir, deteriori parêre, nec reſpondere promiſsis ſuis & ſpei meritiſq; eius Vvladislaum, nec ignoraret Skirgelloni homini feroci, & lingua, manuq; prompto, & qui per ebrietatem compotores ſuos plerumq; ferro peteret, uiciſsim ſe ſuſpectum eſſe, metuens eius inſidias, Grodno & Breſte arcibus ſuis ualido præſidio firmatis, in Maſouiam ad Ioannem ducem ſororis ſuæ maritum cum Anna uxore profugit: inde ad Zemouitum eius fratrem ſe cõtulit. Sed cum ab utroq; malignius tractaretur, in Pruſsiam ad Cruciferos contendit. A` quibus comiter acceptus & habitus eſt, quod ij per eum facilè ſe Samagitia & Lithuania potituros eſſe ſperarent. Commoratus autem ibi aliquandiu, adminiſtrationem rei familiaris & linguam Germanicam aliqua ex parte didicit. Interim Lithuania & Cruciferorum Pruſſienſium pariter & Liuonẽſium armis uexata eſt: & in duas factiones, quarum altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuiſa, inteſtinis diſsidijs laborare cœpit. Veritus autem Vvladislaus rex, ne Vitoudus Vilna, quod caput gentis eſſe diximus, Ruſſorum impenſius ipſi fauentium proditione per inſcitiam & ignauiam Skirgellonis potiretur, miſit eò Nicolaum Moſcorouium procancellarium Poloniæ cum mediocri militum Polonorum præſidio, & apparatu bellico, ut arcem utramq; tueretur. Icerat quidem Vitoudus fœdus cum Cruciferis, & ſpe potiundę Lithuanię ab eis onerabatur: ſed cum ſuſpectam eorũ fidem, ſiue uana ſuſpicione, ſiue cõiecturis quibuſdam habere cœpiſſet, clàm ſibi per internuncium, Vvladislaum regem, proditionem Ruſſorum & Lithuanorum metuentem, reconciliauit: et accepta ab eo ſpe adipiſcẽdi ſummi principatus, ſiue magni ducatus, ut uulgò dicunt, in Lithuaniam inſcientibus Cruciferis reuertit, & in itinere tres arces Cruciferorum Samagitis confines, Iurgenburgum, Mergenburgum, & Nauanzum, cum uelut ſocius & amicus intromitteretur, cæpit & exuſsit, præfectis & præſidiarijs militibus Cruciferorum partim cæſis, partim in ſeruitutem abductis, ut aliquo tamen cum munere ab hoſtibus ad ſuos rediret. Cum autem ſpem ſibi datam à rege diutius duci uideret, conſilium cępit Vilnę per proditionem capiendæ. Verum fraude intempeſtiuè detecta, ſpe fruſtratus in Pruſsiam, reconciliatis ſibi per literas & internuncios Cruciferis, ſeſe recepit, indeq; biẽnio Lithuaniã cum auxilijs Cruciferorum infeſtauit. At in Polonia lites & ſimultates inter regem & reginam ſuſpicionibus quibuſdam ac ſuſurronum delationibus excitatæ eouſq; increuerãt, ut nõ longè eſſent à diſsidio, ni ſe primores interpoſuiſſent. Conuenit tandem, ut delatores utrinq; ederentur. Editus Gneuoſsius Daleuitius ſuccamerarius Cracouienſis, qui ſanctiſsimã fœminam Heduigim reginam clàm apud maritum regem probri inſimularat, quòd diceret, abſente illo Guilelmum Auſtrium ſecretò Cracouiam ueniſſe, & aliquot diebus cum regina conſueuiſſe. Qua de re ſatisfecit regina regi iureiurando. Cæterum Gneuoſsium iudicium de infamia Viſlicię in conuentu procerum inſtitutum eſt. Ibi accuſatus, damnatuſq; Gneuoſsius, cum non probaſſet quæ dixerat, nec dixiſſe ſe negare poſſet, ex decreto iudicij, mentitum ſe eſſe clara uoce & latratu ſubter ſcamnum edito profeſſus eſt. Eſt autem ea grauiſsima apud Polonos & infamiæ plena mendacij retractatio, quæ fit publicè latratu canino adiuncto. Ita ſublata omni ſuſpicione, amor coniugalis eſt inter regem et reginam redintegratus. Per illud tempus cum

Heduigis reginæ pia munificentia.
Vitepſcum & Poloſco pacata.
Skirgello Lithuaniæ præfectus à rege.
Lex de matrimonio diſpari um in religione.
Eccleſiaſtica immunitas.
Alexandra regis ſoror cum Zemouito Maſouio nupta.
Luſci præfectus Polonus.
Valachia in fidem regis Poloni uenit.
Lithuanorum ducum diſſenſio.
Vitoudi fuga in Maſouiam, et mox in Pruſſiam.
Lithuania uexata Pruſsis & Lithuanis.
Nicolaus Moſcorouius cum exercitu in Lithuaniam miſſus.
Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lithuaniam.
Cruciferorum arces à Vitoudo exuſtæ.
Vitoudus iterũ tranſit ad Cruciferos.
Lithuania à Vitoudo uexata.
Simultas inter regem & reginam.
Gneuoſsius Daleuitius infamia notatus.
Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.

Ioannes Cropidlo Archiepiſcopa excluſus à rege, & Vvladislauiēſem epiſcopam amiſit.

Bozenta Archiepiſcopus Gneſnenſis eſſet, mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodum prius Poſnanienſem, ac deinde Vvladislauienſem ſedem inuaſerat, Gneſnēſem etiam, neque ſuffragijs collegij, neq; regis commendatione adiutus, unius de duobus, qui de pontificatu maximo tunc cōtendebant, authoritate inuadere conatus eſt. Sed rege aduerſante neq; Gneſnenſem adeptus eſt, & Vvladislauienſi excidit, Henrico Legnicienſi duce ſucceſſore accepto. Cùm autem pertinacius de Archiepiſcopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Brezio Marſalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regiſq; iuſſu dimiſſus, inopem uitam aliquot annis egit, donec Camenenſis epiſcopus in Pomerania, ac deinde Henrico mortuo, & Nicolao Curouio ſucceſſore eius ad Archiepiſcopam translato, Vvladislauienſis iterum rege indulgente factus eſt. Bozentæ autem Dobrogoſtius Nouodvorius epiſcopus Poſnanienſis, qui Cropidloni Vvladislauiam translato ſucceſſerat, uoluntate regis ſucceſſor datus eſt.

1390, ann. Vvladislaus rex ducit in exercitum.

Fecit deinde Vvladislaus rex anno Chriſti 1390. expeditionem in Lithuaniam, ut gliſcens inter Lithuanos & Ruſſos ſtudio partium diſsidium reprimeret, Vitoudiq; potentiam frangeret, atq; excurſiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi Pruſsienſes exercitum in Germania & alijs exteris oris comparabant. Tenebantur Vitoudi præſidijs arces Breſte, Camenecia Poleſſenſis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excurſiones. Eas igitur arces primum rex in poteſtatē ſuam redigere adortus,

Breſte captū.

Breſte intra decimum diem cæpit, & Hinciam Roſcouicium equitem Polonum cum præſidio ibi collocauit. Inde cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli, commeatuſq; penuria miſsionem efflagitaſſent, cum aulico ſuo comitatu, & paucis uoluntarijs, qui nongentorum numerum non explebant,

Camenecia capta.

ad Cameneciam caſtra mouit, captamq; nullo negocio arcem Zindrami Maſcouicij equitis Poloni fidei commēdauit. Inde porrò nihil paucitate ſuorum ac dubia Lithuanorum & Ruſſorum fide deterritus, tranſmiſſo Nemeno fluuio, ad Grodnum caſtra metatus eſt. Ibi cōuenêre ad eum Skirgellonis, Volodimiri, & aliorum Lithuanorum ac Ruſſorum ducum atq; procerum non contemnendæ copiæ. Coributhus uerò Nouogrodenſium Seuerianorum dux, cum Ruſsis de religione ſentiens, per ſeipſe cum inſigni equitatu in caſtra regis fratris uenit. His copijs Grodnum, cùm non facilè ui caperetur, obſeſſum eſt. Non latebant hæc Vitoudum: nec ignorabat is, Grodnēſis diuturnam obſidionem ferre non poſſe.

Grodnenſis arx capta.

Properè igitur cùm non parua Pruſſorum & Cruciferorum manu in auxilium ſuis aduenit, ac cis Nemenum à regione arcis caſtris poſitis, nouā arcem in aggeſto de terra tumulo munire inſtituit. Verum nihil ea re obſeſsi releuabantur. Et iam infer or arx inſpectante ipſo expugnata erat. Igitur intromiſſo cæpto opere, Vitoudus ferream cathenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, eaq; cōtinuatis nauibus in flumine pontem iunxit, quo facilius laborantibus ſuis ſubueniret, commeatum ſupportaret, ægros atq; faucios ad ſe transferret, & pro his recentes ſubmitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas ſiue pinaſtros in ripa ſucciſas, & in amnem deiectas ſecundo flumine implerunt, quę impetu rapidi amnis celeriter delathæ cathenam perruperunt, naueſq; nonnulas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerſerunt. E quibus unus quiſpiam Germanus, in ulteriorem ripam ad regia caſtra fruſtra inclamantibus ſuis, ut in undis periret potius, quàm in hoſtium poteſtatem ueniret, enatauit. De quo rerum hoſtilium ſtatus omnis cognitus eſt. Inſequenti autem nocte Vitoudus cum ſuis deſperata defenſione arcis, fugiēti ſimilis diſceſsit, & arx poſt quinquageſimum obſidionis diem in deditionem regis uenit. Nec ſanè multo leuior ea obſidio obſidentibus quam obſeſsis fuit.

Obſidentium patientia.

Tanta enim rerū penuria preſsi ſunt, ut uix ater ac de ſiligine pariter cum ſpicis molita factus panis (quali etiamnū uulgus Lithuanorum ferè utitur) militibus ad ueſcēdum ſuppeteret: equis uerò frondes arborum ac uetus palea de ruſticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco eſſet. Ab ea Grodni deditione quid egerit Vvladislaus, non reperio. Niſi fortè tunc profectus in maiorem Poloniam, Varcislaum ducem Pomeranorum Scecinenſium ritu ſolenni iuratum, in fidem & clientelam ſuam atq; regni, & in ſocietatem contra Cruciferos Pruſsienſes accepit. Extat enim in archiuio regio diploma Varcislai hoc anno cōſcriptum, quo is profitetur ſe iuſiurandum eo nomine regi & regno dediſſe, idemq; Boguslaum fratrem facturum eſſe Pyſdris, & pro tertio fratre Barnimo itidem promiſſurum eſſe promittit.

Bydgoſtia cōceſſa Pomperanis ducibus.

Recipit etiam ſe Naclum regi eſſe redditurū, recepta ab eo Bydgoſtia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conſcriptum & conſignatum, quo ij redditam ſibi eſſe à rege Bygdoſtiam teſtatum faciunt, certumq; modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur.

centur. Quomodo autem Naclo potiti fuerint quod reddebant, & Bydioſtia quam repetebant rurſus amiſſam, nihil compertũ habemus, niſi fortè in interregno ac ciuili bello maiorum Polonorum munitiones illas interceperant: aut Naclum quidem interceperant, Bydgoſtiam uerò poſt mortem Cazimiri itidem ducis Pomeranorum Scecinenſium, ſiue fratris, ſiue propinqui ſui iure ſucceſsionis ſibi uendicabant. Superius enim memorauimus, eam inter alia ipſi à Cazimiro magno teſtamento legatam, & à Ludouico conceſſam, rurſusq; poſt mortem eius recuperatã eſſe. Interea uerò dum rex expeditione Lithuanica occupatus fuit, fertur Heduigis regina alterum de Polonis exercitum comparaſſe, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecum, Haliciam, Trebouuliam, ſuperiorem Leopolim, & alias quaſdam arces in Ruſsia meridionali in poteſtatem ſuam redigiſſe, eiectis Sileſijs & Vngaris, quorum fidei arces ille à Ludouico rege olim commendatæ erant.

Rußiæ munitiones receptæ ab Heduigi regina.

Matureſcentibus autem ſegetibus cum Lancaſtro Hẽrici regis Anglorum filius, cum permagna Anglorum, Francorum, Theutonumq; uoluntariorum manu in Pruſsiam piæ contra barbaros militię opinione ueniſſet, triplici agmine in Lithuaniam itum eſt, Vitoudi uindicandi, reſtituendiq; prætextu, reuera autem ut Lithuaniam ſibi Cruciferi ſubiugarent. Ducebat autem unum agmen Vitoudus, alterum Magiſter Liuonienſium Cruciferorum, tertium ipſe dux belli Conradus Valerodus Magiſter Pruſsienſium. Apud Cauunum, quod oppidum in confluente Nemeni & Viliæ fluuiorum ſitum eſt, eæ copiæ conuenêre.

Cauunũ oppidum.

Inde ad Trochos peruentum, & oppidum id crematum eſt. Hinc ad Vilnam caſtra mota. Ibi regiæ hoſti aduentanti occurrere, commiſſoq; prælio terga dedere, multis fortibus uiris amiſsis: inter quos clari maximè fuêre, duces Simon Iaſnutæ, Hilebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo.

Trochi incẽſi. Lithuani fuſi à Cruciferis.

Deinde arx Vilnenſis inferior, quam Curuam uocãt, uixdum obſeſſa, à proditoribus Ruſsis & Lithuanis ſuccenſa eſt. Ex quo incendio cum ſeſe Corigello frater regis ſubduceret ab hoſtibus exceptus, & capite plexus eſt. Cætera multitudo omnis in ea arce partim abſumpta incendio, partim ferro hoſtili crudeliter cęſa. Ad quatuordecim millia hominum ibi perijſſe exiſtimantur. Superiorem arcem Polonicum Nicolao Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut clade ſuorum, & conflagratione arcis, aut minis hoſtium et oſtentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem compelli poterãt.

Vilnenſis arx ſuperior à Polonis defenſa.

Veriti autem proditionem, ipſi inter ſe cuſtodias ac cætera defendendæ arcis munia, ſubmotis Ruſsis atq; Lithuanis, partiti ſunt. Loca deiecti muri uel humo, fimoq; opplebant, uel corijs pecudum & iumentorum laxe prætendebant, & ſic bombardarum ictus eludebant: deniq; corporibus ſuis hoſti irrumpere conanti aditum obſtruebant. Skirgello quoq; regius frater noctu ferè cum ſuis Lithuanis & Ruſsis erumpens, non paruis detrimentis atq; cladibus hoſtes afficiebat. Cum autem plus minus tres menſes arx irrito labore obſeſſa, & oppugnata eſſet, primis demum Octobris diebus hoſtes magna non modò profanarum, ſed & ſacrarum ædium uaſtitate, & inermium hominum atq; infantium cæde perpetrata, ac obſidione diſceſſêre. Non paucos tamẽ & ipſi fortes uiros in ea obſidione deſiderauêre. In his fuit Algardus comes Hoenſteinenſis. De ducibus autem hinc Narimũdus Iagellonis, illinc Totiuilus Vitoudi frater periêre: hic quidem bombarda ex arce ictus, ille uerò in ſingulari certamine uictus, captus & pedibus ex Vlmo iuſſu Vitoudi ſuſpenſus, & ſagittariorum ſpiculis confectus.

Narimundus & Totiuilus duces interfecti.

Depopulatus eſt deinde finitimam Pruſsiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetenſi, & præfecto Inſterburgenſi, quibus hoc negocij datum erat à Cruciferis. Porrò Vvladislaus rex opẽ laturus afflictæ patriæ, menſe Nouembri cum magno apparatu armorum, commeatuq; copioſo uenit in Lithuaniam, et nutantes, dubioſq; Ruſſorum & Lithuanorum animos liberalitate & largitione maximè lanearum ueſtium, quarum permagnam uim ſecum apportarat, confirmauit.

Vvladislai expeditio in Lithuaniam.

Et quoniam Nicolaus Moſcorouius præfectura ſe abdicabat propter Skirgellonis ſuperbiam & crudelitatẽ, hoſtiumq; potentiam, & Ruſſorum atq; Lithuanorum fluxam fidem, Ioannem Oleſsnicium Polonum gente Dembnium, ſucceſſorem rex ei dedit. Skirgellonem uerò ut Vilna amoueret, Kiouienſi oræ præfecit. Drohicinenſem tractum cum Drohicino Melnico, & Bielſco arcibus Ioanni ſeniori duci Maſouiæ hæreditario iure donauit, pactus ut is tractus, ſicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoq; pertineret. Idem autem eius nomine dux regi præſtaret qud alij duces in Lithuania præſtent.

Maſouiorum duci donatus.

Deinde hyeme rex in Poloniam reuertit. Cum Sileſijs ducibus Henrico Glogouienſi atq; Stinauienſi, & Conrado ſecundo Oleſſnicenſi & Coſſenſi inducias pepigit: ea conditione, ut ij Caliſsiã ad ſe uenirent, ac de controuerſijs atq; damnis datis ſecum tranſigerent. Vnde apparet ipſis aliquid diſsidij cum

Cum Sileſijs induciæ.

Vitoudus Vilnam rurſus oppugnat.

Polonis interceſsiſſe. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lithuaniam deinde milites in ſupplementum, commeatum, atq; arma Oleſſnicio tranſmiſit. Aeſtate ſequenti rurſus Vitoudus cum Cruciferis ad Vilnam duxit exercitum, ſpe proditionis ab ijs, quibus exoſus erat Skirgello, faciendæ inductus. Cognito uerò aduentu hoſtium Oleſſnicius præfectus, oppidum, ne receptaculo eſſet hoſtibus cremauit: ſeptiſq; de uiridi robore pluribus in locis extructis, aditum ad arces impediuit, & in uenientes hoſtes ad ædem Virginis matris, quam Franciſcani ſodales obtinent, impetum fecit: nulloq; de ſuis amiſſo in arcem ſe recepit. Animaduerſa noſtrorum audacia, deſperataq; ob amotum Skirgellonem proditione, Vitoudus & Cruciferi paucis diebus ſoluerunt obſidionem: & ne nihil egiſſe uiderentur, reuertētes, Vilcomiriam & Nouogrodecum caſtella ſupra Viliam fluuium à Skirgellone condita, ui cæpêre & incendêre, interfectis noſtrorum præſidijs.

Medniki & Velzani uici exuſti.

Duabus deinde alijs excurſionibus eadē æſtate, Lithuaniam populati, Mednicos & Velzanos in Samagitia exuſſêre. Hyeme uerò ad Cauunum, quod regio præſidio tenebatur prouecti, tres munitiones in circuitu excitarunt, Naugardum, Metemburgum, & Ritteruerderum. Et hæc quidem extrema Vitoudo cum ſuis cōceſſa. Reliquas uerò duas Cruciferi ſuis præſidijs firmarunt, & ex his ſubiectam oram infeſtarunt. Porrò Ioañes Oleſſnicius, ut hoſtium conatus reprimeret, Alexandrum Viguntum regis fratrem cum expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones miſit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, ſed mox infecta re diſceſsit, cum propè abfuiſſet, quemadmodum poſtea cognitum eſt, ut id caperet. Cæperat iam Vvladislaum eius belli ſatietas, propter Polonicas occupationes, quibus diſtinebatur, & magnitudinem ſumptuum.

Commeatus Lithuanis è Polonia ſuppeditatus.

Cogebatur enim per omne id bellum frumento, larido, leguminibus & pecudibus ſubmittendis, non modò præſidiariorum, ſed & Lithuanorum ipſorum nobilium atq; popularium inopiam releuare, ne regionem hoſtilibus excurſsionibus peruaſtatam, & alioqui in cultam ferè atq; ſterilem desererent, & hoſtibus occupandam permitterent, néue ipſi ad eos deficerent. Itaq; Henricum Zemouiti Maſouij filium, qui Plocenſis epiſcopus poſt Stiborij mortem deſignatus erat, ſubornat, ut ad Vitoudum profectus clàm de pace ageret. Sublatus erat ueneno per eos dies Alexander Viguntus regis frater, qui propter induſtriam atq; dexteritatem in rebus agendis & mores minimè barbaros, regi charus fuerat, & Bydgoſtiam Inouuladislauiamq; ab eo acceperat, & Vvladislai Oppolienſium ducis filiam uxorem duxerat, ſed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus uulgò inſimulatus eſt. Hoc igitur extincto, facilius de pace inter regem & Vitoudum conuenit, cum rex ei principatum ſiue magnum ducatum poſthabitis fratribus germanis ſuperſtitibus, pollicitus eſſet, cum quod illos ignauos & uenationibus modò atq; ebrietati deditos eſſe cerneret, tum ut ſe moleſtia belli Lithuanici, & metu inſidiarum Vitoudi liberaret.

Vitoudus regi reconciliatus.

Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vvladislao reconciliauit: & ipſe iam Hypodiaconus repudiato ſacerdotio, filiam Vitoudi Ringalam uxorē duxit. Sed paucis diebus ueneno extinctus, temerati uoti pœnas dedit. Qua re cognita, Bonifacius pōtifex, cum Plocenſe collegium ſacerdotum alium ſibi epiſcopum eligere cunctaretur, Mamphiolum propinquum ſuum epiſcopum dedit Plocenſibus. Sed cum is poſſeſsionem epiſcopæ adipiſci non poſſet, aduerſantibus ducibus, ſacroq; & equeſtri ordine, Iacobum Corskeuium ſiue Curduanouium equitem Polonum, Iurecōſultum & auditorem palatij apoſtolici, in locum eius ſuffecit.

Iacobus Corskeuius auditor palacij Apoſtolici.

Atq; hic quoq; ægrè receptus eſt. Vitoudus autem rebus ſuis cum Vvladislao ex animi ſui ſententia compoſitis. Cruciferos atq; Teuthonas mercatores in Ritteruerdero caſtello ſecum commorantes comprehendit, & incenſo caſtello uinctos in Lithuaniam ſecum abduxit.

Vitoudi reditus in Lithuaniam.

Abeuntem Cruciferi ê reliquis duobus caſtellis perſecuti, & adorti paruo negocio fuſi, fugatiq; ſunt, & caſtella à Vitoudo ui capta, & exuſta. Veniēs autem Vilnam Vitoudus cum captiuis, & non contemnēda præda parta de Cruciferis, honorificè ab Oleſſnicio, quemadmodum rex iuſſerat, acceptus eſt. Quibus de rebus certior factus Vvladislaus, ad finem menſis Iulij properè in Lithuaniam profectus, apud Oſtrouum Vitoudum cum ſuo comitatu ſupplicem obuium habuit, clementer eum conſolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit, cum ei rex promitteret, ac diplomate etiam caueret ſe Vilnam, Vitepſcum, Mereciam, et Gartenum arces ipſo inſcio nemini traditurum eſſe.

Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum. 1392. ann.

Vbi Vilnam uentum eſt, ibi rex Vitoudum amoto de præfectura Oleſſnicio, ſummæ rerum apud Lithuanos atq; Ruſſos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Hoc idem Anna uxor eius pro ſe & pro marito ſpopondit, & literis conſignatis cauit. Id adeò anno Chriſti 1392. actum eſt. Nec tamen datus Vitoudo

principatus,pacem Lithuanis attulit.Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerũt,quòd germani fratres Vitoudo patrueli poſthabiti eſſent.Ac Suitrigello quidem cum minùs animi & uirium haberet,ad Cruciferos profugit: & Lithuaniã cum eis ultrò in Vitoudum incitatis,crebris populationibus diuexauit.Per quod quidem tempus Suraſſum, Barthenam,& Stramelam arces Cruciferi de Lithuanis cæpêre. Skirgello uerò maiore animo & opibus præditus ex æmulatione & iurgijs ad teſtatas cũ Vitoudo inimicitias uenit.Quorum malorum ſedandorum cauſa rex rurſus cum regina anno ſequenti in Lithuaniã contendit,Skirgellonem adiecto ei Cremecenſi,Starodubenſi, & Starotrocenſi tractu,placauit.In poſterum ſi quid noui diſsidij inter eos ortum eſſet,conuenit ut reginæ arbitrio ſtaretur.Ita quidem Dlugoſſus, & poſt eum Miechouienſis. Verùm extant Vitoudi literæ, quibus is teſtatum facit,ſecum Skirgellone in gratiam redijſſe,& ſocietatẽ contra quemlibet,excepto rege Polonorum,inijſſe.Ac ſe quidem Kiouienſem dominatum armis quęrere,ipſiq; & hæredibus eius iure ſempiterno tradere debere: Vvladislaum uerò regem, ſe aſſentiente. Cremeneciam & Stoſcum eidem donaſſe, propterea quòd is patrimonio in gratiam ſuam ceſsiſſet.Lithuanica hiſtoria hic Skirgellonis mentionem non facit. Sed Coributhum fratrem eius,detrectantem imperium Vitoudi, comparato exercitu cum Vitoudo conflixiſſe:uictumq; Nouogrodecum, ubi uxorem & liberos habebat, fugiſſe, & cum his expugnata arce à Vitoudo captum eſſe. Atq; hinc nata eſſe uidetur ſponſio Alexandri Rezanenſium ducis pro Coributho regi facta, & literarum monumentis, quæ extant in archiuio regio,ſignata,cum eum rex è uinculis liberaſſet. Nec multo pòſt Andreas quoq; frater eius,qui Chencinis aſſeruabatur,dimiſſus eſt, Vitoudo & alijs quibuſdam ducibus interuenientibus, regiq; fideiubentibus pro ipſo. Theodorus uerò dux Vvladimirienſis (Lubartus is fuit,ni fallor) dominatum Seuerienſem tunc à rege accepit promittens conſignatis etiam literis,in fide & poteſtate regis ſemper ſe futurum eſſe. Ita conſtitutis rebus Lithuanicis,rex & regina in Poloniam reuertêre.Orſam deinde iuſſu regis à Vitoudo expugnatam eſſe,Lithuanica prodit hiſtoria, Vitepſcum uerò per deditionem receptum,eiecto Suitrigellone, qui Theodorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege poſt mortem matris præfectum excluſerat,& per dolum interfecerat.Atque hæc fortaſſe Suitrigelloni cauſa ad Pruſſos fugiendi fuit.Occurriſſe autem Vitoudo eam expeditionem facienti duces Odruſcenſes, Smolenſcenſem uerò Vitepſcum ueniſſe, & omnes profeſſos eſſe, ſe in poteſtate ipſius Vitoudi eſſe. Vere autem proximo eundem Vitoudum Zithomiriam & Kiouiam in poteſtatem ſuam redegiſſe: amotoq; Vvladimiro duce, Skirgelloni eam, ſicuti promiſerat, tradidiſſe: à Skirgellone uerò Cercaſſos & Suinigrodum munitiones captas eſſe. Nec multo pòſt ipſum ad uenationem profectum, à monacho quodam Ruſſo Metropolitæ uicario ad uillam inuitatum, uenenatoq; poculo de medio ſublatum,in Piezaris honorificè ſepultum eſſe. Sunt autem Piezari ſpecus uaſtiſsimus apud Kiouiam, illuſtrium Ruſſorum ſepultura nobilis.Dlugoſſus in arce Viſſegradenſi occiſum propter intolerabilem crudelitatem refert. Proſequitur deinde Lithuanica hiſtoria, Vitoudum Kiouienſibus miſiſſe ducem Ioannem Olgemundi filium, Rezanenſem autem tractum per Simonem ducem magna ex parte uaſtaſſe.Ipſum uerò Smolenſcum contendiſſe, ac ducem eius oræ Glebum rebellantem amouiſſe, & alium Smolenſcijs præfeciſſe:eoq; ad Vitoudum ueniſſe Baſilium ducem Moſchorum,generum, & honorificè ac liberaliter acceptum eſſe, ac dimiſſum. Tartaros deinde è legato Vitoudi, Olgerdo duce ꝓfligatos,cæſis tribus eorum ducibus quibus Podolię tributum pendebat: Theodorum autem Coriathi filium Podolię ducem imperium Vitoudi detrectantem uictum,captũq;, & Bratislauiam,Cameneciam,Smotriciam,Scalam,Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in poteſtatem redactam eſſe.Poſtea uerò Vitoudum Vvladislao regi petenti partem Podoliæ cum ſuprà memoratis arcibus conceſsiſſe, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis.Hæc ita bona fide è Lithuanica hiſtoria hîc retulimus. Tametſi quòd ad Podoliam & Cameneciam attinet,uel erraſſe,uel data opera ſeriem rei deprauaſſe uidet ſcriptor,quiſquis ille fuit.Primum enim ut demus Lithuanis,eam oram Podolię Tartarorum excurſionibus deſolatam, à Coriathi filijs occupatam,ab eiſdemq; arces ſuprà memoratas,excepta Bratislauia,munitas eſſe:uiciſsim illi nobis concedant oportet, id quod ſuperiùs expoſuimus, Ruſsiam meridionalem & Podoliam uſq; ad Cremeneciam à Cazimiro magno Polonorum rege ſubactam eſſe: idq; nos non leui coniectura collegimus, ſed pactis ipſorum ducum Lithuanorum, inter quos fuit Georgius unus de Coriathi filijs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei oræ finitimis interfectum Lithuanica hiſtoria

Suitrigello ad Pruſſos tranſijt.

Lithuania uaſtatur à Cruciferis.

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

Theodorus dux Seuerienſis iurat in uerba regis.

Odruſcenſes & Smolenſcẽſes duces ſubditi Vitoudo.

Rezania uaſtatur.

Podolia ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.

Podoliam nõ à Vitoudo, ſed à Cazimiro rege ſubactam eſſe.

memorat,cõprobauimus.Deinde cum ut quæq; ora ad regnum adiuncta eſt, ita eius oræ palatinus in amplißimo ſenatu regio locũ tenet, Podoliæ palatinus Belſenſem præcedit. Iam aũt hoc tempore cuius res geſtas nũc perſequimur,Belſenſis tractus,in ditione Polonorum erat:imò ſequenti aut certè tertio anno pòſt Zemouito Maſouiorũ duci,à rege donatus eſt.Ad hæc,ſicut cæteræ Rußiæ quæ in ditione Polonorũ regũ tunc erat, ita Podoliæ quoq; Vngaros rex Ludouicus præfecit,ſicuti nos ſuprà memorauimus.Et extãt in archiuio regio binæ literæ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, quæ arx eſt in Vngaria,paulò pòſt hæc tẽpora ſcriptæ,quibus teſtatũ facit,ſe cum Vvladislao rege Polonorum tranſegiſſe,& cum Podolia ipſi ſe in fidem & clientelam tradidiſſe.Poſtremò extat exemplum diplomatis ipſius Vvladislai regis ſub titulo & ſigno Alberti Archiepiſcopi Gneſnenſis,ex ipſo exemplari deſcriptum, quo rex indicat, Camenecẽſem arcem ac terri-

1394.ann.

torium Vitoudo & hæredibus eius in feudum,ut uocãt,à ſe dari, idq; anno Chriſti 1394. factum eſſe.Quod quidem tempus cõgruit cum eo, quo ſcriptor ille eandem Cameneciã cum cæteris eius oræ arcibus Vitoudũ per uim cœpiſſe memorat. Quo fit,ut ſit uerißimilius,Vitoudum,cum partem Podoliæ eam, in qua eſt Zitomiria, & Cercaſsi, in poteſtatẽ ſuam redegiſſet,Cameneciam quoq; de Vngaro duce partã,precario tamen à rege,ut quę ad regnum pertineret, obtinuiſſe. Reliquum uerò eius oræ Vngarum indulgentia regis

Cruciferi uexant Lithuaniam.

deinceps quoq; retinuiſſe.Per hoc aũt tempus Cruciferi Prußienſes incitãte Suitrigellone,Lithuaniam crebris excurſionib.longè,lateq; uexarunt:munitiones etiã nõnullas cœperunt,& caput gentis Vilnam tentarunt,ſpe ſubornatæ per Ruſſos monachos proditionis & incendendarum arcium: ſed cum ab uno ex ipſis detecta eſſet proditio, ſumptumq; de conſcijs ſupplicium,Cruciferi re infecta receſſerunt.Erant quidem ad manũ Lithuanis non cõtemnenda Polonorum partim à rege miſſorum,partim uoluntariorum auxilia:ſed nuſquam tamen ad uniuerſam prælij dimicationem cum hoſte uentum eſt. Satis habuêre noſtri ex inſidijs hoſtiles uires carpere,nonnunquam etiam ipſi in hoſtilem agrum populabundi excurrêre.Quo factũ eſt,ut non minus incõmodi acceperint Cruciferi, quàm intulerint. Dum hæc ita geruntur in Lithuania, interea rex & regina ſtudijs pacis occupati,

Cracouienſis arx firmata. Burgrabij.

muros arcis Cracouienſis,qui humiles ad eam diem fuerant,altius excitarũt, præfectis uigilum,quos Burgrabios uocant,ſtipendia auxerunt, & ut ſingulos equites ſagittarios in promptu ſemper haberent,iniunxerũt.In ſuburbano etiam Cracouienſi ſeptentrionali, & in ora Clepari oppidi,monaſteriũ titulo S.Crucis inchoarunt, & in eo Slauos Benedictinæ ſectæ Praga accitos,qui Slauica lingua ſacris operarentur,collocarunt. Quanquã aũt templum id atq; monaſterium conſumatum nõ eſt, morte Heduigis reginæ intermiſſum, cantatum tamen ibi & ſacra facta Slauica lingua uſq; ad ſuam ætatem Dlugoſſus memorat.Aliud item monaſteriũ in eodem ſuburbano occiduo, titulo S.Marię in arena Carmelitis ſodalibus mendicantibus condidêre.Pſaltarum quoq; ſiue pſalteriſtarum collegiũ in

Electio epiſcopi abrogata.

baſilica Cracouienſi ijdem inſtituêre,attributo eis de ſalinis ſalario.Sub idem tẽpus Ioanne cognomento Paruo epiſcopo Cracouienſi mortuo, ſucceſſor à collegio deſignatus eſt Setegius ſiue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina poſtulantibus Bonifacius nonus Pontifex Max.Ioanne abrogato,Petrum Viſſum iureconſultũ præpoſitũ Vvladislauienſem & cancellarium reginę,equeſtri Brogorũ ſiue Aceruorũ familia ortum nõ

Sigiſmundi regis Vngarorũ aduentus in Poloniam.

optimo conſilio epiſcopum fecit.Sed luit is pòſt ambitionis ſuę pœnam.Venit per eadem tempora in Poloniam Sigiſmundus rex Vngarorum,uiſendæ Heduigis reginæ cauſa.A' qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus, & poſt longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimiſſus,in Vngariã reuertit. Id adeò poſt Mariæ reginæ,Sigiſmundi uxor, Heduigis uerò ſoror fuerat, mortem factum eſſe, ratio temporum argumento eſt. Scribit enim Antonius Bonfinius, Multum negocij Sigiſmundo Croatas, Boſnenſes,Bulgaros, Valachos, atque Tranſalpinos, mulieris & externi regis imperium aſpernatos exhibuiſſe,armiſq; ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuiſſe, Stephanum uerò utriuſque

Vvladislaus rex conatus Vngariam inuadere.

Valachiæ palatinum denuò rebellaſſe. Interim autem dum eum bello perſequitur Sigiſmundus,Mariam reginam obijſſe: eoq; cognito, Vvladislaum regem Polonorũ cum ualido exercitu in Vngariam inuadere conatum eſſe, ut Heduigis uxoris nomine hæreditarium regnum in poteſtatem ſuam redigeret: ſed occurrente ſibi ad fines Poloniæ Ioanne

Mircius Trãſalpinẽſis palatinus fœderatus Polonis.

Canyſa Strigonienſi archiepiſcopo cum armata manu, cœpto deſtitiſſe. Extant etiam in Archiuio regio diplomata fœderis cum Mircio Beſſarabiæ ſiue Tranſalpinæ Moldauiæ palatino fœderato regis Vngarorum à Vvladislao paulò antè hoc tempus icti: quo cautum eſt, ne Vvladislaus inſcio Mircio Vngarorum regi bellum inferat: inducias uerò aut

fœdus,

fœdus,ſi quod reges inter ſe icerint, approbet. Inde fortaſsis ortum eſt illud colloquium Sigiſmundi cum Heduigi non officij gratia,quemadmodum Dlugoſſo placet, ſed de ſtabiliẽdo regno ſuo apud Vngaros. Quos ille ſibi iam inde ab initio infenſos,in Heduigim uerò uti iuſtam hæredem Ludouici regis propenſos eſſe non ignorabat, ut ea delinita & aſſentiente tranquillius regnaret. Per idem tempus Henricus epiſcopus Vvladiſlauienſis in fidem Vvladiſlai regis conceſsit. Vltróne autem, an ui adactus, non comperimus: ac ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit: niſi quòd ueriſimile eſt, cum Cuiauiam rex & regina Zemouito Maſouiorum duci hypothecæ nomine tradidiſſent, eum quoq; cum Cuiauijs Zemouiti fidem ſecutum fuiſſe.

Vvladiſlauiẽſis epiſcopus iurauit in uerba regis.

Tametſi extant literæ Zemouiti quarto demum anno pòſt ſcriptæ, quibus is teſtatum facit: Decem millia ſexagenarum, quarum nomine Cuiuiam tenuerit, à rege & regina ſibi ſoluta eſſe: nec tamen adijcit, reddat´ne, an iam prius reddiderit Cuiauiam. Extant etiam Vvladiſlai Oppolienſium ducis literæ per hæc tempora ſcriptæ: quibus ille Cuiauiæ quoque ducem ſe nominat, ita ut eam dotis nomine in pignus accepiſſe à Zemouito uideri poſsit, habebat enim eius filiam Agathiam in matrimonio, niſi fortè quòd Inouuladiſlauienſe territorium habebat in Cuiauia, Cuiauiæ ducem (ut faciunt uulgò principes) ſeſe uocitabat.

Vvladiſlaus dux Cuiauiæ.

Fecit quidem per illud ipſum tempus rex bellum huic Vvladiſlao: nec tamen reperio Cuiauiam obnoxiam fuiſſe eius belli incommodis, præſertim cum in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduerſus Vvladiſlaum Cuiauij militarunt. Cauſæ autẽ belli regi hæ fuiſſe memorantur, ut ſe religione iuriſiurandi, quod initio regni ſui dederat de recuperandis ijs ditionib. quæ ſuperiori tempore à Polonia aduerſę erant, exolueret, et illum detrectantẽ imperiũ ſuum coërceret: nam neq; reddebat ille quæ prodiga Ludouici regis dona, quẽadmodũ ſuo loco expoſuimus, acceperat: neq; iuſiurandũ dabat, ſe cum illis ditionibus in fide & poteſtate Polonorũ iure feudi, ut uocant, ſemper fore: in quo rex acquieturus erat, quinetiã contẽptim atq; ſuperbè legatis regijs reſponderat, ac tumulis etiam cõplurib. excitatis ditiones illas ſuas ad Zitnũ oppidũ ab reliqua Polonia diſiunxerat.

Zitno oppidum.

Ad hæc Inouuladiſlauienſe, Vvladiſlauiẽſe, Tuſnenſe, atq; Tucholienſe territoria rege inconſulto Heduigi filiæ, quæ cum Alexandro duce nupta fuit, donarat. Magiſtro autem Conrado Valrodio atque ordini Cruciferorum Pruſsienſium, primum Zlotoriam ſex millibus ſexcentis triginta duobus aureis Vngaricis, mox totam Dobrinenſem terram quinquaginta millibus oppignerauerat. Quo facilius autem eum incautum rex opprimeret, cum quinq; modò conſiliarijs (quínam uerò hi fuerint, non proditur) rem communicauit. Cum Zemouito iuniore Maſouiorũ duce genero ſuo, & affine Vvladiſlai de quibuſdam controuerſijs, ſiue eę fuerunt de Cuiauia, ſiue de dote ſororis ſuæ, quod uериſimilius eſt, bona eius conditione aſſentiente regina tranſegit, & Belſenſem, Lubaſſouienſem, Buſcenſem, Grabouicẽſem, Hrodlenſem, Seuoloſſenſem, & Lopatinenſem præfecturas iure ſempiterno & in hæreditatem ei dedit, his legibus ut eas non niſi regno Polonico ſubiectis hominibus uendere poſſet: expeditiones bellicas cum rege & Polonis obiret: nec bellum cuiquam rege inconſulto inferret.

Ruſsiæ pars magna Zemouito Maſouiorum duci data.

His ita prouiſis, & indicta toti Polonię expeditione, Chriſtinum Oſtrouiũ Caſtellanũ Sendomirienſem cum parte copiarum aduerſus Dobrinum præmiſit: ſiue ut Vvladiſlaum à ſuſpicione propinquioris belli auerteret, ſiue ut duplici bellò uires eius diſtineret: ipſe cum reliquo exercitu, cùm ſe Chriſtinum ſubſequi ſimulaſſet, deflexo itinere ad Olſtinum caſtrametatus, tertio die eam arcem expugnauit.

Olſtinum expugnatum.

Ad cæteras deinde arces, partitus cum Spitcone Melſtinio palatino Cracouienſi copias, aduentu Zemouiti & Ioannis ducum Maſouiorum auctas, properè diſcurrit, ne quod perterritis reſpirandi ſpaciũ daret, intra 7 diem Crepicia, Velunum, Oſtreſouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem accepta. Zenſtochouienſe & Velunenſe ſuburbanum monaſterium haud multo antè à Vvladiſlão duce condita, unà cum poſſeſsionibus ſuis edicto pij regis intacta ab huius belli clade manſère.

Zenſtochouiẽſe monaſteriũ conditum.

Reliqua erat una arx Boleslauecia loco arteq; munita ſupra Profnam flumen ſita. Quæ quia armis, præſidio, & commeatu, ſecundo flumine importatis abundabat, ſeptem annis obſidionem pertulit. At Chriſtinus Caſtellanus Sendomirienſis, ut primum Dobunenſem orã attigit, adiunctis ſibi Cuiauijs, Dobrouunicos arcẽ circumſedit. Sed cùm accepiſſet Magiſtrũ Cruciferorũ Pruſsienſium Conradũ contra ſe cũ ualidis copijs aduentare, ſoluit obſidionem. Ipſe uerò Vvladiſlaus dux è Sileſia regias ditiones latrocinantis in modum infeſtauit, mercatorũ Polonorũ ad Vvratiſlauienſes nũdinas proficiſcentiũ merces & facultates cum currib. diripuit. Confluebãt eñ ad eum etiã è Polonia multi, partim qui ſuis bonis ꝓfuſis, alienis inhiabant, partim qui rei capitalis damnati aut

Vvladiſlaus dux latrociniũ exercet.

Oppolienſis tractus uaſtatus à rege Polonorum.

Lublinecia & Strelce in tractu Oppolienſi Spitconi donata.

proſcripti erant,aut conſcientia ſcelerum ſuorũ profugerant.His igitur irritatus rex, in ditionem eius paternam cum exercitu impetum fecit,Caſtella quædam & oppida cœpit, agros,pagosq; depopulatus eſt,& Oppoliam primarium eius oppidum cum duabus arcibus obſedit.Et implorauit quidem Vvladislaus dux Vẽceslai Cæſaris & regis Bohemorum opem,ſed non impetrauit,propterea quòd icerat is paulò antè fœdus cum rege Polonorum,quo ſexcentorum haſtatorum , ac totidem baliſtariorum auxilia contra quemuis hoſtem,contra rebelles autem ſubditos ſocietatem principes hi ſibi inuicem promittebãt. Quanquam exceperat Venceslaus electiores imperij , Vvratislauienſem epiſcopum atq; ciuitatem,ducesq; Polonos & Sileſios Bohemorum clientes, uerum eatenus modò, ut neceſſe haberet contra eos Polono auxilia mittere. Sed reuera ignauia Cæſaris in cauſa fuit, quòd clienti opitulatus non eſt. Cùm igitur in illo nihil eſſet ſpei, Vvladislaus dux Conrado Oleſnicenſium,& Bernardo Nemodlienſium ſiue Falkenbergenſium ducibus fratre ſuo de precatoribus ad Vvladislaum regem,miſsis ut uult Dlugoſſus , pacem impetrauit his conditionibus , ut ablata mercatoribus bona reſtitueret, rex uerò Lublineciam & Strelce arces , & præterea neſcio quæ caſtella & oppida de ipſo capta , iure belli retineret:quæ mox Spitconi Melſtinio utenda fruenda dedit . Cæterùm extat in archiuio regio tranſactio Boleslai & Bernardi ducum Oppolienſium,& fratris ipſorum Ioãnis(Cropidlonis nimirum)epiſcopi Camenẽſis cum Vvladislao rege ſub Oppolia,defuncto interim, ut uidetur, Vvladislao,facta,& nouem ſignis ſignata,qua diſertè cauetur,ut illi ipſi duces Oppoliam,Glogouiam, minorem uidelicet,Strelce ac Domarazum arces,oppida ac territoria deinceps retinerent , ſicut Vvladislaus patruus ipſorum tenuiſſet: prouiderent autem ne quid nocumenti inde regi, Poloniæq; inferretur: captiui utrinq; ut redderentur: Boleslaueciæ,quæ à præſidio Vvladislai defuncti Agathiæ uxoris eius nomine tenebatur,ne quid commeatus,uel auxilij contra regem ſubmitterent: curarent autem ut arx ea nemini alij quàm regi Polon. dedatur: De Oleſno uerò & Lublinecia ne quid negocij faceſſerent Spitconi Melſtinio.Omnia tamen hæc ut ita fierent,ne quid iuri regis Bohemorum derogarent.Fide iuſſerunt autem ducibus pro ſupra memoratis,cuncta hæc rata firmaq; fore,Venceslaus epiſcopus Vvratislauienſium,Ludouicus Bregenſium,Conradus Oleſnicenſium & Gozlenſium , & Præmislaus Opauienſium duces , promittentes cum rege ſe futuros eſſe contra illos,ſi quid fefellerint. Magiſtratus uerò urbani Oppolię,Glogouiæ,Strelce,& Crepicię promiſerunt ſe ſine ulla tergiuerſatione oppida illa ſuo regi certisq; proceribus Polonis ab eo deſignatis dedituros eſſe , ſi ſuprà memorati duces ſui pactis non ſteterint. Hæc nos,quàm Dlugoſſum ſequi malumus. Oppignerauit autem poſtea Melſtinius Lublineciam , Oleſnum , & Gorzouum Præmislo duci Ceſsinenſium,& filijs eius Boleslao & Præmislo mille marcis Pragenſibus. Eiusq; rei monimentum extãt literæ ab iiſdem ducibus conſignatæ. Dlugoſſus autem memoriæ prodidit,Vvladislaum regem ea bona reddidiſſe Bernardo ſupramemorato Oppolienſium duci , cum is Heduigim filiam Melſtinij uxorem duxiſſet,ac Boleslaueciam regi Vvladislai ducis defuncti uxor reddidiſſet. Hoc ipſo autem anno nempe 1396. Sigiſmundus rex Vngarorum cum Turcæ,duce Baiazete Amurathis filio,Thracibus,Græcis,& Macedonib. deuictis , Myſos,hoc eſt,Bulgaros & Raſcios uexarẽt & Vngaris abſtraherent, coadunato è uarijs gentibus Chriſtiani nominis ingenti exercitu,infeliciter pugnauit apud Nicopolim : elapſus tamen,traiecto naui Danubio Conſtantinopolim fuga delatus eſt,& inde aliquantò poſt Rhodum,ac deinde in Dalmatiam & Vngariam reuerſus.Interim autem Turcæ anno ſequenti Vngariæ prouincias fœdè populati ſunt, cumq; Sigiſmundus rex perijſſe putaretur, Vvladus Beſſarabiæ palatinus & comes Seuerienſis cum ditione ſua in fidem & clientelam Vvladislai regis,Heduigisq; reginæ Polonorum,ut hæredis Vngarię ultrò conceſſit. Alij præcedenti anno funeſtum illud Chriſtianis prælium commiſſum eſſe prodidêre. Militauerunt autem in eo bello contra barbaros etiam Poloni uoluntarij, & nõnulli ex ijs fortiter dimicãtes occubuêre . In quibus nobiles in primis fuêre Baſilius Caſtellanus Viſſegradenſis cũ Rolando filio,& Thomas Calſcius. Sciborius uerò Sciboricius gente Oſtoius fugiens cum rege & Vngaris cùm nauim ingredi nõ poſſet , inſequentibus Turcis, ita ut erat armatus,in Danubium ſe proiecit & enatauit,charusq; poſtea Sigiſmundo regi fuit.Inſequenti anno Vvladislaus rex iratus Cruciferis Pruſsienſib. quòd ij uiolato fœdere arma contra ſe mouiſſent,Dobrinumq; improbè interuertiſſent,ſimulq; (& magis quidem fortaſſe)quòd Lithuaniam infeſtare nõ intermitterent, & magnam Samagitiæ partẽ occupaſſent,bello eos perſequi cogitabat. Sed abhorrebant ab eo bello procerum Polonorum

Lublinecia & Oleſnum duci Ceſsinenſium oppignerata.

1396.ann. Sigiſmundus rex Vngarorũ à Turcis profligatus apud Nicopolim.

Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit.

Conſultatio de bello Cruciferis inferendo.

norum

norum animi, quòd non ignorabant ſe uniuerſam Germaniam in ſe concitaturos eſſe. Itaque re in conſultationem poſita, cum maxima pars ſenatus quieta conſilia magis probaret, placuit ut conuentus cum Cruciferis ijs de rebus Inouuladislauiæ ageretur, ad eumq; conuentum ut regina modò cum proceribus proficiſceretur: Verebantur enim, ne rex dolore acceptarum in Lithuania iniuriarũ exacerbatus, aſperiore aliquo dicto intempeſtiuũ bellum exuſcitaret.

Conuentus reginæ cum Cruciferis.

Neq; tamen ſic æqui aliquid à Cruciferis impetrari potuit. Sed nectę reij moras & excuſationes, noſtrorumq; patientiam eludere, ut ſibi diuturnitate temporis poſſeſsionem Dobrini firmarent. Ibi Heduigis reprehenſa eorum cùm præſenti auaritia & fœderis atq; iuriſiurandi uiolatione, tum ſuperiorum temporum ingratitudine & impietate qua in patronos ſuos Polonos uſi erant, diſertè quaſi fatidico ore adiecit: Se quidem uiuente nihil eos aduerſi pro illis auſis paſſuros eſſe: poſt mortem uerò ſuam maximis incommodis atq; cladibus ſuis illa omnia expiaturos.

Heduigis reginæ uaticiniũ.

Ita tunc rebus infectis, neq; certa pace, neq; aperto bello Inouuladislauia diſceſſum eſt. Hoc autem anno Vitoudus expeditionem illam in Tartaros, cuius paulò antè Lithuanica hiſtoria mentionem fecimus, feciſſe memoratur, ac tribum unam Tartarorum, quam illi Ordam uocant, cum pueris & mulieribus abegiſſe, partemq; captiuorum regi & proceribus Polonis dono miſiſſe. Reliquos in media Lithuania ſupra Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocauiſſe. Qui manent ibi uſque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliâs & uirtutis priſcæ, armorumq; non immemores.

Tartari in Lithuania collocati.

Ritus autem patrios Machometicæ ſuperſtitionis adhuc ſeruant. Tametſi negant ij ſe à Vitoudo ſubactos, uerùm ciuili bello domo pulſos, ſiue adeò in auxilium contra Cruciferos à Vitoudo euocatos, in Lithuaniam ultrò ueniſſe, & in eo quem incolunt loco à Vitoudo ſibi conceſſo domicilium fixiſſe. Cui rei argumento eſt illud, quòd ij in hanc uſque diem liberi legibus ſuis uiuũt, ex æquo cum Lithuanis magni ducis imperium agnoſcentes. Verùm utut eſt de ijs, uictorem quidem certè exercitum è Scythia tũc Vitoudus reduxit, aut recepit, ſi quidem per legatum id bellum geſsiſſe fertur. Ineſcatus autem hac uictoria & re benè geſta, annum quidem unum quieti & comparandis maioribus copijs dedit. Quo quidem anno Sigiſmundus rex Vngarorum Cracouiam, ſiue uiſendi regis & reginæ, ut uult Dlugoſſus, ſiue res ſuas ſtabiliẽdi cauſa, magis etiam alienatis ab eo poſt cladem illam Nicopolenſem Vngarorũ animis, & non obſcurè nouas res molientibus iterum ueniſſe fertur. Inſequenti uerò anno 1399. Vitoudus, necquicquam diſſuadentibus rege & regina, alteram expeditionẽ fecit in Tartaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate gloriæ cupidi nomina dedêre, Multi Heduigis reginæ, aduerſos eius expeditionis ſucceſſus prædicentis, authoritate de procinctu retracti ſunt.

1399. ann. Contra Tartaros altera Vitoudi expeditio.

Fuerunt autẽ in ea expeditione de Polonis maximè inſignes Raphael Tarnouius Iaſconis ſiue Ioãnis Caſtellani Sendomirienſis filius, Sendiuoius, Oſtrorogus Dobrogoſtius, Samotulius, Ioannes Glouacius palatinus Maſouienſis, Ioãnes Dambrouius, Varſius Michouius, Socha Plocenſis palatinus, Thomas Verincus, & illuſtris in primis Spitco Melſtinius palatinus Cracouiẽſis, ac dominus inferioris Ruſsiæ ſiue Podoliæ, quã ei Vvladislaus rex ante duos annos fruſtrà reclamãte regina cũ procerib. donarat, ſiue adeò certo pacto obligarat, ea lege, ut accit⁹ à rege ad quoduis bellũ cũ auxilijs præſtò eſſet. Recenſitis apud Kiouiã copijs Vitoudus bonę ſpei plenus, Scythiã cum infeſto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidem loco natus, uerùm ſcientia rei militaris & felicitate eò potentiæ prouectus, ut duodecies centena millia hominum haberet in exercitu: ac Turcis profligatis, imperatoreq; eorũ Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modũ ſecũ circũuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia & Aegypto incredibili celeritate uaſtatis, orbem terrarũ terrore ſui nominis impleret.

Tamerlanes princeps Tartarorum maximus,

Iamq; tranſmiſsis Sula & Pſola fluminib. ad campeſtria Tartariæ, & ad Vorſclam amnẽ Vitoudus nemine repugnante peruenerat, cũ Edigam unum inter duces Tartarorum potententiſsimum Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs obuiũ habuit.

Sula fl. Pſola fl. Vorſcla.

Ibi cõſternatis noſtrorũ animis, reginæ monita in mentẽ ueniebant. Itaq; ſuadente maximè Spitcone, de pace cũ barbaris agi placuit: neq; illi pacem aſpernabant̃. Verùm id maiorũ cõſiliũ quaſi timidũ ferociores pleriq; cũ reprehenderẽt, re uniuerſæ dimicationis diſcrimini cõmiſſa, uicerũt barbari, nõ incruẽta qdẽ uictoria. Quod ni multitudinẽ abundaſſet, uirtute noſtrorũ ſuperati fuiſſent. Cecidêre de noſtris plurimi, nec inulti tamẽ. In his fratres regis, Andreas & Demetrius Coributhus, & alij nouem duces Lithuani & Ruſsi: pauci uiui capti. Vitoudus cũ Suitrigellone patruele, Oſtrorogo, & Samotulio, cum inclinari aciem ſuorum cerneret, pernici fuga euaſit. Melſtinius cum ſeu fuga, ſeu ducis hoſtiũ

Melſtinij mors præclara.

indul-

indulgentia,cui uirtutem & prudentiam ſuam inter colloquendum de pace probarat, ſal
uus eſſe poſſet,inter confertiſsimos hoſtes honeſtiſsimè occumbere maluit, quemadmo
dum ipſe optarat & prædixerat Paulo Zucouio ſiue Sciucouio timorem illi exprobranti
Sciucouius uerò ille dictis quàm factis fortior, Therſitæ in morem,primus propemodum

Tamerlanis mors.

fugam iniÿt. Nec diu Tamerlanes ei uictoriæ ſuperſtes fuit,eo ipſo anno extinctus. Porro

Tartari Rußiã uaſtarunt.

Tartari continuantes curſum uictoriæ, in Lithuaniam populabundi uſq; ad Luſcum ex
currerunt.Kiouienſes tamen tribus millibus rublorum oppidum,agrumq́; ſuum redeme

Rublus.

runt. Continet autem in ſe rublus apud Lithuanos centum groſſos . Sub idem ferè tem

Heduigis reginæ mors & laudes.

pus Heduigis regina filiam Elizabetham Bonifaciam primo partu enixa eſt,eiq́; poſt ter
tium diem extinctæ nec ipſa diu ſuperſtes fuit,& in læua parte baſilicæ Cracouienſis ante
aram maximam ſepulta eſt, elata magnificentiſsimo funere, multorum regum & ſummi
pontificis Bonifacii noni ſplendidis legationibus celebrato. Tametſi non ad exequias,ue
rum ad leuandam de ſacro fonte prolẽ regiam,rege ipſo inuitante eæ miſſæ erant. Fuit au
tem Heduigis ſingulari pietate & ſanctimonia uitę prædita,ab omni faſtu,leuitate, & ira
cundia aliena. Ocÿ iuxtà ac alienorum à ſuo ſexu,atq; dignitate negociorum fugiens,tem
pus omne ſuum uel diuino cultui,uel lectioni eorum quæ ad pietatẽ,moresq́; formandos
pertinerent,uel deniq; audiendis,& leuandis uiduarum,pupillorum,& aliorum miſerabi
lium hominum querimonÿs impertiebat. Facultates uerò ſuas,quas ampliſsimas è pater
na domo ſecum aduexerat, liberaliter in uſus egentiũ, in cultum diuinum, & in publicas
utilitates expendebat. Ac præter ea quæ ſuperius commemorauimus,uiuens aras duas in

Lithuanorum collegium Pragæ.

baſilica Cracouienſi dotauit: Pragę uerò domũ peramplã Lithuanis,qui honeſtis diſcipli
nis operã darent,ſiue emit,ſiue condidit,poſſeſsionesq́; perãplas,unde eis ſumptus ſuppe
ditarentur,adiecit:quæ domus Reginæ uulgo dicta, Dlugoſsi temporibus hæreticorum
furori intacta unà cum poſſeſsionibus ſuis fuit,ſed ad noſtram memoriam non permanſit.
Moriens uerò quicquid habuit reliquum in ſuppellectili,partim egenis dilargiendũ, par
tim ad excitandam Cracouiæ & conſummandam Academiã, quam Cazimirus magnus
Cazimiriæ inchoauerat,legauit: nuncupatis executoribus ultimæ uoluntatis ſuæ, Petro
epiſcopo,& Ioanne Tencinio Caſtellano Cracouienſi. Donauit etiã baſilicæ Cracouien
ſi ueſtem ad ſacra peragẽda factam,margaritis & lapidibus precioſis diſtinctam: duo an
ni tempora,Quadrageſimam & aduentum Domini religioſa abſtinentia & ieiunio ſem
per coluit. Delicias,pompas,& oſtentationem diuitiarum contempſit,ita ut cum propin
qua partui,regali cultu atq; magnificentia exornare cubiculum regis abſentis literis iube
retur,reſpondiſſe ei feratur,ſe pompam omnem & inanem ſplendorem pridem abdicaſſe:
nec inſciam eſſe,ſæpe mortem partui comitem eſſe. Tum autem rectiùs ſe uilitate & negle
ctu mundani faſtus diuinæ benignitati,quæ ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſu
ram eſſe. Feruntur autem ob ſanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius po
ſtea fuiſſe edita.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEDECIMVS.

IVſtis reginæ peractis, Vvladiſlaus rex mœſtiſsimus, ac de reti
nendo regno addubitans, quòd non ignorabat ſe externum u
xoris nomine apud liberrimam gẽtem eò uſq; regnaſſe, in Ruſ

Vvladiſlaus cogitat regnum relinquere.

ſiam ſeceſsit: cogitabatq́; ultrò regno ſe abdicare, & ad paternũ
principatum reuerti potius, quàm ut ui,& armis ſumma cum i
gnominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem,primores Polo
ni placidè conſolati cõfirmarunt, cum ei ſtudia ſua in poſterum
quoque detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret,
quòd alienus amiſſa uxore nihil iam hæreditarÿ iuris in regno
haberet,oſtendebant ei malo remedium, quòd ipſa etiam Hed

Secundæ nuptiæ Vvladiſlai.

uigis regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirũ ut Annam Vilelmi Ciliciæ comitis filiã,
cuius ſororem iam Sigiſmundus rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat,
ſecundam uxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quòd Cazi
miri regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vvladiſlao. Quocirca miſsi oratores ad Herman
num patruum puellæ(nam pater iam obierat) Ioãnes Obychouius Caſtellanus Sremen
ſis, Hincia

ls,Hincia Rogouius,& Ioannes Oſtrouicius,optata omnia retulêre,ſimulq; ſponſam ad
ſedecimam diem Iulij menſis anni ſequentis Cracouiam adduxêre: & cùm ea nullius lin-
guæ præter Germanicam gnara eſſet, octo menſes condiſcendæ linguæ Polonicæ operã
dedit,priuſquam nuptiæ celebrarentur.Interea rex in Lithuaniam profectus,pacta & fœ-
dera cum Vitoudo & Lithuanis, ſuo Polonorumq; nomine renouit: ubi promiſſum eſt,
& literarum monumentis cautum, ut ſi Vitoudus ſine liberis decederet, in regis & regni
Poloni poteſtatem reciderent omnia quęcunq; is poſſediſſet,unà cum magno ducatu:ex-
cepta dimidia parte Nouogrodeci,cum quatuor prædijs,quæ Sigiſmundo Vitoudi fratri
cedere debeat: ea quidem lege,ut is tamen regi & regno ſit ſubiectus: exceptis etiam bo-
nis dotalibus Annæ uxoris Vitoudi, quę poſt eius demum obitum ad regem atq; regnũ
redire deberent. Hæc adeò anno Chriſti 1401. acta eſſe, è literis ea de re tunc conſcriptis
& conſignatis conſtat. Reuertens autem rex è Lithuania,quoniam à nuptijs propter de-
formitatem ſponſę abhorrebat,proceribus Polonis interuenientibus menſe Februario a-
pud Biezum oppidum cum Cilienſibus proceribus conuentum habuit: nouisq; pactis
initis,ſeu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna
reginæ mater, Cazimiri regis filia,& Vitoudus cum Anna uxore interfuêre. Coronatio-
nem uerò nouæ reginæ in ſequentem annum dilatam eſſe Miechouienſis refert. Per hæc
fermè tempora Academia Cracouienſis ex teſtamento Heduigis reginæ, & cumulatiore
liberalitate regis condita eſt: duæ domus ſiue collegia excitata, alterum philoſophis &
theologis in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur: al-
terum iureconſultis & medicis, quà ex urbe ad arcem itur. Accitiq; magiſtri & doctores
omnis generis è Pragenſi Academia, cenſusq; his in perpetuum attributi à rege è ſalinis
& telonio: & adiuncta omnia ſacerdotia apud diui Floriani,præter præpoſituram, ut uo-
cant. Auctior deinceps ea ipſa Academia,& locupletior multorum & maximè doctorum
ipſorum beneficentia reddita, magnoperè quodam tempore ſtudijs dialecticis, mathe-
maticis,philoſophicis atque theologicis effloruit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoq;
florebant pacis ſtudia. Non item alibi. Apud Bohemos quidem & Germanos Carolus
Cæſar, qui ſe totum compotationibus, luſibus & nequitiæ dediderat, ita ut cum de arcis
cuiuſdam ſuæ conflagratione nuncium accepiſſet,rogaſſe dicatur, Ancella uinaria incen-
dio ſuperfuerit: ita contemptibilis fuit,ut primùm à Pragenſibus ciuibus caperetur, & a-
liquot menſibus aſſeruaretur: inde uerò cum euaſiſſet, iterum à proceribus quibuſdam,
Sigiſmundo fratre conſcio, captus, Viennam cuſtodiendus deduceretur. Inde quoque
cum elapſus eſſet,à principibus electoribus imperio amoueretur: & Robertum Palatinũ
Rheni,Bonifacio nono Pontifice Max.approbante, ſucceſſorem non inuitus acciperet.
Infeſtata eſt etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Bohemia uerò à Myſnenſibus &
Morauijs Marchionibus,incitante Sigiſmundo: ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam
Sigiſmundus rex,dum fraterno regno inhiat,ſuum penè amiſit: captus quidem & ipſe eſt
à ſuis Vngaris ob ſeueriorem in aduerſarios ſuos animaduerſionem, poſt Nicopolenſem
cladem: & filijs Nicolai Garæ in cuſtodiam traditus, in arce Socloſſenſi adſeruatus eſt.
Ladislaus uerò rex Neapolitanus,Caroli interfecti filius,ad regnum euocatus:qui tamen
è Dalmatia Neapolim reuerti neceſſe habuit,ſiue pulſus à Sigiſmundo, cum is è cuſtodia
dimiſſus eſſet,ſiue ad comprimendos nouos motus eius gentis reuocatus. Iam & Galea-
tius Vicecomes,dux Mediolanenſium,totam fermè Italiam ad arma concitarat,& Floren
tini contra eum Robertum Cæſarem magna mercede & promiſsis in auxilium euocarãt.
Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam ſe recepit. Porrò tota reſpublica Chriſtiana
duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. Nam Clementi Galli,&
qui cum eis ſentiebant,Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Arragonen-
ſem, Vrbano uerò Itali Bonifacium nonum: eoq; per hoc tempus defuncto,Innocentium
ſeptimum,& huic mox Gregorium duodecimum ſuffecerunt. Hos alij principes & po-
puli,illum alij ſequebantur. Ipſi pontifices ſe inuicem execrabantur, & pro ſchiſmaticis ha
bebant,& ſtudia principum,multa indulgendo & conniuendo,ſibi comparabant: & ta-
men pro ſe uterq; concordiæ in eccleſia redintegrandæ, uel cum iactura pontificatus di-
gnitatisq; ſuæ ſe ſtudere,iureiurando etiam interpoſito & chirographis, præ ſe ferebant.
Ita tunc perturbatus erat omninò ſtatus Chriſtiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè e-
rant omnia: itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile geſtum eſſe memora-
tur, præter quòd perduellium quorundam uias publicas infeſtantium latrocinia tũc Vv-
ladislaus rex coërcuit, expugnata per aulicum ſuum comitatum Sorſteno arce in Mora-
uia,

Rex in Lithuaniam profectus.

1401. ann.

Academia Cracouienſis condita.

Carolus imperator bis captus, & ab imperio amotus.

Sigiſmundus rex captus ab Vngaris.

Schiſma in eccleſia Chriſti.

Sorſtenum arx expugnata ab aulico Vladiſlai comitatu.

Grotus Slupecius & Ioãnes Rogala latrocinantur.

uia, quæ illis receptaculo fuerat. Fuêre autem latronum illorum principes, Grotus Slupe- cius de Rauiorum familia, & Ioannes Rogala, quod etiam equeſtris familiæ nomen eſ Caſtellanus Vvladislauienſis. Quorum hic quidem captus, multis annis carcerem pertu lit, donec in Zauiſsij Nigri gratiam dimiſſus eſt: ille uerò euaſit, ſed arx eius Conari in tra ctu Sendomirienſi diruta eſt. Latrocinandi uerò occaſionem ei dederat prior proſcriptio ob cædem Ioannis Oſſolinij Caſtellani Viſlicienſis, dum diſceptant inter ſe de limitibu agri præbendæ Sendomirienſis, quam filius Oſſolinij obtinebat, patratam. Vlricus uer Dreni hæres, Vvladislai regis & regni poteſtati ſeſe ſubdidit, ea lege, ut ſi decederet ſine li beris, arx ea regi cederet, præfectiq; arcis deinceps etiam ipſo uiuente in uerba regis iura rent.

Chriſti corpus in pratis Poſnanien. repertum.

Per idem tempus apud Poſnaniam, cum diuinum Chriſti corpus in ſpecie pani (quemadmodum antiquiſsimo totius eccleſiæ Chriſtianę ritu & ipſius Chriſti & aposto lorum eius inſtituto in templis publicè uulgò diſtribuitur) ab infelici quadam muliercul ore ſublatum, ut Iudæis ad ludibrium uenderetur, mutataq; ſententia in pratis ſuburbani eius oppidi abiectum eſſet, miraculis quibuſdam inſignibus proditum eſt, & repertum Itaq; templum in eo loco Vvladislaus rex condidit, & ſanctiſsimi corporis Chriſti titul dedicauit. Tarnouiæ uerò collegium ſacerdotum Petrus epiſcopus Cracouienſis, Ioann domino loci palatino Sendomirienſi petente, & redituum partem de ſuo conferente, inſtituit. Per hoc ipſum tēpus Dobrogoſtius, ſiue Bonauentura Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, ſucceſſorem accepit Nicolaum Curouium, gente Srenauium: qui Vvladislauienſem quoq; epiſcopam, unde transferebatur, fauente rege toto biennio ſimul retinuit.

1403. ann. Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Anno ſequenti, qui fuit à Chriſto nato 1403. Valachiæ palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è poteſtate & uinculis Suitrigellonis à rege liberatus eſſet, iurau unà cum conſiliarijs in uerba regis, in poteſtate eius atq; regni ſe eſſe, foreq; profeſsi ſunt: Romanus uerò etiam ſocietatem belli contra quoſuis hoſtes, Pruſsis atq; Lithuanis propter locorum intercapedinem exceptis, promiſit. Boguslaum uerò Pomeranorũ ducem rex in aulam ſuam ſuſcepit, octingentarum marcarum ſtipendium ipſi pollicitus, ut quoties opus eſſet, cum centum haſtatis ſibi militaret. Porrò Vilelmus marchio Miſnenſis, fœdus & ſocietatem cum eodem rege pepigit: itemq; Vngari proceres cum Polonis: quo cautum eſt, ne alteri contra alteros regibus ſuis opitulentur. Ad regem quoq; Vvladislaũ ijdem pòſt de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis miſêre; ſed an inter eos cõuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem conſtat, quid his fœderibus cauſam præbuerit: niſi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem ſuum Sigiſmundum, ſed ma-

Vvladislai regis ſtudium erga Sigiſmũdũ.

gno ſtudio Vvladislaus de liberando eo laboraſſe fertur, ita ut regnum quoq; à proceribus Vngaris ſibi oblatum contemneret: quin Sandeciam profectus eſt, ut propinquitate loci terrorem Vngaris obijceret. Euaſitq; tunc Sigiſmundus miſericordia nobilis matronæ, cuius filijs in cuſtodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipſi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Bohemorũ ſuperiores Vngariæ partes, Poloniæ & Morauię finitimas, in fide eius continuit, compluresq; aduerſariorum munitiones in ſuam poteſtatē redegit, & proceres quoſdam captos in uinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquã, deficeretur, à Vvladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisq; nouam Marchiam, quæ ſimul cum ueteri hæreditario iure ad Sigiſmundum pertinebat, ipſi oppignerauit. Cuius rei monumentum extat in archiuio. Quanquam tunc non niſi quatuor millia ei numerata ſunt: nec de reliqua pecunia poſtea numerata, neq; de poſſeſsione Marchiæ regi tradita, quicquam

Smolenſciorũ dux profugus.

inuenio. At Vitoudus magnus dux Lithuanorum, cum Smolenſcijs rurſus rebellibus bellum gerebat: fretusq; Polonorum auxilijs, arcem Smolenſcum, in quam ciues & nobiliores quiq; uxores, liberos & fortunas ſuas contulerant, aliquandiu obſeſſam & oppugnatam cœpit, magnasq; opes in ea repertas partim Vvladislao regi tranſmiſit, partim militibus, ut quiſq; meritus erat, dilargitus eſt. Cæteras uerò arces in deditionē accepit, & principatum omnem in formam prouinciæ redegit: dux in Vngariã profugit, & in miniſterio Sigiſmundi regis uitam finiuit. Cum Cruciferis quoque Pruſsienſibus & Liuonienſibus bellum paruo tempore intermiſſum, Suitrigellonis opera ipſi recruduerat. Nunquam is

Zuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incenſa.

tamē hoſtibus ditionem ſuam infeſtantibus occurrere auſus eſt: uerùm Liuonienſes cum præda reuertentes, ueſtigijs clam ſecutus, cum ij diuerſi domos abijſſent, agros eorum uiciſsim longè, lateq; uaſtauit, pagos uicosq; incendit: ac Zuinam munitũ oppidum ui cœpit atq; diripuit: arcem uerò oppido imminentem in deditionem accepit, incenſisq; arce pariter & oppido, cum ingenti præda in Lithuaniam ſe recepit. Nec multò pòſt rurſus Li-

thuania

thuania hinc é Pruſsienſibus, illinc á Liuonienſibus Cruciferis uehemẽter peruaſtata eſt, multiq; mortales in ſeruitutem abacti, quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vvladislaus rex afflictę patrię uicem miſeratus, Suitrigellonem fratrem exulem é Pruſsia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cum Vitoudo noui diſsidij ſeminarium relinqueret, Podoliam ei quinq; millibus marcarum Pragẽſium á filijs Spitconis Melſtinij redemptam, conceſsit: itemq; Strium, Zidaſſouiam in Ruſsia, Sidlouiam, Stobniciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas é ſalinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis, animum Suitrigellonis ſanauit. Conuentum deinde rex cum Pruſsicis Cruciferis apud Racianzum epiſcopi Vvladislauienſis oppidum, ad Pentecoſten anni ſequentis habuit: ubi ſic de pace conuenit, ut rex quinquaginta millia (licet quadraginta ſint apud Dlugoſſum) florenorum Cruciferis exolueret, Dobrinumq; & Zlotoriam reciperet: uerùm ut ratas tamẽ Magiſtri donationes atq; largitiones haberet, & pacta á Cazimiro Magno cum eis cõuenta rata eſſe iuberet. Deinde ut Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia uerò Cruciferis cederet: ipſi uerò, ut omni iure quod habebant in Lithuania, ſeſe abdicarent: nec paterentur hoſtilem aliquem exercitum per ditiones ſuas in Lithuaniam tranſire, neq; ipſi per eam ſine permiſſu regis copias ſuas ducerent: neq; receptarent proſcriptos é Lithuania, ac ne profugos quidẽ propinquos regis: deniq; ut liberam mercaturã atq; ſocietatem haberent inter ſe Lithuani atq; Pruſsi. His aũt conditionibus implendis annuum tempus conſtitutũ. Sic neceſſaria magis, quàm ſpecioſa pace facta, Vvladislaus rex inuitatus á Magiſtro, Toruniã cum magna parte procerũ diuertit, triduoq; ibi manſit, ſplẽdidè & magnificè acceptus: per quos dies ſimulachro equeſtris pugnæ inter Theuthonas & noſtros edito, cũ ſuperiores illi ferè eſſent in eo genere, in quo ſunt exercitatiſsimi, ad extremũ tamẽ Dobeslaus Oleſſnicius unus de noſtris palmam & brabium obtinuit. Dum aũt Vvladislaus obequitans, ſitũ, munitionẽ, atq; ędificia urbis contẽplatur, ſordibus culinę á muliercula quapiam ſeu caſu, ſeu data opera perfuſus, mulierculæ morti ob id deſtinatę impunitatẽ impetrauit. Inde diſcedẽs in maiorẽ Poloniã diuertit, æſtateq; ibi exacta, & particularibus conuentib. habitis, qui tunc primùm haberi, ꝑpter nouam rem cœperũt: Corcinũ, ꝗ comitia toti Poloniæ ad undecimã diem Nouembris indixerat, uenit: perfecitq; precario, ut ſibi redimẽdi Dobrini cauſa, agraria cõntributio noua omniũ ordinũ cõſenſu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni groſsi in iugera, ab agreſtib. tantũ et oppidanis culta. Ex qua contributione cũ ordinaria illa binorũ groſſorum, ꝗ Raſtralẽ appellauimus, cõiuncta, ad centum millia marcarũ tunc redacta eſſe memorantur. At nunc quando longè cultior atq; populoſior eſt Polonia, ne ad quadraginta quidem millia peruenit. Vvratislauiam deinde rex ſplendido plus quàm quinq; millium equitum comitatu profectus eſt, cum Venceslao rege Bohemorum, illo poſtulante, congreſſurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis ſtupidus, cœnoq; uoluptatum penitùs immerſus, ſe de ſumma rerum periclitari. Is captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigiſmundus frater, ut ſibi regno Bohemorum cederet, contendebat, & non obſcurè fauebant ei Bohemi proceres. In gratiam eius etiã dux Auſtriæ Morauiam infeſtare uidebatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduerſariorũ Venceslaus, & regnũ ſuũ ſtabiliret, regis Poloni amicitiã & ſocietatẽ certo fœdere ſibi adiungere ſatagebat. Itaq; aduenientẽ perhumanè, lauteq; accepit, nõ ſine admiratione opum eius: ita ut etiam Sbigneo Brezio cum ſexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adeſſe ratus, extra urbem obuiam prodijſſe dicatur. Octo diebus de fœdere inter cõſiliarios regum tractatum eſt: et eò res propemodum perducta erat, ut Bohemus Polono Sileſiam omnem redderet, Polonus illi uicisſim cum quadringentis haſtatis equitibus, quoties opus eſſet, præſtò eſſet. Sed uel indigna res uiſa eſt Polonis proceribus, Bohemis eſſe obnoxios, uel certè Ioannes Smiritius conſilio & authoritate præſtans inter Bohemos ſuperueniẽs rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit á Cruciferis. Etenim cum expedita manu clàm in Maſouiam ingreſsi, Ioannem ducem Cirnenſium nihil hoſtile ſuſpicantem, in prædio quodam, ſiue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpêre: & equo impoſitum, ac ſubter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incenſa ſecum abduxêre: non multo pòſt tamen á rege de uiolato fœdere admoniti, dimiſerunt. Dimiſſus, pauló pòſt in eam curam diligenter incubuit, ut nouum prælatorum & canonicorum, & item uicariorum collegium in templo & parœcia Varſauienſi inſtitueretur. Et inſtitutum id eſt ab Alberto Iaſtrembecio Poſnanienſi epiſcopo, cum Ioañes dux luculentos reditus de bonis ſuis, ac de decimis á Plo-

Lithuania rurſus uexatur á Cruciferis.

Pax & pacta cum Cruciferis Pruſsienſibus.

Vvladislaus rex Toruniam profectus.

Agraria ſiue iugeralis contributio noua decreta.

Venceslai regis Bohemorum fortuna.

Marſalci Poloni comitatus.

Acta inter Polonos & Bohemos.

Vrſauiæ collegium ſacerdotum inſtitutũ.

Gneuucouienſis conuentus cum Cruciferis.

cenſi epiſcopo permutatione quadam acquiſitis, utriq; illi collegio, atq; parœcias aliquot & quædã alia ſacerdotia, ſuppreſsis ueteribus titulis, addixiſſet. Anno à Racianzenſi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Cruciferis de perficienda pace inchoata habitus eſt. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negocium omne infecit. Poſtulabãt ij, ut rex Pomeraniæ nomen in inſcriptionibus & ſigillis ſuis non uſurparet, quemadmodum cum Cazimiro rege multo antè conuenerat. Negabat ille: cõſiliarijs diſſuadẽtibus.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

Itaq; Cruciferis Dobrinum non reddentibus, infecta pace diſceſſum eſt. Tametſi extant in archiuio regio literæ Conradi magiſtri, hoc ipſo tempore ſcriptæ: quibus teſtatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria ſibi numerata eſſe. Nec melior euentus fuit alterius conuentus cum Vitoudo in Lithuania. Sed tamen is cum ægrè ſe aduerſus potentiam & uim Cruciferorum defenderet, mox deinde ceſsit ipſis Samagitia.

Samagitæ detrectarũt Cruciferorum dominatum.

Detrectabant Cruciferorum imperium Samagitæ, & nocturnis incurſionibus atq; inſidijs pręſidium eorum affligebant, Vitoudumq; obſecrabant, ne ſe immanibus Teuthonibus proderet. Sed uincebat utilitatem neceſsitas. Itaq; iuſſu principis obſides dedêre Cruciferis. Quò facilius uerò eos Cruciferi in officio continerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas ſupra Nauazam fluuium, tertiam uerò in confluente Nemini atq; Dubezę. Profugerat iterum in Pruſsiam Suitrigello, ſpe totius Lithuanię per Cruciferos potiundæ: ſed Podoliã nihilominus pręſidijs ſuis tenebat.

Podolia redacta in ditionẽ Polonorum.

Itaq; conuentu Gneuucouienſi ſoluto, rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamq; eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorũ Palatino, iam inde à duobus annis ſibi addicto, & conſiliarijs eius Cameneciã euocatis, ſolenne iuſiurandũ, quod in fide et clientela ſua, reginæ, ac filiorum, & regni Polonici permanſuri eſſent, accepit, quanq; idem anno ſuperiori Romanus Palatinus & ipſe fecerat: cuius rei extant monumẽta in archiuio regio utriuſq; diplomata: unde credibile ſit, eos inter ſe de principatu contendiſſe. At in maiore Polonia Thomas

Drahimũ arx recuperata à Polonis.

Vengleſsinius Caſtellanus Sendomirienſis, & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab ijs, qui religioſam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quadriduo expugnauit: eiectoq; præſidio, in poteſtatẽ ſuam redegit. Vitoudus uerò pacẽ nactus à Cruciferis, eodẽ anno, qui fuit 1406. tranſmiſſo Vgra flumine, primam fecit in Moſchos expeditionẽ, ſiue proferendorũ finiũ gratia, ſiue iniuria prouocatus à genero, duce gentis, Baſilio.

Moſchi.

Parua & obſcura initiò gẽs Ruſſorũ fuêre Moſchi, quemadmodũ primo libro indicauimus: ſed iam tunc acceſsione finitimarũ gentiũ, partim ſucceſsionib. iuſtis adiunctarũ, partim ui uel fraude ſubactarũ, nõ parua incrementa cœperant. Nec tamen eliſi ad pugnã potuêre. Peruaſtata igitur longè, lateq; eorũ regione, Vitoudus præda onuſtus in Lithuaniam redijt. Fuerũt eius expeditionis ſocij Vitoudo cõplures de nobilitate Polonica, qui præda hoſtili magnopere ditati ſunt. Maiore ui poſtea Vitoudus in id bellum, anno uno intermiſſum incubuit, fretus maioribus Polonorũ, quibus Sbigneus Brezius

Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum.

Marſalcus præfuit, & Cruciferorũ auxilijs: & uſque ad Occam fluuium permagnũ populabundus peruenit. Quo minus aũt fluuium tranſmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus eſt. Nam is ſeu leuitate quadam ingenij, ſiue inuidentia ſtimulatus, Branſco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incenſis, ad Baſilium hoſtem Vitoudi transfugerat, bonamq; illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex inſidijs & iniquis locis laceſſendo. Atq; hinc poteſt colligi, Suitrigellonem aut non ad Cruciferos profugiſſe paulò ante id tempus, ſicuti nos dudũ è Dlugoſsi ſententia narrauimus: aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo icti ab eis exactum ſiue excluſum, cũ hoſtibus eius Moſchis ſeſe coniunxiſſe. Impetrauit tandem à Vitoudo pacem Baſilius æquis conditionibus. Qua conſtituta, Vitoudus properè equos permutando, in Lithuaniã

Lithuanicus exercitus incommodo affectus.

ad uxorẽ (ut erat in Venerẽ pronus) contendit. Exercitus uerò eius ſine imperio & ordine ex Moſchouia decedens, cum per uaſtata dudum à ſe, & ab ipſis etiam Moſchis, loca iter faceret, fame afflictus: & magnis incõmodis propter cœli intemperiem in limoſo ſolo affectus, et à Tartaris etiã, quos Moſcus uelut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & ab laterib. incurſantibus uehementer uexatus eſt. Verùm ij tamen uirtute Polonorum atq; Cruciferorum, pedeſtri magis quàm equeſtri, prælio uicti pulſiq; ſunt. Poloni amiſsis armis & equis reuertentes, liberalitate regis abundè recreati. Lithuanica hiſtoria nullam

Rezania à Vitoudo uaſtata.

belli cuiuſquam à Vitoudo contra Moſcos ſuſcepti mẽtionem facit: & quidem trãs Occã non Moſchica, ſed Rezanenſis ditio eſt, quam à Vitoudo uaſtatã eſſe conſtat: quæ quamuis nunc Moſchorũ duci pareat, tũc quidẽ ſuum adhuc habebat ducẽ, Olgũ nomine. Per

hoc tem-

hoc tempus Iacobus Cobilenius, gẽte Grimalius, Nicolaus Chrãſtouius Stregomius, & Andreas Tencinius Toporus, de adulterio Annæ reginæ à rege inſimulati ſunt. Et Chrãſtouius quidẽ ſolum uertit, Cobilenius uerò triennio in arce Leopolienſi in carcere aſſeruatus eſt: Tencinio, quod minus ſuſpectus eſſet, nihil actum. Obiurgatus aũt rex à ſenatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudiciũ in delatores inſtaurauit: ubi Clemens Moſcorouius caſtellanus Viſlicienſis & p̃fectus Cracouiẽſis delator editus publicè & ſolẽni ritu dicta ſua reuocauit, & mendacij ſe ipſe dãnauit.

De ſtupro reginæ inſimulati.

Per idẽ tempus Cracouię uulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicq̃ prohibentib. Moſchorouio p̃fecto, & Nicolao Lituos ꝓcuratore arcis, ſæuitũ eſt: direptæ & incẽſæ eorũ domus: ſerpſitq; ꝑ plateas aliquot, etiã in Chriſtianorũ tecta, incendiũ. Quin & ædes diues Annæ, circũ q̃ tunc erant Iudæorũ domicilia, conflagrauit: Academia, quam collegiũ maius uocant, ægrè à ſtudioſis iuuenibus defenſa. Magnam aũt Chriſtiani in Iudæorũ pueris, quib. parſum erat, educandis, & Chriſtiana religione imbuendis, curã impendêre. Adulti quoq;, qui cædi ſuperfuêre, pleriq; ultrò Chriſtiani facti. Inuidia opũ fraude & uſuris quæſitarum, & opibus aucta licentia, ac ſcelera, flagitiaq; impunita, ipſis cladis illius cauſę fuêre.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.

Porrò in Lithuania poſt Moſchicam illam expeditionem, qua res Lithuanorũ uehemẽter attritæ erant, Cruciferi nullum cupiditati ſuæ modum ſtatuentes, nouas inimicitiarum atq; belli cauſas quærere, neq; iniurijs abſtinere. Quibus rebus adductus rex Vvladislaus, cum ad pacẽ quamuis iniquam pronior, quàm ad iuſtum bellum eſſet, conuẽtum cum Vlrico Iuningo magiſtro Cruciferorum Pruſsienſiũ apud Cauunũ oppidũ egit. Sed nihil æqui à feroci Teuthone, & ex manſuetudine aliena maiores ſpiritus ſumẽte, impetrare potuit: amicè tamẽ miſſis ultrò, citroq; munerib. diſceſſum eſt: Cruciferis bellũ, quod meditatũ nondum maturauerant, diſsimulantibus.

Conuentus regis et magiſtri Cruciferorum apud Cauunũ.

Nec diuturna tamen ea diſsimulatio fuit. Nam ut reuertit rex in Poloniam, uiginti naues frumento onuſtas è Cuiauienſibus horreis ſuis ſecundo flumine Viſtula ad mare miſit, ut inde porrò aduerſo Nemeno in Lithuaniam ducerẽtur, ſubuenturus genti ſuæ inopia ex malo prouentu frugũ tunc laboranti: eas naues Cruciferi intercepêre. Miſsi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiſcopus Gneſnenſis, Nicolaus Michalouius Sendomirienſis, Ianuſsius Tuliſcouius Caliſsienſis, et Vincentius Granouius Naclẽſis Caſtellani, re infecta rediêre, cauſificantibus Cruciferis, arma ijs nauibus cõtra ſe barbaris ſupportata eſſe.

Polonorum legati ad Magiſtrum.

Mox & alterã iniuriã adiecêre. Etenim Lithuanos mercatores apud Ragnetã uiolarũt, & merces eorũ diripuerunt. Hac gemina iniuria irritatus Vitoudus, prior bello perſequi Cruciferos adortus, Rumboldũ Marſalcũ clàm cum expeditis copijs in Samagitiã miſit: præſidia Cruciferorũ, quę erant cum Michaële Cochmeiſtro p̃fecto ſiue aduocato nouæ Marchiæ, uel cæpit, uel interfecit, uel eiecit, & Samagitiam omnẽ iam inde ab initio à Cruciferorũ imperio abhorrentẽ in ſuã ditionẽ redegit. Venêre deinde año ſequenti, q̃ fuit 1409. poſt Chriſtũ natum Obornicos ad regẽ legati Cruciferorum, queſtũ de erepta Samagitia, captiſq; & cæſis ibi præſidijs ſuis: & cum bello ſibi tantam iniuriam ulciſci neceſſe eſſet, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quęrebant ex rege, eſſet ne illi opem laturus?

1409. ann. Cruciferorum legati ad regem.

Fluctuabat animo Vvladislaus, quid faceret: ſi deeſſet Vitoudo, Cruciferis eum atq; patriam ſuam planè prodebat: ſin optitularetur, omnem difficilimi belli molem in ſe et Poloniam, commodiorem prędas agentibus & bellantibus, quam Samagitia eſt, attrahebat: & abhorrebãt ab eo bello Polonorum animi. Itaq; ad amplisſimum conſilium atq; comitia rem integram reiecit: neq; certi quicq̃ legatis tunc reſpondit. At illi elati ſuperbia & impatientia, & proteſtati, non à ſe, uerùm à rege fœdera uiolari, minabundi diſceſſêre. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimã ſeptimam diem Iulij habuit. Inde, cum omnia prius experiri, quàm ad arma uenire, in cõmune placuiſſet, tres legati ad Magiſtrũ miſsi, ijdẽ q̃ prius, ultimo excepto. Poſtulabant hi à Magiſtro, ut conuentu conſtituto amicè cũ rege de omnib. iniurijs trãſigeret. Regis enim, nõ Vitoudi proprium & hæreditariũ eſſe dominatum Lithuaniæ.

Poloni oratores ad Cruciferos.

Excandeſcere Magiſter, & moram pati nolle, confeſtimq; arma ſe Lithuanię illaturum eſſe minari. Ibi archiepiſcopus non ferens Magiſtri ſuperbiam: Deſinas, inquit, nos bello terrere. Si arma contra Lithuanos cæperis, uiciſsim arma noſtra domi tuæ ſenties. Quod dictum in mandatis ne archiepiſcopus à rege accẽperit, an bili percitus, inconſideratiùs protulerit, incertũ eſt: optatum quidẽ certè Magiſtro accidit. Quocirca ſtatim is ſubiecit: Bene ſe rẽ habere, cùm ſententiã regis teneat, caput ſe potius petiturum, q̃ pedes: & culta magis, q̃ inculta: agros uberes potius, quàm ſyluas & ſolitudines. Ita tũc legati impatiẽtia bellũ approperatũ eſt. Nec mora, dictis facta Magiſter adiecit. Dimiſsis enim legatis, ad mediũ Auguſti menſis cũ exercitu

Archiepiſcopi reſponſum animoſius quàm conſideratius.

Dobrinum captum & incenſum.

Dobrinum magna ui oppugnatũ, cæpit & incẽdit. Polonos, qui arcem defendebant, unà cum prefecto arcis Iacobo Plominio capitali pœna affecit. Inde Ripinũ & Lipnum oppida primo impetu capta uaſtauit, magnaq; in oppidanos & agreſtes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidẽ ætati & muliebri ſexui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos caſtris, arcẽ oppugnare orſus, in deditionẽ accepit: quãuis defendi ea diutiùs, arte, præſidio et cõmeatu munita, potuiſſet. Quare p̃fectus arcis Varcislaus Gotartouicius de Liſſorũ familia, fœdum carcerẽ poſtea regis imperio pertulit. Cæteri uerò equeſtris ordinis, qui in pręſidio fuerãt, infamia notati. Tametſi ea infamia Bartholomęus, Plomycouius, unus de his, anno ſequenti, cũ multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdenſi edidiſſet, ſeſe liberauit. Nunquã tamen poſtea ſatis compos rationis fuit, cum ſemel dolore infamiæ de ſtatu mẽtis dimotus eſſet.

Plomycouius uirtute infamiam deleuit.

Zlotoria deinde acriter oppugnata, poſt octauum diem in deditionem Cruciferorum uenit, cùm magna pars defenſorum ictu baliſtarum & bombardarum interfecta eſſet: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum poſtea cum Vitoudo conueniſſet, tamen Cruciferorum perfidia, cùm ij ſuos recepiſſent, dimiſsi nõ ſunt. In Bydgoſtia expugnanda cum pluſculum laboris ſentirent, propterea quòd arx ea munitiſsima erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti ſunt. Quo cognito, præfectus arcis Thomas Vengleſsinius, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, abſens magno mœrore confectus, non ita multo pòſt uita exceſsit, & ſucceſſorem Vincẽtium Granouium caſtellanum Naclenſem accepit.

Vincẽtius Granouius præfectus maioris Poloniæ.

Rex ubi hæc crebris, certisq; nuncijs accepit, minimè ceſſandum ſibi ratus, expeditionem & ipſe toti Poloniæ, Ruſsiæ & Lithuanię contra Cruciferos indixit: minores Poloni cum Ruſsis ad Volboriam, maiores ad Lenciciã conuenire iuſsi. Quod ubi factum eſt, recenſito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgoſtiam ſub finẽ Septembris caſtra admouit, arcemq; obſedit. Ibi Magiſter, cùm retinere ſe eam poſſe diffideret, Conradum Oleſſnicenſium ducẽ ad regẽ cum his mãdatis miſit, ut rex Venceslaũ regem Bohemorũ de Bydgoſtia ſecũ pariter arbitrum caperet. Quanq; aũt hoc ille agebat, ut apparatũ regium eluderet, non abnuebat tamen Vvladislaus, ſi non modò de Bydgoſtia, uerùm de cuncto Dobrinenſi tractu, atq; adeò de omni controuerſia, Magiſter illum ſibi arbitrũ ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lithuanis ueniebat: miſſoq; excuſandi ſui cauſa ad regem nuncio, inducias ſuadebat. Dum cunctatur Magiſter cõditionem oblatam à rege accipere, Bydgoſtia poſt octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præſidioq; munita eſt.

Bydgoſtia recepta à Polonis.

Magiſter ad Suece ſuos cõuenire iuſſerat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum ſtatim eò miſit: pulſi, diſsipatiq;, qui primi de hoſtibus conuenerant, & caſtris exuti. Interea interuenêre oratores regis Venceslai, Conradus ſenior dux Oleſſnicenſium, & Ienco Vvratislauienſium ac Suidnicenſium præfectus: bellumq;, inducijs utriuſq; patris conſenſu, uſq; ad uiceſimã quartam diẽ ſequentis anni conſtitutis, diremêre, ut interim Venceslaus de tota controuerſia inter diſsidẽtes arbitraretur. Quo nomine ſenatus regius uulgo malè audijt, quaſi corruptus à Cruciferis, nõ ſatis decoras ſibi inducias cõfeciſſet. Ita tunc ab armis diſceſſum eſt.

Lithuani Pruſſiam uaſtarũt, et tria oppida incenderunt. 1410. ann.

Quanquã Sigiſmũdus Coributus frater Vitoudi cum nihil adhuc de inducijs compertũ haberet, è Lithuania excurſionẽ fecit cũ Lithuanis in Pruſsiã: ac trib. oppidis hoſtilibus, plurimiſq; pagis direptis & incenſis, magnã prædam reportauit. Quos ut ulciſcerentur Cruciferi, qui excuſationem ignorantiæ non accipiebant, menſe Martio anni ſequentis clàm per auias ſolitudines atq; ſyluas tacito agmine progreſsi, tranſmiſſo Netupa amne, & ſtatione Lithuanorum apud Iaſcrum, prodente eam fumo, oppreſſa, in Volcouiſcos improuiſò impetum fecêre: multoſq; mortales, qui ad rem diuinam feſto die conuenerant, uico incenſo, captiuos abduxêre.

Netupa fl.

Vitoudus in ſyluã ſeſe abdidit.

Vitoudus uerò cum ſeptem milliaribus ab eo loco abeſſet, ac de aduẽtu hoſtium certior factus eſſet, raptim in interiores ſyluas cum uxore ſeſe abdidit, donec diſceſsiſſe eos cognouit.

Concilium Piſanum.

Sub initium autem huius belli Pruſsici, concilium Piſis in Hetruria apertum eſt, extinguendi ſchiſmatis cauſa, quod ſupra quadraginta años, binis, ac interdũ ternis de ſummo põtificatu contendentibus, rẽpublicã Chriſtianam afflixit. Ad id concilium Petrus Viſſus epiſcopus Cracouiẽſis profectus eſt. Cęteri uerò epiſcopi Polonici, itemq; Academia Cracouienſis, collegium Plocenſis baſilicę, q̃ tunc epiſcopum habebat, & Abbas Tinecenſis, legatos miſêre. Sed nõ modò nõ oppreſſum, ſed auctũ etiã ibi ſchiſma eſt, cum duobus, Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunenſi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus eſt, nequicquam reiectis, tertius Petrus Cretenſis de ſodalitio Franciſcano pontifex creatus eſſet, Alexandri quinti nomen adeptus. Cauſa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum ſanctè uterq; promi-

ſiſſet

ſiſſet ſe abituros eſſe pontificatu, redintegrandæ eccleſiæ gratia: ubi id Cardinales poſtulaſſent, ludificabantur eos, qui fidem ſuam ſecuti eſſent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus eſt aũt Vvladislaus rex concilij authoritatem, cum ſuperiori tempore Gregorium pro pontifice habuiſſet: ac decanatus Cracouienſis, & præpoſituræ Gneſnenſis conferendæ ius ſempiternum ab eo accepiſſet. Per idem tempus Praga, ac mox tota Bohemia nouis motibus agitari, Ioanne Huſſo, & Hieronymo Pragẽſi authoribus, cæpit: uicinaſq; Morauiam, Sileſiam, & Germaniam, ac Poloniã etiam partim peſtifero nouæ hæreſeos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis, magniſq; incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contẽtione ſcholaſtica orto initio: Rege Venceslao non modò non compeſcente, ſed compendij ſui cauſa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anſerem (hoc enium Huſi cognomen apud Bohemos ſonat) aurea ſibi oua parere. Ac ſuppreſsit quidem utcunq; incendium id oriens Sbinco archiepiſcopus, quoad uixit: ſed cũ ipſi Albicus medicus, homo auarus ſucceſsiſſet, nec multò poſt, emptã archiepiſcopam auariori etiã Conrado Veſtphalo uendidiſſet, atq; is muneris ſui negligẽs, pecuniam modò cùm ad ꝓpinquos ditandos, tũ ad res ſuas dubias auarè corraderet, ac miſerè comparceret, diffudit id ſeſe longè lateq; fomentũ ſubminiſtrante diſsidio pontificum, & crucis militia, q̃ iuſſu Ioãnis uiceſimi tertij pontificis contra Ladislaũ regem Neapolitanũ per totũ orbẽ Chriſtianũ, uenia peccatorũ omniũ ꝓpoſita, cõcitabatᷣ. Grauitᷣ enim edictũ illud pontificiũ, ac deinde uitia ſacerdotũ, Huſſus, ut erat diſertus, ſecũdo populo inſectatus eſt: & hoc quaſi gradu facto, mox cũ ſacrũ ordinẽ inuiſum uulgo reddidiſſet, Ioannis Vicleffi Angli hęretici praua dogmata unà cum Hieronymo diſſeminare cœpit. Quorum ſucceſſu inuitati Iacobellus & Petrus Myſnenſes Germani, nõnihil et ipſi de ſuo ad ea dogmata adiecêre. Inde uires ſumente multitudine, duceſq; improbos nacta, coitiones non modò cõtra magiſtratũ Pragenſem, ſed etiã cõtra regẽ ipſum uulgò haberi, & res gladijs, nõ uerbis geri, boniſq; eccleſiaſticis manus admoueri cœptæ: mox omnia ſũma & ima ꝑmixta, iuraq; humana ac diuina euerſa, ita ut neq; Vẽceslaus rex, amiſsis ſemel per incuriã et cõniuentiã habenis regni, ſubuenire ꝑditis reb. potuerit. Ac ne Sigiſmũdus quidẽ frater eius, q poſt recuperatũ de Turcis Boſnenſe regnũ, & aduerſam cum Cyriſcelebe ſiue Calepino Baiazetis filio, ſiue Mahomete eiuſdẽ nepote, in Golubecijs cãpis pugnã, Roberto Cæſari mortuo ſucceſsit: aliquanto aũt poſt etiã regnũ Bohemorũ poſt Vẽceslaum ſuſcepit, multaq; cõſilio pariter & armis cõtra cõtumaces Bohemos nequicq; tentauit. Sed nos ad noſtra redeamus. Reuerſus à bello Pruſsico Vvladislaus ꝑ maiorẽ Poloniã, apud Nepolomiciã comitia habuit. His pactis, legatiſq; ad Venceslaũ regẽ, ad tractãdũ de pace cum Cruciferis, deſignatis, mox Breſte Lithuanicũ contẽdit, & ibi cũ Vitoudo de ratione totius belli gerẽdi ſecretò, ſolo Nicolao Tramba p̃ſente, cõſtituit. Inde in Ruſsiã diuertẽs, uenationib. uacauit: confectãq; biſontiũ, onagrorũ atq; ceruorũ magnã uim, et ſale cõditã, ſecũdis fluminib. Narua & Viſtula, Ploſcũ tranſmiſit. Inde porrò ſequẽtis ãni, q fuit 1410. initio, ꝑ Chelmẽſem, in Lublinẽſem & Sẽdomiriẽſem tractũ reuectus, nuſq; uenatiões intermiſit. Inde cum eũ Hermannus comes Ciliæ, frater patruelis Annæ reginę, uiſiſſet ac de congreſſu cũ Sigiſmundo Vngarorũ rege inſtituẽdo cõfeciſſet, Ruſsia ac Podolia rurſus curſim peragrata, poſt paſcha Sãdeciã pariter cũ Vitoudo aduenit, quò iam cõplures proceres iuſsi cõuenerãt. Expectabat etiã Keſmarci Sigiſmundus. Nec tamẽ cõuenerũt reges. Sed miſſus à Vvladislao cum nõnullis procerib. Polonis ad Sigiſmũdũ Vitoudus, de ſtabiliẽdis cum eo in reliquos quatuor ãnos inducijs, q̃ in ſexdecim annos olim pactæ erant, id reſponſi accepit: ſi Vvladislaus bellũ Cruciferis faceret, Sigiſmundũ eis deeſſe nõ poſſe. Etenim Roberto Cæſare ꝑ id tempus uita defuncto, adſpirabat is ad Romanum imperiũ (quod & conſecutus eſt) quamobrẽ gratiam Germanorũ principum, apud quos gratioſi erãt Cruciferi, aucupabatᷣ. Quin ipſi Cruciferi quadraginta millia numûm au. eorũ ei pro miſerant, ſi Polonis bellũ indixiſſet. Cæterùm ad pacem componendam operam ſuam regi pollicitus eſt Sigiſmundus. Cum Vitoudo aũt ſecretos ſermones abſq; arbitris habuit, quib. eum ad ſe allicere, & à fide ac ſocietate Vvladislai, ſpe regni Lithuanici iniecta, auocare conatus eſt. Verùm Vitoudus dolis Sigiſmũdi intellectis, inſalutato eo diſceſsit. Sed intra unum milliarium conſecutus eum Sigiſmundus, honorificè, magnis donis muneratum, dimiſit. Nec celauit is Vvladislaum de Sigiſmundi conſilijs atq; artibus: quibus etſi tunc captus non eſt, poſtea tamen irretitus fuit, quemadmodum ſuo loco dicemus. Condidit autem per hoſce dies Vvladislaus rex Sandeciæ monaſterium Præmonſtratenſibus, quos uocant, monachis, abbatiq; eius curam propinqui ptochodochij mandauit. Ad bel-

Bohemici motus.

Epiſcoporum auaritia.

Ioannes Vicleffus hæreſiarcha.

Sigiſmundus rex Vng. Boſnam recepit, et à Turcis iterum uictus eſt.

Rex in Lithuaniam.

1410. ann.

Sigiſmundus cur fauit Cruciferis.

Sigiſmundi regis Vngarorũ artes.

Monaſterium Sandecenſe.

lum deinde Pruſsicum ſummo ſtudio cœpit incumbere, ſpe pacis, Cruciferorũ improbitate & iniquitate Venceslai præciſa.

Venceslai regis Bohem. arbitriũ inter Bolonos & Cruciferos.

Nam is cum arbitrium inter diſsidentes ex cõpromiſſo ad ſe delatum recepiſſet, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq; ebrietati totus immerſus: ne cognita quidem cauſa, de ſententia Iodoci Marchionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullã prorſus neq; iuſtitię, neq; æquitatis rationem duceret: ad hæc ineptiſsimè quę extra controuerſiam erãt, adiungeret, ut Poloni non niſi ex occidentalibus oris regẽ ſibi deinceps peterẽt: Dobrinenſem aũt tractum, ut ipſe uno anno obtineret, atq; interim deliberaret, utri parti eum adiudicaret. Quæ ſentẽtia cum Germanica lingua à ſcriba recitari inciperet, noſtri diſceſſère, negantes ſe Germanicæ cõcioni ꝓpter linguæ imperitiã intereſſe uelle. Erat aũt Iodocus infenſus Vvladislao, propterea ꝙ is ęmulũ ſuum Procopium contra ſe armis adiuuiſſet. Deſperata igitur æqua pace Vvladislaus, dimiſsis in omnes partes literis reſtibus alligatis, quæ ex eo reſtium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem cunctæ Poloniæ edixit.

Pruſsicum bellum.

Ne quid aũt abſente ſe & in Pruſsicũ bellũ intento Sigiſmundus turbaret, quemadmodũ præ ſe ferebat, Ioannẽ Scecociniũ caſtellanũ Lublinenſem, & prę fectum Sandecenſem, gente Odrouanzũ, cum omni Sciricienſis atq; Biecenſis oræ nobilitate ad tutandã illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicũ ſuũ comitatũ, ut ſe ad bellũ cõpararẽt dimiſit: militem mercenariũ cum ductoribus ordinũ atq; centurionib. metandorũ caſtrorũ, & inſtruendarũ acierũ peritis è Bohemis atq; Morauis, de ſententia Sbignei Breziꝫ Marſalci (aliꝫs aduerſantibus, & ſumptuũ magnitudinẽ, dubiamq; & infirmã externorũ militum fidẽ cauſificantib.) acciuit:

Mercenarij milites externi an utiles ſint.

cum Sbigneus diceret, uictorib. quidẽ illis uictos hoſtes ſtipendia penſuros eſſe: ſi uerò uicti forte eſſent, pro cęſis, captisq; nõ fore qui ea peterent: fidelem aũt operã eos nauaturos eſſe in cõſpectu eorũ, apud quos ſtipendia facerent, dimicantes, & infamiã ignauiæ ſiue perfidiæ ex diſciplina militari metuẽtes. Miſit tamẽ iterum Vvladislaus legationẽ ad Sigiſmundũ regẽ: eumq; & fœderũ, & promiſsi de tentãda pace inter ſe & Cruciferos admonuit. Et prolixè quidẽ ille ꝓmiſit, ipſum ſe ad Cruciferos ea de cauſa profecturũ eſſe: ſed mutata ſententia,

Legati Sigiſmundi ad Cruciferos.

Nicolaũ Garã Vngariæ, & Sciborium Sciboricium Polonũ Tranſyluaniæ palatinos, & Georgiũ Kerſdorfum Sileſium legatos miſit in Pruſsiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium florenorum à Cruciferis emungendorum cauſa. Benigneq; iꝫ legati habiti à Vvladislao, et in Pruſsiam uſq; eius iuſſu atq; ſumptib. deducti ſunt. Nihilo tamen magis remittebat is inſtitutam expeditionem. Erant in aula & miniſterio Sigiſmundi cõplures Poloni equeſtris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauiſsius cognomento Niger, & Ioannes Farureius Garbouiꝫ fratres germani, gente Sulimæi, Thomas Calſcius Roſeus, Albertus Malſcius Nalencius, Dobeslaus Puchala Venauius, Ioannes Broglouius Grimalius, & Scarbicus Gorius Habdancus, ꝗ propter præclara merita ſua non contẽnendas facultates & poſſeſſiones in Vngaria, beneficentia eius regis adepti erãt. Qui oẽs ubi regẽ ſuũ Vvladislaum ad Pruſsicũ bellum proficiſci, & Sigiſmundũ ad uiolandũ cum eo fœdus pronũ eſſe ſenſerunt, relictis poſſeſsionibus, & ingentib. Sigiſmundi pollicitationib. repudiatis, memorabili exẽplo Vvladislaũ ſecuti ſunt. Nec malè eis poſtea reſpondit Vvladislai gratitudo & liberalitas.

Archiepiſcopus gubernator Poloniæ.

Proficiſcens aũt is ad bellum Pruſsicum, Nicolaum Curouium archiepiſcopũ Gneſnenſem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profuſa in egenos largitione utebaẽ. Cum aũt Slupiã, quod oppidũ epiſcopi Vvladislauienſis ſub Lyſſecenſi monaſterio ſitum eſt, perueniſſet, biduo ibi cõmoratus, diluculo ad ædẽ ſacrã, ligno crucis Chriſti celebrẽ, in excelſo monte poſitã, pedes aſcendebat, nec niſi ueſperi ad ſumendũ cibum in oppidum deſcendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacaſſet. Iam induciæ cum Cruciferis expirarant:

Poloni uexant Pruſsiam.

Poloniq; equites, quos rex de aulico comitatu ſuo ad præſidium Inouuladislauiæ, Breſte & Bydgoſtiæ præmiſerat, initium belli fecerant, incenſis cõpluribus pagis in ripa Viſtulæ, Magiſtro Cruciferorum cum legatis Sigiſmundi non ſine perturbatione animi inſpectante. Sed furore eius mitigato, legati decẽ dierum inducias, per quas de pace ageretur, rurſus confecerunt. Quę quidẽ induciæ, tametſi nihil per eas de pace actum eſt, tamen ex re noſtrorum fuère: quòd nondum copiæ ad conſtitutum locum conuenerant. Cùm autem eæ apud Ciruenſcenſe monaſterium cõueniſſent, nauali ponte iuncto, qui multò antè ad eum uſum ingenioſè apud Cozinicios ſaltus excogitatus & paratus erat, Viſtulam cum impedimentis, curribus & bõbardis tranſmiſère, & in ulteriore ripa caſtra poſuère.

Vitoudi exercitus.

Eò Vitoudus cum Lithuanicis ac Tartaricis copiꝫs aduenit. Neq; uerò is ſuos tantũ Lithuanicos Tartaros adduxit, ſed Zauolgẽſes ſiue Tranſuolganos etiam, quos per hyemẽ unà cum liberis & uxoribus eam ob rem ſuſtentarat.

rat. Exactis decem dierum inducijs,cum ne tentata quidem pax eſſet,Ioãnes Broglouius, quem rex pręſidio Bydgoſtienſi præfecerat,cùm non contemnenda ſuorum manu noctu in Suecenſe territoriũ ingreſſus, inſidias opportuno loco poſuit : ipſe uerò poſtridie cum paucis circũ arcẽ & oppidũ populabundus,hoſtes elicuit, & ſimulata fuga in inſidias induxit:ubi à fronte & à tergo circũuenti,omnes ad unũ partim cęſi,partim capti ſunt.

Polonorũ prima de Cruciferis uictoria.

Quo cognito,Cruciferi Henricum Plauenium cõmendatorem Suecenſem cum præſidio tueri oram illam iuſſerunt.Venerunt deinde in caſtra regis legati Sigiſmundi, & pſpecta uolun tate regis ad pacẽ ęquis conditionib.cõponendã inclinata,ad Cruciferos reuerterũt.Fuerunt aũt conditiones à rege editæ,ut Cruciferi Dobrinenſem ditionem ſibi redderent,Samagitia abſtinerent:de damnis uerò,ut Sigiſmundus arbitraretur.

Pacis conditiones à Polonis propoſitæ.

Nec eas tamẽ Cruciferi accipiebant:indignũ rati,ab hoſte armato, ac ditiones ſuas infeſtante, cuiuſq; modi cõditiones accipere,quaſi uictoriam in manib.haberent.Cum aũt nihil reſponſi rex ab Vngaricis legatis acciperet,miſit ad eos Petrum Corsbocum equitẽ, ut de Cruciferorũ ſentẽtia certior fieret.Re in cõſultationẽ Cruciferorum à Magiſtro poſita,fremere omnes, & bellũ q̃ pacem malle:unus ab omnib.cõmendator Meuenſis,comes Vendenſis,ãnis & uſu rerũ prudentior,diſſentiebat,pacem ſuadens,& cõmunem eſſe Martem, dubiumq; euentũ belli dictitans.In quem Vernerus Tetinger Elbingenſis cõmendator grauius inuectus : Poteras,inquit,cum iſtoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere.

Tetingeri ferocia.

At ille: Ego,inquit,quæ recta & utilia iudico,in medium conſulo : ſed tamen ſi his aliter uidebitur, ita me Deo propitio geram,ut genere meo dignũ eſt,tu uide,ne ſis dictis ferocior,quàm factis fortior. Intercepit rixam cõmendatorum Sciborius, pacemq; enixius ſuadere cœpit. Sed eum quoq; Magiſter increpuit: Polonus,inquiens,cum ſis Scibori,quæ in rem Polonorũ ſunt loqueris.Interim dum hęc fiunt,promouebat caſtra Vvladislaus, & quodã tempore ex cõpoſito hoſtium aduentũ nunciari iuſsit,ut in opinato tumultu negligentiam & ſecuritatem ſuis excuteret. Cum autem ad Vecram amnem caſtra haberet (qui locus Maſouitice quidem ditionis erat,ſed eum tunc Cruciferi datis duci mutuò quinque millibus marcarum Pragenſium,hypothecæ nomine obtinebant)ibi Lithuani atq; Tartari non ſecus ac in hoſtes omnẽ crudelitatem, nulla neq; ſexus neq; ætatis miſeratione, exercuêre.

Vecra fl.

Qua de re grauiter repræhenſus rex à primoribus Polonorum,cum ſe ij cum omni nobilitate Polonica tam impia caſtra deſerturos eſſe minarentur, captiuos omnes ſolui iuſsit, ac dimitti.Motis autem ex eo loco caſtris,cum primùm hoſtium fines attigit, expandit acies in latè patenti planicie: acceptumq; manu ſua uexillum maximum, cuius inſigne eſt alba aquila coronata hiante roſtro,& extenſis alis, explicat, ſuſpiransq; & lachrymabundus ſonora uoce ita fatur:

Vvladislai regis oratio pia.

Deus Optime Maxime, non modò factorũ atq; dictorum, ſed & cogitationum omnium cognitor, tu mihi teſtis es locupletiſsimus, me inuitum ad hoc bellũ cũ Chriſtianis qualibus qualib. Chriſtianis tamen, gerendũ deſcendere,maximis & intolerabilibus Cruciferòrum iniurijs prouocatũ: & officio meo adductum, ut populos abs te curæ & fidei meæ concreditos,de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infandis contumelijs uindicem. Tu nòſti,conſilia pacis me nunquã défugiſſe, & uel iniqua pace iuſtum bellum redimere cupiuiſſe,ſi quem religioſi homines inſatiabili cupiditati,& irreligioſæ ſuperbiæ ſuæ modum ſtatuere uoluiſſent.Sed quando nihil apud eos manſuetudine & patientia,uix priuato homini, nedum principi conſentanea, proficio,tuæ iuſtitiæ fiducia iuſta,piaq; arma ſumpſi,tuiſq; auſpicijs uexillum hoc nunc explico.Tu quæſo iuſtiori cauſæ faueto, & ſanguinem Chriſtianorum hominum, qui immaniter hactenus à Cruciferis trucidati ſunt,quoſq; hoc bellum utrinq; abſumet,ab illis qui bello cauſam dederũt,expetito. Hæc rex,collachrymante omni exercitu.Idem fecêre deinceps Vitoudus, & Maſouij duces,& pceres tam Poloni quàm Lithuani. Deinde Poloni abſterſis lachrymis,carmen patrium,ſiue Pæana Virgini matri Dei dicatum,cuius authorem diuum Adalbertum archiepiſcopum ferunt, cecinêre.

Bogarodiza Pæan.d.Adalberti.

His peractis,quæſitus eſt, cui ſumma adminiſtratio totius belli ſecundum regẽ cõmitteretur.Detrectantibus autem tantum onus,maximo cum periculo cõiunctum,Bohemis & Morauis, qui ſcientia rei militaris præſtare inprimis uidebantur,ad Zindramum Maſcouicium enſiferum,ut uulgò uocãt,Cracouienſem,ortum ex ea familia,cuius inſigne ſol eſt,munus id defertur. Erat is quidẽ ſtatura parua,ſed ingenti ſpiritu,& ingenio,ſolertiaq; nõ uulgari.Huic adiuncti cõſiliarij,Vitoudus, Chriſtinus Oſtrouius caſtellanus Cracouienſis, Ioãnes Tarnouius Cracouienſis, Sendiuoius Oſtrorogus Poſnaniẽſis,Nicolaus Michalouius Sendomiriẽſis palatini, Nicolaus Trãba p̃poſitus apud S.Floriani & pcancellarius,Sbigneus Brezius marſalcus,& Petrus

Conſilium Caſtrenſe.

Saffranecius magiſter cubiculi,ſiue ſuccamerarius,ut uocant,Cracouienſis.His conſtitu-

Luterberga oppidum.

tis,ad Luterbergam hoſtile oppidum, quod iam noſtri ſuccenderant, caſtra mota. Ibi res horrenda accidit, ac barbarico duorum Lithuanorũ ſupplicio diſciplina militaris in exercitu ſancita eſt. Dira ac deteſtanda ſcelera Lithuani atq; Tartari in excurſionib.atq; populationibus pagorũ nihilominus patrabant,matronas atq; uirgines conſtuprabant, infantes diſſecabant,templa cum ſacris diripiebant: & quodam loco ſanctiſsimũ CHRISTI IESV corpus,quod in templis de more apud Chriſtianos aſſeruatur, de argẽteo ferculo

Polonorum pietas.

profanè in terram abiecerant.Id ubi reſciuêre noſtri,fremêre cuncti:& ni plectantur ſacrilegi,militiam ſe deſerturos eſſe,populariter minari. Hoc clamore & fremitu cõmotus rex, authores ſceleris perquiri iuſsit. Inuenti duo Lithuani,Vitoudi iuſſu ipſi ſibi furcam excitarunt,& ſuis uterq; manib.barbaro,ſed patrio tamen more,ſeſe ſuſpenderunt,obiurgãtes ſeſe mutuò,ne ſua cunctatione iram principis in ſe magis accenderent:quaſi is atrocius etiam aliquid in eos poſſet ſtatuere. Nec ferê tale quippiam poſtea deſignatum eſt, territis

Curetnicum oppidum.

cunctis duorũ ſupplicio.A` Luterberga deinde ad Curetnicum,quod oppidum cum arce ſuperpoſita ad Rubicouũ lacũ eſt,haud procul à Deruãcia flumine,caſtra mota. Vnde cũ pabulatũ nõnulli de noſtris excurriſſent,quinquaginta equos hoſtiũ, qui in flumine adaquabantur,ſeſſorib.deiectis cœpêre:& cum his reuertentes,eminùs conſpecti,cum ſpeciẽ hoſtiũ aduentantiũ præbuiſſent,tumultũ in caſtris cõciuêre.Sed mox is reſedit, errore cognito. Quod ne deinceps accideret, edictũ eſt publicè regis iuſſu, ne quis abſq; cõmeatu

Edictũ regiũ ad diſciplinam militarem pertinens.

caſtris egrederetur,neúe in caſtris tuba uteret̃,præter unum regium tubicinem.In mouendis autem caſtris hæc ratio inſtituta, ut ad primum regij tubicinis cantum cũcti ſeſe armarent:ad ſecundũ,equos ſternerent & frenarent:ad tertiũ uerò,ut Marſalcũ cum regio uexillo minore præcedentẽ,cõpoſiti ſuo quiſq; ordine ſequerent̃. Omnia deniq; cautius & accuratius fieri cœpta,propterea q̀ haud procul caſtra habebãt Cruciferi, traiectu fluminis noſtros prohibituri,cuius utranq; ripam & alueum denſis ſtipitibus & ſudib.pręfixis impedierant.Quibus rebus cognitis rex,ne ſuos in extruendo ponte fatigaret,ac dimicationi obijceret,reflexo ad caput amnis per aſpera & mõtoſa loca itinere,ꝑpe Zaldouiã oppidum caſtra metatus eſt.Venit eò ad regem Fricius Reptius Sileſius, cum mãdatis legato-

Sigiſmundus rex bellum Polonis indicit.

rum Sigiſmundi regis:& quando fruſtrà de pace apud Cruciferos tentatũ erat, bellũ Vvladislao Sigiſmundi nomine in ſecreta magiſtri militiæ & octo conſiliariorũ audientia literis Sigiſmundi exhibitis,denũciauit. Soli aũt regi ſecretius in aurẽ inſuſurrauit, ne quid ea denunciatione terreret̃: quadraginta enim milliũ aureorũ à Cruciferis emungẽdorum cauſa,eam factã eſſe,animauitq; eum,ut ne conſerere manus cum Cruciferis, quorũ uires longè eſſent inferiores,reformidaret.Dimiſſus cũ eo reſponſo, quo Vvladislaus Sigiſmũdo extremã pro cõplurib.maximiſq; ſuis beneficijs ingratitudinẽ exprobrauit, & ultionẽ diuinam in caput eius,qui prior fœdus rumpebat,imprecatus eſt.Vbi in caſtra Cruciferorũ redijt Fricius,certiores eos fecit de caſtris regijs. Crediderãt eñ ij Polonos atq; Lithuanos ſubito pauore perculſos,fuga diſsipatos eſſe.Nec multò pòſt ab exploratorib. nũcia-

Dambrouuno oppidum direptum & incenſum.

tum eſt,Polonos Dambrouinum,quod Gilgemburgum Teuthones uocarũt, oppidum frequens & opulentũ,& lacu in orbem ferè circumfuſo,& ſpiſſo muro munitũ,expugnaſſe,direptumq; incendiſſe,& uerſus Marieburgũ iter intendere.Quo nuncio accepto Cruciferi ira perciti,uociferari,indigniſsimũ facinus:impunè ab his ditiones ſuas infeſtari,q̃b. ipſi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuiſſent,& quorũ regionem ferro & igni quodam tempore longè,lateq; peruaſtaſſent:nec ferẽdum amplius, quin de ſumma rerũ cum Polonis primo quoq; tempore decernerent.Itaq; in hoſtem ſe duci flagitabãt: neq; Magiſter abnuit.Rex cum altero quoq; die apud Dambrouinum expugnatum ſtatiua habuiſſet,captiuoſq; omnes,exceptis Cruciferis religionẽ profeſsis,benignè relaxaſſet, prędaq; & cõmeatu copioſo exercitum ditaſſet:tertia die,hoc eſt,quintadecima menſis Iulij, facto duûm milliariũ itinere,inter fruteta & nemora prope Grunealdum & Tanebricũ pagos caſtra metatus eſt.Fuerat nox præcedens tempeſtatibus inquieta, ſed apud Cruciferorũ q̃ noſtrorum caſtra longè inquietior,ita ut eorũ tentoria diſijceret:manè aũt ualidiores uen-

Rex rei diuinæ uacare ſolitus.

ti flare cœperant.Quam ob rem cum rex non facta re diuina,præter morẽ caſtra mouiſſet, apud Gruneualdum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit.Interim ei nunciat̃ ab exploratoribus,alio ſuper alium accurrentibus,hoſtes adeſſe. Ad extremũ ueniens ipſe Vitoudus,nunciat hoſtes in cõſpectu eſſe:ni maturetur,in imparatos impetum daturos: nec tamen auelli rex ab altaribus,donec ſacra peragerentur,potuit.Et fuit ſanè res in periculo, ſi hoſtes aciebus noſtrorum nondum inſtructis,illicò ſigna intuliſſent. Sed ne id facerent,

diuinitùs,

diuinitùs,uti creditum eſt,impediti ſunt:ueriti, ne quid fraudis & inſidiarū noſtri nemorū opportunitate occultarent. Interea commodè à Zindramo & Vitoudo acies inſtructæ: læuum cornu Poloni, dextrū Lithuani tenuêre. Quinquaginta fuêre ſigna Polonica,Lithuanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & ueterani milites collocati. Iamq; pugnæ ſignum à rege poſcebatur:& ſinguli,bini, terniq; inter duas acies procurrentes,cum pari numero hoſtium manus conſerebant:& rex iam peractis ſacris armatus in aciem prodierat,imbellemq; ſacerdotum & ſcribarum turbam ad caſtra remittebat:cùm ex hoſtili acie duo caduceatores progreſsi, quòd mādata ad regem à Magiſtro ferre ſe ſignificabant,intacti ad regem deducti ſunt.Hortabantur autem ij regem Magiſtri nomine,ne tam cunctanter & meticuloſè pugnam iniret:& quo incunctatius id faceret,duos gladios ſtrictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc compoſitum, quod in hanc uſque diem extat, habet) ei & Vitoudo obtulêre, ut uel ijs aduerſus Cruciferos uterentur. Ne quam uerò anguſtiarum ad explicandos ordines excuſationem necterent, néue inter nemora latitarent,conceſſurū ipſis eſſe Magiſtrum plus campeſtris ſpacij. Hæc tam ſuperba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucifericus exercitus, ut fidem dictis eorum præſtaret,non modico interuallo retroceſsit. Rex (nam Vitoudus aberat,Lithuanicam aciem obequitans)communicato cum his,quos circa ſe, quemadmodū diximus,habebat,conſilio,placidè & modeſtè caduceatorib. reſpondit: Quamuis armorum ſatis habeat in exercitu, accipere ſe tamen in Dei nomine gladios, contumeliæ cauſa ab hoſte miſſos:atq; ita accipere,ut omen uictoriæ,quam ſibi armorum traditio portēdat. Nunquam ſe quidem à pace abhorruiſſe: ſed quando bellum mallent Cruciferi, & ſanguinem Chriſtianum tantopere ſitirent,ſperare,manſuetudini ſuę & iuſtiori cauſę diuinū auxilium affuturum,ac de illis condignas crudelitatis atq; ſuperbiæ pœnas expetiturum. Omnem autem eam rem unà cum electione campi,ſe diuinæ ſapientiæ & iuſtitiæ cōmittere. Accepti gladij,in ærario regio in hanc uſq; diē aſſeruantur. Caduceatores aūt alter Sigiſmundi regis,alter Scecinenſium ducis inſignia præ ſe ferebant. Mox Vvladislaus paucis pro tempore milites adhortatus, excedens ex acie (nam ita uiſum erat proceribus atq; conſiliarijs, ut is aliquo loco cum delecta manu, quæ ipſi cuſtodiæ & præſidij cauſa attributa erat,extra diſcrimen prælij conſiſteret)canere ſigna iuſsit,ſimulq; exercitus omnis alacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi conſtiterant,inde cum duas bombardas dato loco eiaculati eſſent,nec ullo tamen ferè detrimēto noſtros affeciſſent, per decliue cū infeſtis ſignis decurrit.Occurrêre & noſtri aduenientibus:cōmiſſum utrinq; ſumma ui præliū,ita ut fragor,ſonitusq; armorū procul exaudiret.Iamq; ad unius fermè horæ ſpaciū pugna durauerat,& neutro tamē inclinabat uictoria:ibi Cruciferi animaduertētes debilius eſſe dextrū cornu noſtrorū,in quo Lithuani,Ruſsi,atq; Tartari,armis,equis & multitudine Polonis aliquanto inferiores,turmatim inſtructi erāt,cum aliquot alarū ſubſidijs maiorē in id impetū dedêre,eo cōſilio, ut eo pulſo, totis uirib.læuum cornu,in quo pertinacius Poloni dimicabant,adorirentur.Nec uanus omninò conatus hic fuit.Statim enim res noſtrorū in ea parte deteriore loco eſſe cœpit,Lithuanis atq; Tartaris ſenſim pedē referentibus:& ad extremum, cum ad unius iugeri ſpacium tamen utcunq; hoſtium impetū ſuſtinuiſſent,in fugā nequicquā reuocante Vitoudo effuſis. Nec ij ſiſti ullo modo potuêre: ſed perpeti fuga pleriq; in Lithuaniā contendentes,actum eſſe de uniuerſo exercitu renunciarunt.Soli Smolenſcij Ruſsi,qui ſub tribus ſignis in eodem cornu conſtiterant, fœditatē fugæ deteſtati,eximiæ uirtutis & fortitudinis laudem meruêre: & una turma penitùs deleta,duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu ſeſe coniunxêre. Alia ibi erat rerum facies:noſtri enim acerrimè dimicantes,uexillum regium, cuius ſignifer fuit Martinus Vvrocimouicius,uexillifer Cracouienſis,ab hoſtibus deiectum,ſumma ui connixi recuperarunt. Ibiq; primùm inclinari cœpit hoſtilis acies.Inſtabāt noſtri perturbatis: & cōmodùm leni pluuia delapſa,puluis,qui lōgiorem aſpectum adimebat, reſederat. Affuêre quidem, ſed poſt tempus fermè,ij qui Lithuanos à dextro cornu pulſos longiùs perſecuti erant: & ni confuſi iam fuiſſent ſuorum ordines,reſtituiſſent proculdubio pugnā. Verùm ij quoq; & fatigati,& ſuorum peturbatione conſternati,& ſine ordinibus inuecti,nō diu Polonorum impetum ſuſtinuêre.Erat extremū agmē Cruciferorū ſub ſexdecim ſignis, quod nōdum prælij fortunam tentauerat,in quo Magiſter & primores Cruciferorum erant. Id ubi ſuorum fortunam cognouit,circumduci cœptum,ut ab latere noſtros inuaderet. Fortè in ea parte rex cum globo ſuo,& minori uexillo conſtiterat,euentum pugnæ expectans: ratusq; in ſe aciem illam dirigi,Sbigneū Oleſſniciū ſcribam in aciē ad ſuos miſit, ut cohortes aliquos

Signa Polonorum et Lithuanorum.

Gladij miſsi regi à Magiſtro.

Regis modeſtū reſponſum.

Rex exceſsit ex acie.

Lithuanorum fuga.

Vexillum regium recuperatum.

aliquot ſubſidiarias inde ſibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao Kelbaſſa gente Nalen-
cio,negante id fieri cōmodê poſſe,ne ſpeciem fugientiū exhiberent: & hoſtibus perculſis
quidē,ſed nō deuictis terga obijcerent:retulit,nullū in acie cuiuſquā imperiū exaudiri. Ibi

Rex non permiſſus pugnā inire.

rex cum experiri nihilominus fortunā prælij cuperet,retentus eſt ab his,quorū fidei à toto
exercitu cōmendatus erat:& uexillum minus, ne ex eo ibi eſſe agnoſceretur, occultatum.
Interim Luſacius quidam Dipoldus Kikericius,miles ſtrenuus,totū corpus armis tectus,
ex hoſtili acie procurrens,regem & ipſum armis inſignē infeſta haſta petere uidebatur. In
eum & rex uiciſsim haſtā direxerat:ſed Sbigneus Oleſſnicius inermis,cum ſemifracta ha-
ſta præcurrens,ut uel ſuo periculo regiū periculū auerteret,ab latere uibrata haſta de equo
Dipoldum deiecit:deiectum rex haſta in frontem,reuoluta caſu caſside apertā, ferire ſatis
habuit:ſed regij ſatellites eum interfecerunt.Præclarum & memorabile nobilis adoleſcen

Cruciferi uicti à Polonis.

tis facinus:quod rex poſtea magnis donis & epiſcopa Cracouienſi remuneratus eſt, cum
ille ſacris initiari cogitās,baltheum militarem abnuiſſet. Iam noſtri totam hoſtilem aciem,
ſeu quæ initiò contra ſe conſtiterat,ſeu quæ actis in fugam Lithuanis poſteriùs acceſſerat,
ingenti ſtrage fractam profligarant, cùm illum fortè cuneum ſub ſexdecim ſignis procul
aſpexêre:& primùm quidem Lithuanos eſſe è fuga reuerſos credidêre: deinde cum error
Dobeslai Oleſsnicij opera & audacia diſcuſſus eſſet, ſigna in eum cuneum à noſtris illata
ſunt:& auctus is erat acceſsione non modica eorum,qui è profligata acie fuga eò delati e-
rant. Sed eadem ibi fortuna fuit,uicti hoſtes non maximo negocio. Cæſis enim primori-
bus,qui primi pugnā inierant,facilè reliqua multitudo, cùm nihil iam ſpei opiſq; uſquam

Caſtra capta.

cerneret,in fugam acta eſt. Fugientium terga noſtri prementes,eodem impetu caſtra iun-
ctis carris atq; curribus munita cœperūt:& plurimos ibi mortales, ira nihil penſi faciente,
contrucidarunt,ita ut inde torrens ſanguinis longiùs profluxiſſe memoret.Sed reuera ui-
num id fuit,ſanguine cæſorum tinctū. Nam cum noſtri captis caſtris ad prædam uerſi eſ-
ſent,& magnam uini copiam,ut in opulentis ac delicatis caſtris, reperiſſent, auidius eo ſe,
ut qui æſtu ac labore diuturno & uulneribus confecti impenſè ſitirent, iniurgitare cœpe-
rant.Qua re,ne à continuanda uictoria retraherentur,neu immoderatiore potatione mor
bum cōtraherent,diſſectis regio iuſſu uaſis,uinum inter cæſorum corpora profluens,ſpe-
ciem ſanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga multi hoſtium euaſêre. Nam fugien-
tes quoquo uerſus noſtri perſecuti ad aliquot milliaria, partim ceciderūt, partim captiuos
abegerunt. Quodam autem loco paluſtri aliquot turmæ latitātes,armorū ſplendore pro-
ditæ,abiectis armis,pecudum in morem noſtris præ ſe agentibus,in caſtra compulſę ſunt:

Cæſorum & captiuorum numerus.

paucis,qui primùm reſiſtere auſi erant,interfectis. Cæſa feruntur hoſtium ea die quinqua-
ginta millia,in quibus Magiſter & cōmendatores,paucis exceptis,fuêre: capta ad quadra
ginta millia,ſigna militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam uideri
debet. Nam ad centum quadraginta millia hoſtium fuiſſe,autores habeo. Et ſanè omnis
ferè Germania tūc autoribus Cruciferis in exitium Polonorū cōſpirauerat. Sileſiorū item
& Slauorum,qui ad Oceanum Germanicum accolunt, duces, in cōſanguineorū ac pro-
genitorum ſuorum perniciem deuoti,armis Cruciferos uiriſq; iuuerūt. Ex his Conradus
Albus Oleſſnicenſis,& Cazimirus Scecinenſis,qui ſoli per ſe ipſi cum auxilijs affuerāt,ui-
ui capti:multi itē alij inſignes & illuſtres uiri:caſtra opulenta direpta. Ibi magna uis tæda-
rum ad incendia Poloniæ,magna catenarū ad uinciendos noſtros cōparatarum, malo do

D. Stanislaus Polonis dimicantibus adfuit.

minorum ſuorū reperta.Fertur autem à multis, ex utroq; exercitu per omne tempus præ-
lij conſpectus eſſe in aëre uir uenerandus, pontificali habitu, dimicātes noſtros cōfirmās,
hoſtibus uerò terrorem incutiens. Atq; is diuus Stanislaus epiſcopus Cracouienſis fuiſ-

Oſtentum.

ſe creditur. Quin & ea nocte,quæ prælium hoc præceſsit, oſtentum in cœlo circa lunam,
euentum pręlij portendens,multis teſtibus apparuiſſe memorant.Monachum enim cum
rege aliquandiu depugnaſſe: & ad extremum, monachum uictum,ac cœlo deturbatum
eſſe. Nec ſanè nouum & inuſitatum eſt, futuros maximarum rerum euentus oſtentis &
prodigijs quibuſdam, ſiue cœleſtium conuerſionum efficientia,ſiue ſanctiſsimarum men
tium,quos Angelos uocamus,ſiue impurorum dęmonum,caliginoſum hunc ac terrę ui-
cinum aërem incolentium miniſterio,non ſine diuino tamen nutu,ęditis ſignificari.Et af-

Iacubouius & Zulicius interfecti.

fuit ſanè Polonis non obſcurè diuinum numen in eo prælio.Nam præter Tartarorū,Ruſ-
ſorum,Lithuanorum ſtragem,quæ non parua fuit, de nobiliorib. Polonis per pauci ceci-
dêre:inter quos Iacubouius gente Roſeus,& Imbramus Zulicius gente Ceuinius, maxi-

Bohemorum ſeceſsio.

mè inſignes fuêre.Nōnihil fortaſſe momēti ad uictoriā noſtris & Bohemi,Morauiq; mer-
cenarij,ſed imprudentes,attulêre.Nam ij cum uno uexillo,cuius ſignifer fuit Ioānes Zar-

nouius

nouius Bohemus,ſiue metu,ſiue auro Cruciferorum corrupti ſub initium pugnæ ſeceſſe-rant.Conſpicatus autem eos in ſylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iuſſu regis in caſtra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos:& grauiter obiurgatos,in aciem redire compulit, in ductorem ſuum Zarnouium culpam omnem referentes.Qui quidem ita deinceps infamis fuit apud omnes ob id factum, ut ne uxor quidem coniugali thoro eum dignaretur.Hi ergo reuertentes in aciem,ſpeciem noui exercitus hoſtibus præbuêre,terroremq́ addidêre.Dum aũt noſtri poſt uictoriã pertinacius hoſtes fugientes perſequuntur, rex cum impedimentis ſubſecutus,haud longè à loco prælij uerſus Marieburgũ fixit tentoria:& ad ueſperum ſuos cum ſpolijs & magna captiuorũ multitudine reuertentes,ingenti cum lætitia in caſtra recepit.Ibi defeſſa totius diei labore, æſtu & inedia corpora,cibo,potuq́,ac deinde ſomno curata ſunt:quo quidem factum eſt,ut complures ſaucij in loco certaminis neglecti,nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intẽperie afflicti extinguerentur.In ſequente die,ſacris in primis Deo ſolenni pompa peragendis,hymnisq́ iuſſu regis uacatum eſt.Hinc cæſorum funerib.cura impenſa: collectaq́ Magiſtri VIrici & principũ Cruciferorũ,inter quos comes Vendenſis erat,qui ita ut prędixerat,fortiſſimè dimicans occubuerat,corpora,& curribus impoſita,Marieburgum tranſmiſſa ſunt à rege,mortem hoſtium ſimul & humanarũ rerũ uiciſsitudinẽ pijs ſuſpirijs & lachrymis proſequente. Relata deinde ad regẽ capta ſigna,& captiui omnes exhibiti, ac ſecundũ nationes diſtincti atq; deſcripti:ac cæteri quidem omnes ſponſione militari,ut ſe ad diem ſancti Martini Cracouiæ ſiſterent,à Sbigneo Marſalco, & Petro Saffranecio ſuccamerario Cracouienſi obligati,iuſſu regis domos dimiſsi ſunt, dato etiã pro cuiuſq; cõditione uiatico. Cazimirus uerò Scecinenſium,& Cõradus Oleſſnicenſium duces, Chriſtophorus Kerſdorfius Sileſius,Venceslaus Dunius Bohemus,& quicũq; erãt de Cruciferorũ ordine, in Poloniã miſsi,per arces aſſeruandi diſtributi ſunt. De duobus modò,Marquardo Saliſbachio cõmendatore Brandeburgenſi,& Sumbergio,nequicquã deprecante rege,à Vitoudo ſumptum ſupplicium:quòd ij in colloquio quodam prope Cauunum,matri eius probrum obieciſſent,& tunc captiui nihil de faſtu ſuo diminuiſſent.

Nicolaus Trãba.

Zarnouius Bohemus infamis.

Regis pietas, & humanitas.

Vitoudi ira.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVII.

Dimiſſus autem in Poloniam ueredarius,cum nuncio uictoriæ & literis,ad archiepiſcopum,epiſcopos,ac præſides Academiæ, & ad ſenatum Cracouienſem à rege ſcriptis,celeriter cunctam Poloniam immenſa lætitia repleuit.Quamobrem ſolennes ſupplicationes apud omnia templa habite, diesq́ tam inſigni uictoria memorabilis, quo dimiſsio,ſiue diuiſio Apoſtolorum CHRISTI repræſentatur,inter feſtos relatus.Triduo uerò in ijſdẽ ſtatiuis noſtri manſêre,non optimo conſilio, & contra ſententiam eorum,qui magnum in re militari uſum habebant: quibus placebat,continuari curſum uictoriæ,neque ullum recolligendi ſe ſpacium dari hoſtibus: ſi mox ad Marieburgũ eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi poſſe. Ea uerò capta, omnes Cruciferorum munitiones in poteſtatem regis & Polonorum uenturas eſſe. Et ſanè ita eueniſſet: perpauci enim eam arcem aſſeruabant: atque ij uictis & ad internecionem cæſis ſuis inopes animi & conſilij,partim de deferenda arce,partim de ditione cogitabant: donec tertio die Henrici Plauenij, Sucecenſis commendatoris, qui ad præſidium eius oræ relictus, prælio non interfuerat, aduentu confirmati ſunt. Adduxit autem is quinque millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigiſmundi regis cum de clade Cruciferorum, & nece Magiſtri Marieburgi cognouiſſent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum,quæ ibi eis Magiſter annumerari iuſſerat,ad regem ſuum reuerſi ſunt. Acceperant noſtri,qui ad præſidium oræ Pomeranis finitimæ cum Matthia Vanſoſsio, gente Topore,palatino Caliſsienſi, & præfecto Naclenſi, relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaële Cochmeiſtro,aduocato nouæ Marchiæ,tertio die ante Grunualdenſe prælium, cum in hoſticum populabundi excurriſſent: eiusq́ rei culpa in præfecto hæſit, qui noſtris acriter cum hoſte obuio dimicantibus,primus fugam inijt: ſed percõmodè accidit, quod

Diuiſionis Apoſtolorum feſtus dies.

Poloni neſciuere uti uictoria.

Henricus Plauenius Marieburgum præſidio firmauit.

Matthias Vanſoſsius pal. Caliſsienſis.

de ea

de ea clade poſt uictoriam demùm in caſtris regijs cognitum eſt. Debilitaſſet enim pro
Hoenſteinum, Morangum, Preiſmarcũ & Zirgonum oppida in deditionem accepta.
culdubio noſtrorum animos, ſi ante conflictum nunciata eſſet. Mouit deinde caſtra rex
& cum oppida quædam cum arcibus, nempe Hoenſteinum, Morangum, Preiſmarcum
Zirgonum in deditionem accepiſſet, repertamq́; copioſam ſuppellectilem Cruciferorun
in milites diſtribuiſſet, ſeptimis demùm caſtris ad Marieburgum peruenit, & poſtridiè o
pidum expugnauit: parumq́; abfuit, quin eodem impetu arcem quoq; caperet, noſtris re
fugientium è capto oppido terga prementib. Quoniam autem arx amplo & ſpacioſo an
bitu eſt, ueriti hoſtes, ne ſi undiq; ea eodem tẽpore oppugnaretur, diducti & rarefacti pau
ci ſufficere defenſioni non poſſent: pontem quo Nogatus, qui Viſtulæ pars eſt, iungebat
exuſſerunt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcẽ alluit, ſecuri eſſent. Arx deinde, diſtri
buto in terna caſtra exercitu, obſideri à noſtris cœpta: quorũ una Poloni in ſuperiore par
te, altera Lithuani in inferiore, tertia uerò inter utroſq; interiecti ad meridiem Ruſsi & Po
Pruſſia ferè omnis in deditionem accepta.
dolij obtinebant: bombardiſq; in omnia diſtributis, & nonnullis etiam in templo oppidi
& alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, undiq; quaſſata mœnia. Dun
hæc ita apud Marieburgum geruntur, pleraq; omnis nobilitas Pruſsica, Culmenſis & Po
meranica, cum quatuor epiſcopis, Culmenſi, Varmienſi, Pomeſanienſi, & Zambienſi, ul
trò in poteſtatẽ regis uenit: arces quoq; & oppida in deditionẽ accepta, in primis Gdanũ
Elbinga, Torunia, Chelma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyſciouũ ſiue Derſauia, Nouum
Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunũ ſiue Engelsberga, Grabinum, Venceslauũ, Golu
bia, Grudentũ, Allenburgũ, Oſterroda, Nidborgum, Zaldouia, Scithnũ, Curetnicũ, Bra
thianum, Couale, Hamerſteinũ, Bythouia, Lemburgũ, Holandia, Piſcaria, Rogozinũ, Stu
Elbingenſium ſtudium erga Polonos.
ma, & Tucholia. Sed Elbingenſiũ maximè ſtudium in Ponos enituit: qui Vernerũ Tetin
gerum cõmendatorẽ ſuum, hominem dictis quàm factis, quẽadmodũ cõmemorauimus,
ferociorẽ, ex arce, quò ſe ex prælio Gruneualdenſi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq;
regi dediderũt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſi fidei cõmendauit, re-
pertaq; ibi centũ uaſa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo miſſa accepit. No-
bilitatem uerò oẽm & oppidanos, cùm in uerba ſua iuraſſent, ſuo ſibi iure utrumq; ordinẽ
uiuere permiſit. Ex his uerò arcibus atq; oppidis Kynixbergã & Holandiam Vitoudo du
ci, Oſterrodam & Nidborgum Ioanni, Zaldouiã & Scithnum Zemouito, Maſouiorũ du
cibus: Bythouiam uerò & Hamerſteinũ, itemq́; Sipelbeinum, Fridelandiã, & Balgenbur-
Boguslaus Pomeranorum Stolpenſium dux cum ſuis iurat in uerba regis Polonorum.
gum, ac dimidium Slochouiæ, Boguslao Stolpenſium duci conceſsit. Cõiunxerat quidẽ
ſe Buguslaus hic anno ſuperiori cũ Cruciferis, prioris pacti cũ rege oblitus: uerùm pari le-
uitate ijs deſertis, poſt pugnã Gruneualdẽſem ad regẽ in caſtra uenit, & in fide atq; cliẽtela
eius, Polonorũq; ſe fore deinceps, ſuiſq; impẽdijs cõtra Cruciferos, et quẽuis aliũ hoſtẽ in-
fra fines maioris Poloniæ, extra uerò regijs ſtipẽdijs perinde atq; alij cliẽtes militaturũ eſ-
ſe, ſolẽni iureiurãdo interpoſito, cõſignatoq; diplomate ꝓmiſit. Vngaros modò excipiẽs,
quatenus ij ab æquis cõditionib. pacis nõ abhorrerẽt. Ac de his omnib. etiã ſubditi ipſius
Pomerani, pro ipſo fideiuſſerunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò re-
cenſuimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimiſit, cum ipſe Boguslaus cum ſuis,
eiuſq; ſubditis, de ſiſtendo eo quò rex iuberet, fideiuſsiſſet. Cæteras uerò arces inter pro-
ceres & equites Polonos, ne Bohemis quidem præteritis, pro meritis cuiuſque diſtribuit.
Gdanenſi ciuitati donata à rege.
Ciuitati uerò Gdanenſi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumq́;
unius milliarij ſpacio circum urbem: exceptis eccleſiaſticis & priuatorum hominum pro-
prijs bonis, & pratis ad arcem pertinentibus: aliaſq; item certas uillas, & liberã in mari pi-
ſcaturam per duo milliaria in parte orientali portus, deniq; parœciæ primariæ, ſcholeq;, &
campanaturarum, ut uocant, patrocinium donauit. Reliquæ erãt arces Radinenſis, Gda-
nenſis, Plochouia, Suecenſis, Brandeburgenſis, Balga, Ragneta, & Troipeda ſiue Meme-
la, quæ hoſtium præſidijs tenebantur. Ex his Gdanenſis, ne quid aduerſi à noſtris patere-
tur pacto, de ditione cum primùm Marieburgo rex potitus eſſet, facienda, ſeſe liberauit.
Dum autem continuatur Marieburgi obſidio, quadam die obſeſsi, cùm negligentiùs
ſtationes à noſtris ſeruari animaduertiſſent, cum impetu erupêre: ſed mox concurrenti-
bus noſtris, non ſine ſtrage in arcem compulſi ſunt, quos noſtri temerè prouecti, uſque
Incommodum apud Marieburgum à Polonis acceptũ.
ad murum arcis perſecuti ſunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: ita-
que facilè eum hoſtes, in noſtros incautius ſuccedentes impulerunt, eaq; ruina non pau-
cos oppreſſerunt. Fuerunt in ea ſtatione ij, qui ſub Dobeslai Oleſſnicij, Cmithæ Viſni-
cij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à
rege colloquiũ: adueniensq; in caſtra cum fratre & paucis Bohemis atq; Sileſijs ſupplicis
habitu,

Plauenij oratio ad regem.

habitu,ita apud regem uerba feciſſe perhibet̃.Deuicti abs te rex maximè grauiſsimo prę-
lio,& ad extremũ ferè deleti,nihil eſt qđ uel tua uictricia arma incuſemus,uel fortunæ ſuc
cenſeamus:penes nos ipſos huius cladis atq; omnium malorum, quæ cumulatè nunc in
nos inundarũt,culpa eſt.Nos iniuſtè tua appetiuimus,atq; diuexauimus:nos ſtultè man-
ſuetudinem & patientiam tuam contempſimus: nos deniq; te grauiter læſum,& tamen
æquiſsimas pacis leges ferentem,ſuperbè aſpernati ſumus.Itaq; iuſta diuini numinis uin-
dicta abs te,tuoq; inuicto exercitu perculſi & afflicti ſumus. Sed iam ſatis abundè pœna-
rum tibi Deoq; ultori dedimus,non modò exercitibus noſtris ad internecionem deletis,
uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & cul
pa noſtra,exiguæ miſerorũ Cruciferorũ reliquiæ ad tuam clementiam cõfugimus, ne ad
extremũ nos excindas.Eiuſdem eſt uirtutis,rex inclyte, Parcere ſubiectis, & debellare ſu-
perbos,nouimus te Chriſtianum principẽ eſſe:& clementię magis atq; bonitatis,q̃ forti-
tudinis laudem expetere.Quanquam,quæ fortitudinis laus eſſe poteſt, ſi proſtratos atq;
iacentes proteras? Ne leones quidem, atq; urſi,id facere dicuntur.Quid tibi ſeu commo-
di,ſeu uoluptatis noſtrum afferet excidium? Multa,fateor,in te,tuosq; Lithuanos atq; Po
lonos peccauimus. Verùm quo maior eſt culpa noſtra, hoc illuſtrior erit clementia tua.
Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus,neq; incolumitatem impudẽ-
ter petimus.Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem tractum, & ſi quid aliud de
Polonis ſiue bello,ſiue qua alia ratione quæſiuimus & uſurpauimus,tibi ut habeas p nos
licebit.Pruſsiam modò,quam olim noſtri maiores, dum Mazouiam atq; Poloniã,illo p̃-
mio inuitati defendunt,iuſtis armis & ſanguine ſuo barbaris eripuêre, nobis concedas,p
te ſalutarem CHRISTI IESV mortem,& ſanctiſsimæ matris eius Mariæ nomẽ, ſub
cuius ſignis militamus,petimus & obſecramus. Maiori tibi,tuisq; Polonis & Lithuanis
uſui poſthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hiſce ſedibus noſtris
penitùs eiecti & exterminati.

Conſultatio Polonorum.

Variè hæc oratio Plauenij à conſilio regio excepta eſt. Fle-
xerat enim nonnullos ad miſericordiam,humanitatis atq; religionis intuitu,& ipſa ęqta-
te conditionum atq; poſtulatorum,perpendentes ſecum fortunæ inconſtantiam, & rerũ
humanarũ uarietatẽ:alij uerò ſecundis rebus elati,præſentisq; fortunæ curſum proprium
ac perpetuum ſibi pollicentes,præſertim, q̃ innata genti Teuthonicæ ſiue magnitudo a-
nimi,ſiue ſuperbia ueriſimile faciebat,nõ niſi ab extrema deſperatione tam demiſſam atq;
ſupplicem orationem profectam eſſe,incumbendum eſſe perculſis,extirpandumq; peni-
tùs ex illis oris germen improbum & inſatiabile:ne,quæ tunc neceſsitate cõcederet, mox
reſumptis uiribus per uim atq; fraudem uſitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum,
ubi tunc ſumma rerum erat,diurnam obſidionem tolerare non poſſe. Vicitq; hæc in ſena-
tu ſententia: in quam Sbigneus Brezius Marſalcus Plauenio reſpõdere à rege iuſſus,ac-
cipere eum à uictore conditiones pacis,non ipſum domo afferre, debuiſſe,dixit:aut ſi af-
ferret,non ea ſanè uictoribus eum concedere oportere,quæ ipſorũ & olim fuiſſent,& nũc
denuò iure belli atq; deditione facta eſſent:Marieburgum potiùs,& quæ alia in poteſtate
ſua haberet,dederet,ac tunc demum clementiam uictoris imploraret.

Plauenij reſponſum magnanimum.

Offenſus hoc re-
ſponſo Plauenius,cum aliud inſtanti non redderet̃: At ego, inqt, æquiſsimas uobis & ul-
trò expetẽdas conditiones attuliſſe me arbitrabar: ſed quando aliter uobis & regi ueſtro
uidetur,Marieburgum cæterasq; munitiones,quas adhuc retinemus Cruciferi prius quã
ego dedam,extrema quæq; experiar:& reſpiciet iam nos, uti ſpero, deinceps magis pro-
pitius Deus,quandoquidem iram & offenſionẽ eius, ruptione fœderis, & ſuperbia no-
ſtra contractam,partim ſupplicijs noſtris, & mortibus eorũ,qui in hoc bello ceciderunt,
partim tam demiſſa & ſupplici hac petitione noſtra ſatis,ut opinor,expiauimus. Et cũ his
dictis, multa Deum rerũ omnium arbitrum & inſpectorem teſtatus, in arcem ſe recepit.

Fortuna Polonorum mutata.

Neque irritæ fortaſsis eæ Plauenij preces Deo acciderunt.Nam ex eo tempore minus p-
ſperè noſtris res eſſe,retroq; relabi cœpêre.Paucis diebus,quibus hęc acta ſunt,ſtatio Ve-
lunenſium pulſa,bombardæ deiectæ,& alia quædam parua incõmoda accepta.Nec mul
to pòſt Hermannus Liuonienſium Cruciferorum Magiſter,clàm cum quingentis militi-
bus in Pruſsiam aduenit,occaſionem bene gerendæ rei captans:qua quidẽ nõ difficulter
per fraudẽ potitus eſt.Nã ut rex de aduentu eius cognouit, Vitoudum cũ ſuis, & cũ du-
odecim uexillis Polonorum contra eum miſit. In quem cum Vitoudus apud Paſſariam

Hermanni Magiſtri callidum conſiliũ.

amnem ultra Holandiam oppidum impetum facere uellet,ille ab armis ad dolos conuer
ſus,colloquio Vitoudi ſecretò impetrato,perſuaſit ei,ut ſuam potiùs, quàm Polonorum
rem ageret: ac Samagitarum,Sudorumq; oras pactis ſecum & cum Cruciferis initis ſibi

ſibi pacaret atq; ſtabiliret.Itaq; eo authore Hermannus cætera manu apud Balgã & Bran deburgum relicta,cum quinquaginta equitibus ad regem in caſtra,atq; inde permittente rege in arcem obſeſſam,quaſi ſequeſter deditionis,uel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obſeſſos confirmauit,cum eos de uoluntate Vitoudi certiores feciſſet:ac de ratione ꝓſequendi,ſi opus ſit,belli,& amiſſa recuperandi, cum eis conſtituiſſet. Quibus peractis, pace infecta diſceſsit.Inde iam auctus animo Plauenius,nullam facere pacis mẽtionem: à noſtris uerò factam ita accipere,ut quas ipſe prius conditiones tulerat,abnueret.

Vitoudus è caſtris diſceßit.

Vitoudus uerò,& ipſe miſsionem à rege flagitabat, & illum ad ſoluendam cœptam obſidionẽ inducebat: uerùm hoc tamen nõ perſuaſit,illud partim precibus,partim odio,multa cauſificando, poſt natalem demùm ſanctiſsimæ Mariæ impetrauit. Mox & Mazouiorum duces indulgente rege diſceſſere. Interim dum hæc ita fiunt,parœcus Gdanenſis,ſenex admodum,quaſi moleſtias obſidionis diutius tolerare non poſſet,ex arce Marieburgenſi noſtris permittentibus,& nihil fraudis ſubeſſe ſuſpicantibus, ætatiq; & ſacerdotio honorem habentibus exceſsit,& inter ſupellectilem ſuam triginta millia aureorum numûm duplicium,ſiue nobilium,ut uulgò uocantur,ab Henrico Plauenio accepta ſecum exportauit:

Aurei nobiles ſiue duplices.

& inter Gdanenſem,Slochouienſem,& Suecenſem commendatores, ut ij mercenarium militem inde conducerent,diſtribuit.Sed lentius id erat, quàm ut ſuſtineri poſſet tã diu obſidio:quæ difficilis iam atq; moleſta eſſe Bohemis mercenarijs,propter frumẽti penuriam dyſenteria uulgò afflictis,incipiebat.Itaq; ij priuato cõſilio per Ioannem Socolũ, Bohemum & ipſum,in caſtris regijs militantem, de ꝓdenda arce cũ rege cõſtituerunt,incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti.Sed re ad ſenatum relata, turpe uiſum noſtris,auro & proditione hoſtilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes.Ita reiecti Bohemi.Falſo deinde rumore in caſtris regijs percrebuit, Sigiſmundum Cęſarem cum ualido exercitu in Poloniam inuaſiſſe:quo commoti noſtri miſsionem à rege flagitabant:& ſuadebant id regi complures proceres, in primis autem

Andreæ Tencennij conſilium.

Andreas Tencinius caſtellanus Voinicienſis,non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugoſſus memorat,deſiderium. At uerò primores nobilitatis ciuitatumq; Pruſsicarum & Pomeranicarum,quæ poſt uictoriam Gruneualdenſem ad regem defecerant,ſedulò diſſuadebãt,ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret,orabant. Ni faceret,omnia mox rurſus Cruciferorum fore, quæ in poteſtatem eius dudùm ueniſſent:excuſantiq; regi inopiam pecuniæ in ſtipendiũ, ſuadebant ut tributũ ſibi imperaret. Cùm ille in nouo imperio,nouis dediticijs oneri eſſe nollet,fuêre qui ſuaderent,ut arces atq; oppida earum regionum mercenarijs militibus debiti ſtipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit , ueritus ne milites illi ciuibus graues eſſent:neu qua ſiue ab his,ſiue ab illis proditio fieret. Itaq; repudiatis ſalutaribus conſilijs,quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò

Nicolai Trambæ conſilia.

uerbis,ſed etiam lachrymis ſuadens,nequaquam cœpto deſiſtẽdum eſſe,ad tertiũdecimũ Calendas Octobris incenſis ſtatiuis,& mediocri aulicorum comitum præſidio,cum Andrea Brochocio Stumi ad infeſtandam orã Marieburgẽſem relicto,ab obſidione diſceſsũ eſt.Iucundũ id fuit ſpectaculũ obſeſsis:qui eò iam inopiæ redacti fuerãt, ut uix pauculos dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit,ne ſeſe,arcemq; regi dederent:quòd dicerẽt, exploratum ſe habere,ſoluturos eſſe obſidionem Polonos.Ni facerẽt ante quintumdecimum diem,tunc demum milites arbitratu ſuo arcem dederent. Quò minus autem lætus diſceſſus ille, diſcedentibus noſtris eſſet,non maxima res effecit : nempe quòd equus regius,qui dudum alacriter hinniens,terramq; ſcalpens ungula adſtiterat, dum rex eum abiturus conſcendit,ſubitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis uulgò eſt habita. Diſcedens autem rex,Radinum arcem permunitam, in qua obſidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdenſi fruſtra tempus triuerat,in deditionem accepit: cũ iam eam milites facto impetu,portaq; effracta ferè cœpiſſent. Quindecim ibi Cruciferi inſignes reperti,& in Poloniam captiui abducti ſunt:reliqua multitudo nihil aduerſi paſſa,arx Ioannis Socoli Bohemi fidei commendata.

Socoli liberi regis impendijs educati.

Eoq; mox Toruniæ,quò regem ſecutus erat,ueneno à ciue quodam Torunenſi extincto,Dobeslao Puchalæ & Alberto Malſcio pariter rex curam eius mandauit.Socoli uerò paruos filios,propter merita patris,honeſtè & liberaliter educari Cracouiæ iuſsit. Non ceſſabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magiſter Cruciferorum factus erat: ſed undiq; contrahebat exercitum, acceptis mutuò in ſtipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanenſi , quæ iam rurſus in fidem eius inclinauerat: totidemq;, & inſuper quindecim millibus à Venceslao rege

Bo-

Bohemorum, cum ei bona Chomentouienſia, quæ ordo Cruciferorum in Bohemia habebat, hypothecæ nomine tradidiſſet. Et quæ prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaële Cochmeiſtro aduocato nouæ Marchiæ duce, Tucholiam arcem obſedit, nam oppidani primo aduentu hoſtium, deditionem fecerunt. Neſſouiæ tunc rex erat, cũ hæc ad eum perlata ſunt. Neq; is expediebat, quomodo cùm his, tum alijs ſuis, qui ſimilẽ fortunam ab hoſtibus expectabant, ſuccurreret, uaſtationemq; ditionis ſuæ prohiberet. Centum modò uel pauló plures haſtatos de aulico ſuo comitatu, & ipſos neceſſariã miſſionem flagitántes, prece, precioq; adduxit, ut cum ſuis quiſq; miniſtris, quibus merebat, Tucholiam præſidij cauſa proficiſcerentur: quibus Petrus Mieziuecius, gente Staricouius, magiſter militiæ præfectus eſt, opportunè autem Sendiuoius Oſtrorogius palatinus Poznanienſis, & Dobrogoſtius Samotulius caſtellanus, cum ſuis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labiſsinius palatinus Breſtenſis, cum his ſeſe coniunxère. Atq; hæc manus omnis, ſeu quòd aditu Tucholiæ interclusa eſſet, ſeu qua alia de cauſa Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum, haud longè abeſt à Tucholia) ſubſtitit. Cuiauienſem uerò atq; Dobrinenſem nobilitatem rex Brodniciæ, Breſte, Ripini & Nacli in præſidijs eſſe iuſsit, ad tuendas eas munitiones, arcendasq; hoſtium excurſiones. Ipſe Inouuladiſlauiæ cum exiguo comitatu manſit: & quidem damnans conſilium ſuum de ſoluta obſidione Marieburgi, dimiſſoq; exercitu, cum alia ſuperalia aduerſa ipſi renunciarentur. Nam & Oſterroda, Nideborgum & Zaldouia arces, per eos dies ab hoſtibus receptæ ſunt: & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synoues Stariconius, cum de præſidio Coronouienſi deceſsiſſent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præſidium in magno eſſe periculo, ſiue ut honeſtam cauſam turpi facto ſuo prætexerent, ſiue ut eius conſilium opemqúe implorarent. Erant enim in propinquo iam ſatis magnæ uires hoſtium, cum Michaële Cochmeiſtro. Atq; ij quidem, ut de aduentu & paucitate noſtrorum cognouerunt, paucis ad obſidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderũt, ut noſtros nec opinantes opprimerent. Et ſanè aſpirare initio conatibus eorum fortuna uiſa, tamen non ad extremum uſq; reſpondit. Etenim cũ exploratores Polonos incautius progreſſos excœpiſſent, & ex his, callidè & conſtanter omnia eleuantibus, exiguã modò permiſtæ & imperitæ multitudinis manũ Coronouiæ coaceruatã eſſe didiciſſent, con emptim, turbatisq; ordinibus ex eqs delapſi, latrocinantium in morẽ, impetum fecère in oppidum. Noſtri ubi adeſſe hoſtem ſenſère, & fortè tunc prandebant, tumultuariè correptis armis ad monaſteriũ in crepidine mõtis ſupra Berdã amnẽ ſitũ, intrepidè ſeſe recollegère, celeriterq; aciem inſtruxère. Qđ cum præter expectationem hoſtibus accidiſſet, curriculo ij ſeſe ad equos ſuos recepère, atq; his conſcenſis retroceſſère: idq; ſiue re inopinata perculſi, ſiue certo conſilio, ut equites noſtros à peditum auxilio longiùs abducerent. Nec ſanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus inſtitère, audacius adequitãdo, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites cõſequerentur. Vbi ad Lancicum, qui pagus monachorum Coronouienſium eſt, uno ab oppido milliario, non ſine multis hoſtium uulneribus peruentũ eſt, ſubſtitère Teuthones in colle quodam editiori, & ordines inſtruxère. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecère. Erant eñ utrinq; milites & numero, & uirtute, & ſcientia rei militaris ferè pares. Sed erat aſcenſus ad hoſtem ab ea parte qua Poloni conſtiterant, arduus atq; difficilis. Itaq; ne ſimul cũ hoſte & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori aſcenſu aciẽ aduerſus collem erexerunt. Prius uerò quàm ſigna canerent, Conradus Nemcius Sileſius, de cohorte regis Sigiſmundi ex hoſtili agmine eques, in medium procurrit, aliquẽ de Polonis ad ſingulare certamẽ prouocãs. Incunctanter ſeſe ipſi Ioannes Scicius, gente Doliuius, obtulit. Concurſum infeſtis haſtis: uictus atq; captus à Polono Sileſius: non leue de euentu uniuerſi prælij omen atq; præiudicium ſuis uterq; attulit. Confeſtimq; ſublato utrinque clamore ſigna collata. Aliquamdiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm conſtiterat, referente pedem. Itaq; defatigatis militibus, quaſi ex compoſito pugna utrinque intermiſſa, diuerſi paulum retrocedunt, ſaucios ſummouent, uulnera alligant, commutant captiuos, ſudorem ſibi, equiſq; ocioſè abſtergunt. Quin & pocula inter ſe miſſe memorantur, ita ut colludentium, non infeſtis odijs concurrentium agmina uideri potuerint. Vbi aliquantiſper reſpiratum eſt, ſigno dato redintegrant prælium, non minore quàm prius pertinacia. Vulnerãtur & cadunt utrinque multi: nec tamen in alterutram partem inclinat uictoria. Rurſus ergo conſenſu quodam mutuo ceſſãtur, & reſpiratur.

Tucholia arx obſeſſa à Cruciferis.

Petrus Miezi-uecius.

Charbinouius & Nicolaus Synoues.

Berda fl.

Pugnæ intermiſsio ſemel atq; iterum.

Refocillatisq́;,ſicut prius,uiribus, tertiò cõcurritur,obſtinatis utrinq; uel ad uincendum, uel ad moriendum animis.Ibi Ioannes Oſtrouicius,cognomento Naſsianus, gente Toporus,adacto equo uexilliferum hoſtilem obtruncat: uexillumq́;, quo uno totus eorum exercitus (itidem atq; noſter) utebatur,abripit. Qua re tandem hoſtium acies perturbari, ac deteriore loco eſſe cœpit.Inſtitêre noſtri acrius trepidantibus. Ibi uerò illi,metu pudorem ſuperante,auerſi fugam capeſſunt. Premunt fugientium terga noſtri: nox tandem perſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia,captorum numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Inſignior hæc uictoria ſuperiore illa Gruneualdenſi habita eſt, propterea quòd maiore contentione & labore parta eſt: & q; ita ea uires atque animi Cruciferorum fracti ſunt,ut per multos annos poſteà nunquam auderent rem uniuerſæ dimicationi committere. Parta eſt autem,decima die Octobris. Sequenti die ſpolia à noſtris lecta,humatiq́; qui ceciderant.Deinde motis caſtris,Bydgoſtiæ prædam inter ſe partiti,Inouuladislauiam ad regem, cum longo captiuorum ordine peruenêre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus,quorum illuſtriora merita eſſe conſtabat, perampla munera data ſunt,captiuis uerò lautè inſtructa cœna: qua peracta, ſermonem apud eos rex de Cruciferorum ſuperbia & iniuſticia, ac de ſua manſuetudine & æquitate habuit: illosque, quòd iniquiori cauſæ fauiſſent, clementer obiurgauit. Deinde benignè conſolatos, & militari ſponſione, ut ſeſe certo loco ad præſtitutam diem ſiſterent, obligatos omnes dimiſit: excepto Michaële Cochmeiſtro duce exercitus, quem aliquamdiu poſtea in arce Chencinenſi in uinculis habuit. Nihil tamen conſternati animis ex ea clade ij, qui ad obſidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre.Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipſos Polonicæ linguæ gnari erant,& pro captiuis eos oſtentantes, magna ſtrage ſe deuiciſſe noſtros apud Coronouiam illis teſtificantibus mentiti, perſuaſerunt Ioanni Bróglouio præfecto arcis atque præſidij,ut arcem ſibi dederet.Augebatur autem in dies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excurſionem facturus eſſe uidebatur.Id ne accideret,celeri conſilio prouidendum ſibi, eſſe rex Vuladislaus exiſtimauit.Quocirca nouam expeditionem toti Poloniæ,excepta ea quæ minoris nomine cenſetur,atque Ruſsia,indixit.Nec ſegniter ea manus Bydgoſtiam, ut à rege imperatũ erat, conuenit.Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius ſuccamerarius Cracouienſis,ſub ſignis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmiſsisque ſexcentis baliſtarijs, qui prædas agendo, uaſtandoque ſubiectam Tucholiæ oram, hoſtem elicerent,ipſe cum reliquo exercitu opportuno loco in inſidijs ſubſtitit. Simulatq; conſpexêre equitatum Polonicum per agros palantem hoſtes,contẽpta eius paucitate, cũ ptinacius eum fugam ſimulantẽ inſecuti eſſent,in paratas inſidias præcipitati ſunt.Quas cũ maturè animaduertiſſent,pedem retulêre.Ibi noſtri tardius,quàm res poſtularat ſigno dato,pauciores aduerſus plures coorti ex inſidijs,uſq; ad portas oppidi fugientes perſecuti ſunt: & quoniam agilioribus equis utebãtur,multos ex illis partim interfecêre,partim uiuos cœpêre:& caſtris hoſtium,quæ ante oppidum poſita erãt,uacuis potiti ſunt. Non pauci oppido,ne noſtri ſimul erumperent,excluſi,inconſideratè in undas ſeſe præcipitantes,merſi ſunt.Fuêre inter captiuos inſignes quinq; ductores ordinũ, tres Bohemi, unus Sileſius, & unus Luſacius.Porrò Ioannes dux Monſterbergẽſis,& Ebrardus epiſcopus Vircebur genſis,qui & ipſi uoluntarij in Caſtris Cruciferorum militabant,fuga euaſerunt. Quod ſi maturius noſtri ex inſidijs conſurrexiſſent,creditum eſt, & oppido,& arce eos potiri potuiſſe.Sed ſiue imperitia,ſiue inſidias, & ipſe metuens Saffranecius, tardius ſignum dederat.His ad uiceſimamoctauam diem Octobris geſtis,captiuisq; ad regem miſsis, exercitus omnis,præter aulicam cohortem,mox iniuſſu regio domos dilapſus eſt, propter tempus anni cuius rei magis,quàm bello gerendo commodum. Captiuos rex, accepta ab eis,itidem atque ab alijs prius,ſponſione,dimiſit.His uerò cladibus permotus Plauenius Magiſter Cruciferorum, non auſus denuò fortunam aduerſus regem tentare, in interiorem Ruſsiam reliquias profligati exercitus deduxit: & Stumam arcem aliquamdiu obſeſſam, in deditionem accepit: noſtris, qui in præſidio eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obſidionem ferre non ualentibus, & ut ſibi ſaluis rebus ſuis abire liceret,pactis. Eam deditionem Morangi quoque deditio ſecuta eſt.Inde ad Radinum caſtra mota, circumſeſſaque ea arx ſex ſeptimanis.Sed cum in ſpem Toruniæ,Gdaniq; in deditionem accipiendi Magiſter ueniſſet,ſoluta obſidione,ſaucijsq; quorum non exiguus erat numerus,cum præſidio in oppi-

Cruciferi uincuntur à Polonis.

Michael Cochmeiſter captus.

Noua expeditio in Pruſſiam.

Cruciferi rurſus profligati à Polonis.

Stuma per deditionem recepta à Cruciferis.

do

do Radino relictis,ad recipiendas eas urbes profectus eſt.Quo diſcedente Poloni accitis celeriter his qui erant in præſidio Brodniciæ,impetum fecêre in oppidum. Expugnatūq́ paruo negocio,diripuêre & incendêre.Non parum aūt & ibi noſtros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi,quæ ad arcem ſpectat,ſita bombarda,maxima: ea,cum hoſtes conferti aperta porta in noſtros fortè erupiſſent,à ſacerdote quodam temerè incenſa, non modicam in ſuis ſtragem edidit,de noſtris tres modò extinxit. Quo factum eſt, ut illi perculſi, dolumq́ ſubeſſe rati,abiectis armis uiui ferè in poteſtatem noſtrorum uenirent:temperatumq́ eſt à cæde ſupplicum.Porrò Torunenſes & Gdanenſes aduentante Magiſtro cum exercitu,miſerunt ad regem,ut ſibi celeriter opem ferret, quòd ipſi per ſe oppida ſua defendere non poſſent.Sed cum præter opinionem eorum accidiſſet, ut rex tempori ſe illis affuturum eſſe promitteret,nec mora eò contenderet, rurſus ei legationem obuiam miſêre Gneuucouiam,ſe iam neceſsitate adactos,deditionem cum Magiſtro pactos eſſe. Itaq́ rex dimiſsis contra ſententiam multorum legatis ſaluis,quod diceret teſtatum ſe cunctis facere uelle,non ſuam illis,ſed ſibi illorum fidem defuiſſe,Inouuladislauiā ſe recepit. Magiſter acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis,arcem Torunenſem nequicq́ oppugnauit. Nam ea ſtrenuè à præſidio regio defenſa eſt. Rex Gneznam ad ſepulchrum diui Adalberti,& Poznaniam ad ædē ſanctiſsimi corporis Chriſti, uotorum quæ ante prælium Gruneualdenſe nuncuparat,exoluendorum cauſa profectus,equeſtrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: eaq́ manus, ductu Sendiuoij Oſtrorogij palatini Poznanienſis,Nouum oppidum ui cœpit, & exuſſit: Pomeraniamq́ omnē,omiſſa arcium & oppidorum oppugnatione,longè, lateq́ ferro & igni uaſtauit.Dum hæc ita geruntur in Pruſsia & Pomerania,interea Sigiſmundus rex Vngarorum, ut Vuladislaū à Crucifero bello auerteret, promiſsisq́, ob quæ quadraginta millia florenorum à Cruciferis acceperat,ſatisfaceret,Sciborium Tranſyluaniēſem palatinum cum duodecim uexillis Bohemorum,Morauorum,& Auſtriorum (nam Vngari fœdera ſibi,cum Polonis conſtare cauſificati ſunt) miſit ad uaſtandam Poloniā: cum iam noſtri,qui ad præſidium eius oræ relicti à rege erant,hyeme ingruēte domos dilapſi eſſent.Sed celeriter tamen,ij ad primum nuncium concurrentes,hoſtem præda ex agro Sandecenſi capta grauem,abeuntem perſecuti ſunt:& non procul à Barteſa ſiue Bardeouia adepti,magnoq́ impetu adorti profligarunt.Maior pars hoſtilis exercitus, uel cæſa,uel capta à longè paucioribus noſtris.Quanquam ne noſtris quidem incruēta fuit uictoria.Iamq́ ad fugam ſpectare cœperant,niſi Bohunek,Caſpar,& Dalibor, ductores ordinum,fugam inhibuiſſent,præliumq́ reſtituiſſent.Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu,Sciborius Agrienſis epiſcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius,Ioannes Scecocinius caſtellanus Lublinenſis,& Ioannes Valachus Chmelicius. Et uaſtauit ea manus deinceps repetitis excurſionib.finitimā Polonis Vngariā. Hæc de nouo ex Vngaria illato bello,ubi ad regē Inouuladislauiam reuerſum plata ſunt, ueritus ne quo grauiori incōmodo Sigiſmūdus Poloniā ſe abſente afficeret: ſimul aūt ꝙ permoleſta & ꝑdifficilis erat uiris,eqsq́ hyberna militia,mittit ad Magiſtrū de inducijs. Cōſtituta colloquio dies Racianzi ad octauā diē Decēbris. Interea uerò noſtri penultima Nouēbris memorabili rurſus uictoria de Liuonijs potiti ſunt.Hermannus Magiſter Liuonienſium Cruciferorū,ualidū exercitū è Germania & Bohemia in Pruſsiam adduxerat, eoq́ apud Golubū relicto,ipſe cū paucis eqtib.Marieburgū,ut de ratione belli cū Pruſsienſib. Cruciferis cōſultaret,ꝓfectus erat.Id cū cōperiſſent noſtri,qui Ripini & Bobrouunicis in pręſidijs erāt, auſi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala gente Venauio,ad hoſtē uiris, armisq́ longè ſuperiorem contendêre:inſidijsq́ apto loco diſpoſitis, pauci per agros palantes,& prædas agentes,ſub Golubo ſeſe oſtendêre. Quos hoſtes correptis armis auidius perſecuti, locum inſidiarum incautè præteruecti ſunt:ibi conſurgens Puchala,cū toto agmine à tergo eos adortus,perterritos & incompoſitè fugientes uſq́ ad oppidum inſecutus eſt. Oppidani,ubi id animaduertêre, ueriti ne patentibus portis noſtri permixti ſuis fugientibus pariter in oppidum irrumperent,portas clauſerūt.Ita excluſi oppido hoſtes,cùm cæderentur paſsim in medio,proiectis armis ſupplices noſtris ſeſe dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum,quàm eorum qui eos cœperant, fuiſſe proditur: uerùm illi re inopinata perculſi, alium longè maiorem exercitum noſtrorum in ſyluis latuiſſe crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulſi eſſent, ingenti cum dolore ac pudore errorem ſuum cognouerunt. Inde porrò Breſte ad regem tranſmiſsi, ſub militari ſponſione omnes dimiſsi ſunt: Curouienſibus modò, quòd fidei tenaces non

Radinum oppidum receptum, & incenſum à Polonis.

Torunenſis arx defenſa.

Vngari noluerunt arma ſumere cum rege ſuo contra Polonos.

Vngariæ fines uaſtati à Polonis.

Captiuorum multitudo.

 eſſent,

Induciæ menſtruæ.

eſſent, & ijs qui religionem profeſsi erant, retentis. Conuentus inter regem & Cruciferos habitus: uerũ in eo tamen de inducijs non conuenit. Poſterius eæ menſtruæ tantum per Petrum Saffranecium confectæ ſunt. Quibus durantibus, rex properè in Poloniam excurrit, & apud Radoſsice oppidum cum regina cõgreſſus, excitisq; denuò ad expeditionem cunctis Polonis ad integrandum cum Cruciferis bellum, poſt noui anni initium reuertit. Vitoudus quoq; cũ Lithuanicis auxilijs Vuladislauiam ad eum uenit, eiusq; conſilium de circumuallanda Torunia, ubi Magiſter & primores Cruciferorum erant, ſpe pacis iniecta mutauit: perſuaſitq́, ut in ſylua quadam caſtra haberet. Interim de pace in inſula Torunenſi agi cœptum. Fortè accidit, ut induciæ expirarent, & conſenſũ mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes Broglouius, præfectus Bydgoſtienſis præſidij, cum permagnum numerum equorum hoſtilium, apud Pappouiam eſſe

Pappouiæ antemurale direptum & incenſum.

didiciſſet, traiecta cũ quadraginta modò equitib. Viſtula, & facto impetu ex improuiſo in antemurale Papouiẽſe, equos ibi ſtabulantes abegit, & antemurale incẽdit. Qua re Toruniam ſubitò nunciata, emiſsi ſunt nõ pauci equites, qui eũ perſequerent̃. Hoc animaduerſo Broglouius, cæteris cũ equis captiuis præcedere ac tranare Viſtulã iuſsis, ipſe cũ duodecim modò equitibus perſequentes ſe hoſtes ſuſtinuit, non auſos ſenſim cedentem pertinacius ſeq, metu inſidiarũ. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incõmodo flumẽ traiecit. Pax deinde uictorib. ꝗ uictis iniquior, inſtãte maximè Vitoudo, ꝓceribus uerò Polonis regis diſſuadere non auſis, confecta eſt: cuius hæc potiſsima fuêre capita, ut Samagitiam Vitoudo & regi, quoad ij uiuerent, Cruciferi concederent, ducentaq; millia florenorum Pragenſis pecuniæ intra annum uertentẽ tribus penſionibus numerarẽt: Zemouito aũt Mazouiorũ Duci Zaſcreuienſe territorium redderet: rex Cruciferis, quæ de ipſis bello cœperat, remitteret: Dobrinum ſibi haberet: captiui oẽs inuicem uti dimitterẽtur: de Dreno & Santoco, & alijs controuerſijs, ſeni uiri utrinq; delecti arbitrarentur: ꝙ ſi inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio ſtaretur. Complexi ſunt autem hoc fœdere rex quidem duces Stolpenſium, & Mazouiorum: Magiſter uerò Sigiſmundum regem Vngarorum, ſi is uellet: interim autem ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua noſtris pax, ſtipulatione utrinq; interpoſita, cũ Magiſter Henricus in caſtra regis ueniſſet, firmata eſt, & mox captiui omnes ſponſione ſoluti. Munera deinde inter principes

Podolia Vitoudo conceſſa.

ultrò citroq́ miſſa. Vitoudo autem ibi rex, inconſulto ſenatu Polono, Podoliæ dominatum, amoto à præfectura Petro Vulodico Charbinouicio, utendum fruendum côceſſit, non ſine magno Polonorum incommodo & iniuria. Dimiſſoq́ deinde exercitu, in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Ruſsiam contendit, cùm Alexandro Palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente ſuo, nouam contra Sigiſmundum regem Vngarorum ſocietatem inijt: Snatinumq́ & Colomeiam, & omnem tractum Pocucenſem, ipſi

Stephani Palatini Valachiæ promiſſa.

oppignerauit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, ſiue ſiclis argenti. Eodemq́ anno, Stephanus cum Alexandro ſiue extincto, ſiue pulſo, in principatu ſucceſsiſſet, miſsis ad regem quatuor oratoribus, in fide & clientela ipſius itidem, ut maiores ſui fuiſſent, ſe fore: & ubi accitus ab eo fuerit, uenturũ, ſoleñeq́ iuſiurandũ daturũ: neq; repetiturũ unquam Pocuce, ſed præſentem cum præſenti rege, arbitratu ipſius de eo tranſacturum eſſe promiſit, quod quidem literarũ monumẽtis, quæ in archiuio extãt, ſatis cõſtat. Vnde ſanè colligitur, Pocuce uel non fuiſſe traditum Alexandro, uel certè mox receptum à rege, alioqui cur negaretur, Stephanus id repetiturus eſſet? Tranſactum autem eſſe de ea ditione, argumento eſt diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipſum extat in archiuio, redditum procul dubio à Valachis. Per idem tempus, opera Zauiſsij nigri, apud Vngarorum iuxtà ac Polonorum regem gratioſi, effectum eſt, ut primores Poloni & Vngari ſimul apud Nouam uillam conuentum de pace inter reges redintegranda agerent: ſed ea non confecta, octo menſium inducias tantùm conſtituerunt, ea lege, ut Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quòd ſi eam Poloni nouo bello rupiſſent, illæ quoque

Rex in Lithuaniã profectus.

induciæ cum Sigiſmundo, & Vngaris irritæ forent: ſin Cruciferi priores id facerent, Sigiſmundus ſeſe deinceps ab amicitia, & ſocietate eorum ſeiungeret. His ita compoſitis, rex per Chelmenſem oram ſub initium ueris in Lithuaniam ſeceſsit. Ad Ioannem uerò pontificem, qui Alexandro quinto mortuo ſucceſsit, oratores miſit, Andream Laſcarem prępoſitum Vuladislauienſem, Martinum Vurocimouicium uexilliferum Cracouienſem,

Dona pontifici miſſa.

& Sbigneum Oleſſnicium ſecretarium ſuum, cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus ueſtibus ſabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex armelinorum pellibus conſuta: obedientiam ſuam i-

pſi

pſi delaturos, poſtulaturosq́; ut Pontifex declararet, ipſum iuſtè bellum contra Cruciferos ſuſcepiſſe, & quicquid rerum ſacrarum è templis, Pruſsicis per id bellum ablatū eſſet, rectè in Polonica templa diſtributum eſſe: deinde, ut ipſi crucis militiam contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem imperata ſunt: extremum hoc ne impetraretur, illud obſtitit, quòd eiuſdem modi militia, contra Ladislaum regem Neapolitanum, ab ipſo Pontifice promulgabatur, & obſtabant Polonis Sigiſmundi regis, & Cruciferorum oratores, ueriti fortaſsis, ne contra ſe rex uteretur illa militia. Sub id tempus, Iacobo Halicienſi archiepiſcopo, & Alexandro Camenecenſi epiſcopo mortuis, huic quidem Andreas neſcio qs, illi uerò Nicolaus Tramba procācellarius, rege petēte à Ioāne XXIII, uno de tribus, de Pontificatu Max. contendentibus, ſucceſſores dati ſunt. Quanquam Nicolaus Tramba eodem ipſo anno ad Gneznēſem archiepiſcopā, præter collegij Gneznēſis uoluntatē, quod Albertū Iaſtrembecium epiſcopū Poznanienſem poſtularat, translatus eſt, ſecundū mortem Nicolai Curouij archiepiſcopi: qui cum in Ruſsia regi, è Lithuania reuertenti, ab ipſo euocatus occurreret, caſu equi colliſus & extinctus, iudicio regis, & Vitoudi ſeſe ſubtraxit. Nam regina ei crimē intenderat, quaſi ipſam de ſtupro ſollicitaſſet. Reliquit aūt is permagnas diuitias, quas Petrus frater eius, cum alijs fratribus, & agnatis diripuit. Trabæ uerò Ioannes Reſſouius in Halicienſi ſucceſſor datus: qui archiepiſcopā illam poſteā Leopolim tranſtulit. Venit deinde rex Cracouiam, pedibus religionis cauſa incedens: uexillaq́; & ſigna militaria unum, & quinquaginta de Cruciferis captā, ad ſempiternā tam inſignis uictoriæ memoriam, in baſilica ſuſpendit, quæ in hanc uſq; diem extant. Haud multo pōſt inde diſcedens in Lithuaniā, partē hyemis in uenationib. exegit. Sequētis aūt anni, qui fuit 1412, initio, properè Cracouiā reuertit, de aduētu Herneſti ducis Auſtriæ rum certior factus, cū quo affinitatem iunxit, collocata ei in matrimonium Cimbarca Zemouiti Mazouiorum ducis, & ſororis ſuæ filia. Aduenerat, & Venetorum legatio, quingentorum haſtatorum ſtipendium regi pollicens, ſi Sigiſmundo bellum facere pergeret. Iam erat creatus Cæſar Sigiſmundus. Faceſſebant aūt ei negotium Veneti in Dalmatia. Ipſe uerò à Ioañe Pontifice in Italiā, & ad liberādam de manu Ladislai regis, Neapolitani Romā, ſuſcipiendumq; diadema imperiale, inuitatus, Foroiulianam Venetorū ditionem infeſtabat. Auerti igitur eum Veneti, ac diſtineri bello Polonico uolebant: ſed nihil impetrarunt. Cauebant enim proceres Poloni, ne uetuſta cum Vngaris fœdera uiolarentur. Et cùm ſenſiſſet id agi à Venetis Sigiſmundus, miſit & ipſe legatos ad Vuladislaum regem, Brandam Cardinalem presbyterum, & Sciborium palatinū Tranſſyluanorū, de renouando fœdere, aut certè de cōuentu, & colloquio. Aegrè cōuentus ad certam diem, Luboulam ſiue Liblium impetratus. Prior Anna regina eò profecta eſt, Barbarā ſororē, quæ cū Sigiſmūdo nupta erat, uiſum. Rex deinde, qui Sandeciæ ſubſtiterat, ſecutus, Boleslao Mazouio, & Sigiſmundo Coributho fratre, & multis proceribus Polonis deducentib. Venienti Sigiſmūdus obuiam ꝓdijt, unà cum uxore, uſq; ad iugū montis. Atq; ibi ſeptem diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace, cùm diſcedere iam Vvladislaus uellet, ad ſecretū colloquiū ſemotis prorſus arbitris, à Sigiſmūdo inuitatus, blanditijs eius, & ingētib. pollicitationibus expugnatus, tandem homo minimè malus, in gratiam cum eo, pactis iureiurando mutuò firmatis, redijt. Erat autem in pactis, ut Sigiſmundus cum Vuladislao, & Vitoudo, duce contra quoſuis hoſtes, & in primis ad extirpandos Cruciferos, arma coniungeret: ac Pruſsia quidem eiectis Cruciferis, inter reges pro portione copiarū utriuſq; ad id bellū adductarū diuideretur: Pomerania uerò, Culmenſis & Michalouienſis, integrè Vuladislao Poloniſq́;, quorum fuiſſent olim, cederent. Porrò de Ruſsia, Podolia & Valachia, quæ iuris Polonici, & tunc erant ſine controuerſia, & antiqtùs fuerant, ut nulla fieret mentio aut controuerſia, quoad ambo uiuerēt, & qnq; annis ꝓximis poſt obitum eius, qui prior de ipſis obijſſet: Valachi duntaxat Sigiſmundo, cū Turcis bellum gerenti, mādato Vuladislai, ut eſſent auxilio, ſi ipſi Vuladislao, & Polonis tunc nō militarēt. Quòd ſi dicto audiētes non eſſent, ambo ſimul reges, eos bello pſequerent̄, ditionēq; eorum ſubiugatam, certis finibus inter ſe partirent̄: tamen ut ea nihilominus ſub cōditionē, ſuprà memoratam, quinq; annorum poſt mortē alterius caderet. De priuatis uerò hominum inter ipſos iniurijs, conſtitutum in poſterum, ut Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam ſiue Leiciam referrent: & quaterni utrinq; deſignati, omnium controuerſiarum atque iniuriarum cognitores & iudices, qui animaduertēdi in ſontes poteſtatē haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim conuenēre. Publicè uerò, ne qua mentio Pruſsiæ, & Cruciferorum fieret, Sigiſmundi calliditate, & precibus perfectū eſt: quod is diceret, Minimè ſi-

Nicolaus Trāba Leopol. & Gneznenſis archiepiſcopus.

Rex in Lithuaniam iterum.

1412. ann.

Regum Pol. et Vng. conuentus Liblij.

De Ruſsia & Valachia.

Sigiſmundi Cæſaris calliditas.

bi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Cruciferorum legati: quib. ſeorſum prolixè omnia pollicebatur, ut aliquid rurſus ab eis emungeret. Quo factum eſt, ut caput illud de Pruſsia diplomatis à regibus, & proceribus eorum conſignatis diſertè non insereret: ſed in genere modò caueret, ut reges contra quoſuis alterutrius hoſtes, nemine prorſus excepto, fœderati inter ſe eſſent, ac ne aſſenſu quidem alterius, hoſtibus & rebellibus fauerent: quin uterq; alterius incommoda pro uiribus, præmonendo & omni ope auerterent.

Pacta publica Sigiſmundi cũ Vuladislao.

Nec hoc ſolum perfecit Sigiſmundus: uerũ etiam cum Vuladislaũ ſub ſpecie uenationũ longiùs in Vngariam ſecum, necquicquam reclamantibus cõſiliarijs, & in primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, extraxiſſet, perſuaſit homini ſimplici & credulo, ut ſe iudicem, & arbitratum propitium quidem, ut uideri uolebat, controuerſiæ cum Cruciferis per compromiſſum ſumeret: promittens, idem facturos Cruciferos, & iudicato parituros: ni facerent, uim ſuam experturos. Iam enim rurſus Vuladislaus non obſcurè præ ſe ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij, primam penſionem ex pacto Torunenſi, ad præſtitutam diem ſibi, non ſoluiſſent. Cùm autem iudicium id Sigiſmundus ſanè, quàm libenter aſſentientibus, Cruciferis inſtituiſſet, uarias nectebat moras, ut cùm Vuladislaum ſpe pacis duceret, tum Cruciferos obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos cauſificatus, cognitionem cauſæ inter Vuladislaum, & Cruciferos, ne deſeruiſſe uideretur, proceribus quibuſdam Vngaris delegauit. Interim aduenêre legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus rogatu Sigiſmundi ſpem pacis æquiſsimis conditionibus conficiendæ feciſſet. Ac tentata quidem Vuladislao interueniente, ſed non confecta pax eſt, propterea quòd nihil æqui Veneti attuliſſent: nec reddebant Sigiſmundo ereptam Dalmatiam.

Dalmatiam Veneti Vngaris eripuêre.

Dum autẽ Vuladislaus Budæ commoratur, uenit eò fortè ad eum ſplendida legatio Tartarorum, cum muneribus, magna auxilia, ſicubi opus eſſet, ei pollicens. Honorificentiſsima hæc erat ei legatio apud exteros. Perſuaſit autem is legatis, ut eadem Sigiſmundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimiſsis legatis, ludis ac deinde uenationibus uacatum eſt, ubi cum Vuladislaus bubalinis caſeis recentibus ſeſe repleſſet, ac deinde calido balneo uſus, in profluente Danubij diutius ſeſe abluiſſet, febrim contraxit. Ab ea uerò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & ampliſsimis muneribus à Sigiſmundo donatus, per Morauiam atque Ceſsinenſem oram in Poloniam reuertit, quinto demum menſe, poſteaquàm Vngariam ingreſſus fuerat. Fuerunt autem præcipua dona, quæ à Sigiſmundo acceperat, corona, ſceptrum, & pomum aurea, & Boleslai Chrobri gladius, inſignia regni, quę Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam aſportauerat, uerita ne Poloni mutata ſententia alium ſibi regem crearent.

Inſignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Ea rex Cracouiam ingrediens, publicè ſibi præferri iuſsit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomirienſem, Lublinenſem & Chelmenſem tractum profectis, ſupra Bugum fluuium propè Rubeſſouum oppidum cum Vitoudo de omnibus quæ in Vngaria egerat, communicauit. Venerat eò ad exorandum regem Petrus Viſſus epiſcopus Cracouienſis, magna neceſſariorum caterua ſtipatus, quòd ab eo de Cracouienſi epiſcopa in Poznanienſem, quaſi delirus & inutilis, Alberti Iaſtrembecij epiſcopi Poznanienſis & cancellarij regni ambitione reijciebatur: ſed nihil impetrauit.

Albertus Iaſtrembecius epiſcopus Cracouienſis per ambitionem factus.

Et aduerſa is quidem uſus eſt ualetudine, ex quo concilio Piſano, & longiore ad ſepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, ſtupore quodã & lethargo afflictus: ſed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in diſsidio pontificum rex quæ uolebat obtinuit. Non fuit tamen ſine metu poſtea Iaſtrembecius, propinquis Petri ad omnem occaſionem intentis, qua eum de medio tollerent. Dimiſſo deinde Vitoudo, Ruſsiam rex obibat: quò cum legati Sigiſmũdi regis ad eum ueniſſent, octoginta millia florenorum Pragenſium ab eo mutua acceperunt, dato ei in pignus Scepuſienſi tractu omni, arce modò excepta.

Scepuſium oppigneratum regi Polono.

Atq; ex eo tempore Scepuſium in ditione Polonorum eſt uſq; in hanc diem. A`Cruciferis autem ea pecunia ſumpta eſt: quibus Sigiſmundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in inſula Torunenſi cũ Vuladiſlao initis non ſatisfeciſſent. Ita quidem habet Dlugoſſus. Verùm nos reperimus in archiuio literas Ioannis XXIII, Pontificis maximi, quibus is poſtulat à Vuladislao, ut proroget Cruciferis tempus ſoluendarum quinquaginta millia marcarum (quæ ſunt octoginta millia florenorum) quæ ij ex pacto debebant. Vnde nobis ueriſimile fit, in pactis Torunenſibus de ea pecunia numeranda, Cruciferis cum rege conueniſſe, licet literis pactorum id inſertum non ſit. Quin extant teſtimonia Benedicti Macrini, cui Sigiſmundus delegarat arbitriũ, & in rẽ præſentẽ in Pruſsiã & Lithuaniam eũ miſerât: qui teſtificatur Vu-

ladiſ-

ladislaum quidem & Vitoudum iudicatum feciſſe, Cruciferos uerò minimè. Inde autem apparet, Sigiſmundum iudicaſſe quidem tunc inter diſsidentes: quid autem iudicarit, nõ liquet, præter quòd Vuladislaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidere Magiſtro Cruciferorum diplomata ſuper Samagitia: tametſi Heduigis regis filia teſtata eſt, ſe ei trãditioni aduerſari.

Cruciferi non paruerunt decreto Cæſaris.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVIII.

RVSSIA peragrata, in Poloniam rex reuertit: paucisq; diebus Nepolomiciæ exactis, in Lithuaniam rurſus ſeceſsit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigioſè calida fuiſſe memoratur, ita ut initio Februarij flores & olera in regione frigidiſſima exiſterent. Verno atq; æſtiuo tempore Poloniam rurſus ferè omnem peragrauit. Poznaniam autem cùm ueniſſet, Petrũ epiſcopum in delubrum ſeuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus eſt, quòd eum ſede Cracouienſi præcipitanter eieciſſet. Apud Grodlum deinde, ſupra Bugum amnem, Polonorum & Lithuanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: conceſſumqúe ius nobilitatis Lithuanis ijs duntaxat, qui ritus Eccleſiæ Romanæ & catholicæ ſeruarent, ijſdem ut inſignibus, ijſdemqúe prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, uterentur: præterquam ut iuſſu magni ducis, arces conderent, uias publicas reficerent, tributaqúe ſolita penderent: ſenatum autem & magiſtratus more Polonorum haberent: cæterùm honores & magiſtratus ne alienis ab Eccleſiæ Romanæ inſtitutis mandarentur: Ducem, quando uſus poſtularet, non niſi de ſententia regis, & ampliſsimi conſilij Polonorum, legerent: uiciſsimqúe Poloni, ut ne inſcijs & inconſultis duce & ſenatu Lithuanico regem ſibi crearent: comitijs communibus quoties opus eſſet, ut ea Lublinum uel Parſouiam, uel aliàs quò uideretur, mutuo conſenſu indicerentur: ordo item eccleſiaſticus ut eodem iure, ijſdemqúe prærogatiuis, quibus in Polonia, uteretur. Hæc omnia proceres Lithuani, libertatem & prærogatiuas nobilitatis adepti, approbarunt, & literarũ monumentis conſignarunt. Soluto conuentu, quia peſtilens autumnus erat in Polonia, in Lithuaniam rex ſeceſsit. Inde porrò in Samagitiã profectus, gentem eam, quæ nondũ falſorũ deorum cultum penitùs abdicarat, magno ſtudio, magnaq; cura, extinctis ſacris ignibus, ſucciſis lucis, necatisq; ſerpentibus, & alijs ſacris animalib. ad religionẽ Chriſtianã conuertit, partim donis alliciens, partim autoritate & minis adigens: non modò pij regis, uerùm etiã doctoris & apoſtoli fungens officio, ſuggerentibus ſacerdotibus noſtris, quæ diceret, quæ'ue faceret: cũ ipſi barbaros loquentes non intelligerent, nec ab eis uiciſsim intelligerentur. Populariter autem Samagitæ tunc religionem Chriſtianam ſuſceperunt, per unum natu maximum apud regem profeſsi, ſe quos in eum diem deos coluiſſent, uelut infirmos & ignauos deſerere: & in eius ius concedere, cuius numine illi à rege uicti & profligati eſſent. Cùm aũt nonnulli adhuc, ſi reſuſcitare ignẽ extinctũ è calidis fauillis poſt regis diſceſſum poſſent, relapſuri eſſe in priſtinum errorẽ uiderent, & hęc inter ſe muſsitarent, ſubſtitit ibi rex diutius quàm ſtatueret, locumq; ignis largiore aqua inundari iuſsit. Epiſcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs cõtinetur Samagitia) ut ijdem tamen canonici Mednicenſes eſſent, inſtituit. Quanquam hæc quarto demũ anno pòſt à Ioanne archiepiſcopo Leopolienſi, & Petro Vilnẽſi epiſcopo, conſumata ſunt. Tunc aũt rex, præfecto genti Keſgellone nobili Lithuano, & religionis curam in primis in rudi populo gerere iuſſo, in Lithuaniam, atque inde porrò poſt anni ſequentis, qui fuit 1414, initium, in Poloniã, & in Cuiauiã, ad conſtitutũ cum Cruciferis conuentum apud Slonſcum, cõtendit. Iam ſummum apud Cruciferos magiſtrum Michaël Cochmeiſter gerebat, amoto & in carcerem coniecto Henrico Plauenio, ſiue propter pfuſas largitiones, ſiue propter inuidiam: ſiue q̃ à Michaële, ambitioſo & feroci homine, quaſi Polonis impenſius faueret, inſimulatus eſſet. Quo comperto, Vlricus Henrici frater, cõmendator Gdanenſis, metuens & ipſe ſibi, clàm ad regem perfugit. Fugiſſet Henricus quoq; è cuſtodia,

Hyems calida.

Lithuanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

Samagitia ad religionẽ Chriſtianam conuerſa.

Keſgello Samagitiæ præfectus.

1414. ann.

Cropidlo epiſcopus arcanũ regis prodidit. ſtodia,re clàm per internuncios cum rege compoſita, niſi eum Ioannes Cropidlo Vvladislauienſis epiſcopus,cum quo fortè rex ea de re ſecretò communicarat, prodidiſſet. Pace cum Cruciferis tentata,ſed non confecta,cauſa uerò tota à Strigonienſi archiepiſcopo, ueluti delegato Sigiſmundi Cæſaris,iniquiſsimè diſceptata, cũ Cruciferi iniurijs nullum modum ſtatuerẽt,mercatoresq; Poznanięſes Gdani, direptis eorũ mercib.crudeliter interfeciſſent,& per ſubornatos homines multa oppida & pagos in Polonia incendiſſent, latrocinantiũq; in morẽ è Dobrinẽſi & Polonia finitima prædas agerẽt:& captos homines,non modò plebeios,uerùm etiam equeſtres, in patibulum agerent: cumq; ad extremũ ſub ſignis populabundi in Dobrinenſem excurriſſent,ac ſubitò pauore turbati diffugiſſent,nouam in eos expeditionem rex Polonis,Ruſsis, atq; Lithuanis cunctis indixit. Dum aũt bellum id adornatur,ipſe maiorem Poloniam percurrit.Fortè tunc Petrus Viſſus epiſcopus Poznanienſis,lento morbo cõfectus obijt. Quod ni obijſſet,reſtitutus fuiſſet autoritate Conſtantienſis concilij ad Cracouienſem epiſcopam,Alberto deiecto: ſed profuit Alberto mors eius,ut facilius à concilio,rege petente, ueniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contendentibus,& Ioanne Huſſo turbas ciente in Bohemia,Sigiſmundus Cæſar magno ſtudio,labore & curſitationibus perfecit, ut conciliũ œcumenicũ,conſenſu Chriſtianorũ principum,& primorum eccleſiaſticorũ, apud Conſtantiam Germanorũ aperiretur:quod quidem durauit in quartũ annum. In eo cùm alia multa reipub.Chriſtianæ ſalutaria cõſtituta ſunt,tũm Huſſus hæreſiarcha condemnatus & exuſtus,& poſt eum Hieronymus Pragenſis. Ad extremum aũt ſublato diſsidio,cum tres illi pontificatu partim amoti eſſent,partim ultrò ipſi ſe abdicaſſent, Martinus eius nominis quintus,põtifex creatus eſt.Verùm hæc & externa ſunt,& poſterioris tẽporis. Tũc aũt,cum collegium Poznanienſe petiſſet à rege,ut ſibi epiſcopũ arbitratu ſuo legere liceret,non abnuit:ſolusq; in conſilium ſacerdotũ reuerẽter ingreſſus, impetrauit,ut de quatuor à ſe editis,inter quos etiam fuit Alexander ducis Mazouiæ filius,è ſorore ſua natus, unus legeretur epiſcopus.Lectus eſt abſens,magno omnium conſenſu, Andreas Laſcaris Goslauicius,decanus Cracouienſis,& canonicus Poznanienſis,gente Goziembius: qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs,ad Sigiſmundum Cæſarem de cauſa Cruciferica profectus erat.Aegrè tamen is decreto collegij cum uoluntate regia coniuncto aſſenſus eſt,uir bonus,& non ignarus,quantum onus in ſe ſuſciperet.Cuius ſimiles perpaucos fortaſſe illa ætas habuit:noſtra unum,quod ſciam,habet,quo libentiùs tam rarum integritatis & modeſtiæ exemplum commemorauimus.Iam ingentes copiæ ex omni Polonia,Ruſsia,Lithuania,& Mazouia,cum ſuis ducibus,Volboriam conuenerant. Tartarorum etiam non contemnenda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Bohemis atq; Sileſijs non exiguus numerus.Ad hæc,Sileſiorum duces, Bernhardus Oppolienſis,Ioannes Ratiborienſis,Boleslaus Ceſsinenſis,Conradus Oleſnicenſis,Venceslaus Zeganenſis,Ioannes Lubinenſis,Conradus Albus Cozlenſis,& Venceslaus Opauienſis,auxerant exercitum regium.Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ, unum uexillũ militũ in auxiliũ regi miſerat: ita ut tantus ille eſſet exercitus regius, quãtus nõ modò ad Pruſsiã,ſed ad magnã orbis partẽ perdomandã poſſet ſufficere. Itaq; rex non moratus diutiùs,in terram hoſtilẽ eum duxit, inſtructum inſpectantibus legatis hoſtium,qui ſiue auertendum bellum, ſiue ad ſpeculandum uires noſtrorum, uenerant. Verùm non ita multum operæpretij cum tantis copijs factum eſt. Oppida modò & caſtella quædam ignobilia,partim ui expugnata,partim in deditionem accepta,partim uacua dilapſis habitatoribus occupata,direpta & exuſta.Inter quæ fuẽre Nidburgum, Hoenſteinum,Alleſteinum,Gutteſtadia,Zirgonum,Prabutha,ſiue Riſemburgum, Biſſouiſuerderum,& Cruciborgum.Nam ab Helsbergæ obſidione Ioãnes Varmięſis epiſcopus, cuius ea arx eſt,precib.regem auertit.Holandiæ obſidio, cũ in longũ extractum iri uiderẽt,omiſſa eſt.Et nonnihil ibi incommodi Lithuani,cum incautius prædas agerẽt, accepẽre,capti ab hoſtibus Butrim magiſter curiæ,ſiue Marſalcus Vitoudi,Mikita,& nonnulli alij,peruaſtati tamen agri longè, lateq;,nemine obuiam prodeunte.Cum autem Chelmæ ſiue Culmæ atq; Torunię oppidorum dedendorum regi nonnulla ſpes facta eſſet,eò moturus erat caſtra,ni eum Magiſter Cruciferorum uafro conſilio eluſum, aliò auertiſſet, ſubornato homine cum literis,commendatoris Brodnicienſis nomine ad ſe confictis: quibus perſcriptum erat,arcem Brodnicienſem à commeatu,tormẽtisq; bellicis imparatam, longiorem obſidionem ſuſtinere nõ poſſe.Quæ literæ,capto & excuſſo tabellario,cũ fidẽ feciſſent noſtris,hoc perfecerũt,ut eius arcis potiundæ ſpe conatus meliores fruſtrarẽtur: uiresq;

Albertus Iaſtrẽbecius ægrè epiſcopam Cracouienſem retinuit.

Pruſsicum bellum.

Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.

Vafrum conſilium magiſtri.

uiresq́ȝ noſtrorũ nõ hoſti magis,q̃ ſibiịpſis ꝓpter difficultatẽ annonæ graues,inerti obſi-
dione lãguidas & inutiles redderẽt.Nam Brodnicia,præterquã ꝙ natura,arteq́ȝ ꝑmunita
eſt,ualido hoſtiũ præſidio tenebat̃,& cõmeatu,armisq́ȝ abũdabat. In eius igit̃ obſidione
rex cũ omni exercitu totũ mẽſem fruſtra cõſumpſit.Inde Vitoudus,necq̃cq̃ȝ retinente re-
ge,non ſine animi eius offenſione diſceſsit.Et iam morbus uulgò in corpora militũ ex pa
nis penuria graſſari cœpat.Continuabat tñ rex obſidionẽ: dimiſsisq́ȝ quoquo uerſus fru-
mẽtatorib.cũ præſidio armatorũ,frumentũ in caſtra cõportabat. In eos cũ quadã die ho-
ſtes,ad oẽm occaſionẽ rei benè gerendæ intenti,impetũ feciſſent,longè plures à paucio-
ribus fuſi,fugatiq́ȝ ſunt,ſexaginta captis,ducentis deſideratis. Venit interim ad regẽ lega-
tus Pont.Max.Ioãnis XXIII, Ioannes Lauſanẽſis epiſcopus:q facilè impetrauit à rege,
deſidis & famelici belli (ſic eñ uulgò appellatũ,id eſt,poſtea) iam pertæſo,ut duorum an-
norũ induciịs cum Cruciferis cõſtitutis,Conſtãtienſis cõciliị iudicio cauſam & cõtrouer
ſiam ſuam oẽm cum Cruciferis ꝑmitteret. Itaq́ȝ rex dimiſſo exercitu reuerſus in Poloniã,
de ampliſsimi conſiliị ſententia legatos ad concilium miſit, Nicolaum archiepiſcopum
Gneznenſem,Ioannem Vuladislauienſem,Iacobum Plocenſem epiſcopos, Andreã La-
ſcarem electum Poznanienſem,Ioannem Tuliſcouium Calliſsienſem caſtellanũ, & Za-
uiſsium nigrũ Garbouium,uirum clariſsimũ.Pollicebat̃ autem Sigiſmundus,non defu-
turum ſe ibi eſſe cauſæ regiæ contra Cruciferos:eiq́ȝ uiciſsim rerum Vngaricarum curam
commendauit.Idemq́ȝ fecit concilium illud,ſcriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit qdẽ
Vuladislaus amici officium,nam cum Turcæ Vngariam infeſtarent, Boſnamq́ȝ à Sigiſ- *Vuladislaus cu-*
mundo prius recuperatam,ipſi iterum eriperent,fuſis,profligatisq́ȝ Vngaris, Vuladislaus *ram geßit Vn-*
miſſa ad Turcas graui & minaci legatione,ſex annorum inducias inter eas gentes, capti- *gariæ, Sigiſ-*
uis Vngaris,ꝓcerib.liberatis,cõfecit:pacem quoq́ȝ perpetuam cõfeciſſet,ni Pipo Floren- *mũdo abſente.*
tinus comes Themeſsienſis temerè omnia turbaſſet,capto pro exploratore Gregorio Ar
meno Vuladislai internũcio,qui Turcicæ legationi de pace ueniẽti tutũ ad Vngaros ac-
ceſſum præſtructurus anteceſſerat.Proſperè tamen poſtea rẽ cõtra Turcas geſsit aliquo-
ties Nicolaus Petri Macedonis filius,abſente Sigiſmundo, eosq́ȝ Boſna expulit. Interea
Vuladislaus rex Lithuaniam,Poloniam, Ruſsiam continentibus ferè itineribus obiuit.
Et Sniathini cùm eſſet in Ruſsia ad Pentecoſten anni ſequẽtis 1415, uenit ad eum Ale-
xander palatinus Valachorum,permagna & ſplendida nobilitatis ſuæ caterua ſtipatus:
adoratoq́ȝ publicè rege,& uexillo ad pedes eius proiecto,& dato conceptis uerbis iureiu
rãdo,in fide & clientela eius atq́ȝ Polonorũ ſe fore ſemp ꝓmiſit, & pampla munera ei de-
dit,ab eoq́ȝ uiciſsim accepit.Venit & ab Imperatore atq́ȝ patriarcha Conſtantinopolita-
no legatio,frumentarium ſubſidium petens.Vehementer enim à Turcis infeſtabantur &
premebantur.Quorum princeps Mahometes recuperatis in Aſia ịs,quæ Tamerlanes a-
uo eius ademerat,impiị ſedẽ Pruſa Adrianopolim trãſtulerat: & iã trãſalpinos Valachos
uexabat,iam Conſtantinopoli ac toti Græciæ ferox iminebat.Vuladislaus rex inopia la-
borantibus Conſtantinopolitanis liberaliter opitulatus,in Cacybeio portu maris Ponti- *Cacybeius por-*
ci,qui in ditione Polonorũ tunc erat,frumentum admenſus eſt: inde in Lithuaniam rur- *tus in ditione*
ſus diuertens,uiginti millia marcarum Pragenſiũ,quadraginta ueſtes Sabellinas eximias, *Polonorum.*
centum equos,totidemq́ȝ aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno ſequenti cum
Annam reginam mortuã Cracouiæ ſepeliſſet,rurſus in Lithuaniã ꝓfectus, apud Velunã
Samagitiæ cum Cruciferis Pruſsienſibus pariter atq́ȝ Liuonienſib. de regundis finib. Sa-
magitiæ,ac de pace perpetua conſtituenda conuentũ egit:ſed Cruciferis intolerabili faſtu
tumentibus,neq́ȝ ullam æqui & iniqui rationem ducentibus,re infecta diſceſſum eſt.Au-
gebat autem eis ſpiritus,ut creditum eſt,ſocietas cum Tartaris inita, qua eos ad uaſtãdos
Ruſsiæ fines excitarant.Nec multo pòſt ingens uis barbarorum duce Ediga in Kiouien-
ſem tractũ improuiſò effuſa,ferro,igniq́ȝ omnia depopulata eſt.Vrbem quoq́ȝ ipſam Kio-
uiam diripuit ac diruit.Atq́ȝ ex eo tempore ea ſplendorem priſtinum nunq̃ȝ recuperauit,
arce quidem,ſumma ui oppugnata,potiri non potuit: & ingentem pecudum hominũq́ȝ
prædã abegit.Rex pro eo quod hoſtes bello perſequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, *Rex Elizabe-*
indignas illa ætate,& nomine ac dignitate ſua,ducta in matrimonium Elizabetha Pile- *tham Pileciam*
cia,Ottonis palatini quondam Sendomirienſis filia,uidua prouectæ iam ætatis & effœ- *uxorem terti-*
ta:quippe quæ uirgo propter magnitudinẽ dotis à Morauo quodam rapta, eiq́ȝ aliquan- *am duxit.*
to pòſt ab alio quodã Morauo item erepta,& interfecto priori raptore, in loco iuſtæ uxo
ris habita: ad extremum Vincentio Granouio caſtellano Naclenſi gente Toporo,de-
ſpondente Spitcone Melſtinio propinquo,nupſerat: perq́ȝ eam Granouius ſeſe in fami-

liam

liam Leliuiorum inſeruit. Siue autem intempeſtiuo amore & conſuetudine eius mulieris captus, ſiue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo ſe tam impari matrimonio implicauit: magnam certè nomini ſuo infamiam non modò apud ſuos, uerũ etiam apud exteros aſperſit: ita, ut Concilium quoq; ea fama, traducẽtibus Cruciferis, impleret. Huc acceſsit, quòd ritu Chriſtianorum inceſtum id erat cõiugium, cum illa regi in loco ſororis eſſet, propterea quòd is à matre eius de ſacro fonte leuatus erat. Sed inſtante

Elizabetha coronata.

rege, concilium legitimas eſſe iuſsit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginãquoq; eam ritu ſolenni fecit, neqcquã aduerſantib. nonnullis procerib. & in primis Sendiuoio Oſtrorogio palatino Poznanienſi. Quoniã aũt ea ab archiepiſcopo Leopolienſi Ioanne Reſſouio coronata erat, ueritus Nicolaus archiepiſcopus Gneznenſis, qui tunc in cõcilio Conſtantienſi ꝓpter ſplendorẽ gratioſus erat (ita ut ſumus põtificatus ad eũ, ſi Dlugoſſo credimus, deferret, ſi eũ ſuſcipe uoluiſſet) ne ſibi poſteriſq; ſuis archiepiſcopis Gneznenſibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas ſurriperetur, obtinuit apud Conciliũ, ut archiepiſcopus Gneznenſis deinceps Poloniæ primas haberetur: perfecit aũt idem cum collegis ſuis, ut Ioãnes quiſpiam Falchembergius ſodalis Dominicanus decreto Concilij in tetrũ carcerẽ cõpingeret, ꝙ ſubornatus à Cruciferis ſatyram ſiue famoſum libellum in Vuladislaum regem, & in omne Polonũ nomen cõſcripſerat. Cum uerò mitius cum eo poſtea Martinus, eius nominis quintus Pont. Max. cui Nicolai archiepiſcopi fauor ad pontificatum nõ parum ſuffragatus erat, ageret, rem nouam legati re-

Prouocatio à pontifice ad concilium futurum.

gis auſi, ad Baſilienſe concilium, quod in decimũ annũ indicebat, prouocarunt. Verùm ſatisfecit eis deinde pontifex, authoritate patrum adductus. Cæterùm libellus ille famoſus Lutetiæ archiepiſcopo oblatus erat, cum eius urbis doctores & ſtudioſos oẽs lauto conuiuio accepiſſet. Etenim Sigiſmundo Cæſari ad conciliandum cõcilio regẽ Arragonum, & ad pacificandum Francorũ & Anglorũ reges proficiſcenti, comes itineris unà cũ Tuliſcouio & Zauiſsio de cõcilij ſentẽtia datus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæſare & rege Francorum Carolo petentib.

1418. ann.

Et anno ſequenti, qui fuit 1418, rurſus apud Velunam Samagitiæ cum Cruciferis de pace conuentũ egit, deductis ſecum primoribus Polonorũ: unde cum re infecta diſceſsiſſet, dimiſsiſq; proceribus, ipſe cum paucis apud Vigros, ſyluæ id nomen eſt, uenationi uacaret, parum abfuit, quin in Raſtemburgenſis commendatoris inſidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amiſſa paulò antè Anna uxore, alteram duxit Iulianam uiduam, prioris materteram. Atq; id matrimonium inceſtum Ioannes Cropidlo epiſcopus Vuladislauienſis, qui etiam regem fortè in Lithuaniam ſecutus erat, præter diſciplinam eccleſiaſticã iunxit, cum Petrus Vilnenſis, ut id faceret, nequaquam adduci poſſet. Ita plurima ſibi plerunq; præter ius & æquũ permittunt homines excelſo loco nati. Inſequenti anno cùm rex in Poloniam reuertiſſet, uenêre ad eum duo legati Martini Pont. Max. Iacobus Camplus Spoletanus, & Fernandus Hiſpanus Lucenſis epiſcopi, de pace cum Cruciferis conficienda poſtulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius uoluntate, ad pa-

Legatorum mala fides.

cem ꝓpenſa, in Pruſsiam inde ad Cruciferos contenderunt. Quorũ corrupti muneribus, cum monumenta ad cauſam ipſorum pertinentia iiſdem ipſis exhibentibus inſpexiſſent ac deſcripſiſſent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendã, Cruciferorum rogatu atq; ſumptibus uenerant) regis cauſam incognitam temerè teſtimonio ſuo damnarũt. Qua de re grauiter poſtea rex cum pontifice queſtus eſt. Ac fecit is deinde regi poteſtatem producendi documenta cauſæ ſuę. Dimiſsis autem legatis pontificiis rex Caſſouiam profectus eſt, ad colloquium à Sigiſmundo Cæſare inuitatus: ibiq; blanditiis eius inductus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex cõpromiſſo de cõtumeliis, damnis & iniuriis, quas ab illis acceperat, reclamantib. quos ſecum duxerat procerib. & ad extremum, ut certa tñ

Compromiſſum regis.

formula, certoq; die id compromiſſum adſtringeret ſuadentibus: quorum princeps fuit Albertus epiſcopus Cracouienſis, idemq; Cancellarius Poloniæ. Recuſabant aũt id compromiſſum Cruciferorũ legati, qui tunc ibi aderãt, ſiue adeò recuſare ſe ex cõpoſito ſimulabant: qua re Cæſar uehemẽter, ut uideri uolebat, irritatus, arma ſecum Vuladislao contra eos coniuncturum iureiurando interpoſito pollicitabatur. Qua de cauſa remittere ei Vuladislaus pecuniam quam mutuam dederat, Scepuſiumq; mox reddere cogitabat, ni proceres, cum quib. ea de re communicarat, id ei diſſuaſiſſent. Soluto cõuentu Vuladis-

Legati Cæſaris ad Vuladiſlaum.

laus in Poloniã reuerſus, magna cura bellũ aduerſus Cruciferos apparauit. Miſit & Cęſar epiſcopũ Pathauiẽſem impialem cãcellariũ, & Ioannẽ comitem de Herdek Cracouiam, ut in ſpeciem arma & cætera ad Pruſsicum bellum neceſſaria exercitui ſuo compararent.

Quibus

Quibus lautè à Rege ſumptus ſuppeditati ſunt. Sed ij cùm ſupra quadraginta dies Cracouiæ manſiſſent, ultróne an reuocati, incertum eſt, in Vngariam ad Cæſarem reuerterunt. Redijt deinde ad Regem ex Vngaria Sbigneus Brezius Marſchalcus, qui ad deducenda à Cæſare auxilia relictus erat, uanitate Cæſaris perſpecta. Lactatus inanibus Cæſaris promiſſus Vuladislaus, tamen inſtitutam in Pruſsiam expeditionē non remiſit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, ut in aliud tempus id bellum differretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeꝗ per Maſouiam progreſſæ ad fines hoſtium peruenerant, cùm uenit ad Regem in caſtra Bartholomæus Capra Archiepiſcopus Mediolanenſis, legatus à Cæſare dirimendi eius belli cauſa. Et perfecit is quidem rurſus adiuuante maximè Vitoudo, & accedente Pontificis max. authoritate, duorum annorum inducias, cùm compromiſsi ſui Regem admonuiſſet, & aliud ei ex aduerſo reſpondens ipſe â Cruciferis attuliſſet. Pręfinita autem compromiſſo dies ad octauum Idus Ianuarij, quam Epiphanias Chriſtiani dicimus. Itaꝗ irritus tantus ille conatus atꝗ apparatus belli fuit, non ſine magno omnium fremitu, imprudentiam Regis in faciendo compromiſſo incuſantium. Verùm eam culpam Rex in Cancellarium reiecit: quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ, & Noruegiæ Rege, ac Duce Pomeraniæ, eiusꝗ conſiliarijs, publicè à Vuladislao, & Vitoudo in caſtris tunc ictum eſt fœdus, & ſocietas, cùm contra alios utriuſꝗ partis hoſtes, tum nominatim contra Cruciferos: ea lege, ut etiamſi quis principum ab eo fœdere uellet diſcedere, ſubditi tamen ipſins eò nihilominùs tenerentur: ne tamen inſcijs alteris alteri Cruciferis, uel cuiquam omninò bellum inferrent. Excepti ſunt autem à Vuladislao, & Vitoudo Sigiſmundus Cæſar, & Venceslaus Rex Bohemorum, propter priora cum ipſis fœdera. Reuertens autē ex eo bellò Vuladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit: Poſnania uerò Środam proficiſcentem aduerſus caſus perculit. Nam ſub ueſperū è ſereno ſubitò atris nubibus cœlum obductum eſt: inde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidens, quadrigas carpento, quo Rex uehebatur, iunctas, duosꝗ ſtipatores regios, itemꝗ Poſnanienſis, & Sendomirienſis palatinorum, & nouem alios regiorum comitum equos unà cum regio, cui cubicularius quidam haſtam Regis ferens inſidebat, uno ictu interfecit: aurigæ, & ſeſſoribus equorum nihil actum, niſi quòd cubicularij ueſtis diſcerpta eſt. Rex cùm aliquandiu exanimatus iacuiſſet, tandem reſpirauit, çæterà ſoſpes, præter quòd ſurdaſter paucos dies, & modico manus dextræ dolore affectus fuit. Vulgò creditum eſt, propter inceſtum matrimonium diuinitùs eo terrore correptum fuiſſe. Et ſanè liberiùs tunc eum Sbigneus Oleſſnicius ſecretarius eo de crimine obiurgauit. Per illud tempus Ediga princeps Tartarorum, miſſa legatione cum muneribus ad Vitoudum, fœdus cum eo icit. Sub idem tempus, cùm uires ſumeret hæreſis Vicleffi, & Huſsi in Bohemia, motusꝗ magni cùm Pragæ, tum alibi cum ſummo contemptu Regis exiſterent, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter, & agreſtium cum mulieribus ac paruulis ad montem quendam coiuiſſent, magiſtratusꝗ nouæ Pragæ concurſu populi trucidatus eſſet, anxio fuit animo Rex Venceslaus: & ira fortè in pocillatorem ſuum percitus, cùm interficere eum ſuis manibus uellet, paralyſi affectus concidit, & paucis diebus poſtea uita exceſsit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigiſmundus Cæſar, cùm hæc ad eum perlata ſunt. Obierat enim paulò antè Mahometes Imperator Turcarum: unde Sigiſmundo commoda occaſio recuperandi ea, quæ Mahometes de Vngaris cœperat, & ulciſcendi clades ſuas, oblata eſſe uidebatur. Cùm igitur diſtracto eſſet animo, impetrato à Rege Polonorum colloquio, Sandeciam uenit. Ibi de Bohemicis rebus ac de Turcico bello conſultatum. Suadebat Cæſari Vuladislaus, ut Bohemiam ante omnia in poteſtatem ſuam redigeret, hæreſimꝗ ſumentem uires opprimeret: & ad hæc peragenda auxilia ipſi pollicebatur. Sed ille dum inconſultè & intempeſtiuè Turcicum bellum Bohemiæ pacandæ præuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis irritauit, non auſus cum exercitu Danubium tranſmittere, illis ulteriorem ripam tenentibus, & Bohemię potitus non eſt. Ac Vngariam quidem atque Tranſyluaniam Turcæ, Baiazetis noui Imperatoris, qui patri Mahometo ſucceſsit, ductu ſiue auſpicijs, magnis affecêre incommodis. Bohemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæſare, paruerūt, & in poteſtate eius fore ſe polliciti ſunt: ac fecerunt etiam iuſſa Pragenſes, qui tunc factionibus, & hæreticorum conſenſu potentes erant, amoliti caſtella quædam contra arcem erecta, catenasꝗ & repagula, quibus plateas urbis impediuerant: amoti ſunt etiam præfecti, quos poſt Venceslai mortem arcibus regibus impoſuerant. Sed cùm Sigiſmundus Berna non in Bohemiam, ſed Vuratislauiam iter deflexiſſet, ibiꝗ de ſeditioſis, qui magiſtràtum urbis necauerant, ſupplicium ſumpſiſſet, Pragēſes ueriti, ne ſibi idem auſis idem eueniret, cauere ſibi impenſiùs cœpére: Taboritas, promiſcuam illam fecem hominū, quę

Legatus Cæſaris.

Apparatus belli irritus.

Rex exanimatus.

Bohemici motus.

Sigiſmūdi bellum in Turcas.

Vngaria uaſtata à Turcis.

Pragēſium potentia.

à caſtris nomen ſumpſit, ſibi adiunxêre portas urbis Regi uenienti clausêre, copiasꝗ e-
ius Germanis & Vngaris ualidas profligauêre, & caſtris exuêre: ubi plurimi de proceri-
Sigiſmundi fuga. bus, & nobilitate Bohemica, qui cum Rege ſentiebant, cecidêre: ipſe uerò Sigiſmundus
poſt ſuſceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga ſaluti ſuæ conſuluit. Sed hæc
paulò poſteriùs acta ſunt. Illa priùs: Sigiſmundus Vuratislauiam ſe ſequi legatos Polo-
norum & Cruciferorum iuſſerat, ut ibi inter eos de controuerſijs arbitrium perageret.
Sed ipſe ad extremam demùm compromiſſo præfinitam diem, poſt initium noui anni
eò uenit. Veritus igitur, ne die lapſa irritum eſſet compromiſſum, ut Cruciferis gratifica-
retur, cauſa non cognita neꝗ diſceptata, ſententiam ex ſcheda, quam in pera paratam ha-
bebat, iniquiſsimam, inſertis quibuſdam, quæ in controuerſiam non uenerant, recitauit,
reclamantibus nequicquam noſtris, & fidem, Religionemꝗ iudicis requirentibus. Fuê-
Oratores Poloni ad Cæſarem. re autem Archiepiſcopus Gneſnenſis, Cracouienſis, Vuladislauienſis, Poſnanienſis, &
Plocenſis Epiſcopi: palatini, Cracouienſis, Poſnanienſis, & Sendomirienſis, itemꝗ Cal-
liſsienſis caſtellanus, Marſchalcus Regni, & Zauiſsius niger: qui omnes duobus relictis
actutum diſceſsêre, Cæſare nequicquam retinente: & errorem quidem agnoſcente, ſed
culpam in alios transferente, & moderationem decreti pollicente. Quam tamen legati
Sigiſmundi Cæſaris decretũ. Cruciferorum fieri paſsi non ſunt. Eò uerò ſpectabat potiſsimùm decretum illud Cæſa-
ris, ut abolito decreto delegatorum Apoſtolicorum, Caroli Vngarorum, & Ioannis Bo-
hemorũ Regis arbitrium, pactaꝗ apud Toruniam inter Polonum Regẽ, & Magiſtrum
conuenta, rata eſſent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Cruciferi non ſtetiſſent.
Additum nonnihil de Zlotoria, Iaſeneciaꝗ arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditio-
num Crucifericarum cum Maſouia, itemꝗ cum Samagitiæ parte, quæ Lithuanis relin-
quebatur: qui fines tantiſper duraturi eſſent, quoad Rex, & Vitoudus uiuerent. Pœna au-
tem appoſita eſt decem millium librarum, ſiue marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad
Vuladislaum, in Lithuania tunc uenationibus cum Vitoudo uacantem perlata ſunt, do-
lore, & ita uterꝗ ad lachrymas uſꝗ & ululatum exarſit. Mox communicato cum paucis
conſilio, Rex curriculo Sbigneum Oleſſnicium ad Cæſarem miſit, qui ei beneficia ſua
plurima & maxima, & ipſius non modò ingratitudinẽ, & ſummam iniuſticiam, uerùm e-
tiam perfidiam, & periurium exprobraret, ſeꝗ pariturum eſſe illi ſentẽtiæ negaret. Quod
cùm Sbigneus in frequenti Epiſcoporum, & principum conſenſu grauiſsimis uerbis fe-
ciſſet, ſimulꝗ Nicolaus Cebulca ſubſecutus, Vitoudi nomine, cùm alia quædam acerbè
Sigiſmũdi Cæſaris præceps iracundia. in Cæſarem dixiſſet, tum fœdus, & amicitiam olim cum eo conſtitutam repudiaſſet, ita
accenderunt Cæſarem, ut eos uiolato iure gentium in profluentem demergere uoluerit,
niſi eum, qui proximi aſsidebant Epiſcopi & Principes à tam præcipiti, & nefario conſi-
lio auertiſſent: ſine reſponſo autem ij dimiſsi ſunt. Nec ita multò pòſt Cæſar miſsis duo-
bus legatis ad Regem, correcturũ ſe eſſe pollicitus eſt, quòd non malicioſè, uerùm impru-
denter Cruciferorum fraude circumſcriptus deliquiſſet. Verùm ne in eo quidem ſeruauit
fidem, cùm Vuladislaus rurſùm Epiſcopũ Cracouienſem, & Marſchalcũ ea de re ad eum
miſiſſet. Relata deinde re ad Senatum, parendùmne eſſet iniquiſsimo decreto Cæſaris,
Cõſultatio Polonorum. an eo ſpreto inferendum bellum Cruciferis, placuit ad tempus quieſcere, & expectare, ec-
quam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæſaris, iuſtã belli occaſionem darẽt. Nec
ea diu expectata eſt. Cùm enim Cruciferi duodecim millia, & quingẽtos aureos numos
regi decreto Cæſaris ad certam diem numerare deberent, nec ſatis auri parati haberent,
legati Regij Ioannes Coſcelecius palatinus Vuladislauienſis, & Sbigneus Oleſſnicius
ſecretarius, argentum, quod in ſupplementum auri dabatur, non accipiebant: dieꝗ lapſa,
teſtati priores Cruciferos iudicatum non feciſſe, diſceſsêre. Quę res apprimè grata, & ex-
optata Regi, Polonisꝗ, atꝗ etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu poſtea res
Comitia Lenciciæ turbulẽta. fuêre inter Polonos, & Lithuanos atꝗ Cruciferos. Cæterùm domi in comitijs Lencici-
enſibus ad uiceſimam quintam diem Iulij parùm abfuit res à pernicioſa ſeditione. Infen-
ſa erat Elizabetha Regina Alberto Epiſcopo Cracouienſi, cùm quòd is matrimonium
eius cum Rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio eius, quem Vincentio Gra-
nouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à Rege contra leges publicas ornatus e-
rat, non ſignabat. Cùm autem non ignoraret mulier, infiniti compromiſsi culpam à Re-
ge in Albertum Epiſcopum, Tuliſcouium caſtellanum Caliſsienſem, & Sbigneum Bre-
zium Marſchalcum, quos etiam alienioribus credo à ſe animis eſſe ſentiebat, reijci muli-
er uindictæ cupida, urgebat eam occaſionem, Regemꝗ in eos aſsiduò incitabat: & ut
ſunt efficaces ferè apud uiros mulierum ſuaſiones atꝗ preces, quæ noctu, & in geniali
Reginæ Elizabethæ mors omnibus grata. thoro adhibentur, propemodùm eò Regem pepulerat, ut Alberto indicta cauſa Cancel-
larij munus abrogaret: id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs
inſtauraretur. Et mortua quidem eſt Regina ante diem comitiorum, publica omnium
ordinum,

ordinum,præterquam Regis ipſius,lætitia:quam ſplendidior ueſtitus omnium teſtatam faciebat.Iudicium tamen nihilominùs in Epiſcopum,& cæteros duos,quos diximus,in- ſtitutum eſt.Ibi cùm propinqui,& clientes Petri Viſsi Epiſcopi, ueteris iniuriæ memores, frequentes Alberto inſultarent,& Bartholomæus Vulodicus gente Sulimæus,cum quo Petri fratris filia nupta erat, cauſam aduerſus Albertum dicens, acerbiùs in eum inuehe- retur:non tulerunt id Alberti fratres,propinqui, & clientes,quorum numeroſa turba ſti- patus aduenerat:creſcebat iniurijs,& conuicijs mutuis tumultus, & ab utriſq; ad arma ſu menda, acciendosq; ſocios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum ſe ſubduxit. Quòd ni mox porta arcis clauſa, & pons ſublatus eſſet, multum ibi ſanguinis effuſum eſſet. Repreſſa tandem eſt à primoribus gliſcens ſeditio, Rexq; conciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſis opera, & indu- ſtria. Conſultatum deinde eſt de Repub. & in primis de Bohemis, an eos petentes Rex in fidem ſuam reciperet.Nam ij uicto,pulſoq; Sigiſmundo,ad Vuladislaum regnum de- ferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentiùs agita- ta in Senatu, placuit, ut Rex regnum à Bohemis delatum ne reciperet, propter hæreſes, quæ uariè totam Bohemiam infecerant, & propter inteſtina gentis diſsidia, factionesq; diuerſas, & quòd inimicus capiendus erat Sigiſmundus Cæſar, ad quem Regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamen id refutaret, ſed ambiguos legatos dimitteret, ut eo metu Sigiſmundus in officio contineretur. Soluto conuentu Lencicienſi, uenêre deinde Bohemorum legati: quibus quæſtis de Sigiſmundi ſuperbia, & acerbitate, Re- gnumq; Vuladislao deferentibus,reſponſum eſt:Regem uicem eorū dolere,ipſum quo- que multis inſignibus iniurijs à Sigiſmundo affectum,ut meritò Bohemis,pro tam pro- penſis eorum in ſe ſtudijs,auxilio aduerſus eum eſſe deberet: ſed quoniam res magna eſ- ſet ac difficilis,quàm poſtularent, nolle Regem quicquam de ea ſine Vitoudi fratris con ſilio ſtatuere. Hoc reſponſo accepto,pars legatorum in Lithuaniam ad Vitoudum pro- fecta eſt: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, ſumptusq; ſuppeditati,ne in urbe propter hæreticorum præſentiam ſuperſederi ſacris neceſſe eſſet. Indictis deinde rurſus comitijs Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris legati Bohemorū (iam enim & ij,qui ad Vitoudum fuerant,reuerſi erant) præciſa apertè omni ſpe ſuſcipiendi à Vula- dislao Regni,dimiſsi ſunt. Reuerterunt tamen ij poſt inſequentis anni initium,repertoq; Rege unà cum Vitoudo in Lithuania apud Mereciam,idem quòd priùs poſtulârūt, ad- ijcientes: ſic eum faciliùs coniunctis Bohemorum & Polonorum uiribus, & Crucifero- rum, & Sigiſmundi cōmunis hoſtis iniurias ulciſci poſſe: quod ni faceret,Bohemis ſub- actis,ne Poloniam quidem ab iniuſtis Sigiſmundi armis tutam fore. Quod ad Religio- nem attineret,omnia ſe moribus & inſtitutis Eccleſiæ Catholicæ remiſſuros eſſe,quatuor capitibus exceptis Quæ ipſa à Sigiſmundo quoq; concedi ſibi poſtulârant,ſed repulſam acceperant. Erant autem ea capita: ut ſub ſpecie panis, & uini Euchariſtiam ipſis uulgò accipere liceret:ut libera eſſet cuiuis uerbi Dei prædicatio:ut publica eſſet facinorum cor- rectio:& ut prædia,cæteraq; bona Eccleſiaſtica, quæ Eccleſijs,& ſacerdotibus eripuerāt, ne redderent. Quòd ſi Vuladislaus Regnum illud abnueret, ut Vitoudus id ſuſciperet. Diu eos Vitoudus ſuſpenſos tenuit, oſtentata nonnulla ſpe, uel Sigiſmundi ulciſcendi cauſa,ſe id non recuſaturum. Tandemq; ad 18 Calendas Septembris Lublini certum eis reſponſum Regis pariter ac Ducis nomine datum eſt, cuius ea fuit ſententia:Licet ambo grauiter à Sigiſmundo læſi ſint, non eſſe tamen ſibi in animo, improbitate cum eo certa- re:ſcire ſe,Bohemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigiſmundum fratrem per- tinere:meminiſſe fœderum,quæ cum ipſo ſibi conſtent, quamuis non eadem fide utrinq; ſeruentur:Religionem etiam ſibi eſſe,apud hæreticos regnare. Honoris autem Bohemo rum gratia ſe omni ratione curaturos eſſe,ut eis Sigiſmundum,& Pontificem Max.& Ec cleſiam Catholicam,à qua deſciuiſſent, reconciliarent. Quòd ſi patiatur Sigiſmundus,a- lium eos habere Regem,ſiue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectæ Religionis,& ad ſocietatem uniuerſæ Eccleſiæ redire uelint Reipub. Chriſtianæ cauſa alterutrum de i- pſis,ſi ita Pontifici Max. uideatur,non eſſe recuſaturum,quin id Regnum ſuſcipiat. Di- miſſa cum his mandatis Bohemorum legatione,miſit Rex legatos ad Sigiſmundum Cæ ſarem Ioannem Tarnouium palatinum Cracouienſem,& Sbigneum Oleſſnicium ſecre- tarium ſuum:qui commemoratis modeſtè ſuperioribus Vuladislai in eum beneficijs, il- liusque uiciſsim in Vuladislaum iniurijs, perſtare tamen Vuladislaum in amicitia, nec mutare fidem oſtenderent: peterentq; ab illo, ut cum Bohemis in gratiam redire,Eccle- ſiæq; reconciliare clementer eos uellet: ſi ille pateretur, utranq; rem Vuladislao curæ fo- re:& uel armis,ſi aliter nequiret, eos ad officium reductur ū, & in ditionem eius, ſocieta- temq; Eccleſiæ Catholicæ redacturū eſſe: modò ut poſtea uiciſsim Sigiſmūdus cum ipſo

Iudicium in e- piſcopū Crac. & alios duos proceres.

De regno Bo- hemico ſuſcipi endo conſulta tio.

Reſponſum re gis Bohemis da tum.

Comitia Nepo lomiciæ.

ReſponſumBo hemorum ora torib. datum.

Poloni orato- res ad Sigiſ- mundum Cæ- ſarem.

contra Cruciferos,ſecundùm pacta conuenta,tandem arma coniungeret.Eius autem rei præſtandæ pignus interim Sileſia in poteſtate Vuladiſlai ut eſſet tantiſper,quoad Sigiſmundus fidem ſuam apud eum liberaſſet. Grata hæc fuit legatio Sigiſmundo,maioraq; is ultrò Vuladiſlao,quàm quæ poſtulabant legati,obtulit:nimirum coniugium unicę filiæ ſuæ,cuius Vngaria, & Bohemia hæreditaria Regna futura eſſent: aut uerò Agathiæ uiduæ,quę cum Venceslao Rege fratre ſuo nupta fuiſſet,ſi magis par coniugium ipſi placeret. Adhûc enim impubes erat filia Sigiſmundi: ei uerò uiduæ dotem fore Sileſiam,& centum millia florenorum. Hæc cùm legati à Cæſare ad Regem retuliſſent,miſſus eſt inde Sbigneus ad Vitoudum in Lithuaniam, ut cum eo rem omnem communicaret. Res autem ipſa reiecta eſt, ad comitia Nepolomicenſia. Inde Zauiſsius Niger de ampliſsimi conſilij ſententia ad Sigiſmundum de Agathiæ matrimonio conficiendo miſſus,cū Cæſarem in expeditione Bohemica occupatum ſequeretur, eoq; ab hæreticis profligato,in proximum oppidum Goram cum multis alijs ex acie ſeſe recepiſſet, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in poteſtatem ipſorum uenit: Pragamq; ductus,per longum tempus in cuſtodia habitus eſt. Et poterat quidem ante obſidionem oppidi euadere:ſed extrema quæq; pati,quam ſocios ſuos,& milites Cæſaris deſerere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimēto fuit,quò minùs matrimonium illud perficeretur. Dum hæc fiunt, Vuladislaus Rex cum Friderico Marchione Brandenburgenſi, qui cùm eſſet Burggrauius Norembergenſis,Marchiam à Sigiſmundo Cæſare dono acceperat,ſiue emerat,affinitatem iunxit,deſponſa filio eius natu maximo Friderico,unica filia ſua Hedujgi. Atq; is cùm impubes etiam tum eſſet,in aula regia deinceps ab Helia Theologo decano Sendomirienſi, & Petro Chelmio honeſto equite, honeſtè & liberaliter educatus eſt. Conuenerat enim inter affines,aſſentiente Senatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quò Fridericus ſenior ea de re aduenerat) ut ſi Vuladislaus nullos mares liberos ſuſciperet,Regnum Poloniæ poſt eius mortem dotale Fridericus gener,etiamſi ante nuptias moreretur ſponſa,acciperet: Marchiamq; paternam ſuam ditionem, quæ à Polonia quondam abſciſſa eſſet,iure ſempiterno, quemadmodum Dlugoſſus prodit (tametſi hoc in pactis diſertè ſcriptum non eſt) eidem rurſus adiungeret. Si quas uerò alias filias Rex relinqueret,eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem Rex relinqueret,centū millium aureorum Vngaricorum puellæ dos eſſet, intra duos annos poſt conſummatum matrimonium exoluenda. Quæ tamen Heduigi defuncta ad Regem, & Regnum rediret,ſi Fridericus ex ea nullos liberos ſuſcepiſſet. Quod ſi Fridericus dote non accepta è uiuis excederet, Heduigis tamen nihilominùs, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atq; bonorum ducentis millibus aureorum æſtimatorū uſumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater Vuladislao magna aduerſus Cruciferos auxilia, quoties opus eſſet.Sed ea cùm ex pacto pauló pòſt poſceretur, negauit in eum annum ſe mittere poſſe:perſuaſitq; Regi,ut in ſequentem annum bellum Crucifericum differret,quòd diceret,initurum ſe eſſe rationem, ut Cruciferi ultrò imperata Regis facerent, & uel culinarium eius currum ducerent. Acceſsit etiam, ni fallor,ad prorogandas inducias Pontificis Maximi authoritas,apud quem tunc cauſa inter Regem, & Cruciferos,Paulo Vuladimirio cuſtode,& canonico Cracouienſi negocia Regis Romæ gerente,diſceptabatur. Et uenit quidem ſequentis anni,qui fuit à Chriſto 1422. initio legatus Pontificis Antonius Zenus iuriſperitus,uir integer, & incorruptus,ſiue ad componendas res inter diſsidentes Polonos & Cruciferos, ſiue ad cognoſcendam diligentiùs cauſam, & audienda utriuſq; partis teſtimonia,deſcribendaq; monumenta:ſecutus autem is eſt Regem in Lithuaniam. Nam ibi tunc ille inconſulto Senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Ruſſa,cui Sophiæ poſtea nomen fuit,Andreæ Kiouienſium Ducis & ſororis Vitoudi filia,celebrabat. Id uerò matrimonium ſine dote Vitoudus, nequicquam aduerſantibus Polonis, qui cum Rege erant,conciliauit:uſus illa occaſione,quód Zauiſsio capto, nihil ad eam diem cum Cæſare conſtitutum erat.

Sigiſmundi reſpõſum, et pollicitationes.

Comitia Nepolomicię.

Friderico Marchioni Vuladiſlaus filiam deſpondet.

Friderici Marchionis ingentia promiſſa.

Paulus Vuladimirius.

Ann. 1422.

Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XIX.

Dux de Monte nõ ſuſceptus à rege in clientelam.

REVERTENTI è Lithuania Regi, legatus Ducis de Monte, cuius ditio ultra Rhenum Burgundiæ finitima erat, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, occurrit, orans ut eum Ducem Rex in fidem, & clientelam ſuam ſuſciperet. Sed ei reſponſum eſt: neque Regi, neque Duci eam rem, propter tantam loci inter eos intercapedinem, commodo eſſe poſſe. Cùm autem eſſet Rex in Polonia, popoſcit ordinem Eccleſiaſticum quinque millia florenorum, quæ ei Pontifex Maximus exigenda conceſſerat. Verùm ea de ſynodi ſententia negata ſunt, ne quid eiuſcemodi in conſuetudinem ueniret, & quòd nullum tunc Rex bellum aduerſus hæreticos Bohemos gerebat: nam in eum uſum Pontifex eam exactionem indulſerat.

Bellum Pruſſicum.

Bellum deinde Regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarſit. Nauiter operam dabat cauſæ diſceptandæ Zenus legatus: & iam finis induciarum inter Regem & Cruciferos appetebat. Egit ergo legatus cum utriuſque de prorogandis inducijs: eoq́ rem perduxerat, neutris recuſantibus, ut eæ conuenirent, ni fraus Cruciferorum depræhenſa eſſet. Offenſus enim iniquitate Cæſaris Vitoudus, Sigiſmundum Coributhum fratrem cùm non contemnendis Polonorum & Lithuanorum copijs, in Bohemiam ad recipiendum ac defendendum aduerſus eum gentis illius Regnum, haud multò antè miſerat, ſi non annuente, certè non aduerſante Rege. Id cùm ægerrimè ferret Cæſar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat: & ut faciliùs incautos fallerent, ſuadebat ut inducias nõ abnuerent: illa duntaxat conditione in pactis adiecta, ut eatenus eæ firmæ eſſent, quatenùs ipſi quid aliud ſiue à Pontifice Maximo, ſiue à Cæſare in mandatis non haberent.

Sigiſmũdi Cæſaris conatus.

Ea de re cùm Cæſar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magiſtrum Cruciferorum perferendas dediſſet, unæ ex his inter ueſtes mendici apud Coninum fortè mortui inuentæ, dolum detexerunt. Itaque cùm Cruciferi in inducijs Pontificis, ſiue Cæſaris authoritatem diſertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à noſtris Cruciferorum fraude, irritatisq́ animis diſceſſum eſt, bellumq́ magna celeritate, & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Ruſsia, & Lithuania, quò iuſſæ ſunt, conuenêre.

Antonij Zeni integritas.

Interim autem Zenus cùm cognitioni cauſæ apud Vuratislauiam inſiſteret, mandato Pontificis importunitati Cęſaris conceſſo reuocatus eſt. Suſpecta enim eius fides & integritas Cruciferis eſſe cœperat. Ingreſſus autem Rex hoſtilem terram, compoſito agmine, perindè ac ſi hoſtes in conſpectu eſſent, incedebat, & habebant ij ſanè ſupra triginta millia equitum pariter atque peditum: commiſſuriq́ erant rem uniuerſæ dimicationis diſcrimini, ne uaſtari ſua ſub oculis ſuis paterentur: niſi Conradus Nemcius Sileſius, uir ſcientia rei militaris præſtans, temeritatem eorum, qui cum tanto exercitu pauci dimicare uellent, redarguiſſet.

Vambreznum olim ſedes Epiſcopi Culmenſis.

Erant enim ſupra centum millia bellatorum in caſtris regijs. Itaque Cruciferi mutato conſilio ad tuandas munitiones dilapſi ſunt, relicta aliquãta manu ad prohibendum noſtris Deruanciæ amnis tranſitum. Sed ea facilè à noſtris pulſa eſt, cæſis, captisq́ compluribus, circum caſtella deinde & oppida noſtri arma circumtulêre: Riſemburgum, quod Vambreznum noſtri uocant, ubi cathedra ac domicilium erat Culmenſis Epiſcopi, & Golubum, oppida cœpêre, diripuêre, & incendêre. Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præſidiarij milites Cruciferorum ipſi incendérunt, quò faciliùs ſuperiorem defenderent: & equos ſuos, ne prædę Polonis eſſent, interfecêre. Sed ſuperiore quoque Poloni, cùm machinis eam quaſſaſſent, per deditionem potiti ſunt. Præſidiarij omnes, qui ſupra quadringentos fuerunt, cum quindecim Cruciferis in uincula coniecti.

Legatio Cæſaris ad regem Vuladislaum.

Ibi dum Rex caſtra habebat, uenit ad eum Corbauienſis Epiſcopus, legatus à Cæſare, petens, ut Coributhum è Bohemia reuocaret, Cruciferos ne bello uexaret. Si quid ij deliquiſſent, iure cum eis apud Cæſaris tribunal, cui illi ſubiecti eſſent, ageret: quod ſi iniquitate ſententiæ Cæſaris offenderetur, Cæſarem, ſi quid eiuſmodi eſſet, correcturum eſſe. Si qua alia iniuria læſum ſe eſſe à Cæſare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem diſceptandam ſecundùm fœdera permitteret. Ad hæc ſic ei reſponſum eſt: quod ad Cruciferos attineret, Regem ſatis perſpectam habere fidem, & æquitatem Cæſaris: pariturum tamen eum fuiſſe eius decreto iniquiſsimo, niſi Cruciferi priores id contempſiſſent. Deinde prorogaturum quoque nihilominùs inducias cum eis

 fuiſſe,

fuiſſe, ni ſubleſtam fraudem ex literis Cæſaris depræhendiſſet. Illud etiam quale eſſet,
quod Cæſaris opera Antonij Zeni, legati Pontificij, incorrupti uiri iudicium intercœ-
piſſet. Itaque neceſſe Regi armis ſua repetere, quando aliter non poſsit. Coributhum
non Regis iuſſu in Bohemia cum exercitu eſſe. Intulit mox Vitoudus: à ſe eum illûc miſ-
Vitoudi reſponſum.
ſum eſſe, ut Cæſaris iniurias, & uiolata fœdera ulciſceretur: futurumq́ ibi eſſe deinceps e-
tiam ut intelligeret Cæſar, quos homines ſub ſpecie amicitiæ dolis falleret. Cum his re-
ſponſis dimiſſus legatus. Non intermittebant interea noſtri, populabundi hoſtiles agros
longè, lateq́ diſperſi infeſtare. Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim palatinus
Regi in auxilium miſerat) ſub Mariæburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno nu-
mero ex arce effuſi, impetum fecerunt. Valachi uenientium contra ſe hoſtium multitu-
dine animaduerſa, in proximam ſyluam ſe recipiunt, ex equis deſiliunt, non inſueto ge-
Valachorum uictoria de Pruſsis.
nere pugnandi pedeſtres inter condenſas arbores ſeſe defenſuri. Deſcendunt & Germa-
ni hoſtes, ut latitantes, quemadmodum opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox
denſo ſagittarum imbre à Valachis obruti, cæſis, captisúe primis, fugam capeſſunt. In
fuga quoque à perſequentibus Valachis non paruam cladem accepêre. Victores Vala-
chi cum præda, & captiuis in caſtra reuerſi ſunt. Alia quoque non minori clade per idem
Andreas Brochocius.
tempus Cruciferi inter Orlouiam, & Murinouiam pagos profligati ſunt ab Andrea Bro
chocio præfecto Breſtenſi, gente Oſſorio, non magis uiro forti, quàm pio atque religio-
ſo. Erat is cum Matthia Labiſsinio Breſtenſi, & Ioanne Coſcelecio Inouuladislauienſi, pa
latinis, & cum omni nobilitate Cuiauienſi, relictus à Rege ad præſidium eius oræ cum
ſummo Imperio, ne quid à Cruciferis ibi moueretur. Indignati uerò palatini, ſibi eum
prælatum eſſe, domos cum clientibus ſuis per ſpeciem comparandi commeatus receſſe-
rant. Perſtitit in caſtris Brochocius, nihil ea diſceſsione deterritus, diligentiusq́ ſerua-
bat excubias quoquouerſus diſpoſitas. Erant in præſidio Neſſouiæ octingenti equi-
tes Cruciferorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, ſilenti agmine circumuecti, à ter-
go, ubi nullas rebantur ſeruari excubias, noctu eos adorti ſunt. Sed non fefellêre tamen.
Et ultimas quidem excubias ſecuras oppreſsêre: uerùm à ſecundis ad tertias, & inde in
caſtra clamor perlatus, Brochocium cum ſummis exciuit. Armis raptim correptis, ho-
ſti ſepta caſtrorum conuellere iam incipienti intrepidè occurſum eſt, commiſſoq́ue præ-
Neſſouienſes præſidiarij fuſi à Brochocio
lio (& lucebat fortè Luna) ceſsit noſtris uictoria: diſsipati fuga hoſtes, cùm per ignota ſi-
bi loca, ſyluasq́ue errarent, agreſtibus prædæ fuêre per ſubſequentes dies. Magnusq́ue
fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunenſis uicarius, ac duode-
cim Cruciferi fuerunt. Nam commendator ipſe fuga elapſus eſt. Rex Golubenſi arce
potitus, ad Coualouiam, quam Germani *Schoneſe* uocant, caſtra mouit: & in arcis illius
Coualouia Schoneſe.
oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipſi Cruciferi ſuccende-
rant. Captus cum paucis Dobrogoſtius Camenenſis caſtellanus, per cuius incuriam
Drahimum haud multò antè interceptum erat à Germanis militibus in Pruſsiam con-
tendentibus. Tametſi intra paucos dies arx ea à noſtris recuperata fuit, Pauli Venzi-
ci Germani opera: qui cùm eſſet inter præſidiarios hoſtium, Polonos clàm noctu caſsi-
bus uenatorijs in arcem ſuſtulit: à quibus mox præſidium hoſtile deiectum eſt: Paulus
perpetuo cenſu donatus à Rege in ſalinis Velicienſibus. Omiſſa Coualouiæ oppugna-
tione, ad Toruniam Rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non con-
temnendas copias coëgiſſe: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum
Rege manus conſerere, ſed occaſionem, & opportunitatem benè rei gerendæ capta-
bant. Contra hos ergo ſexdecim Polonorum, totidemq́ue Lithuanorum uexilla miſit.
Sed priuſquam in conſpectum uentum eſt, hoſtes aduentu noſtrorum cognito, fuga di-
lapſi ſunt. Rex cùm peſtem graſſari Toruniæ accepiſſet, contagionem metuens, muta-
to conſilio, uaſtatis modò ſuburbanis, in Culmenſe territorium exercitum reduxit, ut id
Cruciferi pacem petũt à rege, & impetrant.
ſiue peruaſtaret, ſiue in poteſtatem ſuam redigeret. Intereà Cruciferi, & ipſi inauſpi-
cati belli pertæſi, & nobilitatis, oppidanorumq́ue ſuorum clamoribus, & quærimonijs
defatigati, legatos ad eum de pace miſerunt, non difficulter impetratum: pacis leges
ſupra Oſſam fluuium, & apud Melnum lacum in caſtris conſcriptæ: inter quas erant
præcipuè, ut Rex Galardi, & Petri iudicum à Pontifice Maximo delegatorum decre-
tum: Magiſter uerò Cruciferorum, Pruſsienſium quidem Paulus, Liuonienſium uerò
Sifridus, pacta Torunenſia, & Sigiſmundi Cæſaris decreta duo ex compromiſſo lata re-
pudiarent: Samagitiam, Sudos, Neſſouiam, arce tamen ab ipſis diruta, & materia aſpor-
tata, Rex haberet, itemq́ue dimidium Viſtulæ & Nauli apud Toruniam: Cruciferis ue-
rò redderet, quicquid de ijs tunc cœpiſſet: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur.
Quod ſi utriuis bellum renouare uellent, ut ſubditis eorum impunè liceret dominis ſuis
nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam Regi Cruciferi numerare debebant:
quanquam

quanquam hoc monumentis literarum mandatum non eſt. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Cruciferorum Magiſter literis ſuis comprobauit. Nec tamen rata fuêre. Nam diſcedente Rege,non impleuerunt Cruciferi promiſſa:ita iubente Cæſare. Vnde cùm irritatio animorum inter Principes maiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum noſtris expetiuêre: nec difficulter impetrârunt, ut ad Keſmarcum oppidum delecti à Rege de ſententiá comitiorum ſecum conuenirent. Ibi conſtitutum, ut ad medium Quadrageſimæ anni ſequentis ipſi inter ſe Cæſar, & Rex conuenirent, & proceribus Vngaris,& Polonis arbitris,quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis diſceptarēt: Cruciferorum quoq; legati cum luculentis mandatis, ut adeſſent. In eo uerò conuentu cùm Nicolaus Tramba Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus eſſet, ſucceſſor ei Albertus laſtrembecius, quamuis reluctans, Rege authore datus eſt. Poſt eum uerò Sbigneus Oleſſnicius, aduerſante primùm: deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo (nam in Lithuania tunc Rex erat) Cracouienſis Epiſcopus factus eſt. Congreſsi deinde Cæſar, & Rex ad præſtitutam diem apud Starelolum, cùm de iniurijs mutuis inter ſe audientibus proceribus expoſtulaſſent, pacem inter ſe renouârunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnum lacum ſeruare iuſsi, dicto audientes fuerunt: & controuerſa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam, & commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Neſſouiam inſtituto, explicârunt. Reuocatus deinde eſt à Rege Coributhus è Bohemia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem ſibi apud Bohemos, præter Ziſcæ factionem comparauerat: Pragenſem ciuitatem lenitate cum ſæueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Aeneas Syluius, redegerat: arcemq́ue munitiſsimam, cui Carliſteno fuit nomen, ſex totos Menſes fruſtrà obſederat, & cum Sigiſmundi copijs leuibus prælijs aliquoties proſperè fermè dimicauerat. Reuerſus inde, cùm Dobrinenſem dominatum à Polonis non impetraret, ſolicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum ſibi odium apud Regem, & proceres conflauit. Miſsi deinde à Rege Sbigneus deſignatus Epiſcopus, Sendiuoius Oſtrorogius palatinus, & Dobrogoſtius caſtellanus Poſnanienſis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius, ad regundos fines cum Cruciferis in Samagitiam, certis ſignis Samagitiam à Cruciferorum ditione diremerunt. Nihil præter eà memorabile eo anno geſtum, niſi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartenſibus, Rege abſente, leges quaſdam condidêre. Inſequenti autem anno, qui fuit milleſimus, quadringenteſimus, uigeſimus quartus, duodecima die Februarij, Sophiæ reginæ diadema ſolenni ritu impoſitum eſt. Quam celebritatem præter Polonos, & Lithuanos proceres, Sigiſmundus Cæſar cum Barbara uxore, Ericus Rex Danorum, qui tunc fortè Hieroſolyma Religionis ergò iter hábebat: Branda Cardinalis cognomento Placentinus, legatus Pontif. Max. Iulianus Cæſarinus auditor cameræ Apoſtolicæ, qui poſtea Cardinalis fuit, Ludouicus Bauarorum, Zemouitus, Vuladislaus, Cazimirus, & Alexander fratres Maſouiorum, Bernardus Oppolienſium, Boleslaus Ceſsinenſium, Ioannes Ratiborienſium, Cazimirus Oſuencimenſium, Venceslaus Oppauienſiū, duo Conradi albus & niger Cozlenſium, Venceslaus Zeganenſium, Coributhus Vitoudi frater, Duces, itemq; Elbingenſis, & Torunenſis commendatores, nomine Magiſtri Cruciferorum Pauli Ruſdorfi, cohoneſtârunt. Vitoudus uenire noluit, neſcio qua de cauſa infenſior reginæ factus. Tentatum eſt in illo conuentu à Principibus, de Heduigi Regis filia Boguslao Duci Stolpenſium, Cæſaris neceſſario, in matrimonium collocanda: cùm Vuladislaus non obſcurè alienum à Friderico Marchione, cuius filio ea deſponſa erat, animum præ ſe ferret, proptereà quòd is auxilia nulla ex pacto ipſi ad bellum Crucifericum miſerat. Sed nihil tamen ea de re impetratum eſt, diſſuadentibus Regi proceribus, fidemq; rebus omnibus potiorē ducentibus. Diſſuaſit & Vitoudus abſens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cùm res tota ad eum à Rege reiecta eſſet, Cæſarq; & Reges ad ipſum ea de re oratores allegaſſent. Acceſsit etiam Pontificis authoritas poſtea qui Fridericum è ſua familia Columnenſi originem ducere profitebatur. Effectum autem eſt in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut Rex Vuladislaus, Cæſari, præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebantur, quinque millia equitum ad bellum contra Bohemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in ſecretis colloquijs. Poſt quintumdecimum tandem diem Reges & Principes liberaliſsimè, & magnificentiſsimè habiti, ſuas quiſque domos diſceſsêre. Vuladiſlaus Rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Bohemorum conuenit, petens, ut quando ipſe, Vitoudusq; nollent, Coributhum ſibi Regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Bohemis induſtriam, uirtutem ac diligentiam ſuam. Non modò negatum, ſed bellum quoque denunciatum Bohemis, ni hæreſim abijcerent, & Romano

Pax infecta iuſſu Cæſaris.

Albertus Iaſtrēbecius Archiepiſcopus Gneſnen.

Pax renouata inter Cæſarem & Regem.

Coributhus è Bohemia reuocatus.

Comitia Vartæ abſente Rege.

Ann. 1424.

Legatus Apoſtolicus.

Rex alienatus à Friderico Marchione.

Bohemorum repulſa.

Coributhus ad Bohemos profectus.

Póntifici dicto audientes eſſent. Profectus eſt tamen iterum ad Bohemos Coributhus, Rege inſcio, cum aliquanta facinoroſorum, & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem ſuſpicionem Cæſaris, multorumq́ præterea uitare Vuladislaus non potuit, quamuis promiſſa equitum auxilia Duce Petro Meziuezio Cæſari miſiſſet. Quin ea quoque, cùm per Morauiam iter facerent, & ſuſpecta ſe eſſe ijs, quibus ſuppetias ibant, haud obſcurè animaduerterent, oppidisque excluderentur, uerita nec ubi opprimerentur, in Poloniam ab Olumucio reuertêre.

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

Hoc anno natus eſt Vuladislao filius, pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & poſt quartum demùm Menſem Religioni Chriſtianæ ritu ſolenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cærimoniæ, Pontificis Maximi, Cæſaris, Venetorum, & Mediolanenſium Ducum, & nonnullorum aliorum Principum à Rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero miſit. Remiſit autem uiciſsim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit poſtea legatus Pontificis Latinus Vrſinus Cardinalis Epiſcopus Hoſtienſis, afferens Regi dono unum de clauis, quibus CHRISTVS IESVS author Salutis noſtræ cruci affixus fuit. Acceptus eſt ſummo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum ſacerdotibus, & monachis obuiam effuſa: clauusq́ ſacer, uoluntate Regis in Baſilicam Cracouienſem illatus, ubi in hanc uſque diem aſſeruatur.

Vuladislaus rex crus fregit.

Nihil prætereà memorabile geſtum duobus illis annis, niſi quòd peſtis Poloniam, & Lithuaniam peruagata eſt, ita ut Rex cum regina, & Vitoudo in ſyluis degere cogeretur: ubi cùm uacaret uenationi, caſu crus fregit, in quo curando Menſes aliquot Craſniſtauiæ abſumpſit.

An. 1426.

Anno uerò 1426. ad Pentecoſten Lenciciæ comitia habita. Ad ea Rex per Maſouiam proficiſcens, Zemouitum ſeniorem Ducem in gratiam recepit, cùm is ipſi primùm per filios, deinde per ſe ipſe ſatisfeciſſet de eo, quòd inſimulatus erat, quaſi in poteſtate Regis eſſe nollet. Cui quidem ſuſpicioni Stanislaus Pauulouius Archidiaconus Plocenſis occaſionem dederat,

Synodus Lenciciæ.

cùm is fortè anno ſuperiori in ſynodo Lencicienſi, in qua de uiginti millibus florenorum Regi Pontificis Maximi iuſſu ab ordine Eccleſiaſtico conferendis fruſtrà actum eſt, negaſſet mandatum illud Pontificium ad Plocenſem diœceſim pertinere, quòd in ea ac in tota Maſouia Rex nihil prorſùs iuriſdictionis haberet. Atque id de ſententia Ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multò pòſt Iacobo Epiſcopo mortuo, Plocenſis Epiſcopus deſignatus erat, dixiſſe uidebatur.

Lubicenſis moletrina.

In comitijs uerò Lencicienſibus permiſſum Cruciferis, importuniſsimè efflagitante Vitoudo, ut moletrinam Lubicenſem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, inſtaurarent. Miſsi ea de re legati ad Vitoudum, Sbigneus Epiſcopus Cracouienſis, Domaratus caſtellanus Biecenſis, Petrus Saffranecius Succamerarius Cracouienſis, & Nicolaus Dreuicius ſcriba Regius, Ducem de temeritate promiſsi, & importunitate grauiter obiurgârunt. Præ ſe ferebat enim Vitoudus, niſi id precibus ſuis datum eſſet, ſe Dolangenſe territorium in Samagitia ad mare uergens, Cruciferis donaturum eſſe. Alia res magna in iiſdem comitijs à Rege tentata, ſed non impetrata eſt: cûm is promiſſa eam ob rem in ſuperioris anni comitijs Breſtenſibus, non præſtaret. Promiſerat autem, confirmaturum, & aucturum ſe nobilitatis libertatem, & prærogatiuas ſtationes Eccleſijs, & monaſterijs remiſſurum, Cuiauienſes autem auenæ penſione liberaturum, ſi filium ſuum anno ſuperiore natum, Regem poſt ſe deſignarent: conueneratq́, ut ijs de rebus Rex in proximis futuris comitijs,

Senatus regij factũ inſigne.

diplomatis in ſingulos tractus ſiue palatinatus datis, diligenter caueret. Verùm is mutato, ſuaſu Cæſaris, conſilio, cùm negaret id ſe facturum eſſe, conſurgens omnis Senatus, diploma ſuum, quo Regi de filio promittebat, à Sbigneo Epiſcopo, cuius fidei cõcreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu Rege inſpectante concerpſit. Sic re infecta conuentus ille ſolutus eſt. Alia tamen uia Rex id, quod cupiebat, poſtea perfecit, cùm ſingulos Senatores priuatim, quemadmodum Cæſar monuerat, prenſaſſet, & à ſingulis chirographa exegiſſet: itemq́ à ciuitatibus, & pleriſq́ conuentibus nobilitatis, præſertim Ruſsiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem Reip. quàm priuatorum commodorũ ſuorum, & gratię Regiæ rationem ducerent.

Cazimirus filius Vuladislao natus, & mortuus.

Natus autẽ eſt eo anno Regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pſcouenſes Ruſſos, liberos tũc, ſed poſtea in ditionem Moſchorum redactos. Nec ea expeditio ſatis proſpera ei fuit initiò, quippe quæ nulla iuſta de cauſa ſuſcepta eſſet: perennibus ferè pluuijs madente humo, per ſe etiam uliginoſa, ita ut neq́ progredi commodè exercitus, neq́ pabulari poſſet. Ad extremum tamen Pſcouenſis magna ui auri & argenti, infecti pariter, & ſignati, pacem redemerunt. Vuladislaus uerò per idem tempus de nobilitate Ruſsica ſuæ ditionis quinq́ millia equitũ, duce Ioanne Cobilenio,

gente

gente Grimalio, præfecto Sanocenſi, in auxilium Sigiſmundo Cęſari contra Turcas mi-
ſit. Qui ad Brailouum uſq; (quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij flumi- *Serethus fl.*
num, in extremis Valachiæ, & Moldauiæ tranſalpinæ finibus fuit) longũm iter emenſi,
duos menſes in eo loco campeſtri unà cum Valachis (qui & ipſi ex fœdere iuſſu Regis
præſtò fuerunt) caſtra habuère, dum Cæſarem ultra conſtitutum tempus expectant. Vbi
uerò non uenturum eſſe, Bohemicis rebus impeditum, intellexerunt: pacato agmine,
quemadmodum profecti domo erant, reuertêre. Detrectârant nonnulli de Ruſsis eam *Ruſsi cõtuma-*
militiam, propterea quòd quinæ marcæ in haſtas ex Ludouici Regis ſanctione ſibi non *ces coerciti à*
dabantur: eos Rex carcere diuturno coërcuit, & bonis mulctauit. Sed remiſit pòſt omni *Rege.*
bus mulctam, rogatu procerum: Aduocatiam modò Croſnenſem retinuit. Mortuus eſt
eo anno Zemouitus Dux Maſouiorum, relictis quatuor filijs, & quinque filiabus. Ac
filij quidem ſic inter ſe paternum dominatum partiti ſunt, ut Zemouito Rauenſis, Vula-
dislao Plocenſis, Cazimiro Belzenſis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimo- *Cimbarca Fri-*
nij, ſacris initiatus, Archiepiſcopus Tridentinus, & poſtea Cardinalis fuit. De filiabus *derici tertij*
uerò Cimbarca Erneſto Auſtriorum Duci nupſit, de qua Fridericus tertius Cæſar natus *Cæſaris ma-*
eſt: Eufemia Venceslao Ceſsinenſium: Cunilia Boguslao Stolpenſium Duci: quarta Of *ter.*
ca, quæ eadem Agathia eſt, Michaëli Duci, qui Sigiſmundi, Vitoudi fratris filius fuit:
quinta innupta obijt. Laſcaris quoque Epiſcopus Poſnanienſis eodem anno mortuus,
longam, & perniciosam ſucceſſoribus, Miroslao Nalencio iureconſulto ac datario Apo-
ſtolico, & Stanislao Ciolco Poëtæ, Procancellario Regni, litem reliquit: cùm hic ſacri
collegij ſuffragijs, & Regis authoritate, ille Pontificis prouiſione niteretur: & Miroslaus
quidem conſecratus, poſſeſsionem tamen bonorum adire inuito Rege non potuit. Sta-
nislaus uerò omnia bona Epiſcopi in poteſtate ſua habuit, quanquam non niſi poſt bi-
ennium Epiſcopus à Pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto. Laſcarem haud
multò pòſt Ioannes Pella, Vuladislauienſis Epiſcopus, qui ante duos annos Ioanni Cro
pidloni ſucceſſerat, ſecutus, Ioannem Saffranecium Decanum Cracouienſem, & Can- *Ioannes Saffra-*
cellarium Regis habuit ſucceſſorem. Inſequens annus nulla ferè alia re, quàm probro re- *necius [illegible]*
ginæ, memorabilis eſt. Eius uerò author Vitoudus fuit: qui ſiue odio reginæ, ſiue cupidi- *pus Vuladislaui-*
tate Regni, quam apertiùs poſtea præ ſe tulit, ſtimulatus, ſeu denique rumoribus homi- *enſis.*
num uulgatis permotus, augente ſuſpicionem in decrepita Regis ætate tertiò, quod in-
ſtabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali Regis actionibus moderaretur, fa-
cilè credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ,
pediſſequæ Reginę, Catharina, & Elizabetha ſorores Sciucouiæ, quæ omnium eſſe con
ſcię uidebantur, terrore tormentorũ adhibito, confeſſæ ſunt de libidinibus reginę: ſed ue-
rène, an falſò, incertum eſt. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere conſueuiſſe di- *De reginæ a-*
ceretur, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Craſca, Ioan- *dulterio rei.*
nes Coneſpolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta
profugerunt: reliqui indicta cauſa proceribus, qui cum Rege Grodlum (ubi hæc ageban
tur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu aſſentientibus, in carcerem
coniecti, pediſſequæ in Lithuaniam relegatæ, maritos ibi poſtea nactæ ſunt. Regina non
audita, plena mœroris ex tam inſigni infamia, Cracouiam remiſſa eſt. Remittebatur in *Ioan. Tarno-*
Lithuaniam aſſeruanda in cuſtodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius *uius palatinus*
Palatinus Cracouienſis, cuius magna tunc erat authoritas, diſſuaſiſſet. Is enim cùm id à *Cracouien.*
Rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipſius confeſsione cognouiſſet, percontа-
tus eſt Regem, quid pueris ex ea natis facturus eſſet: cumq; Rex ſecũ eos fore, & in ſpem
Regni educatum iri, reſpondiſſet: Apagè, inquit Tarnouius: túne Reges nobis relinque-
re uis, quos ipſe, dum matrem ipſorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoſcis? Cæ-
terùm Senatus frequens eò rem perduxit, ut regina ſe ſuo ipſius, & ſeptẽ honeſtarum &
nobilium fœminarum iureiurando purgaret. Iurârunt cum ea Catharina Nicolai Mi- *Reginæ pur-*
chalouij Sendomirienſis palatini uxor: Cochna, quæ cum Iacobo Coneſpolio Siradien- *gatio.*
ſi: Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio Maſouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo
Brezio marſchalco: Clichna, quę cum Nauoio Mocriſcio nupta fuerat: Helena Pauli Bo
gumilouicij iudicis uxor, & Helena Cotca uirgo. Iudicium deinde in Ioannẽ Straſſum
à regina efflagitatum eſt, quòd is princeps hunc de ipſa rumorem apud Vitoudũ, & Ger
manos ſparſiſſe diceretur: atq; is neq; confeſſus, neq; conuictus, cum ſe etiam decreto Pe
tri Vidauij iudicis Siradienſis, cui rex cognitionẽ eius cauſæ mandârat, iureiurando pur-
gaſſet, & accuſatores ad ſingulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à Rege con-
iectus eſt Sendomiriæ: ubi parùm abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarũ eneca-
retur. Sed hoc poſterius, mortuo demũ Vitoudo accidit. Tunc autem non multò pòſt re-
gina filiũ peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quiſpiam
Bohemus,

Bohemus, inſignis Aſtrologus: hic infantem recèns natum, longæuum, ſed infœlicem
Vaticinium aſtrologicũ de filijs regijs.
fore, Poloniamq́ multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri,
ex aſtris prædixit, fratrem uerò eius Vuladislaum, clariſsimum atque uictorioſiſsimum
futurum, & ni fata longiorem ei uitam inuiderent, multis gentibus imperaturum. Quæ
utraque euentus poſtea comprobauit. Poſt hæc reginæ infamia conquieuit. Sed tamen
res ea diſsidij, quod deinceps inter Regem, & Vitoudum accidit, ſeminarium fuit: id ue-
rò diſsidium gliſcens. Sigiſmundus Cæſar tertio deinde anno maleuolentia quadam du-
ctus, maximè inflammauit. Cùm enim ſubolfeciſſet, ſubiratum eſſe Regi Vitoudum,
Vuladislaus Vitoudi conſilijs nitebatur.
conciliandum eſſe eum ſibi exiſtimauit, de cuius conſilijs Regem totum pendere non i-
gnorabat, ut uel committeret eos inter ſe, uel faciliùs ipſe Regem ſimplicem circumſcri-
beret. Itaq́ colloquium utriuſq́ expetiuit: uerùm id, Turcico bello implicatus, in terti-
um annum diſtulit. Duxit autem exercitum in Turcas in ſequenti anno, qui fuit à Chri-
An. 1428.
ſto nato, milleſimus, quadringenteſimus, uigeſimus octauus: qui Golubeciam arcem, à
Raſcio quodam Turcis, cùm ipſe emere eam nollet, paruo uenditam, armis recuperaret:
ſiue adeò, quo belli Turcici prætextu ceſſationem ſuam à bello Bohemico Martino Pon-
tifici max. id urgenti, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, excuſaret. Sed priuſquã ad con-
greſſum cum hoſtibus ueniret, retrò ſe, tranſmiſſo raptim Danubio cum magna parte e-
xercitus, ad tutiora loca in Tranſyluaniam recepit: proditis hoſti reliquis, quos naues ca-
pere non potuêre: in quibus fuit Zauiſsius Niger præfectus Scepuſienſis, de Bohemorũ
captiuitate dimiſſus: qui ſubmiſſum à Sigiſmundo lembum aſcendere noluit, mauolens
fortiter occumbere, quàm turpiter ſocijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo,
in confertiſsimos hoſtes irruit: & multis præclaris operibus editis, ad extremum conglo-
batis circa eum Turcis, uiuus captus, & cùm pro magno munere ad tyrannũ uir robore
corporis, oris, dignitate, & auratis armis inſignis duceretur, controuerſia inter duos bar-
baros orta, ab utro captus eſſet, ab imbecilliori defecto capite uitam finiuit: uir in omni
uita belli, paciſq́ artibus clariſsimus, & ſempiterna memoria dignus. Per idem uerò tem-
Nouogrodenſes pacem à Vitoudo redemerunt.
pus Vitoudus, Polonis militibus, quos multos circum ſe & præſtantes habebat, partim
uoluntarios, partim ſtipendio propoſito euocatos, Nouogrodenſibus Ruſsis, libero po-
pulo, prætextu controuerſorum finium bellum intulit: ſuperataq́ præter ſpem eorum
difficultate itineris, cùm ad Opoſcam caſtra haberet, ſupplicibus, & ingentia dona affe-
rentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis inſignes in primis,
Cazimirus Dux Maſouiorum, Vincentius Samotulius caſtellanus Mediricenſis Dux
copiarum, Iacobus Cobylanius, Ioannes Cizouius, Meſciugus Scrinnius, Nicolaus Bre-
zius, Zicus Cadlubius, Matthias Vſcius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Cali-
nouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguiſſe autem in primis
in toto illo exercitu diſciplina militaris memoratur, Vitoudi ſæueritate ſancita: præter
quòd confecto bello, & tunc, & aliàs ſolebat is relictis copijs in hoſtico, domum uxo-
ris, & uoluptatum deſiderio præcurrere. Vnde cùm ſine Duce, & ordine redirent Li-
thuani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur. Sed unde digreſsi ſu-
mus, reuertamur. Ex illo igitur inauſpicato bello Turcico reuerſus Cæſar, Vuladislaum
Regem incuſare, quod is promiſſa ſibi auxilia non miſiſſet (quæ tamen ille ſuperiori an-
no fruſtrà miſerat) & maiori in eum odio exardeſcens, urgere conſilium illud ſuum de
Maſouij duces iurant in uerba regis Polonorum.
adiungendo ſibi Vitoudo: colloquiumq́ efflagitare, nec difficulter id impetrauit. Dies
dicta conuentui apud Luſcum, ad ſextam diem Ianuarij ſequentis anni. Interim filij Ze-
mouiti Maſouij, ſuperiori anno defuncti, uenientes ad Regem Sendomiriam ſolenni
ritu in uerba eius iurârunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum Dux Varſaui-
enſium, uita exceſsit. Cùm autem conueniſſent Luſcum Cæſar cum Barbara uxore,
Rex, & Vitoudus, actum eſt aperta fronte de mutuis offenſis, ac de Valachis maximê.
Poſtulabat Cæſar ex formula fœderis, ut Valachiam ſecum pariter ſubiugarent, & par-
tirentur: propterea quòd nemini ſatis fidi eſſent Valachi, & quod ſibi ad Turcicum bel-
De Valachis cõtentio inter principes.
lum præſtò non fuiſſent. Negabat Vuladislaus id ſe facturum, paſſurumúe eſſe: parê-
re enim ſibi Valachos antiquitùs. Nam quòd ſuppetias Cæſari non ueniſſent, ipſius,
non illorum eſſe culpam. Veniſſe enim unà cum Ruſsis, & expectaſſe fruſtrà ſuperio-
ri anno. Et ceſsit quidem in ea re Vuladislao Cæſar: cæterùm ſecretò longè alia cum
Sigiſmũdi Cæſaris ſecreta pacta cum Vitoudo.
Vitoudo egit. Societatem enim cum eo inijt, ac diadema Regium ipſi pollicitus eſt,
ut eum cum Vuladislao, Poloniſque committeret. Non recuſabat Vitoudus, homo am-
bitioſus, & ingentis ſpiritus: ſed negabat, ſibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaque
ad Vuladislaum callidè & blandè affectata à Cæſare, & uxore eius uia: perfectumq́ue eſt,
ut is cohoneſtandę patrię gratia non abnueret, ſi Senatus Polonicus aſſentiretur. Ad Se-
natum uerò cùm res relata eſſet, & pręſens ipſe Vitoudus hoc ſibi concedi peteret, dicen-

disq́

diſcꝫ ſententijs, quò minùs liberè dicerentur, non optimo exemplo intereſſet, Princeps Albertus Iaſtrembecius Archiepiſcopus Gneſnēſis, longis uerborum ambagibus uſus, nihil tamen certi ſtatuebat. Poſt hunc Sbigneus Oleſſnicius Cracouienſis Epiſcopus præfatus:Indiguiſſe rem tantam longiore deliberatione,grauiſsimis uerbis Vitoudi prę-ſentis conſilium reprehendit:pactorum conuentorum quæque Rex,quæcꝫ ipſe cum Polonis ſanctiſsimo iureiurando interpoſito olim firmaſſent, & quibus Lithuaniam Poloniæ adiunxiſſent, admonuit: turpem eſſe prudenti ſeni,& facturo gloriæ principi,intempeſtiuam illam ambitionem,quę magnas ſecum clades atque calamitates Lithuanis iuxtà ac Polonis importatura eſſet:cogitaret,uenenatam eſſe illam offam,& exitiale munus, quod ſibi à deuoto, & communi hoſte Cæſare offerretur: non hoc illum agere, ut honorem ipſi habeat, ſed ut diſsidium inter eum, & Vuladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incommodo poſsit afficere, diſiunctis ac diſsidentibus omne malorum genus inuehat: repu:et ſecum ingentia Polonorum, & Vuladislai beneficia, magis quàm recentes,& inſidioſas Cęſaris pollicitationes:illum nunquam fideliter neque ſecum,necꝫ cum Vuladislao amicitiam coluiſſe,pacta conuenta toties irrita feciſſe, ſub ſpecie beneuolentiæ, uel maximè ſemper nocuiſſe: à Poloniis uerò Lithuanos omnium rerum egenos, & aduerſus Cruciferos ægrè ſeſe tuentes, in ſocietatem receptos, & ad Regnum, poſthabitis claris, & potentibus alijs principibus,uocatos:Polonorum armis atque ſanguine inexplebilem Cruciferorum crudelitatem à ceruicibus eorū depulſam eſſe: ipſum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lithuanorum adeptum, Regni etiam adminiſtrandi moderatorem ferè magis,quàm participem adhiberi:uafrum illud Cæſaris conſilium multò antè ſibi notum fuiſſe:ſed non ſe credidiſſe,Vitoudum tanta prudentia prę-ditum,unquam eo captum iri:rediret ad ſe,neque pateretur,tot res, tantasꝗ in eam diem à ſe præclarè geſtas, & ſempiternam ſui nominis memoriam aliena fraude contaminari. Hæc elocutum Sbigneum Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis graui oratione, & ipſe rem illam, & conatum Vitoudi exaggerauit. Hos frequens Senatus magno conſenſu ſecutus eſt. Itaque repulſam paſſus Vitoudus, iratus, fremensꝗ foràs ſe proripuit, minitans,quando ſic ipſis uideretur,alia id ſe uia tamen aſſecuturum eſſe. Correptus deinde Rex à Senatu, quòd tam facilis atcꝫ credulus,hoſtem ſuum in Regno in perniciem ſuam, reiꝗ publicæ Polonæ graſſari pateretur, ſibi caueret etiam atcꝫ etiam,futurum eſſe, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Luſco frequentes diſcedunt: quos Rex proxima nocte ſecutus eſt. Cæſar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritusꝗ, ne quem in ſe dolum Poloni offenſi intenderent, properè in Vngariam rediit. Venerat autem Luſcum ad Regem, & ad Vitoudum Andreas Conſtantinopolitanus Theologus, de ſodalitio Dominicano, magiſter palatij Apoſtolici, legatus Pontificis Max. poſtulans, ut uel pacatis conſilijs, & pactionibus, uel armis Bohemos ad rectam Religionem, pacemꝗ reducerent: pergraues enim ij erant Cæſari, & uniuerſæ Germaniæ:ſæpè magnos exercitus profligarant: Sileſiam,Miſniam, Auſtriam,& cæteras finitimas regiones infeſtabant,& ſubigebant,ita ut Sigiſmundus Alberto genero ſuo Auſtriorum Duci Morauiam donaret, quò eam ab hæreticis uindicaret: Ziſcam cæcum hoſtium Ducem,quem armis uincere non poterat, ingentibus promiſsis ad ſe pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter diſsidium Regis atcꝫ Ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum aſſentatores,quibus plenæ ſemper ſunt principum aulæ,ut cœptam rem perageret. Itacꝫ miſit is Gaſtoudum palatinum Vilnenſem, & Rumoldum Marſchalcum oratores ad Regem,& ad primores Polonos,qui frequentes Corcinum ad Regem de impediendis Vitoudi conſilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio:Vitoudum ſiue uolentibus, ſiue nolētibus Polonis Regem fore. Ad eam legationem,qui reſponſum Vitoudo referrent,Sbigneus epiſcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomirienſis de Senatu miſsi: cùm eum fœderum, & iuriſiurandi ſui, ac temerarij, pernicioſiꝗ incœpti admonuiſſent: ac ni deſiſteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros aſſeuerarent, ille in Vuladislaum culpam reiecit, ab eo ſe detrectantem, ad id impulſum eſſe:non fore autem è dignitate ſua, ſi rem ſemel inſtitutam,leuiter remitteret. Nec ſanè remiſit per internuncios promiſſum à Cæſare diligentiùs exigere, incitantibus maximè Cruciferis,qui nullam incommodandi Polonis occaſionem etiam in pace prætermittebant,fœdusꝗ,& ſocietatem cum Vitoudo inibant.Id ubi apud Polonos increbuit(nam & literæ, & nuncij aliquot intercepti erant) conuenēre proceres ad Regem Sendomiriam ad natalem diuæ Mariæ (nam eum diem ibi Rex, ſicut obitus, ſiue aſſumptionis eiuſdem Viſliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudum:cuius principes fuēre Sbigneus Epiſcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis. His datum in mandatis, ut ſi aliter animum Vitoudi à propoſito deflectere nequeant,

Sbignei ſententia fortis.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouien.

Cæſaris diſceſſus.

Lithuani oratores ad Polonos.

Polonorum legatio ad Vituodum.

Cruciferi inimici Polonis.

Polonorum

Polonorum Regnum, concedente Vuladislao, ad eum deferrent, ut quando tam appe-
tens eſſet Regni, ab amicis id potiùs, quàm ab hoſtibus acciperet. Cæterùm ſperarint ne
beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduerſando frangere non poterát,
an reuera id agebant, impendens à tanta illa conſpiratione exitium patriæ quoquo mo-
do propulſare cupientes, certum non habeo. Vuladislaus quidem non tam altos, ſeu po
tiùs tumidos ſpiritus nactus, & priſtinum ingenij ſui, quantulumcunque id fuit, uigorem
ætate magis ac magis in dies hebeſcentem, ac propemodùm iam extinctum, uireſq; de-
fectas ſentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori, ſolertioriq; Regnum concede-
bat, cuius iam ipſe ſatur, & penè pertæſus erat: & filios paruos, Regnoqúe adminiſtran-
do inutiles adhûc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, redi-
turum eſſe, haud ita multò pôſt intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogeſimum an-
Vitoudi ætas. num non paulò exceſſerat. Hûc accedebat non aliena à Vitoudo, plerorumqúe proce-
rum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipſe quoque Vuladislaus, per
multum tempus eius conſilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgen
tia ſua apud Polonos auxerat, ut illum magis, quàm ſe reuererentur. Flexiſſet hæc talis
oratio quamuis præfractum, & pertinacem Vitoudi animum, niſi proceres quidam Po-
Proditio in Senatu Polonico loni priuata compendia publicæ rei præferentes, ut largitiones eius in ſe aſſentando ma-
gis augerent, clàm eum per internuncios hortati eſſent, ut perſiſteret in propoſito: de qui
bus etiam cognouerat, priuſquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaque reſpondit
is, nolle ſe eſſe tam impudentem, & impium, ut Vuladislaum Regno priuaret: cæterùm
cœpto, per omnium gentium atque principum ora uulgato, & cuius author ſibi Vula-
Cæſaris legatio ad Vitoudum. dislaus fuerit, deſiſtere, turpe ſibi & indecorum uideri. Nihil ſe aduerſus Regem, & Po-
lonos moliri, ſed ſi quod bellum ſibi ab eis inferatur, omni conatu propulſaturum. Dum
autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus eſt Vitoudo à Cæſare draco affabrè
factus, in pignus ſocietatis, expetitumq; iuſiurandum de ſeruanda ſocietate certis legi-
bus. Ac draconem quidem pro hoſpitali munere, non pro pignore ſocietatis accipere
ſe reſpondit: iuſiurandum uerò nullum dedit, reueritus legatos Regios, qui grauiter, &
ſeuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidem longè, quàm collega liberiùs. Itaque illum
amplisſimis donis Vitoudus honorauit, ſiue quòd beneuolentiorem ſibi eſſe crederet,
ſiue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expoſtulauit, quòd ſolus deſiderio ſuo
aduerſaretur, Tarnouio collega non aduerſante. At Sbigneus perſpectã habens fidem &
integritatem Tarnouij, reſpondit incunctanter, ſe quoque ipſi aſſenſurum eſſe, ſi Tarno-
uius aſſentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelſi animi, & raræ integritatis. Nec tamen
cœpto deſtitit. Dum hæc ita fiunt, conſtituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo
loco, certoqúe die ſimul conuenirent, ac de reſarcienda Regum ſuorum amicitia toties
interrupta inter ſe tractarent. Sed neque ad conſtitutam, neque ad comperendinatam
Legatio Vuladislai regis ad pontificem. diem Vngari affuerunt. Omnia uerò tentabat Rex, ut ne conſilium Cæſaris de coronan-
do Vitoudo procederet. Itaque & ad Pontificem max. quæſtum ea de re miſit. Et fruſtrà
is utrũq; miſsis literis ab inſtituto dehortatus eſt. Intelligens autẽ Vuladislaus, quorſum
Cæſaris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cũ Cruciferis Pruſsienſib. atq; Liuoni-
Ann. 1430. enſibus fœdera inita ſpectarent, anno ſequẽti, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimus,
quadringenteſimus, trigeſimus, comitijs Iedlinam (pagus hic eſt in tractu Lublinenſi,
uenationibus tantùm nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs ſuis ſibi, li-
beriſq; ſuis obſtringeret, Regniq; ſucceſsionem alteri de filijs ſuis, utrum ipſe poſt ſe edi-
diſſet, ſtabiliret, ueteres priorum Regum ac Principũ donationes, & immunitates confir
mauit: permulta equeſtri ordini, nonnulla etiam Eccleſiaſtico, pauca oppidanæ, ruſtica-
næq; plebi indulſit, ac de penſionibus & oneribus remiſit, quę quidem his ferè capitibus
continentur: honores, & Magiſtratus ſacri iuxtà ac profani, ut non niſi indigenis in
ſuo cuique tractu mandentur, neque quicquam eorum cuipiam, priuſquam uacet, pro-
De eccleſiarũ immunitate. mittatur: arces, & præfecturæ, ne cuiquam Ducali genere orto, néue externo commit-
tantur: Eccleſiæ & monaſteria cum ſuis præſidibus, ut penſionum, quas ſtationes, ſiue
procurationes uocant, immunitatem prorſus habeant: equites ut abſque ullo ſtipendio
Regni fines per ſe ipſi defendant: ſi extra fines ad bellum proficiſci iubeantur, quinas
marcas in haſtam ſtipendium accipiant: quod ſi fortè accepto eo, intra biennium non e-
ducantur, deinceps ut pro eo nihil debeant: ſi prælium intra fines commiſſum ſit, capti
De captiuis. ut à Rege redimantur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur: captiui
De moneta. hoſtes, ut eorum ſint ſerui, à quibus capti fuerint: monetam ne quam Rex, niſi de ſenten-
tia Senatus, cudat: equitum aratores, & adſcriptitij, ut immunes ſint ab omni frumenti
iuxtà ac pecuniæ penſione, procuratione, ſubuectione, & alio quouis onere Regi præ-
ſtando, excepta raſtrali penſione, cuius iam anteà mentionẽ fecimus: & ab ea tamen ſcul-

teti, ſiue

teti ſiue aduocati, qui patroni ſunt pagorum, & oppidani, qui agros colunt, ut immunes ſint: itemq; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros colunt: equeſtrem hominem indicta cauſa ne liceat præhendere, aut ſupplicio afficere, excepta cauſa furti, incendij, homicidij uoluntarij, ſtupri uirginum, & matronarum, latrocinij, & his, qui uadimonium promittere nollent, aut non poſſent: bona item ne Rex cuiquam equiti abſque iudicij authoritate auferat: ad fines regundos recuperatores, quos commiſſarios uulgò uocant, qui in rem præſentem ueniant, ne cuiquam neget: de controuerſijs, ſi qui pendente lite, amicè inter ſe compoſuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipſe eas Rex per ſe, uel per procuratores ſuos exigat, neque cuiquam exigendas donet: actuarij ſiue notarij terreſtres, ut uocantur, ut ipſi per ſe adſint in omnibus iudicijs: nec uicarijs, niſi neceſſaria cauſa impediti, utantur: atque eos tamen, ut integræ famæ apud præſides iudicij edant: Ruſsi ut eodem penitùs iure ſint cum Polonis, auenæ modò penſione Vuladislao, quoad uixerit, ſalua: Cuiauij quoque, ac Dobrinenſes poſt decem annos deinceps, ut ab auenæ penſione immunes ſint. Hæc nunc à Rege conceſſa publicè, & literarum monumentis conſignata: receptumqúe ei uiciſsim de alterutro filio, uter aptior Regno adminiſtrando fore uideretur, Rege creando: & cùm adoleuerit, & prærogatiuas atque beneficia ſuperiorum Regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. Obſtrinxit etiam uniuerſus conuentus ille fidem & honorem ſuum quiſque ſe pro hoſte habiturum, quiſquis communi illi placito aduerſari, aut turbas aliquas, tumultumq; in Regno ciere uellet, aut conſpiraret ulla de re, aut hæreticis denique & hæreſibus faueret. Atque hæc deinceps quoque ternis comitijs Poſnaniæ, Breſte, ac Dobrini paulò ante mortem Regis repetita ſunt à proceribus & nobilitate: quo demùm tempore diploma Regis ſuprà memoratum ſcriptum reperio. Miſsi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum Sbigneus Epiſcopus tertiùm, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro Rege ſatisfacerent. Quærebatur enim Vitoudus, traductum ſe eſſe ab eo apud Pontificem Maximum, & alios Principes Chriſtianos. Ad hæc ut fœderum eum admonerent iterum atque iterum, & ad ſanam mentem reducerent. Rebellionem enim moliens, nouo ſacramento Lithuaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic eſt enim ambitio, ut modum prorſus neſciat, ſi ſemel ei habenas laxaueris. His reſponſum à Vitoudo datum, quæ ille præ ſe ferebat, non nouandarum, ſed ſtabiliendarum rerum ſuarum cauſa ea ſe facere, ne incautus ab hoſtibus opprimeretur, propterea quòd accepiſſet petiuiſſe à Rege Bohemos, ut ſe per Poloniam in Pruſsiam & Lithuaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo ſe prę ter morem à Rege celatum eſſe. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de ſententia deduci poſſe animaduertit, ſimulq; maturari coronationem præſtituta ad decimum ſextum Calendas Septembris die didicit: negocium dat Ioanni Zarnicouio ſuccamerario Poſnanienſi, nobili & impigro homini, ut ad confinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi poſſeſsiones ipſe luculentas habebat, obſeruaret, atque internuncios Cæſaris & Vitoudi per Pruſsiam ultrò, citroq; commeantes interciperet. Nec malè ſucceſsit Zarnicouio negocium. Etenim Baptiſtam Cigallam iureconſultum Genuenſem, & Sigiſmundum Rothum Sileſium, à Cæſare ad Vitoudum proficiſcentes cœpit, excuſſosq; inconſultè dimiſit: ſcripturas ab eis ablatas ad Regem attulit. Miſsi autem ij erant, ut Vitoudo dubitationem omnem eximerent: dubitabat enim is, an Cæſar, ſiue ut uulgò loquuntur, Rex Romanorum, qui imperatorium diadema nondum adeptus eſt, poteſtatem habeat noui Regni inſtituendi: ſimulq; ut diplomata Cæſarea, quibus in Lithuania Regnum conſtituebatur, & Vitoudus Rex creabatur, ipſi afferrent, ac diadema ad tempus allatum iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quędam mandata, de fœderibus & ſocietate Pruſſienſium atq; Liuonienſium Cruciferorum aduerſus Polonos. His cognitis Rex, Zarnicouium ſplendidè pro meritis remuneratũ, & amplioribus pollicitationibus oneratũ, ad inſidendas diligentiùs uias remiſit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum, & Bohemorũ legationes ſplendidæ, cum diademate à Cæſare ad Vitoudum profecturę erant. Sed cùm Zarnicouius aduerſa ualetudine præpeditus uacare ei rei non poſſet, nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuogio Oſtrorogio palatino & præfecto, Dobrogoſtio Samotulio caſtellano Poſnanienſi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladislauienſi Ducibus, nemine iubente, quaſi ſublato ſigno armata, ſyluas apud Turagoram inſedit, dimiſsis quoquouerſus ſtationibus, & exploratoribus, ut quocunque opus eſſet, etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cuncta accurreret, uel cùm longè maioribus copijs pro patriæ tranquillitate, & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ ſupra Odram eſt, legati prætergreſsi erant, cùm obſideri uias omnes à Polonis acceperunt: & non auſi periculo ſeſe committere, cùm duos Menſes fruſtrà expectaſſent, ad Cæſarem

Nobiles quando capi poſſint.

Poloni Regis Vuladislai filium regem ſibi deſignant.

Legatio regis & Polonorum ad Vitoudum.

Ioannes Zarnicouius.

Legatio Cæſaris ad Vitoudum.

Maiorum Polonorum ſtudium.

Magiſtri Cruciferorum legatio ad Polonos

reuertêre. Non omisêre tamen Poloni longiorem cuſtodiam: quæ cûm ſuſpecta eſſet Cruciferis, ſuorum ſibi conſiliorum & conatuum cônſcijs, miſit Paulus Ruſdorfius Magiſter perquiſitum ab ijs, hoſtesne eos an amicos ducere deberet? reſponſum eſt: nihil eius referre, ſi ipſi intra fines ſuos armati, rerum ſuarum curam habeant. Si bellum illaturi ſint, indicturos id eſſe prius. Aegerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi reſciјt: ſed tamen dolorem apud hoſpites ad celebritatem inuitatos, ſedulò diſsimulauit, & ad finem uſque Septembris eos apud ſe retinuit.

Inuitati à Vitoudo ad celebritatem coronationis.

Fuerunt autem ij duo Magiſtri Cruciferorum, Pruſsienſium, & Liuonienſium, cum primoribus commendatoribus: Moſchorum, Tuuerenſium, & Odoiouienſium Ruſſorum Duces, & Princeps Tartarorum. Fortè tunc Anthracem morbum, ſiue ex angore animi, ſeu qua alia ex cauſa, Vitoudus contraxit: neque tamen quicquam de ambitione ſua detraxit. Cûm autem inuitis Vuladiſlao & Polonis uotis ſe compotem fieri poſſe deſperaret, arte ſibi tendandum eſſe duxit, quod aperta ui peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum hominem non malum, haud difficulter exorari à ſe poſſe, ſi eum in Lithuaniam, cuius uiſendæ deſiderio teneri eum nouerat, extraxiſſet. Quòd ſi qui fortè proceres Poloni cum eo ueniſſent, eos quoque uel blandicijs deliniri, uel muneribus corrumpi, uel metu deniq; compeſci poſſe. Itaque miſſo ad Vuladislaum legato, præterita excuſat: iam ſe omnem de Regno cogitationem depoſuiſſe oſtentat: in Lithuaniam Regem ad uenationes inuitat. Cupiebat Rex ire in Lithuaniam: ſed ſuſpecta erat proceribus, qui cum eo Lublini tunc erant, Vitoudi inuitatio, tamque repentina mutatio: nouerant eius ingenium, nouerant ingentes ſpiritus, & coniunctam his pertinaciam: aliquid eum doli nectere ſuſpicabantur: ſed ſanari rurſus animum eius poſſe Regis præſentia, & ſermonibus, non deſperabant.

Sbignei Oleſnicij uirtus.

Quare mittuntur cum Rege, cùm alij quidam proceres, tum Sbigneus Epiſcopus, cuius neq; prudentia facilè circumſcribi, neq; integritas corrumpi, neque conſtantia frangi à Vitoudo poſſet: quemq; Vuladislaus reuereretur, ut ne quid præter ſententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaq; cùm Regem, & cæteros omnes, qui cum eo ueniebant ab extremis finibus Lithuaniæ, comiter & liberaliter acciperet, unum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentum eſt, inſtabat Regi Vitoudus orando, ne ſibi Regium diadema inuideret: negabat ille, licere id ſibi concedere, Polonis reclamantibus: eaq; de cauſa Sbigneum ſibi in Lithuaniam proficiſcenti adiunctum eſſe comitem, ne quid præter ſententiam eius faceret.

Vitoudi ad Sbigneum allegatio.

Illum præhenſandum, & quoquo modo expugnandum eſſe. Allegat Vitoudus ad Sbigneum, qui eum orent ſuo nomine, & ingentibus promiſsis onerent, ne ſolus honori ſuo aduerſetur. Si dimoueri ille ſe de ſententia non patiatur, ut exiſtimationi tamen Vitoudi utcunq; conſulat, & ſimulari momento temporis coronationem ſinat. Accepta diadema ſtatim ſe depoſiturum eſſe. Si pertinacior, ne hoc quidem concedat, pro hoſte ſe illum habiturum eſſe, & manibus, pedibusq; adnixurum, ut de Epiſcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Viſſus, anteà deiectus eſſet. Immotus ad hæc omnia Sbigneus, renunciari Vitoudo iuſsit: digniſsimum eum ſibi uideri Regio diademate, & ſummis quibuſq; honoribus: uerùm ſaluis fœderibus, & iuriſiurandi Religione aſſequi id eum nō poſſe. Quocirca ſuadere ſe, deſineret id cupere, quod ei non honorem, quemadmodum ipſe putet, ſed dedecus & infamiam ſempiternam pariturum: Poloniæ uerò & Lithuaniæ præſens exitium approperaturum eſſet. Ne erret, non honoris eius gratia id ei ſuadere Cæſarem, & Cruciferos, deuotos & ſempiternos non magis Polonorum, quàm Lithuanorum hoſtes: ſed ut duos coniunctiſsimos populos, qui coniuncti graues ſibi eſſent, diſiunctos, commiſſosq; inter ſe, inteſtinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idq; Cæſarem uulgò iactare, dictitantem ſe os in medium duorum canum conieciſſe, ob quod ij ad mutuum uſq; interitum concertaturi ſint. Poneret ergo Vitoudus modum inconſideratæ, & intempeſtiuæ ambitioni: non conuenire ætati, & prudentiæ eius, ut ſeniculus capulo proximus, nullos habens liberos, quibus Regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id adſpiret: ſe quidem neq; precibus emolliri, neq; largitione corrumpi, neq; minis deterreri poſſe, quò minùs in hoc cupiditati eius aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidem, uirtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiam, & omnes theſauros Vitoudi. Mirari uerò ſe magnoperè, quod Petri Viſsi, eiusq; deiectionis mentionem faceret, quam ſine ſua, Regisq; infamia commemorare non poſſet: neq; id ſe reformidare. Alia iam eſſe tempora, & minùs turbulenta, minùsq; deprauata cæca plurium de Pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem ſe eſſe non honoris modò, uerùm etiam uitæ diſcrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuæ fidei credidiſſet: neq; falſurum eſſe unquam eius expectationem. Atque ita quidem Sbigneus, non ſine magna ipſius Vitoudi admiratione. Inualeſcebat interim Vitoudi morbus, ita ut ipſe deſperatione uitæ ſuæ cogitationem omnem de Re-

gno ab-

gno abijceret, & ad mortem, uti Chriſtiano principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere eum diutiùs non poſſe, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amandauit, quod intelligebat ijs præſentibus Suitrigellonem fratrem ſe Lithuanis Ducem, quemadmodum deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autem Sbigneus, cùm rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut ſupellectilem ſuam, gazamꝗ inde aſportaret, ac ſuperſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autem humanitùs ſibi accideret, ut eam ad cultum diuinum conuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoudus uerò, cùm ſe uiribus deſtitui ſentiret, ritu Chriſtiano ſacris procuratus, & uerè Chriſtianum ſe mori teſtatus: ueniam ſuperiorum admiſſorum à Vuladiſlao petiuit, & Lithuanos ei commendauit, petens ut acta, donationesꝗ ſuas ne reſcinderet: nec multò pòſt apud Trocos ſpiritum exhalauit, cùm aliquanto octogeſimum annum exceſsiſſet: princeps impiger, & uegeto ingenio: abſtemius in omni uita, nihil præter aquam bibere ſolitus: in uictu temperans: temporis perparcus, ita ut ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: ſuos uerò metu magis, quàm beneficentia in officio cõtinere ſolitus: ſtatura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam, & genas ſolitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum ſuorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rurſusꝗ præficeret.

Rex Polonos à ſe amandat.

Vitoudi mors, mores & effigies.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XX.

POST mortem Vitoudi, ſuſpenſi animis Lithuanorum, & Ruſſorum proceres, hærebant, quid'nam ſe fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: ſed aberat, Bohemorum furori Ducem ſe præbens: nec ullum præclari ingenij ſpecimen in Lithuania ediderat. Porrò Suitrigello Regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigiſmundum Cæſarem aliquantò antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lithuaniam redierat, homo erat nihili, & ebrioſus, & præcipitis iracundiæ, ſed tamen liberalitate multorum ſibi animos conciliârat: in primis autem Ruſsi ei fauebant, propterea quòd à ſua ſecta non alieno eum animo eſſe exiſtimabant: ſed tamen ſenſum Regis, penes quem rerum Lithuanicarum ſumma erat, non tenebant. Poſteaquam uerò perſenſerunt, principatum Lithuaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, ſtudiaꝗ ei ſua probare uelle, ita ut ingens circa Regem ſolitudo eſſet. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello, ingenti hominum turba ſtipatus: elatusꝗ fauore hominum, Vilnenſem, Trocenſem, & alias quaſdam primarias arces occupauit, & pro duce gerere ſe abſꝗ authoritate Regis cœpit. Deinde magis ac magis inſoleſcens, aſſentatoribus frigidam, quod aiunt, ſuffundentibus, oblitus omnium beneficiorum Regis, fraternæꝗ neceſsitudinis, contumelioſius eum tractare: carceris, & exilij ueteris memoriam refricare: ueniſſe tempus dictitans, cùm ulciſci eum probè poſſet: Polonos, qui cum Rege erant, aſperiùs appellare: internuncios, qui à Rege in Poloniam, quiúe ex Polonia ad Regem mittebantur, excutere, epiſtolasꝗ refringere: plus eius amentia atꝗ temeritate, quàm ſuo periculo Rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & inſolentiam lenitate, & comitate ſua mitigabat. Placatiorꝗ is iam futurus eſſe uidebatur, cùm res noua oblata, denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus Epiſcopus Camenecenſis, uir humili quidem loco natus, uerùm generoſi ſpiritus, Riſco Kerdeius, Theodoricus, Michaël & Mirſilo fratres Buzacij, & Cruſsina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoudi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhûc ignarum, euocatum ad colloquium, cœperant: arcemꝗ Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occupârant, & omnem Podoliam facilè in poteſtatem ſuam redegerant, ut Regi eam & Polonis reſtituerent, & ne in ditione Lithuanorum ea deinceps eſſet. Id ubi factum reſciuit Suitrigello, homo uiolentus & impotens, fremere in Regem, & maledictis eum, Polonosꝗ inceſsêre, palamꝗ uincula aut necem præſentibus intentare, ita ut excubare omnes die, noctuꝗ circum regiam neceſſe haberent. Et non deerat noſtris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum ſeſe atꝗ Regem, ſed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed Rex ſiue, quòd ſibi metuebat, ſiue quod Suitrigellonem impensè diligebat, ſeu denique

Suitrigellonis mores.

Suitrigello apud Lithuanos principatum arripuit.

Podoliorum præclarum facinus.

quòd Lithuaniæ, quàm Poloniæ incrementis & amplitudini impenſiùs fauebat, fricon-
Lithuanorum promiſſa.
ſultis omnibus aſſenſus eſt de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Li-
thuanis, Regi ſe eam bona fide redditurum eſſe, ſi de ea inter Polonos & Lithuanos non
conuenerit, ac deinde ius ſuum perſecuturum atq; repetiturũ: eaq; de re Zaclicam Tarlo
nem in Podoliam cũ literis & mandatis miſit, qui eam Michaëli Babæ Ruſſo, Suitrigello
nis nomine recipiendam & obtinendã, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona,
quæ in comitatu Regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Ni
colaus Dreuicius, cuſtos Sendomirienſis, cui Rex annulum ſuum ſignatorium, cancel-
lario, & procancellario abſentibus, commendârat. Igitur hi duo, ducti amore patriæ, ſcri-
pſêre Michaëli Buzacio, qui Cameneciam obtinebat, Regem extrema neceſsitate ada-
ctum, Podolia Suitrigelloni cedere: ſed ſi ipſe communi patriæ ſimul & honori ſuo con-
ſultum uellet, non modò non parêret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter, & Ba-
bam compræhẽderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes
excutiente, conuolutas, ceraq; contectas, ut ſpeciem cerei præ ſe ferrent, Zaclicæ puero
omnium inſcio, paucula pecunia præ manu ei data, dedêre: ut is cùm primùm Camene-
ciam ueniſſet, cereum illum Buzacio præfecto redderet, atq; hæc uerba adderet, ut ſi er-
rare ille nollet, ex eo cereo unà cum magiſtratu urbano lumen quæreret. Cùm autẽ puer
Michaëlis Buzacij factum.
bona fide omnia feciſſet, miratus Buzacius, quid ſibi cereus ille, & ambigua mandata uel
lent: non de nihilo tamen omnia illa eſſe ſuſpicatus, refracta cera literas inuenit, Zacli-
cam & Babam in cuſtodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lithuania, cognouêre tandem
Poloni, referente Ioanne Oleſſnicio Marſchalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam
munera poſt reconciliationem à Suitrigellone Regi donata, in theſaurum Polonicum
inferre iuſſus erat, quo in ſtatu Regis ſui res eſſent: & iure quidem optimo ei aduerſa, quę
accidiſſent, accidiſſe cuncta cenſebant: uerùm aliud tamen ſuccenſendi, & repræhenden-
di eius tempus fore rati, de liberando eo, ſecluſa omni mora, agendum ſibi eſſe exiſtimâ-
Polonorum procerum ſtudium ergà Regem.
runt. Graſſabatur quidem tunc dira peſtis in omnem ferè Poloniam, ſed nihilo tamen ſe-
gnius, comitijs Vartam ad ſextam diem Decembris indictis, frequentes conuenerunt.
Re diligentiùs in cõſilio agitata, expeditio in Lithuaniam decreta: edictumq;, ut ad me-
dium Ianuarij apud Kianos, pagum ſupra Veprum amnem, armati omnes præſtò eſſent:
tentari tamen priùs legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam obeundam deſi-
gnati Sbigneus Cracouienſis, & Ioannes Vuladislauienſis Epiſcopi: Sendiuoius Poſna-
nienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis, palatini, cùm Varſauiam uſque progreſsi eſſent,
mandato Regis, nunciantis liberum ſe iam eſſe, domos reuerterunt. Vt enim audiuit
Suitrigello, quæ in Vartenſibus comitijs acta ac decreta eſſent, liberum ac reconciliatum
Pontificis Maximi ſtudiũ de liberando Vuladislao.
ſibi Regem dimiſit. Ne Pontifex quidem Maximus Martinus quintus prætermiſerat, ad
Sigiſmundum Cæſarem, & ad Suitrigellonem de liberando Vuladislao ſcribere, cùm
detineri eum in Lithuania celeri nuncio accepiſſet. Eiuſdem autem Vartenſis conuen-
tus decreto, cura Regiorum liberorum educandorum & inſtituendorum, magiſtro Vin
centio Cotho Dembenio, cuſtodi Gneſnenſi, & Petro Ritercio equiti mandata eſt. Poſt
inſequentis anni principium Rex per Chelmenſem tractum è Lithuania reuerſus, Sen-
Comitia Sendomiriæ.
domiriæ comitia habuit. Ibi cùm de Suitrigellonis inſolentia, ſiue amentia pleniùs co-
gnitum eſſet uulgo, afferreturq́ue, etiam caſtella quædam in Podolia per illud tempus
ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumfeſſam (cuius tamen obſidio noſtrorum
uirtute non ſine ſtrage hoſtium ſoluta rurſus erat) Trebouulienſem, & Leopolienſem o-
ram excurſionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps, & peruer-
Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.
ſum Regis conſilium, & bellum aduerſus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit Rex,
ut legatio priùs ad eum de repetendis rebus mitteretur. Miſsi Stanislaus Poſnanienſis, &
Ioannes Chelmenſis, Epiſcopi: Sendiuoius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſten-
ſis, palatini: cum his mandatis, ut Suitrigello caſtella, quæ in Podolia cœpiſſet, redderet,
Luſco & Volynia decederet, ad Regem ad certum diem ueniret, ab eoq; principatum Li
thuaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuaſiſſet: aliter, ne-
ceſſe fore Polonis cum Rege ius ſuum armis perſequi. Ferocius his reſponſum eſt à Sui-
Suitrigellonis ferox reſponſum.
trigellone. Nihil enim eorum, quæ poſtulabantur, faciebat: & aſſeuerabat, ſe quicquid e-
giſſet, ageretùe, rectè & iure optimo egiſſe, & agere: quin etiam reliquam Podoliam à re-
ge repetebat. Hæc eadem mandata luculentiùs & acriùs poſtea per Baſilium Ducem
Ruſſum, cognomento Craſni, apud Regem repetita. Intereà dum hæc fiunt, uenit ad
Regem Coributhus, cum cæteris Bohemorum hæreticorum, qui poſt mortem Ziſcæ
cæci orphanos ſeſe dixêre, Ducibus: qui Bohemia ſiue pulſi, ſiue ultrò excedentes, cùm
Luſatiam diuexaſſent, Sileſiam quoq;, belli ſede Gliuiciæ poſita, longè, lateq; uaſtabant:
oppida hoſtiliter diripiebant, & incendebãt, & in templa atq; monaſteria, ſacerdoteſq; &

monachos

monachos potiſsimùm barbarico furore debacchabantur, Ziſcæ Ducis ſui immanitatem ſecuti: qui quaſi uiuens parùm inſaniſſet, moriens cutem ſibi detrahi, eamq́; tympano induci iuſsit: fore pollicens, ut ad eius tympani ſonum, animis conciderent ipſorum aduerſarij. Cum his autem coniùnxerat ſeſe Coributhus, captus, & mox pulſus à Pragenſibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad Regem uenerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de Religione: adhibiti Doctores Academiæ Cracouienſis, qui errores ipſorum diſputando refellerēt. Rex ipſe ſimpliciore oratione uſus, quanta rerum omnium perturbatio ſecuta apud eos ex mutata & perturbata Religione eſſet, commemorauit: ut florētiſsimum quondam Bohemorum Regnum ad interitum properaret, ſublatis magiſtratibus, ſacris iuxta ac prophanis: euerſis oppidis & munitionibus: cæſis, uel fuga dilapſis optimatibus: conſtupratis honeſtis matronis atq; uirginibus: coniugijs nobiliſsimarum fœminarum in agreſtes homines, & ex infima fæce uulgatis: agris partim hoſtiliter uaſtatis, partim furore quodam ipſorum cultorum deſertis: prophanatis, direptis, ac dirutis templis: abrogatis ſanctiſsimis cæremonijs: ſacroſancta Religione contaminata, ac tam uarijs, portentoſis & abominandis opiniōnibus diſcerpta, ita ut nemini propemodùm cum altero conueniret: deniq; peruerſo rerum omnium, atq; naturæ ipſius ordine: quæ omnia, ni maturē reſipiſcerent, præſens & extremum exitiū conſequi neceſſe eſſet: quòd ſi his rebus commouerētur, pollicebatur ſe perfecturum, ut æquis conditionibus res eorū componeret. Sed ſurdis auribus Bohemi hæc accepêre. Neq; enim facile eſt, cum impetu ruentes ſemel in præceps in uiam reuocare. Quoad autē ij ſubſtitêre Cracouiæ, ceſſatū eſt à ſacris, interdicto Sbignei Epiſcopi, cōſecratumq; ab eo chriſma in Mogilēſi monaſterio. Itaq; propter ſolennes Paſchæ dies, Cazimiriam Bohemi, cū Coributho à Rege eiecti ſunt, frementes in Epiſcopum: alia quoq; de cauſa ipſi infenſi. Nam cùm paulò ante Lechnicēſe monaſterium in finibus Vngarorū diripuiſſent, Sbigneus facta de clientibus propinquis, & amicis ſubitaria manu, reuertentes perſecutus erat: & paucos, qui agmen raptim ſeſe recipiens cōſequi non poterant, excœperat. His ergo de cauſis Coributhus indignans, corā Rege cum Sbigneo iurgatus eſt: diſcedensq; Cracouia cum cæteris, nō modò ipſi, ſed Eccleſijs etiam ac diuo Stanislao, ſublata manu comminatus eſt. Verùm eæ minæ diuinitùs mox in irritū cecidêre. Reuertētes enim, cū Gliuiam à Conrado albo, Oleſſnicēſium duce, per proditionē captam, direptam & incenſam, ſuosq; magna ſtrage cæſos reperiſſent, ad paucos redacti, & rerū omnium egeni, in Bohemiam receſsêre. Ab ijs autē & Poloni equites latrocinari cū didiciſſent, quodam tempore Zenſtochouienſe monaſterium, quod propter peculiarē Virginis matris cultū, & frequētiſsimas nō modò Polonorū, ſed etiam uicinorū Vngarorum, Morauorum, Bohemorū, Sileſiorum, Saxonū, Pruſſorum, atq; Lithuanorū peregrinationes magnis diuitijs refertū eſſe credebatur, diripuêre. Atq; ut patrati ſacrilegij ſuſpicionē à ſe in Bohemos hæreticos auerterēt, imagini uirginis matris, quę uulgò magna Religione colitur, uulnus infixêre. Sed minorē opinione prædam reperêre: meritasq; ſacrilegij pœnas intra illū ipſum annum expendêre. Fuerunt autē authores ſceleris Iacobus Nadobni Rogouius, gēte Zialoſsius, & Ioannes Curopatua gente Srenauius. Dimiſsis Bohemis cum Coributho, Vuladislaus Rex Biezū profectus, bellum in Suitrigellonē parabat: eò uenit ad ipſum Ludouicus commēdator Turonenſis, legatus à magiſtro Cruciferorum, deferens eius operā ad componendas res inter diſsidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaq; poteſtas, ut id ageret. Tametſi ſecretò aliud actum eſſe Dlugoſſus memorat, nempe poſtulaſſe Regē à magiſtro, ut Suitrigelloni faueret: ſeq; expeditionē faciente in Ruſſiam, ut ipſe Poloniam armis infeſtaret: citatōq; idē non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm Rege diuulgatus latè manarit: quem nos unà cum ipſo Dlugoſſo neq; affirmamus, neq; refellimus. Miſit deinde rex Ioannē Brezium, Lutici filium ſcribam ad Suitrigellonem, ut eum ad ſaniorē mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandeſcēs, cōtra ius gentium uiolauit. Quare irritatus Rex, maturauit expeditionē: motisq; caſtris, ad Grodlum oppidum, ſupra Bugum amnē duodecim dies ſtatiua habuit: & maiores Polonos tardiùs uenientes, & hoſtiliter penes in ſuos quacunq; iter faciebāt graſſantes expectauit. Deindē Bugum amnē traiecit. Interim uulgus omne eius oræ cum iumentis, pecudibus, & facultatibus ſuis, in denſas, paluſtresq; ſyluas ſeſe abdidit. Aduenit & Suitrigello cum ſex ferè millibus armatorum, arcemq; Lucēſem armis cōmeatu, præſidioq; muniuit. Certatum eſt deinde leuibus aliquot prelijs cum hoſte: in quibus omnibus noſtri uel nullo, uel paruo incōmodo accepto, ſuperiores erant. Senco dux Ruſſus occiſus, captiui non pauci ad Regē adducti, incenſa Vuladimiria, peruaſtatū Vuladimirienſe territorium, quod Rex Theodoreto, ſiue Feuduſconi duci Ruſſo, fratris filio donauit: qui dux non multò pòſt mortuus, Regē fecit hęredem. Non intermittebat tamē Rex Suitrigellonem

Ziſcæ cædis immanitas.

Regis oratio ad hæreticos.

Interdictum Cracouiæ propter hæreticos

Bohemi minaces profligati.

Cruciferorum legatio ad Regem Poloniæ.

Suitrigello legatum regium uiolauit.

Maiorum Polonorum licentia.

Suitrigello fœdus icit cum Cruciferis.

gellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, Regem breui inde ad aliud bellum à Cruciferis, cum quibus fœdus icerat, reuocatũ iri. Aduenêre deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta diſciplina militari in itinere, obiurgatis, Rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luſcum alluit, difficili ac profundo uado tranſmiſit, cùm Suitrigello pontem diſiecilſet, ulterioremq; ripam fruſtrà ſeruaſſet. Videns autem Suitrigello ſe ualdè imparem eſſe tanto exercitui, incenſo Luſco oppido, arce uerò Iurzæ Ruſsi fidei commendata, ne tentata quidem prelij fortuna, fugam iniјt. Ducem ſuum ſecutæ copiæ, diuerſæ & ipſæ dilapſæ ſunt: ſed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæſi, captiq́. Inter captiuos inſignes maximè fuêre,

Rumboldus et Gaſtaudus Lithuani capti.

Rumboldus Marſchalcus Lithuaniæ, & Gaſtaudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cùm ſpopõdiſſet Regi, eos Cracouiam, cùm Rex iuſsiſſet, uenturos eſſe. Creditus eſt autem & Suitrigello cecidiſſe, cùm ueſtis eius cruenta inter cętera ſpolia reperta eſſet. Cecidêre tamen de Polonis quoq; nonnulli nobiles, & fortes uiri, dum incautiùs Tartaros, qui in caſtris Suitrigellonis militabant, perſequuntur. Alia quoq; per eoſdem dies uictoria de eodem hoſte Belzenſem tractum uexante Polonis parta eſt. Nam eò ſex millia hominum Rex cum Cazimiro duce Maſouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio Ruſſiæ, ad pręſidium ſuis miſerat.

Oleſcum arx.

A' quibus Oleſcum arx, cùm capi poſſet, tamen in poteſtate Bogdani Rohatinij Ruſsi, qui ad Suitrigellonem nulla neceſsitate adactus perfugerat, præfecturamq; eius arcis ab eo, confiſcatis à Rege bonis ſuis adeptus erat, relicta eſt, ea conditione, ut eam Regi redderet, cùm is Luſco potitus eſſet. Obſeſſa eſt deinde à toto exercitu arx Lucenſis, & oppugnata etiam: ſed remiſsè admodùm, atq; ſegniter, indulgentia quadã Regis, uti creditum eſt. Et cũ pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta eſſet, fruſtrà tamen impetus factus eſt. Trium dierum induciæ, per quas de deditione deliberarẽt, obſeſsis datæ à Rege, fruſtrà diſſuadẽtibus conſiliarijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta ſunt: ſaxa & alia miſsilia cõgeſta: & aqua importata, cuius hauſtu à noſtris arcebantur. Deinde iterũ quoq; idem factum non ſine murmure totius exercitus.

Proditores in exercitu Polonicō.

Fuêre tamen inter proceres, & conſiliarios regios, qui noctu clàm cum obſeſſis colloquia habere, & arma eis, commeatumq; ſuppeditare ſoliti eſſe dicerentur. Et probri loco id obiectum eſt, poſtea Laurentio Zarembæ caſtellano Siradienſi, à Staniſlao Zuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, ut ipſe exiſtimabat, commento noſtros ab inſtituto deterrere aggreſſus, confictis literis nõmine principis Tartarorum ad Regẽ, ut is Podoliã Suitrigelloni à ſe donatã, ei redderet. Cæterùm ubi id commentum ſibi nõ procedere animaduertit, legationem de pace ad Regẽ miſit: ſiue ex animo id agens, ſiue ducendi belli, & obſeſsis ſubueniendi cauſa ſimulãs. Intelligebat enim, Polonos belli ob aduentantẽ hyemem, graſſantẽq; in equos luem pert;ſos, domos reuerti cupere: & ipſe Tartarorum & Valachorũ auxilia, cum quibus per hyemem Ruſsiam & Poloniam infeſtaret, expectabat. Conuênit, ut proceres utrinq; delecti certa die de conditionibus pacis inter ſe tractarent.

Rathnum proditione captũ, & exuſtum.

Interim dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum, prodentibus eam Ruſsis defenſoribus, ab hoſtibus capta & exuſta eſt, Chelmenſisq; ora diuexata. Sed Ciolcus præfecti Chelmenſis uicarius, ſiue Burggrauius, ut uocant, cum centum triginta nõ ampliùs hominib. facto in ſecuros animosè impetu, ultus eſt: ita ut trecentos ex ijs interficeret, quadraginta uiuos caperet. Ad Cremeneciam quoque eodem tempore benè res à noſtris oram eam depopulantibus geſta eſt. Cùm enim hoſtes in noſtros, paucos conſultò per agros palãtes, ex arce decurriſſent, excepti inſidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis uel cæſis, uel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu obſidio, & maioribus odijs, quàm uiribus inter obſidentes, & obſeſſos certabatur.

Ruſsorum ſæuitia.

Lithuani, & qui cum eis ſentiebãt Ruſsi, quoſcunq; Polonici generis, & catholici ritus in arce repererent, exquiſitis ſupplicijs in propugnaculis, ut inſpectarent noſtri, necabant, & omne genus contumeliæ in noſtros iactabant, fiſi incantationibus, quibus gens ea ualdè utitur, & magicis artibus: quarum profeſſores Iudæi cùm alia quædã abominanda faciebãt,

Ruſsi incantationib. dediti.

tum captiuum quempiam Polonum elegãti forma infixo in iugulum cultro mactârunt: hauſtumq; ſanguinem, & inteſtina, uitaliaq; membra extracta, & in minuta fruſta conciſa prunis impoſuerunt & adoleuerunt: eoq; ſuffitu impias, & ſacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos luſtrârunt. Sæuiebant & Poloni uiciſſim in Ruſsos quoſcunq; cœperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: ſed eam Suitrigello approbare noluit, niſi Cruciferi quoq; & Valachi fœderati & ſocij ſui pacis eius legibus continerentur. Vtroſq; enim in ſocietatem adſciuerat, eoſq; magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Cruciferi uiolato fœdere Cuiauiã atq; Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam, & Ruſsiam finitimã armis infeſtarẽt. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Snatinenſi, Halicienſi, & Cameneçenſi agro

capta

capta reuertentes Ruſsi regij Buzacijs fratribus ducibus è caſtris regijs curriculo profecti & conſecuti, magna ſtrage fuderunt, prædamq́ excuſſerunt: Alexander quidem palatinus, dux & author belli, fuga elapſus eſt: uerùm nõ multò pòſt, pœnitentia facti & mœrore confectus obijt. Nec diſsimili, ſed pro numero tamen aliquãtò minore clade Cruciferi quoq; Crainenſem oram uaſtantes, affecti ſunt ab agreſtibus Cuiauijs ac Dobrinenſibus, Ioanne Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Viſſemburgio Nalencio, ac Dobrogoſtio Colinio equeſtris ordinis ducibus: cùm ij accepto domeſticę calamitatis nuncio, præpeti curſu è caſtris domum contendiſſent. Neq; parſum eſt arma abijcientibus. Theodoricus modò Marſchalcus Liuonienſis, & ſeptem commendatores capti cũ quatuor uexillis: Cracouiamq́ ad Regem miſsi, omnes præter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerſo autem agmine illo, in quo ſeptingenti Liuonienſes equites, præter cæteram Curouienſium, Slochouienſiumq́ equitum pariter & peditum manum, fuêre, paucíſsimi equeſtres ferè euaſerunt. Nam reliquus Cruciferorum exercitus peruaſtata longè, lateq; Cuiauienſi ac Dobrinenſi ora, uiginti quatuor oppidis (in quibus præcipua fuêre Inouuladislauia, Vuladislauia & Neſſouia Toruniæ æmula) & plus mille pagis direptis & incenſis, & arce Neſſouienſi præſidio munita, incolumis & præda onuſtus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ ſpes ab Iodoco Tocholienſi commendatore oſtenſa longiùs prouexerat. Et quidem non ſine magno compendio, niſi id ſanguine ſuo exoluiſſent. Nec mirùm cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa excurſione acceptum eſſe: propoſuerant enim Cruciferi præmia incẽdiarijs, oppidorum quidem ternas marcas, pagorum uerò ſingulas. Munitioribus autem oppidis, & arce Neſſouienſi, proditione Nicolai Tumigralæ Secouij, quem Rex ad cuſtodiam Cuiauiæ reliquerat, potiti erant: Breſte fruſtrà tentârunt. Cùm igitur de conditionibus pacis Regi cum Suitrigellone conueniret, inducijs interceptum eſt bellum, ita ut poſtridie Cal. Februarij ſequentis anni in conuentu Parſouienſi accuratiùs de pace tractaretur. Nec mora, ſoluta eſt Luſci obſidio, dimiſſusq́ exercitus. Ac tum demùm Cuiauienſes illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiuſdem oræ equites, curſu omnia præuertentes, cum agreſtibus coadunati, illam de Cruciferis uictoriam adepti ſunt. Miſerant quidem Rex & Suitrigello pariter, inducijs ſic inter ſe factis, legationem ad Cruciferos, ut ne Poloniam bello uexarent: ſed tardiùs ea peruenit, cùm iam hoſtes ſatis in homines omnis ordinis atq; ætatis, & innocua tecta debacchati, præda graues domum reuerterentur. Illud Cruciferico illo bello animaduerſum, uariè ſuſpicandi hominibus anſam dedit, quòd Maſouiorum fines intacti prorſus ab omni ui hoſtium fuerunt. Rex uerò à Luſco diſcedens, in Chelmenſi ora aliquandiu ſubſtitit: per quod tempus Ruſsi Volynienſes nullum genus crudelitatis omiſerunt in noſtros: qui ibi poſt pacem factam, & diſceſſum, Regis cum mercibus omnis generis Lucenſibus uenum expoſitis, ſiue alia quauis de cauſa remanſerant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quæcunque Ruſsici ritus non eſſent, impiè & immaniter exuſta & euerſa ſunt. E' Chelmenſi deinde Rex Leopolim profectus eſt: quò cùm ingens Cuiauienſium ac Dobrinenſium equitum multitudo conflueret, opem & ſubſidium Regis afflictis, & perditis Cruciferico bello rebus, ſuis ac ſuorum implorans, magna in cunctos ac profuſa benignitate uſus eſt, nonnullos præſente pecunia ſubleuans, nonnullis uerò poſſeſsiones de ſuo largiens: cumq́ non illíus modo, ſed & cuncti ſuperioris temporis immenſis donationibus ſeſe, & ærarium ſuum exhauſiſſet, ſupereſſentq́ adhûc multi, quibus ipſis cum liberis & uxoribus etiam ſubuento opus eſſet, Eccleſiaſtica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorum uſufructu ſuſtentarentur. Pernicioſi exempli res ea uiſa antiſtibus. Itaq; Albertus Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Sbigneus Epiſcopus, cum primoribus Eccleſiarum ſacerdotibus properè ad Regem excurrerunt, tam iniuſtas donationes eius repreſſuri. Et Archiepiſcopus quidem ſubmiſsiùs fruſtrà orabat Regem: Sbigneus uerò maioris animi & conſtantiæ uir, grauiùs in eum inuectus eſt, cùm præterita eius peccata commemorans, tum iniuſtas illas alienorum bonorum donationes repræhendens: & ni cœpto deſiſteret, grauiore ſe in eum cenſura, & animaduerſione uſurum eſſe minitans: excuſantiq́ neceſsitatem, & piam calamitoſorum hominum commiſerationem, adiecit: nihil ea commiſeratione & miſericordia opus futurum fuiſſe, niſi ipſe calamitatẽ illam tam multis inuexiſſet: uulgò enim iactari, ab eo ipſo Cruciferos quieſcentes excitatos eſſe. Quod ſi id uerum non ſit, non eſſe tamen ipſum culpæ expertẽ, propterea quòd iuſtum aduerſus ingratũ & ſceleratum fratrẽ bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruerſa quadam indulgentia ſua duxiſſet, commeatumq́ & arma obſeſsis Lucenſibus ſubminiſtraſſe diceretur: inducias quidẽ certè, per quas ille ſe recrearent, bis eis contra omnium ſententiam conceſsiſſet. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam Rex

Alexander palatinus Valachorum extinctus.

Cruciferi inſignes capti.

Neßouienſis arx præſidio firmata.

Induciæ cum Suitrigellone.

Maſouiorum ditiones expertes incommodorum belli.

Calamitoſi immißi à rege in bona Eccleſiaſtica.

in Cracouienſi diœceſi, præter quædam Miechouienſis monaſterij, donârat: Sbigneum reueritus: atque id ipſe tum commemorabat: ſed nihil tamen ea res animum Sbignei molliit, non tam ſuam, quàm publicam Eccleſiaſtici ordinis cauſam agentis. Reuerſus deinde Rex eſt in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris indixerat.

Heduigis Vuladislai Regis filia mortua.

Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori Marchioni Brandenburgenſi deſponſam, immatura morte defunctam amiſit. Creditum eſt uulgò, ueneno eam à nouerca ſublatam eſſe, ne quo filijs ſuis impedimento ad Regnum adipiſcendum eſſet: propterea quòd ea Cazimiri magni Regis, cuius grata etiam tum erat Polonos memoria, proneptis eſſet. Rex quoque ipſe æquiori, quàm par erat animo, mortem eius tuliſſe uiſus eſt.

Ann. 1432.

Poſt initium uerò inſequentis anni Lublinum Rex, magna procerum caterua ſtipatus, proceresque omnes, excepto Alberto Archiepiſcopo, Parſouiam ad conuentum cũ Suitrigellone agendum tranſmiſit. Verùm ij cùm diu fruſtrà Suitrigellonem moras nectentem expectaſſent, re infecta diſceſſerunt. Erat autẽ apud Suitrigellonem Ludouicus commendator Torunenſis, qui hoc agebat ſedulò Cruciferorum nomine, ne pax cum Polonis coiret. Rex de ſtatu Reipub. ac de impendentibus undique periculis anxius, ad uiceſimam tertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladiſlaus maior natu Regis filius Regni ſucceſſor à patre deſignatus, totiusque cõuentus ſuffragijs approbatus eſt. Conſtitutum eſt etiã, ut ſi plura ſimul bella ingruiſſent, cæteris omiſſis ad tempus, in id quod eſſet grauiſſimum, toto conatu, & cunctis uiribus incumberetur, ne diductæ multipliciter, & extenuatæ uires nulli rectè ſuſtinẽdo ſatis eſſent.

Tumigrala, proditionis damnatus.

Nicolaus uerò Tumigrala proditionis, cuius ſuperiùs meminimus, ibi damnatus eſt: quamuis neceſſitate, cùm nullas ad reſiſtendum hoſti uires haberet, eò adductus eſſe plerisque uideretur. Vuzeleius is gente fuit, cuius inſigne eſt latruncularia tabula. Nuptias deinde Rex Emiliæ Maſouiorũ Ducis & ſororis ſuæ filiæ, Boguslao Stolpenſium Duci in matrimonium collocatæ, ſplendido apparatu fecit. Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianiciæ, quod oppidũ cum omni territorio ſacri collegij Cracouienſis baſilicæ eſt, legati Bohemorum hæreticorum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicẽtes, & Coributho Regẽ reconcilientes: adhæc Baſileenſis cõcilij propenſionẽ erga ſe nunciantes.

Bohemorũ hæreticorum oratores ad Regẽ. Baſileenſe concilium.

Etenim indixerat eò Martinus Põtifex anno preterito conciliũ, eique ſuo nomine Iulianum Cardinalẽ diaconum prefecerat: cumque interea uita defunctus, Eugenium eius nominis quartum ſucceſſorẽ accepiſſet, nihilominùs patres, qui conuenerant, Sigiſmundo Ceſare authore id proſecuti ſunt, & cũ alia multa ad ſalutem Reipub. Chriſtianæ pertinẽtia faciebant, & ſanciebant, tum ad Bohemos Egræ conuentum agentes miſerant oratores, qui eos blandè in uiam reuocarẽt, aut certè ad congreſſum, & colloquiũ amicè inuitarẽt, prolixè multa pollicẽtes. Hæc igitur tunc Polonorum Regi Bohemi nunciabant. Grata fuit ea legatio Regi & proceribus, bellũ in Cruciferos molientibus. Quare comiter & lautè legati habiti ſunt, &, aſſentientibus Archiepiſcopo & Epiſcopis, qui tunc aderant ad ſacrorum communionẽ admiſſi.

Interdictum ſacris Cracouiæ propter Bohemos.

Perfuncti uerò legatione, cùm reuerterẽt, & Cracouiam contra præceptũ Regis ex itinere diuertiſſent, ceſſatũ eſt à ſacris mandato Epiſcopi licet abſentis, adſtipulante uniuerſo cœtu ſacerdotũ, & Theologorum, & iureconſultorũ, quos Vicarius Epiſcopi ea de re conuocârat. Contumelioſum id uiſum Bohemis: regi uerò (qui tamẽ futurum id diuinauerat) & cæteris Epiſcopis permoleſtũ fuit, quod Sbigneus unus omnium acta ac decreta irrita faceret. Accendebant etiam magis iram Regis Ioannes Menzicus Dambrouius palatinus Ruſsiæ, & Petrus Corcibocus, qui Bohemos honoris cauſa iuſſu Regis deduxerant. Itaque excanduit is in Epiſcopũ, & uenienti ad ſe Visliciam, dextram beneuolẽtiæ ſymbolum, non porrexit: quin aſperioribus etiam uerbis eum increpuit, & Petri Viſsi fortunam ei comminatus eſt.

Sbignei oratio ad Regem.

At ille imperterritus reſpondit: fauorẽ ſe, non offenſam Regis meritũ arbitrari, quòd ſolus & ſalutis, & exiſtimationis eius, quæ ab inimicis eius, & maximè Cruciferis, cũ aliàs, tum in Baſileenſi concilio proſcinderetur, optima fide curã haberet: prouideretque omni ratione, ne Rex meritò pro fautore hæreticorũ traducatur, & cùm de Religione agitur, neque Regis, neque cuiuſquã omninò uultum atque minas ſe reformidare, quin id faciat, quod rectũ eſſe intelligat. Authoritate Archiepiſcopi, & cæterorũ Epiſcoporum nihil ſe in hac parte moueri, habentẽ adſtipulatores diuini, humanique iuris profeſſores. Petri Viſsi calamitatẽ deſineret commemorare, quæ non tam innocenti Epiſcopo, quàm iniurioſo Regi ignominioſa accidiſſet. Neque uerò ea ſe terreri: paratum nõ modò quaſuis contumelias pro religione, uerumetiam exilium atque mortẽ ſubire. Cùm autẽ Rex ſubijceret: ſe quoque diuini & humani iuris peritos diuerſæ ſententię authores habere, acciti primores Academiæ Cracouienſis, & cum his commiſsi Ioannes Saffranecius Vuladislauienſis, Ioannes Theologus Chelmenſis, Epiſcopi: & Vuladislaus Oporonius pontificij iuris peritus, procancellarius Regis, qui poſtea Vuladislauienſis Epiſcopus fuit,

fuit, haud difficulter refutati ſunt. Neq; tamen penitùs Regis ira in Sbigneum reſedit: admonitusq; is eſt ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, ut ſibi diligẽter caueret: ſubornatos enim eſſe à Rege, qui eum de medio tollerent. Et egit quidem gratias palatino Sbigneus: ſed nihil tamen ea nocte, in quam ſibi periculum comparatum eſſe acceperat, de conſuetudine ſua remiſit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam ſibi cuſtodiam adhibuit: nocteq; intempeſta cum uno ſacerdote, & puero lumen præferente, ad matutinas precationes ad templum adijt, neq; aduerſi quicquã ei accidit, quòd Rex uel mutaſſet conſilium, uel uanus ille terror fuiſſet. Nec multò poſt, ſacerdotem hęreticũ, qui ad Regẽ uenerat, idem Sbigneus eiecit, uir excelſi animi, & ſempiterna poſteritatis memoria dignus. Venit autem eòdem ad Regem illuſtris legatio Iani Cypriorum, Hieroſolymorum & Armeniorum Regis, mediterraneo mari per Propontidẽ & Pontum Euxinum, atq; inde aduerſo Danubio aduecta in Valachiam, & inde porrò terreſtri itinere nõ ſine magna difficultate in Ruſsiam & Poloniã profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris Marſchalcus Cypri, donis Regi & reginæ oblatis, connubiũ Heduigis regiæ filiæ, Regis ſui filio, ac ducenta millia aureorũ numûm ipſi Regi mutua petebat, beſſemq;, hoc eſt, duas tertias partes Cypriorũ Regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratũ, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniã ſe rex habere, aſsiduis bellis exhauſtũ, negauit. Miſit deinde Vuladislaus Rex Laurentiũ Zarembam caſtellanum Siradienſem, legatũ in Lithuaniam, admonendi in ſpeciem, & ſanandi Suitrigellonis cauſa: reuera autẽ, ut Lithuanorum procerum animos ſua ſponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propenſiorẽ erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitâret: Sigiſmundumq; Vitoudi fratrem germanum, Starodubenſium Ducem ad inuadendum principatum Lithuanorum animaret. Neq; irritus hic conatus fuit. Cognita enim uoluntate Regis, Lithuani cum Sigiſmundo conſpirantes, in Suitrigellonem, apud Oſſmianos tunc agentẽ, arma ſumunt. Et euaſit quidem Suitrigello fuga in Ruſsiam, ab Ioanne Moniuido de inſidijs præmonitus: cupideq; receptus eſt, cũ à cæteris Ruſsis, tum à Smolenſcijs: indeq; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Lithuaniã uexauit. Vxorem uerò eius Ruſſam, Tuuerenſium ducis filiã Sigiſmundus cœpit, Lithuaniamq; omnẽ in poteſtatem ſuam redegit: deinde ad Regem miſit oratum, uellet, iuberet, ſe principẽ eſſe Lithuaniæ. Miſsi in Lithuaniam ſeptẽ de primoribus Polonorũ, conditiones Sigiſmundo tulerunt, ut iureiurando interpoſito reciperet, ſe in fide & clientela Regis, qui ſupremi ducis Lithuanię titulũ retineret, & Polonorũ, ſemper futurum: eoſdem cũ eis amicos, hoſtesq; habiturũ, ſuisq; ſtipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Cruciferis nullũ fœdus contra Regem & Polonos ſeruaturũ: Oleſcum, quod tũc ab exercitu regio obſidebatur, Grodlũ, Rathnum, Vetlios, Lopatinũ, & omnẽ Podoliã, quę in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoq; eſſe paſſurũ: diadema contra ſententiam Polonorũ ne ultrò quidem oblatũ, à quoquam accepturũ: neminem, niſi Regẽ & liberos eius in principatu ſucceſſorem relicturum: Michaëlem uerò filium, & reliquos hæredes ſuos legitimos in Trocenſi tantũ dominatu & patrimonio ſibi ſucceſſuros, fidem & ſubiectionẽ Regi, Regnoq; profitentes atq; ſeruantes: ijs uerò, ſi abſq; ſuis hæredibus decederent, Regem & Regnum hæredes fore: Volyniam, quoad uiueret, ſibi conceſſam & adiunctam, quemadmodum & Vitoudo conceſſa eſſet, ſe mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuerſuram eſſe. Hęc omnia Sigiſmundi ipſius, & filij Michaëlis, Senatusq; Lithuanici, & uniuerſæ nobilitatis conſenſu approbata & accepta, & unis atq; alteris literarum monumentis cõſignata ſunt. Quibus ritè peractis, Sbigneus Epiſcopus princeps legationis regię, gladiũ, principatus inſigne, Sigiſmũdo Regis nomine publicè tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus cõmendator Torunenſis, cũ tribus collegis à Paulo magiſtro Cruciferorũ ad ineundam nouã cum Sigiſmundo, poſteaquã Suitrigello principatu eiectus erat, ſocietatẽ miſſus. Atq; is enixè ſtuduit infecta reddere, quęcũq; à Polonis procerib. agebantur: adiutorẽ ad id nactus Georgiũ Butrim Lithuanũ, hominẽ ingenioſum, & callidũ, quippe qui multas Chriſtiani orbis regiones peragraſſet. Sed irriti tamen ij conatus fuêre: iuſsiq; Cruciferorum legati, uelut hoſtes, Lithuanię finibus ſtatim excedere. Cõpoſitis rebus Lithuanicis, ad Podoliã pacandam rex animũ intendit. Et miſerat quidẽ eò nonnihil copiarũ: ſed hę in Oleſci obſidione tẽpus terebant: & minores erant, quã ut Podoliã, cuius nõnihil munitiones adhûc Suitrigellonis præſidijs tenebãtur, ſubigere poſsẽt. Itaq; Leopolim profectus eſt, ut ex propinquo rectiùs è re nata rebus conſuleret. Ibi Lucenſi cõuentui ad priores immunitates adiecit, ut nobilitatis ſubditi nonniſi aduenienti in id territoriũ, regi commeatũ & ſtationes præberent: templa Ruſſorũ ne uaſtarentur, neq; cogeretur quiſquã tranſire ad Religionem catholicã. Fortè per eos dies Oleſcũ expugnatũ erat. Eas igitur uictrices copias, nouo ſupplemẽto auctas, ad recipien-

Sbignei magnus animus, contemnensq; periculi.

Rex Lithuanos in Suitrigellonem concitat.

Suitrigellonis fuga.

Pacta Lithuanorum cum Polonis.

De Volynia.

Principatus inſigne.

Georgius Butrim.

Lucenſium priuilegium.

recipiendas reliquas munitiones Podoliæ miſit. Nec magno eæ negocio in poteſtatem
Regis redactæ ſunt. Braslauiam uerò arcem, ne noſtri ea potirentur, Theodoretus, ſiue
Fedco dux Oſtrogius. Fedco Oſtrogius Dux Ruſſus, partium Suitrigellonis, uir ſtrenuus & bellicoſus, unà cũ
oppido incendit. Habebat is quidem circa ſe non contemnendam manũ. Sed nuſquam
aperto Marte cum noſtris rem gerebat, nec ſe certo loco tenebat. Ex inſidijs uerò noſtros
laceſſens, ſæpè fuſus, fugatusq́ erat. Cùm autẽ hominem in latè patentibus campis cum
expedito equitatu uagantem adipiſci & perdomare difficile eſſet, tempusq́ anni hyber-
num bello gerendo minimè aptum eſſet, reuertebantur noſtri. Reuertentes Fedco occul-
tus ſequebatur, opportunitatẽ & occaſionem rei benè gerendæ captans: & non minimũ
Moraqua fl. auxerat uires ſuas auxilijs Valachorum, Tartarorum, & Beſſerabũ, ita ut numero noſtros
longè uinceret. Moraqua amnis eſt, qui in Neſtrum, ſiue Tyrã influit, limoſus & latè re-
ſtagnans, ac per ſylueſtria loca means. Et iam fragili glacie concretus erat. Ad eius uadũ,
quod uirgultis noſtri conſternebant, alio itinere præcurrens Fedco, occultus & ſyluis te-
ctus, cum exercitu in ulteriore ripa conſedit. Iam pars noſtrorũ anguſto tramite impedi-
tum locum tranſiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta ſequebãtur: cùm
Polonorum cũ Ruſsis prælium. ſubitò ille magno cũ impetu, clamore, ac diſſono tubarum, tibiarũ, tympanorumq́ cantu
& ſtrepitu inuectus, nec opinantes primos adoritur Trepidi noſtri re noua & inexpecta-
ta, cùm neq́ ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij ſpes affulge-
ret, tamen impetũ hoſtium utcunq́ ſuſtinuêre. At qui in extremo agmine erant, ubi ſuo-
rum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per con-
ſtratam uiam, euerſis, & in cœnũ deiectis carris, partim per infirmã etiam tum amnis re-
ſtagnantis glaciem ſuperata difficultate, auxilio ſuis iam laborantibus accurrerũt, & prę-
lium inſtaurârunt. Superabant tamen multitudine hoſtes, perturbatosq́ noſtros, & ſine
ordine pugnantes premebãt, pars etiã quaſi parta iam uictoria ad diripiendos carros diſ-
Kemlicius inſtaurat pugnã. currebat: deplorata res noſtrorũ erat, cũ ſubitò quaſi diuinitùs eis auxiliũ affulſit. Kemli-
cius quiſpiam, ſiue is Polonus, ſiue Sileſius, ut ex nomine licet conijcere, fuit, tribunus
militum cũ centum equitibus pabulatum præceſſerat. Is cũ ex clangore tubarũ, & frago-
re armorum pugnari eminùs cognouiſſet, inſtructa tumultuariè acie, ſublatoq́ maximo
clamore in auerſos, & ad præliũ intentos hoſtes impetũ fecit. Qua re & illos uehemẽter
perturbauit, & noſtris animũ addidit. Redintegrato igitur pręlio, à tergo pariter & à fron-
te cæduntur: & qua fugæ patebat exitus, diſsipãtur. Fugientibus inſtitêre noſtri uſq́ ad
mediam ferè noctẽ, quæ tunc ſubluſtris erat: & cùm neminẽ uiuum ſeruarent, magnã ho-
minum ſtragem fecerunt, duodecimq́ ſigna capta retulerũt: dux ipſe fuſa euaſit. De no-
Rumor celer. ſtris non adeò multi deſiderati ſunt, & ij quidẽ ferè gregarij. Abeſt locus ille prælij à Leo-
poli non minùs 40 milliaribus benè longis, & tamen quo die hæc geſta ſunt, hoc eſt, ulti-
mo Nouembris, cùm Rex in templo, ubi tunc totos dies tranſigebat, diuinã opem ſedu-
lus imploraret, non ignarus cũ quàm grauibus & inſidioſis hoſtibus exercitui ſuo res eſ-
ſet, rumor de uictoria ſparſus totã urbem impleuit. Nec author eius rumoris inueniri po-
tuit, ita ut uana lætitia exultaſſe homines uiderẽtur. Poſtero die certo nuncio res omnis,
ut geſta erat, cognita eſt: gratięq́ actæ Deo, ac dona à Rege miſſa militibus. Nec multò
poſt cumulata eſt Regi ea lętitia, profligato à Sigiſmundo duce apud Oſſmianos inſigni
ſtrage Suitrigellonis exercitu, è Ruſsis, Tartaris & Liuonienſibus collecto: de quo ad 10
millia cæſa, quatuor capta eſſe, relata ſunt. Suitrigello quidẽ pernici fuga crebro mutãdo
equos euaſit. Sigiſmundus monimentũ uictorię, templũ & collegium ſacerdotum apud
Oſsmianenſe collegium. Oſſmianos poſtea inſtituit. Hac gemina uictoria rex lętus, Leopoli diſcedẽs, Cracouiam
ad comitia, ad natalẽ Chriſti indicta, uenit, & ouans pedibus urbẽ ingreſſus, apud cõplu-
ra templa feſtas ſupplicationes obiuit, priuſquã arcem aſcenderet. In comitijs deinde de
Pruſsico bello agi cœptũ, resq́ integra ad alia comitia, quæ ad ſecundã Dominicã Qua-
dragesimæ Sendomiriã indicebantur, reiecta. Eò porrò aduenerũt oratores è cõcilio Ba-
Baſilienſis concilij oratores ad Regem. ſilienſi, quod Eugenius põtifex cũ ab initio approbaſſet, Bononiã transferebat, atq́ adeò
diſſoluebat. Conciliũ contrà, abrogare pontificatũ Eugenio nitebatur. Quanquã obſta-
bat Sigiſmũdus Imperator, ut gratiã referret Eugenio, à quo Romæ paulò antè diadema
Imperatoriũ ritu ſolenni acceperat. Poſtulabat autẽ ea legatio, ut rex cũ omnibus ditioni-
bus ſuis cõcilio aduerſùs pontificẽ faueret, & ut uexandis bello Cruciferis ſuperſederet,
cõcilioq́ cauſam illã omnẽ cognoſcendã & arbitrandã permitteret. Cui reſpõſum eſt: nõ
abhorrere à pace regẽ, ſi à Cruciferis ipſi ſatisfieret: porrò de his, quę prętereà oratores po-
Sigiſmundus Imperator factus. ſtulabãt, diligentiùs eum conſultaturũ, ac deinde miſſurũ legatos ſuos ad concilium cum
certo reſponſo. Ita dimiſsi oratores concilij, in Pruſsiam ad Cruciferos, ut eos ad accipi-
endam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti ſunt. Cæterũ in comitijs
Sendomirienſibus de cogitatione, & apparatu belli nihil à noſtris remiſſum eſt. Tamet-

ſi geren-

ſi gerendi eius ratio non expediebatur, propterea quòd Rex ſenio confectus, & caligantibus oculis munia belli per ſe ipſe obire non poterat: & Lithuanorum, Ruſſorum atque Valachorũ auxilia, cùm eæ gentes partim proprijs ac domeſticis bellis implicatæ eſſent, partim à fide Regis deſciuiſſent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorum ad diem ſancti Ioannis Baptiſtæ natalem Colum indici, & Bohemorum hæreticorum auxilijs utendum eſſe, quamuis refragantibus Epiſcopis, decretũ eſt. Nec ita multò pòſt, conuentu inter noſtros atq; Cruciferos opera oratorum concilij de pace fruſtrà inſtituto, cùm Cruciferi quindecim dies ultra condictũ expectati non uenirent, euocati Bohemi à Rege, duce Zapcone præſtò fuêre: coniunctiq; cum maioribus Polonis, quibus Sendiuoius Oſtrorogius iuſſu Regis præerat, nouam Marchiam Cruciferorum Imperio ſubiectã, crudeliter uaſtârunt: duodecimq; oppida munita partim ui, partim per deditionem cœperunt: quę quidem omnia direpta ac diruta ſunt, Choſſno, quam Teuthones *Ernuſbergam* dixêre, excepto: quod quoniam erat munitiſsimũ, præſidio firmatum eſt, quò faciliùs omnis ea regio in fide regia contineretur.

Noua Marchia ſubacta à Polonis.

Per eoſdem ferè dies Sigiſmundus dux Lithuanorum, coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniam depopulatus eſt, & ingentem prædam inde aſportauit.

Liuonia à Lithuanis uaſtata.

In Ruſsia uerò, Riſco ſiue Gregorius Kerdeius Noſſum ducem Ruſſum, Suitrigellonis partium, qui Luſcũ non ita pridem intercœperat, profligauit atq; cœpit. Vbi ſtatuta armatorum comitiorum dies aduenit, frequens conuentus ſciuit, ut Rex in Polonia ſubſiſteret: exercitui uerò uniuerſo, & ſummæ rerũ præfectus eſt Nicolaus Michalouius, gente Roſeus, caſtellanus & præfectus Cracouienſis. Huic Rex dedit in mandatis, ut hoſtiles regiones longè, lateq; uaſtaret: munitionũ oppugnationibus abſtineret.

Nicolaus Michalouius dux exercitus Pol.

Retinuit autẽ ſecum Rex nonnullos de Senatu graues & grandæuos uiros, cũ quibus quacunq; de re ad ſe referretur, conſultaret. Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniam, non diu mandatorũ regiorum memor fuit. Iam maiores Poloni cum Bohemis ſubacta omni noua Marchia, præter Landisbergã oppidum, in Pomeraniam anteceſſerant, & Choiniciam obſidebant.

Choinicia obſeſſa à Polonis

Quoniam autem conſultiſsimũ uidebatur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquũ exercitũ Michalouius, facileq; perſuaderi ſibi ab Oſtrorogio paſſus eſt, ut cœptã Choiniciæ obſidionem proſequeretur. Erat autẽ oppidum benè munitũ, commeatu, præſidio, & omni apparatu belli inſtructiſsimũ. Vbi in longius tempus obſidionẽ eius duci animaduerſum eſt, inſtitutus cuniculus, quo ex improuiſo in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priuſquã perduceretur, ſubſidente ſabuloſo ſolo obrutus eſt. Tentata deinde ui & impetu oppugnatio, exiccata foſſa oppidum ambiente. Sed inde quoq; multis uulneribus acceptis, re infecta diſceſſum eſt: cũ primi Bohemi in tutũ ſe recepiſſent. Iam difficiliore annona, propter multitudinẽ, & uias ab hoſtibus infeſſas, noſtri utebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaq; ſerò regiorum mandatorũ recordati, cùm totos duos menſes in obſidione Choiniciæ caſſo labore conſumpſiſſent, ea ſoluta, caſtra mouerunt, & in interiora Pomeranię populabundi progreſsi ſunt: prętergreſsiq; nonnulla oppida, direpto Pelplinẽſi monaſterio, magnificentiſsimè ædificato & opulento, ad Tizouiam, ſiue Derſauiam peruenerunt.

Pomerania uaſtatur.

Pelplinenſe monaſterium direptum.

Præceſſerant & prætererant oppidũ Bohemi, qui primas ſtationes ſeruabant, & loca metandis caſtris capiebant. Poloni uerò quò minùs in ſuburbana prædandi cauſa diſcurrerẽt, cohiberi à Ducibus nequiuêre. Erat in oppido ualidũ hoſtium præſidium. Nam ij quocunq; admoturos eſſe noſtros intelligebant, omnia præſidia ex propinquis munitionibus deducta, noctu eò contrahebant. Id igitur præſidium occurrit noſtris ad extrema ſuburbana: ſed tamen quò minùs ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaq; latè uagante incendio, in oppidum ſe hoſtes receperunt. Nec mora, aduerſo ac uehementi uento flante, urbana quoq; ædificia flamma corripuit: nec ea reſtingui ullo cũ hoſtium ipſorum, tum ad extremum etiam noſtrorum conatu potuit.

Derſauia incenſa.

Sic oppidum longè munitius & opulentius, quàm Choinicia, quaſi fortuito incendio conflagrauit: prędа omnis, præter eam, quæ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa erat, igne corrupta: captiuorum ſupra decem millia fuiſſe dicuntur. Ex his quicunq; Bohemici generis fuerũt, Zapco reuertens, ut ſibi condonarẽtur, impetrauit: traditos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos eiuſdem ſecum linguæ & originis militarent, corripuit, pyraq; ingenti extructa exuſsit. Eius exemplũ ſecutus Ioannes Straſſus Bialaſſouius, piratas in ergaſtulo concluſos, quorum non exiguus numerus inter præſidia Cruciferorum fuit, circumiecta palea, & arida materia, ſuccendit.

Piratæ combuſti.

Et effregerunt ij quidem ergaſtulum ligneum: ſed cùm effugere uellent, aduerſis haſtis à noſtris excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens cædem eorũ repreſsit, ignemq; reſtinxit. Matronis uerò & puellis captiuis iuſtus honor habitus: adhibitaq; publicè cuſtodia, ne quid in eas cõtumelioſè à quoquã fieret: factaq; diligenti conquiſitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Viſtulam

deductæ,

deductæ,traiectæq; nauſbus, liberè dimiſſæ ſunt. Perhonorificum id fuit noſtris apud ipſos etiam hoſtes, omnesq; eis omnia bona precari: ſuis uerò, qui longè eſſent,fuiſſentq; in populanda Polonia diſsimiles,mala imprecari. Atque utinam in templis,monaſterijs, & rebus ſacris noſtri eadem abſtinentia uſi fuiſſent. Sed plus hîc ualuit ira, & dolor im-

Oliuenſe monaſterium incenſum.

maniſsimè direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaque Oliuenſe quoq; monaſterium paulò pòſt direptum, & incenſum eſt. Inde ad Gdanum caſtra mota, quadriduoq; in conſpectu eius urbis ſtatiua habita: per quos dies omne id territorium peruaſtatum,munitio portus lignea diſiecta. Equites cùm ad mare ueniſſent,longius in ſalum atq; fluctus, ludibundi, & gratulabundi ſibi inuicem, quòd mare infeſtis armis attigiſſent,procurrêre. Feruntur etiam Bohemi marinam aquam hauſtam,lagunculis domum deportaſſe. Peruaſtata ſatis uſq; ad mare Pomerania,reuertentes noſtri alio itinere,Tucholienſem & Iaſenecenſem oram uaſtabant.Cùm autem apud Iaſeneciam ſtatiua habe-

Iaßeneſſum arx capta, & incenſa.

rent,de pace ab hoſtibus tractari cœptum eſt. Et Bohemi iam præceſſerant,ut ſe in Polonia reficerent. Dum colloquuntur inter ſe primores, pauci de noſtris iuniores temerè impetum in arcem fecêre:eosq; prægreſſos exercitus omnis,cùm eſſet ſine imperio,quaſi dato ſigno ſecutus eſt: capta momento arx,& direpta, & improbitate cuiuſdam militis incenſa eſt. Captiui ad unum omnes trucidati,furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente. Permoleſtè id factum,dum de pace agitur,tulêre Cruciferi:ſed noſtris iniuſſu id ſuo,& tamen iure belli,neque pace, neque inducijs adhûc conſtitutis, factum defendentibus, acceleratæ ſunt induciæ trium menſium. Interim autem ad Calend. Decemb.ut in conuentu Breſtenſi de conditionibus pacis conſtitueretur. Captiui Cruciferorum nobiliores facta ſponſione ſiſtendi ſeſe, ſi de pace non conueniſſet, dimiſsi: tenuiores & gregarij, uel commutati,uel binis florenis redempti: noſtri munitiones in noua Marchia quæſitas retinuêre: pacti nihil munire interim,nec reficere.Mirum autem eſt,tum demùm Cruciferos de pace & inducijs quàm diligentiſsimè egiſſe, cùm noſtri peruaſtata omni Pomerania, ita ut ſoli quatuordecim pagi inter lacus & paludes ſiti intacti relinquerentur, domum reuerteret. His peractis,exercitus omnis accepta à Michalouio miſsione, ſuam quiſq; domum dilapſus eſt. Sed Bohemorum primores Pyſdros ad Regem, ut erat ab eo præceptum, profecti,honorifi-

Poloni nõ corrupti conſuetudine Bohemorum.

cè ab eo accepti & remunerati ſunt. Neq; uerò labis quicquam tunc noſtri ex eorum conſuetudine contraxêre,quin odiſſe magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpêre. Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus Dux Pomeraniæ Scecinenſis cum Rege icit,ueteri,quemadmodum credere par eſt, uiolato: quo recepit ſub fide & honore ſuo unà cum primoribus ſuis, nullam opem ſe laturum eſſe Cruciferis aduerſus Polonos:neque paſſurum eſſe quenquam, qui contra eos arma ſumpſerit, perditionem ſuam tranſire.Hoc fœdere icto,& Bohemis dimiſsis,Rex in Sendomirienſem tractum ſe recepit,de-

Peſtis in maiore Polonia.

clinans peſtem,quæ maiorem Poloniam inuaſerat:qua quidem Ioannes Saffranecius Epiſcopus Vuladislauienſis abſumptus, Vuladislaum Oporouium Decanum Cracouienſem, & Procancellarium Regni, Rege ſuffragante, ſucceſſorem accepit. Cùm autem Rex eſſet Priſſouiæ, uenit ad eum Bohemus quiſpiam ſacerdos hæreticus, à Chri-

Prædictio mortis regiæ.

ſtano Aſtrologo, nuncians ut mortem propè ſibi imminentem caueret. Id cùm ille ſemotis arbitris ageret, Sbigneus Epiſcopus Cracouienſis ueritus, ne quid de Religione hæreticus ille Regi ſuaderet, grauiter obiurgauit Regem, quòd neminem de conſiliarijs ad audientiam Bohemi adhibuiſſet. Et ſatisfecit quidem Rex Sbigneo,nihil Bohemum neq; de Religione, neq; de Republica ſecum locutum eſſe: ſed tamen coactus eſt, eum primo quoq; tempore, inſtante Sbigneo, dimittere, propterea quòd ſpargebat is uulgò praua dogmata. Non multò autem pòſt cometes non obſcurus, plus quàm unum menſem pernox, face ad Occidentem uerſa apparuit: Regiæ mortis,ut uulgò tunc creditum

Helias palatinus Valachiæ iurat in uerba Regis.

eſt,poſteà euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomiciæ iam Rex erat,quò comitia ad diem diui Martini Epiſcopi memoriæ dicatum indixerat: eò uenit Helias Alexandri palatini Valachiæ defuncti filius, à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus,Regis opem implorans,& in fide,clientelaq; Regis & filiorũ eius ac Polonorum ſe fore ſemper ſolenni iureiurando recipiens. Conſecuta eſt eum & Stephani fratris legatio cum ſplendidis donis, Lenciciam uſque ad Regem ſequens: & poſtulans,ut ipſi magis,quàm fratri omnibus inuiſo, Rex faueret: fore & ipſum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater, maioresq; ipſius fuiſſent. Offenſam autem à patre paulò ante mortem contractam,damnaq; data Podolijs,ut ſibi Rex condonaret. Habebat quidem Helias in matrimonio ſororem germanam Sophiæ reginæ: ſed tamen rein conſultationẽ Senatus poſita, placuit, ut Stephanus, in quem ſtudia gentis inclinaſſent, dato iureiurando in uerba Regis & Regni Polonici, retineret Valachiam, tractumque

Sepinen-

Sepinenſem cum Chocimo, Zezuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure ſempiterno reciperet. Heliæ uerò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, lucu-lentæ poſſeſsiones à rege in Polonia datæ ſunt. Sed cùm in his ille non acquieſceret, & ad recuperandum dominatum paternum aſpiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps ſub honeſta cuſtodia cum uxore & liberis uixit. Stephanus uerò, ſicut conuenerat, Sozauiæ ſolenne iuſiurandum legatis regijs exigentibus dedit: promiſitq; etiam ſe, cùm iuſſus fuerit, in Ruſsiam uenturum, & iuſiurandum illud coràm repetiturum eſſe: & ut gratiam referret regi, non ita multo pòſt, Tartaros in ditiones Polonicas excurſionem parantes repreſsit: Braslauiam, quæ inſtaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præſidio tenebatur, interceptam regi reſtituit. Ex ijſdem comitijs miſsi ſunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentum Breſtenſem agendum cum Cruciferis. Verùm ex eo conuentu infecta pace, & irritatis animis, incertum qua de cauſa diſceſſum eſt. Lenciciæ rex euentum illius conuentus expectabat: ubi rediêre ad eum legati è conuẽtu, de bello agi cœptum: uiſumq; eſt, non expectandam eſſe æſtatem, ſed quam primùm immittendum in terras hoſtiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus, atq; lacubus, quibus abundat Pruſsia. Vna res difficultatem faciebat, quòd pecunia regi deerat in ſtipendium: & propè abfuerat res à ſeditione ſuperiore æſtate apud Choiniciam, fremente uniuerſa nobilitate contra proceres, quòd ij bellum extra fines Poloniæ ſine ſtipendio decreuiſſent: receperantq; illi, nunquam id ſe deinceps admiſſuros eſſe. Inuentus tandem modus eſt eius difficultatis explicandæ, ut Palatini ſuæ quiſq; ditionis nobilitati de ſtipendio ſoluendo cauerent. Hæc ubi didicêre Cruciferi, miſsis mox ad regem legatis, quas antea repudiârãt conditiones, ultrò accepêre, in duodecim años pacti inducias. Adiectum, ut ad natalem Virginis matris diem ſequente anno apud Slonſcum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc marſalcus Cruciferorum Liuoniẽſium ex pacto dimiſsus, ſiue adeò ſponſione militari ſolutus: dimiſſus enim erat, cum de ſiſtẽdo eo, quum rex iuſsiſſet, Suitrigello quoq; cauiſſet, ac Theodoricus Buzatius præfectus Camenecenſis pro eo receptus. Captus hic à Fedicone duce, Camenecenſem agrũ & ſuburbana uaſtante, cum paucitate prædatorum contẽpta, temerè in eos erupiſſet, & in paratas inſidias incidiſſet, Magiſtroq; Liuoniẽſi petenti à Suitrigellone, donatus erat. Neq; enim quieſcebat Suitrigello cum Ruſsis: ſed cum ipſe per ſe auxilia Tartarorum & Liuonum habens, Lithuaniam, tum per Fediconem & Noſſum duces Ruſsiam regiam æſtate præterita Cruciferis incitãtibus infeſtârat, illa occaſione uſus, quòd noſtri Pruſsico bello diſtinebanẽ, & quòd is Sigiſmundum ducem Lithuanorum inuiſum iam eſſe pleriſq; Lithuanis acceperat. Et ſumpſerat Sigiſmundus paulò antè ſupplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocenſi, & Rumboldo ſummo marſalco Lithuaniæ, authoribus conſpirationis, quæ in eum cõparata eſſe dicebatur. Itaq; liberè tunc Suitrigello Lithuaniam depopulatus eſt, Sigiſmundo habente quidem et ipſo exercitum, ſed non ſatis ei fidente, propter neceſſarios & propinquos interfectorum procerum, opportunis modò locis exercitum hoſtilem is carpebat. Itaq; non multum operæ precij tunc fecit Suitrigello, niſi quòd Vilnam, Trocos & Lidam, oppida immunita exuſsit. Breſte Ruſsicum per Fediconem & Noſſum duces obſedit: nec difficulter eo potitus eſſet, propter commeatus inopiam, dubiamq; Ruſſorum fidem, niſi Maſouios arma tuſſu regis ſumpſiſſe, & aduentare eò renunciatum eſſet. Tartaros quoq; magnis donis ad uaſtandam eam oram Ruſsiæ, quæ Sigiſmundo parebat, cõcitârat. Verùm ij cum aliquovſq; progreſsi, Sigiſmundum in clientela regis Polonorum eſſe accepiſſent, mutata ſtatim ſententia, in Kiouienſem & Cirnechouienſem tractum, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Inſequens annus 1434. Vvladislai regis morte inſignis eſt. Ac initio quidem eius anni in Lithuaniam is rogatu Sigiſmundi ducis profectus, Chrinchos peruênit. Inde uerò ſtabilito Sigiſmundi principatu, magniſq; muneribus ab eo acceptis, Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad concilium Baſileenſe deſignati ſunt, qui & uniuerſi regni perſonam ibi ſuſtinerent, & Sigiſmundi imperatoris, Cruciferorumq; obtrectationes & falſas criminationes, quæ aduerſus Vvladislaum regem iactabãtur, refellerent, ac de uniuerſa cauſa cum Cruciferis diſceptarent. Fuerunt autem principes eius legationis, Sbigneus Cracouienſis, Stanislaus Poſnanienſis epiſcopi, Ioannes Coneſpolius cancellarius regni, & Nicolaus Laſſocius decanus Cracouienſis. Non putauit autem Sbigneus prætermittendam ſibi occaſionem caſtigandi regis, priuſquam peregrè proficiſceretur. Itaq; in illo ipſo cõſeſſu ampliſsimo grauiſsimis uerbis id egit, in hanc ſententiam locutus: non

Sepinenſis terra donata Vlacho.

Braslauia regi reſtituta.

De ſtipendio ſoluendo nobilitati cautio.

Suitrigello inſeſtus Lithuaniæ & Ruſsiæ.

Tartari à Suitrigellone euocati, ipſius ditionem uaſtant.

1434. ann.

Rex in Lithuaniã profectus.

Sbigneus epiſcopus regem obiurgat.

recuſare ſe iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ ſimul & regis: ſed non poſſe tamen, quin regem quibuſdam de rebus pro officio ſuo, priuſquam proficiſcatur, admoneat. Vereri enim ſe, ut eum reuertens è cõcilio ſuperſtitem reperiat, quippe qui tam grandis natu eſſet, & profligatis iam uiribus. Neſcire etiam, quónam pacto pleraſque Imperatoris et Cruciferorum criminationes in ipſum diluat. Nam & ipſum ſe, et alios pleroſq; omnes in illo conſeſſu, animaduertere, in eo nonnulla reprehenſione digna. Multas

Vuladislai uitia.

quidem in eo; dignas bono principe uirtutes relucere: ſed non carere eum & uitijs, quibus uirtutum illarum ſplendor obſcuretur: qualia ſint, quòd ipſo uel iubente, uel permittente multis per iniuriam, aut certè ſummo quodam iure, & nimis exacta acerba interpretatione iuris bona adimantur: quòd oppreſsi à potentioribus non uindicentur: quòd calamitoſorum hominum cauſæ non audiantur atq; decidantur, ipſo in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti ſomno abſumẽte. In itineribus etiam pergrauem eum eſſe eccleſiaſticis iuxtà ac equeſtribus hominibus, oppidaniſq; & agricolis, propterea quòd aulicum ſuum comitatum à rapinis, ſtupris, & iniurijs non cohibeat: ſubuectioneſq; & procurationes præter ius & æquum acerbè, & pigneratione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum poteſtatem feciſſe: eam uerò perleuem cudi, magno reip. detrimento. Superſtitiones uerò eius quaſdam ex priſco dęmonum cultu retentas, quas ipſe quoque non ignoret, reticere ſe, pudore prępeditum. Egiſſe ſe his de rebus pleriſque omnibus cum ipſo primùm quidem ſemotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuiſſe: uerùm quando in eam uſque diem nihil profeciſſet, in ampliſsimi conſilij conſeſſu id ſibi facere neceſſe fuiſſe: ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat emendaret. Quod ni hæc quoq; profutura eſſent, acerbioribus deinde medicamentis ad ſanãdum eum uſurum eſſe: licere quidem ſibi, non minus quàm alijs diſsimulando, uel etiam aſſentando gratiam eius aucupari, ſed memorem ſe eſſe officij ſui, & nullo neque metu, neque gratia deſerturũ eſſe ſtationem, in qua ſe Deus & rex ipſe, & ſenatorem & epiſcopum conſtituiſſet. Pluris ſe facere incolumitatem patriæ, quàm omnia quæ uulgò concupiſcantur: & pro magnis regis in ſe beneficijs, antiquiorem ſibi eſſe eius ſalutem, quàm præſentem & aſſentando quæſitam gratiam: quæ tamen certa & ſtabilis eſſe non ſoleat. Nõ poterat ſe diutius rex tenere, quin ſermonem eius interrumperet, ita fremens atq; lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs ſenatoribus cum Archiepiſcopo ipſo primate & modera-

Senatus Polonici cõſtantia.

tore conſilij tacentibus, unus tam acerbè in ſe inuehatũ. Ibi aſſurgens cunctus ſenatus, eandem omnium eſſe ſententiam, & illam epiſcopi Cracouienſis orationem, ſuam eſſe profeſſus eſt. Quo audito rex accenſus magis, è conſilio ſeſe proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad ſe reuerſus, impenſius Sbigneum poſtea coluit, & corrigere ea quę ille reprehẽderat, ſtuduit. Albertus uerò Archiepiſcopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai ſucceſſore dignum erat, regis peccata corrigere aggreſſus eſſet. His ita actis, & conuentu ſoluto, rex Cracouiam profectus eſt, ut inde porrò in Ruſsiam proficiſceretur, iuſiurandum à Stephano palatino Valachorum promiſſum ipſe coràm ritu ſolenni accepturus. Dum autem itineri ſe accingit, nun-

Bohemi profligati in finibus Vngariæ.

ciatum eſt Fridericum quempiam Ruſſum ducem exulem cum non contemnenda Bohemorum manu arcem nouam prope Sorſtenum munire inſtituiſſe, unde in finitimos Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, miſſo confeſtim aulico comitatu ſuo: manum illam diſsipauit: deinde iter inſtitutum ingreſſus, cum Grodecum (oppidi id nomen eſt in Ruſsia) perueniſſet, inter prandendum ualida febri correptus eſt: quam inde accidiſſe exiſtimatum eſt, quòd nocte præcedenti, quæ præter tempus anni frigida fuit, in ſyluis diutiùs luſciniæ cantu ſeſe de more oblectans, cœli intemperiem pertuliſſet. Vbi uitæ ſuæ finem adeſſe ſenſit, ſacris myſterijs procurari ſe iuſ-

Extrema acta Vuladislai regis.

ſit: offenſas omnibus remiſit, ſibiq; uiciſsim ab omnibus remitti petiuit: teſtamentum condidit: ſi quid cuiquam per iniuriam abſtuliſſet, reddi iuſsit. Filios proceribus præſentibus atq; nobilitati commendauit: ac Vvladislaum quidem diligentius, nam eum tenerius diligebat. Sbigneo uerò epiſcopo annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipſe in omni uita ſua habuerat, dono miſit, ueniam ſuperiorum omnium admiſſorum ab eo petens, & animam ſuam, liberoſq; ſuperſtites ei commendans. Deinde pri-

Liberalitas ſiue prodigalitas Iagellonis.

die Cal. Iunias, ſeptimodecimo die poſteaquam ęgrotare cęperat, animam exhalauit, cum regnaſſet annos duodequinquaginta, & tres ferè menſes. Nam quantum uixerit, nõ conſtat, Vitoudo quidem natu maior fuit. Tãta autem fuit liberalitate & munificentia, ut non

modò

modò fiſcum exhauriret, uerùm etiam magnã partem regiarum poſſeſsionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cæterarum uoluptatum ſuarum, quanquam non inhoneſtarum, aſſeclis & miniſtris dilargiretur, ac tota interdum ſingulis hominibus donaret territoria: ſic ut quodam tempore Martinus quintus pontif. Max. prodigalitatem eius inhibendam ſibi eſſe duceret, dato ad Archiepiſcopum Leopolięſem mandato, ut donationes eius reſcinderet. Arces & urbes neque nouas condidit, & ueтuſtas neglexit, Baſilicas Chelmenſem atque Kiouienſem in Ruſsia inſtituit, & epiſcopis attribuit. Ex his ad Chelmenſem Ioannem theologum ſodalitij Dominicani extulit: & in gratiam eius Lublinenſem tractum omnem à Cracouienſi diœceſi abſtrahere, & Chelmenſi adiungere conatus eſt: perficere tamen id, conſtanter aduerſante Sbigneo Cracouięſi epiſcopo, nequiuit. Monaſterium quoque præter ea, quæ ſuperius commemorauimus, Lublini diuæ Brigitæ nomine condidit: in Cazimirienſem uerò parœciam canonicos diui Auguſtini inſtitutum profeſſos induxit: Gneſnenſe, Sendomirienſe, & Viſlicienſe templa Græca pictura decorauit. Venationum ſine ullo modo auidus fuit: interfectaſque feras maiores, & præſertim biſontes, in prælatos & canonicos, Academiæque ac ciuitatis Cracouienſis præſides & magiſtratus partiri ſolitus: in peregrinos hoſpitalis & munificus. Nullum quamuis exiguum munus aſpernabatur, nec eos qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à ſe, ferè dimidium eius quod petiſſent largiebatur. Itaque duplum petebant, qui ſimplum auferre cupiebant. Offenſarum immemor: ad ſupplicia de ſontibus ſumenda lentus: aſſentatoribus ac delatoribus aurem libenter accommodabat: cultui diuino apprimè deditus: ieiuniorum diebus pane & aqua ferè utebatur. Superſtitiones quaſdam ineunte ætate imbibitas, ad extremum uſque retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priuſquam prodiret in publicum, ter ſeſe in gyrum uertebat, & ſtipulam ter confractam in terram abijciebat. Abſtemius in omni uita ſua, nec niſi aquæ potu uſus: cæterùm cibi appetentiſsimus fuit, itemque balnei, ſic ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie uſum eſſe ferunt. Cultu corporis neglecto, neque alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè ueſtibus uſus. A malis abhorruit, ut ne odorem quidẽ eorũ ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & faſtigiato: oculis nigris, paruis, & inſtabilibus: ceruice longa, uoce graui, citaque. Corpus eius magna põpa Cracouiam relatum, & intra menſem in baſilica Cracouienſi magno procerum atque nobilitatis concurſu funus celebratum eſt. Extat eius ſepulchrum in media ferè baſilica ad dextrũ latus, à Sigiſmundo rege nepote eius, paulo ante noſtram memoriam magnificè inſtauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis ſcripta ſunto. Deinceps de Vvladislao, eius filio proſequemur.

Munitionum negligentia.

Venationum ſtudium.

Lenitas.

Cultus corporis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXI.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

IAm Sbigneus, cæterique legati ad concilium miſsi, Poſnaniã peruenerant, cùm de morte Vvladislai regis nunciatum eſt. Hoc igitur nuncio accepto conueniunt mox Poſnaniam ſequentes proceres, & nobilitatis maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoque conſilio, ex eius ſententia Vvladislao natu maiori, defuncti regis filio regnum diſcernunt: eique ſolenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij ſtatuunt: & ad Sigiſmundum magnum ducem Lithuanorum, ut ad eam celebritatem uel ipſe adeſſet, uel legationem mitteret, oratores mittũt. Moleſte hoc maiorum Polonorum præiudicium minores Poloni tulēre: ſed tamẽ qui Sbigneus epiſcopus Cracouienſes, homo ſuarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. eſſe maximè uidebatur, ne qua diſſenſio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipſi ſententiam decretum fecerunt: dies modò ad octauum Cal. Auguſti prorogata eſt, quo maiorẽ ac ſplendidiore pompa omnia fierẽt. Erant in equeſtri ordine duo nobiles, factioſi, ac turbulẽti iuuenes, Spitco Melſtinius, ac Derslaus Rituianius, Martini Lencicięſis palatini filius, agnatus Alberti archiepiſcopi Gneſnẽſis: quorũ hic quidem ingentem theſaurũ ab archiepiſcopo, magno patruo ſuo, clàm paucis conſcijs (inter quos ipſe quoque fuit) de-

Maiores Poloni cũ Sbigneo epiſcopo Vvladislao regis defuncti filio regnũ decernũt.

Derlaus Rithuianius.

 foſſum,

foſſum, paulò antè effoderat; & Eufemiæ Boleslai ducis Maſouiorum filiæ inſano amo-

Spitco Melſtinius.

re captus, paruo tempore decoxerat: ſed magnas tamen ſibi prodigalitate ſua clientelas comparat, ille uerò patris, palatini quondam Cracouienſis, & maiorum ſuorum opibus & imaginibus tumens, nullo neque honore, neque magiſtratu auctum ſe eſſe, indignè ferebat. Cum igitur uterque res nouare cuperet, & uterque magnas poſt ſe iuuentutis cateruas traheret, conuentum Opatouiæ ad tertium Idus Iulias, communicato cum ſuis conſilio, inſtituêre. Ibi omnium una erat ſententia: malè tantum regnum puero committi, cuius ætate, & regina mater, ſuperba mulier, & primores ad dominatum abuſuri eſſent: aliter de repub. conſtitui oportere. Cõfirmabat autem id in primis Gouorcus Chro-

Gouorcus Chrobranius.

branius homo ſenex, multa ex ueteri memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Coneſpolio cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis inſtitutum iter Baſileam proſequentibus. Ab eo igitur Sophia regina, non ignara conſiliorum Spiconis atque Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficiſceretur: turbulentaꝗ́ iuuenum conſilia diſsiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs qui conuenerant. Sed tamen ille ſingulari patientia uſus, & in conſilium admiſſus, graui & prudenti oratione plurimis perſuaſit, ut abiecto nouandarum rerum ſtudio, ne quid diſsidij alieniſsimo tempore in Polonia exuſcitarent, præſertim quòd res iam integra non eſſet, Vvladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in Breſtenſibus, comitijs ſummo omnium conſenſu rege iam deſignato. Ita conuentus ille re infecta, nequicquam frementibus ſeditionis authoribus, ſolutus eſt. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures ſententiæ ſuæ adſtipu-

Abrahã Sbanſcius.

latores. In quibus præcipui fuerunt Abraham Sbanſcius iudex Poſnanienſis conuentus, & Ioannes Straſſus. Nam cùm frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præſtitutam diem cõueniſſent, iniectus eſt ab ijs ſcrupulus, quòd dicerent, nouum & inuſitatum eſſe, impuberi diadema imponi: in diſcrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas equeſtris ordinis, magno labore & ſanguine maiorum ſuorum partas, illa impuberis regis coronatione: neque enim rectè ab impubere iuſiurandum dari poſſe. Quod ſi id in aliud tempus differatur, difficulter exactũ iri ab eo qui iam rerum potitus ſit. Verùm hic quoꝗ́ ſcrupulus è maioribus natu exemptus eſt, producto à Sbigneo codice è baſilica Cracouienſi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis, reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, et primores ſacri pariter & profani ordinis pro eo fide iuberent, nec eum prius ad gubernacula

Factioſi turbas cient.

regni admitterent, quàm iuſiurandum ritè præſtitiſſet. Conquieturi iam turbatores illi uidebant, cum in ipſo coronationis articulo nouas cõciuerũt turbas, uociferãtes, ne ſibi inuitis paucorum conſpiratione rex imponeretur. Inita denuò ſuffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factioſis illis altercando tẽpus extrahentibus, præteriret dies, & interim ipſi plures de nobilitate ad ſe pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta conſilia, ut tædiò diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduerſum eſt, Ioannes Oleſſnicius: cognomento Glouacius marſalcus è ſenatuſconſulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vvladislaum coronari, in dextram diſcederent: qui aliter ſentirent, in læuam. Id ubi factum eſt, una uoce omnes Vvladislaum regem eſſe iuſſerunt, Melſtinius uerò cum Sbanſcio & Straſſo, qui in editiorem locum contradicturi cõſcenderant, turpiter deturbati ſunt. Non abſtinuit tamen maledictis Melſtinius, cùm in alios, tum in Marſalcum. Verum ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne inſtitu-

Vvladislaus tertius rex coronatur.

tum negocium impediretur. Nec mora, coronatio regis in baſilica ritu ſolenni peracta eſt, ſole ad ueſperum declinante: poſtridie in urbem deſcenſum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iuſiurandum. Nec tamen accendit tunc rex in præparatum ſibi in foro ſolium, contentione orta inter epiſcopos ac duces Maſouiorum, quòd proximum regi locum utrique ſibi uendicarent. Subſequentibus deinde diebus conſultatum eſt à proceribus, de ratione adminiſtrandæ reipub. Multorumꝗ́ ſententiæ in Zemouitum ducem Maſouiorum inclinabant, ut is gubernator regni eſſet. Erat enim uir bonus, & magno conſilio. Sed uicit plurium ſententia, metuentium ne is dominandi dulcedine deguſtata, ambitione deprauatus, aliquid aduerſus regem & rempub. moliretur: &

Prouiſores inſtituti in Polonia.

indignum uiſum eſt, ad eum ſummam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum eſſet. Itaque placuit, in ſingulis tractibus ſingulos prouiſores, in Cracouienſi uerò propter monetariam officinam duos, ex ijs qui ſummis in republ. honoribus non fungerentur, conſtitui, qui quæſtores regiorum redituum eſſent, & intra ſuos quiſque fines negocia publica regio nomine adminiſtrarent, ſed ne quid tamen noui in re-

publ.

publ. niſi ex ampliſsimi conſilij decreto ſtatuerent: his quinquagenę marcę annuę in ſumptus conſtitutæ. Ibi etiam Ruſsica & Podolica nobilitas, cum Polonica, omni iure exæquata eſt à nouo rege, non ſine murmure multorum, qui remitti illa quoque Ruſsis ægrè ferebant, quòd neceſſe eis fuerat antiquitùs, quandocunque & quocunque rex iuſſerat, ſine ullo ſtipendio ad bellum proficiſci: ad arces muniendas et reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemq; ſiliginis modios, & quaternos groſſos quotannis regi pendêre. Verùm illud maximè permouit regem, quòd à patre ſuo illam exæquationem promiſſam eis eſſe conſtabat. Inceſsit deinde cura conſiliarijs conſtituendæ reipubl. atque pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cùm Cruciferis adhuc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat: Sigiſmundus quoque imperator, ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolataq; ſæpius cum Iagellone amicitia, contempta pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Sileſij poſt mortem regis, finitimas ſibi oras Nicolao Cotificio cognomento Seſtrenecio duce latrocinijs infeſtabant. Ne domi quidem uſquequaque quietæ res erant, nouatoribus illis nobilitatem aduerſus eccleſiaſticum ordinem, ob repreſſos conatus ſuos concitantibus, & ius decimandi, cenſuræq; eccleſiaſticæ, ſiue excommunicationis in controuerſiam reuocantibus. His de rebus omnibus in frequenti ſenatu actum. Et ad Sigiſmundum quidem imperatorem miſsi legati, Coneſpolius cancellarius, & Oleſſnicius marſalcus, quo æquioribus conditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti ducis Auſtriorum, generi imperatorij, nouo regi, fratriq; eius petere iuſsi ſunt. Sed reiecta res ab imperatore, ut prius diſsidiorum cauſæ conuentu inſtituto ſummouerentur, eiq; rei conſtituta dies ad Pentecoſten inſequentis anni. Quòd autem tunc nihil impetratum eſt in cauſa fuit illud, quòd imperator tutelam regis, & gubernationem regni ſperabat & ambiebat: legatóſq; largitione & pollicitatione fruſtrà tentarat, ut eum ſibi honorem publicè uel ſimulatè deferrent repudiaturo honeſtius, quàm diuulgarat. In eam autem ſpem adduxiſſe eum ferebatur Ioannes Gamratus, præcurſor ante legatos miſſus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffranecio palatino Cracouięſi, ei nunciarat. Cum Cruciferis conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad natalem diuæ Mariæ: ſed utrinque re infecta diſceſſum, propterea quòd in expectatione erant Cruciferi, quónam modo ſuccederet Liuonienſibus, qui Samagitiam & Lithuaniam cum Suitrigellone tũc bello infeſtabant: & iam noſtri diſcedentes Breſte Cuiauienſe peruenerant, cùm eos commendator Oſterodenſis conſecutus eſt, de pace poſtulans. Fefellerat enim Cruciferos euẽtus Samagitici belli. Nam Liuonienſes præda onuſti è Samagitia reuertentes, in ſylua quadam ſuccíſis arboribus impediti à Samagitis, & circumuenti, magnaq; ſtrage profligati erant. Atq; id noſtri quoq; eo ipſo puncto temporis, quo commendator aduenit, cognouerant. Prorogatus eſt tamen conuentus, et induciæ ad tertium Nonas Maias inſequentis anni. Cum Sileſijs quoq; Benzini conuẽtus actus eſt, ipſis poſtulantibus, propterea quòd Criſtinus Cozeglouius caſtellanus Sandecenſis damna paſſus à prędonibus Sileſijs, cum fœnore ipſis uicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Sileſia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pacis unà cum ſocijs ſuis utrinque pelleretur: damna data, acceptaq; inuicem ut compenſarentur. Deinceps uerò, ſi quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis perſequendum ut præſtò eſſent ij quoq; ipſi, à quorum parte id extitiſſet: nec diu tamen hæc à Sileſijs obſeruata ſunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infeſtaret, ac Theodoritum ſiue Fedconem Neſuiſſenſem ducem cæpiſſet, repreſſus eſt à noſtris ducibus Vincentio Samotulio, & Michaële Buxacio: receptuſq; & liberatus Fedco, Braslauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxq; rurſus concedente rege eas, quoad uiueret retinendas recepit, cum ſe unà cum poſteris ſuis, Sbaraſſum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retenturis, in fide & clientela eius & Polonorũ fore ſolenni iureiurando profeſſus eſſet: ꝑmiſiſſetq;, non niſi iuratis in uerba regis atq; regni, præfecturas & cuſtodiam illarũ arcium ſe mandaturũ eſſe. Porrò domi diutius res agitatæ inter ſacrum & profanũ ordinem, conuentumq; ſępius, neq; tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melſtinio, Sbanſcio & Straſſo omnia turbantibus. Temperatum tamẽ eſt à ui, metu interdicti eccleſiaſtici. Ad extremum pedetentim turba omnis cõquieuit, compluribus ex ijs, qui ſigniferi erant illarum turbarum, iuſto Dei iudicio, quemadmodum creditum eſt, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculſis. Illud autem in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere cõſtitutionem Iaroslai archiepiſcopi:

Rußica et Podolica nobilitas exæquata cum Polonica.

Nicolaus Cotificius.

Sigiſmundus tutelam Wladislai regis expetiuit.

Conuentus cum Cruciferis.

Criſtinus Cozeglouius ultus eſt Sileſios, & Gliuiciam cæpit.

Braslauia & Cremenecia et reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.

Cauſæ dißidij inter ordines.

qua ſanciebatur,ut qui agri ex illo tẽpore coli cœpiſſent,ex ijs nẽ manipularis decimã pẽderetur. Verùm ea conſtitutio per uim expreſſa eſſe ferebatur. Præterea, quem agrũ quiſq; eques,agreſti & adſcriptitio depulſo,per ſe ipſe coleret,ut inde parœco ſuo decimam pẽderet,quamuis alij prius ea pendi ſolita eſſet. Sed neutrum extortum: illud modò conceſſum equiti,ut quoſcunque agros coleret,ex his canapalc ne ſolueret, neq; conueheret ſuo curru decimam: neque delectum in ea ſacerdos haberet, niſi data opera uitioſum frumentum ab equite relinqueretur. Aliud quoque equitum minoris Poloniæ inteſtinum inter ipſos diſsidium mortuo Spitcone palatino Sendomirienſi, de conferendis honoribus in conuentu Viſlicienſi diuerſis partium ſtudijs excitatum, ſedatum eſt: cùm eſſet conſtitutum, ut uacantes honores ijs qui eſſent gradu proximi,conferrentur. Itaq; Ioannes Cizouius,qui caſtellanus Sendomirienſis erat, palatinus factus eſt. In eius uerò locum caſtellanus Lublinenſis ſuffectus, & ſic alijs alij deinceps ſucceſſerunt: Biezenſem uerò caſtellaniam Clemens Strelcius, cognomento Vantropca, alter de prouiſoribus Cracouienſis tractus,nobilitatis ſuffragijs adeptus eſt. Verùm hæc duo extrema inſequenti ferè anno, qui fuit à Chriſto nato 1435. acta ſunt. Conuentus deinde rurſus cum Cruciferis apud Breſte Cuiauienſe & Sluzouiam eodem planè,quo ſuperiori anno,euentu actus eſt, Cruciferis itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & noſtrorum facilitate abutentibus,& ad octauum Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus. Inde Siradiæ comitia rex habuit. Ibi de dimittendo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus,nec tamen impetratum. Sed tamen poſt paucos dies is,ſiue præfecti conniuentia, ſiue cuſtodum negligẽtia euaſit,& miſcere Valachiam ciuili bello adortus eſt. Autumnò uerò Suitrigellonis exercitus, cum auxiliaribus Cruciferis Liuonienſibus inſigni ſtrage in Lithuania à Polonis, duce Iacobo Cobilenio in auxilium Sigiſmundo duci, à rege miſsis, & Michaële Sigiſmundi magni ducis filio, ad Vilcomiriam profligatus eſt: multi mortales capti, multi cæſi: multi Suantæ fluuij undis,ubi commiſſum eſt prælium,extincti: ibi robur omne Liuonienſium cum magiſtro & marſalco concidit. Captus eſt in eo prælio Sigiſmundus Rotus Sileſius, is qui à Cæſare ad Vitoudum proficiſcens, à Ioanne Zarnicouio captus, & ſub militari ſponſione dimiſſus, fidem fregerat: itemq; Coributhus, qui paulò antè è Bohemia,ubi negligi iam ſe animaduerterat, per Pruſsiam cum auxiliaribus Bohemis & Sileſijs reuerſus, cum Suitrigellone ſe coniunxerat: uterq; in profluentem demerſus. Tametſi de Coributho fama uariat: nam & ueneno in medicamentum infuſo, à Sigiſmundo duce extinctum eſſe, uulgatũ eſt. Suitrigello uerò cum paucis Ruſsis effugit: ſed ex eo tempore Smolenſcum,Orſam,Poloſcum,Vitepſcum, & Ruſsiam ferè omnem,uictoris fidem ſecutam,amiſit. Miſerat interim, dum hæc in Lithuania gerũtur,Sigiſmũdus Imperator legationem ad Vvladislaum regem, ut bellum inter cognatos duces dirimeret,non tam pacis cupidus,quàm quòd Suitrigellonis partibus, quẽ ipſe uanis promiſsis ad id bellum concitarat,metueret. Ei legationi,priuſquam de exitu belli Lithuanici cognitum eſſet, reſponſum eſt: libenter id facturũ fuiſſe regem, ſi integrum eſſet: uerùm credere eum,illos collatis ſignis iam ferro inter ſe decreuiſſe. Vtrilibet autem ceſsiſſet uictoria,eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdum legati diſceſſerant, cum de uictoria Sigiſmundi allatum eſt. Quo minus poſt ea negocij fuit cum Cruciferis in conficienda pace perpetua,cum ij fracti animis,duriores etiam conditiones acciperent. Inſequẽti demum anno,ad Pentecoſten proceres Vngarorum & Polonorum apud Keſmarcum conuenerunt: ſublatisq; diſsidiorum cauſis, pacem inter reges ſuos fecerunt. Qua cõfecta, miſit rurſus Vuladislaus rex legationem ad Imperatorem, coniugiũ neptiũ eius ſibi,fratriq; poſtulans. Nec ille abnuit,ſed in aliud tẽpus,quo eſſet bellicis curis & negocijs Bohemicis ſolutior,eam rem reiecit. Iam enim pertæſum erat Bohemos proceres, ciueſq; Pragenſes malorum,quę ex diſsidio domeſtico,ac Taboritarum & Orphanorum licentia magis ac magis in dies pullulabant. Inter quos deſertores ſacrificuli potiſsimùm prætextu religionis impotẽter dominabantur,& in quos collibitum erat ſæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus ſacrorum non conueniret, ut fit, ubi ſemel à legib. & inſtitutis maiorũ priuata paucorũ temeritate diſceſſum eſt, alij in alios leuem,credulamq; multitudinem cõcitabant: ita ut plurimũ ſanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magiſtratus in urbibus & oppidis è profligatiſsimorũ hominũ libidine inſtituerẽtur ac deſtituerentur: quin ad ſupplicia quoq; raperẽtur, urbes deniq; & oppida diriperentur. Quæ cũ explorata haberet Sigiſmundus,nihil curę, ac diligentię prætermittebat, quo eos qui quietis & ocij cupidiores eſſe uidebantur, ſibi & Eccleſiæ catholicæ reconciliaret.

Nobilitati prærogatiuæ conceſſæ à ſacerdotibus.

1435. ann.

Cõuentus cum Cruciferis irritus.

Sigiſmundi Roti fidefragi interitus.

Sigiſmundi Imperatoris legatio ad Vvladiſlaum regem.

Bohemorũ incommoda ex diſsidio religionis.

Sigiſmundi Imper. ſtudiũ pacandæ Bohemiæ.

Ad

Ad quam rem conficiendam concilij Baſileenſis ope & authoritate uſus eſt. Ac indultus quidem eſt eis à concilio promiſcuus uſus Euchariſtiæ, ſub ſpeciebus panis & uini, ubi is iam inoleuiſſet: ea tamen lege, ne diuerſum uſum improbarent, neu ſe ab Eccleſia catholica in cęteris ritibus, dogmatibusq́ ſeiungerent. Quibus rebus ita tranſactis, publicè ab ea gente Sigiſmundus per hoc ipſum ferè tempus, quod perſequimur, rex appellatus eſt: ingreſſusq́ Bohemiã, ad pacãdas res animũ intẽdit, nec diu poſteà uixit. Neq́ Vvladislaus, bis reiectus, urgere deinceps deſideriũ ſuum eo uiuẽte perrexit. Porrò inter Valachos fratres diſsidium tunc rex per legatos cõpoſuit, partitus inter eos dominatũ, ita ut inferior & maritima ora, quam Beſſarabiam uocant, in qua Bialogradum arx eſt, & Kilia, Stephano: ſuperior uerò, hoc eſt occidentalis, & Ruſsis uicinior, cum Sozauia metropoli, Heliæ cederet. Qui quidem Helias incunctanter Leopolim ueniens, in uerba regis pręſentis, & habitu regio præſidentis, unà cum proceribus ſuæ partis iurauit: uexilloq́ ritu ſolenni ad pedes regis abiecto, in fide & clientela eius & omnium deinceps regum Poloniæ ſemper ſe fore, & contra quoſuis hoſtes ſumma ope ſe ipſis affore profeſſus eſt. Quo facto, rex eum ſubleuatum exoſculatus eſt: proceribus uerò Valachis dextram dedit, tributumq́ cẽtum equorum: totidem, ſiue ut uolunt alij, quadringentarum purpurarum, quadringentorum boum, ac ducentorum curruum Viſonis ſiue Vſionis (piſcis id prægrandis nomen eſt, cuius ferax eſt Danubius) in ſingulos annos impoſuit (quanquam piſces, bouesq́ muneris tantum loco tunc ab eo regem accepiſſe, nonnulli prodiderunt) Sepinenſem uerò tractũ, diplomaq́ paternum, quo is tractus Stephano donabatur, ex pacto ab eo recepit in compenſationem damnorum, quæ Alexander pater eius in Colomeienſi & Snatinenſi præfecturis dederat. Tametſi eo demum anno, quo Vvladislaus rex perijt, munitiones eius tractus Ioanni Cizouio caſtellano & præfecto Cracouienſi, & Petro Odrouanzo palatino & præfecto Ruſsiæ, à Marilia ſiue Maria uxore Heliæ & præfecto Chocimenſi traditas eſſe reperio. Porrò Halicienſis arcis uſum Heliæ, quoad uiueret, rex conceſsit. Eius autem precibus adductus Vvladislaus, Ioannem Odrouãzum, Leopolienſem archiepiſcopum eſſe, poſt Ioannem Reſſouium paulò antè mortuum iuſsit, amoto Sylueſtro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Oſtendebat & Stephanus, miſſa ad regem legatione cum ampliſsimis donis, & commemoratione ſtudij, meritorumq́ ſuorũ erga ipſum recentium, ſimile iuſiurandum, ſe uelle dare, cum diu id prius facere diſtuliſſet; ſed neſcio cur ſiue ipſe diſtulit, ſiue reiectus eſt: niſi fortè ſatis eſſe uiſum eſt, quòd is Heliæ fratri palatino fidem ſuam Bialogrodi obſtrinxit. Sed poſt quartũ demum annum, & ipſe & Helias frater iterum cum uniuerſo ſenatu ſuo in uerba eiuſdem regis iurauit. Sub finem anni fœdus cum Cruciferis Pruſsienſibus & Liuonienſibus Breſte Cuiauienſi ictum eſt à rege: quo cautum eſt fide & iureiurando principum, inter cætera, ut fœdus Cruciferorum cum Suitrigellone eſſet irritum: epiſcopis & Eccleſijs Polonicis bona ſua ac decimæ in ditione Cruciferorum ſaluæ eſſent atq́ liberæ, fructus uerò præteritorũ duorũ annorũ interuerſi, ad Paſcha proximum ut eis à Cruciferis reſtituerẽtur. Epiſcopo uerò Vvladislauienſi mille ducenti aurei pro domo Gdanenſi diruta ſoluerentur. Nouam Marchiam & Choſnum rex Cruciferis, ipſiq́ uiciſsim Neſſouiam ac dimidium traiectum Viſtulę apud Toruniam regi redderent, & nouẽ millia florenorũ & quingentos aureos numerarent: Iaſeneciã retinerent nec fraudi eſſet cuiquã, à ſuis dominis ad hoſtes defeciſſe: finiũ regundorũ ratio certa præſcripta: de controuerſijs dirimendis conuenit, ut quotannis bini utrinque delecti arbitri certo loco conuenirent, ſed ita, ut Polonos magiſter, Pruſsienſes rex ederet: atque hæc pacta conuenta noui reges, magiſtri, atque duces intra annum uertentem à creatione ſua, conſiliarij uerò atque ſubditi decimo quoque anno ſolenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: nobilitas atque ciuitates cauerent ſibi inuicem, non fore ſe dicto audientes dominis ſuis, ſi ij contra hæc pacta uenire uellent: idq́ impune fore, principes ipſi ſuis quiſque ſubditis intra certum tempus cauerent: quod quidem fecerunt poſtea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiſcopis. Nam & Albertus Iaſtrembecius Gneſnenſis archiepiſcopus eodem autumno uitam cum morte commutauit. Cui collegium illius eccleſiæ Vincentium Cotum Dembenium, gente Doliuium, cuſtodem Gneſnenſem, & pædagogum regium, ſucceſſorem dedit: nequicquam aduerſantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vvladislaum Vvladislauienſem epiſcopũ, cum Sbigneus Cracouienſis renueret, ſufficere Alberto uoluerant. Superiori autem anno Ioãnes Lubenius cognomento Slezus Præmislienſis epiſcopus mortuus, Nicolaum Chranſtouium gente Stregomiũ, regis & procerũ uoluntate, ſummoto Franciſco Orecio decano

Cõmunio ſub utraq́ ſpecie Bohemis conceſſa à cõcilio Baſileenſi.

Valachorum tributum.

Halicięſis arx Valacho cõceſſa ad tempus.

Pax Breſtenſis & pacta cum Cruciferis.

Nicolaus Chrãſtouius epiſcopus Præmislienſis.

Leopolienſi & canonico Præmislienſi, qui à collegio electus erat, ſucceſſorem accepit. Sequens annus nulla re memorabilis eſt, niſi quòd cum Sigiſmundo Lithuanorum principe de Suitrigellone reconciliando per principes ſenatus, legatos à rege miſſos, fruſtrà actum eſt.

Suitrigello ſupplex, nõ potuit tamen cum Sigiſmundo reduci in gratiam.

Commouerat enim Suitrigello regem ſenatumq; Polonicum ad miſericordiã, ſupplici habitu adueniens, & Luſcum, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod nõ multò pòſt rex Sigiſmundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorum cum tota Volynia recideret. Daugerdus uerò cùm creatus eſſet palatinus Vilnenſis, iuſiurandum dedit, ſe poſt Sigiſmundi magni ducis mortem, nõ niſi Vladislao & ſucceſſoribus eius regibus Polonorum, arcem Vilnenſem traditurum eſſe.

1438. ann.

Inſequenti anno, qui fuit 1438, non uſque adeò quietæ res fuêre domi, foriſq;. Etenim Spitco Melſtinius partim inueterato in Sbigneum epiſcopum, quod conatibus ſuis ad nouandas res intẽtis obſtitiſſe, odio, partim etiam nouo, quod de hæreſi Bohemica exagitaretur, inflammatus, bona eius Viſſeuenſia Melſtino arci propinqua, armata manu inuaſit atq; diripuit: caſtellum interceptum præſidio muniuit. Citatus à rege uelut publicę pacis turbator, in gratiam cum Sbigneo rediјt, cùm ei communium amicorũ arbitrio ſatisfeciſſet: quę tamen gratia diuturna non fuit. Ea uerò niſi fallor cauſa fuit utriuſq; ordinis proceribus,

Comitia Corcini.

ut in comitijs Corcinenſib. menſe Aprili habitis, ſanctè ſe obſtringerent, pro perduelle habituros, quiſquis judicia contemneret, armiſq; priuato conſilio ſumptis ius ſuum perſequeretur: & quiſquis hæreſim ullam profiteretur, aut profitentes defenderet. Vbi etiã minores Poloni frequentes contra prouiſores ſiue curatores regios conſpirarunt, dominatus eorum pertæſi: ſiue adeò indignum eſſe rati, paribus parêre. Vix dum hoc malum conquieuerat, cum ſubitò aliud exortum eſt. Derslaus Rithuianius, auctus opibus & animo ex direptis facultatibus pro patrui ſui Alberti archiepiſcopi ſuperiori anno defuncti, ualidam peditum, equitumq; manum coëgit. Accitusq; ad regem, negauit ſe quicquam cõtra

Derslaus Rithuianius Zatoriam intercepit.

rempub. moliri. Dimiſſus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & ſcalis admotis oppidum id cœpit, oppidanis nihil eiuſmodi ſuſpicantibus: deinde Oſuencimenſem tractum omnẽ in ditionem ſuam redigere adortus eſt, & magnum uicinis Sileſiorum ducibus terrorẽ incuſsit: & iam Sigiſmundus Imperator, ac Vngarorum & Bohemorum rex ætate, laboribus, morboq; confectus obierat. Moleſtum tamen regi, ſenatuiq; fuit, quemadmodũ ſcribit Dlugoſſus, uicinum & amicum principem, eamq; oram quæ promptuariũ quoddam eſt Cracouiæ, à ſuis uexari. Nec tamẽ reuocari ſe Derslaus à cœpto paſſus eſt, donec; dum incautius ſtatiua habet, fuſus, fugatusq; à Sileſijs, regi Zatoriã tradidit, acceptis ab eo mille marcis impendiorũ nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Oſuencimenſium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorũ ſe unà cum Præmiſ-

Berualdũ accepit rex pro Zatoria.

lo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps ſolenni iureiurando ſpopondit, & Berualdum caſtellum infame latrocinijs ipſi conceſsit. Dederant autem ei rei cauſam duces ipſi Sileſij, qui cũ latè propagati patrimonia ſua in tenues portiones diduxiſſent: neq; commodè & pro dignitate inde ſuſtentare ſeſe poſſent, rapto uiuere neutiquã turpe aut ignominioſum ducebant: & cum aliàs in mercatores, uiatoresq; graſſabantur, tum poſt pacem haud multo antè cum Polonis factam, Velunenſe territorium nouo latrocinio infeſtarãt:

Laurẽtius Zaremba Sileſios ultus.

quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cæteraq; Velunenſi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapſi ſunt. Sic ergo tunc Vvladislaus Sileſios ultus eſt. Quo fit, ut minus moleſtè factum illud Rithuianij tuliſſe uideatur. Bohemicum deinde bellum exarſit, neq; ſpacio temporis diuturnum, neq; exitu funeſtum. Cuius hæc fuit cauſa. Sigiſmundus Imperator moriens, cùm animaduertiſſet Barbaram uxorem ſuã, de regno magis, quàm de uita ſua ſollicitam, cum primoribus Bohemorũ clandeſtina conſilia conferre, Albertum generum ſuum, ducem Auſtriorum, Vngaris & Bohemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vvladislaum regem Polonorũ

Barbara imperatrix capta.

dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta eſt. Neq; ſatis cõſtat, an ita Sigiſmundus ipſe iuſſerit. Poſt Sigiſmundi mortem nihilo minus Bohemi in duas factiones diuiſi, partim Albertũ, quem Vngari iam ſibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirum Vvladislai regis fratrem ad regnum inuitarunt. Acceptauit delatum regnũ Cazimirus, magna & ſaniore ſenatus Polonici parte nequicquam diſſuadente: cæterùm iunioribus & prouiſoribus ſiue curatoribus regni, compendij ſui cauſa, quemadmodum creditum eſt, in primis ſuadentibus.

Polonorum expeditio in Bohemiam.

Itaq; miſsi in Bohemiam ad adeundam poſſeſsionem regni, nomine Cazimiri Sendiuoius Oſtrorogius Poſnanienſis, & Ioannes Tencinius Sendomirienſis, palatini, cum non contẽ-

nendis

nendis copijs,uel ut habet Bonfinius,cum duobus tantũ millibus equitum,pacato agmine per Sileſiam iter fecerunt,cum his ſeſe non exiguus Bohemorũ numerus coniunxit,ita ut ad quatuordecim millia eſſent in eo exercitu:uaſtabatq; is aduerſariorũ agros. Præuerterat eos Pragam Albertus,iamq; ſolenni ritu diadema ſuſceperat.Quin coëgerat etiã longè ualidiorem exercitum cùm de Bohemis & Vngaris,tum ex omni ferè Germania,cum eo igitur,monitu ſuorũ obuiam hoſtibus prodijt. Cazimiriani ne iniquo loco cũ lõgè potentiori hoſte pugnare cogerent,ad Thaborum oppidũ foſsis & carris caſtra cõmuniunt. Nec Albertus caſtra oppugnare auſus,nõ longè & ipſe caſtra ſua metatus eſt.Crebris excurſionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinq; damna accepta. Cum autem Cazimiriani,quo tutiores eſſent ab ictibus bombardarum,quib. acriter petebantur,in oppidum ſe recepiſſent,dimiſit Albertus exercitum. Nam difficili & ipſe pabulatione atq; annona iam utebatur:& perdifficilis erat oppidi operib.præſidioq; permuniti oppugnatio.

Albertus rex Bohemorum.

Cazimiriani quoq;,nullo operæprecio facto, numis exhauſti, & amiſsis equis Bohemia exceſſerunt.Verum id priuſquã Vvladislaus rex factum reſciret, quoniã de periculo eorũ certior factus erat,nihil deterritus minaci legatione Alberti,Poloniã omnẽ ad bellũ Bohemicum exciuit:& qua proximus patebat aditus,Cracouia proficiſcenti,in Sileſiam cũ infeſto minorũ Polonorũ exercitu ingreſſus,longè,lateq; eam uaſtauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiore Sileſia fecêre.Cauſæ aũt uexandæ Sileſiæ hæ fuerũt, quòd Sileſij partes Alberti ſequebantur,& quòd latrocinijs Poloniã infeſtare nõ intermittebant. Ad hæc adulterina moneta cudenda & importanda,non parũ incõmodi Poloniæ afferebant.

Poloni re infecta Bohemia exceſſerunt.

Itaq; ui,metuq; adacti,Venceslaus Opauienſium & Ratiboriẽſium,Boleslaus Glogouienſiũ & Oppolienſiũ, Bernardus item & Iohãnes,& Nicolaus Oppolienſiũ Sileſiorũ duces,& nobilitas Bregenſis,fœdus cũ Vvladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirũq; electũ regẽ Bohemorũ approbarunt,pollicẽtes tum demũ ſe in uerba eius iuraturos eſſe, ubi is diademate à Bohemis redimitus eſſet:de falſa quoq; moneta inhibenda receperũt. Oſuencimenſiũ uerò duces,Venceslaus, Præmislus & Ioannes, primi omniũ ſpoponderũt, ſe contra Cazimirum nemini affuturos eſſe.Quòd ſi aliorum Sileſiorũ uoluntates in eum inclinarent,ſe in uerba eius iuraturos eſſe. Hæc tunc acta in Sileſia.Inde uerò in Bohemiã rex progredi,& ſuis opem ferre parabat.Sed cum de ſtatu rerum Bohemicarũ apud Opauiam è palatino Sendomirienſi,è Bohemia reuertente, cognouiſſet, exercitũ dimiſit, domumq; redijt.

Sileſiorum pacta cum rege Polonorum et fratre eius Cazimiro.

Non fuerunt in ea expeditione Ruſsi & Podolij,clade domeſtica, quã inſignem eius æſtatis initio à Tartaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiam abſentes obruerentur,ueriti.Excurrerant enim Tartari populabundi in Podoliã, ingentemq; prædam abigebant.Recedentes eos cum Podolij ualida manu facta perſequerentur,in limoſam quandam paludem ex metu recipere ſe coëgerũt:ignariq; locorũ,adactis equis impetum in eos fecerunt.Stabant cõtrà inſtructi Tartari æquiori loco,eminusq; imbrem ſagittarum in noſtros,cum cœno conflictantes, iaculabantur.Ibi ancipiti malo perculſi primi, extremis,ut retrocederent,ſibiq; explicãdi ſeſe ex illa difficultate locũ darent, ſignificabãt. At illi actum eſſe de ſuis rati,in fugam ſe prorſus coniecerunt.Nec Tartari occaſioni defuerunt.Obtritis enim primis,cæteros auerſos obſtinatè perſecuti,magna ſtrage profligarũt, neminem uiuũ ſeruantes.Ibi pleraq; omnis nobilitas & firmamentũ Ruſsię cum Michaële Buzacio præfecto Podoliæ concidit,ita ut crebris deinceps excurſionib. Tartari omnẽ illam regionem abſq; metu peruaſtarent.

Tartari Podoliam uaſtarũt, & Podolios profligarunt.

Non eſt autem prætereundum egregium fortis uiri facinus,tolerantiæq; exemplum ſingulare,Ioannes Vvlodicus,gente Sulimæus,multis uulnerib.cõfectus,cùm inter cadauera iacens à uictorib.deſpoliaretur, ita cõpreſsit uitalem ſpiritum,ut cum barbarus caligas de pedib. eius nõn ſine uulnere reſcinderet, digitumq; cũ annulo pręcideret,tamẽ nullã doloris atq; ſenſus ſignificationẽ edidit,& incredibili patientia uitam ſeruauit. Vidiſſe eum ſe poſtea cũ illis notis,Dlugoſſus memorat.

Ioannis Vvlodici patientia.

Per illud tẽpus Albertus rex Cæſar à Germanis principib.appellatus eſt:quem honorẽ uix,ac non niſi aſſentientibus Vngaris,quib.promiſerat ſe eum non eſſe ſuſcepturũ,ſuſcepit.

Albertus Cæſar.

Barbara uerò ſocrus cum ei cunctas poſſeſsiones,quas dotales in Vngaria,Bohemiaq; habebat,conceſsiſſet, ac duodenûm millium aureorũ penſionem annuam ab eo accepiſſet, dimiſſa ab eo ex Vngaria in Poloniam commigrauit, & à Vvladislao rege perhumanè atq; honorificè accepta eſt: & Sendomirienſem arcem cũ præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum,& habitandum,quoad uiueret,accepit.In Bohemia tamẽ eam nequiter, libidinoſè, ſine ulla religione & ſpe futuræ uitæ reliquum ætatis exegiſſe, uitaq; defunctam,in arce Pragenſi in ſepulchris regum ſolenni pompa à Georgio Podiebracio

Barbaræ imperatricis nequitia.

guber-

gubernatore conditam eſſe, Vngaricarum & Bohemicarum rerum ſcriptores memoriæ prodidêre.

Comitia Petricouiæ. Prouiſores abrogati.

Eodem anno confirmatum eſt Vvladislao regnum in comitijs Petricouienſibus, menſe Decembri habitis: amotiq; ab adminiſtratione curatores ſiue prouiſores, cum rex iam quintumdecimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus eſt) attigiſſet, ac iuſiurandum ſolenne dediſſet. Sigiſmundo magno duci Lithuanorum, renouãti pacta conuenta cũ Iagellone & Polonis, ſtabilitus principatus regio diplomate. Monetę quoq; probandæ, qui præeſſent in ſingulis ciuitatibus, deſignati: ualde enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum ualuit, præterquàm in minore Polonia & Ruſsia. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & concilium Baſilienſe. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat: quò iam Ioannes Palæologus Imperator, & Ioſephus patriarcha Cõſtantinopolitanus cum compluribus Gręcis epiſcopis ea ipſa de cauſa appulerant: concilium uerò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium pontificem creabat.

Oratores Eugenij & Baſil. concilij ad Cæſarem & Polonos.

Et cõcilium tamẽ & pontifex per oratores de pace inter Cæſarem & regem Polonorum componenda diligenter egit: quo commodius ſublato inter hos principes bello, Græcis atq; Vngaris ſubueniretur. Vtriſq; enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: tranſalpinenſem Valachiã uectigalem ſibi fecerat. Ac per illud ipſum tempus Raſciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunũ ſiue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodum noſtrates uocant, urbem in ripa Danubij non multo infra Belogradum, quam Nandor Albam appellant, ſitam, obſidebat & oppugnabat. Nec ſuccurrere ſocijs Cæſar commodè poterat, Polonico bello diſtentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant ſtudia Bohemorum in Cazimirum: Sileſij uerò Alberto marchione Brandeburgenſi duce accepto à Cæſare, crebris populationibus, quemadmodum ſcribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniã uexabant: ſiue adeò, ut uult Bonfinius, uexare parabant.

Polonorum legatio ad Albertum Cæſarem.

Itaq; ex illis ipſis comitijs Petricouienſibus quatuor de primoribus Polonis legati miſsi ad Cæſarem Vvratislauiã, quò is uenerat è Bohemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut poteſtas fieret Bohemis denuò, quem uellent regem creandi. Id eo lubentius faciebant noſtri, quòd Cæſar ſecretò pollicitus eſſe dicebatur archiepiſcopo principi legationis Polonicæ, daturum ſe Cazimiro Bohemiam in dotẽ cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, uariante Cæſare conditiones pacis, Teuthonum quorundam cõſilio & maleuolentia. nam ipſe uir bonus erat, & pacis amans. Diſcedentes autem legati infecta pace, precibus legatorum pontificis atq; concilij ægrè reuocati ſunt.

Induciæ Polonorũ cum Cæſare. 1439. ann.

Namyslouiæ denuo tentatum de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea conuenit: induciæ modò quadrimeſtres, per quas commodius pax conficeretur, conſtitutæ. Atq; id anni millesimi, quadringenteſimi, trigeſimi noni principio actum eſt. Quo quidem anno pax foris fuit, domi turbæ quædam, ſiue nouandarum in religione rerum ſtudio, ſiue eccleſiaſtici ordinis odio & inuidia, ſiue utroq; excitatæ, paucorum ſupplicio ſedatæ ſunt. Corcinum ex compoſito, quemadmodum uult Dlugoſſus, indicta erant comitia poſt paſcha. Et iam rex, peragrata maiore Polonia, & parte Ruſsiæ, eò uenerat: conueniebant & proceres, cum Spitco Melſtinius, facta clàm non contemnenda manu equitum aſſeclarum, agreſtibusq; ſuis armatis, apud Piaſcum maiorem pagum ſuæ ditionis, haud longè à Corcino, in oppidum improuiſus irrupit: & impetu facto in diuerſoria Vvladislai Vvladislauienſis epiſcopi, & Nicolai Laſocij decani Cracouienſis, ſummo mane quieſcentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idemq; de monaſterio fecit, cum ibi Ioannem Coneſpolium cancellarium, & Ioannem Oleſſnicium marſalcum, qui ibi diuerterãt, non inueniſſet. Commodum enim ſeſe ſubduxerant, præmoniti à quibuſdam Spitconis ſocijs, quòd eum infenſum ipſis eſſe nouerãt, quippe qui conatibus eius antea reſtitiſſent.

Spitco Melſtinius interfectus, & perduellionis damnatus.

His patratis, ex oppido ſuos eduxit: & è regione oppidi, ubi Nida reſtagnans Viſtulæ miſcetur, caſtra curribus & foſsis munire cœpit. Sed priuſquam ea perficeret, coadunati omnes qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Scecocinio, inermes ferè in armatum fecerunt: commiſſoq; prælio, cum Spitconem ipſum inter primos pugnam cientem interfeciſſent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multũ ibi ſanguinis fuſum eſt: parci enim rex agreſtibus, qui inuiti dominum ſecuti erant, iuſsit. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulſi, ſubmerſi ſunt: in Spitconem palpitantem adhuc iudicium inſtitutũ, damnatusq; perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit.

Rapſtinũ arx Spitconi adempta.

Rapſtinum arx eius in ditionem regiã redacta: Melſtinum uerò uxori eius deprecanti conceſſum. Quin & iudicium, decretumq; ſuũ rex proceribus ſupplicantibus, ne quid factum eius poſteris obeſſet, clementer abrogauit, quòd

amentia

amentia deliquiſſe diceretur. In Sbigneum uerò epiſcopũ conatus illos ſuos maximè intendiſſe Spitco exiſtimatus eſt, partim propter litem quandam priuatam ex affinitate ortam: partim etiam, quòd diris deuotus, & ſenatu abſtinere iuſſus erat ab epiſcopo propter hæreſim. Sed uim eius Sbigneus præmonitus, ad comitia non ueniendo, declinauit. Vulgò etiam creditum eſt, quemadmodũ Dlugoſſus memorat, ſuaſu & inſtinctu Sophiæ reginæ Spitconem facinus illud aggreſſum eſſe: ſed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura aſſequi non poſſum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erant, Abrahamo Sbanſcio concitante: fauebat & hic Bohemorum ſectæ, Bohemosq; ſacerdotes hæreticos domi ſuæ alebat, per quos uirus in populũ ſpargeret: Orthodoxis uerò ſacerdotibus, & epiſcopo Poſnanienſi Stanislao Ciolco ita infeſtus fuerat, ut is Cracouiam commigrare cogeretur: eo uerò defuncto, & Andrea Bninio ſucceſſore ei dato, magis etiam inſaniebat Abrahamus. Et perculit quidem eum anathemate Andreas epiſcopus: ſed cùm ea uia nihil proficeret, ui coërcere nouatores adortus eſt. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clientibus ſuis, ad Sbanſinum arcem duxit, dediq; ſibi quinque Bohemos ſacerdotes coëgit, quos inſtaurato Poſnaniæ iudicio publicè cremauit: nec multò pòſt Abrahamus ipſe mœrore, ira & pudore confectus perijt. Sic incendium illud peſtilens haud leuiter iam gliſcens in maiore Polonia, uirtute epiſcopi reſtinctum eſt. Habuit autem hic Andreas in epiſcopa competitorem Nicolaum Laſocium decanum Cracouienſem: quem bona pars collegij Poſnanienſis elegerat, & rex Eugenio Pontifici Max. commendarat: ſed tamen Andream prætulit pontifex infenſus Laſocio, quòd legatus regio nomine in Baſileenſe concilio, cum ibi de abrogando ipſi pontificatu ageretur, fuiſſet. Hoc anno Stanislao Pauulouio epiſcopo Plocenſi mortuo, Paulus Gizicius ſcholaſticus Cracouienſis & canonicus Plocenſis ſucceſsit, confirmatus à Vincentio archiepiſcopo Gneſnenſi, propterea quòd de Eugenij Pontificis Max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus ſalis, & nonnulli alij de ſenatu urbis, ob importatam adulterinam monetam, populari inuidia penè deflagrarunt: quod ni conſpirationem hominum ſubodorati, in arcem properè fugiſſent, cæſi eſſent tumultu & concurſu populi. Gliſcentem ſeditionem Sbigneus epiſcopus repreſsit, coniectis reis ſenatoribus in carcerem, & poſt aliquot ſeptimanas deſidente ira hominum, dimiſsis. Ad Pentecoſten eiuſdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipſis abſentibus quicquam confectum: reiecta res ad congreſſum ipſorum regum: qui antequam contingeret, Albertus Cæſar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio inſtituerat, reuertens, diſenteria ex immoderato eſu peponum contracta, uitam finiuit. Poſt cuius mortem Vngari recta ſecum ratione perpendentes in quantis eſſent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæſaris & regis ſui uxore Elizabetha conſilio, ad Vvladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipſius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametſi prægnans tunc erat Elizabetha: ſed neque certum erat, marem ne paritura eſſet, neq; tutum, maturam regno ætatem pueri expectare. Miſsi publicè ad acciendum Vvladislaum è Polonia, Ioannes Signienſis epiſcopus, Matco ſiue Matthias Taloncius, Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant, Emericus Marcellus magiſter curiæ regiæ, Ioannes Peremæus maior, & Ladislaus Palocius, menſe Februario inſequentis anni cum ſplendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & poſtulata totius Vngariæ Vvladislao regi expoſuerunt. Res in conſultationem ſenatus poſita: uariabant ſententię ſenatorum, diſſuadentibus multis, difficultatemq; duorum ampliſsimorum regnorum adminiſtrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus: alijs contrà rem ſplendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam eſſe cenſentibus, neq; prodendã barbaris cum florentiſsimo regno ſalutem & amplitudinem reipublicæ Chriſtianæ, quæ illo quaſi firmiſsimo quodam propugnaculo niteretur: & præſtabilius autem, cõſultiusq; eſſe, Polonos Vngarorum armis atq; periculo contra Turcarum uim ſeſe tueri, quàm illis proditis, & illo quaſi intermedio pariete ſublato, per ſe ipſos omnem maximi ac difficillimi belli molem ſuſtinere. Pronior in eam partem erat Vvladislai animus, ut regno ſuo paterno cõtentus eſſe uellet, cùm propter illas, quas paulò antè expoſuimus cauſas, tũ quòd adoleſcens prouectæ mulieris coniugium faſtidiebat. Sed tamen ceſsit plurium diuerſum ſuadentium ſententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum domini ſiue imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæſare miſſa, fœdus & amici-

tiam

Spitco cur Sbigneo fuerit infenſus.

Stanislaus epiſcopus Poſnanienſis ceſsit Sbanſcio.

Nicolaus Laſcius electus Poſnan. ſed nõ confirmatus.

Conuentus Vngarorum cum Polonis.

Oratores Vngarorũ in Poloniam.

Turcarum legatio ad Vladislaum regem.

tiam tyranni, pecuniamq́;, & centum millium armatorum auxilia Vvladiſlao contra Al-
Pacta Vvladiſlai regis cum Vngaris.
bertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Cōueniebat iam le-
gatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata diſertè proferentibus, ut ſi Elizabe-
tha regina ex Alberto Cæſare maſculum poſthumum peperiſſet, eum Vvladiſlaus ad Bo-
hemorum regnum adipiſcendum adiuuaret, Vngaricum ipſe ad poſteros ſuos tranſmit-
teret: quòd ſi nullos mares liberos relinqueret, tum demum ut Alberti poſthumus in Vn-
garia ipſi ſuccederet. Hæc dum ita conſtituuntur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius
cum literis ad legatos, quibus ſcriptum erat, ut re infecta redirent, eo quòd regina filiū pe-
periſſet. Verùm non putabant id legati ex dignitate ſuæ gentis fore: & habebant etiam in
eum euentum diſerta mandata, ut etiamſi regina marem peperiſſet, nihilominus Vvladiſ-
lao regnum deferrent. Abiecerat eo nuncio rex omnem de ſuſcipiendo eo regno cogita-
Turcicæ legationi reſpōſum à rege datum.
tionem: ſed tamen uictus eſt legatorum perſeuerantia. Tum demum Turcarum legatio-
ni, quæ aliquot menſes Cracouiæ expectarat, reſponſum à rege datum eſt, regnum ſibi ab
Vngaris delatum eſſe: quòd ſi Amurathes amicitiam ſuam expeteret, Vngariam ne infe-
ſtaret, ſocijs Vngarorum Raſcijs redderet quæ ademiſſet. Nam is poſt expugnatum Smi-
derouiam, alias etiam quaſdam Raſciorum munitiones partim uiuente, partim defuncto
iam Alberto cœperat. His ita confectis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum re-
gem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt: ac Perenæus quidem apud Sariſſam arcem
ſuæ ditionis regem uenientem hoſpitio accepturus ſubſtitit: Matthias uerò & Emericus
ad reginam, dolorem & iram diſsimulantem, contenderunt: eiusq́; iuſſu compræhenſi, &
in uincula cum omni comitatu ſuo coniecti ſunt. Id ubi Sendiuoius Oſtrorogius palati-
Poloni oratores ad reginā.
nus Poſnanienſis, & Ioannes Coneſpolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vvladiſlao
ad reginā miſsi erant, accepêre, omiſſa, Simonis Agrienſis epiſcopi ſuaſu, legatione, in Po-
loniam reuerterunt. Scindunt in duas partes Vngari, dum alij reginæ, alij Vvladiſlao ſtu-
dent. Nihil tamen hæc Vvladiſlaum mouebant, ut mutaret ſententiam. Quin aliud quo-
que longè maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter ador-
nabat in Vngariam, nuncium accepit è Lithuania, Sigiſmundum ducem Lithuanorum
auarè & crudeliter dominantem, conſpiratione Iuani ſiue Ioannis Ruſsi ducis Zartorien-
ſis, & aliorum quorundam Ruſſorum & Lithuanorum procerum apud Trocos interfe-
ctum eſſe, permultorumq́;, maximè Samagitarum ſtudia in Michaëlem filium eius incli-
Luſcum à Suitrigellone interceptum.
nare: Suitrigellonem uerò Luſcum Ruſſorum proditione rurſus in poteſtatē ſuam rede-
giſſe: magnos etiam theſauros Sigiſmundus reliquerat, eosq́; Ioānes interfector unà cum
Trocenſi arce occuparat. Sic autem is Sigiſmundum ex inſidijs adortus eſſe fertur. Vrſam
habebat Sigiſmundus cicurem, quam ad menſam & ad cubiculū familiariter admittebat.
Ea ſiue non uenerat illo eunte cubitū, ſiue de more emiſſa exiuerat, & à coniuratis alicubi
concluſa erat. Eius igitur unguiū ſtrepitu ad oſtium cubiculi aſsimulato, coniurati intro-
miſsi, ducem nihil tale ſuſpicantem trucidarunt. Deſiderabant nōnulli de primoribus Li-
thuanis regis præſentiam, & res ipſa flagitabat. Nihil tamen is de ſua in Vngariam profe-
ctione mutabat, ne leuitate quadā aut metu, & anguſtia animi cœpto deſtitiſſe uideretur.
Cazimirū rex Lithuaniæ pro ſe præficit.
Cazimiro uerò fratri recipiendæ, parandæ & gubernandæ ſuo nomine Lithuaniæ nego-
cium dedit. Ingreſſurum autem iter poſt medium Aprilem, ingens aquarum inundatio,
ſoluta tunc primùm niue & glacie, remorata eſt. Aſperrima enim præterita hyems fuerat,
magnaq́; niuium uis ante medium Nouembrē delapſa, ad illud uſq́; tempus durarat. Neq́;
uerò bene ſuperiore æſtate fruges prouenerāt, ita ut hominibus uulgò folijs atq́; tenerio-
ribus frondibus arborum, & radicibus herbarū ueſci neceſſe eſſet. Pecudes uerò & iumē-
ta uetuſtis tuguriorū ſtramentis detractis ægrè ſuſtentata: indeq́; magna uis morbi paſsim
graſſabatur. Cuncta hæc agminatim concurrentia, ominoſa uulgò habita, regem tamē mi-
nimè cōmouerunt. Itaq́; inſtitutū iter adornans, in minore quidē Polonia & Ruſsia Ioan-
Præfecti primarij mutati.
nem Cizouium caſtellanum Cracouiēſem, in maiore uerò Albertum Malſcium palatinū
Lencicienſem uicarios pro ſe reliquit: præfectos Cracouienſem, Poſnanienſem & Podo-
lienſem neſcio qua de cauſa mutauit, & in Cracouienſi quidem præfectura illū ipſum Ci-
zouium Ioāni Pilecio, in Poſnanienſi Creslaum Curozuanzium Stanislao Oſtrorogio,
in Camenecenſi uerò Theodoricum Buzacium Petro Polaco ſuffecit: porrò Scepuſium
Drohicinenſis tractus Lithuanis ademptus à Maſouijs.
Sbigneo epiſcopo Cracouienſi, ut inde ſibi debitum pro argento cælato, ſignatoq́;, cuius
non modicum pondus regi mutuò dederat, deduceret, commendauit: Boleslao duci Ma-
ſouiorum præcepit, ne Drohicinenſem tractum, quem poſt interfectum Sigiſmundū Li-
thuanorum ducem, ex fœdere uetuſto, ſed ab ipſo Sigiſmundo renouato, occuparat, cui-

quam

Vvladiſlai profectio in Vngariam.

quam concederet. His peractis, & rebus omninò Polonis pro tempore conſtitutis, cum magnificentiſsimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonæ ſplendidiſsimo, & iuſti exercitus ſpeciem præ ſe ferente, in Vngariam profectus eſt: præmiſſoq; Simone Roſgonio epiſcopo Agrienſi, Vincentio Samotulio caſtellano Medirecenſi, Ioanne Sēnenio, & Andrea Tencinio, Budam in poteſtatem ſuam redegit. Quod quidem percommodè accidit: paulò poſt enim Vlricus comes Ciliæ, reginæ Elizabethæ propinquus, cum quingentis equitibus eandem ob cauſam à regina miſſus uenit: ſed cognito quòd noſtri arcem & urbem tenerent, ad reginam ſe uacuus recepit. Illa uerò certior facta de omnibus, filiū ſuum

Ladiſlaus poſthumus infans coronatur ab Vngaris.

Ladiſlaum nōdum quadrimeſtrē, ſublato de Alba regali diademate diui Stephani, à Dionyſio Zecho cardinali & archiepiſcopo Strigonienſi, pręſentibus et aſſentientibus Benedicto Iaurinenſi epiſcopo, Vlrico comite Cilienſi, Ladiſlao Gara ærarij præfecto, Nicolao Friſtacio, Stephano Roſgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiſcopi, coronari curauit. Poſteaquam Budam uenit Vvladiſlaus, magnaq; nobilitatis & procerū (in quibus & archiepiſcopus Strigonienſis, & Ladiſlaus Gara fide publica accepta fuêre) multitudo ad eum conuenit, huiuſmodi concionem per interpretem habuiſſe fertur. Alium ego, proceres & uiri Vngari, alium longè quàm uideo, regni huius ſtatū me reperturum eſſe ſperaui. Credebam enim ſummo omnium ordinum, hominumq; conſenſu me accitum eſſe, ut uobis uolentibus imperarem, Turcarumq; arma ab Vngaria depellerem. Itaq; omiſsis rebus

Vvladiſlai regis oratio ad Vngaros.

Lithuanicis, quæ meam præſentiam nunc maximè requirebant, deſiderio ueſtro, & precibus legatorum ueſtrorum ſatisfeci, & meum ad uos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia ſe mihi rerum facies offert. Non idem eſt ſenſus omniū: diuerſa ſtudia: habet int̃ uos non paucos nec obſcuros fautores Alberti filius poſthumus, & iam ab his diademate redimitus eſt. Quid hinc aliud, quàm ciuile & penè parricidiale bellum inter uos propediem expectandum eſt? Eius ego uobis author cauſaq; eſſe nolo Vngari. Abundè regno paterno contentus ſum. Vos, me nihil obſtante, quouis modo commodis ueſtris, & quieti, ſalutiq; publicę diligēter etiam atq; etiam proſpicite: mei uerò nullam ducite rationem. Hæc elocuto rege, ſecedunt in conſilium Vngari, admirantes regis modeſtiam, & excelſum animum. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium ſententia

Reſponſum ab Vngaris Vvladiſlao datum.

gratias regi egit, quòd patris clariſsimi & optimi regis ueſtigijs inſiſtens religionem Chriſtianam defendere in primis ſtuderet, quemadmodum ille propagare ſtuduiſſet, pluriſq; publicam ſalutem, quàm ſuam amplitudinem, faceret: deinde orauit eum, ut ſuſceptū ſemel ſumma omnium cum lætitia & ſpe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum, quôd crediderit, publico omnium ordinum conſenſu id ad ſe delatum eſſe: permanere autem illum conſenſum, optima atq; etiam neceſſaria ratione nixum. Paucos ſiue muliebri conſilio ſeductos, ſiue dominandi alieno nomine cupidos, cum regina mutaſſe ſententiam, & alieniſsimum ab illo tempore de infante coronando conſilium iniuiſſe: ſed eorum conatibus improbis ſe cunctos uſq; ad ſanguinem obſtaturos eſſe. Ne quam uerò ei dubitationem relinquerent, ſtatim cuncti in uerba eius iurarunt, orſi ab Dyoniſio archiepiſcopo: ſubiatumq; de more gentis in humeros Vvladiſlaū, acclamante populo, regem renunciarunt.

Vvladiſlaus ab Vngaris rex renunciatur et attollitur.

Viſſegradum deinde itum eſt, ubi aſſeruari ſolebat diadema, quod diui Stephani ferebatur: uerùm id regina inde clàm omnibus ſurripuerat. Quare parum abfuit, quin Ladiſlaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarij, tumultu concerperetur. Captus quidē eſt: ſed mox regis beneficio liberatus, cum is Poloniam ſtatim rediturum ſe eſſe minaret, ni ſibi Ladiſlaus, qui fidem ſuam ſecutus eò uenerat, condonaretur: decretum autem eſt, ut Viſſegradenſis arcis præfecturam deinceps non niſi Polonus obtineret. Itaq; Vincentio Samotulio Medirecenſi caſtellano tūc ea mandata eſt. Regi uerò diadema de caluaria S. Stephani detractum ad XVI Cal. Auguſti ſolēni ritu apud Albam regiam ab archiepiſcopo Strigoniēſi impoſitum.

Vvladiſlai coronatio.

Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quiſpiā obſcurę ſortis, indicauit magnam auri uim ab Elizabetha regina ſibi obtruſam eſſe, ut Vvladiſlaum regem uel ferro, uel ueneno de medio tolleret. Id ſiue uerum fuit indicium, ſiue ementitum ſpe maioris muneris, Vvladiſlaus irremuneratum, prætermiſit atq; diſsimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam ſuſcepti ſceleris inureret: Vngari uerò indicem ignitis forcipibus immaniter dilaniatū diſſecuerunt. Coronatione ritè peracta, rex Polonos proceres, qui ſe in Vngariam deduxerant, dimiſit. Ex his Sbigneus epiſcopus nouo Cardina-

Amadeus dux à concilio Baſileēſi Pōtifex Max. creatus.

lis presbyteri honore tam ab Eugenio pōtifice Max. quàm ab Amadeo Allobroge, quem concilium Baſileenſe, amoto Eugenio ſuffecerat, & Felicem quartum appellârat, auctus, Cracouiam reuertens, magna omnium gratulatione exceptus eſt. Tametſi in itinere apud

Sbignei periculum apud Keueſſum.

Keueſſum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæſus eſt, uulnerati complures. Oppidani uerò multorum ſanguine & nece, dimidijq; oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt. Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum regi in Vngariam decreuerunt: in eorum uerò ſtipendia ut agricolæ duodenos groſſos in iugera penderent: ſculteti & equites, qui nullos haberent adſcriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per ſe ipſi eam militiam obire uellent, ut & ipſi, & adſcriptitij eorum ab omni pẽſione immunes eſſent. Fuit autem neceſſarium id ſubſidium propterea quòd Vngari apertius iam factiones alere cœperant, & partim regi, partim reginæ

Vngarorum fluxa fides.

ſtudebant. Et firmiores erant reginæ partes in ſuperiore Vngaria, Auſtriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarij præſidio, duce Ioanne Iſcra Bohemo, in fide reginæ continebantur: ab his aduerſariorum agri uexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur. Ab altera quoq; parte Ladislaus Gara, malè referens regi liberatori ſuo gratiam, temerato unà cum archiepiſcopo Strigonienſi iureiurando, multos in reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat, & ualidum exercitum contraxerat. Contra eum rex, non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum ſuum comitatum Vngaris & Polonis conſtantem, & quos ad manus habuit Vngaros uoluntarios, Nicolao Friſtacio, ſiue Vilacho, ut habent alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus miſit: et certam ſibi uictoriam pollicentem, inſigni ſtrage profligauit.

Ladislaus Gara fuſus, fugatusq;, & à Cæſare captus.

Ladislaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed non ita multò pòſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueli à Germanis principibus ſucceſſor datus erat, captus, ſeptuaginta millibus florenorum ſeſe redemit, cũ reginã ſecutus in Auſtriã ueniſſet. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimiſit. Qua clemẽtia permagnã apud Vngaros gratiã inijt, Slauoniamq; & Croatiam, miſſo illuc Nicolao Laſocio decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium uerò & Huniadem ampliſsimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatiæ Banum, hunc uerò Tranſyluaniæ Voieuodam ſiue palatinũ fecit, deinde uerò etiam Themeſsienſi & Seuerinenſi præfectura auxit.

Ioannis Huniadis genus, honores, & res geſtæ.

Inde primùm Ioannis Huniadis, quem & Coruinum à uico in quo natus eſt, appellauêre quidam, nomen celebre eſſe cœpit: cum is antè clarus non fuiſſet, matre Greca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigiſmundo Cæſare genitum eſſe exiſtimàrunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Tranſyluaniæ ora, & inde cognomen ipſe accepit. Deinde uerò cum is nauiter rem gereret, Turcasq; Vngariam infeſtantes aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiam magiſter Vngaricæ militiæ factus eſt à Vvladislao. Dum ita diſsident inter ſe Vngari, ne Bohemi quidem quieti fuêre. Edictis enim Pragam noui regis creandi cauſa comitijs, cum interim Elizabetha Alberti Cæſaris uxor peperiſſet, ac de nato hærede regni Bohemos illuſtri legatione admonuiſſet, alij bene meritorum de ſe regum Alberti filium Sigiſmundi nepotem, Ioannis pronepotem prætereundum non eſſe cenſebant: alij ineptam regno adminiſtrando ętatem pueri, inteſtinaq; diſsidia cauſati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant:

Albertus Bauarus regnum Bohemicum repudiauit.

quorum ſententia uincebat. Sed Albertus molem turbulenti regni auerſatus, & à Friderico Cæſare, ne Ladislao poſthumo paternum regnum prẹriperet, prẹmonitus, nõ accepit oblatum regnum. Ad Fridericum Cæſarem deinde itum eſt, ut is regnum uel ipſe ſuſciperet, uel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adoleſcat, adminiſtraret. Vtrunq; negauit: quòd neq; eum, quẽ omni ratione defenſum ire debeat, iniuria afficere ſibi conueniret, neq; tam negocioſum pauperq; regnum alieno nomine gerere uellet. Ad Ladislaum potius Bohemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipſi ſibi legerent, penes quos foret ſumma rerum, quoad rex adoleſcat. Fecêre iuſſa Bohemi, deſignatoq; rege Ladislao, ad Meinardum & Ptaſconem primores ſummam adminiſtrandi regni detulerunt: quorũ hic erat hæreticus, ille rectè de religione ſentiebat. Nec tamen ceſſabant domeſtica latrocinia. Non multo pòſt extincto Ptaſcone, conſpiratione idem ſentientiũ,

Georgius Podiebradius dominatum apud Bohemos arripuit.

Georgius Podiebradius prætextu adminiſtrationis dominatum arripuit, Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pòſt Meinardus extremum clauſit diem, non ſine ueneni ſuſpicione: uires ſumpſêre hæretici authore Rochezana pſeudarchiepiſcopo. Hæc de Bohemicis rebus obiter hic modò cõmemoraſſe ſuffecerit. Dũ ita res turbantur in Bohemia et Vngaria, Cazimirus regis frater cum pleriſq; primoribus minorum Polonorum, & ducib. Maſouiorum Cazimiro & Boleslao,

Cazimirus magnus dux à Lithuanis creatus eſt.

ſlao accepta de ærario regio pecunia, ſplēdido comitatu pro gubernatore in Lithuaniā
rofectus, Vilnæ dux magnus à Lithuanis renunciatus eſt, nequicquam reclamantibus
olonis, & fœdera, regiſq; aduerſam uoluntatē teſtantibus. Sed plus ualuit apud Lithua-
os præſens metus. Verebātur enim, ne, ſi uicarius modò ducis eſſet Cazimirus, Michaël
igiſmundi cæſi filius, Samagitarum & aliorum fautorum ſuorum ope principatum at-
peret, pœnaſq; mortis paternę à ſe expeteret. Quin apud Ruſſos iam noui motus extite-
int: et Smolenſcia plebs in primis tumultuata, ſumptis armis præfectos ſuos cum nobi-
tate profligarat & eiecerat, arcem in poteſtatem ſuam redegerat, & Georgium Meſcisla-
ienſium ducem, dominum ſibi adſciuerat. Sed Cazimirus nouus dux cum ſubitario ex-
rcitu, exuſto oppido, ingentiq; cęde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur cau-
a ſiue prætextus fuit Lithuanis creandi ſibi magni ducis præter ſententiam regis, & con-
ra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege poſtea per legatos diligenter Cazi-
nirus, ut factum Lithuanorum approbaret: ſed non modò non impetrauit, uerùm etiam
ehementis eum iritauit, quòd neque exemplū regi placebat, & Michaëlem Cazimirus
atrimonio omni exuerat: & Bielſcum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu
Boleslao Maſouiorum duci eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo ſuo Ioanni ab
agellone rege olim donatas, ſed à Vitoudo deinde ereptas, poſt Sigiſmundi demum obi-
um ex pacto occuparat. Inſequens annus nihil ferè memorabile habet, niſi quòd mino-
um, ac deinde maiorum etiam Polonorum & Ruſſorum auxilio partim, ex mercenarijs
nilitibus, partim ex uoluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi,
oanne Oleſſnicio caſtellano Sendomirienſi, Petro Odrouanzo palatino Ruſsię, Grego-
io ſiue Riſcane Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomirienſi,
Derslao Rithuianio, Laurentio Zaremba caſtellano Siradienſi, Nicolao Scora iudice Po
nanienſis regionis, & nonnullis alijs uiris nobilibus, in Vngariam, nequicquam prohi-
bente Iſcra, ad regem uenerunt. Quorum opera, ductu Tencinij in ea quidem parte, quæ
Auſtriæ finitima eſt, ſuperiores ferè partes regis fuerūt, Poſonienſis arx obſidione libera-
ta: aliæ munitiones, quæ reginæ præſidijs tenebantur, partim per uim, partim per deditio-
nem extrema adhuc hyeme receptæ ſunt: Vlricus comes Giliæ captus: In ea uerò ora, quæ
ad Poloniā uergit, diuerſa fortuna regis fuit, ita ut ab obſidione Caſſouiæ, re infecta, diſce
dere Poloni cogerentur, Keſmarcum amitterent: Scepuſienſem etiam oram, quæ in ditio-
ne Polonorum eſt, & à Sbigneo epiſcopo tunc tenebatur, Iſcra infeſtaret, & Podolinū ob-
ſideret. Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permiſſus eſt, ſiue propter graſſan-
tem peſtem: ſiue quòd ij uererentur, ne pertæſus tam negocioſi ac turbulenti regni, in Po-
loniam, propinquitate loci inuitatus, ſeſe ſubduceret. Peſtem tamen ita is contempſit, ut
quamuis plurimi paſsim repentè conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius
contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minùs uerſaretur in publico, regiaq; obiret mu-
nia. Apud Parſouiam uerò Poloni proceres cum Lithuanis conuentum egêre: fruſtraq;,
Lithuanis rem inficientibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleslaum
Maſouiorum ducem, & Michaëlem Sigiſmundi ducis filium tentarūt. Per quod tempus
Moſchorum dux, adiunctis ſibi Tartaris Caſanenſibus excurſionem fecit in Lithuaniam,
Veſmenſemq; tractum ferro & igni depopulatus eſt: quem ut ulciſcerentur, Lithuani, ipſi
quoque uiciſsim ditionem eius longè, lateq; uaſtarunt, & ingentem prædam abegerunt;
Moſchoſq; ſe inſecutos commiſſo prælio fuderūt, Cazimiro interim Smolenſci euentum
belli expectante. Sequenti anno maiores Poloni facta manu Sileſiam finitimam depopu-
lati ſunt: ac duo caſtella, Garſouum & Gecerinum expugnarunt & incenderūt, ulti crebra
Sileſiorum latrocinia. Vexatum eſt tamen poſtea nihilominus territorium Velunenſe à
Vvratislauienſibus, duce Haſenemero, ſiue Zaieſſo Auſtrio, Vieruſſouumq; oppidū cum
caſtello incenſum, ac dominus eius Vieruſſ captus. Podoliam uerò atq; Ruſsiam, Leopo-
lim uſq;, ingentia Tartarorum examina impunè ferro, ignique uaſtarunt, & infinitam penè
captiuorum multitudinem, cæteramq; prædam abegerunt. Reuertentes, Vindica Glinia-
norum præfectus cum parua manu inſecutus, magna ſtrage afflixit, multoſq; captiuos li-
berauit: ſed ad extremum hoſtium multitudine circumfuſus, honeſtiſsimam cum ſuis o-
mnibus mortem oppetijt. Rex ubi de excurſione Tartarorum nuncium accepit, Polonos
& Ruſſos proceres profuſè magis quàm liberaliter, non modò pecunia de reditibus Po-
lonicis proueniente, uerùm etiam cenſibus, poſſeſsionibus, ac totis præfecturis, præter le-
ges Polonorum, ſiue donatis, ſiue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis
perperàm per imprudentiam attributis, remuneratos dimiſit. Ex his Petrus Odrouanzus

Michaël Sigiſmundi ducis filius, patrimonio ſpoliatus à Cazimiro.

Diuerſa fortuna regis Vladislai in Vngaria.

Peſtem Vladislaus contempſit.

Moſchicum bellum.

Ann. 1442.

Vartari uaſtarunt Podoliam & Ruſsiam.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

p[a]latinus Ruſsiæ, & præfectus Leopolienſis, cum ſuis Ruſsis properè reuertens, cum A
griæ à Simone epiſcopo lautè acceptus eſſet, à Bohemis, qui Caſſouiæ erant in præſidi
[ſu]mmo diluculo duce Telepho in oppidum improuiſo irruentibus, captus eſt, curruſq;
ius direpti: ſed Bohemos cum præda raptim ſeſe recipientes, conſecuti noſtri pariter cu
comitatu epiſcopi, ad internecionem penè ciciderunt, ſuaq; omnia præter ipſum Odr

Iacobus Zuder.

uanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quãdam propinquam præmiſera
ſed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit: defectioniſq; ſuæ impu
nitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hoſtium uiui in poteſtatem noſtroru
uenêre: inter quos fuit ipſe Telephus. Hi omnes Simoni epiſcopo traditi, non multò po
ab eo, icto cum Iſcra fœdere, & affinitate firmato, dimiſsi ſunt. Sub idem ferè tempus, Ni
colaus Zaica Brozouincię, et Nicolaus Comorouius Podolini in Scepuſio pręfecti, cu
parua manu noctu Aperiaſſum oppidum, quod modico Iſcræ pręſidio tenebatur, admo

Poloni fuſi ab Iſcra.

tis ſcalis ingreſsi, raptim direptum incenderunt: quo properè cognito Iſcra cum expediti
equitibus eos abeuntes inſecutus, facilè fuſis uel cæſis, uel captis paucis, qui cum ducibu
hoſtem à longè conſpectum temerè expectarunt, prædam ferè omnem recepit, Zaican
& Comorouium duces cæpit: & ad Brozouiciam admotis caſtris, altera arce ſiue fortuit
incendio, ſiue ſubiecto à quopiam igni exuſta, altera per deditionem potitus eſt. Quocir-
ca ſubſidiarias aliquot cohortes Sbigneus Cardinalis ad tenendum Scepuſium mittere
ex Polonia coactus eſt. Aeſtatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem
iiſdem de cauſis uenerũt. Ab Eugenio quidem Iulianus Cæſarinus Cardinalis, epiſcopus

Alexãder Maſouius Cardinalis.

Sabinenſis: à Felice uerò & concilio Baſileenſi Alexander Zemouiti Maſouiorum ducis,
& Alexandræ regiæ amitæ filius, patriarcha Aquileienſis, epiſcopus Tridentinus, & Car-
dinalis presbyter tituli S. Laurentij in Damaſo non ita multo antè ab ipſo Felice creatus.
Atq; hic quidem ut Felicis, ille uerò ut Eugenij authoritatem rex unà cum ſuis omnibus
ſequeretur, poſtulauit. Iuſtior Eugenij cauſa Vngaris uiſa eſt, quippe quæ Græcos etiam
& Armenos adſtipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter
peſtem Florentiã translato interfuêre. Adfuit & Iſidorus Kiouienſis ac totius Ruſsiæ me-
tropolites, cum ducentorum equitum comitatu. Polonis, quoniam Academia Cracoui-
enſis authoritatem concilij defendebat, & non modò Sbigneum Cracouienſem epiſco-
pum, ſed etiam Vincentium archiepiſcopum Gneſnenſem Cardinalis presbyteri honore
ornarat Felix, tutius uiſum neutrum, donec diſsidium illud maneret, pro pontifice Max.
agnoſcere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Eliza-
betha. Quæ relicto in Auſtria, ac Friderici Cæſaris tutelæ commendato Ladislao pueru-
lo, cum ſacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes ſuas ſecutos in fide

Pax inter regẽ & reginam in Vngaria.

contineret: egit & de ſuſcipiendo bello contra Turcas. Et pax quidẽ cum regina ſecretis
conditionibus compoſita eſt, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani ueniſſet, moreſq;,
& uirtutem ſuam, ac dignitatem oris ei probaſſet. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex
dyſenteria ac dolore matricis mortua, rurſus infecta eſt, defendentibus nihilo ſegnius par-
tes Ladislai poſthumi, ſeu uerius ſuam rem agentibus, & nullo amici, & inimici diſcrimine
omnia infeſtantibus ijs, qui in ſuperiore Vngaria cum regina ſenſerant. Iactatum eſt uul-
gò, reginam ueneno ſublatam eſſe. Bonfinius quidem eam Budam ad regem ueniſſe, &
inde Iaurinum reuerſam, poſt tertium diem torminibus uentris ingenti regis dolore ex-
tinctam eſſe, ſcriptum reliquit. Neque uerò in perſuadendo bello Turcico plus difficulta-
tis ſenſit Iulianus, cum non tam utilitas inferre bellum barbaris, quàm neceſsitas illatum
ab ijs depellere, & amiſſa recuperare ſuaderet. Etenim Amurathes nõ ignarus Vngarico-
corum diſsidiorum, ciuiliſq; belli, infeſtabat reliquum Raſciæ, atq; Tranſyluaniam: Bielo-
gradum obſederat, & ſumma ui oppugnarat. Et quamuis Vvladislaus rex per Dobrogo-
ſtium Oſtrorogium, et Lucam Gorcanum Polonos, oratores ſuos poſtulaſſet ab eo, ut ab
obſidione diſcederet, & pacem, fœduſq; dudum ultro expetitum ſecum ſanciret: ille tamẽ
ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obſidionem in ſeptimum men-
ſem. Nec niſi maxima ſuorum ſtrage adactus, ab ea receſsit. Ac ne tunc quidem demiſit
ſpiritus: quin dimittens oratores regios, ijs demum legibus pacem ſe daturum eſſe reſpõ-
dit, ſi ſibi reliquum Raſciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vnga

Bielogradũ à Turcis fruſtra obſeſſum et oppugnatum.

ris ad id bellum ingentia pontificis Max. & quorundam principum Chriſtianorum auxi-
lia. Ad hæc autem Vngarorum ſpes per ſe ipſe iam inde ab initio in Vvladislaum erectæ,
rebus ad eam diem aduerſus eundem hoſtem auſpicijs eius proſperè geſtis, augebantur.
Nam præt id quod Amurathes à ſeptimeſtri illa Bielogradi oppugnatione re infecta tur-

piter

piter diſcedere coactus erat, Ioannes Huniades regis huius auſpicijs eoſdē barbaros trib. inſignib. prelijs, uno apud idē Bielogradū, altero in Trāſyluaniā, tertio apud Vaſcapū in finib. eiuſdē Tranſyluanię per illud ipſum tēpus uicerat, & magnis cladibus affecerat, Mezitem Baſſam ducem exercitus bellicoſiſsimum cum filio interfecerat, Sciabadinum alterū Baſſam trepidè fugere coēgerat. Commouebat etiam & regem et Vngaros Stephani ſiue Georgij Deſpotæ Raſciæ, & Albaniæ miſericordia, qui paucis illis annis utraq; ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficentia in Vngaria ſeſe ſuſtentabat: & cùm publicè cunctis ſupplicabat, tum priuatim ſingulos proceres prehēſabat, ut in ſuum dominatum reſtitueretur. Ad extremum ſuperba Turcarum tyrāni Amurathis legatio in illud fortè conſultationis tempus coniecta, omnium animos uehementer accendit: afferebat autem ea pacem uel inducias Vngaris, ſi tributum tyranno, quem Cæſarem & illi uocant, quotannis penderent: aut Bielogradum, quod Nandor Albam, & Albam Gręcam uocant, olim Taurunum fuiſſe exiſtimatur, traderent. In quam ſpem barbaros Matthias Taloncius Dalmatiæ & Croatię Banus, illorum uires & felicitatem, ac perturbatum Vngariæ ſtatum ſecum reputans, & grauiora metuēs, adduxiſſe exiſtimatus eſt. Itaq; procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecoſten, anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1443. à rege indicuntur. Ibi bellum uno omnium conſenſu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæſarem, & ad alios principes Chriſtianos, & ad Cruciferos Pruſsienſes atque Liuonienſes, nominatim in hoſtes Chriſtiani nominis militiam profeſſos, petitum auxilia ad tam piam ac toti Chriſtianæ reipublicæ ſalutarem expeditionem. Sed nihil uſquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæſare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduerſus barbaros per omnes nationes Chriſtianas pronunciari iuſsit. Inde aliquantulus uoluntariorum militum, ſiue adeò promiſcuę multitudinis numerus confectus eſt, quem Iulianus legatus, cruce pro uexillo utens, duxit. Poloni regi ſuo non contemnenda auxilia miſêre. Per id tempus Nonis Iunij magnus terræmotus Vngariam, Bohemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concuſſæ ac deiectæ ſunt. Viceſimaſecunda die menſis Iulij Buda caſtra mota ſunt: tranſmiſſoq; apud Salſum lapidem Danubio, ad hoſtiles terras peruentum. Capta & incenſa in Raſcia et Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæterę munitiones: in his inſignis in primis Sophia, quàm Sardicam nonnulli antiquitùs fuiſſe uolunt. Vbi ad Morauam fluuium uentum eſt, cum didiciſſet rex ab exploratoribus in propinquo eſſe hoſtium copias, Ioannem Huniadem cum decem millibus expeditorum militum, in quibus Poloni erant, contra eos miſit: qui cum intempeſtæ noctis ſilentio improuiſo in ſtatiua eorum impetum feciſſet, magna ſtrage ad internecionem hoſtes profligauit. Cæſa feruntur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraq; omnis, quēadmodū Bonfinius memorat, partim per uim, partim per deditionem, ob linguæ & ſtirpis cognationem, Polonorum opera potiſsimum, in poteſtatem regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentum eſt. Altiſsimi & celebratiſsimi apud poētas & hiſtoricos, Græcos præſertim, montes Macedoniā atq; Thraciam à Myſis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Raſciani Seruij, Albani, & Bulgari ſunt, ſeparant, nec niſi duob. locis peruij, altero ad pontū Euxinū, & in Thraciā uergēte, altero in Macedoniā per anguſto ac difficilimo tramite, ſed propiore à caſtris regijs: et inſederat iam eum penè infinita uis Turcarum, duce Carambeio, propinquo tyranni, præfecto Aſiæ, quam Natholiam corrupto ſeu detruncato nomine nunc uocant, ab Amurathe ad prohibendum noſtris tranſitum poſt primam illam cladem tranſmiſſa. Edixerat autem Amurathes Carambeio, prorſus ne manus cū noſtris confereret: cuius tamen ille edicti, animaduerſa noſtrorum paucitate, tenax non fuit. Sed noſtris ad montes appropinquantibus, pridie natalis Chriſti Dei noſtri impetum fecit in regis exercitum: nec rex detrectauit pugnam: uictoſq; & fuſos barbaros, duce ipſo Carambeio capto, in montes cōpulit: & rupem in qua ſtatiua habebant, uſque ad ueſperū ſumma ui fruſtra, & non ſine ſuo incūmodo, ita ut ipſe quoq;, licet armatus, aliquot ſagittas aduerſo pectore exciperet, oppugnauit. Ita quidem ferè Dlugoſſus noſter, & Philippus Callimachus. Antonius uerò Bonfinius aliter paulò hoc prælium literis prodidit. Scribit enim, exercitum regis, cum prope clauſtra montium perueniſſet, partim difficultate tranſitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, miſsionem, nequicquā reclamante Huniade, ac deprecante Georgio Deſpote, efflagitaſſe. Ac regem quidem cum omni alio exercitu conuerſis ſignis reuertentē, uno die præceſsiſſe. Huniadem uerò cum expeditis lentiùs ſubſecutum, quò tutiorem tranſi-

Victoriæ tres de Turcis per Huniadem partæ.

Comitia Vngarorum Budæ. 1443. ann.

Terræmotus.

Turcæ ad Morauam profligati.

Montes Macedonici.

Turcæ iterum uicti.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

tum regi præſtaret:in eam manum Turcas impetum feciſſe,& fuſos,fugatoſq́ eſſe,priuſq́ rex cum cęteris copijs,opem ſuis ferens reuerteret. Venientem autem cum omni exercitu, hoſtem fugientem ad montes inſecutũ eſſe.Ita Bonfinius:qui neſcio an aſſentari Huniadi in gratiam Matthiæ regis filij eius,cui ſuos illos de rebus geſtis Vngarorũ libros dicabat, uoluerit. Vtcunq; res acta eſt, ſatis conſtat Polonos bonam operam in eo prælio regi nauaſſe,nõ ſolum equites,uerùm etiam pedites,cum ij immixti equitibus,hoſtiliũ equorum inguina ſuffoderẽt,equitibuſq; ipſis crura pręciderent.Poſt hanc uictoriam orabat regem magnopere Georgius Deſpotes,ne reduceret exercitum,priuſquam Raſciã & Albaniam omnem receptam atq; pacatam ſibi reſtitueret:ac cẽtum millia numûm aureorum dabat.

Fames in exercitu.

Sed uile eſt infame aurum, nec adduci ullo modo exercitus potuit, diutius ut illic maneret,equis & hominibus uulgò fame tabeſcentibus.Quoniam autem oſtẽtabant ſe à tergo proficiſcentibus Turcæ, ueritus rex inſidias, aut uim ullam maiorem, quo expeditius agmen duceret,arma quidem ſuperflua uel de hoſtibus capta, uel à ſuis deſideratis relicta, in terram infodit:cætera uerò impedimenta,& hoſtium ſpolia, quæ oneri futura erant militibus,exuſsit,magniſq; itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu,cõtinuato itinere Budam attigit:& nudis pedibus urbem ingreſſus, ſigna hoſtium in æde uirginis matris nomine dicata affixit. His in uniuerſum orbem Chriſtianum celeri fama uulgatis, frequentes à pleriſq; omnibus principibus & rebuſpublicis,etiam à Conſtantinopolitano Imperatore Ioanne Palęologo,legationes,tam inſignem uictoriam regi gratulabantur,& ad proſequendum incæptum bellum eum cohortabantur, pollicentes auxilia.Nominatim autẽ pontifex Eugenius cum Venetis,Genuenſibus,et Philippo duce Burgundionum,claſſem ad prohibendũ Turçis ex Aſia tranſitum deferebant.

Polonorum conſilium.

At uerò Poloni proceres miſsis publicè & priuatim legatis, uerè & ipſi gratulabantur tam felices ſucceſſus regi ſuo:obteſtabantur autem eum,ut uno illo periculo defunctus,ne rurſus difficilimi & lõginqui belli fortunam tentaret:ſed in Poloniam ut primo quoq; tempore ueniret,ac benemerentis patriæ ſaluti atq; tranquillitati etiam atq; etiam conſuleret.Nam & Tartari crebris excurſionibus Podoliam atq; Ruſsiam infeſtabant: & Lithuani cum duce ſuo Cazimiro bellum aduerſus Boleslaum Maſouium ob occupatum Drohicinẽſem tractum apparabant,

Sileſiorum motus.

& uerò è Sileſia magna belli moles conſpiratione principum exiſtere uidebatur,ex huiuſmodi principio.Sbigneus Cardinalis & epiſcopus Cracouiẽſis,ut eccleſiam ſuam locupletaret,emerat à Venceslao Ceſsinenſiũ duce ditionem ſiue ducatum, ut uocant, Seuerienſem, ſex millibus marcarum Pragenſium: ſed in adeunda poſſeſsione difficultas ei à Nicolao Ratiborienſium duce obiecta eſt. Eum uerò dum noſtri publicè ea de re ductore Petro Saffranecio bello perſequuntur, fortè cõtagio et incommoda belli Boleslaum Oppolienſium ducem,qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à noſtris res repetebat:ni redderentur,bellum denunciabat: & adiuturi eum cæteri Sileſiorum duces, ut erant ferè cognati & affines inter ſe,uidebantur.Hæc igitur præſentia pariter & impendentia mala ut rex aduẽtu ſuo ſedaret & auerteret,Poloni magnoperè infeſtabant. Quòd ſi is à Turcico bello tamen abduci non poſſet, certè ne quid ſe inconſultis de eo ſtatueret,

Regis deliberatio.

Hoc optimi regis animum in diuerſa diſtrahebant.Hinc dulcedo deguſtatæ gloriæ,et cohortationes maximorum Chriſtiani orbis principum:illinc Polonorum, quibus quãtum deberet intelligebat,preces,& impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamen cauſa Chriſtiani orbis publica,inſtante maximè legato. Cæterùm rex ne Polonos omninò deſpicatui ac derelictui habere uideretur,pollicetur ad Pentecoſten ſe in Polonia futurũ,ac de ampliſsimi conſilij ſententia rempublicam conſtituturum eſſe. Vngaris uerò

Comitia Vngarorum Budæ.

ad diem S.Georgij Budam indixit comitia. Quò Iſcra quoq; aduerſæ factionis princeps euocatus,data à rege fide aduenit.Nam Vngari proceres poſt reginę mortem omnes iam in fide & poteſtate regis erãt.Ibi pactis cum Iſcra factione Ladislai pueri inducijs, bellum in Turcas ſummo omnium ordinum conſenſu decernitur: oppidanis atq; agreſtibus pecunia in ſumptus belli, quia ærarium regium nullum erat, imperatur. Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Vadienſis, & Simon Agrienſis epiſcopi. Peractis comitijs regem in Poloniam iter adornantem Vngari proceres ſummo ſtudio atq; contentione retinuêre,

Boleslaus dux Oppolienſis mercatores Polonos diripuit.

ueriti,ut à Polonis, deſiderium non ferentibus, rurſus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis conſtitit.Nam Boleslaus Oppolienſis poſteaquã cognouit, regem Turcico bello implicatum,in Poloniam uenturum eſſe,maiore confidentia mercatores Cracouienſes ad nundinas Vvratislauienſes proficiſcentes diripuit: atq; id damnum ad ducenta millia aureorum numûm æſtimatum eſt. Quæ res cum regi in Vngaria renunciata eſſet,quietos

eſſe

eſſe iuſsit ſuos, quoad ipſe à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id compara- *Turcæ pacem*
tur, de pace à Turcis agi cœptū eſt cum Georgio Deſpota Raſcię, & Ioāne Huniade, per *poſtulāt à Vvla*
ſpeciem redimendi Carambeij: pro quo quinquaginta millia numûm numerata ſunt De- *diſlao.*
ſpotæ. Quo uerò proniorem ad pacem redderet Huniadem Deſpotes, promiſit ei cuncta,
quæ exul in Vngaria partim Sigiſmūdi & Alberti Cæſarum, partim Vvladiſlai regis mu-
nificentia nactus erat. Cupiebat autem pacem Amurathes propterea, quòd non ignora-
bat quanto conſenſu & quanta mole Chriſtiani principes contra ſe bellum pararent, et ſa-
tis iam anno ſuperiore ſolius Vvladiſlai uires magno ſuo malo expertus erat: adhæc aliud
ei pergraue bellum in Aſia à Carmanorum principe imminebat: in quod totis uiribus in-
cumbere, pace cum Vvladiſlao facta, cogitabat. Nec Vvladiſlaus, neq; Vngari ab hone-
ſta & gloriæ plena pace abhorrebant: ex multo tempore petere à Turcis, ac non dare ipſis
pacem ſoliti: & nihil dum de claſsibus & naualibus ſocijs afferebatur. Segedinum igitur
profectus rex, non intermiſſo tamen apparatu belli, quo facilius hoſtem in ſuas conditio-
nes perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferētes in auguſto Vngarorum & Po- *Induciæ decem*
lonorum conſeſſu audiuit: pacemq; petentibus, ſiue adeò inducias decem annorum, de- *annorū graui-*
dit his legibus, ut Amurathes Golubeciam, Synderouiā ſiue Smiderouiam, Zarnouiam, *bus conditioni*
Cruſſoueciam, Couinum, Seuerinum, Nouobardum, ubi argenti metalla ſunt, Sreberni- *bus Amurathi*
cum, Oſtrouiciam, Surinum, Coſnicum, Coperhanum, Procopiam, Laſcoueciam, Zelo- *conceſſæ.*
nigrodum arces, totamq; Raſciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Deſpotæ Ra-
ſciæ fuiſſet, ac duos filios Deſpotæ captiuos redderet: ad eaq; implenda pauci dies conſti-
tuti. Interim allatæ ſunt literę Franciſco cardinali Veneto procancellario & præfecto claſ-
ſis apoſtolicæ, & aliarum ſociarum claſsium præfectis, itemq; ab Imperatore Conſtanti-
nopolitano, quibus nunciabatur, Amurathē omnes ferè copias ſuas in Aſiam ad Carma-
nicum bellum traduxiſſe: mare ſocijs claſsibus teneri. Maturaret rex expeditionē: neq; oc-
caſionē tam commodā, tamq; luculentā Græciæ liberandæ, & Europæ uindicandæ, elabi
ſibi è manibus ſineret. Pollicebantur aūt ij, ſe præſtaturos eſſe, ne Turcæ in Europā rurſus
traijcerent: Palæologus aūt terreſtres etiam copias & ſocietatē belli polliceri. His permo-
tus Iulianus cardinalis, qui pacem fruſtrà dudum diſſuaſerat, tūc uerò ad omiſſum bellum
ſumma cura atq; diligentia regē incitare: belli præmia longè ampliora q̄ pacis, in immen-
ſum attollere: neceſsitate expreſſam pacem, quæ diuturna futura non eſſet, labefactare, ac
temporis cauſa ſimulatam dicere: argumento eſſe, quòd lapſo iam tempore, tamen pro-
miſſa à barbaris non implerentur: q; ſi maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, prio-
ra tamen cum pontifice, duce Burgundionum, Venetis & Genuenſibus fœdera, & ſocie-
tatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd ſi qua religione rex teneretur, ne iu- *Abſolutio à iu*
ſiurandum barbaris datum uiolaret, illo ſe eum metu, pontificis Max. authoritate prorſus *ramento.*
liberare. Hæc identidē agendo & inculcando tandē perpulit iuuenem, ut nouo ſacramen-
to ſe cum proceribus ad proſequendum bellum Turcicum obſtringeret, cedēte de priore
ſententia etiam Huniade, Bulgarici regni promiſsione illecto. Non placebat hoc regis de
uiolandis pactis conſilium Polonis proceribus, qui abſq; eo quoq; regem illo bello tunc
implicari moleſtè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erāt. Itaq; cum primùm hæc
acceperunt, comitia Petricouiam ad uiceſimamquintā diem Iulij indicunt, legationem ad
regem decernunt: ſed eos ille anteuertit, miſſo ad conuentum Ioanne Cruſcinio cuſtode *Mandata regis*
Cracouienſi, qui referret, regi omninò conſtitutum eſſe Turcicum bellum perſequi, iube- *ad Polonos.*
retq; Polonos auxilio eſſe Boleſlao Maſouio aduerſus Lithuanos & Cazimirū, ſi bellum
id æquis conditionibus dirimere non poſſent. Iam enim Cazimirus ad Drohicinū caſtra
poſuerat. Habebat & Boleſlaus exercitum, genere militum hoſtili non imparem: in quo
multi de Polonica nobilitate uoluntarij militabant: nec Michaël Sigiſmundi ducis & Bo-
leſlai gener aberat, qui non parum momenti rebus ſoceri allaturus eſſe uidebatur, propte-
rea quòd complures de Lithuanico exercitu cum eo clàm ſentire, cōmiſſoq; prælio tranſi-
turi eſſe ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala ſuccamerarius Sendomirienſis,
& magiſter militię Maſouiticæ fortunā prælij abſente Boleſlao experiri uolebat. Intererat *Decretū de iu-*
enim Boleſlaus comitijs. Atq; ibi eo petente, è ſententia regis decretum eſt, ut Lencicien- *uādis Maſouijs*
ſes, Cuiauiī, ac Dobrinenſes arma pro eo ſumerent: præmiſsi tamen ad Cazimirum Vin- *contra Lithua*
centius archiepiſcopus Gneſnenſis, & Ioannes Oleſnicius palatinus Sēdomirienſis, cum *nos.*
pacem nequirent, inducias & controuerſiæ totius reiectionem in aduentum regis confe-
cerunt. Sed mox ipſis inter ſe ducibus de re tota ita cōuenit, ut Boleſlaus Cazimiro omnē *Tranſactio*
illam controuerſam ditionē, excepto Vigrouienſi territorio, cōcederet, ac duodecim mil-

 lia flo-

Cazimirus Vigros Maſouijs eripuit.

lia florenorũ Pragẽſiũ ab eo acciperet. Nec ad amuſsim tñ Cazimirus ea pacta cõuẽta ſeruauit: mox eñ & Vigrouiẽſe territoriũ Boleslao eripuit. Legati uerò, q ad regẽ deſignati erãt, ubi de Gruſcinio cognitũ eſt, regẽ iã iter ingredi, reuocati ſunt. Miſſę tñ publicè ad regem illa ipſa de re literæ p ueredariũ. At ille poſt mediũ Septembr. Segedino caſtra mouit, nõ ſatis alacer, nec ſpe optima, propterea φ uiolari à ſe fœdera & iuriſiurãdi religionẽ non cogitare non poterat. Iam eñ Turcæ & filios Deſpoto, & munitiones promiſſas reddiderant: & animaduertebat, q̃ longè minores copias, quàm p magnitudine belli, & quàm ſuperiore expeditione duxiſſet, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Chriſtiani orbis nationib. nõ occurrebant, pacis cõuentione decepti: ad hæc de Polonis, qui circum regẽ fuerant, multi, φ eorũ ſpei liberalitas regis minus reſpondebat, cõmeatu accepto diſ-

Nicolai Laſocij tenacitas.

ceſſerant. Cuius rei inuidiã Nicolaus Laſocius, qui fiſcũ regis adminiſtrabat, ſuſtinuit. Directo aũt in Bulgariã itinere, tertia die Nouembris rex cũ omni exercitu apud Orſauã Danubium traiecit. Erat cõſiliũ regis, ut Callipolim ad oram Helleſpõti ſitam, ubi erat ſtatio claſsis Italicæ, rectà duceret, & ibi ſe cum maritimis copijs coniungeret. Atq; eò, ſi cõpendioſo maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficiſci eum neceſſe erat. Quoniam autem iter illud difficillimum, quemadmodum ſuperius com memorauimus, per montes tranſitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiſcentis obiectu curruum inter anguſtias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad pontum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi urbium & arcium intendit, ut milites quàm integerrimi ad dimicationẽ eſſent. Ad Nicopolim, quæ metropo-

Vvladus ſiue Dracula palatinus Tranſalpinenſis.

lis Bulgariæ eſt, quarto de triceſimo die cùm perueniſſet, uenit ad regem Vvladus, qui & Dracula, palatinus Tranſalpinæ Moldauiæ, ueniam petens, φ neceſſariũ cum Turcis fœdus ſuperiori tẽpore iciſſet: uiſaq; paucitate exercitus regij, in quo uix quindecim millia equitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè cruce ſignati erant, cũ reditũ regi perſuadere nequaquã poſſet, quatuor millib. ſuorum hominũ duce filio exercitũ eius auxit: ipſe uerò domũ reuertens, duos equos pernicíſsimos, duosq; iuuenes uiarũ peritos in aduerſum belli euentũ ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ multorũ clariſsimorũ & admirabiliũ ſignorum atq; monumentorũ, à uetuſtis Imperatorib. poſitorũ, quæ barbari demoliti erant, ueſtigijs etiã tum uiſendæ peruentũ eſt, propoſuit rex edictũ, ut milites à Chriſtianorũ templis manus abſtinerent: itemq; ut Turcæ liberè & ſecurè ſaluis rebus ſuis, munitionũ prȩſidijs decederent, eiusq; edicti exempla per Turcas captiuos quoquo uerſus dimiſit: hinc deditæ

Petreſſum & Sumenum arces expugnatæ.

nonnullæ munitiones. Petreſſum uerò & Sumenum, quæ Pezechium & Sunium uocat Bonfinius, cum non dederentur, una die ſumma ui expugnatæ ſunt. Vbi præclarum in primis eximiæ uirtutis ſpecimẽ duo Poloni equites Ioãnes Tarnouius, & Leſcus Bobricius (uel Vngaricorum annalium teſtimonio) edidêre, dum alter Sumeni portas, duobus uulneribus acceptis, refregit, alter Petreſsi murũ primus aſcendit. Interim Amurathem cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius ſcribit, centum, ſiue ut Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauib. ex Aſia traieciſſe allatũ eſt, ſiue conniuentib. Venetis & Genuenſib. mercede corruptis, ſiue cũ cõmeatus cõparãdi cauſã è cuſtodia deceſsiſſent. Nec tamen hic nuncius regem ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cum noſtri ad Varnam, quam Dionyſiopolim dixêre ueteres, oppidum mox cla de ſua nobile futurum, quod iam in deditionem receperãt, caſtra haberẽt, poſt ortũ ſolem

Acies Chriſtianorum.

hoſtes adeſſe ab exploratoribus nunciatũ eſt. Laborare ex apoſtemate pedis rex cœperat: itaq; Huniades militibus præliũ poſcentibus, ita acies inſtruxit. Sub ipſis radicibus montium, qui ad Varnã terminantur, lacus ſinui maris cõtinẽs, uallem mille paſſuũ latã in medio inter ſe & mõtes relinquit: in ea igitur ualle arcuatã Huniades aciem direxit: ac dextrũ quidem cornu montibus continens, Deſpotæ, Tranſalpinis, Iuliano legato, Varadienſi & Agrienſi epiſcopis, & Franco Bano, adiuncto ijs Bobricio cũ paucis Polonis, attribuit: ſiniſtrum ipſe ſibi deſumpſit: regẽ in media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis col locauit: currus, qui magno pugnantibus munimẽto ab lateribus & à tergo ſolent eſſe, nõ optimo cõſilio in extremo cum imbelli multitudine relicti ſunt: propterea quòd intra eos multorum ignauia facilè latêre diceretur. Ita inſtructa acie, ad duo millia paſſuũ hoſtibus obuiam itum eſt: deinde ſignis defixis, quæ tamen ſubdita tempeſtas in tranquillo coor-

Conflictus apud Varnam.

ta concerpſit, ad tres horas hoſtes expectati. Apparuerunt ij pòſt, ab extremis collibus in dextrum cornu noſtrorum inuehentes: nec eorum impetum noſtri ab ea parte, equis inſuetum camelorum aſpectum & odorem non ferentibus, Tranſalpiniſq; illico diſsipa-

Galata.

tis, ſuſtinuerunt: fuſi, fugatiq; per montoſa uerſus Galatam ad decem ferè millia paſſuum.

Meliore

Meliore uerò fortuna à rege & Huniade ab alia parte collata ſigna, & ad quatuor millia paſſuũ ſubmoti non ſine cæde barbari, inſtabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem ferendam ſuis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Franco Bano ægrè uim barbarorum ſuſtinebant, rex reuertens, inde quoq; hoſtes in fugam egit, ita ut ij diſsipati Thraciam trepidatione implerent, quaſi deletis iam omnibus ſuis copijs. At rex fuſo, fugatoq; iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorum phalangem, in qua Amurathes ipſe erat, & in quam ſe Baſſa Aſiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis, ijsq; Polonis maximè, inuectus, cum ab Huniade, ſiue perſequente adhuc hoſtem fugatum, ut Vngari & Turcæ ipſi, ſiue fugiente cum dimidia parte exercitus, ut noſtri prodidêre, nequicquam reuocaretur, pedem referre turpe, & ſe, genereq; ſuo indignum eſſe duxit: nec enim eius eſſe, qui bellum inferret, fugere. Itaq; cum magnã inter confertos hoſtes pugnans ſtragem faceret, atque Aſiaticum Baſſam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfeciſſet, ad extremum ſub ueſperum iam, equo ab Ianizeris confoſſo perijt, princeps longiore uita & immortali gloria digniſsimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de inſtructa quidem acie regia nõ diſſentit ferè ab ijs quę nos memorauimus, niſi quòd Huniadẽ cum Valachis Tranſalpinis nullum ſibi certum locum ſumpſiſſe ſcribit, intẽtum ad ſubueniendum, ſicubi ſuos laborare conſpexiſſet. Cæterum in conflictu memorat idem, eos qui in dextro cornu erant Vngaros, denſo ſagittarum imbre à Turcis eminùs laceſsitos, ſubijſſe temerè non ſeruatis ordinib. in aduerſos colles: indeq; aucta hoſtiũ multitudine depulſos in uallẽ, cũ aliquãdiu dimicaſſent, tandẽ diſsipatos eſſe: & epiſcopos quidẽ fugiẽtes perijſſe, legatũ uerò cum Deſpote & Francobano ad munitionem curruum ſeſe recepiſſe, ibiq; ancipiti pugna aliquandiu dimicatũ eſſe: donec Leſcus Bobricius, qui audendo, hortandoq;, uim hoſtium potiſsimum ſuſtinuerat, multis uulnerib. confoſſus cecidit. Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in currus impetũ factum eſſe à Turcis. Id animaduertentẽ regem cum Huniade accurriſſe, hoſtemq; ferocem ad duo millia paſſuum ſubmouiſſe. Reuerſos deinde diuerſis locis pugnam ſuorum reſtituiſſe, & omnem barbarorũ equitatũ in fugam egiſſe. Inde noſtros ad prędam uerſos, fortè in camelos onerarios incidiſſe: eorum aſpectũ & odorem inſuetũ equos non tuliſſe, nec regi, aut retineri à ſeſſoribus potuiſſe. Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem perueniſſe. Ibi cruentum fuiſſe præliũ: & iam Turcæ penitùs ad fugam ſpectabant, cum noſtros partim camelorum occurſu, partim falſa interfecti regis fama perturbatos conſpexêre: ibi uerò cohortati ſeſe mutuò Ianizeri inſtaurant præliũ. Huniades uerò uiſa ſuorum perturbatione & fuga, regem nequicquã inter cõfertiſsimos hoſtes pugnã cientem reuocare conatus eſt. Ad extremũ is excuſſus ab equo ſaucio, Ianizerorũ telis obrutus eſt. Huniades cum regis occiſi cadauer recuperare non poſſet, omnibus diffugientibus, ipſe quoq; cum paucis Valachis meliori ſe fortunæ ſeruauit. Ita ferè, quãuis pluribus uerbis, Callimachus. Nec barbari, equitatu deſtituti, perſequi fugientes Vngaros atq; Tranſalpinos, ac ne currus quidem & caſtra uſq; ad tertium diem oppugnare auſi ſunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fecerat uictoriam: & inſidias autem timebant. Tertio demum die caſtra, immaniter trucidatis ægrotis & saucijs, direpta. Iulianus Cardinalis fugiens, à Tranſalpino nauiculatore, cũ per Danubium ueheretur, propter aurum quod ſecum ferebat, occiſus, & in profluentem nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus ſpoliatum, & à Gregorio Sanocio prætercurrente conſpectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitũ, perijſſe ſcribit. De Polonis duo tantũ ex eo prælio euaſêre, Ioannes Reſſouius, qui poſtea Cracouienſis epiſcopus: & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopolienſis archiepiſcopus fuit. Cecidêre autẽ inſignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gratus, & Martinus atq; Stanislaus, Zauiſsij Nigri filij. De omni exercitu, qui uiginti millia pugnatorum non exceſsiſſe exiſtimatur, uix quintam partem eo prælio deſideratam eſſe, & tamen uix tertiam euaſiſſe, multo pluribus in cœno ac longa fuga abſumptis: Turcarũ autem ad octoginta millia, ut uult Dlugoſſus noſter: ſecundum Bonfinium autem ſupra triginta millia (cum fuiſſent ſexaginta) periêre. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmenſis epiſcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Vantropca Strelcius, qui canonicus Cracouienſis, & præpoſitus apud S. Michaëlis, Andreas Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathoſsinius, poſtea mirabiliter euaſerunt. Duodecim uerò alij ingenui adoleſcentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam ſecreti, ut circumciſi pro catamythis & cinœdis eſſent, & in cubiculum tyranni deducti fuiſſent, in ne-

Vladislai uirtus & audacia.

Baſſa Aſiaticus à rege interfectus.

Turcarum timor poſt uictoriam.

Polonorum ſtrages.

Polonorum captiuorum eximia uirtus.

cem

cem eius coniurarunt: peregiſſentq́; facinus præclarum, & omnibus ſeculis memorabile, niſi in ipſo articulo à Bulgaro, quem unũ ſocium conſilij adhibuerant, proditi eſſent. Atq; ij tamen, ubi rem palàm eſſe cognouerũt, ne tyranni ſiue libidini, ſiue crudelitati eſſent obnoxij, obditis oſtio peſſulis, armati inter ſe concurrerunt, & mutuis uulneribus fortiter ceciderunt.

1444. ann.

Accidit autẽ clades hæc anno à Chriſto nato milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoquarto. Regni uerò Vvladiſlai in Polonia quidẽ undecimo; in Vngaria uerò quinto, cum is uiceſimum ætatis ſuæ annum uix dum egreſſus eſſet.

Vvladiſlai regis effigies, mores & ſtudia.

Fuit autem Vvladiſlaus hic procera ſtatura, facie fuſca, ſed honeſta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientiſſimus, abſtemius, iuſticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hoſtes ſingulari, liberalitate propemodũ nimia: animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo quod conſultò inſtituerat, auelli ſe pateretur. Deniq; ſumma in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam geſſit: eiusq; regni non modò ærarium in alienam rem exhauſit, uerumetiam reditus profuſis largitionibus extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata eſſet apud Polonos eius memoria, conſequentia tempora effecerunt.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXII.

INTERREGNVM.

Rumor incertus de rege.

POſteaquam in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & ſermonibus eorum qui fuga euaſerant, percrebuit, ingens mœror atq; luctus mẽtes omnium peruaſit. De rege ipſo, uiueret ne, an cæſus eſſet, certum ſciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euaſiſſe eum, & uel Conſtantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Tranſalpinam perueniſſe affirmarent: nõnulli etiam in Raſcia ſiue in Albania cum exercitu incolumẽ eſſe dictitabant. Et quanquam uarietas ſuſpecta eſſe poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec reſidere ſenſim & langueſcere ea fama cœpit. Tũc uerò miſſi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Reſſouius, & Aegidius Suchodolius, perquiſitum regem, nihil tamen explorati retulère. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppolienſium publicè pacti ſunt Glogouiæ: quę argumento ſunt, orto à latrocinijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum eſſe.

Sileſiorum cũ Polonis offenſæ mutuæ compoſitæ.

Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppolienſi agro commeatum petere: duces uerò illi ne cui aduerſus eos opem ferrent, ne' ue ſuos homines ferre paterentur, ac ne tranſitum quidem præberent per ditionẽ ſuam latrunculis & hoſtibus Polonorum: ſi quid iniuriæ damniue datum eſſet alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuerſa autem controuerſia, ut Vvladiſlai regis, ſi is reuerſus eſſet, arbitrio ſtaretur, ſi cum Polonis proceribus rem non compoſuiſſent: promittebant enim ob id uenturos ſe eſſe in Poloniam. Cum Vvratislauienſib. quoque & Namislouienſibus & Nouoforenſibus tertio pòſt anno decennes induciæ factæ ijſdem ferè conditionibus. Porrò Opauienſium, Ratiborienſium, Ceſsinenſium, Oſuencimenſium, & Toſcenſium duces eo ipſo anno Cracouiam cùm ueniſſent, pacem & concordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde ſatis euidens eſt, non leues offenſas tunc Polonis cum uniuerſa Sileſia interceſsiſſe, ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello diſtentus erat: quæ tamen magna ex parte ſopitæ ſunt, incerto adhuc rumore de morte eius. Cæterùm ubi cognitum eſt, Vngaros alium ſibi regem, Ladislaum poſthumum Alberti Cæſaris filium, nondum quinquennem, creaſſe, Poloni quoque ad XXIII. diem Aprilis inſequentis anni poſt amiſſum regem Siradię comitia ſanè frequentia de rege creando habuêre: atque ibi in Sbignei Cardinalis ſententiam, quamuis aduerſantibus nonnullis, qui expectandum adhuc cenſebant, decretum factum eſt, ut Cazimiro Vvladiſlai fratri regnum mandaretur.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

Facillimè & æquo animo fratrem fratri ceſſurum, ſi is uel poſt aliquot annos reuerteret. Miſsi legati quos

epiſcopi ediderũt, ad Cazimirum in Lithuaniam, qui eum re tota ſuſpenſa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII. diem menſis Auguſti indicebantur, euocarent ad conſultandum in commune, & conſtituendum de Republica Polona, rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille abſq; certo reſponſo dimiſit: ſuos uerò ad conuentũ Petricouienſem cum his mãdatis miſit. Debilitatũ ſe ægritudine ex aduerſo caſu fratris, uenire eò nõ potuiſſe, & inopem eſſe conſilij, præter, quòd immatura ſibi ea de ſurrogando rege cõſultatio uideretur: ſe quidem, dum adhuc incerta eſſent omnia, neq; regnum, neq; adminiſtrationem ullam ſuſcepturum eſſe.

Comitia Petricouiæ.

Videri aũt ſibi, ut ij deinceps quoq; ſummæ rei præeſſent, quos Vvladislaus in Vngariam diſcedens, uicarios & gubernatores reliquiſſet. Non acquieuit in eo reſpõſo cõuentus. Itaq; placuit, ut octo principes ſenatus ad Cazimirũ proficiſcerentur, ac diſertè ad regnum ſuſcipiendum eum uocarent: ſi renueret, aut cũctaretur, alium ſibi quæſituros eſſe. Neq; enim tutum ſibi eſſe, neq; conſultum reipublicæ, diutiùs principe carere. Perſtabat in ſententia Cazimirus, ſiue quòd de fratris uita nõ deſperaret, ſiue quòd Lithuani proceres ęgrè eum à ſe dimitterent, libertatis, & lenis, ne dicã lenti imperij, dulcedine deguſtata: ac ueriti, ne abſente eo Michaël Sigiſmundi filius dominatũ arriperet, interfectiq; patris pœnas à ſe expeteret: aut ſi cui alij principatus à Cazimiro mandatus eſſet, ne is profuſas ipſius donationes in ſe retractaret: adhæc Luſcum & Podoliam in ſuam ditionem redigere cupiebant.

Lithuanorum conſilium de retinendo Cazimiro.

Id autem, ſi regnum ſuſciperet Cazimirus, cõmodè fieri non poſſe iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnũ penitùs repudiabat. Vbi per Lithuanos ſtare, quo minus Cazimirus tũc regnum delatum acciperet, animaduerſum eſt, actum eſt cum eis diligẽter: ſed nihil impetratum. Itaq; diſcedebant re infecta legati, teſtati ſeſe, Polonumq; nomen omne functum eſſe officio ſuo, quod paternum, fraternumq; regnum Cazimiro detuliſſent. Deinceps aliter ſibi proſpecturos eſſe. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lithuaniam legatos anteceſſerat, filium, ut ſaniore cõſilio uteretur, nequicquam obſecrabat: quem ubi obſtinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lithuanorum & Ruſſorum conuentum liceret.

Reginæ ſtudiũ in euchẽdo ad regnum filio.

Ad octauũ Idus Ianuarij ſequentis anni, qui fuit poſt Chriſtũ natum 1446. eum certũ reſponſum Polonis daturũ eſſe. Vbi tempus id aduenit, frequensq; nobilitas cum proceribus Petricouiã conuenit, uenêre ſex legati à Cazimiro & Lithuanis, differri adhuc rem poſtulantes: quod ni fieret, bellũ comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius ſuũ perſecuturus eſſet: quẽ tamẽ dicebãt in principatu Lithuanorũ acquieſcentẽ, regnũ non appetere.

1446. ann.

Irritati hoc reſponſo Poloni, alium regem creare ſibi ſtatuunt. Sed cùm ad rem uentũ eſt, pœnitentia nonnullorũ mentes ſubijt, metuentium ne graues inde motus exiſterent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos & Lithuanos diſsidio, minimè defuturos eſſe occaſioni uexandæ & infeſtandæ Poloniæ. Quare placuit rurſus rem in tertiũ menſem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertẽtare. Miſsi ad id Prædiborius Coneſpolius Sendomirienſis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauienſis caſtellani, qui authores compendinandi in ſenatu fuerant, nihilo æquius reſponſum retulerunt. Itaque ad uiceſimamoctauam diem Martij, cum frequens ſenatus Petricouiam conueniſſet, cunctusq;, quo religioſius reipublicæ conſuleret, ſacris CHRISTI IESV myſterijs procuratus eſſet, inita de rege creando ſuffragia, ea tamẽ cõditione, ut Cazimiro etiam tum acceptandi regni locus relinqueretur: perſuadebant enim ſibi cõplures, mutaturũ eum eſſe ſententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum eſſe.

Comitia Petricouiæ.

Et epiſcoporum quidem ſententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandeburgenſem, qui iam antè gener & ſucceſſor Iagelloni regi deſtinatus fuerat, inclinabat: præter Paulum Gizicium Plocenſem epiſcopum, qui ad alterutrum de ducibus Maſouiorum Vvladislao & Boleslao, regnum deferebat: hunc ſecuti Ioannes Cizouius caſtellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, Lucas Gorcanus palatinus poſnanienſis, & maior pars ſenatus, & pleraq; omnis nobilitas, Boleslaum regem edebant. Itaq; in hanc ſententiam ſenatuſconſultum factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiſcopo Gneſnenſi rex renunciatus: deſignatiq; quinq; de primoribus oratores ad eum, ſi Cazimirus ante Pentecoſten mutatæ uoluntatis ſignificationem nullam dediſſet.

Boleslaus Maſouius rex à Polonis creatus eſt.

Ibi Cazimirum, cum de his quæ Petricouiæ acta erãt, celeriter certior factus eſſet, pœnitere uehementer conſilij ſui cœpit: nec modò ſperatum regnum ſe amiſiſſe dolebat, uerùm etiam de principatu Lithuanorum, ac de uita deniq; in periculum ſe uẽturum eſſe propediem augurabatur: non ignorabat, impigrum eſſe Boleslaum, et ſibi merito ſuo inimicum: Michaelem uerò hoſtem itidem ſuum, generum eius eſſe: in eumq; rurſus Lithuanorum & Samagitarũ ſtudia inclinata eſſe, alienatis à ſe animis: quòd moleſtè ferrẽt,

Cazimirũ pœnitet non ſuſcepti regni.

Gaſtoudi

Gaſtoudi potẽtia & authoritas.

Gaſtoudi arbitratu ſibi imperari: & meminerat aliquoties iam inſidias à coniuratis capit
ſuo & ferro, & ueneno comparatas eſſe, etiam ab his quos chariſsimos & intimos habue
rat: in quibus Sueſta quiſpiam Ruſſus fuit, quẽ tantoperè dilexit Cazimirus, ut in eoden
cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, ſi ſecundis rebus ſuis, ſepties tamẽ petitus, ægrè in
ſidias depuliſſet, quid futurum eſſet aduerſis? Itaq; conſultores ſuos, & ipſos per ſe pecca
tum ſuum agnoſcẽtes, reprehendebat: & ad matrem ſecretò miſit, petens, ut erratum ſuũ
ſi quo modo poſſet, corrigeret. Nec ſegniter ea proceres atq; nobilitatẽ pro filio pręhen
ſauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut cõ
uentum apud Belzice agerent, indeq; Petrum Curouium caſtellanum Sandecenſem a
Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilita
quæ frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nõnullis alij

Sbignei graue conſilium.

proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri le
gatione expectata, ſoli ſine cæteris Polonis de re tanta ſtatuerẽt. Itaq; reiecta res ad maio
res Polonos: ad quos Ioannes Pelecius legationem ſibi deſumpſit. At illi Coli conuent
acto, in Cazimirum ipſi quoq; rurſus animos inclinant: & abrogata Boleslai electione, le
gationem nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parſo
uiæ, ſiue uſquam alibi in finibus Lithuaniæ inter Breſte & Parſouiam conuentum ſecu
ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII. Cal. Septemb. Corcini conuentum rurſu
egerunt, & Colenſe decretum approbarunt. Erant enim complures de proceribus atq; n
bilitate, qui amplas patris, fratriſq; Cazimiri profuſa liberalitate poſſeſsiones nacti, uer
bantur, ne Boleslaus, regnum adeptus, irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publici

Cazimiri tergiuerſatio.

præferantur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad cõſtitutam diem Parſouiam. Ca
zimirus uerò diu fruſtrà expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullã ſe ſignificatio
nem uoluntatis ſuæ de ſuſcipiendo regno, aut de conuentu pariter inſtituendo, dediſſ
Petro Curouio: ſed matris & quorũdam Polonorũ procerũ ſibi amicorũ precib. adduct
ſe Breſte ueniſſe. Si quid ſecũ fortè Poloni agere uellent, illuc ad ſe uenirẽt. Nimia tũc er
noſtrorũ hominũ patientia, & miſera propemodũ conditio, qui barbaricũ faſtum & ludi
ficationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miſerunt ij ſex de primorib. ad eum Breſt
nam uniuerſos proficiſci nõ placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur e

Cazimirus cõditiones fert Polonis.

nim Cazimirus nõ exiguã Lithuanorũ atq; etiam Tartarorum manũ ſecum habere. Ea
uerò conditionẽ ille legatis tulit: non aliter ſe ſuſcepturũ regnum, niſi Podolia, Luſcum &
Oleſcum Lithuanis redderentur. Quam cum noſtri non acciperent, & re infecta receder
pararent, inſuſurrarunt nonnulli de noſtris Cazimiro, in manu ei fore ſuſcepto regno, u
per ſe ipſe faceret ea, quæ tũc aliunde poſtularet. Ita patrem eius Melſtinio, ita Suitrigello
ni, ita Vitoudo deniq; eas ipſas ditiones conceſsiſſe. Placuit Cazimiro conſilium. Sic tan
dem Polonorum deſiderijs aſſenſus eſt, & ad octauum demum Calend. Iulij ſequẽtis an
ni in Poloniam ad ſuſcipiendum regnum uenturum ſe eſſe recepit. Per pulchrè autem re
gni, ut ita dicam, crepundia auſpicatus eſt, mox enim, quemadmodum Dlugoſſus mem
rat, Lomazos & Polubice à pręfectura Parſouienſi & à Polonia abſtraxit: ut iam tunc cr
do documentum daret, meritò ſibi à Polonis ſupplicatum eſſe. Ita tunc diſceſſum eſt. Ne

Pax cum Ratiborienſibus & Ceßinenſib. ducibus.

multo pòſt Nicolaus & Venceslaus Ratiborienſium, & Boleslaus Ceſsinenſium duce
aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis, reddita Sbigneo epiſcopo Cracouienſi Se
ueria, fecerũt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res geſsit. No
multo enim poſt Varnenſem cladem, cum à Tranſalpinẽſi palatino Dracula, à quo ex ad
uerſo prælio fugiens captus erat, dimiſſus eſſet, coacta ualida armatorum manu, Turca
Raſciam infeſtantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Cili
comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno imminentem, peruaſtata ditio
ne eius, ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorũ, quibus rex creatus e
Ladislaus puer, ueniſſet, omnium conſenſu prorex ſiue gubernator factus, Tranſalpinen
ſem Valachiam cum infeſto exercitu ingreſſus eſt: uaſtatiſq; agris, Draculam cum uno fi
lio cœpit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cęſare, ubi ed
cabatur, bello repetijt: & Auſtriam, Styriam, Carinthiamq; uexauit: nec tamen peruicit, u

Georgius Podiebradius gubernator Bohemiæ.

Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Bohemis quidem efflagitantibus is miſſus eſt. Itac
ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita ſimili quodam fato
tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam
Cazimiri regnum ordiamur.

CAZI

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

IGITVR anno Chriſti 1447, Cazimirus inſigni Lithuanorum & Ruſſorum co mitatu ſtipatus,uiceſimaquinta die Iunij,quemadmodum conuenerat,uenit Cracouiam:inſequenti die ritu ſolenni coronatus eſt: tertia de more caſtellano Cracouienſi coronam,Palatino ſceptrum,Poznanienſi uerò palatino pomum,& Sendomirienſi gladium præferentibus,in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iuriſiurandum deſcendit.Ibi priuſquam præparatum ſibi ſolium aſcenderet, controuerſia inter epiſcopos ac duces Mazouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno ſuperiori obierat) de loco,utri dextrum regis latus tenerent,orta, reuerti regem in arcem re infecta coëgit.Ceſſère tamen poſtea duces epiſcopis. Accidit autem res ominoſa inter ſolennes ceremonias.Nam cùm de pagis aliquot Tinecenſi monaſterio ſubiectis pecudes pignoratæ ob negatam regi nouo inuſitatam procurationem ſiue ſtationem eſſent, mulieres ruſticanæ pecudes ſuas ſecutæ,eiulatibus, & lamentis, non ſine moleſtia, & fremitu omnium, templum impleuerunt.Monaſterium quoq; Mogilenſe,quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, totum fortuitò incendio conflagrarat.Nec ſanè fefellit omen: ſenſère enim preſſuram eccleſiæ,& monaſteria poſteà hoc rege regnãte. Conſultatum deinde eſt, utrum de duobus rex pontificem Max.agnoſceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re aderant: an Nicolaum quintum,qui Eugenio mortuo nuper ſucceſſerat,& literas ad regem miſerat.Hunc agnoſcere placuit: miſsiq; ad eum legati,Viſſota Gorcanus,præpoſitus Poznanienſis,& Petrus Samotulius caſtellanus Calliſsienſis, impetrarunt regi decem millia florenorum in ſubſidium contra Tartaros,quæ ordini eccleſiaſtico in Polonia imperata ſunt: itemq; facultatem conferendi nonaginta ſacerdotia,quæcunq; in prouincia Gneznenſi uacatura eſſent,& ad ius ſummi pontificis pertinerent. Petierant autem ij regio nomine decimam decimæ, & ius omnium ſacerdotiorum in tota Polonia conferendorum,& penſionem ſiue denarium S.Petri. Sed ea negata ſunt. Nec multo pòſt Felix in gratiam Nicolai certis pactis interuenientibus,omni iure pontificatus ſe abdicauit, & concilium Baſilienſe ſolutum eſt,cum acta eius Nicolaus approbaſſet. Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimiſsisque, & extra portam honoris cauſa deductis Lithuanis proceribus, rex Cazimirus in maiorem Poloniam comitante matre profectus eſt: & cũ eſſet Caliſsiæ uenit ad eum Michaël Sigiſmundi Lithuanorum ducis filius, ſupplex & proſtratus ad pedes eius,reddi ſibi paternam hæreditatem petens: nihil tamen æqui impetrauit. Poznaniam ubi rex aduenit,tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium,rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex inſontes ſupplicio capitis animaduertit.Lublinum quoque,Znena,Siradia,Bochnia, & Xianzum oppida eodem anno arſerunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi memoriæ ſacrum habita:in quibus leges quaſdam rex de ampliſsimi conſilij ſententia condidit:pacem & pacta conuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis approbauit: miſsisq; ad eos uiciſsim legatis,iuſiurandum ſecundum ea ipſa pacta ab eis exegit, rogatus aũt à proceribus,ne quid eorum quæ in Polonorum ditione eſſent aut fuiſſent,Lithuanis concederet:proficiſcens in Lithuaniam,ut graues & prudentes uiros de Polonico ſenatu ſecum duceret:Theodorico Buzacio præfecto Podoliæ, qui arces quaſdam à Lithuanis interceptas recuperarat, ut ueniam daret: omnia de Lithuanorum,quos ſecum habebat,conſilio negauit,& properè in Lithuaniam feceſsit.Quo quidem facto additi ſunt animi improbis & ſceleratis hominibus,ut furtis & latrocinijs non modò uias publicas,ſed pagos etiam ac domos equeſtrium hominum, & oppida infeſtarent,rege interim in Lithuania uenationibus aſsiduis uacante,& neutiquam curante res Polonicas.Itaq; impunitate creuit licentia,adeò ut noſtri quoq; non pauci,de nobilitate latrociniorum ſocietatem, cum Sileſijs & Vngaris inirent,præfectis regijs, & ſenatoribus nonnullis, ſi non fauentibus, certè conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces prope Grebouiam direptæ: multi item pagi in ora, Velunenſi direpti & incenſi:Bendinum quoque in oppidum dolo captum,& exuſtum.Sequenti anno ſub finem Maij, comitia cum Lithuanis apud Lublinum habita ſunt.Poſtularunt Lithuani,ut ſibi æquo iure fœdera cum Polonis eſſent, utque caput illud, quo Lithuania Poloniæ Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur & inſeritur,de fœdere tolleretur:itemq;,ut Podolia,Oleſcum,Vetli,Lopatinum,& Grodlum territoria,quæ præter ius ſibi adempta eſſe aſſeuerabant, redderentur. Ad hæc, ut commodè & placidè Poloni reſponderent,neq; Lithuanorum animos à ſe alienarẽt, rex pe-

1447. ann.

Mogilenſis monaſterij incendium.

Sigiſmundi Lithuani repulſa.

Poſtulata Polonorum à rege negata.

1448. ann.

Comitia Lublini cum Lithuanis.

Polonorum reſponſum.

petiuit.Re in conſultationem poſita,reſponſum eſt:Commodiorem uiam ad retinendos Lithuanorum animos non eſſe,quàm ut Lithuani,Rufsiq; omnes Polonorum,regno atque nomine,abrogato principatu ſuo, cenſeri ſe deinceps uelint. Quod cùm illi abnuerent,tunc demum ad poſtulata eis reſponſum eſt,primùm quod attineret ad fœdera,rectè ea à Vuladislao rege,& Vitoudo conſtituta ac deſcripta eſſe: nec eſſe,quod querantur de iniquitate fœderum Lithuani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara adepti eſſent: non licere autem Polonis quicquam de ijs mutare, ne penitùs ea labefacerent. Podoliam à Cazimiro magno rege, ſubmotis Tartaris quæſitam, & Camenecia, Chaceno, Cecinis, Bacota, Mezibozo arcibus, & quibuſdam alijs caſtellis munitam, à Ludouico deinde poſſeſſam, ad Iagellonem quoq; unà cum regno perueniſſe:ab eo primùm Melſtinio,deinde Suitrigelloni fratri, ad extremum Vitoudo ad tempus conceſſam eſſe:morte Vitoudi ad ius Polonorum redijſſe,prouidente etiam ipſo Vitoudo paulò antè obitum,& ſacramento præfectos adigente, ut non niſi regi eam traderent: idq; ita factum eſſe.

Luſcum iuris Polonici.

Nam de Oleſco,Vetlis, Lopatino,Luſco,& Grodlo,extare etiam apud ſe diploma,Sigiſmundi magni ducis Lithuanorum,teſtatum facientis, ea ad Poloniam pertinere: ſupereſſe etiam inter ipſos, qui hæc ita ſe habere meminiſſent.Ita tunc reſponſum Lithuanis,conuentusq; ſolutus eſt. Venerat eò Baptiſta Camerinenſis epiſcopus,legatus à Nicolao Pontifice Max. & auream roſam dono regi attulerat:ſed Cracouia demum,rege eò reuerſo,dimiſſus eſt. Nullum autem honorem ei Cracouiam uenienti Academiæ præſides habuêre,propterea q affirmarent, nõ Nicolaum,ſed Felicem iuſtum eſſe pontificem, quippe qui Eugenio ritè amoto, à concilio Baſilienſi ſuffectus eſſet.Necdum enim de ceſsione Felicis increbuerat.Paucos dies Cracouiæ rex commoratus,cùm inducias cum Sileſiorum ducib.in unum annum prorogaſſet,in Rufsiã ꝓfectus eſt,ad ſedandos motus Moldauicos.Stephano & Heliæ fratrib. palatinis uita defunctis,huic qdẽ Romanus,illi uerò Petrus,filij in dominatu ſucceſſerãt: ex

Huniades gubernator Vngariæ.

his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao rege gubernabat,ope fretus, Romanum eiecit: erat autem Romanus conſobrinus Cazimiri regis: eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus,& res inter diſsidentes patrueles componere uolebat.In itinere autem certior fit,Romanum ueneno ſublatum eſſe: itaque accelerauit iter,Ruſſosq; Præmislienſes.Leopolienſes,Belſenſes,Chelmenſes, & Podolios arma ſumere, & ſe ſequi iuſsit.Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iuſiurandum in uerba regis,quod prius per legatos obtulerat:detrectabat enim Petrus imperiũ eius,Leopoli cùm eſſet rex,uenit ad eum matertera,Romani extincti mater, cum ducentis equitibus Valachis:ac equites quidem, fide eorum commendata, præſenti pecunia ſubleuauit:materteræ uerò Colomeiam conceſsit.Cameneciam deinde cum ueniſſet,ingenti Podoliorum lætitia,& liberalitate exceptus eſt.Inde legatos ad Petrum palatinum miſit, Pe-

Legatio Cazimiri regis ad palatinum Valachiæ.

trum Odrouanzum palatinum Rufsiæ,& Prædiborium Coneſpolium caſtellanũ Sẽdomirienſem,& præfectum Præmislienſem,cũ his mandatis,ut ille ad ſe ueniret, atq; in uerba ſua iuraret:Michaëlem uerò Sigiſmundi ducis filium profugum ut ſibi traderet. Nam is cum inſidiari capiti ſuo regem intelligeret,è Lithuania in Mazouiam ad ſocerum,inde in Prufsiam:& cum ne ibi quidem tuto eſſe poſſet, in Sileſiam, ad extremum in Valachiã profugerat.Et ad præſtandum quidem iuſiurandum uenturũ ſe eſſe Petrus,accepta à rege fide,recepit:Michaëlem uerò,qui ad ſe cõfugiſſet,ut ꝓderet,neq; ex fide ſua, neq; ex dignitate regis fore reſpondit:ſed iuſſurũ ſe,deinceps ut finibus ſuis excederet. Itaq; ad Tartaros is deinde profugit.Non expectauit autem rex Petrum: ſed miſsis ad eum quatuor legatis,Chocimi promiſſum iuſiurandum abſens ab eo conſiliarijsq;, & nobilitate Moldauica accepit:quo diſertè illud cauebat,irrita fore,eſſeq; fœdera, quæ Petrus & Valachi cũ qbuſuis hominib.atq; principib.prius iciſſent:quib. uerbis Vngari potiſsimũ deſignabant:ipſum aũt palatinum uẽturum,eſſe ad regem intra tres menſes,poſteaquam accitus fuerit,datumq; iuſiurandum in uerba eius iteraturum: miſsis autem Chocimum legatis rex ipſe propriè in Lithuaniam,ut tempori ad comitia, Nouogrodecenſi adeſſet, ſe recepit. Venerat autem ad eum Tartarorum principis legatus Cameneciam,auxilia contra

Tartari Podoliam uaſtarunt.

Petrum Valachum pollicens: eumq; rex cum ſecretis mandatis dimiſerat. Vix autem in Lithuaniam ad conſtitutum locum uenerat, cum Tartari rapidi torrentis in modum in Podoliam populabundi ſeſe diffuderunt, ferro & igni cuncta uaſtantes. Quos tamen Theodoricus Buzacius præfectus Podoliæ,cum expedita manu, anguſtis & impeditis in locis, palatos aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosqúe captiuos

Tartari comiter accepti à Lithuanis.

ros liberauit. Reuertentes autem Tartari, à Iurza Ruſſo ſiue Lithuano, ad Braslauiam comiter accepti ſunt: unde aucta eſt ſuſpicio, eos ſiue à rege, ſiue à Lithuanis ſubornatos, Podoliam uexauiſſe. Per hæc tempora Vincentio Cotto archiepiſcopo Gneznenſi mortuo, Vuladislaus Oporouius epiſcopus Vuladislauienſis, à maiore parte collegij in gratiã regis ſuffectus eſt. Ei uerò in Vuladislauienſi epiſcopa, Nicolaus Laſocius, à Nicolao Pontifice maximo, contra uoluntatem regis, qui Ioanni Gruſcinio fauebat, ſucceſſor datus eſt. Nec tamen poſſeſsionem bonorum, rege per præfectos prohibente, adeptus eſt Laſocius: anno autem ſequenti, peſte apud Camerinum ne uiuis ſublatus, liberam Gruſcinio epiſcopam reliquit: uir ingenio, ſolertia, doctrinaq; ſingulari, cuius etiã cõſilio Ioãnes Huniades multũ uſus eſſe ferẽ. Hoc ipſo anno, Ioannes Huniades, cum accepiſſet Amurathem Turcarum principem, in Vngaros arma ſumere decreuiſſe, ultrò cum uigintiduobus millibus Vngarorum, & auxiliariorum obuiam hoſti in Bulgariam, ad Schitnizam fluuium proceſsit, adiunctis ſibi in ſocietatem belli palatino Tranſalpinenſi, & Alexandro Albanenſium principe, quem Turcæ Sanderbeccum appellarunt, qui ab Amurathe defecerat.

Vngarorum expeditio contra Turcas.

Nam Georgius Raſciæ Deſpotes, cùm poſt Varnenſem cladem dominatum ſuum Amurathis munere recuperaſſet, fidem datam barbaro ſeruauit. Nec tamen Alexander ad condictum locum, tempusqúe occurrit. Triduo ibi à mane uſque ad ueſperum infeſtis animis dimicatum eſt. Ad extremum ſuperant hoſtium multitudine, defatigati Vngari ſuccubuêre. Nec tamen Turcis incruenta ceſsit uictoria. Trigintaquatuor millia Barbarorum in ijs prælijs cecidiſſe feruntur, Chriſtianorum uerò ferè octo millia. Huniades fuga ſaluti ſuæ conſuluit: ſed cum in Deſpotæ manus incidiſſet, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimiſſus eſt, dato pro ſe obſide Ladislao filio: quem tamen paulò pòſt comminatione belli repetitum recepit: Deſpotaq; contra Turcas, ditionem eius propter dimiſſum ſe infeſtantes, cum exercitu præſtò fuit, & inopinato aduentu ſuo perterritos hoſtes in fugam egit.

Huniades capius à Deſpote Raſciæ.

Nec diu poſtea uixit Amurathes: moriens Mahometi filio, quem uiuens ſucceſſorem ſibi deſignarat, imperium reliquit. Sed nos noſtra repetamus. Inſequenti anno, cum Michaël dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seuerienſe, & nonnullas alias munitiones in Ruſsia Moſchis finitima auxilio Tartarorum intercepiſſet, tumultuariasq; regis copias fudiſſet, maiore mole rex cõtra eũ arma mouit: eiectoque eo, munitiones interceptas recepit. *1449. ann.*

Dum autem in Lithuania commoratur, Sophia regina, & Sbigneus cardinalis, miſsis in Vngariam Ioanne Zagorenio magiſtro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugoſſo maiore canonico Cracouienſi legatis regio nomine, pernicioſum inter Ioannem Huniadem, & Ioannem Iſcram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepuſienſi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum menſe rex in Poloniam ad comitia Petricouienſia reuertit: ubi magna exorta eſt inter proceres, de prærogatiua loci, & ſententiæ dicendæ controuerſia, propter Sbigneum epiſcopũ, cui à duobus pontificibus, prius cardinali presbytero deſignato, Nicolaus paulò ante inſignia eius honoris miſerat. Nam illo in ſenatum ueniente, Vuladislaus archiepiſcopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorum Polonorum proceribus, qui & ipſi prærogatiuam illam, ad minorem Poloniam à ſe transferri nolebant, diſceſsit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum, & diaconum maiore eſſe dignatione, quàm epiſcopum, & Archiepiſcopum, atque etiam patriarcham.

Cardinalis dignitas.

Rex nihilominùs cum his manſerant, ſenatum habuit, Friderici Cæſaris legationem, pro Vuladislao Mazouiorum duce propinquo ſuo poſtulantem, ut rex eum Rauam atque Belſum, quæ rex repoſcebat, ſecundum fratres, abſque liberis defunctos, retinere pateretur, audiuit, & cauſam illam cum Vuladiſlao, in aliud tempus reiecit. Expoſtularunt grauiter cum rege maiores Poloni, de ſenatu ſe abſentibus habito: & ut archiepiſcopus principem, in ſenatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id ſibi in manu eſſe: quando ſic uiſum ſit Pontifici, authoritati eius ſtari oportere. Ad extremum, ne quo obſtaculo controuerſia illa eſſet reipubl. exoratus Sbigneus Petricouia diſceſsit, archiepiſcopo quoque diſcedente.

Cardinalis & Archiepiſcopus è comitijs diſceſſerunt.

Liberius deinde habita ſunt conſilia, de repub. quibus nonnulla ſalutaria ſtatuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuêre, cum rex, proceribus petentibus ſolenne iuſiurandum, quòd ritè, & ſecundum leges regnum adminiſtraturus eſſet: dare, & regum ſuperiorũ acta, conſtitutiones, & beneficia quæuis publicè, & priuatim conceſſa, rata habere, ne quid Lithuanis ſuis detraheret, recuſaret. Sequenti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ, eũ ſolis minoribus Polonis, de inquirendis, & cohibendis furtis, & latrocinijs, quæ impu- *1450. ann.*

Petrus Saffranecius de latrocinio ſuſpectus.

nitate admodum inualuerant, etiam inter primos de nobilitate: nominatimq; Petrus Saffranecius, uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquiſitionem uulgò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, cuius magna erat, apud nobilitatē gratia, & authoritas, eam rē diſſuaſit, non ꝙ faueret is furib. & prædonib. ſed ꝙ agi quicꝗ, & ſtatui publicè cū rege nollet, aduerſus uniuerſæ Poloniæ cōſenſum. Conuenerat enim inter proceres ſuperioribus comitijs, ne pro iuſto rege Cazimirum haberent, quoad is iuſiurandum, quod à ſe petebatur, præſtitiſſet. Reuera tamen nimium (ut fit) nonnulli proceres ſanguini ſuo, & neceſſarijs indulgebant, quo maiorem ſibi potentiam cōpararent. Itaq; ſoluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoq; ipſi Saffranecius inſidias tendere dicebatur. Miſit deinde rex Petrum Odrouanzum, & Prædiborium Coneſpolium, cum exercitu Ruſſorum, & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rurſus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Valachorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui ſe nothum Alexandri palatinum filium eſſe præ ſe ferebat, dominatum apud Valachos, quaſi hæreditario iure ſecundum fratres legitimos, ad ſe pertinentem inuaſit. Supererat adhuc paruus Heliæ filius Alexāder, cum matre profugus: atque is reductus paulò antè fuerat iuſſu regis, à Ioanne Sennenio Oleſsio, Bogdanusq; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxiſſet, Bogdanus, qui in montana ſe abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum, qui cum Alexādro ſentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rurſus eiecerat.

Conſultatio Polonorum de Valachia redigenda in formam prouinciæ.

Ac deliberatum, quidem eſt in conſilio regio, an rex Valachiam omninò ſubigeret, atque in prouinciæ formam redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Ruſſia: ſed res magnæ difficultatis uiſa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem, Danubij ripam tenebant. Cōnſultius uiſum, ut alienis uiribus, & alieno periculo, tam potentem à ſe arcerent. Itaque Odrouanzus, cum Coneſpolio, Valachis ipſis petentibus, & opitulantibus, reducere iterum Alexandrum iuſsi ſunt. Atque hi tripartito agmine, Valachiam ingreſsi ſunt: Alexander enim Valachos, Theodoricus Buzacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Ruſſos Odrouanzus, & Coneſpolius ducebant. Bogdanus imparem ſe hoſti animaduertens, in nemora ſeſe cum ſuis abdidit. Ac de pace tamen cū noſtris, dolos nectens, ꝑ internūcios egit: impetrauitq; ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Valachiæ præeſſet, regiq; ſeptuaginta millia, quemadmodum Dlugoſſus ſcriptum reliquit (nam Bernhardus Vapouius, habet ſeptē millia modò) Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & pecorum greges quotannis penderet.

Bogdani fraus.

Pace facta reuertebantur noſtri: ibi Bogdanus circumductis ſuis, ſyluam apud Craſne pagum, qua iter habebant noſtri anguſto, & impedito tramite, inſedit. Sed ea de re, edocti noſtri à transfugis, & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui ſumma fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis, cum præſidio Valachorum duce Burculabo, & ala Podoliorum præmiſſis, ipſi expediti prælij fortūnam, æquo & iniquo loco tentare, ac honeſtè potius occumbere, quàm turpi, & fugæ ſimili receptu, perfido hoſti incruentam uictoriam concedere, ſtatuunt. Complures tamen, de exercitu iniuſſu præfectorum, clàm ſe cum impedimentis ſubduxerunt. Sexta die Septembris, Bogdanus cum expedito agmine apparuit: nec noſtri quamuis conſternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarunt. Equitatu noſtri, peditatu hoſtis, pro loci opportunitate abundabat: ſed eum tamen peditatum equitatu texerat. Equeſtri pugna conſerta, & acriter inuehentibus noſtris, hoſtes cedentes, & huc atque illuc diſsipati, peditum aciem oſtendêre. Nec eo ſegnius tamen à noſtris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum eſt. Fortiſsimi quique de noſtris, & qui in prima acie pugnam ciebant, cadebant: & iam inclinare cœperat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præſidiaria illa ſua manu adueniens, noſtris animum addidit, hoſtium uerò ferociam,

Valachi fuſi, fugatiq;.

& exultationem repreſsit, territosq́ue in fugam uertit. Ita noſtri inſperata, & cruenta uictoria potiti ſunt: multos enim fortes uiros amiſêre: atque in his principes Odrouanzum palatinum, & Michaëlem Buzacium. Pugnatum eſt à mane uſque ad ueſperū. Hoſtes fuga diſsipatos quadriduo Burculabus, in ſylua conquiſiuit. Bogdanus ſoſpes Barlotum, oppidi id nomen eſt, ſeſe recepit.

Barlotū opp. Valachiæ.

Noſtri quamuis uictores, ualde tamen debilitati, & maiorē ex amiſsis fortib. uiris dolorē, ꝙ ex ꝑfligatis hoſtib. lætitiā capientes, ſatis tūc habebant domū reuerti. Odrouanzum palatinum, Ioannes frater archiepiſcopus Leopolien-

lienſis paucis diebus ſecutus eſt,mœrore confectus:cui Gregorius homo plebeius, è Sanoco oppido ortus, artium liberalium magiſter, cuius ſuperius meminimus, ſucceſsit. Non multo poſt Tartari,ubi de ſtrage Ruſticæ nobilitatis accepêre,magno impetu in Podoliam atq; Ruſsiam uſq; ad Grodecum oppidũ, & fines Belſenſium populabũdi excurrerunt:parumq; abfuit,quin Vuladislaum Mazouium, Belſenſem dominatum ſecundũ fratris mortem obtinentem,& uenationi tunc uacantẽ,caperent: abactaq; ingenti hominum,pecudum & iumentorum prædã, incolumes ad ſua ſe recepêre.Inde ingens mœror atq; luctus,ac metus etiam geminato malo,non modò Podolios atq; Ruſſos, uerùm oẽs Polonos afflixit:cùm nemo eſſet,qui,ſi quid mali rurſus ingruiſſet, ſuccurreret,rege in Lithuania commorante,& conuentum cum Lithuanis de Podolia,& Luſco agente. Ne in Cracouienſi quidem ora quietæ res fuêre per id tempus.Nam Premislus dux Toſcenſiũ, coacto exercitu Seueriam epiſcopi Cracouienſis arcem oppugnauit: reiectus uerò inde cũ ignominia,tractũ illum oẽm diuexauit:ſed eũ Sbigneus cardinalis coadunatis aliquãtis copijs ultus eſt uſq;adeò,ut eum ad petendam pacẽ, & ſatisfaciendum de damnis datis adigeret.Ad Pentecoſten demum ſequentis anni, rex Petricouiam ad comitia uenit: ibi actum rurſus de Sbigneo cardinali,ipſo abſente:nam eum rex, ne ueniret,rogarat, ſanciumq;,utis quidem principem in ſenatu locum obtineret:deinceps uerò, ne quis eum, atq; legationis etiam apoſtolicæ perpetuæ honorem, rege & ſenatu inconſultis, peteret aut uſurparet.Cracouiam deinde rex ueniens,conuentum minorum Polonorum egit:ad quem Lucas Gorcanus palatinus,& præfectus Poznanienſis, Nicolaus Scora caſtellanus Caliſsienſis,& Laurentius Zaremba caſtellanus Siradienſis,& præfectus Velunenſis, nomine omnium maiorum Polonorum adfuêre. Tentatum ibi rurſus de purganda Polonia latrocinijs: ſed inquiſitionem nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea ſanè magnopere opus erat, ſi rex in eos modò,quorum publica erant ſcelera, animaduertere,infameſqúe latronum receptu munitiones Berualdum,& Velcinum in poteſtatem ſuam redigere uoluiſſet.Velcinum Geis Sileſius,Berualdum Vulodicus Scrinius, unà cum Catharina uxore latrocinans tenebat.Clauſum eſt autem iter mercatoribus Polonis Vuratislauiam,propter noua telonia in Sileſia inſtituta. Interdictumqúe externis mercatoribus, & præſertim Norembergenſibus, Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs, propterea quòd noſtris uictus, quærendi rationes præriperent: cum Boleslao uerò Opolienſium duce, rurſus prorogatæ induciæ. Cæterùm cum rex iuſiurandum ſolenne poſceretur, impetrauit ut ea res differretur tantiſper, donec communis, cum Lithuanis conuentus ageretur: atque is Parſouiam ad penultimam diem Auguſti indictus eſt. Impetrauit etiam ,habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu,ut ſeni groſsi in iugera,pro neceſſarijs uſibus reipublicæ conferrentur: eiuſqúe pecuniæ quæſtores atque diſpenſatores,Cracouienſis & Sendomirienſis palatini conſtituti. Ibi Sbigneus arrepta occaſione,grauiter regem increpuit, cùm de alijs quibuſdam criminibus, tum de Michaëlis Sigiſmundi ducis filij iniuria,& indigna ſupplicis repulſa: ob quæ minus ei proſperè caderent omnia.Cumq; eum de ſententia non dimoueret,Deum teſtatus eſt,eum reum fore omnium,quæcunq; hominibus ac ditionibus ipſius aduerſa euentura eſſent.In Ruſsiam inde per Sendomiriam rex iter habuit.Venit ad eum Sendomiriam Dauid,Muſtaphæ Amurathis Turcarum principis non ita pridem defuncti fratris filius: qui pulſus olim à patruo,in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Chriſtianã ſuſceperat:tunc autem cognita patrui morte,præreptum imperium repetere in animo habebat:& à Cazimiro petebat,ut ſibi per eius ditiones tranſire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & ſplendida inſuper munera à rege accepit: ſed cum ad Iſtri oſtia perueniſſet,Machometemqúe poſt Amurathem patrem,apud Turcas ſine controuerſia imperare didiciſſet, per Poloniam in Vngariam rediit, & ibi conſenuit. Samboriæ cùm eſſet rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ,& procerum Polonorum eum conſecuta eſt, rogans & admonens,ut ne Luſcum à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat,grauiter ægrotabat:idem contendebant, qui præſentes in regio comitatu erant.Rex ad comitia Parſouienſia integram eam rem reiecit:& cupere ſe quidem Luſcum Polonis adiungere,affirmauit:ſed prouidendum eſſe etiam atq; etiam, ne Lithuani ea re alienarentur.Venit etiam eò Maria Heliæ defuncti Valachorum palatini uxor, cum Alexandro filio,regis opem aduerſus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxima.Interim eos,& munitiones quas retinebant in Valachia,Andreas Odrouanzus præfectus Leopolienſis tueri iuſſus eſt.Comitia deinde Parſouiæ habita. Ad quæ Lithuani

Gregorius Sanocius archiepiſcopus Leopolien.

1451.ann.

Comitia Petricouiæ.

Vuratislauiam ne proficiſcantur cum merci bus mercatores Poloni.

Dauid Turca profugus.

Maria palatina Valachiæ.

Gaſtuodus. Lithuanorum poſtulata refutata.

non ueniebant,niſi fides publica ipſis data eſſet: uerùm ea negata eſt, ne quid fœderibus derogaretur. Tandem rex obuiam eis egreſſus Lomaſos uſq;,ſecum eos adduxit. Gaſtoudus tamen uenire renuit. Eadem autem quæ prius,Lithuanorum poſtulata in eo conuentu fuerunt,cùm de Podolia,Luſco,& cæteris,ad quæ Rathnum etiam acceſsit:tum corrigendis fœderibus,ꝙ ea ſe inſcijs,non ſine contumelia ſua,& obnoxiæ ſeruitutis teſtificatione,conſcripta eſſent. Itaq; in eandem quoq; ſententiam eis,à Sbigneo cardinali cunctę Poloniæ nomine reſponſum eſt:refutatumq; euidentiſsimè illud, quòd illi ſe inſcijs fœdera conſcripta eſſe aſſeuerabant. Nam & Matthias Vilnenſis epiſcopus, & alij proceres Lithuani negare non poterant,ſe ea poſterius approbaſſe, & iureiurando ſuo confirmaſſe: ſimulq; de Podolia,& cæteris quæ ſibi uindicabant,profeſſos eſſe, ad Polonorum ius ea pertinere:ſumerent tamen ijs de rebus, quos uellent, ſiue iudices,ſiue arbitros,uel regem denique ipſum communem principem, ne quam querendi anſam, neu quod diſsidij fomentum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam æquam conditionem acceperunt. Ne uerò irritatis animis diſcederetur, placuit in annum integram rem differri, ad alia eodem in loco habenda comitia. Conuentu ſoluto rex in Lithuaniam, ad uenationes ſeceſsit, rerum Valachicarum cura Ioãni Cizouio caſtellano, & præfecto Cracouiẽſi, Petro Samotulio Poznanienſi, & Prædiborio Coneſpolio Sendomirienſi caſtellanis mandata:

Legati in Valachiam.

Polonicis uerò,quaſi derelictui habitis, nihil motus recenti complurium equitum Velunenſium cæde,à Ioanne Gels prædone in conflictu quodã patrata. Tametſi potuit rex habere nonnullam excuſationem,peſtis uitationem:quæ grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit. Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quãuis magnus eſſet undiq; Cracouiam hominum concurſus,Iubilęi à Nicolao quinto Pont.Max.ad ſpacium unius anni poſt peractũ Romanũ conceſsi gratia. Eum uerò ille Cracouiæ,Gneznæ,Leopoli, & Vilnæ cõceſſerat ea lege,ut quiſq; dimidium eius,quod in itinere Romano impẽſurus eſſe uideretur,in capſam reponeret:ex ea uerò pecunia,ut dimidium regi in ſumptus belli cõtra Tartaros gerendi cederet:de reliquo dimidio,dimidium Sophia regina in dotem egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro inſtaurandis Romæ templis mitteretur. Sed cum grauis uulgò eſſet ea æſtimatio,ad quartam redacta eſt.

Bogdanus Valachus interfectus.

At illi,qui ad componendas res Valachicas deſignati erãt,dum moliuntur,interea Bogdanus à Petro Alexandri maioris notho filio (qui & ipſe ſibi ius in dominatu Valachiæ uendicabat, & fœdus atque ſocietatem,cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolum interfectus eſt. Nec multo pòſt,ipſum quoque Alexandrum, idem ille Petrus rupto fœdere,de medio tollere conatus eſt:feciſſetq; adeò,ni ſe ille ſubduxiſſet. Reuerſus autem cum præſidio Polonorum Alexander,nihil tamen propter hybernum tempus anni, & ꝙ Petrus in interiora ſeceſſerat, agere potuit. Venit per id tempus,ad regem Philippi Burgundionum ducis legatio,auxilia uel pecuniarium ſubſidium,ad bellum Syriacum, contra Soldanum Aegypti,& Syriæ regem petens. Sed ei reſponſum eſt,regem ſatis negocij habere, ut Tartarorum,qui & ipſi Barbari ſint,uim à ſuis propulſet:tantùm abeſſe,ut quietos laceſſendos ſibi eſſe putet.

Huniades ab Iſcra uictus.

In Vngaria uerò, per idem tempus Huniades gubernator Ioannem Iſcram, Caſſouiam,& alias quaſdam in ea ora munitiones obtinentem, & ſibi dicto minus audientem,cum inſidijs fruſtrà appetiſſet,aperto bello adortus,monaſterium, quod ille præſidio munierat,obſidione cinxit:ſed Iſcra coadunato raptim de Bohemis, & Polonis quatuor millium armatorum exercitu, laborantibus ſuis, deditionemq; ſuperbè recuſanti, Huniadi offerentib. ſuccurrit: cõmiſſo aũt prælio,& obſeſsis tẽpeſtiuè erũpentib. uictus & magna clade affectus eſt Huniades, cum ſexdecim millibus Vngarorum.

1452. ann. Luſcum Lithuani occuparunt.

Anni ſequentis, qui fuit 1452, menſe Februario,Suitrigello dux moriens, Luſcum Lithuanis, ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit,immemor & illorum maleficij, & Polonorum beneficij:cum illorum opera arcem illam,atq; ditionẽ amiſiſſet, horũ uerò beneficio recupaſſet,ac iureiurãdo ſeſe, & p̃fectos ſuos, nobilitatẽq; oẽm obſtrinxiſſet,mortuo ſe, non niſi Polonis parituros. Et eodẽ ferè tẽpore, Michaël Sigiſmũdi ducis filius, apud Moſchos exulans,ueneno opera Lithuanorũ procerũ, ut creditũ eſt uulgò, in poculum infuſo,extinctus eſt. Vtriuſq; corpus Vilnam relatũ,honorificè à rege ſepultum eſt. Hos paucis diebus Petrus Chranſtouius epiſcopus Præmiſlienſis præceſsit. Magni inde motus in Polonia extiterunt,fremebantq; uulgò in regem,tum ob Luſcum ipſo cõniuente,atq; adeò aſſentiente,ut creditum eſt,interuerſum:tum ob epiſcopam Præmiſlienſem, Nicolao Blaſcouicio,homini externo,nempe Sileſio, delatam: habitaquę ſunt nonnulla eas ob res conuenticula, à minoribus Polonis maximè, atque Ruſsis.

Legati Polonorum ad regẽ.

Inde Ioannes Oleſſni-

Oleſſnicius palatinus Sendomirieſis, & Albertus Michouius caſtellanus, Zauichoſteſis publicè, ad regẽ de Luſco, de Præmislienſi epiſcopa, ac de iureiurãdo exigẽdo allegati, ex itinere reuocati ſunt, cum caſtellanus Cracouii rege uolente, & iubente Luſcũ interceptũ eſſe affirmaſſet, ne cõtẽptui eſſet illa legatio: decretũq́; ut minores Poloni, atq; Ruſsi Vuladimiriam à Lithuanis, nuper exuſtam reficerent, pręſidioq́; firmarent, & Luſcũ quocũq; modo poſſent, in poteſtatẽ ſuã redigerẽt. Sed irritũ tñ decretũ id fuit, metu offenſæ regiæ: & q̄ negligunt̃ ferè, quæ à multis pariter, ac non uno aliquo curãda ſuſcipiunt̃. Præceptũ eſt aũt theſaurario, & ſalinarũ præfecto, ne qua arma Luſcũ, q̄buis mãdante rege, mitterẽt: qđ fortaſſe rex, Lithuanorũ quàm Polonorum, amãtior mãdarat. Hęc ubi regi renũciata ſunt, grauiter in Sbigneũ cardinalẽ, & palatinos Cracouiẽſem, atq; Sendomirienſem exarſit: & aſſentatorib. nonnullis incitantibus, quæſtum de ijs, ad maiorum Polonorũ conuentum miſit, quaſi illi regnum ſibi abrogarent, & reditibus Polonicis interdicerẽt: à pceribus petiuit, ut Sendomiriam, ad Pentecoſten uindicandæ contumeliæ, & ignominiæ ſuæ cauſa, ad ſe uenirent. Venêre Ioannes Vuladislauienſis epiſcopus, Lucas Gorcanus Poznanienſis, Nicolaus Sarleius Breſtenſis, & Boguslaus Inouuladislauienſis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim: ſed ij, quòd fauere Sbigneo, in quem maximè regis ira efferbuerat, uidebantur, à conſilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus eſt: cum omnibus cõſtaret, illos quos rex accuſabat, im̃eritò ac falſo delatos eſſe. Vbi uenit Cracouiam, uenerunt, & illi quadam die in conſiliũ, & grauiter cum eo expoſtularunt, q̄ aſſentatoribus aures accõmodaret, ut ſe pro hoſtibus traduceret, atq; infamiæ notã ſibi ſtuderet inurere. Paratos ſe eſſe purgare omni ratione ea, quæ ſibi obijcerent̃. De corrigẽda quidem inutili, atq; praua regni adminiſtratione, ſe pro officio ſuo egiſſe, & conſilium captaſſe, neceſſarium magis, quàm utile reip. Si quid ſecus fiat, quàm rex uellet, penes ipſum eius rei culpã eſſe, qui nec ipſe peccata ſua multa, magnaq; corrigeret, neq; ſalutaribus monitis obſecundaret: ocio, uenationibus, epulisq́; uacantẽ eum aſsiduò, neq; cauſas afflictorum hominum cognoſcere, neque de quiete, atque tranquillitate publica, cùm à barbaris hoſtibus, tum à latronibus præſtanda conſilia inire: ſuperiorum regum acta, conſtitutiones, & prærogatiuas, ſuas cuique ordini benignè datas, non modò, non approbaſſe adhuc toto quinquennio, ſed labefactare, etiam per ſummam multorum iniuriam: creberrimis, & grauiſsimis ſubuectionib. miſeros oppidanos, & agreſtes ad inopiam redigere: ab eccleſiaſticis, & monaſticis hominibus inuſitatas penſiones ſiue ſtationes, & alimenta equorũ exigere: nuper adeò externo homini, ſuis longè dignioribus præteritis, Præmislienſem epiſcopam deſtinaſſe: Lithuanis totum ſeſe dedere, Polonis neglectis: illos ſolos in cubiculum, & in familiarem uitæ conſuetudinem admittere: cum illis ſeria iocosq́; miſcere: in illorum uſus, atq; amplitudinem Polonicum ærarium reditusq́; exhaurire: illis deniq; Luſcum, & Podoliam à Polonorum iure abſtrahẽda permittere, atq; adeò fauorem, opemq́; ſuam ad id impertiri. His de rebus pleriſq; crebrò eum à ſe, & priuatim, & publicè admonitũ, dicebat Sbigneus, qui pro omnibus uerba faciebat, nec tamen emendatum. Itaque deinceps abſtinere, ſe uelle conſilio regio, ne eius peccata approbare uideretur: ſed nihilo tamen magis eccleſiarum, monaſteriorum, pupillorum, & uiduarum cauſis, uel cum periculo uitæ ſuæ defuturũ. Subiecerunt Cracouienſis, & Sendomirienſis palatini, eandẽ ſuam eſſe ſententiam: & cum dicto omnes, de conſilij loco exceſſerunt, cæteris cõſiliarijs, qui aderant, tacitè eorum ſententiam ferè approbantibus, ſed rege irritato mutire non auſis. Venerant ad regem, nonnulli duces uicini: aderant & aliorum legationes: pudebat regem dare his audientiam, primoribus ſenatus in conſilium non uenientibus. Itaq; actum cum his eſt, utrinq; ut omnia, etiam de epiſcopa Præmislienſi, integra ad proxima comitia, quæ Siradiam ad uiceſimamquartam diem menſis Auguſti indicebãtur, penderent. Ita illis delinitis, auditæ ac dimiſſæ ſunt legationes. Non multò pòſt Tartari improuiſa in Podoliam excurſione facta, propterea quòd ſtationes, & excubiæ à Theodorico Buzacio prætermiſſæ erant, permagnam prædam abegerunt, & Rouũ caſtellũ cœperũt. Rex in maiorẽ Poloniã, & inde Neſſouiã pfectus, Ludouicũ Erlichauſiũ Magiſtrum, cum epiſcopis, & primoribus Cruciferorum, ad ſe uenientẽ, lautè & magnificè accepit, uiciſsimq́; ab ipſo Toruniam inuitatus eſt. Interea Boleslaus dux Oppolienſiũ, non tam abſentia regis, quàm mutua eius, cum proceribus offenſione, ac diſsidio fretus, ualida militũ manu è Bohemis, Morauis, & Sileſijs conducta, bellum Poloniæ indixit: Seuerienſem & Velunenſem tractum hoſtiliter uaſtauit. Id ubi rex cognouit, ſumere arma Polonos iuſsit: ſed

Polonorũm cõnatus contra regis ſui ſententiam.

Primores minorum Pol. expoſtularunt cum rege.

Sbignei epiſcopi grauitas & libertas in dicendo.

Polonia à Sileſijs uaſtata.

nemo obtemperauit.Itaq; ipſe quidẽ Siradiã ad comitia cõtendit: aulicum uerò comitatum ſuum,ne tamen negligere prorſus res Polonicas uideretur, ad reprimendam uim hoſtium in oram Velunenſem miſit:ſed is nulla re memorabili patrata, nonnullis peſte, quæ in Silesia & finitima Polonia tunc graſſabatur,abſumptis,ad regem rediјt. Et commodum Boleslaus de pace miſit.Igitur factæ ſunt,cum eo rurſus unius anni induciæ,interim ut de pace accuratius ageretur.

Induciæ cum duce Oppolienſi.

In comitijs uerò eadem cantilena, à Lithuanorum legatis ſuperbè,& non ſine minis repetita.Eiq; modeſtè à noſtris reſponſum eſt: cum rege de iureiurando,& confirmatione importunius actum:itaq; is in anguſtum redactus, cũ octo primoribus conſiliarijs ſecretum conſilium habuit:& cum aſſeueraret, non poſſe tunc ſe ſine capitis ſui periculo,atq; defectione Lithuanorum,poſtulatis Polonorum ſatisfacere, annum unum impetrauit,ut interea Luſcum,& primarias Lithuaniæ munitiones, in poteſtatem ſuam redigeret,theſaurumq́; Lithuanicum in Poloniam transferret.Tametſi admonebat Sendomirienſis palatinus Oleſſnicius,uidẽdum eſſe, ne rex Polonos uana ſpe, & pollicitatione lactaret:eoq́; ſyngrapha ſiue diploma,quod ea de re fidem faceret,ab eo exactum,& regis ac omnium illorum ſignis obſignatum,archiepiſcopo aſſeruandũ concreditum eſt:atque ita conuentus ille ſolutus.

Tartari Ruſſiam peruaſtarant.

Sub illud uerò tempus Tartari rurſus in Podoliam populabundi,uſq; ad Leopolim excurrerunt : & cum ſe recedere ſimulaſſent,reuerſi quater, eos qui ex latebris,ad meſſem prodierant circumuentos, in miſeram ſeruitutem abegerunt.Quocirca rex Ioannem Cizouium caſtellanum, & Ioannem Tencinium palatinum Cracouien.in Ruſsiam ad reprimendam, cum Ruſsis atq; Valachis efferatam rabiem barbarorum proficiſci iuſsit:ipſe in Lithuaniam, quamuis dira peſte afflictam, ad uenationes ſeceſsit.Sed dum noſtri ſeſe parant, Tartari præda onuſti diſceſſêre. Compertum eſt autem, à Lithuanis eos immiſſos fuiſſe. Mox enim iј Radiuilum Hoſticouitium, cum amplis muneribus,ad barbaros remunerandos miſerunt. Sed is cum fortè in id tempus,quo Sadachmetes Tartarorum dux, cum ſuis è Podolia reuerſus, ab Ecigere duce

Tartarorum ciuile bellum.

Tauricano profligatus eſt,incidiſſet,excuſſus & exutus à uictoribus, nudus dimiſſus eſt. Sadachmetes uerò fugiens,cum nouem filijs,& familiaribus ſiue purpuratis,quos Murzas,& Vlanos illi uocant,in Lithuaniam,tanquã ad amicos, ſeſe recepit:ſed eum ſpes ſua fefellit.Nam captus à rege,& Lithuanis,& cum paulò pòſt Kiouiam fugiſſet, è fuga retractus,Cauunæ in cuſtodia uſq; ad mortem aſſeruatus eſt,ut ea re hoſtem eius Ecigerem in fide,& officio continerent. Neq; Cracouienſis ora,à belli cladibus tũc immunis fuit.Etenim Præmislus Toſcenſiũ,& Ioañes Oſuẽcimenſiũ duces,coactis nongẽtis mercenarijs, militibus equeſtribus atq; pedeſtribus,finitimam ſibi oram Poloniæ, impunè populãdo longè,lateq; peruagati ſunt,nacti occaſionem cõmodam,ꝙ ſine ullo præſidio, tunc ea loca eſſent,proceribus cũ nobilitate ob ſæuientẽ Cracouię,& circũquaq; peſtem partim dilapſis,partim extinctis.

Saffranecius Sileſiam infeſtauit.

Cauſa uerò belli fuit,bellum aliud inter Petrum Saffranecium, & Vlodicum Scrinnium,de Berualtho geſtum:cuius incomoda, ut à finibus ſuis duces illi propellerent,duo millia florenorũ Saffranecio promiſerant. Itaq; Saffranecius,cum ſua cauſa id bellum motũ eſſe intelligeret,è Maleſſo caſtello de illis capto,& Bendino, ditiones eorum cum centum equitibus totidemq; peditibus uiciſsim infeſtauit, uſqueadeò ut homines tributo,pacem uulgo redimere cogeret.Etiam duces etiã ipſos tædium eius belli cœperat,propterea ꝙ ſtipendiјs exhauſti erãt.Quamobrẽ pacẽ à Saffranecio petiuerũt, & impetrarunt his legib.ut profiterentur,iniuſtè ſe Poloniæ bellum intuliſſe:captiuos dimitterent:& ſupra duo millia prius promiſſa,octingentos florenos ipſi ſoluerent. Ille uerò Maleſſum ſibi uiciſsim redderet.Atq; hæc quidem priuata ducum illorum, cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt.Cum Præmislo uerò Toſcenſi induciæ in ſex menſes publicè factæ,propter hyberni cœli,quo hæc gerebantur,inclementiã. Nec tñ is fidem ſeruauit,namq; mercatores Cracouienſes Vuratislauia, cum mercibus reuertentes, haud multo pòſt diripuit.Per idem tẽpus,cum Fridericus Cæſar,altero diademate præter morẽ,ac tertio,de more unà cum noua nupta,Leonora regis Portugaliæ filia,Romæ à Nicolao pontifice,fauentib.cunctis Italis,coronatus, in Auſtriã reuertiſſet,neq; redderet Auſtriјs, Vngaris & Bohemis,Ladislaum regem duodecim annos natum, quemadmodum in Italiam proficiſcens promiſerat,obſeſſus ab iјs,Ciliæ comite Vlrico ductore, dimiſit eũ è tutela ſua,Auſtriaq; ceſsit.

Legatio Cazimiri ad Ladislaum regem Vngar. & Bohem.

Nec multo pòſt miſsi ad Ladislaum in Bohemiã,à Cazimiro rege Polonorum legati,Nicolaus Sarleius Breſtenſis palatinus,ac Derslaus Rithuianius præfectus Sendomirienſis, Elizabethã ſororem eius petitum in matrimoniũ, optatũ reſponſum retulerunt:nec tamen pacta ſponſalia,tunc cõfecta ſunt,ſed reiectũ id Vvratislauiam,

uiam,

uiam, quò Ladislaus è Bohemia ſeſe uenturum promittebat. Nec ſcio an legati Poloni non ad conciliandas regi ſuo nuptias, uerùm ad cohoneſtandam coronationem Ladislai miſsi, iniuſſu regio nuptiarum, & affinitatis mentionem fecerint, eoq; nihil tūc effectū, & Ladislai regis, ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adoleſcens cūcta gerebat, legatio paulò pòſt ad Cazimirum uenit, animum eius de nuptijs exploratura, quēadmodū ſcribit Vapouius. Hoc anno, cū Mahometes Turcarum princeps Carmanorum regem ſubegiſſet, turbatoq; fœdere, quod cū Conſtantinopolitano Imperatore, conſtitutum habebat, in ora Propontidis ſumma celeritate arcē excitaſſet, claſſemq; armaſſet, qua Græcos quaſi obſeſſos teneret, ne libero mari uterent̃, Nicolaus pontifex Iſidorum metropoliten Kiouienſem, qui Cardinalis factus ab Eugenio, & à Rufsis ſuis, quod ſe cū Latinis in concilio Florentino coniunxiſſet, pulſus, Romam reuerterat, legatum miſit Conſtantinopolim. Cum autem is metu Turcicæ claſsis penetrare, eò non poſſet, ad Alphonſi Arragonum, Siculorum & Neapolitanorum regis, & Venetorum opem confugit. Habebant ij tunc pariter claſſem inſtructam aduerſus Soldanum Aegypti. Ab ea igitur claſſe Iſidorus, Turcarum claſſe deuicta, ac diſiecta, ad Imperatorem Conſtantinopolim deductus eſt. Nihilo tamen minus Mahometes inſequenti anno eam urbem obſedit, & acriter oppugnauit, & poſt quinquageſimum obſidionis diem, Gerlucæ cuiuſdam Græci proditione cœpit, & Imperatorem Conſtantinum Palæologum fortiſsimè dimicantem, ad portam urbis interfecit: nec multo pòſt Gerlucæ, cùm cognouiſſet eū ab Imperatore, quē ꝓdiderat, magnis beneficijs affectum fuiſſe, iuſtam proditionis mercedem diro ſupplicio exoluit: ſedemq; imperij Conſtantinopoli poſuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiuſdem anni initio pauci Tartari improuiſo in Lucenſem, & Oleſcenſem oram excurſionem fecerunt, & ad nouem millia captiuorum, ingentemqúe aliam prędam abegerunt: ijdemqúe iterum ad Paſcha, aucti numero, Trebouulienſem agrum depopulati ſunt. Hos inſecuti Ioannes Laſcius Zincouienſis, Ioannes Nemez, quo nomine Poloni Germanum appellant, Latiſſouienſis, & Mathias Mezibozenſis præfecti, noctu in ſecuros ac ſopitos, perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna ſtrage eos profligarunt, prædamqúe omnem excuſſerunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euaſiſſent, & paucitate noſtrorum animaduerſa ſeſe recollegiſſent, poſtero die denuò, cum noſtris manus conſeruêre. Sed ij quoque non reſumptis, prorſus ex trepidatione nocturna, ſuorumq; ſtrage animis, paruo negocio fuſi. Reliquias fuga diſsipatas Braslauienſes exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miſerunt, ita ut ne unus quidem euaſiſſe exiſtimetur. Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum, cum paternum dominatum, adiuuantibus Polonis recuperaſſet, in fide regis atq; Polonorum ſemper ſe fore, iureiurando coràm legatis regijs dato, & literis conſignatis, unà cum conſiliarijs ſuis profeſſus eſt: & ſocietatem belli totis uiribus, contra Tartaros, & quoslibet alios hoſtes promiſit. Per idem tempus, Vuladislaus archiepiſcopus Gneznenſis, qui Oporouiam arcem muniuit, uita defunctus, Ioannem Sprouium, gente Odrouanzum, præpoſitum Sendomirienſem, canonicum Gneznenſem, & ſcribam regium accepit ſucceſſorem, cum plura ſuffragia, quàm Thomas Strempinius Theologus, in gratiā regis tuliſſet. Tametſi Vapouius ſcribit, Strempinio magis fauiſſe regem: ſed à ſenatu perſuaſum poſtea, Sprouium, uti digniorem, ipſi prætuliſſe. Archiepiſcopum Matthias Vilnenſis, & Paulus Camenecenſis epiſcopi paucis diebus ſecuti ſunt. Menſe Iunio rex apud Parzouiam, Polonorum ſimul, & Lithuanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lithuani proceres non adfuerunt, inſidias neſcio quas cauſificantes: legationem modò miſêre, quę uſitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq; Podolia, & Volynia cantilenam occineret. Proferebant noſtri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & ſuis ipſorum argumentis Lithuanos refellebant, quòd ij dicerent oppigneratam, Vitoudo à Iagellone rege Volyniam, & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuiſſe: uel inde enim liquidò conſtare, eas terras Polonici iuris eſſe, & mortuo Vitoudo, unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima ſucceſsione recidiſſe. Ad extremum ferebant eis arbitros, ſiue regem, ſiue pontificem maximum, ſeu quem alium principem uellent. Tartarorum principem, ſiue Cæſarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum eſſet, ita dimiſſa eſt legatio, ut intelligerent Lithuani, Polonos iuri ſuo nequaquam defuturos. Tentatum eſt à rege, & nonnullis conſiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur: ſed negatum eſt. Deinde auditæ legationes Vuladislai, & Boleslai Mazouiorum ducum, nobilitatis, & ciuitatum Pruſsicarum, & Magiſtri, totiusq; ordinis Crucifero-

Ladislai regis et Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Turcica claßis diſiecta à Chriſtianis.

Laſcz. Tartari ad internecionem cæſi à Rußis.

Oporouia arx.

Refelluntur Lithuanorum poſtulata.

cifero-

Pruſſi regis opem implorãt contra Cruciferos.

ciferorũ. Mazouij Ticocinum, & Gonianzum à Lithuanis intercepta, repetebant: Pruſsi aduerſus iniurias, & impotentem dominatum Cruciferorum, opem regis implorabant. Cruciferi contrà, ne rex aduerſus fœdera Pruſsis adeſſet, poſtulabant. Reſponſum eſt Pruſsis & Cruciferis, Regem ueluti Chriſtianum principem, diſsidia nolle alere: ſi eo arbitrio uti uellent, non recuſaturũ. Mazouijs durius rex incõſulto ſenatu, & nõ ſine cõminatione reſpõdit. Quocirca grauiter à Sbigneo Cardinali obiurgatus eſt: non eſſe regiũ aſperioribus dictis, aut factis quenquam lædere: inter apes quoque regem aculeo carere. Mazouios duces, non modò non contumelioſè, ſed honorificè acceptum oportuiſſe, quippe qui ſocij, & conſanguinei Polonorum, & propinqui regis ipſius eſſent. Ad hæc, cauſam illam ad uniuerſam Poloniam attinere. Non paſſuram eam, ſocijs atque adeò ſibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri ſenatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior deinde rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis ſuperiorum regum, & principum, cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit.

Lithuanorum contumacia aduerſus regẽ.

Admonuit regem contemptus Lithuanici, cùm quòd uocati ab eo, ad comitia non uenirent, tum quòd alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu ſuo agerent. Admonuit & periculorum atque inſidiarum, quibus ab eis identidem appetitus eſſet. Contrà, Polonorum, ſtudia, obedientiam, atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuitque, ut his uiciſsim, quàm illis propenſiorem, ac magis propicium rex ſeſe exhiberet: his quàm illis fidelioribus, atque beneuolentioribus conſultoribus uteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum ſe uigentibus, & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam ſperaret. Se uolentes, lubentesque ipſi dicto audientes eſſe: etiamſi fortuna paginam uerteret, ſe nihil de ſuis erga ipſum ſtudijs maturos eſſe. Illos, qui ſecundis ipſius rebus tam infidi eſſent, quales futuros eſſe ſperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè ſententiam cæteri, quoque omnes multa dixêre. Audiuit hæc rex ſubtriſtis, demiſſo capite, & crebra ex imo pectore trahens ſuſpiria. Hæc ita quidem Dlugoſſus de

Oſuencimenſis dux Parſouiã profectus.

Parſouienſibus comitijs memoriæ prodidit: idemque Ioannem Oſuencimenſium ducem ſuperiori anno neceſsitate adductum, cùm arx Oſuencimenſis à noſtris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus tranſactione facta, arcẽ certis conditionibus dedidiſſe memorat. Sed extant in Archiuio regio pacta ipſius Ioannis, cum proceribus Polonis hoc demum, anno milleſimo quadringenteſimo, quinquageſimo tertio, non Cracouiæ, ſed Parſouiæ, & quidem abſente rege conuenta: quibus ille recepit, arcem Oſuencimenſem, quæ tunc obſidebatur, ſe intra certos dies caſtellano, & præfecto Cracouienſi traditurum eſſe, & ad regem in Lithuaniam profecturum, ueniæ petendæ, dedendique ſeſe ipſi gratia. Quod ſi repulſam ab eo paſſus fuerit, ſe ei mille, & octingentos aureos partim mutuò ſibi datos, partim in ſtipendia militum, & bellum expenſos, ad medium menſem Auguſtum exoluturum eſſe: ac tum demum, ut ſibi arx ſua redderetur, deinde rex, ſi uellet, iniuriam ſuam, ſuorumque perſequeretur. Quod ni ad eã diem exolueret, poſt id tempus pro damnis quoque, deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi ſatisfaceret, priuſquam ſibi arx redderetur. Quod ſi ipſe è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum fratrem, Zatorienſium ducem, pertinerent. Quas conditiones rex approbauit,

Comitia Petricouiæ.

& Ioannem in gratiam recepit. Parſouia Petricouiam, ad alia comitia, ad diem natalem diui Ioannis baptiſtæ indicta, itum eſt. Ibi fortaſsis acta ſunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugoſſus Parſouiæ acta eſſe prodidit. Ibi quidem prolata eſt, ab archiepiſcopo regis promiſsio diplomate conſignata, poſtulatumque à rege, ut ei promiſsioni tandem ſatisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, reſpondit ille: non licere ſibi aduerſum priori iurijurando, quod Lithuanis dediſſet, iuſiurandum dare: daturum tamen, ſed uti regem modò Polonorum, non etiam uti Lithuanorum principem. Captioſum, ſicuti reuera erat, id iuſiurandum uiſum eſt. Itaque inſtare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abſtineret, & commendato cuipiam Lithuanorum principatu, Polonam rempub. per ſe ipſe diligentius adminiſtraret: Lithuanos à ſuo contubernio amoueret: quatuor de primoribus Polonorum ſenatoribus, publicè deſignandos, ſemper in conſilium adhiberet, ac de illorum ſententia cuncta ageret ac decerneret: quæ uerò præter ſententiam ipſorum acta, uel decreta forent, ut irrita eſſent: ſtationes, & ſubuectiones uti moderatius, & more antiquo exigeret.

Polonorum procerum confœderatio.

Ni hęc faceret, diutius nõ eſſe expectaturos, quin ſibi, reique ſuæ publicæ aliter proſpicerent: dictisque facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò ſeſe obſtrinxerũt, neutique defuturos eſſe patriæ reip. His tãdẽ tã importunis poſtulatis atque

etiam

etiam minis motus Cazimirus,iuſiurandum,quale petebatur,dedit. Quo facto proceres cætera poſtulata remiſerunt,ſiue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent,ſimul ſperantes eum tempore ſanatum iri:Præmiſlo Toſcenſi e ſenatus conſulto induciæ in biennium conceſſæ: itemq; Bernhardo, Boleslao, & Nicolao Oppolienſibus ducibus.In nonum uſque diem tunc durauêre comitia: quod quidem uelut nouum,& inuſitatum Dlugoſſus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cum in tertium,interdum in quartum,etiam menſem durant.Cazimirus rex Petricouia diſcedens,paucosqúe dies Cracouiæ commoratus,in Lithuaniam ſeceſsit. Ratus autem Ioannes, dux Oſuencimenſium abſente eo oblatam ſibi eſſe occaſionem recuperandi arcem Oſuencimenſem,quam tunc ab eo traditam,Ioannes Curopatſa regio nomine obtinebat,facta manu ſubitaria,eã adortus eſt:ſed repulſus à noſtris cũ ignominia, ruinas uetuſtæ arcis,cui Volco nomen fuit,refecit,indeq; latrocinio uexare Poloniã cœpit. Quare exciti Poloni proceres,aulicos regis atq; ſuos comitatus,duce Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi,ad obſidendam eam arcem miſerunt:& facilè ea per uim potiti fuiſſent, niſi nobilium iuuenum, qui uoluntarij ad eam militiam conuenerant, ne quid in oppugnatione aduerſi paterentur, ratio ducta eſſet. Interim pax data Ioanni petenti, ea conditione,ut accepto certo precio, de quo tunc conuenit, omni prorſus ditione Oſuencimenſi regi Poloniſq; cederet.Sic tandem Oſuencimenſis regio longo, quaſi poſtliminio in ditionem Polonorum redijt:nobilitasqúe omnis eius oræ, ſequentis anni initio ſolenni iureiurando fidem ſuam regi, & regno obſtrinxit. Quanquam ne poſtea quidem quieuit Ioannes,donec repetitis identidem pactis,auctoq; precio, poſt tertium annum ius omne ſuum regi conceſsit. Per hæc tempora maiores in Pruſsia motus à nobilitate, & oppidanis contra Cruciferos extiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes ſibi ſumpſerant,illos non modò non uindicaſſet, ab intolerabilibus iniurijs Cruciferorum, uerùm etiam ſexcentorum millium florenorum, multam eis irrogaſſet,ac magiſtro eos deniq; tanquam ſeruos addixiſſet. Itaq; illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti,conſpiratione inter ſe facta,pleraſque omnes munitiones, & oppida ſex,& quinquaginta in poteſtatem ſuam,eiectis Cruciferis, redegerunt: miſſaq; ad regem ſplendida legatione ea omnia,ſeq;,& omnem Pruſsiam,Pomeraniam, Culmẽſem, & Michalouienſem ei dedebant.Sendomiriæ ea legatio regem,è Lithuania reuertentem reperit:ſed Cracouiæ Februario menſe adeſſe iuſſa eſt. Nam rex ad nuptias, in illud tempus conſtitutas feſtinabat:quo etiam frequens ſenatus,quo inconſulto nihil de re tanta ſtatuere poterat, conuenturus erat. Nona die Februarij,noua nupta Cracouiam ſplendido comitatu aduenit: à rege ipſo una cum matre obuiam,ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promiſſa, ea conditione, ut ea penes regem remaneret, etiamſi illa ſine liberis deceſsiſſet: nec tamen ea numerata eſt. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinq; millium marcarum in ſalinis Bochnenſibus, & Velicienſibus conſtituit.Poſtridie contentio inter Archiepiſcopùm, & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia,uter eius adminiſter eſſe deberet: quòd ille Archiepiſcopus & primas,hic cardinalis,& Cracouienſis epiſcopus,ubi hæc agebantur, eſſet. Re diu agitata, conuenit tandem,ut Ioanni Capiſtrano,eum honorem deferrent. Erat autem is, Italus non ignobilis de ſodalitio Franciſcanorũ,qui ſe Obſeruantes, & Bernhardinianos appellant, doctrina, facundia, & ſanctimonia uitæ pollens, uſqueadeò, ut multis miraculis eam comprobaret. Suſceperat autem peregrinationem Bohemorum, maximè ad rectam religionem reducendorum gratia: & cum in ea re, apud Bohemos non multum profeciſſet,à Sbigneo cardinali accitus,anno ſuperiori Cracouiam, effuſa obuiam omni penè ciuitate,cum ſacerdotibus,& epiſcopo,atq; ipſo etiam rege & regina,aduenerat: & poſita in foro,ac deinde hyberno tempore in æde, Virginis matris cathedra,quotidie per interpretem ad populum conciones habebat,& multos ægrotos diuina uirtute ſanabat: authorq; fuit Sbigneo,ut cœnobium omnium primùm,in Polonia ſuo ſodalitio, ſub arce ad Auſtralem portam urbis conderet.Huic ergo tunc datum eſt negocium,nouos coniuges ritu ſolenni coniungendi.Sed cũ is neq; Polonicã, neq; Germanicã linguã calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret,Sbigneus utriuſq; linguæ peritus, cedente Archiepiſcopo id peregit. Archiepiſcopus uerò ſacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit.Poſt hæc Pruſſorum legati,quorum princeps Ioannes Baſenus erat,in ſenatum introducti,facta audiẽtia ꝓlixè expoſuerunt,qua imꝓbitate,& quib. artibus Cruciferi Pomeraniam,& Michalouiẽſem tractum olim Polonis interueniſſent:

Iuſiurandum regis Polonis datum.

Volcũ arx inſtaurata.

Friderici Imperatoris arbitrium inter Pruſſos & Cruciferos.

Contentio inter cardinalem & archiepiſcopum.

Cœnobium D. Bernhardini.

qua crudelitate in Dobrinum,Cuiauiam,Mazouiam,cæteramq; Poloniam parẽtem ſu
am ferro,& igni debacchati,in ſolitudinem ferè eas oras redigiſſent: quàm infidam ince
tamq; pacem,cum Polonis colerent, ſemperqúe coluiſſent: deinde quàm acerbo, cru
deli, contumelioſo, & impotenti dominatu in ſe uſi eſſent, atque etiam tum uterentu
commemorabant eorum rapinas,ſtupra,& libidines in uxores, liberosq; ſuos è compl
xibus maritorum atq; parentum abſtractos: qđ ſi q contrà mutire auſus eſſet, in eos ue
bera,uincula,& ſexcenta tormentorum genera, capitis denique ſupplicia deprompta e

Confœderatio Pruſſorum.

ſe.His tot ac tantis malis,ut occurrerent,ſe confœderationem quandam inter ſe feciſſe: e
am uerò à duobus Magiſtris,Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludou
co,qui tunc Cruciferis præerat, abrogari cœpiſſe, & Imperatoris Friderici opem contr
ſe,quaſi rebelles ſubditos,imploratam eſſe: ad eum ſe legationem ſplendidam, purgan
di ſui, Cruciferorumqúe accuſandorum cauſa,miſiſſe:legatos ſuos per Morauiam iter fa
cientes,à latrunculis,quos Cruciferi ſubornauiſſent,captos, & in uinculis aliquandiu a

Pruſſi iudicem Fridericum imperatorem recuſarunt.

ſeruatos,& ad extremum dimiſſos,ad imperatorem perueniſſe.Ibi cum is ex compromi
ſo iudicium inſtauraſſet,nihil æqui ſe impetrare potuiſſe,eoqúe re adhuc integra iudicer
illum recuſaſſe: nihilo tamen minus inſtantibus aduerſarijs,& legatis principum Germ
norum,quos ij corrupiſſent,adiuuantibus,non modò abrogatum eſſe fœdus ſuum, ue
rùm etiam ſexcentorum millium florenorum multam ſibi dictam eſſe: atque adeò infa
mia ſe notatos , & libertate,priuilegijsqúe ſpoliatos, ſeruorum aut pecudum in morer
tam impotentibus dominis addictos eſſe,& ab ijs deinde trecentos morti deſtinatos. E
am tyrannidem ſe diutius ferre non potuiſſe:ſed ſumptis armis, Cruciferos eorumq; ma
giſtratus & præſidia ex oppidis,urbibus,atque arcibus pleriſque omnibus eieciſſe, nec
deinceps in poteſtate eorum fore.Scire autem ſe probè,à Polonia ſe, orasqúe illas à ſe cu
tas & habitatas,olim partim dolo,partim per uim ac per ſummam iniuriam auulſas fuiſ
ſe: non ignorare,Cruciferos initiò Polonorum beneficio in illis oris conſediſſe. Ad illo
rum igitur,qui & Cruciferorum patroni,& iuſti domini ſui eſſent,opem,ſe ſupplices co
fugere,eisqúe ſe ſuaqúe omnia dedêre: orare,ne ſe in extrema ſua neceſsitate deſpicerent
néue opprimi,& ad extremum excindi paterentur. Nihil autem eſſe,quòd Poloni uere

Cruciferi fœdera cum Polonis uiolarunt.

rentur, ne ea re fœdera cum Cruciferis uiolarent.Iam ab illis prioribus uiolata, cum ciue
Choſnenſes,propterea quòd ij,ſe urbẽq; ſuam bello adacti Polonis dedidiſſent,contrà q
conuenerat,capitis ſupplicio affeciſſent,& noua fœdera cum Lithuanis aduerſus Polo
niam dudum iciſſent.Non uoluntate Cruciferos,neq; pacis colendę ſtudio,ſed ui à ſe ad
actos,pacem cum Polonis feciſſe,& in eam diem ſeruaſſe. Se enim cunctam ſuperiorum
bellorum molem,dum illi Marieburgenſis arcis mœnibus ſeſe ferè continent,ſuſtentaſſe
defeſſos autem & exhauſtos,ad pacẽ illos impuliſſe. Non aliena Polonos occupaturos
uerũ ſua recepturos eſſe,quæ ipſis ſedes Apoſtolica aliquoties adiudicaſſet: ſpondere aũt
ſibi fortunam regis,& Polonicæ gentis uirtutem,illa omnia è ſententia ſua ipſorumq; p
ceſſura eſſe.Nec ſe ſibi, defenſoribúsq; ſuis eſſe defuturos. Huiuſmodi ferè fuit Pruſſorũ
oratio. Relata re ad ſenatum, uera eſſe quæ dicebantur à Pruſsis, omnes recognoſce

Cruciferi quomodo ſe geſſerunt contra Polonos.

bant:meminerant multi,Cruciferos quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupiſſe: &
ad extremum,ut Pontificis maximi & Baſilienſis concilij authoritate id ſibi facere liceret,
elaboraſſe:ciues Choſnenſes,propterea quòd ſe regi in bello dediderant, contra pacta
& iuſiurandum ſuum immaniter interfeciſſe:commercia cum Polonis capitali ſupplicio
Pruſsis interdixiſſe.Memorabãt ſeniores,eosq; cũ hoſtib.Polonorũ cõſilia & arma ſocia nõ
ſemel cõiunxiſſe,Polonisq; piũ aduerſus Barbaros bellũ diuerſa parte gerentibus, Polo-
niæ fines impiè & perfidè infeſtaſſe: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem eſſe.
Hæc tunc in ſenatu commemorabantur: ſed tamen de acceptanda deditione uariabant
ſententiæ: cenſebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, diſſuadebant:
alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius ſententiæ Tencinius palatinus Cra-

Cruciferi non deſunt ſibi.

couienſis author erat. Nec deerat ſuis ex altera parte Cruciferorum legatus, theſaura-
rius eius ordinis, qui ad cohoneſtandas regias nuptias miſſus, quinquaginta millia flo-
renorum ad corrumpendos proceres Polonos ſecum attulerat. Atque is cùm uni-
uerſos publicè fœderum admonebat,tum priuatim ſingulos orando,& pollicendo pſen
ſabat.Ad extremum clientes ac uectigales regi,Polonisq; Magiſtrum atq; Cruciferos in
futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies con-
ſultando abſumpti ſunt. Legati Pruſſorum ubi comperendinari rem animaduertê-
re,contenderũt à rege, ne differret: alioqui ſe alios dominos & patronos ſibi quæſituros
eſſe,

eſſe, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentam conditionem accepturi eſſent. Apparebatq; eos in Bohemiam ad Ladislaum regem profecturos eſſe: nam is cupere id ſe ſignificabat. Interim afferebatur è Pruſsia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri: Magiſtrum & Cruciferos in anguſtũ redactos, Mariæburgi & Stumæ ferè munitionibus ſeſe tueri: Brodniciam arcem, ne in aduerſariorum poteſtatem ueniret, Ioanni Coſcelecio Inouuladislauienſi palatino à commendatore ſiue præfecto traditam eſſe: nam oppidum in fide Cruciferorum manſit.

Cruciferorum res minùs proſperæ.

His igitur impulſi rex atq; proceres Poloni, ne tam luculentam & inſperatam occaſionem recuperandi ea quæ maiores ſui olim amiſerant, uix unquam poſtea redituram, ſibi elabi paterentur, deditionẽ Pruſſorum accepêre: tametſi prævidebant nonnulli motus bellorum, qui inde conſecuturi, & Poloniam atq; Germaniam inter ipſas colliſuri eſſent: uerebãturq; quorſum tanta illa & inopinata proſperitas ad extremum euaderet. Theſaurarius ubi acceptam eſſe deditionem didicit, abſq; mora Cracouia diſcedens, in Sileſiam, indeq; in Miſniam & Saxoniam, mercenarios milites conductum contendit. Prius tamẽ aculeum, & ueluti ſeminarium quoddam inteſtini mali atq; diſsidij, quo diſtinerẽtur noſtri, immiſit, cum Petrum Saffranecium, hominem callidum, audacem, & factioſum, & latronum, furum, atq; ſicariorum, ut inquit Dlugoſſus, ſocium & fautorem, donis, promiſsisq; clàm corrupiſſet, ut bello & latrocinio Poloniam, exagitaret. Et facilè id erat perſuadere homini turbulento, & huiuſmodi rebus aſſueto, & qui ſe ob id regi, bonisq; omnibus inuiſum eſſe intelligeret. Non latuit hoc regẽ atq; proceres: uerùm nonnullis res uiſa incredibilis: alij porrò diſsimulando ſanatũ iri inſaniam eius iudicabant. Miſsi extemplò in Pruſsiam Andreas epiſcopus Poſnanienſis, & Ioannes Coneſpolius cancellarius Poloniæ, iuſiurandum ab uniuerſa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperũt: epiſcopi in aduentum regium dilati ſunt: arces, quibus rex iuſſerat, traditæ.

Pruſsi iurant in uerba regis.

Quanquam Torunenſes, Elbingenſes, Gdanenſes, & Kynixbergenſes, ſiue Regiomontani ciues, eas quæ urbibus ſuis imminebant, diruerãt: quæ res neq; noſtris, neq; Pruſsicæ ipſi nobilitati placuit: ſed neq; aduerſandi, neq; factũ repræhendendi tempus tunc erat.

Arces à primarijs ciuitatibus Pruſſ. dirutæ.

Per idem tempus Fridericus Marchio Brandenburgenſis nouam Marchiam, quę Caſſubia fuit antiquitùs, detrectantem & ipſam Cruciferorum imperium, in deditionem accepit: miſſaq; ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id eſſet, petiuit, auxilia cõtra Cruciferos pollicens. Sed nihil certi reſponſum eſt, propterea quòd Stolpenſium quoq; Pomeranorum dux eam petebat, & ſuo quodam iure ſibi uendicabat, & in clientela, & fide regis fore ſe unà cum ditionibus ſuis, duoq; millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum reſponſum datum. Tametſi Vapouius, Marchionẽ occupatione Caſſubiæ, quæ iuris fuiſſet Polonici antiquitùs, abſtinere iuſſum eſſe ſcribit: ni faceret, ui & armis depulſum inde iri. Vngarorum quoq; & Bohemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodã ſuo repetebat. Miſit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranſtouium tribunũ Cracouienſem: ad Imperatorem uerò apud Ratiſponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad Pont. Max. Ioannem Brezium Luteci filium iureconſultum, qui factum ſuum defenderent, & Cruciferorum quærelas refellerent: ipſe Breſte Lithuanicum ad conuentum Lithuanorum excurrit, & cum his conſtituit, ut Liuonienſiũ auxilia tranſitu in Pruſſiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calend. Maias indicta contendit.

Comitia Lenciciæ.

Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Ruſsis aduenêre. Decretum autem ibi eſt, ut rex Toruniam ſe conferret, pacandæ Pruſsię cauſa: Cuiauios atq; Dobrinios, ſi opus eſſet, ad aulicum comitatum ſuum in auxilium Pruſſorũ, qui tunc Cruciferos Mariæburgi & Stumæ, & in Brodnicienſi oppido, ſuo pariter & mercenario milite è Polonis & Bohemis collecto, obſidebant, adiungeret.

Cruciferi obſeſsi à Pruſsis.

Maſouij uerò duces fruſtra iterum à rege & Lithuanis ſua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias ſuas regi ad Pruſsicũ bellum pollicerentur. In Pruſsiam deinde itum eſt, magna & ſplendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu ſolenni iuſiurandũ in uerba Cazimiri & ſucceſſorem eius regum Polonorum, tribus palatinis, in ſua quoq; ſatrapia, præeuntibus. Epiſcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmenſis, Gaſpar Pomeſanienſis, & Nicolaus Sambienſis, cum ſuo quiſq; ſacerdotum collegio, in uerba regis iurarunt: abiectoq;, regis permiſſu, cultu Crucifericо, ueterem habitum D. Auguſtini regulam profitentium reſumpſerunt: quartus Franciſcus Varmienſis apud Cruciferos Mariæburgi erat: ſed collegium tamen eius unà cũ cæteris iuſiurandum dedit. Ladislai deinde regis legati Bohemi Ioannes Perſtenius ſiue Roſembergius, & Sdencus Coſtca (nam Chranſtouius nihil certi retulerat) auditi, expoſtularunt cum rege, quòd ſuo rege inconſulto, Pruſſorum deditionem ſecus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepiſſet: poſtularũtq; ut Pragam legatos mitteret cũ luculentis mandatis ad

Ladislai Bohemiæ regis legatio ad Cazimirum.

conſtituendum de rebus Pruſsicis: quarum cura magnoperè ad regem Bohemorũ pertineret, quòd & patronus Cruciferorum eſſet, & Pruſsiam omnem nuper interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgenſis fratre germano à Cruciferis in deditionem accepiſſet. Interim autem, ut Cazimirus obſidiones inſtitutas ſolueret, belloq; Cruciferis inferendo ſuperſederet. Ridiculè ſuperba & arrogãs noſtris uiſa eſt ea legatio, neq; à miti ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulò pòſt ſecreto ipſorum legatorum indicio compertum eſt. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc ſumma rerum apud Bohemos erat, eius legationis authorem prodiderunt. Itaq; ad eam nihil aliud reſponſum eſt, quàm Cazimirum nunquam recepiſſe Ladislao, quòd ipſo inſcio Pruſſos in deditionem accepturus non eſſet. Ad cæteræ eum per ſuos legatos reſponſurum eſſe. Ita dimiſsi Bohemi, nec permiſsi Mariæburgum ad Cruciferos ire. Ladislaus uerò cum è legatis ſuis reuertentibus legationis ſuæ ſummam, reſponſumq; Cazimiri cognouiſſet, Ioannem Rabenſtenium ad eum properè miſit, priorem legationem corrigens, & pollicẽs, non obſtaturum ſe eſſe, quo minus ille omni Pruſsia potiretur. Grata hæc fuit legatio regi, cunctiſq;: itaq; miſsi in Bohemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Poſnanienſis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarent. At Cazimirus comitia Pruſſorum apud Grudentum habuit: ibi tributum ſiue exactio certa in capita conſtituta eſt, unde emerita ſtipendia Bohemis mercenarijs, quos primo motu Pruſsi acciuerant, & qui Mariæburgum etiam tum ignaui obſidebant, ſoluta ſunt: dimiſsiq; ij ſunt, ſiue quòd ambiguæ fidei eſſe uiderentur, ſiue quòd nimio conducti eſſent. Nam ſex & uiginti floreni in tres menſes equiti numerabantur. Id adeò neceſsitas Pruſsis expreſſerat, ne militari præſidio nudi, à Cruciferis opprimerentur, & ut ij ſecum potius contra Cruciferos, quàm cum illis contra ſe eſſent. Pro Bohemis uerò aulicũ ſuum comitatum rex ad continuandam obſidionem Mariæburgi miſit, præfecto ei Ioanne Scecocinio præfecto Lublinenſi. Decretum eſt etiam, ut ſedecim ex nobilitate & ciuitatibus allecti, à conſilijs regi eſſent, qui cum eo de repub. Pruſsica conſultarent, ſummoq; iudicio præſiderent: itemq; ut arces & munitiones epiſcoporum atq; eccleſiarum, quoad bellum duraret, in poteſtate nobilitatis eſſent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initio deditionis Cracouiæ ipſis à rege datæ erãt: quibus Pruſsi cum Polonis quaſi in unum corpus redacti ſunt, nimirum ut eorum conſiliarij cum Polonis pariter in comitijs de rep. conſultarent, ad honores & magiſtratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterùm ſuo quiſq; iure, ſeu Culmenſi mallent, ſeu Saxonico, ſeu Pruſsico, ſeu deniq; Polonico, uiuerent: quæ bona quiſq; antiquitùs, ſiue priuatim, ſiue publicè obtinuiſſet, deinceps quoq; retineret: telonia cuncta & portoria, nominatimq; id, quod liberale, ſeu Pfuntzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebãtur, & penſio ea quæ à Polonis principibus in Pomerania olim inſtituta, Narzas ſiue porcus uulgò uocabatur, remiſſa & ſublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuiſſent, aut legitimis eorum hæredibus remiſſæ: nam eas antea Cruciferorum præſides iniuſtè ſibi uendicabant: honores & magiſtratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo ſecundum uſum & conſuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kynixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine & inſcriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis conceſſum. Finito uerò bello, ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine, ſumptuq; ea cuderetur: mercatoribus uerò poteſtas facta eſt, quoquo uerſus in Poloniam cum mercibus proficiſcendi, eaſq; deponendi, & uænum exponendi ubicũq; uellent. Ad extremum Ioannes Baſenus, uicarius regis & gubernator, cum rex abfuturus eſſet, conſtitutus: Gdanenſi uerò ciuitati, cum ea ſplendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipſius accepiſſet, peculiariter cenſus ſeptingentarum marcarum remiſſus: moletrinæ omnes urbanæ, & inſula minor adiacens, quàm Viſtula mare, & montes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex ſibi excepit, & pro his omnibus annuam penſionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Cruciferis ſexaginta aureorum millia quotannis proueniſſe ſcribit Vapouius, impoſuit: itemq; ut ea quotannis quatuor dierum ſumptus ſibi unà cum omni comitatu ſuo aulico præberet: pro arce uerò diruta, ut magnificum palatium regi in urbe, horreumq; ſiue granarium, & ſtabulum cocto latere exædificaret.

Georgius Podiebradius.

Alia Ladislai legatio.

Legatio Cazimiri ad Ladiſlaum.

Conſiliarij Pruſsici.

Pfuntzol ſublatum.

Narzas.

Naufragæ merces.

Moneta.

Mercatura.

Gdanenſi ciuitati conceſſa à rege.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS TERTIVS.

CONVENTV Grudentino ſoluto, Toruniam rex rediјt, cum quinq; legatos è comitijs Ratiſponenſibus Pont. Max. Imperatoris, principum electorum, Philippi Burgũdionum, Ludouici Bauorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad ſe uenire cognouiſſet: atq; ij cùm ad regem in ſenatum introducti eſſent, petebãt à rege, ut Cruciferis data uenia, ſi quid deliquiſſent, Pruſſiam omnem redderet: atq; ad bellum Turcis inferendum, recuperandamq; Conſtantinopolim arma ſecum, & cũ cęteris Chriſtianis principibus coniungeret. Imperatori & Germanis curæ eſſe res Pruſsicas, & earum cauſa maximè eos alia comitia Francofordiam ad Mœnum ad tertiũ Calend. Octob. indixiſſe.

Legationes Pont. & imp. ad Cazimirũ.

Rex, quo diutiùs Germanos bellum cõtra ſe molientes ſuſpenſos teneret, nihil aliud reſponſi legatis dedit, quàm ſuos ſe legatos ad illa ipſa Francofordienſia comitia de rebus ijs miſſurum eſſe. Petebãt deinde legati, ut ſibi ad Magiſtrum Cruciferorum adire liceret, atq; ut rex Mariæburgi, Stumę & Brodnicię obſidionem ſolueret. Sed neutrum impetrarunt: Sabellinis tamen ueſtibus honorificè munerati, dimiſsi ſunt.

Reſponſum regis.

Non multò pòſt ij qui Stumæ in præſidio erant, fame inualeſcente, ita ut quinquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dediderũt, uitam modò & res ſuas ſaluas pacti: & quinquaginta quidem ex ijs Mariæburgũ ad ſuos ſe receperunt, macie, tabeq; luridi, centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in caſtris regijs manſerunt.

Stuma regi dedita.

Apud Mariæburgũ uerò cum obſeſsi in noſtros erupiſſent, cruenta pugna coorta, hoſtes magna ſtrage in arcem compulſi ſunt: ac longè maior ea fuiſſet, ni hoſtes fugientes puluis texiſſet. Gdanenſes uerò nauem pice, reſina, ſulfure, & eiuſmodi ignis alimentis plenam, in pontẽ Mariæburgenſem ſecundo Nogato impulerunt: ſed magno tamen conatu hoſtium, pons incendio correptus, ſeruatus eſt. Iam & ipſi inter ſe præſidiarij milites, iurgio propter ſcortum concitato, intra arcem cõflixerunt, ducemq; ſuum interfecerũt.

Res geſtæ apud Mariæburgum.

Non ceſſabat interim theſaurarius Cruciferorum in Germania: ne Magiſter quidẽ Germanicus: atq; is bona & reditus ſuos diſtraxit, ut ſocijs in Pruſsia laborantibus celeriter opem ferret. Itaq; ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditũ pariter & equitum è Germanis, Bohemis & Sileſijs conſcripta, ac Baltaſſare & Rodolfo Zeganenſiũ ducibus, & Bernardo Sumbergio Bohemo ductoribus, per nouam Marchiam in Pruſsiam miſſa ſunt: & iam Plauenius Bohemus, Cruciferorum & ipſe ſtipendia merens, cũ mille equitibus à Choinicienſibus in urbẽ receptus erat: magnaq; Polonis damna agros uaſtãdo intuliſſet, niſi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauienſis, præfectus Slochouienſis ac Tucholienſis, cum mille ducentis equitibus, & ſeptingentis peditibus, ferociam eius repreſsiſſet.

Res geſtæ apud Choiniciam.

Plauenius.

Id ubi cùm amicorum admonitu, tum exploratorum relatione à noſtris cognitum eſt, rex maiores Polonos ſolos arma ſumere, & ad Choiniciam pręſtò eſſe iuſsit. Adfuêre ferociores quàm armatiores, ac diſciplinę militaris expertes, per ſuorũ agros non ſecus quàm per hoſtiles, rapinis, incendijs, ſtupris & ſacrilegijs debacchantes. Venientibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantesq;, ac de prærogatiuis & iuribus ſuis intempeſtiuè flagitantes, uix ſedauit, & in ſeptẽ turmas diſtribuit: inſtructosq; ad Choiniciam, quò hoſtes contendere nunciabantur, duxit. Suadebãt nonnulli proceres regi, ne cum in imperita illa & minimè obſequenti multitudine hoſti pugnandi copiam faceret: ſed pateretur eum Choiniciam ingredi: ibi cũ facilè quaſi retibus & caſsibus concludi, & commeatus inopia, fameq; ſine ſanguine citò expugnari poſſe: breui enim omnem eius arcis commeatum à tanta multitudine exhauſtum iri: aut ſi tandem committere prælio rem uellet, id quod maiores Poloni poſcebant, aulicum comitatum à Mariæburgi obſidione, aut uerò Ioannem Zarnicouium caſtellanũ Gneſnenſem, & Ioannem Vedelium cũ quinq; millibus, quæ ad præſidium, niſi fallor, maioris Poloniæ reliquerat, acciret. Diſſuadebat Ioannes Coneſpolius cancellarius de aulico comitatu, ne obſidione remiſſa hoſtes releuarentur. Aſſeuerabãt maiores Poloni (quod fit plerũq;, ut quo quiſq; eſt imperitior, eo ſit arrogantior) in ſe ſatis uirium eſſe, uſq; adeò, ut uel aurigarum ſuorum flagellis hoſtes in fugam actum iri iactarent. Quocirca nõ grauatè eis rex ceſsit, præſertim cum de paucitate hoſtium intellexiſſet: neq; enim procul ij aberant. Fortè autem ſpeculatores utriuſq; partis in ſe mutuò inciderunt, cõmiſſoq; prælio, noſtri non incruenta uictoria potiti ſunt. Ad quartumdecimũ Calend. Octob. cum hoſtes aduentare

Arrogantia cũ imperitia coniuncta.

uentare dicerentur, rex acies inſtruxit, easq́ regendas atq́ ducendas Lucę Gorcano Poſnanienſi, Stanislao Oſtrorogio Caliſsienſi, Nicolao Sarleio Inouuladislauienſi palatinis, atq́ Derslao Rithuianio caſtellano Roſperienſi, nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum uſum habentibus, commiſit, cum id ultro ipſi ſibi depopoſciſſent. Sub ueſperum tandem hoſtiles acies apparuêre. Abſceſsit noſtris prior illa alacritas & ferocitas cōſpecto hoſte, cœptumq́ trepidare ab ijs qui nunquam armatas acies aſpexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limoſum, ubi equi commodè circumagi non poterant, inſtructum exercitum deduxêre, & in confertos hoſtium ordines impetum fecêre. Et fauit quidem initiò noſtris fortuna: turbati primi hoſtium ordines: Zeganēſium dux alter interfectus, Bernardus Sumbergius uiuus captus: ſed mox acrius connixi hoſtes, ſparſos & ſine ordine pugnantes noſtros repreſſerunt. Ibi trepidari & concurſari temerè à noſtris cœptum eſt. Submittebant tamen duces laborantibus ſubſidiarias cohortes, exæquataq́ erat pugna, cum ſubitò extremum agmē, in quo rex erat nulla euidenti cauſa expauefactum, in fugam ſe coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conſpecto, ij quoq́ qui in prima acie pugnabant, fugientes ſuos ſecuti ſunt. Perſeuerabat rex cum paucis inſtaurando pugnam. Quod niſi ui ab ijs, quibus eius cuſtodia mandata erat, abſtractus eſſet, uiuus in hoſtium poteſtatē ueniſſet. Hoſtes uictores, caſtris quoque opulentis, in quibus ad quatuor millia curruum fuêre, potiti ſunt: nec tàm grauis quàm ignominioſa ea clades noſtris fuit. Vix ſexaginta deſiderati: in quibus inſignes fuêre Petrus Scecocinius procancellarius, Nicolaus Morſcius uexillifer Sendomirienſis, Ioannes Zauiſsij Nigri filius præfectus Colenſis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta: inter quos nobiliſsimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes fœlix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Aegidius Suchodolius, Ioannes Melſtinius, Sendiuoius Lezenſcius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodenius fuêre: ſed in his complures erant, qui fugæ turpitudine ſecum reputata, cum euadere poſſent, ſiue adeò iam euaſiſſent, reuerſi hoſtibus ſeſe dedidêre. Atq́ ij Mariæburgum deducti, ac durius habiti, maxima pars interiêre. Mortuos ne ſepultura quidem crudi & immanes hoſtes dignati ſunt: ſed equis abſtractos, in profluentē abiecêre. Eius uerò cladis culpam, opinione hominum, ducum imperitia qui neq́ idoneum prælio locum cœpiſſent, neque leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hoſtium ordines præmiſiſſent, neq́ quicquam omninò præuidiſſent, ſuſtinuit. Sed fortaſſe fletibus & eiulatibus ſacerdotum, monachorum, uiduarum, pupillorum, & agreſtium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiſcentes, crudeles & ſacrilegas manus adiecerant, id ſupplicium expenſum eſt. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atq́ id poſtea Sendiuoio cuidam theologo, canonico Gneſnenſi, homini pio & religioſo, diuinitùs reuelatum eſſe, eumq́ ad regem ueniſſe, & aſſurgere, ſtareq́ iuſſo, dum Dei mandata audit, ſemotis arbitris, magna Dei beneficia, & ipſius ingratitudinem, peccataq́ exprobraſſe: & ni mutaret mentem, grauiora comminatum eſſe. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ ſuſpecta erat multis, clade hac non maxima expiata eſt. Cruciferi obſeſsi, ubi de ſuorum ſucceſſu certiores facti ſunt, nimia lætitia, quaſi debellatum iam eſſet, exultauêre: ſolus marſalcus uir prudens, triſtior, uereri ſe dixit, ne plus illa uictoria uictoribus quàm uictis mali afferret. At Pruſſorum inſigniores ciuitates, miſsis ad regem Neſſouiam, quò ſe receperat, legationibus, hortatæ ſunt eum, ne uno illo aduerſo caſu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem ſemel datam nunquam mutaturos, & facultatibus atq́ corporibus ſuis ipſi ad extremum uſq́ nō defuturos. Rex collaudatis eis, reſpondit, irritatum ſe magis eſſe clade illa, quàm fractum: curaturum ne lætitia illa hoſtibus diuturna eſſet. Soluit deinde obſidionē Mariæburgi, easq́ copias accitas ad ſe in præſidia arcium ac cęterarum munitionum diſtribuit, præfectis ex aulico comitatu ſuo impoſitis: propterea quòd Pruſsi minus diligenter eas ſeruabāt: & nuper adeò Stuma & Preiſmarca oppida, contempta paucitate pręſidiariorum, qui Ioannis & Gabrielis Baſenorum familiares erant, ad hoſtes defecerant. Ad hæc Derſauia & Gneuum, quam Meuam Germani uocant, oppida in ripa Viſtulæ ſita, aduenienti à Choinicia exercitui Cruciferorum ultro ſeſe dedidêre. Id igitur malum ne latiùs ſerperet, ut ſunt ferè mētes hominum ſecundum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces rex, oppidaq́ præſidijs muniuit, & mercenarium militem è Sileſia, Morauia & Bohemia acciuit: & uerò Poloniā reliquam, Ruſsis & Podolijs ad ſubitas Tartarorum excurſiones reprimendas relictis, ad bellū exciuit. Inſtabat quidē hyems, ueruntamen impigrè paritū eſt. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, delendæ, ac retinendæ Pruſsiæ. At Cruciferi glorioſi uniuerſam Germaniam fama uictoriæ ſuę in immenſum extollenda impleuerunt: Pruſſos uerò dimiſsis quoquo uerſus nuntijs, uenia & impunitate propoſita, ut ad

Duces copiarum.

Prælium apud Choiniciam.

Polonorum fuga & clades.

Cæſi & capti nobiliores.

Cruciferorum immanitas.

Marſalci Cruciferorum prudentia.

Arces Prußicæ Polonis commiſſæ.

Polonorum expeditio in Prußiam.

utad ſe rurſus à rege deficerent,ſollicitabant:ſed ſurdis hæc auribus canebant:nec præter Sambienſem epiſcopum quiſquam inuentus eſt,qui fidem illis haberet,atq; is porrò per- benignè ſcilicet ab eis acceptus eſt.Mariæburgum enim uenientem cunctis facultatibus priuatis pariter & eccleſiaſticis,quas ſecum apportarat, Magiſter exuit: inde uerò, & ex imaginibus,aliaq; ſupellectili ſacra,aurea & argentea undiq; comportata & conflata,exiguam quandam partem emeriti ſtipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitãtibus ſoluit:de reliquo autem,quæ quadringenta millia florenorum erant, cum eis pactus eſt, niſi ad liberales dies,quod Carniſpriuium uulgò uocant,exolueret, Mariæburgum ac cæteras munitiones ſuas,captiuoſq; in poteſtatem eorum traditurum ſe eſſe. Tametſi non multum ij operæprecij fecêre,neſcientes ut: uictoria:receptis enim oppidis illis, quæ ſuperius commemorauimus,Mariæburgi deſides multum temporis contriuerunt. Ne noſtri quidem multo plus egerunt: nam cum omnes copiæ conueniſſent,tranſmiſſo apud Toruniam nauali ponte Viſtula,ad Laſsinum ductæ ſunt,atque ibi in ſylua uno milliario ab eo oppido totum ferè menſem inertes ſtatiua habuêre: duo tantum oppida, Prabuta, quam Teuthones Biſſouiſuerderum uocarunt, & Nelciſalca,capta ſunt. Interea qui ad Bohemorum regem legati miſsi erant,reuerterunt,optata omnia referentes. Hos paucis diebus Bohemica Ladislai legatio ſecuta eſt, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembrium, Vuratislauiam ueniret,& arctius cum Ladislao fœdus iceret: deinde controuerſiam quandam permagnam de finibus inter ipſum & marchiones Miſnenſes ex compromiſſo dirimeret:poſtremò ut ipſe quoque omiſſo bello cum Cruciferis,compromiſſum faceret,omnemq; cauſam Ladislao arbitrandam permitteret. Excuſauit Cazimirus,ſe ab incœpto bello abeſſe non poſſe: miſſurum tamen ſe primores de ſenatu. Miſsi archiepiſcopus Gneſnenſis,caſtellanus Lublinenſis, & Ioannes Brezius archidiaconus Gneſnenſis:tamen cõtrouerſiam illam cum Marchionibus nõ diremerũt,negantibus ijs, ſe in alium quempiam,quàm in ipſum regem Polonorum compromiſſum feciſſe. Dimiſſa deinde rex nobilitatem,hyberni belli pertæſam, medio Ianuario ſequentis anni, cum ea duodenos groſſos de ſingulis iugeribus in ſtipendium mercenariorum militũ promiſiſſet,hoſte non faciente pugnandi copiam.Rex quoq; ipſe,præfectis,Culmenſi quidem Andrea Tencinio,Pomeraniæ uerò Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi, inferiore uerò Pruſsiæ Ioanne Colda Bohemo,& omni mercenario milite ijs pá:ere iuſſo,in Poloniam diſceſsit:atq; inde in Lithuaniam profectus,nouos quoſdã motus à Gaſtoudo exci tatos ſedauit:& ut Lithuani ſocia cum Polonis arma aduerſus Cruciferos coniungerent, quod detrectarant,perfecit: ibiq; ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit,tum Tartarorum ducis Ezigeris fœderati, auxilia contra Cruciferos pollicentis,& ut Podoliam atq; Volyniam ſe uiuente rex arcibus & oppidis contra impo tentiam liberorum,gentiſq; ſuæ muniret,ſuadentis: ſe enim ſenuiſſe,illos autem quietis & otij impatientes eſſe. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & epiſcopus Cracouienſis, cum Sendomiriæ Quadrageſimam ferè omnem arctiore abſtinentia peregiſſet,ac die Pal marum nomine apud Chriſtianos celebri publicè ſacris operatus eſſet, ſequenti uerò die Conefpolij cancellarij exequias peregiſſet,ex laſsitudine morbum contraxit: cruoremq; exputans præfocato anhelitu,poſtridie,quæ prima dies Aprilis erat,uitam cũ morte commutauit,cum triginta duos annos epiſcopus fuiſſet,uixiſſet ſex & ſexaginta:uir magnus, pupillorum & uiduarũ patronus,in egenos liberalis,eccleſiæ uindex atq; defenſor acerrimus,reipub.ſtudioſus,& conſtans aduocatus,minarum,periculorumq; cõtemptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium ſacerdotum cum prælatis inſtituit:facultates ſuas omnes egenis & ſtudioſis adoleſcentibus,eccleſijs item & monaſterijs, propinquis præteritis,teſtamento legauit. Succeſſorem accepit Thomam Strempinium theologum,procancellarium,nõ tam regis fauore,quàm uniuerſi ſacri collegij ſtudio deſignatum. Quo quidem die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcenſi & Canonicorum plateis fortuito incendio deflagrarunt.Arx non ſine labore defenſa eſt. Gneſnæ quoq; aliquoties de cœlo tacta baſilica,globuſq; de faſtigio deiectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto Pont. Max. mortuo,Sixtus quartus in pontificatu ſucceſsit. Sbigneum ſeptem ferè menſibus præceſsit Boleslaus dux Maſouiorum, prudens, modeſtus, & religioſus princeps. Qui quattuor filios,Conradum,Cazimirum,Boleslaum,& Ioannem,duaſq; filias, Annam & Sophiam,ſuperſtites reliquit. Nihil interim in Pruſsia memorabile geſtum eſt,niſi quod leuibus aliquot prælijs certatũ eſt:in quibus omnibus ferè noſtri ſuperiores fuêre. Zialdouia oppidum,Slauici Humbouij Maſouij,cuius fidei rex id commendârat,proditione in poteſtatem hoſtium uenit. Sed non multò pòſt Ioannes Colda id recuperauit,direptumq; incendit,intromiſſus ab oppidanis, cum habitum commendatoris Elbingenſis aſsimulaſſet:multoſq; Cruciferorum milites ibi peremit. Duo item oppida Kynixber-

Eccleſiaſtica ſupellex conflata à Cruciferis.

Laßinum oppidum.

Ladislai regis legatio ad Cazimirum.

Iugerale tributum.

Sixtus quartus Papa.

Zialdouia Cruciferis dedita, et recuperata.

Kynixbergæ uetus & noua ad Cruciferos defecit.

gæ, uetus & noua urbs, in inferiore Pruſsia, Cruciferis portas aperuêre: tertium, cui Cnipouiæ nomen eſt, in fide Polonorum permanſit: atq; id hoſtes circumſedêre. Parum autem abfuit, quin uetus quoq; Torunia, quò nouæ oppidanos dubiæ fidei Tencinius compulerat (duo enim ſunt oppida, muris, foſsisq; diſtincta) per proditionem duorũ primariorum ciuium, & parœci, atq; ſodalium Dominicanorum, in poteſtatem hoſtium ueniret. Iamque eò Magiſter Bernardum Sumbergium, & quoſdam alios milites, quaſi aliud acturos præmiſerat, & ipſe cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat, cum ab apparitore ciuitatis conſpiratio detecta eſt, ſumptumq; ſupplicium de proditoribus. Ita Magiſter irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Pruſsia rege abſente acta.

Comitia Petricouiæ.

At rex rebus Lithuanicis compoſitis, Petricouiam ad comitia menſe Maio uenit. Vbi cum Pruſſorum legatis inſtantibus, de Pruſsico bello conſultaretur, non uiſum eſt expeditionem publicam edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis, ex hyberna ſuperiore magna moleſtia & incommodo afflictis, & quòd ſatis uirium erat in mercenario milite aduerſus eas copias, quas tunc habebant hoſtes: ſed pecunia deerat, unde militi præterita ſimul & futura ſtipendia ſoluerentur. Quamobrem pigrius is belli munera obibat, ac munitionibus ſeſe tueri ſatis habebat, neque obſeſſæ ab hoſtibus Cnipouiæ ſubueniebat. De pecunia igitur paranda cũ ageretur, placuit, agreſtibus duodenûm groſſorum in iugera penſionem rurſus imponere. Verùm id alteris demum comitijs, ad uiceſimamquartam diem Iulij indictis, ægrè perfectum eſt: ſimulq; decretum, ut, ſi opus eſſet, ad unicos reſtes, hoc eſt, ad unicum regis mandatum, cum alioqui tribus intra menſtrua ſpacia ſeſe cõſequentibus ex inſtituto & lege opus ſit, nobilitas omnis certo loco præſtò eſſet ad bellum in Pruſsia proſequendum.

Comitia iterũ. Reſtes ternæ.

Nihilo tamen minus ſegniter bellum à rege adminiſtrabatur, maximè quòd ei mercenarij milites hoſtium ſpem iniecerant, ſi emerita apud Cruciferos ſtipendia ſibi ſolueret, dedendarum arcium & munitionum reliquarum: quas iam concedentibus ex pacto Cruciferis, in poteſtatem ſuam redegerant.

Legati miſſi in Pruſsiam.

Atque ea de re conficienda Ioannem epiſcopum Vuladislauienſem, & Ioannem Rithuianium præfectum Sendomirienſem ad eos allegarat. Verùm tergiuerſabantur, & extrahebant rem ij milites, qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obſidio, prouiderantque diligenter hoſtes, & oppidani reliquorum duorum oppidorum, quæ ad eos defecerant, ne quid omninò ad obſeſſos importaretur: & alueum Prægolæ fluminis, quod oppidum alluit, tignis & roboribus impediuerant.

Prægola flu.

Rex ubi obſeſſos in extremo diſcrimine eſſe accepit, miſſa aliquanta pecunia militibus, iuſsit ut illicò laborantibus ſubuenirent: uerùm dum id fit, obſeſsi non ferentes longiorem moram, deſperato omni auxilio, ſeſe dedidêre: uerùm Zeganenſium duci ſuperſtiti, nõ Magiſtro. Quo ſucceſſu elati Teuthones milites, minus iam ſecum de deditione munitionum agi patiebantur.

Cnipouiæ deditio.

Rex uerò amiſsione Cnipouiæ perturbatus, ueritusq; ne cæteræ ciuitates illius exemplo à ſe deficerẽt (& ſanè de Gdano atq; Torunia rumor ſparſus erat) expeditionem toti Poloniæ ſub autumnum edixit, & ad confirmandos Pruſſorum animos legationem miſit. Nec illi mutabant fidem: nonnulloſq; primores ciues in oppidis, quos Cruciferorum partibus fauere perſenſerant, capitis ſupplicio affecêre: aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Pruſsia, Cnipouiæ exemplum ſecuta ſunt.

Polonorum expeditio in Pruſsiam.

Rati autem, hoſtes occaſioni ſe deeſſe non oportere, ad Fridelandiam exercitum admouerunt. Præerat ei oppido Scubela quiſpiam Bohemus cũ præſidio: is ubi aduentare hoſtes accepit, ſimulata negligentia, ad ipſa uſque mœnia oppidi pertingere eos paſſus eſt: deinde ſubitò bombardis, quas opportuno loco collocarat, in confertos iaculatus, magna clade, maiore uerò perturbatione eos affecit. Confeſtimq; in trepidantes cum ſuis erumpens, longè eos propulit, & quingentos ex eis cecidit, centum uiuos cœpit. Cæterùm expeditio illa intempeſtiua, neque cupidè ſuſcepta eſt à noſtris, & lentior multò fuit, quàm par erat. Adfuerunt quidem nonnulli maturius: ſed dum cæteros expectant, magnam frumenti uim ex agris Cuiauienſibus raptam, in caſtra, quaſi ibi hybernaturi eſſent, conuexerunt: quam poſtea motis caſtris incenderunt.

Polonorum licentia.

In itinere quoque quoquouerſus eccleſiaſticis & regijs bonis parſum non eſt. Rex Breſte præceſſerat: quò cum proceres Poloni ad eum conueniſſent, flagitantibus ſtipendium militibus, inita ratio eſt parandæ pecuniæ, neq; honeſta, neq; utilis, ſacra eccleſiarum uaſa ac donaria conflandi, archiepiſcopo, & Vuladislauienſi, Poſnanienſiq; epiſcopis, aſſentientibus. Quod cum in tribus diœceſibus, quarum epiſcopi conſenſerant, factum eſſet, ſola ſex millia florenorum redacta ſunt. Nam è Cracouienſi nihil ablatum eſt, non permittente epiſcopo. Cùm autem cunctæ copiæ conueniſſent, nauali ponte apud Toruniam Viſtula traductæ ſunt. Interea Fridericus Marchio Brandeburgenſis ad Magiſtrum Cruciferorum cũ quingentis cataphractis equitibus profectus, & complures dies ibi commoratus, relicto apud hoſtes equitatu, ad regem in caſtra uenit, petens

ut ſe

ut ſe arbitro rex cum Cruciferis pacē faceret. Id uerò non ex animo faciebat, ſed ut aptum bello gerendo tempus eximeret. Vbi non abnuere regem ſenſit, reuerſus ad Cruciferos, regi renunciari iuſsit, optimas, & ultro ipſi expetendas, meritisq́; eius maiores conditiones ſe allaturum eſſe: itaq; condicta ad Coſcelecium pagum die, miſsi à rege Ioannes epiſcopus Vuladislauienſis, & cancellarius, Ioannes Tencinius Cracouienſis, Petrus Oppo rouius Lencicienſis palatini, & Hincia Rogouius caſtellanus Siradienſis, uana fuiſſe Friderici promiſſa repererunt. Poſtulabant enim Cruciferi, ut rex omni Pruſsia (quo nomine iam Pomeraniam quoq;, & Culmēnſem, & Michalouienſem complectimur) ſibi decederet: tum demum, quocunq; uellet iudice ſecum diſceptaret. Increpitus à noſtris Fridericus, quòd non bona fide cum rege ageret, ne tamen nihil egiſſe uideretur, pollicebatur, Cruciferos Culmenſem & Michalouienſem regionem noſtris conceſſuros, ac impenſas belli ſoluturos eſſe. Quas conditiones cum non acciperent noſtri, re infecta diſceſſum eſt, ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum acceſsione, quos Fridericus diſcedens in caſtris ipſorum relinquebat. Itaq; intermiſſum ſpe pacis belli ſtudium reſumptum. Eodemq́; itinere quo ſuperiori anno, ad Laſsinum non optimo conſilio caſtra mota ſunt. Prætergreſſus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obſidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: ſed quadringenti Cruciferorum equites præter caſtra noſtrorum, in quibus nulla erat militaris diſciplina, in oppidum ingreſsi, eos confirmarunt, ſtrenueq; oppidum defenderunt. Itaq; obſidione in Nouembrem menſem extracta, cum maiore penè obſidentes, quàm obſeſsi inopia præmerentur, neque commoda eſſet frumentatio & pabulatio tanto exercitui, dilapſis metu noſtrorum (qui nulla in eos iniuria ſe abſtinebant) agreſtibus, & frumento maturè ante aduentum noſtrorum in munitiones conuecto, ſerò conſilium ſuum rex damnauit: & niues autem pluuijs mixtæ, uentiq; acriores, equos & homines deſuetudine militiæ molliores affligebant. Igitur ſoluta obſidione, rex dimiſit exercitum, quarta fermè parte equorum amiſſa, domuitionem flagitantem: ipſis quoque Pruſsis noſtrarum partium, diſceſſu eius lætantibus. Neque enim minoribus, nec ſcio an maioribus etiam damnis incommodis ab eo, quàm ab hoſte, agri eorum affecti erant, ita ut ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Pruſsia, latrunculi è Sileſia Ioanne & Cauuca Sueborouijs fratribus Polonis, & Georgio Stoſſo Morauo ducibus, in agrum Ilcuſſenſem & Slauucouienſem impetum fecerūt, raptaq́; cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur: & Slauucouia propter iniuriā, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incenſa, Velunenſem quoque agrum uexarunt: & Cempnum arcem, natura loci munitam, agreſtium cenſum domino afferentium habitu ingreſsi, cœperunt, & Virbentam loci dominum in Morauiam abduxerunt. Sed arx poſtea obſeſſa diu à Velunenſi nobilitate, & cohorte archiepiſcopi, & epiſcopi Poſnanienſis, latrunculis pacto excedentibus, recuperata eſt. Cauſa latrocinandi eis fuit, emerita quidem in Pruſsia ſub rege ſtipendia: quæ cum non numerarentur ob inopiam ærarij, illi ex profeſſo, quouis modo ea ſe à Polonis repetituros eſſe denunciarant, & ad eos magnus egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia confluebat. At in Maſouia Vuladislaus dux Plocenſis, hectica febre, quam illi generi hæreditariam fuiſſe Dlugoſſus memorat, exinanitus, per eos dies uita exceſsit, Zemouito & Vuladiſlao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris, cuius paulò antè meminimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi erant. Itaq; Paulo Gizicio Plocenſi epiſcopo cunctæ Maſouiæ adminiſtratio mandata publicè, quoad pueri adoleſcerent. Atq; is bene & cum laude ſe geſsit: mores quoſdam, legesq́; barbaras exercēdorum iudiciorum, pœnarumq; exigendarum ſuſtulit, non ſine ſumptu ſuo. Rex dimiſſo exercitu, apud Grudentum cum ſenatu de gerendo deinceps bello conſultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec ſuppetebat pecunia in ſtipendium, cenſebant pleriq; de iunioribus, pēſionem duodenûm groſſorum agricolis imponendam eſſe, ſuis quidem atq; nobilitatis ſimplam, regijs uerò & eccleſiaſticis duplā: ad hæc ut eccleſiaſticus ordo dimidios reditus ſuos conferret. Atq; in eam ſententiam decretum factum, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatum eſt non ſine ſumma profanę tyrannidis infamia, & eccleſiaſtici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis, humanisq; legibus conceſſa eripiebatur. Tametſi retractatum id decretum eſt in comitijs Petricouienſibus inſequentis anni, qui fuit 1456. principio, contendentibus epiſcopis: decretumq́;, ut æſtate ſequenti publica in Pruſsiam expeditio maturè poſt Pentecoſten fieret. Nec tamē ea facta eſt, propter anguſtiam rei frumentariæ & pabuli, ex magnis pluuijs & inundatione aquarum. Quin & ſuperioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opus eſſe uiſum eſt, propterea quòd debellatum iam eſſe uidebatur, cùm noſtri, quibus id

Conuentus de pace apud Coſcelecium.

Laſsinum fruſtra obſeſſum à Polonis.

Slauucouia incenſa.

Cempnum arx capta & recepta.

Vuladiſlai ducis Plocenſis mors & liberi.

Comitia Petricouiæ.

An. 1456.

negotium mandatum erat, cum hoſtium militibus de dedendis munitionibus, & reddendis captiuis decidiſſent, ſeptuagintaſeptem florenos in ſingulos equites, dimidium in pedites pacti, urgentibus maximè Pruſsis, ac dimidium eius pecuniæ pollicentibus. Qua de cauſa rex ipſe etiã in Pruſsiam excurrerat. Itaqꝫ alteris comitijs ad ſextum Idus Septemb. Petricouiam indictis, de pecunia paranda à noſtris conſultatum eſt: nam in ærario regio prorſus nulla erat: placuit uniuerſo conuentui, ut rex pariter, & eccleſiaſticus, equeſterqꝫ ordo uniuerſus, dimidium annuorum cenſuum conferrent, ne honorum quidem & magiſtratuum fructibus exceptis: oppidani uerò, ſoli iuxtà ac mobilium bonorum æſtimatione facta, ut binos groſſos à marca penderent: agreſtes uerò unum groſſum in capita marium & fœminarum: cæterùm equeſtres homines, qui nullos haberent agricolas & adſcriptitios, neqꝫ cenſus, uicenos quaternos groſſos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta eſt: ſed maiores quidem Poloni in Colenſi, minores uerò in Corcinenſi demum conuentu denuò inſtituto, decretum id approbarunt, lectis quæſtoribus, qui eam pecuniam ex repub. diſpenſarent. Cæterùm eccleſiaſtici ad ſynodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò ſiue uſitatæ æſtimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouienſis epiſcopus ultro tres quartas, cæteri uerò epiſcopi iuſtas cenſuum pariter ac decimarum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hæc quidem ſuffectura eſſent, aurum inſuper & argentum ſacrum è Cracouienſi templo à rege importunè flagitatum, ſed conſtanter negatum eſt: placatusqꝫ rex quinqꝫ millibus florenorum, epiſcopi & ſacri collegij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea poſtea ſolueret. Miſsi ſunt etiam legati è comitijs Petricouienſibus in Podoliam, qui arces armis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iuſiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd Lithuani miſſa ad regem legatione, Podoliam repetebãt, admonentes eum iuſiurandi, quod ſibi profecturus ad ſuſcipiendum regnum dediſſet: ni faceret, non toleraturos ſe eſſe diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi fœderati. In Valachia uerò per id tempus, Alexandro palatino ueneno ſublato à ſuis. Petrus, cuius mentionem ſuperius fecimus, populi fauore ſucceſsit: miſsisqꝫ ad regem oratoribus aliquoties, tandem à diſtento tot ſimul curis & negotijs aſſenſum impetrauit. Ita quidem Dlugoſſus de Petro hoc memorat: ſed nos è monumentis literarum Ruſsicarum, quæ extant in Archiuio regio, comperimus, anno 6963. ab orbe condito, qui eſt poſt Chriſtum natum milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo quinto, Petrum palatinum Valachorum in uerba regis iuraſſe, Andrea Odrouanzo palatino Ruſsiæ cum alijs quibuſdam proceribus Polonis id iuſiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi, regnoqꝫ more maiorum ſuorum contra quoſuis hoſtes promiſiſſe: matri uerò ſuæ Mariæ regis amitæ poſſeſsionem territorij Seretslei Targenſis confirmaſſe: uſque ad aliam tranſactionem cum rege. Vnde apparet alium hunc eſſe Petrum, Heliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus hoc anno, hunc ipſum palatinum unà cum conſiliarijs ſuis miſiſſe oratorem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorum tributo redimeret. Nam is poſt ſubactum Conſtantinopolitanum imperium uehementer uexabat Valachiam: & diſtinebantur tunc Poloni bello Pruſsico, ne ſocijs & clientibus opem ferre poſſent. Nihil enim non agebant Cruciferi Teuthones, ut eam prouinciam nuper amiſſam recuperarent: ac per illud ipſum tempus Brathianum arcem munitiſsimam in Culmenſi tractu, præſidiarijs militibus, Ioanne Treſca præfecto abſente, corruptis interceperant: Brodniciam uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, & non ſine ſtrage repulſi ſunt: multisqꝫ in locis leuibus certaminibus commiſsis, ubique inferiores fuêre. Porrò Torunenſis plebs intemperantia, niſi fallor, noſtrorum militum irritata, in Cruciferorum partes propenſior, claues portarum urbis magiſtratibus ſuis ſibi aduerſantibus, ſeditione coorta, ademit. Verùm Gdanenſes accitis properè regijs militibus de proximis præſidijs, eum tumultum ſedarunt, ducentis de primoribus plebis comprælienſis, & ſeptuaginta ex his, qui capita ſeditionis fuerant, cæſis. Per idem tempus magiſtratus urbis Cracouienſis Nicolaum Turſcium presbyterum, & Nicolaum Gnoinium, & ipſum ſacris initiatum, furti reos, captos, & quæſtionibus examinatos, noctu clàm capitali ſupplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati ſacris interdictum eſt, donec epiſcopus à rege exoratus, trecentis florenis mulctæ nomine acceptis, id interdictum ſuſtulit. Inuaſerant autem illi duo, alter quidam in ſcholaſtriam, alter uerò in canonicatum Cracouienſis eccleſiæ, quorum ſacerdotiorum ſuperſtites erant poſſeſſores. Neque rex necis eorum imperatæ ſuſpicione caruit. Comitijs Petricouienſibus, quemadmodum diximus, peractis, rex, auctus filio Vuladislao, nequicquam retinentibus Polonis proceribus, & ut Pruſsicas res prius conficeret, flagitantibus, in Lithuaniam ad ſedandos motus ibi concitatos profectus eſt. Etenim Lithuani pleriqꝫ abſentia

Comitia iterũ.

Tributum ingens.

Conuentus Coli & Corcini.

Podolia munitur contra Lithuanos.

Valachi tributarij Turcis facti.

Brathianum proditione captum.

Interdictum Cracouiæ.

ſentia regis offenſi, & Podoliæ cupiditate incenſi, alium ſibi principem creare conſtituerant, Simonem Kiouienſium ducem, Olelconis filium. Eorum principes erant Gaſtoudus Simonis ſocer, Georgius dux Oſtrogienſium Ruſſus, & Alexander quiſpiam humili loco natus, ſed ſingulari regis gratia in ſublime euectus. Nam Moniuidus cũ ſuis pro- *Moniuidus.*
pinquis & gentilibus, & nonnullis alijs, regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia & largitionibus ſuppreſsit magis in præſens, quàm ſedauit. Culpa omnis in Ga- *Gaſtoudus.*
ſtoudo hæſit, qui legationem illam ad regem cætero conuentu inſcio conflarat: & tamen impunè ei fuit. Gdani quoq; per id tempus promiſcua multitudo tumultuata eſt, authore Martino Coga, obſcuro quidem, ſed ingenioſo & factioſo homine, & Cruciferorum *Mart. Coga*
rebus fauente. Cauſa ſeditionis fuit, quòd regij milites ſuburbana eius oppidi incende- *turbator.*
rant, & quòd rex in Lithuaniam ſeceſſerat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res Pruſsicas curæ non eſſe. Antiquis ergo magiſtratibus, quaſi aduerſarijs, amotis, nouos creant. Dum autem gliſcit ſeditio, Vlricus Ceruonca Bohemus præfectus præſidij Mariæburgenſis, data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiam partes diſsidentes reduxit, & in fide regia continuit, oſtendens, quantò magis expediret ei ciuitati à Polonis ſtare, à quibus magis beneficijs & libertate donata eſſet, & ſine quibus ægrè ſeſe ſuſtentare poſſet, quàm ſuperbis & crudelibus Cruciferis ſeruire. Miſit deinde ad maioris Poloniæ proceres, & ad regem, oſtendens in quanto diſcrimine eſſent res Pruſsicæ, & ut magis eas curæ haberent admonens. Atq; ex eo tempore regiarum partium ſtudioſus eſſe cœpit, magnaq; beneuolentia, cum noſtri ad redimendas à militibus Cruciferorum arces nondum ſatis parati eſſent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit. Miſère deinde *Polonorum et*
maiores Poloni palatinum Breſtenſem ad regem in Lithuaniam: miſère & Gdanenſes, *Gdanenſium*
orantes ut is quamprimùm ad componendas res Pruſsicas adueniret. Nec tamen quie- *legationes ad*
ſcebat Coga, donec Ioannes Zarnicouius caſtellanus Gneſnenſis, qui cum Caliſsienſi ca- *regem.*
ſtellano, Vuladislauienſi epiſcopo pro gubernatore in Pruſsiam à maioribus Polonis miſſo, adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magiſtratus, authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio, ſumpta fiducia, capitale ſupplicium de Coga ſumpſit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt. Annus hic menſtrua pernoctis co- *Cometes.*
metæ apparitione inſignis eſt: quam Turcica clades apud Nandor Albam, quæ Tauri- *Turcarum cla*
num olim dicta eſt, à Ioanne Huniade, & Ioanne Capiſtrano ducibus, quemadmodum *des apud Bielo*
ſuperius attigimus, irrogata, & Mahometi imperatoris turpis fuga conſecuta eſt. Vbi *gradum.*
non ignobilis fuit ſexcentorum Polonorum Capiſtranum ſecutorum opera. Nec ita multo pòſt Huniades & Capiſtranus uitam cum morte commutarunt. Inſequenti anno *Huniadis et Ca*
Huniadis filius Ladislaus perduellionis inſimulatus, cum Vlricum Ciliæ comitem inſi- *piſtrani mors.*
diatorem ſuum interfeciſſet, capite pœnas luit. Matthias frater eius minor natu captus, & *An. 1457.*
Viennam à rege ductus: Ioannes item Varadinenſis epiſcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti. Mater Ladislai & Matthiæ, magnanima mulier, non *Mulieris ma-*
fletibus & lamentis indulſit: ſed arma contra regem Ladislaum pro filijs ſumpſit: maius'q; *gnus animus.*
facinus ira ſuadente auſura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerum compoſita fuiſſet: ſed prius quàm Matthias ex pacto dimitteretur, Ladislaus *Ladislai mors*
rex in ipſo nuptiarum apparatu Pragæ obijt, ſiue ex repentino morbo, ſeu ueneno clàm à Georgij Podiebradij uxore miniſtrato. Dira quidem tormina ſenſit moriens: & medici Germani poſteaquam Bohemia exceſſerunt, uulgarunt non obſcura ueneni hauſti ſigna in ea apparuiſſe. Mortis cauſam ei fuiſſe exiſtimant, Podiebradij partim ambitionem, partim offenſionem uel metum, Etenim non obſcurè Ladislaus iniquior & infenſior erat hæreticis, eorumqúe cœtus & ſacerdotes, & inprimis Rochezanam pſeudarchiepiſcopum amicum Podiebradij aſpernabatur. Et ſanè adeptus eſt regnum poſt Ladislaum Geor- *Rochezana.*
gius, Rochezanæ & factionis eius opera, poſthabitis Friderico Imperatore, Sigiſmundo *Georgius Po-*
& Alberto Auſtriorum Archiducibus è fœdere, Cazimiro rege Polonorum, & Vilelmo *diebradius Bo*
duce Saxonum, iure hæreditario nominibus uxorum & liberorum ſuorum regnum id *hemorum rex.*
petentibus. Vilelmus enim maiorem natu ſororem Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nam Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem ambiebat, non niſi poſt comitia publicè audita eſt: idq; aſtu Georgij factum. Vngari Mat- *Matthias rex*
thiam Huniadem annos decemſeptem natum, authore Michaële Saladino, ſiue Zilagio *Vnga. creatus*
(ſic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinq;, ſiue, ut uult Bonfinius, uiginti *et redemptus.*
millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearũt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerũt. Extincto enim Ladislao, Georgius ſignatis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragam deduci curarat, magnum inde ſperans compendium: qua ſpe fruſtratus non eſt: quin & filiam ſuam ei deſpõdit, fœdusq; & ſocietatẽ cum eo inijt. Et Vngari aũt, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus noſter, Friderici,

Cazimiri

Cazimiri & Caroli Galli poſtulata,non ſibi, ſed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adſtruentium repudiarunt:cui Carolus filiam ſuam,eam,ni fallor,quam Ladislao dudum deſponderat,uxorem cum ſumma dote pollicebatur. Vexauit autem tunc

Peſtis.

peſtis Vngariam,eiusq; contagio etiam in finitimam Poloniam proſerpſit. Sed hæc pleraque hoc quidem anno,quem nunc perſequimur, inchoata,ſequenti uerò peracta ſunt. Sed ad noſtra redeamus.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

An. 1457.

Comitia Petricouiæ.

Carolus Danorum rex exul.

VERE autem nouo prioris illius anni, nempe 1457. rex Cazimirus,flagitantibus Pruſsis atq; Polonis,è Lithuania in Poloniam ad Petricouienſia comitia uenit: atq; inde ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ,ut,quoniam pecunia deerat in ſtipendiū mercenarijs militibus, ipſa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas ſuſciperet: deinde in Pruſsiam, Gdanumq; diuertit: ubi à Carolo Danorū rege exule,pedibus extra urbem progreſſo, ſalutatus, & à Gdanenſibus comiter & ſplendidè acceptus eſt: exolutaq; militibus hoſtium conuenta pecunia,nempe quater centenis ſeptuagintaſex millibus florenorum,Mariæburgum, Gilauiam atq; Derſauiam ab eis recepit. Migrantes inde milites cū Magiſtro Cruciferorum

Mariæburgum &c. regi deduntur.

& commendatoribus,rex tutò uſq; ad fines Poloniæ deduci iuſsit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant,parte pecuniæ accepta,cum reliqua ad conſtitutum tempus ſibi ſoluta non eſſet,in fide Cruciferorum authore Bernardo Sumbergio manſerunt. Maximè uerò rex à Gdanenſibus ad exoluendā eam pecuniam,triginta millibus denuò extra ordinē collatis,adiutus eſt. Nec ſtudium Vlrici Ceruoncæ præfecti præſidij Mariæburgenſis erga regem obſcurum fuit,cuius authoritate milites fidem non mutarunt,quamuis ad præſtitutam diem reliqua pecunia ſibi non numeraretur. Itaq; quinquagintaſex millibus

Poloni dilapſi ab obſidione.

florenorum in Suece,Golubo,Preiſmarco, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis,rex eum muneratus eſt: & mox in duarum ex his primarum præfecturarum poſſeſſionem eum miſit: Mariæburgo quoq; eum præfecit: ipſe Bydgoſtiam ſe recepit. Obſidebatur nihilominus Gneuum à mercenarijs militibus,& maioribus Polonis: iamq; tātum fames apud obſeſſos inualuerat,ut uix paucos dies obſidionem toleraturi eſſe uiderētur: ſed noſtri ſine ulla diſciplina militantes,nequicquam uetante ac deprecante magiſtro militiæ Prendota Lubeſſouio,domos dilapſi ſunt,authore Ioanne Cromno Cotificio,corrupto ab hoſtibus. Atq; ob eam rem is poſtea capite damnatus eſt à rege. Per eoſdē dies malè à Dobrinenſibus quadringentis ferè domi pugnatū eſt contra octingentos hoſtes,qui

Dobrinenſes fuſi à Cruciferis.

ex Zialdouia excurſionem fecerant. Atq; ij uaſtata ora Dobrinenſi, non cōtemnendam prædam abegēre. Apud Sipelbeinum quoq; oppidum in inferiore Pruſsia, quod à Cruciferis obſeſſum erat,infœliciter noſtri ab obſidione hoſtem depellere tentarunt. His igitur ſucceſsibus erecti Cruciferi,ad recuperationem Mariæburgi adſpirare cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani,atq; etiam equites,qui in arcis præſidio cum Ceruonca erant. Itaq; conſtituta cum eis proditione,Bernardus Sumbergius cum expedita

Mariæburgi proditio inſtructa.

manu adueniens noctu,in oppidum receptus eſt: prę ſidiariosq; regios ſine ullis excubijs per domos diſperſos,& ſomno oppreſſos concidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euaſerunt. Ceruonca tumultu oppidano excitus,hoſtem ad arcem concurrentem,lapidibus & omni telorum genere ſupernè repulit. Cum autem dies illuxiſſet, crebrę fiebant ex arce in oppidum globorum è bombardis proiectiones,ita ut nemo in propatulum impunè prodire poſſet. Sed in domibus ferè latitabant hoſtes, perfractisq; parietibus inter ſe commeabant. Veriti autem,ne qua ex arce eruptio in ſe fieret,foſſa & aggere ab arce oppidū interſepſerunt: quod cùm perfeciſſent,traiecto Nogato,in Zolauam ſiue inſulam maiorem impetum fecerunt,ut eam depopularētur, aut in poteſtatem ſuam redigerent. Fortè eódem Lubeſſouius cū reliquijs diſsipati exercitus,& auxilijs Gdanen-

Lubeſſouij uirtus.

ſium,Marięburgo ſuccurſurus,ſub idem tempus aduenit,nauibus Gdano aduectus. Eius milites ubi nec opinantes in hoſtem longè ualidiorem,quippe qui octingentorū numerum excederet,incidêre,metu perculſi,ad naues reſpectabant: ſed Lubeſſouius ſtricto gladio pro hoſte ſibi futurum minitatus,quiſquis ad fugam ſpectaret, fugā eorum inhibuit,

& caſtra

& caſtra ſecundum aggerem inſulæ metatus eſt: ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruum obiectu tutus eſſet. Sumbergius deſpecta eorum paucitate, caſtra adoritur: defendunt illi acriter: cum ecce in ipſo feruore pugnæ quadringenti armati Stargarta in auxilium noſtris aduenêre. Inſtauratur prælium maiore ui, bisq; pedem referre coacti hoſtes, tertiûm redintegrato prælio uicti, perpeti fuga Neutichum atque inde Mariæburgum ſe receperunt, octoginta de ſuis amiſsis, & Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamen is de officio remiſit: quin per illos ipſos dies Culma ſiue Chelmnò oppido potitus eſt, proditione Bohemi cuiuſdam: qui cum prius ſtipendia feciſſet in caſtris regijs, uxorem opulentam in eo oppido duxerat. Gilauia quoque regio præſidio, quod pabulatum exierat, excluſo, in poteſtatem Cruciferorum uenit.

Polonorum uictoria de Sumbergio.

De hac tam uaria, & maiore ex parte aduerſa fortuna noſtrorum, cum regi renuntiatum eſſet, perfecit apud maiores Polonos, ut in centenas marcas annui cenſus ſingulos haſtatos equites mitterent: haſtati autem unius nomine apud Polonos tres equites continentur: nempe haſtatus unus grauioris armaturæ cum duobus baliſtarijs: ciuitatibus peditibus imperati. Sex millia peditum pariter & equitum fuêre: eáque Mariæburgum ductore Sciburio Chelmio præfecto maioris Poloniæ, miſſa ſunt. Atque is exercitus unà cum auxilijs Gdanenſium & Elbingenſium ſatis habuit hoſtes importando in oppidum commeatu prohibere: nec elici ad pugnam ab hoſtibus potuit, ne ſuburbanis quidem Torunienſibus incenſis.

Maiorum Polonorum expeditio in Pruſſiam.

Dum hæc ita geruntur in Pruſsia, ne Cracouienſis quidem ora quieta fuit. Cauuca & Ioannes Sueborouij fratres, cum ea quam coëgerant latronum manu, montem cui Zebrace nomen eſt prope Oſuencimum, caſtello communierant: atque inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Pluribus autem indies tanquam in ſentinam quandam confluentibus, in quibus & Ioannes erat, qui dux Oſuencimenſium fuit, alium quoque montem, qui Vapenna dicitur, prope Dopſice, itemq; Mislouice oppidum communierunt: parumq; abfuit, quin Oſuencimum quoq; in ſuam poteſtatem redigerent, octo de ſuis, qui capti in arce aſſeruabantur, ſumma turri potitis. Qui ut decederent, non ui, ſed precio ducentorum aureorum perfectum eſt à præfecto arcis Ioanne Synouecio.

Sueborouiorũ latrocinium.

Zebrace mõs.

Vix autem ſub initium autumni minores Poloni edictis regijs exciti ſunt, ut contra latrunculos illos arma ſumerent. His uerò ſumptis, amicos quidem afflixerunt, in eccleſiaſtici ordinis bona, fructusq;, qua proficiſcebantur, impetum facientes: hoſtibus uerò non nocuerunt, ſed cum Mislouice aliquandiu obſediſſent, facto fruſtra aduerſus oppidum impetu, irrito cœpto turpiter & proteruè diſceſſerunt, quadraginta nobilibus præter cæteram multitudinem amiſsis, centum ſauciatis. Sexaginta millia bellatorum in ijs caſtris cenſa eſſe Vapouius memorat. Rei malè geſtæ culpa in proceres nonnullos, quaſi cum hoſtibus ſenſiſſent, uulgò coniecta eſt. At ij uiciſsim contumaciam equitum, ac diſciplinæ contemptum incuſarunt.

Eccleſiaſtica bona uexata.

Nec mora, noſtris ad ſua dilapſis, Ioannes Oſuencimenſis Clobuſcum oppidum diripuit & incendit. Quocirca aliam noſtri defendendi ſua rationem inire coacti ſunt, partitis inter proceres muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cizouius caſtellanus Cracouienſis Scauinæ, Ioannes Tencinius Ilcuſsi, Prædiborius uerò Coneſpolius caſtellanus Sendomirienſis Lelouiæ cum præſidijs eſſent: militibus ſtipendium de ſalinis conſtitutum rege inconſulto, duodeni groſsi in hebdomadam.

Clobuſcum direptum & incenſum.

Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam Tartari populabundi improuiſò in eam oram incurſionem fecêre. In eos Bartholomæus Buzacius præfectus Podoliæ, cum Ioanne Laſſcio ſuccamerario, & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit: ſed prior tamen eos ipſe animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiſcuum, in minore eximij bellatores: uerùm noſtri in maiore robur omne eius militiæ eſſe opinati, facto in id noctu impetu, quo terribiliora omnia hoſti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt. Tumultu exaudito, alterum agmen loco ceſsit. Poſtridie illud quoq; adoriri noſtris placuit, nocturna uictoria ferocibus, ratisq; minus cum illo negotij ſibi fore. Et ſanè nõ malè auſus illi eis ſucceſsiſſent, ſi incunctãter, quemadmodũ cenſebat Laſſcius, in perturbatos impetum feciſſent. Sed dum cunctãtur, Barbari paucitate eorum cognita, animos reſumpſerunt, & in orbem noſtros trepidantes, & cõglobatos abundante multitudine circumuecti, in medio concluſerunt, & ad internecionem profligarunt, non inultos tamen. Nec mora, uictores populatione omiſſa, ad ſua ſe receperunt, ueriti nec ubi defatigatos, & ad paucos redactos, nouus & recens hoſtis inuaderet.

Ruſſorum anceps cum Tartaris pugna.

At rex Cazimirus conſtitutis, quemadmodum diximus, rebus Pruſsicis, Petricouiam ad comitia ad uiceſimamquartã diem Nouemb. indicta profectus eſt. Sed cum ibi nihil de republica ob infrequẽtiam ſenatus, ad reprimendam latronum uim intenti, conſtitutum eſſet, alij conuentus Coli & Corcini acti ſunt: & in his decretum, ut iugeralis exactio duodenûm groſſorum agreſtibus imponeretur, unde ſatis fieret ijs quib. emerita in Pruſsia ſtipendia ſoluta non erant: pręfectura

Comitia Petricouiæ.

Tributum iugerale.

Cracouienſis,

Cracouienſis,amoto ob ingraueſcentem ętatem Ioanne Cizouio,Nicolao Penanſco Vitouicio mandata eſt,auctis reditibus,quo numeroſiorem familiam,pacandarũ,& à latrocinijs purgãdarum uiarum cauſa poſſet alere.Satisfactũ deinde ijs qui latrocinio & bello emerita ſtipendia repetebant: caſtellaq; ab eis dedita,diruta regis uoluntate,ne deinceps etiam latrocinantium eſſent receptacula.Nobilitati uerò Oſuencimenſi latrunculorũ ue-

Caſtella latronum diruta.

xationibus afflictæ,à rege clementer ſubuentum eſt.Conuentu ſoluto,rex unà cum regina,uti ſolebat,in Lithuaniam ſeceſsit,indeq; ad Calendas Maias inſequentis anni Petricouiam ad alia comitia redijt:ubi cum de expeditione in Pruſsiam cõſultaretur,ac decerne-

An. 1458. Petricouiæ comitia.

retur,uenit Ioannes Iſcra ex Vngaria,hortans regem, ut regno Vngarorum hæreditario uxoris ſuæ iure animũ adijceret,neq; occupari id à Matthia homine nouo pateretur:operam ad id ſuam regi pollicens:& retinebat is adhuc munitiones quaſdã in Vngaria.Cum autem intelligeret,Pruſsicum bellũ ei rei impedimento eſſe,componendi aut intercipiendi eius partes ſibi ſumpſit,rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace uidebantur:& ſperabat Iſcra facilius etiam fore negotium,quòd Bohemorum mercenariorum armis,quorum ductores ferè neceſſarij & familiares ſui eſſent, tũc res Cruciferorum maximè nitebatur. Sed eum ſpes fefellit. Elati enim hybernis ſucceſsibus paulò ſecundioribus Cruciferi,iniqua poſtulabant.Quocirca præciſa ſpe pacis,uniuerſæ regni

Polonorum expeditio in Pruſsiam.

copiæ regis edicto ad Gneuucouiam cõuenêre:inde Viſtula nauali ponte tranſmiſſo,ad Papouiam caſtrametatæ ſunt.Interceperant fraude eam arcem hoſtes,atq; inde Torunenſem agrum uehementer inueſtabãt:ſed permunita erat,nec ſine multorum periculo à noſtris expugnari poſſe uidebatur.Cæterùm lixæ & calones atq; promiſcuum uulgus temerè,& nemine iubente ad mœnia procurrens,mox omnem exercitũ incredibili expugnandæ arcis ardore & ſpe inflammauit.Itaq; facto impetu,portaq; effracta, cũ iam caperetur arx,hoſtes magnis clamoribus uictorum miſericordiam implorarunt: exauditiq; à Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi,penes quem ſumma in exercitu ſecundum regem po-

Petrus Samotulius dux exercitus.

teſtas erat,minore porta à caſtris auerſa emittebantur.Sed parum abfuit, quin ipſe quoq; Samotulius ab irata multitudine uiolaretur,ob Sbigneũ Iauorium,Dobricium,atq; Dauidem Bohemum caſtrorum metatorẽ,in oppugnatione arcis interfectos.Fremitus quidem aduerſus regem & proceres ingens fuit,cùm propter emiſſos hoſtes,tum quòd proceres nonnulli miſsis miniſtris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparãt. Quare ſubiecto igni à furente multitudine,arx tota cum omni copia & compluribus ſa-

Papouia capta incenſa, ac diruta.

tellitibus procerum,qui pertinacius cellas defendebant,conflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoſte inſtaurarentur,rege iubente diruti.Ac triduo ibi ſtatiua habita ſunt. Inde ad Culmam ſiue Chelmnũ mota caſtra.Nec tamẽ tentata eſt eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem & ſpacioſum eſt,& neq; arte,neq; natura munitum:ſed eò undique hoſtium copiæ confluxerant.Ad Mariæburgum uerò itum eſt. Quod cũ Bernardus Sumbergius Culmæ intellexiſſet,nocturno itinere anteuertere eò noſtros cũ expedita manu inſtituit:perfeciſſetq; id adeò,ni tota nocte erraſſet. Orto die, ubi ſe in noſtros incidiſſe animaduertit,fuga ſibi quemq; conſulere iuſsit:diſsipatos perſecuti noſtri, nõ leui ſtrage affecerunt,cęſis,captisq; multis.Sumbergius ipſe euaſit,quindecim milliarium itinere eo die confecto:facultatum tamen iacturam fecit.Ad Marięburgum deinde noſtri caſtra po-

Mariæburgũ oppidum obſeſſum.

ſuêre:ac deſides ibi tempus triuêre,ludificantibus eos ſpe pacis hoſtibus. Ad quam conficiendam Iſcra ſequeſtrum ſe interponebat.Per quos dies Nouum oppidum Pomeraniæ, dimiſſo Polonorum præſidio,quaſi ſuis uiribus ſe tuiturũ eſſet,hoſtile accepit. E' diuturna uerò eodem in loco apud Mariæburgum mora(nam in duos menſes extracta eſt obſidio)fœtore,& pabuli,uictusq; inopia regius exercitus afflictus eſt: ita ut octingenti homines,equorum autem ſeptem millia,fame & peſte interirent.Eam ob rem fremere multitudo,& facto agmine ad regis tentorium orare,ut ui ſe oppidum non munitiſsimum capere pateretur,aut uerò obſidionem ſolueret: cum utrunq; ſuaſu procerum quorundam negaretur,negligentius omnes munera belli obibant: ſolutaq; diſciplina,neq; cuſtodias & excubias ſeruabant.Inde creſcere hoſtibus audacia:ita ut ij erumpentes,leuibus incommodis noſtros afficerẽt.Inde coorta maior indignatio,quàm hoſtium clamor, auro ſe redemiſſe,ne oppugnarentur,è mœnibus uociferantiũ,auxit.Et ſanè deprænenſi ſunt nonnulli,noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum cõmeantes.In primis au-

Ioãnes Breſius de proditione ſuſpectus.

tem Ioannes Breſius procancellarius eam infamiam uulgò ſuſtinuit:& niſi fuga ſe ſubduxiſſet,uiolatus eſſet à concitata multitudine.Tandem inducię cum hoſtibus uiginti menſium confectę ſunt,ea cõditione,ut intra id tempus octoni utrinq; arbitri pacis apud Culmam conuenirent:inter quos ſi non conueniret,ut Alberti ducis Auſtriæ ſummum eſſet arbitrium.Interim autem Mariæburgenſe oppidum Iſcra ſequeſter obtineret,ac utri parti id adiudicaretur traderet:aut ſi infecta pace diſcederetur,Cruciferis redderet. Dum autẽ

hæc

hæc fiunt,uniuerſa nobilitas moræ longioris impatiens, iniuſſu regio domos diſceſsit, orto à Ioanne Oſtrouicio, cognomento Naſsiano, diſcedendi principio. Quocirca rex quoque ſuffecto in præfecturam Mariæburgenſem pro Ceruonca Sciborio Chelmio, diſcedentem exercitum ſequi coactus eſt, nequicquam retinentibus Pruſsis, & in primis Gdanenſibus,qui ei in quatuor millia militum ſtipendium, ſi apud Mariæburgum manere uellet, pollicebantur, proſpera fortuna uſi eo anno in mercatura maritima,& magnopere ditati:ſed uxoris deſiderium ei fuit antiquius,ut ait Dlugoſſus:quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit:ibiq; legatos Georgij Podiebradij noui regis Bohemorum audiuit,fœdus petentes, & ingentia auxilia cōtra Cruciferos,regniq; ſucceſsionem Cazimiro,quæ ſecundum Ladislaum hæreditario iure ad uxorem,liberosq; ipſius pertineret, pollicentes: Georgium procerum precibus uictum,regnum ſuſcepiſſe,ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iuſtos hæredes rediturum.His reſponſum eſt,regem fœdus & amicitiam cum Bohemis ſemper coluiſſe: cupere uerò,ut mutuum ab eis fieret : non commeruiſſe eum,ut cum liberis ſuis hæreditario regno excluderetur: atq; eam iniuriam eum ad eam uſq; diem patienter tuliſſe.Quod ſi deinceps Bohemi officijs & beneuolentia certare ſecum uellent,nón ingratum eum experturos: Georgium non malè feciſſe,facturumque eſſe,ſi aliquam Cazimiri,liberorumq; eius rationem in ſuſcipiendo regno duxiſſet, ſique legitimis hæredibus id relinqueret.Cauſa uerò tam modeſtæ & ſubmiſſæ legationis Georgio fuit illa,quòd animaduertebat,nonnullos de Bohemis proceribus, itemq; Sileſios & Luſacios,alienis à ſe animis eſſe,propterea quòd cum Rochezana ab eccleſia & religione catholica non obſcurè diſſentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulopòſt ſumptum ab Vngaris epiſcopis,quos Matthias rex miſerat,diadema, Iglauia ciuitas portas ipſi clauſerat. Eam cum ille cum ijs,quas ad manum habebat,copijs obſediſſet,Auſtriorum Archiduces Iglauienſibus præſtò fuêre,& Morauiam infeſtauêre.Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Bohemia,cùm Iglauiæ obſidionem continuauit, tum Fridericum Imperatorem in arce Viennenſi ab Alberto fratre & ciuibus Viennenſibus obſeſſum liberauit.Quanquam hoc alij poſterius factum eſſe autumant. His igitur difficultatibus implicatus,ne maiore belli mole prægrauaretur,Cazimirum regem,qui perſequi ſe uelle ius uxoris & liberorum ſuorum non obſcurè præ ſe ferebat, tali legatione placandum atq; ductandum ſibi eſſe exiſtimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij ſequenti anno Petricouiæ habita:ubi de pace ac de bello cum Cruciferis conſultatum eſt. Increbuerat enim,Cruciferos his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impenſæ bellicæ nomine regi numerarent,uiginti millium tributum quotannis penderent,duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent,& ut ſinguli Magiſtri in regis uerba iurarent:Pruſsiam uerò cunctam ſibi haberent,iſdem finibus, quibus ante id bellum habuiſſent. Probabat magna pars ſenatus has conditiones:ſed Pruſſorum legatio, commodùm aduenìens,orabat regem atq; ſenatum,ne ſe in fidem ſuſceptos,immanibus Cruciferis ad exquiſitos cruciatus, & in teterrimam ſeruitutem proderet:Elbingæ ſe conuentum egiſſe,nouoq; fœdere ſeſe inuicem obſtrinxiſſe:extrema omnia pati malle prius, quàm in Cruciferorum impotentium dominorum poteſtatem redirent. Erant & in ſenatu regio,qui cenſerent,non ex fide atq; dignitate regis & Polonicæ nationis fore, ſocios deſerere:ſuaq; olim amiſſa,nuperq; recuperata,rurſus prodere aut uendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: ſed perpetuorum hoſtium uires refici,& opes augeri.Efficax fuit hæc oratio:decretumq;,non eſſe deſerendos prodendosúe Pruſſos. Verùm de ratione proſequendi belli,ad particulares conuentus reiectum eſt.Nobilitas enim Polona,præterita expeditione uehementer offenſa,& pecuniarium ſubſidium negabat,& militiam in poſterum detrectabat. Quam ne rex quidem probabat,propter nimiam atque pernicioſam equitum licentiam. Interim rex in Lithuaniam cum regina excurrit: indeq; reuertens,ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum poſt initium æſtatis adfuit: & ut expeditio in Pruſsiam pro modo facultatum decerneretur,à maioribus Polonis impetrauit:nempe,ut de centum marcarum cenſu annuo unus eques haſtatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem ſuppeditarent. Difficiliores fuêre minores Poloni,& emendari prius quædam in rege & magiſtratibus flagitabant. Itaque pro hoſtibus ducti ſunt à rege nonnulli,quorum inſtinctu hæc fieri uidebantur: ſed tamen eorum pertinaciæ datum eſt,ut ad Calend.Septemb.Petricouiam rurſus comitia uniuerſæ Poloniæ indicerentur.Miſsi uerò octo de proceribus,quemadmodum cum Cruciferis conuenerat, in Pruſsiam, ad agendum de pace,re infecta redierunt,cum neq; illi Neſſouiam uenirent neq; noſtris Culmam ueniendi luculentam ſecuritatem præſtarent. Itaq; fecerunt maiores Poloni ſatis promiſsis ſuis,ut exercitum in Pruſsiam mitterent. Verùm nihil is ope-

Georgij Bohemorū regis legatio ad Cazimirum.

Iglauia obſeſſa à Georgio.

An. 1459. Comitia Petricouiæ.

Pruſſorum legatio.

Maiores Poloni expeditionē in Pruſsiam decreuerunt.

Rrr ræprecij

ræprecij fecit:agros modò ſociorum utcunq; tutatus eſt per æſtatem: ſub autumnum autem domum non expectata miſsione remeauit. Per quod tempus mercenarij milites in inferiore Pruſsia inſignem de Cruciferis uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin Ludouicus Magiſter uiuus in poteſtatem eorum ueniret:præda ingens reperta, ita ut uiceni aurei in milites diuiderentur. Igitur de pace rurſus agi cœptum à Cruciferis. Per quod tempus renouatis inducijs,Lubauia Cruciferorum præſidium accepit,cum ad eam diem in partibus regis fuiſſet. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna atque aſſeres è Polonia Gdanum portantes,ab hoſtibus interceptæ ſunt. Quæ cum à rege repeterentur,reſpondit Magiſter,iniuſſu ſuo à militibus id factum eſſe, neque eos imperium ſuum exaudire:atque adeò paucis quoque arbitrium penes eos eſſe. Clementer rex ageret,& ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum.Sub finem Auguſti menſis uenit ad regem Lenciciam Vuratislauienſium & Namislouienſium legatio, deditionem oppidorum ſuorum offerens,quòd ſub imperio Georgij regis Bohemorum hæretici cum cætera Sileſia eſſe nollent. Commendata eſt eorum pietas & religio:ſed aliter ſibi proſpicere iuſsi ſunt,Cazimirum eos tueri non poſſe,Pruſsico bello implicatum: ſi pacem cum Cruciferis fecerit,tunc demum recipi eos poſſe. Et ſuſtinuerunt ij quidem aliquandiu bellum à Georgio illatum non infœliciter: ſed pòſt à legatis Pontificis Maximi Pij ſecundi,Aeneæ Syluij prius dicti,qui per id tempus Calixto ſucceſſerat,in eam credulitatem adducti,quòd Georgius ab eccleſia catholica alienus futurus deinceps non eſſet, trium annorum inducias cum eo fecerunt, ut interim ſui iuris, deinde uerò, ſi is hæreſim abdicaret,dicto audientes ipſi eſſent:ſed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde regibus inuiti neminem acciperent.Comitia deinde Petricouiæ habita ſunt. Ad quæ Gracouienſis tractus legati ſiue nuntij uenire detrectarunt,niſi fides publica à rege ſibi daretur. Acceperant enim,regem aulicum ſuum, & procerum quorundam, quibus fidebat, comitatum in armis eſſe iuſsiſſe. Nam erat is admonitus, conſilia contra ſe ab illis inita eſſe.Erat res noua & inaudita:ſed tamen,ne qua maior turba & ſeditio exuſcitaretur,datum hoc illis eſt.Principes eius legationis erant Ioannes Rithuianius, præfectus Sendomirienſis,Ioannes Tarnouius,& Ioannes Melſtinius. Impetrata uerò dicendi poteſtate in frequenti conſeſſu, Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus, pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc ſententiam ad regem uerba feciſſe fertur:

Cruciferi uicti.

Magiſtri excuſatio.

Aeneas Syluius Papa.

Comitia Petricouiæ.

Ingentem animis dolorem haurimus, rex illuſtriſsime, quòd nos immerentes ac tibi addictiſsimos pro hoſtibus ducis,& armatum præſidium contra nos comparaſti.Nemo eſt noſtrûm,atque adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, quem odiſſe aut metuere debeas:omnes te ſummo ſtudio proſequimur,ſemperq; proſecuti ſumus. Verùm dura neceſsitas, & impendens exitium nos impulit,comitia hæc abs te efflagitare:non quo aliquid contra te moliremur, ſed ut ſaluti & incolumitati noſtræ, liberorum noſtrorum,& longæ poſteritati,ſimulq; dignitati reipub. noſtræ calamitoſæ tandem aliquando proſpiceremus. Quod ſi roges,quid id mali,aut unde eſt? Vndénam cenſes? niſi unde minimè ſperabamus,& unde minimè decuit:abs te,inquam, tuiſq; magiſtratibus, quorum etiam culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modò ius non reddunt petentibus uiduis atq; pupillis,uerùm etiam per ſummam iniuriam & potentiam nos,fratreſq; noſtros opprimunt,bonis indicta cauſa ſpoliant:uinculis,uulneribus,& omni cõtumelia afficiunt: quemadmodum nuper poſt edicta hæc iam comitia Sigiſmundo Laticinio & Virbenthæ Semnicio,ab Ioanne Curopathuua præfecto Chelmenſi uſu uenit. Atq; hæc tamen, quòd priuata ſunt,& ad ſingulos pertinent,leuiora ducimus: illa multo grauiora & acerbiora,quę te cõniuente,imò uerò indulgente,Lithuani in nos deſignãt:nempe quòd Luſcũ & omnẽ illam fertilẽ oram Ruſsiæ nobis interceperũt:pagos nõnullos à Parſouienſi territorio abſtraxerunt:Podoliæ quaſdã munitiones occuparũt, reliquis etiã imminent: Maſouiorũ ducibus,ſocijs noſtris,& clientibus tuis,duo territoria Gonianzum & Vangrouecíã eripuère. Hæc te authore facere eos neceſſe eſt.Non facerent ſanè,aut certè non impunè facerent,ſi alium regẽ haberemus.Tu eorum temeritatẽ & audaciam indulgẽdo alis,adeoq; prouexiſti,ut non modò contra Cruciferos ſocia nobiſcũ arma ex fœdere, & gratiam nobis de uindicata ſibi Samagitia referendo,non coniungant:ſed ſuperbè tuum quoq; imperium iam detrectent.Nec tamẽ hęc te mouent,quo minus bonis & facultatibus huius regni tam ingratã Lithuaniam ornes & augeas.Quòd ſi merita utriuſq; populi recta ratione perpẽdas,reperies iniuſtè & indigniſsimè hęc abs te fieri.Illi neq; tibi,neq; patri tuo unquam ſatis fideles fuère:& cum iure ueſtro eis imperaretis,contra utrunq; nõ ſemel pernicioſa cõſilia inière,ferro & ueneno uitam utriuſq; appetiuère. Nos uerò illum quidẽ obſcurum & ignotum,& anguſtè dominantem,ad ampliſsimum cõiugium & florentiſsimũ regnum ultrò acciuimus,& in uniuerſum terrarum orbẽ celebrẽ reddidimus:

Præfectorum regiorum iniuria.

Polonorũ merita in familiã Iagelloniam.

Samagitiam

Samagitiam & magnam partem Lithuaniæ à Cruciferis ereptam, armis noſtris atque ſanguine reſtituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atque opibus noſtris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipſe teſtis es locupletiſsimus. Atq; ut alia prætercam, Pruſsicum quidem bellum per tot annos in hanc uſque diem & armis, & facultatibus noſtris, noſtrorumq;, pro te impigrè ſuſtinuimus. Pro his meritis iſta nobis abs te refertur gratia, ut Lithuanos exuuijs noſtris ueſtitum & ornatum eas? lam ne illa quidem leuia ſunt incommoda, quòd & ipſe leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis: & furum, latronumq; examina impunè in nos & noſtros graſſari pateris. Quæ facilè tu, quemadmodum debes, nobis quieſcentibus, reprimeres, niſi regia bona & reditus perperàm diſsipaſſes. Ad hæc procurationibus quoq; ſiue ſtationibus nimium oneroſis nos & homines noſtros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, ſed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia acerba immeritò abs te accidunt, rex illuſtriſsime, fratribus noſtris, quos obſequentiſsimos & ſtudioſiſsimos tui ſemper expertus es. Ea ut tandem corrigas, mutesq;, ſummopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam benemerentibus: redde nobis, quæ Lithuani te indulgente ademerunt: monetæ leui cudenda abſiſte: adulterinam ſummoue: immoderatas ſtationes circumſcribe. Magiſtratuum impotentiam & petulantiam refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumq; omne, pro debito ſuo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniæ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lithuaniæ: fac denique patrem te, non uitricum nobis præbeas. Quod ſi impetramus, nullus nobis labor, nulli ſumptus pro tuis commodis, & ad nutum tuum, graues erunt: ac ne ſanguini quidem & uitæ noſtræ pepercerimus. Sin repulſam ferimus, nihil eſt quod extra ordinem à nobis expectes. Atque ita tibi perſuadeas, neq; nos in Pruſsia tibi ſine legitimo ſtipendio militaturos eſſe, neq; pecuniæ quicquam collaturos, conferriúe paſſuros. Ita fermè Rithuianius. Modeſtè ad hæc à rege, culpam à ſe remouente, reſponſum eſt: ſed tamen re infecta, comitia ſoluta ſunt, maioribus quidem Polonis ſenum groſſorum de iugero penſionem non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam ſibi eſſe poteſtatem à nobilitate, alicuius oneris ſuſcipiendi. Itaque alia rurſus comitia ad ſextam diem Decembris eòdem edicta. Vbi cum regis, ſenatusq; placito uiginti de primoribus, qui de repub. conſultarent, ſtatuerentq;, delecti eſſent, & rex correcturum ſe eſſe deinceps peccata à nobilitate ſibi obiecta, & omnia in quibus homines uulgò offenderent, recepiſſet, iugeralis duodenûm groſſorum exactio agricolis, & telonium omnium mercium omnibus quicunque lucrum ſectarentur, in annum impoſita: ab eccleſiaſtico uerò & equeſtri ordine octaua pars cenſuum promiſſa regi in ſtipendia militantium in Pruſsia. Ibi etiam præfectura Mariæburgenſ. amoto neſcio quam ob rem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Coſcelecio palatino Inouuradiſlauienſi, & Prendothæ Lubeſſouio, à rege mandata eſt: fortaſsis ut alter territorio, reditibusq; regijs, alter præſidio militari præeſſet. Inde etiam Iacob. Sennenius Gneſnenſis, & Cracouienſis præpoſitus, orator ad nouum Pontificem Pium ſecundum à rege miſſus, ut ei de more gratularetur, & in poteſtate eius regem fore profiteretur. Impetrauit autem is, ut remitteret Pontifex Pruſsis diras atq; excõmunicationes, quibus eos ad parendum Cruciferis adigebat. Petebat idem de transferendis ex Pruſsia in Tenedon inſulam Cruciferis: in quo eum omnium ferè Chriſtianorũ principum oratores diligenter adiuuabãt, propterea quòd Mahometes Turcarum Imperator Corinthum, urbem Græciæ nobiliſſimam, & Lemnum atque Mitilenen inſulas paulò antè cœperat: & Peloponneſo EubϾæq;, Imperatorum fratrum diſsidio fretus, imminebat. Verùm id impetratum non eſt, impenſius indulgente Cruciferis & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & miniſterio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortaſsis opera & odio in Polonos perfectum eſt, ut is nunquam de Polonis bene ſentiret: quod è ſcriptis eius cuiq; depræhenderelicet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Pruſſos promulgato impetratum tunc eſſe à Pontifice, ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus poſtea geſsit in Polonia & Vuratislauiæ, quæ ſuo loco exponemus: uerùm in legati potius poteſtate poſitum fuiſſe, ut cum in rem præſentem ueniſſet, faceret quod maximè ex re fore exiſtimaret. Septembri uerò menſe Cruciferi non contemnendam cladem acceperunt apud Paſſeneimum oppidum inferioris Pruſsiæ. Nam cum contra id quod in inducijs conuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes ſecutos ad defectionem ſollicitarent, illi re cum præfecto præſidij regij Michaële, cognomento Sromothni, communicata, mitti ſibi præſidium à Cruciferis poſtularunt. Miſsi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac cęteri quidem foris manere iuſsi, trecenti modò equites intromiſsi, ab armatis noſtris, quos Michaël ex alijs præſidijs ad eam rem deduxerat, facilè conciſi ſunt. Dolo

Polonicæ opes in Lithuaniam exportatæ.
Moneta.
Latrocinia.
Stationes.
Viginti uiri delecti reip. conſtituendæ cauſa.
Iacobus Sennenius orator ad Pontificem.
Cruciferorum clades apud Paſſeneimum.

animaduerſo, reliquum agmen, cum ſuis in oppido clauſis opitulari non poſſet, fuga ſibi conſuluit. Vernum huius anni tempus uentorum uehementia, & aquarum è ſolutis niuibus & imbribus bimeſtri inundatione corruptis ſegetibus, non parum incõmodi ac detrimenti Polonis attulit.

Ioan. Albertus filius Cazimiro natus.

Sub finem anni Elizabetha regina Ioannem Albertum filium peperit. Inſequentis uerò anni initio conuentum Poloni cum Bohemis egerunt Bythomię, Præmiſlio Ceſsinenſium duce controuerſiam de regno Bohemico inter reges componere, & offenſiones inter Polonos & Sileſios tollere ſtudente.

An. 1460.

Sed tamen re infecta inde diſceſſum eſt, niſi quòd alius conuentus ad octauum Calend. Iulias in idem oppidũ condictus eſt: ad quem Bohemi nõ adfuerunt, offenſi multis oppidorum & uillarum ſuarum incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodũ opinabantur, ſubornatis. Id ubi accepit Cazimirus, non putauit ſibi committendum eſſe, quin ſe, uxoremq́; ſuã Georgio expurgaret: non tam quòd inimicitias eius metueret, quæ tamẽ & ipſæ Pruſsico bello durante intempeſtiuæ accidebãt, quàm quòd ſe, uxoremq́; ſuam pro incendiarijs uulgò traduci permoleſtè ferret.

Cazimiri legatio ad Georgium Bohem. regem.

Ac ea de cauſa Iacobum Dembenium caſtellanum Malogoſtenſem, & Albertũ Gorſcium legatos ad eum miſit, qui ſe & uerbis, & prouocatione ad ſingulare certamen, militari, & quidem barbarico more purgarent. Qui cum iuſſa feciſſent, nec inueniretur quiſquam, qui aſſeuerare ſparſum illum de rege & regina rumorem auderet; Georgius quoq; nunquã id ſe de tantis principibus crediſſe affirmauit. Sic ei ſatisfactũ cum eſſet, peractus eſt intermiſſus conuentus: & pax, fœdus atq; amicitia inter reges cõſtituta, ea cõditione, ut neuter alterius hoſtes ulla ope adiuuaret: ſolus Pont. Max. religionis cauſa à Cazimiro exceptus eſt.

Maſouia.

De Maſouia quoq;, & pro ducibus eius orę, ne quid negotij Georgius ipſi faceſſeret. Adiectum, ut uno anno exacto, reges ipſi confirmandæ amicitiæ gratiæ apud Glogouiam congrederentur, & ibi de dote Elizabethæ reginæ non exoluta inter ſe tranſigerent. Fuêre aũt ad eam rem miſsi à Cazimiro Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatinus, Ioan. Breſius Luteci filius, procancellarius, & Ioan. Dlugoſſus canonicus Cracouienſ. & cuſtos Viſlicienſis.

Cruciferorum artes.

Creditum eſt autẽ opera Cruciferorum & Bernardi Sumbergij ſubmiſſos fuiſſe incendiarios illos Bohemiæ: ſparſumq́; uulgò rumorem, quaſi à rege & regina Polonorum ob interuerſum hęreditarium regnum iratis id factum eſſet. Idq; eò feciſſe Cruciferos, quo facilius ipſi bellum cum Polonis haberent, ſi eos Bohemico quoq; bello implicaſſent. Nihil enim intentatum ij relinquebant, quod ad perniciem Polonorum pertinere exiſtimarent. Nec abhorret à uero, Albertum Archiducem, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Auſtriorum, itemq́; Ludouicum Bauarorũ ducem, & legatos Pont. Max. Hieronymum Cretenſem Archiepiſc. & Franciſcum Toletanum Aſtigienſem Archidiaconũ, Vuratislauienſibus Georgio regi reconciliandis operã dantes, ab ijſdem Cruciferis ſubornatos, miſsis eiuſdem anni initio ad Cazimirũ legationibus arbitriũ omnis inter ipſum & Cruciferos controuerſiæ dirimendæ ſibi popoſciſſe, quo facilius eum ſpe pacis ſecurum & incautum fallerent. Cazimirus autem Alberto, qui primus ea de re miſerat, non grauatè permiſit, ut amicè, ſi poſſet, inter partes componeret. Cæterùm de re uniuerſa compromiſſum facere abnuit, ne illum pro amico inimicum caperet, commemorans qua fide ſe Sigiſmundus Cæſar quondam in eiuſdem modi re geſsiılet: Ludouico & legatis pontificijs reſponſum, regem poſtulata eorum facturum fuiſſe, niſi Albertus id arbitrium occupaſſet.

Legati pontificij ſuſpecti Polonis.

Erant autem ſuſpecti regi legati pontificij de ſtudio in partem aduerſam, quòd hic quidem Cruciferorum cauſam Romæ prius egiſſet, ille uerò à mercatorio quæſtu ad ſacerdotium nuper translatus eſſet: fœdus tamen ictum cum Bauaro, itemq́; cum Conrado Albo Oleſnicenſium duce, cum quo diſsidij nonnihil, propter iniurias quaſdam ultrò, citroq́; illatas, Polonis interceſſerat. His dimiſsis, in Ruſsiam Cazimirus nondum exacta hyeme iter inſtituit: id autem apparanti nunciatur, Valciam arcem proditione Ioannis Vedelij præfecti, à Gaſparo Noſtiuicio & Cruciferis interceptam eſſe.

Ziuecia, Turzagora.

Boriouium autem Scrinnium gente Labencium cum non contemnenda manu è Ziuecia & Vrimonte, Turzagoram noſtri uocant, Dopſice oppido impendente, ſubiectam oram latrocinio infeſtare. Et latrocinium quidem Boriuorij rex per Nicolaum Pienianſcum ſubcamerarium & præfectum Cracouienſem, & Petrum Comorouium cum aulico ſuo comitatu, & Sciricienſi nobilitate miſſos, expugnato utroque eius præſidio, celeriter ſuſtulit. Valciam uerò maiores Poloni recuperare iuſsi, obſederunt quidem arcem, ſed non multo pôſt ab obſidione re infecta receſſerunt. Rex in Ruſsiam profectus, Ecigerem Tartarorum Imperatorem, & Stephanum palatinum Valachorum per legatos auxilia contra hoſtes popoſcit: promiſſa utrobique alacriter.

Lithuanorum comitia.

Peragrata uerò Ruſsia, Breſte ſupra Bugum amnem cum Lithuanis conuentum egit: animos eorum ad occupandam armis, cum Poloni Pruſſico & Bohemico, ut rebantur, bello diſtinerentur, Podoliam, procliues ſanauit.

In Polo-

In Poloniam uerò reuertens Maio menſe, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox Lencicię cum maioribus conuentus egit. Conſultatum de ratione belli gerendi cum Cruciferis, miſſuſqúe exercitus ad recuperandam Valciam: porrò cum monachis Lubinenſibus conſtitutum, ut ne abbatem niſi à rege approbatum, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit poſterius in cæteris quoque monaſterijs totius Poloniæ, ut noui abbates aſſenſum regis requirant. Per eoſdem dies Mariæburgenſes oppidani, quatuor ferè menſes à noſtris obſeſsi, oppidum, quod propè iam aberat, ut cuniculis actis caperetur, Ioanni Coſcelecio præfecto arcis dediderunt. Recepto oppido, de tribus modò oppidanis, qui defectionis authores fuiſſe dicebantur, capitale ſupplicium ſumptum: milites præſidiarij in uincula coniecti: cæteræ multitudini parſum eſt. Dum Valcia à noſtris obſidetur, Bernardus Sumbergius tria millia equitum, peditumq́ Germanorum & Bohemorum per marchiam Brandeburgenſem Cruciferis in Pruſsiam adducere, & propè iam adeſſe, uelleq́ Valciam primùm obſidione liberare, nunciatur.

Iacobus Dembenius dux exercitus.

Ibi Iacobus Dembenius dux regiarum copiarum, ueritus ne ſe hoſtes utrinque, aduerſum pariter & auerſum adorirentur, ſoluta obſidione, in æquiorem locum hoſti aduentanti obuiam proceſsit. Sed priuſquam is appropinquaret, milites Germani & Bohemi, cum Francofordiam ad Odram ſitam perueniſſent, ac de deditione oppidi Mariæburgenſis accepiſſent, domos dilapſi, ducem cum quingentis modò militibus deſeruêre. Cum his autem ille iter inſtitutum proſequens, & noſtrorum occurſum obliquo tramite declinans, confectis unius diei, noctiſq́ itinere duodecim milliaribus & centum equis, qui laborem tanti itineris non ferebant, amiſsis, ad Choiniciam peruenit.

Valcia incenſa.

Quo intellecto, ij qui in præſidio Valciæ fuerunt, nocte, arce incenſa, eum ſecuti ſunt. Atque is Gdanum contendens, munitionem Gdanenſium uno ab urbe milliario oppugnare adortus eſt, collocatis opportuno loco inſidijs: ratus, id quod accidit, Gdanenſes ſuis qui in præſidio erant, opem laturos. Itaque illi incompoſito agmine ruentes, in inſidias præcipitati, & non contemnenda clade repulſi ſunt, ſexaginta amiſsis, ducentis captis, inter quos duo conſulares fuêre. Nonnullam rebus Cruciferorum acceſsionem aduentus Sumbergij, ſecundumq́ illud prelium fecit.

Golubũ proditum Crucifexis.

Mox enim Golubum oppidum proditione in hoſtium poteſtatem redactum eſt: in quo non pauci Dobrinenſes equites unà cum facultatibus ſuis capti ſunt: arcem Ceruoncã defendit. Puſcum item, quod rex Suetiæ exul tunc hypothecæ nomine, certam pecuniam Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eiſdem interceptum: Belaui oppidum toto anno obſeſſum: Bartenſteinenſes oppidum ſuum dedidêre: Suecæ arx ſuperior permunita in ripa Viſtulæ, fraude ab hoſtibus intercepta eſt, quos ad centum uſque captiuus quidam, qui ibi aſſeruabatur negligentius, caſsibus in altum ſuſtulerat: Dobrinenſis ora ne uaſtaretur, uectigalis hoſti facta. Porrò Ericus dux Scecinenſium Pomeranorum propinquus & fœderatus, atque ſocius regis, quem haud ita pridem rex, Caliſsiam ad ſe cùm ueniſſet, non exiguis donis affecerat, nulla læſus iniuria, nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando, Lemburgum oppidum, & Bythouiam arcem, fidei ſuæ commiſſa à rege, hoſtibus dedidit, nequicquam deprecantibus Lemburgenſibus uiris iuxtà ac mulieribus, pueris atque puellis, & precium pro redimendis tredecim quibuſdam captiuis (quam cauſam deditionis Ericus præ ſe ferebat) collata publicè pecunia pollicentibus. Neque noſtris tamen penitus fortuna tergum obuertit: Quizinum & Varmia oppida quæ Mariæuerderum & Fraumbergam Germani uocant, ab his noctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus eſt, ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iuſtis prælijs uicti, fuſiq́ hoſtes apud Paradiſenſe monaſterium, & compluribus amiſsis, in fugam acti. Ita uaria noſtrorum atque hoſtium fortuna eo anno bellatum eſt in Pruſsia. Septembri menſe exceſsit è uiuis Thomas Strempinius Cracouienſis epiſcopus, uir ſingulari memoria & pietate magna præditus: moriens utenſilia quædam non parui precij baſilicæ Cracouienſi: Louicienſi uerò templo mille florenos pro inſtituendo collegio ſacerdotum, quos Manſionarios uulgò uocant, reliquit. Porrò librariam ſuppellectilem in Gneſnenſem, Poſnanienſem, Vneouienſem, & Louicienſem eccleſias, & in Academiam Cracouienſem partitus eſt.

De Cracouienſi epiſcopa contentio.

Eo mortuo tres de epiſcopa magno & reipublicæ incommodo, & authoritatis eccleſiaſticæ atque pontificiæ detrimento, & pernicioſo ambitionis exemplo aliquandiu contenderunt.

Ioannes Cruſcinius.

Nam ubi dies electioni dicta aduenit, miſit rex ad collegium ſacerdotum, ad quod electio Epiſcopi iure & more antiquo pertinebat, ut Ioannem Cruſcinium Vuladislauienſem epiſcopum, Cancellarium regni, ſibi optarent epiſcopum. Sed tamen is in tanto numero tria modò præſentium, ac totidem abſentium tulit ſuffragia: reliqua duorum & uiginti, quibus antiquior fuit regis iuſsione libertas & religio, in Ioannem Breſium procancellarium regni concurrerunt.

Ioannes Breſius.

Verùm hic regijs minis deterritus, electionem ſuam repudiauit, Vuladislauienſis epiſcopæ adipiſcendæ ſpe ac-

Iacobus Sennenius.

cepta. Certa iam ſpe erat de Cracouienſi epiſcopa Ioannes Vuladislauienſis, cùm Iacobus Sennenius Dobeslai Palatini Sendomirienſis, & Sbignei cardinalis fratris filius, Gneſnenſis & Cracouienſis præpoſitus, à Pontifice Maximo, apud quem ante annum legatione regis nomine functus erat, epiſcopus Cracouienſis renunciatus eſt, cedentibus nomine Thomæ Strempinij quibuſdam, quos ille paucis ante mortem diebus ad peragendum id Romæ, inſcio rege procuratores nuncuparat. Id ubi rex accepit, fremere in Sennenium, qui ſine ſua authoritate in regno ſuo Epiſcopus eſſe uellet: petentemqúe per amicos & propinquos, magnos & nobiles uiros, non modò reijcere, uerùm etiam proſcribere unà cum fautoribus & receptatoribus eius adortus eſt, epiſcopo Vuladislauienſi, & Ioanni Breſio, itemqúe Ioannem Pilecio Cracouienſi, Luca Gorcano Poſnanienſi, Stanislao Oſtrorogio Caliſsienſi palatinis, & Ioanne Rithuianio marſalco regni, incitantibus. Nec deerat ſibi Sennenius: nam & initiatus eſt ſacris epiſcopalibus à Gneſnenſi, Cracouienſi, & Vuratislauienſi ſuffraganeis, quos uocant, epiſcopis in arce paterna Pinzouienſi: & à pontifice acerrimum & pœnale, ut uocant, mandatum, quo diris deuouebantur ij qui eum pró epiſcopo Cracouienſi non reciperent, impetrauit. Verùm ab eo mandato uniuerſum ferè collegium Cracouienſis baſilicæ, regio iuſſu & minis inductum, ad pontificem ipſum, ſiue ad futurum uniuerſale concilium prouocauit: ſacris tamen ſinguli canonici abſtinuêre. Pauci quidam ex eo collegio, & omninò ex ordine eccleſiaſtico pontificiam quàm regiam authoritatem antiquiorem ducentes, cum Iacobo ſenſerunt: inter quos primarij fuêre, Demetrius Sennenius, Iacobi frater, Scarbimirienſis præpoſitus, Dlugoſsi duo fratres, Derslaus Crizanouius, & Nicolaus canonici Cracouienſes: quibus ſacerdotiorum reditus à Nicolao Pienanſco ſuccamerario & præfecto Cracouienſi, regis mandato adempti ſunt: itemqúe Pauli Glouenij decani, qui negotia Sennenij Romæ gerebat. Hi, & item Georgius de Franciſcano ſodalitio ſuffraganeus

Cracouienſis Canonicorum cultus.

Cracouienſis, qui Sennenium conſecrârat, Cracouia abeſſe iuſsi: Crizanouius uerò domo ab apparitoribus præfecti extractus, & per mediam urbem foras eductus eſt eo ueſtitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueſte linea latiore, & palliolo cum cucullo ex pellibus, quas hermellinas uulgò uocant, indutus. Qua re magnam in ſe populi ſpectantis commiſerationem, gemitusq́ de acerbitate regis commouit. Idem tres alijs inferioris ordinis ſacerdotibus accidit, cultui diuino uacantibus. Reliquum collegium iureiurando à rege ipſo adactum, ne quem iniuſſu ſuo ad poſſeſsionem bonorum epiſcopalium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à Pienanſco præfecto Cracouienſi, & alijs quibuſdam, tum à neceſſarijs Vuladislauienſis epiſcopi, regio uel iuſſu, uel permiſſu, occupata tenebatur, Dlugoſsi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curoſuencijs, epiſcopo Vuladislauienſis propinquis, rege inſpectante & approbante direpta. Nec mo

Stanislai Vantropcæ religio.

dò fieri talia rex tunc permittebat, ſed iubebat. Qua in parte ſingularis Stanislai Vantropcæ, gente Oxij, pietas & magnitudo animi ſilentio prætereunda non eſt: qui iuſſus à rege in bona ſacerdotium ſuæ cupiditati aduerſantium inuadere, regem quàm Deum offendere maluit. Sennenius ipſe obſideri in arce Pinzouienſi à rege iuſſus, Melſtini ſe cum Ioanne Dlugoſſo ſeniore totum annum continuit, à domino arcis Ioanne Melſtinio receptus, nequicquam prohibente rege, ne perduellem ſuum & hoſtem publicum

Legatio regis ad Pont. Max.

ſeruaret. Ad pontificem uerò Ioannes Rithuianius præfectus Sendomirienſis & marſalcus regni, & Matthias Racianzius iuriſconſultus & canonicus Vuladislauienſis, rogatu & ſumptu Vuladislauienſi epiſcopi miſsi, uehementer Sennenium, quaſi ambitus reum, & ſeditioſum, & regi, populo, atque eccleſiaſtico ordini inuiſum, qui ui Thomam epiſcopum cedere ſibi coëgiſſet, epiſcopamqúe ui inuaſiſſet, in qua inuaſione propinquus eius Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps ſenatus Polonici, populi Cracouienſis concurſu interfectus, & immaniter laniatus ſit, apud pontificem criminati ſunt: literasq́ Sennenij Mantua, cum legatione fungeretur, ad regem ſcriptas, quibus incuſare is pontificem, quaſi plus æquo faueret Cruciferis, uidebatur, producebant, oblatis pontifici regio nomine magnis muneribus, & Friderici Imperatoris, ac Georgij Bohemorũ regis, ad quos Romam proficiſcentes ea de re diuerterant, commendaticijs literis. Nihil tamen aliud à pontifice impetrarunt, quàm ut is Hieronymo archiepiſcopo Cretenſi legato ſuo cauſam cognoſcendam delegaret, atque interea Sennenio epiſcopæ adminiſtratione interdiceret. Neque æqui quicquam Hieronymus, uix tandem uno anno exacto

Sennenij tráſactio de epiſcopa Cracouienſi.

adueniens, pro Sennenio impetrare à rege potuit: ac ne Sennenius quidem ipſe, cum data fide cum triginta comitibus uenire permiſſus, ſupplex ad genua regis accidiſſet, ad miſericordiam eum flexit: aſſeuerante rege, regnum ſe prius amiſſurum, quàm epiſcopum illum, aut quenquam omnino in ſuis ditionibus ſe inuito eſſe paſſurum. Ceſsit tandem Sennenius pertinaciæ regis: & retenta nonnulla parte bonorum epiſcopalium, receptaq́

à Ioanne

Ioanne Gruſcinio pecunia, quam liti expenſam tulerat, hoc eſt, 4000. florenorum, epiſcopa Cracouienſi ſe abdicauit, duobus annis ac dimidio, ex quo controuerſia illa orta erat, prætcrlapſis. Quo facto ij quoque qui cum eo ſenſerant, ad ſacerdotiorum ſuorum uſumfructum reſtituti ſunt. Sed ad Pruſsicum bellum reuertamur. Cùm igitur Cruciferi aduentu Sumbergij, & aliquot oppidorum, quemadmodum ſuprà memorauimus, acceſsione, non tàm uiribus quàm animis aucti, crebris excurſionibus regi ſubiectum agrum popularentur, rex menſe Decembri Lenſiciam, atque inde initio noui anni, qui fuit 1461. poſt Chriſtum natum, Breſte in Cuiauiam cum omni comitatu ſuo aulico ſe contulit, ibiquè Februario menſe comitia habuit: ueritus, ne ſi ea Petricouiæ, quemadmodum indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequens admodum ſenatus eò conueniſſet, præſertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lithuaniam profectus, ad ferias Paſchæ Vilnæ Lithuanorum comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu uerius in aliud tempus dilatis eius gentis poſtulatis, quibus flagitabatur, ut aut ipſe ſecum maneret, aut Simonem Olelcouicium Kiouienſium principem in magni ducis loco ſibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam ſenatum conuocauit: paucißimi affuère: itaque neque ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cùm excurriſſet, menſe Iunio Inouuladislauiam ad Pruſsicum bellum proſequendum profectus eſt, nobilitate omni totius Poloniæ eódem conuenire iuſſa. Verùm ea medio demum Auguſto menſe ægrè conuenit. Interim Cruciferi Sipelbeinum & Raſtemburgum, & Belauos oppida, & Morangum arcem obſedère. Neque rex obſeſsis opem tulit: ſed peiore uſus conſilio quorundam procerum, qui à Cruciferis corrupti eſſe dicebantur, in Pomeraniam ſigna conuertit, ut Fridenlandiam & Choiniciam reciperet, & Ericum Scecinenſium ducem ulciſceretur. Iactarunt certè Cruciferi, ſe auro, non ferro effeciſſe, ne noſtri obſeſsis ſubuenirent. Cæterum præſidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obſidentes hoſtes facta, magna ſtrage eos repulerunt, caſtriſque eorum potiti ſunt. Porrò apud Raſtemburgum, ciuium Magiſter ſimulata proditione, parum abfuit quin Magiſtrum Cruciferorum in præparatas inſidias induceret: fraude à quodam de comitibus Magiſtri animaduerſa, & Magiſtro ciuium ante oppidum confoſſo, non modò eius oppidi, ſed & Morangi obſidio ſoluta eſt. Ne noſtri quidem, qui in aliarum arcium & oppidorum præſidijs erant, ceſſarunt: ſed cum Elbingenſibus ciuibus Ioanne Scalio Bohemo duce coadunati, & nauibus eorum per Habum lacum tranſportati in Sambiam, regionem eam ferro & igni longè, lateq; populati ſunt, & ingentem prædam inde aſportarunt: quippe qui inexpectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupiſſent. Per quos dies Elizabetha regina Cracouiæ quartum filium Alexandrum peperit. Paucis uerò diebus antè, Andreas Tencinius, uir uetuſtate & claritate familiæ nobilis, Cracouiæ concurſu ac tumultu urbanæ multitudinis in æde Diui Franciſci memoriæ dicata oppugnatus, effractisque foribus in adito ſeu ſacrario inuentus, immaniter trucidatus eſt: interfecti cadauer per mediam plateam, quæ fratrum dicitur, in forum contumelioſè tractum, luto oblitum, & pugionibus cõfoſſum, ambuſtaq; barba & capillis ludibrio habitum, & biduo in curia ciuitatis, quòd prætorium uulgò uocant, aſſeruatum, tertia demum die amicis ad ſepulturam redditum eſt: amici & miniſtri eius nocte, dieq; inſequenti cum ſe in turri templo adiuncta ſtrenuè defendiſſent, ad extremum uitam pacti in ciuium poteſtatem uenerunt, deductiq; in curiam tertia die, reconciliati multitudini urbanæ incolumes dimiſsi ſunt: filius Andreæ cum in furno apud uiduam quandam delituiſſet, noctu ex urbe ſaluus euaſit. Cauſam uerò huic malo Andreas ipſe præbuit, cum fabrum armorum, quod arma ſibi ad bellũ proficiſcenti tempori non perfecerat, bis pulſaſſet. Potuit quidem euadere initio ſtatim coorientis tumultus, reginæ nuntio, ut ſe in arcem ſubduceret, admonitus niſi turpe duxiſſet, cedere furori concitatæ multitudinis. Et ſanxerat quidem regina Elizabetha octoginta millium marcarum pœna in ſequentem diem ut quieſceretur, donec ipſa cauſam cognoſceret: ſed uicit pœnæ metum ira, dolórque non tàm priuatæ iniuriæ, quàm publicæ, ut opinabantur, contumeliæ. Hæc res in caſtra renunciata, cùm leuius quàm pro atrocitate ſui ferri à rege uideretur, uehementi indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioquin expeditionem illam obeuntis. Nam & infrequens erat exercitus, & non niſi Derslaus Rithuianius palatinus Sendomirienſis, & Euſtachius Sprouius, Ioannis archiepiſcopi Gneſnenſis frater, gentilitia uexilla erexerant: & uerò diſplicebat ferè cunctis illa belli gerendi ratio, quòd ab hoſtibus auerſum in ſuos conuertebatur. Excitatus ab omni exercitu Ioannes Amor Tarnouius caſtellanus Sandecenſis, graui oratione apud regem atrocitatem cædis Tencinianæ exaggerauit, excuſsitq; regi, & ſenatui regio lachrymas. Rex peracerbum ſibi eſſe illum Tencinij caſum teſtatus, cauſatusq; expe-

An. 1461. Comitia Breſte Cuiauiæ.

Lithuanorum comitia & poſtulata.

Cruciferorum clades apud Sipelbeinum.

Alexander filius Cazimiri natus.

Ioan. Amor Tarnouius.

Petrus Samotulius & Ioan. Zaremba duces exercitus.

ditionem, quo minus tam atrox facinus tunc uindicare poſſet, nõ inultum fore cum promiſiſſet, non difficulter multitudinem mitigauit: & præfectus exercitui Petrus Samotulio caſtellano Poſnanienſi, maiorisq́; Poloniæ præfecto: & Ioanne Zaremba caſtellano Siradienſi, & præfecto Velunenſi, Naclenſe territorium ſuæ ditionis, propterea quòd tributum hoſtibus penderet, acerbè uaſtauit. Deinde admotis ad Fridelandiam caſtris, oppidum ſeptem dies obſeſſum, octauo cum oppugnare adortus eſſet, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus ſuis poteſtate hoſtium præſidio. Inde uerſus Choiniciam progreſſus, ad mille paſſus ab oppido quindecim dies in ſtatiuis nullo operæprecio conſumpſit, niſi quòd per eos dies pars quędam exercitus adhibitis Tartaris Lithuanicis, qui circiter ſexcenti erant, in ditionem Erici Scecinenſium ducis populabunda excurrit, & uaſtatis igni quæ obuia & immunita fuêre, ingentem prædam auexit. Reuertentes noſtros conſecuti hoſtes, & maiore ui adorti, magna ſtrage ab ijs profligati ſunt. Captiui regi traditi, cætera præda militibus ceſsit.

Sophia Scecinenſiũ dux regem exorauit.

Quo facto Sophia Erici uxor, mulier præſtanti forma, & liberali ingenio, ſuauiq́ue eloquio prædita, cuius hæreditarius erat principatus Scecinenſis, in caſtra regis ſupplicis habitu ueniens, regem marito ſuo placatum reddidit. Feruntq́; Cazimirum, formam & prudentiam eius admiratum, pœnituiſſe aliquatenus, quòd eam olim non contemnendum principatum, & magnam uim auri ab auo Erico ſeniore rege Daniæ pro dote afferentem, uxorem non duxiſſet. Rege apud Choiniciam tamdiu ſtatiua habente, fremere cuncta nobilitas, cùm quòd autumnalis cœli intemperies, mixtæq́; niuibus pluuiæ uulgo permoleſtæ eſſent: tum quòd ſe fruſtrà tempus terente in Pomerania, Cruciferi in diuerſa parte nauiter rem gererent, Morangumq́;, Sipelbeinum, & Raſtemburgum maioribus uiribus denuò obſiderent: exaudiebanturq́; uulgò uoces puerorum, malum conſilium regi acclamantium. Quare inito conſilio, cùm deinceps milite mercenario bellum illud geri placuiſſet, nobilitasq́; omnis in ſtipendium

Tributum decretum.

duum millium militum, quæ mox in Pruſsiam contra hoſtes mitterentur, uiceſimam redituum ſuorum annuorum partem (proceribus onus id recuſantibus) contuliſſet, & in ſequentem annum tributum duodenûm groſſorum in iugera ſciuiſſet, ſub finem Septembris dimiſit rex exercitum: idq́; eo incunctantius fecit, quòd ad ſeditionem & ciuile bellum res uergere uidebatur, Maioribus Polonis in Petrum Samotulium præfectum, aſperè & auarè gerentem magiſtratum, frementibus, illóque contra neceſſarios & clientelas armante. Rex reuertens, Bydgoſtiæ dies aliquot, dum mercenarium militem, dato ei duce Petro Dunino Prauucouio ſuccamerario Sendomirienſi, in Pruſsiam tranſmittit, commoratus, acerbum de morte Sophiæ reginæ matris ſuæ nuntium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralyſi accedente extincta eſt, uno & quadraginta annis poſteaquam Vuladislao regi nupſerat, exactis, mulier religioſa, magnanima, ſed iracunda: & cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in luxum profuſa: quo factum eſt, ut non modicum æs alienum relinqueret: quod moriens, ut filius diſſolueret, mandauit. Extant ampla eius donaria, ueſtéſque ſacræ magni præcij in baſilica Cracouienſi, & in delubro, quod magnificè à fundamentis excitatum, & omni apparatu ſacrorum, collegioq́; octo ſacerdotum inſtructum, ac ſanctiſsimæ Trinitati dicatum, baſilicæ frontiſpicio adiunxit: in quo etiam ſepulta eſt. Duninus accepto à rege exercitu, Suece arcem ſuperiorem in Pomerania, aliquandiu à Bydgoſtienſi & Cuiauienſi nobilitate, & ab altera parte à Gdanenſibus nauali apparatu obſeſſam, aduениens, in deditionem recepit.

Cruciferorum ſecundæ res.

At hoſtes ex diſceſsione noſtrorum aucti animis, Morangum, Sipelbeinum & Raſtemburgum, itemq́; Belauos toto anno obſeſſos in Pruſsia præfectis dedentibus in poteſtatem ſuam redegerunt, Dunino ob ſuorum paucitatem ſubuenire obſeſsis non auſo.

Braunsbergenſes Polonos eiecerunt.

Braunsbergenſes eiecto regio præſidio cum Ioanne Scalio Bohemo præfecto, Paulum epiſcopum Varmienſem cum Cruciferis ſentientem receperunt: & cum id Scalius in tempeſtiua nocte recuperare conatus eſſet, parum abfuit, quin in hoſtium poteſtatem ueniret. Fridelandenſes in inferiore Pruſsia idem conati, cum aliquoties à noſtris, qui in præſidio relicti erant, non ſine cædibus repreſsi eſſent, ad extremum hoſtibus clàm accitis primo diluculo portas urbis aperuêre, eorumq́ue ope præſidiarios incautos contrucidarunt.

Stargartha prodita Cruciferis.

Stargartha ſiue Starigrodum in Pomerania à tribus è magiſtratu urbano proditum. Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculum fuêre, ſtudijs multitudinis propter proſperiores ſucceſſus ad Cruciferos inclitantibus, & illis multos ad proditionem ſolicitantibus cùm per alios, tum per duos quoſdam Carthuſios monachos de Paradiſenſi monaſterio. Fuiſſetq́; perfecta proditio, ſi ad conſtitutum cum proditoribus tempus Cruciferi adfuiſſent. Deprǽhenſi proditores pœnas dedêre.

Brodnicia arx obſeſſa à Cruciferis.

Brodnicia quoque oppidum in Culmenſi tractu, negligentius cuſtoditum à Nicolao Coſcelecio palatino Inouuladislauienſi, interceptum: arx uerò propugnaculis circumquaque extructis arctius obſeſſa eſt.

In

In quam tamen modicum præſidium,cum non copioſo item commeatu à Dunino ſubmiſſum,ui per medias hoſtium ſtationes aliquot militibus deſideratis perrupit. Quare diutius ea ſuſtinuit obſidionem. At Cazimirus Bydgoſtia profectus in maiorem Poloniam,autumni tempus ibi conſumpſit:inde Corcinum ad comitia, ad ſextam diem Decembrem edicta,ſe contulit.Ibi auditæ legationes Ecigeris Tartarorum principis, Georgij Bohemorum regis,& Friderici Marchionis Brandeburgenſium. Tartari oblatis muneribus,pacem,amicitiam,ſocietatem, & auxilia contra quoſuis hoſtes regi pollicebantur,quamuis à Lithuanis ſe ad inuadendam Podoliam ſolicitari dicerent. Bohemi congreſſum cum ſuo rege Glogouiæ ad Calend. Maias, & arbitrium cunctæ controuerſiæ, quæ Cazimiro eſſet cum Cruciferis,regi ſuo poſtulabant:quod Cruciferos quoque non abnuere dicebant.Brandeburgenſes principem ſuum ſuſpectum,quòd ſentiret cum Cruciferis,purgabant,operamque & ipſi ſuam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tartaris actæ gratiæ,miſſaque ſplendida dona.Bohemi abſque certo reſponſo dimiſsi,Cazimiro per ſuos legatos reſpondere pollicente. Nec ita multò pôſt Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatinus,& Ioãnes Tarnouius caſtellanus Sandecenſis, ad Georgium miſsi cum his mandatis, ut ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori cum Cazimiro congrederetur:de pace cum Cruciferis faceret arbitratu ſuo,modò ne Pomeraniam,Culmenſem & Michalouienſem ditiones Polonis abiudicaret. Brandeburgenſi uerò exprobratæ iniuriæ,commemorataque in ingratum Marchionem regia beneuolentia,quòd rex neque cum Ludouico Bauaro,neque cum Bohemis coniungere ſeſe aduerſus eum in animum induxiſſet: de pace cum Cruciferis, ſi ſe interponeret Marchio,non inuito rege facturum eſſe.Legatis dimiſsis,iudicium contra Cracouienſes conſules de cæde Andreæ Tencinij inſtitutum eſt. Atque ij citati,cùm non ſiſterent ſeſe,eo quòd beneficio Cazimiri ſecundi regis cautum ſibi eſſe dicerent,ut non niſi Cracouiæ coram rege cauſam unquam dicerent,abſentes ad capitalem pœnam, & octoginta millia marcarum damnati ſunt. Peractis comitijs,ad finem anni rex Cracouiam profectus eſt. Ibi inſequentis anni initio, inſtauratum in arce in ciues Cracouienſes iudicium iure Polonico,illis nequicquam ad Saxonicum,quo ciuitates Polonicæ ferè utuntur,prouocantibus: ſera enim ea prouocatio ſiue exceptio tunc eſſe dicebatur,omiſſa priore iudicio Corcinenſi. Pronunciata ſententia contra ciues:ſed nihil tunc actum ijs,qui fide regia ſeſe ſtiterant. Cæterùm paucis diebus miſsi in urbem Nicolaus Scora Gaiouius Caliſsienſis caſtellanus, & Nicolaus Pienanſcus præfectus Cracouienſis, quatuor è ſenatu urbano, totidem de plebe,& magiſtrum lictorum ad pœnam depopoſcerunt: dediti:& iureiurando Ioannis Rabſtinij ſiue Tencinij,interfecti Andreæ filij,ſecundum leges patrias rei peracti, ſex tunc in arce, ne qui nouus motus exiſteret,ſi in urbe id fieret,capitibus plexi ſunt: tres reliqui uita donati à Ioanne Rabſtinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabſtinenſi aſſeruati ſunt,donec res cum Tencinijs tranſacta eſt. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha,quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabſtinium adiuiſſet,ueniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ exatiata eſt ſanguine, quanquam non eorum penes quos culpa cædis fuit.Nam & Clemens armorum faber,qui multitudinem concitauit,& Ioannes Doiſuon,qui Tencinium latitantem prodidit,fuga ſaluti ſuæ conſuluêre. Sex item millia florenorum ſenatus Cracouienſis Ioanni caſtellano Cracouienſi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit.Et ægrè quidem Derslai Rithuianij palatini Sendomirienſis,& Iacobi Dembenij theſaurarij regni,à rege ad componendam rem delegatorum,opera,& Iacobi Sennenij precibus eò res perducta eſt, Tencinijs dimidium multæ ſiue uadij à regina editi,hoc eſt,quadraginta millia,poſcentibus. Acriter interim obſidebatur Brodnicia à Cruciferis.Itaque miſsi ad regem ab equeſtri Pruſſorum ordine,& ciuitatibus oratores,Gabriel Baſeuus palatinus Culmenſis,Otto Machuicius, & duo ſenatores Gdanenſes, Philippus Biſſouius & Ioannes Marpurgius, petiuerunt ab eo,ut Pruſsicarum rerum maiorem curam ſuſciperet, arcemque munitiſsimam & nobiliſsimam Brodniciam,quæ ægrè iam aliquot menſium obſidionem toleraret,ne in poteſtatem hoſtium uenire pateretur:permultum in una illa arce ſitum eſſe ad retinendam Pruſsiam, & confirmandos Pruſſorum animos.Conſultiſsimè autem eum facturum eſſe, ſi quàmprimùm in Pruſsiam ipſe cum exercitu ueniret, ac Mariæburgi degeret: ſi pecunia careret, Pruſſos ciſam ſiue acciſam(tributum ſic appellant)ac redituum ſuorum dimidium collaturos eſſe,atque adeò theſauros ipſorum,& fortunas omnes in poteſtate regis fore:ſi eſſet remiſsior,uideret ne ditiones ampliſsimas atque opulentas, magno labore & ſudore, multo ſanguine,& maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hoſtis recuperatas,non ſine ſummo dedecore rurſus amitteret: ſeque in fidem receptos,tetris & immanibus tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comitatus

Comitia Corcini.

Cazimiri legatio ad Georgium Bohemum.

An. 1462. Ius Polonicum de cæde.

Pruſſorum legatio ad regem.

Pruſſorum ſtudium erga regem & liberalitas.

Ciſa.

tatus ſui,& quantum mercenariorum militum ſtatim ad manum habere potuit,in Pruſſiam ad liberandam obſidione Brodniciam ad Duninum præmiſit. Duninus quamuis auctus copijs,tamen obſeſsis non ſuccurrebat,hoſtium uires reformidans:qui ad famam noſtrorum aduenientium,omnes copias Brodniciam contraxerant, & oppidi munitione ſeſe tuebantur.Itaque obſeſsi,cum diutius inopiam & famem ferre non poſſent, menſe Februario uitam, resq; ſuas ut ſibi auferre liceret pacti, arcem Cruciferis dediderunt.

Brodnicia arce potiti Cruciferi.

Per id tempus Zemouitus Maſouiorum Plocenſium,& Vuladislaus Rauenſium atque Belſenſium duces,Vuladislai filij,continuatis penè funeribus elati ſunt, à Gothardo Ribenio caſtellano Sochazouienſi, gente Raduanio ſiue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere uoluerant,ueneno,ut uulgò creditum eſt,de medio ſublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant,de ſucceſsione inter cognatos eorum,& regem certatum eſt. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro ſe quiſque defunctorum ditiones ad ſe trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agathia ſiue Oſca amitæ defunctorum: quarum Catharina Michaluſconi Lithuano duci matrimonio iuncta,uidua tunc erat:Agathia cum Ceſsinenſi duce nupta,Venceslaum & Præmislum filios moriens reliquerat,qui maternam hæreditatem petebant: petebat & Margarita ſoror patruelis defunctorum,Zemouiti filia,Conradi nigri Oleſnicenſium ſiue Cozlenſium ducis uxor: iam & Conradus,Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varſauienſium ducis filij, quanquam remotiores, nimirum quarto gradu defunctos attingentes,tamen quia mares,ad ſe iure bona eorum pertinere aſſeuerabant. Rex uerò, quòd mortui duces nullos ſuos hæredes maſculos reliquiſſent,iure feudi caduci ditiones illas ſibi & regno ſuo uendicabat.Ac Belſenſes quidem donatione Iagellonis haud ita pridem à regno auulſi, non difficulter Andrea Odrouanzo palatino Ruſsiæ & præfecto Leopolienſi,& Ioanne Curopatuua ſubcamerario Lublinenſi & præfecto Chelmenſi authoribus,in uerba regis iurarunt.Plocenſis uerò conuentus priuato propriorum principum dominatu delectatus, authore Paulo epiſcopo Plocenſi,regis imperium, præſertim cum Cazimirum non probaret,detrectabat.Et primùm quidem Catharinam,quam ſuperius commemorauimus: deinde quòd ea mulier,& ſterilis eſſet,Conradum de Varſauienſibus ducibus natu maximum,ducem ſibi aſciuit,attributis Catharinæ nonnullis poſſeſsionibus. Rauenſis & Goſtininenſis cõuentus,Grotho Nouomeſcio authore, Catharinam cum non contemnenda manu ad ſe uenientem repulerunt.

Plocenſes alieni à rege Poloniæ.

His auditis Rex Louiciam contendit, indéque Ioannem Vuladislauienſem,& Andream Poſnanienſem epiſcopos, Lucam Poſnanienſem,& Petrum Lencicienſem palatinos,& Ioannem Tarnouium caſtellanum Sandecenſem,uiros primarios,oratores ad Plocenſes miſit: à quibus cum nihil aliud impetratum eſſet,Lenciciam, ex conſtituto cum Plocenſibus, conuentum ad ſextum Nonas Maias edixit.Eò cum pauci quidam de Plocenſi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleſlai quondam Varſauienſium ducis uxore tunc uidua conueniſſent, re infecta diſceſſum eſt.Itaque alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eaq; Paulum epiſcopum,ac cæteros Plocenſes proceres,ni uim ſuam experiri uellent, nominatim adeſſe iuſsit.Interim autem,quoniam Rauam & Goſtininum Catharina ui ſubigere aggreſſa erat,ab armis ut diſcederetur.

Legatio regis ad Plocenſem conuentum.

Comitia Lenciciæ.

His actis rex Glogouiam ad conſtitutum cum Georgio Bohemorum rege congreſſum profectus eſt: quibus diebus Lencicia poſt diſceſſum regium conflagrauit. Nec ita multo antè,Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum ſodalium è fornace Alchymiſtica, quemadmodum uulgò iactatum eſt,orto arſerat,ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem ſolem uergens abſumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatem regis aduerſus Iacobum Sennenium,& cum eo ſentientes ſacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iuſſerat:partim in cædem Andreæ Tencinij in æde ſacra irreligioſè patratam, uulgò relata eſt.

Lenciciæ & Cracouiæ incendium.

Glogouiam aduenienti Cazimiro, Georgius Bohemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratislauienſi & Olomucenſi epiſcopis, & quatuor ducibus Sileſiorum,ſplendido & ambitioſo apparatu ad unum milliarium occurrit:uicère tamen noſtri magnificentia & multitudine,in ſex turmas deſcripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus eſt: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomiæ ictum inter reges, confirmatum eſt: adiectum,ut id ad mortem utriuſque eſſet ſtabile. De Oſuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecio, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs, Bohemus Polono ne faceſſeret negotium: Polonus uerò à Bohemo dotem Elizabethæ uxoris ſuæ nomine ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuerſijs delecti utrinque proceres, alternis uicibus in Polonia & Sileſia certis locis conuenientes diſceptarent. Proximus conuentus regum,ſi quis deinceps futurus eſſet, ut in Polonia ageretur. Ad extremum ſocietas contra Turcas

Cazimiri & Georgij regũ conuentus Glogouiæ.

cas

cas inita,promiſſaq́ꝫ auxilia mutua,utri bellum à barbaris illatum eſſet. De rebus Pruſsi-
cis nihil actum,tergiuerſantibus Cruciferis,ſucceſſu belli & receptæ Brodniciæ elatis. Ve-
nit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericum marchionem eum
incitans, & contra Cruciferos auxilia uiciſsim pollicens. Cui quid reſponſi datum ſit,
non liquet. Reges ita conſtitutis rebus, & miſsis ultrò,citróque hoſpitalibus muneribus,
diſceſſerunt, Georgio Polonorum opes & ſplendorem admirante,nec auſo unquam Ca-
zimirum ad conuiuium inuitare,eo quòd prior ipſe ab eo inuitatus,acceptusq́ꝫ magnifi-
centiſsimo apparatu,prodere paupertatem ſuam,quæ gentis eſt ambitio,nolebat.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS QVINTVS.

CAZIMIRVS Glogouia diſcedens, Poſnaniam diuertit: ubi
cum tribus ſeptimanis ſubſiſteret, Cruciferorum præſidiarij
Choinicienſes in Palucos populabundi excurrerunt. Noſtri
quoq́ꝫ in nouam Marchiam excurrerant: ſed ab hoſtibus pro-
fligati, pauci fuga euaſerunt. Nec mora Inouuladislauiam rex
contendit: inde miſsis agreſtibus cum præſidio aulici comita-
tus ſui, ſegetes hoſtium in Culmenſi tractu ſuccidi iuſsit. Pro-
digia per id tempus in Polonia minore apparuiſſe memoran-
tur. Quadam die ſole occidente plus quàm duabus horis ima-
ginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aëre
tendere uiſam eſſe: caput ſiue caluam Diui Stanislai aliquoties dum in ſolenni ſupplica-
tione circumfertur, ſudaſſe. Conſecuta ſunt domi quidem latrocinia, duce Boriuoio
Scrinnio, gente Labentio, & Vulodico ex Letaua, cum ij cum mille hominum manu ru-
pe quadam inter Volcum & Zaros, quam Sola fluuius alluit, munita, Oſuencimenſem
oram omnem infeſtarent. Quos Pienanſcus præfectus Cracouienſis, facta è Sciricien-
ſibus & mercenarijs paucis tumultuaria manu, cum ſe cum Petro Comorouio & Præ-
dislao Dmoſicio, hoc è Scepuſio, illo ex Vngaria aduenientibus coniunxiſſet, non mo-
dò à latrocinijs cohibuit, ſed in munitione illa, quam Buconeciam dixêre, obſeſſos ali-
quandiu, cum Boriuoius ex Oſtrauia ipſis non ſuccurreret, fame ad deditionem compu-
lit, uitam modò & ueſtimenta pactos. In Pruſsia uerò cum Cruciferi nauiter rem gere-
rent, rex ut eorum audaciam reprimeret, Toruniam ſe contulit, indéque aulicos ſuos cum
Petro Dunino, & mercenario milite, Varmienſi baſilicæ ſiue Fraumbergæ obſeſſæ ab ho-
ſte præſidio ſummiſit. Cuius aduentu Magiſter Cruciferorum conterritus, & aleam pu-
gnæ periclitari non auſus, deſertis caſtris, fugiens ſoluit obſidionem: noſtri caſtra hoſtilia
diripuêre. Nonnihil fortaſſe momenti hoſtibus ad fugam attulit, quòd agrum ſuum Sam
bienſem à Gdanenſibus Habum tranſuectis, acerbè uaſtari acceperant. Et ferè agreſti-
bus eius oræ hoſtilis conſtabat exercitus: itaque retineri ij nequiuerunt, quin ad ſua de-
fendenda dilaberentur. Rex interim Toruniæ commoratus, & à Torunenſibus libera-
liter habitus, nonnunquam reginam in arce Neſſouienſi degentem uiſebat. Erat apud
Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hoſtium. Is cum è uicinis agris
ſubinde prædas ageret, quadam die ſuos, nauibus traiecto amne Viſtula, noctu ad Neſ-
ſouiam iuſsit excurrere. Non ita multo antè rex id oppidum in gratiam Torunenſium
in ſuperiorem ripam tranſtulerat: domus quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici
ſpeciem præ ſe ferebant. Eum igitur uicum cum hoſtes noctu incendiſſent, trepidatum
eſt à noſtris, qui ibi diuerterant, nihil tale ſuſpicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum
perpaucis aulicis ad perſequendum hoſtem emiſsi, & naues repetentem, amolientemq́ꝫ
aſſecuti, magnam ſtragem gladijs, ſagittisq́ꝫ ediderunt, & nauibus cunctis potiti ſunt: ſex
modò uiui cum duabus nauibus de omni illo numero euaſerunt. Porrò Duninus ho-
ſtibus à Fraumberga depulſis, Gdanenſemque agrum populatione infeſtantibus, ipſe
quoque copias ſuas eò traduxit. Neque ſatis habuit hoſtem liberioribus excurſionibus
arcere, ſociósque defendere: ſed in hoſticum progreſſus, Stargartenſium, Bythouien-
ſium, Lemburgenſium & Puſcenſium, quæ territoria non ita pridem in hoſtium poteſta-
tem uenerant, fines ferro & igni uaſtare adortus eſt. Hoſtes ubi noſtros prædæ cupidita-
te longius ad iniqua loca inter ſtagna & lacus prouectos animaduertêre, ualidam & ipſi
manum deducto è proximis ſuis munitionibus præſidiario milite, agreſtibusq́ꝫ arma ſu-
mere iuſsis, coëgerunt, opportunitate locorum contra noſtros uſuri. Idq́ꝫ eo maiore fe-
cêre

Paluci regio.
Polonorum ſtrages.
Prodigia.
Latrocinia.
Letaua arx.
Gdanenſes Sambiam uaſtarunt.
Cruciferorum clades.
Pomerania uexatur utrinq́ꝫ.

cêre fiducia, quòd commodum Fricius Raunechius Auſtrius, & Caſpar Noſtiuicius Sileſius, nouos milites è Germania & Sileſia ipſis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere noſtris parabant: tramitesq́ omnes, ne quà noſtri ex anguſtijs effugere poſſent, ſuccíſis quoquouerſus arboribus, interſepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantibus actutum ſubueniat, orent. Nec mora rex Albertum Gorſcium cum reliquo comitatu ſuo ac Tartaris Lithuanicis ad ſuccurrendum ſuis mittit. Id ubi duces hoſtium compererunt minore parte in caſtris aduerſus Duninum relicta, ipſi cum maiore ac delecta, ripam Viſtulæ, qua Gorſcium traiecturum eſſe exiſtimabant, inſederũt, ut eum, priuſquàm ſe cum Dunino coniungeret, opprimerent. Sed Gorſcius deflexo itinere, alibi liberè fluuium traiecit: ubi id intellexerunt hoſtes, omiſſo Gorſcio, propius ad Duninum caſtra mouerunt, ut eum priuſquam Gorſcius cum eo ſe coniungeret, ad pugnam elicerent: aut certè in anguſtijs concluſum, excluſo Gorſcio, obſeſſum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu ſuorum: exploratum etiam habebat, longè maiores eſſe hoſtium uires, quàm ſuas. Itaque non minus de auxiliarijs illius, quàm de ſui exercitus periculo ſollicitus, noctu hoſtes in ſe intentos fallere, ac per deuias ſyluas euadere ad Gorſcium decreuerat. Id ne facere poſſet, hoſtes diligenter cauerant, deiectione arborum tranſitu omni impedito. Mutato igitur conſilio, ferro per medios hoſtes uiam ſibi ad ſuos aperire ſtatuit: inſtructáque equeſtri acie, qua peditem contegebat, in hoſtes contendit.

Stulta adiuratio.

Alacres & illi pugnam capeſſunt, magna ſpe uictoriæ. Et ita ſe authore Noſtiuicio inuicem adiurarant ac deuouerant, ut qui de ſuis pedem retuliſſet, ſine omni tergiuerſatione pro ſeruo regi ſeſe dederet.

Pauli Iaſenij audacia.

Vbi ad congreſſum uentum eſt, Paulus Iaſenius, gente Goſdouius, aulicus regius, armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, haſtas hoſtium in noſtros intentas auertit. Eodemq́ momento noſtri inopinata re perturbatos ſumma ui adoriuntur: & mox uel confractis, uel abiectis haſtis, gladijs utrinque res geritur, pugnatur acriter: omnibus non tam declinare ictus, quàm hoſtem ferire ſtudium eſt. Audacia noſtri, hoſtes multitudine ſuperabant. Cumq́ totas tres horas dubio marte pugnatum eſſet, utrinque quaſi ex compoſito diſceſſum eſt. Mox recreatis paululum uiribus, utrique non ad pugnam, ſed ad perſequendum alteros contendunt, utrique alteros uictos diſceſsiſſe rati. Occurſu mutuo inſtauratur prælium, rurſusq́ una hora dimicatum eſt, donec ſauciato Fricio ductore exercitus, & peditibus noſtris aſsiduo baliſtarum ictu dextra hoſtium latera ferientibus, retrocedere ſenſim ij cœperunt. Sed mox reuocante & ſiſtente Fricio, redintegrabatur pugna, ſi quod noſtri trepidantibus recolligendi ſeſe ſpacium dediſſent.

Fricius cæſus.

Interim dum ciet pugnam, animatq́ ſuos Fricius, interfectus corruit.

Noſtiuicij fuga

Ibi tum effuſa fit fuga hoſtium cum altero duce Noſtiuicio, iuriſiurãdi paulò antè dati, & ab omnibus exacti, immemore. Pedites deſperata longiore fuga, pars in caſtra ſeſe recepêre, pars caſtra prætergreſsi, ſtagna, lacusq́ propinquos petiuêre. Noſtri pernicitate equorum freti, fugientes perſecuti, magnam cædem edebant: ubi ad caſtra hoſtilia peruentum eſt, ibi nonnihil difficultatis noſtris obiectum erat.

Caſtra hoſtiũ capta.

Etenim hoſtes ea, qua parte ſtagno non tegebantur, foſſa & ſudibus acutis foras obuerſis munierant. Sed cupidis uictoribus non facilè quicquam obſtat. Noſtri enim præuertendos ſibi eſſe hoſtes perterritos, priuſquam ad caſtrorum defenſionem accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorum in morem in ſudes obiectas ruebant: confoſsisq́ equis nonnullis, tandem contextum ſudium perfregerunt, & uno impetu caſtra cœperunt, atque diripuerunt, quindecim bombardis maioribus, ducentis curribus, armis, impedimentis, & commeatu referta. Interim equites hoſtium caſtra ſua præteruecti, plurimi euaſêre. Ala una in locum deiectu arborum à ſe ſeptum delata, nec inueniens exitum, à noſtris conciſa eſt.

Cæſorum & captorum numerus.

Cæſa eo die hoſtium duo millia, capti ſexcenti, & maior propemodum quàm pro numero noſtrorum ſtrages edita. De noſtris centum gregarij milites ceciderunt: de nobilioribus tantum Hector Chodoraſius deſideratus eſt: ſed pauci reperti, qui ſaucij non eſſent. Duninus in femore & in manu uulnera accepit. Ad Puſcum hoc prælium commiſſum eſt quintodecimo Calendas Octobris. Triduum pôſt in iíſdem ſtatiuis humando cæſos, & ſaucios curando, conſumptum eſt.

Erici Pomerani perfidia.

Per quos dies Ericus Stolpenſium Pomeranorum dux fortunam, ut credebat, ſequutus, mutata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorem uenia, dudum dederat, cum ſexcentis equitibus grauis armaturæ ad caſtra Cruciferorum contendens, cum profligatum eorum exercitum accepiſſet, raptim ſeſe ex itinere domum recepit: non paucos tamen extremi agminis à noſtris inſequentibus partim captos, partim trucidatos amiſit. Honoratus eſt à rege uictor exercitus Petrus Duninus, Paulus Iaſenius, Venceslaus Neborius, Nicolaus Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugoſſus, canonicorum frater, & triginta alij uirtutis ergò militaribus donis inſignibus ornati. Eodem illo

tempore

tempore tribus alijs in locis proſperè item dimicatum eſt à noſtris: apud Iaſenecium pagum, & apud Piſsiam flumen in Maſouia, unde propinquarum hoſtilium munitionum præſidiarij milites prædas agebant: & apud Suece. Apud Elbingam quoque non multo pòſt, nauali prælio hoſtes à noſtris profligati ſunt. Prorogatum autem eſt à rege militibus ſtipendium, cum eccleſiaſticus ordo decreto Caliſsienſis ſynodi ſubſidium regi in maiore quidem Polonia uicenûm groſſorum, in minore uerò ſenûm de prouentu uniuſcuiuſq; libræ ſiue marcæ argenti contuliſſet. Sub finem Octobris Vlricus Ceruonca Bohemus, cum à Georgio rege eius gentis carcere, in quem biennio in gratiam Cruciferorum compactus erat, Cazimiro poſtulante emiſſus eſſet, Golubum oppidum noctu ingreſſus, in poteſtatem ſuam redegit, hoſtili præſidio ſatis ualido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni ſubiecto in deditionem accepit: de authoribus defectionis capitale ſupplicium ſumpſit. His ſucceſsibus magna rurſus animorum inclinatio in regias partes facta eſt. Rex deinde ad comitia Petricouiam ad undecimam diem Nouembris edicta profectus eſt. Pauci eò de minoribus Polonis, incertum quam ob cauſam, conuenêre. Venêre autem Conradus Maſouiorum Varſauienſium dux, cum matre Barbara, & Catharina amita, Michaluſconis Lithuani ducis quondam uxore, & Paulo Plocenſi epiſcopo, comitatu octingentorum equitum, itemq; Conradus Niger Oleſſnicenſium dux, Plocenſem & Belſenſem principatum cognationis iure ſibi uendicantes. Dati à rege recuperatores ſiue iudices: Stanislaus Oſtrorogius palatinus Caliſsienſis pro ſummo iudice, Grothus uerò Cazimirus pro ſuccedaneo, quē ſubiudicem noſtri uocant, iudicio præſidere iuſsi, his adiuncti palatini & caſtellani aliquot pro aſſeſſoribus. Inſtaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuuianius Marſalcus, & duo iuriſconſulti, negabant legitimæ cognatorum ſucceſsioni locum eſſe in dedititijs ſeu feudatarijs, ut uocant, bonis, cuiuſmodi eſſet cuncta Maſouia, Polonorum regibus antiquo iure obnoxia: ſed regem optimo iure defunctis ducibus dedititijs, qui nullos mares liberos relinquerent, ſuccedere. Refellebant id Conradi Varſauienſis cauſidici, quòd dicerent, à Cazimiro eius nominis ſecundo rege Maſouiorum duces è dedititijs penitus exemptos eſſe. Contra regij negabant, Cazimirum aut quenquam omninò regem ſine aſſenſu ampliſsimi conſilij tantum de commodis & iure regni detrahere potuiſſe. Iuraſſe autem pòſt in uerba regis Zemouitum, Cazimirum, Ioannem, & Vuladislaum duces. Atque ita diſceptata cauſa iudices ſecundum regem pronunciarunt, Maſouijs iudicium illud fruſtra iam detrectantibus, & ad Pontificem Maximum, & quemuis alium qui ſciret, poſſet, & uellet iure ſuo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Auſtriorum archiduce fœdus ictum, ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris ſuæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs geſtum eſt, propter ſenatus infrequentiam: niſi quòd Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus, legatus pontificius, cuius iam ſuperius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, ſub finem comitiorum aduenions, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum regem hortatus eſt publicè: priuatim autem ſolo archiepiſcopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regem conatus eſt, affirmans, epiſcopam ſemel à ſede Apoſtolica ipſi iunctam, inuito adimi iure nō poſſe. Sed rege aſſeuerante, malle ſe regno decidere, quàm illum pati eſſe epiſcopum: legatoq; uiciſsim uociferante, præſtare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas eccleſiæ perturbetur: re infecta, & iritatis utrinque animis diſceſſum eſt. Conuenit tandem inter eos poſtero die, ut rex alia comitia eódem in decimamſeptimam diem Ianuarij ediceret: interim uterque ſcriptis ad Pontificem literis contenderet, ut ſi aliter fieri non poſſet, ad Vuladislauienſem epiſcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uoluntate de pace, ad Cruciferos in Pruſſiam contendit: nec tamen ultra Breſte Cuiauienſe progreſſus, per literas & internuntios cum Magiſtro Cruciferorum de pace egit. Rex uerò diſcedens & ipſe Petricouia, Rauæ & Goſtinini poſſeſsionem adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Ceſnico (ſiue id illi gentilitium nomen, ſiue magiſtratus, quem pocillatorem dicimus, appellatio fuit) quoad uiuerent confirmauit: poſſeſsiones etiam quaſdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorum opera potiſsimum ditiones illæ ipſi adiunctæ eſſent. Archiepiſcopo uerò Gneſnenſi libram ſiue marcam auri è Louicia Maſouijs ducibus Sochaſſouiæ quotannis pendi ſolitam, in omne deinceps tempus remiſit: quibus peractis Radomiam ad reginam uxorem ſe contulit. Per id demum tempus Viennenſes ciues tumultu ciuili ob ſex ſenatores in carcerem conjectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè menſibus obſederunt: & Georgium Bohemorum regem, cum exercitu liberandi eius cauſa uenientem, Alberto Friderici fratre duce, inſidijs exceptum in ſuburbanis uillis profligarunt. Pax deinde facta,

Contributio.

Comitia Petricouiæ.

Fœdus cum Alberto duce Auſtriæ.

Legatus pontificius.

Fridericus Imperator obſeſſus à Viennenſibus.

Sss

Maximilianus dux Auſtriæ. de facta, ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eiusq; tutelam Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filios eius duces Munſterbergenſium Sileſia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Valachorum in uerba regis abſentis iuraſſe, & promiſiſſe, præſenti quoq; idem iuſiurandum ſolenni ritu ſe daturum eſſe intra duos uel tres menſes, cum euocatus fuerit: alius'ne autem ſit hic Stephanus ab illo, quem ſuperius iuraſſe narrauimus, aut ſi idem, cur iuſiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: niſi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes ſuas huic contrarias, colligi rectè poteſt, eum intermedio tempore mutaſſe fidem, & ad Vngarum deſciuiſſe: in quo ſuffragari nobis uidetur Vngaricarum rerum ſcriptor Bonfinius, qui hæc tempora perſequens, Valachorum palatinum, ſiue Vaiuodam, ut ipſe uocat, in fide Matthiæ regis fuiſſe memorat. Huc accedit & illud, quòd proceres & conſiliarij ipſius pro ipſo, quaſi cui ipſi fides non haberetur, ſpoponderunt, quòd eum deinceps in fide regis Cazimiri & officio retenturi eſſent.

Comitia Petricouiæ. *An. 1463.* Poſt initium inſequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præſtitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens ſenatus, & Hieronymus legatus pontificius, itemq; Iacobus Sennenius. Aduenêre & Conradi, cæterorumqúe fratrum Maſouiorum ducum oratores, Nicolaus Bogleuius Varſauienſis palatinus, Vicentius Gizicius Marſalcus, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iuriſconſulti: Lithuanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sennenius quidem omnibus nequicquam tentatis, ceſsit pertinaciæ regis, ſicuti iam ſuprà expoſuimus. Ioannes Gruſcinius Cracouienſis epiſcopus deſignatus in Vuladislauienſi, ſucceſſorem accepit Ioannem Lutecum Breſium procancellarium regni: quorum trium ambitio & pontificiam authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ uim attulit: ita ut ex eo tempore ea ſublata, umbra modò eius quædam penes ſacra collegia remaneat, non ſine grandi non modò eccleſiaſticę authoritatis, uerùm etiam religionis & reipublicæ iactura.

Epiſcoporum electiones liberæ. Etenim donec liberæ ſacerdotum electioni in creando epiſcopo locus fuit, fuit tamen aliquod bonorum & malorum, dignorum, indignorumq; diſcrimen, cum ſacerdotes ſumptis reuerenter tremendis Chriſti myſterijs, iurati de futuro epiſcopo ferrent ſuffragia: uirtute, doctrina, & pietate tunc ambiebatur, pluſquàm fautoribus, aut neceſſariorum precibus, aut mulierum blanditijs atque lachrymis, aut ſplendore comitatus, aut apparatu conuiuiorum, & compotationibus, aut commendatione generis & familiæ, aut aſſentatione, & ſacerdoti indecoris miniſterijs, aut etiam largitione. Vigebat igitur diſciplina eccleſiaſtica: minus ſibi permittebant ij qui epiſcopi fieri cupiebant: ſeruiebant famæ & exiſtimationi: & non modò repræhenſionem collegarum, ſed etiam ſiniſtram cuiuſuis ſuſpicionem cauebant. Epiſcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas ante ſuos: in conſilium eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq; reuertebantur, & officium ſuum nauiter faciebant, memores quid ſolenni & ſeriò dato iureiurando recepiſſent. Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebant autem rarius, nec tam ſua ſuorum'ue, quàm publicæ utilitatis gratia) de uia ipſis decedebatur, aſſurgebatur, omniſq; honos habebatur, & quaſi numinibus quibuſdam tantum non ad genua procumbebatur ab ipſis etiam principibus. Porrò in conſilijs de republica in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus eccleſiaſticis, pupilliſq; & uiduis, denique in admonendis & corrigendis non modò infimis & mediocribus, uerùm etiam primoribus, atque adeò regibus ipſis liberæ erant eorum uoces & ſententiæ, ſingularis dignitas, ſumma authoritas. Non inhibebat uocem accepti beneficij memoria, non ſpes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut arguentis ambitio, & conſcientia audientium: nec metus aut inſcitia dignitatem deprimebat. Non erat neceſſe epiſcopo & ſacerdoti pro foribus cubiculi regij inter ſcurras & uilia uentris mancipia aſsidere: nec ſannas & ſcommata leuiſsimorum quorumque ferre: non turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantioribus iſtis cubiculi & menſæ regiæ adminiſtris, ut aliquam tamen ij uel ioco mentionem abſentis apud regem faciant: uerùm etiam ſatellitibus, ianitoribus, ne dicam etiam horum concubinis atque ſcortis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ feci aulicæ, atque ipſis denique catellis principum.

Scholæ ſacerdotum ſeminaria. Itaque florebat tunc reſpublica, florebat religio, florebat ordo eccleſiaſticus: florebant Scholæ & Academiæ, ſacerdotum & epiſcoporum ſeminaria: ſplendeſcebant templa: aulæ uerò principum, horum præceptis & exemplis inſtitutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudinis, prudentiæ, modeſtiæ & pudoris erant officinæ, non

Principum aulæ quales olim & quales nūc. faſtus, ignauiæ, ebrietatis, libidinum, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & impietatis ganeæ ac barathra. Nunc ſublata electione, hæc & multo plura alia mala bonis illis ſucceſſerunt, & in domos ac familias, atque adeò in ipſa intima cubicula epiſcoporum, nedum in profanorum principum aulas inuaſerunt: ſimulqúe dignitas ſacerdotum,

indecorè

indecorè emerendo & emendo fauore etiam abiectiſsimorum uiluit:labefactata eſt autoritas: nutat, ne dicam ruit, Reſpublica: religio proſtrata penè concidit. Quæ omnia Principes non tam epiſcopis debent imputare & ſacerdotibus, quàm ſibiÿpſi, qui nuncupandorum epiſcoporum ius ſacris collegÿs ereptum, ſibi uendicarunt. Nam ut nihil peream ÿ faciant, nihil affectioni cuiquam indulgeant, ſed eadem illa omnia, quæ iurati ſacerdotes in electionibus epiſcoporum habere ſolent, ob oculos habeant, certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè oculis & auribus ſentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi graues, acuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunque ſpectat, quam quod potiſsimum ſpectandum eſt in deligendo epiſcopo: & uerò expeditius eſt, unum quàm multos corrumpere. Tametſi magna, ne dicam præcipua huius rei culpa eſt penes Pontifices Maximos, mea quidem ſententia: qui niſi electiones collegiorum primi labefactare adorti eſſent, nunquam eò audaciæ reges prouecti eſſent. Sed nos inutili deploratione omiſſa, ad rem redeamus. Sic igitur de epiſcopa Cracouienſi tunc actum eſt. Maſouÿ nihil & ipſi impetrarunt. Petebant autem, ne ducibus ſuis rex moleſtus eſſe pergeret de Plocenſi ditione, aut certe externis & à ſuſpicione alienis hominibus cauſam cognoſcendam & iudicandam permitteret. Ferebantq; regi iudicem Fridericum Marchionem Brandeburgenſium, uel Albertum archiducem Auſtriorum, uel Ludouicum ducem Bauarorum. Lithuanis Podoliam, Belſenſem, Oleſcenſem, & Rathnenſem tractus non ſine comminatione belli repetentibus, nihil aliud reſponſum eſt à ſenatu, quàm miſſum iri ea de re legatos ad conuentum Lithuanorum. Et mox legati deſignati, Stanislaus Oſtrorogius palatinus Caliſsienſis, & Ioannes Rithuianius Marſalcus regni. Porrò in Pruſsiam bellum ſiue expeditio decreta eſt. His peractis Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lithuaniam profectus eſt. Quem conſecuti legati ſenatus Polonici, poſtulata Lithuanorum in conuentu Vilnæ dilertè refutarunt. Sed cùm Lithuani non acquieſcerent, rex cauſam ad conuentum communem Parſouiam indicendum reiecit. Legatus uerò pontificius Petricouia diſcedens, in Pruſsiam à præſidio militari regis iuſſu ad Magiſtrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc rés noſtris erant in Pruſsia. Nam præter ea quæ ſuperius commemorata ſunt, apud Vormitham, quam Ornetam Poloni uocant, Pauli epiſcopi Varmienſis, qui uiolata iuriſiurandi religione ad Cruciferos deſciuerat, milites unà cum aulicis Magiſtri præſidiarÿs, cum per proditionem noctu capere id oppidum conſtituiſſent, proditi ab illo ipſo, qui oppidi proditionem ipſis promiſerat, & à Ioanne Scalio præfecto præſidÿ regÿ præparatis inſidÿs intromiſsi, ad unum omnes aut capti, aut trucidati ſunt, quotquot ingreſsi erãt. Nam qui in extremo agmine fuêre, ne multitudo hoſtium noſtros pauciores prægrauaret, excluſi & inopinato periculo perterrefacti, in propinquos lacus glacie concretos diffugerunt, ruptaq; fragili etiam tùm glacie demerſi periêre. Apud Scampe item oppidum agri Dobrinenſis trecenti equites hoſtiles è præſidio arcis Brodnicienſis prædatum profecti, ab Vlrico Ceruonca, qui Golubi erat, profligati ſunt, ita ut perpauci fuga euaderent capti ex his octoginta. Arx uerò Slochouia, ne proditione in hoſtium poteſtatem ueniret, præſidiariorum Pomeranorum opera ſeruata eſt. Vuladislaus caſtellanus & præfectus Naclenſis, illius etiam arcis præfectus erat, eamq; abſens Georgÿ cuiuſdam ſcultetí nobilis, gente Topori, fidei commendarat. Is igitur Georgius, cum prodendæ arcis conſilium cœpiſſet, præſidiarios milites, quos conatibus ſuis aduerſaturos eſſe ſuſpicabatur, per ſpeciem commeatus ex hoſtico importandi emiſſos, arce excluſerat, & (uerè ne an falſò, non liquet) præfecti iuſſu id ſe feciſſe dictitabat, nec niſi duodecim, & eos quidem Pomeranos, quos minus ſuſpectos habebat, ſecum reliquerat. Hi ubi eum pactiones cum hoſtibus de prodenda arce inire animaduertêre, ſiue inuidia & auaritia incenſi, ſiue officÿ & fidei ſuæ memores (nam ne hoc quidem conſtat) comprænhenſum eum in fundum turris concluſerunt, & fide accepta præfecto aduenienti portas arcis aperuerunt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit ſupplicio. Quod factum uariè ſuſpicandi occaſionem hominibus præbuit. His igitur ſucceſsibus noſtrorum moti Cruciferi, pacem affectentem legatum pontificium cupidè acceperunt. Promiſcua uerò multitudo cùm uirorum, tum matronarum & puellarum belli & penuriæ, cæterorumq; incommodorum bellum conſequentium pertæſa, lachrymare gaudio, ac deſyderio pacis legatum, magiſtratusq; ſuos ſupplex obteſtari, ut exoptatam eam ſibi quibuſuis, modò tolerabilibus conditionibus conficerent, ni ſe prorſus perditum ire uellent. Ibi legatus, æquiſsimus ſcilicet pacis arbiter per interpretem, quemadmodum proditum eſt, laudare & confirmare conſtantiam populi: hortari, deinceps quoq; ut in fide Cruciferorum permaneret: regem, Polonosq; carpere, & cùm iniquitatem cauſæ eorum exaggerare, tum mores fidei religionis, & humanitatis expertes calumniari: ſtudium ſuum erga Cruciferos omnibus mo-

Maſouiorum poſtulata.

Lithuanorum poſtulata.

Cruciferorum clades apud Vormitham.

Apud Scampe

Slochouiæ periculum.

Pacis deſiderium apud Pruſſos.

Legati iniquitas.

dis teſtatum facere: deniq; certam, perpetuamq; pacem, aut duodecim dũtaxat annorum inducias ipſis, quaſi regem quò uellet adducturus eſſet, certò polliceri. Ita cõfirmatis eius oratione animis omnium, mittuntur cum eo Breſte tres oratores, ad tractandum de pace cum Polonis, quos eò rex eius rogatu miſerat. Fuerunt autem ij, Ioannes Vuladislauienſis, Andreas Poſnanienſis epiſcopi, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis, Nicolaus Coſcelecius Breſtenſis palatini, Sendiuoius Zechel præpoſitus conuentus Clodauienſis, Ioan. Dambiouuca, Iacobus Schadecus, & Matthias Racianzus doctores, partim theologi, partim iuriſconſulti. Ad conſtitutam diem, hoc eſt, ad Cal. Maias cõuentum, indeq; infectis rebus diſceſſum eſt, orta inter Polonos & legatum acerba contentione & iurgio ex huiuſmodi cauſa. Veniebant legati à ciuitatibus Torunenſi, Elbingenſi, & Gdanenſi: eos legatus ingreſſu oppidi & conuentu prohibere oportere contendebat, quòd eas ciuitates, ſimulq; cęteros Pruſſos, qui cum Polonis ſentiebãt, ipſe diris deuouiſſet. Contrà Poloni, iniquiſsimum id eſſe præiudicium affirmabant, & ab inſtituta re alieniſsimum. Admiſsi igitur legati, fruſtra reclamante legato apoſtolico. Mox ille toti oppido ſacris interdixit: uerùm id interdictum Poloni contempſerunt, orto initio à militibus, qui per ſpeciem ſupplicationis ob rem bene geſtam à ſuis apud Helgebeilam, oppidumq; id à Scalio captum ac direptum, facto concurſu ad templa, nolarum ſiue campanarum pulſu, feſtoq; cantu oppidum impleuerunt. Ibi uerò furere legatos, uociferari, non modò ſe, uerùm etiam pontificis & ſedis apoſtolicæ authoritatem contemni. Nec ceſſere furori eius Poloni, grauiter in eum inuecti per Oſtrorogium, quòd cum pacificatoris perſonam ſuſtineret, nihil minus quàm paci ſtuderet, ſed claſsicum etiam caneret. Cuius rei clariora etiam documenta proferebantur eis literæ ad Cruciferos, à noſtris interceptæ. Ita tunc iritatis animis diſceſſum eſt. Et legatus quidem Cracouiam, ubi controuerſæ epiſcopæ ſequeſter & adminiſtrator à pontifice conſtitutus erat, proficiſci cupiens, cum prohiberetur à Polonis, Vuratislauiam ſe contulit: indeq; miſsis ad regem in Lithuaniam literis, quæſtus eſt de Breſtenſi contumelia, in Vuladislauienſem epiſcopũ potiſsimum culpam cõferens. Quod ſi rex agi de pace nihilominus à ſe uellet, extra fines Poloniæ locum conſtitueret, quò tutius aduerſarij uenire poſſent. Et hęc quidem oſtentans, Pruſſos & Pomeranos Vuratislauiam Iubilæi gratia uenientes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus eſt, minis etiam intentatis. Quin mulieribus maritorum conſuetudine & contubernio interdixit ijs quæ maritos à fide regi data auellere nequirent. De qua iniquitate eius aliquanto antè quàm is ueniſſet in Poloniam, Iacobum Sennenium prædixiſſe Dlugoſſus memorat. Miſit tamen poſtea Cazimirus ad eum legatos, Ioannem Rithuianium Marſalcum regni, & Iacobum Schadecum iureconſultum & canonicum Sendomirienſem, poſtulatum, ut interdictum ſiue diras, quibus Pruſſos regias partes ſecutos, indicta cauſa deuouerat, relaxaret, & æquiorem ſeſe in componenda pace præſtaret. Verûm illo non niſi ad tempus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare uolente, acceptum id à rege non eſt, nec ipſe in Poloniam deinceps uenit. Tametſi Bernardus Vapouius ueniſſe eum, omnia prolixè pollicentem, infectaq; pace receſsiſſe, memorat. Verùm id non conuenit cum ijs quæ Dlugoſſus, cuius tempore hæc acta ſunt, ſcribit. Nempe miſiſſe eum poſtea ad regem, denuò depoſcentem ſibi pacificandi ipſius cum Magiſtro prouinciam: miſſoſque uiciſsim ad eum à rege Iacobum Schadecum iureconſultum, & Ioannem Sepinium, qui dicerent, regem non abnuere, modò ut is Pruſſos interdicto abſoluat, Poſnaniamq; ueniat. De damnis & impendijs penes eum fore arbitrium, ac de cæteris, modò ut Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem tractum Poloni retinerent: cumque ille non remitteret de interdicto, Romam eum reuertiſſe Vuratislauia. Hac æſtate quingenti noſtrates Ruſsi milites, permiſſu regis, Cafenſium ſtipendio conducti, cum ad defendendam eam urbem aduerſus Turcas proficiſcerentur, apud Bogum amnem à Lithuanis & Volynijs deleti ſunt, ex huiuſmodi cauſa. Braslauiam Lithuanicæ ditionis oppidum cum perueniſſent milites, excitata temerè cum oppidanis rixa, unum ex ijs forte fortuna interemerunt: cumque gliſcere in ſe magis ac magis tumultum concitatæ multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negotio inde ſeſe euoluerent, oppidanis incendio reſtinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michaël dux Zartorienſis. Is dolore ſimul & ira incenſus, cum tumultuaria manu noſtros abeuntes perſecutus, quater in eos impetum fecit: quaterque non ſine clade ſuorum repulſus, affluente ex toti territorio oppidanorum & agreſtium, qui propter Tartarorum uicinitatem bellicoſi & in armis probè exercitati ſunt, multitudine, uada ſuprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis, ſtipitibuſque impediuit: indeque rurſus ſubducens ſeſe, impeditos in traijciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrociſsimè trucidauit, ne ſupplicibus quidem parcens.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis de pace.

Legati iniquitas.

Legatus non admiſſus Cracouiam.

Legatio regis ad legatum pontificis.

Ruſsi auxiliares Caſenſium deleti à Lithuanis & Volynijs.

Quinq;

Quinq; ſoli ex omni eo numero fuga elapſi ſunt. Præda omnis, qua hoſtis potitus eſt, triginta millibus florenorum æſtimata. Sic urbs illa nobilis, Genuenſium colonia, Theodoſia, quemadmodum uolunt, olim dicta, fruſtrata noſtrorum ope & præſidio, non multo poſt à Turcis ſubiugata eſt. Mouebat autem Cafenſes ad implorandam opem Turcarum uicinitas, qui in ipſo huius anni initio Lesbon inſulam, & mox Boſnam regnum florens opibus & munitionibus, in ſuam poteſtatem redegerant, regemq; Stephanum cum primaria arce ſaice in deditionem acceptum, contra fidem datam, ad palum alligauerant, & ſagittis confixerant, exprobrante ipſi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cuius immenſa uis in theſauris eius reperta erat perire, quàm ad defendendum ſeſe & ſuos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tempore Ianizeri, quę phalanx eſt Turcica, ab hoc ipſo Mahomete primum inſtructa, Slauonica lingua uulgo uti cœpere, triginta millibus ex captiua iuuentute Boſnenſi in eum ordinem allectis. Longè uerò proſperiores ſucceſſus tunc habuerunt ij Poloni, qui Matthiæ regis ære conducti Felice Paniouio gente Gozembio, & Ioanne Sreſcouio Doliuio, cognomẽto Albo ducibus, in Vngaria militabãt. Fuerunt autem ij quingenti equites, qui ad reprimendam Turcarum excurſionem è Boſna factam, miſsi à rege cum ſeptingẽtis itidem equitibus Vngaris, miſerti Chriſtianorum, qui ad ſeptem decem millia utriuſq; ſexus in fœdam ſeruitutem à barbaris abigèbantur, obfirmatis ad uincendum aut moriendum animis, cum Vngari multitudine hoſtium pauefacti diffugiſſent, prima noctis uigilia in barbaros, ne paucitas ſua conſpecta illis animum adderet, impetum fecère: reſiſtentibus q; acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatum eſt. Diu uerò illuceſcente, cum barbari paucitatem eorum conſpexiſſent, cohortati ſeſe inuicem, & in duas acies diuiſi, à fronte pariter, & à tergo adoriri eos ſatagebant. Verùm hoc parantibus, Poloni captiuorum clamore animati, acrius inſtabant. Aberat haud longè Raſcianorum turma, expectans euentum prælij, ut cum uictoribus ſeſe coniungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Chriſtianorum eſſe animaduertiſſet, inuecta eſt & ipſa in Turcas. At illi deſperatis rebus, Sauum amnem propinquum effuſa fuga petiuère. Et commodùm naues ad traijciendos eos adnauigarant. Itaq; abiectis equis & armis, tumultuariè ad naues perfugiebant, è quibus tamen paucæ incolumes in ulteriorem ripam eiectæ ſunt: cæteræ pondere inſilientium depreſſæ ac demerſę periere. Fuère autem quatuor millia Turcarum ſelectorum in eo exercitu. Sic tunc Matthias Polonorum opera præclara, ſed inſperata prorſus uictoria de barbaris potitus eſt. Nam Vngari in fugam effuſi ad unum eos omnes perijſſe diuulgarant: quos rex inſigni ignominia notauit. Polonis uerò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui ſolus cum ſexdecim familiaribus ſuis cum Polonis perſeuerarat, perampla dona largitus eſt. Et mercenarijs militibus externis, è Polonis, Sileſijs, Morauis, Bohemis, atq; Germanis conſcriptis, poſtea multum uſus eſt. Nec multo pòſt in Tranſyluania iterum eoſdem hoſtes itidem per legatos profligauit. Cumq; Nicolaum Friſtacium, & alios quoſdam æmulos ſuos, qui Fridericum Imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarãt, commoditate ſua & magnis promiſsis ſibi reconciliaſſet, & cum Friderico poſt duo prælia diuerſo euentu depugnata pacem feciſſet, ac diadema ſacrum, ab Elizabetha regina olim ſublatum, & apud eundẽ Fridericum depoſitum, ſexaginta millibus numûm aureorum redemiſſet, cõparato in ſequẽtem annum maiore exercitu, ad depellẽda arma Turcica, recuperandamq; Boſnam animum adiecit. Per eos dies, ſiue adeò ſub ipſum tempus comitiorum Petricouienſium Paulus Giſicius epiſcopus Plocenſis, cum tres & uiginti annos illi eccleſiæ præfuiſſet, è uiuis exceſsit, & in Poltouienſi templo, quod ipſe exędificàrat, & lautum collegium canonicorum ſacerdotum in eo inſtituerat, ſepultus eſt. In locum autem eius Sciborius Gozacicius Canonicus à collegio eius baſilicæ, tribus, de quibus ipſe unus erat, facta per compromiſſum poteſtate nuncupãdi epiſcopi, ſuffectus eſt, repudiatis mãdatis & nuncijs regis, qui Iacobo Sennenio ſtudebat. Cazimirus uerò rex facturus expeditionem in Pruſsiam, è Lithuania profectus, menſe Iunio uenit Lenciciam. In eum enim locum copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat. Ibi cum de conſiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerãt, cognouiſſet fremere ob eam expeditionem equeſtrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintã diem menſis Iulij: eoq; ipſe profectus, poſt octo dierum conſultationem decreto, omnium conſenſu, ſenùm groſſorum ex iugero, itemq; è caupona & moletrina tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remiſit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Pruſſiam ad capiendum Gneuum miſit, motus querelis Pruſſorum, qui minus libera nauigatione in Viſtula utebantur, quòd à præſidiarijs eius arcis & oppidanis infeſtarentur. Ipſe uerò in maiorem Poloniam ſeſe contulit. Cum autem Gneuum egregiè defenderetur ab hoſtibus, ita ut ij crebrò decurrentes nõ parum damni noſtris obſidentibus inferrent, cœ-

Caſa à Turcis capta.

Ianizeri.

Raſcianorum dubia fides.

Vngari equites ignominia notati.

Comitia Corcini.

Gneuum obſeſſum.

pêre noſtri conſilium longiore & ſecura obſidione hoſtes ad deditionem compellendi.
Itaq; nec quicquàm prohibentibus Cruciferis, circumuallarunt arcem uallo ſiue ſepibus
Gdanum propè proditum.
limo oblitis, turresq; & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid
obſeſsis importaretur, Gdanenſes claſsiarij obſeruabant, quibus arx illa potiſsimũ incom
modabat. Sed ij dum aliena oppugnant, ſua urbe penè exciderunt proditione paucorum
ciuium, quorum capita erant Matthias Schimnan iureconſultus, & Georgius Cocus: qui
ſub ſpecie remigum & baiulorum è nauibus onera ferentium nõ paucos iam hoſtiles mi
lites in urbem receperant. Nec procul ab urbe Magiſter Cruciferorum cũ mille quingen-
tis equitibus aberat, ut conſtituta cum proditoribus die ad tertium Idus Iulij ex improui-
ſo irrumperet. Sed detecto ab uno ex coniuratis ſcelere, euocati in curiam proditores per
ſpeciem conſultandi de repub, captiq; & conuicti, capitali ſupplicio affecti ſunt. Schim-
De Doctore non iudicarũt Gdanenſes.
nani tamẽ profeſsioni honor habitus eſt. Nam is in cuſtodiam epiſcopalis iudicis, quem
Officialem uocant, traditus: & epiſcopi Vuladislauienſis opera poſtea liberatus, ad Ma-
giſtrum profugit. Milites item hoſtiles in urbe depræhenſi, partim capitis pœnas luerunt,
partim in profluentem demerſi ſunt, partim diuturni carceris moleſtias pertulêre. Magi-
ſter uerò ſpe fruſtratus, ad opitulandum ſuis Gneui obſeſsis animum conuertit: nauesq;
uiginti militibus bene inſtructas Kynixberga emiſit, Habo lacu & aduerſo flumine Viſtu
Cruciferi fuſi in Habo.
læ nauigaturas. Sed re cognita noſtri cum Gdanenſibus claſsiarijs, duodecim tantum na
uibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hoſtibus occurrerunt: commiſ-
ſaq; nauali pugna, uictoria potiti ſunt Poloni: mille hoſtes deſiderati, capti ſexcenti, & cũ
captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad decimumquintum Calendas
Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius commendator El
bingenſis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terreſtribus copijs in maiore inſula adue-
Holandia Cruciferis dedita & recepta.
nientem ſuorum claſſem expectabant, in diuerſum dilapſi ſunt. Nec multo pòſt Holan-
diam oppidum Plauenius in poteſtatem ſuam redegit, accitus & receptus ab oppidanis,
cum ij præſidiarios noſtros populatum egreſſos excluſiſſent. Arcem tamen noſtri & duas
turres cum porta oppidi ad arcem uergente, retinuêre. Nec mora, Petrum Duninum à
Gneui obſidione in auxilium accerſiuêre. Qui cum noctu cum equitatu aduolaſſet, Pla-
uenius cum ſuis, incenſo pluribus in locis oppido, raptim ſeſe euoluit. At noſtri reſtincto
celeriter incendio, oppidum recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali ſupplicio ani-
Liuonienſium claſsis profligata.
maduerterunt. Nonis uerò Octobribus Liuonienſium claſsis eodem conſilio, quo Re-
giomontana domo profecta, à regijs qui in præſidio Nideburgi, Paſſeneimi, & Vormi-
Comitia Petricouiæ.
thæ erant, & cum Elbingenſibus ſeſe coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata
eſt: cæſisq; compluribus hoſtibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum
equis hoſtilibus, captæ ſunt. Hæc eo anno geſta in Pruſsia. Porrò Cazimirus Petricouiæ
comitia habuit. Ibi de Plocenſi ditione rurſus actum cum oratoribus Conradi, ac cætero-
rum ducum Maſouiorum. Qui cum bonorum uirorum arbitrio controuerſiam compo-
ni, aut externos ac minimè ſuſpectos iudices ſibi ferri, aut denique Italicæ cuipiam Acade
miæ cauſam decidendam permitti à rege poſtularent, nihil horum impetrarunt. Reiecta
eſt tamen res ad alia comitia: quòd Maſouij duces aduerſam ualetudinem cauſificaban-
tur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infe-
cta receſsit. In Pruſsiam uniuerſalis expeditio decreta. Quoniam uerò Turcarum terror
capta ſuperiore anno Caſa animos cunctorum peruaſerat, miſsi in Podoliam, Ioannes
Tencinius Caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuianius Sendomirienſis, & Andre-
as Odrouanzus Ruſsiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buzacio op-
pignerata cum toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, &
munirent, Podolijs equitibus in ſumma fiſci inopia bouem in iugerum ſiue laneum ul-
Lithuanorum conatus.
trò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia ſub finem anni per Ra-
domiam in Lithuaniam ſe recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Pruſsici,
nec à Polonis in ſocietatem eius belli pellici potuerat: ſed quorſum id euaſurum eſſet, o-
cioſè ſpectauerat. Tunc uerò longioris moræ impatiens, non inconſultum ducebat, Po-
doliam armis repetere, Polonis adhuc Pruſsico bello diſtentis. Eos igitur motus ani-
morum rex aduentu ſuo repreſsit: cæterùm comitia quæ communia Lithuanis cum Po-
lonis Parſouiam ad diem Purificationis Sanctæ Mariæ, qui eſt poſtridie Calend. Febr.
edixerat, ad ſextum Idus Septembr. qui dies eiuſdem Virginis matris natalis eſt, reiecit:
ueritus, ne qua in conuentu maior animorum iritatio fieret: cui excitandæ inter diſsiden-
tes, quamuis leuis occaſio ſufficit. His ita compoſitis, Vere nouo inde reuertens poſt
An. 1464.
medium Aprilis Cracouiam uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multa-
uit, propter Iudæos paulò antè iniuria affectos à militibus piam in Turcas militiam
profeſsis. Etenim Pius eius nominis ſecundus Pontifex Maximus ſubactarum à Tur-

çis ea

cis ea tempeſtate gentium Chriſtianarum calamitatem miſeratus, & à cæteris, quibus idem hoſtis imminebat, periculum propulſare cupiens, edicto Mantuam conuentu cunctos Chriſtianos principes atque populos ad pium bellum, crucis uexillo propoſito cohortabatur & inuitabat, ipſe eius belli dux futurus. Ac de principibus quidem Mathias rex Vngarorum, Philippus Burgundionum, & Chriſtophorus Maurus Venetorum dux eam militiam publicè profeſsi erant: Cazimirus Polonus ne idem faceret, Pruſsico bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedêre, ita ut ij propè duodecim millia hominum conficerent. Eorum igitur cruce ſignatorum militum nonnulla pars dum coit & inſtruit ſeſe Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paſchæ, re inter ſe communicata in Iudæos impetum fecit: effractisq; domorum foribus, facultates eorum diripuit, ac ne cæde quidem abſtinuit. Cæſi ex utroque ſexu Iudæi triginta fermè: cæteri in uicinam Ioannis Tencinij Caſtellani Cracouienſis domum confugerunt. Eam quoque creſcente tumultu poſtridie expugnaſſent, niſi Ioannes Gruſcinius epiſcopus, & Iacobus Dembenius præfectus, idemq; Theſaurarius regni, cum cohortibus ſuis aulicis, & ſenatu ac multitudine urbana licentiam atque furorem eorum repreſsiſſent, Iudæosq; in arcem deduxiſſent. Multatus tamen ſenatus eſt. Mox antè finem eiuſdem menſis rex Corcini Minorum Polonorum conuentum habuit: quibus cum duodenûm groſſorum in iugerum tributum ſciuiſſent, unde mercenarius miles in Pruſſiam conduceretur, remiſſa eſt expeditio. His ita conſtitutis, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore repreſſo, in Maiorem Poloniam contêdit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam eſſe, non communicato ſecum conſilio. Sed tamen ipſi quoq; conuentu à rege ad octauum Calendas Iulij Colum coacto, idem fecerunt: quòd neque militare ſine minoribus Polonis uolebant, & ſecundæ noſtrorum res in Pruſsia minimè id requirere uidebantur. Nam poſt clades illas hoſtium, quas ſuprà memorauimus, continuata à noſtris in alterum annum Gneui obſidione, obſeſsi ad extremam rerum omnium inopiam ac deſperationem ſalutis ſuæ redacti, cum inutilem bello multitudinem oppido eieciſſent, & à noſtris ea rurſus in oppidum compulſa eſſet, poſtridie Natalis Chriſti, quæ dies D. Stephani memoriæ ſacra eſt, arcem ſimul & oppidum dedidêre, uitam & quicquid ſuarum rerum quatuordecim curribus poſſent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno commendatore Vdalrico Eiſenhoueno, & Nicolao Veiſembachio Bauaro ducibus in præſidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à noſtris deducti ſunt. Ex oppidanis magiſter modò ciuium, & alius quidam conſul, qui Cruciferis impenſius fauerant, ſiue eiecti, ſiue ultrò exceſſere, unius menſis ſpacio ad diſtrahenda bona ſua à noſtris impetrato. Per eoſdem dies Ioannes Scalius Bohemus Holſteinum magnum, oppidum Crucifericæ ditionis, ex improuiſo intercepit. Porrò qui Fridelandiæ fuerunt in præſidio milites Cruciferorum, cum ſibi ſtipendia non ſoluerentur, hoſtiliter direpto & incenſo oppido, diſceſſerunt. Bernardus uerò Sumbergius eadem de cauſa, & quod ualdè accîſas eſſe uires Cruciferorum animaduertebat, cum rege paciſcitur, ut quæ tunc præſidijs ſuis tenebat, deinceps quoque, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet. Cum ijs uerò qui Crucifericarum eſſent partium, nihil ſibi commune eſſe duceret: Bello uerò finito, iuſta mercede à rege accepta præſidia deduceret, munitiones, quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodum arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Non mediocriter & illa clades Cruciferos afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione epiſcopi Camenenſis: uerùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur epiſcopus facta clàm aliquanta manu, acceptisq; à Cruciferis ſeptingentorum equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanenſibus fœderatis facti certiores de conſilio epiſcopi, receptisque in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere tranſmiſsis, hoſtem ſcandere muros incipientem adorti fuderunt, & ad internecionem reciderunt. Sic igitur attritis Cruciferorum uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Pruſsia, præſertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaque diſciplina militari, ſed ſumma licentia conſtantes, ſocijs & amicis magis quàm hoſtibus pernicioſas eſſe animaduerterent: quòd neque principis imperium ſatis exaudiebatur, & nihilo magis in ſociorum, quàm in hoſtium agris à ui & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quòd epiſcopus & ciues Lubecenſes Polonis iuxta ac Cruciferis conſentientibus componendæ inter bellantes pacis arbitrium ſibi deſumpſerant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis ſibi de Roſtocenſium, Viſmarienſium, & Luneburgenſium ſenatu ſingulis: Rigenſium uerò ac Darbatenſium binis.

Crucis militia contra Turcas.

Iudæi direpti Cracouiæ.

Gneuum per deditionem receptum à Polonis.

Cruciferorum clades apud Colbergam.

Expeditionum publicarum incommoda.

Conuentu Colenſi peracto,rex Breſte diuertit: Toruniam uerò ad diſceptandam atque
tranſigendam cauſam ſuam Pruſsicam, miſit Ioannem Lutecum Vuladislauienſem epi-
ſcopum,& procancellarium regni,Lucam Gorcanum Poſnanienſem,Stanislaum Oſtro
rogium Caliſsienſem,Sendiuoium Lenzenicium Siradienſem,Petrum Opporouiũ Len
cicienſem,Nicolaum Coſcelecium Inouuladislauienſem,Sciborium Baſenum Culmen-
ſem palatinos:Caſtellanos,Hinciam Rogouium Sendomirienſem,& Nicolaum Zarni-
couium Gneſnẽſem: Secretarios,Ioannem Dlugoſſum ſeniorem,Ioannem Drambouu-
cam,& Iacobum Schadecum:quorum poſteriores duo iuris Canonici conſulti fuêre. De
nobilitate Pruſsica quatuor,Ottonem Maquitium,Matthiam Tolcam, Nicolaum Pila-
uium,& Nicolaum Zialouium. De ciuitatum uerò decurionibus ſiue conſulibus,Toru-
nenſis quidem quatuor,Elbingenſis autem duos,Gdanenſis uerò quatuor: & quintum
parœcum eius urbis,candidatum iuris pontificij. Porrò à Magiſtro & ordine Crucifero-
rum adfuêre Iodocus epiſcopus Oſsilienſis,Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingenſis
Commendator,Gerardus Melingradus Marſalcus Liuonienſis,Georgius Comes Hen-
nebergenſis,Andreas Peper decanus Darbatenſis,Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus de-
canus Pomeſanienſis, tres hi iureconſulti, Vilelmus Eppingenius Oſterodenſis in Pruſ-
ſia,& Vilelmus Schundelus Oſterodenſis in Liuonia Commendatores. De nobilitate,
Vlricus Gilauienſis,& Ludouicus Lubauienſis præfecti, duo conſules Regiomontani,
Pax infecta. itemq́ duo Reualienſes è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœ-
ptum,& uno ac dimidio menſe tractatum,ad extremum infecta pace diſceſſum eſt. Con-
uenerat iam,ut Polonus Pomeraniã,Culmenſem,Michalouienſem,& Elbingenſem tra-
ctum totum haberet:reliquam inferiorem Pruſsiam Cruciferis relinqueret. De Mariæ-
Conditiones burgo intra triginta annos proximos,ut iudicio,arbitrio, pactoúe tranſigeretur: interim
pacis reiectæ. autem in poteſtate regis arx ea maneret. De illis uerò conditionibus conuenire non po-
tuit,ut Magiſter ac totus ordo Cruciferorum in uerba regis Poloni iurarẽt, ſemperq́ de-
inceps in fide & clientela eius eſſent:Rex uerò ut militibus Cruciferorum emerita unde-
cim annorum ſtipendia exolueret ijs duntaxat,qui fuerunt in præſidio munitionum ea-
Germani pacẽ rum quæ ipſi tradebantur. Nam neq́ hoc Poloni,neq́ illud Cruciferi acceptabant. Cre-
inferunt. ditum eſt autem ſiue inuidia,ſiue maleuolentia Brandeburgenſium & Miſnenſium Mar-
chionum,& aliorum quorundam Teuthonum Principum perfectum fuiſſe, difficiliores
ut eſſent Cruciferi,metu offendendi cunctos ordines Germaniæ,& amittendi ea quæ in
Germania poſsidebant. Et uenerant in ſpem potiundi Torunia, per proditionem non-
nullorum ciuium,quam Henricus Plauenius,dum ibi de pace agitur,inſtruxerat. Soluto
igitur conuentu illo Torunenſium bellum,inſtauratur à rege Breſte commorante. Tene-
batur Nouum oppidum Pomeraniæ cum arce,Cruciferorum præſidio. Id quoniã in ripa
Viſtulæ ſitum eſt,eam habebat opportunitatem,ut fluminis traiectum liberum hoſtibus
præſtaret,noſtris uerò nauigationem impediret. Ad hæc ager ſylueſtris abundabat mate-
ria,uallis,& machinis faciendis,& alijs bellis uſibus aptam. Id igitur primùm adoriri,& in
poteſtatem redigere placuit. Miſſus eò cum peditatu Thomas ſiue Thomiez quiſpiã uir
Polonorum maioris animi,quàm conſilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo ſe iuſſus
clades apud erat coniungere,ad Nouum caſtra metatus eſt. Hoſtes noſtrorum paucitate animaduer-
Nouum. ſa,coadunati celeriter è proximis præſidijs impetum in eos fecêre. Quãquam autem non
improuiſum id noſtris acciderat,tamen uim hoſtium non ſuſtinuêre. Fugientibus naues
regiæ non procul in Viſtula ſtantes ſaluti fuêre. Centum aut paulò plures ex omni nume-
Cruciferi fuſi. ro deſiderati. Eodem autem die Adam Vilcanouius contractis tumultuariè Nideburgo,
cui præerat,& Sarnouia militibus,præſidiarios Cruciferorum,qui erant Zaldouiæ, præ-
dam agentes è Maſouia,profligauit,prædamq́ excuſsit. Zaldouiam deinde Conradus
Maſouiorum dux Varſauienſium obſidione cinxit,& per deditionem accepit. Rex uerò
ignominia apud Nouum accepta commotus,Ioannem Synouecium, & Paulũ Iaſenium
cum aulico ſuo comitatu eò miſit: Duninum quoq́ cum Pruſsis & equitatu,& item pe-
Nouum obſeſ- ditatu recollecto eòdẽ iuſsit contendere,ut ita munitione potirentur. Nec tamen per uim
ſum à Polonis. ea capi potuit,ualido præſidio & natura loci defendente. Ceterùm obſidio in ſequentem
annum extracta eſt. Porrò Puſcum Gdanenſes cum totos ſex menſes terra,mariq́ obſe-
diſſent,per deditionem in poteſtatem ſuam redegerũt. Rurſus igitur Cruciferi pacis men
tionem iniecêre:ſiue quo liberius Toruniæ proditionem conficerent,ſiue reuera pacis cu
pidi,quòd non admodum lætis ſucceſsibus tunc uterentur,& oppidani,agreſtesq́ atque
adeò milites quoq́ cum iurgio,defectionisq́ denunciatione pacem flagitarent. Miſſus
eam ob rem à rege Ioannes Dlugoſſus in Pruſsiam,cũ gubernatore & primoribus trium
ciuitatum apud Mariæburgum & Stumam colloquia habuit. Et uidebãtur Cruciferi ac-
cepturi eſſe conditiones illas,quæ ipſis Toruniæ ferebantur, quemadmodum ipſe Dlu-

goſſus

goſſus ſcribit. Poſtulabant autem ut rex primores conſilij ſui cum ſumma poteſtate Mariæburgum ad conficiendam pacem mitteret. Verùm id propter peſtem in ijs locis graſſantem *Peſtis.* tactum nō eſt. Quin cum Breſte quoq; id malum infeciſſet, rex inde Clodauiam, ac deinde Lenciciam ſeſe recepit: ubi aliquot ſeptimanas cum regina, quæ filiā Sophiam Cracouiæ menſe Maio enixa erat, cōmoratus, indeq; Petricouiam profectus, ad medium *Comitia Petricouiæ.* Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eò ex condicto Conradus Maſouiorum Varſauienſium, & Conradus Oleſſnicenſium ſiue Cozlenſium duces, de ſucceſſione diſceptaturi. Sed cùm res ſubinde tentata per amicam tranſactionem non procederet, reiecta eſt cauſa Oleſſnicenſis quidem ducis ad Pentecoſten ſequentis anni, Maſouij uerò ad proxima regni comitia, cùm quòd peſtis cōtagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniam iam peruaſerat, tum quòd inconſultum regi uidebatur offendere duces illos aduerſo iudicio, bello Pruſsico nondum confecto. Petricouia Parſouiam itum eſt ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Chriſti prius dilata, rurſus ad diem S. Martini memoriæ ſacrum diſtulerat, communia futura Polonis & Lithuanis. Et frequentes quidem utriq; proceres aduenêre: ſed cum Lithuani Parſouiam ad Polonos, hi contrà Breſte ad illos uenire detrectarent, Lomazis tandem conuentum. Neq; ibi tamen quicquàm actum, propter pagi incommoditatem ac cœli inclementiam. Sed res in annum dilata eſt. Rex dimiſſo conuentu, in Lithuaniam cum regina ſeceſsit. Et quoniam Vilnam quoq; peſtilentia infecerat, Grodni manſit aliquandiu. Deinde Cauunam profectus, magnam partem hyemis ibi exegit. Sub illud autem tempus, quo Parſouiæ habita *Torunia propè capta.* ſunt comitia, Henricus Plauenius inſtructa, ut ſuprà dictum eſt, Toruniæ proditione, cū mille armatis noctu ad urbem acceſsit ſecundum flumen: qua parte, auerſa ab hoſtibus, ſecuriores erant oppidani atq; uigiles. Iamq; præteritis piſcatorū ſuburbanis domicilijs, & antemuralibus ſuperatis, taciti ſcalas mœnibus admouebant hoſtes, cum à uigilibus illucefcente iam aurora animaduerſi, & ſtrepitu, clamoreq; tumultuantium & concurſantiū deterriti, relictis ſcalis cœpto irrito raptim ſeſe recepêre, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuium opprimerentur. Tametſi ita conſternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugam, quàm ad arma cuncti ſpectarent, potueritq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipſius ſeu potius propitium numen hoſtibus pauorem inieciſſent. Sed non multo pòſt ijdem meliore fortuna uſi ſunt apud Carniſsinum Maſouiorum arcem. *Carniſsinum arx capta, & recepta.* Tametſi non diuturna ea fuit. Mox enim Maſouij interceptam arcem circumuallarunt, priuſquam hoſtes commeatum importarent. Itaq; ſtatim eam per deditionem recuperarunt. Per idem tempus Vngari Scepuſienſem tractum, qui in ditione regis Poloni eſt, populabundi peruagati ſunt, authore Emerico Diaco gubernatore, ſiue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates ſeptem millibus florenorum contributis publicè, pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: niſi fortè cruce ſignatorum militum licentiam & iniurias ulciſci uoluêre. Cùm enim Pius Pont. Max. in ipſo procinctu *Pij Pont. Max. mors.* belli Turcici in portu Anconitano extinctus eſſet, intermiſſa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, ſcelere & rapinis non abſtinebant, & Vngaros agreſtes & oppidanos uectigales ſibi fecerant. Exarſiſſet autem proculdubio graue bellum inter Polonos & Vngaros in ſequentem annum, Prædislao præfecto Scepuſienſi Vngaros ulciſci ſatagente, niſi conſiliarij quidam regij, & inprimis Iacobus Dembenius theſaurarius & prefectus Cracouienſis diſſuaſiſſent, cenſentes rege inconſulto nihil eiuſmodi attentari oportere, præſertim cum alioqui Vngari bello Turcico, & Boſna recuperanda diſtinerentur. Commodum autem & Matthias rex *Boſna à Matthia rege recepta.* Vngarorum, miſsis in Poloniam literis pollicebatur ſatisfactionem, ſi quid à ſuis peccatum eſſet. Recepit autem tunc is in deditionem Iaize arcem, & uiginti ſeptem oppida Boſnæ & Raſciæ è Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio Archiepiſcopo Gneſnenſi, ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruſcinius, huic autem in epiſcopa Cracouienſi Ioannes Lutecus: ei uerò in Vuladislauienſi Iacobus Sennenius à Paulo ſecundo Pont. Max. qui Pio ſucceſsit, rege poſtulante ſuffectus eſt. Nec ita multo antè idem Pontifex Paulum Grabouium, rege itidem commendante, Chelmenſem epiſcopum creauerat.

DB

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS SEXTVS.

An. 1465.

SEQVENTI anno, qui fuit 1465. noſtri uaria fortuna uſi ſunt in Pruſsia. A' quibus cũ Nouum arcta obſidione premeretur, Caſpar Noſtiuicius laturus obſeſsis opem, ſexcentos equites et quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære ſubarratos, Choinicię uerò luculẽtum ſtipendium ſe ipſis numeraturum eſſe pollicitus.

Cruciferorum copiæ dilapſæ.

Eorum non paucos hyemis aſperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos ſubſiſtere coëgit. Reliqui uerò cũ perueniſſent Choinicia͂, nec ſibi numeraretur promiſſum ſtipẽdium, frementes dilapſi ſunt, noſtris qui ad arcendos eos è compluribus

Nouum Poloniæ deditum.

præſidijs conuolarant, non inſectantibus, diſcedentes. Qua re cognita, obſeſsi Cal. Febr. Magiſtro nequicqua͂ deprecante, & auxilium pollicente, oppidũ dedidêre: & liberè abire permiſsi qui uellent, quinquagintatribus currib. res ſuas aſportarunt. Non quieuit & Magiſter. Quam enim circa ſe habebat manũ, in territorium Gdanenſe, ſiue inſula͂ minorem immittens, acerbè eam ferro & igni diuexauit, prædamq́ ingentẽ Stargartha͂ importauit, quo rectius ibi ſui noſtrorum obſidionẽ, quam expectabant, ſuſtinerẽt. Non ſoluebantur noſtris emerita ſtipendia. Dilapſi igitur Nouo recepto, Poloniam latrocinijs infeſtare cœperunt. Et pars quidẽ eorum nonnulla Dobrinenſem montẽ Viſtulæ imminentem duce Mikeſſo quoda͂ occupauit. Inde in Maſouiorũ & Cuiauieñ. agros excurrens, & in prętemauigantes impetum faciens, prædas agebat. Alij uerò cũ Tomezo, Storcio, & Bucouio bonis eccleſiaſticis, templorũq́ & monaſteriorũ Gneſneñ. diœceſeos ſupellectili è Labiſſino imminebant. Qui facilè mille equitũ numerum explebãt, exceptis peditibus. Verùm utriq́ authoritate & placidis ſermonib. atq́ muneribus, hi quidẽ ab Andrea Poſnaniẽſi, illi uerò à Iacobo Vuladislauienſi epiſcopis deliniti, cum hi centũ quinquaginta, illi mille florenos accepiſſent, quieuêre. Mons uerò Dobrinenſis, ꝓpterea quòd permagna͂ habe-

Nicolaus Zalinius.

bat opportunitatẽ incommodandi noſtris, ſi ab hoſte occuparetur, Nicolai Zalinij pręſidio firmatus eſt, collata publicè in ſtipendiũ pecunia. Quæ res tardius animaduerſa, ta͂ ma lè habuit hoſtes, qui erant in præſidio Nouę ciuitatis, ſiue Neimarci, ut rixarentur inter ſe, alius in alium culpa͂ neglectæ cõmoditatis reijcientes. In qua rixa duodecim ex ipſis deſiderati eſſe dicũtur. Hæc per hyemẽ geſta in Pruſsia. Vere ſequẽti rex feſtis Paſchæ diebus apud Grodnum exactis, regina͂ cum maiore parte comitatus aulici Corcinũ pręmiſit. Ipſe cũ paucis Leopolim excurrit, ꝙ Ruſsi opem eius cõtra uim & iniurias Andreę Odrouanzi palatini & pręfecti Leopolienſis imploraſſent. Sed cũ is paulò antè obijſſet, ac Ioannes frater ei hæres eſſet, illud modò actum eſt, ut Ioannes præfecturis omnib. amoueretur, accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipſi præfecturas illas addictas tenebant. Cum aũt pecunia rex careret, placuit Ruſsis, Leopolienſibus, Podolijs, Haliciẽſibus, & Belſenſibus duodenos groſſos in iugerũ, & ſingulos boues in focũ ſine familia ob eam rem con ferre. Ex utraq́ penſione uiginti millia florenorum redacta, Ioan. Odrouanzo numerata ſunt. Ita Leopolienſis & Zidazouienſis pręfecturæ cum Glinianis redemptæ: Samboria

Comitia Corcini.

relicta, cum ad eam quoq́ redimẽdam non ſufficeret pecunia. Ruſsicis rebus ita utcunq́ aliquot dierum ſpatio compoſitis, Corcinum rex diſpoſitis equis cõtendit ad comitia ad 12. diem Maij edicta. Quò ex minore quidẽ Polonia & Ruſsia frequentes conſiliarij conuenerũt: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis palatini, & Sciborius Chelmius ſubcamerarius Poſnanienſis, legati cum libera poteſtate miſsi. Quindecim diebus in conſultando cõſumptis, placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Pruſsiam expeditionẽ ſtatim faceret, Choinicia͂ circũuallaret, donec mercenarij milites, quib. deinceps eo anno res gereretur, conuenirent: eamq́ ob cauſam illi ipſi maiores Poloni ſenos tantũ groſſos, cæteri uerò alterum tantum in emerita iuxtà ac deinceps emerenda ſtipendia ante medium menſem Iulium conferrent. His conſtitutis, Cracouiam ſe rex recepit. Cuius non exigua pars cũ æde D. Franciſci memoriæ ſacra nõ multo antè ad 5. Cal. Maias, Stradomia uerò tota, excepto templo ac cœnobio ſodalitij Bernardini ad 7. Idus Aprilis, conflagrarat. Aduenerunt eò

Pruſſorum legatio ad regẽ.

Pruſſorum legati, Gabriel Baſenus palatinus Culmenſis, ac trium ciuitatũ ſinguli conſules, narrantes nobilitatẽ & primores ciuitatũ Cruciferis ſubiectarum apud Neringa͂ peninſulam, quæ Habum lacum à mari diſterminat, cõuentum ſecum habuiſſe: pacẽ impenſè cupere, & quaſuis tolerabiles conditiones nõ abnuere. Exhauſtos enim penitus, ad extre

mam

nam miſeriā redactos eſſe tam diuturno bello. Poſtulabāt igitur, ut rex gubernatori cum conſilio poteſtatē pacis conficiendæ faceret. Id rex cum conſilio ſuo collocutus, negauit: ſpem modò pacis illis facere, tempusq; & locū de ea tractandi conſtituere eos iuſsit. Tractationem uerò & arbitrium pacis conſiliarijs regni, quos ad eam rem in tēpore miſſurus eſſet, reſeruauit. Cum his mandatis dimiſsi Pruſsi, liberaliter à rege donati. Dimiſsi item Sileſij principes uicini, Præmislus Ceſsinenſium, Ioan. Ratiborienſiū, Præmislus Toſzenſium, Venceslaus Zatorienſiū, Ioan. Gliuicenſium, & Ioan. Ribnicenſiū, qui in baptiſmo regiæ filiæ Heduigis tunc natæ, & intra annum uertentem mortuæ, ſuſceptores adfuêre. His peractis, rex diſcedēs Cracouia, Caliſsiam profectus eſt ad cōuentum cum Conrado Oleſſnicenſium duce ad 7. Cal. Auguſti conſtitutum. Nihil tamen etiā tunc de ſucceſsione tranſactum. Sed res integra ad finem Septembr. reiecta, ut ibi tunc duorum cōſiliariorum regis Bohemi arbitrio tranſigeretur. Inde rex Cazimirus Breſte in Cuiauiam ſe cōtulit, bello Pruſsico operam daturus. Ibi comperit, Vuladislaum Damoboriū, Caſtellanum & præfectū Naclenſem, quingentis equitibus, quibus Nicolaus Petrouius, Iacobus Creſa, & Ioan. Bucouius præerāt, coaduriatis, pronunciato in ſingulos dimidij floreni ſtipendio, hoſtilia in regem, regnumq; machinari, ob non exoluta ſtipendia, in Pruſsia emerita. Angebat ea res regem, ut quæ maximè: dolebat reſpirationē dari, animosq; reddi Cruciferis, quos iam ferè deſponderant. Itaq; actum cū Damoborio, ut cœpto deſiſteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac uia nihil profectū eſt, bello ſtatim perſequi perduelles placuit. Collocantur Znenæ & alijs quibuſdam in locis præſidia. Rex cū cæteris copijs, quas ad manum habebat, Naclum & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebātur, obſidere parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata ſententia miſerunt ad regem, impetrata ſe facturos pollicētes: iuſsi uenire Inouuladislauiam ad regem primores, accepta fide uenerunt, culpamq; publicè deprecati, & ad pedes regis proſtrati, non modò ueniam cunctis impetrarunt, ſed etiā pecuniam emeritorum ſtipendiorum nomine acceperūt, ac denuò regi nomina dedere, & ad Stargartam oppugnandam ſub ſignis Pauli Iaſenij miſsi ſunt. Damoborius uerò loco ac dignitati ſuæ reſtitutus. Interea res Cruciferorū in Pruſsia paulo meliore loco eſſe cœperant. Nam & in Maſouienſem agrum duce Menzico Bohemo Zaldouienſi præfecto excurrentes, nobilitatem eius oræ fiducia multitudinis, incautius in ſe irruentē in inſidias induxerāt, & non contemnenda ſtrage apud Cechanouiam profligarant: & naues Torunenſiū atq; Gdanenſiū multis mercibus onuſtas apud Quizinum ſiue Mariæuerderum exceperant, & ad Derſauiam nobilitatem Pruſsicam, quę in præſidio eius oppidi erat, cum ad pugnam direptione ſuburbanorū elicuiſſent, contectis equitatu peditibus, re inopinata perturbatā, ſex hominibus cæſis, octoginta captis, in urbem repulerant: & apud Gneuum quinq; & quinquaginta præſidiarios milites comportandi ex agris commeatus cauſa egreſſos, & ab aratoribus damno affectis proditos, Stargarta effuſi, interclu ſo in oppidum & arcem reditu, uiuos exceperāt: & poſtridie eius diei arcem, cum ex interceptis literis uacuā eſſe præſidio didiciſſent, oppugnarāt: cœpiſſentq; adeò, ni Martinus Brzenius nobilis Pruſſus cum paucis ſtrenuè eam defendiſſet, ſubeuntemq; hoſtem ſupernè coniectis lapidibus remoratus eſſet, donec periculo cognito, ſexaginta equites Marięburgo, & ſeptuaginta pedites Gdano miſsi aduenêre. Ibi tunc hoſtes receſſere ſuburbanis direptis. Sed nihilominus omnem eam oram uſq; ad Gdanenſium ſuburbana ſubitarijs excurſionibus ſubinde infeſtabant. Excurrerāt & in ditionem Henrici Stolpenſium Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum epiſcopo Camenēſi, cunctisq; ſuis denuò ſocius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus proſpera fortuna uſi, profligati à duce ac deleti ſunt, perpauci uiuis ſeruatis, & in carcerē com pactis. Cum igitur è Starigrado ſiue Stargarta, potiſsimùm ij qui regiarum erant partium in Pomerania, infeſtarentur, eò duxit Iaſenius exercitum iuſſu regio, duabusq; turribus excitatis, ad oppidum id aſſedit, ita ut pateret nihilominus obſeſsis liber exitus & reditus. Quo factum eſt, ut Iaſenius eorum inſidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egreſsi, cum ſub ueſperam noſtrorum ſpecie & habitu aſsimulato ad mœnia accederent, contraq; ij, qui in oppido erant, ex compoſito erumpentes, quaſi in hoſtes impetum facerent, Iaſenius fortè tunc obequitans rem conſpicatus, mittit ad eos, qui noſtrorum ſpeciem præ ſe ferebant unum de ſuis comitibus ſciſcitatum, qui nam eſſent: Reſpondent illi, ſe Derſauienſes eſſe, & ex hoſtico reuerti. Id uerum eſſe credens Iaſenius, gratulabundus ad eos procurrit: comprænhenſusq; cum duobus comitibus, in oppidū ductus, & in cuſtodia aſſeruatus eſt. Tantaq; hoſtes eo capto lætitiæ ſigna dedêre tympanorum nolarumq; crepitu ac ſonitu, ut debellaſſe ſibi uiderentur. Sed uana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius ſuffectus à noſtris, obſidionem continuauit. Interea uerò conuentum rurſus à noſtris in Neringa cum Cruciferis pridie Calendas

Sileſiorum duces.

Maſouiorum cladis apud Cechanouiam.

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

Starigradum Pomeraniæ obſeſſum à Polonis.

Paulus Iaſenius captus à Cruciferis.

lendas Septembres, ac de pace, Paulo Legendorſio Varmienſi epiſcopo electo, qui neutrarum erat partium, arbitro tractatum quinq; dies, ſed re infecta diſceſſum eſt. Illud modò conuenit Magiſtro poſtulante, ut poſt alterum menſem denuò eòdem in loco, uel inter Mariæburgum & Stumam conueniretur, eà quidem lege, ne quam Mariæburgi men-

Pacis cõditiones à Polonis repudiatæ.

tionem Cruciferi facerent. Tametſi recipiebant ij, ſi Marięburgum ſibi redderetur, ſe cum tota Pruſsia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & non contemnẽdam pecuniã continuatis aliquot annis ei annumeraturos eſſe. Verùm non accipiebant noſtri hanc conditionẽ, ſiue quòd permagno ſibi arx ea conſtitiſſet, empta à militibus: ſiue quòd inde perfacilè Cruciferi, quamuis leui occaſione arrepta, bellũ renouaturi eſſe uiderẽtur, quòd & permunita & peropportuno loco ea ſita eſſet. Sic igitur è Neringa diſceſſum tunc eſt. Conuentum deinde ſuorum Kynixbergæ Magiſter habuit. Vbi cum nobilitas & Kynixbergenſes ciues grauis ac diuturni belli pertæſi, nõ ſolum ei ſumptus in bellum deinceps negarẽt, uerumetiam niſi pacem tandem cum Polonis faceret, ab eo ſe defecturos ſignificarent, ſex & uiginti ex eis, quos maximè aduerſari uoluntati ſuæ cognouerat, in arcẽ euocatos compræhẽdi, & ſex primarios interfici iuſsit: cæteros uerò per pręſidia diſtribuit aſſeruandos, donec pergrandi ære ſeſe redimerẽt. Nec poſtea quẽquam ad conſtitutũ cum noſtris conuentum miſit. Nec tamẽ interea de belli ſtudio, curaq; utrinq; remiſſum quicquã fuerat.

Res geſtæ apud Stargartam.

Cuius tota ferè moles ad Starigradũ ſeſe collegerat, noſtris, ut ſuprà memoratum eſt, oppidũ id obſidentibus, hoſtib. uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut anguſtiore propè annona obſidentes, q̃ obſeſsi uterent̃, propterea quòd è uicinis agris neq; frumentari, neq; pabulari noſtri poterant, omni frumento & pabulo cum re pecuaria tempeſtiuè in oppida è remotioribus quoq; locis cõportato & coacto. Et excipiebantur autẽ ab hoſtibus, qui circumiacẽtia oppida, nimirum Choiniciam, Fridelandiam, Hamerſteinum, Bythouiam, Lemburgum, Oſecum, Keiſſouum præſidijs tenebãt. Quo factũ eſt, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorum militum numero, comparandi commeatus cauſa Derſauiam proficiſci neceſſe haberet. Id ubi obſeſsi è trãsfuga quodam Gdanẽſi cognouêre, eruptione facta caſtra ſemiuacua oppugnare adorti ſunt. Sed ea noſtri egregiè defenderunt, ita ut eos longè ſuperantes multitudine quater uallo ac turribus ligneis magno cũ impetu ſuccedẽtes, uix tandẽ permultis amiſsis, longè plurib. ſauciatis, in oppidũ recipere ſeſe cogerent. Nihilo tamẽ minus infeſtabant ij deinceps quoq; uias, & ne quid rerũ uenaliũ in caſtra Polonica importaretur, prohibebant: ſæpeq; inter occurſantes ſibi mutuo particularia certamina cõmittebantur. Quin cũ bruma quoq; ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendum fuit. Sed uicit omnẽ eam difficultatẽ ipſorum cõſtantia, ne ab obſidione diſcederent. Quæ quidẽ in ſequentem æſtatẽ uſq; perdurauit. Dum hæc ita gerũtur in Pruſsia, Cazimirus rex Inouuladislauia Caliſsiam ſe recepit ſub finẽ Septemb. ibiq; cum Conrado Oleſſnicenſium duce, & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratislauieñ. epiſcopum, & Vilelmũ Riſemburgium iuniorẽ arbitros à rege Bohemorum rogatu diſceptantiũ miſſos, tranſegit ea conditione, ut ille quatuor annorũ ſpacio uiginti millia aureorũ numûm à ſe acciperet: ſucceſsione omni in Maſouia & Belſenſi unà cum uxore ſua ſeſe abdicaret, dotemq; poſt mortẽ Annæ Vuladislai Maſouiorũ du-

Pruſsicæ nobilitatis legatio ad regem.

cis defuncti uxoris, ne repeteret. His ita cõſtitutis, Poſnaniã rex, Conrado & uxore eius comitantibus profectus eſt, dimiſsisq; ijs Pruſſorum legationẽ audiuit. Petebat ea, ut arx Marięburgenſis gubernatoris & nobilitatis fidei cõmitteretur. Reſponſum: Regẽ id ſine comitiorum regni decreto, & conſilio ciuitatum Pruſsicarũ, quæ plurimum ad emendam eam arcẽ contuliſſent, rectè facere non poſſe. His dimiſsis, Poſnania diſcedẽs ad medium Nouemb. Coli quinq; dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lenciciã & Radomiam in Lithuaniam profectus eſt. Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tartarorũ principe, apud quẽ Pont. Max. & Imp. Romani legationẽ obierat, reuertens. Summa aũt legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahome-

Ezigeris Tartari amicitia cũ Cazimiro.

tem Turcarum Cæſarẽ à bello Chriſtianis inferendo reuocaret: ſi id nõ poſſet, bellum ipſi inferret, Pont. & Imp. ſtipendia pollicentibus, ac tunc quoq; perampla dona mittentibus. Quoniam autem eiuſmodi reſponſum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è conſilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici ſui pendere ſe oſtenderet, literasq; ad Cazimirum ea de re daret, quibus ei faciebat poteſtatẽ, quicquid ipſi uideretur de bello Turcico conſtituendi ſuo nomine cùm illis Principibus, contendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Chriſtianus Chriſtianos adiutos uellet, quando id in poteſtate eius eſſet. Debere hoc eum cõmuni religioni atq; pietati erga Deum. Rex dilata re ad regni comi-

An. 1466.

tia, quę ad medium menſem Martium Petricouiam edicebat, hominẽ ſine certo reſponſo dimiſit: ac de more uenationibus uacauit. Anno inſequenti poſt medium Ianuarium Archiepiſc. Gneſnenſis ſynodum apud Lenciciã habuit. Ibi Sendiuoio Lenzenicio palatino

Siradienſi,

Siradienſi,& Michaëli Laſocio prefecto Lencicienſi oratoribus regijs petentibus decre- *Sacerdotalium*
tum eſt, ſubſidium Regi ad bellum Pruſsicum è tributo ſacerdotum, in Cracouienſi qui- *redituum inæ-*
dem diœceſi ſenûm groſſorum, in cæteris uerò duodenûm in libram, ſiue marcam argen *qualis æſtima-*
ti, ſecundùm uſitatam æſtimationẽ. Varietatis autem cauſa fuit, indulgentior in alijs diœ- *tio.*
ceſibus, quàm in hac, æſtimatio redituum ſacerdotaliũ. Menſe Februario Liuones ſeptin-
genti equites pariter & pedites Cruciferis ſuis in Pruſsiam ſuppetias euntes, cũ Samagi-
tiam attigiſſent, nec progredi per ſyluas poſſent, impedita à Samagitis deiectione arbo-
rum locis opportunis uia, uerſus mare iter inſtituêre. Quod Samagiti euenturũ cùm pro
uidiſſent, foueas præaltas iam antè in ea parte foderant, ſarmentisq; contexerãt. In eas igi
tur Liuones inedia, frigore & pauore urgentibus, imprudẽtes præcipitati, contrucidati
ſunt. Pauci cùm ex inſidijs ad lacum euaſiſſent, rupta fragili glacie nihilominùs periêre.
Duo tantùm ex omni numero uiui ſeruati: è quibus cognitum eſt, quadraginta naues re-
fertas militibus è Germania in Pruſsiã nauigantes, non ita multò antè naufragio perijſſe.
Iiſdem diebus Paulus Epiſcopus Varmienſis cùm animaduerteret res Cruciferorũ incli- *Paulus Varmi-*
natas eſſe, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum ſe deinceps fore profeſſus, ar *enſis Epiſco-*
cium & oppidorum ſuorum adeundorum poteſtatẽ fecit regijs militibus, qui Paſſenei- *pus in partes*
mi, Nideburgi, & Vormithę in pręſidijs erãt, ut non ſolũ ea tuerentur, ſed etiã commune *regias conceſ-*
iam hoſtem inde infeſtarẽt. Quæ res Magiſtro peracerba accidit, magisq; ſeriò deinceps *ſit.*
is de pace cogitare cœpit. Ad medium menſis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi
rurſus actum eſt cum Cõrado Varſauienſium duce, & matre eius Anna ac matertera Ca
tharina. Sed cum pactionibus trãſigi res non poſſet, Conrado Belſenſem modò tractum *Comitia Petri-*
remittente, Rege uerò nihil præter Viſnenſem cõcedente, iudicium uerò Pruſsico bello *couiæ.*
durante intempeſtiuum fore uideretur, reiecta res eſt ad alia comitia. Actum eſt & de Io-
anne Penãſco Archidiacono Gneſnenſi, Nicolai Penãſci ſuccamerarij & prefecti Craco
uienſis filio. Qui cũ Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varſauienſis fuerat, filia,
Iacobi Bogleuij uxore, ſtupri conſuetudinẽ habuiſſe, eaq; cõſcia & adiutrice maritum e-
ius dormientẽ crudeliter necaſſe arguebatur: literæq; eius ad mulierẽ, quibus patrãdi ſce
leris ratio deſcripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varſauienſi fratre interfecti profere
bãtur. Cauſa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas.
Nam mulierem quidẽ appræhenſam occiſi frater palatinus dimiſerat, Franciſcanorũ ob-
ſeruãtium precibus uictus: de Penãſco uerò cùm Archiepiſcopus Gneſnenſis ex ſynodi,
ubi etiã hæc res acta fuit, ſententia ſupplicium ſumere cauſa cognita debuiſſet, uel remiſ-
ſior fuerat, uel præhendere eum nõ potuerat. Placuit igitur toti conuẽtui, ut negocium
præfectis regijs præhendendi, & Archiepiſcopo ſiſtendi Penanſcum. In mulierẽ uerò, ut
moribus, & legibus animaduerteretur. Sed ei mulier in Pruſsiã ad Menzicũ Bohemum
profugit, & Penanſcus apud neceſſarios delituit. Sacerdotijs quidem à Pontifice Max. *Penanſcus ſa-*
priuatus eſt. Nec multò pòſt, facta aliquãta manu nobilium quidẽ genere, ſed moribus, *cerdocijs pri-*
& luxu perditorũ iuuenum, cùm latrocinari cœpiſſet, ab ipſo patre, maius aliquod dede- *uatus.*
cus, labemq; generis metuente, captus: & quoniã presbyter erat, epiſcopo Cracouienſi in
cuſtodiã traditus, in arce Ilſenſi aliquãdiu in carcere aſſeruatus eſt. Ita tunc infamia & ca-
lamitate filij expendit ſuppliciũ ſacerdotibus, in quos immerẽtes manus iniecerat. Quin *Penanſcus pa-*
ipſe quoq; præfectura Cracouienſi amotus eſt: quod nõ ſine ignominia fieri potuit. Ad *ter ſupplicium*
extremũ duodenûm groſſorum in iugera tributum in comitijs ſcitum eſt. Affluêre autem *expendit ſacer*
legati Pruſſorum, petentes ut rex Marieburgũ cum aliquãtis copijs quamprimũ ueniret, *dotibus.*
hac ratione facilimè bellum cõfecturus, quòd pleræq; ciuitates ſubiectę Cruciferis ad eũ
defecturę eſſe dicerentur. Et eius rei cauſa duûm groſſorum penſionem & acciſam, ut uo
cant, in unum annum ei deferentes. Itaq; peracto quindecim diebus cõuentu, Breſte rex
Archiepiſcopo Vuladislauienſi, epiſcopo Poſnanienſi, & Siradienſi palatinis, & Petro
Gaio Caliſsienſi Caſtellano occurrentib. ac deducentibus, cõtendit. Per id tempus Ioan-
nes Scalius facta aliquãta manu pręſidiariorum equitum & peditum, Melſacum oppidũ *Melzacum ca-*
Crucifericarum partium intercepit: militesq; ſexaginta, qui erãt in præſidio, uiuos in po- *ptum à Polo-*
teſtatem ſuã redegit Perturbauit ea res Magiſtrum, ut quę maximè, ita ut de Kynixberga *nis.*
is iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenſes trãſportatis claſſe copijs,
Sambiã adoriri & infeſtare ſtatuiſſe: eoq; copias & ipſe ſuas Kynixbergam contraxerat,
quas hoſtib. opponeret. Ex his itaq; tria millia peditũ pariter & equitũ Henrico Plauenio *Poloni rebus*
duce celeriter ad recuperãdum Melſacum miſit, ratus Polonus paruo pręſidio relicto in- *ſecũdis ſecuri.*
de diſceſsiſſe: & uerò nõ ignorans eos, rebus præſertim ſecundis, ſecuros eſſe ſolere, ita ut
qua id arte, quaq; facilitate cœpiſſent, eadẽ rurſus amittere poſſe uiderentur. Plauenius i-
gitur ſilenti agmine profectus, nocte intempeſta oppidũ diuerſis quatuor locis aggredi-
tur: iamq; una porta refracta, ſigna inferebat. Sed cũ Poloni partim aduerſi nauiter obſi-

ſterent irrumpẽtibus, partim ſupernè in ſubeuntes ſaxa deijcerent, ducẽtis amiſsis, in tutum ſe recepit. Poſtero die ut acceptam ignominiã corrigeret, fremẽs, frendensq́; ad Holandiam duxit. Verùm ibi quoq; nihilo meliore fortuna uſus, plures etiam milites amiſit. Nec magis proſperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania. Oſecum caſtellum obſidebant Poloni, ligneo caſtello eregione excitato: hoſtes ſuccurrere ſuis laborãtibus uolentes, nõ contemnendã manum Choinicia, & Starigrado emiſêre: cui aduenienti obuiã progreſsi Poloni, pugnæ copiã fecêre. Nec mora, in fugã acti hoſtes, perpauci tamen euaſêre, pluribus in fuga, quàm in prælio trucidatis. Cæſorum ſpolijs noſtri potiti ſunt. Id ubi uiderunt obſeſsi, incenſo caſtello natãdo profugerunt. Noſtri uerò accurrẽtes incendium reſtinxerunt, caſtellumq́; in poteſtatem ſuã redegerunt. Fortè etiam ij, qui Vartemburgi in præſidio fuerunt hoſtes, cũ noſtris, qui Reslam tenebant, congreſsi, nõ leui ſtrage profligati ſunt. At Ludouicus Magiſter quoniã magnam earum cladium partẽ Pauli Varmienſis Epiſcopi tranſitioni ad regias partes acceptã ferebat, ut eum ulciſceretur, cũ ſexcentis equitibus, ac totidẽ peditibus, agros oppidorum eius, Brunsbergę, Vormithæ, Elsbergæ, Reslæ, Guteſtadiæ, & Melſaci percurſat, & ſegetes conculcat, non ſine acerbo dolore oppidanorũ, & fremitu in Epiſcopum, quòd cũ pacati in medio belli ſtrepitu ad eam diem fuiſſent, tranſitione eius ad regẽ irritatis Cruciferis hoſtilia pati cogerẽtur. Erat quidẽ in præſidijs eorũ oppidorum, & aliarũ uicinarum munitionum, non exiguus regiorum militũ numerus cũ Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio & Ioanne Zaco: ſed exacerbatis pręſenti & inſueta calamitate oppidanorũ animis, mœnibus ij ſeſe continebãt, ueriti ne prodeuntes excluderẽtur. Increpidi uerò regijs literis atq; nuncijs, prodiêre tandem cõſtituto ad conueniendũ loco. Quo cognito, Magiſter Bartenſteinũ ſe cum copijs ſuis recepit. Ibi noſtri quoq; liberiùs hoſtiles agros peruagati, ſegetes & ipſi cõculcãrunt, & in uillas igne deſæuierunt. His diebus Cazimirus rex cũ accepiſſet literas à Rudolpho epiſcopo Lauatinẽſi, qui ſcribebat, ſe uenire legatũ à Pontifice Max. ad componendã pacem inter ipſum, & Cruciferos, miſit ad eum Vuratislauiã, ubi ſubſtiterat, Ioannẽ Dlugoſſum Secretariũ ſuum, indicans pacẽ ſe non abnuere, modò ille bona fide pacificatorẽ ſeſe interponeret: neq; imitaretur Hieronymum Cretẽſem Archiepiſcopum, qui Regi, ac ſi filius eius eſſet, operã ſuam pollicitus, cũ ad Cruciferos profectus eſſet, redemptus ab ijs calice aureo: Cretẽſis, ut eſt in prouerbio, Cretiſſauiſſet, bellumq́; non modò nõ reſtinxiſſet, uerumetiã ultrò iam ferè conquieſcẽs reſuſcitaſſet, cũ alijs factis, & improbis ac uerſutis conſilijs ſuis, tum quòd Pruſsis regiarũ partium interdictum nõ relaxaſſet. Si nihil eorum hic haberet in animo, ueniret bono omine, fauere ſe ei, ut præclarã compoſitæ pacis gloriã referret. Prolixè ille omnia pollicitus eſt, ſe diſsimilẽ Cretenſis illius fore. Inter Fridericũ quoq; Imperatorẽ, & Matthiam Regẽ Vngarorum non ita pridẽ pacem ſe feciſſe, in eaq; conficienda incorruptũ ſe præſtitiſſe, ita ut incurſaretur ab Imperatore, quaſi homo Germanus in Vngaros, quàm in ſuos propẽſior fuiſſet. Venerunt ijſdẽ diebus ad Regem Sciborius gubernator Pruſsiæ, & Gabriel palatinus Culmẽſis, Baſeni fratres, cũ legatis nobilitatis Pruſsicę, & trium ciuitatũ, orantes, ut Rex Mariæburgum tandẽ accederet, ac tã diuturno bello, quo ipſiq; penitùs iam exhauſti eſſent, finẽ imponeret. Fore enim, cũ eò acceſſerit, ipſi hoſtiũ metropoli Kynixbergæ propius bellũ oſtentârit, ut ad eũ ciuitates quædã deficiant, & Cruciferi ad quaſuis pacis cõditiones perducantur. Repetebãt & priora poſtulata de Marięburgo, & alijs arcibus fidei ſuę cõmittendis. Non debere minùs certã & probatam eſſe Regi fidẽ ſuam, quàm externorũ: & minore autẽ impendio eas arces ſeruari à ſe poſſe, quàm ab externis, quorũ inſatiabili auaritiæ explendæ, neq; ærarium, neq; facultates ſuæ ſufficiant, & uerò negligi propter eos culturã agrorum. Hæc uoce & geſtu aſperiori exaggerãtes, addebant minas: Niſi ratio precũ ſuarum duceretur, fore ut aliter ſibi proſpicere cogerẽtur. Offendit ea legatio Regẽ, & quotquot ipſi aderãt in conſilio, quòd quorũ uindicandorum cauſa tantũ cùm pecunię, tum ſanguinis profunderetur, ij liberatoribus ſuis etiã leges ferrent. Sed diſsimulata tamen temporis cauſa offenſione, comiter eis reſponſum eſt: Regẽ maturè affuturũ eſſe Mariæburgi, ibiq́; de illis & omnib. rebus cum Pruſsis conſtituturũ. Ante meſſem autẽ cum exercitu eò proficiſci commodè non potuiſſe, propter annonæ & pabuli penuriã. Ita dimiſsis Pruſsis, Rex Inouuladislauiam profectus eſt, quò magis accelerẽt inter milites, cùm Regẽ in itinere eſſe audirẽt. Ibi eum conueniunt legati Stolpenſiũ ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi ſaluum aduentũ in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebãtur: ipſumq́; adeò ducẽ præſentẽ affuturum, ſi Rex ipſe foret in exercitu. Deinde percontabãtur, Choiniciámne, & alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus eſſet, an Mariėburgũ profecturus. Poſtremò poſtulabãt apertè quidẽ, ut redimere duci Lemburgum, & Bythouiam munitiones à Cruciferis ſibi ademptas liceret: cupere hoc eius ſubditos, & pecuniã in eam rem

Polonorum uictoria apud Oſecum.

Cruciferi uaſtant Varmiã.

Rudolphus epiſcopus Lauãtinenſis legatus Apoſtolicus.

Pruſſorum legatio ad regẽ.

Stolpenſium ducis legatio ad Regem.

contu-

contuliſſe. Ipſum uerò hoſtibus didiciſſe iam octo millibus florenorum, & captiuis eorũ reddendis. Tectiùs uerò & obiter agebãt. Si fortè dux de Choinicia, Stargartha, ſiue alia quapiã munitione Pomeranica decidere cum hoſtib. regijs aliqua conditione poſſet, ut ipſi cùm bona Regis habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorũ futuro. Ad tam uafrã legationem, quippe quæ nõ obſcurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ inhiare, nihil aliud reſpõſi datum eſt, quàm ut dux ipſe poſt quintamdecimã diem Bydgoſtiam ad Regẽ ueniret, de illis, quæ poſtulabat, corã acturus. Ne quã tamen pecuniam interim hoſtibus numeraret, neue captiuos redderet. Ferret potiùs aliquãtiſper adhûc detrimentum amiſſarũ munitionum. Id autẽ prouidebatur, ne uires hoſtium receptis captiuis, conductiſq; illa pecunia nouis militibus reficerẽtur. Bydgoſtiã deinde rex peruenit. Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius Dambrouius Martinum Siſſouicium nobilẽ & copioſum Pomeranũ, è ditione Henrici ducis, domi ipſius captum, in arce aſſeruabat, quoad ſe magno ære redimeret. Inſinuârat is ſe in familiaritatẽ præfecti ita, ut liberiùs in arce diuerſaretur. Erant ibi in præſidio Pomerani Polonis intermixti. Cum his igitur Siſſouicius clàm de proditione pactus, cũ cògnitam haberet anguſtiã rei frumentariæ in arce, ultrò pollicitus eſt de domo aliquantã uim farinæ. Dimiſſus eam ob rem â credulo præfecto, quatuor currus farina onuſtos adduxit. His uerò quaternos expeditos pedites quaſi cuſtodiæ, & præſidij cauſa adiunxerat. Cum quibus in arcẽ intromiſſus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipſi eſſe arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis preſidiarijs, cõprehendit, & in imam turrim detruſit, arcemq; in poteſtatẽ ſuam redegit. Vehemens erat ſuſpicio, ſi nõ iubente, certè nõ inſciente Henrico duce facinus illud ab ipſius hominib. patratum eſſe, eoq; ſpectaſſe uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut ſibi habere liceret per Regẽ munitiones, ſi quas pacto aliquo in poteſtatẽ ſuam redegiſſet. Itaq; increpiti legati eius, qui nondũ dimiſsi erãt. Miſſusq; ad ipſum legatus à Rege, qui de fraude & perfidia cũ eo expoſtularet: minasq; adijceret, ni Slochouia regi redderetur. Ad ipſum quoq; Martinũ Siſſouicium miſſus alius de reſtituenda arce, nil niſi bona uerba retulit. Quo tempore Choinicia quoq; duces hoſtiũ aderant, pecuniã Martino grandẽ pollicentes, ſi ſibi arcẽ traderet. Atq; ij reuerti alio tempore iuſsi ſunt. Venerat & Dinis, primarius Friderici Marchionis Brãdenburgenſis cõſiliarius, cum 40 equitibus, quaſi ſociũ ſe Martino ad defendendam arcẽ offerens, ut intromiſſus arce potiretur: uerùm intromiſſus nõ eſt. At rex cũ conuocaſſet cõſilium, omiſſo Mariæburgo & Kynixberga, Choinicĩã adoriri, nec quicquam reclamãtibus Pruſsis, ſtatuit, quo militibus hoſtium, qui è Germania & Bohemia deducebantur, tranſitum intercluderet, Poloniamq; maiorẽ ne hoſtilib. excurſionibus exponeret. Ad hęc autẽ Slocouiam quoq; faciliùs ſe recuperaturum eſſe ſperabat, ſi propiùs exercitũ admoueret. Hoſtes qui Starigradi in præſidio erãt, ubi cognouerunt Regẽ in ea ora tunc bellum gerere decreuiſſe, diuturna obſidione defatigati, & fame iam laborãtes, relictis reb. omnibus, quâ patebat exitus, noctu ſilẽti agmine exceſsêre: & equites quidẽ ſparſim Choinicĩã contendêre: parũq; abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cũ Felice Panieuio ſeu Pniouio, quemadmodũ habet Vapouius, ad Choinicĩã præmiſsi erãt, inciderẽt. Pedites uerò in Zantirã uicũ ſe recepêre, templũq; Viſtulę imminẽs, unde nauigãtes infeſtarẽt, muniuêre. Poſtero die oppidani, dilapſis defectionis authoribus, cõpotes ſui facti, Gothardo Radlinio ſeſe dedidêre: quo nũcio exhilaratus rex, alacrior ad obſidendã Choinicĩã comitatũ ſuum aulicũ, Dunino, & Synouecio ducibus, miſit: quib. & proceres, qui aderãt Bydgoſtię, ſuos comitatus adiunxerũt: ipſi Bydgoſtię cũ rege mãſerunt. Ludibrio primũ fuit hoſtib. ea obſidio, abundãte oppido defenſorum multitudine, & quòd noſtri uno in loco, cęteris partib. oppidi liberis, caſtra metabãtur. Vbi uerò foſsis atq; ſepibus cingi oppidũ cœptum eſt, erũpere, frequẽtes, & inuadere operi intentum militẽ, globoſq; bombardis & omne telorũ genus è mœnib. eiaculari. Ad extremum imbutis ueneno ſagittis uti, ac temerè uagãtes, ut ſolent, Polonos, inſidijs excipere. Nec paruis incommodis noſtros afficiebãt, donec ſubmiſsis à rege Lithuanis ac Tartaris equitibus, liberiores eorũ excurſiones inhiberẽtur. Intereà Slochouiã rex fortuna adiuuãte, ſexto, poſtea quàm amiſerat, die recuperauit. Excurrerãt eò 40 pedites Ioannis Coſcelecij palatini Inouuladislauienſis, ſiue ut fortunã tentarent, ſiue ut aliquid è ſubiectis agris raperẽt. Eos Martinus Siſſouicius ex arce cõſpicatus, omnib. militibus, quos in præſidio habebat, deductis perſequi inſtituit. Sacerdotes tantũ duo cum ludimagiſtro, & aliquot ſcholaſticis adoleſcẽtibus in arce remãſerant: qui quãuis Pomerani, tamen benignioribus uſi Polonis, permoleſtè ferebãt eos per dolum arce excidiſſe. Hi ergo ſolitudinẽ nacti, occaſionẽ referendi gratiã benè meritis, nõ negligendã ſibi eſſe rati, portas arcis ſuperioris occluſêre: oſtioq; turris refracto, Georgium Dãbrouium cum ſexdecim ſocijs caſsibus uenatorijs ſub-

Slochouia fraũde intercœpta

Starigradum deditum.

Choinicia à Polonis obſeſſa.

Slochouia recuperata à Polonis.

tijs ſubmiſsis extraxêre, & cum his pariter clamorē,ſuſtulêre:quò conſternati Pomerani,
cū in arcē ſe recipere uellēt,ſubeunteſq; ſaxis ſupernè deiectis arcerētur,foris uerò à qua-
draginta illis peditibus,ſignificatione eorū,qui in arce erāt, animatis peterētur, correptis
& cōſcenſis celerrimè equis Dambrouij,qui in inferiori arce ſtabulabātur,in Stolpenſem
ditionē profugerunt.Remunerati à rege ſacerdotes & ſcholaſtici.His cognitis Fridelan-
denſes & Hamerſteinēſes,eiectis hoſtium præſidijs, regi ſeſe & oppida ſua dedidêre:qui

Damoborij ſæuitia.

propter ſæuitiā, & aſperitatem præfecti ſui Vuladislai Damoborij Caſtellani Naclenſis
defecerāt.Deiecerunt hæc magnoperè Magiſtri & Cruciferorū animos, qui in ſpem po-
tiundæ Slochouiæ,quæ amplitudine,& munitione Mariæburgo non multū cedit,uene-
rāt:& Germanis principibus, à quibus ad eā diem uanis auxiliorū promiſsis lactati erāt,
inter ſe diſsidentibus,nihil ſpei ſibi reliquum eſſe in poſterū uidebant,metuebantq;,ne id
quicquid haberēt reliqui in Pruſsia, per uim,aut per uoluntariā deditionem Pruſſorum
amitterēt. Itaq; cōuentu Kynixbergæ habito,cū non ſatis tutum eſſet aliorū cuiquam pa-

Cruciferi pacem petunt.

cis mentionem facere, nōnullis ob id, quemadmodū ſuperiùs dictum eſt, ſupplicio affe-
ctis,primus ipſe Magiſter Ludouicus ſententiā dixit:in quā ab omnibus itum eſt,nimirū
ut pax cum Polono cōficeretur,ſi minùs æquis,ac tolerabilibus duntaxat cōditionibus:
miſſuſq; eueſtigiò ad regē Bernardus Sumbergius, tempus, locumq; colloquio de pace
habendo petiuit. Nihilo ferociorē ſecundæ res regem fecerant,& iam antè oſtenderat le-
gato Apoſtolico,non abhorrere ſe à pace.Sed nō placebat ei tamen,inconſultis ſuis,cum
hoſte quicquā conſtituere. Ad quintamdecimā ergo diem iuſſus redire Sumbergius,re-
ſponſum accepturus. Eo ſic dimiſſo, cœpit mox regē finiendi belli cupidum pœnitere,
quòd rem integrā ad Pruſſorum arbitrium retuliſſet. Poſſe enim eam infici. Itaq; mutata
ſententia,miſsi ad Sumbergiū,qui aſſentiri regē eius petitioni indicarēt,locumq; ac tem-
pus certum colloquij cum eo cōſtituerent. Indeq; rectà Mariæburgum ad conuentum
Pruſſorū ire pergerent,cauſas mutati cōſilij regij de eo quòd is Mariæburgū,ut promiſe-
rat,nō ueniret,redderent: de tempore, & loco conſtituti colloquij certiores eos facerent,
& ad id colloquium inuitarent. Conuenit, ut ad diem natalē Dei matris Mariæ rex To-
runiæ,Magiſter cum ſuis Culmæ eſſent, ij uerò, qui de conditionibus collocuturi ac tra-
ctaturi erant,Culmeſeæ, medio ferè utrinq; ſpacio, conuenirent. Accituſq; eſt ad eā rem
Rudolphus legatus pontificius. Nihilo tamen ſegnius continuabatur obſidio Choini-
ciæ: & quò celeriùs ea operibus circūuallaretur, ſpeſq; omnis auxiliorum, & facultas e-
uagandi obſeſsis præcideretur,euocatę à rege è maiore Polonia, & Cuiauia operæ ac ru-
ſticani homines cum ligonibus, ſecuribus, & alijs eiuſdē generis inſtrumentis,nō parce-

Sileſij malè animati in Polonis.

bant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autē ad id extimulabat Polonos obſeſſorū,
qui ferè Sileſij erāt,ferocia,eò pertinacior,quò minùs eis aduerſùs progenitores ſuos Po-
lonos,quàm Cruciferis & Germanis cōueniebat.Neq; uerò leue momentū addidit Hen
rici Stolpenſiū ducis perfidia. Qui cū Bydgoſtiam ad regem illis dieb.ueniſſet,& cùm o-
nia ſocij & fœderati officia,tum operā ſuam efficacem ad conficiendā deditionem Cho-
iniciæ regi ſanctè pollicendo detuliſſet,honorificè habitus,donatus,dimiſſus,& Choini-
ciam profectus,longè diuerſum egerat. Indeq; diſcedens,miſſo denuò ad Choinicienſes
præfectos nuncio ſacerdote quodā, non regi,ſed ſibi Choiniciā tradi aliqua mercede po
ſtulabat.Verûm is ſacerdos excuſſus à noſtris, ad oppidū admiſſus non eſt. His igitur de
cauſis feſtinabāt,& ſatagebant noſtri.Et faciebat eis potiundi ſpem,quòd nullo flumine

Bohemorum excurſio in Poloniam.

importari in oppidum cōmeatus poterat. Dum hæc gerūtur in Pruſsia,Georgius Bohe-
morū rex miſit aliquantā manum equitum pariter atq; peditū contra Vuratislauienſes,
qui ipſi dicto audientes nō erant, duce Sciborio Touazouio Morauo:qui ſiue iuſſu re-
gis ſui,qui ſucceſsibus Polonorū angebatur, ſuaq; intereſſe putabat,ut ij quāplurimum

Zenſtochouia direpta.

haberēt negocij,ſiue propria temeritate, excurſione facta in Poloniam,Zenſtochouiam
oppidum,& monaſteriū,circumiacenteſq; pagos diripuit,falſo prætextu,quaſi rex Polo
nus Bohemis quibuſdā, qui tunc in illo exercitu militabāt, emerita in Pruſsia ſtipendia
nō exoluiſſet. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Sileſijs æmulis Toua-
zouij Iacobus Dembenius præfectus Cracouienſis. Cui rex abſente ſe curā minoris Po-
loniæ cōmiſerat:ſed malo cōſilio uſus,ipſe quidē cum parte copiarū, quas raptim coēge-
rat,Oſuencimi ſe continuit: Prædislaum uerò Dmoſicium præfectū Scepuſienſem cum
expeditis ad reprimendū Touazouium miſit. Qui tardius molitus, occaſionem oppri-
mendi hoſtē incautū, & ſecurè apud Dornouicium pagū ex labore diurno, & nocturna
cōpotatione indormientem amiſit. Ita Touazouius incolumis ſeſe cū ſuis recepit,& Na
myslouienſem agrū diuexauit.Nec auſus adoriri Vuratislauiā,in Morauiam reuertit.Ex
poſtulauit ea de re cū Georgio Cazimirus per internunciū Caſtellanum Malogeſtēſem.
Sed ille negauit quicquā eius ſuo iuſſu factū eſſe. Conuentus deinde inter reges per in-

ternun-

ternuncios conſtitutus,ubi de iniurijs & controuerſijs tranſigeretur, Bythomiæ ad diem
S.Andreę memoriæ ſacrum.Hoc igitur tumultu motus Rudolphus legatus,reſcripſerat
regi:Se uenire ad diem ſtatutã non poſſe:uerũ diſceſsione Bohemorũ repentè præter opi
nionem ſolutus metu,ad 26 diem Auguſti Toruniam paucis poſt regẽ horis uenit. Cru-
ciferi aliquandiu expectati ſunt, quòd legatũ in Sileſia impeditum, nõ uenire acceperãt.
Legatus pontificius.
Interim legatus die natali Mariæ, rege cum procerib.ſuis præſente,apud ſodales Franciſ-
canos,ritu ſolenni ſacra fecit. Poſtridie uerò mandata Põtificis expoſuit,regemq; ad pa-
cẽ cohortatus eſt.Reſponſum eſt:Regẽ, quamuis iuſtũ bellum ſatis proſpero ſucceſſu ge
reret,uictoriamq; penè in manibus haberet,facilẽ tamen fore ad faciendã pacem,& in æ-
quis conditionibus acquieturũ eſſe. Vbi Magiſter quoq; cum ſuis aduenit, placuit,apud
Neſſouiã potiùs,quàm apud Culmẽſem conuentũ agere ſub papilionibus. Nam Toru-
niã Cruciferos intromittere noſtris uiſum nõ eſt, ſuperioris tẽporis periculo admonitis.
Per eos dies hoſtile præſidium, quod Zantiræ erat, à Tomezone, & Petro Rabelinio
Zantiræ præſidium expugnatum.
Burggrauio Mariæburgenſi expugnatũ eſt. Ad medium uerò Septembris apud Choini
ciam, cùm ex oppido erupiſſent hoſtes, cõmiſſo cum noſtris prælio, in oppidum reiecti
ſunt. Nec multò pòſt prandentibus noſtris rurſus erumpentes, cum aliquot horis ſtre-
nuè dimicaſſent,multis amiſsis terga uerterũt.Inſtare noſtri fugientibus.Hoſtes ueriti,ne
cũ ſuis noſtri ſimul irrumperẽt,clauſis celeriter portis,permultos de ſuis excluſerunt: qui
partim cęſi, partim capti, partim cũ in foſſam aquæ plenã armati ſeſe præcipitaſſent,ſub-
merſi ſunt. Nec multò pòſt noſtri ſagittis ignẽ iaculati noctu oppidũ incenderunt, ita ut
quarta pars eius cũ frumento conflagraret. Quo uicta tandẽ eſt hoſtium pertinacia,miſ-
Choinicia Polonis dedita.
ſisq; in caſtra Vlrico Eiſenoueno magno Cõmendatore,& Ioanne Zalio,uitã, fortunas-
que pacti,neq; unquã contra Polonos arma ſe ſumpturos eſſe ſanctè iurati,redditis,rece-
ptisq; uiciſsim captiuis,inter quos erat Paulus Iaſenius,oppidũ cum bombardis,&omni
apparatu ac inſtrumẽto bellico ad quartũ Calendas Octobr.dediderunt: & lachrymãtes
Lemburgũ profecti,poſt octauũ diem illud quoq; oppidum atq;Bythouiã Henrico Stol
penſi, acceptis ab ipſo octo millib. florenorum, captiuisq; receptis,reddiderunt. Victor
exercitus Toruniã ad regem ueniens,facta mutua gratulatione benignè & liberaliter ha
bitus eſt.Choiniciã rex impunitate donauit,quãuis cuncti ſolo eam ęquandã eſſe ſuade-
rent.Iiſdem dieb.mons Neſco ſupra Vecram amnẽ,quem hoſtes pręſidio firmârant,pro-
Neſco mõs expugnatus à Maſouijs.
fligatis 40 militibus,qui inde in Maſouiam populabundi excurrerant,â comitatu aulico
Conradi ducis expugnatus eſt. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia uideri primò,ter-
rendiq; ſui cauſa à noſtris cõficta. Sed ubi uera eſſe cõperêre, pronioribus animis ad pa-
cem inclinari cœpêre, ueriti ne Pruſsia cuncta à ſe deficeret. Poſt multorũ igitur dierum
colloquia,tractatusq; cũ noſtris habitos,legato põtificio ſumma fide, cura,ſtudioq; adni
tente, & rege nihil de ſua facilitate remittẽte, & peſte, quæ Toruniæ inualeſcebat, celerẽ
diſceſsionem ſuadente,tandẽ decima nona die menſis Octobris optata diu pax cõfecta:
in ſcriptũ redacta:legati ac trium tabellionũ manibus ſubſcripta: à Rege,Magiſtroq; To-
runiam accito, & utriuſq; cõſiliarijs obſignata eſt, & in domo publica, quã Geldam uo-
cãt,Rege & Magiſtro cũ ſuis congregatis, à legato quidẽ Germanica, à Vincentio uerò
Kelbaſſa ſecretario regio Polonica lingua publicata, & utriuſq; partis aſſenſu, & ſolenni
iureiurando approbata eſt. His autẽ conditionibus ea conuênit, ut Polonis Culmẽſem,
& Michalouienſem ditionẽ,& Pomeraniam omnẽ,ad hęc Mariæburgũ,Stumam,& Cri
ſtiburgũ arces,& oppida, Elbingã ac Tolchemitã oppida cum ſuis territorijs, & munere
ſyluatico,quod *valdampt* Teuthonicè uocatur, & ſex pagis,qui ad arcẽ Holandiam perti-
valdampt.
nuerũt,iure ſempiterno obtineret. Tres modò pagi in Neringa Cruciferis propter cõmo
diorẽ in Habo lacu piſcationẽ relicti, dimidiaq; piſcatura lacus Keftel: reliquũ quicquid
eſt in Pruſsia,ut Magiſter cũ ſuis Cruciferis ſibi haberẽt,ea quidẽ lege,ut ſemper ſint in fi-
de,& clientela regũ Polonorum: idq; ſolenni iureiurãdo, quicunq; Magiſter ordinis de-
inceps unquã creatus eſſet, intra ſextũ menſẽ per ſe ipſe ad Regẽ ueniens profiteretur:ſer
uaturus omnia,quę tunc cõueniſſent,neq; ulla tergiuerſatione,aut relaxatione cuiuſquã
ſiue abſolutione à iureiurãdo,ne ultrò quidẽ oblata uſurus: eſſetq; is princeps & cõſilia-
rius regni,& ad læuã Regis primũ locũ in cõſilijs, & cõſeſsibus publicis haberet.Primos
quoq; Cõmendatores,quos Magiſter ederet, ut & ipſi cõſiliarij Regis eſſent:atq; ita Ma
giſter,ordo,ac tota Pruſsia, & quicquid ij poſtea bello, uel quouis alio modo de barbaris
quærerent,cũ Polonia arctiſsimo uinculo coniungerentur,& in unũ corpus coaleſcerẽt,
neq; cuiuſquã omninò in terris,præterquam regis Poloni maieſtatem,authoritatẽ,ac iu-
Poloni recipiendi inter Cruciferos.
riſdictionẽ, ſalua Pontifici Max. ſua iuriſdictione,agnoſcerẽt. Ei uerò contra quẽuis ho-
ſtem adeſſent, nec eum in aduerſis iuxtà ac in proſperis deſererent. Ad profeſsionem or-
dinis, ut patêret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominibus, dummodò ij dimidiã

partem ne excederent, eorumq; etiam in magiſtratibus,& curationibus mandandis ra-
tio haberetur. Magiſter uerò ne Rege inſcio quauis de cauſa amouetur. Quòd ſi quæ mu
nitiones intra fines utriuſuis ab altero adhûc tenerentur,ut ante octauum Calendas Iulij
bona fide redderentur. Sin à quoquam alio,tamen alterius ope recuperarentur. Dona-
tiones,uenditiones, & aliæ quæuis alienationes bonorũ ab occupatore incommodo ac
damno alterius bello durante factæ, ne ratæ eſſent. Profugis & exulibus equeſtris ordi-
nis poſſeſsiones ademptæ,ut reſtituerẽtur. Plebeis uerò eæ modò,quæ ante initium con
uentus illius uenditæ nõ eſſent. Cæterùm pro uenditis liceret preciũ renumerare. Omni-
bus autem,ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur. Culmenſis Eccleſia amo-
tis religioſis Cruciferis,ut ad ius matricis ſuæ Gneſnẽſis metropoleos rediret,eiuſq; epi-
ſcopam Vincentius Kelbaſſa,ſimulq; Pomeſanienſem haberet. Eo uerò mortuo,Pome-
ſanienſis Eccleſia in Cruciferorũ ditionem recideret. Arces,oppida,pagi,& quæuis bo-
na Eccleſiaſtica utrinq; ſuis Eccleſijs redderẽtur. Captiui item utrinq; dimitterẽtur: uiæ
publicæ ut eſſent liberæ more ueteri. Telonia, ſiue portoria noua,ne qua utrinq; alteris
imperarẽtur. Hęc ita rata,firmaq; eſſe,ut omnes Epiſcopi,duces,palatini,Caſtellani,com
mendatores,equites,ciuitates iureiurando interpoſito iuberẽt. Et quãuis authoritate le-
gati pontificij cõfecta,conſtituta,& ſtabilita eſſent,mitterent tamen nihilominùs Rex &
Magiſter oratores ad Pontificẽ, & ab ipſo approbari, & cõfirmari pacta illa cũ omnibus
conditionibus peterẽt,adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellũ Pruſ
ſicum,tredecim annis uaria fortuna geſtũ,habuit. Omnibus ritẽ peractis,ad ędem Virgi-
nis matris nomine nuncupatã itum eſt, Deoq; actæ gratiæ:reliquum diei feſtis epulis,&

Rudolphi integritas.

conuiuijs datum. Rudolphus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritã apud omnes
laudẽ tulit:qua cõtentus,ampliſsima dona à rege miſſa refutauit. Conſiliarij modò regij
titulum, honoremq; cũ penſione, ſiue ſalario ducentorũ florenorum in ſingulos annos,
quoad uiueret,in ſalinis Bochnenſib. attributam accepit,& Vuratiſlauiã ſe recepit. Magi
ſtro item Ludouico,& ijs,qui cũ eo erant primarijs uiris,Henrico Plauenio,Gerardo Me
lengrado,Vilelmo Epingio,Vlrico Regiomontano, ſiue Kynixbergẽſi, Bernardo Sum-

Cazimiri beneficentia in Magiſtrũ, & Cruciferos.

bergio,Georgio Sliuenio,ac duobus Cruciferis cubicularijs Magiſtri,perampla pro cu-
iuſq; cõditione ab eodẽ Rege data munera. Cumq; is egere admodũ Magiſtrum cõperiſ
ſet,præter priora dona, quindecim millia florenorũ ei ultrò dono promiſit in emerita ſti-
pendia militũ,quò faciliùs Pruſsia excedentibus illis recreatur. Remiſit etiã ipſi in uigin-
ti annos neceſsitatẽ mittendorum ex pacto auxiliorũ, excepto tamen bello Turcico,ſi id
Polonis inferretur. Viciſsim aũt Magiſter Polonis in ditione ſua fundos,& poſſeſsiones
habẽtibus,tributa,operas,& quæuis alia onera in uigintiquinq; annos remiſit. Miſsi de-

Legatio ad Pont. Max.

inde oratores Romã:à Rege quidẽ, Vincentius Kelbaſſa deſignatus epiſcopus Culmen
ſis,& Pomeſanienſis,& Ioannes Oſtrorogius iurecõſultus,& Caſtellanus Medirecẽſis;à
Magiſtro uerò,Ioan. Vinclerus iureconſultus:quibus mandatũ,ut Pontifici gratias age-
rent,Rudolphi induſtriam,fidẽ,integritatem,ſtudiũ,atq; diligentiam cõmendarent,& a-
picem honoris Cardinalitij pro meritis ei peterẽt. Sic igitur ille uberrimũ eſt uirtutis,& la
borũ ſuorum fructum cõſecutus:quos eò alacriùs exhauſit,quòd Vuratiſlauia in Pruſsiã
proficiſcẽs uiſo religioſæ cuiuſdã uirginis Veronicę Cracouienſis apud baſilicã Vuratiſ-

Viſum religioſæ fœminæ.

lauienſem per multos annos cõmorantis animatus erat:quẽ illa uidere ſibi uiſa eſt coram
throno Dei gladiũ utraq; parte acutum confringentẽ: quo ſignificabatur,eũ bello Pruſ-
ſico finem impoſiturũ eſſe. Id quod euentus rei cõprobauit. Non omnibus tamen ea pax

Pax quibus ingrata accidit

grata & iucunda fuit. Nam & Pruſsi moleſtẽ ferebant, tantũ relinqui Cruciferis in Pruſ-
ſia,ut facilẽ reſumptis uiribus bellũ inſtaurare poſſent: & Poloni proceres,qui ei paci cõfi
ciendæ nõ erant adhibiti,multa in eam cauillabantur: & milites ſpeq; ſtipendiorũ facien-
dorum ſibi præciſam eſſe moleſtẽ ferebant. Et Lithuani dolebãt,ſe occaſionẽ recuperan-
dæ,quemadmodũ exiſtimari uolebant,Podoliæ, dum Poloni Pruſsico bello diſtinẽtur,
amiſiſſe. Iam uerò Georgius rex Bohemus,qui magnã retinendi,& ad poſteros ſuos trãſ-
mittẽdi regni Bohemici,ſpem in eo bello collocãrat: eo finito,impẽſius ſibi,liberiſq; ſuis

Georgius rex à Cazimiro liberis ſuis metuit.

metuere à Cazimiro rege incipiebat, quòd eius Regni hæreditatem ad ipſum, filioſq; i-
pſius per Elizabetham uxorẽ Regis Vngarorum atq; Bohemorũ filiam, & ſororẽ perti-
nere intelligebat:ſeq; exoſum eſſe apud ſuos,eos præſertim, qui in recta religione perma
nebant,nõ obſcurẽ animaduertebat:neq; ignarus erat,Cazimirum ad bellũ ſibi inferen-
dum,cũ ab alijs Chriſtianis principibus,tum à Pontifice Max. incitari. A' quo etiã per id
tempus ipſe iudicio Romę inſtaurato,hæreſeos,& perfidię damnatus,omni regio,duca-
li,& Marchionali honore non in præſens modò, ſed etiã in futurum tempus unà cũ libe-
ris ſuis priuabatur: & ſubditis eius indulgebatur,ut ei parẽre neceſſe nõ haberent. Et ege-
rat quidẽ cum Cazimiro de ſuſcipiendo regno Bohemico Rudolphus legatus quàm di-

ligentiſ-

igentiſsimē Torunia diſceſſurus:pollicebaturq; ipſi non ſolū ſubſidium Pontificis,uerū
etiam Sileſiæ,& Luzaciæ deditionē, quamprimùm arma cōtra Bohemos ſumpſiſſet,aut
aliquem de filijs ſuis cum exercitu miſiſſet: uerùm Cazimirus eam conſultationē ad co-
mitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atq; omni diſsidio regū de regno Bohemi- *Antonij Sabellici error multiplex.*
co fabulatur Antonius Sabellicus;ſcriptor alioqui diligēs,ſolam,ut arbitror,famā popu-
larem,& rumores Riui alti ſecutus.Quem res ipſa ſatis refellit.Nobis id obiter admonu-
iſſe ſufficiat.Dimiſſo legato & Magiſtro,Cazimirus ad quintū Calendas Nouēbris To-
runia profectus, quoniam peſtis totā ferè Poloniam peruaſerat,apud Cozinicios ſaltus
aliquādiu uenationi uacauit. Intereà Ioannes Srancus collectis duobus millibus merce-
nariorum militum,ne nihil ageret,finitis ſtipendijs,Pelniciam oppidū in tractu Stolpen-
ſi occupauit: nec multò pòſt Drahimum, arx regia ab eo,qui Pelciniciæ præfuerat,inter-
cœpta eſt.Regis deinde iuſſu ex pacto reſtitutio utrinq; facta.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVII.

INSEQVENTIS anni initio,ipſis adeò Cal.Ianuarijs natus eſt *Ann. 1467.*
Regi apud Cozinice Sigiſmundus filius pacata Pruſsia, bono
quodā omine conficiendarū reliquiarū belli Pruſsici, quod Cru
ciferi ſucceſſu tēporis renouarūt. Sub finē uerò eiuſdē mēſis rex
in Lithuaniā profectus eſt: duobusq; penè menſib. ibi exactis,
in Poloniā reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia *Comitia Petricouiæ.*
habuit.Ibi poſtulantibus legatis Cruciferorū,quorum Magiſter
Ludouicus paucis illis diebus obierat,pax reliquorū procerum,
qui Toruniæ non adfuerant, ſolenni iureiurando cōfirmata eſt.
Conſtitutæ etiā res reliquæ Pruſsiæ, quæ in Regia ditione erat:
& mutata nonnihil magiſtratuū atq; honorum ratio,nobilitatis atq; ciuitatū legatis flagi-
tantibus. Nam gubernatione extincta,& palatinatu Elbingenſi in Mariæburgēſem com
mutato, Sciborius Baſenus eo honore cohoneſtatus eſt:Caſtellanus uerò eiuſdē loci,Fa-
bianus Maulius factus: palatinus Gdanēſis,ſiue,ut nunc uſus obtinuit, Pomeraniæ:Ot-
tho Maquicius, Caſtellanus autē Nicolaus Pilauius:deniq; Caſtellanus Culmēſis,Ludo *Culmenſis palatini in Pruſsia eminentia.*
uicus Mortangius creati. Palatinus enim eiuſdē loci, qui ſecundū Epiſcopos primus eſt
in ſenatu Pruſsico, Gabriel Baſenus uiuebat adhûc. Audita eſt etiā Nurduuuladi noui
Tauricanorū Tartarorum principis,qui Ezigeri patri ante ſeptē menſes extincto ſucceſ-
ſerat,legatio,fœdus,& amicitiā paternā cum Cazimiro, eiuſq; ditionis hominibus cōfir
mans,& auxilia cōtra quoſuis hoſtes pollicēs. Conſultatū deinde de exoluendis ſtipen-
dijs militū toto Pruſsico bello meritis, quorū permagnus numerus cū coniugibus, & li-
beris aduenerat.Deciſum cū equitibus quidē octonis florenis in ſingulos annos,cū pedi
tibus uerò quaternis.Quæ ſumma ad bis centū,& ſeptuaginta millia florenorū perueni-
ebat:eaq; intra duos annos,& ſemis exolui promiſſa.Tunc quidem bini modò aurei nu-
merati in militem:quaterni intra menſem promiſsi.Neq; quicquā operęprecij tunc factū
eſt per totos ſeptendecim dies,propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinenſi,&
Sredenſi conuentibus renuerat tributum agrariū in eam rem petitū. Itaq; placuit nouos
conuentus, Coli quidem ad diem ſancti Iacobi, Corcini uerò ad diem S.Laurentij,quò *Vuladiſlai Damoborij improbitas,et cædes.*
ex Colenſi maiores Poloni aduenirent,inſtitui. Aegrè autem milites in eo acquieſcebāt,
Vuladiſlao Damoborio Caſtellano Naclenſi,homine turbulento,& ſeditioſo,in primis
animos eorum ſollicitante: qui dudum Slochouiā intercipere adortus, & ſpe ſua fruſtra-
tus,ex agro arci illi ſubiecto prædam egerat: milites eius arcis præſidiarios,fide data euo-
catos, perfidè trucidârat: Naclenſi territorio pecuniam imperârat: Gneſnenſis Eccleſiæ
bona populatus erat:& adulterinum numum cudere inſtituerat:nec in futurum tempus
quieturus eſſe uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladiſ-
lauienſi palatino ortus, & ſenator regius eſſet,tamen ſponſores dare iuſſus de quieſcen-
do:cùm non daret,captus, & Petro Samotulio Caſtellano Poſnanienſi,& præfecto ma-
ioris Polonię traditus:Caliſsiamq; ductus,eius iuſſu capitali pœna affectus eſt.Ita unius
ſupplicio repreſſa tamē ſunt utcunq; latrocinia, quæ iam increbeſcere cœperāt, ita ut Io-
an.Reſſouius canonicus Cracouienſis,& præfectus Corcinēſis Petricouia domū reuer-
tēs,in itinere,direpta,quā ſecum uehebat,ſupellectili ſua & regia caperetur.Adfuit & Ge *Georgij regis legatio ad Cazimirum.*
orgij Bohemi legatio,cuius princeps erat Ioan.Hicinius Morauus,fœderis apud Glogo-
uiā icti Cazimirū admonēs,ne procerib.Bohemis,& Vuratiſlauienſib.perduellibus cō-
tra Georgiū faueret. Conuenerāt enim unū in locū proceres Bohemi nobiliſsimi quiq;,

& cum hís Budeouicenſis, Pelſnenſis, & omnium ferē Morauiæ ciuitatum legati: Georgiumq́ꝫ, ſi iureiurãdo promiſſa de religione non præſtaret, pro rege deinceps nõ habituros ſe eſſe cõſtituerant: & in aliquē de filijs Cazimiri, utpote de ſtirpe regũ ſuorum natis, animis inclinati eſſe uidebãtur. Itaqꝫ anteuertēs eos Georgius, quod fit plerunqꝫ, diligentiùs ut curentur ea, quæ ab uno, quàm quæ à multis curantur, pactorũ conuentorum Cazimirum admonebat. Huic reſpõſum: A' Cazimiro quidē fœdus ſeruari, & ſeruatũ eſſe: à Bohemo uerò id uiolatũ uideri. Satisfieri ab eo de damnis datis, & iniurijs oportere, ſi deinceps quoqꝫ fœdus integrũ eſſe uellet. Ita ſpes tamē aliqua oſtenſa trepidãti. Nec multò pòſt, ſolutis iam comitijs, adfuêre, & aduerſariorũ, hoc eſt, orthodoxorũ Bohemorũ legati,

Bohemorum legatio ad Cazimirum.

quorũ Stenco Conopiſcius, ſiue Sternbergius Burggrauius Pragēſis princeps erat, petētes, ut Cazimirus regni Bohemici, quod ipſi, liberisqꝫ ipſius certa quadã ſucceſsione deberetur, curã ſuſciperet: neqꝫ id à ſcelerato, perfido & hęretico inuaſore occupari pateretur. His reſpõſum: Nihil iam tunc de re tanta ſtatui rectè poſſe, conuētu dimiſſo. Cauebat nimirũ rex, ne nouo bello implicaretur, pertęſus Pruſsici ut qui maximē. Nec tamē ſucceſſionis iure ſe & liberos ſuos abdicare uolebat: uerũ ſpectabat, quò fortuna diſsidentium

Bohemici motus.

Bohemorũ inclinatura eſſet. Erat enim armis Georgius, & rebelliũ munitiónes in Bohemia oppugnabat: & illi Buzeouice inſigne ſecundũ Pragam oppidũ, quinqꝫ conſulibus, qui cũ Georgio ſentiebãt, de medio ſublatis, ſibi adiunxerãt. Et uerò Vuratislauiēſes, quò Georgiũ diſtinerent, facta ē mercenario milite, & urbana multitudine manu, oppida, & munitiones ſibi uicinas, quæ in fide illius manebãt, infeſtabant, Francheſteinũqꝫ cœperant.

Vuratislauienſium clades apud Francheſteinum.

Sed uicíſsim in eo ipſo oppido obſeſsi à Bohemis, & Saxonibus auxiliaribus, oppido per ſcalas inter tumultũ temerè inter milites coortũ capto, exciderunt. Ac equites quidē fuga euaſerunt: pedites uerò ad quatuor millia partim cæſi, partim capti. Miſerant aũt Georgio Vilelmus Miſnenſiũ ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandēburgenſium nõ contemnenda equitum auxilia. Hæc igitur circumſpiciebat Cazimirus. Peractis autem comitijs, Petricouia profectus, Nepolomiciã diuertit. Ibi oratores ſuos reſpõſum Pontificis Maximi referētes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quod Culmenſis Eccleſia amotis Cruciferis in priſtinum ſtatũ reſtituta, & Gneſnenſi Archiepiſcopo denuò addicta eſt. Cõfirmatio uerò pacis Pruſsicæ, & relaxatio interdicti in Pruſſos regiarum partiũ promulgati, Rudolpho Lauantinēſi epiſcopo mandata. Qui ad quintũ Calendas Auguſti Vuratislauia Cracouiã adueniens cum Gabriele Veronēſi Franciſcano, hæreſeon inquiſitore, & Petro Ercleo decano Aquēſi cubiculario põtificio, recēs Roma miſsis, regē ad ſuſcipiendũ, & à nefario, & hæretico occupatore uindicãdum regnum Bohemicum exhortabatur: & Põtificis, Imperatoris, Germanorũ, & aliorum Chriſtianorum principum opem, & ſubſidia promittebat: diplomataq́ꝫ põtificia proferebat, quibus ea demũ conditione interdictũ relaxare, & pacē Pruſsicam cõfirmare uidebatur. Et commodum proceres Bohemi, qui Georgio aduerſabãtur, miſerant, & ipſi ad Cazimirum ē

Bohemorum procerum legatio.

cõuentu Iglauienſi Heliam adminiſtratorem Lutomyslienſis epiſcopę, orãtes, ut aut ipſe regnũ id ſine longiore cõperendinatione ſuſciperet, aut aliquē de filijs, uel cũ mille equitibus regē ſibi mitteret. Suis uiribus regnũ ſe ipſi uindicaturos eſſe. Ad extremũ tergiuerſante Cazimiro, poſtulabat Rudolphus, ne tamē pro fœderato, nec pro rege haberet Georgium, priuatũ regio honore à Põtifice, ſed pateretur piam crucis militiã contra eum in ditionib. ſuis promulgari. Offendit ea legatio regē, & proceres Polonos, qui tũc ipſi aderant in cõſilio, propterea quòd pax cũ Cruciferis in dubiũ reuocari, pretextusq́ꝫ renouandi belli ipſis præberi uidebatur, propter adiectã in diplomatis conditionē. Itaqꝫ res integra ad conſultationem cõuentus Corcinenſis, qui tunc inſtabat, reiecta: cõuentusq́ꝫ ipſe

Comitia Cracouiæ.

propter incommoditatem loci, & peſtem circumquaqꝫ ſæuientem, Cracouiã translatus: & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illã cauſam euocati, uix ad medium Auguſti tandem, nõ omnes tamen, conuenêre. Quindecim ferè diebus conſultatum. Ad extremũ placuit gratias agi põtifici, & Bohemis proceribus de oblato regno, quod Cazi-

Cazimiri reſponſum.

miro, liberisq́ꝫ eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eũ tunc propter infrequentiã ſenatus, cuius cõſilijs, & auxilijs uſurus eſſet, rectè nõ poſſe: differri rem ad alia comitia oportere: curę aũt Regi fore, ut bellũ ciuile inter Bohemos gliſcēs dirimatur: Georgius in uiã redeat, & in poteſtate ſit Põtif. Maximi. Quo minore uerò negocio ea cõfici poſsint, operępreciũ eſſe, ut aliquãtíſper à publicãdo pontificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abſtineatur. Cũ hoc reſpõſo dimiſſus Rudolphus, Vuratislauiã reuertit. Petro uerò Ercleo Romã reuertēti adiunctus Ioannes Sēpinius eques Polonus, qui de cõfirmatione pacis Pruſsicæ ſine conditione rurſus ageret. Cui mandatũ & illud eſt, ut peteret, quò Vincētius Culmēſis epiſcopus Paulo Varmíēſi per eos dies peſte, ſeu ueneno, ut creditũ eſt, extincto, ſucceſſor daretur: quãuis Nicol. Tungenus canonicus eius Eccle-

ius Eccle-

ſus Eccleſiæ, Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter ſcriptores Apoſtolicarum litera
rum, ritè à collegio Baſilicæ illius electus eſſet. Sed ne Sempinius quidem quicquã impe
trauit. In Bohemiã uerò miſsi legati, Stanislaus Oſtrorogius palatinus Caliſsienſis, Iaco-
bus Dẽbenius theſaurarius & præfectus Cracouienſis, & Ioannes Dlugoſſus canonicus
Cracouienſis. In Pruſsiã autem ad cõſtituendas res, Iacobus Sennenius Vuladislauiẽſis,
Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Ioannes Coſcelecius palatinus Inouuladiſ-
lauienſis. Qui ſubortas cũ Cruciferis nonnullas cõtrouerſias diremerunt: & quãuis ęgrè,
perfecerunt tamen, ut de promiſsis Magiſtro à rege quindecim millib. florenorum, duo-
decim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus menſib. exactis Cracouiæ, in Lithuaniã ſe-
ceſsit. Iam enim totã ferè Poloniã, Ruſsiam & Maſouiã peſtis popularis peruaſerat. Ibi Ni
colao Vilnenſi epiſcopo ſub finẽ Septembris defuncto, Ioannẽ Ioſſouicium Vilnenſis ci
uis filium, qui tunc erat Lucẽſis epiſcopus: huic uerò Martinũ Creſſouicium gente Gry-
phium ſucceſſorẽ deſtinauit. Nicolao uerò Camecenenſi, qui & ipſe ad mediũ Octobris
peſte extinctus erat, Nicolaum Golãbicum gente Gryphiũ: ſed cùm is paulò pòſt in iti-
nere à latronib. interfectus eſſet, Nicolaũ Prochnicium gente Cuſlium ſuffecit. Legati re-
gij in Bohemiã profecti, multa agendo & ſuadẽdo eò rem perduxêre, ut Georgius nega
ret ſe quicquã aduerſũs Põtificem, & pacta cũ anteceſſore eius, & cum cõcilio Baſileenſi
cõuenta admiſiſſe: correcturum autẽ, ſi quid fortè eiuſmodi eſſet. Cõponendarum uerò
Bohemicarum rerum arbitrũ Cazimirum nõ recuſaret. Cæterùm alterius factionis pro-
ceres, conuentu apud Vuratislauiæ habito, negârunt, ſe illũ arbitrum accipere poſſe incõ-
ſulto Pontifice Max. cuius iuſſu bellum ſuſcepiſſent, neq; uerò habendã eſſe fidem Geor
gij uerbis atq; promiſsis: quin ſuſciperet Cazimirus oblatum, & iure ſibi debitum regnũ,
aut uerò aliquẽ de filijs, quos tam multos haberet in ſpem plurium regnorum ſuſceptos,
regẽ ſibi mitteret. Factæ ſunt tamen inter eos, & Georgium quinq; menſiũ induciæ: ſe-
quentis anni, qui fuit 1468. initio nihil memorabile actũ in Polonia, pręter quòd peſtem
latè graſſantẽ annonæ charitas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempeſtiuo calò
re ac ſiccitate, coorta ingẽti multitudine muriũ: qui horrea depaſti, cũ ſe in agros effudiſ-
ſent, ſegetes quoq; hybernas uireſcẽtes radicitùs arroſerunt. Nihilo tamen minùs primò
Vere Cazimirus rex cum uxore Cracouiã è Lithuania reuertit. Ibi cõuenit eum Protaſius
Olomucenſ. epiſcopus: & ad uindicandã Bohemiã, & ſocia cũ Imperatore Friderico, &
Matthia rege Vngarorũ arma cõtra Georgium coniungẽda exhortatus eſt. Secretò uerò
quinq; modò cõſiliarijs adhibitis, ſuaſit ut rex fœdus cũ utroq; principe noua affinitate
ſtabiliret, collocatis in matrimoniũ Matthię, & Maximiliano Friderici filio duab. filiabus
nàtu maximis: conſultiùs fore, ut per filias certã Vngarici & Bohemici regni hæreditatẽ
nomine uxoris ſuæ adiret, quã ad filios eam peruenturã expectaret, aut uerò armis eã uin
dicaret. Non recuſaturos eſſe principes illos cũ conſiliarijs ſuis, quin ſi ipſi liberos nullos
relinquerẽt, ad Cazimiri liberos ex pacto ſecundũ ipſos ſucceſsio pertineret. Attingebat
quidẽ Georgium propinquitate Protaſius, & magna fiducia & libertate ſubindè eũ offi
cij ſui admonuerat. Sed cũ plus apud eum ualeret authoritate, ſiue adeò terrore, miniſq;
Rochezana, Protaſius cum rectè ſentientib. Bohemis ſeſe cõiunxit. Et cùm Cazimirus
oblatũ ab eis nõ acciperet: Matthias uerò Vngarorũ rex, quãuis gener & fœderatus Ge-
orgij, tamen Põtificis Max. hortatu & authoritate adductus, miſſa ad eos legatione ultrò
id expetiuiſſet, nõ grauatè ſuſceptus eſt ab eis. Et fortè is tunc nihil habebat negocij cum
Turcis, qui reiecti à Iaize arce, quã recuperare nixi erãt, in Aſiam ad ſubiugãdum Trape-
zõtinum imperiũ, & cõtra Syros & Aegyptios arma cõuerterant. Quò magis autẽ Mat-
thias res ſuas cõtra Georgium ſtabiliret, fœdus cũ Imperatore Friderico percuſsit, quò eũ
ſibi ſucceſſorẽ aſſentientib. Vngaris deſignauit. Cumq; prouidendũ ſibi eſſe exiſtimaret,
ne Cazimirus impedimẽto ſibi eſſet, Protaſium, nõ inſcio, ut credibile eſt, Friderico ſub-
miſit, per quẽ uel affinitate Cazimirũ ſibi adiungeret. Aliquãtò enim antè uiduus factus
erat. Id igitur tunc egit Protaſius. Relata rę ad cõſilium regiũ, reſponſum eſt Protaſio, Ca
zimirũ ius ſuum ad regnũ Bohemicũ, tam hæreditariũ, quàm delatũ ab ipſis Bohemis, nõ
repudiaſſe: uerũ reieciſſe eã conſultationẽ ad comitia, quæ inſtarẽt. Quòd ſi quis interim
id regnũ uſurpare uellet, curæ ipſi fore, ne id impunè ferret. Cũ Matthia rege eũ fœdus ice
re, & affinitatẽ ſtatuere nõ poſſe, niſi ille iniurias, & damna data Polonis exolueret. Bis ab
eius hominib. infeſtatã eſſe Scepuſienſem orã, quæ in ditione ſua eſſet: Valachiã item, quę
in fide & clientela itẽ ſua eſſet, anno ſuperiori ab eo uexatã eſſe. Cũ hoc reſpõſo Protaſius,
quãuis ſplẽdidè donatus à Cazimiro, nõ admodũ lętus in Vngariã, unde uenerat, redijt.
Quod aũt de uexatione Valachię memorauimus, ita ſe res habuit. Tres de principatu, ſi-
ue palatinatu Valachię aliquãdiu certârãt, Stephanus, Petrus, & Berẽdeius: ad extremũ à
Stephano reliqui duo eiecti, ad Cazimirũ cõfugerãt. Sed cũ is nihil opis ipſis afferret, atq;
adeò

Legatio Polon. ad Bohemos.

Peſtis in Polonia.

Georgij regis reſponſum oratorib. Polonis.

Ann. 1468.

Rochezana Georgio formidabilis.

Reſponſum à Rege Protaſio.

De Valachiæ dominatu contentio.

adeò Stephanum principẽ eſſe iuberet, Berendeius in Vngariã profectus, Matthiæ regis opem implorauit. Qui ſubigendę Valachię occaſionẽ non amittendã ſibi eſſe ratus, cõparato exercitu quadraginta milliũ hominũ, per mõtes atq; ſyluas, Vngariã ac Transſyluaniã claudentes, cùm in Valachiã penetraſſet, crudeliter eam ferro & igni uaſtârat. Stephanus uerò quamuis ipſe quoq; exercitũ collegiſſet, auxiliaq; à Polonis accepiſſet, tamen aperto Marte hoſtẽ adoriri non auſus, quod ſe imparẽ eſſe uiribus eius cerneret, neq; magnoperè ſuis fideret, inſidijs eum appetebat, donec Matthias in oppido Bania caſtra metatus, rei benè gerendæ occaſionẽ ei præbuit. Summiſsis enim hominibus prima noctis uigilia, nihil tale expectãtibus Vngaris, oppidum pluribus locis incẽdit, ipſeq; ſtatim cũ expedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora, & formidabiliora faciente, colligẽdi ſeſe ſpaciũ non dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo ferri & incendij cõſtricti, omiſſa defendẽdi ſui cura, quà quiſq; poterat, ex oppido ſeſe eijciebãt. Nec ullus planè ab his quidẽ fugæ, ab illis uerò cædis modus fiebat, quoad in Tranſyluaniam peruentum eſt. Deſiderata tunc eſſe dicuntur Vngarorum ad decem millia.

Matthiæ regis expeditio in Valachiam.

Matthias rex uulneratus fugit.

Rex tribus uulneribus acceptis, cũ reliquijs diſsipati exercitus, relictis impedimentis, per ignotos montiũ tramites, Valacho quodã duce, euaſit. Vias enim Stephanus ſucciſis arboribus impedierat, & obſederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miſerat autẽ Valachus Cazimiro Regi Vilnã dona de hoſtium ſpolijs uictoriæ ſuæ argumenta: & in poſterum conſilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quieſcebat poſt tam inſignẽ illam cladem Matthias. Verùm quater cẽtenis millibus aureorũ è mulcta Tranſyluanienſium coactis, nouum exercitum cõparabat. Sed eum contra Bohemos cõparari Protaſius, neq; id falsò, aſſeuerabat. Per eos autẽ dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha ſextũ filium nono partu edidit: cui Friderici nomen, Protaſij rogatu inditũ eſt. Poſteaquã autem diſceſsit Protaſius, poſtridie aduenit Albertus Coſtca Poſtupicius oratori à Georgio Bohemo, gratias agens Cazimiro de fide, & cõſtantia in ſeruãdo fœdere, ac de ſtudio & opera nauata recõciliandis Bohemorum animis: pergeret porrò inchoatũ opus perficere, quoad durarẽt induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiã de recõciliando ipſi pontifice Max. à quo non modò Bohemi, & Matthias rex Vngarorũ, ſed & alij Chriſtiani principes aduerſus eum cõcitabantur. Purgaturũ eum eſſe ea, de quibus inſimularetur, & Cazimiri arbitratu ſatisfacturũ: cuius etiã filium aliquẽ de ſententia Bohemorum procerum ſucceſſorẽ ſibi, præteritis filijs ſuis deſtinaret, non hæreditario iure, quod nullũ eſſet regni apud liberã gentem, ſed ſingulari quadã omnium Bohemorum in Cazimirũ propenſione, & linguę cũ Polonis cõmunione. Eaq; de re cõſtituenda, & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Bohemorũ comitia. Atq; hæc non ſyncerè, neq; ex animo fiebãt, & mandabantur à Georgio: ſed ſumma neceſsitate exprimebantur, quo Cazimirũ à ſuſcipiendo ab aduerſarijs ſuis oblato regno, & à ſocietate Matthiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Matthias exercitũ in Morauiam, & ciuitatibus eius oræ pleriſq; omnibus ultrò ſeſe ipſi dedentibus, in Bohemiam infeſta ſigna inferebat. Nec minùs comiter Georgij legationi reſponſum eſt poſtridie: Cazimirũ libenter omnia Georgij cauſa facere, deincepsq; facturũ eſſe, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè aũt & ex officio ſuo facturos, & ſuis rebus cõſulturos eſſe Georgiũ & Bohemos, ſi nõ niſi de filijs Cazimiri regem ſibi ſumant. Cum hoc reſponſo dimiſſus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem, qui ſuperiore anno fuerãt, ad componendas res Bohemicas iterũ proficiſci iuſsi ſunt, Dlugoſſo excepto: cui quod rex liberorũ ſuorum curam, & inſtitutionẽ mandârat, Nicolaus Scopus Oſuencimenſis Caſtellanus ſuffectus eſt. Verùm ij feruente maximè contra Georgiũ bello, quod in Auſtria quidem à Friderico Imperatore depellebatur, in Bohemiã uerò à Matthia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tentata, ſed refutata à legatis põtificijs (nam ad Rudolphũ paulò antè Vuratislauiẽſem epiſcopum factũ Laurentius Ferrarienſis epiſcopus acceſſerat) pacificatione, caſſo labore fatigati reuerterunt. Ad Stephanum uerò in Valachiã miſsi Dobeslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, & Stanislaus Tencinius Ioannis Caſtellani Cracouienſis filius, ut eum pollicitatione, auxilij regij cõfirmarent, & locum, tempusq; cũ eo conſtituerent, ubi is præſens ſolenne fidelitatis iuſiurandũ regi daret. Conuenit: Renouatũ eſt fœdus cũ promiſsione mutuorũ auxiliorũ: adiectis his cõditionibus: Ne Valachus, inſciẽte & inuito rege cuiquã bellũ faceret: rex uerò ne receptaret hoſtes eius, qui ad palatinatũ adſpirarẽt. Ipſe rex dimiſsis legatis ſub finẽ Iunij Cracouia profectus, Pruſsis, ut ad ſe accederet, orãtibus, Visliciã diuertit: conuentũ minorũ Polonorũ egit: ſubſidiũ ad exoluenda Pruſsica ſtipẽdia poſtulauit. Quod nõ abnuebat quidẽ nobilitas, uerũ ſine maiorib. Polonis ſciſcendũ ſibi eſſe nõ putauit. Quare placuit binos è ſatrapijs, ſiue palatinatibus legatos ad comitia Petricouiẽſia mitti, qui decernẽdi in cõmune cũ cęteris Regi moderati tributi poteſtatẽ haberẽt. Atq; hoc

Friderici filius Cazimiro natus.

Morauia in poteſtatem Matthiæ regis uenit.

Rudolphus Vuratislauienſis Epiſcopus.

Fœdus Polon. cum Stephano Valacho.

hoc tunc primùm fieri cœptum, ſic inoleuit poſterioribus temporibus, ut ſine ijs legatis ſeu nuncijs terrarum (ſic enim uocantur) nulla comitia legitima haberentur, neq; tributũ decerni, ac ne lex quidem ulla ferri poſſe uideatur: auctusq; eſt, & ſubindè etiamnum augetur eorum numerus. Poteſtas uerò eorum ad inſtar Tribunitię apud Romanos, uel Ephororũ apud Lacedæmonios eſſe cœpit. Nam tantùm ij noſtra tempeſtate arrogare ſibi cœperunt, ut nullam rem maiorem iniuſſu ſuo decerni à Rege & ſenatu, aut fieri uellent, & in ſenatum, atq; adeò in Regem ipſum ius atq; cenſuram grandi ſupercilio ſibi ſumerent. Ad extremum creſcente indies inſolentia, de Religione quoq; Chriſtianæ dogmatibus, ritibus, ac cæremonijs diſceptare, & nõ accipere, ſed ferre leges agreſsi, Sigiſmundi Auguſti regis, quo regnãte hæc ſcribebamus, diuina & ſupra ętatem ſeſe exerente ſapientia, & authoritate repreſsi tamen ſunt aliquantiſper. Aluerunt autem hãc eorum licentiã, eoq; magnitudinis ſenſim prouexerant partim Reges ſuperiores multa ipſis indulgendo, ſiue inopiæ fiſci ſui releuandæ gratia, ſiue quieti & ocio ſuo cõſulentes: partim potentiores & factioſi nonnulli proceres, certatim eos præhenſare & epulis, largitioneq; corrumpere, & quocunq; libuiſſet incitare, & quaſi tibias inflare adorti, idq; ſiue ut gratificarentur, ſiue ut ægrè facerent regibus, ſiue ut potentiã ſuam ſtabilirent, æmulosq; ſuos deprimerent, aut ulciſcerentur: ſeu deniq; ut per eos ſubornatos, quo iure, qua iniuria quiduis perficerẽt, quod apertè per ſe ipſi uel aggredi nõ auderent, uel efficere nõ poſſent. Eſt quidem ſalutare admodũ in republica, eſſe cuſtodes libertatis cõmunis. Cæterùm prouidendum eſt etiã atq; etiam, ne quod ad ſalutem comparatum eſt, abuſu uertatur in perniciem. Metuendumq; eſt, ne infinita illa poteſtas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicam fortaſsis utilitatem ſpectãs, quàm priuatę alicuius unius, uel paucorum libidini, cupiditatibus, uel deniq; auræ populari ſeruiens, & regere magis, quàm Regi ſatagens, proſtrata, & euerſa regia maieſtate, & authoritate ſenatoria, ſummã Reipubl. confuſionem, & barbarã quandam, exitialemq; ἀναρχίαν, ut Græci uocãt, Polonis pariat: aut certè graui & acerba tyrannide finiatur. Quorum utrumuis, eò quidem propius impendêre uidetur, quò iuniores & imperitiores rerum, eoq; audaciores id ad minùs obeundũ legi, ſiue adeò ipſi ſeſe ultrò ingerere cœperunt, cedentibus impudentię, & importunitati eorum natu maioribus, ut quiſq; grauitate, uſu rerũ, & ſapientia maximè pollet. Quod utinã non in conſultando quoq; uſuueniret, ut non id plerunq; obtineat, quod grauiſsimis, aut plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſsimis, clamoſiſsimis, & minaciſsmis placuit. Sic Romana Reſpublica ampliſsima quondam & florentiſsima, Tribunitijs furoribus exagitata, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſa: deinde ſeditionibus, ciuilibusq; bellis quaſſata, cùm in paucorum dominatum, ac mox ſub unius tyrannidem recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni calamitate foris, domiq; afflicta, ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis euerſa, corruit. Sed nos à diuerticulo ad inſtitutum curſum reuertamur. Conuentu Viſlicienſi dimiſſo, Rex Colum profectus, maiorem quoq; Polonorum cõuentum egit. Verùm nihilò magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum, eodem loco ad uiceſimã diem Septembris inſtituendum. Itaq; Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad tertium Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiam ſeſe effundentis ſtudio & lætitia exceptus eſt: & lautè atq; honorificè habitus, quoad ibi manſit per totos ferè triginta dies. Et purgârant iam ipſi Gdanenſes literis atq; nuncijs crimen, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto inſimulati erant, quaſi ad Burgundionum Ducem deficere ſtatuiſſent. Inſtituto autem ea in urbe, ac deinde Marięburgi conuentu Pruſſorum, ciuitatibus egeſtatem cauſificantibus, uix eò rem perduxit, ut in octo annos tributum, quod Ciſam uocant, ſciſceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis, quarta pars illis ipſis ciuitatibus, reliquę uerò tres Regi in ſtipendia militum cederent. Deinceps uerò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamq; redactum eſſet, ſibi haberent: aliundè autem quicquid proueniret, Regi annumeraretur. Sed Gdanenſes præterea quinq; millia florenorum de regio prouentu detrahere permiſsi, quę tunc Regi mutua dederãt: triginta quoq; millia eis remiſſa ſunt, quę anniuerſarijs penſionibus per quindecim illos annos nõ ſoluerant. Ipſi uerò contra Gdanenſe, Derſauienſe, & Puſcenſe territoria, quæ oppignerata tenebãt, Regi condonârunt. Miſit autem inde Rex legatos ad intercipiendum bellum inter Fridericum Marchionem Brandenburgenſem, & Pomeranorũ ducem Henricum paulò ante exortũ. Henricus enim cũ ei Fridericus auxilijs Miſnenſis, Mechelburgẽſis, & Brunſuicẽſis ducũ, & Archiepiſcopi Magdeburgẽſis, adiutus grauis eſſet, oratores primũ, deinde uxorẽ ad Regẽ miſerat, opẽ eius implorãs, & ſubiectionẽ ſuam cũ ſuis omnibus ipſi deferẽs, ſi fœdus cũ nõ moueret. Fortè dimiſerat exercitũ Marchio, cũ ad eũ legati regis uenêre. Itaq; facilè indu-

cias in-

Nunciorum nimia poteſtas.

Romana reſp. tribunitijs furorib. euerſa.

Gdanẽſium ſtudium, & liberalitas erga regem.

Pruſſi tributũ in octo annos ſciuerunt.

Regis & Gdanẽſium mutuæ donationes.

Cruciferi primarij ad Regē ueniunt.

cias inter diſsidentes cōfecerunt, illiq́; Cazimirum Regē arbitrum cōtrouerſię ſuæ ſumpſerūt. Marięburgū deinde ſe Rex contulit, Henricum Plauenium Magiſtri uices gerentē cum Marſchalco & aliquot cōmendatoribus Cruciferorū ad ſe uenientes benignè accepit: quę poſtulabāt pleraq́; omnia conceſsit: Nideburgum oppidum, quod ad eā diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuerſarios cōuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos, quibus duodeni utrinq́; delecti uiri controuerſias ultrò, citroq́; ſuborientes diſceptarent ac deciderent, conſtituit: de nō acceptando regno Bohemorum, ſi abſq́; bello id adipiſci nō poſſet, conſilium ab eis accepit: deniq́; ad maturādum noui magiſtri electionem eos hortatus, quinq́; millibus florenorum donatos dimiſit. Deinde magiſtratus in comitijs regni dudū creatos ſtabiliuit, aliosq́; inſuper adiecit: tres regundorum finium præſides, quos Succamerarios uocāt, qui & ipſi locum & ſententiæ dictionē in ſenatu habent. Iu-

Iudices nobilitatis in Prußia

dicia quoq́; nobilitatis cōſtituit, creatis ſex iudicib. totidē territoriorum, nimirū Culmenſis, Marięburgenſis, Derſauienſis, Suecenſis, Slochouienſis, atq́; Gdanenſis. Itaq́; cōſtitutis rebus Pruſsicis Mariæburgo diſcedens, per Culmenſem oram ac Toruniā, Petricouiā cōtendit, quò ad nonā diem Octob. comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gdani & Mariæburgi cōmoratus eſt, cometes inter Orientem ſolem, & Septentrionem 15 diebus apparuit. Quo extincto, ſtatim alter illuſtrior etiā totidem diebus ad Occaſum uiſus eſt, inſignium malorum mortalibus impendētium prodigia. Et ſanè permultum ſanguinis humani hoc anno profuſum eſt in inferiore Germania, cùm Carolus dux Burgundionum Leodienſes, qui dominum ſuum epiſcopum Caroli ſororis filium cœperāt, & in uincula coniecerāt, expugnaſſet, amiſsisq́; in oppugnatione quadraginta millib. hominum, urbem eam penitùs excidiſſet, & ſolo æquaſſet. Plurimis autem in locis maximæ inunda-

Charitas annonæ.

tiones aquarum permagnā annonæ charitatē effecerunt. Comitijs inſtitutis Petricouiæ, primū omnium de Vuladislao Damoborio ab uxore & propinquis eius, qui cōplures erāt in ſenatu regio, actū. Quærebantur eū per iniuriā indicta cauſa cæſum eſſe, eiusq́; facti inuidia omnis, rege aſſeuerāte iniuſſu ſuo cæſum, in Petrum Samotuliū abſentem conferebatur. Data enim opera ob eā ipſam is nō uenerat. Itaq́; citari ad futura comitia iuſſus eſt. Ita tunc turba cōquieuit. Introductus deinde in ſenatum Balthaſar canonicus Vuratislauienſis à Rudolpho epiſcopo & legato pōtificio miſſus oratum, ut Rex interdictum cōtra Georgium Bohemū, & crucis militiā promulgari in ditionib. ſuis pateretur. Hunc

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

ſubſecutus eſt Georgij legatus, iuſtā illius contra rebelles cauſam defenſans, & quā ſubmiſsè is Pontifici Max. ſeſe exhiberet, quamq́; libenter deſiderio, conſilioq́; Cazimiri in faciendis inducijs obſecundaſſet, cōmemorans. Ex eo longè deteriore locō res illius eſſe cœpiſſe. Orare, ne Cazimirus amicum, eiuſdemq́; cum ſuis Polonis linguæ Regnū, diripi & euerti ſineret: ſed magis ferret opem, Pōtificemq́; Georgio recōliaret. Vtriq́; reſponſum: Regem oratores ad Pōtificem de rebus illis miſſurum eſſe, eisq́; mandaturum, ut ad Rudolphum Vuratislauiam, ac deinde in Bohemiam diuerterunt, & utriq́; ſententiam eius renunciarent. Inſtauratum eſt etiā ibi iudicium inter Regem & Conradum ducem Maſouiorum natu maximum, & amitā eius Catharinam, quæ cum Michaluſcone nupta fuerat, apud recuperatores, ſiue iudices à rege editos, Pruſsici belli intuitu eò uſq́; dilatū, adiudicataq́; ſunt Regi Sochaſſouienſe, Vyskicēſe, Viznenſe, Plonenſe, Plocenſe, & Za-

Maſouia Regi adiudicata.

uucrenſe territoria. Tractatum item de ſubſidio publicē in Pruſsia ſtipendiā cōferendo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re ſe habere, nouos rurſus conuentus Coli & Corcini menſe Decēbri inſtitui placuit. Ibi demū ægrè perfectum eſt, ut Iugerale tributum duodenûm groſſorum ſciſceretur: cuius dimidiū agricola, tantundē dominus eius ſolueret. Laborabatur enim paſsim magna inopia & charitate annonę propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuêre de nobilitate, qui oneris illius partē cūm ſuis hominibus ſuſtineret. In ſequenti anno Cazimirus rex ſub finē Ianuarij Cracouia diſcedēs in Ruſsiā contendit, menſemq́; unū & ſemis Leopoli exegit, Stephanū Valachiæ palatinū expectās, ut ab eo fidelitatis iuramentū ex conſtituto acciperet. Verū ille cū alia multa, tū Turcicæ & Vngaricæ incurſionis metū cauſificatus, re uera autē falsò nonnullorū regiorū conſiliariorū indicio, ne à rege caperetur, deterritus tūc nō uenit: iuſiurandū tamē Ioan-

Stephanus palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.

ni Muziloni palatino Podolię, & Spitconi Iaroslauio ſuccamerario Premisliēſi, legatis regijs ad ſe miſsis dedit, recepitq́; poſtea ſe Cameneciā, uel Colomeiā, uel Sniatinū ad regē uenturū eſſe, modò ut duob. mēſibus, antè de tēpore certior fieret. Adfuit aūt Menglię-ris noui Tartarorū principis, qui Nurdulabo, ſeu Nurduuulabo maiori natu fratri à ſuis eiecto ſucceſſerat, legatio, fœdus, & amicitiā, & auxilia cōtra quoſuis hoſtes regi deferēs. His de more cū donis & gratulatione dimiſsis, cōſtitutisq́; pro tempore rebus Ruſsicis, rex ad finem Aprilis Cracouiā redijt: ſtipendiorū Pruſsicorum partē ex pacto diſſoluit: legationem procerum Bohemorum, Morauorum, ac Sileſiorum cum Eccleſia catholica

contra

contra Georgium ſentientiū, cuius princeps erat Ioannes Zaiecius, audiuit. Erat iam grauis Georgio Matthias rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto ualida crucē ſingnatorum millitum auxilia adduxerat ē Germania. Itaq; poſtulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat: & fortaſsis ea conueniſſet ſine arbitris apud uillam Oroſiciam prope Olomuciam congreſſos, nec quicquam intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Bohemiam miſſos eſſe ſuprà memorauimus, niſi legati pōtificij & proceres Vngari atq; Bohemi pio zelo incitati, Matthiam auertiſſent. Induciæ modò ad finem aňi illius inter reges factæ. Nec mora, Matthias Bohemorum regem ſe renunciari Olomuciæ paſſus eſt: profectuſq; in Sileſiam ac Luzaciam, fidelitatis iuſiurandum à ducibus & ciuitatib. partim ultrò oblatum, partim terrore expreſſum, accepit. Hoc igitur factum ſuum Bohemi proceres Cazimiro tunc excuſabant, cunctatione eius et neceſsitate adactos id ſe feciſſe: ſimulq; rogabant, ut Rex rectè de religione ſentiens, ſibi potius faueret idem ſentiētibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorem ipſi Poloniſq; amicum fore Matthiam, q̄ illum perfidum. Ad hanc legationē nihil tunc aliud reſponſum eſt, q̄ Cazimirum relata re per primam occaſionē ad ampliſsimū conſilium, cuius copiā tunc non haberet, Bohemis reſponſurum eſſe. Neq; enim placebat regi in utramuis partem tūc ſententiā ſuam aperire. Non diſsimulauit is tamen lætitiam, cum ei renunciatum eſſet, filium ſuum natu maximū ingenti fauore acclamatione Bohemorum, qui cum Georgio ſentiebant, ſucceſſorem Georgio deſtinatum eſſe, oratoribus ſuis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrantio, quos ad eum de conditionibus induciarum cum Matthia factarum ſciſcitatum miſerat, ipſoq; Georgio cum tribus filijs preſentibus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Bohemicæ auditu iucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, ſuabebatq; ei, ut ſi ipſi Praga & Carloſteinum mox à Georgio traderet, acceptaret oblatam conditionem. Fieri enim poſſe, ut cum Matthia æquis conditionibus tranſigeret. Dimiſſa legatione Bohemica, Rex in Lithuaniam cum uxore iter habuit, Radomiæq; de ratione depellendi belli, ſi quod forte ſibi à rege Vngarorum inferretur, cum conſiliarijs, frequentes eò conuenerant, conſultauit. Ibi eum conſecuta eſt legatio Georgij & Bohemorum, qui in partibus eius erant. Recenſebat autem ea, quicquid per illud tempus cum Matthia rege actum eſſet, & ad Cazimiri legationes reſponſa referebat. Deinde Vvladislao regio filio natu maximo, regnum ſecundum Georgiū deferebat, his conditionibus: ut id Georgius quoad uiueret, retineret, Cazimirus eum in gratiā pōtificis maximi reponeret, & contra quoſuis hoſtes tueretur: uxori eius bona dotalia, filijs principatus, procerib. magiſtratus & honores attributi ut ſalui eſſent: Ludimilā Georgij filiā Vvladislaus uxorem duceret. Quibus de rebus cum ad conſilium relatū eſſet, uariabant ſententiæ Senatorū. Plures tñ erant, qui regnū armis & ſanguine parandum, ſocietatemq; & affinitatem hominis hęretici non probarent. Cuius ſentētiæ principes erant epiſcopi: quibus etiam ſacrorum interdicto uti placuit propter legatos hæreticos præſentes: uerùm de hac ſententia contentione aliorū facilè ſe deduci paſsi ſunt. In quo conſtantius fuit collegium baſilicæ Cracouienſis, cum ijdem oratores redeuntes Cracouiā diuertiſſent. Tota enim urbe à ſacris ceſſatum eſt, quoad Bohemi diſceſſerūt. Viſum eſt deinde ſenatui, cum Rege denuò legatos mittere in Bohemiam de conditionibus ſuſcipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicienſis, & Stanislaus Vātropca Sandecēſis Caſtellani ire iuſsi. Ad cōtrouerſias uerò cū Vngaris diſceptādas & cōponēdas deſignati: Ioānes epiſcopus Cracouiēſis, Ioānes Tencinius caſtellanus Cracouiēſis, Derslaus Rithuianius Sendomiriēſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis, bis caſſo labore defatigati ſunt, non uenientib. Vngaris. In Pruſsiam uerò Iacobus Sennenius Vvladislauienſis, & Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomirienſis delegati ad res conſtituendas, et cōponendas controuerſias, ne qua Cruciferis noui belli anſa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Matthia Rege clàm ad res nouādas incitari. Cōtendit ſanè Fridericus ſiue in gratiam Matthiæ, ſiue aliqua alia de cauſa, tum per literas atq; oratores, tum per ſe ipſe Romā profectus, ne pontifex Max. pacē inter Polonos & Cruciferos Toruniæ compoſitā ap̄pbaret. Matthias uerò ſatagebat Cazimirū quauis ratione à Bohemicis rebus auertere, cū ipſe minus ſecundo rerū ſucceſſu cōtra Georgiū tunc uteretur, poſt captū per proditionē Victorinum eius filium. Erat enim ab Hērico capti fratre inſigni clade in Morauia profligatus: & plerorumq; Bohemorū animos à ſe abalienarat: nōnulli etiam ex ijs qui cum eo ſentiebant, extincti erant. Et uerò Stephani Valachorū palatini geminata excurſione in

Cruce ſignati contra Bohemos.

Vvladislaus Cazimiri filius rex Bohemorum deſignatus.

Conditiones oblatæ à Bohemis regni Vvladislao.

Legati ad conuentum cum Vngaris.

Stephani Valachi excurſiones proſperæ in Tranſylvaniam.

Tranſyluaniā nō modò ignominiā & calamitatē,ſed cladē quoq; duplicē acceperat.Cazimirus ita cōſtitutis reb. Polonicis Radomiæ, p Volyniā & Luſcū in Lithuaniā cœptū iter

Tartari Zauolgenſes Lithuaniam, Podoliā, & Valachiam populantur.

peregit,& apud Grodnū cū Lithuanis cōuentū egit.Per quos dies Tartari Zauolgenſes, hoc eſt,qui ultra Volgā ſiue Rha fluuiū habitant, Maniaco duce cū Boryſthenē trāſmiſiſſent,trib.agminib.factis in Lithuaniā,Podoliā,et Valachiā ſeſe infuderūt.Ac in Lithuania quidē ſiue Podolia Lithuanicæ ditionis,& Volynia oēm oram circū Cremeneciā, Zithomiriā,Cuſminios,Zudouiā,& Vvladimiriā impunè depopulati,ad decē millia hominum abegerunt,Lithuanis propter paucitatē reſiſtere nō auſis.Præmonuerat quidem Regē de aduentu eorū Menligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus:uerùm pauci tñ Lithuani quāuis iubente Rege,accurrerāt.In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incōmodi acceptū retrocedentib.Tartaris,cū ad Trebouuliā iuſtus Polonorū & Ruſſorū exercitus,Raphaële Iaroſlauio Leopolienſi, & Paulo Iaſenio Belſenſi & Chelmenſi præfectis ducibus

Tartari ter à Stephano in Valachia profligati.

præſtò eſſet. In Valachia uerò ter,opportunitate locorū utentib.Valachis cū Stephano palatino,profligati Tartari retroceſſerunt, filio ducis amiſſo. Quē captū cùm à patre minaci legatione repeteretur,Stephanus præſentib.centū legatis diſſecari,& mox ipſos quoq; legatos palis ſuffigi iuſsit,uno excepto,quē truncato naſo & aurib. nunciū rei geſtæ ad Maniacum remiſit. Ad comitia deinde Petricouienſia ad initiū menſis Octobris edicta Rex profectus,iuri dicundo & legationib.exterorū principū audiendis ac dimittēdis uacauit. Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius,cōmodùm à Pontifice Maximo reuerſi,expectationi hominū,literis ſuis ex itinere ſcriptis,quaſi omnia rectè confeciſſent,de ſe cōcitatę nō reſponderūt.Nam neq; pacē Pruſsicā pontifex cōfirmauit,neq; Vincentium Kelbaſſam Varmienſem epiſcopū eſſe iuſsit. Quin etiā quęſtus eſt de Zazimiro, φ hęreticis fauere uideretur,eo φ neq; interdictū,neq; crucis militiā cōtra eos in ditionib. ſuis ꝑmulgari pateref.De regno uerò Bohemico,cū Matthiæ Regis legati ſeſe oppoſuiſſent,legatū pōtifex miſſurū ſe eſſe dixit,qui cauſam utriuſq; diligenter cognoſceret. Intro-

Legatio Bohemorum.

ducti deinde Bohemi oratores Georgianæ factionis, ſuperiùs expoſitas cōditiones iterū occinentes.Quib. reſponſum eſt:Regē nihil niſi de ſententia Pontificis Maximi de regno Bohemico ſtatuere uelle,cuius legatū indies operiretur. Poſt hos auditi quinq; legati Friderici Marchionis Brandenburgēſis,quorū princeps erat Fridericus epiſcopus Lubuſſenſis: & Henrici Stolpenſiū ducis unus,uerùm catus & uafer.Contendebant illi,Stolpenſiū duces Marchionibus Brandeburgenſibus eſſe obnoxios,& ut uulgò loquuntur,uaſallos ſeu feudatarios,proferebantq; Imperatoria diplomata,quibus id confirmabāt: Ex aduerſo negabat hîc,cuiquā eſſe aut fuiſſe obnoxios, exceptis Polonorū regib.Poloniæ namq;

Cazimirus arbiter controuerſiæ.

fuiſſe partē uniuerſam Pomeraniā.Eius aūt cōtrouerſię principes illi Cazimirū regē arbitrum ſumpſerant.Verùm is audita cauſa,in aliud tēpus arbitriū diſtulit,difficultatē & perplexitatē cauſatus.Doctorib.uerò Academiæ Cracouienſis mandauit, ut eam diligenter examinarent,iudiciumq; ſuū explicarēt. Videt aūt magis offenſionē utriuſq; uitaſſe,eoq; Sciboriū Chelmiū iudicē tractus Poſnaniēſis ad eos allegauit,qui uel amicè diſsidiū illud cōponeret,uel inducijs bellū inter eos gliſcens interciperet.Voluit etiā tunc Marchio Cazimiri filiā filio ſuo ex altera uxore nato per eoſdē oratores uxorē accipere. Nec is abnuit,

Comitia 40. dierum.

ſed negociū id in aliud tēpus reiecit.Sub finē uerò comitiorū,quæ in quadrageſimū diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magiſter Cruciferorum Pruſsicorum recens creatus,cum duobus Cōmendatoribus,& iuſiurandum fidelitatis Regi ſolenni ceremonia dedit, proximusq; Regi ad læuā aſſedit. Honoratusq; à Rege peramplis muneribus, cum in Pruſsiā redijſſet, paucis diebus apoplexia extinctus eſt. Poſtremò deſignati in ſenatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem,Stanislaus Viſlicius:in Bohemiam, Stanislaus Vantropoca Sandecenſis, & Nicolaus Scopus Oſuiencimenſis Caſtellani:in Vngariam ad proceres, Ioannes Vantopca canonicus Cracouienſis:in Valachiam, Ioannes Rithuianius Marſalcus regni:ad Tartarorum uerò principem Zborouius. Peractis comitij initio Decembris, Rex cum Regina in Lithuaniam profectus eſt. Per id tempus, concretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines,uſq; ad Ciliam atrociter depopulati ſunt,neq; Vngaro rege, neq; Imperatore

1470.ann.

ſua defendentibus.Primis autem diebus anni ſequentis,nempe 1470.Cazimirus eadem illa hyemis cōmoditate uſus,Ploſcū, Vitepſcum,& Smolenſcum,quæ loca totos ſex-

Legatio pontificis ad Cazimirum regem.

decim annos non uiſerat, pleriſq; Lithuanis proceribus comitantibus adijt: conſtitutisq; rebus Lithuanicis,primo uere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrū Foroliuiēſem epiſcopum legatum pontificium ſe uenientem audiuit.Excuſabat aūt is pontificem, quòd

Bohemiam

Bohemiam Cazimiro attribuere nõ poſſet, propter Matthiam Vngarum, cuius inſignia extarent merita in ſedem apoſtolicam, & rempublicam Chriſtianam, arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Ei ius quæſitum auferri non oportere: ſed iungeret cum eo Cazimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterq; contra Georgium hæreticum & hoſtem eccleſiæ arma ſumeret. Addebat etiam, habere ſe in mandatis, ut ad Matthiam quoq; adiret, ſi quid cõmodare Cazimiri rationibus poſſe uideretur. Venit eódem legatus Imperatoris Friderici, Raphaël Leſcinius, eques Polonus: uerùm complures annos in miniſterio Imperatoris uerſatus, eiq; inter paucos charus. Homo nauus & magni animi, qui parui fecerat difficultatẽ itineris, pericula, & inſidias à Matthia rege comparatas: quarũ ergò Theutoni legationem illam defugerãt. Is igitur commemorata Friderici in Matthiam ſingulari, & pene paterna beneuolentia, cõpluribusq; officijs & beneficijs, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & commendatione, cum nonnulla Cazimiri ſuggillatione coniuncta, pontifex Matthiæ regnum Bohemorũ detuliſſet, de ingratitudine & ſuperbia queſtus eſt, quòd is, dum Fridericus ab eſt, Italiã obiens, Baũkircherũ, & quoſdã alios Auſtrios, ad rebellionem & infeſtandã Auſtriam cõcitarat, eoſq; in fidem ac defenſionẽ ſuam ſuſceperat. Proinde nihil cõmune deinceps Imperatorẽ cum eo habere uelle: monere aũt Cazimirũ, ut & ipſe ab eo ſibi caueret, utpote uafro homine, fraudulento, & cupido. Porrò qua de re Cazimirus Stanislaũ Viſliciũ oratorẽ ad Fridericũ miſiſſet, hoc eſt, de fœdere et amicitia, ipſum quoq; Fridericũ idem cupere: quin etiã ad affinitatẽ cum eo iungendã propendere. Mitteret igit Cazimirus his de reb. ad ipſum oratores cum luculento mandato. Iucunda fuit ea legatio regi. Nec mora, Derslaus Rithuianius Sendomiriẽſis, & Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini ad Fridericũ proficiſci iuſsi, ut accipienda Vvladislao regis filio Kunegundi filia Friderici uxore, dandaq; uiciſsim ipſi, aut certe filio ipſius Maximiliano una de regijs filiabus, affinitatẽ ultro, citroq; & fœdus contra Matthiã iungerent: q̃ fœdere diſertè cautũ eſſet, ut Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos, in conſequendis Vngarorũ & Bohemorũ regnis. Verùm ij fœdus modò reportarunt. Quod tñ Rex cum ſenatu non ꝓbauit, ꝓpterea ꝙ in eo Fridericus ſe Regẽ Vngariæ ſcripſerat. Cautũ autẽ erat, ne uterq; ad alterius regna ac dominatus aſpiraret. Quę res regiorũ liberorum iuri derogatura eſſe uidebat. Reportarũt etiã promiſsionem Imperatoris, de exoluẽda tertia parte dotis, q̃ Elizabethæ Cazimiri uxori ex Auſtria debebat. Ad Georgiũ item miſsi, Iacobus Dẽbenius Cãcellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius Caſtellanus Zarnouiẽſis, poſtulaturi, ut is Vvladislao Cazimiri filio uiuens regnũ traderet. Iuſsi etiã ijdem cũ procerib. Bohemis, Matthiæ partes ſequentibus, agere de reconciliatione, cũ Georgij partes meliore loco iã eſſent tunc. Habebat enim is nõ contẽnendũ exercitũ, & Gradiſci diuturnã obſidionẽ ſoluerat, in Tirnauiẽſem agrũ Vngariæ uiciſsim excurrerat, Matthiã cum equitatu Bohemiã circũ Kuthuos mõtes uexantẽ, raptim ſeſe nõ ſine ignominia & incõmodo recipere compulerat: & uerò Sileſiã præſidijs uacuã, quippe q̃ diuturno bello iam exhauſta eſſet, longe lateq; infeſtabat, ita ut Sileſiorũ duces atq; ciuitates uaſtationẽ agrorũ ſuorũ magno redimere cogerentur: & Matthiæ denunciarent, ſe rebus ſuis aliter ꝑſpicere oportere, ni ille ſibi maturè opẽ ferret. Vndecim aũt ſeptimanis Corcini cõmoratus Cazimirus, relicto ibi legato põtificio, in Pruſsiã cum iuſto propè exercitu triũ milliũ hominũ contẽdit, ut à Stephano Moldauo promiſſum iuſiurandũ exigeret. Verùm is bellũ cũ Radulone Tranſalpinæ Valachię palatino cauſificatus, nõ uenit: ſed miſsis oratorib. atq; literis ſuo & procerũ ſuorũ ſignis ſignatis, ad Calendas Maias añi ſequẽtis uenturũ ſe eſſe ꝓmittebat. Interim aũt ut Rex bellũ ſuũ cũ Radulone interciperet orabat. Quæ quidẽ res fuit curę Cazimiro, uerẽti ne Radulo implorato Turcarũ auxilio, mali aliquid Moldauię cõciliaret. De aduentu quoq; Stephani conſtitutũ, ut ſine omni excuſatione adeſſet intra ſextũ menſem ex quo à Rege acciret. His ita actis, Corcinũ Rex redijt, & minorũ Polonorũ conuentũ egit. Inde Petricouiã ad comitia ad uiceſimãoctauã diem Octobris edicta, ire perrexit. Ibi cum ſubſidium ad exoluenda ſtipendia popoſciſſet, qđ erat caput comitiorũ, obiecta eſt maiorũ Polonorũ infrequentia, & Ruſſorũ petitio, ut ſibi contra Tartarorũ incurſionẽ proſpiceretur: deniq; ꝙ ad eam diem Rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maiorib. ſuis datas, diplomate ſuo nõ confirmaſſet. Recuſabat enim id Rex, ſeu uerius tergiuerſabatur, in gratiã Lithuanorũ, ne recuperare ab ijs, q̃ detracta de Polonorũ regno poſsidebant, cogeret. Eò namq; ſpectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potiſsimũ. Verùm ubi ille diploma quod poſcebatur, conſignatũ exhibuit, ſiue adeò promiſit, colonis quidẽ duodenûm groſſorũ in iugera, oppidanis autẽ in domos ꝓ portione tributũ impoſitũ eſt.

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum.

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

Legatio Cazimiri ad Georgium & Bohemos.

Valachorum Moldaui atq; Tranſalpini bellum.

Priuilegia Polo. à Cazimiro confirmata.

Cruciferorum magiſter Henricus Richtēbergius iurat in uerba regis Poloniæ.

Nouus deinde Magiſter Pruſsicorum Cruciferorum Henricus Richtembergius, Henrico Plauenio repentina morte extincto apud Mōtem regium ſuffectus, Petricouiam cum ueniſſet, in ſenatum introductus, in uerba Regis iurauit. Cum Varſauienſibus etiam ducibus, tractatum de Plocenſi, Rauenſi, & Goſtinienſi dominatu. Ac Plocenſis quidem eis concedebatur, ſi à Rege eū iure clientelę, ſiue feudi, ut uocant, acciperent, & uiginti millia florenorum, quæ Conrado Oleſnicēſium duci Rex numerarat, renumerarent. Sed cum ij conditiones haſce non acciperent, in alia comitia res dilata eſt. Datum etiam eſt reſponſum legato pontificio, petitumq́ꝫ, ne pontifex priorem de regno Bohemico ſentētiam, qua id Cazimiri liberis iure ſucceſsionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid deniq́ꝫ præcipitanter ageret, donec Regij legati cum nouis mandatis ad eum uenirent. Iuſsiq́ꝫ eò proficiſci Michaël Abbas Lyſſecenſis ſiue Caluimontanus, et Iacobus Dēbenius Cancellarius regni & præfectus Cracouienſis. His mandatū, ut confirmationē pacis Pruſsicæ, & regnū

Ad Georgium regem.

Bohemicū Vvladislao regis filio iterū atq́ꝫ iterū peterent. Ad Georgium ex itinere diuerterent, eumq́ꝫ cum ſuis hortarentur, ut reſipiſceret ab hæreſi, & in poteſtate pontificis eſſe uellet, ac de regni ſui ſucceſſore ſtaret promiſsis. Videbatur enim is mutata ſententia, Matthiæ id deſtinare. In Pruſsiam uerò miſsi, Iacobus Vvladislauienſis epiſcopus, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsiēſis, et Ioannes Coſcelecius Inouuladislauiēſis palatini, exortas controuerſias diſceptarūt. Solutis comitijs, Rex cum regina Poſnaniā, uoti à Regina nuncupati, apud ædē Corporis Chriſti exoluendi cauſa, iter fecit. Inde Colū, ꝓfectus ad cōuentū maiorū Polonorū, ut Tributū agrariū & ipſi ſciſcerent, ꝓfecit. Inde porrò Radomiā ſe contulit, et ad finē anī ibi ſubſtitit. Initio uerò noui anni in Lithuaniā cum Regina de more ſe-

1447.ann. ceſsit. Vbi ſolito diutius immoratus eſt, rebus cōponendis uacans. Nam & Liuones, Magiſtro ſuo uita functo, ſexdecim Lithuanorū pagos diripuerant, & apud Kiouienſes poſt mortē Simonis Olelcouitij ducis, non ſatis quietæ res erāt. Etſi enim reliquerat Simon filiū & filiā, eosq́ꝫ paruulos moriēs Regi ꝑ nuncios cōmendarat, cū ei equū & arcū, quibus contra Tartaros bella ꝓ ipſo gerens uſus erat, dono miſiſſet: Rex tñ Lithuanorum ſuaſu in formā prouinciæ Kiouiā redegit, et Martinū Gaſtoudū Lithuanū Kiouienſibus, pręfectū, ſiue palatinum dedit. At illi indignū ducentes, parêre homini neq́ꝫ illuſtri, neq́ꝫ conſentiēti ſecū de religione, & Lithuano, q̃ gens tributaria maiorib. ſuis fuiſſet, Gaſtoudū aduenientem bis non recipiebant: à Rege aūt petebant, ut Michaēlem Simonis fratrē, q Nouogrodenſib. tunc Regis nomine præerat, aut aliquē duntaxat Græcæ ſectæ, deniq́ꝫ uel de filijs ſuis aliquē ſibi præficeret. Ad extremū tñ cum Regē à propoſito nō dimouerent, Gaſtou-

Liuones pacē petunt à Cazimiro.

dū acceperūt. Liuones uerò creato nouo magiſtro, Lithuanis miſſa ad regē legatione ſatisfecerūt, pacēq́ꝫ inſtaurarunt. His ita peractis, Cazimirus reditū in Poloniā maturauit, ut liberorū ſuorū reb. in Bohemia conſuleret. Varij namq́ꝫ ſenſus animorū et motus in Bohemis tunc erāt. Nam Sileſij duces, Polonis finitimi, bello ciuili inter ſe decertabant. Cæteri uerò, cùm ob reprobā monetā & ſæuitiā, tum quòd à Georgij exercitu impunè uexabantur, Matthiam odiſſe cœperant. Bohemi uerò alterius factionis, grandibus promiſsis & muneribus à Matthia ineſcati, diuturniq́ꝫ belli pertæſi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, facilioremq́ꝫ indulgentiā pontificis maximi per eum ſperantes, q̃ ſi regis Po-

Georgij regis inconſtantia.

loni filium regem accepiſſent. Quin & Georgius ipſe Matthiam ſucceſſorem iam non abnuere uidebatur, quòd ei quoad uiueret, Matthias regnum cōcedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Sileſiæ uel Morauiæ Marchionem facere deſtinabat. Ad hæc, quoniam Matthias nullos habebat liberos, ſpes oſtentabatur eius morte ad Georgij liberos regnum Bohemorum rediturum eſſe. Ad has autem cōditiones neceſsitate magis, quàm uoluntate Matthias pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorū ſuorum animos Strigonienſi archiepiſcopo & Quinqueccleſienſi epiſcopo authoribus à ſe alienatos eſſe intelli-

Turcæ Eubœā ſubigunt, Vngariam infeſtant.

gebat: & Turcæ ſubacta ſuperiori anno Eubœa inſula (quam Necropontum ſiue Nigropontum nunc uocant, ab urbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Tranſalpinā Valachiam & Vngariam, uſq́ꝫ ad Zagrabiam & Croaciam ter excurrentes, immaniter depopulati erant. Idemq́ꝫ identidem, ni reprimerētur, facturi eſſe uidebantur, ita ut uereri Matthias cogeretur, ne dum alienū regnū appetit, ſuū amitteret. Quocirca permittente Georgio, Bohemi utriuſq́ꝫ factionis Polnam conuenerant: confeciſſentq́ꝫ rem, inclinatis ad pacem utrinq́ꝫ animis, niſi Iacobus Dembenius, & Michaël abbas, oratores Cazimiri Romam proficiſcentes, fortè fortuna interueniſſent: admonitoq́ꝫ Georgio cum ſuis fidei &

Georgij regis mors.

conſtantiæ, ut res integra in reditum ſuum differretur, perſuaſiſſent. Quibus uix Bohemiam egreſsis, Georgius, tumore pedum in reliquū corpus peruadente, uitam cum morte

commutauit. Eius morte cognita, Matthias cum nouem ferẽ millibus armatorum Poſonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiſcium cum duobus millibus in Bohemiã præmiſit, ut Bohemos ſuadendo ac territando in partes ſuas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragæ creandi noui Regis cauſa inſtitutis, neutiquam conueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarum, alij Cæſarem cupiebant, nonnulli Henricum Georgij defuncti filium malebant: ij potiſsimum, qui ab externo rege hæreſi ſuæ metuebant. Pollicebantur aũt ij ſibi Alberti Marchionis Brandeburgenſis auxilia: qui cum ſoror Henrici nupta erat. Erãt, qui ad regem Francorũ ſpectarẽt, quòd redimi ab eo regia & eccleſiaſtica bona poſſe exiſtimabant. Ludouici quoq; Bauari mentionẽ nonnulli faciebant. Iam uerò Albertus Miſnenſis Marchio ſibi non deerat. Aduenerat enim cum quinq; millibus militum, quaſi opẽ laturus Bohemis, ſi quis uim facere eis uellet, re uera aũt ſuũ negocium gerebat. De his omnibus rebus Cazimirus partim adhuc in Lithuania, partim in Poloniã reuertens, certior factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vvrorimouiciũ, deinde Dobeslaũ Curozuancium equites ad Bohemos ablegauit, iuris ſui, promiſsiq; ipſorũ eos admonens. Aderãt & Matthiæ oratores, epiſcopus Agrienſis, & palatinus Tranſyluanienſis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremũ ad Cuthuos montes comitijs, quo liberiora eſſent, translatis, uiceſima quinta die Maij Vvladislaus Cazimiri Polonorũ regis filius rex à Bohemis renunciatur, quãuis reclamantibus Ioãne Roſembergio, Stencone Conopiſcio, & Henrico Gradecio proceribus, qui Matthiæ ſtudebant. Mox delecti cõplures legati de primoribus, nobilitate, & Pragenſi ciuitate utraq; prẹſtantes uiri, qui Vvladislaũ primo quoq; tempore accirẽt è Polonia. Fruſtratus eã ſpe ſua Matthias, nullo crudelitatis genere è Bohemis & Morauis abſtinebat. Quin & Albertus Marchio Miſnenſis exercitus, quẽ habebat, fiducia grauis eſſe Bohemis cœperat. Nec deſperabat adhuc de regno, ꝓpterea q̃d Vvladislaus id ſuſcepturus eſſe negabat. Verùm is coorto in ſe Bohemorũ tumultu, in quo nõnullos milites amiſit, incenſo oppido cũ metallis, raptim ſeſe cũ ſuis recepit. His ergo de cauſis Vvladislaus maturare ꝓfectionẽ ſuã in Bohemiã rogatus, acceptis à patre ſeptẽ millib. equitũ, ac duob. peditũ, ductoresq; exercitus Paulo Iaſenio, uiceſimaquinta die mẽſis Iulij Craco uiã egreſſus eſt, deductus à patre bidui itinere. Fuère autem in comitatu eius inſignes, Nicolaus epiſcopus Camenecẽſis, Vincentius Ennenſis, & Paulus Laodicenſis, à quib. Pragẹ diadema ritu ſolẽni ſuſcepit: Stanislaus Oſtrorogius Caliſsiẽſis, & Nicolaus Cutenius Lencicienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus præceptor. Proficiſcenti uerò ſex duces Sileſiorũ ſeſe adiunxêre. Apud Cloſcũ uerò obuiã uenientib. Bohemis proceribus, & omniũ ordinũ permagna multitudine, in leges Bohemorũ iurauit: & omne æs alienũ, qđ Georgius contraxerat, (quod quidẽ ad trecenta millia florenorũ aſcendebat) imprudẽtius in ſe ſuſcepit: pacatamq; regni poſſeſsionẽ adijt, Matthia domeſticis incõmodis, & motib. Vngarorũ procerũ reuocato. Nam ij, poſteaquã Vvladislaũ regis Poloni filiũ, Matthia prẹterito, regẽ creatũ eſſe acceperũt, quod ſecretis cõſilijs aliquãdiu agitauerãt in apertũ proferentes, miſerunt & ipſi legatos ad Cazimirũ, alterũ eius filiũ Cazimirũ regẽ ſibi dari petentes: q; ferre diutius Matthiæ tyrannidẽ nõ poſſent. Quod ni faciat Cazimirus, uel à Turcis auxiliũ ſeſe petituros eſſe. Sumptus aũt belli ſe præbituros eſſe pollicebantur. Nec ſpreuit eorũ poſtulata Cazimirus, Cazimirũq; filiũ cũ non contẽnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariã miſit, Derslaũ Rithuianiũ palatinũ & præfectũ Sendomirienſem, Ioannẽ Tarnouiũ Voinicienſem, Stanislaũ Vantropcã Sandecenſem, Stanislaũ Sidloueciũ Zarnouienſem caſtellanos, & alios quoſdã præſtantes uiros comites ipſi adiunxit, & Paulo Iaſenio è Bohemia reuertẽti mandauit, ut è Morauia rectà in Vngariã cõtenderet, & cũ Cazimiro copias ſuas cõiũgeret. Ipſe eũ pater Sandeciã uſq; deduxit. Maturè de his procerũ ſuorũ conſilijs factus erat certior Matthias apud Bernã ſtatiua habens. Itaq; nihil ſibi reliqui fecit ad feſtinationẽ, et quaſcunq; habuit in Morauia, Sileſiaq; copias, in Vngariã contraxit: primores nõnullos à ſe alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentib. promiſſis ad ſe reuocauit. Eos ſecuti cæteri, dũ tardiùs molit̃ & uenit Cazimirus, uacillare & ipſi, ut eſt mos gentis, fidẽq; mutare. Itaq; adueniẽs Cazimirus præterita Caſſouia ſiue Coſsicia, quæ à Palatino Tranſyluanienſi & Emerico Diaco Scepuſienſi Comite occupata iam erat, ad Otfanũ oppidũ diuertit. Inde ꝓfectus, apud Nitriã, quæ in ditione Strigoniẽſis Archiepiſcopi erat, ſtatiua habuit. Neq; quiſquã Vngarorũ procerũ ꝑ omne id tẽpus ad eum uenit, præter Quinqueccleſienſem epiſcopũ, qui & ipſe ſtatim Strigoniũ, unde uenerat, ſe recepit. Matthias uerò cũ ſexdecim millia hominũ in exercitu haberet apud Budã, occurrens aduentanti Cazimiro, triũ milliariũ ſpacio ab eo caſtrametatus eſt. Nec tamẽ pugnæ

Bohemorum diſſenſio incre ando rege.

Vvladislaus Cazimiri filius rex Bohemorum creatus.

Paulus Iaſenius dux exercitus.

Vngarorũ procerum defectio à Matthia rege.

Cazimiri profectio in Vngariam.

 copiam

copiam Polonis faciebat,propterea quòd Vngarorum iuxtà ac Polonorum, quorum nō paruus erat numerus in caſtris eius,fidem ſuſpectam haberet:in agreſtibus uerò, quę maxima pars erat exercitus,exiguam fiduciam collocaret. Dum ſic utrinque tempus teritur,uenit ad Cazimirum Polonorum regem Tilemānus Slechtus cānonicus Colonienſis, cubicularius & nūc ius Sixti,eius nominis quarti Pontificis Max. qui per illud tempus Paulo ſecūdo uita defuncto ſucceſſerat.Hortabatur aūt regem ad pacem cum Vngaro faciendā.

Legatio pontificis ad Cazimirum regem Polon.

Id adeò,ſiue quod Matthiæ pōtifex conſultū ire cupiebat, ne regno excideret,ſiue que eum à Turcico bello auerti moleſtè ferebat,ad quod ſuſcipiendū Paulus ſecundus eū incitarat, permotus amiſsione Eubœæ,Tranſyluaniæque,& Vngariæ Tranſiſtranæ, Croaciæ ſiue Liburniæ,Carniolæ,Cilię,Illyrici,& Iſtriæ,uſque ad portas Labaci & Goritiæ dira & miſerabili populatione,incendijs,& innumerabilium hominum in barbaricam ſeruitutē abactione: cui nullum neque modum,neque finem faciebat Iſaacus Turca Boſnæ præfectus,quē ipſi Sendiacum Slauico,ni fallor,uerbo uocant.Non difficilem autem in eo ſe Cazimirus pōtifici præbuit,& utriuſque partis proceribus pacis arbitrium permittebat,non ignarus, non reſpondere ſpei ſuæ & pollicitationibus Vngarorum procerum,filij ſui res in Vngaria. Et cum hoc reſponſo dimiſit Tilemannum,in Vngariamque proficiſcenti,Ioannem Vantropcam canonicum Cracouienſem cum iiſdem mandatis ad filium & Vngaros proceres, comitem adiunxit. Interim autem dum hæc fiunt,mercenarij milites,qui externi ferè erant,è caſtris Cazimiri apud Nitriam poſitis dilabi cœpere,ob non ſoluta ſtipendia.Quorum diſceſsione moti primores exercitus,perſuaſerunt Cazimiro,ut relicto ad præſidium Nitrię Iaſenio cum quatuor millibus,ipſe cum reliquis copijs in tutū ſe reciperet, prius quam ab hoſte,qui auctis copijs adeſſe nunciabatur,obſideretur.Qui quidem receptus effuſę fugę fuit ſimillimus.Non enim conſtitere noſtri,donec Gilauiam peruenêre. In itinere ad ſexaginta quadrigas,quæ ſequebantur fugientes amiſêre,ab agreſtibus interceptas. Eius autem ignominiæ culpa penes Derslaum Rithuianium potiſsimum fuiſſe dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidiſſe credita eſt,propterea quòd ij proficiſcentes in Vngariam,ſoluta prorſus diſciplina militari,non modò à ui & rapinis ſacrorum iuxtà ac profanorum,ſed etiam à ſtupris puellarum & matronarum,& omnis generis iniurijs & contumelijs ſibi nō temperauerant. Atque hæc extremis anni diebus acta ſunt. Extincti autem ſunt eo anno duo epiſcopi, Sciborius Plocenſis,& Ioannes Cracouienſis: nam Matthias Mednicenſis ſiue Samagitiæ uno anno hos præceſſerat. Ac Ioanni quidem Ioannes Reſſouius Ruſſus,à collegio baſilicæ Cracouienſis per compromiſſum electus,ſucceſsit: Sciborius uerò,propter collegij Plocenſis diſſenſionē,tardius ſucceſſorem accepit. Quatuor & uiginti erant,qui ferebant ſuffragia.Ex his duodecim Sciborium Belſcium archidiaconum,ſex Cazimirum Boleslai Varſauienſium ducis filium canonicū, totidem Andream Opporouium iureconſultum,ipſum quoque canonicum,& Gneſnenſem Archidiaconū, quem Rex per Nicolaum Chranſtouium uexilliferum Cracouienſem commendabat,epiſcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis uictus, in gratiam Cazimiri competitoris iure ſuo,quod erat potiſsimum,ceſsit. Opporouius ut idem faceret, impetrari à Rege non potuit.Quare cōtrouerſia inter duos diſceptanda Romā delata eſt. Ibi uerò Rege pro Opporouio,Friderico autem imperatore pro Cazimiro contendentibus, ſecundum Cazimirum decem & octo annos natum,pronunciatur: Opporouio uerò in gratiam Regis Varmienſis epiſcopa,ſummoto & in Camenenſem tranſlato Nicolao Tungeno, attribuitur. Sed poſt quatuor demum annos Cazimirus ſacris epiſcopalibus initiatus eſt, homo nihili,& miniſtri cuiuſdam obſcuræ conditionis arbitrio cuncta gerens. Inſequēs annus milleſimus quadringenteſimus ſeptuageſimus ſecundus,à cometæ ſiue Pogonię apparitione ſumpſit exordium: qui paruus quidem in ſe, uerum longam & illuſtrem poſt ſe caudam trahens, uago & incerto curſu, nunc ad ſeptentrionem,nunc ad meridiem,nunc ad occidentem ſolem,caudam quoque nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdurauit,magnorū malorū, quæ cunctā ferè Europā proximis tribus annis peruaſerūt, & maximè peſtilentiæ per populos & gentes graſſaturæ prodigiū.Cazimirus iunior dies aliquot Gilauiæ cōmoratus,Roſembergæ item aliquot apud Petrū Comorouiū, nō eam tantū arcē,ſed & Licauā,& Orauā & Gradecū,quas obtinebat in extremis Vngariæ finibus,ipſi concedentē,nuſquā ſecurè pedē figens in Poloniā ſe recepit,iuſſusque à patre Dobeſsiciæ tertio à Cracouia milliario ſubſiſtere,aliquātiſper ibi quaſi in ſeceſſu mãſit,pudore acceptæ ignominiæ lucē & conſpectū hominū fugitās,& ne patris dolorē,quē ille peracerbū hauſerat,aſpectu ſuo exacerbaret. Iaſenius uerò nec ipſe multū Nitriæ cōmoratus, per

Sendiacus. — *Cazimiri receptus ex Vngaria.* — *Plocenſis collegij diſſenſio in eligendo epiſcopo.* — *1472. ann. Cometes.* — *Iaſenij receptus ex Vngaria.*

per tempus induciarum quas quindecim dierum cum Matthia pepigerat, trecentis modò
militibus, in arcis præſidio relictis, inde exceſsit. Quē Matthias uiolata fide inſecutus, adó
riri tamen auſus non eſt cautè incedentē, & ad prælij dimicationē paratū obfirmato ad ho
neſtè moriendū animo prius, quàm turpiter fugeret, aut ſeſe dederet. Atq; is cum Vngaria
exceſsiſſet, Matthias quatuor loca, quæ Polonorū præſidijs tenebant, per deditionē facilè
recuperauit. Stropcouia ſola propter uicinitatem à Polonis retēta. Hæc omnia peracerba
Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, q nō habebat unde militib. ex Vn-
garia reuerſis, & merita ſtipendia flagitātibus, diſſolueret: nō modò ærario in Pruſsicū bel *Cazimiri re-*
lum, & ſumptuoſas illas duorū filiorū in Bohemiā & Vngariā expeditiones exhauſto, ue- *gis Polon. ege-*
rumetiā pleriſq; prædiorū, præfecturarū, metallorū, & uectigaliū fructib. ac reditib. oppi- *ſtas.*
gneratis & alienatis, ita ut ne in quotidianū quidē uictū ſumptus ei ſuppeterent. Eo factū
eſt, ut milites, quib. non numerabantur ſtipendia, uias publicas latrocinijs infeſtarēt, & in
bona ſacerdotū inuaderent, non ſolum obuia quæq; agentes & ferentes, uerūetiam abſtru
ſa perſcrutantes. His incōmodis Rex ut obuiam iret, ad mediū menſis Martij comitia Pe-
tricouiæ habuit. Sed de ſubſidio in ſtipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colenſem &
Corſinenſem conuentus. Ibi demū duodenûm groſſorū in iugera tributū ei conſtitutū. Sa
cerdotalis uerò ordo Gneſnenſis, Cracouienſis, Vvladislauienſis, & Poſnanienſis, diœcē
ſion, haud cōtēnendo ſubſidio ipſum iuuit, omnib. dimidios reditus ſecundū ueterē æſti-
mationem conferentibus, præter Cracouienſem diœceſim, in qua propter exquiſitiorem
æſtimationem octonideni groſsi in marcas collati ſunt. Miſſus deinde à conſiliarijs regijs *Polonorum le*
Caſtellanus Sandecenſis ad Vngaros proceres, de pace ſiue inducijs inter reges conficien *gatio ad Vnga*
dis. Quāquā aūt inſoleſcebat proſperis rerū ſucceſsibus Matthias, eosq; ipſe apud exteros *ros.*
quoquouerſus miſsis literis in immenſum glorioſus attollebat, & archiepiſcopo Strigo-
nienſi & Quinqueccleſienſi epiſcopo, contra datam fidem mortem accelerauerat, annuas
tamē inducias, per quas de pace ageret, conceſsit, Turcici belli metu. Quod tñ impendēs
Huſancaſſanus Perſarū rex, & ipſe Turcica gente ortus, illato Turcis graui bello, auertit.
Nā Trapezontē & Sinapolim urbē cœpit, & Aſiā minorē penè omnē, ferro & igni uaſta-
uit. Oblatas aūt ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquiorib. quibuſdā cōditió-
nibus, breuiori ſpacio tēporis terminauit, nō niſi ad diē D. Ioānis Baptiſtæ natalē duratu-
ras, ut interim de pace inter reges, nō excluſo etiā Bohemo, Olomuciꝫ per legatos ageret.
Quod tñ, ob tēporis breuitatē fortaſsis, factū non eſt. Interim aduenit in Poloniā legatus *Legatus ponti*
pontificius Marcus Venetus presbyter Cardinalis, adhortans regē ad pacē cum Vngaro *ficius Cardina*
faciendam, & ad ſuſcipiendū bellum contra Turcas: ad quod & ipſe Huſancaſſanus eum *lis ad regem*
p oratores ſuos incitabat. Nec abnuebat lōgiores inducias & pacē Cazimirus: uerū Mat- *Polon.*
thias cognita eius inopia, nactusq; ipſe per uim atq; tyrānidē (captis nōnullis proceribus,
nōnullis uerò ſublatis) permagnas diuitias, & ſolutus in eū annū Turcici belli metu, diffi-
ciliorem ſeſe præbebat. Quin & pax cū Friderico Imperatore ipſi cōſtituta ferociorē cum
fecerat. Itaq; legatus pōtificius cū aliquādiu Cracouiꝫ, deinde Corcini, quo rex Cracouiā
peſtē fugiēs ſeceſſerat, ac Sādeciæ hæſiſſet, in Vngariāq; inter nūcios ſuos miſsitaſſet, re in-
fecta, ſiue adeò dilata, Vvratislauiā diſceſsit. Rex uerò cōuentu minorū Polonorū Corci-
ni acto, Petricouiam profectus, comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magi-
ſtratus & honores nonnullos diſtribuit: ſubſidium ſenum groſſorum in iugera impetra-
uit, nouem de primoribus conſiliarijs legatos ad conuentum Nyſſæ cum Vngaris & Bo-
hemis de pace ad initium Februarij inſtituendum (ſic enim inter reges denuò conuene-
rant) deſignauit: oratoribus Vvladislai Bohemorum regis auditis, quingentorum mili-
tum auxilia ad Cuthnorum metallorum præſidium ei miſit. Inuaſurus enim ea Matthias
Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus, ubi
mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinumq; cæteras munitiones quaſ-
cunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem repoſcēbat. His peractis,
Poſnaniam rex cum regina uoti ſoluendi gratia profectus eſt. Inde in Pruſsiam, ad res
nouas ſpectantem, contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem àmotum Varmien- *Nicolaus Tun*
ſi epiſcopa, ad Camenenſem translatum eſſe à Pontifice Maximo, ſuperius diximus, par- *genus epiſco-*
tim ſua ipſius cupiditate, atque dolore præreptæ epiſcopæ incitante, partim alijs Pruſsis, *pam Varmien*
qui Polonis honores in Pruſsia mandari permoleſtē ferebant, ſubornantibus, animum *ſem inuadit.*
uerò ei addentibus aduerſis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum
mercede conductorum manu, & magno agreſtium numero ad eos cōfluente, epiſcopam
Varmienſem inuaſerat, partim expugnatis non ſine cęde hominū, partim per deditionem

acceptis munitionibus. In Elsbergæ quidem oppugnatione hæſit, & propè quingentos homines de ſuis, quos ebrietas audaciores fecerat, amiſit. Hinc factũ eſt, ut faciliùs bellũ illud à legatis regijs Iacobo Vvladislauienſi epiſcopo, & Nicolao palatino Lencicienſi interciperetur, ea lege, ut de cõtrouerſa epiſcopa ſtaretur ſententiæ Põtificis Max.mi. Nec tamen præterea quicquã operæprecij tunc fecit rex in Pruſsia. Contendebant enim Pruſsi, ut non niſi ſibi arcium præfecturæ mandarentur: nec id abnuebat rex, ſed pecuniã eos poſcebat, qua his qui eas obtinebant, debita ſtipendia diſſolueret. Quod cum Pruſsi recuſarent, ad Pentecoſten futuram res dilata eſt. Venerũt autem Toruniam ad regem oratores Chriſtierni Danorum regis, poſtulantes ut Cazimirus filiam marchionis Mantuani è ſorore uxoris ipſius Chriſtierni, & Alberti marchionis Brandeburgẽſis ſuſceptam, filio ſuo Vvladislao regi Bohemorũ deſpõderet. Res ad ipſum Vvladislaũ reiecta. Vexata eſt hoc autũno trib. Turcarũ excurſionib. omnis ea ora Illyrici, quæ eſt circa Sauũ flumẽ, itẽq; marchia Slauonica, Hiſtria, & Forũ Iulij, uſque ad caſtellũ ſancti Danielis nemine reſiſtente.

Danica legatio ad regẽ Polonorum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVIII.

1473. ann.

POſt in itium uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia diſcedens, per Goſtininũ & Varſauiam in Lithuaniam iter fecit: ad mediũ Quadrageſimę Vilnæ Lithuanorũ cõuentum egit: ubi ſenum groſſorum Pragenſium tributum in aratra ipſi decretum eſt. Per id tempus Poloni, Bohemi & Vngari proceres cum Marco Cardinali apud Nyſſam conuentum egerunt: tametſi Matthias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præſidio teneretur, indeq; uicinus circũquaq; ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem ſpectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauię cum quatuor millibus militum ſtatiua agens, Bohemorũ animos è propinquo ſollicitabat, Sileſiosq; duces inter ſe committebat: & perfecerat, ut Ribnicenſi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: captiq; fuiſſent, niſi Iacobus Dembenius cãcellarius regni, & præfectus Cracouienſis, regis iuſſu cum tumultuaria manu in ditiones obſidentium impetum feciſſet: quo factũ eſt, ut pacto res inter duces cõponeretur, ea lege, ut obſeſſum quidem oppidum in Dembenij, captũ uerò in Cropacij iunioris, qui homo equeſtris in ditione ducis Ribnicenſis erat, poteſtate eſſet, quoad inter reges diſsidium cõponeretur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligẽtia uix eò res perducta eſt poſt ſex ſeptimanarũ diſceptationem, ut ad mediũ Auguſti menſis alius conuentus Oppauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Bohemos uerò ſenos ex utraq; parte inſtitueretur, Polonus rex Stropcouia pręſidium deduceret, Vngarus & Bohemus ſuarum uterq; partium Bohemis iuſiurandũ relaxaret: ipſi reges in propinquo eſſent, Polonus quidem apud Oſuencimum, Bohemus apud Cloſcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri poſſet: quòd ſi qua de re inter delegatos & inter ipſos reges non conueniſſet, Carolus Burgundionum dux, aut ſi is nollet, uel non poſſet, Francorum rex arbitrio ſuo cõtrouerſiam dirimeret. Ita tunc diſceſſum. Quo liberius autẽ uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate pontificia, pœnis in uiolatorem adiectis, prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lithuania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primã diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offenſi enim erant diſtributione honorum ſuperioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipſis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius caſtellanus Voinicienſis, Dobeslaus Cmitha Lublinenſis, & Stanislaus Vantropca Sandecẽſis, immeritò præteriti eſſe exiſtimabant. Itaq; Radomię ad Pẽtecoſtẽ alia comitia inſtituta ſunt: ubi delinitis offenſorẽ pcerũ animis, de actis cõuẽtus Olomucẽſis diſputatũ eſt. Nec magnopere ea cuiquã probabant. Sed cum inopia Cazimiri, & aliquanto maior etiam Vvladislai, ita ut pater ei tamen decem millibus aureorum miſsis ſubuenire neceſſe habuerit, perpenderetur, & uerò Bohemi ea, referente Alberto Socolouio Vvladislai legato, approbaſſe dicerentur, ne ſibi quidem repudiandas eſſe eas conditiones duxerunt. Itaque deſignati ad Opauienſem conuentum legati, Ioannes Cracouienſis, & Iacobus Vvladislauienſis epiſcopi, Lucas Gorcanus Poſnanien-

Conuentus Polonorum Vngarorum & & Bohemorũ procerum Nyſſæ.

Pacta inter reges Nyſſæ conuenta.

Legati Poloni ad Opauiẽſem conuentum.

Poſnanienſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini, Dobeslaus Cmitha caſtellanus Lublinenſis, Ioannes Rithuianius regni marſalcus, Sbigneus Oleſſnicius procancellarius, & Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis. Stropcouia deducto præſidio, Nicolao Perenæo reddita. Ad Pruſſos miſſus quiſpiam, qui regem excuſaret, quòd ad conſtitutum tempus in Pruſsiam non ueniret. Ad Fridericum uerò Imperatorem allegatus Adam decanus Poſnanienſis, ut ab eo regni Bohemorum, quod iure feudi, ut uocant, imperatori Romano eſt obnoxium, confirmationem Vvladislao filio regis peteret, eaq́ lege ſocietatem cum Friderico contra Matthiam utriuſque nomine ſanciret: adderetq́; Valachum quoque ei bello pro ſua parte non eſſe defuturum, dummodo ipſe quoque Impe rator Matthiam ſumma ui adoriretur. Quanquam enim icerat non ita multò antè Imperator fœdus cum Matthia, ſed id neceſsitate quadam adductus, nec ſatis æquis conditionibus feciſſe uidebatur: propterea quòd ad Matthiæ nutum acephalus exercitus, qui ſe fratres uocabant (erant autem ij cruce ſignatorum militum reliquiæ) Auſtriam grauiter infeſtabat: & rebelles Auſtrij, quorum princeps erat Baumlcircheri, à Friderico necati, filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occaſionem ulciſcendi Matthiæ captare Fridericus exiſtimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res eſt ad Imperialia comitia Auguſtam Vindelicorum ad Calend. Septembris edicta. Ad quæ miſsi oratores, à Polono quidem Paulus Iaſenius, Stanislaus Curozuancius canonicus Cracouienſis: à Bohemo uerò Burianus ſupremus cubicularius, & alij duo: cum neque Imperatorem, neque principes electores Auguſtæ reperiſſent, ſex propè menſes Tadelsbergæ apud Albertum Marchionem Brandeburgenſem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem ſanciebat, unica filia eius Maria filio ſuo Maximiliano cum ſuccesſionis pacto deſponſa. Tametſi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt, propterea quòd Carolus Matthiam Vngarum fœdere illo compræhendere contenderat. Aliquanto tamen pòſt, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrenſium, ad quos Maria ſe contulerat, fauore & ſtudio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus eſt nuptijs: & Burgundiam accíſam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Arteſium in dotem accepit. Hac igitur de cauſa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Paſcha inſequentis anni optatum reſponſum referentes, reuerterunt. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauienſi præſtituta, Oſuencimum cum ſex millium ferè hominum comitatu ſeſe contulit. Conuenerant enim ad eum complures uoluntarij de Polonis & Lithuanis proceribus, & mille Tartari Lithuanici. Vvladislaus quoque Bohemorum rex apud Cloſcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorum enim ſtudia & uolũtates integritate & benignitate ſua iam ad ſe allexerat, præſertim cum non grauatè eos iureiurando ſoluiſſet, oſtendens pluris ſe publicam pacem atq́ tranquillitatem, quàm priuata ſua commoda facere. Quod quidem eo plauſibilius erat, quòd Matthias cum idem, quemadmodum cõuenerat, ſuis feciſſet, mox pœnitentia ductus, grauius iuſiurandum ab eis exigebat: & recuſantibus extrema quæq́ minabatur, palamq́ teſtabatur, ſe eorum fidei negocium ſuum non eſſe crediturũ. Quare cum Poloni & Bohemi partium Vvladislai maturè Opauiam cõueniſſent, à Matthia præter Albertum epiſcopũ Veſprimienſem Vngarũ, & Albertũ Coſtcam Bohemũ, nemo affuit. Vngaros aũt alia quoq́ res remorata eſt. Ad paucos redacti fratres acephali in Auſtria, & partim Ecingeri armis fracti, partim calce ſali & farinæ immixta extincti, in Vngariã ſeſe receperãt, & ſiue q̃ emeritis apud Matthiã ſtipendijs fraudabant̃, ſiue ut egeſtatẽ ſuã releuarent, eam oram Vngariæ, quæ ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè, lateq́ infeſtabant, munitis & præſidio firmatis Modragora & Bucouecia arcib. ſiue caſtellis. Iam uerò & Nicolaus Perenæus Stropcouiã eis conceſſerat. Poſt uiceſimã demũ diem Vngari proceres expectati aduenêre. Aduenit & Rudolfus Vvratislauienſis epiſcopus, cum tribus conſulibus eiuſdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoq́ conuentu factũ eſt, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Bohemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui ſe ſtaturos eſſe inconſultò promiſerant, peruentura non eſſet, & quòd reliquorum Bohemorum animi à Matthia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta diſceſſum eſt. Nec ceſſabant fratres, de quibus ſuperiùs diximus, Vngariam uexare: ad quos reprimendos

Stropcouia Vngaris reddita.

Fratres ſiue acephalus exercitus.

Friderici Imp. conuẽtus cum Carolo duce Burgundiæ.

Vvladislai regis Bohemiæ indoles.

Fratres acephali Vngariam infeſtant.

Matthias

Matthias rex fratres acephalos bello perſequitur.

Matthias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter ſiue per uim, ſiue per proditionem in poteſtatē ſuā redegit, milites præſidiarios in uincula coniecit: Ioānes quidem Suchodolius, qui fuerat præſidij præfectus, euaſit in Poloniā, fugáne elapſus, an dimiſſus, nō conſtat. Non multo quidē pōſt is Croſnæ interfectus eſt, & interfector eius Cazimiri regis decreto ſine iuſſu à ſupplicio & reatu abſolutus eſt. Bucoueciā deinde adortus Matthias, ea quoq; per deditionem Barzorū trium fratrū, qui præerant præſidio, potitus eſt: milites præſidiarios arma ad ſe in caſtra deportare, & fuſtibus ignominiæ cauſa armari iuſſos (ita proditores armari debere memorans) cum ſingulis modò ueſtibus emiſit, ſponſione ab nobilioribus accepta, ne unquam contra ſe, ne pro rege quidem ſuo & patria militarent. Quocirca comprǽhenſi hi ſunt poſtea Cazimiri iuſſu, & in carcerem compacti ob tam indignam ſponſionem. Neq; hoc ſolum incōmodum eo anno Polonia pertulit: ſed æſtu quoq; & ardore uexata eſt uſqueadeò, ut aluei fluminum plerorumq; areſcerent: Viſtula etiam apud Toruniam eſſet uadabilis: ſyluæ ſaltusq; radicitùs arderent: ſegetes, uernæ præſertim, ſqualerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato inteſtinis interirent: incendia quoque urbium, oppidorum & uillarum crebra extitêre. Stradomia quidem ad uiceſimam ſextam diem Iulij penitùs conflagrauit: poſtridiè uerò coorto in cœnobio uirginum apud ſancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ Arcenſis dicitur, & proxima canonicorum arſit: arx ægrè defenſa. Conflagrarunt etiam Velicia, Coninum, Belſum, Chelma, Lubomlia, præterea baſilica Lencicienſis, cum uicinis domibus archiepiſcopi & ſacerdotum, itemq; Mogilenſe monaſterium: obijt uerò Ioannes Gruſcinius archiepiſcopus Gneſnenſis, cum Cracouiam à rege euocatus ueniſſet, repentina correptus amentia, ita ut ne procuraretur quidem ſacris myſterijs, conſentaneum exactæ uitæ exitum conſecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambitione Cracouienſis diœceſis grauiter, ut ſuprà memoratum eſt, diuexata erat. Auaritiæ uerò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus ſtudij, ſeu uerius cupiditatis fructum, qualem oportuit, uiuens non decerpſit. Nam eo demum defuncto, de Coſmino, quod grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomæum caſtellanum Sendomirienſem, & Nicolaum cognomento Coſmidrum, fratres eius germanos, certatum eſt. Exequias quidem non admodum honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore ſacerdotibus tam Cracouienſis, quàm Gneſnēſis baſilicæ, in qua ſepultus eſt.

Aeſtus & ſiccitas.

Ioannis Gruſcinij archiepiſcopi mors & uitia.

Iacobus Sennenius archiepiſcopus Gneſnēſis.

Succeſſor autem ei rege poſtulante à pontifice deſignatus eſt, priuſquā dies electioni præſtitutus aduenìſſet, nō ſine infamia cupiditatis, Iacobus Sennenius. Huic uerò in Vvladiſlauienſi epiſcopa ſuffectus Sbigneus Oleſſnicius procancellarius regni. Clemens quoq; Kiouienſis epiſcopus, homo plebeius, ſed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equeſtri apud Lithuanos familia ortum, ſucceſſorem accepit. Tartari uerò Meſcenenſe territorium Kiouiæ uicinum depopulati, ad ſeptingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Boſna excurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiā depopulati ſunt. Cæterùm in Aſia minore ſiue Armenia bis collatis cum Huſancaſſano ſignis, inſigni ſtrage uicti, ad quinquagintaſex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbaſſe uocantur, amiſêre. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator, fuga euaſit. Mox ſaniori uſus conſilio, munitis inter montium anguſtias caſtris, obiectu bombardarum, hoſtium ferociam non ſine magna eorum ſtrage repreſsit, ubi & Huſancaſſani filius deſideratus eſt. Nec inſequēns annus quietior Polonis fuit. Matthias enim rex, cum contra acephalos ſiue fratres proſperè rem geſsiſſet, quēadmodū paulò antè memorauimus, quòd eos à Cazimiro ſubornatos cōtra ſe fuiſſe ſuſpicabatur, ſiue adeò compertū habebat, nihil moratus hybernū anni tempus, exercitū ſex millium hominum duce Thoma Tarcio in ſubmontanam Poloniæ oram immiſit, collocato in ſyluis Poloniam ab Vngaria diſiungentibus præſidio, ut ſeſe tutò inde recipere poſſent. Præmoniti quidem noſtri fuerant tempeſtiuè de hoſtium conſilio, ſed nihilo magis ſibi proſpexerunt. Itaq; Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni uaſtabant, Smigrodum oppidum noctu ſcalis admotis cœperunt: arcem uerò ictibus bombardarum quaſſatam, per deditionem acceperunt, & nouis propugnaculis, foſsiſq; munierunt. Direpti ſunt ea excurſione & incenſi uici ſiue oppida, Iaslum, Broſtecum, Colazice, Friſtatum, Dembouecia, Ducla, & Pilſna (quæ tunc opulenta erant) & propè ducenti pagi: indeq; captiuorum ingens numerus in Vngariam abactus. In ſenes uerò & pueros ferro ſæuitum eſt. Croſna oppidum, quamuis parum abfuerit, quin proderetur, nauiter tamen defenſum, itemq; arx Goleſsia Tinecenſis abbatis. Muſsina uerò epiſcopi Cracouienſis,

Mahometis fuga.

1474. ann.

Oppida ſubmontana incenſa.

propter

propter paucitatem defenſorum, ex pacto dedita. Inſpectabat ferè hanc regni ſui uaſtatio-nem Cazimirus rex, Viſliciæ cõuentum agens, ac de bello Vngarico, quod ſibi, ſuiſq; in-gruere didicerat, depellendo conſultans. Vbi ſenum groſſorum tributum in iugerum im-petrauit: militiam ſiue expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tunc e-rat, pro modo facultatum ſiue redituum cuiuſque fieri debere decreuit: homicidij pœnã, increbeſcentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites, auxit, ut qui eques uolens ac da ta opera equitem interfeciſſet, tetrum carcerem in ima turre toto ãno perferret, ac centum & uiginti marcas proximis agnatis interfecti lueret. Dum autẽ ſubmontana quidem Po-lonia ab Vngaris ita uexatur, Viſliciæ uerò à rege & ſenatu de repub. conſultatur, aduene-runt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene geſta contra Radulonem Tranſal-pinæ palatinum: quem Stephanus illis diebus profligarat, & cùm alias quaſdam munitio-nes, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo cœperat, theſaurumq; & uxorem cum duabus filiabus ipſius inde aſportarat. Attulerunt autem ij nuncij regi uigintiocto milita-ria ſigna de hoſte capta. Hos uerò triduo conſecutus eſt alius: qui celerem regis opem im-plorabat, quòd diceret Radulonem à Turcis adiutũ, munitiones amiſſas recuperaſſe, Va-lachiamq; ingreſſum, obuia quæq; ferro & igni uaſtare. Itaq; celeriter miſsi oratores, Do-beslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellũ pa-ce uel inducijs dirimerent. Michaëlis uerò Buzacio præfecto Sniatinenſi mandatum, ut ſine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret ſuppetias: Polonica uerò omnis nobi-litas ad arcendum bellum Vngaricũ apud Opatouecium prę̃ſtò eſſe iuſſa. Verùm ſegnius ea conueniebat, mandata leuis, ne dicam lenti regis paruipendens: ſolutaq; diſciplina mi-litari, partim tardius domo ſeſe expediebat, partim in uicinis ſacerdotum poſſeſsionibus immorabatur, non modò conſumens repoſita, uerùm etiam domo aſportans, ita ut non minùs incommodi à ſuis, quàm ab hoſtibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij, cũ-ctantesq; crebris nuncijs dimiſsis fruſtrà conuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs ultro, citroq; miſsis, conuentum inter ſe de componenda pace inſtituerunt. Diſceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri ſeſe alteris credebant: & Matthiæ fides non modò noſtris, ſed ipſis etiam Vngaris ſuſpecta erat: quippe qui aliquot ductores or-dinum in ſuo exercitu, & Oſualdum Zagrabienſem epiſcopum, unum de pacificatori-bus, per eos dies Liuociæ ſiue Liblij, quaſi impenſius fauentes Polonis, cœpiſſet. Ad ex-tremum, cum Vngari ex antiqua uilla, Poloni è Sramouice conueniſſent, uiceſima prima die Februarij pacem fecêre his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrin-que redderentur, damnorum datorum neutrobi mentio fieret: Vngarò cum Polono & Bohemo, ut triennes induciæ eſſent: quas ſi quis regum uiolare uellet, ſubditi eius ne ei dicto audientes eſſent: aliorum uerò quiſquis eiuſmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoſte & perduelli haberetur, nihilo tamen minus firmæ eſſent induciæ. Hoc uerò faci lior fuit Matthias ad æquas conditiones, quòd Tranſyluanienſes à ſe alienatos, Cazimiro ſeſe dedere uelle acceperat. Et miſêre ij quidem ad eum legationem, ſe ſuaq; dedentes, & pecuniam, equos, ac milites contra tyrannum pollicentes: ſed tũc demum ea aduenit, cum regi de pace confecta renunciatum eſt. Quocirca infectis rebus mœrens ea diſceſsit. Ad hæc Mahometes Turcarum imperator cum ualido exercitu Boſnam inuaſerat, & Iaizear cem acerrimè oppugnabat. Sed repulſus cum ignominia, demerſis in profluente bombar dis, abſceſsit, de aduentu Matthiæ factus certior. His tunc de cauſis Matthias cum Polo-nis & Bohemis pacem ſiue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fue-runt. Nihilominus enim hoſtilem aduerſus utrunque regem animum retinuit. Et in Ca-zimirum quidem Tungenum epiſcopum atque Pruſſos ac Sileſios incitauit: in Vvladis-laum uerò quoſdam ſubornaſſe creditus eſt, qui eum ueneno extinguerent, deprehenſum uenenum, confeſsi fontes cum quæſtionibus ſubiecti eſſent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorum pars magna cum Vvladislao ſentiebat, infeſtare & ſubigere non intermiſit. Sed hæc pauló pòſt animaduerſa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapſa eſt, de ſacerdotum & monachorum, atq; adeò regiorum quoq; & ſuo-rum colonorum gallinis, anſeribus & gregibus triumphans: & expugnatis, euerſisq; ma-gna uirtute eorum cellis & horreis, præclaras manubias & opima ſpolia ferens. Vngarus uerò rex nihilo magis quieſcebat cum ijs copijs, quas habebat: ſed Petrum Comorouiũ, locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, ulciſci inſtituit: nulloq; negocio ſeptem arces eius, in Vngaria quidem ſitas, uerùm Poloniæ & Sileſiæ finitimas, ex inopinato adortus, in poteſtatem ſuam redegit, ultrò dedẽte eas ipſo

Comitia Viſliciæ.

Stephani Moldaui uictoria de Tranſalpinis parta.

Polonæ nobilitatis licentia.

Induciæ inter Vngaros & Polonos ac Bohemos.

Turcæ ab obſidione Laizere pulſi.

Petrus Comorouius ſeptem arcibus à Matthia rege ſpoliatus.

Como-

Comorouio,& in Poloniam excedente cum omni familia,acceptis à Matthia octo millibus florenorum: erant enim eæ uacuæ defenſoribus. Ita Comorouius quàm facilè bona illa in Vngaria quæſiuerat,tam facilè rurſus amiſit.

Sileſij duces commiſsi.

In Sileſiam uerò duo millia cum Ioanne Bielico Sileſio miſit. In auxilium Venceslao duci Ribnicenſium, qui ab Henrico Georgij Podiebradij filio duce Cozlenſium bello uexabatur. Ac receſsit quidem Henricus ab obſidione Pleſnæ,ſiuæ Pelcinnæ,Vngarico exercitu aduentante:cæterùm Venceslaus quoque, cum non fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clauſit, & Oſuencimum ad Iacobum Denbenium palatinum Sendomirienſem, & præfectum Cracouienſem, qui ibi erat cum præſidio, perfugit. Bielicus iritatus facto Venceslai, Pelcinam oppugnare adortus, per deditionem eam accepit, ea lege,ut liceret Venceslao ad Matthiam adire,& admiſsi ueniam petere. Excurrerant autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium Oſuencimenſe populabundi, qui à Polonis profligati ſunt. Per id tempus uenêre ad Cazimirum duo legati Veneti, alter ad Perſas, alter ad Moſchos tranſitum petentes. Non grauatè conceſſus eſt. Ab Huſancaſſano uerò Perſarum rege Catharinus Zenus,& ipſe Venetus, triennio apud eum legatione functus, affuit,incitans regem ad bellum contra Mahometem Turcam ſuſcipiendum.

Huſancaſſani promiſſa.

Atque id quidem publicè, ſecretò uerò filiam Huſancaſſani natu maiorem, è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij ſuſceptam, uni alicui de Cazimiri filijs uxorem deferebat, dotalemq; Græciam cum Conſtantinopoli promittebat, ipſius Huſancaſſani armis uindicandam, & cum filia uxore ſimul tradendam. Contra Vngarum quoque copias & impendia belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea legatio uiſa eſt:neque aliud quicquam ei reſpōſum eſt,quàm regem per ſuos legatos Huſancaſſano reſponſurum eſſe. Exarſit mox aliud bellum in maiore Polonia ſubornante, ut creditum eſt, Matthia excitatum. Ioannes enim Zeganenſium dux & natura amens,& poſt interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganenſem quidem dominatum Miſnenſibus marchionibus uendidit, alieni uerò appetens, collectis quatuor millibus militum è promiſcua opificum et agreſtium colluuie,tranſmiſſo Odra fluuio,ad Vvſchouam, quam Freiſtadiam Germani uocant, duxit,bonæ ſpei plenus, propterea quòd & bombardas à Vvratislauienſibus iuſſu Matthiæ regis commodatas habebat: & proditionem in oppido inſtruxerat.

Vuſchoua incenſa ac defenſa.

Ac incenſum quidem eſt ſub eius aduentum duodecim locis oppidum:ſed oppidanorum uirtute ac diligentia ſtrenuè defenſum, reſtinctaq; incendia. Quo facto, Zeganenſis dux omiſſo oppido, in quo capiendo euentus ſpei eius non reſponderat, totum territorium frequentibus & bene ædificatis uillis atq; pagis cultum, percurſans,ferro & igni uaſtauit. Deinde caſtris à Glogouia non longè poſitis, prædas agebat è uicinis oris Poloniæ. Neque quiſquam Polonorum inhibere hoſtiles illas excurſiones ſatagebat,ne priuata quidem ſua calamitate iritatus,aut periculo excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat. Vnus omniū Petrus Gunicius gente Pruſſus, maiore animo quàm conſilio,cum triginta modo familiaribus in trecentos pabulatores impetum fecit: fuſoſq; & fugatos cum improuidè ad caſtra uſq; perſecutus eſſet,coortis undiq; hoſtibus concluſus in medio,& oppreſſus,uti forti & generoſo uiro dignum erat,nō inultus tamen,cum omnibus ſuis ſocijs cecidit. Coadunauerāt quidem Lucas Gorcanus Poſnanienſis,& Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini,et Matthias Moſsinius præfectus maioris Poloniæ,duodecim millia hominum de maioribus Polonis: ſed inertes apud Coſtenum & Vuſchouam deſidebant,fumantes quoquouerſus pagos inſpectantes, & ploratus,ululatusq; captiuorum tantum non exaudientes.

Coſtenum oppidum.

Nec modò nō ibat obuiam hoſtibus tanta illa multitudo, uerùm etiam hoſtilia & atrociora propemodum quàm hoſtes ipſi in ſuos patrabat. Nam & direptionibus ſacrorum iuxtà & prophanorum, pulſationibus agreſtium,incendijs,uirginum & nuptarum ſtupris, deniq; nullo ſcelere ſeſe abſtinebat. Quo factum eſt, ut ſexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Supramemoratorum tamen procerum poſſeſsionibus hoſtes pepercerunt: indeq; orta ſuſpicio, aliquid eos commune cum illis clàm habuiſſe. Nullus autem fuiſſet hoſtilium illarum excurſionum modus neq; finis,niſi dux Zeganenſis in oppugnatione Copanicíæ, dū temerè ſeſe incendio munitionis miſcet,ambuſtus & ſemianimis ſublatus eſſet: unde poſtea neq; ualetudinem,neq; uigorem animi recuperare potuit. Eo demùm caſu ducis ſui exercitus ille conſternatus,dilapſus eſt, erat eo tempore Cazimirus rex Toruniæ, componendis rebus Pruſsicis intentus.

Tungeni epiſcopi conatus.

Nicolaus enim Tungenus, fauentib.& incitantibus, & clàm adiuuantibus Pruſsis cùm alijs,tum cōſulibus Gdanenſibus,quibus permoleſtum erat,Polonum ſibi præfici epiſcopum, cum pleraſque alias epiſcopales munitiones obtineret, reliquas

quoq;

quoque, nempe Elsbergam & Seburgum per dolum in poteſtatem ſuam redegerat: nihil moratus promiſſa ſua de expectando iudicio pontificis Max. cuius etiam diras appellationibus & alijs artibus homo uafer eludebat: nec ſe ſiſtebat, à rege euocatus, neq; dimittebat exercitum. Sed priuſquam operæprecij quicquam faceret rex in Pruſsia, in Poloniam ſeſe recipere coactus eſt, cùm propter peſtem Toruniæ & in omni ea ora inualeſcentem, tum ut Sileſiorum uim reprimeret. Quamobrem ad medium menſis Iunij Petricouiæ comitia habuit. Affuerunt ibi oratores Vuladislai Bohemorum regis, Polonorum opem contra Vngarum, Morauiam & Sileſiam infeſtare non ceſſantem, implorãtes. Itaq; miſſa ſunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in ſubſidium belli. Contra Sileſios uerò, qui & Poloniam ſubinde uexabant, & pleriq; à Vuladislao alieni, Matthiæ partes ſequebantur, eiq; poſt creatum à Bohemis regem Vuladislaum, Vuratislauienſib. authoribus nouo ſacramento ſeſe obſtrinxerant: placuit rem geri totius regni expeditione, iuſſæq; omnes copiæ ad medium Auguſti menſis apud Meſtouiam conuenire. Inſtituta etiam tunc eſt noua ſatrapia ſiue palatinatus in tractu Lublinenſi, qui ad eam diem nullus fu erat, detracta parte de Sendomirienſi, cuius iuriſdictio amplior eſſe uiſa eſt, quàm ut eius moles commodè ab uno palatino ſuſtineri poſſet. Rex conuentu ſoluto Corcinum diuertit, ad bellum ſeſe apparaturus. Interim ei nunciatur, Podoliam atq; Ruſsiã à Tartaris duce Aidoro Ecigeris filio populabundis peti. Nihil tamen rerum utilium prouidit, ac ne præmonuit quidem Podolios, ut ſibi proſpicerent. Itaq; factum eſt, ut à ſeptem ferè millibus Tartarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum Cameneciam, Haliciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbaraaſſum tractus, centum ferè milliarium longitudine, latitudine uerò triginta, cædibus & incendijs miſerabiliter, nemine reſiſtente, uaſtaretur: plurimi mortales ſegetibus demetendis uacantes opprimerentur, & in barbaram ſeruitutem pecudum in morem abigerentur: Lituinouia munitio exureretur: Sbaraſſum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, ſiue Ioannes incendio perijt: uxor uerò eius capta, & in ſeruitutem abducta eſt, & unus de tribus filijs, natu minimus. Dunaiouiam oppidum ſuum, Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis ſtrenuè tutatus eſt. Pomorzanos uerò Suinca uir generoſi animi cum ſex modò ſocijs defendit. Diſcedentes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum, inſecuti quidem ſunt noſtri facta tumultuaria manu: ſed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tartari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut ualetudinem ſequi feſtinantes non poterãt, miſerabilius ſpectaculum inſequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Zartoriſcius, & Martinus Gaſtuodus præfectus ſiue palatinus Kiouienſis, non contemnendas Lithuanorum copias: uerùm ex Polonis non expectatis, dilapſæ ſunt, iactatumq; uulgò eſt, Tartaros à Lithuanis proceribus, miſſo ad eos cum muneribus Glincio duce, excitos fuiſſe, idq; etiam ipſum Tartarorum principem aſſeueraſſe, affirmantem iniuſſu ſuo id factum eſſe. Et comiter autem ipſos acceptos eſſe à Lithuanis, cum ſe per eorum fines præda onuſti domum reciperent. Rex ad Sileſicũ bellum intentus, ad cõſtitutum tempus apud Meſtouiam affuit: ſed copias tardiùs conuenientes, totas ſex ſeptimanas expectauit, ita ut commodum belli gerendi tempus præterlaberetur, & fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac ne incendijs quidem domeſticis parceretur. Ita tunc ſoluta atque adeò profligata erat omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quòd nobilitas Cracouienſis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spitcone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externam militiam eſſe profecturam, niſi ſibi præſcriptum legibus ſtipendium numeraretur: quorum pertinacia ægrè uicta, ſexta demùm & uiceſima die Septembr. rex caſtra mouit, aucto etiam exercitu Tartaris & Lithuanis, ita ut ad ſexaginta millia armatorum in eo eſſe crederentur. Ingreſſus Oppolienſem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cœpit, præſidijsq; firmauit, agros populationibus quoquouerſus permiſsis diuexauit: trãſmiſſoq; apud Chrapouice Odra, uadabili tũc propter ſiccitatem, omiſſa Oppoliæ oppugnatione, Vuratislauiam contendit, ubi à Matthia expectari ſe acceperat: Bregum & Olauiam obiter in poteſtatem ſuam redegit: Occurrerunt autem ei oratores Vngari atque Bohemi, inducias poſtulantes: uerùm in congreſſum Vuladislai filij res dilata eſt. Herneſti quoque Marchionis Miznenſium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affuêre. Nec abhorrebat à pace Cazimirus: ſed Matthias ad omnem rei bene gerendæ occaſionem attentus, pacis conſilia turbauit. Apud Olauiam Polonus caſtra habebat, quarto à Vuratislauia milliario: nec ignorabat Matthias eum cùm aliàs minus cautum eſſe, tum ſpe

Comitia Petricouiæ.

Tartari Podoliam & Ruſsiam depopulantur.

Tartari à Lithuanis contra Polonos exciti.

Matthiæ regis legatio ad Cazimirum.

pacis componendæ ſecurius ac remiſsius agere. Sub noctem igitur equitatum & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonum pabulationi intentum adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uiſa eſt. Cum enim tota nocte exercitus ille ambulaſſet, oriente ſole apud Suanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine diſcurſantes partitis copijs excepit, & facilè in fugam uertit, accurrunt Tartari è propinquo: quibus uiſis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: inſtauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à caſtris hæc gerebantur) ſummittit ſuis auxilio comitatum ſuum aulicum cum Paulo Iaſenio theſaurario: ipſe cum reliquo exercitu ſubſequi feſtinat. hoſtes ubi aſpexêre uires Polonorum augeri, retrocedere ad ſuos in inſidijs latitantes incipiunt: ſed illi quoque fuga ſuorum conſternati, fugæ & ipſi mandarunt præſidium: nec prius conſtitêre, quàm Vuratislauiam peruenêre. Debellatum tunc fuiſſet procul dubio, niſi Ioânes Rithuianius caſtellanus Sendomirienſis & Marſalcus regni ductorq́ue uniuerſi exercitus Polonici noſtros in hoſtium tergis hærentes, præproperè ſiue inſidiarum metu, ſiue inſcitia & imperitia rei militaris, reuocaſſet. Quin ab hoſte corruptum eum fuiſſe iactatum eſt, uerè ne an falſo, non liquet: niſi quòd in re utrinque tam inopinata non uidetur locus fuiſſe corruptioni. Ceciderunt autem in eo conflictu de hoſtium exercitu mille: capti præter gregarios milites ſexaginta nobiliores, in quibus fuêre Vilelmus Perſtenius Bohemus, Petrus Huguicius Sileſius, & Paulus Caruatus Vngarus. Poſt hoc prælium ad duodecimum diem Octobr. commiſſum, oratores Miznenſes non diu commorati in caſtris Polonicis, quòd intempeſtiuum eſſe putarent de pace tunc agere, rebus infectis diſceſſerunt: illud ſolum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganenſe territorium infeſtari à ſuis pateretur. Quarta demùm & uiceſima die Octobris Vuladislaus rex Bohemorum aduenit: uiginti millia pugnatorum habebat is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & conſanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiam itum eſt: & inconſpectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs, coniunctiſq; caſtris aſſedere. Communierat autem & Matthias caſtra ſua ad urbem apud monaſterium ſancti Vincentij, ut è re nata poſſet conſilium capere. Inde tacitus ſpeculabatur, quid reges incœptarent, cum ſuſpirijs & uulſione capillorum dictitans, facilè ſe totum orbem terrarum imperio ſuo ſubiugaturum eſſe, ſi tantas talesq; haberet copias, quantas & quales contra ſe hoſtes ſui adduxiſſent. Cæterùm ij deſides & inertes tempus terere, & nihil in medium conſulere. Suadebant quidem nonnulli, ut reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labore aliò deriuata, ſiccarent, traductaq́ue parte copiarum undique urbem obſidione cingerent. Sed & hoc, & omnia ſalubria conſilia in irritum cadebant unius cuiuſpiam conſiliarij, à Matthia, ut creditum eſt, corrupti ſtudio & opera, in cuius conſilijs maximè reges acquieſcebant, cum ipſi conſilio, iudicioq́ue non multum ualerent: atque is qui nam fuerit, Dlugoſſus non memorat. Agri modò & pagi uaſtabantur, diſcurſantibus quoquo uerſus Polonis, Bohemisq́ue ſine certo duce ac ordine. Cumq́ue in eodem loco diutius caſtra eſſent, & uillæ ac moletrinæ circumquaq; improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuaſit: peſtis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Bohemia panis & cereuiſia, ſed permagno ueniebāt. Nec tamen ueniebat in mentem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut ſi ueniebat, nemo erat, qui eam curam ſuſciperet, cum omnes uiæ calleſq; à Polonis, qui in Vngari exercitu ſtipendia contra regem & populares ſuos faciebant, inſiderentur: à quibus permulti de Polonico & Bohemico exercitu pabulatum aut frumentatum temerè procurrentes excipiebantur, ita ut plenæ eſſent captiuorum turres & ergaſtula Vuratislauienſia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contemptus imperij regij atque magiſtratuum, ex quo ſe cum Bohemis coniunxerunt. Antè eñ aliquid tñ diſciplinæ ſupererat, cum tres homines equeſtris ordinis, ob raptam è templo cum uaſe argenteo ſacroſanctam euchariſtiam, iuſſu regio, inſpectante uniuerſo exercitu, cremati ſunt. Sed id quoque iam deprauantibus noſtros Bohemis, pro piaculo haberi deſierat. Quanquam autem ceſſabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita manſere tam barbara & abominanda ſacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam caſtrorum partem abſumpſit, nequicquam ſatagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingēti currus hauſti ſunt: repertaq́ue ſunt in ſemiuſtulatis curribus fercula ſiue uaſcula ſanctiſsimorum religionis Chriſtianæ myſteriorum. Matthias ubi animaduertit tantum illum Polonorum & Bohemorum cum ſuis regibus torporem & inſcitiam, deſpicere eos,

Matthiæ regis exercitus fuſus fugatusq́;.

Bohemorum exercitus.

Regum inertia.

Sacrilegi puniti.

quos

quos initiò plurimũ reformidarat, cœpit: miſsisq́ in Poloniam expeditioribus copijs,cũ
quibus Oppolienſis quoq; & Cozuchouienſis duces ſuas coniunxerunt,Siradienſem o-
ram omnem,& maiorem Poloniam infeſtauit,& uehemẽter afflixit,nemine repugnante.
Agreſtes quidem apud Boleslaueciam opponere ſeſe uenienti hoſti auſi, paruo negocio
fuſi ac diſsipati ſunt.Apud Clobuſcum tamen,qui eò excurrerant exOppolienſi ditione,
ab agreſtibus & oppidanis profligati ſunt.Arx Medirecia excurſione illa in hoſtium po-
teſtatem uenit,dedente eam Sendiuoio Zidouio Burgrabio, nulla neceſsitate ad id ada-
cto.Ob quod facinus is poſt finitum bellum patrimonio multatus eſt à rege. Hæc cum
ita fierent, & peſtis, famesq́ in caſtris Polonorũ & Bohemorum ingraueſceret,& ineptũ
bello gerendo tempus hybernũ urgeret,de pace inter reges agi cœptum eſt. Cõgreſsi bis
in patenti cãpo tres reges,uiceſima prima demùm die Nouembris, nihil aliud inter ſe cõ-
ſtituêre,quàm ut delecti ab unoquoq; cõſiliarij quaterni Vuratislauiæ cõuenirẽt. Quod
cũ factum eſſet,re inter delectos agitata,pax quidem perpetua non conuenit. Quæ ſatis
æquis conditionibus conuenire potuiſſet,niſi Elizabethæ reginæ Poloniæ faſtus,& per-
tinax odium obſtitiſſet.Nam ea Matthiam affinitate bellum finire cupientem,quòd ne-
que regio,neq; ducali genere ortus eſſet,generum aſpernabatur: & quòd patrui ſui fra-
trisq́ inimicus fuiſſet,auerſabatur,ita ut nullis perſuaſionibus de ſententia dimoueri poſ-
ſet:& indulgebat ei pluſculum Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta menſium conſtitu
tæ inter reges:captiui & munitiones interceptæ,utrinq; redditæ. Nicolaum quoq; Tun-
genum Matthias in eo fœdere cum ſua cauſa cõiunxit.Finito bello Cazimirus Vuladis-
laum filium dimiſit:ipſe per Poznaniam iter faciens Lenciciam profectus,Ludouici Ba-
uarorum ducis oratores,quorum princeps erat Henricus Ratiſponenſis epiſcopus,Velu
nia acciuit.Ibi enim aliquandiu,quoad ipſe ex Sileſia rediret,expectare eos iuſſerat.Pete-
bant ij Georgio ducis ſui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit
generum Cazimirus:ſed Radomiæ demùm,quò rex ad natalem Chriſti diem feſtinabat,
res confecta eſt.Matthias uerò dimiſsis ad Chriſtianos principes & Pontific.Max.literis,
ſolita uanitate de Polonis & Bohemis triumphauit: ac delere funditùs maximos exerci-
tus potuiſſe iactauit,niſi Chriſtianus Chriſtianorũ miſertus eſſet. In Vuratislauienſes ue-
rò & nonnullos Sileſiorum duces maiore licentia mox debacchatus eſt.Indulſit eñ mili-
tibus,ut non modò ex agris ſociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratisla-
uienſium facultates graſſarentur,uxóresq́ & liberos eorum ſecum abducerent.Gliuicen
ſium uerò ducem captum in cuſtodia habuit,ac ditionis parte multauit: itemq́ue Ven-
ceslaum Ribnicenſem.Inuaſit & Oleſſnicenſem dominatum: idemq́ Ceſsinenſi feciſſet,
niſi Præmislus dux conſilio eius maturè explorato,Polonorum præſidio ſeſe præmuniſ-
ſet.Neque uerò induciarum tenax fuit.Statim enim Firſteſteinum munitionem in Sileſia
oppugnare adortus:uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulſus eſt.In Mo-
rauia uerò tres munitiones,redemptis auro defenſoribus earum, in poteſtatem ſuam re-
degit.Sub finem eius anni Nicolaus Blazeouius Sileſius epiſcopus Præmislienſis, cum
illi eccleſiæ tribus & uiginti annis præfuiſſet,ſacris eo die operatus, quòd ſe languere ſen
tiret, in lectum ſe compoſuit, & obdormiuit in CHRISTO. Cui cum collegium ſa-
cerdotum eius eccleſiæ legitimè inſtitutis comitijs ſucceſſorem dare uellet,à rege p Spit-
conem Iaroslauium palatinum Leopolienſem uetitum eſt:fuitq́ ſine epiſcopo ciuitas il-
la fermè tres annos,donec Andreæ Opporouio Varmienſi epiſcopo,rege petente, com-
mendata eſt à Pontifice, ut inde ſe tamen ille ſuſtentaret, qui Varmienſi epiſcopa potiri
per Nicolaum Tungenum non potuit. Per idem tempus Mahomes Turcarum impera-
tor,cum Radulonem palatinum Tranſalpinæ Moldauiæ; quem contra Stephanũ Mol-
dauum adiuuerat,pulſumq́ reſtituerat,in fidem ſuam accepiſſet, tributariumqúe feciſſet,
miſsis in Moldauiam ingentibus copijs,Stephanum quoque ſubigere adortus eſt, nihil
moratus hyemis aſperitatẽ.Verùm is exercitus anni ſequentis initio ad ſedecimum Ca-
lendas Februarij à Stephano palatino,qui uix quadraginta,uel ut alij uolunt,triginta mil
lia habebat ex omni ſuorum hominum,agreſtium ferè, Tranſſyluanienſium item, atque
Cæculorum,quos paulo antè ui & armis ab Vngarorum regno auertat:multitudine co-
acta,inſigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnem & Racoueciam pa-
ludem profligatus eſt.Centum uiginta millia in eo exercitu fuiſſe dicuntur.Nec prius fu-
gam ſtitere Turcæ,quàm Danubium tranſmiſerunt,perſequentibus fugientes Valachis,
& uſq; ad laſsitudinem trucidantibus,uel in paludem ac Danubium impellentib. Itaq; ex

Polonia diuexata Matthiæ copijs.

Matthiæ acerbitas.

Præmislienſis epiſcopæ uacatio.

Cæculi à Stephano ſubacti.

tanto numero pauci euaſêre. Quin & ij, qui uiui in poteſtatem hoſtium uenerant, Stephano iubente omnes, præter paucos inſigniores, interfecti ſunt. Baſſæ quatuor in eo prælio deſiderati, ſigna militaria capta centum & amplius. Nec tamen Valacho incruenta ceſsit uictoria: quippe cuius acies multitudine hoſtium prægrauata inclinare iam cœperat, niſi ipſe inter primos animoſè pugnans pugnam reſtituiſſet. Permagnum autem cùm ad uictoriam, tum ad maiorem hoſtium ſtragem momentum ipſi attulit, quòd omnem circũcirca regionem longè, lateq; in primo Turcarum ingreſſu ipſe exuſſerat. Hinc enim factũ eſt, ut in magna commeatus & pabuli penuria, Turcæ iuxtà ac equi ipſorum debilitarentur. Moderatè autem Stephanus illa ſua fortuna uſus eſt, ſoli Deo uictoriam acceptam referens, ac toto quatriduo deinceps, omni præter panem & aquam cibo abſtinens. Ad Cazimirum deinde in Lithuaniam, quò is poſt initium anni ſeſe receperat, nuncios cũ quatuor primoribus captiuis, ſex & triginta militaribus ſignis, & parte manubiarum miſit: & quoniã facilè intelligebat, nõ eſſe quieturum Mahometem, petiuit ut rex cum exercitu in Ruſsiam propius accederet, uel ſolo nominis ſui terrore Turcam repreſſurus, & iuſiurandum fidelitatis eouſq; dilatum à ſe accepturus. Plurimos autem agreſtium Stephanus fortitudinis ergò in equeſtrem ordinem trãſtulit. Ad Mahometem quoq; ipſum legationem cum donis miſit queſtum, ditiones ſuas à latrunculis ex Turcia profectis infeſtatas eſſe, eamq; manum à ſe profligatam, meritas pœnas ſibi dediſſe: petitumq;, ut reliquos ex eo numero, qui euaſiſſent, ad ſupplicium ſibi Mahometes dederet: quandoquidẽ credibile eſſet, iniuſſu eius factum eſſe, quicquid factum eſſet. Quin & Pontifici maximo, & Vngarorum regi dona miſit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communẽ Chriſtiani nominis hoſtem implorans. Adnixus eſt tamen Matthias gloriam illius uictoriæ in ſe transferre, dimiſsis quoquouerſus literis, quibus iactabat à præfecto ſuo Stephano palatino Turcas profligatos eſſe: nec multo antè tamen ipſe non contemnendam cladem ab illo ipſo præfecto, quemadmodum uideri uolebat, ſuo acceperat, cum ſex millia Vngarorum Maierbalaſſo duce ad uaſtandam Valachiam miſiſſet: ita nihil pudebat hominem uanitatis ſuæ. Nec ita multo pòſt, aduenit ad Cazimirum Iſaacus Trapezuntius, Huſancaſſani legatus, ad ſuſcipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde cum benigno reſponſo dimiſſus, ad cæteros principes Chriſtianos eadem de re acturus profectus eſt. Nec intermiſit Stephanus, nuncijs alijs poſt alios ad regem miſsis, auxilia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab exploratoribus didicerat. Et ſuadebant quidem Lithuani, ut rex tam inſigne Poloniæ & Lithuaniæ contra Turcas propugnaculum, Valachiam, ſumma ope defenderet potius, quàm ea amiſſa, ſeu uerius prodita, de reliquo ſuo dominatu dimicaret: nihil tamen id regem mouebat: nihil ne Polonici quidem ſenatus preces atq; monita idem ſuadentis, cum ad quintam diem Iunij Lublinum ad eum non infrequens cõueniſſet, & quindecim diebus ea de re conſultaſſet: ubi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiẽſis, & Ioannes Rithuianius caſtellanus Sendomirienſis, & Marſalcus regni, approbantibus cæteris grauiter in regem inuecti ſunt, quòd per ipſius, patriſq;, & fratris eius deſidiam, negligentiam & conniuentiam, Polonorum regnum, quod ipſi florentiſsimum accepiſſent, non modò ab hoſtibus, uerùm etiam ab ingratis ſocijs, & malè fœderatis Lithuanis, quos ipſi in poteſtate haberent, miſerabiliter afflictum & acciſum eſſet. Nihil tamen aliud ijs clamoribus & hortationibus tunc effectum eſt, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouitius, dapifer Cracouiẽſis, poſtulatum & monitum pro uetere amicitia, quæ inter Polonorum ac Turcarum reges conſtaret, ne ille Valachiæ, quæ in ditione regis Poloni eſſet, bellum facere pergeret. Aliter, coactum iri Cazimirum bellum ſuis illatum ſumma ui propulſare, qui nunquam quorumuis principum precibus & cohortationibus adduci ſe paſſus eſſet, ut Turcas bello laceſſeret. Si quid Stephanus in Mahometem peccaſſe uideretur, communium conſiliariorum arbitrio cauſam cognoſci oportere: nec defuturum eſſe Cazimirum, quin ſubditum dominus ad ſatisfaciendum læſo adigeret. Cum his mandatis & munere, ueſte uidelicet ſabellina, cuius oram margaritæ exornabant, miſſus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis uſus in itinere, uix intra uertentem annum ad Mahometem peruenit. Interea uerò Mahometes ſeptuaginta nauium claſſe in Tauricam Cherſoneſum miſſa, Tartaris uerò cum equeſtribus copijs præſtò eſſe iuſſis, Capham ſiue Caphatam urbem maritimam munitiſsimam, Genuenſium ditionis, celeberrimo emporio nobilem, terra, mariq; obſedit: & quamuis reiecti eſſent ab oppidanis

Tar-

Stephani moderatio animi.

Vngari à Stephano profligati.

Rithuianij in regem inuecti.

Capha à Turcis capta.

diem in poteſtatem ſuam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinq; annis inſtructa. Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipſisq; proditoribus, & Mengligere Tauricanorum Tartarorum principe, ac duobus fratribus eius; qui ſiue fortuito eò tunc uenerant, ſiue ſeruandi ſui cauſa ex agro in urbem ſe receperant; Conſtantinopolim translata, plebs dimidia parte facultatum multatâ; in ſuis ſedibus aliquandiu relicta eſt: poſtea tamen & ipſa in ſeruitutem abacta. Valachi mercatores, legati, & exploratores centum ſexaginta, omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphenſium formoſiſsimos, contumeliæ & libidini barbari tyrãni deſtinatos, & luculentam ſupellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à cæteris ſegregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præſidij cauſa in ea fuêre, partim per ſpeciem aquandi emiſsis, partim interfectis, Kiliam appulſa, in Stephani poteſtatem dedentibus remigibus, uenit. Capha & arcibus, caſtellisq; circumiacẽtibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncaſtrum ſiue Bialogrodum nauigauit, eamq; urbem ad oſtia Tyre ſiue Neſtri fluuij in pontum Euxinum ſeſe exonerantis ſitam, adiuuantibus à terra Tartaris, expugnauit, ut uult Bernhardus Vapouius: quam non multo pòſt Turcis ac Tartaris diſcedentibus, Stephanus recuperauit. Tametſi Dlugoſſus, cuius ætate hæc acta ſunt, imminere tantum ei urbi tunc Turcas cœpiſſe, memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tempus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem ſe eſſe hoſtium uiribus ſentiens, in montium & ſyluarum latebris ſeſe continuit: munitiones uerò, quo diſtineret hoſtem, præſidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio ſcribæ cuiuſdam regij, qui ad Mengligerem Tartarum alligatus erat, in Poloniam perlata eſſent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuaſit, non ſecus ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſsia uaſtarẽt. Conſultatumq; eſt aliquandiu de bello Turcico in comitijs Corcini, ad initium Iulij menſis inſtitutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma ſumere, ac tam potentem hoſtem laceſſere, & reditum Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belſenſem, & Andream Boriſſouium præpoſitum Lencicienſem & canonicum Cracouienſem legatos regios facta eſt, exactumq; ab eo nouum fidelitatis atq; ſubiectionis iuramentum: id uerò ea de cauſa potiſsimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicens, pellicere eum ad ſe ſatagebat. Per eos dies cum ingens uis imbrium decidiſſet, tantum inundauit Viſtula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret, & ad altaria templorum pertingeret, pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eo portentoſius fuit, quòd toto ſuperiori triennio tanta fuerat ſiccitas, ut non modò apud Plóſcum, ſed etiam apud Toruniã uadabilis eſſet pediti Viſtula. Pridie uerò Calendas Aprilis eiuſdem anni centũ domus Cracouiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturnò incendio conflagrarãt. Porrò Siradienſem & Lencicienſem oram atq; Mazouiam per idem tempus locuſtarum uis ingens ex Vngaria, Morauia & Sileſia profecta, peruagata, non modò ſegetes atq; prata, uerùm etiam arborum frondes depaſta eſt, continuatis ad ſeſquimilliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem examinibus, concurrentibus inter ſe nonnunquam, & ſolis aſpectum denſitate ſua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus ſex ſeptimanis apud Corcinum de repub. conſultando exactis, quinq; conſiliarios de primoribus utriuſq; ordinis, & quatuor ſecretarios canonicos Cracouienſes miſit in Scepuſium, ad regundos fines cum Vngaris, & controuerſias diſceptandas ac dirimendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atq; adeò induciæ quoq; ipſæ ſtabilirentur. Neq; enim ſatisfaciebat conditionibus earum, & pactis conuentis ſuperioris anni Matthias. Verùm Vngari Turcici belli excuſatione uſi, ad eum conuentum non uenêre. Et fecit quidem Matthias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hoſtem, extremã oram Vngariæ ingreſſum: ſed tamen perſequi eum longiùs auſus non eſt, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcæ munitionem, in citeriore ripa Saui excitatam, quinq; millium militum præſidio, unde liberiùs in Sirmienſem agrum poſſent excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus non ſine magna ſtrage ſuorum expugnauit, & mox in interiorem partem regni ſui cum exercitu ſe recepit. Nec multo pòſt reuerſi Turcæ, uſq; ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora trans Tybiſcum ferro, igniq; peruaſtata, ingentem cùm aliarum rerum, tum hominum prædam aſportarunt & abegerunt. Sed ad noſtra reuertamur. Di-

Tartarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.

Polonorũ pauor ob ſubactam à Turcis Beſſarabiam.

Cracouiæ incendium.

Turcæ Vngariam populantur.

miſſo igitur conuentu Corcinenſi,legatisq; ad Scepuſienſem conuentum iterum deſignatis, Cazimirus ad decimumoctauum Calend.Octob.Cracouiam egreſſus unà cum regina, Heduigim filiam natu maximam, quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio deſponderat, Poznaniam deduxit: & adiunctis eis comitibus Caliſienſi atq; Lenciciẽſi palatinis, & compluribus alijs claris & ſplendidis uiris atq; matronis, ad ſpōſum miſit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit, ſed tunc promiſſa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti non modò ſponſus cum amicis, uerum etiam Fridericus imperator cũ nonnullis principibus electoribus, & mille equitum comitatu obuiam profectus eſt. Siradiæ deinde Cazimirus rex conſiliariorum conuentum egit ad diem diuo Martino ſacrum, ea potiſsimum de cauſa, ut ſibi publicè ſubſidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgenſis filio deſpōderat) & apparatum nuptialem cōnferretur. Ac non eſt quidem negatum: ſed reiectum ad arbitrium minorum Polonorum, qui non conuenerant: ne denuò quidem ad diem diuo Nicolao ſacrum euocati, uenêre, non ignari quamobrem accerſerentur. Ita nihil tunc perfectum eſt de ſubſidio. Rex quod reliquum erat anni, partim Pyſdris, partim Coli commoratus, cum de Sochazouiẽſi arce & territorio cum Anna, quæ Vuladiſlai Mazouiorum ducis defuncti uxor fuerat, tranſegiſſet, ſub initium Februarij inſequentis anni, cum non contemnendo procerum & mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcemq; tradente Anna in poteſtatem ſuã redegit. Anteuerterãt quidem eũ Ioãnes & Boleslaus duces Varſauienſes, fauente pleraq; omni nobilitate eius oræ, arcem occupaturi: ſed eos archiepiſcopi familia, quæ prior in arcem peruenerat, aditu prohibuit. Cum igitur cogitatum facinus eis non ſucceſsiſſet, orare regem inſtituerũt, nec ſe hæreditate ſua defraudaret: ſed nihil impetrarunt. Atq; ex eo tempore Sochazouia in ditione regis pmanet. Vngari uerò & Poloni, pceres cũ apud antiquam uillam congreſsi eſſent, inducias inter reges ſuos redintegrarunt, cùm inter eos conueniſſent, ut Matthias Cazimiro Smigrodum, epiſcopo autem Cracouienſi Muſſinam redderet: epiſcopus uerò ne prædones ibi receptaret: Cum Valachorum palatino uterque rex duorum annorum inducias ut ſeruaret. Ad utrum autem regem Valachiã pertineat, ut alio conuentu inter proceres diſceptaretur. Ad res deinde Pruſsicas rex animum intendit, permoleſtè ferens, Nicolaum Tungenum inuito ſe in Varmienſem epiſcopam intraſiſſe, & cum Vngaro ex profeſſo ſentire. Videbaturq; res ad rebellionem totius Pruſsiæ ſpectare, quòd & proceres nonnulli Pruſsi, & Gdanenſes ciues, in primis Tungeno non obſcurè fauebant: & uerò magiſter Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari ſecreta colloquia habuiſſe ferebatur. Itaq; Cazimirus maturè Sochazouia profectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breſte, Neſſouiæ, Toruniæq; nullo operæprecio tempus triuit, minoris Poloniæ proceres diutiùs expectans. Interea uenit ad eum Toruniam Vlricus magiſtri marſalcus & legatus, ſuſpicione magiſtrũ purgans. Ipſe deinde magiſter Henricus Richtembergius ad mediũ menſis Maij Mariebur gum, quò rex iam ad finem Aprilis uenerat, acceſsit: acceptus perhonorificè, prodeuntibus obuiam ac deducentibus duobus epiſcopis, aliquot palatinis, & omni aulico comitatu regio: factaq; audientia, denuò ſe regi purgare inſtituit, & nouum iuſiurandũ, ſi poſceretur, obtulit: contra Tungenum conſilio & auxilio ſe regi non defuturum eſſe promiſit. Sed tñ benignè dimiſſus à rege, quod promiſit non præſtitit, uarias moras & excuſatiões nectens. Gliſcebat tunc Gdani ſeditio inter ſenatum atq; populũ: eam rex, miſsis illuc Iacobo archiepiſcopo, & Ioanne Rithuianio marſalco, ſedauit. Elbingæ deinde conuentũ Pruſſorum contra Nicolaum Tungenum inſtituit. Sed infecêre conſilia eius Gdanenſes: & res Valachicæ & Podolicæ eum in Poloniam reuocabant. Redierat enim à Mahomete Turcarum imperatore Martinus Vurocimouicius, renunciabatq;, in Bulgaria apud Varnam ſe eum cum ingentibus copijs in Valachiam contendentem reperiſſe: expoſitiſque mandatis regijs, reſponſum ab eo accepiſſe, illum poſtulata regis facturum fuiſſe, ſi ea apud Adrianopolim in procinctu, ac non iam in expeditione & itinere accepiſſet: Tranſalpinenſium, Tartarorumq; ſibi uectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud ſuſcepiſſe, eis deeſſe non poſſe: daturum tamen etiam tum pacem Valacho, ſi is tributum ipſi penderet, captiuos remitteret, Kiliam urbem ad oſtia Danubij ſitam (quæ neſcio an Achillea ſit integro uocabulo) Beſſerabibus reſtitueret. Quas conditiones cum Stephanus palatinus Valachiæ non acciperet, Mahometem nauibus tranſmiſſo, & ob dubiã fortunam belli quinq; pontibus iuncto Danubio, Valachię infeſta ſigna intuliſſe. Ab alia uerò parte Tartaros quoq; eam infeſtare: quibus dum obuiam it cũ ſuis copijs Stephanus, ſpacium

Cõuentus conſiliariorum Siradiæ.

1476.ann.

Henrici magiſtri Cruciferorum ſuſpecta fides.

Turcæ ac Tartari Valachiã infeſtarunt.

ſpacium tranſmittendi per ocium Danubij Turcis dederit. Hæc ferè Vurocimouícius re-
ferebat. Conſequebantur autem eum ipſius Stephani nuncij alij poſt alios, nunciantes re
gi, Tartaros quidem ingenti clade ab eo profligatos, fugatosq́ uſq; ad Boriſthenem, prę-
da omni, impedimentis, & ueſtibus atq; armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine
euaſiſſe. Contra Turcas uerò non ſatis uirum eum habere, nec audere eis aperto Marte
reſiſtere. Ipſum ditionem ſuam longè, lateq́ urere, ne progredi longiùs hoſtis poſsit, pro-
pter pabuli & commeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores neceſſariò longius
à caſtris progredientes, ex inſidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo
hoſtibus circundatum, diffugientibus ſuis, ipſum quoque melioribus rebus ſeruare ſe co
actum eſſe. Et quamuis propè triginta millia hoſtium trucidata ſint, tamen leuiculum ui-
deri id detrimentum in tanto exercitu. Valachos uerò non pluribus quàm ducentis eo
conflictu amiſsis: tamen ſiue diffiſos uiribus ſuis, ſiue aduerſa fortuna alienatos à Stepha
no, ſibi quemque priuatim proſpicere, nihil in commune conſulere. Sed facilè eorum ani
mos & ſanari, & recreari poſſe uel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd ſi fortè Vala-
chia regi minus eſſet curæ, at de Podolia & Ruſsia eſſet ſollicitus. Periculum enim eſſe,
ne Turcæ peruaſtata Valachia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod
quidem ita accidit. Percurſata enim omni Valachia, Sozauia & Chozimo, alijsq́ muni-
tionibus fruſtrà tentatis, Podoliæ quoq; fines ij attigerũt, & aliquot uicos ignobiles atq;
pagos exuſſerunt. His igitur cognitis Cazimirus, Ruſsiam omnem, Podoliam, & Belſen
ſem tractum arma ſumere, & cum Paulo Iaſenio theſaurario, & Belſenſi, Chelmẽſiq; prę-
fecto, ad Valachiæ fines ſine mora adeſſe iubet: ipſe omiſſa in præſens rerum Pruſsicarum
cura, ſororeq́ Elizabetha uidua, quæ cum Henrico Stolpenſium Pomeranorũ duce nu- *Cazimiri ſo-ror.*
pta fuerat, & illis ipſis dieb. cũ filio Bogufalo ſiue Boguslao uiſendi ipſius gratia Marie-
burgũ aduenerat, honorificè dimiſſa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Au-
guſti menſis Petricouiã, quò edixerat comitia, acceſsit. Ibi conſumptis necquicq́ in con-
ſultatione de republica ac defendenda ſeu uindicanda Valachia tribus hebdomadibus,
nihil utile conſtitutũ eſt. Neq; eñ accõmodatũ eſſe uidebat̃ expeditioni bellicæ anni tem
pus autumnale: & Ruſsi cum Iaſenio, cùm diutiùs apud Cameneciam & alijs in locis Po
doliæ ſtatiua habuiſſent, neq; tranſgredi ſine rege fines regni ad opem ferendam Vala-
chis implorantibus uellent, neq; domos iniuſſu regio diſcedere honeſtũ putarent, nõ mi-
noribus damnis omnem eam oram affecerant, quàm ſi hoſtilis exercitus eam peruaſiſſet.
Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum uerò Coli ad
medium Septembris inſtituti. Et Corcini quidem, rege ipſo per ſe poſtulante, quaterno-
rum groſſorum tributum iugerale ſcitum eſt: maiores uerò Poloni labefactationem iuris
publici cauſificati ſunt, quòd Matthias Moſinius præfecturam maioris Poloniæ, & pala
tinatum Caliſsienſem pariter obtineret. Cazimirus Corcino Lublinum profectus, ſalu-
tata regina, quæ Radomia illuc uenerat, in Ruſsiam ad Belſum uſq; progreſſus eſt, ut fa-
ma aduentus ſui ſuos recrearet, Turcasq́ reprimeret. Nec mora exceſſerunt ij Valachia, ſi-
ue metu regis Poloni aduentantis, ſiue peſte pariter & fame afflicti, ſiue quòd hyems ap- *Claßis Turci-*
ppinquabat. Non parũ uerò momenti illud quoq; Mahometi ad maturandũ reditum at- *cæ naufra-*
tulit, quòd claſſem quæ ſupplementum militum & machinas ad expugnandas munitio- *gium.*
nes ipſi ſubuehebat, tempeſtate diſiectam amiſit. Aliquanto autem plus per omne illud
bellum Tranſalpini, quàm Turcæ ipſi Valachis incommodarunt: quippe qui & locorum
periti eſſent, & lingua eadem uterentur. Iidemq́ Turcarum inopiam cõmeatu de ſuis a-
gris ſupportando ſubleuarunt. At Matthias rex Vngarorum, ubi cognouit Mahometem
ſe cũ exercitu è Valachia recepiſſe, hinc quoq; uanam gloriam, compendiumq́ apud Ita-
los aucupatus eſt, abuſus hominum credulitate. A ſe enim pulſum Turcam, turpiter fu-
gam cœpiſſe, literis diuulgauit, excidiumq́ue eius pollicebatur. Quam uanitatem eius
alebant apud exteras gentes uiri literati, munificentia eius deliniti, res geſtas eius ſcriptis
ſuis in immenſum attollentes. Qua quidem illud ſanè perfecit, ut pontifex Max. cum o-
mnibus principibus & communitatibus Italiæ, præter ducem Mediolanenſium, qui im-
poni ſibi paſſus non eſt, bis centum millia aureorum ipſi in ſubſidium conferret. In quo
Ferdinandi Neapolitani regis opera & ſtudium Vngaro maximè adiumento fuit. Filiam
enim eius regis notham Beatricem illis ipſis diebus Matthias alteram uxorem duxerat. *Beatrix altera Matthiæ regis uxor.*
Sed non multo pòſt Vngari uanitas redarguta eſt. Ad medium enim Octobris Tur-
cæ facta è Bozna excurſione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem uehemen-

ter uaſtarunt,prædamq́ ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt:& mox munitiones ligneas ab ipſo Matthia ſupra Danubium paulò infra Smiderouiam extructas, & quinque millium militum præſidio firmas, quatuor quidem expugnarunt,quintam uerò per deditionem acceperunt, ipſo Mahomete cum maioribus copijs haud longè ſucceſſum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum imperator,ſuſpicatus Turcas à Matthia in ditiones ſuas immiſſos eſſe,ſimulq́ ratus oblatam ſibi occaſionem perduelles ſuos,illius fœderatos, quorum princeps erat Grofnicher, ſiue ut alij habent,Grofnikel, hoc eſt comes Nicolaus,ulciſcendi, delectu ſuorum habito, quatuor millium Bohemorum auxilijs à Vuladislao rege acceptis,nihil retardatus hyemis aſperitate,munitiones ipſorum perduellium partim per uim, partim per deditionem recepit. In æſtatem uerò maius bellum contra Vngarum apparabat: miſſoq́ ad Cazimirum Raphaële Leſcinio Polono oratore,ad ſocietatem belli eum contra communem hoſtem inuitabat. Huic Bohemorum rex ſuam & ipſe legationem eadem de re adiunxit:quæ Vilnam proſecutæ Cazimirum,quò ſe,non plus quindecim diebus apud Belſum commoratus, receperat, mandata expoſuêre.Habebat autem is exploratum de hoſtili Matthiæ contra ſe animo,& ſubdolis machinationibus: nimirum quòd ille Valacho, abalienandi eius à Polonis cauſa, auxilia contra Tranſalpinenſes miſiſſet: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patruelem,cum Alexandro filio ad ſe accitos,de Berualdi,Ziueciæ, & Seflari munitionum Polonicarum deditione, promittens eas,quas ipſis in Vngaria ademerat,ſe redditurum eſſe ſollicitaſſet:cum Cruciferis Pruſsienſibus fœdus clandeſtinum pridem inchoatum,in nuptijs ſuis confeciſſet,promiſsisq́ auxilijs,ad uiolandam pacem & bellum faciendum eos concitaret,atq; in eam rem mercenarium militem in Sileſia conſcriberet. Hæc igitur cum explorata haberet Cazimirus,ad medium Aprilis anni inſequentis comitia Petricouiam Polonis edixit, ipſeq́ ſubſequentibus Imperatoris & Bohemorum regis oratoribus in tempore affuit.Re ad ſenatum relata,placebat quidem auxilia mitti Imperatori: ſed quónam id modò fieret,non expediebatur,propterea quòd inane erat ærarium:nobilitas uerò neque militare gratis ultra fines regni uolebat,neque tributum ſciſcebat.Itaq; reſponſum eſt oratoribus,regem domeſtici aduerſus Turcas ac Tartaros, Cruciferos, atq; ipſos etiam Vngaros belli expectatione diſtentum, nulla in præſens auxilia Imperatori poſſe mittere.Et quo æquioribus animis id principes illi acciperent, ad Imperatorem quidem Andreas Opporouius Varmienſis epiſcopus,ad Bohemum uerò Ioannes Dreuicius ſcriba regius, oratores miſsi.Ac Bohemo quidem pater tria millia aureorum dono tranſmiſit,in ſubſidium comparandorum ac Cæſari mittendorum auxiliorum gratia.In Pruſsiã uerò ac Marieburgũ præſidij cauſa miſit idem Petrum Duninũ caſtellanum Siradienſem & præfectum Lencicienſem,& Ioannem Bialum,quo uerbo album Poloni uocant, cum ſexcentis equitibus,& quadringentis peditibus mercenarijs, ut Pruſſos in officio continerent,ſuſtinerentq́ Cruciferorum impetum,ſi quem facerent in regiam ditionem, tantiſper donec rex ipſe cum maioribus copijs ſubſequeretur. Non modò enim incertis rumoribus iactabatur,Cruciferos ad rebellionem ſpectare:cum Vngaro per crebros internuncios fœdus & ſocietatem inire:Marieburgenſem & Culmenſem palatinos, Philippũ Biſſouium conſulem Gdanenſem,& nonnullos alios regiæ ditionis in eorum partes inclinare:ſed certis etiam indicijs & literis interceptis conſilia eorum deprehenſa erant.Sollicitabantur etiam ab eis ad defectionem duces Mazouij:nec admodum ij abhorrere à tam nefario facinore uidebantur,niſi conſiliarij quidam grauiores à concepto ſcelere eos reuocaſſent.Nec ſanè nihil actum eſt illa præſidij miſsione in Pruſsiam. Multorum enim animi ſanati ſunt,multi immatura adhuc conſpiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas quidem Pruſsica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitum menſis Iunij acto, ſacramento ſe obligarunt,à Polonis nunquam defecturos.Si quod autem bellum exoriretur,ſe pro illis arma ſumpturos:agreſtes quintum quemq; expedituros: ciuitates uerò ſingulæ militum certum numerum promiſerunt.Iam uerò & ij qui in ditione Cruciferorum erant,conuentu inſtituto ſtatuerunt inter ſe,non ſequi eorum temeritatem, ſi quod bellũ Polonis ij facere uellent.Itaq; non cõmouerunt ſeſe tunc Cruciferi,præſertim ꝙ neq; Vngarus quicquam eorum quæ conuenerant,præſtabat.Coëgerat is quidem in Sileſia qnq; millia mercenariorum militum:atq; is exercitus,priuſq́ educeretur quopiam, permagna licentia in ſocios circumquaque non modò prædis agendis, uerùm etiam incendijs,ſtupris,cædibus,& omni genere crudelitatis debacchabat.Sed ei Bohemus, ſiue ut ſua tueretur,ſiue ut quoſuis Matthiæ conatus impediret,non multò minores copias è Bohemia tranſ-

Fridericus Imp. bello perduelles ſuos perſequitur.

1477. ann. Comitia Petricouiæ.

Pruſsi ad res nouas ſpectant.

Matthiæ regis exercitus fugatus è Sileſia.

tranſmiſſas opponebat. Quarum aduẽtum cum non ſuſtineret ille Sileſiorum exercitus,
in Vngariam ſeſe raptim euoluit,ſiue ut ſibi conſuleret,ſiue(qđ credibilius eſt) ꝙ à Mat-
thia accerſeretur.Perduelles ne aũt Imperatoris fœderatos ſuos dudum ab Imperatore e-
iectos, uindicare is cupiuerit, an ſibi & Vngariæ finitimæ ab illo metuerit,incertum eſt.
Duxit quidem & Vuladislaus ipſe exercitum illum ſuum è Sileſia reuocatum, in Auſtri-
am,ab Imperatore accitus:uerùm non diu ibi moratus eſt, ſiue quòd ſatis habebat Cæſar
Auſtriam pacaſſe,ſiue quòd deerat pecunia in ſtipendium tanto exercitui:octo enim mil
lia Bohemorum habebat.Accepto igitur Viennę ab Imperatore ſolenni ceremonia uexil
lo,quo ſe cliẽtem & pincernam Imperatoris Romani profitebatur,in Bohemiam ſe cum
omnibus copijs ſuis recepit.His igitur cognitis Cruciferi quieſcebant. Nec parum & il-
lud inquieta eorum conſilia turbauit,quòd Magiſtrum per id tempus amiſêre.Ac ſuffece
runt ij quidem defuncto Martinum Truchſeſſum,quem interdum Treslerum Dlugoſſus
uocat,commendatorem Oſterrodenſem,pridie Nonas Auguſti habitis Regio monte co
mitijs:nec abhorrebat is à bello,ſed eum Fridericus imperator minacib. literis deterruit.

Vuladislaus rex Bohemiæ à Friderico imp. inueſtitus.

Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Pruſsia:non item in Polonia. Nouo enim con-
uentu poſt comitia Petricouienſia Corcini inſtituto,fremere nobilitas & proceres in re-
gem,nec uelle tributum ab eo petitum ſciſcere,aut omninò ad conſilium de repub.acce-
dere,propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracouienſi poſt obitum Ioannis
Pileçij ad caſtellaniã eiuſdẽ urbis ꝓuecto, Ioannẽ Rithuianiũ caſtellanũ Sendomiriẽſem,
& marſalcũ regni,ſucceſſorẽ in palatinatu Cracouienſi dederat cõtra leges: quib. cauet̃,
ne uni plures magiſtratus honoréſue mandent̃. Iam uerò de Nicolai Comorouij defe-
ctione ad Vngaros conſtans fama increbeſcebat.Et res minimè contẽnenda eſſe uideba
tur,propterea ꝙ arces & poſſeſsiones eius in faucibus Carpathi mõtis, qui Poloniam ab
Vngaria dirimit,ſitæ,ſi ab Vngaro occuparentur,faciliorem ipſi aditum in Poloniam pa
tefacturæ,& ꝓpter ſalſarũ aquarũ abundantiã,reditus regios è ſalinis imminuturæ eſſent.
Inde enim ſalem Vngaris ſuppeditari poſſe,quem ad eum diem è Polonia petere neceſſe
haberent.Subornati igit̃,à rege qui ægrũ Comorouij animũ ſanarent:ad extremũ Spitco
Iaroslauius Leopolienſis ſiue Ruſsiæ, & Stanislaus Vantropca, Belſenſes palatini,ad eũ
profecti,perſuadere ei conati ſunt,ut arces illas cum poſſeſsionibus regi Polono traderet,
pecunia,qua eas addictas ipſe tenebat,accepta:damnorũ,quæ ſe Polonæ reipublicæ cau
ſa accepiſſe prætexeret,æſtimationem,bonorum uirorum arbitrio permitteret. Quib. re-
bus cum nihil apud eum proficeretur,miſſus Iacobus Dembenius palatinus Sendomiri-
enſis,& præfectus Cracouienſis,cum tumultuaria manu,arces eas intra quinquageſimũ
diem expugnauit.Ac Berualdum quidem diruit,Ziueciam incendit,Seflaros uerò Mar-
co Ratoldo addictos reſtituit.Tunc demum Comorouius Cracouiã ad regem accurrit,
facinusq́ ſuum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus eſt.
Et eò quidem uſq; inflexerat regis clementiam,ut ipſi alia bona in territorio Chelmenſi,ꝓ
ademptis illis dare uellet:uerùm ille ſuperbè eam conditionem aſpernatus,& in Vngariã
profectus,Matthiæ regis opem implorauit: ea uerò deſtitutus,in Poloniã redijt, & Craſ-
noſtauienſe territorium à Cazimiro ægrè impetrauit.Matthias enim tunc irritatus à Fri-
derico,cum eum exercitum dimiſiſſe cognouiſſet,nequicquam diſſuadentibus ac depre
cantibus Vngaris,& contra Turcas potius,qui Vngariam tunc populabantur,ire cohor-
tantib.in Auſtriã fecit expeditionẽ,eãq; totã quãta eſt,ad fines uſq; Bauariæ ꝓuaſtauit: op
pida pleraq; oĩa & munitiones,ipſis Auſtrijs ferè dedentib.in poteſtatẽ ſuã redegit: Vien
nam obſedit & oppugnauit:ſed ab ea crebris Haugi comitis,q intus erat cũ nõ contẽnen
do militũ præſidio,eruptionib.non ſine magna ſtrage repulſus eſt, Friderico Impatore a-
pud Styriã urbem ſe continente,& Bohemorũ,Polonorũq́ opem fruſtra implorante.Iam
enĩ hyems appetebat.Miſit quidem ei Cazimirus in ſubſidium decem millia aureorum ꝑ
Andream Boriſſouium cognomento Roſam,prępoſitum Lencicienſem:ſed ea Cæſar nõ
accepit,ob ſpem pacis : cui componendæ non modò pontificij & Venetorum oratores,
uerùm etiam Vngarorum proceres nauabant operã:idq; hoc enixius,quòd triginta mil-
lia Turcarum per id tempus excurſione facta in forum Iulij, omnem eam orã uſq; ad Cu-
nigli anum Venetiæ oppidũ,miſerandum in modum uaſtarunt, deleto Venetorum præſi
dio,quod ipſis ad Sontium ſiue Liſontium amnem duce Hieron. Nouello oppoſuerant.
Tardius tamẽ ea pax,nec niſi Vngaro tẽpeſtatibus hybernis & niuib. reiecto ex Auſtria,
conuenit: & quidem non ſatis honeſtis Friderico conditionibus: nempe,ut ſe omni iure
ac

Salinæ in faucibus Carpathi.

Vienna obſeſſa.

Turcæ forũ Iulij infeſtarunt, & Venetorum copias profligarunt.

Pax inter Fridericum & Matthiam.

ac titulo regni Vngarici abdicaret: Bohemici uerò faſces, & quod uocant Feudum, Matthiæ conferret: eidemq; pro munitionib. interceptis in Auſtria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum poſtremę non fecit ſatis. Quo factum eſt, ut Matthias diutius munitiones Auſtriacas, non inuitis Auſtrijs, qui Fridericum oderãt, retineret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuiſſet Matthias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerũt. Stephanus autem Valachiæ palatinus, ultrò ſumptis armis, Tranſalpinam infeſtauit, Radulonem ſiue Draculam palatinum eius oræ à Braſſouienſibus ciuibus proditum cœpit: eiectisq; Turcarum præſidijs, Cipuliſſam unum de ſuis purpuratis genti præfecit. Quin & Totruſsienſe territorium, quod in ditione Turcarum erat, ferro & igni uexauit, ſalinasq; fructuoſiſsimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis, uir in ſtudijs humanitatis & bonarum literarum non mediocriter uerſatus, uerùm libidinoſus, cum ſanus apud Rohatinum degeret, in cubiculo pronus diſtenſis manibus mortuus repertus eſt: cuius uitam Philippus Callimachus Florentinus deſcripſiſſe dicitur. Poſt quem plus quàm duobus annis urbs illa caruit archiepiſcopo. Boleslaus Mazouiorum dux Annam uxorem, Pauli Hunouij palatini quondam Belſenſis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxiſſet, eadem leuitate qua duxerat, repudiauit.

Mazouiorum ducum diſparia coniugia.

Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à uiro plebeio uxorem, nefario matrimonio ſibi coniunxerat: eaqúe defuncta, ac ducali pompa ſepulta, alteram non minus obſcuram puellam, Alexij cuiuſdam filiam, uxorem ſibi adſciuit.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS NONVS.

1478. ann.

CAZIMIRVS rex plus quatuor menſib. Cracouiæ pręter morem commoratus, ad exitũ Nouẽbris inde diſcedens, & lignũ crucis Chriſti apud monaſteriũ Calui montis de more ueneratus, Radomię reliquũ anni tempus, & ſequentis principiũ exegit. Ibi uerò regina cum duob. filijs natu maximis, ac totidẽ filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimã diem Ianuarij comitia edixerat, ſe contulit. Nec tamen operæprecij quicquã ibi fecit, cùm propter tardiorem aduẽtum & infrequentiã conſiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magiſter Cruciferorum, quamuis accitus promiſiſſet, ueniebat, ut ſecundum pacta in uerba regis iuraret. Quin ad rebellionem planè ſpectare is referebatur. Cumq; ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Cruciferis impendebat, & ad continendos in officio Pruſſos, ſumptu opus eſſet, & in eum uſum tributum agrarium ſciſcendum eſſe pleriſque omnibus uideretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt.

Sendomiriẽſis præfecturæ priuilegium.

Priuilegium aũt ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomirienſem pręfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret, niſi pro hoſte publico, & læſæ maieſtatis reo haberi mallet. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Cracouienſis perfecit, cum ex teſtamento Derslai fratris caſtellani Cracouiẽſis paulò antè mortui, præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidiſſet. Conuentu dimiſſo, rex in Pruſsiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem ſecrętam, defectionem à Matthia pollicentem, ſola regina arbitra & interprete audiuit. Nec tñ ei quicq; certi reſpondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxã expertus. Breſte deinde in Cuiauia Pruſſorum cõuentũ egit, eoq; magiſtrum rurſus fruſtra euocauit: Pruſſorum ſuorum animos confirmauit, Sbigneum Vuladislauienſem epiſcopũ gubernatorem eis dedit: Marieburgenſem præfecturam à Ioanne Coſcelecio in Petrum Duninum Siradienſem caſtellanum tranſtulit. Inde uerò profectus, Lithuanicum Breſte adiit: ibiq; conuentu Lithuanorum ad medium Martij menſis inſtituto, principatus illius rebus proſpexit: uicarium uerò pro ſe de duobus filijs præſentib. utrũuis, petentib. illis relinquere noluit, quãuis Albertus tacitis lachrymis cupere id ſe non diſsimularet.

Turcica & Tartarica legatio ad Cazimirum de pace.

Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tartarorum

quoq;

quoque principis Nurduuuladi legationem ſecum ducens, amicitiam & ſocietatem petitum amborum nomine, adijciens Tartarum Mahometis authoritate eò adductum eſſe. Quibus reſponſum eſt, regem libenter accipere, quæ ſibi deferrentur, ſuosq; oratores ad utrunque confirmandi fœderis cauſa miſſurum. Quid autem Mahometem ad ineundū cū rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: niſi fortè res aduerſæ, cladesque ſuperiori bello Valachio terra, mariq; acceptæ, & quòd non ſolum eius, quem Stephani clientis ſui iniuriam ultum ire credebat, ſed plerorumq; omnium Chriſtianorum principum ſocia arma, coniunctasque uires metuebat. Audiebat enim eos dudum diſsidentes, in gratiam rediſſe, ſtudio belli communi conſilio & iunctis uiribus ſibi faciendi. Turcarum ac Tartarorum legatis dimiſsis, Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecoſten edicta. Interim epiſcopus Vuladislauienſis, conuentu Pruſſorum Grudenti poſt paſcha inſtituto, nouo eos iureiurando, ultro ab eis oblato, regi & regno obligauit. Id bis ne, hoc uidelicet atque ſuperiore anno (quaſi ſemel ſatis non eſſet) factum ſit, an Dlugoſſus lapſu memoriæ repetierit, neſcio. Ad Magiſtrum uerò quinque legati miſſi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus ſalubria monita, non modò non uenit Petricouiam ad comitia, ſed etiam bellum contra regem adornabat, non tam ſuis uiribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principum uanis pollicitationibus, ac ſpe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quò maiorem haberet belli faciendi opportunitatem, Brodniciam, & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmenſis, Althauſum ni fallor, Germani uocant, de Ioanne Schumbergio Bernhardi defuncti fratre redemit, perſolutis ſtipendijs, quæ Bernhardus bello ſuperiore meruerat, quæ rex iam prior ſoluere cœperat. Eas igitur munitiones militum præſidijs firmauit, ipſe cum exercitu ex agreſti ferè multitudine coacto, apud Oſterrodam aliquandiu caſtra habuit, ab Vngaro promiſſa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt ut ſine difficultate & controuerſia duodenûm groſſorum tributum decerneretur in ſtipendia mercenariorum militum, per quos tunc in Pruſſia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actum in illis comitijs, niſi quòd importatio ſalis exotici in Poloniam uetita eſt, propterea quòd apud Pincum in maiore Polonia nouæ ſalinæ extitiſſent. Ad Matthiam uerò miſſus eſt Stanislaus Vantropca palatinus Belſenſis poſtulatum, ne ille rebellium contra regem ſuum Tungeni & Cruciferorum defenſionem ſuſciperet, fœderi, quod antiquitùs inter Vngaros & Polonos conſtitutum, nec ita pridem renouatum intercedat, repugnantem. Porrò ad Pontificem Max. Ioannes Goslubius iureconſultus, & Canonicus Poznanienſis allegatus eſt, queſtum de Balthaſare de Piſcia nuncio ipſius, qui apud Vuratislauiam degens, Vuladislao quidem Bohemo ut hæretico, Cazimiro autem ut fautori hæreticorum, in gratiam Matthiæ ſacris interdixerat. Etſi enim ineunte uere pax inter Matthiam & Vuladislaum per utriuſque conſiliarios apud Bernam Morauiæ conuentu acto facta erat, Matthias tamen re apud Pelſnam, quam cum Budeouice retinebat, per præfectos præſidij ſui contra Burianum Vuladislai copiarum ducem proſperè geſta elatus, ſimulque tumultu Pragenſis ciuitatis contra legatos ſuos Varadinenſem epiſcopum, & palatinum Tranſyluanienſem temerè concitato irritatus, bellum inſtaurabat, pacem illam irritam eſſe dictitās, quippe quæ nec ſuo iuſſu, nec authore pontifice, aut legato eius confecta eſſet: cui & legatus ipſe Gabriel monachus, epiſcopus Agrienſis, & recens cardinalis creatus, frigidam ſuffundebat, & inſanientem ſua ſponte, magis etiam concitabat: fruſtra retinentibus Vngaris & Sileſijs proceribus, quibus pax exoptata affulſerat. Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belſenſis, Budenſi præpoſito comitatus, illud reſponſum à Matthia retulit, eum fœderatis ſuis deeſſe rectè non poſſe. Sed ſi Cazimirus bello contra Cruciferos abſtineret, habere Matthiam uias, quibus Cruciferi ad officium reuocentur, & ipſe fœderis iureiurando cum eis ſanciti religione ſoluatur. Hac igitur de cauſa miſsi ad eum denuò legati Ioannes Dlugoſſus, & Stanislaus Marſalcouicius, qui exquirerent, quæ nam illa eſſent, quæ Matthias tectius ſignificaſſet. Ac nihil ij quidem eiuſmodi compererunt: pernegabat enim Matthias, ſe tale quicquam Cazimiro renunciari mandaſſe. Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloniam infeſtaret, partim Cruciferos adiuuaret, conſtituerunt cum eo, ut ad initium Februarij menſis regum uterque conſiliarios ſuos Olomuciam, omnium controuerſiarum componendarum, paciſque inſtaurandæ cauſa mitteret, interea uerò utrinque ab armis diſcederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmienſi ditione

Pruſſi denuò iurant in uerba Poloni.

Salinæ Pincenſes in Polonia.

Res Bohemicæ.

Legatio Cazimiri ad Matthiam.

Bellum Pruſſicum.

ditione cœpiſſet. Verùm diſplicuêre uehementer hæc pacta Polonis, iniuſſu ſuo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in Pruſsiam miſerat: atque is Cruciferos quieſcentes adhûc laceſſere uetitus, Varmienſem oram infeſtabat. Preſtò tamen fuit Tungeno Magiſter cum aliquantis agreſtium magis quàm militum copijs. Sed noſtris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum ſe recepit. Quo facto liberius uaſtata eſt Varma: ac ne Sambienſi quidem agro pepercit miles: munitionesq́ue aliquot de Tungeno receptæ, ad hæc auxiliares Vngari copiæ ſeptem millium militum, quæ ductu Zeloni Bohemi ſub ſpecie ferendæ opis Ioanni duci Zeganenſium contra Albertum Marchionem Brandeburgenſem per Pomeraniam ad Cruciferos penetrare nitebantur, bis à Marchione magna ſtrage profligo erant. Atq; ijs rebus perculſi Tungenus ac Magiſter, de pace cũ Sbigneo Vuladiſlauienſi epiſcopo, Paulo Iaſenio theſaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgenſi, regijs magiſtratibus, tractare cœperant. Sed ſtatim cœpto deſtiterunt, ubi de ictis inter reges inducijs, quibus ipſi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen deſtitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionumq́ue oppugnatione.

Tartarorum excurſio in Podoliam.

Per id tempus Tartari domeſtica egeſtate, penuriaq́ue adacti, in Podoliam incurſionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per inſidias hominum indicio comperiſſent, adeſſe Spitconem Iaroslauium Leopolienſem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos, cum non contemnendo equitatu, diſceſsione ſimulata in ſyluis aliquandiu delituêre, & mox ſecuris noſtris ad Braslauiam excurrerunt, oppidum incenderunt, parumq́ue abfuit, quin & arce potirentur: ſed reiecti tamen, cum magna præda ſeſe receperunt. Eodemq́ue tempore Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ eſt inter Malburgettum, Villacum, & Salisburgum, acerbè depopulati ſunt: longiusq́ue progreſsi fuiſſent, niſi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concurſu facto eis obſtitiſſent, pontemq́ue interrupiſſent, ubi mille trecenti ferè Chriſtiani cæſi ſunt. Per omne aũt id tempus poſt ſolutum conuentum Petricouienſem Cazimirus cum uxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcicini & Cracouiæ commoratus eſt.

1479. ann. Comitia Petricouiæ.

Inſequentis demum anni die duodecima Petricouiam rurſus ad comitia profectus eſt. Illuc uenit ad eum legatus Matthiæ regis Iaroslaus Zarnohorius, poſtulans, ut conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eumq́ue ipſe ueniret. Fore id ex re ipſius pariter & Vuladislai filij, minoreq́ue negocio res Pruſsicas componi poſſe. Quod ſi tempus illud, locusq́ue ipſi non placeret, mutaret arbitratu ſuo. Sed bellum tamen Pruſsicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Matthias urgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Elsbergam primariam epiſcopi arcem permunitam Poloni obſidebant: Tungenus uerò rebus ſuis diffiſus, ad Magiſtrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. Itaque licet Tungenum propediem debellatum iri ſperaret, nec ſibi expedire uideret aliquid ei laxamenti concedere, iuſsit tamen exercitum ſuum ab Elsbergæ obſidione diſcedere, & omni bello abſtinere.

Cazimiri legatio ad Matthiam.

Ad Matthiam uerò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marſalcum, Paulum Iaſenium theſaurarium regni, & Andream Roſam præpoſitum Lencicienſem, cum ſumma poteſtate miſit, ut de conuentu cum illo conſtituerent, & ſpem ipſi facerent: facilè & Magiſtrum ueniam, & Tungenum aliam epiſcopam, duáſue pro una impetraturum eſſe, ſi pax coiret. Deceſſerat enim paulò antè de ſtatione uitæ Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopus, & perpetuus adminiſtrator Pomeſanienſis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Poznanienſis, & Paulus Grabouius Chelmenſis propè continuatis funeribus ſecuti ſunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille uerò duobus & quadraginta annis & ſex menſibus in epiſcopa exactus. Ac de Poznanienſi quidem fuêre competitores Vriel Gorcanus, Lucæ palatini Poznanienſis filius, Gneznenſis & Poznanienſis præpoſitus, & cancellarius regni, cui

Vriel Poznanienſis epiſcopus.

collegiũ Poznanienſe adminiſtrationẽ epiſcopæ uacantis cõmiſerat, & Stanislaus Curozuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiſcopo interueniẽte, collegiũ Poznaniẽſe regiam authoritatem in eligendo Vriele ſecutum eſt: qui etiam promiſſum regis aliquanto antè habuiſſe dicitur. Reliquæ aliquandiu ſine antiſtitibus fuêre. Obtulerat igitur ſeſe occaſio tranſigendi de Varmienſi epiſcopa. Cum his mãdatis profecti oratores regij, multis cum Matthia & conſiliarijs eius colloquijs habitis, tandem conſtituerunt, ut ad Pentecoſten Matthias duos epiſcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis inſtituendum mitteret: Magiſter uerò Cruciferorum, & Nicolaus

Tun-

Tungenus ipſi adeſſent,& communi Vngarorum,& Polonorum placito Cazimiro, reconciliarentur. Exoptabant enim,& Vngari pacem, quo facilius aſsiduas Turcarum incurſiones reprimere poſſent:nec deerat ſuadendo,& orando, Gabriel cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerum, & pontificiarum partium iuuandarum ſtudio. Ardebat enim tunc inteſtino bello Italia, ſciſſa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ, & Neapolis, & reſpublica Senenſium: in altera uerò Veneti, Florentini, & Mediolanenſium dux: quæ Gallorum quoque regem in ſuas partes pellexerat, & quinquaginta ferè caſtella pontifici ademerat: tantóque odio inflammata,in id bellum incumbebat,ut Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara ſiue Scodra urbe Epiri, ſiue Albaniæ, in qua defendenda permultum pecuniæ, ſanguinisque profuderant, eis tradita. Quo uerò debilior erat altera factio, hoc ardentius Matthiæ opem expetebat. E' Florentinæ autem urbis ſcintilla tantum illud incendium coortum eſt. Duæ fuerunt ibi familiæ faciles principes, Medicium, & Paciorum. Sed penes Medices principatus reipublicæ, per complures annos continuabatur. Id ægrè ferentes Franciſcus,& Iacobus Pacij, te cum Gabriele cardinali tituli ſancti Georgij ad uelum aureum, Hieronymo comite Sixti pontificis fratris filio, Franciſco archiepiſcopo Piſano comitis filio, & paucis alijs communicata, Iulianum, & Laurentium Medices in templo ſacris uacantes inuadunt, & Iulianum quidem obtruncant: Laurentius uerò famuli unius manu protectus, ſaucius euaſit. Piſanus archiepiſcopus interim, ut conuenerat, in curiam, ubi octo delecti, de republica conſultabant, impetum fecit: ſed concurſu multitudinis oppreſſus capitur, confeſſusque conceptum facinus laqueo ſuſpenditur, & ſtrangulatur: & mox cadauer eius proiectum, immaniter conciditur. Pacij fratres, & cum eis propè treceenti contrucidantur: Cardinalis captus aliquandiu, fuit in cuſtodia. Has igitur ob cauſas, nimirum ob captum Cardinalem, trucidatumque archiepiſcopum, Pontifex conſcius alioqui (quemadmodum creditum eſt) eorum quæ à ſuis acta erant, Florentinos diris deuouit, Laurentium Medicem cum poſteris ipſius, ad quartam uſque progeniem omni honore,ac dignitate priuauit.Sequenti tamen anno culpam deprecantibus Florentinis,& non contemnenda parte agri,cum aliquot munitionibus multatis, pacem dedit. Hæc igitur belli illius ſemina fuêre: cuius intuitu Matthias ad pacem cum Cazimiro faciendam propenſior,tunc eſſe uidebatur. Interea Cazimirus peractis comitijs,Sophiam filiam, quam Friderico Alberti marchionis Brandeburgenſis filio natu minori deſponderat, Francofordiam, quæ ad Odram eſt, ad ſponſum, cum ſplendido ſexcentorum equitum comitatu, & apparatu tranſmiſit: ipſe nouis conuentibus maiorum, & minorum Polonorum ſeparatim inſtitutis, duodenûm groſſorum tributum impetrauit: Radomiamque ad reginam profectus, uſque ad Pentecoſten ibi manſit. Inde Petricouiam redijt, Siradiamque nonnullos conſiliarios miſit: ubi Magiſter quoque Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Pruſsiæ conſiliarij affuêre. Sed cùm ad uicеſimam diem, fruſtrà Vngaros expectaſſent, Petricouiam ad regem uenerunt. Ac Tungenus quidem, ad pedes regis proſtratus, ueniam impetrauit: permiſſusque habere Varmienſem epiſcopam, cum rege ipſe pariter, & quæ præſens aderat legatio collegij ſacri illius eccleſiæ, pacto ſempiterno conſtituit, ut omnes deinceps epiſcopi, primores ſiue prælati, ut uocant, & Canonici illius baſilicæ intra certum tempus poſteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis uerbis fidem ſuam regi Poloniæ obſtringant, & præſtò ſint regi quoties opus erit contra Cruciferos: aduocatus quoque epiſcopalis, ut & ipſe in uerba regis iuret: nec præficiatur quiſquam ei muneri, niſi regis Poloni, aut eccleſiæ eiuſdem ſubditus. Cæteri uerò homines, qui ſunt in ditione epiſcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant. Prouocationem ad regem ut habeant: collegium ſacrum, ut non niſi gratum regi epiſcopum ſibi deligat. Quod tamen ita poſtea mutatum eſt, ut rex quatuor de collegio illo indigenas, Pruſſos idoneos ederet, de quibus collegium, quem uellet, epiſcopum eligeret. Hæc ita tunc conuenêre. Nec multo pòſt ipſe Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgenſi, quemadmodum promiſſum impleuit. Magiſter uerò uanis Matthiæ promiſsis, clandeſtinisque literis & nuncijs lactatus, difficiliorem ſe præbebat, affirmans: Cutem ſibi detrahi ſe paſſurum prius, quàm in uerba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Matthiæ legatio, quæ ad Cazimirum uenerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradienſi,& inducijs cum Magiſtro ac Tungeno prærogan-

Italici motus.

Veneti à Turcis pacem redimunt.

Sixti pontificis diræ in Florentinos.

Nic. Tungenus in gratiam à rege recipitur.

De epiſcopa Varmienſi.

Matthiæ & Vuladislai regum conuentus Olumuciæ.

dis: propterea quòd deſtinererur tunc Matthias alio conuentu cum Vuladislao Bohemo rum rege apud Olomuciam agendo. Quo quidem conuentu pax, quæ dudum inter abſentes conuenerat, à præſentibus regibus approbata & ſtabilita eſt, maiore eorum qui in Vuladislai ditionem ueniebant, quàm alterorum lætitia. Miti enim, & benigno erat ingenio Vuladislaus: Matthias contrà ferox, faſtuoſus, grauisq; ſuis. Eius autem pacis hę fuerunt conditiones potiſsimæ, ut uterque regis Bohemiæ titulum uſurparet. Bohemiæ totius ius & adminiſtratio cum iure eligendi Cæſaris penes Vuladislaum: Sileſiæ uerò, Morauiæ & Luſaciæ dominatus penes Matthiam eſſet. Quod ſi hic prior decederet, in Vuladislai, Bohemorumque ius & poteſtatem ea omnia reciderent, exolutis tamen regno Vngarorum quadringentis millibus aureorum: ſin prior Vuladislaus obiret, Mathias ei ſuccederet in Bohemia, regnumque id redintegraret, haberent neceſſe Bohemi illa quadringenta millia ſoluere. Proceribus autem & ciuitatibus ne fraudi eſſet cum alterutro ſenſiſſe: uerùm amiſſa quoque bello bona ipſis redderentur. Hæc ita tunc conuenêre. Hac igitur excuſatione uſus Matthias, prorogationem conuentus & induciarum à Cazimiro poſtulauit. Nec ſanè difficilem hic ſeſe in eo, quod poſtulabat ille, præbuit: miſsisque ad eum Paulo Iaſenio Sendomirienſi, & Ioanne Baſeno Mariebur-

Conuentus & induciæ prorogatæ.

genſi, quem nunc Elbingenſem uocant, caſtellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo ſacram conuentum & inducias prorogauit: ipſe interim Radomiam, ubi regina erat cum liberis, ſeceſsit, Magiſtro relicto Petricouiæ. Ibi enim conuentum Siradienſem expectare ipſi uiſum eſt, non auſo ad ſuos in Pruſsiam pace infecta reuerti. Sed cum ne ad illud quidem tempus Vngari uenirent, Magiſter cum ſuis Cazimirum Corcinum ſecutus eſt. Eò tandem ſub initium Octobris Stephanus comes Scepuſienſis, & Venceslaus Becicouius Bohemus, legati à Matthia uenerunt, regemque ſuum excuſarunt, quòd bello Turcico implicatus, Siradiam conſiliarios ſuos ad conſtitutam diem non miſiſſet. Satagebant autem ij magnopere Magiſtrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quòd ſe in uerba regis Poloni nũquam iuraturum eſſe, Deo & homini (Matthiam ſignificans) fidem dediſſe diceret: proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læſus eſſe uideretur. Quæ cum omnia clariſsimè refutata eſſent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabantque apertè, non oportere eum deinceps ullam rerum ſuarum ſpem in Matthia collocare: Barbarico bello illum di-

Magiſter Cruciferorũ Martinus cum ſuis iurat in uerba regis Poloni.

ſtineri, neque commiſſurum eſſe, ut iniuſtam cauſam tueretur. Iam uerò ſui quoque eum obteſtabantur, ne ſeſe & ipſos iret perditum: ac ne minis quidem abſtinebant. His igitur non tam flexus, quàm fractus, deceſsit tandem de pertinacia: & nona die Octobr. pacem & fœdus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinenſi fidelitatis & ſubiectionis iuſiurandum regi ſolenni ceremonia dedit, præeunte uerba Ioanne Cracouienſi epiſcopo. Idem fecêre, qui cum eo uenerant, primores Cruciferorum, & cum his ſex alij de nobilitate, ac tres conſules Regiomontani. De cæteris uerò omnium ordinum, qui tunc aberant, promiſſum, quòd & ipſi idem iuraturi eſſent legatis regijs præſentibus. Iurarunt & regij conſiliarij, qui recens in ſenatum allecti erant, ſe fœdus initum ſeruaturos eſſe. De Brodnicia uerò, & Culma, & Starigrodo à Magiſtro interuerſis conuenit, ut eas munitiones ad diem diuo Martino ſacrum regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno geſtum eſt, Magiſtro & ordini datis quaterni à rege, Magiſtroq;, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur: ſoluitq; eo nomine poſtea rex Magiſtro mille quingẽtos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magiſtrum icti placuit, ut utrinq; ad diem poſtridie Calendas Februarij ad Rodolfum Vuratislauienſem epiſcopum tranſmitterentur, & ab eo præſente Ioanne Laſocio Scholaſtico Gneznenſi, ſcriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperent̃. Nã cum Matthia quoq; & Vngaris pax cõuenerat. His ita peractis magna omniũ lętitia, Vngari oratores & Magiſter cum ſuis honorificè à rege accepti ac donati, diuerſi diſceſſêre. Nec ita multo pòſt rex in Lithuaniam cum regina & liberis feſtinauit, Ioanni epiſcopo, Iacobo Dẽbenio caſtellano & præfecto Cracoui. & Paulo Iaſe-

Militum graſſatio ob non exoluta debita ſtipendia.

nio caſtellano Sendomirienſi, cõmiſſa cura trãſigendi cũ mercenarijs militib. q̃ ob nõ exoluta Pruſsica ſtipẽdia, paſsim, & maximè in eccleſiaſtica bona hoſtiliter, graſſabant̃, à nullo ſcelere & flagitio ſibi tẽperantes. Is em̃ tũc erat Lithuanicarũ rerum ſtatus, ut regis pręſentiam uehementer requireret. Nam Ioannes Moſchorũ dux, ſubacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atq; caſtellis finitimæ Ruſsiæ, quæ Alba dicitur, & magno

Lithuanorum duci parebat, in poteſtatem ſuam redactis, reliquæ Ruſsiæ, & Lithuaniæ uehementer imminebat. Amplum quidem is principatum, à maioribus ſuis acceperat: uerùm Tartaris, qui trans Rha ſiue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium uſqueadeò, ut legatis Tartaricis, atque etiam ueredarijs tributum petentibus, uel alia quauis de cauſa uenientibus, cum equis ueherentur, dux ipſe pedeſter obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus eſt, Tartaris gratiſsimus) poculum uenerabundus porrigeret: ſi qua gutta inde in iubam, equi diſtillaſſet, eam lamberet: interpreti legenti literas Imperatoris ſelectam ueſtem Sabellinam ſubſterneret, ipſe cum proceribus eas legi auditurus, genua flecteret: nec ullum tyranni imperium detrectaret, etiamſi bellum contra Chriſtianos, fœderatos, aut neceſſarios ſuſcipere iuſſus eſſet.

Equini lactis uſus apud Tartaros.

Hanc tam duram ſeruitutem, Ioannes uir magni animi, & acer cùm ferre non potuiſſet, uxore Græca magis etiam hominem incitante, ſumptis armis excuſſerat: finitimos etiam Ruſſorum principes, conſanguineos ſuos aſtu magis, quàm armis ſubiugarat: & longius ad occidentem ſolem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem ampliſsimam, & opulentiſsimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum numûm, quemadmodum uult Vapouius, ſiue ciclorum, ut ſcribit Dlugoſſus, quos Rublos uulgò uocant, magno Lithuanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat ſolita, Lithuanorum ope deſtitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eorumqúe copias omnes abſtulerat: reliquis uerò ciuibus tertia modò, parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiſcopi ærarium auro, argento, gẽmis, margaritis, & omni genere opum per multos annos, cõgeſtarum refertiſsimum, ac ditiſſimum ſpoliarat: ſolumq; aurum, argentum, & gemmas, atq; uniones trecentis curribus aſportarat: nam qui cæteram ſuppellectilem portabant currus, fuerunt innumerabiles.

Nouogrodum captum à Moſchis.

Inde igitur auctus opibus, & animis Moſchus, totas prouincias Lithuanis, dum Cazimirus Polonicis rebus, diuerſa parte orbis terrarum deſtinetur, ademerat, omnemq; adeò Ruſsiam, & Lithuaniam animo complexus erat. His ergo rebus prouiſurus Cazimirus, in Lithuania tunc ſolito diutius commoratus eſt. Et quamuis Lithuani proceres bello repetere, amiſſa optimum factu eſſe cenſerent, maluit ille tamen quietis conſilijs, cum feroci Moſcho rem componere, quòd eum tanta acceſsione diuitiarum, atq; prouinciarum, numeroſis, & bellandi aſsiduitate exercitatis, & memoria partarum uictoriarum præſidentibus copijs abundare, ſuos uerò longa deſuetudine armorum imbelles, & effœminatos eſſe diceret: mercenario milite contra tam potentem hoſtem, bellum geri oportere, cuius è Polonia, & uicinis gentibus, tam celeriter educendi ſibi copia non eſſet. Itaq; aliquot annorum inducias, cum eo pactus eſt.

Cazimirus à Moſchico bello abhorruit.

Hæc tunc in Lithuania. Per id temptis autumni Turcarũ centum millia, cum quinq; ducibus, quos ipſi Baſſas uocant, deductis ſecum Trãſalpinorum auxilijs, Tranſyluaniã ingreſſa, ad Sobinouiam, ſiue Cibinium urbem caſtra poſuêre. Præſenſerant eorum aduentum Vngari, & ad defendenda ſua tripartito, cum totidem ducibus accurrerant: fortè in unum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcę incidêre. Stephanus ubi ſe in arcto poſitum pugnam detrectare, & cum reliquis duobus ſuorũ agminibus coniungere, ſe non poſſe animaduertit, facit tamen eos certiores, de neceſsitate dimicandi ſibi obiecta: & militibus ſuis uoluntario iureiurando, ſeſe obſtringentibus, quòd morituri prius, quàm fugituri eſſent, arma expedit. Committitur acre prælium tribus fermè horis. Iamqúe Vngari prægrauante, Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos ſiſtebat Bathorus, obteſtans pariter, & obiurgans, & recentis iuriſiurandi admonens: cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij, & Raſcij, citato curſu inuecta, in latus hoſtium impetum fecerunt. At illi re improuiſa conſternati aliquandiu, tamen conuerſis equis reſtiterunt: ad extremum uerò conturbati, & impulſi, fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium ſtrages edita. Neminem enim, præter quinquaginta inſigniores captiuos, Vngari uiuum ſeruabant. Nec tamen incruenta ceſsit eis uictoria: cecidêre multi fortes uiri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem, & ſacerdotem appellant, & Iaxitius Raſcius ductores agminum: quorum opera maximè, uictoriam illam, tam præclaram, & omni æuo memorabilem Bathorus, quanquam & ipſe ſaucius, Matthiæ retulit.

Prælium Vngarorum cum Turcis.

Ille em̃ graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, uſq; adeò afflictus, ut paſsim diuulgaretur, eum extremum clauſiſſe diem, ueneno ſublatũ. Sed probauit is, anno ſequẽti ſe uiuere, Auſtriã per Thomam Tarciũ populatus, & Rachesburgo oppido, per uim po-

Auſtria uexata à Matthia & Vngaris.

titus:cum à Turcis ad alia bella,quẽadmodum ſtatim exponemus,auerſis, ocium & quie
tem nactus eſſet,cum Polonis aũt,& Bohemis pacem feciſſet. Cauſam aũt eius belli fuiſ-
ſe,uolunt quidam repetitionem coronæ Vngaricæ,quã Bernhardus archiepiſcopus Stri
gonienſis,cum theſauro regio fugiens,in Germaniam aſportauerat. Verùm id bellum,
1480. *ann.* mox inducijs interceptum eſt. Eum uerò annum & conſequentes aliquot Cazimirus
rex iam grandæuus,cum uxore,& liberis in Lithuania uenationibus, uacans cõſumpſit:
Ioannes Dlugoſſus hiſtoricus, & archiepiſcopus Leopolienſis deſignatus, obijt. neq; memoratu dignum,quicquam tunc in Polonia pace per circuitũ parta, accidit, præ-
ter ꝙ Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis, non multo antè deſignatus archiepi-
ſcopus Leopoliẽſis,uiuere pariter & annales Polonicos ſcribere deſijt, uir nobilis, de gẽ-
te Vienauia,uirtute,& conſtantia ſumma,eruditione, & facundia,ut illis temporibus,nõ
uulgari,& induſtria ac dexteritate,in gerendis ſingulari præditus: quas ob res quamuis,
Cazimirum regem Sbignei,ac deinde rurſus Iacobi Senneniorum,ornamentis impenſi-
us ſtudendo,grauiter offendiſſet,ita ut ſacerdotiorũ fructibus ſpoliaret,Cracouia à præfe
cti apparitoribus,contumelioſè eijceretur,proſcriptusq; de uita periclitaretur:poſtea tñ i-
dem rex plurimum eius opera in obeundis legationibus, maximi momenti atq; dignita-
tis,& in erudiendis liberis ſuis uſus eſt:unde ditatus,inſignia reliquit beneficentiæ ſuę, pi
etatisq; monumenta.Sed quoniã extat uita eius,ſiue à Philippo Callimacho,ſiue à quo-
quam alio diſertè,ac diligenter conſcripta,ſatis ſit obiter,hæc paucula de eo perſtrinxiſſe.
1482. *ann.* Anno dehinc tertio,ad medium menſis Iunij peſtis atrox ex Vngaria proſerpens, Craco
uiam cunctãq; minorem Poloniam inuaſit:ſequenti uerò anno maiorem quoq; Poloniã,
Mazouiam,& Pruſsiam,ac Bohemiam quoq; peruaſit,& plurimos mortales abſumpſit.
Inter q̃s inſignis fuit,Simon Lipniciẽſis,eccleſiaſtes diſertus, Bernhardiniani ſodalitij,ad
meridianam portam Cracouiæ degentis,homo plebeius quidem, & obſcuro loco natus,
ſed probitate,& ſanctimonia uitæ clarus,ita ut ægroti complures ad ſepulchrum eius,pri
Cazimiri ſancti principis mors & caſtitas. ſtinæ ſanitati reſtituti eſſe memorentur.Quod quidem de Cazimiro quoq;, Cazimiri re-
gis filio,non modò cõſtanti fama,ſed etiam certis,grauibusq; teſtimonijs affirmatur: qui
Simonem hunc intra uertentem annum conſecutus eſt,apud Vilnam tabe cõſumptus,&
in baſilica eius urbis,à patre ſolenni pompa ſepultus: clarus & ipſe ſanctitatis opinione.
Fertur aũt is tam caſtè & continenter uixiſſe,ut medicis cõcubitum ſuadentibus,ſi ſanus
eſſe uellet,mortem oppetere,quàm legem pietatis Chriſtianæ tranſgredi maluerit: lon-
gè aliter ſentiens,quàm pleriq; mortales corruptiſsimo, hoc noſtro ſeculo,qui neq; pœni
tendum,neq; pudendum ſibi eſſe ducunt,in cœno libidinũ uolutari.Creuerat interim, in
Polonia licentia hominum,& audacia,cœperantq; nonnulli nobiliores etiam rapto uiue
re.In quibus Chriſtophorus Saffranecius,nobili genere ortus,& non contemnendis opi-
bus præditus,facta manu perditorum hominum è Peſcouaſcala arce, uias publicas infe-
ſtabat,mercatoresq; Cracouienſes cõplures copioſos,& honeſtos Lublinum ad nundi-
nas, ꝓficiſcentes diripuerat,& trucidarat. Hac igitur de cauſa proſcriptus, & cũ proſcri-
ptionẽ contẽneret circũuẽtus, & captus, Cracouiæ iuſſu regio capitali pœna affectus eſt.
Ita pacatiores tñ factæ ſunt uitæ.Nec Bohemia interim, & Praga præſertim,à domeſticis
motibus quieta fuit,ſchiſmaticis, & profligatis ſacerdotibus,atq; concionatorib. in abſen
tes epiſcopos,Cardinales,& Pont.Max.mox in præſentes monachos, & magiſtratus ur-
Vuladiſlai regis pericula. banos,ac in regem deniq;,populũ concitantib. Nec profuit indulgentia & patiẽtia regis,
ac ne coërcio quidem ſeditioſorum,quo minus probra,& contumeliæ in eum iactarent,
ac de uita is quoq; Pragę,& apud Cuthnos mõtes,quò ſeceſſerat, periclitaretur. Senatus
quidem ueteris & nouæ Pragæ à furente multitudine contrucidatus eſt,& monaſteria di
repta.Sed eam culpam Henricus,& Hinco Podiebradij duces à Pragenſibus redempti,
apud regem mitiſsimũ,& uires ſuas expendentẽ,facilè deprecati ſunt. Valde quidem Vu
ladislaum pœnituit ſuſcepti,tam turbulenti,& egeni regni: cuius reditus pleroſq; omnes
Vuladiſlai pœnitentia. Georgius Podiebradius diſtraxerat,& inſuper trecenta millia aureorum, filijs ſuis debe-
re ſe profeſſus erat, quæ Vuladislaus rex factus, exoluturum ſe ipſis promiſerat. Et ſol-
uit ſanè, cum Bohemi publicè ingens tributum, in eam rem contuliſſent. Sed nos no-
ſtra proſequamur. In Ruſsiam deinde Cazimirus rex iter fecit, ut à Stephano Valacho-
rum palatino pridem promiſſum,ac diu dilatum fidelitatis iuſiurandum, ritu ſolenni acci
peret,ipſomet palatino, qui ad diem uarijs cauſificationibus id extraxerat, inuitante, ex
huiuſmodi cauſa. Imminebant tunc toti orbi Chriſtiano Turcarum arma. Afflixerat
Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius inſulæ uehementiſsimè oppu-
gnarat: ſed non expugnarat tamen magna cum ignominia, & ſtrage reiectus. In Appu-

lia

lia uerò Beſtiam,& alia quædam ignobilia oppida ui cœperat ac deleuerat: Hydruntum autem præſidio firmauerat,indeq; eam oram omnem longè,lateq; ferro & igni uaſtabat. Vtrumq; hoc bellum per legatos,quos illi Baſſas uocant,geſſerat,ipſe eodem tẽpore cum tertio exercitu in Syriam profectus erat.Sed in itinere prope Nicomediam extinctus, laxamentum ijs quibus terrori fuerat,attuliſſe morte ſua uidebatur, propterea q Turcæ ſciſsi in duas factiones,partim Baiazeti natu maiori,partim Zizimo minori filio eius fauebãt, belloq; ciuili impediti erant:ita ut ij qui Hydrunti erãt in præſidio, cum ab Italis,ad reſtinguendũ illud quaſi cõmune incendium duce Alfonſo Ferdinãdi regis Neapolitani filio, principe Calabriæ,accurrentibus premerentur,omni ope ſuorũ deſtituti, deditionem facerent. Vbi præclaram Chriſtianis operã Vngari, quos Matthias rex affini ſuo in auxiliũ miſerat,nauarunt,utpote exercitati bellis Turcicis. Videbat itaq; reſpiratura eſſe aliquãtiſper reſpub.Chriſtiana,ipſis inter ſe Turcis belligerantibus,cum Zizimus, quem alij Selimum uocant,à Baiazete prælio ſuperatus,ad Sultanũ Aegypti ſe recepit: cumq; opibus & auxilijs eius fretus,bellum atq; prælium inſtauraſſet,iterum uictus,Rhodum profugit: à Rhodienſium uerò militum magiſtro ad Innocentium octauum pontificem Max.qui Sixto ſucceſſerat,Romam tranſmiſſus,& à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cũ exercitu contendente receptus,in itinere uitam finiuit,ueneno,ut creditum eſt, extinctus Alexandri ſexti pontificis opera,qui tunc Innocentio defuncto ſucceſſerat. Ita Baiazetes pacem domi nactus,ut ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas ulciſceretur, anno poſt Chriſtum natum 1484, in Beſſarabiam & Valachiam terra,mariq; expeditionem fecit: Kyliam,quam Litoſtomon Græcis ueteribus dictam eſſe quidam autumat, & Moncaſtrum ſiue Bialogrodum,urbes munitiſsimas,illam ad Danubij, hanc uerò nõ ad Boriſthenis,ut uult Paulus Iouius,ſed ad Tyræ ſiue Neſtri oſtia ſitam,non ſine magna ſtrage ſuorum in poteſtatem ſuam redegit, Moldauiamq́ue omnem eo ipſo & ſequenti anno peruaſtauit:ſubegiſſe Iouius memorat,ſed falſo: quod ſtatim planum fiet. Ceſsit quidem tunc Stephanus potentiæ Turcicæ,cum ei longè imparem ſe eſſe animaduerteret: tutioribusq́ue & impeditioribus locis, ut eſt montoſa & ſyluoſa ea regio,ſeſe continuit. Cazimiri autem regis opem implorauit,promittens in uerba eius iuraturum ſe tandem eſſe. Non putauit Cazimirus negligendam ſibi eſſe illam occaſionem deuinciendi & ſubiungendi ſibi eius principis, qui Tartaros, Turcas, Vngaros uiciſſet, magnisq́ue incommodis affeciſſet,ſuum autem imperium ad illud tempus detrectaſſet. Quamuis autem facilè conijceret,ſtabile, firmumq́ue non fore id,quod non uere & ex animo ageretur, ſed temporis modò cauſa ſimularetur, conſultius tamen & cum minori periculo ſuo,ſuorumq́ue coniunctum eſſe ducebat, cum illo & per illum deuotos uniuerſi Chriſtiani nominis hoſtes à finibus ſuis arcere, quàm proditis quodammodo Valachis, omnem grauiſsimi belli molem in ſemet deriuare. Quamuis enim nullam ipſe Turcis inferendi ſibi belli occaſionem daret, non temperaturos tamen eos ſibi eſſe ab inuadenda & infeſtanda Ruſsia,Podolia & Lithuania,ſi Valachiam ſubegiſſent,& illum quaſi intermedium parietem diruiſſent: ac uel ipſos Valachos infeſtiſsimos ſibi fore,quòd ope ſua deſtituti,in barbari tyranni poteſtatem redigerentur: denique uel ſola fama aduentus ſui Valachis quidem redditum iri animos ad defendendum ſeſe ſuaq;: Turcis uerò terrorem incuſſum iri,ne longius progrederentur,aut diutius in munitionibus Valachiæ ſubigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum.Igitur ſub initium autumni anno Chriſti 1485.Leopolim rex contendit, eoq; Ruſsica & Podolica nobilitas omnis euocata ipſi præſtò fuit.Permulti etiam de Polonis & Lithuanis uoluntarij partim officij, partim ſpectaculi gratia illuc ad eum confluxère, equis armisq; bene inſtructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorum numerum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Neſtro ſeu Tyra amne apud Haliciam tranſmiſſo, Colomeiamad conſtitutam cum Stephano diem ſeſe contulit, & in latè patẽti campo caſtrametatus eſt. Nec multo pòſt Stephanus quoque cum inſigni procerum,equitumq́ue caterua affuit. Sublime ſolium in papilione regio præparatum erat:in eo rex ornatu regio ſedebat, adſtantibus conſiliarijs.Stephanus,ubi appropiuquauit,equo præſtanti uectus,ſolus excluſis omnibus receptus eſt in medium ab equitatu regio cingente papilionem: deſiliensq;, à primoribus regij conſilij obuiam prodeuntibus ad regem introductus eſt,uexillum ſigno terræ Valachiæ exornatum manu tenens: & adorato,ut mos eſt gentis,rege,uexilloq́ue ad pedes ſedentis abiecto,in genua procidit.Interea ſolutis ex compoſito funiculis, qui papilionem ſuſtinebant,quæ fiebant intus cunctis longè,lateq; patuère.Ibi tunc Stephanus

Hydruntum captum.

Innocentius octauus papa.

1484.ann.

Cazimiri conſilium de rebus Valachicis.

1485.ann.

Stephanus pal. Moldauiæ cũ ſuis iurat in uerba regis Caʒimiri.

phanus nihil ea re motus,ſolenni ceremonia conceptis uerbis iuſiurandum dedit, ſe cum uniuerſa Valachia in fide & clientela Cazimiri ſucceſſorum eius regum Poloniæ ſemper fore,nec alium quenquam,præter ipſum,dominum agniturũ eſſe: contra quoſuis hoſtes ipſi ſummis uiribus pręſtò futurum:nullum cum quoquam fœdus contra ipſum initurũ, neq; hoſtile quicquam contra eum & Polonos moliturum:præmoniturum etiam, ſi quẽ moliri quicquam eiuſmodi præſenſerit:pacem deniq; bellumq;,cum nemine iniuſſu regis facturũ eſſe:quibus quidẽ uerbis extremis Matthias rex Vngarorũ,qui & ipſe Valachiæ dominatum ſiue patrocinium ſibi uehdicabat,tacitè deſignabat. Extat ea de re in Archiuio regis diploma Stephani,ab ipſo & quatuordecim conſiliarijs eius conſignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator,& ſuperbus multorum populorum,regumq; uictor,nõ niſi extrema neceſsitate adactus,regi Polono collum ſubdidit.Subleuatus deinde à rege,& ad oſculum admotus,menſæq; adhibitus cũ tredecim ſuæ gentis primoribus,& phumanè acceptus,deniq; hoſpitalibus donis ornatus, in Valachiam ſe recepit, tribus millib. equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum à rege acceptis, quibus Ioannes cognomento Polacus præfuit.Poſt quod tempus Stephanus Polonicorum auxiliorum ope fretus,ad diſcrimen quidem uniuerſæ dimicationis cum Turcis non uenit,ſed particularib.certaminibus eos uehemẽter exercuit,& ſæpè non ſine ſtrage fudit,fugauitq;, Valachis,q & ipſi æquè ac Turcæ leuiore armatura utebant,animoſè in eos procurrẽtibus: &

Turcæ à Stephano fatigati.

cũ premerent,ad Polonorum ſigna, agmẽq; extremũ ſeſe recipientib. & cũ ijs pariter hoſtem ferocius in ſe inuehentẽ reprimentibus.Ita retinuit tamen principatum ſuũ Stephanus,quamuis mutilum.Exceſſêre enim Turcæ Valachia,Kyliam tñ & Bialogrodum præſidijs firmarunt:tractumq; illũ maritimum,quẽ Beſſarabiã uocant,in poteſtatẽ ſuam tunc redactum, in hanc uſq; diem obtinent.Per hoc tempus Fridericus imperator Maximilianum filium,aſſentientib.principib.electoribus,Cæſarem ſiue regem Romanorũ appellauit,& ritu ſolenni Aquiſgrani inaugurari curauit.Nec ita multo pòſt aliquot res aduerſæ Maximilianum exceperunt.Primum enim inſequenti anno captus is eſt à Flandrenſibus ſuis,re à Gallis inſtructa,& Brugis in cuſtodia habitus aliquandiu. Liberatus tandẽ à patre,aliquanto pòſt Brugenſes inſigniter ultus eſt.Deinde Carolus Gallorũ rex,q cũ Margarita filia Maximiliani paruula etiãtum nupta erat, Annam ſponſam, ducis Britannorũ filiam,quam defuncta Maria uxorem ducebat Maximilianus, ei præripuit, Margaritãq; repudiauit.Maximilianus autem poſtea Blancam Mariam Galeacij Mediolanenſium ducis filiam uxorem duxit.Sed hæc poſterius.Tunc aũt Cazimirus conſtitutis rebus Valachicis,in Poloniam redijt: & Cracouiæ aliquandiu quietus, & quaſi uacatione ætatis u-

Fridericus epiſcopus Cracouienſis.

1488. ann.

tens,manſit:Fridericum filium natu minimum ſtudio & opera ſua ad epiſcopam Cracouienſem ſecundum Ioannem Reſſouium tunc mortuum euexit, quod quidẽ anno Chriſti 1488 factum eſt.Tartaricum aũt bellum per Ioañem Albertum filiũ geſsit.Infeſtabat ea gens crebris incurſionibus,magniſq; incommodis afficiebat Podoliam atq; Ruſsiam, ſiue ultro,egeſtatiſq; ſuæ ſubleuandę gratia,ſiue à Turcis in Valachia irritatis,incitata.Fumabant longè,lateq; non modò uillarum & pagorum,ſed etiam uicorum & oppidorum incendia:abducebantur in fœdam ac barbaricam ſeruitutem agreſtes iuxtà ac nobiles uiri,matronæ & puellæ:ſenes uerò ac pueri, longioris atq; celerioris itineris labori ferendo impares,immaniter trucidabantur:& miſerabilis erat omninò rerum facies.Excitus tandem ſuorum querimonijs,clamoribus,conuicijs,& cõmiſeratione Cazimirus año Chri-

1489. ann.

ſti 1489, cum celeri nuncio Tartaros,tranſmiſſo apud Tauane Boriſthene, Podoliæ & Ruſsiæ imminere accepiſſet,Ioannem Albertum cum expeditis copijs aulici comitatus ſui contra eos miſit:ac Ruſsicæ & Podolicæ nobilitati,ut cum eo ſeſe coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens.Cum autem cognouiſſet Ioannes Albertus, Tartaros ſolita celeritate uſos, rapta præda raptim recedere,curriculo ſecutus eorum ueſtigia,per nota uiarum ac tramitum compendia ducentibus Podolijs,ad Copeſtrinum uicum peruenit: ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tartaros bipartito agmine cum duobus du-

Zari.

cibus,quos Cæſares ſiue Zaros illi uocant,reuertentes,partim ante ſe haud longè abeſſe, partim aliquanto interuallo ſubſequi.Relictis igitur cum exiguo præſidio ſarcinis,& ijs equitibus,qui debilitatis curſu equis ſequi non poterant,in id agmen hoſtium quod anteceſſerat,maiori animo quàm conſilio à tergo impetum fecit.Tartari à longè,ut in patenti planicie,noſtros aduentantes conſpicati, diduxêre agmen conuerſis equis, ut eſt mos gentis:denſoq; ſagittarum imbre,ſurſum uerſus eiaculati,equos pariter & equites ſupernè conſauciabãt,donec præpeti curſu inuectis noſtris res cominus gladijs geri cœpit: ibi

uerò

uerò impares noſtris armatioribus,in fugam conuerſi ſunt: quam tamen obiecta cœnoſa
palus impediebat.Itaque multi in prælio,longè plures in fuga cecidêre,capti multi:pauci
ex eo agmine,quod quindecim millibus equitum conſtitiſſe memoriæ proditum eſt à Va
pouio,cum duce abiectis equis in palude hæſitãtib.pedeſtres euaſêre. Præda oĩs à noſtris
recupata,& captiuis,exuuijsq; hoſtiũ cumulata.Nec mora ad cęteros q ſequebant̃ noſtri
retrò cõtẽdere:forteforturna ij im̃puiſo aduenientes, impedimẽtis noſtrorũ apud Cope-
ſtrinũ relictis potiti erant,& cũ ibi aquæ mulſæ, qua ferè in potu utunt̃ Ruſsi & Podolij, *Aqua mulſa.*
aliquantũ reperiſſent,ex itinere ſitiẽtes largius ſeſe ingurgitabãt, diffugiſſe noſtros rati.Id
cũ noſtri cognouiſſent,in comeſſabundos & ebrios facto derepente impetu,quaſi in pe-
cudũ cæde ad laſsitudinẽ uſq; uerſati ſunt.Dux quoq; hoſtiũ alter correptis armis, tenta-
toq; nequicq̃; cũ paucis inordinatis Marte cecidit,decẽ millia equitũ in hoc agmine fuiſſe
Vapouius p̃didit,& ex eo numero paucos euaſiſſe.Sũt qui ad Sauoranũ,ſiue Safranũ flu
mẽ,qđ in Bogũ influit,hæc geſta eſſe memorẽt.Non quieuêre tñ poſtea Tartari: ſed cum
rurſus in Podoliã populabũdi hyberno tẽpore excurriſſent,niuib. quæ plurimæ tũc deci-
derãt,impediti,rurſus inſigni ſtrage à noſtris tumultuariè coadunatis p̃fligati ſunt.Verũ
hæc uictoria de nouẽ millib.Tartarorum, poſterius,neq; Ioannis Alberti ductu parta eſt.
Tunc autem Ioannes Albertus re bene geſta, & lectis hoſtium ſpolijs,uictor ad patrem *Ioannes Albertus Cazimiri filius clareſcit.*
reuertit:ex eo clarus,charusq; cunctus haberi cœptus, militibus pariter & captiuis redu-
cibus uirtutem,dexteritatem & prudentiam eius prædicantib. Quæ res magno ipſi adiu
mento fuit ad regnum Vngarorum adipiſcendum, niſi fortuna nouerca in medio curſu
eũ deſtituiſſet:quod mox p̃ſequemur,ſi paucis prius attigerimus,quæ hoc ipſo anno acta
ſunt:nempe q̃ Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarũ imperatore, per oratorẽ
ſuum Nicolaum Firleium gente Leopardium,qui poſtea caſtellanus Cracouiẽſis, & dux
exercitus Polonici fuit,hac lege,ne quid alter alterius ditioni incommodaret. Cum Vula
dislao quoq; filio Bohemorum rege idem ſocietatem contra Matthiam Vngarorum re-
gem inijt.Erat enim Matthias quietis impatiens : & cum plurima de Vuladislao partim
bello,partim iniquofœdere quæſiuiſſet,plura tamẽ indies appetebat:ducesq; Sileſios Io-
annem Zeganenſem, & Henricum Munſterbergenſem duriſsimis pactis ad dedendas
ſibi munitiones Zeganum,Sprotauiam,Cozuchouiam,Suebodinũ, Grunbergã,Polco
uiciã,Vartẽbergã,& Francheſteinũ,adegerat:contra Fridericum imperatorem,cui Vula-
dislaus cliens imperij,rectè deeſſe non poterat,bellum inſtaurabat: Auſtriam infeſtabat, *Auſtria infeſtata ab Vngaro.*
& multas eius munitiones in poteſtatem ſuam redigebat:quin Bohemiæ quoq; immine-
reuidebat̃,& in Vuladislai caput Bohemos quoſdã ſiccarios cõparaſſe dicebat̃.Vuladiſ-
laus igitur omnia domi,foriſq; ſuſpecta habẽs, & in paupere regno,tamen alieno quoq;
nomine ualde obæratus,cum ſe Matthiæ uiribus imparem eſſe,Fridericum uerò non mo
dò nihil opis afferre ſibi poſſe,uerùm etiam ope ſua indigere cerneret, ad patris arma re-
currendum ſibi eſſe putauit.Nec ille abnuit ſocietatem,cùm filij,tum ſua ipſius cauſa. No
uerat enim inquietum Matthiæ ingenium. Sed inſequenti anno is omnes eos periculo
& metu liberauit. Et intulit is quidem bellum Auſtrijs, exercitum Friderici imperatoris
fudit,munitiones Auſtriæ pleraſque,& in his caput gentis Viennam,in poteſtatem ſuam
redegit, Nouam urbem obſedit: uerùm dum ea obſidetur, ipſe Viennæ apoplexi extin-
ctus eſt. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam, ubi regum Vnga-
rorum ſepultura fuit,ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Cæſar,Friderici
imperatoris filius, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Auſtriam in poteſta-
tem ſuam redegit, & patri reddidit: nigram legionem, reliquias Matthiani exercitus,fu-
dit ac diſsipauit: mox Tirolenſem comitatum, qui à Venetis infeſtabatur, donatione Si- *Tirolenſis comitatus.*
giſmundi patrui ſibi adiunxit.Mors Matthiæ regis,noui,quanquam non diuturni,nec a-
trocis belli inter Vngaros & Polonos cauſa fuit. Quod quidem ex inteſtino Vngaro-
rum procerum inter ſe diſsidio coortum eſt.Nam ij diuerſis ſtudijs partim ad Vuladisla-
laum regem Bohemorum, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de
quo dudum mentionem fecimus,regnum detulerunt:nec deerant qui Maximilianũ Cæ-
ſarem regnare uellent:erant etiam,qui externos reges faſtidientes, Ioannẽ defuncti Mat-
thiæ nothum filium,quem blandè Hanſelicum uocabant,regem appellabant.Non repu-
diauit Ioannes Albertus oblatum regnum,inuitantibus & orantibus qui ipſi ſtudebant *Bellum inter fratres.*
Vngaris,patre uerò ſuadente,& ſumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à ſuis fauto
ribus,celeriter cũ tumultuarijs Bohemorũ copijs adfuit:& Budã caput regni,fauore Bea-
tricis reginæ,ſpe noui matrimonij illectæ, q̃ aſpectu eius Olomucij capta erat, pulſo Hãſe

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

lico occupauit. Id cùm didiciſſet Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duo-
decim millia hominum mercede conductorum cenſebantur, ſub ſignis in Vngariam in-
greſſus eſt: & Sobinouiam, Aperiaſſum, & alia quædam oppida, quæ ipſi Budam contẽ-
denti in itinere occurrebant, in deditionẽ accepit. Caſſouia uero urbs & arte munita, &
ualido aduerſariorũ præſidio munitior, & cõmeatu bene inſtructa, uenienti portas clau-
ſit. Non uiſum eſt eã Ioãni Alberto præterire, ne hoſtis à tergo relinqueretur, néue cæterę
munitiones, eius exẽplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obſideri ea, & bombar-
dis è Polonia aduectis oppugnari cœpta eſt, ſed nullo operæpretio: ab extrema æſtate in
mediã hyemẽ extracta obſidio. Interim tentata eſt pax inter fratres ab Ioanne Varadinẽſi,
eodemq; Olomucẽſi epiſcopo, uiro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazi
mirũ, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit: ſed nihil impetrauit. Vuladislaus ue
rò, cũ primores Vngaros pleroſq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ theſaurũ re-
gium in poteſtate ſua habebat, ad ſe pellexiſſet, exercitum ad reprimẽdos fratris conatus
miſit. Cum autem in propinquo eſſent duo exercitus, cœptum eſt ab Vngaris de pace a-
gi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Conſtitutę ad certum tempus in-
duciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioannes Albertus uerò patrem conſuleret, ac de condi-
tionibus pacis inter diſsidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus ſoluta obſidione,
Aperiaſſum ſe recepit, & Vngari diuerſi abiêre. Erat Cazimirus tunc in Lithuania, ad re-
petenda bello ſua, quæ Moſchi interuerterant, ſeſe comparans. Etenim poſt Nouogrodũ

Seuerienſium Ruſſorum defectio ad Moſchum.

magnum ſubactum, Ruſſorum Seuerienſium principes ultro ad Moſchos defecerant, nõ
maxima re offenſi: nempe quòd cùm Vilnam ueniſſent, ad regem quodam tẽpore intro-
miſsi non ſunt: cumq; unus quiſpiam ex ijs importunius urgeret, ianitor digitum eius fo-
ribus preſsit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo ſatiata
ira principum: quin ij profecti rectà ad Moſchorum ducem, eius imperio ſe ſuaq; omnia
ſubiecerunt. Siue autem hæc fuit cauſa defectionis, ſiue illa potius, quòd deſpicatui ſe
eſſe Lithuanis animaduerterent, ac de religione, rituqúe ſacrorum ab illis quidem diſſen
tirent, cum Moſchis uerò conſentirent, illa tamen occaſione permoti, meditatum fortaſ-
ſis iam antè facinus maturarunt. Hæc igitur Cazimiro Moſchici belli cauſa fuit: & ta-
men maiore euehendi filij, quàm recuperandi amiſſa ſtudio incenſus: ira etiam in alterum
filium, uelut nimio plus cupidum, & in ſe ingratum, ſtimulante, pacem Ioanni Alberto
diſſuaſit, ac proſequi eum cœptum bellum iuſsit: adfuturum ſe ipſi cum ualidis ſuorum
copijs, ac Tartarorum auxilijs, cum primùm res Lithuanicas compoſuiſſet, pollicens. Val
de erant diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionem pacis, &
quòd per inducias anguſtiore annona & pabulo utebantur, dilapſis: & tamen ei patris

1491. ann.

authoritatem ſecuto, inchoatum bellum proſequi in hoſtico placuit. Finitis igitur indu-
cijs, cum primum per tempus anni ſequentis potuit, proxima quæq; is populabundus ue
xabat, uaſtabatq;: donec Vuladislaus querelis ſuorum, quorum agri uaſtabantur, motus,
octodecim millia peditum pariter & equitum ex Vngaris atq; Bohemis coadunauit. Ma
turandum autem is ſibi eſſe duxit, quò patris aduentum præuerteret, quem ſibi infeſtum,
graue bellum comparare audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioannes Albertus ha-
bebat, dilapſis, ut ſuprà memorauimus, cæteris: nihil tamen territus hoſtilis exercitus ad-
uentantis magnitudine, turpe eſſe ducebat & inutile, intra munitiones ſeſe continentem,
obſidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliaribus Germa-
nicis abſentis & ægrè molientis opem expectare. Itaq; cohortatus ſuos, ut pugnantes, &
non inulti, ſicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes,

Prælium inter fraternos exercitus.

aut latitantes pecudum in morem trucidari ſe paterentur, in aciem eos eduxit. Dato utrin
que ſigno pugnæ, ad manus uentum eſt: ſtrenuè ſe gerebant Albertiani, primoſq; hoſti-
um loco mouerant: ſed prægrauante multitudine repreſsi, multis fortib. uiris amiſsis, ceſ-
ſere tandem. Dux ipſe cum fruſtra aliquandiu inſtaurare prælium conatus eſſet, duobus
equis in ardore pugnæ amiſsis, tertio quoq; grauiter ſub uentrem ſauciato, uix tandẽ Api
aſſum euaſit. Parum autẽ abfuit, quin à duobus Bohemis inſequentibus caperetur, cũ fra
cto gladio, quo ſe tueretur nõ haberet: ni Crupſcius eques Polonus accurrens, ſuum ipſi
gladium porrexiſſet, quo quidem ille utrunq; hoſtem transfixit. Vuladislaus de euentu
pugnæ certior factus à ſuis, nõ obſcurè præ ſe tulit, magis lætari ſe de ſalute fratris, quàm
de uictoria ſua: miſsisqúe ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus: ut Vn-

Pacta inter fratres.

gariam is deinceps miſſam faceret: Vngaris, qui in uerba ipſius iuraſſent, iuſiurandum
remitteret: acciperet autem in Sileſia Glogouiam maiorem, Cozuchouiam, Sprotauiam,

Zelonagoram, Suebodinum, Giuram, Croſnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toſcum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaq; omnia ditione teneret, unà cum liberis ſuis maribus, ſi quos habiturus eſſet, tantiſper quoad rex non eſſet: uerùm ut ferrent, tamē homines eorum locorum onera publica ex æquo cum Vngaris, dux autem ipſe Ioannes Albertus liber & immunis prorſus ab ijs eſſet. Interea uerò dum hæc prſtantur, Aperiaſſum is, & Sobinouiam retineret: Quòd ſi Vuladislaus nullis relictis liberis decederet Ioannes Albertus poſt eum regnaret apud Vngaros. Nemini autem fraudi eſſet, cum eo contra Vuladislaum ſenſiſſe ad hæc, ut ijs qui Matthiæ regis tempore exulaſſent, liber ad ſuos patêret reditus. Deniq; captiui utrinq; ut redderētur, itemq; munitiones captę. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conſcripta, ac Vuladislai regis, & quindecim procerū Vngarorum ſignis conſignata, extant in Archiuio Cracouienſi. Extant & aliæ literæ, quibus idē rex tributa, ſiue exactiones, quæ ſibi publicorū onerū nomine ex ijs ditionib. pēdi debebant, eidem fratri condonauit. Quibus peractis Ioannes Albertus, in Poloniam ſe recepit. Vuladislaus anteq; dimitteret exercitum, Hanſelicum quoq; cum non cōtemnendis Valachorum copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiam Cæſarem, qui & ipſe ex pacto Friderici patris, quod ille tamen Matthię armis, adactus repudiauerat, regnum Vngariæ ſibi uendicabat, & Albam regiam cœperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem uxorem duxit.

Hanſelicus, & Maximilianus Cæſar uicti à Vuladislao.

Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lithuania certior factus, de aduerſa Ioannis Alberti pugna, & quòd is ſaluus, tamen euaſiſſet, bello Moſchico inducijs, in aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, ut acceptam in Vngaria ignominiam inſtaurato bello deleret: id adeò ſiue quòd nihil dum de tranſactione filiorum inter ipſos cognouiſſet, ſiue quòd eam tranſactionem, non probaret: tametſi abſq; eo non deerant, ei cauſæ redeundi in Poloniam, ut Annæ filiæ Boguslao Scecinenſium Pomeranorum, duci deſponſæ nuptias faceret, eamq; honoris gratia deduceret, & Ruſsis opem ferret. Nam ruſticanus quidam homo, cognomento Mucha, collecto è Valachis, & Ruſsis, Pocutienſibus decem millium hominum exercitu, Ruſsiam infeſtabat, ſi non concitante, conniuente quidem certè, Stephano palatino Moldauiæ. Tametſi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cògnomento Zemelca, uir fortis, & rei militaris peritus, cum mercenario milite, Polonorum ęre conducto, cui præerat, fudit & repreſsit, multitudinemq; illam promiſcuam diſsipauit. Cœperat tamen Mucha poſterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed cùm ad mulierem quandam Ruſſam, in quam deperibat, clanculum ſubinde commearet, obſeruatus & captus, à Ruſsis nobilibus, Cracouiam ad regem miſſus eſt, ibiq; in carcere uitam finiuit.

Nicolaus Chodecius.

Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cum Troccos unius diei itinere perueniſſet, languere cœpit: & inualeſcente morbo, ubi animaduertit ſupremum uitæ diem ſibi inſtare, teſtamentum condidit, quo Vuladislaum filium exhæredauit. Deinde ſacroſanctis, Chriſtianæ religionis myſterijs ritè perceptis, menſe Iunio animam exhalauit, anno Chriſti 1492. Inde funus eius in Poloniam ſolenni pompa elatum, in baſilica Cracouienſi ſepultum eſt. Nec multo pòſt pars urbis ad occidentem ſolem uergens, cum ea domo Academię, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit, diraq; lues, & peſtis pecudum, atq; pecorum Poloniam peruaſit. Aliquāto autem, ante mortem regis, poſt medium Decembrē, tres ſoles in meridie uiſi ſunt: deinde cometes duûm ferè mēſium, ſpacio poſt occidētem ſolem apparuit, prodigia, ut creditum eſt, mortis regiæ. Regnauit autem, is annos quadragintaquinq;, uixit ſexagintaquatuor.

1492. ann.

Cracouiæ incendium.

Per hoc tempus Turcæ cum Vngariæ fines infeſtarent, & Sabaciam arcem, quam rex Matthias, de ipſis receperat, obſiderent, Vuladislai noui regis auſpicijs, ab Vngaris, & Bohemis reiecti, & fugati ſunt.

Turcæ reiecti à Sabaciæ obſidione.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TRICESIMVS.

IOANNES ALBERTVS REX.

Polonorū procerum diſſidiū in creando rege.

CAZIMIRO ſepulto, ad medium Auguſtum Petricouiā, noui regis creandi cauſa itum eſt. Ibi uaria fuêre ſtudia, pcerū & equitū in regis defuncti, filios abſentes partita. Ioāni Alberto fauebant, pleriq; propter ætatis prærogatiuam, & ſpecimen uirtutis bello Tartarico editū. Noñulli, elatiore animo, & ſupcilio eius offenſi, partæ de Tartaris uictoriæ, Vngaricum bellum aduerſo, euentu geſtum opponebant: illam uirtuti militū, & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptū ferentes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, ſuauioribus moribus, & liberalitate prædito, partim Sigiſmundo iuniori regnum deſtinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni, & Lithuani Iagellonis regis opera coniuncti, ſub unius imperio ſemper ſe fore promiſerant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lithuani, patris morientis iuſſu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem ſibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lithuanos contra pacta conuenta ueniſſe, qui inconſulto ſenatu Polonico ducem ſibi creaſſent: indignum eſſe Polonos in rege creando, eorum ſequi ſententiam, quibus ipſi præire deberent. Haberet ſibi Alexander Lithuaniam, Ioannes Albertus, Sileſiam à Vuladislao fratre, aſſentientibus Vngaris, & Bohemis proceribus, pacto promiſſam, cum ſpe regni Vngarici: Sigiſmundum fato quodam, aut prouidentia diuina Polonis regem relictum, ac deſtinatum eſſe: & uegetioris autem animi eum eſſe, & generoſioris indolis. Huius autem ſententiæ authores erant, Raphael Iaroslauius Marſalcus regni, ac Tencinij, quos ſequebatur cuncta Toporum familia. Idem ſentire uidebatur, Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus Gneznenſis. Tametſi creditum eſt, eum hoc quidem præ ſe tuliſſe, re uera autem Ioanni Mazouiorū duci ſtuduiſſe: cum quo fixis in patenti campo tentorijs ſtatiua habebat. Non obſcurè em̄ Ioannes, uelut uetuſto regū Polonorum ſanguine oriundus regnū ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus, unà cum fratre Conrado, ad comitia uenerat. Res ad uim ſpectare uidebatur, inſolentius & ferocius ſeſe gerentibus Mazouijs. Quo comperto regina Elizabetha mille ſexcentos, equites ære ſuo Cracouiæ raptim conductos, ad Fridericum filium epiſcopum Cracouienſem, & cæteros, qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præſidij cauſa miſit. Ex his complures erant, qui ſub Ioanne Alberto in Vngaria ſtipendia meruerant. Ibi tunc ſuperiores eſſe cœperunt, Ioannis Alberti partes. Cumq; frequens ſenatus, in aulam regiam, ubi Fridericus diuertebat, conueniſſet, & Fridericus archiepiſcopo nō ueniente, comitijs præſideret, uiceſimaſeptima die mēſis Auguſti, Ioānes Albertus rex renunciatus eſt, non magis procerum ſuffragijs, q̄ populi foris circū comitum ſtantis clamore adiutus. Cracouiam deinde reditum eſt: ibiq; de more nouus rex à Sbigneo archiepiſcopo ritu ſolenni unctus, diadema ſuſcepit. Et quoniam non ſatis ſecurus erat ab ijs, q ſibi in adipiſcendo regno aduerſati erant, ſiue adeò, quòd ulciſci ipſe eos cogitabat, & potentiam tamen eorum reformidabat, cum Vuladislao fratre Vngarorum, & Bohemorū rege ſecretò fœdus icit per oratores: quo diſertè cautum eſt, ut mutuam ſibi opem ferrēt reges contra rebelles ſubditos. Verùm non ita multo pòſt, nempe poſt inſequentis anni principium, Raphael Iaroslauius marſalcus, & Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus, principes eorum, qui Ioanni Alberto aduerſati erant, obiêre, angore animi, quemadmodum creditum eſt, cōfecti. Tametſi Sbigneus grandæuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus eſt. Ei ſucceſſor Fridericus epiſcopus Cracouienſis, rege fratre poſtulante, ab Alexandro ſexto pontifice Max. datus eſt, ita ut idem epiſcopam Cracouienſem retineret, Cardinalitio quoq; honore cumulatus. Adeò uerò mites fuêre ſoles anni illius initio uſq; ad medium Februarium, ut arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouosq; fœtus excluderent. Subſecutum eſt autem frigus intenſum diebus 15, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta, rex paucos

Sigiſmūdi indoles. (margin, beside "garis, & Bohemis proceribus")

Elizabethæ reginæ ſtudium erga Ioannem Albertum. (margin, beside "Elizabetha mille ſexcentos")

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrū regum.

1493. ann.

menſes

menſes Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille ſexcentorum equitum aulicorum comitatu toto ferè anno obiuit. Quò uenerunt ad eum legati Venetorũ, & Baiazetis Turcarum principis, utriq; regnũ ei gratulantes. Ac Veneti quidem præterea, quib. Baiazetes Albania per illud ipſum tẽpus peruaſtata, captoq; Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellũ in Turcas ſuſcipiendũ regẽ cohortabant. Turca uerò p-amplis donis oblatis, pacẽ & amicitiã ei deferebat, ſiue q uires Polonorũ eo bello, quod cũ Valachis geſsit, exploratas reformidabat: ſiue q prouidebat, ne pluribus ſimul bellis diſtineret. Facilè enim conijciebat, Ioannẽ Albertũ, niſi fœdere & iuſiurãdi religione adſtringeretur, non defuturum eſſe Vuladislao fratri & Vngaris: quorum ditiones uti proximas, ipſe tunc infeſtandas ac ſubigendas ſibi propoſuerat. Nec multo pòſt ſanè eo ipſo anno excurrerunt Turcæ populabundi duce Cadumo Baſſa in Croatiam, & uſque ad Zagrabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiam ſibi progreſſos, inſigni ſtrage profligarunt. Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendæ cauſa fuiſſe uidetur. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetis ne an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis commoda inuitabant, illuc inſitum gloriæ, regniqúe propagandi ſtudium, & ulciſcendi patrui apud Varnam à Turcis interfecti libido impellebat. Ad bellum autem procliuior, cum Turcicas uires ſecum perpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & ſocijs, auxilijsqúe ſibi opus eſſe. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Turcis uexabantur, & Vuladislaus frater. Cum his igitur primum redire prorſus in gratiam, ac de bello Turcico communicare ſtatuit. Nam Fridericus imperator ſenior, morboq;, quem Cancrum uocant medici, confectus, reſecto crure, per idipſum tempus Viennæ obierat. His ita maturo conſilio apud ſe conſtitutis, uix tandem intra uertentem annum legationem Turcicam rex dimiſit, trium annorum inducias cũ Baiazete pactus, iureiurando utrinq; interpoſito. Deinde cũ Vuladislao fratre apud Liblium ſiue Leuociam, Vngarorum id in Scepuſio oppidum eſt, conuentum egit, Sigiſmundo & Friderico fratribus natu minoribus, & Friderico marchione Brandeburgenſium, ſororis filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegrata eſt inter reges germanos beneuolentia, fœdusq; inter Vngaros & Polonos. Secreto uerò actum eſſe dicitur inter ſolos fratres ſemotis arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è Valachia, ac Sigiſmundo in locum eius ſurrogando. Sed rumor deinde ſiue uerus, ſiue celandi conſilij gratia confictus, uulgò ſparſus eſt, infectis rebus diſceſſum eſſe. Soluto fratrum conuentu, Cracouiam ſe Ioannes Albertus recepit: ibique legationem Turcicam alteram, quæ tunc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies, ultima die Iunij atrox incendium ad eam portam quæ Noua appellatur, poſt occaſum ſolis graſſatum, maximam urbis Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & occidentem ſolem uergit, cum tectis turrium & mœnium atque templis abſumpſit. Poſt quod tempus Iudæorum domicilium, qui eouſque ſparſim in urbe habitarant, graſſanteqúe incendio illo à militibus excuſsi erant, Cazimiriam translatum eſt in ripam Viſtulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnaſio deſtinarat, & exædificare cœperat: ubi etiamnum frequentes admodum degunt. Sub finem Septembris Tartari Tauricani, ſiue Præcopenſes, in Podoliam & Volyniã populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum ſuũ comitatũ ad reprimendos eos miſit: qui quũ ſe cũ mercenario milite, qui tunc paucus publico ſtipendio ad præſidium regni conductus erat, cõiunxiſſet, impigrè Tartaros cũ grandi hominũ, iumẽtorũ, pecudũ, & omnis generis præda reuertẽtes pſecutus eſt, & ad Viſnoueciã caſtellum Volyniæ aſſecutus, hoſtem nõ fefellit. Excepêre enim Tartari incurrentium in ſe noſtrorum impetum, celeriterq; paucos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem nõ temerè ueniebant, uerùm ſagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremum uictoria potiti ſunt, multis claris & fortibus uiris cæſis: in quibus præſtantes fuêre, Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos autem ipſos dies duo portenta Cracouiæ extiterunt. Mulier enim quædam in platea, quæ à ſancto ſpiritu nomen habet, infantem exanimem peperit, cuius dorſo ſerpens uiuus inhærebat, arrodens ac depaſcẽs cadauer. Altera uerò in ſuburbana uilla, cui Nigræ nomen eſt, ad decimum Cal. Nouemb: monſtrum edidit: cætera quidem humana figura, ſed collo & aurib. leporinis, & uno grandiore inteſtino totum uentrem occupante, diducto rictu ſpirans. Sequenti anno memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes ſiue Ianuſsius,

Venetorum legatio ad regem Polon.

Ioannis Alberti ingenium.

Fœdus & pacta regum.

Iudæorum domicilium Cazimiriam tranſlatum.

Monſtra, ſeu portenta.

1459. anno

us, Mazouiorum Plocenſium dux cœlebs, in humanis eſſe deſijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocenſem iure feudi, ut uocant, ad ſe deuolutum, regno adiunxit. De reliqua uerò Mazouia, Cirnenſi, Varſauienſi, Viſſegradenſi, Zacrocimẽſi, Cechanouienſi, Lomzenſi, & Nouidvuorenſi territorijs, cum Conrado fratre eius ſuperſtite ſequenti anno ita tranſegit, ut is Cirnenſem quidem dominatum, ſocius & fœderatus regum Polonorum, unà cum poſteris ſuis maſculis tantum iure ſempiterno obtineret: regi contra quoſuis hoſtes præſtò eſſet: ipſo inſcio cum nemine fœdus iceret, aut pecuniam ullam ſubditis ſuis imperaret: reliquas uerò ſatrapias ſiue præfecturas ipſe modò, quoad uiueret, haberet, pòſt obitum eius ad regem, regnumq́; redituras. Idq́ue ita ratum fore, ipſe pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorumq́ue primoribus Lublinum ueniens, ſolenne iuſiurandum regi daret. Verùm id uix tandẽ poſt alterũ annũ elapſum præſtitit. Inundauit eodem anno ſupra modum Viſtula fluuius æſtate media, ualidis imbribus auctus. Nec ſequens quidem annus habet quicquam magnopere memorabile, præter nuptias Barbaræ Cazimiri regis filiæ, quam Ioannes Albertus frater uirginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio, in matrimoniũ collocauit: & tranſactionem regis, cum Conrado Mazouiorum duce in comitijs Petricouienſibus factam, quemadmodum dudum memorauimus. Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuſcus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio præditus, uerſatus aliquandiu in miniſterio Pij ſecundi pontificis max. Deinde uerò cum ſucceſſor Pij Paulus ſecundus Pomponium Lætum, Platinam, & quoſdam alios uiros eruditos, amicos Callimachi, ſiue quòd de religione malè ſentirent, ſiue quòd in ſe conſpiraſſe dicerentur, prehendi iuſsiſſet, Callimachus, Cazimiro adhuc regnante, in Poloniã profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit. Cum autem in familiaritatem Ioannis Alberti ſeſe inſinuaſſet, plurimum apud eum gratia, & conſilio ualuit, uſq; adeò, ut cum is rex factus eſſet, Callimachi arbitrio magiſtratus, & honores mandarentur, & res pleræque omnes publicæ & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem ſibi inuidiam apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tũ metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & pontificem Max. obiens, rediturus eſſe in Poloniam non putaretur, in apertum erupit: ſed rurſus eo reuerſo tam reſedit, quàm diſsimulata eſt, quoad ille uixit. Ad tyrannidem inuitare regem, & beneficia, decretaq́ue eius uendere, ſiue creditus, ſiue inſimulatus eſt. Et ita ſanè hoc fit, ut ij qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locum apud reges, & monarchas obtinent, difficulter inuidiam & obtrectationes hominum uitare poſsint: quibus nonnunquam perculſi, è ſummo gradu in imum decidunt. Neq; enim facere poſſunt, quin multos offendant, dum quibuſdam prodeſſe ſtudent. Et illos autem quos euexerunt, æmulos plerunq; experiuntur, præſertim ſi uel externi ſint, uel genere, opibúsue inferiores, uel auari deniq;. Perijt autem Callimachus, fluxu uentris exinanitus, initio menſis Nouembris, quo tempore peſtis ex Vngaria & Sileſia proſerpens, Cracouiã & minorem Poloniã inuaſit: quæ cũ hyeme, quæ fuit aſperrima, conquieuiſſet, æſtate ſequenti maiorẽ in modũ recruduit, & ad hyemem uſq; longè, lateq; graſſata, plurimos mortales abſumpſit. Commodũ tamẽ rex nobilitatẽ, ac de plebe quicunq; militiæ nomina dederunt, ei ſubduxit: niſi quòd ijs qui peſtẽ effugerãt, gladius tamẽ hoſtilis nõ uſquequaq; pepercit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam ſuperius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas, Chriſtianis omnibus formidabiles, hoſtes ſibi deſtinabat, idq́ue ſiue pio reipublic. Chriſtianæ iuuandæ ſtudio, ſiue ut Vuladiſlai patrui necem uindicaret. Tametſi iactatum eſt uulgò, & creditum, eum Valachiã ſubigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ ſe tuliſſe: & ne ultrò tam potentem hoſtem laceſſere uideretur, curaſſe per ſubornatos homines, ut ſibi renunciaretur è Podolia, Turcas infeſto exercitu Valachiam & Podoliam petere: qđ quidem credibile faciebat inquietum gentis ingenium, & quod induciarum finis iam inſtabat. Cum igitur apparatum belli permagnum feciſſet, & à Conrado Mazouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, ſolenne fidelitatis iuſiurãdum accepiſſet, ipſum quidem expeditione bellica tunc inſtante liberauit: Alexandrum autem magnũ ducẽ Lithuanorum, & Ioannẽ Tiſenium Magiſtrũ Cruciferorum Pruſsienſiũ, qui Martino defuncto ſucceſſerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem omnem regni Maio menſe ad Leopolim ſibi præſtò eſſe iuſsit: ad Stephanum quoque palatinum Valachorum lega-

Plocenſis ditio Poloniæ adiuncta.

1496. ann.

Philippus Callimachus.

Callimachus legatione functus regio nomine.

Peſtis.

Hyems acerrima.

Ioannes Tiſenius Magiſter Cruciferorũ.

legatos miſit, qui ipſum ad ſocietatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis
euocarent,tum Kyliæ & Balogrodi recuperandi ſpe inuitarent. Ipſe cum Sigiſmundo fra-
tre & peditatu mercede conducto maturè profectus,Præmisliç ſubſtitit aliquandiu, dum
copiæ conueniunt.Ibi eum Creslaus Curozuancius cãcellarius, & illo ipſo tempore poſt
obitum Petri Moſinij,ſiue Bninij,epiſcopus Vvladislauienſis deſignatus, ſuo & Friderici
cardinalis nomine conuenit,ab inſtituto eum reuocans.Quem rex durius increpitum ab-
ire,& ſacerdotem ſacrorum,non belli curam gerere iuſsit. Se uel ſubuculam ſuam concre-
maturum eſſe,ſi eam conſilij ſui conſciam eſſe ſciret.Hic ſanè nati ſunt, uel confirmati dun
taxat ſermones hominum,quibus iactatum eſt poſtea ſeu uero,ſeu falſo rumore, uſque ad
noſtra tempora,expeditionem illam ſuaſu Callimachi à rege ſuſceptam fuiſſe,quo feroces
minus morigeræ ſibi,diuinaq; & humana iura contemnentis nobilitatis Polonæ ſpiritus,
incommodis belli,aut etiam clade aliqua retunderet.Porrò ij qui in Valachiam miſsi erãt,
renunciarunt regi, exoptatiſsimum id bellum Stephano contra barbarum, cùm totius
Chriſtiani nominis communem, tum ſuum peculiarem hoſtem accidere: itaque nõn de-
futurum eum eſſe commeatu exercitui regio ſuppeditando: quin & uires eum ſuas cum
rege coniuncturum eſſe, ubi is ad hoſtium fines & Danubium peruenerit. Nam ut prius
id faciat,minimè expedire,ne Turcas & ſocios eorum Tranſalpinenſes intempeſtiuè in ſe
prouocaret. Verène autem hoc ita exiſtimarit, an cauere ſibi hoc prætextu uoluerit, ne à
rege circumueniretur, incertum eſt. Iam quidem et ipſe ſenſerat partim fama renunciante,
partim Vngaris proceribus per literas & nuncios ſubmonentibus, contra ſe exercitum
illum à Polono rege duci, ut ſe amoto Sigiſmundum fratrem Moldauiæ præficeret:ſic e-
nim Liblij clàm inter fratres conueniſſe. Quod quidem eo ſtudioſius uulgabant Vngari,
quò magis Stephanum aduerſus regem Polonum iritarẽt: idq; partim quòd moleſtè fer-
rent,ſecretiori conſilio ſe à regib. excluſos fuiſſe, partim quòd Moldauiam bello illo à ſua
clientela prorſus abſtractã iri uidebant. Venerat enim uſu ſuperiori tẽpore aliquoties, ut
Valachi Moldaui, poſteaquam ſemel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in diſſenſione
domeſtica de principatu,uel Turcici beli neceſsitate adducti, uel deniq;, ut eſt dubia gen-
tis fides, Vngarici regis clientelę denuò ſeſe addiceret.His igitur monitoribus Stephanus
cautiùs obſeruabat,quid conſilij Ioannes Albertus caperet:quem ubi comperit recenſitis
copijs,motisq; à Leopoli ſub finem Iunij caſtris, non uerſus Cameneciam, quà compen-
dioſior uia eſt ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarumq; ditionem, iter inſtituere, ſed ad
Plocutiam oram deflectere,ibi magis etiam cœpit ſibi proſpicere: miſitq; tres legatos,ui-
ros gentis ſuæ primarios,ad regem ſciſcitatum,amicus ne an hoſtis Valachiam peteret.Si
Turcis bellum facere decreuiſſet, poſſe eum longe maiori compendio & expeditiore uia
ad fines Turcarum peruenire:ſeq; exercitum eius & commeatu adiuturum, & ubi hoſtiũ
fines attigiſſet,copijs ſuis aucturum eſſe: ſin ſibi bellum inferret, daturũ ſe eſſe operam,ut
eum illati pœniteat. Hac tam ſuperba & minaci legatione commotus rex, legatos contra
ius gentium comprehenſos,Leopolim aſſeruandos miſit: ipſe non expectatis Lithuano-
rum,Pruſſorum & Maſouiorum auxilijs, cum infeſtis ſignis Moldauiam ingreſſus eſt:&
omnibus rebus poſtpoſitis,interiora & caput gentis Sozauiam potiſsimum petiuit, ſpe-
rans,Valachos non modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani domi-
natum pertęſos,& alioqui dominos crebrò mutare ſolitos,ultrò ad ſe defecturos eſſe:eoq;
captiuos omnes quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat.Cæte-
rùm cum Sozauia Stephani pręſidio firmata,uenienti portas clauſiſſet, quaternis caſtris
in conſpectu arcis poſitis,& curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus eſt.Nec
tamen proficiebat quicquam,quamuis abundante multitudine.Nam ad octoginta millia
pungnatorum in exercitu habere ferebatur: acceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius
numeri expleuiſſe exiſtimati ſunt,cum curruum eſſent ferè triginta millia. Ne bombardæ
quidem noſtris defuêre:ſed quantumcunque ex muri interdiu deiecerant, noctu Valachi
impigrè roboribus limo,fimoq; oblitis reficiebant. Itaq; cum in longum duceretur obſi-
dio,Stephanus collecto è ſuis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs
inſtituit.Nec tamen in apertum prodibat uſquam è nemoribus, ſed ex inſidijs modò car-
pebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat:
maiores copias, atque Tranſyluanorum, Cæculorum, Tranſſalpinenſium,Beſſarabum,
Turcarum ac Tartarorum,quos partim prædę, partim ſubiectiouis ſuæ ſpe inuitabat,par-
tim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam, inſeſsis itineribus,ne

Creslaus Curozuancius epiſcopus Vvladislauienſis.

Vngari Stephanum cur contra Polon. regem incitarunt.

Stephani legati ad regem.

Ioannis Alberti conſilium.

Stephani Palatini conatus.

Polonicus exercitus detrectat bellum.

commeatus noſtris è Rufsia & Podolia ſubueheretur. Spe defectionis Moldauorum fruſtrati noſtri, cum difficultatem belli circumſpicerent, penuriamq; annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorum, ſentire inciperent, nec Valachi ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres eſſe, & fremere in regem: reputare ſecum ſigna & oſtenta, quæ aduerſum belli exitum portenderent: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli motis caſtris poſt exercitum agebātur, ſubita tempeſtate diſiecti, recolligi omnes nō potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in tranſitu modici fluminis collapſus, merſusq; perijt. His igitur de cauſis noſtri miſsionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neq; Lithuani, neq; Maſouij ueniebant: Pruſſorum uerò Magiſter Tiſenius Leopoli ægrotus decumbebat, ubi etiam extremum uitæ diem clauſit. Accedebat eò, quòd ipſe quoq; Stephanus pacem petebat, Vvladislao rege Vngarorum deprecatore et pacificatore utens. Nec tamen conſtat, uerène id fecerit, an ſimularit, quo noſtros tantiſper, dum copiæ ſuæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sozauiæ auerteret, quam in extremo diſcrimine uerſari didicerat.

Legatio Vngarica ad regem Polon.

Miſit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, ſuadens & poſtulans, ut is pacem daret Moldauo, ne deſperatione ſalutis et rerum ſuarum, ad opem Turcarum cōfugere cogeretur, eorumq; uires acceſsione copiarum ſuarum augeret. Tametſi ſuam in eo rem Vngari proceres agere uidebātur, quo Stephanum omnia pollicentem, cum tota gente ſibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus, in illo præſertim ſtatu rerum, cum febri etiam tentari cœpiſſet, perſuaderi ſibi ab Vngaris legatis paſſus eſt.

Induciæ cum Stephano.

Et cum de conditionibus pacis non conueniret, induciæ conſtitutę ſunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confeſtim ſoluta eſt obſidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumq; iter in certum diem. Cum autem cognouiſſet Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle quàm ueniſſēt, ſiue quòd breuior ea uia eſſet in Poloniam, ſiue quòd agri à populationib. intacti, faciliorem commeatum exercitui præbituri eſſe uiderentur, admonuit regem per internuncios, conſultius facturum, ſi eadem uia qua uenerat, exercitum reduceret: nō tam planam eſſe illam alteram, quæ ad læuam uergeret, ſed ſyluarum denſitate, & montium aſperitate, & anguſtioribus callibus impeditam.

Moldaui feri & indomiti.

Vereri ſe, ne homines ſui agreſtes, feri & indomiti, quiq; difficulter in officio continerentur, in anguſtijs negotium faceſſerent diſcedentibus. His monitis fides habita non eſt, quòd homo uafer & infidus, ſibi ſuisq; hoc conſilio proſpicere putabatur, ut integra ea ſibi loca ab incommodis belli manerent. Itaq; itum eſt quà placuerat, nullo ordine: nec abſtinebant noſtri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis caſtris ad Bucouinam peruentum eſt. Sylua eſt fagina denſa, duûm miliarium ſpacio lata: Bucouinam ab arborum genere uocant: anguſtam habens & præruptam inter aſpera ſaxa, montesq; uiam. Quam cum una die cunctæ copiæ tranſire non poſſe uiderentur, ad introitum eius rex caſtra metatus ſubſtitit. Ac maiores quidē Poloni cum impedimentis ſuis præire iuſsi, ſyluam ſine ullo impedimento emenſi ſunt. Altera die rex præmiſsis bombardis & curribus ſuis, ipſe cum aulica ſua cohorte ſubſecutus eſt, carpēto uectus propter aduerſam ualetudinem. Ponè ſequebantur minores Poloni cum Rufsis incompoſiti, inermes, & quaſi in pacato ſecuri.

Polonorum clades apud Bucouinam ſyluam.

Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium ſyluæ impedimenta regia peruenerant, cum ecce agreſtes Valachi pedites undiq; ex inſidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulſis, quas in hoc iam ante ſucciderant, arboribus, uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, néue regredi prima ad ferendam ſuis opem poſſent. Nec mora, ipſe Stephanus cum ualidis equitum, peditumq; copijs improuiſus adeſt, & ingēti cum clamore extremum noſtrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur noſtri, re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma, & uim hoſtium certatim pro ſe quiſq; animoſè ſuſtinent: ſed ſine ſignis, ſine ducibus, & ſine ordine res gerebatur: nec exaudire quiſquam alterum poterat præ clamore, ſtrepitu, & fragore armorum, quem ſyluæ latè reſonantes magis etiam ſonorum atq; terribilem reddebant. Ad extremum urgente hoſte noſtri in caſtra ſua, à quibus non procul abſceſſerant, ſeſe recepêre. Ibi quoq; premente hoſte, conſtipati & conglobati nihilo magis ſeſe expediebant, deſperataq; ſalute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabant. Hoc acrius inſtabant hoſtes: donec rex cognito ſuorum periculo, aulicum equitatum ſuum armis, uirisq; florētem ſuppetias ire laborantibus iuſsit. Qui cum nihil ſibi reliquum ad celeritatem, diligentiamq; recurrēdi feciſſet: ſyluam egreſſus, tympanorum, tubarumq; clangore, & fulgore armorum hoſtem in ſe conuertit.

Inſtaura-

Inſtauratur prelium. Interim ij qui in caſtra compulſi in extremo periculo fuerant, ſpacium nacti, qua quiſque poterat elapſi, relictis impedimentis trepidè per ſyluam ad primum agmen euaſere: quò rex quoq; iam peruenerat. Nec diu ſuſtinuêre Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulſi, diſiectiq; terga dedêre. Noſtri ſummotis fortiter, nec ſine ſtrage hoſtibus, abſq; ullo impedimento cœptum iter per ſyluam peregerunt, uictoresq; ad regia caſtra peruenerunt. Poſtero die rex cum toto exercitu in iiſdem ſtatiuis manſit, expectans ſi quis fortè de ſuis in ſylua delituiſſet, uel aberraſſet. Recognitis copiis complures de nobilitate Polonica & Ruſsica deſiderati ſunt, partim cœſi, partim capti. Et Stephanus quidem pluſquam barbarica crudelitate uſus, quotquot in poteſtatem ſuam redegerat, omnes in conſpectu ſuo trucidari iuſsit: quos autem Turcæ aut Tartari cœperant, in ſeruitutem abegerunt: E quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij poſtliminio aliquanto pòſt reuerſi ſunt. De Odrouanzo palatini Ruſsiæ filio dubitatum eſt à pleriſque, etiam dum uixit. Poſt decimumoctauum annum is demùm rediit, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum eſt, lætitia geſtiente receptus, & ad poſſeſsionem paternorum bonorum admiſſus, ignauam ac degenerem uitam deinceps in crapula & compotationibus aſsiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis uerò illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, ſimilis. Compoſito deinde agmine noſtri motis à Bucouina caſtris progreſsi ſunt, pridiano periculo admoniti: nec ſanè quieuerunt hoſtes, quin opportunis locis carptim eos laceſſerent, uexarentq;, non modò pabulantes & ad aquantes, uerùm etiam in caſtris quieſcentes. Nocte quadam obſeruato uenti uehementioris flatu, herbas arentes cum frutetis haud procul à caſtris ſuccenderunt, coorta flamma uento impellente magis ac magis caſtris propinquabat: affeciſſetq; noſtros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas caſtris herbas deſecuiſſent & ſummouiſſent. Semper autem plus incommodi ipſi accipiebãt Valachi, quàm inferebant: præterquam quòd ſexcentos equites Maſouios ad internecionem penè delerunt. Tunc primùm ij ueniebant à Conrado duce, ex fœdere in auxilium regi miſsi. Quod ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimẽdos eos miſit, priuſquam cum rege ſeſe coniungerent. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hoſtes: nec Maſouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum eſt acerrimè: ſed præualente hoſtium multitudine circumuenti Maſouij, & conciſi ſunt. Secundo hoc prelio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium, cum omnibus copiis ſuis inſedit, ut noſtros tranſitu prohiberet. Quò cùm perueniſſent noſtri, commiſſa pugna dimicatum eſt utrinq; totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulſi, & non contemnenda ſtrage affecti hoſtes, in auia nemora ſeſe abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cum minus commodè ualeret, iactationemq; itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo ſtatiua habuit; per quos dies noſtri longè lateq; quoquouerſus prædas egerunt. Interea rumor caſtra peruaſit, ingentes hoſtium copias aduentare, regẽq; clàm deſerto exercitu ſubducere ſeſe uelle. Quæ res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabantur: & raptim ſarcinas componebant, equorumq; dorſis alligabant: turpem fugam, relictis curribus & impedimentis cæteris, parantes. Nox inſtabat, omnia formidabiliora perturbatis redditura, tecturaq; ignauiam ad fugam ſpectantium. Itaque neceſſe habuit rex, quamuis æger & languens, & ipſe hominum conſpectui ſeſe repræſentare, & Sigiſmundum fratrem circum primores mittere, falſum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod quidem Sigiſmundus impigrè fecit, totam illam noctem accenſis funalibus caſtra obequitans: & cùm obuios quoſque benignè compellans, tum ad procerum tentoria adiens. Ita ſedatus tamen eſt tumultus, repreſſaque fuga. Sequenti die cum caſtra iam rex mouere uellet, ſuperuenerunt aliquot millia equitatus Lithuanici, ab Alexandro magno duce eius gentis miſſa, regemque & exercitum omnem ſpe meliore & lætitia impleuerunt. Quid autem cauſæ fuerit, cur ipſe Alexander cum fratre, ſicuti conuenerat, ſocia arma nòn coniunxerit, aut equitatum illum auxiliarem duntaxat tempori non miſerit, diuinare non poſſumus. Ipſe quidem cum exercitu ualido apud Braslauiam arcem ad Bogum flumen per omne illud tempus belli Valachici hæſit, arcem inſtaurans & muniens. Petiuerunt autem à rege Lithuani, ut ſe in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: ſed ille non permiſit, aduerſam ualetudinem ſuam cauſatus, propter quam maturare reditum cogeretur: cumq; Snatinum copias reduxiſſet, tranſmiſſo

Stephani crudelitas.

Maſouij cæſi à Valachis.

Rumor tumultu complet caſtra regia.

Lithuanorum aduentus.

Braslauia inſtaurata.

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Neſtro amne dimiſit exercitum:ipſe Leopolim lēto itinere uectus, tantiſper ibi acquieuit: donec morbo liberatus eſt. Inde poſtea Cracouiam reuerſus, quaſi rem bene geſsiſſet, conuiuijs & compotationibus, amoribusq; mulierum & choreis impenſius indulſit. Fertur q; quodam tempore, cum noctu in urbe uno aut altero fortaſsis miniſtro comitatus, abſq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidiſſet, exorto temerè iurgio uulnus accepiſſe: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis ſuæ, plaga illa non ſine dolore & rubore, officij ſui diuinitùs admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum ſuis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominię, cladiſq;: nec memor, quòd Stephanū animoſum & ferocē hominem irritaſſet. Quę res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atque Rufsis deinceps cauſa fuit.

Valachi Rusſiam populati. 1498. ann.

Etenim Stephanus acceptam ab ipſo iniuriam, bellumq; ſibi immeritò illatum ulciſci ſatagens, primo uere inſequentis anni cum expeditis ſuorum Valachorum, Turcarumq;, ac Tartarorum copijs, in Podoliam & Rufsiam inuaſit: & prætergreſſus Leopolim arcem, urbemq; munitam ad Canizugam oppidum, & Vislocum amnem longè, lateq; populabundus excurrit, & ingentem cunctę Poloniæ terrorem incuſsit, nemine ad arcēdum hoſtem neq; parato, neq; animato: ſed cunctis ad fugam ſpectantibus, & non modo in munitiones, uerùm etiam in auios montes atq; ſyluas ſeſe abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales utriuſq; ſexus, & omnis ætatis atq; ordinis, à perſcrutantibus cuncta hoſtibus & fugientium ueſtigia perſequentibus extracti, in miſerabilem ſeruitutem abducti ac diſtracti ſunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Aſia Rufsis mancipijs implerentur. Supra centum millia hominum abacta eſſe tunc feruntur, cum innumerabili gregum, armentorum, & omnis generis præda. Præmislia, Radimnum, Iaroslauia, Præuorſcum, & complura alia ignobiliora oppida cum innumerabilibus pagis direpta & incenſa. Vnum operæprecium tunc à noſtris factum eſt, quòd Cracouia metu propinqui periculi à latere Septentrionali turribus, propugnaculis, pinnis, uallo, foſſaq;, Rudaua flumine in eam inducto munitior & magnificentior effecta eſt, ſubmotis etiam longius plerisq; ſuburbanis ædificijs, quæ mœnibus urbis è propinquo imminebant.

Rußia à Tartaris uaſtata.

Neque uerò hic tunc Rufsiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda apud Tauricam depoſita, menſe Iulio iterum immani excurſione eaſdem regiones diuexarunt. Quibus incommodis & conuicijs hominum rex motus, nobilitati uniuerſæ Polonæ arma ſumere, & apud Sendomiriam celeriter ſibi præſtò eſſe iuſſa, ipſe Cracouia relicta eòdem ſeſe contulit. Sigiſmundus enim frater in Vngariam ad Vvladislaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt noſtri, hoſtes pręda onuſti ad ſua ſe recepêre. Quo cognito, noſtri quoq; dilapſi ſunt, cum non multo minore quâm hoſtes damno & incommodo Sendomirienſem tractum affeciſſent: pręter quòd abigendis hominib. abſtinuêre. Rex quoq; Cracouiam redijt: per quod tempus Cazimiriæ apud Iudæos uitulus biceps natus eſſe memoratur, altero capite in loco caudæ, cauda uerò in medio dorſi exiſtente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominentibus. Mali portentum id eſſe creditum eſt.

Turcæ Rufsiā uaſtantes hyberna tempeſtate deleti.

Nec ita multo pòſt ſub finem Nouemb. ſeptuaginta millia Turcarum per Valachiam in Rufſiam ſeſe effuderunt, omnem eam oram, quæ ad Neſtrum & circum Haliciam Zidazouiam, Drohobiciam & Samboriam eſt, ferro & igni uaſtantes, & prædas agentes. Neq; progrediendi ac debacchandi modum ullum barbari ſibi ſtatuiſſent, nemine ſeſe ipſis obijciente: niſi cœlitùs Deo, ſicut creditum eſt, miſerante populum ſuum, repreſsi, atq; adeò oppreſsi eſſent. Derepentè enim intenſum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, ut circunſepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi poſſent. Et inſolens id nouumq; hominibus illis pariter & iumentis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis pleriſq; omnibus frigore & fame confectis, hominum quoq; ſupra quadraginta millia alſiſſe & obriguiſſe memorantur. Multi reperti poſtea, qui interfectis equis, in uteros eorum exenteratos, calentes etiamnum, ſeſe illatebrauerant, ſed nullo operæprecio. Statim enim calor artus, uita & ſanguine deſtitutos, deſerebat. Reliqui cum ſeſe utcunq; tamen explicaſſent, & in Moldauiam euaſiſſent, à Stephano palatino & Valachis, Polonorum inſequentium habitum mentitis, & locorū opportunitate utentibus, diuexati & cōtrucidati ſunt,

1499. ann.

ita ut uix decem millia Iſtro tranſmiſſo ſalua euaſerint. In religionem hæc res ceſsit Turcis, ita ut ſibi perſuaderent, gētem Polonam atq; Ruſſam diuinitùs defendi & uindicari. Itaq; non temerè deinceps eam gentem bello ſibi laceſſendam & infeſtandam eſſe exiſtimauerunt. His tot, tantisq; malis expiato hominum noſtrorum faſtu, nequitia, cultusq; diuini neglectu, magis propitium deinceps numen affulſit Poloniæ. Nonnihil ſimultatis ſiue

adeò diſsidij Ioanni Alberto cum Vvladislao rege Vngarorum, & Alexandro magno duce Lithuanorum, necſcio an etiam Sigiſmundo fratribus interceſsiſſe uidebatur. Nec tamen memoriæ proditum eſt, quæ fuerit cauſa diſsidij. Ac ne diſsidium quidem Bernardus Vapouius memorat. Siue autem hæreditas paterna in cauſa fuit, ſiue bellum Valachicum, in quo Alexander quidem preter fœderis perpetui legem, promiſſumq́; ſuum Ioanni Alberto defuit, Vvladislaus uerò fauiſſe etiam Valachis uidebatur: fœdus quidem certè inter Vvladislaum, Ioannem Albertum, & Alexandrum, per legatos ultrò, citroq́; miſſos ictum eſt, quo cauebatur de auxilijs mutuis, & ſocietate contra Turcas, & alios quoſuis hoſtes, qui alicui de ipſis fœderati non eſſent: de periculis imminentibus, ut interſe præmonerent, neque unus quiſpiam cæteris inconſultis cum Turcis pacem faceret, bellum'ue gereret: qui contrà feciſſet, ei ne deberentur auxilia: Moldauus ut in clientela Vngarorum eſſet: Tranſalpinenſi palatino contra Turcas fœderati ne deeſſent: de alijs conditionibus fœderis ipſi inter ſe principes congreſsi conſtituerent. De controuerſijs autem dirimendis conſiliarios ſuos delegarent. Extat etiam mandatum Vvladislai, legatis de redintegranda cum Ioanne Alberto concordia datum. Vnde rectè colligitur, diruptam inter ipſos fuiſſe concordiam, quæ redintegrabatur. Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lithuanos; tam per ipſos Ioannem Albertum & Alexandrum dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nempe ut neutri alteris non uocatis principem ſibi eligerent & crearent. Quod quorſum attinebat fieri tunc, niſi controuerſia & offenſio quædam inter principes ac populos interueniſſet? Sigiſmundo uerò Vvladislaus Glogouienſem & Opauienſem ditiones in Sileſia conceſsit ijſdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius conceſſerat, & inferiori, ſuperioriq́; Sileſiæ eum præfecit: ubi præclaram is operam uicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquanto autem pòſt etiam inferioris Luſaciæ Marchionatum idem Vvladislaus ipſi adiecit, & portionem ſuam paternæ hæreditatis ipſi donauit. Ita tunc res inter fratres compoſitæ. Cum Stephano quoq́; palatino Valachorum, & filio eius Bogdano pax tunc facta eſt: fœdusq́; ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigiſmundi, ducum nomine: quo profeſſus eſt Stephanus, omnem culpam & iniurias à rege ſibi clementer condonatas, ac dominatum Valachiæ relictum eſſe: & contra quoſuis hoſtes totis uiribus ſemper præſtò ſe ipſi futurum eſſe promiſit. Cautum eſt etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorum ab alteris reciperentur: Palatino autem ipſi ſi exulare contingeret, ut tutus patêret receptus in Polonia, & Lithuania: & liber inde diſceſſus, auxiliaq́; darentur, recuperare ſua cupienti: ipſe autem Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellum gerenti præſtò ut eſſet, aut ſi non poſſet per ſe ipſe, filium cum copijs mitteret: Turcis uerò contra ipſos ne opitularentur, niſi extrema ui adactus, ipſe autem cõtra eos à fœderatis defenderetur: de hoſtibus & periculis præmonerent ſe inuicem principes. De iniurijs mutuis ſubditorum, & controuerſijs, Camenecenſis, Cernechouienſis, & Chocimenſis præfecti ſimul cognoſcerent: de grauioribus uerò cõtrouerſijs inter ipſos præfectos, iudices à principibus delegarentur: commercia utrobiq́; ut eſſent libera. Hæc ita, ut tunc conuenêre, literis mandata, extant in Archiuio arcis Cracouienſis. Quin & Ioannes Moſchorum dux de pace, amicitia & ſocietate tunc ad regem Polonũ miſiſſe & impetraſſe, à Vapouio memoratur. Quid autem in eo ſpectarit, tanto ſpacio terrarũ diſiunctis Polonia & Moſchouia, non intelligo: niſi fortè cum Lithuanis bellum inferre cogitaret, Polonorum auxilia ipſis eo fœdere detrahenda eſſe homo uafer exiſtimauit. Nec multò pòſt ipſe etiam Turcarum imperator Baiazetes, cum de confœderatione tot ac tantorum principum cognouiſſet, inſignem legationem ad Ioannẽ Albertũ regem de pace uel inducijs prorogandis miſit. Prouidebat enim prudens & cautus bellator, ne plurib. ac diuerſis bellis eodem tempore implicaretur. Nam Venetos bello terra, mariq́; adortus erat: & claſſe quidem Aegæum & Ionium mare & Pelopõneſum, quæ in ditione eorum erat, infeſtauit: Venetisq́; nuſquã pugnæ copiam facientibus, Metonam, Iuncum & Coronam, urbes obſeſſas, & oppugnatas aliquandiu per uim ademit. Terreſtri autem itinere ad octo millia equitũ in ditionem eorũ immiſit: qui cum ſecundũ mare per Iſtriam & Forum Iulij populabũdi in Venetiam procurriſſent, omnem eam oram quæ eſt circum Goriciam, S. Danielem, ac Teruiſium ſiue Taruiſium crudeliter uaſtarunt: & præter agreſtes eius oræ, plurimos Venetos nobiles meſsis & uindemiæ gratia ruſticantes, multos item Germanos, Vngaros, Polonos, Bohe-

Fœdus inter Cazimiri regis filios.

Sigiſmundus latrocinia ſuſtulit è Sileſia.

Moſchorũ dux Ioannes amicitiam & ſocietatem iungit cum rege Polono.

Turcarum bellum cum Venetis.

mos, Pruſſosq́ utriuſque ſexus, religionis ergô Romam ad Iubilæum à Pontifice Max. in
Iubilæus annus.
ſequentem annum edictum, illâc proficiſcentes excepērũt, & in miſerabilem ſeruitutem,
nullo accepto incommodo, abduxerunt. Quibus malis adacti Veneti, pacem à Baiazete
petiuerunt, & ad ſpacium centum annorum & unius diei certis conditionibus, tributoq́
promiſſo impetrarunt. Sed id poſterius actum eſt. Tunc autem dubio adhuc euentu bel-
1500. ann.
li, cum non ignoraret Baiazetes Venetos rerum ſuarum ſatagere, & cùm ab ijs, tum à cæ-
teris Chriſtianis principibus, atque etiam à Pontifice Max. regem Polonum & Maximi-
lianum Cæſarem contra ſe concitari, conſilio & comitate, miſſa ad Ioannem Albertum le-
gatione, Polonicum bellum auertendum ſibi eſſe duxit. Totum autem annum Turcica il-
la legatio reſponſum regis Poloni expectauit. Neque enim explicabat is, quid faceret:
propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipſe ultrò prono animo ferebatur,
tum ab alijs etiam incitabatur: cæterùm magnitudinem eius belli ac domeſticas quaſdam
difficultates, & præſertim inopiam ærarij, & res Pruſsicas, de quibus mox dicemus, ſe-
cum expendebat. Nec ignorabat, conſultaſſe quidem Germanos cum Cæſare in comi-
tijs Vormacienſibus de bello contra eundem hoſtem ſuſcipiendo: ſed eorum conatus do
mi conflato cum Heluetijs bello, & Italicis motibus præpediri. Ardebat enim tunc bellis
Maximiliani bellum cum Heluetijs.
inteſtinis iuxta atque externis uniuerſa Italia: Pontifex, Neapolitani, Veneti, Florentini,
Mediolanenſes, Genuenſes uariè inter ſe belligerabantur, & externa auxilia circumſpicie
bant: Galli Hiſpanos regno Neapolitano, Ludouicum uerò Sphortiam, quem Cæſar du
cem appellârat, Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc autem & ſocijs eius Maximilia-
nus Cæſar in auxilium euocabatur. Hæc tunc ſecum reputabat Ioannes Albertus: & ue-
rò gemina Tauricanorum Tartarorum incurſione diſtractus, conſultandi cum proceri-
bus ſpacium non habuit. Tartari enim ſub tempus meſsis hybernarum frugum magno
impetu per Volyniam effuſi in Ruſsiam & Poloniam, circum Belſum, Craſniſtauiam, Tu
robinum, Craſnicum & Lublinum, uſque ad Viſtulam immaniter omnia uaſtabant, præ-
das agentes, & in imbecillam ſenum, puerorumq́ ætatem ferro, in tecta autem igni ſæui-
entes. Quo commotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu ſuo & uoluntarijs tumul-
tuariè coadunata, ad hoſtem contendit. Sed cum eum præda onuſtum raptim abeuntem
aſſequi non poſſe uideretur, Cracouiam Auguſto menſe redijt. Quo tempore ſuperuenit
CaſparCallienſis epiſcopus, legatus Alexandri ſexti eius nominis Pontific. Max. ad Tur-
Legatio Pontificia ad regem Polon.
cicum bellum regem cohortans, & piæ militiæ, quam Crucis ſeu Cruciatam uocant, fa-
cultatem ad id bellum ipſi pariter & Vngaro regi afferens: ſimulq́ Iubilæum, & poteſta-
tem decimæ, de cunctis eccleſiaſticis reditibus in ſuo utriuſque regno in ſubſidium eiuſ-
dem belli exigenda. Tardius autem is uenit, quòd prius in Vngariam cum ijſdem man-
datis diuertiſſet. Ac decima quidem à noſtratibus epiſcopis & collegijs ſacris negata, ſed
uſitata contributio pro ea decreta eſt, quæ tunc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iu-
bilæus uerò promulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo
pòſt Tartari præda depoſita, illecti eius dulcedine, menſe Septembri reuerſi ſunt: effu-
ſiusq́ etiam non modò eaſdem oras, ſed Ruſsiæ quoque Auſtralis & Lithuaniæ partem
depopulati ſunt, circum Landishutam, Lezeiſcum, Zauichoſtum, Opatouiam, & Breſte
Lithuanicum prædis actis: nulloq́ accepto incommodo, ingẽtem hominum, pecudum,
& iumentorum uim cum omnis generis præda abegerunt: quæ eo maior & opulentior
fuit, quòd intacta aliquandiu ea loca ipſorum incurſionibus fuiſſent. Erant in Ruſsia nõ-
nullæ mercenariorum militum copiæ cum Petro Myſcouio præfecto Leopolienſi, publi-
co ſtipendio, quòd è tributo agrario, cereuiſiarioq́, & cenſu oppidorum collatum erat,
merentes: quæ locis opportunis uel à tergo abeuntem hoſtem carpere ac differre, quoad
rex cum maioribus copijs conſequeretur, potuiſſe uidebantur. Sed nuſquam eæ hoſti ſe-
ſe oſtentarunt. Rex quidem cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere po-
tuit, egreſſus Cracouia, milites Cruce ſignatos à Callienſi epiſcopo, qui nondum diſceſ-
ſerat, ſubſequi ſe iuſsit. Verùm ij poſt diſceſſum regium correptis armis, bacchantium in
Iudæorum bona direpta à cruce ſignatis militibus.
morem, ducibus religioſis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus,
in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecêre, & fortunas eorum diripuêre & ui-
ginti plus minus Iudæos trucidauêre. Inde cum ſub ſignis per pontem Cracouiam tende-
rent, clauſis portis urbis excluſi, regem ſecuti ſunt. Ne tunc quidem operæprecij quic-
quam factum. Rex enim ubi exceſsiſſe cum præda hoſtes cognouit, ipſe quoque è Ruſsia
inglorius Cracouiam ſe recepit. Inſigni calamitate & uaſtitate tunc illæ barbarorum ex-
curſio-

curſiones Ruſsiam & Poloniam affecère. Portenderat autem hæc mala cometa, decem &
octo diebus ante primam Tartarorum incurſionem conſpectus. Quin & arcis Cracoui-
Cracouienſis arcis incendium.
enſis ea pars quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incēdio con-
flagrarat. Et fuit ſanè æſtas illa tam calida & arida, ut ad medium Iunij fruges in Polonia
paſsim demeterentur. Ne Lithuania quidem eo anno meliora fortuna uſa eſt. Etenim Io-
annes magnus dux Moſchorum, quamuis Helenam filiam Alexandro magno duci Li-
thuanorum in matrimonium collocaſſet, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderũ
obſeruantior, Ruſsiæ totius dominatũ Berezina flumine tenus auito & proauito quodã,
ut uideri uolebat, iure à genero repetebat, elatus accesſione earũ ditionum, quas Cazimi-
ro regnante à Lithuanis partim bello, partim defectione Ruſſorum abalienarat. Coadu-
nato igitur ingenti exercitu, cùm alia quædam territoria, per deditionem acceptis magis,
quàm expugnatis eorum munitionibus, in poteſtatem ſuam redegit, tum Smolenſcēſem
oram uaſtauit. Alexander cum neq; uirium, neq; animorum ſatis contra tam potētem ho-
ſtem in ſuis eſſe animaduerteret, miſſo Poſnaniam theſaurario cum pecunia, non contem-
nendas equitum & peditum copias è Polonis, Sileſijs, Bohemis & Morauis mercede
conductis conſcripſit, eisq; Ioannem cognomēto Polacum præfecit. Quæ cum ſub finem
autumni demùm, & pluuijs increbeſcentibus, & frigore, geluq; iam inualeſcente, ad Smo
lenſciorum fines perueniſſent, nec hoſtem ibi reperiſſent, nulla re memorabili geſta dimiſ-
ſæ, Lithuania hoſtilem ferè in modum diuexata exceſſerunt. Sigiſmundus Herberſteinus,
Sigiſmundus Herberſteinus.
Slauus genere, uir plurimarum rerum & regionum in obeundis legationibus peritiſsi-
mus, ac diligentiſsimus indagator, cum paucis annis pòſt, legatus à Maximiliano Cæſare
ad Baſilium principem, Ioannis huius, de quo nunc ſcribimus, filium in Moſchouiam pe-
netraſſet, paulò aliter hæc in commentarijs rerum Moſchouiticarum memoriæ prodi-
dit, Moſchorum, ut uidetur, ſermone comperta. Memoratis, Moſchum iniuria gene-
ri commotum, quòd is filiæ ſuæ Helenæ Ruſsici ritus delubrum in arce Vilnenſi, quem-
admodum conuenerat in pactis ſponſalibus, non extruxiſſet, tres exercitus tribus diuer-
ſis locis in ditionem eius immiſiſſe: Lithuanos uerò, cùm uni ex his duce Conſtantino
Oſtrorogio Ruſſo occurriſſent, cōmiſſo ad Vedroſſum amnem prælio, in inſidias præci-
pitatos, diſsipatosq; eſſe, ac ducem exercitus, & complures de primoribus Lithuanis ca-
ptos, in tetro carcere aliquãdiu aſſeruatos: Drohobuſſum, Toropezum & Bielam arces à
Ruſsis hoſti deditas: Branſcum quoq;, palatino eius loci forte fortuna à Tartaris Caſa-
Munitiones à Moſchis in poteſtatem redactæ.
nenſibus, qui Moſcho militabant, excepto, in poteſtatem, redactum: ad extremum duos
duces Seuerienſium Baſilios patrueles, qui magno Lithuanorum duci ad illud uſq; tem-
pus paruiſſent, Moſcho ſe & ſua dedidiſſe. Alexandrum deinde captiuis tantum ex pacto
receptis, cum ſocero pacem feciſſe. Hęc ille, nō uno, ut uidetur, anno acta, aliud agens, non
habuit neceſſe temporibus diſtinguere, ac diligentius omnia perſequi. Non abhorret au-
tem à uero, Alexandrum ſuas, hoſtilesq; uires metientem, uel aduerſo pręlio duntaxat ad-
monitum, mercenarium militem conduxiſſe: & hoſtibus ad ſua reuerſis, inſtante hyeme
ad gerendum bellum inepta, dimiſiſſe. Vapouius quidem noſter, & Matthias Miechouiē-
ſis, illius temporis ſcriptores, ita de hoc mercenario milite ſcriptum reliquerunt. Sic tunc
Lithuania diuexata eſt. Iam uerò Ioannes Albertus rex in Pruſsiã iter & expeditionē pa-
rabat, quo ordinem Teuthonicorum Cruciferorum cum ſuo Magiſtro ad officium reuo-
Fridericus Magiſter Cruciferorum detrectat iuſiurandum.
caret. Quamuis enim eius opera, regina matre poſtulante, Fridericus Saxonum ducis fi-
lius Ioanni Tifenio Leopoli mortuo in magiſtratu ſuffectus eſſet, detrectabat is tamen iu-
rare in uerba regis, quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula. His igitur om-
nibus rebus ac difficultatibus diligenter expenſis, rex, cum comitia Petricouiam ad ini-
tium ſequentis anni edixiſſet, de ſententia ampliſsimi conſilij inducias quinq; annorũ Ba-
1501. ann.
iazeti conceſsit, legationemq; eius magnificè donatam tandem dimiſit. Venerunt ad ea-
dem comitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmati principis Tartaro-
rum Zauolgenſium. Ac illi quidem Heliam, Petri, qui ante Stephanum palatinus fuit, fi-
lium profugum, ex fœdere depoſcebant: quòd is affectare dominatum diceretur. Tartari
Tartarica legatio.
uerò nunciabant, principem ſuum, legatione regis & Alexandri magni ducis Lithuano-
rum euocatum contra Mahometkereium Præcopenſium ſiue Tauricanorum principem,
adeſſe cum centum millibus equitum: traiectiſq; Rha atq; Tanai maximis fluuijs non ſine
magno labore, apud Meotim paludem primùm conſediſſe: deinde longius progreſſum
ad Boriſthenem fixis tentorijs expectare Polonos & Lithuanos, ut inter ſe icto fœdere, &

iunctis

Fœdus regis Polon. cum Tartaris.

iunctis uiribus communem hoſtem adorirentur. His actæ gratiæ, fœduſq; ictum multa ceremonia, & iureiurando interpoſito: quod quidem Tartari more ſuo dederunt, aqua ſtrictis frameis infuſa & ſorpta, mala imprecantes ei qui fœdus uiolaſſet. Miſſa principi à rege munera, & inita belli ſocietas. Sed dum noſtri atque Lithuani moras nectunt, Mahometkereius coactis magnis copijs, cùm non multum Sachmati uiribus cederet, exercitatiorem autem aliquanto militem haberet, ultro hoſti obuiam iuit. Commiſſo acri & cruento prælio, uictus Mahometkereius, & in Tauricam reiectus eſt. Nec noſtri poſtea uictorem ſocium iuuandum ſibi eſſe duxerunt, ſiue quòd ipſe per ſe id bellum confecturus eſſe uidebatur, ſiue ut barbari ipſi ſeſe mutuò ancipiti bello conficerent, uel debilitarent, propterea quòd ne ſocijs quidem ipſis barbaris fides habenda eſſe uideretur. De Stephani autem poſtulatis cum aliquandiu conſultatum eſſet, dedere quidem inſontem & ſupplicem, durum & immane uidebatur: ſeruare autem æmulum infidi ſocij, quem is metuere & cauere neceſſe haberet, non inutile Polonis erat, ſed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus eſſe putabatur, atq; adeò legati id minabantur,

Petrus proſugus capite plexus.

nolebat autem rex, ad Pruſsiam ſpectans, illum à tergo hoſtem relinquere. His ita diſputatis, deditus quidem non eſt Petrus, uerùm capite plexus inſpectantibus legatis. Et ne iniuſtè id factum eſſe exiſtimaretur, uulgatum eſt, crimen falſi in literis regijs eum commiſiſſe. Dimiſsis legatis, & conuentu ſoluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouiæ dediſſet, poſt medium Aprilem in Pruſsiam contendit. Toruniam cum perueniſſet, ad Fridericum Magiſtrum legatos miſit, hortatum, ut is ſua ſponte officium faceret potius, quàm Polonorum uim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, ſed uarijs excuſationibus rem extrahebat, quo ſe interim Maximiliani Cæſaris, & aliorum Germanorum principum, omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium, au-

Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.

xilijs confirmaret. Dum eunt, redeuntq; legati, Ioannes Albertus rex apoplexi uitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in baſilica arcis honorificè ſepultum eſt, matre funus proſequente, quæ quidem marmorum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus ſtatura proceriore, colore ſubfuſco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præſertim hiſtoriæ ſtudioſus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non uulgari: aulicum comitatum non infra mille ſexcentos equites alere ſolitus: in uenerem procliuior, cœlebs tamen extinctus eſt, cũ ferè nouẽ annos regnaſſet.

ALEXANDER REX.

Comitia Petricouiæ.

IVſtis funeribus Ioanni Alberto peractis, itum eſt Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiſcopo Gneſnenſi, qui idem epiſcopus Cracouienſis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Conſultatumq; aliquandiu uariantibus procerum ſententijs, & ſtudijs in reliquos Cazimiri filios diuiſis. Complures enim de minoribus Polonis ad Vladislaum Vngarorum & Bohemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnũ aucturum & ornaturum, & maiore ui coniunctis trium populorum uiribus contra barbaros, Turcas ac Tartaros, & quoſuis alios hoſtes defenſurum eſſe dicerent. Et præmiſerant iam ij priuato conſilio, Petro Cmitha marſalco regni authore, Petrum Myſcouium palatinum Lencicienſem, & Nicolaum Vvroblouium canonicum Cracouienſem, ad ipſum Vvladislaum, qui ſtudia ſua ipſi deferrent, & ad ſuſcipiendum regnum eum inuitarent. Alij uerò Sigiſmundo Glogouienſium & Opauienſium duci fauebant. Sed uicit eorum ſententia, qui Alexandrum magnum ducem Lithuanorum regem edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebant eos qui Vvladislao ſtudebant: oſtendebantq;, neque Vvladislai prioris, neque Ludouici tempore expediuiſſe Polonis, eundem cum Vngaris regem habere. Negocioſum eſſe in primis regnum Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter uicinos Turcas, ita ut rex diutius ab eo regno abeſſe rectè non poſsit: ſibi item præſenti rege opus eſſe: magniſq; incommo-

Lithuanorum coniunctio cũ Polonis, utriſque utilis.

dis atque cladibus maiores ſuos affectos eſſe ob regis abſentiam. Contrà, Lithuaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia conſociatam, & quaſi in unum reipub. corpus redactam, ab ea diſiungi, & quaſi amputari, prorſus inutile eſſe. Omnibus bellis priſcis iuxtà ac recentioribus Lithuanos multum momenti Polonorum uiribus attuliſſe. Et quemadmodum ij ſine Polonis nihil præclari unquam geſſiſſent,

ſent, gerantúe: ſic à Polonis quoq;,ſicubi Lithuani abfuiſſent, non multum operæprecij factum eſſe,ex quo ij ſe cum ipſis coiunxiſſent,uel nuper Valachico bello id ſatis animaduerſum eſſe. Commodum autem Lithuani proceres, Albertus Tabor epiſcopus Vilnenſis,Ioannes Zabrezinius princeps marſalcus,& Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis,& alij quidam duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis, ac totius ſenatus Lithuanici,ad eligendum cum Polonis ſecundum præſcriptum fœderis regem,& iurādum in uerba eius, confirmandumq; & renouandum antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici ſenatus prenſarunt,rumoremq; ſparſerunt,Alexādrum cum exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum,cùm à ſe,tum ab ipſo Alexandro,cōſentientibus proceribus Lithuanis conſcriptam & conſignatam exhibuerunt. Extat utrunque diploma, ſimul & mandata ipſius Alexandri,& uigintiquinque procerum Lithuanorum,in Archiuio regio Cracouienſi. Adhibita eſt autem in fœdere moderatio quædam nonnullorum capitum:nempe quòd è Polonis & Lithuanis unus deinceps debet eſſe populus ſub uno rege:rex autem in Polonia creetur, Lithuanis etiam proceribus ſuis locis in eo conuentu ſuffragia ferentibus:conſilium unum ſit ambobus populis,et ſocietas in ſecundis iuxtà ac aduerſis rebus:moneta par atque ſimilis: fœdera antiquitùs ab utriſque icta ſeruentur ab ambobus,quoad alteris non incommodabunt: Magiſtratus, ſenatores,præfecti, nobilitas,& alij quiuis Lithuani iurent in uerba regis non ſemel tantum, ſed quoties à conſiliarijs Polonis admoniti fuerint:iura & prærogatiuæ utriuſque populi ſimul,& eodem contextu literarum à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo utrobique exerceantur: nulla uerò utrinque occaſio dirimendæ coniunctionis captetur. His igitur actis & conſtitutis,Alexander rex renunciatus eſt, miſsiq; ad eum Breſte oratores principes ſenatus,Andreas Roſa archiepiſcopus Leopolienſis, Ioannes Lubrancius epiſcopus Poſnanienſis, Andreas Samotulius Poſnanienſis, & Ioannes Tarnouius, cognomento Sramus Lublinenſis,palatini,iuſiurandum ab eo & proceribus Lithuanis de ſeruādis pactis conuentis exegerunt,& regnum ei detulerunt.Nec longa mora interpoſita, maturauit is iter Cracouiam cum mille quadringentis equitibus, ſuſcipiendi diadematis gratia: Verebatur enim,ne quid Vvladislaus frater fautorū ſuorū cōſilio moliretur.Ac dimiſerat quidem Vvladislaus nuncios cum literis ad pleroſq; principes Chriſtianos,de oblato ſibi à Polonis regno,fretus pollicitatione illorum,quorum ſuperius mentionem fecimus: ſed eos nuncios celeriter reuocauit, cum accepiſſet, Alexandrum regem à Polonis creatum eſſe,factumq; moderatè tulit:collaudauitq; etiam Polonos,quòd Lithuanos, gentem magnam & bellicoſam denuò ſibi adiunxiſſent. Dum autem præſtitutum coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat,aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgenſium Tartarorum principis.Quæ introducta in ſenatum,adorato de more gentis rege, incuſauit Polonos iuxtà ac Lithuanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tartaros euocaſſent, ipſi tam diu cunctarentur cum eo ſeſe coniungere,& communem hoſtem non tam uiribus ſuis, quàm natura loci, & pēninſulę latibulis fidentē adoriri:[illegible]terenturq; ſocios & amicos uaſtis & incultis locis hęrentes,hyberni cœli inclemētia,pabuli & commeatus inopia,& fame unà cum equis cōfici.Verendum eſſe,ne Tartari,gens alioqui ferox, nec ſatis morigera ſuis principibus, mala cōſultrice fame ſtimulante, in officio contineri non poſsint. Hæc ita breuiter prolocuti,reſponſum accepêre:regem celebritate coronationis peracta, maturaturum eſſe expeditionem,& cum Polonis & Lithuanis ad Boriſthenem prēſtò futurum,operamq; daturum, ne Sachmatem cum ſuis tam longinquæ ac diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac ſpe onerati legati, additis hoſpitalibus donis, quæ domino ſuo ferrent, dimiſsi ſunt ſine mora. Interea uerò Sachmatis uxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua uirium acceſsione fretus Tauricanus princeps Mengligeres,ſiue Mendlikereius,qui Mahometkereio fortè defuncto, uel ſuperiore pugna cæſo ſucceſſerat,duxit in hoſtem:commiſſoq; in patētibus campis ſub Kiouia prælio,uictum ingenti ſtrage Sachmatem in fugam uertit.Sachmates diſsipatis ſuis, cum trecentis modò equitibus Bialogrodum ſiue Moncaſtrum profugit. Vbi cùm ſubſtitiſſet aliquandiu inops conſilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris inſidias parari ſibi perſenſiſſet,per uaſtas Podoliæ ſolitudines Kiouiam ſeſe recepit. Sed ne ibi quidem tutus fuit. Circumuentus enim à palatino ſiue præfecto loci, Vilnam tranſmiſſus eſt. Ibiq; regis aduentum operiri iuſſus, cum aliquoties fugere conatus eſſet, retractus è fuga, diligentius

Lithuanica le- gatio ad comitia Polonorū.

Alexander rex creatus.

Tartarorum Zauolgenſium legatio ad Polon. regem.

Sachmatis Tartari fuga & captiuitas.

Venetorum legatio. *1502.ann.* aſſeruatus eſt. Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit. Alexander duodecima die Decembris à Friderico fratre in baſilica Cracouienſi ritu ſolenni inunctus & coronatus eſt. Nec multo pòſt Sigiſmundus frater ipſi gratulaturus aduenit, itemq; Ioannes Badua-rius Venetorum legatus. Menſe autem Februario ſequentis anni Helena regis uxor è Lithuania uenit. Nec tamen diadema de more reginarum ipſi impoſitum eſt, propterea quòd Græcorum ſchiſmati dedita, ab inſtituto eccleſiæ Romanæ & catholicæ abhorreret. In Lithuaniam deinde rex initio menſis Maij cum ea ſe recepit, Friderico cardinali fratre uicario, gubernatoreq; regni pro ſe conſtituto. Acceperat enim, Moſchos bellum contra Lithuanos reparare. Nec ita multò pòſt, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexandri, cum ualido exercitu adfuit, & ad Smolenſcum caſtra metatus eſt: fruſtraq; tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum regem cum magnis copijs aduentare accepiſſet. Pax deinde, ſiue adeò ſex annorum induciæ inter ſocerum & generum conſtitutæ ea lege, ut captiui modò redderentur. *Conſtantini ducis reditus.* Conſtantinum tamen ducem Sigiſmundus Herberſteinus memorat ante pacem factam elapſum eſſe, dimiſſum è uinculis, cum ſimulatè fidem ſuam Moſcho obſtrinxiſſet, agrosq; & poſſeſsiones in Moſchouia ab eo accepiſſet. Per idem ferè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Ruſsiam & Sendomirienſem tractum populabundi peruagati, Reſſouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belſum, Dauniciam, tranſmiſſoq; Viſtula flumine, Opatouiam, Lagouiam & Cunouiam oppida diripuiſſent & exuſsiſſent, ad Pazanouiam uſque peruenêre. *Ioannes Vapouius.* Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in miniſterio Friderici cardinalis, aliquanta manu ſagittariorum in aditu eius uici ſiue oppidi ipſis ſeſe oppoſuiſſet, & non contemnendi exercitus ſpeciem oſtendiſſet, reuocarunt gradum onuſti præda omnis generis: & ferro, igniq; in obuia quæque, quæ abigere uel aſportare commodè non poterant, crudeliter debacchati. Proceſsit quidem ipſis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinum ſe ſequi iuſſa: uerùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum ſe cum præda recepêre. Triginta millia equitum fuiſſe perhibentur. Eo ipſo anno induciæ, uiuente adhuc Ioanne Alberto cum Baiazete Turcarum imperatore dudum conſtitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ ſunt. Infeſtauit autem tunc ea gens Boſnam, & regiam gentis Iaice obſedit, & acriter oppugnauit. *Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.* Contra quem exercitum quum Vvladislaus rex Vngarorum expeditas copias miſiſſet, commiſſo prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum eſſet, ad extremum Turcæ fuſi & fugati ſunt. Nec tamen Vngaris incruenta ceſſit uictoria. Nec ita multo pòſt idem Vvladislaus nexu matrimonij, quo ſe cum Beatrice regina conſtrinxiſſe dicebatur, Pontificis Maximi authoritate ſolutus, cum Anna puella de Candale Vaſconum, quæ illuſtris eſt in Gallis familia, ſolenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas ulturus, Petro Ioza palatino Tranſyluaniæ, & Ioanne ſiue Hanſelico Matthiæ regis notho filio, ducibus, exercitum in Raſciam ſiue Boſnam Turcicæ ditionis uiciſsim immiſit, multisq; uicis & oppidis ad Bodon uſque, nobile emporium in ripa Danubij ſitum, uaſtatis, & luculenta præda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Perſico tunc bello diſtinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos ſiue Baſſas non ſatis proſpero ſucceſſu gerebat, ipſe propter pedum dolorē Adrianopoli & Conſtantinopoli manſitans. Quas ob cauſas inuiſus factus militibus, facilè poſterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus eſt: ueneno q;, ut creditum eſt, extinctus. Sed nos noſtra perſequamur. *1503.ann.* *Friderici cardinalis mors & mores.* Inſequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curoſuancij Vvladislauienſis epiſcopi, & Conradi ducis Maſouiæ cōtinuatis propè funeribus memorabilis eſt. Fuit Fridericus procera ſtatura, aſpectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulę, & aſsiduis compotationibus in fumo & ſordibus cum gregalibus ſuis quibuſdam marceſcens: & ad extremū morbo Gallico confectus eſt, teſte Matthia Miechouienſi medico. Vnum illud nominis ſui monimentum in baſilica Cracouienſi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis precioſis gemmis, quas Academiæ præſidibus ademerat, diſtinctam contulit. Ei ſuffecti ſunt uoluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gneſnenſi ſede, Andreas Boriſſouius cognomento Roſa, archiepiſcopus Leopolienſis, Bernardino Vilzico ſucceſſore accepto: in Cracouienſi uerò, Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam *Ioannes Conarius epiſcopus Cracouienſis.* reginæ matris, quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, uulgaribus officijs & caponibus ſubinde præbitis demeruiſſe dicitur. Porrò Creslaus in epiſcopa

ſcopa quidem Vincentium Prærembium epiſcopum Præmislienſem: in munere autem cancellariæ Ioannem Laſcium præpoſitum Scarbimirienſem, & canonicum Cracouienſem: quem rex in Lithuaniam proficiſcens, cum neq; cancellarius, neque procancellarius ſequeretur, ſecum duxerat, & dato ipſi annulo ſuo à ſecretis habebat, propterea quòd ſcriba primùm, deinde cancellarius Creslai epiſcopi cum fuiſſet, in cancellariæ negocijs bene exercitatus haberetur. Prærembio uerò in epiſcopa Præmislienſi Matthias Dreuicius ſucceſsit, qui & in procancellarij munere antè ſucceſſerat. Conradus uerò Maſouiorum dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnenſi tantum ditione ius ſuccedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege precariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur: nec tamen reddebantur, Anna uxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè paſſus eſt, pactus cum Anna & proceribus, ne id ſibi regnoq; fraudi eſſet, donec controuerſia decreto comitiorum decideretur. Verùm ſequenti anno tranſacta res eſt amicè in comitijs Petricouienſibus: indultumq; pueris, ut quibus finibus pater eorum Maſouiam tenuiſſet, ipſi quoque retinerent, & poſteris ſuis maſculis tantum relinquerent, orbi autem, ipſi inter ſe ſuccederent: ubi maſculi hæredes defeciſſent, tum demum rex Polonorum totam Maſouiam reciperet, gentemq; ſuis legibus uiuere permitteret: puellis, ſi quæ ſupereſſent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri perueniſſent, tum demum ut pacta hæc diplomatis ſuis approbarent, & in uerba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem adminiſtraret. Sed hæc ſequenti demum anno, quemadmodum perſtrinximus, conuenêre. Illa autem æſtate Tartari Tauricani Podoliam & Ruſsiam rurſus hoſtili incurſione uexarunt, à Stephano palatino Valachorum, ut creditum eſt, concitati. Ipſe quidem immiſſo in Ruſsiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Neſtrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce uocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiuſmodi, ſubegit: ſiue, ut ipſe dictitabat, de ſua ditione iniuſtè prius detractum, recepit. His rebus, atq; adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lithuania, Lublinum extremis diebus menſis Octobris uenit, ibiq; comitia procerum habuit. Placuit, ut in æſtatem proximam, milite mercenario res contra Valachos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiuſdem autem exercitus metu Tartarorum excurſiones repreſſum iri uidebantur. In ſtipendium uero decreto comitiorum imperata eſt pecunia oppidanis & agreſtibus, uſitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam ſe contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum e mercenario milite conſcriptum in Ruſsiam miſit: ipſe uerò, poſteaquam pluuiæ, & inſolitæ fluminum inundationes remiſerunt, in Pruſsiam profectus, iuſiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus uerò Magiſter Pruſsiæ orientalis, cognito aduentu regio, ad conſanguineos ſuos in Saxoniam & Germaniam ſe recepit, ne uel iurare in uerba regis, uel improuiſi belli molem imparatus ſuſtinere neceſſe haberet. Sed ne Germania quidem tunc domeſtico & inteſtino bello uacabat. Etenim inter Maximilianum Cæſarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium, bellum conflatum eſt propter ereptam Alberto duci Cæſaris affini Bauariam: celeriter tamen confectum, cum infeſtæ acies apud Ratiſponam ad prælij dimicationem ueniſſent: Rupertusq; duobus millibus Bohemorum deſideratis, & ſeptingentis captis, uictus & caſtris exutus, paternus uerò dominatus eius à cæteris principibus Germaniæ cum Cæſare ſentientibus diuexatus & acciſus eſſet. Ibi enim Philippus cum filio pacem & ueniam à miti Cæſare ſupplex petijt, æquisq; conditionibus impetrauit. Quin aliud quoque bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani, tunc exortum eſt, cum Gallus capto Ludouico Sphortia duce, dominatum illum, Venetis non tam ſocium regem adiuuantibus, quàm ſuam rem agentibus, iterum in poteſtatem ſuam redegiſſet, ſiue adeò cum Venetis partitus eſſet. Recuperarat enim eum prius amiſſum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de cauſis Magiſter Cruciferorum apud Germanos ſuos nihil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infeſtata & uexata eſt à noſtris, ita ut Stephanus è munitionibus Pocutienſibus præſidia deducere coactus ſit, præſertim cum ipſe grauiſsimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multò pòſt extinctus eſt, uir magnitudine animi, aſtu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tartaros feliciter geſtis, omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius Luſcus in dominatu ſucceſsit. Noſtri enim ſatis habuerunt Pocuce recuperaſſe. Tartari uerò cum non ignora-

Vincẽtius Prærembius epiſcopus Vladiſlauien.

Tranſactio regis cum Maſouijs ducibus.

Pocuce à Valachis interceptum.

1504. ann.

Maximiliani Cæſaris uictoria de palatino Rheni.

Bogdanus palatinus Valachiæ.

rent in propinquo eſſe regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus eſt, ſiue quòd eo nihil opus erat, Valachis atque Tartaris quieſcentibus, & ut uidebatur, deinceps etiam quieturis:ſiue quòd deerat pecunia,ita ut ne emerita quidem ſtipendia militibus exoluerentur. Quo factum eſt, ut ij agminatim in Cracouienſem oram reuecti,cum ne Cracouię quidem ſpes ulla pecuniæ è theſauro regio numerandæ oſtenderetur, in bona & poſſeſsiones epiſcopi & abbatum hoſtilem penè in morem inuaderent, & inde rapto ſeſe ſuſtentarent, donec rex è Pruſsia redijt: quod quidem ſub finem æſtatis factum eſt. Quo tempore Cazimiria,quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem uſque rege ex arce inſpectante arſit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Eodem autem anno,menſe Nouembri,Turcæ Croatiam regis Vngarorum prouinciam,acerbè depopulati ſunt. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, conſtitutisq; rebus Polonicis, & Maſouiticis, Alexander rex inſequentis anni initio Breſte,quo Lithuanis conuentum edixerat, contendit, ut eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michaël Glinſcius dux Ruſſus, uir elati animi, magnasq; in Lithuania opes & potentiam atque clientelas, Ruſſorum præſertim eiuſdem linguæ & religionis hominum,ſibi comparatat. Aegrè id ferebant Lithuani proceres,alioqui etiam Ruſsis non ſatis æqui: formidabantq;,ne per occaſionem is Alexandri orbitate contempta Lithuaniæ dominatum inuaderet,& ad ſuos Ruſſos transferret. Quin etiam iactabatur uulgò,ueréne an falſo,incertum eſt,Michaëlē principatū affectātē Alexādro inſidias ſtruere.Non latebant hæc Michaëlē:& homo gratia principis impotentior ſui,non modò non diſsimulabat quicquam, ſed apertas cum æmulis ſuis inimicitias gerebat,& in odium principis eos adducebat, nec defuit ipſi occaſio. Fortè Alexander præfecturam Lidenſem, Lithuano quodam amoto, Andreæ Droſdæ Michaëlis conſanguineo contulerat,& ad primores Lithuanorum abſens mandata dederat, ut eum in poſſeſsionem eius præfecturæ mitterent: id illi odio Michaëlis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occaſione Michaël, cùm alios Lithuanos proceres, tum in primis Albertum Taborum epiſcopum Vilnenſem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocenſem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaum Kiſcam ducem exercitus, quaſi contumaces,rebellesq;, ſubinde apud regem criminari, donec eò regem perpulit, ut is ſecretis conſilijs de nece ipſorum agitaret. Cum autem in media Lithuania nihil eiuſmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lithuanæ dolorem tutò aggredi poſſe uideretur, Breſte, quod oppidum in confinio Poloniæ ſitum eſt, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem ſibi iratum eſſe: & erat res plena ſuſpicionis,quod Lithuanica comitia in eum locum præter morem edicta eſſent, aduenêre tamen, ſed ingrěſſu arcis abſtinuêre. Tandem ſuaſu Ioannis Laſcij cancellarij Polonici rex aliquantiſper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocenſi amouit, dato ei ſucceſſore Nicolao Radiuilo: Albertum uerò epiſcopum Vilnenſem, cum cæteris qui idem ſentiebant, ſenatus ingreſſu excluſit, tantiſper donec ſe placarent. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgenſium Tartarorum princeps : cui rex magna & ſplendida equitum caterua ſtipatus, ad quinque millia paſſuum obuiam progreſſus eſt: & comiter ac lautè eum accepit, compoſitisq; rebus Lithuanicis, ad conuentum Polonorum Radomiam ſecum duxit. Vbi introductus in ſenatum, grauiter & magna libertate regem & conſiliarios eius Polonos iuxtà ac Lithuanos incuſauit, quòd ab ijs contra Tauricanos Tartaros in auxilium penè ab Hircano uſque mari ingentibus pollicitationibus euocatus, deſtitutus deinde,ac planè proditus,amiſsis partim per defectionem,partim aduerſo prælio maximis, quas adduxerat, copijs, nihilo tutiorem apud ſocios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: ſed contra iuriſiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud uſq; tempus in cuſtodia, & quaſi in carcere detentus ſit. Sed Deus(inquit, ſublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator,meam,regisq; cauſam aliquando iudicabit, & ærumnas meas,iusq; iurandum uiolatum ulciſcetur. Ad extremum orabat, ut ſibi liberè diſcedere, & ad ſuos reuerti liceret. Reſponſum eſt regio nomine, immeritò ipſum de rege & conſilio eius quæri: ipſum ſibi ſua culpa, quicquid illud mali eſſet, conciliaſſe: quippe qui cum ualidum & florentem exercitum haberet, hoſtemqúe uiribus longè inferiorem ſecundo prælio fudiſſet,fugaſſetqúe, in campis Kiouienſibus ignauus deſidere, & ſociorum agros, fœdere & iuriſiurandi religione negle-

Cracouienſis ora infeſtatur à militibus.

1505.ann. Michaëlis Glinſcij ducis potentia & inuidia.

Ioãnes Zabrezinius palatinatu Trocenſi amotus.

Sachmatis libertas in dicendo.

neglecta, rapinis uexare: quàm urgere uictoriam, expulſoq; hoſte, Tauricæ imperium ſibi adiungere, aut certè traiecto rurſus Boriſthene, è Moſchi ditione prædas agere, & exercitum inopem ſuſtentare, tantiſper dum Poloni & Lithuani adueniũt, maluerit. Ne fœminam quidem uxorem ipſius, nedum exercitum, domini et uiri ignauiam illam ferre potuiſſe. Seipſum igitur potius, quàm quenquam alium incuſaret. Ad hæc plurimum eum Polonis & Lithuanis incommodaſſe, quod ſua culpa, neglectis eorum conſilijs, de infeſtanda Moſchouia, defectione ſuorum, uires hoſtium auxerit. Sic refutatę Sachmatis querelæ, retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, ut in Scythiam remitteretur: reparaturum ſe eſſe exercitum, & reliquias profligati recollecturum: transfugas quoq;, ubi ſe incolumem eſſe cognouerint, ad ſe reuerſuros. Ita fore, ut plus regi commodare dimiſſus, quàm retentus poſſet. Non ſatis conſultum fore noſtris uidebatur, dimittere ferocem hominem, detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatum, qui tunc etiam, cum ſui iuris non eſſet, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior eſſe, & infeſtior fore, non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamen eſſe noſtros, barbaris inter ſe commiſsis. Placuit igitur, ipſo aſſentiente, fratrem quidem eius Cozacum Soltanum in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, et Nogaienſes Tartaros conſanguineos ſuos contra Tauricanos concitaturum: ipſum uerò Sachmatem Troccos remitti, expectaturum donec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionem faceret. His ita conſtitutis, Kozacus accepto à rege uiatico in Scythiam cõtendit: Sachmates uerò à Lithuanis proceribus Troccos reductus, liberiore uiuendi ratione uti permiſſus eſt, cum dediſſet fidem, ſe inde fugiturum non eſſe. Aduenerant autem Lithuani proceres ad Radomienſia comitia, ut opera Polonorum regem ſibi reconciliarent. Sed non potuêre tamen ij quicquam aliud impetrare, quàm ut rex data ipſis repulſa publicè, ſecretò Polonis polliceretur, ſe illos in gratiam recepturum eſſe, cùm ad Lithuaniam accederet. Dimiſsis Lithuanis atq; Tartaris, reliquum tempus comitiorum iudicijs & conſultationibus de defenſione regni contra ſubitarias hoſtium incurſiones datum eſt. De equeſtribus quibuſdam, qui latrocinia exercuerãt, ſumptum ſupplicium. Ac Oſuchouius quidem & Miſouius gladio percuſsi: Ruſinouia uerò fœmina cum ocreis, calcaribus & cultu corporis uirili, ut erat pręhenſa, ſuſpendio necata eſt. Ad defenſionem uerò regni minores quidem Poloni tributum agrarium duodenûm groſſorum in ſtipendium mercenariorum militum ſciuêre: maiores autem id abnuere. Per quod tempus, decimanona die Maij tempeſtas horrẽda circum Cracouiam coorta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruſcantibus inter denſas nubes fulguribus, grandinem inſtar oui gallinacẽi demiſit, qua frondes arborum craſsiores etiam decuſſæ, tectaq; domorum perfracta ſunt: turris una arcis fulmine percuſſa, tecti & muri parte abrupta, prodigij loco fuit. Nec multo pòſt rex Alexander uigore membrorum in una parte ſoluto, quem morbum paralyſin Græci uocant, Radomia Cracouiam poſt medium Iunium apportatus eſt. Quo ſubſecuta eſt eum legatio Bogdani Valachorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Poſtulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ ſororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thyſmeneciam & Ceſsibeſſos territoria regi reddebat. Ipſéne autem ea poſt mortem patris Polonis ademerit, ut memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum uult Miechouienſis, retinuerit: an uerò quæ non habuerit quidem in poteſtate, ſed quaſi ſua repetere poſſe & uelle uidebatur, donanda ſibi eſſe duxerit, non ſatis conſtat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ipſe non poterat: ut benignitate illa, quæ nihilo ipſi conſtabat, regis & Polonorũ ſtudia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricum fœdi ac luſci hominis connubium: nec tamen repulſa iritari placebat hominem, & ex amico hoſtem facere. Itaq; pro munere quidem gratiæ actæ Bogdano, de coniugio uerò ambiguum reſponſum datum. Per idem tempus legati Nogaienſium ducum, (neq; enim unum principem hi habent) octoginta equitum comitatu in Lithuaniam aduenére, qui Sachmatem domum reducerent, magnas copias ad ulciſcendum hoſtem Tauricanũ ipſi pollicẽtes. Nec multò pòſt Mẽdligeri ſiue Menglikereij Tauricani principis legatio ſubſecuta eſt, ſuadens & poſtulans, ne Lithuani proceres Sachmatẽ hoſtẽ ſuũ dimitterẽt, ſed aſſeruarent in cuſtodia: quemadmodum patruum ſuum, quoad uixit, aſſeruaſſent. Percuſſurum ſe eſſe fœdus cum rege, nec unquam deinceps in ditiones eius inuaſurum. Vtiliorem autem fore Lithuanis & Polonis amicitiam ſuam quam Sachmatis, à quo & propter longinquitatem ſera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas uires infirma auxilia eſſent

Nogaienſes Tartari.

Tributum à minoribus Polonis ſcitum.

Bogdani Valachi legatio.

Tauricanorũ Tartarorum legatio.

expectanda. His utrinq; auditis, Lithuani proceres neutram in partem quicquam ſtatuerunt, ſed rem integram ad regis aduentũ reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaienſibus. Qui cum duci ſe pollicitationibus Lithuanorum ſuſpicaretur, conſilium fugæ cum legatis et equitatu, quem circum ſe habebat, clàm inijt, effuſoq;

Sachmates è fuga retractus.

curſu dies & noctes iter continuabat: ſed occurrentibus per compendia uiarum Lithuanis, retractus ex fuga, ac diligentius deinde aſſeruatus eſt. Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lithuanię uexatione abſtinuerunt. Nam è Minſcenſi territorio prædas extremis diebus Auguſti menſis egerunt: quó factum eſt, ut Lithuani anno ſequenti Vilnam muro cingerent. Sub excurſionem autem illam Tartaricam tertio Cal. Auguſti, Elizabetha regina Cracouiæ extremum uitæ diem clauſit: fœmina lectiſsima, & inſigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in baſilica Cracouienſi, ubi ſepulta eſt, honorificentiſsimo funere ab Alexandro & Sigiſmundo filijs elata, in delubro ſanctę Crucis, quod uiuens à fundamentis exædificarat, omniq; apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauerat, & cenſibus domoq; in octo presbyteros & nonum miniſtrum collatis dotauerat. In diui quoq; Michaëlis templo in eadem arce ſito totidem presbyteris, qui cantanda & ſacris operando aſsiduo cultui diuino inſiſterent, cenſus attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauiſſet, indulſit ei tamen rex filius, ut non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, ſed etiam filiæ Elizabethæ natu minimæ Lencicienſem, Radomiẽſem & Prædecenſem præfecturas, partem bonorum, quæ nihilominus donatione propter nuptias è marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret et concederet, quo illa bonis ijs matre uiuente uteretur, frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet: poſt mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iuſtis funeribus matri peractis Alexander, cum ope medicorũ à morbo releuatus eſſet, Calendis

1506. ann. Comitia Lublini.

Octobribus Lublinum profectus eſt, & anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1506. initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi, ac diſceptatum eſt inter proceres profani ordinis, & epiſcopos, de ordine & ratione ſedendi in ſenatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut epiſcopi alterum latus regis ſibi concederent, alterum uel dextrum ſanè ipſi tenerent: deinde ut bona ecclesijs addicta, perinde ac ea quæ nobilitatis eſſent, publica belli onera ſuſtinerent. Tuebantur epiſcopi prærogatiuas ſuas, quòd utriq; regio lateri aſsidendi ius ipſi, & militiæ uacationẽ eccleſiaſtica bona antiquitùs haberent. Poſt longam altercationem rex tandem controuerſiam ita diremit, ut epiſcopis & ecclesijs prærogatiuæ ſuæ ſaluæ manerent. Conſtitutum deinde, ut à rege noua moneta argẽtea cuderetur, & uſitatũ tributum ab agreſtibus et oppidanis in ſtipendia militum, qui ad fines Ruſsiæ & Podolię defendendos, ac depellendum Pocucienſi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ ſororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipſi aduerſata eſſe diceretur, ubi cognouit reginam eſſe mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miſerat: ſed cum puella negaret ſe ipſi nupturam, ira percitus, quòd contemni ſe putaret, Pocuce cum infeſto exerci-

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in ſuam redigit poteſtatem.

tu inuaſerat: & cum nullum ibi eſſet regium præſidium, nec ualidæ munitiones, paruo negocio in poteſtatem ſuam redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorum in Ruſsiam miſſa, Pocuce ſub ſignis ingreſſa ſunt: profligatisq; ac depulſis ſexcẽtis Valachis præſidiarijs, territorium omne non multo maiore negocio, quàm erat amiſſum, recuperarunt. Deinde Valachiæ fines infeſtis incurſionibus uexarunt. Vbi duo Struſsi fratres, adoleſcentes nobiles & bellicoſi, decus Ruſsicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cum in longè plures Valachos fortè incidiſſent, audacius quàm par erat cum eis congreſsi, à multitudine hoſtium oppreſsi ſunt. Ac Felix quidem in prelio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum frati laboranti per medios hoſtes animoſè inuectus fert opem, ſuffoſſo equo ad terram defluxit, ibiq; captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inſpectante capite plexus eſt. Sed non inulta mors eorum Valachis manſit. Poſtridie enim eius diei noſtri hoſtem uictoria recenti exultantem conſecuti & adorti, magna ſtrage ulti ſunt. Cæſus præfectus Chocimenſis: Copacius uerò dux exercitus Valachici fuga elapſus eſt. Nec tamen memorant Miechouienſis

Pacta Alexandri regis cum Bogdano.

& Vapouius, quínam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum eſſe conijcimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuio. Inde enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò miſiſſe, ipſisq; cum eo conueniſſe, ut Eli-

zabetha

zabetha Bogdano nuberet his legibus,ut uis ad Romanę & catholicæ eccleſiæ ritus cum aulico ſuo comitatu accederet: in Valachia item ut templa, ſacerdotes,& unus epiſcopus Romani ritus inſtituerentur:Romanus pontifex Bogdano poſtulante matrimonium approbaret:Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut eſſet,& cum cæteris Chriſtianis principibus contra barbaros bellum ſuſciperet.Nec tamē hæc pacta rata fuêre.Adactusq; poſtea bello Bogdanus, Sigiſmundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc poſtea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinenſibus,quemadmodum ſuprà dictum eſt,peractis,in Lithuaniam contendit.Expectabant enim eum ibi Nogaienſium atq; Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moſchorum è uiuis exceſsiſſe:gentemq; in motu eſſe, ita ut ipſi commoda occaſio recuperandi ea, quæ Ioannes Lithuanis ademerat, oblata eſſe uideretur: Felicíſsimus fuerat Ioannes: Tartarorum iugum excuſſerat:complures & magnos principatus paruo uel nullo negocio imperio ſuó adiunxerat, cum Stephano illo magno Valachorum palatino affinitatem & amicitiam contraxerat:Caſanenſes,Permios,Sibiros,Lapos,Iugros Vngarorum progenitores,Bulgaros Aſiaticos partim ſubiugârat,partim tributarios ſibi fecerat:cum uicinis Sueonibus ſiue Suetijs,Liuonibus atque Finnis proſpero ſucceſſu bella geſſerat: Lithuanis ſupra ſeptuaginta arces & caſtella ademerat. Quanquam autem pleraq; hæc omnia per legatos geſſerat,formidabilis tamen Lithuanis fuerat.Inſtituto gētis maximus natu filius in principatu patri ſuccedit: ſed cum is uiuente adhuc patre obijſſet, ſuſceptum ex eo nepotem Demetrium,quemadmodum Herberſteinus prodidit, Ioannes grauis annis ſucceſſorem ſibi deſignârat.Deinde uerò ſuaſu ſecundæ uxoris Grecæ mutato conſilio, Gabriēlem filium ex ea ſuſceptum,qui poſtea Baſilius appellatus eſt,ei prætulerat, ipſum uerò Demetrium in uincula coniecerat. Moriens autem rurſus Demetrio è carcere producto prærogatiuam ſuam reſtituerat, culpam admiſſam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moſchos expectabantur:ſed eos rex in Lithuaniam ueniens,celeriter compreſſos eſſe cognouit.Gabriel enim, ſiue Baſilius Ioannis defuncti ducis filius, compacto in carcerem Demetrio,dominatum occupauit. Omiſſa igitur, ſiue in aliud tempus dilata rerum Moſchicarum cura, Alexander cum Mengligeri gratificari ſtatuiſſet, quo eum ſibi amicum faceret,Sachmatem cum omni comitatu & legatis,& Nogaienſibus Vilnam adduci ad ſe iuſſit:inſtauratoq; iudicio, uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius aſſeruandum miſit,nequicquam deprecantem:et conteſtantem minimè placatum iri Lithuanis & Polonis ſua captiuitate & miſeria Mengligerem: cæteri Tartari per munitiones & caſtella Lithuaniæ diſtributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo pòſt enim, legatis Mengligeris domum reuerſis, menſe Maio quinque millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruperunt,& Podoliam,Ruſsiam atq; Lithuaniam longè,lateq; crudeliter uaſtarunt:& præter aliam prædam ingentem,ad centum millia hominum in barbaricam ſeruitutem abegerunt: plurimos uicos atque pagos exuſſerunt, & in imbecilliorem ſenum ac puerorum multitudinem immaniter ferro ſæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico,ſeu uetius impoſtore,qui ſe, Polonus cùm eſſet, Græcum mentiebatur,balneis & ſudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, ſuum quiſque negocium agebant, nec ullam habebant curam reipublicæ. Tartari tam felici ſucceſſu illecti,diſtracta præda quam retulerant,paruo interuallo quieti dato,mox auctis uiribus mēſe Auguſto denuò in Lithuaniā irruperunt: & cū Gleſcū ad oppidū haud longè à fontibus Nemeni fluuij ſitū, conſtipati perueniſſent, relictis ibi duobus Soltanis(ſic illi Cæſaris ſiue principis filios uocant)cum decem millibus equitum,ad quos ipſi receptum habituri eſſent,cæteri ad uiginti millia turmatim quoquò uerſus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languēs iacuerat. Inde uerò diſcedens cum uxore & ſuppellectili ſua uniuerſa,Lidam,quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abeſt,peruenerat.Ac Michouienſis quidem eum aduentu Tartarorum excitum, cùm negarentur Lithuani,niſi rex ipſe loco ſe mouiſſet,ad arma concurſuri eſſe, nequicquam diſſuadentibus medicis, eò ſe uehi iuſsiſſe memorat, ne uel in extremo halitu ſuis deeſſet: Vapouius uerò eum in Poloniam iter habuiſſe ſcribit, quò iam Sigiſmundum fratrem è Sileſia euocauiſſet,ut conceſsis ei habenis regni, ipſe rebus gerendis propter ingraueſcentem & inſanabilem morbū minimè idoneus,in ocio reliquum tempus uite tranſmitteret. Sed quocunq; tandem conſilio Vilnam reliquit, Lidæ cum eſſet, ecce adeſt unus quiſpiam nuncians, Tartaros populabundos uix unius diei itinere abeſſe: ſe ſagitta ictum in faciem,

Ioannis Moſchorum ducis mors & res geſtæ.

Baſilius Moſchorum domi natum inuaſit.

Alexandri aduerſa ualetudo.

Lida.

Sigiſmundus à fratre ad regnum accitus.

equi pernicitate manus eorum ægrè effugiſſe. Parum fidei habitum eſt nuncio. Proinde Michaël Glinſcius, qui regem comitabatur, Raſcios equites aliquot, quos ad manum habebat ſtrenuos, dimiſit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierāt, cum in turmam Tartarorum inciderunt, confertaq́ intrepidè pugna, nouem ex ijs interfecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & præfixa pilis occiſorum capita ad dominum ſuum attulerunt. Trepidatum eſt circa regem uehementer. Placuit deinde, ut rex moleſtia itineris & quaſſatione maiorem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinſcius uerò cum Stanislao Kiſca duce exercitus, & Lithuana nobilitate, quæ aduentu Tartarorum audito ad regem confluebat, hoſti obuiam iret. Miſſus etiam, qui Sigiſmundum regis fratrem celeriter acciret. Siue enim uiueret rex, ſiue moreretur, & ſiue uincerent Lithuani, ſiue uincerentur, præſente eo uidebatur opus eſſe. Ac rex quidem continuato die nocteq́ itinere, Alberto epiſcopo Vilnenſi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Laſcio cancellario Polono, cum regina deducentibus, uix trahens ſpiritum, Vilnam reportatus eſt. Michaël uerò Glinſcius, cum Kiſca ſubito morbo correptus eſſet, nō ignarus moris Scythici, quamuis non plus ſeptem millibus equitum aggregaſſet, accelerandum ſibi ratus eſt in hoſtem ad Cleſcum deſidentem, priuſquam cuncta agmina, quæ diuerſa & palantia prædas agebant, eò ſeſe recollegiſſent. Erat propè ſtatiua hoſtilia, quà Lithuani ueniebant, amnis non magnus, neque profundus, ſed limoſus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tartari, cum Lithuanos contra ſe aduentare cognouiſſent, inſederant, ac denſo ſagittarum imbre Lithuanos tranſitu prohibebant. Habebant Lithuani ſecum bombardas aliquot: eas cum exoneraſſent, hoſtem à ripa ſummouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, amneq́ conſtrato in ulteriorem ripam cum euaſiſſent, magno impetu in hoſtes irruerunt.

Poloni aulici. Sendiuoius Zarnicouius.

Peropportunè autem in primo agminum congreſſu, equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu, duce Sendiuoio Zarnicouio palatini Poſnanienſis filio, Vilna accurrentes è propinquo colle Tartaris ſeſe oſtendêre: cumq́ armis fugientes frontem latiùs diduxiſſent, ac tympanis atq́ tubis uehementius inſonuiſſent, & longè maioris quàm pro numero exercitus ſpeciem præ ſe tuliſſent, Lithuanis quidem animum addidere, hoſtibus uerò terrorem incuſſere. Itaq́ ſtatim ij terga dedêre. Nec ſegnius inſtabant Lithuani fugientibus, nec ullum recolligēdi ſeſe ſpacium ipſis dabant. Fortè palus erat cœnoſa, qua barbari conſtipati adhuc fugiebant: in eam cum urgentibus à tergo Lithuanis cōpulſi eſſent, plurimi cœni uoragine hauſti ſunt: nec pauciores reſtitantes ab inſequentibus contrucidati:

Glinſcij uirtus.

Soltani, duces exercitus, equis in palude relictis, ægrè euaſêre. Glinſcius magnam non ſolum egregij ducis, uerùm etiam ſtrenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis ſub eo confoſsis. Neq́ tamē hac ille uictoria contentus fuit: ſed reductis ad hoſtium ſtatiua copijs, tacitus ibi conſedit, operiens donec cæteri hoſtes, qui prædatum longè lateq́ excurrerant, caſus ſuorum ignari, ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterētur. Nec eum fefellit coniectura & ſucceſſus. Poſt quartū enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut quiq́ primi uenerāt, excepit, & magna ſtrage concidit: ita ut uiginti millia barbarorum tunc cæſa, totidem equi capti, memorentur, præda omnis excuſſa, & ingens captiuorum numerus liberatus.

Cæſorum numerus.

Iam Alexander rex deſperata ſalute, & teſtamento condito, ſumptisq́ ritu Chriſtiano ſacris myſterijs, animam agebat, cum ei de uictoria ſuorum nunciatum eſt. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas ſtillantibus, tacitus amiſſo iam uſu linguæ gratias agere Deo uiſus eſt: nec mora animam exhalauit, die decimanona mēſis Auguſti, quadrageſimumſextum annum agens, cum non totos quinq́ annos regnaſſet in Polonia.

Cometes.

Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad Septentriones conſpectus portendit. Quin & globus igneus clariſsimus quadam nocte ſuper turrim curiæ ſenatoriæ Cracouiæ decidiſſe uiſus eſt. Fuit Alexander ſtatura mediocri, facie oblonga, capillo ſubnigro, uiribus corporis atque lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atque ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes ſuperauit, non ſine uoluptate ſua fortibus uiris & militaribus, atque aulicis benignè facere ſolitus: cantoribus etiam, citharœdis, atq́ tibicinibus impendio delectatus eſt. Prodigum potius quàm liberalem fuiſſe multi exiſtimauêre, ita ut in tempore eum deceſsiſſe dicerent, priuſquam Poloniam & Lithuaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam partem oppigneraurit.

Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocenſis.

Eraſmum Ciolcum, hominem plebeium, quemadmodum creditum eſt, iam inde ex quo Lithuaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq́ ad epiſcopam Plocenſem euexit, & opera eius fideli & induſtria in obeundis apud Pontifi-

cem

cem Max.& Cæſarem legationibus ſemel atque iterum uſus eſt. Certatum eſt de funere Alexandri. Ioannes enim Laſcius cancellarius, Cracouiam id efferre ſatagebat, aſſeuerans ita ipſi quoq; regi placuiſſe. Contrà Lithuani proceres Vilnæ, iuxta Cazimirum fratrem ſepelire regem uolebant. Nec iniuſtam eius conſilij ſui cauſam habere uidebantur. Cum enim abeſſet Sigiſmundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipſi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michael Glinſcius, homo factioſus, & recenti uictoria magis etiam elatus, Lithuaniæ dominatum, adiuuantibus Ruſsis ſuis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigiſmundus dux, cum de morte fratris in itinere nũcium accepiſſet, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum Glinſcius cum ſeptingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante erat Sigiſmundi animus ſuſpicionum, non modò ex rumore uulgari, ſed etiam delationibus procerum Lithuanorũ de Glinſcio, quaſi principatum affectaret. Auxerat ipſe etiam tunc ſuſpicionem occurſu ſuo, & comitatu illo tam numeroſo. Nec plures ducentis equitibus Sigiſmundus ſecum habebat: ſed non poterat commodè & cum dignitate congreſſum eius declinare. Itaq; aduenienti longius è cubiculo obuiam progreſſus, comiter et benignè eum accepit, & in cubiculum ſuum deduxit. Ibi Glinſcius non ignarus, ſuſpectum ſe eſſe principi, luculenta oratione ſeſe purgauit, & ſtudium, obſequiumq; ſuum ipſi detulit, ac deleuiſſe omnem ſuſpicionem ex animo eius ſibi uiſus eſt: cum ille ei uiciſsim, ſeu uerè, ſeu temporis cauſa, omnia de ſe polliceretur. Frequentes deinde affuêre cæteri proceres, magnis & ſplendidis equitum cateruis ſtipati, Vilnamq; principem deduxêre. Nec multo pòſt funus regium ſuperba pompa elatum eſt, & in baſilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus ſepultum: per quod tempus Vvladislao Bohemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna uxore, quæ ſtatim poſt id puerperium obijt: natus eſt, anno uno poſt Elizabetham ſororem: quam pater poſtea, propter deſiderium uxoris amiſſæ, Annam uocari uoluit. Sed nos emenſi, id quod nobis propoſueramus, curriculum, hic curſum inhibeamus: poſtea fortaſsis per ocium, id quicquid ſupereſt ſpacij, ſi Deo placuerit, ad metam decurſuri, aut, quod malimus, alij lampada tradituri.

FINIS TOMI II. POLONICAE HISTORIAE.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI
ANNO, CIƆ. IƆ. XXCII.

POLONICAE HISTORIÆ CORPORIS,

TOMVS III.

QVI RES PARTICVLARITER GESTAS A' POlonis complectitur: & unà omnium principum Poloniæ, Maſsouiæ, Sileſiæ & Lithuaniæ Genealogias, diligenter, magnoq́ ſtudio collectas, & ad illuſtrandam hiſtoriam Polonicam appoſitas.

AVTHORES QVI IN HOC TOMO CONtinentur, oſtendet ſequens Elenchus.

BASILEÆ,
ANNO CIƆ. IƆ XXCII.

ELENCHVS AVTHORVM, QVI COMPREHENSI SVNT IN HOC TOmo III. Polonicæ Hiſtoriæ.

fol.

I. Pisonis Epistola ad Ioannem Coritium de cõflictu Polonorũ, & Lithuanorũ cũ Moſchouitis. 1

II. Epistola Serenisss. Sigiſmundi Regis Poloniæ, &c. de Victoria contra Schiſmaticos Moſchouios apud Aras Alexandri Magni, parta anno cıↄ.ıↄ. xiv. ii x. Septemb. 5

III. Oratio Erasmi Vitellij, Epiſcopi Plocenſis in celeberrimo Auguſt. conuentu ad Cæſarem Maximilianum I. nomine Victorioſiſsimi regis Poloniæ Sigiſmundi, habita coram omnibus S.R. Imperij proceribus, die Veneris xx. Auguſti, anno Dom. cıↄ. ıↄ. xiix. 7

IV. Victoria Sereniss. Principis & D.D. Sigiſmundi eius nominis I. regis Poloniæ, &c. Contra Vayuodam Muldauiæ, Turcæ tributarium & ſubditum: cui ſubeſt Valachia, Myſiæ inferioris pars ad flumen Tyram influens Pontum Euxinum, quæ à Deo Opt. Max. data fuit terna in menſe Auguſto prçterito, & conſummata xxii. die eiuſdem menſis, Anno Domin. cıↄ. ıↄ. xxxi. 11

V. Fragmentvm ex Sigismvndo Liberobarone de Herberſtain &c. de bello Poloni & Moſchi. 13

VI. Martini Cromeri Oratio in funere Sigiſmundi, eius nominis primi, regis Poloniæ, Lithuaniæ, &c. Anno cıↄ. ıↄ. xliix. Cal. Aprilis defuncti. 15

VII. Stanislai Orickovii Rutheni oratio in funere Sigiſmundi Iagellonis, Poloniç regis &c. 33

IIX. Tertii Belli descriptio luculenta, quod magnus Ruthenorum Imperator cõtra Liuones geſſit, anno cıↄ. ıↄ. liix. quo ciuitas & Prouincia Torpatenſis à principe Moſchouitarum expugnata, uicta & ſubiugata eſt. 55

IX. Fragmentvm ex Simonis Schardij I.V.D. hiſtoria de uita & obitu Sigiſmundi Auguſti regis Poloniç, qui obijt Anno cıↄ. ıↄ. lxxii. Calend. Iulij. 64

X. Ioannis Lasicii Historia de ingreſſu Polonorum in Valachiam cũ Bogdano Vaiuoda (cui ſuceeſsit Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniauuskio, Anno cıↄ. ıↄ. lxxii. 69

fol.

XI. Leonhardi Gorecii, Equitis Poloni, deſcriptio belli Iuoniç, Palatini Valachiæ, quod is cum Selymo Turcarum Imperatore magno cũ ſucceſſu geſsit ab initio, demùm à Ieremia Czarnauieczio Valacho proditus, & à Turcis cõtra fidem datam ac ſacramento confirmatam occiſus. 75

XII. Exemplar qvarvndam literarum ſuper diſceſsu Chriſtianiſsimi ac Sereniſsimi Henrici III. Galliarũ, ac Poloniæ regis: Itemq; illuſtriſſimi Senatus Poloniæ ad eundem regem: Incerto authore. 95

1 *Oratio Dantzæ ad Senatum regni Poloniæ Cracouiæ congregatum, habita, de diſceſſu regis Henrici.* 95

2 *Literæ Senatus regni Poloniæ ad Imperatorem Romanum ob diſceſſum Henrici.* 96

3 *Henricus Dei Gratia, Poloniæ rex, Magnus dux Lithuaniæ, &c. Reuerendiſsimis, illuſtribus & Magnif. Dominis, Senatoribus, nobilibus & generoſis equitib. Regni noſtri Poloniæ, & magni ducatus Lithuaniæ.* 97

4 *Henricus Galliarũ & Poloniæ Rex, &c. Reuerendiſsimo in Chriſto Patri, Domino Epiſcopo Ciuanienſi, ſyncerè nobis dilecto.* 98

5 *Henricus Dei Gratia Galliarum & Poloniæ Rex, magnus dux Lithuaniæ &c. Illuſtribus ac Magnificis Domin. Domino Palatino Cracouiẽſi, & Domino Zberouuio Mareſcallo Curiæ, ſyncerè nobis dilectis, et Reuerendo D. Vuolki Vicecancellario noſtro S.D.* 98

6 *Henricus Dei Gratia Galliarum & Poloniæ Rex, &c. Illuſtri & Magnifico Domino, à Tienſzin Caſtellano Vucinicenſi, Subcamerario noſtro.* 99

7 *Henricus Dei Gratia Galliarum & Poloniæ rex, illuſtri & Magnifico Dom. &c. Radluuiel Duci in Olira, Mareſch. Curiæ Lithuaniæ, ſyncerè nobis dilecto.* 99

8 *Senatorum regni Poloniæ literæ ad ſacram maieſtatem regiam, cum quibus cubicularius Maieſtatis ſuæ Viennam XX. Iunij, anno 1574. miſſus.* 99

9 *Literarum exemplum à ſacra Cæſarea Maieſtate Maximil. II. ad Senatores regni Poloniæ datarum.* 100

10 *Literarum exemplar ad Henricum Andegauenſem à Senatu & Ordinibus regni Poloniæ.* 101

XIII. Dantiscanorvm Clades, Anno domini cıↄ. ıↄ. lxxvii. April. xvii. à Ioanne Laſicio Polono deſcripta, in qua cauſa belli à Sereniſs. rege Poloniç contra Gedanenſes ſuſcepti, referuntur. 104

	fol.
Item excuſatio erga Germanos ne offendantur, quòd toties in clade Dantiſcanorum illorum mentio fiat.	111
Item Ioachimi Bielſcij in quẽdam Dantiſcanum, qui leuibus ac ineptis ſuis Germanicis rithmis, multa nefaria de rege & regno Poloniæ ſcribere, & per Germaniam ubiq; ſpargere impudenter auſus eſt, Anno Domini 1577.	112
XIV. SVPPLEMENTVM DE REbus geſtis inter regem Polonię Stephanum, & magnum Ducẽ Moſchouiæ, anno Domini CIↃ. IↃ. LXXIX. ex hiſtoria Alexandri Guagnini.	114
Edictum regium de ſupplicationibus Publicis ob rem bene aduerſus Moſchum geſtam Anno 1579. Auguſti XXX.	115
Edictum Regiũ Suirenſe ad milites, ex quo cauſæ ſuſcepti in belli magnum Moſcouiæ ducem cognoſcentur.	
Et Edictum regium de ſupplicationibus ob captam Polotiam.	118
Rerum poſt captam Polotiam contra Moſchum geſtarum narratio.	123
Edictum de Supplicationibus à Sereniſsimo Poloniæ rege Stephano, Vuielicoluco ex Moſchouia miſſum: die V. *menſis Septembris, Anno Domini* 1580.	126
XV. IOANNIS LEVVENCLAII DE Moſchorũ bellis aduerſus finitimos geſtis, ab annis iam LXX. quibus anteà per Europam obſcuri paulatim innotuerunt, commentarius.	128
Epiſtola Moſci ad Guilhelmum magiſtrum Or*dinis Teuthonici, ubi cauſas belli ſuſcepti contra Liuones exponit.*	136
XVI. Polonici Regni tredecim mutationes & familiarum Genealogicæ explicationes, deſcriptæ ex optimis autoribus, & continua, perpetuaq; ſucceſsione propoſitæ in Tabula. ITEM, PRINCIPVM SILESIÆ penè omnium & Ducum Maſſouię, ac Lithuanię Genealogiæ diligenter, magnoq; ſtudio collectæ, & ad illuſtrandam Polonicam Hiſtoriam appoſitæ, à IOANNE PISTORIO NIDANO MEDIC. DOCT.	145

FINIS ELENCHI AVTHORVM ET MATERIARVM TOMI III. POLONICÆ HISTORIÆ.

I

TOMVS III

POLONICARVM RERVM, IN QVO RES PARTICVLARITER geſtæ à Polonis compræhenduntur.

EPISTOLA PISONIS AD IOANNEM CORITIVM DE CONFLICTV POLONORVM, ET LIthuanorum cum Moſchouitis.

PISO CORITIO S.

SCIO ego ambiguum tibi eſſe, Coriti mi chariſsime, in humanis ne ſim, an uerò minus, qui totum iam fermè annum, quo Roma abſum, tam pertinaciter tecum ſileam. Par item de te quoque cogitatio me ſuſpēdit, qui nihil omninò ſcripſeris: niſi fortè tuæ mihi reddi non potuerint, in certiſsimis hucuſque uagato ſedibus. Quæ etiam cauſa fecit, ut ceſſator & ipſe fierem, cùm alioqui ad ſcribendum nemo me ſit minùs piger. Noſti quam non ſpontè obierim hanc prouinciam, ut ad Sereniſsimum Poloniȩ Regem, ac deinceps ad Moſchouiæ Ducem, quò pacem inter ipſos pontificis, & legati nomine firmarem proficiſcerer. Sed nō erat integrum reluctari diutiùs mihi, ueni tandem Iulio menſe Vilnam, quæ caput eſt Lithuaniæ, ubi à Principe, præterquam, quod pro ſedis Apoſtolicæ reuerentia ampliſsimè acceptus fui, habitus ſum pro ſingulari ſua in me ueterē alioqui clientem beneuolentia, admodū gratioſè: nam humaniter dicere Regiȩ celſitudinis dignitas uetat. Data deinde diebus duob. ſequentibus bis audiētia, poſt tertiū aduentus mei diem, Rex hinc in caſtra mouit, quò ante dies aliquot, niſi me operiri dignum duxiſſet, omninò ire ſtatuerat. Iam enim utrinqꝫ ad bellum, & quidem atrociſsimum, inclinata erant omnia. Pacis nomine ob interpoſitas Pontificis partes auditū non ingratè. Cæterùm inter tubas, inter tympanas, inter alios armorum ſtrepitus facilè oppreſſum. Iam enim & hoſtis arce Smolensko ſupra Boriſthenem ſita per proditionē potitus, factus erat inſolentior. Et Rex exercitum ualidiſsimum ex equitatu, peditatuqꝫ ſtipendio conduxerat, pugnæ auidum imprimis. Erant in ijs Cataphracti duo millia, quibus nihil eſſe poſsit, neqꝫ ornatum, neqꝫ armatum, magis: peditum plus paulò, duo item millia, in quibus belli poſtea moles ſtetit. Fuêre deinde alia ſexdecim equitum millia fortiſsimorum uirorum. Id enim credas uolo, neqꝫ uidiſſe me unquam maiorem equitatum, quàm conſtituere hic princeps poſsit, neqꝫ crediturum fuiſſe, ſi non uidiſſem, ut certè, ſi uelit, ualeat centum millium equitatū armare. Iam uerò maior fide quadrigarum numerus eſt commeatum ferentium. Neqꝫ enim ipſe crederem cuicunqꝫ ita narranti, niſi meos ipſe oculos teſtes habuiſſem. Quis enim crederet uiginti quadrigarum millia conduci poſſe? tantùm iam abeſt, ut ſcribere hæc auderem. Scribit hæc tibi Piſo, Piſo iam non Poëtarum, ſed annalium ſcriptoris æmulus: niſi fortè, ne oculato quidem teſti adhûc credis. Fit id non uoluptatis, ſed neceſsitatis cauſa, homini, iumento uictus ferendus eſt, propter loca ſola ſolitudine nobilia, qui tamdiu duret, quàm ſit manere neceſſe diu. Centum milliaribus Lithuanicis, quæ Germanica centum uiginti faciunt (tantum enim uiæ eſt à Vilna ad Smolensko) præter luſtra, eademqꝫ paluſtria nihil fermè uidetur: ſterilia & inhoſpita omnia. Aeſtima nunc tecum, quanto ſit commeatu opus. Adde quod ubi etiam in locum uenerimus deſtinatum, non minore ſis frumenti, aliarumqꝫ rerum neceſſariarum laboraturus inopia, cùm ob ſoli ſterilitatē, tum quod hoſtiliter uaſtata ſint omnia. Eum itaqꝫ exercitum ubi Rex ipſe recenſuiſſet proficiſci in hoſtes iubet: interea præfectus arcis, & domini Poloczka, alia quadam uia, terras Moſci inuadit, ibiqꝫ populatus omnia, ingenti onuſtus præda reuertitur. Dum itaqꝫ exercitus diſceſſui ſe parat, uidentur in loco quodam exploratores hoſtium. Noſtri cognito illorum numero (erant enim uiri bellatores mille trecenti) lectis ad hoc ſexcentis equitibus illos obruêre, armaqꝫ capientes maiore ex parte trucidauêre, Duce eorum, cum nonnullis nobilibus capto. Idem fecêre poſtridie in alijs mille ducentis pari euentu. Moſcus

AA re cogni-

re cognita exercitum omnem, qui octoginta millibus cõſtabat, loco quodam ad hęc e-lecto, ultra Boriſthenem collocat, ratus noſtros pugnę auiditate, amnem non formidaturos. Verũ id non ſine periculo, cùm uadũ ipſi tam bombardis, quàm milite muniuiſſent, eumq́ue unicũ: nam alibi Boriſthenes, utpote & altus, & uorticoſus, neutriq́ue, & uadabilis. Noſtri, relictis aliquot millibus, qui ſe citra amnem hoſti circum equitantes oſtenderent, reliqui interim percontato alibi flumine, ponticulum ex ratibus, lintribusq́ue nectũt, quò peditatum cum machinis tranſmittant. Equites acie, ut erant, inſtructa omnes ſe uno impetu, ſed ex ordine coniĳciunt in amnem, fœliciterq́ue tranant, credo dĳs freti, haud plus uno deſiderato. Non erat hoc incognitum hoſtibus, & poterant, uel amnem ingredi uolentes cohibere, uel iam partim egreſſos opprimere. Verùm cùm & ipſi multitudini nimium fiderent, & noſtros præ paucitate contemnerent, loco ſe tantiſper, utpote opportuno, mouere diſtulerunt, dum noſtri iam non modò amnem tranſirent, uerùm etiam & pugnæ locum caperent, & ordines uel reficerent, uel mutarent: tantumq́ue fuit temporis medĳ, & tribus fermè horis manuum conſertione utrinq́ue abſtinerent. Vbi ad manus deinde uentum fuit, hoſtes arte uſi, circumuenire noſtros à tergo per uallem, ubi non apparebant, (nam & collis dumetis conſitus impediebat aſpectum) magno impetu nitebantur. Noſtri re explorata derepentê, ut in ſubitis fit caſibus, mutant conſilium. Et ea ex parte in iuſſu pugnam committunt. Nam aliò belli dux acies inclinarat, ubi & ipſe tunc ferebatur. Quod cùm ex noſtris nonnulli bello aliàs probè exerciti conſpicerent, neque aut conſultandi, aut Ducem conueniendi tempus, locusúe daretur, in hoſtem conclamant, fortiterq́ue pugnando reprimunt. Hæc à leuo cornu acta, mox à dextro, & omni ex parte conſertæ manus: tubarum clangor, ut ex ĳs, qui interfuêre, accepi ſupra uſitatum modũ. Fuêre enim tubicines in hoſtili exercitu plus multò quingentis: atque ita fortiſsimè dimicatum utrinque inclinante iam ad ueſperam ſole, timor hoſtes, mox deſperatio occupat. Iam neque noſtrorum impetum ferre diutiùs, qui proximi erant, neque fugæ uiam à tergo reperire ualebant, prementibus ultimis, qui & ipſi ordines facilè explicare nequibant. In ea trepidatione clades facta ingens: fugientes deinde tumultuatim omnes noſtri in longam noctem ſecuti quoſcunque cedere, niſi qui uel nemorum denſitate latere, uel noctis beneficio elabi poterant. Ibi direpta caſtra, in prædam uerſa omnia: cecidêre ex hoſtibus millia circiter quadraginta: capta quatuor millia, & in ĳs præfecti exercitus omnes, qui octo fuerant, inter quos primi à Duce Moſchorum, Dux Michaël Golycza cum trecentis nobilibus, inter quos ſunt Barones multi. Hos ſecum Rex nudiustertius quaſi in triumpho Vilnam uexit, conſpicuos omninò uiros. Mihi certè in omni uita nihil uidere circa pompas bellicas, obtigit glorioſius. Reliqui captiui partim per municipia diſtributi ſunt, partim apud uictores: ubi adhuc & ſigna tenentur, quæ & ipſa ablata fuêre ad unum omnia. Rex enim cum domeſticis tantùm, paucis admodùm redĳt, miſſo, quem ſecum in præſidĳs habebat, ad belli Duces exercitu recenti millium quatuor, uti uictoriam ſequerentur, maximè uerò, uti arcem Smolensko recuperarent. Moſcus enim mox ſuorum accepta clade, paucis admodum ſtipatus tam præcipiti ad propria curſu feſtinârat, ut die atque nocte 300 paſſuum millia ſuperaret: ſiue, ut nouum repentè exercitum ſcriberet: ſiue quod uero eſſe ſimilius creditum eſt, ut famam rei malè geſtæ præuerteret, quò minùs fratres rebus nouis moliendis, anſam antè caperent, malę tractationis memores, utpotê, qui ſeruitutem apud tyrannum fratrem ſeruire coguntur. Parùm enim ad recuperandum exercitum ſupereſſe ſpei fatētur & captiui, populo Moſcum aſſerentes adhuc plurimo abundare, uerùm ruſtico, & bellis inepto, cùm in hanc expeditionē omnem fermè nobilitatem duxerit. Sic ille, qui paulò antè capta dolo ſuperbus arce, Polonis omnibus necem: Lithuanis uerò compedes minitatus fuerat, turpiſsimam coactus inire fugam eſt, ut ſeipſum tam neci, quàm uinculis eriperet. Nam ita certam demens ipſe ſibi uictoriam ſpoponderat, ut poſtea apud Duces belli captos repertæ cum mandatis atque ſtratagematis epiſtolæ fuerint, quibus quid facto cuilibet poſt uictoriam opus eſſet, commiſerat, ut ſcilicet regem in præſidĳs poſitum uno agmine adorirentur: eo utcunque potiti, in tres ſeſe uias diuiſo exercitu diffunderent, Vilnamq́ue direptum feſtinarent. Sed neſciebat homo, & priuatim, & publicè periurus Deum uiolatæ ſine cauſa fidei uindicem, aliter longè conſtitutum ire. Dĳ enim immortales ob periurium (ut ait pro Roſcio Cicero) hominibus iraſci, & ſuccenſere conſueuerunt. Dedit condignas perfidiæ ſuæ pœnas: cùm ex noſtris ne unus quidem captus ſit, uulnerati multi, & ĳ aduerſo corpore omnes. Mortui uix ſupra quadringentos, & in ĳs Barones quatuor elegantiſsimi, idemq̂ue fortiſsimi iuuenes, quorum corpora huc relata ſunt, & tumulata honeſtiſsimè, duobus ſub infuſa Epiſcopis cum uniuerſo clero ad ciuitatis portas progreſsis: quorum tamen mors immenſa hoſtium clade piata eſt, ut certè fateri neceſſe ſit, hæc ſine diuûm numine

mine

mine non eueniſſe: cùm alioqui Rex ipſe re quidem uera Chriſtianiſsimus ſit, ſemperqúe fuerit. Aſsiduis enim pro uictoria ſupplicationibus: ea deinde parta, gratiarum actionibus templa omnia ſonabant, quin & publicè ad Deum omnia princeps refert, maximè cum Tartari. Qui ſub idem tempus iuxta pactum conuentum adeſſe Maieſtati ſuæ debuiſſent, fraude ſe ſubduxerint. Iam uerò & illud nō omiſerim, eſſe apud Moſcum Ducem Michaëlem Glyusky, uirum animi & corporis dotibus egregiè inſignem. Is olim non leuibus ex cauſis Regem Poloniæ fugiens ad Moſcum cum ſuis migrauit, qui & priorum, & horum cauſa motuum fuit. Hunc Rex ad Sereniſsimi Vngariæ Regis inſtantiam, in gratiam ſecretò admiſerat, & iam tacitò redire parantem, ſui, quibus nimium fiebat, Moſco detulêre, qui hominem eueſtigiò uinctum, domum ſub cuſtodia remiſit, incertum, quid de eo uelit ſtatuere. Is ſi fortè transfugiſſet (ut conuenerat) ad noſtros, magnam ſibi huius uictoriæ partem uendicare contendiſſet. Nam id circiter Calendas Septembris contigerat: prælium uerò octaua Septembris ipſo die natali Virginis factum eſt. In ſumma Dei omninò munera ſunt hæc præcipuè: deinde Principis Deo gratiſsimi, cuius fortunam utique præluſtrem non ex ariolorum nugis, ſed ex ſumma uitæ ſanctimonia, prudentia, fortitudine, temperantia atque iuſtitia, metior. In quo illud pulchrum eſt, ut ſi clementiam ipſam uelis effingere, nullo certè alio neque ore, neque colore, quàm huius principis id præſtare poſsis efficatiùs. Mihi profectò poſt exantlatos tot uiarum labores, ex hac uictoria tantum acceſsit lætitiæ, ut nihil aſperum, ſiue terra, ſiue mari tuliſſe uidear, ſiue quia principis huius ſim, fuerimqúe ſemper ſtudioſiſsimus, ſiue quod hac factum præſente uictoria, ut ire ad Moſcum non ſit neceſſe mihi: quæ mea profectò ſumma eſt expectatio. Nam præter uiarum cùm longitudinem, tum difficultatem ualdè me terret hominis etiam iurati perfidia. Satis mihi eſt confeſſori eſſe, ſuperbam martyrij palmam non ambio. Miſi ad illum Calend. adhuc Auguſtis famulum cum literis pro ſaluo conductu, ſcio perueniſſe, ſed neque reſponſum, neque famulum uidi. Audio in amnem conijci fuiſſe iuſſum. Non libenter bibo tam largo cantharo, ſed iocor uerbis: rè tamen uera ſerium eſt, quod ſcribo. Scilicet mihi ſeruabit, ſi etiam dederit fidem, quam neque Regibus, ac ne Deo quidem ipſi ſeruare ſolet?

I nunc Schiſmatico uitam committe tyranno,
Vt te per Scythicas ſub ſtyga mittat aquas.

Nollem in ijs ſiniſtrum mihi omen præcinere, qui initio certè inuitus feci, ut hanc experirer moleſtiam. Tolerabilia fuêre hactenus omnia, quamuis aſpera, in reliquis quoquè ſuperanda omnis fortuna, ferendo eſt. Nondum ſatis intelligo, quid firmum de me ſit, cùm omnis adhuc exercitus, arcis recuperationi ſtudeat, eam breui futuram ſperamus: quod niſi & uiarum ſub hæc tempora difficultas, & anni ratio noſtris obſtaret, uictorem omninò exercitum in ipſa Moſcici dominij uiſcera transferrent, ibidem hybernaturi: qua illorum ſententia facilè reſiduo itinere abſoluerer. Sed durare tamdiu uix poterunt, commeatus penuria, præſertim pro iumentis. Habent enim præter ſuum equitatum prædatitios equos circiter uiginti millia, quos ſaluare ſi poſſent, plurimùm uellent. Habere enim dicitur Moſcouia equos laboribus ferendis admodum idoneos: res diu extrahi non poterit, quicquid erit, non patiar te neſcire: tuum erit interea literas has nullo conſtantes ordine boni conſulere. Vt enim ſparſim relata mihi ſunt omnia, ita uariè congeſta, ut licet uix unius eſſe corporis uideantur. Mitto nummos argenteos ſex Moſcicos, ex præda ad me miſſos. Hos tibi cum amicis communes eſſe uolo. Inuenies in illis inſcriptiones Græcas partim, partim Ruthenas. Symbolum habent Ruthenæ cum Græcis literis: deinde par etiam eſt Religio: ſunt utique Chriſtiani, ſed Schiſmatici. Templa habent, hîc præſertim Vilnæ, auro, argento, & gemmis opulenta: paucis etiam hinc annis ex lapide ædificari cœpta, & quidem ſumptuosè, cùm lignea tantùm priùs habuerint, non culta admodum. Sunt autem Rutheni (ut illud quoque auctarium addam) ingenio Lithuanis promptiore, quò fit, ut operibus non mediocriter excellant. Multi ex ijs peculiare proditionis uitium habent, quod ad Principum, ſiue Ducum aliquorum domos irrepſit. Quin & hoc nuper bello Dux quidam Ruthenius ab omnibus ſuis Moſco ſe dedidit, quamuis egregium adoleſcentem filium in Regis aula reliquiſſet. Sentiunt multi ex ijs ſecretò (ut creditur) pro Moſco, nulla alia magis, quàm Religionis cauſa. Eam enim per omnia communem habent, transfugerentqúe paſsim multi, niſi exploratam Moſci tyrannidem formidarent. Is enim ſæuiſsimis ſubditos legibus coërcet. Omnia illi naſcuntur, omnia creſcunt, omnia adducuntur. Si qui ſunt, qui uel genere, uel dignitate magni ſunt, in illius nihilominùs manu ſunt, neque diutiùs diuites, quam ipſe uelit. Commercia eorum terra, mariqúe plurima. Aurum, argentum, pro pellibus inferre ſo-

liti mercatores, nihil aliud referunt: ea omnia Principi accedunt. Hinc opes iſtæ tantæ, quantas neminem unum in Europa Principem habere, fama eſt. Populo miris artificijs inſigni potens. Italos habet domeſticos multos, & honeſtè, & utiliter. Cæterùm ſuas circa fidem partes coactos ſequi. Hæc ab ijs, qui iſtic uerſati ſunt, didici. Si quando (quod maximè deprecor) eò iero, redieroqûe quod precor, uel per literas, uel coràm de omnibus affatim: interea autem adhuc & hinc erit, quod ſcribam. Reſtat enim nonnihil militibus noſtris circa arcis recuperationem, quod negocium extrahi diu non poterit. Si enim deditionem facere obſeſsi noluerint, aliud noſtri pro rei, & temporis qualitate, conſilium ſunt appræhenſuri. Sunt enim adhuc in exercitu præfecti, & tribuni militum omnes ueterani, qui uel ſub manu captare conſilium non ignorant: ante omnes autem, Illuſtriſsime Dux Conſtantinus, inter noſtri temporis Imperatores in re bellica facilè Princeps, qui ſignis collatis ter, & trigeſies dimicando uictor fuit. Idem iunior tamen apud Moſcum ſeptennio manicis, pedicíſqûe conſtrictus fuerat, bello captus. Vir eſt domi Numa religioſior, foris Romulo non inferior, quo Duce, & hoc bellum geſtum eſt. In quo nihil eſſe uno omnes ore aiunt, quod probari nequeat, niſi quia Rutenus, idemqûe Schiſmaticus ſit, ita à parentibus errore, quaſi per manus accepto. Neque enim parùm refert, quam quiſque à maioribus religionem acceperit. Cæterùm ita maiorum ſuorum traditiones omnes ſanctè obſeruat, ut ne latum quidem ab ijs unguem recedat: qui ſi ad S. matris Eccleſiæ obedientiam reduci poſſet, innumeris dubiò procul ad idem agendum præluceret. Tanti eſt apud ſuos momenti, Principi autem ob eximias uirtutes facilè chariſsimus. Sed de ijs tandem plus ſatis: ueniam tamen mihi dederis (ut ſpero) non grauatim, culpam ingenuè faſſo, qui non Epiſtolam, ſed libellum ex bello feciſſe me haudquaquam negauerim. Leges aliquando non pauciora ijs, de itineris mei ratione, quod utinam non tentaſſem, parùm à Septentrionali diſto Oceano, & longiùs adhuc progredi cogor. Iam hic September initium eſt brumæ: quæ tam ſæua ſolet ingruere, ut multis ſine naſo contingat eſſe. Noctes Aeſtate breuiſsimæ, hyeme diei parùm. Sub diuo Iulio Pontifice laudatiſsimæ memoriæ, minus Menſe, annum Roma ad duos miſſus Reges, abfui, non paruo certè labore. Sed nihil ad hæc, quæ hactenus mihi æquali temporis, ſed diuerſo laborum calculo incidere, & tamen difficiliora adhuc reſtant. Leuius fit patientia, quicquid corrigere eſt nefas. Mihi certè ſatis erit Pontificis, Legatiqûe expectationi reſpondere. Quod ut facere gratè ualeam, pro ſanctitatis ſuæ ac ſedis Apoſtolicæ nomine gloria, amplitudine, ne glacialem quidem (uel ſub bruma) ſum reformidaturus Oceanum. Sed iam uale, & Volumen hoc boni conſule. Ad neminem enim diffuſiùs ſcripſi: cûm ſciam mea tibi omnia, utpote mei ſemper amantiſsimo, non diſplicere. Ego ualeo, & Principis munificentia benè habeo. Vilnę, XXVI Septembris, Anno M. D. XIIII.

EPISTO-

EPISTOLA SERENISS. AC INVICTISS. D. SIGISMVNDI REGIS POLONIAE, MAGNI DVcis Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæq́ Domini, & hæredis ad Sanctiſs. D. Leonem X. Pont. Max. de Victoria contra

SCHISMATICOS, MOSCOVIOS, APVD ARAS Alexandri Magni parta, &c.

BEATISSIME Pater & Domine, Domine clementiſsime, poſt pedum oſcula beatorum: cùm non ignorem V. Sanctitatem, tum ex paſtorali ſuo debito, tum etiam ex genuina pietate in Religionis ſacroſanctę incremẽtum, magna cum uoluptate audire ſolere, quãdo aliquis Catholicorum Regum, aduerſùs infideles, aut ſchiſmaticos inconſutilem Saluatoris noſtri tunicam ſcindentes, ac dilacerantes, Dei uirtute adiutus aliquid fœliciter gerat. Hinc conuenit, ut ego qui Turcam infeſtum, communemqúe Chriſtiani nominis hoſtem uicinum habeam, Tartaros etiam, aliasqúe Tranſtanaitanas Scythicas gentes, numeroſas, feroces, ac infideles, humeris meis à nullo Chriſtianorum Principum adiutus, ſolus ſuſtineam. Et præter hos omnes magnum Moſchouiæ Ducem, cum quo nunc atrocia bella gero, Sarmatiæ, Aſiaticæ tyrannum, opibus, armis, equis, uirisqúe potentem, ac multis contra alios uicinos ſuos uictorijs tumentem: blaſphemum tamen ac ſchiſmaticum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ infeſtiſſimum, hoſtem inſolentiſsimum habeam. Huius belli motus, & præſtitam mihi à Deo uictoriam contra ipſum perfidum Moſchouitam, Sanctitati ueſtræ perſcribam. Anno enim exacto, fractis inter nos anteà pactis, iuramentoq́ firmatis fœderibus, immemor præſtitæ fidei, & ſpreta iuramenti religione, quæ modica, aut nulla in blaſphemo, & ſchiſmatico eſſe poteſt, dominia mea in magno Lithuaniæ Ducatu conſiſtentia, exercitu multorum millium equitum bellatorum comparato, magna ui machinarum bellicarum, tormentorumqûe æneorum ſubſequente, hoſtiliter inuaſit, dumq́ arces aliquas graui obſidione pręmeret, nec propter ualida præſidia mea, quæ illic erant, proficeret multis, ſicut anno præterito Sanctitati ueſtræ ſignificaueram, ex ſuis, in oppugnationibus munitorum locorum, & tumultuarijs prælijs amiſsis, domum re malè geſta non abſque grauiſsimo dolore regreſſus erat, qui tamen iam aliàs ſibi perſuaſiſſet, armis, opibus, & potentiæ ſuę cuncta eſſe peruia, nec aliquid conatibus ſuis (in quo tamen deceptus erat) obſtare potuiſſe. Aeſtate demùm proximè exacta, tanquam ignominiam ſuſceptam, damnaq́ prioris expeditionis, & bellum non ſatis proſperè anno præterito cœptum & geſtum uindicaturus, iterum ualidiſsimum exercitum comparauit, in quo plures grauis armaturæ equites inerant, nixusqúe eſt, me certis caſtris exuere, & præcipuè caſtro Smolensko nuncupato: ut ſubindè tantò facilius totum magnum Ducatum Lithuaniæ, aliaqúe mea dominia bello atrociori urgere, & totam Rubeorum Ruſsiam ſui ſchiſmatici ritus, quæ ditionis meæ eſt mihi eripere poſſet. Potitus tandẽ ex adminiculo fraudis arce ipſa Smolensko eſt, de ſuis plurimis amiſsis. Subindè uerò inſolentior factus, exercitum auxit, ita ut excederet octuaginta millia hominum equeſtrium, auſusqúe eſt ſibi polliceri, quod iam facilè reliqua dominia mea opprimere poſſet. Progredi itaq́ aduerſùs me ſuũ exercitum uſq́ ad fluuium Bereſinã mandauit. At ego qui in Domino Deo rectè ſperauerim, eundem fluuium exercitum meum equitatu, & peditatu, tormentisq́ bellicis benè inſtructum, magna celeritate traijcere imperaui, hoſtisqúe exercitum pedem referre, ita ut retrocedere coactus eſt, compuli. Et dum exercitus hoſtilis per meum arceretur, uigeſima ſeptima Auguſti particulari prælio à meis militibus pulcherrima clades eidem hoſti inflicta eſt. Alia iterum Calendis Septembris, & ex utroque prælio plures ac inſignes captiui mihi adducti ſunt, & multi ex hoſtibus cæſi. Miles autem meus eiuſmodi uictorijs, quaſi auſpicatis præludijs accenſus, ultrò in pugnam ruebat. Equidem uerò in præſentiſsima clementia Dei, & in iuſticia, cauſæ meæ confidens, maximam iam de orta uictoria ſecuritatem mihi pollicebar, & feci magno animo meum exercitum procedere, & ſtationibus hoſtis appropinquare, dumqúe hoſtis ſentiret, meum exercitum ſibi imminere, Boriſthenem tunc ſolito magis exuberantem nando traiecit. Meus uerò exercitus inſegniter animis ad pugnam præparatis, hoſtem retrocedentem ſequutus eſt, & ſimili-

ter Boriſthenem, dum in re tam ſubita, & potis faciendi poteſtas, & nauigia ad tranſportandum militem deeſſent, ad eam ripæ partem, in qua iam hoſtis ordinatis aciebus, tormentisq́; diſpoſitis, conflictum præſtolabatur, natando intrepidè tranſmiſit. Et tandem Deo auſpice, qui in ſe ſperantes non deſerit, & confundit manus filiorum alienorum, die Natali beatiſsimæ Virginis, quæ erat octaua Septembris, cum hoſtibus eiſdem fœliciter pugnauit, totumq́ue eundem ualidiſsimum hoſtis exercitum, qui (ut præmiſſum eſt) ex octuaginta millibus hominum fuit, comparatus, una acie fudit, fugauitq́ue, & tanquam uiliſsima pecora totis campis cum fœda ſtrage, & multa cæde ultra quadraginta millia paſſuum ante ſe egit, itaque ſupra triginta millia hoſtium, & cæſa, & ſubmerſa ſunt. Caſtra hoſtilia plena, opulenta præda, direpta, & decem præcipui Duces, & Satrapæ, & triginta ſeptem Barones, Conſiliarij, primores: officiales autem & armigeri nobiles ſupra duo millia capti, cum ſignis ſui exercitus mihi adducti ſunt. De meis uerò, Deo auſpice, pauci deſiderantur. Quamobrem hanc tam inſignem, & longo tempore memorandam, ſed nec minùs mirandam (quoniam dextera excelſi facta eſt) uictoriam ueſtræ Sanctitati, pro mea in ipſam ſumma, & eximia deuotione cognitam eſſe uolui, ut Sanctitas ueſtra ex eadem iocundum, atque alacrem animum concipiat, mihiq́ue ſuo deuotiſsimo filio gratuletur. Quandoquidem pro ſacroſancta Religione, proq́ue ſede Apoſtolica, & Sanctitas ueſtra decorè ad ea, quæ factu ſunt poſsibilia, ſemper ſum paratus. Collocaui namque magnam ſpem, & confidentiam in ueſtra Sanctitate erga me, regnumq́ue meum clementia. Quoniam uerò hoſtis ipſe adeò ſuperbus, & obſtinatus exiſtit, neceſſe eſt, ut tantò ſtudioſius ipſum ſine intermiſsione perſequar, & bello urgeam, ne tam citò uires recuperet, ac reparet, quandoquidem non priuatam meam, & regni mei rem nunc ago, ſed totius Chriſtianæ Reipublicæ, ne tam ualidus hoſtis ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ inimicus, quandoque aduerſùs ſanctam Eccleſiam pro ritu ſuo, falſo, blaſphemo, & ſchiſmatico inualeſcat. Et ut hæc mea geſta, quæ mihi ex miſericordia Dei fœliciter euenerunt, audacter ueſtræ Sanctitati ſcribo, ſic etiam ſemper audire cupio, ut ſacroſancta Rom. Eccl. uniuerſalis ſtatus omni fœlicitate præfulgeat, atq; ut ueſtra Sanctitas incolumen, & longæuam, fœlicemq́ue uitam cum Reuerendiſsimis Patribus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus ducat. Oratorem autem meum, & res meas unà mecum ueſtræ Sanctitati commendo, qui quidem Orator meus V. Sanct. tam ea, quæ geſta ſunt, quoniam & gens, & loca, in quibus geſta ſunt hæc, ſibi cognita exiſtunt, quàm alia è mente mea, planius exponet. Datum in caſtris circa Boriſouo, decima octaua Septembris, Anno Domini, milleſimo, quingenteſimo, quartodecimo.

Viceſimo quinto Ianuarij die, M. D. XV.
à Leone Papa X. ob eam ipſam uictoriam
Deo Opt. Maxi. εὐχαριστία habita eſt, in
Sixti Sacello.

ORATIO,

ORATIO PER REV. PATREM DOMINVM ERASMVM VITELLIVM, EPISCOPVM PLOCEN. IN celeberrimo Auguſt.conuentu ad Cæſarem Maximilianum,nomine Victorioſiſsimi Regis Poloniæ Sigiſmundi,habita coram omnibus Sacri Imperij Electoribus,plurimiſq; Germaniæ Principibus,die Veneris X X Auguſti,anno Domini 1518.

ILLVSTRI DOMINO ERASMO ROTERODAMO VTRIVSQVE *Literaturæ principi, & Theologorum duci, Iacobus Spiegel Seleſtadien. Imperialis Secretarius,* S. P. D.

PRO inuictiſsimo Poloniæ rege Sigiſmundo, qui non multos antè annos, & menſes, maxima uictoria in Hamaxobitas (quos ipſi Moſchos appellant)& Scythas(quos Tartaros dicunt) potitus eſt. Reuerendiſsimus Dominus Eraſmus Vitellius Epiſcopus Plocenſis, ſingulari integritate uitæ,raraq; doctrina,Romanaq; facundia inſignis,uel eo mihi nomine pręcipuè colendus, quia cognominis,de te perquam egregiam frequenter facit mentionem.Primam(ut aulicus,aulico utar uerbo) audientiam coram Cæſare,ſacri Imperij Electoribus omnibus,& cęteris Germaniarum principibus, proceribusq; obtinuit.Sic ornatè, ſic grauiter orauit,ut ad intima uſq; præcordia auditorum, uehementia ſententiarum penetrauerit,pluresq; ad fletum concitauit,ei uero docto ſimul & facundo,omnes docti,& eloquentes palmam tribuunt. Aderant enim uiri non pauci,tum exquiſitè docti,tum in iudicando nares emunctiſsimè. Antiſtes Tergeſtinus, Peutingerus,Huttenus, Bartholinus,Spalatinus, & Stabius illè in nullo doctrinæ genere non uerſatus. Henricus Stromer medicus,& Laurētius Zochus iuriſconſultus, Cardinalis Maguntini florentiſsimi principis Cancellarius. Igitur facta mihi primū præ cæteris elegantiſsimè huius orationis copia. Quia digna multorum lectione uiſa fuit eruditorum calculo, & ab omnibus deſiderata, imprimendam curaui,ſub auguſto tuo nomine,quòd omnia pietate ſacra iure ſibi uendicat,quā haud ſubducto ſupercilio accipere digneris. Non dubito quin ut audientibus lachrymas cōmouit,ita hæc eadem legentibus magis copioſas excutiet, & in rem Chriſtianam propenſiores eorum animos reddet. Valere tecū benè Rhenanum uerè beatum cupio, quem animo mecum circūfero,utriq; fila uitæ, quem maximè longęua exopto,ut indies magis ac magis fœlicibus auſpicijs bonæ literę,& maximè ſacrę refloreant. Huttenus,quia nihil eſt uiſus cæcutientibus popularis literationis admiratoribus, Neminis nihil pepererit. Quē te Frobenio noſtro publicandum iterū,ſi tibi uiſum fuerit,tradere uelim. Mittam eius de uita aulica Dialogum quamprimū prodierit in lucem.Vale iterum ex Auguſta Vindeliciæ,pridie Calend.Septembris,Anno poſt partum Virginis matris, 1518.

ORATIO.

VENIMVS à Rege noſtro,Sacratiſs.Imperator,ad hunc celeberrimū conuentum, quē ſolita uigilātia tua pro ſalute Chriſtiani ſtatus æquè commendatè, ut opportunè,hoc loco,& tempore inſtituere curaſti,acturi, Maieſtatis Regiæ, & ampliſsimorum eius dominiorum nomine,quæ ad ſanctam expeditionem generalem,contra immaniſsimos Turcas,totiens propoſitā commodè attinebunt.Quantum uerò neceſſariæ ſint,ſimulq; cum uita omniū noſtrûm deſideratiſsimæ præparationes iſtę:Chriſtianorum coadunatis uiribus, hoſtis aucta potentia teſtatur, iam annos circiter ſeptuaginta poſt infœlicem, & calamitoſam Biſantij captionem,quæ patulam ad nos hoſtibus ianuam præbuit, nihil aliud audimus, quàm clades atq; excidia continua Chriſtianorum à Turcis. Et dum omnes ad reſiſtendum(ut par eſſet)conſurgere negligimus, tot principes cum ſubditis ſuis, tot Reges cum eorū populis:tot deniq; ditiſsima,cū magna iniuria religionis noſtræ, & maxima indignitate Chriſtiani Imperij, miſerabiliter deleta ſunt,quæ ſingillatim enumerare,dolor profectò mœrore plenus prohibet. Quandoquidem neq; ea me referre,neq; uos audire,ſiccis oculis liceret,capita utcunq; decerptam. Nónne uidemus Aſiam uniuerſam,quę è tribus orbis triangulis maior eſt:his & alijs infidelibus occupatā? Aphricam uerò totam,impijs ac ſceleratis eorum manibus deſolatā?Europę magnam partem,tot incendijs,& aſsiduis uaſtationibus debilitatā?& hucuſq; dormitauimus. Sed neq; his cōtentus hoſtis, ut fortior fieret Aegypti, & Syriæ regem, quē Solthanum dicunt, aggreſſus ſuperauit, totiuſq; Syriæ,& Aegypti,ea uictoria(ſed & Hieruſolymæ matris noſtræ, ubi ſalus orta eſt)unicū ſe Dominū conſtituit. Et altero uerè Imperio longè ante formidabilē potentiam ſuā auxit. Nos uerò torpemus, & bellis inteſtinis, plus inſolenter, quàm neceſſariò exagitati,

gladijs noſtris, domeſticos fidei, aut potiùs nos ipſos, deteſtanda malignitate confodimus: nec Prophetæ ſapientis uerba, quæ aduerſùs nos, tanquã Ethnicos clamitant, attenduntur, dignaq́; facinori ſupplicia annunciant. Ipſi (inquit) contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & infra. Ego uerò dum eis repentina ingruerit calamitas, non exaudiam. Parat nunc in Chriſtianos, terra, mariq́; arma ſua, inſtat Turcarũ framea, capiti & collis noſtris, & adhuc oſcitamus, uixq́; ad pacem mutuò amplectendã, tanta periculi magnitudine urgente, mentes componere uolumus Leone ſanctiſsimo, id dies, noctesq́; curante, hortatur nos hoſtis, excitat à ſomno: commonefacit deſides: torpentes terret, dum iampridem ad oſtia Tiberina: nũc uerò ante paucos menſes, circũ Rachanati mœnia, & hiſce iam diebus, dum hîc agimus, iterum ad Oſtię portus, ferro, & ſanguine debachatus ſit. Nos tamẽ ſatis ſic uolentibus omnia hæc, quæ ultimum omnibus exitium minantur, ridiculum putamus, ut iam illud diui Petri naufragantis, dum ſibi in fluctibus dexteram dari popoſcit, & meruit, dicere libeat: Salua nos Domine, perimus.

Collegerat ſimilem conuentũ feli. re. chariſsimus genitor tuus, poſt inſperatam Carniolæ ſuæ depopulationẽ. Multa illic in eam ſententiã à uiris doctiſsimis declamata ſunt: multa etiã Prophetico quodam ſpiritu prædicta, niſi tunc inſtantibus, & euidentiſsimis periculis aliter prouiſum fuiſſet. Quæ omnia flebilis tandem effectus compleuit, cũ nulla conſulta inuicẽ, & conſtituta nulla, ſuo ordine, ut neceſsitas poſtulabat, debitæ executioni mandarentur, & omnis rei benegerendæ cõmoditas, ſimul cum tempore amiſſa fuit turpiter, aut neglecta. Nunc iterũ Cæſar inuictiſsime, pro dignitate & debito tuo, cõuentum hunc bono cœptũ omine, diligẽter proſequeris, ut labenti Reipub. Chriſtianę efficaci opera ſubuenire poſsis, & iuſtè quidẽ: ſic enim Chriſtianorũ Imperator, re pariter conſtabis & nomine, dum hi, qui tuo ſubſunt Imperio, à Cæſare ſuo adiuti fuerint, & defenſi. Quam equidẽ deliberationem multo iam tempore pro connata animi tui magnitudine concœperas, qui annis his proximis tres Chriſtianos reges potentiſsimos, in Auſtrię tuę urbe primaria, tum ſplendidè, tum honorificè tecũ habueris, fœdereq́; ſimul immaculata fide percuſſo, plura cũ eis in rem Chriſtianã mutuis tractaſti conſilijs. Quod reuera pro ſingulari gloria tua, omniũ ora paſsim prædicare nõ deſiſtent, pluresq́; adamantinis ſcriptis perpetuare curabũt. Neq; enim parens tuus, neq; Cęſares alij tantũ actum, triumphis Octauij meritò ęquandũ, pro ſuo unquã deſiderio efficere poterant. Omitto nunc cateruam immenſam uictoriarum tuarũ, quæ tibi ſemper optatis ubiq; ſucceſsibus reſpondebant, ut quilibet bonę mentis metiri ex his poſsit, quę & quanta in arbitrio & moderatione tua conſiſtant, quin & luce ſit clarius, plus ornamẽti Imperio tua prudẽtia, & fœlicitate allatũ eſſe, quã tibi Imperij maieſtate: atq; ideò pater patriæ à tota Germanica natione, quæ ſub cœlo maior eſt, meritò appellaris, quibus immorari, ut uolui, temporis uetat anguſtia, dum iſta uulgata iam ſint, & toti mundo notiſsima. Tu deinde tua ſponte & uirtute, Regumq́; illorũ hortamentis incitatus, nõ modò in optimũ propoſitum, & tua amplitudine dignũ deueniſſe perhiberis: ſed ultrò etiam totius belli gerendi progreſſum, rationes, ordinẽ, & modum cõcinnè deſcribere curaſti. Tanta peritia rei militaris, tantoq́; ſtudio, & omniũ digna cõſideratione, ut facilè appareat, inuẽtione hac tua, necdũ Imperatoris ſummi, ſed excellẽtiſsimi quoq; armorũ ducis, & animũ fortẽ, & conſilium circumſpectiſsimũ non deeſſe. Habet rem hanc cordi, ęqua lance, ſedes ſancta, religionis noſtræ caput & magiſtra, quę tot annorũ concilium fœliciter cõtinuans, ſingulares, & urgentiſsimas admonitiones qualibet ſeſsione, ad hunc effectũ inſtituere ſolebat: ubi etiã Turcarũ tela pectoribus ſuis infixa, Epiſcopi declamãtes, oſtendere uiſi ſunt, ut nõ uerbis tantùm, ſed rebus, & ſanguine ipſo pungerẽt ſegnitiem noſtrã, & deiectos Chriſtianorũ animos, quantũ poſſent, erigerẽt: cuius nauiculæ gubernator, uerũ ſe Leonem in his præſtat, quippe qui ſalutiferos rugitus, & uigilantiſsimas cogitationes ſuas, ſummoq́; & uero paſtore dignas, ad hoc unũ conuertit, ut cõmuni potentia tantis periculis ultimũ iam interitũ ſecum ferentibus, quantotius ſuccurratur. Quæ omnia digniſsimi hi legati ſanctitatis ſuæ magis abundè explicarunt. Rectè gubernabãt populum Dei Moyſes, & Aaron, Dauid & Nathan, pluresq́; Romani Pontifices, cũ Imperatoribus Chriſtianis, iuncta ſimul gratia, utraq; poteſtas. Binum nobis reliquit gladium, tranſiturus ad Patrem, Saluator noſter: bina coluerunt elementa Perſæ, Ignem, & Aquam: duobus & nos ſaluamur, Fide, & Opere. Curabis & tu Cæſar inclyte, cum Leone ſanctiſsimo, utroq; iuncto gladio, eripere de faucibus inimicorum, & tot calamitatibus, oues Chriſti. Inconſutilem enim tunicã ſuam repræſentatis, quæ ſub hoc tempore ueſtro, non abs re profectò inuenta eſt: adhibebit ignem orationis, & ſpiritum fortitudinis benedictũ ſacerdotium, neq; impẽſa deerit. Tu aquã non gelidã, ſed feruẽtiſsimę defenſionis, cũ regibus Chriſtianis, indefeſsè ſuggeres, fidemq́; noſtram, & ſpem omniũ opere adimplebis, ut à ferocitate Turcę ſalui ſimus,

unica

unica nam qꝫ eſt gloria, penates noſtros, & Religionem, in qua nati ſumus, tueri & defendere, pro qua iam omnes maiores tui, tot Reges, & Cæſares ſanctorum nonnulli Cathalogo aſſcripti, fœlices & candidiſsimæ animæ plura bella in Europa, & Aſia glorioſè ſuſceperunt, qui ſemper magnanimitate ingenita, aliena quærere, non ſua amittere didicerant. Gignit nos natura miſerè, uiuimus demũ tot onuſti curis, & tanquam flos citò areſcimus: decidimus tandem, & morimur, ſolus is diu uiuere perhibetur, qui dum uita exceſſerit, perpetuam ſui nominis, benè geſtis, aut factis, memoriam propagauerit, quò fit, ut adſimus abſentes, mortuiqꝫ uiuamus. Tritum fuit Adagium apud ueteres: Pulchrũ mori, decorat uitam. Quod plurimi, ut patriam conſeruaſſent, corpus ſimul & animam deuouentes, uiuis effectibus cõprobarunt. Tu itidẽ Sacratiſsime Imperator, ut tui ſecretiores referunt priora de Chriſtiano ſtatu ſecum repetẽs, & futura ante oculos ponẽs, mente ut ſit liberiore, dicere ſoles, nullũ mortis genus te gratius excipere uelle, quã quod in caſtris militaribus contra infideles, ad uirentes campos fœliciter eueniret. O uirtus animi commendatiſsima: ſic corporis robori tanti principis inſita & coniuncta. Non hominis profectò deliberatio iſta eſt, ſed numinis uox quędam, & ſolo digna Cęſare, dum nõ lectum eburneum: non ſericeum puluinar: non auratum cubiculum, ſed prata uirentia, & fœnum ruſticum pro delicijs regalibus expoſcas, ut debito Imperiali, quo toti Chriſtianitati teneris, ingenuè ſatisfacias, pro quo tibi omnes, mentem ſanam in corpore ſano, uitęqꝫ diuturnitatem precabuntur. Et ut in hoc tam glorioſiſsimo propoſito, animo inconcuſſo perſiſtas, erectis in cœlum palmis, attentiùs orabunt.

Sed iam factis res aggredienda foret, conſtantiqꝫ pectore, ſine omni ulteriore cunctatione proſequenda, poſt tot conſilia, & decreta multa: poſt tot conuentus, & exhortationes uarias, poſt tot inſtructiones, & tractatus plurimos: armis tandem nõ argumentis opus eſt. Iam enim de his tam crebris, ſed uanis, aut nullis conſultationibus, & preparamentis noſtris (ut quidã Mediolanenſis ex Turcia profugus nuper in conſpectu Regis noſtri retulit) ſępiùs dicit Turca, admodũ ſubſanantis, cõſulant Chriſtiani, cõſulant, & ego faciã, quod re ipſa, & ſtupendis indies uictorijs demonſtrat. Nos ſi ueri Chriſtiani ſumus, quẽadmodũ Turca in dedecus potiùs noſtrum affirmat, Chriſti fidem, ad ſanguinẽ uſqꝫ, mente intrepida, non oſtentatione ſolùm, ſed affectibus ſynceris obſeruare, tueri, & quantũ in nobis eſt, manu tenere debemus. Quoaduſqꝫ uita noſtra, Chriſtiano aduerſabitur nomini: ut qui Chriſtum imitari, pro Chriſto nos opponere, Religionis uinculo arctamur, contra eius legem: contra oues ſuas: contra ipſum Chriſtum, ignauia, arrogantia, & exceſsibus noſtris, in cœlum uſqꝫ cum Gigantibus, lætiferas ſagittas, impudenter dirigimus, de locis certamus, publica negligentes: hoſtis uerò nos, & noſtra omnia, ac loca ſimul, deglutire contendit. Vnum hoc conclamatum eſt, Turcas conſilijs quibuſcunqꝫ non conuertemus, ſi armis non uincemus, quæ diuini uerbi Concionatoribus elucidanda relinquo; quandoquidem multa nunc eſt meſsis, & operarij pauci.

Neqꝫ id deterreat, quod tam longo tempore, Orientali Imperio, hoſtis crudelitas potita ſit, & deſidia noſtra, eius potentia ſic increuerit, ut firmata eſſe uideatur. Ad Occaſum intueri uolẽti, poſsibilia omnia, & facilima comperiet, cùm Sarracenorũ immanitas. Granatam & magnam Hiſpaniæ partem, ſupra ſeptingentos annos hæreditario admodũ iure poſſederit. At Ferdinandi Regis uictorioſiſsimi conſtantia, reginæqꝫ Elizabeth deuotione, & ſuorũ fortitudine, paucis annis, nedum recuperata ſunt omnia, ſed tota infideliũ potẽtia, non à regni ſolùm finibus abacta eſt. Verùm aduſqꝫ inferiora Mauritanię littora; cũ perenni illius Regis gloria eiecta. Ille uerò proprijs tantũ uiribus, & unica ſuorum manu, ſtrenuè hæc geſsit. Tu commune bellũ paras, & generalem (ut aiunt) expeditionẽ, tua opera, conſilio, & auſpicijs, Regumqꝫ omnium aſſenſu, & horũ prudentiſsimorum principũ conſilio (qui tuo lateri tanquã ualidiſsimæ columnæ adhęrẽt) inſtituere debes. Quis oro, tot Regibus, & Principibus, tanquã numeroſę multitudini reſiſtere poterit? Dũ & pacem exulantem, multiſqꝫ ante ſæculis, inter Chriſtianos deſideratam, nunc iam commodiſsimè pro tui, & Leonis animi ſatisfactione, reſtitutã uides, & nouo quodã quinquennali fœdere, cum omnium, qui bonę uoluntatis ſunt gratitudine, firmatam intueris, ut nihil eſt ampliús, quod ad rem propoſitã fœliciter gerendã deſit, aut quod impedire poſsit.

Non deerit uotis tuis, & Leonis ſanctiſsimi, Sereniſsimus Rex noſter cum omnibus dominijs ſuis, & tota illa Septentrionis ora, modò bellis, alijs, quibus cõtinuò impetitur, finẽ optatum imponere poſsit. Quos uerò hoſtes regnũ noſtrũ habeat, & quib. difficultatibus, Rex ille bellicoſiſsimus detinetur, paucíſsimis explicabo, ne pijs aurib. faſtidij prębeã offendiculum. Notũ eſt hac ętate noſtra, Sigiſmũdi nomen celebre, lõgè, lateqꝫ plurimis uictorijs, fama refertiſsima peruolante. Nolo nunc Genealogiã & ortũ clariſsimi Regis texere, quæ tuæ celſitudini, & his omnibus ſatis cognita eſſe debet, Caſimirea domus eſt, quæ

eſt, quæ regnare ſemper didicit, & uincere, præſentiam matura pulchritudine, & aſpectu iucundiſsimo decoram, tu noſti, ita ex omni parte compoſitam, proceræq́ꝫ grauitati coniunctam, ut ad Maieſtatem ipſam, natam eſſe uideatur. Hic auito, paternoq́ꝫ & fratrum regno, ſenatu uocante ſuccedens, bello fortiſsimum, pace uerò ſplendidiſsimum ſe præſtitit, & reddit. Quippe qui incomparabili iuſtitia, clementia, & liberalitate, ſic apud ſuos omnes charus eſt: ſic eorum affectus, æquitate, & manſuetudine, ac modeſtiſsimis legibus in ſe deuinxit, ut inter tot bellorum tumultus, non quod ex ueteri inſtituto ſolitum eſt, ſed quod rex ipſe præcipit, aut nutu ſolo deſignat, illicò à ſuis omnibus cum ſumma animi alacritate perficitur. Quæ profectò ſuprema laus Regum eſt, dum quiſq́ꝫ ſubiectionis ſuæ debitum, amore illectus, non timore perculſus, ſerena fronte, & libera exequitur, idq́ꝫ efficit, ut dum Scythæ fugaces (quos noſtri Tartaros uocant) ſubitò interdum & inſperatè, fines noſtros irruant, mox nobilitas è centro regni primaria, benignitati principis ſatisfaciens, uitam propriam, & ſalutem, mera ipſorum uirtute defouere, & in media uſq́ꝫ hoſtium agmina obijcere non metuat, ſpem reponens firmiſsimam: in optima Regis munificentia, qui benemerita cuiuſq́ꝫ dignis prœmijs excitare conſueuit.

Vrgetur namq́ꝫ multis hoſtibus: regnum illud ampliſsimum, tribus à parte una: Scytharum ducibus potentiſsimis, multa centena millia bellatorum in ſtatione campeſtri ſecum ducentibus, qui ſe etiam Cęſares dicunt, uno Theodoſiæ propinquo, poſt Boriſthenem ad latus maris Pontici, in Taurica reſidente, alter circa Tanaym, & paludem Meotidem loca tenet, & is in manibus Regis eſt: tertij ſunt remotiores. Aſiatici uaſtiſsimam incolentes ſolitudinem, & latiſsimos tenentes campos: hi omnes repetinis incurſionibus Regnum deprædari, & continuè defatigare non ceſſant, famem, ſitim, æſtum & algorem, & omnem inediam contemnentes. Sæpiùs etiam Turcis iuncti, qui Monocauſtum, & Licoſtomum occuparunt, maiora & horrenda damna noſtris inferunt. Turcarum enim Scythæ omnes dependent, dum eadem ſecta ſit, Mahometicis ſimul erroribus implicatæ: è quibus planè deprehendi poteſt, faciliùs catulos à maternis uberibus, quàm Tartaros à Turcarum aſsiſtentia diuelli poſſe, qui nunc etiam contra Regem Perſarum optatas uiginti millium Equitum ſuppetias tulerunt. De his Rex noſter multas & inſignes reportauit uictorias, ut arces, & loca regni munitiſsima oſtendunt, quæ pacis tempore pro ſui nominis immortalitate ornatiſsimè reſtaurat: ubi Scytharum cathenatæ acies, Latericio in muris erigendis certamine quotidie congredi uidentur. Eſt & alter hoſtis non minor ad rigentem Arcton, citra mare glaciale conſiſtens, Roxolanorum dux, quem nos Moſcum dicimus, ſola perfidia, & deteſtando ſchiſmate famoſus. Is partem regni Lithuanorum uidelicet prouinciam magno etiam bellorum motu turbat indies. Sed & hunc Rex noſter, patrocinante iuſtitia, fudit ſæpiùs, eiuſq́ꝫ potentiam triginta millibus in loco cæſis, profligauit, quàm plurimis primoribus ad uincula coniectis, qui in omnibus Lithuaniæ caſtris arctiſsima detinentur cuſtodia. Multis etiam alijs captiuorum millibus per uniuerſum ferè orbem, uarijs Chriſtianorum principibus, mancipiorum loco dono datis.

Iamq́ꝫ cruentũ hoc bellum decenniũ ſuperauit, dum ſint, qui eas diſcordias ſeminent, cõcitent, & turpiter alere non uerentur. Sed, proh dolor, non pudet etiã Religionis profeſſores tantorum malorum auctores, & faces eſſe, qui literis, & nuncijs ad eam rem fouendam, magiſq́ꝫ irritandam, terra & mari ſurſùm ac deorſùm curſitant, ut Reges & Principes alioquin fortè quieturos, ad pugnam inflamment. Salutis inſigne, & candidam innocentiæ ueſtem deferunt, tanquã pacis amatores, & fratrum perniciem ſitiunt, bellorumq́ꝫ fomitem, & totam cauſam præſtant, hi ſunt, qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum, ſed reuera, Deus fucis non illuditur. Breui namq́ꝫ eis ſecundùm nequitiam adinuentionum ipſorum retribuet. Tuæ uerò ſacratiſsimæ integritatis ſtudium erga ſe, & ſtatum ſuum pacandum cognitum habet Rex noſter, pro qua beneuolentia, te ut parentem alterum obſeruat, ueneratur, & colit, uelleq́ꝫ uiciſsim eius Maieſtatem omni opera, & facultate eniti, ut quacunq́ꝫ occaſione, & modis, tuæ celſitudini mutuò gratificari, & æquè fraternum officium præſtare poſsit.

Et ut finem dictis imponam, his hoſtibus & quidem aſsiduis Regnum noſtrum à trecentis penè annis premitur. Verùm ſuo ære tantũ, ſuo milite, & maximis laboribus, totã hanc belli molem ſuſtinuit, nemine Chriſtianorum principum ſuffragante: ſpe alebamur continua, & nudis ſemper pollicitationibus detinebamur, ſumptibus & humeris noſtris uicina hucuſq́ꝫ ocia fouebamus, ut iam tanquã defeſsi & imbecilles, à maioribus impenſis continere nõ poſſemus, & deberemus meritò. Nunc tamẽ ut priuatos effectus publica uincat utilitas. Expeditionẽ hanc generalem cõmendat ſummoperè, & approbat, ſereniſſimus rex noſter: laudat modũ de colligẽdo neruo bellico, & exercitu cõgregando. Quę ſanctiſs. dominus noſter, & tuę celſitudinis prouidentia conſtituit. Alijq́ꝫ reges & principes Chri-

pes Chriſtiani proponunt. Sed neq; de eo pro nunc Maieſtatem regiam cũm Senatu,& ſubditis ſuis,quicquam decernere potuiſſe,inter domeſticas difficultates,& bellicam occupationem cum ea,quem nemini hoſtilitate, quibus aliqua ex parte, utcunq; compoſitis,& deliberatione huius digniſsimi conuentus procedente, mox maieſtatem ſuam, & de colligendo nummo,& deſcribendo milite,in regno & dominijs ſuis itidem conſtituere uelle. Nec prætermiſſurum quicquam,quæ uires eius,ac Regni,& dominiorum ſuorum ferre potuerint.Et quæ ad tam ſanctum,diuq; deſideratum opus pertinebunt,dummodò aliquando cum effectu aliquo Chriſtianæ ſaluti conſulatur, pro qua(ut uerbis utar regijs)& theſauros omnes,& ſanguinem ipſum cum uita effundere parata eſt.

Perge igitur,quo cœpiſti,ſacratiſsime Imperator,& tot ac tantis glorioſiſsimis triumphis tuis,unicum hunc, qui cunctos alios ſuperabit, apponere contende, ut utriuſq; Imperij habenas,Chriſtiani omnes,te moderantem aſpiciant,& lætentur. Vinces proculdubiò in ſigno crucis hoſtes deterrimos, profligabis cum tanto apparatu, & omnium potentia. Turcas impios exterminabis cum Leone ſanctiſsimo, & tot Regibus ſpurciſsimos,infideles, & ad ultimos uſque fines terræ, tanquam Chriſto alienos propulſabis, ut qui te Auguſtum in Auguſta tua,& menſe hoc Auguſti,auguſtè comperimus,poſt multas de infidelibus partas uictorias, Mahometique deleto nomine, Auguſtiſsimum tandem uideamus. Iter autem parabit, & diriget Dominus, cuius res agitur, carmine Prophetico atteſtante,reuela Domino uiam tuam, & ſpera in eo,& ipſe faciet.

VICTORIA SERENISS. PRINCIPIS, ET D.D. SIGISMVNDI EIVS NOMINIS PRIMI REGIS POLONIAE, MAGNI DVCIS LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, AC MAſouiæ, &c. Domini, hæredis contra Vayuodam Muldauiæ, olim Daciæ, Turcæ tributarium,& ſubditum: cui ſubeſt Valachia,Myſiæ inferioris pars ad flumen Tyram influens Pontum Euxinum,quę à Deo data fuit terna in Menſe Auguſto præterito, & conſummata XXII die eiuſdem Menſis,anno Domini M. D. XXXI.

VAYEVODA Muldauiæ, & prędeceſſores eius, ut perfidorum mos eſt, nihil unquam longo iam tempore Regibus,& regno Poloniæ, quod tenebantur, præſtiterunt, cui ipſe Vayeuoda innixus, hyeme præterita, præter omnem expectationem fœderibus,& iuramentis,quæ fecerat,neglectis,nullaq; hoſtilitatis denunciatione præmiſſa, prouinciã regni Poloniæ Pokucziæ nuncupatã fide,& honore poſthabito,occupauit. Quam iniuriam, quum ſereniſsimus Poloniæ Rex diutiùs ferre non poſſet, exercitum ſelectorum mercenariorũ militum ex regno ſuo comparauit, & cõſcribi iuſsit, opera magnifici Domini Ioannis Comitis de Tharnouu, Palatini Ruſsiæ, & exercituum regni Poloniæ capitanei generalis, uiri in militaribus, clarisq; alijs in rebus præſtantiſsimi,quem ille uarijs in locis,ne hoſtis certum numerum ſcire poſſet,collegerat, & diſpoſuerat,& non multò ante feſtum ſancti Iacobi ad loca,quæ præſidijs hoſtis firmata erãt, admoueri iuſſerat. Conſtabatq; totus ille exercitus equitibus,præter trecentos pedites,qui machinis, & bombardis erant addicti. Ex his equitibus ipſe Capitaneus generalis præmiſit duo millia, & aliquot centum equites, qui præter Valachorum ſpem, & ſcientiam uarijs in locis prouinciam illam Pokucziæ adorirentur. Valachorum ibidem in præſidijs erant fortaſsis 1400. bello apti, præter aliam colluiem. Poloni milites mandata capitanei ſtrenuè exequentes,non una ex parte eam prouinciam inuaſerunt, confligentes cum hoſtibus multos trucidarunt, & non paucos uiuos cœperunt, inter quos erant pleriq; ipſius Valachi familiares,& aulici,atq; in duobus diebus totam illam prouinciam recuperarunt, præter caſtrum quoddam Guuoſdziecz, quod cuidam nobili Polono Thuuorouuski nuncupato fuerat ademptum.Hoc tamen etiam paulò pòſt obſidentes,in poteſtatem ſuam redegerunt, & illi quendam præfectum militum Vlodek nomine præfecerunt:pauci ex illa Polonorum irruptione, Valachorum,qui ſuperfuerant, euaſère in Valachiam. Huic uictoriæ capitaneus generalis Comes de Tharnouu nõ interfuit,ſed cum potiore

potiore exercitus parte rerum euentum non procul præſtolabatur. Victoriæ uerò nuncium cum quibuſdā captiuis, nobilis quidam iuuenis Spitek de Tharnouu Sereniſsimo Poloniæ Regi Cracouiam apportauit. Paulò pòſt appulit etiam ad Sereniſs. Maieſt. Regiam generoſius dominus Hieronymus Schaſtranyecz, qui plurimos ex ea uictoria captiuos attulit, hiq; hinc inde per caſtra regia habentur diſtributi. Poſt hanc acceptam cladem Vayeuoda Valachus percitus, omnes quas potuit ſuorū copias congeſsit, & in tres exercitus diuiſit, eratq; numerus omnium ſupra uiginti millia. Cum his in prouinciam Pokucziæ perueniens, ſex millia equitum ad recuperandum caſtrū Guuoſdziecz tranſmiſit. De quo certior factus comes de Tharnouu, capitaneus generalis, maturè cum toto ſuo exercitu, & his qui ultrò ſe adiunxerant, ad ſuccurrendum obſeſsis, & caſtro affuit. Hoc uidentes Valachi, XIX Auguſti præteriti cum exercitu Polono manus conſeruerunt. In eo conflictu, cum Dei adiutorio, Poloni ſuperiores facti, Valachorum illa ſex millia profligarunt, & in fugam uerterunt: multi illorum cæſi, capti quàm plurimi, & præſertim de illis, qui ipſius Vayeuodæ curiæ inſeruiunt. Hanc ſuorum ſtragem, quum à duobus ſuis capitaneis, qui ex prælio profugerant, Vayeuoda audiuiſſet, commotus, iuſsit illis amputari capita, ſed aliorum precibus uictus, cathenis ferreis uinctos cuſtodiæ mandauit. Hæc eſt Valachorum conſuetudo, ut eos omnes, qui ex pugna euadentes domum reuertuntur, ſupplicijs grauioribus, quàm ſi in bello cecidiſſent, afficiant. Hinc fit, ut in confligendo multis alijs nationibus ſint ferociores. Accenſus itaq; Valachus ira pariter, & pudore, ipſe in perſona cum ſuis omnibus, Polonos ſeptos caſtris, ut eorū mos eſt, curribus, & uallis factis, cum multis magnis bellicis tormentis, quæ ſecum duxerat, aggreſſus eſt. Quumq; Poloni ſic cincti, non excedentes ſextam partem numeri militum, quem ſecum habuit Valachus, uim globorum ulteriùs ferre non poſſent, prioribus uictorijs animati, & ope diuina adiuti, extra uallum in ordinibus ſuis proſilientes prælium commiſerunt, & cum hoſtibus de perfidia expoſtulantes, & certantes ad quinq; horas, ſine intermiſsione conſeruerunt manus, illosq; ad internecionem uſq; proſtrarunt. Namq; pręter multa alia millia cæſorū Vayeuoda ipſe fugiens duobus uulneribus eſt affectus. Tormenta bellica magna quinquaginta cum pulueribus, globis, curribus onerarijs, & toto commeatu capta, inter quæ fuerant quædam ante XXXIIII annos Polonis, & ſuperioribus annis ipſis Tranſſyluanis Vngaris adempta. Item duo uexilla maiora & principaliora, tympana, & multa alia bellica apparamenta. Quæ omnia facta ſunt XXII Auguſti præteriti. Poloni proſequentes uictoriam, inſequuti ſunt fugientes Valachos per milliare Germanicum unum & dimidiatum, trucidantes, & pleroſq; de nobilioribus uiuos capientes. Fuit cæſorum ingens numerus, & inter eos multi de primoribus Valachi reperti. Hunc lætum uictoriæ nuncium attulit Sereniſs. Poloniæ Regi quidam prȩfectus militū, nomine Szuuienziciki XXIX Auguſti Cracouiam. Poſtero die miſſus à comite de Tharnouu capitaneo generali quidam iuuenis nobilis nomine Sbigneus Szienyenski quoſdam Sereniſs. Maieſt. Regiæ etiam captiuos attulit. Et indè alius præfectus militum Iaslouuiecki duxit ſecum magnum captiuorum numerum, inter quos eſt, qui dicitur ſermone Valacho Glogoſer, quod eſt apud illos ſupremi cancellarij nomen. Item & pocillator, ſeu pincerna, & ſtructor menſæ, cum pleriſq; alijs ipſius Valachi officialibus. In ſumma nihil aliud ex eo conflictu ſecum, quàm duobus uulneribus ſaucium corpus aſportauit Valachus, qui non immeritò perfidiæ ſuæ ſic dedit pœnas. Hinc tantus timor ſuos in Valachia inuaſit, ut multi in Vngariam, & Moldauiam quotidie cum bonis ſuis profugerent. Chriſto Domino ſit honor, & gloria, atq; omnis gratiarum actio, qui Sereniſs. Poloniæ Regem quàm diutiſsimè contra crucis ſuæ hoſtes uiuere, & triumphare concedat, Amen.

EXCERPTA eſt hęc Victorię hiſtoria ex ipſis Sereniſs. Polonię Regis literis, & quorundam, qui omnia magis peculiariter ſcripſerunt.

Datum Bruxellis, in curia Cæſareæ Maieſtatis, XXIIII Septembris, anno Domini M. D. XXXI.

Per R. D. Ioannem Dantiſcum, C. Epiſcopum Culmenſem, Oratorem ipſius Sereniſsimi Regis.

FRAGMEN-

FRAGMENTVM EX LIBEROBARONE DE HERBERSTAIN NEYPERG, ET GVETTENHAG, &c. DE BELLO POLONI, ET MOSCI.

ERAT Ioanni magno Duci ex Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexãdro Magno duci Lithuaniç, qui poſtea rex Poloniæ declaratus eſt. Sperabant Lithuani iam grauiſsimas utriuſq; principis diſcordias eo matrimonio ſopitas fore: at longè grauiores inde exortæ ſunt. In ſponſalibus namq; concluſum erat, ut templum Ruthenico ritu in caſtro Vilnenſi; deſtinato loco exædificaretur, eiq; certę matronæ ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur, quæ cùm aliquanto tempore fieri negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu inſtructo, contra eum progreditur. Primum uerſùs prouinciam Seuueram in Meridiem: ſecundũ uerò in Occidentem contra Toropecz, & Biela inſtituit, tertium in medio uerſùs Drogobuſch, & Smolenczko collocat: ab ijs exercitum in ſubſidijs retinet, quò ei maximè, contra quẽ Lithuanos pugnatores animaduerteret, ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendam Vuedraſch uterq; exercitus ueniſſet, Lithuani duce Conſtantino Oſtroski maxima procerum, & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdam captiuis numerum hoſtium ac Ducum quoq; cùm cognouiſſent, magnam ſpem profligandi hoſtium concipiunt. Porrò cùm fluuiolus conflictum impediret, ab utriſq; tranſitus, ſeu uadum quæritur. Primi autem Moſci aliquot, ſuperata ripa, Lithuanos ad pugnam laceſſunt: atq; illi haud timidi reſiſtunt, eosq; inſequuntur, fugant, ultraq; fluuiolum pellunt: mox utrinq; acies committuntur, præliumq; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum acriter certarẽt, exercitus in inſidijs collocatus, quem pauciſsimi Rhuteni adfuturum ſciebant, ex latere in medios hoſtes inducitur. Lithuani metu perculſi, dilabuntur: Imperator exercitus unà cum pleriſque nobilibus capitur: reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt: ſe & arces, Drogobuſch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meridiem uerſùs proceſſerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus Rex Caſani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuaiuuodam uocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo pòſt germani fratres, Baſilij patrueles, alter de Staradub: alter uerò Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Seuueræ poſsidentes, alioqui Lithuaniæ ducibus obedientes, Imperij Moſci ſe tradunt. Sic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſcus, quæ Vuitoldus magnus Dux Lithuaniæ multis annis, maximisq; laboribus obtinuerat. Porrò cum hiſce captiuis Lithuanis, Moſcus crudelius egit, grauiſsimis cathenis uinctos detinuit: egitq; cum Conſtantino Duce, ut relicto domino naturali, ſibi ſeruiret: qui cùm aliam ſpem elabendi nõ haberet, conditionem accepit, obſtrictusq; grauiſsimo iuramento, liberatus eſt. Huic porrò quamuis prædia, poſſeſsionesq; pro ſtatus ſui conditione attributę eſſent: ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat, ut ad primam occaſionem, per inuias ſyluas redierit. Alexander Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, qui perpetuò magis pace, quàm bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs, & caſtris à Moſco occupatis, liberatione ſuórum contentus, pacem cum ſocero fecit.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, poſtea Baſilius dictus, magnus Dux ſucceſsit, habens in captiuitate Demetrium nepotẽ ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis conſuetudinem legitimis monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atq; etiam mortuo pòſt nepote, ſolenniter Baſilius creari monarcha noluit. Patrem multis rebus imitatus eſt: ea quæ ſibi reliquerat pater, integra cuſtodiuit: ad hec multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quàm induſtria, imperio ſuo adiecit, quemadmodum pater Nouuogardiam magnam in ſeruitutem ſuam redegerat, ita & ipſe Pleſcouuiam, ſociam urbem: item inſignem principatum Smolenzko, qui plus quàm centum annis ſub ditione Lithuanorum fuerat, adeptus eſt. Mortuo etenim Alexandro Rege Poloniæ, etſi belli cauſam contra Sigiſmundum Regem Poloniæ, & magnum Ducem Lithuaniæ nullam haberet, tamen quia Regem ad pacem magis, quàm bellum inclinatum: Lithuanos uerò bellum pariter abhorrentes uideret, occaſionem belli inuenit. Sororem uidelicet ſuam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari: Regem præterea Sigiſmundum inſimulabat, Tartaros contra ſe concitauiſſe. Quare bellum indicit, Smolenczko obſidet, admotis tormentis: nequicquam tamen

oppugnat. Interea Michaël Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili ſtemmate, & familia ortus, qui quondam ſummam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moſcouiæ profugit, quemadmodum infrà patebit: mox Baſilium ad arma hortatur, eiq; promittit, ſe Smolenczko, ſi iam denuò obſideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut ſibi hunc principatum Moſcus concedat. Pòſt cùm ad conditiones à Michaële propoſitas aſſenſus eſſet Baſilius, atque Smolenczko graui iam denuò prȩmeret obſidione, Lynczky pactionibus, ſeu largitione uerius urbe potitus, militiæq; præfectos omnes ſecum in Moſcouiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum ſuum, nullo proditionis crimine ſibi conſcius, redierat: reliqui uerò centuriones corrupti pecunia, & muneribus, redire in Lithuaniam non audebant: & ut culpæ ſuæ patrocinium prætenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes: Si Lithuaniam uerſùs iter arripiemus, paſsim aut ſpoliabimur, aut occidemur: quo malo perculſi milites, omnes in Moſcouiam profecti ſunt, ſtipendioq; principis aluntur.

Hac uictoria elatus Baſilius, exercitum ſuum continuò in Lithuaniam progredi iubet: ipſe uerò in Smolenczko manet. Dein cùm aliquot propinquiora caſtra, & oppida deditione capta eſſent, tum primùm Sigiſmundus Rex Poloniæ obſeſsis in Smolenzko, coacto exercitu auxilium, ſed tardiùs, miſit: mox occupato Smolenzko, ubi Lithuaniam uerſùs Moſci exercitum ire animaduertit, ipſe Boriſouu iuxta fluuium Bereſina ſitum, aduolat, atq; inde exercitum ſuum Conſtãtino Oſtroskij duce dimittit: qui cùm attigiſſet Boryſthenem, circa Orſam oppidum, quod à Smolenczko 24 milliaribus Germanicis diſtat, aderat tum iam exercitus Moſci circiter octoginta millia: Lithuanicis autem non excedebat triginta quinque millia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis. Conſtantinus menſe Septemb. die 8. anni 1514. ſtrato ponte, peditem ultra Boryſthenem, iuxta Orſam oppidum transfert: equitatus autem anguſtum uadum ſub ipſo caſtro Orſæ ſuperat. Mox ubi dimidia pars exercitus Boryſthenem tranſiſſet, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui ſumma rerum à Moſco erat commiſſa, ut hanc exercitus partem inuaderet, contereretq;. At ille reſpondit: Si partem hanc exercitus oppreſſerimus, ſupererit altera pars, cui fortè aliæ iungi copiæ poſſent, atq; ita nobis maius periculum immineret: expectemus tantiſper, dum totus exercitus transferatur: tantæ enim ſunt noſtræ uires, ut ſine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moſcouiam uſque, ueluti iumenta agere poſsimus. Tandem, quod unicum reſtat, totum occupemus Lithuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cum quatuor millibus paſſuum ab Orſa proceſſiſſet, uterq; ſubſiſtit. Moſcorum duæ alæ longiùs ab exercitu receſſerant, ut hoſtem à tergo circumuenirent: acies autem inſtructa in medio ſtabat, ſubductis quibuſdam in fronte, qui hoſtem ad pugnam laceſſerent. Ex aduerſo Lithuanus diuerſas copias, ordine longo collocabat: ſinguli etenim principatus, ſuæ gentis copias, & ducem miſerant, atq; ita ſingulis ſuus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte conſtitutis, Moſci claſſicum canentes, primi in Lithuanos impetum faciunt: illi haud timidi reſiſtunt, eosq; repellunt: quibus mox alij in auxilium miſsi, uiciſsim Lithuanos in fugam conuertunt: ſic aliquoties utraq; pars nouis ſubſidijs aucta, alteram repellebat. Poſtremò maxima ui certatur. Lithuani ſtudio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moſcos inſequentes conuertunt: extremamq; aciem eorum in ſubſidijs arctiùs collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;. Hoc nouo belli genere Moſci, qui primos duntaxat in acie cũ hoſte confligentes, in periculo eſſe putabant, terrentur, turbatiq; primam aciem iamiam fuſam putantes, fugam capeſſunt, quos Lithuani conuerſi, omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cæduntq;. Hanc cædem ſola nox ac ſyluæ diremerunt. Eſt inter Orſam, & Dobrouunam (quæ quatuor mill. German. diſtant) fluuius Cropiuuna dictus: in cuius dubijs, & altis ripis fugientes, tot Moſci ſubmerſi ſunt, ut curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac conſiliarij: quorum præſtantiores, Conſtantinus ſequenti die lautiſsimè accepit: dein ad Regem miſit, qui per caſtra Lithuanica ſunt diſtributi. Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingraueſcentis iam ætatis ducibus, habebatur, in ferreis compedibus Vilnæ: hos ego, cùm à Cæſare Maximiliano legatus in Moſcouiam miſſus eſſem, permittente rege Sigiſmundo, acceſsi, eosq; conſolabar: aureos præterea aliquot, obſecrantibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta ſuorum clade, Smolenczko continuò relinquens, in Moſcouiam fugit: & ne caſtrum Drogobuſch Lithuani occuparent, incendi iubet. Lithuanicus exercitus rectà Smolenczko ciuitatem contendit, ſed capere eam non potuit: quòd præſidijs impoſitis, Moſcus eam benè firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obſidionem impediebat: tum quod plurimi poſt conflictum prædæ onuſti, ſatis ſe effeciſſe rati, domum repe-

tebant

tebant: denique quòd neque Lithuani, neque Moſci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolensko tria caſtra, Rex nihil reportauerat. Anno poſt hunc conflictum quarto, miſit in Lithuaniam exercitus Moſcus, atq; intra meatus Duuinæ fluuij, & Poloczko caſtrum conſedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithuaniam abacta præda cæde, & incendijs depopularetur, dimiſit. Albertus Gaſtold Poloczkij Vuayuoda unã noctium egreſſus, flumine ſuperato, aceruum fœni, quod ad longam obſidionem congeſſerant Moſci, incendit, hoſtem inuadit: quorum alij cæſi ferro, alij fugiendo ſubmerſi, alij capti, pauci euaſerunt: cæteri, qui palantes Lithuaniam uaſtabant, pars in locis diuerſis deuicti, alij in ſyluis errantes à colonis trucidati ſunt.

MARTINI CROMERI ORATIO IN FVNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIPIS, SIGISMVNDI,

eius nominis primi, Polonorum, Lithuanorum, Ruſſorum, Pruſſorum, & Maſouiorum Regis, &c.
An. M. D. XLVIII. Calend. April. defuncti.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA REgi Poloniæ, magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino ſuo Clementiſsimo, MARTINVS CROMERVS.

IN publico & acerbiſsimo omnium noſtrûm luctu, quem tecum pariter, Sigiſmũde Auguſte Rex inclyte, morte ſanctiſsimi Regis noſtri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt (mea quidẽ ſententia) maior, & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtiſsimè, & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religiosè exactę atq; poſitæ uitæ: beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati Regni huius recordatio. Qua in parte cùm ego pro meo de multis benè merendi ſtudio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Repub. hac noſtra, & in aula eius Regis uerſati, exactiùs omnia norunt, & memoria tenent) ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, priùs quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiſcerer, ſcripſi ei funebrem orationem, ſiue laudationem: qua uitam eius penè omnem, resq; geſtas illuſtriores, nudè & ſuccinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongum, & non mearum ſanè uirium opus futurum erat) complexus ſum, ut eſſet commentarij uice interim, dum ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gentis noſtræ, ſiue quod malim à doctiori atq; diſertiori quopiã diligentiùs omnia pertractentur. Nec ſanè deſunt in hoc tuo regno, quod multò florentius, & belli, & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat: qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cum dignitate perſecuturi. Equidem, ſi nihil aliud hoc labore meo aſſequar, certè doctiorum ceſſantium adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hæc accuratè, & ornatè uolentibus materiam ſubminiſtrabo. Tibi uerò in primis, inclyte Rex, orationem hanc dicare uolui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut ſiquidem placebit, nonnulla, ſi non cum uoluptate, certè cum leuatione deſiderij paterni, domeſtica decora recognoſcas: & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructum, & quaſi primitias quaſdam delibes: ſin diſplicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cum eorum, qui nunc uiuunt, mortalium memoria, ſapientiſsimi, & optimi patris tui laudes intermoriantur.

Hiſtoria Polonica ab authore conſcripta.

Quanquam uiuent eæ (niſi me uanum fallit augurium) æuo ſempiterno, easq; poſteri noſtri longè etiam, quàm nos gratiore, & iucundiore memoria proſequentur. Quod reliquum eſt, Deum precor, ut fauſta tibi, nobisq; omnibus Regni tui initia eſſe uelit, & lætioribus indies ſucceſsibus id cumulet, ac diutiſsimè incolume, fortunatumq; præſtet. Cracouiæ 9 Calend. Aug.
M. D. XLVIII.

SANCTI POLONIAE, &c. REGIS SIGISMVNDI PRIMI Epitaphium.

Sigiſmundus in hoc iacet ſepulchro,
Quod uiuens ſibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagielliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Geſtis, iuſtitia, fideq́ꝫ clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq́ꝫ multis
Auxit diuitijs, honoribusq́ꝫ,
Et tot magnificis ubique paſsim
Structuris, ut in hac pateſcit arce,
In templis, & item Deo dicatis.
Armis atque toga probè per omnes
Inſignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honeſti,
Et prudens, ſapiens, pius, modeſtus.
In cunctis ratione ſemper uſus,
Non præceps, neque concitus notatus.
Tandem tranſijt hinc, bis octo luſtris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè ſicut in hoc agebat, hoc ſic
Eſt iam tempore, mortuusq́ꝫ ſanctè,
Chriſtus, quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigeſima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiſcus Epiſcopus Varmienſis, Domino ſuo benè merenti non ſine lachrymis poſuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE DE SE.

Ciuibus, externisq́ꝫ mea eſt clementia nota,
Conſilium, grauitas, rellígio, atq́ꝫ fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè laceſsit
Teutho, Liuo, Moſchus, Turca, Scytha atque Getes.

ORATIO

ORATIO.

INTEMPERANTIVS fortaſſe, Sigiſmunde Auguſte Rex inclyte, & uos Patres ampliſsimi, ac cæteri uiri undequaque ornatiſsimi, abuti facilitate, & patientia ueſtra uideor, qui locũ hunc auguſtum, apud uos hoc tempore dicturus, conſcenderim: nihil neque conſpectum, conſeſſumq́ue iſtum ueſtrum ampliſsimum, grauiſsimumque reueritus: neque rei, de qua dicendum eſt, magnitudine deterritus. Neque ego ita ſum hebes, ut non intelligam, quid & quantum ſit, quod nunc à uobis expectetur: neque ita mihi ipſe placeo, ut non perſpiciam, quid à me præſtari poſsit. Quod ſi Alexander ille Magnus, Rex Macedonum, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate geſsit, neque pingui ſe, niſi ab Apelle, neque fingi, niſi à Lyſippo, præſtantiſsimis ſuæ ætatis artificibus, paſſus eſt: quanto acumine, quàm uaria doctrina, quàm ſolido iudicio, qua memoria, quàm ubere denique, & illuſtri eloquentia eſſe oportet eum, qui de optimi, fortiſsimi, ſapientiſsimi, clementiſsimi, & pientiſsimi Regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lithuania, Ruſsia, Pruſsia, Samagitia, & Maſouia omnis, mœſta & pullata celebrat, laudibus, & uita omni, uerè, & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiem quidem cuiuſquam aptè, ſeu pingere, ſeu fingere, non maximi eſt ingenij, neque laboris, ac ne operæprecij quidem. Patent omnium obtutibus corporis lineamenta: neque magnopere cuiuſquam refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaúe ſtatura quiſque fuerit, qui inter homines eſſe deſijt: animorum habitudines, uitamq́ue omnem, non cuiuſuis eſt neque exactè perſpicere, neque dicendo aptè, & ad uiuum exprimere. Magnorum autem uirorum, & excellenti uirtute præditorum laudes celebrare, apprimè utile eſt uitæ hominum, & neceſſarium: ut & illis, quoad fieri poteſt, pro meritis ſuis gratia referatur: & cæteri habeant, unde uirtutis, & laudis exempla petant, & quò ad benè merendum de ſuis incitentur. Tantæ ſunt autem huius optimi Regis uirtutes, ut ſummis pariter ac imis abundè exemplorum, ad uitam rectè, & honeſtè inſtituendam ſuppeditent: tanta in nos & in patriam hanc noſtram communem merita, & beneficia, ut ea ſempiterna immortalitatis laude conſecrari à nobis oporteat.

Alexandri Magni delectus pictorũ, & ſculptorum.

Propoſitio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigiſmundi Regis uirtutes.

Neque tamen is ego ſum, qui id me rectiſsimè, & cum excellentibus ſanctiſsimi illius Regis uirtutibus, tum perpurgatis ueſtris auribus, dignè facere poſſe confidam. Abſit hæc à me arrogantia: non adeò effrons, demensq́ue ſum: intelligo nullam in me eſſe doctrinam, nullum dicendi uſum, & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam denique memoriam. Quænam uerò tanta eſt cuiuſquam eloquentia? in quo tantum flumen lectiſsimorum uerborum? in quo tanta uis, & (ut ita dicam, flumen ſententiarum? in quo denique tanta memoria, & pronunciandi dignitas, ut clariſsimis optimi Regis uirtutibus atque meritis par eſſe poſsit? Sed ſi lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibarium quidem panem hoſpitibus apponemus? Et, ſi auro, gemmis, precioſaq́ue ueſte caremus, ne malo quidem cotoneo, uel ſcypho aquæ ex præterlabenti amne hauſtæ, gratitudinem animorum noſtrorum ſanctiſsimæ huius Regis animæ oſtendemus? Vetus eſt prouerbium, Eos, qui thura non habent, mola ſalſa litare. Certè uel cum periculo priuatæ temeritatis, & impudentiæ, non eſt prodenda cauſa publica: neque committendum eſt, ut dum ſinguli pudori noſtro conſulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam benè meriti Regis prætermiſſo, ingratitudinis (ne dicam impietatis) repræhenſionem apud hos ornatiſsimos magnorum principum oratores, & apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum eſt igitur, & eo quidem maiore fiducia, quod ijs de rebus dicendum eſt, quæ uobis pleriſque omnibus æquè ac mihi notæ, nonnullis etiam notiores ſunt: nempè quas uidiſtis ipſi ferè, & meminiſtis, & quarum (ut ait Poëta quidam) pars magna fuiſtis. Ita enim futurum eſt, ut me rudi, & inculto, ſed plano tamen ſermone, capita modò rerum attingente, cætera uos ipſi diligentiûs mecum recognoſcatis, & grata, iucundaq́ue (ut par eſt) memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus, quæ ſola ſunt laudabilia: primùm externa: deinde de corporis: poſtremò animi eius bona ſuccinctè perſequar. Quod dum facio, uos mihi quæſo, uiri præſtantiſsimi, benignos uos, & attentos præbeatis.

Authoris modeſtia.

Excuſatio inſufficientiæ.

Iuſta laudandi cauſa.

Virgil.

Partitio.

GEnus paternum Sigiſmundi à Cazimiro eſt, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo eſt autem ſic hoſpes in Polonia, ac in toto fermè Septentrióne, cui non ſit auditum de Iagellonum familia, quæ iam ſupra centum, & quinquaginta an-

Iagellonum uetus ſtirps.

Vuladislaus Iagello. Vuladislai etymon. Heduigis regina Ludouici filia. Lithuanorum ad Chriſtũ conuerſio. Iagellonis ſtudium in propaganda religione. Bohemi. Vuladislai regis geſta. Iagello credulus, et cãdidus. Suitrigellonis. Iagellonis filij. Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occiſus. Cazimir9 rex.

nos apud nos regnat, à uetuſtis Lithuanorum ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomen, bono, uerocp omine, quaſi qui gloria potens eſſet, maiores noſtri indiderunt. Huius auus, tuus autem Sigiſmunde Auguſte proauus, cum Lithuaniæ, & magnæ partis Ruſsiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum una cum coniugio religioſiſsimæ uirginis Heduigis, demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, repudiatis quibuſdam alijs procis, accitus: religioni Chriſtianæ ſeſe, & cunctam ſimul Lithuaniam addixit, ditionesqꝫ ſuas omnes Poloniæ fœdere ſempiterno adiunxit: in curanda, & prodigioſis dæmonum ſuperſtitionibus ad ueri Dei cultum conuertendo gente ſua agreſti, & barbara, per multum laboris, operæ, ſumptuumquè impendit. Nec indecorum ſibi duxit præpotens Rex, Doctoris, & Apoſtoli munere fungi apud rudem, & uilem plebeculam, cùm noſtri ſacerdotes eius linguæ penitùs eſſent imperiti. In Bohemis quoqꝫ ad ſanitatem, priſcamquè religionem à multiplici errore, quo ſe authore Ioanne Huſſo implicarant, reuocandis, non parum operæ ſumpſit: cumquè pertinaciores eos eſſe animaduertiſſet, Regnum ab eis delatum repudiauit. Sileſios quoſdam, & Ruſſos Duces domuit. Cruciferos Germanos non modò Lithuaniæ inhiantes, uerùm etiam Poloniam ipſam, parentem & nutricem ſuam crudeliter, & impiè laniantes, clariſsimis aliquot uictorijs repreſsit: uictis, fractisquè pacem æquis conditionibus dedit. Erat enim ſingulari lenitate, & manſuetudine, ad remittendas offenſas perfacilis, & ſupra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipſe conſueuiſſet. Quò magis obnoxius, & opportunus fuit dolis, & iniurijs cum Sigiſmundi Cæſaris, tum Vitoudi, & Suitrigellonis proximorum ſuorum, de quibus erat benè meritus: per quos factum eſt, ut in adminiſtrando regno pluſculum haberet negocij. Huic decrepita ualdè ætate, cùm duodequinquaginta annos regnaſſet, uita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Ruſſa Kiouienſium Ducis filia ſuſceperat, maior natu Vuladislaus in regno ſucceſsit: is qui Vngarorum quoqꝫ regno ſuſcepto, & profligatis ſumma cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cùm priùs ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hoſti pacem petenti formidabilis, cum animoſiore, quàm ualidiore exercitu penetraſſet, apud Varnam inter confertiſsimos hoſtes incautiùs dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amiſit: cum undecim fermè apud nos: apud Vngaros uerò non totos quinqꝫ annos regnaſſet.

Pruſsia per deditionem Polonis adiuncta. Cruciferi iurarunt in uerba regis Polon. Valachus cliens Polon. Vxor & filij eius ſex, & filiæ ſeptem. Vuladislaus Vnga. & Bohem. rex. Ludouic. rex. Anna ſoror eius, et uxor. Ferdinandi regis Rom. &c. Ferd. Cæſ. liberi. Cazimirus filius Cazimiri ſanctus. Ioan. Albert9 rex Polon. Alexander rex Polon. Fridericus Cardinalis.

Poſt hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigiſmunde Auguſte auus, regnũ hoc ſuſcepit: cui peruaſtata à Tartaris (tametſi profligatis ſemel atque iterum) Podolia & Ruſſia, & amiſſus per defectionem ad Moſchos dominatus Seuerienſis, ac domeſtici motus, ſeu ueriùs offenſę uoluntates multorum, propterea quòd Lithuanis pluſculum indulgeret, malisquè conſultoribus uteretur, non parùm de æterna fœlicitate detraxêre. Pruſſiam tamen, & Pomeraniam per deditionem recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus poſt tredecim annorum bellum ſupplicibus, & iureiurando in uerba ſua, & poſterorum ſuorum Regum Poloniæ adactis, relicta parte Pruſsiæ pacem dedit. Valachorum palatinum bellicoſiſsimum Stephanum, in clientelam accepit, & in conſilio ſuo locum ei dedit, ac magno ei ad profligendos Turcas adiumento fuit: cum Vngaris, & Bohemis uario Marte bella geſsit. Filios ſex, & ſeptem filias ex Elizabetha Alberti Cæſaris filia, Ladislai Vngarorum, & Bohemorum Regis ſorore, fœmina honeſtiſsima, & religioſiſſima, ſuſcepit. Ex his uiuens Vuladislaum natu maximum Bohemis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit. Sed utroqꝫ hoc diſſenſione partium deſerto, Vngariam quoque Vuladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo, in utròque regno ſucceſſiſſet, iuuenis admodum, Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatium miſerabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinando Cæſare, qui poſt Ludouicum apud Vngaros, & Bohemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filiabus ſuperſtitibus relictis, anno abhinc altero parturiens, diem clauſit extremum. De ſuprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri Regis, Cazimirus quidem, iuuenis caſtiſsimus atqꝫ religioſiſsimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non ſine celebri ſanctimoniæ fama, quam complura miracula ad ſepulchrum eius edita confirmarunt. Ioannes Albertus poſt patrem octo, & ampliùs: deinde hunc ſecutus Alexander quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptum regnum, quàm regnans, fœlicior: hic à Moſcis apud Vedruſios uictus, eoſdem apud Opoſcam: Tartaros uerò Tauricos apud Clecicum paucis ante mortem diebus inſignibus prælijs profligauit: uterqꝫ extincti properè, credo ut digniori cederent: poſt hos Sigiſmundus hic noſter natus eſt. Hunc ſecutus Fridericus, ſacris initiatus, Archiepiſcopus Gneſnen. ſimulqꝫ Epiſcopus Cracouienſis, & S. Rom. Eccleſiæ presbyter Cardinalis fuit.

Porrò

Porrò filiarum Cazimiri duæ immaturè mortuę: Heduigis Georgio duci Bauarorũ, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgenſi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum: Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicenſium, & Bregenſium Ducibus matrimonio iunctæ fuêre: & omnem penè Germaniam affinitatibus, & propinquitatibus illuſtrium uirorum, & mulierum, quas enumerare perlongum eſſet, nobis deuinxêre. Sed ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Hoc igitur Sigiſmundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris Principibus ac Regibus fœcundũ fuit.

Filiarum Cazimiri deſponſatio.

Atq; is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus, ab honeſtiſsima, & religioſiſſima matre, ſanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus, & pijs ad uirtutem in primis, & pietatem, cultumq; diuinum inſtitutus, in literis quoq; non contemnendos progreſſus fecit: ita, ut Latinè ſcribentes, & loquentes ſine interprete intelligeret, nec incommodè ipſe ea lingua uteretur. Germanicã uerò, cuius propter finitimos atq; etiã incolas Germanos, non exiguus eſt uſus apud nos, exactiùs didicit. Porrò in diuinis Scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde ſenior meminiſſet: ac ſæpè eas in ore haberet, non ad ſcurrilẽ iocum, aut ad curioſam diſceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, ſed ſeriò, & ad moderandas actiones, uitamq; omnem: eoq; timorem Dei, iuſtitiam, & uirtutem maximè ſemper præ oculis habuit. Permultùm enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate aſſuefactus fuerit. Nec ſcio, an ad uitam ſic uel ſic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus, & inſtitutus, quàm quo modo natus ſit. Solent enim plerunq; etiam bonæ, & generoſæ indoles, praua, atq; adeò negligentiore quoq; educatione deprauari: uitioſam uerò naturam ſæpè bona educatio corrigit. Sic igitur educatis Sigiſmundus, adoleſcens ſingulari indole, modeſtia, comitate, grauitate, & induſtria, quæ res maximè ętatem illam commendant, magnam ſibi non modò noſtrorum hominum, ſed etiam externorum, Vngarorum inquam, Bohemorum, Sileſiorum, & Germanorũ, cum quibus uixit, beneuolentiam adiunxit.

Educatio Sigiſmundi.

Linguarum peritia.

Pi9 uſus ſacrarũ literarum.

Educationis bonæ utilitas.

Adoleſcentia Sigiſmundi.

Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre poſt patrem, iuuenis in Vngariam ad Vuladislaum alterũ fratrem ſe cõtuliſſet, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari, & Bohemi magis eum propemodum, quàm Regẽ ſuum revererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à Rege peterent: eius authoritati, & iudicio libenter ſtarent. Vſq; adeò maiorem uim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, conſtantiæ, & ſapientiæ opinio, quàm regium ſceptrũ, quàm etiam carcer, bonorum confiſcatio, proſcriptio, uirgę deniq; & ſecures. Itaq; magno omniũ fauore, Glogouienſem, & Opauienſem dominatum, & ſummã utriuſq; Sileſiæ præfecturam à Vuladislao fratre obtinuit: adeoq; charus ac uenerandus fuit Sileſijs, ut hodie etiam eius imperium grata, & iucunda memoria proſequantur. Quid illud, nónne ingens eſt bonæ exiſtimationis, & beneuolentiæ hominum erga eum documentum? quòd cûm regnaret iam in Polonia, à Suetijs poſt eiectum Chriſtiernum Regem, & item ab Vngaris atq; Bohemis, poſt miſerabilem Ludouici fratris filij interitum, ut illa quoq; regna ſuſciperet, expetitus eſt? Neq; deterrebat Suetios tanta terræ, mariſq; intercapedo, quanta à nobis diſiunguntur: ac ne Vngaros quidẽ, & Bohemos pacta conuenta cũ Maximiliani Cæſaris liberis, aut Caroli, & Ferdinandi maximorum principũ potentia, ſi Sigiſmundus delatum ſibi regnum ſuſcipere uoluiſſet. Apud ſuos uerò quàm gratioſus fuerit, uel illud permagno argumento eſt, quòd Ioanne Alberto Rege mortuo, prȩlatus fuiſſet proculdubiò in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum ſuffragijs, niſi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetuſta cum Lithuanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuiſſent. Iam uerò quantum ei honorem ſummi quiq; Principes habuerint, redite quæſo mecum pauliſper in memoriam. Primũ enim Maximilianus Cæſar, non minoris animi, quã prudentiæ princeps, dudum hoſtis acerrimus, poſt celebrem illum congreſſum Viennenſem, eo ipſum honore proſequutus, ea charitate cõplexus eſt, ut in loco fratris deinceps eũ haberet: eius gratia fœdus cum Baſilio magno Moſchorũ duce ictum reſpueret, ac non modò defenderet contra Sigiſmundum Cruciferos in Pruſsia, quos defendendos ſuſceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, ſi quid noui molirentur, ſuo, nepotumq; ſuorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Fauor Sigiſmũdi apud Vngaros, & Bohemos.

Glogouienſis & Opauienſis dominatus, & ſuprema præfectura Sileſiæ.

Regna ei oblata, ſed non acceptata.

Gratioſus apud Polonos.

Amicitia, & fœdus cũ Maximilian. Imp. Viennenſis cũ Cæſare congreſſus.

Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & fœliciter imperat, nónne hũc Sigiſmundo honorem habuit, ut inclytæ huic reginæ Bonæ, uxori eius coniunctiſsimæ, Barenſem principatum, quem poſt obitum matris eius in poteſtatem ſuam redegerat, redderet? ipſum ſocietate ſua, & aureo uellere ultrò dignaretur? ſæpè honorificentiſsimã eius mentionem faceret? neq; unquã Cruciferis, & alijs Germanis bellũ contra eum flagitantibus indulgeret? Adeſt hic uir clariſsimus Stanislaus Laſcius palatinus Siradiẽſis, haud ita pridem apud illũ potentiſsimum Imperatorem legatione functus. Adſunt item uiri prȩſtan-

Amicitia cum Carolo V. Imper.

Stan. Laſcius.

tes, Pe-

Petrus Opalenius. *Stan. Borgius.* *Nicol. Myſcouius.* *Ioann. Dantiſcus epiſcopus.*

tes, Petrus Opalenius caſtellanus Gneſen. Stanislaus Borgius Decanus Cracouienſis, Nicolaus Myſcouius regiæ menſæ ſtructor. Vellem adeſſet etiam uir eruditiſsimus Ioannes Dantiſcus, Epiſcopus Varmienſis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude ſuperioribus temporibus obierunt. Ex his cuiqꝫ licet diſcere, quantoperè ille Princeps maximus, & grauiſsimus Sigiſmundum regem obſeruârit. Quid frater eius Ferdinandus Cæſar & Rex potẽtiſsimus? nónne plurimũ eum & amauit, & coluit? Nónne eius arbitrio controuerſiã ſuam cũ Ioanne Rege regno Vngarorũ permiſit? Non dico, quibus uerbis, & rebus præterea ſæpenumerò idem Rex quanti Sigiſmundũ faceret, declarauit.

Amicitia cum Ferdinando rege, & Cæſare. *Nicol. Radiuilus, & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand.*

Poſſem autem non uano rumore accepta referre, ſed quę cùm de grauibus uiris accepi, tum ipſe explorata habeo, cùm nuper ad illum à te, rex Sigiſmunde Auguſte, cũ Nicolao Radiuilo, uiro illuſtri, & acuto, Lithuaniæ ſummo Marſchalco miſſus eſſem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigiſmundi noſtri mortem proſequutus, quantoqꝫ ſtudio pariter, & apparatu exequias ei in maxima principũ Germaniæ celebritate feciſſe dicitur.

Amicitia cum maximis regibus, & pontificibus Rom. *Barbari Sigiſmundũ reueriti.*

Vt autem & Gallorũ Regem Franciſcum, qui anno ſuperiore deceſsit, Iulium ſecundum, Leonem decimum, Clementem ſeptimum: & hunc qui nunc præſidet, ſapientiſsimum Paulũ tertium, Pontifices maximos prætercam, quorum illuſtria habiti huic Regi honoris documẽta commemorare poſſem: ut magnorum item & grauium quorundam Germaniæ principum perhonorifica de ipſo elogia, quæ ipſe his auribus audiui nuper, omittam. Barbari nónne eum præ cæteris Regibus, & monarchis reueriti ſunt? Quo enim Rege cultior, & populoſior fuit Ruſsia, & Podolia? hoc eſt, quo Rege quietiores fuêre Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere ſoliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate ſua elati, omnes homines atqꝫ Gentes præ ſe contemnunt?

Cũ Solimãno. *Ioan. Oceſsius orator ad Solimãnum Turc. Imper.* *Iſabella regina Vngar.*

Annón Solimannus bellicoſiſsimus, & fœliciſsimus eorum Imperator, cum eo perpetuũ fœdus percuſsit, & religiosè coluit? negare id alijs poſtulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodum ſuperſtitiosê ſeruare ſolitus. Annón Valachis ac Tartaris uectigalibus ſuis, ne Sigiſmundi Regis ditiones infeſtarẽt, edixit? An non idem, huic etiam eius filio Sigiſmundo Auguſto, per Petrum Opalenium, & Ioannem Oceſsium caſtellanum Biecenſem, uiros ornatos, pacem, & amicitiam in gratiam patris promiſit? Annón eiuſdem intuitu, filiam eius Iſabellam reginam uiduam, nepotemqꝫ, hactenus incolumes eſſe barbarus tyrannus paſſus eſt? qui ne ad Valachiam quidem adſpiraſſet, niſi eum intempeſtiuè, ne quid aliud dicam, diſſenſiones noſtræ animaſſent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox, & in patrem etiam ſuum impius, annón Sigiſmundi amicitiã ſplendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauitatem, & conſtantiam ſingularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem.

Regnũ florens & pacatum. *Reges, & duces inclyti.*

Quis enim tot annorum ſpacio in tanta orbis terrarũ perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnum, ſuperiorum Regum infœlicitate diuexatũ ac deformatum, aut pacatius adminiſtrauit, & retinuit, aut florẽtius, & opulentius reliquit? Quis tot ac tamdifficilia bella, tam ſecunda fortuna, tantaqꝫ celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus ſcriptoribus, Cyrus Perſarum, Alexander Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatiſsimi Reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themiſtocles atqꝫ Timotheus Athenienſium: Ageſilaus, Pauſanias, Lyſander Lacedæmoniorũ: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal, & Aſdrubal Carthagenſium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæſar, clariſsimi Duces, & Imperatores. Ne noſtrorum quidem Boleslaorum, & Vuladislaorum obſcura eſt gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello fœlices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunt: partim etiam aliquouſqꝫ à fortuna euecti, in medio curſu deſtituti, & ad extremum ſęuis eiuſdem procellis obruti ſunt.

Cõparatio Sigiſmundi cũ clariß. principib. *Bella Sigiſmundi.* *Victi ab eo Tartari diuerſis prælijs.* *Conſtantinus Oſtrogius dux.* *Nicolaus Comenecius.*

At Sigiſmundum noſtrum ab initio ad finem uſqꝫ ſecũdo flatu fortuna proſecuta eſt. Cum quibus uerò bella is geſsit? Nempe cum potentiſsimis Moſcis, ferociſsimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortiſsimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipſa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus, uel inſignibus prælijs uicit, & profligauit, atqꝫ adeò deleuit etiam, uel caſtris exuit, uel denique regiones earum impunè uaſtauit: quaſdam etiam domuit. Atque, ut à Tartaris, perpetuis noſtris hoſtibus incipiam: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluſcum tribus prælijs duce Conſtãtino Oſtrogio, principe omnium ſæculorum memoria digniſsimo, ad internecionem penè cæcîdit. Deinde apud Viſnoueciam uigintiquatuor millia, cùm ſe per Ruſsiam populabunda diffudiſſent, ſexies fuſa leuibus, & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouienſi, & eodem Conſtantino, ducibus profligauit, cùm noſtri ſex millium equitũ numerum non excederent, de quibus

uix

uix centum eo prælio deſiderati ſunt. Hoſtium uerò multò minor pars pernici fuga euaſit. In Valachia quoq; ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auſpicijs, & armis ijdem hoſtes graui prælio uicti ſunt. Nec illæ quidem uictoriæ ſunt, quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buſcum Stanislao Lanſcoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Sencignouio, atq; iterum palatino Kiouienſi, in Volinia Conſtantino, & Oſtaphæo ter, apud Oſſacouiam hoſtilem arcem eodem Oſtaphæo, & Prædislao Lanſcoronio Ducibus, & quæ in Podolia Trebinij, quæqúe apud Camenecia, & Vereſtatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis, & magnanimi, qui nunc palatinus Belſenſis eſt, ductu, & fratrum eius Alexandri, & Procopij, ac Bernardi Prætificij Sileſij opera partæ ſunt. Nam leuiora cum his apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis proſperè item geſta certamina, ſciens, uolensqúe prætereo, ne ſim longior. Tot enim ferè ſunt, quot excurſiones ea gens rapaciſsima, & famelica, & uel è flamma, quod dicitur cibũ petere ſolita, in ditiones eius ipſo regnante fecit: perrarò enim impunè id abſtulit. Quid illa apud Caniouiam in Lithuania ante unum & uiginti annos, nónne omnibus ſeculis eſt memorabilis uictoria, qua uiginti ſex millia Tartarorum eodem illo Conſtantino duce parua manu profligata ſunt?

Valachi uicti. Ioannes Camenecius. Stan. Lanſcoronius. Iacobus Sencignouius. Oſtaphæus. Prædislaus Lãſcoronius. Nicolaus Senauius. Bernard. Prætificius.

Cum Turcis nullum hic Rex apertè bellum geſsit: ſed tamen aduerſùs eos, cùm uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel deniq; noſtros circum Bialogrodum, quod & Moncaſtrum uocant, populabundos inſequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanſcoroniæ Regis huius auſpicijs proſperè dimicatum eſt. Bis contra eoſdem in Vngariam Ludouico Regi miſſa auxilia: quo quidem utroq; tempore, utinam priùs quidem uiro illuſtri, & incomparabili Ioanni Tarnouio, earum copiarum ductori: poſterius uerò Gnoinio obtemperatum eſſet. Vterq; Turcica arma, uiresq; periclitatus erat in Podolia: cùm illi inde, irritati à noſtris, aliquoties prædas egiſſent. Sed magis comes Tarnouius, cuius præclara uirtus enituit, quo tempore Turcę ad tredecim millia, Podoliam, & Ruſsiam ad Leopolim uſq; & fines Vngariæ ferro, igniqúe uaſtantes, tria millia, plus minùs de ſuis, particularibus aliquot prælijs fuſi, amiſere. Quod ſi idem robur animi fuiſſet in eo, penes, quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Auſtria, ante quindecim (niſi fallor) annos, noſtratium trium millium opera, & uirtute in primis penè ad internecionẽ deleta. Nam ij tunc, quamuis Sigiſmundo regnante, tamen non publicè, neq; Sigiſmundi auſpicijs, ſed Caroli Cæſaris, & Germanorum ſtipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atq; artibus uſitatis fretos, & clade noſtrorum Ioanne Alberto regnante apud Buco'' nam ſyluam accepta, Turcarumq; ac Tartarorum auxilijs tumentes, quanta non modò fœlicitate, uerùm etiam celeritate uicit, ac domuit: cęſisq; eorum copijs, uaſtatis longè, lateq; agris, ſenatu penè omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Voieuodam, & Palatinum uocant, reſtituentem pręedam, quam paulò antè in Ruſsia cœperat, in uerba ſua iurare coëgit: & amiſſam maiorum ſuorum culpa Pocutiam ab eo recepit. Noſtra uerò memoria, cùm Petrus palatinus rebellaſſet, Pocutiamq; rurſus inuaſiſſet, primùm ſex millia hoſtium apud Guoſdeciam arcem, ac mox uiginti duo millia apud Obertinum pagum uix à quatuor millibus noſtrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio uiro clariſsimo, & primario bellatore, inſigni, & inopinata clade profligata ſunt, erepta cum bombardis cætera impedimenta, Palatinus ipſe ſaucius uix fuga euaſit. Nec tamen ad officiũ redijt, donec poſtea in arce Chocimenſi obſeſſus, & ad extrema redactus, ſolenne unà cum proceribus, & cuncta nobilitate ſua regi iuſiurandum dedit. Porrò cum Germanis Pruſsiam ſibi uendicantibus, quo tempore tu Sigiſmunde Auguſte natus es, bellatum quidẽ uariè, ſed nunquam, niſi proſperè à noſtris dimicatum eſt. Nempè apud Pruſmarcum, Zeburgam, Guteſtadiam, Brunsbergam, Reslam, & Raſtemburgum, à Iacobo Sencignouio: apud Piſsiam à Stanislao Maſouiorum duce: in ſinu Varmienſi, ſiue Habo lacu nauali pręlio à Gdanenſibus, bis apud Bartenſteinã, ſæpiùs à Prædislao Lanſcoronio, & Ioanne Zaremba palatino Caliſsienſi multis in locis: apud Heilisbergam ab Alexandro Ilouio, Gdani, & Elbinge, cùm eas urbes adorti eſſent, à ciuibus fuſi, & profligati: ad extremum tot cladibus, & inedia, uigilijs, & iugi noſtrorum equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Pruſsia exceſsêre.

Bella cum Turcis geſta. Præd. Lanſc. Ioan. Tarnouius Comes. Gnoinius. Tarnouij laus. Bogdanus Valachus uictus. Petrus Valachus ductu Tarnouij uictus. Bella cum Cruciferis Teuthonicis geſta in Pruſsia. Iacobus Sencignouius. Lanſcoron. Ioan. Zarẽba. Alexander Ilouius.

Quid ego de Moſchis loquar? qui uel præcipuam gloriæ, & uictoriarum materiam huic Regi pręebuêre? Apud Poloſcum, olim quidẽ ſeptem millia hoſtium à Ioanne Boratinio, uiro acri, & animoſo, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cùm ij Lithuaniã non ampliùs decẽ & octo milliarijs à Vilna metropoli, hyberna excurſione depopulati, reuerterẽtur, mille extremi agminis, quos ſolos Lithuana nobilitas cũ aulico Regis comitatu, tumultuariè accurrẽs, aſſequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore

Victoriæ de Moſchis partæ. Ioannes Boratinius.

in interiore Lithuania prædabundi, magnum ſuorum numerum, & prædam, quam abi-
gebant, Lithuanis inſequẽtibus, amiſêre. Iam apud Starodubum Radógoſtiam, & apud
Smolenſcum aliquoties ante tredecim annos, ductu Georgij Radiuili caſtellani Vilnen-
Georgius Radiuilus.
ſis, non ſine magnis cladibus profligati: apud Orſam uerò cùm primũ Sigiſmundus re-
gnare cœpiſſet, ne expectare quidem noſtros, dum Boriſthenem tranarẽt, ſuſtinuêre, ex-
perti uim eorum in una, & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiece-
rant: uerùm dilapſi, cùm uaſtari ſua ultra Veſmam etiam atq; Drohobuſum cernerent, de-
nuò coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille noſtros mercenarios mili-
tes cum paucis Lithuanis longiùs à caſtris regijs ad Smolenſcum poſitis progreſſos, auſi
ſunt. Magnis uerò incommodis affecti, Moſiro, Turouio, & alijs quibuſdam munitioni-
bus, quas dudùm Michael Glinſcius ad eos perfugiens intercœperat, redditis, commu-
tatiſq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac ſenatorij ordinis, quos de Lithuanis Ale-
xandro Rege uicto apud Vedruſios cœperant, pacem accepêre. Nec maiore ij fuêre fi-
ducia longè pòſt, cùm Radogoſtiam, ac deinde Ioanne Tarnouio noſtros ducente, Ho-
miam & Starodubum arces à noſtris partim ui captam, partim in deditionem acceptas a-
miſêre. Et Starodubum quidem, cùm ampliùs quindecim millibus armatorum, qui fue-
runt in eius arcis prẹſidio: qui ſoli noſtrorum numerum longè ſuperabãt, uirtute perpau-
corum militum noſtrorum, & ſulphurati pulueris, ignisq; adiumento expugnatum & e-
uerſum. Neq; uerò ij tanto temporis, hoc eſt, plus quàm uiginti annorũ interuallo, quan-
Orſẽſis de Moſcis memorabilis uictoria.
tum inter Orſenſem pugnam, de qua iam dicam, & hoc extremum Starodubenſe bellum
intercesſit, abiectos ſemel ſpiritus recipere potuêre. Orſenſem uerò illã celeberrimam, &
cùm omnibus ferè omnium gentium atq; ſeculorum uictorijs comparãdam uictoriam,
quid hîc pluribus commemorare attinet? Eadem opera ſoli lumen adderem. Quis enim
Ioannes Suirzouius.
eſt, qui neſciat, illo prẹlio, Conſtantino Oſtrogio principe, & Ioanne Suirzouio ducibus,
octoginta millia Moſcorum bellatorum, qui omnem noſtrum exercitum nõ modò pro-
terere poſſe uidebantur, uerùm etiam Boriſthenem tranare paſsi, pecudum in modum fla-
gris abigere in Moſcouiam deſtinarant, ingenti ſtrage interfecta eſſe: ita ut deſideratorũ
numerus ad quadraginta ferè millia perueniſſe, uel certè duo & triginta millia ſuperaſſe
dicatur? Ductores eius exercitus, uiros illuſtres, omnemq; ſenatum gentis, & ſupra qua-
ter mille captiuos uiuos in poteſtatem ueniſſe, direpta caſtra opulẽtiſsima: ducem ipſum
Baſilius Moſcouitarum princeps.
Baſilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros, & alias gentes finitimas uictorio-
ſum uſque ad regiam ſuam Moſquam profugiſſe: atque ibi ampliùs centum, & uiginti
milliaribus benè longis à loco conflictus, tamen uix tutò ſe ſubſiſtere poſſe credidiſſe.
Tantus uerò tunc pauor Moſcorum animos occuparat, ut Smolenſcum, Seuerienſe Nõ-
uogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude, & perfidia Ruſſorum, par-
tim hoc ipſo Rege regnante, partim ſuperioribus temporibus in poteſtatem hoſtium ue-
nerant, deſertas tunc ac uacuas defenſoribus, nullo negocio recuperare noſtri potuerint,
ſi proſequi ſtatim uictoriam per tempus anni quieuiſſent. Atq; hæc quidem ſunt bellica
huius Regis decora præcipua (nam leuiora multa prætereo, ne anxiè & minutatim cun-
cta exquirere, & perſequi uidear) quæ quidem hoc ſunt admirabiliora, quò magis inopi-
nata: utpotè in ſumma ærarij inopia, & pleraque omnia longè imparibus uiribus geſta:
ita, ut benè cum noſtris agi uideretur, quoties non plus duplo hoſtium multitudo exce-
deret. Has tot ac tantas uictorias, tanta imparitate copiarum quæſitas, nihil mirum eſt
Clades paucæ & paruæ in tot bellis.
(ut eſt rerum humanarum conditio uaria, & inſtabilis) ſi quæ clades interpolarunt. Sed
quot'nam, & quantulæ ſunt eæ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Ruſsicæ no-
bilitatis accepta, ubi quatuor fortaſſe millia noſtrorum à quadraginta millibus Tartaro-
rum loci opportunitate uſorum, defatigata ueriùs, quàm ſuperata, non incruentam ho-
ſtibus uictoriam conceſsêre. Noſtri mille ducenti deſiderati, barbarorum uerò cæſa qua-
tuor millia. Itaque raptim ij cum præda, quamuis uictores retroceſsêre. Altera apud Sere-
thum amnem, cùm perpauci noſtri in hoſtico palantes, à Valachis circumfuſis oppreſsi
ſunt: ubi tamen nõ plures, ducentis noſtris periêre. Nam cum peruaſtata longè, lateq; cir-
cum Peſcouiam, ſiue Pleſcouiã Moſcouia, ab oppugnatione Opoſcę à ualido hoſtium
præſidio reiecti ſumus, ignominia illa ueriùs, quàm clades fuit, ductorum inſcitia, & in-
Michael Glinſcius.
curia (nolo dicere ignauia) accepta. Amiſſa uerò magna pars Albæ, Ruſsiæ Michaelis
Glinſcij, hominis ambitioſi, & Alexandri regis gratia inflati, proditioni, & Ruſſorũ atq;
præſidiariorum militum perfidiæ imputanda eſt. Porrò apud Ozacouiam, cùm uir in pri-
Nicolaus Senauius.
mis ſtrenuus, Nicolaus Senauius eò uſq; cum mille (opinor) equitibus priuato conſilio
populabundus excurriſſet, priuata illa, nõ publica clades fuit, crudelitate eius, & perfidia
Tartarorum contracta. Hę ſunt uniuerſæ clades, quas Sigiſmundo regnante accepimus,
quę omnes una aliqua ex his, quas ſuperiùs percurrimus, uictorijs abundè expiatę & cõ-
penſa-

Pacis ſtudia.

penſatæ ſunt:nec ſcio,an quaſi neuuli quidam formoſum corpus,uel nubeculæ meridianum ſolem, tot illas clariſsimas uictorias illuſtriores reddidêre. Bellóne autem tantùm clarus, an etiam pace Sigiſmundus fuit? imò uerò pace, quam ſemper expetiuit, clariſsimus.

Splendor, & elegantia Polonorum.

Teſtantur id tantæ opes & facultates hominum noſtrorum, tam opulenta cùm externis commercia, tantus ſplendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ædificijs, & uictu, cultuqúe corporis, tum in ſermone, & moribus, quanta nunquam ante hunc Regem in Polonia fuit.

Leges.

Arces inſtauratæ, & tēpla.

Vrbes opulentæ ſub Sigiſ.

Loquuntur leges diligentiùs aliquanto conſcriptæ, clamant tot arces inſtauratæ, tot exornata templa Dei Opt. Max. tam ſplendidè, & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Poſnania, Leopolis, Varſouia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quædam urbes atque emporia: tam denique culta, & habitata Ruſsia, Pruſsia, Lithuania, & Podolia, quæ regiones antea ſylueſtres, & incultæ, aut ſuperiorum temporum conditione deſertæ magna ex parte iacuerant.

Theſauri Regis.

Quid ego priuatos Sigiſmundi theſauros, & ærarium ſine ulla cuiuſquam iniuria, in extremos Reipub. uſus aſſeruatum? quid tot ac tantas poſſeſsiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redemptas, commemorem? Hæc eo ſunt maiora, & magis honorifica, quò fœdius fuit ac deformius, quoſdam ante eum Reges quotidianis quoque ſumptibus interdum defectos eſſe.

Zatoria, & Maſouia recuperatæ.

Pruſsia, & Pomerani in clientelā accepti.

Iam uerò non minima eſt & illa fœlicitatis acceſsio, quòd eo regnante Zatorienſis ditio, & Maſouia poſt quadringenteſimum ferè annum ad corpus, & compagem Poloniæ rediuerunt: Pruſsia recuſatum diu, & aliquoties excuſſum iugum accepit: Pomerani Stolpenſes ad intermiſſam aliquādiu huius regni ſocietatem, & clientelā, iureiurando adacti, reuenêre: in qua tamen noſtra conniuentia non diu permanſêre.

Coniugia.

Barbara uxor religioſiſs.

Porrò in commemorandis coniugijs, & liberis, quæ non exigua fœlicitatis humanæ pars eſt, diutiùs me immemorari neceſſe non eſt. Permulti ſunt in hoc cœtu, qui priorem eius uxorem, Barbaram, Stephani comitis Scepuſienſis, ac Tranſyluanienſiū palatini, cuius ductu nonnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis poſtea regis Vngarorū ſororem, fœminā ſanctiſsimam, & pientiſsimam, nouerunt: quę quidem maximā illam Orſenſem de Moſchis uictoriam aſsiduis diurnis ac nocturnis precibus, cum lachrymis, & profuſa in egenos beneficentia, aſperioreque cultu corporis, & ieiunio coniunctis, à Deo impetraſſe exiſtimata eſt. Quæ quàm coniunctè cū uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu poſt mortē eius indulgentiſsimus rex teſtatus eſt.

Altera uxor Bona Sphortia.

Alphonſus rex Arragonum.

Frācīſcus Sfortia dux Mediolani.

Hac immaturè intra tertium annū amiſſa, alterā ſuaſu Maximiliani Cæſaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanenſium ducis & Iſabellę Arragoniæ filiam: cuius auus maternus, Alphonſus eius nominis ſecundus, Neapolitanorū rex, & ſtirpis Arragoniorum ac Siculorum regum, de qua Carolus quoque, & Ferdinandus ſummi monarchæ maternum genus ducunt, antiquitate, & ſua uirtute fuit clariſsimus. Paternus uerò proauus Franciſcus Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis geſtis fundauit, filius, cum plurima, & grauiſsima bella cum maximis principibus, potentiſsimis populis, & præſtantiſsimis bellatoribus per omnem Italiam proſperè geſsiſſet, nominisque ſui ac terrore eam impleſſet, à Philippo Maria Mediolanenſium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotaliqúe Mediolanenſium principatu dignatus eſt.

Bonæ reginæ fides, & obſequium.

Sigiſmundus plurimū indulſit Bonæ.

Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigiſmundus rex accepit. De qua, quoniam præſens adeſt, graui dolore, & mœrore amiſsi dulciſsimi mariti, quemadmodum cernitis proſtrata, nihil dicam ampliùs, niſi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tanti ea fecit maritum Regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantem, & uiribus planè deſtitutum, non coniugali charitate, ſed ancillari planè miniſterio ſine omni faſtidio curaret. Quo factum eſt, ut plurimùm ei uiciſsim Rex amantiſsimus indulgeret.

Heduigis filia.

Quatuor filiæ Sigiſm. è Bona.

Iſabella regina Vngariæ.

Harum uerò duarū uxorum è Barbara quidē Heduigim filiam ſuſceptam, fœminā lectiſsimam, Ioachimo Marchioni Brandenburgenſi, Electori Roman. Imperij, matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea uiuens adhuc auctus eſt. E' Bona uerò maximam natu filiam Iſabellam, fœminam excelſo & regio animo præditā, Ioanni regi Vngarorum, affini iam priùs ſuo nuptui tradidit: nepotemqúe ex ea, quemadmodum fertur, indole puerum ſuſcepit: quæ mulier complures iam annos poſt mariti mortem in præcipua laceri, & afflicti Regni parte regnat. Reliquas uerò tres, Sophiam, Annam, & Catharinam, uirgines ſpectatiſsimas, magnorumqúe Regum connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amiſsi patris miſerabiliter lamentantes, & humi abiectas uidetis, elocari ipſi, ita ut optabat, datum non eſt.

Filius Sig. Auguſt. puer coronatus.

Elizabeth prima Sigiſ. Aug. uxor.

Filius uerò unicus hic Sigiſmundus Auguſtus, puer etiamdum decimum agens annum paterno Regno, ipſius opera, ſtudioqúe ante decem & octo annos inauguratus, pòſt iuuenis factus, uxorem accepit uoluntate patris, Elizabetham, Ferdinandi Cæſaris, & Vngarorum, ac Bohemorum Regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate, & manſuetudine, hęc

cum

Eliſabethæ laus. cum probitate: probitas denique cum pietate (quæ ipſi patria uirtus fuit) certabat, ita ut neſcires, quid in ea potiſsimùm admirareris. Quæ utinam uixiſſet diutiùs, & editis ſocero optatis ac ſui ſimilibus nepotibus, fœlicitatem eius perfeciſſet, tranquillitatemq; huius regni ſtabiliuiſſet. Sed nõ merebantur hæc, opinor noſtra ſcelera. Nunc ad Sigiſmundum redeo. Nónne igitur hoc ſingularis cuiuſdam fœlicitatis fuit, Rege patre, patruo, a-

Nobilitas Sig. regis & fœlicitas. uoq; : matre uerò Cæſaris filia, & magni Regis ſorore ortum eſſe: tres fratres, & unius ex his filium, Reges uidiſſe: Regem & ipſum ſupra unum & quadraginta annos tranquillè, fœliciterq; regnaſſe? Summis Principibus uenerabilem, hoſtibus formidabilem, cæteris admirabilem fuiſſe? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia, & gloria longè florentius, quàm acceperat, reliquiſſe? Filiam reginam, alteram uerò regina non inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuiſſe? Filium denique Regem ſecum, & poſt ſe feciſſe? morientem, permagnum ſui deſiderium bonis omnibus reliquiſſe? Nónne hęc (inquam) ei præclariſsima, & longæ poſteritati memorabilia in hac uita contigerunt? Atque hæc tamen pleraque omnia externa ſunt bona, in quibus fortuna plurimùm ſibi uen-

Bona corporis forma. dicat: ſed ab eo tamen ratione & conſilio moderata ſunt. Quid ego nunc formam, & ſtaturam eius, robur cuiuſuis honeſti laboris patiens, dignitatem oris, dignamq;, ut ait Poêta ſummus, Imperio faciem, depingam? Quod ſi facere maximè uelim, nõ poſsim. Priùs enim ferè hæc in eo ætate ingraueſcente marceſcere cœperunt, quàm ego in hanc lucem prodij: ſed tamen permanſerunt in eo etiam affecta iam ætate, non obſcura earum rerum

Robur, & uires. ueſtigia. Roboris uerò, & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non ſemel florentiore ætate ferreæ equorum ſoleæ, rupti funes canapei craſsiores, intenſæ manu baliſtæ, diſcerpti luſoriarum chartarum faſciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt, prædicantur. Atque hæc leuiora fortaſſe cuiquam uideantur. Illa quidem non in poſtre-

Sanitas. ma bonorum parte numeranda ſunt, ſanitas, quæ ipſi perpetua ferè ante extremam ſenectutem fuit: integritas, & ſolida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires facilè recuperabat: uigor ſenſuum, qui ad extremum uſque eum non deſtituit: firma, melio-

Ingenium. ribus præſertim annis, memoria: deniq; acumen ingenij, quo fratres, maioresq; ſuos longo interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut ſint magis propria hominis, quàm illa ſuperiora, tamen ad corpus ferè, quæ deterior pars hominis eſt, pertinent, nec magna laude, & admiratione digna ſunt, quippe cum quibus naſcamur, quæqúe in poteſtate noſtra non ſint, & ingenuo cum ſeruis, urbano cum ruſticis, nobili cum plebeis, regi cum mediaſtinis, & baiulis: denique bono uiro cum improbis ſint communia. Tametſi ne mutæ qui-

Vigor ſenſuũ in quibuſdam pecudibus. dem pecudes, penitùs horum bonorum expertes ſunt, quin pleraque in illis, quàm in nobis, maiora, & illuſtriora ſpectantur. Viribus quidem ab urſis & leonibus, agilitate à ceruis, & biſontibus, longæuitate ab ijſdem ceruis, ſpecie fortaſsis ab equis & pauonibus, ſanitate à piſcibus, ſenſuum uigore à lyncibus, aquilis, canibus, uulturibus: induſtria, & ingenio quodammodò ab elephantis, uulpibus, & apibus: ſic alijs rebus ab alijs fortaſ-

Bona animi. ſe ſuperamur. Cæterùm in animo uera hominis, & propria laus eſt. Corpus enim partim

Laus propria hominis eſt in bonis animi. inſtrumentum, partim domicilium, partim etiam carcerem, & ergaſtulum animi, ſapientiſsimi homines eſſe uoluerunt: animum ferè hominis appellatione dignati ſunt. Qui uerò molliſsimè ſenſerunt, partem quidem hominis, ſed longè deteriorem corpus dixerũt: in animo omnem hominis excellentiam, & principatum collocarunt. Quocirca his, quæ externa, quæqúe corporis bona dicuntur, ita obiter tranſcurſis, ad eas, quæ ſunt propriæ hominis, atq; adeò magni & excellentis Principis laudes, tranſeamus. Quas dum, quanta maximè breuitate poterimus, perſequimur, quæſo, ut benignè, & attentè, quod feciſtis

Virtus, et eius partes. adhuc audiatis. Virtutem, ſummam animi, atq; adeò hominis perfectionẽ, quicunq; re-

Laus Sig. à uirtutibus. ctè philoſophati ſunt, dixerunt, eiusq; uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atq; iuſtitiam, quatuor partes, & quaſi fontes quoſdam, unde officium, & omnis honeſta & laude digna actio manaret, eſſe uoluerunt. Quænam ergo ex his in hoc præſtantiſsimo Rege deſiderata eſt? Prudentiáne? quę ex præteritis & pręſentibus, ea quæ deinceps

Prudentia. euentura ſint, colligit: cauſas rerum uidet, rectè de rebus iudicat, ſibi, ſuisq; in longũ proſpicit, impendẽtia mala ſapienter auertit: at ea ſumma & admirabilis in eo fuit. Argumento eſt, benè & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ætatem, atq; morbum licuit, adminiſtrata, & inter tot undiq; imminentes hoſtes per tot annos incolumis conſeruata

Gentes & leges uariæ. Reſpublica. Nam quis ſapientius eo, ſiue ex legibus, & moribus noſtris, ſiue ex æquo & bono ius dixit? Nihil eum uarietas legũ atq; morũ, quibus alij equeſtris ordo, alij oppidani, alij agreſtes, deinde diuerſis Poloni, Lithuani, Maſouij, Pruſsi, Sileſijq; utuntur: nihil diuerſa, & pugnantia nonnunquã ſenatorum iudicia, quò minùs ius ſuũ cuiq; tribueret, perturbarunt. Accidit interdum, ut poſt dictas à ſenatu ſententias, ultima ipſius, ab omnibus diuerſa, & tamen omnium eſſet æquiſsima. Porrò in conſilijs de Republ. nihil

temerè

temerè,& inconſultè faciebat,cuncta ad publicam,non partis,aut ordinis huius,uel illius, ſed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum ſeſe, ſuaq; permittens:ac tuta conſilia lubentiùs, quàm callida,& periculoſa ſemper ſecutus. Bella, in quibus fortuna plurimùm dominatur,nunquam appetiuit:nec niſi neceſſariò, & graui iniuria prouocatus,ſuſcepit,& ita quidem,ut ab illa comici Poëtæ ſententia non diſcederet:Omnia priùs experiri, quàm armis, ſapientem decet. Itaq; à quietis conſilijs nunquam,ne inter media quidem arma,& rebus ad nutum fluentibus, abhorruit. Regna à Suetijs,Vngaris,& Bohemis(quemadmodum ſuperiùs dixi)delata recuſauit,ne ſe, patriamq; ſuam nouis,& periculoſis bellis implicaret. Valachos ſubiugare, ſiue adeò exterminare, ob rupta crebrò fœdera cùm poſſet,noluit:ne uel illi deſperatione adducti, Turcis ſeſe dederent,uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quaſi obice, ipſe difficilimum cum potentiſsimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur. Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Chriſtiani nominis hoſtes expeditione penitùs abhorreret : ſed quòd ſuas,illorumq; uires iuſta lance metiretur. Sic enim iudicabat,neq; ſuum eſſe, neq; unius planè cuiuſquam principis, tam ualidum hoſtem, qui Aſiæ, Aphricæ, Europæq; magnam partem ditione teneret,florentiſsimum Græciæ imperium euertiſſet,Caramanos,Cilicas,Syros,Aegyptios,& neſcio quas præterea gentes una æſtate ſubiugaſſet,deniq; latiſsimè dominanti Perſarum Regi grauis eſſet,debellare. Coniungenda eſſe Chriſtianis principibus arma,ſi hoſtem illum à ceruicibus ſuis uellent depellere.

Cõſilia quieta

Regna oblata repudiata.

Valachi cur non ſubacti.

Bellum contra Turcas cur de uitauit.

Cùm ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter ſe digladiari,ac toto tum penè orbem Chriſtianum plus, quàm ciuilibus bellis ardere, omni honeſta ratione ſemper Turcicum bellum declinauit:& Ludouico,fratris filio, Vngarorum,& Bohemorum regi ſedulò idem ſuaſit:qui iuuenis ſi patrui, quàm ferociorum quorundam conſiliariorum ſuorum, conſilijs obtemperare maluiſſet, oblatamq; à Turcis pacẽ accepiſſet,ſeu ueriùs ipſis expetitam dediſſet,uiueret fortaſsis adhuc,neq; munitiſsimum Chriſtianorũ regnorum propugnaculum Vngariam ſecum unà perdidiſſet. Hæc ſanè fuit cauſa,cur apud pientiſsimum,& Chriſtianiſsimum regem Sigiſmundum nihil ualuerunt Iulij ſecundi,Leonis decimi, Adriani ſexti, & Clementis ſeptimi Pontificum maximorum preces, & exhortationes,ad ſuſcipiendum contra Turcas bellum incitantium.

Diſſuaſor belli Turcici.

Conſilium Sigiſmundi à Ludouico rege Vng. neglectũ.

Pontificũ exhortationes ad bellum Turcicum.

Optabat quidem ſapientiſsimus Rex tempus illud, cùm Chriſtiani principes reſtinctis inteſtinis bellis,reconcialiatiſq; inter ſe animis,ad inferendum Turcis bellum conſpirarent:plurimumq; in id operæ,laboris,& ſumptuum impendit,ſiue quando cum Maximiliano Cæſare congreſſus eſt: ſiue cum miſsis non ſemel ad diſsidentes principes, & ad Pontifices maximos,ueluti præſides,& moderatores Reip. Chriſtianæ legationibus,accuratè ac diligenter ea de re egit. Et cũ initiò nõnulla eius rei ſpes ei affulſiſſet,non niſi annuas inducias Baiazeti,Solimanni huius auo,petenti dare uoluit. Ea uerò ſpe fruſtratus, ſæpè diuinauit,nunquã id ſe uiuente euenturũ eſſe,ut Chriſtiani principes aduerſus communem illum hoſtem uires coniungerent. Intelligebat enim, quouſq; nonnullarum nationũ mutua inter ipſas odia proceſsiſſent: nec defore Turcis, quos à cæterorũ conſenſu, ad impediendos pios conatus, auellerent. Quid illud? cũ principes Chriſtiani cõplures, quos nominare neceſſe non eſt,ſub Clemente Pontifice,in ſuum fœdus,contra Carolum Cæſarem,partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initũ, pertrahere eum non potuerunt? Aut cũ nuper primarij Germaniæ principes,affines ferè ipſius,& prepotens illa tot opulentorum populorum contra eundẽ Imperatorem, & fratrem eius conſpiratio,pellicere eum in ſocietatem ſuam nequiuit? ne eatenus quidem,ut uel pecuniæ non nihil mutuò daret affinibus, & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel deniq; ne ſuos homines ſtipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excuſationem dabant apud Cæſares, libertas & inſtituta noſtra. Non modò autem nihil eorũ fecit, ſed etiam diſſuadere conatus illos, & pacificatorem ſeſe interponere conatus eſt. Atq; utinam ei obſecundatũ eſſet:non tam uaſta quibuſdam locis,neq; tam exhauſta paſsim eſſet pecunijs iuxtà ac uiris Germania:& liberi adhuc principes quidã retinerent dominatus ſuos ampliſsimos. Sed fortaſſe ſic Deo uiſum,ut factum,& cõtumaciam, præ textu libertatis Euangelicæ, contra ſanctiſsimas leges,& inſtituta maiorum,contra antiquiſsimum uniuerſi Chriſtiani orbis cõſenſum,& contra legitimos magiſtratus ſuos impiè ſeſe efferentem,retunderet. Cùm igitur hæc uel faceret,uel recuſaret optimus rex Sigiſmundus, nõnne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ,& conſtantia coniuncta? Quid? cũ Ioanni regi,bis affini ſuo,ne regnũ Vngarorum Ferdinando Maximiliani nepoti iam priùs deſtinatum,ſuſciperet,diſſuadere fruſtrà ſtuduit?aut cũ ei profugo exilij quidem locũ apud ſe indulſit,ut aliquid neceſsitudini,& calamitati eius tamẽ daret: auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cùm pacem inter eos compone-

Bellum Turcis communi Regum conſilio, & ope inferendum.

Baiazetes pacem petiuit à Sigiſmundo.

Bellum contra Carolum Imp. ſemper diſſuaſum.

Smalcaldenſe fœdus.

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

Germanorum contumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

Erga Ioan. regẽ Vng. quomodo ſe geſſerit.

Intempeſtiua Ioannis ambitio ad regnũ.
Gdanum pacatum.
Cruciferi eiecti è Pruſſia.

re magna cura inſtituit? Cernebat nimirum ſapientiſsimus princeps à longẽ, quantum mali intempeſtiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantisq́ malis, & calamitatibus non modò florentiſsimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum eſſet bellum illud inter duos de regno conflatum. Iam in reuocãdis ad officium Gdanenſibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Pruſsia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq́ contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia, & Lithuania quietè eſſe poſſent, annón magno & exquiſito conſilio uſus eſt? Ne illud quidem eius conſilium ſapientia uacauit, quo, cùm hinc à Moſcis graui bello diſtineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei oſtentarent: Maximilianus uerò Cæſar, infenſus ipſi adhuc, & hos, & omnes, quoſcunq; poſſet, in eum, & in perniciem Polonorũ concitaret: Tartaris donatiuum, ſiue ſtipendium conſtituit, non modò ut ab aſsiduis eorum incurſionibus ditiones ſuas, alijs quemadmodũ dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam, ut eorum opera in uexandis ac diſtinẽdis Moſcis, & alijs hoſtibus ſuis, paruo redempta uteretur. Qua re tantũ profecit, ut & Moſcos ad petendam pacem adigeret: & tam culta & habitata ſit, quàm nunquam ſub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia.

Stipendiũ Tartaris ſapienter datum.

Iudicium in diſtribuendis honoribus, et magiſtratibus.

Quàm ſolidum uerò fuit eius iudicium in mandandis honoribus, & magiſtratibus, & in allegendis in ſenatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio ſuo facere per quoſdã importuniores, quibus impenſiùs indulgebat, licuit? Atq; hoc id admirabilius eſt, quod difficile eſt non peccare in hac parte maximis quibuſq; Regibus, & Principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipſa quidem ſua commendatione caret. Nimirum ſapientis eſt, nihil temerè, nihil præcipitanter, ſed omnia conſultè ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaq; celebratur etiamnum literarum monumentis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus ille Poëtæ cuiuſdam uerſiculus:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.

Timor Dei principium ſapientiæ.
Fortitudo, & magnitudo animi.
Conſtantia.

Atq; hactenus quidem de prudentia Sigiſmundi regis nobis dictum ſit modò. Cuius quidem ipſi cauſa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim ſapientiæ, quemadmodũ ſapientiſsimi reges, Dauid & Salomon inquiunt, eſt timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulſanda, & ſuſcipienda pro ſalute, & incolumitate ſuorum bella, quàm contemnens earum rerũ, quæ maximè in hac uita expetendæ eſſe uideantur (qualia ſunt, regna & imperia) ſatis iam, opinor, intellexiſtis ex his, quæ ſuperiùs diximus. Quin ex illo quoque magnitudinem animi eius intelligere licet, quòd Pruſsico bello, cum terrore non modic aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rurſus loco res Cruciferorũ eſſe cœpiſſent, nihil de conditionibus pacis, hoſti priùs à ſe oblatis, mutare uoluit: aut quòd cùm ipſi Lithuaniæ poſſeſsionem poſt mortem Alexandri fratris adeunti, ne nouis quorundã Lithuanorum motibus renunciaretur, non eſt deterritus, quò minùs inſtitutum cum pauco comitatu aulico iter proſequeretur. Et cùm deinde Michaëlem Glinſsium, ducẽ Ruſſum, qui ad dominatum adſpirare, dicebatur, cum ualido equitatu aduentare, in balneo tunc fortè ſeſe abluens, cognouiſſet, neutiquam turbatus eſt animo. Venientẽ cum tranquillo uultu, & comiter accepiſſet, cuncta ei ſcelerata conſilia (quod Michaël ipſe poſtea faſſus eſſe fertur) è pectore excuſsit. Tantum eius animi magnitudo, in graui & conſtanti aſpectu relucens, apud hominem Alexandri regis nimia gratia inſoleſcentẽ, ac dominandi cupiditate incenſum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad moloſſorum aſpectum proijcere ſeſe, & adulari cauda ſolent. Quid illud? quòd Vngaris, & Bohemis, cũ ſuis regibus Viennam ad Maximilianum Cæſarem proficiſci, fideiq; eius, quem Poſonij in conſtituto congreſſus loco diu fruſtrà expectarant, credere ſeſe ob non leues ſuſpiciones dubitantibus: ipſe, non ſanè amicum ad eam diem expertus Cæſarẽ, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæſare, author fuit?

Michael Glinſcius.

Fiducia.

Animus in lætis & aduerſis conſtans.
Tolerantia.
Educatio minùs delicata.
Iniuriarũ obliuio.

Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna, tanta fuit, ut neque ſecundis rebus diffflueret, neq; aduerſis frangeretur: à ſuperbia, & faſtu ſemper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Aeſtus, frigoris, inediȩ, & laboris patientiſsimus: quippe qui ab ineunte ȩtate mollicie, delicijsq; minimè aſſuefactus eſſet: craſsioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipſe ſolitus erat, innutritus. Morbos, & aliæ uitæ incommoda admodùm æquo animo ferebat. Quodam tempore ad ſectionem digiti pedis, ſacro (ut medici dicunt) igne inflammati, nihil eſt planè commotus. Porrò cùm arx hæc conflagraſſet, illa de re tantũ angebatur animi, quod dubitaret, tantiſper ſe deinceps uicturũ eſſe, donec eam inſtauraret. Publica ſuorum incommoda depellere, damnaq; uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò ſuas iniurias, obtrectationes, conuitia, & maledicta inſolentio-

tum ho-

rum hominum ita contempſit,ut nunquam uindicaret,nec eſſet ob id deinceps ad bene-
ficentiam in huiuſmodi homines reſtrictior. Iam uerò temperantia,& moderatione non *Temperantia.*
modò cum laudatiſsimis omnium gentium Regibus, & Principibus, uerùm etiam cum
priſcis philoſophis,quorum ſeuerior & accuratiùs inſtituta fuit uita,certare potuit. Nihil
ab eo leuius,nihil cupidius,nihil inſolentius, nihil diſſolutius, & flagitioſius unquam di-
ctum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis,& ad ſæueritatem compoſitus, inceſſus le-
nis, ſermo perpaucus & grauis, ſale tamen & lepôre non inurbano, neq; petulanti non-
nunquā temperatus:à ſordibus ſemper abhorruit:ſed frugali tamen uictu,& cultu corpo
ris elegantiore,quàm ſplendidiore uſus eſt, niſi quando externos homines & legatos ad
ſe admiſſurus erat:nam tūc auguſtiore habitu commendare Maieſtatem ſuam ſtudebat:
eademq; de cauſa ſplendidiùs,quàm quiſquam maiorum ſuorum habitare inſtituit. Cu- *Ciuilitas Polo-*
ius exemplo,& imitatione eliminata magna ex parte è uita noſtrorum hominum priſti- *norum.*
na barbarie,ciuilitatem,munditiam,elegantiam,& ſplendorem cum dignitate conſectari
paſsim cœpimus. Itaq; longè alia nunc eſt facies rerum in Polonia, quàm ante hunc Re-
gem fuit. Sobrietatem uerò Rex idem magni fecit,& ab infantia quidem ad ſenectutem *Sobrietas.*
uſq; patris,auiq; inſtituto,planè abſtemius,& aquæ potor fuit:ingraueſcente uerò ætate,
medicorum ſuaſu uinum bibere didicit,ſed ita tamen, ut nunquam eum quiſquā ebrium *Abſtemius Si-*
uiderit. Edacior quidem,& libidinoſior natura fuit,uerùm in utroq; tamen magnoperè *giſmundus.*
ſibi imperabat:cùm prægrauatū ſe ſentiret, ipſe ſibi cibum ſubducere ſolitus. Quod uerò *Edacitas.*
ad Venerem attinet,cœlebs quidem uiridiore ętate laxiùs aliquantò uixit,& liberiùs:nec *Libidines mo-*
tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honeſtæ, & pudicæ intulit:neq; *deratæ.*
fœdius quicquam,quod honeſtæ aures abhorreant, admiſit: & ueros illos lubricæ ætatis
lapſus multis clariſsimis uirtutibus compenſauit atq; contexit. Maritus uerò,coniugij fi- *Pudicitia.*
dem ſanctè ſeruauit. Verecundia ſumma, & penè uirginali,quoad uixit,fuit. Nudū ſe,aut *Verecundia.*
neceſsitati naturæ ſatisfacientē,nonniſi à perpaucis interioris cubiculi miniſtris,conſpici
paſſus. Obiurgare & admonere officij eos,qui aliqua dignatione eſſent, non ſine rubore
ſolitus. A' probris,maledictis,& acerbioribus uerbis,quāuis iratus, omninò ſibi tempe-
rauit. Quanta uerò fuit huius optimi Regis modeſtia? qui cū acri & ſolido eſſet cùm in iu *Modeſtia.*
dicando,tum in conſultando iudicio: & neq; gratia, neq; odio facilè deduci ſe ab æquo,
& bono pateretur,tamen nihil ferè maius unquam ſine conſilio ſenatus fecit, aut ſtatuit:
ac nonnunquam de recta ſententia ſua conſenſu ſenatus adductus deceſsit, ne pertinax
eſſe uideretur: quod ingens eſt, & pernicioſum plerunq; in principe uitium. Fiunt enim *Confidentia*
multa interdum iniuſtè,& inutiliter, atq; etiam temerè, & cum multorū exitio, ab ijs,qui *caruit.*
ſibi plus,quàm cæteri ſapere uidentur, dum iudicio ſuo freti, aliena conſilia aſpernantur.
Iam illud,nónne magnæ fuit modeſtiæ ſimul & grauitatis, quod aduerſantem ſæpè deſi-
derijs ſuis,uel utilibus,uel certè non pernicioſis Reipub. nobilitatem,æquo, & modera- *Moderatio er-*
to animo pertulit:neq; ui quicquā inuitis extorquere aggreſſus eſt, neq; intemperantio- *ga nobilitatē.*
rem cuiuſquam in ſe petulātiam acerbiùs ultus eſt:ne tum quidem, cùm apud Leopolim *Leopolienſes*
concitatæ multitudinis conatus prodigioſa tempeſtate diuinitùs diſturbati, ferociorem *turbæ.*
eum facere potuerunt? Ac ne eblandiri quidem præter dignitatem aliquid, quod extor *Studiū nobili-*
quere nollet,uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem,& pręter debitum huic *tatis erga eū.*
eius modeſtiæ conſenſu, & obſequio multitudinis atq; conſiliariorum conceſſa ſunt. Ita
nimirum ſæpè eius impetrat modeſtia, quàm exprimit imperium & uiolentia,præſertim
ab hominibus,ab humanitate & libertate nō alieniſsimis. Ab eo uerò,quem ſibi in omni
uita propoſuerat,modo,neq; cupiditate ulla,aut metu,neq; ira aut odio,neq; aduerſitate *Conſtantia.*
& ęgritudine animi,neq; lętitia,deniq; & uoluptate(quæ res trāſuerſos ferè rapiunt homi
nes) facilè unquā auocatus eſt,& abſtractus. Porrò ſi quando animum grauibus,& conti
nentibus Reip. occupationibus laſſum, & quaſi fatiſcentē recreare,& relaxare uoluiſſet,
equitationibus, ac ceruorum, onagrorum,aprorum, urſorū,& biſontium uenationibus
(quod ſtudium ipſi gentilicium atq; hęreditarium fuit)non ſine utili & ſalubri corpori,& *Quales animi*
uirium, atq; etiam induſtriæ exercitatione id facere ſolitus eſt: interdū etiam equeſtrium *recreationes.*
certaminum atq; ludorum ſpectaculis. Scurrilibus quidem iocis,& leuioribus, ſordidiſ-
ue luſibus,mimis item,& hiſtrionibus,& morionibus non libenter, pręſertim integriori-
bus adhuc uiribus uacauit. Nec plura nunc de Regis huius temperantia,& modeſtia di-
cā. Reliqua eſt nobis una maxima,& præclariſsima uirtus eius,quæ eiuſmodi eſt,ut neq; *Iuſtitia.*
ueſperugo, neq; aurora ſit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidā:Iu- *Prou.16.*
ſtitia, inquam,qua firmantur ſolia, ut ait ſapientiſsimus Rex Salomon, ſtabiliunturq; re-
gna: quæ quidem uel maximè in hoc Rege reſplenduit. Itaq; ergo iure optimo firmatum *Aequitas in iu*
eſt ſolium eius,regnumq; ſtabilitum. Nam ſiue æquabilitatē,& æquitatem eius in dicen- *redicendo.*
do iure,tam diuerſo & uario,quàm eſt in hoc regno,ſpectes, ſiue grauitatē,& conſtantiā

CC 2 inter

inter diuerſas plerunq; ſenatorum,& nonnunquã pugnantes inter ſe ſententias,ſtudia, ad gratiam,uel odium(ut fit) inclinantium,ſiue laborem & patientiam in exercendis iu-

Labor.

dicijs,quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum queri-

Continentia Sigiſ.

monijs,eſt quòd admireris, nedum laudes. Admiranda eſt,& illa eius continentia,quòd nemini unquam,eo regnante,quamuis luculentas,quamuis amœnas poſſeſsiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinum, quàm proceres quoſdam, cuncti maluiſtis.

Fides eius in promiſsis, & fœderibus.

Quid ego fidem eius cùm in promiſsis, tùm in fœderibus,& amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis ſpectatã,prædicem? Cõmemoraui nonnulla ſuperiùs,quę ad hanc rem pertinent, nempè quòd ad diſſoluendam cum Cæſaribus,Carolo & Ferdinando amicitiã adduci ſe nunquam paſſus eſt,ne à neceſſarijs quidem & affinibus.Promiſsi uerò,quàm tenax fuerit,poſſem hic, ſi neceſſe eſſet,locupletiſsimos eius rei teſtes citare, nonnullos uiros amplisſimos,qui partim hîc adſunt,& hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis exceſſerũt:quibus quò minùs præſtaret ſemel promiſſa, neq; gratia, neq; odio,neq; precibus,neq; con-

Synceritas.

uicijs,neq; lachrymis cuiuſquam flecti potuit. Nihil in eo fallax,aut multiplex:aperti uerò & ſimplices fuêre mores,pariter & oratio. Et quoniam ea, quæ Reſpub.continet,tuetur,& florentes facit, iuſtitia,pœna, & præmio,ſæueritate, & clementia maximè conſtat, de his quoq; pauca dicamus. Vtrunq; ille quidem coluit: nec dum alterum ſequitur, ne-

Sæueritas, & lenitas.

glexit alterum:ſed cùm intelligeret,liberis,& minimè malitioſis populis ſe imperare, & ſatis magnam pœnam ſceleri & ignauiæ, inſtitutis maiorum noſtrorum eſſe propoſitam, infamiam inquam, & odium bonorum uirorum : ad ſęueritatem quidem,& expetendas de ſontibus pœnas fuit remiſsior : nec niſi neceſſariò,quemadmodũ ad ſecandum,uren-

Cazimirienſes puniti.

dumq; medici,ad hoc deſcendebat. Vt,cùm Cazimirienſes aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam,tumultu concitatæ multitudinis patratam, ſupplicio capitali affecit,ne quod maius malum inde exiſteret,& ut illi exemplo eſſent in poſterùm magi-

Gdanenſes ſeditioſi puniti.

ſtratibus,multitudinem temerè concitantibus, concitatamúe non refręnãtibus: uel,cùm Gdani de capitibus ſeditionis urbanæ ſupplicium ſumpſit. Vel deniq;, cùm dux adhuc

Purgata à latrocinijs Sileſia.

Sileſiæ,regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat,iam inde ex quo tempore bella ibi à Bohemis,& Vngaris, Matthia, & Georgio,ac mox Vuladislao regnãtibus, geſta ſunt,penitùs repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudãt,tùm Sileſij

Clemẽtia Sigiſ.

quoq; etiamnum grata memoria proſequuntur. Ad clementiam uerò fuit propenſior,ita ut cùm aliquando eam ob rem, neſcio à quo uiro ſenatorio repręhenderetur, urbaniori reſponſo repreſsiſſe illam eius acerbitatem feratur:Qui ſcis,inquiens, à quónam ſæueritatem iſtam exordirer? Illud opinor innuens,neq; illum culpæ exortẽ eſſe,& ad multa nonnunquam conniuendum eſſe Rempub.adminiſtranti. Proindè multos capitis reos uita donauit, nonnullis inuſtam iure infamiã ſuſtulit:nullius propemodũ bona confiſcauit: confiſcata etiam ijs,quorum fuerant,reddidit. Exules & proſcriptos reuocauit,ſine accuſatore quidem & indicta cauſa neminẽ damnauit. Gdanenſibus uilis plebeculæ impetu

Clementia erga Gdanenſes.

ab officio diſcedẽtibus,nihil ferè de priſtina libertate & immunitate,nihil de commodis, quæ perampla ſunt ciuitati illi publicè, & priuatim, detraxit, authores modò ſeditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio mulctauit. Hoſtibus ſupplicibus libentiſſimè ueniam dedit,ita,ut uel de medio uictoriarũ curſu non grauatè retrahi ſe ad ueniam, reconciliationemq; pateretur. De Valachis quidẽ iam diximus. In Cruciferos uerò debel-

In Cruciferos clementia.

latos iam ferè,quàm clementer ſe geſsit? Quòd niſi fidẽ eorum ſuſpectã habuiſſet,nõ modò ſiuiſſet eos retinere,quę habebant adhuc,ſed ablata quoq;,ni fallor,eis reddidiſſet. Ma-

Albertus Marchio Brandenburgen. dux in Pruſsia factus.

giſtrum quidem eorum,Albertum Marchionem Brandenburgenſem, ſororis ſuę filium, expectatione,& aduentu auxiliorũ è Germania,uariè tunc, ut quàm leuiſsimo uerbo utar,ſecum agentẽ(dabit mihi ueniam Princeps ampliſsimus,uulnus ſuum neceſſariò refricanti,& beneficentiſsimi in ſe auunculi memorię hoc nõ inuitus, uti ſpero, donabit)retinere ea,quæ ante bellũ illud habuerat, & partim iure belli amiſerat, partim amiſſurus eſſe

Pruſsia in feudũ conceſsum Marchionib.

uidebatur,omnia iuſsit: & honore auxit, Magiſtri appellatione in Ducis nómen,quo omnem deinceps rebellandi occaſionẽ tolleret,commutata:deniq; hęreditarium ei,fratribusq; eius Cazimiro,& Georgio,in mares duntaxat liberos,principatũ illum conſtituit.

Clẽmẽtia in uictos Germaniæ milites.

Hęc annón maxima ſunt documẽta clementiæ,hoſtẽ,quem minimè eſſe decuerat,& hoſtem pertinacẽ,penè deuictum,& fortunis ſpoliatum, meliore quàm fuiſſet dudũ,conditione,in ſocietatem,& amicitiam recipere? Quid illud eodẽ bello,quòd Germanos milites contra ſe militantes,uelitationibus, & leuibus noſtrorum prælijs exagitatos,& labore,inopia,inedia,uigilijs,uulneribusq; confectos,delere,cũ poſſet,noluit? Captiuos,quorũ plenæ erant turres,& ergaſtula in maiore Polonia, & Cuiauia, ſine ullo precio liberos, atq; adeò ueſte,& uiatico donatos, dimiſit? Cuius clemẽtię,benignitatisq; ſuæ maximũ, niſi fallor,fructũ cœpit:nempe,quòd per tot annos deinceps eo regnante,in Pruſsiã Ger-

mani,

mani,& contra Polonos, quamuis ſedulò ſollicitantibus Cruciferis, arma non ſumpſerunt:non tam uiribus,& fortuna regis,ut equidem credo,deterriti,quàm beneficentia uicti.Sępenumerò enim ij,qui aliquando uicti,fractiq; ſunt,contra uictores ſeſe recolligũt. At quos uictos ſeruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ ſuæ recordatio, priſtinos ſpiritus recipere non tam facilè ſinit.Neq; illud minus eſt,nec ſcio an longè maius clementiæ Sigiſmundi argumentũ, quòd cum permagna libertate, cui Reges atq; Monarchæ plerią; omnes infenſi, & infeſti ſunt,Reſpub.noſtra conſtituta ſit, nunquam eam infringere conatus eſt:quamuis impellentibus ad id quibuſdam,& maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm cedere furori paucorum,quum detrahere aliquid propter eos de cõmuni libertate,Rex optimus maluit. Quòd ſi qui repręhendunt,ijdem ſanè repręhendãt,quòd amari à ſuis,quàm timeri: & patrem ſe,quàm Dominũ haberi maluit. Hûc & illud pertinet, quòd procerum ſimultates atq; diſſenſiones ſemper ſedauit, quoad potuit:quas alere tyranni,& qui priuata cõmoda ſua, quàm Rempub pluris faciunt,ſolent. Nec eæ tantũ(proh dolor)his extremis eius temporibus inter quoſdam inualuiſſent,magno iuſtitię,& iuris dicundi impedimento,ſcelerũ impunitate,& periculo,maloq; Reipub. dum ea quaſi plauſum diſparibus ac diuerſis iumentis, auriga ceſſante, aut nec quicquam laborante,diſtrahitur ac diſcerpitur:nõ inualuiſſent, inquam,diſſenſiones tam peſtilentes,ſi ſeniũ,& perpetuus ferè morbus conſuetudinẽ,& authoritatem priſtinã retinere eum ſiuiſſet. Quò fit,ut ipſi iure quodam ſuo uenia danda ſit,ſi non per omnia eum,quẽ debuit,quemq; florẽtiore ipſius ætate tenuerat,curſum Reſpub priſtino illo ſenſuũ,animi,& memorię uigore in eo deficiente,tenuit. Aetatis hæc,uiri Poloni,& Lithuani,non illius culpa eſt. Ille quidẽ pręclaris uirtutibus ſuis, atq; ſuperioris temporis adminiſtratione,& fœlicitate hęc,ſi qua fuerunt,extremi corporis incõmoda,penitùs(ſi modò uos æquiores,& gratiores,quàm maligniores haberi mauultis) obſcurauit. Neminẽ unquam mortalẽ inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis abſoluat. In chariſsimis quoq; parentibus,ſuauiſsimis uxoribus,dulciſsimis liberis,atq; adeò in ſeruis quoq; ueſtris multa quotidie uos ferre neceſſe eſt,niſi humanitatem exuere prorſus uelitis. Quę enim iſta eſſet iniuſtitia,& immanitas, atq; adeò impietas, ſi liberi parentẽ ſuum,à quo progeniti,liberaliter educati,& inſtituti,ſemper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti,& ornati, ſumma deniq; omnia conſecuti eſſent,ad extremũ propter olentem animã,mucidasq; nares:addo etiam, ſi libet, propter neglectã rem familiarem, abominarentur,aut etiam grauiûs incuſarent, ſuperiorum omnium beneficiorũ obliti? Non eſt hoc ueſtri moris,neq; ingenij,uiri Poloni: qui nõ penitùs malos Reges, nedum bonos, & benè meritos,grata memoria proſequi ſoletis. Verũ ad inſtitutũ noſtrum reuertamur:fuit igitur in Sigiſmundo,quemadmodũ uidetis,ſingularis clemẽtia,& priuatim,& publicè. At fuit is reſtrictior in benè merentes de ſe ac Repub.Fuerit ſanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat?ſi bene ſecũ reputet,inane ante eum Regẽ ærarium:oppigneratas à maioribus eius poſſeſsiones pleraſq; & bona regia: egentes quoſdam Reges,ne in quotidianos quidẽ ſumptus pecunia ſuppetente:nõ ſolutas à patre: ab ipſo uerò exactas omnium, niſi fallor,ſororũ dotes:dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas,& pro dignitate ſua,regniq; elocãdas:perſoluta militibus ſuis, & externis ſupra ducẽta millia florenorum, emeriti apud Ioannem Albertũ,& Alexandrum fratres ſtipendij nomine debita:deniq; complura bella non ſine magnis impendijs geſta,& alia præterea impendentia. Hæc quiſquis rectè ſecũ perpendit,ſimulq; cogitat,quò indignitatis illa ærarij inopia, patrem,fratresq;, atq; etiã maiores eius nonnunquam impulerit,æquior multo in hac parte Sigiſmundo erit. Et tamen nihil is prætermiſit,quod ad ſplendorem Regni, & patriæ,dignitatemq; ſuam, & magnificentiam pertinere exiſtimauit. Vt enim illa, quæ modò attigi,non repetam,ut redemptos à barbaris captiuos: reſtitutas res,ne belli cauſa eſſent,potenti hoſti à noſtris prædabundis ablatas:ſenas nuptias magnificẽtiſsimo apparatu factas:conſtructas aliquot locis,& pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hæc,inquam,pręteream,arces quidẽ,Camenecenſis in Podolia, Leopolienſis,Sendomirienſis, Corcinẽſis, Vilnenſis,Cracouienſis,& hæc quidem bis,& aliæ quædam inſtauratæ, & munitæ:cõparatæ,& inſtructæ permultæ, & magnæ bombardæ:frequentes legationes ad externos principes miſſæ,& ab eis uiciſsim uenientes ſplẽdidè ac liberaliter acceptę atq; dimiſſæ,permagno ei conſtiterunt. Sumptuoſus uerò & ille fuit,ſplendidiſsimusq; cũ Cæſare Maximiliano, & Vuladiſlao ac Ludouico Regibus apud Viennam congreſſus,quo Polonorum & Lithuanorum nomen,obſcuriùs antehac,& inopiæ,inertiæ,barbarieiq; opinione contemptibile apud externas gentes, illuſtrius & admirabilius eſſe cœpit. Poſt hos tot,tantosq; ſumptus,non in luxũ,delicias,& uoluptates priuatas profuſos,ſed ad utilitatem,ſalutem, decus & ornamentũ Reip.factos, non eſt ſanè repręhendendũ, nec ſcio an ualdè laudandum;

Libertas in Rebubl.

Simultatum ſedator.

Simultates procerum.

Senium Sigiſmundi.

Senio cõdonandum aliquid.

Cur minùs largus fuit.

Sumptus.

Magnificentia Sigiſ.

Arces ab eo extructæ, aut inſtauratæ.

Bombardæ.

Legationes.

Regum cõuentus Viennæ.

Aerarium non inane.

dum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis neceſsitati, & futuris Reip. uſibus, ut
Beneficentia. filiarum dotes taceam, utiliter ſeruiturum: bellicꝙ, ſi quod alicundè nobis inferretur, ner-
uum futurũ. Et tamen cũ hoc ſibi propoſuiſſet, ne in priuatos quidẽ benignitatem, & mu
nificentiam ſuam clauſit: & fortes, doctos, ac ſapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles
Reip. cum donis, tum honoribus, & alijs beneficijs proſequutus eſt. Vt enim literatos ho
mines, noſtrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti ſe
poſſe exiſtimabat, uel ſcriptis & præconijs ſuum, populorumcꝙ ſuorum nomen illuſtra-
tum iri ſperabat, ut eos igitur omittã, ac de fortibus uiris aliquot modò inſigniores com-
Conſtantinus dux. memorem, nónne Conſtantinũ Oſtrogienſem ducem peramplis beneficijs auxit? nón-
ne Oſtapheio plebeio, aut obſcuro duntaxat homini, ſed in Tartaricis bellis exercitatiſ-
Oſtapheius. ſimo, & uigilantiſsimo, cûm aliàs, tûm poſt obſeſſam aliquandiu, & oppugnatã à Turcis
atcꝙ Tartaris: ab eo uerò ſtrenuè defenſam arcem Cercaſsiam, permagnum honorem ha-
Senauius. buit, & multá largitus eſt? multa ſæpè delinquenti indulſit? Quid Nicolaum Senauium,
ſcientia, & uſu rei militaris præſtantem, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad
eum, in quo nunc eſt, honoris gradum euectum? Quidúe uirum omni laude cumulatiſsi
Tarnouius. mum, Ioannem Comitem Tarnouium, cùm alijs non obſcuris beneficijs ornatũ, tum ad
ſummum dignitatis faſtigium euectum, euidentibuscꝙ grati animi indicijs, & præclaris
Honorariũ publicè decretũ Tarnouio. elogijs, cũ ſiue à Moſchico bello, & Starodubo euerſo, ſiue à deuictis apud Obertinũ Va
lachis reuerteretur, ab ipſo ornatũ, & honorario munere, publico totius Poloniæ cõſenſu
binis groſsis collatis, cohoneſtatũ, commemorem? Viuunt hi duo, & adſunt, & hęc mea
Bielſcius et Lacius Moſchi transfugæ. dicta nutibus renidentes approbant. Tametſi longè maximũ hi uirtutis præmiũ, ſempi-
ternam rerum à ſe geſtarũ gloriam, quæ eos nunquam deſtituet, arbitrantur. Taceo Biel-
ſcium & Lacium Moſchos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis poſſeſ-
ſionibus donatos, ingenij, fidei, & ſcientię rei militaris ergò. Non fuit ergo Sigiſmundus,
Pietas, & religio Sigiſ. ne in hac quidem parte reſtrictior. Aut ſi quando tandem fuit, non ſua uoluntate, ſed ne-
ceſsitate, idcꝙ ingraueſcente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quocꝙ uel potiſsi-
ma pars eſt iuſtitię, quę cum cœlitibus hominum, quaſi ſocietatem quandam tuetur, pie-
tas, inquam, & religio, de hac quocꝙ iam tandem poſtremo loco mihi dicendum eſt. Con
ſultò autem in hunc eam locum ſeruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in ſe continet,
& quaſi germina quædam ex ſe emittit, hominiscꝙ fœlicitatem perficit, eadem nobis hu-
ius optimi Regis perficiat laudationem. Abſcꝙ hac enim cæteræ uirtutes, imagines uir-
tutum, & umbræ ſunt uerius, quàm uirtutes: necꝙ omninò laudabiliter, & beatè, quãuis
rebus ad uota fluentibus, uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quamcꝙ ſanctè, & religiosè
Deum Optimũ Maximum Sigiſmundus hic Rex coluerit, ſi alia nulla eſſent, ea quę ha-
ctenus perſecuti ſumus, ſatis magno eſſent argumento: necꝙ enim ita ſe ille tum in admi-
niſtrando Regno, tum in omni uita geſsiſſet, necꝙ tantus euaſiſſet, necꝙ tot bonis, & fœli-
citatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipſe, aut ditiones eius cumulatæ fuiſ-
Regni fœlicitas ex cultu Dei. ſent, niſi Deum propitiũ habuiſſet. Veriſsimum enim illud eſt, quod eſt in Epiſtola diui
Iacobi Apoſtoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum ſupernè deſcende-
re, à patre luminũ. Eum uerò nemo propitium habere poteſt, niſi qui agnoſcit, reueretur
Pſal. 33. & colit, omnemcꝙ fiduciam ſuam in eo collocat. Sic enim canit Dauid Rex & Propheta:
Pſal. 124. Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino,
erunt ſicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cùm igitur Sigiſmundo tot il-
Pſal. 20. la, tantacꝙ bona in omni uita ſuppetierint, quis negabit eum Deo curę fuiſſe? Vt enim nõ
fallitur, ita necꝙ fallit Spiritus ſanctus, qui per Dauidem olim locutus eſt: Quoniam Rex
ſperat in Domino, & in miſericordia altiſsimi, non cõmouebitur, & quę præcedunt: De-
ſiderium cordis eius tribuiſti ei: præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi:
Pſal. 144. Propè eſt Dominus omnib. inuocantibus ſe, omnibus inuocantibus ſe in ueritate: uolun
tatẽ timentium ſe faciet, & preces eorũ exaudiet, & ſaluos faciet eos. Cuſtodit Dominus
Impiorum proſperitas. omnes diligentes ſe. Sed quoniam impijs quocꝙ nonnunquã proſperè multa in hac uita
cadunt, eluceatcꝙ in eis etiã aliquando nonnulla imago uirtutis atcꝙ probitatis, age uidea-
mus, num qua alia ratione pietatem huius Regis oſtendere poſsimus. Et ecce occurrunt
nobis templa Dei Opt. Max. partim inſtaurata, partim à fundamentis excitata, & multis,
Tẽpla magnificè culta, extructa, & ornata. magniscꝙ donarijs, & precioſis utenſilibus, ad ſplendorem ſimul, & uſum cultus diuini,
regali munificentia exornata. Atcꝙ ut Vilnenſem baſilicã, & Rupenſe, ſiue Scalcenſe fa-
num, & quædã alia, quæ nunc in mentẽ non ueniunt, præteream: hoc quidẽ certè delu-
brum pulcherrimum, & ſumptuoſiſsimum baſilicæ huic adiunctũ, quod ſepulchrum, &
monumentum ſuum ille eſſe uoluit, cum inſtituto iugiter & concinnè Deum colentium
ſacerdotum collegio, ferit oculos noſtros, & quodam auguſto ſplendore perſtringit.
Huic uerò baſilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis neſcit, quàm

ſedu-

ſedulò is, dum per ætatem, & morbum potuit, & quâm religioſè ſacris, cultuiq; diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precum eius aſsiduitatem, quid feſtorum dierum, ieiuniorumq; intemeratam obſeruantiam commemorem? in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, atque id extremis demùm aliquot annis, Medicorum ſuaſu, & Epiſcoporum permiſſu, ne dicam hortatu, ſibi indulſit. Quæ enim à teneris annis cum lacte quodammodò materno imbiberat, ad extremũ uſq; halitũ conſtanter & mordicus ea retinebat. Externi hi ſunt cultus, ritusq;, fateor, neq; in his cardo Religionis noſtræ uertitur: uera & interior pietas in mentibus, & uoluntatibus noſtris penitùs incluſa eſt. Ita ſanè. Sed cùm ea ſoli Deo perſpecta & explorata ſit, tamen his externis ſeſe nobis prodit, & exerit: ut ſic luceat, ſecundùm authorem ſalutis noſtrę Chriſtum, lux noſtra hominibus, ut ij uidentes opera noſtra bona, celebrent, & glorificent patrem noſtrum cœleſtem. Bona eſt enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. Ipſe quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæum magnoperè hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uerò prolixã Sigiſmundi in egenos, quorum uictus, ueſtitusq; parandi rationes uel morbus, ętas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris, & addictioris Deo uitæ profeſsio impediuiſſet, beneficentiã, & liberalitatem perſequar? Eadem opera lucem hanc diurnam accenſa lucerna illuſtrare coner. Cernitis en ipſorum turmas, non modò templum hoc, uerûm etiam uias, & plateas complentiũ, & orbitatem ſuam, tam benefico Rege amiſſo, miſerabiliter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus, & cęremonijs, ſacroſanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei miniſtrorum cõmodis, præclara uoluntas, & conſtantia, in iſta præſertim noſtri temporis licẽtia, & iſto nouarum rerum, quo nunc leuiſsimi quiq; homines flagrant, ſtudio, ſeu uerius pruritu, nónne maximum eſt ſingularis pietatis argumentũ? Vidit enim ſapientiſsimus Rex, in religione noſtra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquã inueniri poſſe, quàm ab ipſis Chriſti ſeruatoris noſtri diſcipulis, eorũq; ſucceſſoribus proximis, ſanctiſsimisq; patrum Concilijs conſtitutum, & publico Chriſtiani orbis conſenſu tot ſeculis retentum eſſet. Didicerat non h'c, aut illic, & in angulis omninò Chriſtum quęrendum eſſe: neq; uniuſcuiuſq; eſſe, arbitratu ſuo uerba, & inſtituta Dei interpretari: ſed Eccleſiã, Eccleſiam, inquam, in qua certa eſſet ac perpetua, ut inquiunt uetuſtiſsimi, ſanctiſsimi, & grauiſsimi doctores, Irenæus, Cyprianus, & Auguſtinus, tot ſeculis cõtinuata, uerorũ Epiſcoporum ſucceſsio, columnam eſſe, quemadmodum ait diuus Paulus, & firmamentum ueritatis. In ea ſola dari ſpiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoq; ſit ſacræ Scripturæ: non diſſenſionis, uerùm pacis Deus. Quo quidem illis carere neceſſe eſſet, quibus inter ipſos non conueniret: & qui ne ipſi quidem ſinguli ſibi conſtarent, ſed omni uento doctrinæ, quaſi nebulæ turbine exagitatæ, circumferrentur. Iam uerò illa, quòd moribundus ſacra Chriſti myſteria ritu Chriſtiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd ſe totum Deo religioſis uerbis, & ſuſpirijs commendabat, quòd in eius clementia, & miſericordia fiduciam ſuam omnem collocabat, quæ & iſti euidentiſsima, niſi fallor, ueræ pietatis indicia iudicant, nónne certa ſunt piè, & religioſè exactæ uitæ teſtimonia? Cùm igitur tanta pietate, quãta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigiſmundus, nihil mirum, ſi iuſtus quoq;, clemens, magnificus & benignus: ſi temperans, moderatus, pudicus, & modeſtus: ſi fortis, conſtans, patiens, & excelſo animo: ſi præteritorum memor, præſentium ſagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè, priuatimq; diligens & ſapiens prouiſor fuit. Non mirum, ſi in hac breuitate uitæ humanæ, magnisq; laboribus uiuendo octogeſimum ſecundũ annum attigit, ſi uiribus & ualetudine plerunq; firma fuit, ſi ſenſuum, ingenijq; uigorem ad extremum penè retinuit. Non mirum, ſi gratia, & authoritate apud ſuos pariter, & externos, ſummos iuxtà ac infimos ualuit: ſi ampliſsimum regnum, elatis poſt patrẽ duobus fratribus, maturè adeptus, bellis felix, & uictorioſus, pace multa beatus, uxoribus & liberis nõ infortunatus, ditionũ aliquot acceſsionibus locupletior, tam benè, tam quietè, tam feliciter, tantoq; bonorũ omnium fauore uno & quadraginta annis id adminiſtrauit: & florentius multò, quàm acceperat, non degeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirum deniq;, ſi ſempiternũ optimi, & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq; gloriam, niſi me uanum fallit augurium, apud longam poſteritatem celebris, inclytusq; rex retinebit: quippe, qui ſuperiores omnes Principes, & Reges noſtros non modico interuallo poſt ſe reliquiſſet. Nam quæ in ſingulis illis ſingula laudabilia fuerunt, ea hîc unus omnia complexus eſt. Boleslai Chrobri, ut ab hoc potiſsimùm ordiar, ſolertiam & magnificentiã: Cazimiri monachi, pacis & inſtaurandæ patriæ ſuperiorũ temporum iniuria afflictæ, ſtudiũ: Vuladislai eius filij manſuetudinẽ, Boleslai Criuouſti uictorias, Criſpi prouidentiã, Miezislai ſenis gra-

Sedulitas in templis.

Obſeruantia inſtitutorũ Eccleſiaſticorũ.

Externus cultus Dei.

Tob. 12.

Matth. 6.

Eleemoſyna Sigiſ.

Conſtantia in fide, & religione Catholica.

Eccleſia, & doctores antiqui.

Matth. 24.

1. Tim. 3.

1. Corint. 14.

Epheſ. 4.

Ritus Chriſtiani in moriẽte.

Virtutes Sig. in ſpeculum Principibus poſitæ.

Aetas 82 annorum.

Pater patriæ Sigiſm.

Poloniæ regis uirtutes.

nis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iuſtitiam, Leſci albi excelſum animũ, Boleslai pudici Religionem ac temperantiam, Leſci nigri moderationem animi: Vuladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduerſis patientiam: Cazimiri magni, in ornando, & muniendo Regno ſtudium atq; diligentiam: Iagellonis aui, ſi non propagando, certè in amplificando cultu diuino, pietatem, laborẽ, & munificentiam: Vuladislai patrui magnanimitatem, & clementiam: Cazimiri patris facilitatem, & offenſarum perbreuem memoriam: deniq; Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem.

Sigiſ. omnibus excellentior.

Has, inquam, omnes omnium, illorum uirtutes ſolus Sigiſmundus nõ modò æquauit, ſed ſuperauit etiam: ita, ut nulla cuiuſquam eloquentia, nedum infantia noſtra, ſatis dignè, & pro meritis eum laudare poſsit.

Oratio Sig. ad Polonos.

Sed iam ipſum ex auguſto illo mauſoleo, in quo heri reconditus eſt, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus. Quàm iuſtè, quamq́; moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta fœlicitate Regnum hoc auxerim, ornauerim, & cumulauerim, uos ipſi probè noſtis: aut ſi qui per ætatem intelligere, & iudicare adhuc non potuiſtis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, diſcere poteſtis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis poſtulo, ut ſi quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulciſsimis referatis, morte mea pupillis.

Pathetica filij commẽdatio.

Filium hunc meum unicum, quem ipſi uobis Regem, mihi ſucceſſorem, me uolente, & poſtulante, iam pridẽ deſignaſtis, eodem quo me, aut maiore etiam, ſi poteſtis, ſtudio proſequamini, conſilijs adiuuetis, conſentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum ſuam rem agunt, ueſtram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi prę ſe ferunt, utrinq; ut gratiam ineant, & opes, potentiamq́; ſuam augeant, & ſtabiliant. Cernitis qualia nunc ſint tempora, quouſq; domi progreſſa ſit multorum audacia, quanta huic Regno, & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendum eſt, ne nõ modò imperium ueſtrum, & Reſp. uerùm etiam libertas, & uita ueſtra, ueſtrorumq́; in extremum diſcrimen ueniat.

Conſiliũ regis

Id uerò ita demũ rectè prouidebitis, ſi ſublatis omninò quorundã factionibus, diſsidijs, & ſimultatibus mutuis, amore, & officio erga uos inuicẽ: erga Regem uerò ueſtrum ſtudio, & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nunc formidoloſi nonnullis uidemini, formidabiles uicinis ueſtris, hoſtibusq́; ſitis.

Verba Sigiſ. ad filium.

Ad te uerò, fili chariſsime, hæc mea eſt oratio. Illo autem habitu, illoq; uigore, hæc tu, Sigiſmunde Auguſte, patrẽ tecum loqui exiſtimato, quo fuit, cùm tibi huius Regni habenas, ſceptrumq́; traderet. Nihil eſt, quòd te unà cum matre, & ſororibus tuis, puellis lectiſsimis, propter mortem meam tantoperè excrucies. Mihi quidẽ ego meo tempore, annorũ, uitæ, glorięq́; ſatur, non dico mortuus ſum, ſed ad beatiorem uitã, regnumq́; melius migraui. Vt autem ueſtro quoq; & horum omniũ tempore id factũ eſſe uideatur, ſecundũ Deum in te, fili, maximè ſitũ eſt. Tibi, mi fili, deinceps, & mater, & ſorores, & uerò Reſp. maximè curæ eſſe debebunt. In te ſpes omnes omnium, quas fruſtrari te ęquum nõ eſt, ſitæ ſunt. Nonnihil quidẽ nobis debet Polonia, quemadmodũ audiſti, ſed nos illi multò plus. Quippe quæ nos ſibi, maioresq́; noſtros, poſthabitis quibuſdam illuſtrioribus, & elegantioribus, atq; etiã potentioribus fortaſſe, Reges aſſumpſit, & ſumma fide, ſtudio, obſequioq́; coluit. Te, quemadmodum ipſe noſti, puerulũ etiamtum, regio diademate inſigniuit.

Aurea pij patris monita.

Ad eius igitur ſalutem atq; dignitatem, uiciſsim te uoluntatẽ tuam, ſtudia & conatus omnes adiungere in primis æquum eſt. Id uerò ita demũ rectè facies, ſi omnibus te æquabilem, familiarem uerò non niſi grauiſsimis, & ſapientiſsimis quibusq́; præbebis: ſi nullius ius, & innocentiam, neq; gratia, neq; odio cuiuſquam opprimi ſines: & in iudicijs exercendis, non cuius cognatus, neceſſarius aut cliens quiſque ſit, ſed quàm iuſtam cauſam habeat, attendes: ſi tenuiores à ui & iniurijs potentiorum uindicabis: ſi honeſtatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: ſi nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus abſq; conſilio ſenatus quicquam ſtatues: cum iuuenibus uerò, & iuuenili ardore præditis, conſilia non temerè cõmunicabis: ſi aſſentatoribus aures non accommodabis (blandum enim eſt malũ, ſed peſtilens in primis regnis atq; regibus, aſſentatio) ſi diſſenſiones ordinũ, & ſimultates procerũ, inter ipſos authoritate tua penitùs extirpabis: ſi deniq; pietatẽ atq; religionem ſanctiſsimã ſedulò & ex animo coles: neq; ab inſtitutis maiorũ, & iam inde ab exoriente religione Chriſtiana apud omnes gentes recepto, & ad noſtra uſque tempora tranſmiſſo, retentoq́; cultu Dei Opt. Max. uenerandisq́; cæremonijs atque dogmatibus, te cuiuſquam, uel inſidioſis blanditijs, aſſentationibus, & illecebris auocari, uel importunitate auelli ſuſtinebis. Harum rerum omnium exempla domeſtica habes, ſatis, niſi fallor, illuſtria. Non ignoras, fili, quo ſucceſſu, qua fœlicitate, quantaquę gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo

Opt. Max.

Opt.Max. quem ſedulò, ritéq; coluimus, acceptũ referimus. Exiſtimare autem debes, neque regnum, neq; quicquam omninò ſanctum & inuiolabile eſſe poſſe, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili ſuauiſsime, ad laudem, ad beneuolẽtiam hominum, ad ſalutem, tranquillitatemq; ditionum tuarum, denique ad decus, & immortalitatem graſſandum eſt. Hac certus eſt, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hęc tecum Sigiſmunde Auguſte, pater: illa Rex ueſter uobiſcum, uiri Poloni. Reliquum eſt, utriq; ut ſanctiſsimis, & ſaluberrimis monitis eius obtemperetis, eiusq; præclara erga uos merita, aſsidua pietate, & grata memoria ſemper proſequamini: omnesq; pariter eum, uti debemus, uiuorum, & mortuorum Deo, apud quem nemo ſatis iuſtus & inſons eſt, aſsiduis precibus commendemus. Viciſsim ille in cœlis, uti ſperamus, pro nobis orabit: & quorum ſaluti, & incolumitati omni ratione, quoad uixit, conſuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura, & moleſtia ſolutus, ſtudium ſuum in placando Deo. Opt. Max. deeſſe patietur.

IN FVNERE SIGISMVNDI IAGELLONIS, POLONIAE REGIS, STANISLAI ORICKOVII RHVTENI ORATIO.

REx noſter mortuus eſt, ſi tamen ille mori potuit, quem ſua præſtans atque Regia uirtus immortalem ante obitum reddiderat: quam ille cùm conſtãter in omni uita coleret, quid tandem eſt, cur hunc mortuum dicamus eſſe potiùs, quàm hoc mortali corpore exutum, ad illam immortalem uitam abijſſe, ad quam ſibi iter ſobriè, iuſtè, ac piè uiuendo parauerat? Abijt ergo hinc, nos flenteis ac dolenteis reliquit in hoc ſqualore ac ſordibus, quibus obſiti, in funere ipſius comparemus nobis cum illo perière omnia Equites: illi uerò nihil præter hoc mortale corpus deceſſit: pro quo tamẽ ipſo, cumulatur nunc ipſius acta uitę ęternitate, atq; immortalitate ſempiterna. Noſtra autem hæc mors ueriùs, quàm uita illius à nobis diſceſſu, quàm afflicta, exinanitaq; ſit, teſtes ſunt mœror hic ueſter, ac ueſtræ piæ lachrymæ, quibus deflemus non interitum Regis noſtri, qui nullus illi eſt, ſed orbitatem noſtram. Amiſimus enim, Equites non Dominum: nihil enim ille minùs nobis fuit, ſed iuſtiſsimum Regem, atque indulgentiſsimum Patrem, qui cùm unum, & † quadrageſimum annum regnaret apud nos, quod exemplum regnans non dedit iuſti ac moderati Imper. aut quod monimentum poſt ſe non reliquit in hoc regno, humanitatis, manſuetudinis atque beneficentiæ erga uos ſingularis? Quocunque te animo atque oculis conuerteris, plena omnia exemplorum illius ſapientiæ, iuſtitiæ, fortitudinis, temperantiæ ac uirtutum omnium reliquarum reperies: ſiue Eccleſ. Dei uideas, quam ille integram atque incorruptam in Polonia præſtitit: ſiue ipſam Rempublicam, quam ille tanquam bonus pater unicam filiam in ſinu ſuo complexus, tam domi, quàm foris, tam pace, quàm bello, fouit, auxit, ac omnibus ornamentis cumulauit, in qua quidem Republica talem ſe ille Regem geſsit, ut & omnes ante ſe Reges facilè uinceret, & cæteris poſt ſe ſpem imitandi adimeret. Cedant huic omnes Reges: ſoli etiam ſcientiam regnandi concedant. Non Cyrus ille, non Ageſilaus partem laudis æqualem ac gloriæ cum hoc petant, qui non tam rebus ipſis, quàm ſcribentium ingenijs magni fuerunt: de ijs enim non ad ueritatem hiſtoriæ, ut uidetur, ſed imitationis exemplum Græci homines multa fictè ſcripſerunt. At hic noſter Sigiſmundus Regum Rex, non ſolùm benè uiuendo ac ſapienter regnando Cyrum atque Ageſilaum ſuperauit, aut ſi quid in Regum genere maius hiſce fuit, ſed etiam illorum ipſorum ſcripta, qui de illis Regibus eloquentiſs. copioſiſsimeqúe ſcripſerunt. Meliùs hic uixit, quàm illi dixerunt, meliùs regnauit, quàm præceperunt. Ita Sigiſmundus Rex noſter non fictum, neque ſtylo adumbratum, ſed uiuum exemplum, atque rebus ipſis expreſſum. Cæteris Regibus à Deo fuit propoſitum, ut in hoc Rege, ceu in quodam illuſtri monumento, eſſent repoſitæ omnes regiæ uirtutes, unde ſumi poſſet, quò humanum genus ſeruari, quò regna adminiſtrari, quò iura, mores, inſtituta, leges in hominũ uita ſanctè ac quietè poſsint retineri. Quid? ſolúsne Regib. ille exemplũ uiuendi fuit? minimè uerò Equites. Nemo enim etiã ſortis infimæ reperietur, qui ad benè, beateq; uiuendũ ex hoc Rege exemplũ non poſsit ſibi ſumere: ſiue enim religionẽ ipſam ſpectes, quẽ anachoritam ſanctimonia uitę nõ uicit? ſiue etiã has uirtutes uitæ cõmunis conſideres, nempe patientiã, obſequiũ, modeſtiã ac temperantiã: quis nõ dico in ſummo Imp.

† quadraginta annos regnaret.

Rex,

Rex,ſed homo ipſe priuatus,quē anguſta res coërcet,hac iſta cōmendatione Sigiſ.par fuit? Pauci equites,& haud ſcio, an aliquis omninò fuerit.Ita ille ſummam uitæ abſoluit,ut ſapientia Reges:priuatos uerò moderatione uitæ antecelleret,talemq; ſe in omni uita priuatim ac publicè præberet, ut id nulla orationis copia, ut par eſt, explicari poſsit,ne illius quidem Xenophontis Græci, cuius ore Muſas tum loquutas ferunt, cùm Cyrum illum atque Ageſilaum uerbis magnos faceret. At ne me quis ad Græcorum morem, temporis ac luctus ueſtri: cauſa magna hæc facere exiſtimet: oſtendam, Equites, talem Regem nos amiſiſſe,qualis in Polonia ante Sigiſmundū nemo,extra Poloniā uerò pauci omninò apud omnes gentes fuerunt,ſiue bona ipſius propria ſpectes,ſiue quæ illi natura, aut fortuna largita fuit, conſideres, ut meritò mors huius optimi Regis dolorem huic Senatui, mœrorem Equeſtri ordini,ſqualorem Poloniæ, luctum ac gemitum omnibus attulerit: &,ut hæc ex iuſto dolore profecta eſſe,ac amore intimo omnes intelligant,breuiter mihi dicendum eſt,quod genus uiri fuerit, qui in regnando mores,quæ fides erga illum, & uoluntas ueſtra. Vtilis erit & grata hæc oratio non ſolùm nobis in malis noſtris, ſed etiam his,qui cum laude uiuere,aut glorioſè regnare concupiuerint. Sic enim de Sigiſmundo Rege loquar,ut nihil niſi ſingulare, niſi regium, niſi diuinum, de hoc Rege à me ſitis audituri:idq; quod dicam,non facultate orationis meæ,à qua longiſsimè abſum,illuſtrabo, ſed rebus ipſius geſtis atq; exemplis, cum ſua ſponte clariſsimis, tum uerò nobis notiſsimis. Non abutar enim conſcientia ueſtra, Equites: falſam enim gratiam ab illo mortuo quid inire ſtudeam, quæ tota morte ipſius ſublata eſt? Sola illius uirtus manſit immortalis, de qua ſine inuidia audiendum eſt: ut illius clariſsimi uiri recordatione ac deſiderio uota faciamus, quo Deus noſter ſimiles Sigiſmundo regnare in Polonia uelit, ſi non omnes,(nam id ſperare ferè iam fas non eſt) at ſaltem aliquos, hoc nos certè animo eſſe in hoc exequiarum munere conuenit, ut Deus non huic tantùm mortuo, ſed etiam ipſi Poloniæ regno,nobiſq; ſit propitius,noſtraſq; res afflictas,atq; in deſperationem propemodum adductas, benignus adſpiciat me etiam, ut attentè audiatis, etſi rogandi non eſtis, mœror enim hic ueſter uos ſatis attentos facit, tamen ut conſuetudinem ſeruem, rogo.

Vuladiſlaus quatuor, non quinque ſyllabarum eſt.

** aut nationũ*

Sigiſmundus Rex, auum habuit Vuladiſlaum Iagelionem, qui ex Lithuania gente in Polonia regnauit primus:uirum omnibus tam bellicis,quàm Religionis laudibus cumulatum: qui cùm octo & quadraginta annos in Polonia regnaſſet, multa trophæa de hoſtibus omnis generis conſtituit, inter quos Germanos memorabili pugna ad Dumbrouunum in Pruſsia deuicit: &,quod nulli unquam Regum *,neque nationum de Germanis licuit,hic ſolus eſt inuentus,qui, cæſis in acie uno die Germanorum quinquaginta millibus,Germanos à Polonis poſſe uinci docuerit. Prætereo alias uictorias atque triumphos ipſius uarios atque infinitos, quod illi nunc nihil ad nos, & ſi ad nos, nihil ad hoc tempus, de quibus tamen eruditi homines multa ſcripſerunt. Hoc tamen dicam,id quod à patribus traditum meminiſſe debetis, magnum hunc, & excellentem Regem, ac admirabili regnandi ſapientia in Polonia fuiſſe, qui non ſatis ſe functum officio ac munere regio putabat, ſi tantùm res humanas adminiſtraret, niſi etiam res diuinas ſummo ſtudio curaret. Itaque Luthuanam ſine Deo gentem ac impiam antehac, ad ouile Chriſti primus adduxit,in Eccleſiamq́ue dicauit: deinde,cùm literas ipſe nullas ſciret, tamen hic omne literarum genus ac Muſas ipſas, tam Latinas, quàm Græcas, in Poloniam introduxit, nullum regnum eſſe ratus abſque literis, nihilq; ſancti ac iuſti, neque honeſti ibi poſſe eſſe,ubi Philoſophiæ non uerſaretur nomen: quod illa ex agreſtibus ciuiles,ex immanibus mites, ex barbaris doctos, ex hominibus poſtremò Deos faceret. Huic ergo tam excellenti, ſiue arti, ſiue uirtuti, ſiue diuinitati potiùs cuidam Vuladiſlaus Iagello domicilium in ea urbe collocauit, quæ caput ipſius Regni fuit. Cracouiæ enim gymnaſium condidit, quod omni uirtutis, ingenij ac doctrinæ laude ad hanc diem floret, ut indè,tanquam ex equo Troiano innumerabiles uiri prodierint, ſapientia, & doctrina præſtantes. In hoc enim gymnaſio Iagellonis opera, non ſepoſita aliqua Philoſophiæ, ſeu ſapientiæ pars tractatur,ſed tota ipſa omnibus ſuis partibus perfecta atque abſoluta. Summa hæc laus eſt, Equites, ingens Iagellonis gloria immortale etiam in uos, liberoſq; ueſtros meritum huius optimi & diuini Regis,quo ille tanquam luce quadam,atque ſplendore mirifico, obruit omnes uictorias, laudeſq; non ſolùm ſuas, ſed etiam aliorum, qui Sarmatiam illam feram, & indomitam hac iſta humanitate literarum expoliuit: ut,cùm ferocius gente Polona anteà fuerit nihil nunc contrà beneficio doctrinæ hac eadem nihil uideatur eſſe manſuetius,neque humanius. Hanc ego humanitatem, quàm in templis, quàm in foro, quàm in regno ac in moribus noſtris uerſari uidetis, Iagelloni Regi omnem debemus: qui accerſitis in Poloniam literis, adhibitisq́ue earum Doctoribus, nos ab agreſti uita ad ciuilem uocauit, nobisq́ue perſuaſit, humanitate, & do-

ctrina ni-

ctrina nihil eſſe melius: contra uerò, feritate ac inhumanitate nihil eſſe homine indigni-
us: qua una re atque ſola immortalem gloriam ille eſt adeptus. Nam uincere bello Ger-
manos magnum quidem illi fuit: ſed quod uictoriæ non bonorum uirorum ſunt tantũ,
ſed interdum etiam malorum, ideò uera carent laude: at curare, ut piè, caſtè ac religiosè
uiuatur ab his, quibus præſis ſolius eſt (mihi credite) hominis pij, caſti atque religioſi. Iam
uerò, niſi diuino aliquo animi motu Iagello Rex maiora concupijſſet, & niſi fuiſſet † na- † natiua
tura philoſophia in huius uiri mente quædam, quomodo ille, aut de literis ipſis, aut de il-
lorum Doctoribus, ac de gymnaſio condendo cogitare potuiſſet, præſertim cùm literam
ipſe legeret nullam? Quàm autem chara fuerit Deo Opt. Max. hæc Iagellonis mens atq;
uoluntas, inde apparet, quod ipſius genus longè, lateq; regnare, non in Sarmatia ſolùm,
ſed in Hungaria, Bohemia, Sleſia atque Morauia longæuum ac glorioſum uoluit: ut Ia-
gellana progenies ſingulari Dei beneficio edita in hanc lucem eſſe uideatur ad retinen-
dos homines in hac ciuili ſocietate ad erudiendam uitam illorum communem, ad conſti-
tuenda regna, ad unienda imperia: denique ad proferendos fines humanitatis atq; reli-
gionis. Iam uidetis, Equites, quæ ueſtra eſt ſapientia, è quo fonte profluxerit Sigiſmun-
dus Rex ad hominum uitam gubernandam atque conſeruandam, quàm puro, quàm ſan
cto, quamq; repleto omni militiæ atque ſapientiæ laude immortali. Sed antequam de Si-
giſmundo dicam, audite per quos uiros hæc auita uirtus ad Sigiſmundum peruenerit.
Iagellone è uiuis ſublato Vuladislaus eius filius maior natu huius autem Sigiſ. patruus,
regnum paternum ſuſcepit digniſs. filius illo patre, ac ſucceſſor, in tuendo paterno regno
omnium acerrimus: qui extrema pueritia à Polonis Rex eſt factus: ineunte uerò adole-
ſcentia, Rex eſt ab Hungaris abſens expetitus, bello Turcico maximo atque acerrimis
hoſtibus. Tanta opinio de illo animos omnium peruaſerat, ut in illius indole ſalus omni-
um gentium repoſita putaretur, ita ut & Polonis dare ſalutem, & Hungaros liberare pe-
riclis poſſe uideretur. Tanta uirtus huius Regis fuit, tantus ad uirtutem impetus, ut præ-
ter ætatem periculoſiſsimis temporibus maximis undique ſeptus hoſtibus duo regna
maxima Sarmatiæ atq; Hungariæ, ſumma atque incredibili uirtute conſeruârit. Scythas
in Ruſsiam irruentes ſępè uicit, Valachos Polonis adiunxit, Ammurathem ipſum ſpe at-
que cupiditate Hungariæ imminentem cum uniuerſa Aſia ex Hungaria uictum, fuga-
tumq; expulit atque eiecit: cui quidem Regi, ueluti Aaronem quendam ſanctiſsimum
atque fortiſsimum uirum Ioannem Capiſtranum de familia Franciſci, Eugenius Quar-
tus in ſocietatem Turcici belli miſerat: quo ille adminiſtro atque comite non ſolùm Hun
gariam, ſed omnes Chriſtianorum prouincias ab æterno interitu conſeruauit. Nam
quandiu uita incolumis Vuladislao fuit, tandiu Turcarum genus minus potens, ac mi-
nus formidabile prouincijs noſtris fuit. Illo uerò Varnenſi prælio uicto, quot ille uirtuti
ac rebus ſecundis cõfiſus, impari militum manu cum Amurathe conflixerat, tantùm Tur
carum tyranni poſtea ſunt adepti, quantum nunquam eo uiuo optare ſunt auſi, in quo
tamen prælio enituit illa Iagellonis excellens atque inuicta in hoc Rege uirtus: cùm e-
nim inclinaret iam uictoriæ, ſpesquè in ſola reſtaret fuga, & cùm cæteri exceptis Polo-
nis, fugerent omnes, ille ueluti Cæſar alter, ſui oblitus, in confertiſsimas hoſtium cohor-
tes, opem laturus ſuis, cum magna hoſtium ſtrage ſe immiſit: & cûm quidam ui ex præ-
lio reuocare iuuenem conarentur, ferox monitoribus reſpondit, Non eſſe ſui ſanguinis
uincere uelle, & fugere: ô generoſam mentem, & magno Rege dignam. Non ego te eo
prælio perijſſe dicam, Vuladislae, neque immaturam mortem hoc loco deflebo tuam.
Viuis enim rerum geſtarum gloria, & quandiu hic Sol terras adſpiciet, uiues. Nam
quod tibi aut puerilis ætas negauit, aut immatura mors ademit, id tu ſuppleuiſti uirtu-
te tibi: quam ad hanc diem, non Hungari ſolùm, pro quibus ſanguinem fudiſti, neque
Poloni, quorum cum patribus illo in prælio occubuiſti, ſed illi ipſi Turcæ, gentesquè o-
mnes barbaræ â te deuictæ uenerantur, fatalemquè tuum ſanguinem ad delendum O-
thomannicum nomen ſibi eſſe arbitrantur. Sed me longiùs prouexit Equites, recordatio
huius Regis cum grato quodam deſiderio coniuncta, & quod hoc intuens corpus, de il-
lis quoque recordor, qui ex eodem ſanguine erant creati, unde & hoc erat ſumptum.
Nunc ergo relinquam patruum Sigiſmundi, tanti ac tam inuicti ſpiritus Regem, & ad
parentes ipſius iam uobis breuiter oſtendendos deſcendam. Vos quæſo, quod ad-
huc feciſtis, me diligenter audiatis: Vuladislao Varnenſi prælio extincto, Caſimirus
frater, huius autem Sigiſmundi pater, Regnum ſuſcepit fraternum, atque paternum, &
quinque, & quadraginta annos in Polonia regnauit: quo in ſpacio res ille tantas geſ-
ſit, ut, ſi de ſingulis mihi dicendum ſit, abuterer tempore, & auribus ueſtris, Equites,
ipſe etiam me ignorare uiderer, ſi ad res magnas huius excellentis Regis Orationem
nequaquam parem adhiberem, præſertim cùm ad ipſum Sigiſmundum tota properet
oratio.

oratio. Hinc tamen Caſimirus quantus Rex fuerit, inde ſcire poteſt, quòd contra po-
tentiſsimos Reges atque ſummos Imperatores, non ſolùm ſuæ ætatis, qua ille regna-
uit, ſed omnis ante illum memoriæ, Poloniæ Regnum incredibili uirtute defendit. Nam
cum Matthia Rege Hungariæ fortiſsimo atque bellicoſiſsimo, bellum in Sleſia acer-
rimum geſsit, & Stephanum Valachiæ Palatinum, bellatorem inclytum parere Polo-
norum imperio coëgit, & Mahometem Turcarum tyrannum ex Valachia expulit, pa-
cemqúe petere compulit, Pruſsiam maximo bello perdomuit: Moſcouiam deuicit: Scy-
thiam ſæpê repreſsit: pacem, ocium ac tranquillitatem, armis atque legibus in ſuo regno
diligenter cuſtodiuit: quibus ille rebus cùm eſſet apud omnes clariſsimus, facilè obtinu-
it, ut externis etiam auxilijs regnum Poloniæ muniret, quod ſciret regna, niſi finitimo-
rum opibus ac beneuolentia iuuarentur, firma non eſſe. Itaque quod armis atque bello
aſſequi non potuit, ut pax illi tum Germanis de Pruſsia eſſet, id uxore ex Germanis du-
cta eſt aſſequutus. Nam de domo Auſtrię clariſsima, atque totius Germaniæ potentiſsi-
ma, eaqúe imperiali, uxorem duxit Eliſabetam, huius iſtius Sigiſmundi matrem: filiam
* Quæ autem Alberti Ducis, qui idem Romanis, Hungaris, atque Bohemis Rex fuit * cuius
nuptiæ, cùm eſſent plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, ac regiæ cuiuſdam maieſtatis, ita
tamen fœcunditate atque prole beatæ fuerunt, ut uix è ueteri Regum memoria ullius
nuptiæ cum his Caſimiri conferri queant: nati enim ſunt inde filij ſex, omnes patri ſuper-
ſtites: quorum ſerie quadam mirabili atque diuina, Vuladislaus natu maior, in Hunga-
ria regnauit uiuo patre: Ioannes Albertus autem in Polonia patri ſucceſsit: illi Alexan-
der, huic uerò Sigiſmundus hic Rex: reſtabant duo, quòd illis credo meliora regna hiſ-
ce terrenis debebantur, Caſimirus, & Fridericus, quorum alter in Diuos relatus eſt: al-
ter uerò urbis Romanæ Cardinalis fuit: filias quoque ſeptem numero, ex hoc eodem ma
trimonio ſuſceptas, omnes Germanis principibus in matrimonium dedit, atque ita ge-
nere ac ſanguine ſuo cunctam Germaniam Caſimirus compleuit, ut pauci ſint ex omni-
bus Germanis principibus, qui conſanguinei non ſint Polonis. Fœlix Caſimirus haci-
ſta Deo grata, ac tam illuſtri apud omneis gentes ſobole, ex quo tot ac tanti orbis terræ
conſeruatores prodierunt: qui fœlicior, ne in ſuſcipiendis liberis, an diligentior in edu-
candis fuerit, non facilè dixerim. Nam ut filias prætermittam, quæ ſumma pudicitia, &
digna illo loco ac genere cura à matre ſanctiſsima atque diligentiſsima fœmina educa-
bantur: filij certè ea diſciplina fuerunt inſtituti, ut non Regis filij, ſed priuati cuiuſdam ui-
derētur eſſe. Nullus in ijs educandis regius ſumptus, luxus nullus, ſed ſumma moderatio
in uictu, amictu, atque cultu adhibita fuit. Norat ſiquidem ille ſapientiſsimus Rex at-
que idem pater optimus, fundamentum eſſe omnis reliquæ uitæ cùm priuatæ, tum pu-
blicæ inſtitutionem ipſam, educationemqúe puerilem. Hinc enim petuntur primùm
rudimenta illa ad laudem, & ad gloriam diſpoſita, nempè quid honeſtum, quid turpe,
quid iuſtum, quid iniuſtum, quid expetendum, quid fugiendum ſit, quid Deo, quid pa-
rentibus, quid amicis, quid ciuibus, quid legibus, quid ipſi denique Reipublicæ debeas,
quæ niſi tu ineunte ætate, in anguſta ac ſæuera uita cognoueris, inutilis homo, pernicio-
ſus Rex tuis futurus ſis, neceſſe eſt. Quid enim per Deos immortales ab eo expectes,
qui ſine ullis honeſtis præceptis ex puellarum cœtu emerſus, à cantu, à tibia, à luxu, à tri-
pudijs, à uino, à ſomno, à ſtupro, ad ſummum imperium acceſſerit? Iactabit ſe, mihi cre-
de, illius intemperantia in illa copia inſolentiùs, neque quomodo proſit, ſed quomodo
obſit rebus communibus cogitabit. Nam cùm uoluptas ipſa per ſe uirtuti ſit inimica,
tum uerò ſi ad illam poteſtas aliqua maior, aut imperium accedat, in furorem agitur, de
ſtatuqúe omni mentem exturbat humanam. Ex hac tali ratione illæ humani gene-
ris peſtes prodiêre partim crudeles, partim uerò effœminati tyranni. Hinc enim Buſiris
atque Phalaris illi ueteres: hinc Nerones iſti recentiores ac crudeles tyranni: hinc eti-
am effœminati Sardanapali ſunt orti: quorum uitam ſi inſpicias, facilè reperies ineun-
tem ætatem illorum, non parſimoniæ, neque diſciplinæ radicibus, ſed ipſius uoluptatis
atque licentiæ illecebris nixam fuiſſe. Horum exemplis admonitus Caſimirus Rex, ni-
hil priùs habebat, quàm ut illam primam filiorum ſuorum ætatem certis legibus pudo-
ris, uerecundiæ, modeſtiæ, atque ipſius Religionis adſtringeret, certò ſibi perſuadens, ta-
leis filios ſuos in regnando futuros, qualis illorum educatio præcederet, & meritò qui-
dem: inſtitutio enim puerilis Regum ipſorum, primùm proculdubiò medium atque po-
ſtremum illis in regnando eſt. Hinc enim omnis ornatus uitæ, Regibus eſt petendus:
hinc contra fortunæ tela præſidium ſumendum: hinc conſilium, hinc authoritas ac gra-
uitas petenda: denique id, quod caput eſt, quid ſit Regem eſſe, quid deceat illum, quod
officium Regis, qui uultus, inceſſus, uictus, habitus: hæc ſola recta inſtitutio Regi de-
monſtrat. Non capit hæc, mihi credite, anguſta ac nulla bona inſtitutione erecta mens,

ſed ua-

ſed uacillat ac titubat in omni Regio officio ac munere. Qui enim Rex hæc puer non didicit, is uitam miſeram, deſertam, contemptam, infamem, ac obtrectationibus expoſitam agat neceſſe eſt. His ergo malis atque his incommodis omnibus ab initio Caſimirus ſtatuit occurrere, præpoſtere ſe facturum ratus, ſi Regnum ipſum filijs poſt ſe relinqueret: filios autem ipſos, quibus illud ſeruaret, negligeret: quare ne uideretur (ut dicitur) plus curare calceum, quàm pedem: ſumma ope requiſiuit, cui nam inſtituendos filios ſuos traderet. Erat illis temporibus uir doctus, & bonus Ioannes Longus, Olugos à Polonis uocitatus: cuius uita probata, ac inculpati mores, cùm illius commendarent doctrinam, facilè Caſimiro fuit perſuaſum, qui hunc filijs ſuis Doctorem accerſierit: ut ex eius uiri præceptis atque inſtitutis, ueluti ex fonte quodam, atque totius honeſtatis radice flueret illa regia diſciplina, quam docti homines ſummam eſſe rerum omnium uoluerunt: quæ mentem, linguam ac rationem futurorum Regum, ad Reipublicæ gubernationem cum ſumma laude dirigeret: ſic Caſimirus non aliquem externum, aut alienigenam, ac ignotæ uirtutis hominem, filijs ſuis præceptorem delegerat, ſed Sarmatam ac Polonum, eundemque ſpectatæ doctrinæ ac integerrimæ uitæ uirum. Ita ille non in externa inſtitutione, neque in peregrina adoleſcere mentem liberorum ſuorum uoluit, ſed in Polona atque domeſtica: nec iniuria. Vt enim ſemina, ſi in peregrinam mandentur terram, amittunt uim ſuam, ſæpeque in diuerſum genus abeunt: ſic puerorum ingenia inſtitutione degenerant à patria uirtute, ut ex duro Scytha mollis fiat Arabs, ex Latino Græcus, ex Polono Italus. Quare Caſimirus, cùm ſe ſciret genuiſſe Reges, non Italis, non Græcis, neque Indis, ſed ſolis Polonis: cauit diligenter, ne quis primam illam indolem, niſi Polonus fingeret. Adhibuit itaque Ioannem Longum, ut Polona inſtitutione, Polonus ipſe bonos Reges Polonis eò diligentiùs efficeret, quantò in illorum inſtitutione ſalutem non ſolùm Regni, ſed ſuam etiam incluſam eſſe uideret. Hoc ergo munere Longus non minùs difficili, quàm operoſo ſuſcepto, ſtatim ab initio amouit è conſpectu illius teneræ ætatis peſtem ac perniciem iuuentutis libidines omnes, & illarum authores. Non erant auditi in Longi ludo uerſus impudici, non cantus, neque ſymphonia turpis, quæ aculeis nequitię incendunt ad uitium iuuenum menteis, nunquam ibi ſunt uiſi turpiloqui, nunquam ebrioſi, nunquam mimi, nunquam amore ac uino, & mendacio corrupti hiſtriones: denique nunquam illa dijs irata, quam Itali appellant, maſcara in ludo illo fuit: nihilque earum rerum omnium, quarum imitatione atque conſuetudine in uitium labitur iuuenilis ætas, taliſque fit, quales ſunt ij, quorum conuictu lætatur: cum claudo enim (ut dicitur) claudus eris. Quare aures illorum Regum ab auditu oculos à conſpectu talium flagitiorum diligenter fidelis magiſter continebat. Libri apud illum à Regibus illis pro maſcatis tractabantur: uiri boni ac moderati, pro hiſtrionibus cum Regibus illis uerſabantur: parſimonia uitæ, morum repræhenſio, malorum irriſio, uirgæ medius fidius ipſe, atque plagæ, adminiſtræ illius inſtitutionis erant, atque comites: meminique me audire de noſtris ſenibus, Caſimirum dicere ſolitum, nullum ſe acroama audire ſuauius, quàm eiulantem, ac uirga cæſum ab illo Magiſtro filium: ô Regem Sparta dignum, qui in illis lachrymis, ac in illius uitæ anguſtijs fundamenta benè ac ſapienter regnandi filijs ſuis repoſita eſſe arbitrabatur. Itaque cùm magnarum rerum cupiditate, monitore Ioanne Longo, incenderetur aſsiduè præclara illa ad uirtutem indoles, uidetis quos fructus maturitate ſua poſtea tulerit. Quid enim aliud cauſæ putatis eſſe, quòd omnes uicinæ gentes, atque nationes, ad Caſimiri domum, quaſi ad Philoſophi ſcholam concurrerent, unde non ſolùm Reges regnandi, ſed etiam magiſtros benè uiuendi peterent? Nulla fuit alia, Equites, niſi ipſius inſtitutionis opinio. Hac enim impulſi ſunt Hungari, ut ab illo Vuladislaum Regem ſibi peterent: hac eadem Bohemi adducti Ioannem Albertum expetiuerunt, ita Alexandrum Lithuani, ita Sigiſmundum Sleſij: ô fœlicem tali prole Caſimirum: ô ter, quaterque beatam Poloniam, quæ tantæ indolis primùm, deinde uirtutis parens atque altrix extitit: quæ quanta fuerit, teſtes ſunt omnes gentes atque terrarum oræ ultimæ, quæ ab hac iſta uirtute, aut ſeruatæ, aut deuictæ, aut cum Poloniæ Regno ſunt coniunctæ. Nec mirum nacta enim fuit hæc uirtus naturam Imperio aptam: ad quam cùm acceſsiſſet uſus, confirmatioque doctrinæ, ad tantam laudem, dignitatemque peruenit: & cùm omnes iſti optimi atque omni laude digniſsimi fratres florerent ingenij gloria: ſic tamen inter hos Sigiſmundus excelluit, ut tantum ipſe uinceret omnium teſtimonio fratres, quantum illi uincebant reliquos omnes. Nam quæ ueſtra opinio, quanta etiam ſpes omnium de hoc iſto iuuene fuerit, teſtes ſunt comitia illa Caſimiro mortuo Pitrokouiæ habita, ubi cùm de Rege deligendo deliberaretis, hunc natu minimum, fratribus maioribus Ioanne Alberto, ac ipſi Alexandro, anteferre ad Imperium uoluiſtis: & niſi partim Eliſabet mater, partim ue-

ro, Sigiſmundi ipſius continentia, fratri maiori concedentis, obſtitiſſet, antetuliſſetis. Vos hoc loco appello huius Regni robur atque firmamentum Thenciſci, quæ iudicia de hoc iſto Rege tum feciſtis? quanta contentione animorum atque armorum ueſtrorum hunc Regem ſufficere patri uoluiſtis? Quid tanto motu rerum ſpectaſtis aliud, niſi ſpeciem quandam atque opinionem excellentis uirtutis, quæ cùm ipſa ſumma eſſet in Sigiſmundi fratribus, in hoc tamen ita excelleret, ut quantum ætate ſuperaretur à fratribus, tantum ille ſplendore uirtutis ac nominis ſui, fratres ipſos ſuperaret? quod autem ille tum ſe non extulerit, & quod à præſenti iam Regno ac oblato abſtinuerit, nónne hanc abſtinentiæ illius laudem cuiuis Regno anteponendam putabimus? niſi enim inſediſſet in huius uiri mente conſtans ac æquabilis ratio quædam uitæ, nunquam ille, mihi credite, abſtinuiſſet ab eo, quod illi tum ſumma uoluntate ac incredibili ueſtra conſpiratione datum, oblatumqúe fuit. Nam non uolitare cupiditate gloriæ, non inflammari ambitione ad rapienda Regna, præſertim cùm Rex eſſe poſsis, hoc omnium difficilimum opus eſt, Equites: hoc ſolius ſapientis, ac huius hominis eſt proprium: qui tamen hoc ipſum, quod fratribus ante ſe conceſſerat, quàm cumulatè poſtea à uobis ſit adeptus, res ipſa docuit. Mortuo enim Ioanne Alberto, deinde Alexandro fratribus, uniuerſi hunc ex Sleſia ad Regnum paternum uocauiſtis, in ſummo ipſius Regni diſcrimine, ſummoqúe periculo: ita in eo ſolo reſtare ſpem Regni, atque ſalutis ueſtræ tum putaſtis: quo quidem Regno ſuſcepto, ita illud unum & quadraginta annos adminiſtrauit, ut omnibus opibus florentiſsimum uobis poſt ſe reliquerit. In quo quidem Regno, qualem ſe Regem ille geſſerit, quibusúe artibus illud adminiſtrârit, res ipſa iam poſcere uidetur, ut dicam: fuit enim hoc ſecundum ê tribus, quæ de hoc ipſo Rege dicenda ab initio propoſuimus. Vtinam, Equites, ea in nobis eſſet orationis facultas, qua, ut par eſt, dicendo explicare poſſemus, qui nam huius Regis in regnando mores, quæ artes, qui modus fuerit. Nunc uerò cùm uirtuti Sigiſmundi Regis non tantùm mea, quæ nulla eſt, ſed nullius omninò poſsit par oratio inueniri: date mihi hanc ueniam, ut non tam orationem à meipſam, quàm rerum ipſarum, quas is geſsit, commemorationem expectetis: quarum recordatione ac memoria, & hoc mœſtum illius funus celebremus, & alijs præſcribamus, quales Reges in regnando eſſe conueniat. Ego enim ſic exiſtimo, in ſummo Rege quatuor has res ineſſe oportere, ſapientiam, iuſtitiam, fortitudinem, atque clementiam. Quis igitur hoc homine ſapientior Rex unquam fuit? qui mox ſuſcepto Regno, non unam aliquam partem Regni, ſed omnes illius partes animo complexus eſt: quæ cùm laborare uiderentur, præſentem medicinam omnibus ſummo cum præſidio attulit. Nam cùm Poloniæ Regnum maximis bellis, quæ pater ac fratres ante illum geſſerant, exinanitum, ac omni conſilio, & auxilio deſtitutum accepiſſet, ineundam ſibi ante omnia rationem putauit, quo & auxilijs iuuare, & conſilijs firmare, & opibus reficere Regnum poſſet. Multa illi ad ea expedienda, quæ animo concœperat, obſtabant inopia primùm ærarij aſsiduis bellis exhauſti: deinde deſertum ab amicis Regnum. Nullo enim tempore Poloniæ Regnum maiori motu rerum fuit, quàm eo, quo à Sigiſmundo eſt ſuſceptum: hinc enim influebat tota in Ruſsiam Scythia: hinc bello affecta imminebat Valachia: hinc Aſia, Turca duce, minabatur nobis tota: cum Germanis etiam non ſatis certa nobis propter Pruſsiam pax fuit. Hic Sigiſmundus ſolus in medio relictus, ac magnis undique periculis circumuentus, oſtendit patriæ illud ſperatum lumen animi, ingenij, conſilijqúe ſui. Omneis enim finitimos partim ſocietate ſibi adiunxit, partim fœdere reconciliauit, partim uerò bello deuicit. Nam Valachiam, inſperata uictoria de Ioanne Alberto elatam, fregit ac domuit. Scythiam quoque multis prælijs ſecundis deuictam, ad extremum tandem munificentia, liberalitateqúe ſua in fide habuit: perfecitq; ut Scythæ genus hominum ferum ac indomitum, liberalitatem ipſius potiùs, quàm arma experirentur: quem illi honorem, ante Sigiſmundum, nulli Regum, ne illi quidem Alexandro domitori Aſiæ habuerunt: cum Turcarum etiam tyranno, cùm ab omnibus derelictus, ſolus periculoſiſsimum bellum gereret, fœdus ad extremum fecit, magis ex ſuorum tempore, quàm ut id utile rebus communibus arbitraretur: de quo quidem fœdere dicam alio loco, Equites: & ita dicam, ut hoc ipſum fœdus, quod nonnulli repræhendunt, magna neceſsitate factum fuiſſe oſtendam. Nunc dico, in his fœderibus atque bellis Sigiſmundum aliud ſpectaſſe nihil, quàm pacem, & ocium ſuorum: ut uidelicet Polonia tot iactata caſibus, tot afflicta cladibus, tot denique oppreſſa malis, requieſceret aliquandò, & ſe ex diuturno labore pace ac quiete reficeret: quæ eò miſeriarum iam uenerat, ut neque priuatis, neque publicis opibus, poſſet contra uim hoſtium ſubſiſtere. Ita enim Iagello Germanico bello, & Vuladislaus Turcico, & Caſimirus Prutenico atque Hungarico, & Ioannes Albertus Valachico Poloniam

attriue-

attriuerant,ut in media uictoria uicta eſſe propemodum ipſa Polonia uideretur. Qua-
re cùm ſpes reſtituendi Regni nuſquàm, niſi in pace, Sigiſmundo reſtaret: propterea
hanc ipſam pacem omnibus bellis,fœderibus,ſocietatibus atque affinitatibus quæſiuit.
Nam ſorores, quas habebat, in Germaniam nuptum dedit: qua affinitate ille Germa-
niam cum Polonia non ſolùm coniunxit, ſed etiam Germanorum opibus illam contra
omnem uim muniuit: nobiliſsimis enim ac potentiſsimis ex ea gente illos collocauit:
qua ſanè re perfecit, ut illi primò omnium Poloniæ Regum pax cum Germanis firma
eſſet. Nam quod is cum Prutenis bellum geſsit, priuatum illud bellum Prutenorum fu-
it,nulla publica ipſius Germaniæ authoritatem ſuſceptum: & ne quid fortè,quod ad pa-
cem ſpectaret,prætermittere uideretur,cũ iam Scythas liberalitate, Valachos deditione,
Moſchos uictoria, Germanos affinitate ſibi ac ſuis obligatos haberet: reſtabant Hun-
gari, quos etſi illis temporibus Vuladislaus frater cum Polonis coniungebat, tamen
Sigiſmundus longiùs proſpiciens animo, Hungaros in perpetuum Polonis uolebat
deuinctos eſſe. Itaque cùm Scepuſia domus princeps in Hungaria eſſet, Stephanusqúe
Tranſyluaniæ Palatinus,rerum poſt Regem primus in Hungaria potiretur, eius filiam
Barbaram in matrimonium duxit,conſentiente Senatu, ac approbantibus bonis omni-
bus. Læta hoc matrimonio Polonia fuit, non tam quod ſocietatem illi nouam attule-
rat, quum quòd talem Reginam ex Hungaria acceperat, quæ ob ſanctiſsimos mores,
caſtiſsimam uitam,ac ob admirabilem pudoris atque uerecundię famam Heſter fuit uul
go appellata. Sed hæc uoluptas huius lætitiæ non diuturna Polonis fuit: nam Barba-
ra anno quarto, poſtquam in Poloniam uenerat, uita eſt functa magno cum mœrore i-
pſius Regis, dolore autem omnium ueſtrûm incredibili: quæ tamen ipſa moriens, re-
liquit uobis pignus initæ ſocietatis cum Hungaris: filiam enim ex ea Heduigim Sigiſ-
mundus ſuſceperat: qua Ioachimo Marchioni Brandenburgenſi in matrimonium da-
ta, pacem Polonis cum Marchia fecit. Ita ille hiſce artibus in omneis partes intentus,
pace parta, Poloniam aſsiduis bellis afflictam exinanitam atque proiectam erexit, re-
fecit,ac planè denuò conſtituit. Quanta hæc fuerit illius ſapientia, ex alijs quoque po-
teſtis ſuſpicari, Equites. Alij enim pace bella quærunt: hic uerò nihil bellis, niſi pacem
quæſiuit. Alij Regna ſuſcipiunt: ut finitimos bello uexent: hic Regnum abſque fini-
timorum beneuolentia infirmum eſſe duxit. Alij fœdera ineunt, ut ad euertendam pa-
cem ſpacium habeant: hic omnia fœdera, quæ cum Turcis, cum Scythis, cum Moſcis,
cum Valachis habuit, pace terminauit. Quis hunc Regem non ad euertendos homi-
nes, ſed ad ſeruandos, non ad bello inter ſe committendos, ſed ad pace coniungendos,
natum fuiſſe neget? cùm enim pacem omni Regno ſuo compararet, non tantùm ſuis,
ſed etiam alijs gentibus atque nationibus pacis author fuit: & quod inter omnes con-
ſtat, pacem mutuam Chriſtianis prouincijs ſtabiliorem nunquam fuiſſe, quàm Sigiſ-
mundo Rege fuerit: ſic ille non tantùm quod ſibi ſoli utile eſſet,ſpectabat: ſed comple-
ctebatur ad ſuam, & ad communem omnium ſalutem, omnes finitimos Reges atque
nationes. Pacis enim author omnibus fuit: ad pacem inuitabat, hortabatur, ac mone-
bat omnes. Valuiſſetqúe utinam illius diuina uox atque ſententia apud Ferdinandum
ac Ioannem Reges: ſtaret nunc, mihi credite, Hungaria neque Turcis per illam ad nos,
ac ad omnes pateret uia. Verùm cùm illi Reges belli, quàm pacis, eſſent cupidiores,
Sigiſmundumqúe non audirent, ab Hungaria ambo exciderunt: cuius motu atque ca-
ſu ea quoque dudum antè habebant, cum magno communium rerum detrimento, par-
tim afflixerunt,partim amiſerũt: & meritò quidem:pace enim de medio ſublata, quid u-
triq; ſalue eſſe potuit? Pax enim eſt parens atq; fons omnium rerum bonarum Equites: *Pacis encomia*
ſine hac nihil hominibus iucundum in uita,nihil ſtabile poteſt eſſe:quàm qui oderũt, fe-
ri & indomiti ac crudeles tyranni ſunt habiti. Contrà uerò, qui huius patroni atq; autho
res fuerunt ſoli homines, ſoli ſapientes,ac generis humani conſeruatores ſunt dicti: & iu
re quidem: pace enim uiuunt leges, excoluntur mores, tractantur artes: uictus poſtre-
mò ipſe, ad uitam degendam neceſſarius, ipſius pacis eſt fructus: quo etiam fit,ut diffi-
cilius ſit pacificum Regem eſſe, quàm bellicoſum. Quanto enim quiſque ratione ma- **deficit*
gis * deficitur, tanta eſt ferocior, & ad bellandum procliuior: at pacis author,atque cu-
ſtos nemo poteſt eſſe, niſi idem uir ſapiens fuerit. Eædem enim partes ſunt pacis, quæ
ſunt ipſius ſapientis. Nam pacis hic finis eſt, ut in ea conuenienter naturæ ac legibus
uiuatur: qui finis idem profectò eſt, & ipſius ſapientis. Hoc enim ſolùm ille curat, ne
quid à natura ac legibus aberret. Quare nihil tam cum ſapientia pugnat, ut uidetis,
quàm odium, diſcordiæ,ac bellum. Hinc enim exiſtunt Regnorum mutationes,homi-
numqúe ipſorum ac legum interitus: quæ conſeruare ac conſtabilire eſt ipſius ſapien-
tis. Quod in Hungaria ne eſſet tanquam ex aliqua ſpecula denunciabat Sigiſmundus

DD 2 Ferdi-

Ferdinando atque Ioanni tempeſtatem futuram: quam cùm illi non proſpicerent animo, demonſtrantemqúe Sigiſmundum non audirent, repentè illa tempeſtas inuoluit ac corripuit omnia. Hungariamqúe ſine legibus, iudicijs, ſine Rege, ſine fide expoſuit direptionibus, & incendijs. At Sigiſmundus interea cùm conſcientia conſiliorum ſuorum niteretur, nunquam facere, agere, ac moliri omnia deſtitit, quò ſi minùs pacem inter illos Reges conciliaret, Regnum tamen ſuum ab illorum contentione abduceret. Qua in re tanta ſapientia, tantaqúe moderatione fuit, ut in ſumma illorum contentione utrique charus eſſet, utrique ſocius, atque amicus: cum quibus ut pacem, & amicitiam firmaret, alteri, hoc eſt, Ioanni filiam ſuam Eliſabetham, è ſecunda uxore, hac iſta gratiſsima atque clariſsima Bona Sfortia, de qua dicam alio loco, in matrimonium dedit: alterius uerò filiam huic Auguſto Regi noſtro, filio autem ſuo chariſsimo atque unico, quem nobis ex eadem Regina reliquit, collocauerat: quæ nuper magno omnium cum dolore, ac mœrore deceſsit. Ita ille, nôn arma tantùm, opesqúe omnes ſuas, ſed etiam ſanguinem ipſum, genusqúe ſuum uniuerſum in pacis rationes conferebat: ſanguineqúe ſuo quàm plurimas genteis atque nationes ſibi, regnoqúe ſuo obſtrictas eſſe uolebat, & cum bellicoſiſsimis nationibus, uictorioſiſsimisqúe populis præeſſet, tamen hanc tantam copiam, non bellorum opes ac neruos, ſed pacis inſtrumenta eſſe putabat. Quæ pax, inquam, in Regno conſtituta, quanta bona effecerit, quas artes excitauerit, quas opes huic Regno tam priuatim, quàm publicè pepererit, attendite Equites: mentesqúe ueſtras pauliſper ab hoc mœrore ueſtro ad res ueſtras abducite, quarum ſtatus, ante Sigiſmundum, qui fuerit: hæc ueſtra præſens teſtatur copia: quàm ſi conferre uolueritis cum opibus illis ueſtris prioribus, inopia ſumma atque egeſtas illæ uidebuntur eſſe præ hiſce, quæ nunc ſunt. An uos illas opes putabitis eſſe equite Polono dignas? quæ tam modicè fuerunt, ac penè nullæ, ut legibus etiam ueſtris cautum fuerit, ne triginta marcas dos Equitis filiæ ſuperaret. Non moderationis, mihi credite, ſed poſtremæ inopiæ hæc iſta lex fuit, cuius cùm nos (ita me Dij ament) ſubpuderet, legem hanc dotalem tulimus, ut id, quod inopia fiebat, lege fieri putaretur: cùm interim benè ſe illis res haberet, qui locupletes uideri uolebant, ſi illorum ſanctius ærarium ipſas triginta marcas haberet. Neque uerò hæc inopia tantùm in ordine Equeſtri fuit, ſed ipſi etiam medius fidius Senatores, ne plus centum marcis dotis nomine filiæ nubenti darent, lege, hoc eſt, egeſtate prohibebantur. Sed quid ego dotem huius inopiæ ſignum fuiſſe commemoro? cùm capita occiſorum Equitum tanquam pecudum, non ipſius interfectoris capite ac ſanguine, ſed precio ac centum marcis, contra omnia diuina ſic humana iura, ſoluerentur? ut non mulcta, non pœna, non ſupplicio, ſed tam uili ære capita ueſtra æſtimarentur, cædesqúe expiarentur. Ex hac tanta, ac tam infami, tamqúe impia æſtimatione apparet, egeſtas illi Regni quanta fuerit: quæ tanta fuiſſe uidetur, ut animam quis pro capite faciliùs daret, quàm hanc pecuniam ſolueret: quàm utique illis temporibus grandem fuiſſe conſtat, quæ nunc authore Sigiſmundo nulla eſt. Quid uerò illa macula atque labes nominis ac generis ueſtri, parúmne indicat, quam inops à pecunia fuerit hoc Regnum? Nam ſi quis fur pecuniam furto à quopiam ueſtrum abſtulerit, capite plectitur atq; ſuſpendio: ſi quiſpiam autem eum cuius hæc pecunia fuerit, occiderit, pecunia occiſi caput ſoluit: ô commemorandas leges, & dignas, quæ in hac Republica uerſentur, quibus nos, tanquam pecudes, precio ac mercede ſicarijs, & interfectoribus addicti ſumus: quam nos non legem, ſed perniciem atque peſtem ueſtram, primo quoque tempore de medio tollite, Equites, ſi ſalui eſſe, & boni uiri haberi uultis, de quo quidem ipſo erit fortaſſe nobis apud uos † alius dicendi locus. Nunc uos iam perſpicitis, quanta hæc inopia fuerit, cui omnes leges diuinæ ac humanæ in Polonia ceſſerant. Quid? in priuatis ne tantùm rebus hæc tanta inopia fuit? imò uerò multò etiam maior in publicis: Recordamini enim per Deos immortales, illas anguſtias ærarij amiſſa uectigalia, bona, uillas, urbes, atque prouincias regias pecunia obligatas priuatis hominibus: tum demùm ſtatuetis, quantum Sigiſmundo Regi debeatis, qui hæc omnia redemit, recuperauit, ac libera Reipublicæ reſtituit: quarum rerum inopia erat factum, ut homines hiſtorici literis mandárent, Polono Rege miſerius eſſe nihil, & ita profectò res eſt, ſi tempora illa reſpicias, quibus illi ſcripſerunt. An uobis tum Regnum hoc diues fuiſſe uidebatur, cùm ſubſidia belli ac ornamenta pacis mendicato penè Reges ueſtri quærerent? cum pignoribus, obligationibus, ac mutuationibus, non ſolùm bella adminiſtrarēt, ſed etiam domi uiuerent? cùm ita exinanitum erat ærarium, diminuta uectigalia, omnes uillæ, poſſeſsiones, ſalinæ, prouinciæ pignori oppoſitæ, ac à regio uſu auerſę, ut Rex ipſe neruis prorſus careret, quibus Rempub. gereret? Quis unquã non dico Rex, ſed priuatus homo aliquid ſepoſitum ad uſus neceſſarios non habuit?

† Aliàs

ſoli ex

ſoli ex omnibus Regis ueſtri ſunt inuenti ſine ullo ſanctiore ærario. Nihil fingo, Equites: memoria in medio eſt res ipſa. Legite priuilegia bonorum obligatorum, facilè reperietis eò inopiæ redactos fuiſſe illos ſuperiores Reges, ut, ſi non dico bellum aliquod ab illis eſſet gerendum, aut filia elocanda, ſed equus ipſe emendus, non priùs haberent, quàm aliquid adderent ad priuilegij ſummam. Quare cùm maximus nodus in Republica ſit inopia rei pecuniariæ, ſæpè fiebat, ut pernicioſa conſilia Regis noſtri inirent auferendorum è templis uaſorum, ac nouorum imperandorum uobis tributorum, res etiam ipſas ad ſummam Reipublicæ pertinentes, inchoatas atque affectas, cum magno ipſius Reipublicæ detrimento intermittebant. Difficile enim eſt efficere aliquid magni, cùm egeas: quod pecuniæ nerui ſint omnium benegerendarum rerum. Ex his tantis, tam diuturnis, tam poſtremis difficultatibus, anguſtijsqúe, quibus omnes res noſtræ priuatæ atque publicæ premebantur, Sigiſmundus Rex ſumma ſapientia atque incredibili celeritate hoc Regnum expediuit: comparatis enim pecunijs, undique collectis Ioannis Boneri opera, uiri præclari atque induſtrij, ſalinas primùm, deinde præfecturas, poſtremò uillas, urbes, poſſeſsiones omnes redemit: æreqûe grandi perſoluto, uectigalia conſtituit: fructus prouinciarum auxit: ærarium collapſum anteà atque effuſum, ingenti pecunia cumulatum atque refertum: uobis reiqúe ueſtræ publicè reliquit. Quid uerò hoc eodem Principe atque Duce, res ueſtræ priuatæ, ex illa Reipublicæ nocte à Sigiſmundo productæ, quanta luce, & quo ſplendore nunc fulgeant, quis poterit, ut par eſt, dicere? Agri mediusfidius ipſi, ſyluæ item ac nemora, ruraqúe ac coloniæ ueſtræ, quæ in pacis ſinu à Sigiſmundo collocatæ, medio (ut ſic dicam) ocij gremio nunc continentur: geſtire mihi uidentur, atque huic authori, parenti, ac conſeruatori ſuo gratias agere, quæ ſitu anteà ſquallebant omnia: nunc uerò hac noua luce opum & copiæ ab hoc illuſtrata, fulgent, mouentur, ſeſeq; ad ſummam utilitatem ueſtram, reiqúe publicæ dignitatem efferunt. Eos enim fructus iam uobis ſubminiſtrant, ut hos nullum bellum, quamuis atrox atque diuturnum, exhaurire poſsit. Mandate hoc memoriæ, Equites: ſpero multa uos, liberosqúe ueſtros, ac maiora indies bona uiſuros, in hisqúe ſemper ita exiſtimabitis, ſine Sigiſmundo Rege nihil horum uos fuiſſe uiſuros. Nam ante illum quid ſperare potuimus, in illis præſertim tantis anguſtijs? cùm mentes, animiqúe ueſtri debilitarentur inopia, ipſaqúe egeſtas nobis ad omnia, quæ concupieramus, magna atque præclara obſtaret, quæ nunc ſublata de medio atque remota, res noſtras ſecundas ornauit, aduerſùs præſidium attulit bello ſubſidia: paci uerò ornamenta ſuppeditauit, auctæ iam ſunt ueſtræ dotes, quarum modus non in lege, ut anteà, ſed in uoluntate ueſtra pendet: uiluit aurum, cuius uſus nimius iam faſtidium uobis parit argentum etiam ipſum, non priuatorum hominum uidetur eſſe, ſed illorum Regum ſuperiorum. Nihil de ære ipſo loquar, quod auro, argentoqúe ueſtro obrutum, uix iam comparet. Ita Sigiſmundus, quaſi alter ex Hieroſolymis Salomon, non copiam auri atque argenti, ſed utilitatem Polonis attulit, & quod in primis laudatur in Salomone Rege, quod ille diuturna pace aurum atque argentum lapide uilius Hieroſolymis reddiderat, hac certè laude Sigiſmundus non ſolum illi par, ſed etiam ſuperior fuit. Salomonem enim illa copia dementauerat, ac à Deo ſuo patrio auerterat: hic uerò in uberrimis copijs, religioſiſsimus: in ſummis uerò opibus temperâtiſsimus ad extremum fuit, nihilqúe ad ultimum ſpiritum curauit magis, quàm ut ipſius Regnum in pace uigeret ingenijs, ualeret doctrinis, ac omni humanitatis, & Religionis laude floreret. Quando, Equites, hoc Regnum, quando uberius ingenijs, aut cultius unquam doctrinis fuit? Nunquam, Equites: omnia ſe ſimul hoc Rege in Polonia profuderunt pax, opes, literæ. Rarum fuit antea ac penè inauditum in Polonia Græcarum literarum nomen, quæ ita erant hominibus noſtris incognitæ, ut id quod quis non intelligeret, Græcum eſſe diceret. Iam uerò Latina ipſa oratio, quàm abſona fuerit atque barbara, Biga, & Baraletus ſunt teſtes, boni quidem illi uiri, ſed tamen inepti magiſtri ac ruſtici. Conferte nunc cum his ea, quæ & ipſi didiciſtis, & in quibus liberi exercentur ueſtri: non barbariam, ſed Græciam, non Sarmatiam, ſed Italiam dicetis factam eſſe Poloniam. Vt iam non Muſæ Græcæ, neque Latinæ, ſed urbes mediusfidius ipſæ, Roma atque Athenæ, honore, præmio, ac fauore Sigiſmundi inuitatæ commigraſſe in Poloniam uideantur. Ita mens, ſonus ac ſubtilitas utriuſque orationis non externa, ſed uernacula: non peregrina, ſed domeſtica, in ore noſtrorum hominum uerſari mihi uidetur. Circumſpicite, Equites, quàm undique circumferantur uerſus optimi: audite quibus laudibus ſolutę ac iunctæ orationis ſuauiſsimi huius Regis à Polonis celebretur memoria. Nihil dico de me, cuius oratio, quantulacunque eſt, aut ſi quæ omninò eſt, huius Regis beneficio creuit. Voluimus quidem & nos de hoc Rege aliquid dignum ex hoc loco ueſtris afferre auri-

Pecuniæ utilitas.

bus: ſed tamen id aſſequi, tarditate, ut par fuit, non potuimus: ſtudio tamen certè, & uoluntate proximi illis ſumus, qui literas ſuas, arteisq; optimas huic Regi acceptas ferunt: & qui hunc quaſi quendam mortalem Deum, alto cœlo demiſſum, mirantur: ac harum ipſarum literarum opera: quas illius beneficio didicerunt, cupiunt eum eſſe immortalem. Viues ergò, ô diuine Rex, laudibus, carminibusqúe noſtris: nosqûe è cœlo benigniùs adſpicies, tuoqúe numine ac munere hæc bona propria nobis uelis eſſe, quæ hinc abiens reliquiſti. Commouit lachrymas, fletusqúe interpellauit orationem meam.

Sed tamen quod inſtitueram dicere, par hic pacis artibus Salomoni Regi fuit: conſtantia uerò recti propoſiti, longè illi ſuperior: quod ut æquabiliter in omni uita tueretur, diffiſus ingenio, quæſiuit in ſuo Regno ſocios tantarum rerum tuendarum optimos ac probatiſsimos. Habuit enim ex delectis uiris ſumma authoritate Senatum, ita ut hoc conſtet, in Polonia ſimili ſplendore * conſilium nullius Regis unquam fuiſſe: tria autem præcipuè in deligendis Senatoribus ſpectare ſolebat: genus primò ipſum, quod maior authoritas apud homines, neſcio quomodò ſpectatæ nobilitatis ſit, quàm incognitæ: deinde ſapientia præſtantes: poſtremò, ſententia & lingua liberos. Quòd ſi quandò in his legendis remiſsior fuit, in his magiſtratibus mandandis certè fuit, quibus ſumma non continetur Regni, & in quibus homines non gerunt Rempublicam, ſed gerere diſcunt. In ſummis autem Regni magiſtratibus quàm diligens fuerit, ut non repetam uetera, teſtes ſunt hæc lumina Regni. Recenſete uiros hos, & illorum familias, non ut illos laudemus, ſed ut in illis diligendis iudicium ac ſapientiam Sigiſmundi incredibilem admiremur, adeſt Princeps Regni Tharnouia domus: quid ex hac eadem domo maius? quid rebus geſtis clarius? quid Dijs, hominibusqúe charius hoc iſto Ioanne Tharnouio Caſtellano Cracouienſi hoc in Regno unquam fuit? cuius tot extant uictoriæ, quot ſunt huius Regni inimici: tot trophæa, quot deuictæ prouinciæ: tot triumphi, quot ab illo ſub iugum miſsi hoſtes: quo homine Sigiſmundus Rex cuſtode peritiſsimo, Imperatore acerrimo ac fœliciſsimo, periculoſiſsimis temporibus, maximisqúe hoſtibus, hoc Regnum defendit, Scythiamqúe, Valachiam, ac Moſcouiam deuicit: omnesqúe hoſtes ueſtros hoc Duce, aut parere uobis, aut certè cedere coëgit. Prætermitto Turciam ipſam, quam in Hungaria Ludouico Regi infeſtam, ac inimicam, ne capta Alba Græca, omnia ſimul euerteret, hoc eódem Ioanne Tharnouio Duce prohibuit atq; repreſsit. Quid uerò hic, qui hunc ordine conſequitur, Petrus Cmita, lumen atque ornamentum huius Regni? non ſplendore Vuiſnicenſis familiæ, non ſapientia, non authoritate, non iuſtitia, non rebus geſtis à Sigiſmundo impetrauit, ut ad hunc unum ſummos magiſtratus huius Regni deferret, Palatinatumq; Cracouienſem, Marſchalcatum, (utamur enim uerbis noſtris) præfecturas item magnas ac illuſtres illi mandaret? Quid hic Ioannes Lathalicius Poſnanienſis Palatinus? homo quidem Equeſtri loco ortus, tanta tamen uirtute, tantaqúe ſententiæ libertate præditus, ut ipſe ſuis ſubnixus opibus in Sigiſmundi Senatum aſcenderit? Quid uos decus huius Regni atque præſidium Thenciſci? quæ ornamenta? Quę inſignia ſummæ atque excellentiſsimæ uirtutis ueſtræ à Sigiſmundo non eſtis adepti? Vidiſtis enim Andream ex ueſtro ortum loco, paruum quidem illum corpore, ſed ingenio ac eloquentia ſummum Caſtellanum Cracouienſem. Vidiſtis etiam Ioannem fratrem Palatinum Sendomirienſem nuper defunctum. Sed quid ego mortuos commemoro? cùm tuipſe, Ioannes Sendomirienſis Palatine, coràm hic præſens adſis, qui cùm ob ampliſsimam, & haud ſcio, an maximam in hoc Regno familiæ tuæ dignitatem, tum uerò ob prudentiam ſapientiſsimo ſene dignam, à Sigiſmundo dignus es habitus loco iſto, & ordine. Iam uerò quomodo, te, Stanislae Laski, prætercam? cuius genus, & induſtria, ſpiritusqúe illi Senatorij, domi ac foris cogniti, apud Sigiſmundum tibi ſunt ſuffrăgati, ut Siradienſis Palatinus eſſes. Verecundius de te dicerem, Nicolae Brudzoui, ſi meo nunc iudicio uterer, non alieno. Quantò enim tua erga me beneuolentia maior eſt, tantò ego minùs poſſem de tuo genere, uirtute, ac doctrina dicere. Nunc uerò quoniam Senatum Sigiſmundi, non priuatos amicos commemoro, dico Sigiſmundum in te fuiſſe ſecutum, ut Lancicienſis illi Palatinus eſſes, cùm genus ipſum, uirtutemqúe egregiam, tum uerò uel in primis literas, ſtudiaqúe doctrinæ, quibus inſtructus atque paratus, uocatu Sigiſmundi in illius Senatum ueneras, ut eſſetis cum hoc Petro Firlegio Ruſsiæ Palatino, quaſi quædam in Sigiſmundi Senatu duo ſydera, ſplendentia omni Philoſophiæ laude atque doctrinæ. Veſtræ quidem, Senatores, ſuccreſcit laudi hic Ioannes Coſcielecius, in Nouuladislauienſi Palatinus clariſsima atque munificentiſsima ortus familia, cuius maiores tantùm inopia publica, de qua paulò antè dixi, commouebãtur, ut pergrandem pecuniam, qua obligata bona Regia habebant, Regibus remitterent, † Marigeburgoqúe, ac alijs ampliſsimis poſ-

* Concilium

† Mariæburgoq;.

mis poſſeſsionibus ultrò Caſimiro Regi concederent: cùm numum nullum ex illa infinita obligatione acciperent: tanta fides Coſcielecíæ gentis erga ueſtros Reges fuit, ut in ſumma ſua copia inopes ſe arbitrarentur eſſe, ueſtro egeno Rege. Sed quid ago? aut quò progredior? Incidi in numerum ueſtri, Senatores clariſsimi, in quo difficile eſt ex uobis non aliquem, nefas quenquam præterire. Sed dabitis mihi profectò hanc ueniam; & quòd in ipſo curſu orationis tam multos prætereo: quoſdam autem attingo, partim id tempori, ac auribus ueſtris ſeruiens facio, partim uerò, quòd me uox, lingua, latera priùs in dicendo deficient, quàm ut par eſt, explicem, quid in unoquoque ueſtrûm deligendo Sigiſmundus fuerit ſecutus. Quanta tamen ſit authoritas omnium ueſtrûm, cum ſumma beneuolentia Equitum Polonorum coniuncta, cùm ex his, de quibus iam diximus, ſciri poteſt, tum uerò uel maximè ex hoc iſto Andrea Gorcano Comite Poſnanienſi Caſtellano, ac ſuperioris Poloniæ præfecto: qui adoleſcens ac penè puer ita commendatione excellentis uirtutis Sigiſmundo Regi charus fuit, ut dignus ab illo, & ſummis honoribus haberetur, & qui patri Lucæ clariſsimo uiro in ampliſsima præfectura, ordineqûe ſuccederet. Cuius ea eſt authoritas apud omnes, ea dignitas, is uitæ ſplendor, ut nullius opes in hoc Regno maiores unquam fuerint: in quo quidem homine illud, quod Platoni illi Philoſophorum Deo difficile uidebatur, ut ſummæ opes cum ſumma uirtute in eodem homine poſſent eſſe: ita utrumque cum ſumma laude excelluit, ut nihil in Polonia illo ſit ditius, nihil etiam melius. Nam bonarum rerum, & literarum, ac ipſius doctrinæ ita ſtudioſus eſt, ut aliud cupere uideatur nihil: opes etiam ipſius non libidinum, neque cupiditatum ſunt inſtrumenta, ſed humanitatis, uirtutis, atque dignitatis ſingularis. Hoc homine, Equites, quoniam uehementer nituntur res ueſtræ, ſalutem illi ac incolumitatem, quod facitis, uelle & optare debetis. Ex his tot & tantis, ac talibus uiris apparet, qualis Rex iſte fuerit, & haud ſcio, an aliud ſignum boni ſit Regis, quàm ipſe Senatus, apud eum Regem præſertim, qui non ſua, ſed conſeruandorum hominum cauſa ſe factum eſſe Regem nouit. Quemadmodum enim eſt in ipſis artibus, in quibus, quales ipſi artifices ſint, inſtrumenta illorum declarant: ſic etiam, cùm ars artium omnium ſcientia ſit adminiſtrandi Regni, nuſquam ratio ipſius Regis magis apparet, quàm in ipſo Senatu, qui inſtrumentum quoddam benè gerendæ ciuitatis ſuo Regi eſt: qui ſi nequam, ſi iniuſtus, ſi helluo, ſi rapax ac ſceleratus fuerit: certò ſcito conſimilem quoque illi eſſe Regem. Quid ita? quia mens ipſa infœlix, non iam Regis, ſed Tyranni, cum ſpe atque cupiditate omnia ſuorum ciuium deuorârit, nihil agit, nihil aliud dies atque noctes molitur, quàm ut ne quis illi omninò ad ea obſtet, quæ concupiuit. Quare Tyrannus omnis ueluti quædam immanis bellua, in formam humanam inſuta, antequam ſternat ciues, uaſtet leges, ac ſolus deuoret omnia, Senatum omnem tollit funditùs, ſi quem habet: aut curat, ne quis in Senatu illius ſit genere, ſententia atque lingua liber. Ita tyrannus aut Senatu caret, aut ſi quem habet, ex obſcuriſsimis quibuſque, atque nequiſsimis, linguaqûe ac mente ſeruis, collectum Senatum habet: ſi tamen Senatus dicendus eſt cœtus ille infœlix, ex teterrimis quibuſque hominibus ideò conflatus, ut cum his tyrannus ſcortetur, potet, leges mutet, Rempublicam uexet, ac quorum aſſentatione, quaſi œſtro quodam, plenus perturbatione atque pœnitentia, agatur in furorem, atque in amentiam: ut ita uiuat ſine fide, ſine pace, ſine certo fœdere, ac in concurſu plorantium atque tempeſtate querelarum perpetuò uerſetur, plenus turbarum atque tumultus. Cogitate hoc loco per Deos immortales, Equites, & ueſtros illos ueteres tyrannos, & hos etiam aliorum nouos: ut hæc, quæ dico, magis ex aliorum contentione, quàm ex oratione mea intelligere poſsitis: quàm æquus Sigiſmundi Senatus fuerit, quàm iuſtus, ſobrius, continens atque ſanctus: ut facilè appareat, hunc Regem, non ſuæ cupiditatis gratia, ſed ueſtræ ſalutis cauſa, Senatum ex his uiris delectum habuiſſe. Quem ille ordinem tanta cura coluit, ut ab initio ſuſcepti Regni plenum Senatum ſemper habuerit optimorum Pontificum ac fortiſsimorum uirorum, quod ſine iſto adiumento atque præſidio, neque ipſum ſe, neque Regnum ſuum putaret eſſe diuturnum. Quam etiam ob rem tanta ueneratione Senatus apud illum fuit, ut Pontifices, Dominos ſuos: Senatores uerò ſincerè dilectos in literis appellaret, ô mentem non mortali aliquo Regno, ſed ipſa immortalitate dignam. Cùm enim penes † ſolum Regni ſumma eſſet, tamen & Regni ſocios Senatores, & Pontifices dominos habere uolebat, ut Regnum cum ſocijs certius adminiſtraret, & dominos ſua ſponte ſibi præponens in ſumma poteſtate non inſoleſceret: & cùm ſolus omnia in Regno poſſet, nihil tamen ſeorſim ab Senatu præter Regium nomen haberet: quod tamen ipſum ſumma moderatione ipſius Senatus temperabat, à cuius authoritate nunquã diſſenſit: nunquam ille, ſuadente Senatu pacem bellũ geſsit nunquam

† Eum ſolum

contra, Senatu ad bellum hortante, ille pacem fecit. Ita in conſilio ipſius partes nullæ, diſſenſio nulla fuerunt: ſed mirificus illo gubernante atque prouidente ad communem ſalutem conſenſus. Non ſenatus illi Reipublicæ clauum in ſummis tempeſtatibus gubernanti è manibus præripiebat: non ille uiciſsim Senatus quaſi nautarum remigationem impediebat. Sed cùm in Senatu alij uenientem tempeſtatem denunciarent, alij pericula Reipublicæ tanquam nauis oſtenderent, alij uelis atque remis incumberent: ille tanquam ſapiens nauclerus ad gubernacula Reipublicæ immotus ſedebat, ſingulaq́ue momenta temporum, locorum, hominum ac periculorum expendens, eò quò ſpes ſalutis oſtendebatur, conſilia ſuorum, curſumq́ue Regni dirigebat. Hæc ratio Senatus hæc illius optimi atque ſapientiſsimi Regis fuit in hac Republica prouidentia: ut mirum iam uideri non debeat, ſi una ex omnibus prouincijs atque terris, in tanto rerum omnium motu, Polonia ſalua atque integra ſteterit. Non caſu aliquo, mihi credite, id eſt, factum, neque fato. Rationi enim homines ſubiecti ſunt, non caſibus, conſilijs, non fatis, apud quos ſi quid non rectè neque ordine geritur, ſcito ibi non fatum neque caſum, ſed rationem rectam defuiſſe, quæ cùm à conſilijs noſtris abeſt, res noſtræ cadunt, ſtare non poſſunt. Quare, ſi uos, Regnumq́ue ueſtrum ſapientia Regis ueſtri, fide uerò, & authoritate Senatus ad hanc diem ſtetit: illos, qui iam conciderunt, resq́ue ſuas amiſerunt: ſtultitia, non caſu, amentia, non fato perijſſe dicemus. An tu ſi quam in nauim ita moratam conſcenderes, in qua aut nautæ nauclero remoto, aut nauclerus ipſe reiecto clauo, cœliq́ue ac ſyderum, uentorumq́ue ratione poſthabita, uellet ipſe remigare, ſalutem ne tu ullam ibi ſperares? aut ſi quid naufragij accideret, fato cuidam potiùs, quàm illis, qui permutatis officijs nauim euerterunt, naufragium illud tribueres? Ad eum modum, Equites, omnes prouinciæ, quas aut ipſi uidiſtis, aut de quibus ab alijs audiuiſtis, perierunt, dum Rex pro Senatu ipſe ſibi eſſet, aut dum Senatus officium Regis obire uellet: prouidere enim ac monere officium eſt boni Senatus: Regis uerò, gubernare ac ſeruare. Quæ ratio adminiſtrandi Regni atque moderatio, cùm ſemper conſtans, æquabilisq; in Senatu Sigiſmundi fuerit mirum non eſt, ſi ſoli propemodum ex omnibus gentibus ad hanc diem integri ſumus, & ſi hac iſta fœlicitatis parte Polonia, cęteras omnes prouincias antecellat, quarum nulla illi hac iſta parte eſt par: non Italia, quæ uarijs ſeditionibus Regum cum plebe libertatem amiſit: non Gallia, quæ ſæpiùs fuſa atque cæſa, Regem ſuum captiuum uidit: non Germania, quæ nunc ſtudio nouarum rerum, de libertate omni periclitatur, non Hungaria, miſera atque afflicta: quàm diſcors à Rege Senatus, puer uerò Rex funditùs euertit, non iam omnes oræ atque exteræ gentes ac nationes ſe hac parte uobiſcum conferant: quas omnes, aut bellum euertit, aut ſeditio afflixit. Sola Polonia Dei ſummo beneficio, atque huius optimi Regis ſapientia, ac conſilio conſentientis Senatus cunctis nunc floret opibus, uiuit ſuis legibus, moribus etiam ac inſtitutis antiquis ueterem ſuam retinet dignitatem, nec propter aliam cauſam (ut iam dixi) niſi quod in ea, & ſapiens ipſe regnabat Rex, & Reges ipſi (hoc eſt, Senatores) erant ſapientes: qui cùm omnia diligenter proſpicerent animo, Rege in ipſa puppi Reipublicæ ſedente, ac clauum dirigente, nihil fortuna, neque caſus in rebus noſtris ualuit: quæ ſi quid in rebus humanis ualent, ibi certè ualent, ubi non recto conſilio, ſed præcipiti temeritate aguntur ac feruntur omnia. Quare ſoli ex omnibus nunquam accuſarent hoc Rege fortunam, Poloni nunquam de caſu ſunt queſti. Omnia enim ſecundùm Deum, & illius prouidentiam in Sigiſmundi ac illius Senatus ſapientia, tam domi, quàm foris, tam pace, quàm bello erant nobis repoſita. Subegimus hoc Rege gentes anteà inimiciſsimas nobis atque inuictas: nonnullas nobis adiunximus: eaq́ue omnia incolumi Regno, ſaluis legibus, ac integra libertate, hoc Duce geſsimus: domi etiam illo authore atque principe conuenientiſsimè in ſumma beneuolentia publicè uiuimus: ſubſidia belli ac ornamenta pacis parta ab illo, relictaq́ue habemus, ut quocunque oculi noſtri inciderint, nihil deſiderent ex rebus omnibus, quæ ad uitam tutò ac tranquillè degendam pertineant. Eſt enim pax à Sigiſmundo conſtituta nobis: ſunt opes, uigent literæ, eſt fortis atque ſapiens Senatus. Reſtat etiam hic Auguſtus filius ſpes unica Regni, atque tantæ laudis atque gloriæ paternæ hęres: qui ut ea tueatur, quæ illi pater ampliſsima reliquit, hanc iſtam ſapientiam patris aſſiduè intuebitur: res ipſius geſtas, conſilia item, atque rationes omnes adminiſtrandi Regni ſibi proponet: quæ nullam rem eſſe declarant, in munere Regio poſitam, quæ ſapientia Sigiſmundi Regis non compræhendatur. Verùm hęc iſta ſapientia, quam ſummam fuiſſe in Sigiſmundo Rege multis argumẽtis perſpicitis, & ſi per ſe ipſa ſumma ſit, (eſt enim oculus quidam mentis, quò à magnis atq; excellentibus uiris cauſæ rerum expetendarum, fugiendarumq; cernuntur) tamen hęc iſta ſapientia, niſi habeat iuſtitiam in

adminiſtrando Regno adiunctam, infirmata eſt, rebus etiam humanis non multùm ſanè proficua. Neque enim ſatis eſt, ut cauſam uideas, qua ſtent, cadantque Regni res, niſi etiam cauſis illis, aut retentis, aut remotis, æquabiliter, iuſtè ac legitimè in ipſa Republica uerſere, utque in primis cures, ut in tanta uarietate, rerumque humanarum conuerſione, quàm minimi motus in Republica exiſtant: quòd ſi qui acciderint, ut ſine detrimento communi accidant: quod cùm ſine maximarum rerum uſu uario atque diuturno teneri non poſsit, quis hac iſta laude Sigiſmundo excellentior Rex fuit? qui cùm beneficio longiſsimæ ætatis (unum enim & octuageſimum annum agens, deceſsit) tum etiam prudentia ſingulari atque diuina ad eam iuſtitiæ laudem peruenerat, ut in ſua Republica nihil earum rerum eſſet omnium, è quibus diſcordiæ, ſeditiones ac bella ciuilia exiſtunt, quæ tum fiunt, cùm uirtus exæquatur uitio: cùm boni præmio, mali uerò ſua carent pœna: denique cùm non pro dignitate ac meritis cuiuſque, ſed pro regnantis libidine, alij plus, alij minùs utuntur rebus communibus. Ex hac enim inæqualitate ac intemperantia quadam oriuntur in Republica morbi illi inſanabiles, quaſi in corpore ſano atque integro. Hinc enim exiſtunt diſcordiæ, ſeditiones, ac bella ciuilia, cum ipſarum legum atque hominum interitu: & meritò quidem. Quid enim in ea Republica ſalui aut diurni futurum ſperes, ubi uitium præcurrit uirtuti, ubi algent boni, lætantur improbi: ubi dignitas cedit pecuniæ, uirtus generi, ingenium ſocordiæ atque negligentiæ? Poſtremò ubi indigniſsimus quiſque amatur, colitur, ornatur, ac ad ampliſſima quæque promouetur, ſumma cum deſperatione bonorum? Ruant neceſſe eſt in tali Republica, ac intereant omnia, quamuis illa magna ſint atque præclara. Non agam pluribus, Equites: neque exemplis utar Græcorum ac Latinorum, & ipſorum etiam Barbarorum, qui Reſpublicas ſuas potentes ac florentes amiſerunt, dum in illis nullus habetur uirtuti honos, nulla pœna uitio. Ex ipſo enim Sigiſmundo omnium iſtarum rerum exempla ſumi poſſunt: qui cùm ſapientia illa magnæ atque incredibilitatem ipſam uideret peſtem ac perniciem eſſe ciuitatis, ad eum finem dirigebat omnia, ut neminem eius Reipublicæ, cuius hic Rex fuit, pœniteret: qua cum æquabiliter illo Rege uterentur omnes, non metuebat, ne qui uir bonus atque fortis, contemptus ab illo neglectus, aut res nouas in Regno moliretur, aut ſeditionem, bellumue ciuile ſpectaret: quod ibi neceſſariò fit, (ut iam diximus) ubi non æqualiter, neque iuſtè uiuitur: quare ut remoueret à ſuo Regna omnia hæc mala atque incommoda, Rempublicam ipſam omnibus ex æquo utendam, ac fruendam propoſuerat: ita tamen, ut ratione, & boni ad illam admiſsi, & mali inde pulſi eſſe uiderentur. Neq; enim in Polonia improbitas atq; indignitas deſperatione frangebatur unquam magis, quàm Sigiſmundo Rege: contrà uerò, uirtus, probitas atque dignitas hunc locum honoris, & gratię apud Sigiſmundum habuit, ut cùm genus ipſum illuſtre in claris uiris adamaſſet, tamen ipſa uirtute ſæpè poſterius clarum duxit genus: gradumque ad honores ampliſsimos in ſua Republica uirtutem uolebat eſſe, non genus. Dabis mihi hoc loco hanc ueniam, Nicolae Vuolſci, ut tuo potiſsimùm exemplo me uera dicere probem: cùm enim Equeſtri ortus eſſes patre, Sigiſmundoque non generis, neque opum, ſed uirtutis commendatione eſſes cognitus: hunc tibi honorem ille habuit, ut te, & gynecio clariſsimæ atque pudiciſsimæ huius Reginæ uxoris ſuæ præficeret: & ad te Sendomirienſem Caſtellanatum cum multis prouincijs deferret. Hoc ille diuino facto ſuo docuit, quàm iuſtus Rex eſſet, cùm tantùm tuæ excellenti uirtuti, fidei, ac integritati tribueret, ut, quo genere ortus eſſes, quærendum ſibi non putaret. Quid uerò tu, Martine Sborouuski? parùmne es tum expertus, quàm iuſtus hic Rex erga te fuerit, cùm tuæ ſpectatiſsimæ uirtutis durior aliquando conditio eſſet? cùm enim uirtute, conſtantia, ac magnitudine animi inuidiam, calumniamque ſuperares, & ſalutem Reipublicæ, libertatemque communem, tuæ oblitus, maximo animo defenderes: tantùm apud Sigiſmundum ad extremum dignitate ualuiſti, ut tua nimia (ut quidam putabant) in cauſa communi libertas, tibi ad hunc honoris, & dignitatis gradum non obſtaret, quem nunc in Republica tenes: quin uerò etiam hæc iſta bona, & animi, & ingenij tui in Caliſienſi hoc iſto Caſtellanatu tibi ſunt apud Sigiſmundum ſuffragata. Sed quid ego hos commemoro? cùm externi homines ipſi, atq; aliundè orti, tantùm apud illum uirtute ualerent, ut illis non in Regno tantũ ipſo, ſed etiam in Sigiſmundi ſenatu locus eſſet. Adeſt enim Seuerinus Bonerus, uir Vuiſemburgo quidem profectus, ita tamen ob uirtutem, ingenium, induſtriamq; Sigiſmundo Regi probatus, ut nihil illi obſtaret ad honores huius Regni externũ genus. Cũ enim fides ac induſtria ipſius in omnibus officijs ac muneribus Regni ampliſſimis fuiſſet cognita, illum Sigiſmũdus, & ſalinatorem fecit, & pręfecturas mandauit, ac in ſenatũ introduxit, in quo ille maieſtatem Reip. ueſtrę cũ his ſeruaret, qui in hoc regno

è uobis

è uobis ſunt orti: & tamen apud Sigiſmundum caruit inuidia propterea Bonerus, quòd alienigena eſſet, ac Germanus, non ciues neque Polonus: cum illo enim Sigiſmundus ob uirtutem ipſius præſtantem ac ſingularem communicauit hoc Regnum, in quo nunc ille omnibus opibus fortunæ, ingenij, ac dignitatis ſumma ueſtra uoluntate floret. Ad hunc modum Sigiſmundus premijs in Republica propoſitis, optimi cuiuſqúe uirtutem ad ipſam Rempublicam tuendam excitabat: qua ſanè ratione tantum profecit, ut nullum tempus in hac Republica ferocius fuerit uirtutum omnium. Pro ſe enim quiſque tam pace, quàm bello nitebatur, ut ſub optimo Rege bonus ipſe ciuis eſſet: & ne quis, amplíſsimis præmijs uirtuti propoſitis, ipſe ſibi ad laudem deeſſet. Quare tanto ſtudio ad uirtutem, & ad gloriam exarſerant omnes, ut ſummi, medij ac infimi, ad ſumma contenderent. Teſtis enim hic eſt, Ioannes Tharnouius, qui etſi genere clariſsimo ſit ortus, tamen ad res maximas, pro ſalute huius Regni gerendas, honoribus ampliſsimis ab hoc Rege inuitatus, tantùm uirtute profecit, ut non ſolùm noſtros Imperatores omnes, ſed etiam illos ueteres externos Scipiones, Marios, ac Maximos, bellica laude adæquaret. Quid uerò hic Nicolaus Sieniauuski Belſenſis Palatinus? qui præmijs à Sigiſmundo excitatus cum Alexandro ac Procopio fratribus, ſic rem militarem in Ruſsia hoc Rege adminiſtrabat, ut eorum opera Ruſsia illa afflicta, ac anniuerſario hoſte penè deleta, requieſcat nunc, ac nouis colonijs ſolitudines ſuas compleat atque inſtauret: ita ut poſt hominum memoriam cultior Ruſsia nunquam fuerit, quàm eſt nunc Sieniauiorum, & aliorum fortium uirorum opera, quorum uirtute ad hanc rem Ruſsia ſtetit: quæ cùm aſſiduis hoſtibus eſſet expoſita, fortiſsimorum uirorum præſidio eam Sigiſmundus muniendam ſibi putabat: eiusqúe prouinciæ magiſtratus his potiſsimùm mandabat, quorum animo ac uirtute confidebat: ueluti nuper paulò antè quàm eſſet mortuus Podoliæ Palatinatum ad Ioannem Mielecium detulit uirum fortem, ac genere, ingenio, opibusqúe præſtantem. Prætereo alios multos fortes ac claros uiros, quorum uirtutem Sigiſmundus ad res maximas iuſtitia ſua excitauit, beneficijs auxit, præmijs uerò confirmauit. Eſt hæc diuina ſummi illius uiri ac iuſtiſsimi laus, qui cum ampliſsimo ac copioſiſsimo Regno potiretur, illius omnes copias atque opes, non ſuæ priuatæ libidinis, neque compendij ſui putauit eſſe, ſed eius Reipublicæ, cuius Rex fuit. Quare quicquid poſitum erat, aut in honoribus Reipublicæ, aut in uectigalibus ipſius Regis, earum rerum omnium diſpenſatorem ille ſe eſſe putabat, nō poſſeſſorem neque dominum. Quò etiam fiebat, ut hæc communicaret omnia cum uiris fortibus, ac de Republica benè meritis, ita ut cuiuſque dignitas ac meritum poſtulabat: ſummas opes Regum eſſe ratus copiam bonorum uirorum atque fortium, quorum uirtus ibi iaceret ſemper, ubi nullus ei haberetur honos. Quare cùm Sigiſmundus gratus eſſet erga optimi cuiuſque uirtutem, commouit præmijs propoſitis ſtudia hominum, non ſolùm ſummorum, ſed etiam mediocrium atque infimorum. Pro ſe enim quiſque hoc Rege excellere in Polonia ſtudebat: nemo erat, qui aliquid non afferret in medium, quo Regi ſuo operam ac induſtriam probaret. Artifices ipſi mediusfidius, ac omne genus mechanicum, commotis ſtudijs, artes ſuas diligentius hoc Rege coluerunt, cùm uiderent operas quoque ſuas placere Regi. Itaque tanta copia optimorum opificum atque artificum hoc Rege fuit: ut Phidiæ illi ueteres atque Polycleti, & Apelles reuixiſſe in Polonia uiderentur: qui pingendi, fingendi, ac dolandi arte, illorum ueterum artificum gloriam adæquarent: quorum cùm multa extent in hoc Regno opera pulchra atque uiſenda, tamen huius unius arcis opus uincit, ac ſuperat omnia, quam ille præſtantiſsimorum artificum opera à fundamentis extruxit, ac Cracouiam hoc iſto præſidio muniuit tanto ſumptu ac opere: ut non hominum, ſed Deorum immortalium ſedes arx iſta eſſe uideatur. Quid uerò Baſilica huic templò adiuncta, paruúmne acceſsione ſui, huic ædi Venceslai decorem, dignitatemqúe attulit? in qua & pictorum operæ, & ſculptorum ac fabrorum ſingularia, & magnifica uiſuntur: quam Baſilicam ille, & Religioni ſummi Dei conſecrauit, & omnibus ornamentis (ut uidetis) illuſtrauit, corporiqúe ſuo tabernaculum hanc eſſe uoluit: in qua illud, quaſi quodam regio itinere defeſſum, non minùs longo, quàm moleſto, poſtremùm requieſceret, ac ſupremam Mundi diem exſpectaret. Quanta hæc Sigiſmundi iuſtitia fuit, quàm potens, quàm magnifica, quàm clara apud Deum, quàm nota, & probata apud homines? qui diſtribuendis æqualiter præmijs, ac muneribus Regni, mutua pace, ac beneuolentia ſuos tenuit: & ad uirtutem bonos uiros cupiditate rerum optimarum incendit, ac in contrario genere hominum hoc ipſo modo firmabat rationes bonorum. Nihil enim apud illum contemptius, nihil neglectius, nihil uilius improbis fuit, ut ex hac iſta ratione, boni præmia ſuæ uirtuti ſeruari à bono Rege ſcirent: mali uerò nihil præter contemptum ferrent, atque pœnam.

atque pœnam. Ita illi honores omnes ſolis bonis ac fortibus uiris debere ſe putabat: quibus cum improbis etiam communicatis boni in officio dolore redderentur remiſsiores: improbi uerò nihilo illis ipſis honoribus fierent meliores. Quare cùm præmium, & pœnam æquabiliter diſpartiret, ſeſeque ipſe ſanctiſsimè gereret: uirtutes præmijs, uitia contrà pœnis affecit: cuius rei etſi multa extent exempla, tamen haud ſcio, an aliud ſit clarius illo, & ad ſanciendum cùm in re militari, tum in omni uita fidem accommodatius, cùm Raduankouium centurionem ob Ornetæ Pruſsico bello proditionem infamia publico iudicio notauit: militesque noſtros huius calamitate ac ignominia docuit, ut pugnare potiùs, quàm fugere: mori, quàm fallere uellent. Hiſce artibus Sigiſmundus cùm ſuos ciues bene uiuere, ac iuſtè agere docuiſſet, facilè illam quoque iuſtitiæ partem, quæ legibus traditur, abſoluit: cuius hæc ſumma apud Sigiſmundum fuit, ut conuenienter in hac ſocietate noſtra uiueremus: ad hunc ille finem omnes leges ſuas retulit, quibus pax inter nos cum ſumma beneuolentia conſtaret: quas leges ſi inſpicias, tanquam in aliquo ſpeculo omnes ſenſus Sigiſmundi ac rationes expreſſas uidebis. Nullam in his tyrannicam mentem, nullam utilitatem ipſius propriam reperies. Veſtræ libertatis, Equites, ueſtræ dignitatis, ueſtræ Maieſtatis ſunt illæ leges, quæ in Polonia ſolæ regnant, ac ex æquo uobis, & Sigiſmundo Regi ueſtro imperant. Neque enim ſolutus eſt Rex legibus apud uos: non quod illi utile, id iuſtum uobis: non quod lubet, id illi licet, Romanæ ſeruitutis ſunt iſta carmina, quæ laudat nemo, niſi ſeruus ſit, aut Italus: qui quidem, ut certiùs ſeruiret, ſcholas etiam ſibi (ſi Dijs placet) condidit: Doctoresque legum fecit, à quibus nil niſi ſeruire diſceret, qui Doctores, inquam, legum iſtarum ſeruilium tranſcenſis Alpibus, uenerunt etiam cum talibus præceptis ad uos: quos hic paſsim iam uagari uidetis, cum hoc iſto Dijs irato ſupercilio, ac peſsimo libertatis ueſtræ exemplo: quos uos, id quod facitis, contemnere debetis, Equites: & tanquam contagionem quandam hanc iſtam Neronianam ſcholam fugere, regnoque ueſtro pellere: ne iſtæ immundæ pecudes inficiant puros iuſtitiæ ueſtræ fonteis, è quibus Sigiſmundus hauriebat leges ueſtras, quibus communiter uobiſcum uiueret, quarum legum ille lingua, non Rex: interpres, non author: patronus, non Dominus fuit: quas etiam ferebat, authore Senatu, uolentibus ac iubentibus uobis. In qua ſanè ratione cum ſumma moderatione æquitate animi fuiſſet, omnes illos ueteres Solonas, Licurgos, atque Cretas Legumlatores uiciſſe mihi uidetur: nam illi ſeorſim à populo leges ferebant: hic uerò nullam abſque Senatus authoritate, ac ſcito ueſtro communi, legem tulit. Illorum leges libidini populari ſæpè ſeruiebant: Sigiſmundi uerò nulli rei ſeruiunt, niſi utilitati communi ac ueſtræ libertati. Illorum legum nimia licentia tyrannidem in ciuitatibus pariebat: noſtra uerò legum diſciplina, nulli rei magis, quàm tyrannidi, eſt aduerſa. Quid ita? quia apud leges noſtras rerum, & criminum, non perſonarum, neque dignitatum, ratio eſt. Non quærebatur in Sigiſmundi iudicio, Archiepiſcopus ne, an Palatinus: Epiſcopus, an Caſtellanus: nobilis, an ignobilis: peregrinus, an ciuis reus eſſet? ſed remota dignitate omni reorum ipſorum, de re ipſa iudicium fiebat: in quo nocentes pœna legitima afficiebantur: innocentes uerò ex lege abſoluebantur. Iam, quanta ipſius Sigiſmundi Maieſtas in iudicijs publicis fuerit, quæ animi æquitas, qui modus, recordamini, Equites, & illam perſonam illius Regis in iudicio præſidentis uobiſcum cogitate: in qua expreſſa facies Reipublicæ ueſtræ cernebatur: ſtatus erectus, ac celſus, lati ac patentes humeri, facies rotunda, rubentes genæ, oculi grandes, ac ſtabiles: minax ſupercilium, naſus ipſe gryphus ac aquilinus, ſummo Rege dignus: ut non Caſimiri Regis, ſed Iouis filius uideretur iudicio præſidere: ſic omnia ad Imperium erant in illo Rege nata, uultus, intuitus, uox, latera, ſilentium poſtremò ipſum. In iudicio nunquam audiebatur, niſi cùm oportebat: minùs etiam nonnunquã, quàm oportebat. Nutu plura, uerbis pauca conficiebat: tantaque moderatione linguæ ac continentiæ ſermonis fuit, ut illius, in ſummo Imperio, nemo unquam uerbum ullum aſperius audierit. Quare cùm tanta iuſtitia, ac tanta moderatione in controuerſijs dijdicandis fuiſſet, æquos, placatosque reos à ſe dimittebat, non ſolùm eos, ſecundùm quos iudicabat, ſed etiam eos, quos contra ſtatuebat: & cùm gratiæ cauſa in iudicio nihil faceret, grata tamen erant omnia, quæ faciebat. Ita ſæueritati illius, res maximè diſtans, miſcebatur comitas, ſed ita tamen, ut neque comitas impediretur ſæueritate, neque ſæueritas comitate leuior fieret. Hac fama admirabili uirtutum incredibilium, cùm ſolus ille Rex, ſolus iuſtus, ſolus ſapiens, non domi tantùm, ſed etiam foris uideretur: tanta ueneratione propter ſummam iuſtitiam apud omnes gentes fuit, ut iuſtitiæ illius fama impulſi Bohemi primùm: deinde Hungari, Ludouico Rege apud Mohacium à Turcis interfecto, huic ultrò duo maxima Regna offerrent, quæ ille tamen non accepit, cum re-

prehenſio-

præhenſione multorum, eorum præſertim, qui non perſpiciunt, ac multò etiam minùs
intelligunt, quantum ipſius Regni ſit opus. Quod cùm alta ſapientia Sigiſmundus co-
gnitum, perſpectumqúe haberet, Regna illa remiſit Hungaris, ac Bohemis: ipſe Sar-
matia contentus fuit, ſufficere ſibi hanc materiam ratus, in qua omnem uim ingenij, ac
uirtutis ſuæ oſtenderet: tanta fuit opinio ipſius excellentis iuſticiæ apud omnes, tanta e-
tiam illius moderatio. Quid uerò illud, cùm Ioannes, & Ferdinandus Reges, ſummis ini-
micitijs incenſi, arbitrũ hunc de Hungariæ regno cœperunt? parúmne ex eo liquet, quan-
ta exiſtimatione hic Rex apud omnes fuerit? quam ſanctiſsimam eſſe Reges illi puta-
bant, ita ut arbitrio illius, non ſolùm Regna ipſa, de quibus ambigebant, ſed etiam di-
gnitatem ſuam regiam committerent, id iuſtiſsimum fore rati, quod à Sigiſmundo pro-
batum, decretumqúe fuiſſet. Prætereo alia infinita domi, & foris ipſius excellentis uirtu-
tis, atque iuſtitiæ documenta, quæ ille uiuus conſtituit, ad memoriam Regni ſui ſempi-
ternam. Et quoniam præcipua pars iuſticiæ eſt pietas ipſa, parum 'ne hac quoque iuſti-
ciæ parte excelluit? cùm Religionem illam patriam atque auitam, cæremonias item o-
mnes ſanctiſsimas, tanta ueneratione coleret, ut nihil illis melius, nihil religioſius eſſet,
ne in monaſterijs ipſis quidem, non in his, quæ nunc ſunt, ſed in illis, quæ olim fuerunt:
fide enim in Deum erat ſumma, hominem peccatorem ſe confitebatur eſſe palàm: nuſ-
quàm ſpem ueniæ, niſi in ſolo Chriſto habebat: benignus in omnes, pius, clemens, ac
munificus fuit: in Eccleſia uerò, ne quid nouaretur, neúe ipſius Religionis ulla in re fie-
ret commutatio, tanto ſtudio curauit, ut in minimis etiam rebus, quæ uix cenſeas, dili-
gentiſsimus fuerit. Vos hoc loco appello ſanctiſsimi Sacerdotes, qui mœſti nunc pro
illo ſacrificium facitis: ecquis ueſtrûm diligentior omnibus Religionibus atque cære-
monijs conſeruandis hoc Rege fuit? Quoties ille uos admonuit, ſi quid à uobis non
ritè factum, aut ſi quid de ſtatuto ſacrificio fuerat à uobis prætermiſſum? Candelam i-
pſam ceream mediusfidius, ut maiora prætermittam, non ſuo loco ſtantem aduertebat:
aut ſi ea ſacro deeſſet, uos admonebat. Neque uerò id ille faciebat curioſus in ueſtro mu-
nere: ſed quod minimis hiſce rebus, aut ſublatis, aut intermiſsis, Religionem ipſam in-
termitti, ac ſenſim tolli putabat: de qua ne ulla diminutio fieret, non ſolùm præmijs, ſed
etiam pœnis in ſeditioſos editis prouidit. Gedanenſes enim ciues res nouas atque per-
nicioſas non in Rempublicam tantùm, ſed etiam in Religionem molientes, ſupplicio af-
fecit: ſumma tamen moderatione ac æquitate: paucorum enim pœna contentus fuit,
ad ſalutem reliquorum. Ita ille cùm fundamentum omnis Reipublicæ religionem i-
pſam ſciret eſſe, & cûm ſibi multorum exemplis ac literis ſuaderet, mutata Religione,
mutari Regna: ſumma Religione ipſe fuit, & ut cæteri quoque eſſent, curauit: ad quam
colendam ac retinendam, ut expeditior ipſe eſſet, multis exercitationibus ſe compara-
bat: ſumma enim abſtinentia ieiunabat: dies feſtos celebrabat: nunquam publicè quic-
quam agebat, priuſquam ſacrificaſſet, ſacroqúe interfuiſſet. Verbum Dei diligenter in
concionibus audiebat, ac iuxta illud uiuebat: ſobrius in omni uita Rex fuit: nunquam
ebrius eſt uiſus: nunquam uino aut amore inſolens ac intemperans. Ad hunc modum
ille cum ſumma moderatione uictus fuiſſet, paratus ſemper erat ad regium illud opus at-
que munus, in quo exercendo carebat furore illo, qui ex intemperantia cibi atque ui-
ni ducitur: quo remoto, ſumma fuit humanitate ac incredibili Religione ad ultimum uſ-
que ſpiritum, ita ut etiam animam ipſam agens, hunc iſtum Vitum Monachum de Do-
minici familia, ſacrificantem diligenter audiret, ad ſingula uerba paſsionis Chriſti Dei
noſtri ſuſpirando, ingemiſcendo, ac flebiliter precando, quò Deus ipſe peccatorum i-
pſius immemor: beneficio autem Chriſti in illum, & in omnes memor, clemens ac pro-
picius, illum ad illas beatorum ſedes reciperet, ad quas Ieſus Chriſtus Dominus, & Deus
noſter ante illum præceſſerat: ô fidem ueram, & dignam, cui iſti ignes luceant, qui qui-
dem ſigna ſunt atque notæ illius ignis intimi, quo fides ipſius ardebat in Deum: chari-
tas autem ipſa ſeſe effundebat in proximum. Hoc ergo iſto diuino igne atque recon-
dito ſemel in baptiſmo ſuſcepto, cùm ille arderet in omni uita, nullaqúe perfidia illum
uiolaret: rectè hæc iſta lumina atque ignes, incenſæqúe faces præferuntur nunc illi mor-
tuo, quod fidem Deo ſeruaret integram, charitatem autem proximo ad ultimum ſpiri-
tum, quem cùm iam reddiderit Deo ex hac turba, & colluuione, tanquam ex hoſpitio,
non tanquam ex domo, in illud animorum concilium, cœtumqúe profectus eſt, ubi
nunc cum fideli Abraham, Iſaac, atque Iacob accumbit: colloquitur cum Dauid: uiuit
cum Ioſia iuſtiſsimo atque religioſiſsimo Rege: auos ſuos, fratres, ac parentes, Reges
ueſtros recognoſcit: hunc totum iam complectitur cœlum: hunc obuijs ulnis excipi-
unt omnes beatorum animæ, ac illius conſpectu lætantur, ab Aquilonisqúe partibus
adueniſſe gaudent Regem iuſtitia ac pietate inſignem, ſocium fœlicitatis ſuæ, atque im-

morta-

mortalitatis participem: quo nemo uir melior apud nos natus eſt, nemo pietate præſtantior: nunc ille uos ex alto intuens, Equites, à Deo Optimo Maximo precatur, ut uos fœlices ac ſaluos uelit eſſe, ueſtrumqúe hoc Regnum conſeruet, quod ille ſumma ſapientia, ac ſingulari iuſticia uiuus rexit, ac omnibus legibus, præſidijsqúe ornauit, atque inſtruxit: ſummaqúe in illo tuendo, conſeruandoq́; animi magnitudine, fortidudineq́; fuit: de qua ego breuiter dicam: fuit enim hoc tertium, quod in ſummo Rege ineſſe oportere diximus. Neque enim ſatis eſt, ſapientem ac iuſtum domi eſſe Regem, niſi etiam is regnum ſaluum præſtet, & ab omni externa ui defendat. Qualis utiqùe Sigismundus fuerit, conſtat: qui quo die Rex à uobis eſt factus, motus domeſtici in illum, deinde externi cum maximo nouarum rerum metu exceperunt. Recordamini enim, Equites, qui motus ille in Lithuania, qui timor fuerit, cûm Michael Glinski homo eius gentis potentiſsimus atque ſeditioſiſsimus, mortuo Alexandro Rege, principatum Lithuaniæ peteret, ad quam illi rem cùm & animus non deeſſet & copia, tamē is Sigiſmundi primum nomine, deinde conſpectu fractus, debilitatusq́; arma poſuit, pacemqùe ſupplex petijt, ad poſtremò in illius fide fuit. Manſiſſet autem utinàm in ſententia: nunquàm tantis cladibus, tantoqùe hominum interitu Lithuaniam cum Moſchouia commiſiſſet: cùm enim Michael Glinski moliri multa occultè in Lithuania nūquàm deſijſſet, à Ioanneq́; Zabreſinskio Marſalco Lithuaniæ, appetiti principatus reus fierit: non cogitabat, quomodo ſe regi purgaret, de quo arguebatur: ſed quomodo accuſatorem ſuum primo quoq́; tempore è uita tolleret. Itaque oblitus clementiæ regiæ, quamprimò ſtatim Sigiſmundi in Lithuaniam aduentu, incredibilem erat expertus: Iuſtitiæ etiam huius ipſius Regis immemor, in qua etiam nocenti perfugium eſſe poterat: nullaq́; ratione harum rerum omnium habita, multa nocte Ioannem Zabresſinskium aggreditur, & quieſcentem iam, ac nihil tale cogitantē inuaſit, ac domi ſuę hominē nobilſsimum occidit, magnū crimen, ſcelus ingens, uis non ferenda, cuius ille magnitudine perterritus, ut ſcelus ſcelere cumularet, ad Baſilium Moſchum profugit, illumq́; ad inferendum bellum patriæ ſolicitare cœpit: facileq́; ſua ſponte ad id iam parato Baſilio perſuaſit, ut cū Maximiliano Cæſare fœdus faceret, ab eoq́; futuri belli ſubſidium contra Sigismundum peteret. Nihil propius eſt factum, quam ut Maximilianus immemor tùm nominis ac generis ſui, omnibus ſuis copijs ad inferendum bellum Sigismundo Baſilium iuuaret: quod tanto apparatu rerū omnium à Baſilio erat geſtum, ut neque maiori contentione, neque maioribus copijs inter Lithuanos, & Moſchos unquam certatum fuiſſet: Hic Sigismundus, & ſi eodem tempore alijs quoque bellis Scyticis, Valachicis, atque Turcicis deſtrictus eſſet, tanta tum animi magnitudine in bello Moſchico ſuſcipiendo fuit, ut nullum aliud bellum gerere uideretur: non terruit illum Maximiliani Cæſaris inſperatum cum Moſcho fœdus, non copiæ ab illo ſuppeditatæ gerendi belli, non ipſius Baſilij exercitus ante hanc diem inuictus. In credibili enim celeritate exercitu ex Lithuania collecto, militibus etiam ex Polonia accerſitis, magno animo aduerſus hoſtem contendit, ac Boryſthene amne ſuperato, cum hoſte acerrimè conflixit, quem memorabili pugna deuicit, non in præſens tantùm ſed etiam in poſterum: nam eo prælio uidentur omnes uires concidiſſe Moſchorum, quæ antè hac graues Lithuaniæ ac inuictæ uidebantur eſſe: & quæ ante illam cladem tantæ fuerunt, ut Moſchi præ ſe cætores mortales omnes contemnerent, quib. deuictis, tanta gratulatio omnium eſt ſubſecuta, ut etiam Romæ à Leone Decimo ſupplicatio Sigismundi nomine decerneretur, ſingulari genere uerborum & numero dierum. Cū enim in Leonis ſenatu Nicolaus Vuolski legatus, hic Sendomirienſis Caſtellanus, expoſuiſſet & genus hoſtium & uictoriæ modum, res digna patribus illis eſt uiſa, publica ipſius urbis Romæ gratulatione, ac ſupplicatione ſingulari. Supplicatum itaque fuit, totaq́; urbe dies feſti, atq́; ludi eius uictoriæ nomine fuerant inſtituti, dolente ac mœrente Maximiliano Cæſare, qui captiuos etiam ipſos, per hunc iſtum Nicolaum Vuolski Leoni miſſos, intercepit, in Moſchouiamq́; contra ius gentium remiſit. His uictorijs atque triumphis initia regni ſui Sigismundus conſecrauit, docuitq́; ſe eum Regem eſſe, qui & domi regnum leuibus tenere & foris armis tueri poſſet. Neque uerò hoc bello tantùm illius animi uis extitit incredibilis, ſed multis etiā alijs bellis grauibus ac difficilibus. Nam cùm uix à Moſchico bello reſpiraſſet, Scythiam magnis copijs, Ruſsiam prouinciam ferro atque igne uaſtantem incredibili uirtute ad Vuiſniouuicium ſuperauit: illaqûe pugna, primus Regum omnium, Scythas docuit, pacem bello meliorem eſſe. Quid autē Valachia ipſa, Turcicis exercitibus contra Sigismundum munita atque inſtructa, cùm huic regno periculoſiſsmè immineret, nônne ad Obertinum poſtremò ab hoc Rege deuicta, pœnas temeritatis ſuæ dedit, ueſtroqúe imperio, hoc iſto Ioanne Tharnouio duce, parere eſt coacta: Iam uerò Moſchouia, cum iterùm fractas illas uires ſuas ac deſperatas repeteret,

bellumq́ maximum pararet, non ab hoc Sigiſmundo iterum deuicta bello maximo fuit ditûs corruit? Ad quod bellum gerendum Sigiſmundus, hunc iſtum Tarnouium Imperatorem, ad conſeruandum hoc Regnum natum, miſerat: qui capto atque euerſo Starodobo, ingenti hominum ſtrage, Moſchos in perpetuum deuiciſſe iam uidetur. Præterreo alia bella uaria atque infinita, quæ Sigiſmundus geſsit, non libidine regnandi, neq; ſtudio gloriæ incenſus, ſed amore Religionis Chriſtianæ conſeruandæ. Cùm enim Poloniæ Regnum Aquilonem uerſus ultimum ſit Regnorum omnium, gens iſta regiones finitimas habet inimicíſsimas, partim Chriſtiano, partim uerò Romano nomini. Quare Sigiſmundus cum his aſsiduè bellum geſsit, non ut finitimarum rerum potiretur, ſed ut Religionem Chriſtianam contra Scythas atque Turcas: Romanæ uerò ſedis nomen contra Moſchos atque Vualachos tueretur: quod hæ gentes huic ſedi, hoc iſto diſsidio Græcorum cum Latinis, ſint omnium inimiciſsimæ. Solus ergo Chriſtianorum Regum omnium Sigiſmundus non pro augendo, ſed pro retinendo Regno: non pro ſua libidine, ſed pro Chriſtiana Religione bellum cum tota Aſia geſsit, cuius Aſiæ opes cùm magnis ac inſperatis uictorijs creſcere indies uideret, ſeq́ue pre cæteris periculis illis proximum eſſe ſciret, Chriſtianos autem Principes mutuis bellis diſsidere uideret, prouidendum ſibi, Regnoq́ue ſuo putauit. Quapropter ſumma ope eſt conatus Chriſtianos principes in mutuam gratiam reducere, illorum concordia ac conſpiratione ſuas opes atque rationes contra Turcarum tyrannum firmare, ut minùs potens, minùsq́ue formidabilis tyrannus ille uobis eſſet. Quapropter & Maximilianum Cæſarem reconciliata iam gratia Viennam adierat: cuius etiam hortatu Vuladiſlaus frater Hungariæ Rex, cum Ludouico filio, eò quoque uenerat, quo in conuentu ſummorum Regum ille oſtendit, docuit, monuit, Turcarum opes tantas eſſe, ut ab uno Chriſtiano Rege ſuperari non poſſint, in concordia ac mutua pace ſpem eſſe, ſine qua nihil eſſet Chriſtianis ſalui. Itaque Sigiſmundo authore atque Duce, iacta erant Viennæ fundamenta communis auxilij: quæ tamen ſorte quadam rebus noſtris aduerſa non diu manſerunt. Nam & Maxim. & Vuladiſlaus uita functi, ambo ſpem Sigiſmundi fefellerunt. Non ceſſauit tamen Sigiſmundus agere, & facere omnia, quò potentiæ Turcarum occurreret. Quare auxilia undique contrahebat: cum finitimis fœdus & amicitias iungebat, neque uerò his ſolis contentus fuit, ſed etiam cùm ſciret Neapolim atque omnem illam oram Apuliæ, ſocietate Turcici belli cum Polonia coniungi: amicitiam Italiæ expetiuit, hancq́ue Bonam Reginam ex Sfortia familia clariſsima atque totius Italiæ nobiliſsima, Ducem Bari in matrimonium accepit: ut hoc ceu quodam illuſtri ac ſancto pignore, ſocium ſe belli ac periculorum omnium Italis profiteretur eſſe. Verùm cum hac iſta ſpe finitimorum ac externorum auxiliorum fruſtrà penderet, ſolusq́ue ſæpiùs cum ſummo rerum ſuarum diſcrimine cum Turcarum Ducibus confligeret, de Regnoq́ue ſuo iam planè dimicaret, fœdus ad extremum cum Solimanno fecit. Quid uerò illi aliud faciendum fuit? ſolus erat: opem ferebat nemo, ſpes ipſa reſtabat nuſquam: Regnum porrò ſuum uidebat omnibus Turcicis bellis ac periculis eſſe propoſitum. Quid tandem quæſo eſt, quod quis Sigiſmundum huius ipſius fœderis nomine repræhendat? cùm uideat unum è duobus illi fuiſſe neceſſe, ut aut Regnum ſuum in poſtremum diſcrimen adduceret, aut fœdus cum Turca faceret, quod tamen ille non fœdus potiùs, quàm inducias ſibi putabat datas eſſe parandi belli. Nouerat enim ille à Turcarum tyranno non fide, neque Religione: ſed occaſione atque tempore fœdera ponderari. Quare etſi ille fœdus illud ſanctiſſimum eſſe ducebat, tamen quod nihil huic hoſti crederet, inter fœdus illud, rationes ſuas ſummo ſtudio futuro bello parabat, ut ſi quando illi neceſſariò cum Turca belligerandum eſſet, eò paratior, inſtructiorq́ue in aciem contra illum prodiret. Meminerat, ſæpiùs ſe conflixiſſe cum hoſte ſummo cum periculo. Ludouicum etiam Regem, nepotem ex fratre ſuum, uiderat uitam, & Regnum profudiſſe, cùm incertorum auxiliorum ſpe bellum Turcicum mallet, quàm fœdus: cuius conſilia nunquam probabat Sigiſmundus, ſummoq́ue ſtudio à bello illum reuocabat, oſtentabat illi Rhodum atque Coum nobiliſsimas inſulas conſimili ſpe perijſſe: docebat Carolum Cæſarem impeditum eſſe bello Gallico atque Italico, Ferdinandum autem Ruſticano: Germaniam etiam totam, Religionis controuerſia diſsidentem, commemorabat: nuſquam ſpem ſupereſſe: præſtare fœdus facere, quàm bellum incertum gerere, cuius fideliſsimis conſilijs cùm Ludouicus non obediret, uitam ſimul cum Regno amiſit. Qua in re Sigiſmundus, quàm ſapiens Rex atque fortis fuerit, oſtendit, qui Rempublicam tanquam in alto nauim pro ratione tempeſtatum, & locorum, & temporum dirigendam eſſe ducebat, ut quid tempus Reipublicæ poſcat, aut quid uetet inprimis ſapienti Regi ſit prouidendum. Intereà tamen Sigiſmundus quoad uixit: cum bellis mutuis Chriſtianorum arderēt res, ille non

quieuit,ſed aſsiduis bellis pacem Regno ſuo quæſiuit. Nunquam quenquam bello laceſsiuit,nunquam niſi laceſsitus bellum geſsit,proptereà etiam(credo) uictor ſemper extitit: ſingularisqúe illa huic uni conceſſa erat gloria, quòd hic ſolus Regum omnium in Polonia nunquam uictus fuit, niſi fortè quis illam acceptam calamitatem apud Socalium bello Scythico huic adnumeret: quæ, temeritate Ducum, abſente Rege bello commiſſo,à Scythis accepta fuit, quam tamen calamitatem ille poſtea infinita hoſtium cæde compenſauit: ſic ille, cùm nihil temerè,nihil abiectè, neque demiſsè,ſed ſummo conſilio, magno, & inuicto animo cuncta gereret, facilè fuit inuictus. Res etiam noſtras,cùm armis uix poſſet,fœdere à Solimanno uindicauit, quas ille aut perpetua pace cum hoc hoſte ſanciuit,aut ſi belligerandum nobis erit,paratiores, inſtructioresqúe aduerſùs Turcarum opes reddidit.

Reliquum eſt, ut de clementia ipſius pauca dicamus, ſine qua & ſapientia nihil prodeſt Regibus, & iuſtitia etiam obeſt,& fortitudo ipſa nocentior fit ſuis, quàm alienis,niſi ipſius clementiæ moderatione temperetur. Hæc enim ferocē animum Regis, ferū̃, & indomitū̃ contra Regni hoſtes emollit, ſuis manſuetumq́; ac benignum reddit: ut hac ipſa uirtute Rex hoſtē ab amico,peregrinum à ciue,innocentē à reo ſecernat: reis etiam ipſis,fragilitatis ac imprudentiæ in hac eadem uirtute apud Regē perfugium eſt,hæc iſta uirtus in conſilijs,in iudicijs,in bellis Regum uerſetur neceſſe eſt, ſi Reges non Tyranni illi uolunt perhiberi,hic enim Regiæ Celſitudinis ornatus eſt:hęc illorū̃ commēdatio eſt ſumma:hęc ſola atq; unica ad immortalitatem illis reſtat uia,deniq; ex hac ipſa excellenti & planè Regia uirtute naſcitur ſuauiſsima Regum ipſorū̃ memoria: gratumq́; ac iucundum illorum uerſatur apud ſuos deſiderium. Vnde enim ſunt ueſtræ iſtæ lachrymæ? unde hæc eſt miſericordia, quam nunc uos præſtatis mortuo? eblandita credo hæc ſunt à uobis ſpe ulla commodorum ueſtrorum, & non potiùs expreſſa ueſtigia mœroris ueſtri,recordatione illius optimi atque clementiſsimi uiri, qui benignus in bonos, mitis in reos,indulgens in omnes fuit? nunquam ille arriſit uitio,nunquam detraxit uirtuti,nunquam blandiens parti ſe dedit alicui: ſed cùm rem ipſam ſequeretur, hoc unum propoſitum illi fuit,ne qua in re aberraret à uero: tanta æquitate ac clementia,ut rerum ipſarum ac criminum magnitudinem,cum rerum infirmitate conferret: uirtutem etiam ipſam atque innocentiam, ne approbatione inſoleſceret, aut diſsimulatione, aut leui repræhenſione, temperabat. Iam uerò ipſas parteis magnis ſæpè odijs incenſas,ſumma grauitate ac æquabili erga utranque uoluntate audiebat. Poſſem hoc loco magnas inimicitias clariſsimorum uirorum commemorare ex Reipublicæ cauſa ſuſceptas, niſi & uos meminiſſe ſcirem, & ipſe præterire hanc ignominiam uellem, ne commemorando notare uidear authores ipſos. Dabo hoc ergò illorum authoritati: ab hisqúe uobiſcum unà petam, ut communis ſalutis cauſa remittant animos, æquosqúe ac placatos retineant huius iſtius exemplo Regis: qui, cùm Rex eſſet, poſſetqúe delinquentem coërcere, æquus tamen utrique fuit, monereqúe ac hortari, interdum etiam rogare ad pacem ſuos maluit, quàm lege, ui aut minis impellere: ferebat enim æquo animo omnes,in liberaq; Repub. non ſolùm animum, ſed etiam odium liberū̃ eſſe debere duxit. Hanc libertatem ille liberorum populorum cùm ſummam eſſe ſciret,ut uidelicet,& amoris, & odij par ſit apud ciues ratio,ipſe quoq; odia multorum in Repub. pertulit,ſi tamen odium eſt dicenda libera expoſtulatio ſubditi cum Rege. Cùm enim benignitas ipſiusatq; clementia nimia quibuſdam,aut etiam nonnullis in rebus remiſsior uideretur, repræhendi ſe palàm in Senatu patiebatur: ſentētias in ſe dictas patienter ferebat, & eas æquiſsimo animo refellebat, aut illis cedebat,& ſecundū̃ illas,quod admittebat,corrigebat. Iam uerò in comitijs ipſis,nullius Regis in Polonia aures uobis ac ueſtris legatis benigniùs unquam patebant. Attentè perorantes ueſtros legatos audiebat: poſtulata ueſtra clementer accipiebat: ſtultitiam multorum ſæpè ac intemperantiam perferebat. Nunquam ille aſpero uerbo, aut immodeſtius * miſſo excanduit (* Emiſſo): nunquam iracundia exiluit: quam ille cum omnibus uirtutibus continentiæ, grauitatis, iuſticiæ ac humanitatis, à ſe remouiſſet, facilis in rebus cognoſcendis,in hominibus audiendis,admittendisq; fuit. Quanto enim motu, quanta contentione illa ad Leopolim Valachico bello pro ueſtra libertate cum hoc Rege egiſtis? cùm quædam non legitimè fieri, quædam etiam negligi ab illo uobis uidentur: quæ tum grauitas, quæ animi æquitas, qui modus, quæ patientia huius Regis, quæ ueſtra libertas actionis tum fuit? & tamen cùm iuſtè fortaſſe nonnullis iraſci poſſet, neminem ueſtrûm ne aſperiori quidem uerbo propterea appellauit, ita,ut etiam illius ipſius actionis authores atq; Duces,maximis affecerit propterea præmijs,ueluti hos duos fortiſsimos ac coniunctiſsimos fratres, Petrum ac Martinum Sborouios, quorum in Republica ſingularem fidem, obſeruantiam uerò erga ſe ſummam cùm eſſet exper-

tus, utrunque honore Senatorio affecit, quorum exemplo ille ad tuendam Rempublicam, cauſamqúe communem agendam, multos fortes uiros ac induſtrios ex ordine ueſtro excitauit, ueluti hos duos ſumma ſpe ac uirtute in cauſa communi cognitos, Petrum Boratinki Ruthenum, & hunc Stanislaum Podlodouuski ex Sendomirienſi municipio Equitem, qui cùm in comitijs nuper Pitrakouiæ habitis, quæ poſtrema Sigiſmundo fuerunt, grauiorem cauſam Reipublicæ ſuſcepiſſent, quàm ut utriuſque ætas pati uideretur: ſic tamen à Sigiſmundo auditi ſunt, ut etiam Stanislaum Podlodouuski de libertate ueſtra liberiùs diſſerentem, lachrymans audiret, & cùm hic Sigiſmundum in Polonia non Imperatorem, ſed Regem eſſe diceret, legibusqúe illum certis regnare oportere, ſumma cum libertate orationis diſſereret: annuit ille: ipſoqúe uultu ac intuitu ſignificauit, ſe quoque non Imperatorem uelle eſſe, ſed Regem. O' uirum omnium literis, ſermonibus ac monumentis celebrandum, & dignum, qui non dico homines, ſed Deos ipſos regeret, non illius tum maieſtatis auertit illi à dicente Podlodouio oculos: non aures illi clauſit Regiæ poteſtatis conſcientia. Imò uerò uidit, audiuit, ac ſummo ſtudio audienda ſibi ea putauit, quæ liberè de Republica à Podlodouio dicebantur. Dixiſſes hæc in Neronis Senatu Podlodoui? aut alicuius Regis Italiæ aures hac iſta libertatis uoce appetiſſes? Poſtremùm illo in loco (mihi crede) conſtitiſſes, ac ultima uox tibi illa fuiſſet, quæ tamen ipſa grata Sigiſmundo fuit, iucunda nobis, glorioſa uerò nunc eſt ipſi tibi. Summa hæc eſt clementiæ laus, Equites, Sigiſmundi Regis, & haud ſcio, an omnium maxima, in libera Republica liberas uelle uerſari hominum uoces, liberas ſententias: denique liberas expoſtulationes, monitiones ac repræhenſiones ferre. Quæ qui Rex non fert, aut in Republica non probat, non Rex, ſed immanis eſt tyrannus, qui ut homines liberos in ciuitate non fert: ita neque linguas liberas ferre poteſt, nec iniuria: Tyrannus enim ipſe uiuit cum omnium inuidia, iniuſtè ac impiè, ſine fide, ſine amore, ſine ullo beneuolentiæ uinculo, ut meritò fidat nulli, credat nemini, nulli Religioni, nulli legi pareat. At Sigiſmundus contrà, omnium, qui unquam fuerunt, Rex mitiſsimus atque clementiſsimus cùm meminiſſet liberi populi Regem ſe eſſe, certa Religione ac certa fide regnantem uobiſcum non ut cum ſeruis, ſed cum liberis, non cum ſubditis, ſed cum ſocijs atque amicis, ſumma beneuolentia in hac Republica uiuendum ſibi eſſe duxit: ut ex æquo & audiret ſuos, & audiretur à ſuis. Quare ita ille uobiſcum uixit, ut non tantùm aures illius, ſed ipſius etiam uitæ priuatæ receſſus nobis paterent. Aperta ſtabant illius cubicula, patebant atria, peruia erant nobis illius penetralia, nunquam excludebamur, niſi cùm erat neceſſe. Admittebamur, adſtabamus, audiebamur: liberè querimoniæ de aliorum iniurijs apud eum nobis erant, ac qualibet de re facilis aditus, ac penè aſsiduus cum illo conuictus nobis fuit, ut non ſolùm mens, ſed oculi etiam noſtri liberè in uita ac in omnibus cubiculis ipſius uerſarentur: in quibus nullos mores tyrannicos, nullas contra libertatem noſtram machinationes, nullum Regni dedecus, nullam turpitudinem, nullam denique intemperantiam cernebamus. Omnia erant in illius integerrima uita, honeſta: in cubiculis uerò, decora, ac cum ſumma Regia dignitate, atque ueſtra libertate coniuncta. Iam uerò quoties progrediebatur è thalamo, in publicumqúe ſe ac in turbam dabat, quanta tum, Dij immortales, oris illius dignitas? quæ maieſtas? qui hominis illius habitus? qui inceſſus? qui comitatus fuit? quàm aptus? quàm concinnus? quàm grauis? quàm cultus? quamqúe ſummo Rege dignus? quibus rebus cùm in animos hominum flueret, ac mentes omnium hac tanta maieſtate occuparet: non timuit uenena, non inſidias, non conſpirationes ullas uerebatur, proptereà etiam carebat prægustatoribus, quibus tamen ipſis interdum ad ſpeciem utebatur magis, quàm ad aliquam neceſsitatem. Senatorum turmis ac Equitum incedentis latus claudebatur, non doryphoris hiſce, neque ſeruis mercenarijs: indignum enim bono Rege putabat eſſe, metum, in ſuo Regno præſe ferri armis, ac in cœtu ſuorum hoſtem uereri, ac proptereà ab armatis ſeruari. Tyrannorum ſunt iſta præſidia, Equites, & malè cogitantium hominum de rebus communibus. Fide Sigiſmundus ac beneuolentia ueſtra ſatis ſe munitum putabat eſſe: neminem etiam è ſuis metuebat, cùm æqualiter omnes diligeret, omnibusqúe ex æquo ſe amabilem præberet. Tantumqúe hac iſta fiducia ueſtri profecit, ut quietè primùm ac tranquillè uitam uobiſcum degeret: deindè ſtudijs ueſtris incredibiles huic Regno felicitates atque opes afferret. Qua enim fide ac uoluntate erga hunc Regem uos fueritis, teſtantur multa atque præclara facinora, huic Regi uirtute ueſtra parta, qui cùm talem ſe Regem gereret in omni officio ſuo ac munere, ut ad ſummam nihil à uobis in eo deſideraretur, meritò tales uos quoque erga illum geſsiſtis, ut ob ſumma atque ampliſsima illius in uos ac Rempublicam ueſtram beneficia, patrem patriæ una uoce hunc appellaretis: qui honos poſt conditam Polo-

niam

niam huic ſoli à uobis eſt habitus: & cùm eum, quem natura mortalem genuerat, uos immortalem eſſe cuperetis, hunc Sigiſmundum Auguſtum filium, pignus eſſe uoluiſtis fidei ac uoluntatis ueſtræ erga Sigiſmundum ſempiternum. Nam cùm hic Auguſtus admodùm puer eſſet, ſoloquê illo omnes patris ſpes niterentur, & cùm id uobis per leges liberum eſſet, hunc uos honorem patri habuiſtis, ut hunc alium ipſius, tum autem puerum, nec tum ad Imperium ætate maturum, magna tamen ſpe præditum: Regem uiuo patre omnibus ueſtris ſuffragijs ſalutaretis, hancquê incredibilem uoluptatem patri de filio daretis, ut is ueſtro beneficio filium ſucceſſorem ſibi paratum uideret, cui nomen Iagellanæ gentis ac familiæ ampliſsimæ dignitatem, Regnumꝗ patrium atque auitum traderet. Magna hæc ueſtra erga Sigiſmundum uoluntas, ſummum etiam ſtudium ueſtrum fuit. Hanc mentem ut retineatis, mortuoꝗ illi conſeruetis, ueſtræ fidei, ueſtræ conſtantiæ eſt, Equites: tum uerò, ut parem animi uoluntatem retineatis in ipſius progeniem totam, quam reliquit, uos ille orat atque obteſtatur. Aſpicite, Equites, hanc lugubrem turbam, hæc fletu deformata corpora, hic filius ipſius chariſsimus, Rex ueſter eſt: hæc uerò illius eſt fidiſsima ac ſanctiſsima coniunx: illæ autem mœſtæ ac dolentes tres filiæ. Hunc cœtum atque ſobolem clariſsimam Regis ueſtri colite, Equites, ac ſumma ueneratione, ſummaquê obſeruantia habeatis. Tu etiam, Sigiſmunde Auguſte, ſuſcipe hunc ordinem, cuius uirtute pater tuus fuit inuictus. Vides in quæ pericula Regnum tuum incidit: quos hoſtes habeas, quos etiam metuas conſidera. Circumſtant te undique pericula: aut auxilijs deſtitutos nos uides eſſe: nuſquam in finitimis, nuſquam in alienis præſidijs ſpes eſſe, undique circumfuſa premit te Aſia, hinc ex Hungaria imminet tibi Turcia, hinc Scythia, hinc bellum renouat Moſchouia. Germania poſtremò ipſa referta genere ac ſanguine tuo, non ſatis tuta tibi denunciat. Vides quàm in medio relictus ſis ſolus, ut ſecundùm Deum, ſpes tibi nuſquam reſtet, niſi in hoc ordine ac in paterno imitationis exemplo: quod ſi tibi propoſueris, & ſi dies atque noctes in eo recognoſcendo fueris, inuenies profectò, quomodo hæc, quæ tibi ampliſsima Pater reliquit, conſerues. Nihil enim tibi poterit accidere noui, quod in regnando pater tuus non uiderit, aut non fuerit expertus: tu modò ſapientiæ ipſius ingrediare ueſtigijs, ad exemplumquê paternum mentem tuam in rebus optimis exerceas, Senatui pareas, iuſticiam colas, æquus omnibus, addictus nulli fias, Religionem Chriſti comiter conſerues, rem militarem augeas, benigniùs in omnes: pius ac clemens in tuos fias, & breuiter ijſdem itineribus ad uirtutem eas, quibus pater tuus peruenit. Suſtines eius rei non mediocrem ſpem. Eſt in te præſtans utroque genere natura, eſt etiam quod adoleſcentia tua fert, uſus rerum magnarum, omnium ora atque oculos uides eſſe in te unum conuerſos, cùm te intuemur, tum de Sigiſmundo patre tuo, tum de maioribus cogitamus. Veniunt enim nobis in mentem, ueniunt, te intuentibus, Iagellones illi ueteres: Vuladiſlai item, Caſimiri atque patrui tui, clari uiri: quorum uirtute, dignitate atque exiſtimatione, apud omnes gentes fuimus illuſtres: qui ſi quis mortuis ſenſus eſt, memoriam nominis ſui, dignitatem huius Regni, ac omnium noſtrûm ſalutem tibi commendant: à te petunt, ut ſuſcipias cauſam noſtram, utquê hanc Rempublicam, & pro illorum dignitate, & pro tua gloria, ac pro noſtra ſalute adminiſtres. Idem moriens tibi mandat pater, atque hoc in loco iacens à te poſtulat. Adeſt enim profectò, adeſt illa uis hîc, coram qua hoc mortale uigebat corpus, & qua hoc iſto corpore ad noſtram ſalutem uſa eſt: hæc inquam uis diuina atꝗ immortalis patris tui, hîc coràm adſtans, te intuetur tuam, fidem implorat, hæc abs te petit, ut ea omnia, quæ in templis, quæ in foro, quæ in Regno hinc decedens reliquit tibi pater, uirtute, fide atque conſtantia tua conſerues ac defendas: utquê memor ſis, te Poloniæ Regem eſſe, in tua perſona huius Reipublicæ faciem expreſſam eſſe: utquê ob id non publica tantùm, ſed etiam tua priuata (ſi tamen quid tui priuati hoc in Regno eſt) ut ea, inquam, omnia ad ſummam ac ampliſsimam Regiam dignitatem tuam referas. Quòd ſi tu qua in re titubaueris, aut ab officio tuo deflexeris, cadet hoc Regnum, ſtare diu non poterit. Tua enim ſapientia illud nitatur, tua iuſtitia ſtet, tua uirtute defendatur, denique tua clementia floreat, neceſſe eſt: hoc magnopere abs te flagitat pater, hoc nos ſperamus, hocꝗ debitum munus abs te expectamus. Vos etiam Patres conſcripti, quos diuina ſors quædam huic Regi fecit ſuperſtites, manete in hac cuſtodia Reipublicæ, in qua uos ille uiuus collocauit, uigilate, multæ ſunt inſidiæ nobis, multæ inimicitiæ, hoſtes infiniti: pericula uerò tanta, quanta poſt conditum hoc Regnum non fuerunt. Nuſquam ſalutis ſpes oſtenditur, niſi in ueſtra concordia. Eiigite uos, per Deos immortales, ac odia, ſi quæ nobis inſunt, Reipublicæ cauſa ponite, ut commune officium Senatorium, communi animo ac uoluntate defendatis. Quid enim ſalui in hoc Regno fore putabitis, diſtracto in partes Senatu, uariatis ueſtris ſententijs, E-

quitibus poſtremò ipſis, ueſtris inimicitijs diuiſis atque incenſis? Iam uerò metus externi hoſtis ac imminentis periculi, uos in mutua pace atque beneuolentia contineat: quæ res ſemper apud optimos ac præſtantiſsimos ciues plurimùm potuit, ut, quo die Magiſtratum inirent, eodem in gratiam redirent, turpè ſibi fore rati, cùm in Republ. eadem ſocietate coniungerentur, non eadem eos fide coniungi: quæ ibi eſſe nequit, ubi concordia eſt nulla. Fecerunt hoc illi ueteres ſine Deo homines Græci, Scipiones, Lepidi, Metelli. Vos qui certo ac uero Deo uiuitis, non facietis? præſertim cùm finem legis ueſtræ, charitatem ſciatis eſſe: quam ſi ex ordine ueſtro tollitis, & Rempublic. amittetis, & uosipſi peribitis. Non eſt enim, quod quis ſperet rectis conſilijs ibi locum eſſe, ubi charitas eſt nulla, & ubi in locum huius ſucceſsit odium & iracundia. Ira enim uiri, Apoſtolo teſte, iuſticiam Dei non operatur.

Iacob. 1.

Quid dicam odium ipſum? quod cùm inueterauerit, animi lumen extinguit, denſaſq; menti tenebras offundit. Veniant uobis in mentem, Patres conſcripti, quanta odia illa Græcorum, quanta Romanorum, quanta etiam hæc iſta recentia Hungarorum fuerunt: quibus odijs potentiſsimæ nationes ac florentiſsima Imperia corruerunt: Senatorum (mihi credite) culpa illa fuit. Dum enim ſe quiſque in Republica oſtentat, dum potentiam ſuam iactat, dum operam uenditat, poſtremò dum ſe magnum uult uideri, calamitate communi, & Senatus, & plebs una perit. Ne hoc ſinat Deus Optimus Maximus in cuius cura ſumus, ut hoc inclytum Regnum, hic inuictus populus, ueſtras diſcordias publico luat interitu. Quare uincite per Deos immortales animos*, Patres conſcripti, ac illos retinete in officio, plus apud uos ualeat malum publicum odio priuato ueſtro.

* Veſtros

Date hoc Reipublicæ, Patres conſcripti, date nobis, date ſaluti communi, date uobiſipſis, coniugibus, liberiſq; ueſtris, quorum ſupplicio ac interitu expiabuntur, mihi credite, diſcordiæ ueſtræ, niſi prouidetis. Reijcite controuerſias priuatarum rerum: ſit Reſpublica ſeges & materia ueſtræ gloriæ. Hanc exercete per Deos immortales, Patres conſcripti, quæ multis circumſepta hoſtibus, ac magnis undique cincta periculis, uobis ſupplices manus tendit, uos orat atque obteſtatur, ut reconciliatis ueſtris animis, ſaluam atque incolumem illam uelitis eſſe, & certè talem, qualis Sigiſmundo Regi fuit. Hoc Res ipſa publica hoc etiam Sigiſmundus à uobis ipſe poſtulat: qui hunc filium ſuum clariſsimum atque optimum reſpectans, uos ex alto intuetur, à uobiſq; petit, per Deum ipſum, quem caſtè, religioſeq; in Polonia coluit, per Rempublicam, quam ampliſsimam uobis reliquit, per ſalutem ueſtram, quæ illi uita propria charior uiuendi fuit, ut cum hoc Auguſto Rege, filio autem ſuo coniuncti inter uos fideliſsima gratia, & Religionem Dei Opt. Max. & dignitatem Reipublicæ, & ſalutem omnium conſeruetis. Non eſt, non eſt tergiuerſandi locus: mouent omnia, urgent omnia atque inſtant. Quantum tandem huius morte hoſtium animos creuiſſe putatis? Num Moſchouiam? num Scythiam? num Turciam, atque Valachiam, parùm huius morte ſperare cœpiſſe exiſtimatis? Occaſionem, mihi credite, huius morte, ad occupandam Poloniam ſibi oblatam eſſe nationes illæ arbitrantur: quæ quidem omnes nullis uobiſcum neque legibus, neque certo pacis iure ſunt coniunctæ. In concordia ergo ueſtra, ac in mutua beneuolentia ſpes omnis ſita eſt ſalutis communis, atque huius Reipublicæ retinendæ. Quæ nunc morte Regis ſui exanimata, ac propè conuulſa ſedibus ſuis, ad complectendum conſeruatorem ſuum gemens ac mœſta uenit: illi gratias agit mortuo, tibiq; inprimis, ſumme Deus, qui hunc hominem ad genus humanum conſeruandum, & ad hoc Regnum conſtituendum in terras miſeris: cuius beneficio ad hanc diem ſtant res noſtræ, ac cuius opera hoc Regnum floret ingenijs, ualet opibus, pace ac ocio fruitur, ac legibus optimis uiuit: huius poſtremò monumenta multa ác prȩclara ȩternitate ipſa conſecrata aſsiduè intuetur. Tibi nos, Sigiſmunde, hæc omnia debemus, tibi hæc accepta ferimus, tua munera ſunt iſta, tua ſumma beneficia. Per te nos illuſtrati ſumus, per te exteris gentibus cogniti: te authore atque Duce, Polonum uenerabantur nomen omnes gentes, Græcæ, Latinæ, ac Barbaræ: tuis uictorijs hoſtes noſtri debilitabantur: tuo fœdere ac ſocietate amici noſtri lætabantur. Tu iudex Regum, tu pacificator gentium, tu moderator nationum ac conſeruator omnium fuiſti. Tu hanc Rempublicam affinitatibus primò, deinde coniugijs cum exteris nationibus coniunxiſti: tu author legum noſtrarum, tu magiſter morum ac diſciplinæ fuiſti: hem noſtra lux, noſtrum deſiderium, Sigiſmunde, iaces. Ad quem nunc confugiemus? à quo opem petemus? quem hoſtibus noſtris opponemus? qua pace, quo bello, quo fœdere nitemur? ô acerbam mihi, Equites memoriam harum rerum omnium: ô flebiles exequias: ô uitam infœlicem, quæ orbata es hoc iſto Rege atq; patre. Tibi enim morte huius ornamenta ſunt detracta, tibi prȩſidia adempta, tibi ſolatia ſublata: ſolus hic reſtat tibi dolor, mœror ac gemitus: in quo tamen ipſo luctu ac mœrore noſtro, Sigiſmunde Auguſte Rex, ad te uenimus: tibi nos

penitùs

penitùs tradimus:tu ſpes noſtras,patris tui morte fractas, reſtituas:tu ſalutem conſerues: tu libertatem noſtram legibus, atque armis defendas. Vos etiam, Equites: atque uos Patres conſcripti, memoriam Regis ueſtri piè, inuiolateque ſeruabitis. Plura ne dicam tuæ me, Auguſte, lachrymæ, impediunt, ueſtræque Equites, non ſolùm meæ: quibus mouemur, ut à Deo precemur, quo Deus huic mortuo propitius, nobis uerò benignus uelit eſſe.

TERTII BELLI DESCRIPTIO, QVOD MAGNVS RVTHENORVM IMPERATOR CONTRA LIVONES GESSIT, ANNO 1558. QVO CIVITAS ET Prouincia Torpatenſis à Principe Moſchouitarum expugnata, uicta, & ſubiugata eſt.

Atrox & memorabile prælium geſſerunt Liuones contra Ruthenos anno Domini 1500. ſub Ordinis Teuthonici Magiſtro D. Vualtero à Plettemburg, excelſi animi, & magnæ induſtriæ uiro. Nondum uana doctrina aut ulla hæreſis eos à Catholiciſmo tranſuerſos egerat, ſed priſcam, auitamq; Religionem ſumma pietate & fide colebant. Igitur cùm Teuthonicus Magiſter cum Ruthenis confligere ſtatuiſſet, publica ſeruitia, & ſolennes Lithanias triduò ſeruandas indicit paulò poſt Natalem uirginis matris, ut communibus uotis diuinā opem, & proſperum prælij euentum obtinerent. Conſcribit deinde Magiſter Præfectos, & Commendatores uniuerſos cum nobilibus totius Prouinciæ, quibus copias, & auxilia ſua coniungunt quatuor Liuoniæ Epiſcopi, Rigenſis, Torpatenſis, Riualienſis, & Habſelenſis. Rigenſis mille Germanos Equites adducit. Torpatenſis, quingentos. Riualienſis & Habſelenſis, itidem quingentos ſimul, ita ut Magiſter Teuthonicus ſeptem haberet Germanorum equitum millia, & quinque millia Curonum, qui populi ſunt Liuoniæ. Hoc exercitu Magiſter Ruthenorum fines inuadit, arcesq; & oppida quædam expugnat. Inde ipſo exaltationis Crucis die ad urbem Pleſcouiam tendunt. Iuxta hanc ſita eſt planicies duorum milliariorum amplitudine, in quam ubi deuenêre, obuiam illis procedit Ruthenorum Imperator, cum centenis millibus armatorum, qui in duodecim acies diſtributi erant. His adiuncta erat ingens Tartarorum manus triginta millia conficiens. Itaque Teuthonicus Magiſter, ubi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo aduerſus tantum exercitum, barbarie & armis formidabilem, procedendum uidet, nequicquam de uictoriæ ſpe remittens, fortunam belli tentare ſtatuit, & paucis ſuorum animos confirmat. Præclaram ſanè uictoriam, inquit, ô milites hodie nobis obuenturam de numinis benignitate, & ueſtra omnium fortitudine facilè mihi promitto. In cauſa iuſtiſsima, Dij non poſſunt non eſſe propitij. Vos tantummodò priſtinæ ſtrenuitatis & conſtantiæ memores, exiſtimate uos, decus, gloriam, patriam, libertatem, & Religionem, in dextris ueſtris portare. Alios fortaſſè ingens barbaræ gentis multitudo animo deijceret. Vos uerò milites dum conſidero, & cùm ueſtra facta æſtimo, quibus parentes, patriam, aras, & focos, auitamq; aduerſùs hæreditarios Catholicæ pietatis hoſtes, fidem ſæpenumerò tutati eſtis, eandemq; ad extremum uitæ, armis, & ſanguine ueſtro uindicare cupitis, magna me ſpes uictoriæ tenet, animus, ætas, uirtus ueſtra hortantur. Hæc ubi dixit non multò poſt utrinque ſigna canuntur, Teuthonicus Magiſter glandes ferreas, & globos tormentarios, uelut crebra, continuaque tonitrua in Tartaros contorquet, inde maximo clamore infeſtis ſignis utrique concurrunt, gladijs, lanceis, omnique telorum genere res geritur. Tartari, & Moſchouij arcubus, & ſagittis aſſueti, denſiſsimo, creberrimoque telorum iactu æthera obumbrant, quæ tamen uniuerſa penè irrita aërem uerberant, donec ultrò in terram decidunt. Ingens ibi ſonitus, ad cœlum attollitur, bombardarum fulmina, armorum fragor, uulneratorum gemitus, pereuntium clamor, tympanorum ſonitus, equorum hinnitus, omnia & Martem, & mortem referebant. Tartari ubi prælio fuſi, fugatique, ſuccedunt duodecim Moſchouiorum acies, animis, & uirtutes recentes. Teuthonici cæſis, Tartaris ubi bellum recrudeſcere ſentiunt, quantò maiorem hoſtium uim prioribus ſuccedere con-

dere conſpiciunt, tantò maioribus animis in hoſtes irruere, & uelut ab integro noua uirtute reſumpta, ingenti cum fremitu cæſim, punctimq́ confligere, uergente iam ad ueſperam die, qui ex Moſchouijs ſupererant, furtim ſe Pleſcouiam ſubducunt. Prælio ita dirempto, compertum eſt ex Teuthonicorum agmine unum duntaxat interemptum: Moſchouiorum uerò & Tartarorum circiter centena millia trucidatos, ut duobus milliaribus cadauera paſsim diſperſa iacerent. Memorabilis hic erat triumphus & ſingulare uirtutis, & fortitudinis exemplum, ac dignum, quod ſempiterna memoria donatum, nunquam aboleatur. Moſchouiorum Imperator, (qui ipſe in aciem non prodierat) cum ſummo ſtupore admiratur tantum exercitum, tam exigua manu, tam turpiter cæſum & proſtratum, atq́ illicò pacem quinquaginta annis cum Teuthonibus firmat. Qua inita, omniq́ bellico tumultu compoſito, legatum Magnus Moſchouiæ Dux ad Ordinis Magiſtrum ablegat, rogans, uti unumquempiam ex ferreis illis militibus (Rutheni Teuthones ferreos uocabant) qui tantam Moſchouiorum multitudinem fuderant, ad ſe mittat, ſe unà cum legato obſidem mittere, ferreum illum uirum non inhonoratū, indonatumq́ ad ſuos reuerſurum. Magiſter Teuthonicus haud inuitè unum è militibus cataphractū equitem Moſchouiam uerſùs deſtinat, quem ubi Moſchouiæ Princeps aduentare accipit, confeſtim uniuerſis Ducibus, nobilibus, & Præfectis ſuis denunciant, uti præſcripto die Moſchouiam conueniant, nouum, uiſuq́ dignum ſpectaculum eos habituros. Deſtinato die cataphractus in apertam planiciem iuxta aulam Principis, numeroſa (ut fit) populi corona, circumſtante, procedit, & hûc, illucq́ obequitans, petaſum è capite cuiuſpiā circumſtantis abripit, eumq́ in hippodromi centrum proijcit. Illicò pleno curſu lanceam in petaſum dirigit, eumq́ dicto citius cuſpide arreptum terra ſubleuat. Moſchouius Imperator eam equitis agilitatem cōſpiciens, urſi in morem (ſolent id facere Moſchouij admirantes) barrit. Rurſùm cataphractus demiſſa paululū lancea, in oppoſitū parietem perniciſsimo curſu fertur. Ac tametſi parietem inuaſurus uideretur, ille tamen protinùs intacto muro haſtam reducit, & equum retrahit. Illud ſpectaculum denuò Principis, omniumq́ circumſtātium admiratio ſubſequitur. Reſumpta iterato lancea pleniſsimo impetu in parietem fertur, haſtamq́ circumuolitantibus undiq́ fragmentis, confringit. Hæc ubi omni dexteritate expeditè geſsit cataphractus, uocatur ad Principem, & accepto inſigni munere ad Teuthonicum Magiſtrum remittitur.

Vbi iam quinquageſimus à pace firmata ageretur annus, uidelicet anno 1550. ut pactæ induciæ propediē eſſent expiraturæ. Reuerendiſsimus Princeps D. Iodocus à Reck, Epiſcopus Torpatenſis magnæ uirtutis, & pietatis uir, magnis impendijs, & ſumptibus denuò quinquennales inducias à Ruthenorum Imperatore impetrat, talibus conditionibus, ſi templa Moſchouiorum Rigæ, Riualiæ, & Torpati diruta, reſtaurarentur. Præthereà ſi è prouincia Torpatenſi, tributa, quæ exigebat, penderentur, & alijs, ſi quæ eſſent, querelis, ſatisfieret. Quæ omnia ſi præſtarent, pollicetur Moſchouius quindecim annorū pacem deinde conceſſurum. Igitur anno 1555. hac quinquennali pace iterum expirante, Teuthonicus Magiſter, & Epiſcopus Torpatēſis Hermānus rurſùm legatos ad Moſchouiæ Principē ablegant, pacis expetendę cauſa. Quibus Moſchouius Dux reſpondet, nullam ſe pacem Germanis indulturum, quandoquidem baſilicas ſuas non reædificaſſent, nec tributum perſoluiſſent. Cæterùm intercedentibus Moſchouij Ducis Conſiliarijs, triennales inducias promittit, modò ſpōdeant, proximo triennio euerſa phana reſtauraturos, & ex prouincia Torpatenſi, ſingulos homines quotannis ſingulas marcas tributi loco perſoluturos exceptis Catholicæ Religionis ſacerdotibus, quos ab hac præſtatione eximebat. Hæc ſi facturos ſe promitterent, & ſigillo reſtaurentur, triennalem pacem in gratiam Conſiliariorum ac Ducum ſuorum conceſſurū pollicetur. Subſignant legati, maximè quoniam Epiſcopus Torpatenſis mandârat, ut ſaltem quouis modo pacem referrent. Erat autem conſuetudinis, ut & Moſchouiæ Princeps legatum ad Epiſcopum mitteret, qui firmandæ & ſtabiliendæ pacis cauſa crucem quandam oſculabatur. Legatus ubi Torpatum uenit, recuſat crucis oſculum, niſi Epiſcopus & ciuitas Torpatenſis idem, quod legati Torpatenſes ſubſignauerant, ſuo quoq́ ſigillo communirent. Habebat id temporis Epiſcopus Torpatenſis Cancellarium Lutheranis dogmatibus impensè fauentem, qui & poſtea anno 1558 expugnata ciuitate Torpatenſi, Habſeliæ in carcerem coniectus, tandem ut facinoroſus ignominioſa morte uitam clauſit. Is Epiſcopo ſuadet, ut ſecurè quod petebatur, ſubſignaret, ac poſtea ſpem Moſchouiorum eluderet, Liuones eius eſſe roboris & potentiæ, ut Moſchouius Princeps haud facilè eos bello eſſet appetiturus. His ita peractis, Moſchouij legatus ad Principem ſuum reuertitur. Intereà nihil eorum, quæ poſtulata & pacta erant, præſtant Liuones. Elapſo igitur triennio, bellum huncin modum exoritur anno 1558. circa Epiphaniam.

Habe-

Habebat id temporis Teuthonicus Magiſter ſex militum Germanorũ uexilla, quos aduerſus Regem Poloniæ in aciem produxerat. Igitur anno 1557. circa ferias Michaëlis ueredarium ablegat Teuthonicus Magiſter ad Magnum Moſchouiæ Ducem, ſciſcitatur, an legatos ad ſe mittere debeat pacis diuturnioris firmandæ cauſa, an uerò pace recuſata bellum eligat. Reſpondet Moſchouius, Magiſtrum adhûc ſex militum habere uexilla, quos ſi ſeruare proponat, nihil opus eſſe legatis, nolle ſe ad inducias cõpelli: ſin eos dimittere paratus ſit, mittendos eſſe legatos, & de pace ſancienda tractandũ. Hoc reſponſo accepto, omnes Liuonię proceres congregantur, & quid faciundum conſultant. Quidam ætate grandiores ſuadent retinendum eſſe militem, facilè animaduerti, Moſchouium Principem bellum meditari, quandoquidem conuentiones initas Liuones nõ præſtitiſſent: nequaquam igitur dimittendum exercitum, ſed totidem ſigna denuò conſcribenda, eaq; in finibus Ruthenorum collocanda. Teuthonicus uerò Magiſter cum alijs quibuſdam reſpondent, non eſſe dandam Moſchouio belli occaſionem, dimittendos eſſe milites. Si quid deinde moliatur Moſchouius, ſupereſſe adhûc uiros & uires, quibus illi aduerſum iri poſsit. Hæc ſententia præualuit, & illicò exercitu dimiſſo paulò poſt Martini ferias Teuthonicus Magiſter legatos cum centum Equitibus, magno cũ faſtu, ſplendore & apparatu ad Moſchouium mittit, quibus Satrapam ſuam coniungit Epiſcopus Torpatenſis. Vbi ad Magnum Moſchouiæ Principem uentum, Princeps atrium ſuum auro undiq; reſplendens ingreditur, aureum ſolium occupat, corona Regia & ſceptro inſignitus. Apponitur menſa deaurata, ſeniores Conſiliarij numero duodecim lateri ſiniſtro aſsident, qui uniuerſi ex recepto more, quoties conſilium agitari contingit, ueſtes Leuiticas aureas induti: Magnus uerò Dux palla chorali ſeu ſacerdotali circũdatus. Aſſumit prætereà Magnus Dux duos interpretes, qui Germanicam ſimul & Ruthenicam linguam callebant. Interrogat Moſchouius, an pacem expeterent? Afferunt illud Liuones, ſimulq; ſcyphos deauratos à Torpatenſi Epiſcopo & Ordinis Teuthonici Magiſtro Principi Moſchouio miſſos offerunt. Recipit eos Moſchouius, & in proximum triclinium deferri iubet. Moſchouius principiò recenſet eorum perfidiam, qui toties pactas conuentiones eluſiſſent, nec quicquam eorum, quæ ſpoponderant, & ſigillis confirmauerant, præſtitiſſent. Maiorum præterea pietatem, fidem & heroicas uirtutes refert, à qua ipſos planè degeneraſſe ait, cultum diuinum à maioribus acceptum abrogaſſe, baſilicas euertiſſe, ſacerdotes & monachos profligaſſe: deniq; nullum priſtinæ pietatis & uirtutis ueſtigium retinuiſſe, non illos eſſe Eccleſiaſticos Principes, ſed quouis barbaro magis profanos, qui tam in omne uitiorum, flagitiorumq; genus propendeant, eoq; pacem nullo pacto illis concedendam. Ad hæc Teuthonici reſpondent: Se ex maiorum dationibus & computu benè ſubductis, depræhendere nullum tributum Moſchouio deberi, quòd autem pacem deneget, id Romano Imperatori ſe quæſturos. Reſpondet Moſchouius, quas illi querelas Imperatori offerre inſtituant, qui mandatis eius Imperialibus, quibus præceperat, ne templa aut monaſteria demolirentur, tam procaciter & obſtreperè derogaſſent? His ita peractis, legati diſcedunt ad pandochium, equos inſtruunt, Moſchouium Principem rogant, Ducem itineris concedat, qui in Liuoniam eos reducat. Cæterùm dati à Moſchouio Duces, per ambages ac deuia legatos fraudulenter circumducunt, ita ut in patriam terram non reuerterentur ante principium Quadrageſimæ. Intereà Magnus Moſchouiæ Dux miſſa ad Liuones Epiſtola, bellum indicit, cuius tenor hic erat:

VVILHELME LIVONVM MAGISTER, Archiepiſcope Rigenſis, Epiſcope Torpatenſis, cæteriquè Epiſcopi, & uniuerſi Liuones. Miſiſtis ad nos legatos ueſtros, uiros bonos, Iuanum Bockhorſt, Othonem Grothuiſs, & Volmarium Vurangel, cum reliquis adiunctis, ut capite coram nobis inclinato, peterent Teuthonico Magiſtro, Archiepiſcopo Rigenſi, Epiſcopo Torpatenſi, cunctiſq; Liuoniæ populis, hanc à nobis gratiam fieri, ut dato ad Præfectos noſtros Naugardiæ & Pleskouiæ mandato, pax cum Liuonibus iuxta ueterem morem ſanciretur. Nos uerò Præfectis noſtris mandauimus, nullam uobiſcum propter ueſtram iniuſtitiam uindicare. Cæterùm legati ueſtri Iuanus Bockhorſt cum ſuis collegis eam pacem à nobis exorarunt, ijs conditionibus: Vt Magiſter Teuthonicus, Archiepiſcopus Rigenſis, & Epiſcopus Torpatenſis, cunctiquè Liuones, quicquid iniuſtè contra nos moliti ſunt, id reſtituant, & reſarciant. Prætereà illicò noſtris negociatoribus concedant, cum ſuis negociari mercatoribus, omniſquè mercium generibus, utpotè ceræ, ſeui, loricarum, & armorum mutationes facere. Item ut Epiſcopus Torpatenſis conquirat tributum omnium præteritorum annorum, & uniuerſa debita ex tota diœceſi Torpatenſi, de uno quoque capite marcam Germanicam, tertio pacis firmatæ anno mittendam. Atq; hoc noſtrum tributũ deinceps ſingulis

annis da-

annis dare debeat Epiſcopus ſine dilatione omnibus quoq; ſeruitium, aut miniſterium præſtare uolentibus, ex quacunque natione ueniant, citra ullum impedimentum liberum in noſtras regiones acceſſum & commeatum concedant. Regi quoq; Poloniæ, & Magni Duci Lithuaniæ, aut ſi alius quis in Regem Poloniæ, aut Magnum Ducem Lithuaniæ ſurrogetur, nullas ſuppetias, & auxilia ulla in re ferant. Quicquid prætereà literæ ſuper pace firmata confectæ, quæ multoties deſcriptæ ſunt, & quarū nomine crucem coram omnibus uobis oſculati ſunt, continent, ea omnia ritè, legitimeq; præſtetis. Inſuper & præfecti noſtri Magnæ Naugardiæ, & Pleſcouiæ has de pace inita literas, ad uos per nuncium ſuum Melardum Torpiko miſerunt: Teuthonicus quoq; Magiſter, Archiepiſcopus Rigenſis, Epiſcopus Torpatenſis, cæteriq; Epiſcopi loco & uice omnium Liuonum ſuper his literis, crucem exoſculati ſunt, & dextras porrexerunt: octo etiam ſigillis eaſdem coram Melardo Torpiko communiuerunt, & per eundem Melardū nuncium ad noſtros præfectos ita communitas tranſmiſerunt, eum in finem, quòd iuxta literarum tenorem omnia nos, & præfectos noſtros concernentia, iuſtè & legitimè exequi uelletis, prout in literis ſcriptū continetur, in hunc uſq; diem. Horum omniū nihil adhuc præſtitiſtis. Intereà nos ne Chriſtianus ſanguis temerè effunderetur, ſæpenumerò per literas uos monuimus, ut hæc pacta iuxta contextum literarum de pace conſcriptarum iuſtè & rectè exequeremini. Similiter per legatum ueſtrum Gerhardum Flemmingk, & nuncium Valentinum, item per Melchiorem cum ſuis adiunctis, itemq; per Henricum Vuinter uobis nunciauimus, ut à uerbis iniuſtis, & minimè ueracibus temperaretis, utq́ue probos & integros uos præſtaretis in omnibus cauſis, iuxta literas pacis & crucis oſculum, ueſtramq; culpam agnoſceretis, ne ſanguis innoxius effunderetur. Vos uerò noſtram clementiam ſpreuiſtis, & literas liberi commeatus à nobis poſtulaſtis, ea ſolùm de cauſa, ut res longiùs protelaretur. Et quoniam legem diuinā, omnemq; ueritatem poſtpoſuiſtis, nec de crucis oſculo quicquam cogitatis, noſtramq; gratiam & clementiam aſpernamini, ea propter meditamur inuocato diuino auxilio, iuſtitiæ noſtræ ergò, & ueſtræ iniuſtitię, quam in crucem Altiſsimi deſignaſtis, uos ulciſci, & ueſtram pręuaricationem uindicare. Deo igitur nobis auxilium præſtante, & alterutrorum ſanguinem profundente, certum erit eum, non noſtram ob culpam, ſed ueſtram iniuſtitiam profundi. Hoc ſcitote, nos non minùs ac uos eſſe Chriſtianum principem, nec unquam gratum nobis fore ſpectaculum, ſi ullius ſanguinem innocentem à nobis profundi uideamus, ſiue Chriſtianus ille ſit, ſiue gentilis. Vt autem iniuſtitiam ueſtram agnoſcatis, decreuimus nunc magnificam & præpotentem noſtram uirtutem hac Epiſtola, qua bellum uobis indicimus, ad effectum deducere, quam Epiſtolam per hunc noſtrum miniſtrum ad uos deſtinamus, iubentes, ne inuitum illum detineatis, ſed liberum ad nos regreſſum concedatis. Datum in noſtro Dominio, aula & urbe noſtra Mosko, anno 1557. Menſe Nouembri.

Nec multò poſt Epiphaniam, anno 1558. trecentena millia militum conſcribit, atque in Liuoniam mittit, ut ferro & incendio uniuerſam prouinciam Torpatenſem hoſtiliter uaſtent.

Moſchouius ingentem exercitum longo tempore ſuſtentare poteſt. Neq; enim militibus ſuis ſtipendia largitur, ſed agros exiguo illis precio elocat, quo beneficio operam ipſorum demeretur. Conſcripti autem milites coram magno Principe compårent, & nummum, quē uocant *eyn denninck*, æſtimationis unius ſtuferi Brabantici Principi numerant. Reuerſi ex bello eundem nummum repetunt. Occiſorum autem numiſmata retinet Princeps, atq; ita cognoſcit interfectorū numerum. Hic igitur tam uaſtus & barbarus exercitus, octauo poſt Epiphaniam die Torpatenſem diœceſin inuadit, duorumq; milliarium latitudine incèdentes omnia uaſtant, diripiunt, deſpoliant, deprædantur ædes, & pagos, & cuncta obuia incendio, homines & pecudes gladio ſuſtollere, iugulare, trucidare, euertere, ſurſùm, deorſumq; omnia iactare, non ætati, non ſexui parcere, non gemitu, non luctu, nō clamore, & ululatu pereuntiū emolliri, omnia ibi cædibus, ſanguine & incendio inundare, cōfligere, conflagrare. Pueros infra annum decimū necant, qui intra decimum & uigeſimum annum cōſtituti, Tartaris uelut mancipia uenduntur: qui uigeſimum ſuperabant, uniuerſi nulla miſeratione trucidantur. Greges, armenta & iumenta, quæ nec aſſumi, nec abduci in Moſcouiam poterant, uniuerſa mactantur: pagos, uicos ac domos priuſquam incendio uaſtant, prædatoria manu deſpoliant, omniaq́ue uſibus ſuis accommoda diripiunt, ita ut ingentem frumentorum, pecorum, aliarumq́ue rerum prædam aueherent. Quadraginta dies hanc tam immanem truculentiam barbarus ille populus exercet, uniuerſam Torpatenſem prouinciam miſerè & crudeliter fœdans, diripiens ac deuaſtans, paucis arcibus, & una Torpatenſi ciuitate exceptis, in qua quotquot erant undique nihil præter flammam & fumum conſpiciunt, luctu, clamore,

& eiula-

& eiulatu campi, & ſyluę reboant. Ac tantum aberat, ut Moſchouij Liuones reſtituros metuerent, ut iuxta ipſam ciuitatem Torpatenſem ædificia penè contigua ſuccenderent.

Maximè autē Moſchouius exercitus in Germanos ſæuiebat, quos ubi deprēhēdiſſent miſerè & immaniter affligtabant. Viros brachijs truncant: mulieribus ubera abſcindunt, alios in fruſta diſſecāt, & membra trementia hûc, illucq; diſſeminant. Crudele profectò, & pluſquam belluinum ſpectaculum. Heu cadit in quenquā tantum ſcelus? Igitur Moſchouijs tam inhumaniter & ſupra omnē modum deſęuientibus, & cūcta obuia depopulantibus, immenſa nobilium, & plebeiorum multitudo in ciuitatem Torpatenſem cum uxoribus, liberis, & quas habebant facultatulis, ueluti ad aſylum confugiunt: non è uicinis duntaxat pagis, ſed qui ultra decem, & uiginti milliaria degebant, quorum omnium numerus exiguo temporis momento in tantam excreuit multitudinem, ut plateæ, cœmiteria, & pomœria undique, & ubique ſcaterent. Et cùm ciuitas tam immenſam hominum copiam ambitu ſuo capere non poſſet, ultra decem millia cum mulieribus, & liberis in foſſas ciuitatis confugiunt. Magna ibi calamitas & miſeria conſpicitur, inopes, nudi, & inermes ſub dio paſsim ſternuntur, cum gelu, glacie, frigore & niuibus omnia horrerent, aſperrima erat hyems, & frigus intenſiſsimum, ut plurimi intoleranda frigoris aſperitate, & horrore ſtupentes enecarentur. Alij fame, ſiti & inedia conſumpti, uix oſsibus hærentes, afflictam animam exhalant: alij frigoris, & inediæ paulò patientiores, omni miſeriarum genere cooperti, omnibusq; uitæ adminiculis deſtituti, quoad poſſunt, ægrè uitam protrahunt: ſed nec tantis ærumnis ac doloribus ſuperatis, ſperato potiuntur effugio. Superueniens enim Moſchouiorum exercitus, in ipſas foſſas, ubi infelix hæc plebecula duriter, & miſerè latitabat, præcipites ruunt, gladijs, lanceis, ſagittis, omniq; armorum genere eos inuadunt, ſauciant, iugulant, confodiunt, plagis, & uulneribus opplent, ibi noua calamitas, luctus, clamor, ululatus, miſerię miſerijs accumulantur. Oppidani tantam hoſtium uim ac truculentiam conſpicientes, metu, & formidine præſentanei diſcriminis anxij, nullas ijs, qui foris erant ſuppetias ferre audent, ſed intra uallum, & mœnia ſe continent. Quandò igitur prodire, & cominùs cum hoſte confligere formidant, tormentis, & machinis bellicis inſtructis, glandes, & globos tormentarios in hoſtes iaculantur, ita ut Moſchouij tandem à ciuitate recederent. Igitur prouincia Torpatenſi funditùs deuaſtata, in ditionem Teuthonici Magiſtri per territorium Leidenſe proficiſcuntur, ibidemq; uti anteà fecerant, uniuerſa depopulantur, ut ne tugurium quidem unū incolume permaneret. Inde in ditionem Neruienſem, Teuthonici quoq; Magiſtri dominio ſubiectam, progrediuntur, itidem omnia deprædantes, & euertentes, ut res non belli, ſed rapinæ potiùs, & latrocinij ſpeciem haberet. Ingreſſus erát exercitus Liuoniam eà parte, qua Epiſcopus Torpatenſis arcem habet Nyenhuſen, rurſumq; circa Quadrageſimæ principiū per territorium Neruienſe ingentibus ſpolijs in Rutheniā regrediuntur, quæ ab inuicem pluſquam quadraginta milliaribus diſtant. Intereà per uniuerſam illam Liuoniæ prouinciam graſſantes, ſedecim milliariū latitudinem, peragrarūt, nihil ſaluum, & incolume relinquentes. Prima hæc fuit id temporis Moſchouiorum in Liuoniam irruptio, in qua nec Teuthonicus Magiſter, nec Epiſcoporum ullus, hoſtilibus illorum uaſtationibus, rapinis, & incendijs quicquam reſtiterunt.

Tanta clade accepta, uniuerſi Liuoniæ proceres circa Dominicam Oculi, in Quadrageſima, in ciuitatem Vuendenſem conueniunt, quid in rebus tam deploratis conſilij captandum ſit, conſultant. Eodem tempore Torpati ingens ac terribilis cometa conſpicitur, oblongo, & formidabili radio uniuerſis ſuſpicientibus horrorem incutiens. Proceres dum conſilia inter ſe conferunt, principiò diſcordare, alij conſcribendum militem ſuadent, & poſt ferias Paſchales finitima quæq; Moſchouiorum, ferro, & incendio depopulanda, ſuorumq; innoxium ſanguinem pari crudelitate uindicandum, toties barbarum illum tyrannnum, fuſum, fugatumq; à maioribus, non tantùm uirium, aut roboris illi acceſsiſſe, quin & nunc uinci, ſuperariq; poſsit. Alij bellicas impenſas, & hoſtis potentiam conſiderantes, conſulunt, ſexaginta aut ſeptuaginta dalerorum millia ad magnum Moſchouiæ Ducem mittenda, pacemq; redimendam, iniuſtam, emptamq; pacem legitimo bello, hac tempeſtate præferendam, pecuniam eam haud multis, magniſúe ſtipendijs erogandis ſufficere, qua non difficulter pacem ſint impetraturi. Qua ſententia tandem omnibus ſuffragijs recepta, Teuthonicus Magiſter illicò circa medium Quadrageſimæ ueredarium ad Moſchouium Principem ablegat, petens quadrimeſtres inducias, & liberum acceſſum in Moſchouiam pro firmanda pace. Moſchouius petitas inducias, cæteraq; omnia concedit. Igitur circa octauam Paſchæ diem Teuthonicus Magiſter quoſdam deligit, qui legationem ad Moſchouiæ Principem obeant. Itidem Epiſcopus Torpatenſis ſuos legatos adornat. Et quoniam compertum habebat Moſchouium

nonnul-

nonnullis, propter cognitam eorum in rebus nouis moliendis audaciam, plus ſatis infeſtum, deſtinat legationi perferendæ D. Vuolffgangum Zager, Metropolitanæ Eccleſiæ Torpatenſis Decanum uirum antiqua pietate, doctrina, & uirtute præſtantem, qui & nouennio, publico Eccleſiaſtæ munere perfunctus erat, priusquam D. Philippus Olmen huius hiſtoriæ ſpectator ad idem munus aſciſceretur. Erat ſtrenuus Catholicæ religionis uindex, & collegium cui præerat pro ſua uirili penè 20. annis optimè gubernârat, ita ut nouæ factionis ſectatores eum Liuoniæ Papam appellitarent. Verùm quinquaginta Ruthenicæ ditionis miliaribus emẽſis, morbo correptus, uitam morte commutat. Erat prætereà duobus à Torpato milliaribus quidam equeſtris Ordinis uir, primæ apud Liuones nobilitatis, qui itidem cum familia & ſubditis in Catholica Religione perſtabat. Hic Decano in legatione perferenda adiungitur. Legati poſtquam ad Magnum Moſchouiæ Ducem perueniunt, pecuniam paci redimendę deſtinatam adferentes, perturbatum infeſtumq; Ducis animum comperiunt, nec ullam pacem, ullasúe inducias impetrant. Cauſa hæc fuit. Habebat Teutonicus Magiſter oppidum in Ruthenorũ confinio ſitum, cui nomen Neruio, atq; ibi arcem. Habebat quoq; Moſchouius Dux iuxta Neruiam illã oppidum, itidem Neruia appelatum, & caſtro inſigni munitum. Hæc duo oppida adeò erant confinia, ut uno tantum fluuiolo interlabente diſtinguerentur. Magiſtri ciuitas Germanica Neruia, Moſchouij Ruthenica Neruia uocabatur. Ordinis Teutonici Magiſter in ſua Neruia præter quendam Ordinis Commendatorem, qui ciuitatis prefectum agebat, trecentos milites, & centum quinquaginta equites præſidij loco aduerſum Ruthenos collocarat. Rebus Eccleſiaſticis tum in templo, tum in arce Lutheranum concionatorem præfecerat. Moſchouius Dux in ſua Neruia tria millia Rutenorum conſtituerat. Vbi quadrimeſtrium illarum induciarũ, de quibus paulò antè dictũ eſt, unus menſis præteriſſet, & legati iam cõpluribus diebus in itinere fuiſſent, (diſtat enim Moſchus ciuitas à Torpato centum quinquaginta miliaria Germanica) contigit, ut commendatoris miniſtri è turribus proſpicientes, uiderent ingentẽ Rutenorũ turbam in Ruthenica Neruia obambulantem. Illi confeſtim ſeu proteruia ſeu largiore potu ſtimulante, duos colubros puluere tormentario grauãt, in Ruthenos dirigunt, & ferreas glandes in mediam turbam iaculantur. Cæteri Commendatoris miniſtri, & milites qui in uicinis propugnaculis & turribus præſidium agebant, pactas cum Ruthenis inducias expiraſſe putabant, nec mora grauatis nitro, inſtructisq; tormẽtis certatim eoſdẽ Ruthenos creberrimis globis ac telis inuadunt, ut plurimi eorum occumberent. Ruthenis religio erat uiolare inducias, eoq; nullũ in hoſtes telum retorquent, ſed confeſtim emiſſarium ad Magnum Moſchouiæ Principem ablegant, nuntiantes quàm perfidè, & iniquê Liuones pactas inducias rupiſſent, plurimosq; Ruthenorũ nullo bello legitimè denunciato præter omnium opinionem telis & globis tormentarijs hoſtiliter inuaſiſſent, & miſerè traieciſſent. Hoc nuncium eodem tempore quo Liuonum legati Moſchum peruenerãt, ad Magnum Ducem perfertur. Legati huius tempeſtatis ignari ad principem accedunt de pace tractaturi. Princeps recenti ſuorum clade, & Liuonum ſcelere nunciato commotus, indignabundus exprobrat legatis, quàm perfidè Neruienſes inducias uiolauerint, Ruthenos contra ius & fas ex inopinato oppetiuerint, obruerint, interfecerint, impiam eſſe doctrinam, quam paucis ab annis ſuſceperint, priori religione profligata, omnem illos uirtutem, fidem, conſtantiam, pudorem ſimul exuiſſe. Minatur inſuper ſe tam inſignem perfidiam ferro & flamma ſeuerè uindicaturum, fuſtrà cum illis de pace tractari, quorum animus rapinis, libidinibus, omnibusq; flagitiorum generibus turpiſsimè ſit delibutus. Ad ſuos redeant, pecuniam Magiſtro referant, ſe paulò pòſt ſecuturum.

Legatis in Liuoniam reuerſis, magnus Moſchouiæ Dux ingentem exercitum cum prægrandibus bombardis & machinis Neruiam Germanicam uerſus mittit, ciuitatem obſidet, armato milite & tormentis muros inuadit. Octauo obſidionis die, ignem in ciuitatem iaculantur. Ignis nutrimentum nactus, continuò inualeſcens, totam per urbem graſſatur, ipſasq; portas comburens, hoſtibus ingreſſum patefacit. Rutheni patefacto aditu, in ciuitatem irruunt, omnia depopulantes, Oppidani cum auxiliarijs in arcem confugiunt, ſed paulò pòſt cõmeatu deſtituti Præfectus, ſeu Commendator deditionẽ facit, hac cõditione, ut ipſi cũ omnibus Germanis militibus liberũ abitum concedant. Hoc impetrato, caſtrũ Ruthenis deditur. Commendator cũ ſuis militibus omnibus, quas auferre ſperauerant, facultatibus exuti, dimittuntur. Ciues in ius & Imperiũ Magni Ducis concedunt, eiq; ſacramẽto ſe obſtringunt. Expugnata Neruia, Moſchouiorũ exercitus arces, pagos, uicos, domos ac uillas undiq; quindecim milliariũ latitudine circumiacentes diripit, & uaſtat. Noua ibi calamitas, noua ærumna, & lamentatio exoritur, factumqúe ita, ut quotquot ibi agricolæ Teuthonico Magiſtro antea parebant, nunc ab eo deſciſcentes, in

tes,in

tes,in Moſcouij ducis iuriſdictionem,& imperium concederent.Direpto igitur,& uaſta-
to Neruienſi territorio,circa natalem Baptiſtę Ruthenicus exercitus in prouinciam Tor
patenſem progreditur, ac tertio, poſt Baptiſtæ natalem, die primariam Epiſcopi Torpa-
tenſis arcem, cui nomen Nienhuſijs, octodecim à Torpato milliaribus diſtantem, obſi-
det. Ruthenorum non pauciores erant octoginta millibus.His adiuncta erant ænea tor-
menta plurima & maxima. Priuſquam huius arcis expugnationem referamus,memora-
bile facinus,quod olim in ea cōtigiſſe ferunt, interponemus, ut animus ab his bellicis tu-
multibus,cædibus,& incendijs pauliſper reſpiret. Oppugnauit olim hoc caſtrū magnus
Moſcouiæ dux, Anno 1381. cui oppugnationi ipſe intererat unà cum trecētenis militū
millibus. Ac tandē poſt diutinam,& pertinacem obſidionē,& crebras irruptiones,mœ-
nia,& propugnacula labefacere incœptant, obſeſsi cùm hoſtium aſſultum diu ſuſtinuiſ-
ſent,tandem ſolis uiribus humanis diffiſi,diuini numinis clementiam,& auxilium quoti-
dianis,ardentibusq́ uotis expoſcunt. Præfectus ut in bellicis rebus reliquis præſtabat, i-
ta hoc quoq́ in negocio cæteris feruentior erat. Igitur quadam nocte Veneris diem pro-
ximè antecedente, in ſomnis peruigilat, ante aram quandam proſternitur, orat,ut in tam
deplorato rerum ſtatu Deus apparere dignetur, fœlicemq́ tam grauis obſidionis libera-
tionem elargiri. Exorto Sole, cùm Rutheni certa iam arcis expugnationem ſibi promit-
terent,exurgit è precibus ſuis præfectus,acceptoq́ arcu,telum ferrea,acuminataq́ cuſpi-
de in Dei nomine in medium Ruthenorū exercitum è feneſtra emittit.Fauent conatibus
ſuperi,uolat miſsile ferrum,& ipſius Moſcouij principis cor transfigit.Concurrunt trepi-
di comites, dominumq́ ruentem ſuſcipiunt.Ille manu moriens,telum trahit,oſſa ſed in-
ter ferreus ad coſtas alto ſtat uulnere mucro. Rutheni magno cum ululatu Principis,&
Imperatoris ſui tam funeſtum, & luctuoſum caſum deplorant, arreptumq́ funus in Mo-
ſcouiam perferunt. Liuones hoc mirabili, memorabiliq́ modo liberati,arcū perpetui tro
phæi loco in Baſilica,quæ ibidem in caſtro extructa erat,ad altare ſuſpendunt. Solebat in
eo templo cultus diuinus quondam magna pietate,ac deuotione peragi: nunc uerò per-
uerſis dogmatibus receptis,nullum priſtinæ pietatis ueſtigium conſpiciebatur. Arcum
ibidem ſuſpenſum,uidit uenerandus uir D.P. Olmen, quondam Metropolitanæ Eccle-
ſiæ Torpatenſis ſtipendiarius Canonicus,nunc Eccleſiaſtes Reſſenſis.

Teuthonicus Magiſter cognita arcis Nienhuſen obſidione,duo Germanorum equi-
tum millia adducit, & unà cum Epiſcopo Torpatenſi, qui trecentos habebat equites(e-
queſter enim Ordo Ruthenica depopulatione opibus, fortunisq́ omnibus exutus erat)
obſeſsis auxilia ferre meditatur. Vbi ſex adhuc milliaribus à Ruthenico exercitu abeſ-
ſent, prope caſtrum Epiſcopi Torpatenſis, cui nomen Kieriepe, ſua tentoria figunt, ibi-
demq́ ad dies uiginti quatuor morantes,omne tempus quieti & luxuriæ cōcedunt.Ob-
ſeſsi,quum pręter paucos accolas,qui in arcem cōfluxerant,& ſexaginta pręſidiarios mi-
lites,nulla haberent auxilia,diutina obſidione fatigati,nullaq́ ſuppetiarum ſpe affulgen-
te,& rebus accisis deditionem faciunt,ea conditione, ut ipſi cū fœmineo comitatu ſecuri
abſcedant. Cæterùm duo milliaria progreſsi,in aliud Ruthenorum agmen incidunt,qui
raptis uirginibus,& fœminis,illos nudos,omniq́ argēto ſpoliatos dimittunt. Teuthoni-
cus Magiſter deditionem factam intelligēs, ira ſimul ac dolore exacerbatus, Caſtrum E-
piſcopi Torpatenſis Kieriepe igne ſuccendit.Præclarum hoc fuiſſet,& gloria dignū,ſi fa-
cinus iſtud in hoſtem deſignaſſet. Expugnata igitur arce Nyenhuſen, & præſidio muni-
ta, Dux exercitus Ruthenici cum uniuerſo agmine ad Teuthonicum Magiſtrum pergit,
prælium cum eo committere conſtituens. Magiſter re intellecta, ocyus fuga arrepta,de-
ſertoq́ Epiſcopo,è Torpatenſi prouincia penè ad uiginti quinq́ milliaria ſecedit.

Rutheni equites numero triginta millia pergunt in Torpatenſem prouinciam,obui-
os quosq́ Germanos trucidant,alios plebei ordinis homines,quotquot parati erant,ma
gno Moſcouię Duci ſubijci, illi parêre,& iureiurādo obſtringi,hos in gratiam recipiunt.
Imperator Ruthenorum,quoniam ipſe bello non intererat, præfecerat exercitui Ducem
quendam Moſcouium, cui nomen Petro Siſegaleider, à ſeptem triremibus Galeaceis, *Siſe Rutheni-*
quibus in mari pręfuerat,& piraticam exercuerat,ita appellatus. Hic cum uniuerſo exer- *ca lingua ſeptē*
citu,uidelicet,quatuor agminibus Ruthenorum, ſeu Moſcouiorum,uno Tartarorū quo *ſonat.*
rum erant triginta millia, & altero tormentariorum, ſeu ſclopetariorum, qui duodecim
millia conſtituebant,machinis quoq́,& tormentis ęreis pręgrandibus,tanto,in quā,cum
exercitu, ad obſidendum Torpatum progreditur. Interea quoſdam Germanos depræ-
hendens,uiros brachijs truncat,fœminis ubera, & nares abſcidit: hos tam miſerè & cru-
deliter deformatos,Torpatū præmittit,denunciat,ut ciuitatem dedant,in Moſcouij prin-
cipis Imperium concedant,ni faciant,omnes eadē,& grauiori pœna plectendos. Ruthe-
nicus exercitus ſex milliaribus à Torpata caſtrametatur. Vniuerſus militum numerus,ut

ferebatur, trecenta millia cōſtituebat. Ciues Torpatenſes & reliqui equeſtris Ordinis, cognita obſidione, Cathedralem Eccleſiam claudunt, præcipientes ne quiſquam Miſſæ ſacrum in ea peragat, præuaricantibus extremum ſupplicium intermināt. Ingens ſanè & horrenda populi cæcitas, dicámne an impietas in tam præſentaneo diſcrimine, rebus ita nutantibus hoſtico exercitu muris imminente, nec ulla humana ope ullam ſalutis ſpem promittente, diuina præſidia tam prophanè aſpernari, ridere & execrari.

Intereà dum hoſtes ſex miliarium interuallo caſtrametantur, quotidie ſex aut ſeptem Ruthenorum uexilla ad urbem emicant. Cancellarius Torpatenſis, cum quibuſdā conſiliarijs & nobilibus, Epiſcopum accedunt, ſimulāt ſe urbe egreſſuros, & cominus cum hoſte cōflicturos. Illi portis emiſsi, deſerto Epiſcopo, derelicta ciuitate, perfidi & profugi Rigam omni celeritate ſe recipiunt. Ciuium quoqꝫ bona pars, opes & merces ſuas Rigā & Riualiam miſerant, & paulatim ex urbe ſeceſſerāt. Morbo etiam à Paſcha ad Pentecoſten graſſante, plurimi ſublati erant, ut pauci admodum, qui urbem defenſitarent, ſupereſſent. Hi erāt Cathedralis Eccleſiæ Canonici & ſacerdotes, cum Epiſcopo & paucis nobilibus, & plerīſqꝫ qui in Catholica religione perſeuerantes, intra immunitatem (ut uocant) Eccleſiæ Cathedralis habitabant: neqꝫ enim ſenatus, aut ciues ullum in ciuitate tolerabant, qui religionem Catholicam non abiurabat. Septima menſis Iulij Centurio quidam Groningenſis cum ſexaginta militibus Torpatum uenit, ab Epiſcopo in præſidium ſuſcipitur, inde ex opificibus & plebeis adhuc centum alleguntur. Vndecimo Iulij Ruthenicus exercitus, Torpatum ad obſidendam urbem pergit. Tunc omnium Torpatenſium animos ingens metus & formido inuadit, ut quid incœptare, quid moliri deberent, dubij, anxij & trepidi rerum, haud ſatis definire poſſent. Canonici aſſumpto duce Groningenſi, & plæriſque nobilibus, in ciuitatem ad forum deſcendunt, hortantur & obſecrant ciues, ut reſumptis animis, uiriliter hoſtium impetum ſuſtineant, ſe, uxores, liberos, & patriam, aduerſus hæreditarium Chriſtiani nominis hoſtem fortiter & fideliter tutentur, facilè hoſtes poſſe propulſari, ſi unanimes; concordibus animis & armis, pro aris & focis dimicent. Ad hæc Conſul. Si Epiſcopus Hermannus & Canonici Romano Pontifici renuntient, Euangelium amplectantur, uelle ipſos ciuitatem ſeriò & uiriliter tueri. Reſpondent Canonici graue hoc & exitioſum tū ſibi, tum ipſis futurum, quandoquidem animaduertant poſt aſſumptam illam nouam doctrinam omnia illis aduerſa fuiſſe, nunquam tantam à Moſchouio cladem accepiſſe, quantam poſt religionis mutationem pertulerint. Tandem Satrapa pronuntiat, ut quilibet ſua in fide ac religione permaneat, nunc non de fide, ſed pro patria, parentibus, & liberis decertandum. Illud conſilium cùm omnibus probaretur, ſacramentum præſtant, nunquam ſe Ruthenis urbem dedituros, ſed ad extremum uſqꝫ halitum pro cōmuni omnium ſalute fortiter dimicaturos. Confeſtim tres ciuitatis portas muro obſtruūt, ænea tormēta in turribus & propugnaculis collocant, ipſi undequaqꝫ in mœnibus & ſpeculis pręſidia & excubias agitare. Vndecima Iulij die quæ in feriam ſecundam incidit, mane ante ſolis exortum, ſpeculatores uniuerſum Moſchouiorum & Tartarorum agmen urbem obſidere cōperiunt. Caſtra ante portam S. Andreæ ad Orientem fecerant, eaqꝫ uallo muniuerant. Denſiſsimæ erant ea nocte tenebræ, ac tametſi ſol tertia hora matutina exoriretur, tamen propter nebulam mirè ſpiſſam parum, aut nihil proſpici poterant. Torpatenſes obſidione cognita, æneas glandes et tormentarios globos ea parte qua ſtrepitum audiebant, eiaculantur, ſed neqꝫ in quenquam collimare, aut quid proficerent, ſcire dabatur. Sclopetarij ſeu ſagittarij ſexaginta quotidie bis ex urbe emicāt, & leui pugna Ruthenos adoriuntur: ſed quoniam rari erant, parum efficiebant. Nebulæ denſitas per Lunæ, & Martis, & Mercurij diem continenter durabat, ut uix paucis paſsibus proſpicerent, certoqꝫ pateret, obſidionem illam à Deo ex certo uindicādi propoſito permiſſam. Mercurij die equites Torpatenſes omnes, hi erant circiter ſexaginta, denuò ad Ruthenos procedunt, & leui prælio confligunt, multos æneis & plumbeis glandibus traijciunt. Speculatores quoqꝫ, & qui in turribus præſidium agebant, tormentarios globos in Ruthenicum agmen iaculantur, tanta ui & copia, ut uelut flammis & incendio ciuitas ſepta uideretur. Equites cum ad horas duas acriter cum Ruthenis dimicaſſent, & hoſtibus undiqꝫ accurrentibus nimis eſſent impares, in urbem ſe recipiunt, uno duntaxat ſuorum amiſſo, equis uerò ſagittis ac telis Ruthenicis grauiter uulneratis. Ferebatur tunc in urbe, aliquot Moſchouiorum millia grauioribus tormentis interfecta, conſpiciebantur quoqꝫ paſsim equi deiectis ſeſſoribus circumquaque procurrentes. Feria quinta Moſchouij machinas ac tormenta ſua inſtruunt, non tamen in mœnia ipſa dirigunt, ſed in altum leuant, ut globi, (quos uix duo lecti uiri eleuaſſent) in ædium tecta procideren, quorum pondere parietes, tecta ac ligna colliſa ac diruta, pueros, fœminas, paſsimqꝫ omnes inquilinos repentè præter expectationem opprimebant.

Tantus

Tantus erat ea die ac nocte intus & foris bellicarum machinarum fragor ac ſonitus,ut
uix alterius ſermonem exaudiret.

Rutheni proxima nocte quę Veneris die antecedebat,ad portam D.Andreæ,foſſam
ingentem ſub mœnibus fodiunt,& ſex uaſa pulueris tormentarij ſubſtituunt,ut ui pulue
ris eam mœniorum partem diſrumperent,& ſubuerterent.Sequenti die circa horam no-
nam matutinam,denuò Rutheni terribili tormentorũ fragore oppidanos inuadunt. Fœ-
minæ tum natura,tum præſentaneo diſcrimine pauidæ,luctu lachrymis & eiulatu omnia
complent.Quam tam miſerabilem miſeriã,Conſules undiq; conſpicientes,ad Cathedra-
lem Eccleſiam aſcendunt,deploratum ciuitatis ſtatum Epiſcopo exponunt, deditionẽ ſe
facturos aiunt,quoniam tantam ſuorum calamitatem,luctum & ærumnã ulterius coràm
uidere ac ſuſtinere nullo modo queant.Epiſcopus monet,ut meminerint deditionẽ ſem-
piternæ ipſis turpitudini & ignominiæ futuram,deinde perſpectam illos habere Moſcho
uiorum,& barbariem,& tyrannidem,fidemq; ac religionem in Deum ac Diuos blaſphe
mam,tum ab uniuerſa Eccleſia,totoq; terrarum orbe diſſentaneam.Expendant,ne pecu-
des quidem à Chriſtianis tam immaniter tractari,ut homines à Moſchouijs.Conſiderent
quantum truculentiam & pluſquam ferinam barbariem in uirgines & fœminas Chriſtia
nas exercuerint.Eadẽ & grauiora,fortaſsis ipſis imminere,ſi ſpontè tam crudelis domini
iugum intollerabile ſubeant.In hanc ſententiam cùm ad perſeuerantiam hortaretur Epi-
ſcopus,nihiloſeciùs pertinaciter deditionem urget Senatus,quo factum,ut ingens diſſen
tio in urbe exoriretur.Nec multo pòſt eodem die circa horam duodecimam legatum ad
Moſchouij exercitus ducem mittunt,ſupplices rogãt,ut ab obſidione deſiſtat, paratos ſe
fore,ſi uitam & facultates ſaluas ipſis promittat,Pontifici & Imperio Romano renuntia-
re,& præſtito Sacramento in ius & Imperium magni Moſchouiæ Ducis cõcedere,ac de-
ditionem facere. Exercitus Ruthenici Dux accepta legatione,certam pacẽ illis promit-
tit,ſi propoſitas cõditiones inire uelint.Hoc reſponſo ſolidè gauiſus Senatus,duos ex Se
natoribus ad Ducem ablegat,qui omnium nomine iuſiurandum præſtent. Ea fama ubi
per urbem diuulgatur,ingens tumultus & ſeditio exoritur.Militum præfectus cũ ſua co-
horte,& Cathedralibus Canonicis,reliquisq; Catholicis,nullo pacto ad ſacramentũ Mo
ſchouio Principi pręſtandum induci ſuſtinent,ſed nec deditionem facere,uerũ armis,uita
& ſanguine auitam Religionẽ,libertatem,& patriam uindicare parati ſunt, impiamq; &
nefariam Senatus defectionẽ grauiter redarguunt,ſalua eſſe adhuc mœnia, commeatum
prælargum ac ſufficientem,præſidiarios tametſi non ita multos,tot tamen ac tales, qui &
urbem protegere ac defenſitare poſsint,eaq; fortitudine,animiq; præſtantia præditos, ut
uitam prius & ſpiritum,quã urbem & libertatẽ amittere uelint.Senatus nihil à propoſito
declinans,& fidem,& religionem,cunctaq; uitę poſthabenda arbitratur.Atq; ut culpę ac
defectionis ſocium haberet. Epiſcopum cuius inſtantiam exploratam habebat,accedit,
ipſumq; ad arcis cuiuſdam & abbatiæ Valkena deditionem inducit. Milites, qui centum
ſexaginta erãt,& quadraginta Cathedralis Eccleſiæ Cantores,& Canonici,hac defectio-
ne nequicquam à priſtina conſtantia dimouentur,ſed mutuam fidem ac tutelam inuicem
ſtipulantur & promittũt,ſanguinem priùs profundere,quàm patriam prodere, auitamq;
religionem abiurare,ſtatuunt.Hæc feria ſexta contingebant.Poſtero die Moſchouij exer
citus Dux,cognita oppidanorum diſſentione,ut urbe potiretur & obſidionẽ conficeret,
nuntiat obſeſsis,neminem ſe coacturũ ut abnegato Imperio Romano,in magni Moſcho
uiæ Ducis ius & Imperium ſeſe dedat.Vrbe ſe uel uolẽtibus,uel inuitis oppidanis omni-
nò potiri uelle.Qui Moſchouio Duci ſeſe dedere ac iuſiurandum pręſtare detrectent,illis
liberum fore,ut per uniuerſum Ruthenorum exercitum ſecurè in Germaniam ſecedant.
Qui uerò parati ſint in Moſchouij principis Imperium concedere,illis uitam & facultates
ſaluas fore.Cæteris qui neutrum horum faciant,extrema minatur. Ad ſequentem Lunæ
diem circa ſeptimã matutinam portas apertas fore,interea deliberent,& quid facturi ſint,
conſtituant.Milites præſidiarij cum Cathedralibus nihilò ſeciùs armati duas ſubſequen-
tes noctes peruigiles ducunt,quandoquidem & Senatum cum ciuibus & Moſchouios
aduerſos habebant.Interea plæriq; nobiles,ciues,& fœminæ Catholiciſsimi reliquis paulò
obſeruantiores,ad Cathedrales concedunt,& uoluntarium exilium unà cũ ipſis eligunt,
atq; ita numerus ſecedentium excreuit in 200.armatos,&.200.fœminas ac uirgines.Die
Lunę portis adapertis,egrediuntur Catholici,quos Ruthenici exercitus Dux,per uniuer
ſum agmen iuxta datam fidem,dimittit.Ingens ibi luctus & eiulatus exoritur,maritus ab
uxore diuellitur,fratrem ſoror deſerit,liberi à parentibus,cognati à propinquis ſecedunt.
Alij ſenio,morbo,alioùe incommodo grauati tam longinquum,ignotum, plenumq; di-
ſcriminis iter ſuſcipere nequeunt,alij bonorum,facultatumq; appetentiores, Pontifici &
Imperio Romano renunciant,& Moſchouij principis iugum ſubeũt,Catholici urbe, pa-

tria,ac domo profugi,omnibus derelictis,plurimæ etiam matres prolibus onuſtæ Riualiam contendunt. Dum per Ruthenicum exercitũ gradiuntur, Tartari quorum erant triginta millia,Liuones inuadere parant,eos in prædam ſibi datos aſſerentes,arcus inſtruũt, & nouo eos inſperatoq; prælio appetere inſtituunt. Fœmineus cœtus prǽſentaneum periculum conſpiciens,protinus in clamorem & eiulatum,ut fit,ſoluitur. Cæterũ Deus mirificè eos tutatur. Clarum erat & ſerenũ cœlum,nec à uiginti diebus pluerat, nec octiduò poſt pluebát. Nihilo ſeciùs in tanta ſerenitate,ingens ac formidabile tonitru in medium Tartarorum agmen quinquies immittitur,tantò fragore ac ſonitu,ut terra cõmoueretur. Tartari quoq; inſtar pulueris huc,illucq; diſpergebantur. Nec multo pòſt Moſchouij exercitus Dux lituo quẽ gerebat,deſignat,ut liberè dimittant Liuones,indicat præterea per interpretem,deducendos eos ſecurè per media caſtra & uniuerſum exercitum, ingentẽq; equitum cohortẽ ipſis adiungit,quò ſecurius euadant. In ipſo progreſſu plærię; ob æſtus uehementiam,& pulueris,quem equitatus ille concitabat,denſitatẽ,languidi & emortui miſerabiliter concidebant. Moſchouij agminis Dux prǽſens huic ductui cũ aliquot equitum millibus intererat,uinctumq; habebat Epiſcopum,quem ad abbatiam Valkenadenſem ducebat,ibidemq; carcerari mancipabat. Eò ubi uentum,dimittit Liuones. Illi paululum progreſsi noui diſcriminis,triſte nuntium accipiunt. Monentur enim ab agricolis, latêre à duobus milliaribus octo Tartarorum millia, quibus Liuones uniuerſi prædæ ac direptioni dediti ſint,uitæ quoq; ac necis poteſtatem in ipſos habeant. Idem ſecretò præmonuerant eos quidam Torpatenſium,qui præſtito iureiurãdo in Moſchouij Ducis imperium conceſſerant. Liuones principio conflictum meditantur,poſteà re penitùs conſiderata,duos agricolas conducunt,qui eos ambitu quodam per nemoroſa & paluſtria loca,quo Tartarorum equitatus penetrare nequibat,triduò circumducunt,inde poſt quintiduum Riualiam perueniunt,ubi ſinguli nauibus conſcenſis, ſalutem ac proſperitatem ſibi inuicem precantes,quo animus,uoluntas & conſilium ferebat,contendunt.

SIMON SCHARDIVS DE VITA ET OBITV SIGISMVNDI AVGVSTI REGIS POLONIAE, qui obijt anno 1572. Kalendis Iulij.

ANno 1572. Kalendis Iulij Sigiſmundus Auguſtus Rex Poloniæ, qui ſuperiore menſe ægrotare incipiens, medicis de ipſius ſalute deſperantibus,in Lithuaniam conceſſerat, ibidem extremum uitæ diem claudit, ne quicquàm eum proceribus regni ſubſequentibus,ut in præſentia uiui de nouo rege deliberarent,ætatis ſuæ Rex potentiſsimus, ac in orbe Chriſtiano celebratiſsimus. Natus anno 1520. Auguſti die 2. minutis 38. ante tertiam horam matutinam, patre Sigiſmundo, & matre Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanenſium Ducis, & Iſabellæ Arragoniæ filia, puer uix decimum annum agens,paterno regno,patris opera,ſtudioq; inauguratus eſt, cumq; eo annos octodecim regnauit,pòſt iuuenis factus uxorem accepit uoluntate patris Elizabetham Ferdinandi Cæſaris, & Hungarorum ac Bohemorum Regis filiam natu maximã, in qua muliere genus cum forma,forma cum comitate & manſuetudine,hæc cum probitate, probitas deniq; cum pietate certabat,ita ut neſcires,quid in ea potiſsimum admirareris. Ea uerò biennio poſt nuptias celebratas,magno multornm luctu extincta,atq; Regni habenis poſt patris octogenarij obitum,anno quadrageſimo nono, ad ſolum Sigiſmundum deuolutis, Barbaram Radziuilliam Lithuanicam inuitis Regni proceribus uxorẽ duxit. Cæterùm & ea ſtatim poſt coronationem uita functa,ipſe triennio in uiduitate tranſacto,alterã Ferdinandi Cęſaris filiam Catharinam,quæ prius Franciſco prima Mantuæ duci elocata fuerat,Pontifice legibus eum ſaluente: matrimonio ſibi iunxit. Id quòd tale fuit, ut plus moleſtiarum,quàm iucunditatis,uel uoluptatis coniugalis habuerit. Cùm autẽ hucuſq; tranquillitatis ſtudioſiſsimus bella à ſuis auertiſſet,atq; pacem cum finitimis initã firmiter coluiſſet,tandem inteſtina Liuonienſium diſſenſione,ex otio in bellum pertractus, de regni incremento & amplificatione cogitationes ſuſcepit. Nam cum anno 1559. inter Archiepiſcopum Rigenſem Vuilhelmum ex Brandenburgica familia natum,& ordinis Teutonici Magiſtrum diſſenſione,cùm ob Euangelij prædicationem in Eccleſia Rigenſi,tũ ius comitiorum indicendorum exorta,res eò deueniſſet,ut Archiepiſcopus utrumq; impediturus,poſt uarias uelitationes in arce Kokenhuſen concluſus,fame atq; penuria rerum omniũ coactus,ſe Magiſtro unà cum cõmilitonibus dedere cogeretur,& toto penè anno,

non

non ut prouinciæ, ac ciuitatis conſors, uel præſul, uel Brandenburgicæ familiæ princeps, uinctus detineretur, ſed ueluti barbarus hoſtis tractaretur. Sigiſmundus nepotis ſeruili captiuitate cognita, Legatum ad ordinis Magiſtrum Vuendam ablegauit cum mandatis, ut quandoquidē in bello, nepos Vuilhelmus captus eſſet, hic indigniſsimo carcere liberaretur, & omne diſsidiū inter Archiepiſc. & ordinem Teuthonicum amanter cōponeretur. Cæterùm Teuthonici ordinis Magiſtro legatū in Poloniam re infecta dimittente, Sigiſmundus, qui operam ſuam ſperni moleſtè ferret: ordinis Magiſtro, omnibusq; eius auxiliarijs bellū denunciat. Cuius exitus is fuit, ut etſi ordinis Magiſter aliquot uexilla peditū, & equitum Germanorū, cum copijs trium Epiſcoporū, Torpatenſis, Riualienſis, & Gabſelenſis, contra Polonos educeret, tamen cum ſe à Polonis exercitus multitudine ſuperari uideret, pacem à Sigiſmundo petendam cenſuerit, eamq; hiſce conditionibus impetrarit, ut ordinis Magiſter Archiepiſc. in priſtinum ſtatum reſtitueret, omneq; damnum ac detrimentū eidem illatū rependeret, præterea Polono ſtipendia in milites erogata refunderet. Videbatur harum conditionū acceptione Liuonia pacata, quantumuis Liuonibus clanculum muſsitantibus, ab ordinis Magiſtro omnem prouinciæ theſaurū, & nullo cum fructu, aut ciuium utilitate conſumptum: ſed ecce Moſchus ſuæ occaſioni intentus, quod & induciarū antea cum Liuonienſibus pactarū finis eſſet, & Liuonienſes inter ſe alienatos ſciret, Torpatenſem Epiſcopatum Liuoniæ ingenti exercitu, nimirum trecentorum millium hominum, Duce Petro Siſegaleider ſtrenuo olim pirata inuadit, eumq; ferro & igni uaſtat, & per multa miliaria, omnia cæde, rapinis, fœdiſsima barbarie & immanitate complet, pueros infra annum decimū necans, intra decimum & uigeſimum cōſtitutos, Tartaris hominibus feris uendens, ſuprà uiginti trucidans omnes, pecus omne quod in Moſcouiam abduci nō poſſet mactans, Germanos mares deprehenſos brachijs truncans, fœminas ſectis uberibus diu crucians, pleraſq; in fruſta diſcindēs, & membra palpitantia hac illac diſpergēs, in ſumma nihil crudelitatis prætermittens non tantū in ditione Torpatenſi, ſed & Neruienſi, quę Magiſtro Teuthonico paret, minimè etiam ditioni Rigenſis Archiepiſcopi parcens. Ideò Liuonici, maximè Rigenſes ſe in tanta neceſsitate conſtitutos, cōſpicientes, & tardis auxilijs Imperij, cuius ſuperioritatē, ut uocant, hactenus coluerant, diffidentes, à Sigiſmundo defenſionem petière, quam ipſe potētia, fertilitate, ac commoditate uicinæ prouincię perpenſa Liuonienſibus nō grauatim præſtitit, Moſchis in Liuoniam à cæde ſex millium Tartarorū redeuntibus, fortiter ſeſe opponens, & quo Liuoniæ concordiæ proſpiceret, ordinis Teuthonici authoritate in Liuonia ſublata Gothardū Ketlerum ex nobili familia in Vueſtphalia natum, ex Magiſtro Teuthonico, Ducem Curlandiæ faciens. Verùm enimuerò dū Sigiſmundus Liuonienſibus cōtra Moſchos ſuccurrere cogitaret, factū eſt, ut horū arma in ſuos Lithuanos cōuerteret. Nam in menſe Februario anni 1563. Moſchus defenſione Liuonienſium, à Sigiſmundo ſuſcepta irritatus, Lithuaniā omnibus nobilibus & præfectis hoſtiliter inuadit, ut ſic immanitatē & plus quàm beluinā crudelitatem toti orbi notiorem redderet. Ingreſſus itaq; Lithuaniam maximis copijs, arcem munitiſsimā Polotzko ui cepit, multis millibus hominū occiſis, et alijs in ſeruitutem abductis. Fuit hæc clades Polonis perquā grauis, cum ob alia, tum uerò arcē Polentzko amiſſam. Quare Sigiſmundus, neutiquam ſibi conquieſcendum putauit, quo ad ſuos barbarica Moſchi tyrānide liberaret: ideò inducijs ſibi à Moſcho denegatis anno ſubſequenti, qui erat 64. Moſchos in Lithuaniam redeuntes, ad Vlium oppidū, uirtute Nicolai Ratziuilij profligatos, Lithuania eijcit. Interea uerò cum graue ac diuturnum bellū inter Regem Daniæ, ſociosq; Lubecenſes, contra Ericum Schwediæ Regem exortum eſſet, atq; hunc id moliri cognouiſſet, ut toto mari Balthico occupato, & latronibus atq; piratos infeſtato, mare ipſum ſuæ poteſtatis faceret, Polonicasq; ditiones oppugnaret, ipſe, quo conatus Erici infringeret, ueteremq; maris & cōmerciorū libertatem & ſecuritatē tueretur, ſocietatem cum Principibus Pruſsiæ, Pomeraniæ, & Megapoliæ, dictisq; confœderatis inijt. Eaq; durante, Chriſtophorum Ducem Megalopolenſem electum Coadiutorem Rigenſis Archiepiſcopatus, quod in ſuſpicionem ueniſſet, quaſi cum hoſtibus Regni Polonici conſilia agitaſſet, cœpit, eumq; Vuildę clementer exceptum, per aliquot annos in cuſtodia habuit. His rebus ita geſtis publico conſenſu Lithuaniam, cæterasq; regiones Poloniæ coniunxit, ac tandem inducijs cum Moſchouita factis, ut exitiale bellum Schwedicum inter ſororium Ioannem Schweciæ & Daniæ reges adhuc durans, æquis conditionibus componeretur, unà cum alijs regibus ac principibus interceſsit. De alijs eius priuatis uirtutibus à nobis hic plura commemorari neceſſe non eſſe, id alijs facturis quibus eæ notiores ſunt quàm nobis. Beneuolentia uerò, qua illuſtriſsimam familiam Brandeburgicam ob agnitionem amplexus eſt, ad omnem poſteritatem prædicanda eſt. Siquidem ut liberationem Vuilhelmi Archiepiſcopi Rigenſis taceamus, & fratrem eius Albertum

primum Pruſsię Ducem ab Imperatore proſcriptũ clementiſsimè protexit,& protectum adamauit ac coluit: filij præterea adoleſcentis Alberti Friderici patre defuncto, tutelã clementer ſuſcepit, utq; propenſionem erga cognatam familiam Brandenburgicam ad omnem poſteritatem declararet, eam totam, caſu quo proximiores abſq; liberis atq; legitimis hæredibus decederent, ſucceſsionis Boruſsiaci ducatus capacem eſſe uoluit. Deceſsit nullo ex tribus uxoribus hærede relicto, ultimus Regum Polonicorum ex ſtirpe Iagellonea Lithuanica, quæ ab anno 1386. in hunc uſq; diem quo Sigiſmundum mortuum diximus, magna cum laude res Polonicas rexit: Iagello ſiquidem, ſiue Iagula magnus Lithuaniæ Dux, qui cum matrimonio Heduuigis demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, regnoq;, fide Chriſtiana recepta Vladislaus ſecũdus eſt dictus, quaſi qui gloria potens futurus eſſet, decrepita admodum ætate, ex quarta uxore Sophia Ruſſa Kiouienſium Ducis filia, duobus filijs, Vladislao tertio, & Caſimiro, ſuſceptis, pòſt mortem regnum ad Vladislaum filium tranſmiſit, eum, qui Vngarorum quoq; regno ſuſcepto, & profligatis cum gloriæ aliquot Turcarum exercitibus, cùm prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines magis animoſiore quàm ualidiore exercitu penetraſſet, apud Varnam inter confortiſsimos hoſtes dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amiſit. Poſt hunc autem ſine liberis decedentem, cum Polonis undecim, Vngaris quinque annis præfuiſſet, Caſimirus natu minor frater regnum ſuſcepit, qui Elizabetha filia Alberti Romanorum, Vngariæ & Bohemiæ Regis, & Archiducis Auſtrię, & Ladiſlai Vngarorum & Bohemorum Regis, ſorore in Regni ſociam aſcita, ex illa filios ſex, & filias ſeptem ſuſtulit. Ex his Vladislaum natu maximum uiuens Bohemis, Caſimirum ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit: Sed utroq; hoc diſſentione partium deſerto Vngariam quoq; cum Bohemia Vladislaus obtinuit. Ex quo & Anna Galla, filia domini de Candalla Vaſconis nati. Ludouicus filius, qui bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo in utroq; Regno ſucceſsiſſet iuuenis admodum Turcico bello, anno 1526. apud Mohatium miſerabiliter perijt & Anna filia, quæ nupta Ferdinando Cæſari eum quindecim liberis beauit: filijs quatuor, Maximiliano, Ferdinando, Ioanne & Carolo: filiabus undecim, Elizabetha, Anna, Maria, Magdalena, Catharina, Leonora, Margareta, Barbara, Vrſula, Helena, Iohanna, de ſuprà memoratis uerò duobus filijs Caſimiri Regis. Caſimirus quidem iuuenis caſtiſsimus & religioſiſsimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non ſine celebri ſanctimoniæ fama. Ioannes Albertus poſt patrem octo & amplius, deinde huc ſecutus Alexander quinq; annos regnarũt: ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptum regnum, quàm regnans fœlicior. Hic à Moſchis apud Vedruſios uictus eoſdem apud Opaſcam, Tartaras uerò Tauricos apud Cleſcum paucis ante mortem diebus, inſignibus prælijs profligauit. Poſt hos natus eſt Sigiſmundus, Sigiſmundi de quo loquimur pater. Hunc ſecutus Fridericus ſacris initiatus, Archiepiſcopus Gneſnenſis, ſimulq; Epiſcopus Cracouienſis, & Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis S. Luciæ in ſeptem Solijs. Porrò filiarũ Caſimiri duæ immaturè mortuæ, Hedwigis Georgio Duci Bauarorum, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgenſi, Anna Bugislao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicenſium & Bregenſium ducibus matrimonio iunctæ fuêre. Cęterùm Ioanni Alberto, & Alexandro fratribus ſine ſobole decedentibus, in Regno Poloniæ ſucceſsis Sigiſmundus amborum frater, bellis cum potentiſsimis Moſchis, ferociſsimis Tartaris, acerrimis Valachis, & fortiſsimis Germanis, fœliciter geſtis clariſsimus, qui initiò in matrimonium ducta Barbara Stephani Comitis Scepuſienſis, ac Tranſyluanienſium Palatini filia, fœmina ſanctiſsima & pientiſsima, ex ea filiam Hedwigiam ſuſcepit, fœminam lectiſsimam iunctam matrimonio Ioachimo Marchioni Brandenburgenſi, Electori Romani Imperij. Deinde uerò ea defuncta ex altera Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanenſium Ducis, & Iſabellæ Arragoniæ filia maximam natu filiam Iſabellam Ioanni Regi Vngarorum affini iam prius ſuo nuptui tradidit: reliquarũ uerò trium, poſt mortem Sophia nupſit Henrico Iuniori Duci Brunſuicenſi, Catharina Ioanni Duci Finlandiæ, iam Schwedorum Regi potentiſsimo, Anna adhuc uirgo dignas ſuo genere nuptias expectat. Ad extremum filius Sigiſmundus Auguſtus, cùm eo quo diximus modo regnaſſet, ſine liberis decedens, obitu ſuo non tantum exteris compluribus, Regni uacantis ambiendi occaſionem præbuit, ſed & inter Regni proceres diuerſa ſtudia, grauesq; contentiones excitauit, quibuſdam hunc, alijs alterum Regem eligi poſtulantibus.

IOAN.

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniavvskio: AN. M. D. LXXII

ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS VIRIS, DN. NICOLAO MIELECZKI, VOIVODAE PODOLIAE, GROdenſi, & Nicol. Sieniauuski, Strienſi præfecto, atq; copiarum regni in Rufsia primario ductori,

IOANNES LASICIVS S.

NISI nos certa merces laborum, Chriſtianorum cauſa ſuſceptorum, in cœlis maneret: nihil uobis, illuſtres uiri, cæteriſq; iſthic pacis publicæ conſeruatoribus, foret infœlicius. Tanta ſunt ueſtra in Rempub. Chriſtianam merita, me latet an iam remunerata. Hęc uerò eſt illa maxima charitas, de qua ſic inquit noſter Seruator: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm ſi animam ſuam ponat pro amicis ſuis: hoc illud quod Sirachus faciendum ſuadet, nè fratris & amici cauſa pecuniæ parcamus, hoc quod Paulus ſcribit: Charitas non quærit quæ ſua ſunt: & omnia ſuſtinet. Quæ, quanta ſint, quis non uidet? Teſtis rei huius eſt, inter alia, hæc quam ad uos mitto, Valachica hiſtoria: nam quid uos aliud in Valachia, tanto cum diſcrimine uitæ, nec abſque impenſis, & domeſticis rebus poſtpoſitis, anno 1572. egiſtis, quàm ut Bogdano, gentis noſtrę amantiſsimo, in illam reducto, tutum ab illa parte à Turcis regnum Polonicum, firmiſsimum Germaniæ murum, redderetis? quo beneficio quod aliud maius à uobis in Rempub. proficiſci potuit? Itaq; ne dubitate, ueniet aliquando illud tempus, cùm, ut omnium Chriſto fidentium uirtutes, ita ueſtra quoq; hæc de populo Dei merita, magnis præmijs afficientur. Nec ego ualde miror, optatis, conatibusque ueſtris fortunam non reſpondiſſe: cùm nemo ſit hominum, cui ſemper ſecunda ſint omnia. In magnis (ait Poëta) & uoluiſſe ſat eſt. Satis uos patriæ, ſatis amico dediſtis afflicto. Si Deo, mundi, quem creauit, admirando rectori, ſecus uiſum: quid dolemus? uoluntati illius quis reſiſtet? is ut dat, ita aufert, reges, regna mutat, excitat & immittit hoſtes, non tamen abſq; cauſa: ſed propter impunita ſcelera, idololatriam, ſuperſtitionem, pauperum oppreſsionem, iniurias, fraudes, furta, cædes, luxus, libidines, ebrietates. Ductus eſt in captiuitatem populus meus, ait uates Eſaias, propterea quòd non fuerit præditus ſcientia: tympanum, tibia & uinum in conniuijs illorum: opus autem Dei non reſpiciunt. Neq; uerò uos tunc ſolùm præclaram patriæ operam nauatis: magna ſemper ab illo tempore, ex quo uos in Rufsia diuina conſtituit prouidentia, utriuſq; ueſtrum, maiorumq; ueſtrorum, in repellenda ui barbarorum, uigilantia, induſtria, fortitudo enituit: ſi modò alij conatus adiuuiſſent ueſtros, uel ſi plura perficere per iram diuinam licuiſſet. Vtinam autem noſtri, tam crebris Scytharum incurſionibus exciti, qui mihi nihil niſi prodromi Turcarum eſſe uidentur, de locis, quà illis acceſſus ad nos patet, muniendis tandem aliquando cogitarent. Vidiſti tu, ſapientiſsime Mieleci, in tua illa cum Comite Tarnouio & Stanislao Lataſcio peregrinatione, uidiſti inquam iuuenis, ut Itali Turcis, Hiſpani Mauris, Galli Anglis, Dani Suecis, Zelandi & Holandi quibuſuis, cùm bellum eſt, nauibus ad ſe aditum prohibeant: ut ijs in locis, quibus commodus eſt ad eos acceſſus, arces, præſidiaq; habeant: collapſa inſtaurent, dies & noctes excubent. Cuius rei documenta ſi nunc hac tua & ætate, & authoritate ad tuum Neſtrum atq; Neprum, quà ferus Scytha incurrit, ederes: certè hoc inter tot tuos, quos in arcendis hoſtibus ſuſcipis labores, præcipuum, idemque immortale opus eſſet futurum. Ni uerò id, hoſte iam nobis propinquo, & incuria noſtra nimiùm audaci facto, maturè feceritis, quis mirabitur ſequutam poſſeſsionis direptionem: quæ, proh dolor, iam magna eſt, ubi nulla ſæpes fuit?

Cui ducendæ non dubito quin poſt tot calamitates, & Turcarum in Valachiam ingreſſum, manus ſitis celeriter admoturi.

Opto uobis Gedeonis fortitudinem, Samſonis uires, Dauidis fœlicitatem.

Barcini, Kal. Octobr.

1577.

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniavvskio: AN. M. D. LXXII

VARIA eſſe gentis cuiuſuis, ut uirtutes, ita uitia, nemo eſt qui ignoret. Valachorum ſanè ea eſt leuitas animi, & perfidia, ut maior eſſe nequeat. Ii paucis antè annis, ne ſuperiora commemorem, Alexandro principe ſuo eiecto, quendam Iacobū Deſpotē, qui Roſtochij mathemata docebat, noſtris quibuſdam ſuo cum diſpendio eum adiuuantibus, receperunt: quo occiſo, rurſus Alexandrum, poſtea Bogdanum admiſerunt. Hoc faſtidito, Iuoniæ ſe ſubiecerunt, iſto Turcis prodito, ad Petrum defecerunt, quem quis diutius his regnaturum credat? Ita illud à Salomone uerè dictum, ut omnia, propter improbitatem terræ, multos principes eius eſſe. Quamobrem haud mirum eſt, propoſuiſſe id in cōcilio Lucenſi, anno Chriſti 1429. Sigiſmundum Hungarorum, Romanorumꝗ regem, (ut teſtis eſt lib. 4. Chronicorum Polonicorum noſter Miechouienſis) ut gens Valachica, unà cum ſuis Voiuodis exterminaretur: quod nemini fida foret, furto ac præda uiueret, ſed Vuladislaum regem Poloniæ, Vitoudo duce Lithuaniæ, fratre ſuo, præſente, reſpondiſſe: non eſſe æquum ut Valachi, regni Poloniæ ſubiecti, exterminarentur: quorum ſi aliqui furto uiuerent: id tamen non poſſe de omnibus dici. Licet autem hoc tum diſcordia regū nō fuerit factū: at noſtra ætate, magnis eos cladibus affligi: tandē etiam diuino permiſſu, Turcarum iugo ſubijci uidimus. Sic enim propheta Amoſus, Dei nomine: Ecce, inquit, oculi Domini Iehouæ in regnum quod peccauit: diſperdamꝗ illud è terra. Sic & apud Ieremiam Deus ait: Ego feci terram, & dedi eam illi cui mihi uiſum eſt: dedi omnes has terras Nebuchadneſaro Babylonio ſeruo meo. Quis igitur miretur tot gentes, quarum fides lubrica, iam in prouerbium abierat, in Turcicam deueniſſe poteſtatem? nam quid Deo magis exoſum, bilingui, perfido, fraudulento? Sed nos iam hiſtoriam aggrediamur, Paprocium ſequuti.

Valachi, qui olim Getæ & Daci, pòſt ab colonia Italorum, quos Vulochos uocamus, Valachi cognominati, gens miſti ſeminis, ideoꝗ ingenij uarij & inquieti: concepto odio contra Bogdanum, ſuum Voiuodam, (uox ea lingua noſtra exercitus ducem ſignificat) quòd Polonorum magna conſuetudine ſua in aula uteretur, his plurimum fidei haberet, horum beneuolentiam liberalitate demereretur, uni illorum ſororem ſuam nuptum dediſſet, ipſe quoꝗ uxorem genere Polonam ducturus eſſet: clàm ineunt conſilium de alio in locum illius ſublegendo. Erat tum apud Imperatorem Turcarum Iuonia, (ſic illi Ioannem appellant) filius Stephani, Voiuodæ illorum, è concubina prognatus: qui anno ſalutiferi partus 1561. rege Sigiſmundo Auguſto comitia Lublini agente, Ioannis Fierlei, Voiuodæ Lublinenſis, Marſalciꝗ regni Poloniæ, ſenatoris grauiſſimi, miniſter fuit. Is Valachis uiſus eſt ad ſuſcipiendum imperium ſatis idoneus. Ad hunc ergo de nouo principatu ſcribunt: quæ & quanta à Bogdano & Polonis perferant mala, ſignificant: ſi citò cum aliqua Turcarum manu ueniret, prodituros ſe ei obuiam pollicentur: Polonoſquè unà cum Bogdano, & Petro fratre ipſius, uinctos uiuos in poteſtatem eius tradituros. Iuonia iamdudum cupidine dominandi flagrans, accepto tali nuntio, protinus colligit Cæſaris ſui permiſſu, circiter uiginti millia Turcarum, Græcorum & Serborum. Porrò Bogdanus, factus de his conſilijs à quodam Valacho certior, ſimulꝗ monitus ut profectus in Poloniam ad amicos, maturè pararet auxilia, quibus ſe ab iniuria tueretur, uitaret inſidias: illo ipſo quo hæc accepit die, (qui fuit Dominicus præcedens bacchanalia anni 1572.) Valachia excedit: ubi primum Polonis, ſuis familiaribus, perfidiam, inſidiasꝗ ſubiectorum ſuorū aperit. Egreſſo è Valachia Bogdano, ingreſſus in eam eſt Ioannes, ipſius æmulus, magnis Turcarū copijs ſtipatus: cui obuiā primates profecti, Gabriel Logofet, Dinga dux exercitus, Craczonus eremita, Viſternicus raſus, Lupulus Stroiz, cęteriꝗ proditores: ſalutatumꝗ reuerenter, Iaſum, ubi ſedes Voiuodarū eſt, deducunt. Tum uerò cognouêre periuri Valachi, ꝗ leuia fuerint priora incōmoda illis, quę à Turcis patiebantur: nam noſtri milites nihil aliud quàm pabulum in uſum equorū, ex agris, horreisꝗ incolarum auferebant: at Turcæ, præter id, uxores quoꝗ illorū, uirgines, pueros cōſtuprabant:

parentes,

parentes,propinquos flagitia prohibentes pulſabant:omniaq; alia arbitratu ſuo agebāt:
adeo licenter,ut illos tum pluribus incommodis unus Turca affecerit, quàm antea trigin
ta Poloni:nec diſsimilis eorum conditio Iuonia imperante,illi Iſraëlitarum, Abimelecho
rerum potiente,fuerit:quæ ſors communis eſt ijs omnibus,qui excuſſo dominatu à Deo
accepto,alium ſibi pro ſua libidine,nefariè accerſunt. Nam & ipſe Iuonia,uel ob leuiſsi-
mum delictum,pœnam capitis inſontes ſtatuebat,uiuos excoriabat,palis infigebat,ocu-
lis priuabat,(quæ pœna apud Valachos familiaris eſt)naſo & auribus præciſis deformes
homines reddebat:breuiter,ſi quis illo inuito ſeu racemum ſuæ uineæ, ſeu quidpiā aliud,
ex quo cenſus penditur,ue didiſſet:hunc ille aut occidebat,aut hamo per nares illius tra
ducto,manibusq; poſt tergum colligatis,tortoribus,uel,ſi iſti non eſſent, Nigitis (quos
Ziganos uocant)per plateas immiſericorditer flagellandum obijciebat:& (quod imma-
nius eſt)cæſorum cadauera,inſepulta eſſe in foro ſinebat, ut canes eſu illorum ſaturaren-
tur,homines aſpectu obedientiores redderentur. Hac tali feritate,tantum ſui metū, amo-
remq; (ſi modò in metu eſſe poteſt amor) plebi incuſsit,ut illum poſtea non modò hono-
rarint,horruerintq;,uerùm etiam fortiter pro eo depugnauerint. Tale in illis locis,& ad
Septentrionem,uulgi hominum ingenium eſt,ut caſtigatum, promptiùs quàm ſua ſpon
te officium faciat. Eſt in Ruſsia nobiliſsimæ proſapiæ Caſparus Paniewskius,præfecti
Zidaczōu ienſis forma conſpicua filius:huic Bogdanus ſuam ſororem,matre id uolente,
bona cum dote locauit. Ipſe etiam Bogdanus, Ioannis Tarlonis,ſigniferi Leopolienſis,
pudoris, pulchritudinisq; eximiæ filiam, ducturus in matrimonium erat: cui filiæ,ma-
triq; eius,uiro mortuo,rex Auguſtus tutores dedit Senatores illuſtres, Georgium Iaslo-
uiecium Ruſsiæ,Nicolaum Mielecium Podoliæ Voiuodas:qui puellam ſponſo, non ſe-
cus quàm ſi regia filia foret,tradituri erant. Ad hos ergo Bogdanus ubi uenit,opem illo-
rum contra infidos Valachos implorat: ſuum honorem tuendum ut ſuſcipiant,omnibus
precibus rogat:idem petit & à militibus,finium regni cuſtodibus. Hi itaq; omnes,rei in-
dignitate commoti,& illud Sirachi conſilium ſequuti:Iniuriam (inquit) patientem eripe
è manu iniuriam inferentis:neq; uindicando animum paruum habeas:& eritis tanquàm
filij altiſsimi:quod & Dauid,Salomon,Ieremias,homines diuini,faciendum cenſuerunt:
operas illi ſuas,ad uindicandum ius amiſſum,obtulêre: miſerat & a Auguſtum regem
certos homines,qui idem abs eo flagitarent:ſed fœdus cum Turcis antiquum,auxilia fer
re non ſiuit: tamen quod præſtare potuit, fecit: miſſo ad Turcam nobili legationibus
uiro,Andrea Taranowskio,Bogdano ut reconciliaretur, ſi modò offenſus ab illo eſſet,
utq; eiectum in patrium principatum reſtitueret,orauit.Egreſſo è Valachia abſque omni
operæpretio legato,confeſtim Bogdanus cum bis mille ferè, uoluntarijs militibus è no-
bilitate conflatis, in patriam irrumpit: quos traducto Neſtro flumine, uoluntate omni-
um,Nicolao Mielecio,propter prudentiam & rei bellicæ ſcientiam,inter omnes ſummo,
ducendos,regendoſquê committit. Is ſibi laboris ſocium & adiutorem adiungit Nico-
laum Sieniawskium,Palatini Ruſsiæ filium,Strienſem præfectum, non minùs quàm i-
pſe,rei militaris ſcientia clarum: cui breui pòſt,omnis oræ illius militiæ cura à rege com-
miſſa eſt. Horum ductu ingreſsi in Valachiam, rei frumentariæ paulò licentiùs ſtudere
cœperunt:qua re cognita,Mielecius furcam medijs in caſtris erigit, pœna capitis rapto-
ribus ſtatuta:quod non ad hoſtes,ſed ad ſuos ueniſſent,quibus dominum reſtituere co-
narentur expulſum.Habitus eſt ibidem delectus militum,ſeptingenti, bello gerendo pa-
rum idonei,domum reuerti iuſsi,mille trecenti relicti: pauci numero,ſed animi,corporiſ- Anno 1494.
quê uiribus præſtantes. Poſtero die iter ingreſsi per ſyluam faginam(quæ quondam ab
incolis callidè ſucciſa,noſtris pernicioſa fuit) ad Prutum amnem peruenêre: unde miſſo
Pilawskio centurione cum Bogdani famulis,ut Chocimo tormenta bellica aduehérent:
ad Stepanowczum(qui locus ad eundem fluuium eſt)proceſſêre: ubi facti de uicinis ho-
ſtibus certiores:uiſum imperatoribus eſt,quò ad illos ſuis cum centurijs proficiſcerentur
inſignis fortitudinis audaciæq; uiri. Stanislaus Lanczcoronskius Scalenſis, Michaël Iaſ-
louiecius Chmielnicenſis,præfecti:Nicolaus Herburtus,Stanislaus Volskius, Cruſsiel-
niczkius,Temrucus Pietichorenſis cum ſuis, & triginta Croatis. Hos Valachi conſpi-
cati, quorum ductor Dambroua,Pruto celeriter traiecto, terga dedêre: ibant ergo no-
ſtri ſecundum unam ripam,hoſtes ex aduerſo ſecundum alteram: eius animi, ut ſex mil-
lia uirorum quadringentos Polonos non fuerint adoriri auſi. Noſtri,nulla re memorabili
patrata,in caſtra reuerſi,ire rurſus ad excubias agendas iuſsi ſunt:profecti, incidūt in Tur
cicos & Valachicos excubitores: qui multis in locis ignes excitarant, ut hac ratione,
quamuis mille capita non ſuperarent,plures eſſe uiderentur. His noſtri cœlo iam albente
uiſis,etſi impares,tamen ſe tenere non potuerūt, quin ſublato clamore in illos irruerēt: ac
Turcę:armis protinus correptis,cōclamant & ipſi: Volſcianosq; atq; Croatas,qui eos in-
uaſerant

uaſerant priores,abs ſe propellunt:ſed poſteaquam Herburtus,Lanczcoronskius,Iaslo-
uiecius,Cruſielnizkius cum tympanis exceſſêre,illico pedibus ſalutẽ quæſierunt:noſtris
fugientes,ueluti pecora cædẽtibus,uigintiquatuor uiui capti:noſtri omnes ſalui.Croatæ
ſolùm ûnius,cui effrænatus equus erat,Turca fugiens,caput acinace abſtulit. Hîc cùm
quidam Temrukianus Scytha, Volskij cohortem repulſam eſſe ab hoſte uidiſſet,inſcijs
omnibus,ad imperatorem cum nuncio cæſorũ Polonorum aduolat:cui præmij loco, ca-
tenæ iniectę,quòd uano rumore animos militũ frangeret.Subiecti quęſtionibus captiui,
in proximo eſſe magnas ſuorũ copias confeſsi ſunt.Quapropter centuriones,ſuos quiſq;
protinus inſtruunt ac ordinant:imperatorem de uictoria, & hoſte ultra montem abdito,
edocent,maioraq; auxilia rogant. Voiuoda, interrogatò iuuene an nobili genere ortus
eſſet: eoq; id aiente,Leſciniumq; dici,& Herburti famulum eſſe,reſpondet: Ergo(inquit)
ea quæ refers,uera ſunt:nam nihil magis nobili,quàm ut ſemper uera & cõperta dicat,cu-
ræ eſt:accipe,ingenue adoleſcens,hoc lęti nuntij præmium,quo ſeruus Scytha minimè di-
gnus fuit.Leſcinio muneribus affecto,& ſuorũ animis recreatis, præmiſsiſq; ad illos qui
opẽ implorabant,Ioanne Iordano & Coſielskio: ipſe item eos Voiuoda cũ reliqua manu
ſequitur:ubi conuenerunt,primùm Deo,authori ſalutis omnium,cædis uerò hoſtiũ:pòſt
ipſis etiam,pro opera primo aggreſſu bene nauata,gratias egit.Interim Pilawskius cũ tor
mentis uenit:quæ Iacobi Iordani fidei tradita ſunt.Progreſsi omnes ad Iaſum,animaduer
tunt,magna Turcarum,Valachorumq; agmina tumulos Stepanowcios inſediſſe:adhæc,
Valachos conſpectis noſtris,acies ſuas oſtentare.Hîc Mielecius,quid hoſtes auderent,pe
riclitaturus:Herburtum,Iaslouiezkium,Temrucum,eos ad præludium pugnæ elicere iu
bet.Verùm ij,animaduerſis inſidijs,(poſuerat enim dux in occulto Czeremiſsios pręſtan
tes iaculatores)prodire in aciem noluêre.Mielecius quoq;,conſideratis hoſtium uiribus,
nec ignarus aliud reſiſtendi,aliud cedendi tempus eſſe: regredi potiùs quàm temerè cum
paucis in Valachiam progredi,conſilium capit:quare iubet per ſpeciem quæri uada Pru-
thi,quaſi Iaſum iter flexurus,cùm (opinor) reditus Chocimum uerſus eſſet in animo: cur
enim infinitis hoſtibus exiguum ſuorum numerum,nulla habens certa auxilia, oppone-
ret? Dies Iouis prima à Paſchate fuit,cùm conuerſi Chocimum,ſequẽtes ſe propè magnis
agminibus habuerunt hoſtes.Quorum audaciam minimè ferendam eſſe Voiuoda exiſti
mans,monet Herburtũ,Lanczcoronskium,& aliquot alios,ut illos ſuis à ceruicibus reij-
cerent:quod hi propter loci iniquitatẽ,& quia ſol ad occaſum uergebat,facere tum detre-
ctarunt,operam ſuam loco æquiore,temporeq; magis opportuno ipſi polliciti.Proin no-
ſtri procedebant ulteriùs,hoſte incaſſum è decliui loco tela tormentis in eos iaciente, do-
nec inter Pruth & alium fluuiolũ peruenerunt.Nocte ſub armis uigilanter tranſacta, cer-
nunt prima luce hoſtes id unum conari,quò ipſos circumuenirent,et in anguſtias redige-
rent.Sed Herburtus ſua cum centuria,quæ ſemper extremum agmen claudebat, multitu
dinem hoſtium falcatam aggreſſus,in aquas compellit. Quibus actis effudit ſe quidam è
ſuorũ grege Turca haſtatus,more militari aliquem è noſtris ad monomachiam prouocãs.
Vix hæc effatus,aduolat à latere cum uenabulo Stanislaus Viſtempus,exigui quidẽ cor-
poris,ſed(ut tales ſunt)pectoris impauidi:quo uenabulo Turcam uno ictu trãſuerberat.
Accurrũt Turcæ ſubſidio prouocatori animã agenti:noſtri item Viſtempo triumphanti.
Fit mediocre certamen:in quo Zebro,Polonus centuriæ Lanczcorónskianæ,occubuit.
Turcæ tali uiro amiſſo,ibant quieti die illo,qui Veneris fuit:illis ideo ſacer, uel quòd Ma-
hometes creatus ab illis hoc ipſo die rex foret:uel quia, ut à Chriſtianis ſuperſtitione di-
uerſi ſunt,ita etiam aliud colendi Dei tempus,aliumq; modum habẽt.Nos enim ad orien
tem ſolem,patriæ orientalis, è qua Adam eiectus eſt,memores:illi,ad meridiem conuerſi,
Deum hac die adorant.Poſtera luce,noſtros Chocimum tendentes magna phalanx Tur
carum inſequuta eſt:ubi rurſum alius Stanislaum Ciolcũ,armis,habituq;,qui luteus erat,
inter cęteros fulgentem,ad ſingularem pugnam euocat.His auditis,currit ad Voiuodam
Ciolcus,ac ut ipſum in ſui honorem,tãto cum uiro haſta certare permittat,etiã atq; etiam
orat,obſecrat.Cui is:Ego uerò(inquit)non ſinam ut quiſquam ueſtrum,qui diuitiores ha
bemini,tali barbarico certamine,periculo ſe exponat. E're magis ueſtra futurum, ſi iun-
ctis animis, dextriſq; hoſtem,ubi neceſſe erit,aggrediamini. Dolenter hæc Ciolcus tulit.
Hoſte in prouocatione perſtante, & lingua Slauonica, ueſte,penniſq; nitentem prouo-
cante,obſecrat prouocatus,ut,ſi hoc ſibi non liceret,ſaltem quiſpiam ſuorum famulorum
cum barbaro in arenam deſcenderet:ne impunè Chriſtianis inſultarè uideretur. Data fa-
cultate,ſtatim contra illum cum haſta proruit Paulus Chauzowskius:nec id ſegniùs Tur
ca fecit: ſed uterque curſu irrito. Tum Paulus,manu promptus iuuenis,diſtrictum ſu-
bitò enſem fronti hoſtis infigit: adhæc uulneratum, ferrum hærens extrahentem,bra-
chijs corripit. Viſa longiuſcula luctatione, decurrunt ad commilitonem Stanislaus

Viſga;

Viſga,&Stanislaus Niegoczkius:hic,Baworowskij,ille Herburti miniſter.Turca mani-
bus Pauli elapſus,recipit ſe ad ſuos:qui ſubitò,læthali cognito uulnere,complures adorti
illos tres,egregiè ſe à ui magna defendentes,undiq; petunt.Laborantib. ſubueniunt ſuis
cum turmis Herburtus & Volskius:fit cædes magno ſtrepitu, ſoſpitat Chriſtus prælium
Chriſtianis,barbari in fugã uertuntur:quos ij cædentes acriter perſequuntur.Exclamant
imperatores,fine perſequendi facto,pedem referrent,& ad ſigna redirent: clamitãt & cen
turiones,inhibentq; fruſtra:adeò iam animi uictorum incaluerãt, ut reuocari ab incepto
non potuerint.Quod cernentes alij centuriones,non multis in caſtris relictis, pugnanti-
bus animos ſuo aduentu addidêre.Tum uerò omnes ſimul multo feruentius hoſti nume
roſo inſtare,cæſim punctim ferire,donec illos ad ipſa ſtatiua Valachica compulerũt. Pro-
uecti calore pugnandi ultra tubicines & tympanotribas,animaduertunt ſe nimiũ procul
à ſuis abſceſsiſſe:quapropter coacti in unũ,ad eos redeunt.Res mira, nec alij quàm Deo, ſuo-
rũ pilos numeratos habenti,adſcribenda,quòd eouſq; pugnando progreſsi, nec circum-
dati ab hoſtibus eſſent,nec in cõflictu acerrimo plures unico,qui fuit Volskij, ceciderint.
Reuerſos palàm obiurgabat imperator Mielecius,tacitè laudabat fortitudinem:q; pręter
ſuum iuſſum,rem ſummi periculi pauci tentaſſent.Nos uerò,reſpondent,collegę tui per-
miſſu id fecimus:quidni enim,Deo conatus ſecundante noſtros, hoſtẽ fugientem perſe-
queremur?Loco quodam cœnoſo ſuperato,qui haud procul Chocimo aberat,Turcę no
ſtros ea cum uociferatione aſſequuntur,ut uiuos deuoraturi uiderentur. Stanislai uerò
Czureli centuria maximè petebatur:ad quos conuertente ſe Czurelo,procurrit cum mal
leo acuto Mielecij miniſter Radeczkius,bellandi cum Turcis gnarus:quem capiti unius
ubi impegiſſet,eximere non quiuit:hũc imitatus Czurelo,cum centũ ſuis equitibus,tan-
tum hoſtium numerũ aggreſſus eſt,ut noſtri inter illos diſperſi,non iam apparerent:at im
perator extemplo mandauit Oſſowskio,ut cum ſuorum equitũ manu perturbatis ſuccur
reret.Cæterùm Turcæ,uiſis pluribus noſtrûm ad ſe,tanquã irritatis feris,currentibus eue
ſtigio retroceſſerunt:ut enim Scythas,ita etiam Turcas,fortitudo ſtatim deficit ubi quis il
lis uiriliter reſiſtit,imbellem ſi uideant,magno eum impetu inuadunt. Sex tantùm è Czu
relianis deſiderati:at uerò Turcę atq; Valachi conciſi,contritiq; paſsim iacebãt.Tenden-
tibus noſtris Neſtrum uerſus, Turcæ ſuo incurſu nouiſsimos penę attingebãt.Moleſtè id
ferebat reſpectans animoſus Herburtus:nihil tamen iniuſſu ſui ducis tentare auſus. Tri-
ginta Czeremiſsij ab tergo conſtituti,glandibus tormentorum incurſantes repellebant.
Fuit ibidem quidã paluſtris locus,noſtris tranſeundus:ad quem hoſtes celeriter cõcurre-
runt,aditu eos prohibituri:uerũ iuſſu uicarij imperatoris,exonerata contra illos à Stepha
no Garniſsio,Herburti ſub centurione,12.minora tormenta,unũ maius ab ipſomet Ciol
co,cõturbatos ultra montem reiecerunt.Exantlatis tot aduerſis,tandẽ ad Chocimenſem
arcem,concubia nocte uenerunt:quàm arcem Dobroſſolòuius Polonus,paruo pręſidio
tenebat,& fide bona(cuius gens noſtra natura ſeruãs eſt)Bogdano tamdiu ſeruabat: ubi
Turcæ noſtros,iã ſecuriores,& ordinis negligentes,facilè oppreſsiſſent,ni Temrucus cen
turio,tamdiu illos ſuſtinuiſſet,dum ſinguli ſuis ſub ſignis conſiſterent. Godziſſewskius
prior è centuria Goraiskij hoſtes ſenſit,deinde alij:q; celeriter à Sienawskio ordinati,pro-
ductis ante aciem tormentis,hoſtem opperiebantur: nec res,tametſi copijs noſtri multo
forent inferiores,certamini moram fecit.Vetuerat aũt Mielecius, ne quid ipſe Bogdanus
attentaret:ſed contentus ijs quæ alij pro eo ſubirent,in caſtris,ubi erant præſtantiores,ma
neret.Ibi prima contentio inter noſtrum exiguum peditatũ,& Valachos de ſepe quadam
orta.Dehinc Turcę noſtros inuadere,premereq;.Rogante Ciemerinskio auxilia,Temru
kus & Herburtus,à Sieniawskio ferre iuſsi,reſpondent,minimè cõmitti debere uelites lo
ricatos,uenabulis utentes,cum Turcis haſtatis & ſcutatis(nam facilè ab illis diſpergeren-
tur)ſed haſtatos cum haſtatis,ut ſit pugna ęquior:ſe uerò pręſto fore,ut hoſtẽ alia ex parte
inuadant.Tali excuſatione uſis ſucceſsit Sieniawskij mandatu,Iacobus Iordanus: cuius
centuria haſtata ex imberbibus conſtabat,ſed quib.erant animi Herculei, in hac quatuor
fratres ipſius germani fuêre.Hi omnes,diuina ope implorata,eo impetu in hoſtem incur-
runt,ut nullius haſta ab aduerſario aberrauerit:pugnantibus ſubueniunt à latere Herbur
tus & Sigiſmundus Rozenus:ſed protinus reſilierunt ſaucij Turcę:quos hi uerberando,
uſq; ad ipſorum caſtra uarijs tramitibus fugarunt. Callidè aũt, dum fugerẽt, arma,pileos,
cæteraq; impedimenta abijciebant,dummodo ſe inſequentes ad ea colligenda pertrahe-
rent:ſed quia de uita & gloria certamen fuit,ſpreta hęc omnia à uictore.Porrò Garniſſus,
ubi illos plus ſatis excurriſſe uidit,alta inclamauit uoce, ut ſeruato ordine retrocederent.
Fecit hoc unum Lanczcoronskio Herburtus:redigunt paucos in ordinem à cæde retra-
ctos,& reducunt:Iordanianis nihilominus,uarijs in ſylua locis,hoſtem diſpalatum perſe-
quentibus.Ineſt enim noſtris quidam pugnandi ardor,ut ceſſare neſciant antè quàm uel
uincantur

uincantur uel uincant: ferrum nihil ducunt, modò ad illum qui ferit, perueniant, & cædendo cupiditatem expleant ſuam. Poſtquàm Turcæ noſtros longè digreſſos, & omnibus deſtitutos auxilijs uident: deintegro circiter ſexcenti integri, quadraginta defeſſos aggrediuntur, & magno concurſu multi paucos premunt: opportunè autem tũc ad illos forte fortuna delati fuêre, Rozenus & Io. Radeczkius, generoſi pugnatores. Tum Herburtus paucis ſocios cohortatur, ne ipſorum animi multitudine hoſtium labeſcerent: quos, Deo freti, non ſecus quàm prius diſiecturi forent, modò honeſti & famæ memores, quæ bona fortes ſequitur, dimicarent uiriliter. Quibus dictis, ſeq; ſequi iuſsis, incitat equum in hoſtes appropinquantes. Inuadunt in eos, etiã reliqui. Inſtauratur acris pugna, ſi quæ unquam alia. Qua crudeſcẽte, auulſum ab alijs Herburtum permulti impetunt. Et ipſe quidem ſingulari fato patriæ ſeruatus eſt: uerùm ſocij eius quatuor, Dobruczkius, Golinſkius, Vodziraczkius, Conarskius, interempti ſunt. Vagabatur aliquandiu inter hoſtes Herburtus, pro Valacho ab illis propter ueſtem habitus: ita oculi illorum diuinitus obcæcati erant, ut, cuius conſpectum toties fugiſſent, eum nequaquam agnoſcerent. Sic ne in bello quidem, diuina homines probos deſtituit prouidentia. Verùm enimuerò ne illinc quoq; ſine damno dato diſcederet nactus opportunum tempus & locum cõmodum, uni è Turcis graue infligit uulnus, ſeq; ſubitò fugæ mandat: foſſam quandam mirè latam & profundam equo adacto tranſilit. Tollitur clamor Turcicè: Gaur, gaúr, uur, uur. Valachicè autem: Ocide, ocide, hoc eſt, Occide Ethnicum. Ad quæ uerba proſiliunt duo Turcæ: quorum unus à dextro latere ipſum ita ſariſſa petit, ut ex ephippio penè iam excuteret: alter, ab ſiniſtro, momento eodem, (admirandam Dei prouidentiam) conatus tranſuerberare, in equum ſubleuat. Accepto tali beneficio, equo addit calcar. Fugienti, capite humeriſq; gladio protectis, obuius fit Sleſinskius, armiger Lanczkoronskij: hunc agnitũ, ſibi ut opituletur, ſi quid poſsit, orat. Facit hoc non impigrè armiger. Sed Turcæ, uiſo præſenti auxilio, deſtitere curſu. Auxiliator benignè remuneratus, & magnã apud omnes, quòd tantum uirum ſeruaſſet, inijt gratiam. Famuli mœſti, uiſo reduce hero, maiorẽ in modum refocillati ſunt, perijſſe illum iam opinati. In tam impari pugna, præter hos quos commemoraui, haud plures uel octo, uel decem interiêre, qui erant Lanczkoronskij & Ioannis Iordani: quos inter nobilior fuit Stanislaus Goſdzikouuskius, Iordani collega, quo cum ſui famuli occumbere, quam illo deſerto, uitæ ſuæ fuga conſulere maluerunt. Vulnerati non pauci. Cæteri ictus hoſtium incurrentium armis auertentes, incolumes ad caſtra reuenêre. Venientes Coſielskius centurio, Turcas eſſe opinatus, haſtis excipere uoluit, ni ſermo Polonos eſſe prodidiſſet. Non deſiêre Turcæ in Coſielskianam centuriam, quę primam aciem tuebatur, impreſsionem facere, donec eos Iacobus Iordanus, tormentis & peditatui præfectus, abegit. Fuit autem unus ex illis, præ cæteris audacior, magni (ut uidebatur) inter ſuos nominis: nam, quocunq; iter intendebat, ſemper illum turmatim cæteri ſequebantur, is identidem noſtros ad pugnam laceſſebat, nimium geſtientem Mlodeczkius, Koſielskij ſocius, globo petit tormentario: labẽtemq; ex equo hiſce uerbis alloquitur: Itáne uerò hîc iam iaces bacchanal? Fuit enim pennis ſtruthiocameli, & exuuijs leopardinis, inſtar perſonæ, cùm Bacchi feſtum agitur, perbellè ornatus: hunc aſſeclæ correptum ad ſuos curſim deferunt. Poſt hæc Mielecius, rebus hoſtium bene conſideratis, monitusq; à Pencoslauuskio, Iac. Iordani uicario, caſtra illinc aliò mouit, ab hoſtibus ita infeſtata, ut caſsidem Gabrielis Remboskij, aſsidui ſectatoris Mielecij, glans ferrea attigerit. Tum autem Coſielskius, & mandatu ducis, & ſucceſſu hortante priore, caſtra adortus hoſtilia, complures in eis interfecit: inſuper tormenta aliquot parua, & ſignum militare rubrum, illis eripuit: tam audaci incurſu hoſtes haud mediocriter perturbati: frequentiſsimi paucis cedebant, quibus eo modo repulſis, caſtra locata ſunt ad Chocimum. Primarij in arcem ingreſsi: cæteri, ſtationes ſuas foris ſeruabant. Hinc Bogdanus ad Iuoniam mittit Radeczkium, nobilẽ Mielecij famulum, orãs eum ne ſibi patrium dominatum, in quem ius haberet nullum, ui eriperet: alioquin non futurum diuturnum, iniquè acquiſitum imperium, cogitaret, nihil eſſe grauius quâm de ſtatu priſtinæ dignitatis, propter uim alicuius, demig are. Ideo expectaret ab alio paria ijs quę faceret alteri. Deum enim hac ratione ſolere ulciſci omnem iniuriam. Auxit rem eam uerbis pluribus. Quibus minimẽ motus Iuonia, legatum cuſtodiæ Pyriczauſi tradit: dehinc, cùm nulla alia ratione quenquam è Polonis nanciſci uiuum potuerit, iure gentium uiolato, Selymo imperatori, domino ſuo, mittit. Perductum ad Mehmet Baſſam, ait Pyrus captum in prælio eſſe: negat id Radeczkius, ſed tamen non fit ideo liber. Fuerunt tunc temporis Conſtantinopoli nobiles Poloni, Andreas Taranouuskius, & Chriſtophorus Dzierkius: hic interpres, ille nuncius regius. Ii nonnihil tentauêre, ne quid grauius in inſontem Radeczkium ſtatueretur: uerùm Baſſa, poſtquàm de ſtrage ſuæ gentis hominum in Valachia, intellexit, nõ ſolum tulit hoc

acerbiſsimè,

acerbiſsimè,ſed etiam captiuum,more aliorum remigũ, toto corpore raſum, ad triremes damnauit:multa hi tũ aduerſa à Turcis experti. Non prætereundũ hîc eſſe uidetur huius Dzierſcij,dum Conſtantinopoli diſceret ſermonem Turcicum,ſingulare in gentẽ Polonam ſtudium:multos enim captiuos,uarijs artibus,dura ſeruitute liberauit:ſæpè hoſtium de nobis cõſilia,præſertim interregni tẽpore,Senatui aperuit:pericula hoc nomine adijt: impenſis non pepercit.Huius opera Mielecius(cuius is munificentiã erga ſe maximè ſenſit)uſus apud Baſſam primarium eſt,in liberando Radeczkio: qui Baſſa, cùm & ex alijs Czauſsis,(aulicos illi,qui huc atq; illuc cum mandatis mittuntur,ſic uocant) & ex Petro Bogdani fratre,qui pòſt ibidem deceſsit è uiuis,cognouiſſet,Radeczkium non in prælio, ſed legatione ad Iuoniam fungentem,captũ fuiſſe:diu perquiſitum (iam enim triremes in pelago erant)reddi Dzierskio iuſsit:uerùm (ut iſti mali ſolent) clàm ei porrecto ueneno: quod ipſi mortẽ attuliſſet,ni ibidẽ liberator,dato maturè remedio,ſuccurriſſet.Liberatus, redijt,pòſt in patriam cum Martino Broniewskio,ad petendas inducias,dum in locũ demortui Auguſti,alius rex ſubſtitutus eſſet,miſſo. Mielecius,uidens indies copias augeri Iuonianas,ſuas uerò magis ac magis inedia confici,(nam dies aliquot equis noſtrum,nullum aliud pabulũ quàm frondes & frutices erant)adhæc memor illius oraculi,Dei uoluntate dari populis,abrogariq; reges: quamobrem,ne cum Deo pugnare uideretur,neúe quos induxit,perderet,de reditu in patriam cogitare cœpit. Interim Iaslouiecius,copiarũ regni Poloniæ ductor,cognito Valachiæ turbulento ſtatu,iamiam erat Neſtrũ traiecturus cum equitatu octingentorum ferè uirorum,ni id prudens Mielecius diſſuaſiſſet:opinor,ne magis irritatis barbaris,ſuos in diſcrimẽ adduceret.Ne uerò nihil ageret, mittit quoſdã è ſuis ad præfectum Bialogrodenſem,qui hæc illi dicerent.Hi(inquit)Poloni,quos Bogdanus, neq; rege,neq; me ſciente,dominatũ recuperaturus auitum, è Polonia eduxit, amici mei ſunt:quibus Cæſaris tui uolũtas à Bogdano alienata,& in Iuoniã propenſa,minimè nota fuit.At uerò,ubi ita ſe rem habere,ex Cæſarianis quotidie creſcentib.copijs perceperunt: reuerti illò unde exierant,uoluerunt,ſed à tuis impediti ſunt:quare,ſi lubet,ita tuos cõpeſce,ne quod noſtris abijciatur impedimentum.Quod ni feceris,neceſſe me erit cũ his paucis,quibuſcum ad terminos regni noſtri & tui Cæſaris ueni,breui plures habiturus,meos amicos ab omni iniuria tueri atq; uindicare.Quod ſi factũ erit,uereor ne te cõſilij tui pœniteat.Præfectus(Sendziacũ illi uocant)ſimulatq; hæc audiuit,continuò Turcas atq; Valachos à ripa Neſtri abſcedere iuſsit. Traijcientibus noſtris anguſtis nauigijs quinq; diebus flumen,multi equi ex eis præcipitati,ui fluminis abrepti ac ſuffocati ſunt.Non diſceſſerant uerò à ripa omnes Valachi:qui extremũ agmen carpere conati,& à peditatu in tergo collocato cum tormentis, & ex ipſa arce Chocimenſi,iaculis repreſsi fuêre.Noſtri,traducto Neſtro,Deo in primis,deinde ductorib.ſuis gratias egêre:hi contrà illis, quòd obedientes,quòd fortes in prælijs ſe præbuiſſent.Vulgò creditũ,Mielecium ſuis uitam à Deò deprecatum eſſe:non raròenim pernox ſupplicare Deo uiſus. Quamobrem magnã hinc ille laudem ſuo cũ collega tulit.Ibant autem omnes ſeruato ordine uſq; ad Cameneciam arcẽ,diuina manu munitã.Vbi Bogdanus,indignè patrimonio ſpoliatus, actis omnibus gratijs,qui ſe ipſius cauſa innumeris periculis expoſuerãt,cuius quidem eorũ beneuolentiæ,quoad uiueret,qualicunq; fortuna,memor eſſe uellet:diuerſum ab illis iter cũ aliquot Polonis ſuſcepit.Porrò relictus in arce Chocimenſi Dobroſſolouius,cùm ſeptuaginta iaculãdi peritis peditibus,fortiſsimè illã à ui Turcica aliquot hebdomadas, factis interdum eruptionibus,defendit.Hunc Iuonia,cùm nec precibus,nec minis eò adducere poſſet ut arce excederet:ſcribit ad Iaslouiecium litteras,quibus illam tradi ſibi petit:ſe tale iuſiurandum daturũ ſuis cum proceribus promittens,quale rex Auguſtus dari mandaret:(nondũ enim mors ipſius diuulgata erat)annuit Iaslouiecius,quòd hæc mãdata abs rege accepiſſet.Igitur in hæc uerba iurat: Nos(inquit)Iohan Voiuoda,terrarum Moldauiæ & Valachiæ dominus,atq; hæres:iuro per Deum omnipotentẽ,ac ritu feudali promitto,nos ſucceſſoresq; noſtros,unà cum ſenatu & ſubditis noſtris,fideles,conſtantes,obedientes fore ſereniſs.Poloniæ regi Sigiſmundo Auguſto,ſucceſſoribus,ſenatoribusq; eius,ac ipſi reipublicæ.Idem Senatus iurauit.Fuerunt aũt iſti præcipui:Iſaias epiſcopus Radziouienſis, Ioannes,Golofelt Moldauiæ,Bogdanus. Poſt hæc Dobroſſolouius, ab imperatore Iaſlouiecio uerbis regijs iuſſus,cum milite ex arce deſcendit.His ita tranſactis,Turcæ,Valachi,Scythæ,numero circiter centũ millia uirûm, accepto de obitu regis Auguſti nuncio, (erat aũt ſeptimus Iulij dies,quo uita functus eſt Sigiſmundus Auguſtus) intenti in Ruſſiam,non priùs à Neſtro ſecedere uoluerunt,quàm ea de re Cæſarem conſuluiſſent,& precibus Iuoniæ à propoſito reuocati eſſent.Parci fœderatis Cæſar Selymus iuſsit: niſi fortè talem ſibi ipſi cõſtituerent regem,qui ipſius hoſtis eſſet.(quo in numero & Moſchum & familiam Auſtriacam habebat)Lectus rex Henricus,Dux Andium,Henrici 2. regis Gal-

lorum filius:ubi regnum largitione quæſitum,& 4.ſolùm menſes adminiſtratum, patrio poſtpoſuiſſet:hos eoſdē Scythas diſceſſu ſuo,anno Chriſti 1574. in Ruſsiā,menſe Octobre attraxit:quo anno Iuonia,inique parti dominatus: Valachi,perfidiæ pœnas dederūt.

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, VOIVODAE VALACHIAE, QVOD ANNO M. D. LXXIIII. cum Selymo II. Turcarum Imperatore geſsit.

ILLVSTRI AC MAGNIFICO VIRO, DN. ANDREAE, COMITI GORCANO, CASTELLANO MIEDIRECENSI, Capitaneo Gneſnenſi,Valcenſiq́;,Leonhardus Gorecius,Eques Polonus,& ſe,& officia ſua commendat,patrono ac mœcenati clementiſs.

ATTVLIT mihi,magnifice Comes,Craſſouius, puer fratris Rochi, à te ex caſtris literas: quibus mihi & gratias agis pro oratione ad te miſſa,qua Gedanenſes ad deponenda arma, contra principem ſuum inſolenter ſuſcepta, hortatus ſum:& ad maiora ſcribenda me excitas,eaq́; in parte operam mihi tuam polliceris. Agnoſco,illuſtris Comes,præſtantem ac eximiam uoluntatem tuam,ad iuuandos uiros doctos promptam & alacrem: qui perſonā patris tui,olim in Repub.noſtra florentiſsimi, & opibus,authoritate,acumine, iudicio facilè principis,non ſolùm nomine,ſed re ipſa repræſentas. Quare,ut me gratū eſſe tuæ huius beneuolentiæ declarem:hanc meam hiſtoriam Valachicam,in qua ſcribenda Barthol. Paprocium ſequutus ſum,ad te mitto:quam non dubito quin ſis eodem animo quo tibi offertur, accepturus:mihiq́; commentaria rerum geſtarū,non ſolùm de hoc Gedanenſi bello,ſed & quęcunq; de rebus maiorum noſtrorum habes,ſuppeditaturus. Quibus ego habitis,& iſtud Gedanenſe bellum abſoluā,& hiſtoriam meam ad hæc tempora in quibus uerſamur, pertraham: ubi ſe mihi præclarus locus mentionem honorificam Stephani,regis noſtri potentiſs.faciendi offeret:qui mihi & omni conformatione membrorum,& magnitudine rerum geſtarū, illos priſcos Reges Polonię,Boleslaos & Caſimiros,repræſentare uidetur,qui non ſolùm Pruſſos cum urbe Gedanenſi,ſed & uicinas gentes perdomuerunt. Singulare certè beneficium diuinū in nos Polonos extitit,quòd poſt occaſum Sigiſmundi Auguſti,talem regem habeamus, qualem hoc regnum hac in perturbatione rerū omnium,poſcebat flagitabatq́;. Cuius quæ & quantæ uirtutes ſint,initium regni demonſtrauit,exitus pòſt declaraturus eſt:qui de ſe uiuentibus materiā præclaram ſcribendi relinquet,& apud Deum immortalem æternum pręmium conſequetur. Quid enim hac in uita prodeſt alios laudare,eos ad ſumma ſidera euehere, ſi diuinum iudicium non acceſſerit? Sed ego regem Stephanum utrunq; habiturum & ſpero & confido:quē & conſenſus totius populi laudabit, (quod iam nunc faciunt principum Germaniæ ad eum miſsi legati) & præclaris eximijsq́; uirtutibus ſuis,habita in Chriſtum fide,æternam immortalitatē conſequetur. Cæterùm Chriſtiani monarchę cogitent quàm longè lateq́; uirus acerbitatis ſuæ Mahometes propagarit ob hæc inteſtina eorum diſsidia:quæ utinam inter eos cōquieſcant, omnesq́; ſimul iunctis armis,eadem huic teterrimo hoſti nominis Chriſtiani inferant:quibus ut Deus ſucceſſus det,ex animo precor. Sed iam lege,ſi placet,hanc hiſtoriam,ex qua & cognoſces nō tam ualidas eſſe Turcarum uires,ut conſenſu Chriſtianorum ac concordia debellari non poſsint: & præclaras uirtutes Polonicorum equitum recognoſces, quorum opera Iuonia uſus Turcas ad internecionē perſequutus eſt:à quibus minimè degeneraſſe tui quoq; tunc uiſi,cùm pauci cum multis ad Dantiſcum 12. Auguſti dimicarent, Sdrouuſciusq́; tuus inſignem quendam Heſſum cepiſſet,ex quo permulta rebellium contra regem ſuum cōſilia cognita ſunt:ad uerò id 17. Aprilis maximè apparuit,cùm duo millia noſtrûm,Hungarorumq́;,duodecim Gedanenſium millia ita profligarunt,ut quater mille & quingenti hoſtes in acie ceciderint,mille uiui capti fuerint,è noſtris ſolùm duodeſexaginta cæſis:quam hiſtoriam Laſicius noſter,ut uerè,ita breuiter,hiſtorico ſtylo deſcripſit. Vale, illuſtris Comes, Gorecij tui memor. E' Saniki, 15. Octob anno 1577.

CASPAR LINDENERVS, MEDICVS ET *philoſophus Poſnanienſis.*

Hiſtoriam uitæ ueteres dixêre magiſtram:
  Hiſtoriæ quando multa docemur ope.
Tam benè quis Romam,doctas quis noſſet Athenas,
  Liuius æternum ni fabricaſſet opus?
Non multi legerent Valachûm,uel geſta Polonûm,
  Nobile Gorecij ſi latuiſſet opus.
Hinc potes effectus bellorum,& diſcere cauſas,
  Et quàm Turcarum ſit malè tuta fides.

LEON-

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, PALATINI VALACHIAE, QVOD IS CVM SELYMO TVRcarum Imperatore, magno cum ſucceſſu geſsit ab initio, demum à Ieremia Czarnauuieczio Valacho proditus, & à Turcis contra fidem datam ac ſacramento confirmatam occiſus.

BELLVM ſcripturus, quod ab initio magno cum ſucceſſu Iuonia regulus Valachiæ, cum Selymo Turcarum Cæſare geſsit, operæpretium me facturum puto, ut de ſitu Valachiæ, incrementis gentis, feracitate ſoli, moribus, & de aliȷs ad eam rem pertinentibus, ex ſecunda decade hiſtoriæ gentis noſtræ Polonicæ, quam uiginti libris, uſque ad exitum Sigiſmundi primi, regis Poloniæ, perſecuti ſumus, dicam. Valachia, quæ olim Myſia & Dacia dicta fuit, habet ab ortu Euxinum, à meridie Iſtrum, ſeu Danubium: ab occaſu Tranſyluaniæ, ad Boream Ruſsiæ, ſeu Roxolanis, contermina. Tota regio in partes duas diuiditur, in Valachiam Tranſalpinam, ac Moldauiam. Tranſalpina quidem, ab oriente habet piſcoſum lacum, quem Hiraſſus amnis, ab accolis Pruthes uocatus, efficit, ſuis deniq; aquis adauctum, ac latè ſtagnantē relinquens, in Iſtrum euoluitur: ad meridiem uergit terminata Danubio, atque item ab occaſu Tranſyluaniæ fines attingens, ad oppidum Seuerinum, ubi Traiani pontis admirabiles pilæ triginta quatuor, nequaquam totas obruente Danubio, uiſuntur. Ad Septentrionem autem finitur Hoina, ignobili flumine, & directis terreſtribus terminis ad Iſtrum, curuata admodum regionis fronte contra Paucem inſulã, ſpargente ſeſe primò in ingentes ramos profluente Iſtro, antiquis ſcriptoribus notam, quam hodie Barillanam dicunt. Oritur autem Danubius in iugis Arbonæ montis Germaniæ, ex aduerſo Rotwilæ oppidi Sueuiæ, in Nigra ſylua apud pagum Donieſſing. Vbi primùm Illyricum alluit, Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorum nauigabili, in Pontum uaſtis ſex fluminibus, euoluitur. Altera pars Valachiæ, agrorum & paſtionũ multitudine maior, armentisq; & militaribus equis opulentior, ab amne Moldaua, qui mediam interſecat, Moldauia dicitur. Is ortum habet paulò infra Hiraſsi fontes è Tranſyluaniæ montibus, quibus antiqua Dacia ad ingentis theatri ſimilitudinẽ, obuerſa in occaſum ſcena præcingitur, delapſusq; Soczauiam, quod oppidum eſt ſedes Palatinorum, præterfluit. Atq; inde uiolentus Hoinam, Dobeniſam, Argiamq;, paruos, ſed perennes amnes ſecum trahens in Oltam effunditur. Olta uerò, qui antiquitus Allutus fuit, non Tranſyluanię modò, cuius partem ab aduerſis montibus deſcendens rigat, ſed Moldauiæ & Tranſalpinæ minora flumina, in orientẽ reflexus, ad Nicopolim in Danubium rapit. Omnium uerò ampliſsimus Tyaras, qui ab incolis uocatur Neſter, ad Aquilonem Moldauiam terminat. Ortus enim à Carpatho monte Sarmatiæ, & rectà in Euxinum contendens, Ruſsiæ & Podoliæ fines tandem attingit. Qui primi loca Valachiæ tenebant, nihil poteſt certi ex tanta uetuſtate ſcriptorũ erui, quam uariȩ gentes, ut Vngariam, obtinebant. Hodiernȩ gentis Valachicæ originem quidam referunt ad Flaccum præſidem Romanũ, à quo nomine leniter deflexo, & ipſa Valachia nuncupata eſſe uidetur. Ab eo enim tempore quo Flaccus cum imperio Myſiæ ſiue Daciæ præfuit, quæ ultra Iſtrum ad Scythicam gentem extenditur, Flacciam appellari conſtat: quam demum corrupta uoce, ſenſim in Valachiam abiȷſſe perſpicimus. Apud Valachos enim nõ modò Romanæ diſciplinæ mores certi, legesq; uigent: ſed ipſa quoq; Latinæ linguæ uocabula permulta ſeruantur. Vnde Vulochorum & Valachorum nomen idem quidã eſſe uolũt, quos Vulochos, id eſt, Italos, etiam Germani lingua ſua Vuelſchen uocant, utraq; gens Itala: ideo cõmune nomen. Qua ratione autem eam regionem Flaccus occupauit, Aeneas Syluius, qui pòſt Rom. pontifex fuit, ſic tradit. Tempore Traiani Imperatoris, Daci, ſeu Gothi, detrectantes Romani iugum Imperȷ, miſſus eſt eò Flaccus cum triginta millibus hominum, quibus in coloniam deductis, ibidem ararent, commeatum Romano exercitui, qui ibidem ſemper in armis contra Scythas ac Sarmatas fuit, præberent. Vnde pòſt interiecto tẽporis pulſis Gothis, illa tota regio, quæ Valachia à Flacco eſt appellata, Romanis ceſsit: cuius ſententiæ haud pœnitet me eſſe. Sed diuerſum alios ſcripſiſſe uidemus, qui Syluium, in laudem ſuorum propenſum, falſa tradidiſſe affirmãt. Poſt quem qui

Situs Valachiæ.

Danubij deſcriptio.

Hodierni Valachi ad quem ſtirpem ſuam referunt.

Flaccus qua ratione Valachiam occupat.

ſcripſêre hiſtoriam, eadem quidem de gentis origine, ſed diuerſa ratione ſcribunt, qui hodiernorum Valachorum ſtirpem ad Romanos quidem referunt, ſed ad exules, qui eò relegati erant. Quorum cùm tantus numerus fuiſſet, ut non tantùm contra incolas potentes fuerint, ſed & Gothis inde eiectis, fidelem operam popularibus ſuis nauandam rati: ponte Danubio impoſito, eadem loca obtinuêre: qui in partes duas diuiſi, uti à nobis dictum eſt, Valachos Tranſalpinos, ac Moldauos: utraque pars regulos ſuos habuit. Nam Tranſalpina Valachia, quæ à Turcis Carabogdana minor, eò quòd nigrum frumentum ferat, uocatur, præcipuam ciuitatem Tarnouizam habet: quæ eſt regia regulorum Tranſalpinæ Valachiæ, qui continuò parendi obſequio, Turcarum amicitiam tuentur, aureumque nummûm myriadem, tributi nomine quotannis pendent: eaque uel indecora pace perfruuntur, quòd impunè fidem mutare nequeant, cùm in oppoſita Danubij ripa, Seruiæ, Bulgariæque præſidia in antiquis Triballorum ſedibus ſpectentur. Illa quoque pars Valachiæ, quam Neſter à Podolia diſiungit, à Turcis duce Mahomete Cæſare, qui Conſtantinopolim: olim Byzantium dictam, ceperat, ſubacta, eiſdem tributum pendebat: ſed ſuperiori anno, Iuonia à Turcis per fraudem capto, ac crudeliter occiſo, utraque Valachia Turcarum ditionis facta eſt. Modicum tum ab initio tributum Turcicis imperatoribus Palatini Moldauiæ pendebant: eò quòd Caſimirus, pater Sigiſmundi primi regis Poloniæ, occupatus bello Cruciferio, Petrum iuuare contra Mahometem non potuit: cui Mahometes nomine tributi, ſolùm duo millia nummûm aureûm, anno à Chriſti regis ortu, ſupra milleſimum quadringenteſimum quinquageſimoquinto, impoſuit. Demum interiecto tempore, Imperatoribus Turcicis Aſiatico, Perſico, Iſmaëlitico, Aegyptiaco bello diſtentis, Valachi partim imperio Vngarico, partim Polonico ſubiecti fuêre. Qui pòſt in tantas uires creuere, ut noſtris exercitibus aliquoties deletis, Vngarorum iugo excuſſo, demum ad imperium Turcarum pertracti ſint. Iurabant & in uerba regum Poloniæ, ſe cum eis pacem habituros: quibus ſemper uectigales fuêre. Ac ſi maior uigilantia demortui Auguſti regis fuiſſet, etiamnum Valachia uectigalis Polonorum eſſet: cuius oppido Chocimo Albertus Laſcius, uir conſilio, manuque promptus, aliquandiu obtento, regem Auguſtum obteſtabatur ut ſibi daret auxilia: nam ſe Valachiam totam facilè eius adiecturum imperio: per eumque Iacobus Deſpotes, perque Laſſocium, Philippouium, ac cæteros (qui genus ſuum ad antiquos regulos Valachiæ eodem nomine appellatos referebat) ſuperioribus annis in Valachiam reſtitutus fuit. Eiectoque Alexandro, tanti motus bellorum in Valachia excitati fuêre, ut à Valachis Deſpota crudeliter occiſo, ac Viſnieuiecio inſigni bellatore capto, & in Turcicam miſſo, (de quo ibidem ſupplicium ſumptum eſt) Laſcius Chocimum nonnullo temporis ſpatio retentum, pòſt Alexandro reſtituere coactus fuerit. Alexandro filius Bogdanus ſucceſsit, Bogdano Iuonia, (Ioannem ea uox ſignificat) de quo hîc hiſtoriam ſcribendam ſumpſimus. Is armis Turcicis adiutus, exercitu Bogdani profligato, aliquandiu Valachis præfuit. Habuit Valachia inſignes ac bello egregios ante hæc tempora regulos: in primis uerò illum Stephanum, qui ſæpiſsimè tot exercitibus Moſchorum & Scytharum deletis, ex eis præclariſsimas uictorias reportauit, omnibusque terrori ac formidini fuit, præcipuè autem Turcis, quorum numeroſos exercitus profligauit, ad internecionemque dedit: deinde Draculam, quem ut Matthias rex Vngarorum in officio retineret, pro amiſſo Moncaſtro ad Turcas Czizouiam & Cechillum oppida, dono ei dedit. Ea ſunt in extrema Tranſyluaniæ parte, qua per ſaltum Moldauiæ iungitur. Quibus uirtute bellica ille Petrus haud inferior fuit, uiolento indomitoque ingenio præditus, ob idque Selymo Turcarum imperatori minùs charus: ex quo Sigiſmundus memorabilem uictoriam, authore Ioanne Tarnouio, uiro omnibus Imperatorijs uirtutibus inſtructo, ad Obertinum reportauit. Mores, religio, ſacra Valachorum, ad Græcas, Armeniacaſque eccleſias accedunt: apud quos ſacerdotes uxores ducunt. Gens equitatu pollet. Nam quiuis, uel egentiſsimus, domi equum alit, quo prædatur ac militat. Scuto, haſta, galea, quemadmodum Vngari uti ſolent: nonnunquam lancea miſſili atque arcubus rem gerunt. Equi eorum pectoroſi, robuſtique, non pernicitate quidem in curſu, ſed perſeuerantia & uiribus maximè probantur. Proinde mos eſt, tenellis, cùm caſtrantur, nares præſcindere, ne anguſta reſpiratione fatigentur, quando nec mediocris equi laus ſit triduo, uel per æſtiuos ſoles, bellicæ agitationis laborem pertuliſſe. Tanta perfidia gentis eſt, inconſtantiaque in regulos ſuos, ut facta in eoſdem conſpiratione, leui de cauſa eos interimant, nullaque claritudinis & ſtirpis ratione habita, pecuarios, uel ſordidiſsimos quoſque in locum regulorum aſciſcant. Regio adeò ferax, tantaque multitudo boum in illa eſt, ut & in Ruſsiam, pòſt in Germaniam quoque, ij adducantur, qui inter alios maximi ſunt. Habet copiam uini & hordei, nec tritici indiga. Malmaticum uinum ex Turcia, & id genus alia in Poloniam Armenij per Valachiam aduehunt: piper item,

Aliorū de Valachiæ incolis ſententia.

Moldauia quando à Turcis occupata.

Valachia Vngaris, Poloniſque ſubiecta.

Laſcius Deſpotam in Valachiam reſtituit

Reguli Valachiæ inſignes.

Dracula.

Petrus.

Mores Valachorum.

Perfidia Valachorum.

crocum,

crocum,pretioſa aromata,periſtromata,quæ ſunt inſtrumenta luxuriæ. Atq; hæc obiter de Valachia: nos ad inſtitutam hiſtoriam reuertamur. Bogdanus igitur, Valachia poſt mortem Alexandri obtenta,adeò Turcarum imperium aſpernari uiſus eſt, ut cum Augu ſto rege Poloniæ,anno milleſimo,quingenteſimo,ſeptuageſimo ſecundo,mortuo, fœdere perpetuo percuſſo,legatis miſsis impetrauerit,ut ſibi ex Valachia in Ruſsiam, quando uellet,commeare,domos magnatum uetuſtæ ſtirpis inuiſere liceret, ut cuius uirgo ſibi pudore,formaque præſtans placeret,eam uxorem duceret, ac ut ex fœdere belli tempore Auguſto regi uiginti quatuor millia equorum armis,uiriſq; inſtructa mitteret. Omnium de eo uulgatior fama fuit, eum bona ſibi in Ruſsia emere uoluiſſe, ac Valachica gente perfidiſsima,ſi quis ita caſus tuliſſet,uel ſi à ſuis pelleretur,relicta,in Ruſsia manſurum fuiſſe.Auguſtus Turcicam fidem ſuſpectum habens,(quorum Turcarum ſi non inſtinctu, at ſaltem conniuente Selymano, patre Selymi, Scythæ, gens bello inuicta,illam partem Ruſsiæ quæ Neſtrum attingit,ſæpè ingenti clade belli affecerunt,oppida,uillas,uicos exuſſerunt,maximam multitudinem pecorum,pariter cũ hominibus,abduxerunt) ut Bogdano in fide retento,ſi quando bellum contra Turcas ſuſcipiendum foret,habita Valachia fœderata,(quæ inter ditionem regum Poloniæ,ac Turcicum imperium,tanquam ſit miſsimus murus,propugnaculumq; quoddam,eſt interpoſita) omnem barbarorum impetum faciliùs ſuſtinere poſſet:adhæc,non ignorans,maiores ſuos ſæpè cum Valachis religioſiſsimè fœdus conſeruaſſe,quibus ſæpè periculoſiſsimis ac difficillimis temporibus contra uim Turcarum auxilio fuêre:id facilè Bogdano cõcedit.Bogdanus igitur, hac tali amicitia tanti regis fretus,ſæpiùs in Ruſsiam uenit,ſummorum domos obit, eos muneribus explet.Quæ cùm ad aures Selymi Turcarũ imperatoris,qui iã Selymano patri in imperio ſucceſſerat,perlata fuiſſent:in primis uerò illa re offenſus, quòd tantum equitatum Auguſto ex fœdere in ſubſidium belli dare debuit:tacitis conſilijs agitat,ut abdicato imperio Valachiæ Bogdano,illud ad quempiam alium deferret,cogitans,ſi quãdo ſibi cum Polonis,gente ad arma nata,belligerandum foret,eis Bogdani arma, ac totius Valachiæ, maximo adiumento fore.Iamq; Bogdanus ingenti inuidia apud ſuos populares flagrabat,eò quòd non ſolùm totum ſe ad amicitiam Polonorum contulerat,ſed eiſdem militari ſtipendio conſtituto,eos apud ſe liberaliter fouebat,Sborouioq; Chriſtophoro,fratri Petri,Palatini Cracouienſis,ſororem ſe ſuam in matrimonium daturum pollicetur, quoniam ante Caſparo Panieuio Ruſſo alteram dederat. Sborouius ea ex re lætus, quoniam ingens æs alienum contraxerat,ut ex eodem ſeſe euolueret,ad Bogdanum magno comitatu,pulcherrimo habitu exornato,in Valachiam uenit:à quo pòſt eluſus,uindictam animo ſpirans,re infecta in Ruſsiam,ubi amplas poſſeſsiones habebat,redit:ac ſi quando occaſio daretur,ut Bogdanum ulciſci poſſet,animo intentus erat.Bogdanus igitur adornata profectione in Ruſsiam ad Ioannem Tarlonem,cuius filiam,uirginem ſpecie ac pudicitia inſignem,in matrimoniam ducere ſtatuit, tranſmiſſo Neſtro in ciſijs,quoniam tum glacie obduratus erat,uno atque altero miniſtro comitatus,longeq; à ſuorum agmine ſeiunctus,in Sborouij puerum, quem ille cum literis peregrè miſerat,incidit: qui à Bogdano cuius eſſet percunctatus,dolenter lamentatur ſe literas cum ſarcinula amiſiſſe,quas herus ſuus ſibi perferendas commiſerit. Quare ſubditis equo calcaribus, ad herum redit: ubi Bogdanum nullo comitatu ſeptum uiderit,narrat. Ibi Sborouius cum aliquot miniſtris,conſcenſis pernicibus equis,ad Bogdanum aduolat:cui à Secignicuio, nõ impigro iuuene,ſecundum aurem uulnus infligitur: dehinc eum Sborouius ſecum abducit, & in cuſtodiam dat: nec aliter dimittere uult, quàm ſibi ſatisfaciat pro impenſis & damnis, quæ ſubierat cùm ab ipſo in Valachiam uenire iuſſus eſſet.Bogdanus tam inopinato periculo circumuentus,ſex millia nummûm aureûm Sborouio dat: reliquam pecuniam ſe ad certum tempus diſſoluturum pollicetur:pro quo Panieuius fidem interponit. Conſtat id factum Sborouij Auguſtum regem iniquo animo tuliſſe. Valachi igitur,ſiue fidem Bogdani ſuſpectam habentes,ſiue eum in Polonia interijſſe rati,Selymum ſollicitabant ut ipſis alium,in locum Bogdani,daret.Erat Iuonia(quem quidam Polonum fuiſſe, in Maſouia natum,dicunt) ſtirpis Valachicæ, qui ſe antiquis prognatum regulis Valachiæ aiebat,uir proceræ ſtaturæ,facie decora, oculis gracilibus, quodammodoq; minacibus,toto corpore lacertoſus,uiribus pollens.Is igitur poſt mortem Alexandri,uiuo adhuc Selymano, Palatinus Valachiæ fieri uoluit: cui ille Bogdanum, filium Alexandri, prætulit. Aliquandiu poſt hæc in Ruſsia ac Turcia unà cum Ieremia Czarnieuieczio Valacho,cuius in eum hoc in bello inſignis perfidia extitit,uerſatus: ut ſibi animos Turcarum magis atque magis conciliaret,ſuſcepta circumciſione ac religione Mahometana, animum ad amplam,copioſamq; mercaturam exercendam adiecit. Cuius magnitudine ac ſplendore, non ſolùm in purpuratorum, qui Baſſæ (id eſt capita) uocantur, notitiam

Inchoat hiſtoriam.

Conſilium Selymi de abdicando imperio Valachiæ Bogdano.

Aduentus Sborouij in Valachiam.

Aduentus Bogdani in Ruſsiam.

Bogdanus ſe Sborouio redimit.

Origo Iuoniæ ſtirpis.

Iuonia ſollicitat purpuratos.

peruenit,ſed & ipſius Selymi.Is igitur ex purpuratis cognito conſilio Selymi de imperio Valachiæ alteri demandando,eos largitionibus corrumpit, oratq́ authoritatem ſuam apud Selymum ita interponant,ut ipſum Voiuodam Valachiæ renunciet.Oſtendit fidem Bogdani eſſe ſuſpectam,qui ſe totum ad amicitiam regis Poloniæ contulerit: fieri poſſe ut Polonorum auxilio adiutus,pòſt Turcarum imperium excutiat,abijciatq́. Selymus, propenſa purpuratorum uolũtate cognita,nactus abſentiam Bogdani, qui in Ruſsia degens ex uulneribus nondum conualuerat,Palatinatum (id eſt,dominatum) Valachiæ ad

Selymus Valachiam ad Iuoniam defert.

Iuoniam defert,eumq́ per ſpeciem mercaturæ exercendę,in Valachiam,addito ei numeroſo equitatu,ut omnes in uerba ipſius,iuſſu Selymi,iurent,mittit. Dicitur ea de re Auguſtus rex cum Selymo expoſtulaſſe.At ille reſpondit,Iuoniam in Valachiam cauſa mercaturæ exercendæ profectum eſſe.Iuonia in Valachiam uèniens, facilè ab omnibus iuramentum accipit. Eſt arx in Valachia Chocimum,natura loci munita,quam firmo præſidio Bogdanus firmauerat:hanc præſidiarij milites Turcis dedere nolunt, ſed eam contra uim ipſorum ſtrenuè defendunt. Bogdanus de rebus domeſticis turbulentis certior factus,ut ſe contra uim Turcarum tueretur,ac defenderet, auxilium ſibi ex fœdere ab Au-

Auguſtus iuuat Bogdanũ.

guſto dari poſtulat: cui quatuor millia equorum, plus minus,dantur,ductore Nicolao Mieliecio,Palatino Podoliæ uigilantiſsimo, ſapientiſsimoq́, ut ipſum in Valachiam reduceret:ſed incaſſum. Nam adeò uires Turcarum in Valachia inualuerant, ut ille totus exercitus cum Bogdano in Valachiam miſſus,collocato Chocimi Bogdano,in Ruſsiam incolumis regreſſus ſit,non tamen ſine cæde Turcarum:qua in expeditione,pręclara uirtus cùm aliorum,tum uerò Nicolai Herburti,nobilis ac egregij uiri,belloq́ clari, enituit: qui undique ab equitatu Turcico ſeptus,eorum acie perfracta,multis occiſis,ad ſuos nullo lethifero uulnere accepto,ſaluus redijt. Bogdanus uerò,aliquandiu Chocimæ moratus,eam arcem,quàm firmiſsimo præſidio poteſt,munit: qua Dobroſolouio, ſtirpis Po-

Iuoniæ Chocimum traditur.

lonicæ uiro egregio,commiſſa,ipſemet in Moſcouiam fugit,illicq́ degere dicitur. At Dobroſolouius,nonnullo temporis ſpatio Chocimenſi arce retenta,eam pòſt Iuoniæ tradere, ita iubente Iaslouiecio, magiſtro equitum campeſtri, cùm id Auguſtum uelle(cuius tum mors nondum diuulgata erat) dictaret, coactus fuit. Iam Iuonia omni turbulento ſtatu Valachiæ compoſito,eum pacatè obtinebat,tributum ſolitum Selymo pendens:ex his quoque ſupplicium,quos ſibi aduerſari uidet, ſumit: præſertim ex propinquis Bogdani,ſummo loco ortos,opibusq́ florentes,crudeliter contrucidat, fortunæ ſuæ impen-

Conſilium Palatini Valachiæ Tranſalpinæ.

dentis immemor,paulò inſolentiùs uictoriam exercet. Erat Palatinus Tanſalpinæ Valachiæ,quem non mediocriter fortuna Petri fratris ſollicitabat. Quare de eo anxius, Selymi purpuratos in regia prenſabat,ut,quemadmodum Bogdanum Iuonia, fultus auxilio Selymi,ex Valachia eiecerat:ſic Petrus adiutus auxilio eiuſdem,poſſet Iuoniam eijcere. Quare eadem uia purpuratos, qua olim Iuonia, aggreditur: & ſi Palatinatum Valachiæ apud Selymum fratri Petro impetret,ſe duplo maius tributum, hoc eſt, centum uiginti millia nummûm aureûm,daturum pollicetur. Iuoniæ fidem eſſe ſuſpectam,qui religione Mahometana ſpreta,iterum Chriſtianam ſuſceperit, ideoq́ Chriſtianis apprimè

Purpurati aſſentientur Selymo.

faueat: foreq̃ue breui ut Bogdanum ſecutus, pòſt ad amicitiam Polonorum ſe conferat, quorum auxilio adiutus,Turcicum imperium abijciat. Purpurati, magnitudine tributi pellecti, ac hiſce uerbis moti, Selymo ſuadent, ut miſſa legatione ad Iuoniam, ipſummet ad ſe uenire iubeat,illicq́ quem eò mitteret,Valachia cedere.Quòd ſi dicto ipſius minùs pareat,id ſe armis conſecuturum. Selymus, qui ingenti cupiditate pecuniæ flagra-

1571. bat,poſt profuſum ærarium in claſſem quæ in Ionio mari à Venetis, poſt captam ab ipſo Cyprum,in alto depreſſa fuit,ad id ſe facilè pertrahi patitur. Quare legatum ad Iuoniam mittit:quem ſic uerba feciſſe,quæ dies erat uigeſima prima Februarij, cùm Henrico Gal-

Oratio legati Selymi ad Iuoniam.

lo à noſtris Cracouiæ diadema imponeretur,accepimus:Selymus Turcarum Cæſar,Iuonia,Palatinæ Valachiæ,me ad te tributarium ſuum,cum hiſce mandatis, quibus te quàm primùm,nulla mora interpoſita, ſatisfacere uult, mittit, ut ſibi tributum, non quale olim, ſed duplo maius,nimirum centum uiginti millium nummûm aureûm, mittas. Ni feceris,eſt alius qui idem ſe tributum ipſi ſua cum poſteritate daturum pollicetur. Sed Selymus,memor conſtantiæ,uirtutis,fidei tuæ,non uult tibi in imperio Valachiæ moleſtus,ſi id tributum quamprimum mittes,eſſe. Quòd ſi id detrectas, cede alteri,ac è ueſtigio ſimul mecum ipſemet,ad dicendam cauſam,Conſtantinopolim proficiſcere. Si tibi id moleſtum eſt facere,Selymus me tibi denuntiare iuſsit,ſe cum firmiſsimo equitatu, alium ad occupandam Valachiam miſſurum: cuius uoluntati ſi tu aduerſaberis, te ad extrema quæque adducet: tibiq́ non ſolùm de regno,ſed de uita periclitandum erit. Hæc lega-

Perturbatio Ioannis.

ti uerba in animum Iuoniæ,altiùs quàm quiſquam exiſtimare potuit,aſcenderunt. Quare diſsimulata animi ægritudine,legatum ſuos in hoſpitium deducere iubet:rem eſſe ma-

ioria

ſoris deliberationis, quàm ut eadem die legato poſsit reſponderi: ac, cùm ad totum Senatum pertineat, eum ſe extemplò conuocaturum dicit, ac ea de re, tam ardua & difficili, conſulturum, quidqúe omnes animi habeant, ſe ei ſtatim dicturum. Deducto legato in hoſpitium, omnia poſtulata Selymi animo penſat: gentem uniuerſam Turcicam eſſe perfidiſsimam, quæ Chriſtianis regibus fidem iuramento confirmatam (quamuis ipſemet Chriſtiana fide abiurata, neſcio quo pacto iterum Chriſtianus fuerit) non ſeruet, ſed captata occaſione eos in fraudem inductos fallat, decipiatq;. Si id tributum, tam amplum, in tanta inopia regni, quod ciuilibus belli exhauſtum ſit, concedat, eo Selymum minimè contentum fore, ſed illud inſequenti anno aucturum eſſe, taleq; demum exacturum, quale cum uniuerſa gente non poſsit diſſoluere: nec ſe iam tutum fore, exorto alio qui hæc imperata ſit facturus. Quare uniuerſo Senatu ad ſe conuocato, in hunc modum ad eum uerba fecit: Si unquam de re ardua ac difficili uobis conſulendum, deliberandumq; fuit, hoc certè tempore eſt. Nam Selymus incredibili auaritia æſtuans, neſcio cuius inſtinctu, non contentus eo tributo quod ei pendere ſoliti ſumus, duplo maius à nobis extorquet. Si conceſſeritis, mea nihil refert: utpote cùm non mihi, domino, ſed uobis, liberiſqúe ueſtris pendendum ſit. Quòd ſi id negamus, extemplò uim, bellum, direptionem oppidorum, incendia, rapinas denuntiat. In hac igitur inopia regni noſtri, quod eſt uniuerſum ciuilibus bellis exhauſtum, quomodo ei illud diſſoluere poterimus? Proinde quid omnes animi habeatis, exponite. Ego quidem illud animo prouideo, ſi tam amplum ac immenſum tributum Selymo iam conceſſeritis, minimè eum fore contentum, ſed ſingulis annis maius exacturum, donec opes noſtræ planè exhaurientur. Præſtat igitur uitam pariter cum uxoribus, paruiſq; natis amittere, quàm tantum dedecus pati. Nec fortuna mea adeò angor: cùm ſciam illud uobis eſſe pendendum, non mihi. Quare ſi hanc indecoram, flagitioſamqúe ſeruitutem non uultis pati, omnes abſque ulla cunctatione dicite. Ego certè diligenter prouidebo atque curabo, ut huic Ethnico cani, non ſolùm hoc nouum, tamqúe amplum tributum dem, ſed ne ullum planè deinceps pendam, dummodo uos mihi non defueritis. Scio, collegæ chariſsimi, quid ego uobis debeam, quid Reipub. ueſtræ: pro quorum ſalute ac incolumitate uitam meam profundere paratus ſum. Hæc ubi dixit, tacitus mœror, ac inſolitum ſilentium, uniuerſum Senatum cœpit: tandem tanquam graui ſomno expergefacti, fremunt. Seruitutem ſibi à Turcis imperatoribus multiplicari. Iuoniam non tàm luculenter quàm uerè de tributo loqui. Mori ſe malle, quàm tantum dedecus, ſumma cum turpitudine coniunctum, pati. Proinde, uxores, liberos, ac quicquid precioſioris ſupellectilis habeant, in arcem Chocimenſem, cuius munitioni fidant, ſe importaturos, ac ibi omnia ſe collocaturos, pollicentur, ſeq; Iuoniæ proprijs ſumptibus militaturos, hoſtiqúe ad Danubium, qua parte ad ſe delendos ueniat, unà cum illo occurſuros, cum eoq; ad ultimam dimicationem congreſſuros: quæ omnia ſe iureiurando facturos confirmant. Iuonia, omnium conſtanti uoluntate cognita, paucisq; uerbis collaudata, fidem ac iuſiurandum omnes inter ſe dare iubet, ut ſimul ſecum iunctis armis, Turcas ad internecionem perſequantur: ſe uerò etiam atque etiam diligenter curaturum, ut non ſolùm influentes copias Turcarum, à ceruicibus Valachiæ reijciat: ſed longè, lateqúe eorum regno euaſtato, honeſtam pacem ac quietem unà cum eis ſibi comparet. Accepto ab omnibus iuramento, legatum ad ſe Selymi accire iubet: cui tale reſponſum audiente Senatu dat. Equidem pro ueteri fide mea, quam datam Selymo domino meo conſeruare ſolitus ſum, de dando tributo libenter parêrem, ni uoluntatem meorum ab eo abhorrere ſcirem: qui quæque acerbiſsima ac duriſsima ferre malint, quàm eam indecoram ſeruitutem, nulla ratione ferendam. Quare, cùm id à meis nullo pacto extorquere queam, Selymum me, ne in malam partem accipiat, uehementer precari: cuius amicitiam mihi ornamento & præſidio, non detrimento eſſe uelim: ideoq; me ea ſpe Palatinatũ Valachię ab illo & petijſſe, & ob meam ſingularem fidem in ipſum, obtinuiſſe. Quę ſpes ne me fallat, etiam atque etiam oro. Hiſce dictis legatum, nulla mora interpoſita, è finibus Valachiæ excedere, eumqûe nullis muneribus, uti alios legatos ſolitus erat, ornatum, equites Valachicos ad ripam Danubij deducere iubet. Quæ res ipſi haud mediocrem ſuſpicionem attulit, Iuoniæ animum eſſe à Selymo alienum. Iuonia, reſponſo dato legato, ad comparandum exercitum continuò animum adiecit: ubi illicò omnes pedites ſtipendio militari inautorati: quiq; equo ſtipendia merere ſoliti erant, ad Iuoniam conueniunt: qui iuramento ſe iterum atque iterum obſtringunt, ſe contra Selymum, tam crudelem dominum, ad internecionem, ſupremamq; dimicationem, pugnaturos, omniaq; potiùs, patriam, uitam, uxores, chariſsima pignora liberos, amiſſuros, quàm Palatinum ſuum deſerturos. Tributum autem ſe ſtatim exacturos, in idq; collaturos, ut Iuonia equiquitibus Polonicis, quorum tum maxima opinio uirtutis eſſet, militari ſtipendio in-

Conſultatio Ioannis.

Oratio Iuoniæ ad Senatum.

Mœror Senatus Valachiæ.

Iuonia legato reſpondet.

Iuonia legatũ ex Valachia excedere iubet

Iuonia exercitum cõparat.

Legatio Iuoniæ ad Henricum regem Poloniæ.

autoratis,expedita opera eorum in bello contra Selymum utatur. Quo conſilio Iuonia auidè arrepto,credidit illos fideles erga ſe fore.Itaque legatum ſuum Cracouiam ad Henricum & uniuerſum Senatum,eum de ſtatu rerum Valachicarum certiorem faciens, mittit,in quo periculo conſtitutæ ſint demonſtrans, auxiliumqúe ab ipſo petens: ſibi enim cum Selymo acerrimum bellum fore. Reges Poloniæ cum Palatinis Valachiæ ſemper fœdus religioſiſsimè conſeruaſſe,ac eos contra Turcicos imperatores defendiſſe,ſemperqúe hos regum Poloniæ clientes fuiſſe:ob eamq; cauſam tanto temporis ſpatio regnum Poloniæ ſaluum ac incolume ſtetiſſe:alioquin,Valachia armis Turcicis occupata, ſtatim regnum Poloniæ in ſummo diſcrimine futurum.Nunc ſe regem maximoperè orare,non ut aliquo conducticio milite ſe iuuet,ſed ut Camienieciæ,Leopoli,paſsimqúe in reliquis oppidis,per præconem proclamare iubeat, quicunque in Valachiam ad accipiendum ſtipendium militare proficiſci uelit, Palatinum tantum ei ſtipendium numeraturum, quantum ipſe poſcat:plus enim apud ſe omnium incolumitatem, quàm impenſas ualere.

Henricus Palatino reſpōdet.

Hiſce Henricus auditis, ſe Iuoniam nullo auxilio poſſe iuuare reſpondet, nec cuiquam,ut ad promerendum ſtipendium in Valachiam proficiſcatur, permiſſurum: idqúe ideo quòd ſupra centum annos antiqua fœdera regibus Poloniæ cum Turcicis imperatoribus ſint. Iuonia triſti nuntio ab Henrico de denegatis auxilijs perturbatus, fit à ſuis certior,leuem armaturam equitum Polonicorum,qui ad Boryſthenem et Ponti oſtia,cauſa prædæ acquirendæ degunt,eſſe:gentem tot bellis induratam,ut eis ad uincendum nihil ardui ſit:iam eos domum nulla præda conſecuta regredi uelle: ad eos igitur ſubitò internuntios mittendos cenſent,ut ad ipſum in Valachiam ueniant,qui eis paratum ſtipendium, quantum uelint, diſſoluturus ſit, modò opera eorum contra Turcas,quos ipſi etiam oderint,utatur:uim totam belli in eo equitatu ſitam eſſe. Iuonia conſilio ſuorum arrepto,ſubitò unum atque alterum internuntium ad illos ipſos equites (qui uelites optimo iure nominari poſſent,eò quòd nuſquam in loco certo conſiſtunt, ſolùm abacta hoſtili præda,huc illuc per loca hoſtium auia, abdita, occulta, uaſtamqúe eorum regionem euagantur)mittit,ut ad ſe quamprimum ueniant: eſſe quod cum eis de rebus eorum loqui uelit.Quòd ſi quas occultas inſidias pertimeſcant,eis apertè denuntiare iubet,Palatino graue bellum cum Selymo Turcarum imperatore imminere:quod cùm gerendum ſuſceperit,ſi ſtipendio militari inautorari uelint,Palatinum uelle eis,non ſolùm in unam partem anni, aut ſemeſtre, ſed & ſingulis diebus tantum conſtituere quantum ipſi poſcant.

Velites in Valachiam proficiſcuntur.

Quę cum ad aures Koſacorum(ſic enim ij uelites à noſtris uocantur)ab internuntijs perlata fuiſſent,nihil de Henrico rege cogitantes,id iter ſuum in Valachiam uoluntati ipſius aduerſari,ex illis ipſis patentibus campis ad Palatinum in Valachiam proficiſcuntur: qui de more,gloriæ ac prædæ,tàm ſibi quàm heris ſuis acquirendæ cauſa, in illos uaſtiſsimos campos,permiſſu ſuorum herorum excurrunt,ut aliquo numero Scytharum uel Turcarum compræhenſo, quid in ſolo eorum agatur, uel quæ conſilia hoſtium ſint, ſcire poſſint. Nam quamuis Turcæ ac Scythæ pacem cum regibus Poloniæ ſeruare uidentur, eiuſdemq; uolunt cupidi uideri:tamen ingenti manu ſuorum coadunata,ſolum Podolicum ac Ruſsicum effuſè depopulari,magnaq; damna inferre ſolent, ni ſubitò uelites eis occurrant,ac nonnulla manu ſuorum ſubnixi,numeroſas eorum copias fugent.

Ductores exercitus Koſacorum.

Erant autem ij præcipui ductores uelitum. Suierceuius habuit ſub ſignis ducentos equites,uir omnibus artibus,pariter militaribus,inſtructus,uiribusq; pollens.Barſanus ducentos duxit.Braslauienſium quoque erant ducenti.Hi ſeſe omnes Suierceuij imperio commiſêre, nec ſine ipſius uoluntate cum hoſte congredi auſi. Coslouius quoque ducentos duxit: Stuſenius itidem:Iancius centum: Socolouius totidem. Qui omnes in Valachiam ſimul ad Palatinum omni metu depoſito,profecti fuêre. Poſtquàm igitur uelites fines Valachiæ attigere,de his Iuonia edoctus,extemplò,qui eos honorificè nomine ſuo, ac liberaliter exciperent,commeatumq; ac rerum omnium copiam, quæq; ad uictum neceſſaria eſſent,liberaliter ſuppeditarent,mittit.

Iuonia ad uelites proficiſcitur.

Cùm ad ſecundum lapidem à caſtris Iuoniæ uelites cum ductoribus Valachicis abeſſent,de eis Iuonia certior factus,ipſemet cũ pulcherrimo equitatu,adiunctus ſibi aliquot ex Senatu,obuiam eis proficiſcitur: ut ſe exhibito, animiq; ſui in eos uoluntate declarata,illos pòſt obſequentiores haberet,ac ad quæuis pericula adeunda alacriores:ubi in conſpectum eorum uenit,præ nimio gaudio,paucis uerbis ſalutatos,ſingultus ui lachrymarum impediente, ne uerbum quidẽ proloqui potuit, ſed ſecum ductoribus illorum acceptis,eos ſeſe in caſtra comitari iubet:ut militari conuiuio exceptis,pòſt cum eis de periculis imminentibus ſuis,de belloq; ſibi Selymi ingruente, liberiùs loqui poſsit, reliquis ſe ſequi iuſsis. Vbi in caſtra uentum eſt,bombardarum maiorum artifices ingentem boatum edere iubet,ſic ut cœlum ſonitu reſonare,terra ſtrepere uiſa fuerit.Poſtquàm ſatis concentui datum fuit,tot pedites è numero ſuorum,quot

equites

equites uelitum erant, egredi iubet, ut ſingulorum equis acceptis, quod ſatis pabuli eſſet, darent, eosq́ curarent. Hiſce ita imperatis, Koſacos non certè militari prandio, ſed magnifico ac copioſo conuiuio excipit. Ductores illorum, ſuosq́ proceres, ſecum in tabernaculum, quod in patenti campo erectum erat, ducit, eosq́ ſecum epulari, ubi & Senatus erat, cogit. Reliquos Koſacos in aliqua tabernacula ductos ſimili ratione tractare iubet. Poſtquàm epulæ remotæ fuêre, iubet aliquot argenteas patinas nummis aureis onuſtas afferri, ac ex eis tantum ductoribus Koſacorum, eorumq́ miniſtris apponi, quantum ſatis eſſet: dictitans, id eis eo nomine ſe largiri, ut longinquitate itineris fatigati, in balneis lauent, corporaq́ curent. Illi pariter pudore ac quadam admiratione defixi, ſe accepturos negant. Sed ui coacti, ac precibus non ſolùm Iuoniæ, ſed & procerum Valachicorum fracti, accepêre, gratijsq́ actis pro tanta in ſe munificentia Iuoniæ, omnes aſſurgentes, in conſpectu eius ſtetêre. Ille dextra eis ad læuam partem caſtrorum ſuorum, quæ in proximo erant, ut ibi ſtationem haberent, innuit. Deinde mittit eis ſex grandia uaſa uini generoſiſsimi, ſexcentosq́ taleros, ut illud in memoriam nominis ſui exhauriant. Nam alioquin illi militi aqua ſolùm in illis uaſtis ſolitudinibus perpetuus potus eſt. Ad hæc parochos iiſdem, ne quid omnino tàm ipſis quàm ipſorum iumentis deſit, addit. Appropinquante luce, ipſemet ad ductores uelitum uenit: quos, ut in tabernaculum ſuum ueniant unà cum comitatu ſuo, orat: eſſe quod ad eos de ſumma rei referat, & quid eos facere uelit, omnibus exponat. Qui ubi alacres uenêre, talem orationem ad eos lingua Polonica habuiſſe dicitur. Si de ueſtra fide, uirtute, conſtantia, fortiſsimi equites, certò mihi non perſuaſiſſem, nunquam hoc difficili ac periculoſo tempore, uos procul è patria ueſtra euocaſſem. Sed cùm hæc omnium conſtanti ore celebrata fuiſſet, uos huc euocaui, ut mihi operam ueſtram & induſtriam, in hoc bello gerendo contra Selymum, infenſiſsimum hoſtem, præbeatis: pro qua nauata ſi uobis certum ſtipendium militare conſtituere uelim: non mediocriter pertimeſco ne meritis ueſtris minùs dignum præmium detur: ſed, quicunque ſucceſſus noſtri contra hunc teterrimum hoſtem erunt, omnia uobis, milites, à me largè ſuppeditabuntur, commeatus, pecunia, equis pabulum, ac id genus alia ad eam rem pertinentia. Ego uos, priſtinæ uirtutis memores, ita uos geſturos eſſe hoc in bello arbitror, prout de uobis omnium opinio eſt, ac eam in animo meo excitaſtis. Vobis autem ſummas, perpetuasq́ gratias, & ago, & habeo, quòd ad me, hominẽ Chriſtianum, ipſi etiam Chriſtiani ueneritis: quorum uoluntatis erga me, ſemper gratum ac memorem me fore polliceor. Qui etſi pro magnitudine periculi mei pauci eſtis: tamen non minùs mihi gratus eſt conſpectus ueſter, quàm ſi duodecim millia mihi in auxilium aliunde miſſa fuiſſent. Quare, qualecunque ſtipendium uolueritis, id me uobis diſſoluturum recipio. Nec uos uires Turcarum ita animo penſare uelim, quaſi à nobis uinci non poſsint. Fateor eos hactenus miro ſucceſſu uſos fuiſſe, qui à ſordidiſsimo initio orti, in tantam amplitudinem peruenêre: ſed quæ ab eorum perfidia, non uirtute, profecta, ſummo cum ſcelere coniuncta ſit. Fateor item Deum immortalem conſueſſe, quò grauiùs homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci uelit, his ſecundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Sic Turcæ ſi hactenus fœlici ſucceſſu uſi ſunt, id ita uolente ac permittente Deo factum eſt, ut quantò altiùs aſcenderunt, tantò grauiùs corruant. Plura loqui me uis lachrymarum non patitur. Qui ſit animus erga uos meus, uos optimè & perſpicere, & intelligere poſſe uideo. Quemcunque caſum fortuna inuexerit, hunc uobiſcum communem ducam. Hæc proloquuto Suirceuius pauca pro omnibus militari ac rudi ſermone ſic reſpondiſſe, dicitur: Non ſtipendium tuum, Iuonia, ut ad te ueniremus, nos pellexit: quod nos ſemper pro minimo duximus: ſed potiùs uirtus noſtra ſingularis, ut contra hunc fœdiſsimum ac acerrimum Chriſtianorum hoſtem pro incolumitate tua dimicemus. Stipendium non curamus: qualis tandem fortuna noſtra futura eſt, exitus belli declarabit: ſatis à te remunerati uidebimur, ſi hoſte tuo intra fines regni hiſce noſtris dextris repreſſo, honeſtam pacẽ cum eo habueris. Tu uerò quid poſtea nobis præſtare debebis, fortuna noſtra id te docebit. Nec uires Turcarum horremus: quorum ſucceſſus quales tandem adhuc erunt, eos diuinæ prouidentiȩ iam committendos cenſemus: nos in hoſtem intenti erimus, ut eum à iugulis tuorum auertere poſsimus. Oratione Suierceuij Iuonia confirmatus, ductores Koſacorum ſecum prandere iubet, quibus epulum dat: alterã menſam Logafetus, Veremias magiſter equitum, cũ reliquis Senatoribus occupat. Hæc acta ſunt uigeſima die Martij. Cæterùm Selymus audito reſponſo Iuoniȩ, ſimul ira, indignationeq́ accenſus, (quam legatus amarulentis uerbis, eò quòd nulla munera à Iuonia acceperat, auxit) ſine mora Palatino Tranſalpinȩ Valachiȩ triginta millia Turcarum, duo Vngarorũ mittit, ut coadunata ſuorum manu, Iuoniam capiat, eoq́ ad ſe miſſo, ipſe totam Moldauiam occupet, in eaq́ Petrum

Iuonia uelites tractat.

Iuonia ad ſe Koſacos accit.

Oratio Iuoniæ ad Koſacos.

Suierceuius pro omnibus Iuoniæ reſpondit.

Indignatio Selymi in Iuoniam.

fratrem

Exercitus Palatini Tranſalpinæ Valachiæ contra Iuoniam.

fratrem ſuum, Palatinum conſtituat. Is mandato Selymi alacriter ſuſcepto, ſuisq; ad arma conuocatis, ſimul cum Turcis ac Vngaris flumen Moldauam tranat. Erant ferè omnium centum duo millia fortiſsimorum uirorum. Qui nõ ſolùm Iuoniam è Valachia eijcere poterant, ſed & quemq; fortiſsimum regem bello laceſſere ac uincere. Hinc nocturno, diurnoq; itinere fatigati, ut tàm ſua quàm equorũ corpora reficerent, nil de Iuoniæ inopinato aduentu ſuſpicati, in loca herbida, quæ ſupra flumen latè patent, equos effuſè euagari patiuntur. Intereà ſpeculatores ad Iuoniam prandentem ueniunt: flumen Moldauam maximam uim hoſtium tranſſe, quibus Turcæ ſimul cum Vngaris intermixti ſint: nec eorum certum numerum ſciri poſſe, ſed ſupra centum millia eſſe ſuſpicari: nũc omnes equis in paſcua læta miſsis, ſe quieti dediſſe. Quos ſi Iuonia cum parata ſuorum manu aggrediatur, facilè ad unum deleri, uinciq; poſſe. Hæc tanta alacritate animi à Iuonia audita fuêre, ut Suierceuium cum ſuis cõfeſtim præcurrere, datis ei ſex millibus Valachorum, qui linguæ Turcicæ gnari, omnia certiùs cognoſcerent, iuſſerit: ipſemet uerò cum ſuis, quoniam paullò onuſtiores armis erant, ſubſequitur. Suierceuius omnes orat, ut, ſi lęta ex hoſte uictoria potiri uelint, quanto ſilentio poſsint, ad hoſtium caſtra nullo clamore diſſono, aut tumultu edito peruenïant. Hiſce ita inter ſe compoſitis, in ſpeculatores Moldauorum, qui ſupra caſtra ſuorum ſtationes, ne quis impetus in quietos fieret, agebant, incidit. Erant uerò hi

Capiuntur ſpeculatores.

quadringenti: qui omnes à Koſacis circumuenti capiuntur. Quos primò benignè, demũ minaciter alloquuntur, quid cõſilij hoſtes habeant, ubi ſint, quid agant: ſi indigna nolint pati, ut exponant, cogunt. Illi ſuppliciter & ingenuè, præſentis periculi metu perterriti, fatentur, Valachos Tranſalpinos pariter cũ Turcis, quibus intermixti Vngari ſint, non tam longinquitate ac difficultate itineris fatigatos, quieti ſe dediſſe, ac corpora curare, quàm ut Iuoniam uegetiores inopinatum aggrediantur. Quos ſi iam ſecuros ac omni cura diſſolutos inuadat, eum facilè compotem uictoriæ futurum. Valachorum Tranſalpinorum non eſſe ampliùs ſeptuaginta millia, Turcarum triginta, Vngarorum tria. Hiſce Koſaci co-

Iuonia de ſtatu hoſtium cognoſcit.

gnitis, ſubitò ad Ioannem nuntios mittunt, in quo ſtatu res hoſtium ſint, eum certiorẽ faciunt: ut cum ſuis maturè (in manu enim uictoriam eſſe) approperet. Ipſi uerò non procul ab hoſtium caſtris, duabus horis ſtationes, uigiliasq; taciti agunt, ne uſquam hoſtis commoueatur, aut quicquam incipiat. Quæ ubi celeriter ad Iuoniam perlata fuiſſent, ſtatim ipſemet adeſt, Suierceuiumq; ſuos diſponere, ac quamprimum cum hoſte confligere iubet. Ipſe uerò, quoniam multitudine abundabat, ſua acie in longitudinem extenſa, tribus ex partibus hoſtium caſtra, omni pręſidio nudata, aggreditur. Suierceuius parte ab altera

Stratagema Iuoniæ.

cùm ſuis citatiſsimè ad hoſtem, antequã Iuonia acceſsiſſet, peruenit: ibiq; ſublato clamore, caſtra hoſtium inuadit. Hoſtes, ignoto & horribili ſonitu repentè exciti, neque fugere, neq; arma capere, neq; omnino facere, aut prouidere quidquam poterant. Ita cunctos ſtrepitu, clamore, & nullo ſubueniente, Koſacis inſtãtibus, tumultu, terrore, formidine, quaſi uecordia ceperat. Ecce tibi in tãta ſtrage hoſtium ſubitò Iuonia cum ſuis adeſt: qui & ipſe

Prima cædes hoſtium.

ſtratos ac perturbatos egregiè cædit. Fugę nuſquã locus eſt. Nam Moldaui procul equos à ſe in paſcua abegerant, nec quomodo fugerent habebant: omnes nudi, inermesq; hoſti, ad primos ſucceſſus uictoriæ exultanti, iugulum prębent. Fit totis caſtris planctus, gemi-

Fuga Palatini cum fratre Petro.

tusq;. Ex tanto numero hoſtium nemo, præter Palatinũ Tranſalpinæ Valachiæ, unà cum Petro fratre, quem in Valachiam fretus tantis copijs deducebat, fugit. Hi igitur, cõſcenſis equis, qui in tanto periculo uix eis oblati erãt, pernicibus, per lacum qui ex Danubio oritur, tranant, perueneréq; ad arcem Brailouienſem ad pręfectum Selymi: reliqui omnes ad unum cæſi, alitibusq; obiecti. Tum ſpectaculum fuit horribile, in campis patentibus omnes uiri afflicti: ac multi uulneribus acceptis, neq; fugere poſſe, neq; quietem pati, niſi modò, & ſtatim concidere. Poſtremò, omnia quà uiſus erat, conſtrata telis, armis, cadaue-

Caſtra capiuntur.

ribus: & humus infecta ſanguine. In caſtris multum opulentię repertum fuit: quæ Iuonię omnis ceſsit: quam ille militibus, in primis uerò Koſacis dat, qua plurimùm ditati fuêre. Iuonia in ijſdem caſtris quatriduum moratus, ut ſuorum corpora cæde hoſtium defatigata, uiribusq; exhauſta reficeret, cadauer Palatini ac fratris Petri ſumma cura requirit. Quo haud reperto, rectà exercitum in regionem Palatini Valachiæ Tranſalpinę inducit:

Iuonia Palatini ditionem uaſtat.

caſtella, oppidaq;, & natura, & uiris parum munita, adgreditur: quoſq; obuios nulla fœminei ſexus ratione habita, necare, puberes interficere, uillas & uicos pariter cum oppidis igne ſuccendere imperat. Triſte ac miſerum ibi ſpectaculum fuit, cùm illam partem Valachiæ Tranſalpinę omnes fumantem, ac flammà relucentem aſpiciebant. Trahebantur ſenes ad cædem, rapiebãtur parui pueri ad necem, matronæ pariter cum uirginibus ſtuprabantur: quæq; crudeliſsima & acerbiſsima perpetrabantur. Iuonia uniuerſos laudat, atque agit gratias: hortatur ad cætera quę leuia ſunt, parem animum pro uictoria gerant: ſatis iam pugnatum: reliquos labores pro præda fore. Hac tali populatione uictor exerci-

tusad

tus ad Tranſyluaniam,ſiue Sedmigrodenſem regionem peruenit:uiſaq; Brailouienſi arce, iter ad inferiorem Danubij ripam deflexit.Ibi cognoſcit Palatinum Tranſalpinæ Valachiæ unà cum Petro fratre eſſe in arce:itaq; protinus aduerſum illud oppidum ſuos ducit.Eſt ciuitas Brailouienſis ſupra Danubium ſita:quę arcem percommodã habet,& natura loci & firmo præſidio bene munitam.Ibi Iuonia non procul ab oppido Brailouia,arceq;,nactus locum percommodum communiendis caſtris,ſic ut ex arce tormentis muralibus nulla ratione infeſtari poſſet,aberat.Hinc ſcribit literas ad præfectum arcis,easq; duobus captiuis Moldauis perferendas committit:quibus illum orat ut Palatinum Tranſalpinæ Valachiæ,perennem hoſtem ſuum,unà cum Petro fratre,qui ob nullũ ipſius maleficium bellum ipſi intulerint,ac poſt infœliciter tentatum pręlium ad eum ex acie fugerint,extemplo ſibi tradat:alioquin ſe exercitum ab oppido non remoturum,donec ui adactus eos dedat.

Caſtra Iuoniæ ad Brailouiam

Ad has literas ſic præfectus arcis,per quatuor Turcici ſanguinis,(quorũ duo oppidani erãt,duo ex arce domeſtici)reſpondet,ac ſimul Iuoniæ decem globos grandes tormentarios,totidẽ minores cum duabus ſagittis mittit.Audio te(inquit)miniſtrum eſſe Selymi:ideo rationem tui habeo:eos minimè apud me eſſe,quos petis,nego:ſed cùm ad aures meas perlatum fuiſſet,te ingentem multitudinẽ exercitus Cæſaris cecidiſſe,qui mandatis ipſius parentes,in Valachiam Petrum fratrem Palatini Tranſalpinæ Valachiæ deducebant:edico tibi,niſi hinc obſidionem quamprimum ſolueris,huiuſmodi ferculis cum tuis paſcêris:quibus unà cum exercitu tuo ſatiatus,pòſt ructabis.

Reſponſum præfecti arcis.

Hoc tale reſponſum tantam Iuoniæ indignationem mouit,ut illis ipſis internuntijs quatuor compræhenſis,naribusq; eorum ſimul cum labijs ac auribus præciſis,pedes ſingulorum ſurſum uerſos longiſsimę trabi ferreis clauis affigere iuſſerit,eosq; terram capitibus attingentes ante oppidum ſclopetarios ferre,abijcereq; imperarit. Horrendum id omnibus ſpectaculum fuit:quo Iuonia præfecto arcis demonſtrare uoluit,eum ſimilem exitum unà cum profugis manere.

Iuoniæ indignatio in internuntios.

Nouum genus crudelitatis.

Hoc tali triſti exemplo edito,nulla mora interpoſita,pedites ſcalis in eũ uſum paratis,admotis,mœnia urbis clamore ſublato conſcendere iubet.Nec cõſilium euentus moratus eſt.Nam pedites tanta celeritate ſeſe ſub mœnia oppidi inſinuauêre,ut priuſquã oppidani ſeſe ad reſiſtendum opponerent,euaderent in murum:quo diruto,totus exercitus in oppidum irrupit.

Celeritas peditum.

Ibi ingens cædes Turcarum facta fuit,nemini parſum:ubi ex cęſorum cadaueribus ſanguis inſtar riui in Danubiũ profluxit:parui pueri ab uberibus matrum abrepti,uagientes occiſi.Quatriduum ibi in cædibus perſeueratum eſt:in locis abditis ac occultis latitantes homines quæſiti,ex latebriſq; ad cædem tracti:tota urbs direpta,ac per iram incenſa,nullo hominum,ac ne canum quidem inter incendia,ruinasq; relicto.Plurimum ibi auri,argenti,pecunię ſignatæ,unionum,margaritarum,repertum eſt:quæ omnia prædæ militum ceſſêre.

Capitur oppidum,ac cædes ingens.

Erat ea ciuitas in illis locis omnium opulentiſsima,eò quòd poſt occupatam à Turcis Gręciam,multum diuq; in pace uixit:qua parta,nullo motu belli cõquaſſata,ſupremam dum cladem adijt.Nam à uictore hoſte ne una quidem domus integra relicta fuit:omnia euerſa ac ſolo adæquata fuêre,præter arcem,quæ omni præſidio urbis nudata,ſola relicta fuit.

Funditus deletur urbs.

Ad quam capiendã Iuonia ſuos admouere uoluit,ni à præſidio,quo arx ualidè firmata fuit,clades pœnitẽda ſubeunda foret. Interea Iuonia in direptione urbis occupato,ſpeculatores adſunt,qui ipſum certiorem faciunt,quindecim millia Turcarum magnis itineribus in ſubſidium arci Brailouienſi uenire.Quibus ille cognitis,ac nihil tanta multitudine hoſtium territus,confeſtim Suierceuium cum Koſacis,additis ei octo millibus equitum Valachicorũ,contra illos mittit.Ad quos ubi is præpere aduolaſſet,nullo illis ſpatio ad recolligẽdas uires dato,cum eis alacriter prælium init.Omnes occiſi ac perempti,præter mille equites,quos fuga ſubtraxit. Quibus Suierceuius inſecutis,multos pallat & cædit.

Victoria Suierceuij.

Qui cædi ſupererant,fuga ad arcem Teinenſem,quæ ditionis Turcarum erat,delati ſunt.Erant in proximo,nõ procul ab illa ipſa arce,Turcarum copiæ,quibus agmina Scytharũ intermixta erant.

Aliæ copiæ Turcarum.

Subitò Suierceuius ad Iuoniam cum læto uictoriæ nuntio mittit,certiſsimam ex hoſte uictoriam pollicens,modò omiſſa oppugnatione arcis Brailouienſis,cũ omnibus copijs abſq; mora adſit.Ille,tam lęto nuntio accepto,arce Brailouienſi neglecta,cuius expugnationem & ſibi difficilem,& periculoſam eſſe ſciębat,ad Suierceuium celeriter uenit.Quo cum cõſilijs communicatis,ſimul illas ipſas copias aggreſsi delent,& ad internetionem dant.

Iuonia ad Suierceuium uenit.

Hinc ad oppidum Teinenſe exercitus admotus. Quò facilè,ſine ullo oppugnationis labore,& expugnato & capto,omnes oppidanos,pariter cum fœminis,crudeliter,ne uno quidem ex tanta multitudine relicto,necat.Hoſce Iuoniæ ſucceſſus Suierceuius cum ſuis Koſacis adiuuabat.Nam primus ſemper cum Turcis haſtatis prælium inibat:in prima fronte equites cum tormentis manuarijs locabat:quorum horrendo ſonitu,crebriſq; ictibus globorum,ſemper Turcarum aciẽ non mediocriter turbabat.A dextro cornu eis ſagittarios opponebat:qui gran-

Oppidum à Iuonia capitur.

ding

dine ſagittarum immiſſa Turcicas acies uulnerabant. A lęua parte erant locati, qui erectis breuioribus lanceis, in omnem occaſionem intenti, Turcas eis cōfodiebant. Quos Suierceuius ab his cōturbatos, cædi Valachorum obijciebat.

Stratagema Suierceuij.

Interea ſexcenti Koſaci oppidum Bialogrodenſe uerſus, quod eſt ditionis Turcarum, citato agmine proficiſcuntur: quo direpto ac ſuccenſo, dimidiata pars ipſius fœdo incendio conflagrauit. Plurimum ibi prædæ non ignobilis repertum fuit: qua militi obiecta, multum ea ditatus fuit.

Iuonia exercitum quiete reficit.

Iuonia uerò cęde Turcarum fatigatus, lęta quiete, non procul ab arce Teinicenſi, quam nudum in patentibus campis reliquerat, per octiduum ſuos reficiebat. Vbi iterum repentè fit certior, Turcarum ſimul cū Scythis aliquot agmina, ab oppido Bialogrodenſi proficiſci, qui in proximo Iuoniam cum exercitu adeſſe ignorantes, diſpalati huc illûc, reperto uado tranabant. Quos procul Koſaci cōſpicati, orant Iuoniam ut ipſis poteſtatem illos inuadendi, pallandiq; det.

Iuoniæ oratio ad Koſacos.

Ad quos ſic Iuoniam uerba feciſſe, ut author eſt Bartholomæus Paprocius, intelleximus. Veſtra incredibilis, Poloni fortiſsimi, uirtus facit, hicq; ardor pugnandi, ij ueſtri ſucceſſus, ut uobis nolim quicquam à me denegatum eſſe. Ite Deo comite, proficiſcimini fœlices: hoſtiumq; exercitus, ut uſu edocti eſtis, cædite. Tibi autem, Suierceui, hic totus exercitus curæ ſit: quos ita contra hoſtem inſtrues, prout occaſio rerum gerendarum poſtulabit. Hæc ubi dixit, Suierceuio tria millia Valachorum, ut eorum opera cōtra hoſtem utatur, addit.

Suierceuius Iuoniæ reſpondet.

Quibus ille acceptis, ei gratias agit, quòd de ſe tantam opinionem habeat: quam ne fallat, ſe etiam atq; etiam diligenter curaturum. Acceptos igitur Valachos cum Koſacis non miſcet, ſed ab agmine ſuorum remotos, ex eis nouam aciem quandam poſt terga Koſacorum inſtruit. Suos uerò illos ducentos mille Koſacos, in tria agmina diſponit. Quadringentos in prima fronte ſcutis rotundis tectos locat, ac haſtatis Turcis obijcit. Ipſemet ſibi dextrum cornu cum ſagittarijs quadringentis ſumit. In lęuo totidem cum lanceis miſsilibus locat. Turci eorum paucitatem cōſpicati, eamq; præ ſe contemnentes, prælio ſeſe expediunt. Qua uiſa re Suierceuius equites, quos in prima acie collocauerat, tormenta in eos diſplodere iubet.

Committitur pugna.

Quibus turbatis nimbo ſagittarum, in eorū agema ſuis immiſsis ex læuo latere, eos haſtis urgere iubet. Sic illi ancipiti prælio diſtēti, (nam in unicum tantùm agmen coadunati erant) egregiè à Koſacis cęduntur: quibus, qua ui poſſunt, Turcæ ſimul conglobati reſiſtunt. Ab initio ferè horam anceps prælium ſtetit: donec Valachi, poſt uelites à Suierceuio diſpoſiti, intenti in pugnā, uegetes animo ac corporibus, haud ſecus quàm diu retentæ feræ concitati, cum ingenti clamore ad uelites aduolāt:

Victoria uelitum.

qui maxima ui in agema Turcarum turbatum incurrunt, eosq; omnibus ex partibus, quibus pedites intermixti erant, aggrediuntur. Pedites nunc equis crura ſuccidunt, nunc ilia ſuffodiunt: qui in fugā diſsipati, omnes fermè terga uertunt, à uelitibusq; cæduntur. Ex quibus ſolùm tres deſiderati, ex Valachicis centum: ſic Polonis paruo tum inſignis uictoria ſtetit. Iuonia ex longinquo tam inclytæ uictoriæ ſpectator fuit. Hoſtium caſtra cum impedimentis & capta, & direpta fuêre: plurimum ibi prædæ inuentum: quæ uiritim militi diſtributa. Capti erant hoſtium ducenti: qui omnes ad Iuoniam tanquam pecudes adducti fuêre. Quos is inter pedites ſclopetarios pellere iubet: qui omnes ad unum, falcibus maioribus, quibus fœnum ſecari ſolet, in fruſta cōciduntur.

Opulentia ducis.

Dux illius uicti exercitus, in poteſtatem Polonorum uenit: homo tantæ opulentiæ, ut ſexies ſe liberari atq; redimere, modò ne Palatino uiuus traderetur, uoluerit, bis auro in altera ſtatera poſito, ter argento, ſemel margaritis. Fuit egregiæ ac proceræ ſtaturæ, ad promerendamq; gratiam habilis. Sed apud Polonos plus fides quam Iuoniæ dederant, ualuit. Nam ante ex tot ſpolijs Turcarum, auro & argento ſatiati, omnes pollicitationes eius flocci pendētes, eum uiuum in poteſtatem Iuonię tradunt. Quo cum ille per aliquot dies colloquium de rebus Turcicis habuit: poſthac eum peditibus membratim diſſecandum obijcit. Hinc ad Vſlam oppidum ſuū copias mouit: ubi tot prælijs fracti exercitus uires refocillauit.

Selymi terror.

Interea Selymus, Conſtantinopoli tot Iuoniæ uictorijs perturbatus, ac territus ne planè Valachia exueretur, ac è Gręcia (quod illi, opinor, contigiſſet, ni defectio Czarnieuiecij ad Turcas obſtitiſſet) pelleretur: cum ſuis Deo more ſuo ſupplicat. Nam Turcę peculiarem religionem, à Muamede, ſeu Mahomete, hinc ab anno Chriſti milleſimo ſupra uigeſimum, quam Mahometes Saracenis anno Chriſti ſexcenteſimo uigeſimo tertio obtruſerat, acceptam habent.

Proponit ſe de origine Saracenorū ac Turcarum dicturum.

Ne uerò quis Saracenos & Turcas eiuſdem ſtirpis aut originis eſſe exiſtimet, nonnulla mihi de origine utriuſq; gentis eſſe dicenda uidentur. Saraceni longè ſunt uetuſtiores Turcis. Ii ſedes ſuas, regnante tum Lechône apud Polonos, in ea parte Arabiæ, quæ Petræa dicitur, habuêre, uocabanturq; ab incolatu loci Arabes: ſtipendiumq; ſub Heraclio, tum bellum cum Coſtrea rege Perſarum gerente, merebant. A quo ſtipendio militari exautorati, ut ignominiam nomini ſuo inuſtam ulciſcerentur, Mahometo ſe adiungunt: qui Meccæ, in urbe opulenta, in tanto diſsidio Chriſtianorū de religione, adiutus à Sergio, monacho

factionis

Opinio Arabū de ſua ſtirpe.

factionis Neſtorianæ, à Chriſtianis diuerſa docere cœpit. Arabes enim uana opinione ducti, ſe unicos mortalium eſſe à Sara, uxore Abrahæ, genitos, regniꝗ; cœleſtis legitimos hæredes, opinati ſunt: quorum opinioni Muamedes aſſentiendo, eos ad ſe pellexit. Vtꝗ; militarem diſciplinam inter eos conſtitueret, multitudini decem duces, ex nobilioribus, potentioribus, ac ſibi affinitate iunctis, præfecit, eamꝗ; in cohortes ac centurias diſtribuit: cuius uiribus adiutus, Meccam, urbem in Arabia opulētam, demum aliquot oppida capit, ditionisꝗ; ſuæ facit. Hinc facilè tota Arabia potitus, uenerabilem ſe tot populis præſtitit. Poſt cuius mortem, apud Saracenos, pontifices ad Caliphum, ſeu Muſtacenum, in Perſide potentes fuêre. Hinc Africa potiti, pariter cum magna parte Hiſpaniæ, ſæpe Siciliam, quondā populi Romani, uictoris tot gentium, Prouinciam, Italiam, Galliam, infeſtarunt.

Potentia Saracenorum.

Quorum audaciam Carolus Magnus armis uix repreſsit. Pòſt, anno Chriſti nongenteſimo ſupra octogeſimum primum, uel paulò plus, minusûe, Scytharū multitudo, qui præ cæteris ad orientem uergunt, circaꝗ; Tanaim ſedes ſuas habent, domo profecta, ſine duce, ſine legibus, uagi, diſpalatiꝗ;, ex raptu, prędaꝗ; aliquandiu uixerunt: donec Perſas, qui tum Saracenis ſubiecti erant, bello adorti, eorum urbem magnam & opulētam, Turcem nominatam, occuparunt: à qua ſe pòſt eodem nomine Turcas, ſeu Turcos, dici uoluerūt. De Turcarum origine alios diuerſa tradidiſſe uideo: quos aiunt ex Caucaſi portis egreſſos, primùm finitimas gentes, & in his Armenios, inuaſiſſe: inde minorem Aſiam, abhinc anno Chriſti 844. ab eis occupatam fuiſſe.

Aſia à Turcis occupatur anno Chriſti 844.

Quæꝗ; ipſi de ſe memorant, nō omnino diuerſa à ſuperioribus eſſe uidentur, quorum hęc ſententia eſt. Gentis authores ſuæ, ex Caſpijs montibus ac finitimis pulſos, in Perſidem et minorem Aſiam deſcendiſſe: nec priùs apud eos regiam familiā cœpiſſe, quàm ſint è Scythia profecti, cùm antea ſine duce, ſine legibus uiuerent. Inde (ut ſunt humanarum rerū uices) ex cuiuſdam Othomani ſucceſſu, celebrari unam familiam contigiſſe: ex qua reges, demum Cæſares creare conſueuerint, & hodie creent: idꝗ; ita accidiſſe memorant, ut tres numero fratres, in ampla & regia fortuna à patre relicti, cùm uiciſsim imperitare cœpiſſent, ſiue pudore impediente, ſiue metu, quū parum tutum eſſet non cedere ætati: duo minores natu, Aleus & Othomanus, regno maióri fratri relicto, domo uterꝗ; cum manu ſua profecti, hic Cappadociā, Galatiam & Bithyniam occuparit: ille Carmaniā, Lycaoniam, & eas terras quæ Tauro adiacent. Et hæc Turci de ſe memorant: quibus perbellè ſe Scythas eſſe fatentur.

Sententia Curionis de origine Turcarum.

Cælius Curio, qui Saracenicam hiſtoriam ſcripſit, de origine gentis, eorumꝗ; regibus prorſus diuerſa tradit: qui uult Turcas originem ſtirpis ab Hunnis ſumere, nec apud eos tum primûm Othomanum regnaſſe, ſed longè antè, ante Trangolipicem Mucaletum. Etenim Saraceni, in aliquot factiones principum, qui tum totam Perſidem pariter cum Africa obtinebāt, diuiſi, inter ſe domeſtica bella gerebant, ſeſeꝗ; ciuili ferro confodiebāt: orto igitur bello inter Muhumetum, qui tum in Perſide regnabat, & Babyloniū Calyfam, Muhumetes ad ſe Trangolipicem, qui è Caucaſi montis anguſtijs cum Turcica multitudine egreſſus, circa fines Perſarum uagabundus degebat, accerſit.

Trangolipix primus rex Turcarum.

A' quo adiutus, Calyfam facilè uincit, ſuperatꝗ;. Turcæ igitur ex Perſide cum duce ſuo regredi uolentes, tranſitumꝗ; ſibi tutum per pontem qui Araxi flumini impoſitus erat, concedi à Muhumeto poſtulātes, (quos ille apud ſe retinere cupiuit, ut opera eorum contra Indos uteretur) id ſe facturum detrectat. Illi, ſimul ira, indignationeꝗ; accenſi, (quorum ſolùm tria millia erant) ueritiꝗ; grauius periculū, in Curbantidem ſolitudinem ſeſe ſubtrahunt, indeꝗ; crebris excurſionibus agros Saracenorum depopulantur. Quorum ferociam Muhumetes reprimendam ratus, triginta millia Saracenorum cum certis ducibus ad eos delendos mittit. Sed Turcæ, audito aduentu eorum ad ſe, in denſiores ſolitudines ſeſe ſubducunt, ut captata occaſione Saracenos opprimere poſsint. Nec conſilium euentus moratus eſt. Nam exercitus Muhumetis, Turcas metu ceſsiſſe ratus, nullis ſtationibus habitis, ab eis per inſidias contrucidatur. Hac tam inſigni clade ſuorum Muhumetes irritatus, comparata ingenti manu ſuorum, ipſemet cōtra Turcas, quorum iam exercitus ex colluuie tot gentium creuerat, proficiſcitur. Quibuſcū non meliori euentu collatis ſignis acriter dimicat. Nam Turcæ, aſſueti Saracenos uincere, Muhumeto occiſo, qui equo lapſo ceruices, cùm ſuos ad acriter pręlium ineundum adhortaretur, fregerat, ex Saracenis facilè uictoria potiuntur. Cuius admiratione Saraceni defixi, illum ipſum ducem Turcarum, Trangolipicem, regem apud ſe creant: qui, accepta pariter cum ſuis religione Mahometana, una cum Saracenis in unum corpus Reipub. coaluit. Trangolipix igitur à Saracenis in Perſide rex factus, omnes magiſtratus, dignitatesꝗ; à Perſis in ſuos transfert, indigenisꝗ; Perſis, quorum reliquiæ adhuc ſupererant, oppreſsis, inter ſuos ac Saracenos uniuerſam Perſidē diuidit. Quoꝗ; finitimis terribilior eſſet, à ſuis nouo nomine Sultanus (quod nomē lingua Latina ſummū Imperatorē ſonat) appellatur.

Origo nominis Sultani.

Qui pòſt per manus poſteritati ſuæ regnum tradidit. Ac ne qua inter Saracenos ac ſuos

 diſcordia

diſcordia eſſet, omnes Turcas, à ciuitate quæ in Perſide diues opum fuit, appellat. Turcę, tanta potentia aucti, illos ipſos Saracenos qui in Africa potentes erant, adorti, cum eis ſocietatẽ ineunt, ſimulq; armis iunctis, Conſtantinopolitanis imperatoribus, reliquoq; Romano imperio, terrori, formidiniq;, quod ad Germanos trãslatum fuit, fuêre. Durauit potentia Sultanorum Turcarum uſq; ad bellũ Scythicum, ſeu Tartaricũ, quod Scythæ Turcis illis qui Perſidẽ obtinebant, anno Chriſti 1240. intulerunt. Quibus deletis, (quo etiam tempore uniuerſa Polonia, uiuo rege Pudico, ab ijſdẽ Scythis magnam cladẽ acceperat) uix ex tam numeroſa multitudine pauci eorũ relicti fuêre: qui infima plebe ſibi aſcita, nil ſecum præter arcum ac pharetram geſtantes, latrocinari cœperunt, nec ullo rege uſi ſunt.

Turcæ à Scythis in Perſide deleti, anno Chriſti 1240.

Nihilominus nomẽ Sultanorum manſit penes illos Saracenos qui in Africa erant: qui ſe antiquo nomine Saracenico quàm Turcico appellare maluerũt. Turcæ igitur latrocinijs aſſueti, anguſtias montiũ inſident, ex eiſq; finitimos agros, & Romani imperij urbes crebris incurſionibus uexant. Non tamen uiribus Scytharũ, quibus finitimi erant, pares eſſe poterant: quos illi ad finitima Gręciæ pellebant: & quàm infirmi cõtra Scythas erant, tam fortes contra Græcos exiſtebant: adeò ut tandem etiam cum Græcis Cęſaribus ad aperta bella deuenerint: quorum copijs ſæpè deletis, Romanas prouincias depopulabantur, ad Sangariumq; amnem uſq; populatione peruenerunt. Hinc à mari Pontico atq; à Galatia ad Lycium atq; Carium mare, & Eurymedontem fluuium, omnia ditionis ſuæ fecêre: ueteriſq; nominis ſui memores, quod fortaſsis in gente non abolitum fuit, Turcas ſe appellant.

Turcæ uires recuperant.

Quoniam uerò ſe commodè ſine ducibus uiuere non poſſe uident, ſex potiſsimùm è numero ſuo legunt: inter quos omnes prouincias, quas breui temporis ſpatio conſecuti ſunt, partiũtur, eorumq; imperio ſe ſubijciũt. Caramanum Aliſurium: cui Phrygiam mediterraneam, Philadelphiam uſq;, & prope Antiochiam ad Mæandrum fluuium ſitam, (à cuius nomine pòſt illa tota regio Caramania appellata eſt) concedunt. Saraconem: cui quicquid eſt Smyrnam uſq; ad interiorem Ioniæ oram, dánt. Saſanum: cui Magneſiam, Prienen, Epheſum largiuntur. Calanũ, eiuſq; filium Ceraſum: cui Lydiam, Aetoliam, Myſiam quæ eſt ad Helleſpontũ ſita, impertiuntur. Armarij filios: quibus eas terras quæ à flumine Sangario ad Paphlagoniam uſq; extenduntur, fruendas permittũt. Atmanum, ſeu Othomanum: quem omnibus regionibus quæ circa Olympum ſunt, præficiunt.

Turcæ inter ſuos duces imperium partiuntur.
Caramani regnum.
Saraconis.
Saſani.
Calani.
Armarij filij.
Othomani.

A'quo Othomano hodierni Turcici Cęſares hinc ab Chriſti regis ortu 1301. originem ſumunt: à quo tàm Italici quàm Germanici ſcriptores hiſtoriam ſuam inchoant. Atq; hęc quidem origo Turcarũ, eorumq; regum ſucceſſus mihi uerior, ut Cælius tradit, eſſe uidetur, quàm quòd primò ad Othomanum referatur: ſiquidẽ illi longè antè Turcicis Sultanis, quemadmodum ex ſuperioribus liquere puto, hinc ferè à ſexcẽteſimo anno uſi ſunt. Othomanus igitur præ illis reliquis, inter quos Turcicum imperium diuiſum fuit, longè gloria rerũ geſtarum ſuperior fuit: quibus non multò pòſt bello illato, eiſdem iugum impoſuit. Nec hic ſucceſſus ipſius ſolùm contra Turcicos imperatores fuit, ſed & contra Chriſtianos: inter quos cùm diſcordia gliſceret, Bythiniam & omnes circa Pontum prouincias, decẽ annorum ſpatio (tandiu enim rex fuit) ditionis ſuæ fecit.

Othomanus regnare cœpit anno Chriſti 1301.
Othomani imperium ac fœlicitas.

Filius huius Orchanes, paternæ uirtutis æmulus, bellum per manus acceptum ſtrenuè eſt executus: miraq; fœlicitate Myſiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam, ſubegit: armaq; ſua in Helleſpontum uſq; ad Euxini littora promouit. Poſt hunc alij qui regnarunt, celeri curſu uictoriæ, uſi mira fœlicitate, tot populos uſq; ad Baiazethem ſubegerunt: cuius Tamberlanes, Scytharum rex obſcuro loco ortus, imperium adeò labefactauerat, ut eodem capto, caueęq; incluſo, eum in ludibrium per totam Aſiam ſecum duceret: cui ſi quãdo equus conſcendendus erat, tergo ipſius pro ſcabello uſus fuit. Pòſt Amurathes exercitum in Europam deportauit.

Orchanes Othomano ſuccedit.
Baiazethes à Tamberlane captus, anno Chriſti 1392.
Amurathes.

Mahometes uerò ſecundus, Conſtantinopolim, toties armis Saracenorum oppugnatam, (quę olim Byzantium dicta fuit) occupato regno Trapezuntis, nomineq; Cæſaris occidentalis aſſumpto, Græciam omnem, Thraciam & Myſiam, ſeu Valachiam, cũ Illyrici parte, & ad Iſtrum latè omnia per Pontum occupauit. Tam inſolenter Mahometes ac crudeliter, capta Conſtantinopoli, uictoriam exercuit, ut omnibus Chriſtianis gladio diſſectis, Conſtantinum eius urbis Cæſarem interfecerit, eiuſq; caput ludibrij cauſa pilo affixum in caſtris circumferri iuſſerit. Pòſt ſæuitia ſua in nobilitatem conuerſa, omnes inter cõuiuia per ludibrium contrucidauit.

Mahometes 2.
Mahometes Conſtantinopolim cœpit, an. Chriſti 1453.

Magna iam tum potentia, poſt imperium occidentis à Turcis occupatum, Cæſarum Turcarum fuit: quam duo potentiſsimi reges non mediocriter infringebant: quorum alter Aſimbęus, quem Vſancaſſanum, quaſi heroa magnum, Perſæ appellabant, fuit: qui in Parthia & Perſide regnabat: cuius regnum ibidẽ initium à Mutare ſumpſit: quem Iozedus, filius Muabiæ, qui poſt Mahometem Saracenis præfuit, præfecit. Sed Mutaris regnum in Perſide apud Saracenos propemodum extinctum fuit: quod poſt longam ſeriem annorum à quodam Sopho, qui in Perſide Ardenolim oppidum tenuit, ab anno

Duo reges potentiam Turcarũ infringunt.
Aſimbeus Turcarum hoſtis.
Initium regni Aſimbæi.
Sophi origo.

Chriſti

Chriſti 1480. qui Mahometanæ religionis erat, renouatum fuit. De Sophi pietate ac ſanctitate, tanta opinio apud uulgum fuit, ut magno numero mortalium ad ſe pertracto, ab eo tempore in Perſide reges qui Sophini appellãtur, regnent. Ibiq; ſtirps Saracenica, quæ à Turcis extincta erat, renouata fuit: acerrimaq; bella uſq; hactenus cum Turcicis imperatoribus gerunt: quorum uires non mediocriter, ſiquando bella eis hîc in Europa cũ Chriſtianis gerenda ſint, diſtinẽtur.

Sophianorum regnum in Perſide, an. Chriſti 1480.

Alter, Sultanus in Aegypto: quorum Sultanorum nomen ab illis Turcarum regibus, qui idem nomen à primo rege Trangoliplice ſumpſerunt, deſumptum eſt.

Secundus rex Sultanus Turcarum hoſtis.

Obtinebant nonnullo tempore Aegyptum Hieroſolymitani reges: quę eis à Saladino hinc ab anno Chriſti 1105. qui ſtirpis Turcicæ fuit, erepta erat. Qui, incolarũ mollitiem pertæſus, Calyfaq; (fuit id nomen pontificis ſummi apud Saracenos) unà cum uniuerſa ſtirpe deleto, ſiue à nepote ipſius, nouũ genus militię ibidem inſtituit.

Saladinus regnum Aegypti occupauit, anno Chriſti 1105.

Nam cùm populos, qui magis ad ſeptentrionem uergunt, auſtralibus ad belli uſum aptiores eſſe uideret, ſubitò cum populis quibuſdã circa Mętotim & Pontum ſedes habentibus, qui à ueteribus Zigi, à noſtris Circaſsi appellatur, fœdus init: à quibus emptis pueris, adoleſcentulis, eos in Aegyptũ perducit: quos ab ineunte ætate in militari diſciplina erudit: armorumq; uſum edocti, adeò hic in Aegypto ordo creuit, ut penes eos ſolos armorũ uſus, ac belli poteſtas, omniumq; dignitatũ, fuerit: qui Mamaluchi, id eſt, ſerui, ſunt appellati. Poſt, Saladini ſtirpe in Aegypto, anno à nato Ieſu Chriſto 1400. extincta, ad eos Mamaluchos regnum Aegypti translatum eſt: qui è numero ſuo rege creato, terribiles ac formidoloſi Turcicis imperatoribus fuêre.

Stirps Saladini in Aegypto extincta, anno Chriſti 1400

Atq; eo tempore in oriente tria regna ſolùm potentiſsima, certis limitibus terminata fuêre: Sophianorum, qui in Perſide, Media, Meſopotamia atq; Aſſyria regnabant: Sultanorum Aegypti, qui à Cyrenæis Africæ, per oram maritimam Iſſicum ſinum, qui Ciliciam à Syria diſiungit, & introrſus hinc ad Euphratẽ & deſertæ Arabiæ terminos, illinc aduerſo uſq; ad arenarum ſolitudines, læua, dextraq; per Arabicum ſinum ad Erythręas anguſtias extendebatur. Turcarum Cęſarum, quicquid Euphrate, & Amano monte, Cilicioq; mari ac Euxino continetur, erat: hiſce adde Græciam omnem, Thraciam & Myſiam, quæ Valachia uocatur, cũ Illyrici parte, & ad Iſtrum latè omnia per Pontum, uſq; ad Theodoſiam, Thraciæ Cherſonneſi emporium.

Regnũ Sophianorum.

Sultanorum.

Turcarum Cęſarum.

Siq; ea concordia Chriſtianorum regum fuiſſet, ut omnibus ex partibus Turcas aggreſsi eſſent, facilè eos non ſolùm è Gręcia, ſed & ex Aſia ultra Caucaſum montem, unde primò egreſsi fuerant, pellere potuiſſent: cùm & Scanderbechus, Epirotarum regulus, cõtrà eos fœliciter belligerabat: quorum tum ſupra trecẽta millia ad internecionem dedit, ipſeq; Amurathes ſub mœnibus Croiæ Turcarũ imperator expirare coactus fuit. Sed illi ſucceſſus Scanderbechi contra Mahometem non profuerunt. Poſt cuius mortem, ab eo capta Epiro, exercituq; Perſarum regum deleto, Turcicæ uires à Sultanis Aegyptiacis haud ſuſtineri poterant. Nam Selymus, Baiazethis filius, glorię & imperij auidus, bello Campſoni Sultano Aegypti illato, eum interemit.

Selymi bellum contra Campſonem.

Poſt cuius interitum Tomumbeium à Mamaluchis cõſtitutum, non ſolùm regno, ſed & uita, omnibus Mamaluchis deletis, ſpoliauit. Hinc ferro in promiſcuã multitudinem conuerſo, uniuerſum nomen Sultanorũ funditus ſuſtulit, uniuerſa Aegypto potitus, illaq; parte Meſopotamiæ in qua Hieroſolyma fuit, quæ tũ deſerta, incultaq; erat, nec à Iudæis, ueteribus incolis, qui tum toto orbe extorres, in admiſsi ſceleris pœnã, nec ſedem, nec patriam habebant, habitabatur. Huius filius Solymanus, memor uirtutis paternæ, Rhodum imperio ſuo memoria patrum adiunxit: Vngariæq; bello illato, cùm antè Vuladislaus, patruus Sigiſmundi, qui tum & rex Vngariæ & Poloniæ fuit, ab Amurathe, omni exercitu ipſius profligato, interemptus fuerit, cũ Ludouico, nepote Sigiſmundi primi, regis Poloniæ, collatis ſignis, fortiter dimicauit: in qua pugna triſti, Ludouicus, omnium cum acerbo deſiderio, interijt, ſuiq; in animis omnium triſte deſideriũ reliquit.

Succeſſus Solymani.

Hinc per ſpeciem ferendi opem Iſabellæ, ac Ioanni filiolo, in cunis uagienti, contra Ferdinandum tum regem Vngariæ, Budam cum adiacentibus locis occupauit, Selymoq; filio amplum ac florens imperium, Caroli Cæſaris in Africa ſępiùs claſſe in alto, Venetorumq; depreſſa, reliquit.

Selymi imperium.

Qui Venetis erepta Cypro, ſupremam cladem Iuonię, perfidia Czarnieuiecij adiutus, attulit. Vnde quiuis facilè iudicare poteſt, impiam Turcicam gentem, à tenui principio ortam, ad tãtam amplitudinem imperij nulla alia re, ſolùm per ſcelus ac per fraudem, Chriſtianorum diſcordia ſubnixam, occupato regno Aegypti, omnibusq; prouincijs quæ Sultanorum erant, perueniſſe: quod Alexandri Magni, Romanorumq; potentiæ comparari poteſt, ne dicam anteferri. Quod nõ tam facilè unius gentis uiribus infringi poteſt, ſolùm conſenſu omnium Chriſtianorum: qui in tanta eorum diſcordia nunquam, opinor, futurus eſt: imò inter eos magis diſcordiam gliſcere uidemus, quæ eos ad ciuile ferrum, domeſticumq; ſanguinem effundendum adducit. Sed nos cœptam hiſtoriam continuemus, ad Iuoniamq;, undè digreſsi ſumus, reuertamur.

Redit ad hiſtoriam.

Iuonia poſt tot ex Turcis partas uictorias, ad ſe Ieremiam Czarnieuiecium Barcabalum, præfectum arcis Chocimenſis (eo enim nomine præfecti arciũ lingua Valachica appellantur) accerſit, ſicq́ꝫ uerba feciſſe in conſpectu omnium dicitur: Cùm optatis noſtris

Oratio Iuoniæ ad Czarnieuiecium.

fortuna, Czarnieuieci, ſuccesſibusq́ꝫ, quibus contra Turcas, crudeliſsimos hoſtes, hactenus uſi ſumus, reſpondeat: eſt quòd gratis animis id proſequamur, ipſiq́ꝫ Deo Opt. Max. perpetuas ac ſempiternas gratias & agamus, & habeamus, quòd res noſtras contra hoſce teterrimos hoſtes ſecundat, nobisq́ꝫ ex eis tot, tantarumq́ꝫ uictoriarum author eſt. Nunc quid aliud reſtat, niſi ut exercitum tot laboribus fatigatum domum remittam, proficiſcique patiar, ut, cùm ad noſtras aures de aduentu Turcarum peruenerit, illico ad primum ſignum, quod claſsico dabitur, recreati adſint. Tu uerò, cuius fides erga me conſtans fuit, hunc exercitum à me (erant autem Valachorum tredecim millia, armis, uirisq́ꝫ inſtructa, qui cuiq́ꝫ ualidiſsimo hoſti opponi poterãt) cape: quocum ad Danubij ripã proficiſcere, tranſituq́ꝫ, ſi eum Turcę tentare uelint, arce. Eſt ibi in proximo ex altera parte ſuper Danubium, oppidũ Oblacienſe, Turcarum ditionis: in quod tu intentus eris, (ne alibi uado Turcæ reperto, Danubium traijciant) meq́ꝫ de eorum aduentu quamprimũ certiorem facies.

Omniũ lachrymæ prænuntiæ fraudis Czarnieuiecij.

Poſtquàm hæc Iuonia dixit, multis tum hæc uerba lachrymas excuſſerunt. Demũ oſculo Czarnieuiecium excipit, ut eum maiore obſequio ſibi deuinciret, obſequentioremq́ꝫ redderet. Ille poplite flexo, fidem, operamq́ꝫ ei ſuã pollicetur. Iuonia cõmiſſo exercitu Czarnieuiecio, alijs nonnullo temporis ſpatio uacationem militiæ concedit, eosq́ꝫ domos reuiſere iubet, ut refectis corporibus labore fatigatis, & obſonijs acceptis, quamprimũ ſignũ daretur, omnes equis, armisq́ꝫ inſtructi, ad perſequendum hoſtem conuenirent. Czarnieuiecius, accepto exercitu, ita ut iuſſus erat, Danubium uerſus proficiſcitur, ſtationes intentiſsimè agit, ne quis Turcarũ Danubium traijciat. Adfuit eorum infinitus numerus, qui

Baſſæ Czarnieuieciũ ad defectionem ſollicitant.

non auſi Danubium tranare erant. Quo uiſo, Baſſæ certos internuntios ad Czarnieuiecium mittunt: eisq́ꝫ triginta millia nummûm aureûm Vngaricorum dant, ut quoquo modo animo Czarnieuiecij tentato, ad ipſos colloquẽdi gratia occultus ueniat. Ille, magnitudine pecuniæ illectus, fidem dat ſe uenturum, pecuniamq́ꝫ miſſam accipit. Hinc occultè, ſuis inſcijs, in colloquium cum Petro Palatinia de Valachiæ Tranſalpinæ, qui trans Danubium cum magnis Turcarum copijs erat, uenit. Coram quo Petrus, in quo & quanto

Colloquiũ Petri cum Czarnieuiecio.

periculo Iuoniæ res cõſtitutæ ſint, commemorat. Oſtendit quàm in eum Selymus animo offenſo, exacerbatoq́ꝫ ſit, quòd ipſius tributarius tantos exercitus deleuerit: eum Selymo, aliter non poſſe ſatisfacere, ſolùm pœna capitis: nec ampliùs dominatum Valachiæ obtinere poſſe: ſe certo certiùs genti illi imperaturum. Proinde (inquit) ſi ſapis, cùm adhuc integræ res ſunt, animum Selymi nouo ac recenti aliquo beneficio tibi concilia. Omne bellum ſumi facilè, cæterùm ægerrimè deſinere: non in eiuſdem poteſtate initium eius ac finem eſſe: incipere cuiuis, etiam ignauo, licere: nõ deponi niſi cùm uictores uelint. Habere illum magnam opportunitatem & copiam ſocietatis, atq́ꝫ amicitiæ ſecum coniungendæ, quæ bello potior ſit. Et quamuis Iuoniæ opibus confideret, tamen nõ debere incerta pro certis ponere. Nunc accepiſti triginta millia nummûm aureûm: pòſt plura accipies. Proinde ſi tibi conſulere uis, ne florentes res tuas cum Iuoniæ perditis miſceas: uerùm liberè Turcas omnes per Danubium tranſire permittas. Se enim cum ingenti exercitu ad occupandam Valachiam à Selymo, capiendumq́ꝫ Iuoniam mitti. Vbi, cõſecuto Palatinatu Valachiæ, tu quæq́ꝫ ſumma adepturus unà cum tuis es. Opus igitur eſſe ut aduentum Turcarum coram Iuonia tantiſper occultet, & à Danubio abſcedat, dum per ipſum uniuerſo exercitu traiecto pòſt Iuoniam facilè capere, ipſiusq́ꝫ uniuerſum exercitũ opprimere, cla-

Lachrymæ Petri.

desq́ꝫ acceptas ſuperiores una hora ulciſci poſsint. His tot, talibusq́ꝫ precibus & blandi-tijs, lachrymas addit, oratq́ꝫ Czarnieuiecium, ut quamprimùm agmine ſuorum à Danubio remoto, tutò cũ Turcis flumen uorticoſum tranſire poſsit. Czarnieuiecius, Petri promiſsis ineſcatus ac infatuatus, accipit conditionem, quamq́ꝫ iureiurando fidem cõfirmatam Iuonię dederat, eã frangit. Hinc ab ea parte Danubij ubi ſtationes diligenter ſuorum agebat, agmine ſeducto, liberum per flumen tranſitum Turcis permittit. Erãt Turcarum tum ducenta millia, qui cum tormentis muralibus, omniq́ꝫ apparatu oppugnandarum arcium, Danubium tranauêre. Tranſmiſſo Danubio, iubent ut Czarnieuiecius Iuoniam ea de re certiorem faciat. Hic celeriter ad Iuoniam ueniens, narrat qua ratione Turcæ, multi-

Dolus Czarnieuiecij.

tudine ſuorum ſubnixi, Danubium tranſierint, quibus ille nulla ratione obſiſtere potuerit: quare Iuonia bene rebus ſuis conſuleret, ſi quamprimùm cum exercitu adeſſet, eorũq́ꝫ conatibus primis obuiam iret, ſuasq́ꝫ infirmas copias iuuaret. Non ſine lætitia hęc Iuonia audiuit. Quare plenus bonę ſpei, Czarnieuiecium quis & quantus hoſtium numerus ſit, percunctatur. Sunt (inquit) decem: nec amplius duodecim millia. Sed antequam tu cum copijs aderis, in horas numerus eorum augebitur, & ad quindecim millia excreſcet. Erat

Iuonia

Iuonia unà cum ſuis Koſacis ad arcem Teinicenſem,quam expugnare uoluit. Demũ con
uocato Senatu,qui tum cogi potuit,omnes,quid ſibi faciendum eſſet,conſulit, an arcem
priùs expugnare deberet,uel hoſti tot cruentis prælijs irritato occurrere, eiusq́ꝫ copias in
fugam conuertere.Ibi omnium una ac eadem ſententia erat,ut priùs hoſtilem exercitum
diſpalaret,deleretq́ꝫ:quo deleto,pòſt arces expugnaret. Quorum cõſilium ille ſecutus,ha
bita peditum ratione,quarta demum die,ad caſtra hoſtium, quæ à ſuis duodecim millia-
ribus aberant,cum cantu cornicinum,tubicinumq́ꝫ peruenit.Nona die Iunij,eiuſdẽ anni,
caſtra ab hoſte ad tertium lapidem Iuonia ponit: ibi uelites ſimul conueniunt,de ſumma
rei conſultaturi.Se quidem paratis animis cõtra acerrimum hoſtem, tot prælijs irritatum,
proficiſci: uerùm ſe neminem habere qui linguæ hoſtium gnarus eſſet, Iuoniam neſcio
quo conſilio fretum,totam rationẽ belli certis hominibus credidiſſe,imprimis uerò Czar
nieuiecio,cui nos omnino fidere nolimus.Quare in tam rebus noſtris dubijs ac plenis pe
riculi,ut ipſimet cum Iuonia colloquamur,neceſſe eſt.Igitur ad eum citato greſſu ueniũt,
factaq́ꝫ poteſtate dicendi,ſic Suierceuius pro omnibus uerba feciſſe dicitur: Illuſtris Pala
tine,nos hactenus fidem tuam ſecuti,tecum contra hunc crudeliſsimum hoſtem,ſocia ar-
ma iunximus:in quibus ferendis quæ & quanta opera noſtra extitit,optimè noſti. Huc
iterum à te contra eum educti,ad internetionẽ cum eo dimicare parati ſumus: nec illi iter
in Valachiam patet,ſolùm per ſtragem cadauerum noſtrûm:ſolùm nobis neceſſariò pro-
uidendum ac cogitandũ eſt,ne temere in prælium ruentes,nullo conſilio hoſtiũ cognito,
quantus eorum numerus ſit,quis caſtrorũ tractus,in inſidias præcipitati, ab eis inſtar bel-
luarũ mactemur.Quare quod tibi conſilium belligerãdi cum eis ſit, effare, proloquereq́ꝫ.
Iuonia oratione Suierceuij commotus,alta ſuſpiria ex intimis præcordijs ducens, paucis
ac breuibus reſpõdet.Et uirtus mihi ueſtra,equites fortiſsimi,uita mea mihi chariores,nõ
ta,perſpectaq́ꝫ eſt,(cuius ſpectator fui)& totius belli omnia conſilia nota. Non igitur ob-
iectos uos temere cædi hoſtium uelim,ſed conſilijs eorũ priùs exploratis, nos cum eis di-
micare uelim.In proximo Czarnieuiecius cum exercitu meo eſt: qui in hoſtem intentus,
omnia cõſilia eorum cognita habet.Nec ego tantam rem cuiuis commiſi, ſed huic, cuius
mihi fides ſemper in dubijs ac difficillimis rebus perſpecta eſt:quem comitem tot peregri
nationum mearum,propemodumq́ꝫ exilij habui.Ipſemet modò ad me retulit, Turcarum
non eſſe amplius quàm quindecim millia. Qui etiamſi triginta eſſent,eos nos diuino au-
xilio freti ad ſatietatem cædemus.Hæc ubi reſpondit,ut in eo loco ſeſe cum uniuerſo exer
citu contineret,Iuoniam Suierceuius orat:ſe cum ſuis aduerſum hoſtem profecturum, ut
aliquem ex caſtris ipſorum capere poſsit,certioraq́ꝫ de cõſilio hoſtium explorare,cogno-
ſcereq́ꝫ.Iuonia prompto,alacriq́ꝫ animo concedit:cui Veremiam cum ſex millibus Vala-
chorum,magiſtrũ equitum adiungit.Qui ſimul profecti, in ſpeculatores Turcicos, quo-
rum agmen ſex millium fortiſsimorum equitũ erat,incidunt.Subitò cum eis prelio inito,
eos pallant,in fugamq́ꝫ conuertunt: è quorum numero unũ capiunt:qui tot,tantisq́ꝫ uul
neribus affectus,cùm ſeſe ſubitò moriturum præſentit, ſimulanter narrat paucos Turcas
eſſe in armis.Sed uelites,ficta eum narrare animaduertentes,nec contemnendum nume-
rum eſſe hoſtium conijcientes,qui in tantam multitudinem ſpeculatorum inciderint: ſu-
bitò de hiſce Iuoniam certiorem faciunt,ut rebus ſuis cõſulat,quidq́ꝫ fidendum Czarnie-
uiecio ſit,etiam atq́ꝫ etiam cogitet,uideatq́ꝫ.Qui nil aliud reſpondiſſe dicitur,ſolum illud:
Iam non eſt ut perturbemur,aut horreſcamus.Ego ſcio cui fidam: breui numerũ hoſtium
ipſi cognoſcemus.Ego enim eo animo huc proceſsi,ut patriam meam contra hanc crude
litatem hoſtium,ad ultimum exitum uitæ tuear,defendamq́ꝫ.Atq́ꝫ ita communitis caſtris
ſuorum ad lacum qui ex Danubio profluit, ut opportunam aquationem haberet,iubet
equos trecentes adducere,ut uelites eis cum Valachis cõſcenſis,qui ſuperiore nocte Tur
cas pallauerant,omnes ſimul contra hoſtem proficiſcantur.Erat prope hoſtium caſtra col
lis arduus ac ſublimis: quo conſcenſo cum ſocijs,Iuonia hoſtium caſtra contemplari uo-
luit.Sed ea nulla ratione conſpicari potuit,eò quòd in decliui loco poſita erãt, nec à quo-
quam è longinquo loco cõſpici,niſi quis ad ea propè accederet,poterant:ſolùm in diuer-
ſis locis quatuor inter ſe diſiunctis,ſpeculatores hoſtium animaduertit: qui,conſpectum
Valachorum declinantes,ſeſe in quendam tumulum per diuerſos tramites,qui nõ procul
à ſuorum caſtris erant,abdunt.Iuonia, propè hoſtem adeſſe ſuſpicatus, totum exercitum
ſuum,(erat autem triginta millium)quoniam multitudine abundabat,in triginta turmas,
per interualla diſponit.Ante ſingulas turmas tormenta muralia miræ magnitudinis col-
locat.Erant autem octoginta,quæ ex ſeſe globos igniferos euomebant. Pedites ſimili ra
tione ab equitibus ſemotos,quorum magnus numerus erat,diſponit: qui Iuoniam apud
ſe retentum,ad equites haud patiuntur progredi,non mediocriter de uita ipſius, ne à pri-
moribus deceptus,uiuus in poteſtatem Turcarum ueniret,pertimeſcentes:ſolùm ad Ko-

Conſultatio Koſacorum.

Reſponſum Iuoniæ.

Iuonia Suierceuium contra hoſtes mittit.

Iuoniæ reſponſum.

Profectio Iuoniæ contra hoſtem.

Iuonia hoſtium caſtra contemplatur.

Stratagema Iuoniæ.

ſacos Polonos cum interdum eum commeare patiũtur. Nam pedites, gens ruſtica, ſingu- *Peditum ſingularis in Iuoniam fides.* lari fide ac animo in Iuoniam fuēre: quorũ arma, falces, arcus, gladij reflexi, Turcicorum ſimiles, ac fuſtes erant. Inſtructa acie, firmiſsimiſq; ſubſidijs firmata, Iuonia, antequam ſigna canerentur, iterum collem arduum, ut ex proximo loco caſtra hoſtium contemplaretur, conſcendit: quorum multitudine præter ſpem ac opinionem uiſa, cognoſcit, ſe eſſe à Czarnieuiecio in fraudem inductum: quare eum ad ſe accire iubet, qui reſpondet: ſibi iam facultatem ad ipſum ueniendi non dari, ſe ſtatim cum Turcis certamen pro incolu- *Iuonia fraudē Czarnieuiecij cognoſcit.* mitate ipſius initurum. Habuit autem Czarnieuiecius fortiſsimorum equitum, quibus præfuit, tredecim millia, optimè armis inſtructa. Cùm igitur ſigna canerentur, Turcæq; acie ſuorum optimè diſpoſita, prælio ſeſe expedirent, ibi proditor Czarnieuiecius, primus prælium init. Cumq; illi dimicandum, congrediendumq; cum hoſte eſſet, uti cum Turcis conſtituerat, iubet ſuos uexillum demittere, & pileos haſtis enſibuſq; impoſitos, ele- *Iuoniæ pugna cum Turcis.* uare, ac capita flectere. Ibi Turcæ, animaduerſa uoluntaria deditione, in ſublime haſtis ſuis erectis, eos ad ſe tranſire iubent. Hac tali defectione Czarnieuiecij, exercitus Iuoniæ conſternatus, omnes retrocedentes, properè ad Iuoniam accurrunt: rem eſſe perditam narrant. Quorum ille uocibus minimè conſternatus, (ut erat in rebus dubijs, ſubitiſq; in- *Magnitudo animi Iuoniæ.* trepido animo) eos id pro nihilo ducere, ac contra Turcas ſeſe expedire iubet. Sed Turcæ, poſtquàm turmas Valachicas trepidare uident, agema ſuorum contra eos mouent: ante ſe illos ipſos Valachos propellunt, ac tergiuerſantes cædunt. Quibus Iuonia uiſis, *Exitus proditorum.* ira percitus, in eos uim tormentorum exonerare iubet. Sic illi partim à ſuis, partim à Turcis in medio cæſi fuēre. Turcæ uerò proditorum terga ſecuti, eiſq; tecti, per ſtragem cadauerum ad exercitum Iuoniæ, ſanguine eis iter, qui inſtar riui ex cæſis Valachis fluebat, intercludente, peruenēre. Quos Koſaci, more ſolito, à lateribus aggreſsi diſsipant, non mediocriterq; turbant. Adſunt alij Valachi, animo, armis, uigore, ac uiribus corporis, Turcis longè ſuperiores: qui ſibi aditu patefacto, Turcas egregiè cædunt. Hinc clamor permiſtus hortatione, lætitia, gemitu oritur: item ſtrepitus armorum ad cælũ ferri, ſagittæ utrinque uolare cœperunt. Non ſuſtinuēre uim Valachicam Turcæ: ſubitò terga, ſeu timore perculſi, ſeu data opera, dant: ac quingentos paſſus, ut Valachos ad locum inſidiarum pertraherent, ubi uim tormentorum in abditis locis condiderant, retrocedũt. Senſit eum dolũ Suierceuius hoſtium. Quare ſublato clamore, monet turmas tàm Polonicas quàm *Pugna Valachorum cum Turcis.* Valachicas, ut pedem referant. His illi adhortationibus concitati, imminenti ſe periculo manu armata ſubtrahunt. In hos Turcæ recentes impetum faciunt: ſed Valachi eos egregiè ſuſtinent, nullaque memorabili clade accepta, ad caſtra ſuorum incolumes reuertuntur. Iuonia ex ſuorum ſucceſſu lætus, tàm Valachorum quàm Polonorum, iuxta tormen- *Stratagema Iuoniæ.* ta aciem diſponit: ubi ſinguli impletis pharetris pluribus ſagittis, lanceis alijs acceptis, intenti in hoſtem erant. Turcæ recentibus uiribus feroces facti, ſubitò in Valachos irruunt. Quibuſcum fortiter congreſsi, nullius imminentis periculi ratione habita, diſploſis tormentis in Valachos, eorum aciem non mediocriter turbant. Quorum conatibus Valachi obuiam euntes, fit atrox pugna, eademq; propemodum par. Cadebant præcipites tàm Turcæ quàm Valachi ex equis: iam uires uiris, iam ferro ſua uis deerat. Tantus puluis è *Iuonia ſuas reuocat.* tormentis, è quibus crebri, uiolentiq; globi emittebantur, excitatus fuit, ut ipſius denſitas ſolem obſcurauerit: nec ulla uox hominũ in tanta multitudine exaudiri potuit, nec quiſquam à quoquam uideri: nec magiſtri tormentorum, in quam partem eis globi emittendi eſſent, ſcire. Nec in tam aſpero negotio Iuonia territus, ſuiſq; ſuccurrendum ratus, ſublata uoce proclamat, ut retrò poſt tormenta cedant, uexillaq; ſequantur. Turcæ quoq; retro ceſsēre. Oppidani Oblacienſes, tantam atrocitatem pugnæ ex oppido ſpectantes, cernentesq; copias Turcarum à Valachis prægrauari, fugam parant. Eſt id oppidum trans Danubium, ditionis Turcarũ: ex quo effuſa multitudo, in remotiora Turciæ fugit. Poſt- *Vis imbris.* quam quaſi ex compoſito, ab utraque parte ab armis diſceſſum fuit, repentè ingentibus procellis fuſus imber: quo uniuerſa agmina tàm Valachorum quàm Turcarum perfuſa fuēre: illeq; totus puluis, ingenti boatu tormentorum, et pedibus dimicantium excitatus, in terrã delapſus, diſcuſſus fuit: ſed maximo detrimento Valachica tormenta affecit, quæ eis magno adiumento contra omnem uim Turcicam fuēre. Nam ea cœleſti aqua perfuſa, globos emittere nequibant. Hodiernorum tàm muralium, tam eorum quibus, tam *Tormentorum uſus cœpit an. Chriſti 1378.* equites quàm pedites utuntur, apud ueteres nullus uſus fuit. Non ita pridem hæc ſunt, circiter annum milleſimum, trecenteſimum, ſupra ſeptuageſimum ſextum, inuenta. Quæ accepta primò Veneti à Germanis, hiſce in eo bello uſi ſunt quod contra Genuenſes ad *Germanus inuentor primi tormenti.* Clodiam foſſam geſſēre. Primi tormenti inuentor fuit quidam Germanus, cuius nomen à ſcriptoribus non proditur: cui caſu in mentem uenit tale quid in perniciem hominum inuenire. Fertur enim ſeruaſſe domi in mortario puluerem ſulphureum, cuiuſdam medi-

cinæ

cinæ cauſa faciendæ, illumq́; texiſſe lapide: ac inde contigiſſe, ut cùm ignem propè ex ſi-
lice excuteret, ſcintilla nitro inciderit, ſubitoq́; flamma concepta, eadem eruperit, atque la
pidem in altum tulerit. Quam ille rem penitus conſiderans, poſtea ferrea facta fiſtula, &
puluere confecto, machinam reperit: in quam immiſſo priùs puluere, demum globo
igne admoto, ex eo ſonitum terribilem, eundemq́ue uiolentum edidit. Huius uſus eſt a- *Bombardarũ*
pud omnes gentes: formæ ſunt uariæ, ad expugnandaſq́ue urbes aptiſsimæ, ut in eis o- *utilitas.*
mnis uis peditum, omnis equeſtris ſplendor, omnis denique bellica uirtus conſtet. Cùm
uiolentia pulueris globus excutitur, quicquid obuium offendit, quaſſat, diſsipat, frangit,
contundit: adeò ut nullus locus ſit, quamuis natura munitus, qui non facilè expugnetur.
Is igitur machinæ huiuſmodi repertor, pro mercede (ut opinor) accepit ut nomen eius ſi-
lentio perpetuo premeretur, ne omni tempore à cunctis mortalibus diris deuoueretur:
dignus ſcilicet qui prior ipſe uice Salmonei, fulmine flagraſſet: (Salmoneus enim, Aeoli *Nota de Sal-*
filius, cùm Iouem uellet in fulminibus iaciendis æmulari, ab eo de cœlo tactus, detrudi- *moneo.*
tur) quando hæc fulmini, odore, luce, ſonitu, impetu ſimillima eſt. Sed nos ad inſtitutam
hiſtoriam reuertamur. Irritatis tàm Valachicis quàm Turcicis animis certamine, etiam
acriùs concurſum eſt. Nam Turcæ, eductis ſuorum uiginti millibus in aciem, in læuam *Redit ad hiſto-*
partem, ubi tormenta Valachica diſpoſita erant, proſiliunt. Ibi Valachi in eos tormen- *riam.*
ta diſplodere nequeunt. Nam iam à cœleſti aqua corrupta fuerant. Nihilominus mu-
tuò ſeſe cohortantes, in Turcas magnum impetum faciunt, cum eisq́; ad ultimam defa- *Pugna Vala-*
tigationem dimicant. Subitò adſunt Scythæ, cum recentibus copijs Turcarum: qui, cùm *chorum cum*
ſeſe nullo à tormentis detrimento affici uident, ex inferiore loco per diuerſos tramites in *Turcis.*
quibus latitabant, egrediuntur. Ibi diſſono clamore perterrefaciunt Valachos, & à tor-
mentis remouent, in fugamq́; conuertunt: qui per Valachicos patentes campos diſpala-
ti, inſtar pecudum à Turcis cæduntur. Nec iam plures ad hoc uſque tempus, quàm du- *Victoria Tur-*
centi quinquaginta uelites, ſeu Koſaci, ſupererant. Sic mutata fortuna belli, unius perfi- *carum.*
dia Czarnieuiecij: quæ non multo pòſt ſupremam cladem Iuoniæ attulit. Nam Iuonia
accurrens, ad reliquum peditatum, & illos ducentos quinquaginta uelites (quos Turcæ
fatigati cæde Valachorum, aggredi non auſi erant) conuerſa oratione ſic dixiſſe fertur:
Video, fortiſsimi uiri, nos unius Czarnieuiecij perfidia in extremum periculum addu- *Verba Iuoniæ*
ctos eſſe: ſed ubicunque corpora ueſtra ferro hoſtili interfecta iacuerint, ibi & meum in- *ad Polonos.*
ter ueſtra erit: anima cœlum petat. Ad quem ita Suierceuius: Hæc præſens mors, Iuo-
nia, uti fortes uiros decet, nos minimè mouet, modò ſumma ui innixi, hoſce canes, hoſtes
nomini Chriſtiano infenſiſsimos, ad ſatietatem, antequam nobis intereundum erit, cęda-
mus. Hæc effatus, ſubitò uelites ex equis deſcendunt, ſeſeq́; cum peditibus coniungunt: *Koſaci ſeſe*
quibuſcum ſimul conglobati, ſexaginta tormenta muralia Turcis ſubtraxêre: ſolus Iuo- *cum peditibus*
nia uno arrepto, quod uix duodecim equi trahere poterant (tantæ uires illi fuêre) illud tra *coniungunt.*
hit. Quo Poloni uiſo, illud ipſi ademere, leuiori dato. Hinc compoſitis pedeſtribus co-
pijs, quorum adhuc erant uiginti millia, Iuonia retrocedit. Quoniam uerò tormenta eis *Iuonia retroce*
maximo impedimento erant, ea abijciunt: ſed ita ut Turcis pòſt nulli uſui fuerint. Nam *dit.*
maxima ui pulueris in ea impoſita, cum ea Turcæ diſploderent, omnia diſrupta fuêre.
Interea Iuonia, qui iam & animo & corpore deficiebat, cum omnibus pedeſtribus copijs,
& nonnullis tormentis, ueſtigia cæſi exercitus ſequitur: nec plus una die, ob ingentem
ſtragem cumulumq́; cadauerum, quæ paſsim cæſa in uijs inſepulta iacebant, mille paſſus
progredi poterant. Qui cum uniuerſo peditatu in locum ubi antè uilla incenſa fuerat,
quædamq́; recentia rudera extabant, cùm ueniſſet, caſtra ſua ibi communit, eaq́; foſſa, ne *Iuonia caſtra*
ſubitò à Turcis occupari poſsint, cingit. Ea in parte (ſed ſatis obſiſtere difficile erat) conſi- *munit.*
lium Iuoniæ dignum repræhenſione fuit, quòd ibi ſuos uallo cinxiſſet, ubi nulla commo
da aquatio fuit. Nam ſiti homines enecti moriebantur, ſeſeq́; Turcis non multo pòſt de-
didere. Sole iamiam occidente, eadem die decima menſis Iunij, Turcæ à fuga Valacho-
rum, quos perſequebantur, reuerſi, ſubitò caſtra Iuoniæ circumdant, atq́; coarctant: quo- *11. Iunij dies*
rum tanta multitudo fuiſſe dicitur, ut oculis terminari nequierit. Quibus circumdatis, ne- *extrema Iuo-*
minem ex exercitu Iuoniæ egredi patiuntur: utq́; ſpem omnem ei commeatus præcide- *niæ fuit.*
rent, uillas caſtris Iuoniæ proximas, in quibus ampla prædia erant, tota nocte incen-
dio graui conſumunt: idq́ue ideò, nequis obſeſſorum effugeret: neúe extra ual-
lum obſcura nocte egreſsi, ipſos inuaderent. Appropinquante luce, (quæ fuit un-
decima Iunij) Turcæ in caſtra Iuoniæ multitudinem globorum è machinis murali- *Turcæ caſtra*
bus emittunt: ſed illa nullo detrimento affecta fuêre, eò quòd alto aggere obualla- *Iuoniæ infe-*
ta erant, unde ſeſe Valachi, pariter cum Polonis, contrà Turcas egregiè defende- *ſtant.*
bant, in eiſq́ue ingentem ſtragem toto triduo faciebant. Turcæ, difficilem expugnatio-
nem caſtrorum Iuoniæ animo cernentes, per internuntios cum eo colloquia ferunt,

Colloquium Turcarum cum Iuonia.

ut ille omni cunctatione omiſſa ſeſe dedat: ſpem ei maiorem debere eſſe in miſericordia Turcarum, quàm in ſuis ullis uiribus: præſertim cùm omni ope, auxilioq; deſtitutus, pòſt ſe dedere cogatur. Quare ſpontanea hac deditione præoccuparet animos ipſorum, nec in tam anceps periculum & ſuas copias, & Turcicas inijceret. Ad ea ſic reſpondet Iuonia:

Iuoniæ reſponſum.

Video ac animo cerno, in quam aduerſam neceſsitatem adductus ſim: ſed, cùm penes me firmiſsimas copias pedeſtres habeam, poſsim certè non ſine ueſtra clade cadere. Quare, cum fortunæ hoc tempore cedendum, ac neceſsitati arbitrer, non renuo deditionem: ſolûm ductores ueſtri me à uobis conſeruatum iri, ac quaſcunq; uobis conditiones propoſuero, uos eas integras conſeruaturos iurent: nec id ſemel, ſed quiuis ſepties. Hiſce dictis, internuntios extra munimenta caſtrorum excedere iubet: quibus ſe quamprimùm reſponſum daturum pollicetur. Hiſce ita compoſitis, omnes ad ſe Polonos, pariterq; Valachos conuocat, ad quos ſic uerba feciſſe memoratur:

Oratio Iuoniæ ad ſuos.

Hodierna dies hæc triſtis ac miſera à nobis, fortiſsimi uiri, aut deditionem extorquet, aut hîc inter hæc ſepta enectos mori iubet. Quare utrum conſultius rebus noſtris ſit, an ſeſe huic truci hoſti dedere, uel portis caſtrorum patefactis in indubitatam mortem ruere, ac non ſine cæde hoſtium glorioſè cadere: in medium conſulite. Mors certè ſola finem omnium malorum afferet, quæ corpus à cruciatu, oculos ab indignis rebus auertet, nosq; diuino conſpectu frui efficiet. Plura loqui uolentem ac cupientem uis lachrymarum orta præpediuit. Ad quæ ſic Poloni:

Polonorum reſponſum.

Mors nobis, Iuonia, nunquam acerba ac atrox, & eſt, & erit. Quare, ſi ita animo deſtinaſti, hunc crudelem hoſtem inuadamus, potiusq; glorioſè cadamus, quàm ab ea capti, per ludibrium, per dedecus, per uarios cruciatus, non ſine contumelia uitam finiamus: præſertim cùm nulli Chriſtianorum fidem datam conſeruet. At contrà Valachi, quorum tantus animus in mortem non fuit.

Valachorum reſponſum.

Deditionem quidem non ab ſe abnuere, ſi pro certo Iuonia ſciret, Turcisq; fidere, quòd ipſum incolumem conſeruaturi eſſent, poſſet. Si de fide eorum dubitaret, ſe cum Polonis ad ultimam internetionem, fidei ſemel ipſi datæ memores, contra Turcas malle dimicare, quàm per fraudem illorum omnibus eſſet pereundum. Iuonia huc illuc animo fluctuans, quid ſibi faciendum eſſet, animi dubius, in diuerſum curis trahebatur. Mouebatur indigna calamitate ſuorum, eò quòd multi ſiti enecti, indies magis atque magis moriebantur, ac breui pòſt omnibus pereundum erat: ſerò culpans conſilium ſuum, quòd in tam iniquo loco caſtra poſuiſſet. Quare ſummo cum gemitu, & lachrymis ſanguinolentis ita exclamat: Malo me hoſti dedere, quodq; aduerſa ſors attulerit, pati, quàm ut mea cauſa tot millia hominum ſiti pereant.

Iuoniæ uerba luctuoſa.

Percunctabor nihilominus legatos ad me miſſos, an in haſce conditiones quas eis propoſuero, iurare uelint: Si iurauerint, tum me eis dedam. Quare legatos Turcarum, qui extra munimenta caſtrorum reſponſum expectabant, acciri iubet, eosq; ita affatur:

Iuonia legatis reſpondet.

Ite, ueſtrisq; imperatoribus hæc nunciate. Quamuis firmiſsimas copias, quas ipſi cernitis, habeam: quorum fideli ſubſidio ſubnixus, haſce ueſtras uires ſuſtinere poſsim: tamen neceſsitati hoc tempore cedendum arbitror: Quare ſi omnes imperatores & præfecti ueſtri, ſinguli ſepties, in has conditiones mihi iurabunt: tum primùm me dedam.

Prima conditio.

Primò, ut uniuerſum equitatum Polonicum, ſingulari fide ac uirtute præditum, unà cum ſuis equis ac impedimentis, à quauis gente magnifaciendum, qui ad poſtulata mea uenêre, ſine ullo impedimento ſaluum reuerti patiantur, liberumq; eis tranſitum per Neſtrum flumen dent.

Secunda.

Secundò, ut me ad Selymum, Turcarum imperatorem, dominum meum, uiuum ac incolumen deducant.

Tertia.

De Valachis nihil dico: quos æquum eſt, cùm Cæſaris dedititij ſint, conſeruare: quos ſi uos uiolaueritis, uel trucidaueritis, ingens detrimentum Cæſari, uel ei quem ille pòſt Valachiæ præficiet, eſtis allaturi. Hæc legati ubi purpuratis, & arcium præfectis expoſuiſſent, omnes pedibus in conditiones eas eunt: ſeptiesq; ſinguli omnia poſtulata iuramento militari, etiam ſuorum militum nomine, confirmant. Tandem ipſemet ad purpuratos Turcarum, omni metu depoſito, impendentisq; periculi neſcius, è caſtris egreditur, coramq; ſic pro equitatu Polonico uerba facit:

Oratio Iuoniæ ad purpuratos.

Cùm ita Deo Opt. Max. uiſum ſit, ut poteſtatis ueſtræ factus ſim: uos ego per fidem ueſtram, quam mihi ſacramento militari ſanxiſtis, oro ac obteſtor, ut equitatum Polonicum, liberè in equis ad ſuos cum omnibus impedimentis reuerti patiamini. Digni etenim ſunt ij uiri, ut eos omnes mortales colant, ſuſpiciant, magnifaciant. Si quod ueſtrum odium eſt in eos, illud in me conuertite: quod ego pro eis ferre, ſuſtinereqûe paratus ſum. Demum ſuis pauliſper à caſtris remotis, ad Polonos, quos educebat, illa uerba nouiſsima dixiſſe fertur:

Nouiſsima oratio ad Polonos.

Nunc grauis ac acerba fortuna, uiri fortiſsimi, me à uobis diſiungit: quare hanc dextram uobis ſingulis porrigo, teſtorqûe, quoad uſque ſpiritus meus hoc in mortali corpore ſupererit, nomen ueſtrum grata animi memoria me proſequuturum. Non ſine lachrymis hæc Poloni audiuêre: cuius dextram cum flebili ululatu amplexi exoſculabantur.

Qui

Valachi à Iuonia educuntur.

Qui cùm iam ad tertium teli ictum à caſtris abfuiſſent, Valachos quoq; pari ratione è caſtris educit: quibus non ſine lachrymis ualedicit. Recordatus auri ac unionũ, quos penes ſe habebat, iterũ ad Polonos reuerſus, gladio accinctus utrinq; acuto, omnia eis largitur, tandemq; flens ſic inquit: O ſi mihi iam ad manus ueſtræ copiæ quàm priores ille duplo maiores eſſent, uel ſaltem eæ integræ: efficerem profectò, Deo adiuuante, ne quis iſtorum canum ad occaſum ſolis in hac regione, quam mihi Deus propter magnitudinẽ ſcelerum meorum adimit, ſuperſtes foret. Sed fruſtra uos, uiri fortiſsimi, uolubilitate uerborũ inani detineo: id ferre cogôr, quicquid mihi Deus imponet. Vos ita à me diſcedere uelim, & opto, ut uos Deus Opt. Max. incolumes ad patrios lares deducat. Me quoq; ſi Deus è manibus cruentis horum teterrimorum hoſtium conſeruabit, meq; Turcici Baſſæ, uti polliciti ſunt, uiuum & incolumem Selymo ſiſtent, iureiurando mihi pro re certa polliceor, me pòſt beneficio Selymi, cuius ſenſus omnes calleo, Valachiam iterum habiturum. Vos interim oro, ut dulciſsima recordatione ſemper memoriam mei colatis. Quicquid opum & diuitiarum mihi pòſt erit, id in uos conferam, ueſtræq; ſtirpis Polonicæ homines ad ſummos gradus honoris, quoniam fides, fortitudo, conſtantia ueſtra, in rebus dubijs eſt mihi perſpecta ac cognita, eueham. Hæc effatus, quicquid reſidui unionum aureorum habuit, id Polonis largitur, inquiens: Nolo ut id in manus horum immaniſsimorum hoſtiũ perueniat. Proinde conſiderans fortitudinem ueſtram, & fidelem operam, quam mihi adhuc nauaſtis, et eum affectum ſanè mirum, quo me proſequuti eſtis: omnia uobis dono: animi grati beneuolentiam erga uos, ac omnem gentẽ ueſtram, penes me relinquo: quã ſemper ad extremum ſpiritum retinebo: cuius rei teſtẽ Deum, huius uniuerſitatis creatorẽ, inuoco: cui uos commendo. Huiuſmodi precatio ac obteſtatio Iuoniæ, omnibus Polonis lachrymas excuſsit: cui gratias egêre. Qui armis à ſe abiectis, more ſupplicũ, ad caſtra Turcarum, ſumpto ſecum Polono Oſmolio, peruenit: quibuſcũ integras quatuor horas colloquium habet. Ibi Baſſa Capucius, fortaſsis oratione eius offenſus, immemor fidei ſacramento militari confirmatæ, quam Iuoniæ dederat, ſtricto gladio, uentrẽ, facie mq; eius diſcidit. Ita uulneratum Ianczari corripiunt, & ſemiuiuo caput amputant: deinde truncum, pedibus duorum camelorum alligatum, diſcerpendum obijciunt: quod belluæ in diuerſum concitatæ diſcerpunt. Caput haſtæ infixum: cadauer diſcerptum, in fruſtaq; minutiſsima conciſum: cuius oſsibus inter ſe partitis, cruore cadaueris recentis gladios perungebant, ſanguinemq; equis ſuis bibendũ porrigebant, Deo ſupplicantes quò in ipſis quoq; idem uirilis animus, & eadem belligerandi ratio eſſet.

Miſerabilis exitus Iuoniæ.

Eum exitum Iuonia, uir memorabilis, habuit: qui perfidia Turcarum tam crudeliter ac nefariè, omnium cũ triſti deſiderio, è medio ſublatus fuit. Quod ei, reor, non accidiſſet, ſi in religione Chriſtiana conſtantior fuiſſet, & imperata feciſſet. Dolendus ipſius caſus, in exemplũ eſt, documentumq; inconſtantiæ rerum humanarum. Nam ſicut antè ſecunda fortuna rebus ſupra uota fluentibus, tot, tamq; inclytas uictorias ex Turcis attraxerat: ita nũc aduerſa, quę ei indulgebat, uelut in oſtentationem fragilitatis humanæ, deſtruens quæ cumulauerat, exitum miſerabilem, horrendam ruinam, fœdamq; mortem Iuoniæ adiecit.

Exemplũ Iuonia inconſtantiæ rerum humanarum.

Turcæ miſerabiliter Iuonia occiſo, ſubitò in Valachos, quos Iuonia è caſtris eduxerat, impetũ faciunt, eosq; inſtar pecudum crudeliter interficiunt. Poloni uelites, uiſa perfidia Turcarum, nec ſibi tutum reditũ in Poloniam eſſe cernentes, in caſtra iterũ, ex quibus exceſſerant, regredi uolebãt. Sed ea à Turcis occupata iam erant. Demum, ſeſe mutuò cohortati, in agmina denſa Turcarum, pleni animi, ſpeiq; ſumma ui incurrunt: quibus diſruptis, diſiectisq;, omnes fortiter occubuêre: pauci grauiter uulnerati: qui pòſt Turcis admirationi fuêre, quòd pauciſsimi in numeroſos proruiſſent, pugnarentq; uiriliter: quodq;, lethaliter ſaucij, per media caſtra ambulaſſent, nec ob id mortui eſſent.

Extremus conatus uelitum.

Illi autẽ præcipui capti è Polonis fuerunt: Suierceuius, cuius præcipua uirtus, induſtriaq; ſingularis in eo bello extitit: Coslouius, Sadorſcius, Iancius, Zaleſcius, Copitſcius, Reſcouius, Socolouius, Libiſouius, Ciſouius, Sucinius, Bogſicius: qui omnes pòſt ab heris ſuis grandi ære redempti fuêre.

Capti Polonorum præcipui.

Sollicitabãt autem eos Turcæ, ut religione Mahometi amplexa, in uerba eorum iurarent: pollicẽtes, fore ut ampliſsimis bonis à Selymo acceptis apud eos uitam tranquillam, beatamq; ducerent. Sed illi omnibus Turcarum pollicitationibus ſpretis, maluerunt apud ſuos uitam inopem agere, quàm in opulentia ac omnium rerum affluentia, cum animæ iactura, apud Turcas: magnæ admirationis uirtus eorum fuit: qui Turcæ, quamuis in ſuorum laudem propenſi ſunt, tamen uulgo ſermonibus iactitarũt, in toto regno Poloniæ, uiribus, induſtria, belligerãdi promptitudine, eis minimè pares eſſe. Illi, hiſce auditis, Imò nos omnium (inquiunt) ſumus infimi: qui ob inopiam apud noſtros nullo loco habito, in haſce oras uenimus, uel ut honeſtè patriam defendentes, mortem oppeteremus, uel præda nacta, ea onuſti, ad noſtros reuerteremur. Quibus ut crederent, haud id in animum ſuum inducere poterant.

Conſtantia Polonorum.

Turcæ captiuos Polonos laudant.

Captiui uirtutem ſuam eleuant.

Selymus totã Moldauiam occupat.

Poſt tam ignobilem cædem Iuoniæ, Selymus totam Moldauiam occupat: omnes ſe-
rè ſtirpis Valachicæ, tàm ſummos quàm infirmos, crudeliter è medio tollit. Totaq; Vala-
chia occupata, arcibusq; ipſius firmo præſidio munitis, alia multitudine alibi in colonias
deducta, in Rufsiam intentus eſt. Quæ ſibi unà cum uniuerſa Polonia, à tam potenti, per-
fido & immaniſsimo hoſte caueat. Nam optimè, ſollerti animo Turcæ cernunt, occupata

Pocucenſis oræ ſitus.

à ſe Valachia, ac deinde Pocucenſi oræ, (quæ eſt regio inter Hiraſſum & Tyram, ultra Ca-
menecium uerſus Haliciam, Podoliç emporium, in ulteriore Poloniçe ditionis ripa, con
tra Zuthannam Tyræ impoſitum) pro qua Poloni cum Valachis ad internecionem pu-
gnabant, bello illato, omnia in Podolia ipſorum aperta fore libidini, quæ ſe in Poloniam
quoq; extendere poſsit. Nam id eſt Turcicis imperatoribus in more poſitum, ut, ſi finiti-
mi alicui genti ſint, aucupata occaſione, ac iniectis factionibus inter principes illius gen-
tis, eam poſt facilè bello aggreſſum uincant, eiq; perpetuum iugum imponant: ut memo-
ria patrum Grecis fecêre, noſtra Vngaris, non ita pridem Valachis. Polonia eſt eis undiq;
præſidio tot gentium nudata: quæ hactenus uiros eorum, Scythicasq;, in tanto diſsidio
Chriſtianorum, qui ſeſe cũ applauſu Mahometi, ciuili ferro confodiunt, ſuſtinuit. De qua
occupanda, non mediocris ea cura ſtimulat, ut per illam uniuerſæ Germaniæ bellum in-
ferre poſsint: cùm ipſis ad Germaniam uaſtandam difficilis aditus per Auſtriam, ob mu-
nitiones Viennenſes, pateat. Non diu poſt captam Valachiam Selymus ſuperſtes fuit: qui

Mors Selymi, anno Chriſti 1574.

ferè 4. anno pòſt quàm à patre Solymano regnare cœpiſſet, fatalem horam anno Chriſti
1574. quindecima die Decembris, obiuit: in cuius locum filius, ſtirpis maximus, Sulta-
nus Amuratha, tanto ſilentio à Baſsis occupãdum imperium accitus ſucceſsit, ut priùs ad
Conſtantinopolim ueniret antequam adeſſe ab omnibus ſuſpicaretur. Qui imperium
ſuum à cede quinq; fratrum, duarumq; matrum, (quarum una grauida erat) & multorum

Poſt Selymum regnat Sultanus Amuratha

procerum, ſecutus morem ueterum Turcarum Cæſarum, inchoatus, omnibus terrori ac
formidini ſtudet eſſe. Hic, ut Ianczaros frementes placaret, quòd ipſis inſcijs à Baſsis ac-
citus imperium inuaſiſſet, hæc eis poſtulata conceſsit. Largitus eſt ſingulis à ſummo ad
minimum ſeptuaginta quinq; taleros: ſtipendium illorum auxit: filios ipſorum, ubi ado-
leſcerent, Ianczaris aſcribendos ſtatuit. Numerum Ianczarorum duobus millibus maio-
rem fecit: ita ut iam ſint ſedecim millia. Poſtremò, in prælio mutilatos, immunes à bello fe
cit, & omnem uictum ad uitam tranſigendam eis dari iuſsit. His ita compoſitis, memor
cladis quam Iuonia cum Polonis Koſacis, ditionibus Turcicis intulerat, ut aliquando Po
lonos ulciſceretur, immiſsis menſe Octobri, anni 1575. centum & undecim millibus Scy

Scythæ Rußiã uaſtant.

tharum Præcopienſium, regiones Ruſsicas quaqua uerſus, ad quadraginta milliaria per-
uaſtauit. Ducentas domos equeſtris ordinis, ac pagos permultos, flamma iniecta ij immi
tes hoſtes exuſſerunt: ſenes è plebe, puerulosq; plorantes cõtrucidarunt. Nobiles tamen
haud plures triginta uel in prælijs occiderunt, uel pariter cum uxoribus, liberisq; in Vala
chiam, miſeris modis colligatos abduxerunt: multi greges boum, ouiumq;, multa equo-
rum armenta, ab illis abacta ſunt. Laſsis crura ſuccidebant: uiuis coria ad uincendos homi
nes detrahebant. In traiectu Neſtri fluminis, magnus captiuorum planctus auditus eſt,
quòd ſe iam planè in acerbiſsimi hoſtis poteſtatem ueniſſe uiderent. Quos noſtri libera-
turi fuiſſent, ni confiſi uanis promiſsis Petri Palatini Valachiæ, qui ſe Scythis reditum in
patriam, per Valachiam permiſſurum negabat, noſtrisq; id ſanctè promittebat, ad Kio-
uiam, quâ hoſtis uenerat, eâdem ſperantes rediturum, conuerſi, paulò tardiùs ad Neſtrum
concurriſſent. Multi quidem tum Scythæ occiſi: plures tamen Ruſsi abacti ab illis ſunt:
qui paſsim graſſante tam numeroſo hoſte, conuenire ad Mieliecium Palatinum Podoliç,
haud potuerunt. Interemptus quidam Scytha à Iacobo Niezabitouio, cum ſeptingentis,
quos ducebat: cuius frons uiginti quatuor digitos lata fuit: manus & pedes, adeoq; to-
tum corpus ſtupendæ magnitudinis: humi iacens cadauer, umbilicum uiri ſtantis attin-
gebat. Dum uerò iſti prædam in Valachia cum Palatino partiuntur, Koſaci, Boryſthenis
accolæ, milites generoſiſsimi, ductore Bogdano Roſinskio, in Scythiam irruunt, flam-
ma & cædibus omnia complent, fœminarum ubera abſcindunt, alias excæ-
cant, liberos illarum collidunt, ueteres captiuos liberant. Sed iam
placet hiſtoriæ finem imponere. Ex qua id inter alia di-
ſcimus, Turcas uinci à Chriſtianis poſſe, ſi ſint
fideles & impauidi milites, firma auxi-
lia: ac (quod primum eſt) ſi ſit
fortis & gnarus militiæ
imperator.

EXEMPLAR

EXEMPLAR QVARVNDAM LITERARVM SVPER DISCESSV CHRISTIANISSIMI AC SERENISSIMI HENRICI III. GALLIArum ac Poloniæ Regis: itemq; Illuſtriſsimi Senatus Poloniæ ad eundem Regem.

INCERTO AVTHORE.

ORATIO DANZAE AD SENATVM REGNI Poloniæ Cracouiæ congregatum habita.

HENRICVS Chriſtianiſsimus & Sereniſsimus Franciæ & Poloniæ Rex, Dominus meus clementiſsimus, me die 18. huiuſce menſis Iunij, hora nona pomeridiana, aut circiter ad ſe uocauit, qui primum agnouit me fideliter, & diligenter Chriſtianiſsimis Regibus, aui, patri, & duobus ipſius fratribus inſeruijſſe, eademq; ſe à me obſequia certè expectare ſignificauit. Et cum ille de ſuo diſceſſu mentionem feciſſet, ingenuè fateor, me magnitudine periculi uehemẽter perculſum, perturbatumq; eſſe. Poſteà honorificè multa de Regno Poloniæ loquutus, tandem teſtatus eſt, cũ ordines Regni Poloniȩ eum Regem agnouiſſent, ſatis ſcire, illos ſe, uxores, liberos, fortunasq; omnes unà cum Regno fidei ipſius commiſiſſe, eam ob cauſam, ſe probi, digniq; Regis officio nunquam defuturum, affirmabatq;, ſe nec eos nunc deſerere, nec unquam deſerturum. Ad hæc, referebat, ſe ampliſſimũ Regni Poloniæ Senatum, qui tunc hîc aderat, de obitu Chriſtianiſsimi Regis ipſius fratris certiorem reddidiſſe, & quanto deſiderio Regni Franciæ ordines eius in patriam reditum expeterent, declaraſſe. Prætereà, reginam ipſius Serenitatis dominã matrem iam ſæpius & ſcripſiſſe, quòd ſi maturè in Regnum non rediret, eam tot hoſtium uiribus, quibus urgebatur, diutius reſiſtere non poſſe, ab eoq; ſummis uiribus contendere, ut patriæ in tanto periculo conſuleret ſua præſentia, cum ipſo abſente id effici poſſe non ſperaret, dictum Regni Poloniȩ Senatum, illam quidem profectionem probaſſe. Verum reliquos Regni Senatores prius conueniendos eſſe reſpondiſſe. Cum uerò Regni Franciæ negotia eam moram non paterentur, ſibi uel uitæ periculo patriæ neceſsitati eſſe ſubueniendum, ſtatum Regni Franciæ perturbatiſsimum, afflictiſsimumq; eſſe narrabat, cùm Prouinciæ omnes in armis eſſent, bellumq; nunc illic maioribus uiribus, maioriq; animorum exacerbatione, quàm antea unquam, gereretur. Adhæc, aduerſarios ingenti claſſe littus Gallicum infeſtare, & Principem Condȩum cum ſex millibus Germanorum equitum in Franciam proficiſci, maioresq; copias per Germaniam, uicinaq; loca cogi, quæ illum eſſent ſubſecuturæ, eam ob rem ſe non poſſe, nec etiam uelle patriam in tanto periculo deſerere, pro qua ſanguinem fundere illi eſſet iucundiſsimum: ſcire eum, ſibi moriendum eſſe; honeſtam uerò mortem nũquam fugiendam, ſed potius optandam. Hæc, cùm fortiſsimi Principis, magniq; animi officia ſint, non dubium eſt, quin is uerus, ſincerusq; amor, quo Reuerendiſsimæ, Illuſtriſsimæq; dominationes ueſtræ ſint amplexæ, & confirmabitur, & augebitur, cum illæ eum in pace moderatiſsimum, æquiſsimumq; : in bello uerò conſtantiſsimum, acerrimumq; defenſorem eſſent habituræ: Interim uerò nobis Francis triſtiſsimum & quauis morte grauius. Et cum Reges Chriſtianiſsimi hactenus, quacunque ire uoluerint armis, & uera uirtute ſibi iter aperuerunt. Nunc uidere hunc Regẽ noſtrum ea qua eſt ætate, uagum & in peregrina terra errantem omnibus ſupplicem eſſe: nec iam ſua culpa, ſed noſtra cauſa, & uero in patriam amore. Et quoniam ipſius Serenitas facilè prouidebat, Dominationes ueſtras Reuerendiſsimas & Illuſtriſsimas inopinatum iſtum ſuũ diſceſſum moleſtiſsimè laturas, ille mihi ſæpius iniunxit, ut graues, æquiſsimasq; cauſas, quæ illum tot, tantisq; periculis ſe exponere cogant, Dominationibus ueſtris Reuerendiſsimis & Illuſtriſsimis declararẽ. Quibus intellectis ſperabat, ea ſibi nihil de ipſarum in illum beneuolentia remiſſuras eſſe: ſed conſtanter in data fide perſeueraturas. Hæc autem ut ille conſequeretur facilius, ſignificauit mihi, ſe ad quoſdam Regni iſtius Senatores literas dediſſe, & à me petebat, ut ipſis redderem, eosq; ſuis uerbis diligenter rogarem, ne illi hoc ſuo diſceſſu offenderentur, ſed iuſtiſsima, neceſſariaq; cauſa perſpecta, illum ha

berent excuſatum etiam apud cæteros Regni Senatores & Proceres excuſarent, illum omnia ipſis Clementiſs. Principis officia polliceri, & cũ ipſius Serenitas literas illas in ſuo cubiculo eſſe putaret, uni ſoli cubiculario qui tunc adfuit, iniunxit, ut mihi illas daret: qui reſpondit, nullas ibi literas eſſe, tunc ille promiſit, ſe curaturum, ut mihi altera die traderentur, & quoniam heri ampliſsimus Senatus à me ſeriò petijt, ut ſi ipſius Serenitas mihi alia mandata, uel priuatim, uel publicè quibuſdam deferenda demandaſſet, illa ego apertè declararem. Ego ſanctè iuro & adfirmo, ipſius Serenitatem nihil mihi iniunxiſſe, cuiquam dicendum, proponendum, & promittendum, quàm ea, quæ expoſui, uidelicet, ut eius diſceſſum apud omnes declarata uera cauſa excuſarem: eos, quibus ſcribebat, hortari, ut in ueteri in eum fide & beneuolentia perſeuerarent, ab ijsq; obnixè peterem, ut eum quoq; apud cæteros Regni Senatores proceres excuſarent, & omnibus Clementiſs. & Optimi Regis officia promitterent: ut autem ipſius Serenitas propenſiſsimum ſuum in hoc Regnum ſtudium, ſolicitudinemq; teſtaretur, mihi quoq; demandabat, ut Dominationibus ueſtris Reuerendiſs. & Illuſtriſs. ſignificarem, ſibi conſultum uideri, ut in primis idonei legati ad ipſius Serenitatem eligerentur, qui magnis itineribus in Franciam contenderent: hac enim ratione fore, ut omnes facilius in officio ueſtris prudentiſsimis conſilijs & authoritate continerentur. Nam ubi illi intellexerint, ipſius Serenitatem mortuo Rege fratre pro motibus Regni Franciæ ſedandis, paceq; ſua præſentia conficienda à Regni illius ordinibus ſupplicibus precibus, magna contentione euocari, & eam ob cauſam militum Regni Poloniæ Senatum legatos miſiſſe, ut eorum conſilijs & interceſsione pax æquiſſimis conditionibus faciliùs conſtituatur, ſperandum eſt, quòd interim omnes Regni Poloniæ legatis decernetur, ſunt expectaturi, & certè legatorum præſentia ad Francorũ animos flectendos, & negotia publica ad optatum finem perducenda, profutura. Ego Carolus Danzęus, à Danzij, Chriſtianiſs. & Sereniſs. Franciæ & Poloniæ Regis Conſiliarius hæc, quæ hoc ſcripto nomine ipſius Serenitatis declaraui, & confeſſus ſum, uera eſſe teſtor & affirmo. Cracouiæ 22. Iunij, anno 1574. Carolus Danzæus manu propria ſubſcripſi.

LITERAE SENATVS REGNI POLOniæ ad Imperatorem Romanum.

SAcra Cæſarea Maieſtas Domine, D. Clementiſs. faciendum putauimus, ut Sacram Cæſ. Maieſt. ueſtram pro ratione uicinitatis & officij noſtri certiorem faceremus de ijs, quæ proximè præteritis diebus apud nos acciderunt. Quanquam ea minimè ignota ſunt S. C. Maieſt. ueſtræ, quin imò certò ſcimus, Sereniſs. Regem noſtrum ditiones S. Maieſt. ueſtræ intraſſe non ſatis pro Regia dignitate, paucis duntaxat comitum. Qua ex re S. C. M. ueſtra facilè intelligere poteſt, Sereniſs. Regem noſtrum præter ſcitum & opinionem noſtram è Regno diſceſsiſſe: nam C. M. V. non ignorat, qua fide & obſeruantia nos Principes noſtros proſequi ſoleamus, neq; hũc Sereniſs. Regem noſtrum debito honore priuaremus, ſi cum ſcitu & conſilio noſtro eam profectionem inſtituiſſet. Subſecuti ſunt & officiales Regni, & inſequendo Plezinam ultra oppidum Domini Premniz ditionis Maieſt. Veſtræ proceſſerũt: ſed ab inſtituto ſuo nulla ratione ſe reuocari paſſus eſt. Reliquit quidem ſua Maieſt. literas ad nos, quibus hoc Regnum nobis commendat, & cauſas explicat, quam ob rem nos cœlauerit de profectione ſua: nimirum, ut Sereniſs. matrem, patriam, & Regnum illud florentiſs. ab interitu uindicaret. Sanè ut primum de morte Chriſtianiſsimi Regis Galliarum, fama apud nos increbuit, & ſucceſſionem ad Sereniſs. Regem noſtrum deuolutam eſſe, ne in eo quidem, quod illi naturaliter & hæreditariè obtigit, Sereniſs. Regi noſtro obeſſe uoluimus: nam & de periculis omnibus, de ſalute & cõmodis Regni illius non minus quàm de nobis ipſis cogitationem ſuſceperamus, communicatiſq; conſilijs de rebus omnibus ſtatueramus prouidendum, adeò ut nullum Sereniſs. Rex noſter fidelium ſubditorum officium in nobis deſideraret. Sed eius rei culpa hæret non tam penes excelſum, & uerè regalem ipſius animum, ſed penes eos, qui eum priuato conſilio ad hoc factum impulerunt. Ex quibus omnibus Sacræ C. M. V. pro ſua prudentia iudicare poterit, diſceſſum hunc Sereniſs. Regis noſtri his temporibus accidiſſe, quibus maximè ab hoſtibus Chriſtiani nominis ex minima occaſione metuenda ſit omnis periculi ſuſpitio in hoc Regno potiſsimum, quod eſt quaſi pro aliquo præſidio Chriſtianis Prouincijs collocatum, quæ quidem pluribus uerbis S. C. M. Veſtræ ſcribimus, primum ad remouendam prætermiſsi officij erga Sereniſs. Regem noſtrum culpam, ne quis in eo nos deliquiſſe arbitraretur, deinde uerò ut S. C. M. V. ad eam fœderum & pactorum communionem, quæ M. V. cum Regno Poloniæ intercedit, inui

taremus,

taremus,rogantes,ut quemadmodum ſanctè,& inuiolatè hactenùs ea coluit,ita & nunc ea obſeruare non deſinat. Porrò negocium hoc omne S. C. Maieſtati V. ita commendamus,ut nulli magis unquam commendare poſsimus. Nam ut nollemus inuitum quenquam nobis imperare, ita non libenter uideremus, nos tales exiſtimari, qui neſciamus officio noſtro uti, & uoluntates Principum moderari. Non deeſt nobis animus pro dignitate,& libertate noſtra quæuis conſilia habere: ſed Polonorum ſemper fuit Reges,& Principes ſuos colere, reuereri & honeſtis potiùs, quàm externis ſtudijs & officijs eos proſequi. Quod reliquum eſt, nos, ſtudiaq́; noſtra S. C. Maieſtati ueſtræ commendamus. Data Cracouiæ 21 Iunij, 1574. Eiuſdem S. C. Maieſtati ueſtræ addictiſs. Seruitores, Senatus Regni Poloniæ, Cracouiæ congregatus.

REVERENDISSIMIS, ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS Dominis, Senatoribus, Nobilibus, & generoſis Equitibus Regni noſtri Poloniæ, & magni Ducatus Lithuaniæ, Henricus Dei gratia Poloniæ Rex, magnus Dux Lithuaniæ &c.

Reuerendiſsimi, Illuſtres, & magnifici Domini, Senatores ſyncerè nobis dilecti,uosq́; generoſi, & nobiliſsimi Equites, dici non poteſt,quanto cum doloris ſenſu in animum noſtrum induxerimus, ut nō expectatis inclyti huius Regni Comitijs,in Franciæ Regnum, quod nobis nuper legibus, iureq́; hæreditario obuenit,properandum ſtatuerimus. Siquidem in merita ueſtra erga nos, in charitatem,& beneuolentiam,qua nos complectamini,intuentes,non potuimus ſanè ſine lachrymis ac firmo dolore de hac noſtra in Franciam profectione cogitare. Multa ante oculos obuerſabantur, quæ commemorare longum eſſet, idq́ue planè uinceret recordatio beneficiorum ueſtrorum, ita ut omninò nobis certum & conſtitutum eſſet, Franciæ Regnum adminiſtratione Sanctæ Reginæ matronæ conceſſa, & demandata, hîc non modò comitia expectare, uerùm etiam ſi ita nobis uideretur, integram ferè ætatem degere. Teſtis mihi Deus eſt,teſtes quoque non pauci ex Senatoribus,cum quibus ſimulatque de morte Chriſtianiſsimi Regis fratris mei indicatum uobis eſt, copioſè de hac re egimus, atque ex illorum ſententia ſub huius Regni noſtri ſigillo ad Sereniſsimam matrem meam mandatum ampliſsimum, quod Regentiam Galli uocant,miſimus,priuatis etiam noſtris literis Illuſtrem Principem Alanconium, Henricum Nauarræ Regem, & omnes Galliæ Principes ac proceres ſedulò monuimus, ut noſtri deſiderium æquo animo ferrent, nec aduentum noſtrum fruſtrà expectarent. Ita profectò res ſe habent, mutandi uerò huius conſilij,aut potiùs ſententiæ noſtræ, quæ penitùs inſederat animo,hæc fuit cauſa,quæ uobis,hoc eſt, prudentibus ac ſapientibus uiris ſpero probabitur. Heſterna die ſub noctem ferè allatæ ſunt nobis literæ à Sereniſsima Regina matre, & multis Galliæ proceribus, & primarijs uiris, in quibus ſcriptum erat, neceſſarium omninò eſſe, ut quàm primùm diſpoſitis equis ad celeritatem iſtuc aduolaremus, in ſummo eſſe diſcrimine res Gallicas, actum prorſus aliter uideri de uetuſtiſsimô, nobiliſsimoq́ue totius Europæ Regno, nec ullam aliam rationem eſſe tuendi, & conſeruandi nobis illius Imperij, quàm ſi intra dies uiginti ad ſummum Lutetiæ Pariſiorum, uel ſaltem in finibus Regni nos ſiſteremus. Multa erant alia diligenter perſcripta in illis literis,ex quibus non modò periti rerum Gallicarum, ſed etiam exteri non ignari rerum humanarum facilè poſſent intelligere, ilicò & ſine cunctatione nobis diſcedendum eſſe. Quamobrem lectis illis literis, apud me neceſſariò conſtitui, quanta poſſem maxima celeritate in Galliam proficiſci. Cùm autem ſi de profectione mea cognitum eſſet, multa imminere uidebantur, quæ celeritatem, in qua omnia poſita eſſent, retardarent, faciendum nobis putauimus, ut tacitè proficiſceremur. Itineris Gallici ratio nobis non eſt ignota, nec ignorantur ſtudia, & mores illarum gentium, per quas nobis tranſeundum eſt. Itaque nihil opportunius, nihil ſecurius uiſum, quàm ut omnes de profectione noſtra cœlaremus, & ſubita ac feſtina abitione diſceſſus noſtri famam anteuerteremus. Habetis paucis rationem conſilij noſtri. Reliquum eſt, ſic uobis perſuadeatis, nihil quicquam hoc facto de priſtino noſtro erga uos, totumq́ue hoc noſtrę Poloniæ Regnum amore deceſsiſſe. Vos quoque nobis illam ſummam, qua hactenus nos proſecuti eſtis, beneuolentiam, & obſeruantiam integram conſeruabitis. Nullam certè nos ueſtri tuendi, ornandi,& augendi huius Regni noſtri occaſionem labi,aut diffluere permittemus. Dignitatem noſtram,

& Poloniæ Regni tantiſper dum abſumus (aberimus autem, quàm minimum poterimus) fidei, integritati, prudentiæ, & ſapientiæ ueſtræ commendamus. Cupimus inſuper & hortamur uos, ut primo quoque tempore egregios uiros ex omnibus ordinibus lectos, ad nos in Galliam mittatis, cum quibus ſeriò, & diligenter de omnibus, quæ ad utilitatem, & ornamentum huius noſtri Regni pertinent, tractabimus. Iterum atque iterum ſalutem, concordiam, incolumitatem Regni noſtri, & exiſtimationem noſtram uobis quàm obnixè fieri poteſt commendamus. Benè ualete. Cracouiæ 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria ſubſcrip.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI DOmino Epiſcopo Ciuanienſi, ſyncerè nobis dilecto Henricus Galliarum, & Poloniæ Rex.

REuerendiſsime Domine ſyncerè nobis dilecte, pro mutatione rerum, & temporum mutanda quoque eſſe conſilia, Paternitas ueſtra non ignorat. Quod ipſum uiri prudentes fecêre ſemper, & nobis nunc quoque neceſſariò faciendum eſt. Conſtitueram quidem ſuperioribus diebus quemadmodum ueſtra Paternitas de me bis intellexit, apud uos manere, ſaltem donec Comitia indicta, coacta, & peracta fuiſſent. Nunc uerò, cum ex literis Sereniſsimæ Reginæ matris meæ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepi, intelligam Regnum Galliæ in eo eſſe ſtatu, ut de toto illo ampliſsimo & nobiliſsimo Regno noſtro planè actum ſit, niſi quàm primùm incredibili celeritate illûc peruenero, cælare diſceſſum meum æquum eſt propter multas cauſas, quas Paternitas ueſtra cognoſcet à nobili & generoſo uiro D. Danzeo Conſiliario noſtro, cui ut fidem adhibeat in omnibus rogo. Ego nihil magis cupio, quàm utrumque Regnum retinere: neque enim id nouum eſt, neque legibus ueſtris aduerſatur, & erit Polonicæ genti perhonorificum & tutiſsimum, eum habere Regem, qui Galliæ ſimul imperet. Verùm, de toto iſto negocio, quod grauiſsimum eſſe puto, mihi magnoperé curæ eſt, ut debet eſſe cum Paternitate ueſtra copioſè ex animi mei ſententia dictus D. Danzæus communicabit. Puto me à uobis amari plurimùm, quemadmodum uicquoque uiciſsim nihil eſt certè, quod non ueſtra cauſa uelim. Noui ingenium tuum, noui fidem, & integritatem. Hoc tandem peto, & à Prudentia tua, ingenio & dexteritate illud expecto, quò contendat, & efficiat Paternitas ueſtra, ut inclyti Senatus Poloniæ, & alterius quoque ordinis ſtudia erga nos eadem maneant, quæ hactenus fuêre. Incumbe quæſo totis uiribus in eam curam, & ſolicitudinem nihil nobis gratius quicquam poſſet accidere. Faciam autem, ut tu nec immemorem amaſſe, nec ingratum Principem dilexiſſe uideare. Benè ualeat Paternitas tua, ſyncerè nobis dilecta. Regnum noſtrum uobis commendamus. Datæ Cracouię, 18 die Iunij, anno 1574. ſub nocte.

Henricus manu propria ſubſcrip.

ILLVSTRIBVS AC MAGNIFICIS DOMINIS, DOMIno Palatino Cracouienſi, & Domino Zberouuio Mareſc. Curiæ ſyncerè nobis dilectis, & Reuerendo D. Vuolki Vicecancellario noſtro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex, Magnus Dux Lithuaniæ, &c.

MAgnifici Domini ſyncerè nobis dilecti. Cogimur in Galliam nunc proficiſci continuato dierũ, noctiumq́; itinere. Nam ex literis Sereniſs. Reginę Matris noſtræ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, Regnum Galliarum in eo ſtatu eſſe, ut niſi incredibili celeritate illûc peruenerimus, Regnum noſtrum omninò pereat. Quo quidem nuncio ualdè commoti ſumus: nec enim quicquam minùs expectabamus, & motus Gallicos, aut leues eſſe arbitrabamur, aut eiuſmodi, qui me abſente, authoritate Sereniſsimæ Reginæ Matris meæ ſedari poſſent. Sed poſtquam aliter eſſe uideo, nolo nunc ipſe deeſſe. Itaque nunc maxima celeritate in Franciam proficiſcor: neceſſariò me id facturum homines prudentes, qui Gallica norunt, ſtatuent. Diſceſſum meum cælare operæpretium fuit propter eas cauſas, quas

Magnificentiæ ueſtræ à nobili, & generoſo uiro D. Danzæo Conſiliario noſtro intelligent. Ego uos, totamque familiam ueſtram amaui ſemper, & quantum animo licuit, libenter ornaui, à uobis nunc omnia beneuolentiæ ac ſynceræ amicitiæ officia expectans. Illud oro in primis, ut authoritate Veſtra, quantum fieri poterit, omnia contendatis, ut inclyti Senatus ſtudia eadem erga me abſentem maneant, quæ hactenus fuere. Verùm de hac tota re, alijsqꝫ grauiſsimis multis rebus dictus Dominus Danzæus meo nomine uobiſcum aget copioſè, cui ut fidem habeatis, uehementer rogo. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO A' TIENSZIN Caſtellano Vueinicenſi Subcamerario noſtro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex. &c.

Illuſtris, & Magnifice Domine, ſyncerè nobis dilecte. Non ſpontè quidem, ſed coactè, & cogente rerum omnium neceſsitate in Franciam nunc maxima celeritate proficiſcimur. Ex literis enim Sereniſsimæ Reginæ Matris noſtræ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, eo ſtatu eſſe res Gallicas, ut niſi expeditis equis illùc aduolauero, omninò de illo Regno non actum ſit. Id quoque ſcriptum eſt ad me ab omnibus Galliæ Proceribus ac Primarijs uiris. Quamobrem cunctandum mihi minimè putaui, ne mihi ipſi in tanto momento deeſſe uidear. Diſceſſum uerò noſtrum tacitum eſſe, operæprecium fuit propter incommoda itineris. Nouit enim Synceritas ueſtra, ingenia Germanorum, & quanto odio proſequantur Catholicos homines. Quid autem nunc à Synceritate ueſtra expetam, & expectem, nobilis & generoſus uir Danzæus Conſiliarius meus exponet uobis: cui ut fidē habeatis, uehementer rogo. Hoc unum tan tùm addam, hac poſteriore Epiſtolæ parte, te eum eſſe, quē ego ſummopere amaui, quem plurimi feci, & cuius uicíſsim amicitiam, & beneuolentiam erga me ſempiternam eſſe cupio. Benè ualeat illuſtris Synceritas ueſtra. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, anno 1574. Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO RADLVVIEL Duci in Olira, Mareſchalc. Curiæ Lithuaniæ, ſyncerè nobis dilecto, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex.

Illuſtris & Magnifice Domine, ſyncerè nobis dilecte. Hæc ad te ſcribens, neceſſario itinere in Galliam ingredi cogor. Intellexi enim ex literis Sereniſsimæ Matris meę, ſcriptis, in eo ſtatu eſſe res Gallicas, ut niſi intra 15 dies ad fines Franciæ appulero, actum eſſe uideatur de toto illo Regno. Id quoqꝫ ſcripſerunt ad nos omnes proceres, & Primarij uiri, fidem meam implorantes. Quamobrem cunctandum, & procraſtinandum minimè putaui. Sed diſceſſum meum diſsimulandum exiſtimaui, ut ſecuriùs tranſeam per Germaniam. Noui enim ingenia Germanorum, & quanto odio Catholicos homines proſequantur. Quid uerò nunc à Synceritate ueſtra expectem, & expetam, nobilis & generoſus uir Dominus Danzæus Conſiliarius noſter exponet meo nomine copioſè, qui has literas Synceritati ueſtræ reddet: cui ut fidē adhibeat, omninò cupio. Benè ualeat Synceritas V. & me, ut hactenus fecit, diligat. Datæ Cracouię, die 18 Iunij, 1575. Henricus Rex manu propria.

LITERAE AD SACRAM MAIESTATEM REGIAM A' Senatoribus Regni Poloniæ ſcriptæ, cum quibus Cubicularius Maieſtatis ſuæ, Viennam XX Iunij, Cracouia in expeditis equis delectatus eſt.

Sereniſsime Rex, & Domine, Domine clementiſsime. Obſequia noſtra cum teſtificatione fidelíſsima ſubiectionis noſtræ Sacræ Maieſtati ueſtræ commendamus. Itáne meriti ſumus de Sacra Maieſtate ueſtra, ut preter ſpem omnem, & expectationem noſtrā, hinc diſcedere nobis inſcijs, Sacræ Maieſtati ueſtræ placuerit? Graues impulerunt cauſæ, S. M. V. & induxerunt ad hoc tam graue, & periculoſum

iter. Sed grauius illud exiſtimamus eſſe, quod Sacra Maieſtas ueſtra inconſultis nobis, hoc fecerit, quaſi fidem fidelium ſubditorum ſuorum dubium faciens, neq; res ſuas concedens illis, qui ſe, ſalutem, facultatesq; ſuas omnes, fidei ſacræ Maieſtati ueſtræ concrediderunt. Non deerat animus, non defuit facultas, nulla nobis ad aras uſq; (quod dicitur) S. M. V. ſequentibus. Sed neq; S. M. V. benè apud ſe examinauit, quã eſt aggreſſa, neq; committere debuit, ut ultrò ſe tot periculis obijceret. Precamur S. M. V. omnia fœliciter ex animi ſententia euenire: ſed ita tamen, ut priùs illi Deus mentem inſpiret, ad nos, Regnumq; ſuum reuertendi. Vbi ſalua & incolumis Viennam S. M. V. peruenerit: rogamus Sacram Maieſtatem ueſtram, ne ulteriùs procedat, ne ſe maioribus diſcriminibus exponat, ne cum periculo ſuo maiores; & excellentiores hominum gradus appetat. Hic enim honos, in quo Maieſtatem ueſtram Deus Max. collocauit, eò eſt excellentior, quò proceſsit non à fortuna, ſed à diuina uoluntate, & proborum, & de Maieſtate Veſtra benè meritorum iudicio. Conſideret Maieſtas ueſtra, Regnum ſe reliquiſſe planè periculis omnibus expoſitum, nullis fœderum, & pactionum renouationibus confirmatum. Niſi Dominus cuſtodierit, actum eſt de nobis, nulla nobis diligentia, nulla prudentia proderit. Nihil enim ſine Sacræ Maieſtatis ueſtræ præſentia ſtabile & firmum ſtatuere poſſumus. Petimus igitur à S. M. V. ut Maieſtas ueſtra memor ſit fidei ſuę ac iuramenti Regno huic præſtiti, memor expectationis ſuæ, quam ſemel de Maieſtate ueſtra conceptam eò uſq; retineremus: memor ad extremum ſalutis, & incolumitatis noſtræ, quam Deus Max. Maieſtatis ueſtræ fidei commiſit, & poteſtati. Nos ſi deſeret Maieſtas ueſtra, uindicabit Dominus iniuriam populi ſui, neq; formidabit Maieſtatis ueſtræ actiones, noſtris malis, & periculis fortè grauatas. Hoc ſi impetrabimus è Maieſtate ueſtra, dabimus operam, ut in reducenda Maieſtate ueſtra omne ſtudium, officium, & operam noſtram Sacræ Maieſtati ueſtræ comprobemus. Deum rogamus, ut Sacram Maieſtatem ueſtram Sacram & incolumen aſpiciamus. Datum Cracouiæ, die 20. Menſis Iunij, Anno 1574.

Sacræ Maieſtatis Veſtræ
ſubditi & Conſiliarij,

Senatores Regni Poloniæ
Cracouiæ congregati.

EXEMPLVM LITERARVM A SACRA CAESAREA Maieſtate ad Senatores Regni Poloniæ datarum.

MAximilianus Reuerendiſsimis, &c. Accepimus Dominum, & ueſtras literas die 21 Menſis Iunij iam elapſi datas, quæq; ijſdem, pro ſolita ueſtra erga nos beneuolentia de Sereniſsimi Principis Domini Henrici Regis Franciæ, & Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, conſanguinei, & fratris noſtri chariſſimi iſtinc diſceſſu nobis ſignificanda duxiſtis. Cognouimus Dominationes itaq; ueſtras, & uos cælare non poſſumus, eundem Sereniſsimum Regem ueſtrum hiſce diebus inſtituti itineris ſui ratione ita ducente, hûc ueniſſe, tanta quidem celeritate, ut non modò planè nobis inſcijs, ditiones noſtras intrârit, ſed parùm etiam abfuerit, quin aduentus ſui nuncium anteuerteret. Nos uerò Serenitatem ſuam eo pacto hûc delatam, ſta excepimus, ut ex mutua uicinitate, quæ cum Poloniæ Regno nobis intercedit, dignum & fraternæ, arctiſsimæq; neceſsitudini, qua Sereniſsimis & Chriſtianiſsimis Franciæ Regibus iuncti fuimus, conuenire exiſtimauimus. Sicq; Serenitas ſua iter ſuum quàm citiſsimè peragendi deſiderio hinc feſtinans, nudiuſtertius in Galliam perrexit. Porrò uelim Dominationes ueſtras, & uos uobis in mentem reuocetis, antiqua fœdera, & pacta, quæ ab anteceſſoribus noſtris accepta cum inclyto Poloniæ Regno nobis intercedunt. Dominationibus V. & uobis ſic perſuaſum cupimus, nos, qui hactenus nihil magis curæ, uel etiam in nobis habuimus, quàm ut huiuſmodi fœdera, atq; pacta, firma, inuiolataq; conſeruarentur: adeoq; omnibus, quæ huc pertinere uiſa ſunt, nunquam defuimus, nec in poſterum hac in parte fore diſsimiles. Quod ut de uobis pollicemur, ita nihil diffidimus, quin, qua eſtis erga nos, Regna, Dominiaq; noſtra præclara, integerrimaq; uoluntate, ueſtrum uiciſsim in ijſdem fœderibus ſanctè obſeruandis, officium haud uſpiam deſiderari paſſuri ſitis. De cætero, D. V. & uos, quibus mutuæ beneuolentiæ, & bonæ uicinitatis ſtudia deferimus, rectè ualere cupimus. Datum Viennæ,
1 Menſis Iulij, An. 1 5 7 4.

EXEM-

EXEMPLAR LITERARVM AD HENRICVM ANDEgauenſem à Senatu, & Ordinibus Regni Poloniæ.

SACRA CHRISTIANISSIMA, ET SERENISSIMA MAIESTAS Regia, Domine nobis clementiſſime.

Studia, obſeruantiam noſtram S. Regiæ Maieſtati ueſtræ commendamus, à Deo, que Max. S. Maieſtati ueſtræ precamur optimam ſalutem, felicíſsimos rerum ſucceſſus, ut S. Maieſtas ueſtra diu ſana & incolumis ſit, & longiſsimè ac fœliciſsimè populis à Deo ſuæ fidei & gubernationi concreditis, imperet cum ſumma laude ſua, & eorum, quibus præeſt, fœlicitate. Quæ fuerit uniuerſi Regni Poloniæ erga Maieſtatem ueſtram propenſió, cùm Rex à nobis electus, & ex remotiſsimis orbis partibus in Poloniam excitus eſſes, non eſt opus longioribus uerbis Maieſtati ueſtræ commemorare. Siquidem in memoria tua eſſe exiſtimamus inter clariſsimos Principes, & orbis Monarchas, te omnibus à nobis competitoribus prælatum, in Poloniam ex Gallijs honorificè exceptum, ſacro deinceps diademate coronatum, & ita apud nos habitum, ut tibi libentiſsimè uitam, ſalutem, iura, libertates, & chariſsima quæq; in patria noſtra pignora concredere, & in poteſtatem tuam tradere non dubitauerimus. Et ſperabamus quidem, nos Imperij tui moderatione poſt interregni tempus illud luctuoſum & difficile, quaſi ſole poſt obſcuriſsimas tenebras elucente, Regnum Poloniæ ſplendorem ſuum recuperare poſſe, feciſſetq; utinam Deus Max. ut expectationi de te noſtræ exitus reſpondiſſet, nec ea fœlicitas, quã ex Imperio tuo conceperamus, interſecta fuiſſet triſti Reipub. noſtræ caſu & perturbatione. Diſceſsiſti à nobis, Sereniſs. Rex, patriæ noſtræ, imò quoq; uerò tuæ, corpus integrum tuo hinc diſceſſu reliquiſti mancum, ita ut quaſi per te capite diminuto, patria noſtra ſine Rege ſuo uitam ducat ægram, & non mediocri dolore ſeſe conficiat. Auget etiam dolorem noſtrum, quòd conſilium diſceſſus tui, & teipſum, uitam, dignitatem, Maieſtatemq; tuam his concredidiſti, qui priuata magis apud nos obſeruantia, quàm ulla fide publica ſe tibi eſſe obſtrictos, agnoſcere debuerunt. Nos tibi fidem noſtram, nos obſeruantiam, nos cultum, nos in proſperis & aduerſis conſtantiam, ſacramento oblato, obſtrinximus. Nobis propterea, te, tuaq; conſilia, tuas res concredere debuiſti. Nos enim pro tua dignitate, pro gloria, pro ſalute, pro acquirendo non modò paterno Regno, quod à Deo, Naturaq; datum, amittere nullo modo potuiſti: ſed etiam pro alio quouis Imperio conſequendo, fidem, ſtudium, operam, uitam deniq; deuouiſſemus, te, tuamq; fortunam comitando. Legis annales noſtros, fidem Poloni erga Reges ſuos deſeruêre nunquã, Polonorum nomen contra Principes ſuos ſiniſtra machinatione contaminatum non eſſe. Reuocandum eſt illud in animum tibi, quàm primũ de obitu Chriſtianiſsimi Regis Caroli IX. fratris tui deſideratiſsimi, fama in Polonia peruulgata fuit, tuaq; fraterna uiſcera morte ipſius non mediocriter commota uidiſſemus, tute ſcis, non magis te, quàm Senatum, & uniuerſam Poloniam acerbiſsimo caſu mortis illius perturbatam extitiſſe, quaſi Rex noſter mortuus eſſet, ita mortem illius indoluit Polonia. Quid actum eſt? quod erat officij tui, rem ad Senatum tibi tunc aſsiſtentem, retuliſti, deliberatum eſt, dictæ ſunt ſententiæ, dies luctus publici per uniuerſum Poloniæ Regnũ conſtitutus & indictus eſt. Summa totius deliberationis erat, quid tibi faciendum, quomodo Galliæ tumultuanti ſuccurrendum: qua ratione Regnũ ad te naturali ſucceſsione deuolutum, retinendum. Hæc omnia, quæ erant grauiſsima, nec ab una parte Reipub. ſed ab omnibus ordinibus conſtitui & finiri poterant, in maiora Regni comitia, te conſulente, te annuente, te applaudente, reiecta ſunt. In hac expectatione Comitiorum quid actum ſit, proh dolor, commemorare quid ampliùs opus eſt? Rege caremus in Polonia, at quomodo? neque hoc ſine dolore reticeri poteſt: ita à nobis diſceſsiſti, ut uix împreſſum abitum diſceſſus tui uidere potuerimus. Sed dolorem & orbitatem noſtram amplificare nolumus. Deus Maximus, qui corda Regum geſtat in manibus ſuis, ille iudicet hoc factum tuum, ac benè uertat hoc non modò Galliæ, quæ te à nobis euocauit: ſed patriæ quoq;, quæ tuam fidem ſecuta, nunc de ſtatu & fœlicitate ſua laborare cogitur. Cuius quidem ſaluti proſpectũ eſſe uolentes, quò nos patriæ amor, quò neceſsitas ipſa, quò periculorum metus, & conſueta conſiliorum ratio uocabat, Vuarſchaniam conuenimus omnes, ut orbitati patriæ, paci, & ſecuritati publicæ conſuleremus. Et caput quidem deliberationis noſtræ hoc fuit unũ, ut Regem haberemus in Polonia, cuius authoritate pax interna, & externa tranquillitas retineretur. Omnes te hîc Regem optabamus, requirebamus: ſed quem intueri, quem alloqui, quo cum agere potuiſſemus, habuimus neminẽ. Eſt certè uerum, quod ſcribimus, Sereniſs. Rex, non defuiſſe nobis animos, non occaſio-

nes,non commoditates, non etiam cauſas, ut patriam ſeruaremus, liberas uoces ad eli-
gendum nobis Regem alium conuertere, & ſpretæ patriæ ignominiam, periculaq; im-
minentia noua Regis electione detergere: ſed natura,conſtantiaq; noſtra uincit neceſsi-
tatem eam, nec id quidem ſine periculo, ne ſequamur priùs, donec à te ſciremus, an ad
nos redire,nobis ſemper imperare,ſceptraq; Poloniæ geſtare uelis. Voluntatem tibi eſſe
quidem? quis dubitet? Regia uirtus & natura tua non Septentrionis fortaſſe modo: ſed
Regnorum aliorum quoq; imperium animis cogitat: ſed uoluntatem iſtam multis for-
taſse cogitationibus occupatam, aut temporum neceſsitate diſtractam, non uult Polo-
nia magno cum ſuo malo experiri, te longum tempus expectando. Vis igitur Rex no-
ſter eſſe? Venias quamprimũ in Regnum hoc, cape ſceptra ſemel tibi data,accipe gladiũ
Regalem,quo nos defendas à uicinis hoſtibus,quorum arma iam perſonant in auribus,
micant in oculis ex Vualachia, Scythia,& Moſchouia. Veniendum eſt autem maturè,ne
conſilia & machinationes hoſtiũ, longa tua expectatione matureſcãt,& nos,Regnumq;
iſtud peſſundent.Rege diu carere non poſſumus propter grauiſsima pericula,in quibus,
tanquam in lubrico, uerſamur, quæ talia ſunt etiam, ut à nobis nequeant, niſi præſente
Rege, tolli. Propter diſceſſum enim tuum multis domi incommodis affectum eſt: bona
Regalia à militibus occupata, ſtipendia per ſe promiſſa,& non ſoluta,priuatorum in pu-
blica bona inuaſiones, direptiones,occupationes. Non commemoramus licentiam,in-
iuriam,cædes,audaciam, quorundam perditorum,quidlibet faciendi. Nec uindicari ab-
ſente Rege,ſilente legè,conuerſis omnium ad extrema pericula oculis,uix facilè poſſunt.
Ne igitur longa,irritaue tui aduentus expectatione nos ſuſpenſos reddas, & cunctatio-
ne tua Regnum maioribus periculis inuoluas,non ægrè feres,quod pro ſalute patriæ no-
ſtræ facimus,& tibi tempus in Poloniam ueniendi aſsignamus.Hoc autem eſt,Sereniſs.
Rex,quatenus adhûc humeris noſtris,pondus periculi huius ſuſtinere poſſe,nos arbitra
mur,& te ad nos commodè ex Gallia in Poloniam peruenire, nobiſcumq; eſſe poſſe iu-
dicamus:diem duodecimam menſis Maij proximè uenturã,pro quo etiam tempore Co-
mitia magna, decreta & inſtituta eſſe ſcito, ad quod quidem tempus aſsignatum, ad ea
quoq; Comitia te uniuerſa quoq; Polonia expectat, ut uenias in Regnum hoc, in Co-
mitia illa, quæ ſunt inſtituta, ut deliberationes cum Senatu, & Ordinibus Regni iuxta
morem & conſuetudinem præſcriptarum legum abſoluas, & pericula imminentia unà
nobiſcum amoueas: tum etiam conditiones ab Oratoribus tuis in conuentu electionis
receptas,& iuramento firmatas,atq; conditiones & articulos per legatos tibi oblatos,ac
hos per teipſum Pariſijs, illas uerò per Sereniſs. Carolum olim Galliæ Regem fratrem
tuum deſideratiſsimum, ſacramento roboratas, confirmes,expleas, & re ipſa præſtes,ac
in poſterũ Rempub. noſtram præſens ſemper gubernes.Hoc ad officium tuum Regale,
& ſponſionem factam, fidemq; datam, pertinere, maximè intelligimus, ut non dubite-
mus,te nõ magis curaturum eſſe,ut hûc uenias,quàm ut promiſſa expleas. Si uerò,quòd
à nobis utiq; longè abeſſe cuperemus,ad nos uenire non potueris,tardaueriſq;,cum no-
ſtro ſummo dolore tibi dictum, nunciatumq; uolumus eſſe, omnes non poſſe ampliûs,
quod cum gratia tua dicere licebit, ſine Rege, ſine lege uiuere in Repub. noſtra, conuer-
ſiſq; noſtris animis ad Deum,id faciemus,quod ad incolumitatem & ſalutem patriæ no-
ſtræ pertinere uidemus, eamq; ab illo tempore,ſi non ueneris, ſalua tua gratia, honoreq;
noſtro,obedientiam,& fidem datam tibi renunciamus, & noui Regis, electioniſq; con-
uentum indiximus,ſtatuimus,promulgauimus,atq; id quidem ita certè,ita firmè,ſumma
neceſsitate conſtricti, apud nos ſtatuimus, ut nullis excuſationibus, nullis modis,nullis
ad extremum rationibus,ab inſtituto noſtro nos abduci patiamur. Non debes autem æ-
ſtimare, Sereniſsime Rex, id nos animo erga te ſiniſtro, aut conſilio præpropero facere.
Abeſt longè à nobis ea cogitatio: ſed iudicare debes in primis, Poloniam ita eſſe conſti-
tam,ut barbaris hoſtibus ad eam ſolam pateat aditus, ipſaq; ſola ad omnia Chriſtiani or-
bis Regna, ſit quaſi porta, quæ niſi firmiſsimis claudatur præſidijs, non ipſa modò, ſed
multæ Chriſtiani orbis prouinciæ, certum eſt, de ſalute ſua periclitabuntur. Nos igitur
hîc pro omnibus quaſi excubias agimus, & ut ſecurè dormiant alij,nos inſomnes opor-
tet peragere noctes. Tale igitur Regnum,quomodo ſine Rege,ſine Duce,ſine capite eſ-
ſe poſſe exiſtimas? Noſti potentiam Moſchouiticam. Non eſt incognita tibi Scythica fe-
rocitas,quæ cum Turcica potentia mixta,his diebus uicinam nobis Vualachiam ſolo æ-
quauit. Eſt Regnum hoc cinctum & circumuallatum hoſtibus Chriſtianorum Catholi-
co nomini infenſis,noſtro uerò infenſiſsimis,quòd ueteres ex ſe ductos triumphos,tunc
maximè uindicare cupiant,cùm Remp. hanc capite è Rege ſuo uideant orbatam,& tan-
ti caſus nouitate tumultuantur. Occaſionem igitur oppugnandi nos & Rempublicam
noſtram habent illi percommodam. At dices fortaſsè, uires nobis eſſe tantas, modò ue-
limus,

ſimus,poſſe nos etiam defendere patriam noſtram, eamq́ tibi ſeruare ſaluam & incolumem, hoſtium inſultibus ab ea pellendis. Eſt ita Sereniſsime Rex, pro patria nos nullis etiam extraneorum adiutos auxilijs fortiter pugnauiſſe,præclariſq́ triumphis latè & lon gè fines illius protendiſſe,paratos etiam eſſe,pro his tuendis & conſeruandis,ſanguinem noſtrum effundere: ſed iſtius optimæ uoluntatis impedimenta tuo diſceſſu tanta ſunt effecta, quanta uix ullo unquam tempore in Polonia fuerunt. Inimicitias cum barbaris gentibus,non unas,ſed multas, & graues,pro gloria, & libertate Chriſtiana habemus,amicitias quoq; cum Chriſtianis, uicinisq́ Principibus, nullis per te fœderum & pactorum uinculis colligatas,ita retinemus,ut dubia potiùs, quàm certa ſit eorum poſſeſsio exiſtimanda. Quid horum quiſque moliatur,quò adſpiret,quid nectat,non uidemus:tu uerò conſiderare potes. Simus etiam ſuperiores hoſtibus noſtris, at eorum conatibus hinc inde irrumpentibus, quomodo ſine capite,ſine Rege reſiſtemus? Quomodò uires coniunctas contra diuerſos hoſtes habebimus? maximè,cùm Regni huius pax,cum uicinis nulla per te pactorum renouatione firmata conſiſtat. Bellum in Polonia,publicò etiam Edicto ſancitum,ſine Rege, tanquam ſummo belli Duce, ex præſcripta lege fieri non conſueuit, neque poteſt. Erit'ne ampliùs ſine Rege Polonia ſalua? Minimè gentium,Sereniſsime Rex, Regem oportet habeamus, aut te, aut alium,quem nobis Deus & fata proſpexerunt. Durum eſt telum neceſsitas,qua abducimur, ut ſi Rex præſens nobis noſter ſemper nolis eſſe, alium, qui nobis imperet, eligamus oportet, te id minimè ægrè ferente,imò collaudante ſtudia noſtra ſeruandæ patriæ cupiditate tantoperè incenſa. Non dubitamus autem,Sereniſsime Rex,ſi ita tibi,& Deo uidetur,ut Rex noſter ampliùs futurus eſſe non poſsis, quin nos & Regnum hoc in tua gratia, & fauore, & beneuolentia perpetuò retineas, & in primis gratum, & memorem te ſtudij, & obſeruantiæ noſtræ erga te,præſtes, quam tibi etiam omni ſtudio, opera & diligentia comprobare ſtudebimus,ut intelligas,erga te apud nos etiam non regnantem,non deſtitiſſe ſtudia, beneuolentiam, obſeruantiam noſtram, quinimò duratura hæc eſſe omnia, quandiu in animis reſidebit tuæ erga nos gratiæ, & beneuolentiæ memoria. Quod ſupereſt,commendamus nos in gratiam Maieſtatis ueſtræ,Deumq́ Maximum precamur, ut S. M. V. clementiſsimè ſeruet ſanam & incolumem ad perpetuam Chriſtiani nominis gloriam,& & ſalutem obſeruandam. Datæ Vuarſchauiæ ex congregatione Ordinum Poloniæ Regni generali,die 18 Septembris, 1574.

Sacræ Chriſtianiſs. & Sereniſsimæ Maieſtatis V.

Seruatores addictiſsimi

Senatus,Equeſtris Ordo Regni Poloniæ,& Magni Ducatus Lithuaniæ.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO DOMINI M. D. LXXVII. 17. Aprilis.

A IOANNE LASICIO POLONO DESCRIPTA: in qua cauſæ belli à Sereniſsimo Rege Poloniæ Stephano contra Gedanenſes ſuſcepti, referuntur.

MAGNIFICO VIRO, DN. IOANNI ZBOROVVSKI, *Caſtellano Gneſnenſi, Duci copiarum Aulico Sereniſsimi Regis Poloniæ Stephani, Odolanouienſi, Kieskenſi, volpienſiq́; Præfecto, Senatori integerrimo, ſalutem, & fœlicitatem.*

MITTO ad te, ſtrenue Imperator, hanc belli abs te, angelis Dei iuuantibus, confecti, deſcriptionem: ut geſta tua, tuorumq́; fortium militum, quæ iam literis mandari incipiunt, nunquam eſſe moritura, niſi cum hac uniuerſitate rerum, cognoſcas: & eò maiorem inde uoluptatem percipias, ad maiora tantò magis inflammeris. Qua in deſcriptione, tute noſti, quale meum fuerit ſtudium, ne quid falſi eſſet. Si quæ præterij, ea ſupplere licet alijs. Dolenda eſt ſanè iſthæc Chriſtianorum calamitas: at quid aliud magiſtratus ageret, impo rata facere nolentibus? etſi nondum hic magiſtratus noſter, ſuo uſus eſſe gladio, quem à Deò ad coërcendos malos accepit, uidetur: id tantùm apparuit, quemadmodum pro eo Regum illi Rex ac defenſor pugnauerit: quum hoſtes nó contenti eo, ſe ut intra mœnia continerent, defenderentq́;: foras etiam, Regem ſuum oppugnaturi prodierint. Quorum conſilia qué finem ſortita ſint, tu ipſe uidiſti, ego deſcripſi. Faxit igitur Deus, quandoquidem perduelles ne nunc quidem reſipiſcunt, ut de te, milite eodem tuo, & Rege noſtro fortiſsimo, ſimilia ſcribere liceat. Attamen magis illud à Deo precor, ut, qua Gedanenſes ob peccata affecit cæcitate, eam poſt hanc cladem, animis illorum adimat: ne fortè accenſa magis Vncti Dei ira, funditùs euertantur: quod ut Ioannes Dantiſcus, ciuis illorum, ſupra annos XL. prædixit: ita & ego mihi uidere iam uideor. Vale, & pugna feliciter, decus ampliſsimæ Zborouiorum familiæ: hanc autem meam lucubratiunculam eodem animo, quo me miles, annis ab hinc 19. in Gallia complexus es, quæſo te accipe. Barcini, anno M. D. LXXVII. 20. Maij.

Tuæ dignitatis obſeruantiſsimus
Ioannes Laſiczki.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO Chriſti M. D. LXXVII. 17. die Aprilis.

A' Ioanne Laſicio deſcripta.

ANtequam ad funeſti Gedanenſium ſuo cum Rege belli deſcriptionem accedam, illud mihi præfandum eſſe uidetur, ipſóſmet Gedanenſes tanti ſui mali cauſam fuiſſe: quod quidē præter hunc miſerabilis pugnæ euentum, ab irato proculdubiò Deo profectum: ex conditionibus quoq; à clementi Rege ipſis non ſemel oblatis apparet. Nam quum Rex Stephanus, quinto ut regnare cœpit, menſe, (qui erat anni ſuperioris September) firmandi Regni ſui cauſa, Cracouia Marieburgum ueniſſet, opinatus tantò faciliùs, quantò Gedanum propius, omne negocium tranſactum iri: factum neceſſariò eſt, Senatu, qui cum Rege fuit conſulto, ut Gedanenſes, rebelles pronunciarentur: quòd à Coſſobucio ſecretario, Andrea Sborouio curiæ Marſchalco, & ab alijs duobus Senatoribus ad ipſos miſsis officij admoniti, nihil de ſua obſtinatione remitterent: quodqúe ad cauſæ ſuæ dictionem, fide bona uocati: quamuis commodè potuerint, tamen non uenerint: quæ nota inſontibus grauis, nihil quidquam illorum animos permouit: nullum in illis ſeriò placandi Regis, contumacia offenſi, ſtudium apparuit: quinimò Re-

imò Regi legem imponentes,ut anteà, ita pòſt, liberari ab eo fide Cæſari Maximiliano,à
paucis appellato Poloniæ Regi, præcipitanter data, uolebant:triginta alijs conditioni-
bus(quarum primę,ut à quibuidam oneribus ab Auguſto Rege ipſis impoſitis liberi eſ-
ſent,& portorio ipſimet fruerentur)cum illo paciſcebantur:militem in Germania,incon-
ſulto Rege, & Regni Senatu,cōſcribebant: portas interdiu,nullum habentes hoſtē,clau
debant:non contenti generali Regis iureiurando,legibus publicis,priuatisq; ſuis ſingu-
lari quoq;(Regem hac ratione infidi animi arguentes) caueri poſtulabant:cotumelioſis,
& ab omni ueritate alienis de Rege laudatiſsimo, & Regno, officinæ Iacobi Rothi ſcri-
ptis Germaniam implebāt: Grebino,territorij ſui capiti,in ipſo Regis cōſpectu,præſidia
imponebant:urbem ſuam tam milite mercenario,quàm ualidis propugnaculis,magis ac
magis muniebant. Quibus eorum facinoribus benignus Rex irritatus, arcē Grebinen-
ſem, 26 die Septembris occupat, præſidia cædit,& fugat,multos pagos,quos Zulawa il-
lorū habuit,euaſtat. Perciti inopinatis cladibus,damnisq;, impetrāt quatridui commea-
tum,ut urbe tutò exire liceret. Egreſsi ſuburbium,pagumq; ditionis Epiſcopi Vuladiſ-
lauienſis,Senatoris regni Poloniæ, igni comburunt:ac paulò pòſt cœnobium,iuris eiuſ-
dem antiſtitis,intra ſua mœnia,ac item aliud extrà,quod Oliuenſe uocatur,antiquis prin
cipū Pomeraniæ ſepulchris clarū, euertunt: imbelles monachos,alios cōtrucidant,alios
ludibrio habent:miſêre tamen ad Regē cum certis poſtulatis octo uiros:ad quę eiuſmo-
di reſpōſum,primis Octobris diebus,accipiūt.Rege copias ſuas ex agris illorū abducturo,
ipſi quoq; ſuos milites dimitterent,iuſiurandū darent, exteros iurare nolētes urbe mo
uerēt,ſupplices ueniam peterent, confirmationē iurium habituri, ad comitia regni ueni-
rent:tum decretū ob contumaciam contra ipſos latū, & quę uocarent grauamina iniuſtè
ſibi impoſita, ſuo modo tollerentur. Acceptis his cōditionibus, nō omnes illis probatę:
oblatas deinde alias,eodē modo aſpernati ſunt.Rurſus impetrata 17 Nouembris,ſuis in-
ternuncijs, Conſtantino Ferbero,& Georgio Roſenbergio, ultrò,citroq; cōmeandi hiſ-
ce legibus ſecuritate, Calendis quoq; Decembribus ulteriùs propagata,ut pacata ciuita-
te,dimiſſoq; milite,ad Regē uenirent,delicti ueniā petituri:reſcribunt quædā à Regis uo
luntate aliena:& quoniā conditionibus non ſatisfecerunt, retenti ſunt à Rege legati. A-
liud ſemper,quàm par erat,& Rex iuſtus uolebat,reſpōdentibus,humilibusq; uerbis ſu-
perba ſcribētibus:extracta res eſt ad comitia Toronēſia menſibus Octobri atq; Nouem-
bri,anni 1576. Gedanenſiū potiſsimè cauſa celebrata. In quibus Regia de ipſis ſentētia,
ab omnibus prouincijs,ordinibusq; cōprobata eſt:deliquiſſe Gedanēſes,& crimen cōtra
Maieſtatem cōmiſiſſe,inuenti. Quò,hoc cū reſponſo, illi ijdē reuerterunt, quāuis Rex e-
xercitum abducat è Sulawa ſuū, ipſos tamen non eſſe id facturos: nec ad cōmune conci-
lium,quū ad illud non pertineant,uenturos. Mirabantur noſtri hęc ab illis ſcribi,quū an-
no 1569 Rex Auguſtus Lublini,aui ſui Caſimiri quarti,de concilijs,conuentibusq; Pru
tenicis illā legem,*Omnes cauſas notabiles, ad terras Pruſsiæ pertinentes, cum communi Conſiliariorū earundem
terrarum conſilio tractabimus*:ita commodè interpretatus ſit,ut oſtenderit, non eſſe certū locum
hiſce cauſis tractandis definitum: nec hinc Senatū regni, ſine quo nihil magni Rex con-
ſtituat, excludi: ſed ex indiuiduo Poloniæ cum Pruſsia uinculo, anno 1454 opera eiuſ-
dem Regis facto, omnia communia ſequi: non tamen leges harum gentium confundi:
ideoq; tali iuriſiurandi formula, fidem ſuam Regibus, & Regno Poloniæ, conſules ciui-
tatum Pruſsiæ atq; nobiles obſtringere: *Ego N. iuro, quod sereniſsimo D. Sigiſmundo Regi Poloniæ, &
ſuis ſucceſſoribus Regibus Poloniæ, eiuſq; Regno, fidelis ero: eiuſq; Maieſtatis honorem, ſtatum Regium, & commo-
dum Reipubl. Regni, & terrarum Pruſsiæ, pro uirili procurabo: ſuamq; Maieſtatem de omnibus damnis, quæ ſciue-
ro, certiorem faciam: & ea manifeſtabo fideliter: ſic me Deus adiuuet.* Non deſtitêre porrò tempus terere
uarijs effugijs,clàm in Germania auxilia,conquerentes,Rege prudenti futura prouiden
te,ac quę iam acciderunt,prædicente. Ad quem ubi Roſenbergius cum Henrico Lemp-
ka Iuriſconſulto, ultimum ipſorum, ad ea quæ 25 Ianuarij acceperunt reſponſum, mul-
tò aliud, quàm ſperabatur, Bidgoſtiam attuliſſent: ſtatutum eſt, poſt diu tentatam,tan-
dem etiam contemptam mitis Regis patientiam, debellare ſuperbos,& ui cogere ad of-
ficium ciuitatem,quæ poteſtati à Deo inſtitutæ nollet ſubijci. Nam quid aliud,bonum
Regem facere oportuit? Adducam huc,quæ tum etiam illis gratificabatur. *Reſponſum Sa-
cræ Maieſtatis Regiæ, internuncijs ciuitatis Regiæ Gedanenſis à Maieſtate Regia ad eorum ſupplicationem datum.*
Sacra Regia Maieſtas ſatis abundè omnia intellexit, quæ ciuitatis Gedanenſis nomine
ab ipſius Maieſtate petebantur. Exiſtimat autem, ad frequentes ciuitatis ſuæ Gedanen-
ſis ſupplicationes, ſatis, ſuperq; ſenſum eſſe clementia, conniuentia ſua regali: ita ut am-
pliùs utendū ſibi eſſe non putet tam diuturna procraſtinatione, rerumq; & negotiorum
propoſitorū dilatione. Verti ea in re iudicat dignitatē ſuam, expedireq; rebus & conſilijs
ſuis cenſet, ut iſta tractatio iam pridem inſtituta, nunc tandē finem ſuū ſortiatur, modo &

ratione

ratione infrà ſcriptis. In primis concedit Maieſtas Regia, ut pro concludendis, ultimoq́; fine terminandis cõditionibus, à Regia Maieſtate ciuitati oblatis, iſto modo, quo Regia Maieſtas concluſit ac determinauit, in ſpacio ſex dierũ Maieſtati Regiæ ſatisfiat, pleneq́; de his omnibus ciuitas Regię Maieſtati reſpondeat. Hi uerò dies per reliquos menſis Ianuarij dies anni præſentis, ciuitati conceſsi eſſe cenſeantur. Primò quidẽ ducenta millia florenorũ, numeri, & monetæ Polonicalis, Regiæ Maieſtati ciuitas perſoluere debet. Prima quidem, in ſpacio unius menſis: alia uerò centum millia, prima die Martij, anni futuri 1578. Regiæ Maieſtati reponet. Et nunc etiã oblationi Statuum Pruſsiæ innitendo, duplicẽ accifam ciuitas iuſtè & integrè cõtribuet, eamq́; in theſaurũ Regiæ Maieſtatis inferet, prout id melius & utilius ipſius Maieſtati fore uidebitur: de quib. omnibus obligationem forma cõcepta, quæ mittitur, faciat. Illa quæ merè regalia ſunt, quę ex priuilegijs ciuitas Gedanẽſis Regię Maieſtati pendere debet: ea quotannis exoluantur: Iſta enim obligationibus aut exemptionibus ullis ſubijci non uult. De 4 tormentis bellicis, unà cum puluere, globisq́; benè præparatis, ad uſum belli præſtandis, ciuitas Regiæ Maieſtatis uoluntati ſatisfaciat: in eoq́; Regiæ Maieſtati morem gerat. De prorogatione temporis ad Palatium, aliaq́; ædificia regalia in ciuitate Gedanenſi extruenda, permittit Regia Maieſtas ex gratia, clementiaq́; ſua, tempus competens ciuitati ſe conceſſuram eſſe. De portorio maris, negocium ad futurum Regni conuentum reijcit: ita tamen, ut Regiæ Maieſtatis ſcriba peculiaris ibi adſit, iuxta priorem declarationem. Grauamina, quæ authoritate ſua citra conſenſum Ordinum regni tollere poteſt, ea tollit: reliqua ad conuentum regni generalem differt, ut de illis ex ſententia Ordinum decernatur. Quæ tamen Regię Maieſtatis de grauaminibus iſtis ſententia ſit, eam peculiari priuilegio ſuper his conſcripto declarauit. Si uerò uult, aut magis cupit ciuitas, nõ abnuit Regia Maieſtas, ut omnes articuli, & omnia grauamina, ac omnes actus commiſſariales, inter quos & portorij negotiũ eſt, ita ut etiã ſcriba ad id non adhibeatur, ad futurum Regni conuentũ reijciantur. Reliqua tamen placationis capita, ac declaratio Religionis cõſeruandæ, ſtare debent loco, & tempore ſuo. Confirmationem iurium, & libertatũ, iuxta formam præſcriptam, quę mittitur, Regia Maieſtas ciuitati dabit: omniaq́; priuilegia, iuxta illius cõtenta, conſeruabit, eamq́ue authenticè nunc extradet. Si fortè ciuitati placeat grauamina omnia, articulosq́; (placationis conditionibus & capitibus, tum etiam Religionis conſeruatione, de quo ſpecialibus literis cauebitur, exceptis) ad futurũ regni conuentũ reijcere: literas reuerſales, prioribus non abſimiles, ciuitati dabit: quibus promittet, authoritatẽ ſuam apud Ordines regni interpoſituram eſſe, ut ciuitatis ratio habeatur, grauaminaq́; ipſius illegitimè irrogata diſcernantur, & abrogentur. Ante omnia ciuitas militẽ dimittat, Regiam Maieſtatem forma concepta deprecetur, conuentis ſe ſtare obliget: fidelitatis iuramentum præſtet: omniaq́; faciat, quæ ad ſubiectionis, fidelitatisq́; officium ſpectãt, & pertinent. In quorum omnium fidẽ ſigillum noſtrũ apprimi iuſsimus. Datũ Bidgoſtię 25 Ianuarij, anno Chriſti 1577. Regni uerò noſtri primo. His ſubſcriptio manus Regiæ acceſsit. Dedit ijſdẽ die eodem priuilegiũ de grauaminibus, eodẽ quo dictum eſt modo, abrogandis, uſu Auguſtanę Religionis cõſeruando, omnibus priuilegijs legitimè impetratis cõfirmandis, deq́; cæteris rebus, quadraginta capitibus comprehenſis. Quę omnia quo animo acceperint, mœnibus confiſi ſuis, id ex ijs liquet uerbis, quæ de Gedanenſibus Regia Maieſtas Senatorib. abſentibus undecima Februarij Bidgoſtiæ perſcripſit. In primis, inquit, declarationem conditionũ à nobis oblaturũ illis dedimus: grauamina, quæ ipſi ſoli poteramus abrogare, dato priuilegio abrogauimus. Commiſsionis negotium, ad futurum Regni conuentũ reiecimus: ut de eo ex omnium Regni ordinũ conſenſu decernatur, Exemplũ confirmationis iurium, ampliſsima forma, citra omnium exceptionẽ, illis dedimus: ut nihil ſupereſſet, quod eorũ animos obſtinatos à præſtanda fidelitate, ac relinquenda temeritate, retrahere poſſe uideretur. His ita conſtitutis, ſex dierũ ſpatium datũ eſt, ut Senatui & communitati ea omnia uidenda mitterentur. Expectati ſunt ad 12 dies: quibus cunctationem hanc, certam pacẽ parituram eſſe credebamus. Ecce autẽ Roſembergius cũ ſyndico aduenit: reſponſum nobis attulit, in quo non modò ea, quæ pacta & reſponſo noſtro cõcluſa fuerant, inuerſa ſunt: uerùm etiam multa alia adiecta, quæ nõ modò dignitatẽ noſtram, uerùm etiam iura publica perſtringere uidebantur. Etenim ducenta millia florenorum, quæ nos nõ placationis, ſed debitorũ regno retentorũ nomine, ab illis pacti eramus, quæ ipſi etiam tempore conſtituto ſoluere promiſerant, in tempus poſtea longiſsimũ & incertũ tranſtulerunt. Contributionẽ acciſę abiecerunt: regalia noſtra, quę nobis à ciuitate ſingulis annis pendi ſolẽt, in dubiũ uocarunt. Commiſsionẽ abrogare autoritate ſolummodò noſtra, extra conuentũ, uoluerunt: cũ regno nihil ſe habere cõmune. Item alia, quę nõ cõmemoramus, ſcripſerunt. Quid ſaluo cõductu durante fecerint, omnibus notum eſt:

inter-

Internuncijsq; pacis prætextu ablegatis,nihil minùs,quàm pacem in ciuitate tractarunt:
hanc propugnaculis,& antemuralibus extructis munierunt:militem,qui dimitti debuit,
auxerunt: eruptiones multas fecerunt:ex uillis, & domibus nobiliũ prædas egerunt:uil-
las incenderunt:euentus ut demonſtrauerit,illos nõ pacificationis,ſed ludificationis cau
ſam nobiſcũ egiſſe. Tacemus eorũ innumera in nos & Rempub.cõmiſſa delicta.Iam ui-
demus eorũ animos obcæcatos,in perniciem ſuã ruere. Sed nobis Deus teſtis eſt,quòd
lenis & clemẽtis Principis officio hactenus uſi ſumus, atq; curauimus,ut illos ad ſanam,
rationiq; obſequentẽ mentem reduceremus. Nihil profecerunt hortationes,legationes,
perſuaſiones,cunctationes noſtræ. Expectatum diu eſt,cũ ſumma noſtra,& Reipub.in-
dignitate:nihil eſt intermiſſum, quod ad quietem publicã retinendam pertineret. Quid
igitur aliud reſtat faciendũ, quàm ne nobis & Reipub. deſimus:atq; ut ſequamur,& ſuſ-
cipiamus ea conſilia,quę ratio ſuadet,& iuſtus dolor exprimit? Hæc Rex Stephanus a-
nimi erga ſuos paterni.Porrò quod reſponſum ad illorũ poſtrema uerba,eodẽ tempore à
tribunali Regiæ Maieſtatis profectũ ſit, operæpreciũ eſt his addere:ut cuiuis notũ ſit,ni-
hil Regem temerè,nihil iniquè,nihil præcipitanter egiſſe,quocũ miſsis in cuſtodiam Len
cicienſem Ferbero,& Roſembergio conſulibus,poſt decretum contra omnes latũ, remiſ
ſus Lempka eſt. Proſpiciebat animo ſacra Regia Maieſtas,Dominus noſter clementiſsi-
mus,hæc omnia quæ agerentur à Gedanenſibus impetrãdis toties ſalui conductus pro-
rogationibus,non aliò ſpectaſſe,quàm ut rem extraherẽt ad hoc ipſum tempus, quod ad
detegẽda apertè nefaria ſua cõſilia magis idoneũ arbitrabãtur. Cuius illorũ inſtituti cùm
antè non parua indicia hęc eſſent,quod in tractationibus,à leuioribus poſtulatis orſi,gra
uiora,quoties legatos ad ſacram Regiam Maieſtatẽ remitterent, indies adderent: quibus
tantũ abeſt,ut pro patrato crimine omnium grauiſsimo,Regię Maieſtati ſatisfacerent:ut
etiam iam propè gloriando de crimine hoc admiſſo,magis,magisq; offenderent,quod ta
men ſacra Regia Maieſtas patienti ac paterno animo ferebat, ac ea,quæ ad iura illorũ,&
libertates augendas ſpectarent, illis concedebat, quæ nõ rebellibus, uerùm benè meritis
de Principe ſuo ſubditis deberentur: ut hac ſua clementia eos ad officium reuocare poſ-
ſet: nihil tamen,ut uidet, eos hæc benignitas mouit: cûm ad ſuperiora poſtulata iniqua,
hæc poſteriora impia ac nefaria prorſus adiecerint,ita concepta,ut iam meditatum ſcelus
prorſus detegant, & tam Regiæ Maieſtati,quàm Reipub.communi regni Polonię,con-
tra iuſiurandũ maiorum ſuorum,Diuo Caſimiro Regi, eiusq; ſucceſſoribus ac regno da-
tum,ualedicant: nec publicis Regni conſilijs ac ipſo Regno,in cuius titulũ ac ius,ut ma-
iores ipſorũ iurarunt,conceſsiſſent, quidquam commune habere,impudenter,& nefariè
ſcribant. Iam uerò ſacra Maieſtas Regia nõ ſolùm iniquitate,& inſolentia poſtulatorum
in dies lædebatur:uerùm etiam alio genere iniuriarum,non modò ciuitate non exonera-
ta (iuxta formulam ſalui conductus, mittendorum ad Regiam Maieſtatem Oratorum
dati)externo milite,uerùm etiam maioribus conductis copijs,& nobilium ac aliorũ ſub-
ditorum ſacræ Regię Maieſtatis urbi uicinorum pagis ac ædibus ſpoliatis, direptis, ac e-
tiam exuſtis.Quamobrem,cùm iam apertè cõſtet,obfirmatas in ſcelere perduellium Ge-
danenſium mentes,humanitate ſacræ Regię Maieſtatis ac alijs lenioribus rationibus ad
officiumreduci nõ poſſe: alijs grauioribus ſacra Regia Maieſtas uti, pœnasq; meritas de
illis ſumere neceſſe habet, Itaq; decretum ſuum, quo illos perduellionis damnauit, iam,
iamq; publicat, & promulgat: omnem ſecuritatem terra, mariq; illis adimit:& tanquam
impijs in Principem & patriam hominibus,aqua, & igni interdicit.

Bello ſic indicto,& cura illius Ioanni Zborouio,uni ex ordine Senatorio,demanda-
ta: poſteaquam Gedanenſes cognouiſſent, quâm paucos milites Rex Stephanus,Gre-
bino capto,& Sulaua depopulata,in agro ipſorum reliquiſſet:quaſi nondum ſatis tot ma
lis,damnisq;, quæ illis rebellio attulit, afflicti:accerſenda plura eſſe potiùs, quâm aliquid
Regi concedendum,qui illis nihil,niſi Batori eſſet:& ſi fortuna faueret,opprimendos eſ-
ſe paucos antè quàm plures confluerent, animis obfirmatis ſtatuerunt.Iam uerò ab illis,
qui ad Regẽ uentitabant,uoces illæ audiebantur,poſſe ipſos,ſi modo uellẽt,nullo nego-
tio noſtros obruere milites:rati idẽ eſſe,uelle quid & facere poſſe. Rei igitur huius auſpi-
cato aggrediundæ diu expectabant occaſionẽ.Viſum eſt Paſcha percommodũ,(ſeptima
Aprilis fuit)quũ omnes ubiuis Chriſtiani cultui diuino maximè incumbere ſolent.Con-
fiſi ergo uiribus ſuis,& Ioannis Colonienſis, ducis ſui magno præmio ex Germania euo
cati,experientię: ad hæc omnibus neceſſarijs ad euertenda, diruendaq; oppida benè in-
ſtructi:hoc cõſilio urbem egrediuntur crepuſculo ueſpertino, ut oppreſſo milite noſtro,
& Derſſauia, (Czceuum nos uocamus) in quam ſe tempore hyberno ex agro receperat,
expugnata: ad Gnieuum, Nouum, Staragardum, cæteraq; Regia oppida procederent
uaſtanda. Verùm nondum urbe omnibus egreſsis, ea tempeſtas exorta eſt,(Deo profa-

natæ au-

natæ auguſtæ diei,& Regis contemptus uindice)ijſq; cœli tonantis ſonitus,& fulminis i-
ctus auditi,ut unius propugnaculi pars auulſa,in foſſam corruerit:equus ductoris,fulgo
re atq; fragore attonitus,ſuccubuerit: ipſe ſeſſor à ſatellitibus,quibus ſtipatus erat,ſufful-
tus:duo equites è ponte foſſæ impoſito,in aquam profundam delapſi ſint, nec ſine labo-
re alter extractus,alter aquis obrutus. Reducto itaq; in urbem exercitu,idem poſtera die,
alijſq; deinceps ab illis tentatum. Sed hæc ipſorum aduerſus ſummũ Pruſsiæ magiſtra-
tum ſuſcepta conſilia,ſemper pluuia impediebantur. Ea tamen cæcitas hominum fuit,ut
adeò aperta futuræ ſtragis omina,non Deo,à cœptis eos,quæ oderit dehortanti,ſed ſaga-
rum ueneficijs tribuerint: duaſq; eam ob cauſam in carcerem compegerint: ſuſpicati, à
noſtris conductas procellam incantamentis excitaſſe. Armant interim duas naues uecto
rias,totidemq; minores,duplici uia regios milites inuaſuri. Tandem 16 die menſis eiuſ-
dem,ſole ad Occaſum uergẽte, aduerſo flumine Viſtula ſed uentis iuuantibus,Czeuum
primùm oppugnatum contendunt: parte ab altera,tam equeſtres,quàm pedeſtres cohor
tes emittunt: de quorum lento progreſſu Zborouius, inſignis uirtutis Imperator,à ueli-
tibus Struſsij,qui tum in excubijs erant,certior factus, & quos ſæpè ad pugnã prouocaſ-
ſet, mœniaq; illorum penè attigiſſet, nunc primùm prodire miratus:procedit illis cũ ſuis
obuiam: locum pugnæ commodum ad pagum Rokitki prope aquas deligit, &, donec
propiùs accederẽt,locaq; aquoſa præterirẽt,ordinatis aciebus expectat. Subſtitêre Dan-
tiſcani ad uillam Langnaw,quæ paulò plus uno miliari diſtat Derſzauia,præmiſſa ad ex-
cubias ea exercitus ſui manu,quæ maior fuit omnibus Zborouij copijs. Hic Zborouius
memor circumſpecta celeritate nihil in bello melius eſſe: inuadendi ſecuros, lætoſq; con
ſilium capit. Sed timens oppido, ne interea ab hoſte nauibus egreſſo occuparetur, neue
bono mutato loco,incommodiore agenda res foret:prudenter illud mutat:nec tamen in
oppidum redit, ueritus ciuium proditionẽ: nam cum Gedanenſibus facere uidebantur.
Diſpoſitis igitur quaquauerſum uigilibus, & miſſo cum 60 Tartaris, qui nauibus immi-
nerent, forti uiro Andrea Carchowſcio: noctem in equis cum ſuis tranſigit. Oriente ſole,
ſeptima decima Aprilis die, hoſtis appropinquare uiſus, noſtris nonnihil multitudine il-
lius perculſis. Conſpexit & Colonienſis noſtros,non abſq; ſtupore:quòd pauci,quos ad
ſui conſpectum fugituros putabat, tantis cum copijs uenientem expectarent. Illis ergo
ultra fluuiolum, & lacum editiore loco conſtitutis, noſtris ex aduerſo ſtantibus, neúe ab
illa ui hominum magna circumdarentur, cauentibus: incipit uelitatio,duabus fermè ho-
ris ab ortu Solis,grauis noſtris Coſakis(quos ferentarios licet,ſeu uelites uocemus)Ger-
manus eques fuit,undiq; armis tectus. Quibus cõfeſtim miſit Imperator in auxilium 20
Vngaros generoſiſsimos, & Stanislaum Iordanum manu promptum iuuenem,cum 50
equitibus. Deſcendebat in arenam ipſe quoq; Colonienſis,ueluti quidam ſuorum mode
rator. Ciebatur ergo prælium magna animorum alacritate, ſed Germani ita curſitare,ut
impetus haſtatorum uitarent, idq; unum facerent, quò noſtros illò pertraherent,ubi tor-
menta ænea collocata erant. Quod ubi animaduertit Zborouius,datis de uitando peri-
culo præceptis,miſcuit haſtatis equites è peditatu ſumptos,cũ tormentis lõgioribus. De-
fatigatis pugna,& curſu utriſq;,ſucceſsêre integri. E' noſtris Zolkieuius cum turma Ioan
nis Zamoiski, Regni Poloniæ Vicecancellarij, non minùs, quàm priores alacer prodit.
Vulnerati aliquot Germani: unus equo detruſus, equus alterius trãsfixus corruit:iam e-
tiam duo à ferentarijs anteuenientes currentibus occiſi fuerant, noſtris ſaluis. Felix præ-
lij principium incendit ſpectatores ad audenda facinora maiora: equis noſtrum,ad clan-
gorem tubarum,tympanorumq; ſonũ, adeò geſtientibus, ut ab ſeſſoribus ægrè teneren-
tur. Quum tali pugnæ præludio detinentur noſtri, Colonienſis miſſo illo pergendi ulte-
riùs ad oppidum obſidendum conſilio, poſtquam uidit Zborouium pugnandi copiam
haud impigrè facturũ:ſuis ut conſuleret,ſæpimentum è fiſsis trabibus,quas ſecum,ut alia
omnia,uehebat,facit:nihilominùs tamen fermè ducentos,ad noſtros in acie deſtinendos
mittit, aſtutè omnia: ut cuius rei bellicæ ſcientia, celebris in Germania ſit ob defenſam
Magdeburgum. Igitur collocata intra illud munimentum ſuorũ bona parte,ipſe interim
cum tormentis,& lectiſsimis quibuſq; uiris, ab altero montium latere , noſtros à tergo ag
greſſurus, ad lacum Libiſſeuienſem ſuis fatalem , iter intendit:ratus,undiq; comprehen-
ſos,niſi fugerent,ſua in poteſtate facilè futuros:ubi iuſſus properare centurio Rauſauius,
reſpondiſſe fertur, lentè feſtinandum eſſe: uideri enim ſibi Polonos ad certamen magis,
quàm ad fugam eſſe paratiores. Erat autem ibi in excubijs Temrukus, expertæ uirtutis
miles,cum 50 uelitibus. Qui hoſtilem uim imparem eſſe ſuis uiribus ſentiens,maturè ſibi
ſubueniri petijt:laborantibus miſſum eueſtigiò ſubſidium. Zborouius,aſtu hoſtis depre
henſo,quid facto opus foret(fugere enim ignominioſum eſſe ducebat)protinùs init cum
ſuis conſilium. Vrgente undique periculo,non longa conſultationi mora data,placet il-

lucomnem

luc omnem equitũ,peditumq; globum cõuertere,ubi ipſum caput hoſtium foret.Quum uerò noſtri uidiſſent,mutatum eſſe ab hoſtibus aptum ad pugnã locum, (nam & alij, qui munitione continebantur,iiſdem tramitibus ducem ſequebantur) adducti ſunt in ſpem uictoriæ. Proinde extemplò diſijciunt ponticulum fluuiolo impoſitum,ne ab uelitationi deditis,& intra ſæpimenta latentibus,à tergo inuaderẽtur. Itaq; quum in illa potiſsimùm parte,quò properè tendebat Colonienſis,omnis belli uis ſita eſſe uideretur: nec periculũ ab nauibus,ui brachiorum uento aduerſo tardè tractis,oppido incumberet: Zborouius ſuis præcipit,ut uelitationi finem imponerent: præterea ciuium magiſtrum dubiæ fidei confirmat,ut,ſi quæ uis hoſtilis ingrueret,ſaltem aliquot horas bona fide obſidionem ſuſtineret:cuius rei cauſa quinquaginta pedites Polonos cum tormentis manuarijs ei reliquiſſet,ipſe breui,hoſte,Deo adiuuante,ſuperato,cum pluribus affuturus. Tum admonitus ab Haidonum ductoribus,quorum tres in acie ceciderè,ut prælium antè iniret,quàm hoſtis ſuos ordines planè explicaret,tormenta iam diſpoſita,terra congeſta muniret: ficta oratione addit ſuis animos,ſpe iamiam Viſtulã traijcientis mille equitum,peditumq; auxilij:orat præterea omnes,ut alij alijs offenſas condonent, pœnitentia placato Deo,ſuppliciter opem illius implorent,morti gloriam anteferant, hoſtes non numerent ſed inundant:neúe eorum conſpectu terreantur,qui breui tempore futuri ſint in ipſorũ poteſtate: quòd ſuperbi,maledici,rebelles,contumacesq; ſint:paucis antè menſibus ad Grebinum, Glowam,& alibi ab illis profligati: olim uerò ab ipſorum auis atq; proauis ad quinquaginta millia cæſi,capti,fugati:omninò abſq; bombardis & munitionibus imbelles ac timidi:quod illico ipſimet experturi ſint,modò priſtinæ uirtutis,nominisq; ſui,à campeſtri prælio accepti,memores pugnent uiriliter pro Chriſtiano magiſtratu:Deo freti,ultore rebellionis,quem ducem habeant propitiũ,quiq; paruis copijs,tam iuſto quàm hoc ſit bello,ingentes ſuperare ſoleat. His alijsq; iſtiuſmodi dictis,mirum in modum recreati ſunt omnes,& ad impar prælium accenſi. Dehinc Haidones,uelut in rabiem uerſi, (erat à meridie hora fermè prima)ab dextro latere,equites à ſiniſtro,in hoſtem,ubi tormenta fuêre, irruunt:ſuos contra ipſum ſclopos quinquageni exonerant:haſtati ſariſſas, ferentarij uenabula in oppoſitos uibrant:alij arcus manu certa tendunt. Centuria uerò Struſsij,ſublato clamore terrorem Germanis à tergo incutit. Naſcitur pro formidine gaudium, multis ex aduerſa parte cadentibus. At ab hoſte emiſſa è tormentis iacula,perpaucis nocuerunt; haſtas non paucas confregerunt:quippe quòd equites incommodò loco ceciderent,pedites autem,conſpecto ardente puluere tormentario,ſupini caderent,pro mortuis ab hoſtibus habiti:rurſusq; ſclopis inſtructis,reſurgerent. Damnoſa hęc Germanis fuit carnis reſurrectio. Quibus aliquãtiſper reſiſtentibus,monet Haidones moribundus ductor ipſorum,ut ſi uincere uellent,abiectis ſclopis uictoriam retardantibus,acinacibus; tecti capita ſecuribus,rem cominùs agerent. Obſequuti monitori,manus cum hoſte acriter conſerunt,& adiuuantibus equitibus,ordines conturbant,ferreorum hominum poplites ſuccidunt. Cæteri haſtis & gladijs nunc pectora tranſuerberant,nunc capita petunt. Par generis utriuſq; uirtus & gloria:par hoſtium diuerſarum gentium debilitas & formido. Aduolant & turmæ aliquot equitum,quæ ad ſuccurrẽdum laſsis,à prouido imperatore in proximo collocatæ erant,nequaquam alijs ſegniores. Paulò plus una hora incerto euentu dimicatum. Vrgentibus noſtris ferro,equis, clamore, cadunt primores Germani,deniq; & alij,uiri proceri ac lacertoſi,tormentis, in quibus illis omnis ſpes uictoriæ fuit,& priuati, & fruſtrati. Dein magis ac magis inſtantibus noſtris,terga uertunt reliqui,tanta feſtinatione,ac ita confertim,ut alius alium ponte detruderet. Magna pars feſtinè arma exuentes(miſeram ſpem ſalutis)ad proximum lacum tranandum conuerſi. Nimirum ea uis metus eſt,ut homo à quouis potiùs alio, quàm ab homine irato abſumi malit. Quare magnus numerus in lacu demerſorum uiſus. Pars ſuo cum glorioſo duce,in lacum etiam impulſo,uertit ſe in fugã:noſtris eos ad tertium à prælio miliare (Pruſiecz rurì nomen)ſumma contentione perſequentibus,& magnas illorum ſtrages edentibus. Non pauci montes,alij ſyluas Caſſubicas & Pomeranicas,effuſo curſu petierunt. Tunc illud eueniſſe uiſum,quod Moſes malis prædixit:Efficiet(inquit)Iehoua ut corruas ante hoſtes tuos,& in quos una uia exieris,eoſdem ſeptem uijs fugias: quibus in rerum omnium penuria ſeruietis:illi uerò imponent ceruicibus ueſtris iugum ferreum,uſq; ad ueſtrum exitium. Iuncti illi,equis currus trahentibus conſcenſis,profugerunt, qui extremum agmen claudebant. Permulti è montibus & ſyluis à regio milite extracti,ad imperatorem trepidi adducebantur. Poſt uictoriam aiunt Haidones Zborouio,ab inclementia illos auocanti,hiſce uerbis reſpondiſſe:Si nos hoſti parceremus,ille uictor eodem modo quo nos nunc (quæ dicentes, hos è captiuis detruncabant,illos mutilabant)in te ſæuijſſet. Fugientes perſequentium tantus erat ardor,ut ad ſignum inclinata die receptui datum, non niſi ducenti

Oratio Zborouij ad milites.

1410.

KK equites,

equites,benè cruentati,ad ducē oppido opem laturi redierint:alij pòſt,cū præda ſequuti.
Vbi Haidonum ductores orauit Zborouius,ut ſuos ad alterum hoſtem adoriendū con-
uocarent.Qui,licet non minùs quàm equites cædendo defeſsi,noctisq́ præteritæ uigilia
atq; diei inedia fracti forent,tamen ſimul omnes præeunte Zborouio,illos qui è nauibus
iam ad alteram ripam ſtantes,& nuncios de uictoria ſuorum opperientes,globos machi-
narum muralium aduerſus oppidum incaſſum eiaculabantur,inuadere,aggrediq́; cupie-
bant.At hi caſu ſuorum,ex aduentu noſtrorum,& globis tormentarijs cōtra ſe eiaculatis,
cognito:domo,ubi traiectus eſt,incēſa,& omni quę in ea fuit cereuiſia epota, ſupellectile
direpta,fugere incipiūt:paululumq́; prouecti,(nam uentus aduerſabatur)ſe poſt inſulam
abdunt.Interim Marięburgo,ad preces Zborouij,noſtris ſubſidio uenit Stanislaus,filius
Ioannis Koſtkę,pręfecti Marięburgenſis,cum ſuorum globo,& quatuor tormentis telo-
rum:cui perſequendi hoſtem ab illa eadem ripa,datū negotium : quod bene cœptum,nō
minori fortuna peregiſſet,ni & nox obſcura,& uentus ſecundus,fugientibus opem tuliſ-
ſet.Quàm autem ſalui hi quoq; domum reuerterint,parum liquet:illud certū,multoties à
noſtris fuiſſe globis tormentarijs petitos.Qui cladi ſuperfuerunt,capti mille, præter illos
quos uicina nobilitas fugientes compręhēdit:aliquot ita opulenti,ut uitam multis num-
mûm aureûm millibus redimere cupiant: Vidiſſes decem,plus minùs,Germanos ab uno
uinciri,uel Polono,uel Hungaro:uinxit & quædam mulier duos :(tantus pauor pectora
illorū occuparat)ac quodā è noſtris uincula quærente,protulit ſua ſponte è ſinu captiuus:
En(inquit)habes:colliga manus,uitæ parce. Occubuêre in acie 4427.uiri:id ex illis qui
iuſſu imperatoris occiſos humabant,cognitū.In fuga cæſorū,& aquis obrutorum, quum
hæc ſcriberem,nondū erat collectus omnis numerus:non paruus,opinor,ſi modò uictus
uerum fateri uellet.Tædebat iam tot cadauera,quorū lacus atq; uiæ plenę erant,terra ob-
ruere:à feris & alitibus multa depaſta.Inuenti à ueſpillonibus,ſeu duo ſeu tres,qui ad ter-
tiam uſq; à pugna diem,denudati uti omnes alij,morte ſimulata, inter occiſos latuerunt:
rogati uerò cur non interea temporis fuga uitæ conſuluiſſent,reſponderunt,metu Haidu
corū inclementium,qui ſibi inſtare uiſi ſemper eſſent,aſſurgere auſos non fuiſſe.Signa pe
deſtria quinq; adempta,unum equeſtre:idq́; erat maximum,& AVREA LIBERTAS, au
reis literis ſcriptum habebat.Scilicet Rex eam illis eripere uoluit:qui ſe omnium iura,pu-
blica & priuata,& quā quis profiteretur religionē,incorruptè ſeruaturum, ſemel ad aram
ſanctè promiſit,idq́; adhuc pręſtitit.Tormenta ænea magna ſeptem:parua triginta,tribus
uecta curribus,ablata:currus 150.relicti:armaturæ ter mille quingentæ,è ſpoliatis ad du-
cem comportatæ,& tormenta manuaria permulta:quibus iacturæ militum compenſatæ
ſunt.Largitus eſt alia quoq; dona Zborouius cuiq; fortiſsimo:adeò munificè, ut ipſe ni-
hil planè è præda ſibi reliquerit,contentus ſua gloria,quæ illi ex re bene geſta nata eſt: ta-
metſi hāc etiam abs ſeſe amouens,ſoli Deo,à quo profectā manifeſtè uidebat uictoriam,
& fœlicitati Regis ſui,triplici iam triumpho inſigni,libenter tribuat. Quis enim,niſi im-
pius,hoc ſolius Dei beneficio factū eſſe non fateret,ut bis mille uiri, 12000. ſiue 14000.
hoſtiū,profligarint,maioriq́; ex parte cęciderint:Faſſus eſt hoc & agnouit pius Rex cùm
illò loci ueniens ubi pugna peracta eſt,hæc proferret : *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo
da gloriam.* Regij uerò milites(quod mirêre) ſolùm duodeſexaginta occiſi,centum triginta
uulnerati:hos inter nōnulli,dum tormentis potirentur,fœdè ambuſti,quòd magiſter tor-
mentorum,uiſo extremo diſcrimine,dolio pulueris nitrati ignē iniecerit:quo ipſe unà in-
terijt.Horum nomina,ni pigeret,poſſem referre:ſed breuitatis habenda eſt ratio.Equi 38.
cæſi,65.ſaucij ac læſi.Reperta apud pleroſq; omnes Germanos,uarij generis uincula, no
ſtris ligandis parata,quæ ipſorummet brachia ſenſerunt.Ita illud uerè dictū à Solomone:
Parari equum ad pugnæ diem,ſed Dei eſſe uictoriam. Illud immanius,confectas ab illis
fuiſſe glandes ueneñatas,quæ ſurſum è tormētis breuioribus(quæ duo fuêre)eiectæ,mor
tem illis adferrent,quoſcunq; earum ſcintillæ attingerent. Faſtum porrò illorum,& ante
uictoriam triumphum,illud arguebat,quū ſui generis uicinos præmonerent, maturè mi-
grarent aliò cum precioſa quaq; ſuppellectile,ne quid hoſtile à milite experirentur: quo-
rum dictis quidam oppidani territi,ſua Grudzadzum,alij aliò auehebant. Quinetiam in
ipſo procinctu,alter præbibens alteri,hic tres, quinq; ille, alius decem Polonos uinctos,
uir uxori,miles amicæ,adducturum ſe promittebat, & pro uno capone pingui tres ſe ca-
ptiuos daturum ſpondebat.Præter hæc,urbe exituri, ſpectatores alloquebantur, eos ipſi
quoq; comitarentur ad pugnam breuem quidem,ſed longæ,opimæq́; prædæ:(pertrectu-
ros ſe ultra Derſzauiam opinati)uel ſaltem extra urbem opperirentur reduces cum ſpo-
lijs Polonicis atq; Vngaricis.(ita paucitas noſtrorū deſpecta ab illis fuit) Stabat ergo po-
pulus in montibus belli euentum expectans. Primum,eumq́; certum,irati numinis ciui-
tati nuntium carnifex attuliſſe dicitur. Non credita res diu,mutilis curſim carnificem ſe-

quentibus,fidē meruit: & poſſe abs Rege uinci ſuperbos ſubiectos,ut antè Lanſcorona, Grebinum:ita Derſzauia declarauit. Conſtans fama eſt, paulo minùs ſexcentis mulieribus Dantiſcanis hòc prelium uiduitatem,non paucioribus reor orbitatē attuliſſe. Cumq; Colonienſis in urbem anhelus refugiſſet,hiſce illas cum eo uerbis expoſtulaſſe: Redde nobis,ſceleſte,uiros:redde filios,redde cognatos,quos tu non eduxiſti, ſed ſeduxiſti: uicturos,ſi intra portas ſe continuiſſent.Is Zborouio denuntiaſſe fertur,ſe de integro fortunam belli experturum,ſumptis ſecū urbis clauibus,ſi ſuperetur,uictori tradendis. Quod an credam ambigo,quum tanta ſit ciuium conſternatio,tantus mulierū et natis orborum parentum dolor atq; plāgor.Addere animos poſſunt Danica,ciuitatumq; maritimarum auxilia. Et Gedanenſes quidem ita attriti ſunt,die,menſeq; eodem,ſed anni alterius,quo Stephanus Batorius,primùm ex Hungaria Cracouiam (quæ Regum ſedes eſt)ingreſſus, regnum iniјt. Afflicti autem,non ob ſolam diu meditatam rebellionem,(non enim temerè urbem ſuam magno ſumptu & ſtudio,muris,propugnaculisqúe aliquot annos firmabant)ſed etiam propter tetra de bono Rege, regnoq; ipſius, à quo Gedanum alitur,ſcriptis prodita mendacia,& in ipſa urbe iactata in Regem conuitia:quum Regi,qualis qualis eſt,nefas ſit maledicere:crimen,de altero falſum dicere.Adeò infœlix prælium,tantum terrorem permultis incuſsit,ut clàm cum ijs quæ facilè auferri poſſunt,emigrent ex urbe, (metum illis aduētu in Pruſsiam fortunati,animoſiq; Regis,quotidie augente) nec ulturi ignominiam,ad tympani,aucto ſtipendio,trium dierum pulſum,dare nomen militiæ aliâ lege quiſquam uoluerit,quàm ne pugnatum foràs educatur.Ii miſſum ad ſe à Zborouio cum literis tubicinem,quibus eos ad deponendam rebellionem,cuius pœnas luiſſent,inuitabat,interemerunt. Quibus Zborouius iratus,per obſcurum quendam libertate donatum captiuum,denuntiari iuſsit,ſe 50.ex illuſtrioribus captiuis, in ipſorum conſpectu palis infixurum,ni ſibi parricidas traderent. Ad hæc illi,ab irato ſuis peccatis Deo ſe punitos eſſe confeſsi,tradituros ſe homicidas reſcripſerunt, & ad colloquium cum Imperatore & Ioanne Koſtka,Voiuoda Sendomirienſi,ſe admitti petierunt.

Habuit Zborouius,Gneſnenſis Caſtellanus,non plures milites 2027. Prima equeſtris centuria,ipſiuſmet erat:altera,Andreæ Fierlei,Caſtellani Lublinenſis: tertia, Oſſolinij Krzeſſouienſis Præfecti: quarta,Kaſanouij: quinta,Nicolai Goſtonski: ſexta,Adami Balinij:ſeptima,Zebrzydouij:octaua,Leſniouolſcij:nona,Gnieuoſij. Stanislai Iordani 50.ſolùm equites fuêre.Ex uoluntarijs,Ioannes Zamoyſcius, Procancellarius, 37. Hieronymus Goſtonskius, 10.Stanislaus Przyienskius, 16.ex aulicis autem regijs,Ioannes Tencinius Comes,Caſtellanus Voynicenſis, 50.equites habuit.(ſunt Caſtellani,ſecundi à Rege ordinis Senatores:Voiuodæ,quos Palatinos uocamus,primi)Zloſtouius 7.Iacobus Pilchouius totidem,Malicius,5. Bielawskius,4. Procopius Pieniazek, eques Maltenſis, 6.Hungari 40.quorum cognomina ignota mihi ſunt:nota uirtus & fortitudo. Hi omnes,num.1132.haſtas prelongas,ſcuta,breues ſclopos,& gladios duplices gerebant. Huſſarorum nomen habent.Velites 215.fuerunt:quibus,præter acinaces, uenabula, arcus,loricæ,arma ſunt:100.Struſsij,Præfecti Bratislauienſis:50.Tenruki:30. Scythæ Regij: totidem Andreæ Comitis Gorkani, Caſtellani Miedzyrzecenſis: 5.Andreæ Karchowskij.Hos appellant Koſakos:equites celerrimi. Regios Stanislaus Gizitzki etiam tum(opinor)ducebat,miles celeberrimus.Pedites uerò Regij,generis Hungarici & Slauonici,ſtupendæ audaciæ atq; agilitatis,600:Haiduci patrio ſermone uocati: imperatoris,30:Fierlei,100:è quibus 50.oppidi defenſio iniuncta erat.Tormenta campeſtria duò tantùm:his multò minora,Haken Germanis dicta,27. Contrà,Gedanenſium cohortes pedeſtres ſex fuerunt.Quæ erat imperatoris,uiri cætera egregij, ni operam ſuam rebellibus nauaſſet,600.uiros complectebatur:centurionis Kleuneri,500:Lemkæ,600:Eſterreicheri,600:Rauſawi,500:Vetſteinij,300: Equites mercenarij,400: ciuiles totidem.At ciuium numerus,omnibus quaſi ad certam uictoriā cupidè ruentibus,confeſsione captiuorum,uel 8.uel 10000.ſuperabat. Vt enim diues opum,ita populoſa eſt ciuitas Gedanenſis:cuius portu nullus alius in Oceano Germanico nobilior:aqua profunda,muris et aggere præalto,ita munita,ut inexpugnabilis eſſe uideatur.Si igitur 8.tãtùm millia oppidanorum,ad excutiendum iugum Regium egreſſorum poſuerimus,numerus omniū militū 12000.minus 100.efficit:ſi duobus plus,(nam captiui uariant) 14.ſunt millia.12.igitur uiri unum militem Regium fugiebant.Hæ fuerūt Gedanenſium copiæ,ſanè magnæ: quibus freti,Magiſtratui,toti Pruſsiæ diuinitus dato,reſiſtere uoluerunt:nolle ſe unctum Dei oſculari,quem ille præ cæteris ſeptē competitoribus delegit,oſtenderunt.Regē prudentē,pium,clementem,quē alij omnes reuerentur & amant,ſoli infœliciter oppugnauerunt:&(quod illi moleſtiſsimū eſt)à ferendo Ruſsis cōtra Tartaros auxilio,qui eodē tempore in Ruſsiā irruerāt,auocauerūt:cuius cauſa,ut æquior eſt,ita fortuna ſuperior futura.

AD LECTOREM GERmanum.

NE, quæſo, crebra Germanorum hac in clade mentione offendare,Lector: aliter enim hiſtoria ſcribi non potuit. Gedanenſes Germani ſunt: miles quoque illorum, Germanus fuit,Scotis,Vaſconibus,Danis (uti accepi) admiſtis. Quos cùm Deus uictores eſſe noluerit,cur me id deſcripſiſſe ægrè fers? Non alius euentus expectandus illis fuit,qui Apoſtolici præcepti de Rege honorando,& obedientia magiſtratui præſtanda obliti,Regem Poloniæ(ad quem,ſucceſſoresque eius, annis abhinc 123.unà cum cæteris Pruſsis,metu Cruciferorum Teuthonici ordinis, tranſierunt) non modò non honorauerunt,ſed apertè oppugnauerunt:quàm proſperè,docuit te hiſtoria:nullo(ita me Deus amet) Germanorum odio ſcripta:ſed ut res geſta etiam ad poſteros tranſmitteretur. Quòd uerò Gedanenſes,nunc hoſtes,nunc rebelles appello: ſequor in eo prudentiſsimi Regis mei,Senatuſq́ue,nobilitate approbante,ſententiam. Et ſanè manifeſta eſt rebellio,eductis copijs,cum Domino totius Pruſsiæ bellò cōtendere:qui,cùm coronaretur,leges & priuilegia æqua omnium, ſe ſeruaturum,religioſa promiſsione teſtatus eſt,idemq́; pòſt Torunij in comitijs confirmauit. Negant illi quidem uerbis rebellionem eſſe:ſed res ipſa non aliud declarat. Defenſio hæc dici non poteſt,cùm Rex iuratus uim non faceret,ſed damnatos ob contumaciam,uiris,opibus,muris confiſos,aduerſum ſe ruentes reprimeret atque caſtigaret:à quo neceſſaria,non armis extorquenda,ſed ſupplici ſubmiſsione,conditionumq́ue ſatis tolerabilium, miſſa omni diffidentia, acceptione,impetranda erant. Ita tot mala, quæ poſtea ſenſêre, euitaſſent, ſua omnia,quibus exuti ſunt,quæq́; nunc confracta iacent atque uaſtata,ſalua habuiſſent. Quos,cùm hæc ſecundò,æquitatem Regiam omnibus oſtenſurus,in lucem ederem, Illuſtriſsimi Principes Germaniæ,per legatos,Regi offenſo,certis conditionibus,tanto ſtudio reconciliabant, ut magna iam pacis,deditionisque ſpes eſſe uideretur: quorum conatus adiuuet Emanuel noſter, Princeps & auctor pacis inter Deum & homines. Sed nec illud ignores, Lector,Io.Colonienſem,belli huius impulſorem, pœnas iam 24. Auguſti in prælio ad Laternam maritimam, unà cum ſuis multis, dediſſe: ubi & noſtri, (quæ fortuna belli eſt) effuſa ex urbe turba,non pauci oppreſsi ſunt. Vale,12. Nouembr. quo die horrendus Cometa,maiorum prænuncius malorum, emicuit. Anno 1577.

IOACHIMI BIELSCII SATYRA IN QVENDAM DANTISCANVM, QVI LEVIBVS AC INEPTIS SVIS quibuſdam Germanicis rhythmis multa nefaria de Rege & Regno Poloniæ ſcribere,& per Germaniam ubiq; ſpargere impudenter auſus eſt: Anno Domini 1577.

LVSTRIS tempus ad hoc actis iam pœnè duobus,
Omne mihi ſtudium placidis incumbere Muſis:
Nec quenquam ſatyra proſcindere mens erat acri,
Aut mea Paſquilli defigere carmina ſaxo.
Primus eras,qui me candore nitere perenni
Non ſinis,inuitumq́; in prælia peßimè trudis.
Quiſquis ſis,ego te Dantiſcum,latro,uocabo:
Qui ſacrum morſu nomen uiolare canino
Auſus es inuicti Regis, ſæuumq́; uocare,
Quo non Chriſtiad m toto Rex alter in orbe,
Vel pietate fuit,bello uel maior & armis.
Dignus quis furca pedibus ſuſpenſus ab alta,
Aut nigros paſcas coruos,aut ſectus acuto
Carnificum ferro,canibus ſis eſca cruentis:
Auſus Teuthonicas paßim tam fœda per urbes
Plurima de noſtra mendacia ſpargere gente:
Tanquam cum Turcis iam conſpirauerit,& iam
Chriſtiad m multis fraudi ſit Lachia regnis.
O execrandum ſcelus,exitioq́; piandum,
Dantiſcæ plebis: quæ nedum oblita prioris
Eſt fidei,& Regi proprio parere recuſat:
Verùm non dubitat magnum quoq; ſtringere nomen,
Atq; apud externas falsò traducere gentes.
Tu tamen hos laudas,nec adhuc periuria demens
Illorum celare potes,laudemq́; merentur
Hæc aliquam gentis ſceleratæ triſtia facta.
Certè Dantiſci digni ſunt laude rebelles:
Certè Dantiſci iuſtè fecêre rebelles:
Qui ſacram rupere fidem,qui neſcio quali
Pro patria,falſa pro libertate ſuorum,
Pro laribus patrijs mortem perferre cruentam
Haud ueriti,Domino ſeſe oppoſuêre ſuperbi?
Vrbs quaſi ſola foret Prußis hæc libera:cùm ſint
Complures aliæ, queis nedum iura piorum
Integra ſeruauit regum pius ille:ſed auxit
Elbingis etiam noua,uicinisq́; Torunis.
O cæcos homines: ô indulgentia Diuûm:
Hæccine Dij patiuntur agi? nec fulmine miſſo

Hos ſæuos trudant in Tartara fura Gigantes?
Qui ſtrauere trucem Enceladum,uaſtoq; Typheo
Pelion & Pindum,magnæ quoq; molis Olympum,
Atq; Oſſam excuſſere manu. Quæ barbara tellus,
Quæ ferat hos,& non ſubitò confundat hiatu?
Et Sol ſit placidus tam iuſto crimine læſus,
Et non ſacrilega currum diuertat ab urbe?
Quamq; Thyeſteæ crudelia fercula menſæ
Periuri eſſe putet delicta minora Gedani?
Ad cœnam & lautæ noſtros conuiuia menſæ
Inuitâs?aderunt illi non multa rogati.
Vos modò Dantiſci ad ueſtras uenientibus ædes
Hoſpitibus uultum læti exhibeatis amicum.
Quiſq; dapes ſecum tulerint,guſtate uiciſsim.
Verùm ſalſa uidebuntur:læſumq; palatum
Morderi multo fruſtrà dicetis aceto.
Et choreas ducent,dederint ubi cornua lætos
Rauca ſonos:quales choreas? Dantiſce uidebis,
Cùm magno pacem nequicquam optaueris emptam.
Nam præ lætitia ſalient ſic acriter illi,
Ediderint ut quot ſaltus,tot ueſtra ſub undas
Voluantur Stygias capita à ceruice reuulſa.
Vinum uelle tuis apponere dicis aduſtum
Hoſpitibus.rectè: potus placet ille Polonis:
Sed quoties bibitur,miſerè tractabitur hoſpes,
Nec propria ſemper reſidebit tutus in æde,
Cuſtodes quos tu poſuiſti in limine primo.
Nec te Sauromatæ generoſi,Cerberæ,curant,
Tergeminis nigram rapias ut dentibus offam,
Et totidem triſtem latratum faucibus edas.
Inuenietur enim Alcides qui,Cerbere,forti
Comprenſum dextra ſuperas te educat in auras.
Muſica quæ reſonet,quæris,ſub uallibus imis?
Muſica (crede mihi) noſtræ eſt gratiſsima genti,
Quæ Martem accendit,menteſq; in prælia tollit.
Aurea magnanimo donari munera Coſtkæ
Dicis ab irato,ſcriptor ueſane,Gedano?
Ferrea iampridem (fauet illi pectore toto)
Magnanimus (munus pro munere) Coſtka parauit.
Inuictum tactas ductorem. Cauſa fuiſſet
Si melior,poterat melior dux eſſe:ſed illum
Numina iuſta uetant aliquem ſperare triumphum.
Eſto:dogma pium Chriſti profitetur.eundem
Et nos amplexi ſumus,atq; huic fidimus uni.
Veſtibus incingi ſuades fulgentibus auro.
Non opus eſt monitis. mos eſt geſtare Polonis
Intextas auro ueſtes,oſtroq; ſuperbas:
Sed tamen his uictor minimè potietur auarus.
Aſpera multa priùs turpis patiatur oportet,
Anteaquam iratis apibus mel deuoret urſus.
Balnea non curat,patiens eſt ſolis & æſtus
Sarmata:uos ipſi hæc ſtruxiſtis balnea uobis.
Nam neq; nunc primùm Dantiſci fercula nobis
Inſtruitis,quæ uos tandem conſumitis ipſi.
Ferrea iam noſtræ feciſtis uincula genti:
Vos tamen hæc collo tandem ſuſpenſa tuliſtis:
Multaq; ſpem præter damnoſa ſuperbia ueſtram
Corpora pallentem ferro demiſit ad orcum:
Sic ut lamentis,luctu,queruloq; ululatu
Cœlum & inhumani reſonaret regia Ditis,
Tiſiphoneq; fero quatiens uos torua flagello,
Eumenides reliquas in opem defeſſa uocaret
Sanguinea incinctas palla,& ſerpentibus atris.
Non ergo es ueritus tam triſti lædere morſu,
Iratumq; magis Regem,gentemq; Polonam
Reddere iam uictæ genti:quam ſummus ab alto
Puniet elatam faſtu Rex æthere,iuſtis
Puniet (haud dubium eſt) pœnis.hic mœnia Troiæ
Neptuni fabricata manu, hic ingentia quondam
Pergama,Thebanamq; urbem & Carthaginis arces
Eruit: hic cineri dabit, euertetq; ſuperbam
Vrbem Dantiſci ueſtram,ni pectore ab imo
Ipſa ſuum doleat facinus,Regisq; Poloni
Proiecta ante pedes,fateatur humillima culpam.
Rex pius & clemens turbæ miſerebitur ultrò
Inſontis:tamen auctores pro talibus auſis
Supremos ſcelerum mulctabit funere digno.
Et tu,quiſquis eris,iuſtas dabis improbe pœnas,
Accipieſq; tuis æquiſsima præmia ſcriptis
Inſulſis:& erunt hæc multis ciuibus olim,
Et tibi ſacrilegæ exitio conuitia linguæ.

FINIS.

SVPPLEMENTVM DE REBVS GESTIS INTER REGEM POLONIAE, STEPHANVM, ET MAGNVM DVCEM Moſchouiæ: Anno Domini 1579. in Auguſto.

CONSTAT ex lectione hiſtoriarum, inter Polonos & Moſcos, diuturna bella extitiſſe. Dum uel maximè Moſcus Lithuaniæ aliquot principatus & prouincias ſibi uſurpare uoluit. Poloni uerò Iagellonem Magnum Ducem Lithuaniæ, qui Vuenceſlaus dictus, in Regem aſſumpſerunt, Regnum cum Lithuanico principatu coniunctum, & armis Polonorum defenſum. Hoc uidere eſt locupletiſsimè apud Cromerum Hiſtoriographum Polonum. Et licet multis præclaris uictorijs Sigiſmundus primus, Poloniæ Rex de hoſte Moſco potitus eſt: tamen ſub Auguſto Sigiſmundi filio cœpit Dux Moſcorum, ualdè eſſe infeſtus Polonis, & toti Lithuanicæ. Atq; prætendere cœpit ſibi neſcio quod ius in Liuoniam, quæ ante aliquot annos dedit ſe in fidem & clientelam Regis, Regniq́; Poloniæ. Quare occupato Rege Polono: & etiam oſcitante, impetum fecit in Liuoniam, eam eſt depopulatus: arces & oppida multa occupauit. Et deinde in Februario ante annos uiginti, arcem Polosko in Lithuania, minus diligenter munitam obſedit, & per deditionem capit. Paulò pôſt alias arces & ditionem Polocenſem, quæ ſatis ampla eſt in Lithuania accepit. Sic res illi ſucceſſère Moſco fœliciter: quamuis Poloni collectis copijs ſępius unà cum Lithuanijs, uoluerint recuperare amiſſa: ſed hæc non potuêre ſuum ſortiri effectum, ob uarios Reipub. Poloniæ caſus aduerſos. Nimirum propter interregna, cum Sigiſmundus Auguſtus obijt, & Henricus Valeſius electus: Deinde cum Henricus Valeſius inde diſcederet, & Poloni de noua electione ſoliciti, Stephanum Battori, Principem Tranſyluaniæ elegerunt. Quocirca poſtquàm in locum Henrici Valeſij, Stephanus Battori eſt ſuffectus, dedit operam, ut ea quæ ad dignitatem Regni pertinerent, perſequeretur. Et cum iam induciæ cum Moſco propter Lithuaniæ principatum æſtate ſuperiori finiendæ eſſent: haberetq́; Rex Polonus apud ſe Legatos Principis Moſcorum: qui ſatis ſuperbè pro more gentis Legationem ſuam obire uoluerant: exiſtimauit è re totius Regni eſſe, ſi armis aperiret nomen, famamq́; Polonicam, & repeteret poſſeſsiones à Moſco iniuſtè acceptas. Indicitur itaq; bellum aduerſus Moſcum: conſcribitur undiq; à Rege Polono miles, ſiue Polonus, ſiue Germanus, ſiue Hungarus fuerit. Vnde factum eſt, ut à uere uſque ad ipſam æſtatem Rex tantum laboris impenderit: quod expeditione publica facta, exercitum mouerit in ipſo Auguſti menſis principio aduerſus Moſcum: Quod quam illi fortunatum fuerit, ex Edicto Regis quod iuſſit fieri pro re fœliciter geſta aduerſus Moſcum uidere eſt: illud Edictum, ut eſt Cracouiæ typis expreſſum, hîc ſubijciemus.

EDICTVM

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS OB REM BENE, ADuerſus Moſchum geſtam, Anno 1579. 30. Auguſti.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Kijouiæ, Volhyniæ, Podlachiæq́, &c. Princeps Tranſyluaniæ.

Vniuerſis & ſingulis, Reuerendiſsimis, Reuerendis, Magnificis, Generoſis Regni noſtri Conſiliarijs, Dignitarijs, Officialibus, Nobilibus, atq; alijs Ordinibus omnibus ſyncere & fidelibus nobis dilectis gratiam noſtram Regiam. Reuerendiſsimi, Reuerendi, Magnifici, Generoſi ſyncere & fideles nobis dilecti. Quod ſuperioribus proximis omnium Reip. ordinum comitijs decretum fuit, ut bellum hoc anno contra Magnum Moſcorum Ducem adminiſtraremus, curæ nobis pro Regio noſtro munere, noſtroq; in Rempub. ſtudio eſſe ſiuimus: & contractis exercitibus noſtris, comparatoq; aliquo partim contributionum pecunijs, partim (quod contributionum pecuniæ minime ſatisfacerent) alijs rationibus belli apparatu, extrema Iunij die Vilna ad copias noſtras recenſendas luſtrandasq; Suirum diſceſsimus. Quo quidem in loco, multa nos, diligensq; deliberatio tenuit, quorſum nos potiſsimum cum exercitibus noſtris in hoſtem conferremus, quidq; rectiſsime, & quam maxima cum utilitate Reipub. nobis ante omnia, bello aggrediendum eſſet. Rebus uerò omnibus in accuratam conſiderationem uocatis, ex iudicio & Senatorum noſtrórum, & aliorum militarium uirorum, qui nobis aderant, eam tandem in ſententiam deſcendimus, ut primam noſtrorū armorum uim ad Polociam oppugnandam conferri oportere concluderemus: quod quidem ea arx ceruicibus Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ, atq; adeò ipſi ciuitati noſtræ Vilnenſi, nulla alia firmiore munitione interiecta immineret, ex qua nobis in alijs remotioribus Regni locis occupatis, oblata occaſione ſummam non modo Lithuaniæ diripiendæ, ſed Vilnæ etiam adoriendæ facultatem hoſtis habiturus uideretur. Faciendum præterea neceſſariò nobis uiſum eſt, ut cum bellum hoc non modò rerum communis Reipub. recuperandarum cauſa, ſed hoſtem quàm longiſsimè remouendi, grauiusq; coërcendi gratia ſuſceptum habeamus, expeditionibus noſtris in his potiſsimū regionibus maxima anni parte, aut frigoribus grauiſsimis, aut imbribus aſsiduis militiæ infeſtis, tum quoq; ob uaſtitatem difficillimis: propinquiorem aliquam ſedem, & quaſi officinam, quam ipſa Vilna eſſet compararemus, ex qua quidem officina, quàm maximè integrum, recentemq; penitius in ſolum hoſtile ducere militem, & belli inſtrumenta, impedimentaq; minore cum negotio ad res cum celeritate, fœlicitateq; gerendas transferre poſſemus. Quanta enim cum difficultate ac detrimento Vilna illud facturi eſſemus, breui hoc itinere, quò cum exercitu noſtro progreſsi ſumus, magna noſtra cum moleſtia cognouimus. Acceſsit & illud, quod hac arce quā firmiorem, maioremq; hoſtis nullam habet expugnata, de alijs retinendis hoſtem eò magis diffidere, & occupandis militem noſtrum ſperare doceremus. Tantum uerò abfuit, ut nos eò deterreri oportere iudicaremus, quòd locus ille ab omni opere, belliq́ue apparatu firmiſsimus eſſe, perhiberetur: ut hoc potius de principio nobis recentibus militum noſtrorum uiribus, animisq́, quam ijs militiæ diuturnitate afflictis tentandum exiſtimauerimus. Cùm igitur nihil factu potius, utiliusq; iudicatum eſſet, nos factis ab inuocatione opis diuinæ auſpicijs, Suiro primum Illuſtrem Nicolaum Radziuil Palatinum Vilnenſem, cum aliquibus equitum, peditumq; Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum numero, cum Generoſo Gaſparo Bekkieſz Polociam premiſimus itinerum claudendorum cauſa, ne quid à Magno Moſchorum Duce præſidij accederet, quò & ſi maioribus in magna etiam uiæ difficultate itineribus perueniſſet, tamen cum iam ante noſtras ad hoſtem literas miſiſſemus, quibus bellum ei diligenti cum explicatione cauſarum denunciauimus, biduo antequam noſtræ illæ copiæ ad Polociam acceſsiſſent, equitum & peditum aliquid ab hoſte in arcem immiſſum eſt: adhibita uerò à Palatino Vilnenſi, poſteaquàm propinquo ad arcem loco cōſediſſet, ea diligentia eſt, ut poſt nullius ſubſidij hoſtibus acceſsio facta ſit. Nos cum exercitu noſtro & tormentis impedimentisq; bellicis, in ſumma uiarum iniquitate, quam pluuiarum aſsidua magnitudo, & horum agrorum natura effecit, minoribus itineribus ſubſequuti fuimus, interea à copijs noſtris quæ præceſſerant, ar-

ces tres, Koſiana, Kraſne, & Sithno, per excurſionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ ſunt. Vndecima Auguſti die proximè Polociam cum copijs omnibus noſtris mouimus, & propinquo ad mœnia loco caſtrametati ſumus; arcem, ciuitatemqúe tribus locis obſidione cinximus, eademqúe die locis omnibus munitiones, foſſasq; propiùs hoſtem agere iuſsimus. Poſtridie ciuitatem non mediocriter foſsis & aggere, & propugnaculis, & parietibus denſiſsimis, tum quoque præſidio firmam ea maximè de cauſa, quod illo loco nos à propinquiore ad arcem acceſſu prohiberet, incendimus, ac totam paucis horis deleuimus. Tum longius munitionibus noſtris ad ipſas arcis portas promotis, omni conatu in arcem expugnandam incubuimus. Oſtenderat ui ſua præpotens Deus, in manu ſua rerum gerendarum poteſtatem eſſe, & aſsiduas pluuias pluribus diebus ita immiſerat, ut & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur, conſtitit tamen militi noſtro maximis etiam in incommodis ſingularis animorum ad omnia obeunda, tollerandaq; ardor, ſic ut in ſumma pluuiarum iniquitate, altiſsimoqûe luto nihil prætermitterent, quæ ad oppugnandum pertinere poſſent, hoſtibus contra omnes noſtros conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum ui, ita dies, noctéſqúe propugnantibus tanta peruicatia, & flammas à noſtris illatas extinguentibus, & uim omnem depellentibus, ut ſe tormentorum, telorumqúe noſtrorum iniurijs certatim offerent, & ſuccumbentibus alijs alij confertim ſuccederent, oſtenderentq; Moſchos arcium defendendarum ui atque ardore cæteris omnibus gentibus anteceliere. Reſpexit uerò tandem nos ſua benignitate clementiſsimus Deus, conceſsitqúe, ut quæ prima nobis paulò ſerenior dies uiceſima nona Auguſti illuxit, ea incendium à milite noſtro arci illatum ſit, ſumma cum contentione atque diſcrimine, cum ſe miles noſter infoſſas dimittere, & Polottam flumen ſuperare, denique arduum cliuum, cui impoſitum propugnaculum erat ſubire, & manibus materiã ignemqúe inter infeſtiſsima, creberrimaqûe hoſtium tela inferre neceſſe haberent, quod incendium cum uehementius exarſiſſet, & munitionis anterioris, in quo Sclopetariorum domicilium fuit, aditum aliquem patefeciſſet, teneri militum noſtrorum ardor non potuit, quin per ipſam flammam irrumperet, atque hoſtem feriret, à quo tamen cœpto cum propugnatione hoſtili, tum maximè flammæ ui reiectus eſt, paruo cum noſtrorum neque amplius uiginti ſeptem pluribus tamen uulneratis, hoſtium tamen ad ducentorum interitu. Dederat aliquam hoſtis eadem die deditionis ſignificationem, quam non ſeriam fuiſſe animaduerſum fuit, cum nouis ſe munitionibus flammæ altitudine noſtris conſpectum eripiente circumdare deinceps cognitum eſſet. Nulla igitur cum intermiſsione oppugnationis uim omnem adhibendam, nullumqúe hoſti quieſcendi, aut ſe firmius muniendi ſpacium concedendum iudicauimus, poſteroq; die ignem in alias munitionis partes miles in quo equites etiã erant, qui miſſo equo in pedes deſcenderant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars deleta eſſet, & cliuum in quo propugnaculum antea ignè abſumptum erat tenuiſſet, ac inde ad latus hoſtilium foſſarum ac munitionum illa parte deleta tumultuario opere factarum foſſas ac munitiones ducendo præſidiarios circuire ferè cœpiſſet, atque ſic in poteſtate hoſtis eſſet, nos & ſanguini Chriſtiano parcendum, & operam dandam rati, ut arce quam maximè integra cum tormentorum, aliorumq; belli inſtrumentorum apparatu potiremur, quæ hoſtis ipſe ad extremum iniecto igne delere poſſet, facta omnibus uitæ gratia permiſimus, ut qui nobis militare uellent (quorum qui uelint magnus ſanè eſt numerus) fortunas omnes ſuas incolumes conſeruarent, atque ſtipendia noſtra mererent, quibus redeundi in Moſcouiam animus eſſet id nobis permittentibus, atque omnem ſecuritatem præſtantibus facerent. Palatini, Baſilius Iuanouicz Mikolinski Telakowski, Demetrius Michalouicz Sczerbati Obolinski, Matthæus Iwanouicz Rzowski, Iwan Hrehorouicz Suſin, Petrus Iuanouicz Volinski, Lukian Tretiakow Rakou filius ſcriba, qui partim præfuêre, partim in arce fuêre cum ſe ſponte dedere, ac gratiæ noſtræ permittere nolent, captos in cuſtodijs habemus, & arcem ipſam præſidio noſtro immiſſo iam obtinemus. In qua quidem arce, qui eam defendiſſent, & arma tuliſſent, ultra ſex millia fuiſſe compertum eſt. Noſtri cum ingreſsi eſſent, paſsim magnam cadauerum inſepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarij, globorumq; tantam uim deprælienderunt, quanta in arce aliqua Chriſtiani orbis his rebus inſtructiſsima poſſet reperiri. Quos quidem rei geſtæ ſucceſſus, ut imprimis ad Deum præpotentem referimus, ita illi ſumma animi pietate agimus gratias, ac ſync. & fid. ueſtras hortamur, ut eaſdem pro bene geſta re publica agant ſimul etiam comprecentur, ut quæ gerenda ſuperſunt, quæq; in hoſtem hunc deinceps etiam ſuſcipiemus itidem clementiſsimè fortunare dignetur. Quod illum pro ſua benignitate, & cauſæ quæ hæc nobis arma induit bonitate facturum confidimus. Nos

quidem

quidem ad res pro communi Repub. gerendas, omne animi ſtudium, curam, laborem, operam, ſanguinem, adeoque uitam noſtram cupide ſemper, prompteque afferemus. Datum ex arce noſtra Polocenſi die ultima menſis Auguſti. Anno Domini 1 5 7 9. Regni uerò noſtri anno 4.

STEPHANVS REX ſſzt.

Ex hoc Edicto uidere eſt, quam fauſta & fortunater fuerit hæc prima Regis Poloni expeditio, quæ hanc inclementiſsimè anni tempore ſuſcepta fuerat: Nam intemperies tanta aëris & pluuiæ continuæ uidebantur prænuntiare infœlicem, & irritam fore illam expeditionem: At Regis ſtrenua uirtus, hæc corám impedimenta ſuperauit, præterque ſpem & opinionem hoſtis caſtra metatus eſt ante arcem Polosko: qua, ut ſupra dictum, capta non ſubſtitit, donec totam illam prouinciam recuperaret. Magna uis iumentorum & equorum ob pabuli defectum, & corruptam annonam propter pluuias periјt: nihilominus Rex non conquieuit, donec quod uolebat, perficeret. Nam hac arce Polosko ſic fœliciter capta, progreditur ulterius, & diuiſo exercitu, Polonorum, Hungarorum, Lithuanorum, alias arces obſidet, capitque partim ui, partim deditione. Lithuani miro ſtratagemate arcem Turowla cœperunt, dum ſcilicet unam partem arcis uerſus planitiem ſitam defendit hoſtis: milites aliquot Lithuani collem noctu conſcendunt, & ingreſsi aliquot per foramen, qua tormenta eiaculantur, clamant, impetum faciunt in Moſcos, per ſcalas alij aſcendunt: & ſic illa arce potiti. Sokol arx tertia, quæ accipiter Latinè dici poteſt, fortiſsima & bene munita, obſeſſa fuit à Polonis, quibus præeſt imperator Milecius, uir ſummus, animoſus, & gloria maiorum clarus, Podoliæ Palatinus: hæc defendebatur à bellicoſis uiris Moſchouitis, qui tam uiriliter repugnarant, ut non ſine utriuſque gentis & Polonorum & Moſcorum clade capta ſit: ferunt enim ad tria millia Moſcorum ibi interfecta. Atque iſtud eſt feritatis & immanitatis barbaræ indicium, quod Moſcouitæ quotieſcunque Germanum militem capere poterant, tum illum dilaniatum & diſſectum, ac puluere bombardico infarctum, ita extra arcis mœnia eiaculabantur: ut odium ſuum in gentem Germanicam re ipſa teſtarentur. Inter dedititios captus eſt præfectus militum Fedor Vuaſſelouicius Seremiczius, qui erat ipſi Magno Duci Moſcorum ob ſuam fortitudinem pergratus & amabilis: cuius uiri iacturam grauiter tulit Magnus Dux. Milecius cum Polonorum exercitu, ne quid deeſſet, ad perfectum uictoriç triumphum, caſtra mouet, & grauiter iudicat arcem unam reſiduam eſſe, quæ niſi capiatur: futurum ſit, ut perpetuis incurſionibus Plocenſis agere recuperatus infeſtetur. Eſt autem arx illa Suſa, in ſumma planitie & paluſtri loco poſita: cuius acceſſus eſt perdifficilis ob profundas paludes. Tamen cum obſeſsi uiderunt Polonum Imperatorem nihil remittere de ſua diligentia, lapſi animis: tandem ſe dedunt, & ueniunt in poteſtatem Polonorum, certis legibus & conditionibus preſcriptis. Vbi arx illa Suſa tradita fuit, ibique magna uis tormentorum & commeatus bellici inuentus fuiſſet: de conſilio Regis arx illa deturbata & euerſa, ne & hoſti amplius eſſet utilis: neûe in ea ſeruanda à Polono multum conſumeretur. Sunt poſtea ab exercitu Regio aliquot arces captæ & euerſæ: ueluti Kraſno, Sithno, & Koſiani: id quod prudenter à Polono factum, ne tot arcibus muniendis, uires exercitus diminuere cogeretur. Itaque rebus ſic perbenè & laudabiliter, Dei auſpicio, peractis, Rex diſpoſuit in hybernis militem cùm equites, tum pedites. Et deinde indicit Comitia Regni, ut incœptum bellum cum hoſte potenti: ad ſalutem totius Regni perficiat. Celebrata ſunt Comitia Kalendis Decembris, ubi ab omnibus Ordinibus aſſenſum eſt, ut Rex fortunã belli ſequatur, & occaſionem datam recipiendi omnia amiſſa à maioribus arripiat, ratioque nerui bellici, tam tributisque alio pacto Regi eſt conceſſa. Sic ſperatur quod in Februario anni iſtius, & toto hoc anno perget Rex Polonus aduerſus Moſcum: Quod utinam fœlix, fauſtumque ſit, ad ſalutem & incolumitatem illius potentiſſimi Regni, quod eſt Germaniæ maceria & propugnaculum aduerſus feros hoſtes & barbaros. Amen.

EDICTVM

EDICTVM REGIVM SVIRENSE AD MILITES.

EX QVO CAVSAE SVSCEPTI IN MAGNVM Moſcouiæ Ducem belli cognoſcentur.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS *ob captam Polotiam.*

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONtra Moſcum geſtarum narratio.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, & Princeps Tranſyluaniæ, exercitus ſui cuiuſcūq; nationis, atq; ordinis militibus. Etſi tanta & tam nota omnibus iniuriarum magnitudo eſt, quas Magnus Moſcouię Dux Regno noſtrò Poloniæ, Magnoq; Lithuaniæ Ducatui adhuc attulit, ut arma hæc, in quibus hoc tempore uerſamur, ſera potius cūctis, quam uel præpropera, uel non ſatis iuſta cuiquam uiſum iri arbitremur: tamen cum ſtudiū noſtrum ſatis expleri non poſsit, quo deſideramus, ut quæ ſuſcipimus gerimuſqúe, cum æquitate iuſtitiaq; nos ſuſcepiſſe, ij penitius intelligant, ad quos cauſa quæq; attinere uideatur: faciendum nobis hoc in bello exiſtimauimus, ut exercitus noſtri, cum eos non tantùm ex Regni noſtri Poloniæ, Magniq; Ducatus Lithuaniæ, uerumetiam Hungarię & Germaniæ, alijsq; nationibus exteris compoſitos habeamus: certius uel recentiora cognoſcant, quę inter nos, poſteaquàm Regni huius noſtri Principatum gerendum ſuſcepiſſemus, & Magnum Moſcorum Ducem interceſsiſſent: quæ quidem iſtiuſmodi ſunt, ut facilè pateat, nihil à nobis prætermiſſum eſſe, quod ad Principis Chriſtiani officium, ad uitandum Chriſtiani ſanguinis diſcrimen, ad conſtituendum ex æquitate cum eo hoſte cōcordiam, pertinere poſſet: ab illo autem, quæ ſuſcepta, actaq; ſunt, omnia cū hoſtilibus iniurijs coniuncta, & ad arcium, ciuitatum, ditionumq; noſtrarum circumuentionē & detrimentum, noſtriq; nominis dedecus comparata fuiſſe. Nos quidem ſimul ac in Regnum hoc noſtrum perueniſſemus, ut cæteros Principes Chriſtianos, partim ordinum Regni nomine, ita etiam Magnum Moſcouiæ Ducem de acceſsione dignitatis, potentiæq; noſtræ, deq; optima noſtra cum eo etiam pacis conſtituendæ, colendeq; uoluntate, fecimus per internuntios noſtros certiorem. Et dederat uerbis, nonnullam tum ſignificationem, mutuæ uoluntatis atque ſtudij ſui erga nomen, ſanguinemq; Chriſtianum, & literas addidit, quibus ampliori alicui legationi noſtræ ſecuritatē accommodabat, & peculiari epiſtola, quæ etiamnum noſtra in poteſtate eſt, confirmabat, ſe imperaſſe ſuis, ut dum mutuo inter nos per legatos res agerētur, ab omni iniuria, maleficioq; in noſtros ſe abſtinerent, expoſcens ut eadem ad noſtros mandata daremus. Etſi uerò tam callidè hęc ſimulare non enim poſſet, quin ſe etiam tum proderet, uerbis in nomen noſtrum ualdè iniurioſis, infeſtus illius erga nos animus, tamen cum eo ſe uſq; tantum iactaturam eius eſſe ſuperbiam, in poſterum uerò illum ad mentem meliorem, & publicæ pacis, & ſuorum ſalutis curam aliquam reuocatum iri exiſtimaremus: habita à nobis eius literarum confirmationi fides eſt: pro qua quidem fiducia, & mandata noſtris dedimus, ut cum Moſcis inducias diligenter conſeruarent, & ad ipſum Moſcouiæ Ducem, Legatos quam ampliſsimos, Magnificum Stanislaum Kryski Maſouiæ, Palatinum, Nicolaum Sapiha, Palatinū Minſcenſem, ac Theodorum Skumin, Curiæ noſtræ Lithuaniæ Theſaurarium, miſimus. Quæ dum à nobis fiunt, ille uiolata promiſsi fide (qua nos inducti, tantùm abeſt, ut ab eo, dum noſtri ad illum Legati proficiſcerentur, hoſtile aliquid pertimeſcendum putaremus, ut tuta nobis atque amica omnia polliceremur) ſubitò nulla, aut renuntiatione induciarū, aut belli denunciatione adhibita, cum exercitu ipſe, adeoq; unà filius natu maior Liuoniam inuaſit, ac fraude potiſsimum, & conſpiratione adductis in poteſtatem ſubditis noſtris, in libertatem, liberos, coniuges, uitam, ac ſanguinem Chriſtianorum hominum crudeliſsimè flamma, ferroq; graſſatus eſt: arcibus nōnullis ditionis noſtræ, dum extremis in finibus Regni noſtri neceſſariò uerſamur, inſidioſè occupatis: quo tempore, quæ illius in trucidandis per acerbiſsimos cruciatus captiuis truculentia, quæ flagitioſa in uexandis honeſtiſsimis, nobiliſsimisq; fœminis turpitudo, quàm inexplebilis in hauriendo ſanguine Chriſtiano ſitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, commemorari ſatis non poteſt: & qui ſu-

perſunt

Perſunt crudelitati,& modis aliquibus ſe ex illa acerbitate liberarunt, ſatis iſta teſtantur. Acceſſerant iam tum Oratores noſtri ad ipſos Moſcouiæ fines, cum inexpectatum de his Moſci cœptis accipiunt nuntium,quo quidem permoti, ad fines Moſcouiæ ſubſiſtunt: noſq; faciunt de uiolata pace,de qua literis ſuis Magnus Moſcouiæ Dux nobis confirmauerat,diligenter certiores.Etſi uerò ab illo hæc fieri indignißimè perſpiceremus, tamē adducti,ſtudio conſulendi Chriſtiano ſanguini,atq; hæc ſine maiori Chriſtianarū utrinq; prouinciarum uaſtitate atq; incendio ad tranquillitatem & pacem reuocandi: mandata noſtris Oratoribus dedimus,ut ſe nihilominus ad ipſum Magnum Moſcouiæ Ducē conferre pergerent,& penitius,quis illi pacis nobiſcum colendæ ſenſus eſſet,explorarent:ablatas uerò à Moſco eo tempore res,contra literarum fidem,ut repeterent, & quæ ſubditis noſtris ab illo calamitas proximè allata eſſet:eā modis omnibus ſarciri poſtularent. Quid tum uero? cùm perueniſſent Oratores noſtri,ac Moſcus agere cum illis per homines certos ſuos cœpiſſet,ſubitò ad omnem ſuperbiam,atq; animi impotentiam deſcendit. Liuoniam non modò ab omni pacificatione,uerumetiam mentione facienda excluſit:nos,dignitatemq; noſtrā Regiam,ijs uerbis atq; ſcriptis,à quibus non modò Principem uirum, eumqúe Chriſtianum,uerum quemuis etiam cuiuſuis ordinis abhorrere quàm maximè decet,acerbè uiolauit,in Regnum noſtrum Poloniæ, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum ius ſibi arrogauit,idq; uanißimis modis aſſeruit, dum à Pruſſo nunquam inter mortales cognito aut nato(quem Octauij Cæſaris fratrem,generis uerò ſui authorem fuiſſe cōtendit)orſus,ab eo ſe eſſe propaginem quartamdecimam ſignificauit:quibus quidem generis ſui uanißimis deliramentis,ſibi ius perquā abſurdè in uniuerſum Poloniæ Regnum, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum,aliaſq; Prouincias uendicare inſtituit. Ac hæc omnia, cum poſt multas,uariaſq; actiones,noſtrorum Oratorum, cum Conſiliarijs Magni Moſcouiæ Ducis:quos eam ad rem deſignarat,de certa induciarum ratione conueniſſet, noſtriq; pro eo ac utrinq; cōuenerat,ſuas de eo literas perſcripſiſſent:& Magno Moſchouiæ Duci tradidiſſent:ille ſuas,quas è conuerſo daret,non(ut facere pa[illegible]erat)ad ſimilitudinem literarum earum,quas Oratores noſtri obtuliſſent,ueritatemq; mutuæ inter Legatos noſtros,eiuſq; Conſiliarios conuentionis:ſed ad arbitrium,libidinemq; ſuam ita perſcripſit, ut inducias ad Liuoniam pertinere nollet,quinimò non modò eam ſibi cum Curlandiæ Ducatu,uerumetiam quicquid nobis uſq; ad Pruſsiæ fines ditionum eſt:(intereſt autem ipſius Lithuaniæ pars)credi à nobis oportere ſignificaret:quas ſuas literas ita perſcriptas, cùm in eas iuſiurandum dediſſet,noſtris Oratoribus per uim ſuperbè obtruſit. Qua de re cùm nos Oratores noſtri ante ſuum è Moſcouia diſceſſum,facerēt certiores,ad Magnum Moſcouiæ Ducem,ex aulicis noſtris,internuntium miſimus,Nobilem Petrum Harabur dam,iterata cum teſtificatione propenſionis noſtræ,colendæ cum eo pacis atque concordiæ,idq; rei Chriſtianæ conſulendi cauſa,qua quidem in teſtificatione luculenter oſtendimus,ſi commune,idemq; utriuſq; noſtrum iuramentum eſſe deberet, communem eo iuramento inter nos atq; omnes prouincias noſtras pacem comprehendi oportere. Neq; enim honeſtati atq; rationi congruere,ſi iuſiurandum,de pace inter duos ſuſceptum,bellum quacunq; de prouincia inter eos ipſos conſequatur; quodq; ſanctißimum concordiæ uinculum ſit,in eo locus hoſtilitati relinquatur. Conuenire præterea nobis,tanquam Principibus Chriſtianis,nos ut dictis,factiſq; omnibus; ita maximè religioſæ iſti iuriſiurandi affirmationi,conſtantiam adhibere. Curandum igitur eſſe,ut ne qua inter nos fidei,rectæq; factorum noſtrorum conſcientiæ,uis afferatur. Quæ noſtra æquitatis,optimiq; ſtudij plena cohortatio,tantum abeſt ut ponderis aliquid apud Moſcum habuerit; ut internuntium noſtrum, poſteaquàm admiſiſſet,audiſſetq;,à ſe longè remouerit, & in modum captiui diu inuitum retinuerit:cumqúe ſuos ad nos Legatos miſiſſet,in Liuonia mißis iam ad nos Legatis ſuis; arces noſtras, ac ſigillatim Vendam bis oppugnauerit: quod cùm per inſignem faceret iniuriam; effectum Dei præpotentis beneficio eſt,ut & exercitus ille,à noſtris copijs,cum ad eas Suetica auxilia acceſsiſſent, deletus ſit,& in poteſtatem noſtram tormenta,aliaq; quibus noſtra oppugnabat,cuncta peruenerint. Sub id ipſum tempus Legatos Moſchicos ad nos Cracouiam,in ipſum Regni noſtri quaſi domicilium atque ſedem admiſimus,cum eò tùm loco,permagna propè undique gentium Chriſtianarum,frequētia hominum uerſaretur,Legati externorum Regum; Principum; atque Nationum adeſſent: eorum in òculis, cùm eos audiendi cauſa,ad nos in Senatum noſtrum perhonorificè, ut fieri inter Principes par eſt,introduci curaſſemus,à faſtu ſuo, noſtræq; indignitatis contemptione orſi,ad explicanda,quæ haberent mandata,nulla cohortatione ſe paſsi ſunt adduci:quòd à Magno ſuo Duce præſcriptum ſibi eſſe ſignificarent,ne quæ apud nos uerba facerent,niſi nos ante,quę à nobis ſuperbè atq; ad derogandum dignitati noſtræ,in quodam genere habendi ſibi honoris flagitarent,pręſtitiſſemus.

Quod

Quod cùm nobis minimè committendum iudicaſſemus, neq; illi à faſtuoſa pertinacia ſe deduci ſinerent, etſi iterum atq; iterum ab illis, ut dicerent, cõtenderetur, indictis rebus è Senatu noſtro, atq; adeò Cracouia diſceſſerunt, atq; ita re ulla non modo nõ confecta, ſed ne affecta quidem, dictiue ab ijs cœpta, permiſimus ut ſe in Moſcouiam referrent. Quæ omnia, ut perſpicuè teſtantur, quale noſtrum extiterit ſuſcipiendæ cum hoſte illo concordiæ, pacisq; ſtudium, quod conſulendi ſanguini ac tranquillitati Chriſtianæ deſiderium, ita oſtendunt planiſsimè, Magnum Moſcouiæ Ducem eò potiſsimum incumbere, hoc agere, huc omnes ſenſus, conatusq; ſuos conferre, ut nobiſcum hoſtilibus iniurijs perpetuò diſsideat: & cùm ditionibus noſtris, tum nomini, amplitudiniq; noſtræ modis omnibus derogatum uelit. Miſit ad nos poſtea per nuntium ſuum literas, quibus à nobis poſtulat, ut in ea induciarum uerba, quæ citra Oratorum noſtrorum aſſenſionem perſcripta oſtendimus, iuſiurandum daremus, Legatis ſuis redeundi ad ſe poteſtas fieret, & ſi uiſum nobis eſſet, Oratores ad ſe iterum mitteremus, qui de Liuonia ſecum agerent. Quam autem & ab æquitate, & ab officio, dignitateq; noſtra alienum ſit, ad ea nos iureiurando deſcendere, quibus nõ modo aſſenſum nullum unquam accommodauimus, ſed de quibus nos cogitationem aliquam ſuſcipere non oportere intelligimus, quis nõ perſpiciat? Qui enim nos eius crudelitati Liuoniam, Curlandiæ Ducatum, ditionesq; alias noſtras, quæ Lithuanici iuris intermediæ inter Liuoniam & Pruſsiæ fines ſunt, permittere poſsimus, quæ nobis pro Regio noſtro Sacramento, quod in noſtra Regni inauguratione uerbis ſolennibus dedimus, omni fide, cura, conatu tuenda, & ab aliena poteſtate, uitæ etiam noſtræ diſcrimine defendenda intelligimus? quod quidem officium noſtrum, ut nobis antiquiſsimum, commendatiſsimumq; ſemper fuit, ita alienæ ab eo uoluntatis ſignificationem nullam unquam dedimus, neq; de ea Oratores noſtri quicquam polliceri potuerũt, atq; adeò conſtat, minimè pollicitos eſſe. Nam quæ illi in uerba cautionis ſuæ de inducijs perſcriptæ iurarũt, ea ab omni iſtiuſmodi conceſsione longè remota ſunt. Quæ uerò non modò pacis inter Principes feriendæ, ſed inter priuatos etiam conuentionis alicuius ineundæ ratio, quę uis, quæ neceſsitudo eſſe poſsit, ubi res alterius non modò nulla conſenſio, uoluntasq;, ſed ne quidem ſuſcepta aliqua cogitatio accedat? non utrinq; uoluntatibus ad conſenſionem adductis, & literis non tantum ſententiarum, ſed propè uerborum omnium ſimilitudine perſcriptis, negotium adminiſtretur? Quod quidẽ ita adminiſtrari, & ſolere, & oportere, hunc ipſum hoſtem noſtrum fugere haudquaquam poteſt, ut non iuris, æquitatisq; memorem, at ea tantum recordantem, quę in ſanciendis inducijs, & pace ferienda, inter Sereniſsimos Prædeceſſores noſtros, atq; eius maiores, adeoq; cum illo ipſo, ante hac ſuſcepta atq; uſurpata fuerunt. Neq; uerò minus, quàm ſuperiora illa & hoc iniquum eſt, quod Magnus Moſcouiæ Dux, nos in literarum ſuarũ uerba iurare uoluit. Quæ quidem literæ, etſi ex uoluntate atq; conſenſione utriuſq; noſtrum, ac literis Oratorum noſtrorum congruenter ſcriptæ fuiſſent, tamen ut ille in cautionis ſuæ formulam iuraſſet, ita nos in noſtram iurare conueniret: tantùm abeſt, ut à nobis in eas literas iuſiurandum rectè poſsit exigere, quæ ab ipſo pro arbitratu ſuo perſcriptæ, ab animi noſtri ſententia, mandatisq;, noſtris, & Legatorum noſtrorum aſſenſu, plurimũ diſsident. Quæ omnia quàm plena iniuriæ, doliq; fuerint, quis non facillimè perſpiciat? cuius quidem doli ſtudia, ex eo ſe etiam oſtendere, quod quæ cõmunicata, geſta, actaq; inter Oratores noſtros, & eos, quibus agendi cũ noſtris Moſcouiæ Dux negotium dederat, quæq; ab ipſo Duce conſtituta fuerant: Legati eius, cùm ad nos Cracouiam ueniſſent, profiteri atq; explicare minimè uoluerunt. Ad has uerò omnes fraudum technas, mox armata uis, apertæq; iniuriæ acceſſerunt, cùm non modo Liuoniam aſsiduis direptionibus ac bello infeſtam habere Moſcouiæ Dux non deſineret, uerumetiam in finibus Vitepſcenſibus, in ipſa Magni Ducatus Lithuaniæ ditione, propugnaculum nuper collocaret, ac per ſuos rei militaris Præfectos: illis etiam locis, ſubditos noſtros trucidaret, alios crudeliſsimè diriperet, ſe denique maximis delectibus habitis, magis, magisq; contra nos armaret: qua quidem de re, cùm non modò ad nos Illuſtris Curlandiæ Ducis, & Rigenſium, ſimul etiam noſtrorum in Liuonia præſidiariorum, quotidiani nuntij ac literæ peruenirent: ſed ſumma etiam imploratio opis, defenſionisq; noſtræ accederet, nullo modo debuit, potuitq; belli adminiſtratio diutius à nobis differri. Proinde iuſtiſsimis iſtis, grauiſsimisq; cauſis adducti, repudiandas, minimeq; iuramento noſtro confirmandas Moſci literas, de inducijs ab ipſo arbitratu ſuo perſcriptas nobis eſſe iudicauimus: quinimò ipſas in Moſcouiã ad Magnum Ducem, expoſitis quibus id faceremus de cauſis, per internuntium noſtrum remiſimus, ac hoſti illi bellum iuſtum, legitimumq; indiximus, cùm iam tum ille maximas cõtra nos copias ad Pleſcouiam coactas haberet. Quod ad Oratores attinet, quos remitti poſtulauit: etſi qui neque literas, quibus fidem legationis ſuæ facerent, nobis reddiderint, neque

ullam

ullam legationis partem explicârint, exploratorum potiùs, quàm Oratorum loco haberi à nobis meritò potuiſſent, tamen quod Oratoribus noſtris in Moſchouia ſignificatum intellexiſſemus, Legatos eos ad nos miſſum iri, nihil illis in omni genere, & honoris habendi, & laucia conferendi ullo loco ditionum noſtrarum deeſſe ſiuimus, permiſimusq́, ut quod facere obſtinauerant, nullis rebus apud nos expoſitis, ſe in Moſchouiam referrent. Quod uerò poſtulabat, ut noſtros Oratores, qui de Liuonia agerent, iureiurando priùs in eius literas de inducijs dato, iterum ad ſe mitteremus: non perſpicimus, quid agi de Liuonia per Oratores poſsit, ſi antè iurati in eius conditiones (quod expoſcit) non tantùm de Liuonia atque Curlandia, uerùm etiam parte noſtrarum Lithuaniæ ditionum, quæ mediæ Curlandiam ac Pruſsiam dirimunt, decederemus. Minimè igitur nobis committendum eſſe intelligimus, ut noua legatione, nihil aliud, quàm Prouinciarum noſtrarum iacturam, ac nominis noſtri indignitatem aliquam incurramus. Intelligi atque adeò cerni arbitramur, quale noſtrum fuerit ſtudium, uitandi omnem Chriſtiani ſanguinis profuſionem, quod noſtrum pacis, tranquillitatisq́ deſiderium, pro quo quidem nos, ijs rationibus, quæ ſuprà expoſitæ ſunt: experiri pacis conciliationem cum hoſte illo contendimus, atque omnia indignitatum genera, quæ Maieſtati noſtræ Regiæ ab Magno Moſchorum Duce allatæ eſſent, libenter tranquillitati publicæ atque ſaluti, ſanguini, fortunisq́ hominum Chriſtianorum condonauimus: uerùm his noſtris omnibus ſtudijs ad concordiam, pacemq́ propenſis, tantum abeſt, ut quidquam ab eo æqui, boniq́ conſecuti ſimus, ut ille hoc magis effrenatæ ſuperbiæ atque impotentiæ animi ſui indulſerit, & quæ ad contumeliam noſtram, noſtriq́ Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ detrimentum pertinere poſſent, ſuſceperit. Cui quidem rei, ut modũ aliquando finemq́ ſponte ſua facturum illum deſperemus, facit inueterata iam, perpetuaq́ eius cum Sereniſsimis prædeceſſoribus noſtris ſimili genere agendi ratio, quam quidem ex ea iniuria æſtimare licebit, qua Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſsimum prædeceſſorem noſtrum affecit, cùm miſſos ad ſe ex ordine Senatorio ſplendidos Oratores Palatinum Inouladislauienſem, & Caſtellanum Samogitienſem contumelioſè tractauit, & modis indigniſsimis contra gentium iura uiolauit, hominem Nobilem ex Sereniſsimi prædeceſſoris noſtri aulicis ſpoliauit, & cùm res quaſdam precioſiores inſpiciendi cauſa accepiſſet, ſuperbè retinuit, mercatoribus qui unà ueniſſent, magnam mercium uim eripuit, equos in Oratorum illorum conſpectu productos ferro diſſecari curauit: à qua indignitate uindicanda, cùm Diuum illum anteceſſorem noſtrum mors (quæ breui ſubſecuta eſt) excluſiſſet, nos per Oratores noſtros poſtulauimus, ut iniurias eas id temporis illatas, ſarcire ſtuderet, cui quidem poſtulationi noſtræ, nullum animus eius, iniuriæ pertinaciſsimus, reliquit omninò locum. Quid illa, quæ Sereniſsimo anteceſſori noſtro Henrico Regi per literas de pace utrinque retinenda promiſerat? & contempta promiſsi fide, non ita multò poſt capta Pernauia, alijsq́ Liuoniæ arcibus in poteſtatem ſuam redactis uiolauit? Qua quidem fidei uanitate, maiores etiam eius erga Sereniſsimos prædeceſſores noſtros propè omnes uſos eſſe perſpicimus. Neque enim obſcura eſt plurium, qui iſta uerè memoriæ prodidêre conſenſio, & maiorum iſtius Ducis Moſchouiæ literis, quæ in tabulario Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ ſeruantur, comprobari poteſt, quàm ſæpè Magni Moſchorum Duces Sereniſsimis Poloniæ Regibus, pace ſuſcepta, ac iuriſiurandi Religione ſancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros, nominiq́ Chriſtiano infeſtos populos bella regentibus fidem impiè fregerint, pacta omnia uiolauerint, & redintegrato bello, uel à neceſſaria prædeceſſores noſtros contra Ethnicos defenſione, uel pulcherrimis pro Republ. Chriſtiana cœptis reuocârint, & obſiſtere ſuis iniurijs coëgerint. Quorum maiorum in dictis, factisq́ in conſtantiam, fraudem & inſidias, hic Ioannes Baſilij filius, hoſtis noſter, non modò omnem in ſe admiſit, uerùm etiam auxit, idq́ tum maximè egit, cum literis miſsis ad Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſsimum anteceſſorem noſtrum, de ſecuritate Oratoribus prǣſtanda, qui ad ſe de pace concilianda mitterentur ſcriptis, ſubitò Polotiam inuaſit, occupauitq́, conſimili fraude ergo nos uſus, cùm poſteaquàm nobis fiduciam pacis attuliſſet, repentè Liuoniam armis oppugnauit, & tamen nos, Regnum noſtrum Poloniæ, Magnum Lithuaniæ Ducatum à defenſione eius prouinciæ excludere inſtituit. Quandoquidem igitur ſpes nulla nos tenere ampliùs poteſt, ad mentem, fidemq́ meliorem Magnum Moſchorum Ducem ſe unquam recepturum eſſe, quinimò iniurias ueteres, recentioresq́ nouis quotidie magis, magisq́ accumulet, certæ pacis fiduciam nullam afferat, omnia ad nos circumueniendum, derogandumq́ cùm nomini, tum ditionibus noſtris ſuſcipiat, nos adhibitis, atq́ adeò conſumptis omnibus ſtudijs noſtris, quibus fida atq́ æqua inter nos pax conciliari, & rei, ſanguiniq́ Chriſtiano conſuli poſſet, expleto iam omni officio Regis Chri-

ſtiani,hanc rem & Deo præpotenti,oculis hæc ſuis iuſtiſsimis aſpicienti, & legitimæ uin-
dicationi permittendam iudicamus. Quo nomine remiſsis illis inſidioſis induciarum li-
teris,bellum iuſtum,legitimumꝗ,Ioanni Baſilij filio, Magno Moſchorum Duci denun-
ciauimus:quo bello multiplicem nobis, cùm ab ipſo Magno Moſchorum Duce uerbis,
literisꝗ, tum ab eius Legatis factam contumeliam, allatasꝗ ſubditis noſtris acerbiſsi-
mas multis iam annis iniurias, & detrimenta omnia,quæ Regnum noſtrum, Magnusꝗ
Lithuaniæ Ducatus accepit,armis propulſare & uindicare in animo habemus. Vt uerò
perſpicuum ſit omnibus,nos ad eorum,qui Magno Moſchorum Duci parent,hominum
Chriſtianorum calamitatem, aut ſanguinis profuſionem minimè ferri,declaramus nos i-
ta armis noſtris moderaturos eſſe, ut ne ijs(quanta maxima cura ac ſtudio caueri poterit)
quiſquam uioletur, qui non aut in præſidijs, aut acie ſuo periculo propugnandas hoſtis
noſtri partes ſuſceperit.Nam ut ab uno Magno Duce cauſas omnes,quibus in arma hæc
impellimur,profectas eſſe intelligimus,ab uno nos honorem, dignitatemꝗ noſtram op-
pugnari,ac prouincias noſtras illius unius libidine appeti ac ſitiri perſpicimus:ita in uno
illo uindicare omnia, unius refrænata audacia, graſſandiꝗ atrocitate, in poſterum tran-
quillitati publicæ, paciꝗ Chriſtianæ (ſi fieri ulla ratione poſſet) conſulere deſideramus.
Quæ cùm ita ſint, ſpe uel potiùs fiducia magna ſumus, & DEVM OPTIMVM MAXI-
MVM, quod bellum grauiſsimis, iuſtiſsimisꝗ, atque adeò perneceſſarijs de cauſis iniui-
mus,nobis,exercitibus noſtris, ac Reipublicæ uniuerſæ,quam obtinemus, benè & fœli-
citer fortunaturum eſſe, & Principes Chriſtianos, adeoꝗ omnes homines, qui iſta acci-
pient,facilè arbitraturos nos ad bellum hoc permagnum non temerè,neque ulla profun-
dendi ſanguinem Chriſtianum (cui prodeſſe,conſulere, cauere ſemper ſtuduimus)cupi-
ditate ferri, ſed ad ea hoſtilibus tot temporum per ſummam atrocitatem, crudelitatemꝗ
exercitis iniurijs impelli,noſtra dignitate,& Regni noſtri,Magniꝗ Lithuaniæ Ducatus,
cæterarumꝗ prouinciarum noſtrarum ſtatu, & ſubditorum noſtrorum ſalute, fortunis,
uita, ſanguine, quem hoſtis ille truculentiſsimus iam nimium diu immaniter hauſit,ne-
ceſſariò commoueri, conſilio,iudicioꝗ omnium Regni noſtri,Magniꝗ Lithuaniæ Du-
catus ordinum Duci, digniꝗ nos fidam, ſtabilemꝗ tranquillitatem, & publicam inter
populos Chriſtiani nominis pacem, concordiamꝗ ſpectare. Quæ quidem belli noſtri
cauſæ, quæꝗ animi, conſilijꝗ noſtri ratio, etſi de militum noſtrorum ſtudijs alacritate,
fortitudine, fide, nobis dubitationem nullam relinquit:hortamur tamen,ut animum ad
res noſtro ductu in hoſtem hunc noſtrum gerendas magnum, fortemꝗ adferant,exiſti-
mentꝗ,& gloriæ,& fœlicitatis ſummam in eo potiſsimùm uerſari,ſi pro tam iuſta,hone-
ſtaꝗ cauſa dimicetur:ſubditi noſtri diuturnas, grauesꝗ iniurias hoſtiles,uel à ſe,uel ciui-
bus ſuis adhûc perpeſſas, hoc tempore pro more, uirtute, rebusꝗ geſtis maiorum ſuo-
rum,& uindicandas, & in omne tempus ſibi depellendas ſtatuant; extranei pro uicino-
rum ſalute,ſuam in diſcrimen uocare, fortiſsimeꝗ armis contendere pulcherrimum, ne-
ceſsitudini, quæ uicino ad uicinum eſt conuenientiſsimum, & delere proximi parietis
incendium, ſuæ, ſuorumꝗ ſecuritati utile exiſtiment: omnes ſibi tam iuſto in bello ſum-
ma fortium factorum ſtudia eſſe adhibenda iudicent:quorum hoc maior laus atque glo-
ria quemque conſequetur,quò in grauiore hoc,maioreꝗ bello contra crudelem uniuer-
ſi prope generis humani hoſtem nobiſcum uerſabitur. Nos profectò cuiuſque militum
noſtrorum uirtutem,fidem, operam,conatum in omni genere præclarè factorum,ea be-
neuolentia,gratia, munificentia proſequemur, ut neminem geſtæ abs ſe fortiter rei pœ-
niteat,omnes intelligant,nos cuiuſque induſtriæ, fidei,fortitudini ſua præmia,ornamen-
taꝗ libenter tribuiſſe. Suiri die duodecima Iulij. ANNO DOMINI,

M. D. LXXIX. REGNI uerò noſtri An-

no QVARTO.

RERVM

RERVM POST CAPTAM POLOCIAM CONTRA Moſchum geſtarum narratio.

CApta Polotia, & iam ante in uicino arcibus tribus, Coſiana, Craſna, & Sitna deletis, tres omninò arces, Turoulia, Socolum, & Suſſa in Polocenſi ditione hoſtiles ſupererant, quas hoſti relinquere, neq; ex belli ſuſcepti conſilio, neque dignitate ſua, neque rei abs ſe geſtæ fortuna Rex eſſe iudicauit. Turoulia quatuor ſupra Polotiam arcem milliaribus, ad Dhunam flumen, quo loco illud Turoulia amnis illabitur, ſita eſt, ſic ut duorum amnium confluxu maxima parte compræhendatur, quaq; in continentem patet, inter utriuſque præterlabentis fluuij ripas, lacum tranſuerſum, tanquam obicem, obiectum habeat. Quod inter Polocenſem arcem, atque inter Vlam, Vitepſcium, aliasq; arces & ciuitates, altius in Dhunæ ripis ſitas, quæ ſemper in poteſtate Regum Poloniæ retentæ ſunt, media Turoulia intereſſet, facilè à Regijs caſtris ad Polotiam poſitis, commeatum excluſit, qui commodè ex locis ſuperioribus poterat importari: quæ res non mediocriter in exercitu annonæ charitatem, atq; adeò inopiam auxerat. Qua de cauſa, circumſeſſa primùm Polotia, Franciſcus, Zucus à Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi, tentandæ certis cum copijs per celeritatem rei cauſa ad arcem Turouliam miſſus eſt. Verùm quod & præſidio firmo, & defenſioni diligenter intentè locus teneretur, & pauca, minoraqúe belli tormenta Zucus ſecum traxerat, effici, ex ſententia nihil potuit. Socolam ab arce Polocenſi quinque milliaribus ea uia diſtantem, quæ Septentrionem uerſùs rectiſsima Pleſcouiam ducit, duorum itidem concurrentium fluminum, Dryſſæ & Niſciæ, complexus continet: ea in arce præter uetus præſidium, quod tuendi Polotiam aditus cauſa firmum ſemper inerat, Theodorus Baſilij F. Seremetus, & Boriſſus Baſilij F. Seinus, Andreas Pelecius, Michaël Georgij F. Lycus Baſilius Criuoborſius Palatini, clari cum propinquitate Moſchouię Ducis, alij tum rebus anteà geſtis omnes copiarum Præfecti, cum Magno Moſchouiticæ nobilitatis ac ſclopetariorum numero conſederant, poſteaquam ſe ab aditu Polocenſis arcis, primùm à Palatino Vilnenſi obſeſsis itineribus, mox ipſa obſidione Regia excluſos eſſe intelligerent. Acceſſerat hûc etiam Georgius Bullahacus cum duobus millibus ſclopetariorum, partim Dunenſium, partim Volienſium, qui ad Dhunæ & Volhiæ fontium paludes ob perpetuas cum Tartaris dimicationes, cęteris belli uſu ac iaculandi peritia facilè præſtant. Quod hi omnes magno diſcrimine noſtrorum ex propinquo caſtris imminerent, dum oppugnatur Polotia, Lithuanicæ quædam copiæ primùm, Ioanne Voliminſcio, deinde Chriſtophoro Radiuilo, qui in Lithuania Regi à poculis eſt, dimicādi ſtudio Socolā uſq; excurrunt: ſed quod hoſtis arce & munitionibus prope arcem extructis, aut propinquo tormentis ſuis ſpacio in tuto ſe teneret, uelitationibus tantùm, nonnullis utrinque deſideratis, res geſta eſt. Vtramque arcem Rex occupata Polotia iuſtis copijs oppugnandam ratus, Nicolaum Mielecium Podoliæ Palatinum, ſummum copiarum Polonicarum Præfectum, cum equitatu Polonico ſtipendia merente, cumqúe peditatu Polonorum, ac Germanorum cohortibus Socolam mouere, Vngarorum copias Turouliam accedere iubet: ipſe ut medio loco omnem in partem, caſumq; intentus eſſe poſſet, motis trans Polotiam caſtris, ijsq; ſecundùm flumen Dhunam metatis (quòd priſtinum caſtrorum locum, obſidioni quidem opportunum, cùm ad cingendum maxima ex parte arcem, tum ad prompta munitionibus omnibus, ex quibus miles oppugnabat, auxilia afferendum, aſsidui imbres iam antè iniquiſsimum, & ualdè quàm cœnoſum effecerant) ad Polotiam permanet, curatq; quod ad arcem Polocenſem, qua munitiones aut flamma conflagrant, aut tormentis uerberatæ uitium fecerant, inſtaurandum pertineret, ſimul etiam arci Palatinum præfecit Nicolaum Derohoſtaiſcium, in quem iam antè, Regno primùm inito, non inani omine ius, nomenqúe eius Magiſtratus contulerat: hunc ipſe in poſſeſsionem mittit, pręſidium iuſtum imponit, & quibus circùm locis miles finibus tuendis rectè collocetur, conſtituit: templi etiam, quod monumentum diuinæ ad uictoriam opis eſſet, ædificationem decernit. Intereà dum quę opus erant ad Socolæ, & Turouliæ oppugnationem expediuntur, & miles uaſa colligit, uiſum eſt Palatino Vilnenſi, de Turoulia leuioribus copijs experiri, & quid hoſtibus in recenti conſternatione fiduciæ eſſet tentare. Mittitur cum aliquo numero equitum expeditiorum armaturæ leuioris, quos Coſacos nominant, Conſtantinus Lucomſcius Vlenſis Præfectus, quem Turoulienſes præſidiarij conſpicati, cùm pauor maiorem, quàm pro numero militum ſpeciem copiarum obieciſſet, exercitum uniuerſum adeſſe rati, per auerſam portam ſe properè omnes eijciunt, ac fuga euadunt, Palatinis ſuis deſertis: qui cùm arcem ſibi non deferendam putarent, ac ſoli in ea permanerēt, ad quar-

tam Septembris diem cum arce & belli apparatu ac commeatu omni Regiam in poteſtatem peruenerunt. Arci ita occupatæ miles ille, qui cœperat, præſidio relinquitur. Is dum inter ligneas munitiones ac domos tæda ædificatas indiligenter ignem habet, tormentisq; maioribus gratulationis & lætitiæ cauſa iaculatur, temerè incendio cauſam prębuit: quod ſublatum paucis pòſt diebus, quàm capta eſſet, arcem deleuit, ut non minore celeritate, quam occupauerat, Turouliam miles amiſerit. Quod quidem hoc iniquiore animo à Rege acceptum eſt, quò præſidio hoſtili Suſſam etiam tum obtinenti, Turoulia noſtræ poteſtatis facta, omnem ſubſidij aditum & commeatus accipiendi ſpem, certiùs eripere potuiſſet. Interea rerum Palatinus Podoliæ Socolam (à qua Dunenſes cohortes fama aduentantis exercitus permoti contra imperium Præfectorum, ut eſt genus illud militum leue, & inſolens diſciplinæ, iam antè in Moſchouiam redierant) cum copijs progreditur, & Driſſam flumen imbribus proximis admodùm redundans ponte ſubitario opere effecto, tranſmittit, hoſte quod facere in procliui erat, nihil repugnante, qui in aduerſa ripa ocioſè tantùm inequitans, inani metus faciendi ſtudio, clarè ut exauditi à noſtris facilè poſſent, ſubindè inter ſe ſciſcitabantur, adeſſent apud ſe Aſtraconorum, adeſſent Caſanorum copiæ, quas alter adeſſe magna itidem uoce reſpondebat. Flumine ſuperato Palatinus nulla cum mora propiùs hoſtem mouet. Quà acceſſerat inter utrumq; flumen non ita magno ab arce interuallo ſylua eſt, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditatui imperat, ut munitiones, in quibus uerſarentur, & tormenta dirigerent, foſſa atq; aggere ſubitò efficiant: quas Poloni ſecundũ Niſſam, Germani iuxta Driſſam ita ad arcem perducunt, ut cùm iuſto iam ab ea ſpacio abeſſent, tranſuerſæ ab Niſsia Dryſſam, itidemq; ab Dryſsia Niſſam uerſùs promouerentur, atq; opera utriuſq; nationis committerentur: ultra Niſsiam amnem minorem, quà promptum hoſti effugium patebat, Ioannes Zabaraſius Palatinus Braſlauienſis conſiſtere & curare iubetur. Munitionibus perfectis, ac tormentis, ut uiſum erat, collocatis, cùm iam tũ in ueſperum dies uergeret, qui tormenta adminiſtrant, periclitari rem globis candentibus inſtituunt, tribus tantũ in hoſtiles ditiones perlatis, cùm alij alijs locis periculum incendij afferrent, & ijs reſtinguendis hoſtis detineretur, tertius eo loco, quo naſcens primùm fumus, mox flamma ab hoſte non facilè potuit depræhendi, uires cœpit. Ab hoc incendium ortum, cùm magnam hoſtilium munitionum partem ſubitò complexum eſſet, hoſti ſummam defenſionis deſperationem attulit. Quocirca ut perditis, trepidisq; rebus, & flamma ſe iam longiùs, latiusq; fundente, pars magna hoſtiũ globo temerè facto, porta, quæ Meridiem uerſùs ad Niſſam unà patebat, confertim erumpunt: quibus ex proximis munitionibus Poloni impigrè occurrunt, & obſiſtunt. Perducitur eodem properè ſigno ſublato Germanorum ſclopetariorum cohors: ſic hoſtis in arcem, flammamq; reijcitur, quem dum noſtri magna ui premunt, ſe atq; ſigna portæ, arciq; inferunt. Dabat mox hoſtis intra arcem deſperatis rebus magnas cùm armis, tum uerbis dicendi ſignificationes, quas cùm miles Germanicus Rusſicę linguæ neſciens, præterea Polocenſis præſidij crudelitate, qua immaniſsima in captiuos omnes, ac potiſsimùm Germanos fuerant, irritati, minimè acciperet, cædemq; acerrimè miſceret, ille deſperata ſalute totis uiribus contrà dimicat, quæq; ſupra portam cuſtodiæ erant, cataractam è turri portæ imminentem in irrumpentes deijciunt, ſic noſtros receptu alios, alios aditu, ſubſidioq; excludunt. Atrox inde utrinq; pugna fuit, æquata utrorumq; deſperatione ob incendij uim, quòd undiq; ſe circumfuderat, ac pluribus locis dimicantes inter ſe pari interitu uicti ac uincentis extinguebat. Ad dexteram arcis partem per munitiones oſtium fuit, ad quod qui noſtrorum errando perlati ſunt, integri euaſêre. Intereà foris milites, quanta ui maxima poſſunt cataractam moliuntur, atq; opere magno perſtringunt, patefacta uia, qui noſtrorum ſupererant, ſaucij prope omnes atq; ambuſti, pariter cum hoſte erumpunt, inferunt ſe integri alij prædæ ex ipſa flamma rapiendæ cauſa. Pars magna hoſtium aut in munitiones, aut ſtationes Germanorum incidit, qui omnes per iram militarem, & linguæ ignorantiam interfecti ſunt, in his Boriſſus Seinus, Andreas Palecius, Michaël Lycus, Baſilius Criuoborſcius Palatini cecidêre. Quibus in Polonorum poteſtatem peruenire contigit, pleriq; omnes, cùm qui aliquo aut munere, aut numero fuiſſent, pro ſe quiſq; nomẽ ederet ſuum, facilè apud linguæ intelligentes ſeruati ſunt, ac captiui habentur: quorum in numero Seremetus eſt, ut rerum geſtarum fama, ita & corporis ſpecie, uultuq;, & animi, ſermonisq; cultu cæteris præſtantior, & Meſoiadus Dunenſium aliquot cohortium Præfectus, qui poſt militum etiam ſuorum diſceſſum, cum cæteris præſidiarijs in arce permanſerat. Arx ipſa cùm iam incendio occurri non poſſet, conflagrauit. Hoſtium ad quatuor millia cæſa, quos ex lectiſsimo, & quidem prætoriano milite Magni Ducis fuiſſe, etſi ex captiuis cognitum eſt, tamen etiam ex ipſa corporum ſtratorum forma, & proceritate, animisq; perditis in

rebus

rebus adhibitis, tum prædæ ratione potuit intelligi. In qua quidem præda maior, & pecuniæ, & ueſtis pręcioſæ, & aliorum ornamentorum numerus fuit, quàm ut gregarij militis fuiſſe uideri poſſet. Captiuorum ea multitudo eſt, ut & penes præfectos copiarum permulti ſint, & Polonorum militum propè ſint nulli, qui in poteſtate non ſingulos, alij plures habeant. Suſſæ oppugnatione, quàm ſuſcipere difficilem & ſpacioſi lacus, & paluſtria circum loca, & Autumni ipſius tempeſtas reddıtura erant, temereq́ militem iam antè maximis incommodis affectum nouis periculis obijcere, Regi uiſum non eſt: cùm potentiſsimùm arcem eam, penitiùs Lithuaniam uerſùs ſitam, & ab omni ſuorum ſubſidio, & commeatus conſequendi poteſtate excluſam, (ut uis nulla adhiberetur) ſpontè dedituram ſeſe non dubitanter exiſtimaret. Itaque præſidia tantùm militum ſtipendariorum circumquaque in ſtatuis diſponit, quæ Moſchos ab aditu ad Suſſanos arcerent. Neque fefellit ea Regem exiſtimatio: nam & ipſe Moſchouiæ Dux, diffidens Suſſam amiſſa Polotia retineri poſſe, ſexta primùm, tùm iterùm decima ſeptima Septembris die, mandata ad Petrum Theodori F. Coliceum, Palatinum Suſſenſem ac præſidiarios omnes dederat, ut templi imaginibus & libris, omniq́ apparatu ſacro in terra defoſsis, aut quacunque alia cura adhibita, ne in hoſtium poteſtatem peruenirent, arcem incenderent: bellica tormenta ac puluerem tormentorum omnem igne delerent: tum operam, qua euadere poſſent, diligenter darent, ac ſaluti ſuæ conſulerent. Hæc mandata cùm (quò certiùs perferrentur) perplures nuncios Suſſam miſiſſet, nonnulli eorum in arcem perueniunt: unus à Regio milite interceptus, ad Palatinum Podoliæ cum literis perducitur. Sub idipſum tempus, Palatinus Polocenſis dat Suſſa literas, quibus ſignificat, ſe Polotię cum parte exercitus, à Rege ijs cum mandatis relictum, ut quicquid ea in prouincia hoſtile ſupereſſet, modis omnibus tollere contenderet: Regem ſumma placabilitate, & clementia Principem, quam ſuæ uoluntatis ſignificationem dediſſet: cùm primum Magno Moſchouiæ Duci bellum indiceret, ea in uoluntate etiamnum permanere: eorum, qui Magno Duci parerent, hominum Chriſtianorum cædem, & ſanguinis profuſionem haudquaquam expetere, quinimò illi parcitum ac conſultum uelle: acceptas iniurias in authore ipſo Magno ipſorum Duce uindicandas ſtatuere, niſi uerò eſſent, qui iſtas iniurias ſuo diſcrimine propugnare uellent: quod ut illi ne ſuſcipiant, illorum maximè referre: hortari ſe, arce ſponte ſua potiùs abſcederent, impetrabili uenia & ſalute, quàm uim atque oppugnationem experirentur. Palatinus Podolię Moſchi literas ad Palatinum Suſſenſem, ac præſidiarios, qui dedi arcem poſtularent: illi ſalutem, & rerum, quæ cuiuſq́ eſſent auferendarum poteſtatem, atque in Moſchouiam tutò ſe referendi conceſsionem pacti, arcem cum omni bellico apparatu, commeatuq́ Palatino Plocenſi, militibusq́ à Palatino Podoliæ miſsis, ſexta die Octobris dedunt. Iam antè Philo Kmita Capitaneus Orſanenſis, cui aliquot turmæ equitum, & peditum ſtipendiariorum cohortes, erant in eam rem aſsignatæ, coacta non mediocri finitimis in locis ex nobilitate, alijsq́ incolis militum manu, in Moſchi ditiones excurrit, magnamq́ omnia populando uaſtitatem affert: ad duo millia pagorum incendit, & Smolenſciæ ſuburbijs ambuſtis, magnum ex eo agro hominum, magnum pecudum numerum agit: ſuosq́ nullo detrimento accepto intra fines reducit. Idem non multò pòſt Conſtantinus Oſtrogiæ Dux, cum Michaële Viſniouecio Caſtellano Braslauienſe, & filio Ianuſio Boriſthenem tranſgreſſus facit, expeditiſsimas quaſque Tartarorum, aliorumq́ turmas præmittit, has longè, lateq́ populari, & terrorem, uaſtitatemq́ in hoſtico circumferre iubet, ipſe cum reliquis copijs Czenihouiam progreditur, caſtrisq́ ad arcem metatis, oppugnationem ſuſcipit, ipſaq́ ciuitate incendio deleta, uim omnem arci expugnandæ adhibet, ſed quod ea præſidio firmo, cui nihil ad omnem propugnandi apparatum deeſſet, teneretur: acerrimeq́ locum Moſchi defenderent, in caſtris paucæ peditum cohortes eſſent, afflictæ maximis tempeſtatum iniurijs, miſſa obſidione, uicina circum loca omnia diripit, totaq́ Siuerienſi ditione uaſtata, ac populationibus ad Starodubam, Radohoſtiam, ac Podczpouiam uſque, per leuiores equitum turmas factis, præda ingenti acta diſceſsit. Simili ſucceſſu Mecislauienſis pręfectus Iaroslauam oppidum, pagosq́ quàm plurimos euertit. Rex poſteaquam dierum quinquaginta ſpacio, ſex arcibus captis, ad quas Suſſa non ita multò pòſt ſeptima acceſsit, prouinciam omnem Polocenſem mira agrorum fertilitate, magna fluminum opportunitate præditam, octauo decimo pòſt anno, quàm eſſet ab hoſte occupata, bello Reipubl. recuperaſſet, Polotiam præſidijs, fines copijs firmaſſet, decima ſeptima Septembris die, illo de loco diſcedit. Vehementi quidem ſtudio ferebatur, ut cœptum fœlicitatis curſum urgeret, & cùm magna hoſtes locis omnibus conſternatio, ingensq́ pauor teneret, longiùs arma ſua in hoſtiles ditiones proferret. Sed cùm & præteriti temporis iniuriæ, (quibus miles admodùm afflictus, equorum ingens numerus enectus fuerat)

& grauiores Autumni tempeſtates, indies ingraueſcentes, iſti uoluntati,& ſtudio planè repugnarent,omni cura in comitia omnium Reipub. ordinum habenda incumbit,cumque iam antè ex caſtris de ea deliberatione literas ad Regni Senatores dediſſet,rediens in Lithuaniam,ea ad diem uigeſimam ſecundam Nouembris Varſauiæ habitum ire edicit, in quibus conſilia de bello diutiùs adminiſtrando ſuſcipiantur. Dum Vilna Rex ad comitia proficiſcitur,è Moſchouia per nuncium Moſchicum literæ afferuntur,à duobus Legatis Nouogrodiæ Duce Ioanne Theodori F. Mſciſlauienſi, & Mikita Georgij F. Romanouicio Sacharino, ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnenſem, & Euſtachium Volouicium Caſtellanum Trocenſem, Pleſcouiæ die trigeſima octaua Septembris ſcriptæ,hoc omninò argumento Cùm offenſæ duorum ſummorum Principum eò progreſſæ ſint, ut arma uterque ſumpſerit, quibus Poloniæ Rex Polotiam expugnârit, Magnus Moſchouiæ Dux uindicare uiciſsim id factum in animo habuerit:ſe cum reliqua nobilitate Moſchouitica ad Principis ſui pedes ſe abieciſſe, obſecraſſeq; ut ſanguini Chriſtiano conſultum atque parcitum uellet. Iſtis precibus Principem ſuum reliquiſſe locum,& belli expeditionem repreſsiſſe,nunc mutuo ſtudio ipſis atque alijs Regis Poloniæ Conſiliarijs,apud Regem ſuum elaborandum eſſe, ut ad ſimilem uoluntatem, & ſiſtendi curſus ſui bellici, & pacis cum Magno Moſchouiæ Duce locis omnibus, tam Regni Poloniæ, quàm Magni Ducatus Lithuaniæ, atque etiam Liuoniæ cauſa ſuſcipiendæ adducant:inprimis uerò ab eo impetrent,ut in Regiam ſuam ſe referat,ac copijs ſuis omnibus tam in Lithuaniæ,quàm Liuoniæ finibus imperet, ſe ab omni in Moſchos maleficio,atque iniurijs abſtineant. Hæc eadem Magnum ſuum Ducem diligenter facturum,rediturum ad ſedes ſuas, ſuosq; à ui atque iniuria, cohibiturum. Intereà temporis dandam utrinque operam,ut Principes miſsis inter ſe Oratoribus rem utilem & perneceſſariam pacem ac concordiam ſuſcipiant.In extremo literarum excuſant,cur Baſilius Lopatinſcius, quem Rex ad Magnum Moſchouiæ Ducem ante expeditionem ſuam cum literis miſerat, quibus ſe bellum illi facturũ iuſtum, legitimumq; denunciabat,adhùc in Moſchouia detineatur:promittuntq; ſimul,ut Principũ ſe uterq; ad ſedes ſuas retulerit,ſe operam daturos, ut cum mandatis ſui Principis de pace conciliandà, ad Regem ocyùs remittatur. Sub idem tempus Philo Kmitha, Orſacenſis præfectus ad Regem literas mittit, quas à Palatino Smolenſciano acceperat. Iis Philonem Palatinus certiorem facit, ſe à Magno ſuo Duce mandata accepiſſe,ne quam Regijs finibus atque ditionibus uim aut iniuriam adferat. Monere igitur,ut mutua etiam Philo præſtet:neque permittat,ut ſui fines tranſgreſsi, hoſtile aliquid in Magni Ducis Moſchouiæ ditionibus committant. Allatis,lectiſque utriſque literis Rex omnem eius deliberationem ad Comitia referendam eſſe iudicauit.

EDICTVM DE SVPPLICATIONIBVS, À SERENISſimo Poloniæ Rege Stephano, Vuielicoluco ex Moſchouia miſſum. Die 5. Menſis Septembris. Anno Domini 1580.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniȩ, Magnus Dux Lithuaniȩ,Ruſsiȩ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ,Liuoniæq;, &c. Princeps Tranſyluaniæ, &c.Reuerendiſsimis,Reuerendis,Magnificis, Generoſis,Nobilibus,Famatis,Archiepiſcopis, Epiſcopis,Palatinis,Caſtellanis, Regni noſtri Senatoribus,prȩtereà cuiuſuis ordinis ſubditis noſtris,ſyncerè fidelibus nobis dilectis, gratiam noſtram Regiam,Reuerendiſsimi, Reuerendi,Magnifici,Generoſi,Nobiles,Famati,ſyncerè fideles nobis dilecti. Vtrumq; facimus quàm libenter, ut & ea,quæ decernuntur, communibus Reipub.comitijs geramus,& de rebus à nobis geſtis,ſyncer.& fidelitat. ueſtras faciamus certiores. Cum ſuperioribus proximis Reipub. comitijs placuiſſet,bellum contra Magnum Moſchouiȩ Ducem ſuſceptum continuari, nihil prætermiſimus, quod poſſet ad illud rectè atque ordine adminiſtrandum:& in primis ad exercitus cùm ueteres retinendum, tum nouos conſcribendum pertinere:quibus omnibus,poſtquam ut ad Czaſniciam(quo loco nos,& Ruſſiæ contra iniurias Moſchi præſidio eſſe poſſe: & ad primarias alias atque alias arces hoſtiles peropportunos aditus habituros intelligebamus) certo die conuenirent, edixiſſemus, nos Vilna profecti, eodem ad octauam Iulij menſis diem peruenimus: ac imprimis frequentiore, & Senatorum noſtrorum, & hominum militarium conuentu, de belli admi-

li adminiſtratione, & quò potiſsimùm arma in hoſtem inferremus, ad concilium noſtrum retulimus: in quo & ſi uariæ initiò dictæ ſententiæ fuiſſent, eò tamen deſcenſum poſtea eſt, ut Vielicolucum nobis cum exercitu ante omnia mouendum, eamq; arcem omni conatu oppugnandum concluſerimus: ſecuti quàm maximè, cùm ipſam ſeriem, & quaſi tenorem gerendarum rerum, qui nos ex locis, anno ſuperiore proximo expugnatis, & receptis Vielicolucum uocare & ducere uiſus eſt: tum Ruſsiæ defenſione, quàm uniuerſam eo loci cum exercitu progreſsi, nos ab hoſtili ui tueri poſſe intelligebamus, præterea Lucenſis arcis ſitu, fama, ditionis, amplitudine, ubertate, qua exercitus noſtri ſine ditionum noſtrarum detrimento ali ac ſuſtineri poſſent, opportunitate denique ad ſigna noſtra penitiùs in hoſtilia loca inferendum, eoq; hoſtem ad aliquam prælij dimicationem eliciendum: cæteraq; deinceps ex Vielicoluco faciliùs, promptiusq; adminiſtrandum adducti. Habito igitur exercitus noſtri delectu, ex agro Czaſnicienſi Vitepſcum profecti ſumus: quo in itinere, cùm arces duas hoſtiles, Vieliſium unam, in Dhunæ ripa, Vitepſcio ex ſuperiore fluminis loco oppoſitam, atque alteram Vſuuiatum, quæ ad amnem cognominem in Dhunam fluuium illabentem, & propiùs Lucum uerſùs ferentem, ſita eſt: excluſuras nos tormentorum, & commeatus ad exercitus noſtros ſupportandi commoditate accepiſſemus, & cætero quum ſtudium nobis eſſet Dhunam flumen magis, magisqúe ab hoſte in poteſtatem noſtram uindicandi, quò res maiore celeritate conficeretur, Magnificum Ioannem de Zamoſcie Regni noſtri Cancellarium, & cum ijs copijs, quas hoc in bellum nobis adduxit, & alijs additis Vieliſium oppugnandi cauſa præmiſimus, qua ex arce, cum unius diei oppugnatione præſidium hoſtile fœliciter deieciſſet, nos ea potiti, præmiſsis primo agmine copijs Lithuanicis Vſuuiatum cum exercitu acceſsimus: locumqúe, munitionibus oppugnandi cauſa iam actis, metu potiùs admodò tantùm, quàm ipſa adhibita deditione cœpimus. Inde contractis in itinere copijs omnibus, quas duarum iſtarum arcium oppugnatio diuiſerat, mouimus, ac ſuperata locorum inde ab Czaſnicia incredibili uaſtitudine, itinere ſummo cum labore militum ac ingenti difficultate, quà Vſuuiatum, quà Vieliſium exercitus iuère, per aſsiduas, denſiſsimasqúe ſyluas facto, Vielicolucum progreſsi, ad arcem uigeſimo ſexto Menſis Auguſti die caſtra metati ſumus, quæ in caſtra cùm id temporis Oratores ab Magno Moſchouiæ Duce ad nos ueniſſent, eos nulla interpoſita mora audiuimus. Verùm cùm à nobis contra omnes noſtras rerum gerendarum rationes, contraqúe dignitatem noſtram poſtularent, ut nos in Lithuaniam cum exercitu referremus, negarentq; niſi id ante omnia feciſſemus, ſe per Principis ſui mandata quicquam de ipſa legationis cauſa dicere poſſe: nos repudiata & poſtulationis indignitate, & inſidioſa tergiuerſatione non ceſſandum rati, eundem Ioannem de Zamoſcie Cancellarium, cum copijs ſuis attractis, cæterisqúe, quas ad Vieliſium habuerat, & maxima parte omnis peditatus trans flumen propiùs arcem caſtra alia facere, ibiqúe curare iuſsimus, illaqúe ex parte nulla mora munitionibus, quibus uiſum eſt locis actis, & quo oportebat perductis, ipſis Kalend. Septemb. oppugnationem maiore apparatu ac conatu ſuſcepimus: nihilqúe aut lenitatis, aut terroris prætermiſimus, aut oppugnationis non adhibuimus, quò integra arce potiremur. Verùm cùm & præſidiariorum ſumma loci retinendi pertinacia eſſet, & ultima ſibi expectanda coniuraſſent: & arx non modò loci natura, in edito planiſsimis circum locis, partim intra fluminis Louati, partim intra lacuum complexus ſita: nec tantummodò conſuetis antehâc Moſchis parietum denſiſsimorum contignationibus firma, ſed aggere etiam denſiſsimo ac latiſsimo ex ceſpite extrinſecùs obducto, tum qua flumen, aut lacus non ambiunt: foſſa maiore munitiſsima eſſet, ac omninò Polotiam omni genere firmitatis ſuperaret, ad hæc præſidium ualidum, & Polotiæ, aliarumq; arcium propugnatione, è quibus à nobis anno ſuperiore impetrata ſalute diſceſſerant, exercitatius ineſſet, ut omninò ſine maiore militum noſtrorum interitu, ac diuturniore obſidione, ſi in inſtituto permaneremus, neceſſariò res nobis incendio experienda fuit, quod cum magna militum noſtrorum uirtute, & diſcrimine, primùm ex Vngarorum peditum munitionibus allatum, & hoſte incredibilem in modum reſtinguente ſæpiùs triduum repetitum, atque diutius altum eſſet, ac deinde ex altera etiam parte per militem Polonicum, & attractas illas cohortes aggere ad propugnaculum magis, ad ligneas uſque ſubſtructiones ſuffoſſo, nocte in ante quintam Septembris diem maius conflaretur: præſidium uerò, quò ad igni iam temperari nullo modo poſſet, ab obſtinatione hoſtili non diſcederet, factum eſt, ut & arcem, flamma, & ferrum quicquid propè hominum in arce fuit, per militarem iracundiam, hoſtili illa pertinacia, & acceptis in oppugnatione incommodis, & eorùm, qui Polotia ac cæteris ex arcibus iam antè occupatis impunè dimiſsi fuerant: hunc in locum ad hoſtilia reditu irritatam, quinta iſtius menſis die prima luce deleuerit. Dum hac in oppu-

gnatione uerſati ſumus, Oratores Magni Moſchouiæ Ducis iterum apud nos dicendi poteſtatem ſibi fieri petiuerunt: qua impetrata cum ea exponerent, quę honeſtę nobis & Reipub. paci, & ſarciendis incommodis, quæ ab eo hoſte accepta ſunt, minimè ſatisfacerent, leuioraq; omnia, quàm noſtra dignitas, & iura Reip. paterentur, proponerent: oſtendimus nos ad iſtiuſmodi deſcendere non poſſe: cumq; illi alia mandata ſe hoc tempore non habere dixiſſent, & à nobis peterent, dare ad Magnum ſuum Moſchouiæ Ducem literas liceret, quibus eum de noſtra uoluntate atq; conditionibus redderent certiorem, ne quid prætermiſiſſe uideremur, quod facere ad ſpem iuſtæ, honeſtæq; pacificationis poſſet, & noſtras dedimus ad Moſchum literas, & Oratores dare ſuas permiſimus: ad quas cùm reſponderit, qua uoluntate ſit, certius fortaſſè cognoſcemus.

Nos hæc Sinc. & fide. ueſtras ſcire uoluimus: cumq; ea, quæ adhûc benè, fœliciterq; geſta ſunt, uni Deo grata, cum animi pietate acceptum referamus, parq; ſit, ut illi uolenti, & propitio, & nos, & omnes in Republ. noſtra, ad cuius hæc utilitatem, amplitudinem, laudem imprimis redundant, gratias agamus: hortamur, ſyncer. & fid. ueſtras ad ea omnia gratarum mentium ſtudia, quæ ſupplicationibus, alijsq; rebus, quoties benè geſta eſt res publica, ſuſcipi conſueuerunt. Quemadmodum hîc res porrò adminiſtranda, & hic locus nobis tuendus ſit, de eo hoc tempore cõſilia cœpimus: quæ deinceps è Repub. geri à nobis hoc bello poſſe, uidebuntur: in ijs ſtudium, conſilium, curã, operam omnem noſtram libenter conſumemus. Benè ualeant ſynceritates & fidelitates ueſtræ.

Datum ex Caſtris noſtris ad arcem noſtram Vielicolucum, die 6 Septembris. Anno Domini, 1580. Regni uerò noſtri anno quinto.

STEPHANVS REX ſſzt.

IOANNIS LEVVENCLAII DE MOSCHORVM BELLIS ADVERSVS FINITIMOS GEſtis, ab annis iam LXX. quibus anteà per Europam obſcuri paulatim innotuerunt, Commentarius.

QVando de Ruſſorum (qua appellatione populi omnes magni Moſchorum principis Imperio ſubiecti ueniunt) ſitu, diuerſis Regionibus, ciuitatibus, amplitudine gentis, Religione, moribus & inſtitutis, plerique uiri clariſsimi ſatis multa literis hactenus prodidêre, præſertim illuſtris ille Baro Herbeſtenus, cuius unius commentarij, uel admodum curioſis ſatisfacere poſſunt: operæ nos pretium facturos putauimus, ſi quibus potiſsimùm bellis famam nominis aliquam conſequuti eſſent, una, eademq; perpetua narratione breuiter (quantùm eius fieri poſſet) explicaremus. In hanc cogitationem magno animi ſtudio incumbentibus, uiſum eſt, nequaquam ordiri commemorationem hanc à priſcis illis ſæculis, quibus natio barbara, necdum exteris, ac nobis præſertim ad ſolem Occidentem uergentibus, nota ſatis fuit: ſed à patrum memoria tantùm, qua per Europam clarere cœpit, uix antè uel ipſo nomine cognita. Veteres quidẽ hiſtorias quod attinet, ſcio perantiquis in Annalibus Germanorum reperiri, ueniſſe ad Imp. Cæſ. Henricum IIII Aug. qui tum in urbe Vangionũ Berbetomago (Bormatiam hodie uocant) agebat, Ruſſorum principẽ, declarandæ ſuæ in Auguſtũ obſeruantię cauſa. Verùm ex uarijs indicationibus quantum colligere licet, uidetur hoc intelligendũ potiùs de Ruſsis illis, qui hodie Polonorũ Regi parent, ac noſtro Imperio ſunt uiciniores. Habebant illi tum principẽ peculiarem, qui maieſtatẽ Imperatoris Romani, regnantis ad ſolẽ Occidentem, agnoſceret. Parebant eidẽ Imperatori & Sarmatæ, quos hodie Polonos uocamus: ſed hi paulatim ob noſtrorũ principum ſecordiã, publicaq; diſcidia, quorũ pręcipui auctores erãt pontifices nõ ſacri, ſed exſecrãdi, non à noſtris modò defecerũt: uerumetiã Imperio ſuo finitimas gẽtes, Ruſſos, pleroſq; Scythas, quos hodie Tartaros dicimus, Lithuanos, Samogithios, Maſouios, noſtraq; demũ memoria Boruſſos magna cũ parte Liuoniorũ adiunxerũt. Vtut ſanè res habeat, equidẽ inficiari nolim, eiuſdẽ originis utroſq; Ruſſos eſſe: uerũ illos remotiores parũ cũ noſtris habuiſſe cõmercij crediderim. Gręcis recentiorib. notior hęc fuit natio, quippe quę magnis in Pannoniã, uicinamq; Thraciã irruptionibus plurimũ Conſtantinopolitanis Imperatoribus negocij fecit. Narrãtur hęc prolixè à Zonara, Cedreno, Gre

gora,

gora, cæteriſq; Græcorum annalium ſcriptoribus, quorum nos pleroſq; typis necdum editos,& uidimus, & legimus. Frequens apud illos Roſſorum(ſic enim nuncupant)appellatio reperitur,de uoce Roxolanorũ ueterum(ut quidam perhibent)orta. Et quidem opera Grȩcorum tandem Chriſtianam ad Religionẽ perducti ſunt, in hoc genere poſtremi omnium(ſi Lithuanos,Boruſſos,& Liuonios excipias) Europæ nationũ. Qua de cauſa factum eſt,ut eccleſiæ Græcæ tam in doctrina,quàm religioſis ritibus auctoritatem ſequantur. Ac ueri profectò ſimile fuerit,nationem barbarã,quæ priùs in Thraciam excurrere conſueuiſſet,ob eius regionis opulentiam,ex Chriſtianȩ religionis diſciplina mitiorem factam, priſtinum illud ſtudium uexandi finitimos abieciſſe, præſertim poſtquam à uicinis Scythis ſiue Tartaris grauiter premi cœpiſſet. Propterea nihil admodum memorabile de ipſis proditum monumentis literarum accepimus,ante Caſimiri Sarmatarũ regis imperium, cuius filij natu maiores duo, Ioannes Albertus & Alexander, perpetuas cum Moſchis inimicitias exercuerunt: tertius uerò Sigiſmundus res aduerſus eoſdẽ memoria dignas geſsit, ad quas priuſquàm ueniamus, lubet id Liuoniorum aduerſus Moſchos prælium recenſere, quod paucis annis antè pugnatum incredibili uirtute fuit, nec ſatis hactenus noſtris hominibus explicatum: quando qui Paulo Iouio, & Sigiſmundo Baroni Herbeſteno rem narrarunt,ſuis uſi rationibus,aliter cõmemorarunt,quàm nos apud ipſos Liuonios acceperimus. Velim uerò, lector,non prolixam à me hiſtoriam exſpectes, ſed rerum præcipuarum indicationem breuem: ne commentarij modum excedat narratio,quæ cæteroqui tanta in uarietate plus æquo fortaſsis excreſcet.

Erant elapſi anni à nato ex uirgine Ieſu Chriſto Dei F. 1500. quum obortis ſimultatibus inter Moſchorũ principem,& collegij ſiue ordinis Teuthonici apud Liuonios Ducem,quẽ Magiſtrum militiȩ uocant, tandẽ bellum inchoatum eſt, in quo aliquãdiu nihil admodũ memoria poſteritatis dignũ gerebatur. Erat id temporis dux gentis Baſilius Ioannis F.(dictus anteà Gabrielus)matre Grȩca Sophia Thomæ Palȩologi,clariſsimi principis in Peloponeſo,filia natus. Is quũ Ioanni patri ſucceſsiſſet,ſingulari gloriæ cupiditate flagrabat:& multis ſanè rebus egregia cũ laude geſtis hoc cõſequutus eſt, ut maiorib. ſuis anteferretur. Habebat hoſtẽ in hoc bello,nec uiribus admodũ imparem,& rei militaris ſcientia clarũ. Nam ordini Teuthonico cum imperio, poteſtateq; præerat Gualterus Pletemburgius,equeſtri familia natus apud Occidentales Saxones, quos hodie Beſtualos appellãt,magni uir animi & cõſilij,qui maturè adiũxerat ſibi 72 ciuitates Germaniæ, quæ Saxonico in ſolo ſitæ fœdus inter ſe multò antè pepigerãt, eiq; nomen ab Anſa dederãt,quaſi quȩ perpetuis uelut anſis inter ſe cohȩrerent. Ab his pecuniã in belli ſumptũ, aliaq; neceſſaria largiter accipiebat. Tandem non exſpectandum ratus,ut intra fines ſuos exercitu adducto bellũ Moſchus ingenti cũ agrorum depopulatione, pro gentis immanitate barbara,gereret: ultrò belli ſedem in hoſticũ ſolum transferendã ſtatuit,& ſi hoſtis occurrat,prælio decernendũ. Et faciebat hoc eò fidentius, quòd Alexander Polonus per internuncios promiſerat, ſe quamprimũ Pletemburgius fines hoſtiũ attigiſſet, ab altera parte ſuis cũ copijs Moſchos inuaſurũ: in quo tamen eius deinde ſpem planè fefellit. Itaq; Pletemburgius lectiſsima ſeptem Germanicorũ equitum millia, cũ quinq; millibus Curonum(Liuoniorũ hi ſunt natio, Gualteriq; tum imperio parebãt)intra fines hoſtium ducit,& munitiones quaſdã occupat: inde caſtris motis a.d. 16 Kal. Octob. rectà Pleſchouiam pergit, urbem amplã ac Liuoniæ uicinã. Occurrit hic ei Moſchus,incredibili cum hominum multitudine. Nam ingens erat ad urbẽ planicies,ad conflictum longè aptiſsima. Perhibent habuiſſe Moſchum ſupra centena ſuorũ hominum millia,quibus triginta millia Scytharum ſiue Tartarorũ adiunxerat: etenim ut latiſsimæ ſunt eæ regiones,ita hominũ copia nimium quantũ abundant. Multitudini Moſchus fidere, Pletemburgius ob paucitatẽ ſuorum minimè terreri: qui turbam imbellem,inconditã,perexiliter munitã Orientalium more,ſuorũ uirtuti ceſſurã ſciret,ubi primũ ſagittis amiſsis uentum ad manus foret. Itaq; breui cohortatione ſuos excitatos rectà Scytharum in agmen oppoſitum ducit. Solent enim Moſchi Tartaros primos in hoſtem immittere,ut qui ſagittarũ eiaculatione plurimùm ualeant,& equorum pernicitate recipere ſe quò uelint, poſsint. In eos Pletemburgius ahena tormenta bellica feliciter diſplodit: inde ſuos propiùs cum hoſte manum conferere iubet,quorũ impetu mox illi fundi, fugariq;: nam inermes aduerſus armatos haudquaquã ſubſiſtere poterant. Succedũt his Moſchi duodecim in agmina diſtributi,quorum ſingula hominum ad nouem millia continerẽt. Eos quoq; Pletemburgij milites non modò fortiter excipit,ac dimicantes ſuſtinet: ſed etiam pari felicitate diſturbat,cȩdit,uincit. Hoſtium reliquiæ re deſperata noctis interuentu Pleſcouiã fuga ſe recipiunt. Incredibilẽ ſanè cladem acceperant,cuius erant argumẽta campi latiſsimi paſsim cadaueribus cooperti: neq; deſunt,qui tradant ex Tartaris atq; Moſchis hominum ad octoginta mil.

ta mil.

ta millia perijſſe, de Pletemburgij militibus uulneratos quidẽ fuiſſe iactu ſagittarũ plurimos, ſed unum tantùm interemptũ: quod tamen nobis in medio relinquere placet. Herbeſtenus ſigniferi cuiuſdam proditione cæſos à Moſchis ad 400 pedites fuiſſe refert, cæteros incolumes euaſiſſe. Hoc quidem certè conſtatꝗ, felicẽ hunc Ducem exiguo cũ ſuorum damno multis millibus cæſis, maximum hoſti detrimentum attuliſſe. Satis hoc uel inde colligi poterat, quòd ea planicies, in qua pugnatum fuerat, & quæ ſupra ſexaginta ſtadia longè, lateꝗ patebat, undiꝗ cadaueribus conſtrata cernebatur. Accedit & illud, quòd mox ſuis hominibus ad Pletemburgium miſsis de pace Moſchus agebat: id quod minimè facturus fuerat, niſi cladem ingentem accepiſſet. Nec militiæ Magiſter actionẽ de pace reijcit, qui uideret eam nunc conditionibus ſanè cõmodis, & prorſus è re ſua conſtitui poſſe. Quapropter confecta pax in annos totos quinquaginta, & commerciorum gẽtis utriuſꝗ iura uetera renouata. Pręcipuam in hoc pręlio cataphractorũ equitum uirtutem enituiſſe, plurimumꝗ momenti ad obtinendam uictoriam attuliſſe, traditum eſt: quos Moſchi cum admiratione maxima ferreos homines nuncupant. Hi paſsim ordines hoſtium perrumpebant, ex equis eos deijciebant, cũ equis ipſis ſternebant, deiectos, ſtratosꝗ proculcabant: nam priſco more gentis Moſchi nullis erant idoneis armis aduerſus talem hoſtem inſtructi, non loricis, non ferreis thoracibus muniti: & arma ſunt illis alia nulla, quàm ſagittæ, haſtæ, leues, & copides, hoc eſt, leuiter incuruati ac breues gladij. Pace cum Pletemburgio facta, Moſchus miſsis Liuonijs, Polonos aggreditur, quorum cum Regibus, Caſimiro, Ioanne Alberto, Alexandro uarias eum ſimultates exercuiſſe, iam anteà monuimus. Inter alia, quæ cõtra Polonos geſsit, hoc memorandum, quòd quum anteà Moſchi à Polonis uinci plerumꝗ conſueuiſſent: ipſe primus uinci uictores poſſe demonſtrauit, Polonis acie iuſta profligatis. Ipſum etiam Polonici exercitus Ducem, rerum bellicarum inſigniter peritum, Conſtantinum Oſtroſchium cœpit, uinctum catenis Moſchouiam abduxit, totos annos ſeptem in carceribus detinuit. Eſt in Lithuanorum, Moſchorumꝗ finibus ad ripam Boryſthenis (quem Briſnam hodie dicunt) oppidum, quod Smolenzicoum uocant. Id Baſilius eſſe ſui iuris & Imperij contendebat, Poloni Regno ſuo uindicabant. Itaꝗ Baſilius anno 1513. coactis amplis ſuorum copijs Smolenzicoum obſidet, omnibusꝗ uiribus oppugnat, ſed fruſtrà: nam quum nihil efficere ſe uideret, propter uirtutem præſidiariorum, atꝗ etiam uenire Lithuanorum audiret ſatis ualidam manum, quæ obſeſsis opem ferret: in aliud tempus rem differendam ratus, obſidionem ſoluit, copiasꝗ ſumma celeritate domum reducit. Anno ſequenti reuertitur, & corruptis per largitionem illorum animis, quibus tuendi Smolenzicoi cura mandata fuerat, oppido proditione potitur. Eo non contentus, tripartito agmine finitimos agros latè populatur, & Lithuaniam inuadit. Habebant id temporis Poloni Regem Sigiſmundum, Caſimiri F. & quidem natu minimum, qui fratribus ſuis ordine Regnum adeptis, & excepto ſolo Vladislao Bohemorum, Hungarorumꝗ Rege, uita functis ſucceſſerat. Is quò maturè hoſti occurreretur, Conſtãtino (qui nõ multò antè dimiſſus à Baſilio fuerat) mandat uti copias ſatis amplas conſcribat, & obuiam hoſtibus eat, ne ulteriùs progrediantur. Exiſtimabat neminẽ rectiùs opponi Baſilio poſſe, quàm eum, qui & magni nominis Dux eſſet, & acceptas à Baſilio ſuperioribus annis contumelias, iniuriasꝗ præclaro facinore ulciſci cogitaret. Aduolat ille cum non magna, ſed ſelectiſsima militũ manu, quumꝗ perueniſſet ad Boryſthenem, cuius ripam alteram Moſchus inſigni cum exercitu, magnoꝗ tormentorum aheneorum numero cuſtodiebat: uado reperto, ponteꝗ conſtructo, ſumma prudentia tam pedeſtres, quàm equeſtres copias traijcit. Neque parùm ei barbarorum ſuperbia profuit, qui tranſitum nullo conatu impediebant: uti qui ſe rebus omnibus longè hoſtem ſuperare putarent. Habebat omninò in exercitu Conſtantinus hominum ad ſeptem, decemꝗ millia, in quibus erant equitum decem & quatuor, peditum tria millia. Baſilius equitum ſupra quadraginta millia ducebat. Ex ijs ſeptem millia ſeligit, ac propinquam in uallem abdit, ut medio in ardore pugnæ hoſtem à tergo aggrederentur, eaꝗ ratione nec opinantem perturbarent. Cæteros in agmina tria diuiſos aciei Conſtantini opponit. Is ex aduerſo cataphractos equites Polonos in acie prima collocat, qui ſagittas hoſtium exciperent: ab latere dextro ſex Lithuanorum equitum millia, totidem à ſiniſtro: peditem à tergo, cuius uirtuti plurimùm tribuebat. Primum Moſchorum agmen cum ſuis feliciter perrumpit, inde alterum adoritur. Tum Baſilius cum tertio nonnihil pedem referre, & exitum pugnæ ſpectare: nam futurum putabat, ut qui ex inſidijs hoſtem à tergo inuaſuri erant, aciem omnem uel ſolo terrore perturbarent, diſijcerent, cæderent. Verùm ijs animaduerſis peditum agmen quadratum occurrerat, & omnes in fugam coniecerat. Itaꝗ quum hi tertium Moſchi agmen rectà peterent, Baſilius abiecta ſpe uictoriæ cum nobilioribus ſemet ex acie ſubducit. Ducem fu-

gientem

gientem cæteri ſequuntur. Pugnatum fortiter ab ijs, qui Polonis oppoſiti media in acie ſteterunt. Sed quum pariter Lithuani atq; pedites ſuperatis ijs, quos aduerſos habuerãt, hos etiam ab omnibus partibus inuaderent: tandem ipſi quoq; fuga ſibi conſuluerunt. Commiſſum hoc prælium eſt a. d. VI Id. Septembr. Anno 1514. Capta hoſtium caſtra, regia Baſilij ſupellex, ahenea tormenta, cum IↃↃ equorum. Cæſa Moſchorum IↃↃ CIↃ CIↃ. uenerunt & præcipui quidam Duces in hoſtium poteſtatem. Hinc ad Smolenzicum oppugnandum rectà ductæ copiæ, ſed irrito conatu. Nam Baſilius ex acie fugiens eius, quod futurum putârat metu, fortiſsimos quoſq; in oppidum miſerat, qui ei præſidio eſſent. Itaque Conſtantinus ob propugnatorum uirtutem, & alienum anni tempus recuperatione deſperata, trans Boryſthenem copias in hyberna deducit. Hoc modo Iouius rem geſtam narrat. Qui Herbeſteni fidem ſequi maluerit, in eius Commentarijs aliter indicata quædam reperiet. Secundùm hæc anno 1516. Moſchi Lithuaniam iterum populabundi percurrerunt. Eos deinceps Ioannes Tarnouius Polonus, fœlix & prudens Imperator, iuſto prælio uiciſſe ad Starodubam perhibetur: quæ res quo pacto geſta ſit, quum nobis necdum ſatis liqueat, in hoc quidem tempore amplius aliquid proferre ſuperſedebimus, præſtaturi fortaſsis aliquando, ne quid hac etiam in parte lectori deſideret. Conuertit certè Baſilius, pace cum Polonis facta, uim omnem armorum aduerſus Tartaros, quos anno 1527 inſigni uictoria ſic ſuperauit, & cecidit, ut eorum ſupra CCIↃↃ CCIↃↃ uno prælio perijſſe tradantur. Et quantum mali prius Moſchis ab hac gente fuerit illatum, prolixè Baro Sigiſmundus exponit. Quum autem memoratu digna tantûm colligere uoluerimus, multorum heic annorum mentione prætermiſſa, quibus ſcilicet nihil admodùm inſigne geſtum fuit, ad propria ueniamus. Anni 1555. media hyeme (nam id tempus ijs in regionibus aptiſsimum eſſe rei gerendæ propterea ſolet, quòd tum ſtagna, paludes, flumina congelata facilem tranſitum prębeant) bellum inter Guſtabum Suedorum Regem, ac Ioannem Baſilium Moſchorum principem exortum, propè biennium totum durauit. Ei cauſam dedêre præfecti utriuſq; principis in limitibus collocati, qui ſemel ſuſceptis inimicitijs alternatim prædas abigebant, & omnia longê, lateq; flammis ac ferro populabantur. Quo factum, ut ipſi etiam principes irritati, ſuos quiſq; præfectos defendendos ſuſciperent. Moſchus ducenta hominum millia cogit, & in Finlandiam exponit. Hi tormentis aheneis muniti ad oppidum Viburgum uſq; contendunt, miſerabilem in modum omnia diripiunt, & igne uaſtant. Qua crudelitate in ſuos exercita motus Guſtabus, ſimul & Germanicum militem arceſsit, & quantas omninò poſſet hominum ſuorum copias magna celeritate cogit. Valido iam inſtructus exercitu, rectà pergit in hoſtem. Is uerò Regis aduentu per exploratores cognito, ad diſceſſum mox ſeſe comparat, more Turcarum, aliorumq; barbarorum incolas etiam ipſos abducit, cætera fœdis incendijs uaſtat. Cedentes Suedus ad arces uſq; duas Moſchi ſubiectas Imperio perſequitur. Nihil tamen aliud efficit, niſi quòd ingreſſus agrum hoſtilem pari truculentia ſæuit in omnem ætatem ac ſexum, ædificijs flammas ſubijcit, hominum corpora cum facultatibus ac iumentis in ſeruitutem abducit. Accidit inter alia, ut quadringenti Moſchi, magna ex parte nobilibus familijs nati, (Boiaros ſua lingua uocant) in glacie conſiſtentes de tota belli ratione conſultarent. Ea pondere nimio, uel alio quopiam caſu rupta, mox in aquas merſi pereunt. Territi hac ſuorum calamitate cæteri, oblatas à Guſtabo conditiones pacis opera concionatoris cuiuſdam Aboënſis citra detrectationem ullam accipiunt: inde miſsis etiam utrinque legatis maioris fidei cauſa pax conſenſu principum ſancitur, & ab utroque præclarum ad poſteros exemplum ſtatuitur, adfectis merita pœna belli primis auctoribus. Exponenda deinceps nobis ea bella ueniunt, quæ aduerſùs Liuonios Moſchi crudeliſsimè geſſerunt. Priùs uerò, quàm ad illorum commemorationem accedamus, ciuiles eorundem Liuoniorum furores indicari par eſt, quibus eorum uires uſque adeò ſunt acciſæ: ut hoſti nouo, potenti, ſupraq; modum humanum ſæuo reſiſtere non poſſent. Referri certè debet huius regionis calamitas inter exempla uiciſsitudinis rerum humanarum, & corruentium Imperiorum illuſtria, quorum caſus ac mutationes ex ciuilibus diſcidijs plerumque ſolent oriri. Conſtitutum hoc Imperium fuerat fœlicibus auſpicijs ante 300 annos, ex occaſione propagandæ Chriſtianæ Religionis. Porrigere ſe regionem ipſam conſtat in longitudinem ſupra quatuor ſtadiorum millia, quum in latitudinem minimum ad 1300 ſtadia pateat. Habebat principem ſanè potentem, quem Magiſtrum militiæ uocabant, Equeſtris collegij (uulgus Ordinem appellat) præſidem: quæ quidem dignitas ad neminis hæredes tranſibat, ſed uno rebus humanis exempto, de ipſo collegij corpore in eius locum alius ſufficiebatur. Habebat præter hunc ſummum antiſtitem (Archiepiſcopum Gręco uocabulo dicimus) Rigenſem, ac ſecundũ illum antiſtites alios tres, Dorpatenſem, Habſelenſem;

cui &

cui& Oſela Curonum parebat, ac Reualienſem. Horum ſingulis oppida, territoria, munitæ arces erant, annuiq; fructus uberes. Habebat ciuitates & amplas, neq; pro conſuetudine barbarorum extructas, quales pleræque ſunt in Regnis Septentrionalibus: ſed inſignem ad elegantiam ornatas. Inter eas principe loco ſunt Riga, Bremenſium Germanorum colonia, ſita commodo loco ad amnem Dunam, cuius in Oceanum, quem hoc loco Balticum à Baltei ſimilitudine nuncupant, ſemet exonerantis oſtium ab urbe ad 60 ſtadia diſtat, & habet fluuius eam magnitudinem, ut ex mari naues ad urbem ſubuehi poſſint: altera reualia, Danorum à Rege Voldemaro condita, portu in mari Baltico inſigni clara: tertia Dorpatum, Ruſsis finitima, propter cuius mœnia Beca fluuiolus labitur, ad commercia cum Ruſsis peropportunus. Nam in eorum fines delatus, emenſis omninò 200 ſtadijs, in ampliſsimum ſe ſtagnum exonerat, quod Pebuſſam uocant: itaque fit, ut Dorpato Pleſcouiam uſq; perueniri nauigio poſsit. Inſigniter hoc ſtagnum uario piſcium genere abundat. Porrigit in longitudinem ad 360 ſe ſtadia, & ſex, ſeptemúe receptis amnibus, in Oceanum uno fertur alueo: qui quum de præruptis ſcopulis præcipiti lapſu ruat, idem uicinioribus accidit, quod uſuuenire habitãtibus ad Nili cataractas accepimus, uti nimirũ paulatim ſurdeſcant. Secundũ has ciuitates, oppida ſunt alia minora, magnificis arcibus munita: primùm Venda, propter aulam Magiſtri militiæ nobilitata, & in medio totius regionis ſita: deinde Velinum, Pernouia maritima, Volmaria, Veſeburgum, Viteſtenum, Narua, & alia. Præter Germanos, qui tum rerũ potiebantur, habet & Liuonia Curones, Eſtenos, Lettos, nationes tam moribus, quàm lingua diuerſas. In eadem regione, ſi uinum, oleum, & alia quædam mitiori cœlo ſubiectis terris conceſſa diuinitûs excipias, (nam his aduecticijs tantùm utuntur) cætera ad uſum humanum neceſſaria reperiuntur ea copia: ut cum exteris omninò largè cõmunicentur. Eius ergo ſtatus & incolumitas quum inteſtino diſcidio ſic labefactata fuerit, ut ingens rerũ omnium ſubſequuta mutatio ſit: operæprecium erit, hoc ipſum diſcidium, eiuſq; cauſas, cum toto ciuili bello, breuiter (quantum eius fieri poterit) narrari. Fuerat annis multis Archiepiſcopus Rigæ Guilelmus, patre Marchione Brandenburgio, matre Polonica, Regis Caſimiri filia, Sigiſmundi ſorore natus. Inter alios huius fratres, quos numero non paucos, & illuſtres omninò Principes habebat, erat Albertus, qui Friderico Saxoniæ Ducum gente nato, magno Teuthonicorum equitũ in Boruſsia Magiſtro ſucceſſerat: nam & Boruſſia Liuoniæ uicina collegium equeſtre tum habebat, cum quo ſe ante aliquot ſecula Liuonienſes equites mutuæ defenſionis cauſa coniunxerant. Albertus hic multis annis cũ auunculo Sigiſmundo Rege bella geſsit fortiter, ut aduerſus Polonum collegij ſui iura defenderet: qui fratrum, patris, aliorumq; maiorum ſuorum exemplo Boruſsiam ſub Imperij ſui iuriſdictionem reuocare uolebat, quæ ſe unius Imperatoris Romani auctoritatem ſequi profiteretur. Quum autem multos (ut diximus) annos hæc bella durarent, ac uiribus inferior Albertus ſæpiùs implorata Imp. Cæſ. Caroli V. Aug. (qui tum Hiſpanicis, Italicisq; motibus mirificè diſtinebatur) ope, nihil impetraſſet: tandem ui maiore coactus, Sigiſmundo ſe regi anno 1525 ſummittit. Itaq; Sigiſmundus ei detractis aliquot ciuitatibus, Gedano, (quod hodie Dantiſcum uocant) Torona, Mariæburgo, Elbinga: reliquam ditionem, abolito equitũ in ijs locis collegio, beneficiario clientelæ iure ſic concedit, ut ea tum ipſe, tum nati ex eo hæredes maſculi, & hæredibus maſculis deficientibus, proximi è Brandendurgiorum principum gente agnati cum hac conditione fruerentur, ſi Poloniæ Regum ſe clientes, non Imperatoris Romani, Boruſsiæ nomine profiterentur. Quod quidem id temporis primùm inchoatum, anno ſuperiore, nimirũ 1570 renouatum eſt. Nam quum Albertus ante triennium unico filio Alberto Friderico ex altera coniuge Brunſuigij Ducis Erici filia hærede relicto deceſſerit, Sigiſmundus Auguſtus Sigiſmundi Regis F. arceſsitis ad ſe Alberto Friderico, Georgio Friderico, & Ioachimo Septemuiro, Marchionibus Brandenburgijs agnatis: illi præſenti, & horum legatis publica cæremonia beneficium ſucceſsionis Boruſsiacæ concedere uoluit, ne qua in poſterum contentio poſſet oriri: quo ipſo tempore Moldauorum etiam (Dacos olim dixêre) principem in clientelam ſuam recepit. Hæc propterea recenſere hoc loco uoluimus, quòd Alberti mentio deinceps occurret. Nunc ad Guilelmum reuertamur. Erat is prouecta iam admodum ætate, ac propterea gubernationis onus eſſe ſoli ſibi graue, moleſtumq; dicens, de conſtituendo ſucceſſore cum Canonicorum ſuorũ collegio deliberabat, qui etiam uiuum parte aliqua negociorum ſubleuaret. Solent in collegijs hoc hominum genus Coadiutores appellare. Simul ſuam ut mentem ac conſilium aperiret, neminem ſe huic muneri ſcire profitebatur aptiorem Chriſtophoro Alberti Megalburgij Ducis F. huius indoles magnũ aliquid de ipſo polliceretur. Hoc inſtitutum, & hæc oratio Guilelmi Archiepiſcopi permoleſta erat Magiſtro militiæ Guilelmo Furſtembergio,

nato

nato equeſtri apud Beſtuales genere, qui non ita pridem Henrico Galenſi uita defuncto in hoc magiſtratu ſucceſſerat. Totus etiam ordo equeſtris collegij ſuſpectum Archiepiſcopi conſilium habebat. Verebantur enim, ut aiebant ipſi, ne itidē ut in Boruſsia factum fuiſſe diximus, abolito equitum collegio, ad unius alicuius illuſtri familia nati dominatum heic quoq; rerum ſumma perueniret. Accedebat & alia cauſa. Nam quia ſuperioribus annis ciues Rigenſes unà cū doctrina ritus etiam Romanę religionis aboleuerant, & omnibus in templis concionatores ſuos præfecerāt: archiepiſcopus illud ad uiolationem ſuæ dignitatis, ſuiq; iuris, quod in eccleſias haberet, præiudicium factum adſerens: à ciuibus aliquid multæ nomine petebat. Contrà Magiſter militiæ dicere, ſi non maius, ſaltem par ſibi ius in Rempub. Rigenſem eſſe, qui & arcem in urbe haberet: quare multari ciues Archiepiſcopi unius arbitratu, nunquam ſe paſſurum profitebatur. Hæ quidem cauſæ publicè prætexebantur, uerùm erant & aliæ nonnullæ, quæ iamdudum animos utrumq; pungebāt. Nam Archiepiſcopus tum muneris eccleſiaſtici dignitate, tum nobiliſsimi ortus pręſtantia fretus, (erat enim Brandeburgia, ceu diximus, gente prognatus) primum in rebus omnibus ſibi locum deberi uolebat. Itaq; principem in comitijs ſedem ſibi uindicabat, atque ipſum quoq; comitiorum indicendorum ius ad ſe pertinere contendebat, ex quo deinceps alia quoq; nata eſt offenſa, belliq; occaſio: quemadmodum infra loco ſuò ſumus indicaturi. Omnium deniq; grauiſsima capiendorum armorum erat cauſa, quam haud ſcio an non rectè ἀφορμὴν uerbo Thucydideo ſimus appellaturi, quòd militiæ Magiſter intercepiſſe ſe Guilelmi Archiepiſcopi ſcriptas ad Albertum fratrem Boruſsiæ Ducē literas diceret, quibus eum hortaretur, peditum illa ccIↃↃ. quamprimùm mitteret: commodius rei gerendæ tempus offerri nullum poſſe, quàm hoc ipſum, quo collegium equeſtre diſcidijs maximis laboraret. Negauit ſemper deinceps Guilelmus Archiepiſcopus, tale quiddam ab ſe fuiſſe ſcriptum: negauit Albertus Boruſsiæ Dux, Guilelmi frater: negauit Poloniæ rex, quicquam inter Archiepiſcopum ac ſe actum clàm de oppreſsione illius collegij fuiſſe: uerùm Magiſter militiæ conſtanter adfirmabat, ſe productis literis (ſi quidem res ita poſceret) hoc comprobaturum. Quumq; collegij Mareſchallus (ſecūdum is à Magiſtro dignitatis ac potentiæ gradum obtinebat) ſuos moneret, ne temerè bello Archiepiſcopum obruerent: conclamare uniuerſi, occultam inter Archiepiſcopum & Mareſchallum conſpirationem factam, & communicata conſilia: nihil eſſe reliquum, niſi ut armis oppreſſores libertatis publicæ coërceantur. Acceſsit & hoc, quòd Archiepiſcopo Mareſchallus promiſiſſe ferebatur, ſe quaſdam arces occupatas ei traditurum. Et perhibetur ſanè ad unam atque alteram arcem acceſsiſſe, utq; admitteretur, poſtulaſſe: quod num hoc, an alio conſilio, ſui fortaſſe defendendi aduerſus uim ſubitā cauſa fecerit, nobis haud liquet: ſcriptum quidem non multo pòſt publicauit, quo ſe uarijs argumentis purgat. Simul ad Poloniæ ſe regem confert, à quo perhumaniter ac benignè accipitur, mandante ſuis, ut eum ab iniurijs quorumcunq; defenderent. In hunc modum inflammatis utrinq; animis, ſeq; comparātibus ad gerendum ciuile bellum: comitia publica militiæ Magiſter indicit, & ordines omnes Vendam conuenire iubet. Coiêre frequentes uniuerſa ex prouincia ſingulorum ordinum homines. Archiepiſcopo excepto, qui propterea non uenire ſe proteſtabatur, quòd comitia more maiorum indicta non fuiſſent, quorum indicendorum ius ad ſe pertineret. De hac contumacia quæſtus ad omnes militiæ Magiſter, atq; illis etiam expoſitis, quæ de literis interceptis, alijs cōſilijs antea commemorauimus: monet, Archiepiſcopum loco publici hoſtis habeant, omnesq; uideant, ne quid Reſpub. detrimenti capiat. Reſpondent omnes, bello compeſcendum hoſtem patriæ: ſimul auxilia ſinguli ſua pollicentur. Quod decretum ubi accepiſſet Archiepiſcopus, ad defenſionem ſe cōtra uim illatam parabat: & ſuos ut arma principis ſui tuendi cauſa corriperent, quem inaudita cauſa prorſus innocentem inuadi cernerent, hortabatur. Contra militiæ Magiſter miſsis ad ſubiectos imperio Archiepiſcopi ordines literis, eo quo principi ſuo deuincti ſacramento eſſent, omnes liberabat. Simul priſci fœderis eos, pactiq; commonefaciebat, quo conuenerat, ut ſi quando quiſquam eius regionis principum moliri uel aduerſus unum aliquem, uel plures, uel uniuerſam deniq; Rempub. res nouas depræhenderetur: eius ſubditi nullo ſe amplius fidei ſacramento teneri ſcirent, nec iniuſta conantem ulla re iuuarent. Hac re factum, ut deſtitutus à ſuis Archiepiſcopus, Coquenhuſium ſeſe reciperet, locum per ſe ualde munitum, ſed in quo ad perferendam obſidionem diuturnam parum commeatus ſuppeteret. Fugientem militiæ Magiſter cum exercitu ualido perſequitur, & arcem obſidione cingit. Factum hoc menſe Quinctili, anno 1556. Archiepiſcopus, qui liberandi ſui rationem nullam cerneret, die obſidionis octauo deditionem facit. Poſteaquàm in hoſtium poteſtatem ueniſſet, cuſtodiæ mandatur: ſimul omnis eius ditio cum oppidis & arcibus occupatur, ac fiſco addicitur. Mitius cum Chriſtophoro Megal-

burgio duce actum,ſed tamen eidem etiam additi, qui diligenter obſeruarent, ne poſſet
elabi. Putabatur hic finis eſſe belli à pleriſq;,ſed longè aliter res cecidit. Nam ubi captum
Guilelmum Archiepiſcopum,fratrem germanum ſuũ,Boruſsiæ Dux Albertus accepit:
mox ad arma tum ſuos euocat,tum equitum,peditumq; Germanorum copias quãtas po
teſt maximas fratris in libertatem uindicandi cauſa conſcribit. Quam quidem ad colle-
ctionem exercitus operam ei ſtrenuè nauabat Ioannes Albertus Megalburgius, & literis
& armis clariſsimus princeps,quarum rerum laudem pauci ſimul ſunt conſequuti, Chri-
ſtophori deſignati Rigenſis antiſtitis frater, quo cùm nupta erat Anna Sophia filia Bo-
ruſsiæ Ducis Alberti è priore coniuge,Sophia Friderici Danorum regis filia. Præterea
calamitatem fratris per internuntios Polonorum regi Sigiſmundo Auguſto exponit,&
opem ab eo poſtulat. Quapropter hic quoq; ſupra hominum 700. liberandi Archiepi-
ſcopi cauſa cogit,primùm quia negligere ſe poſſe factam ſuo conſobrino iniuriam nega-
ret: deinde quòd epiſcopatus Rigenſis Lithuaniæ finitimi ſe patronum profiteretur. In-
terim Furſtenbergius quoq; militiæ Magiſter aduerſus utrumq; ſe munit, equitum Ger-
manorum ex ditione ſua,& Dorpatenſis,Habſelenſis,Reualienſis,epiſcoporum auxilijs
ad octo millia,magnum item peditatum cogit.Simul ſuos quoſdam homines cum pecu-
nia Lubecam mittit,urbem Saxoniæ maritimam,qui pedites præſertim collectos in Li-
uoniam mari tranſportarent.Polonus primùm antiſtitem quẽdam cum huiuſmodi man-
datis ad militiæ Magiſtrum mittit: Guilelmum Archiepiſcopum libertati quamprimùm
reſtitueret,ablata redderet,ſibi compoſitionem ortorum inter utroſque diſcidiorum per-
mitteret. Quum infecta re legatus reuertiſſet,rex Magiſtro militiæ cum ſuis bellum de-
nuntiat,& cum ampliſsimis copijs per Lithuaniam ſuam ad Liuoniorum fines conten-
dit.In hoc rerum ſtatu Chriſtianus Friderici F. Danorum, Noruagiorumq; rex, religio-
ſus & optimus Princeps,inſigni ad utroſq; legatione miſſa,de reuocandis ad pacem ani-
mis agebat.Hi quum aliquandiu apud utroſq; non ſine fructu egiſſent,acceſsit Ferdinan
di Cæſaris deſignati legatus,miſſus è comitijs,quæ Auguſtæ Tiberię(Ratiſponam hodie
uocant)habebantur,menſe Ianuario,anni 1557. Venit & Pomeraniæ Ducum nomine
legatus,tranſigendi negotij cauſa.Diu rebus ultrò,citroq; agitatis,tandem militiæ Magi-
ſter in caſtra Poloni cum Archiepiſcopo cuſtodia liberato uenit,ubi deinde pax his ferè
conditionibus initur. Primùm militiæ Magiſter Guilelmum Archiepiſcopum omninò
in integrum reſtituito,damnumq; datum compenſato. Deinde Polono regi ſumptus in
expeditionem factos refundito. Graues erant hæ quidem Furſtenbergio,ſed quando ali-
ter id temporis agi non poterat,acceptæ. Hoc modo theſaurus, quem publicum habe-
bãt,à multis annis intactum,magno cum reipub. damno fuit exhauſtus, & Liuoniorum
attritæ uires.Itaque ſequutæ ſunt deinceps magnæ totius rerum ſtatus mutationes, quas
nunc(uti promiſſo noſtro ſatisfaciamus)ordine narraturi ſumus. Nam redeundum tan-
dem etiam ad res à Moſcis geſtas.Dictum à nobis eſt initio commentarij huius, poſt pu-
gnatum fœliciter aduerſus Moſcos duce Pletemburgio prælium,pacem in annos 50.fu-
iſſe factam.Hi quum anno 1550.exijſſent,Iuſtus Reccius,equeſtri loco natus apud Be-
ſtualos,qui Dorpatenſis antiſtes erat, magnæ tàm apud ſuos, quàm uicinos Ruſſos au-
ctoritatis,miſsis ad Moſcum legatis inducias in annos 5.nouas impetrat,his conditioni-
bus:Primùm daret operam,uti fana Moſcorum diruta,quæ Rigæ, Reualiæ, Dorpati ſin-
gula prius,quàm ſtatus Pontificiæ religionis apud Liuonios mutaretur,habuerãt,quam-
primùm inſtaurarentur: deinde tributum è Dorpatenſi ditione per capita collectum mit
teret,quod quidem à priſcis annis deberi ſibi Moſcus aiebat. Hæc ſi proximo quinquen-
nio bona fide præſtarentur,ulterius ſe 15.annorum inducias conceſſurum pollicebatur.
Hac re confecta,Iuſtus in patriam ſeſe contulit:erat enim in collegio canonicorum Mo-
naſterienſium,tametſi Dorpatenſem epiſcopatum accepiſſet. Eam ipſius abitionem alij
aliter interpretabantur.Nonnulli dicere,magnas eum opes à Dorpatenſi ditione confla-
tas ſecum auexiſſe:quumq; ſuis ſpem reditus certam facere uellet, quo abſq; ordinum im
pedimẽto poſſet diſcedere,maioris fidei cauſa ſacroſanctis ſymbolis acceptis reuerſurum
ſe promiſiſſe:cuius ſanè narrationis fides penes auctores eſto.Alij mitius ſentire, qui ani-
mum eius quietis ſtudio tantum dignitatis gradum negligere aiebant, præſertim qui ma
turâ prudentia tempeſtates imminentes ſecum ipſe præcepiſſet. Dorpatenſis quidem di-
tionis ordines omnes reditum ipſius magno deſiderio diu expetebant, id quod etiã miſ-
ſis legatis declararunt: quos Monaſterij nos apud ipſum anno 1552.uidimus,& in Li-
uoniam redeuntes,Lubecam uſq; comitati ſumus, ubi Albertum patruum habebamus.
Sed malebat(uti diximus)Monaſterij degere in nobili canonicorum,quod iſtic eſt,colle-
gio:quanquam hoc quoque deinceps reliquit,& ætate iam prouecta uxorem duxit.Po-
ſteaquàm ex legatis de uoluntate, conſilioq; Reccij Dorpatenſes accepiſſent,Herman-

num

num archimandritam Falconauienſem, hominem obſcuris natum parentibus, in eius locum ſufficiunt. Patriam habebat Veſaliam, ſitam ad Rheni ripam in Cliuiorum Ducis iurisdictione, quā inferam propterea uocāt, quod eiuſdem nominis aliud ſit ad eiuſdē Rheni ripam oppidum, quondam municipium imperatorium, nunc Septemuiro Treuirenſi ſubiectum. Heic pater eius pileos factitarat, quos homines ab eo plebei ad arcendas à capite pluuias emebant. Hermannus ipſe ante annum ab hoc 25. ex oppido Dorpatenſi cum quibuſdam alijs ſui ordinis monachis ſeceſſerat, quo tempore Pontificia iſtic religio profligabatur, ſeq́ non procul inde receperat in monaſterium Falconauienſe, cuius deinceps Archimandrita factus, nunc ad dignitatem antiſtitis uocabatur. Eram ego, quo hæc tempore gerebantur, in oppido Dorpatenſi, una cum magiſtro in literis meo, cui me patruus Albertus formandum tradiderat, Henrico Heningo, magnæ uirtutis & doctrinæ uiro, qui deinceps in ditione Spanheimenſi ad Moſellam fluuium ab Illuſtriſs. Palatinis principibus & Marchionibus Thermarum, qui agrum illum pari iure ſimul poſsidēt, eccleſijs eſt præfectus. Cauſæ, quamobrem ad munus illud Hermannus uocaretur, hę putabantur eſſe præcipue: quòd in monaſterio ſuo ſic ſe geſsiſſet, ut opulentus eſſe crederetur: & quod idem præſtaturus exiſtimabatur in epiſcopatu, cuius opes ab anteceſſoribus imminutæ nonnihil erant. Biennio poſt, quàm ad gubernationem acceſsiſſet, quia ſciret inducias à Moſco conceſſas exſpiraſſe: (nam agebatur iam annus 1555.) legatos ad Moſcum mittit, adiungente ſuos homines militiæ Magiſtro, qui cum eo de prorogandis inducijs agerent. Moſcus ſe quicquam amplius conceſſurum negat, quia nihil eorum præſtitiſſent, de quibus antea conueniſſet. Sed tamen intercedentibus ipſius conſiliarijs, fit in annos tres indutiarum prorogatio, quibus & templa Ruſſorum apud Liuonios in tribus illis (quæ diximus) oppidis inſtaurarentur, & tributum è ditione Dorpatenſi colligeretur. Poſtulabat autem tributi nomine, ut ſingula capita more Turcico marcam unam penderent. Et marcæ quinæ nummûm aureûm ſcutatum unum conficiunt. Has conditiones legati accipiunt, quia diſcedentibus mandarat Hermannus epiſcopus, ut quouis modo bellum auerterent. Diſceſſuris Moſcus hominem quendam ſuum adiungit, qui niſi conuenta Dorpatenſis antiſtes atque ciuitas ſignis ſuis communirent, pro gentis more crucem oſculari recuſaret. Hac enim cæremonia ſolent uti, quum ſanctiſsimè ſe uolunt obligare. Fit obſignatio, ſiue quòd colligi uires interea poſſe putaretur, quæ hoſtis impetum retunderent, ſiue alia de cauſa. Geritur interea bellum inteſtinum, quod expoſuimus. Eo cōditionibus illis, quas indicauimus, compoſito ac ſublato, militiæ Magiſter anno 1557. in autumno quendam percunctatum mittit, uelit'ne Moſcus mittendis de pace legatis itinera tuta polliceri: an omninò pacem deneget. Videbat enim, factas nuper indutias anno proximè ſequenti finem habituras. Reſpondet Moſcus, quamdiu ſex Germanorum peditum ſigna relinquantur intra fines Liuoniorum, (retinuerat enim illa militię Magiſter apud ſe, bello Polonico ſopito) non ſe poſſe credere, Liuonios ſeriò pacem expetere. Sin eum militem dimittant, ſe uiciſsim legatis accedēdi, & agendi de pace poteſtatem facere. Furſtenbergius hoc reſponſo accepto, Vendam ordines conuocat. Deliberatum in comitijs, quid fieri potiſsimum debeat. Quidam obtemperandum aiunt, nec irritandum hoſtem barbarum. Aduerſantur his alij, quòd ſcire ſe dicerent, quò Moſcus ſpectet. Arrepturum quemuis prętextum belli, quamprimùm dimiſſus miles fuerit. Idcirco ſe modis omnibus cōſulere, ne copiæ minuantur, ſed potiùs duplicentur, & in finibus hoſti opponantur, ſi quid ille fortè ſit moliturus. Conſultatione facta uincit prior ſententia: miles exauctoratur: menſe Nouembri ſplendida legatio Moſcouiam mittitur: ſuos quoſdam homines Dorpatenſis epiſcopus adiungit. Eſt in more Moſcorum, ut legatos non tam ſcitò mandata ſuorum principum exponere iubeant, atq́ fieri apud nos conſueuit: ſed aliquandiu detineant, uarijsq́ cæremoniarum, colloquiorum, conuiuiorum generibus excipiant. Id nunc quoq́ Liuoniorum legatis uſu ueniſſe accepimus, quibus inter alia beneuolentiæ ſigna Moſcus hoc etiam honoris detulerit, ut eos ad infantis illo tempore ſibi nati baptiſmum tanquam teſtes adhiberet. Poſt aliquot dies ſuum in conſpectum eos adduci iubet: munera quæ Magiſtri militiæ nomine, ac Dorpatenſis epiſcopi offerebantur, accipit: legationem audit. Hinc num pactis conuentis ſtetiſſent, interrogat: ac nominatim quærit, ſecūmne tributum ex ditione Dorpatenſi adferrent? Illi primùm excuſant ſe quantò ſtudio poſſunt, & ad purgandos Liuonios bellorum tumultus in medium proferunt, quibus impediti præſtare pleraq́ non potuerint hactenus, quæ tamen deinceps bona fide ſint exſequuturi. Orant, exiguam moram moleſtè non ferat. Quod autem Dorpatenſe tributum attineat, ſe maiorum annales euoluiſſe diligenter, è quibus intellexerint, nihil huius ditionis nomine Moſco deberi. Quum hæc Moſcus audiuiſſet, per interpretem eis in hanc ſententiam reſpondet: Quando beneuolentia, gratiaq́ mea toties ergà

MM 2 uos

uos declarata, quum Reccio, quum militiæ Magiſtro, quum huic ipſi Dorpatenſi epiſco-
po inducias prorogaui, quum alijs uos honoribus & beneficijs adfeci, planè uos abuti ui
deo, nec quicquam eorum pręſtare, quæ cum crucis oſculo ſanctiſsimè polliciti hactenus
eſtis: alia ratione uobiſcũ agam, quorum omninò mulctandã armis perfidiam, fraudes ꝗ
uideo. Illi contrà rogare, ne uim faciat ijs, qui Romano Imperatori pareant, quo cum ipſi
fœdus ſit. Verùm quum flecti nullis ac uerbis, nec promiſsis, nec precibus animum eius
poſſe cernerent: abeundi copiam, cum itineris duce poſtulant. Conceſsi qui deducerent,
ſed inſigni cum fraude. Nam data opera (quemadmodum haud dubiè mandatum ipſis
fuerat) tam obliquis in itineribus, tam deuijs hinc inde oberrarunt: ut poſt menſes am-
plius duos, nimirum ſequentis anni 1558. Februario menſe primùm ad ſuos reuerteren-
tur. Interea non ſolùm per alios ex ſuis celeriter ablegatos Liuonijs bellum indicit: ſed
etiam pari celeritate coactas ingentes copias in eorum fines prius immittit, quàm legati
reuerſi monere ſuos de imminenti periculo potuiſſent, quò prorſus ad defenſionem im-
paratos opprimeret. Literæ, quibus bellum denunciabatur, in hæc uerba deſcriptæ
fuerunt.

EPISTOLA MOSCI.

Miſiſtis ad nos, Guilelme militiæ Magiſter, Archiepiſcope Rigenſis, Dorpatenſis, &
cæteri antiſtites, ordinesq; prouinciæ Liuoniæ uniuerſi, legatos ueſtros, egregios
uiros, Ioannem Bochorſtium, Othonem Grothuſium, Volmarium Vrangelum, & alios
his adiunctos, qui honore nobis exhibito ſummiſſè peterent, ut datis ad præfectos no-
ſtros Nouogardiæ, Pleſcouiæq; literis ſignificaremus, cogitare nos de pace cum militiæ
Magiſtro, Archiepiſcopo Rigenſi, Dorpatenſi, & cæteris Epiſcopis, omnibusq; Liuoniæ
populis ineunda: quibus antea mandatum à nobis erat, nullam uobiſcum amicitiam, pa-
cémue colerent, quos ut homines iniuſtos & pactorum uiolatores omninò multare de-
creuiſſemus. Impetrarũt hi legati ueſtri, quod cupere uos aiebant, eſtq; pax inter nos con-
ſtituta conditionibus huiuſmodi: Vt damna nobis data per ſummam iniuriam, deinceps
compenſaretis: ut ſubditis noſtris mercaturam facientibus ius eſſet cum ueſtris negotian
di, & omnis generis merces, nimirum ceram, uariorum animalium pelles, coria, ſeuum, lo
ricas, thoraces ferreos, & arma cætera inter ſe permutandi: ut Dorpatenſis epiſcopus an-
norum præteritorum tributa conquireret, exacta de quouis ſubditorum ſuorum capite
marca, nobisq; tertio fœderis initi anno ea mitteret, ac deinceps quotannis tributum no-
bis debitum perſolueret: ut omnibus ad noſtra ſe ſtipendia conferre uolentibus, cuiuſ-
cunq; tandem nationis homines eſſent, liber ad nos aditus patêret: ut nec regi Poloniæ,
magnoq; Lithuaniæ Duci, nec eius ſucceſſori ſuppetias ferretis: ut omnia deniq; conten-
ta literis de pace ſancita confectis, multotiesq; deſcriptis, fide bona præſtaretis. Secun-
dum hæc non legati ſolùm ueſtri, harum literarum nomine, ſpectantibus nobis crucem
ſacroſanctam ſunt exoſculati: uerumetiam quum præfecti noſtri Nouogardiani & Ple-
ſcouiani eaſdem iuſſu noſtro per internuntium ſuum, Melardum Torpicoum, ad uos mi-
ſiſſent, ipſi quoque crucem tum ueſtro nomine, tum ſubditorum ueſtrorum oſculati eſtis,
dextras amicitiæ ſymbolum porrexiſtis, ſcriptas de pace literas octo ſigillis ſpectante Me
lardo muniuiſtis, munitas præfectis noſtris remiſiſtis: ut omnibus modis fidem nobis fa-
ceretis, egregiè uos pacta conuenta ſeruaturos. Verùm ne tantillum quidem eorum ha-
ctenus præſtitiſtis, quæ nobis uſq; adeò ſanctè polliciti eſtis. Quod tametſi nos animad-
uerteremus, ne tamen ad arma res ueniret, temereq; Chriſtianorum ſanguis effundere-
tur: ſæpenumero ueſtri uos officij per literas commonefecimus. Præterea per legatum
ad nos ueſtrum Gerardum Flemingum, per internuntium Valentinũ, per Melchiorem,
eiusq; collegas, per Henricum denique Guinterium uobis ſignificauimus, petere nos ut
abſtineatis iniquis à ſermonibus, & à ueritate alienis, quibus exiſtimationem, famamq;
noſtram lædere conſueuiſtis: itaq; uos geratis, agnita ſuperiorum temporũ culpa, quem-
admodum & literarum, & oſculi crucis religio poſtularet. Hanc benignitatem noſtram
aſpernari non dubitaſtis, atq; etiam aſtuto conſilio literas à nobis petere, quibus mitten-
dis ad nos legatis de itinerum ſecuritate caueretur: hac una nimirum de cauſa, ut re diu-
tius protracta, nobis deinceps illuderetis. Quamobrem quum nulla legis diuinę, nulla fi-
dei pactorum ratione habita, & crucis oſculo neglecto, noſtram quoq; clementiam floc-
cipendere ſitis auſi: Deo fauente uindicare tandem iniurias, ſceleraq; ueſtra, uel iuſtitiæ
noſtræ, crucisq; ſupremi Dei uiolatæ nomine cogitamus. In quo conatu ſi ſanguis alte-
rutrorum profundetur, non nobis hoc imputari, ſed iniuſtitiæ ueſtræ debet. Nam ſcire
uos omninò uolumus, nõ minùs eſſe nos Chriſtianum magiſtratum, ac uos ſitis: nec rem
gratam nobis accidere, quum ſanguis innoxius hominum, uel Chriſtianorum, uel etiam
ethnicorum

ethnicorum effunditur. Vt autem intelligatis, quàm iniquè nobiſcum egeritis: decreuiſſe nos inſignem potentiam noſtram aduerſum uos reapſe declarare, hac epiſtola ſignificamus, qua quidem ipſa bellum denuntiamus, ac ſeuerè uobis edicimus, ne hominẽ hunc noſtrum, qui literas haſce uobis exhibet, inuitum detineatis: ſed liberum ei reditum ad nos concedatis. Datæ in dominio, aula & urbe noſtra Moſcouia, anno ɪↄↄ cɪↄ cɪↄ ʟxvɪɪ. menſe Nouembri.

De hiſce literis animaduerti facilè poteſt, quæ Moſco belli gerendi cauſa fuerint. Edixerant ſub pœna grauiſsima Liuonienſes, ne quis loricas, thoraces ferreos, arma ferrea cæteris membris muniendis facta, puluerem tormentarium, bombardas (ut uocant) manuarias, quidquam rerum aliarum in uſum belli excogitatarum, uel pretio Moſcis uenderet, uel pro mercibus (qui hodieq́ populorum aquilonalium mos eſt) commutaret. Nolebant enim his rebus, quarum opifices apud ipſos deſiderarentur, nationem per ſe dominandi cupiam magno cum finitimorum, ſuoq́ in primis tum terrore, tum detrimento armari. Hoc edictum ſibi moleſtiſsimum eſſe, iamdudum Moſcus ſignificauerat. Accedebat tributi Dorpatenſis adſidua flagitatio, cuius ditionis nomine Liuonij nihil ei deberi uolebant. Dabant operam ijdem Liuonienſes, ne aliarum nationum homines, neúe opifices, neúe milites per ipſorum fines ad Moſcos ſeſe conferrent, eisq́ ſtipendia facerent. In hoc genere ſuperioribus annis quiddã acciderat, quod ægerrimè Moſcus ferebat. Miſerat magnis inſtructum pecunijs Germanum quendam, qui eius in aula uixerat, ad Carolum Auguſtum & Ferdinandum Cæſarem, ſub ſpecie quidem priſci fœderis, ſed reuerà quò impetraret, quod cum animo ſuo dudum expetiuerat. Erat hic legatus in celebrib. illis imperij comitijs Auguſtanis, quæ captis Saxone Septemuiro, Cattoq́ principe, anno 1548. ſunt habita. Mandatis Moſci legato datis hoc quoq́ continebatur. Si Carolus ac Ferdinandus legato poteſtatem facerent ſtipendio ſuo colligendi homines uariarum artium & opificiorum peritos, qui literis Cæſareis inſtructi per Liuoniam, ut Imperio Romano ſubiectam prouinciam, intra fines ſuos impediente nemine uenire permitterẽtur: Moſcum uiciſsim animi grati declarandi cauſa ſumptu ſuo totum triennium ſelecta ſuorum hominum triginta millia, qui more gentis equites omnes eſſent, aduerſus Turcas in armis habiturum. Conceſſum hoc legato fuit per Auguſti Cæſarisq́ diplomata. Quapropter multis dato uiatico perſuadet, ut Lubecam ſeſe conferrent, urbem Saxoniæ maritimam, unde nauibus in Liuoniam tranſportati, ad ſui deinceps principis fines contenderent. Sunt omninò ſic à natura comparati Ruſsi, ut ex ingenijs ſuis difficulter aliquid ad uſum humanum præclari excogitent. Verùm ijdem ſi quid ab alijs inuentum, quo pacto fiat intueantur: non modò fœliciter imitari, ſed etiam induſtria ſua nonnihil inuentis addere poſſunt. Hac de cauſa Germanos homines uariarum rerum peritos magnopere Moſcus expetebat, ut nationem ſuam per ſe rudem ac barbaram, cultiorem redderet. Quid fit? Vbi Lubecam ueniſſent, auditusq́ iam antea de ipſis rumor eſſet, quò tenderent: adire magiſtratum mercatores præſertim Liuonienſes, quorum iſtic magna frequentia, dicere ſingulari cum detrimento nõ modò Liuoniorum, ſed ipſorum quoq́ Germanorum hos homines ad Moſcos acceſſuros: orare denique, nautis omnibus interdicant, ne quis eos trans mare Balticum uehat. Hoc impetrato, paulatim diſsipati ſunt, præſertim numis deficientibus, unde uictitarent. Legatus ipſe, quum eandem ad urbem ueniſſet, petentibus ita Liuonijs, qui iure ſe aduerſus improbi facinoris auctorẽ experiri uelle dicerent, in carcerẽ coniectus eſt: è quo tamẽ ille poſt aliquod tempus ſolerter euaſit. Quumq́ ſe, quem faciei rubedo nimia facilè proditura foret, per eas regiones ad herum penetrare non poſſe animaduerteret: Valentinum Engelhartum Gothanum, qui hæc mihi narrauit, hominem tum Aſtronomicarum, tum Geographicarum rerum peritia per Germaniam clariſsimum adit, eumq́ de omnibus in Moſcorum regna ducentibus itineribus cõſulit. Quid autem ei deinceps acciderit, equidem dicere non habeo. Id quidem coniectari non abs rè licet, huius hominis, tantæq́ pecuniarum ſummæ iacturam Moſci animum haud mediocriter pupugiſſe. Quamobrem indicto ſub finem anni 57. bello, mox ſequentis anni Ianuario menſe tantùm nõ infinitam Tartarorum, Moſcorumq́ manum intrare fines agri Dorpatenſis iubet. Hi circa eidem Ianuario propter arcem Neinhuſianam ingreſsi, ferro & igni per ſummam immanitatem omnia uaſtant. In hoſtium caſtris qui plurimum, ccciↄↄↄ ccciↄↄↄ ccciↄↄↄ, qui minimum, ccciↄↄↄ fuiſſe perhibent. Maximas certè copias Moſcus haud difficulter cogere poteſt, & indicatis modò uel pares, uel etiã maiores: ſed cur tantas nunc mitteret, cauſa non erat, præſertim quum ſciret hoſtem imparatum, qui ſe per legatos aliquid effecturum putaret, nullis uiribus reſiſtere poſſe. Quo ſimilius uero eſt, poſteriorum ſententia definitum numerum fuiſſe miſſum. Ceterùm mox ab ingreſſu incredibili furore ſæuitũ in omnem ætatem, ſexum, ordinẽ toto amplius menſe:

nec quiſquam manus hoſtiles euaſit,qui nõ in oppidum Dorpatenſe, uel arcem aliquam
(habet enim nonnullas epiſcopus)confugiſſet. Hinc progreſsi Naruam ad eiuſdem no-
minis flumen ſitum oppidum petunt,perq; militiæ Magiſtri ditionis eadem immanitate
graſſantur.Nemine reſiſtente per ſtadia cıɔ cc lxxx. in longũ,quibus à Narua Nienhu
ſium diſtat,itidemq; ad cccc.ſtadiorum latitudinẽ depopulati omnia,multis hominum
millibus ſecum abductis,intra fines ſuos reuertuntur. Hoc ingenti damno accepto,Ma-
giſter militiæ ſuos Vendam conuocat,de præſenti rerum ſtatu deliberandi cauſa.Fuerunt
heic aliorum aliæ ſententiæ. Nonnulli uolebant,hoſti par pro pari referendum,conſcri-
ptoq; ſubito milite fines ipſius conſimili atrocitate percurrendos. Alij cenſebant mitten-
da munera,quibus barbari hoſtis animus deleniri facilè conſueuerit. Poſſe triginta ſcuta-
torum millibus impetrari pacem,quæ pecunia militi perexiguum ad tempus ſuffectura
ſit.Conſiderandam potiſsimùm & temporis rationem,quo imparati à rebus omnibus ad
bellum gerendum neceſſarijs eſſent,& hoſtis potentiam.Hæc à pluribus probata ſenten-
tia. Simul ablegantur,qui expeditis itineribus ad Moſcum contenderent,& ab eo men-
ſium quatuor indutias peterent,& internuntijs ineundæ pacis cauſa Moſcouiam profe-
cturis,literas ſalui commeatus adferrẽt.Quum Moſcus his nihil denegaret, decreta mox
legatio,quæ tranſigendi negotij cauſa cum eo ageret.Vbi uentum ad aulam Moſci, con-
tra ſpem aduerſa cuncta reperiunt,animo principis nouo quodam caſu inſigniter exacer-
bato.Diximus eſſe apud Liuonios amnem Naruam.Ad eius utranq; ripam duo ſita ſunt
eiuſdem cum amne nominis oppida.Alteram Ruſsicam,alteram Germanicam Naruam
uocant.Vtraq; ſuis arcibus eſt munita,quarum ea quæ Moſco paret,Iuanogroda dicitur,
à Ioannis principis nomine,qui eam Itali cuiuſdam architecti opera exſtruxit: alterã Ma-
giſtri militiæ præfectus perpetuo cum præſidio tenebat.Quũ factis indutijs Ruſsi, quo-
rum erant ad tria millia in præſidio,feſto quodam die conuenirent inermes patenti quo-
dam in loco:ferunt ex Liuoniorum præſidiarijs quoſdam plus æquo fortaſſe poculis ac-
cenſos,in eorum mediam turbam tormenta bellica diſploſiſſe. Quibus quum aliqui læſi
fuiſſent,nihil illi propter indutiarum religionem contrà moliri:ſed celeritate ſumma rem,
uti fuerat acta,principi ſuo nuntiant. Quapropter illi indignabundus Liuoniorum lega-
tos infecta re cum ipſis muneribus dimittit,& minas grauiſsimas addit. Simul ingentem
mittit exercitum,qui Naruam Germanicam obſideret, eiuſq; muris tormentorum belli-
corum ui deiectis,oppidum ad deditionẽ compelleret. Ruſsi obſidionis octauo die ma-
chinis quibuſdam ignes in oppidum eiaculantur,& incendijs excitatis ad muros accur-
runt.Qui intus erant præſidiarij milites,quum diſtrahi ſe per ignẽ & hoſtes uiderent,unà
cum ciuibus in arcem confugiunt.Erant omninò 300.pedites,& equites 150.Quum ob
commeatus inopiam ſuſtinere ſe diutius obſidionem non poſſe uiderent, deditionẽ hac
conditione faciunt:ut præfecto cum omnibus ſuis abire ſaluo liceret, ſuaſq; res cuiq; ſe-
cum aſportare.Data fides,ſed quod facultates attinet,non ſeruata.Ciues præfecto diſce-
dente,Moſco ſe ſacramento deuinciunt.Eorum exemplum uicini ſequuntur,quum opi-
tulante nemine per Moſcos omnia diripi,uaſtariq; cernerent. Hoc modo pleriq; rem ge-
ſtam fuiſſe uolũt.Alij diuerſum tradidêre.Nam Moſcos aiunt exorto apud Germanicam
Naruam incendio,traiecto intermedio flumine,quum flammis reſtinguendis tam præſi-
diarij Liuoniorum milites,quàm ciues occupati eſſent,oppidum cœpiſſe. Secundũ hæc
Moſcorum agmina Dorpatenſem ditionem inuadunt,homines numero ad ıɔɔɔ ccıɔɔ
ccıɔɔ ccıɔɔ Nienhuſianam arcem ſub menſis Iunij finem obſidione cingunt. Eo co-
gnito,militiæ Magiſter cum 2000.equitum,quibus 300.Dorpatenſis antiſtes adiunge-
bat,obſeſsis opem ferre nititur. Erant in arce præſidiarij milites uix 70.deq; uicinis agri-
colis non admodum multi.Quapropter hi quoq; ſpe defenſionis abiecta,ſemet hoſti de-
dunt.Quod ubi nuntiatum militiæ Magiſtro fuiſſet,qui non procul aberat,ſimulq; ſigni-
ficatum,uniuerſo cum exercitu ad ipſum opprimendum hoſtem aduentare: cedendum
in hoc tempore cenſet,quo tantis uiribus eſſet impar.Itaq; nemine iam impediente Ruſ-
ſicarum copiarum dux Petrus Siſegaledrus(hoc Moſcorum lingua nomen ei datum erat
à ſex triremibus,quibus piraticam exercuerat)rectà Dorpatenſem ciuitatem cum exerci-
tu petit:obſidionem a.d.3 eidus Sextil.inchoat,quum intus præſidia perexigua forent,ci-
uibus morbo magna ex parte abſumptis. Poſt paucos dies in urbem mittit,qui obſeſsis
ſignificarent,neminem ſe coacturum,ut cõtra fidem Imperatori Romano datam in prin-
cipis ſui uerba iuraret.Potius ſe abitionem tutam illis polliceri,qui ſub Moſcorum impe-
rio uiuere detrectarent.Deditionem facturis,& ſacramentum principi ſuo præſtaturis,o-
mnes ſe fortunas ſaluas & integras conſeruaturum.Qui neutrũ horum amplecti uellent,
eis non poſſe non extrema ſe minari.Has conditiones maior pars ciuium non illubenter
accipit,& cõtinuò deditionẽ facit.Tantùm 200.armati,& pari propè numero inermium
fœminarum,

fœminarum,ferum,puerorumq́; turba,recuſato Moſcorum iugo,non ſine magnis periculis Reualiam ſeſe conferunt. Parum enim abfuit,quin contra ipſius Siſegaledri uoluntatem à Tartaris ſpoliarentur.Inter alios Hermannus quoq; Dorpatenſis antiſtes in Moſcorum poteſtatem uenit,qui ab imo(ceu diximus)loco magnum ad honoris,potentiæq́; faſtigium euectus,extrema in ſenecta fortunę fit ludibrium,& humanarum rerum incon ſtantiam experitur.Conſpectus eſt hoc ipſo tempore,nimirum menſe Sextili,cometa: de quo,quum memorabiles quidam caſus deinceps acciderint,pauló póſt aliquid dicturi ſumus.Erant & comitia,quum Carolus Auguſtus per legatos imperiũ reſignaſſet,ab eius ſucceſſore Ferdinando ad urbem Auguſtam Vindelicorum indicta, in quibus uarijs dè rebus ad ſalutẽ Imperij pertinentibus ageretur.Ad ea ſub initium anni 1 5 5 9.militiæ Magiſter ex equeſtri collegio ſapientem,diſertumq́; uirum Georgium Siburgum mittit,præfectum arcis Duneburgenſis:qui ordinibus imperij miſerabilem Liuoniæ ſtatum expòneret,auxiliaq́; contra Moſcos peteret:Hanc ille cauſam quamuis ſummo egerit ſtudio, parum tamen effecit.Itidem actum deinceps anno ſequenti Spiræ inter ordinum Imperij legatos,quo pacto Liuoniæ ſuccurreretur.Ac Ferdinandus quidem quum Imperij nòmine nummûm aureorum ccc1ↄↄↄ pro eius temporis ratione, quo paſsim perturbata eſſent omnia,Liuonijs obtuliſſet:memoriæ proditum eſt, potius eos nihil, quàm tantillum accipere uoluiſſet. Eodem anno 59.Tartari more ſuo Moſcorum in fines excurrerunt,eosq́; populabundi grauiter uexarunt. Itaq; ſuos Moſcus ex Liuonia reuocat,tantùm oppidis & arcibus,quibus potitus fuerat,milite præſidiario munitis. Anno ſequente,domitis & eiectis extra fines ſuos Tartaris,in Liuoniam reuertitur, & oppidum Velinum magnis cum copijs obſidione cingit. Erat illud arce præclara munitum,in qua hoc tempore ſatis magno cum præſidio Guilelmus Furſtenbergius militiæ Magiſter, magni uir animi,erat.Parabat is ſeſe ad defenſionem,ac ſuos ad uirtutem cohortabatur. Verum ſiue ſocordia,ſiue ſingulari perfidia militum deditio facta eſt, & ipſe defertus in hoſtium poteſtatem uenit.Magna deinde pars floris Liuoniorum cæſa, capta, Moſcouiam abducta,per ſummam immanitatem barbarè tractata. Solent omninò magnas rerum mutationes quum alia ſigna portendere,tum cometarum triſtes adſpectus.Diximus autem in ipſo harum calamitatum principio conſpectum fuiſſe cometam, qui cauda uerſus occaſum initio porrecta,deinde ſe totum ad ſeptentriones inflexit. Sequuta profectò euenta quædam inſignia,uerſus occaſum,mors Caroli quinti Auguſti, quo bello ac pace clariorem Principem multa ſæcula non uiderunt.Mortua mox & eiuſdem ſoror Maria,bellicoſa fœmina, & Angliæ regina Maria,Philippi Caroli F. coniux, cuius mortem magna per Angliam ſequuta eſt mutatio. Adde his Henricum Galliarum regem,planè Mauortium,in ludis equeſtribus læſum,ac non multò póſt mortuum, ſequutosq́; regni terribiles admodum motus.Verſus ſeptentriones non magnis interuallis mortui ſunt Chriſtianus Danorum,Noruagiorumq́; rex,Chriſtiernus eorundem aliquando regnorum dominus,ſed ob crudelitatem expulſus, & in cuſtodia multis annis habitus,Guſtabus denique Suedorum rex,qui ex equeſtri ordine ad eam dignitatem peruenerat.His ſucceſſere filij, Fridericus Chriſtiano, Guſtabo Ericus. In ipſis regni auſpicijs Fridericus cum duobus patruis,Ioanne ac Adolpho,Ducibus Holſatorum, Ditmarſos aggregitur. Ea natio 400.amplius annis Holſatorum Principibus, quorum aliquando paruerat imperio,fœliciter aduerſata fuerat,ſuamq́; libertatem tutata. Verùm hoc tempore citius eſt debellata, quàm quiſquam hominum, qui & ferocitatem gentis, & naturales locorum munitiones cognitas haberet, exiſtimaſſet. Itidem capto Guilelmo Furſtenbergio Liuoniæ ſtatus in uniuerſum mutatus eſt. Nam ſurrogatus in captiui principis locum Gothardus Ketelerus,equeſtri apud Beſtualos genere natus,quum ab Imperio Romano fruſtrà exſpectari auxilia cerneret: uicino Poloniæ regi fidelitatis ſacramentum ea lege præſtat,ut uiciſsim rex eum contra Moſcum & hoſtes alios defenderet. Itaque Curlandiæ, Semigalliæque Dux creatus, regiones eaſdem ceu cliens in perpetuum pro ſe, ſuiſque hæredibus maſculis accipit:in cæteris,quæ equeſtris antea collegij fuerant, nunc à Polono rege occupabantur, præſertim in urbe Rigenſi Regius uicarius conſtituitur. Neque multò póſt Annam Principem Megalburgiam, ex antiqua regum Obotritorum familia natam,Ioannis Alberti Megalburgij, Boruſſij Ducis generi, & Chriſtophori Rigenſis Archiepiſcopi ſororem matrimonio ſibi iungit. Epiſcopatum Habſelenſem Magnus Holſatiæ Dux, Chriſtiani Regis Danorum filius, & Friderici frater, accipit. Dorpatum cum omni agro finitimo, itemque Narua, Velinum, Viteſtenum munita loca in Moſci poteſtate manent. Reualia ſe Suedorum regi Erico dedit,qui deinceps Pernouiam quoque occupauit,ſed non retinuit. Nam Polonus hanc ei per Gothardum rurſus eripuit. Reualiæ ad Suedorum Regem tranſitio nouo

bello cauſam præbuit. Ericus enim coronationis ſuæ tempore Lubecenſium legatis non
ſolùm promiſerat, ſed datis etiam literis teſtatus fuerat, ſe maiorum ſuorum, ac præſertim
Guſtabi patris exemplo priſcas ipſis immunitates, quæ priuilegia uocāt, in regno ſuo ſal-
uas relicturum. Eæ ſpectabant potiſsimum ad negotiationes cum eius ſubditis & alijs na
tionibus, pręſertim Moſcis, citra impedimentum ullum exercendas. Verùm poſteaquàm
auctus eſt imperio tam inſignis oppidi, cui nec elegantia, nec magnitudine par ullum in
toto Suedorum regno reperitur: uiciſsim Reualienſibus tanquàm ſibi iam ſubiectis gra-
tificari uolebat. Conabantur autem illi mercatoribus Germanis iter mari præcludere, ne
peruenire Naruam poſſent, quæ iam Moſco parebat, & commercia priſca cum Ruſsis ha
bere. Hoc conſilium eò ſpectabat, ut cum mercibus ſuis Reualiam petere cogerentur,
easq; Reualienſibus uendere: qui deinde cum Moſcis contrahendo, lucrum aliorum la-
bori, ſumptuiq; debitum interciperent. Itaq; Suedus rem ſuis gratam facturus claſſem in-
ſtruit, itinera mari obſidet, Lubecenſibus Naruam profecturis contra fidem datam naues
cum mercibus eripit. Famam inde ſpargit, eſſe repertam in eis magnam armorum uim,
aliarumqûe rerum ad bellum gerendum idonearum, quas Moſcis uendere præſenti cum
totius Chriſtianæ reipublicæ diſcrimine uoluerint. Idem Ericus iam Fridericum quoque
Danorum regem iniurijs quibuſdam irritarat. Quamobrem inter hos inito fœdere bel-
lum Suedo denuntiatur. Sub eius initium Ericus Ioannem germanum fratrem, Finlan-
diæ ducē, quo cum nupta Poloniæ regis ſoror erat, noctu nihil tale opinantē in Aboenſi
arce capit, & annis aliquot deinceps in uinculis habet. Ea de cauſa Polonus etiam Erico
bellum indicit, qui nihilo magis territus inſolenter admodum multa deſignat, uno, eo-
demq; tempore Britanniæ reginam, quæ iampridem ipſius coniugium aſpernata fuerat,
de nuptijs iterum ſollicitat, & Philippi Cattorum principis minimā natu filiam uxorem
poſcit. Qua re patefacta, utraq; præter ſpem excidit, & Philippus filiam ſuam Adolpho
Friderici regis, Suedorum hoſtis, patruo in matrimonium collocat. Tandē Ericus licto-
ris (ut aiunt) Stocholmienſis filiam, ex qua iam ſobolem conceperat, uxorem ducit: & eo-
dem tempore de fratrum ac præcipuorum è nobilitate uirorum cædé conſilium capit. Eo
animaduerſo à fratribus opprimitur, & carceri mancipatur. Ioannes (quē antea captiuum
fuiſſe diximus) primùm ſe regni gubernatorem, deinde regem nuncupat. Eiuſdem belli
inter Danos & Suedos initio, Ericus dux Brunſuigius cum 20. peditum ſignis, quæ ad-
iunctas equitum copias habebāt, occupata Varendorpia, Monaſterienſi epiſcopo, cuius
id oppidum erat, ccıↄↄ ccıↄↄ ccıↄↄ cıↄ cıↄ nummûm aureorûm extorquet, inde
per mediam Saxoniam, Megalburgenſium & Pomeranorum agros, in Boruſsiam con-
tendit. Vbi quum Boruſsię Dux Albertus, ipſius ſororius, ab amnis Viſtulę traiectu eum
arceret, cum ſuis pedem refert. Hac expeditione ſibi nuntiata, Polonos Chriſtophorum
Megalburgium, Archiepiſcopum Rigenſem, qui Guilelmo Brandeburgio ſucceſſerat,
in uincula conijcit. Num aliquid inter hunc & Ericum Brunſuigium tractari ſubolfecerit
incertum. Hoc modo multiplices rerum mutationes in ijs locis, non admodum magnis
(ceu diximus) temporum interuallis ſemet ex alijs aliæ uelut exceperunt. Ad Moſcos re-
deamus, quorum bella præcipuè nunc exponimus, quanquā hactenus indicata non pror
ſus ab inſtituto noſtro ſunt aliena: quippe de nonnullis horum exorta ſunt quędam quaſi
diſsidiorum ſemina, quibus arreptis Moſci ulterius progreſsi ſunt. Eorum principi mole-
ſtiſsimum erat, Liuoniorum maiorem partem Polono ſe adiunxiſſe, qua cum gente nec
ipſi, nec maioribus eius unquam conuenerat. Itaque Polonum bello perſequuturus, qui
ſuos hoſtes declaratos in fidem, patrociniumq; ſuſcepiſſet, coactis ſuorum ducentis mil-
libus, præter ingentem Tartarorum manum, Lithuanię fines ingreditur, ad oppidum Po
lozicoum rectà tendit, copias ſuas quinquies non ſolùm nullo cum fructu, ſed etiam ma-
gno detrimento irruere iubet, tandemq; ſexta uice capit. Ex captiuis præcipui uincti ca-
thenis ferreis, & Moſcouiam abducti: cæterorum ad ccıↄↄ ccıↄↄ interfecti: urbs ipſa
flammis iniectis cremata. Sub initium hęc anni 1563. acciderūt. Nec Polonus ſuis opem
ferre poterat, propter deplorandas eius regni diſcordias. Et erant præterea tam ſuperbi Li
thuanorū animi, ut à Polonis opem implorare nollent, qui uiciſsim rogari uelle uideban-
tur, ut ſuccurrerent. Magna per omnem uiciniam diſcurrentibus Tartaris atque Moſcis
damna data. Quumq; tandem Nicolaus Radiuilus Olichæ Dux Lithuanorum ſatis ma-
gno exercitu inſtructus, hoſtem aggredi uellet: ceſsit ille, ſibiq; maturè conſuluit. Secun-
dum hæc Polonus uiciſsim cogitare, quo pacto uires Moſci frangeret, & recens illatas
ſuis iniurias uindicaret. Ad hanc rem percommoda ſe deniq; obtulit occaſio. Notum eſt,
ac iam antè ſępius à nobis indicatum, perpetuis excurſionibus uel Tartaros à Moſcis, uel
Moſcos à Tartaris uexari. Quum hi nonnihil fractis uiribus, paulatim futurum uiderent,
ut Moſci iugum ſubire cogerentur, cui ſe iam unum & alterum nationis ſuæ regnū ſum-

miſerat: Turcas arceſſendos ſtatuunt, quemadmodum & anno 1523. fecerant, quorum natio maximè Moſcis eſt formidabilis. Turcarum Imperator haud inuitè pollicetur auxilia: ſolum hoc reſtabat, ut quo potiſsimùm itinere profecti Turcę Tartaris ſeſe coniungerent, diſpiceretur. Placet à Polono rege Turcis confœderato petendum, ut iter eis per fines ſuos concederet. Hoc abs rege Moſcis infenſo non difficulter impetratum. Igitur ex inferiore Pannonia per Moldauorũ agros Turcis tributarios, latiſsimosq; Podolię campos, qui ad imperium Poloni ſpectant, profecta Turcarum ᴐᴐᴐI ᴐᴐIcc ᴐᴐIcc ᴐᴐIcc Tartaris opem aduerſus Moſcos ferũt, eisq; magna clade adfectis, munitiones quaſdam occupant: quibus quum præſidia ſatis ualida impoſuiſſent, eadem uia qua uenerant, Pannoniam repetunt. Verùm quia per Podoliam redeuntibus, magnę ſolitudines peragrandæ erant, ob commeatus inopiam maxima pars eorum cum equis perijſſe dicitur. Factà ſunt hæc anno 1569. Quo ipſo tempore Moſcus, ut adfinitatibus Chriſtianorum principum res ſuas conſtabiliret, cum Holſatorum duce Magno, qui Habſelenſem & Oſelenſem ditionem tenebat, agere cœpit de contrahendo inter ipſum & ſororem ſuã matrimónio, cui daturus in dotem eſſet, quicquid oppidorum, arcium, agri Liuoniorũ in finibus occupaſſet. Conciliatæ ſunt deinceps eò facilius inter hos illæ nuptiæ, quòd Magni pater Chriſtianus Danorum rex cum Moſco fœdus habuerat, id quod à Friderico rege, Magnoq; Duce fratribus renouatum erat. Idem Magnus aliquanto pòſt Reualiam quoq; ſolerter occupauit, & eiectis Suedis eam ſui iuris fecit. Hoc anno 1570. accidit, quum proximè præcedenti Petrus Muccus & Matthæus Tidemanus cognatus meus, Danorum, Lubecenſiumq; claſsis imperatores, ſingulari fœlicitate portum Reualienſem prima aurora per nebulam inuaſiſſent, ex hoſtium claſſe maiorem nauium partem ingenti cum pecunia, ſuppellectile bellica, merciumqúe copia ſecum auexiſſent, reliquas numero ad 30. exuſsiſſent: quo facto, non parum hoſtis imminutæ ſunt uires, qui aſtuto conſilio pacem expetere ſe ſimulabat, ut ſub induciarum prætextu arceſsitis è Liuonia copijs, noſtros imparatos obrueret. Diximus inſigni damno Moſcum à Turcis adfectum fuiſſe. Quapropter ablegatis ad Polonum ſuis hominibus. cum eo grauiter expoſtulat, qui Turcis Chriſtiani nominis hoſtibus ad ſe inuadendum per Podoliam eundi poteſtatem feciſſet. Polónus contrà quęri quum de alijs priſcis, tum recenti potiſsimũ damno, quod ex uaſtationẽ Polozicoi & totius agri finitimi accepiſſet. Multis actis ultrò, citroq;, tandem ad pacem ineundam anno 1570. conuenitur. Poſtulata Moſci hæc erant. Primùm ne Turcas Polonus deinceps iter facere per ipſius imperium contra ſe pateretur. Deinde damnum datum reſarciret. Tertiò, filium ſuum ad ſe reciperet, arbitratu ſuo, moreq; gentis educaret, ac ſucceſſorem in Poloniæ regno, Lithuaniæq; magno ducatu deſignaret. His ſe conditionibus pacem facturum oſtendebat, quæ niſi reciperentur, dira quędam mirari uidebatur. Ad ea Polonus primùm reſpondebat, uelle ſe uiciſsim toties illata ſibi damna præſtari. Quod autem filium Moſci attineat, eum ſe propterea ſibi ſucceſſorem non deſignaturum, quòd in hac ætate, quæ ſatis adhuc uegata ſit, uxorem aliam ducere ſobolis gignendę cauſa cogitet. Minus Moſci uſq; adeò ſe non terreri, ut ſi quidem bellum quàm pacem malle Moſcum animaduertat, maiores etiam Turcarum copias, quàm nuper, in eius fines ſit immiſſurus. Hoc modo quum pax certa conſtitui non poſſet, ſaltem ad indutias uentum accepimus. Hæc nos de bellis Moſcorum, & finitimarum quarundam gentium, exponenda breui commentario propterea duximus: quòd pleraq;, recentiora præſertim, longius diſsitis nationibus ignota, liberali præditis ingenio, rerumq; geſtarum apud exteros ſtudioſis haud iniucunda lectu, & aliqua ex parte fructuoſa quoq; futura conſideremus. Sunt enim in his exempla nonnulla, quæ uiros prudentes de maximis rebus commonefacere poſſunt. Noſtram quidem operam atq; ſtudium lectores æqui, boniq; facere cupimus, & omninò facturos ſperamus.

FINIS TERTII TOMI
Polonicarum rerum.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI,
ANNO NOSTRAE SALVTIS RECV-
PERATAE CIↃ. IↃ. XXCII.
MENSE SEPTEMBRI.

TREDECIM REGNI POLONICI MVTATIONES, ET FAMILIARVM QVAE REGNVM TENVERVNT, GEnealogicæ explicationes: deſcriptæ ex optimis autoribus, & continua, perpetuaq́ ſucceſsione propoſitæ in Tabula.

ITEM,

PRINCIPVM SILESIÆ PENE OMNIVM, ET DVCVM MASSOVIAE, AC LITHVANIAE GEnealogiæ, diligenter, magnoq; ſtudio collectæ, & ad illuſtrandam Hiſtoriam Polonicam appoſitæ.

A

IOAN. PISTORIO NIDANO MEDICO D.

PRIMA FAMILIA

PRINCIPVM POLONIÆ, QVI PRIMV'M OMNIVM PROVINCIAM ILlam cum imperiò tenuiſſe creduntur.

LECHVS frater Czechi, regis Bohemiæ, ex Dalmatia profectus, ampliſsimas Germaniæ & Sarmatiæ ditiones occupat & regnum ſibi atq; poſteris conſtituit: quod alij circa 550. annum poſt natum Chriſtum accidiſſe: alij multò ſeriùs factum eſſe putant. Aquilam habuit pro inſigni, quòd in ædificanda Gneſna urbe magnam aquilarum copiam reperiſſet. Eius uxor ignoratur.

Filij patrem ſecuti, etſi qui fuerint, literis mandatum non eſt, tamen & ipſi obtinuerunt imperium & reliquerunt poſteris, donec uniuerſa ſtirps tandem poſt annos, ut putant, 150 intercidit.

SECVNDA RATIO ADMINISTRANDÆ POLONIÆ.

Cum de Lechi familia nullus legitimus ſupereſſet hæres, Poloni in Palatinos regni gubernationem tranſtulerunt, quales tum ex uniuerſo primariorum hominum cœtu delegerunt duodecim, præſtantes autoritate & potentia uiros: quorum etiam imperio diu paruerunt, quouſq; illi facti crudeliores, populum ad inſtituendam noui regni formam, & ad abrogandam Palatinorum poteſtatem poſt multos annos inuſitatis magnæ licentiæ exemplis impellerent.

TERTIA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Sic igitur remotis Palatinis, noua apud Polonos conſtituitur Monarchia: totiuſq; rei ſumma Craco de omnium conſenſu mandatur, circa Chriſti ſeptingenteſimum annum. Is Cracus pertractus ad regni Polonici gubernationem, Cracouiam extruit & illam à ſe denominari uoluit. Bella geſsit cum uicinis gentibus & ætate confectus è uita diſceſsit, ſepultus in monte Laſſotino. Nomen uxoris ignoratur.

CRACVS maior natu filius ſuperioris Craci, à fratre Lecho per fraudem interficitur.

LECHVS minor natu filius, occiſo fratre, regnum occupat: quod tamẽ ſtatim cæde patefacta, amittit, cõiectus in exiliũ, in quo moritur.

VANDA uel VENDA filia propter ſubditorum erga mortuũ Cracum beneuolẽtiam ſuccedit fratri Lecho, pulcherrima uirgo. Verùm cum Rutigarus Teutonicus princeps (qui eam fruſtrà uxorem cupiebat) infatuatus ab amore, mortẽ ſibi conſciuiſſet, ipſa è bello domum profecta, poſt multas mactatas hoſtias ſe in Viſtulam proijcit: ubi extincta eſt.

QVARTA MVTATIO REGNI POLONICI.

Cum VENDA Craci filia in flumine periiſſet, neq; quiſquam eſſet, ad quem iure Polonicum regnum pertineret: placuit Polonis ut reiecta nuper & penè iam antiquata regni per Palatinos adminiſtrandi ratio in uſum reuocaretur. Sic igitur ad duodecim Palatinos rediit imperium: quod tamen non multò poſt ad unum iterum Przemislaum peruenit.

QVINTA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Plebeius homo, Przemislaus cùm rem contra hoſtes præclarè geſsiſſet, renunciatus omnium acclamatione princeps fuit circa annum 760: & nouum cognomentũ reperit, ut propter Lechi primi principis memoriã diminutiuè. Leſchus diceretur. Mortuus tandẽ nullos reliquit liberos.

SEXTA DVCVM POLONIÆ FAMILIA.

Leſcus unus ex Poloniæ proceribus, cùm propoſita cõditio fuiſſet, ut qui equo uectus, ad conſtitutã metam primus perueniſſet, principatum obtineret, fraudulento uſus conſilio, cõpetitores omnes anteuertit. Itaq; Rex declaratus: ſed ſtatim, cum de dolo conſtaret, miſerè trucidatus, imperium in primo aditu turpiter amiſit: ut propterea pro Regi poni non debeat. Sed eum alius in curſu proximè inſecutus, in tenui familia natus adoleſcens, regnum de omnium uoluntate conſequitur, & mutato nomine Leſcus dicitur.

Is igitur Leſcus, ſecundus huius nominis factus Poloniæ princeps, magna moderatione geſsit imperium. De Imperij uerò & de uitæ ipſius diuturnitate literis nihil traditum eſt. Eius uxor ignoratur.

FILIVS Leſci ſecundi, Leſcus tertius, ſuccedit patri, in regno Polonico, moritur poſt rem aliquandiu laudabiliter adminiſtratam relictis, ut Poloni ſcribunt, plurimis liberis, Nam ex concubinis (quarum multas habuit) XX. filios ſpurios genuit.

X. Semianus, IX. Iaxa — Sorabiæ reguli.
III. Vladislaus, II. Cazimirus — Principes Caſſubiæ.
XIII. Bogdalus, VI. Barnimus, I. Boleslaus — Ex hæreditate paterna domini Pomeraniæ.

IIII. Vratislaus dominus Rugiæ.
VII. Pribislaus, XIX. Cieſsimirus — Domini Luſatiæ.
V. Ota.
VIII. Premislus, XI. Ziemnouitus, XII. Ziemomislus — Marchiæ Brãdeburg. principes.

XIIII. Spicigneus.
XV. Spicimirus.
XVI. Sbigneus.
XVII. Sobeslaus.
XVIII. Viſsimirus.
XX. Vislaus.

Verùm ex uxore legitima (cuius nomen latet) habuit Popielum, cognomento Oſſerich, qui poſt patrem in Polonia princeps fuit. Alij Pompilium nominant & ſedem primò è Cracouia Gneznam tranſtuliſſe confirmant: & florentem ætate mortuũ eſſe teſtantur. Eius uxor ignoratur.

POPIELVS *uel* POMPILIVS *ſecundus,* PRIMI *filius, cum puer adhûc eſſet, mortuo patre, princeps inauguratus & poſtea grandior factus, crudeliter imperat, patruis omnibus ueneno ſublatis. Sed is, diuina ultione, ſtatim miſerè perijt à muribus, quos ex putreſcẽtibus patruorum cadaueribus enatos eſſe ſcribunt, cum uxore & liberis corroſus & interfectus. Eius uxor Teutonici principis filia fuit: ex qua habuit duos filios: qui fuerunt Lecho & Popielus* III. *Hi duo cũ parentibus depaſti & abſumpti à muribus, finem & uitæ fecerunt & familiæ ſuæ.*

SEPTIMA FAMILIA PRINCIPVM ET REGVM POLONIÆ.

Poſt Popielum, cum inter proceres de Rege nouo ſubſtituendo diu conuenire non poſſet, tandem PIASTVS, *oppidanus Cruſuiciæ, ruſticus & ſimplex homo, ſed hoſpitalitatis & beneficentiæ laude celebris, omniũ conſentiente ſentẽtia per diuinũ miraculũ princeps gentis ſuæ Polonicæ renunciatur. Cuius poſteri per 560. annos imperiũ in Polonia tenuerunt, ut ex ſequenti tabula animaduerti poteſt. Piaſtus, Coſiſconis filius, ex ruſtico Rex factus, cum diutiſsimè Poloniam magna cum laude gubernaſſet, moritur ſenex annorũ 120, circa Chriſti annum 861. Eius uxor Repicha, ex qua Semouitus.*

SEMOVITVS *uel* ZIEMOVITVS *filius unicus Piaſti, cum ſub patre in militia rectè inſtitutus, pulcherrima exempla ſingularis uirtutis edidiſſet, in locum mortui patris ſubſtituitur. Bellum cũ Morauis Pruſsis & Pomeranis gerit, & inter uiuos eſſe deſijt anno 892. Eius uxor ignoratur: ex qua Leſcus* IIII.

LESCVS IIII. *cum patri ſucceſsiſſet, nihil memorabile geſsit & obijſſe creditur circa annum 913: etſi id inter autores controuerſum eſt. Eius uxor ignoratur, ex qua zemomislus: cuius Genealogia ſequitur.*

- *Zemomisli liberi*
  - *Micislaus: cuius uxor*
    - *Prima Dambrouuka, filia Ducis Bohemiæ ex matre Brena: mortua anno 977. Eius filius Boleslaus cuius uxor*
      - *Prima, filia Ridaci Marchionis, ſoror Caroli, repudiata ante nuptias.*
      - *Secunda, ex qua Micislaus, cuius filius Caſimirus, cuius liberi*
        - *Boleslaus.* A.
        - *Vuladislaus.* B.
        - *Miesko uel Mieslaus, octennio poſt patrem obijt.*
        - *Otho: in pueritia ante patrem mortuus.*
        - *Suentochna uel Suatochna, uxor Vuratislaidus Bohemiæ, nominata à Polonis Suathauatz.*
      - *Tertia Conilda filia domini Dobremiri ex qua*
        - *N. filia Abbatiſſa.*
        - *N. filia uxor Hermanni Comitis Thuringiæ, Marchionis Miſniæ, qui filius Echardi primi & frater ſecundi fuit.*
        - *N. Filia, uxor filij Vlodomiri, regis Ruſſiæ.*
        - *Dobremirus.*
        - *Miſeco ſi Dithmaro credendum eſt.*
      - *Quarta, Oda filia Echardi Marchionis Thuringiæ & Miſniæ.*
    - *Secunda oda monialis rapta ex cœnobio, filia Theodorici Marchionis, ſic enim Dithmarus nominat. Ex ea*
      - *Miſeco.*
      - *Suentopolcus*
      - *Boleslaus.*
      - (Miſeco, Suentopolcus, Boleslaus:) *Cum matre eiecti ex regno à Boleslao fratre.*
  - *Adelheida, ſecunda uxor Geiſæ regis Vngariæ.*

ZEMOMISLVS *& ipſe patris exemplum ſecutus, pacem anteponit bello & inglorius moritur: ſepultus Gneznæ, anno (de multorum ſententia) 964. Eius uxor ignoratur, ex qua Micislaus & Adelheida.*

MICISLAVS *unicus filius, cœcus natus, dictus poſtea blandius Miesko uel Mieciek, noſtris ſcriptoribus Meſico, recipit uiſum ſeptimo ætatis anno præter omnem ſpem: poſtea rex factus & per omnes delicias uoluntatis (ſeptem enim concubinas habuit antequam uxorem duceret, omnes ſteriles) tandem ducta uxore Chriſtiana Dambrouuka, filia Boleslai ducis Bohemiæ ex matre Brena, fidem Chriſtianam ſuſcepit in uirtutis uiam ingreſſus, baptizatur anno 965, quo anno etiam uxorem ducit & Eccleſias per prouinciam inſtituit. Vxor ſecunda Oda fuit. Fruſtrà à Pontifice petit coronam & moritur anno 999.*

BOLESLAVS, *cognomento* CHROBRI *uel* ACER, *Micislai filius, natus anno 967, princeps factus in locum patris anno 999. Primus Poloniæ Rex renunciatus ab Othone* III. *Imp. & coronatus anno 1001. Egregius & ferox miles, cum ſolus regnaſſet, eiectis fratribus, annos* XXVI, *obijt anno 1025, tertio Aprilis: Sepultus Poſnaniæ. Eius quatuor fuerunt uxores, ut in typo habes. Ex ſecunda (quæ fuit*

Iuditha,

Iudita, filia Geiſæ, ducis Vngariæ, ſoror Stephani regis) habuit Micislaum filium.

MICISLAVS *natus ex Iuditha Vngara anno 990. Rex ſecundus Poloniæ, coronatus Gneznæ cum uxore Rixa (filia Ezonis, qui Hermanni Palatini filius erat, nepos Othonis* III. *ex ſorore Mathilda, anno 1025. Dominica Pentecoſtes, cum pauca glorioſè feciſſet. Moritur anno 1034. Poſnaniæ* XV. *Martij, natus annos 44. Rixa eius uxor mortua eſt poſt maritum in exilio Salfeldiæ in Germania. Eorum liberi fuerunt Kazimirus & N. filia, uxor Belæ regis Vngariæ, qui Ladislai Calui filius fuit.*

KAZIMIRVS *poſt patris mortem à Polonis cum matre eiectus regno, cum in ſacram uitam ſe Cluniaci dicaſſet, reuocatus à Polonis, indulgentia Pontificis fit rex tertius, impoſita corona anno 1041. Vincit Maslaum, factum in interregno, Maſſouiæ principem: & è uita diſceſsit rex optimus anno 1058. 28 Nouemb. Poſnaniæ. Eius uxor Maria, ſoror Iaroslai ducis Ruſsiæ, filia Vulodomir, ex matre Anna ſorore Baſilij & Conſtantini Imperatorum. Poloni eam mutato nomine Dobrognœwain dixerunt. Eorum liberi quinq; fuerunt, ut in typo eſt.*

A. BOLESLAVS *quartus Poloniæ rex, cognominatus audax & efferatus: coronatus Gneznæ anno 1058: uincit Ruſſos, Bohemos & Vngaros: tandem tyrannus Stanislaum epiſcopum trucidat. Inde excommunicatus anno 1079. fugit in Vngariam anno 1080: & moritur anno 1081. uel dilaceratus à canibus in ſyluis, uel cum ipſe ſibi manum intuliſſet,* XII. *Cal. Aprilis. Eius uxor Viſſeslaua Ruſſorum principis filia, quæ mortua eſt anno 1089. in Martio. Horum filius unicus Micislaus,* XII. *annorum puer, cum patre in exilium profectus, reuocatur in Poloniam à patruo duce & moritur ſine liberis anno 1089.*

B. VVLADISLAVS, *dictus etiam Hermannus, ſucceſſor eiecti fratris, ſed ſine corona, princeps tantum Poloniæ; laudabilis miles, uictor Pomeranorum, & Pruthenorum: bellum cum Sbigneo Spurio filio gerit: Ruſſos uincit, & poſtremò profectus morbo emigrat è uita anno 1102. pridie Non. Iunij: cum regnaſſet annos* XX. *uixiſſet ferè 59. Eius genealogia eſt in ſequente typo.*

Vladislai liberi fuerunt ex

- *Concubina* SBIGNEVS, *ex monacho impius miles, poſt patrem dux Maſouiæ, Cuiauiæ & Lencencienſis. Rebellis primum parte ditionis exuitur: deinde multatur exilio: tandem occiditur.*
- *Vxore*
  - *Prima (quæ fuit Iuditha filia Vuladislai ducis Bohemiæ ex Adelheida filia Andreæ regis Vngariæ)* BOLESLAVS: *cuius liberi ex uxore*
    - *Prima Suislaua filia Suatopolci ducis Kiouienſis quem alij Stopolcum Michaelem nominant.*
      - *Suentoslaua.*
      - *Iuditha, uxor Stephani, filij Colomanni, regis Vngariæ. Alij putant Colomanno nupſiſſe Stephani fratri, ſuperioris Colomanni filio. Sed Vngariæ hiſtoriæ diſſentiunt.*
      - *Vuladislaus*
        - *Boleslaus altus.*
        - *Mieceslaus.*
        - *Conradus loripes.*
        - (*Hi tres fratres interceſsione Friderici primi Imp. Sileſiam obtinuerunt & omniū Sileſiæ principum (paucis exceptis) familiam propugnarunt. Vide igitur tabulam Sileſiæ principum, ubi horum poſteros inuenies.*)
    - *Secūda Adelheida, filia Henrici* IIII. *ſoror* V. *Imp.*
      - *Cazimirus natus 1122. Moritur 1132.*
      - *Boleslaus Criſpus*
        - *Leſtus.*
        - *Boleslaus.*
      - *Micislaus.* A.
      - *Henricus dux Sendomirienſis & Liblinēſis abit in Syriam: reuerſus occiditur in Bello Prutenico Anno 1165. uel 1167. ſine uxore & liberis.*
      - *Kazimirus.* B.
  - *Secunda (quæ fuit Sophia filia Henrici* III. *ſoror* IIII. *Henrici Imp. uidua Salomonis Vngariæ Regis. Nuptiæ anno 1088.) Tres filiæ, quarum nomina ignorantur.*

BOLESLAVS, *cognomento Crziuouſti, hoc eſt, diſtortus, diuiſa cū fratre Sbigneo prouincia, dux Cracouienſis, Sendomiriēſis, Siradiēſis & Sileſiæ. Vaſtat Morauiam: domat fratrem: Pomeranos & Prutenos cū magna internecione ſubigit: bellū etiam cum Henrico Imp. habet, ſed pacem petit & moritur anno 1139. cum regnaſſet annos 36. uixiſſet 53. Sepultus in eccleſia Plocenſi. Eius duæ uxores: Sbislaua & Adelheida: ex illa Suentoslaua, Iuditha, Vuladislaus. Vuladislaus primarius princeps poſt patrem in partitione prouinciæ factus, retinet Cracouiæ, Sileſiæ, & Pomeraniæ principatum. Sed cum fratrum etiam ditiones appeteret, excluſus è regno, conijcitur in exilium. Eum Conradus Cæſar cum reſtituere uellet, non potuit: Fridericus Cæſar perfecit ut in Sileſiam reciperetur: ſed occupaturus promiſſam Sileſiam, obijt in itinere Anno 1159. Sepultus Aldenburgi in Holſatia. Eius uxor fuit Chriſtina filia Henrici V. Imp. Alij Gertrudam uocant Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam, cum quibus ego conſentio. Ex ea habuit tres filios, Boleslaum altum, Miecslaum & Conradum Loripedem: de quibus in typo.*

Ex altera uxore Adelheida, Boleslaus habuit Cazimirum, Boleslaum Criſpum, Micislaum, Henricum & Cazimirum.

Boleslaus Criſpus ex diuiſione dux Maſouiæ, Culmæ, &c. naſcitur anno 1127: fratre Vladislao eiecto, primarius Poloniæ princeps anno 1146. Prutenos uincit: Moritur anno 1173. Pridie Cal. Octobris. Sepultus Cracouiæ. Vxor prima Anaſtaſia filia Vuſeuolodomiri ducis Ruſsiæ Halicienſis, ſoror Eudoxiæ. Secunda, Helena filia Roſcislai ducis Przemislienſis: ex ea duo filij, Boleslaus qui anteuertit patrem morte: & Leſtus à patre Mazouiæ & Cuiauiæ dux inſtitutus, Moritur ſine uxore & liberis relicto hærede Cazimiro patruo.

Micislaus natus anno 1130. cognominatus ſenex, dux primùm Gneznenſis, Poſnaniẽſis, &c. deinde fratre mortuo Poloniæ ſupremus princeps cum crudeliter imperaret, deijcitur de principatu, anno 1177: quem quartò recuperat, ſemper iterum reiectus. Tandem magna ætate moritur anno 1202. Eius tres uxores fuerunt: Prima Eudoxia filia Vuſeuolodomiri ducis Ruſsiæ Halicienſis: quæ obijt anno 1177. ſine liberis. Secunda Gertruda filia Belæ Coeci regis Hungariæ, ſoror Geiſæ. Tertia Adeilheida neptis Friderici I. Imp. ex ſorore uel conſobrina, fortaſsis Duciſſa Brabantiæ, Gothfridi tertij filia. Ex his liberi in ſequente Tabula uidentur. Vide literam A.

- *A. Micislao fuerunt ex*
  - *Adelheida tertia uxore*
    - *Filiæ quinq;: quarũ nomina ignota ſunt.*
      - *N. uxor Othonis ducis Halicienſis.*
      - *N. uxor Boguslai ducis oræ maritimæ.*
      - *N. uxor Boguslai qui prioris Boguslai filius fuit.*
      - *N. uxor Friderici ducis Lotharingiæ.*
      - *N. uxor ducis Saxoniæ.*
    - *Filij tres*
      - *Boleslaus occiſus in bello Anno 1195.*
      - *Micslaus.*
      - *Vuladislaus Magnus, dictus Laskonogy, electus dux Cracouienſis contra Leſcum Album patruelem anno 1203: ſed ſponte cedit anno 1206. eidem patrueli, retento ducatu Gneznenſi: ſed à fratris filio eiectus ex Polonia, fugit in Sileſiam & tandem in exilio obijt ex mœrore Anno 1231. Vxor eius ignoratur, mortuus eſt ſine liberis.*
  - *Gertruda ſecunda uxore*
    - *Filij duo*
      - *Stephanus.*
      - *Otho: qui arma cum Cazimiro patruo cõtra patrẽ coniunxerat: ſed poſtea ſentiens cum patre uixit aliquandiu, patrem morientẽ paulò pòſt inſecutus. Eius filius Vladislaus dictus Plwacz.*
        - *Premislaus*
          - *Premislaus: eius filia Rixa: cuius maritus VVENCESLAVS BOHEMIAE REX: autor octauæ familiæ Polonorum.*
          - *Conſtantia: uxor Conradi March. Brandeburgici.*
          - *Euphemia, uxor Vladislai Opoliẽſis ducis in Sileſia.*
          - *Euphroſyna aliàs Agathia* } *Moniales.*
          - *Veronica.* } *Moniales.*
        - *Salomea uxor Conradi ducis Sileſiæ, qui Henrici Pij filius erat. Hanc aliqui non ſororem, ſed filiam Premislai facere uidentur.*
        - *Boleslaus*
          - *Anna, religioſam uitam ſecuta.*
          - *Elizabetha uxor Henrici Ventricoſi ducis Lignicenſis in Sileſia.*
          - *Hedwiga, uxor Vuladislai Loctici, poſtea regis Poloniæ.*
    - *Filiæ tres: quarum etiam nomina ignorantur*
      - *N. uxor Sobeslai ducis Bohemiæ.*
      - *N. uxor Boleslai ducis Pomeraniæ.*
      - *N. uxor Vuladislai ducis Rugiæ.*

VVLADISLAVS *dictus Plwacz, id eſt, Sputator, dux totius maioris Poloniæ primùm, & eiecto, mortuoq; patre, Gneznenſis princeps anno 1231. Exutus tota ditione ab Henrico Barbato Sileſiæ duce, cum ſolam Gneznam reliquam haberet. Moritur in Pomerania, in exilio apud ſocerum anno 1239. Corpus Poſnaniam delatum terræ mandatur. Eius uxor fuit Helinga ſoror Swatopolkonis ducis Pomeraniæ: ex qua habuit Premislaum, Salomeam & Boleslaum.*

PREMISLAVS *uel Premislus, recuperata paterna ditione anno 1242. partitus anno 1250. principatum cum fratre retinet Poſnanienſem & Gneznenſem prouinciam: moritur anno 1257. cum XXXVI. annorum eſſet: & nunquam ebrius aut iratus fuiſſet. Eius uxor fuit Eliſabetha filia Henrici Pij Vratislauienſis principis, ſoror Boleslai Calui. Ex hac habuit Premislaum & ſorores eius, de quibus in tabula.*

Premislaus uel Premislus, Poſthumus Premislai filius, primum ex patre Poſnanienſis & Gneznenſis, deinde mortuo patruo, dux totius maioris Poloniæ anno 1279. dux Cracouienſis & Sendomirienſis ex teſtamento Henrici Probi Vratislauienſis anno 1290. Sed Sendomirienſem retinet Locticus armis: de Cracouienſi ſponte cedit Vuenceslao Bohemo, Dux Pomeraniæ ex Meſcuigi teſtamento anno 1294. Tandem Rex iterum Poloniæ, cum 215. annis Rex Poloniæ nullus fuiſſet. Coronatus anno 1295. XXVI. Iunij, cum titulo, Regni Poloniæ & ducatus Pomeraniæ. Sed altero ſtatim anno occiditur: anno 1296. VI. Idus Februar. cum regnaſſet menſes VII. dies XI. Vixiſſet annos XXXVIII. menſes III. Dies XXIIII. Succeſsit Locticus in regno, ſed eijcitur annno 1300. Eius duæ uxores nominantur. Prima Luberda uel Ludgarda, neptis Barwini, ducis Stetinenſis, filia Henrici Megalopolitani principis cũ marito nupſiſſet anno 1273. iugulatur à pediſſequis ſuis iuſſu mariti anno 1283. Secũda Richſa filia Regis Suetiæ, ducta anno 1285: ex qua filiã unicã habuit Rixam uel Eliſabethã, quæ patre moriente annorũ octo, uel ut alij decẽ, regnũ Poloniæ ad maritũ Vuenceslaũ regẽ Bohemiæ trãsfert: poſt quẽ nupſit Rudolpho Auſtrio, Alberti Cæſaris filio: de quo in octaua mox familia dicetur.

Boleslaus

Boleslaus cognomine Pius, diuiſa cum fratre prouincia dux Kaliſsienſis anno 1250. Nam paternam ditionem ambo fratres receperant anno 1242. Egregius miles, deceſsit anno 1279. Eius uxor Iolanda uel Helena filia Belæ regis Vngariæ, ſoror Cunigundæ uxoris Boleslai Pudici. Nuptiæ celebratæ anno 1256. Habuit tres filias, de quibus iam dictum in Tabula.

B. Kazimirus natus anno 1139. cum à patre hæres ſcriptus non eſſet, in locum Henrici fratris ſuccedit anno 1165. dux Sandomiriæ & Liblinij. Deinde eiecto Miciſlao fratre ſupremus princeps Poloniæ & dux Cracouienſis anno 1177. Dux aliquot ditionum Ruſsiæ anno 1179. Dux etiam Maſſouiæ & Cuiauiæ poſt fratris filium Leskum. Moritur repentino anno 1194. Eius uxor Helena Vuſeuolodi Belſenſium ducis filia: ex qua liberi

- *Boleslaus, puer mortuus ex uiperæ morſu.*
- *Conradus dux Mazouiæ, autor omnium Maſſouiæ principum qui poſt eum uixerunt. Vide tabulam Maſſouiæ principum.*
- *Adelheida monialis obijt anno 1211.*
- *Lesko albus: quod nomen à capillis impoſitum habebat, puer penè in locum patris Cracouienſem (hoc eſt, ſupremum Poloniæ) principatum conſecutus anno 1194: cedit patruo de matris conſilio anno 1200 & ſtatim recuperat omnia, eiecto Micislao: cui ſecundo cedit, ut etiam filio eius Vladislao Laſcanogo: ſed tandem acceptum iterum anno 1206. principatũ retinet uſq; annum 1227. in quo à Swentopolco Pomeraniæ regulo proditoriè interfectus, uitã & principatũ anni ſit. Eius uxor fuit Grzimslaua filia Iaroslai ducis Ruſsiæ. Nuptiæ fuerũt anno 1220. Ipſa obijt anno 1258. Ex ea nati.*
    - *Boleslaus Pudicus: captus cum matre à patruo Conrado Maſſouio, elabitur anno 1234. & recipit paternum Poloniæ principatum. Deinde à Tartaris eiectus anno 1240. fugit in Vngariam & inde in Morauiam: redit anno 1243. Moritur ſine liberis, ſeruata in coniugio uirginitate anno 1279. VII. Decembris. Sepultus Cracouiæ ad D. Franciſci. Vxor eius Kunigũda Belæ regis Vngariæ filia, ducta anno 1239. mortua anno 1292.*
    - *Salomea uxor Colomanni Hũgari ducis Halicienſis in Ruſsia, qui filius erat Andreæ Hungariæ regis.*

Poſt Boleslai Pudici mortem de principatu Poloniæ uariè concertatum fuit: primum enim Leskus niger in Boleslai Pudici locum ſuffectus, filius erat Cazimiri, nepos Conradi, Maſſouiæ principum: quem quære inter Maſſouios. Illi mortuo anno 1289 ſucceſsit in Cracouienſi principatu Boleslaus Plocenſis Maſſouius Conradi frater, quem Henricus Vratislauienſis IIII. eijcit & hunc iterum Vuladislaus Locticus Leski Nigri frater. Sed Vratislauienſis rerum iterum potitus moritur, & Premislum ducem maioris Poloniæ hæredem regni ſcribit. Is Vuenceslao Bohemo cedit: inde inter Locticum & Vuenceslaum Bohemum perpetuæ dimicationes: donec tandem iterum ſumma rei cum titulo regio mandaretur Premislo duci maioris Poloniæ quod accidit anno 1295. poſt ſex annorum Interregnum.

OCTAVA REGVM POLONIÆ FAMILIA.

Vuenceslaus R. Bohemiæ, Rixæ, Premislai filiæ, maritus in ſecundo matrimonio, contra Vladislaum Locticum, qui tres iam annos regnauerat, factus rex Poloniæ anno 1300. moritur 1305. IX. Cal. Iulij. Eius uxor prima fuit Iuditha filia Rudolphi Cæſaris, ex qua habuit Vuenceſlaum iuniorem, qui cum patri in Bohemia ſucceſsiſſet, Poloniæ etiam regnum armis repetiturus, in itinere occiditur 1306. Eius uxor Viola ducis Teſchinenſis filia.

NONA MVTATIO IMPERII POLONICI, HOC eſt, reſtitutio regni in Familiam ſeptimam.

VLADISLAVS *Locticus, filius Cazimiri, nepos Conradi ducis Maſſouiæ, frater Leskonis Nigri ducis, qui principatum Cracouienſem & dominatum totius Poloniæ obtinuit: ex ueteri Regum Poloniæ familia, cum à patre Breſtenſem prouinciam in Cuiauia haberet, & fratris Cazimiri obitu acceſsione Lencicienſis tractus locupletatus eſſet, primum fratre Lesko principe Poloniæ mortuo Siradienſem prouinciam occupat: inde contra Henricum Vratislauienſem cum ſuperior armis eſſet, princeps Cracouienſis renunciatus, ſtatim de poſſeſsione regni depellitur, retenta Sendomirienſi regione, & cum Vuenceslao Bohemiæ R. diuturnum bellum pro Cracouienſi principatu, quẽ Bohemus ex ceſſione Premisli poſtea regis Poloniæ habebat, fruſtra gerit: donec contra utrumq; rex electus Premislus, principatum Cracouienſem ſibi ſubiungeret. Sed poſt mortem Premislai uel Premsli, anno 1296. Locticus noſter declaratus Rex Poloniæ, uniuerſam Poloniam (paucis arcibus exceptis) triennio poſsidet ſine corona regia. Electus iterum anno 1300. & diſpoliatus omnibus fortunis, locum dedit Vuenceslao Bohemo, facto in locum illius Regi Poloniæ & cum Romam & è Roma in Hungariam fugiſſet, adiutus ab Amedeo Palatino Hungariæ, armis Poloniam repetit, & cum interim mortem Vuenceslaus Bohemus obijſſet, regnum totum recuperat anno 1306: ſubacta tandem etiam maiori Polonia, quam uſq; ad annum 1310. Henricus Glogouienſis Sileſius princeps contra Locticum tenebat. Pomeranos etiam ſub ſuam poteſtatem adigit: & tandem non diſſentiente Papa, coronatur cum uxore anno 1320: Marchiam Brandeburgicam uaſtat anno 1326. uincit Prutenos Crucigeros & Maſſouios, qui cum illis ſentiebant: anno 1328. Moritur ad VI. uel IIII. Idus Martij (diſſentiunt enim ſcripturæ) anno 1333. Sepultus Cracouiæ.*

Huius poſteros, quanquam cum illo ad Maſſouicam lineam (quæ ex Polonica regia fluxit) pertinebant: tamen hũc aſſcribere uiſum eſt: ut regni ſucceſsio melius explicata eſſet: & conſpici poſſet, quomodo decima regum Poloniæ familia ad regni ſucceſsionem perueniſſet.

Is igitur Vuladiſlaus Locticus per tot uiciſsitudines fortunæ tãdẽ rex Polonus coronat⁹ obijt, ut dictũ eſt, VI. Idus Martij an. 1333. Eius uxor Heduuiga Boleslai Kaliſsiẽſis in maiori Polonia ducis filia ex regia ſtirpe. Horum liberi ſunt

Caſimirus cognomento magnus, natus anno 1310. pridie Cal. Maij, coronatus cũ uxore prima anno 1333. in feſto S. Marci XXV. Aprilis: initia Cracouienſis ſcholæ iecit: Germanos in Poloniam euocauit: bellũ Ruſsis, Sileſijs, Vualachis, & Lithuanis diſsimili exitu fecit. Moritur tandem ſexagenarius anno 1370. V. Decembr. cùm regnaſſet annos 37. Eius uxores quatuor fuerunt:

Prima filia Gedimini ducis Lithwaniæ cui ***Annæ nomen in baptiſmo impoſitum*** *fuit. Ducta anno 1325. cum ſpõſus eſſet XVI. annorum, moritur anno 1339. Eius filia fuit Elizabetha, uxor Boguslai ducis Pomeraniæ Stolpenſis, mater Eliſabethæ uxoris Caroli IIII. Cæſaris, mater etiam Cazimiri ducis Stetinenſium, uel potius Stolpenſium.*

Secunda, Margareta filia Ioannis regis Bohemiæ, uidua ducis Bauariæ Henrici; moritur ante nuptias.

Tertia, Adelheida filia Henrici Landgrauij Haſsiæ, quæ ducta anno 1341. & indignè tractata à marito adultero, domum in Haſsiam reducitur à patre anno 1356. quo etiam anno obijt.

Quarta, Heduuiga Glogouienſis principis Sileſij Hẽrici filia. Nuptiæ celebrantur anno 1357. Ex ea

Hedwiga uxor ducis Romeri.

Anna uxor Vuilhelmi comitis Ciliæ, mater Barbaræ uxoris Sigiſmundi Cæſaris: & mater etiam Annæ, quæ ſecunda Vuladislai Iagellonis regis Poloniæ coniunx fuit.

N. Filia uxor Bernhardi ducis Suueidnicenſis in Sileſia.

Eliſabetha uxor tertia Caroli regis Vngariæ: unde decima familia regum Poloniæ.

DECIMA FAMILIA REGVM POLONIÆ EX REGIbus Vngariæ per adoptionem Ludouici factam à Cazimiro Magno rege Poloniæ.

Carolus R. Hungariæ, filius Caroli Martelli, nepos Caroli Claudi regis Neapolitani, pronepos Caroli Andegauenſis Neapolitani regis, coronatus Vngariæ rex anno 1310. Moritur anno 1342. XVII. Cal. Auguſti: Eius uxor, ut dictum eſt, fuit Eliſabetha Vuladislai Loctici filia.

Caroli R. Vngariæ & Eliſabethæ liberi fuerunt

Stephanus dux Slauoniæ & Dalmatiæ.

Andreas natus anno 1327. maritus Ioannæ Neapolitanæ reginæ: ſtrangulatur ab uxore anno 1345.

Ladislaus natus anno 1324. Mortuus 1329.

Carolus mortuus infans anno 1321.

Ludouicus natus anno 1326. III. Non. Martij: adoptatus ab auunculo Cazimiro in regnum Poloniæ anno 1339. Succedit patri in Hungaria anno 1342. coronatus in Vngaria, die Solis poſt feſtum diuiſionis Apoſtolorum: deinde Poloniæ etiam regnum conſequitur, impoſito diademate anno 1370. XVII. Nouembr. Moritur anno 1382. XI. die Septemb. cũ uixiſſet annos 56 regnaſſet in Vngaria annos 40. menſem unum, dies 22: in Polonia annos 11. menſes 9. dies 25. Eius uxor

Prima Margareta, filia Caroli IIII. Imp. mortua anno 1349.

Secũda Eliſabetha filia Stephani regis Boſnæ, ex matre Eliſabetha Maſſouica Cazimiri Gniewkouienſis filia. Poſt mariti obitum demergitur & ſuffocatur à Ioanne Heruathio Bano Croaciæ. Ex ea

Catharina, moritur in pueritia, deſpõſa Ludowico Aureliano Caroli V. regis F. filio.

Maria uxur Sigiſmundi Imp.

Hedwiga primum promiſſa à patre Gulielmo Auſtriæ duci anno 1375. ſed poſtea tradita Iagelloni duci Lithuaniæ, qui ex illa factus rex Poloniæ, undecimam familiam propagauit.

VNDECIMA FAMILIA POLONIÆ REGVM ex Lithuaniæ ducibus.

Poſt mortem Ludowici nouæ iterum contentiones de Poloniæ regno extiterunt. Primũm rex Poloniæ renunciatus fuit Sigiſmundus Marchio Brandenburgicus, Caroli IIII. filius, poſtea Imp. Illo repudiato, Ziemouitus dux Maſſouiæ, Ziemouiti filius à quibuſdam ad ſpem regni aſciſcitur, & in comitijs rex declaratur. Sed & hoc à cæteris reiecto, cum Hedwiga Guilielmum Auſtriæ ducem Leopoldi filium, deſponſum iamdiu à patre maritum cuperet, & is Cracouiam ueniſſet expectatus à regina: tamen cũm omnium animi in Iagellonem Lithuanum propenderent, ſpreto etiam Vuilhelmo Auſtrio, regnum Iagelloni cum ſponſa Hedwiga traditur.

IAGELLO *dux Lithuaniæ filius Olgerdi, nepos Gedemini, ex uxore prima rex Poloniæ: baptizatus nominatur Vladislaus anno 1386. XIIII. Februar. Scholam Cracouienſem inchoatã à Cazimiro Magno, perfecit anno 1402. Ex multis bellis uictor & pro iſta gente laudabilis rex, moritur admodũ ſenex, anno 1434. pridie Cal. Iunij cum regnaſſet in Polonia annos 48. Eius 4. fuerunt uxores*

I. *Hedwiga filia minima natu Ludowici regis, deſponſa à patre Vuilhelmo Auſtrio: ſed elocata à Polonis Iagelloni Lithuano, regnum in nouam familiam transfert. Coronata cum uirgo eſſet, anno 1382. nubit Iagelloni anno 1386. Moritur 1399. XII. die Iulij. Ei filia Eliſabet Bonifacia nata & ſtatim mortua, anno 1399.*

II. *Anna Vuilhelmi Ciliæ Comitis filia, neptis Cazimiri regis Poloniæ, ducta Anno 1401. Coronata anno 1402. Moritur anno 1416. Eius filia Hedwiga ſponſa fuit Friderici, filij Friderici Marchionis Brandeburgici. Moritur ante nuptias & iuſtam ætatem anno 1431.*

III. *Eliſabetha ex Pilecenſium familia, Othonis Palatini Sendomirienſis filia, uetula quartò iam nupta. Moritur an. 1419. tertio coniugij anno. Sine liberis.*

IIII. *Sconza, filia Andreæ Ioannis, Kiouienſis ducis, ex matre ſorore Vitoldi: quæ de nouo baptiſata Mariæ nomẽ accepit. Ducta anno 1422. Coronata anno 1424. Moritur 1461. Ex ea nati ſunt*

- *Eliſabetha uxor Henrici Stolpenſium in Pomerania ducis.*
- *Vladislaus natus anno 1424. Pridie Cal. Nouembr. Succedit patri in regno Polonico, ſuſcepta corona anno 1434. uocatus ad regnum Vngariæ anno 1439. Coronatur anno 1440. XVI. Cal. Auguſti. Deinde cum inducias pactas cum Amurathe, conſilio Papæ temerè uiolaſſet, occiditur in pugna Varnenſi anno 1444. X. Nouemb. nec reperiri unquam potuit. Erat autem tum nuper admodum ingreſſus uiceſimum primũ ætatis annũ.*
- *Cazimirus natus anno 1426. die XXVI. Maij. Moritur an. 1427. II. Martij.*
- *Cazimirus alter uel Andreas Cazimirus, natus an. 1427. III. Cal. Decembr. electus Bohemiæ R. an. 1437 ſed reiectus iterum, præficitur Lithuaniæ an. 1440. cum poſt fratrem ad regnum Poloniæ aſciſceretur an. 1445. diu tergiuerſatus, tandem cum Boleslaus Maſſouius contra illum rex an. 1446. declaratus eſſet, uenit in Poloniam an. 1447. & rex impoſita corona pronunciatur. XXVI. die Iunij: præclarus bellator. Moritur an. 1492. VII. Iunij, ſepultus Cracouiæ, cùm uixiſſet annos 64: regnaſſet 45. Eius uxor Eliſabetha F. Alberti Auſtrij, Regis Roman. Hũgariæ & Bohemiæ. Nuptiæ peractæ ſunt an. 1454. VI. Decemb. Ipſa uiuere deſijt an. 1505. III. Cal. Auguſti. Liberi ſequuntur* *

* *Liberi Cazimiri ex Eliſabetha Auſtria.*

1 *Vladislaus natus anno 1456. Cal. Martij, poſt horam noctis tertiam. Electus rex Bohemiæ 25. Maij, & coronatus in Auguſto anno 1471. Rex Vngariæ an. 1490. XI. Cal. Octob. Moritur an. 1516. XIII. Martij: natus 61. annos, eius*

- *Sponſa, nunquam ducta, uidua Mathiæ R. Vngariæ, Beatrix filia regis Neapolitani Ferdinandi.*
- *Vxor Anna filia domini de Candalla Vaſconis in Gallia. Nuptiæ anno 1502. XXIX. Sept. Moritur 1506. XXVI. Iulij. Liberi.*
  - *Anna, cũ prius Eliſabetha diceretur, nata anno 1503. die XXIII. Iulij. uxor Ferdinandi Imp. anno 1521. Moritur anno 1547.*
  - *Ludouicus natus anno 1506. Cal. Maij. Paulò antè meridiem. Coronatus in Vngaria, anno 1508. IIII. Iunij. Sed in Bohemia anno 1509. XI. Martij. Moritur in pugna Mohaziana ſubmerſus in aquis anno 1526. IIII. Cal. Sept. Eius uxor Maria Philippi Auſtrij R. Hiſpaniæ filia, ſoror Caroli V. Imp.*

2 *Hedwiga nata an. 1457. XXVII. Sept. Vxor Georgij ducis Bauariæ.*

3 *Cazimirus natus an. 1458. III. Octob. Moritur ex phthiſi an. 1483. ſine uxore ſanctiſſimus adoleſcens.*

4 *Ioannes Albertus natus anno 1460 XXVII. Decemb. electus R. Hungariæ, anno 1490. contra fratrem, ſed excluſus redit in Poloniam, factus dux Glogouiæ, & Zegani in Sileſia: adeptus regnum Poloniæ anno 1492. XXVII. Auguſti, coronatus XXIII. Septemb. Moritur apoplexia ſine uxore, anno 1501. XVII. Iunij: cùm uixiſſet annos 41. Menſes V. dies XXI. regnaſſet annos 8. menſes VIII. dies XXIII.*

5 *Alexander natus an. 1462. V. Auguſti die, magnus Lithuaniæ dux, ſtatim à patris obitu à Lithuanis renunciatus, ſuccedit tandem fratri in regno Poloniæ, an. 1501. Moritur anno 1506. XIX. Auguſti Vilnæ: cùm uixiſſet annos 45. & dies XIIII. Eius uxor Helena filia Ioannis ducis Moſcouiæ. Moritur anno 1513.*

6 *Sophia nata an. 1364. VI. Maij, uxor Friderici Marchionis Brandenburgici.*

7 *Eliſabetha nata an. 1465. III. Maij. Moritur an. 1467.*

8 SIGISMVNDVS. *Vide ſignum* ☙

9 *Fridericus natus an. 1468. XXVII. Aprilis, Cardinalis Tit. S. Luciæ. Archiepiſcopus Gneznẽſis & Epiſcopus Cracouienſis. Obijt confectus morbo Gallico an. 1503.*

10 *Eliſabetha altera nata anno 1472. XIII. Maij. Moritur in pueritia.*

11 *Anna nata an. 1476. XII. Martij, uxor Boguslai ducis Stolpenſis & Stetinenſis in Pomerania.*

12 *Barbara nata anno 1478. XV. Iulij. Vxor Georgij ducis Saxoniæ, & Marchionis Miſniæ.*

☙ *Sigiſ*

Sigiſmundus natus anno 1467. Cal. Ianuarij conſecutus ducatum Glogouienſem & Opauiẽſem beneficio fratris Ioan. Alberti anno 1500. Magnus dux Lithuaniæ poſt fratris mortẽ anno 1506. Electus rex Poloniæ contra fratrem Vladislaum maximũ natu anno 1506. VIII. Decembr. & coronatus anno 1507. XXIIII. Ianuar. obijt anno 1548. Cal. Aprilis cum uixiſſet annos 81. menſes tres. Eius uxor

- I. Barbara Stephani Comitis Scepuſiani Palatini Tranſſyluaniæ filia ex matre Hedwiga duciſſa Teſchinenſi: ſoror Ioannis R. Vngariæ, ducta an. 1512. Moritur an. 1515. II. Octob. Eius duæ filiæ Hedwiga nata Poſnaniæ XXV. Martij, ante XIIII. horam, anno 1513. Vxor Ioachimi Marchionis Brandenburgici Electoris. Anna nata anno 1515. II. Iulij.
- II. Bona Sforzia, Ioannis Galeacij ducis Mediolanenſis, & Iſabellæ Aragoniæ, reginæ Neapolitanæ filia. Ex ea liberi
  - Iſabella uxor Ioannis Vuayuodæ Tranſyluaniæ, regis Vngariæ, mater Ioannis ſecundi.
  - Sophia uxor Henrici iunioris ducis Brunſuicenſis.
  - Catharina uxor Ioannis ducis Finlandiæ, iam Sueciæ regis.
  - SIGISMVNDVS AVGVSTVS natus an. 1520. IIII. Non. Auguſti hora 3 ½. ante meridiem, aſcitus à patre ad regni conſortium & coronatus, anno 1530. Bellum gerit cum Moſcho & moritur ſine liberis anno 1572. 23 Iulij cũ regnaſſet ſolus poſt patris obitum annos XXIIII. menſes VI. dies XXIII. Eius uxor
    - I. Eliſabetha, Ferdinandi Cæſaris filia, nuptijs anno 1543. celebratis, obijt an. 1545. XV. Iunij, ſine liberis.
    - II. Barbara Radzuilia. Sine liberis.
    - III. Catharina ſoror primæ uxoris, filia Ferdinandi Imp. uidua Franciſci primi Mantuæ ducis: ducta anno 1553. pridie Cal. Auguſti. Moritur ſine liberis.
  - Anna mortuo fratre & deſerto regno ab Henrico Gallo, uirgo adhuc ſed magna ætate nubit Stephano Bathorio, anno 1576. quem ex hoc coniugio regem facit.

DVODECIMA REGNI IN NOVAM FAmiliam translatio.

Cum poſt mortem Sigiſmundi Auguſti de nouo rege diu multumq́ue conſultatũ fuiſſet: tandẽ poſt benè longam deliberationẽ deligitur in regem Henricus dux Andegauenſis, filius Henrici ſecundi, Franciæ regis: frater Caroli, qui in Gallia tum regnabat. Is igitur rex in caſtris Gallicis ſalutatus à Polonis XVII. Iulij anno 1573. comparat ſe ad Polonicam profectionẽ & in iter eodem anno XXVIII. Septemb. ingreditur. Cum in Poloniam perueniſſet, altero deinde anno 1574. XXI. Febr. coronatus, non multò pòſt, fratre in Gallia mortuo, cùm pridie Cal. Iunij rex Galliæ renunciatus eſſet, conuiuium regium primarijs Polonis præbuit XVII. eiuſdem anni: & ſtatim conſequenti nocte cum paucis miniſtris clàm elabitur ut Gallicum regnum capeſſeret, quod Polonico anteponebat. Sic cum poſt acceptam coronam regnaſſet menſes tres, dies XXV. Polonicum regnum ſua diſceſsione uacuum reliquit & nouo tandem regi, qui XIII. familiam inchoaret, locum dedit.

DECIMATERTIA FAMILIA REGVM POLONIÆ.

Stephanus Bathorius poſt diſceſſum Henrici Francorum regis, per multas difficultates tandem Polonico regno potitur anno 1576: cum Annam duxiſſet, Sigiſmundi Regis innuptam adhuc ſororem. Erat autem Tranſſyluaniæ Palatinus, natus ex ueteri & ampliſsima Bathoriorum familia, & hodie regnum magna cum laude feliciter adminiſtrat.

FINIS GENEALOGIAE REGVM POLONORVM.

GENEALOGIA PRINCIPVM SILESIAE, QVI A' REGIBVS POLONIAE, PIASTI POSTERIS PROCREATI, & in plurimas diſſeminati prouincias, uarios illius Prouinciæ tractus cum imperio tenuerunt.

IN QVA VRATISLAVIÆ, BRIGÆ, LIGNICII, SVVEIDNICIAE, IAVORII, RATHIBORIAE, OPOLIÆ, Glogouiæ, Croſnæ, Segani, Freiſtadij, Olſnæ, Stinauij, Sprotouiæ, Teſchini, Monſterbergij, Lubæ, Guræ, &c. Principum origines & propagationes (quouſq; perueſtigari potuerunt) ſingulari diligentia traduntur.

ITEM,

TABVLA DVCVM MASSOVIAE, ET PLOCENSIVM, ETC. A' CONRADO PRIMO VSQVE AD IOANNEM poſtremum continuata.

ET,

DVCVM LITHVANIAE FAMILIA: QVAE VNDECIMAM *regum Poloniæ propagauit.*

DVCES VRATISLAVIENSES.

- *Vladislaus (cuius progenitores habes in 7. familia regum Poloniæ) princeps Primarius Poloniæ, filius Boleslai Crziuouſti uel diſtorti, nepos Vladislai Hermanni, pronepos Cazimiri, regis Poloniæ, cum in partitione paternæ prouinciæ facta inter fratres, nõ acquieſceret, eiectus à fratribus ex Polonia, exulat apud Conradum & Fridericum Imp. quorum opera reconciliatus cum fratribus, cûm adiudicatam illi Sileſiam occupare uellet, moritur in itinere anno 1159. ſepultus Aldenburgi in Holſatia. Eius uxor Chriſtina (ut Poloni ſcribunt) filia Henrici V. Imp. Ego cum alijs ſentio qui Gertrudam nominant Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam.*
  - *Boleslaus procerus uel altus, interceſsione Friderici Cæſaris conſecutus cũ fratribus Sileſiæ principatum anno 1163. fit in partitione dux* VRATISLAVIENSIS: *& deinde mortuo tertio fratre anno 1178. dux Glogouienſis & Croſnenſis. Moritur anno 1201. VI. Decembr. Eius liberi ex uxore*
    - I. *Vuenceſlaua Ruthena.*
      - *Alga uel Otilia uirgo.*
      - *Boleslaus moritur ante patrem.*
      - *Iaroslaus Epiſcopus Vratislauienſis an. 1198. moritur anno 1201.*
    - II. *Adelheida ſoror Conradi* II. *Imper. ut Poloni narrãt.*
      - *Henricus barbatus ſolus ſuccedit patri anno 1201. affectãs monarchiã Polonicam anno 1225. cedit ſtatim: tandem tamen cõtra Conradum Maſſouium tutor Boleslai Pudici, princeps Cracouienſis & defectione ſubditorũ dux maioris Poloniæ cõtra Sputatorẽ. Moritur in Sileſia an. 1238. XIX. Martij. Eius uxor Hedwiga ſancta, filia Bertholdi ducis Meraniæ, Carinthiæ & Iſtriæ. Moritur anno 1243.*
        - *Boleslaus uiuo patre factus Libuſenſis dominus uendit magnam partem Marchioni Brandenburgico: obijt cælebs.*
        - *Gertruda abbatiſſa in Trzebanicz.*
        - *Henricus Pius. Vide ⁂*
        - *Conradus dominus Croſnæ, Sagani, & Luſatiæ ſuperioris. Moritur ex caſu an. 1213. Eius uxor filia ducis Saxoniæ. Sine liberis.*
      - *Conradus obijt in iuuentute.*
      - *Ioannes moritur in prima ætate.*
      - *Adelheida uxor Dipoldi Marchionis Morauiæ, mater Boleslai & Brunonis.*
  - *Conradus Loripes, princeps Glogouienſis & Croſnenſis. Moritur ſine liberis.*

RATHIBORIENSES, TESCHINENSES, BITHOMIENSES ET OPOLIENSES.

  - *Miecslaus dux Rathiborienſis, Teſchinenſis & Opolienſis, autor ducum Opolienſium. Eius filius Cazimirus poſt patrem dux Rathiboriæ & Opoliæ. Moritur anno 1236. VI. Maij. Ex Vuenceſlaua.*
    - *Micislaus Rathiborienſis moritur an. 1251. ſine liberis. Eius uxor Iuditha filia Conradi ducis Maſſouij.*
    - *Vladislaus Opolienſis ex patre & Rathiborienſis ex fratre princeps. Vxor Euphemia filia Premisli ducis Poſnanienſis in maiori Polonia. Eius filius Cazimirus uixit anno 1289. Huius poſteros, quanquam magnam partem explicatos habemus tamen propter incertam ſucceſsionẽ & perſonarum confuſionem, aſſcribere noluimus.*

ORIGO LIGNICENSIVM PRINCIpum & Brigenſium.

- ❧ Henricus Pius hæres omniū ditionum patris in Sileſia, Luſatia & maiore Polonia anno 1238. Captus à Tartaris in bello trucidatur miſerè anno 1241. IX. Aprilis. Sepultus Vratislauiæ in cœnobio à ſe fundato ad D. Iacobū. Eius uxor Anna filia Othocari regis Bohemiæ. Ex qua
  - Filia promiſſa Othoni Vuittelſpachio ſicario & percuſſori Philippi Cæſaris, ſed poſtea monaſticam ſecuta uitam.
  - Filiæ plures moniales in Trebnicenſi cœnobio.
  - Boleslaus Caluus primū dux Vratislauiēſis, ſed commutata ditione cū fratre dux Lignicenſis, amittit maiorem Poloniam ab auo occupatā. Moritur ex ſenio & languore anno 1278. uocatus ad Poloniæ dominatum. Eius uxor
    - I. Hedwiga filia Henrici comitis Anhaldini. Moritur anno 1275.
      - Hedwiga uxor Conradi, filij Semouiti ducis Maſſouiæ.
      - Agnes uxor Vlrici comitis in Vuirtenberg.
      - Henricus Ventricoſus Legnicius & per uim poſt patruelis mortē Vratiſlauienſis princeps, ſed capt⁹ à Conrado patruo magnam occupatæ ditionis iacturam facit. Moritur ex morbo contracto in carcere patrui VIII. Cal. Martij anno 1296. Sepultus Vratiſlauiæ. Eius uxor Eliſabetha filia Boleslai ducis Kaliſſienſis, in maiori Polonia: ex qua liberi
        - Hedwiga uxor Marchionis Brandeburgici.
        - Euphemia uxor Othonis Marchionis Carinthiæ.
        - Boleslaus dux Brigenſis. Vide literam A.
        - Helena, Eliſabetha } Moniales.
        - Vladislaus dux Lignicenſis, ſed cedit fratri cùm promiſſam pecuniam ſoluere non poſſet. Deinde armis iterum repetit. Tandem delirus uendit Ioanni regi Bohemiæ. Eius uxor fuit filia Boleslai ducis Maſſouiæ uetula. Sine liberis.
        - Anna moritur in prima ætate.
        - Henricus dux Vratislauienſis oppreſſus bello à fratre, ducatum donat regi Poloniæ: à quo receptum tradit regi Bohemiæ anno 1327. unico reſeruato oppido Clozka. Moritur anno 1337. Eius uxor Anna uidua Hermanni Marchionis Brandenburgici, filia Alberti Cæſaris Auſtriaci.
          - Euphemia.
          - Margareta.
          - Eliſabetha.
      - Bernhardus dictus agilis, moritur ſine liberis anno 1280.
      - Anna monialis & abbatiſſa Trebnicenſis.
      - Catharina in pueritia moritur.
      - Boleslaus dux Sweidnicenſis. Vide literam B.
    - II. Adelheida filia Samborij ducis Pomeraniæ deſerit maritum.
  - Conſtantia uxor Cazimiri, filij Conradi ducis Maſſouiæ anno 1236.
  - Vladislaus Archiepiſcopus Salſburgenſis. Moritur an. 1270.
  - Henricus. Vide literam C.
  - Gertruda uxor Boleslai filij Conradi ducis Maſſouiæ.
  - Eliſabetha uxor Premisli ducis Poſnanienſis in maiore Polonia.
  - Conradus. Vide literam D.

BRIGENSES PRINCIPES.

- A. Boleslaus dux Brigenſis ex diuiſione anno 1315. deinde etiã Lignicenſis, fratre cedente: tandem etiã Olſnenſis per uim, oppreſſo Conrado filio Henrici Glogouienſis principis, fit regis Bohemiæ beneficiarius anno 1331. Moritur an. 1342. Vxor ſecunda Catharina Cracouienſis mulier nullos ex eo liberos reliqt: ſed ex prima Margareta filia Vuenceslai regis Bohemiæ (q̃ obijt an. 1335.) ſunt hi filij
  - Vuenceslaus dux Lignicenſis moritur anno 1347. Eius uxor N. filia Teſchinenſis ducis: ex qua
    - Rupertus dux Brigenſis primum ſub tutore patruo, deinde ſolus anno 1353. Moritur anno 1390. Vxor Hedwiga Henrici Glogouienſis filia uidua Cazimiri magni regis Poloniæ. Ex ea nata Barbara uxor Rudolphi poſtremi electoris Saxoniæ ex familia Anhaldina.
    - Boleslaus occiſus in ludo equeſtri Lignicij: florente ætate.
    - Henricus decanus Vratislauienſis & Epiſcopus Vladislauienſis in Polonia.
    - Vuenceslaus epiſcopus Libuſenſis, & deinde Vratislauienſis: moritur anno 1417. Paternam prouinciam mortuis fratribus donat agnato Brigenſi duci.
  - Ludouicus dux Brigenſis & Laubanenſis tutor liberorũ fratris, princeps optimus. Vxor N. filia Henrici ducis Glogouienſis, & Saganenſis.
    - Vuenceslaus mortuus eſt cœlebs.
    - Henricus cognomento ϖυγμαρίας Hertzog Heinrich mit der ſchrammẽ. Vxor N. filia Zemouiti ducis Maſſouiæ, uidua Cazimiri, ducis Stetinenſis.
      - Hẽricus dux Lubenſis dominus exiguæ ditionis. Vxor ignoratur.
        - Rupertus eques Rhodius.
        - Ludouic. Lubenſis anno 1431. uxor Margareta Nicolai Opolienſis ſoror.
          - Henricus dux Goldbergẽſis, moritur in adoleſcentia.
          - Ioannes Lubenſis dux Lignici us poſt ſocerũ, ſed reiectus à ſubditis, moritur mœrore anno 1453. Sepultus Olauiæ.
            - Ex his natus Fridericus: Vide ſig. ☞
      - Ludouicus dux Lignicius ex Ruperto agnato & Brigẽſis ex patre, dominus Trintſchinenſis comitatus in Vngaria gratiſſimus Sigiſmũdo Cæſari. Moritur an. 1436. Vxor Eliſabetha filia Friderici Burggrauij Noribergici I. Electoris Brandenburg.
        - Hedwiga uxor agnati Ioannis Lubẽſis —
        - Magdalena uxor Nicolai Opolienſis ducis.

- ☞ Fridericus materni aui hæreditatẽ totã recuperat an. 1469. poſt longam & incertam expectationem, cũ ditio à Bohemiæ regibus teneretur, generalis præfectus Sileſiæ, moritur an. 1488. IX. Maij annorũ 42. Natus enim eſſe dicitur an. 1446. Eius uxor Ludomilla filia Georgij Boiebracij regis Bohemiæ. Obijt anno 1503. Ex ea nati,
  - Fridericus dux Lignicenſis, eques auratus creatus Hieroſolymis, præſes Sileſiæ inferioris natus anno 1480. Moritur anno 1547. Vxor prima Eliſabetha Cazimiri R. Poloniæ filia. Moritur an. 1517. XVII. Februar. in puerperio. Sine liberis. Ex ſecũda Sophia Friderici M. Brandeburg. filia, mortua anno 1537. ſunt nati
    - Sophia uxor Ioannis Georgij March. Brandeburgici.
    - Georgius natus an. 1524. egregius princeps, literarũ Mecœnas et ornamẽtũ Sileſiæ. Viuit adhuc dux laudatiſſimus. Vxor Barbara Ioachimi I. March. Brandeburgici filia, celebrat nuptias an. 1545.
      - Barbara moritur uirgo.
      - Ioachimus præfectus Lebuſenſis ditionis. Eius uxor filia principis Anhaldini.
      - Eliſabetha.
      - Ioannes.
    - Fridericus natus anno 1520. dux Lignici. Moritur 1570. XV. Decembr. Vxor Catharina Henrici ducis Mechelburg. filia.
      - Catharina uxor Friderici Cazimiri ducis Teſchinenſis Nuptiæ fuerunt 1563.
      - Helena uxor Sigiſmũdi Curtzbachij Baronis.
      - Henricus natus an. 1539. abdicare ſe magiſtratu iubetur à Cæſare an 1576. Vxor Sophia Georgij M. Brandeburgici filia.
        - Sabina, Barbara moritur infans
        - Georgius Fridericus moritur in pueritia.
        - Aemylia nata anno 1563.
      - Fridericus fratri in adminiſtratione prouinciæ ſuccedit: natus anno 1552.
  - Ioannes Mortuus eſt iuuenis 18 annorum.
  - Georgius dux Brigenſis gratiſſimus Maximiliano Cæſari. Mortuus eſt an. 1521. pridie Cal. Iunij. Vxor Anna Boguslai X. Pomeraniæ ducis filia: ſine liberis.

DVCES SVVEIDNICENSES, IAVRENSES, & Munſterbergenſes.

- *B. Boleslaus dux Sweidnicẽſis, & dominus Iauorij, &c. Fundator Cœnobij Griſſenſis. Moritur anno 1301. Vxor ignoratur.*
  - *Henricus Iauorij dux: moritur ſine liberis. Vxor Agnes, filia Vuenceslai R. Bohemiæ.*
  - *Boleslaus Sambicenſis, uel Munſterbergenſis dux. Vxor ignoratur. Eius filius Nicolaus dux Munſterbergenſis. Moritur in Hungaria, in reditu ex Syria. Eius uxor ignoratur.*
    - *Henricus commendator ordinis Teutonici in Pruſsia.*
    - *Boleslaus dux Munſterbergicus occiſus à fatuo ex conjectu lateris. Vxor ignoratur. Sine liberis.*
  - *Bernhardus Sweidnicẽſis dux in Sileſia. Vxor N. filia Vladislai Locłici R. Poloniæ.*
    - *Boleslaus uel Bolko dux Sweidnicenſis. Moritur anno 1368. Sepultus Griſſæ. Vxor Agnes filia Leopoldi ducis Auſtriæ, neptis Alberti Cæſaris. Alijs Catharina. Sine liberis.*
    - *Henricus uel Heynko dux Iaurenſis & Furſtenbergenſis. Obijt anno 1345. Author Laubanenſis Cœnobij ad S. Mariam Magdalenam. Eius filia Anna, uxor fuit Caroli IIII. Cæſaris, cum dote Sweidnicenſis & Iaurenſis ditionis.*

- *C. Henricus primùm Lignicius dux, poſtea commutatione, princeps Vratislauienſis. Moritur an. 1266. Eius uxor*
  - *I. Iuditha filia Cõradi ducis Maſſouiæ, uidua Micislai Opolienſis.*
    - *Henricus IIII. uel Probus dux Vratislauienſis ex patre & princeps ſupremus Poloniæ, anno 1289. contra Boleſlaum Maſſouium & Locłicum. Moritur an. 1290. ſine liberis. Vxor Mechtilda filia Othonis March. Brandeburgici.*
    - *Hedwiga.*
  - *II. Filia ducis Saxoniæ.*

INITIVM DVCVM GLOGOVIÆ.

- *D. Conradus primũ eccleſiæ deſtinatus, armis hæreditatem paternam repetit, factus dux Glogouienſis & Croſnenſis, anno 1251. cum ex teſtamento Henrici Probi relictus eſſet Vratiſlauienſis principatus hæres: impeditur ab Henrico Ventricoſo Lignicio duce: ſed tamen magnam partem iſtius prouinciæ tandem accepit. Moritur ex ueneno ſeptuagenarius, an. 1298 Eius uxor*
  - *I. Salome filia Vladislai Sputatoris ducis maioris Poloniæ, ſanctiſsima matrona moritur, an. 1271.*
    - *Henricus primùm Glogouiẽſis & poſt fratres totius paternæ ditionis princeps & dux etiam maioris Poloniæ, & electus cõtra Locłicum ſupremus princeps Poloniæ. Moritur an. 1309. V. Idus Decembr. Sepultus in Lubenſi monaſterio. Vxor Mechtilda Alberti Brunſuicenſis ducis.*
      - *Henricus IIII. Zagani & Sprottæ princeps & mortuo Premislao fratre, dominus dimidiæ Glogouiæ. Moritur ex dolore quod frater alteram Glogouiæ partem uendidiſſet Bohemo an. 1334. Eius uxor Mechtilda Hermanni March. Brandenburgici filia ex matre Auſtriaca Anna. Ex ea natus Henricus V. Ferreus. Vide ſignum):(*
      - *Beatrix uxor Ludouici Cæſaris.*
      - *Conradus dux Olſnicenſis, & poſt Ioannem fratrem Stinauienſis autor omnium Olſnicenſium principum, qui uſq; ad an. 1491. uixerũt.*
      - *Ioannes dux Stinauij & Curæ, & poſt Premislũ fratrem dimidiæ Glogouiæ, quam uendit Ioanni R. Bohemiæ. Moritur ſine liberis.*
      - *Premislaus dux Glogouienſis, occiſus à ſuis an. 1331.*
    - *Anna.*
    - *Conradus dux Stinauienſis & Gurenſis, gibboſus homo: fit præpoſitus Vratislauienſis & cum Archiepiſcopatum Salisburgenſem ineptè propter ceruiſiam, quæ iſto loco non eſſet, repudiaſſet, ideoq; ditionem à fratre repoſceret, capitur & liberatus tandem moritur an. 1304. cœlebs. Sepultus Stinauiæ.*
    - *Euphemia.*
    - *Premislaus dux Sprottenſis & Saganenſis occiditur in bello Henrici Probi Vratislauienſis contra Locłicum an. 1290.*
    - *Hedwiga.*
  - *II. Brigida, Theodorici Marchionis Miſniæ filia, uidua Conradini ducis Sueuiæ. Obijt anno 1272. cum nuptiæ fuiſſent anno 1271. Sine liberis.*

):(Hen-

-):(Henricus V. Ferreus, dominus dimidiæ Glogouiæ, Guræ, Sagani, Croſnæ, Freiſtadij, Sprottæ, &c. Amittit interceptum à Polonis Fraunſtadienſem tractum. Proficiſcitur in Syriam & moritur anno 1369. Vxor Catharina.
  - *Henricus VI. cognominatus ſenior, dux Sagani, Croſnæ & Suibuſij. Moritur ſine liberis.*
  - *Henricus VII. Rapoldus, dux dimidiæ Glogouiæ, Stinauiæ, & Guræ, dominus arcis Hencendorfij. Moritur ſine maſculis liberis.*
  - *Henricus VIII. cognomine Paſſer, dux primũ Freiſtadienſis & Sprottanus. Tandem poſt fratres totius paterni ducatus princeps. Moritur anno 1395. Vxor N. filia ducis Opoliæ & Rathiboriæ.*
    - *Ioannes Saganenſis crudelis princeps, primus Sagani dux. Moritur an. 1439 Vxor filia Landgrauij Thuringiæ: alijs duciſſa Saxon. Schlaſtica Lauẽburgica.*
      - *Ioannes Saganẽſis, uel Swibuſienſis dux, & deinde etiã D. dimidiæ Glogouiæ: aſperrim⁹, tyrãnus, poſtremò cõiectus in exiliũ, moritur in inopia, anno 1502. Vendit Saganẽſem ducatũ Erneſto, & Alberto fratribus Saxoniæ ducibus. Vxor Catharina, filia Vuenceslai Stinauienſis ex matre Salome.*
        - *Salome uxor Alberti*
        - *Hedwiga uxor Georgij*
        - *Anna uxor Caroli*
        - (Salome, Hedwiga, Anna:) *Munſterbergici ducis Nam hæ tres ſorores trib. fratribus, filijs Henrici Munſterbergici, nepotibus Georgij Boiebracij, regis Bohemiæ nupſerãt: anno 1488.*
      - *Vuenceslaus conſeneſcit Vratislauiæ in otio, mortuus anno 1488.*
      - *Rodolphus cecidit in bello Prutenico an. 1454. XVII. Septembr.*
      - *Balthaſar egregius miles, moritur in carcere in quem frater Ioannes eum coniecerat.*
      - *Tres filiæ: quarum nomina latent.*
    - *Vuenceslaus Croſnenſis dux, diſcerptus à rupta belli machina.*
    - *Henricus IX. Rapoldus. Moritur in aula Regis Daniæ.*
    - *Hẽricus X. dominus dimidiæ Glagouiæ & Freiſtadij, unde dux Freiſtadienſis dici cõſueuit. Moritur anno 1467. Vxor Hedwiga.*
      - *Eliſabetha.*
      - *Anna uxor domini Roſenbergij Bohemici Baronis.*
      - *Sigiſmundus natus anno 1430. Moritur anno 1358.*
      - *Henricus XI. dimidiæ Glogouiæ, & Freiſtadij dux. Moritur an. 1476. XXI. Februarij. Eius uxor Barbara Alberti March. Brandeburgici electoris filia, nata X. annos concubuit cum marito: anno 1474.*
  - *Hedwiga uxor Cazimiri Regis Poloniæ. Quo mortuo nubit Ruperto Lignicenſi duci.*

DVCES MASSOVIÆ, CVIAVIÆ, LANCICIÆ, DOBRZIni, Siradiæ, Cirnæ, Plocij, Varſauiæ, Gnieuukouiæ, Michelouiæ, Belſij, Rauij, &c. Ex Regibus Poloniæ propagati.

- *Conradus Cazimiri Poloniæ domini filius Boleſlai nepos, Vladiſlai Hermanni pronepos, Cazimiri R. abnepos, frater Leſkonis albi, domini Poloniæ, dux Mazouiæ et Cuiauiæ, affectat principatum Poloniæ: euocat Crucigeros equites Germanos contra Prutenos, anno 1213. aliâs 1217. Mirabilis princeps, moritur anno 1247. Sepultus in eccleſia Plocenſi. Vxor Agathia Ruſſa.*
  - *Semouitus dux Mazouiæ poſt patrem, captus à Ruthenis in bello decollatur anno 1260. uel 1262. Vxor Gertruda.*
    - *Conradus dux Maſſouiæ Cirnenſis affectat principatum Poloniæ contra patruelem Leſtonem Nigrum anno 1282. & 1285. ſed fruſtrà: moritur an. 1294. ſine liberis. Vxor Hedwiga filia Boleſlai Calui Lignicenſis ducis.*
    - *Boleſlaus. Vide ſignum **
  - *Iuditha Miciſlai Opolienſis & ſecundò Henrici Vratiſlauienſis uxor.*
  - *Premiſlaus occiſus in bello contra Henricum Barbatum Vratiſlauienſem an. 1228.*
  - *Boleſlaus moritur poſt patrem ſine liberis. Vxor Gertruda uel Conſtantia, filia Henrici Pij Vratiſlauienſis.*
  - *Micſlaus à muribus deuoratus.*
  - *Cazimirus Dux Cuiauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ, poſt patrem, moritur an. 1268. Eius liberi ex uxore*
    - Priore
      - *Zemomiſlus dux Vladiſlauiẽſis, moritur anno 1287. Vxor Salomea filia Suatopolci ducis Pomeraniæ*
        - *Leſko dux Ino Vladiſlauienſis, Michalouienſis, & Vuiſſegradenſis, captus à Vuenceſlao Poloniæ & Bohemiæ R. oppignerat Michalouienſem ducatum crucigeris. Mortuus ſine hærede.*
        - *Conſtantia Abbatiſſa Trebnicenſis.*
        - *Fenuenna uxor Stephani regis Vngariæ.*
        - *Premiſlaus dux Bidgoſtiæ, gubernator cum patre Pomeraniæ an. 1310. Moritur ſine hærede.*
        - *Cazimirus D. Gniewkouienſis & mortuis fratribus totius paternæ ditionis domin⁹. Eius uxor ignoratur.*
          - *Vladiſlaus albus, uaria fortunâ iactatus, tandem abbas & monachus, uendito Gniewkowienſi ducatu Ludouico Hungariæ & Poloniæ regi, ex abbatia Hungarica fugit Diuionem: inde reuocatus contra Ludouicum R. affectat regnũ Polonicum. Sed redit Diuionem in monaſteriũ infelix homo, ubi moritur.*
          - *Eliſabetha uxor Stephani Hiſusbusbani, regis Boſnæ, mater Eliſabethæ, quæ nuptijs fuit cum Ludouico Vngariæ R. coniuncta.*
      - *Leſko Niger D. Siradienſis, poſt Boleſlaum Pudicũ ex adoptione dominus Poloniæ an. 1279. Ex agitatus à Conrado patruele Maſſouiæ an. 1285. uincit an. 1287. Et eodẽ graſſantib. Tartaris fugit in Vngariã. Redit an. 1288. & moritur an 1289. prid. Cal. Octobr. ſine liberis. Vxor Griffina filia Roſciſlai ducis Ruſsiæ, ſoror Cunegundæ Bohemæ.*
    - *Secunda Conſtantina filia Henrici Pij Vratiſlauienſis: alijs Gertruda*
      - *Vladiſlaus Locticus R. Poloniæ, cuius familiam uide in mutatione regni Polonici.*
      - *Semouitus Dobrinenſis dux. Vxor Anaſtaſia*
        - *Cazimirus.*
        - *Vladiſlaus Lencicienſis D. permutatione Dobrinenſis ducatus à rege.*
      - *Cazimirus Lencicienſis dux, interficitur in bello Lithuanico anno 1294. ſine liberis.*

- * Boleslaus D. Plocẽſis in Maſſouia, princeps Poloniæ poſt Leskonem Nigrum, ſed reiectus ab Henrico Probo Vratislauienſe, moritur an. 1313. Viſſegradi 8. Cal. Maij. Eius liberi ex uxore
  - I. Prezislaua Lithuana Troideni ducis filia
    - Semouitus Cirſci dux Vxor ignoratur. Filius Semouitus extinctis patruelibus dominus Maſſouiæ, iurat in uerba regis Poloniæ anno 1355. Moritur anno 1381. in arce Plocẽſi. Eius liberi ex uxore
      - I. Filia Nicolai ducis Opauiæ
        - Ianuſsius uel Ioãnes Varſouienſis dux in Maſſouia. Moritur an. 1428. Vxor Anna Keyſtuth Lithuaniæ ducis filia. Ex ea filius Boleslaus Varſouiæ dux, electus R. Poloniæ contra Cazimirum Iagellonis filium an. 1446. ſed ſtatim repudiatus. Moritur anno 1462. Vxor Barbara Ruſsiæ ducis filia.
          - Conradus Varſouiæ dux & poſt fratrem Ioannẽ Cirnẽſis. Moritur an. 1503. XXVIII. Octob. Vxor Anna plebeia.
            - Ioannes Cirnenſis dux
            - Stanislaus Cirnenſis dux. — His duobus mortuis an. 1526. tota Maſſouia rediit ad regnum Poloniæ.
            - Anna uxor Stanislai Odrouanzi Palatini Ruſsiæ.
          - Cazimirus Canonicus Epiſcopus Plocenſis.
          - Anna uxor Michaëlis filij Sigiſmundi ducis Lithuaniæ.
          - Boleslaus moritur ſine liberis. Vxor anna filia Pauli Hunouij Palatini Belſenſis.
          - Sophia.
          - Ioannes Plocenſis dux aſpirat ad regnum contra Ioannem Albertum anno 1492. Moritur cœlebs an. 1495. XXIII. Febr.
        - Zemouitus Dux Plocenſis Maſſouiæ, Rex Poloniæ renũciatus cõtra Sigiſmũdum R. Hungariæ, ſed non conſecutus regnum, obijt anno 1426. Vxor Alexandra ſoror Iagellonis regis Poloniæ, filia Olgerdi.
          - Catharina moritur innupta.
          - Euphemia uxor Vuenceslai Teſchinenſium ducis filia.
          - Zimbarca uxor Erneſti ducis Auſtriæ.
          - Caſimirus Belſenſis dux: moritur an. 1446.
          - Alexander patriarcha Aquilegienſis, epiſcopus Tridentinus & Cardinalis, Legatus concilij Baſilienſis an. 1442.
          - Semouitus Rauenſis dux. Vxor ignoratur. Filia Margaretha uxor Conradi Nigri ducis Olſnicenſis.
          - Amelia uel Aemylia uxor Boguslai Stolpenſium ducis, ſponſa anno 1432.
          - Vladislaus Plocẽſis dux & Belſenſis poſt fratrẽ. Moritur an. 1455. Vxor ignoratur.
            - Zemouitus Plocẽſis dux.
            - Vladislaus Rauẽſis & Belſenſis dux.
            - Sine liberis mortui ueneno anno 1462.
          - Agathia uxor Michaëlis ducis Lithuaniæ, qui filius erat Sigiſmundi fratris Vitowdi: aliâs Anna dicitur Boleslai filia.
      - II. Filia Vladislai ducis Zambicenſis iugulata à marito
        - N. filia, uxor primum Cazimiri Stetini ducis: ſecundò Henrici Stigmatiæ Brigenſis.
        - Henricus Lencicienſis præpoſitus & epiſcopus, ſed ducit uxorẽ: ſublatus ſtatim poſt nuptias ueneno. Vxor Ringala filia Vitoldi ducis Lithuaniæ aliâs ſoror. Sine liberis.
        - Agathia uxor Vladislai Opolienſis, Vielunenſis & Dobrzinenſis.
    - Troidenus Dux Varſouiæ in Maſſouia. Vxor Maria filia Ruſſorũ ducis.
      - Cazimirus moritur an. 1354. ſine liberis.
      - Boleslaus dux ex matre Halicienſis, Leopolienſis, & Vladimirienſis in Ruſsia. Occiditur à ſuis ueneno propter imperatas exactiones an. 1340. Vxor ignoratur: ſine liberis.
  - II. Bohema
    - N. filia.
    - Vuenceslaus uel Vanko dux Plocenſis in Maſſouia. Vxor Eliſabetha, filia Gedemini ducis Lithuaniæ. Eius unicus filius Boleslaus dux Plocenſis; moritur an. 1353. hærede relicto Cazimiro rege.

DVCVM LITHVANIÆ FAMILIA, QVÆ VNDECIMAM REGUM POLONIÆ PROCREAUIT.

Gedeminus, occiſo legitimo principe Vithene & ducta illius uxore, dux Lithuaniæ, an. 1300. occiſus ſagitta in bello contra crucigeros anno 1308. Vxor duciſſa Lithuaniæ, uidua prioris ducis Vithenis.

- Filij VII.
  - 1. Moniuidus dominus Kernouiæ & Slonimi in Ruſsia.
  - 2. Narimundus dominus Pinſci à patre. Vxor ignoratur. Filius Georgius.
  - 3. Olgerdus dominus Kreuæ à patre & Ruſsiæ ex uxore, deinde eiecto fratre Iaunutho dominus Vilnæ, & dux Lithuaniæ. Moritur an. 1381. Vxor ignoratur.
    - Filij XII.
      - Iagello ſuccedit patri in magno ducatu Lithuaniæ an. 1381. Factus rex Poloniæ 1386. Vide huius poſteros & uxores in undecima regum Poloniæ familia.
      - Skirgellus dux Plocenſis, poſtea Lithuanus, tertiò cedens patrueli Vitoldo, dux Kiouienſis in Starodub. Moritur ex ueneno anno 1395.
      - Switrigellus in baptiſmo Boleslaus dux Lithuaniæ poſt Vitoldum patruelem, an. 1430. Expulſus iterum an. 1431. ſuffocatus an. 1452 Vxor Ruſſa Twerenſium ducis filia.
      - Borziſchus.
      - Koributhus dux Huſsitarum in Bohemia occiſus an. 1435.
      - Vigunthus Alexander in baptiſmo, dux Bidgoſtiæ & Inowsladislauiæ. Sine liberis. Vxor filia Vladislai Opolienſis ducis.
      - Korigalus, poſtea Cazimirus, capite plectitur ab hoſte an. 1390.
      - Norimunthus ſtrangulatus à crucigeris an. 1390.
      - Langwinus.
      - Lubartus.
      - Andreas.
      - Buthauus.
    - Filiæ duæ
      - Maria uxor Voidilonis pincernæ.
      - Alexandra uxor Semouiti ducis Maſſouij.
  - 4. Iawnuthus dominus Vilnæ, unde eum fratres exturbant & faciunt ducem Zaslauienſem.
  - 6. Korinthus dominus Nouogrodi: uxor ignoratur.
    - Alexander dux Vladimiriæ.
    - Georgius.
    - Theodorus.
  - 7. Lubardus à patre nihil acceperat, ſed ex uxore dux erat Leopolienſis & Vuladimirienſis. Vxor filia & hæres ducis Leopolienſis, & Vladimirienſis.
  - 5. Keyſtuthus dominus Troci, tandem captus à nepote ex fratre Iagellone occiditur in carcere, an. 1382. Vxor ignoratur.
    - N. filia uxor Andreæ Ioannis ducis Kiouienſis, mater Mariæ reginæ Polonicæ, uxoris Iagellonis.
    - Vitoldus poſt baptiſmũ Alexãder, magnus D. Lithuaniæ beneficio patruelis Iagellonis regis Poloniæ: moritur in regij tituli affectatione anno 1430. Vxor
      - I. Anna. Eius filia Anaſtaſia poſtea Sophia, uxor Baſilij ducis Moſcouiæ.
      - II. Iuliana prioris uxoris matertera. Sine liberis.
    - Patricius.
    - Totiuilus.
    - Sigiſmundus dux Starodubenſium, poſtea Lithuaniæ dux. Vxor ignoratur. Filius Michaël eiectus ex ducatu Lithuaniæ: eius uxor Agathia filia Boleslai Maſſouij: alijs Anna filia Zemouiti Maſſouij, niſi duæ fuerunt uxores.
    - Voydatus.
    - Anna uxor Ioannis ducis Maſſouiæ.
    - Ringala uxor Henrici ducis Maſſouiæ: alijs filia Vitoldi.
- Filiæ II.
  - Anna uxor Cazimiri regis Poloniæ an. 1325.
  - Eliſabetha uxor Vuenceslai ducis Plocenſis in Maſſouia.

FINIS.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI, ANNO
SALVTIS NOSTRAE INSTAVRATAE,
CIƆ. IƆ. XXCII. MENSE SE-
PTEMBRI.

